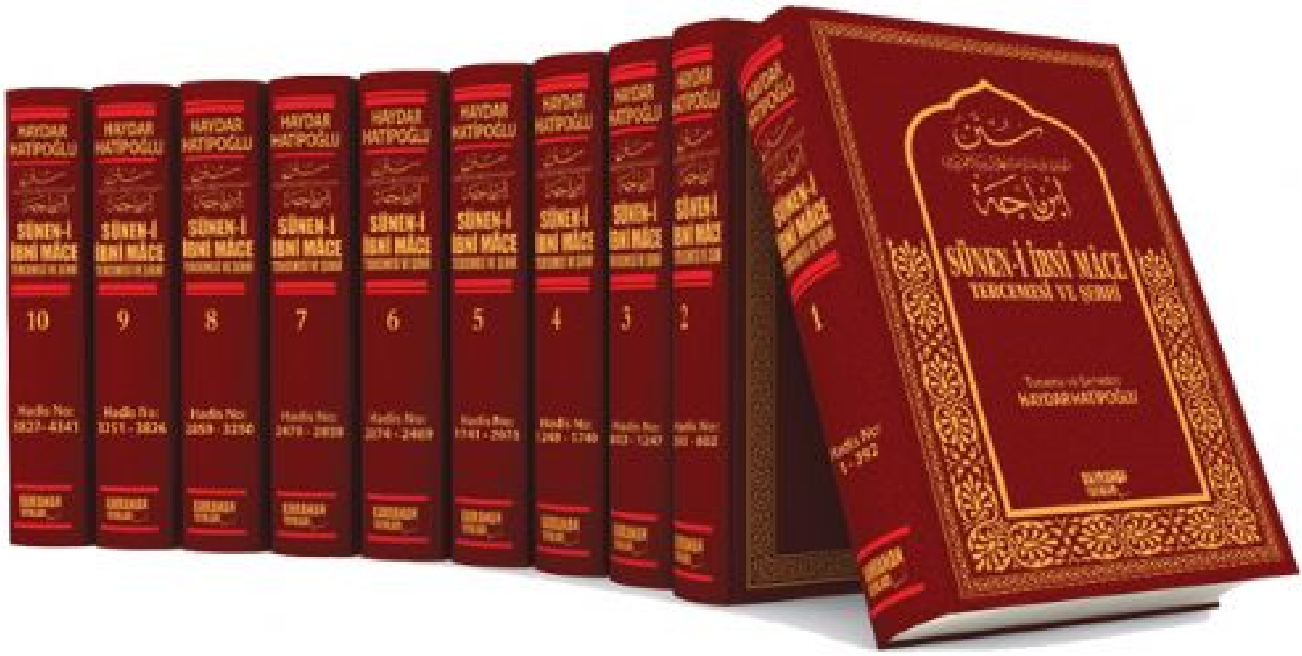
Sünen-i İbn Mâce

İslam-tr

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

Önsöz

Din kardeşlerimize ilim yönünden de hizmet etmeyi gaye edinen müessesemiz, yeni ve büyük bir eseri, Cenâb-ı Hakk'ın inayeti ile yayınlamış bulunmaktadır. İlk olarak Türkçeye çevrilen ve değerli âlimlerimizden Haydar Hatiboğlu tarafından başarılan bu Hadîs-i Şerif kitabı (10) cild olarak tertip edilmiştir. Cildler arka arkaya basılarak sunulacaktır. Kitabın tertip, tasnif, baskı ve cild işleri için gereken itina gösterilerek en mükemmel bir şekilde hazırlanmasına çalışılmıştır.
Birinci cildin neşir sahasına çıkmasını bize müyesser kılan Allah Teâlâ Hazretlerine hamd eder, diğer cildlerin de tamamlanması için yardımını dileriz.
Okuyucuların istifâde ve takdirleri bizim için en büyük sürür ve mânevi ecir vesilesi olacaktır. Cenâb-ı Allah'a hamd, Peygamberine salât, ümmete rahmet olsun...
Kahraman Yayınları
Fethullah Kahraman[1]

Önsöz

İbn-i Mâce'nin Sünen'i dörtbin hadis ihtiva eden meşhur Sünen kitablanndan biridir. İbn-i Kesir'in beyanına göre pek azı müstesna olmak üzere bu hadislerin hepsi güzeldir. Yalnız daha önce te'lif edilen üç Sünen kitabından derece itibariyle biraz aşağıdır. Çünkü yalnız kendisinin rivayet ettiği hadislerin zayıf olduğu söylenir. Ama bu da alelıtlak değildir. Hafız İbn-i Hacer bunun hakkında şöyle demiştir: «İbn-i Mâce bir çok hadisleri yalnız kendisi rivayet etmiştir. Fakat bunlar sahihtir. Evlâ olan zayıf sözünü hadis râvî-lerine hamletmektir...»
Unutmamalıdır ki zayıf hadis asılsız ve uydurma demek değildir. En sahih hadisler gibi o da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in mübarek ağzından çıkmıştır. Onun zayıflığı bize nakledilirken aranan bazı şartlarının bulunmamasından doğar. Yoksa nice zayn% hadisler vardır ki istikbalden haber vermiş ve haber verdiği şeyler güneş gibi zuhur etmiş, hem de etmektedir. Kıyametin küçük alâmetlerine dair zayıf hadisler vardır ki, bunlar neyi haber verdi-lerse ya zuhur etmiş yahut halen etmektedir. Bunlardan birinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıyamete yakın herc-ü mercin çoğalacağını bildirmiş, Ashab-ı Kiram bunun ne demek olduğunu sorunca : Ölüm demektir. Ölüm çoğalacak fakat kim vurduğu belli olmayacaktır, mânâsında beyanatta bulunmuştur.
O günlere varırsak biz ne yapmalıyız yâ Resûlullah? diye sorulunca :
«Devesi olan devesinin yanma koyunu olan koyununun yanına gitsin.» buyurmuşlardır. Şimdi bu hadisin haber verdikleri zuhur etti mi etmedi mi diye azıcık düşünmek hakikati anlamak için yetip artar. Onun için tekrar ediyorum zayıf hadis deyip geçmemeli, onları da okuyup mucebince amel etmeliyiz. İbn-i Mâce büyük bir âlim, kudretli bir hafız ve fakîh idi. Onun bu kitabı diğer beş hadis kitabında bulunmayan bir çok makbul ziyadeleri havi bulunmaktadır.
Şimdi Sünen-i İbn-i Mâce'yi İzmir Müftüsü muhterem Haydar Hatipoğlu bize terceme ve şerh etmiştir. Eserinin bazı yerlerini gördüm. Tercemesi de güzel, şerh ve izahı da. Hattâ Peygamberimiz anıldıkça bazı kimselerin yaptıkları gibi (S.A.V.) işaretiyle geçmeyip (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cümlesini tam yazması memnuniyet ve takdirimi mucib oldu. Allah razı olsun. Zira asıl sevâb bu cümleyi okumaktadır. Yalnız râviler zincirini atmakta hata etmiş, keşke bunu yapmasaydı. Nevevî gibi büyük hadis imamları bu zincirin atılmamasını ehemmiyetle tavsiye etmişlerdir. Başka milletlerde bu yoktur. Bu yalnız 'Ümmet-i Muhammediye'ye mahsus bir mizedir ve bizim medar-ı iftihanmızdir. înşaallah kitabın sonraki baskılarında bu hata tamir edilir.
Eseri Kahraman Yayınevi basmaktadır. Buracıkta hem mütercim ve sarihi, hem de tâbi' ve naşiri tebrik eder; daha nice hayırlı
eserler için kendilerine Cenabı Hak'tan muvaffakiyetler dileri
AHMED DAVUDOĞLU 8.1.1982[2]

Takriz

Bilindiği gibi, yüce dinimizin iki temel kaynağı vardır. Bunlardan biri Kur'an-ı Kerim'dir; diğeri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söz ve işlerinden ibaret olan Hadîs-i Şeriflerdir ki, Sünnet ve Sünen diye de adlandırılırlar.
Kur'an-ı Kerim, peyderpey nazil olduğu zamandan itibaren bugüne kadar şüphe götürmez bir nakil ile (tevatür yolu ile) asliyetini muhafaza etmiş ve asla bir değişikliğe uğramamıştır. Kıyamete kadar da bu asliyetini koruyarak hiç bir tahrife uğramayacaktır; çünkü O'nu inzal eden Vacib Teâlâ Hazretleri, O'nu tahrif ve değişiklikten koruyacağını yine Kur'an-ı Kerim'de va'd buyurmuştur. Bunun metnini kötü niyetli ve maksatlı kişiler değiştiremez ve bozamazlar. Ancak âyet-i kerimelerin mânâlarını, murad olan mânâ dışında tefsir etmek sureti ile insanların itikadlarını bozabilirler. Onun için dinî eserler okunurken, bunları aktaranların itikad ve ahlâklarını nazarı itibara almak şarttır. Buna büyük bir önem vermek gerekir.
Peygamber Efendimiz'den bize intikal eden Hadis-i Şeriflerin hepsi tevatür yolu ile sabit olmadığından, hadîs âlimleri tarafından bunlar değerlendirilmiş, kimi sahih, kimi zayıf, kimi de mevzu (uydurma) kabul edilmiştir. Bu hadis-i şerif ilmi üzerinde pek çok eserler yazılmış, çeşitli mevzulara ait hadîsler bir araya getirilmiştir.
Bunlar arasında Sıhah-i Sitte (Altı Sahih Kitap) yâhud «Kütüb-i Sitte», âlimlerin ittifakı ile en sahih hadis kitapları olarak kabul edilmişlerdir. Bu altı sahih kitaptan birisi de «Süneni İbn-i Mâce» diye adlandırılan kitaptır. Diğer sahih

kitaplardan Buhari, Müslim, Ne-seî ve Tirmizİ'nin türkçeye tercemeleri yapılmış ve basılmıştır.
Şimdi de «Sünen-i İbn-i Mâce»nin tercemesi, uzun ve itinalı bir çalışma ile değerli kardeşimiz İzmir Müftüsü Muhterem Haydar Ha-tiboğlu tarafından başarılarak büyük bir ihtiyaç karşılanmış bulunmaktadır. Sünen-i İbn-i Mâce, bilhassa tasnif bakımından ve ihtiva ettiği konular yönünden de ayrı bir özellik taşıyor. Bu da, îbn-i Mâ-ce'nin dirayetini ve ilimdeki yüksek mevkiini belirlemektedir.
Hicri 209 yılında doğup 273 yılında vefat eden ve tefsir, hadis, tarih ilimleri üzerinde şöhret bulan Muhammed İbn-i Yezîd (Ebû Abdullah îbn-i Mâce) Hazretlerine Cenab-ı Hak'dan bol rahmet dilerken, bu kıymetli eser üzerinde yapılan hizmetten dolayı kardeşimize teşekkür eder, ona da ecri cezil niyaz ederim.
Okuyucuların da bu nurlu kaynaktan aydınlanmalarını ve üstün Peygamber'İn yolunda bulunmalarını duâ ederim.

A . Fikri Yavuz 4.1.1982[3]

Önsöz

Şer'i delillerin birincisinin Kitab (Kur'an-ı Kerim) ve ikincisinin Sünnet (Hadîs-i Şerif) olduğu bilinmektedir. Sahih hadis kitablan arasında İslâm alemince en çok itimada şayan görülen ve «Sıhâh-i Sitte» veya «Kütüb-i Sitte» denilen 6 hadis kitabının taşıdığı değerin yüceliği tüm müslümanlarca takdir edilmektedir.
Kütüb-i Sitte'nin başında Buhârî (194-256)) ve Müslim (204-261) sahihleri gelir. Bunları, Ebû Dâvûd (202-275), Tirmizi (200-279) ve Nesâi (216-304 veya 215-303) sünenleri takip eder. Bunlara -Kütüb-i Hamse- veya «Sıhah-ı Hamse» denir.
İbn-i Mâceh (209 - 275) 'in süneni ise âlimlerin çoğuna göre altıncı sırada yer alır. Sebebi ise, ondaki bazı hadisleıin zayii olmasıdır. Belli ve mahdut olan zayıf hadisler hesaplanmadığı takdirde, sıhhat bakımından mezkûr beş kitabtan farksız olur. Onun değeri ve içindeki zayıf hadîslerin durumu hakkında Mukaddime'do özlü bilgi vardır.
Sıhâh-ı Sitte'nin birbirinden farklı özellikleri vardır. İbn-i Mâceh"in en bariz özelliği fıkıh kitablan ve her kitabın babla-rınm en mükemmel şekilde sıralanmış olmasıdır.
Müslüman halkımızın son zamanlarda Dini kitablara verdiği sıcak ilgi ve iştiyaktan cesaret alan bazı ilim adamlarının, başta Kur'an-ı Kerîm ve hadis kitablan olmak üzere Dînî eserleri terceme ve şerhetmeye hız vermeleri memnuniyetle müşahede edilmektedir. Ancak gerek Kur'an-ı Kerîm'in ve gerekse Hadîs-i Şeritlerin sadece meallerini yazıp geçmekle piyasaya sunulan eserlerin tatmin edici olduğu kanısında değilim...
Bugüne kadar Türkçe terceme veya şerhi yapılmamış olan İbn-i Mâceh'in süneninin dilimize çevrilmesi için «Kahraman Yayın-evUnin bana yaptığı teklif, beni çok düşündürdü. Çünkü: kendimde bu liyakati bulmuyorum. Evet ihlash ve sıhhatli yapıldığı takdirde bu hizmet sadaka-i câriye olduğu gibi ihlassız veya hatalı yapıldiği takdirde de büyük ve altından kalkılmaz bir mes'uliyeü mucip olduğunu biliyorum.
Keşfü'z-Zunûn adlı kitabın ikinci cildinin 1004. sahifesinde, söz konusu Sünen'in 5 - 6 şerh veya haşiyesinin ismi verilmekte ise de bunların piyasada bulunmayışı işin ağırlığını kat kat arttırmaktadır. Nihayet Yayınevi sahibi, «El-Mu'cemü'1-Müfehres li Elfâzf I-Kur*-an» ve «EI-Lü'lü've'1-Mercân Fîma İttefaka Aleyhfş-Şeyhân» adlı iki eserin yazarı Muhammed Fuad Abdülbâkî' nin tetkikinden geçerek H. 1373 (M. 1954) yılında Kahire'de basılan Sünen nüshasını, bunun üzerine yazılmış olan haşiyelerden Şeyh, Muhammed bin Abdiilah el-Alevî tarafından yazılan Mihtahü'1-Hacc İmam Ebü'1 Hasan Muhammed bin Abdullah el-Hâdiei - Hanefî' nin te'lif ettiği Es-Sindî ve Es - Seyyid Ali bin Süleyman ed-DimneI,i'nin yazdığı Mısbahü'z-Zücace adlı haşiyeleri bana getirip tekliflerinde ısrar ettiler.
Getirilen bu eserler çok kısa olup bazı kelimeleri açıklar ve pek az bilgi verir durumda gördüm. Kütüb-i Sitte'den Buhârî'nin Kastalânî şerhi, Müs1im'in Nevevî şerhi,Ebü Dâvûd' 'un El-Menhel şerhi ve Tirmizi'nin Tuhfetü'l-Ahvezî şerhini tetkik ettim. Hepsini bir arada bulundurmak suretiyle bu işe başlandığı takdirde yararlı bir hizmet yapılabileceği kanaatına vardım ve Allah'tan yardım umarak bu- işe girişmeye karar verdim.
Muhammed Fuad Abdu1bâki'nin bahis konusu incelemesi cidden büyük bir emeğin mahsulüdür. Mukaddime'de buna kısmen işaret edilmektedir. Kendisi Sünenin sonuna,İbn-i Mâceh-in hal tercemesini ve kitab hakkında topladığı malumatı eklemiştir. Ayrıca konulara göre hazırladığı fihristten başka, kavli olan hadis metinlerinin başındaki kelimeleri esas alarak alfabetik bir fihrist yapmıştır. Bu nevi fihrist, bilindiği gibi aranan hadîsin bulunmasını kolaylaştırır...
Muhammed Fuad Abdülbaki, Kütüb-i Hamse'de bulunmayıp bu kitabta bulunan ve «Zevâid» adı verilen hadis me-tinlerinin altına genellikle kısa notlar koyarak bunların isnadı hakkında özlü bilgi vermiştir. Okuyucunun faydalanmasını sağlamak için bu notların arapçasını olduğu gibi gösteriyorum. Hadîs metni harekelidir ve büyük punto harflerle yazılıdır. Mezkûr notlar ise harekesizdir ve küçük punto harflerle yazılıdır. Bu nedenle notların hadîsin metnine karışması endişesi söz konusu değildir.
Terceme ederken her hadîs için «Tercemesi» diye bir başlık yazıp altına hadîsin mealini geçiriyorum. Meal bitince anılan zatın notu varsa ve konulması uygunsa paragraf başı yaparak ve «Not» diyerek onun notunun tercemesini yazıyorum. Bundan sonra «İzahı» başlığını koyup muhtelif kitablardan yararlanarak elde ettiğim bilgileri sunmakla hadisle ilgili açıklama ve malumatı vermeye çalışıyorum. Bazen birkaç hadîsin mealini yazdıktan sonra açıklamaları bir arada sunuyorum.
Hadisin ilk râvîsinin hal tercemesini genellikle açıklama bitiminde yazmayı uygun buluyorum. Bazı râvîlerin hal tercemesini vermeyip onun hakkında kısa bilgiyi dip notu halinde veriyorum.
Şunu da belirteyim :
Bizim gibiler herhangi bir hadisten fıkıh hükmünü çıkarmaya muktedir değildir. Bizim gibiler Âyet ve Hadîsten hüküm çıkarmaya kalkışınca büyük hatâ yapabilir, hattâ dalâlete gider ve başkasını da götürebilir. Kitab ve Sünnetten ahkâm çıkartmak büyük mücte-hidlerin işidir. İçtihadın bir takım şartları vardır. O şartları taşımayan kimselerin ictihad etmeleri geçersizdir. Bir âyet veya hadîs men-sûh olabilir, yani onunla hüküm edilmemesi gerekebilir ve te'vile tâbi olabilir. Itlak-takyid, umum-husus gibi durumlar mevcut olabilir. Ehl-i Sünnet âlimleri ve Sclef-i Sülilıin ile Müleahhirin-i Kiram hazretlun büyük emekler çekerek dört mezhebe ait fıkıh kitablarım İslâm âleminin istifadesine güvenle sunmuşlar ve

fıkıh hükümlerini hazır sofra haline getirmişlerdi. Biz müslümanlar muhtaç olduğumuz fıkıh hükümlerini fıkıh kitablarından çıkarıp onunla amel etmek durumundayız. Okuyucularımız fıkha ait hadîslerin açıklamasına göz attıkları zaman hakikatan bir hadîsten fıkıh hükmünü çıkartmanın güçlüğünü ve ağırlığını hemen anlıyacaklardir.
Hadislerin râvîler zincirleri arapça hadis metinlerinin başlarında mevcuttur. Hadîslerin sıhhat değerinin korunması için sened denilen bu zincirlerin aynen konulması zorunludur. Fakat terceme ederken seneddeki bütün râvilerin isimlerini tekrar yazmayı lüzumlu bulmadığım gibi okuyucuyu sıkabileceği mülahazasıyla senedin başındaki ilk râvinin ismini zikretmekle iktifa ediyorum.
Bu hayırlı hizmetin ihlash bir şekilde tamamlanması için Hak Taâla'dan tevfîk ve inayet niyaz ederim.
Haydar Hatiboğiu
(İzmir Müftüsü)[4]

Mütercimin Kısa Hal Tercemesi

Mütercim, Diyarbakır'in Hazro ilçesi cami mahallesinde 1929 yılı haziran ayının ilk haftasında doğmuştur. 1954 yılında ilçe teşkilatı kurulan Hazro kasabasında fetva, irşat ve imam -hatiplik gibi dini hizmetler yaklaşık olarak iki asırdan beri mütercimin baba ve dedeleri tarafından fahri olarak yapıiageldiği için bu sülale «İmam Evi» lâkabı ile muhitçe tanınmaktadır. Mütercimin yedinci babası merhum Osman efendi namındaki âlim, Şafii mezhebine ait «EI-Envâr» adlı kaynak fıkıh kitabı üzerinde yazdığı iki ciltlik arapça ifadeli haşiyeye «EI-Kümmesrâ» ismini verdiğinden bu sülaleye «kümmesrâ evi» de denilir. Mütercimin merhum babası Muhammed Nuri efendi 30 yılı aşkın bir zaman ilçenin büyük cami İmam - Hatipliğini fahri olarak yaptıktan sonra kasabada ilçe teşkilatı kurulunca halkın İsrarı üzerine ilçe Müftülüğünü kabullenmiş ve 1955 yılı Temmuz ayı başında vefat etmiştir. Allah cümlesine rahmet eylesin, âmîn.
Mütercim, ilk tahsilden sonra merhum babasından arapça dersini almış, evde verimli çalışamayınca babasının izni ile ilçe müderrislerinden merhum Hacı Abdülfettah efendiden birkaç yıl ders almış, daha sonra Diyarbakır, Siirt, Bitlis ve Muş illerinde muhtelif medreselerde mütaaddit müderrislerden ders almıştır. Ençok ders aldığı ikinci hocası Siirt'li merhum Muhammed Saîd Yargıcı'dır. Arapça, Nahiv, Sarf, Mantık, Beyân, Vazı', Münazara, Maânî, Bedî', Fıkıh. Tefsir, Hadîs, Usul-ı Fıkıh, Usul-ı Hadîs ve Akâid ilimlerinin derslerini ikmal edince 1951 yılında 22 yaşında iken derslerinin çoğunu aldığı üstad-ları Hacı Abdülfettah Yazıcı ve Muhammed Said Yargıcı (Rahimehumüllah) hazretlerinden birer -İlmi İcazet- almıştır. Daha sonra hariçten Ortaokul ve Lise bitirme imtihanlarına katılarak üç yılda bu iki okuldan mezun olmuştur.
Mütercimin yaptığı resmî dinî görevler:
Diyarbakır merkezindeki Fatihpaşa camii imam -Hatipliği, Diyarbakır İmam - Hatip okulu arapça öğretmenliği, Diyarbakır Merkez Vaizliği,Hazro Müftülüğü, Siirt, Bitlis, Muş ve Bingöl illeri Gezici Vaizliği, Siirt Müftülüğü, Uşak Müftülüğü, Afyon Müftülüğü ve son olarak İzmir Müftülüğü.
Mütercimin basılı eserleri:
1. Ölümden Sonraki Hayat
2. Nereye Gidiyoruz?
3. İslâm Hukuku Tarihi (Arapçadan tercemedir)
4. Sünen-i İbn-i Mâceh'in Terceme ve Şerhi (ikmali için Allah'tan inayet umudundayız.)
Kahraman Yayınları[5]

Mütercimin Mukaddimesi
İbn-i Mâceh Ve Süneni

İbn-iMâceh (209-273)'in Nesebi:

Ebû Abdi ilâh Muhammed bin Yezîd bin Mâceh Mevlâ Rabia el-Kazvîni, Kütüb-i Sitte'den sayılan malum sünen sahibi ve meşhur hadis hâfızlarındandır. Kendisi İbn-i Mâceh künyesi ile meşhur olmuştur. Künyesini İbn-i Mâce-te olarak bilip kullanan da çoktur.[6]
Mâceh veya Mâcet'e müellifin babasının lakabıdır. Rafii,Kazvîn tarihinde böyle demiş ve bu kelimenin Farsça bir isim olduğunu belirtmiştir. Daha sonra, Mâcet'in onun dedesinin ismi olduğunun söylendiğini, fakat birincisinin daha sıhhatli olduğunu ifade etmiştir. El-Firûzâbâdî Kamusundan da : Mâceh'in müellifimizin babasına ait bir lâkab olup dedesine ait olmadığı anlaşılmaktadır.
İbn-i Hallikân cilt 3, Sah. 407, Tezkiretü'I-Huffâz cilt 2 Sah. 189, ve Şezerâtü'z-Zeheb, cilt 2 Sah. 164'te: Muhammed bin Yezîd bin Mâceh tabiri kullanıldığından bunlara göre Mâceh'in müellifin dedesinin adı olduğu sanılmakta ise de böyle değildir. İbn-i Mâceh, Muhammed'in künyesi olarak zikredilmiş, gramerce de ona bağlıdır.
Mâceh'in müellifin anasının adı olduğu da söylenmiştir.
Mâceh, kimin ismi veya lâkabı olursa olsun önemli olan husus, müellifimizin İbn-i Mâceh veya İbn-i Mâcete ile tanınmış olmasıdır.
Müellifin mensub olduğu Rabia Kabilesine gelince, İbn-i Hallikân yukarda anılan sahifede : Bu isimde bir kaç kabile vardır, O'nun bunlardan hangisine mensup olduğunu bilemiyeceğim, demektedir.
Kazvîn[7] ise onun memleketinin adıdır. Bir çok ilim adamının yetiştiği bir şehirdir.
Doğum ve vefat tarihlerine gelince, îbn-i Hallikân, El-Cevzî, Zehebî ve İbn-i Hacer-i Askalanî (Rahim a hum ul lan u

TaâlaJ'nin beyanlarına göre h. 209 yılı doğmuş ve 273 yılı Ramazan ayı bitimine 8 gün kala pazartesi günü vefat etmiş ve salı günü defnedilmiştir.
İbn-i Hallikâ' nın beyânına göre, merhumun cenaze namazı kardeşi Ebubekir tarafından kıldırılmış ve defin hizmetini de anılan kardeşi, diğer kardeşi Abdullah ve merhumun oğlu Abdullah görmüşlerdir. Allah cümlesine ve bize rahmet eylesin.
İbn-i Mâceh hadîs ehlinin imamlarından olup, hadîs ilimlerini ve bununla ilgili bütün hususları çok iyi bilen hafızlardandır.
Kütüb-i Sitte'den sayılan süneni meşhurdur. Ayrıca onun yazdığı Kur'an-ı Kerîm tefsiri ve tarih kitabı vardır. Bütün bu ilimleri iyi bilir.[8]

Üstadları

Tezkiretü'l-Huffâz, Tehzibü't-Tehzib ve Şezerâtü'z-Zeheb'in yukarda anılan sahifelerinde verilen malûmata göre başlıca üstadları şu zatlardır.
Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr[9], Abdullah bin El-Muâ viye[10], Hişâm bin Ammâr[11], Dâvûd bin Rüşeyd[12], Yazid bin Abdillah El-Yemami[13], İbrahim bin el-Münzir el-Hazâmi[14], Ebûbekir bin Ebî Şeybe[15], Muhammed bin Rumh[16], Cübâre bin el-Muğal1is[17]
Müellif, yukarda mezkûr âlimlerden başka bir çok zattan da rivayette bulunmuştur. Onları burada anmak bir hayli zaman alır. Süneni tedkik edildiği zaman bu zatların hepsinden rivayetleri görülecektir.
İbn-i Mâceh'den hadîs rivayet edenler:
Muhammed bin İsa el-Ebheri, Ebû Amr Ahmed bin Muhammed bin Hakim, Ebü'l-Hasan el-KatUn, Süleyman bin Yezid e 1 -Kazvînî, Ahmed bin Ravh el-Bağdadi, Ali bin Said bin Abdillah el-Oadâni, İbrahim bin Dinar el-Cersî el-Hemedâni, Ebu Ya'lâ e1-Ha1İlî' nin dedesi olan Ahmed bin İbrahim e1 -Kavzîni, Ebü't-Tayyıb Ahmed bin Ravh e1 -Meş'arâni, İshak bin Muhammed el-Kazvini, Ca'fer bin İdris, Hüseyin bin Ali bin Berân-yâ, Süleyman bin Yezid el-Kazvinî, Muhammed binîsa es-Saffâr, Ebü'l-Hasan Ali bin İbrahim bin Seleme el-Kazvînî el-Hâfız, Ebu Amr Ahmed bin Muhammed bin Hakim el-Medenî el-Asbahânî, Ebubekir Hâmid el-Eb-herî, Sa'dün ve bir çok kimse...
Tehzibü't-Tehzib'te belirtildiğine göre müellifin Sünenini rivayet etmekle en meşhur olan râvileri Ebü'l-Hasan el Kattan, Süleyman bin Yezid, Ebû Ca'fer Muhammed binîsa ve Ebû. Bekir Hâmid el-Ebherî' dir.[18]

İlmî Hüviyeti

Ibn-i Mâceh'in yüce bir hadis âlimi olduğu hususunda bütün âlimler ittifak halindedir. Hadisçilerin imamı, meşhur hafız, Sika ve hüccet olduğu gibi hadisle ilgili bütün ilimleri çok iyi bilirdi. Onun ilmi kudretinin derecesini takdir etmek çin şaheser olan sünenini tetkik etmek kâfidir. Fıkhın bütün bölümlerini dikkata alarak hadisleri kitablara ve her kitabı bâblara çok mükemmel ve eşsiz bir tertible sıralamıştır.
Zehebî' nin Tezkiretü'l-Huffaz'm ikinci cildinde «îbn-i Mâceh» bahsinde kendisinden naklettiği şu sözler sünenin değerini oldukça ifade eder:
Ben Süneni, Ebû Zur' a'ya arzettim. Kendisi inceledikten sonra buyurdu ki: «Bu kitap halkın eline geçerse mevcut camiler (Sahih hadis kitapları) nın tamamı veya çoğu muattal olur, kanısındayım* sonra dedi ki: «İsnadı zayıf olan hadîs sayısının da otuzu bulmayacağını umarım[19]
îbn-i Mâceh, hadis imamı olduktan başka müfessir ve tarihçi idi bu sahalarda-da iki eser vermiştir.
İbn-i Mâceh'in hadîs yazmak için yaptığı seferler:
Müellifimiz, hadis yazmak için memleketler dolaşmış ve büyük gayretler göstermiştir. Bu maksatla uğradığı başlıca memleketler Irak, Basra, Küfe, Bağdat, Şam, Mekke-i Mükerrenıe, Medine-i Münevvere, Mısır, Rey ve Horasandır.[20]

İbn-i Mâceh'in Süneni

Dinimizin birinci kaynağı Kur'an-ı Kerim ve ikinci kaynağı Sünnet (hadisi Şerif) tir. En sahih hadîs kitablarma Kütüb-i Sitte (= altı kitab) ve Sıhah-ı Sitte (= altı sahîh kitab) denildiğı malumdur. Bu kitabların başında Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim gelir. Sahîhayn diye tanınan bu iki kitabtan sonra Ebû Dâvûd (202 - 275) Nesâî (215 -303) ve Tirmizî (209 - 279) nin sünen isimli kitabları gelir. Bu beş kitaba «Usûl-i Hamse» (Beş kaynak kitab) ismi verilmiştir.
Bunlardan sonra en sahih hadîs kitabı hangisidir?
Bazıları îmam Mâlik (93-179)'in Muvatta'ını, bazıları da İbn-i Mâceh 209-273)'in «Sünen'ini altıncı kitab olarak kabul etmişlerdir. Sahîhayn'm yazılışından önce, Kur'an'dan sonra en sahih hadis kitabı Muvatta* olduğu için sahîh hadis kitabları telif edildikten sonra da bazı âlimler, Muvatta'm yine Kütüb-i Sitte içinde kalmasını istemişlerdir.
Âlimlerin çoğu, Kütüb-i Hamse (Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi) 'de bulunmayan ve makbul olan bir çok

hadîsin İbn-i Mâceh'in süneninde bulunuşunu ve bazılarının dediği kadar zayıf hadîslerin bulunmayışını dikkate alarak bu kitabı Muvatta'a tercih ederek 6 hadîs kitabından saymışlardır.
Bâzıları da Ebu Muhammed Abdullah b. Ab-durrahman ed-Dârimî (181-255)'nin «Müsned»ini altıncı kitab saymak istemişlerdir.
îbn-i Mâceh'in *Sünenin»de ne kadar hadis bulunduğunu ve bunlardan ne kadarının zayıf olduğunu bilmekte yarar var. Hele zayıf hadisler tesbit edilip işaretlenirse bunların dışında kalan bütün hadisler sahih veya hasen nev'inden olur ve bu takdirde sünenin değeri kütüb-i hamsenin değerinden aşağı olmaz. Bilakis «Kütüb-i Hamse»de bulunmayan bir hayli hadîsin burada yer alması hasebi ile sünen, ayrı bir özellik ve meziyet taşır.
îbn-i Mâceh'in süneninde mevcut hadislerin anılan durumu tesbit etmek hususunda bizim bir çalışmamıza hacet kalmamıştır. Şöyle ki:
«El-Mu'cemü'1-Müfehres li Elfazi'I-Kur'an» adlı şaheseri te'life-den Mısır âlimlerinden Muhammed Fuâd Abdül-baki, büyük bir gayret göstermek suretiyle îbn-i Mâceh'in sünenindeki kitabları, bablan ve hadîsleri numaralamış, hadîsleri harekelemiş, bazı kelimeleri açıklayıcı bilgileri ve hadîslerin tnetin veya senedi ile ilgili gerekli malûmatı not olarak kaydettiği sünen nüshası h. 1373 (M. 1954) yılı Kahire'de iki cilt halinde basılmıştır. Hadislerin sened veya metni ile alâkalı bilgilere ait notları, hadis metninin sonunda, diğer notlan sahifenin altında dip notu halinde kaydetmiştir. Anılan zatın yaptığı hizmet bundan ibaret değildir. Sünenin sonuna eklediği bir kaç sahifelik malumatı terceme işinin bitiminde inşaallah okuyucularımıza sunduğumuz zaman, harcadığı emeği kendi kaleminden okuyacağız. Biz burada sadece sünenin muhtevası hakkında verdiği malumatı buraya geçirmekle yeti-neîim. Muhammed Fuad Abdulbakî ezcümle şöyle
der:
Hadîs âlimlerinin itimad ettikleri «Kütüb-i Hamse»ye nazaran bu sünenin değeri hakkında hadîs imamlarımızın görüşleri muhtelif olduğu için onun hakîki değerini tahkik ve tesbit etmek istedim. Bu da içindeki hadîsleri saymak, Kütüb-i Hamse'de bulunmadığı halde burada bulunan hadîsleri tesbit edip kaç tanesinin sahih, ne kadarının hasen olduğunu ve zayıf veya münker ile isnadı vahi olan hadîslerin miktarını bilmek gerekir. îşte ben bunu yaptım. Zevâid (Kütüb-i Hamse'de bulunmayıp bu sünende bulunan) her hadisin altına, onun değerini (Sahîh, hasen, zayıf ve münker veya vahi) [21]
not halinde kaydettim. Sünende rr.evcut hadîslerin durumu şöyledir:

Sünendeki Hadîsler

Sünen'de toplam 4341 hadîs vardır. Bunlardan 30CP adedi, Kütüb-i hamse sahihlerinin hepsi veya bazıları tarafından tahriç edilmiştir.
Kütüb-i hamse'de bulunanlardan başka, Sünen'de bulunup «Zevâid» ismi verilen hadis sayısı 1339'dır.
Zevâid'in durumu şöyledir:
Ricali sıka ve isnadı sahîh olanlar 428
İsnadı hasen olanlar 199 [22]
îsuâdı zayıf olanlar 613
Münker, mekzûb veya isnadı vahi olanlar 99
Kütüb-i hamse sahiblerinin rivayet ettikleri 3002 hadisi başka tariklerle rivayet etmek suretiyle hadîslere kuvvet üstüne yeni kuvvet veren ve ayrıca o kitablarda bulunmayan 428'i sahîh ve 199'u hasen olmak üzere 627 hadisi ihtiva eden bir kitabın değeri gerçekten büyüktür. Başka bir meziyeti olmasa bile bu meziyet onun değerini ifade eder. Kaldı ki onun [23]
ilerde izah edilecek başka meziyetleri de vardır. [24]
Sünen'in, mukaddimesi hariç, 37 kitabı ve 1515 adet babı vardır.

Hadis İlmine Ait Bazı Bilgiler

Hadîs ilmi, Rivâyetü'l-Hadis ilmi ve Dirâyetü'l-Hadîs ilmi diye iki kola ayrılır.
Rivayetü'l-Hadis ilmi: Resül-i Ekrem'e, sahâbîlere ve tabiîlere isnad edilen söz, fiil, takrir ve sıfatları bildiren yazılı malumatın dikkatli bir tarzda nakledildiği ilimdir. Tabiî Resûl-i Ekrem'in sözlerinden maksad, Kur'an-ı Kerim1 den başka buyurduğu sözlerdir. O'na ait fiillerden maksad ise bilumum fiillerdir. Bilindiği gibi biz O'nun bâzı fiillerine uymakla mükellefiz. Bazı fiilleri ise O'nun özelliklerinden-dir. Ümmetine şümulü yoktur. Resûl-i Ekrem'in zâtına mahsûs olan fiillerle ümmeti mükellef olmadığı için bu nevi fiiller fıkıh ilminin konusu dışında kalmakta ise de hadis ilminin mevzuuna dahildir.
Sahih hadisleri rivayet eden sünenler, müsnedler, mucemler ve cüzler Rivâyetü'l-Hadîs ilmine ait kitablardır.
Dirayetü'l-Hadis ilmi: Hadis metninin ve onu rivayet edenlerin şâyan-ı kabul olup olmaması bakımından durumlarını belirten bilgilerden teşekkül eden ilimdir. Bu ilimde rivayetin şartları, çeşitleri ve hükümlerinden, râvilerin halleri ve şartlarından, keza rivayet olunan metnin çeşitlerinden ve ondan mânâların çıkarılması keyfiyetinden bahsedilir.
İbn-i Hacer-i. Askalâni' nin Nuhbetü'l-Fiktr'i ve bunun şerhleri Suyûti1 nin Tedribü'r-Râvi'si, Hakira-i Nî-sâbur î' nin Kitabü'I-Marife'si, Hatîb-i Bağdadî' nin El-Kifâye Fi Kavânîni'r-Rivaye'si Dirâyetü'I-Hadîs ilmine ait kitab-lardandır. Bu ilme âit olup yazılmış olan bir çok kitap bilinmektedir. İsimlerini buraya almayı lüzumlu görmüyorum.
Hadîs kelimesi, muhaddislere göre Resül-i Ekrem'in sözleri, fiilleri, takrirleri ve halleridir. Usûl-ü Fıkıh âlimlerinin tarifine göre peygamber'in hallerine hadîs denmez. Diğer üç şeye hadîs denir.
Takrir asr-ı saadette müslümanlar tarafından işlendiğini Resûl-i Ekrem gördüğü veya işittiği halde bunu

yasaklamamasıdır. O'nun susması işlenen hususun meşruluğuna delâlet eder.
Yukarda belirttiğim gibi Peygamber'in kişisel halleri muhaddislere göre hadîsin mefhumuna dahil iken fıkıhçılara göre dahil değildir. Çünkü O'nun halleri, ihtiyari fiil çeşidinden ise; zâten fiiller kelimesinin kapsamına girer. Şayet siyer kitablarında anlatılan ve şer'î hükümleri gerektirmeyen hususlardan ise fıkıhçıların çalışma sahasının dışında kalır. Buna karşılık hadisçiler ise Peygamberimize isnad edilen her şeyi hadîs sayarlar. Çünkü onların gayesi Peygam-ber'imizin hayatını ve hayatı boyunca buyurduğu, yaptığı, hoş gördüğü şeyleri ve bütün durumlarını ilgilendiren bilumum belgeleri imkân nisbetinde toplayıp açıklamaktır.
Sünnet kelimesi çoğunlukla peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleri anlamında kullanılır. Yukarda belirttiğim gibi Usul-u Fıkıh âlimlerine göre hadis de bu mânâyadır. Bu durumda sünnet ile hadis eş manâlıdır.
Lügatta; yol demek olan sünnet kelimesi din ıstılahında Resûl-i Ekrem'in izlediği dînî yol mânâsında da kullanılmıştır. Bazen sünnet Peygamber'in yalnız fiilleri anlamında kullanılır. Hadisçilerin«Bu hadis, sünnet'e, İcmâa ve Kıyas'a muhaliftir» tarzındaki ifadeleri sünnetin hadisten ayrı mânâda kullanıldığının bir örneğidir.
Haber: Bazılarınca hadis ve sünnetle eş manâlıdır. Diğer bazı hadisçiler haber'i, hadisten daha umumî bir mânâya almışlardır. Onlara göre gerek Resûl-i Ekrem'den rivayet edilen hadislere ve gerekse Sahâbilere veya tabiîlere âit rivayetlerin hepsine Haber denilir. Sahâbîlere ve tabiilere âit nakillere de hadis diyenler vardır. Bunlara göre; yine hadis ve haber eş manâlı olur.
Başka bir grup âlimler de Resûl-i Ekrem'e ait rivayetlere hadis, sahâbîler ile tabiilere âit olan rivayetlere de Haber derler. Yâni Resûl-i Ekrem'e âit olanlara Haber demezler. Bunlara göre Hadis ve Haber tamamen ayrı ayrı şeylerdir. Hiç bir Hadis'e Haber veya hiç bir Haber'e Hadis denmez.
Eser: Hadis ve Haber'e müradif (eş manâlı) olarak kullananlar olduğu gibi Merfu' (Peygamber'e ulaşan) Hadis'e Haber ve Mevkuf (sahâbîlere ulaşan) Hadis ile Maktu' (tabiîlere ulaşan) Hadis'e Eser diyenler de vardır.
Hadis-i Kutsi: Resûl-i Ekrem'in Allah'tan naklen beyan ettiği hadîslerdir. Bunun Kur'an'dan farkı şudur: Kur'an âyetleri vahiy yolu ile Peygamber'e inerdi, Lâfız ve mânâsı Allah'a aitti. Hadis-i Kutsi ise mânâsı Peygamber'in kalbine ilham edilirdi. Lâfız ve ifadesi Resûl-i Ekrem tarafından tanzim edilirdi. Hadis-i Kudsî'nin metni Kur'an üslûbuna benzemez. Başka bir tabirle Kur'an'ın lafzında bulunan mucizelik özelliği Hadîs-i Kutsî'de bulunmaz. Çünkü kur'-an-ı Kerîm'in lafız tanzimi Allah'a âit iken Hadîs-î Kutsi'nin lafzı Resûl-i Ekrem'e aittir.
Hadis-i Kutsi'nin diğer hadislerden açık farkı Hadis-i Kutsi: «Allah şöyle buyurdu» veya «Rabbiniz şöyle buyurdu» ve benzeri ifadeler ile başlar ve ifade tarzına göre konuşmacı Allah'tır. Diğer hadislerde böyle bir durum yoktur. Konuşmacının Peygamber olduğu ifade şeklinde hemen görülür.
Hadis-i Kutsi'ye bir misal:
(Allah Teâlâ buyurdu ki) : «Ey kullarım! Ben zulmetmeyi şüphesiz kendime haram kıldım...»
Hadis-i Kutsİ'Ierde genellikle Resül-i Ekrem'in, Allah Teâlâ'dan rivayette bulunduğunu ifade etmesine bakan âlimler Hadis-i Kutsî1-lerin Allah'a âit olduğunu söylemişlerdir. Fakat âlimlerin çoğu bu görüşte değillerdir. Bunların görüşünü Ebü'1-Baka' nin şu sözü ile verelim :
«... Kur'an'ın lafız ve mânâsı açık vahiy ile Allah tarafından indirilmiştir. Kutsî Hadis'in ise lafzı Peygamber'e aittir. [25]
Mânâsı da ilham yoluyla veya uykuda Peygamber'e bildirmek suretiyle Allah'a aittir.
Muhaddis: Senedlerin, râvilerin cerh ve tadil durumunu, isnadın âlî veya nazil olduğunu bilen ve çok sayıda hadisi hıfzeden kimsedir. Şeyh ve imam unvanını da alan Muhaddis, hadîs ilminde kâmil üstad olana denir.
Hâfız: Yüz bin hadis metinlerini senedleri ile beraber hıfzetmiş, senedlerdeki râvilerin terceme-i hallerini, cerh ve tadil durumlarım bilen muhaddise denir.
Hüccet: Üçyüz bin hadisi bu şekilde bilen muhaddise denir.
Hâkim: Bütün sünneti ihata eden muhaddis demektir.
Yukarda belirttiğim Muhaddis, Hafız, Hüccet ve Hâkim tarifleri halk arasında genellikle bilinen şekildir. Aslında hadisçiler bu unvanlar için değişik tarifler yapmışlardır. Hattâ Muhaddis ile Hafız unvanlarının eş manâlı olduğunu söyleyenler de vardır. Bu tafsilâta girişmeyelim.
Îsnad, Sened, Tarîk Ve Vecih tabirlerine gelince bunlar mühim hususlardır.
İsnad: Hadis'in metnini özel bir takım lafızlarla ve râvilerin isimlerini sırayla belirtmek suretiyle merciine ulaştırmaktır. îsnad'm karşıtı olan İrsal ise hadisin metnini râviler aracılığı ile aldığı halde bu aracıları zikretmeden nakletmektir.
Sened: Bir hadisin râvilerinin sıralanmış isimleridir. Bu duruma göre İsnad ile Sened ayrı ayrı şeylerdir. Râvilerin tertiplenmiş isimlerine Sened denir ve tertibe konan isimleri zikretmek işine de İsnad denir. [26]
Tarîk Ve Vecih: Sened mânâsındadir. Çoğu zaman senede isnad denir.

Sahih, Hasen Ve Zayıf Hadisler

Hadisler çeşitli bakımlardan kısımlara ayrılır. Meselâ.- îlk zamanlardaki meşhurluğu ve yaygınlığı derecesine göre Mütevatir, Meşhur, Mustafîz, Aziz ve Garîb; Peygamber'e veya Sahâbiler'e yahut da Tabiîlere ulaşması bakımından Merfû', Mevkuf ve Maktu'} Keza anılan zatlardan herhangi birisine isnad edilen hadis'e ait senedin ittisal ve ınkıtaı yönünden Muttasıl veya Müsned, Mürsel, Mudel, Munkati, Müdelles, Muan'an ve Muallak; kısımlarına ayrılır. Bir de râvilerin sıfatına ve senedin durumuna göre Sahih, Hasen ve Zayıf diye 3 çeşit hadis bulunur. Anılan bu taksimlerin dışında kalan bir takım taksim şekilleri var ise de onlara temas etmiyeceğiz. Burada önce son taksimi esas alarak ele alacağız. Çünkü hiç bir hadîs bu taksimin dışında kalmaz. [27]

Sahih Hadis

Sahih hadis: Şâz ve muallel olmayarak Peygamber'e veya Sa-hâbî'ye yahud da tabii'ye ulaşıncaya kadar âdil ve tam zabıt sahibi kimselerin' muttasıl sened halinde rivayet ettikleri hadistir.
Tarife göre Sahih hadiste aşağıda yazılı şartların bulunması zorunludur :
l. Hadis, Müsned; başka bir deyimle Muttasıl olacaktır. Yani ilk râvîsinden son râvisine kadar hepsinin senedde anılması gerekir. Mürsel hadisin senedinden bir sâhâbl düşürüldüğü için sened muttasıl değil ve dolayısıyla sahih sayılmaz. Fakat Mürsel ile amel etmeyi caiz gören fıkıhçılara göre; diğer şartları taşıyan Mürsel hadîs sahihtir. Muallak, Munkati ve Mudal olan hadîsler ise Sahîh'in tarifinden çıkmıştır. Zira bunların senedinden en az bir kişi düşmüş veya durumu müsbet kaldığı için düşmüş sayılır.
2. Bütün râvileri adalet sıfatına haiz olacaklar. Adalet sahibi olmaktan maksad, râvinin din işlerinde haktan ayrılmaması, her çeşit günahtan sakınması ve kişiliğini yıpratıcı davranışlardan kaçınması demektir. Âdil olmayarak tanınan veya adaletli oluşu meçhul olan yahut tanınmayan râvinin yer aldığı hadis sahih değildir.
3. Râvilerin hepsi tam zabıt sahibi yani aldığı malûmatı eksiksiz ve ilâvesiz olarak bellemiş kimseler olacaktır. Böyle olmayan kimsenin yanılması muhtemel olduğu için rivayet ettiği hadis sahih değildir.
4. Hadîs, şâz olmayacaktır. Şâz hadîs, sıka bir râvinin, kendisinden daha sıka ravilere muhalif olarak naklettiği hadîse denir. Daha makbul râvilerin naklettikleri hadise de Mahfuz denir. Şâz hadis başka şekillerde de tarif edilmiştir.
5. Hadis, Muallel de olmayacaktır. Muallel hadis, görünüşte illetten salim ise de sahîhliğini zedeleyici gizli bir illeti meydana çıkarılan hadistir.
Yukarda kısaca belirtilen şartları taşımıyan hadis sahîh sayılmaz. Bazı âlimler bir hadisin sahîh sayılması için başka bir kaç şart daha koşmuş ise de bu hususlar ihtilaflı olduğu ve uzun izah istediği için buna temas etmiyorum.
Sahîh hadis: Makbul olma vasıflarını tamamen taşıyorsa ona: *Li Zâtihi Sahih» ismi verilir.
Şayet bu vasıfların tamamını ihtiva etmemekle beraber haricen gördüğü bir destekle sahih sayılırsa ona «li Gayrihi Sahîh»[28] denir.

Sahih Hadisler Ne Kadardır?

Buharı ve Müslim'in sahihlerindeki hadislerin hepsi sahihtir. Bazıları sahih hadislerin bu iki kitabda bulunan hadislerden ibaret sanırlar. Tabii durum hiç de öyle değildir. Nitekim Buharî bizzat şöyle buyurmuştur: Kitabım pek uzun olmasın diye bir çok sahih hadisi ona dahil etmedim...' Müslim de: '...Bence sahih sayılan hadislerin hepsini bu kitabıma almış değilim. Sadece sahihliği hakkında icmâ bulunan hadisleri aldım...' demiştir. M ü s 1 i m ' in icma tabirinden maksadı Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Muin, Osman bin Ebî Şeybe ve Sald b. Man-sür El-Horasanî1 nin ittifakıdır.
Müs1im'in şerhinde Nevevi: 'Doğrusu Buharî ve Müs1im'in sahihleri ile Ebû Dâvûd. Tirmizi ve Nesâi'nin sünenlerindeki hadislerden başka sahih hadis azdır', demiştir. Nevevi, İbn-i Mâceh'in süneninden bahsetmemiştir. Çünkü bu sünen kitabı onun zamanında yazılmış ve bilahare diğer sünen kitablarına eklenerek hepsine birden Kütüb-i Sitte ismi verilmiştir. İbn-i Mâceh'in sünenini ilk olarak diğer sünen kitablarına dahil eden zat Muhammed İbn-i Tâ-hir El-Makdisî' dir. (448 - 507) Bu kitabı diğer sünen kitablarına dahil etmekte tereddüt edenlerin beyan ettikleri sebep, az bile olsa içinde zayıf hadislerin bulunmasıdır. Fakat bu nevi hadis sayısı pek az olup tesbit edilmiştir. Nevevî bu nedenle İbn-i Mâceh'in kitabını saymamıştır. Zayıf olan hadisleri hakkında Mukaddimede gereken bilgi verilmiş, ayrıca terceme ederken bunlar okuyuculara tanıtılacaktır. Mahdut' olan bu tür hadisler bertaraf edilince bu kitabın makbuliyet bakımından derecesi diğer sünen-lerin derecesinden farksızdır.
Nevevi' nin yukardaki sözü itiraz konusudur. Çünkü Buhari:Yüzbini Sahih ve yüzbini gayr-ı sahih olmak üzere 200 bin hadis hıfzımdadır, demiştir.
Îbnü'l-Cevzî' nin rivayetine göre Ahmed bin Hanbel sahîh hadislerin miktarı yediyüzbin küsurdur, demiştir. Bu duruma göre Kütüb-i Sitte'de bulunmayan bir çok sahih hadis vardır.[29]

Sahih Hadîslerin Dereceleri

Sahih hadis kitaplarında yer alan sahîh hadislerin sıhhat derecesi ayni değildir. Çünkü sıhhat için gerekli vasıfların farklı olması nedeniyle sıhhat derecesi de değişik olur. Nevevi, sıhhat kuvveti bakımından sahih hadisleri yedi guruba ayırmıştır.
1. Buharı ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri hadisler.Hadisçiler: «Müttefekun aleyh» veyahut «Müttefekun ala sıh-hatih» dedikleri zaman bunu kasdederler. Bu iki zatın sahih saydıkları bir hadis bütün hadisçilerce sahih görülür ve bütün müslüman-larca makbuldür.
2. Buharî' nin rivayet edip Müs1im'de bulunmayan hadisler.
3. 2'nci'nin aksine yalnız Müs1im'in rivayet ettiği hadisler.
4. Buharı ve Müslim1 de rivayet edilmemekle beraber bunların şartlarına uygun olan hadisler.
5. Buharî' nin şartına uyan, fakat Buharî'de yer almayan hadisler.
6. Müs1im'in şartına uyup onun sahibinde bulunmayan hadisler.
7. Buharî ve Müslim'in şartlarına uymayan, fakat hadis imamlarınca sahih addedilen hadisler.
Hâkim Ebû Abdillah en-Nisâbûrî (321 - 405) sahih hadisleri 10 kısma ayırarak 5 kısmın sıhhatında ittifak bulunduğunu ve diğerlerinkinin ihtilaflı olduğuna ifade ederek şöyle söyler :[30]

Sahih Olduğu İttifakla Kabul Edilen Neviler:

1.nci Kısım: Buhâri ve Müslim'in seçtikleri hadislerdir. Bu hadisler sahih'in birinci derecesidir. Bunların aldıkları hadisleri Resûl-i Ekrem'den rivayet eden zatın, meşhur sahâbîlerden olması ve an az iki mevsuk râvisinin bulunması şarttır. Keza, o sa-hâbiden rivayet eden zâtın meşhur tabiîlerden olması ve en az iki mevsuk râvisinin bulunması gerekir. O tabiî'den de ayni şartla Ta-lebe-i tabiîn'den Hâkim' in iddiasına göre bu kısımdan meşhur bir hafızın rivayet etmesi ve nihayetine kadar senedin böyle meşhur zatlardan teşekkül etmesi gerekir. Bu şartla rivayet olunan hadislerin toplamı on bini bulmaz.
Buharî ve Müslim'de bulunan hadislerin bu durumunu belirten Hâkim kendi incelemesiyle bu sonuca varmıştır. Buharî ve Müslim'in şartları olarak anılan bu özellik Buhari ve Müslim., tarafından açıkça beyan edilmiş değildir. Hâkim' den sonra gelenler sahihayn'daki hadisleri daha derin inceleyerek H â k i m ' in yukarda beyan ettiği durumun genellikle sahihayn hadislerinde mevcut olmakla beraber böyle olmıyan hadis de sahihayn^a yok değildir. Nitekim Hâkim ' in bu beyanı ile alâkalı olarak İbn-i Tâhir: «...Bu dâva, tek râvisi olan bir çok sahabî'den de Buharî ve Müslim'in rivayet etmiş olması ile nakzedilir,» demiştir.
2.nci Kısım: Birinci gibidir. Yalnız burdaki sahâbî'nin bir râvi-si vardır. Meselâ: Urve bin Mudarris (Radiyallahü Anh) 'in Şa'bi1 den başka râvisi yoktur. Hâkim bu gibi hadislerin Buharı ve Müslim'de bulunmadığını söylemiş ise de İbn-i Hacer tekrâvisi olan bir hayli sahâbi'nin hadislerinin sahihayn'da mevcut olduğunu misalleri ile zikrediyor.
3.ncü Kısım: Bu da birinci ve ikinci kısım gibidir. Yalnız burdaki tabiin'in tek râvisi bulunur. Buna misâl Muhammed bin Cübeyr ile Abdurrahman bin Ferruh. yoktur. Halbuki İbn-i Hacer bu nevi zatların hadislerinin sahihaynda bulunduğunu örnek vererek belirtiyor.
4.ncü Kısım: Mevsuk ve âdil ravilerin rivayet ettikleri ferd ve garib hadislerdir. Ziyaü'd-D in-i Makdisi (569 - 643) Garâibü's-Sahih'inden Buharı ve Müslim'de bu neviden ikiyüz hadisin bulunduğunu saymak suretiyle beyan ediyor.
5.nci Kısım : Hadis imamlarından bir grubun, babaları vasıtasıyla dedelerinden rivayet edip kendilerinin rivayeti tevatür haddine ulaştığı halde babalarının dedelerinden almış oldukları rivayet tevatür haddine ulaşmamış olan hadislerdir. Meselâ: Amr bin Şuayb'in, babasından onun da kendi babasından rivayeti, keza Behz bin Hâkim'in, babasından onun da kendi babasından aldığı rivayet ve Ali bin e1-Huseyn'in,babasından onun da kendi babasından yaptığı rivayet bu türdendir. Bu zatlar ve babaları sikalardan olup dedeleri de sahâbîlerdendir.
İbn-i Hacer: «...Bu gibi hadislerin sahihaynda bulunmamasının sebebi bu zatların babalarından ve onların da dedelerinden rivayet etmiş olmaları değil, Buharı ve Müs1im'in şartlarına uygun olmayışlarıdır...» der.
Hâkim'in dediğine göre bu beş nev'i hadis, imamların kitab-larında rivayet olunmuş olup, deliî olarak gösterilmeye elverişlidir. Buhari ve Müslim'de bu nevilerden yalnız birincisi tah-riç edilmiş olup diğer dört nevi'den olan hadisler tahriç edilmemiştir. Bununla beraber hepsi ile ihticac olunur. [31]

İhtilaflı Olan Beş Kısım

1) Mürsel hadisler.
2) Sıka olan Müdellislerin kimden işittiğini belirtrneksizin rivayet ettikleri hadisler.
3) Bir çok mevsuk râvi tarafından müsned olarak rivayet edildiği halde bir sıka râvi tarafından Mürsel olarak rivayet edilen ha dişler.
4) Hafız olmayan sıka zatların rivayet ettikleri hadisler.
5) Doğru söyleyen bid'at ehlinin rivayet ettikleri hadisler. [32]

Hadîs Nakledenlerin Tabakaları

Endülüs'lü Huseyn bin Muhammed el-Ceyyanî hadis nakledenleri yedi tabakaya bölmüş olup üçü makbul üçü merdud biri de ihtilaflı olarak göstermiştir. [33]

Makbul Olan Râvîler

Birinci Tabaka: Hadis imamları ve Hafızlardır. Bunlar muhaliflerine tercih edildiler. Münferid olarak yaptıkları rivayetler de kabul olunur.
İkinci Tabaka: Hıfz ve zabit hususunda birinci tabakadan aşağıdır. Bazı rivayetlerinde vehim ve hataları olmuştur. Çoğunlukla hadisleri sahihtir. Hatâ ettikleri yerler birinci tabakanın rivayetlerine bakılarak düzeltilir.
Üçüncü Tabaka: Sadakat ve marifetleri sabit olmakla beraber ehl-i bid'at mezheblerine taşkınlık yapmadan temayül edenlerdir.
Hadis âlimleri bu üç tabakanın rivayetlerini kabul etmiştir. Ha-disçilere göre rivayetlerin medarı bu üç tabakaya dahil olan zatlardır.

Merdûd Olan Râviler

Birinci Tabaka: Hadîs uydurmakla ve yalancılıkla itham edilen raviler.
İkinci Tabaka: Vehim ve hatası fazla olanlar.
Üçüncü Tabaka : Aşırı bid'atçı olup bit'atçılık propagandası yapan ve rivayetleri kendilerine hüccet olabilecek şekilde

değiştirenlerdir. Anılan bu üç tabakanın rivayetleri kabul edilmiyerek red edilmiştir. [34]

İhtilaflı Olan Râviler:

Bu tabakayı teşkil eden râviler adaleti meçhul olanlardır. Bunlar tek basma rivayetlerde bulunmuş, fakat rivayetlerini te'yid eden mutaba'larını getirememişlerdir. Bazı âlimler böylelerin rivayetini kabul etmiş, diğerleri çekimser kalmışlardır.
îmam Nevevi aşırılığı olmayan ve bid'atçıhk propagandası yapmayan ehl-i bid'at hakkındaki El-Ceyyan i' nin beyanını kabul etmemiş ve aşırılığı olsun olmasın bütün bid'atçıların ri-
vayetlerinin kabul olunup olunmayacağı hususunda ihtilaf bulunduğunu söylemiştir.
Adaleti meçhul olanlar üç kısma ayrılır:
1) Hem zahiren hem batman adaleti meçhul olan.
2) Zahiren âdil fakat batman adaleti meçhul.
3) Meçhulü'1-Ayn.
Âlimlerin cumhuruna göre birinci kısım meçhul ile ihticac edilmez. Diğer iki kısım râvilerle bir çok muhakkik âlim ihticac etmiştir. [35]

Hasenhadîs

Bu nevi hadis çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. İbn-i Hacer-i Askalânİ Nuhbetü'l-Fiker'de Lizatihi sahih hadisi şöyle tarif eder:
«Muallel ve şaz olmayarak, zaptı tam olan âdil râvinin muttasıl bir senedle rivayet ettiği hadistir.» Daha sonra şöyle der: «Eğer sahih hadisin tarifindeki şartlardan zabıt vasfı biraz kuvvetten düşerse hadis «Li zâtihî Hasen» olur.»
Şu halde sahih hadis için aranan şartlardan 'mükemmel zabıt', şartı hariç diğer şartlar 'Li zâtihi Hasen' hadis için de aranır. Bu duruma göre şöyle söylenebilir:
Şâz ve Muallel olmayan ve senedi muttasıl olan bir hadisin ra-vileri âdil ise; bakılır, şayet râvilerin hıfz ve zabtı tam ise o hadis 'Li zâtihi sahihtir'. Eğer hıfz ve zabıt vasfı biraz gevşek ise o hadis 'Li zâtihi Hasen'dir. Ama râvinin hafızası ve zabtı zayıf ve hatâsı çok ise onun hadisi hasen değil zayıf sayılır.
Hulâsa; senedin ittisali, râvinin adaleti, malûllük ve sazlığın olmayışı gibi şartlar, sahih li zâtihi sayılan hadislerde bulunduğu gibi hasen 'Li zâtihi sayılan hadislerde de bulunur. Aralarındaki fark sahih hadis ricalinin hafızaları ve zabıtları kuvvetli, hasen hadisin ricalinin hafıza ve zabıtları o kadar kuvvetli değildir.
Hasen li zâtihi olan hadisi şöyle tarif, etmek mümkündür :
Adalet ve oldukça zabıt sahibi râviler tarafından muttasıl bir se-ined ile rivayet olunup şâz ve malûl olmayan hadistir. Bunun ravi-lerindeki zabıt ve hafıza kuvveti sahih hadis râvilerinde mevcut zabıt kuvvetinden biraz azdır.
Tirmizi, Hasen hadisi şöyle tarif etmiştir: «...Senedinde yalancılıkla itham edilmiş hiç bir kimse bulunmamakla beraber, şaz olmayan ve kendi gibi başka tarîklerden de rivayet edilen hadistir.»
Bu tarife göre; hafızası kuvvetli olmadığı için biraz hata eder; yahut hakkında cerh ve ta'dile dair bir nakil yapılmamış olan; ya-
hut yapılmış ise de ne cerh ne de tadil tarafı tercih edildiği bilinmeyen mesturü'1-hal râvinin yer aldığı yahut an'ane ile tedlis eden bir müdellisin bulunduğu sened ile rivayet olunan hadis hasen olmuş olur.
Tirmizi, Hasen hadisi sahih hadisten iki özellikle ayırıyor:
Birincisi: Hasen'in ravisi sahih'in ravisinden derece bakımından eksiktir. Şöyle ki; Hasen'in ravisinin yalancılıkla itham edilmemiş olmasını yeterli görüyor buna karşılık sahih'in ravisinin sıka olması gerekir.
İkincisi: Hasen'in başka tarîklerden rivayet edilmiş olmasını şart koşmuş ki; bu râvilerinin sahih'in râvilerinden aşağı mertebede oluşlarından ileri gelir. Çünkü râviler sıka olursa tek bir tarikten rivayet edilmesi bir hadisin sahih olmasına mâni değildir.
El-Hat tâbi de Hasen hadîsi şöyle tarif etmiştir; «Mahreci maruf ve râvileri meşhur olan hadistir.»
Hadisin mahrecinden maksad rivayet edildiği memlekettir. Yâni hadis Mısır, Şam, Medine, Mekke, İrak gibi diyarlardan hangisinde rivayet edildiği bilinmeli ve o belde halkının râviden hadîs rivayetinde bulunduğu meşhur olmalıdır. Râvilerin meşhur olmasından maksad onların adalet ve zabt ile tanınmış olmalarıdır. Ancak bunların şöhretinin sahih'in ravilerindeki şöhretten az olmasını.kasdetmiştir.
Eb.ûAmrbin es-Salâh'ı Şehr-i Zûrî Hasen hadisi iki kışıma ayırmıştır.
Birincisi ? Senedi, ehliyeti gerçekleşmemiş mesturü'1-hal fakat rivayetinde yanılması çok olmayan, kasıtlı yalan söylediği görülmeyen, fasıklığı gerektiren başka bir sebep de bulunmayan râviden boş kalmayan hadistir. Böyle hadisin başka tariklerden bir veya birkaç benzerinin rivayet edilmesi suretiyle metni malum olmuş olur. Yâni, mütâbi ve şâhid ile kuvvet kazanmış olur.
İkincisi: Râvileri doğru söz ve emanetle meşhur olmakla beraber sahih hadis ricalinin derecesine yükselemeyip hafıza ve zabıt bakımından onların mertebesine erişemeyen, ancak tek başlarına oldukları rivayetlerde hadisleri münker sayılan râvilerden daha yüksek derecede bulunan râvilerin hadisleridir.
î.bn-i Salâh diyor ki: Tirmizi' nin sözü birinci kısma H a t t â b i' nin sözü ise ikinci kısma aittir.»
Hasen hadis sahîh hadisten bir derece aşağı ise de hüccet olması bakımından o da sahih gibidir.
Hasen hadis lî zâtihi hasen, li gayrihî has en olmak üzere iki çeşittir:
Mutlak olarak söylenen Hasen sözü ile li zâtihi hasen kasdedi-lir. Bunun tarifi yukarda geçtiği için tekrar tarife lüzum yoktur. Li zâtihi Hasen denilişinin sebebi de ondaki güzelliğin bizzat kendisinde bulunup dışardan geîmeyişidir.

Li gayrihî Hasen: Senedindeki râvilerden biri çok hata yapacak kadar dalgın veya yalancılıkla itham edilmiş olmamakla beraber ehliyetli veya ehliyetsiz olduğu anlaşılmayacak kadar durumu kapalı bulunan ve metni mutâbi veya şahidle takviye edilmiş olan hadistir. [36]

Hasen - Sahih Hadis Tabiri

Hadis, kitablannda bazen;
Hasen sahih bir hadistir.» ifadesi kullanılır. Bu tâbiri kullanmanın sebebi şudur: O hadisin iki isnadı bulunur. Birisi Hasen, diğeri de sahih'tir. Böyle olan bir hadis, sahih hadisten daha kuvvetlidir. Çünkü sahih bir isnadı bulunduğu gibi onu takviye eden hasen bir isnadı da bulunuyor. Bazen de bu tabiri kullanmanın sebebi, ilgili hadisin tek bir isnadı bulunur. Müctehid o isnadın sahih veya hasen olduğu hususunda tereddüt ettiği için bu tabiri kullanmış olur. Bu takdirde tereddüdü ifade eden kelime cümleden atılmış olur. Çünkü tabir şöyle olmalıydı: 'Bu, hasen veya sahih bir hadistir.' tabir bu mânâda kullanılmış ise böyle olan bir hadis, sahih hadis kadar kuvvetli sayılamaz. [37]

Zayıf Hadis

Sahih ve Hasen hadislerin sıfatlarını taşımayan hadis'e zayıf hadis denir. Buna, Sakîm (hasta) ve Merdut (red olunmuş) adları da verilir. Sahih ve Hasen hadis bahsinde geçtiği gibi, makbul sayılan bu iki çeşit hadiste aranan sıfatlar senedin muttasıl olması, ra-vilerin adaleti, onların zabtı (fazla hatadan ve gafletten salim olması), hali mestur olan râvi hakkında hadisin başka tariklerden de rivayet edilmiş olmakla kuvvet bulmuş olması, sazlık ve illetli olmaktan salim olmasıdır.
Bu şartlardan her hangi birisi yok ise; hadis zayıf sayılır. Tabii bir kaç şart bulunmaması halinde hadis, daha çok zayıf ölür. Bu nedenle zayıf hadisin çeşitleri ve dereceleri çoğalmış olur. Bu çeşitlerin hadisçilerce malum bir takım hükümleri vardır. Bu konuda geniş malumat isteyenler, hadis ilimleri hususunda yazılmış olan eserlere müracaat edebilirler.
Hadisin zayıf sayılması sebebi ya senedinin muttasıl olmaması veyahut râvilerinden bir veya bir kaçına ta'n edilmesidir. Senedin muttasıl olmaması demek, senedden bazı râvilerin düşmesi suretiyle sened zincirinin kopuk olması demektir. Bu yüzden zayıf olan hadisler : 'Muallak, Mürsel, Mu'dal ve Munkatı' çeşitlerine ayrılır.
Râviye ta'n durumuna gelince; Onun rivayetini merdud saymak için on sebep vardır. Bunların beşi râvinin adaletine, diğer beşi de zabtına aittir ki toplamına «Matâin-i Aşere» derler. [38]

Senedinde İttisal Bulunmadığı İçin Zayıf Sayılan Hadisler =

1- Muallak: Senedin hadisçi tarafındaki baş kısmından bir veya birden fazla ravinin atılmış olduğu hadistir. Yani hadisçi, bir hadisi senediyle rivayet ederken hadis aldığı şeyhinin ismini veya kendi şeyhi ile şeyhinin şeyhini anmadan yahut da şeyhinden itibaren sırasıyla bir kaç râvinin ismini atarak daha yukarıdaki râviden rivayet ettiği hadistir. Muallak hadisin Merdûd sayılmasının sebebi senedden atılmış olan şeyhlerin (râvilerin) hallerinin meçhul olmasıdır. Senedden atılan râvilerin sıka oldukları bilindiği zaman Muallak hadis makbul sayılır. Meselâ; aynı hadis, başka bir tarikten rivayet edilirken orada o râvinin adı veya künyesi, yahut da lakabı sarahaten geçmiş ise Muallak hadisin senedinden atılmış olan zatın durumu bilinmiş olur.
2- Mürsel: Senedinden sahâbî düşmüş olan hadistir. Meselâ, bir tabii «Resûlullah şöyle buyurdu» derse buna Mürsel denir. Hadisçilerin çoğu, bu nevi hadisi merdud sayarak onunla ihticac etmemişlerdir.Çünkü tâbiin'in zayıf bir tâbii'den rivayet etmiş olması ve o tâbiin'in ismini düşürmüş olması muhtemeldir.Mâlik ve Ahmed   meşhur kavillerine göre Mürsel hadis ile ihticac etmemişlerdir.Ebû Hanîfe de:Eğer tâbiin'in düşürdüğü ravinin sıka olduğu bilinirse, Mürsel hadis ile ihticac edilir, demiştir. Şafiî ise:Mürsel hadis başka bir tarik ile takviye edilmedikçe kabul olunmaz, demiştir.
3- Mu'dal: Senedinden ardarda iki râvinin düşürüldüğü hadistir. Düşürülen iki râvi ister senedin baş kısmından, ister sonundan veyahut ortasından düşmüş olsun, netice değişmez.
4 -Munkatı': Sahâbiden önce senedinin her hangi bir yerinden bir râvisi düşen hadis'e denir. Eğer, senedin bir kaç yerinde râvi düşüşü olmuş ise, o kadar yerinden munkatı' sayılır.Bâzıları; Munkatı'; Senedi muttasıl olmayan hadistir, diye tarif etmişlerdir. [39]

Senedden Râvî Düşürmek İki Kısımdır:

1 - Açık, 2 - Kapalı
Araştırma yapmadan râvinin atıldığı bilinirse buna açık denir. Meselâ Buharı, doğrudan İbn-i Ömer' den veya E bû Hanîfe'den rivayette bulunursa, Buharı ile bu zatlar arasındaki râvilerin adlarının anılmadığı besbellidir.
Araştırma neticesinde râvinin atıldığı bilinebiliyorsa buna gizli (kapalı) denir. Bu da Müdelles ve MürseM Hafi kısımlarına ayrılır. [40]

Müdelles Ve Mürsel-İ Hafi

A) — Müdelles, üç kısma ayrılır:
1— İsnadı Müdelles olan hadis. Bu nevi Müdellesde hadisçi hadis aldığı zatı düşürür ve dinlemediği bir şeyhten rivayet

eder. Okuyucu hadisçinin o şeyhten dinlediğini sanıyor. Bununla beraber hadisçi, ittisali gerektirmeyen bir ifade kullanır. Meselâ: «Falan şeyh demiş ki., veya falan şeyhten rivayet edildiğine göre...» gibi bir tabir kullanır. Zaten: «Bana hadis nakletti» gibi ittisali gerektiren bir ifade kullanırsa yalancı olur.
2— Şeyhleri Müdelles olan hadis: Bu tür Müdelles'te hadisçi, hadis işittiği zatı tanınmış olduğu isim veya künye veyahut lâkab-tan başka bir şekilde anıyor.
3— Tesviye tedlisi: Bu nevi Müdellesde hadisçi, bir biriyle gö' rüşmüş iki sıka arasından bir zayıfı düşünüyor ve sıka olan şeyhini zikrettikten sonra onun üstündeki zayıf raviyi atlayarak sıka olan üçüncü raviden ikinci derecede rivayet edilmiş gibi bir ifade kullanmak suretiyle seneddeki bütün râvileri mevsuk gösteriyor. En çirkin Müdelles bu çeşittir. Şu'be'nin sözünün zahirine göre, bu nevi tedlis haramdır. Çünkü ihticaca elverişli olmayanı elverişli gibi gösteriyor. Bundan sonra yerilen tedlis birinci nevidir. En hafifi ikinci nevi tedlistir.
Böyle tedlislerle tanınan ravi; «Ben falandan işittim- gibi senedin muttasıl olduğunu ifade eder bir tabir ile bir hadis getirdiği takdirde eğer âdil ise; sahih kavle göre onun hadisi makbuldür. Zayıf bir kavle göre tedlis yapmakla tanınan ravi mecruh sayılır. Yani âdil sayılmaz. Senedin ittisalini gerektiren ifadeyi kullanmış olsa bile, hiç bir surette onun rivayeti kabul olunmaz. Râvi, yalnız bir defa bile tedlis yapmış ise hükmü budur.

B) — Mürsel-i Hafi: Muhaddisin buluşmadığı bir muasırından rivayet ettiği hadistir. [41]

Râviye Ta'n Sebebleri

Râviye ta'n demek râviyi kusurlu görmek ve bir nevi manen yaralamak demektir. Râvinin kusurlu sayılması on sebebten birisine dayanır. Bunların beşi râvide bulunması gereken adaletle, diğer beşi de zabıtla ilgilidir.
Adaletle ilgili kusurlar:
1- Râvinin kizbi: Yani, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'den buyurmadığı bir sözü kasten rivayet etmesi.
2- Râvinin kizb ile itham edilmiş olması: Yâni bile bile Resûl-i Ekrem adına hadis uydurma suçunu işlediği bilinmemekle beraber yalancılık töhmeti altında bulunması.
3- Râvinin söz ve fiillerinde din'den çıkmayı gerektirmemek şartıyla fâsıklığınm açıkça bilinmesi.
4-Râvinin cerh ve tâdil durumunun meçhul olması.
5- Küfrü mucib olmamak kaydıyla, inatçılık olmaksızın ve şüphe mahsulü olarak râvinin bid'atçı olması. Şayet râvinin itikad ettiği bid'at kâfir olmayı gerektirirse onun rivayeti katiyyen kabul edilmez. Meselâ: Âhirette cesedlerin "haşrine inanmaması gibi. Eğer onun bid'atı küfrü değil, fasıklığı mûcib ise mesela; kulun kendi irâdesi altındaki fiillerinin yaratıcısı olduğunu itikad ederse onun rivayeti makbuldür. Ancak yaptığı rivayet itikad ettiği bid'atı teyid eder durumda ise; makbul sayılmaz.
Râvinin zabtı ile ilgili kusurlar:
1- Râvinin çok yanılması.
2- Râvinin aşırı gafleti ve dikkatsizliği. Yani bellediğini muhafaza etmekten fazlası ile zuhûl etmesi.
3- Râvinin kesin bilgisi olmadan, vehim ve tereddüdü bulunduğu halde rivayette bulunması.
4- Râvinin sıka râvilere muhalefet etmesi, yani râvinin kendisinden daha sıka olan râvilere muhalif rivayette bulunması.
5- Râvinin sû-i hıfzı ve karıştırması.
Karıştırma ve yanılma hususu eğer râvide daima bulunuyorsa onun rivayeti makbul değildir. Şayet, bu kusur, yaşlılık, zayıflık ve kitablarmm zayi olması gibi bir neden ile sonradan peyda olmuş ise, bu kusur doğmadan önceki zamana ait olan hadisleri makbul sayılır. Fakat ondan sonraki zamanda yaptığı rivayetler reddedilir. [42]

Râviye Tan Sebebiyle Zayıf Olan Hadisler

1- Mevzu: Râvi tarafından bile bile uydurulan hadistir. Buna «muhtelak» da denilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in söylemediği bir sözü ona atfederek «Peygamber böyle söyledi» demek kadar çirkin bir iftira düşünülemez. Bu nedenle hadis uyduran müfterilerin kâfir olduklarına bâzı âlimler hükmetmişlerdir. Mevzu hadisi rivayet etmek ve onunla amel etmek kesinlikle haramdır.
2- Metruk: Yalancılıkla ithamı, aşırı galatı, fazla gafleti veya açık fâsıklığı gibi bir nedenle zayıflığı hakkında icma edilen bir râ-vinin tek başına rivayet ettiği hadistir. İmam Suyûtî Metruk hadisi böyle tarif etmiştir.
3- Muallel: Kusurdan salim imiş gibi râvi tarafından nakledildikten sonra yapılan araştırma neticesinde kusurlu olduğu anlaşılan hadistir. Bundaki gizli kusur Mürsel veya munkatı' olduğu halde muttasıl gibi gösterilmesi veya sıka bir râvinin zayıf bir râvi ile değiştirilmesi veyahut bir hadisin başka bir hadis'e ithal edilmesidir.
4- Müdrecü'l-İsnâd: Râvisi sikalara muhalefet ederek isnadının gelişini değiştirdiği hadistir. Bu da üç kısma ayrılır:
a) İsnadında ihtilafa düşen bir cemâat arasında bulunan ihtilafı açıklamadan râvinin tek bir isnad ile o cemaattan rivayet ettiği hadis.
b) Râvinin şeyhi hadis metninin bir parçasını bir isnad ile ve kalan parçasını başka bir isnad ile rivayet etmiş iken ravi metnin tamamını şeyhinden rivayet ederken yalnız bir isnadı zikreder.
c) Bir zat iki hadisi iki ayrı sened ile rivayet eder, sonra bir râvi her iki hadisi mezkûr senedlerden birisi ile rivayet eder. Veyahut bir hadisi senediyle rivayet eder de o hadis'e diğer hadisin bir parçasını ilâve eder.
5- Müdrecü'1-Metn: Râvisi sikalara muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Meselâ râvi hadisin bir kelimesini açıklamak için metne bir ilâve yapar. Fakat ilâve olduğunu belirtmez. Buna bir misal verelim :
Zühri,Âişe (Radıyallâhü anha)'dan şu hadisi rivayet etmiştir ;
•Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hıra mağarasında tahannüs ederdi. Tahannüs sayılı gecelerde ibadet etmektir.»

Burada; cümlesi tahannüs kelimesini açıklamak için hadis metnine ilâve edilmiştir, buna Müdrec denir.
6- Maklûb: Râvisi sikalara muhalefet ederek senedinde veya metninde takdim veya tehir yaptığı hadistir. Yani râvi seneddeki bazı isimlerin yerini öne veya geriye alır. Yahut metindeki bazı kelimeleri öne veya geriye alır. Meselâ senedde «Mürre bin Ka'b» yerine «Kâ'b bin Mürre» kullanır. Keza Allah Teâla'mn, âhiret günü arşının gölgesinde gölgeleyeceği yedi sınıf müslümanlar hakkındaki Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisinde bulunan;
«... Yedi kişiden birisi de o adamdır ki; sadaka verirken öyle gizli verir ki sağ elinin verdiği sadakayı sol eli bilmez.* sözünün sonunu râvilerden birisi Ünde rivayette bulunmakla maklûb etmiştir.
7- İsnadlan muttasıl olanda meziü : Râvisinin. sikalara muhalefet ederek muttasıl senedinin herhangi bir yerine bir veya daha çok râvi ilâve ettiği hadistir. Yani zabıt sıfatı bakımından çok kuvvetli bir râvi muttasıl bir sened ile bir hadisi rivayet etmiş, zabıt bakımından onun kadar kuvvetli olmayan başka bir râvi de aynı senede bir dis etti diyerek rivayette bulunur. Zabıt bakımından o râvi kadar kuvvetli olmayan başka bir râvi ise bu nesedi şöyle zikreder:= «Bize Mâlik tahdîs etti. (O
da dedi ki} Bize Nâfi tahdîs etti (o da dedi ki) Bize İbn-i Ömer tah-dis etti...» diyerek rivayette bulunur. Zabıt bakımından o râvi kuvvetli olmayan başka bir râvi ise bu senedi şöyle zikreder: demek suretiyle se-
nede Zuhri'yi ilâve ederse onun hadisi zayıf sayılır.
8- Muztarib: Senedinde veya metninde yahut her ikisinde de ihtilaf bulunan, bir birine muhalif iki rivayetten birisim tercihe ya-nyacak bir sebep bulunmayan ve mevcut ihtilafın kaldırılması imkânsız olan hadistir.
Senedde ihtilaf için şöyle bir misal verelim :
Meselâ : Bir Hadisin senedi şöyledir:
İkinci senedi ise şöyledir:
Metinde ihtilaf için de şöyle bir misal verelim :Fatıme binti Kays (Badıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz malda zekâttan başka bir hak vardır.»
Hadis, anılan Fâtime'den bu lafızla rivayet edilmiştir. Ayrıca yine ondan şu lafızla rivayet edilmiştir:
«Malda, zekâttan başka hiç bir hak yoktur.»
Görüldüğü gibi Hadis'in metninde ihtilaf vardır. Birisi malda zekâttan başka bir hakkın bulunduğunu hükme bağlarken diğer metin zekâttan başka hiç bir hakkın bulunmadığını bildiriyor. Bu nedenle hadisçilerin bir kısmı bu hadisin «Muztarib» neviden olduğuna hükmetmiştir. Bazı hadis âlimleri ise metinler arasındaki ihtilafı hal ederek her ikisini de geçerli kılmak için birinci metindeki «hak» kelimesini müstahab olan hak ve ikinci metindeki hak kelimesini de farz olan hak ile yorumlamışlardır. Yani malda zekâttan başka farz olan bir hak yoktur. Fakat müstahab olan hak vardır.
9- Musahhaf: Bir kelimesinin noktası değiştirilerek yanlış rivayet edilen hadistir. Meselâ:Ebû Bekir es-Sûlî:
«Kim Ramazan orucunu tutup ondan sonra da Şevval ayından 6 gün oruç tutarsa...» hadisindeki «6 gün», kelimesinin noktalarını «Bir şey», kelimesinin noktaları ile değiştirmiştir. Hali ile kelimenin mânâsı da değişmiş olur. Çünkü kelimenin mânâsı «6 gün» iken noktaları değişince «Bir şey» yani az bir zaman, anlamı oluyor.
10- Muharref : Kelimenin harekeleri değiştirilerek yanlış rivayet olunan hadistir. Meselâ: Bir hadiste geçen «Übey» kelimesi «Ebi» diye okunursa bu hadis'e Muharref denir.
Kelimenin harekeleri değiştirilince mânâsı da. değişir.Nitekim burada -Übey» okununca özel isim olur «Ebî» diye okunursa mânâsı «Benim babam* demektir.
11- Mübhem: Senedinde bir râvinin adı zikre dilmediği için kim olduğu meçhul bırakılarak rivayet olunan hadistir.
Meselâ: «Zührî bir adamdan rivayet etti...» diye sened zikredilir.Ve bu adamın kim olduğunun hadis imanı-larınca [43]
belirtildiği veyahut başka bir tarikten ayni hadis rivayet edilirken bu adamın ismen anıldığı ifade edilir.

Üçüncü Bölüm

A) Tarîkleri İtibarı İle Hadîs Çeşitleri
B) Senedin Nihayeti İtibarı İle Hadîs Çeşitleri
C) Amel Edilip Edilmemesi Bakımından Makbul Hadîs Çeşitleri.

A) Tarîkleri İtibarı İle Hadis Taksimi
1. Mütevâtir: Yalan söylemek için anlaşmaları aklın ihtimal vermediği kalabalık bir camaatm kendileri gibi büyük bir ca-maattan işitme ve görme gibi kesin bilgiye dayanmak sureti ile rivayet ettikleri hadis'tir. Sahih kavle göre-, kalabalık camaatm şu kadar kişiden ibaret olması gerekir diye bir sayı tayin edilmemiştir. Meşhur kavle göre mütevatir hadis zarurî ve kesin bilgi ifade eder. Hâvisinin doğru söylediğini kesinlikle ifade ettiği için mütevatir hadîs en makbul hadistir.
2. Haber-İ Vâhid : Mütevatir olmayan hadistir. Bu da Meşhur, Aziz ve Garib olmak üzere üç kısma ayrılır.
a) Meşhur: Mütavatir'in şartlarını taşımamakla beraber her devirde en az üç râvîden üç kişi rivayet etmiştir. Her devrin râvî sayısı tevatür haddini bulmamak kaydi ile üçten çok fazla da olabilir. Fakat üçten eksik olamaz. Bir görüşe göre Meşhur hadîse Müs-tefîz de denilebilir.
b) Azîz : Her devirde en az iki râviden iki kişinin rivayet ettiği hadistir. Hâvilerin sayısı bütün devirler çok bile olsa bir devirde iki kişiye inince hadis Aziz sayılır.
c) Garıb: Senedinin her hangi bir yerinde râvi sayısı bire inen hadistir. Tek kalan râvi Sahâbî veya Tabiîn ise, ona

'Mutlak Garîb' denir. Bunlardan başka râvî tek kalmış ise hadise 'Nisbî GaRib' adı verilir. Garib hadîse 'Ferd' de denilir. [44]

Mütâba, Mütâbi Ve Şâhid

'Nisbî Garib, nev'inden olan bir hadisin tek kalan Pâvisine başka bir râvinin muvafakat ederek aynî sahabiye varıncaya kadar rivayette bulunması halinde hadîs, Garîb olmaktan çıkarak Aziz nev'i-ne yükselir. Nisbî Garib olduğu sanılana 'Mutâba, ve onu kuvvetlendirene 'Mütabi, denir. Buna şöyle bir misâl verelim :
İmam Şafiî, El-Üm'de Mâlik'ten, o da Abdullah bin Dinar'dan o da îbn-i Ömer (Radıyallahu anhüm)'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ay 29 gündür. Hilâli görmedikçe ramazan orucuna başlamayın ve iftar (= Bayram) etmeyin. Eğer hava bulutlu olursa süreyi 30 güne tamamlayınız» buyurmuştur.
Bazı âlimler Hadîsin:fıkrasını rivayet etmek hususunda Şafii' nin yalnız kaldığını ve ondan başka kimsenin bu fıkrayı Mâlik1 den rivayet etmediğini sanarak hadi-1 eme'nin de aynı fıkrayı Mâlik' ten rivayet ettiği Buharî*-de ifade edilmiştir. Böylece Şafiî' nin hadisine «Mütâba'» ve Abdullah bin Mesleme' ninkine 'Mütabi', denilir.
«Nisbî Garîb, kendisine lafız ve mâna bakımından veya yalnız mânâca benziyen ve lâkin başka bir Sahâbiden rivayet edilen hadise «Şâhid» denilir. Şâhid ile kuvvetlenen hadis de Garîb olmaktan kurtulur. [45]

Haberi Vâhid Makbul Mu ?

Haber-i Âhâd de denilen bu nevi hadislerin delil sayılabilmesi için râvîlerinin hallerini araştırıp incelemek gerekir. Eğer râvîlerin hepsinin doğru söylemiş olmaları ciheti kuvvetli ve rüchanlı olursa hadis makbul sayılır. Yani Cumhura göre onunla amel etmek zorunludur.
Makbul olan hadisler 4 kısımdır:
1. Sahih li zâtih
2. Sahih li gayrih
3. Hasen li zâtih
4. Hasen li gayrih
Bu kısımlar hakkında Sahîh ve Hasen hadîsler bahsinde kısa bilgi verildi. Oraya bakılabilir.
Eğer Haber-i Vâhid'in râvilerinin doğru söylemiş olmaları cine--ti ağır basmazsa hadis merdud ve zayıf sayılır. Yani cumhura göre "onunla amel edilemez.
Bir hadîsin merdud veya zayıf sayılmasını gerektiren sebebler ve bu nevi hadisin kısımları da zayıf hadisler bahsinde gösterildi. Tekrarlamaya hacet yoktur. [46]

Senedin Nihayeti İtibari Île Hadîs Çeşitleri

1. Merfû': Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sarahaten veya hükmen izafe edilen kavil, fiil, takrir ve sıfatını ifade eden ha-] diştir. Sarahaten ifade: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tşöyle buyurdu veya böyle yaptı...» gibi tabirlerdir. Hükmen ifade ise, sahibinin: «Peygamber bize şunu emretti veya bunu yasakladı yahut mubah kıldı...» gibi ifadelerdir.
Bir hadisin Merfü' sayılması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sahabi tarafından izafe edilmesi şart değildir. Tabiî veya daha aşağı tabakalardan bir zâtuı «Peygamber, böyle buyurdu veya şöyle yaptı.» gibi bir sözle rivayet ettiği hadis Merfû' sayılır. Bu duruma göre Mürsel, Mu'dal, Münkati ve Muallak hadisler, Merfû' hadisin tarifine girer. Fakat Mevkuf ve Maktu' hadisler girmez.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izafe edilen kavil ve fiil mahiyetindeki merfû' hadis : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu veya şu işi böyle yaptı.» şeklinde olabilir.
Peygamber'in huzurunda Sahâbi'nin bir şey yapıp Peygamber'in sükut etmesi takrir mahiyetindeki Merfu' hadis için misal olabilir. Sıfata da: «Resûl-i Ekrem halim, kerim idi» cümlesi örnek olarak gösterilebilir.
2. Mevkuf: Sahâbî'nin kavil, fiil, takrir ve sıfatını muttasıl veya munkatı' olarak ifade eden hadistir.
3. Maktu': Tabii veya daha aşağı tabakalardaki bir zatın, kavil, fiil ve takririni ifade eden hadistir. Buna ve mevkuf kısmına hadis demek bir müsamahadır. Aslında bunlar hadis değildir.
Önemli Bir Husus
Bir Sahâbî: «Biz şunu söylerdik» veya «Biz şöyle yapardık* veyahut «Bia bunda bir sakınca görmezdik» dediği zaman cumhurun
görüşü şudur :
Eğer sahâbî, yukardaki sözünü Resûl-i Ekrem'in zamanına izafe etmezse onun sözü mevkuf hadis çeşidindendir, Merfû1 sayılamaz. Fakat anlattığım, onun zamanına atfederek meselâ: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (veyahut) aramızda iken...» söylerse onun sözü Merfû' hadis sayılır.
Bir Sahâbi: «Bununla emrolunduk, şundan menedildik, falan İş sünnettendir» derse bu söz sahih kavle göre merfû' sayılır. [47]

Amel Edilîp Edilmemesi Bakımından Makbul Hadis Çeşitleri

Yukarda anlatılan mütevâtir hadislerin hepsi makbuldür. Âhâd hadislerinin bir kısmı makbul, bir kısmı ise merdud ve zayıftır. Mer-dutluğun sebebi ya seneddeki kopukluk ya da râvideki ta'ndır. _Mer-düd olan hiç bir hadisle amel edilmez. Makbul hadislerle genellikle amel edilir. Bazen de amel edilmez. Bu bakımdan makbul hadisler, kendileriyle amel edilen ve edilmeyen olmak üzere ikiye ayrılır. Ma-mulü'n-bih olan (= kendisi ile amel edilen) kısım: Muhkem, Muh-telifü'l-

hadis, Nâsıh ve Racih diye çeşitlere ayrılır. Mamulü'n-bih olmayan (= kendisi ile amel edilmeyen) kısım da: Mensûh, Mercüh ve Mütevakkaf fin çeşitlerine bölünür.

Kendisi İle Amel Edilen Makbul Hadis Çeşitleri:

1- Muhkem: Muarızı olmayan makbul hadistir.

2- Muhtelifü'l-Hadis : Kuvvet bakımından birbirine denk iki makbul hadis arasında bulunan çelişki, güçlük çekilmeden kaldırılmak suretiyle her ikisinin işlerliği sağlanırsa; bu tür hadislere Muh-telifü'I-hadis denir. Buna misâl olarak şu iki hadîsi verelim:

a) "Câbir (Radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Hiç bir hastalığın bulaşması yoktur...» buyurmuştur." Bu hadisi Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.

b) "Ebû Hüreyre (Radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Arslandan kaçtığın gibi cüzzamlı kişiden kaç.» buyurmuştur." Bu hadîsi de Buha-r i rivayet etmiştir.

Bu iki hadîs arasında zahiren çelişki vardır. Fakat şöyle yorum yapılmak suretiyle görülen çelişki giderilmiştir.

Hastalıklar tabiatları itibarı ile bulaşıcı değildir. Ancak Allah

Teâlâ hasta ile ihtilat etmeyi hastalığın sağlam adama bulaşmasına sebep kılmıştır.

Şöyle de yorum yapılmıştır: îlk hadis itikadı çok kâmil olan içindir. İkinci hadîs ise itikadı böyle olmayan hakkındadır.

3- Nâsih: Makbul iki hadis arasında mevcut çelişkinin kaldırılması mümkün olmayıp tarihleri de malum ise; sonradan buyurulan hadis'e nâsih denir. Buna da misâl verelim:

a) "Sevbân (Radıyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur : «Hacamet yapan ve yaptıranın orucu bozulur.»"

Bu hadis, Ahmed, İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân tarafından rivayet edilmiş sahih ve mütevatirdir.

b) "İbn-i Abbâs (Radıyallahu anhumâî'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir: «Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ihramda iken hacametlendi, oruçlu iken de hacametlendi.»"

Bu hadis de Buhârî, Müslim, Ebü Dâvûd ve Tirmizi tarafından rivayet edilmiştir.Tirmizi hadisin şahinliğini de belirtmiştir.

Şafiî: İkinci hadisin birinci hadîsi neshettiğini, zira birinci hadisin hicretin sekizinci yılı, ikinci hadisin ise onuncu yılı buyu-rulduğunu beyan etmiştir.

4- Râcih: Makbul iki hadîs arasındaki çelişkinin kaldırılması mümkün olmaz ve tarihleri de malûm değil ise, birisinin râvisinin daha fazla sıka ve senedlerinin çok oluşu gibi tercih sebepleri ile birisini tercih etmek mümkün ise tercih edilen hadise «Râcih» denilir.

Kendisiyle Amel Edilmeyen Makbul Hadis Çeşitleri:

1. Mensûh: Makbû! iki hadis arasındaki çelişkinin kaldırılması mümkün olmayıp tarihleri de malûm ise önce buyurulmuş olan hadis'e «Mensûh» denilir. Diğerine de Nâsih denildiğini yukarda belirtmiş idik.

2. Mercûh: Söz konusu çelişkinin kaldırılması mümkün olmayıp, tarihleri de meçhul ise de tercih sebepleri ile birisi daha kuv
vetli olduğu takdirde, tercih edilmeyen hadis'e mercûh denilir. Diğerine de Bâcih ismi verilir.

3. Mütevakkaf fih: İkinci maddede anlatılan iki hadîsten her hangi birisini tercih edici bir sebep bulunmadığı takdirde bu tür hadislere Mütevakkaf Fih denilir.Yani iki hadisle de amel edilmez ve tavakkuf edilir (durulur).[48]

Dördüncü BölümDiğer Bâzı Istılahlar Ve Bilgiler

Mahfuz, Şaz, Maruf Ve Münker Tabirleri :

1. Mahfuz: Çok sıka olan râvinin kendisi kadar sıka olmayan râviye muhalif olarak rivayet ettiği ve bulunan ihtilafın kaldırılması mümkün olmayan hadistir.

2. Şaz: Mahfuz olan hadisin karşıtıdır. Yani makbul olan râvinin kendisinden daha makbul râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir.

3. Maruf: Sıka olan râvinin zayıf olan râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir.

4. Münker: Zayıf olan râvinin sıka olan râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadistir. Muhalif olsun olmasın zayıf olan râvinin tek başına rivayet ettiği hadise de Münker denilir.[49]

Hasen - Sahîh Tabiri

Bazen bir hadisin durumunu açıklamak için hadisçiler bu tabiri kullanırlar. Sebebi de şudur: O hadisin iki isnadı vardır. Birisi Hasen diğeri de Sahihtir. Hal böyle olunca; bu hadis sahih hadisten daha kuvvetli olur. Çünkü sahih hadîsin bir tane sahîh senedi vardır. Bununki ise birisi sahîh ve diğeri hasen olmak üzere iki senedi vardır.

Bazen de hakkında bu tabir kullanılan hadîsin bir senedi bulunur. O senedin sahîh veya hasen olduğu hususunda hadisçinin tereddüdü olduğu için bu tabiri kullanır. Bu takdirde hadisin kuvveti sahîh hadisin kuvvetinden azdır.

Sahihlik ve Hasenlik hususunda sened ile metin arasında bir bağlılık yoktur. Zira bazen bir sened zayıf olur. Fakat o senede bağlı metin, başka bir sahih tarîk ile rivayet olunmak suretiyle sahîh olur. Keza bazen sened sahih veya hasen olur. Fakat Sazlık veya zayıflatıcı başka nedenle metin zayıf olabilir.[50]

Senedlerin Kısaltma İşaretleri

Hadîsçiîer, senedleri yazarken «Bize hadîs nakletti.» kelimelerini kısaltarak birincisinde yi yazarlar. Bazen de yi

yazarlar, ikinci kelimeden de yalnız yazarlar.
Hadisin iki veya daha çok isnadı bulunduğu zaman, bir isnaddan diğer isnada geçtiklerinde harfini yazarlar. Bu harf tahavvülden alınmadır. İsnadın tahavvül ettiğini (değiştiğini) ifâde eder. Okuyucu bu harfe vardığı zaman «ha» diyerek okumasına devam eder.
Hadîs hafızlarından bir cemaat bu harf yerine kelimesini
kullanmışlardır. Bu kelimenin mânası: «Sağlamdır. Yani birinci is-nad tamdır. Ondan bir şey düşmemiştir. [51]
Hadisçiler bu işaretleri kullanmayı itiyad etmişlerdir.

Hadîs Yazar Ve Okuyucusunun Dikkat Edeceği Bir Husus

Hadis yazıcısı «Allah- Teâlâ lafzını yazarken saygı ve ta'zimi ifade eden 'Teâlâ, veya (Azze ve Celle), yahut 'Sübhânehu ve Taâlâ, ve benzeri bir cümleyi kullanması müstahabdir.
Keza Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemVi anarken O'na Salât ve Selâm cümlesini tam olarak yazması müstahabdır. İşaretle yetinmemelidir.
Sahâbileri anarken de (Radıyallahu anh), ve Sahâbi oğlu sa-hâbiyi zikrederken (Radıyallahu anhüma) cümlesini yazması raüs-tahabdır. Tabiilerden ve şâir âlimlerden birisini andığı zaman (Ra-dıyallahu anh) veya (Rahimehüllah), diye yazmalıdır.
Hadis yazıcısı hadisi naklettiği kitabta bu cümleler yazılı olma sa bile bunları yazmalıdır. Çünkü bu bir duadır. Rivayette bulunmayan bir şeyi ilâve etmek anlamını taşımaz.
Hadis okuyucusu da aynı şeylere riâyet etmeli ve bu dualar kiiab ta yazılı olmasa bile okumalıdır. [52]
Bu dualardan gafil olanlar yüce bir hayırdan mahrum kalır ve koca bir fazileti kaçırmış olur.

Hadîsi Manâ İtibari İle Nakletmek

Râvl, Hadislerin lafızlarını ve kasdedilen mânâyı kesin bilmediği takdirde mânâ itibarı ile hadisi nakletmesi âlimlerin ittifakı ile yasaktır. Hadîsi ayni lafızlarla nakletmesi zorunludur. Bildiği takdirde bile, hadisçiler, Fıkıhçılar ve Usul-u Fıkıhçılardan birer cemâat, mânâ itibarı ile nakletmeyi caiz görmemiştir. Hadîs ister Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e âit olsun ister Sahâbi'ye ait olsun farketmez. Bu ilim dallarındaki bazı âlimler ise: «Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e âit olan hadislerde caiz değil, diğerlerinde caizdir» demişlerdir,
Hadis, Fıkıh ve Usûl-u Fıkıh âlimlerinin Cumhuruna göre hadislerin lafızlarını ve kasdedilen mânâyı bilen kimselerin gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit ve gerekse Sahâbilere âit hadisleri mânâ itibariyle rivayet etmelerini caiz görmüşlerdir. Yeterki mânâyı tam ifade ettiğine kanaat etsin.
N e v e v î şöyle der: «Sahâbilerin ve onlardan sonra gelenlerin (Radıyallâhü anhüm) ahvalinin delâlet ettiği doğru görüş budur. Çünkü onlar ayni hükmü ifade eden bir hadîsi muhtelif lafızlarla rivayet ederlerdi.
Yukarda verilen tafsilat, kitablarda yazılı olan hadîslerin nakline âit değildir. Çünkü teliflerde yazılı hadîsleri mânâya halel gel-miyecek şekilde bile değiştirmek caiz değildir. Şayet râvi kitabta kesin bir hataya rastlarsa cumhurun tasvip ettiği durum budur. Râvi doğrusunu rivayet eder. Fakat kitaptakini değiştirmez. Ancak hatanın vuku bulduğu sahifenin kenarına not yazarak durumu bildirir.
Mukaddimenin hazırlanmasında faydalanılan kitaplar :

Kitabın Adı-	Müellifi
Nuhbetü'l-Fiker	Hafız İbn-i Hacer-i Askalânİ
* Şerhi	» »
Sahih-i Müslim'in Şerhi	îmam-i Nevevi
Sünen-i Ebû Davud'un Şerhi	Mahmud Muhammed [53]
El-Menhelü'1-Azbü'l-Mevrûd	Hattâb es-Sübkî

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/V.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/VII-VIII
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/IX-X.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XI-XIII
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XIV-XV.
[6] **A)** Müellifin künyesi İbn-i Mâceh olarak kullanılan kitablar :
1. îbn-i Hacer-i Askalânî'nin Fethü'1-Bâri kitabı, Mısır H. 1300
2. Hulâsa, Mısır H. 1301
3. Sahîh-i Buhâri şerhi Kastalânî, Mısır H. 1304
4. Sünen-i İbn-i Mâpeh, Mısır H. 1313
5. Müntahab-u Kenzi'l-Kemâl, Mısır H. 1313
6. Es-Sirâcü'1-Münir Şerh-u Cami'is-Sağir, Mısır H. 1324

7. Tâhir Cezâirî'nin Tevcihü'n-Nazar ilâ Usuli'1-Eser, Mısır H. 1328
8. Muhammed bin Ca'fer'in er-Risaletü'1-Mustatrafa, Beyrut H. 1332
9. Miftahü's-Sünne li Abdilazîz el-Hûli, Mısır H. 1347
10. Keşfü'1-Hafâ ve Müzilü'l-İlbâs, Mısır H. 1351
11. Nablisî'nin Zahâirü'l-Mavâris'i, Mısır H. 1352
12. Kavâidü't-Tahdîs li Cemâliddin el-Kasımi, Şam H. 1352
13. Ahmed Muhammed Şakir'in et-Tarîf bi kitabı Miftahi künuzi's-Sünne Mısır H. 1353
14. Şerh-u Elfiyâti'l-Iraki, Pas H. 1354
15. Tirmizî, Mısır H. 1356
16. Et-Tarğîb ve't-Terhib, Mısır ?
17. El-Mu'cemü'1-Müfehres li Elfazl'l-Hadîs, Hollanda M. 1933
B) Müellifin künyesi İbn-i Mâcete olarak kullanılan kitablar :
1. İbn-i Mâcete sünen nüshası. Hindistan'ın Dehli şehri M. 1847 yılı Fârûki matbaası
2. İbn-i Hacer'in Takrîbü't-Tehzib'i, Dehli H. 1320
3. İbn-i Hacer-i Askalânî'nin Tehzîbü't-Tehzîb'i, Haydarâbat H. 1325
4. İbn-i Teymiye'nin el-Münteka'sı, Dehli H. 1337 ;«
5. Yâfü'nin Mir'âtü'l-Cenân'ı, Haydarabad H. 1334
6. İmam Ahmed'in Müsned'i, 2'nci baskı, Mısır M. 1946
7. Emin Vâsıf beyin el-Fihrist'i Kazvin kelimesi bahsi, sahife 87

[7]

Kazvin (Eski ismi Kaşvin) İran'ın Irak-i Acem eyaletinde, Tahran'dan 150 Km. mesafede Elbürz dağlarının güney eteğinde ve 1320 m. irtifamda bulunan bir şehirdir, (İslâm Ansiplopedisi)

[8]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XVI-XVIII.

[9]

Eî-Hemedânî el-Hazîfî Ebu Abdirrahman el-Kûfi hafızdır, seçkin âlimlerdendir. Onun şeyhleri ise, Ebu Hâlid el-Ahmer İbn-i Uyeyne'dir. Başka batlardan da hadis almıştır. Kendisinden Buharı, Müslim ve Ebu Davud da rivayette bulunmuşlardır. Ahmed bin Hanbel O'nun yüceliğini dile getirmiştir. Nesâi : «O sika ve emindir» demiştir.
İbn-i Hibbân'ın dediğine göre h. 234'te vefat etmiştir. (Hulâsa 346, 347)

[10]

Bin Musa bin Ebî Galiz Naşît bin Mes'ûd bin Ümayye bin Halef el-Cemhi Ebu Ca'fer el-Basrî'dir. Bu zat, Hammâd bin Seleme, Mehdi bin Meymûrı ve bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ebu Dâvûd, Tirmizİ vs müellifimiz rivayet etmişlerdir. Tirmizî ve İbn-i Hihbân onu sika görmüşlerdir. Musa bin Harun'un dediğine göre yüz yaşı geçkin iken h. 243 yılı vefat etmiştir. (Hülasa 215) Rahimehullah taâlâ.

[11]

Es-Selmi ebü'l-Velid ed-Dımışkî; Kurrâ, hafız ve hatîb idi. Hadis dinlediği başlıca zatlar : İmam Mâlik, Cerrah bin Melih, Yahya bin Hamza V2 saire-leridir. Kendisinden de Buharİ, Ebu Dâvûd, Nesâî, İbn-i Mâceh ve Yahya bîn Muin hadis almışlardır. Mezkur Yahya ve îclî onun sika olduğunu; Darekutni, onun çok sâdık olduğunu ve Ebu Hatim de onun rivayet ettiği hadislerin çok sahih olduğunu, fakat yaşlanınca durumunun değiştiğini söylemiştir. Buharî'nin beyanına göre h. 245'te vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. (Hulasa 410)

[12]

Ebü'1-Fadl el-Havarizmî Hâşimilerin mevlâsı olup Bağdat'ta ikamet ederdi. Hadis aldığı başlıca simalar : İsmail bin Ca'fer, Hâşim, Velid bin Müslim ve başkalarıdır. Kendisinden hadis alanlar ise Buharİ, Müslim, Ebu Dâvûd ve İbn-i Maceh'tir. Darekutnî, onun çok zekî ve sıka olduğunu söylemiştir. Buharî'nin beyanına göre 239 yılında vefat etmiştir. (Hulasa 109)
Allah Taâlâ rahmet eylesin, âmîn.

[13]

Yezîd bin Abdillah bin Yezîd bin Meymûn bin Mihrân el-Yemani Ebu Muhammed'dir. Şeyhi, İkrime bin Ammâr'dır. Râvisi ise îbn-i Maceh'tir. İbn-i Hibban, sıka olduğunu söylemiştir. H. 240 dolaylarında vefat, etmiştir. (Hulasa 433) Allah rahmet eylesin.

[14]

İbrahim bin el-Münzir bin Abdillah bin el-Münzir bin el-Muğire bin Abdillah bin Halîd bin Hazâm el-Esedî el-Hazâmi Ebu İshak Medîne-i Münevvere'-dendir. Hadis âlimlerinin ileri gelenlerindendir. İmam Mâlik, İbn-i Uyeyne ve Maan bin İsa'dan hadis almıştır. Kendisinden de Buharî ve İbn-i Mâceh rivayette bulunmuşlardır. İbn-i Muin, Nesâi, Ebu Hâtem ve Darekutnî, sıka olduğunu söylemişlerdir. Yakub el-Pesevi'nin dediğine göre 236 yılı vefat etmiştir. Allah rahmet
eylesin. < Hulasa 22)

[15]

Abdullah b. Muhammed b. Ebi beybe Abs kabilesinin azadhsıdır. Küfe'-de doğup büyümüştür. Müsnedi ve musannan vardır. Üstadları : Ebü'l-Ahvas, Abdullah b. el-Mûbarek, İbn-i Uyeyne, Cerir bin Abdühamîd ve davrin o muhitteki âlimleridir. Kendisinden Buharı, Müslim, Ebu Davud, Nesâi ve Ibn-i Mâeeh rivayette bulunmuşlardır. Ahmed bin Hanbel : O çok sadıktır. Kardeşi Osman'dan daha çok sevilir, demiştir. Buharî onun 235 yılı Muharrem ayında vefat ettiğini söylemiştir. (R.A.)
(Tezkire c. 2, sah. 432-433 ve Hulasa 212)

[16]

Muhammed bin Rumh bin el-Mühacir Ebu Abdillah el-Mısrl hadis hafızıdır. Bu zat, el-Leys bin Sa'd, îbn-i lahia ve Mâlik'den rivayette bulunmuştur. Kentlisinden de Müslim, İbn-i Mâceh ve bir çok kimse rivayet etmiştir. Ebu Dâvûd, onun sika olduğunu söylemiştir. Nesâî de : O hiç bir hadiste hata etmemiş, demiştir. En sağlam kavle göre 242 yılı vefat etmiştir. (Hulasa 336)

[17]

Cubâre ibnü'l-Muğallis el-Hİmanî Ebu Muhammed el-Kufi'dir. Kendisi Kays bin Rabî, Ebûbekir en-Nehşelî ve Ebu Avâne'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de İon-i Mâceh rivayet etmiştir. ïbn-i Nümeyr : O çok sadıktır, demiştir, îbn-i Muîn ise : O kezzabtır, demiştir. Buharî de : O muztariptir, der. 241 yılı vefat etmiştir. (Hulasa 65)

[18]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XVIII-XX.

[19]

Ebû Hâtim'in Kitabü'1-İlel adlı eserinde anlattığına göre Sünen-i İbn-i Mâceh'teki hadîslerden Ebu Zur'a'nm zayıf veya münkcr gördüğü hadis sayısı otuz değil, çoktur. Bu durumda Zehebi'nin İbn-i Tahir aracılığı Ue İbn-i Mâceh'e atfen naklettiği söz kesin olmayabilir. Yahut Sünen'in tamamı değil, bir kısmı Ebu Zur'aya sunulduğundan sahîh hadîslerin azlığını ifade etmiş olabilir. (Sünen haşiyesi sindî sah, 3)

[20]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XX.

[21]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXI-XXII.

[22]

Sahih ve hasen hadîs şartlarının tamamını taşımayan hadis'e zayıf denir. Sahih ve hasen hadîs ile ihticac edilir, Şer'i hükümler için delil olur. Zayıf

hadis ile ihticac edilir, denemez. Senedindeki bir kopukluk veya ravisindeki bir ta'n nedeni ile senedi zayıf olmakla berabar hadisin metni başka bir tarik ile sabit olup olmadığı araştırılır. Varsa destek bulabilir ve hadîs İlminde aranan şartlar tahakkuk ederse onunla amel edilir. Aksi takdirde-' amel edilmez. Münkar, zayıf ravinm sika raviye muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir. Mekzub, uydurma hadîstir. İsnadı çok zayıf olana da isnad'ı Vâhî denir.

[23]

Mukaddime'de verdiğim malumatın çoğu Muhammed Fuad Abdûlbakî'-nin, sünenin ikinci cildinin sonuna eklediği yazısında ve Tezkiretü'l Hufiaz ile Hu-lasa'dan alınmıştır. Diğeri de muhtelif kitablardan alınmıştır.

[24]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XII-XIII.

[25]

Ebü'1-Baka Kül. Sah. 288

[26]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXIII-XXVI.

[27]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVI.

[28]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVII.

[29]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVIII.

[30]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXVIII-XXIX

[31]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXIX-XXX

[32]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXX-XXXI

[33]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXI

[34]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXI

[35]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXI-XXXII

[36]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXII-XXXIV

[37]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXIV

[38]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXIV-XXXV

[39]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXV

[40]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVI

[41]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVI

[42]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVII

[43]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XXXVIII-XLI

[44]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLI-XLII

[45]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLI

[46]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLII-XLIII

[47]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLIII-XLIV

[48]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLIV-XLVI

[49]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVI

[50]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVI

[51]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVII

[52]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVII

[53]

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/XLVIII

MUKADDİME

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla
Salât ve selâm Efendimiz Hz. Muhammed'e, Âline, Ashabına ve sevenlerine olsun.

1 - Resûlullah Csallallahü Aleyhi Ve Sellemvin Sünnetine İttiba' Etmenin Gerekliliğine Dair Varid Olan Hadisler Babı

Sünnet, Arab dilinde yol- tabiat siret gibi mânâlara gelir. Burada ise şu iki İstılahı mânâya muhtemeldir:
1. Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemVin gittiği yol. Bu yol din yolu olduğuna göre Sünnet, gerek Kur'an-ı Kerimle ve gerekse Hadîs-i Şeriflerle sabit olan tüm Şer'î hükümlerin gösterdiği yol olmuş olur. Bu mânâda Sünnet'e ittiba, bu yolu izlemek ve ondan sapmamaya dikkat etmek demektir.
2. Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'in akvalî(sözleri), ef ali (işledikleri) ve takriri (gördüğü veya duyduğu bir duruma karşı susması) nın tümü anlanunacbr.
Bilindiği gibi Edille-i Şer'îyye (Şer'-i Şerif kaynakları), Kitab, Sünnet, İcma' ve Kiyâs-ı Fukaha olmak üzere dörttür. Sünnet kelimesi burada Şer'î delil mânâsında kullanılmış olur.Sünnet'e İt-Tiba' da farz, vâcib, sünnet, mubah, haram ve mekruh gibi mükellefin fiillerine medar olan Şer'î hükümlerin muktazası ile amel etmek mânâsına gelir.
Bu babta geçen hadîsler, Sünnet kelimesinin her iki mânâsına uygundur. Yalnız 11 numaralı hadis ve onun sonunda Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından okunduğu rivayet edilen En'am suresinin 153'üncü âyeti ilk mânâya daha muvafık olur.
Sünnet kelimesi ister tüm dinî hükümler, ister Şer'î delillerin biri olarak alınmış olsun, sahih hadislerin tesbiti yolunda ele alınan bir Hadis kitabına Sünnete İttiba Babı ile başlamış olması cidden çok yerinde ve güzel bir iştir.
Bu bâbm Sünnet kelimesinin ikinci mânâsı ile olan yakın münâsebeti izahtan varestedir. İlk mânâsı ile olan yakın alâkasına gelince, gerek Kitâb ve gerekse Hadisle sabit olan bütün Şer'i hükümleri öğrenmek isteyenler, hadislere muhtaçtır. Zira hadisler, Kitab'ın açıklaması durumundadır, denilebilir. Aşağıdaki Nazm-ı Celil bu gerçeği ifâde eder.
«...ve sana da Kur'an'ı indirdik ki, kendilerine indirilmiş olan emir ve nehiyleri insanlara açıkça anlatasm...» (Nahıl 44)
Görüldüğü gibi Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Kur'-ân-ı Kerîm'de bulunan bir kısım mücmel âyetlerin hükümlerini beyan etmek ve açıklamakla görevli olduğu, bu âyet-i celile ile anlaşılıyor Bu itibarla hadisler, Kitab'ın bazı mücmel hükümlerin izah ve tefsiri durumundadır. Bu nedenle Kitab, Şer'î hükümlerin kaynağı olarak, yeterdir, Sünnet-i Nebeviyye kaynağına ihtiyaç yoktur», denemez. Mukaddime'nin ikinci babında bu konuya geniş yer verildiği için burada kısa keselim. [1]

1) ... Ebû Hüreyre[2] (Radiyallahu anh)'den:
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Size ne emrettimse onu alınız 1= ona sarılınız) ve sizi neden nehiy ettimse ondan vazgeçiniz.» [3]

İzahı

it»İ-Bazı hadîs âlimleri, «burada geçen emir'den maksad, yapılması mecburî olan farz ve vâciblerdir. Mecburi olmamakla beraber yapılması mükâfata vesile olan ve mendûp diye tabir edilen ibadetlere şümulü yoktur. Keza, hadiste geçen nehiy ile de haram kılman şeyler kasdedilmiş olup mekruhu kapsamıyor.» demişler ise de mute-med olan kavle göre emir ve nehiy kelimeleri umumî mânâda kullanılmıştır. Dolayısı ile emir, mendubu, nehiy de mekruhu içine alır.
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in hadisteki muhâtab-ları muayyen zatlar ise de bu gibi hükümleri belirli muhatablara inhisar etmeyip tüm mükelleflere yönelik olduğu hususunda âlimler ittifak halindedirler.
Bu hadis-i şerif Haşir suresinin 7'nci ayetinde geçen aşağıdaki İlâhi nazmın tefsiri gibidir.
= «...ve size Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mal vesaireden ne verirse onu alınız ye_sizi O Peygamber neden menet-ti ise hemen ona son veriniz..." [4]

2) Ebû Hüreyre (Radtyallahu anh)'âen :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Ben size bir şey teklif etmedikçe ve sizi bıraktıkça siz de beni bırakınız (=bana soru sormayınız). Çünkü sizden önceki (ümmet) ler, lüzumsuz yere Peygamberlerine çok soru sormaları, sonra da onlara muhalefet etmeleri yüzünden helak oldular. Bunun için ben size bir şey emrettiğim zaman ondan gücünüzün yettiğini yapınız ve sizi bir şeyden nehiy ettiğim zaman ona son veriniz.» [5]

İzahı

Hadiste geçen «Ben sizi bıraktıkça siz de beni bırakın» cümlesinden maksad, her hangi bir kayıtla kayıtlanmamış ve mutlak olarak Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından bildirilen emir ve yasakların kayıtlanması için O'na müracaat edilmemesidir. İlk bakışta sanıldığı gibi Peygambsr'e ilmî mes'elelerin sorulması yasaklanmıyor. Nitekim Sahihi Müslim'in «Babu Farzi'l-Hacci Merre-ten Fi'I-Ömri» babında ve Sahih-i Buharî'nin «El-Î'tisam» kitabında Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh)'den naklettikleri bu hadis-i şerif daha tafsilatlıdır. Mufassal olan metnin baş kısmı hadis'in maksadını açıklığa kavuşturuyor. Şöyle ki:
Buharı ve Müsli m'de sahih senedleri ile Ebû Hüreyre (Radiyallahu Anh) 'den: Kendisinin şöyle söylediği rivayet edilmiştir.
«Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize irad buyurduğu bir vaazda:
«Ey Nas! Allah Taâlâ üzerinize haccı farz kıldı. Hac ibadetini ifa ediniz.» buyurdu. Bir sahabî[6] Kâ'be'yi hac etme farziyeti her yıl için mi? diye sordu.
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu soruyu cevaplandırmadı. Adam sorusunu iki kere daha tekrarladı. Üçüncü defa sorduktan sonra Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır, her yıl için farz değildir. Eğer ben (bu soruya cevaben) evet deseydim her yıl hac etmek farz olurdu. Farz olunca da her sene hac etmeye gücünüz yetmeyecekti. Ben sizi kendi halinize bıraktığım müddetçe siz de beni kendi halime bırakın. Sizden evvel gelenler, hep soru sormaları ve netice itibariyle Peygamberlerine muhalefet etmeleri sebebiyle helak oldular. Size bir şey emrettiğim zaman ondan gücünüzün yettiği miktarı yerine getirin. Sizi bir şeyden nehiy ettiğim vakit de ondan sakınınız.» Buyurdular.
Tirmizi'nin «Babu kem farzü'I-Hac» bölümünde ve îbn-i Maceh'in «Babu Farzi'1-Hac» babında (2884 sayılı sırada) aldığı hadis-i şerifin Hz. Ali {Radiyallahu anh)'den rivayetleri şöyledir:Hz.A1i buyurdu ki:
«Oraya yol bulabilen insanlara, Allah için Kâ'be'yi haccetmek gereklidir...» (Al-i îmran 97)
âyeti nazil olup Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından tebliğ edilince Ashab-ı Kiram :
— Yâ Resûlullah, her yıl mı? hac yapmak farz kılındı! diye sordular. Resûlullah sustu. Ashab sorularını tekrarladılar. Resûlullah (Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır, her sene değil. Fakat ben evet diye cevap verseydim gerçekten her sene hac etmek gerekirdi.» buyurdu. Bunun üzrine şu ayet indi:
«Ey îman edenleri Öyle şeyleri sormayın ki, eğer size açıklanırsa sizi üzer ve eğer siz Kur'an indirildiği sırada sorarsanız onlar size açıklanır. Allah Taâlâ onları af etmiştir. Allah gafur ve halimdir.» (Maide 101)
Hadis-i Şerifin:
«Size bir şey emrettiğim zaman ondan gücünüzün yettiği miktarı yapınız» kısmını biraz açıklayalım :
Bu emir, önemli İslâm kaidelerinden olup içine sayısız hükümler girer. Meselâ: Bütün şart ve rükünlerine riayet edilmek suretiyle yapılması emredilen namazın bazı rükünlerine veya bir kısım şartlarına gücü yetmeyen mükellef, gücünün dahilindeki şart ve rükünlerle namazını kılmakla yükümlüdür. Gücünün yetmediği rükün ve şartlan yerine getirmekle me'mur değildir. Kıyam (= ayakta durmak) namazın bir rüknüdür. Kollan yıkamak abdestin bir rüknüdür. Ayakta duramayan veya kolları kesilmiş olan kişi bu rükünlerle yükümlü değildir. Çünkü buna gücü yetmez. Verdiğimiz örneğe benzer binlerce şer'î mes'ele hadisin bu genel kaidesiyle çözülür. Bu hadis «Gücünüz yettiği nisbette Allah'tan ittika edin...» (Teğabün 16) ayetinin bir nevi tefsiri gibidir. Zaten Cenâb-ı Hak kuluna gücünün yetmedği şeyleri teklif etmediğini ve dinde güçlüğe yer vermediğini aşağıdaki âyetlerde beyan buyurmuştur:
«Allah Taâîâ hiç kimseye gücünün yetmediği bir şey teklif etmez...» (Bakara 286)
*Ve sizin üzerinize dinde her hangi.bir güçlük kılmadı...» (Hac 78)

Hadis-i Şerifin:
«Sizi bir şeyden nehiy ettiğim zaman ondan vazgeçin, yapmayın» ifadesi gücün yetmesiyle kayıtlanmamıştır. Çünkü bir şeyi yapmak gücün dışında kalabilir ise de yapmamak öyle değildir. Bir şeyi bırakmak ona yanaşmamak ve ondan sakınmak insan gücünün dahilindedir. Ancak zaruret hâlinde murdarın etini yemek, tazyik ve tehdid altında küfrü mucip söz söylemek veya içki içmek gibi hususlar, bu şartlar altında olunca yasaklanmış menhiyyattan sayılmazlar. [7]

3) Ebû Hüreyre (Radtyallahu anh)'den yapılan rivayete göre Resûlullah (Sallaîlahu Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Her kim bana itaat ederse hakikatta Allah'a itaat etmiş olur ve her kim bana isyan ederse gerçekten Allah'a isyan etmiş olur...> [8]

İzahı

Bu hadis-i şerif'de Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e itaat, Allah'a itaat ve O'na isyan Allah'a isyan sayılmıştır. Çünkü Peygamber, Allah'dan aldığı emirleri halka tebliğ etmeye me'murdur. Onun tebliğ ettiği hususlarda O'na itaat edenler, aslında hakiki âmir olan Allah'a itaat etmiş olur. İsyan bakımından da durum aynıdır Bu hadis, Nisa suresinin aşağıda yazılı 80. ayetinin mealini ihtiva eder. Ancak şu fark var ki ayet-i kerîme Resûlullah'a isyan eden kişilerin raasiyetlerinden doğan vebalinin tamamen kendilerine ait olduğu ve bundan dolayı Resûlullah için her hangi bir sorumluluğun bahis konusu olmadığı, zira onun görevinin halkı günah işlemekten korumak olmadığı ve ona düşen hizmetin sadece Allah'ın emirlerini tebliğ etmek olduğu durumunu bildirmek amacını taşıyor.
«Her kim Peygambere itaat ederse muhakkak Allah Taâla'ya itaat etmiş olur ve her kim yüz çevirirse aldırma. — Çünkü seni onların üzerine (günahlardan) koruyucu olarak göndermedik.»
Âyet-i Celilenin mealini yukarıdaki hadis-i şerifin tercemesiyle karşılaştırdığımız zaman aralarındaki yakın münasebetleri görmek mümkündür. Biz burada ayeti celilenin izahına girmiyeceğiz. Yalnız bir noktayı belirtmek lüzumunu hissediyorum. O da şudur:
Ayet-i Kerîme'de:
«Her kim yüz çevirirse ey Resul! sana uymaktan i'raz ederse aldırma. O, seni mahzun etmesin.» anlamını ifade eden ilâhî emir tefsir kitablarında beyan edildiği veçhiyle cihadın farz kılınmasından öncedir. Bilâhare inen cihad ayetleriyle bu tip insanlarla mücadele ve savaşma emri verilmiştir.

4) Ebû Ca'fer (Radtyallakü anh)fden, şöyle söylediği rivayet edilmiştir.
«îbn-i Ömer (Abdullah) (Radiyallahü anh), Peygamber (Sallal-Iahü Aleyhi ve Sellem)'den bir hadis işittiği zaman o hadis'i işittiği gibi aynen tutardı. Onda ifrat ve tafritte bulunmazdı.» [9]

İzahı

Bu hadis, Sihah-ı Sitte sahiplerinden yalnız Musannifin rivayet
ettiği hadislerdendir.
Abdullah İbn-i Ömer [10](Radıyallâhü anh) hazretleri hadislere ittiba etmekle meşhur idi. Tirmizi' nin rivayet ettiğine göre Şam halkından birisi Hacc-ı Temettü' (önce yalnız ömreye niyetlenip onu ikmal ettikten sonra hac yapma) şeklini ona sorup bu şekil haccın caiz olduğu yolunda cevap alınca,Şam'h şahıs Ona «Baban hacc-ı Temettü'ü yasaklamıştı» diye karşılık veriyor. Bunun üzerine İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) adama şu soruyu yöneltiyor :
— Söyle bakalım! Eğer babam temettü' haccını yasaklarsa ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) temettü' haccını bizzat yapmışsa babamın emrine mi uyulacak yoksa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri mi tutulacaktır? diyor. Adam :
— Elbette Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri tutulacaktır, diye cevap veriyor. Ibn-i Ömer:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in temettü' haccım yaptığı sabittir, diyerek fetvasını kesinlikle Resûlullah'a ittiba bağlıyor.
Tirmizi,bu olayı naklettikten sonra Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in temettü' haccım ifa ettiğine dair İbn-i Ömer' den rivayet edilen hadisin hasen sahih olduğunu söyler.
Hadis-i Şerife bağlılığı ile haklı olarak şöhret kazanan Ibn-i Ömer' in babasına nasıl muhalefet ettiği burada görülüyor. Hal-fcaıki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in temettü' haccım

yaptığına dair olan hadis'in babasına ulaştığına ve o hadisten daha kuvvetli bir delil babasının elinde bulunmadıkça bu hadise muhalefet etmediğini bildiği halde babasının fetvası hilafına fetva veriyor ve bilinen bu hadis muvacehesinde babasının sözüyle amel etmenin uygun olmadığını rahatlıkla ifade ediyor.
îbn-i Ömer'in hadislerin inceliklerine riayeti hususundaki tutum ve davranışları hadis kitaplarında yazılı olup hadisçiler arasında meşhurdur. Sindi, îbn-i Maceh'in haşiyesinde bundan bir nebze bahsetmiştir. [11]

5) Ebü'd-Derdâ'[12] (Radıyallahu anh)'den :
Şöyle dediği rivayet edilmiştir : Biz fakirliği anlatırken ve ondan duyduğumuz endişeleri belirtirken, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp bu konuşmamız üzerine geldi ve :
«Fakir düşmekten mi korkuyorsunuz? Nefsim kudret elinde olan Allah Taâlaya yemin ederim ki, muhakkak surette dünya malı üzerinize akıtılacaktır. (bol bol verilecektir.) Öyle (zengin olacaksınız) ki servetten başka hiçbir şey her hangi birinizin kalbini hak yoldan sapitmıyacaktır. (Servetinin bolluğu kişinin hak yoldan inhiraf etmesine sebebiyet verebilecektir.) Allah Taâlâya yemin ederim ki, ben sizleri gecesi ve gündüzü apaydın olması bakımından eşit olan tertemiz gönüllere sahib olarak bıraktım.» buyurdu.
Ebü'd-Derdâ' diyor ki: «Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru söyledi. Vallahi gecesi ve gündüzü aydınlık olması bakımından eşit olan tertemiz gönüllere sahib olarak bizi bıraktı.[13]

İzahı

Hadîs-i Şerifte geçen gündüzden maksat bolluk ve ferahlık halidir. Geceden maksat ise fakirlik ve sıkıntı durumudur. Gecesi ve gündüzü eşit olan gönüllerden maksad da gerek bolluk ve ferahlık zamanında ve gerekse sıkıntı ve yokluk zamanında, daima hakka bağlı ve haksızlığa eğilmekten çok uzak duran pak ve nezih müs-lümanların kalbleridir.

6) Kurret b. Eyas (Radtyallahu anh)'den : [14]
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
-Benim ümmetimden, daima Allah Taâlâ tarafından desteklenen ve onlara yardımcı olmayan halkın zarar veremiyeceği bir cemâat kıyamet kopuncaya kadar hiç eksik olmayacak (Ümmetim içinde daima böyle bir taife bulunacak) tır.» [15]

İzahı

Bu hadis-i şerif, İslâm âleminde Allah Taâlâ'nın sevgi ve yardımına mazhar olan bir cemaatın her devirde bulunacağını ve kıyamete kadar bu halin devam edeceğini müjdeliyor.
Bu cemâatin Allah Taâlâ tarafından alacakları yardımı: «Münkirlere karşı kullandıkları susturucu hüccetler, hak ve hakikatları isbatlayıcı burhanlar ve ikna edici deliller» diye yorumlayan hadis âlimlerine göre bu cemaat ilim ehlidir. Yardım ve desteği kılıçlar, mızraklar ve benzeri silâhlar ile açıklayanlara göre ise; bu cemaat gazilerdir. Yetkili âlimlerin çoğu birinci görüştedirler. İbn-i Mâ-ceh de hadis-i şerifi bu konuya almakla ilk görüşe temayül etmiş oluyor.
El-Hâkim, Ulûmü'l-Hadîs adlı kitabında, îmam Ahmed b.HanbeI in bu taife hakkında şöyle söylediğini nakleder:
«Eğer bu taife hadis ehli değil ise hangi zümre olduğunu bilemem.» Kadı Iyâzda: «Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem). bu taife ile Ehl-i Sünnet ve'1-cemaatı ve hadis ehlinin mezhebine inananları kasdetmiştir», diyor. Buharı de Sahih'inde «Bu taife ilim ehlidir», demiştir. Imam-ı Suyûtî ise bu hadisi naklettikten sonra: «Bu taife ile müctehidler kaydedilmiştir. Çünkü mu-kallide âlim denmez. Bu hadis ictihad kapısının kıyamete kadar açık olduğuna delalet eder», diyor. İmam-ı Nevevîdebu taifenin muayyen bir zümre olmayıp, Allah Teâlâ yolunda hizmet eden mücahitler, fıkıhçılar, hadisçiler, tasavvufçular ve ma'rûfu emredip münkeri nehiyedenler gibi zümreler içerisinde dağınık halde bulunması muhtemeldir. Bu taifenin muayyen bir yerde ve toplu halde bulunmaları gerekli değildir. Muhtelif ülkelerde yek diğerinden ayrı olabilirler.» der. [16]

Hadis-i şerifte, kıyamet kopuncaya kadar böyle bir taifenin bulunacağını bildirmektedir. Kıyametten maksad asıl kıyamet olmayıp O'na yakın bir zamandır çünkü, hadislerle sabit olduğu

veçhile kıyamet yaklaşınca esen bir rüzgâr ile beraber bütün mü'minlerin ruhları kabzedilecek, yer yüzünde ehl-i iman var oldukça asıl kıyamet kopmayacak. Ne zaman ki mü'min kimse kalmaz, hepsi vefat eder ve yer yüzü kâfirlerden ibaret olursa o zaman asıl kıyamet kopar. [17]

7) Ebû Hüreyre (Radiyallahu anh) şöyle söylemiştir: Resûlullah (SaUallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki;
-Ümmetimden bir taife daima Allah Taâlâ'nın enirine bağlı kalacak (= ondan katiyyen ayrılmıyacak)tır ve kendilerine muhalefet edenler, onlara zarar veremiyecektir.» [18]

İzahı

Bu hadis-i şerifte de Ümmet-i Muhammediyyeden bir grub'her devirde İslâm dinini ve Şer-i şerifi dosdoğru ve tam manasıyla yaşıyacak, yaşatacak, sünnet-i seniyyeyi ihya edecek, ehl-i küfür ile ci-had edecektir, diye îslâm âlemine müjde veriliyor.

8) Ebâ İnebe el-Havlânı (Radiyallahu anh) 'den şöyle demiştir: Ben Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Seltem)'den işittim, buyurdular ki:
«Allah Taâlâ bu dinin mensubl arını ilâhî emirlere itaat etme uğrunda çalıştıracak adamı daima onların içinden çıkarır. Böyle adamı eksik etmez.» [19]

İzahı

Hadis-i Şerifin her devirde bulunduğunu haber verdiği rehber ve yönetici, her yüz yılda bir, çıkan Müceddid olabilir. Yâhud da halkı İslâmî yaşantıya, Allah'a itaat etmeye ve Resûlullah'm sünnet-i seniyyesine davet etme durumunda olan herkes kasdedilmiş olabilir.
Hadis-i şerifin ilk râvisi olan Ebâ İ.nebe' nin her iki kıbleye müteveccihen Peygamberin arkasında namaz kılanlardan olduğu, bu hadis'in senedinde İbn-i Mâceh tarafından rivayet edil-miştir. Sindi haşiyesi bu hadisin izahı bahsinde, bu zâtın adının Abdullah olduğunu bir rivayete göre de Ammar olduğunu belirttikten sonra E1- Bağavî'nin Mu'cem adlı eserinde bu zatın Muâz b.Cebel' in arkadaşı olduğunu ve Resûlullah hayatta iken müslüman olduğunu ifade ettiğini söyler. Sindî bu arada Ebâ înebe' nin peygamberi gördüğünü inkârla ancak Tabiilerin ileri gelenlerinden olduğunu söyleyenler de vardır, diyor.

9) Şuayb [20] (Radiyallahu anh)'den, şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Muâviye [21](Radiyallahu anh) irad ettiği bir hutbede:«Alimleriniz nerededirler, âlimleriniz nerededirler? (söyliyeceği sözlerin âlimlerce doğrulanması için bu soruyu yöneltiyor) Ben Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den işittim buyuruyordu ki:
«Kıyamet ancak ümmetimden bir taife, insanlara galip olduğu halde kopacaktır. Bu taife ne kendilerine yardımcı olmayanlara nede yardımcı olanlara bakmıyacaklar (onların davranışlarına ehemmiyet vermiyecekler) dır.»

10) Sevbân (Radiyallahu anh)'den :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Benim ümmetimden, hak üzerinde, düşmanlarını yener ve muhaliflerinden zarar görmez bir cemaat, Allah (Azze ve Celle) 'nin emri (kıyamet günü) gelinceye kadar eksik olmıyacaktır.» [22]

İzahı

Bu hadis-i şerifte geçen kıyamet gününden maksadın ne olduğu 6 nolu hadis-i şerifin izahında geçtiği için oraya müracaat edilebilir, îmam-ı Süyûti, altıncı hadisin izahında belirttiğimiz veçhiyle 6 ve 9 nolu hadislere dayanarak ictihad kapısının açık olduğu görüşünü savunmuştur. Hanbe1i mezhebine mensup âlimlerin çoğu ve onların dışında kalan bazı âlimler bu hadislere istinaden her zamanda müctehidlerin bulunmasının gerekli olduğu ve herhangi b»r zamanın müctehidsiz kalmasının caiz olmadığını söylemişlerdir.Cumhur-ı Ulemâ ise zamanın müctehidsiz kalmasının caiz ve mümkün olduğu görüşünü benimsemişlerdir.Cumhur'un delillerinden birisi şudur:

Buharî, Müslim ve diğer sahih hadis kitap sahiplerinin «Kitabü'1-İlim» bahsinde ve musannifimizin 52 numarada rivayet ettikleri aşağıdaki sahih hadis-i şerif, ilmin kalkacağını, âlimlerin tükeneceğini, cahillerin âlimlerin yerlerine geçirileceklerini bildiriyor, îlim ve âlimlerin yokluğu ictihad ve müctehidin yokluğunu gerektirir. Su halde bir zamanın müctehidsiz kalması mukadderdir. [23]
= Abdullah b. Amri'bni'1-As (Radiyallahu anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Settem)'den (Veda haccında) işittim. Buyurdular ki:
-Allah Taâlâ ilmi, kullarının göğüslerinden söküp çıkarmak suretiyle değil, âlimlerin ruhlarını kabzetmek suretiyle alıp neticede hiç bir âlim bırakmayınca halk bir takım cahil kimseleri kendilerine reis kılarlar. Bunlara dînî sorular sorulur. Bu cahiller de bilmedikleri halde fetva vermeğe girişirler. Dolayısıyla dalalete düşerler. Halkı da dalalete sürüklerler.»

11) Câbir b. Abdillah (Radiyallahu anh)Jâen şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Biz peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idik. Bir çizgi çizdi. O'nun sağına ve soluna da ikişer çizgi çizdikten sonra mübarek elini ortadaki çizginin üzerine bırakıp; «Bu, Allah'ın yoludur» buyurdu. Sonra bu ayeti okudu:
«Gerçekten bu benim dosdoğru yolumdur. Artık O'na uyunuz. Başka yollan takip etmeyiniz. Sonra bunlar sizi Allah Taâlâ'-nm yanından ayırır...» (En'am 153) [24]

İzahı

Bu ayeti cehle ve hadis-i şerifte işaret edilen Allah'ın yolu Kur'-an-ı Kerim ve Sünnet-i Seniyye'nin göstermiş olduğu din yoludur. Mü'minlerin, bütün durum ve davranışlarında, söz ve yaşantılann-da bu doğru ilâhi yolu takip ile mükellef oldukları ayette apaçık olarak bildirilerek buyuruluyor ki; Ey Resûlullahın ümmeti! Artık siz de bu dosdoğru yolu izleyiniz. Bütün imkân ve gayretlerinizi bu yolu takip etmeğe harcayınız. Sakın başka yolları izlemeyiniz. İslâm dinine aykırı batıl ve dalalet yollarına girmeyiniz. Aksi takdirde Allah Taâlâ'nm sizler için seçmiş olduğu dosdoğru ve mutluluk hedefine ulaştırıcı Sırat-i Müstakim'den ayrılır da sapıklıklara dü-şüverirsiniz.
Resûlullah (Sallallahü Alehyi ve Sellem)'de ilk çizdiği çizginin sağ ve solunadört çizgi çizmekle ve bu gerçekleri ifade eden ayet-i celileyi tilâvet buyurmakla İslâm dininin ve bu dine sülük edenlerin durumunu belirtmiş oluyor ve müslümanlarm sırat-ı müstakimden en ufak bir inhirafa meydan vermemelerinin lüzumuna, dalalete götürücü yolların görünüşte doğru yola çok yakın olup O'na benzediği için az bir dikkatsizlik yüzünden bile batıl yollara saplanma tehlikesine dikkatleri çekmiş oluyor. [25]

2 — Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Hadîsine Tazim Ve Ona Muarız Olanı Tehdid Babı

12) El-Mikdam b. Ma'dîkerib el-Kindiy (Radiyallahu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Süslü tahtına —koltuğuna— yaslanmış adama, benim hadislerimden birisi okunur da o (kişi) nin, vaziyetini hiç bozmadan «Bizlerle sizler arasında Allah Teâlâ'nm Kitabı vardır. Ondan bulduğumuz helâl şeyleri, helâl sayıyoruz, haram olarak bulduğumuz şeyleri de haram kabul ediyoruz.» (Yani bu hadis Kur'an'da bulunan hükümlerin dışındadır. Onun için bu hadise itibar etmeyiz.) diyebilme zamanı yaklaşmıştır. Sizleri ikaz ediyorum! (Kur'an-ı Kerim'-de bulunan bütün hükümler haktır.) Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haram kıldığı şeyler Allah Taâlâ'nm haram kıldığı şeyler gibidir. (Kitab ve Sünnet arasında bir ayırım yapılamaz.)» [26]

İzahı

Hadis-i şerifin baş kısmı hadisi dinleme âdabına riâyet etmemeği kınıyor. Hadis-i şerifi dinliyenin edebli, saygılı, inançlı bir tarzda ve kendine bir çekidüzen vermek suretiyle dinlemesinin lüzumuna işaret ediyor.
Hadisin son kısmı da dînî kaynak olması bakımından hadislerin ayetler hükmünde olduğunu, mü'minlerin dikkatini çekerek bildiriyor. Çünkü gerek ayetleri ve gerekse hadisleri tebliğ eden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Hepsini O'ndan alıyoruz. Hakikatte ise Resûlullah'm

tebliğ ettiği bilumum hükümler ilâhidir. Şâri Hakiki Allah Taâlâ'dır. [27]

Hadisten Çıkarılan Hüküm

Hadis-i şeriflerle amel etmek ve onlara tâbi olmak mecburiyeti vardır.Hattabî diyor ki:Kur'an-ı Kerim'de bulunmayan mes'e-lelerde sünnet-i seniyye'ye muhalefet etmenin tehlikesi bu hadis'te belirtiliyor, gerekli ikaz yapılıyor. Haricîler ve Râfızîler, Kur'an'ın zahirini tutup O'nun beyanı mahiyetindeki sünneti terket-tiler Bu yüzden şaşırıp dalalete düştüler.Hattabî,sözlerine devamla diyor ki: Bir sahih hadise rastlandığı zaman, Kur'an'da bulunmayan bir hüküm ifade eder gerekçesiyle red edilemiyecektir. Çünkü sabit olan hadis'in kendi başına hüccet olduğu bu hadis-i şeriften anlaşılıyor.

13) Ebu Râfi'[28] (Radiyallahu anh)ıden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :
«Herhangi birinizi tahtına koltuğuna yaslanmış olup benim emrettiğim veya yasakladığım bir husus ona intikal edince (umursamadan) bilemem (Kur'an'dan başka bir şey tanımam ve tabi olmam) Biz Kitabullah'da ne bulduksa ona tâbi olduk.(Artık hadîse tâbi olmayız) söyler durumda bulmıyayım.»

14) Âişe (Radiyallahu anhâ)'<\an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
Kim bu dinden olmayan bir şeyi onda ihdas ederse onun îcat ettiği şey merdûd ve batıldır.» [29]

İzahı

Bu hadîs-i şerifi Buharî Sulh kitabının 4. babında,Müs-1im de Kadâlar kitabının 8. babında almışlardır. Diğer sahih ki-tablarda da mevcuttur. İbn-i Mâce'nin Sindî adlı haşiyesinin müellifi bu hadis'in izahında, Masâbîh şârihi El- Kadı_dan naklen şöyle der:
Kim, Kitab ve Sünnette bulunan açık veya kapalı bir delile dayanmayan bir re'yi (görüşü) İslâm dinine sokmak isterse o re'yi reddetmek, onun bâtıl olduğunu bildirmek müslümanlara düşen vacip bir görevdir. Hiç kimse o re'ye tabi olamaz, onu taklid edemez.
îmam-i Nevevî de Müslim'in şerhinde bu hadisi izah ederken şu rivayeti de alıyor:
«Kim, hakkında emrimiz olmayan bir amel işlerse, o ameî batüdır.»
Daha sonra diyor ki, bu hadis, İslâm dininin muazzam kaidelerinden ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cevami-i Kelim'lerindendir. Çünkü dine sokulmak istenen her türlü icadlan ve bid'atları reddediyor. Hele ikinci rivayet daha açıktır. Zira geçmişten devam edegelen bir bid'ata bağlanan inatçı adama ilk hadis-i şerif gösterildiği zaman, «Ben bunu icad etmiş değilim», diye kaçamaklı'cevap verebilir. Fakat ikinci rivayete karşı hiç bir şey söyliyemez.
Camiü's-Sağir'in şârihi El-Azizî, bu hadisi açıklarken, Edille-i Şer'iyye olan Kitab, Sünnet, İcma' ve Kıyas-ı Fukaha'dan bir mesnede dayanmadan dine sokulmak istenen şeyler merduttur, geçersizdir, der. [30]

15) Abdullah b. Zübeyr (Radtyallahu anh)'den:
Şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ensar'dan bir adam Harre denilen mevkideki hurmalıkları suladıkları su arklarından ve su nöbetinden dolayı Peygamber Sallâllahü Aleyhi ve Sellemî'e Zübeyr b, Avvam aleyhinde şikâyette bulundu. (Bu arklardan geçen su önce Zübeyr'in hurma bahçesine varıyordu. Sonra da şikâyetçi Ensarî'nin tarlasına uğruyordu. Bir defa Zübeyr hurmalığını sulamak üzere suyu tuttuğu sırada) müşteki ona :
— Suyu serbest bırak ki bize gelsin, diye talepte bulundu. Fakat Zübeyr, kendi tarlasını sulamadan suyu bırakmak ve nöbetini ona vermekten imtina edince iki taraf Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mes'elelerini intikal ettirdiler. Resûlullah'm huzurunda isteklerini karşılıklı olarak arz ettiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Zübeyr! Tarlanı sula sonra suyu komşuna salıver.» buyurdu. Müşteki hiddetlenerek:
«Zübeyr, halan oğlu olduğu için mi?» demek suretiyle Resûlullah' tarafgirlikle itham etmek istemişti. Bu sözden üzülen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzü değişti. (Çünkü fahr-ı Kâinat efendimize tarafgirlik ithamı ile büyük bir saygısızlıkta bulunmuştu.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Zübeyr, tarlanı sula sonra suyu hapset, tâ ki, su hurma ağaçlarının köklerine erişsin, (su

hakkını tam mânası ile kullan)» buyurdu.
Ravi demişti ki: Zübeyr şöyle dedi:
«Vallahi öyle sanıyorum ki şu ayet bu olay hakkında indi.»
Hayır (Resulüm), Rabbime yemin olsun onlar (mü'miniz diyenler) aralarında çıkan anlaşmazlıkta seni hakem yapıp sonra verdiğin karardan hükümden nefislerinde hiç bir güçlük duymaya-rak tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar. (Nisa suresi, ayet: 65) [31]

Hadis-İ Şerifin İzahı

Kütüb-i Sitte sahiblerinin muhtelif bahislerde zikrettikleri bu hadisin ihtiva ettiği hükümlerden birisi şudur:
Derelerde akan ve «Mubah Nehirler» denilen sulardan halk nöbet usulü ile istifade eder. İstifadede nehrin akışı takip edilerek yukardan başlamak suretiyle tarlalar sulanacaktır. Nöbeti gelen tarla sahibi kendi tarlasını suladıktan sonra suyualt tarâfındakikomşu-suna bırakır. O da sulama işini bitirince altındaki komşu tarlaya suyu salıverecektir. Bu durumda, görüldüğü gibi bir üstekinin, sulamada öncelik hakkı vardır.
Hadiste önce sulh yolu ile sonra şer'î hakka dayalı hüküm ile hasımlar arasındaki ihtilafın halli öngörülüyor. Şöyle ki:
İki hasım müracaat ettiklerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başlangıçta Zübeyir [32](Radiyallahü anh)'in hasmının biran önce tarlasını sulayabilmesi için Zübeyr (Radiyallahü
anh)'in asgari ihtiyacını gidermesi ile yetinüerek sulh yolu ile aralarındaki nizaı gidermek istemişti. Onun için
Zübeyr'e «Tarlanı sula sonra suyu komşuna salıver.» emri verildi. Ensarinin vaki itirazı üzerine tarafların normal haklarını kullanmalarını hükme bağlayan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz.Zübeyr'e,örf ve adete göre kana kana su hakkını tam kullandıktan sonra suyu bırakmasını emretmişti.
Hz. Zübeyr' in hasmının ismi hadiste geçmiyor. Onun kimliği hakkında değişik rivayetler vardır. Fakat hiç bir rivayet kesinlik ifade etmediği için kimliği vuzuha kavuşmamıştır. Bunun kimliği, vaki itirazla işlediği saygısızlık veya içine düştüğü hata dolayısı ile teşhir edilmesin diye kapalı tutulduğu ihtimali vardır. Dâvanın bir tarafım teşkil eden ilk ravî Hz. Zübeyr olsun diğer râviler olsun ondan-Ensarî diye bahsederler.
Ensarî diye tâbir edilen bu şahsın sahabî olup olmaması hususu da açıklık kazanmamıştır. Bir sahabinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hükmüne itiraz etmesi pek düşünülmediği için bazı âlimler ve rivayetler onun münafıklardan olduğu yolunda bilgi verirler. İbn-i Maceh'in Sindî adlı haşiyesinin müellifi: «Bu adamın münafıklardan olması muhtemeldir. Ensar kabilesine mensup olduğu için Ensarî diye anılmış olabilir», diyor. Sindî daha sonra bu şahsın sahabi olduğu ihtimali üzerinde durarak, Nesaî'nin bu adamın Bedir savaşında hazır bulunduğunu rivayet ettiğini ifade eder.Buharı de Sulh kitabında :
«İ'tiraz eden şahıs Ensardandır. Bedir savaşında bulundu.» mealinde kuvvetli bir rivayette bulunuyor.
Hz. Zübeyr (Radiyallahü anh) 'in, rivayet ettiği bahis konusu hadis metninde, hasmından, Ensarî diye bahsetmesi ve hasmının Peygamber'e, Yâ Resûlullah diye hitab etmesi onun sahabîlerden olduğu ihtimalini kuvvetlendiriyor.
Müs1im'in şârihi Nevevî de :
«Bir insan bugün böyle bir söz sarfederse onun hakkında mür-ted'in hükümleri tatbik edilir. Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in bu şahsı cezalandırmaması âlimlerce şu şekilde yorumlanıyor:
Hâdise, İslâm dininin yeni çıktığı zamana rastlıyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halkın İslama ısınmasına çalışıyordu. Her olayın iyi bir şekilde halledilmesi gerekiyordu. Bunun için o şahıs hakkında cezaî hüküm tatbik edilmemiştir», diyor.

16) İbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiş:
«Kadınları mescidde namaz kılmaktan menetmeyiniz.» (Bunun üzerine) İbn-i Ömer (Abdullah'ın bir oğlu, bir rivayete göre ismi Vakid'dir.) babasına: 'Biz kesinlikle onlara mani olacağız, deyince îbn-i Ömer çok kızdı ve ona dedi kii 'Ben sana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini okuyorum sen: 'Biz kesinlikle onlara mâni oluruz' dersin... dedi.» [33]

İzahı

Bu hadis-i Şerifi Buhari, Cum'a kitabının 12. Babında, Müslim de Namaz kitabının 29. Babında zikrediyorlar.
Bu hadis-i şerif kadınların mescidlere gitmelerine cevaz veriyor. Bu cevazın geceye mahsus olduğuna dair bir kayıt da yoktur. Kadınların namaz için mescidlere gitmeleri hakkında yukarıda zikrettiğim bablara Buharî ve Müslim müteaddit hadisleri almışlardır. Bazı hadislerde gece kaydı var. Buharı' nin yukarıda yazılı babında İbn-i Ömer' den rivayet edilen başka bir hadis-de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in şöyle buyurduğu naklediliyor :
«Geceleyin mescidlere gitmek için kadınlara izin veriniz.»
Müslim de aynı babda yine İbn-i Ömer' den şu hadisi rivayet ediyor:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Geceleyin mescidlere gitmek üzere kadınların evden çıkmalarına mani olmayınız.»
Bazı rivayetlerde «Geceleyin» kaydı bulunduğu için bir kısım hadis âlimleri, İbn-i Mâceh'in buraya aldığı rivayetteki metinde olduğu gibi kayıtsız olan (geceleyin kaydı olmayan) hadisleri kayıtlı olan hadisler gibi yorumlamışlardır. Yani kadınların geceleyin mescidlere gitmeleri engellenmemeli, fakat gündüz menedilebi-lir demişlerdir. Ehl-i üsk-u iücûr akşam, yatsı ve sabah namazı zamanında sefahat veya uyku ile meşgul oldukları için kadınlar rahatlıkla mescidlere gidebilirler. Fakat gündüz öğle ve ikindi zamanı bu rahatlığı bulamazlar. Onun için yalnız geceleyin camiye çıkmaları caiz kılınmıştır, diye yorumda bulunurlar.
Bir kısım hadis âlimleri ise, geceleyin kadınların evden çıkmaları gündüze nisbeten daha çok şüphelere yol açar. Geceleyin çıkmaları tecviz edildiğine göre, gündüz de çıkmalarına izin verilmiş sayılır. Zaten bazı rivayetlerde (îbn-i Mâceh'in rivayeti gibi «gece» kaydı yoktur. Kayıtsız olan bu rivayetleri olduğu gibi kabul etmek gerekir, derler. [34]
Müs1im'in yukarıda anılan babmdaki hadisleri açıklayan şârih Nevevî de diyor ki:
Bu babda geçen hadislerden kadınların mescidlere gitmelerine
mâni olunamıyacağı açıkça anlaşılıyor.Ancak âlimlerin hadislerden aldıkları şu şartlara riayet edilirse gitmeleri engellenmez. Aksi takdirde gitmeleri caiz değildir. [35]

Şartlar

1. Güzel koku sürünmeyecekler
2. Süslenmiyecekler
3. Sesi duyulan bilezik ve benzeri zinet eşyasını takınmış olmayacaklar
4. Pek kıymetli elbiseleri giyinmiş olmayacaklar
5. Erkeklerle karışık gidip gelmiyecekler
6. Erkeklerin şehvet duygusunu tahrik edecek genç yaşta ve benzeri durumda olmayacaklar
7. Yolda sarkıntılık gibi herhangi bir tehlike olmayacak[36]Bu şartlara tam mânasiyle riayet edildiğinde kadınlar (evli ve câriye hariç)mescidlere gitmelerine mani olmak haramdır. Evli kadınlara ve cariyelere kocalarının ve efendilerinin mani olmaları ise tenzihen mekruhtur. [37]
Burada kadınların mescidlere gitmeleri hususunda Hanefî ve Şafiî mezheb görüşlerini kısaca belirtmek uygun olur, mülâhazası ile kısaca anlatayım:
Hanefi mezhebine göre; kadınların mescidlere gitmeleri mekruhtur. Ancak İmam-ı A'zam'a göre şehvet edilmeyecek yaşa varmış ihtiyar kadınların öğle, ikindi ve Cuma namazına gitmeleri mekruh değildir. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre böyle kadının geceleyin de mescide gitmesi mekruh değildir. [38]
Şafiî mezhebinde ise İmam-ı Nevevi' nin de yukarıda zikrettiği şartlar tahakkuk ettiği takdirde kadınların mescidlere namaz için gitmeleri caizdir. Fakat evde namaz kılmaları efdaldır. Kadın şehvet edilecek yaşta ise, veya bu yaşta olmamakla beraber süslenmiş veya güzel kokular sürünmüş ise camiye gitmeleri mek-JFuhtur. İmam veya naibi onlara mani olabilir. Kadının kocasından veya velisinden veyahut cariye olup efendisinden izin almamış ise veya izin almakla beraber bir fitne korkusu varsa camiye gitmeleri haramdır. [39]

17) Abdullah bin Mugaffel[40] (Radiyattahu anh)'âen rivayet edildiğine göre yeğeni (erkek kardeşinin oğlu) onun yanında oturuyordu. Yeğeni sapan ile fiske taşını attı. Abdullah onu taş

atmaktan menetti ve dedi ki :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sapanla fiske taşını atmayı yasakladı ve :
«Sapanla atılan taş ile av avlanmaz, düşman da yaralanmaz kırılmaz- öldürülmez ve muhakkak diş kırar, göz yaralar çıkarır.» buyurdu.
Abdullah'ın yeğeni tekrar sapanla taş atınca Abdullah ona:
«Ben sana Hesûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sapanla taş atmayı yasakladığına dair hadis-i şerif okuyorum sen yine taş atmaya başladın artık bundan sonra ilelebed seninle konuşmayacağım», dedi. [41]

İzahı

Bu hadis-i şerifin ihtiva ettiği önemli şer'i hüküm Abdullah b. Mugaffel 'in «Bundan sonra ilelebed seninle konuşmayacağım» sözüdür.Demek ki,Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sünnet-i seniyyesine muhalefetle onun yasakladığı bir şeye İsrar ve devam eden kişiyi terketmek ve ona küs durmak caiz ve uygundur. «Mü'min kişinin din kardeşinden üç günden fazla küs kalması caiz değildir.» mealindeki hadis-i şerifin böyle bir dinî mes'eleden dolayı küs kalmaya şümulü yoktur.
Diğer bir Şer'î hüküm de «Bununla av avlanmaz.» buyuruğudur. Şu halde sapanla atılan fiske taşı ile vurulan ve öldürülen hayvan eti yenmez. Bu çeşit hayvan eti, yenmesi haram olan etler hakkındaki M a i d e suresinin 3. ayetinde geçen «Mevkûze» (sopa ve benzeri şeylerle vurulup öldürülen hayvan) kelimesinin şümulüne girdiği bu hadisle açıklanmış olur.

18) Kabîsa oğlu İshak,babası Kabîsa (Radiyallahu anhümâ)şöyle söylediğin rivayet etmiştir :
Nakîbü'l-Ensar (= Akaba görüşmelerinde Ensar'ın temsilcisi) ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (yakın) arkadaşı Ubâ-de b. Sâmit el-Ensârî (Radiyallahü anh) Bizanslarla yapılan savaşta Muâviye (Radiyallahü anh) ile beraber savaş seferine katıldı. Halkın, sikkeli altın paranın kesilmiş parçalarını Dinar (= kesilmemiş, sikkeli, altın para) lar ile mübadele ettiklerine, keza sikkeli, gümüş paranın kesilmiş parçalarını Dirhem (= kesilmemiş, sikkeli gümüş parallarla değiştirmekte olduklarına şahit oldu. (Bu mübadelenin tartı ile değil tane hesabı ile yapıldığını görünce) şöyle dedi >. Ey Nâs! Siz bu mübadale ile kesinlikle faiz yemiş olursunuz. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim: Buyurdular ki:
«Altını altınla mubayaa etmeyiniz. Ancak değiştirilmek istenen altınların her ikisi de (ağırlık ölçüsü ile) eşit ve peşin olsa... (bu şartla mübadele edebilirsiniz.)»
Muâviye (Radiyallahü anh), Ubade b. Sâmit [42](Radiyallahü anh)'in böyle söylediğini duyunca :
'Yâ Ebe'l-Velid! (Uba-de'nin künyesidir) Ben bu mübadelede bir faiz durumunu görmüyorum. Ancak değiştirilenlerin birisi veresiye olsa o zaman faiz olur,'
diye Ubade'nin fetvasına katılmadığını beyan etti. Ubade :
— Ben sana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın hadisini okuyorum. Sen de bana şahsî görüşünü anlatıyorsun. And olsun eğer Allah Teâla (bu savaştan) beni çıkarırsa, senin hakimiyetin altındaki bölgede seninle oturmıyacağım, dedi.
Ubade savaştan geri dönünce doğruca Medine'ye vardı. Halife Ömer b. Hattab (Radiyallahü anh), O'na: 'Neden buraya geldin. Ya Ebe'l-Velid?' diye geliş sebebini sorunca, Ubade (Radiyallahü anh) hadiseyi anlattı ve Muâviye (Radiyallahü anh) ile bundan böyle aynı bölgede oturmıyacağma yemin ettiğini beyan etti.
Halife O'na: Yâ Ebe'lVelid, ikamet ettiğin yere dön. Allah Teâla, senin ve emsalinin bulunmadığı yerin hayrını alsın', dedi ve
Muâviye'ye de şu mealde bir mektup yazdı:
'(Yâ Muâviye!) (Senin Ubade'ye hüküm etme salahiyetin yoktur. (Bahis konusu mes'elede) O'nun sözü (fetvası) doğrudur. Halkı O'nun beyan ettiği fetvaya yönelt. (Yani yukarda beyan edilen mübadele usulünde faizcilik vardır.[43]

Îzahı

Bu konu , Faiz babında inşaallah etraflıca izah edileceğine göre burada izahat vermeye lüzum yoktur. Çünkü mevzuumuz, faiz mevzuu değil, Sünnete saygı hakkındadır. Bu olayda Ashab-ı ki-râm'ın dini hükümlerin beyanı hususunda nasıl bir söz hürriyetine sahip oldukları ve böyle durumlarda âmir - memur münasebetlerinin nasıl tâli derecede kaldığı görülmektedir. Allah Teâla cümlesinden razı olsun ve bizleri onların şefaatına kavuştursun, âmin.

19) İbn-i Aclân'm Avn b. Abdillah (Radiyallahü anküma)'dan rivayet ettiğine göre Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahü anh) şöyle buyurdu :
«Ben size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadis rivayet ettiğim zaman O'nun, hakka en uygun, hidâyete en iyi eriştiren ve takvaya en yaraşan söz olduğuna inanın.»

20) Ebü'i-Bahterî'nin Ebu Abdirrahman Es-Sülemî'den rivayet ettiğine göre Ali b. Ebi Tâlib (Radiyallahü anhiim) şöyle buyurmuştur :
-Ben size Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisini okuduğum zaman O'nun hadisinin hakka, hidayete ve takvaya en uygun, en liyakatli söz oldu&ûna inanın.» [44]

İzahı

Kütüb-i Sitte'den yalnız bu Sünen'de bulunan 19 ve 20 nolu yu-kardaki hadislerin metinleri (bir zamir durumu hariç) aynıdır. Fakat senedleri değişiktir.
Birinci senedeki raviler: Ebû Bekir b. el-Kallâd e1-Bâhi1î,Yahya b. Saîd, Şu'be, İbn-i Aclân, Avn b. Abdillah ve Abdullah b. Mes'û d'dur. Allah Taâla hepsinden razı olsun, âmin.
İkinci seneddeki raviler ise, Muhammed b. Beşşâr, Yahya b. Saîd, $u'be (son iki zat birinci senedde de geçer) . Amr b. Mürre, Ebü'l-Bahterî, Ebu Abdir-rahman Es-.Sülemi ve Ali b. Ebi Tâli b'dir. (Radi-yallahü anhüm). Müellifin Amr b. Mürre'ye ulaştırdığı 3. senedi de var onu belirtmedim.
Bu iki hadis-i şerif, sünnet-i seniyye hakkında müslümanlarm nasıl bir saygı, duygu ve inanç beslemelerinin gerekliliğini öğütlü-yor. Ehl-i İman, şuna inanmalıdır ki, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber en kolay yolu izlemiş, (kolaylaştırın, güçleş-tirmeyin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.) buyurmakla 'akip ettiği yolu göstermiştir. O'nun sünnet'i kolayca intibak edilebilen hükümleri ihtiva eder. Sünnet-i seniyye'de intibak edilemeyen veya intibakı güç olan bir hüküm yoktur. İnanmayan veya imanı çürük olanlara göre durum değişik olabilir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beşeriyet âleminin eşsiz mürşidi olduğu için mutluluğa, hakka ve ilâhi rızaya götürücü sırat-ı müstakim (dosdoğru yol) in tek rehberidir. Dolayısı ile gös-terdiği yolu izleyenler gerçek hidayete erişmiş olurlar.
Keza, takvanın timsali olan yüce Peygamber'in sünnetine sarılanlar takvanın zirvesine ve en üstün şuuruna yükselmiş olurlar.
Netice itibarı ile bu iki hadisin Özeti şudur :
Peygamber'in hadisleri ilâhîdir, doğrudur, O sadece tebliğ edicidir. Eksiksiz ve ziyadesiz olarak insanlara iletir. Öyle ise O'nun sözleri ile amel etmek, saadet nazmedleri için zorunludur.

21) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Kıraat olunan hadisimi, koltuğuna yaslanmış (edep ve saygıya aykırı) olarak her hangi birinizin dinlemesini, sonra da okuyucuya t Sfen hadisi bırak, onun doğru veya yalan olduğunun anlaşılması için Kur'an'dan bir şeyler oku, dediğini katiyyen bilmiyeyim,(= sakın hiç biriniz hadislerime karşı böyle tutarsız ve saygısız davranış içerisine girmesin, böyle durumu bulmıyayım). Söylenen o güzel söz (hadis) i ben söyledi.[45]

İzahı

Bu son cümle Peygamber'in sözünün devamıdır. Saygısız şahsın söylediklerinin şiddetle reddi için kullanılmıştır.
Burda da sünnet-i seniyye'ye karşı gösterilmesi gerekli saygının önemi ve başka türlü davranmanın Peygamber'in nasıl bir azarına maruz kalmayı mucip olduğu açıkça belirtiliyor. (Birinizin şöyle yaptığını bilmiyeyim.) sözü anlıyanlar için büyük bir ihtar değil

22) Ebu Seleme'[46] (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Ebu Hüreyre (Radiyallahü anh), bir adama buyurdular ki:
«Ey yeğenim, ben sana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-JemJ'den hadis rivayet ettiğim zaman, sen ona karşılık olarak darb-ı meselleri anlatma.» [47]

İzahı

Bu hadis-i şerif Abdest bahsinde 485 numarada daha tafsilatlı olarak geçmektedir. İbn-i Maceh'in haşiyesi Sindi, bu hadisin izahında diyor ki: Ebu Hüreyre (Radiyallahü anh) 'nin muhatabı İbn-i Abbas (Radiyallahü anh)'dır. Aralarındaki konuşma şöyle cereyan ediyor: Ebu Hüreyre (Radiyallahü anh) Resıüullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den,
«Ateşin te'sir edip değiştirdiği maddeden dolayı abdestinizi yenileyiniz (yani abdestiniz bozulmuştur, yeniden abdest almanız gerekir) »
Hadîsi rivayet edince, İbn-i Abbâs diyor ki,: (buna göre) Ateşte ısıtılmış su ile abdest almış olursak tekrar soğuk su ile abdest almamız mı gerekecektir? (yani anlattığın bu hadîse göre sıcak su ile alman abdest geçersizdir.)
Ebû Hüreyre, hadîsle kast edilen manayı şöyle açıklıyor:
Ateşte pişirilmiş yemeğin yenmesi, abdestin yenilenmesini gerektirir. Sıcak su ile alman abdestin yenilenmesi hadîste istenmemiştir.
Hadîste kast edilen manayı izah ettikten sonra Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh), İbn-i Abbâs'a yukarda ter-cemesini verdiğimiz hadisi söyliyerek, şunu demek istiyor: Hadis-i şeriflerden kastedilen-manaları iyice bilmeli, Re'ye dayalı sözlerle hadis-i şeriflere karşı çıkılmamalıdır. [48]

3 —Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemj'den Hadis Rivayeti Hususunda Tevakki (Sakınmak-Çekinmek Ve İthiyatlı Olmak) Babı

23) Amr b. Meymûn [49](Radiyallahü ankyâen şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
İbn-i Mes'ûd (Abdullah) (Radiyallahü anh) ile her perşembe günü akşamı buluşup görüşmeyi hiç kaçırmazdım. Her hangi bir şey hakkında hiç bir kimseye 'Kale Resülullahi (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem' dediğini işitmedim. Yalnız bir akşam 'Kale Resülullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' dedi. (Kendisinin bir hadis rivayet edeceği beklenirken susuverdi) ve hemen başını öne eğdi. Biraz sonra ona baktım ki (ne bakayım) gömleğinin ilikleri çözülmüş, gözleri yaşlarla dolup taşmış ve boyun damarları şişmiş vaziyettedir. Biraz sonra, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (öyle) veya aşağı, yahut yukarı, ya da ona yakın yahut ta ona benzer buyurdu' dedi.[50]

İzahı

Abdullah İbn-i Mes'ûd Radiyallahü anh), Ashab'ın ileri gelen âlimlerinden olduğu gibi ilk müslümanlardan ve Peygamberin sohbetine hayatını vakfeden bir zat olduğu için hadis-i şeriflere vukufiyeti her türlü takdirin üstünde olduğu halde hadis-rivayetinde nasıl ihtiyatlı davrandığı ve bir hadis-i şerifte tek bir kelimenin eksik veya fazla olmasından doğacak mes'uliyetin ağırlığını ne derece düşündüğü bu hadis râvisi Amr b. Meymûn (Radiyallahü anh) tarafından tasvir edilmektedir.
Ebû Amr-i Şeybanîde demiştir ki: «İbn-i Mes'ud'un yanında bir yıl kaldım.Hiç Kale Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) demez idi. Bir ihtiyaç halinde dediği zaman vücudu bir titre-
tutardı ve «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle veyahut bunun gibi, yahut buna yakm buyurdu» derdi.
İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'un bu ihtiyatı ve titizliği O'nun az hadis rivayetine vesile olmuştur. Aynı zamanda O'nun bu vüce prensibi kendisinden ilim ve fazilet alan tilmiz (talebe) len ve bir çok muhaddis için gayet güzel bir ilmî düstûr haline gelmiştir.

24) Muhammed b. Sîrin [51](Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:Enes b. Malik [52](Radiyallahü anh), bir hadis rivayet edip bitirdiği zaman:
Yâhud da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibi, derdi. [53]

İzahı

Bu hadis-i şerifte Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) in, rivayet ettiği hadislerin lâfızlarında her hangi bir hata veya sehiv yapmış olduğu ihtimalini göz önünde tuttuğu, bunun ağır mesuliyetinin altından çıkması için hadis okuyuşu hitâmında yukarıda yazılı sözü söylemeyi itiyad haline getirdiği belirtiliyor. Burada, hem sahabîlerin hadis rivayetinde gösterdikleri ihtiyat ve tevakki derecesi ifade edilmiş oluyor. Hem de hadis rivayet ve okuyuşu ile iştigal edenlere ışık tutulmuş oluyor. Bunun için muhaddisler bir hadisi rivayet ederken, metnindeki kelimeler iyice hıfzedilmiş değil ise hadisin bitiminde Enes b. Malik'in kullandığı «Ev Kemâ Kal» C = yahut

Peygamberin dediği gibi) cümlesini veya benzerini kullanırlar. [54]

Hadîsin yalnız mânasını rivayet etmek:

Hadisin metni aynen okunmayıp başka kelimeler karıştırılarak veya tamamen ayrı kelimelerle aynı manayı ifade etmek caiz midir? Bu konuda yetkili âlimler şöyle demişlerdir:
Hadis rivayet eden kişi, hadisin lâfızlarını, lâfızlardan kasdedi-ien manaları ve istenen mananın bozulma inceliklerini bilmezse, mâna itibariyle hadis rivayet edemiyeceği hususunda âlimler müttefiktir. Hadisi aynı lâfızlarla nakletmek mecburiyetindedir. Bu hususları bildiği takdirde bile Hadis, Fıkıh ve Usul âlimlerinden bir taifeye göre; mâna itibariyle hadis nakli caiz değildir. Diğer bir taife Resûiullah (Sallallahü Aleyh ve Sellem)'in buyurduğu hadisler için caiz görmemekle beraber Sahabîlerin ve Tabiin'in sözleri için mâna itibarı ile hadis nakline cevaz vermişlerdir.
Selef ve halef cumhur-ı ulema'ya göre gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in sözleri ve gerekse Ashab ve Tabiîn'in sözlerini, istenen manayı tam ifade ettiğine kesin kanaat getirmek şartıyle âlimlerin mana itibarı ile hadis rivayetini caiz görmüşlerdir.
İbn-i Mace h'in şerhi Miftahü'1-Hace müelifi bu hadis'in şerhinde, yukarıdaki malumatı verdikten sonra diyor ki: «Doğrusu da budur. Çünkü Ashab-ı Kiram ve Tabiin-i Fiham, aynı mes'ele hakkındaki bir hadis'i, muhtelif lâfızlarla ayrı ayrı rivayet etmişlerdir.»
Alimlerin (yukarıda) beyan edilen fetvaları, işitmek suretiyle hıfzedilen hadislere mahsustur. Te'lif edilmiş bulunan hadis kitaplarında yazılı hadis-i şeriflerde mânâya halel getirmese bile en ufak bir tebdilat, katiyyen caiz değildir. Rivayette veya yazılışta kesin bir yanlışlık vuku bulunsa gene kitap içinde bir tashihe asla girişilemez. Cumhur diyor ki, okuyucu doğrusunu rivayet etsin. Kitabı tashihe kalkışmasın. Kitabın ilgili sahifesinin kenarında yazacağı not ile durumu belirtsin.
Râvi veya okuyucu hadis'in bir kelimesinde tereddüt duyar da araştırmalara rağmen doğruluğundaki şüphesi giderilmezse Sahabîlerin yaptığı gibi o da hadis sonunda «Ev Kemâ Kal = yahut da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği gibi» ifadesini kullansın. [55]
Ravinin hadis metninde takdim, te'hir değişikliği yapması da ihtilaflıdır. Mana itibarı ile hadis naklini kabul edenler bu değişikliği de kabul etmişlerdir. Onu caiz görmeyenler bunu da caiz görmemişlerdir. Nevevî diyor ki: «Ravinin takdim ettiği kısım, tehir ettiği kısma bağlı değilse kesinlikle cevaz vermek gerekir.»

25) Abdurrahman b. Ebî Leyla [56](Radiyallahü anhyâen: Şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Biz Zeyd b. Erkam [57]{Radiyallahü anh)'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadis-i şeriflerinden bir şey anlatmasını rica ettik. Buyurdular ki:
«Biz artık yaşlandık, bizde unutkanlık baş gösterdi. Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve SellemJ'den hadis nakletmek de çok zor (mes'-uliyeti ağır) dır.» [58]

İzahı

Ashab nazarında hadis rivayetinin önemini Zeyd b. Erkâm (Radiyallahü anh) 'in cevabından da anlamak mümkündür. Bu öneme binâen az hadis rivayet etmeyi prensip edinen Sahabîler arasında Zeyd b. Erkâm bulunduğu gibi Ebû Bekr es-Sıddîk, Zübeyr b. el-Avvâm, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah veAbbas b. Abdi'l-Muttalib (Radiyallahü anhüm) ve emsali yüce sahabîleri de görüyoruz. Aşere-i Mübeşsere'den olan Said b. Zeyd hemen hemen rivayette bulunmamış gibidir.

26) Şa'bî[59] (Rahimehullahyden rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki:
«Ben İbn-i Ömer (Radiyallahü anhî ile bir yıl beraber oturdum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hiç bir hadis naklettiğini işitmedim.» [60]

İzahı

Ashab-ı kiram, hadis-i şeriflere büyük önem verirlerdi.«Hazır bulunanlar, benim dediklerimi burada bulunmayanlara tebliğ etsinler» hadis'i, onların iştiyakını kat kat artırmıştı. Fakat hadîsin sıhhatinin tesbiti için de büyük titizlik gösterirlerdi. Bir hadîsin sıhhat derecesinin anlaşılması için gerektiğinde aylarca araştırma ve yolculuk ederlerdi. Bu nedenle Ashab-ı kirâm'm çoğu Iklal'ı

yani az hadis rivayet etmeyi tercih ederlerdi. Çok hadis rivayet eden sahabîler azdır. Hadis dilinde onlara Müksirîn (= çok hadis rivayet edenler) denir. 1000'den fazla hadis rivayet eden Müksirîn 7 zat olup 5374 hadis rivayet etmekle Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) birinci ve Ibn-i Ömer (Radiyallahü anh) de 2630 hadis rivayet etmekle ikinci olur. Bunlardan Enes b. Mâlik 2286, Hz, Âişe 2210,1bn-i Abbâs 1660, Câbir b. Abdullah el-Ensarî 1540 ve Ebû Sâid-i Hudrî 1170 hadis rivayet etmişlerdir. (Radiyallahü anhüm.)
Görüldüğü gibi İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) Müksi-rin'in 2'ncisi olmakla beraber, gerekmedikçe hadis rivayet etmediği Şa'bî (Radiyallahü anh) nin yukarda dediği gibi bir yıl beraber oturdukları halde onun hadis rivayet etmesini müşahede etmemiştir.
îbn-i Ömer (Radiyallahü anh) bir gün Kâ'be'yi tavaf ederken Ebû Şa'sa Cabir b. Ze.yd'e rastlayıp Ona -Sen Basra'nın fıkıhçılarmdansın. Tabii halk senden fetva sorar Fetvada dayanağın Kur'ari'm apaçık ayetleri veya sıhhati kesinlikle &abit sünnet olmadıkça sakın fetva vermiyesin. Eğer başka türlü hareket edersen hem sen helak olursun, hem başkalarını he-laka götürürsün» dediğini Ha-fız Zehebi Tezkiretü'1-Huf-faz'da naklediyor.

27) Tavus[61] (Rahimehullahyfan şöyle dediği rivayet edilmiştir:İbn-i Abbas (Radiyallahü anh) 'dan işittim. Buyurdu ki:
«Gerçekten biz (itina ile) hadisi hıfzederdik. Hadis de, Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den hıfzedilir. (Hıfz edilmesine önem ve kıymet verilmelidir.) Fakat siz hırçın deveye de uysal deveye de binmeye başlayınca [62] artık hadis almaya itimad etmek ve bellemek işi uzaklaştı.» [63]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radiyallahü anhümâ)'nın buyruğu iki şekilde yorumlanabilir.
1. Biz hadis râvilerinin sadakatma itimad eder, her râviden hadis alır, bellerdik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisleri gayet tabii hıfzedilmeye ve önem verilmeye, değer. Fakat halk hadis nakletme işinde ifrat ve tefrite, eksik ve fazla nakletmeye girişince ve bu durumda naklettikleri hadislerin doğruluğuna itimad kalmayınca artık onlardan hadis almak ve bellemek işi uzaklaştı, yanaşılmaz oldu.
2. Biz hadisleri belleyerek halka rivayet ederdik. Fakat halk hadislere gerekli önemi vermiyerek doğru
yanlış rivayete girişmekle hiyanet etmeye başlayınca artık onlara hadis rivayet etmemiz uzak bir ihtimal halini aldı.
İkinci şekilde yorumlanınca, yalan, yanlış hadis rivayetinden halkın menedilmesi neticesine varılıyor. Fakat halkın hadis öğrenmemeleri manası çıkmıyor; Bilakis cehalet yüzünden fazla hata ve yanılmalara düşüldüğünden hadis nakletmek isteyen kimselerin köklü bir öğrenime mecbur oldukları anlaşılıyor. [64]
Müslim, bu hadisi Sahihinin Mukaddime'sine almıştır. Ayrıca aynı mealde daha mufassal rivayetleri de almıştır. Bunlardan birisi şöyledir:
Tavus (Rahİmehullahy'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bu zat (yani Büşeyr b. Kâ'b), İbn-i Abbas (Radiyallahü anhüma) 'ya geldi ve ona hadîs rivayet etmeğe başladı. İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) kendisine:
— Şu ve bu hadise dön (yeniden oku)! dedi. Büşeyr de tekrarladı ve rivayete devam etti. İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) yine:
— Falan ve falan hadisi tekrarla! dedi. O da yeniden okudu ve İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) 'a şöyle dedi s
— Bilmiyorum; acaba okuduğum bütün hadislerimi tanıyıp kabullendin de yalnız bunu (tekrarlananı) mı tanımadınız? yoksa hiç birisini tanımadın da sadece tekrarlanmasını istediğin hadisleri mi kabul ettin?
— İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) ona s
— Gerçekten biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerine hadis uydurulmadığı müddetçe O'ndan hadis rivayet ederdik. Fakat halk serkeş ve uysal develere binmeye (yani insanlar iyi ve kötü her çeşit yola sülük etmeye) başlayınca biz O'ndan hadis rivayet etmeyi terk ettik, dedi.»
Bu rivayet, 27 numaralı îbn-i Mâceh hadisine ait be-yrn ettiğim 2'nci yoruma daha uygun olur kanaatmdayım.
Müs1im'in Mukaddime'ye aldığı bir başka hadis de şöyledir :
— Mücahid (Rakimehullah)'den rivayet edilmiştir ki:

Büşeyr el-Adevi İbn-i Abbas (Radiyallahü anhümaJ'ya geldi ve hadis rivayet etmeye başlıyarak : «Kale Resûlullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kale Resûlullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) = Peygamber şöyle söyledi böyle söyledi.) demeye girişti. Îbn-İ Abbas (Radiyallahü anh) ise onu dinlemiyor ve ona bakmıyordu. Biraz sonra Büşeyr:

— Yâ İbn-i Abbâs: Acaba ne için benim rivayet ettiğim hadisleri dinlediğini görmüyorum? Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hadîslerini sana naklediyorum sen dinlemiyorsun, dedi. İbn-i Abbâs:

— (Eskiden) bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği zaman gözlerimiz suratla ona yönelir, tüm kulaklarımızı ona verirdik. Fakat insanlar serkeş ve uysal deveye binince (yani hadislerin sıhhat durumunu dikkata almadan, rast-gele her çeşit hadisi rivayet etmeye girişince) biz de onlardan, hadisleri almaz olduk. Ancak (bilip) tanıdığımız hadisleri alırız, dedi.

Bu rivayetin de 27 numaralı hadisin ilk yorumuna daha muvafık düştüğü kanısındayım.

28) Şa'bî (Rafıimehullah)'âen:

Karaza b. Kâ'b[65] (Radiyallahü anh)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir :

Ömer (Rdiyallahü anh) bizi Kufe'ye gönderdi. (Bizi yolcu ederken) Teşyi edip (Medine dışındaki) Sirâr denilen yere kadar beraberimizde yürüdü. Sonra 'beraberinizde buraya kadar ne için yürü-düğümü bilir misiniz?' diye sordu. Biz: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sohbetinde bulunduğumuz (sahabi olduğumuz) ve Ensar'dan olduğumuz içindir, dedik. Ömer {Radiyallahü anh) :

«Ben size bir hususu anlatmak için (buraya kadar) beraberinizde yürüdüm. Ve yürüyerek gelmekliğimin hatırı için (yapacağım tavsiyeyi) iyice belliyeceğinizi umarak yürüdüm. Siz ateşte kaynayan tencere gibi Kur'an için gönülleri fokur fokur kaynayan (yani Kur'an okumaya çok hararetli ve pek düşkün) bir kavme varıyorsunuz. Onlar sizi gördükleri zaman (problemlerinde sizleri hakem yapacakları, bütün işlerinde emirlerinize itaat edecekleri ve dini bilgileri sizden alacakları için) sizlere boyun eğecekler ve Bunlar Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ashabıdır, diyeceklerdir. Siz Resûlullah (Sallallahü Aleyh ive Sellem)'den az hadis rivayet ediniz. (Yani onların sizden hadis almak için duydukları iştiyaka ve fazla istekli olmalarına bakarak fazla rivayette bulunmayınız.) Ben de (sevabta) sizin ortağınızım, (Çünkü kendisi onları hayra delâlet etmiş oluyor.)» dedi.[66] [67]

İzahı

(Parantez içindeki kelimeler hadîs-i şerifin açıklanması için mütercim tarafından kullanılmıştır.)

Ömer (Radiyallahü anh) hadis rivayeti hususunda gösterilmesi gereken tazim, saygı, önem ve ihtiyatı dikkatten uzak tutmamak için yahut giden hey'etin hadis rivayeti ile fazla meşgul olmaları halinde esas görevleri olan halkın daha önemli görülen irşad hizmetinin aksaması ve halkın irşad sahasındaki istifadelerinin gevşemesi endişesi nedeni ile hey'etin rivayetle fazla meşgul olmamalarını istemiştir.

29) Es-Sâib b. Yezid [68](Radiyallahü anhyden:

Demiştir ki: «Ben Sa'd b. Malik (bu zat Ebû Saîd-i Hudrî künyesi ile meşhurdur.) (Radiyallahü anh) ile Medine'den Mekke'ye kadar yolda arkadaşlık ettim. Bir tek hadis rivayet ettiğini işitmedim.» [69]

İzahı

Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anh), 26'ncı hadisin izahında belirttiğim gibi Müksirîn-i Sahabe'dendir. O'nun rivayet ettiği hadislerin toplamı 117 O'dir. Burada ise Sâib b.Yezid (Radiyallahü anh) ile beraber uzun bir yolculuk yaptığı halde tek bir hadis rivayet etmediği anlaşılıyor.

Sindi, Haşiyesi Müellifi Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdi1hâdi bu hadis üzerine diyor ki :[70]

«Âshab-ı kiram (Radiyallahü anh)'m çoğunun fazla hadis rivayeti ile meşgul olmayı istemedikleri anlaşılıyor. Onların ihtiyaç duydukları veya hadis talihlerinin iştiyaklarını gördükleri zaman hadis rivayet ettikleri ve başka zamanlarda rivayette bulunmadıkları muhtemeldir. Bu takdirde Ashab-ı kiram (Radiyallahü anh)'den alman meşhur hadisler hep bu şekilde rivayet edilmiş olur. Hadis-

lerin tebliğini emreden «Hazır olanlar hazır olmayanlara tebliğ etsinler.» hadis-i şerifini gözönünde bulundurdukları muhakkak olan Sahabîler bu emri Peygamberîyi ya ihtiyaç olduğu zaman hamletmişler, yahut her Sahabî, aldığı hadisleri, duymayanların bazısına rivayet etmiş ve bununla Peygamber'in emrini yerine getirmiş olduğu görüşünde idiler veyahut da tebliğ ile ilgili bu emr-i Peygamberiyi farz-ı kifaye türünden kabul ederek Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) gibi bir kısım sahabîlerin rivayette bulunması île tebliğ sorumluluğunun kalkmış olduğu neticesine varmışlardır.[71]

4— Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Üzerine Yalan Uydurmanın Ağır Vebalinin Beyanı Babı

30) Abdullah İbn-i Mes'ud (Radiyallahü anh)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Kim bilerek benim üzerimde yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.»

31) Alî (Radiyallahü anhyden şöyle dediği mervidir : Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Benim ağzımdan (kasden) yalan uydurmayınız. Çünkü benim namıma (bilerek) yalan uydurmak muhakkak (uyduranı, bilerek rivayet edeni, buna rıza göstereni ve her hangi bir ilişkisi olanı) cehenneme sokar.*

32) Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûîullah (Sallollahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim benim adıma — ravi diyor ki zanmmca «bilerek» kaydını kullandı. — yalan uydurursa cehennemdeki yerine yerleşsin!» buyurdu, demiştir.»

33) Cabir (bin Abdillah)[72] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir.
«Kim kasden benim üzerimde yalan söylerse cehennemdeki yerine hazır olsun.»

34) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den : Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki «Benim söylemediğim bir şeyi kim bana bile bile isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın.»

35) Ebu Katade [73](Radiyallahü ank)'âen: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu minber üzerinde iken şöyle buyurduğunu (bizzat) işittim:
«Benden çok hadis rivayet etmekten kaçının. Her kim benim üzerimde (benim ağzımdan) bir şey söylemek isterse hak veya doğru (bu tereddüt ravidendir) söylesin. Kim benim söylemediğim bir sözü kasden uydurup bana isnad ederse cehennemdeki yerine yerleşsin.»

36) Abdullah İbn-i Zübeyr (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Ben (Aşere-i Mübeşşere'den olan babam) Zübeyr bin el-Avvam (Radiyallahü anh) 'a dedim ki:
(Abdullah) tbn-i Mes'ud (Radiyallahü anh), falan ve filan sa-habinin hadis rivayet ettiklerini işittiğim gibi neden senin, Peyganv

ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadislerinden bir şey haber verdiğini işitmiyorum.
Zübeyr (Radiyallahü anh) şöyle cevap verdi:
— İyi bil ki ben müslüman olduğum andan beri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından hiç ayrılmadım (yani benim bu tutumum, uzun zamandan beri sahabîlik şerefine mazhar olduğum halde O'nun yanında az bulunduğumdan ileri gelmiyor.) Fakat ben Resûlullah'ın: «Kim benim ağzımdan kasden yalan söylerse cehennemdeki oturağını hazırlasın!» buyurduğunu işittim. (Yani hadis rivayetinde bulunmama mani budur. Çünkü eksik veya fazla söyleme hatasına düşebilirim.

37) Ebû Saîd (Radiyallahü anhyderv; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.
«Her kim ki taammüden üzerimde yalan uydurursa ateşten oturağına hazır olsun.» [74]

Bu Babda Geçen Hadislerin İzahı

Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) üzerine yalan uydurmanın ağır ve çetin cezaları mucip olduğuna dair bu bab'a alınmış bulunan 8 hadisin mânâları hemen hemen aynı olduğu gibi metinleri arasında da pek çok fark yoktur. Fakat senedleri tamamen ayrıdır Müteaddit senedlerin bulunuşu ve özellikle çokluğu hadisin kuvvet bakımından değer üstünlüğünü gösterir. Merhum Müellif bu nedenle, takriben ayni mânâyı ifade etmekle beraber senedleri ayrı olan bu hadislerin hepsini zikretmiştir.

«Her kim bilerek benim ağzımdan yalan uydurursa cehennemdeki yerini hazırlasın.» mânâsını ifade eden hadis-i şerif mütevâtır hadislerdendir. îmanı Şafii (Radiyallahü anh)'nin «Er-Ri-sale» adlı eserinin şerhinde Sayrafî, bu hadisin 70 sahabi tarafından merfûan rivayet edildiğini yazar. Bunlar arasında «Aşere-i Mübeşşere =cennetle müjdelenen 10 sahabenin hepsi mevcuttur Bu hadisin ravilerinin sayısını 200'e çıkaranlar da vardır.

Hadisin «cehennemdeki yerini hazırlasın» cümlesi bazı âlimler-ce bed dua olarak yorumlanmıştır. Yani *AIlah onu cehennemde yerleştirsin.» diğerlerine göre müfterinin hak etmiş olduğu akıbeti bildirir. Yani «O kimse cehenneme müstahak olmuştur. Ona hazır olsun.»

Hadisin gerekli açıklanması için 3 nokta üzerinde durmak isterim.

1. Yalanın mahiyeti
2. Peygamber üzerinde yalan uydurmak
3. Bu suçu işleyenin cehennemlik olması

1— Ehl-i Sünnete göre gerçeğe aykırı haber vermeye yalan denilir. Muhbir ister kasden ister sehven yalan söylesin. Yalan söylemiş olması bakımından fark yoktur. Ancak hilaf-ı hakikat olduğunu bildiği halde kasden yalan söylerse günah işlemiş olur. Sehven söylerse günaha girmez. Mu'tezile mezhebine göre hilaf-ı hakikat söylenen bir sözün yalan sayüabilmesi için kasden ve bile bile söylenmiş olması şarttır. Yanılarak söylenen gerçek dışı söz yalan sayılmaz. Ehl-i Sünnet mezhebinin görüşü delillerle isbat edilmiş ve mu'tezile'nin iddiaları reddedilmiştir. Bu husus konumuzun dışında olup uzun izah istediği için ona girmiyeceğim. Sadece şunu belirtmek isterim :

Bu babda geçen hadisler de Ehl-i Sünnet mezhebinin görüşünü teyid eder. Çünkü kasıtlı ve kasıtsız söylenen hilafı- hakikat sözlerin her ikisi de yalan sayılmamış olsaydı ve Mu'tezile'nin iddia ettiği gibi gerçeğe aykırı bir sözün yalan sayılabilmesi için kasden söylenmiş olması şart olsaydı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) bu hadislerde «Kim kasden yalan söylerse...» demiyecekti. Çünkü «Kasden» kelimesi zâid olurdu.

2— Peygamber (Sallallehü Aleyhi ve Sellem) üzerinde yalan uydurmak ve bile bile yahut da yanılarak yapılır. Yanılarak yapılırsa belirtilen ağır cezaya mucip değildir. Çünkü Kitab, Sünnet ve İcma-ı Ümmetle sabittir ki, unutma veya yanılma ile işlenen kusurlar günah sayılmazlar. Fakat bile bile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağzından yalan uydurmak, bilerek böyle uydurulmuş hadisi nakletmek, her ne suretle olursa olsun buna aracı olmak ağır vebali ve büyük cezayı muciptir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söylemediği bir sözün veya yapmadığı bir işin ona isnad edilmesi «O'nun üzerinde yalan uydurma» şumulüna girer. Demek ki kavli sünnette olduğu gibi fi'lî sünnette de gerekli titizliği göstermek zorunluğu vardır. Diğer taraftan hiç bir konuda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uydurma hadis isnadı caiz değildir.

Dalâlet fırkalarından biri olan «Keramiye»ye göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in getirmiş olduğu dinin lehinde ve onun neşri yolunda irşad, teşvik, korkutma ve benzeri amaçlarla hadis uydurmak caizdir. Fakat ahkâm hakkında caiz değildir. Bu görüşten hareketle onlar mevize konularında hadis uydurma cihetine gitmişlerdir.

Keramiye'nin iddiası tamamen yersiz ve mesnedsizdir. Her hangi bir insanın yapmadığı ve söylemediği bir şeyi ona isnad etmek yüce dinimize göre büyük günahlardan sayılırken Fahr-i Kâinat efendimize uydurma söz ve fiil isnadı her ne maksadla olursa olsun nasıl caiz olabilir? Oysa ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağzından çıkan, din ile ilgili her sözün ilâhî oluşu «O, havadan konuşmaz; Konuştukları, ancak kendisine bildirilen vahy'-dir.»[75]ayeti ile tescil edilmiştir. Bu babda geçen hadislerin tümü her çeşit yalanı uydurmayı şiddetle yasaklar. Din ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aleyhinde veya lehimde diye bir ayırım yoktur. Müs1im'in Mukaddime'sinin şerhinde Nevevi ve İbn-i Maceh'in bu babının haşiyesinde Sindi derler ki : Keramiye'lerin bu iddiaları büyük bir gaflet ve apaçık bir cehalettir. Arap lügatim bilen hiç bir kimsenin böyle bir iddiayı ileri sürmesi bağışlanamaz.

Daha geniş tafsilat isteyenler, Nevevi' nin şerhine müracat etsinler.

3— Kasden hadis uyduran veya uydurma olduğunu bildiği hadisi rivayet edenin cehennemlik olması hususu :
Sindi bu konuda Nevevi'den naklen diyor ki :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde kasden yalan uyduranın hakettiği ceza cehennem'dir. Cenab-ı Allah Tâalâ dilerse cezasını çektirir, dilerse afveder. Böyleleri katiyyen afv edilmiyecekler, diye bir mana çıkmaz. Zaten küfürden başka her hangi bir günahı işleyen kişinin mutlaka cehennemde tazip edileceğine
dair bir hüküm yoktur. Allah'ın dilemesine kalmış, O'nun bileceği bir sırdır. Bunlar cehennemde tazib edilseler bile cezalarını bitirdikten sonra cehennemden çıkacaklar. Çünkü dinimize göre yalnız küfür üzerinde ölenler ebedi cehennemliktirler. Ölürlerken zerre kadar imanı olanlar bile neticede cehennemden kurtulmuş olurlar. ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adına yalan uydurmanın büyük günah olduğu bu hadisten anlaşılıyor. Fakat bu suçu işleyen adam kâfir olmaz. îmamü'I-Haremeyn'in babası Ebû Muhammed el-Cüveynî bu iftirayı irtikab eden kişi dinden çıkmış olur, demişti. Fakat İmamü'l-Haremeyn bu fetvayı zayıf görerek, babasından başka hiç bir âlimin böyle bir şey söylemediğini ve babasının yanıldığını ifade etmiştir.
Hadis uydurma suçunu işledikten sonra tevbe eden suçlunun tevbesi ve tevbeden sonra rivayeti makbul mudur?
Bu hususta âlimler ikiye ayrılmışlar: Bir kısmı hayır kabul değil, demişlerdir. Fakat sahih ve umumî kaidelere uygun olan kavle göre tevbesi hem rivayeti makbuldür. Çünkü kâfir bile tevbe ederse (îman ederse) onun tevbesi ve rivayeti makbuldür. Hadis uydurma suçunu işleyen kişi kâfirden aşağı değildir.»
Sindi' nin Nevevi' den naklettiği parça burada bitti. [76]

Bu Hadisten Çıkan Hükümler

Bu babda geçen hadislerden çıkan hükümler yukarıda verilen izahtan çıkarılabilir. Fakat özlü ve maddeler halinde belirtmekte fayda görüyorum :
1— Ehl-i Sünnet mezhebine göre bilerek veya bilmeyerek söylenen hilaf-ı hakikat söz yalan sayılır. Bu hadisler, Ehl-i Sünnet'in görüşünü teyid eden delillerdendir.
2— Resûlullah (Sallellahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde kasden yalan uydurmak korkunç, şiddetle kaçınılması gereken büyük günahlardandır. Hadis uydurmayı mubah görmedikçe bu suçu işlemekle kişi dinden çıkmaz. Cumhurun görüşü budur.
3— Bir tane hadisi uyduran kişi fasık olur. Bütün rivayetleri reddedilir.Hiç bir hadisi ile ihticac yapılamaz. Şayet tevbe etse bile bir çok âlime göre rivayetleri yine tutarsız sayılır.Fakat mutemed kavle göre nasuh tevbe ile tevbe ederse tevbe ve rivayeti kabul edilir.
4— Hadis uydurmak işi ister ahkâm ile ilgili olsun ister tergib terhib (korkutmak) mevize ve benzeri konularda olsun hepsi en büyük günahlardandır.
5— Hadis uydurmak büyük günah olduğu gibi uydurma hadisi bile bile rivayet etmek veya uydurma olduğundan şüphe edilen hadisi nakletmek de büyük günahtır.
Âlimler: «Hadis rivayet etmek isteyen adam önce tetkik etmelidir. Eğer sahih veya hasen ise «Kale Resûlullahi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) = Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu», veya buna benzer kesin bir ifade kullansın. Hadisin zayıf olduğu ihtimali varsa kesinlik ifade etmeyen «rivayet edildiğine, anlatıldığına, söylendiğine göre» ve benzeri bir ta'bir kullansın.» diye tavsiyede bulunmuşlardır.
6— Peygamber adına yalan uydurmanın yasaklığı hakkındaki hadislerin çoğunda «kasıtlı uydurma» kaydı mevcuttur. Bazılarında ise yoktur. Olmayanlar da olanlar gibi yorumlanır.
Aksi takdirde sehven yapılan rivayetin de günah olması gerekecektir. Oysa ki sehven yapılan işler muaftır. [77]

Yalan Olduğunu Bildiği Veya Sandığı Halde Bir Hadisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Selem) Den Rivayet Edenin Beyan Babı

38) Hz. Ali (Radİyallahü anh)'den:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) " şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Herkim, yalan olduğunu sandığı bir hadisi benim hadisim olmak üzere rivayet ederse iki yalancıdan birisi de odur.»

39) Semûre b. Cündüb[78] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Kim yalan olduğunu bilerek veya zan ederek bir hadîsi benden rivayet ederse iki yalancıdan birisi de odur.»

40) Ali (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular :

«Kim bir hadisin uydurm a olduğunu bildiği veya zan ettiği halde onu benden rivayette bulunursa iki yalancıdan birisi de kendisidir.»

41) El-Müğîre b. Şu'be[79] (Radiyallahü anh)'den Rslûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Kim bir hadisin uydurma olduğunu bildiği veya zan ettiği halde benden rivayette bulunursa iki yalancıdan birisi de kendisidir.» [80]

Bu Babda Geçen 4 Hadisin İzahı

Burada geçen 4 hadisin manası aynıdır. Dikkat edilecek olursa manayı hiç etkilemiyen bir iki kelime hariç, metinleri arasında da hir fark yoktur. Fakat senedleri tamamen değişiktir.
Hadisin kuvvet derecesinin tescili için musannif, kendisine intikal eden bütün rivayetleri nakletmiştir.
4'üncü babda geçen hadisler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde bile bile yalan u/durmanın ağır vebal olduğunu ifade ediyor. Bu tabda geçen hadisler ise, böyle olan hadisleri rivayet etmenin yasaklığmı beyan ediyor. Uydurma olduğu bilinen veya sanılan hadisleri rivayet etmek, yalancılığın en çirkini ve iftiranın en şenîidir. Küfür ve şirkten sonra gelen en büyük günahlardandır. Çünkü bu babdaki hadislerden anlaşıldığı veçhile uydurma hadisleri rivayet eden kişi uyduran kişinin suç ortağı durumundadır.
Mevzu' ve muhtalak diye isimlendirilen uydurma hadis ile amel etmek mutlaka haramdır. Böyle bir hadis, ister ahkâma ait olsun ister tergib, terhib, irşad gibi din lehinde yapılan çalışma ile ilgili olsun uydurma olduğu bilinir veya sanılırsa onu rivayet etmek katiyetle haram ve yukarıda belirtildiği gibi en büyük günahlardandır.
Hadisin metninde geçen kelimesi tesniye (EI-Kâzibeyn = iki yalancı) ve çoğul (El-Kâzibîn = yalancılar) olarak okunabilir. İbn-i Maceh'in bu nüshasını inceleyerek bastıran Muhammed Fuad Abdülbaki bu kelimeyi tesniye şeklinde harekelemiştir. Ebû Naim el-Asbahânî, Sahih-i Müslim üzerinde yazdığı El Mustahraç adlı eserinde rivayet ettiği Semûre hadisinde «El-Kâzibeyn» kelimesini tesniye şeklinde naklettikten sonra uydurma hadis rivayet edenin o hadisi uyduranın suç ortağı olduğunun bu hadisle isbat edildiğini beyan eder. «Uydurma hadis rivayet eden kişi iki yalancıdan birisidir.» diye buyurulunca şu mana çıkyor: İki yalancıdan birisi hadis uyduran, diğeri de onu rivayet edendir.
Ebû Naim daha sonra rivayet ettiği E1-Muğîre hadisinde kelimesinin tesniye ve çoğul olduğunda tereddüt ettiğini açıklar.
Nevevi ise bu kelimeyi çoğul olarak tesbit ettiğini ve meşhur olamn de bu olduğunu ifade eder. Bu arada Kadı Iyaz'm da bizce bu kelime çoğul olarak mervîdir, dediğini nakleder.
Hadisin metninde geçen kelimesi de malum ve mechûl (Yerâ ve Yürâ) olarak rivayet edilmiştir. 38 nolu rivayette mechûl, diğer 3 rivayette malum olarak harekelenmiştir.Nevevi,meçhul olan rivayetin meşhur olduğunu ve bunu tesbit ettiğini yazar. Daha sonra malum için olabildiğinin bazı hadis âlimleri tarafından ifade edildiğini beyan ettikten sonra :
«Meçhul okunduğu zaman «Yüra = sanılır» demektir. Malum olarak okunduğu zaman «Yera = bilir veya sanır» demektir. Uydurma olduğunu bilerek veya sanarak hadis rivayeti yasaklandığı-
na göre uydurma olduğunu bilmeyen ve zannetmeyen kişinin rivayette bulunmasında sakınca yoktur. Başka adamlar o hadisin uydurma olduğunu bilseler veya zan etseler bile bu durumdan haberi olmayan râvi için vebal yoktur.» der. [81]
İbn-i Maceh'in haşiyesi Sindi, hadisin açıklamasını yaparken Nevevi' nin sözlerini naklettikten snra der ki:
Hadisin metninde geçen kelimesini zan manasına yorumlamak daha şümullü ve ihtiyatlıdır. (Zira bu takdirde bir hadisin uydurma olduğu kesinlikle bilinmese bile rivayetinin yasak-lîğı hükme bağlanmış oluyor.)
Diğer taraftan hadisin uydurma olduğundan şüphelenen veya uydurma olup olmadığını

düşünmeyen râvinin günaha girmediği Nevevi' nin sözlerinden çıkıyor. Bence bu mana hadisten anlaşılmıyor. Ancak bu durumdaki ravînin Peygamber üzerinde yalan söyleyenlerden sayılmadığı anlaşılır. Şüphe ve gaflet halindeki rivayet mes'uliyetten hali değildir. [82]
Uydurma hadisi rivayet eden kimse şayet onun uydurma olduğunu belirtirse rivayet etmesinde bir sakınca yoktur. [83]

Hidayete Erdirilmiş Olan Hulefâ-Yı Başidînin Sünnetine İttiba Babı

42) Yahya bin Ebi'l-Mutâ'dan rivaye t edildiğine göre kendisi İrbâd İbn-i Sâriye'den şöyle söylediğini işitmiştir : (Radiyallahü anhütna).
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün bizde kaldı. Kalbleri titreten ve gözleri yaşartan çok korkutucu bir mev'ize ile bize vaaz etti. O'na denildi ki: «—Yâ Resûlullah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vedalaşan kimsenin yaptığı vaaz gibi nasihat ettin. Bize tavsiyelerde bulun.» Bunun üzerine Rslû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Takvaya yapışınız ve başınızdaki Halîfe siyah bir köle dahî olsa onu dinleyip itaat etmeye sarılınız. Siz benden sonra şiddetli ihtilafı göreceksiniz. Onun için benim sünnetime ve hidayete m az har kılınmış olan Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine yapışınız. Bu sünnetleri dişlerinizle sıkıca tutunuz. (Yahut karşılaştığınız eziyetlere tahammül için dişlerinizi sıkınız.) İhdas edilen (dinde dayanağı oî-madan dîne sokulmak istenen) şeylerden sakının. Çünkü her bid'at dalâlettir.»

43) Abdurrahman bin Amr es-Selemî'nin, İrbad b. Sariye (Radiyallahü anhümaydan şöyle söylediğini işittim, dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öyle bir vaaz etti ki ondan gözler (imiz) yaşardı ve kalbler(imiz) titredi. Bunun üzerine biz dedik ki: «—Ya Resûlullah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bu vaazınız veda eden bir kimsenin vaazına benzer, bize neleri tavsiye edersiniz?» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Ben sizi, gecesi gündüzü gibi apaydın olan (en küçük bir şüpheyi kabul etmeyen gayet açık) bir din üzerinde bıraktım. Benden sonra ancak helak olanlar, o dinden (başka yönlere) sapar. Sizden kim yaşarsa fazla ihtilafa şahid olacaktır. Onun için bilip tanıdığınız sünnetime ve hidayete erdirilmiş olan Hulefâ'y» Raşidîn'in sünnetlerine yapışınız. Bunları dişlerinizle sıkıca tutunuz (ya tia musibetlere karşı dişlerinizi sıkınız.) Başınızdaki halîfe siyah bir köle bile olsa ona itaattan ayrılmayınız. Çünkü mümin, (tavazu' ve uysallığı bakımından) burnuna yular takılmış deve gibidir hangi tarafa sevkedilirse uyar.»

44) İrbad b. Sariye (Radiyallahü anh)'dea söyle dediği rivayet edilmiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize sabah namazını kıldırdı. Sonra (mübarek) yüzünü bize döndürüp çok te'sirli bir vaaz irad buyurdu. (Ravi îrbad, bundan sonra 42 ve 43 nolu hadiste anlattığımızın benzerini anlattı.)» [84]

Altıncı Babda Geçen Üç Hadisin Açıklaması

Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine ittiba etmenin beyanı hakkında bu babta rivayet edilen hadislerin 3'ünü de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet eden sahabi îrbad b.Sâriye (Radiyallahü anh)'dir.[85]Fakat bunlar üç ayrı sened ile İbn-i Maceh'e ulaşmıştır.Hadislerin hepsinde Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine yapışma emri verilmekle beraber başka hususları ihtiva etmeleri bakımından yek diğerinden farklıdır.
Hadislerde geçen Bulefâ'yı Raşidîn'den maksadın ilk 4 halife (Radiyallahü anhüm) olduğunu söyleyenler vardır. Bâzı âlimler ise, bundan nıaksad 4 büyük halife ve onların siretini takınıp izlerini takip eden başka halifeler ve müctehid olan büyük imamlardır. Zira hakkın daima üstün tutulması, îslâmiyetin yaşatılması ve halkın dosdoğru yola irşadı bakımından bunlar da ResûluIİah (Sallallahü Aleyhi ve-Sellem)'in halîfeleridir, demişlerdir.
Hadîslerin metninde geçen «Bu sünnetler üzerinde dişlerinizi sıkınız» cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır. Bâzı âlimler,bu cümle ile mezkûr sünnetlere sımsıkı sarılmak ve kaçırılmaması için azami gayreti sarfetmek isteniyor, demişler.Diğer bir kısım âlimlere göre bununla halkın ihtilafa düştükleri ortamda sünnetlere sarılmak uğrunda karşılaşılacak güçlükler ve musibetler muvacehesinde tahammül etmek ve dişleri sıkmak tavsiye edilmiş oluyor.
42 nolu hadisin sonunda geçen «İhdas edilen şeylerden sakınınız» cümlesi ile sakınılması istenen şeyler, dinde aslı olmayan ve dinî kaynaklara aykırı düşen hususlardır.Dinî kaynaklara

uygun olan hususlar Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ihdas edilmiş olsa bile bu yasağın şümulüne girmez. Hadisin «Benim sünnetime ve Hulefâ'yı Raşidîn'in sünnetlerine yapışınız» emr-i Nebevisi bunu gösteriyor.Zira eğer halifelerin sünnetleri Peygamberin sünnetinin aynısı olmuş olsaydı «halifelerin sünnetlerine yapışınız» sözü fazla olurdu. [86]

Bidat hakkında 7'nci babta geniş tafsilat yapılacaktır. [87]

Bidatlardan[88] Ve Mücadeleden[89] Uzak Kalmanın Beyan Babı

45) Câbir b. Abdillah (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
ResûluIİah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okuduğu zaman gözleri kızarır, sesi yükselir ve öfkesi şiddetlenirdi. Sanki, kendisi, düşman ordusunu gözetleyen «Muhakkak düşman, size sabahleyin baskın yapacak, akşam hücum edecektir», diyen bir gözcü idi. (Tehlikeye karşı halkı uyarır), ve «Kıyamet günü ile ben bunlar gibi gönderildim» derdi. Böyle söylerken şehâdet parmağı ile onun yanındaki orta parmağını birleştirirdi. Sonra derdi ki: «Konuşulan sözlerin en hayırlısı Allah Teâlânm Kitabıdır. Yolların en güzeli Mu-hammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yoludur. İşlerin en kötülerinden birisi de (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den) sonra ihdas edilen (Dine sokulmak istenen) asılsız şeylerdir. Bid'at-lar (in çoğu) dalâlettir.» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbelerinde şöyle de derdi: «Kim (ölüp de) mal bırakırsa, (bıraktığı mal) onun mirasçılarınadir. Kim (ölüp de karşılıksız) borç bırakırsa veya (bakıma muhtaç) çoluk çocuk bırakırsa onun borcunu ödemek ve aile efradına bakmak bana aittir.» [90]

İzahı

Hutbe îrad ederken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözlerinin kızarması, sesinin yükselmesi ve öfkesinin şiddetlenmesinin sebebini. Sindi şöyle açıklar:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hitabet esnasında dikkatini temas ettiği konuya teksif edince O'na tecelli eden ilâhi heybet ve azametin izleri belirgin bir şekilde mübarek vücudu üzerinde görülürdü. Diğer taraftan O'nun heyecanlı konuşması sayesinde sözleri etkin bir tarzda dinleyicilerinin kalbine iyice yerleşmiş olurdu.
Sahih-i Müslim'in, cuma bahsine alınan bu hadisin şerhinde İmam-ı Nevevi der ki:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbede takındığı bu tavırdan mülhem olarak hatibin, hutbesini heyecanlı, etkili ve gürsesli okuması, konusuna uygunluğunu göz önünde tutması müs-tehap kılınmıştır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hutbede halkı büyük günahlara ve tehlikeli durumlara karşı uyardığı zaman öfkesinin artmış olması muhtemeldir.
Kâdi Iyâz'a göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şahadet parmağı ile onun yanındaki orta parmağını birleştirerek söylediği: «Ben ile kıyamet günü bunîar gibi gönderildim.» sözü ile bu iki parmak arasında başka parmak bulunmadığı gibi kendisi ile kıyamet günü arasında bir peygamber bulunmadığını veyahut iki parmak arasında az bir fark olduğu gibi kendisi ile kıyamet günü arasında da az bir süre bulunduğunu kasdetmiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbesinde sözünü kullandığı bu hadisle sabit olduğu için Cuma, Bayram ve sair hutbelerde olsun, vaazların girişinde ve kitabların mukaddimesinde olsun bu cümleyi kullanmak müstahabtır. Sahîh-i Buhari'-de bunun müstahablığı hakkında açılan müstakil bir babta konuya ait bir kaç hadis de zikredilmiştir. Bu cümlenin ilk olarak Hz.Dâvud (Aleyhis'salâtü ves'selâm) tarafından kullanıldığını söyleyenler vardır. Umumiyetle besmele, hamd ve salât'dan sonra söze başlanırken kullanılan bu cümle, bir konudan diğer bir konuya geçiş işareti olarak kullanılır. Özlü tercemesi:Amma geçen sözlerden sonra...
tmam-ı Nevevi sözlerine devamla der ki, hadisin metninde geçen = Her bid'at dalâlettir, cümle
si amm-ı mahsustur. Yani umumi görülmekle beraber kasdedilen mana umumi değildir. Bu cümle 'Bid'atların çoğu dalâlettir .anlamı-nadır. Buna benzer hadisler de aynı şekilde yorumlanır. Hz. Ömer
(Radiyallahü anh) 'in teravih namazı hakkında = Teravih güzel bid'attır) sözü bu yorumu te'yid eder. Cümlenin
4 .-Yabasında kullanılan ve umumilik ifade eden = Küllü kelimesi bu yoruma mani değildir. Zira aynı kelimenin kullanıldığı bazı ayet ve hadisler de tahsisli kullanılmıştır. Meselâ Ahkâf sûresinin 25. ayetinde geçen = O azab razgân her şeyi yani bir çok şeyi helak eder, cümlesinde geçen

kelimesi bu şekilde yorumlanır. Zira Hûd (Aleyhis'salâtü ves'selâm) ve mü'minler o rüzgârdan zarar görmediler.
îmam-ı Nevevî bu arada şöyle söyler:
«Âlimler demişler ki, bid'at şu beş çeşite ayrılır: Vacib, menlûb, haram, mekruh ve mubah.
Meselâ mülhidelere ve benzeri taifelere karşı kelâmcıların delilleri tanzim etmeleri vacib olan bid'atlardandır. İlmî kitabları tas-_nif_etmek, medreseleri (okulları), fakirler için yurtları ve benzeri müesseselerini açmak mendub olan bid'atlardandır. Çeşitli yemekleri almak hususunda açılmak mubah sayılan bid'atlardandır. Mekruh ve haram olan bid'atlar bellidir. Tehzibü'1-Esmâ ve'1-Lügat adlı eserimde bu konuyu tafsilatlı delilleri ile birlikte izah etmişim.»
îmam-ı Nevevî hadisin, «Kim (ölüp de karşılıksız) borç bırakırsa veya (bakıma muhtaç) çoluk çocuk bırakırsa...» metnini açıklarken de âlimlerin şöyle dediklerini nakleder:
Borçlu ölüp de borcunu karşılayacak mal bırakmayan ölülerin cenaze namazını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kılmazdı. Böylece müslümanlarm borçlanmayı küçümsemelerini ve borç ödeme işini ihmal etmelerini önlemek isterdi. Cenâb-ı Hakk'ın yardımı ile müslümarilar zaferler kazanarak Fütuhatta bulununca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim ölüp de (karşılıksız) borç bırakırsa borcunu ödemek bana aittir.» buyurdular ve borçlan ödemeye başladılar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu borcun ödenmesi vacip mi idi yoksa bir ikram mahiyetinde mi idi? Bunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. En kuvvetli kavle göre; vacip idi. Diğer taraftan bu mecburiyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs mudur, değil midir? Bâzı âlimler, bu durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus idi. Halîfeler ve diğer devlet yetkilileri buna mecbur değildir, demişlerdir. Bâzı âlimler de eğer devlet hazinesi buna müsaid ise ve daha önemli harcama yeri yoksa devlet adamları böyJe borçları ödemekle mükelleftirler, demişlerdir.

46) Abdullah İbn-i Mes'ud (Radiyallahü ank)'den, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu mervidir :
— Kitab ve Sünnetten başka uyulması gerekli 3'üncü bir şey yoktur. (Yani insanların mükellef bulundukları hususlar Kitab ve Sünnette derli toplu olup kolayca bilinebilir. İçine başka şeylerin katılmamasına dikkat edilmelidir.) Sözlerin en güzeli Allah Taalâ'-nın kelamı ve yolların en güzeli Hz. Muhammed (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in yolu, sîretidir. (İrşadların en güzeli ve hedefe ulaştırıcısı Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in irşadıdır. O'nun dini ve sünnet-i seniyyesi dinlerin ve sünnetlerin en fazîletlisidir).
Dikkat! (sonradan) dinde ihdas edilmek istenen şeylerden sakının. Çünkü şer işlerden birisi de ihdas edilen şeylerdir. (Dinde) icad edilen her şey bid'attır. Bid'atlardn çoğu) dalalettir. Dikkat! emel ve arzularınız uzayıp size ecelinizi unutturmasın. Aksi takdirde kalble-riniz katılaşır. Dikkat! Gerçekten gelici olan (ölüm ve ondan sonraki diriliş ve âhiret ahvali gibi) şey der) yakındır. Hakikaten gelmı-yecek - olmıyacak olan şey, uzak sayılır.
Dikkat! Şakavetli (bedbaht), ancak o kimsedir ki annesinin karnında iken şaki olur, mes'ud adam da ancak o kimsedir ki başkasından ibret alır. (Günahları işlemek yüzünden kötü duruma düşenlerin feci akibetlerinden ders alır aynı vaziyete düşmemek için günahlardan kaçınır.)
Dikkat! Mü'minle döğüşmek küfür ehlinin ve ona sövmek fâsik-ların işidir. (Gerçek müslümana yaraşmaz.) Müslüman için 3 günden fazla süre ile (din) kardeşini bırakması (ona küs durması) helâl değildir.
Dikkat! Yalancılıktan şiddetle kaçının. Çünkü ne ciddi ne de şaka yollu yalancılık mubah değil, müslümanın şanına yakışmaz. Sakın kimse, yerine getirmiyeceği bir şeyi (küçük yaştaki) çocuğuna (bile) vadetmesin (yani bu davranış bile yalancılığa girer). Çünkü yalancılık gerçekten (insanı) fücûre (şerre) sürükler. Şer de cehenneme götürür. Doğruluk da muhakkak (insanı) hayra yöneltir, hayırlı işler de cennete kılavuz olur. Doğru adam için «O, doğru söyledi hayır işledi» denir. Yalancı kişi için de «O, yalan söyledi şer işledi» denir.
Dikkat! Kul gerçekten yalan söyleye söyleye bu hali kendisine
şiar edinir. Nihayet yalancılığı itiyad haline getiren bu idmanlı yalancı, Allah Tealâ'nın divanında «Kezzab» olarak yazılır.» [91]

İzahı

Hadîsin baş kısmı bid'attan kaçınmayı emretmektedir. 45 nolu hadisin izahında bid'at ile ilgili gerekli bilgi verildi. Hadiste daha sonra bitip tükenmek bilmeyen ihtirasların ve bunun sebep olduğu katı yürekliliğin önüne set çekilmesi için ölümün ve âhiret ahvalinin hatırlanması ve uzak tutulmaması istenmekte ve ebedî saadet ve şakavetin ana rahminde iken belirlendiğine dikkati

çekerek bunu tefekkür etmek halinde katı yüreklilik ve aşırı ihtiras şöyle dursun, derin teessür duymanın ve akıbetten endişeli olmanın gerekliliğine işaret buyuruluyor. Daha sonra mü'minle döğüşmenin ancak kâfirlerden beklendiği ve ona sövmenin de fâsıkların kârı olduğu belirtiliyor. Mü'minle döğüşenin kâfir ve şovenin fasık olduğu kasde-dilmemiştir.
Hadisin müteakip cümlesi müslümanm 3 güne kadar küs kalmasında cevaz veriyor. Sindi diyor ki:
'Üç günden fazla küs kalmanın haramlığı yabancılar içindir ve küsmenin dinî bir husustan dolayı olmaması şartına bağlıdır. Ev halkının te'dip ve terbiyesi için daha fazla küs kalınabilir. Nitekim Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara bir ay müddetle hanımları ile konuşmadı. Keza dinî bir konudan dolayı küs kalmak için bu süre esas değildir. Meselâ dine aykırı davranışlarından dolayı terk edilen müslüman, o kötülüğü bırakmadıkça ona küs kalınabilir. Nitekim Tebuk savaşma özürsüz katılmayan 3 saha-bî 50 gün süre ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri ile sahabiler tarafından terk edildiler. Nihayet tevbeleri Allah Tealâ tarafından kabul edilince onlarla konuşma izni verildi.
Birisi ile konuşulduğu ve temas kurulduğu takdirde ondan dinî yönden veya dünya bakımından zarar geleceğinden endişe duyan müslümanm ondan uzak durması ve kaçınması âlimlerce caiz görülmüştür.'
Hadisin son kısmı da yalancılığın her çeşidinden, sakınmayı, bunun kişiyi çeşitli fenalıklara ve dolayısıyle cehenneme sürüklediğini belirtmekte ve doğruluktan ayrılmamayı, zira onun da insanı hayırlı işlere yönelttiğini ve bu sayede cennette kılavuzluk ettiğini bil-dirivor.
Bu bölümde geçen 'Birr' kelimesi her çeşit hayrı ihtiva eder. Ona karşılık kullanılan 'Fücur' kelimesi de her türlü şer ve fesadı ihtiva eder (Birr) kelimesi ihlaslı ve tertemiz salih amel diye de açıklanmıştır. Fücur da bunun karşıtı olmuş olur. Îbnü'l-Arabî der ki: Doğruluktan ayrılmamayı prensip haline getiren kişi Allah Tea-lâ'ya isyan etmez. Çünkü günah işlemek istediği zaman şunu düşünür. Durum kendisine sorulduğu takdirde, yapmadım dese prensibini bozmuş olur, yaptım dese mahcup duruma düşer, sükût etse töhmet altında kalır.

47) Âişe [92](Radiyallahü anha)'den : Şöyle dediği rivayet edilmiştir. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu ayeti (AI-i İmran sûresinin 7'nci ayeti) okudu.
Âyetin meali:
«Sana Kitâb-ı gönderen O'dur. O'nun bir kısım âyetleri muhkem (açık ve kesinidir. Kur'an'ın esası bunlardır. Diğer bazı âyetlerde müteşabihler [93]manaları sizce bilinmezidir. İşte, kalblerinde şüphe bulunanlar, fitne aramak ve te'vil yoluna gitmek için müteşabih âyetlere uyarlar. Halbuki onların te'villerini Allah'tan başkası bilemez. İlimde otorite olanlar ise 'Biz ona (= müteşa-bihlere) inandık hepsi Rabbimiz indindendir' derler. Bunları ancak kâmil akıl sahipleri düşünür.»
Sonra Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki: «Yâ Âişe! Müteşabih âyetleri tutup muhkem ayetleri bırakmak sureti ile Kur'an-ı Körim'de mücâdele etmek isteyenleri gördüğü-nüz zaman Allah Tealâ'nın;
'İşte kalblerinde şüphe bulunanlar...' kavl-i celili ile kasdettigi insanlar onlardır! İşte böyle adamlardan sakının, (= onlarla oturup konuşmayın. Zira, onlar bid'at ehlinin ta kendileridir. Sapık akidelerinin sizlere bulaşmaması ve müstahak oldukları tahkir ve ihanet için onları terkediniz.)»

48) Ebû Ümâme (Radyallahü ankyden Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:
«Hiç bir kavim hidâyete erdikten sonra, bâtıh hak ve hakkı bâtıl göstermek süretile mücadele ve çekişmelerde bulunmadıkça dalalete gitmemiştir. (= Sapmış olanlar hep batıl yolunda cidal ve çekiştirme yüzünden dalalete gittiler.)»
Sonra Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu âyeti (= Zuh-ruf sûresinin 58'inci âyeti) okudu:
Ayet-i celilenin tamamının meâh:
«Ve (senin kavmin) dediler ki 'Bizim ilahlarımız (olan melekler) mı daha hayırlı, yoksa O (Meryem oğlu tsa) mı?' (Ey Muhammedi) onlar (gerçeği anlamak için değil) sırf bir mücadele olarak sana bu misali veriyorlar. Doğrusu onlar çok çekişici bir kavimdir.» [94]

İzahı

Âyet-i celile Kureyş hakkındadır. Kureyş'ler vakıa hidâyete erdikten sonra dalâlete düşenlerden değil, onlar hidâyete hiç yanaşmamış olmakla beraber aralarından hidayet rehberi olan Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çıkıp en kat'î delillerle hak yola davet etmesi ile Kureyş için hidayet yolu açılmış olup bu yola girmelerine her hangi bir engel bulunmadığından hidayete ermiş kavimler durumunda idiler. Buna rağmen batılı savunmadaki İsrarlı inatları yüzünden ellerine geçen hidâyet fırsatını kaçırdılar ve dalaletin çukurlarına yuvarlandılar. Bu bakımdan Kureyş kabilesi, hidayete erdikten sonra bâtıl yolundaki mücadelesi yüzünden dalâlete düşen kavimlere benzer.

49) Huzeyfe (Radiyallakü anh)'âen edilen rivayete göre Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Allah Tealâ, bid'at sahibinden oruç, namaz, sadaka, hac, ömre, cihad, tevbe ve fidyeden hiçbir şey kabul etmez. Kıl hamurdan çıktığı gibi o da İslâm'dan çıkar.»

50) Abdullah İbn-i Abbas (Radiyallahü anh)'den, Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm böyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«Bid'at sahibi, bid'atını bırakmadıkça, (şefaatçılar şefaat etseler bile) Allah Taalâ onun amelini kabul etmiyecektir.[95]

İzahı

Sindi bu hadisin şerhinde diyor ki, buradaki bid'attan maksad bozuk itikad olsa gerek. Çünkü ilim ehli fâsid akide ehline bid'atçı der. Îtikadı sağlam olup amel yönünden bid'atı olanlar burada mü-rad değildir. Zaten âlimler böylelerine fâsık derler, bid'atçı demezler. Hadisten anlaşıldığı veçhile bozuk akide sahibi, bid'at'inden rü-cu' edip tevbe ederse Cenâb-ı Hak, amelini kabul eder.

51) Enes bin Malik (Radiyallahü ank)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu mervidir.
«Bâtıl ve haksız yolda iken mücadeleyi bırakana cennetin kenar-lannda, hak yolda iken cidal Cve çekişmeleri) terk edene cennetin ortasında ve huyunu güzelleştirene cennetin en a'lâ mevkiinde köşk yapılır.[96]

İzahı

Sindi bu hadisin şerhinde der ki:cumlesi muhtelif manalara muhtemeldir. Tirmizi1 nin şerhindeki İbin-i Arabi' nin sözünden anlaşıldığına göre burada (Kezib)den maksad cidal ve çe-kiştirmedir. Yukarıdaki terceme ona göre yapıldı.Kitabın sarihlerinden İbn-i Receb ise (Kezib) kelimesini yalancılık manasına almıştır. Bu durumda cümlenin manası şu olur.«Batıl yolda yani bir maslahat olmaksızın yalancılığı terke-dene...» Çünkü Buharî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri «insanların arasını bulmaya çalışan kişi (maslahat icabı söylediği yalan sözlerden dolayı) yalancı sayılmaz» hadis-i şerifinden de anlaşıldığı veçhile maslahat için yalan söylenebilir.
Sindi daha sonra Ebû Davud'un Ebû Ümâme' den nierfu'an rivayet ettiği şu hadisi nakleder:
= «Haklı bile olsa cidali terkedene cennetin kenarlarında, mizahçı dahi olsa kezibi (= yalanı veya cidali) bırakana cennetin ortasında ve ahlakını güzelleştirene cennetin en yüksek yerinde bir evin verilmesi için ben kefilim.»
Sindi bundan sonra der ki: 'Bu hadis-i şerif de dikkate alınırsa yukardaki hadîste geçen (bâtıl) kelimesinin mizah anlamına yorumlanması gerekir. Ancak bir hadiste cennetin kenarlarında köşk verileceği bildirilene diğer hadise göre cennetin ortasında köşk verilir. Bu değişiklik bâzı ravîlerin cümle yerini tebdil etmesinden ileri gelmiş olabilir. [97]

Rey Ve Kıyas (İn Bir Kısmın) Dan Kaçınmanın Beyan Babı

Burada kaçınılması istenen re'yden maksad Kitab, Sünnet ve İcmâ'a dayanmayan şahsi arzudur. Mezkûr şer'î kaynaklardan birisine istinad eden ve ictihaddan olan re'y murad değildir.
Kıyastan murâd da bû üç temelden hiç birisine tatbik edilmeyen şahsi kanâat ve sanılardır ki; bunlara fâsid kıyas denir. Bahis konusu kaynaklar (Kitab, Sünnet, İcmâ'Jdan birisine dayanan kıyâs ise şer'i şerifin 4'üncü kaynağını teşkil eder ve;"Ev görüp anlamak gücüne sahip olanlar!

Olaylardan ibret alınız, görülmeyen olayları görülen hadiselere kıyaslayınız.» (Haşır, 2) âyet-i celilesine dayanır.
Sahîh-i Buhari «Kitâbü'l-İ'tısam»Bölümünde «Babu ma ytiz-kerü min zemmi'r-Re'y ve Tekellüfi'l-Kıyas» unvanı ile bir bâb açıp Abdullah b. Amr b. el-As' tan 52 nolu hadîsi, mânâya etki etmeyen az bir değişiklikle rivayet ediyor Bu h a r i bu babın gerisinde îsra süresinin 37'nci ayetinden;«Bilmediğin bir şeyi söyleme» nazm-i celili zikrediyor. Gerek babın unvanında «Tekellüfü'l-Kıyâs» tabirini kullanması ve gerekse girişte bu ayeti alması kıyas ve Re'yin bir kısmının yani şer'î delillere dayanmayan çeşitinin mez-mûm olduğunu belirtmek istediğini gösteriyor. Şârih K as talanı bu beyânı yaptıktan sonra diyor ki bu âyetrı celile ictihad'ın reddi yolunda deiil olarak gösterilemez.Çünkü içtihada liyakat kazanmış olan âlimler, Kitab, Sünnet veya İcmâ'a dayalı ilmî hükümler verirler.[98]Sarih müteakip babta da derki: Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) şer-i şerifte dayanağı olmayan ve ancak vahiy yolu ile çözümlenebilen bâzı müşkil mes'eleler sorulduğunda sükût etmiş ise de ümmeti için kıyası da meşru kılmış ve şer-i şerifte dayanağı elan mes'elelere ait şer'i hükümleri çıkarmak keyfiyetini öğretmiş, böylece hakkında nass bulunmayan sorulara karşı nasıl davranmalarının gerekliliğini göstermiş olur. Meselâ: Babasının hac yapmadan öldüğünü ve yerine hac yapıp yapamıyacağım soran kadına Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: «Eğer babanın bir borcu olsaydı ödiyecek mi idin, ödemiyecek mi idin? Allah'a ait borcu ödemek gerekir» buyuruyor. Bu cevab, kıyasın ta kendisidir. Buharı, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bazı şeylerde sustuğunu ve bazı şeyler hakkında Re'y ile cevap verdiğini söylemek istiyor ve her iki durum için birer bab açıyor. Bu babtan sonra gelen babların 4'üncüsü buna aittir.[99]

52) Abdullah bin Amr b. el-As (Radiyallahü anküma)'d&n, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin (veda hacemda) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
«Allah Taalâ, ilmi insanları (in göğüslerin) dan sökmek (silmek) suretiyle almaz. Lâkin âlimlerin ruhlarını kabzetmek suretiyle alır. Neticede hiç bir alim bırakmayınca halk bir takım cahilleri (âlimlerin yerinde) reis edinirler. Onlara (dini sorular) sorulur. Onlar da bilmeden fetva verirler ve böylece hem kendileri dalalete giderler hem de halkı dalalete düşürürler.» [100]

İzahı

Bu hadîsi şerifi Buharı, Kitabü'1-İlim ve KitâbüT-İtteanT-da, Müslim, Kadâ kitabında ve Tirmizi de İlim kitabında zikretmişlerdir. Cumhur bu hadis-i şerifle zamanın müctehidsiz kalabileceğini tevsik etmişler. Çünkü bu hadis-i şerif, âlimlerin vefatı ile ilmin ortadan kalkacağını ve câhillerin âlimlerin yerini işgal edeceğini, dolayisıyle bilmeden fetva vereceklerini haber veriyor. İctihad ve müctehidin bulunması ilmin varlığına bağlı olduğuna göre ilim olmayınca ictihad ve müctehid de olamaz.
Tecrid-i sarih mütercimi Kâmil Miras 2174 numarada kayıtlı aynı mealdeki hadisin izahında şöyle söyler:
'Öyle sanıyorum ki, îslâmi ilimlerin, bunları bilenlerin âhirete gitmeleriyle zevale uğrayacağı ve bunların yerlerini cahil bir zümre alarak hem kendileri dalâlete düşecekleri, hem de halkı idlal edecekleri bu hadiste bildirilen dalâlet zamanı gelmiştir. Bugün gazete sütunlarına geçen dini mevzulara dair yazılar tam bir anarşi halindedir.'
Kâmil Miras zamanında gazetelerde görülen anarşi günümüzde daha acıklı bir durumda dinî neşriyat alanında esefle müşahede edilmektedir. Ehliyetsiz yüzlerce kişi dinî kitaplar yazmakta yeyâ yazılmış olan dini eserleri ulu orta terceme etmekte ve yanlış bilgiler vermekle din namına büyük cinayetler işlemektedir. Diğer taraftan Fıkıh kitaplarından fetva çıkarmaktan uzak olduğu halde din konusunda fetva vermek üzere halkın huzurunda bu yükümlülüğü rahatlıkla sırtlamış olan yüzlerce adama rastlamak mümkündür.
Teberanî' nin Ebû Ümame' den naklettiği rivayete göre bu hadisi şerifi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda Hacc'inde buyurmuştur.

53) Ebu Hüreyre Radiyallahü anhyden Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«(Bir âlimin verdiği) yanlış fetva yüzünden hatâya düşen kişiye günah yoktur. Bütün vebal, yalnız fetva veren (âlim) in boynundadır.» [101]

İzahı

Bu hadis-i şerif fetva mevkiinde oturup halka fetva veren ilim adamlarının titiz davranmalarını, bir hatâya düşmemek için a'zamî gayreti sarfetmelerini istemekte ve yanlış fetva yüzünden halkın hatalı yola düşmesinin bütün sorumluluğunun fetva verene âit olduğunu bildirmektedir. Tabii ictihad mertebesine ermiş olan müctehidin ictihad dolayısı ile işleyebileceği hata bunun şümulüne girmez. Fakat ictihad şartlarım haiz olmadığı halde kendisine ictihad süsünü verip yanlış fetva verenler veya müctehid fıkıhçıların fetvalarını iyice tetkik etmeden onlar namına yanlış bilgi verenler veya onların bırakmış oldukları fıkıh kitablarından fetva çıkarmak (verilmiş olan fetvayı öğrenmek) için ilmi kudreti haiz olmadan cahilane fetva verenlerin hepsi bu hadisin şümulüne girerler.
Sindi' nin beyânına göre hadis'e şöyle mânâ verenler de olmuştur :
«Kim yanlış fetva verirse bütün günah ona fetva için müracaat edenin boynundadır.»
Fetva vermek mevkiindeki şahsın yetersizliğini ve yanlış fetva verebileceğini bile bile müracaat eden kişinin, ehliyetsiz olduğunu bildiği adamın fetvası ile amel edemiyeceği ve amel etmesi halinde sorumluluk altında kalacağı gayet tabiidir. Aslında ferdlerin ve cemi-
yetlerin böyle cahillere müracaat etmek ve onları fetva mevkiinde saymakla da günaha girmiş oldukları bu hadis-i şeriften anlaşılıyor.

54) Abdullah b. Artır (Radiyallahü anhüma)'dan :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir :
Dinî ilim derin aslı) üçtür. Bunlar (ve bunları bilebilmek için bilinmesi gerekli ilimler ile bunlardan çıkarılan ilimler) in ötesinde kalan ilimler (in bilinmesi) fazla (zarurî değil) dir.
(Bu üç ilim) muhkem âyet (ler), sabit sünnet ve adil fariza (miras payı) ile ilgili ilimlerdir. [102]

İzahı

Bu hadis-i şerifte dinî ilimlerin esasının önemi belirtiliyor. Din sahasında önemle üzerinde durulacak ilimlerin başında gayet tabii muhkem olan ayetlerle ilgili bilgiler gelir. Çünkü muhkem ayetler dinî hükümlerin önde gelen kaynağını teşkil eder. Sindi' nin beyanına göre; muhkem'den maksad mensuh olmayan ayetlerdir. Muhkem ayetlerden sonra 2. kaynak olan sabit sünnet önem kazanır. Sabitten murad da mensuh olmayan ve isnad bakımından sahih olan hadislerdir. Hadis'te geçen «Fariza-i adile» iki şekilde ma-nalandınlmıştır.»
Birincisi s îlahî adalete uygun olarak tayin ve tesbit edilmiş bulunan miras hissesidir. Tereke taksimine ait «Feraiz İImî»nin dindeki önemli mevkii burada belirtilmiş oluyor. Başka bir hadis-i şerifte «Feraiz, ilmin yansıdır» tabiri bile kullanılmıştır. Burada Feraiz ilminin kasdedilmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir.
İkinci ihtimal: «Fariza» onunla amel edilmesi gerekli olan her şeye, -Adile» de denk demektir. Yani bu fariza Kitab ve Sünnetle sabit olan farizaya denktir. Bu ihtimale göre «Fariza-i âdile» ile ic-ma' ve kıyas kasdedilmiş olur.
İbn-i Mâceh bu hadis-i şerifi burada zikretmekle kişilerin dinî kaynaklara dayalı olmayan ve şahsî arzularından ibaret re'ylerinin dinde yeri olmadığını te'yid etmek istemiştir. Eğer îbn-i Mâceh fıkıhçılar arasında kullanılan istilanı manadaki re'yi kabul etmiyenlerden ise ve bu maksadla hadisi, buubaba almış ise o zaman «Fariza-i âdile» ilk mana ile yorumlamış olur. îstilahî manadaki re'ym makbul olmadığı manasının bu hadîsten çıkarılması da itiraz konusu bir husustur. Çünkü hadiste sayılan 3 ilmin dışında kalan ilimlerin lüzumsuzluğu veya geçersizliği anlamı çıkarılmaz.
Şöyle ki: Hadisin metninde geçen cümlesinin manası şudur:
«Bu üç ilmin ve bunlarla ilgili ilimlerin ötesinde kalan ilimlerin bilinmesi mecburi değildir.» Fıkıhçılarm makbul görüp kullandıkları
re'y bu ilimler (Kitab, Sünnet ve Feraiz) ile alâkalı olup bunlara dayanır. Bu durum düşünülmese bile re'y veya;Lbaşka ilimlerin mer-dut olduğu neticesi hadisten,, çıkmaz. Yukarda işaret ettiğim gibi eğer «Farîza-i âdile» îcmâ' ve makbul olan re'y anlamına alınırsa dinî ilimler sahasında şahsi arzuların yeri olmadığı sonucu çıkar ki, bu takdirde hadis-i şerifin bu babta zikredilmesi gayesi de malum olur.

55) Muâz b. Cebbel [103] (Radiyallahü anh)'den: Söyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e (Vali olarak) gönderdiği zaman buyurdular ki :
«Sakın, bildiğin (şer'î kaynaklar) den başka bir şeyle hüküm verme ve mes'eleleri hal etme.

Eğer bir müşkülün olursa onu aydınlığa kavuşturuncaya kadar veya nies'ele hakkında bana mektup yazınca fve cevap alınca)ya kadar dur (bekle).[104]

İzahı

Kitabın haşiyesi Miftâhü'I-Hace'de deniliyor ki, Muâz b.Cebe1'in bu hadisi bir mes'ele hakkında âyet veya hadîs varken re'y ve kıyastan kaçınmanın gerekliliğine delalet eder.
Sindi' nin beyânına göre bu hadis Kütüb-i Sitte'den yalnız bu Sünen'de vardır. Hadîsin râvilerinden Muhammed b. Said b.Hasan, Metrûkü'l Hadîs (= rivayet ettiği hadisler kabul edilmediği için ravilerce terkedilen hadisler) dir. Sünen'in bazı nüshalarında bu durum belirtiliyor. Çünkü bâzı Sünen nüshalarında hadis rivayetinden sonra müellif şöyle diyor: «Ebu îshak bu hadisin zayıf olduğunu ve terk edilmesinin gerekliliğini ve ravi Muhammed b. Saîd'in zındık olduğunu söyledi.»
Sindî daha sonra diyor ki: Bu zayıf hadis, halk arasında meşhur olan şu hadis'e de ters düşer.
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderdiği zaman ona.-
— Sen nasıl hükmedersin? Muaz :
— Allah Taalâ'nın Kitabı ile... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Eğer Allah'ın kitabında bir delil bulamazsan? Muâz:
—Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in sünnetiyle... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Eğer onda da bir delil bulamazsan? Muâz:
— İçti had ederim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Resulünün elçisini bana (Resulü tarafından uygulanan prensibe muvaffak kılan Allah'a hamd olsun.»
Bu hadisi Ebü Davud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Bunun senedinde de meçhul raviler vardır. Îbnü'l-Cevzî bu hadisi mevzu hadisler arasına almıştır.Suyutî ise bu hadisin mevkuf olduğunu söylemiştir. Hulasa bu hadis 55 nolu hadisten ahsendir."

56) Abdullah b. Amr [105]u. el-Âs (Radiyallahü anküma)'mn şöyle dedi-ği^rivayet edilmiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 'Sellem)'den işittim buyurdular kî:
«Beni İsrail'in işi mutedil olarak devam ediyordu. Nihayet muhtelif milletlerden aldıkları esir kadınlardan doğma nesil türedi ve bu nesil re'y (= kişisel arzu) Ue hüküm vermeye başlayınca kendileri dalalete gittiler ve Benî İsrail'i dalalete götürdüler, onların işleri anormale dönüş.[106]

Îman Babı

57) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den:

Şöyle demiştir : Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «İman altmış veya [107] yetmiş küsur bab (bölüm) dür.Bu derecelerin en aşağısı, yoldan zahmet verecekleri şeyi uzaklaştırmak gidermek ve en yüksek mertebesi lâ ilahe illallah demektir.Hâyâ da imandan bir şu'bedir. [108]

İzahı

Bu hadisin râvilerinden Ebû Hüreyre, Ebû Salih ve Abdullah bin Dinar' dan sonra 3 ayrı senedle îbn-i Mâceh'e kadar intikal ettiği burada zikredilen sened-lerden anlaşılıyor. Bu durum, hadisin kuvvetini gösterdiği için musannif bütün senedleri rivayet ediyor.
Sindî diyor ki: İmanın bab ve şu'belerinden maksad, imanın meziyet ve dereceleridir. Altmış veya yetmiş küsur tabiri çokluktan kinayedir. Arab lisanında sayılar bu manada kullanılır. Yani imanın hasletleri ve dereceleri pek çoktur.
*La ilahe illallah» demekten maksad da tevhid kelimesini samimi ve içten inanarak söylemektir.*Muhammedün Resûîullah» ayrı bir şu'be olmuş olur. Yahud «La İlahe İllallah» ile kelinıe-i şehadetin tamamı muraddır. Çünkü tevhid edip Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e inanmıyan kişinin imanlı sayamadığı katı delillerle sabittir. «Hâyâ» : Arab dilinde kınama endişesi ile insanda görülen utanma halidir. Şer-i şerifte ise çirkin söz ve fiillerden kaçınmaya zorlayıcı ve hak sahiplerinin hukukuna tecavüz etmeye engelleyici huydur. Bu huyun şer'i kaidelere göre kullanılması esastır. Dince çirkin görülen şeylerden, iman dolayısı ile kişiyi

uzak tutan utanmaya «dinî hâyâ huyu» denir.

58) Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anhütna)'dan : Şöyle demiştir : Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın, kardeşini haya dolayısı ile kınadığını işitti. Resûîullah buyurdu ki:
«Gerçekten hâyâ imandan bir şu'bedir.» [109]

İzahı

Buharı' nin iman bahsinde Abdullah bin Ömer (Radiyallahü anhüma)'den rivayet ettiği hadisin metni şöyledir:
"(Abdullah) b. Ömer (Radiyallahü anhüma)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensar'dan bir adamın yanından geçiyordu. Ensari, kardeşini hâyâ etmekten men ediyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu bırak, hâyâ imandandır», buyurdu."

İzahı

Hâyâ konusunda nasihat eden zatın Ensar'dan olduğu ve bu zatın gayesinin, muhatabını hayadan vazgeçirmek olduğu bu rivayetten anlaşılıyor. Kendisine vaaz edilen kişinin, Ensari'nin kan kardeşi olduğu muhtemeldir.Din kardeşi olması ihtimali de vardır. Galiba çok utangaç bir kimse olduğu için Ensari onu kınıyordu.

59) Abdullah (Radiyallahü ankyden:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Kalbinde hardal zerresi ağırlığınca kibir bulunan kimse cennete girmiyecek ve kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan kimse (ebedî) ateşe girmiyecektir.» [110]

İzahı

«Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kişinin cennete girmiye-ceği» tabiri, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Söyle ki:
Hadis metninde kibir imana karşı kullanıldığı için buradaki kibirden maksad imana tenezzül etmemek, hakka karşı eğilmemek ve küfürde İsrar olabilir. Bu takdirde manası açıktır.
İkinci ihtimal: Kibir bilinen manada olup «Cennete girmiyecek» tabirinden «Önce cennete girmiyecek» manası melhuzdur. Kibrinin cezasını çektikten sonra cennete girebilecek anlamı taşır.
Üçüncü ihtimal şudur: Cennete girenlerde hiç kibir kalmaz, kibirden tamamen arınmış tertemiz bir kalble cennete girilir. Nitekim :«Biz onların göğüslerindeki kin ve hasedi söküp atmışız. (Kaîbleri her türlü gill-u ğişten pâk olmuş olur.)»[111]
«Kalbinde zerre miktarı iman olanlar cehenneme girmiyecekler>
cümlesinden maksad ise; böyîelerin ebedi kalmak üzere cehenneme girmemeleridir. Çünkü ehli imandan bir kısmının, günahları dolayısı ile cehenneme girecekleri, fakat zerre kadar imanı olanların neticede cehennemden çıkarılıp cennete girecekleri nasslarla sabittir.

60) Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anhyden yapılan rivayete göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir :
«Allah Taalâ, kıyamet günü mü'minleri cehennem ateşinden kurtarınca ve onlar güvenç içine girince birinizin, dünyada iken hakkını almak uğrunda arkadaşı ile yaptığı çekişmeden daha şiddetli bir tarzda mü'minler ateşe atılmış olan (din) kardeşleri için Rable-ri ile mücadeleye girişirler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Mü'minler diyecekler ki 'Ey Rabbimiz! Kardeşlerimiz bizlerle namaz kılarlar, beraberimizde oruç tutarlar ve bizimle beraber hac ederlerdi. Sonra sen onları ateşe ithal ettin.'
(Cevaben) Allah buyuracak ki: 'Gidin onlardan tanıdıklarınızı (Cehennemden) çıkarınız' Mü'minler, bunun üzerine onlara varacaklar ve yüzlerinden onları tanıyacaklar. Çünkü ateş onların yüzlerini (yaptıkları secde sayesinde) yakmıyacaktır.Onların bir kısmı aşık kemiklerine, bir kısmı da bacaklarına kadar ateş içinde tutuşmuş vaziyettedir. Bunları çıkaracaklar sonra 'Ey Rabbimiz! Bize emrettiğiniz adamları (tanıyabildiklerimizi) çıkardık.' diyecekler. Sonra Allah (Taâla) buyuracak ki 'Kalbinde bir dinar ağırlığınca iman olanları çıkarınız. Sonra kalbinde yarım

dinar ağırlığınca, onları mü-tekip de kalblerinde hardal tanesi ağırlığında iman olanları çıkarınız.'
Ebû Saîd-i Hudrî dedi ki: Kim bunu doğrulamazsa bu ayeti okusun.
= «Şüphe yok ki Allah (TaâlaJ zerre miktarı zulüm etmez. Eğer zerre kadar bir iyilik olursa onun ecrini kat kat artırır ve kendi katından da büyük mükâfat ihsan eder.» (Nisa, 40)

61) Cündüb [112] b. Abdillah (Radiyallahü anhyden yapılan rivayete göre kendisi şöyle söylemiştir :
«Biz erginlik çağma ermek üzere birer genç iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber idik. Biz Kur'an-ı Kerimi öğrenmeden önce imanı öğrendik. Ondan sonra Kur'an'ı öğrendik. Kur'an sayesinde de imanımız fazlalaştı, (daha da kuvvetlendi) .»[113]

İzahı

îmanın ziyade ve noksanlık kabul ettiği 60 nolu hadisten anlaşılıyor.75 nolu hadisi açıklarken bu hususta biraz izahat vermeyi düşünüyorum.

62) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhüma)'âan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Bu ümmetten iki sınıf vardır ki müslümanlıkta onlar için nasib (pay) yoktur. Bu zümreler Mürciye ve Kaderiye (mezheblerine mensup[114] olanlardır.» [115]

İzahı

Mürciye, kâfir adamın işlediği ibâdetin bir faydası bulunmadığı gibi mü'min kimsenin yaptığı günahın da zararı olmadığını itikad eden bir fırkadır.Mürciye kelimesi lügatta geciktirici mânâsına gelir.Bu fırka masiyetler dolayısı ile ilahi azabın geciktirileceği ve uzaklaştırılacağını itikad ettikleri için onlara bu isim verilmiştir.Kulun elinde hiç bir irâdenin bulunmadığına inanan Cebriye fırkasına Mürciye denildiğini söyleyenler de vardır.
Kaderiye veya Kadriye fırkası ise kaderi inkâr eder ve kulun tam iradeye sahip olduğuna inanırlar.Bunlar kaderin olmadığı konusu ile fazla meşgul oldukları için onlara bu isim verilmiştir.Halbuki kaderin varlığına inanan ve kulun cüzi iradesini inkâr eden zümreye bu ismin verilmesi daha uygun gibi gelir.Fakat bunlar diğerleri gibi konuyu fazla dillerine dolamadıkları için bu isim diğerlerine verilmiştir.
Sindi bu hadisin açıklamasında diyor ki:
*Bu iki sınıf için müslümanlıktan nasib yoktur» tabirine ve bazı hadislerdeki benzeri ifadelere dayanarak bunların kâfir olduğunu söyliyenler vardır.Fakat âlimler demişler ki ehl-i kıbleyi tekfir etmekte acele etmemelidir.Bilhassa îslâmın akaid konularında hak ve gerçeği bulmak yolunda olanca gücünü harcayarak bir takım ayet ve hadislerden delil getirmeye çalışan ve fakat delillerin yorumlanmasında ve savundukları itikadı mes'elelerde ilmî hatâya düşenlerin hemen küfrüne hüküm etmemelidir. Bunlar küfrü ihtiyar etmiş değillerdir. Bütün çabalarına rağmen, Ehl-i Sünnet'in görüşje-rinin haklılığı onlarca belirlenmemiş ve kendi görüşlerinden kurtu-lamamışlardır. Netice itibarı ile bunlar içtihadında hatâya düşen müctehid veya' gerçeği bilemeyen cahil durumundadırlar.Gün ışığına çıktığı söylenebilen ehl-i sünnetin görüşlerine katılmayan bu bâtıl mezheblerin savunucularından ve mensuplarından, zaruret-i diniyyeden olan bir hükmü inkâr eden olursa onun küfrüne hükmedilir.Böyle bir durum olmadıkça bunların tekfiri yapılmamakla beraber fışkına hüküm verilir.Şahidlikleri kabul edilmez.«İslâmdan nasibleri yok» tabiri, onların durumlarının kötülüğüne, yanlış yola saptıklarına ve dolayısı ile İslâmdan kazançlarının yok denecek derecede az olduğuna işaret eder, diye yorumlanmıştır.Örneğin cimri adam için 'malından nasibi yoktur', denilir. Sindi bu izahatı naklen verdikten sonra diyor ki, «Hasen Garib» olan bu hadis furû (fıkhı hükümler) konularında bile delil olamazken Usûl (dinin iman sisteminle ait bir konuda hiç bir surette delil olamaz. Çünkü bu sahada kafi delilin bulunması şarttır. Usûl'e âit tekfir konusunda zanni olan böyle delillerle istidlal edilemez.'
Tirmizi bu hadisi burdaki senedle ve başka bir senedle rivayet ettikten sonra bunun «Hasen Garib» olduğunu söylemiştir, îbn-i Mâceh de 73 numarada aynı hadisi başka bir yolla rivayet etmiştir. Hafız Siraceddin, Hadisin «Mevzu» olduğunu söylemiştir. Fakat Hafız Selâhaddin ve Hafız îbn-i Hacer, hadisin «Hasen»'e yakın olduğunu, çünkü mü-taaddit senedlerle rivayet edildiğini söylemişlerdir.

63) Ömer tbn-î Hattab (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi söylemiş ki : Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyorduk. Elbisesi bembeyaz, saçı simsiyah bir zat aniden yanımıza geliverdi. Üzerinde yolculuk eseri görülmüyor; bizden de hiç kimse kendisini tanımıyordu. Ömer (Radiyallahü anh) demiş ki: Bu yabancı zât, hemen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm. yanma oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu. Sonra dedi ki:
— «Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! İslâm nedir?» Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim, Allah'ın Resulü (son elçisi) olduğuna şehâdet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak ve Kâ'be'yi hac etmektir* buyurdu. Soru soran zat:
— «Doğru söyledin», dedi. Ömer (Radiyallahü anh) dedi ki:
'Biz buna hayret ettik. (Çünkü) hem soruyor hem de doğruluyordu.' Sonra bu zât:
— Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İman nedir? dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
—«İman, Allah'a, O'nun meleklerine, peygamberlerine, kitabla-rına. âhiret gününe ve kadere -hayrine ve şerrine inan m an dır.» buyurdu.
Soru sahibi:
— Doğru söyledin, dedi. Ömer (Radiyallahü anh) dedi ki: 'Biz buna şaştık. (Zira) hem soruyor hem de tasdik ediyordu.'
Soru soran zât daha sonra:
— «Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İhsan nedir?»
diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—«(İhsan), Allah'a, Onu görüyorsun gibi ibadet etmendir. Çünkü gerçekten sen onu göremiyorsun da O, muhakkak seni görüyor* buyurdu.
Soru sahibi (bu defa) :
— Kıyamet ne zaman (kopacak)? dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Soru sorulan (adam) soru soran (kişi) den (bu hususta) daha bilgili değildir.» buyurdu. O zât:
__ O halde kıyametin alametleri nelerdir? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Cariyenin kendi sahibesini doğurması (Vekî, dedi ki; yani Arab olmayan kadının Arab çocuğu doğurması) ve yalın ayak, çıplak, yoksul, küçükbaş hayvanların çoban (bedevi) laruıın yüksek bina yapmak (hususun) da birbiriyle yarıştıklarını görmendir.» buyurdu.
(Hadisin ikinci derecedeki râvisi Abdullah bin Ömer (Radiyallahü anh) dedi" ki, bir süre sonra ilk râvi (Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anh) şöyle dedi:
Üç gün sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana rastladı ve:
— «(Yâ Ömer) O (soruları soran) zâtın kim olduğunu biliyor-musun? dedi. Ben:
— Allah ve Resulü bilir, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O Cibril'dir. Size dininizin mes'elelerini öğretmeye geldi.»
buyurdu. [116]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru sormak üzere aniden çıkagelen zâtın orada bulunan sahabîler tarafından tanınmaması, onun yabancı olmasını gerektiriyordu. Fakat üzerinde yolculuk eserinin bulunmayışı, bilakis elbisesinin tertemiz, bembeyaz oluşu ve saçlarının tozlanmayıp simsiyah görülüşü onun yolculuk etmediğini gösteriyordu ki, bu durum ordaküerin hayretini mucip olmuştu. Râvi H z . Ömer (Radiyalîahü anh) bu hayretini, onun bu durumunu anlatmakla ifade ediyor.Cümlesindeki «Fahzeyhi» zamirinin mercii Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veya gelen zât olabilir.
Sindi bunu şöyle anlatır :
Nevevi'ye göre, zamirin mercii zâttır. Cümlenin mânası şudur:
«Gelen zât her iki elini kendi uylukları üzerine koydu.»
Bazı âlimler, «Bu mânanın edeb ehline daha uygun olduğunu ve bu takdirde soru sahibinin bir talebe gibi diz çökerek oturduğunu, ellerini kendi uylukları üzerine bıraktığı ve saygılı bir tavır takındığını ifade eder» demişlerdir.
Bağavî ve başkaları, zamir Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e racidir, demişlerdir. Buna göre mânâ şöyledir:
Gelen zât her iki elini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-ın uylukları üzerine koydu».

Bu şekil mânâlandırma bir önceki cümlenin mânasına daha* münasip olur. Çünkü bu takdirde iki cümlenin mânası şu olur:
«Dizlerini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dizlerine dayadı, ellerini de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uylukları üzerine koydu.»
îbn-i Hacer de bu ihtimali tercih ederek İbn-i Huzeyme'nin rivayetinde «Sonra ellerini Resûlullah'ın dizleri üzerine koydu» buyurulmuş olmasını tercih sebebi olarak gösteriyor ve Cibril (Aleyhis'salâtü ves'selâm) bu kaba hareketi ile orada bulunanların kendisini tam bir çöl bedevisi sanmaları ihtimalini kuvvetlendirmek ve hakiki durumunu iyice gizlemek istemiş olsa gerek, diyor
Cibril (Aleyhisselâm)'m, «Yâ Muhammedi» diye Resûlul-lah'a mübarek ismi ile hitab etmesi de kendisini gizlemek ve kaba göstermek içindir. Sonra Resûlullah'ı, ismen çağırmak insanlar için mekruh ise de melekler için mekruh değildir.
Bu hadis-i şerifi Kütüb-i Sitte sahihleri cüz'î bir lafız değişikliği ile tahric etmişler.Cibri1'in kendisini tanıtmak istemediği bütün rivayetlerden anlaşılmıştır.
Hadisin bütün rivayetlerinde Cibril (Aleyhisselâm)'m îslâm, İman, İhsanı sorduğu, daha sonra kıyametin kopma zamanını ve alâmetlerini sorduğu görülür. [117]

Îman

İman: Arab dilinde bir şeye inanmak, bir şeyi tasdik etmek ve kabullenmek manasınadır. Teslim olmak ve inkiyad etmek mânâsını da içine alır.
İman: Şer-i şerifte ise; Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah tarafından getirdiği kesinlikle bilinen şeylerin tümünde icmalen O'nu kalben tasdik etmek ve verdiği haber-lere teslim olmaktır. Sadeddin-i Tef tâzâni Şerhü'l-Akâid kitabında iman bahsinde diyor ki:
«Cumhûr-i Mühakkikin'e göre iman, kalb ile tasdikten ibarettir. Dil ile ikrar imanın bir parçası değil, sadece dünyevî hükümlerin icrası bakımından imanın şartıdır. (Yani kişinin insanlarca mü'min sayılması ve ona göre hakkında muamele yapılması için dil ile ikrar aranıyor.) Çünkü kalb ile tasdik gizli bir şeydir. Onun bir alâmeti gereklidir.
Bu duruma göre kalbi ile tasdik ettiği halde dili ile ikrar etmeyen kişi, dünya hükümleri bakımından mü'min sayılmamakla beraber Allah indinde mü'mindir. Cehennemde ebedî kalmaz.
Dil ile ikrara mâni olacak dilsizlik ve hayatî tehlike gibi bir özür yok iken ikrarı terketmek haramdır. Şayet böyle bir özre binâen ikrar yok ise; bunun hiç bir mahzuru yoktur. Yani dil ile ikrarı istediği halde bir mani dolayısı ile ikrar edemiyen kişi için ikrar şartı aranmıyor. Dolayısı ile böyle bir adamın dünya hükümleri bakımından da mü'min sayıldığı icma' ile sabittir.
Dili ile ikrar edip, kalbi ile tasdik etmiyen, münafık ise; dünya hükümleri yönünden mü'min sayılır. Fakat Allah katında kâfirdir.
îmanın bu tarifi, Matüridi' ye mezhebinin imamı Ebû Mansur-i Matüridi, İmam-ı A'zam Ebû Ha-nife ve bir çok Matüridîye ve Eş'ariye mezheb-lerinin ileri gelen âlimleri tarafından tercih edilmiştir. Nasslar da bu tarifi te'yid eder mahiyettedir. Nasslardan birkaç tanesini alalım :
Âyetler:
= «Onlar, Allah, kalbi eri ne iman oturttu.[118]
= «...ve kalbi imanla mutmain olduğu halde..[119] ama kalbleri iman etmedi.. [120]gibi ayetler.
Hadisler:
= Allahım! kalbimi senin dinin üzerine sabit kıl.»
= «Onun kalbini yarsaydın ya!»
Üsâme bin Zeyd (Radiyallahü anhüma) bir gazvejle bir adamı öldüreceği zaman adam kelime-i tevhid getiriyor. Fakat Üsame onun samimiyetine inanmadığı için öldürüyor. Bilahare durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikal edince Üsâme «O, tevhid kelimesini kalbten söylemedi» diyerek savunmada bulunduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyurdu.
Bazı âlimlere göre; iman kalb ile tasdik ve dil ile ikrardan ibarettir. Dil ile ikrar imanın bir parçasıdır. $emü'l-Eimme Serahsî, Fahrü'l-îslâm Pezdevî ve bir çok fıkıhçı bu tarifi benimsemişlerdir. Bu görüşte olanlar derler ki: îmanın tasdik rüknü mutlaka bulunacak, hiç bir surette rükün olmaktan düşmez. Fakat dil ile ikrar bazen rükün olmaktan çıkar. Meselâ zorlama anında veya dilsizlik halinde ikrar aranmaz. Yani böyle hallerdeki adam, ikrar etmediğine rağmen mü'min sayılır.

Özürsüz olarak ikrarı terkeden, bu tarife göre tasdik etse bile, Allah indinde de mü'min sayılmaz, ebedî cehennemlik olur.
Bunların delilleri:
= «Kalbi imanla tatmin olduğu halde küfür etmeye mecbur kalan müstesna.[121]
= «Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar insanlarla çarpışmaya memur oldum...»
Selef, hadis âlimleri, Şafiî, Mâlik ve Ahmed b. Hanbe1:'Kâmil iman, tasdik, ikrar ve amelden ibarettir. Ameli olmayan kimse mü'min olmakla beraber imanı, kâmil değildir.' demişlerdir. Fakat Mu'tezile ile Haricî ler'e göre mutlak iman, tasdik, ikrar ve amelden ibarettir. Dolayısı ile namaz, oruç, zekât gibi ameli olmayan kimse mü'min sayılmaz. Çünkü imanın temel rükünü (parçası) olan amel yoktur.
îmanın makbul ve sahih olması için 3 şart vardır:
1. îman ye's halinde olmıyacaktır. Eğer Allah'ın azabını veya ahirete ait her hangi bir hali gözleri ile müşahade ettikten sonra bir kimse iman ederse onun imanı makbul değildir. Bunun içindir ki, sekeratta son nefesini verirken iman eden kâfirin imanı sahih değildir. Nitekim Cenâb-ı Hak (Azze ve Celleî :
«Bizim azabımızı, gördükleri zaman ettikleri imanları onlara menfaat verecek değildir.» buyuruyor. [122]
2. İnanan kişi, dinden olduğu kesinlikle bilinen bir hükmü inkâr veya tekzib etmiyecektir.
Meselâ : Bir kimse dinin tüm hükümlerine iman ettiği halde namaz, oruç, zekât ve hac gibi zarurât-ı di-niyyeden birisini inkâr veya tekzib ederse mü'min sayılmaz. Çünkü böyle bir adam, dolaylı yolla Kur'ân-ı ve Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i inkâr veya tekzib etmiş olur.
3. Dinin bütün hükümlerini beğenerek kabul edecek,hiçbir hükmünü küçümsemiyecektir. Meselâ: Namazı beğenmiyen veya Allah'a karşı inad olsun diye kasden ifa etmeyen kimse mü'min olmaktan çıkar. [123]

İslâm

İslâm î Arab dilinde inkiyad, teslimiyet ve ihlâs demektir. Şer-i şerifte çeşitli mânâlarda kullanılmıştır.
Cumhûr'a göre îslâm : Şer'î hükümleri kabul etmek, Allah'a inkiyad ve teslim olmaktır. Buna göre İslâm İmandan, îman da İslâm'dan ayrılmaz. Başka bir deyimle, her mü'min müslümandır ve her müslüman mü'mindir.
Bâzı âlimlere göre îslâm: Allah'ın emir ve nebilerine, imanla beraber kalben inkiyad etmektir, demişlerdir
«Şüphesiz Allah indinde (makbul)
din ancak İslâmdır.»[124] âyetinde olduğu gibi îslâm, Hz. Muhamed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in getirmiş olduğu din mânasında da kullanılmıştır.
İzahını yapmakta olduğumuz ve «Hadîsi Cibril* ismi ile meşhur olan 63 nolu hadiste olduğu gibi îslâm kelimesi: «îman etmek şartı ile kelime-i şehadet, namaz, oruç, zekât gibi din şiarlarını (= alâmetlerini) açıkça yapmak anlamına da gelmiştir.
Bu durumda îslâmm alâmetleri ve semereleri, kalbde gizli olan imanı, kelime-i şehadetie ve farz ibadetlerle izhar etmektir, denilmiş oluyor.
Akaid'e ait Kasıde-i Nunîyye'nin sarihi Dâvud b. Muhammed Karsı İman ve îslâm kelimelerinin izahını yaparken şöyle der:
'Halk arasında meşhur olan «İslâm'ın şartı beştir» sözü galattır. Veya dini vecibelere sıkı bir teşvik için kullanılmıştır. Filhakika şart olarak sayılan şeyler şart değil, îslâmm yüce alâmetleri ve büyük semereleridir.'
Çünkü eğer bunlar hakîki mânada şart olsaydı bunları tam yapmayan kişinin müslüman sayılmaması gerekirdi. Halbuki farziyet-lerini kabul etmekle beraber meselâ : Ramazan orucunu özürsüz tutmayan kimse büyük bir günaha girmiş olur ise de, dinden çıkmış olmaz.
İslâm ve İman mefhumlarının birbirinden ayrılmadığını beyân eden Cumhur'un delillerinden birisi şu ayet-i kerimedir:
= «Bunun üzerine biz oradaki mü'minleri çıkardık. Ama o yerde, bir evden başka müslüman bulmadık.[125]
Şer'i şerife göre makbul olan İslâm mefhumunun iman mefhumundan ayrılmadığını yukarda belirttik. Makbul olmayan ve zahirî bir teslimiyetten ibaret kalan mânadaki îslâm, imandan

tamamen ayrı bir durum arzeder, ki daha çok böyle kullanılan İslâm kelimesi lügat mânasında istimal edilmiş olur. Nitekim Hücürât suresinin 14'üncü ayetinde îslâm kelimesi bu mânada kullanılmıştır:
= «Bedeviler dediler ki: İman ettik. Sen (onlara) söyle ki t Siz iman etmediniz ve lakin : Biz (zahiren) İslâm olduk, deyiniz. Henüz iman kalbinize girmemiştir.[126]
îman ve İslâm hakkında "verdiğimiz izahattan anlaşıldığı gibi Cibril (Aleyhisselâm)'m «İslâm nedir?» sorusu ile İslâmm mahiyeti değil, onun alâmetleri ve semerelerinin ne olduğu soruluyor, îtesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeüemVda verdiği cevapta, İslâmm şi'âr (= alâmet) leri ve semerelerinin Allah ve Resulüne olan inancı kelime-i şehâdeti (açıkça) getirmek ve farz ibadetleri dosdoğru eda etmek olduuğnu beyan buyurmuş oluyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında oturan Sa-habüer soru sahibini tanımıyorlar idi. Onun bir taraftan soru sorması, diğer taraftan aldığı cevabı tasdik etmesi sahabîlerin hayretini mucip oluyordu. Çünkü, normal olarak soru, bilinmeyen bir şeyin öğrenilmesi için sorulur. Alınan cevabı tasdik ise doğru cevabın soru sahibi tarafından daha önce bilindiğini gösteriyor. Bu sebeple râ-vi Hz. Ömer (Radiyallahü anh) «Biz buna şaştık (çünkü) hem soruyor hem de doğruluyordu.» demekle duydukları hayreti ifade ediyor.
Cibril (Aleyhisselâm) 'in «İman nedir?» sorusu ile de imanın mahiyeti soruluyor ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından, imanın 6 şartı diye bilinen mahiyeti özlü olarak bil-diriliyor. Bunların tafsilatı Akaid ilmine ait kitablarda mevcuttur. Biz gayet özlü olarak şunu söylemekle yenitelim :
1. Allah Taâlâ'ya iman: O'nun varlığına, birliğine, ortak ve benzerinin olamıyacağma, O'nun kemal sıfatları ile muttasif olup her türlü noksanlıklardan pâk ve nezih olduğuna inanmaktır.
Allah Teâla hakkında vacip olan sıfatları öğrenmek her müslümana farzdır. Bu sıfatlar:
Vücûd, Kıdem, Beka, Hadis olan şeylere muhalefet, Kıyam bi zatih, Vahdaniyet, (bunlara sıfat-ı Selbiye denir.) Hayat, ilim, irade, kudret, semi', basar, kelam ve tekvin (bunlara da sıfat-ı sübutiye denir) dir. Bu sıfatların zıddı (karşıtı) ile Cenâb-ı Allah'ın vasıflanması muhal (imkânsız) dır.
2. Meleklere îman: Allah Teâlâ'nın nurdan yarattığı, masum, verilen emirleri aynen yerine getiren, sayıları da ancak Allah tarafından bilinen ve melek ismi verilen bir çeşit yaratıkların varlığına inanmaktır.Melekler yemez, içmez, evlenmez, günah işlemez, uyumazlar.Melekler yerde, göklerde, göklerin fevkinde ve bilmediğimiz yerlerde bulunurlarEn büyükleri Cebrail,Mikâil, İsrafil ve Azrail' dir.Hafaza, Müdebbirât, Kirâmen Kâtibin gibi kısımları vardır.Bir kısmının isimleri ve görevleri Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)tarafından bildirilmiştir.
3. Resullere İman: Allah Taâlâ'mn, insanların iman ve irşadı için görevlendirdiği ve mucizelerle davalarını isbatlarnak imkânım bahşettiği elçilerine inanmaktır. Bazı peygamberlere Allah tarafından Kitab veya Suhuf gönderilmiş ve onlara şeriat verilmiştir. Adem,Şît, İbrahim,Davut,Musa (Aleyhis-saiâ-tü ves'selâm) gibi. Böylelerine «Nebi» denildiği gibi «Resul» de denilir.Kitab ve şeriatı olmayan peygamberlere resul denmez, yalnız Nebî denilir. Bazı âlimler de resûl'ün mânasını daha geniş tutmuşlar ve «Şer'î hükümleri insanlara tebliğe me'mur kılınan peygamberlere Resul denilir. Tebliğ ettikleri şeriat ve kitab ister onlara inmiş olsun ister onlardan önceki bir peygambere nazil olmuş olsun fark etmez.» Peygamberlerin sayısını ancak Allah bilir. Kur'an'da 25 peygamberin ismi geçmektedir Üzeyr, Lokman ve Zükarneyn'in peygamber oldukları ihtilaf konusudur.
Bütün peygamberlerde bulunması gerekli vasıflar da şunlardır. Hepsi çok zekî, masum, emin, sadık olup kendilerine inen emirleri aynen tebliğ etmişlerdir.
4. Kitaplara İman: Allah (Celle CelâlühûKın resuller vasıtasıyle insanların irşadı için gönderdiği ve kitab denilen ilahî kanunlara inanmaktır. Bunlar, 100 adet küçük olup «Suhuf» ismi ile meş-hur olan kanunlar ile 4 büyük kitabdan ibarettir. Büyük kitablar-dan Tevrat Hz. Mûsa'ya , Zebur Hz. Davud'a, İncil H z. İsa 'ya ve Kur'ân-ı Kerim Peygamberimiz Hz. Muham-m e d (Sallaalahü Aleyhi ve Sellem)'e gönderilmiştir. Allah'ın sa-lât ve selâmı cümlesinin üzerine olsun. Suhuflar olsun, büyük kitab-lar olsun hepsinin hak olduğuna, bunların en sonuncusunun Kur'an olduğuna ve Kur'an'm indirilişi ile hepsinin hükmünün lağv edildi ğine, dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın duyan her insanın buna iman etmek zorunda olduğuna inanmak farzdır. Zaten diğer kitab-larm asıl nüshaları yoktur. Mevcut olan Tevrat ve İnciller tahrife uğramış ve ilahî olmak vasfını bile yitirmiş birer beşer, eseri olmak durumuna düşmüştür. Asıl nüshaları Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i müjdelemişlerdir.
5. Ahiret Gününe İman: Ölen insanların ve cinlerin tekrar dirileceklerine, imanlı olanların cennete ve imansızların cehenneme gireceklerine inanmaktır. Kabir halleri, Sûr'un üfürülmesi, ölülerin kabirlerinden çıkması, Hesap, Mizan, Kitapların ellere verilmesi, Kevser havzı, Cennet,

Cehennem gibi nasslar ile sabit olan ve ölümden sonraki hayat ile ilgili durumların hepsi âhiret gününün şümulüne girer ve tümüne iman etmek zarureti mevcuttur.
6. Kaderin Şer ve Hayrına İman: Var olacak her şeyin ne zaman, nerede, ne gibi durumlarda meydana geleceğinin Allah Taâlâ'-nın daha önceden takdir etmesine inanmak ve hayır olsun, şer olsun hiç bir şeyin Allah'ın takdir ve bilgisinin dışında meydana gele-miyeceğine iman etmektir. Kader ile ilgili geniş malûmat inşâallah Mukaddime'nin 10'uncu babında verilecektir.
Hulâsa iman: Bu altı hususu kalben tasdik etmek ve dilsizlik, veya zorlama gibi bir özür yoksa bu tasdiki dil ile ikrar etmektir. [127]

İhsan

Cebrail (Aleyhisselâm) 'in (İbadette) İhsan nedir? sorusunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevaplamıştır.
«İhsan: Allah'a, O'nu görüyorsun gibi ibadet etmendir...»
Bundan maksad, Allah'a ibadet etmeye başlarken bu halin gerçekleştirilmesini intizar etmek ve bu, olmadıkça ibadete durmamak değildir. Bütün gaye bu hâlet-i ruhiye içinde ibadet etmek için gayret etmektir. Kul ibadet ederken eğer Allah Teâlâ'yı görseydi, yüce Rabbinin onun durumuna muttali, içini ve dışını bilici ve onu mürakaba etmekte olduğunu düşünürdü, dolayısı ile gafletten ve dünya meşguliyetlerinden kalbini uzak tutmaya, huşu', huzur ve te-zellüle riayet etmeye olanca gücünü harcardı. Kul Allah'ı görmüyor ise de Allah Teâlâ'nın onu gördüğünü ve gözetlediğini düşünürse aynı duygu ile ibadet etme imkân ve zevkini bulabileceğine işaretle «İhsan» mahiyeti tanıtılmış oluyor.
'Kıyamet ne zaman kopacaktır?' sorusuna cevaben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Kıyametin kopma zamanı kendisinden sorulan (Resûlullah), soran (Cebrail) den (bu konuda) daha bilgili değildir.» buyruğu fetva vermek durumunda olan ilim adamlarına ışık tutan bir düsturdur. Cevabı bilinmeyen bir soru sorulduğunda «Bilmiyorum» demek insanın değerini küçültmez, bilakis yüceltir. İlmi değerini, samimi takvasını ve ihlasını perçinleştirir. [128]

Kıyametin İki Alâmeti

'Kıyametin alâmeti nedir?' sorusunun cevabında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki alâmeti bildiriyor: Aşağıya metnini aldığım birinci alâmet, çeşitli mânalarda yorumlanmıştır:
«Câriye'nin kendi sahibesini doğurmasıdır.»
Musannifin Vekî' den naklettiği ve âlimlerinin çoğunun yaptığı yoruma göre bu cümleden maksad, İslâm dininin yayılması,müslümanlarm geniş çapta fütuhatta bulunması ve düşmanlardan çok sayıda esir almasıdır. Müslümanların mâlik olacakları cariyelerden doğma çocukları hür sayıldıkları için babalarının tüm malına olduğu gibi anneleri olan cariyelere de bir bakıma sahip olmuş olurlar.
İbrahim el-Harbî demiştir ki: «Bu cümle ile cariyelerin hükümdarları doğurması ve anne olan bu cariyelerin herkes gibi hükümdar evlâdının teb'ası durumuna düşmesi mânası kasdedilmiştir. [129]

Sindi' nin aldığı yoruma göre bu cümle, anne ve babaya itaatsizliğin çoğalması anlamını ifâde ediyor. İtaatsizlik ve isyan yüzünden evlad, annesini bir câriye mesabesinde tutacak, câriye için reva görülebilen muameleler annelere yapılacaktır.
Bu cümle başka şekillerde de yorumlanmış ise de Nevevî' nin buyurduğu veçhile bunlar zayıf görüldüğü için buraya alınmamıştır.
«Ve (ikinci alâmet de) yalın ayak, çıplak, fakir, koyun - keçi çobanlarının binaları yükseltmek hususunda yek diğeri ile yarışmalarını ve böbürlenmelerini görmendir.»
Bu cümle ile fakirlerin ve Bedevilerin servet sahibi olacakları ve yüksek apartmanları yaptırarak bu binalarla iftihar edecekleri kaydedilmiştir. Bâzı ilim adamları bu cümlede İslâmiyetin yayılacağına işaret olduğunu söylemişlerdir.
Hadîsin :
= «O .Cibril'dir. Dininizin mes'elelerini size öğretmek için yanınıza geldi.» parçası Müs1im' in başka bir senedle yine H z . Ömer (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği metinde şöyle geçiyor.
«Şüphesiz O, Cibril'dir. Size dininizi öğretmeye geldi.»
Nevevi der ki: Bu cümle, İslâm, îman ve thsan'ın hepsine birden Din denilebileceğine delâlet eder. Yani bu üç mefhûmun îs-lâmiyetteki yerinin çok önemli olduğu anlaşılmış oluyor.
Nevevî daha sonra: 'Bu hadîs-i şerif ilim, marifet, edeb ve dinî inceliklere ait bir çok mühim

noktaları ihtiva ediyor. Hattâ îs-lâmiyetin temelini teşkil ediyor. İzah esnasında sırası geldikçe mühim noktaları belirttik. Bizim zikretmediğimiz noktalardan birisi de şudur ki: Bir âlimin meclisine giren kişi orada oturanların öğrenmelerini gerekli gördüğü ve hiç birisinin sormak niyetinde olmadığı şer'î mes'eleyi kendisi sormalı ve böylece mecliste bulunanların hepsinin öğrenmelerini sağlamalıdır. Diğer bir nokta da budur:
Âlim, soru sormak isteyene karşı yumuşak davranmalı, onu yakınma almalı, sıkılmadan, çekinmeden ve rahatlıkla sorusunu açıkça sormak imkân ve fırsatını vermelidir. Soru soran adam da sorusunu nezaketle sormalıdır.' diyor.

64) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den:
Demiştir ki: Bir gün, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) halk(m yararlanması) için açık bir yere çıktıydı. Bir adam O'na gelerek:
— Yâ Resûlullah! İman nedir? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İman : Allah'a Meleklerine, Kitablarına, Peygamberlerine, Allah'a kavuşmaya inanman, bir de son dirilmeye inanmandır.» buyurdu. Adam :
— Yâ Resûlullah! İslam nedir? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İslam î Allah'a ibâdet etmen, O'na hiç bir şeyi ortak etmemen farz namazı dosdoğru kılman, farz kılman zekâtı eda etmen ve Ramazan orucunu tutmandir.» cevabını verdi. Adam:
— Yâ Resûlullah! İhsan nedir? dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İhsan: Allah'a O'nu görüyorsun gibi ibâdet etmendir. Çünkü sen O'nu görmüyorsun da O, şüphesiz seni görür.» buyurdu. Adam :
— Yâ Resûlullah! Kıyamet ne zaman kopacaktır? sorusunu sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu hususta sorulan, sorandan daha bilgili değildir. Ve lâkin ben sana kıyametin alâmetlerinden haber vereyim:
Câriye, kendi sahibesini doğurduğu zaman işte kıyametin alâmetlerinden birisi budur. (Kim oldukları belirsiz) koyun çobanları yüksek bina yapmakla yekdiğeri ile yarıştığı zaman işte bu da kıyametin alâmetlerindendir. Kıyametin kopma zamanı Allah'dan başka kimsenin bilmediği beş şeye dahildir.» buyurduktan sonra şu âyeti (Lokman sûresinin 34'üncü ayeti) okudu:
«Kıyametin kopma zamanı hakkındaki ilim, şüphesiz Allah indindedir. Gerçekten, yağmuru (dilediği vakit ve istediği yere) O, yağdırır. Kadınların rahimlerindeki yavruları (tüm durumlarıylel O, bilir, hiç kimse yarın ne kazanacağını bifemez, hiç bir kimse nerede öleceğini bilemez. Muhakkak Allah hakkiyle bilen ve haberdar olandır.» [130]

İzahı

Bu hadiste «İman» tarifinde geçen «Likaihi = Allah'a kavuşmak» tabiriyle ne kasdedildiği ihtilaf konusudur. «Lika» kelimesi Kitab ve
Sünnette sevab, hesap, ölüm, dirilme ve Allah'ı görmek mânalarında yorumlanmıştır. Sindi diyor ki: Burada dirilme mânasına yorumlanamaz. Çünkü; «Lika» dan sonra dirilmek de zikredilmiştir. Birisi fazla kalır. Şayet «Lika» ile ölüm mânası alınırsa bundan maksad kişinin, şahsının öleceğine inanması değil, tüm alemin öleceğine ve dünyanın yıkılacağına inanması yükümlülüğü konulmuş olsa gerek. Çünkü; herkes kendisinin öleceğine zaten inanıyor. Mükelleflerin buna inanma mecburiyetinin konulması uygun düşmez. Fakat dünyanın yıkılması ve kâinatın hayâtının sona ermesi inkâr ve imana konu edilebilir.
«Lika» kelimesi burada hesap veya sevap manasına da yorumlanabilir. Çünkü; bu iki mefhum dirilmekten tamamen ayrı şeylerdir. Nevevî diyor ki; «Lika» kelimesi ile Allah'ı görmek manası mu-rad değildir. Çünkü Allah'ı görmek mü'minlere mahsustur. Hiç kimse âkibetinden (son nefesini nasıl vereceğinden) emin olamıyacağm-dan kesinlikle Allah'ı göreceğini garanti edemez, dolayısı ile buna yüzde yüz inanamaz. Sindi diyor ki; Allah'ın dilediği insanların O'nu muhakkak göreceğine inanmak şeklinde yorumlanması mümkündür. Zâten hadîste her şahsın Allah'ı göreceğine inanmak mecburiyeti görülmüyor. Nasıl ki, ahiret günündeki hesaba, sevaba ve cezaya iman ediliyor. Halbuki, bunların tümü herkes için değildir. Çünkü hesap görmeden cennete girenler olacaktır. Diğer taraftan nice insanlar azap görmiyecek veya sevap alamayacaktır.
Hadisteki «Son dirilme» tabiri ile öldükten sonraki dirilme kas-dedilmiştir. Bazı ilim adamları: İlk dirilme dünyaya gelmektir. Onun için esas dirilmeye son dirilme denmiştir, derler. Diğer bir kısım âlimler de dirilmenin «Son» vasfı ile vasıflandırılması onun önemini belirtmek içindir, demişlerdir.

İslam: Allah'a"ibâdet etmen ve O'na hiç bir şey ortak koşmaman...» ifadesi 63 nolu hadisteki İslâm tarifinin bir benzeridir.
Burada İbadet'ten maksad Allah'ı tanımak O'na kul olmayı kabullenmek ve bunu dil ile itiraf etmektir. Bu takdirde İbadet, teslimiyet ve şehâdet kelimesini getirmektir. Namaz, oruç ve zekât da İslâm'm mânâsına dahil, başka ibâdet çeşitleri oldukları için tarifte zikredilmiştir, denilir. Diğer ibâdetler ise bunların devam ve ekleri durumunda oldukları için temel ibâdetlerle vetinilmiş oluyor.
«İbadet» ile mutlak kulluk ve itaatin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Bu durumda; namaz, oruç ve zekât, ibadetin içinde olmakla beraber önemlerine bina'en ayrıca alınmışlardır, denilir.
«**Allah'a ortak koşmamak**» kaydı, müşriklerin ibadetlerinin geçersizliğini belirtmek içindir. Çünkü müşrikler sözde Allah'a ibadet ederlerdi. Bir de Allah'a yaklaşmak için putları aracı kılarak onlara da tapmak sureti ile Allah'a ortak koşuyorlardı.
«Namazı İkame» den maksad, 5 vakit namazı 'zamanında kılmak ve kazaya bırakmamaktır, diyenler olmuştur. Bâzıları da, Îkame'den maksad rükünlerine ve şartlarına riâyet etmek sureti ile namaz kılmaktır, demişlerdir.
Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve SellemVin tilâvet buyurduğu Lokman sûresinin 34. âyetinde «Muğayyebat-ılHamse» denilen şu 5 şeye yer verilmiştir:
1. Kıyametin kopma vaktinin ilmi, Allah katmdadır.
2. Allah, nerede, ne zaman ve ne kadar yağmurun yağmasını takdir etti ise; onu ancak Allah yağdırır ve bilir.
3. Annelerin rahmindeki yavrunun erkek mi,kız mı,tamam mı, eksik mi ve sair durumunu, kesinlikle ancak Allah bilir.
4. Hiç kimse, yarın hayır mı şer mi kazanacağını ve ne gibi durumlarla karşılaşacağını kesinlikle bilemez.
5. Hiç kimse nerede öleceğini kestiremez. Âyet-i Celilenin sebebi nüzulü şudur:
Rivayete göre El-Hâris bin Amr, Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: «Yâ Resûlallah! Kıyamet ne zaman kopacak, [ben yere tohum attım yağmur ne zaman yağacak, hâmile olan eşimin hamli erkek mi kız mı, yarın ne kazanacağım ve ben nerede öleceğim?» diye sordu. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi.
Bu beş şeyi kesinlikle ancak Allah bilir. Vahiy veya ilham yolu olmaksızın hiç kimse bunlardan birisini bildiğini iddia edemez. Allah'ın ihsan ettiği bir takım alâmetlerle bunların tahmin edilmesi veya kısmen bilinmesi ayete ters düşmez. Çünkü o alâmetleri veren ve belirtilerden neticeleri çıkarmak kabiliyeti varsa onu da ancak Allah verir.

65) Ali b. Ebî Tâlib (Radiyaliahü anh)}den :
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
İmSh: Kalb ile tasdik, dil ile (kelime-i şehâdet-i söylemek sureti ile) ikrar ve (namaz, oruç, zekât, hac gibi) organlar ile amel etmektir.»
Râvîlerden Ebü's-Salt dedi kî; eğer bu sened bir deli üzerinde okunmuş olsaydı deli şifa[131] bulurdu. [132]

İzahı

Bu hadisin sıhhati hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Îbnü'l-Cevzî, bunu mevzu' hadîslerden sayarak, râvîlerden Ebu's-Sal t'uı rivayetlerinin tutarsız olduğunu söylemiştir. Sünen'in bâzı sarihlerinin de dahil olduğu bir grup âlim, Îbnü'l-Cevzî' nin bu görüşüne katılmışlar. Zavâid'de deniliyor ki: âlimler ,râvi Ebü's-Salt'm zayıf olduğuna ittifak ettikleri için bu hadîsin isnadı zayıftır.
Süyûtî ise, hadisin mevzu olmadığını ve Ebu's-Sal t'ın îbn-i Main tarafından sika görüldüğünü söylemiştir.El-mî-zanül' İtidal' da şöyle söyleniyor:Ebü's-Salt sâlih bir adamdır.Nesâi ve İbn-i Mâceh, onun rivayetlerini almışlar, îbn-i Maîn ve Darekutnî onu sika saymışlar.Ahmed de; Ben onu sadık görürüm, demiştir.Ne var ki Ebü's-Salt
Şiî' dir.Hatib'in dediğine göre Şiîlikte aşırı gidiyordu. Fakat rivayetinde onu sadık olarak vasıflandırırlardı.[133]
Bu hadîsin râvilerinden Ebü's- Sa11'm; «Eğer bu hadîs, delirmiş bir adam üzerinde okunmuş olsaydı hasta şifâ bulurdu.» dediği mervîdir. Böyle söylemenin sebebi bu hadisin senedinde insanların en hayırlısı olan Ehl-i Beytin mümtaz simalarının içtima etmiş olmasıdır.
Bu hadisi şerifin sahih olup olmadığı hususundaki ihtilâfı yukarıda belirttik. Şayet sahih olarak

kabul edilirse burada kâmil bir imanın amelsiz tahakkuk edemiyeceği ifâde edilmiş oluyor. Çünkü 63 nolu hadisin izahında belirtildiği gibi namaz, oruç ve zekât gibi ameller, Ehl-i Sünnet âlimlerine göre mutlak iman'm bir parçası değildir. Mâlik, Şafii, Ahmed b. Hanbel ve Selef hadis âlimlerine göre amel ancak kâmil imanın parçasıdır.

66) Enes bin Mâlik (Radiyaliahü ank)'den:
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Sizin hiç biriniz kendi nefsi için arzuladığını (din) kardeşi için de yahut buyurdu ki komşusu için de istemedikçe (tam) iman etmiş olamaz.»[134]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Kardeşi için veya komşusu için» ifa-desindeki tereddüt ravîdendir. Başka bir rivayette bu ifadeden yalnız «Kardeşi için» kısmı olup şek durumu yoktur. Sahîh-i Buharı'-nin «iman» kitabına alman rivayet seksiz olanıdır.
Hadîsten maksad, bu meziyet olmadıkça iman kemâle ermiş olmaz Diğer bâzı hadislerde de başka meziyetler için aynı tâbir kullanılmıştır. Bu meziyetler iman'ın kemâle ermesi için şarttır. Şartlardan her hangi birisinin veya bir kaçının bulunması mutlaka kâmil imanın bulunduğunu gerektirmez. Şu halde farz olan ibadetleri tam yapmadığı halde bu meziyetleri taşıyan kişinin kâmil bir mü'-min olduğu anlamı bu ve benzeri hadislerden çıkarılamaz. Keza, bu meziyeti taşımıyan kişinin imansız olduğu manası da murad değildir. İmanlı olduğu halde bu meziyetleri olmıyabilir. Böylesinin imansız, olduğu hükmü çıkarılamaz.
Mü'min'in din kardeşi için istemek durumunda tutulduğu şeyler, din ve dünya ile alâkalı olan her türlü meşru arzular ve hayırlı işlerdir. Mü'min, elindeki nimetin kendisinden alınmasını dilemek durumunda değil, onda mevcut nimetin benzerinin diğer müslüman-larda da bulunmasını arzulamakla yükümlü tutulmuş oluyor.

67) Enes bin Mâlik (Radiyallahü ank)'den :
Şöyle dediği mervîdir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Hiç biriniz, ben kendisine evlâdından, babasından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça (tam) iman etmiş olamaz.» [135]

İzahı

Müslim, bu hadisin metnini ayni senedle rivayet etmiştir. Sahihi Buhârî'nin aldığı aynı manadaki rivayet:
«Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki...» sözü ile başlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin etmekle bu sevginin ehemmiyetini belirtmiş oluyor. «İman etmiş olamaz.» cümlesi ile bu derece sevgisi olmayan kişinin kâmil bir îman sahibi olmadığı ifade edilmiş oluyor.
Sahih-i Müslim'in Sarihi Nevevi der ki: İbn-i Battal, Kadıî Iyâz ve başka âlimler muhabbet hakkında şöyle demişlerdir :
Mahabbet üç çeşit olur:
1. Ta'zîm, yüceltmek ve saygı duymak sûretile olan mahabbet. Buna misal:Evlâdın, babasına karşı duyduğu mahabbet.
2. Babanın, evlâdına karşı gösterdiği şefkat ve merhamet şeklindeki mahabbet.
3. Küçüğün büyüğünü sayması ve büyüğün küçüğüne şefkat etmesi dışında kalan ve insanların birbirlerini beğenmeleri, sevmeleri ve saymaları tarzında görülüp duyulan mahabbet.
Resûlulîah, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahabbetin tüm çeşitlerini burada toplamış ve «Beni çocuğundan, babasından ve tüm insanlardan daha ziyade sevmedikçe hiç birinizin imanı kemale ermiş olmaz» buyuruyor.
tbn-i Battal diyor ki; Kemâl-i imana kavuşmuş olan kişi, üzerindeki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkının, babasının, evlâdının ve bütün insanların hakkından daha fazla olduğunu bilir. Çünkü biz ancak O'nun sayesinde dalâletten kurtulup hidayete ermiş ve cehennem azabından sakınma yolunu tutmuş oluyoruz.
Kadıî Iyâz da demiştir ki; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnet-i seniyyesine bağlanıp onu ihya etmeye çalışmak. İslâmiyete vâki saldırılara göğüs gerip müdâfaa etmek ve ona muasır olup uğrunda canını ve malını feda etmek temennisinde bulunmak, O'nu sevmekten

sayılır.[136]
Sahih-i Buhârî'nin şerhleri Kastalânî ve Tuhfetü'I-Bârî'de bu hadîsin izahı yapılırken; «bu hadiste istenen mahabbet imana dayalı olan muhabbettir, ki bu tür muhabbet, sevenin sevilene uyma-sını gerektirir, trade dışında duyulan ve fıtrî olan muhabbetin beslenmesi ön görülmemiştir.Zaten irade dışında kalan şeylerle insanlar mükellef değildir ve ihtiyari olmayan muhabbet makbul sayıl-madığı için Ebû Ta1ib'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e muhabbeti bulunduğu halde iman ettiğine hükmedilmemiştir» deniliyor. [137]
Sahîh-i Buharî'nin Sarihi Aynî, Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında duyulması gerekli olan muhabbetin varlığı için yalnız O'nu saymak ve yüceliğine inanmanın yeterli olmadığını ve içtenlikle O'nu sevmenin ve O'na karşı kaibî bağlantının duyulmasının gerekliliğini belirttikten sonra Hz. Ömer ve Amr b. Â s (Radiyallahü Anhümâ)'a ait bu iki rivayeti almıştır:
Ömer (Radiyallahü anh) bir gün:
«—Yâ Resûlallah! Sen bana nefsimden başka her şeyden fazla sevgilisin» dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ömer! Senin nefsinden de daha ziyade sevgili olmam gerekir.- buyuranca, Ömer {Radiyallahü anh) : «Nefsimden de daha çok» dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : *îşte yâ Ömer şimdi oldu» buyurdu.
Amr bin el-Âs (Radiyallahü anh) 'den: şöyle dediği mer-vîdir:
Hiç bir kimse bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) '-den daha sevgili değildi ve benim nazarımda ondan daha yüce ve büyük bir kimse yoktu. O'na karşı duyduğum ta'zim ve yücelikten dolayı gözlerimi o mübarek zata bakmakla doyurmaya gücüm yetmezdi, doyunca bakamazdım.»

68) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen: şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki : «Nefsim, kudret elinde olan Allah'a kasem ederim ki siz îman etmedikçe Cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (kâmil) îman etmiş olamazsınız. Size bir şey göstereyim mi? (öyle bir şey ki) onu yaptığınız zaman yek diğerinizi seversiniz? Selamlaşmayı aranızda yayınız.» [138]

İzahı

Müs1im'in, birisi yeminsiz, diğeri de yeminle başlayan iki rivayetle aldığı bu hadisin şerhinde Nevevî der ki:
«Birbirinizi sevmedikçe îman etmiş olamazsınız» cümlesi ile: 'İmanınızın kemâle ermesi ve iman hususundaki halinizin düzelmesi ancak sevişmenizle mümkündür', manası kasdedilmiştir.
«İman etmedikçe Cennete giremezsiniz» cümlesi ise; zahiri mânâsı ile alınır. Her hangi bir yoruma ihtiyaç yoktur. Çünkü Cennete, ancak iman üzerinde ölenler girer. Cennete girebilmek için kâmil iman da şart değildir.
Nevevî' nin açıklamasına göre hadisin metninde iki defa geçen îman kelimesinin birincisi ile mutlak iman ve ikincisi ile kâmil iman muraddır.
Nevevî, daha sonre Ebû Amr'm 2 yerde de iman kelimesi ile kâmir iman manasını aldığını ve bu şekilde de yorumlanabileceğini belirtiyor. îbn-i Mâceh'in haşiyesi Sindi de bu yorumu tercih ediyor. Buna göre mana şöyle olur:
«Siz kemâl-ı iman ile inanmadıkça imanları kemâle ermiş olanlar Cennete girdikleri zaman Cennete giremezsiniz ve birbirinizi sevmedikçe imanınız kemâle ermiş olamaz.»
«Selâmı aranızda yayınız», cümlesi ile tanıdık olsun olmasın her müslümana selâm verilmesi isteniyor. Selâm birleşme ve kaynaşmanın başlıca sebebi, sevişmenin anahtarı, Ehl-i îmanın şiarı, tavâzu ve saygılı olmanın belirtisidir. Küskünlüğün, ilgisizliğin ve yanlış anlamların bertaraf edilmesine iyi bir vesiledir. Müslümanların aralarını bozmak isteyenlerin isteklerine karşı bir dereceye kadar sed mahiyetindedir.
Hadîsin metninde geçen fiillerinin başındaki «Lâ» harfi nehiy değil, nefî içindir. Ehlinin malûmu olduğu üzere nefi edatı olan «Lâ» câzim değildir. Fiillerin sonundaki nun tahfif için düşmüştür. Nevevî'nin de beyan ettiği gibi nun'un düşmesi sahih ve malûm bir lügattir. Bazı rivayetlerde nun-lar mevcuttur.[139]

69) Abdullah (İbn-i Mes'ûd) Radiyallahü anh)'den:
Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemyin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.

«Müslümana sövmek fısktir ve onunla çarpışmak küfürdür.» [140]

İzahı

Bu hadis müttefekun aleyhtir. Buhari İman, edeb ve Fiten kitablarmda rivayet etmiş, Müslim de açtığı özel bir babta rivayette bulunmuştur. Ayrıca Tirmizî, Nesâi, Ahmed bin Hanbe1 ve başkaları da tahriç etmişlerdir.
Fısk ve Fusuk : Hak yoldan ve itâattan ayrılmaktır. Kitâl da savaşmak, çarpışmak, dövüşmek ve düşmanlık etmek manalarına gelir. Küfür de dinden çıkmak, nimeti inkâr etmek, bir şeyi örtmek ve gizlemek manalarına gelir.
Hadisi şerif çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.
Bâzı âlimlere göre murad şudur: Müslüman ile sövüşmek fısk ve fücur ehlinin ve müslümanla çarpışmak da küfür ehlinin şanıdır. Müslümana yakışmayan çirkin şeylerdir. Bir müslümana hakkı olmadığı halde söven kişinin, haram işlediği icmâ' ile sabittir. Hadiste buyurulduğu gibi bu fiili işleyen fâsık olur. Fakat haksız yere müslümanla çarpışan kişi dinden çıkmaz. Ancak çarpışmayı mubah telâkki ederse; haramı helâl saydığı için küfre gidebilir. Bâzı ilim adamları hadisi bu şekilde yorumlamışlardır. Yâni müslümanla dövüşmeyi helâl sayarak onunla çarpışmak dinden çıkmaktır. Diğer bir kısım âlimler de küfürden maksad küfran-ı nimet, nankörlüktür. Buna göre murad şudur :
Müslümanla dövüşmek onun haklarını inkâr etmektir. Çünkü Allah Teâla müslümanları kardeş kılmış, birbirlerini sevmelerini,
saymalarını, iyilikle muamelede bulunmalarını birer hak olarak onlara tevdi etmiştir.
Küfür burada örtmek manasına da alınabilir. Çünkü müslümanla dövüşmek, onun haklarını örtbas etmek, gizlemek ve görmemez-likten gelmek demektir, denilebilir.
Hulâsa: Küfür kelimesi hangi manaya almırsa alınsın hadis, müslümanm hakkının büyük ve yüce olduğuna bu hakka saygılı olmanın gerekliliğine ve buna riâyet etmeyenin vahîm neticelere uğ-rayacağına dikkatları çekiyor.

70) Enes bin Mâlik (Radiyallahü an*)'den:
Şöyle demiştir: Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Her kim ki, Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan, tam bir ihlâs ile O'nıuı birliğine inanmak, O'na ibadet etmek, namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı (gereği gibi) vermek hali üzerinde dünyadan ayrıhrsa, Allah (Tealâ) kendisinden râzi iken ölmüş olur.»
Enes dedi ki: O (din) de Resullerin getirmiş oldukları ve Rabb-lan tarafından tebliğ eyledikleri Allah'ın dinidir. (Öyleki) Henüz hadisler çoğalmamış, uydurma hadîsler yaygınlaşıp sahih hadislere karışmamış ve kişiler ulu orta arzularına göre rivayetlere girişmemişlerdi.
Kur'an-i Kerim'in son inen sûre (Tevbe) sinde bu hadisi tasdik ve teyid eden âyetler vardır. Allah buyuruyorki:
«Eğer (o müşrikler) tevbe eder, (Enes dedi ki: Tevbeden murad, putları ve bunlara tapmayı bırakmaktır.) namazı dosdoğru kılar ve zekâtlarım öderlerse...» Bu âyetin, hadis'te zikredilmeyen devamında meâlen «Kendilerini serbest bırakın. Gerçekten Allah Gafur'dur, Rahim'dir.» buyuruluyor.) (Tevbe 5) ve başka bir âyette buyurdu ki:
«Artık (o putperestler) eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru eda ederler ve zekâtı verirlerse, dinde kardeşleriniz olurlar.» (Tevbe 11)[141]

İzahı

îbn-i Mâceh bu hadisi iki sened ile rivayet etmiştir. Se-nedlerin ilk 3 ravisi Enes bin Mâlik, Er-Rabî1 bin Enes ve Ebû Ca'fer Er-Râzi' dir. Bunlardan sonra birinci senedde sırayle Ebu Ahmed ve Nasr bin Ali el-Cahdemî, ikinci senedde de Ubeydullah bin Musa el-İbsî ve Ebû Hatim bulunur.
Zevâid'de; bu şened zayıftır. Çünkü ravi Er-Rabî bin Enes burada zayıftır, deniliyor. İbn-i Hibbân da: Ebû Ca'fer'in Er-Rabî bin Enes' ten rivayet ettiği hadisler umumiyetle zayıftır, demiştir.EI-Hâkîm ise bu hadisi Ebû Ca'fer aracılığı ile Er-Rabî' den rivayet ederek isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Sindi, bunları naklettikten sonra, Bence:Ebû Ca'fer,Er-Rabî' den rivayet ettiği zaman Er -Rabi zayıftır, denileceğine Ebû Ca'ferEr-Rabî'-den yaptığı rivayetlerde zayıftır, denmelidir, der.[142]
Hadîsin metninde geçen «İbadet» kelimesi itaat ve herçeşit kulluk görevleri manasına alınabilir. Bu takdirde ibadetin şümuluna girmekle beraber önemine oina'en namaz ve zekât zikredilmiş

olur. İbâdet bu manaya alındığı zaman açık olan hadisin manası şu olur :
«İhlash bir tevhid, sağlam bir iman, Allah'a karşı kulluk görevini yapmak, bilhassa namaz ve zekât vazifesini tam yapmak hali üzerinde dünyadan ayrılan kişi Allah'ın rızasını kazanarak ölür.» Şayet «İbâdet» kelimesi tevhid mânasına alınırsa, o zaman daha önce geçen «İhlas» kelimesinin tefsiri durumunda olmuş olur. Bu takdirde zahiren iman, namaz ve zekâtın ilahî rızayı kazanmaya yeterli olduğu manası çıkıyor. Oysa kulun mükellef bulunduğu oruç, zekât gibi bir çok önemli ibadetler ve kulluk görevleri yapılmadan bu mutlu akibete kolay kolay erişilemiyeceği nasslarla sabittir. Onun için hadis şu şekilde yorumlanır :
îhlaslı bir tevhid, sağlam bir iman ve namaz ile zekâtı gereği gibi ifa ederek dünyadan ayrılan kişi, Allah'ın rızasını (şu sebeple) kazanarak ölür. Çünkü iman, namaz ve zekât ibadetlerine bağlananlar, bu sayede hayırlı işlere, kötülükleri terketmeye ve ölüm döşeğinde makbul bir tevbeye muvaffak olurlar. Dolayısı ile ilahi rızaya da erişirler.

71) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'âen:
Şöyle demiştir: Resûlulİah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şüphesiz, Allah'tan başka ibadete müstahak ilah olmadığına ve gerçekten benim, Allah'ın Resulü olduğuma şahadet (dilleri ile ikrar) edip namazı dosdoğru ve zekâtı gerektiği şekilde ifa edinceye kadar insanlar ile savaşmam bana emredildi.»

72) Muâz bin Cebel (Radiyallahü anh)'den :
Şöyle demiştir:Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Şüphesiz, Allah'tan başka ibadete müstahak ilah olmadığına ve gerçekten benim, Allah'ın Resûlu olduğuma şehâdet edip namazı dosdoğru ve zekâtı gerektiği şekilde ifa edinceye kadar insanlar ile savaşmam bana emredildi.» [143]

İzahı

71 ve 72 nolu hadislerin metni aynı olup senedleri değişiktir. Birincisinde Ebû Hüreyre, El-Hasan, Yûnus, Ebû Ca'fer, Ebü'n-Nadr ve Ahmed bin el-Ezher; ikincisinde ise Muâz bin Cebel, Abdtırrahmanbin G a d e m , Şehr bin Havsab, Abdülhamid bin Behrânı, Muhmmed bin Yû suf ve Ahmed bin e1 - Ezher bulunur. İbn-i Mâceh' in iki senedi de son ravi Ahmed bin el-Ezher' den aldığı anlaşılıyor. Buharı ve Müslim «Kitabü'I-İman» bölümünde aldıkları bu hadisi îbn-i Ömer' den rivayet etmişlerdir. Ayrıca Müslim, Ebû Hüreyre, Câbir ve başka zatlardan da rivayette bulunmuştur. Ancak müteaddit senedlerle rivayet edilen hadis metninde bazı rivayetlerde ilâve ve bazılarında kısalma vardır. Meselâ: Müslim'in Ebü Hüreyre' den aldığı bir rivayet şöyledir :
« Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den : Şöyle dediği rivayet edilmiştir : Resûlullahf'Sallalalhü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Kelime-i Tevhid-i getirinceye kadar insanlarla savaşmaya emredildim, lâilâhe illa'llah diyen kimse canını ve malını benden korumuş olur. Ancak öldürülmeyi hak etti ise o ayrı, O'nun hesabı da Allah'a aittir.»
Diğer taraftan Müslim ve Buharı' nin ittifakla İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettikleri metinde İbn-i Maceh' in aldığı metnin aynısı bulunmakla beraber şu ilâve de vardır.
«Bunları yaptıkları zaman kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâmm hakkı (olan cezalar) müstesna. (Gizli kalan durumlar ile ilgili) hesapları da Allah'a aittir.» Müs1im in rivayetindeki bu ilâvede «Bihakki'l-İslâm» tabiri yerinde «Bihak-kıha» ifadesi kullanılmıştır ki mânaya bir farklılık getirmez.
Tabari1 nin, «Evsat» adlı eserinde Hz. Enes (Radiyallahü anh)'den rivayet ettiğine göre bu hadiste istisna edilen İslâm haklarından maksadın neler olduğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soruldu? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Evlendikten sonra zina etmek, müslümanlığı kabul ettikten sonra mürted olmak ve adam öldürmek, kasdedilmiştir. Bu suçlara karşılık Öldürülebilir» diye cevap verdi.
Görüldüğü gibi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in insanlarla savaşması bâzı rivayetlerde onların Kelime-i Tevhid'i getirmelerine, diğer bazı rivayetlerde ise Kelime-i Şehadet, namaz ve zekâtı ifa etmelerine bağlanmıştır. Bundan anlaşılıyor ki insanların müslümanlığı kabul etmeleri ve îslâm alâmetlerinin onlarda görülmesi hedef tutulmuştur. Bu hedefe varılıncaya kadar Resûlullah (Sallahü Aleyhi ve Sellem) cihadla me'mur kılınmıştır. Ama halkın, kainlerinde neler gizlediklerini öğrenmekle emrolunmamıştır. Gönülde saklanan sırlardan dolayı hesaba çekmek Allah'a aittir.

73) İbn-i Abbâs ve Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhümâ)'dan : şöyle söyledikleri rivayet edilmiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) buyurdu ki:
«Ümmetimden iki sınıf vardır ki, onlar için İslâm'da nasip yoktur.Bu sınıflar Mürciye ve Kaderiye (mezheblerine mensub) olanlardır.»

74) Ebû Hüreyre ve İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhümâ)'âan : şöyle dedikleri rivayet edilmiştir.
«İman fazlalaşır ve eksilir.[144]

75) Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü ank)'den: Şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
«İman ziyâdeleşir ve noksanladır.» [145]

İki Hadisin İzahı

Bu iki hadis, imanın fazlalaşma ve eksilmeyi kabul ettiğini ifâde ediyor.60 nolu hadisteki:
«Bir dinar, yarım dinar ve bir hardal tanesi ağırlığınca imanı olanları cehennemden çıkarınız» tabiri de imanın çok ve az olabildiğini gösteriyor. Sahih-i Buharı ve Sahihi Müslim sahibleri İMAN kitabından birer babı buna ayırmışlardır.İmanın fazlalaşabildiğine delâlet eden âyetlerin bir kısmı şunlardir:«Taki imanları ile beraber imanı arttırsmlar...» (El-Feth 3)
«Ve iman etmiş olanlara da iman arttırsın...»(El-Müddessir 3)
= «Bu, onların imanını arttırdı...» (Al-i İmran 173)
=« Ve bir sûre indirildiği zaman onlardan kimi diyor ki: «Bu hanginizin imanını arttırdı? Fakat iman etmiş olanlar ise (indirilen) sûre onların imanını arttırdı ve onlar müjdelenirler.» (Tevbe 124)
= «Ve bu durum ancak onların iman ve teslimiyetlerini arttırdı.» (Ahzab sûresi, âyet 22)
Buhari bu âyetlerin bir kısmını alır ve bu arada:
«Kemâlinden bir şey terkedilince iman haliyle eksilmiş olur.» der.
Ashab-ı Ki ram'dan, Ömer, Ali, îbn-i Mes'ud, îbn-i Abbâs, Muâz, İbn-i Ömer,Ebû Hüreyre, Ebü'd-Derdâ, Huzeyfe, Âişe, Selman, Abdullah b. Revâha, Ebû Ümâme ve başka zatlar (Radiyallahü anhüm) hazretleri imanın ziyade ve noksanlık kabul ettiğini söylemiştir. Tabiin' den de Urve, Ata, Tavus, M ü -cahid, Saîd b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî, Zührî, Katâde, İbrahim Nahâi, İbn-i Ebî Leyla, İbn-i Mübarek,Ebû Davud ve benzeri nice âlimler (Radiyallahü anhüm) aynı görüşü paylaşmışlardır.
Matüridiye mezhebine mensup âlimler «iman ziyade ve noksanlık kabul etmez» demişlerdir. Onlar imanın aslı olan tasdiki kasdetmişler. Tasdik, kesin inançtan ibaret olduğu için eksilmez. Çünkü eksilirse kesin olmaktan düşer ve şüphelere mâruz kalır. Kesin inancın fazlalaşıp kesinlik kazanması da düşünülemez. Zira zaten kesindir, derler.
İmam Nevevi, Müslim'in şerhinde şöyle söyler :
«Selef mezhebine mensup âlimler ile hadisçilere göre iman ziyade ve noksanlık kabul eder. Kelâmcılardan bir cemaat da aynı görüştedir. Fakat kelâmcıların çoğu iman bunu kabul etmez demişler. Muhakkikin olan kelâmcı arkadaşlarımız ise asıl tasdikin ziyade ve noksanlığı kabul etmediğini ve lâkin amellerin çokluğu ve azlığı do-layısıyle iman semerelerinin ve şer'î imanın ziyade ve eksikliği kabul ettiğini söylemişlerdir.
Muhakkikinin sözü açık ve güzel ise de bence tefekkürle ve bir çok delilin bir araya gelerek yek diğerini takviye etmesi ile tasdikin de artması mümkündür. Bunun içindir ki sıddîkların imanı başkaların imanından daha kuvvetli ve üstündür. Onların imanı hiç bir ortamda zedelenmez. Ve her hangi bir tehlike veya telkin karşısında sarsılmaz. Fakat diğer insanların imanı bu derece güvence içinde ve muhkem değildir. Akl-ı Selim sahibi hiç kimse şüphe etmez ki müslümanlardan her hangi bir kimsenin imanı Ebû Bekr-i Sıddik (Radiyallahü anh)'m imanına denk değildir. Nevevi aynı bahiste şunu da nakleder:
Şafiî mezhebine mensup Ebû Abdillah Muham.med bin İsmail el-İsfahani et-Temimî, Müslim üzerine yazdığı «Et-Tahrîr» adlı şerhinde diyor ki: Eğer İman tasdik mânasına alınırsa tasdik parçalanmaya elverişli olmadığı için fazlalaşma ve eksilmeyi kabul etmez. İman Şeriat dilinde kalb ile tasdik ve vücud organları ile amelden ibarettir. Böyle tefsir edilirse haliyle amel durumuna göre fazlalık ve eksiklik hali olabilir. Eh1-i Sünnet'in mezhebi de budur.
Ma1ikî mezhebine mensup îmam Ebü'l-Hasan Ali b. Halef b. Battal el-Mağribî de Buharı üzerine yazdığı şerhte:
«Ümmetin halef ve selefinden Ehl-i Sünnet mezhebine mensup camaatın mezhebi budur ki; îman söz ve fiil olup fazlalaşır ve eksilir. Bunun delili de Buhar î'nin zikrettiği ayetlerdir. Mü'min, tâat ve ibadetini artırdıkça imanı da artar ve kemal yolunda ilerleme kaydeder. Taat ve ibadette

eksilme ve gerileme olunca da imanın kemalinde eksilme olur. İman hakmda söylenen sözlerin orta yolu budur», demiştir.[146]
Sindi de bu konuda geniş izahat verdikten sonra şöyle der:
«Ashab-ı Kiram ve Tabiin'in sözlerinden ve Ki-tab ile Sünnetin beyanlarından anlaşılıyor ki «İmanın fazlalaştığını söylemek caizdir.»Azalma da fazlalaşmadan ayrılmayan bir mefhum taşır. (Çünkü fazlalaşan iman fazlalaşmayan iman ile karşılaştırıldığında birisi fazla olunca diğeri haliyle ona oranla eksik olur.) Neticede, şer-î şerifte iman'm ziyade ve noksanlıkla vasıflandığı sabit olmuş olur. Ama bu vasıflanma imanın mahiyetine göre mi, yoksa onun mahiyeti dışında kalan şeylerden dolayı mı olduğu önemli değildir? Zira selef âlimleri, vârid olan Ayet ve Hadislere uyarlardı. Onların halefi olan âlimlerin çıkardıkları ve kelâm ilminde yer alan mes'elelere pek iltifat etmezlerdi. Bu itibarla «îmanın ziyade ve noksanlık kabul ettiğini söylemek küfürdür» gibi sözler bazı fıkıh kitab-larına yanlış anlama neticesinde girmiş olsa gerek.» [147]

10 — Kader Hakkında Bir Bab

Kader : (Kadr diye de okunabilir.) Arap dilinde miktar, değer, kuvvet, kudret ve kısmak gibi müteaddit mânâlarda kullanılmıştır.
Kader: Şer-i Şerifte ise varolacak şeylerin ne zaman, nerede, nasıl ve ne gibi durumlarda meydana geleceğinin Allah tarafından ezelden beri bilinmesi ve bu bilgiye göre tesbit ve takdir edilmesidir.
Kaza ise, takdir edilmiş olan şeylerin zamanı gelince Allah tarafından aynen yaratılmasıdır. Buna göre Kader Allah'ın İlim ve İrade sıfatına, Kaza da Tekvin sıfatına rücû' edip buna inanmak, Allah'ın sıfatlarına iman etmeye dahildir. Allah'ın sıfatlarına inananlar kaza ve kadere de iman etmiş olurlar. Ancak Kader konusu önemli olduğu için ayrı bir konu haline getirilmiştir. Kelâm âlimleri de bunu ayrıca ele almışlardır. Bâzı kelâmcılar kader diye tarif ettiğimiz manaya kaza ismini vermişler ve kaza diye gösterdiğimiz manaya da kader demişlerdir. Tabii bu farklı ta'bir neticeyi değiştirmez.
Kader mes'elesi, öteden beri gerek felsefeciler ve gerekse din âlimleri arasında münakaşa konusu edilmiştir. Aslında bu mes'ele-nin mahiyetinin tamamen haledilmesi güçtür. Bunun için, müslü-manların kadere inanmaları emrolunmuş ve bu konunun derinliğine inilmesi ile ilahî sırrın çıkarılmasına çalışılması yasak kılınmıştır. Bu yasağa rağmen kader mes'elesi üzerine lüzumundan fazla duranlar olmuş ve neticede KADERİYE ve CEBRİYE isimli batıl mez-hebler meydana çıkmıştır.
Kaderiye mezhebine mensup olanlar Kaderi tamamen inkâr etmişler ve «Kul işlediği fiillerin yaratıcısıdır», diyecek derecede işi ileri götürmüşlerdir. Kadere ilk defa dil uzatan, Ma'bede1-Cühenî' dir. Onlara göre Allah ilerde olacak şeyleri bilmez. Hiç bir şey önceden mukadder değildir. Allah olmuş olan şeyleri bilir. Nevevî' nin naklen verdiği bilgiye göre bu çok çirkin ve batıl görüş pek taraftar bulamadığı için çabuk inkıraz etmiştir. Kalan Kaderiye mensupları bu kere şöyle demeye başlamışlardır:
«Hayır Allah'tan şer ise başkasındandır.»
Onlar bu sözleri ile adeta Mecûsilere benzemekten kurtulamamışlardır. Çünkü Mecusîler «Hayrın yaratıcısı Yezdan, şerrin yaratıcısı da Ehremen' dir», demekle iki ilâha inanmışlardır. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu hadis rivayet olunmuştur.
= «Kaderiye mensupları bu ümmetin Mecâsîleridir. Hastalanırlarsa onlara uğramayın, ölürlerse cenazelerinde bulunmayın.»Bu hadis İbn-i Ömer (Radiyallahü anlı)'den mervîdir. [148]
Kaderiye mensupları bu batıl görüşleri yüzünden Ehl-i Sünne t'in büyük hücumlarına maruz kalmakla beraber kâfir olduklarına hüküm edilmemiştir. Çünkü onlar şer-i şerifi tazim etmek gayesini gütmüşler. Ama sapıtmışlar.
Cebriye'ye gelince bunlar Kaderiye'nin aksine her şeyi kadere bağlayarak kulun cüz'î iradesini inkâr etmişlerdir. Onlara göre kul iman etmeye bile kadir değildir. Kulun elinde hiç bir kudret ve salâhiyet yoktur. Bunlar da sözde Allah Tealâ'yı tenzih etmeye çalışırken büyük bir dalâlete saplanırlar ve Allah'a haşa zulüm is-nad etmiş olurlar. Şöyle ki; kâfir adam âhiret günü cehennemlik kılınırken «Allah'ım! benim ne kabahatim var? sen beni kâfir yarattın, bana hiç bir irade vermedin, benim müslüman olmama sen mani oldun» demez mi?
Cebriye mezhebi de pek yaşıyamamıştır. Hicrî 4. asrın başlarında ortadan kalkmıştır.
Bâtıl olan bu iki mezhebin delillerini çürüten Ehl-i Sünnet mezhebine göre kaza ve kader haktır. Bunlar bu iki kelimenin tarifini yukarda açıkladığımız gibi yapmışlardır. Kaza ve Kader Allah'ın

kullarını zorlaması ve ellerinden iradelerini alması demek değildir. Kulun kendi irade ve isteği ile yaptığı işin daha önceden bilinmesine kadr ve kulun yapmak istediği anda Allah tarafından o şeyin yaratılmasına da kaza denir.
Kitap ve Sünnetin nasslan (= kafi delilleri), Ashab-ı Kiram'm icmâ'ı, Selef ve Halef âlimlerin beyanları ile Kadere iman gerekliliği sabittir. Kaza ve Kader konusunda âlimler pek çok kitap yazmışlardır.Nevevi' nin beyânına göre en güzel ve en çok faydalı olan eserlerden birisi de El-Hâfız el-Fakîh Ebû Bekr el-Beyhakî' nin yazdığı kitabtır.
Gerek Ehl-i Sünnet'in ve gerekse Kaderiye ve Cebriye mezh'ebleri hakkında geniş malûmat almak isteyenler Kelâm kitab-larına müracaat etsinler. Biz bu kadarlık bilgiyi vermekle yetinmek durumundayız.

76) Abdullah îbn-i Mes'ûd (Radiyallahü ankyâen:
Şöyle demiştir: Resûlullah (SallaÜakü Aleyhi ve Sellem) bize (insanin yaratılışından) haber verdi. O, daima doğru söyleyen ve (Rabbi tarafından) kendisine doğru bilgiler vahiy edilen zattır. Buyurdu ki:
«Şüphesiz, biriniz (yaratılırken) asıl maddesi kırk gün anasının karnında toplanır(yaratılmaya elverişli bir hale gelir). Sonra bir o kadar (40 günlük) süre içinde bu madde, kan pıhtısı haline" dönüşür. Bundan sonra da o kadar zaman zarfında mudğa (= bir çiğnem et) olur. Daha sonra Allah ona bir melek gönderir de (tekâmül eden mudğa için şu) dört kelimeyi yazması emrolunur: Allah, meleğe : «— Onun amelini, ecelini, rızkını, şakı veya saîd olduğunu yaz» der. (= Meleğe bu malûmatı verip yazdırır).
Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Gerçekten sizden bir kişi Cennet ehlinin işlediği (iyi) şeyleri işler. Hatta kendisi ile Cennet arasında yalnız bir arşın mesafe kalır. Bu esnada (Meleğin, ana karnında yazdığı) yazı gelir,o kişiyi önler. Bu kere o şahıs Cehennem ehlinin işlediğini işlemeye başlar ve Cehenneme girer. Sizden bir (başka) kişi de Cehennemlik olanların işlediği (fenalıkları) işler. Hattâ kendisi ile Cehennem arasmda bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (Meleğin yazdığı) kitabı gelir onu önler. Bu defa da o kişi Cennetlik olanların (hayır) işlerini yapar ve Cennete girer. [149]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Kitabü'l-Kader ve Bed'ü'1-Halk (ilk yaradılış)Kitabında Meleklerin memur oldukları yaratma ile ilgili görevlerine dair açtığı bir babta rivayet etmiştir.
Müslim de Kader kitabında rivayet etmiştir. Bu hadîsde, bir kısım meleklerin, insanların amelini, ecelini, rızkını, saadet ve şe-kâvetini yazmakla vazifeli bulundukları bildirilmiştir.
Hadis metninin tamamının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ait olduğu, Buharî, Müslim ve İbn-i Mâ-c eh'in rivayet üslûbundan anlaşılıyor. Çünkü metnin her hangi bir cümlesinin râvi îbn-i Mes'ûd'a ait olduğuna dair bir belirti yoktur.Nevevî bu hadisin izahını yaparken hadiste geçen yemin ve ondan sonraki ifadenin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait olduğunu tasrih ediyor. Fakat başka bir rivayette «Abdullah dedi ki:Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim...» ifadesi bulunduğu için yemin ve onun altındaki cümlelerin râvi İbn-i Mes'ûd'a ait olduğunu söyleyenler de vardır. Mamafih îbn-i Mes'ûd, (Radiyallahü anh) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu yemin ve onu takibeden cümleleri tekrar etmiş olabilir.
İnsanoğlunun yaratılış safhaları Kur'an'ı Kerim'in Mü'minûn sûresinin 12 - 14'üncü ayetlerinde daha genişçe meâlen şöyle beyan buyuruluyor:
«And olsun ki biz, insanı (Âdem'i) çamurun özünden yarattık. Sonra Âdem'in neslini muhkem ve sağlam bir yerde (rahimde) az bir su yaptık. Daha sonra o suyu kan pıhtısı haline getirdik. Bundan sonra da kan pıhtısını bir parça et durumuna koyduk. Bunun sonunda et parçasını insan iskeleti haline soktuk. Bunun ardından da kemiklere et giydirdik. Daha sonra ona başka bir yaratılış (ruh) verdik. Bu sebeple bak, şekillendirenlerin en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir.»
Nutfe üzerinde 120 gün geçtikten sonra Meleğin gönderilip cenin hakkında ilm~i ezelî'de mevcud 4 hususun yazılması emri verildiği hadisten anlaşılıyor. Ceninin dünyaya geldikten sonra yapacağı her türlü iş, elde edeceği rızık, dünyada yaşayacağı süre ve hayatının sonunda saadet veya şakavet üzerine öleceği Allah katında malûm olduğu gibi görevli meleğe de O'nun tarafından bildirildiği belirtiliyor. Diğer taraftan insanın Cennetlik veya Cehennemlik oluşu için hayatın son safhasının daha önemli olduğuna işaret ediliyor. Bu nedenle, sâlih kişi, taât ve takvası ile mağrur olmamalı, kendi-
sini güvence içinde görmemeli, fasık adam da Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyip; bir an

önce tevbe etmeli ve ölümün her an gelebildiğini unutmamalıdır.
İman edip sâlih amel işleyenlerin amellerinin zayi edilmeyip karşılığının verileceğini bildiren âyetler ve hadîslerle verilen vaadlar iman üzerinde ölüm şartına bağlı olduğu için bu hadîsin o nasslara ters düşmesi söz konusu değildir. Allah tüm müslümanlara hüsn-ü hatimeler nasîp kılsın. Âmin.
Nevevi diyor ki: «Bu hadîsin zahirine göre Meleğin gönderilmesi nufte üzerinde 120 gün geçtikten sonra vuku bulur. Bunu izleyen rivayetlere göre Nufte üzerinde 40 - 45 gün geçince Melek gönderilir. Enes {Radiyallahü anh)'in rivayetinden de Nuftenin rahme girmesini takiben Meleğin, görevine başladığı anlaşılıyor. Rivayetler arasında görülen zahirî farkın bertaraf olduğunu söyleyen âlimler durumu şöyle belirtmişler: Melek, nuftenin halini ve uğradığı değişiklikleri izler ve «Yâ Rabbî! Bu bir Nuftedir, (daha sonra) bu bir Alâka (= kan pıhtısı) dır, sonra da bu bir mudğa (= bir çiğnem et) dır», der ve Allah'ın emri ile Nuftenin uğradığı değişik-likleri bir bir söyler. Nufte, Alâka'ya dönüşünce Melek, onun bir cenin olduğunu anlar ve cenîn'in bundan sonraki safhalarında da zamanı geldikçe tasarruflarını sürdürür.
Hadisin son kısmında geçen «Bir kulaç mesafe»den maksad Cennet veya Cehennem'in kapısı durumunda olan ölüme yaklaşmaktır. Hayatını Cennetliklerin işlediği hayırlı işlerle sürdürüp son anlarında Cehennemlik işlere dalmak halinin az bile olsa bazı insanlarda görülebildiği bu hadiste bildiriliyor. Ama çok insanların bu durumda olduğu kaydedilmemiştir. Esasen Allah'ın lütuf ve inayetiyledir ki insanların hayır yolundan şer yoluna sapmalarına az rastlanır. Ve bunun aksine fena yoldan iyi yola yönelenler çok olur.
Ömrünün sonunda fenalıkları işleme yüzünden Cehennemlik olduğu bildirilenlerden murad, kâfirler ve günahkâr mü'minlerdir. Ancak iman üzerinde ölenler bilâhare Cehennemden çıkacaklar. Kâfirler ise; nasslarla sabit olduğu gibi ebedi olarak Cehennemde kalacaklardır.
Bu hadiste, Kader'in varlığı, (nasûh) tevbenin geçmiş günahları yıktığı, kişi hayır ve serden hangi hal üzerinde ölürse o hale göre hakkında hüküm verildiği açıkça belirtilmiştir. Ancak küfürden başka günah işleyenlerden tevbe etmeden bu hal üzerinde ölenlerin durumu Allah'ın dilemesine kalmıştır. Biz insanlarca meçhuldür.

77) Îbnü'd-Deylemî (Radiyallahü anh)'den gelen rivayete göre kendisi şöyle demiştir.
Kader konusunda bir şey Cşübhe) benim içime girdi. Ben bunun, dinimi ve durumumu bozmasından korktum. Bunun üzerine Ubey bin Kâ'b (Radiyallahü anh)'e vardım ve «Ey Ebe'l-Münzir! Bu Kader mes'elesi hakkında gerçekten bir şey (şübhe) kalbime girdi. Ben de dinim ve halimden korktum. Kader mes'elesi ile ilgili
aydınlatıcı bir şeyler bana söyle. Senin sözlerinden istifade ettirmesini Allah'tan umarım.» dedim. Übeyy (Radiyallahü anh) :
«Eğer Allah, sahip olduğu göklerin halkını ve yer (küresin) in halkını tazip etseydi onlara zulüm etmiş olmadan azab vermiş olurdu. Eğer onlara merhamet etseydi Allah'ın rahmeti, onlar için kendilerinin işledikleri amellerinin karşılığından daha hayırlı olurdu ve eğer senin Uhud dağı kadar altının veya Uhud dağı kadar (malın) olup hepsini Allah yolunda harcasaydın sen Kadere inanmadıkça ve senin basma gelmiş olan şeylerin gelmemesinin imkânsızlığını ve başına gelmemiş olan bir şeyin gelmesinin imkânsız olduğunu bilmedikçe; harcadığın hayratın kabul edilmiş olmazdı. Şayet bu itikad-dan başka bir inanç üzerinde ölürsen muhakkak Cehenneme gireceğini bilmedikçe bu hayratı yapmış olsaydın bile kabul edilmezdi. Kardeşim Abdullah İbn-i Mes'ud'a varıp ona (da Kader meselesini) sormanda senin için mahzur yok», dedi.
(Ibnü'd-Deylemi diyor ki) : Bunun üzerine ben Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'a vardım. Ona sordum. O da Ubeyy bin Kâ'b'ın söylediklerinin benzerini anlattı ve «Huzeyfe (Radiyallahü anh)'e gitmen fena olmaz» dedi. Bundan sonra Huzeyfe (Radiyallahü anh) *in yanma gidip (bu mes'eleyi) ona sordum. Kendisi de Ubeyy ve îbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'in sözlerine benzer sözler söyledi ve: «Zeyd bin Sâbit'e git ona sor.» dedi. Bunun üzerine Zeyd (Radiyallahü anh)'e vardım. Ona da sordum. Zeyd (Radiyallahü anh) : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim. Şöyle buyurdu :
Eğer Allah, sahip olduğu göklerin halkını ve yer (küresin) in halkını tazib etseydi onlara zulüm etmiş olmadan azab vermiş olurdu. Eğer onlara merhamet etseydi Allah'ın rahmeti onlar için kendilerinin işledikleri amellerinin karşılığından daha hayırlı olurdu ve eğer senin Uhud kadar altının veya Uhud dağı kadar altının olup hepsini Allah yolunda harcasaydın, sen Kader'in hepsine inanmadıkça ve senin başına gelmiş olan şeylerin gelmemesinin imkânsızlığını ve başına gelmemiş olan şeylerin gelmesinin imkânsız olduğunu bilmedikçe (inanıp kabul etmedikçe); keza anlatılan bu itikaddan başka bir akide üzerinde ölürsen şüphesiz Cehenneme gireceğini kesinlikle kabullenerek bilmedikçe (yaptığın harcama) senden kabul edilmezdi.» [150]

İzahı

Tikravi İbnü'd-Deylemi (Radiyallahü anh)'in Zeyd bin Sabit (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğunu aynen Ubey bin Kâ'b, Abdullah İbn-i Mes'ûd ve Huzeyfe CRa-diyallahü anhüm)'den işittiğini, fakat bu 3 sahabî'nin, metni Resûlullah'a isnad etmedikleri anlaşılıyor. Râvi bu mümtaz zatlarla ayrı ayrı görüşüp hepsinden aldığı aynı cümlelerden ibaret cevâbı en son müracaat ettiği Zeyd bin Sabit (Radiyallahü anh) 'den Resûlullah'ın hadisi olarak almış oluyor.
Hadis, Kader'in varlığını, onun değişmesinin bahis konusu olmadığını, Allah tarafından takdir ve tesbit edilmiş olan bir şeyin aynen vuku bulacağını, bildiriyor; Kader'e inanmayan kimsenin Cehennemlik olduğunu ve Uhud dağı miktarıncâ altını olup hepsini Allah yolunda sarfetse bile Allah katında hiç bir kıymet ifade etmediğini belirtiyor ve böylece Kader'e iman etmenin önemini açık bir şekilde ifade etmiş oluyor. Hadiste geçen:
«Eğer Allah gökler ve yer ehilni tazib etmiş olsaydı zulüm etmiş olmazdı.» cümlesi, Sindi'nin Tıybi' den naklen söylediği gibi Kader mes'elesindeki şübheyi gideren büyük bir irşaddır. Şöyle ki:
Zulüm ve haksızlık başkasının sahip olduğu bir şeye tecavüz etmek ve onun mülkünde tasarruf etmektir. Bir kimse kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf edebilir. Sahibi bulunduğu mülkünde yaptığı tasarruftan dolayı zalimlikle ithamı düşünülemez. Hadîste, göklerin, yerin ve buralarda yaşayan yaratıkların kayıtsız, şartsız mâlikinin Allah olduğu, dolayısı ile O'nun dilediği gibi mülkünde tasarruf edebildiği ve her hangi bir tasarrufundan ötürü zulümle ithamının tasavvur edilemiyeceği bildiriliyor.
Bir şeyin güzel veya çirkin olduğuna hükmetmek için aklın yeterli olduğunu söylemenin geçersizliği de bu hadisten anlaşılıyor. Küçük aklımıza göre zulüm ve çirkin sayılan azabın Allah katında adalet ve güzel olduğu ifade edilmiş oluyor.
Hadîsin «Eğer Allah onlara merhamet etseydi...» kısmı da azab-tan kurtuluşun, amellerle değil, ancak ilahî merhamet sayesinde olabildiğini ve bu sebeple rahmet-i ilahîyenin onların amellerinden hayırlı olduğunu ifade ediyor. Miftâhü'1-Hace de : «Buradan anlaşılıyor ki Allah, irade ve dilemesi ile kullarına merhamet eder; buna mecbur değildir; bütün yaratıklara merhamet etmesi de O'nun kudreti dahilindedir.» deniliyor.

78) Ali (Radiyallahü ankyden :Şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Biz (bir defa Bakiü'l-Garkad kabristanında bir cenaze dolayısı ile)' Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyorduk. O'nun elinde bir asa dal parçası vardı. Asası ile yere vurdu. Sonra başım kaldırdı ve buyurdu ki:
— «Sizden hiç bir kimse yoktur ki, onun Cennetteki veya Cehennemdeki yeri takdir ve tesbit edilmemiş olsun! (Şaki veya saîd olduğu belirtilmemiş olsun!)» Bunun üzerine O'na (bir sahabî tarafından) denildi ki:
— Yâ Resûlullah! Öyle ise amel ve ibadetleri bırakıp Cenabı Hakk'ın takdirine dayanmıyalım mı?
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cevaben:
— «Hayır. Çalışınız ve (amelleri bırakıp) kadere dayanmayınız. Çünkü herkes ne için yaratıldı ise o iş için kendisine kolaylık sağlanmış oluyor. (Kişi said ise ona, saadet ehline ait amellerin ifası ko-Iaylaştırıhr. Şaki ise şakavet ehlinin işleri kolaylaştırılır)» buyurdu ve şu (mealdeki) âyetleri okudu:
= Ama kim (Allah yolunda malım) verir, Allah'tan korkar, o güzel kelimeyi (Lâ ilahe illallah sözünü) tasdik eder ise muhakkak biz onu (Allah'ın rızasına uygun) en kolay yola muvafık kılarız. Fakat kim cimrilik eder (Allah hakkını ödemez), Allah'ın yardımına ihtiyaç duymaz (kendisini müstağni sayar) ve en güzel sözü (Tev-hid kelimesini) inkâr eder ise biz de onu en şiddetli (Cehenneme götürücü) yola hazırlarız.» (Leyi 5 - 10)» [151]

İzahı

Buharı bu hadîsi Kader, Tefsir, Edeb ve Cenaze bahislerinde ayrı ayrı senedler ile tahric etmiştir. Müslim de Kader bahsinde böyle müteaddit senedlerle,Tirmizi,Kader bahsinde,Nesaî Tefsir bölümünde ve Ebû Davud da Sünnet kısmında rivayet etmişlerdir.Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nerede bu hadisi buyurduğu İbn-i Mâceh'in rivayetinde belirtilmiyor ise de Buharı ve Müs1im'in rivayetlerinde A1i (Radiyallahü anh), «Bakiü'l-Garkad» adlı kabristanda bir cenaze münasebeti ile bulunulurken; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çevresinde

oturduklarını ve burada Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadisi buyurduğunu belirtmiştir. Adı geçen kabristan Medine-i Münevvere' dedir.Garkad burada yetişen dikenli bir çeşit ağacın ismidir.Türkçemizde buna Sincan dikeni dendiğini Kamus mütercimi Âsim efendi naklediyor. Halen Anadolu'da bağ ve bahçe çevresinde görülür.Burada ilk defa Osman İbn-i Maz'ûn ve ondan sonra da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu Hz.İbrahim defne-dildi. Bu definler esnasında kabristan garkad ağaçlarından temizlenmiştir. Bu ağacın türü görülmüyor. Sadece ismi kalmıştır.
Hadisten anlaşıldığına göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Her insanın Cennetlik ve Cehennemlik olduğu, saadet veya şakavet ehli olduğu ezelde Allah tarafından biliniyor ve bu bilgiye göre herkesin Cennet veya Cehennemdeki yeri takdir ve tesbit edildi» buyuruyor, Ashab-ı Kiramdan bir zât: «Öyle ise Yâ Resûlallah! Dünyada çalışmanın, bir sürü zorlukları yenmek zahmetine kati anma-pim ve ibadetle hayratın ne faydası ve etkisi kalıyor? Herkes mukadder akibetini bekleyip dursun!» diyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu soruya «Hayır! Böyle mukadder akibeti bekleyip durmakla kadere dayanmak diye bir şey yapmayın, çalışınız. Cennetlik olan herkes saadet ehlinin işlerini kolaylıkla ve seve seve yapmaya koyulur. Cehennemlik olan kimse de şakavet ehlinin işlerini işlemeye kolayca ve isteyerek yönelir. Hiç kimse iradesi dışında bir iş yapmaya Allah tarafından icbar edilmiyor.» şeklinde cevap vermiş oluyor.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu mühim soruyu hangi sahabînin sorduğu araştırılmıştır.Buhari, soru sahibinin Hz. Ali (Kerremallahü veçhe) olduğunu söylemiştir.Müslim ve Tirmizi de Sürâka İbn-i Mâlik'in soru
sahibi olduğunu beyan etmişlerdir. Başka sahabîlerin ismini söyleyenler de vardır. Müs1im'in bir rivayetinde soru soranlar için *Kalû = dediler» tabiri kullanıldığına göre soru sahibinin bir kaç zat olduğu mânası çıkıyor.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu güzel cevabı ile insanların kendilerini saadet namzedi sayabilmeleri için ibadetlere devam etmelerini, bu uğurda çalışmalarını ve hayır yolunda ilerlemenin saadet alâmeti olduğunu, ama hiç kimsenin kendi ibâdetlerine güvenip aldanmamasmın lüzumunu belirtmiş olduğu söylenebilir.Tıybî diyor ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cevâbında özetle şunu da belirtmek istiyor:
«Ey Ashabım! İbadeti, Cennete girmek ve ibadetsizliği Cehennemlik olmak için yeter sebep olarak telakki etmeyiniz. Ama ibadeti, saadet alâmeti sayınız. İbadet yapmamayı da şakavet belirtisi olarak biliniz.»
Şu halde kula düşen görev, niçin yaratıldıysa onun gereğini ifa etmek ve yaratana karşı kulluk vazifesini hayatının sonuna kadar sürdürmektir.
Bir soru: İnsanın said veya şaki olması, ezelî takdirin eseri olduğuna göre kişinin serbest hareketi ve irade sahibi olarak davranması mümkün mü, hakkındaki takdir onun için bir özür değil mi?
Cevap: Ezeli takdir kulun iradesini engellemez ve onun için özür değildir. Çünkü ezelî takdir Allah'ın ilim ve iradesinin eseridir. Allah, insanın dünyada kendi irade ve isteği ile iman veya küfrü seçmekle saîd veya şakî olacağını ezelde bildiği ve böyle irade ettiği için o insanın veya şakî olacağını ezelde bildiği ve böyle irade ettiği için o insanın saîd veya şakî olacağını ezelde takdir buyurmuştur, îlim vasfı bilinen şeyi baskı altında tutmaz. Sâdece onun mahiyet ve durumunu aydınlığa çıkarır. Onun için Kelâmcılar ve Felsefeciler «İlim mâlüma tabidir.» demişlerdir. Bu gerçeği bir misal ile açıklayalım.
Rasathane uzmanları yaptıkları ilmi hesaplar neticesinde bir yıl sonra Güneş'in veya Ay'ın tutulacağını, tutulma şeklini, gününü, saatini ve izlenebileceği ülkeleri bilebilirler. Uzmanların, ilmin ışığında tesbit ettikleri istikbale ait bu olayı rapor ettikten bir yıl sonra olayın aynen meydana geldiğini görüyoruz. Uzmanların, olaydan bir yıl önce yaptıkları takdir ve tesbitin veya tanzim ettikleri raporun te'siriyle bir yıl sonra Güneş veya Ay'ın tutulma olayının meydana geldiği iddia edilebilir mi? Elbette böyle bir iddia gülünçtür. Güneş'in ve Ay'ın tutulmasının sebebi uzmanların takdir ve rapor tanziminden tamamen ayrı bir takım tabiî sebeplerdir. Eğer uzmanlar bu ilmi hesapları yapmamış olsaydılar, tutulma olayları olmıya-cak muydu? Burada uzmanların ilim ve tespitlerinin tutulma olaylarına baskı yapmadığı, zorlayıcı olmadığı açıkça biliniyor.
Allah Teâla'nın kul hakkındaki.ezelî takdiri kul için suçluluktan kurtarıcı bir mazeret olamaz ve onu baskı altında tutmaz,Ebü'l-Muzaffer es-Sem'âni der ki:
Kaza ve Kader mes'elesinde en doğru bilgi kaynağı Kitab ve Sünnettir. En doğru hareket de bunlardan ilham alarak bilgi edinmektir. Bu iki kaynakla yetinmeyerek akıl ve mantık yolu ile bir takım kıyaslamalar yapmak sureti ile ileri gitmek insanı hayret ve dalâlete düşürür. Çünkü kaza ve kader bilgisi ilâhî sırlardandır. Bilinmeyen hikmetlere binâen bu sırrı insanlara bildirmemiş ve

akıl yolu ile bunu çözme imkânını kullarına vermemiştir. Kader'in iç yüzünü ne bir Peygamber ne de bir Melek bilebilmiştir. Biz Kitab ve Sünnet ile kader mes'elesine çizilmiş olan sınırları tecavüz etmemek mecburiyetindeyiz. Mü'minlerin, Cennete girdikleri zaman, kaderin sırrını anlıyacakları ve Cennet'e girmeden bunu idrak edemiyecek-leri söylenmiştir. [152]
Fıkıh ve Hadis âlimlerinin meşhurlarından olan Semânî'nin bu görüşü bütün hadisçilerin mezhebidir. Hadisçiler Kaza ve Kader bahsine dair mantıki kıyasları ve mücadeleyi Kelâmcılara bırakmışlardır.
Nevevi'nin belirttiği gibi bu hadis de kader'in yarlığını isbat eder ve hayır olsun, şer olsun bütün olayların kaza ve kaderle meydana geldiğini belirtir.
Resûl-i Ekrem'in Hadîs'in bitiminde yukarıda mealini verdiğimiz ayetleri okuması, saadet ve şakavet ehlinin gitmek istedikleri Cennet ve Cehennem yollarına gitmelerinin Allah tarafından kolaylaştırılmış olduğunu Kur'an ile te'yid içindir.

79) Ebû Hüreyre (Radyallahü anh)'ûen :
Şöyle dediği rivayet olunmuştur: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Kuvvetli mü'min zayıf mü'minden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir. Her ikisinde de hayır vardır. Sana menfaati olan şeylere düşkün ol. Allah'tan da yardım dile ve (faydalı şeyleri iste-mek, Allah'tan da yardım dilemek hususunda) gevşeklik etme. Eğer (hoşlanmadığın) bir şey sana isabet ederse (başına gelirse) ben şunu isteseydim, bunu yapsaydım (bu iş başıma gelmezdi) söyleme ve lâkin : «Allah (böyle) takdir buyurdu ve dilediğini yapar.» demelisin. Çünkü Lev (= şunu yapsaydım, böyle olsaydı kelimesi) şeytan (vesvesesine ve) işine yol açar. (= kader'e karşı gelmek düşüncesini kalbe sokar.)» [153]

İzahı

Müslim, Kader kitabında aynı senedle bu hadisi almıştır.Nevevî bunun izahında der ki:
Kuvvetli mü'minden murâd, âhiretle ilgili işler hakkında tam bir şuur sarsılmaz bir azîm ve kesin bir karar gücüne sâhib olan uyanık mü'mindir. Bu evsafı hâiz kimse cesaretle cihâda koşar, hiç kimseden çekinmeden iyilikleri emretmek ve fenalıkları yasaklamak görevini tam bir ciddiyetle ifa eder; bu uğurda karşılaştığı eziyetlere
sabırla katlanır; namaz, oruç, zikir vesair ibadetlere sarılır; zevkle hayratın çeşitlerini işlemek ister...
«Her ikisinde de hayır vardır» cümlesinin mânası şudur: «Kuvvetli olan mü'min ile zayıf olan mü'min imanda ortak oldukları için ikisinde de hayır vardır. Ayrıca zayıf olan mü'min yukarda belirttiğimiz güce sahip olmamakla beraber işlediği ibadetler bakımından da onda hayır olduğu malûmdur.»
«Sana menfaati olan şeylere düşkün ol. Allah'tan da yardım dile ve gevşek olma» buyruğunun mânası da şudur: «İbadete, Allah'a itaat etmeye, yasaklarından sakınmaya ve O'nun katındaki sonsuz mükâfatı kazanmaya ihtiraslı ol.Bunları kaçırmamak için dikkatli ve gayretli ol.Bu sahada başarılı olmak için Allah'ın yardımını dile. Gerek kulluk görevini ifa edip ilâhî mükâfatı elde etmeye düşkünlük hususunda ve gerekse Allah'ın yardımını istemek konusunda gevşeklik etme, geri durma.
«... Ben bunu, şunu işlemiş olsaydım, deme» emr-i Nebevinin açıklamasında Kadi Iyâz demiştir ki:
«Bâzı âlimlere göre böyle konuşmanın yasaklığı umumî değildir. Başından, hoşlanılmayan bir hâdise geçmiş olan kişi «Ben şöyle yapsaydım, böyle davransaydım bu olay başımdan geçmezdi» derken kader'i engelliyebildiğine inandığı veya kader'in aslına inanmadığı için söyler ise böyle söylemesi ve düşünmesi burada yasaklanıyor.Kader (in mecrasını ve seyrini değiştirmek mümkün olmadığı için böyle hatalı sözlerin söylenmemesinin gerekliliği ifade edilmiş oluyor. Fakat kişi bu sözü söylerken; Kadere karşı gelinebildiğin! asla düşünmeyip sadece maksadı: «Eğer böyle yapsaydım belki ilâhi takdir başka türlü tecelli ederdi» demek ise ve işi tamamen Allah'ın irade ve takdirine döndürüyorsa bu tip konuşma hadisin yasağına gir-miyor.Kadî Iyâz, hadisteki yasağı böyle yorumlayanların delilini de beyan ettikten sonra bu görüşe katılmadığını ve gösterilen delilin pek isabetli olmadığını nedenleri ile belirtip kendi görüşünü şöyle anlatır:
Bence hadîsteki «Böyle yapsaydım, şöyle etseydim (başıma şu iş gelmezdi) deme!» yasağı haram anlamında değil tenzihen mekruh mânasını taşıyor. Yani böyle söylemek uygun değildir. Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Çünkü böyle söz şeytan işini açar (= Kadere karşı koyma vesvesesini insanın kalbine atar.)»

tabiri bu yoruma daha uygundur. Zira bu tâbirden şu netice çıkıyor: Böyle sözler söylemek, sahibini
şeytan işine ve günaha sürükler. Demek oluyor ki bu sözün kendisi günah değildir. Onun için «Tenzihen mekruhtur» demek uygundur.»
Nevevi, Kadî Iyâz'm görüşünü de böylece naklettikten sonra kendi görüşünü şöyle beyan eder:
Zahir budur ki; hadisteki yasaklama umumîdir ve tenzihen ke-râhat içindir. Geçmiş olup telâfisi imkânsız olan olaylarla ilgili olarak boş ve faydasız yere böyle sözlerin söylenmesinin uygun olmadığı bildirilmiş oluyor. Ama kaçırdığı ibâdet veya yapamadığı hayrat için duyduğu üzüntü dolayısı ile kişinin bu tip sözler söylemesinde bir mahzur yoktur. Hadîslerde geçen bu gibi sözler genellikle bu şekilde vorumlanır.

80) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğunu söylemiştir :
«Âdem ve Musa (Aleyhiseslâm) münâkaşa ettiler. Musa (Aley-hisselâm) Âdem (Aleyhiseslâm)'a:
— Yâ Âdem! (Aleyhisselâm) Sen babamizsın. İşlediğin günâhla bizi zarara soktun ve bizi Cennetten çıkarttın, dedi. Âdem (Aleyhisselâm) da Ona:
— Yâ Musa! (Aleyhisselâm) Allah, insanlar içinden seni seçip kelâmını sana verdi. Senin için Tevrat'ı eliyle yazdı.Allah'ın, beni yaratmadan 40 yıl önce hakkımda takdir buyurmuş olduğu bir şey (günah) üzerinde sen beni kınıyor musun? dedi.
Böylece Âdem, Musa'yı yendi. Böylece Âdem, Musa'yı yendi. Böylece Âdem, Musa'yı yendi. (Bu cümleyi 3 defa tekrarladı.) [154]

İzahı

Müslim, Kader kitabından özel bir baba aldığı bu hadisi, kısmen değişik bir sened ile İbn-i Mâceh gibi, Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den rivayet ediyor.
Nevevi bu hadîsin izahında şöyle söyler:
Ebü'l-Hasan el-Kabisî demiştir ki: «Âdem ve Musa Peygamberlerin ruhları gökte buluştu ve orada aralarında bu münâkaşa geçti.»
Kadı Iyâz ise : «Bu hadîs zahirine göre mânalandırılabi-lir. Bu iki Peygamber şahsen görüşmüş olabilirler. İsrâ hadisi ile sabittir ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz Miraç gecesi Mescid-i Aksa'da ve göklerde bütün Peygamberlerle içtimâ etti ve onlara namaz kıldırdı. Şehidlerin yaşamakta oldukları nasslarla sabittir. Allah Tealâ'nın Âdem ve Mûsa' yi diriltip görüştürmüş olması mümkündür. Musa, hayatta iken böyle bir görüşmeyi Allah'tan istemesi üzerine o zaman görüşmüş olmaları da muhtemeldir» demiştir.
Musa (Aleyhisselâm)'m Âdem (Aleyhisselâm)'a söylediği sözler bir rivayete göre şöyledir:
«İnsanları Cennet'ten çıkartan ve onları zarara sokan Âdem sensin!» Bir başka rivayette ise:
«Sen, işlediğin hatâ ile insanları yere indirttin!» Bütün bu rivayetlerin mânası şudur:
Sen Cennette iken, işlediğin hatâ yüzünden Cennetten çıkarıldın. Senin işlediğin hatâ bizi de zarara soktu. Çünkü bu hatan olmasaydı bütün insanlar Cennette kalırdı. Diğer taraftan yere indirilmiş olan biz insanlar şeytanların şerrine muhatap olmuş olduk.
Hadîsin bu parçasından Cennetin Âdem (Aleyhisselâm)'m yaratılmasından önceki zamandan beri mevcut olduğu anlaşılıyor. Hak olan mezheblerin görüşü de bu merkezdedir.
«Tevrâtı eliyle yazdı» cümlesinde geçen «El» tabirine gelince, bilindiği gibi Allah Teâlâ için uzuv mânasında el yoktur. Kur'an ve hadiste geçen bu gibi kelimeler hakkında Ehl-i Sünnet âlimleri iki görüş ve yol seçmişlerdir.
1. Bu kelimelerin zahiri mânaları murad değildir.Onlardan kasdedilen mâna hakkında her hangi bir yoruma girişilemez. Allah'ın kasdettiği mâna ne ise o kabulümüzdür.Ona inanıyoruz.
2. El kelimesi kudret mânasına yorumlanır.Diğer kelimeler de yerinde açıklandığı gibi yorumlanır.
«Allah, beni yaratmadan 40 yıl önce hakkımda takdir buyurduğu cümlesinde geçen takdirden murad, Levh-i Mahfuz'a ve Tev-râtın sahifelerine bu malûmatın geçirilmesidir. Nitekim, Müs-1im'in bu hadisten sonra, yine Ebû Hüreyre (Radiyal-lahü anh)'den rivayet ettiği konu ile ilgili bir hadiste, Âdem (Aleyhisselâm) 'in sorusu üzerine Musa, (Aleyhisselâm) Âdem (Aleyhisselâm)'a:
«Tevrat, senin yaratılışından 40 yıl önce yazılmıştır ve O'nda senin Cennette işlediğin masiyet olayına ait yazı vardır» diye cevap verdiği belirtiliyor. Buradaki takdir ile, bildiğimiz kader mahiyetinin kasdedilmiş olması mümkün değildir. Çünkü Allah Taâlâ'nm ilmi, iradesi ve takdiri,

ezelîdir.
Âdem (Aleyhisselâm)'in Musa (Aleyhisselâm)'a vçrdiği cevâbın mânası da şudur :
«Yâ Musa!Bu olayın, yaratılışımdan önce yazılıp hakkımda takdir edilmiş olduğunu ve behemehal vuku bulmasının kaçınılmazlığını şüphesiz biliyorsun. Eğer ben ve bütün mahlûkat, bunun bir zerresini önlemeye gayret etseydik; önlemeye gücümüzün yetmediğini de biliyorsun. Artık ne diye beni kınıyorsun?» Diğer taraftan kınama aklî değil şer'î olmalıdır. Allah Taâlâ Âdem (Aleyhisselâm) 'in tevbesini kabul ederek hatâsını bağışladıktan sonra onu kınamak din yönünden yersiz sayılır.
Bir soru Eğer bir günahkâr da Âdem (Aleyhisselâm) gibi «Ne yapayım? Allah bu günahı benim hakkımda takdir etti» der ise biz onu kmamıyacak mıyız? Şer'in emrettiği cezaları tatbik etmiyecek miyiz?
Cevap Günahkâr adam dünyada yaşamakta olduğu için Dini emir ve yasaklara saygılı olmak ve elindeki iradeyi iyi kullanmak sorumluluğunu ve yükümlülüğünü taşımaktadır. Mükelleflere uygulanması gerekli olan kınama, tekdir ve her türlü şer'î cezaların bu kimseye uygulanması icap eder. Onu sorumlu tutup cezalandırmak hem onu hem de benzerlerini kötülüklerden men'etmeye yarar. Fakat Âdem (Aleyhisselâm) dünyadan ayrılmış olup sorumluluğu ve dünyevî yönden cezalandırılması söz konusu değildir.   Bu durum-
da Musa (Aleyhisselâm) 'in bu olayı ona açmasında hiç bir fayda yoktur. Bilâkis bu söz ile ona eziyet etmiş ve onu mahcup bırakmış olur. [155]

81) Ali (Radiyallahü ank)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur.
«Kul, (şu) dört şeye inanmadıkça iman etmiş olmaz. Allah'ın varlığına, birliğine, ortağının olmadığına; şüphesiz benim, Allah'ın Resulü olduğuma; öldükten sonra dirilmeye ve kader'e (iman etme-si gerekir.)» [156]

İzahı

Hadîste sayılan 4 şeye inanmayan kimsenin -îman etmiş olmaz» sözünden «Hiç imanı yoktur» mânasının murad olduğu söylenmiştir. Bu mânaya göre 4 şeyden birisine inanmayan kişi kâfir olur. Buna göre Kader'e inanmayan kadercilerin kâfir olması gerekir ki; bu hüküm, Cumhur'un görüşüne ters düşer.

82) Hz. Âişe (Radiyallahü anhâyûsn, rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensar'dan erginlik çağına ermiyen bir erkek çocuğun cenazesine davet edildi. Ben de :
«Yâ Resûlallah! ne mutlu buna. Hiç bir kötülük (günah) işlemedi, günah işleme çağına ermedi. (Onun için bu çocuk) Cennet kuşlarından bir kuştur.» dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Âişeî Şu söylediğin sözden başka şey (yani susman) daha uygun olur. Şüphesiz Allah Cennet için bir kısım insanlar yarattı. Onları babalarının bellerinde iken Cennet için yarattı. Cehennem için de bazı insanları yarattı. Onları babalarının bellerinde iken Cehennem için yarattı.» [157]

İzahı

Ensar'dan bulûğ çağma ermemiş olan bu çocuğun Cennetlik olduğunu söyliyen Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) annemiz, burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz tarafından ikay ediliyor ve durup susmasının daha iyi olduğu işaret ediliyor.Daha sonra da Cennetlik ve Cehennemlik olmak durumunun insanların yaratılmasından önce takdir edilmiş olduğu bildiriliyor.
Müslim, bu hadisi ayni isnad ile Kader bahsinde tahriç etmiştir.Nevevi bu hadisin geçtiği bab'ta diyor ki:
Bâzıları, müslümanların erginlik çağına varmadan ölen çocuklarının Cennetlik olup olmadıkları hususunda bu hadise dayanarak susmayı tercih etmişlerdir. Fakat bu görüş tutarsızdır. Sözü muteber olan İslâm âlimleri, müslümanların, küçük yaşta iken ölen çocuklarının Cennetlik olduğuna icmâ' etmişlerdir. Çünkü henüz mükellef değillerdir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Aişe (Radiyallahü anhâ)'yi ikaz etmesine gelince, âlimler şöyle

yorumlamışlardır:Keskin bir delili yok iken çarçabuk hüküm verip kat'î konuşmaktan Âişe (Radiyallahü anhâ) 'yi sakındırmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle söylemiş olması umulur. Yahut da Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) :
Müslümanların çocuklarının Cennetlik olduğunu bilmeden Önce Âişe (Radiyallahü anhâ)'ye bu sözü söyledi. Bilâhare bunların Cennetlik olduğunu bilince durumu şu ve benzeri hadislerle belirtti, denilebilir.
= Erginlik çağına varmadan 3 çocuğu ölen hiç bir müslüman yoktur ki Allah onu, çocuklarına bahşettiği rahmet sayesinde Cennete dahil etmiş olmasın.»
Kâfirlerin küçük yaşta ölen çocukları hakkında ise 3 görüş vardır: Âlimlerin çoğu bunların, babaları gibi Cehennemlik olduğunu söylemiştir. Bir gurup âlim, bu mes'elede kesin bir şey söylememiştir. Muhakkik âlimlerin söylediği ve en sıhhatli sayılan görüşe göre bunlar da Cennetliktir.
Muhakkiklerin delillerinden birisi Buhari' nin rivayet ettiği İbrahim Halil (Aleyhis'salâtü ves'selâm) 'in şu hadisidir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cennette Hz. İbrahim (Aleyhis'salâtü ves'selâm) ile görüşürken İbrahim (Aleyhis'salâtü ves'selâm)'in çevresinde insanların çocuklarını oturmuş olarak gördüğünü bildirince, Sahabîler:
«Yâ Resûlallah! Müşriklerin çocukları da mı?» diye sordular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Evet müşriklerin çocukları da (onun etrafında idiler)» diye cevap veriyor.
Delillerinden bir başkası da:Ve biz Resul göndermedikçe (kimseyi) tâzib edici değiliz.[158]
Erginlik çağma varmamış olan çocuk mükellef sayılmaz.[159]
Sindi de hadisin açıklamasını yaparken Nevevî' den naklen kısa bir malûmat verdikten sonra diyor ki: «Bir ölünün durumu hakkında en ihtiyatlı olanı susmaktır. Çünkü mes'ele insanların meçhulüdür. İbadet durumu ile pe"k çözülecek gibi değildir. En basît neden şudur: Ölen çocuğun baba ve annesinin îman üzere öldükleri sabit midir?»

83) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Kureyş kabilesine mensup müşrikler gelip Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kader konusunda mücadele ve çekişmeye giriştiler, (Müşrikler kader'i inkâr ediyorlardı.) Bu hâdise üzerine şu (iki) âyet indi :
«O gün ki mücrimler yüzleri üzerine (Cehennem) ateşi içinde sürükleneceklerdir. (Ve onlara) : tadın Cehennemin (şiddetli) dokunuşunu! (denecektir.) Şüphesiz her şeyi bir kader ile yarattık. [160]

84) Ebû Müleyke (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi Âişe (Radiyallahü anhâ) giderek kader konusunda ona bir şeyler anlattı Âişe : Ben Resûlullah (Satlallah üAleyhi ve Sellem)'den işittim buyurdular ki:
-Kim kader mes'elesine ait az bir konuşma (bile) yaparsa Âhiret günü bu konuşmasından sorumlu tutulur. Ve kim bu konuda hiç konuşmaz ise niçin konuşmadı diye sorguya çekilmez. [161]

İzahı

İbn-i Mâceh bu hadîsin senedindeki ravîleri zikrederken; râvîîerden Yahya bin Osman' dan iki koldan rivayette bulunur. İlk rivayette Malik bin İsmail ve EbûBekr bin Şeybe,ikinci kolda ise Abdülmelik bin Sinan ve Hazım bin Yahya vardır. Müellif, ikinci kolu Ebü'l-Hasan el-Kattan* dan naklediyor. Zavaid'de bu hadîsin isnadının zayıf olduğu söylenmiştir, deniliyor. Sindi diyor ki, çünkü hadisçiler Yahya bin Osman'in zayıf olduğunda ittifak etmiştir ve îbn-i Maîn, Buharı ve îbn-i Hib-ban da «Yahya bin Osman'm hadisleri münkerdir» demişlerdir. Ravilerden Yahya bin Abdillah bin Müleyke hakkında ise İbn-i Hibban şöyle söyler:
«Yahya bin Abdillah bin Müleyke Sika'dır, hadisleri muteberdir. Ama râvisi Yahya bin Osman olunca durum tam tersinedir.»
Metinde, kader konusunda az dahi konuşmanın iyi olmadığı ve konuşmacıların Âhirette sorumlu tutulacakları veya yaptıkları konuşmaların tetkik edileceği belirtiliyor.Diğer taraftan kader mes'e-lesi üzerinde hiç konuşma yapmıyan kimsenin Âhiret günü, sükûtundan dolayı hesaba çekilmiyeceği bildiriliyor. Şu halde kader konusunda konuşmamak daha hayırlı olur.

85) Şuayb (Radiyallahü anh)'den, babası Muhammed b. Abdillah (Radiyallakü atıhüm)'ün şöyle

dediği rivayet edilmiştir :
Ashab-ı Kiram, (Radiyallahü anhüm) kader mes'elesİni tartışırken; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yanına aniden geldi. Tartıştıklarını anlayınca Öfkesinden (mübarek) yüzünde nar tanesi yarılmış gibi kıpkırmızı oldu. Biraz sonra onlara dedi ki :
«Bununla mı emrolundunuz veya bunun için mi yaratıldınız? Kur'an'ın bir kısım âyetlerini diğer bir kısım âyetlerle vuruşturuyorsunuz. Sizden önceki ümmetler ancak bu tip (lüzumsuz) tartışma ile helak oldular.» Râvi (Muhammed) dedi ki: (Babam) Abdullah bin Amr şöyle söyledi:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m (bazı) meclislerinden nefsimin beni geri bıraktığını beğenirdim. Hele bu meclisten beni geri bıraktığını çok beğendim. [162]

İzahı

Hadîsin metninden anlaşıldığına göre Sahabîler, bahis konusu mecliste Kader'in varlığı ve yokluğu hususunda münâkaşa etmişler ve iki taraf da savundukları görüşü te'yid için ilgili gördükleri âyetleri delil olarak göstermek istemişlerdir. Hadîsin metninde geçen :
«Siz Kur'an'ın bir kısım âyetlerini diğer bir kısım âyetlerle vuruşturuyorsunuz», cümlesi bu sebeple kullanılmıştır.
Hadîsin metnindeki «Siz bununla mı emrolundunuz veyahut bunun için mi yaratıldınız» tâbirinden maksad budur:
Siz kader mes'elesi ile uğraşmak ve bu sahada tartışmalarda bulunmak ile mükellef tutulmamışsınız. Mükellef olduğunuz kulluk ve-sâir görevler besbellidir. Yükümlü bulunduğunuz hizmetlerinizi yerine getirmekle meşgul olunuz. Keza, kader mes'elesi ile zamanınızı geçirmek için de yaratılmış değilsiniz. Öyle ise bununla meşgul olmaya ne lüzum ve ihtiyaç vardır?
Ashâb-ı Kiram'in kader mes'elesi hususunda münâkaşaya giriştiklerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m öfkelendiğini haber alan Abdullah bin Amr (Radiyallahü anh) Resûl-i Ekrem'in öfkelenmesine sebep olan bu mecliste bulunmadığına memnun oluyor.Daha önce de benzer bazı meclislerde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hoşlanmadığı durumların vuku bulduğu ve o meclislerde kendisinin bulunmadığı anlaşılıyor.Fakat bu tip meclislerden en çok bu meclisin Peygamber efendimizi kızdırdığı belirleniyor. Bu durum da kader mes'elesi hakkında münâkaşa ve tartışmanın Fahr-i Kâinat efendimizi üzen bir hareket olduğunu ve en azından faydasız bir enerji israfı olduğunu bizlere sezdiriyor.
Zevâid'de bu isnadın Sahih olduğu ve Ricalinin Sika zatlar olduğu bildiriliyor. Sindi, bunu naklettikten sonra diyor ki:
«Ravi Amr bin Şuayb'in babasından ve babasının da dedesinden yaptığı rivayetin zayıflığına dair konuşulan sözler iştihar etmiştir. Hatta bazıları bunların rivayeti ile teşekkül eden isnad mutlaka «Mevzu» cinsindendir, demişler. Bu sebeple Buharı ve Müslim bu isnad ile hiç rivayette bulunmamışlardır.Zevâid bu konuşmalara itibar etmiş olsaydı bu isnadın sahih olduğunu söylemezdi. Eğer bu isnad «Hasen»'dir, deseydi daha iyi olurdu.»
Tirmizi bu hadîs metnini Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'nin rivayeti ile tahriç etmiştir.

86) (Abdullah) tbn-i Ömer (Radiyallahü anhümâ)'dan : Şöyle dedi-i rivayet edilmiştir: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(İslâm dininde) hastalığın (kendiliğinden) bulaşması yok, kuşlarda uğursuzluk yok, baykuş ve Ükey'in (ötmesi veya evin damına konmasının) uğursuzluğu da yoktur.» buyurdu. Bir a'rabi ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Sen, (hastalığın bulaşması yoktur, buyurdun. Ama) uyuz olan bir devenin deve sürüsünün tümünü uyuz ettiğini gördün mü (buna ne dersin)?» dedi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte; O (onların uyuz edilmeleri), kaderdir. (Yoksa) kim ilk deveyi uyuz etti?»buvurdu. [163]

İzahı

Kader'in varlığını isbatlayan bu hadis müteaddit senedler ile ve mânayı değiştirmeyen biraz lâfız değişikliği ile Buhar! ve Müslim'de de rivayet edilmiştir.
Bu hadîs câhiliyet devrinin kökleşmiş hurafe ve efsanelerinden bir dizisini yıkmıştır. Şöyle ki:
Câhiliyet devrinde bulaşıcı hastalıkların ilâhi takdirin etkisi olmadan kendiliğinden bulaştığına inanılıyordu. İslâm dinine göre sebeplerin etkisi zahirîdir. Asıl müessir Allah'tır. Meselâ ateş yakar. Fakat ateşe yakma gücünü veren ve yaktıran Allah'tır. O, dilerse yakma gücünü ateşten alır. Nitekim Hz. ibrahim (Aley-his'salâtü ves'selâm) için Nemrud'un koca ateşini gül bahçesine

dönüştürdü. Bulaşıcı hastalıkların sirayeti de ancak Allah'ın kaza ve kader hükmü ile olabilir. Kâinatta hiç bir olay kaderin dışında meydana gelmediğine göre bu sirayet olayı da kendiliğinden olamaz. Bununla beraber bulaşıcı hastalıklardan korunmak ve gerekli tedbirlerde kusur etmemek yolunda da Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurduğu hadîslerle ışık tutmuştur.
Buharı' nin Tıb kitabında Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet ettiği bu hadisin.sonunda geçen;
«Bulaşıcı olan,cüzzâm hastasından aslandan kaçar gibi kaç» cümlesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bulaşıcı hastalıklara karşı nasıl bir tavır takınılmasının gerekliliğini emrettiğini göstermektedir. Keza,
Buhari'nin «Tıb Kitabında Ebü Hüreyre (Radıyaüâhü anh) "den rivayet ettiği «Sakın hasta deveyi sağlam devenin yanına uğratmayınız!» hadîsi de bulaşıcı hastalıklara karşı gerekli tedbiri almanın lüzumunu bildiriyor. Ebû Nuaym'ın İbn-i Ebî Evfa (Radiyallahü anh) 'dan rivayet ettiğine göre," Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cüzzamlı ile görüşürken aranızda bir veya iki süngü boyu mesafe bulunsun», buyurmuştur.
Buhari ve Müslim'in Tıb kitabına aldıkları bir ha-dis-i şerife göre, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir yerde taun olduğunu duyarsanız oraya girmeyiniz. Bulunduğunuz bir yerde taun hastalığı çıkarsa oradan çıkmaymiz» buyurmuştur.Bu ve benzeri hadîsler, bulaşıcı hastalıklara karşı uygulanan karantina usulünün en güzel şekilleridir.Keza, Buharı ve Müslim, Tıb bölümünde rivayet ettiklerine göre Hz. Ömer (Radiyallahü anh) halife iken Şam'a gittiğinde, varacağı mıntıkada taâun hastalığı olduğunu duyunca Ashâb-ı Kiram ile istişare ettikten sonra Şam'a girmemeye karar verip oradan geri dönmüştür.Tafsilâtı inşaallah Tıb kitabında göreceğiz.
Hadîs metnindeki «Advâ» kelimesi hastalığın bulaşması demektir.Yukardan beri belirttiğimiz gibi hastalığın bulaşması ancak Allah'ın takdiri ile olur, kendiliğinden olmaz.
Hadiste geçen «Tıyere» de bir işe gitmek için evinden çıkan yolcunun, önünden kuş veya başka hayvanın geçmesini uğursuzluk telâkki ederek işine gitmekten vazgeçmesi ve yolundan geri dönmesidir. Bu da câhiliyet devrinin batıl âdetlerindendir. Hiç kimseye yarar veya zarar sağlıyamayan hayvan geçişini uğursuz saymak insanların çalışma azmini kırar; iradesine olumsuz yönden etki yapar, şahsî teşebbüslerini engeller. Hadis, bu kötü âdet ve inanışı kökünden yıktı.
«Hâme» tabiri ise Türkçe Ükey denilen ve geceleyin uçan kuştur.Câhiliyet devrindeki Araplar bu kuşu da uğursuz sayarlardı. Ca-hiliyetin anlayış ve inanışına göre katil malûm olup kısas cezası görmeyince maktulün ruhu «Hâme» kuşu kalıbına girerek geceleri gelir:Beni sulayınız!Beni sulayımz! diye ötermiş.Katil kısas edilince uçar gidermiş.Hadîs bu hurafeyi de menediyor. Bâzı âlimler de «Hâme» ile baykuş kaydedilmiştir, derler. Bu kuş öteden beri bir çok ülkede uğursuz sayılagelmiştir.Baykuşun bir evin dam veya yakınında ötmesi ev halkına uğursuzluk getiriyormuş. Hadis bunun da yersiz olduğunu belirtir.
Buharı ve Müslim'in bazı rivayetlerinde «Ve lâ safara - safar da yoktur.» ibaresi de mevcuttur. Müellifin 43. bab'ta rivayet ettiği 3535 nolu hadîste de bu ilâve vardır.
Safer: Hicrî takvimin hesabına göre yılın 2'nci ayıdır. Yılın ilk ayı olan Muharrem, Eşhûr-i Hürüm (= haram aylar) dendir. Araplar cahiliyet devrinde Eşhür-i Hürüm'e saygılı oldukları için bıa aylarda savaş, katil ve soygunlar yapmak istemezlerdi, Bir de bunun hilesini çıkarırlardı. Meselâ Muharrem ayında savaşmak isteyenler bu ayın haramlığını «Nesî» dedikleri usûlle bir sonraki Safer ayma sözde aktarırlardı. Artık savaşma yasak-lığı Safer ayına ait olurdu. Resûl-i Ekrem bunu da geçersiz sayarak Safer ayının Eşhür-i Hürüm'den olamıyacağını burada bildiriyor. Asr-ı Saadetten zamanımıza kadar devam edegelen bir anlayışa göre bu ayda kıyılan nikâh devamsız olur. «Safer'de uğursuzluk yoktur» buyurulmakla böyle telâkkilerin tamamen yanlış ve yersiz olduğu belirtilmiş oluyor.Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) : «Benim nikâhım ve zifaf un Safer ayında oldu» buyurduğuna göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hurafenin kaldırılmasına bizzat fiilleri ile de çalışmıştır.
Zevâid'de bu hadîsin senedinin zayıf olduğu, zira ravîler içinde zayıf sayılan Yahya bin Ebî Hayye'nin bulunduğu belirtildikten sonra Tirmizi' nin de bu hadisi İbn-i Mes'ûd yolu ile rivayet ettiği ifade ediliyor. Sindi, bu nakli yaptıktan sonra diyor ki: Tirmizî, tbn-i Mâceh gibi bu hadîsi «Kader» bahsinde almıştır. Fakat Buhari, Müslim ve Ebû Dâvud bu hadisi Tıb bahsinde Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhl'den rivayette bulunmuşlardır.

87) Şa'bî (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Adiy bin Hatim [164]Kûfe'ye geldiği zaman Küfe halkının fıkıhçılarından bir grupla yanına vardık

ve ona : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim hadîsleri bize naklet, dedik. Kendisi de dedi ki :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardım. Resûl-i Ekrem, bana :
— «Ey Hatim oğlu Adiy! Müslüman ol ki selâmete eresin.» buyurdu. Ben de O'na:
— «İslâm nedir?» diye sordum. Kendileri:
— «(îslâm) Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim şüphesiz Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmen ve kader'in hayrine, şerrine, tatlısına, acısına, tümü ile iman etmendir», dedi. [165]

İzahı

Hadîsin metnindeki «Müslüman ol ki selâmete eresin» tâbirinden murâd kalben iman ve tasdik etmek ile beraber İslâm alâmeti olan kelime-i şehâdeti getirmektir. Çünkü iman bahsinde izah edildiği gibi önemli olan kalbin tasdikidir. Selâmete erişmek de ebedî Cehennemlikten korunmak ve kurtulmaktır: Yoksa zahirinden sanıldığı gibi her türlü azaptan emin olmak kasdedilmemiştir. Çünkü müslüman kişi, işlediği günahlardan dolayı tazib edilebilir; Allah'ın dilemesine kalmış bir şeydir.
Zevâid, bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu, çünkü râvî Abdü'1-A'1â'nin zayıflığında hadîs ehlinin müttefik olduğunu belirtiyor. Fakat Tirmizî. bu hadîsi Câbir'in rivayeti ile tahriç etmiştir.

88) Ebû Mûsa'l-Eş'arî [166](Radiyallahü anh)'den:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği mervîdir : «Kalbin durumu, bomboş arazide rüzgârların döndürdüğü kuşun yeleği haline benzer.» [167]

İzahı

Bomboş ve dümdüz arazide muhtelif yönlerden esen rüzgârlar, kuş yeleğini nasıl evirip çevirir, çeşitli istikâmetlere sürükler, artık tüy taneciğinin istikrar ve sebatı söz konusu olmaz ise kalb de çeşitli yönlerden gelen etkenler muvacehesinde kolay kolay tutunamaz . ve muhtelif doğrultulara yöneltilir. Bu sebeple kalbin iman üzerinde istikrarlı durması için Allah'a sığmmah ve inayetini dâima dilemelidir. Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bile:
Allah'ım! Kalbimi dinin (olan İslâmiyet) üzerinde sabit kıl» diye dua eder ve böylece bizim de bu nevi duaya devam etmenizi sünnet kılar. Allah tüm ehl-i imanın kalblerini her türlü olumsuz etkilerden ve imanlarını tüm tehlikelerden saklasın. Âmin.

89) Câbir (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Ensar'dan bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek : Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim bir cariyem vardır. Ben ondan azıl ediyorum? (Bu hareketim caiz mi?), diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona :
«Cariyen için takdir edilmiş olan şey (çocuk) kendisine gelecektir.» dedi, Bundan bir süre sonra Ensarî zât, Resûl-i Ekrem'e geldi ve: O cariyem hâmile oldu! dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Bir nefis için takdir edilmiş olan şey mutlaka olur. [168]

İzahı

Sindi diyor ki bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvud, Nikâh kitabında, kendi senedleriyle Câbir'den rivayet etmişlerdir.
Buharî ve Müslim Nikâh kitabında azıl için özel birer bab açmışlardır.
Aziî: Çocuk olmaması için cinsi temas yapılırken inzal anında meninin dışarda akıtılması demektir. Bu konuda çok hadîs mevcuttur.
Sahîh-i Müslim Sarihi Nevevi bu bab'm gerisinde şöyle der:
Azil; bizce mutlaka mekruhtur. Yani kadın hür olsun, câriye olsun- onun muvafakati alınsın; alınmasın bu işte kerâhat vardır.Çünkü bu, neslin kesilmesine yol açar. Azlin haramhğına gelince, arkadaşlarımız demişler ki:
Kişinin sahib olduğu cariyesinden veya nikahladığı cariyeden izin almadan bile azıl yapması haram değildir. Çünkü sahip olduğu cariyeden çocuğu olunca, câriye ümmü'l-Veled olur. Artık satılamaz.Nikâhlı cariyeden doğan çocuk ise annesine uyarak köle sayılır.Her iki mes'elede zevç

mutazarrır olur. Onun için azıl yapması haram sayılmaz.
Kişinin hür olan karısının müsaadesi ile azıl yapması da haram değildir.' Karısının izni olmadığı takdirde ise en kuvvetli kavle göre azil yine haram değildir.
Bu konuda vârid olan hadislerin bir kısmı azli yasaklarken; diğer bir kısmı izin veriyor. Âlimler bu hadîsler arasında görülen zahiri ihtilâfın hakikatta bulunmadığını izah ederek; yasaklama, tenzihen kerahet anlamında ve izin vermek de haram olmadığı mânasında yorumlanır, demişlerdir.
Konu ile ilgili şer'î hükümler ve hadîslerin yorumu özetle bundan ibarettir.
Hür olan karısından izin almadan azilde bulunmanın haram olduğunu söyleyenler, azil işinde kadın mutazarrır olduğundan caiz sayılması için onun izni şarttır, demişlerdir.[169]
Müellif de Nikâh -kitabında azil için müstakil bir bâb ayırmıştır. 1926, 1927 ve 1928 No.lu hadîsler buna aittir. İnşaallah orada daha geniş izahat vereceğiz.

90) Sevbân[170] (Radiyallahü anh)'den, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Birr (= hayır, iyilik, ihsan) den başka bir şey ömrü arttırmaz ve dua'dan başka bir şey kader'i geri döndürmez. Şüphesiz adam, İşlediği günah yüzünden de rızkından mahrum kılınır.[171]

İzahı

Hadîsin metninden hayır ve iyiliğin ömrün artmasına vesile olduğu anlaşılıyor. Âlimler bunu çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır. Bâzılarına göre maksad şudur: Hayır ve iyilik eden kişi, kısa bile olsa ömründen bol bol yararlanır.» Başkasının ömrü daha uzun olsa bile onun kadar yararlanamaz. Bir kısım âlimler de şöyle yorumlamışlardır : Aynı şahıs hayır ve ihsanda bulunmazsa ömrü kısa olur. Bunları işlerse hakîkatan ömrü uzatılır. Tabiî bu farklı durum, muallak olan takdir'de tahakkuk eder. Kader'e memur edilen melek bu muallâk kaderi bilir. Bunun ötesinde ne olduğunu bilemez. Ama îlm-i İlâhîde kesin durum bellidir. Yani ilgili şahsın cüzi iradesini hayırda kullanıp uzun ömürlümü olacağı veya iradesini hayırda kullanamayıp kısa olan ömrümü yaşayacağı Alah katında malûmdur.
«Allah dilediğini mahveder, dilediğini isbat eder.Değişikliğe hiç uğramıyan Ümmü'I-Kitab ancak O'nun katandadır.» (Ra'd 38)
Metindeki «Duadan başka bir şey kaderi geri çevirmez» tabiri de aynı şekilde yorumlanır.Metnin iki fırkası birlikte ele alındığında, ömrün uzamasına ait kader'in değişmesinin hem dua ile hem de ha- -yır ve iyilik ile mümkün olduğu, diğer mukadderatın ancak dua ile değişebileceği anlaşılıyor. Tabii bu kader değişikliği yukarda anılan mânaya yorumlanır.
Sindi' nin İmam Gazali' den naklen aldığı bir soru ve cevap :
Soru: Kaza ve Kader'in gerçek mânada değişmesine imkân olmadığına göre dua'nm ne gibi faydası olur?
Cevap: Dua'nın yardımı ile belâların def edilmesi kaza ve kader cümlesindendir.Çünkü dua etmek belânın reddine ve ilâhî rahmetin gelişine sebeptir.Nasıl ki tohum, yerden bitkilerin çıkmasına ve kalkan, okun define sebeptir.
Sindi diyor ki:Bence, duanın tâat, ibadet oluşu ve kulun dua etmekle emrolunmuş olması duanın faydalı oluşu için kâfidir.
«Adam işlediği günah yüzünden de rızkından mahrum kılınır» fırkası da şu şekilde yorumlanmıştır. Günah işlemediği takdirde kendisine tahsis ve takdir edilmiş olan bol rızık günah işlemesi ile kısıtlanmış olur. Veyahut kendisi için tahsis ve takdir edilmiş olan rızık kısıtlanmadan eline geçirilmekle beraber günah işlemesi yüzünden her hangi bir yol ile elinden çıkar gider, dolayısı ile o rızıktan mahrum kılınmış olur.
Zevâid sahibi der ki: Bu hadîsin sıhhat durumunu şeyhimiz Ebü'1-Fadl el-Karafi'ye sordum. «Hadîsin *Hasen» olduğunu ve üçüncü fıkrasının Nesai tarafından da rivayet edildiğini» söyledi.İlk iki fıkrayı da Tirmizi, Selman' dan rivayet etmiştir.

91) Süraka bin Cü'şüm[172] (Radiyallakü a» A)'den. rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki :
—Yâ Resûlallah! Amel, kaderleri çizen kalemin yazdığı mukadderatın cümlesinde mi ki artık kalem onun işini tamamlamış ve kurumuştur? yoksa amel (için geçmişte bir kader oluşu bahis konusu olmayıp kişinin) istikbalde takınacağı tavra göre mi (tahakkuk eder) ? Resûl-İ Ekrem

buyurdu ki:
«Amel, kader ile tesbit edilmiş olan mukadderattan olup kalemin yazıp kuruduğu hususlar içindedir. Herkes ne için yaratıldı ise ona müyesser kılınır.[173]

İzahı

Sindî itiraz sebebini şöyle açıklar:Havilerden Mücâhid ,Sürâka'dan hadîs işitmemiştir. Bu sebeple senedde bir kesiklik olsa gerek. Diğer taraftan râvilerden Ata' nın durumu da ihtilaflıdır Sindi diyor ki bu hadisi Ebû Dâvud, İbn-i Ömer yolu ile rivayet etmiştir.
Hadîsin metninden anlaşıldığına göre kulun her türlü amel ve çar lışması tamamen mukadderatın şümulüne dahil olup hepsi kaza ve kadere dahildir. Kader dışında bir şey yoktur. Mukadderatı çizen kalem kurumuştur. Yeniden bir şey değiştirecek değildir.
Buharî'nin sarihlerinden Kastalânî' nin nakline göre Halife Me'mun'un Horasan valisi Abdullah bin Tahir, Hüseyin Bin Fazl'a «Rahman sûresinin:ner Sün ve ner zaman bir emirde, bir iştedir.» 29. âyeti ile «Birşeye Allah'ın ilim, kudret ve idaresi taallûk ettf. mi artık kader çizen kalem kurur, (ezeli hüküm değişmez olur)» hadîsi bana müşkil geldi. Bunlar arasında görülen zahirî farkın sırrını çözemedim diye soru sormuş. Hüseyin İbn-i Fazl;I5 Ayetteki işler Allah Teâlâ'nın her an açıkladığı ve yarattığı şeylerdir. Ezelde takdir buyurduğu şeyler değildir.» demekle aydınlatıcı cevap verince bu ilmi ve veciz cevaptan duygulanan Emir, kalkarak İbn-i Faz1'ın alnından öpmüştür. [174]

92) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anh >'den :
Resûl-i Ekrem (Sallallakü Aleyhi ve Seilem), şöyle buyurdu; dediği rivayet edilmiştir.
«Bu ümmetin mecûsîleri Allah'ın kaderlerini tekzib edenlerdir. Hastalanırlarsa onları ziyaret etmeyiniz, ölürler ise cenazelerinde bulunmayınız ve onlara rastlarsanız onlara selâm veriniz.» [175]

İzahı

İbn-i Mâceh'in haşiyesi Miftahü'1-Hace bu hadîs üzerinde şunları yazar:
«Kaderi inkâr edenlerin mecûSîlere benzetilmesi sebebi budur ki: Mecûsîler Nur (ışık) ve zulmet (karanlık) diye iki ilâha inanırlar. Hayırlı şeylerin Nur'dan ve serlerin Zulmet'ten meydana geldiğine itikad ederler. Kaderciler de hayrı Allah'a, şerri de insan ve şeytana isnad ederler. Halbuki hayır olsun şer olsun her şeyin yaratıcısı ve mucidi Allah'tır. Öyle ise yaratılış ve icad yönünden her şeyi Allah'a, isnad etmek gerekir. Ama hayır ve şerri işleme ve kazanma bakımından insana isnad etmek gerekir. Çünkü ikisinin de faili insandır.»
Ebû Dâvud bu hadisi Huzeyfe (Radiyallahü anh) 'den ve ayrıca İbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'den rivayet etmiştir.Tirmizî de hadîsi tahriç ederek «Hasen» olduğunu söylemiştir. Hâkim ise sahih olduğunu beyan etmiştir. İbn-i Hacer de Müs1im'in şartı üzerine bunun «Sahih» olduğunu tahkik etti. [176]

— Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemvin Sahabîleri (Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn)'in Faziletlerinin Beyanı Babı

Sahabî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'i mü'min olarak gören veya âmâ olduğu için göremeyip Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) tarafından görülen ve iman üzerinde ölen kimsedir
Sahabî: Başka türlü de tarif edilmiş ise de en meşhur tarif budur. Abdullah İbn-i Ümmi Mektûm, âmâ olduğu için Peygamber'i görmediği halde sahabî tarifine girer. Peygamber'! görüp müslümanhğı kabul ettikten sonra irtidad eden İbn-i Hata,Rebia İbn-i Ümeyye ve Mikyas gibi kişiler de sahabî tarifinden çıkmış olurlar. Çünkü müslüman olarak ölmek sahabîliğin önemli bir şartıdır.
Bâzı âlimler sohbet esnasında erginlik çağına varmış olmayı da sahabîlik için şart koşmuşlar ise de bu şart rivayet âlimlerinin Cumhuru tarafından reddedilmiştir.
Diğer bir kısım ilim adamları şahabı sayılabilmek için uzun zaman Peygamberin sohbetinde bulunmayı; hatta, bazıları bu arkadaşlığın 1-2 yıl devam etmesini ve 1 - 2 savaşta beraber bulunmayı gerekli görmüşler ise de bu da şayân-ı kabul görülmemiştir. Hele bir kısım âlimler

sahabîlik için Peygamber'den hadîs rivayeti de aramışlardır.
Fazilet:Eksiklik, kusur ve rezaletin karşıtıdır. Bu duruma göre fazilet, kişiye yükseklik ver,en olgunluk, dolgunluk, güzel huy ve yapıcı hal ve harekettir. [177]

Hz, Ebü Bekir Sıddîk[178] (Radiyallahü Anhi) 'İn Fazileti

93) Abdullah (Radiyallahü anhyden : Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Dikkat ediniz! Kendisini halil edindiğimi sanan her halilin hainliğinden beriyim. Ben bir halil ittihaz etmiş olsaydım Ebû Bekr'i halîl edinirdim. Hakîkatta sizin arkadaşınız, Allah'ın halilidir. (Ra-vilerden) Vekî' dedi ki («Arkadaşınız» tabiri ile) Resûlullah kendi nefsini kasdediyor.» [179]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Hullet» (= halillik) : Sevenin kalbinde yerleşen öyle bir sadâkat ve mahabbettir ki gönülde mevcut sırları, sevilen adama açıklamaya sahibini zorlar. «Halîl» böyle sadâkat ve mahabbet besleyen dost demektir. Bu duruma göre:
«Ben bir halil ittihaz etseydim Ebû Bekr'i halîl edinirdim» fırkasından murad şu olur: Sırlarıma muttali olacak bir tarzda içime mahabbeti kökleşecek bir insanı sevgili ittihaz etmem benim için caiz olsaydı, ben Ebû Bekr'i seçerdim. Fakat bu vasıfta tek mahbu-bum ancak Allah'tır.
Bâzı ilim adamlarına göre «Halîl» kendisine ihtiyaç duyulan dost demektir. Buna göre de yukardaki fırkanın mânası şöyle olur:
«ihtiyaçlarımda baş vuracağım ve önemli işlerimde dayanacağım bir dost edinseydim bu iş için Ebû Bekr'i ittihaz ederdim. Lâkin her şeyde tek dayanağım ve mercîim yalnız Allah'tır.»
Metindeki «Arkadaşınız Allah'ın halîlidir» cümlesinden maksad da budur: «Arkadaşınız (olan ben) Allah'ı halîl ittihaz etti. Artık başkasını halîl edinemez. Zira bu işte ortaklık olamaz» veyahut «Allah arkadaşınızı (beni) kendi zatına münasip anlamda halîl ittihaz etti. Bu sebeple arkadaşınızın tamamen ona yönelmesi gerekirken başkasını nasıl halîl edinebilir?»
Hadiste belirtilen Ebû Bekr (Radiyallahü anh)'in fazileti apaçık görülmektedir. Çünkü, Resûl-i Ekrem için Allah'tan başka bir halîlin ittihazına cevaz verilseydi Ebû Bekir'i halîl edinilirdi, demek aklın düşünebildiği en yüce bir takdir ve övgüdür.

94) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre, kendisi Resûl-i Ekrem (Saltallakü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir :
«Ebû Bekr'in malı bana yaradığı kadar hiç bir mal bana yararlı olmadı.» Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) dedi ki: Ebû Bekr ağladı ve dedi ki:
— Yâ Resûlallah! Ben ve malım yalnız senindir. Yâ Resûlallah:[180]

İzahı

Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüce huzurunda Ebû Bekr'in gösterdiği edeb ve tevâzua balon. Nasıl kendisini köle gibi düşünerek nefsinin ve malının şahsına ait olmayıp Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in malı olduğunu içtenlikle teyid ediyor.Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teveccühünden duygulanarak ağlıyor...
Zevaid müellifi diyor ki:Tirmizî bu hadisin baş kısmını yani yalnız Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin buyruğunu rivayet etmiştir. Ebû" Bekr'in ağlaması ve ona âid kısmı rivayet etmemiştir.Nesâide «Menâkıh» bölümünde böylece rivayette bulunmuştur.
Sindî, bu izahatı yaptıktan sonra der ki: Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu kısım mâna bakımında Sahîh-i Buharî'de de vardır.

95) Ali (Radiyallahü anh)Jden rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem O'na şöyle buyurmuştur :
Ebû Bekr ve Ömer Nebiler ve Resullerden başka, önce gelen ve sonra gelen tüm Cennetliklerin kühûl (= saçları ağarmaya başlayanlar) m seyyidleri (efendileri) dirler. Yâ Ali! Hayatta oldukları müddetçe onlara (Ebû Bekr ve Ömer'e) haber verme.»
Tirmizi'nin beyânına göre bu hadis müteaddit senedlerle rivayet edilmiş olup bazı cihetlerden «Hasen» kısmmdandır. [181]

İzahı

Cennette herkesin genç olduğu nasslarla sabittir. «Cennetteki Kühûl» tâbirinden maksad, yaşlanmaya başladıktan sonra vefat eden müalümanlardır. Bunların efendileri durumunda olan bu iki H*
fe'nin, haliyle genç yaşta ölen mü'minlerin de efendileri oldukları anlaşılmış olur. Âlimler böyle yorumlamışlardır.[182] Bazıları da metinde geçen «Kehl» kelimesi yaşlı demek olmayıp tam akıllı ve baliğ anlamındadır. Cenab-ı Allah herkesi bu vasıfta Cennete kavuşturacağına göre hadîsin mânası: İki Halife'nin Peygamberlerden başka türlü Cennet ehlinin efendileri oluşlarıdır, demişlerdir.

96) Ebû Saîd-i Hurdî (Radiyallahü anhyden :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir.
«Gök ufuklarının birisinde doğan yıldız, (yerdeki insanlar tarafından, aradaki mesafe uzaklığı dolayısı ile güçlükle) görülebildiği gibi. Cennete yüksek derecelere kavuşanları da, kendilerinden aşağı mertebelerde bulunanlar, (aralarındaki mesafe farkı itibarı ile) zor görebilirler. Şüphesiz Ebû Bekr ve Ömer de o (yüce mertebelere ka-vuşa) nlardandırlar. Hem de daha yüksektedirler.» [183]

İzahı

Hadîs metninin sonundaki «Hem de daha yüksektedirler» lâfzı başka türlü de mânalandırılmıştır.
Sindi diyor ki: Verilen mânalardan birisi şudur :
«Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) Cennetin nimetlerine girdiler.»
Tirmizî'nin haşiyesinde Suyûti' nin rivayet ettiğine göre îbn-i Asâkir, Ebû Said'e, bu cümlenin mânasını sormuş. Ebû Said de:
«Ebû Bekir ve Ömer mezkûr derecelere ehildirler- diye yorumlamıştır.
Başka bir rivayette bu cümle yerine 'O yüce derece onların hakkıdır-, ifadesi kullanılmıştır, ki bu rivayet Ebû Sa id' in yorum şeklini teyid eder. Süfyân bin Uyeyne'den de bu şekilde bir rivayet yapılmıştır.

97) Huzeyfe bin el-Yemân[184] (Radiyallahü anhümâ)'ya şöyle dediği rivayet edilmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz ben aranızda ne kadar kalacağımı (yaşıyacağımı) kesinlikle bilmem. Bunun için benden sonraki (şu) iki zâta uyun» buyurdu. Ve Ebû Bekir ile Ömer (Radiyallahü anhümâ)'ya işaret etti. [185]

İzahı

Hadîs Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) hazretlerinin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katında ne kadar değerli, ne derece din yönünden otoriter ve nasıl bir itimada mazhar olduklarını açıkça ispatlıyor.Sindi: Hadîste iki zâtın hilâfetine işaret bulunduğunu yazar.
Muhacirlerin faziletlerinin beyanı için Buhari' nin ayırdığı bölümde Ebû Bekr (Radiyallahü anh)'in fazilet babında Cübeyr bin Mut'im (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste, Cübeyr şunu anlatıyor:
«Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna geldi, kadın geri dönerken Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve bellem) onun tekrar bir ara uğramasını istemesi üzerine, kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatını kasdeder gibi:
—Ben gelir de seni bulamazsam? diye sordu. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz de:
Şayet beni bulamazsan Ebû Bekr'e baş vur! diye cevapladı.» Miftahü'l-Hâce'de deniliyor ki:
«Ehl-i Sünnet mezheblerine mensup olanlar ittifak etmişlerdir ki; Ashâb-ı Kiram'm en efdalı (üstünü) Ebû Bekr-i Sıddik' tır. Ondan sonra da sırayla Ömer bin Hattab, Osman bin Affan ve Ali bin Ebî Tâ-1ib gelir. Hulâfa-i Raşidîn olan bu dört zâttan sonra Aşere-i Mübeşşere (Cennetle müjdelenen 10 zat) m kalanları gelir. Ebû Mansur-i Bağdadi demiştir ki: Arkadaşlarım4 halifeden sonra Aşere-i Mübeşşere' nin kalanları onlardan sonra da sırası ile Bedir ehli,Uhud ehli, Bey'a tü'r-Rıd v an ehli Ümmet-i Muhammediye'nin en faziletlileri olduklarında ittifak etmişlerdir. Ama bu üstünlüğün zahiri veya bâtmî oluşunda âlimler arasında farklı görüşler vardır.»
Bu konuda geniş tafsilât, Akaid ve Kelâm kitablannda mevcuttur. Onlara müracaat edilebilir.

98) Îbn-İ Ebî Müleyke (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhümâ)'ûan şöyle işittim, demiştir :
Ömer bin Hattâb (Radiyallahü anhiimâ) vefat ettikten sonra, naşı Teneşir tahtası üzerine konup henüz kaldırılmadığı zaman halk onun etrafında toplanarak, dua ediyorlar ve rahmet diliyorlar idî. Veyahut İbn-i Abbâs dedi ki O'nu iyilikle anıyorlar ve rahmetle yâd ediyorlar İdi. Ben de bu cemaat içinde idim.
Bu esnada birisi beni sıkıştırıp omuzumu tutmakla dikkatimi çekti. Ona doğru dönünce bir de baktım ki Ali bin Ebî Talib (Radiyallahü anhytir. Ömer (Radiyallahü anhyt rahmet okuduktan sonra şöyle dedi :
— (Yâ Ömer!) Ben Allah'ın huzuruna senin işlediğin amel gibi bir amel ile çıkmaktan çok hoşlanırım. Senden başka, ameline bu kadar imrendiğim kimseyi bulamadım. Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın muhakkak seni, iki dostunla (Resul-i Ekrem ve Ebû Bekir'le) beraber kılacağını kuvvetle ümid ederdim. Çünkü ben gerçekten çok defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'den:
«Ben Ebû Bekir ve Ömer ile gittim. Ben Ebû Bekir ve Ömer ile girdim. Ben Ebû Bekir ve Ömer ile çıktım» dediğini ışitirdim. Bunun
için ben Allah'ın seni (Ravza-i Mutahhara'ya gömülmekle veya kutsal âlemde) iki dostunla beraber bulunduracağını kuvvetle ümid ederdim.» [186]

İzahı

Buharı bu hadîsi Ebû Bekir ve Ömer (Radiyal-lahü anhümâ) hazretlerinin faziletlerine ait açtığı bab'larda az bir farkla İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhl'den rivayet etmiştir. Hadis her iki zâtın faziletine delâlet eder.Fakat Ebû Bek r'in her şeyde kıdemi bulunduğu ve konuşmalarında Resûl-i Ekrem'in Ebû Bekr'i takdim ettiğini gösterir.
Hadîste geçen *Naşı taht üzerine...1 cümlesinin izahında S i n d î diyor ki:
«Cenazeyi yıkamak için hazırlık yapılırken, Ali bin Ebî Tâ1ib' in yaptığı bu konuşmayı İbn-i Abbâs işitmiştir, denilmiş ise de; bence bu konuşma, naşm kabristana götürülmek üzere tabuta konulduğu zaman cereyan etmiştir. Metindeki 'henüz kaldırılmadığı zaman' ifadesi bu mânaya daha uygun olur.»
Metinde geçen «Yusallûn» Fiilinin «Rahmet diliyorlar» mânasına yorumlanması Sindîye göre daha uygundur. Ama «Cenaze namazını kılıyorlar» şeklinde de yorumlanması muhtemel görülüyor.

99) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyallahü ankümâydan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),(bir ara)Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) arasında olduğu halde çıkıp geldi.Ve : «Biz (Âhiret günü) böylece dirileceğiz», buyurdu.

100) Ebü Cuhayfe (Radiyallahü ank)'den:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhümâ) Nebiler ve Resullerden başka Evvelin ve Âhirin (öncekiler ve sonrakiler) tüm Cennetliklerin Kuhûlünün efendileridir.»
Bu hadis başka bir senedle 95 numarada az bir ilâve ile geçti.

101) Enes (Radiyallahü anh))der\ rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye :
— Yâ Resûlallah! İnsanlar içinde sana en sevimli olan kimdir?» diye soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Aişe'dir» diye cevap verdi. Bu kerre:
— Erkekler içinde kimdir? diye soruldu. Resûl-i Ekrem i
— «Âişe'nin babası!» buyurdu. [187]

Hz. Ömer[188] (Radiyalahü Anh)In Fazileti

102) Abdullah b. Şakîk (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Ben Âişe (Radiyallahü anhâ)'ya.: Ashab-ı Kiram'dan en çok hangisi Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'e daha sevimli idi? diye sordum. Âişe (Radiyallahü anh) :
__ Ebû Bekir idi! diye cevap verdi bu defa:
— Sonra hangisi? dedim. Âişe (Radiyallahü anhâ),
— Ondan sonra Ömer'di! diye cevapladı. Bu kere:
— Daha sonra hangisi? dedim. Bunun üzerine:
— Bunlardan sonra Ebû Ubeyde idi! dedi.» [189]

İzahı

Sindi diyor ki, bu hadiste beyan edilen muhabbet genel olmayıp bazı yönler itibarı iledir. Dolayısı ile bu muhabbetin mesnedi olan fazilet de özeldir. Onun için Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman ve ondan sonra da Hz. Ali'nin üstünlüğü Eh1-ı Sünnet mezhebince kabul edildiği halde bu hadîste Hz.Ömer'den Sonra Hz. Ebû Ubeyde zikredilmiştir. (Radiyallahü anhüm)

103) İbn-i Abbâs (RadiyaUahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Ömer (Radiyallahü anh), müslümanlığı kabul edince Cebrail (Aleyhisse-lam) inerek :
«Yâ Muhammed! Gök ehli Ömer'in müslüman oluşu dolayısı ile müjdelettiler, dedi.[190]

İzahı

Mekke' nin nüfuzlu ve cesur adamlarından ve Kureyş'in ulularından olan Ömer {Radiyallahü anh)'in müslüman olması ile hak dinin kuvvet bulmasından ötürü Semâdakilerin ferah ve se-vinçlerini yekdiğerine açıklamakla müjdeleşmede bulundukları hadîste belirtilmek isteniyor.

104) Übeyy bin Kâ'b [191](Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hakk'ın, musafaha ettiği (toka lastiği) ve selâm verdiği ilk adam Ömer'dir. Hakkın, elinden tutup Cennet'e koyduğu ilk kişi de O'dur.»
Not : Hadisin isnadmdaki râvilerden Dâvud bin Atâ el-Medeni'nin zayıflığına ittifak edildiği için bu isnadın zayıf olduğu ve diğer ravilerin sika oldukları ve Hafız Îmamü'd-Din bin Kesîr'in Câmiü'l-Mesânid adlı eserinde : Bu hadisin cidden Münker olup Mevzu olmaktan uzak olmadığını ve bunun tek nedeninin ravi Davud bin Atâ olduğunu söylediği Zevâid'de belirtilmiştir. [192]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Hak» kelimesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Sindi bu muhtemel mânaları şöyle anlatır :
Hak'tan murad hak sahibidir. O da hakkı ve doğruyu ilhama memur kılınan Melektir. Hak ve doğruyu insanların kalbine atmakla görevli memurun herkesten önce Ömer (Radiyallahü anh) ile tokalaşması, selamlaşması, elinden tutup Cennet'e idhal etmesinin
mânası Ö m e r' in herkesten önce hak ve doğruyu duyup söylemesi, uygulaması ve bunun neticesinde Cennetle mükâfatlanmasında ilerde oluşudur.
Hak'tan maksad, batılın karşıtı da olabilir. Buna göre hakkın Ömer (Radiyallahü anh) ile tokalaşması ve selamlaşması, istişare ve sairede isabetli görüş ve sözün herkesten önce onun tarafından zuhur etmesidir.
Hak ve doğru söz ve hareketlerin Âhiret günü güzel bir suret şeklinde tecessüm ederek Cennet'e götürücü bir rehber olacağı mânası da muhtemeldir. «Elinden tutup...» tabirinden murad da rehberliktir.
Hak hangi mânaya yorumlanırsa yorumlansın burada belirtilen, Ömer (Radiyallahü anh)'in üstünlüğü genel anlamda değildir. Ancak isabetli konuşmadaki başarısı yönü iledir.
Hak'tan, Allah Teâlâ'nın kasdedilmesi ihtimali uzak olmakla beraber sakıncalıdır. Zira bu takdirde, Ömer (Radiyallahü anh)'in peygamberlerden üstünlüğü gibi bir mâna çıkarılabilir, ki bunun imkânsızlığı besbellidir.

105) Âişe (Radiyallahu anh)dan ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Allah'ım! İslâmiyeti bilhassa Hattab oğlu Ömer (in müslüman-lığı kabul etmesi) ile aziz kıl.

[193]

İzahı

«İslâmiyeti aziz kıl» demekten maksad, dini kuvvetlendir; küfre galip kıl ve yardımını lütfet. Bu duâ hemen kabul olundu. Nitekim Ömer (Radiyallahü anh) müslüman oluncaya kadar gizli tutulan İslâmiyet O'nun, dine girdiği gün açığa kavuşturuldu.
Metnin sonunda «Hassaten = bilhassa» kelimesi müellifin rivayetidir. Bu rivayete göre îslâmm aziz kılınması hususunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaptığı dua da yalnız Ömer (Radiyallahü anh)'in adı anılmıştır.
Tirmizî,bu hadîsi iki sened ile rivayet etmiştir:
îbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan yaptığı rivayet şöyledir :
«Allah im! islâmiyeti Ebû Cehil veya Ömertin müslüman olması) ile azîz kıl.»
İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) 'den aldığı rivayet de böyledir:
= Allah'ım! İslâmiyeti Ebû Cehil ve Ömer'den en sevimli olanı İle azız kıl.» Râvi diyor ki: Bu iki şahıstan Resûlullah'a daha sevimli olanı Ömer idi.»
Sindi bunları naklettikten sonra diyor ki:
Muhtemelen Resûl-i Ekrem ilk zamanlarda bu nüfuzlu iki kişiden birisinin müslümanhğı kabul etmesi için duada bulunmuş; daha sonra yalnız Ömer (Radiyallahü anh) için dua etmiştir.
Tirmizi, İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) 'in rivayet ettiği hadîsin Hasen ve Sahih olduğunu, fakat Ibn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'in rivayetinin Garip olduğunu söylemiştir.

106) Abdullah bin Selime[194] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Hz. Ali (Radiyallahü anh)'âen şöyle söylediğini işittim, demiştir :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra insanların en hayırlısı Ebû Bekir'dir ve Ebû Bekir'den sonra da nâsın en hayırlısı Ömer'dir.

107) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) meclisinde oturuyor idik. O, bize şöyle buyurdu :
-Ben bir ara uyurken kendimi Cennette gördüm. O esnada bir kadın bir köşkün yanında abdest alıyordu. Ben (orada bulunanlara) «Bu köşk kim için (yapılmış) dir?» diye sordum. Kadın j Ömer (Ibn-i Hattab) için! dedi. «(Buraya girip bakmak istedim. Fakat) Ömer'in gayretini (kıskançlığını) hatırladım da hemen geri döndüm.» Ebû Hüreyre dedi ki:
«(Resûl-i Ekrem'in müjdesinden duygulanan) Ömer (Radİyallahü anh) (sevincinden) ağladı da! Yâ Resûlallah! Babam, anam sana feda olsun, sana karşı mı kıskançlık edeceğim? dedi.» [195]

İzahı

Buharı, hadisi Hz.Ömer (Radİyallahü anh)'in mena-kıbı için açtığı babta, ayrıca Cennetin halen mevcut olduğuna tahsis ettiği babta müteaddit senedlerle ve bazı rivayetlerin metni bur-dakinden daha uzun olarak almıştır. Müslim de Hz. Ömer'in faziletleri için açtığı bir babta müteaddit senedlerle rivayet etmiştir.
Buharî' nin Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği metnin şerhinde Kasta1âni:
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in karşılaştığı kadın, Ümmü SÜleym olup o esnada hayatta idi», diyor. Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'in menkıbelerine dahil olan babta Buharı' nin, Câbir bin Abdullah (Radİyallahü anh) 'dan rivayet ettiği benzer hadîste de köşk civarında bir câriye bulunduğunu belirtir.
Kadının aldığı abdestin mükellef olunmamakla beraber, bilinen şer'i abdest olması veya sırf güzelleşmek için yıkanmak anlamında olması muhtemeldir. - Kadının dünya hayatında abdeste düşkünlüğü ve devamlılığının semeresi olarak da yorumlanabilir.[196]
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in «Bu köşk kim İçindir?» sorusunu kime sorduğuna dair bir sarahat a rivayetlerde rastlamadım. Bu sorunun cevabı hususunda ise rivayetlerde «Yanında bulunan Cebrail veya başka Melek dedi.»
«Yanındaki Melekler dediler» ve «Melekler veya köşk yanında abdest alan kadın dedi.» olmak üzere üç şekil ifâde vardır. Bunlar arasında bir çelişki yoktur. Hepsinin, aynı cevâbı vermiş ol-ması mümkündür. Bu durumda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sorusunun muhatabı da hepsi olabilir. Fakat bâzı âlimler sorudaki muhatabın Melekler olduğunu söylemişlerdir.

Metinde geçen «Ben Ömer'in kıskançlığım hatırladım» cümlesi Buharı' nin bir rivayetinde : «Ben senin kıskançlığını hatırladım» tabiri kullanılmıştır. Kastalânî, Ömer (Radİyallahü anh)'in menkıbeleri bahsinde bu cümleyi izah ederken «Nikâh» bahsindeki rivayette ise:
«Köşküne girmeme sırf senin kıskançlığını bilmem engel oldu» ifadesi vardır» diyor.
Terceme için elimde mevcut Sünen nüshasmdaki bu cümle nedense «Kadın, Ömer'in kıskançlığını zikretti»
mânasını verecek bir tarzda harekelenmiştir. Böyle irab eden hadis-çilerin bulunduğuna rastlamadım. Mamafih bu harekeleme matbaa hatâsı olabilir. Bu takdirde «Fezekertû = ben hatırladım» kelimesi mutekellim sığası olur ve diğer rivayetlere uygun düşer.
Bu hadis, Hz.Ömer'in Cennetlik olduğuna, Cennetin halen mevcut olduğuna ve Ömer (Radiyallahü anh)'in faziletine delâlet eder.

108) Ebû Zerr (Radiyallahü ank)'den :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen işittim : Şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Şüphesiz Allah (Teâlâ) hakkı, Ömer'in dili üzerine koydu. (Onun dili ile icra kıldı.) Ömer hak ile hükmeder.» [197]

Hz. Osman[198] (Radiyallahü Anh)In Fazileti

109) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den : şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Cennette her peygamberin bir arkadaşı olur. Orada benim arkadaşım da Osman bin Affan'dır. [199]

İzahı

Metinde geçen «Refik» kelimesi: genellikle yol arkadaşı mânasında kullanılır. Bazen de sadece arkadaş anlamında kullanılır. Burada ikinci mâna kasdedilmiştir.
Sindi, Hz. Osman (Radiyallahü anh)'ın, Cennette Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e refîk oluşunun sebebi şu âyeti celile'nin işaret ettiği ilâhi müjdedir :
(Dünyada) zürriyetleri iman edip kendilerine uyan mü'minlere, (Âhirette) zürriye ti erini kavuştururuz. (Onları da, baba ve dedeleri gibi Cennet'e idhal ederek büyüklerinin derecelerine yükseltiriz.) Bununla beraber (baba ve dedelerinin) amellerinden hiç bir şey eksiltmeyiz.» (Tûr sûresi, âyet: 21)
Çünkü; bu âyet'e göre Resûl-i Ekrem'in muhterem kızları Cennette Peygamberin yanında olacaklardır. Hz. Osman da bu iki kerimenin eşi olduğu için onlara tâbi olacak, dolayısı ile o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunacaktır.
Hz.Ali (Radiyallahü anh) de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in damadı olduğu halde ondan bahsedilmeyip,Pey-gamber'e arkadaşlığın Hz.Osman'a veriliş sebebine gelince,Hz.Osman Peygamberin zürriyetinden sayılmazdı. Fakat Hz.Ali, Peygamber'in çok yakın akrabası oluşu ve onun eğitiminde nevş-ü nema bulması dolayısı ile zürriyetinden sayılmaktadır Âyet.'in muktezasmca onun arkadaşlığı da tabiî görülür. Artık bunu belirtmeye hacet kalmamış olur. Diğer taraftan hadiste Cennette Peygamberle arkadaşlığın Hz. Osman'a inhisar ettiğine dâir her hangi bir belirti veya işaret bile yoktur, der.

110) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescidin kapısı yanında Osman (Radiyallahü anh) 'a rastladı ve :
-Yâ Osman! Bu, Cebrail'dir. Kızım Rukiyye'nin mihr-i misli ile ve onunla yaptığın hayat arkadaşlığı gibi bir arkadaşlık yapmak Üzere Allah'ın (kızım) Üramü Gülsüm'un nikâhım sana kıydığını bana haber verdi» buyurdu:[200]

İzahı

Sindi diyor ki: Ahzâb sûresinin 37'nci âyeti, Resûl-i Ekrem'in annemiz Hz. Zeyneb (Radiyallahü anh) ile nikâh akdinin Allah tarafından yapıldığını bildirdiği gibi bu hadîsin zahirine göre Ümmü Gülsüm'un nikâh akdi de aynı şekilde Allah tarafından yapılmıştır. Sindi daha sonra bu hadîsin

isnadı, bir önceki hadisin isnadmdaki nedenle zayıftır- der.
Miftahü'I-Hâce müellifi diyor ki: Peygamber 33 yaşında iken kızı Rukiyye doğdu. En kuvvetli rivayete göre Zeyneb' den sonra en büyük kerimesi Rukiyye idi. Bu kerime-i Muhtereme Ebû Leheb'in oğlu Utbe'nin nikâhı altında idi. Kardeşi Ümmü Gülsüm de Utbe'nin kardeşi Uteybe'nin nikâhlısı idi. Ebû Leheb hakkında «Tebbet yedâ Ebî leheb» sûresi nazil olunca, Ebû Leheb oğullarına: «Eğer Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızlarını boşamazsanız sizlerle iliş-kimi keserim- dedi. Bunun üzerine boşadılar. Zaten ikisi de duhûl yapmamış idi. Hz.Osman bundan sonra Rukiyye (Radiyallahü anhâ) ile Mekke'de evlendi. Birlikte Habeşistan'a hicret ettiler. Resûl-i Ekrem, Bedir savaşında iken Rukiyye (Radiyallahü anhâ) vefat etti.
Ummü Gülsüm'e gelince, rivayete göre Utbe onu boşadıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vararak : Ben senin dinini inkâr ettim; kızını da boşadım. Ne sen beni sev, ne de ben seni seveyim dedi ve saygısızlıkta bulundu. Hattâ mübarek gömleğini yırttı. Resûl-i Ekrem de Allah'ın ona bir canavarı musallat etmesi yolunda bed duada bulundu. Kısa bir zaman onra Şam seferine çıkan bu hâin, bir arsîan tarafından kervan arasından seçilerek alınıp parçalandı ve böylece cezasını buldu.
Hz. Rukiyye' nin vefatından sonra Resûlullah bu hadîste belirttiği gibi Allah'ın emri ile Ü m mü Gülsûm'u Hz. Osman ' a verdi. Ümmü Gülsüm de hicretin 9. yılı vefat etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizzat cenaze namazını kıldırdı.

111) Kâb bin Ücra [201] (Radiyallahü anhyden, rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (meydana gelecek) bir fitneyi zikretti ve pek yakın bir zamanda olacağını bildirdi. O sırada ridası İle başı örtülü bir adam oradan geçti. Resûl-i Ekrem de:
«Bu adam o fitne günü hidayet (doğru yol) üzerinde (olacak) tır.» buyurdu. Ben hemen yerimden sıçradım ve Osman (orada geçmekte olan adam) iki pazısından tutum: Sonra Resûl-i Ekrem'in karşısma çıkıp: Bu adam mı?» diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de «Bu adam»dır, buyurdu.[202]

İzahı

Hadisin metninde geçen *Ridâ» elbise üzerinde giyilen cübbe, hırka, abâ ve benzeri libasın adıdır. Metindeki «Mukanna» kelimesi de
(60)
-Taknî* masdanndan alınma «İsm-i mefûl»'dür. Araplar zaman zaman ridalarınm yakasını başlarına geçirip kenarlarını omuzlarının önünden aşağıya sarkıtırlar. Bu durumda arka ve yandan bakıldığında adam tanınmayabilir. Çünkü başı örtülü olup yalnız yüz kısmı açık kalır. Bu türlü giyinişe «Taknî» ve böyle giyinene de «Mukan-naü'r-Re's» denir. H z. Osman (Radiyallahü anh) o gün bu giyinişte oradan geçtiği ve onun için ravî Kâ'bb.Ücra koşup onun kollarından tutup teşhis ettikten sonra «Bu adam mı?» diye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorup gerçeği öğrenmeye çalıştığı anlaşılır.

112 Nu'man bin Beşîr[203] (Radiyallahü anhümâ)'âen rivayet edildiğine göre Aişe (Radiyallahü anh)'a. şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Yâ Osman! Eğer Allah sana bir gün bu (halifelik) işi verir de münafıklar Allah'ın sana giydirdiği (halifelik) gömleğini soymaya kalkışırlarsa sakın sen o gömleği soyma, (halifelikten çekilme)» buyurdu. Bu sözü üç defa tekrarladı.Râvi Numan dedi ki: Ben Âişe'ye: Resûl-i Ekrem'in bu sözlerini (zamanında) halka bildirmeden seni engelleyen şey neydi?» diye sordum. O da r Bu hadis bana unutturuldu, diye cevap verdi.» [204]

İzahı

Miftâhü'1-Hace yazarı diyor ki, hadîs Hz,Osman (Radi-yallahü anh) 'ı şehid edenlerin münafık olduklarına delâlet eder. Hadîste geçen gömlekten maksad özel bir elbise ve maddî bir sembol olmayıp halifelik görev ve yetkisidir.Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) 'nin bildiği hadîsin lüzumu hâ-linde ona unutturulması ve İslâm cemaatının açık ve seçik olan bu emr-i Nebevi'den habersiz kalışı ancak ilâhî takdirin böyle tecelli etmesi ile izah edilebilir.

113) Kays bin Ebî Hazım[205] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Âişe (Radiyallahü anhâ) şöyle demiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (son) hastalığında (bize hitaben) :
— «Ashabımın bâzısının yanımda bulunmasına sevinirim», buyurdu. Biz (O'na) :
— Yâ Resûlallah! Senin için Ebû Bekr'i çağırmıyalım mı? dedik.
O, (bizim bu sözümüz üzerine) sustu. (Bu kerre biz O'na) :
— Ömer'i senin için çagırmıyahm mı? söyledik. O, yine sustu.
(Bunun üzerine biz O'na) :
— Senin için Osman'ı çağırmıyalım mı? dedik. Resül-i Ekrem :
— «Evet!» buyurdu, (da gereği yapıldı.)
Biraz sonra Osman geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla yalnız kaldı, (özel görüştü.) Artık Resûl-i Ekrem onunla konuşmaya devam ediyordu. Osman'ın yüzü de (gittikçe) değişiyordu.
Râvi Kays dedi ki:
«Hz. Osman (Radiyallahü anh)'in mevlâsı Ebû Sehle, bilâhare (Hz. Osman'ın şehîd edilmesi olayından sonra) bana şöyle söyledi:
Hz. Osman bin Affân (Radiyallahü anh); «Yevme'd-Dar 5= Ev günü:
— Gerçekten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana bir ahit (söz) söyledi, tşte ben buna dönüşücüyüm, dedi.
(İbn-i Mâceh'e, isnadı ileten 2 raviden birisi olan) Ali (bin Mu-hammed'in rivayet ettiği) hadîsinde (Osman (Radiyallayü anh)'m son cümlesi hakkında) dedi ki: «Ben de bu ahit üzerinde sabredici-yim»
Râvî Kays: Jşte âlimler, hadîste geçen «Yevme'd-Dar Ev gününün» (Hz.) Osman'ın evinde muhasara edildiği gün olduğu kanaa-tmda idiler.[206]

İzahı

Bu hadis de Hz. Osman (Radiyallahü anh) 'in Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katındaki mevkiini göstermektedir.Efendimizin son hastalığında onunla görüşmeyi tercih etmesi, ev hplkmdan bile gizli tuttuğu özel görüşmede bulunup gelecekte vuku bulacak bazı fitneleri ona açıklaması ve bu fitnelerde hareket tarzını t£.yin ve tesbit etmek lutfünü bahşetmesi her türlü takdirin fevkinde, üstün sevginin büyük bir tezahürü değil mi?
Hadîste geçen cümlesinin Tıybî tarafından şöyle yorumlandığını Sindi nakleder:
Osman (Radiyallahü anh) bu sözü ile şunu demek istemiştir: «Resûl-i Ekrem, meydana geleceğini bana bildirdiği fitne vuku bulduğunda benim sabretmemi ve savaş yapmamamı buyurdu.»
«Zevâid» müellifi, hadîsin isnadının sahih ve râvilerinin sika olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibban da hadîsi, İbn-i Mâceh'in beyân ettiği seneddeki râvilerden V e k î yolu ile aynı se-ned ve metin ile Sahih'inde tahriç etmiştir.
İbn-i Mâceh'in son râvî Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr' den rivayet ettiği ve Hz. Osman (Radiyallahü anh)'in mevlâsı Ebû Seh1e'nin naklettiği Hz.Osman'in sözü :
«Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ bana bir ahit (söz) söyledi. İşte ben buna dönüşücüyüm» şeklindedir.
İbn-i Mâceh'in yine son râvi olarak hadis aldığı 2'inci zat Ali bin Muhammed'in rivayet ettiği ve yine Hz. Osman (Radiyallahü anh)'m mevlâsı Ebû Sehle' nin naklettiği Osman (Radiyallahü anh)'m sözü ise :
«Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bir ahit (söz) söyledi ve ben ona sabrediciyim* şeklindedir.
Görüldüğü gibi iki rivayetle alman metinin yalnız son cümlesi ayrıdır. Bu ayrılık mâna bakımından da bir fark teşkil etmez.
Tirmizi de yalnız Ebû Sehle' nin sözünü ikinci ifade ile ve sadece «ve ene» tabiri yerine «fe ene» tabiriyle rivayette bulunarak; bu hadîs «Hasen sahih»tir demiştir. [207]

Ali B. Ebî Tâlib (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti

114) Zirr bin Hubeyş[208] (Radiyallahü;anh)'den, Ali (bin Ebî Talib Radiyallahü anhym şöyle söylediği rivayet edilmiştir :

— «Gerçekten, mü'min'den başkasının beni sevmiyeceğine ve münafıktan başkasının bana buğzetmiyeceğine Ümmî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana kesin bir ahid ve teminat v^rdi.» [209]

İzahı

Ümmî: Okuma yazma bilmiyen kimseye denir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümmi olduğu halde geçmiş ümmetlerin, peygamberlerin, inananların ve iman etmeyenlerin hallerini, Tevrat, Zebur, İncil ve suhufların hakiki nüshalarında mevcut malûmatı bilip haber vermesi; geçmişteki tüm olayları aynen anlatması; bütün Arap edebiyatçılarının en dâhi olanlarını şaşkına döndüren beşer üstü belagatı ihtiva eden Kur'an-1 Kerim ' i tebliğ edişi büyük bir mucizedir. Bu sebeple Kur'an-ıKerim,de O yüce Resûl-ü Ümmîlik ile vasıflandırmıştır.

Hz.Alî (Radiyallahü anh) [210]'yi sevmek veya ona buğzetmek mes'elesine gelince; Ehl-i Sünnet1 in görüşüne göre; Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radiyallahü anhüm)'den sonra ümmetin en üstün şahsiyeti, Resûl-i Ekrem'in 4. halifesi, damadı, küçük yaştan itibaren Islâmiyete sarılarak bütün gücü ile dine yaptığı büyük hizmet ve fedakârlığı bilinen bu mübarek zâtı sevmek elbette mü'min'in şîârı ve O'na buğzetmek de münafık olanın işi olur. Esasen bütün sahabileri sevmek müslümanların kutsal görevi olduğu gibi onlara buğzetmek de münafıklığın belirtisidir. Çünkü Kur-anı Kerim Ashâb'ın değerini bildirdiği gibi sahih hadis ki-tablarında yer alan yüzlerce sahih hadis, Sahabilerin yüceliğini ve' onların mertebelerine erişilemiyeceğini ortaya koymuştur. Allah, cümlesinin mertebelerini daha da yüceltsin ve bizi onların şefâatına mazhar kılsın.

Gerek Hz. Ali ve gerekse diğer Sahabileri (Radiyallahü anh) sevmek veyâbuğzetmeniniman veya münafıklığın alâmeti sayıldığına dair hadisler Buhâri, Müslim ve diğer hadis kitabla-nnda yer almıştır. Tabiî bahis konusu sevgi veya nefret Sahabîlerin İslâmiyet uğrundaki hizmet ve yararlıklarından dolayı olduğu takdirde iman ve nifak alâmeti oluşu muraddır. Kurtubî bu hususta şöyle der:

«Ama, bir kişi (yukarda belirtilen nedenle değil de) özel bir sebeple, meselâ bir maksada muhalefet, bir zarar veya benzeri bir şeyden ötürü, bir Sahabî'ye buğzederse bundan dolayı münafık ve kâfir olmaz. Ashâb arasında bir çok muhalefet, hattâ savaş bile meydana gelmiştir. Bununla beraber hiç kimse diğerinin küfrüne veya münafıklığına hükmetmemiştir. Onların bu husustaki halleri şer'î hükümler hususundaki müctehidlerin durumuna benzer. Bir kavle göre hepsi isabet etmiştir. Diğer bir kavle göre birisi isabet etmiş, diğeri de hata etmiştir. Ancak hata eden mazur sayılır. Çünkü o da kanaat ve içtihadına göre hareket etmiştir. İşte bu nedenle hiç birisine buğzetmek caiz görülmez...»

Sindi, de hadisin izahında şunları söyler:

Hadiste Ali (Radiyallahü anh) için istenen sevgi, ifrat derecesine vardırılmayan ve lâyıkı veçhiyle beslenen mahabbettir. Çünkü aşırı sevgi, matlup olmayıp iman alâmetlerinden de sayılmaz. Bi-lâkis sapıtmaya ve küfre yol açabilir.Nitekim,Hz.İsa (Aleyhisselâm)'a aşırı sevgilerinden dolayı küfre giden kavim olmuştur Keza, yasaklanan buğz, dünyevi bir sebebe dayanmayan ve sırf dînî olan nefrettir. Çünkü muamelelerden doğan ve her zaman karşıîaşı-labüen buğz insanların yaratılışında mevcut olup münafıklıkla ilgisi yoktur. Meselâ:Hz.Ömer'in yanında Hz.Abbas,kendisi ile Hz. Ali arasında cereyan eden bir mes'ele yüzünden Hz.A1i'yi seb ettiği rivayet edilmiştir. Bu rivayet meşhurdur Müslim bu rivayeti tahriç etmiştir. (62)

115) Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyalalhü ankyden, rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali (Radiyallahü anh)fa şöyle buyurmuştur :

(Yâ Ali!) Bana nisbeten sen, Musa'ya oranla Hârûn mevkiinde olmaya râzi olmaz mısın?» [211]

İzahı

Buharı 'nin, Mağazî bölümünün Tebûk savaşı bahsinde yine Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyallahü anh)'dan rivayet ettiği bu hadis, daha tafsilâtlı ve uzundur. Biz buraya terceme-sini almakla iktifa edelim :

«Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Tebûk savaşma çıktı ve Ali (Radiyallahü anh)'ı (Medine'de) vekil bıraktı. Bunun üzerine Ali = «Yâ Resûlullah! Beni çocuklar ve kadınlar arasında vekil mi bırakıyorsun?» dedi. Resûl-İ Ekrem de :

— Yâ Ali! bana nisbeten sen, Musa'ya oranla Hârûn mevkiinde olmaya râzi olmaz mısın? şu farkla ki, benden sonra Peygamber yoktur buyurdu.
Sindi Sah. 28
Miftâhü'l-Hace'de deniliyor ki:Müslim ve Tirmizi'de yine aynı râviden rivayet edilen bu mânadaki hadis şöyledir
«Bana oranla sen, Musa'ya oranla Hârûn gibisin. Şu kadar ki, benden sonra Peygamber yoktur.»
Buhârî. Müslim ve Müellifin Hz. Sa'd (Radiyallahü anh)'den rivayet ettikleri metinler aynı mânayı ifâde etmektedirler.
Hadisteki benzetmeden maksad şudur :
«Yâ Ali! Musa Peygamber Tûr'a giderken Harun'u vekil bıraktığı gibi ben de Tebûk seferine çıkarken, seni vekil bırakmış oluyorum. Bu vekâlet Peygamberlik görevine ait bir vekâlet değil, daha önce savaşlara çıkıldığında Medine'de bir Emir bırakıldığı gibi bu kere sen bırakılmış oluyorsun.»
Rivayet edildiğine göre Hz.Ali (Radiyallahü anh) vekil bırakılıp Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de ordu ile hareket, ettikten sonra münafıklar Hz.Ali gibi büyük bir kahramanın Medine'de bırakılmasını dedikodu konusu edince; durumu duyan Hz.Ali (Radiyallahü anh)'de silâhlanarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasından yetişerek savaşa katılma iznini istedi ve bu karşılıklı sohbet bu esnada cereyan etti
Miftâhü'1-Hace Kadı Iyâz' dan şunu nakleder:
«Rafizîler, İmamiye vesair Şiî mezhebine bağlı fırkalar, hilâfetin Hz. Ali (Radiyallahü anh)'in hakkı olduğu ve Peygam-ber'in bunu tavsiye ettiğine dair ileri sürdükleri delillerinden biri de bu hadistir. Bilindiği gibi yolunu tamamen sapıtan Rafızîler, öncelikle Hz.A1i' yi halîfe seçmedikleri nedeniyle bütün Sahâbîleri maazallah tekfir etmişler; bir kısmı da neden hakkını aramadı diye Hz.Ali' nin kâfir olduğuna kail olmuşlardır. Aslında böyle bir söz söylemek küfrü muciptir. Aşırı gitmiyen İmamiye ve bazı fırkalar ise, Ashâb-ı Kiram'a küfür isnad etmeyip Hz. A1i'-yi ilk halife seçmedikleri için Sahâbîlerin hataya düştüklerini iddia etmişlerdir. Hakikatta ise onların iddiaları tamamen yersizdir. Hadiste hiç bir Şii fırkaya yarıyacak bir yön yoktur. Onda sadece "z Ali' nin fazileti vardır. Ama Hz.Ali' nin başka sa-nabîden üstünlüğüne veya eşitliğine dair bir girişim yoktur. Keza, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Hz.Ali* nin halifeliğine dair
bir delâlet de yoktur. Çünkü bu hadis, H z. Ali (Radiyallahü anh) 'nin Tebûk savaşma katılma isteği karşısında Medine'de kalıp savaş dönüşüne kadar idari işlerde vekillik yapması için bu vurulmuştur.Hz. Ali' nin benzetildiği Harun'un, Musa Peygamber'den sonra kalıp onun yerine halîfe olmadığı da bir gerçektir.Çünkü meşhur olan haberlere göre Musa peygamber henüz hayatta iken ve ondan 40 yıl önce Hârûn vefat etmiştir.Hârûn'un .vekilliği Musa'nın münacata çıktığı muvakkat süre için olduğu gibi Hz.Ali' nin vekilliği de geçicidir.»
Miftâhü'1-Hâce müellifi daha sonra şöyle söyler:
Âlimler demişler ki : Bu hadis, İsa Peygamberin gökten indiği zaman İslâm şeriatı ile hüküm edeceğine delâlet eder. Zira «Ben-dfen sonra Peygamber yoktur.» emri açıktır.

116) Berâ' bin Âzib[212] (Radiyallahü ank)'den, kendisinin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Bİz Resûl-i Ekrem (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'m ifa etmiş olduğu hac seferinde beraberinde yola çıkmıştık. O, yolun bir semtinde, konakladı da cemaatla namaz kılma emrini verdi. Daha sonra Ali (Radiyallahü anh)'\n elini tuttu ve (Ashabına) :
— (Ashabım!) Ben mü'minlere, kendi nefislerinden evlâ değil mi yim? dedi. Orada bulunan sahabîler:
— (Yâ Resûlallah!) Evet (evlâsın), dediler. Resûl-i Ekrem:
__Ey Ashabım!)Ben her mü'mine, kendi nefsinden evlâ değilmi-
yim? dedi. (Ashâb-ı Kiram) da s
__ Evet, (evlâsın Yâ Resûlallah! diye) cevap verdiler. (Bu konuşmalar cereyan ettikten sonra elini tuttuğu Hz. Ali (Radiyallahü anh)'ı işaret ederek) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
__ «İşte bu (Ali), beni seven herkesin mahbubudur. AHahıml
O'nu (Ali'yi) seven kimseleri, sev. O'na buğuz edenlere, sen de buğz et» dedi.[213]

İzahı

Hadisin metninde geçen:
«Ben mü'minlere kendi nefislerinden evlâ değil miyim?» emr-i Nebevi. Ahzâb sûresinin 6. âyetine işarettir.

«Peygamber, mümirilere (din ve dünyaya ait olan her işte ve her hususta) nefislerinden evlâdır...» İbn-i Abbâs'a göre âyetten murâd şudur: Peygamber mü'minleri bir işe çağırır ve nefisleri de onları başka bir şeye davet ederse, mü'minlerin, nefsî arzularını bırakıp Peygamberin isteğini tutmaları, onlar için daha iyidir. Bâzı müfessirlere göre de m aksa d şudur:
Her hususta mü'minler yek diğerinin arzu ve emirlerine değil de öncelikle ve tercihen Peygamber'in emir ve arzusuna itaat etmek mecburiyetindedirler.
Âyet-i kerîme başka şekillerde de tefsir edilmiştir. Hepsinin neticesi Peygamber'in emir ve arzularına uymanın lüzum ve faydasını belirtmektir, denilebilir.
Hadîste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in soru şeklinde irad buyurduğu ilk iki fıkra, O'nun emir ve tavsiyelerinin önemine Sahâbilerin dikkatini çekmek ve ondan sonra Hz.Ali (Ra-diyallahü anh) ile ilgili olarak irad ettiği hususları sahâbîlerine duyurmak için buyurulmuş olsa gerek.
Soru şeklinde Sahabîlerin dikkati çekilen ilk iki fıkrada Peygamber'in tavsiye ve talimatına itaatin, Kur'an âyeti ile tescili hatırlat-
tınldıktan sonra Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in faziletini belirten şu son iki fırka buyuruluyor.
«Ben kimin mahbûbu isem Ali de onun mahbubudur.» Yâni beni seven A1i'yi de sevmelidir.
«Allahım! Ali'yi seven adamları sen de sev, (onları mükâfatlandır) .Ali'ye buğzeden kimselere sen de buğzet. (Onlara hak ettikleri cezayı ver.»)
Bu fıkralar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in Hz. A1i' ye karşı beslediği sevgi ve ona verdiği değeri en güzel bir şekilde ifade etmektedir.
Yemen'de Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in beraberinde bulunan bazı kişilerin O'nun aleyhinde konuşmaları üzerine Resûl-i Ekrem'in bu hadis ile aleyhtarlık edenlere onu sevdirmek istediği söylenmiştir. Kim tarafından söylendiğini belirtmeden bu sözleri nakleden Sindi diyor ki:
Tirmizi'nin Sünen'inde şöyle rivayet ediliyor:
Berâ' (Radiyallahü anh)'dan rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) iki askerî birliği sefere çıkardı. Birisinin başına A1i (Radiyallahü anh)'yi. di-ğerinin başına da Hâ1id (Radiyallahü anh)'i kumandan tayin buyurarak :
«Savaşıldığı zaman iki birliğe Alî kumanda edecektir.» buyurdu Sefere çıkıldıktan bir süre sonra Hz. Hâlid b. Velid (Radiyallahü anh) bir kal'ayı fethetti ve oradan bîr câriye aldı. Hâlid (Ra-dıyallâhü anh) ise bu durum karşısında, Hz. Ali (Radiyallâhü anh)'yi tenkid edici bir mektup yazarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürmek üzere beni memur etti. Ben de yola çıkıp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma vardım ve Hz. Hâlid (Radıyallâhü anh)'in mektubunu Peygamber (Sallallahü' Aleyhi ve Sellem) 'e takdim ettim. ResCılullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mektubu okuyunca rengi değişti ve bana hitaben :
«Sen! Allah'ı ve Resulünü seven; Allah ve Resulü tarafından da sevilen bir adam (Ali) hakkında ne dersin, nasıl bir görüş sahibisin?» buyurdu. Râvi Berâ' dedi ki, ben:
— Allah'ın gazabından ve Resulünün gazabından, Allah'a sığı-mnm; ben ancak bir elçiyim, dedim. Bu sözüm üzerine O, sükût buyurdu.
Tirmizî,bu hadisin *Hasen' olduğunu söyledi.
Sindi, Tirmizî den bu nakli yaptıktan sonra şunları söyler:
Bu durumda Râfizilerin sandığı gibi hadisin halifelikle hiç bir ilgisi yoktur. Hz. Abbâs ile Hz. Ali (Radiyallahü an-hümâ)'nm da hadisten halifelikle ilgili hiç mâna çıkarmadıkları ve böyle bir yoruma gitmedikleri de meydandadır. Şöyle ki:
Hz. Abbâs (Radiyallahü anh)'m, Hz;. Ali (Radiyallahü anh) 'ye : Peygamber'e müracaatla halifeliğin bize mi, başkala-nnamı ait olduğunu sormasını emretti. Hz. Ali (Radiyallahü anh) ise Hz, Abbâs (Radiyallahü anh)'a şöyle karşılık verdi: «Eğer sormanı üzerine O, bizi menederse artık hiç kimse halifelik için bize bir hak vermez.» veya dediği gibi cevap verdi.
Bu yüce iki zât eğer hadisten halifelik anlamını çıkarsaydılar aralarında böyle bir görüşmeye yer kalmazdı.
Hadisin râvîlerinden Ali bin Zeyd bin Ced'ân' mn zayıf olduğu gerekçesi ile Zevâid, bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir. Fakat Sindî diyor ki; hadîsin mânasını aynen ifade eden metinler müteaddit şekil ve isnadlar ile de rivayet edilmiştir. [214]

117) Abdurrahman bin Ebî Leylâ (Radİyallahü ankümâ)'da.n rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: (Babam) Ebû Leylâ (Radİyallahü anh), Ali (Radİyallahü anh) ile akşamlan görüşüp sohbet ederlerdi. Ali (Radİyallahü anh), kışın yazlık elbise, yazın da kışlık elbise giyerdi. Biz (onun bu haline şaştığımız için kendisi ile iyi görüşen Ebû Leylâ'ya) : 'Keski o'na sorsaydın (Neden mevsimlerin şartlarına göre giyinmiyor?)' dedik. Bu talebimiz Üzerine (Radİyallahü anh) şöyle dedi :

«Hayfaer günü (Kal'a'nın fethi uzayınca) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber göndererek beni huzuruna çağırttı. Halbuki, Hayber' (in fethi için çalışıldığı) günü benim gözlerim ağrıyordu. Ben:
— «Yâ Resûlallah! Gerçekten gözüm fena ağrıyor» dedim. Bunun üzerine Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gözüme tükür-dü. Sonra:
«Anahım! Sıcaklığı ve soğukluğu ondan (Ali'den) izâle et diye dua etti. Ali (Radİyallahü anh) : Artık ben o günden sonra ne sıcaklık ne de soğukluk duymadım, dedi. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu anlattı:
«Hayber halkı ile savaşmak için artık öyle bir adam göndereceğim (ona müslümanlarm sancağını vereceğim) ki o, Allah'ı ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu sever, o, geri çekilecek adam da değildir.» Bu emir üzerine orada bulunan Sahabiler artık bu övülen zâtın kim olduğunu merak ve umutla düşünüp beklemeye başladılar. Daha sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanların sancağım vermek üzere Ali (nadıyallahü anh)'e haber gönderip huzura çağırttı ve Sancağı ona verdi.[215]

İzahı

Bu isnâd zayıf ise de Hayber fethinin uzadığı günlerde Hz.A1i (Radİyallahü anh) 'in gözlerinin ağrıdığı, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından huzura çağırıldığı, göz hasta-lığının beyan edildiği, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek tükürüğü ile Ali (Radİyallahü anh)'in şifaya kavuştuğu, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından övülen bir kişiye Sancağın verileceğinin Peygamber efendimiz tarafından açıklandığını ve daha sonra Ali (Radİyallahü anh) 'in huzura alınarak Sancağın ona verildiğini ifade eden, fakat lâfızlar bakımından az çokftrkh metinler müteaddit senedler ile Buhar î'de Hz.Ali (Radİyallahü anh) 'nin menkıbeleri babında rivayet edilmiştir. Bunlardan bir tane sinin tercemesini almakla iktifa edelim:
Ashâb-ı Kiram' dan Sehl bin Sa'des-Sâidı (Radİyallahü anhümâ)'den, kendisinin şöyle söylediği rivayet edilmiştir.Hayber'in fethi uzayınca Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu kendisinden işittim :
«Artık müslümanlarm sancağını yarın öyle bir adama vereceğim ki Allah onun iki elile fetih ve zaferi ihsan edecektir.»
Peygamber'in bu emri üzerine orada bulunan Sahâbîler, sancağın ertesi gün kime verileceğini düşünerek gecelediler. Sabahleyin herkes sancağın kendisine verileceği ümidi ile Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna vardı. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—«Ali bin Ebî Tâlib nerdedir?» diye sordu. Ashâb :
—Ali iki gözünden şikâyetçidir (hastadır) Yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—«Ona haber gönderin, onu bana getirin!» buyurdu.
Ali gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun gözlerinin içine tükürdü ve ona dua etti. Ali sanki hiç hastalık hali geçir-memiş gibi derhal tamamen şifa buldu. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı ona verdi.[216]
Miftâhü'1-Hâce müellifi bu hadîs ile ilgili olarak şöyle söyler : Bu hadiste Hz.Ali' nin apaçık faziletleri, cesareti, Resûl-i Ekrem'in talimatına kesin riayeti, Allah ve Resulünü sevdiği, Onların da kendisini sevdikleri beyan ediliyor. Diğer taraftan hadiste,Resûlullah'ın sözlü ve fiilî mucizeleri vardır. Kavli mucizesi,Hayber Kal'a'sının Ali' nin elleri üzerinde bir gün sonra fethedileceğini açıklaması ve bunun aynen gerçekleşmesidir. Ffflî mucizesi ise Hz.Ali' nin hasta gözlerine tükürmesi ile derhal şifasını sağlamasıdır.

118) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyallahü atık)'den :
İki Hâl Tercemesi
«Ebû Leylâ» künyesi ile meşhur olan Sahabİ, Ensâr'dandır. Adı Bilâl veya Dâvud bin Bilâl'dir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katıldı. Kûfe'de yerleşti. 13 hadisi vardır. Râvisi oğlu Abdurrahman'dir. Sıffîn'de öldürüldüğü söylenir. Allak razi olsun. (Bak : Hulâsa Sah. 458)
Abdurrahman tbn-i Ebî Leylâ yukarda adı geçen zatın oğludur. «Ebû îsa», onun künyesîdir. Ensari olan bu zat da babası gibi Kûfe'de yerleşti. Fıkıhta imamdı. Ömer, Osman, Ali, İbn-i Mes'ûd, Bilâl, Muaz, Ebû Zer (R.A.) ve bir cemaata tan hadis rivayet etti. Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde Medine'de doğdu. İbn-i Şîrîn diyor ki : Ben onun ilim meclisinde bulundum. Onun arkadaşları bir Emîr gibi onu ta'zim ederlerdi.

Ensâr'dan 120 sahabî ile görüştü. Râvileri : Oğlu İsa, Mücahid, Amr b. Mey-mun ve bir çok zattır. Abdullah bin el-Hars : Annelerin onun mislini doğurduğunu sanmıyorum, demiştir. İbn-i Muin onu sıka saymıştır. îbn-i Husayn'den rivayet edildiğine göre Haccac, O*nu kadılığa tayin etti .Bir süre sonra da kadılıktan azletti. Haccac bununla da durmadı. Hz.Ali (R.A.)'yi seb'etmesi için O'na baskı yaptı. Doğdurdu. Fakat emeline muvaffak olamadı. Abdurrahman (R.A.) hazretleri lastikli ve yuvarlak sözlerle dövülmesine ara verdirmeye çalışıyordu. Nihayet bir fırsatını bulup Haccac'ın elinden kurtuldu. Hicri 82 veya 83 yılında vefat etti. (Bak : Tezkire Sah. 58 ve Hulâsa 234)
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Hasan ve Hüseyin [217](Radiyallahü anhümâ), Cennet ehlinin gençlerinin seyyid (büyük) leridir. Babaları (olan Ali bin Ebi Talib) (Radiyallahü anh) 'de ikisinden daha hayırlıdır.» [218]

İzahı

Sindi, hadîsin izahında diyor ki, metinde geçen «Şebâb» kelimesi 'Şâbb'ın çoğuludur. Şâbb: Erginlik çağı ile 30 yaş arasındaki gence denir. Cennet ehlinin hepsinin genç olacağı malûmdur. Bu duruma göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in torunları Hasan ve Hüseyin (Radiyailahü anhümâ) 'in bütün Cennetliklerinden üstün oldukları ifade edilmiş olur. Ancak Peygamberlerin ve Hu1efâ'yi Râşidîn' in, bu hükümden müstesna olduğu dikkate alınır. Hadis başka şekillerde de yorumlanmıştır, diyen Sindi,bu yorumlardan birisinin şöyle olduğunu söyler:
«Hasan ve Hüseyin, (Radiyallahü anhümâ) genç yaşta ölen Cennetliklerin büyükleridir.» Gençlerin büyükleri olmaları için onların da genç yaşta ölmüş olmaları gerekmez. Ancak şu var ki; bu iki zat, yaşlı iken ölen müslümanların çoğundan da üstün oldukları halde bu durum ifade edilmemiş olur. Bunun nedeni de şöyle izah edilebilir. Bunlar pek yaşlanmadan şehid oldukları hasebi ile gençler gibi düşünülmüş ve onun için gençlerin büyükleri oldukları belirtilmek istenmiştir. Ma'mafih, yaşlı müslümanlardan üstün olmadıkları mânası da çıkarılamaz.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyururken Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü anhümâ) hazretleri çocuk oldukları ve henüz gençlik çağma varmadıkları için onların genç sayılması yolunda bir yorumlama caiz görülmemektedir.
Zevâid müellifi hadîsin isnad durumunu belirtirken şöyle der:
Hâkim de El~Müstedrek» adlı kitabında bu hadîsi, îbn-i Mâceh gibi râvi El-Muallâ bin Abdurrahman yolu ile rivayet etmiştir. Râvi El-Muallâ ise, İbn-i Muin'in dediği gibi Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'nin fazileti hakkında 70 adet mevzu hadîsi ile itirazlara hedef olmuştur. Bu nedenle hadîsi mezkûr senedi zayıftır. Hadîsin asa Tirmizi veNeseî'de Huzeyfe (Radiyallahü anh) rivayeti ile tahriç edilmiştir.»
Sindi,daha sonra diyor ki:Hâkim'in «Hadisin aslı...» tabirinden maksad,Tirmizî ve Nesâi'nin rivayetlerinde hadisin sonundaki «Ve onların babası (Ali) onlardan daha hayırlıdır.» cümlesi yoktur.
Tirmizi, bu son cümle hariç, aynı metni Ebû Said {Radiyallahü anh) 'in yolu ile de rivayette bulunmuştur. [219]

119) Hubşiy bin Cenâde (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen şöyle buyurduğunu işittim :
«Ali (Radiyallahü anh) bana bağlıdır. Ben de O'na bağlıyım. Ali (Radiyallahü anh)'den başka hiç kimse (yapmak durumunda olduğum bir şeyi) benim yerime eda edemez.» [220]

İzahı

Metinde geçen «Min» cer harfi olup iki şeyin birbirine bağlılığını ifade ettiği için buna «İttisal Min'i» denilir. Hadîste belirtilen bağlılık akrabalık anlamına yorumlanmıştır. Hadîsin edâ etmekle ilgili ikinci fıkrası bu yorumu teyid eder.
Sin di' nin beyanına göre, Hac ibadeti farz kılınınca Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radiyallahü anh) 'in başkanlığında halkın hacca gitmelerini emretti. Bunlar yola çıktıktan sonra, müşriklerle yapılmış olan andlaşmaların tadil edil miş olduğunu ilgililere bildirmek ve inen Beraat sûresini halka duyurmak üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'yi hacı adaylarının arkasından yola çıkardı. Arabların örf ve âdetlerine göre, aralarında her hangi bir hususta antlaşma yapmak, yapılan antlaşmayı değiştirmek, antlaşma gereğini uygulamak, ahitleri bozmak veya yürürlükten kaldırmak görev

ve yetkisi yalnız kavmin başkanına veya görevlendireceği bir yakın akrabasına aittir. Bu yetki sahasında başkası kabul edilmezdi. Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem ile müşrikler arasında yapılmış olan antlaşmalar hakkında nazil olan Beraat sûresinin müşriklere okunması ve dolayısı ile yapılmış olan antlaşmaları tadil edilmiş olduğunu arabların âdeti veçhile ya bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veyahut en yakın bir akrabası vasıtası ile bildirmesi icap ediyordu. İşte bu nedenle A1i (Radiyalalhü anh) görevlendiriliyor.
Sindi' nin verdiği bu beyanla Ebû Bekir (Radiyallahü anh) eliyle bu görevin ifa edilmeyişinin sebebi de belirtilmiş oluyor.
Beraat sûresinin ilk âyetlerinin tefsiri bahsinde Medârik müellifi şöyle nakleder:
Mekke müşrikleri ve antlaşmalara katılan diğer müşriklerin çoğu antlaşma hükümlerini ihlâl etmişler idi. Yalnız Beni ki -nane ve Beni Damîre kabileleri ahitlerini bozmamışlar idi. İnen âyetler, ahitlerini bozmuş olan müşriklerin serbestçe dolaşmaları için 4 aylık bir süre tanıyor ve Haram olan bu 4 ay bitince müşriklerle savaşma emrini veriyor. Bu âyetler Mekke fethinden bir yıl sonra, hicretin 9. yılı nazil oldu.Bu yıl Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'in riyasetinde müslümanlarm hac yapmaları emrini veren Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'in hareketinden sonra bu âyetleri Hac mevsimi dolayısı ile Mekke ' de toplanacak halka okumak ve duyurmak üzere A1i (Radiyallahü anh)'yi görevlendirdi ve O'nu «El-Adbâ» adlı devesine bindirerek yolcu etti. Bu esnada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
«Bu görevin ifası Ebû Bekir (Radiyallahü anh) e birakılsaydı...?»
denilince Resûl-i Ekrem hadîsin ikinci fıkrasını buyurdu. Hz.Ali, (Radiyallahü anh) Ebû Bekir ve arkadaşları (Radiyallahü anhüm)'na iltihak etti.Terviye (Arefeden bir önceki) günü Ebû Bekir (Radiyallahü anh) hac ibadeti konusunda hal ka hitap etti. A1i (Radiyallahü anh) de Bayram günü Mina'da Akabe cemre'si yanında halka Beraat sûresinin 30 veya 40 âyetini okudu. Sonra Ben şu dört hususu tebliğe memur edildim, dedi.
1. Bu yıldan sonra hiç bir müşrik Kâ'be'ye yaklaşamaz.
2. Hiç kimse çıplak olarak Kâ'be'yi tavaf edemez.
3. İmanlı olanlardan başka kimse Cennet'e giremez.
4. Antlaşmasını bozmamış olan kabileler, antlaşma süresini doldurabilirler.
Tefsirû'l-Hâzîn müellifi de Berâat sûresinin ilk âyetlerinin açıklaması bahsinde.Ebü Bekir (Radiyallahü anh)'in başkanlığında müslümanlarm yaptığı hac seferine geniş yer vermiştir. Hz.A1i (Radiyallahü anh) 'in Mekke'ye gönderilmesi hususunu da Medârik tefsirinde beyan edilen ve yukarıya alman şekilde izah etmiştir. Bu arada:
Hz.Ali' nin Beraat sûresini okumakla görevlendirilmesinden Hz. Ebû Bekir'in Emirlikten uzaklaştırılması mânası çıkarılamaz. Nitekim Ebû Hûreyre' den rivayet edilen başka bir hadisten anlaşıldığı veçhile bu seferin başlangıcından nihayetine kadar Ebû Bekir kafile reisliğini yapmış; Emîr'in emri ile kendisi de Hz, Ali' nin halka tebliğ ettiği bazı yasakları halka duyurmuş; Hz.Ali kafileye iltihak ettikten sonra Ebû Bekir'in maiyetine girmiş; onun arkasında namaz kılmıştır. Ancak arabların âdetine riâyet edilmek üzere, zamanında akdedilmiş olan antlaşmaların gözden geçirilmesi için müslümanları temsil eden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in en yakın akrabası olan Hz.Ali görevlendirilmiştir», der. Allah cümlesinden razi olsun ve bizleri onların şefaatına nail eylesin.
Geniş malûmat isteyenler, Beraat sûresinin ilk âyetlerine ait tefsıı kitablarma müracaat etsinler. [221]

120) Abbâd bin Abdillah[222] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisinin, Ali bin Ebî Tâlib (liadiyaitakü anlı) şöyle söyledi, dediği rivayet edilmiştir:
—Ben Allah'ın kuluyum, O'nun Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kardeşiyim. Sıddîk-i Ekber de benim. Benden sonra Kez-zâb (çok yalancı) adamdan başka hiç kimse bunu (= Sıddîk-i Ekber olduğunu) söyliyemez. Halktan 7 yıl önce namaz kıldım.[223]

İzahı

Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in «Ben Allah'ın kuluyum» sözünden maksad: «Ben ihlâsla Allah'a kulluk eden ve bunda muvaffak olanlardanım.» Riya korkusu olmadığı takdirde, gerektiği zaman Allah'ın verdiği nimetleri dile getirmek ve bununla övünmek dînen sakıncalı değildir. Bu bir şükür mahiyetindedir. Allah Duhâ sûresinin ıı. âyetinde meâlen:
«Fakat Rabb'ınm nimetini de anlat» buyurmakla nimetleri yâd etmeyi istemektedir. îşte Hz.Ali

(Radiyallahü anh) gerek bu cümle ile ve gerekse bu cümleyi izleyen diğer fıkraları ile Allah'ın kendisine ihsan buyurduğu nimetleri yâd etmiş oluyor.
A1i (Radiyallahü anh)'in «Ben Resûlullah'ın kardeşiyim» sözüne gelince,Tirmizî'nin Sa'd'bin Ebî Vakkas (Radiyallahü anh)'dan rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre, Resûl-i Ekrem sahabiler arasında kardeşlik akdini yaptığı zaman Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'i her hangi bir kimseye kardeş yapmamış idi. A1i (Radiyallahü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaatta bulunarak:
«Ashabın arasında kardeşlik akdini yaptın da beni kimseye kardeş yapmadın!» deyince, Sa'd diyor ki, ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) 'den şu sözü buyurduğunu işittim.
«Yâ Ali)! Sen dünyada ve Âhirette benim kard e simsin.»
Resûl-i Ekrem'in bu emrinden sonra Ali (Radiyallahü anh), «Ehû Resûlillah» künyesini de almış oldu. Burada da Ali o kardeşlik nimetini yâd etmiş oluyor.
«Sıddîk-i Ekber benim» cümlesinin izahında Sindi şöyle söyler:
Sıddik çok doğru söyleyen, tereddütsüz olarak hakkı kabul eden kimseye denir. Ebû Bekir (Radiyallahü anh) tereddütsüz ve derhal Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tasdik ettiği için O'na 'Sıddîk' lâkabı verilmiştir. Hz.Ali (Radiyallahü anh)'in «Sıddîk-i Ekber benim» sözü ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'den bile önce iman ettiğini ifade etmek istediği muhtemeldir. 'El-İsabe' adlı kitabta Hz. Ali (Radiyallahü anh) 'in hayatı anlatılırken; «Âlimlerin çoğunun beyanına göre Ali (Radiyallahü anh) İslânüyeti kabul eden ilk insandır» denilmiştir.
Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in «Halktan 7 yıl önce namaz kıldım» sözü ile de şunu kasdettiği umulur, diyen Sindi, sözlerine şöyle devam eder:
Hz.Ali (Radiyallahü anh) çocuk iken îslâmiyeti kabul etti.Ve o yaştan itibaren namaza başladı. Çağdaşlarından hiç kimse onun yaşında müslüman olmadı. En az onun yaşından 7 yıl büyük iken müslümanlığı kabul. edenler olmuştur. Bu itibarla, sanki o herkesten 7 yıl önce namaza başlamış ve diğerleri ondan 7 yıl sonra namaz kılmış olurlar. Yoksa Ali (Radiyallahü anh) bu sözü ile kendisinin müslümanlığı kabul edip 7 yıl namaz kıldıktan sonra başkalarının iman etmeye ve namaz kılmaya başladıklarını kasdetmemiştir.
Nesâi'nin de, bu hadisi Hz.Ali (Radiyallahü anhî 'in faziletleri bahsinde rivayet ettiğini İbn-i Receb söylemiştir.
Zehebi ise 'El-Mizân' adlı eserinde «Bana öyle geliyor ki, bu sözler Ali (Radiyallahü anh) 'e bir yakıştırma ve uydurma gibidir» demiştir.
Zevâid müellifi ise «Bu isnâd sahihtir; Ravileri sıka zâtlardır; Hâkim, EI-Müstedrek'inde El-Minhâl'den bu hadisi rivayet ederek Şeyheyn şartları üzerine, sahihtir, demiştir.» diyor.
Sindi, bunu naklen beyan ettikten sonra diyor ki: Bu durumda hadîsin mevzu olduğuna hükmedenler, hadisin mânası kendilerine belirgin olmadığı için bu hükme varmışlardır. îsnadındaki herhangi bir bozukluktan dolayı değildir. Bizim yukarda yaptığımız yoruma göre hadîsin mânası da açıklığa kavuşmuştur. [224]

121) Abdurrahman İbn-i Sabit (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Sa'd bin Ebî Vakkas (Radiyallahü anhy&en şöyle nakletmistir.
Hac seferlerinden birisinde, Muâviye (Radiyallahü anh) gelince, Sa'd (Ra-diyallahü anh) onun yanına vardı. Bir ara Ali (Radiyallahü anh) 'den bahsettiler. Muâviye (Radiyallahü anh) Ali (Radiyallahü anh) aleyhinde konuştu. Sa'd (Radiyallahü anh) bundan öfkelendi ve : Sen! (nasıl) bu sözü Öyle bir adam için söylüyorsun? ki onun hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' den şöyle buyurduğunu işittim :
«Ben kimin m ah bu bu isem Ali (Radiyallahü anh) de onun mahbubudur.»
Efendimiz'den şöyle buyurduğunu da işittim:
«(Yâ Ali!) Senin bana bağlılığın Harun'un Musa'ya bağlılığı mesabesindedir.Şu farkla ki benden sonra peygamber yoktur.»
Resûl-i Ekrem'den şunu da buyurduğunu işittim:
«Bugün sancağı öyle bir adama vereceğim ki Allah'ı ve O'nun Resulünü sever.» [225]

İzahı

Bu isnad ile Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilen hadîs fıkraları, 115, 116 ve 117 nolu hadîslerde az bir lafız farkı ile rivayet edilmiş ve oralarda gerekli izah yapılmış olduğu için burada aynı fıkraları izah etmeye lüzum kalmamıştır.

Sindî bu hadisin açıklaması bahsinde diyor ki: Muâviye (Radiyallahü anh)'m bu mecliste A1i (Radiyallahü anh) hakkında neler söylediğini kesinlikle bilmiyoruz.Müslim ve Tirmizî'de naklen söylendiğine göre bu mecliste Muâviye (Radiyallahü anh), Ali (Radiyallahü anh) aleyhinde konuşmuş, hattâ Sa'd (Radiyallahü anh) 'm da kendisini teyid etmesini istemiştir. Bütün sahabîler hakkında iyi zan beslemek durumunda olduğumuz için bu mecliste Muâviye (RadiyaHahü anh) tarafından söylenen sözlerin Ali (Radiyallahü anh)'i hatalı göstermekten ibaret olduğuna hamlederiz. Bu sözlerin sanıldığı gibi uygunsuz lâflar ve tahkir edici kelimeler olduğu ihtimalini vermeyiz.
îbn-i Hacer, «El-İsa'be»'de demiştir ki: Hz.Ali (Radiyallahü anh) 'in menkıbeleri çoktur. îmanı Ahmed'in beyanına göre hiç bir sahabi hakkında bu kadar çok rivayet yapılmamıştır.»Nesai, onun hakkında vârid olan hadîsleri tesbit etmeye çalışarak bir hayli rivayetlerde bulunmuş olup beyan ettiği senedlerin çoğu güzeldir.- Bâzı âlimlerin dediğine göre Ali (Radiyallahü anh)'in Emevîler tarafından tenkid edilmesi onun hakmda bu rivayetlerin nakline ve yüce şerefinin belirtilmesine sebep olmuştur.
Sahabîler arasında zamanında vuku bulmuş olan ve zerre kadar sorumluluğunu taşımadığımız olayları dile getirmek doğru değildir. Sorumsuz iken mes'uliyet altına girmeye yol açar. Ehl-i Sünnet mezhebine göre sahabîlerin hepsi en yüce mevkileri ihraz etmişlerdir. Allah cümlesinden razi olsun.

Zübeyr B. Avvâm (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti

122) Cabir (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Kurayza günü (Mekke müşrikleri ile birlikte bütün Arab kabilelerinin İslâm aleyhin-
de hareket etmesi, Benî Kurayza yahudilerinin de antlaşmayı ihlâl ederek düşmanla işbirliği yapması üzerine durumun ciddileştiği gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bize Benî Kurayza'nın (durumu hakkında) kim haber getirir?» diye sordu. Zübeyr:
— Ben (Yâ Resûlallah! haber getiririm), dedi. Sonra (savaş şiddetlenince) Resûlullah (tekrar) :
— «Bize Benî Kurayza hakkında kim haber getirir? diye sordu. Zübeyr:
— Ben diye cevap verdi. Bu soru ve cevap 3 defa tekrar edildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Her peygamberin bir havarisi vardır. Şüphesiz benim havarim de Zübeyr'dir» buyurdu. [226]

İzahı

Buharı, bu hadîsi Talîa'nm fazileti hakkında açtığı bir bab-da rivayet etmiştir. Talîa, savaş esnasında düşmanın durumu ve davranışım anlamak için gönderilen casusa denir.Nesâî'nin rivayetine göre,Zübeyr üç defa Benî Kurayza'ya giderek durumlarını gözetleyip dönmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e onlar hakkında malûmat vermiştir.
Uhud savaşından istedikleri kesin neticeyi alamadan geri dönen Mekke müşrikleri, Mekke dolaylarındaki bütün Arap kabilelerini müslümanlar aleyhinde harekete getirerek önemli bir ordu ile Hicret'in 4. yılı Şevval ayında Medine-i Münevvere üzerine yürüdüler ve Medine civarında Fedek ve Hayber' de oturan Benî Kurayza yahudileri ile müslümanlar arasında daha önce yapılmış olan antlaşmanın yahudiler tarafından ihlâlim da sağladılar. Yahudilerin antlaşmayı bozduklarını haber alan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu haberin doğruluk derecesinin tesbiti ve diğer vaziyetlerini öğrenmek için Zübeyr (Radiyallahü anh)'i defalarca onların arasına casus olarak gönderdi.
Havari; elbiseyi beyazlatan, yardımcı, nasihatçı, dost ve peygamberlerin yardımcısı gibi çeşitli mânalara gelir. İsa (Aleyhisse-lâm)'m ashabı beyaz elbise giydikleri için onlara havari denildiği de söylenmiştir, Hadîsin son fıkrasının mânası şu olmuş olur:
«Her Peygamber'in hâlis bir dostu ve yardımcısı vardır. Benim samimi yardımcım ve dostum da Zübeyr'dir.»
Buharı1 nin rivayetinde bu hadisin «Ahzab günü» buyurul-duğu kaydedilmiştir. Ahzab gününden maksad Hendek savaşıdır. Bu savaşta Beni Kurayza yahudileri antlaşmayı bozarak Mekke müşriklerine yardım ettikleri için ve Hendek savaşını müteakip Beni Kurayza' mn üzerine gidildiği için hepsi bir savaş gibi düşünülür, bu değişik ifadeler ile ayni gün kas-dedilmiş olur.

123) Zübeyr[227] (bin el-Avvam (Radtyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle

söylemiştir :
And olsun ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud savasının olduğu gün benim için babasını ve anasını beraber andı. (Babam, anam sana kurban olsun! buyurdu. [228]

İzahı

Buhari'nin ravîlerinden Dâvudî der ki: Peygamber, bir sahabî'yi yüceltmek için «Babam sana feda olsun» derdi. Yahut -Anam sana feda olsun» buyururdu. Ashab'mdan yalnız Zübeyr bin Aw am ve Sa'd bin Ebi Vakkas için «Babam,anam sana feda olsun» buyurmakla onları mümtaz bir tarzda yüceltmiştir.
Bu cümle bir dua mahiyetinde değildir. Sırf yüceltmek için kullanılan bir sözdür.
Buharı' nin, Zübeyr (Radiyallahü anh) 'in menkıbeleri bahsinde Abdullah bin Zübeyr (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiği başka bir hadiste Benî Kurayza günü Zübeyr (Radiyallahü anh) 'in:
Ben, Beni Kurayza dan dönünce Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana babası ile anasını bir arada yâd ederek: «Babam, anam sana feda olsun!» buyurduğunu söylemiştir. Bu duruma göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !in hem Hendek savaşında hem de Uhud harbinde Zübeyr için bu cümleyi kullandığı anlaşılır
Sindi diyor ki: Övgüye liyakatli olan kişiyi gerektiğinde huzurunda övmenin caiz olduğu bu hadîsten anlaşılır. Tabii taraflar için mânevi yönden bir sakınca doğurursa övmek caiz olmaz.

124) Urve bin Zübeyr (Radiyallahü ankümâydan rivayet edildiğine göre (teyzesi) Âişe (Radiyallahü anhâ), kendisine şöyle demiştir :
Yâ Urve! Baban Zübeyr ve baban Ebû Bekir (Radiyallahü anhü-ma), yaralandıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına koşanlardandır.» [229]

İzahı

Hz. Âişe (Radiyallahü anhâ)'nin hadîste okuduğu ibare, Al-i îmrân sûresinin 172'nci âyetinin baş kısmıdır. Âyetin tamamının meali şudur:
«O mü'minler ki, yaralandıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamber'in çağrısına koştular. İyilik eden ve Allah'tan korkan bunlar için pek büyük mükâfat vardır.»
Bu âyeti kerîme «Hamraü'1-Esed» savaşı hakkında idi. Şöyle ki : Uhud savaşında düşman ordusu savaş meydanından ayrılarak Medine-i Münevvere ile Mekke-i Mükerreme arasında bulunan «Revhâ» denilen yere vardı. Sonra savaştaki başarılarını az görerek müslümanları tamamen imha etmeden dönüşlerine pişman oldu ve tekrar müslümanlarm üzerine yürümek istedi. Resûl-i Ekrem düşmanların bu düşünce ve hareketlerinden haberdar olunca İslâm ordusunun cesaretini ve güçlülüğünü düşmana göstermek için tekrar Medine' den ayrılarak mücâhit ordusu ile düşman üzerine yürüdü. Halbuki bu mücahitler Uhud savaşında yaralanmışlardı. Yaralı bir halde ve birbirine tutunarak güçlükle yola devam ediyorlardı. Bu ağır şartlar altında bile İslâm'ın azamet ve yüceliğini göstermekten geri durmak istemezler idi. Kuvvetli bir orduya sahip olan düşman, içine Allah/tarafından korku düştüğü için müslüman mücahitlerin hareket haberini alır almaz onlarla karşılaşmamak için kaçıp gittiler. Müslüman mücahitler de şan ve şerefle Medine'ye avdet ettiler.
Uhud savaşından aldıkları yaraların kanları henüz dinmemiş iken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çağrısına derhal icabet ederek perişan halleri ile savaşmaya giden îslâm müca-hidlerinin, her türlü takdirin üstündeki bu örnek kahramanlıkları ve fedakârlıkları, inen bu âyetle övülüyor.Hz.Âişe (Radiyalla-hü anhâ) 'de kız kardeşi Esma' nın oğlu Urve'ye diyor ki: Senin baban Zübeyr ve ana tarafından büyük baban Ebû Bekir bu âyetle övülen mücâhidlerdendirler. Allah cümlesinden râzi olsun. Âmin. [230]

Talha B. Ubeydullah [231](Radiyallahü Anh)'In Fazileti

125) Câbir (bin Abdiîlah) (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Talha (Radiyallahü anh) (bir ara) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından geçtikten sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Talha) yer yüzünde yürüyen bîr şehiddir» buyurdu. [232]

İzahı

Sindi, hadisin çeşitli şekilde yorumlandığını şöyle anlatır:
1. Talha hayatta iken Allah yolunda Ölümü tatmıştır.Yani Melekût âlemine ve Allah'ın azamet ve cemal deryasına dalarak dünya ile alâkası kesilmiştir.Bu yoruma göre ölümden maksad dünya âleminden kalbin kesilmesi ve ilâhî cezbeye dalmaktır.«Sizler ölmezden önce ölünüz» sırrına mazhar olmuştur.
2. Talha Allah yolunda yaptığı cihad esnasında bir çok çetin elem ve acılar çekmek suretiyle ölen kişinin duyduğu acı gibi ıztırab duymuştur.
3. Talha şehid olarak ölecektir.
Son yoruma göre hadîs peygamberin bir mûcizesidir. Çünkü yukarda belirtildiği gibi Cemel vak'asında şehid edilmiştir.
Tirmizi'nin Câbir bin Abdiîlah' tan rivayet ettiği metnin tercemesi şöyledir:
«Kim, yer yüzünde yürüyen bir şehide bakmaktan hoşlanırsa Talha bin Ubeydillah'a baksın.»

126) Muaviye bin Ebi Süfyan (Radiyallahü anhümâydan, kendisinin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara Talha (Radiyallahü anhyya. baktı ve biraz sonra (ona işaret ederek) :
«Bu adam (Allah yolunda şehid oluncaya kadar döğüşecegine dair) adağını ödeyenlerdendir», buyurdu. [233]

İzahı

Hadiste,Ahzab sûresinin 23'üncü âyetine işaret vardır. Nitekim Kastalânî Buharı şerhinin menkıbeler bölümünde -Talha'nın menkıbelerine dair- bahiste diyor ki hakkında bu âyet nazil olan sahabîlerden birisi de Talha1 dır. Âyetin meali:
«Mü'minlerden öyle erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri söze sâdık kaldılar. Kimisi (şehid edilinceye kadar savaşacağına dair) Taptığı adağı ifa etti" (şehid oldu). Kimisi de (şehid olmayı) intizar ediyor. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler.»
Ayetin açıklamasını yapan müfessirlerin beyânına göre A s -hâb-ı Kiram'dan Osman bin Affan, Talha, S a i d bin Zeyd, Hamza, Mis'abve başka bir kısım zatlar, (Alah cümlesinden râzî olsun) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir savaşta karşılaştıkları takdirde sebat göstermeyi ve şehid oluncaya kadar savaşmayı adadılar. Bunlardan Hamza ve Mis'ab (Radiyallahü anhümâ) gibi bazı mübarek zatlar şehadet şerbetini içtiler. Osman ve Talha (Radi-yallahü anhüm) gibi bir kısım zatlar da böyle bir günü intizar ediyorlar idi.
Âyet ve hadîste geçen «Nahb» kelimesi adak demektir. Burada murad Allah uğrunda ölünceye kadar veya olanca gücü ile savaşmaktır.

127) Musa bin Talha (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Biz Muâviye (Radiyallahü anh)'mn yanında bulunuyorduk. Muaviye (Radiyallahü anh) dedi ki:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'den şunu işittiğime şüphesiz şehâdet ederim:
«Talha (Allah yolunda şehid oluncaya kadar savaşacağına dair. olan) adağını ödeyenlerdendir.»

128) Kays (b. Ebî Hâzim) (Radiyallahü anh)Jden rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
—Ben Talha (Radiyallahü anh)'in elini çolak olarak gördüm. Talha Uhud savaşında Peygamberi düşman saldırısından eliyle koru muştu. (Bu esnada eline isabet eden bir ok ile eli sakatlanmıştı. [234]

İzahı

Ebû Dâvud Tayalisî1 nin, Müsned'inde rivayet ettiğine göre Ebû Bekir, Uhud savaşında biz Ta1ha' nın yanına vardığımız zaman onun vücudunda yetmiş küsur yara ve bere gördük. Bu arada şahadet parmağı da düşmüştü, demiştir.Ta1ha düşman saldırısına karşı elini ve Sindi' nin dediği gibi bazı rivayetlere göre bütün vücudunu Peygamber için siper yaptığından bunca yaralar almıştı. Peygamber'i hedef tutan bir oka karşı elini kalkan yapan Ta1ha nın eli de bu okla yaralanmış ve netice itkbari ile çolak olmuştu. [235]

Sa'd B. Ebî Vakkas [236](Radiyallahü Anh) İn Fazileti

129) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radi-yallahu ank)'dan başka hiç bir kimse için babasını ve anasını topladığını (= babam, anam sana feda olsun dediğini) görmedim. Fakat Uhud savaşının vuku bulduğu gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Ey Sa'd! (düşmana) Ok at. Babam ve anam sana feda olsun»,
buyurdu.

130) Saîd bin el-Müseyyeb [237](Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Sa'd bin Ebî Vakkas'tan şöyle söylediğini işittim, demiştir :
Şüphesiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Uhud günü benim için babasını ve anasını birlikte zikrederek :
«Ey Sa'd (durma ok) at! Babam, anam sana feda olsun» buyurdu. [238]

İzahı

Müellifin iki sened ile rivayet ettiği Sa'd ' in bu hadîsi rivayet tariki (yolu) çok olan meşhur hadîslerdendir. Buha rî bu hadîsi yalnız Uhud savaşı bahsinde 4 sened ile rivayet etmiştir.
Buharî'nin bu babında rivayet ettiğine göre Uhud savaşının devam ettiği bazı saatlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in yanında Talha ile Sa'd bin Ebi Vakkastan başka kimse kalmamıştır.Sa'd o gün ok kuburluğunda ne kadar ok varsa sarf etmiş, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi kuburluklarındaki okları yere döküp Haydi bunları da at», buyurmuşlardır. O gün düşmana bin ok attığı mervîdir. Her birini atarken de Peygamber'in *At! babam, anam sana kurban olsun» ifâdesindeki üstün iltifat ve teşvike mazhar olmuştur. Bir günde bini bulan bu yüce teveccüh kimseye nasip olmamıştır. Bütün savaşlarda arslan gibi çarpışan S a'd'm bilhassa Uhud harbindeki can siperane çarpışması her türlü takdirin fevkinde cereyan etmiştir. Çünkü o günün en buhranlı anında ve İslâm ordusunun darmadağın edildiği bir ortamda Sa'd, Peygamber'in önünde oturup vücudunu O'na siper etmiş, hem de binlerce ok atışı ile düşmana göz açtır-mamıştır. Sa'd oklarını savururken şöyle dua ederdi: «Allahım! Bu senin okundur. Düşmana yetiştir.» Resûl-i Ekrem de :
«İlâhî, sana dua etitgi zaman Sa'd'ın duasını kabul et. İlâhî atışını doğrult, dâvetine icabet et» buyurmuş.
123 nolu hadîsin izahında belirttiğim gibi arablar yüceltmek maksadı ile «babam, anam sana feda olsun» şeklinde hitabta bulunurlardı. Bununla bir temenni veya dua kasdetmezlerdi. Resûl-i Ekrem'in Zübeyr bin el-Avvam için de böyle bir hitabta bulunduğu mezkûr hadîsten anlaşılıyor. 129 ve 130 nolu hadislerden Peygamber'in Sa'd bin Ebî Vakkâs için de aynı hitabta bulunduğunu anlıyoruz. Râvi Hz.Ali (Radiyallahü anh)'in, Fahr-i Kâinat efendimizin Hz. Zübeyr için böyle hitabta bulunduğunu görmediği anlaşılıyor.
Sindi diyor ki: Sa'd hazretlerinin, Resûl-i Ekrem'in kendisi için kullandığı bu ifadeyi anlatması ya böyle hitab etmenin dinen caiz olduğunu bildirmek içindir, yahut şer'an gerekli gördüğü bir yer-de övgü maksadı ile olmuştur.

131) Kays bin ebi Hâzim (Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Sa'd bin Ebi Vakkas (Radiyallakü anh)'den şöyle söylediğini işittim, demiştir :
—Ben Allah yolunda ok atmış olan Arab mücâhidlerin gerçekten birincisiyim.» [239]

İzahı

İslâm uğrunda ilk ok'un onun tarafından atılmış olması büyük bir meziyettir. Çünkü bütün sosyal hareketlerde ve inkılâblarda ilk faaliyet çok değerlidir. Sahibini şan ve şeref sahibi kılar. Bahis konusu ilk ok'un atılışı mes'elesi de şudur:
Hicretin birinci yılı Peygamber efendimiz,Ubeyde bin Haris kumandası altında muhacirlerden 60 kişilik bir süvari müfrezesini kurmuştu. Bu mücahidler arasında Sa'd de bulunuyordu. Bu birlik Râbiğ [240]deresine gönderilmişti. Gaye Ebû Süfyan' in idaresinde Şam' dan dönmekte olan

Mekke kejrva-nını yakalamak idi. Bu savaş müslümanları memleketleri olan Mekke den uzaklaştıran Mekke müşrikleri ile muhacir müs-lümanlarm ilk karşılaşması idi. Resûhüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu müfrezeye bir bayrak da vermişti ki, bu da müslümanların ilk bayrağı oluyordu. Ubeyde, Ebû Süfyan ile karşılaşınca ilk ok'u Sad'd bin Ebî Vakkâs atmıştı ki, bu, îs-lâm uğrunda şeref ve cesaretle atılan ilk ok idi.[241]
Buharı de Sa'd bin Ebi Vakkâs'm menkıbeleri bahsinde aynı hadisi rivayet etmiştir.

132) Saîd bin El-Müseyyeb (Radiyallakü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
«Sa'd bin Ebî Vakkas (Radiyallahü anh) dedi ki: Benim müslüman olduğum gün hiç kimse müslüman olmadı. Ben müslümanların üçte biri olarak bir hafta durdum.»
(Yâni müslüman olduğum günden itibaren bir haftaya kadar kimse müslüman olmadı. Ondan sonra oldu. [242]

İzahı

Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radiyallahü anh)'in müslüman olduğu gün başkası müslüman olmamış olabilir. Ama daha önceki günlerde müslümanlığı kabul edenler olmuştu. İbn-i Mâceh'in rivayeti açıktır.Fakat Buhari'nin, Sad' in menkıbeleri bahsinde rivayet ettiği metin şöyledir:
=Hiç kimse benim müslümanlığı kabul ettiğim günden önce müslüman olmamıştır.» Başka bir rivayette: «Benden önce kimse müslüman olmamıştır», tabiri vardır. Halbuki bilindiği gibi Ebû Bekir, Ali, Zeydve başka zâtlar kendisinden önce müslüman olmuştur. Buharı şerhleri ve Sindi, bu rivayeti şöyle yorumlamışlardır. H z . Sa'd kendi itikadına ve bildiğine göre ko-nuşmuştur.Çünkü ilk günlerde, müslümanlığı kabul edenler îslâmi-yetlerini gizli tutuyorlar idi.Bu sebeple Sa'd hakiki durumu o an için bilmiyordu.Hadd-i zâtında Sa'd müslümanların yedincisidir.
«Ben müslümanların üçte biri olarak...» sözüne gelince, bu da çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki, Sahih-i Buharı' nin Ebû Bekr'in fazileti hakkında açtığı babta « Ammar bin Yâsir (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet ettiği bir hadîste Ammâr demiştir ki:
«Ben Resûlullah'ı ilk gördüğümde, beraberinde müslüman olarak beş köle, iki kadın ve Ebû Bekir bulunuyordu. (Başka müslüman yoktu.)» Sarihler 5 kölenin şunlar olduğunu beyan ederler :Bi1â1-i Habeşî, Zeyd bin Harise, Âmir İbn-i Füheyre, Ubeyd ibn-i Zeyd ve Ebû Fükeyhe' dir. Bazı siyer kitabları Fükeyhe yerine Şokran' ı gösterirler. îki kadın ise Hz. Hadîce ile Ümm-i Eymen, veya Sümeyye'dir. Şu duruma göre :
Hz.Sa'd3'üncü müslüman oluşu, erkek, baliğ ve hür olarak müslüman olanların üçüncüsü şeklinde yorumlanabilir ki: Birincisi Resûl-i Ekrem, ikincisi Ebû Bekr ve üçüncüsü S a' d olmuş olur. Müslümanların gizli bir cemiyet halinde ilk zamanlarda yaşamış olması dolayısı ile Sa'd ' in yalnız bir aracısı olan Ebû Bekr'i ve Peygamberi tanımış olması ve diğerlerinden haberdar olmayışı kuvvetle muhtemeldir. Sa'd ' in, 3 kişi derken Peygam-ber'in dışında Ebû Bekr ve Hatice'yi, bir de kendisini hesaplamış olması da muhtemeldir. Diğer taraftan 5 köle ve E b û Bekr 6 kişi hesaplanırsa S a' d yedinci müslüman olmuş olur. Hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın Hz.Sa'd ilk müslüman-lardan ve büyük mücahidlerdendir. Allah cümlesinden râzî olsun ve bizleri şefâatlarına nail eylesin. [243]

Aşere-İ Mübeşşere (Radiyallahü Anhüm)'Ün Faziletleri

133) Saîd bin Zeyd (Radiyallaâvanh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşere-i Mübeşşere'nin 10'uncusu idi. Çünkü :
«Ebû Bekr Cennettedir, Ömer Cennettedir, Osman Cennettedir, Ali Cennettedir, Talha (bin Ubeydillah) Cennettedir, Zübeyr Cennettedir, Sa'd (bin Ebi Vakkas) Çenettedir ve Abdurrahman (bin Avf) Cennettedir.» buyurdu.
Râvi Riyan bin el-Hâris diyor ki Said bin Zeyd'e «dokuzuncu zât kimdir?» diye soruldu. O da «dokuzuncu benim» diye cevap verdi.» [244]

İzahı

Aşere-i Mübeşşere (Cennetle müjdelenmiş olan 10 sahabO'nin faziletine dair olan bu hadîste görüldüğü gibi 9 sahabî'nin ismi geç-

miştir. Ebû Ubeyde [245]zikredilmemiş tir. Bunu takip eden hadiste de Ebû Ubeyde' nin ismi geçmediğine göre musannif, burada Aşere-i Mübeşşere'nin çoğunun fazileti hakkında vârid olan 2 hadisi rivayet etmek istemiş olur. Hadiste bu zâtların Cennetlik olduğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından müjdelen miş olduğu için onlara «Aşere-i Mübeşşere» ismi verilmiştir.

134) Saîd bin Zeyd[246] (Radiyallahü ankyden rivayet edildiğine göre kendisi : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şunu buyurduğunu şüphesiz işittiğime şehadet ederim, demiştir :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arkadaşları ile Hirâ dağı üstünde bulunduğu sırada dağ deprendi. Bunun üzerine Resûlullah dağa hitaben:
Uslu dur ey Hira! Çünkü senin üstünde ancak Peygamber veya Sıddik (= çok dürüst) veya şehîd bulunur. (Başka kimse bulunmaz)» buyurdu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları şöyle saydı •. Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, İbn-i Avf ve Saîd bin Zeyd. (Radiyallahü anhüm.) [247]

İzahı

Hirâ dağı Mekke civarındadır.Resûl-i Ekrem Peygamber olmadan evvel bu dağa çıkar, oradaki meşhur mağarada Allah'a ibâdet ederdi. Sindî diyor ki: «Oradaki Ebû Bekr-i Sıd-dîk' dan sonra anılan bütün zâtlar şehid olarak vefat etmişlerdir.
Yalnız Sa'd İbn-i Vakkas , Medine'ye yakın Akîk köyünde vefat etmiş ve Bakî denilen Medine mezarlığına def-nedilmiştir. Bu itibarla Sa'd da Ebû Bekr gibi «Sıddik»m şümulüne girer, denilebilir. Zira «Sıddîk» ismi genellikle; Ebû Bekr için kullanılmakla beraber mâna itibari ile ona münhasır değildir. Nitekim 120 nolu hadîste Hz.Ali: «Sıddîk-ı Ekber benim» demiştir. Yahut da «Şehîd»den murad şehîdlerin sevabına erişendir, diye yorum yapılabilir.
Sahih-i Buhari'nin, Ebû Bekr'in fazileti bahsinde Enes bin Mâlik' ten rivayet ettiği bir hadîste de şöyle buyurulu-yor:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara Ebû Bekir, Ömer, ve Osman {Radiyallahü anhüm) ile birlikte Uhud dağına çık mıştı.Orada iken Uhud dağında bir deprem vuku buldu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
—Ey Uhud dur! Çünkü senin üstünde bir Peygamber, bir Sıd-düt (çok doğru) ve iki şehîd vardır- buyurdu.
Uhud dağı Medine' nin şimalinde bir dağdır. Uhud savaşı bu dağın eteğinde cereyan etmiştir. Resûl-i Ekrem Te bûk seferinden dönerken Uhud ' u görünce :
«işte dağcağız, o bizi sever, biz de onu severiz.» sözü ile bu dağa büyük şeref vermiştir.
Her iki hadîsin sıhhatmda şüphe yoktur. Uhud dağı Medîne' de ve Hirâ dağı da Mekke'de olduğuna göre bu olayın iki defa vuku bulduğunu kabul etmek neticesine varılır. [248]

Ebû Ubeyde B. Cerrah (Radiyallahü Anh)'In Fazileti

135) Huzeyfe İbn-i Yemân (Radiyallahü anh)'der\ şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Necrân ehline buyurdu ki :
«Ben hakkıyla güvenilen ve itimada lâyık bir adamı sizlerle göndereceğim!» Bu söz üzerine* Sahabîler (bu yüce emniyete kimin maz-har olacağını anlamak için) intizar etmeye başladılar. Biraz sonra Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Ubeyde bin el-Cerrah'ı (onlarla) gönderdi.»

136) Abdullah (İbn-i Mes'ûd) [249] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Ubeyde bin el-Cerrah'ı göstererek onun haklında:
«İşte bu adam, İslâm ümmetinin eminidir» buyurdu. [250]

İki Hadîsin İzahı

Necrân; Yemen tarafında ve Mekke'ye 7 konak mesafede bir şehirdir. Halkı hıristiyan idi.

Aralarında yahûdiler de var idi. Yahudi olan Yemen Meliki Ebû Nuvâs, hıristiyanlan baskı ile kendi dinine döndürmek istedi. Direnenlere işkence yapmak için hendekler kazdırıp onları bu hendekler içinde yakmak suretiyle cezalandırdı. Kur'an-i Kerîm bu zâlimlere Ashâbı Uhdûd (uzun hendekler sahibleri) ismini veriyor. Ve B'urûç sûresinin 4 - 7'nci âyetlerinde bu fecî olayı zikrediyor.
İbn-i Sa'd 'ın beyanına göre; Resûl-i Ekrem Necrân hıristiyanlarma yazdığı bir mektup ile onları Medîne' ye davet ediyor* Bu davet üzerine emirleri Abdülmesih Âkib'in başkanlığında 14 kişilik bir hey'et Medine'ye geliyor. Hey'et içinde en büyük bilginleri Ebü'l-Hâris Alkarna ile Seyyid Eyhemde var idi. Bunlar Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıktılar Selamlaşmadan sonra İslama davet edildiler. Fakat hey'et İslâmiyete girmeyi kabul etmedi. Resûl-i Ekrem onlara Kur'an okudu. İsa (Aleyhisselâm) hakkında uzun konuşmalar ve tartışmalar oldu. Buna rağmen bir türlü hakkı kabul etmediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Benim tebliğimi kabul etmiyorsunuz, gidiniz! Ailenizle geliniz, sizinle mulâana[251] edelim» buyurdu. Mulâana teklifi ve uygulama sı Âl-i îmrân sûresinin 61'inci âyetinde meâlen şöyle bildiriliyor:
«İsa'nın Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna dair sana ilim geldikten sonra onun hakkında kim seninle münâkaşaya kalkışırsa şöyle de:
Geliniz oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, bizleri ve sizleri çağıralım, sonra hepimiz dua edip 'yelva^alım da Allah'ın lanetini yalancıların üzerine okuyalım.»
Hey'et teklif edilen mülâaneden de çekindi ve Necrân' hlar cizye vermeye rızâ gösterdiler.
Buharı' nin yine Huzeyfe (Radiyallahü anh) 'den naklettiği hadîs metni daha geniştir. Buharı - Kıssatü Ehl-i Necrân» başlığı altında zikrettiği hadis uzundur. Baş kısmında Necrân'in iki liderinin Peygamber'e gelişleri ve mulâana etmemeyi kararlaştırdıkları anlatılıyor. Daha sonra buyuruluyor ki:
"Necrân'ını başkanı Peygamber'e gelerek:
—(Hıristiyan kalacağız. Fakat) bizden istediğin vergiyi ödiyeceğiz! Ancak bizimle itimada şayan bir memur gönderiniz! Göndereceğiniz zât muhakkak emîn olsun, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
—«Ben şüphesiz, hakkıyle emîn ve itimada lâyık bir kişiyi gönderirim» buyurdu. Peygamber'in bu sözü üzerine Sahabîler (anılan emniyet ve itimad kime âid olacak diye) beklediler. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Kalk yâ Ebâ Ubeyde bin Cerrah!» buyurdu. Ebû Ubeyde ayağa kalkınca da Peygamber onu göstererek :
«İşte bu gördüğünüz sîmâ İslâm ümmetinin eminidir» buyurdu." îbn-i Sa'd'in beyânına nazaran yapılan antlaşmaya göre Necrân halkı yılda 2 bin kat elbise, 80 dirhem nakid verecektir; Yemen'de bir karışıklık olursa Necrân' lılar emaneten zırh, kargı, at ve deveden otuzar âdet vereceklerdi. Bu antlaşma Hz.Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti zamanına kadar yürürlükte kaldı.Hz.Ömer (Radiyallahü anh) devrinde Arab yarımadası gayr-i müslimlerden temizlenince bunların emlâk ve arazilerinin normal bedelleri verilerek Küfe civarında yine Necrân adı verilen bir yere nakledildiler. [252]

Hz. Abdullah B. Mes'ûd (Radiyallahü Anh)' İn Fazileti

137) Ali (bin Ebi Talib) (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir.
«Eğer (Ashabım ile) istişare etmeksizin bir kimseyi kendime halîfe seçseydim, İbn-i Ümm-i Abd'i seçerdim. [253]

İzahı

Ümm-i Abd, Abdullah'm anasının ismi olduğu için Abdullah'a İbn-i Ümm-i Abd künyesi verilmiştir.
Hadis,Abdullah İbn-i Mes'ûd'un Resûl-i Ekrem nez-dindeki değerini belirtir.Bâzı hadîs âlimleri :«Buradaki halîfeden maksad, müslümanlarm başkanı değildir. Çünkü hakikî mânadaki halîfenin Kureyş1 ten olması gerekliliği nassla sabittir. İbn-i Mes'ûd ise Kureyş' ten değildir. Bu sebeple-halîfeden murad, muayyen bir ordu kumandanı veya belirli bir kısım işlerde yahut bir bölgede idare âmiri demektir, demişlerdir.» Sindi bu yorumu naklettikten sonra diyor ki: «Bence Resûl-i Ekrem'in maksadı hakikî mânadaki Halîfe olabilir. Halîfe'nin

Kureyş' ten olmasına dair bir ilâhî emir olmadan önce İbn-i Mes'ûd'un ilmi liyâkati, isabetli görüşleri, üstün idarecilik kabiliyeti ve sayısız meziyetleri dolayısı ile Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz O'nu hilâfete liyakatli görmüş, bu sözü söylemiş ve bilâhare Halife'nin Kureyş' ten olması hükmü gelmiş olabilir. Diğer taraftan şu maksadın ifade edilmek istenmesi de muhtemeldir: Kişinin halîfe seçilebilmesi için bulunması gerekli her türlü olgunluk ve dolgunluk İbn-i Mes'ûd'de mevcuttur. Bu durum bilindiği için böyle bir tayine gidilmiş olsaydı istişareye lüzum yoktu. Çünkü yapılacak istişareden gaye, bu liyakat ve kemalâtın olup olmadığının tesbitidir. Ama Kureyş'ten olmadığından halifelik için aranan bir niteliğinin olmayışı ve bu sebeple hâlife olamayışı başka bir husustur.»

138) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhütnâ) kendisini Resûlullah (Sallalla-hu Aleyhi ve Sellemyin şu buyruğu ile müjdelediler:
«Kim, yeni indiği gibi Kur'an'ı okumağa heves ederse, İbn-i Ümm-i Abd'in kıraati üzerine onu okusun. [254]

İzahı

İlk Müslümanlardan ve bir rivayete göre 8'ncı müslüman olan lbn-i Ümm-i Abd (Radiyallahü anh) müsİüman olur ol- hemen Peygamber'e hizmet etmeye başlamış, bütün savaşlara katılmış, hazerde ve seferde ondan ayrılmamıştır. Böylece daima Efendimizin sohbetinde bulunduğu için fıkıhta ve Kur'an-ı Kerim kıraati hususunda en yüksek mevkii ihraz etmiştir. Kelimelerin zabtına ve rivayetin iyice alınmasına âzami titizlik ve önem göstermiştir. Bizzat Resûl-i Ekrem'in mübarek ağzından 70 sûre hıfzetmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun hafızlık ve kıraat hususundaki mahareti ve ehemmiyet verişini zaman zaman takdir ederlerdi. Hadîs de bu takdirin bariz bir örneğidir.
Hadis metninde geçen «Gadd» kelimesi; lügatta tab taze ot, yeni yağan ve hiç değişmeyen yağmur, hurmanın çiçek yerinde çıkan yeni tomurcuk, yeni doğan buzağı vesair mânalara gelir. Burda da «taze ve yeni» manasınadır.
İbn-i Ümm-i Abd'in kırâatından maksad, onun kıraat yolu ve okurken takındığı tavırdır. Yahut da Peygamber'in huzurunda bir ara okumuş olduğu Nisa sûresinin başından 41. âyete kadar olan parçadır.

139) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine şöyle buyurmuştur:
«(Ey Abdullah) Ben seni men edinceye kadar (müsâade almadan) odamın kapısının örtüsünü kaldırabilir ve sırrımı işitebilirsin!» [255]

İzahı

Müs1im'in Selâm kitabının 6'ncı babına aldığı hadîsin metni şöyledir:
«Ben seni men edinceye kadar kapımın Örtüsünü kaldırman ve sırrımı işitmen için sana izin veriyorum.»
Müs1im'in bazı nüshalarında «Tesmaa = işitmen» fiili yerine «Testemia = dinlemen» fiili bulunuyor.Tabii Resûlullah'm sırrını dinleyebilmek, işitebilmekten daha önemlidir.
Metinde geçen «Sivad» kelimesi lügatta karaltı, kalıb ve şahıs anlamına gelir.Bu kökten alınan müsâvede : iki şahsın baş başa verip gizli konuşmalarıdır.Burada «Sivâd» ile sır mânasının kasdedil-diği hususunda âlimler ittifak halindedirler.
Hadîs, İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anh)'ın Peygamber'in yanındaki itibar ve itimadını bildirmektedir.
Esved bin Yezid en-Nahai diyor ki: Ebû Musa el-Eş'arî' den şöyle işittim : Ben ve kardeşim Yemen' den Medine ' ye geldiğimizde Peygamber'in durum ve davranışlarını tetkik etmek üzere bir süre bekledik. En çok vâkıf olduğumuz husus îbn-i Mes'ûd'un Resûlullah'm hane halkından birisi olmasıdır. Çünkü Resûlullah'm huzuruna daima İbn-i Mes'ûd ile anası Ümm-i Abd'in girdiğini görüyorduk.
tbn-i Mes'ûd, Peygamber'in odasına girer, ayakkabısını giydirir, beraberinde ve gerektiğinde önünde yürürdü. Peygamber, boy abdestini aldığı zaman İbn-i Mes'ûd O'nu beklerdi.
Müslim şârihi Nevevi der ki: Bu hadîs, bir eve girmenin serbest olduğuna dair görülen alâmete dayanarak; oraya girmenin caiz olduğuna delâlet eder. O halde büyük devlet adamları olsun,

başka kimseler olsun, yanlarına girmenin muayyen kişiler, zümreler veya bilumum halk için serbest olduğunu gösterir bir belirti bulunduğu takdirde bu belirtiye dayanarak izin istemeden onların yanına girmek caizdir. Keza; kişi; hizmetçileri, köleleri, cariyeleri, büyük çocukları ve ev halkı ile kendisi arasında böyle bir alâmet koyduğu, zaman hüküm aynidir. Serbestlik alâmeti olunca izinsiz girilebilir. Aksi takdirde izin almadan odasına girilemez. [256]

Hz. Abbâs B. Abdülmuttalib (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti

140) Abbâs bin Abdülmuttalib[257] (Radiyallahü anAJ'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :

Kureyş'ten olan her hangi bir gurup, kendi aralarında konuşurken biz onlara rastladık. (Biz onların yanına varınca) konuşmalarını keserlerdi.Nihayet bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattık. Bunun üzerine Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Birbirleri ile konuşurlar da benim ehli Beytimden bir adamı görünce konuşmalarını kesen kavimlerin (bu) durumu nedir? Allah'a yemin ederim ki Allah için ve bana yakınlıkları için onları (Ehl-i Beytim'i) sevmedikçe kişinin kalbine îman girmez», buyurdu.[258]

İzahı

Sindi diyor ki:Hz. Abbas'm «Biz onların yanına varınca konuşmalarını keserlerdi» sözünden maksadı: Kureyş, bize karşı beslediği öfke ve düşmanlıktan dolayı böyle hareket ederlerdi Halbuki, konuşmalarının konusu bizden gizli tutulması gerekli bir sır değildi, demek istemiş. Çünkü sırların gizli tutulması yadırganacak bir şey değildir.

Sindi'nin bu yorumu, Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in sert konuşması ile teyid buluyor. Zira; eğer öfke ve düşmanlık dola-yısı ile değiî de, sır olduğu için Kureyş, Ehl-i Beyt'ten birisim gördüğünde konuşmalarını kesmiş olsaydılar bundan dolayı Resûlullah, bu hallerini kınamaz ev Ehl-i Beyt'i sevmenin önemini belirtmezdi.

Sindi daha sonra diyor ki: Rivayete göre, Abbâs (Radiyallahü anh) öfkeli bir halde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıktı. Resûlullah, ona :

— «Seni öfkelendiren şey nedir?» diye sordu. Abbâs:

—Bizimle Kureyş'in arasında ne var? bilmiyorum.Birbirine rastladıkları zaman muhabbet ve güler yüzle konuşurlar.Bize rastlayınca başka türlü davranırlar, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o derece öfkelendi ki mübarek yüzü kıp kırmızı oldu.» Sonra da bu hadisi buyurdu. Sindi bunu söyledikten sonra hadisin Tirmizî [259] tarafından da rivayet edilerek sahih gösterildiğini nakleder.

Hadisin metninde geçen «Allah için ve bana yakınlıkları için...»

cümlesinden çıkan istek aşağıya meali alman Şûra sûresinin 23'ün-cü âyeti ile teyid edilmiştir:

«... (Ey Resulüm! Emirlerimi tebliğ etmekte olduğun kimselere) de kî: «Ben (bu tebliğ hizmetinden dolayı) sizden yakınlarımı sevmekten başka bir mükâfat istemiyeceğim...»

141) Abdullah bin Amr (Radİyülalhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz Allah, İbrahim (Aleyhısselâm)'ı halil ittihaz ettiği gibi beni de halil edindi. Bu sebeple kıyamet günü Cennette benim yerim ile İbrahim'in yeri karşı karşıyadır.Abbâs da aramızda olup iki halil arasında bir mü'mindir.» [260]

İzahı

Hadis, Hz.Abbâs (Radiyalahü anh) 'm Cennetlik makamının ne kadar yüksek olduğunu bildirir. O, Resûl-i Ekrem'in öz amcası ve ibrahim peygamberin sülâlesinden gelen bir torunu olduğu için Cennetteki makamı iki peygamber'in makamları arasında yer alır.

«Zevâid» sahibi, bu hadisin senedinin zayıf olduğunu şöyle beyan eder:

Hadis âlimleri, râvi Abdülvahhab'ın zayıflığı hususunda ittifak etmişlerdir. Hattâ Ebû Dâvud, onun hadîs uydurduğunu söylemiştir. El Hâkim de o'nun mevzu hadisleri rivayet ettiğini söylemiştir, ibn-i Receb ise; bu hadîsin yalnız îbn-i Mâceh tarafından alındığını,diğer sahih hadîs kitaplarında yer almadığını, zira bu hadîsin, Abdülvahhab'ın mevzu hadîslerinden olduğunu ve Ebû Dâvud'un da Abdülvah-hab'ın hadislerinin zayıf olduğunu söylediğini beyan eder.

Sahih-i Buharî'nin menkıbeler bölümünden Hz. Abbâs'm fazileti için ayırdığı babta Enes (Radiyalalhü anh)'den rivayet ettiğine göre kuraklık olduğu zaman Hz.Ömer yağmur duasını ederken Abdülmuttalib'in oğlu Abbâs ile tevessül ederek:
«Allah'ım! Biz Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sana tevessül ederdik. Sen de bize yağmur verirdin. Biz (Peygam-ber'den sonra) Nebimizin amucası (Abbas) ile sana tevessül ediyoruz. Bize yağmur ihsan eyle», diye dua ederdi. Onun duası hemen kabul olup yağmur verilirdi. [261]

Hz. Ali B. Ebî Talibin Oğulları Hasan Ve Hüseyin (Radiyallahü Anhüm)'Ün Fazileti

142) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hasan (bin Ali) için şöyle dua etti :
«Allah'ım! Gerçekten ben bunu seviyorum. Bunu, şen de sev ve bunu seveni de sev.» Ebû Hüreyre dedi ki: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu bağrına bastı.

143) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hasan ve Hüseyin! seven kimse şüphesiz beni sevmiş olur. Ve onlara buğz eden kimse şüphesiz bana buğz etmiş olur» buyurdu.[262]

144) Saîd bin Ebî Râşid (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Ya'la bin Murre (Radiyallahü anh) onlara : Kendileri (bir cemaat halinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile davet edildikleri bir yemeğe giderlerken ; sokakta oynayan Hüseyin ile aniden karşılaşıldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beraberindeki cemâatin önüne geçti ve iki kolunu açU. {Hüseyin'i yakalamak istedi) Çocuk ise yakalanmamak için şuraya buraya kaçıyordu. Resûlullah çocukla gülüşerek (onu kovalıyordu.) Nihayet onu yakaladı sonra bir elini çocuğun çenesinin altına diğer elini onun ensesine koydu bunun akabinde onu öptü ve şöyle buyurdu, demiştir :
«Hüseyin benden bir parçadır. Ben de Hüseyin'denim. Kim Hüseyin'i severse Allah da onu sevsin. Hüseyin'i Asbât (torunlar)'dan bir sıbt (torun)'dır.»
Ali bin Muhammed, Vekî ve Süfyan'dan rivayet edilen ikinci bir sened ile aynı hadis bize (îbn-i Mâceh'e) intikal etmiştir.[263]

145) Zeyd bin Erkam[264] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali, Fâtime, Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü anhüm)'e hitaben şöyle buyurdu:
«Sizler, barış halinde bulunduğunuz kimse ile bende barış halinde olurum ve harp halinde bulunduğunuz kimse ile ben de harp halinde olurum.» [265]

İzahı

Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü anhümâl'nın menkıbelerinin çoğu müşterek olduğu içm müellif bu iki zâtın faziletine dair hadîsleri bir başlık altında topladı.
Müslim, ilk hadîsi 4 sened ile Sahîh'inde rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet ettiği metinlerden birisi biraz uzuncadır. Bu rivayet şöyledir :
Ebû Hüreyre {Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) gündüz bir ara (evinden) çıkıp ne o bana, ne de ben ona bir şey söyîemiyerek Kaynuka' çarşısına varıncaya kadar (yürüdü.) Sonra dönüp Fâtime (Radiyallahü anhâ) 'nra evinin önünde bir kenara oturdu ve (Hz. Hasan'ı kasdederek) :
—Küçük! Orda mısın, küçük orda mısın? diye sordu. Fâtime (Radiyallahü anhâ) çocuğun hemen evden çıkmasını biraz durdurdu. Bu esnada ya çocuğu giydiriyordu, yahut saçını başını yıkayıp tarıyordu, sanıyorum. Sonra çocuk koşarak geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğu kucakladı ve öptü. Daha sonra:
«Allah'ım! Sen bu çocuğu sev, bunu seveni de sev.»"
Müs1im'in sarihi Nevevî, bu hadisi açıklarken ondan istifade edilen hususları şöyle sıralar:
Çocukları iyi giyindirmenin, temizlemenin, saçlarını taramanın, özellikle büyük adamların yanına gidecekleri zaman üst ve başlarının tertemiz tutulmasının müstehap olduğu,
Peygamber'in çarşıya gidip dolaşması, Fâtime' nin evinin önünde bir tarafa oturması, çocukla

şakalaşması ve onu kucaklaması ue Peygamber'in yüce bir tevâzua sahip olduğu,Resûl Ekrem'in ahlâkı ile ahlâklanmak durumunda olan mü'- bu örnek tavâzudan ders alması için ışık tuttuğu,Çocukları öpmek, ucaklamak ve onlarla şakalaşmanın müste-hap olduğu anlaşılıyor.
Erginlik çağına varmış olan iki erkeğin kucaklaşması ve birbirinin boynuna sarılması mes'elesi hususunda ise âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Muhammed İbn-i Şîrîn, Abdullah İbn-i Avn, Ebû Hanîfe ve Muhammed, kucaklaşmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bunların delili Tirmizî'nin rivayet edip Hasen olduğunu söylediği Enes bin Mâli k' in hadisidir.
Hz.Enes diyor ki: Bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
—Biz müslümanlardan birisi mü'min kardeşine veya bir dostuna -astlayınca ona hürmeten eğilmeli midir? diye sordu.Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
—«Hayır! (eğilmemelidir.)» diye cevap verdi. Adam:
—Onu kucaklayıp öpmeli midir? diye sorunca Resûiullah .
—«Hayır», diye cevap verdi. Bu defa soru sahibi:
—Musafaha (tokalaşma) etmeli mi? dedi. Resûiullah:
—«Evet», diyerek musafahayi uygun buldu.
Diğer tarafta Şa'bî.Ebû Miclez, Lâhık bin Humeyd, Amr îbn-i Meymûn, Esved İbn-i Hilâl ve Ebû Yûsuf, kucaklaşmada bir beis yoktur, demişlerdir. Bu görüş Hz. Ömer'den de nakledilmiştir. Onların delili şu hadîstir:
"Ca'fer bin Ebî Tâlib demiştir ki: Biz Habeşistan'dan döndüğümüzde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni kucakladı."
Bu hadîsin de râvileri tamamen sıka'dır. Tahâvî:Bir çok sahâbî'nin bir biriyle kucaklaştıklarını rivayet ederek onların bu hareketleri kucaklaşmanın mübahlığı hakkında Peygamber'den rivayet edilen hadîslerin kucaklaşmasının yasaklanmasına dâir olan hadîslerden sonra olduğuna delâlet eder, diyor.İki erkeğin giyinmiş kuşanmış vaziyette iken kucaklaşması Hanefî mezhebine göre caizdir.
Kİtabü'l-Edeb'de inşaallah bu hususta daha geniş izahat verilecektir.
Sahîh-i Müslim'in Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği ve yukarıya tercemesini aldığımız hadîste Peygamberin Hüseyin'i öptüğü bildiriliyor.îbn-i Mâceh'in Ya'lâ bin Mürre'den rivayet ettiği 144 nolu hadiste de aynı durum belirtiliyor.
Hanefi mezhebinin büyük fıkıhçılarından olan Ebü'l-Leys-i Semerkandî «Camiu's-Sağîr» şerhinde öpme mes'e-lesini şöyle izah etmiştir:
Öpmek; ta'zim, şefkat, rahmet, şehvet ve mahabbet için olmak üzere 5 çeşittir.
1) Ta'zim için öpmek : Mü'min'in saygı değer gördüğü zatların elini öpmesi gibi.
2) Şefkat için öpmek; çocuğun kendi baba ve anasını öpmesi gibi.
3) Merhamet için öpmek; Baba ve ananın kendi çocuğunun yanağını öpmesi gibi.
4) Şehvet için öpmek; kişinin eşinin ağzını öpmesi gibi.
5) Mahabbet için öpmek, kardeşlerin birbirlerinin yanağını öpmesi gibi.
Bazı fıkıh âlimleri bu çeşitlere dinî öpmek çeşidini de ilâve etmişlerdir.Bu da Hacer-i Esved'i öpmektir.
Öpmenin cevazı hususunda bir çok hadîs varid olmuştur. Ancak bu hadîsler saygı ve ikram için olan öpme çeşitleri ile yorumlanmıştır. Şehvet maksadı ile olursa caiz değildir. Yalnız zevç ve zevce hakkında mubahtır.
Hadiste geçen «Hasan ve Hüseyin'i seven..» cümleleri Resûl-i Ekrem ile torunları arasında ittihad ve bütünlüğü ifade eder.Peygamber'in birer parçası oldukları için onları sevmek Peygamberi sevmek oluyor.Ve onlara buğzetmek Peygamber'e buğzetmek sayılıyor. Sindi bu hadîsi açıklarken diyor ki:Hadis, Hasan ve Hüseyin'i sevmenin farz olduğunu, onsuz imanın tamamlanmadığını belirtiyor.Çünkü Peygamber'i sevmenin hükmü budur. Peygamber'i sevmek de onları sevmekle kayıtlanmıştır.Kişi, onları sevmedikçe Peygamber'i sevmiş sayılamaz.
144 nolu hadîste geçen «Hüseyin bendendir. Ben de Hüseyin'denim», ifadesi ile Resûl-i Ekrem, kendi zâti ile Hüseyin arasındaki ittihad, birlik ve bütünlüğü kasdediyor. Bir vücud halinde bu-lundukları için her birisi diğerinin bir parçasıdır, denilebilir.
Hadîsteki «Hüseyin Asbât'tan bir sıbt'tır» cümlesinde geçen sıbt torun demektir. Bu cümle, Peygamber ile Hüse yin'in yek vücûd olduğunu teyid için kullanılmıştır.Bu cümlenin, Hüseyin'in ResûM Ekrem'e torun olmaya lâyık ve takdire şayan bir şahsiyet olduğunu beyan etmek için getirilmiş olduğu muhtemeldir.
Sıbt: Kabile mânasında da kullanılmıştır.Burada bu mânanın murad olduğunu söyleyenler de vardır. Buna göre maksad, H z Hüseyin'in neslinin devam edip çoğalacağını bildirmektir.
Sıbt:Ümmet anlamında da kullanılmıştır.Burada bu mâna da düşünülebilir.Yani Hüseyin hayır sıfatlarının tümünde kemale erdiği için kendi başına bir ümmettir. Nitekim Nah1 sûresinin

120'nci âyetinde Cenâb-ı Allah İbrahim tAleyhisselâm) 'in bir ümmet olduğunu şöyle beyan buyurmuştur:
«Şüphesiz İbrahim hak dine yönelen, Allah'a itaat a devam eden, bütün hayırlı vasıfları şahsında taplıyan bir ümmet idi. Hiç bir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmadı.»
Râvi Ya'la bin Mürre es-Sakafî Ebü'l-Mürazim Sahabîdir.îbn-i Siyâbe künyesi ile tanınmıştır.Hudeybiye ve Hayber seferinde bulunmuştur.Kendisinden bir miktar hadîs rivayet edilmiştir.Râvileri, oğulları Abdullah ve Osman'dır.[266]

Ammâb B. Yâsir [267] (Radiyallahü Anh)'In Fazileti Tercemesî

146) Ali bin Ebî Tâlib (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi demiştir ki: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm yanında oturuyordum. Ammâr bin Yâsir huzura çıkmak için (kapıda) izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ammâr'a (içeri girmesi için) izin veriniz! Tayyib aslında güzel olan ve) Mutayyab (=daha da güzelleştirilen Ammâr)'a merhaba»[268]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Tayyib» güzel, iyi, tatlı ve lezzetli mânalarında kullanılır. Metindeki «Mutayyab» ise : güzelleştirilmiş, iyi kılınmış, tatlı yapılmış ve lezzetli edilmiş anlamlarına gelir.Sindi bu hadisin izahında diyor ki: Ammâr için «Tayyib ve Mutayyab» sıfatları kulanılmış olduğu için bana öyle geliyor ki Ammar'm doğuştan istikamet ve selâmet gibi güzel meziyetler üzerine yaratılmış olduğu ve sonra Kur'an ve Hadis ilmi ile daha. da güzelleştirilmiş olduğu muraddır.

147) Hâni' bin Hâni'[269] (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği mervîdir .
Ammâr (Hz.) Ali'nin yanına girdi. Ali (Radiyaîlahü anh) onu kasdederek) : Tayyib (= aslında güzel olan ve) Mutayyab (daha çüzelleştirilenje merhaba! Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)'den işittim buyuruyordu ki :
«Ammâr, kemiklerinin uçlarına kadar (bütün vücudu) iman ile doldurulmuştur.» [270]

İzahı

Sindî diyor ki: Bu hadîs, bir önceki hadîste geçen *Tayyıb»ın doğuştan güzel mânasında kullanıldığına delâlet eder, denilebilir.Aslında güzel olan Ammâr Allah'ın iradesi ile kemiklerinin uçlarına kadar, (tabiri caiz ise tepeden tırnağa) iman ile doldurulmuştur.
Ammâr (Radiyallahü anh) 'm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsteki yüce iltifat ve medhine mazhar olmasına sebep olan olay şudur:
Mekke müşrikleri; Ammâr'ı, babası Yâsir'i anası Sümeyye'yi, Suhayb'ı Bilâl'ı,Habbâb'ı ve Sâ1im'i yakahyarak İslâmiyetten döndürmek için bunlara işkence yapmaya başladılar.Ammâr'm babası ve anası hiç bir zahirî taviz bile vermeyince fecî bir şekilde şehid edildiler. İslâm'ın ilk iki şehidi oldular.Ammâr ise müşriklerin azabından kurtulmak için dil ile onlara bir tâviz vermekle beraber kalbi iman ile dolup taşıyordu.Ammâr'm dil ile verdiği taviz üzerine onun kâfir olduğu haberi Peygamber'e ulaşınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyurdu. Katad e'nin naklettiğine göre Ammâr ağlıya ağlıya Resûl-i Ekrem'in yanma vardı.Peygamber'e kalbinin iman ile dolu olduğunu söyledi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ammâr'in göz yaşlarını mübarek eliyle silerek:
«Yâ Ammâr! Sana ne oluyor? Eğer müşrikler tekrar sana işkence yaparlarsa sen yine söylediklerini söyle», demekle Ammâr'ı teselli buyurdu.Nihayet meali aşağıya alman Nah1 sûresinin 106. âyeti bir rivayete göre Ammâr hakkında nazil oldu.
«Kalbi iman ile kararlaşmış olduğu halde (küfür kelimesini söylemeye) zorlananlar müstesna, kim Allah'a küfrederse onlara şiddetli azâb var; Lâkin küfre bağrını açanlar üzerine Allah'tan bir öfke ve kendilerine çok büyük bîr azab vardır.»

148) Âişe (Radiyallahü anhâ)'ûa.n rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir :
-Ammâr, kendisine arzolunan iki şeyden daima en doğrusunu seçmiştir.»

Miftâhü'I-Hâce'de rivayet edilen başka bir hadîs şöyledir:
Ammâr iki şey arasında muhayyer kılınırken daima en kolay olanı seçmiştir.
iki rivayet de Ammâr (Radiyallahü arın) in üstün bir meziyetini belirtmiştir. Bu meziyet Ammâr'm daima hedefe kolayca götürücü en isabetli ve doğru yolu seçmeyi prensip haline getirmiş olmasıdır. [271]

Selman, [272]Ebû Zer Ve Mikdad[273] (Radiyallahü Anhüm)'Ün Faziletleri

149) Büreyde [274](bin el-Husayb el-Eslemî) (Radiyaüahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
— «Şüphesiz Allah dört kişiyi fazla sevhıemi emretti. Ve onları sevdiğini bana haber verdi.»
— (Ashâb tarafından) : Yâ Resul ali ah! Bu dört zât kimlerdir? diye soruldu. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna cevaben t
— «Ali onlardandır. Peygamber bu cümleyi üç defa tekrarladı. (Ve kalan üç zâtı şöyle sıraladı) : Ve Ebû Zer(-i Gıfarî), Seimân(-ı Farisî) ve Mikdad (bin Esvedîdir- buyurdu.» [275]

İzahı

Sindi diyor ki: Hadiste anılan dört kişiyi sevmek için Allah tarafından verilen emir zahiren vücub içindir. Yani emri yerine getirmek mecburidir. Muhtemelen emir mendubluk içindir. Yani em-rin yerine getirilmesi zorunlu olmamakla beraber ifası sevâbtır. İster vücup, ister mendubluk için olsun, Resûl-i Ekrem'e verilen emir, onun ümmetine de verilmiş oluyor. Bu itibarla mü'minlerin, bu zatları faylasıyle sevmeleri beklenir.
Tirmizi, bu hadîsi Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den rivayet etmiştir. «Câmiü's Sağır» Sarihi Azizi ile Haşiyesi sahibi Muhammed Hafnî, hadîsin açıklamasını yaparlarken derler ki:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün sahabîleri severdi. Burada istenen mahabbet, mezkûr zâtların taşıdığı meziyetler, menkıbeler ve eserleri itibariyle özel ve fazla sevgidir. Ama fazla sevmek emri bunların diğer sahabîlerden mutlaka üstünlüğünü gerektirmez.
Hz. Ali (Radiyallahü anh)'in üstün sevgiye liyakati mucip menkıbeleri çok ve malûmdur. Sâbikîn-i Evvelin (= ilk müslüman-lar) dendir. Hattâ ilk müslüman zat olduğu söylenmiştir. Resûl-i Ekrem'in amucası oğlu ve damadıdır. Muhacirler ve Ensâr arasında kardeşlik akdi yapılırken, Peygamber ona: «Sen benim dünyada ve âhirette kardeşimsin» demekle onu kendi zâtına kardeş kılmıştır.[276] Ehl-i Sünnet mezhebine göre Ebû Bekr, Ömer ve Osman' dan sonra ümmetin efçlalıdır. Hatta bazı Ehl-i Sünnet âlimleri O s m a n' m ondan efdal olduğu görüşüne katılmamışlardır. Allah cümlesinden râzi olsun. Kitabın 114 ilâ 121 nolu hadisleri onun faziletine dairdir. Bu arada kısa hâl tercemesini de verdik.
Diğer zâtlara gelince; bunların kısa hâl tercemesini yazmakla faziletlerine kısmen göz atmış oluruz.

150) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü an*)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«Müslüman olduğunu ilk açıklayan (şu) yedi zat idi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir, Ammâr, anası Sümeyye,[277] Suhayb,[278] Bilâl (-i Habeşî) ve Mikdad (bin el-Esved).
(Müşriklerin bunlara karşı takındığı tavıra gelince), Allah, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'i amcası Ebû Taîib (in himayesi) ile (müşriklerden) korudu. Ebû Bekr'i de kavminin nüfuzu ile korudu. Fakat diğer müslümanlar ise, müşrikler, onları yakaladı. Demirden (mamul gömlekler giydirip vücûtlarının yağlarını eritmek sureti ile tazib etmek için onları (Mekke'nin) kızgın güneşi altında yatırdılar, tslâmiyetten döndürmek için sürdürdükleri bu azablara dayanamayan bu müslümahlarm hepisi müşriklerin istediğini (zahiren) kabullendiler. Fakat Bilâl müstesna (o zahiren bile müşriklere en ufak bir tâviz vermedi.) Çünkü, Bilâl, Allah uğrunda canını feda etmeşini gerçekten küçümsedi. Tazib eden kavmi de onu öldürmeyi küçümsediler. Bu yüzden müşrikler (Bilâl'dan istediklerini koparama-yınca) onu tutup çoluk çocuklara (ayak takımına) teslim ettiler. Bu (serseri) takım onu Mekke sokaklarında ve çevresindeki dağ yollarında süründürdüler. Bilâl ise: (Allah) birdir birdir, diyordu.[279]

İzahı

Hadis'in metninde geçen Fiilinin aslıdır.
Bunun masdari olan «Muatat- muvafakat ve itaat mânasında kullanılır. Sindi' nin, Sihâh adlı lügat kitablanndan naklen verdiği bilgiye göre Araplar bu masdardan yapılan mazi fi'İini hadîste kullanıldığı gibi bazen «Vâtâ» diye kullanırlar. Sindi' nin yine bir lügat kitabı olan Misbah'tan naklen beyan ettiğine göre bu kullanış   Yemen   halkının lügatidir.
Müşriklerden en fecî işkence gören ve hadiste anılan zatlardan Ammâr (Radiyallahü anhVm hâl tercemesini 146 nolu hadîsin izahında ve Mikdad (Radiyallahü anh)'ın hâl tercemesini 149 nolu hadîs bahsinde verdik. Bilâl (Radiyallahü anh)'ın hâl tercemesini de 152 nolu hadîsin açıklamasını yaparken inşaallah vere ceğiz. Suhayb ve Sümeyye (Radiyallahâ anhümâ)'mn hâl tercemesine kısaca temas edelim. Zira bu mübarek zatların hayat hikâyelerine bir göz atılacak olursa bunlara reva görülen mezâlim ve işkencs durumu biraz anlaşılmış olur.
Hadiste isimleri anılan zatlar ile Fükeyhe ve Amr İbn-i Fuheyre gibi masum müslümanlann Mekke müşrikleri tarafından gördükleri acıklı azablara mâruz kalmaları, sonra hicret etmek mecburiyetinde kalmaları ve hicretten sonra da cihad ederek direnmeleri karşılığında ilâhî mükâfata mazhar oldukları aşağıda meali yazılı Nah1   sûresinin 110. âyeti ile bildirilmiştir.
«Şüphesiz Rabbin (Mekke'de) işkencelere mübtelâ olup bunun arkasından   (Medine'ye)   hicret edenlerin, bundan sonra da savaşanların ve (her çeşit sıkıntılara) sabredenlerin yardımcısıdır. Bun dan sonra Muhakkak Rabbin Gafur'd ur. Rahim'dir.
Mekke müşriklerinin akıl almaz bu mezâlimine ve ateşle tazib işkencesine son verilmiyeceğini anlıyan bu masum müslüman-lar azabtan kurtulmak için müşriklere yalnız dil ile uymak ve söz-de müslümanlıktan ilgilerini kestiklerini söylemekle canlarım kurtarabileceklerini anlamıştılar. Hadîste isimleri geçen zâtlardan Bilâl (Radiyallahü anh) müstesna, diğerleri bu yolu tuttular. Ama kalbleri iman ile karar 1 aşmıştı. En ufak bir şüphe hatırlarının kenarından bile geçmezdi. Bilâhare Resûl-i Ekrem'e durumları intikal etti.Ve durum hakkında Nah1 sûresinin 106'ncı âyeti nazil oldu. Kalbi iman ile tatmin edildiği halde zorlama neticesinde istemiyerek küfür kelimesini söyleyenlerin müslümanhk la rina bir zarar gehniyeceği tescil edildi.
Ebû Ta1ib Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yardımcı olmuştur. Müşrikler Ebû Tâ1ib'ten çekiniyorlar idi. Fakat buna rağmen Fahr-i Kâinat Efendimize de çok eziyet etmişlerdir 151 nolu hadîsde buna işaret ediyor.

151) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh)'den, Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«(Andolsun ki) Allah uğrunda gerçekten bana eziyet edildi. (O esnada benden başka) hiç kimseye eziyet edilmiyordu ve Allah uğrunda hakîkaten ben korkutuldum (tehdit edildim.) (O zamanlarda benden başka) hiç kimse korkutulmuyordu. Bilftl'in; kendi koltuğu altında sakladığı bir parça azıktan başka ne bende ne de Bi-lâl'de [280]bir canlının yiyebileceği bir şey bulunmadığı halde üçüncü gece üzerime gelip (bastı).[281]

İzahı

Hadîste işaret edilen eziyet ve tehditler Mekke müşrikleri tarafından yapılmıştır. Resûl-i Ekrem'e akıl almaz haksızlıkları, hakaretleri ve tecâvüzleri reva gören müşriklerin yaptıkları eziyetler cildleri doldurur. Buharîve Müslim sahihlerinden Mekke müşrikleri tarafından Peygamber'e yapılan eziyetler için özel bablar açılmıştır.
Buharı ve Müslim'in bu babta beyan ettikleri eziyetlerden birisi şudur:
Resûl-i Ekrem bir gün Ka'be nin yanında secde'de iken azgın müşriklerden Ukbe bin Ebi Muayt, yeni boğazlanmış bir devenin işkembesini veya döl eşini getirip Peygamber'in mübarek sırtına attı. Resûlullah başını secdeden kaldırmadı. Haber alan Fâtima (Radiyallahü anhâ) gelip o pisliği atıverdi.Ve bu çirkin işi yapana beddua etti.   Bunun üzerine Resûl-i Ekrem :
«Allahım! Ebû Cehil bin Hişam'ı, Utbe bin Rabîa'yı, Şeybe bin Rebîa'yı, Umeyye bin Halefi veya Ubeyy bin Halefi (Râvi Şube, bu iki kişiden hangisinin anıldığında tereddüt etmiştir), Sana havale ediyorum» diye bed duâ etti. İlk râvi Abdullah diyor ki: Bir müddet sonra vuku bulan Bedir savaşında bu şahısların öldürüldüğünü ve bir kuyuya atıldığını gördüm. Yalnız son şahıs (ki ya Ümeyye veya Ubeyy bin Halef tir) kuyuya atılmadı. Çünkü cesedi dağılmıştı.
Yine Buharı' nin Urve bin Zübeyr (Radiyallahü an-hümâ) 'den rivayet ettiğine göre kendisi: Abdullah bin Amr bin el-As (Radiyallahü aıhümâVa, müşriklerin Peygamber'e yaptıkları en şiddetli eziyetin ne olduğunu sordum. Abdullah şöyle demiş :
Resûl-i Ekrem Kâ'be'nin bitişiğindeki Hicri İsmail denilen yer de bir ara namaz kılarken aniden

oraya gelen Ukbe bin Ebî Muayt Peygamber'in ridasmı O'nun boynuna dolayarak (mübarek) boğazım şiddetle sıktı. Bu esnada Ebû Bekir (Radiyallahü anh) geldi ve Ukbe'nin omuzundan tutup onu defetti ve şu mealdeki âyeti okudu:
Rabbim Allah'tır, dediği için adamı öldürecek misiniz?...» (Mü'min sûresi, âyet: 28)
Müslim'in Urve bin Zübeyr (Radiyallahü anh) 'den rivayet ettiğine göre Hz.Âişe Radiyallahü anhâ), Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e :
«Yâ Resûlallah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)! Uhud (savaşının vuku bulduğu) günden daha zor ve çetin bir gün başınızdan geçti mi? diye sordu. Resûl-i Ekrem, O'na cevaben:
«Yâ Âişe! Gerçekten senin kavmin tarafından (daha şiddetli eziyetlere) uğradım. Bunlardan gördüklerimin en şiddetlisi Akabe günü oldu. O gün ben kendimi İbn-i Abdi Yaleyl'e takdim ettim. İstediğimi yapmadı. Ben oradan ayrılıp gittim. Ama nereye gittiğimi ve nerede olduğumu bilemiyecek durumda üzüntü ve keder içinde idim. «Karnü's-Saâlib» de kendime geldim.(Bu yer, Mekke'ye iki konak mesafede olup Necd halkı için hacce giderken ihrama girmek yeri ve mikatıdır.)Başımı kaldırdım. Bir de gördüm ki bir bulut par-Çası beni gölgelemiş, bulut arasında gördüğüm Cebrail (Aleyhisse-lâm) bana seslenerek:
«Allah, senin kavminin sana söylediklerini ve teklifini reddettiklerini şüphesiz işitti, dağlara âmir meleği, dilediğin şekilde onlara ceza vermek üzere senin emrine verdi» dedi. Bundan sonra dağlar meleği bana seslendi, selâm verdi. Sonra:
Yâ Muhammedi Şüphesiz Allah, senin kavminin sana söylediklerini işitti. Ben dağların meleğiyim. İstediğin şekilde onları tazib etmek üzere Rabbin beni senin emrine verdi. Artık ne istiyor isen emret. Arzu edersen şu iki dağı onların üzerine yığdırır birleştiririm,
dedi. (Meleğin işaret ettiği iki dağ Mekke şehrinin bitişiğindeki «Ebû Kubeys» dağı ile onun karşısında ve şehrin diğer kenarındaki dağ'-dır.Bu iki dağın birleştirilmesi tüm Mekke şehrinin yok edilmesi demektir.)Resûl-i Ekrem dağlar meleğine:
— Hayır böyle bir ceza istemiyorum.Fakat müşrik olmıyacak ve yalnız Allah'a ibâdet edecek kullarını bu kavmin sulbünden çıkarmasını Allah'tan umarım» buyurdu.
Müşriklerin Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptıkları eziyetler yıllarca sürdürüldü. Amaç, îslâmiyeti Mekke'de boğmak ve putperestliği devam ettirmek idi.Ama bunca eziyetler, hakaretler, ithamlar, tehditler, saldırılar, su-i kastlar ve akıl, mantık dışı kaba kuvvetlerin hiç birisi büyük Peygamberi dâvasından geri bırakmadı.Bilâkis O, dâvasını bütün haşmeti ile sürdürdü. İlk zamanlar yalnız olduğu veya çok az kişi müslüman olduğu için müşriklerin bütün hücumları O'nun mübarek zâtına yönelik idi.Hiç kimseye eziyet edilmezken ve hiç kimseye tehditler savuruîmazken O'na eziyet ediliyor ve tehditler yağdırılıyordu.Hadis o günlerin manzarasını yansıtıyor.
Hadîs'in ilk 2 fıkrası şöyle de yorumlanabilir:
— «Ey Ashabım! Allah uğrunda bana yapılan eziyet kadar hiç birinize eziyet edilmiş değil, bana yapılan tehditler kadar ağır bir tehdit hiç birinize yapılmamıştır.»
Evet ilk müslümanlara da çok eziyet edilmişti. Fakat Peygam-ber'e yapılan eziyet ve tehditler daha ağır idi. Çünkü Sahabîlere yapılan işkence ve tehditler sayılı günler içindi. Diğer taraftan onlara düşmanlık edenler mahdut kişiler idi. Düşmanlar, müslüm anlığı kabul eden kişilere eziyet etmenin, hattâ onları öldürmenin bile mes'-eleyi hâl etmiyeceğini, başka bir deyimle müslümanhk dînini ortadan kaldırmaya kâfi gelmediğini biliyorlar idi. Fakat Resûl-i Ekrem'e eziyet yapılması yıllarca sürdürüldü, tüm müşrikler O'na düşmanlık ediyorlar idi. îslâmyetin nurunu söndürmek ve bu gür sesi boğmak için Peygamber'i yıldırıp bu dâvadan vazgeçirmek veya O'nu öldürmekten başka bir çarenin bulunmadığını bildikleri için on-
ların en büyük hedefleri Fahr-i Kâinat Efendimiz idi. Bu sebepte ona yöneltilen tehditlerle eziyetlerin benzeri başka kimseye yöneltüme-miştir.
Hadisin son fıkrasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in Bilâl ile birlikte çok cüz'î bir azık ile üç gün yemek sıkıntısı çektikleri belirtiliyor.
Sindî'de belirtildiğine göre Tirmizî bu hadîsi Zühd bablarınm sonlarında rivayet ederek Hasen Sahih olduğunu söyledikten sonra hadisin mânasının şöyle olduğunu beyan etmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicret etmek niyetiyle Mekke' den çıkarken beraberinde Bilâl bulunuyordu. Bilâl' in yanında azık olarak kendi koltuğu altında taşıdığı pek az yiyecek maddesi var idi.»
«Câmiü's-Sağîr» şerhi El-Azizî'de A1kamî'den naklen beyan edilen yorum da Tirmizi' nin yorumu gibidir. Câmiü's-Sağîr haşiyesi yazarı el-Hafni de diyor ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Bilâl, Mekke' den çıktıkları zaman beraberlerinde Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'in bulunmaması ve bilâhare onlara iltihak etmiş olması muhtemeldir. Yahut Ebû Beleir (Radiyallahü anh) bunların beraberinde idi. Fakat onların azığını Bilâl taşıdığı için hadîste yalnız Bi1â1'in ismi geçmiş olabilir.

Tirmizi ve Câmiü's-Sağîr'deki rivayetinde: cümlesi yerinde,
— «30 gün ve gece üzerime geldir..* cümlesi mevcuttur.
Bu rivayete göre Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl (Radiyallahü anh) ile beraber geçirdikleri sıkıntılı günler daha fazladır, Esasen Resûl-i Ekrem'in hayatının hemen hemen tamamı böyle sade ve sıkıntılı geçmiştir. Eğer ferahlık ve bolluk isteseydi, dilediğini Allah kabul buyururdu. Fakat O, istemedi. Ümmetine sabır ve tahammülü öğretti. [282]

Hz. Bilâl-İ Habeşî (Radiyallahü Anh)'İn Fazîletî

152) Salim (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre bir Şâir Bilâl bin Abdillah (bin Ömer bin el-Hattab) (Radiyallahü anhüm)'ü överek:
— «Bilâl bin Abdillah, Bilâller'in en hayırlısıdır» dedi. îbn-i Ömer, (Bilâl'ın babası) Şair'e :
— «Sen yalan söyledinl Hayır. (Bilâller'in en hayırlısı oğlum olan Bilâl değildir). Fakat Resûlulah fSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl'i en hayırlı Bilâl'dır., dedi. [283]

İzahı

Şâir, Abdullah bin Ömer1 in Bilâl ismindeki oğlunu övüyor ve onun Bilâl adlı bütün şahıslardan üstün olduğunu söylüyor. Övülen Bi1â1'm babası Abdullah ise Şâiri yalanlıyor, Resûlullah'ın Bilâl'i olan Bilâl-i Habeş î'nin Bilâl isimli bütün insanlardan daha hayırlı olduğunu beyan buyuruyor.
Sahihi Müslim'in Namaz kitabının 29'uncu babında müteaddit senedler ile Abdullah îbn-i Ömer (Radiyallahü anhî '-den rivayet ettiğine göre İbn-i Ömer (Radiyallahü anh) «Geceleyin kadınların mescidlere gitmelerine mâni olmayın» mânasındaki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini naklettiği zaman onun bir oğlu bu emre itiraz edercesine Biz kadınlarımızı men edeceğiz...» demiş, îbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'de oğlunu azarlamıştır, İbn-i Ömer'in bu hususta azarladığı oğlunun ismi hususunda ihtilâf vardır. Müs1im'in bu babta beyan ettiği senedlerin birisinde Vakid , diğer bir senedde Bilâl ismindeki oğIu olduğu rivayet edilmiştir. Bahis konusu hadis Ibn-i Mâceh'de 18 numaralıdır. Bunun izahına müracaat edilebilir.
150 ve 151 nohı hadislerde de Bilâl-i Habeşî' nin faziletleri anılıyor İbn-i Mâceh (Rahimahullah)'m «Bîlâl'ın Faziletleri- başlığını neden bu hadîslerden sonra ve yalnız 152 nolu hadîsin başında getirdiğini anlıyamadım. [284]

Hz. Habbâb[285] (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti

153) Ebû Leylâ el-Kindî [286] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Habbâb (bin el-Eret) (Radiyallahü anh Ömer Radiyallahü anh)'İn yanına geldi. Hz Ömer ona :
«Yakınıma gel. Çünkü, Ammâr (Radiyallahü anh) müstesna, bu meclise senden daha fazla hak kazanmış (liyakatli) kimse yoktur, dedi. Bunun üzerine Habbâb, müşriklerin yaptıkları işkence ve azabın kendisinin sırtında bıraktığı izleri Ömer'e göstermeye başladı.[287]

İzahı

Hadis, Habbâb (Eadiyallahü anh)'m müşriklerin elinden çektiği işkence ve azabların onun sırtında silinmez izler bırakacak derecede vahşiyâne olduğunu işaret eder ve Habbâb'm îslâmiyetini açıklaması üzerine düşmanların verdikleri eziyetlere mâruz kaldığı için îslâmî meclislerin en mutena köşesine ve Hz. Ömer(Radiyallahü anh) gibi büyük bir şahsiyetin yanında yer almaya hak kazandığını tescil etmiş olur. Böyle fedâkârlık ve sabırla düşmanlara karşı direnenlerin ne derece kıymetli olduğunu da hadisten çıkarmak mümkündür.
Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'in Hab.bâb'ı takdir edici sözler buyurması üzerine, onu tasdik etmek maksadı ile Habbâb (Radiyallahü anh) sırtındaki dağlama izlerini göstermeye başlamıştır. Yoksa sanıldığı" gibi bu azab izlerini göstermekle Ammâr' dan bile daha fazla eziyet gördüğünü ve dolayısı ile meclise Ammâr'-dan da daha liyakatli olduğunu iddia etmek gibi bir maksadı gütmemistir.
Habbâb (Radiyallahü anh)'m müşriklerin elinden çektiği ıztırabm bir parçasını, yukarda beyan ettiğimiz hal tercemesinde anlattık. Hepsini buraya almak bir hayli yer alır.Habbâb ve ilk müslüman arkadaşlarının uğradıkları eziyetler siyer kitablarında tafsilâtı ile anlatılmıştır.

154) Enes bin Mâlik Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Söyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şüphesiz buyurdular ki: «Benim ümmetime mensup insanlar içinde ümmetime en çok merhametli olan (zat) Ebû Bekir'dir. Allah'ın dini (hükümlerin tatbiki) hususunda onların en şiddetlisi Ömer'dir. Onların samimî olarak en çok haya edeni Osman'dır. Hak ve bâtılı ayırd etmek bakımından onların en isabetli hüküm vereni Ali bin Ebî Tâlib'dir. Kur'an okuyuşu bakımından onların en üstünü Übeyy bin Kâ'b'dır. Helâl ve haramı en iyi bilenleri Muâz bin Cebel'dir. Ferâiz ilmini en iyi bilenleri Zeyd bin Sâbit'tir. Dikkat! Şüphesiz her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh'tır.»

155) Enes bin Mâlik (RadiyaÜahü anh)\n bu (yukarıdaki) hadîsinin mislini senediyle rivayet etti. Ancak Zeyd bin Sabit (RadiyaÜahü anh) hakkındaki cümleyi;
«Ve ferâizi en iyi bilenleri şeklinde söyler.» [288]

İzahı

Müellif ikinci bir sened ile hadisi rivayet etmiştir. Yalnız bu se-nedde Zeyd bin Sabit[289] hakkındaki cümle; diye başlar, diyor. İki rivayet mâna bakımından aynıdır.
Hadiste isimleri anılan mübarek ve seçkin sahabîlerin birer me-ziyaretleri burada ifade buyuruluyor. Hulaf â'yı Râşidîn' in faziletlerine ait bölümlerdeki 93 ilâ 121 nolu hadisler izah edilirken kısaca hal tercemeleri verildi. Hal tercemelerini vermediğimiz ve bu hadiste isimleri geçen mübarek sahabîlerden bir nebze bahsedelim. Hadiste Habbâb'ıû ismi geçmed'ğinden, hadis, ismi geçenlerden birisinin faziletine ait bir bölüme alınmalı idi. Bir kalem hatası olarak buraya geçmiş olabilir. 55 ve 104 nolu hadis izahında Muâz b.Cebel ve Ubeyy b. Kâ'b'ın hal tercemeleri verildi. Ebû Ubeyde' nin fazileti ve hayâtı 135 -136 nolu hadisler bahsinde açıklandı.

Hz.Ebu Zer [290](Radiyallahü Anh)’In Fazileti

156) Abdullah bin Amr bin el-As (Radiyallahü Q.nkümâ)'da.n rivayet edildiğine göre : «Ben Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim» demiştir :
«Ebû Zer'den daha doğru ve düzgün sözlü bir adamı yer (küresi) taşımamış ve gök (yüzü) gölgelememiştir,» [291]

İzahı

Hadis, Ebû Zer (Radiyallahü anh) 'in doğru ve hakkı söylemek ile lehçesinin düzgünlüğünü ve güzel konuşma kabiliyetim ifade ediyor. Yukarda kısaca hal tercemesini verdiğimiz bu mübarek sahabi'nin meziyetleri pek çoktur.Bu zat müslüman olduğu günden itibaren doğru sözlülüğü, gerçekçiliği, üstün cesareti ve faziletleri, dikkatları çekicidir.Buharı Menâkıp Kitâbm'dan «Kıssatu îs-lâmî Ebî Zer» başlığı altında Ebû Zerr'in müslümanlığı kabul ettiğine dair kıssa hakkında İbn-i Abbâs' tan rivayet ettiği uzunca hadiste olay izah edilmektedir. Bunu buraya alırsak çok uzar Müslümanlığın gizli tutulduğu ve müslüman sayısının bir rivayete göre 4 kişi olduğu gün müslüman olan Ebû Zerr'in azgın Mekke müşriklerine karşı ertesi gün takındığı tavır ve gösterdiği cesaretle hakkı söyleyişini belirtmek için, bahis konusu îbn-i Abbas (Radiyallahü anh) 'm uzunca hadisinin yalnız bir kısmının sadece tercemesini buraya almak ile yetineîim.
Ebû Zer (Radiyallahü anh) diyor ki: Ben Resûlullah'a: Ey Allah'ın Resulü! Bana İslâmiyeti öğret, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İslâmiyeti telkin buyur-
du. Ben de hemen müslümanhğı kabul ettim. Bundan sonra Resü-lullah:
— Yâ Ebâ Zer! Müslüman olduğunu gizle ve memleketine dönüp git. Bizim durumumuzun açığa vurulduğunu duyduğun zaman hemen gel- buyurdu. Fakat ben :
— Ey Allah'ın Resulü! Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben bu (şahadete ait) kelimeyi en azgın müşriklerin ortasında behemehal ve kesinlikle haykıracağım, dedim. (Râ-vi İbn-i Abbas Radiyallahü anh) der ki. Müşrikler Mescidi Haram' da toplanmış iken; Ebû Zer (Radiyallahü anh) oraya geldi ves
— Ey Kureyşler! Bütün varlığımla bilir ve size de bildiririm ki ı Allah'tan başka ibadet edilecek hiç bir ma'bûd yoktur. Ancak Allah vardır. Ve içtenlikle ilân ederim ki,, Mu^ammed (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) Allah'ın kulu ve Resulüdür, dedi. Kureyş müşrikleri de t
— Saldırın şu din değiştirene! dediler ve bana hücum ederek öldürülmek kasdı ile dayağa çekildim. Bu esnada Abbâs üzerime atıldı ve onlara:
— Helak olasınız! Gıfâr'dan bir kişiyi öldürüyorsunuz. Halbuki bu kabile hem ticaretinizin bir merkezi hem de ticâret güzergâhınız dır, diyerek müşriklerin benden vazgeçmelerini sağladı. İkinci gün sabahleyin ben yine mescide giderek bir gün önceki sözleri tekrarladım. Aynı şekilde bana hücum ederek linç etmek istediler.Öldüresiye beni hırpaladılar. Yine Abbas bana yetişti de beni müşriklerin elinden güçlükle kurtardı ve bir gün önce söylediği sözleri tekrarladı.
(Râvi) Abdullah İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) :
— Allah Ebû Zerre rahmet eylesin, onun m üs 1 uman oluşu işte böyle oldu, demiştir.
Hadiste geçen «Ebû Zer'den fazla doğru sözlü...' cümlesinin yorumu hakkında Sindi şöyle söyler :
Bundan maksad, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahil, Ebû Zer (Radiyallahü anh)'in doğrulukta herkesten üstün olduğunu ifade etmek değildir. Çünkü peygamberlerin doğruluğu-nun üstünlüğünde şüphe yoktur. Bu herkesçe malum bir şeydir. Gaye, Ebü Zer (Radiyallahü anh)'in son derece doğru olduğunu, bu hususta zirveye çıktığını ve bu sebeple doğruluk alanında peygamberler müstesna, kimsenin onu geçmediğini belirtmektir. Bazıları da şöyle yorum yapmışlardır:
Ebû Zer, dâima apaçık, kesin ve dosdoğru konuşur. Yuvarlak lâfı, lastikli söz, tevriye, vaziyeti idare etmek ve benzeri tarzlarda konuşmazdı. Hakkı, gerçeği ve doğruyu kesin ve açıkça söylerdi. [292]

Hz. Sa'd [293] B. Muâz (Radiyallahü Anh) 'İn Fazileti

157) El-Berâ' bin Âzîb (Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e (Ükeydir tarafından) ipekli kumaştan bir parça hediye edildi. Sahabîler, (güzelliğine ve yumuşaklığına hayret ettikleri) kumaşı bir birinin elinden almaya (elleyip incelemeye) başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). oradaki sahabîlere :
«Siz bu kumaşın güzelliğine ve yumuşaklığına taaccüp mü ediyorsunuz?» diye sordu. Sahabîler de :
— Evet Yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bu cevap üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Sa'd İbn-i Muaz'ın Cennetteki mendilleri (çok beğendiğiniz) bu ipekli kumaştan şüphesiz daha hayırlı (ve güzel) dir.» [294]

İzahı

Buharı, Kitâbu Bed'il-Halk»'ın 8'inci babında bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. Bir sened, burada olduğu gibi Berâ bin Azib (Radiyallahü anh) tarafından, diğeri de Enes bin Mâli k (Radiyallahü anh) tarafından rivayet edilmiştir. Berâ bin Azib'den Buhari' nin aldığı metinde Sahabîlerin kumaşın güzelliğine ve yumuşaklığına taaccüp ettikleri açıkça belirtilmiştir. Kastalâni de bu rivayetin izahında şunu naklen anlatır. Cennetteki nimetlerin ve elbiselerin üstünlüğünün beyanı için mendillerin örnek gösterilmesinin sebebi budur ki, mendil çeşitli temizlik işlerinde kullanılan bir bez parçasıdır. Mendili bu kadar güzel o!an Cennetin giyim eşyasının artık ne kadar güzel olacağını kimse tasavvur ve takdir edemez.
Buharı' nin Enes' ten aldığı rivayetteki Resûlullah'ın sözü aynidir.Şu farkla ki Berâ'in rivayetinde geçen «Afdal = daha üstün- kelimesi yerine Enes' in rivayetinde «Ahsen = daha güzel» tabiri kullanılmıştır. İbn-i Mâceh'in Berâ1 dan olan rivayetinde ise bu kelimeler yerine *Hayr = daha hayırlı» kelimesi kullanılmıştır. Üç kelimenin ifade ettiği mânalar arasında pek bir fark yoktur. Fakat Enes'in sözü ile Berâ'in sözü arasında biraz iark vardır, Şöyle ki: Berâ'in sözünden, Sahabilerin kumaşın güzelliğine ve yumuşaklığına hayret ettikleri açıkça anlaşılıyor. Enes'in sözünden anlaşıldığına göre Resûhıîlah daha önce ipekli elbiseyi erkekler için yasakladığı halde hediye edilen ipekli kumaştan mamul olan cübbe'yi kabul etmesi halkın hayretini mucip olmuştur. Mamafih iki sahabînin sözleri arasında bir çelişki yoktur. Erkekler için giyilmesi yasak kılınmış bir elbisenin kabul bu-yurulması hayreti mucip olabildiği gibi elbisenin güzelliği de hayrete sebep olabilir.

Resûl-i Ekrem'e hediye edilen ipekli kumaş'ın dikilmiş elbise olduğu Buhari' nin Enes ve Berâ' dan aldığı rivayetlerden anlaşılıyor. Hattâ Enes 'in rivayetine göre hediye edilen elbise Cübbe idi. İbn-i Mâceh'in Berâ' dan aldığı rivayette «Saraka» tabiri kullanılmıştır. Saraka ise beyaz renkli ipekli kumaş parçası veya rengi ne olursa olsun her türlü ipekli kumaş pa'rçası demektir. Cübbe bir parça elbise olduğu için bir parça mânasını ifade eder. «Saraka» kelimesinin cübbe mânasında kullanılmış olması mümkündür.

Buhari' nin Kastalânî ve diğer şerhlerinin beyânına göre: bu cübbe Devmetü'l-Cende1 [295] şehrinin Meliki Ükeydir İbn-i Abdilmelik tarafından Peygamber'e hediye edildi. Meşhur Tebûk seferinde Ükeydir Resûhıl-lah'a müracaat ederek belirli bir cizye vermek üzere sulh yapmıştı. Bu arada mezkûr. elbiseyi de hediye etmişti. Enes'in rivayetinde cübbe'nin «Sündüs» olduğu belirtilmiştir. Sündüs ince ipekli kumaşa denir. Bunun kalın çeşidine de «İstebrak» denir. Ebû Ya'lâ'nın nakline göre; bu kumaşta altın da varmış. Bu rivayete göre Resûî-i Ekrem önce bu hadiyeyi kabul etmek istememiştir. Fakat Melik'in üzüldüğünü görünce kabul etmiştir. Buharı' nin «Hibe» bahsindeki rivayetine göre bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu cübbeyi Ali (Radiyallahü anhî'ye hediye etmiş, Ali bir defa giymiş, ama Resûl-i Ekrem'in mübarek yüzünde bir öfke görünce; bunu derhal soyup 4 parçaya bölmüş ve başörtü olarak kul-lanılmak üzere Fâtime adlı 4 yakınma hediye etmiştir. Bunlar :
Hz.A1i' nin anası Fâtime bint-i Esed, hanımı Hz. Fâtime, Hz. Hamza' mn kızı Fâtime ve Üm-mi Hâni diye meşhur olan Fâtime bint-i Abdilmüt-ta1ib'dir.Yalnız 4'üncü kadında ihtilâf vardır.Hz.Ali (Ra-diyailahü anhi'den rivayet edilen hadis de şöyledir :
Ali (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre, kendisi şöyle demiştir.
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bana 3i-yerâ' (denilen ipekli) bir hülle hediye etmişti. Ben de bir defa onu giymiştim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) yüzünde öfke (eserini) gördüm. Ben de onu parçaladım. (Yakınım olan) kadınlarım arasında taksim ettim.»
Bu hadisi, Buharî «Hibe» bahsinden başka «Nafaka» ve «Elbise» bahislerinde de tahriç etmişlerdir. Müslim «Elbise» ve Nesai de «Zînet- bahsinde rivayet etmişlerdir. «Siyerâ» kelimesi lügat kitablannın beyanına göre bir nevi alaca kumaştır. Çubuklu ve bol ipekli olur. İpek kısmı az olan elbise erkekler için mubah ise de ipeği çok olan elbiseyi giymek erkekler için haram olur. Bunun tafsilâtını inşaallah «Eîbise» bölümünde veririz.

158) Câbir (Radiyallahü anh)den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur.Rahman'm Arşı, Sa'd bin Muâz'ın ölümü için titredi.» [296]

İzahı

Sa'd bin Muâz (Radiyalalhü anh) 'in vefatı dolayısı ile Arş'ın titremesi, Allah'ın Arş'a o anda bir duygu vermesi ile mümkündür. Yahud Arş'm titremesi ile mecazen Arş'ta t ılunan meleklerin titremesi muradchr. Bu titreyiş Sa'd bin Muâz'ın yüce ruhunun gelişine olan sevincinden meydana gelen bir titreşimdir. Sindî de: Sa'd'in ölümü dolayısı ile hayratının Arş'a çıkışı son bulduğu için duyulan üzüntüden bu titreşimin vuku bulmuş olması da muhtemeldir, deniliyor.
Sa'd bin Muâz (Radiyalahü anh)'m hayâtını kısaca yukarda anlatırken ölümüne sebep olan yaralanmaya da işaret etmiştik. Burada biraz açıklıyalım :
Sa'd (Radiyallahü anh)? Hendek savaşında Kureyş müş riklerinden Hibbân b.el-Arika-el-Âmîri' nin attığı bir ok ile yaralanmıştı. Kâfir oku attığı zaman Arap âdetine binaen; A1 sana, benim de Ibnü'l-Arîka olduğumu bil» demişti. Hz . Sa'd, bir rivayete göre de Resûl-i Ek-rem buna cevaben; «Allah senin yüzünü ateşte terletsin» buyurmuşlardır. Kâfir'in künyesi,1bnü'l-Arika olduğu için aynı kelimenin kökünden alınma «Arraka = terletsin» fiili ile bed dua yapılması uygun görülmüştür.
Rivayete göre Sa'd'm yarası iyileşmeye yüz tutmuştu. Hendek savaşında Beni Kurayza yahudîleri müslü-manlarla evvelce yapmış oldukları saldırmazlık ve Medîne'yi ortak savunma antlaşmasını ihlâl ederek Kureyş müşriklerini destekledikleri için Hendek savaşından hemen sonra Benî Kurayza yahudîlerinin üzerine gidildi ve beklenen zafer kazanıldı Beni Kurayza yahudîleri eskiden Evs kabilesinin dostları oldukları için savaş neticesinde yahudîler hakkında tatbik edilecek ceza ve işlem hakkında yahudiler Evs kabilesinin reisi olan Sa'd hazretlerini hakem yaptılar.O da erkeklerinin öldürülmesini, mallarının taksimini ve çocukları ile kadınlarının esir edilmesi hükmünü verdi. Bu hükmün ilâhi emre uygunluğu Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) tarafından da sonradan bildirildi. Sa'd hazretleri bu hakemliği yapmadan bir gün

önce şöyle dua etmişti:
«Allahım, sen bilirsin ki, Resulünü yalanlıyan, Onu vatanından çıkaran müşriklerle savaşmak istediğim kadar hiç kimse ile döğüşmek istemem, ilâhî! Bizim bundan sonra Kureyş müşrikleri ile yapacağımız savaşın kalmadığını sanıyorum. Şayet bunlarla yapılacak savaş kaldı ise senin yolunda onlarla savaşmak için beni yaşat! Eğer aramızda yapılacak bir savaş kalmamış ise bu yaramı deş de bu yüzden bana şehâdet nasip eyle ve Benî Kurayza'dan gerekli intikamın alınması ile müslümanların yüzünü güldürmedikçe ruhumu alma!»
Hz.Sa'd' m bu duası kabul oldu. Rivayete göre yarası onulmaya başlamış olup hasta yatarken yanından geçen bir keçi, tırnağı ile yarasına dokunup deşmesi neticesinde yara yeniden kanamış ve fazla kan zayiatından şehîd olmuştur.
Hadîste geçen «Arş» kelimesine gelince bu kelime çok şeylerde kullanılmıştır. Kullanılan her şeyde yücelik ve yükseklik mânası görülüyor. Padişahların tahtına arş demenin sebebi taht'taki yükseklik ve yücelik anlamıdır. Allah'ın ilk yarattığı ve yücelik, yükseklik vasfını taşıyan varlığa Allah'ın arşı denmiştir. Çünkü Allah'ın kudret ve azametinin tecelli ettiği ilk yaratık Arş'dır. Eski hikmet âlimleri ve kelâmcılar:
Arş, kâinatı içine alan kürre şeklinde bir felektir, diye tarif etmişlerdir. Buna dokuzuncu felek ve atlas feleki de derler. Rivayet âlimleri de bu arşın ayaklarının da bulunduğunu söylemişlerdir. Muhakkik âlimler ise; şer-i şerifte anılan arşın mahiyetini anlatmak ve takdir etmek beşer aklının işi değildir. Ancak kâinata nisbeten daha büyük olduğu bildirilmiştir. Meselâ: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Zer (Radiyallahü anh) 'e hitaben :
Ey Ebâ Zer! Yedi kat gök ile yedi kat yerin Kürsî'ye göre büyüklükleri, bir çölün ortasına atılan bir kapı veya yüzük halkası gibidir. Arşın Kürsî'ye nisbeten büyüklüğü de çölün, yüzük halkasına göre olan büyüklüğü gibidir, buyurmuştur. [297]

Hz. Cerir B. [298]Abdillah El-Becelî (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti

159) Cerîr bin Abdillah el-Becelî (RadiyaÜahü anft)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Ben, müslüman olduğum zamandan beri Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'m yanına girmek istediğimin her defasında O, beni kabul buyurdu. (Hiç beni geri çevirmemiştir) ve beni gördükçe yüzüme gülümserdi. At üzerinde duramadığımı (kendimi tutamadığımı) bir ara Resûlullah'a arzetmekle halimden şikâyetçi oldum. Bunun üzerine Resûlullah (Mübarek) elile göğsüme (şiddetli bir darbe) vurdu. Sonra :
-Allahım! Sen Cerîr'i (at üstünde) sabit kıl, onu hâdî (hidayete erici. erdirici) ve mehdi (hidayete erdirilmiş) kıl» diyerek dua buyurdu.» [299]

İzahı

Hadîsin ilk iki fıkrası, Resûl-i Ekrem katında Cerir (Radi-yallahü anhl'in yerini ve değerini belirtmektedir. Müteakip cümleler de Cerir'in Resûlullah'a müracaatını ve bunun üzerine mazhar olduğu Peygamber'in özel duasını beyân ediyör.Cerîr'in ne zaman ve ne münâsebetle at üzerinde kendisini tutamadığına dair olan şikâyetini Peygamber'e arz ettiği ve bu vesile ile onun makbul duasını kazandığı hususu buradaki rivayette belirtilmemiştir.
Sahihi Buharî'nin «Gazalar» bölümünün 64'üncü babında Ce-rîr'den müteaddit senedler ile rivayet edilen bir hadiste Cerir (Radiyalîahü anh)'in Peygamber'e vaki müracaatı ve müşerref olduğu dua ile ilgili olay şöyle anlatılıyor.
«(Ahmesli) Cerir (İbn-i Abdillah) (Radiyallahü. ânh)'4en şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«(Ey Cerir!) Sen (bizi) Zü'I-Hulâsa (adlı puthane)den rahat et-tirmiyecek misin?» buyurdu. Zü'1-Hulâsa, Has'am, (kabilesi) dahilinde (Kâ'be'ye karşı inşa edilmiş, içi putlarla dolu) bir bina idi. Yemen halkının Kâ'besi diye anılırdı. (Bu yüzden Peygamber'in içini rahatsız ediyordu.)Cerir diyor ki:
Resûlullah'm bu emri üzerine Ahmes kabilesinden 150 suvârinin başında Zü'1-Hulasa'ya hareket ettim. Ahmes-1 i1eriyi binici idiler. Fakat ben bir türlü at üzerinde duramazdım.(Ben bu durumumu Resûlullah'a arz ettim). Bunun üzerine Resûlullah, göğsüme (şiddetli) bir darbe vurdu.Şiddetli vurduğu için (mübarek) parmaklarının izini göğsümde görmüştüm ve Resûlullah:
«Allah'ım! Cerir'i (at üstünde) sabit kıl, onu hadi ve mehdi kıl!» diye duâ buyurdu. Cerir, Zü'1-Hulas.a'ya hareket etti, o (put) binasını yıktı, yaktı. Sonra (Husayn tbn-i Rebîa ile) durumu Peygamber'e bildirdi. Cerîr'in gönderdiği elçi Resûlullah'a :

(Ey Allah'ın Resulü!) Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki; huzuruna boşuna gelmiş değilim.Zü'1-Hulasa (denilen puthane)yi uyuz deve gibi (bakımsız, harâb) bir halde bırakıp da öyle geldim, dedi. (Ravi dedi ki: Bu müjde üzerine) Resûl-i Ekrem:
«Ahmes kabilesinin atları ve atlıları mübarek ola!» diye beş defa duâ buyurdu.»
Tercemesini yukarıya aldığım hadis Cerîr'in binicilik hususundaki şikâyetinin ve Peygamber'in özel duasına mazhar oluşunun zamanını ve sebebini açıklar. [300]

Bedîr Ehlinin Fazileti

Bedir, Medine' den deve yürüyüşü ile üç günlük mesafede bir köyün adıdır.Şâ'bi,bir putun adı olduğunu bildirir.
Bu yerin vaktiyle Kinâne, Cüheyne ve Gifâr kabilelerine âit olduğu hakkında muhtelif rivayetler vardır. Burası ca-hiliyet devrinde panayır yerlerinden bir yer idi. Akar suyu ve muz, hurma, üzüm gibi meyveleri boldu.
Küçük Bedir ve büyük Bedir olmak üzere iki Bedir gazası vardır. Küçük Bedir gazasının sebebi Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Kürz îbn-i Câbir'in bir müfreze ile Medine korularına kadar gelerek Medine* lile-rin hayvanlarını sürüp götürmesidir. Bu olay üzerine Resul i Ekrem Muhacirlerden bir fırka ile Kürz:ü takip ederek Bedir köyü yakınındaki Saffan adlı dereye kadar varmışsa da Kürz'ü bulamadığından Medine'ye dönmüştür. Hicret'ten sonra Eb-vâ, Buvât, Uşeyreve küçük Bedir adlı dört gaza vuku bulmuş ise de bunlarda kan dökülrnediği için hiç birisi hakiki mânada savaş sayılmamıştır. Bu sebeple büyük Bedir îslâm tarihinin ilk savaşı sayılmıştır. Biz, savaşın nedenlerini, safhalarını ve neticesini tafsilatıyla buraya alacak değiliz.Arzu edenler siyer kitaplarına müracaat etsinler. Bu sebeple çok özlü olarak bir kaç cümle ile.bu konuya temas etmek ile yetinelim.
Batn-ı Nahle'de Hadramî oğlu A m r' in öldürülmesi Mekke müşriklerini heyecana düşürdüğü gibi Şam'dan Mek ke'ye dönmekte olan kervanın kurtarılması için Ebû Süfyan'm da yardım istemesi Mekke' lileri bir hayli hiddetlendirmiş ti. Bu sebeple açıkça müslümanlara karşı savaş hazırlıkları hızlandırılarak teşkil edilen yaklaşık 950 kişilik bir ordu ile Kureyş ululan Medîne'ye hareket etti.Bu ordu, savasın araç, gereç ve silâhlan yönünden çok mükemmel ve baş kumandanı Ebû Cehil idi.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ashabı ile istişare ettikten sonra hicretin 2. yılı Ramazan'm 12. günü Ensâr'dan Ebû Lübâbe'yi Medine'de vekil bırakarak şehirden çıktı. İslâm ordusu 305 kişilik idi. Savaş için gerekli olan silâh, araç ve gereç bakımından düşman ordusuna nisbeten, îslâm ordusu çok zayıftı. Asker sayısı bakımından da düşmanın üçte birinden azdı. Nihayet ordu Bedir'de karşılaştı.Şam'dan Mekke'ye dönmekte olan Ebû Süfyan'ın başkanlığındaki Kureyş kervanı ise çoktan tehlikeli bölgeyi atlamıştı. Çünkü kervan kıyı yolunu tercih etmişti. îki ordu 17 Ramazan (13 Mart 624) Cuma günü karşılaştı. İslâm ordusunun üç katından fazla olan müşriklerin korkunç saldırılarına karşı sayıca az, ama îmanca çok üstün olan müslümanlar kahramanca dayanarak, büyük gayretler gösterdiler. A1-îmran sûresinin 123 ilâ 127. âyetlerinde belirtildiği gibi Allah'ın yardımı da müslümanlara yetişti. Bu âyetlerin mealleri şöyledir :
«Habibim! Bedir'de siz hor ve hakir bir müfreze iken Allah size yardım etti. (Zafere kavuştunuz.) O halde Allah'tan sakınınız! Tâ ki zafer ni'metine şükretmiş olasınız. O vakit (Bedir'de) mü'minlere şöyle diyordun: «Rabbinizin 300 melek indirmekle size yardım etmesi kâfi değil inidir?» Evet, eğer sabredersemiz ve Peygamber'e itaatsızhktan sakınırsanız, onlar da hemen üzerinize gelecek olurlarsa Rabbiniz size nişanlı, a! âmeli i, 5000 melekle (düşmana karşı) yar-dım edecektir. Bu yardımı da Allah size sırf bir müjde olsun ve kalb-leriniz bununla yatışsın diye yaptı. Yoksa zafer ancak Aziz ve Hakim olan Allah'tandır. (Meleklerden değildir.) Böylece Allah o kâfir olanlardan bir kolu kessin veya perişan etsin de geri kalanlar keder ve zarar içinde dönüp gitmiş olsunlar.»
Düşman ordusu Allah'ın inâyetiyle müthiş bir bozguna uğratıldı, baş kumandam Ebû Cehil dahil Kureyş'in ileri gelenleri savaş meydanında öldürüldüler. Savaş yerinde müşrikler 70 ölü ve 70 esir bırakarak kaçtılar. Ölenlerin 24 tanesi Kureyş'in büyüklerindendi. Müslümanlar ise sadece 14 şehid verdiler. Ellerine büyük bir ganimet geçti. Bedir savaşı îslâm ordusunun ilk parlak zaferi idi. Bu zafer İslâm dinini kuvvetlendirdiği gibi Medine'yi düşman saldırısından korumuş oldu. Mekke mateme bürünürken; Ebû Leheb üzüntüden ölürken, Medine büyük bir sevince kavuştu. Ganimetin beşte biri devlet hazinesine, kalanı da müslümanlar arasında eşit olarak paylaşıldı. Esirlere en iyi muamele yapıldı. Dört bin dirhem fidye karşılığında serbest bırakıldılar. Fidye ödeyemiyecek durumda olan her esirin Medîne'Ii 10 çocuğa okuma yazma öğreterek

salıverilmeleri kararlaştırıldı.
Bedir savaşı aslında geniş izahat isteyen, nedenleri ve sonuçları itibariyle büyük bir olaydır. Ama takdir edileceği gibi burada o izahatı vermek okuyucuları asıl konudan uzaklaştırmış olur. Yukarda belirttiğim gibi geniş malûmat isteyenler Siyer ve îslâm tarihi kitablarına müracaat etsinler.

160) Râfi' bin Hadîc (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Cebrail (Aleyhisselâm) veya bir melek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldi ve :
— «(Ey Allah'ın Peygamberi!) Bedir savaşına katılan sahabîleri sizler kendi aranızda nasıl (bir mertebe sahibi olarak) sayarsınız? diye sordu. Buna cevaben s
— Onları, müsl umanların en seçkin ve üstün simaları olarak sayarız, buyurdular. Soru sahibi melek :
Sizler o kahramanları üstün saydığınız gibi Bedir savaşına katılan melekler de bizce meleklerin en hayırlı olanlarıdır», dedi. [301]

İzahı

Râfi' nin Cebrail veya bir Melek» tabirindeki tereddüd râ-viden olsa gerek. Yani Râfi, gelen melek Cebrail mi? veya başka bir melek mi? diye tereddütlü konuşmamıştır. Ancak se-neddeki bir râvi Râfi' in kullandığı kelimede tereddüt etmiştir :Acaba «Cebrail geldi» dedi yoksa «Melek geldi» dedi. Hadis Buha-r i' nin *Mağazî» bölümünün ll'inci babında müteaddit senedler-le rivayet edilmiştir. Bu senedlerin bir kısmında Cebrail (Aleyhisselâm) geldi deniliyor, diğer bâzı senedlerde ise melek geldi, deniliyor.Ancak gelen meleğin Cebrail olduğu Muâz bin Rifaâ tarafından açıklanıyor. Kastalâni de «Melek geldi» rivayeti naklederken meleğin Cebrail olduğunu belirtiyor.
«Miftâhü'1-Hâce» sahibi der ki: Bu hadis Bedir ehlinin diğer sahabîlerden üstün olduğuna delâlet eder.
Buhari' nin naklettiği rivayetlerden birisi Rifâa bin Râfi ez-Züreki (Radiyallahü anh) 'ye istinad etmektedir. Bu zat Ensâr'dan ve Bedir kahramanlarındandır.Bu zat Cebrail (Aleyhisselâm)'in gelerek Bedir savaşına katılan sahabiler ve melekler ile ilgili hususu Peygamber ile görüştüğünü rivayet eder Bu rivayetin şerhinde müellifler, yapılan bu görüşmenin Bedir günü cereyan ettiğini beyan ederler.
İbn-i Mâce'nin zikrettiği rivayetteki: Râfi bin Ha-dic'e gelince :
Bu zâtın künyesi Ebû Abdillah' tır. Babası Hadîc bin Râfi1 bin Adi bin Tezid bin Ceşm bin Harise1 dir. Râfi bin Hadîc, Evs kabilesine mensup olup sahabelerdendir. Bedir savaşma katılmak istedi ise de yaşı küçük olduğundan Resûl-i Ekrem'in emri ile geri çevrilmiştir.Ondan sonra vuku bulan Uhud vesâir savaşlara katılmıştır. Kendisinden alman 78 hadisten Buharı ve Müslim 5 tanesini müştereken ve Müslim ayrıca üç tanesini rivayet etmiştir. Râvileri ise oğlu Rifâa, Beşir bin Yesâr, Süleyman bin Yesâr ve tavus1 dur. Halîfe, onun 74. yılı vefat ettiğini söylemiştir. [302]

161) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«(Ey mü'minler!) sakın benim ashâb'ıma sövmeyiniz. Çünkü (onların şeref ve fazileti pek yüksektir) nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizden birisi Uhud (dağı) kadar altın sadaka verdiği farzedilse, bu (koca sadakanın sevabı) ashabımdan birisinin iki avuç (hurma) sadakası (nin sevabı) na erişemez. Hattâ bunun yarısına bile erişemez.[303]

İzahı

Hadîste Resûl-i Ekrem'in muhâtabl arının kimler olduğu hususunda müteaddit yorumlar vardır. Sindi bu görüşleri şöyle sıralamıştır :
Bazı âlimler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hitabı sahabî olmayan müslümanlara aittir. Buna göre gelecekteki müslü-manlar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in sağlığında hazır farzedilerek hitab edilmiş oluyor, demişlerdir.
Bâzıları da: Hitap Asr-ı saadette yaşıyan ve Sahâbüik şerefine kavuşmamış olan avam tabakasına yöneliktir. Nassm delâleti ile gelecekteki müslümanlar da hitabın hükmüne tabi oluyor, demişlerdir.
D'ğer bir kısım ilim adamlarına göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatabı bazı

sahabîlerdir. Zira rivayet edildiğine göre Hâîid b. el-Velid ile Abdurrahman bin A v f arasında bir soğukluk geçmişti. Bundan ötürü Ha1id b.el-Velîd, Abdurrahman'ı seb'etmişti. Allah ikisinden de râzî olsun. Bu mes'ele üzerinde hadis buyurulmuştur, denilmiştir. Bu yorum şekline göre metindeki «Benim ashâbım»dan mu-rad. muhatap tutulan sahabîlerden önce müslümanlığa giren sahabîlerdir.
Hitab edilen zatlar sahabîlerden olmakla beraber yüce makamlarına uygun düşmeyen soğuk lâf ettiklerinden dolayı sahabîlerden değilmiş gibi kendilerine hitap edildiğini söyliyenler de vardır. Şeyh Takiyü'd-Din-i Sübkı de demiştir ki:
«Benim ashabım» sözü ile Mekke fethinden önce müslüman olan sahâbîler kaydedilmiş ve muhatap tutulanlardan da Mekke fethinden sonra müslüman olan sahâbîler muraddır. Zahir olan yorum da budur. Resûl-i Ekrem'in :
«Sizden birisi Uhud (dağı) kadar altın sadaka...» buyruğu ile Hadid sûresinin 10'uncu âyetinde geçen ve meali aşağıya alınan nazm-i Celil bu yoruma irşad edicidirler.
«... (Mekke) fethinden önce Allah yolunda (malını) harcıyan ve savaşanlarınız diğerleri ile eşit değillerdir. Onlar, sonradan malını harcıyan ve savaşanlardan fazilet ve derece bakımından daha büyüktür...»
Sübkî sözlerine devamla : Hulâsa; hadîste mertebelerinin yüceliği belirtilerek saygı duyulması tavsiye edilmiş olan zâtlar ile muhatap tutulan kimselerin ayrı ayrı insanlar olması için bu şekilde veya başka türlü yorumlamak gerekir, demiştir.
Sindi ise, Sübki' nin görüşünü de böylece, beyân ettikten sonra diyor ki:
Hadisteki muhataplar ile tavsiye edilen zatların ayrı ayrı guruplar olmasına gerek yoktur.Her iki tarafın sahâbîlerin umumundan ibaret olması mümkündür. Çünkü sahâbîlerin yek diğerinin aleyhinde konuşmasının yasaklanması ve dolayısıyle sahâbî olmayanların, sahâbi olanlar aleyhinde konuşmalarının öncelikle yasaklanmış olması mümkündür. Hadîsin baş kısmı te'vile muhtaç değildir. Ama hadîsin son kısmı olan :
«Sizden birisi Uhud (dağı) kadar altın sadaka...» cümleleri yu karda beyan edilen te'villeri zorunlu kılıyor.
Hadiste geçen «Müd = iki avuç»un ölçüsü hususunda Irak âlimleri ile Hicaz âlimleri arasında ihtilâf vardır. İmam A'zam ve Irak fıkıhçılarına göre bir müd, iki Bağdat nth kadardır. Bir ntıl 130 dirhem olduğuna göre bir müd 260 dirheme denk gelir. Sâda 4 müd olduğu için bir Sâ' 1040 dirheme müsavi olmuş olur Nisâb ve Fıtır sadakası buna göre hesaplanır. Mâliki, Şafii, Hanbeli, imamları ve Hicaz fıkıhçılarına göre bir müd: Bir tam ve bir bolü üç rıtıla tekabül eder. Bir rıtıl 130 dirhem olduğuna göre bir sâ' 693 tam ve bir bolü üç dirhem olur. Şâfi i olan Nevevi' ye göre rıtıi 128 tam ve 4 bolü yedi dirhemdir. Bu hesaba göre bir sâ', 685 tam ve 5/7 dirhem olur. 1040 dirhem-i şer'î 2917 grama ve 1040 dirhem-i örfi de 3333 grama yaklaşık olarak tekabül ettiği için bir müdd'ün kaç gram tuttuğunu orantı hesabı ile çıkarmak kolay olur.
Hadisin metninde geçen «Nasîf» kelimesi «Nısıf = yarım* kelimesinin başka bir kullanış şeklidir.
Müslim'in Sarihi Nevevî, Kitâbü'l-Fazâil (Sahâbîlerin faziletlerine ait kitab)ın 54'üncü babında müteaddit sened-lerle rivayet edilen bu hadisin izahı münasebeti ile şöyle söyler:
«... Ashâb-ı Kiram devrinde meydana gelen üzücü olaylara ismi karışmış olan sahâbîler dahil, her hangi birisinin aleyhinde bulunup onu seb etmek çirkin haramlardandır.Olaylara katılanların hepsi birer müctehid idiler. Bölümün başında bu hususta gereken izahı verdim. Kadı Iyâz demiştir ki: Her hangi bir sahâbi'yi seb etmek büyük günahlardandır. Cumhurun ve bizim (Şafiî) mezhebimize göre bu suçu işleyenler tazir cezası ile tecziye edilir. Fakat öldürülmez, Bâzı Mâliki âlimlerine göre katledilir.Nevevi daha sonra sahâbilerin verdikleri sadakanın sevabının çok üstün olduğunun sebebini şöyle anlatır:
Ashâb-ı Kiram darlık, zaruret, sıkıntı ve imkânsızlıklar içinde in-fakta bulundular. Başkalarının sadaka verişleri böyle bir ortamda değildir. Diğer taraftan sahâbilerin yaptıkları bağışlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e yardımcı olmak ve O'nun desteklenmesi ve himayesi uğruna verilmiştir. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra böyle bir fırsat kimsenin eline geçemez. Sahâbilerin mâli ibadetleri böyle olduğu gibi onların cihadı vesair taatlan da Resûl-i Ekrem'in beraberliğinde, maiyyetinde ve aynı şartlar altında cereyan etmiştir. Ayrıca sahâbiler; şefkat, sevgi, saygı, tevâzû, takva, yardımlaşma ve benzeri meziyetler sahasında hiç kimsenin erişemiyece-ği yüce mertebelere kavuşmuşlardır. Hele kısa bile olsa Resûl-i Ekrem'in sohbeti ile müşerref olmaya hiç bir amel denk olamaz.

162) Nüseyr bin Zu'lûk [304](Radiyalîahü anh)'den rivayet edildiğine göre (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyalîahü anhümâ) şöyle söylerdi:
«(Ey Müslümanlar!) Sakın (Hz.) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in ashabına sövmeyin!

Çünkü, onlardan birisinin bir saatlik kıyamı sizden birisinin ömür boyunca işlediği amelinden daha hayırlıdır.» [305]

İzahı

Sindi, hadiste geçen -Bir saatlik kıyam»dan maksad: Sahâbi'nin bir saatlik olsun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunması, onun sohbeti ile müşerref olmasıdır Kıyam ile ne şekil olursa olsun Resûl-i Ekrem tarafından verilen emri yerine getirmek için emre amade durmak, cihâd için hazır beklemek mânası da kasdedilmiş olabilir, demiştir. Kıyam kelimesi ile hangi mâna mu-rad olursa olsun Sahâbilerin küçük görülen hizmetlerinin, aslında pek büyük fedakârlık ve her takdirin üstünde tutulan müstesna emek olduğunun sebebi bir önceki hadisin izahında belirtildi. [306]

Ensâr-I Kiram (Radiyalîahü Anhüm)'İn Fazileti

Ensâr kelimesi nâsır'm çoğuludur. Nasîr'in çoğulu da olabilir. Nâsir, ismi fail olup yardım edici demektir. Naşir ise fail ölçüsünde mübalâğa sığası olup çok yardım edici, mânasına gelir. Bu duruma göre «Ensar» yardımcılar veya çok yardım edici olanlar, demektir. Medîne'de oturan Evs ve Hazreç kabileleri hicret eden Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Mekke' den göç eden Muhacirlere büyük yardımda bulundukları için onlara Resûl-i Ekrem tarafından «Ensar» ismi verildi.Daha sonra Evs ve Hazreç kabilelerinin çocuklarına, yardımcılarına ve dostlarına da Ensâr denilmiştir. Buhar î'nitı, «Menakibü'l-Ensar» babında rivayet ettiği bir hadise nazaran mezkûr kabilelere Allah tarafından Ensâr adı takılmıştır. Şöyle ki: Gaylan îbn-i Cerîr, Basra' da E nes İbn-i Mâlik ((Radiyalîahü anhüm) ile görüştüklerinde îbn-i Cerîr, Enes'e:
— Siz Medine' liler Kur'an-ı Kerim1 de Ensâr adıyla anılmadan önce hakkınızda bu unvan kullanılır mıydı? diye sordu. Bunun üzerine Enes :
— Bu adı bize Allah verdi; diyerek cevapladı. Enes, verdiği cevapla Tevbe sûresinin 100. âyetine işaret, ediyor. Âyetin meali şöyledir :
«İslâm dinine ve dolayısıyle (Cennete girişte) ileri geçerek birinciliği kazanmış olan Muhacirler, Ensâr ve güzel amellerle onlara uyan mü'minler (var ya), Allah onlardan râzî olmuştur. Onlar da Allah'dan râzi olmuşlardır. Allah onlara altından ırmaklar akan cennetler hazırladı ki içinde ebedî olarak kalacaklardır. İşte bu, en büyük saadettir.»
Haşr sûresinin 9. âyeti de Ensâr'dan övgü ile bahsetmektedir.Âyetin meali şöyledir:
«Muhacirlerden evvel Medine'yi yurt ve îman evi edinenler, kendilerine hicret edip gelenleri severler. Onlara verilen yardımlardan dolayı içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendilerinin ihtiyacı olsa bile (onları) nefislerine tercih ederler. Kim de nefsinin hırsından korunursa işte onlar (cezadan) kurtulanlardır.»
Meali yukarıya alman âyette bahis konusu edilen Medîne'ye hicret hazırlığı, hicretten önce meşhur Akabe denilen mevkide kararlaştırılmıştır. Siyer kitapları Akabe görüşmelerine geniş yer vermişlerdir. Biz bu görüşmelere kısa bir göz atmakla yetinelim:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her yıl Hac münasebetiyle Mekke'ye gelen kabilelerle gizlice temas kurup onlara Kur'an okur ve İslâm dinini telkin ederdi. Peygamberliğinin onuncu yılı Akabe denilen mevkide
Hazrec kabilesine mensup bazı şahıslara rastlayıp onlara bir kaç âyet okumuş, bunlar da İslâmiyete girmişlerdi. Bunların 6 kişi olduğu rivayet edilmiştir.Ertesi yıl yapılan Akabe görüşmelerinde Medine'li 12 kişi müslümanlığı kabul etmişti.Ve müslüman olan Medîne' li-lere Kur'an-ı öğretmek ve İslâmiyeti etraflıca tanıtmak üzere bir zatın beraberlerinde Medine'ye gönderilmesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den taleb ettiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz Mus'ab îbn-i Umeyr (Radiyallahü anhVi Medine'ye gönderdi.
Mus'ab'in Medine'de çalışması ve İslâmiyeti tanıtması neticesinde Medine'de müslümanlar her gün çoğalmaya başladılar. Ertesi yılı Medine' den 72 kişi yine Akabe mevkiinde geceleyin Resûl-i Ekrem'le görüşüp biat etmişler ve Medine' ye hicreti kararlaştırmışlardı. Bu biate İslâm tarihinde ikinci Akabe biati ve bir yıl önceki biata birinci Akabe biati adı verilmiştir, İkinci biat birinci biattan farklıdır.Çünkü ikincisinde Ensâr, mallarını, canlarını ve ailelerini nasıl muhafaza ve müdâfaa ederlerse, Peygamber'in hayatım da ayni şekilde koruyacaklarına söz vermişlerdi.
Hicreti müteakip Ensâr, Resûlullah'ı ve Muhacirleri nefislerine tercih ederek yukardaki âyette işaret edildiği gibi büyük yardımlarda bulundular. Ensâr Peygamber'e müracatla Medine hurma-lıklarına muhacirleri ortak etmişlerdi. Buharı' nin «Hars Ve Muzâraa» bahsinde Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği ha-dîs-i şerife göre Ensar, Medine hurmalıklarının kendileri ile muhacirler arasında

taksimini Resûl-i Ekrem'e teklif etmişler.Fakat Resûhıllah bu teklifi kabul etmeyince Ensâr, Peygamber'in muvafakatiyle Muhacirlere: (Bakım ve sulama) işini siz deruhte ediniz, biz de mahsulüne sizi ortak yapalım, dediler. Bu şekilde anlaşmış olan Ensâr ve Muhacirler: (Peygamber'in emrini) işittik ve itaat ettik dediler. (80)
Ensâr-ı Kiram tarihte benzeri görülmemiş misafirperverlikle Muhacirleri her bakımdan kendi nefislerine tercih ettiler. Resûl-i Ekrem Muhacir ve Ensâr'dan 90 sahâbî arasında ikişer ikişer kardeşlik akdetti. Bunlardan bazıları Ibn-i Hişâm'ın sîret'inde îbn-i îshak'in rivayetiyle ismen belirtiliyor.Yapılan kardeşlik akdine göre kardeşler yek diğerine yardım, nasihat, rehberlik, iyilik ve yakın akrabaların birbirinden esirgememek durumunda oldukları her türlü sevgi, saygı ve ilgiyi göstermeleri öngörülüyordu.En önemli nokta Zevi'KErhâm'dan evvel birbirine mirasçr olmalarıydı. Bedir savaşında müslümanların eline geçen ganimetten sonra Muhacirlerin mali durumları düzelmiş, Ensâr'ın yardımına ihtiyaç kalmamış ve bunun üzerine Enfâ1 sûresinin son âyetlerindeki;
«Allah'ın kitabında miras hususunda ulü'l-erhâm bir birlerine daha yakındır.» İlâhi emirle kardeşlik akdindeki mirasçılık hususu neshedilmiştir.
Ensâr-ı Kiram Muhacirleri maddeten kalkındırdıkları, sıcak ilgi ve samimi sevgi ile onların hicret acısını dindirmeye azamî gayreti harcadıkları gibi düşman saldırılarını geri püskürtmek ve müşriklere müstahak oldukları cezayı vermek yolunda da can siperane çarpışmışlar; îslâm dininin yücelmesi ve etrafa yayılması uğrunda büyük çabalar göstermişlerdir. Onların fedâkârlıklarını, yararlıklarını ve yardımlarını kalem ile tarif ve tasvir etmek gerçekten pek güç-tür. Bunlar yukarda mealleri sunulan âyetler ile ilâhî medh-u sena şerefine mazhar olmuş en mutlu insanlardır, demekle sözlerime son vereyim.

163) Berâ' bin Âzib (Radİyallahü anh)den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
-Kim Ensâr'ı severse Allah da onu sever ve kim onlara buğzeder-se Allah da ona buğzeder.»
Hadîsin senedindeki râvilerden Şu'be şöyle demiştir: (Bana bu hadisi nakleden) Adî (İbn-i Sabit)'e :
— Sen bu hadîsi bizzat Berâ' Bin Âzib'den işittin mi? diye- sordum. Adî :
— (Bu hadîsi) Berâ' bana nakletti, dedi. [307]

İzahı

Hadisi, Müslim «İman» Kitabının 33. babında, Buharı de «Ensâr'ın Menâkıbı* bölümündeki yine Berâ' bin Âzib (Radİyallahü anh)'den rivayet etmişlerdir. Fakat Buharı ve Müslim' deki metnin başında şu cümle de vardır :
«Ensâr'ı ancak mü'min olan sever ve onlardan ancak münafık olan kimse buğzeder.» Bilindiği gibi tbn-i Mâceh'in rivayetinde bu cümle yoktur.
Bir önceki hadîsin izahını yaparken, islâmiyet uğrundaki hizmetlerine kısmen işaret ettiğim Ensâr-ı Kirâm'ı sevmek, saymak, pek tabii imanın sıhhat ve sadakatini gösterir. Zira bunları sevmek îslâm dininin gelişip yayılmasına ve müslümanların çoğalıp kuvvetlenmesine sevinmek demektir. Ensâr-ı Kirâm'a bu yararlıklarından dolayı buğzetmek ve îslâmiyetin yücelmesine çalıştıkları için onlara karşı düşmanlık ve nefret duymak da elbette münafıklığa delâ-
let eder. Böyleler! görünüşte müslüman olsalar bile kalben kâfirdirler. Ensâr hakkında bu mânada buğzetmek yasaklığı diğer sahâ-biler hakkında da aynen mevcuttur. Bütün sahâbüeri, hizmet ve fedâkârlıklarından dolayı sevmek her mü'min'in görevidir. Onlara bu nedenle buğzetmek de münafıkların işidir. Nitekim, Ensâr'dan olmayan Hz. Ali (Radİyallahü anh) hakkında vârid olan 14 nolu hadiste : Ali' nin ancak mü'minlerce sevildiği ve yalnız mü-nafıkîarca ona buğz beslendiği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bildirildiği belirtilmiştir.
Gerek Ensâr-ı Kirâm'dan ve gerekse diğer sahâbîlerden birisi hakkında yukarda belirtilen sebeplerle değil de başka bir nedenle geçici olarak memnuniyetsizlik, hattâ buğzetmek, nifak ve küfür alâmeti sayılmaz. Çünkü, çeşitli muameleler ve kişisel ilişkiler, bazen sevgi veya buğza yol açabilir. Bu konu 114 nolu hadîsin izahında biraz daıia açıklanmıştır. Oraya bakılabilir.
Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri metinlerin baş kısmında geçen cümlelerin zahirine bakılarak Ensâr-ı Kirâm'ı sevmeyenlere kâfir denilebilir mi? diye bir soru hatıra gelebilir.
Cevap: Hayır, kâfir denilemez. Çünkü böylesinde imân alâmeti sayılan Ensâr sevgisi yok ise de; iman belirtisinin olmayışından imanın aslının olmayışı çıkarılamaz. Hadîste geçen iman'dan mak-sad kemâl derecesine ermiş olan imandır. Kâmil bir imanın olmayışı imanın aslının yokluğunu

ifade etmez, şeklinde de cevap verilebilir1. «Miftâhü'1-Hâce» müellifi bu hadîsin açıklamasını yaparken îbnü't -tin' m şöyle yorum yaptığını nakleder:
Hadîsten kasdedilen mâna: Ensâr'ın tümünü sevmenin iman alâmeti ve hepsine buğzetmenin münafıklık alâmeti olmasıdır. Çünkü hepsini sevmek veya hepsine buğzetmek din için olur. Ama buğ-zetmeyi caiz kılan belirli bir sebepten dolayı Ensâr'm bir kısmına buğzeden kimse bu hükme dahil değildir.
«Miftâhü'1-Hâce» yazarı, bu yorum şeklinin güzel olduğunu ve EI-Hafız tbnü Hacer'in «El-Fethû-l'Bâri- adlı eserinde bu yorumu beğendiğini bildirir.

164) Sehl bin Sa'd [308](Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Ensâr, şiar (= Bedene en yakın iç elbise) gibidir. Diğer insanlar da disâr (= nisbeten tenden uzak olan en üst elbise) gibidir. Eğer insanlar bir dere veya dağ yoluna yönelip ve Ensâr da t>aşka bir dere yoluna yönelmiş olsalardı şüphesiz ben Ensâr'm yöneldiği dere yolunda giderdim ve eğer hicret (in yüce şeref ve üstün fazileti) olmasaydı muhakkak ben (kendimi) Ensâr'dan bir kişi (saymış) olurdum.[309]

İzahı

Hadisin metninde geçen «Şiar» kelimesi en altta giyilen ve insan cildine temas eden iç elbisedir. Ensâr-ı Kiram Resûl-i Ekrem'in sırdaşları, itimada şayan dostları olmaları ve verdikleri sözlere sadakat göstermeleri sayesinde öyle bir mertebeye yücelmişler ki, Pey-gamber'e olan yakınlıkları Şiar denilen iç elbisenin vücûda olan yakınlığı gibidir. Burada benzetme edatı ve benzetme yönü mezkûr olmadığı için teşbih-i beliğ san'atı vardır.
«Disâr» kelimesi ise insanın en üstte giydiği elbiseye denir. Diğer insanlar, Ensâr ve üstünlükleri malûm olan Muhacirler gibi Pey-gamber'e yakın olmadıkları için «Disâr» diye tabir edilen dış elbiseye benzetilmişlerdir.
Buharı, bu hadisi «Menâkıbü'l-Ensâr» babında Ebû Hü-revre'den rivayet etmiştir. Ancak oradaki metinde;
«Ensâr, şiar (gibiKve nas disâr (gibi) dır.» Parçası yoktur. Hadisin kalan kısmında biraz kelime değişiklikği var ise de bu farklılık mânaya etki yapacak durumda değildirHadisin «Eğer insanlar bir dere veya dağ yoluna...» fıkrası ileResûlullah Ensâr'ı başkalarına tercih buyurduğunu en açık bir ifade ile belirtmiştir. Onun, Ensâr'ı Kirâm'ı tercih etmesinin sebebi de şüphesiz Ensâr'ın Akabe görüşmelerinde kabullendikleri taahhütleri aynen ve tamamen yerine getirmiş olmaları, fedakârlıkları, misafirperverlikleri, komşuluk hakkına ve arkadaşlık hukukuna fazlası ile riayetleri, feragatkârlıkları ve İslâmiyet uğruna mallarını ve canlarını feda etmeleri gibi meziyetleridir. Ensâr ve Muhacirler daima Peygamber'e uymuşlar. Peygamber'in bunlara uyması bahis konusu değildir. Bu nedenle ilk bakışta sanıldığı gibi Resûlullah En-sâr'a tâbi olmuş gibi yanlış bir mâna bu fıkradan çıkarılamaz.
Metinde geçen «Eğer ben Muhacirlerden olmasaydım kendimi Ensâr'dan sayardım», cümlesi ile de Ensâr'm faziletinin yüceliği ve hicretten sonra en üstün meziyetin İslama nusrat ve yardım etmek olduğu belirtiliyor. Ensâr'ın kazandığı bu şeref ve faziletin bir Peygamber'e bile lâyık bir meziyet olduğu ifade ediliyor.
Buharı' nin tahriç ettiği metnin sonunda râvî Ebû Hü-revre'nin «Babamı ve anamı feda ettiğim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ensâr hakkındaki bu yüce tezkiyesi gerçeğin ta kendisidir. Çünkü hakikaten Ensâr Resûlullah'ı sinelerine bastılar, ona büyük yardımlarda bulundular» dediğini de nakleder.
Ensâr-ı Kiram hakkında bu hadîsin buyurulmasmm sebebine gelince; Buhari' nin Huneyn savaşı bahsinde Enes b.Mâlik' den rivayet ettiği hadis ile siyer yazarlarının verdikleri malûmata göre durum şöyle olmuştur :
Mekke' nin fethedildiği gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeni müslüman olan Kureyş'in ileri gelenlerinin her birisine kalbleri müslümanhğa iyice ısınsın diye Huneyn ve Hevazîn ganimet mallarından 100'er deve vermişti. Savaşan müslümanlara bu kadar hisse verilmemişti. Ensâr'dan sayılan bazı gençler bu durumu görünce hikmetini anhyamıyarak :
— Vallahi kılıçlarımızdan Kureyş kanı damlarken kazandiğımız ganimetlerin Kureyş ileri gelenlerine verilmesi gerçekten şaşılacak şeydir. Resûlulah artık kavmine kavuştu. Haliyle bizi artık bırakacaktır», demişlerdi. Halbuki Peygamber'in Kureyş'e dağıttığı develer ganimet malının umumundan çıkarılmamıştı.Tasarrufu tamamen Resûlulah'a ait olan ve Fey denilen ganimetin beşte bir hissesinden verilmişti.

Bu çirkin dedikodu Peygamber'e erişince Ensâr'ı bir çadır içinde toplayarak onlara şöyle hitabta bulundu :
— «Ey Ensâr! Sizden bana erişen sözler nedir?» diyerek yapılan dedikoduların mahiyetini sordu. Ensâr da gerçeği gizleyecek ve hâşâ yalan söyleyecek durumda olmadıklarından:
— Evet! Size ulaşan bu sözleri söyledik, diyerek itirafta bulunmaları üzerine Peygamber yaptığı taksimin sebeplerini izah ederek :
— Ey Ensâr! Nâs ganimet develeriyle, mallarıyla evlerine dö nüp giderken sizler de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte evlerinize dönmeye razı olmaz mısınız?» diye sordu.
Heyecan verici bu soru üzerine Ensâr, Resûlullah'ın kendilerini bırakmı-yacağmı anlayarak ve duygulanarak hep bir ağızdan :
— Razıyız yâ Resûlallah! diye haykırdılar. Bunun üzerine Resûlullah :
— «Ensâr ne tarafa giderse ben de o tarafa giderim...» mealin deki bu hadisi buyurdu ve Ensâr ile yaptığı toplantı bu suretle sona ermiş oldu.
Hadîsin senedindeki râvilerden Abdü'l-Müheymin'in zayıf olduğu ve diğer râvılerin sika olduğunu belirten Zevâid yazarı, hadis metninin sahih olduğunu ifade ediyor. Zaten yukarda belirttiğimiz gibi ilk fıkra hariç, hadisin metni Buhari'de de rivayet edilmiştir.

165) Amr İbn-i Avf (81) (Radiyallahü ank)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu dediği rivayet edilmiştir :
«Allah Ensara, Ensar'ın oğullarına ve Ensar'ın oğullarının oğullarına (yani Ensar'ın torunlarına) rahmet eylesin.[310]

İzahı

Sindi bu hadisi izah ederken şöyle diyor:
Hadisin zahirine göre Resûlullah tarafından yapılan bu duâ, En-sar-ı Kiram'ın üç kuşağına aittir. Çünkü Eğer Ensar'ın tüm neslini kapsıyan bir dua yapılmak istenseydi «Ve Ensar'ın oğullarının oğullan* demeye hacet kalmazdı. Diğer taraftan hadiste geçen «Oğullar» tabirinden maksad sırf erkek çocuklar olmayıp kızlar dahil tüm evlâttır. Zevâid, râvilerden Kesir bin Abdillah pek sıka olmadığı için senedin zayıf olduğunu kaydeder. Buharİ, Müslim ve Tirmizi bu hadisi Zeyd b. Er kam* dan su lafızlarla rivayfit. etmişlerdir :
«Allahım! Sen, Ensâr'ı, Ensar'ın oğullarını ve Ensar'ın oğullarının oğullarını mağfiret eyle.»
Buhar î' nin tahriç ettiği rivayette : Ensâr'm oğullarının oğulları hakkında duâ buyurulup buyurulmadığında râvinin şüphe ettiği belirtilmiştir. Sindi bu malûmatı verdikten sonra Tirmizi'-nin, hadisin Hasen-Garib olduğunu söylediğini nakletmiştir.
Buharı, Münafikün süresine ayırdığı bölümün 6. babında zikrettiği bu hadisin Zeyd îbn-i Erkam tarafından Enes İbn-i Mâlik'e acıklı bir olay münasebeti ile nakledildiğini bir sened ile rivayet etmiştir. Şöyle ki:
Yezîd îbn-i Muâviye' nin işlediği zulüm ve yaptığı yanhş hareketler Medine' deki Eshab-ı Kiram tarafından bilinince onlar Yezid'in hilâfetini tanımıyarak Abdullah 1bn-i Zübeyr'e biat etmişlerdi.Yezid'de Müslim İbn-i ukbe ' yi bir ordu ile Medine üzerine göndermişti. Bu ordunun geliş haberi Medine'ye ulaşınca savunmak için Ensâr-ı
Tır.Amr bin Avf bin Zeyd bin Milna el-Müzenî'nin künyesi Ebû Abdillah'-* Saûat>l'dir. Bedir ehlindfendir. Râvisi. oğlu Abdullah'tır.
Kiram, Abdullah îbn-i Hanzele'yive Muhacirler'den Abdullah İbn-i Muti'yi kendilerine kumandan edinmişlerdi. Muhacirler ve Ensar'm teşkil ettikleri kuvvet Harre mevkiinde Şam ordusunu karşıladı. Fakat Şam ordusu sayıca ve askeri teçhizat bakımından çok üstün olduğu için onlara karşı direnemeyen Medine ordusu dağıldı. Bununla yetinmiyen Şam ordusu Medine şehrinin içine kadar girerek katliâmı mubah görmüş, sahâbilerden ve Ensar'dan bir çok kimsenin kanını akıtmıştı. Hattâ Mescid-i Nebevî'ye süvari atlarını bağlamak gibi saygısızlıktan bile çekinilmediği rivayet edilmiştir. Bu olay hicretin 63. yılında cereyan etmiştir. Bu acıklı olaya «Harre» vak'ası denilmesinin sebebi Medine haricinde Harre denilen semtte elim savaşın cereyan etmiş olmasıdır. Burası karataşlık bir yer olduğu için Harre ismini almıştır.
Enes îbn-i Mâlik (Radiyallahü anh) Harre vak'a-sı sırasında Basra'da idi. Medine'de vuku bulan bu kanlı olayda Enes îbn-i Mâlik'in soyundan ve amucazadelerinden öldürülmüş olanların acısıyla fazla hüzün ve keder içinde idi.O esnada Kûfe'de bulunan Zeyd İbn-i Erkam (Radiyallahü anh) Enes hazretlerine gönderdiği ta'ziye mektubunda ezcümle şöyle demişti:
«Ey Enes! Sana müjde olsun.ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— «Aliahım! Ensar'ı mağfiret eyle, Ensar'm oğullarım da mağ firet eyle ve Ensar'm torunlarım da

mağfiret eyle* buyurmuştur.»
Mektub Enes îbn-i Mâlik'in eline geçip okunduğunda mecliste bulunanlar Enes îbn-i Mâlik'.e Zeyd İbn-i Erkâm ' in kim olduğunu sormuşlar. Oda:
— Bu mektubun sahibi öyle bir zattır ki Allah Teâlâ, onun kulağını, duyduğu şeyler bakımından tasdik buyurdu», demiştir.
Allah'ın Zeyd îbn-i Erkam'ı tasdik buyurması meselesine gelince:
Zeyd İbn-i Erkam, Abdullah İbn-i Übeyy adlı münâfıkın sözlerini Resûl-i Ekrem'e nakletmişti. Münafık Ab-du1 1ah ise söylediği sözleri inkâr ederek üstelik yemin de etmişti. Onun inkâr ve yemini üzerine Resûl-i Ekrem,Ze yd'e :
«Senin kulağın yanlış İşitmiş olabilir», buyurmuştu. Zeyd îbn-i Erkam bir yalancı durumuna düşmüş gibi olduğundan çok müteessir olmuştu. Nihayet meali aşağıya alınan Münâfi-kûn sûresinin birinci âyeti nazil olunca Peygamber Efendimiz İbn-i Erkâm'ın arkasından varıp kulağını tutarak ve ovalıyarak:
— Ey Oğul! Kulağın Allah tarafından tasdik edildi. (Senin kulağın doğru duymuştur), buyurdu.
îşte Enes îbn-i Mâli k'in, meclisinde bulunanlara îbn-i Erkâm'i:
Kulağı, duyduğu şeyler itibariyle Allah tarafından tasdik edilmiş bir zât olarak tanıtmasının sebebi bu olaydır. înen âyetin meali:
«(Ey Resulüm) Münafıklar sana geldiği zaman: «Şehadet ederiz (kalbimizdeki inancı belirtiriz) ki, doğrusu sen gerçekten Allah'ın Peygamberisin» derler. Allah da biliyor ki muhakkak sen, onun şüphesiz Peygamberisin. Bununla beraber Allah şehadet ediyor ki, münafıklar tamamen yalancıdırlar. (Dedikleri sözleri inançlarına uymaz, yalan yere yemin ederler).»
Buhari' nin Şârihi, Kastalânî' nin bu bâbta beyan ettiğine göre Zeyd bin Erkanı' dan Nesai tarafından alınan rivayete göre; bu olay üzerine Münafikûn sûresinin meali yukarıya alınan birinci âyetile beraber sûrenin sekizinci âyeti dahil baş kısmı birlikte nazil olmuştur. Zeyd bin Erkam'ın kısa bir hal tercemesi 145 nolu hadîsin izahında geçmiştir. Oraya bakılabilir. [311]

Abdullah Îbn-İ Abbâs (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti

166) îbn-i Abbâs[312] (Radiyallahü anhümâ)'ûan şöyle dediği rivayet olunmuştur :
Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) bîr ara beni kucakladı ve :
«Allahım! Buna hikmet ve kitab (Kuran) te'vilini öğret» diye duâ buyurdu. [313]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâsındaki «hikmet-'in tefsiri hususunda bir çok rivayetler vardır. Buhari, Mena-kıb bölümünden İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'m fazileti için ayırdığı bir babta rivayet ettiği bu hadisin metninin sonunda hikmeti şöyle tarif ediyor:
«Hikmet peygamberlik dışında kalan görüş ve ictihadlarda isabet etmektir.» Kastalânî, bu tefsirin Ebû Zerr'e ait olduğunu söyledikten sonra diğer tefsirleri şöyle nakleder:
îbn-i Veheb, Mâlik'e, hikmetin ne olduğunu sormuş olup îmam Mâlik de: Hikmet, dini tanımak, onu bilmek ve ona uymaktır, diye tarif etmiştir. îmam Şafii (Radiyallahü anh) de: Hikmet Resûl-i Ekrem'in Sünnet'idir. Çünkü Allah Teâlâ Kitab (Kur'an')m okunmasını ve öğretilmesini zikretmiş, sonra Kitaba hikmeti atfetmiştir. [314]Bunun için hikmetten maksadın, ki-tab'm haricindeki bir şey olması gerekir ki,o da ancak Resûlullah'm sünnet'idir.
Hikmet'in hak ile bâtılı bir birinden ayırd etmek olduğunu söy-liyenler de vardır. Kastalânî bundan sonra hikmetin diğer tariflerine devam ediyor. Biz artık onları nakletmeyelim. Hikmet'in Şâfii'nin beyân ettiği şekilde tefsiri daha uygun görülüyor. Çünkü bu takdirde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'a, Kitab ve Sünnet'in öğretilmesi için Allah'tan niyazda bulunmuş oluyor.
Bağa vî'nin «Mu'cem»'inde îbn-i Abbâs hakkında rivayet, olunan:
«Allah'ım onu dinde fakîh kıl (Ona dini ahkâm ve kaidelerin bilgisini ver), Kur'an'ında da te'vil ve tefsirini öğret», hadisinden de îbn-i Abbâs'ın fıkıhçı ve müfessir olması için Resülullah'm duâ buyurduğu anlaşılıyor. Şafii' nin beyân ettiği gibi hikmet ile Sünnet kasdedilmiş olursa Resûl-i Ekrem İbn-i Abbâs'm tefsirci, hadisçi ve fıkıhçı olması için duâ etmiş olur. Bu duaların bereketi ile îbn-i Abbâs, İslâmî ilimlerin hepsinde en yüksek mertebeye çıkmıştır.
Buharı' nin «Tuhfetü'1-Barî» şerhinde: Hadîste Kur'an öğrenimine ve duâ yapmaya teşvik

vardır, denilmiştir. Hikmet, Sünnet anlamında yorumlanırsa ona da teşvik yapıldığı malûmdur. [315]

12 — Haricîler Hakkındaki Hadislere Âit Bir Bab

Haricîler, îslâm âlemine ilk fitne, parçalanma ve müessif olayların tohumunu atan bir fırkanın teşkil ettiği mezheb mensuplarına verilen bir isimdir.Tarihçiler bunlardan «Havâriç» diye bahsederler.Haricilerin ilk nüvesini teşkil edenler Hz.Osman (Radjyallahü anh)'a karşı ayaklananlardır.İsyancılar,Hz.Osman'm idareciliğinin yetersizliğini ve bazı tasarruflarının yersizliğini iddia ederek önce ayaklanmayı, sonra da Halîfe'yi öldürmeyi mubah telâkki ettiler. Aynı gurup Hz.Osman'in şehadetin-den sonra Hz.A1i'ye biat ettiler.Halife Hz. Ali ile Şam Valisi Hz. Muâviye arasında içtihada dayalı bazı ihtilâflar zuhur etmişti. Bu ihtilâfların mahiyetini, nedenlerini ve safhalarını dile getirmek konumuzun dışında kaldığı gibi bunu anlatmanın kapanmış bir yarayı deşmekten başka bir şeye yaramıyacağı kanısında olduğum için buna temas etmiyeceğim. Sadece şunu söyliyeyim: Sahâbîler arasında bu olayların çıkacağını Resûl-i Ekrem (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) önceden bildirdiğine göre bunun önüne geçilmezdi. Bu sebeple biz bu olayları ilâhî takdirin bir cilvesi olarak yorumlarız.
Hz. Ali ve Hz. Muâviye (Radiyallahü anhümâ) ve taraftarları arasındaki görüş ayrılığı gittikçe şiddetlendi ve nihayet îslâm âleminin bel kemiğini teşkil eden bu iki ordu arasında müessif Siffîn savaşı vuku buldu.
Hz. Muâviye ve taraftarları «Hakem» yolu ile bu ihtilâfın bertaraf edilmesini teklif edince Hz.Ali taraftarı olan Hariciler fırkası da önce buna rıza gösterdi sonra hakemlik mes'elesi aleyhinde bulunarak bunun küfür olduğunu ve;
= «Hüküm ancak Allah'ındır» demeye başladılar. Bunlar, hakem yoluna rıza gösterdi, diye Hz. Ali'ye de cephe aldılar.Sıffin'den Kûfe'ye dönülürken hariciler fırkası Hz. Ali' nin ordusundan ayrılarak Kûfe'ye bağlı Harura köyüne gittiler.Hz.Ali onları irşad etmek ve batıl yoldan döndürmek için harcadığı bütün çabalara rağmen arzuladığı sonucu alamadı.Bilâkis Havâric fırkası bir süre sonra Abdullah bin Veheber-Rasibyi îmam seçerek Nehrevan denilen yere yerleştiler.Hakemlik mes'elesine rıza gösterdiğinden dolayı Hz.Ali'-nin kâfir olduğuna dair iddialarını sürdürdüler. Kendilerinin de ilk zamanlarda hakemliğe rıza göstermekle küfre gittiklerini, fakat bilâhare hakemliğe karşı çıkmakla tekrar imana kavuştuklarım ileri sürerler. Nihayet isyan eden bu fırkanın hakka teslim olmayı şiddetle reddederek devlet içinde îslâmiyete ters düşen inançları taşıyan bir devlet haline gelmek isteyince; onların üzerine hareket eden Hz.A1i'nin ordusu Nuhay1e denilen yere geldi. Haricilerin mezalim ve halka reva gördükleri işkence haberleri Hz.A1i'ye gelmeye devam ediyordu.Durumu incelemek için Hz.Ali tarafından gönderilen Haris bin Mürret el-Abdi de Havâriç tarafından şehid edildi.Hz.Ali tekrar haricîlerle görüşüp onlara nasihat etti.Onların batıl yolda olduklarım bildirerek gerekli ikazlarını tekrarladı. Nihayet haricîlerin bir kısmı savaşmaktan vazgeçerek geri gittiler ise de iki bin kişilik bir kuvvet H z . Ali* nin ordusuna saldırmaya başladı. Kaçınılmaz hale gelen bu savaşta Hariciler saf dışı edildi. Onlardan az kişi kurtulabildi.Fakat haricîlerin kökü kazılmış değil idi. Hicretin 39. yılı Ramazan ayında Abdurahman îbn-i Mülcem ismindeki bir harici'nin zehirli hançeri ile Kûfe'de bir sabah namazı üzerinde Hz. Ali (Radiyallahü anh) derin yaralar aldı ve bir iki gün sonra şehid oldu.
Haricîler Osman, Ali ve Muâviye hazretlerinden şiddetle nefret ederler ve nefret etmeyen kimseleri müslüman saymazlar. Bu durumda onlar Cumhur'u müslümanlık dışında görüp öldürülmesini mubah telâkki ederler; her hangi bir büyük günah işleyen adamı tekfir ederler, zulüm eden Halife'ye karşı ayaklanmanın vacip olduğunu iddia ederler. Haricîlerin Cumhur'a ters düşen başka görüş ve inançları da vardır. Burada anlatmaya lüzum görmüyorum
Hariciler, Ebû Bekir ve Ömer (Radiyallahü anhü-nıâ) devrine ait olduğu bilinen hadisleri kabul ederler. Daha sonraki devirlerde rivayet edilen Cumhur'un rivayetine itibar etmezler. Fakat haricî olan râvîlerinkini kabul ederler.
Haricîlerin bir çok kolları vardır. En önemlileri: ilk Muhakkime,Ezarıka,Necedat,Acaride,Surfiye ve tba-ziyye' dir.

167) Abîde [316](bin Amr es-Selmanî (Radiyallahü anh)'den Hz. Ali.(Ra-diyallakü anh)'den haricîlerden bahs ederken; şöyle söyledi, dediği rivayet olunmuştur :
«Hâriciler arasında kolları doğuştan çok kısa olan bir adam vardır. Eğer sizlerin amelleri bırakacak ve günahları işlemeye cesaret edecek derecede sevinmeniz endişesi olmasaydı

hâricileri öldüren kimseler için Allah'ın (Hz.) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) dili üzerinde söz verdiği mükâfata âit hadîsi size rivayet edecektim.»
(Râvî Abide diyor ki:) Ben (Hz.) Ali'ye:
— (Kasd ettiğin) hadisi Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen işittin (mi?) diye sordum. (Hz.) Ali, üç defa:
— Evet! (Ben bizzat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğime) Kâ'be Rabb'ine and olsun, dedi.»Hakemlik mes'elesine rızâ gösteren başta Hz.Ali olmak üzere bütün müslümanları, Osman. Ali ve Muâviye (Radiyallahü anhüm)'den nefret etmiyen Cumhuru ve her hangi bir büyük günahı işleyen kimseleri tekfir eden haricilerin sapık inanışları, batıl görüşleri ve İslâm âlemine ilk fitne, fesad ve tefrika^tohu-munu atan fırka oluşlarının Resûl-i Ekrem tarafından önceden bilinmesi onun bir mûcizesidir. Hadis bu mucizeyi bildiriyor. Ayrıca onları Öldürmenin çok muazzam mükâfatı mucip olduğuna işaret ediyor. Öyle ki; onların öldürmenin büyük ecrini insanlar duyarsa, bu ecir tüm günahların affına ve cennetlik olmaya kâfidir, diye ibâdetleri bırakmak ve günahlara dalmak endişesi Hz. Ali tarafından duyuluyor ve Allah tarafından Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aracılığı ile vâdedildiği bildirilen ilâhî mükâfat ve ecir, bu endişe nedeniyle Hz . Ali tarafından açıklanmıyor.

168) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radiyallahü anhyden Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu dediği rivayet olunmuştur :
«Son zamanda (kıyamete yakın devirde) yaşları küçük, akılları noksan (tecrübeleri kıt) bir zümre çıkacaktır. Onlar (haricîler fırkası gibi) insanların sözlerinin en hayırlısı (olan Peygamber'in tebliğleri) nden bahsedecekler; Kur'an okuyacaklar; fakat okudukları Kur'an, onların boğaz çemberlerinden öteye geçmiyecektir. Bunlar, şiddetle atılan ok'un av (ı delip on) dan öte çıktığı gibi İslâm (dinin) -den hızla çıkıvereceklerdir. Bunun için .kim onlara rastlarsa (hemen) onları öldürsün. Çünkü onları öldürmek, Allah katında katilleri için ecir ve sevabtır.» [317]

İzahı

Buharı' nin şerhlerinden Kastalânî'nin beyânına göre hadisin metnindeki «İnsanların sözlerinin en hayırlısı» tabiri ile Resül-i Ekrem tarafından tebliğ edilen Kur'an-ı Kerim kasdedil-miştir. Kastalâni diyor ki: Çünkü haricîlerin, hakemliği reddetmeye mesned olarak ilk tempo tuttukları «Hüküm ancak Allah tarafından verilir» sözünü Kur'an' dan almışlar idi. Ama ne var ki; bu sözü yanlış yorumlamakla yerini değiştirmişler idi:
Sindi de : Bu tâbirden maksadın, haricilerin hakemlik konusuna iti-raz ederken söyledikleri: «Hüküm ancak Allah'a mahsustur» sözü olduğunu söyleyenler vardır. Nitekim, onlar böyle söyleyince H z . Ali «Bu söz haktır. Ama onunla bâtıl bir şey kasdedilmiştir» demiştir.
Metinde geçen «Okudukları Kur'ân onların boğaz çemberinden geçmiyecektir» cümlesinden kasdedilen mâna hakkında Kastalâni diyor ki:
Yani; Allah onların Kur'an okuyuşlarını yükseltmiyecek ve kabul etmiyecektir. Çünkü onların bâtıl itikadîarını bilir. Yahut bundan maksad : Hariciler okudukları Kur'an ile amel etmezler; dolayısıyla kıraatlarmm karşılığında sevaplandırılmıyacaklardır. Şöyle de yorum yapılabilir: Onların Kur'an okuyuşundan aldıkları pay ancak dilleri üzerinde Kur'ân'm geçişidir. Onların boğazına bile ulaşmayan kıraat nasıl onların kalbine girip etki yapacaktır? Halbuki, kıraattan arzu edilen gaye Kuran'm kalbe nüfuz etmesiyle Kur'an'm içindekilerini düşünmek ve ondan etkilenmek, istifade etmektir.
Buhari'nin rivayet ettiği hadîsin açıklamasını yapan Kastalâni diyor ki: Hadisin:
«Bunlar, şiddetle atılan ok'un avı delip öteye geçtiği gibi dinden hızla çıkıvereceklerdir», fıkrası, haricîlerin kâfir olduğunu söyleyenler için bir delildir.Çünkü dinden murad İslâmiyettir.Bunların, ts-lâmiyetten bir nasib alamıyacaklan ifade ediliyor.Tirmizi' nin şerhinde Kadı Ebû Bekr bin e1-Arabide bu fıkrayı delil göstererek haricilerin kâfir olduğunu belirtmiştir. Şayet hadiste geçen «din» kelimesi ile îslâm dini kasdedilmeyip halife'ye itaat mânasına yorumlanırsa fıkra, haricilerin küfrüne delil gösterilemez.Hallabi (din) kelimesini bu şekilde yorumlamıştır.
Buharı' nin «Nübüvvetin alâmetleri» babında ve müellifin 169 numarada Ebû Said Hudrî (Radiyallahü anh)'den rivayet ettikleri metinde, keza müellifin rivayet ettiği 170 ve 172 nolu hadislerde «Onlar dinden çıkarlar» tabiri kullanılmıştır. Din kelimesi yukarda beyan ettiğimiz gibi iki şekilde yorumlanmıştır. Fakat müellifin, tercemesi yukarda geçen 168 nolu ve gelecek olan 171 nolu rivayetlerinde, keza Buharî' nin aynı babta Hz.Ali (Radiyallahü anhVden olan rivayetinde «Onlar îslâmdan çıkarlar» ifadesi kullanılmıştır. Hele 176 nolu hadiste «Onlar mü si

uman idiler sonra kâfir oldular* fıkrası apaçıktır, Kastalâni' nin beyanına göre haricilerin kâfir olduğunu söyleyen îmam S üb kî: Cennetlik oldukları Resûl-i Ekrem'in şahitliği ile sabit olan Ashab-ı Kiram'm büyüklerine kâfir diyen hariciler, bu sözleri ile Resûl-i Ekrem'i yalanlamış olurlar. Bu sebeple küfre gitmiş olurlar, demek suretiyle görüşünün delilini beyan etmiştir. Kurtubî de aynı görüşü bu hadislere dayandırmıştır.
Fıkıhçüarın ve muhaddislerin cumhuruna göre haricîler kâfir değil ayaklanan asiler hükmündedir. [318]

169) Ebû Seleme (Radiyallahü anhy&en rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir : Ben Ebû Saîd Hudrî (Radiyallahü anh)'a.:

Sen! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellentyin Harûrâîılar [319] (haricîler) hakkında bir şey anlattığını işittin mi ? diye sordum. Bunun üzerine Ebû Saîd:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin külfetle ibâdet eden bir kavmi (şöyle) zikrettiğini (bizzat) işittim, dedi :
«Sizden her hangi birisi (türiyecek olan) o kavmin namazlarının yanında kendi namazını, onların oruçlarının yanında kendi orucunu
küçük görecektir. Onlar okun avdan (delip) çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Okun sahibi Cavı delip geçen) okunu alır (tetkik eder) okunun demirine bakar (kan namına) bir şey göremez. Okun kirişine bakar, orada bir şey göremez. Sonra ağaç kısmına bakar, oradada bir şey göremez. Bundan sonra yelelerine bakar, bunda da (kan izinden) bir şey görüp görmiyeceğinden şüphelenir.» [320]

İzahı

Haricîler hakkındaki bu hadisi az bir lafız farkı ile Buharıde «Alâmetü'n-Nübüvveti» babında yine Ebû Said-i Hudr.l (Radiyallahü anhVden rivayet etmiştir. Hadiste haricîlerin îslâmi-yetten hızla çıkmaları en beliğ bir mürekkeb teşbih ile ifade edilmiştir. Hadiste tasvir edildiği gibi bir ok hızla ava girip öte tarafından çıkar, öyle bir sür'atla hedefini delip geçiyor ki okun hiç bir tarafında kan izine rastlanmıyor: Nasl denilen demir kısmına, demirin geçirildiği yer üzerinde sarılan ve Rısaf denilen kirişlere, Kıdıh denilen ağaç parçasına ve Kuzez denilen yeleler bölümüne bakıhr, bir bir tetkik edilir, hiç birisi üzerinde en ufak bir kan izi görülmez. Oka benzetilen Haricîler de Islâmiyete hızla girip çıkarlar. Onların ruhunda ve şuurunda müslümanlığm feyizli nurundan hiç bir esere rastlanmaz. Teşbihin mürekkep oluşu, Haricîlerin, tasvir edilen halleri ile birlikte oka ve gözler önüne serilen durumuna benzetilmesinden ve okun parçalarının bir bir zikredilmesinden meydana gelir.
Hadis, Hâricilerin kendilerini ibadete zorladıklarını ve aşırı derecede şeklen namaz ve oruçla meşgul olduklarım belirtir. Bir mucize olan bu haber aynen tahakkuk etti. Şöyle ki: Haricîler içinde, secde etmekten alınları yara olanları, gece namaz kılmaktan, gündüz oruç tutmaktan bitab düşenleri pek çoktu. Durmadan Kur'an okuyorlardı. Ama Kuran'ı yanlış tefsir ettikleri için fikir ve inanç bakımından sapık olduklarından yaptıkları ibadetin hiç bir değeri yoktu. Dinin özünü ve mahiyetini ters anladıkları için bâtıl inançları onları felâkete sürükledi.

170) Ebû Zer (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur.
«Şüphesiz benden sonra ümmetimden bir kavim vardır. (Râvi diyor ki Resûlullah ilk cümleyi ya böyle ifade buyurdu ve yâhud benden sonra ümmetimden bir kavim olacaktır, (dedi.) Bu kavim Kur'an okuyacaklar, fakat Kur*an(m feyzi) onların boğazlarını geçmiye-cektîr. Onlar, okun avdan (delip) çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Sonra dine dönmeyeceklerdir. Onlar insanların ve hayvanların en kötüleridir.»
(Hadisi Ebû Zer'den rivayet eden) Abdullah bin es-Sâmıt şöyle dedi:
(Ben bu hadîsi Ebû Zer'den işittikten) sonra El-Hakem bin Amr el-Gifari'nin kardeşi Râfi bin Amr'e bunu anlattım. Kendisi:
«Ben de bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, dedi.»

171) İbn-i Abbâs (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Ümmetimden bir kısım insanlar muhakkak Kur'an okuyacaklardır. Fakat okun avı delerek hızla

çıktığı gibi onlar da sür1 atla İslâmiyetten çıkacaklardır.[321]

İzahı

Hadîs, daha önce geçen hadîsler gibidir. Başkaca izaha ihtiyaç duyulan bir cihetini görmüyorum. Sindi, bu hadisin râvîleri arasında ismi geçen Simâk zayıf olduğu için bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir, diyor.Nesai ve Yakub bin Şebib de Simâk'in İkrime' den olan rivayetleri zayıf olup başkalarından aldığı rivayetler ise zayıf değildir, demişlerdir. S i n d î daha sonra diyor ki: Buharı, Müslim ve Ebû Dâ-vud bu hadîsin metnini îbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'in yolundan başka bir yol ile rivayet etmişlerdir. Zevâid yazarı da bu hususu kısmen belirtmiştir.

172) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke civarında) Cîrâne (denilen mevki) de külçe altın, gümüş ve ganimet mallarım taksim ediyordu. Mal Bilâl'ın eteği içinde idi. Bu esnada bir kişi (küstahça bir eda ile) :
—Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adalet et! Çünkü hakika-tan (şu taksim işinde) sen adalet etmedin; dedi. Bu söz üzerine Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Sana azap olsun! Ben adalet etmeyince benden sonra kim adalet edecektir?» diye cevap verdi. Bundan sonra Ömer (Radiyallahü anh) :
Yâ Resul ali ah! Bu münafıkın boynunu vurmam için beni (serbest) bırak, dedi. Resululalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ömer (Radiyallahü anh) 'e cevaben:
«Şüphesiz bu adamın arkadaşları veya arkadaşçıklan vardır.
Bunlar Kur'an okuyacaklar, fakat Kur'an onların boyun çemberlerini geçmiyecektir. Ok suratla avı delerek öteye çıktığı gibi bunlar da dinden hızla çıkıvereceklerdir.» buyurdu. [322]

İzahı

Bu olay Mekke' nin fethinden sonra Huneyin ve evazin savaşının ganimetinin taksimi sırasında cereyan etmiştir. Olayın vuku bulduğu yer Mekke yakınında Cirrâne ve Ci'râne denilen mevkidir.Bu hâdisede küstahça söz söyli-
yen şahsın Temim kabilesine mensup Zülhuveysı.ra olduğu İbn-i îshak tarafından zikredilmiştir.Zehebîde:Bu şahsın adının Herkus îbn-i Züheyr olduğunu, sonraları Hâricilerin başına geçtiğini ve Nehrevan savaşında öldürüldüğünü haber veriyor. Hevâzîn ganimeti daha önceki savaşlarda elde edilen ganimetlerle kıyaslanmayacak derecede çoktu. 6000 esir ganimet olarak alındığı gibi, sayısız deve, koyun, 4000 okiy-ye çümüş elde edilmişti. Hattâ Vâkıdi1 nin beyanına göre her mücahide 40 koyun ve 4 deve isabet etmişti.
Bu ganimetten en büyük hisse «Müellefe-I Kulüb» denilen ve yeni müslüman olup henüz kalblerinde îslâm sevgisi kökleşmemiş olan Mekke eşrafına tahsis edilmişti. Süfyân İbn-i Uyey-n e ' nin Raf i' den rivayetine göre Müellef e i Kulûb listesinde bulunan Ebû Süfyan İbn-i Harb'e, Safvan îbn-i Umeyye'ye, Uyeyne îbn-i Hısa'a, Akra' İbn-i Hâbis'e, Alkarna'ye ve Mâlik İbn-i Avf'a 100'er deve verilmişti. Bu bol ihsanlar mezkûr şahısların gönüllerini îslâm dinine ısındırmak içindi. Bunlara verilen kısım mücâhidlere dağıtılmak üzere ayrılan hisselerden ayrı idi. Harcanması Allah'ın emriyle Resülullah'ın arzusuna bırakılan, Humus denilen ganimetten beşte bir hissesinden idi.
Buharı'nin «Alâmetü'n-Nübüvveti fil İslâm- babında Ebû Said'ı Hudri' den rivayet ettiği hadîste buna benzer bir olay anlatılıyor. Ab durrahman bin Ebi Naîm'in Ebü Saîd'den -Meğâzî- bahsinde rivayet ettiğine göre H z . Ali Yemen' den bir miktar külçe altın ve gümüş göndermişti. Resû-lullah da bunu Uyeyne bin Bedr, Akra' bin Habis, Zeydü'1-Hayî ve A İkame veya Âmir bin Tufeyl arasında taksim etmişti. Bu dört kişi Necid - dolaylarından ve «Müellefei Kulûb»'dan idi. Müslümanlığa zarar vermeleri düşün-çeleri ile Resûl-i Ekrem tarafından müstesna yardımlara kavuşmuşlardı. Bunlara verilen mal, tasarrufu doğrudan doğruya Resûlullah'a ait olan humus olduğuna rağmen Zülhuveysıra denilen şahıs itirazda bulunmuştu. Kasta1âni'nin beyânına göre Ebû Saîd'i Hudri' nin rivayet ettiği olayın Huneyn savaşındaki olay olduğu Efîah bin Abdullah'm rivayetinde belirtilmiştir. Bu duruma göre benzer hâdisenin iki defa vuku bulduğu neticesine varılıyor. Önemli olan husus her iki olayda da münafıklardan olan bir kişinin küstahça Resûl-i Ekrem'i adaletsizlikle itham etmesi ve bu münafıkın öldürülmeği istendiğinde Resül-i Ekrem'in buna izin vermiyerek bu tip kişilerin bulunduğu ve ilerde emsalinin türeyeceğini mucize olarak haber vermesidir.

Ebû Saîd-i Hudri' den rivayet edilen metnin sonunda Resûl-i Ekrem'in:
*Bu tip insanların çoğaldığı zamana erişmek bana müyesser olsaydı onların topyekün helakini dilerdim», buyurması bu şahsın öldürülmeyi hakettiğine delâlet eder. Bununla beraber Peygamber'in o kişiyi öldürmeye izin vermemesi Kurtubi'nin beyanı veçhile halkın :Muhammed arkadaşlarını öldürüyor demelerinden sakınmak içindir. Kas talâni bu kişinin öldürülmesine izin verilmemesi için başka sebepler de naklediyor. El -îsmaiIî'-den naklen beyan ettiğine göre görünüşte müslüman olan bir kimseyi öldürmek halkın îslâm dinine girmesini engelliyebilirdi.«Şer-hü's-Sünne» müellifinden de naklen verdiği cevaba göre bu tip insanların çoğalıp silâhla kendilerini koruyabilir ve halka zarar verir duruma gelmeleri halinde öldürülmeleri Resûlullah tarafından mubah kılınmıştır. Resûlullah'a karşı mezkûr münafık itiraz ettiği zaman böyle bir durum yoktu.
Kastalânî daha sonra diyor ki: Bu tip insanlar îslâma ters düşen görüşlerini açığa vurur, îslâm cemaatından ayrılır ve imamlara muhalefet ederlerse onlarla savaşma gücü bulunduğu halde sa-vaşmayı terketmek caiz değildir.
Müs1im'in rivayetine göre Resûlullah'a itiraz eden kişiyi öldürmek için önce Hz.Ömer izin istemiş ona izin verilmeyince Hz. Halîd bin Velid bunu öldürmek için müsaade istemişdir. Kastalânî bu rivayetleri naklettikten sonra; «Fet-hu'1-Bârî» müellifinin Hz.Ömer ile Hz. Hâlid'in bu şahsı öldürmek için Resûl-i Ekrem'den izin istemiş oldukları açıkça anlaşılıyor, dediğini beyan eder. [323]

Bu hadisin isnadının sahih olduğu «Zevâid» müellifi tarafından beyan edilmiştir.

173) İbn-i Ebî Evfâ [324](Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :

«Haricîler Cehennem'in köpekleridir.[325]

174) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radiyallahü anhümâ)'den Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur :
«Öyle genç bir cemâat türeyecek ki Kur'an okuyacaklar. Fakat okudukları Kur'an onların boğazlarının çemberlerinden öteye geç-miyecektir. Onlardan bir grup çıktıkça hemen kökleri kazılmahdir.»
İbn-i Ömer dedi ki: Ben Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den
«Onlardan bîr grup çıktıkça hemen kökleri kazılmalıdır» fıkrasını 20 defadan fazla işittim. {Râvî İbn-i Ömer bundan -sonra Re-sûlullah'm buyurduğu hadisin son parçasını şöyle nakletti.) :
«Nihayet bu cemâatin sürdürdüğü hile ve aldatma esnasında veya onların askerleri arasında Deccal çıkıverecektir.[326]

İzahı

Hadîsin metninde geçen kelimesi masdar veya Nâşi'in çoğuludur. Nasıl ki «Sahb» kelimesi Sâhib'in çoğuludur. Naşi, genç demektir.
«Onlardan bir grup çıktıkça hemen kökü kazılmahdır» fıkrası üzerine Sindi diyor ki: Çoğu zaman onların zuhur eden grupları silinmiştir. Örneğin, Hz. Ali, Hârûr alılan kılıçtan geçirmiştir.
Metinde geçen «Irad» kelimesi hile ve hudâ demektir. Bu kelime Sünen'in bazı nüshalarında «A'rad» olarak bulunur. A'rad, Ard'ın çoğuludur. Burada A'rad'dan murad muazzam ordudur.
Metnin sonlarına doğru geçen
parçası râvî îbn-i Ömer1 in sözüdür. Tercemeyi öyle yaptık. Miftahü'KHâce müellifi, bu parçanın Resûl-i Ekrem'e ait metinden olmasının muhtemel olduğunu söylemiştir. Eğer öyle olursa bu kısmın mânası şöyle olur:
«Onların çıkması ve köklerinin kazılması olayı 20 defadan faz la vuku bulacaktır.»

175) Enes bin Malik (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur :
-Son zamanlarda veya bu ümmet arasında öyle bir kavim çıkacaktır ki Kur'an okuyacaklar. Fakat (okudukları) Kuran onların boğazlarının çemberlerini veya boğazlarını geçmiyecektir. Onların alâmeti (başlarını) kazımak suretiyle tıraş olmalarıdır. Siz onları gördüğünüz veya onlara rastladığınız zaman hemen onları öldürünüz.» [327]

İzahı

Hadisin metninde bulunan «veya...» tabiri râvî'nin tereddüdünü ifade ediyor. Resûl-i Ekrem'in ifade buyurduğu söz ya budur ve ya sudur, demek oluyor. Tabiî bu değişiklik mânayı etkilemez.
Bâzı kimseler ustura ve benzeri şeylerle başın saçını kazımanın mekruh olduğunu söyleyerek bu hadîsi delil göstermişlerdir. Fakat Müs1im'in şârihi Nevevi:
«Hadis bu tip tıraşın kerahatine delâlet etmez.Çünkü bu tıraş şeklinin onların alâmeti olabilmesi için mubah olmaması gerekmez.Zira, alâmet haram bir şeyle olabildiği gibi helâl bir şeyle de olabilir.Nitekim bir hadiste Resûl-i Ekrem «Onların alâmeti siyah ve iki kolundan birisi kadın memesine benziyen bir adamdır», buyur muştur.Halbuki bu eşkâlin helâl veya haram olmadığı malûmdur. Diğer tarafta sahîh bir isnad ile «Sünen-i Ebî Davûd'da rivayet edilmiştir ki:Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), başının bir kısmı kökünden tıraş edilmiş olan bir çocuğu görüyor ve : «Yâ tamamını böyle tıraş ediniz veya tamamını bırakınız» diye emir buyuruyor. Bu hadis, başın saçlarının kökünden tıraş edilmesinin mubah olduğunu sarahaten bildiriyor. Her hangi bir tevile muhtemel değildir», diyor.
«Miftahü'1-Hâce» müellifi diyor ki Şafii âlimleri, her türlü saç tıraşını mubah görmüşler. Ancak saçlarını temiz tutanlar için kökünden traş etmemeleri ve temiz tutmakta güçlük çekenler için kökünden traş etmeleri müstehabtır, demişlerdir. Ama saçın bir kısmını kökünden traş etmek ve diğer kısmını bırakmak mekruhtur.

176) Ebû Gâlîb (Radiyallahü an/r/den rivayet edildiğine göre Ebû Ümame (Radiyallahü anh) şöyle buyurmuştur :
«Öldürülen Haricîler, gök cildi (görülen tabakası) altında öldürülenlerin en kötüleridir. Öldürülen insanların en hayırlısı da Haricîlerin öldürdüğü kimselerdir. (Çünkü şehid olurlar.) Hâriciler Cehennem ehlinin köpekleridir. Bunlar müslüman idiler sonra kâfir oldular. (Râvi Ebû Galib diyor ki) : Ben Ebû.Ümâme'ye :
Bu söz, senin söylediğin bir şeydir! dedim. Ebû Ümame : Hayır! Ben bu sözü Resûİullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den işittim, dedi. [328]

İzahı

Sindi: Hadîsin «Haricîler Cehennem ehlinin köpekleridir» fıkrası onların kâfir olduğunu açıkça belirtiyor, «Onlar dinden çıkarlar» ve benzeri hadis fıkraları da bu hususu teyid ediyor, fakat cumhur onları tekfir etmiyor. Cumhur'un görüşüne göre onların kâfir olduğuna dair tabir küfran-ı nimet (nankörlük) mânasına yorumlanır. Keza «Dinden çıkarlar» cümlesi de, «Dinin kemâlinden çıkarlar» şeklinde tevil edilir, demiştir. [329]

13 — Cehmiyye'nin İnkâr Ettiği Şeylerin Beyânı Babı

Cehmiyye mezhebi Cebriyye mezhebinin tipik bir misalidir. Bu mezheb Cehm bin Safvân tarafından Tirmizi'de kurulmuştur.Cehm'in ileri sürdüğü görüşlere katılanlara Cehmiyye denilmiştir. Cehra hicri 128'de Nasr bin Seyyar'a isyan ettiği için Salim bin Ahvaz el-Mâzinî tarafından Merv'de öldürülmüştür.Cehmiyye' nin başlıca akideleri:
1) Kulun iradesi ve kudreti yoktur.Kulun işlediği fiil ve amelinde cebir ve zorlama vardır.Bu nedenle hakikatta her işin faili Allah'tır.
2) İnsanlarda bulunan ilim, hayat, kelâm gibi sıfatlar Allah'a is-nâd edilemez.Aksi takdirde Allah kullara benzetilmiş olur.Ama insanlarda bulunmayan halk (yaratma) ve icad gibi vasıflar Allah'a izafe edilebilir.Çünkü bunda benzetme ihtimali yoktur. Demek oluyor ki Cehmiyye fırkası Allah hakkında vâcib olan bazı sıfatları inkâr ederler.
3) îman Allah'ı bilmekten, küfür de O'nu bilmemekten ibarettir,îman ilim'den başka bir şey değildir.Allah'ı bilenler mü'min, bilmeyenler de kâfirdirler.
4) Allah'ın ilmi hadistir. (Sonradan var olur).Ezelî değildir.Bu sebeple Allah bir şeyi oluşundan önce bilmez.
5) Allah'ın kelâm sıfatı da hadistirBu nedenle Kur'an mahlûktur.
6) Âhirette Allah'ı görmek mümkün değildir.
7) Cennet ve Cehennem ebedî olmayıp fanidir.
Görüldüğü gibi Cehmiyye fırkası Allah'ın ezelî sıfatlarını ve âhirette O'nu görmeyi inkâr etmek ve Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylemek bakımından Mûtezi1e'ye benzer.Aslında bu hususlar önce Cehm tarafından ortaya atılmış, sonra Mu-tezi1e'ye sirayet etmiştir.Kulun cüz'î iradesini inkâr ve

cebir hususu Cehmiyye' nin inanç sisteminden bir akidedir.Dolayısı ile Cehmiyye'yi Cebriyye olarak telâkki etmek hatalıdır.
Cehmiyye mezhebi, Mutezile ve Cebriyye mezhebleri gibi ehl-i Sünnet mezhebine ters düşen bâtıl bir mez-hebtir.

177) Cerîr bin Abdillah (el-Becelî) Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m yanında oturuyorduk. Kendisi ayın on dördüncü gecesi (dolun) aya bakıp :
«Şu ay'ı nasıl hepiniz izdihamsız olarak ve sıkışıp üst üste yığılmanıza ihtiyaç kalmadan görüyorsanız şüphesiz Rabbinizi de (kıyamet günü) öylece göreceksiniz. Artık güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazların bir birisinden alıkonmamaya gücünüz yeterse (onu) işleyiniz», buyurdu. Sonra şu (mealdeki) âyeti okudu:
«... Ve güneşin doğuşundan Önce de gurubundan önce de Rab bine hamd ile teşbih et.» (Kâf, 39) [330]

İzahı

Hadîsin metnindeki fiili damm = sıkışma, yığılma,yapışma»dan alınmadır. «Lâ tadâmmûne...» cümlesinin mânası da: Dolun ay'ı görebilmek ve birbirinize gösterebilmek için üst üste yı-ğılmanıza birbirinize yapışmanıza ve izdihama ihtiyaç duymazsınız.
Bu kelime olarak da rivayet edilmiştir. Bu takdirde onun kökü «ciaym = meşakkat, zulüm ve zorluk»tur. Buna göre «lâ tudâmune...» cümlesinin mânası şu olur: Dolun ay'ı görebilmek için meşakkat ve zorluk altına girmezsiniz, görmekten mahrum olmak zulmüne uğramazsınız.
Kameri ay başlarında hilâli arayanlar bakarken, zorluk çekerler, meşakkat altına girerler.
Görme kabiliyeti kuvvetli olanlar hilâli görünce diğerlerine göstermek için birbirinin üstüne yığılırlar görebilenler ile göremiyenlerin teşkil ettikleri cemaatta bir izdiham duyulur. Kimisi görebilir, kimisi görmekten mahrum kalır. Fakat üzerinden 14 gün geçen hilâl dolunay haline gelince onu görmek içjn hiç bir sıkıntı, izdiham, zorluk ve eziyet çekmeden herkes rahatlıkla görebilir, hiç kimse görmekten mahrum kalmaz, Âhiret günü mü'minler böyle bir rahatlık içinde Allah'ın zatını ve cemalini görmek şerefine mazhar olacaklar, hiç bir mü'min O'nu görmekten mahrum kalmıyacaktır.
Hadiste Allah Teâlâ'nın görülmesi, dolunayın görülmesine rahatlık ve apaçıklık bakımından benzetilmektedir. Hâşâ Allah'ın zatının dolunaya benzetilmesi durumu bahis konusu değildir.
Ehl-i Sünnet mezhebine mensup müslümanların cumhuru, âhirette mü'minlerin Allah Teâlâ'nın cemâlini ve zatını göreceklerinde ittifak etmişlerdir. Mutezile, Hâriciler ve Cehmiyye ise bunu kabul etmemişlerdir.Allah'ın görüleceğine dair hadislerin râvileri arasında: Ebû Bekir, Ali, Muâz bin Cebel, İbn-i Mes'ûd, Ebû Musa el-Eş'arî, İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer, Huzeyfe, Ebû Ümâme, Câbir bin Ab di İla h, Enes, Ammar, Zeyd bin Sabit ve Ubade bin es-Sa-mit CRadiyallahü anhüm) gibi Muhacir ve Ensâr'ın büyükleri bulunan 20'yi mütecaviz sahâbî vardır. Bu nedenle konuya ilişkin hadisler manen mütevatirdir. Ayrıca aşağıda yazılı âyetler de konuyu teyid eder mahiyettedir.
«Nice yüzler vardır ki; o gün (= kıyamet £ünü) güzelliği ile parıldar. (O yüzler) Rablerine bakarlar.» (Kıyâme, 22, 23)
«Hayır, (onlar iman etmezler.) Muhakkak ki onlar, o kıyamet günü Rablerinti görmek)den men edilmiş] erdir.» (Mutaffifin, 15)
«İman edip güzel amel işleyenlere Cennet ve bir de Allah'ın cemalini görmek var...» (Yûnus, 26)
«Hâzin» tefsiri yazarı, Kıya me sûresinin 22, 23. âyetlerinin tefsirinde der ki:
Ehl-i Sünnet âlimleri Allah Teâlâ'yı görmek aklen mümkündür demişler ve mü'minlerin âhirette Allah'ı göreceklerine, fakat kâfirlerin görmiyeceklerine icmâ' etmişler ve yukarıdaki âyetleri de delil göstermişlerdir. Mutezile, Hâriciler ve Mürcie'-nin bir kısmı ile Cehmiyye1er hiç kimsenin Allah'ı göremi-yeceğini ve O'nu görmenin aklen muhal olduğunu sanmışlardır. Onların bu sanısı açık bir hata ve çirkin bir cehalettir. Çünkü Kitab, Sünnet ve Sahâbîlerle onlardan sonra gelenlerin icmâ'ı kıyamette mü'minlerin Allah'ı göreceğini isbatlamıştır.Yirmi kadar sahâbî bu konunun isbatı hakkındaki hadisleri Resülullah'tan rivayet etmişlerdir. Buna âit âyetler de malûmdur. Bid'at ehlinin konuya ilişkin itirazları ve içine düştükleri şübheler Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından bertaraf edilmiştir. Yapılan itirazlar, ileri sürülen şübheler ve bunların reddine âit cevâblar uzun yer istediği için buraya almayı uygun görmüyorum. Arzu edenler Kelâm kitabla-nna müracaat etsinler.

Hadisin «Güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazları...»
fıkrası ile Sabah ve İkindi namazına ehemmiyet verilmesi, bu namazları bırakmak veya tehir etmek yolunda şeytana yenilmemeye dikkat edilmesi isteniyor. Ne sabah uykusu ne de gündüz alış veriş meşguliyeti gibi mü'minlerin gücünün yettiği engellerin namazdan alıkoymaması gereğine dikkatlar çekiliyor. Kul gücünün dahilindeki işlerden sorumludur. Takatinin dışında kalan şeylerle mükellef değildir. Meselâ : Bayılma, unutma, uykudan uyanmama gibi irade dışı mazeretler gücün dışında kalan şeyler olduğu için kul bu gibi hallerde namaz kılmakla mükellef değildir. Bu hallerin geçmesinden sonra sorumluluk tekrar başlar.
Hadîste itina edilmesi emredilen namazların sabah ve ikindi namazları olduğu, Müs1im'in rivayetinde açıkça belirtilmiştir. Esasen farz olan 5 vakit namazları arasında önem ve fazilet bakımından bir fark yoktur. Bununla beraber her birinin kendine has bir meziyeti ile diğer namazlardan mümtaz olmasında da bir sakınca yoktur. Sabah ve ikindi namazına özgü meziyet, gece ve gündüz meleklerinin bu iki namaz vaktinde buluşmaları, mü'minlerin amellerinin bu iki vakitte Allah'ın huzuruna arzedilmesidir.
Hadîsin baş kısmında Allah'ın görüleceği belirtildikten sonra, artık sabah ve ikindi namazına dikkat edilsin, şeklinde bir münasebet kurulduğuna göre bu iki namazı muntazaman vaktinde edâ eden mü Çin'in Allah Teâlâ'nın cemalini görmeye liyakatli olduğuna hadiste işaret ediliyor.

178) Ebû Hüreyre (Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Resûluilah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:
«Ayın ondördüncü gecesi kamer'i (dolunayı) görebilmek İçin izdihama ve üst üste yığılmaya ihtiyaç duyuyor musunuz?» Sahâbî-ler-
Hayır! diye cevap verdiler. Resûluilah da:
«İşte öylece kıyamet günü Rabbinizi görebilmek için hiç bir izdihama ve üst üste yığılmaya ihtiyaç duymayacaksınız-, buyurdu.

179) Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir: Biz (Resûlullah'a):
Yâ Resûlallah! (Kıyamet gününde) biz Rabbimizi görecek miyiz? diye sorduk, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz hazretleri bize cevaben) :
*Siz, güneş'i öğle zamanı ve hiç bir bulut yokken görmek için itişip kakışmaya, birbirinize zahmet vermeye ihtiyaç görür müsünüz?» diye sordu. Biz Hayır! diye cevap verdik. Bu kere:
«Ayın on dördüncü gecesi (dolun) ayı yine (hava ayaz iken ve) hiç bir bulut yok iken görmek için bir birinize izdiham etmeye hacet duyar mısınız?» diye sordu. Sahâbîler :
Hayır! diye cevapladılar. (Bunun üzerine) Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz Allah'ı görmek hususunda ancak (durumu anlatılan) öğle güneşi ve dolunayı görmek için duyduğunuz izdiham kadar bir zahmet göreceksiniz. (Yani Güneş ve Ay'ı görmek için nasıl hiç bir zahmet çekmiyorsanız, âhiret günü Allah Teâlâ'yı görmek için de hiç bîr zahmet çekmiyeceksiniz.)» buyurdu. [331]

İzahı

178 ve 179 nolu hadîslerin metninde geçen , fiili 177 nolu hadîsin izahında belirttiğimiz gibi «Tadâmmûne ve Tüdâmûne» olmak üzere iki şekilde rivayet edilmiştir. Mânaları orada beyan edildiği için burada tekrarlamaya lüzum yoktur. Keza 179 nolu ha-
dîsin metninde geçen fiili de «Tadârrûne ve Tudârûne» diye iki şekilde rivayet edilmiştir. Tadarrûne: Birbirinize zarar verirsiniz, zarara uğrarsınız demektir.
Buhar î'de" bu çeşitli rivayetlerden başka bir de rivayetleri de vardır. Bunların mânası ise «Siz şüphe ve ihtilafa düşer misiniz?»
Hadis öğle zamanı hava açıkken ve en ufak bir bulut parçası yok iken güneşin herkes tarafından çok rahat görüldüğ.ü, keza Kameri hesaba göre ayın 14'ncü gecesi yine hava açık olup en küçük bir bulut parçası bulunmaz iken dolunayın herkes tarafından gayet kolayca görüldüğü gibi mü'minlerin âhiret günü Allah Teâlâ'yı en ufak bir zahmet duymadan göreceklerini müjdeliyor.

180) Ebû Rezîn (Radİyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (SallaUahil Aleyhi ve Sellem)'e :
— Yâ Resûlallah! Kıyamet günü biz Allah'ı görecek miyiz? ve mahlûkatı içerisinde Allah'ı görebilmenin alâmeti nedir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Rezîn! Hepiniz ayrı ayrı ve izdihamsız olarak Ay'ı görmüyor musunuz?» buyurdu.

Ebû Rezîn dedi ki Ben:
— Evet! (Buyurduğun gibi hepimiz izdihamsız olarak ayrı ayrı ay'ı görüyoruz), dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«îşte, Allah her şeyden büyük ve yücedir. Ve rahatlıkla gördüğünüz Ay Allah'ın yaratıkları içinde bir alâmettir», buyurdu.

181) Ebû Rezîn (Radİyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sıkıntılı durumlarının değişmesi yakın olmakla beraber kullarının ümitsizliğe kapılmalarına Allah güldü» buyurdu. Ebû Rezîn dedi ki ben:
— Yâ Resûlallah! Rab (Taâlâ Hazretleri) güler mi? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet!» buyurdu." (Bunun üzerine) Ben :
Gülmek vasfını taşıyan bir Rab'ten daima hayır buluruz, dedim.[332]

İzahı

-Gülmek Allah Taâlâ Hazretlerine göre sıfat-ı fi'liyye'dendir, ki bir çok âlim tarafından bu vasıf rıza ve hayır dilemesi şeklinde yorumlanmıştır. Bazılarına göre gülmek ile bol rahmet kasdedilmiştir. Diğer bir kısım âlimler : Allah'ın gülmesi, Meleklerine gülme emrini ve iznini vermesinden ibarettir. Nasıl ki; bir Padişah birisinin öldürülmesini emrettiği zaman Padşah onu öldürdü denilebiliyor. Bu nevi' tâbirlere Arap dilinde çok rastlanır, demişlerdir.Sindi'de deniliyor ki bazı muhakkik âlimlere göre infial (= bir şeyin te'siri altında kalmak) kabilinden olan gülmek ve benzeri vasıflar Allah Teâlâ'ya isnad edildiği zaman o vasfın sonucu ve gayesi kasdedilir.Ve-yahut o vasfı başkalarında yaratmak muraddır. Bu yoruma göre «Allah güldü» cümlesi Allah güldürdü veyahut gülmek vasfının sonucu olan Rahmet ve ikramını bahşetti, şeklinde yorumlanmış olur. Ehl-i Tahkîk'in mezhebine göre ise Dıhk {gülmek) vasfı Allah Taâlâ hakkında vârid olan sıfatlardandır. Bu sıfatın varlığını kabul etmek gerekir. Bununla beraber Allah'ın zatı her türlü benzetmeden tenzih edilir. Nitekim İmam Mâ1ik'e Allah Teâlâ için vârid olan «İstiva» vasfının mahiyeti sorulduğu zaman : İstiva kelime anlamı bakımından malûm bir şeydir.[333] Allah hakkında kullanılan isti-vâ'nın keyfiyeti bizce mâ'lûm değildir. Buna iman etmek vâcibtir.Ve bunu soruşturmak bid'attır, diye cevap vermiştir.İmam-1 Mâ-1ik'in bu cevabı Ehl-i Tahkik mezhebinin dıhk sıfatı hakkındaki görüşe uygundur.
Hadisin metninde geçen «Kullarının ümitsizliği» ile onların ihtiyaç ve fakirliği kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde fıkranın mânası Şöyle olur :
Allah, kullarının fakirliğine, zayıflığına, zillet ve hakâretiyle, yokluk içinde kıvranmalarına baktığı zaman onlara rizasını ve ihsanını lütfeder.
Metindeki «Kullarının ümitsizliği» sanıldığı gibi rahmetinden ümitsizlik demek değildir. Çünkü; bu tür ümitsizlik Allah'ın rızâsını değil, gazabını gerektirir. Fakat kul amellerinin iyi olmayışına, günahlarının çokluğuna ve dinî vecibeleri yerine getirmeyişine bakarak buna göre kendisini çok âsi ve suçlu görüp ilâhi rahmetten pek ümitli olmazsa kulun bu hâli onu tevâzua, takvaya ve pişmanlığa sevkedici olduğundan bu nevi ümitsizlik ve pişmanlık Allah'ın rızâsını ve ihsanını celbedebilir. İşlediği günahlar yüzünden ilâhî mağfiretten ümidini kesince; ölümünden sonra vücudunun yakılmasını ev halkına vasiyet eden ve vasiyeti infaz edilen kişinin Allah tarafından af edilmiş olması yukarıda belirtilen sebepten olabilir.
Hadîsin metninde geçen kelimesi burada tağyir, tahvil,tebdil ve hal değiştirmek mânalarına yorumlanmıştır. Buna göre fıkranın mânası şöyle olur:
Kul, hoşlanmadığı bir durumla karşılaşınca hemen ümitsizliğe kapılır ve sıkıntılı halin devam edeceğini sanır. Halbuki Allah Ta-âlâ'nm kulunun halini serden hayra, hastalıktan şifâya, belâ ve sıkıntıdan ferah ve sevince değiştirmesi yakındır. İşte sıkıntıdan kurtulması yakın olmasına rağmen kulun bunu düşünmemesi gülünçtür.
Zevâid yazarı diyor ki: Hadîsin senedinde ismi geçen râviler-den Veki' hariç Müslim hepisini sika görmüştür.îbn -i Hibban ise Veki'i de sıka olan râvîler arasında zikretmiştir.Sindî bunu naklettikten sonra hadisin hasen olduğunu belirtiyor.[334]

182) Ebû Rezîn (Radiyallakü anh)'dea rivayet edildiğine göre kendisi şöyle söylemiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
__ Yâ Resûlallah! Rab bi m iz m ah Hı katı yaratmadan önce nerde

idi? diye sordum. Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Rabbimiz, ne altında ne de üstünde hava bulunmayan bir amâ (bulut) da idi. Orada hiç bir yaratık yoktu. Rabbimizin arşı su üzerindedir», buyurdu. [335]

İzahı

Sindi ve Miftâhü'1-Hâce müellifleri, âlimlerin çoğunun bu hadîsin sıfat hadîslerinden olduğunu, ona inandıklarını, fakat mânasını bilmediklerini ve çözüm işini bilenlere bıraktıklarını söylemişler-dir, diyorlar.Sindî, bu arada hadîsin yorumunu yapan âlimlerin tevillerini de şöyle beyân ediyor:
1. Bâzı âlimler, râvînin «Rabbimiz nerde idi?» sorusunda bir muzafın takdiri ile «Rabbimizin arşı nerde idi?» şeklinde yorumlamışlardır.Bu takdirde râvînin sorusundaki «Mahlûkat» mefhumundan «Arş» müstesna tutulur. Bu tevile göre; hadisin müşkil bir yönü kalmıyor.Çünkü soru ve cevap arş'a âit olmuş oluyor,
2. Diğer bir kısım âlimler de râvinin sözünü tevil etmezler de Hesûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in verdiği cevâbı şöyle yorumlarlar :
Hadiste geçen «Amâ» bulut demektir.Bulut da bir yaratıktır. Soru sahibi hiç bir yaratık yok iken Rabbimiz nerde idi? diye sorduğuna göre, ona verilen cevapta hiç bir yaratık yok iken Rabbimiz bir yaratık olan bulut içinde idi, diye cevap verilmesinin sakatlığı malumdur.O halde «Rabbimiz amada idi» cümlesi, Rabbimizin beraberinde hiç bir şey yok idi diye yorumlanır. Bâzı rivayetler kelimesi yerinde kelimesi mevcuttur.Miftâhü'1-Hâce'nin beyânına göre; olunca fıkranın açık mânası «Rabbimiz ile beraber hiç bir şey yok idi» demek oluyor.Tirmizi ae aynı durumu naklen beyan ediyor.Verilen cevapların neticesi şudur: Allah için ne mahlûkatı yarattıktan sonra ne de önce mekân ve yer yoktur. Hele yaratıkları yaratmadan önce, mekân mefhumu yok iken nasıl Rabbimiz için bir yer düşünülebilir.
Miftâhü'1-Hâce müellifi diyor ki -Hadîsin metninde geçen :«Ne altında hava var ne de üstünde hava var» tabiri, Allah için hâşâ bir mekân durumunun hatıra gelmemesi için kullanılmıştır. Çünkü bildiğimiz mânadaki bulutun, bir yer olmaksızın var olması muhaldir. îSonra üstünde ve altında havanın olmayışı da düşünülemez.) Râ-vinin sorusu mekâna ait olduğu için cevap da mekân ile verilmiş oluyor Yani eğer şu tarif edilen tarzda bir mekân var ise; işte Rabbi-miz o mekânda idi. Böyle bir bulutun, hem de tüm yaratıklar yaratılmadan önce. aslında yaratık olan bir bulutun var olması mümkün olmadığına göre Allah için bir mekân düşünülemez.

183) Safvân hin Mııhriz [336]El-Mâzİnî (Radiyallahü anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Abdullah bin Ömer (Radiyallahü an hum) bir ara Kâ'be'yi tavaf ederken bizde onun beraberinde idik. Aniden bir adam ona çıkıp geldi ve:
—Yâ İbn-i Ömer! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin Necvâ (kıyamet günü Allah ile Mü'minler arasında cereyan edecek olan özel görüşme) hakkında buyurduğu (şeyleri) kendisinden sen nasıl işittin? diye sordu. Abdullah İbn-i Ömer:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleirü'den şöyle buyurduğunu işittim :
«Mü'min (kul), kıyamet günü Rabbine öyle bir derecede yaklaştırılır ki; art'-k Rabbi onun sırrını mahşer ehlinden saklamış olur. Sonra Rabbi ona bütün günahlarını ikrar ettirir. Rabbi, (ona gü-nahlarını itiraf ettirirken) şunu işlediğini sen bilir misin? diye sorar. Mü'min de : Yâ Rabbi! bilirim, der. Nihayet mü'minin işlediği günahlar hakkındaki itirafları Allah'ın dilediği miktara ulaşınca Allah Taâlâ ona «şüphesiz ben senin işlediğin günahları dünyada senin için örttüm. Bu gün de senin için o günahlarını mağfiret ediyorum» buyurur. Resûlullah buyurdu ki: Sonra onun hasenatının salıi-fesi veya defteri onun sağ eline verilir. Resûlullah buyurdu ki: Ama kâfir veya münafık ise şahitlerin başları üzerinde nida edilerek şöyle haykınhr :
Şunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir. Haberiniz olsun. Allah'ın laneti zâlimlerin üzerinedir.»
Râvilerden Hâlid (bin el-Hâris) dedi ki hadîs metninden;«Şahitlerin başları üzerinde» lafzı mün katı'dir. Bu lâfzın dışındaki metnin tamâmı mcvsûl'dur. [337]

İzahı

Hadisin son fıkrası Hûd sûresinin 18. âyetinden bir parçadır.Âyetin tamamının meali şudur :
«Allah'a şerik veya çocuk isnad etmek suretiyle O'na iftira edenden daha zâlim kimdir? Bu zâlimler, Rablerine arzolunacaklar ve şahitler (melekler veya insanın kendi uzuvları)da şöyle

diyecekler:
-Şunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir. Haberiniz olsun, Allah'ın laneti zâlimlerin üzerindedir.» (Hûd, 18)
Hadîsin metninde geçen Necva» gizli söz söylemektir, ki; buna fısıldamak tâbir edilir.Kasts1ân1,burada; Kıyamet günü Allah ile mü minler arasında cereyan eden gizli görüşme, diye açıklanmıştır. Si n d i ise kıyamet günü Allah ile kulu arasında cereyan eden gizli görüşme mânasında açıklamıştır. Hadîsin somjna göre mü'min olmayan ile gizli görüşülmiyecek, üstelik inkarcılar teşhir edilecektir.Bu duruma göre «Necvâ» mü'minlere mahsustur. Dolayısı ile Sindî'-nm «kul» tabirinden maksad mü'min olan kuldur.
Metindeki «Kenef» de lügatta : Kenar, yan ve görüp gözetmek demektir. Allah'ın zatı için kenar, kanad, yan bahis konusu olmadığına göre bunun ortak mânası olan himaye kasdedilmiştir.
Buharı bu hadîsi, mânayı etkilemeyen az bir lâfız farkı ile Tefsir, Edeb, Tevhid bahislerinde rivayet etmiş, Müslim, «Tevbe» bahsinde ve Nesâi, «Tefsir ve Rıkak» bahislerinde rivayet etmişlerdir.
Hadîsin birinci fıkrası, Allah Taâlâ'nm mü'min kulunu rahmet kanadı altına alıp mahşerdeki halktan gizliyeceğini ve ona günahlarım soru mahiyetinde hatırlatacağını ifâde ediyor.Tiybi demiştir ki: «Hadiste kenef ve himaye, kuşun kanadından istiare edilmiştir. Kuş, kanadı ile hayâtını koruduğu gibi yumurtasını da örtüp muhafaza altına alır. Kuşun bu durumu Allah'ın mü'min kulunu mahşer ehlinin gözlerinden saklıyarak rüsvay olmaktan koruması için istiare buyurulmuştur.»
Metinde geçen «Mü'min Rabbine yaklaştırılır» cümlesindeki yaklaştırılma ile hâşâ Allah'ın zâtına yakın kılınma mânası melhuz değil.Ancak onun rahmetine yaklaştırılmak anlamı kasdedilmiştir.
«Sonra mü'minin hasanât sahifesi veya defteri» fıkrasındaki şüphe râvidendir. Keza, «Ama kâfir veya münafık» fıkrasındaki tereddüt de râvîden ileri gelmiştir.Buharî'de bu fıkra «Ama diğerleri veya kâfirler» şeklinde vârid olmuş olup ordaki şüphe yine râviye
aittir.
Râvî Hâ1id :lâfzında bir inkıta'(senedde kesiklik) olduğunu söylemiştir.Fakat Buhari'de aynı lâfız mevcuttur. Ve bir inkıta' durumu da ordaki senedde bahis konusu edilmemiştir.
Buharî'nin rivayetinde hadîsin sonunda Hûd sûresinin 18. âyetinden yalnız;
— «Şunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir.» Nazmı Celili zikredilmiştir.
Buharı' nin İbn-i Ömer (Radiyallahü anh)'den olan bir rivayetinde hadisin son kısmı şöyledir:
= «Kâfir ve münafık olanlara gelince: Onlar için de Peygamberlerden ve Meleklerden bir çok sâhidler:
Ha şunlar, Rablerine (ortak koşarak) yalan söyleyenlerdir. Allah'ın laneti o zâlimler üzerine olsun, derler.»
Şâhidlerin kim olduğu âyet-i kerîmede bildirilmemiştir. Bâzı âlimler, şâhidleri peygamberler ile, bâzıları da melekler ile tefsir et-mislerdir. Sâhidler ile mü'minler veya insanın uzuvları kasdedilmiştir, diyenler de vardır.
Âyetteki zulüm ile küfür ve münafıklık kasdedilmiştir. Bununla her türlü haksızlık kasdedilmiş değildir. Çünkü zulüm bir şeyi yerinden başka bir yere koymak demek olduğuna göre; küçük günahlar da zulüm mânasına girer. Halbuki Allah'ın, rahmetinden uzaklaştırmak mânasına olan lanet, küçük günah işleyenler için kullanılmaz. Ehl-i Sünnnet mezhebine göre mü'minlerden günah işleyenler, günahkâr olduklarından dolayı küfre gitmiş olmazlar. Ve onlara lanet edilmez.

184) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhy&va. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Cennet ehli (kendilerine verilen) nimet içinde (yaşar) iken aniden onlara bir nur çıkıp yükselecektir. Bunun üzerine onlar başlarını kaldıracak (bu nura bakacaklar). İşte o anda Rab Taâlâ, şâ-mna lâyık bir yükseklik ve yücelikle onların fevkinde onlara zuhur edecektir. Sonra (onlara) :
— Ey Cennet ehli, Selâm sizlere olsun! buyuracaktır.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
İşte (Allah'ın Cennet ehline buyurduğu şu selâm,O*nun
«Allah tarafından bir söz olarak onlara «Selâm» vardır. Kavl-i (Celîli)dir.» (Yasin, 58)
(Bundan sonra) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah Taâlâ (Selâm verdikten) sonra onlara bakar, onlar da Allah'a bakarlar da Allah'a baktıkları sürece hiç bir nimete iltifat etmiyecekler. Nihayet Allah zatını onlar tarafından görülmez kılar. Fakat Cennet ehlinin makamlarında ve onların üzerinde Allah'ın nuru ve bereketi devamlı kalır.[338]

İzahı

Hadisin metnindeki «Rab Taâlâ onların fevkinde onlara zuhur...» fıkrası tevile muhtaçtır. Çünkü Allah için hâşâ hiç bir yön yoktur. Bu itibarla «Onların fevkinde» derken onların üstündeki semt ve
yer kasdedümemiştir. Burada Allah'ın zâtına lâyık bir yücelik ve Üstünlük muraddır.
Keza «Allah onlara bakar» cümlesi de tevil edilmelidir. Çünkü Allah daima kullarına bakar ve görür. O'nun bakışından hiç bir sev gizli kalmaz. Bu itibarla buradaki bakıştan maksad ya Cennet ehline evvelce bahşettiği lütuftan başka yeni bir rahmet bakışı ile bakmasıdır. Yahut da Allah'ın bakışı Cennet ehlince açıkça görülecek bir bakış olacaktır.
«Miftâhü'I-Hâce» müellifi: «Bu hadîste Allah Taâlâ'yı görenlerden Cennet ehli tâbiri ile bahsedilmiştir. Bu tâbir erkek ve kadınları kapsamına aldığına göre hadîs, Cennetteki kadınların da Allah'ı göreceklerine delâlet eder. Halbuki kadınların Allah'ı görüp görmemeleri aslında ihtilaflı bir mes'eledir, der.»

185) Adiyy bin Hâtim(-i Tâî) (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden hiç kimse yoktur ki Rabbı, (Âhiret günü) kendisi ile konuşacak olmasın. (Rabbiniz her biriniz ile ayrı ayrı konuşacakken de) Rab ile kul arasında tercüman bulunmayacaktır. Bu esnada kul sağına bakar, önceden sunmuş olduğu amelinden başka hiç bir şey görmez. Sonra sol tarafına bakar, takdim ettiği amelinden başka hiç bir şey görmez. Daha sonra Önüne bakar, Cehennem ateşi öna görünür.
Sizden kim Cehennem ateşinden bir hurma tanesinin yarısı ile de olsa korunabilirse bunu yapsın.» [339]

İzahı

Buharı, hadisi «Rıkak» kitabında az bir lâfız farkı ile ve
Zekât kitabında daha uzun bir metin ile yine râvî Adiyy bin Hatim (Radiyallahü anh) 'den rivayet etmiştir. Müslim de «Zekât» kitabında aynı râvîden rivayet etmiştir.
Metinde geçen kelimesi burada «Tercüman» olarak harekelidir. Kastalâni ve Nevevî' nin beyanlarına göre bu kelime *Türcürnân» diye de okunabilir. Kamusa göre «Tircimân ve Tercemân» olarak da kullanılmıştır. Bilindiği gibi Terceman bir dili diğer bir dile çeviren kişiye denilir.
«Kul sağma bakar, sonra soluna bakar...» fıkraları ile ilgili olarak Kastalâni, îbn-i Hübeyre' den naklen şöyle söv-ler:
«însan bir tehlike ile karşılaştığı zaman yardıma çağırmak isteği ile sağma, soluna bakmaya başlar. (Veya acaba benim bu halimi görüp de yardımıma gelen yok mu? diye etrafına bakar.)
«EI-Fetih» sahibi: Veyahut kul, Cehennem ateşinden kurtulmak için bir çıkar yol bulmak ümidi ile sağına, soluna bakar, demiştir.
«Kul Önüne bakınca Cehennem ateşi ona görünür* fıkrasının açıklamasında Kastalâni diyor ki: Zira, kul sırat köprüsünden geçmek zorundadır. Köprü de Cehennem üzerinde gerili olduğuna göre Cehennem ateşi, kulun geçmek mecburiyetinde olduğu yoldadır. Artık bu ateşi karşılamamak mümkün olmuyor.
«Bir hurmanın yarısı ile de olsa Cehennem ateşinden...» fıkrası ile alâkalı olarak Kastalâni; El-Mazharî ve Tıybî'-den naklen iki şekil yorumu beyan eder : E1-Mazharî'ye göre mâna şöyledir:
Mahşerin böyle dehşetli olduğunu artık bilmiş olduğumuza göre; ateşten sakının ve bir hurmanın yarısı kadar küçük de olsa kimseye haksızlık ve zulüm etmeyiniz. Bu kadarcık zulüm bile ateşi mucip olabilir.
Tıybi ise fıkranın yorumu muhtemelen şöyledir, demiştir: Kıyamet günü sâlih amellerden başka hiç bir şeyin size yarar sağlıyamıyacağını ve önünüzde cehennem ateşinin bulunduğunu bilmiş olduğunuza göre bir hurma yarısı kadar küçük de olsa sadakayı kendiniz ile Cehennem ateşi arasında kalkan .yapınız.[340]
Müs1im ' in Şârihi Nevevî de fıkrayı Tıybî gibi sadakanın fazileti anlamında yorumlamıştır.
Buharı ve Müslim'in Zekât kitabındaki rivayetlerinde yukarda izahına çalıştığımız fıkranın sonunda hadîsin metninde şu cümle mevcuttur.«Eğer kişi hurma yarısını da bulamazsa güzel söz (söylemek) ile kendisini Cehen nem ateşinden korusun.»

Bu cümle, yukarda beyân ettiğimiz ve Nevevi ile Tıybi'ye âit ikinci yorumu teyid eder mahiyettedir.
Son cümlenin izahında Nevevi diyor ki:Bir insanın gönlünü hoş eden mubah veya taat olan bir sözün, Cehennemden kurtuluşa sebep olabildiği, hadîsin bu son cümlesinden anlaşılıyor.

186) Abdullah bin Kays (Ebû Musa) el-Eş'ârî (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kabları ve bütün eşyaları gümüşten olan iki Cennet vardır. Ve kablan ile bütün eşyaları altından olan iki cennet daha vardır. Adin (adlı) Cennet ehli ile bunların Rabları tebâreke ve teâlâ'ya bakmaları arasında, Allah'ın zâtı üzerindeki azamet ve kibriya rida (= vasfı) mdan başka bir engel yoktur.» [341]

İzahı

Buhari,hadîsi Rahman sûresine âit bölümde ve Tevhîd kitabının 24'üncü babında aynı râvîden nakletmiş, Müslim de İman kitabının 76. babında aynı râvîden nakletmiştir. Taberî ve İbn-i Ebi Hatim'in rivayet ettikleri bir hadîse göre, altından olan iki cennet Mukarrabîn içindir ve gümüş Cennet de Eshâb-ı Yemin içindir.Kasta1â nî Tevhîd kitabındaki hadisini açıklarken diyor ki:
Ahmed ile Tirmizî' nin Ebû Hüreyre' den rivayet ettikleri ve İbn-i Hibbân tarafından sahih olduğu beyan edilen bir hadîse göre Ebû Hüreyre (Radiyallafaü anh) Resûl-i Ekrem'e Cennet'in yapısını soruyor.Resûlullah da; Cennet yapısının altın ve gümüş kerpiçlerden mamul olduğunu bildiriyor.Bu hadis, açıklamasını yaptığımız hadîslere zahiren uymamaktadır.Çünkü, açıklamakta olduğumuz hadîslerin zahirine göre iki Cennet sırf altından; ve iki Cennet de sırf gümüştendir. Görülen zahirî çelişkiye şöyle cevap verilmiştir:
Açıklamakta olduğumuz hadîsler Cennet'in yapısı değil, içindeki eşyalar hakkındadır. Ebû Hüreyre' den rivayet edilen hadis ise Cennet'in içindeki eşyalar değil, yapısı hakkındadır.
Kastalânî daha sonra şöyle söyler:
Hadîs, müteşâbih çeşidindendir.'Çünkü Allah hakkında metinde kullanılan «Vech = yüz» ve «Ridâ = Belden yukarı giyilen elbise» hakîkî mânasıyle düşünülemez.Bu durumda ya bunun izahı ehline bırakılır veyahut te'vil edilir:Meselâ Ridâ kelimesi Allah'ın Kibriya ve azameti anlamında kullanılmıştır.Çünkü elbise, ötesinde kalan eşyanın görülmesine mâni olduğu gibi, Kibriya ve azamet vasfı da insanların zayıf olan gözlerinin Allah'ı görmesine engel olur.Allah, insanların gözlerini ve kalblerini kuvvetlendirmeyi dilediği zaman kibriyâ ve azamet perdesini aralar ve cemâlini sevdiği-kullarına seyrettirir. Ebu'l-Abbâs el-Kurtubide Eidâ'nm azamet-den kinaye olduğunu söylemiştir.
Müs1im'in Şârihî Nevevî de, şöyle söyler:
Âlimler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in araplarla konuşurken meramını onların seviyesine göre ve anlayabilecekleri sözlerle ifade buyururdu. Rahat ve iyi anlasınlar diye bazen çeşitli mecazları ve istiareleri kullanırdı. îşte burada kıyamet günü Cenriet ehlinin Allah Taâlâ'yı görmelerine engel olan maniin kalkmasını, Ridânm kaldırılması şeklinde ifade buyurmuştur, derler.
Hadîsin zahirine göre «Cennet-i Adin, ehli kibriyâ ve azamet
perdesi engeliyle Allah'ı görmiyeceklerdir.Kasta1âni nin El-Kevaâkib' den naklen verdiği cevap şöyledir :
«Hadîs Cennet ehlinin Allah'a bakmalarının çok yakm olduğunu, zira azamet perdesinin aslında bakmaya manî olmadığını ve bu perdenin aralanmasıyla Cennet ehlinin Allah'ı görmelerine hiç bir engel bulunmadığını ifâde etmiş oluyor.
Hafız İbn-i "Hâcer de verilen cevâbı özetlerken şöyle söyler:
Hülâsa Allah'ı görmeye tek engel kibriyâ ridâsıdır. Allah bu ridâyı aralama lütfunu bahşedince; Cennet ehli O'nun cemalini seyretmeye kavuşacaklardır. Mü'minler Cennetteki mevkilerinde yer-leşince Allah'ın azamet ve kibriyâsının mü'minler üzerindeki heybeti olmasaydı Allah'ı görmelerine hiç bir engel bulunmazdı. Cenâb-ı Allah onlara ikram etmeyi dilediği zaman ilâhî heybete karşı dayanma gücünü lütfeder, ve cemâlini onlara seyrettirir.
Kastalânî bundan sonra diyor ki:
«Velhâsıl kıyamet günü bütün erkek ve kadınlar mahşerde Allah'ı göreceklerdir.Eh1-i Sünnet'in bir kısmı: Münafıklar, diğer bir kısmı:Kâfirler de Allah'ı mahşerde görecekler, sonra onlara ebedî hasret olsun diye bir daha göremiyeceklerdir, demişlerdir.
Cennet'te Allah'ı görme mes'elesine gelince, bütün Peygamberler, sıddiklar, Ümmet-i

Muhammediyye' nin bütün erkekleri için Allah'ı görme nimetinin ikram edileceğine Ehl-i Sünnet icmâ' etmişlerdirÜmmet-i Muhammediyye' den kadınların Allah'ı görüp görmemeleri Ehl-i Sünnet âlimleri arasında ihtilâf konusudur.Bâzı âlimler konu hakkında vârid olan nasslarm umumîliğine bakıp kadınların da Allah'ı göreceklerini veyahut bayram günleri kadınlara da bu nimetin verileceğini söylemişlerdir.Çünkü Dârekutnî' nin Hz.Enes'ten rivayet ettiği merfu' bir hadiste Kurban ve Ramazan bayramlarında mü'min olan kadınların da Allah'ı görecekleri ve erkek mü'm inlerden Allah'ı en az görenlerin her Cuma günü O'nun ce-nıâlıyla müşerref olacakları bildirilmiştir.
Ehl-i Sünnet âlimlerinin diğer bir kısmı da mü'min kadınların Allah'ı görmiyeceklerini, zira konu hakkında vârid olan hadîslerde kadınların görmesine âid bir sarahat olmadığını söylemişlerdir.

187) Suhayb (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle?n) şu âyeti okudu :
«İmân edip güzel amel işleyenlere Cennet ve bir de Allah'ın cemâlini görmek vardır...» (Yûnus sûresi, âyet 261 ve şöyle buyurdu :
«Cennet ehli Cennete, Cehennem ehli de Cehenneme girdikleri zaman bir dâvetçi: Ey Cennet ehli! Şüphesiz Allah indinde sizler için bir vaad vardır. Allah o vaadi sizlere tam olarak ifâ etmek ister, diye çağırır. Bunun üzerine Cennet ehli:
O (va'd) nedir? Allah mizanlarımızı (hasanatla) ağırlattırmadı mı, yüzlerimizi ak etmedi mi, bizi Cennete dâhil etmedi mi, bizi (Cehennem) ateşinden kurtarmadı mı? diye cevap verirler. (Allah'ın onlara bahşettiği lütuflan bir bir sıralarlar.) Resûlullah buyurdu ki, bunun üzerine Allah, yüce zâtı ile kulları arasından hicap (perdesi) mı açar da Cennet ehli O'na bakar dururlar. Allah'a andolsun ki, Allah Cennet ehline, zâtına bakmaktan daha sevimli ve gözlerini daha doyurucu bir şey (nimet) onlara vermemiştir. [342]

İzahı

Ayette geçen el-Hüsnâ ile Cennet ve Ziyadetün ile de Allah'ı görmek kasdedilmiştir.
Sindi: Cennet ehlinin «O va'd nedir?» sorusundan anlaşılıyor ki, Cennet ehli dünyada iken, Allah'ın cemâlini göreceklerine dâir bildikleri va'dı âhirette unutmuş oluyorlar, diyor. Keza, Cennet ehlinin bu sorudan sonra kendilerine ikram edilmiş olan nimetleri sıralamaları, Allah'ın onları fazl ve keremi ile râzi ve memnun ettiğine, başka nimetleri beklemediklerine ve kalblerinden hırs ve tamam çıkarılmış olduğuna delâlet eder, diyor.
Hadîsteki «Allah, yüce zâtı ile kulları arasından hicabı açar»,
fıkrası üzerine Sindi diyor ki: Rü'yet (Allah'ı görmek) hakkında vârid olan hadîslerde beyan edilen görme keyfiyetinin çeşitliliği ve farklılığı sakıncalı değildir. Çünkü görme nimeti bir defaya mahsus değildir. Defalarca vuku' bulacağına göre keyfiyeti değişik olabilir.
Hadîsin son fıkrası da Allah Teâlâ'nm cemâlini görmenin ehl-i Cennet için bütün nimetlerden daha lezzetli ve sevimli olduğunu ve onların gözlerini doyurucu olduğunu beyan buyuruyor. Allah cümlemizi «Rü'yet» nimetine mazhar olanlardan eylesin, âmin.

188) Âişe (Radiyallahü anhây'dan şöyle söylediği rivayet olunmuştur :
İşitmesi bütün sesleri ihata eden Allah'a hamd olsun.And olsun ki mücadeleci kadın Peygamber (Sûllallahü Aleyhi ve Sellem) geldi.Ben de odanın bir kenarında idim.O (kadın) eşini şikâyet ediyordu.Ben onun söylediklerini işitmiyordum.Biraz sonra Allah; ayetini indirdi. [343]

İzahı

Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) 'nin hadîsin bitiminde okuduğu âyet «Mücâdele» sûresinin birinci âyetinin baş kısmıdır. Âyetin tamamanm meali şöyledir :
-Kocası hakkında seninle mücadele eden ve (kimsesizliği ile ihtiyacından dolayı) Allah'a şikâyet eden kadının sözünü şüphesiz Allah işitti. Allah zaten konuşmalarımızı işitir; Çünkü Allah şüphesiz her şeyi işitici ve görücüdür.»
Yukarıya mealini aldığımız âyet ile onu takip eden âyetlerin iniş sebebi şudur:
İslâm'dan önce câhiliyet devri denilen zamana âid âdetlerden birisine göre bir erkek karısını veya karısının bir organını annesi, bacısı gibi bir mahreminin uzvuna benzetirse, örneğin bir adam eşine:
«Sen bana bacımın sırtı gibisin» derse o karı ebedî olarak eşine haram olurdu. Buna zihar

denirdi. İşte zihar denilen bu âdet hakkında îslâm dininde henüz bir hüküm inmeden önce Sahâbîlerden Evs İbn-i Sâmit böyle bir zihar yapmıştı. Bunun üzerine karısı Havle Bint-i Sa'lebe çok üzülmüş ve Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve SellemVe başvurmuştu. Yaşlılığından, kimsesizliğinden, çocuklarının küçük yaşta oluşlarından ve maddî sıkıntılarından şikâyet ediyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ise ona ebedî bir ayrılık gerektiğini bildirdi. Fakat kadın is-rarla bu iş üzerinde duruyordu. İşte bu olay üzerine Zihar ile ilgili âyetler nazil oldu ve bir keffâret verdikten sonra tekrar karı koca olarak yaşamak imkânı hâsıl oldu. Ödenmesi gereken keffâret ise; aynı sûrenin üç ve dördüncü âyetlerinde belirtildiği gibi Zihar yapanların eşleriyle birleşmeden önce bir köle âzâd etmesi gerekir. Bu mümkün olmadığı takdirde aralıksız iki ay oruç tutmak kefareti vardır. Buna da gücü yetmeyen, sabah-akşam altmış yoksulu doyurma kefareti ödemek durum hâsıl olur.
Sindi diyor ki: Hz.Âişe Allah'ın işitme sıfatının sahasının genişliğini ve her şeyi ihata ettiğini, küçücük odasının bir tarafında yapılan ve aynı odada bulunduğuna rağmen işitmediği bir özel konuşmanın yüce Allah tarafından işitildiğini anlamış olması üzerine Allah'a hamd ve sena ediyor. Hz.Âişe (Radiyallahü anhâ) 'nin bu sözleri kendisinin daha önceleri Allah'ın işitme sıfatının her şeyi ihata ettiğinden habersiz olduğuna delâlet etmez. Bu nedenle Hz.Âişe (Radiyallahü anh) gibi büyük bir şahsiyetin Allah'ın işitme vasfının her şeyi kapsadığını bilmediği düşünülmez, diye bir itiraz yapılamaz.

189) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aley-hi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur :
«Rabbınız, mahlûkatı yaratmadan önce, kendi (kudret) elile kendi zâtı üstüne: «Benim rahmetim gazabıma sebkat etti.» (va'dını) yazdı.» [344]

İzahı

Buharı, hadîsi «Bed'ül-Halk» kitabının baş kısmında ve «Tev-hîd» kitabının 15'inci babında yine Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den rivayet etmiştir. Bu rivayetlerde metnin baş kısmı:
«Allah mahlûkatı yarattığı zaman kendi ulûhiyetine âit olmak üzere de bir kitabını yazdı. (Zâtına âit âhidleri, içine alan) bu kitabın ilmi de Arş'ın fevkinde O'nun nezdindedir.» şeklinde terceme edilebilir. Metnin son kısmı da şöyledir.
«Şüphesiz benim rahmetim gazabıma galebe eder.» Bâzı rivayetlerde de «Tağlibu» yerine «Galebet» kullanılmıştır. Yâni muzari' fi'li yerine mazî fili gelmiştir.
Hadiste geçen «Kendi elile» tâbiri mütesabitlerdendir. Miftâhü'l-Hâce» müellifi: «El Allah'ın sıfatlarındandır, keyfiyeti bizce meçhuldür Bunu kudret ile te'vil etmiyoruz. Bu sıfat Cehmiyye'nin görüşünü reddeder» diyor. Bilindiği gibi Ehl-i Sünnet âlimlerinin bir kısmı da EI'i kudret ile te'vil ederler.
«Zâtı üzerine yazdı...» fıkrasını Kasta1âni:Yani kaleme yazma emrini verdi, diye açıklar. Miftâhü'1-Hâce yazarı ise: Yani kesin âhid ve mîsâk ile üzerine aldı, diye yorumlar.
Metinde geçen «Gazab»dan maksad O'nun gereği olan azabı, gazaba uğrayana ulaştırmaktır. Çünkü rahmetin gazabı geçmesi veya onu yenmesi bu iki mefhumun kullara ilişkisi itibarı iledir. Zîra rah-
met Allah'ın zâtının gereğidir. Yani kulun hayrat işlemesine bağlı değildir. Sırf ilâhî lütuf ile meydana gelebilir. Fakat gazab öyle değildir. Ondan önce kulun bir günah işlemiş olması gerekir. Bu sebeple rahmet gazabı geçmiş veya yenmiş denilir.
Turbeştî de şöyle söylemiştir :
Rahmetin gazabı geçmiş olmasından halkın rahmetten alacağı hissenin gazabdan alacağı paydan daha çok olduğu, hak edilmeden rahmetin onlara bahsedildiği ve gazabın hak edilmeden kimseye verilmediği anlaşılıyor. Nitekim görüldüğü gibi rahmet, cenîn'e süt emen çocuğa, sütten kesilen yavruya ve gelişme çağında olup henüz erginlik çağma ermemiş olan insanlara da ikram ediliyor. Halbuki onlardan hiç bir ibadet ve tâat henüz sâdır olmuş değildir. Diğer taraftan insan oğlundan günahlar, ilâhî öfkeyi mucip olumsuz hareketler ve durumlar zuhur etmedikçe bir gazaba uğramaları söz konusu değildir.
El-Masâbîh yazarı da, Gazab: Allah'ın azâb dilemesidir. Rahmet de O'nun sevab dilemesidir. Sıfatlar galebe etmek ile vasıflanmazlar. Bir sıfat diğer bir sıfatı geçmez. Hadîste rahmetin gazabı geçmesi mecazîdir. Rahmet ve gazab sıfatı zatiyyeden değil, sıfat-ı tiliyyeden de olabilir. Buna göre rahmet: Sevab ve ihsan olur. Gazab da: İntikam ve azab olur. Böyle tarif edilince galebe etme durumu te'vile muhtaç değildir. Yani ilâhî rahmet, ilâhî gazabtan fazladır, denmiş olur,

Tıybî de hadîsin son fıkrası En'âm sûresinin 12'nci âyetinde geçen
«Va'd etmek yönünden onlara behemhâl rahmet etmeyi gerekli kıldı.» Nazm-ı Celîl'in bir te'yidi ve örneğidir. Rahmet konusunda hâl böyle iken gazab ve ikâbı gerektiren suçlara âit böyle kesin bir azâb misâkı yoktur. Allah keremi ile dilerse afv buyurur, diyor. [345]

190) Talha bin Hıraş (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi, Câbir bin Abdillah [346] (Radiyallahü ankümâydan şöyle söylediğini işittim, demiştir :
(Râvî Câbir'in babası olan) Abdullah bin Amr bin Haram, Uhud günü şehîd edilince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana rastladı ve:
«Yâ Câbir! Babana Allah'ın söylediği sözü sana bildirmiyeyim mi?» diye sordu.
(Müellife hadîsi rivayet eden 2 râviden) Yahya da hadisinde (yukardaki fıkra yerine) şöyle söylemiştir: Resûlullah, Câbir'e rastlayınca :
«Yâ Câbir! Neden ben seni (kalben) kırgın (ve üzgün) görüyorum? diye sordu. Câbir dedi ki. Ben de:
Yâ Resûlallah! Babam şehîd edildi ve çoluk çocuk ile borç bıraktı, diye cevap verdim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Ey Câbir! O halde Allah'ın babanı nasıl bir hitab ile karşıladığını sana müjdelemiyeyim mi?» buyurdu.[347]
Câbir de:
Buyur yâ Resülallah! (Allah'ın babama olan hitabını bildir, müjdele) dedi. Resûlulah (bunun üzerine) :
— Allah hicab (perde) ardından olmaksızın hiç kimse ile katiyen konuşmamıştır. Bununla beraber Allah babanla vicahen (perdesiz ve elçisiz) konuştu ve ona şöyle buyurdu s
«Ey (sevgili) kulum! Benden (ikram) iste. (Ne istersen) sana 'vereyim.» Baban da:
Yâ Rabbim! (Arzum şudur :) Beni diriltirsin (dünyaya iade edersin.) Ben de ikinci bir defa senin uğrunda şehîd edilirim, dedi. Bunun üzerine Rab Sübhanehû ve Teâlâ:
«İnsanların dünyaya hiç dönmiyecekleri hükmü şüphesiz benim tarafımdan önceden verilmiştir», buyurdu. Baban:
Yâ Rabbî! O halde (bizim durumumuzu) arkamda kalanlara tebliğ buyur, dedi.
Resûlullah buyurdu ki:
«İşte bunun üzerine Allah Teâlâ (meali aşağıya alman) şu âyeti indirdi» :
«Allah uğrunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Hakikatta onlar Rabları katında dirilerdir, Cennet meyvalarmdan rızıklanırlar.»
(Al-i İmrân sûresi, âyet 169) [348]

İzahı

Sindî: Hadîs, ne metin, ne de sened bakımından îbn-i Mâ-ceh ' in tek başına rivayet ettiği bir hadîs değildir; Zira Tirmizi de «Tefsir» bölümünde tahriç ettikten sonra, hadîsin Yahya bin Habib bin Arabi'ye âit olduğunu söylemiş ve musannifin senedi ile zikretmiştir, daha sonra hadîsin Hasen ve Garîb olduğunu beyânla biz bunu ancak Musa bin İbrahim'in yolundan tanırız, hadîsçilerin ileri gelen büyük âlimleri bunu ondan rivâvette bulunmuşlardır, demiştir.Sindi bu arada Abdullah bin Muhammed' inde Câbir' den hadîsin bir kısmını rivayet ettiğini ifâde ediyor. İbn-i Hibbân da Musa bin İbrahim'i sıka'lardan saymıştır.
Müellife hadîsin sened ve metnini rivayet eden 2 râvî: İbrahim bin el-Münzir el-Hızâmî ve Yahya bin Habîb bin Arabi' dir. İki râvi, Câbir (Radiyallahü anh)'in Resûlullah'a hitaben: «Buyur yâ Resülallah!...» diyerek ba-
basının mazhar olduğu ilâhî iltifatı öğrenme talebi ve bunu takip eden metni aynı lâfızlarla rivayette bulunmuşlardır. Fakat terceme esnasında parentez içindeki ilâve ile belirttiğim gibi metnin baş kısmındaki rivayette uzunluk ve kısalık bakımından bir farklılık vardır. İbrahim bin el-Münzir1 in rivayetine göre bu kısım, Resûl-i Ekrem'e âit «Yâ Câbir! Babana Allah'ın söylediği...» fıkrasından ibarettir. Yahya bin Habîb'in rivayetine göre ise bu bölüm 3 fıkradan ibarettir. Bunlardan iki fıkra iki soru mahiyetinde olup Resûlullah'a aittir. Bir fıkra da cevap mâhiyetinde olup Câbir 'e aittir.
Hadîsin metninde geçen :
«Allah hicab ardından olmaksızın hiç kimse ile katiyen konuşmamıştır» fıkrası üzerine Sindi diyor ki: Yâni ne dünyada ne de berzah (dünya ile âhiret arasında geçen sürede ruhların yaşantı) âleminde perdesiz konuşmamıştır.

Miftâhü'1-Hâce müellifi, hadîsin haşiyesinde «Hicâb» kelimesinin tarifini El-Cürcân î' den naklen şöyle yapar: Hicab t Senin matlubunu örten her şeye denir. Ehl-i Hak indinde ise:
«Hale ehli yanında ise; Hicab -. Hakkın tecellisini kabule engel olan kâinata âit suret ve şekillerin kalbe nakşolması ve yerleşmesidir.»
Metnin «Allah babanla vicahen konuştu...» fıkrasının çözümü Şûra sûresinin 51'nci âyeti muvacehesinde müşküldür, denilmiştir. Çünkü bahis konusu âyette meâlen şöyle buyuruluyor:
«Hiç bir beşer yoktur ki,x Allah'ın onunla (doğrudan doğruya) konuşması olsun; ancak vahy ile, yahud perde arkasından, yahut bir peygamber gönderip de kendi izniyle dilediğini vahy etmesi suretiyle olur. Çünkü O, çok yücedir, hikmet sahibidir.»
Miftâhü'1-Hâce'de bu müşkül durum belirtildikten sonra buna Şöyle cevap verildiği belirtiliyor.
Ayetten murad, Allah'ın doğrudan doğruya hiç bir insan ile dünya hayatında konuşmamasıdır.Böyle bir konuşma durumu düşünülemez. Çünkü dünyadaki yaratıklar maddeten İlâhî tecelliye tahammül edemez.Nitekim A'raf sûresinin 143'ncü âyetinde buyuruluyor ki:
«Musa: Rabbim! Cemâlini bana göster, sana bakayım, deyince; Allah: (Yâ Musa) sen beni hiç bir zaman göremezsin, fakat şu dağa bak. Eğer o, yerinde durursa sen de beni görürsün, buyurdu. Sonra Rabbi o dağa tecelli edince, onu yer ile bir etti. Musa da bayılarak yere düştü. Nihayet ayılınca şöyle dedi: Allahım! Seni tenzih ederim. (Dünyada seni görmeyi istemekten) tevbe ettim...» Ama dünya hayâtından sonra başhyacak hayatta ve Âhirette İlâhî tecellî ruhlara hattâ cesedlere de hâsıl olabilir.»
Hadîsin «Benden iste vereyim» fıkrası hakkında şöyle bir soru hatıra gelebilir :
Bu fıkranın zahirine göre şehîd olan zâta, dünyaya gönderilmesi de dâhil ne isterse, istediğinin yerine getirileceği va'd edilmiş oluyor. Kul da tekrar dünyaya döndürülmesini isteyince Allah bu isteğini kabul etmemiştir. Halbuki Allah'ın va'dından caymadığı gereği biliniyor. Bu istifhama Sindi şöyle cevap veriyor : Allah'ın ölen kullarını dünyaya iade etmemesi hususunun O'nun tarafından önceden va'd ve hükme bağlandığı malumdur. Şehîd kuluna va'd ettiği şeylerden, hükme bağlanmış olan hususlar müstesna tutulur. Aksi takdirde yani Allah'ın o şehîd kulunu dünyaya geri göndermesi keyfiyeti esas olan ilâhi va'd ve hükme aykırı düşer.
Şehidin Allah'a cevaben «Beni diriltirsin» tâbirinden murad da terceme esnasında parantez içinde işaret ettiğim gibi «beni dünyaya geri gönderirsin» demektir. Çünkü şehidin hayatı devam ediyor. Hayatta olduğu içindir ki Allah ile konuşuyor. Hadisin sonundaki âyette şehîdlerin ölü olmadıkları ve yaşamaya devamla rızıklandıkları açıkça belirtiliyor.
Şehidin «O halde (hâlimizi) arkamda kalanlara tebliğ buyur»
fıkrasına gelince, Sindî'ye göre bundan maksad, şehîdlerin yüce mertebelerinin dünyadaki insanlara bildirilmesi ve onların cihada teşvik edilmesidir.Sindi'nin beysn ettiği husus asıl gaye olmakla beraber, şehidin durumunun kendisinden geri kalanlara tebliğ edilmesiyle onun yakınlarının ve sevenlerinin teselli edilmiş olmaları da ön görülmüş olabilir. Hadîsin baş kısmında bu gaye çıkarılabilir. Çünkü Yahya' nın rivayetine göre Resûlullah şehidin oğlu olan râvî Câbir'e rastlıyor, onu üzgün görüyor, bunun sebebini soruyor, Câbir de babasının şehîd edildiğini, borç ve çoluk çocuk bıraktığını söylüyor, bunun üzerine Resûlullah babasının mazhar olduğu ilâhi teveccühü ona müjdeliyor.Hadis,mü'minlerin âhirette Allah Teâlâ'yı göreceklerine,doğrudan doğruya onunla karşılıklı olarak konuşacaklarına ve şehîd olmanın faziletine delâlet eder.

191) Ebû Hüreyre (Radıyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir ara) şöyle buyurdu :
-Birisi diğerini öldüren iki kişiyi şüphesiz Allah rczâsıyle karşılar. Her ikisi de Cennet'e girer.»
(Sahabîler buna şaşarak:
Yâ Resûlallah hem katil hem maktul ikisi birden nasıl Cennet'e girei? diye sorunca da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şu (müslüman) Allah yolunda çarpışarak şehîd düşer (ve Cen-net'e girer.) Sonra Allah katilini hidâyet eder o da müslüman olur sonra Allah yolunda cihad eder ve neticede o da şehîd edilir», (diye cevao verdi.) [349]

İzahı

Hadîs metninin başında geçen «Yadhaku = güler» fiilinin Allah hakkında kullanılırken normal gülmek mânasında olmadığı ve çeşitli şekillerde yorumlandığı hususunu 181 nolu hadisi izah ederken belirtmiştim. Tekrar aynı husus üzerinde durmaya lüzum yoktur.Tercemede de bu fiili rızâ anlamına aldık.

Buharî bu hadîsi «Cihad» kitabının 28'nci babında hemen hemen aynı lâfızlarla rivayet etmiştir.Müslim de «Emaret» bölümünün 35. babında daha uzun bir metin halinde rivayet etmiştir.Terceme ederken parantez içindeki ilâveler Müslim'in rivayetinden istifade edilmekle yapılmıştır.
îbn-i Abdi'1-Berr: Bu hadisten Allah yolunda canını feda eden her mü'minin kesinlikle Cennetlik olduğu hükmü çıkarılır.
Bütün âlimlere göre; bu hadiste birinci katil kati suçunu işlerken kâfir olan bir kimsedir, demiştir. Nitekim, Buharı de hadisten bu mânayı anladığını hadis'in başlığındaki sözleriyle ifade etmiştir : «Bir kâfir bir müslümanı öldürür, sonra katil müslüman olur ve dininde samimî olur. En sonunda savaş meydanında şehîd edilir. Bu suretle ikisi de Cennet'e girmiş olur.»
Buharî'nin Şârihi Aynî ise : «Birinci katilin behemhal kâfir olmasını kabul etmek gerekmez.Çünkü bu hükmün müsîü-mana da şümullendirilmesine engel yoktur.Şöyle ki bir müslüman bir müslümanı amden öldrürse sonra tevbe edip Allah yolunda şehîd düşse o da Cennetlik olur» diyor.
Müs1im'de bu hadisin başlığında:«İki adamdan birisi diğerini öldürür de ikisi Cennetlik olur, beyanı» denilmiştir.Bu başlıkta birinci katilin kâfir olduğu belirtilmemiştir.Fakat gerek Müslim'de ve gerekse îbn-i Mâceh'in «Sünen»inde rivayet edilen metinlerde, birinci katilin kati hâdisesinden sonra müslüman-hğı kabul ettiği açıkça ifade edildiğine göre; bu hadisten çıkarılan hüküm, müslümanhğı şehîd eden kâfir katilin bilâhare îslâmiyeti kabul ederek Allah uğrunda yaptığı cihad esnasında şehid edilmekle Cennetlik olduğuna aittir. Bununla beraber bir kâfir, bilâhare müslümanhğı kabul ederek şehid edilince kendisine verilen Cennetlik mükâfatının bir benzerinin âsî mü'min şehide ihsan buyurulmasına Aynî' nin dediği gibi bir engel yoktur.Allah daha iyi bilir.

192) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'(\en Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Allah kıyamet günü bütün yer tabakalarını kudret eline alır. Gök (tabaklarını) da sağ eli içine dürer, büker. Sonra (mahşer halkına) : «İşte ben kâinâtm yegâne malikiyim! Hani yer yüzünün (düzme) padişahları nerede?» diye hitap eder.» [350]

İzahı

Sindî'nin de dediği gibi bu hadis aşağıya meali alınan Zümer sûresinin 39. âyetinde geçen Nazm-ı Celîl'in tefsiri gibidir.
«O kâfirler Allah'ı gerektiği gibi takdir edemediler, (Yüceliğini anlıyamadılar.) Halbuki kıyamet günü, yer küresi tamamen O'nun tasarrufundadır.Gökler de kudret elinde dürülmüşlerdir.Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve çok yücedir.»
Yukarıya meali alman âyet-i kerimede ve izahına çalıştığımız hadis-i şerifte Allah'ın büyüklüğü ve kudretinin kemâli, bundan dolayı da kâinat üzerinde tam ve mutlak tasarrufa sahip olduğu bildirilmiş ve mutlak kudreti içindir ki tasarrufunu elinde tuttuğu yerleri, gökleri bir anda değiştirmenin O'nun için pek kolay olduğuna işaret buyurulmuştur. Şunu da belirtelim ki; gerek âyet-i celîlede ve gerekse hadîs-i şerifte Allah Teâlâ için aklen muhal olan el, avuç gibi kelimeler kullanılmış ise de bunlar Ehl-i Sünnet âlimlerince müteşabih kısmından sayılmıştır. Müteşabihler hakkında tefviz ve te'vil diye tabir edilen iki ilmî yol bulunmaktadır. Tefviz yolunu seçen selef âlimleri Allah Teâlâ'yı uzuvlardan ve organlardan tenzih ederek nasslarda kullanılan el, avuç gibi kelimeler olduğu gibi kabullenmekle beraber bunların mânalarını ve hakiki mahiyetlerinin belirtilmesini Allah'a bırakmışlardır. Bunun ilmini ve izahını Allah'a bıraktıkları için onlara bu anlamı ifade eden «Tefviz» ehli denmiştir. Te'vil yolunu benimseyen halef denilen müteahhir âlimler de bu nev'i mü-teşâbih kelimeleri genellikle kudretle yorumlamışlardır. Bu âlimler ulu orta te'vile gitmeyi caiz görmemişler, yaptıkları şey, müteşa-bihleri muhkem nasslara döndürerek, onların delâlet ve irşadı ile müteşabihlerin delâlet ettiği mânaları tesbit etmektir.
Yukarda işaret ettiğim gibi mevzûumuz olan âyet ve hadisten maksad, beşer için akılları durdurucu ve baş döndürücü olan en büyük olayların, beyan edilen ilâhi azamet ve kudret karşısında ve ona nisbeten çok hakir ve basit şeyler olduğunun belirtilmesidir. Bu maksad hasıl olduktan sonra mes'ele kalmamış olur. Allah için sözlük mânası itibarı ile muhal olan"el, yeri avucunda tutması, gökleri sağ eliyle dürmesi"nin mahiyetinin ve keyfiyetinin bizce bilinmemesi maksadın anlaşılmasını gölgelemez. Bu sebeple anlatılmak istenen hususun dışında kalan müteşabihler üzerinde durmanın gereğini görmüyorum.
Buhari bu hadisi «Zümer» sûresinin tefsiri bahsinde, Müslim de «Sıfâtü'I-Münâfikîn» kitabının

«Sıfâtü'I-Kıyâme» bâ-bmda yine Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhl'den rivayet etmişlerdir. Buharı ve Müslim'de mânaca bu hadîse benzeyen daha uzun rivayetler de vardır. Onları buraya aktarmayı lüzumlu bulmadım.

193) Abbâs bin AbdilmuttaÜb (Radiyallahü anh)'den şöyle söylediği rivayet olunmuştur:
Aralarında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin de bulunduğu bir ısâbe (cemaat) içinde bir kere Bathâ'da idim. Bu esnada bir bulut parçası geçti. Resûlullah ona baktı. Sonra (buluta işaret ederek) :
— «Buna ne isim veriyorsunuz?» diye sordu. Oradakiler :
— Sehâb, diye cevap verdiler. Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Müzn de», (deniliyor mu?)» buyurdu. Onlar:
— (Evet) Müzn (ismini) de (veriyoruz) dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Anan de, (deniliyor mu?)» diye sordu. Ebû Bekir (Radiyallahü anh) dedi ki orada bulunanlar:
— (Evet) Anan (adını) da (veriyoruz) dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Siz kendiniz ile semâ' (gök) arasında ne kadar mesafe bulunduğunu biliyor musunuz?» diye sordu. Onlar:
— Biz bilemeyiz, diye cevap verdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
— «İşte şüphesiz sizler ile Semâ1 arasında 71 veya 72 veya 73 yıllık mesafe vardır. Onun üstündeki (2'nci) semâ' da öyledir.» (Yani iki gök tabakası arasındaki mesafe de bu kadardır.) (Resûlullah yedi semâ'yı böylece sayarak (her iki semâ'nın arasında bu kadar mesafe bulunduğunu) bildirdi.
«Sonra yedinci gök fevkinde öyle bir deniz vardır ki onun üstü ile dibi arasındaki mesafe iki gök arasındaki mesafe kadardır. Sonra onun daha yukarısında (yapı bakımından dağ keçisinin teke-sine benziyen) öyle 8 melek bulunur ki onların çatal tırnakları ile sırtları arasında mesafe yine iki gök arası kadardır. Bu meleklerin
sırtında Arş bulunur. Arş'ın da altı ile üstü arası iki gök arası kadardır. Sonra Allah Tebâreke ve TeâlâCmn hüküm ve saltanatı) Arş'ın üstündedir.» [351]

İzahı

Görüldüğü gibi hadîste buluttan, göklerden, göklerin sayısından, iki gök arasındaki mesafeden, göklerin ötesinde bulunan deryadan, arş hamili 8 melekten, Arş'dan ve nihayet ilâhî hâkimiyet ve azametin tüm kâinatı kuşattığından bahsedilmektedir.Bu ve benzeri hadislerde ön görülen maksad, kâinatta olup biten fiziksel, kimyasal ve tabiî olayların nedenleri, mahiyetleri ve sonuçları anlatmak değildir. Bu hususlar fen ilimlerinin konu ettiği mes'elelerdir.Din ise tabiat üstü konuları işler.Gayesi de insanlığın hem dünya hem âhiret saadetini sağlamaktır. Kur'an-ı Kerim' den ve Sünnet-i Nebe-viyye'de fiziksel, kimyasal ve çeşitli tabiat olaylarının konu edildiği âyetlere ve hadislere dikkatla bakıldığı zaman ön görülen gayenin olayların bizatihi kendileri değil bu olayların meydana gelmesi için gerekli şartları ve nedenleri sağlıyan; olayların bir düzen ve hesap içinde cereyan etmesini temin eden ve olaylardan belirli neticelerin çıkmasını gerçekleştiren tabiat üstü kuvvet sahibini düşünmek; O'nu bulup iman etmek ve O'nun gösterdiği saadet yoluna girmektir.Yoksa Kitap ve Sünnet ne fizik ve kimya kitabı, ne de astronomi ve jeoloji kitabıdır. Ama şunu da belirtmek gerekiyor ki; hiç bir ilmî keşif ve fenni gerçeğin Kur'an veya sahih hadîslere ters düştüğü tarih boyunca iddia edilememiş ve edilemez de. İslâmiyet daima müs-bet ilimle kucaklaşmıştır. Başka bir deyimle müsbet ilim daima İs-lâmî kaynaklara hizmet etmiştir. 20. asrın müsbet ilminin yeni ye-ni keşiflerinin kök ve kaynaklarının âyetlerde ve hadislerde olduğunu ilim dünyası müşahade etmektedir. Atom'un parçalanması, yüksek irtifalarda oksijenin azalması, yerin göklerden (güneşten) kopması, yerin yuvarlak oluşu, hayatın sudan başlaması, yerin kendi mihveri etrafında dönmesi birer örnek olarak gösterilebilir. Tabii bu hususlar konumuzun dışında kaldığı için üzerinde durmuyorum.
«Miftahü'1-Hâce» müellifi Tıybi'den naklen şöyle söyler: Hadisin başka bir rivayetinde, Bathâ'daki konuşmanın Hz.Abbâs' in henüz müslüman olmadan önce cereyan ettiğine dair işaret vardır.Konuşmanın Bathâ denilen Mekke yakınındaki derede vuku' bulmuş olması da bu işareti te'yid ediyor.Keza orada bulunan cemaat (Hz.Ebü Bekir hâriç) da henüz
man olmuş değil idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o cemâati, süflî âlemden uzaklaştırarak ulvî âleme yöneltmek, göklere yere ve melekût âlemine dikkatlarını çekmek, daha sonra da kâinatın yaratıcısı olan Allah hakkında tefekkür etmelerini sağlamak ve böylece onları putlardan kurtararak Allah'a iman etmeye irşad etmek istemiştir. Bunun içindir ki;

Resûlullah önce buluta ait sorular sormuş, sonra göklere, daha sonra göklerin fevkinde denize, Arş'ı taşıyanlara, Arş'a ve nihayet sonsuz kudret sahibi Allah Teâlâ'ya dikkatlerini çekmiştir.»
Hadisin metninde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Sehâb, Anan ve Müzn kelimeleri bulutun isimleridir. Müzn kelimesinin beyaz bulut demek olduğunu söyleyenler de vardır. Resûlullah, muhatabların dikkatini buyuracağı hususlara çekmek için onlara soru şeklinde bulut'un isimlerini andırmış daha sonra gökler ve ötesi ile ilgili sözlerine geçmiştir.
Semâ: Her şeyin tavanına denir. Yağmur ve bulut mânalarında da kullanılır. Gök kubbesi mânasında- daha çok kullanılır. Bu kelimenin çoğulu «Semâvât»dır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadîslerde kullanılırken genellikle bununla kasdedilen mâna: Yer küresini kuşatan, onun fevkinde görülen; sabit ve gezegen sayısız yıldızları, güneşleri ve ayları ihtiva eden tabakalardır. Biz bunların bir kısmım görebiliyoruz. İlim henüz çoğunu keşfedememiştir. Kur'an-ı Kerim ' in müteaddit âyetlerinde ve bir çok hadiste yedi gök tabakası ifadesi geçmektedir. Biz bu tabakaların varlığına inanıyoruz. Fakat bunların mahiyetini ve şeklini Allah'ın ilmine bırakıyoruz.
Bundan bir süre önce gökler, gezegenler, güneş sistemi hakkında astronomi âlimlerinin vermiş oldukları bilgiler, bu günkü keşifler muvacehesinde çok eksik hattâ yanlış bile çıkmaktadır. Gezegenler eskiden 7 iken bunların sayısı dokuza çıktı. Yarın ondokuza çıkrmyacağı ne malûm?. Düne kadar Ay'a gidilebilecek mi? diye tereddüt eden astronotlar bugün O'na ayak basmış ve onun hakkında gözlem ve labaratuvara dayalı daha kesin malûmat elde etmişlerdir. Yann Merih'e de, öbür gün de bir başka yıldıza gidilmiye-ceğmi kim iddia edebilir?.
Düne kadar güneş sistemi en büyük sistem görülüyordu. Bugün nice daha büyük sistemler keşfedilmiştir. Güneşin ışığı 8-9 dakikada bize ulaştığı halde öyle yıldızlar var ki dünyamıza olan uzaklıkları dolayısıyle henüz ışıkları bize ulaşmamıştır. Bu itibarla Kur'an ve hadislerin nassları ile sabit olan 7 gök tabakasının varlığına ina-
niyoruz. Ama mahiyetini ve keyfiyetini bilmiyoruz. Bunu Allah bilir, diyoruz.
Göklerin 7 tabaka olduğunu bildiren âyetlerin bâzısı şunlardır:Bakara 29,Isrâ 44,Mü'minûn 8e,Fussıiet 12, Talâk 12,Mülk 3 ve Nûh 15.âyeti.Yer küresi ile gök arasındaki mesafenin «71 veya 72...» fıkrasındaki tereddütün râvîden ileri geldiğinin umulduğu söylenmiştir. Şayet hadîsin metninde bu ifadenin bulunduğu kabul edilirse S i n d î'nin görüşüne göre yolcuların yürüyüş hızının farklılığı itibariyle mesafenin tesbiti değişik olarak belirtilmiş olabilir. Birisinin yürüyüş hızına göre yetmiş bir yıllık mesafe, başkası tarafından yetmiş üç yılda katedilebilir. Sindi: Ben bu yorumu yaptıktan sonra Suyuti'-nin yazmış olduğu Hâşiye'de Hafız İbn-i Hacer'in de aynı yorumu yaptığını naklettiğini gördüm. Bunun için Allah'a hamd olsun demiştir.
Sindi ve Miftâhü'l-Hâce'de belirtildiğine göre Tıybi: «Hadîste geçen yetmiş küsur yıldan maksad, tahdit değil, çokluktan kinayedir. Çünkü bir çok hadîslerde, yer ile gök arasındaki mesafe ve iki gök arasındaki mesafe beşyüz senedir, buyurulmuştur.» demiştir.
Hadîste yedinci gök tabakasının fevkmda büyük bir denizin bulunduğu ve onun derinliğinin iki gök arasındaki mesafe kadar olduğu bildiriliyor. Biz bunun varlığına inanıyoruz. Keyfiyetinin ilmini Allah'a bırakıyoruz.
Hadîsin metninde geçen Evâl, Veil'in çoğuludur. Veil: Dağ keçisinin teke kısmına denilir.
Azlaf da Zılf in çoğuludur. Züf: Sığır ve küçük baş hayvanda bulunan çatal tırnak demektir.
Yedinci gök tabakasının ötesinde bulunan denizin üstündeki Ev'al'dan murad : Dağ keçisi tekesi suretinde yaratılmış olan meleklerdir. Bunların arş'ı taşıdığı hadiste belirtiliyor, ki bunlar şer-i Şerif lisanında «Hamele-i Arş» ismini alırlar. Bâzı hadîslerde onların dünyadaki sayısının 4 olup kıyamette sekize çıkarılacağı bildiriliyor. E1-Hâkka sûresinin 17'nci âyetinde :
«Ve Rabbinin arşını kıyamet günü üzerlerinde (yahut) semâ'nın çevresinde bulunan meleklerin fevkinde olarak 8 melek taşır.- buyuru Imuştur
İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olduğuna göre bu sekiz melekten murad, sekiz sınıf melektir. Onların sayısını Allah Teâlâ'dan başkası bilmez. Melek kelimesi cins isimdir, adam lafzı gibi bire de birden fazlaya da muhtemeldir.
Bu hususta geniş tafsilât isteyenler mezkûr âyetin tefsirlerine müracaat etsinler. .Ancak şunu söyliyeyim : Âyet-i Celîle hakkındaki izahat hadîsimiz hakkında da düşünülebilir.
Arş: Lügatta tavan, çadır, köşk, mülk, saltanat, izzet ve bunlara benzer yücelik ve yükseklik mânasını taşıyan pek çok şeylere ıtlak olunmuştur. Padişahların oturdukları tahta yüksek mertebesinden dolayı arş denilmiştir. Allah'ın ilk yarattığı, yükseklik ifade eden ve bu hadiste bahis konusu edilen varlığa da arş denilmiştir. İlâhî kudretin tecellî ettiği ilk yaratıklardandır. Kelâmcılar ile eski hikmet âlimleri Arş'ı kâinatı her yönden kuşatan yuvarlak bir felektir, diye tarif etmişler, buna 9. felek ve atlas felek ismini de vermişlerdir. Fakat Muhakkik âlimlere göre şer-i Şerîf İstılahında kullanılan yani Kur'an ve Hadiste vârid olan, bu hadiste de bahsi geçen arş'ın mahiyetini tesbit ve takdir etmek insan aklının idraki dışında kalır. Bu konuda vârid olan

hadislerde Arş'ın hakikati değil, kâinata nisbetle büyüklüğü bildirilmiştir. İzahına çalıştığımız hadîste de görüldüğü gibi arş'ın azameti belirtiliyor.
H û d sûresinin 7. âyetinde
«Ve O'nun (Allah'ın) Arş'ı su üzerinde idi...» Yani göklerden ve yerden evvel Allah Teâlâ suları yaratmış suların üstünde de Arş denilen pek ulvî bir makamı yaratmıştır. Arş'ın su üzerinde olması, ona bitişik olmasını gerektirmez. Nitekim biz : Yer küresinin üstünde gök vardır, diyoruz. Bu âyette belirtildiği gibi hadislerde de Arş su üzerinde idi buyurulmuştur. Âyet ve hadislere göre ilk yarattığın su olması gerekir. Arş ikinci mahlûk olur.Hadisin sonunda «Allah Tebarek ve Teâlâ Arş'ın fevkmdadır»fırkasından maksad Allah Teâlâ'mn hâkimiyet ve kudretinin arş'ı kuşatarak bütün kâinatı içine aldığıdır. Yoksa hâşâ Allah için bir mekân ve makamın bulunduğu kasdedilmemiştir.
A' r â f sûresinin 54. ve Yûnus sûresinin 3. âyetinde bu fıkraya benziyen Nazm-ı Celil olan
«Sonra Allah Arş üzerinde istiva etti...» âyetinin tefsirinde âlimler, istivâ'yı bu mânaya yorumlamışlardır.
İstiva i Lügat bakımından istikrar, yerleşmek, bir seviyede bulunmak mânalarına gelir. Bu mânalar Allah Teâlâ için muhaldir. Çünkü Allah Teâlâ'mn mekândan münezzeh olduğu, O'nun ne mekâna ne de hiç bir şeye muhtaç olmadığı ve her şeyin O'na muhtaç olduğu sayısız delillerle sabittir. O halde İstivâ'dan maksad Arş'a ve tüm kâinata Allah Teâlâ'mn hâkimiyeti ve mâlik oluşudur En muazzam ve büyük yaratık olan arşa hâkim ve sâhib olduğu belirtilince artık arş'm aşağısmdaki âlemlere Allah'ın saltanat ve hâkimiyeti en beliğ bir şekilde ifade edilmiş oluyor.
Bâzı âlimler de: İstivâ'dan murad, Allah'ın zâtına âit olup keyfiyeti bizim meçhulümüz olan bir sıfattır, onun hakikatim Allah'ın ilmine bırakıyoruz, demişlerdir.

194) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
*Allah, gökteki meleklere bir şeyin infaz edilmesini emrettiği zaman, düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilâhî buyruğa (korku içinde) tam m ân a siyi e inkıyad etmek üzere melekler, kanadlarını birbirine vururlar. Kalblerinden bu kor; ku gidince de bunlar; Cebrail, Mîkâîl gibi mukarrabin meleklere: Rabbiniz ne söyledi? diye sorarlar. Mukarrebin melekleri:
Allah, hak ve söz söyledi, diye Allah'ın emir ve hükmünü bildirirler ve Allah yüce ve büyüktür, derler.Resul ullah buyurdu ki:
İşte bu suretle kulak hırsızı şeytânlar, Allah'ın verdiği emir ve hükümleri işitirler.Bu esnada kulak hırsızı o şeytânlar (yerden göğe kadar) birbirlerinin üstünde (zincirleme) sıralanmış (kulak hırsızlığına hazırlanmış) lardır. Bu durumda iken en üstteki şeytan melekler arasında cereyan eden konuşmayı işitir ve bu sözleri, altındaki şeytana hemen aktarır. Bazen üstteki şeytan, işittiği haberi al-tındakine ve o da kâhin veya sâhirin diline atmadan önce bir ateş parçası üstteki şeytana erişir (ve onu yakar).Bazen de haberi altta-kine ulaştırıncaya kadar ateş ona ulaşmaz. Nihayet kendisine haber ulaşan kâhin veya sâhir o haberle beraber yüz yalan uydurup (sağa sola söyler). Neticede gökten işitilmiş olan söz gerçekleşir. (Kâhin veya sâhir bunu istismar eder ve ettirir) .» [352]

İzahı

Buhâri,bu hadisi daha uzun bir metin hâlinde yine Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'den «Hicr Sûresi Tefsiri» bölümünde rivayet etmiştir. Bundan önce de aynı sûrenin 18. âyetini almıştır. 17.nci âyet de konu ile ilgili olduğu için iki âyetin mealini buraya almayı uygun buluyorum:
«Göğü de, taşlanan (Allah'ın rahmetinden koğulan) her şeytandan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı yapan şeytan vardır ki, ö'tıu apaçık bir Şihâb takip eder (ve üzerine düşerek onu yakar) .»
Bu âyetlerin tefsirinde,İbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre:«Şeytanlar, İsa (Aleyhisselâm)'ın doğuşuna kadar göklere çıkmaktan men edilmiyorlardı. O'nun doğum tarihinden itibaren 3 gök tabakasına çıkmak şeytanlar için yasaklandı. Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğumu ile beraber bütün gökler şeytanlar için yasak edildi.»
Artık mel'un şeytanlar göklere çıkarak oradaki meleklerle görüşemezler. Melekler vasıtası ile sırlara muttali olamazlar. Ancak her hangi bir şeytan kulak hırsızlığı etmek üzere yer küresine en yakın olan birinci gök tabakasına doğru yükselerek melekler arasında yapılan konuşmalardan bâzı haberleri çalacak bulunursa artık o şeytanı da apaçık bir ateş parçası (yâni yıldızlardan ayrılan ve şihab denilen bir ateşin parlak alev'i) takip eder ve o şeytana çarparak onu parçalar.

Çoğu zaman o şeytan, duyduğu haberi başka şeytana aktarmaya muktedir olamaz ve hak ettiği akıbeti boylar.
Hadisin metni Buharî'nin rivayetinde daha uzun olduğu için onun tercemesini buraya alalım :
«Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhl'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah, gökteki meleklere bir emrin infaz olunmasına hükmettiği zaman düz bir taş üstünde hareket ettirilen zincir sesi gibi heybetli olan bu ilâhî hükme melekler tam mânası ile uyarak (korku ile) kanadlannı birbirine vururlar. Gönüllerinden bu korku gidince de melekler, mukarrabîn meleklere :
Eabbiniz ne söyledi? diye sorarlar. Mukarrabin melekler :
Allah'ın söylediği hak sözdür .diye Allah'ın hüküm ve emrini bildirirler ve Allah yücedir, büyüktür, derler. Bu şekilde kulak hırsızı şeytanlar Allah'ın o emir ve takdirini işitirler. O esnada kulak hırsızı şeytanlar (yerden göğe kadar) birbirlerinin üstünde (zincirleme) dizilmiş (ve kulak hırsızlığına hazırlanmış) bulunurlar. Şeytanlar bu halde iken bazen melekler arasında vuku bulan konuşmaları işiten en üstteki şeytana bir ateş parçası yetişip altındaki şeytana o konuşulanı işittirmeden onu yakar. Bâzı defalar da ateş erişmeden altındaki şeytana konuşulanı işittirir. O da aîtındakine vererek bu suretle tâ yere kadar haber ulaşır ve Sâhirin ağzına-veri-lir. Şimdi sâhir o haberle beraber yüz yalan uydurup (halka söyler.) Allah'ın emri yer yüzünde gerçekleşince sâhir doğru çıkmış olur. Ondan bu haberi duyanlar da :
— Sâhir, vaktiyle şöyle şöyle olacak diye bunları birer birer bize haber vermedi mi idi? İşte gördük ya sâhirin gök yüzünden işittim dediği sözünü hak ve doğru buluyoruz, derler.»
Yukarıya mealini aldığımız Hicr sûresinin 18'nci âyetinde ve izahına çalıştığımız hadiste belirtilen ve şeytanların semâya çıkmaları ile ilgili husus Saf f â t sûresinin aşağıya meali alınan 6 - 10'uncu âyetlerinde izah edilmiştir :
«Biz şu yakın göğü yıldızlarla süsleyip donattık. Ve inatçı her şeytandan koruduk. Onlar en yüksek melekler cemâatini dinliyemez-ler (sözlerine kulak veremezler) ve kovulmak için her taraftan (şi-hab yaylımına) tutulurlar. Onlar için (âhiret günü) sürekli azab vardır. Ancak o şeytanlardan, (haber) çalıp çırpan bulunur. Onu da (gökten yere doğru) delip geçen bîr alev takip eder.»
Bu âyetlerde belirtildiği gibi kulak hırsızı şeytanlar «Mele-i A'Iâ = en yüksek cemaat» denilen ve vahiy alan meleklerin yakınlarına sokulamazlar. Ancak birinci semâya yaklaşabilirler ve oradan çalabildikleri bir kaç kelimeyi yer yüzüne ulaştırmaya çalışırlar.Bunlar her taraftan kovulurlar. Bunlar içinde melekler arasında yapılan konuşmalardan bir şey kapan şeytana Şihab denilen bir parlak ateş parçası ulaşıverir ve onu yakar, öldürür veya delik deşik ediverir.
Yukarıda mealleri alınan âyetlerde ve hadiste geçen Şihab kelimesi lügatte parlak ateş alevine denir. Şeytanlar haber çalmak için semâya yükseldiklerinde onları kovmak için meleklerin attıkları alevli ateş mermileri mânasında çok kullanılmıştır. Astronomi dilinde buna Meteor (Akan yıldız) denir. Âyette,
«Gökten yere doğru karanlık tabakayı gelip geçen alev» diye tefsir edilmiştir.
Astronomi'de Meteor ve halk arasında yıldız kayması denilen Şihab olayının fiziksel mahiyeti henüz aydınlanmış değildir. Bu alandaki ilmî araştırmalar teorilerden ileri geçmemiştir. Bu araştırmacılar da görünüşte sanıldığı gibi yıldızın kendisi akmıyor, derler. Onlara göre bâzı cisimler yer atmosferine çok büyük bir hızla (saniyede 40-70 Km. sür'atla) girdikleri zaman sürtünme sebebiyle akkor hâline gelir ve parlak bir iz bırakarak bir iki saniye sonra yanıp tükeneceği ve atmosferden çıkacağı için gözden kaybolur.
Şihab olayının metafizik ilim sahasında vahiy yolu ile daha açık bir tarzda izah edilmiş olduğunu görüyoruz. İslâm âlimlerinin şu noktayı çok önceden belirttiklerini ve âyet ile hadisde Şihab tâbi-ri ile bu noktaya işaret görüldüğünü ifâde etmek isterim. Görünürde vıldjzın düştüğü sanılıyor. Halbuki yıldızın kendisi düşmüyor. Bir ateş parçası alev hâlinde mermi gibi şeytana fırlatılıyor.
Hadîs metninin baş kısmında, Heybetli ilâhi hüküm ve takdir fermanı karşısında korku ve dehşete kapılan meleklerin ürken kuşlar ffibi kanadlannı çırparak birbirine vurdukları belirtildikten sonra;
«Kalblerinden bu korku gidince..."
diye başlıyan fıkra, Sebe sûresinin 23. âyetindeki;
parçadan iktibastır. Müfessirlerin beyanına göre âyetteki nazm-i Celil aynı mâna ile tefsir edilmiş ve başka şekilde de yorumlanmıştır.
Hâzîn tefsirinde bu âyet izah edilirken; bu hadisin baş kısmından bu âyete kadar olan kısmı Tirmizi'den naklen alarak bunun sahih ve hasen olduğunu Tirmizi tarafından belirtildiği ifade ediliyor.
Hadiste bahsi geçen sâhir'in kelime anlamı malûmdur. Kâhin kelimesine gelince; Kâhin : Falcıya

ve bakıcıya denilir.Kehânet de : Kâhinlik ve falcılık san'atma denir. Hadiste belirtildiği gibi İslâmi-yetten önce kâhinler geleceğe âit bâzı şeyleri haber verirler ve kâinatın sırlarına vakıf olduklarını iddia ederlerdi. Resûl-i Ekrem'in «Nübüvvetten sonra artık kâhinlik yoktur.» buyurduğu gibi peygamberimizin gelişi ile gök yüzü şeytanlara yasaklanmış, dolayısı ile eskisi gibi kâhinler şeytanlar vasıtası ile gökten bol bol haber alma imkânını kaybetmişlerdir. Ancak binde bir ihtimal ile, semalara yaklaşan şeytanın kulak hırsızlığı yaparak, çaldığı bir haberi başka bir şeytana, şihab denilen alevle yakılmadan aktarması mümkündür ki; bu da ilâhî bir imtihan olarak izah edilebilir.
Miftâhü'I-Hâce yazarı: Bu hadis şu hususlara delâlet eder, diyor.
-Alîah dilediğine hükmeder, O'nun hükmünü önce Hamele-i arş olan melekler işitir. Sonra sırası ile diğer melekler işitir. Şeytanlar kulak hırsızlığına çıkarlar, bu esnada alevle kovulurlar. Şeytanlar bâzı haberleri çalınca buna ilâveler yaparlar. Şeytanlar bu haberleri yardımcıları durumunda olan kâhinlere ve sâhirlere iletirler. Onlar da bir sürü ilâveler yaparlar. Müs1im'in rivayet ettiği bir hadiste, râvi:
«Yâ Resülallah! Gerçekte kâhinler bize bazı haberleri verirlerdi. Biz de onların verdikleri haberlerin doğru çıktığını görürdük, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna cevaben s
«O hak kelimeyi şeytan çalıp onun kulağına fısıldar. Bu arada yüz yalanı da uydurur», buyurdu.
Miftâhü'1-Hâce, sözlerini şu cümle ile bitiriyor: Hadis, kâhinlere ve sâhirler'e varmayı yasaklıyor. O halde onlara varmak veya onları doğrulamak mubah değildir.»
Bilindiği gibi Ehl-i Sünnet mezhebine göre kâhinleri, gaybe âit söyledikleri sözlerle doğrulamak küfürdür.

195) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radiyallahü anh)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş hususu tebliğ etmek üzere, aramızda ayağa kalkarak (bir konuşma yaptı) ve :
«Şüphesiz Allah uyumaz. Zaten uyku O'nun şanına lâyık değildir. O, Kıst'ı (~ teraziyi) aşağı indirir yukarı kaldırır. Kullarının gündüz amelinden önce gece ameli ve gece amelinden evvel gündüz ameli O'nun katma yükseltilir. O'nun görülmesini perdeliyen hicab nurdur. Eğer Allah o hicabı (perdeyi) açsaydı, celâl ve cemâli, O'nun gördüğü bütün mahlûkatını yakardı», buyurdu. [353]

İzahı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta konuşma yapması, tebliğ buyurduğu hususların önemini dinleyicilerine sezdirmek, herkesin kolaylıkla duymasını sağlamak için olsa gerek. Hutbelerini de bu maksadla ayakta okuduğu malûmdur. Râvî de rivayet ettiği hadisin ehemmiyetini belirtmek için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta hitab buyurduğunu anlatmıştır.
Hadîsin «Allah uyumaz...» fıkrası hakkında Sindi; Çünkü uyku vücûd ve bedendeki organların dinlenmesi içindir. Yorgunluk ve istirahat etmek istiyacı Allah için muhaldir. Zayıflık ve muhtaçlığın bir gereği olan uyku her türlü eksikliklerden münezzeh olan Allah Teâlâ'nın şanına lâyık değildir, diyor.
Hadîsin ikinci fıkrası olan «O, Kıst'ı aşağı...» de ki «Kist» kelimesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır : Kist, lügatta; adalet ve pay demektir.
Kist» kelimesi ile Allah katındaki manevî terazinin murad olduğunu söyleyenler olmuştur. Terazi, bazı maddelerin adaletle taksimine yarayan bir araç olduğu için adalet anlamına gelen Kist kelimesi ile ifade edilmiş olur. Bu yoruma göre fıkranın mânası şöyledir :
«Huzuruna kullarının amelleri yükselen ve katından bütün canlıların rızıkları inen Allah Teâlâ amellere ve erzaka âit mânevi teraziyi indirip kaldırır.» Nasıl ki terazi sahibi eşyayı tartarken elini bir indirir bir kaldırır ve terazinin gözü bir alçalır bir yükselir.»
Kist kelimesi ile adalet terazisinin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Buna göre fıkranın mânası şudur :
Allah mahlûkaü hakkında adalet terazisine göre hüküm ve takdir buyurur. Onun adalet ölçüsü dahilindeki hüküm ve tasarrufları terazi sahibinin, elini indirip kaldırmasına benzer.» Bu yoruma göre Resûlullah bu fıkra iîe Bahmân süresinin 29'uncu âyetinde geçen «Hergün O, yeni bir icad (ve
yaratma) dadır.» nazmına işaret buyurmuş olur. Sindi diyor ki bu yorum bir Önceki fıkraya daha uygun olur. Sanki şöyle buyurul-muş oluyor: «Allah sürekli olarak mülkünde adalet terazisi ile

tasarruf ederken O'nun için uyumak nasıl düşünülebilir?»
Kist kelimesi ile rızık mânasının murad olduğu da söylenmiştir. Çünkü kist kelimesi lügatta nasib ve pay mânasına gelmiştir. Rızık-da kişinin payı ve nasibi olduğuna göre burada rızık mânası kasdedilmiş olabilir. Fıkradaki indirme ve yükselmeden maksad da azaltmak ve çoğaltmaktır. Bu duruma göre fıkranın mânası budur:
«Allah rızkı azaltır ve çoğaltır.»
Metindeki «Kullarının gündüz amelinden önce gece ameli...» fıkrası, kulların gece işledikleri amellerin bekletilmeden sabahla beraber derhal Allah'ın huzuruna çıkarıldığını ve gündüz amellerinin de akşam olur olmaz hemen O'nun katma yükseltildiğini ifade ediyor. Bilindiği gibi kulların işledikleri amelleri, anında Allah görür ve bilir. Meleklerin bu amelleri sabah ve akşam Allah'ın katına arzetme-lerinden gaye her amel karşısında Allah'ın kul için ihsan buyurduğu mükâfatın melekler tarafından öğrenilmesi ve kulun defterinde hıfzedilmesidir.
«O'nun görülmesini perdeleyen hicâb...» cümlesindeki Hicâb; görmek isteyen ile görülmek istenen arasındaki perdeye denir. Burada ise dünyada yaratıkların Allah'ı görmelerine mâni olan şey demektir. Fıkra : Allah'ın görülmesine mâni olan perdenin, hatıra gelen ve bilinen perdeler cinsinden olmadığını belirtiyor ve izzet celâl, azamet ve kibriya nuru, dolayısı ile Allah Teâlâ'nın yaratıkları tarafından görülmediğini, yaratıkların gözlerinin O'na bakabilmek güç ve kabiliyetine sahib olmadığını, bu sebeple Allah Teâlâ'nın, cemâlini yaratıklarına göstermiş olsaydı bakmaya takati olmayan bütün yaratıkların yanıp mahvolmuş olacağını ifade ediyor. İşte gözleri mahveden, kalbleri şaşkına çeviren ve akılları dehşet içine sokan ilâhi hicap ve perde bu nurdur. Bu nur perdesi açılıp gideriî-
seydi Allah'ın azamet ve celâli bütün yaratıkları yakardı. Şöyle de yorum yapanlar vardır:
«Eğer Allah hicab olan nuru izhar edip açığa vursaydı...»

196) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (RadiyallahÜ ank)'âen rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz Allah uyumaz. Zâten uyku O'nun şanına lâyık değildir. O, kıstı, aşağı indirir, yukarı kaldırır. O'nun hicabı nurdur. Eğer Allah o hicabı açsaydı, celâl ve cemâli, O'nun gördüğü her şeyi ya-kardı.>
Sonra (Ebü Musa'dan hadisi rivayet eden) Ebû Ubeyde şu âyeti
« Ateş yerinde olan (Musa'ya) ve ateş etrafında bulunan meleklere bereket verildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah (her türlü eksikliklerden ve ihtiyaçtan) münezzehtir.» (Neml sûresi, âyet 8). [354]

İzahı

Râvi Ebû Ubeyde'nin, bir kısmını okuduğu âyetin tamamının nıeâli ile bir önceki âyet de bununla ilgili olduğu için mealini alalım:
*Bİr zaman Musa (sefere çıkıp yolunu şaşırdığı zaman beraberinde bulunan) ehline şöyle söylemişti s «—Ben gerçekten bir ateş gördünii Size ondan (ateşin yanında bulunanlardan yolumuz hakkında) bir haber getireceğim. Yahud parlak bir ateş koru getireceğim. Umulur ki, siz ateş yakar ısınırsınız.»
Musa, o ateşin yanına varınca ona şöyle nida edildi: *— Ateş yerinde olan Musa'ya ve etrafında bulunan meleklere bereket verildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah (bütün noksanlıklardan) münezzeh tir.»(Neml sûresi, âyet 7, 8)
Bu hadîsin metni bir öncekinin metninin aynidir. Yalnız bir öncekinde bulunan ve kulların amellerinin Allah katına yükseldiğini ifade eden fıkra bunda mevcut değildir. Bir de görüldüğü gibi burda Ebû Ubeyde' nin Nemi sûresinin 8'inci âyetini kısmen okuduğu rivayet edilmiş ise de bu husus diğer rivayette yoktur. Hadisin senedindeki râvîlerin çoğu ayni zatlardır. Ancak burada'bulunan Veki' ve El-Mes'ûdi yerine orada Ebü Muâviye ve El-A'meş adlı râviler mevcuttur. Allah cümlesinden râzi olsun.

197) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)den Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve, Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
Allah'ın ikram hazinesi doludur. Hiçbir (harama veya başka) şey onu eksiltmez. O, gece gündüz devamlı akar. O'nun kudret elinde de Kist (= terazi, rızık) vardır. Yükseltir, alçaltır. Resûl-i Ek-rem (sözüne devamla) buyurdu ki.
Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günden beri infâk ve ihsan buyurduğu nimetlerin mahiyetini ve

miktarını bana bildirebilir misin? Şüphesiz O'nun harcamış olduğu meblağ kudret elinde ve hazînesinde bulunan nimetlerden hiç bir şey eksiltmemiştir.» [355]

İzahı

Hadisin metninde geçen Yemin kelimesinin lügat mânası el demektir.Burada onunla nimet veya hazinenin murad olduğu rivayet edilmiştir.Keza hadiste geçen Yed de lügatta el manasınadır.Fakat o da Yemin gibi mecazi mânada kullanılmıştır.Daha evvel de belirttiğim gibi nasslarda geçen ve lügat mânası itibari ile Allah için muhal olan kelimelere iman ederiz, akıl ile çözümüne girişmeyiz. Allah, bununla ne kasdettiğini daha iyi bilir, deriz. Veyahut te'vil ehlinin yorumlarına katılırız.Örneğin el ile nimet, hazine veya kudret muraddır, denilmiştir.
Bu hadîste geçen kist kelimesi yine adalet ve rızık mânasına yorumlanabilir.Mizan kelimesi, kıst'ın adalet mânasına alınmasını te'yid eder. înfâk kelimesi ise rızık mânası ihtimaline kuvvet kazandırır.

198) Abdullah bin Ömer (Radiyalalhü ankümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) minber üstünde şöyle buyururken, işittim, demiştir :
«Cebbar (olan Allah kıyamet günü mülkü olan) gökleri ve yeri (kudret) eline (şöyle) alır.» Hâvi Abdullah bin Ömer dedi ki: Resûlullah böyle buyururken elinin parmaklarını kapadı sonra da parmaklarını açıp kapatmaya başladı.
(Resûlullah sözlerine devamla şöyle buyurdu) : «Sonra Allah buyuracak ki, Cebbar olan, ancak benim. Hani (dünyadaki) Cebbarlar nerede? Hani mütekebbirler nerede?»
Râvi Abdullah dedi ki: Resûlullah bu konuşmasını yaparken sa-
gına ve soluna eğiliyordu. Hattâ baktım minber, altından yukarısına kadar öyle bir derecede sallanıyordu ki ben artık minber Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber düşecek mi? diye endişelendim. [356]

İzahı

Müslim «Kitâb-u SıfâtiT-Münâfikîn» bölümünün «Sıfatü'1-Kıyâme» babında bn hadîsi, kısmen değişik lâfızlarla rivayet etmiştir. Aynı mânayı ifade eden bir kaç hadis daha orada rivayet edilmiştir.
Müs1im'in Şarihî Nevevî'nin Bağavi'den naklen beyân ettiğine göre, Resûlullah'ın bu hitabeti esnafında (mübarek) parmaklarını açıp kapaması, Allah Teâlâ'nın yaratıkları dağıttıktan sonra toplamasının O'nun için ne kadar kolay ve basit olduğunu tasvir etmesi gayesi iledir. Hâşâ insan eline ve parmağına benziyen bir organın Allah için tasvir edilmesi gayesi düşünülemez. Minberin sallanmasına gelince; Resûlullah'ın hareketi, sağa, sola eğilmesi ve yaptığı işaretler dolayısı ile minber de hareket etmiş olabilir. Bununla beraber Resûlullah'ın buyurduğu hitabetin verdiği mehabet dolayısı ile ve bir mucize mahiyetinde minberin sallanmış olması da muhtemeldir. Bu ve benzeri hâdiselerde çözümü bizce müşkil olan ve hattâ imkânsız görülen kelimeler ile Resûlullah'ın ne mânayı kasdet-tiğini ancak Allah bilir. Biz Allah'a ve sıfatlarına iman ederiz. Ne O'nu bir şeye ne de bir şeyi O'na benzetiriz. Resûlullah'ın buyurduğu sabit olan her şey haktır, doğrudur. O'nun buyurduklarından bildiklerimiz olursa bu bilgi Allah'ın bir lütfudur. Meçhulümüz kalan kısım ise; biz ona inanır ve ilmini Allah'a havale ederiz.[357]
Sindi de bu hadîsin haşiyesinde, Bağavî' nin «Şerhü'sSün-ne» adlı kitabında şöyle söylediğini nakleder :
«Kur'an ve hadislerde Allah Teâlâ'nın sıfatları hakkında vârid olan: nefis, yüz, göz, parmak, el, ayak, varmak, gelmek, semâya inmek arş üstünde karar kıimak, gülmek, ferahlanmak ve benzeri kelimeler, nasslarla sabit olan, Allah'a âit bir takım sıfatlardır. Bu sebeple bunlara iman etmek, te'vili yoluna gitmeden, yaratıklara ben-zetmeksizin ve olduğu gibi kabul etmek gerekir ve Allah'ın zâtı yaratıklardan hiç bîr varlığa benzemediği gibi O'nun hiç bir sıfatının da her hangi bir yaratığın sıfatlarına benzemediğini itikad etmek vaciptir. Nitekim;
«Hiç bir şey Allah'a, benzemez ve O, işitici ve görücüdür» buyurulmuştur.[358] Ümmetin selefi ve hadis âlimleri bu görüşü benimsemişler; bu sıfatlar hakkında temsil ve te'vilden kaçınmışlar ve bunun ilmini Allah'a havale etmişlerdir. Allah Teâlâ da ilimde otorite olanların bu durumu A1-imrân sûresinin 7'nci âyetinde şöyle haber veriyor:
= İlimde kökleşmiş olan kimseler ise: «Biz ona (mânası anlaşılmayan müteşabihe) inandık; açık

ve kapalı bütün âyetler Rabbi-miz tarafındandır, derler...»
Süfyân bin Uyeyne de: Kur'an'da Allah Teâlâ'nın, kendi zatı için buyurduğu bütün sıfatlarının tefsiri onu okumak ve üzerinde susmaktır. Allah ve Resulünden başka hiç kimse onları tefsire yetkili değildir, demiştir
Adamın biri, İmam Mâlik bin Enes (Radiyallahü anhümâVe: âyetindeki «Istiva»nın nasıl olduğunu sordu. İmam hazretleri:
— İstiva (= oturmak, karar kılmak gibi) lügat mânaları bakımından meçhul değildir. Âyetteki istivanın keyfiyeti akıl ile çözülemez, ona iman etmek gerekir, onu soruşturmak bid'attır. Ben seni ancak sapık olarak görürüm, diye cevap verdi ve meclisinden çıkarılmasını emretti.
Velîd bin Müslim demiştir ki: Ben İmam Ev-zâî'ye, Süfyân bin Üyeyne'ye ve İmam Mâlik'e Allah'ın sıfatlarına ve Allah'ı görmeye dâir vârid olan bu hadisleri sordum. Onlardan şu cevabı aldım : «Keyfiyetlerini düşünmeden on-ian olduğu gibi ikrar ve kabul ediniz.»
Zührî'de : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak tebliğe m&murdur. Biz de teslim ve kabule memuruz, demiştir.[359]
Cebbar: îbn-i Abbâs (Radiyallahü anh)'e göre azametli ve yüce, demektir. Bâzılarına göre de, kulların hallerini ve ihtiyaçlarını düzeltendir, demişlerdir.Bir de Cebbar; dilediği her şeyi yapan ve hiç bir kuvvet tarafından engellenemeyen, diye tarif edilmiştir. Hangi şekilde tarif edilirse edilsin bu vasıf Allah'a mahsustur, O'na lâyıktır. Kulun böyle bir vasıf taşımaya kalkışması, gülünçtür.
Mütekebbir: Azamet, ululuk, büyüklük sahibi olduğunu açıklıyan, demektir. Bu hal kul için mezraumdur. Fakat her türlü eksiklikten münezzeh olan ve yücelik ile ululuğun bütün vasıflarına sahip olan Allah Teâlâ için övgüye lâyıktır.

199) En-Nevvâs[360] bin Sem'ân El-Kilâbî (Radiyallakü ank)'âzn rivayet edildiğine göre kendisi:Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Her kalb ancak Rahmân'ın parmaklarından iki parmak arasındadır.Eğer dilerse (hak üzerinde) durdurur ve şayet dilerse saptırır.»
(Râvî en-Nevvâs devamla:) ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dua ederdi, (demiştir) -.
«Ey kalbleri (dilediği üzerinde) sabit kılan Allah! Kalblerimizi dinin (olan İslâmiyet) üzerinde sabit kıl.»
(Râvi bundan sonra da) Resûlullah şöyle buyurdu, demiştir:
«Terazi Rahmân'ın elindedir. Kıyamet gününe kadar bazı kavimleri yükseltir, diğer bir kısım kavimleri de alçaltır.[361]

İzahı

Hadiste geçen parmak, el ve terazi kelimeleri hakkında bundan önceki 195 -198 nolu hadislerin izahında gerekli malûmatı verdim. Burada tekrar edilmesine mahal yoktur. Kalbin hidayetten dalâlete ve dalâletten hidayete döndürülme sinin Allah için çok basit olduğunu ve iman hali olsun küfür hali olsun her an değişebildiğim belirtmek İçin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Kalb Rahmân'ın iki parmağı arasındadır» şeklindeki tabiri kullanmıştır.. Mü'min kişinin mağrur olmaması gereği hadisten anlaşılıyor. Hele Resûl Ekrem'in en yüce mertebeyi ihraz ettiği halde kalbinin İslâmiyet üzerinde sabit kılınması duasına devam etmiş olması, kişinin mağrur olmasının nasıl bir akılsızlık olduğunu açıkça gösteriyor. Allah cümlemizi Resûl-i Ekrem'in yapmış olduğu duâ'nm şümulüne girenlerden eylesin, âmîn.

200) Ebû Saâd-i Hudrî (Radiyallahü anh)'den, ResûiuÜah (Sallaf-lahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: -
«Allah,'şu üç şeye şüphesiz yönelir, çok râzi olur: Namazda (teşkil edilen) saffa, geceleyin namaza duran adama ve cihâd eden kimseye.»
(Râvi dedi ki: Kanâatıma göre cihad eden kimse ile ilgili olarak) Resûlullah «Ordunun arkasında (ötesinde...)» kaydını koştu.[362]

İzahı

Hadîsin metninde geçen «Dıhk = gülmek» kelimesi daha önce geçen hadislerin izahında

belirttiğim gibi lügat mânasına olmayıp yönülme ve rızâ ile yorumlanır. Hadis, mü'minlerin cemaatla namaz
kılarken teşkil ve tanzim ettikleri saffın, gece namazına kalkmanın ilâhî rizâ ve teveccühe vesile olduğunu belirtiyor. Bir de savaşta zafer kazanıldığı halde ordunun arkasında (yani ötesinde) hâlâ çarpışan mücahidin halinin de Allah Teâlâ'nm rızasına vesile olduğu bildiriliyor. Râvî hadîsin metninde «Ordunun arkasında» kaydının bulunduğunu kesinlikle hatırlamadığı için kanaatımca bu kayıt vardır, diyor. Şayet bu kayıt varsa; mânası demin belirttiğim gibidir. İlk bakışta sanıldığı gibi savaş yapılırken ordunun arkasında kalıp orada savaşmaya yeltenen demek değildir. Bilindiği gibi bu hal takdiri değil, tekdiri muciptir.
Zevâid müellifi, bu hadisin isnadının sıhhati hususunda itiraz olduğunu şöyle belirtiyor : Çünkü râvîlerden Mücâ Iid'in rivayet ettiği hadislerin genellikle mahfuz olmadığı İbn-i Adî tarafından ifade edilmiştir.Yine seneddeki râvîlerden Abdullah bin İsmâi1'in durumunun meçhul olduğu Ebû Hatim ve Zehebî tarafından beyan edilmiştir.

201) Câbir bin Abdİllah (Radiyallahü anh)'âen şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hac mevsiminde (Mekke'ye Qe" şitli yerlerden gelen) insanlara kendisini takdim ederek :
«Beni kavmine götürecek kimse yok mu? Çünkü gerçekte Kureyş beni, Rabbimin kelâmını tebliğ etmekten alıkoymak istediler», buyururdu.[363]

İzahı

Mekke müşriklerinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve O'na iman edenlere reva gördükleri eziyete ve îslâmiye-tin yayılmasını engelleyici hareketlerine âit bilgiler cildleri doldurur.
Mekke müşriklerinin hakkı kabul etmelerinden ümidini kesen Resûl-i Ekrem, Hac münâsebetiyle etraftan gelen halkla görüşüyor, Resul olduğunu bildiriyor ve onları imana davet ediyordu. Islâmi-yetin Mekke'de gelişmesinin güçlüğünü de bilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin dışında müsâid bir yerin temini ve bir kavmin yardımını sağlamak için hadiste belir-tilen arzusunu açıklıyordu. Nihayet Medine-i Münvvere1-den gelen mübarek zâtlar ile meşhur Akabe görüşmeleri başlamış oluyor Bu görüşme isteği, görüşmelerin başlaması, safhaları ve ha-yırlı sonucu Siyer kitaplarında izah edilmiştir. Burada izah edecek değilim.
Sindi diyor ki; hadis Allah'ın Mütekellim konuşmacı vasfına sahip olduğuna ve Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelâmı olduğuna delâlet eder, diyor.

202) Ebü'd-Derdâ' (Radiyallahü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaUallahii Aleyhi ve Set/em), Allah Teâlâ'nm;Her gün Allah yeni bir icaddadır.[364] buyruğu hakkında şöyle buyurdu :
«Bir günahı örtmesi, bir üzüntüyü gidermesi, bir kavmi yükseltmesi ve bir kavmi alçaltması O'nun (yeni yeni) icadlarındandır.[365]

İzahı

Hadîste anılan âyetin iniş sebebi tefsir kitablarmda şöyle anlatılıyor :
Yahudiler, Allah Teâlâ'nın Cumartesi günü hiç bir emir ve hüküm vermez olduğunu iddia ediyorlar idi. Âyet onların bu iddialarını red etmek üzere nazil olmuştur.
Medârikü't-Tenzîl tefsirinde nakledildiğine göre Resûl-i Ekrem, bu âyeti bir ara okuyunca Ona: Allah'ın her gün yaptığı yeni icad nedir? diye sorulmuş, Resûlullah da bu hadisi buyurmuştur.
Süfyân İbn-i Uyeyne de: Bütün zaman Allah yanında iki günden ibarettir. Dünyanın devam ettiği süre bir gün sayılır. Diğer gün de âhiret günüdür. Dünya günü Allah Teâlâ'nın Şe'niİ = icadı emir ve yasak kuralları koymak, halkı imtihan etmek, ihya etmek, öldürmek, ikramda bulunmak, ikramını kısmaktır. Âhi-retteki şe'n'i = icadı ise kullarını hesaba çekmek, cehennemlikleri cezalandırmak, Cennetlik olanları mükâfatlandırmaktır, demiştir. Tefsir kitablarının bu âyet ile ilgili izahları uzundur. Biz bu kadarı ile iktifa edelim. [366]

14 — İyi Veya Fena Çığır Açanların Beyanı Babıdır

203) Cerîr (bin Abdillah) (Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim iyi bir çığır açar da o çığıra gidilirse ona, açtığı çığırın sevabı verileceği gibi o yolda gidenlerin sevabının bir misli de verilecek ve bu (adam), onların sevablarmdan bir şey eksiltmiyecektir.
Kim kötü bir çığır açarsa ona da, açtığı çığırın günahı yükletileceği gibi o yolda gidenlerin günahlarının bir katı da yükletilecek ve bu (adam), onların günahlarını eksiltmiyecektir.»

204) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Bir (fakir) adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm yanına geldi. Resûlulah da ona yardım etmek üzere (sahâbîleri) teşvik etti. Bunun üzerine bîr sahâbî:
— Benim yanımda şöyle şöyle mal vardır, dedi (ve o malları getirip adama verdi.)
Râvi (Ebû Hüreyre) dedi ki: Bunun üzerine mecliste bulunan herkes az çok bir şeyler sadaka olarak adama verdi. Bundan hemen sonra Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim hayırlı bir iş yaparak (örnek olur) ve halk tarafından o hayırh iş yapılırsa, ona yaptığı işin sevabı tam olarak verileceği gibi o hayırlı işi yapan insanların sevapların (çeşitlerin) den de verilecek ve bu (adam), onların sevablarmdan bir şey eksiltmiyecektir. Kim fena bir çığır açar da o çığırda gidilirse ona da açtığı çığırın günahı tam olarak yükletileceği gibi o yolda gidenlerin günahların (çeşitlerin) den de yükletilecek ve bu (adam), onların günahlarından bir şey eksiltmiyecektir.[367]

205) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Her hangi bir dâvetçi (insanları) dalâlete çağırır da ona uyulursa şüphesiz, dâvetine icabetle ona uyanların günahlarının bir misli kendisine verilecektir. Ve bu (adam), uyan insanların günahlarından bir şey eksiltmiyecektir. Her hangi bir dâvetçi (insanları) hidâyete çağırır da ona uyulursa, uyan insanların sevablarınm bir misli şüphesiz ona verilecek ve bu (adam), uyanların sevablarından bir şey eksiltmiyecektir.[368]

206) Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'öen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
«Kim, hidâyete çağrıda bulunursa, kendisine uyanların sevabla-nnın bir katı ona verilecek ve bu (adam), uyanların sevablarından bir şey eksiltmiyecektir.Kim de dalâlete davet ederse, kendisine tâbi olanların günahlarının bir misli ona verilecek ve bu (adam), tâbi olanların günahlarından bir şey eksiltmiyecektir.»

207) Ebû Cuhayfe [369] (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre, Resûlulah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim iyi bir çığır açar ve kendisinden sonra o çığırda gidilirse ona, kendisinin sevabı verileceği gibi, açtığı çığırda giden insanların sevablarından hiç bir şey eksiltmeden o scvabların bir katı da verilecektir. Kini de kötü bir çığır açar ve kendisinden sonra o çığırda gidilirse, ona kendisinin günahı yükletileceği gibi, açtığı yolda gidenlerin günahlarından hiç bir şey eksiltmeden o günahların bir misli de yükletüecektir.[370]

208) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)x\en rivayet eri ildiğine göre.Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Her hangi bir şeye çağıran her dâvetçi kıyamet günü durdurularak (dünyada) davet ettiği şeye olan çağrısını sürdürecektir. Yalnız bir adamı davet etmiş olsa bile kişinin durumu böyle olacaktır.[371]

Bu Babdaki Hadislerin İzahı

Bu babta geçen ilk beş hadisin sened ve metinleri ayrı ise de mâ naları bir birini teyid eder mahiyettedir. Nitekim Sindi şöyle diyor:
«Râvilerinden Sa'd bin Sinan'in zayıflığı nedeni ile (205 nolu) hadise ait senedin, keza râvî İsrâî1'in zayıflığı do-layısı ile (207 nolu) hadisin senedinin zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiş ise

de aynı mânayı ifade eden sahih hadisler, senedleri zayıf olan hadislerin metinlerinin kuvvetli olduğuna delâlet ederler.»
Müslim, «İlim» kitabının bir babında, buradaki 206 nolu hadîsi yine Ebû Hüreyre' den ve kısmen değişik bir sened ile rivayet etmiştir. Ayrıca râvî Cerîr bin Abdillah' tan ri vâyel ettiği hadisin metni burada rivayet edilen 203 nolu metinden daha geniştir. Mâna bakımından da 203, 204 ve 207 nolu hadislerin metinlerini teyid ediyor.
Hadîslerde geçen «İyi çığır ve «Kötü çığır»m, tesbit ve tayini hususundaki ölçü İslâmî esaslardır. Başka bir ölçü düşünülemez. $er-i Şerifin iyi saydığı şeyler iyi kabul edildiği gibi kötü saydığı şeyler de kötü kabul edilir.
Müs1im'in Sarihi Nevevi:«Bu hadisler, iyi işleri ya pıp güzel çığır açmanın müstehab olduğunu ve kötü işler yapıp fena çığır açmanın da yasak ve haram olduğunu açıkça belirtmektedirler. Keza iyi bir çığır açan kimsenin, kıyamet gününe kadar o çığırda yürüyen bütün insanların kazanacakları sevabın bir mislini alacağını ve kötü bir çığır açan kişinin de, kıyamet gününe kadar o yolda giden bütün insanların boyladıklan günahların bir katını sırtlıyacağım sarahaten bildiriyor. Keza hidayete çağıran adam, kendisine uyan insanların elde ettikleri sevabın bir mislini kazanır.Dalâlete davet eden şahıs da, kendisine uyan insanların yüklendikleri günahların bir katını yüklenmiş olur.Kişinin kılavuzluk ettiği hidavet veya dalâlet yolu ister daha önco açılmış olsun ister ilk olarak o kişi tarafından açılmış olsun farketmez. Kişi, ettiği kılavuzluk dolayısı ile anılan büyük sevab veya büyük günah almış olur.
Hadislerde bahsedilen çığır açma veya kılavuzluk etme mes'elesi muayyen bir sahaya mahsus değildir.Bu durum iman, ibâdet, ahlâk, eğitim, öğretim vesair alanlarda da olabilir», demiştir. [372]

208 nolu hadisin metninde «Her hangi bir şeye çağıran...» tabirinin zahirine göre; çağrılan yol iyi de olabilir fena da olabilir. Fakat cümlenin son kısmı olan «Kıyamet günü durdurulacak...» tabiri bu hadisin fena yola davet edenlere âit olduğuna işaret eder, ka-naatındayım. Çünkü kıyamet günü durdurmak, tevkif etmek, hapsetmek işlemi sorguya çekilenler hakkında uygulanır.Nitekim bu hadîste durdurma mânasını ifade eden fiilinin masdarmdan alınma fiillerin kullanıldığı ve aşağıya mealleri yazılı âyetler kâfirler hakkındadır:
«Ve onları ateşin üzerinde durdurulup da:«Eyvah bize ne olurdu bir geriye çevrilseydik ki, Rabbimizin âyetlerini tekzib etmeseydik ve mü'minlerden olsaydık» dedikleri zaman bir görecek olsan.» (En'âm sûresi, âyet 27)
«Ve kafir olanlar dediler ki: Elbette biz ne Kur'an'a inanırız ve ne de O'nun önündekine. Eğer o zalimleri, Rablerinin huzurunda tevkif edilmiş oldukları zaman görecek olsan...» (Sebe' sûresi, âyet 31)
«Ve o müşrikleri tevkif ediniz (durdurunuz). Şüphesiz onlar sorguya çekilecek kimselerdir.» (Saffât sûresi, âyet 24)
Bu âyetlerde geçen : durduruldular, durdurulmuş olanlar, onları durdurunuz* fiillerin hadisde geçen «durduruldu» fiili gibi = «durdurmak» masdarından alınmadır.
Saffât sûresinin 24'üncü âyetinin açıklaması bahsinde Hâzin tefsirinde Tirmizi'den naklen bu hadis alınırken, Tirmizi'nin Enes'ten olan rivayetine göre, Resûlullah'm, hadisi buyurduktan sonra bu âyeti okuduğu da ifade ediliyor. Bu rivayette hadîsin, kötü yola çağıranlar hakkında olduğu görüşünü teyid edi yor. Mamafih hadisin iyi yola davet edenlere şümulü de muhtemeldir. Böyle olunca iyi yola davet eden kimselerin ise; bu yüce ve şerefli hizmetlerinden dolayı mahşer halkına tanıtılmaları ve ulvî çalışmalarını temsil etmeleri maksadı ile durmalarına ve davetlerini tekrarlamalarına izin verilecek şeklinde hadisin yorumlanması akıldan uzak değildir.
Kötü yola davet edenlerin durdurulmaları mahşerde olabildiği gibi Cehennemde de olabilir.Ancak yukarıda belirttiğimiz Tirmizi'-nin Enes'ten olan rivayetine göre hadisin bitiminde Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Saffât sûresinin 24'üncü âyetini okumuştur.Bu âyet mahşerdeki durdurmaya âit olduğuna göre hadisteki durdurma ile mahşerdeki durdurma kasdedilmiş olur. [373]

15 — İhmal Edilen Bir Sünneti İhya Edenin Beyânı Babı

209) Amr İbn-i Avf El-Müzenî[374] (Radiyallahü a»/r)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim benim bir sünnetimi ihya ederek insanların onunla amel et-meîerine vesile olursa, o insanların kazanacağı sevabîardan hiç bir şey eksiltmeden onların sevablarının bir katını almış

olacaktır. Kim de bir bid'at icad ederek onunla amel edilmesine vesile olursa, o bid'at ile amel edenlerin yüklenecekleri günahlardan hiç bir şey eksiltmeden onların günahlarının bir katını yüklenmiş olacaktır.

210) Amr İbn-i Avf (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre Resûkülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Kim benden sonra ihmal edilmiş ol&n bir sünnetimi ihya ederse, o sünnetle amel eden insanların sevablarmdan hiç bir şey eksiltmeden onların sevablarının bir mislini şüphesiz almış olacaktır. Kim de Allah ve Resulünün râzi olmadıkları bir bid'atı İcad ederse o bid'at ile amel eden insanların günahlarından hiç bir şey eksiltmeden onların günahlarının bir mislini yüklenmiş olacaktır.» [375]

İki Hadîsin İzahı

Lâfız bakımından bir birine çok benziyen bu hadislerin ifade ettikleri mâna ve hüküm aynidir. Senedlerine gelince: îlk hadisin senedinde Ebû Bekir bin Ebî Şeybe ve Zeyd bin E1-Hubâb,diğerin senedinde bunlara karşılık Muhammed bin Yahya ve İsmail bin Uveys bulunur. Sened-lerdeki diğer râvîler aynidir. Hadisin metninin kuvvetini belirtmek için müellif iki senedi de zikretmiştir.
Hadîslerde geçen «Sünnet»den maksad, Sindi ve «Miftâhü'l-Hâce.'de naklen beyan edildiği gibi Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in va'zetmiş olduğu hükümlerdir. Fitre, zekâtı gibi farz ibâdetler ve bayram namazı, vakit namazlarını cemaatla kılmak, namaz dışında Kur'an okumak, ilmi çalışma ve benzeri farz olmayan ibâdetler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından konulmuş hükümler olduğu için hepsi Sünnet»in şümulüne girei. Şu halde burdaki «Sünnet» farz ve vâcib'in dışında kalan ibâdet demek değildir.
Hadîste geçen «Sünnetin ihyası* Resûlullah tarafından konulmuş olan hükümler ile amel etmek, bunları nefsinde tatbik etmek ve insanların bu hükümlerle amel etmelerini gerçekleştirmek için gerekli tahrik ve teşvikte bulunmak, demektir.
Metindeki «Bid'at»dan maksad ise şer-i şerifin esaslarına aykırı düşen söz, fiil ve hareketlerdir. Bid'at bu mânaya yorumlandığı takdirde:Allah ve Resulünün râzi olmadığı bid'at...» tâbiri bidatin takbihi için kullanılmıştır, denilir. Çünkü îslâmiyetin esaslarına ters düşen bid'atlardan Allah ve Resulünün râzi olduğu bir bid'at düşünülemez.
Şayet Bid'at: îslâmi esaslara ters düşsün, düşmesin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra ihdas edilen şeydir, diye tarif ediHrse o zaman «Allah ve Resulünün râzi olmadığı...» tabiri takbih için değil, tahsis içindir. Yâni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ihdas edilen bid'atlar arasında ilmî eserlerin yazılması, okulların açılması gibi Allah ve Resulünün râzî oldukları bir çeşit bid'atın bulunduğuna hadis işaret etmiş olur.
«Bid'at» ile ilgili geniş izahat 45 nolu hadîsin açıklaması bahsinde verildi. Oraya müracaat edilebiilr. [376]

16 — Kur'an-I Öğrenen Ve Öğretenin Faziletinin Beyânı Babı

211) Osman bin Affân (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«(Şu'be'nin rivayetine göre) Sizin en hayırlınız, (Süfyan'ın rivayetine göre ise) sizin en faziletliniz Kur'an-ı öğrenen ve Öğretendir.»

212) (Yine) Osman bin Affân (Radiyallahü anh)'dent Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Seüem)'m :
«Sizin en faziletliniz Kur'an-ı öğrenen ve öğretendir» buyurduğu rivayet edilmiştir.
213) Sa'd bin Ebî Vakkas (Radiyallahü ank)'âen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu dediği rivayet edilmiştir:
«Sizin en hayırlılarınız Kur'an-ı öğrenenler ve öğretenlerdir.» (Seneddeki bir râvî) dedi ki ve (Bana hadisi rivayet eden zat) eli-ntf tuttu ve beni bu oturduğum (Kur'an öğretme) mevkiine oturttu, Kur'an okutuyorum.[377]

Bu Üç Hadîsin İzahı

Birinci hadisin senedindeki râvilerden Yahya bin Sâid E1-Kattan,iki zattan rivayette bulunmuştur : Şu'be' den
aldığı rivayette hadisin metni: «Sizin en hayırlısınız...» diye başlar. Süf yan' dan aldığı rivayette ise metin: «Sizin en faziletliniz...» şeklinde başlar. Bu husus hadisin rivayetinde belirtildiği için biz de parentez içi ifadelerle durumu belirttik.
Son hadiste Resûlullah'ın buyruğu bittikten sonraki sözün hangi râviye ait olduğu belirtilmemiştir.Eldeki îbn-i Mâceh «Sünen* nüshasının dip notunda Muhammed Fuad Abdül-Baki: Bu sözün râvî Asım bin Behdele'ye âit olması umulur. Çünkü kendisi zamanının Kur'an okuyucularının imamı idi.Fıkranın mânası da şöyle olur: Mus'ab bin Sa'd elimi tutup beni Kur'an öğreticiliği mevkiine oturttu» demiştir.
Buharî «Fadâilü'l-Kur'an» kitabının 21'nci babında ilk iki metni yine Osman bin Affân (Radiyallahü anhVden rivayet etmiştir. Senedlerindeki râvilerine bir kısmı burdaki râvilerdir.
Hadisler Kur'ân-ı Kerim'i öğrenmenin ve öğretmenin faziletini beyan ederek bu ulvi hizmeti ifa eden kimsenin en hayırlı ve faziletli insanlardan olduğunu ifade ediyor.Çünkü böyle bir mü'min hem kendi nefsini hem de başkalarını olgunlaştırıyor.Kendisi yararlanıyor, halkı da yararlandırıyor.
Bir soru hatıra gelebilir:Hadîslerin zahirine göre Kur'an öğrenimi ve öğretimi ile iştigal edenler en hayırlı ve en faziletli insanlardır.Bu duruma göre bunlar fıkıh ilminin öğrenim ve öğretimi ile meşgul olanlardan daha mı üstündürler?
Cevab: Hayır. Fıkıhçı bir kimse Kurrâ' olanlardan üstüı tdür.Bu hadislerdeki muhatablar Sahâbilerdir.Ashâb-ı kiram ise fıkı.hçı idiler.Şu halde hadisten alınan netice şudur:Fıkıh bilgisi yanında kıraatla da iştigal eden kimseler daha hayırlı ve faziletlidirler.Buhari'nin şerhi Kastalâni bu soru ve cevabı belirttikten sonra şöyle sö.yler:
« Kur'an öğrenmek ve öğretmekle meşgul olan kimse, cihad eden veya cephede nöbet bekleyen veyahut mârufu emredip münkeri meneden kimseler gibi ağır ve tehlikeli yükler altına girenlerden üstün mü? diye sorulsa buna cevaben denilecek ki: Bu hususta ölçü yararlı olmaktır. Hangisi cemiyete daha çok yararlı olursa o daha hayırlıdır. Diğer bir açıdan şunu da belirtelim ki kanaatımca hadislerden kasdedilen mâna Kur'an-ı öğrenmek ve öğretmekle meşgul olan kimsenin en hayırlı ve en faziletli insan olduğunu belirtmek değildir.Gaye böyle bir kimsenin en hayırlı ve en faziletli insanlardan sayıldığını belirtmektir.
Hadisler Kur'an öğretimini teşvik eder.İbn-i Ebi Davud'un rivayetine göre Sevri'ye cihad ile Kur'an öğretiminden hangisinin daha sevab olduğu sorulduğunda, Sevri, Kur'an öğretimini tercih etmiştir.»

214) Ebû Musa el-Eş'ârî (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kur'an okumayı îtiyad eden (ve onunla amel eden) mü'minin durumu turunç (meyvesi) durumu gibidir. Tadı güzel, kokusu güzeldir. Kur'an okumayı îtiyad etmiyen (fakat onunla amel eden) mü'minin hali de hurmanın haline benzer. Tadı güzel, fakat kokusu yoktur. Kur'an okuyan münafığın vaziyeti de reyhâne (fesleğen otu)nun vaziyeti gibidir. Kokusu güzel fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münafığın hali de Ebû Cehil karpuzunun haline benzer, tadı acı, kokusu da yoktur.» [378]

İzahı

Buharı bu hadisi, bundan önceki hadislerle beraber «Fedâ-ilü'I-Kur'ân» kitabının 21'inci babında zikretmiş, ayrıca «Tevhid» kitabında da rivayet etmiştir.Müslim «Namaz» bahsinde, Ebû Dâvud Edeb bölümünde,Tirmizi Emsal bahsinde ve Nesâi de «Velîme» bahsinde rivayet etmişlerdir.Hadis,Kur'an okumaya devam eden mü'minin faziletini beyan etmektedir. Hadîsin bir özelliği de Tabii olan Katâde ' nin Sahâbîlerden Enes b.Mâlik' ten, O'nun da yine bir sahâbî olan Ebû Musa (Ra-diyallahü anhüm)'den rivayet etmiş olmasıdır.
Hadîste iman, güzel tada benzetilmiştir. Çünkü iman derûni bir hayırdır, herkes onun halavetini açıkça duymaz. Kur'an okuyuşu da güzel kokuya benzetilmiştir. Çünkü Kur'an'ı işiten herkes faydalanır, onun güzelliklerini her işitici duyar.
Parentez içindeki amel etme kaydı Buharı' nin bir rivayetinden alınmıştır.

215) Enes bin Mâlik (Radiyallahü ankyden Resûlullah (Sallaîlakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Şüphesiz insanlardan Allah'a yakın olanlar vardır.» Sahâbiler: — Yâ Resûlallah! Allah'a yakın

insanlar kimlerdir? diye sordular. Resûlulah:
«Onlar Kur'an ehli, Allah ehli ve Allah'ın has kullarıdır.» buyurdu. [379]

İzahı

Hadîsin baş kısmı Allah'a yakınlık bakımından insanların ayni derecede bulunmadıklarına ve bâzı kimselerin O'na yakın olduğuna delâlet ediyor. Tab'ii bu yakınlık maddî değil, manevîdir. Bundan maksad Allah'ın rızâsına, sevgisine, lütuf ve rahmetine yakınlıktır. Sahâbîlerin sorusuna cevap olan hadisin son kısmı da Aîlaha yakın olan zatların Kur'an ehli ve Allah ehli olduğu bildiriliyor.Kur'an ehlinden murad :Kur'an-ı Kerim'i hıfzedip gece gündüz tilâvet eden ve onun hükümleri ile amel eden ihlâsh nıü'minlerdir. Allah ehlinden maksad ise: Allah Teâlâ'nm velîleri ve has kullarıdır.

216) Ali bin Ebî Tâlib (Radiyallakü anhyden rivayet edildiğine çöre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah, Kur'an'ı okuyup hıfzeden kimseyi Cennet'e idhal eder ve Cehennem'e kesinlikle müstahak olan ev halkından on kişi hakkında şefaat etmesini kabul eder.» [380]

İzahı

Bu hadis Kur'ân-ı Kerira'i okuyup hıfzetmenin fazi-letin beyân ediyor.Böyle bir mü'min'in Cennetle mükâfatlandın-lacağı gibi onun aile efradından Cehennem azabına kesinlikle müstahak olmuş olan on kişi için yapacağı şefaatin Allah tarafından kabul buyurulacağmı müjdeliyor.Ancak şu var ki; Kur'an'ı okuyup hıfzetmekle beraber onunla amel etmek, emir ve yasaklarına riâyet etmek şartı da hatırdan uzak tutulmamalıdır. Bu şart olmayınca,Kur'an'ı okuyup hıfzetmek ile bu ve benzeri hadisler ile va'd edilen mükâfatlara pek kavuşulamaz.
Hadîsteki: «Cennet'e idhal eder» fıkrasından maksad Cehenneme girmeden Cennetlik kılmaktır. Aksi takdirde bilindiği gibi zerre miktarı imanı olan herkes netice itibarı ile Cennet'e girecektir.
Metindeki-. «Cehennem'e kesinlikle müstahak olan...» fıkrasından maksad da küfürden başka günahlar dolayısı ile Cehennem'e müstahak olmak durumudur. Çünkü küfür üzerinde ölen kimseler
için şefaatin kabulü ve Cehennem'den kurtarılmaları söz konusu değildirZira böylelerin ebedi olarak Cehennemde kalmaları ve onlar için şefaatin kabul edilmiyeceği nasslar ile sabittir.
«Miftâhü'1-Hâce» müellifi diyor ki: Bu hadis Mu'tezi1e'nın görüşünü reddeder.Çünkü onlara göre büyük bir günah işliyen mükellef ebedî olarak Cehennemliktir.Ona şefaat da edile-mez.Şefaat yalnız derecelerin yükseltilmesi içindir.»

217) Ebû Hiireyre (Radiyallahü anhyâen rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kur'an'ı öğreniniz, (devamlı) okuyup (onunla amel ediniz) ve uyuyunuz (dinleniniz). Çünkü Kur'an'ın durumu ile onu öğrenip hakkını ödemeye çalışan mü'min'in durumu için misk dolu tuluğun durumuna benzer ki; misk'in kokusu her tarafa yayılır. Kur'an'i öğrenip, içinde Kur'an bulunduğu halde uyuşup gaflete dalanın durumu da içinde misk bulunup ağzı sıkıca bağlanmış olan tuluk gibidir. (Misk'in kokusundan yararlanılmıyor.)» [381]

İzahı

Hadîsin ilk fıkrasında Kur'an'ın öğrenilmesi, okunması emrediliyor. Sindi diyor ki; okunmasından maksad devamlı okunması ve onunla amel edilmesidir. Öyle ya! Eğer kişi ayda bir veya bir kaç ayda bir Kur'ân-ı Kerim'i okusa buna Kur'an okuyucusu denmez. Diğer taraftan Kur'an okumadan maksad, onun emir ve nehiylerini imkân nîsbetinde öğrenmeye çalışmak ve Kur'an'ın hükümleri ile amel etmektir.Kur'an'in hükümleri ile amel etmeyen, emir ve yasaklarına saygılı olmayan kişi ondan pek feyiz almış sayılır mı?
Bu fıkrada Kur'an okuyucusunun dinlenmesi ve uyuması da isteniyor.Şu halde Kur'an'in hakkını ödeyen okuyucunun gerekli uykusunu alması ve istirahatını sağlaması rnes'uliyeti mucip bir hâl değildir.
Hadisin ikinci fıkrasında Kur'an'ı öğrenip hakkını eda eden yâni devamlı okuyarak onunla amel eden mü'min, içi misk dolu ve ağzı açık tuluğa benzetiliyor. Kur'ân-ı Kerim de tuluğun içini

dolduran misk'e benzetiliyor. İçi misk dolu ve ağzı açık tuluktan güzel misk kokusu her tarafa yayıldığı gibi ruhu ve bedeni Kur'an-ı Kerim'i okumak ve onunla amel etmekle süslenmiş olan mü'minden de her tarafa nur ve feyiz yayılır.
Hadîsin son fıkrasında da Kur'an'ı öğrenip de devamlı okumayan, onunla amel etmeyin, uyuşup kalan ve gaflet içine dalan kişi, içinde misk bulunan, fakat ağzı sıkıca bağlanmış olan tuluğa benzetiliyor.Onun öğrenmiş olduğu Kur'an da tuluk içine hapsedilmiş olan ve kokusundan faydalanılmayan misk'e benzetiliyor. Bu misk'in kokusundan nasıl istifade edilmiyor ise böyle adamın Kur'an öğreniminden hattâ göğsündeki mahpus Kur'an bilgisinden istifade edilmiyor.

218) Âmir bin Vasile Ebî't-Tufeyl (Radiyallahü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Nâfi' bin Abdi'l-Hâris (Radiyallahü ank) Usfân[382] da Ömer bin el-Hat-tâb (Radiyallahü ank)'a rastladı. O sıralarda Ömer onu Mekke valisi tâyin etmiş îdi. Ömer onu Usfan'da görünce ona :
— Mekke halkı başında, yerine kimi vekil bıraktın? diye sordu. Nâfi':
— Onların başında İbn-i Ebzâ'yı kendime vekil bıraktım, diye cevap verdi. Bu kere Ömer:
— İbn-i Ebzâ kimdir? diye sordu. Nâfi':
— İbn-i Ebzâ bizim mevâlî'mizdendir, dedi. Ömer:
— Sen Mekke halkının başında mevâlî'den birisini mi bıraktın? diye sordu. Nâfi':
— O adam gerçekten Allah Teâlâ'nın kitabını devamlı okur (onunla amel eder), dînî farizaları bilir ve (hak ile) hükmeder, diye cevap verdi. Ömer:
— Biliniz ki sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) şüphesiz şöyle buyurdu:
Allah Teâlâ bu kitab (Kur'an')la bâzı kavimleri yükseltir diğer bâzı kavimleri de alçaltır.» [383]

İzahı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste Kur'an'ı okuyup onunla amel eden kavimlerin Allah'ın inayetine rnazhar kılınacaklarını ve yükseltileceklerini,Kur'an'a sırt çevirerek onun hükümleri ile amel etnıiyen kavimlerin Allah tarafından hakîr ve alçak kılınacaklarını bildiriyor. Arabistan yarım adasının en önemli merkezlerinden birisi olan Mekke ve dolaylarında yüzlerce köklü aile ve Kureyş'in eşrafı varken, ailesi, mensup olduğu kabile ve memleketi çevresinde pek bilinmeyen hattâ ismi dahî Halîfe Hz.Ömer (Radiyallahü anh) tarafından bilinmeyen bir şahıs Mekke valisine vekâlet ediyor.Onun Kur'an ile amel ettiği, hak ile hüküm verdiği ve dini vecîbelere vâkıf olduğu Halîfe Hz.Ömer'e anlatılınca bu göreve liyakatli olduğu tasdik edilmek üzere Resûlullah'ın buyurduğu hadis-i şerif Halîfe tarafından rivayet ediliyor.
Evet Kur'an'a iman ederek, şanını yücelten ve onunla amel eden insanların Allah indindeki mertebeleri yükseltilir.Aksine hareket edenler ise; Allah tarafından tahkir edilerek alçaltılırlar.
Müs1im'de bu hadisi «Fedailü'l-Kur'an» kitabının 15'inci bâ-bmda iki ayrı sened ile rivayet etmiştir. Senedlerdeki râvîîerin bir kısmı burdaki râvilerdir.
Hadiste Nâfibin Abdi'l-Hâris: «İbn-i Ebzâ bizim mevâlîmizden bir adamdır», demiştir.
Mevâlî; mevlâ'nm çoğuludur. Mevlâ Rab, sahib, dost, arkadaş, ortak, komşu, köle sahibi, köle, azadlı köle, tâbi, andlaşmalı ve başka mânalara da gelir. Burada hangi mânada kullanıldığına dâir bir açıklamaya rastlamadım. Hz.Ömer ile Hz. Nâfi' arasında cereyan eden konuşma ve Hz.Ömer'in Resûlullah'tan mezkûr hadisi rivayet etmesi İbn-i Ebzâ'm Nâfi'in âzad-lı kölesi veya tabii yahut da andlaşmahsı olduğu ve mevlâ'nm bu mânalardan birisinde kullanıldığı ihtimaline kuvvet kazandırıyor.
Adı Abdurrahman olan îbn-i Ebzâ, Huzâ' kabilesine mensuptur. 12 hadisi vardır. Ebû Bekir,Ubey bin Kâ'b ve Ammâr' dan rivayette bulunmuştur.Onun râvileri ise oğlu Saîd ve Şa'bî' dir. Buhari, onun sa-hâbî olduğunu söylemiştir.Müs1im'in şârihi Nevevi de aynı şeyi söylemiştir.
İbn-i Ebî Dâvud ise onun tabiî olduğunu söylemiştir. Allah cümlesinden ve bizden de râzî olsun. [384]

Nafi' bin Abdi'l-Hâris de Huzâ' kabilesine mensuptur. Sahâbîdir. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Râvileri: Ebû Tufayî ve Ebû Seleme' dir.[385]

219) Ebû Zer(-i Gıfarî) (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle söylemiştir :
«Ey Ebâ Zer! Sabahleyin evinden çıkıp Kur'an'dan bir âyet Öğrenmen senin için yüz rek'at nafile namaz kılmandan daha hayırlıdır. Yine sabahleyin evinden çıkıp mükellefin ameli ile ilgili olan veya olmayan ilimden bir babı öğrenmen (senin için) bin rek'at nafile namazdan daha hayırlıdır.

[386]

İzahı

Hadîs Kur’an'dan bir âyet öğrenmenin yüz rek'at nafile namazdan daha çok sevab olduğunu, keza yararlı olan ilimden bir babın öğrenilmesinden hâsıl olan sevabın bin rek'at nafile namazın sevabından daha fazla olduğunu bildiriyor. Öğrenilmesine çahşıla^ cak ilmin mükellefin fiillerine âit olması yâni fıkıh ilmi olması şart değildir. îster amel'e İster akâid'ş âit olsun farketmez. Sindî, hadîste geçen ilmi bu şekilde amelî ve itikadî diye izah etmiştir. Benim şahsî kanaatıma göre hadiste ilim kayıtsız olarak kullanıldığına göre; bunu fıkıh ve akâid ilimlerine tahsis etmeye bir mecburiyet yoktur, îslâm kurallarının ölçülerine göre yararlı sayılan tüm ilimlere hadîsin teşmili mümkündür. Allah daha iyi bilir. [387]

17 — Âlimlerin Fazileti Ve İlim Talebine Teşvik Babı

220) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Allah (Teâlâ) kim hakkında (büyük veya her çeşit) hayır dilerse ona İslâm dini hususunda fıkıh bilgisini verir.[388]

221) Muâvjye bin Ebî Süfyân (Radiyallahü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Hayırlı şey bir alışkanlıktır. Şerli iş de bir düşmanlıktır. Allah (Teâlâ) kim hakkında (büyük bir) hayır dilerse ona İslâm dini hususunda fıkıh bilgisini verir.[389]

İki Hadîsin İzahı

Hadislerde geçen «Fıkıh» kelimesi Arap dilinde anlamak, bilmek demektir. Din lisanında ise şeriat ilmine tahsis edilmiştir. Şer-i şerife «Fıkıh» adının verilmesinin sebebi ise şer'î hükümlerin bir takım kaideler, deliller, kıyaslar, derin ictihadlar ile ve büyük bir anlayış kabiliyeti ile meydana çıkarılmasıdır.
Kasta1ânî:«Hadîste, fıkıh kelimesinin lügat mânası ile yorumlanması daha uygundur. Çünkü dinî ilimlerin hepsine şâmil olmuş olur. Aksi takdirde yalnız şeriat ilmine münhasır kalır», der.
Sindî diyor ki: Din hususundaki fıkıh bilgisi, kalbe Allah korkusunu veren ve o korkunun etkisini kişinin dış organlarında gösteren öyle bir ilimdir ki; artık sahibi, kendi çevresini uyarmağa giri-şir.Tevbe sûresinin meali aşağıya alınan 122'nci âyeti buna işaret buyurur:
«Bununla beraber mü'minlerin hepsinin toplanıp birden savaşa gitmeleri doğru değildir. Her kabileden büyük bir kısım savaşa çıkmalı, onlardan bir kısmı da, din hususunda fıkıh bilgisini öğfenmek ve kabileleri savaştan geri döndüğü zaman, onları Allah'ın azabı ile korkutmak için geri kalmalıdır. Olur ki; Allah'ın azabından sakınırlar.»
Dârirai' nin İmran 'dan rivayet ettiğine göre kendisi Hasan hazretlerine bir mes'ele ile ilgili olarak:
Yâ Ebâ Said! Fıkıhçılar böyle söylemiyorlar? deyince, Hasan: Vah vah! Sen şu ana kadar tek bir fıkıhçı gördün mü? Fı-kıhçı, ancak dünyayı bırakan, âhirete gönül veren, dini hususlarda basiret sahibi olan ve Rabbine ibâdet etmeye devam eden kimsedir, dedi »
Hadislerde geçen Hayır ile büyük hayır veya hayırların hepsi kasdedilirse fıkıh bilgisi olan kimsenin büyük hayra veya hayırların hepsine mazhar olduğu, fıkıh bilgisi olmıyan kimsenin bu büyük hayırdan mahrum kaldığı veya hayırların hepsini alamadığı ifade edilmiş olur.
İkinci hadîsin «Hayırlı şey bir alışkanlıktır...» fıkrası ile kas-dedilen mânayı S i n d î şöyle açıklar :
«Yani sağlam bir iman ve muhkem bir takva üzerinde duran mü'minin göğüsü hayırlı şeylere açılır, içtenlikle ve seve seve hayırlı hizmetlere koşar, artık bu çalışma onun için bir âdet ve alış-kanlık hâline gelir. Fakat gönlü şerre ve kötülüklere açık değildir, böyle, şeyleri yapmak istemez. Ancak şeytan ve kötülüğü şiddetle emredici olan nefsin amansız düşmanlığı neticesinde onun kalbine şer girebilir.»
Buharı yukardaki fıkra hariç, hadîsi, «İlim» kitabının ll'in-ci ve «İ'tisâm» kitabının 10'uncu

babında Hz. Muâviye' den rivayet etmiştir. Buharı' deki rivayete göre Hz. Muâviye bu hadîsi bir hutbe esnasında rivayet etmiştir. Oradaki metin uzundur.
Müslim de «Zekât» kitabının 33'üncü babında rivayet etmiştir. Zevâid müellifi de,Tirmizî'nin, birinci hadisi İbn-i Ab-bâs'tan rivayet ettiğini ve Ibn-i Hibban'm da ikinci hadîsi Hişâm bin Ammar yolu ile rivayette bulunduğunu ifade etmiştir.
Sindi ise şöyle söylemiştir :
Nesâi, ilk hadîsi Şuayb, Zührî, Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre senedi ile rivayet etmiştir. En sıhhatlisi Buhari ve Müslim'de olduğu gibi Zührî' nin Hu-mayd bin Abdirrahman bin Avf vâsıtası ile Muâviye' den yaptığı rivayettir. İbn-i Maceh'in Ebû Hüreyre' den olan rivayeti zahiren sahihtir. Fakat Zührî'-nin rivayeti üzerinde ihtilâf edilmiştir.

222) İbn-i Abbas (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şeytan'a bir fıkıhçı (yi aldatmak) bin âbid(i aldatmak) tan daha zordur.» [390]

İzahı

Şeytan, fıkıh bilgisi olmıyan kimseleri sapıtırken pek zorluk çek-miyebilir. O kimseler âbid de olsalar durum pek değişmez.Çünkü âbid adamın bütün gayreti nefsini şeytanın hilelerinden kurtarmak ve korumaktır.Fıkıh bilgisi olmadığı için bazen bilmiyerek şeytanın kurduğu tuzağa düşer ve şeytan uzun boylu bir zorluk ile karşılaşmadan onu sapıtır.Fakat fıkıhçı adam, şeytanın oyunlarına kolay kolay gelmez ve onun kurduğu tuzağa düşmez.Şeytan bâtıl şeyleri ne kadar süslü ve parlak olarak ona göstermeye gayret ederse etsin, fıkıhçı onun bâtıl olduğunu bilir, görüşüne aldanmaz.Bu sebeple şeytan bir fıkıhçıyı hak yoldan saptırmak için çok zorluk çe-ker.Fıkıhçı şahsen istikâmetini koruduğu gibi icabında onun irşadı sayesinde nice mü'minler de şeytanın hilelerinden kendilerini kurtarır ve aldatmasından sakınırlar.
Hadîs, ilmin faziletini açıkça beyân etmektedir.

223) Kesîr bin Kays [391](Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben Dımışk (Şam)'m camiinde Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü ank)'m yanında oturuyordum. Bu esnada bir adam onun yanına gelerek :
Ey Ebe'd-Derdâ! Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)yden rivayet ettiğini luber aldığım bîr hadisi (senden dinlemek) için ben Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllnn)"m şehri olan Medine(-i Münevvere)den sana geldim, dedi. Ebü'd-Derdâ ona':
Senin (Şam'a) gelişin ticaret için değil mi? diye sordu. Adam : Hayır! diye cevap verdi. Ebü'd-Derdâ ona :
Senin gelişin bu hadisten başka hiç bir iş için de değil mi? diye sordu. Adam:
Hayır! (Hadîsi dinlemekten başka bir iş için değil) dedi. Ebü'd-Derdâ :
Ben Resülullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den şüphesiz şöyle buyururken işittim:
«Kim bir yola ilim aramak üzere giderse Allah onun için Cennete giden bir yolu kolaylaştırır ve şüphesiz melekler ilim öğrencisinin rızasını istedikleri (veya) ondan râzi oldukları için kanadlan-nı indirirler. Yine şüphesiz göktekiler ve yerdekiler, hattâ sudaki balıklar bile ilim talibi için istiğfar ederler. Keza gerçekte âlim adamın âbid kişiden üstünlüğü gök ayının diğer yıldızlardan üstünlüğü gibidir. Muhakkak, âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır. Şüphesiz peygamberler ne altın ne de gümüşü mîras bırakırlar. Peygamberler miras olarak ancak ilim bırakırlar. Bu itibarla kim, peygamberlerin mirası olan ilmi elde ederse tam bir hisse almış olur.» [392]

İzahı

Sindi diyor ki: Me dine-i Mûnvvere' den Şam'a gelen adamın Ebü'd-Derdâ {Radiyallahü anh) 'den dinlemek istediği hadîsin bu hadis olması muhtemeldir. Şayet onun istediği hadis bu değil ise, adamın bir hadis için bu kadar uzun yolculuk zahmetine katlanması dolayısı ile Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü anh) bu hadis ile onu müjdelemiş ve bu nevî çalışmayı sürdürmeye teşvik etmiş oluyor.
Hadîste geçen -Allah onun için Cennet'e giden bir yolu kolaylaştırır», fıkrasından maksad, ya onun dünyada hayırlı işlere muvaffak kılınmasıdır, yahut da âhirette bir zorluk çekmeden ve ko-layca Cennet'e ithâl edilmesidir.
Hadisteki «... Melekler kanadlarım indirirler.» fıkrası da müteaddit, şekillerde yorumlanmıştır.

Sindi ve Miftahü'l-Hâce'de bu yorumlar şöyle beyan edilmiştir:
1. Melekler kanadlarım ilim talihlerinin yoluna indirip yere gererler ki, kanadları tâlibler için âdeta yolluk olsun.
2. Melekler ilim tâliblerinin ilmî çalışmalarını izlemek için kanadlarım indirirler ve uçmazlar.
3. Melekler, ilim öğrencilerini yüceltmek ve ilme karşı sevgilerini açıklamak için saygı ve tevazu ifâdesi olarak kanadlarım indirirler.
4. Melekler ilim öğrencilerini gölgelemek için kanadlarmı indirirler.
Metinde: Göktekiler ile yerdekilerin ilim tâlibleri için istiğfar ettikleri bildiriliyor. İlmî çalışmanın faydası umumî olup beşeriyetin hayır ve mutluluğunu hedef aldığı için Cenâb-ı Allah'ın verdiği bir ilham ile gökteki ve yerdekiler, ilmi çalışmalarına bir karşılık, büyük memnuniyet ve teşekkürün ifâdesi olarak, tâlibler için istiğfar ederler, bir hata işledikleri takdirde o hatadan dolayı tazib edilmemeleri için Allah'a dua ederler. İstiğfar: Günahın örtülmesini talep etmektir.
«Âlim'in âbid'e üstünlüğü gök ayının yıldızlara olan üstünlüğü gibidir.» fıkrasına gelince, âîim'den maksad, zaruri amelleri yapmakla beraber, zamanının çoğunu ilimle geçiren kimsedir. Âbid'den mak-dar ise bilinmesi zarurî olan şeyleri bilmekle beraber, vaktinin çoğunu ibâdetle dolduran kimsedir. Bunların dışında kalan kimselerin üstünlüğü pek söz konusu edilmez. Âlim, bilgisi ile çevresini aydınlattığı ve topluma ışık tuttuğu için dünyamızı aydınlatan aya benzetilmiştir. Âbid'in yaptığı ibâdet daha çok kendi şahsına yönelik olup, ibâdeti ile çevresini ve toplumu aydınlatmadığı için ışığı ile dünyamızı pek aydınlatmayan yıldıza benzetilmiştir. Sindi diyor ki âlimin aya benzetilmesinde şu incelik de vardır:
Ay'ın kendisinde ışık bulunmadığı ve ışığım güneşten aldığı gibi âlimde görülen olgunluk nuru da saadet güneşi olan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den alınmadır. Çünkü dinî ilimlerin tek kaynağı O'dur.   Her ilim sahibinin edindiği bilgi O'na dayanır.

224) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh/den, rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur :
«İlim aramak her müslüman üzerine farzdır. Ehil olmayan insanların yanına ilim bırakan kimse, domuzların boynuna cevher, inci ve altın gerdanlık takan adama benzer.[393]

İzahı

Hadiste aranmasının farz olduğu bildirilen ilim ve hangi bilgilerin kasdedildiği yolunda mütaaddit yorumlar yapılmıştır. Çünkü bu kelime ile bütün ilimlerin kasdedilmediği malûmdur.Zira kişinin her ilim dalına çalışması mümkün değildir.Farz olan bir şeyi yapmamak ise azabı mucip bir haramdır.Dolayısıyla bu takdirde bütün mü'minler farz olan bir ibâdeti terk etmekle haram işlemiş sayılırlar ve hepsinin azaba müstahak olması neticesi çıkmış oluyor.Allah Teâlâ kullarına takatları dışında bir yükümlük ve teklif vermediğine göre bu mânada ilim arama mükellefiyetini vermediği anlaşılıyor.Bu sebeple İslâm âlimleri buradaki ilim ile ne kasdedildi-
ği hususunda çşitli yorumlarda bulunmuşlardır.Sindi   bu yorumlan şöyle naklediyor :
Abdullah lbünü'I-Mübârek' ten bu hadisin açıklamasını istemişler.Kendisi: Hadîsin mânası halkın sandığı gibi değildir.Maksad şudur: Kişinin dini bir mes'ele hakkında müşki-lâtı olduğu zaman bunu hâl etmek için soruşturması ve öğrenmesi farzdır, demiştir.
Beyzavîde:Buradaki ilimden murad, kâinatın yaratıcısını tanımak,O'nun birliğini ve Resûlullah'ın peygamberliğini bilmek ve namazın nasıl ve ne gibi hükümler çerçevesinde kılınacağına dâir bilgilerdir, demiştir.
Sevrî ise : Bu ilimden maksad; Bilmemesi halinde kulun mazur sayılmadığı bilgilerdir1 demiştir.
Bey haki de:Erginlik çağına varıp akıllı olan kişinin normal olarak bilmesi beklenen ve bilmemesi düşünülemeyen genel dinî bilgiler burada kasdedilmiş olabilir. Yahut da faydalı olan ve ihtiyaç duyulan ilimlerin hepsi kasdedilmiş olabilir. Her ilim dalında müslümanların ihtiyacını karşılıyabilecek bir kadro temini ve farzı kifâyenin ifâsının sağlanması, sorumluluğu bu hadîste bütün müs-lümanlara veriliyor. Herkes bu mes'ûliyet altındadır. Ancak işaret edilen kadro ve hizmetlerin ifâsı sağlanınca diğerlerinden farziyet ve sorumluluk kalkmış olur, demiştir.
Bâzı âlimler; helâl rızık talebi herkese farz olduğu için helâl ve haramı öğrenmek burada farz kılınmış, diye yorumlarken, bâzıları da: İsîâmın şartları ile ilgili bilgiler, şeklinde yorum yapmış-tır. Bir kısmı da burada akâid ilminin murad olduğunu söylemiştir.
İlim İle bâtın ilmi kasdedilmiş, diyenler de vardır. Çünkü bâtın ilmi ile kulun imanı kuvvetlenir. Bu ilim, sâlihler, veliler ve Allah'a yakın kullarla iş birliği yapmak, onların sohbetlerinde bulunmak ve sıkı temas yapmakla kazanılır.
Hadisteki: «Her müslümana...» tâbirinden maksad, çocuk ve deli olmıyan mükelleflerdir.

Mükellef, erkek olabildiği gibi kadın da olabilir. Sehâvi demiştir ki:Bâzı musannifler hadîsin sonuna «Müslime = müslüman kadın» kelimesini eklemişler, bu ilâve mâna yönünden sahih ise de hadîsin hiç bir rivayetinde bu ek yoktur.

Hadisin : «Ehil olmıyan insanların...» fıkrası hakkında Tıybi şöyle demiştir: Bu fıkra her müslümanın kendisine göre bir kabiliyeti bulunduğunu ve ilmin gerektirdiği özel kabiliyette olan ehil mü'-minlerin bulunduğunu bildiriyor. Bu kabiliyeti taşımıyan insanlara ilim aktarmaya çalışmak en âdi hayvanı en kıymetli mücevheratla süslemeye kalkışmaya benzetilmiş ve böyle davranışlardan nefret ettirilmiştir. Bir taraftan ilim talebi farz kılınırken diğer taraftan ehliyet ve kabiliyeti olmıyana ilim vermenin abesle iştigal olduğu belirtildiğine göre hadis şu yola rehberlik ediyor:

Müslümanlar lüzumlu olan genel dini bilgiyi kazandıktan sonra herkes seviyesine uygun ve kabiliyeti ile mütenasip sahaya yönelmelidir. Eğitimci ve öğretimci olan âlimler de öğrencilerini kabiliyetlerine göre branşlara ve işlere ayırmalıdır.

225) Ebû Hüreyre (Radıyalİahü anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :

«Kim bir müslümandan dünya kederlerinden bir keder giderir-se Allah ondan âhiret günü kederlerinden bir keder giderecektir. Kim de bir müslümanı örterse Allah onu dünya ve âhirette örtecektir. Ve kim bir fakir borçluya kolaylık gösterirse, Allah ona dünyada ve âhirette kolaylık gösterecektir. Kul, (din) kardeşinin yardımında olduğu müddetçe Allah da onun yardımcısıdır.

Kim bir yola giderek

;onda ilim ararsa, bu çalışması sebebi ile Allah ona Cennet'e giden bir yolu kolaylaştıracaktır. Allah'ın evlerinden birisinde toplanıp Kur'an okuyarak onu birbirlerine öğreten her cemaatı melekler ziyaret eder, onların etrafında dönerler, o toplumun üzerine İç huzuru ve rahatı iner, ilâhî rahmet onları kaplar, katında bulunan me-ekler yanında Allah onları (övgü) ile) anar. Amelî yüzünden geri kalan bir kimse nesebi (nin şerefi) ile sür'at alamaz. [394]

İzahı

Hadîsin: «Kim bir müslümam örterse...» fıkrasındaki örtmek ile muhtaç bir kimseyi giydirmek mânası kasdedilmiş olabilir. Kişinin kusur ve günah işlediğini görüp bunu gizlemek ve aybırıı örtmek şeklinde yorum yapılmıştır. Miftâhü'I-Hâce'de beyân edildiğine göre; kimseye zararı dokunmayan ve kötü bir örnek durum arzetmeyen kişinin bir aybını gizlemek ve anlatmamak men-duptur. Fakat bozgunculuk ve başkalarına eziyet etmekle tanınan veya kötü bir örnek olan veyahut da işlediği hatâyı tekrarlamak durumunda olan kişinin aybını örtmek şöyle dursun, ona karşı çıkmak, hâlini yetkili makamlara intikal ettirmek ve kötülüğü bertaraf etmek için mücadele etmek vâcibtir. Keza hadis râvilerinin, şâhidlerin ve devlet malına bakan memurların bilinen kusurlarını ve eksikliklerini açıklamak da vâcibtir.

Hadîsin: -Kim fakir borçluya kolaylık gösterirse...» fıkrasındaki kolaylıktan maksad, borcunu kısmen veya tamamen bağışlamak veyahut vâdesini uzatmak gibi ödeme'kolaylığını göstermektir.

Hadiste öngörülen yardımcılık işi maddi veya mânevi bir yarar sağlamak şeklinde olabildiği gibi, bu alanlardaki her hangi bir zararın defi yönünde de olabilir.

Hadîsteki: «Allah'ın evlerinden birisinde...» fıkrayı açıklayan Tıybi: Allah'ın evlerinden maksad, müslümanlar tarafından Allah'a yaklaşmak niyeti ile hazırlanan camiler, mescidler, medreseler, tekkeler ve benzeri yerlerdir,' demiştir.

Hadiste bahis konusu edilen Kur'ân-ı Kerimî tedris etmek; Kur'an ile ilgili her çeşit öğrenim, öğretim, tefsir ve K ur'an'm mâna ve incelikleri ile alâkalı bilgi alış verişlerin hepsine şâmildir, diye yorumlanmıştır.

Hadisin son fıkrası olan «Ameli yüzünden geri kalan...» cümleleri iki şekilde yorumlanmıştır:

1. Salih amel işlemek hususundaki ihmal ve kusurları yüzünden Allah'a karşı kulluk görevi bakımından geri kalan kişinin şerefli bir aileye mensup olması âhirette ona hiç bir yarar sağlamıya-caktır.

2. Kişi, ailesinin şerefi ve aşiretinin genişliği ile Allah'a yaklaşamaz.O'na yaklaşmak ancak sâlih amel ile mümkündür.Bu yolda Allah'a yaklaşmıyan kul, nesebinin şerefi ile O'na yaklaşamaz.

226) Zirr bin Hubeyş (Radiyallahü anhyden şöyle dediği rivayet edilmiştir :

Ben Safvân bin Assâl [395]el-Mürâdi'nin yanına uğradım.Kendisi bana :

Ne maksatla geldin? diye (geliş sebebini sordu.) Ben:

îlmi yayarım (veya tahsil ederim, dedim. Safvân bunun üzerine:
Şüphesiz ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'den şunu buyururken işittim:
«tüm talebi uğrunda evinden çıkan herkesin (mü'minin) bu davranışından melekler rıza ve hoşnutluklarını açıklamak üzere kanad 1 arını onun için indirirler.[396]

İzahı

Hadîsin metninde bulunan cümlesi iki şekilde açıklanmıştır.Sindi bu cümleyi «Ben ilim taleb ederim, âlimlerin kalblerinden çıkartıp kendi kalbime yerleştiririm» diye açıklamıştır Bu arada tmam Suyuti'nin «Nihâye» müellifine uyarak cümleyi şöyle açıkladığını beyân etmiştir: «Ben ilmi açıkhyarak halk arasında yayarım.» Sindi daha sonra: Bu ikinci yorumun zahirine göre Zirr halka ilim öğretmek için evinden çıkmış oluyor.Halbuki bu mâna Resûlullah'a âit olan hadisin son kısmına pek uygun olmuyor. Çünkü hadis ilim öğretmek değil de öğrenmek için evinden çıkan kimsenin faziletini beyân buyuruyor.
Meleklerin kanadlarmı indirmeleri» tâbirinin yorumu hakkında 223 nolu hadisin izahı bahsinde gerekli açıklamayı yaptım.
Zevâid'de, hadisin isnadmdaki râvilerin sıka oldukları, ancak Âsim bin Ebi'n-Necûd'un hafızasının son zamanlarında zayıfladığı bildiriliyor.Sindi bu malumatı verdikten sonra hadîsin Ebü'd-Derdâ tarafından da rivayet edildiğini hatırlatıyor (223 nolu hadis)

227) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)\]en : Ben Resûlullah (Sallal-lahii Aleyhi ve Sellew)\\en şöyle buyururken işittim:
-Hayırlı bîr şeyi öğrenmek veya öğretmekten başka hiç bir makşadı olmıyarak benim mescidime gelen kimse, Allah yolunda savaşan mücâhidin mertebesindedir. Bundan başka bir niyetle (mescidime) gelen kimse de başkasına âit eşyaya bakan adam durumundadır.[397]

İzahı

Hadîste bahis konusu edilen mescid, Medîne-i Münevvere' deki Mescid-i Nebevi' dir. Sindi: Hadiste bu mescidin tahsisinin sebebi ya belirtilen faziletin buraya mahsus olmasıdır, yahut da hadîsin buyurulduğu esnadaki konuşma bu mescide âit olduğu için böyle buyurulmuş olup diğer mescidlerin hükmü de böyledir, diyor.
Yine Sindi diyor ki: Hadisin konusu namaz için gelenlerin dışında kalanlara aittir. Çünkü mescidlerin kuruluşunun asıl gayesi namazdır. İlim öğrenimi ve öğretimi ile meşgul olmanın cihada benzetilmesi sebebi ise ilmî çalışmada, dinin ihyası, şeytanin yenilgiye uğratılması, nefsin sıkıntıya düşürülmesi ve şehvani arzuların kırılması gayreti mevcuttur. Bu nedenledir ki; Tevbe sûresinin I22'nci âyetinde belirtildiği gibi bir cemâatin ilmî çalışmayı sürdürmek için savaştan geri kalmaları îslâmi bir emir mahiyetini arze-âer
Namazın dışında kalan maksadlar arasında ilmî çalışma için mescidlere ve benzerî yerlere gidenlerin sevabı belirtildikten sonra hadisin son fıkrasında başka maksadlarla bu kutsal yerlere gidenler, başka şahıslara âit eşyaya bakıp duran kişiye benzetiliyor. Yani çarşıya gidip her hangi bir alış - veriş yapmayıp sırf mağazalarda ve pazarda bulunan ticâret eşyasına bakmakla yetinen kimse nasıl bir kazanç sağlamıyorsa, camilere başka maksadlarla giden kişi de bir fayda elde edemez. Hadis gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidi ve gerekse şâir mescidlerin ilim alışveriş yerleri olduğunu, din eğitim ve öğretimi yönünden de mâbedlerden istifâde edilmesinin uygunluğunu belirtiyor.
Zevâid, hadîsin, Müs1im,'in şartı üzerine sahih olduğunu bildirmiştir.

228) Ebû Ümâme (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Bu (din) ilmi yok edilmeden önce ona sarılmak, üzerinize borçtur. (Din) ilminin yok edilmesi, onun kaldırılmasıdır, tâlimlerin ölüp tükenmesidir.) Resûlullah bu arada elinin orta parmağı İle şahadet parmağını şöylece birleştirdi. Sonra buyurdu ki ı Âlim ve Öğrencisi sevapta ortaklardır. Sair İnsanlarda (bu) hayır yoktur.[398]

İzahı

Hadîs din ilmini yaşatmanın, kollayıp gözetmenin ve ona sahip çıkıp geliştirilmesine çalışmanın

müslüman için kutsal bir borç oi-duğunu ve Alimlerin ölüp yerlerinin boş kalması suretiyle din ilminin ortadan kaldırılmış olacağını bildirmektedir. Bu acı haberi verirken Resul ullah'm orta ve şahadet parmaklarını toplayıp birieştirm&-si, iki parmağın bir birine yakınlığı gibi onun zamanı He ilmin kaldırılacağı zamanın yekdiğerine yakınlığına işaret için olabilir. Yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) parmaklarım havaya kaldırarak semâya işaretle ilmin şöyle kaldırılacağım belirtmek istemiş olabilir.
Hadîsin son fıkrasında: »Âlim ve Öğrencisinden başka insanlarda hayır yoktur», tâbiri ile şuna işaret edilmiştir: Fıkıh bilgisi olmayan ve bu bilgiyi aramıyan kimseler fıkıh âlimleri ve öğrencileri için va'dedılen hayırlardan mahrumdurlar. Bu muazam hayır ve sevab-tan mahrum kalan kimselerde artık hayır, yok denilebilir kadar azdır.

229) Abdullah bin Amr (Radiyallahü anhümâ)'dan şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün odalarından birisinden çıkıp mescid'e girdi. Bu esnada iki halka (şeklinde oturmuş iki cemaat) ile karşılaştı. Bunlardan bir halka Kur'an okuyor ve Allah'a dua ediyordu. Diğer halka da ilim öğreniyor ve öğretiyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Bunların) hepsi hayır üzerindedirler. Şunlar Kur'an okuyorlar ve Allah'a dua ediyorlar. Eğer Allah dilerse onlara (isteklerini) verir ve dilerse vermez. (Diğer cemaata işaretle) bunlar da (ilim) öğreniyorlar ve öğretiyorlar. Ben de ancak öğretici olarak gönderildim* buyurdu ve hemen bunların yanma oturdu.[399]

İzahı

Hadîsin ilk fıkrası gerek Kur'an okumak ve dua etmekle meşgul olanların ve gerekse ilim öğrenimi ve öğretimi yapanların hayıı üzerinde olduklarını belirtiyor. Bunu takip eden cümlelerde ise Kur'an okumak ve duâ etmekle iştigal edenlerin Allah'tan dilediklerine kavuşmalarının malûm ve kesin olmadığı ifâde- ediliyor.Zaten bilindiği gibi Allah dilediğini yapar,hiç bir şeyi yapmaya mecbur değildir. İradesi neye taallûk öderse o olur.Hadiste Kur'an okuyan ve dua edenlerin, matlubuna erişip erişmemeleri Allah'ın dilemesi kaydına bağlanıyor. İlimle meşgul olanlara âit fıkrada ise bunların dilediklerinin yerine getirilip getirümiyeceği hususuna temas edilmemiştir. Sindi diyor ki: Bu hususa temas edilmemesi, ilim ehlinin dileklerinin Al-îah tarafından kabul edilmesinin muhakkak gibi olduğuna işarettir. Dolayısı ile hayırlı olan bu iki hizmet çeşidi arasındaki muazzam farka hadis işaret etmiş olur. Bâzı âlimler de 220 nolu «Allah kim hakkında hayır dilerse ona fıkıh bilgisini verir.» hadisi bu yolda yorum-lıyarak:Fıkıhçılardan başka hiç kimse, kendisi için Allah Teâlâ'nın hayır dilediğini bilemez. Fakat fıkıhçılar bu hadise dayanarak bilirler, demişlerdir. Amu şu var ki; bu yorum şer-i şerifin genel kaide ve hükümlerine uygun değildir. Fıkıh âlimleri dâhil, hiç bir kimse akıbetinden ve ilâhi azabdan kendisini emin göremez.
Resûl-i Ekrem'in:«-Ben ancak öğretici olarak gönderildim.» buyurması ve ilimle meşgul olan sahâbîler cemaatına katılması ilim ehlinin kıymetini, onlara karşı gösterdiği üstün muhabbetini ve özel ilgisini belirtiyor.
Zevâid müellifi hadisin kavilerinden Dâvûd, Bekr ve Abdurrahman'm zayıflığı dolayısı ile isnadın zayıf olduğunu beyan etmiştir. [400]

18 — Bir İlmi Tebliğ Edenin Faziletinin Beyân Babı

230) Zeyd bin Sabit (Radiyallakü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur:
«Benim sözümü işitip de (başkasına) tebliğ eden adamın yüzünü Allah ağartsın. Çünkü fıkıh (kaynağı olan hadisleri) ezberleyen nice adamlar fıkıhçı değillerdir. Ve fıkıhçı olan nice (hadis) hafızları kendilerinden daha kuvvetli fıkıhçılara (hadisleri) iletebilirler.»
(Seneddeki râvilerden) Ali bin Muhammed, hadisin metninde şu fıkranın da bulunduğnu rivayet etmiştir.
-Bir müslüman kişinin kalbi, (şu) üç meziyete sahib olduğu müddetçe hıyanet ,kîn ve husûmet beslemez. Bu meziyetler: Ameli, tam bir ihlâs ile Allah için yapmak, müslümanîarın başındaki insanlar için hayır dilemek ve müslümanîarın cemaatından ayrılmamaktır.» [401]

İzahı

Hadisin baş kısmında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in bir sözünü rivayet eden kimseler için «Yüzünü Allah ağartsın» şeklinde terceme ettiğim duâ cümlesi Sindi' nin beyânına göre şöyle açıklanmıştır :
Hattabi:Resûlullah bu hadiste râvi kimse için -Nadâret» dilemiştir. Nadâret kelimesinin sözlük mânası: Yüz güzelliği ve parlaklığıdır. Burada ise râvî kimsenin yüzünün ve değerinin güzelliği ve nimetlerle bezenmesidir. Duâ cümlesinin mânası: Benim bir sözümü işitip tebliğ eden kimseyi Allah süslesin, güzelleştirsin, Cennetin güzelliğine ve nimetlerine eriştirsin, yüzünü maddeten ve manen ağartsın, demek oluyor, demiştir.
Câmiü's Sağîr Sarihi e1-Azizi de : Hadîsleri tebliğ eden bir kimse ilmin parlamasına ve Sünneti Seniyyenin canlanmasına çalışmış olduğu için, çalışması ile mütenasip bir tarzda ona duâ edilerek, dünyada ak bir yüzle ve sağ duyu sahibi halk arasında itibarlı, değerli ve güzel bir şekilde yaşaması; âhirette de Cennetin parlak nimetleri ile taltif edilmesi ve böylece dünyada ve âhirette, mutlu, sevinçli, parlak, ak ve güzel yüzlü olması dilenmiştir, demiştir.
İbn-i Uyeyne do hadis talibi olan herkesin yüzünde bir mânevi parlaklığın bulunduğu bu hadis ile sabittir, demiştir.
Kadı Ebü't-Tayyib et-Tabarî de: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'i rüyamda gördüm ve: Yâ Resû-lallah! Bu duâ'yı sen yaptın mı? diye sordum. Ve hadisin tamamını O'nıın huzurunda okudum, O'nun mübarek ve nurlu yüzü parlıyordu. Ben hadisin tamamını okuduktan sonra Resûlullah (Sallallahü Aieyhi ve Sellem) bana cevaben: Evet ben onu söyledim, buyurdu, demiştir.
Hadisin: -Çünkü nice hadis ezberliyenler fıkıhçi değillerdir...»
fıkrasının mânası şudur: «Fıkıh kaynağı olan hadisleri hıfzeden nice adamlar, bu kaynaklardan fıkha âit hükümleri çıkarmaya muktedir değillerdir.»
Bu fıkra, hadis râvisinin fıkıhçı olmasının şart olmadığını, fıkıh bilgisi olmıyan kimsenin hadis rivayetinde bulunabildiğine, böyle adamlardan da hadis alınabildiğine ve bunların da tebliğe memur olduklarına delâlet eder. Hattabi diyor ki bu fıkra, kuvvetli fıkıhçı olmıyan bir kimsenin hadis metnini kısaltamiyacağma delâlet eder. Çünkü onun böyle bir kısaltma yoluna gitmesi, kendisinden sonra gelen fıkıhçıların o hadîsten fıkıh hükümlerini çıkarmalarına engel olabilir.
Hadisin son fıkrasında geçen kelimesi "şu iki şekilde okunabilir: «İğlal = hiyânet etmek» masdarından alınma «Yeğıllu = hıyanet eder» veya = kin ve düşmanlık» masdarından yapılma" kin ve düşmanlık eder».
Fıkranın mânası da yukarda belirttiğim gibi: Müslüman bir adamın kalbi anılan 3 meziyete sahip olduğu sürece o kalb hiyânet kin ve husumet beslemez, hak ve hukuktan ayrılmaz, duygusal hareket etmez.
Fıkrayı şu şekilde yorumlamak da mümkündür:
«(Şu üç meziyete tam mânası ile sahib olmak müslüman adamın kalbinin şiarıdır. Bu meziyetleri noksan yapmak hiyaneti, müslüman adamın kalbine yakışmaz.»
fhlâs'ın iki mertebesi vardır : Avamın ihlası, ibâdetlerin riya ve gösterişten uzak tutulmasıdır. Havasın ihlası ise ibâdetlerin sırf Allah rızâsı için yapılması ve amelden ne dünyaya âit ne de âhirete âit hiç bir karşılık ve mükâfat beklenmemesidir.
Fıkrada, müslümanların başındaki insanlar için hayır dilemek cümlesi üzerine Sindî diyor ki bu cümleden maksad herkes için hayır dilemektir. Çünkü haftakilerin iyi olması halinde toplum da iyi olur. Keza, toplumun bozulması baştakilere de etki yapar. Bu itibarla bunlar bir bütündür. Birisine hayır dilemek diğerine de hayır dilemeyi içine alır.

231) Cübeyr bin Mut'im [402](Radiyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre §Öyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'nm dağ eteğinde ayağa kalkarak şöyle buyurdu :
«Benim sözümü işitip de (başkasına) tebliğ eden adamın yüzünü Allah ağartsın. Çünkü fıkıh (hükümlerine delil olan hadisleri) hıfzeden nice adamlar fıkıhçı değillerdir. Ve fıkıhçı olan nice (hadis) hafızları, kendilerinden daha kuvvetli fıkıhçılara (hadisleri) iletebilirler.» [403]

İzahı

Müellif, bu hadis metni için iki sened zikretmiştir. Birinci Sened ; îbn-i Mâceh, Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr, Abdullah bin Nümeyr, Muhammed bin îshak, Abdüsselâm ve Zührî... diye devam eder' İkinci senedde ise îbn-i Mâce, Ali bin Muhammed , onun dayısı Ya'lâ, Muhammed bin îshak,Zühri ... yine îbn-i, Mâceh, Hişam bin Ammâr, Saîd bin Yahya, Muhammed bin Îshak, Zühri diye devam eder.

Hadiste geçen «Hayf»:Dağ eteğine denir.Minâ'daki Mescid dağ eteğinde olduğu için bu ismi almıştır. Peygamberin hadisi bu mescidde buyurmuş olması muhtemeldir.

232) Abdullah (İbn-i Mes'ucl) (Radiyalİaftü ank)'dçn Resûlullah (Sal-lalîâhü Aleyhi ve SrUrmj'm şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
Bizden bir hadis işiterek onu tebliğ edenin yüzünü Allah ağartsın. Çünkü kendisine tebliğ edilmiş olacak olan nice adamlar, dirayet, anlayış ve gereğini yapmak bakımından hadisi işitenden daha kuvvetli olabilir.» [404]

İzahı

Sindi diyor ki: «Bizden bîr hadîsi işiterek...- tâbirinden maksad yalnız bizzat Resûl-i Ekrem'den hadîs alan sahabiler değildir. İster bizzat O'ndan işitenler, ister bilvasıta hadîsi rivayet edenlerin hepsi muraddır. Âlimler bu tabiri böylece umumileştirmişler-dir. Burada kişinin, işittiği hadisi tebliğ etmesi isteniyor ve gerekçe olarak da kişiden hadîs alacak olan adamın, hadisin mânasına riâyet etmek, muktazası ile amel etmek, ondan şer'i hükümleri çıkarmak için gerekli anlayış, dirayet ve zekâ kabiliyeti yönünden daha üstün olabildiğine işaret buyuruluyor.

233) Ehû Kekr (Nufey1 bin el-Hars) (Radiyailahü anh)\\en şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (SailaHahü Aleyhi ve Srllctn) Kurban Bayramı günü (Veda
haca esnasında Minâ'da) bir hutbe irad buyurdu ve hutbenin sonunda şöyle buyurdu :
«Burada hazır olanlar, burada bulunmayanlara tebliğ etsinler. Çünkü muhakak kendisine tebliğ edilecek olan nice adamlar (burada olup) işiten adamdan daha anlayışlı (fıkıh hükümlerini çıkarmaya daha kabiliyetli) olabilirler »[405]

İzahı

Buharî bu hadisi irad edilen hutbenin bir kısmı ile beraber -İlim» kitabında rivayet etmiştir.Kasta1âni'nin beyânına göre Buharı, ayrıca Hac, Tefsir, Fiten ve Bedü'1-Halk kitabla-rında rivayette bulunmuştur. Müslim ise Diyât kitabında ve Nesâi de Hac ve İlim bahislerine hadisi almışlardır.
Kastalânî:Bu hadisin zahirine göre tebliğ emri vücup içindir.Tebliği emredilen husus ya hutbede belirtilen hükümlerdir. Yahut da bütün îslâmi hükümlerdir.

234) Muâviye El-Kuşeyrî (Radiyailahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«Sözüme dikkat ediniz! Burada bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsin.»

235) (Abdullah) İbn-İ Ömer (Radiyallahü anhümâ)'dıın rivayet edildiğine göre Resûlullah (Satl-allahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Hazır bulunanlarınız, hazır olmıyanlarınıza tebliğ etsin.»

236) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Benim sözümü işitip belledikten sonra benim tarafımdan tebliğ edenin yüzünü Allah ağartsın. Çünkü fıkıh (delillerini teşkil eden hadisleri) belleyen nice adamlar fıkıhçı olmayabilir ve nice fıkıhçı-lar kendilerinden daha fıkıhçı olanlara hadisleri aktarabilirler.[406]

19 — Hayra Anahtar Olanın Beyânı Babı

237) Enes bin Mâlik (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Şüphesiz bâzı insanlar hayırlı işler için anahtar ve şer işlere karşı sürgü gibidirler. Diğer bir kısım insanlar ise (bilâkis) şer işler için anahtar ve hayırlı işlere karşı sürgü gibidirler. Ne mutlu o kimseye ki Allah Teâlâ hayırlı işlerin anahtarlarını onun ellerine vermistir. Ve yazıklar olsun o kişilere ki Allah Teâlâ şer işlerin anahtarlarını onun ellerine vermiştir.[407]

İzahı

Hadis bâzı insanların hayırlı işlere sebep olduklarını, öncülük ettiklerini, hayırlı işlere ait kapılan açmaya muvaffak olduklarını, bunun yanında şer işleri kapadıklarını kötülük kapılarını sürgülediklerini belirtmekte ve böyle insanların mutlu, bahtiyar ve güzel olduklarını bildiriyor. Keza bâzı insanların da tamamen bunun tersine şer işlere sebep olduğunu, kötü yollara öncülük ettiğini, hayırlı işlere mâni olduğunu ve bu gibi kimselerin mutsuz, bedbaht ve mahvolduklanm haber veriyor.

238) Sehl bin Sa'd (Radiyallahü anh)’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srl/nn) şöyle buyurmuştur :
-Şüphesiz bu hayır, hazineler doluşudur. O hazinelerin de bir takım anahtarları vardır. Ne mutlu o kula ki; Allah onu hayra anahtar ve şerre sürgü kılmıştır.Vay o kulun haline ki Allah onu şerre anahtar ve hayra sürgü kılmıştır.[408]

İzahı

Hadiste geçen Bu hayır...» tâbiri ile muayyen bir hayır kasde-dilmeyip yararlı, dince yapılması istenen her tür hayırlı şeyler mu-Taddır. [409]

20 — İnsanlara Hayrı Öğretenin Sevabının Beyânı Babı

239) Ebü'd-Derdâ (Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi : Ben Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim, demiştir :
«Şüphesiz göklerdekiler, yerdekiler, hattâ denizdeki balıklar bile âlim adam için istiğfar ederler.»

240) Muâz bin Enes [410]'ten şöyle dediği rivayet edilmiştir: Şüphesiz Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu;
*Bir ilim öğreten kimseye, öğrettiği ilimle amel edenlerin kazandıkları sevabtan bir şey eksilmeden bir misli verilir.[411]

241) Ebû Katade (Radiyallahü ank)'âen rivayet edildiğine göre ResÛ-lullah (Sdllatlahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurmuştur:
«Adamın (ölüp) kendisinden geriye bıraktığı şeylerin en hayırlısı üç tanedir: Kendisine duâ eden sâlih çocuk, kendisine sevabı ulaşacak olan sadaka-i câriye ve kendisinden sonra onunla amel edilecek ilim.»
Ebü'l-Hasan dedi ki: Ebû Hatim Muhammed bin Yezid b. Sinan er-Rahâvi, Yezid bin Sinan (yâni Ebû Hâtim'in babası) vasıtası ile yine Zeyd bin Ebî Üneyse'ye ulaşan ikinci bir sened ile ayni hadis rivayet edilmiştir.[412]

İzahı

Hadîs, insan oğlunun ölmekle geriye bıraktığı akraba, dost, mal vesair eşya ve hizmetler içerisinde en çok kendisine yarar ve sevab sağlıvan 3 şeyi haber vererek bunları sağlamayı ve değerlendirmeyi ön görüyor, evlâdın, baba ve anasına bol bol duâ etmesini, kişinin köprü, çeşme, cami, okul, hastane ve benzen tesisleri yaptırmasını, gücü dahilinde bu nevi hayrata katkıda bulunmasını, ilmî kitablar yazmak, talebe okutmak gibi yollarla ilmi eserler vermeyi teşvik ediyor,
Sindi diyor ki hadis,Müs1im'in ve başkasının Ebû Hürevre (Radiyallahü anh)'den rivayet ettikleri;
hadisinin anlamını ifade ediyor. Ancak senedi değişiktir. Mamafih, senedin sahih olduğu, Zevâid'in ifâdesinden anlaşılıyor.

242) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anhydtn rivayet edildiğine göre Re-sûlulah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Mü'min kişinin öldükten sonra kendisine ulaşan amelinden ve

hayratından bir kaç tanesi: Öğrettiği ve yayınladığı ilim, geride bıraktığı salih evlâd, miras olarak bıraktığı mushaf, yaptırdığı mes-cid, yolcular için inşa ettirdiği ev, akıttığı su, sağlığı tam yerinde iken malından çıkardığı sadakadır. Bunlardan hangisini işlemiş ise ölümünden sonra kendisine (onun sevabı) ulaşır.[413]

İzahı

Baba ile ana, çocuğunun dünyaya gelişine sebep oldukları ve ona din terbiyesini vermek suretiyle irşad ettikleri için onların bir nevi emeği, kazancı olduğu için hadiste evlâd da amellerin bir çeşidi sayılmıştır. Sindi diyor ki mushaf ve ondan sonra sıralanan hayırlı işler hakikatan veya hükmen sadaka-i câriye cinsînden oldukları için sanki bu hadis, bir önceki hadisin izahında andığımız Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'in hadisinin tafsilâtıdır,
Hadîsin, sadaka ile ilgili cümlesinde «Sağlığı tam yerinde iken malından...» sağlığın tam yerinde oluşunun belirtilmesinin sebebi şudur:
tnsan sıhhati yerinde olduğu zaman, dünya malına hırsı fazla olur, çeşitli yönlerden ondan yararlanabilir, harcama sahası daha çok geniş olur, böyle bir ortamda sadaka vermek daha çok sevabı muciptir. Nitekim bir adamın ResûH Ekrem'e -Hangi sadaka daha efdaldır?» şeklindeki sorusuna şöyle cevap buyuruluyor: «Sen sağlıklı ve ihtiraslı iken sadaka vermen.»
Yoksa bir sadakanın câriye çeşidinden sayılması için sanıldığı gibi sağlık halinde verilmesi şart değildir.

243) Kbû Hüreyre (Radiyallahü anh)\\en rivayet .edildiğine göre Resûlullah (Salhîlakü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :
«Sadakanın en faziletlisi müslüman adamın bir ilim Öğrenmesi, sonra da o ilmi müslüman kardeşine öğretmesidir.[414]

21 — Arkasında Gidilmekten Hoşlanmayanın -İn Beyânı Babı

244) Abdullah İbn-i Amr (Radiyallahü anfıümâydan şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne yaslanarak yemek yediği, ne de arkasında iki kişinin (bile) yürüdüğü görülmemiştir.» [415]

İzahı

Tercemede «Yaslanarak» diye yorumladığım «Müttekien» kelimesi İttikâ» kökünden alınmadır.Sindi, îttikâ: Bağdaş kurarak oturmak, otururken sırtım bir şeye dayamak, yaslanmak, bir elini yere koyup ona dayanmak gibi oturuş çeşitleridir. Yemek yenirken bu oturuş çeşitlerinin hepsi adaba aykırıdır, bu oturuş şekillerinin bir kısmı kibirîi ve mağrur insanların, bir kısmı da çok yemek yiyenlerin şiarıdır. Kirmâni; İttikâ ile sağa veya sola eğilmek kasdedilmemiş ve bu mânaya yorumlıyanlar sıhhî yönü düşünmüşlerdir, demiştir. Mamafih adaba aykırı görülen bu nevi oturuşlar kibirli veya çok yiyici insanların kârı olduğu gibi sağlık bakımından da sakıncalı olduğu için Resûlullah'ın böyle oturmamış olduğu muhtemeldir.
Hadîsin -Ne de arkasında iki kişinin...» fıkrası ile Resûlullah'ın örnek tavazuu ifade edilmiş oluyor. Yani Resûl-i Ekrem son derece mütavazi olduğu için ashabının önünde yürümez ve arkasında iki kişinin bile yürümesine meydan vermezdi. Diğer hadislerle sabit olduğu üzere ya ashabının arasında ya da onların arkasında yürürdü. Hulâsa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne yemek işinde ne de gezilerinde padişah ve kralların âdetine göre hareket ederdi.

245) Ebû Ümame (Radiyaflahü anhyden şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çok sıcak bir gün *Ba-kîü'l-Ğarkad»[416] tarafına uğradı. Halk da onun arkasında yürüyordu. Resûlullah, (arkasında) ayakların sesini işitince bu durum O'mın zoruna gitti ve hemen oturdu. Nihayet gelen halkı önüne geçirdi ki, kibirden en ufak bir şey onun hatırına gelmesin.[417]

İzahı

Sindi diyor ki arkadan adamların geldiğini anlayınca; Resûl-i Ekrem'in oturmasının kibir endişesine bağlanması râvînin tahminine ve zannına göredir. Sebep bu değil de başka bir şey olabilir. Meselâ bu hadisi izliyen 246 nolu hadiste belirtilen sebep olabilir.$âyet râvi, işaret ettiği sebebi Resûl-i Ekrem'den almış ise, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in böyle bir sebebi anması, beşerin zayıflığını bildirmek ve Allah'ın koruması ve yardımı olmazsa insanoğlunun her çeşit âfet ve tehlikelere mâruz olduğuna dikkatları çekmek içindir. Dolayısı ile hiç kimsenin aldanmaması, bilâkis ihtiyatı elden bırakmaması, daima korku üzerine yaşaması ve nefsin mağ-rur olmasına yol açan şeylerden uzak durması gereğine işaret buyu-rulmuş olur.

246) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü ankj'âen rivayet edildiğine göre şövle söylemiştir :
Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} yürüdüğü zaman sahâbîler O'nun önünde yürürlerdi ve O'nun arkasını melekler için boş bırakırlardı.[418]

İzahı

Sindi diyor ki Ashab-ı Kiram meleklere hurmeten Resûl-i Ekrem'in arkasını boş bırakırlardı. Yoksa ilk anda sanıldığı gibi meleklere izdiham olmaması için değildir. Çünkü melekler için izdiham bahis konusu olmaz. [419]

22 — İlim Talipleri İçin Tavsiye Beyan Babı

247) Ebû Saîd-i Hurlrî (RadiyaHahü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Soliallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur:
İlim talep eden topluluklar size gelecekler. Sizler onları gördüğünüz zaman onlara: Ey Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in tavsiye ettiği cemaat merhaba merhaba sizlere! deyiniz ve onları râ-zî ediniz.»
Ben râvî el-Hakem'e : -Onları râzî ediniz.» ne demektir? diye sordum.Kendisi: «Onlara ilim öğretiniz.» diye cevap verdi.»

248) İsmail (İbn-İ Müslim) (RadiyaHahü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Hasanı Basrî (RadiyaHahü anh) (Bir ara hasta olduğundan) ziyaretine gittik. Evi ziyaretçilerle dolunca (önceden uzatmış olduğu) ayaklarını kendisine doğru çekti ve : Biz (hastalanan) Ebû Hureyre (RadiyaHahü anh)'m ziyaretine gidip evini doldurduk. Ebû Hüreyre ayaklarını kendisine doğru çekti sonra, şöyle buyurdu, dedi:
Biz bir defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanına girerek evini ziyaretçilerle doldurduk. Resûlullah, yan üstü yatıyordu. Bizi görünce ayaklarını kendisine doğru çekti sonra buyurdu ki :
«Muhakkak benden sonra bir takım topluluklar sizlere gelerek ilim talep edeceklerdir. Sizler onlara merhaba edip selâmlayınız ve onlara ilim öğretiniz.»
Hasan(-ı Basri) dedi ki: Bu tavsiyeye rağmen Allah'a yemin ederim biz böyle topluluklara yetiştik ki bize ne merhaba ettiler, ne selâm verdiler ve ne de ilim öğrettiler. Ancak biz onların (ayağına) kadar gittikten sonra bir şeyler alırdık. O zaman da bize cefa ediyorlar idi.[420]

İzahı

Hasan-ı Basrî (Radiyalalhü anhî'ın hastalık dolayısı ile yatarken evini dolduran ziyaretçilerin içeri girmesinden sonra ayaklannı toplıyarak çekmesi ziyaretçilere hürmet için olabildiği gibi iz-diham dolayısı ile de olmuş olabilir. Hasan-ı Basri (Radi-yallahü anh)'in şikâyetçi olduğu grubun sahâbilerden sonra meydana gelmiş olduğu, Sindi tarafından Fakih Ahmed bin Ebi'1-Hayr'dan naklen beyân edilerek, Hasan-ı Basrî (Radiyallahü anh)'in ilim almış olduğu zatların çoğunun sahâbî olmadığını ifade ediyor. Muhakkik Fuad, Abdülbaki de şöyle yazıyor:
Kanaatıma göre Hasan-ı Basrî zamanında bâzı kimseler ilim okutmaya girişmişler ve ders vermek hususunda ayırım yaparak fakir tabakaya ve kimsesizlere ders okutmaya tenezzül et-memişler. Kendisi de bu durumdan şikâyetçi olmuştur. Ashâb-ı kiram devrinde böyle bir hal vuku bulmadığı için tabiin dönemine âit olduğu anlaşılıyor.

249) Ebû Hârûn El-Abdî (Radiyallahü, anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir.
Biz Ebû Said-i Hudrî (Radiyallahü anh)'in yanına uğradığımız zaman bize şöyle hitab ederdi:

Merhaba ey Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in kendileri için tavsiye ettiği insanlar! Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem) bize buyurdu ki:
-Muhakkak insanlar size tabidirler ve bchomhal onlar dinde fıkıh bilgisiin edinmek için dünyanın her tarafından sizin yanınıza geleceklerdir. Onlar size geldikleri zaman siz onlara hayrı tavsiye etmek isteyin. (İyiliklerini isteyiniz. [421]

23 — İlimden Faydalanmak Ve Onunla Amel Etmek Babı

250) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ettiği dualardan birisi de şu idi:
«Ailahım! Fayda vermeyen ilimden, kabul edilmeyen duadan, korkmayan kalbden ve (dünyadan) doymayan nefisten şüphesiz sana sığınırım.» [422]

İzahı

Hadisin -Fayda vermeyen ilimden...» fıkrası ile ilgili olarak Sindi şöyle söyler :
Çünkü ilimlerin bir kısmı sahibine hiç fayda vermez. Bilâkis onun aleyhine dönüşür. Suyu ti, faydalı olmayan ilmi şöyle açıklar: Faydalı olmayan ilim kişinin gizli huyunu ve ahlâk duygularım temizlemeyen, bu nedenle onun durum ve davranışlarım olumlu yönden etkilemeyen ve dolayısı ile âhiret sevabını kazandı-ramıyan ilim türleridir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah Teâlâ'nın azametini ifade etmek, kendi kulluğunu beyan etmek, kulun daima Ailah'tan korkmasının gereğini ve her zaman ona muhtaç olduğunu belirtmek için hadiste sayılan şeylerden Allah'a sığınmıştır. Ayrıca bu duada bulunmakla ümmetini teşvik ve tâlim buyurmuş oluyor.Anılan bu şeylerden Resûlullah'ın bir endişesi olduğu ihtimali düşünülemez.Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in masum (günahsız) olduğu bilinmektedir.
Miftâhü'I Hâce müellifi de faydalı olmayan ilimleri şu kısımlara ayırır: Bilinip onunla amel edilmeyen ilim, bilinip başkasına öğretilmeyen ilim, sahibinin durum ve davranışlarını düzeltmeyen ilim, keza sahibinin huyunu temizlemeyen ilim, bilinmesine ihtiyaç duyulmayan ilim, dinin tasvip ve teçhiz etmediği (sihir ilmi gibi) ilim ve benzerleridir.
Hadisin «Doymayan nefisten...» fıkrası ile dünya hırs ve tamaı kasdedilmiştir. Yani «dünya malına ve nimetlerine aşın düşkünlüğü dolayısıyle doymak bilmeyen nefisten sana sığınırım Allahım!-Fakat ibâdete, sâlih amellere ve hayır işlerine düşkün olmak, bunlara doymamak ve ihtiraslı olmak dinen övgüye lâyık ve matlubtur. Nitekim Tahâ sûresinin 114. âyetinde:
Ve de ki ey Rabbim! benim ilmimi arttır» buyuruluyor.

251) Ebû Hüreyre (Radiyaîlahü anh)'dcn şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallaahü Aleyhi ve Selem) şöyle duâ ederdi:
«Allahım! Bana öğrettiğin ilimden beni yararlandır, faydalanacağım ilmi bana öğret, ilmimi arttır. Her hal (ilmimi arttırmadan önceki ve artırdıktan sonraki haller) üzerinde Allah'a hamd olsun.»

252) Ehû Hüreyre (Radîyallahü anh)\\cn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Snllallahü Aleyhi ve, Scllcm) şöyle buyurmuştur :
«Allah rızâsının kazanılması için talep edilmesi gereken bir ilmi öğrenen bir kimse, sırf dünya menfaati için bu ilmi Öğrenecek olursa kıyamet günü Cennet kokusunu bulmıyacaktır.»
İbn-i Mâceh, Ebü'î-Hasan, Ebû Hatim, Said bin Mansûr, Fuleyh bin Süleyman... yolu ile de aynı hadisi rivayet etmiştir. [423]

İzahı

Hadisteki : «Allah rızası için talep edilmesi gereken ilim» tâbiri ile dini ilimler kasdedilmiştir. Şu halde dîni ilimlerin dışında kalan bir ilimle sırf dünya menfaatini kazanmak isteyen bir kimse bu hadisle haber verilen tehdire tâbi değildir.S indi bu durumu belirttikten sonra: Hadîsten anlaşıldığına göre dini ilimleri öğrenmek isteyen bir kimse sırf dünya menfaatini amaçlarsa bu tahdite maruz kalır. Fakat Allah rızasını kasdetmekle beraber dünya menfaatim da düşünen bir kimse hadisin tahditine dahil değildir, demiştir.
Hadisin «...Cennet kokusunu bulmıyacaktır.» fıkrası çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Çünkü bilindiği gibi, İslâm dinine göre zerre miktarı imanı olan kişi neticede Cennet'e girecektir. Bu itibarla dinî ilimleri sırf dünya menfaati için öğrenen kişi iman sahibi olarak öldüğü takdirde

sonuç itibarı ile Cennetliktir. Bunun için fıkra şöyle yorumlanmıştır:
Dinî ilimlerle yalnız dünya menfaatini kazanmak istiyen kimse Cennet kokusunu bulmaya ve Cennet'e girmeye müstahak ve lâyık delildir. Ama onu tazib etmek veya afv etmek Allah'ın iradesine bağlıdır, bizce meçhuldür.
Bâzıları da fıkranın mânası şudur: Böyle yapan adam Cennet'e girse bile güzel kokusunu duymayacak ve bu güzel kokudan mahrum kılınacaktır, demiştir. Diğer bir kısım âlimler ise fıkrayı mahşer zamanına tahsis ederek: Böyle olan kişi, kıyamet günü yani kabirlerden çıkılıp Cennet veya Cehenneme gidilinceye kadar geçen mahşer süresince Cennet kokusunu duymıyacaktır. Bu yorumlan beyan eden Sindî, sözlerini şöyle bitiriyor: Çünkü havas kısmı, özellikle âlimler, mahşere doğru gelişlerinde bile Cennet kokusunu duyarak onlar için bir endişenin bulunmadığını anlamış olurlar.

253) (Abdullah) îbn-i Ömer (Radiyallahü anhümâyûzn Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Cahillerle ve aklı noksan olanlarla münakaşa etmek veya âlimlere karşı böbürlenip övünmek, yahut da halkın teveccühünü kazanmak niyeti ile (dini) ilim talep eden kimse ateştedir.[424]

254) Câbir bin Abdillah (Radiyallahü anhyden Nebî (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
Ne âlimlere karşı iftihar ve övünmek için, ne de cahillerle münâkaşa etmek için ve ne de meclislerin seçkin köşelerinde yer almak için ilim talep etmeyiniz.
Bu yasağa rağmen kim böyle yaparsa ateşe (müstehaktır), ateşe (müstehaktır).[425]

İzahı

Bu iki hadis, Islâmi ilimlerden, basit ve süfli emellerin beslenmesinin yasak olduğunu ve böyle bir maksatla ilim talep eden kimselerin mükâfat alması şöyle dursun, ilmin yüceliği ile bağdaşmıyan kötü niyet ve davranışı yüzünden Cehennem ateşine müstahak olduğunu bildiriyor. Evet dini ilimler idraki kıt, iz'anı kısır, aklı zayıf olanlarla ve cahillerle münakaşa ve mücadele etmek için öğrenilmez. Keza, din âlimlerinin karşısına çıkarak bilgisi ile iftihar etmek, gururlanmak, böbürlenmek, övünmek ve kibirlenmek için de ilim öğrenilmez. Hele halkın itibar ve teveccühünü kazanmak, toplumun saygısına, kadr-ü kıymetine mazhar olmak, varılan meclislerde en üst köşeye geçmek, en yüksek yere oturmak, halkı hizmetçi gibi kullanmak ve dünya malını toplamaya ilmi aracı koyup istismar etmek gibi menfur emellere kavuşmak için dinî ilimleri basamak yapmak kesinlikle yasaklanmıştır. Hadisler böyle basit ve menfur emellere erişmek için dinî ilimleri talep edenlerin Cehenneme müstahak olduğunu hükme bağlıyor. Tabii Cehennemlik olmaları geçici olup ebedi değildir. Ayrıca onların afvedilmesi Allah'ın iradesine bağlıdır. Allah dilerse onları bağışlar.
253 nolu hadisin râvilerinden Hammâd ve Ebû Kerîb zayıf oldukları gerekçesiyle isnadının zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.Tirmizi ise hadisi îbn-i Ömer yolu ile rivayet ederek Hasen olduğunu söylemiştir. 254 nolu hadisin isnadındaki râ-vilerin sika oldukları ve Ibn-i Hibbân tarafından kendi sa-hih'inde rivayet edildiği yine Zevâid'de bildirilerek, El-Hâki m tarafından da merfu' ve mevkuf olarak rivayet edildiği ifade ediliyor.
İkinci hadisin metninin sonundaki kelimesi muhakkik tarafından merfu' ve mensup olmak üzere iki şekilde (ötre
ve üstün ile) harekelenmiştir.Merfu' okunursa mübteda olur, haberi mahzuftur.Takdiri dır.Mensub okunursa mahzûf bir fiilin mef ûlüdür. Takdiri olur.

255) (Abdullah) tbn-i Ahbas (Radiyallahü anhümâ)'âan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Şüphesiz benim ümmetimden bazı insanlar dinde fıkıh bilgisine sahip olduğunu iddia edecekler, Kur'an okuyacaklar ve diyecekler ki: Biz emirler sınıfına varıyor, dünyalıklarından yararlanıyoruz. Fakat dindarlığımız hususunda onlardan uzak durup (bu yönden bize bir zarar ilişmiyor) derler. Halbuki onların dediğinin gerçekleşmesi mümkün değildir. Katad (adındaki dikenli ve meyvesiz ağaçidan geven dikeninden başka (bir meyveyi) toplamak mümkün olmadığı gibi emirlere yaklaşmaktan, bir şey toplanamaz. Ancak...*
(îbn-i Mâceh diyor ki) Râvî Muhammed bin es-Sabbâh dedi ki: Zannımca Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) «hataları kasdetti.[426]

İzahı

Miftâhü'I-Hâce yazan diyor ki hadisten kasdedilen mâna şudur :
Kuran okuyan fıkıh bilgisi olduğunu iddia eden bâzı kimseler, zaruri ihtiyaçları ve önemli bir işleri olmadığı halde emirler sınıfının yanına giderek, fazilet ve ilim sahibi olduklarını açıklar, bir takım mal ve makam koparmak isterler. Bu tip kimselere :«İlim ile bu nevi davranışlar birbiri ile bağdaşmaz, niçin böyle hareket ediyorsunuz"denildiği zaman şöyle cevaplarlar:Biz emirlere varıp onların dünyalıklarından yararlanırız.Ama dini vecibelerimiz bakımından onlardan uzak dururuz.» Halbuki yekdiğerine zıt iki şeyi toplamak imkânsızdır. Katad, dikenden başka meyvesi olmıyan bir ağaçtır. Bu ağaçtan meyve olarak dikenden başka bir şey toplamak mümkün değildir. Emirlere yakınlıktan bir semere beklenemez. Beklenen şey ne olabilir? Hadîste Peygamber'in sözünde emirlerden alınabilen şey yani müstesna amlmamıştır. Râvi anılmak istenen şeyin -hatalar» olduğunu sanıyorum, diyor. $u halde onlara yaklaşmaktan bekîenebilen semere hatâlar ve günahlar olmuş olur.
Miftâhü'I-Hâce müellifi diyor ki: Rivayet edildiğine göre Züh-ri'nin Padişahlarla oturup kalkmaya başladığını duyan bir din kardeşi ona yazdığı mektupta ezcümle demiştir:
Ey Zühri! Allah bizi ve seni fitneler hastalığından kurtarsın. Sen Öyle bir duruma düştün ki, seni tanıyan herkes sana duâ etmelidir. Çünkü Allah'ın kitabını ve Peygamber'in sünnetini bilmek nimetini Allah sana ihsan etti. Sen yaşlandıktan sonra bu yüce nimetlerin devrilmekle karşı karşıya geldi...
Sindi diyor ki: Emirlere yaklaşmanın katad ağacından diken toplamaya benzetilmesi ile onlara yaklaşmaktan dinî yönden zarar etmekten başka bir sonuç alınmıyacağına işaret ediliyor. Çün-kü; kişi için Allah tarafından takdir edilmiş olan rızık ve menfaat-lar behemhal sahibini bulacaktır. İster emirlerin kapısına gidilsin ister gidilmesin netice değişmez. O halde onların kapılarına gidilmekle yeni bir kazanç sağlanacak değildir. Ama bununla beraber dinî yönden zarara uğramak da vardır. Şöyle de söylenebilir. İlâhi takdir meçhulümüz olup dış görünüşe göre emirlerin sohbetinde bulunmak ve onlarla ihtilat yapmak suretiyle elde edilen dünyalık menfaat, bu ilişkilerle uğranılan zarar muvacehesinde çok cüz'i olduğu için yok gibidir. Dolayısı ile zarardan başka bir şey kalmamış sayılır.
Muhammed bin Seleme' den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Pislikler üzerine konan kara sinek, bahis konusu zümrenin kapısına varıp okuyucu olduğunu söyliyenden daha iyidir.
Râvilerden Ubeydullah bin Ebî Bürde tanınmı-yan bir kimse olduğu için hadisin isnadının zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

256) Ebû Hüreyre (Radiydiahü anA)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Cübbü'1-Hüzn (veya) Cübbü'l-Hazan'den Allah'a sıkınınız-, buyurdu.
.Sahâbiler, Yâ Resûlallah!
Cübbü'1-Hüzn (veya Cübbü'l-Hazan nedir? diye sordular. Resû-lullah onlara cevaben:
«Cehennem'de öyle bir deredir ki Cehennem her gün dörtyüz defa ondan (Allah'a) sığınır., buyurdu. Sahâbiler:
—Yâ Resûlallah! Kimler bu dereye girer? diye sordular. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O dere, amelleri ile riyakârlık eden Kur'an okuyucuları içtn hazırlanmıştır. Allah'ın en çok öfkelendiği Kurrâlardan bir kısmı da şüphesiz emirleri ziyaret eden okuyuculardır, buyurdu. (Ravi) el-Mu-haribi dedi ki emirlerden maksad zâlim olan emirlerdir.» [427]

İzahı

Sindi diyor ki hadiste geçen «Cübb* lügatta çevresi örülmemiş olan kuyu demektir. «Hazan ve Htizn* ise hüzün ve keder manasınadır. Hadiste kullanıldığı gibi iki kelimenin bir araya getirilmiş şekli ise özel isimdir. Bunun sözlük mânası düşünülürse :«Keder kuyusu» demek oluyor.Cehennem'in bu dereden Allah'a sığınması zahirine göre mânalandınlmıştır.Çünkü Cenâb-ı Allah her şeye kaadirdir. Cehennem'in diğer dereleri bu dereden Allah'a sığınabilirler.Yahut da bu sığınma, Cübbü'1-Hüzn denilen derenin azabının şiddetinden kinayedir, diye yorum yapılabilir.Her iki halde de Cehennem'den murad, müminlerin günahkârlarına âit olan Cehennem'dir. Zira kâfirlerin ve münafıkların Cehennemdeki yerleri Cübbü'l-Hüzn'den daha şiddetlidir.

İbn-i Mâceh, bu hadis için müteaddit senedler ve her senedde müteaddit haller zikretmek suretiyle hadisin kuvvetini belirtmek istemiştir. Senedlerin asıl arapçası mevcut olduğu için bir hayli yer alacak olan türkçesini yazmaya lüzum görmüyorum. Yalnız şunu belirteyim. Râvîlerden Ammar demiş ki senedlerde «tbn-i Şirin* diye geçen râvînin Muhammed lbn-i Sirîn mi, yoksa Enes lbn-i Şîrîn mi olduğunu bi-lemiyeceğim. Her iki zat kardeş olup Sirin'in oğullandır. (Ra-diyallahü anhüm)

257) Abdullah İbn-iMes'ûd (Radiyalîahü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Eğer ilim ehli, ilmitn değerini) koruyup onu liyakatli olanların yanma koymuş olsalardı, ilim sayesinde, zamanlarındaki insanların büyükleri olacaklardı.Lâkin âlimler, ilim vasıtası ile dünya ehlinden bir takım menfaatlar sağlamak için ilmi değerlendirmeden dünya ehline mebzulen vermeye giriştiler. Bu sebeple dünya ehli yanında âlimlerin değeri de düştü.Ben sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim :
«Kim çok arzulan tek arzu âhirete âit arzu haline döndü-rürse Allah, onun dünyaya âit arzusu için yeterdir. Ve kim ki, dünya ahvali hakındaki arzuları dağılırsa veya arzular kendisini dağıtırsa onun dünyanın hangi deresinde helak olduğuna Allah iltifat etmiyecektir.»
İbn-i Mâceh, Ebül'-Hasan'dan naklen ikinci bir sened ile de hadisi rivayet etmiştir.[428]

İzahı

Hadisin metni iki parçadan ibarettir. İlk parça Ashab'tan A b-dullah îbn-i Mes'ûd'a aittir. Bu parça ilim adamlarının ilmin değerini korumalarına, rastgele insanlara ilim aktarmaya girişmemelerine, ehil ve liyakatli olan taliblere ilmi aktarmaya çalışmalarının gereğine dikkatları çekiyor. Ve böyle hareket edilmediği takdirde ilim adamlarının değerinin düşeceğine, hatta bilfiil düştüğüne parmak basıyor. Sindi' nin beyânına göre Tıybi demiş ki: İbn-i Mes'ûd'un «Ben sizin Peygamber'inizden...»
şeklinde hitabı, tevbih mahiyetinde olup muhatablarını Peygamber'in emrine muhalefet etmeleri dolayısı ile kınıyor.
Hadis metninin ikinci paragrafı ise; Resûl-i Ekrem'in buyruğudur. Burada insanlarda görülen arzuların birleştirilerek tek arzu hâline getirilmesi ve bu tek arzunun da âhiret saadetine âit arzu olarak tesbiti öngörülüyor ve böyle yapan bir kimsenin dünyasına âit istek ve arzularının gerçekleşmesi yolunda Allah'ın inayet ve yardımının ona erişeceğine işaretle Allah ona yeterdir, buyuruluyor. Böyle hareket etmiyerek dünya ahvali hakkında beslediği istekleri dallanıp budaklanan kimselerin, keza pek çok arzuların darbesi ile kendisini toparlamaktan âciz kalarak dağılan kişilerin dünyanın hangi vadisinde ve hangi arzunun tahakkuku peşinde koşarken helak olursa Cenâb-ı Allah ona iltifat edip bakmıyacak ve ona yardımcı olmı-yacak, diye uyan yapılıyor.
Hadisin râvilerinden Nehşel bin Said'in münker hadisleri ve bâzılarının dediğine göre mevzu hadisleri rivayet ettiği gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Sindi ise, E1-Hâkim'in sahih olduğunu tesbit ettiği İbn-i Ömer tariki ile ayni hadisin rivayet edilmiş olduğunu bildirmiştir.

258) İbn-i Ömer (Radiyalîahü atthütrtâydan rivayet edildiğine göre Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur:
Kim Allah'tan başka bir şey için (dini) ilim talep ederse veya o ilimle Allah rızasından başka bir maksad edinirse Cehennem'den olan üzerine hazırlansın. [429]

İzahı

Hadis, gerek ilim talep edilirken ve gerekse elde edilen ilim işletilirken Allah rızâsının düşünülmesini emrederek buna ters düşen
niyet ve maksadlan besliyen kimselerin ilâhî azaba müstahak olduklarını bildiriyor.
Râmuzü'l-Ahadis'in şerhinde aynen şunlar söyleniyor: İlmi çalışmada niyetin düzeltilmesi için Allah rızası, âhiretteki azabtan kurtulmak, ilâhi sevablar düşünülmelidir.Dünya menfaati, mevki, makam, zenginlik, padişahların teveccühüne mazhar olmak, dost ve emsal arasında üstün bir değer kazanmak ve benzeri dünyadaki muvakkat zevkler ile safalar ilmi çalışmanın amacı olma-malıdır.Bâzı zâtlar da: İlim adamları niyetlerini tashih etmek isterlerse, cehaletten kurtulmak, eğitim ye öğretim yolu ile halka yararlı olmak ve âlimlerin azaldığı bir devirde ilmi ihya etmek

niyetini düşünmelidir, demişlerdir.Tabii bu niyetin yanında yine Allah rızâsı melhuz olmalıdır.Şayet ilme çalışan kişi şeytanî vesveseler, şehvanî duygular ve nefsi arzulardan sıyrılarak niyetini arzulanan şekilde temizliyemezse ihlası gerçekleştiremedi, diye ilmi terketmesi tercih edilmez. Çünkü cehaletin zararı niyetin ihlaslı olmayışının zararından daha büyüktür. Ehveni şerri tercih etmek bir prensip olduğu gibi iki zararlı şey arasında kalan kişinin zararı nisbeten hafif olanı seçmesi gerekir.Diğer taraftan ilimle meşguliyetini sürdüren bir kimsenin zamanla niyetini tashih etmesi umulur. Nitekim Mücâhid: Biz ilme talip olduğumuz sıralarda uzun boylu ihlaslı niyetimiz yoktu. Sonra Cenâb-ı Hak bize niyetimizin tashihini nasîb eyledi, demiştir. Bâzı âlimler de : Biz ilmi Allah rızâsı için değil de başka maksadla talep ettik. Fakat ilim bizim Allah rızasından başka maksadları gütmemize engel oldu, demiştir.
Gazali de Muâz (Radiyallahü anhî'den rivayet edildiğine göre âlimlerden Cehennem'e müstahak olanlar şu gruplara ayrılırlar, der:
1. İlmini hazine gibi gizliyerek başkasının bilmesini istemiyen-ler. Bunlar Cehennem'in ilk tabakasmdadırlar.
2. İlimde padişah gibi kendisini eşsiz görür. İlminden bir mes'e-le reddedildiği gibi zaman hazmedemez ve öfkelenir. Bunlar Cehennem'in ikinci tabakasmdadırlar.
3. İlmini ve yabancı ilmi konulan zenginlere ve eşrafa açıklayan ve başka insanlara anlatmıyan grup da Cehennem'in üçüncü ta-bakasmdadır.
4. Kendisini fetva vermeye liyakatli göstererek halka yanlış fetva verenler. Bunlar da dördüncü tabakadadırlar.
5. Ehl-i Kitabın söylediklerini söyliyenler 5'inci tabaka ehlidir.
6. İlmini halk arasında bir büyüklük ve şahsının anılmasına, övülmesine araç kılanlar 6'ncı tabaka ehlinden olur.
7. İlmini dolayısı ile beslediği kibir, gurur ve böbürlenmesi yüzünden hoplayan ve hiç kimsenin nasihat ve ikazını kabul etmiye-rek kendisini müstağni sayan grup da Cehennemin 7'nci tabakasını
boylar.
Bir haberde rivayet edildiğine göre doğu ile batı arasın» dolduracak kadar yaygınlaşan bir şekilde, insanoğlu övgü toplar da bu övgüler Allah indinde bir sivrisinek kanadı ağırlığınca değer taşı-mıyabilir'[430]

259) Huzeyfe (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Ben Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemyden şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Alimlere karşı böbürlenerek övünmek veya cahillerle münakaşa etmek veyahut halkın teveccühünü kendinize çevirmek için (dinî) ilim Öğrenmeyiniz. Kim böyle yaparsa o kimse ateştedir.»

260) Ebû Hüreyre (Radiynllahu anh)\\cn Resûlullah (Salîallahü Aley-fiİ ve Sdlem) şöyle buyurdu dediği rivayet edilmiştir:
Kim âlimlere karşı böbürlenip övünmek, cahillerle münakaşa etmek ve halkın teveccühünü kentlisine yöneltmek için (dini) ilim öğrenirse Allah o kimseyi Cehenneme sokar.[431]

24 — Kendisine Sorulan Bir Bilgiyi Gizleyenin Beyânı Babı

261) Ebû Hüreyre (Radiyaltahü anh)'den, Nebî (Salîallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Hıfzettiği bir ilim kendisine sorulup da onu gizleyen her adam kıyamet günü ateşten bir geril onun ağzına vurulmuş olduğu halde (mahşere) getirilir.»
Ebü'l-Hasean El-Kattân dedi ki: Ebû Hatim, Ebü'l-Velîd yolu ile Imâre bin Zâzân'dan bize gelen rivayete göre ayni metin buyurul-muştur.» [432]

İzahı

Hadis, bellenmiş ve kesinlikle bilinen bir dini mes'elenin sorulduğu zaman malûm olan cevabı gizlemenin âhiretteki cezasını bil-
diriyor, verilen cezanın amel cinsinden olduğu belirtiliyor. Şöyle ki: O ilim adamı ihtiyaç duyulup sorulduğu zaman hak olan bir sözü söylemekten imtina ederek ağzını kapadığı için, mahşerde herkes amelinden dolayı soruşturmaya tabi tutulup konuşmaya ve cevap vermeye şiddetle

ihtiyaç duyduğu bir ortamda Allah onun ağzına ateşten bir gem vurdurup susturma cezasına çarptırır. Sindi diyor ki: İlmî soru soran adam bunu kavramaya ehil ise ve o ilmi soru yararlı ise o zaman cevap vermek mes'uliyeti olsa gerek ve buna rağmen cevap vermezse hadisteki ceza terettüp eder kanaatında-yım Şayet soru sahibi konuyu kavrayamaz durumda ise veya o ilmi konu onun için yararlı değil ise cevap vermeyen ilim adamının hadisteki vebala tâbi olmadığını umarım.Hattabide : Hadisteki durum, öğrenilmesi mecburi olan zaruri ilim hakkındadır. Meselâ soru sahibi ilim adamına: Bana Islâmiyeti telkin et, veya vakti geçmiş olan farz namazın kılınış şeklini bilmiyorum bana öğret dese, ilim adamı bu sorunun gereğini yapmakla mükelleftir. Fakat halkın öğrenmesi zaruri olmayan ilmi mes'eleleri öğrenmek isteyen kimseye öğretmeyen âlim bu cezaya müstahak kılınmamıştır.

262) Abdurrahman bin Hürmüz El-A'rac [433](Radiyalalhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Ebû Hüreyre (Radiyallahü ank)'den şöyle söylediğini işİtmiştir :
Vallahi Allah Teâlâ'nın kitabındaki iki âyet olmamış olsaydı ben O'ndan (yâni Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'den hayatımda hiç bir şeyi rivayet etmezdim. Allah'ın şu kavli olmasaydı.[434]
-Şüphesiz o kimseler ki, Allah'ın kitaptan indirmiş olduğu âyetleri gizlerler ve bunun karşılığında az bir bedeî alırlar. İşte onlar karınlarında ateşten başka bir şey yemezler. Allah kıyamet günü onlarla ^onuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için elim bir azap vardır.
Onlar öyle kimselerdir ki, hidâyet mukabilinde dalâleti, mağfiret mukabilinde azabı satın almışlardır. Onları ateşe karşı bu kadar sabırlı kılan nedir?» [435]

İzahı

Âyetler, hakkı gizleyenlerin korkunç âkibetine işaret buyuruyor. Hadisler de dini hükümlerin kaynağı olmak bakımından âyetler gibi olduğu için Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bu âyetler muvacehesinde bildiklerini gizliyemediğini ve Resûl-i Ekrem'den işittiği hadisleri rivayet etmesinin sebebini belirtiyor. Sindi diyor ki; ilmi gizlemeni-n mes'uHyetine dâir başka âyetler ve hadisler bulunduğuna göre Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bu iki âyeti örnek olarak zikretmiştir. Çünkü; bu iki âyetin bulunmamış olduğunu farz etsek bile mevcut diğer âyetler ve hadisler ilmi gizlemenin yasaklığı ve bilinen hadisleri açıklamanın gerekliliği için kâfidir. Bu itibarla Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'ı hadis rivayetine zorlayan sebebi yalnız bu iki âyetten ibaret sanmak hatadır. Nitekim :
Buharı «İlm» kitabının «Hıfzü'1-İlm» babında Abdül-aziz bin Abdillah El-Uveysi El-Medeni, Mâlik bin Enes, Zührî, Abdurrahman bin Hürmüz yolu ile Ebü Hüreyre (Radiyallahü anh)'den rivâ-ret ettiği bu hadis daha uzundur. Ve oradaki rivayete göre Ebû Hüreyre'nin okuduğu âyetler Bakara sûresinin 159 ve 160'nci âyetleridir. Oradaki hadis metninin tercemesi şöyledir:
...Ebû Hüreyre (Radiyallahü atık)'en: Şöyle demiştir: Halk Ebû Hüreyre çok (hadis rivayet) ediyor, derler. Halbuki Allah'ın kitabında (şu) iki ayet olmasaydı hiç bir hadis rivayet etmezdim. Sonra Ebû Hüreyre :
«O kimseler ki bizim indirdiğimiz beyyineleri ve hidâyeti halka açıkça biz beyân ettikten sonra, bunları saklarlar, muhakkak Allah onlara lanet eder ve lanet ediciler de lanet ederler.
Ancak bunlardan tevbe edip sâlih amel işleyen ve (gizlediklerini) açıklayanlar müstesna. İşte ben bunların tevbelerini kabul ederim. Tevvâb ve Rahim olan da ancak benim.»âyet-i kerimelerini okudu. (Daha sonra Ebû Hüreyre sözlerine devamla) Muhacirin kardeşlerimiz çarşılarda alış verişle, Ensâr kardeşlerimiz de mallan (ve topraklan) için çalışmakla iştigal ederlerken Ebû Hüreyre boğaz tokluğuna (kanaat ederek) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanından ayrılmazdı ve onların hazır bulunmadıkları meclislerde hazır bulunur, onların hıfzetmedikleri sözleri bellerdi.
Buharı' nin Târih'deki rivayetine göre Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) bir ara 10'dan fazla seçkin Sahâbi'nin bulunduğu bir meclisde bulunarak onların bilmedikleri bâzı hadîsleri rivayet etmiş, onlar da aralannda soruşturup sıhhatına kanaat etmişlerdi. O mecliste bu hal bir kaç defa tekerrür edince bâzı kimseler: «Muhacirler ve Ensâr Ebû Hüreyre gibi hadis rivayet edemesinler, bu nasıl olur?» demişler. Bunlara cevaben Ebû Hüreyre bu sözleri söylemiş oluyor.

263) Câbir (bin Abdillah) (Radiyallahü anh)'(\en Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sctlcm) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Bu ümmetin son (kısmı) öncekilerini lanetlediği zaman kim bildiği bir hadisi gizlerse şüphesiz

Allah'ın inzal buyurduğu hükümleri gizlemiş olur.[436]

İzahı

Sindi'nin beyânına göre hadis iki şekilde yorumlanmıştır:
1. Ashâb-ı Kirâm'ın yüce faziletini bilmeyen ve onların aleyhinde konuşup lanetlemenin haramlığını idrak etmeyen kimselerin türediği zaman kim, Sahâbilerin faziletine ve onlara lanet etmenin haram olduğuna dâir bildiği bir hadisi gizlerse; Allah tarafından indirilmiş olan ilâhi kanunu gizlemiş sayılır.
2. îslâmî ilimleri bilenlerin sayısının azalıp cehaletin yaygınlaştığı ve selefi salihin'e lanet etmenin haram olduğunun bilinmemesi yüzünden sonradan gelen müslümanlarm öeceden gelip geçmiş din kardeşlerine lanet ettikleri zaman ilme şiddetle ihtiyaç duyulacak ve bu nedenle kim, bildiği bir hadisi gizlerse Allah tarafından indirilmiş olan ilâhi kanunu gizlemiş sayılır.
Her iki yorumun neticesinde, bilinen bir hadisi gizlemenin nasıl bir mes'uîiyeti mucip olduğu belirtilmiş oluyor. İlmi gizleyen bir kimsenin âhiret günü ateşten mâmûl gemle gemlendirileceği 261 ve 264 nolu hadislerle bildirilmiştir. Allah cümlemizi korusun.

264) Enes bin Mâlik (Radİyallahü anhyfan rivayet edildiğine gtfre kendisi : Ben Resûlulah (SaUaltahü Aleyhi ve Srllemyâen şöyle buyurduğunu İşittim, demiştir :
•Kendisine (dine âit) bir bilgi sorulup da bildiğini gizleyen kimse kıyamet günü ateşten bir gemle gemlendirilmiş olacaktır.[437]

İzahı

Hadisin râvilerinden Yûsuf bin İbrahim'in zayıf olduğunda ittifak edildiği Zevâid'de bildirilmiştir. S i nd i diyor ki: «Zannımca bu sebeple Tirmizi bu hadisin metnini Ebû Hüreyre (Radİyallahü anhJ'den rivayette bulunarak senedinin ha-sen olduğunu bildirmiş, aynı metnin Câbir bin Abdillah'-tanve Abdullah İbn-i Ömer' den iki ayrı tarik ile de rivayet edildiğim açıklamıştır. Fakat Enes' ten olan senedden bahsetmemiştir. Hulâsa; hadisin metni sabittir. Yapılan konuşmalar sadece senedler ile ilgilidir.
265) Ehû Saîd-i Hudrî (Radİyallahü ankyâvn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sailatlahü Aleyhi ve Scllem) şüyle buyurmuştur:
Halkın din işleri hususunda Allah'ın faydalı kıldığı bir ilmi giz-liyen kimseyi Allah kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlendirir.
(Ağzına ateşten imal edilmiş bir gem vurur.)[438]

266) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'âen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
-Kendisine sorulan bir ilmi bilip de gizleyen kimse kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlendirilir, (ateşten bir gem ağzma vurulur.) [439]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/5-6.

[2] **Ebu Hüreyre (R.A.)'in Hal Tercemesi**
Ebu Hüreyre'nin meşhur adı Abdurrahman b. Sahr'dir. Eski ismi Abdu Şems idi. Resûlulah (S.A.V.) tarafından Abdurrahman adı takıldı. İbn-i Hacer'in el-îsa-be fi Temyiz-iş's-Sahabe adlı kitabında çeşitli kitablardan naklen beyan ettiğine göre hem Ebû Hüreyre hem de pederinin adı hakkında çok ihtilaf vardır. Ebû Hüreyre (kediciğin babası) lakabı ya Resûlullah veya ailesi tarafından ona takılmıştır.
Ebû Hüreyre, Yemen'den gelerek Hayber fethi esnasında peygamberi ziyaret edip müslümarıhğı kabul etmiştir, Ehl-i Suffe'ye ilhak edilerek peygamber (S.A.V.)'den ilim ve irfan almaya başlamıştır. Maddi sıkıntı ve açlığın en şiddetli İztirablarma dayanmış da Suffe'den ayrılmayı düşünmemiştir. Resûlullah (S.A.V.)'den feyiz almak onun büyük emeli olduğu için O'ndan hiç ayrılmamıştır. Bu sebeple kendisinin malumatı nadir zatlarda bulunabilir. Resûlullah (S.A.V.V-den çok hadis rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Bekir, Ömer, Übeyy b. Kâ'b (R.A.) gibi ileri gelen Ashab'tan ilim almıştır. Kuvvetli hafızası sayesinde aldığı ilmi tutarak aynen rivayet etmiştir. O'nun bu dehâ hafızası dolayısıyla Tabakat sahipleri ona, (filim hazineleri» anlamına gelen «Ev'iyetü'1-îlim» demişlerdir. Muhtelif ki-tablarda anlatıldığına göre kendisi şöyle söylemiştir :
«Ben Peygamber (S.A.V.)'den iki kab dolusu ilim aldım. Bunlardan birisini halk arasına yaydım. Öbür kabdakini de neşretmiş olsaydım benim boynumu vururdunuz.»
Ebû Hüreyre'nin sade hayatı, üstün takvası ve zahidliği meşhurdur. Kadınlar için altın zinet eşyasını kullanmak mubah olduğu halde kızını bundan men-ettiği bir vakıadır.

Muâviye (R.A.) zamanında iki defa Medine valiliğine atanmıştır. Son valiliği esnasında Ebû Hüreyre (R.A.) dağa çıkıp topladığı odunu mübarek sırtında taşıyarak Medine çarşısına getirmiştir. Muasır valilerin bir kısmının muhteşem hayatlarını, kendi yaşantısı ile yermiştir. O, bizzat odun taşır, çarşıda satarak geçimini sağlar ve kazancının bir kısmını da sadakaya ayırırdı. Vali olmadan Önceki hayatı ile vali olduktan sonraki hayatı arasında bir farklılık görülmezdi.
Hicrî 56-58 sıralarında vefat ettiği mervîdir. (Bak : Hafız Zehebî'nin Tezkire-tü'I-Huffaz c. I, s. 32 Mekke-h. 1374)

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/7.

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/7.

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/8.

[6] Süraka b. Malik'tir. Bazı âlimlere göre el-Akra' b. Hâbıs'tır. (Bak : Bu haii ve Müslim şerhleri.)

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/9-11.

[8] Bu hadis-i şerif Sihah-i Sitte yazarlarından yalnız îbn-i Maceh'in rivayet ettiği kısımdandır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/11.

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/11-12

[10] Ibn-i Ömer (R.A.)'in Hal Tercemesî

Hz. Ömer'in oğlu olduğu için İbn-i Ömer lakabını alan Abdullah, küçük yaşta iken babası ile beraber müslümanlığı kabul etmiştir. Babası ve anası Zey-neb'le beraber hicret etmiştir. O sıralarda henüz on yaşındaydı. Bedir ve Uhud savaşları hariç olmak üzere bütün savaşlara katılmıştı. Adı geçen ilk iki savaşta küçük yaşta olduğu için götürülmemişti. Üçüncü savaş olan Hendek savaşına on beş yaşında iken katıldı. Ashab'm en yüce âlimlerinden ve seçkin müç-tehidlerinden idi. Müksirîni Sahabeden idi. Yani çok hadis rivayet eden ashab arasında yer almıştır. Yukarıda bir nebze anlatıldığı gibi Sünnetle amel eder, bid'at-tan son derece kaçınırdı. 60 yıl fetva vermekle ve müslümanlarm dîni mes'ele-lerini çözmekle meşgul olduğu ve O'nun hemen hemen bütün bilgilerini Nail' adlı kölesinin öğrenip yaydığı, İmam Mâlik tarafından bildirilmiştir. Resûlullah'ın peygamberlikle görevlendirildiğinin ikinci veya üçüncü yılında doğmuştu.Hicretin 73'üncÜ yılında da vefat ettiğine göre 84 sene yaşamıştır.Haccac-ı Zâlim'in düzenlediği suikast neticesinde şehid edildiği rivayet edilmiştir. Şöyle ki:Abdül-melik b. Mervân'ın halifeliği zamanında hicazda kumandan bulunan Haccac'a halife tarafından gönderilen yazılarda İbn-i Ömer'e saygı gösterilmesi ve dînî konularda O'nun görüşlerinin haricine çıkılmamas tavsiye ediliyordu.Şehid edileceği yıl hac emîri olarak görevlendirilen Haccac'a hac mes'elelerinde İbn-i Ömer'e muhalefet etmemesi tavsiye edilmişti.Zalim vali ise sık sık tavsiye yapılmasından hoşlanmıyordu,Haccâc, sünnet olan zamandan sonra Arafat'a çıktı ve hutbe okumağa başladı. Bu duruma muttali' olan İbn-i Ömer hutbe oku-yan Haccac'a :«Beytullahi yıkan ve Allah'ın velilerini Öldüren zâlim, bugün de peygamberin sünnetini tahrif ettin!» diye bağırdı. Bundan kızan Haccac'm, Arafat'. tan dönüşte tertiplediği suikast neticesinde bir adamı tarafından yaralandı.Ze-hirli hançer ile aldığı bu yaralama neticesinde şehit oldu. İbn-i Ömer, Hicaz fıkhının temel taşı idi.

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/13-15

[12] Ebü'd-Derda'mn Hal Tercemesi

Adı Uveymir olan Ebü'd-Derda'nın babasının adı hususunda 3 rivayet vardır. Zeyd, Abdullah ve SÜ'Iebe isimleri üzerinde durulmuştur. Zeyd olması ihtimali kuvvetlidir. Ensar'ın Hazreç kabilesinden olan Ebü'd-Derda', büyük âlim ve mutasavvıflardandır. O'na, «Bu ümmetin hakimi» denilirdi. Bedir savaşı günü müslüman olduğu söylenir. Uhud savaşına katılmıştır. Kur'an-ı Kerim'i Peygamberden hıfzetti. Suriye halkının âlimi, Şam ehlinin fakîhi, kadısı ve karii idi.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında, oğlu Bilâl ve fıkıhçı olan karısı Ümmü'd-Derda' gelir. Ayrıca Cübeyr b. Nefir, Alkame, Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû İdrîs el-Hulanî vesair zatlar kendisinden hadis almışlardır.
Kendisinin şöyle söylediği, Amr b. Mürre'den rivayet edilmiştir :
«Resûlullah (S.A.V.) peygamber olarak görevlendirildiği ve müslümanlığı kabul ettiğim sıralarda ben tüccar idim. îbadet ve ticareti birlikte yürütmek istedim. Bunu yapamadım, bunun üzerine ticareti bırakıp ibadete yöneldim...»
Yine şöyle söylediği ayni râviden nakledilmiştir :
«Ben Rabbıma iştiyaklı olduğum için Ölümü, Rabbıma karşı olan tevazuum dolayısı İle fakirliği ve hatalarıma keffaret olması için hastalanmayı severim (bunlardan hoşnut olurum).»
İlim ve fazileti anlatmakla bitmeyen bu zat hakkında bu kısa bilgi ile iktifa ediyorum. H. 32'de vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz c. 1, s. 24 Mekke-h. 1374)

[13] Bu Hadis-i Şerif, Sıhah-ı Sitte yazarlarından yalnız îbn-i Maceh'in rivayet ettiği kısımdandır.

[14] Kurret b. Eyas b. Hilal el-Müzenî Ebu Muaviye el-Basrî'dir. 22 hadis rivayet etmiştir. Ravisi, oğlu Muaviyedir. Hz. Muaviye (R.A.) zamanında harici-ler'tn bir kolu olan Ezraklar tarafından şehid edildi. (Bak : Hulasatu Tezhib-i Tez-hibi'l Kemal, s. 315-316-Bulak h. 1301)

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/15-16

[16] İbn-i Maceh'İn Es-Sindi haşiyesi s. 4. Mısır h. 1313

[17] İbn-i Maceh'in Es-Stndi haşiyesi s. 4. Mısır h. 1313

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/16-18

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/18

[20] Şuayb, b. Muhammed b. Abdillah b. Amr b. el-As es-Sehmi'dir. Babasından, dedesinden, İbn-i Abbas ve İbn-i Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğulları Amr ile Ömer, Sabit el-Bennanî ve başkaları rivayette bu-lunmuşlardır, îbn-i Hibban, O*nun sika olduğunu söylemiştir. (Bak : Hulasatu Tezhib-i Tehzibi'l-Kemaİ Bulak h. 1301)

[21] **Muâviye (R.A.)'nin Hal Tercemesi**

Muâviye (R.A.) Ebû Süfyan Sahr ibn-i Harb'm oğludur. Mekke fethi sıralarında İslâmiyeti kabul etmişti. 20 yıl valilik ve bir o kadar yıl emirlik yaptığı malumdur. Bir rivayete göre Resûlullah (S.A.V.) ona şöyle söylemiştir : «Eğer Melik olursan âdil ol.»
Kendisinden 130 hadis rivayet edilmiştir. Bunların bir kısmı Buhari ve Müslim sahihlerinde mevcuttur. Hz. Muaviye (R.A.)'dan hadis rivayet edenler arasında Ebû Zerr-i Gıfârî, İbn-i Abbas gibi Sahabîler bulunduğu gibi Tabiinden Cübeyr b. Nüfeyr, Saîd bin Müseyyeb ve benzerleri vardır. Hicrî 60. yıl Receb ayında vefat etmiştir.

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/19-20

[23] Kastalani cilt 7, sh. 317 Mısır h. 1306

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/20-22

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/22

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/23

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/23-24

[28] Ebu Râfi' Peygamberin mevlasidır. İsmi, İbrahim veya Eşlem veyahut Sabit'dir. Uhud ve Hendek savaşma katılmıştır. 68 hadis rivayet etmiş olup bunlardan Buharî, bir Müslim'de üç hadis almıştır. Kendisinden, oğlu Ubeydul-lah, Süleyman b. Yesar hadis rivayet ederler. Vakıdî, O'nun Hz. Osman'ın şeha-detinden biraz sonra vefat ettiğini söyler. Hz. Osman'dan önce vefat ettiğini ve bir başka rivayete göra Hz. Ali'nin hilafeti devresinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır. (Bak : Hulasatu Tezhibi Tehsribi'l-Kemal, Mısır-Bulak h. 1301)

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/24-25

[30] Camiü's-Sağir şerhi El-Azizî eil. c, sh.,298 Mısır h. 1306

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/25-27

[32] **Abdullah b. Zübeyr'in Hal Tercemesİ**
İsminden de anlaşıldığı gibi Abdullah'ın babası Zübeyr'dir. Zübeyr b. Av-vam, Cennet'le müjdelenmiş olan 10 mübarek sahabî'dendir. Abdullah'ın anası da Hz. Ebü Bekr'm kızı Zatünnitakayn Esmâ'dır. Hicreti müteakip Medine'de Muhacirlerin ilk doğan çocuğu olan Abdullah, asil bir aileye mensup olduğu gibi şahsen üstün karakter ve meziyetlere sahip idi. O'nun takvası, cesareti ve faziletleri Süyûtinin Tarinü'l-Hülefâ adlı eserinde anlatılmıştır. Üstün faziletleri dolayısı ile halk tarafından çok sevilen ye sayılan Abdullah, Hicaz, Irak, Horasan ve Yemen halkını kendisine bağlamıştı. Yezid oğlu Muâ-viye ise Mısır ve Şam halkının kendisine biat etmelerini temin etmişti. Bilahare bunun vefatı üzerine ona biat edenler de Abdullah'a biat ettiler. Böylece Mısır ve Şam halkı da Hz. Abdullah'a bağlanmış oluyordu. Fakat Mervan b. Hakem çıkıp Şam ve Mısır'ı alınca durum değişti. Buraya alınmasını yeızsiz gördüğüm ve tarih kitablarmda detayları ile yazılı çeşitli olaylar vuku' bulduktan sonra Haccâc-ı Zâlim, Hz. Abdullah'ı Mekke'de muhasara ve tazyik edip hicri 73'de öldürdü. (Radiyallahü anhu ve ardahu)

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/27-29

[34] Kastalânî c. 3, s. 21 Mısır h. 1306

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/29-31

[36] Nevevi'nin asrında kadınlar örtülü oldukları için örtünme şartım koş-mamıştır, kanısındayım. Bugün için kadınların tamamen İslâmi örtünmeye riayet etmeleri şartı da koşulur, yoksa gitmesi haramdır.

[37] Müslim'in şerhi Nevevf c. 4, s. 15-16, Mısır h. 1306

[38] İbn-i Âbîdîn c. 1, s. 418-419 Mısır

[39] Nihayetü'I-Muhtac Şerhü'l-Minhac c. 1, s. 515 Mısır

[40] **Abdullah b. Mugaffel'in Hal Tercemesi**
Abdullah b. Mugaffel Mfözenîdir. Sahabilerin meşhurlarmdandır. Rıdvan bîa-tmdanda bulunanlardandır. Hz. Ömer'in hilafet devrinde Basra'ya gönderilen 10 kişilik Müderris hey'etine dahildir. Kendisinden 43 hadis mervidir. Tebûk sava-şına fakirliğinden ve binitsizîikten katılamıyan ve bu yüzden duydukları derin üzüntüden ağladıkları için Bâkiyn (= ağlayanlar) lâkabını alan ve haklarında Tevbe sûresinin 92.âyet inip savaşa katılmayışlarının meşru' mazerete dayalı oluşu Kur'an'la tescil edilenlerdendir. Bu ayet O'nun ve arkadaşlarının savaşa katıl-mamaktan duydukları üzüntü ve ağlayışlarının ihlashhğmı da tevsik eder.
Abdullah b. Mugaffel (R.A.) h. 57'de başka bir rivayete göre 6ü'da vefat etti.

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/31-32

[42] **Ubade bin Sâmit (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Ebü'l-Velid künyesi ile anılan UMde (R.A.) Ensar'ın Hazreç kabilesindendir. Hicretten evvel vuku bulan meşhur Akaba'nm her iki görüşmesinde bulunmuş, Bedir savaşma katılmış, Ensâr'm Nakîblerindendir. Resûlullah, hayatta iken Kur'-an-i Kerim'i hıfz edenlerdendir. Hz. Ömer'in halifeliği devrinde Şam halkına Kur'-an-ı Kerim'i ve İslâm dininin emirlerini talim etmek üzere kendisi, Muâz b. Cebel ve Ebü'd-Derdâ Halife tarafından Suriye'ye gönderilmişti. Kendisinin bu seferde Filistin'de görev yaptığı rivayet ediliyor. Remle'de bir rivayete göre de Ku-dus'ta hicrî 45 yılında vefat etmiştir.

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/33-35

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/35-36

[45] Bu hadis, Kütüb-i Sitte sahihlerinden yalnız müellifin rivayet ettiği hadislerdendir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/36-37

[46] **Ebû Seleme'nin Hal Tercemesi**
îbn-i Maceh'in Sünen'inde Abdest bahsinde geçen (485 no.lu) bu hadisin metninde daha tafsilat olduğunu söylemiştim. Hadis'in senedinde râvi Ebû Seleme'nin, Abdurrahman b. Avf'm oğlu olduğu tasrih edilmiştir. Bilindiği gibi aynı künyeyi taşıyan başka sahabiler ve Tabiin vardır. Ebû Seleme, Abdurrahman b. Avf'ın oğludur. (R.A.). Tabiin'in büyüklerinden ve Medine'nin meşhur alimlerindendir. İmam Malik, Ebû Seleme künyesinin onun adı olarak kullanıldığını söyler. Fakat adının Abdullah olduğunu söyleyenler de vardır. Ebû Seleme, babası Abdurrahman'dan az hadis rivayet etmiştir. Hz. Osman, Hz. Âişe, Ebû Katade, Ebû Hüreyre, Hassan b. Sabit (R.A.) gibi bir çok Sahabi'den hadis rivayeti vardır. Kendisinden de Salim, Ebü'n-Nadr, Sa'd b. İbrahim el-Kadi, Ebü'z-Zinâd, Zührî, Yahya b. Said, Yahya b. Ebi Kesir, Muham-med b. Amr ve başkaları hadis rivayet etmişlerdir. Zühri diyor ki; Urve bin Zü-beyr İbnü'l-Müseyyeb, Ebû Seleme ve Ubeydullah b. Abdillah'ı birer derya olarak buldum.
Ebû Seleme, çok kuvvetli fıkıh ilmine sahipti. İbn-i Abbâs (R.A.) ile ilmi münazara yapardı. Hicrî 94 veya 104 tarihinde vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffsz sh. 63 Mekke h. 1374)

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/37-38

[48] Es-Senedî Sh. 8 Mısır . 1313
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/38-39

[49] Âmr b. Meymûn (R.A.) nün Hal Tercemesi
Amr b. Meymûn Ebü Yahya el-Kufî el-Evdi'dir. Cahiliyet devrini İdrak etmiştir. Fakat peygamber (S.A.V.) ile görüşmemiştir. Ömer, Muaz b^ Cebe1 gxw büyük sahabilerden hadis rivayeti vardır. Kendisinden de ŞaT>ı, Saıd b Cubeyr ve Ebû İshak rivayet etmiştir. Ebû İshale O'nun 60 ve bir rivayette 100 hacve Umre ettiğini bildirmiştir, tbn-i Mum O'nun sika olduğunu söylemiştir edu Naim-in dediğine göre h. 74 yılında vefat etmiştir. (Bak : Hulasatu Tez. Teh. Sah. 294 Bulak h. 1301)

[50] Bu hadis zevâid türündendir. Bunun isnadının sahih olduğu ve Buharı ile Müslim'in bunun senedindeki bütün ravileri hüccet saydıkları zevaid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/39-40

[51] **Muhammed b. Sîrîn'in Hal Tercemesi**
Muhammed b. Sirîn Ebû Bekr Mevlâ Enes b. Malik (R.A.) yüce âlim ve^ üstün takva sahibi olarak tanınır. Hz. Osman'ın hilafetinin bitimine iki yıl kala doğduğu, kardeşi Enes b. Şîrîn tarafından haber verilmiştir. Ebu Hureyre, îmrân b. Hüseyn, İbn-i Abbas, İbn-i Ömer (R.A.) gibi büyük Sahabiler'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Eyyup, îbn-i Avn, Kurret b. Halil, Ebu Hilal Muhammed b. Selîm, Avf, Hişam b. Hassan, -Yunus, Mehdi b. Me-nnun, Cerir b. Hazım ve başka bir çok kimseler rivayette bulunmuşlardır. (R.A.). Kendisi fıkıhta imam, hadiste Sika, ru'ya tabirinde allâme, Vera' ve takvada reis idi. İçli diyor ki : «Fıkıhta İbn-i Sirin'den daha takvalı ve takvada ondan fazla fıkıhçı kimseyi görmedim.» îbn-İ Avn da : gözlerim İbn-i Sîrîn'in mislini görmedi. İbn-i Avâne de : İbn-i Sîrin'i gören herkes derhal Allah Taalâyı hatırlar,» demiştir. H. 110. yılın Şevval ayında vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz Sh. 77, 78 Mekke h. 1374)

[52] **Enes b. Malik'in Hal Tercemesi**
Enes (R.A.), Ensar-i Kiram'dan olup Medine'nin Benî Neccâr kabilesine mensuptur. Hicretin başından peygamber (S.A.V.)ın vefatına kadar 10 yıl devamlı olarak Besûlullah'm hizmetiyle müşerref olmuştur. Bedir savaşma da katıldığı İbn-i Sa'd tarafından beyan edilmiştir. Peygamber (S.A.V.)in sohbetine uzun süre devam ettiği için kendisinden 1286 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 128 hadisi Buharı ile Müslim ittifakla, 80 tanesini yalnız Buharı, 70'ini de Müslim tek başına rivayet etmişlerdir. Enes (R.AJ, Ebu Bekr, Ömer, Osman, Übey b. Kâ"b ve başka zatlardan rivayet etmiştir. Kendisinden de Hasan-ı Basrî, Zührî, Kata-de, Sabit el-Bennâni, Hümeyd-i Tavil, Süleyman-i Teymi, Yahya b. Saîd el-Ensârî ve emsali bir çok zat rivayette bulunmuşlardır.
Enes (R.A.)in vefat tarihi (h. 90, 91, 92, 93) diye muhtelif rivayetler vardır.
Hulasa, Enes'in 100 yaşı mütecaviz iken vefat ettiği ve Basra'da en son vefat eden sahabî olduğu bildiriliyor. (Bak ; Tezkiretü'l-Huffaz sah. 44 Mekke h. 1374, Huiasatu Tez. Teh. Sah. 40, 41 Bulak h. 1301)

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/40-41

[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/41-42

[55] Miftahü'l-Haceh Şerhu İbn-i Maceh Sah. 4

[56] **Abdurrahman b. Ebî Leylâ (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Abdurrahman b. Ebi Leyla Ebû İsa el-Ensârî el-Kûfi, fıkıhçılıkla tanınırdı. Osman, Ali, îbn-i Mes*ud, Ebu Zer ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Hz. Ömer'in hilafeti zamanında Medine'de doğmuştur. İbn-i Sirîn diyor ki: Bir ara onun ilim sohbetine katıldım. Arkadaşları bir emîre gösterilebilen saygı ile ona hürmet ederlerdi. Ebû HÜsaynVien rivayet edildiğins göre Haccac onu kadılığa tayin etti. Sonra azletmekle de durmadı. Hz. Ali'yi kötülemeye zorladı ve bu sebb (= kötülemenin gerçekleştirilmesi yolunda dövdürtdü. « Fakat İbn-i Ebi Leyla Haccac'm hiç bir emeline alet olmadığı gibi baskı ve tehdidlere rağmen Hz. Ali aleyhinde bir şey söylemedi. Bilahare İbnü'l-Eş'as ile çıkıp gitti. H. 82 veya 83 yılında vefat etti.

[57] **Zeyd b. Erkam (R.A.)'m Hal Tercemesi**
Zeyd b. Erkam b. Zeyd b. Kays b. Nu'man b. Malik b. Ağar b. Sa'lebe b. -Amr, Hazreç kabilesindendir. Hendek savaşma ve bundan başka 17 savaşa fi'len katılmıştır. Son zamanlarda Kûfe'de ikamet ederdi. 90 hadis rivayet etmiştir. Bundan dördünü Buharî ve Müslim mtittefikan, ikisini yalnız Buharî ve altısını yalnız Müslim almıştır. Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Abdurrahman b. Ebî Leyla, Tavus, Muhammed b. KâT) ve Nadr b. Enes gelir. Bir ara gözlerinden

rahatsızlandığında Resûlullah (S.A.V.) ona uğramıştır. Kendisi Hz. Ali'nin çok yakın ahbaplarından idi, Sıffîn'de Hz. Âli'ye refakat etmişti. H. 63 veya 68'de vefat etmiştir.

[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/42-44

[59] **Şa'bî'nîn Hal Tercemesi**

Şa'bi EİM Arar Âmir b. Şerâhîl el-Hemedânî el-Kufî (R.A.) rivayete göre Hz. Ömer (R.A.) in hilafeti devrinde doğmuştur. Hicri 17. yılda doğduğunu söylediği rivayet edilmiştir. Fıkınçı, hadisci ve çeşitli ilim dallarında maharetli İdi.
Hadis aldığı başlıca zatlar :
Ali, İmran b. Huseyn, Cerir b. Abdillah, Ebû Hüreyre, İbn-i Abbas, Aişe. Abdullah b. Ömer Adi b. Hatim, Muğire b Su*be ve Fatıma b. Kays : Radiyallahü anhüm.
Kendisinden hadis alanların bashcalan :
İsmail b* Bbî Halid, Eş'as b. Savvâr, Dâvud b. Ebi Hind, Zekeriyya b. Ebi Zaide, Mücalid b. Said, el-A'meş, Ebu Hanife (O, Ebû Hanife'nin en büyük üstadıdır.), İbn-i Avn, Yunus b. Ebi İshak ve Sırrı b. Yahya'dır. (Radiyallahü anhünı).
Vâkidi, Şa'bî'nin Himyerilerden olduğunu söyler. Bir kardeşi ile ikiz doğmuştur. Tabiinin âllâmesi olarak nam almıştır. 500 sahabl ile görüştüğünü söylemiştir. Mekhul, «ben Sadî'den üstün âlim görmedim» der. Ebu Huseyn de Sadî'den daha fıkıhçı kimseyi görmediğini söyler. Ebu Bekr el-Hüzeli diyor ki; îbn-i Şîrîn bana Şa'bî'nin ilim sohbetine devam etmemi tavsiye edip dediki bir çok sahabi varken fetva için ŞaTsi'ye müracaat ediliyordu.
İbn-i Üyeyne de : «İbn-i Abbâs, Şa*bî ve Sevri'nin her birisi kendi zamanının en üstün âlimi idi» demiştir.
İbn-i Şîrîn de diyor ki ben Kufe'ye gittim. Bir çok sahabî bulunduğu halde Şa'bî'nin etrafında büyük bir ilim halkasını buldum.
El Heysem b. Adî*nin Mucalid'den rivayet ettiğine göre Şa'bi demiştir ki : İlk salih zatlar fazla hadis rivayetinden hoşlanmazlar idi. Eğer eskiden de şimdiki görüşte olsaydım hadis ehlinin ittifakla kabul ettiklerinden başka hadis rivayet etmezdim.
Şa'bi'nin faziletleri ve ilmî kudretinin değeri pek üstündür. Bunları gereği gibi burada izah edemiyeceğimiz malumdur. Bu kadarla iktifa edelim. Geniş izahat istiyenler Tezkiretü'l-Hüffaz'm 79-88 sahifelerine müracaat etsinler. Şa'bi' bir rivayete göre h. 103'te vefat etmiştir.

[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/44-45

[61] **Tâvus'un Hal Tercemesi**

Tavus b. Keysan Ebû Abdirrahman el-Yemânî'dir. Zeyd b. Sabit, Âişe, Ebu Hüreyre, Zeyd b. Erkam İbn-i Abbas (R.A.) ve başka zatlardan hadis rivayet etmiştir Kendisinden de oğlu Abdullah ile Zührî, İbrahim b. Meysere, Ebü'z-Zübeyr el-Mekkî, Hanzala b. Ebi Süfyan ve başkaları rivayet etmişlerdir. Kendisi Ye-men'in en büyük âlim ve âmili idi. Amr b. Dinar : «Tavus gibi görmedim.» der. Kays b. Said de : «Basra'da İbn-i Şîrîn nasıl eşsiz idi ise Tavus da bizde (Yemende) öyledir.» der. İlim yönünden üstün olduğu gibi zühd ve takvada da üstün idi. Yemen emîri bir defa ona 500 altıii hediye gönderiyor, fakat kendisi almıyor. Tavus Yemen ehlinin üstadı, müftüsü ve bereketi idi. Yüce bir mevkii vardı. Çok hac yapardı. Hac mevsiminde Mekke'de iken terviye (arafeden bir önceki güne terviye denir.) den bir gün evvel hicri 106 da vefat etti. Cenaze namazı Emevîlerin halifelerinden Hişam b. Abdilmelik tarafından kıldırıldı. Allah rahmet eylesin.
(Bak : Tezkiretü'l-Huffaz S. 90 Mekke 1374)

[62] Hırçın ve uysal deveye binmekten maksad halkın hadis rivayeti hususunda ihtiyat-ı terkedip sağlam-çürük, iyi-kötü demeden ulu orta hadisleri nakletmeye girişmeleri demektir.

[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/45-47

[64] Es-Sindî S. 8 Mısır h. 1313

[65] Karaza b. Ka*b b. Su'lebe b. Amr, Ensar'ın Hazreç kabilesindendir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Hz. Ali zamanında Küfe kadılığı yaptı ve onun devrinde irtihal etti. Şa'bî ve Âmir b. Sa'd el-Bece!i kendisinden rivayet et-mişlerdir. Hulasa Sah. 315 Bulak 1301

[66] Bu hadîs yalnız müellifin rivayet ettiği zevaid türündendir.

[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/47-51

[68] **b. Yezîd (R.A.)ın Hal Tercemesi**

Saib b. Yezid b. Said b. Sümame el-Kindi.
tbn-i Uht-i Nemir diye tanınır. Sahabi oğlu Sahabî'dir. Rivayet ettiği hadislerden bir tanesinde Buharî ve Müslim ittifak etmişlerdir. Buharî ayrıca 5 hadisini almıştır. Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Yezid b. Haslfe, İbrahim b. Karız, Zührî ve Yahya b. Said gelir. Babası Veda haccma giderken 7 yaşında olan Saib'e de Hac yaptırdı. Hicrî 86 veya 91 yılında Medine'de vefat etti. Bir rivayete göre Medine'de en son vefat eden Sahabi bu zattır. (Bak : Hulasa : S. 132)

[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/51-52

[70] Sindi s. 9 Mısır İ313

[71] **Ebû Said-i Hudrî <R.A.)'ın Hal Tercemesi**

tsrai Sa'd bin Mâlik olan Ebû Said Sahabî oğlu Sahabî'dir. Babası Mâlik b. Sinan (R.A.) Uhud gazasının mübarek şehidlerindendir. Uhud savaşı vuku bulduğunda Ebû Saîd henüz 13 yaşında olduğu için savaşa götürülmemişti. Fakat ondan sonraki savaşlarda ve Hudeybiye Biatmda bulunmuştur. Kendisi sahabîlerin âlim ve fakihlerindendir, O*ndan 1170 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 26 hadisi Buıari ve Müslim ittifakla, 26 tanesini Buharî ve 52'sini Müslim yalnız rivayet etmiştir. Tarık b. Şihab, Said İbn-i Müseyyeb, ŞaTsî ve Nafi gibi bir çok Tabii kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Vakidi, h, 74'de vefat ettiğini yazar. (Bak : Hulasa : S 135) Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/52-53

[72] **Câfer b. Abdullah (R.A.)'m Hal Tercemesi**

Ebu Abdillah Cabir (R.A.) Ensarî ve Selemî'dir. İkinci Akabe görüşmesine katılan 70 küsur Ensa* arasmda yer alır. Bizzat Peygamber (A.S.)'den ilim ve feyiz almış zamanının Medine Müftüsü idi. Bedir savaşında bulunup bulunmadığında ihtilaf vardır. Fakat Hendek'te ve Bîatü'r-Ridvan'da bulunduğu katidir. Ayrıca 19 savaşa katılmıştır. Müksîrin (çok "hadis rivayet eden) olan 6 sahabîden birisidir. O"ndan 1540 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 58 hadisi Buharî ve Müslim ittifakla, 28'ini Buhari ve I2ö'sım da Müslim münferiden rivayet etmişlerdir.
Kendisinden Şa'bî, Tavus, Ata, Said İbn-i Minâ, Ebu Zübeyr, Ebu Süfyân, Talha tbn-i Nafi, Hasen-i Basrî, Muhammed İbn-i Münkedir ve başka pek çik zat ıivayetde bulunmuşlardır. Bir asra yakın yaşamıştır. Hicri 78. yılda 94 yaşında iken irtihal etmiştir. Medina'de en son vefat eden Sahabî kendisidir. Cenaze namazını Medine Valisi EbânÎbn-i Osman kıldırmıştır. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz t. 43 ve Hulasa s. 59)

[73] **Ebü Katade'nin Hal Tercemesi**
Ebû Katâde el-Ensari es-Selemî'nin adı el-Haris b. Rıb'i'dir. Uhud ve diğer savaşlarda bulunmuştur. 170 hadis rivayet etmiştir. Buharı ve Müslim birlikte onun 11 hadisini almışlar. Ayrıca Buharı 2 ve Müslim 8 hadisini rivayette bulunmuşlardır.Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında oğlu Abdullah, İbn'ü-1 Müseyyeb ve Mevlası Nafi' gelir.Vefat tarihi hususunda muhtelif rivayetler vardır. En sıhhatli rivayete göre h. 54 yılında Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. (Bak : Hulasa s. 457)

[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/53-57

[75] Necm : 3,4

[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/57-60

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/60-61

[78] **Semûre b. Cündüb (R.A.) Hal Tercemesi**
Semûre b. Cündüb b. Hilâl el-Ferazî, Basra'da otururdu. 123 hadis rivayet etmiştir. Buhari ve Müslim onun iki hadisinde ittifak etmişler ayrıca yalnız Buharı 2 hadisi ve Müslim 4 hadisi münferiden rivayette bulunmuşlardır. Kendisinden Abdullah b. Beride, Hasan-i Basrî ve Ebu Nadra hadis almışlardır. İbn-i Abdi'1-Berr diyor ki : Semûre, Müksirin-i Huffaz (çok hadis belleyip rivayet edenler) dandır. İbn-i Şîrîn de der ki: Semûre, çok güvenilir, hadiste fazlası ile sadık, İslâmı ve müslümanları gerçekten seven bir zat idi. îbn-i Abdi'1-Berr, onun Basra'da h. 58 veya 59 yılında vefat ettiğini söylemiştir. Kûfe'de vefat ettiğini söyleyenler de vardır. (Bak : Hülasa Sah. 156)

[79] **EI Muğîre b. Şube (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
El-Muğîre b. Şu'be b. Ebi Âmir es-Sakafi Ebu Muhammed, Hendek savaşı zamanında müslüman olmuş Hudeybiye seferine katılmıştır. Rivayet ettiği 136 hadisten Buharî ve Müslim müttefikan 9, Buharı 1 ve Müslim 2 hadisi münferiden almışlardır. Kendisinden Hamza ve Urve ismindeki iki oğlu, Şatdi ve bir çok kişi rivayette bulunmuşlardır. Kendisi Yemâme, Yermûk ve Kadisîye savaşlarına katılmıştır. Çok akıllı, üstün zekâlı ve dâhi idi. El-Heysem'in dediğine göre h. 50. yılda vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 385 >

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/61-63

[81] Nevevi'nin Müslim şerhi mukaddime bahsi

[82] Sindi Sah. 10

[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/63-65

[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/65-67

[85] îrbad b. Sariye es-Selemî Ebû Necih Suffe ehlindendir. Bilahare Humusta ikamet etti. Hadis rivayet edenlerdendir. Kendisinden de Cübeyr b. Nefir ve Halid b. Midan rivayette bulunmuştur. H. 75'te vefat ettiği rivayet edilmiştir. Hulâsa Sah. 305

[86] ibn-i Maceh'in haşiyesi es-Sindi s. 11

[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/67-68

[88] Bidat: Geçmişte örneği olmaksızın yapılan her şeye denir. Şer-i Şerifte ise Resuiullah (S.A.V.) zamanında olmayan bir şeyi ihdas etmektir, hnaim Şafiî demiştir ki dinî sahada ihdas edilen şeyler iki kısımdır.Eğer Kitap, Sünnet, Esef ye tcmâ'dan birisine ters düşerse bidat-ı^ Mezmume Jjçötüye sapıklık bid'atı) dir. Şayet bunlara aykırı olmayan birhayırlı iş ise o, bidaü Memduha (güzel ve övgüye layık) bid'attır. Kastamnfc. 12^8. 227 Mısır h. 1306

[89] Burada yasaklanan mücadele-cedel, bile bile batılı savunup hakkı batıl göstermeğe girişmektir. Hak ve doğruyu araştırıp bulmak için usulü dairesinde fikir teatisinde bulunmak ve münazara etmek bu yasağa girmez. es-Sindl sah. 13

[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/69-70

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/70-74

[92] **Hz. Aişe (R.A.)'nin hal Tercemesi**
Peygamber (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden olan Âişe (R.A.) Hz. Ebûbekr-i Sıddık'm kızı olup annesi Ümmü Rûman Bint-i Âmir'dir. Bir çok şer'î hüküm kendisinden alınmıştır. Resûlullah (S.A.V.)'in irtihalinden sonra sahabîlerin bir müşkülü olduğu zaman ona müracaat ederek mes'elelerini hallederlerdi Çünkü şer'ı hükümlerin en çok konulduğu Medine devrinde kendisi Resûlullah (S.A.V.)'in yanından hiç ayrılmadığı için herkesten daha çok dinî hükümleri bilirdi.Peygamber (S.A.V.)'in irtihalini müteakip yarım asır yaşadığı ve bir fetva mercii durumunda olduğu için şer'i hükümlerin dörtte birisinin ondan alındığı söylenmiştir. Ata' îbn-i Ebi Rabah : Hz. Âişe kuvvetli fıkıhçi, üstün âlim, müslüman-lar hakkında re'y ve içtihadında en güzel isabet eden simadır, der. Urve de : Fıkıh, tıb, şiir ve eyyam-ı Arab konularında Âişe'den daha bilgili bir kimse görmedim demiştir.

Sahabîlerden bir cemaat ve Mesruk, İbnü'l-Müseyyeb, Urve. Kasım, Şa"bî, Ata, İbn-i Ebi Müleyke, Mücâhid, İkrime, Nafi (Mevla İbn-i Ömer ve başka bir çok kimse kendisinden hadis aldılar. Kubeyse b. Züeyb : Âişe nasın en âlimi idi. Büyük sahabiler bile ona ilmi konularda baş vururlardı, der.
Menakibi cildleri dolduran, Resûlullah (S.A.V.)'in haremi Hz. Âişe (R.Â.) h. 57 veya 58'incİ yılında vefat etti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz S. 27-29)

[93] Müteşabih : Allah Taâla'nın kasdettiği mânası bilinmeyen ayet'e denir.Meselâ «Allah'ın eli onların elleri üstündedir.» diye mana vermek mahzurludur. Çünkü Allah'ın eli olmaz. El ile kudret veya başka bıı şeyin kasdedilmiş olması gerekir. Allah neyi kasdetmiş ise o mâna muraddır, denilir ve böyle inanılır.(Sad) gibi bazı surelerin başında geçen ve mukatta' adı verilen harfler de müteşabih ayetlerdendir.

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/74-76

[95] Zevaid'de şöyle denilmiştir.Zehebi bu hadisin isnadindaki bütün ra-vîlerin meçhul kimseler olduğunu söylemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/77-78

[96] Tirmizi Hadîsi tahriç etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/78

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/78-79

[98] Kastalani : C. 12, S. 249 Mısır 1306
Bu konuda geniş malumat isteyenler mütercimin İslâm Hukuku Tarihi adlı tercemesinin 4. Bölümüne müracaat edebilirler.

[99] Re'y ve Kıyas hakkında vuku bulan tartışmaya ait malumat isteyenler Mütercimin İslam Hukuku Tarihi adlı tercemesinin 4'üncü bölümüne müracaat edebilirler.

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/80-82

[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/82-83

[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/83-84

[103] **Muâz bin Cebel 'ın hal tercemesi**

Muâz, Ensar'ın Hazreç kabilesinden olup meşhur Akabe görüşmesinde 18 yaşlarında iken bulundu. Bedir ve diğer savaşlara katıldı. Ashabın büyüklerinden, fıkıhçılanndan ve en zekî olanlarından idi.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Enes b. Malik, Ebû Tufeyl, Eşlem Mevlâ Ömer, Esved b. Hilâl, Esved b. Yezid, Ebu Müslim el-Hulanî ve bunlar gibi bir çok zat gelir. Resûîullah (S.A.V.) tarafından «Helal ve haram bilgisi bakımından Ümmetimin en bilgini Muaz'dir.» hadisi ile medh-u senaya mazhar olmuştur. Ebû Müslim el-Hulanî diyor ki, ben Humus camiine vardım. 30 kadar yaşlı sahabî orada ilmi konuşmalar yapıyordu. Aralarında bir genç vardı. O, hiç konuşmuyordu. Sahabîler bir şeyde tereddüt edince o gence soruyorlardı. Ben bu genç kimdir? diye sordum. Muaz, dediler. Hz. Ömer'in de «Fıkhî sorusu olanlar Muaz'a varsınlar» dediği mervîdirr.
Muâz (R.A.)'ın menakıbı çoktur. Bu kadarla yetinelim.
Hicrî 18 yılında 35 yaşmda iken Ürdün'de Taun hastalığı ile şehadet şerbetini içti. (Bak : Tezkiretü'l-Huffaz Sah. 19-21)

[104] Bu hadis yalnız müellifin rivayet ettiği zevâid türündendir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/84-86

[105] **Abdullah b. Amr b. el-Âs (R.A.)'ın hal tercemesi**

Kureyşten olan Abdullah Mekke fethinden önce babası ile beraber hicret etmek şerefine nail olan sahabîlerdendir. Peygamber (S.A.V.) onu babasından üstün tutardı. Abdullah çok oruç tutar, gece namazını kaçırmaz, bol bol Kur'an-ı Kerim tilâvet ederdi. İlme çok meraklı idi. Ebû Hüreyre (R.A.) : 'O'nun bilgisi çoktur, çünkü o, Resûlullah (S.A.V.)'den işittiklerini yazardı ben yazmazdım.' demekle ilmî kuvvetini ifade ederdi. Sahabiler arasında vuku bulan nizaa katılan babasını kmardı. Diğer taraftan babası ile beraber bu işe katılmadığından baba hukukunda kusurlu sayılması endişesini duyardı. Sıffîn'de bulundu. Fakat kılm-cını hiç çekmedi. Ehl-i Kitabın bir hayli eserlerini ele geçirip tetkik etmiş ve çok acaib şeylere rastlamıştı.
Kendisinden hadis alanların başında tbnü'l-Müseyyeb, İkrime, Ebu Abdur-rahman el-Hablî, Urve-İbn-i Eb^ Müleyke ve Ebu Amr Şuayb b. Muhammed geli" Hicri 65. yılı Mısır'da vefat etti. Tezkiretü'l-Huffaz Sah. 41-42)

[106] Zevaid'de verilen bilgiye göre bu hadisin isnadı zayıftır.

[107] Bu tereddüt râvidendir.

[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/86-87

[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/88-89

[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/89

[111] Hicr, 47

[112] Cündüb ve Cündeb (iki şekilde olabilir) bin Abdillah b. Süfyan el-Biclî el-Alakî'nin 43 hadisi var. Buharî ve Müslim bu hadislerin 7 tanesini almışlar. Ayrıca Müslim 5 tanesini almıştır. Kendisinden hadis rivayetinde bulunanların başında el-Hasan ve tbn-i Şîrîn gelir. Hicrî 60. yıldan sonra vefat etmiştir. Hulasa sah. 64

[113] Zavaid'de bu hadisin isnadının sahih ve ricalinin Sika olduğu bildiriliyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/90

[114] Tirmizi bunu tahric etmiş ve hasen garibtir, demiştir.

[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/93-94
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/94-97
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/97-99
[118] Mücadele, 22
[119] Nahl, 106
[120] Maide, 41
[121] Nahıl, 106
[122] Mü'min, 85
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/99-102
[124] Al-i îmran, 19
[125] Zariyat, 35-36
[126] Hücürat. 14
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/102-105
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/106
[129] Müslim'in Şerhi Nevevî Kitabü'l-İman l. Bab.
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/106-109
[131] Zevaid'de şöyle denilmiştir : Alimler, râvî Ebü's-Salt'm zayıflığı üzerinde ittifak ettikleri için bu hadîsin isnadı zayıftır.
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/109-112
[133] Sindi 18, 19
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/112-113
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/113-114
[136] Müslim'in Şerhi Nevevî C, 1, Sah. 437-438
[137] Kastalânî C. 1, Sah. 219-220
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/114-116
[139] Müslimin şerhi Nevevî c. 2, sah, 2,3
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/117-118
[141] Zavâid'de bu senedin zayıf olduğu yazılıdır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/118-120
[142] Sindi Sah. 19
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/120-122
[144] Hadisin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de beyan edilmiştir.
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/122-124
[146] Müslim'in şerhi Nevevi C. 1, Sah. 247-252
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/125-127
[148] Sünen-i Ebi Davud Kitabü's-Sünneti Kader babı
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/127-130
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/130-134
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/134-136
[152] Müslimln Şerhi Nevevl Kader kitabı
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/137-140
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/140-142
[155] Müslim'in Şerhi Nevevİ Kitabü'l-Kader, Bab-u Hicâcİ Âdem ve Musa.

[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/143-145

[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/145-146

[158] isrâ, 15

[159] Müslim'in şerhî Nevevî Kitabü'l-Kader Bab-u mâna Külli Mevludin.

[160] Kamer, 48,49

[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/146-149

[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/149-150

[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/150-152

[164] **Adiy bin Hatim (R.A.)'in Hal Tercemesi**

Bu zât, cömertliği ile dillere destan olan meşhur Hatem-i Tayy'in ahfadın-dandır. Asîl ve necîb olan bu aile zincirinin beşinci halkasını da fasahat ve belagatı ile iştihar eden İmriü'1-Kays teşkil eder. Bu Muallâka şairi İmri'1-Kays değildir. Adiy bin Hatim hicretin 7'nci yılında kabilesi adına elçi olarak Medine'ye gelmiş ve kabilesinin toplu halde müslümanhğı seçtiklerini Resûl-i Ekrem'e ar-zetmiştir. Resûlullah (S-A.V.)'in huzuruna çıktığı zaman Peygamber, (S.A.V.) üstünde oturmakta olduğu minderi asalet ve necabetine hürmeten sunarak Adiy'i minder üzerinde oturtmuştur. Adiy de dedesi Hâtem-i Tay gibi cömertlikle meşhur olduğu için onların hal tercemelerini yazanlar Adiy için «Cömert oğlu cömert» ifadesini kullanırlar, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Arap kabilelerinden toplu ve dağınık halde irtidad edenler olduğu ortamda bile Adiy'in mensup olduğu asil kabileden tek kişi irtidad etmedi. Tüm kabilesinin içtenlikle İslâmiyete sa-rıldıkları bundan da anlaşılır. Peygamber (S.A.V.) zamanında zekâtını verenlerin bir kısmı Hz. Ebû Bekr (R.A.)'in hilâfeti devrinde zekâtmı esirgerken; Adiy ve kabilesi zekâtını kendi elleri ile Halife'ye getirip takdim ederlerdi. Adiy, Medâ-yin'in fethine katılmıştır. Sıffîn olayında Hz. Ali (R.A.) tarafında yer alanlardan idi.
Kendisi Peygamber (S.A.V.) efendimizden 66 hadis rivayet etmiştir. Buhâri ve Müslim 6 hadisinde ittifak etmişlerdir. Ayrıca yalnız Buhârî 3 hadisini ve yalnız Müslim 2 hadisini rivayette bulunmuşlardır.
Kendisinden rivayet edenlerin başında Hlşâm îbn-i Harîs Hayseme, tbn-i Ab-dirrahmân, Şa*bî ve îbn-i Şîrîn gelir. Hülâsa'nın yazdığına göre 120 yıl yaşamakla en uzun ömürlü Sahabîlerdendir. Kastalânî ise onun 180 yıl yaşadığına dair bir rivayeti nakleder.
ibn-i Sa'd, Tabakât adlı eserinde yazdığına göre Hicret'in 68'inci yılında vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa, sah. 261, 262)

[165] Bu hadisin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/152-155

[166] **Ebû Mûsa'l-Eş'arî (R.A.)nin Hal Tercemesi**

Asıl adı Abdullah İbn-i Kays'tır. Hicretten önce Yemen'den Mekke'ye göç ederek müslüman olmuştur. Habeşistan'a hicret edenlerden olup Hayber fethi esnasında Ca'fer (R.A.) ile beraber oradan döndü. Resûl-i Ekrera tarafından Ye-men'e zekât âmili olarak gönderildi. Hz. Ömer (R.A.) tarafından da Küfe ve Basra'ya vali olarak atandı. îlim ve kıraat bakımından Ashab'in birinci tabakasına dahildir. Güzel sesli Kur'an okuyuşu cihetiyle mümtaz bir kemâle ermiştir. Hatta bir ara Peygamber (SJV.V.) onun kıraatim işitince, «Ebû Musa'ya Dâvud Al-inin mizmarlarmdan bir hoş seda verilmiştir» buyurduğu mervîdir. Resûl-i Ekrem hayatta İken fetva veren 4 büyük Sahabiden birisi Ebû Musa olup diğerleri, Ömer, Ali ve Muâz hazretleridir. Allah cümlesinden razi olsun.
Sahih rivayete göre Hicrî 44. yılında vefat etmiştir. (Bak : Tezkiretü'1-Huf-faz S. 23-24)

[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/155-156

[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/156-158

[169] Müslim şerhi Nevevi cilt 8 sah. 28,29 Buharî şerhi Kastalânî cilt 11. Sah. 204

[170] Sevbân'ın Hal Tercemesi

Sevbân (Suban diyenler de vardır) künyesi Ebû Abdillah veya Ebû Abdirrah-man'dır. Surat halkindandır. El-Hakem bin Sad'aşiretinden olduğu da söylenmiştir. Resulullah (S.A.V.)'in âzadlısıdır. Hazer'de ve seferde Resûl-i Ekrem'den hiç ayrılmazdı. Bilahare Şam'a yerleşti. 127 hadis rivayet etmiştir. Müslim 10 hadisini rivayet etmiştir. Kendisinden rivayetde bulunanların başında Cübeyr bin Nü-feyr, Halid bin Midan, Rüşdeyn bin Sa'd gelir. Hicrî 53 veya 44 yılında Humus'ta vefat etti. (Bak: Hulasa, 58)

[171] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ben Üstadımız Ebü'1-Fadl el-Karafî'ye bu hadîsin durumunu sordum. Hasen olduğunu söyledi.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/158-159

[172] **Sürâka bin Cüîşûm'ün Hal Tercemesi**

Sürâka bin Malik bin Cü'şûm Ebû Süfyan Kadid'lidir. Mekke fetih günü müslüman olmuştur. 19 hadîs rivayet etmiştir. Buharî, bir hadisini rivayet etmiştir.
Kendisinden rivayet edenler : Cabir, İbn-i Ömer, İbnü'l-Müseyyeb, Mücahid ve oğlu Muhammed bin Sürâka'dır. Hicrî 24. yılında vefat ettiği mervidir. Eğer bu rivayet sahih ise İbnü'l-Müseyyeb ve ondan sonrakilerin Sürâka'dan yaptıkları rivayetler «Mürsel» sayılır. (Bak : Kastalânî : Cild 11. Sah. 200; Hulasa : Sah. 161)

[173] Bu hadis'in senedinin sıhhat durumunun ütraz konusu olduğu Zevâid'-de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/159-161

[174] Kastalânî, cild 11. sah. 200

[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/161-163

[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/163

[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/163-164

[178] **Hz.) Ebu Bekri Sıddîk (Radiyallahü Anh)'İn Fazileti Ve Kısa Hâl Tercemesi**

Hz. Ebû Bekr (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den 2 yıl sonra Mekke'de dünyaya şeref vermiştir. Adı Abdullah, babası Ebû Kuhafe Osman'dır. Annesi de Üm-mü'1-Hayr Selmâ'dir. Baba ve anne tarafından Kureyş kabilesine mensup olup KâT) oğlu Mürre'de Resûl-i Ekrem'in nesebiyle birleşir.

Ebû Bekr'in babası Ebû Kuhafe Mekke'nin eşrafındandır. Hz. Ebû Bekir, ilk müslüman erkek iken; babası ancak Mekke fethinden sonra müslüman olmuştur.

Hz. Sıddîk, müslüman olmadan önce yaşadığı 38 yıl zarfında içki içmemiş; putlara tapmamış; hurafelerden nefret etmiş; dürüstlüğü, fazileti ve insanlığı ile tanınmış bir şahsiyet idi.

Babası, annesi, evlâdı ve ahfadı sahabîlik şerefine erişmiş mutlu bir aile olarak tarihe geçmiştir. Bu yüce şeref kimseye nasip olmamıştır.

Hazret-i Peygamber (S.A.V.)'in kayın babası ve ilk halifesidir. Hazerde ve seferde Resûl-i Ekrem'in en sâdık ve fedai arkadaşı ve en samimî müşaviri idi. Arkadaşlığı Kur'ân ile tescil edilmiştir. Peygamber son hastalığında namaz kıldırmak için onu vekil etti ve bizzat onun arkasında namaz kıldı.

Sıddîk-ı Ekber, hadislerin kabulünde çok ihtiyatlı davranırdı. İbn-i Şihab'ın Kubaysa bin Züeyb'ten rivayet ettiğine göre ölen bir adamın cedde (= büyük an-ne)si Halife Ebû Bekr'e gelerek mirasçı olmayı istedi. Halife, ona : «Ben senin için Kitabü'llah'da bir hüküm bulmuyorum. Resûl-i Ekrem'in de senin için bir hisse bulunduğunu anlattığını bilmiyorum» dedi. Ve halka sordu. Bunun üzerine Muğire (R.A.) ayağa kalkarak: Resûl-i Ekrem'in cedde'ye südüs (1/6) hissesini verdiğini müşahade ettim, dedi. Halife, ona : «Seninle beraber başka kimse var mı» diye sorunca orada bulunan Muhammed bin Mesleme (R.A.) de aynı şekilde şahadet etti. Halife de ceddeye südüs hissesini verdi. Bu olay O'nun hadise karşı olan ihtiyatını ve saygısını göstermeye kâfidir,

Sıddîk-ı Ekber'in hayat ve faziletleri cildleri doldurur. Bu kısa halini belirtmekle yetinelim. Vefatı : H. 22/C. Âhir. 13, yıl (Bak : Tezkire, Sah. 5)

[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/165

[180] Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun Ebû Hüreyre (R.A.)'i isnadı itiraz konusudur. Çünkü ravi Süleyman bin Mihran el-A'mes tedliscidir. Ebû Muâ-viye'de tedliscidir. Ama burada tahdis şeklinde rivayet etmiştir. Artık tedlis gitmiştir. Senedin kalan ravileri sıkadır.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/165-166

[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/166-167

[182] Matahti'l-Hace-nin beyanına göre 30-4Û veya 30-50 yaş arasındakine denir.

[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/167-168

[184] **Huzeyfe b. el-Yemân'ın Hal Tercemesi**

Huzeyfe (R.A.) «Yemân lâkabı ile tanınan «HisI» veya Huseyl îbn-i Câbir-i Absi (R.A.)'ın oğludur. Huzeyfe de babası gibi büyük sahabîlerdendir.Babası ile beraber Yemen'den Medîne-i Münevvere'ye gelerek Evs kabilesinden Benû Abdü'l-Eşhel'in yanında yerleşmişlerdir.Evs ve Hazreç kabileleri aslen Yemen'den gelme oldukları için bunlara «Yemânî» denilir. Uhud savaşında baba, müs-lümanlar tarafından hataen öldürülmüştür. Hz. Huzeyfe, bu katil hâdisesi üzerine Resûl-i Ekrem tarafından kendisine ödenen diyeti bile fakirlere sadaka olarak aağitma âli cenablığını göstermiştir.

Hz. Huzeyfe (R.A.) Halife Hz, Ömer (R.A.) tarafından Selmân-ı Fârisî (R.A.)'den sonra Medâyine vali olarak atandı ve ömrünün sonuna kadar bu görevde kaldı. Hz. Osman (R.A.)'ın şehadetini müteakip Hz. Ali (R.A.Vye biat ettikten 40 gün sonra vefat etti.

Huzeyfe (R.A.) Hazretleri Resul-i Ekrem'in sırlarına vâkıf idi. Peygamber Efendimiz ona sırlarını söylediği için O, herkesten fazla münafıkların ahvalini ve ilerde meydana gelecek fitnelerin durumunu bilirdi. Hatta «Kıyâm.et gününe ka-dar olmuş ve olacak, şeyleri Resûlullah bana söyledi», demiştir. Hz. Ömer (R.A.) Medine-i Münevvere'de bir cenaze vuku bulduğunda, Huzeyfe (R.A.)'yi gözetlerdi. Onu cemaat arasında bulunca cenaze namazına katılırdı. Huzeyfe"yi cemaat içinde görmeyince ölünün münafıklardan olduğu şüphesini duyar ve cenaze namazını kılmazmış.

Tirmizi de Hz. Huzeyfe (R.A.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber'e :

«Yâ Resûlallah! Birisini halife etsen» diye teklif yapılmış, Resûlullah (S.A.V.) de cevaben :

«Eğer ben bir halife tayin etsem, siz de ona itaat etmezseniz azaba uğrarsınız. Fakat Huzeyfe size ne söylerse dediğine inanınız. Abdullah b. Mes'ud da Kur'an'i nasıl okutursa öylece okuyunuz» buyurmuştur.

Hz. Ömer (R.A.), kendi zamanında fitne kapısının açılıp açılmıyacağım Hu-zeyfe'ye sormuş ve ; Hayır senin halifeliğin devrinde açılmıyacaktır, cevabını almıştır.

[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/168-169

[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/169-172

[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/172-173

[188] **(Hz.) Ömer (Radiyauahü Anh)'In Fazlletî Ve Hâl Tercemes!**

Hz. Ömer (R.A.) Fil olayından 13 yıl sonra Mekke'de doğdu. Adı İslâmiyet-ten sonra da değişmedi. Babası Hattab'tır. Annesi ise Hanteme veya Haysame binti Haşim'dir. Kureyş kabilesinin ileri gelenlerindendir. Baba tarafından Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ile Kâ'b bin Lüey'de birleşir. Peygamber ile Kâ'b arasında 7, Ömsr ile Kâ'b arasında 8 baba bulunur. Ebu Bekr-i Sıddık (R.A.) ise Kâ'b oğlu Mür-re'de Peygamberle birleşiyor.

Bedir savaşının vuku bulduğu gün Resûhıllah (S.A.V.) tarafından ona «Ebû Hafs» künyesi verildi. Hafs, arslan yavrusu demektir. Darü'l-Erkam'da müslüman olduğu gün de Resûl-i Ekrem ona «Faruk» lâkabını taktı. Faruk : Hak ile batılı birbirinden ayırd eden anlamına alındı. Hz. Ömer'in hak dini seçmesi ile müslü-manların sayısı kırkı buldu, o gün müslümanlar dışarı çıkarak İslâmiyetlerini ilân ettiler.

Hz. Ömer (R.A.) de Resûl-i Ekrem'in kayın pederi ve ikinci halîfesidir. Cesareti, kahramanlığı, adaleti ve dirayeti ile dünyaya nam salmıştır.
Hadis rivayeti hususunda çok titiz idi. Ashab'tan yalnız bir kişinin rivayet ettiği hadisin sıhhatında tereddüt ettiği zaman duraklar ve tetkik ederdi. Nitekim Ashab'tan Ebu Musa el-Eş'arî (R.A.) Hz. Ömer (R.A.)'in kapışma varır, 3 defa açıktan selâm vermekle içeriye alınması için izin ister. İzin verilmeyince geri döner. Ömer (R.A.) arkasına adam göndererek çağırtır ve geri gidişinin sebebini sorar Ebu Musa, (R.A.) Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in : «Biriniz 3 defa selâm verip cevap alamayınca geri dönsün» buyurduğunu bildirince, Hz. Ömer (R.A.) : «Be-hemhal ya sen bu hadis için şâhid getirirsin ya da ben sana (bildiğimi) yaparını», dedi. Ravî Ebu Said (R.A.) diyor ki : Ebu Musa (R.A.) yanımıza, rengi değişmiş olarak vardı. Sana ne oldu diye sorduğumuzda hadiseyi anlattı ve içinizde bu hadisi işiten var mı? diye sordu. Biz, hepimiz işittik dedik. Onlardan birisi kalkıp Ebu Musa (R.A.) ile Hz. Ömer (R.A.)'in yanına giderek şâhidlik yaptı.
Hz. Ömer, (R.A.) Ebu Musa'yı teyid edecek bir şahidin bulunmasını istemekle hadisin sıhhati için titizliğini belirtmiş oluyor. Buna benzer örnekler pek çoktur. Onun faziletleri ve hayat safhaları ile başarıları, ciltleri doldurur. Biz bu kısa hal tercemesi ile iktifa edelim.
Hz. Ömer, hicrî 23. yılın Zilhicce ayının sonunda şehid edildi. Kuvvetli rivayete göre 63 yıl yaşadı. Allah ondan razı olsun. (Bak : Tezkire, sah. 8)

[189] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/173-175

[190] Hadisin râvilerinden Abdullah bin Hirâs el-Havşabi'nin zayıf olduğunda ittifak edildiği gerekçesi ile Zevaid müellifi Nuruddini'l-Heysemî yazan bu isnadın zayıf olduğunu, fakat İbn-i Hibban'ın bu râviyi sika sayıp hadisi kendi sahihinde aynı sened ile tahriç ettiğini söylemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/175

[191] **Übeyy bin KâT>'ın Hal Tercemesi**
Übeyy b. Kâ'b b. Kays Ebü'l-Münzir Hazreç kabilesinin Neccâr kulundandır. Ashab içinde Kıraati en kuvvetli olan zat olduğunu söyleyenler vardır. Ona Sey-yidü'l-Kurrâ denirdi. Bedir ve diğer savaşlara katıldı. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den Kur'an dersini aldı. İlim ve ameli şahsında toplıyan zatlardan olup menkıbeleri çoktur.
Kendisinden hadis alanların başında Ebü Eyyûb-i Ensârî, tbn-i Abbas, Suveyd bin Gufle ve Ebu Hüreyre gelir. Ayrıca bir cemaat ondan hadis almıştır.
Rebi bin Enes'in Ebü'l-Âliye'den rivayet ettiğine göre adamın biri Übeyy- Hazretlerine : Bana tavsiyede bulun, dedi. Übeyy (R.A.), ona :
«Kur'an-ı kendine önder yap; Onun hâkimliğine ve hakemliğine râzî ol; Çünkü, şefaatçi, dosdoğru şâhid ve uyulması gerekli olan Resulünüz (S.A.V.) gidince onu bıraktı. Onda; sizden, sizden önceki insanlardan ve sizden sonra gelecek in-sanlardan haber ve bahis var. Aranızda tatbiki gerekli hüküm de onda mevcuttur», dedi.
Hz. Ömer, (R.A.) Übeyy'e hürmet ve ikramda bulunur ve ona fetva sorardı. Vefat ettiği gün Ömer (R.A.) : «Bu gün müslümanlann seyyidi (büyüğü) vefat etti», dedi.
Übeyy H. 19. ve bazı rivayetlere göre 22. yılında Medine-i MÜnevvere'de vefat etti. Allah ondan râzî olsun. (Bak : Tezkire : 16)

[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/176

[193] Zevaid'de : Âişe (R.A.) hadisinin zayıf olduğu, çünkü bazı alimlerin, ravi Abdülmelik b. el-Macişûn'u zayıf saydıkları, fakat îbn-i Hibban'm onu sika saydığı, hadisin ravilerinden ez-Zenci (Müslim) bin Halid'in, Buharî'ye göre ha-disleri münker bir kişi olduğu, Ebû Hatim, Nesâi ve diğerlerinin de mezkûr râ-viyi zayıf saydıkları, ama İbn-i Hibban ve İbn-i Mûîn tarafından sika kabul edildiği ifade edilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/176-178

[194] Abdullah bin Selime el-Müradî el-Kûfî, Ömer, Ali, Muaz ve Safvan bin Assai (R.A.)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Amr bin Mürre, Ebû Zübeyr el-Mekkî ve Ebu İshak es-Sübey'î rivayet etmişlerdir. El-İclî onu sika say-mıştır. Hulasa, sah. 200.

[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/178-180

[196] Kastalânî, cild 7, sah. 344

[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/180-182

[198] **(Hz.) Osman (Bln Affan) (Radiyallahü Anh)'M Fazîletî Ve Kısa Hal Tercemesî**
Hz. Osman (r.a)'ın meşhur künyesi «Ebû Amr»'dir. Ayrıca, Ebû Abdillah ve Ebû Leylâ İle de künyelendiği olmuştur; («Zü'n-Nûreyn, = iki nur sahibi) de lâkabıdır. Bu lâkabın kendisine veriliş sebebi; kendisinin, Peygamber (s.a.v)'in kızı Rukiyye ile evlenmesi ve onun vefatı üzerine öbür kerîmesi Ümmü Gülsüm ile izdivacı gibi hiç kimseye nasip olmayan bu yüce şerefe erişmiş olmasıdır.
Miftâhü'1-Hace, bu lâkabın verilişi yolunda iki ayrı sebep daha zikretmektedir : Birisi, kendisinin Nûr olan Kur'an-ı Kerim'i bir Vitir namazında hatmetmesi ve Teheccüd (gece namazı) ibadetine devam etmesi; diğer sebep de Cennet'e gireceği zaman şimşek gibi parlayan iki Nurun ona ihsan edilmesidir.
Hz. Osman (r.a.)'da beşinci babası olan Abdi Menaf'ta Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ile birleşir. Resûlullah'm 3'üncü halifesi ve Ebû Bekir ile Ömer'den sonra ümmetin en üstün simasıdır. Dâre-Kutnî'nin rivayet ettiğine göre Hz. Ali (R.A.)'nin yanında bir ara Hz. Osman (r.a.)'dan bahsedildiğinde : «Osman öyle yüce bir zattır ki; gökte bile ona 'Zün-Nûreyn' denilir» demiştir, Hz. Osman (r.a.), Kur'an nüshalarını çoğaltıp merkezî illere gönderdi. Horasan ve Mağrip mıntıkaları onun hilâfeti devrinde fethedildi. Cennetlik olduğu, Peygamber (s.a.v.) tarafından müjdelendi. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret buyurdu.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında; oğullan Amr, Ebân, Saîd ve mevlâsı Hamran ile Enes bin Mâlik, Ebû Umâme b. Sehl, el-Ahnef bin Kays, Saîd bin el-Müseyyeb,EbûVâil,EbûTârik bin Şihâb, Ebü Abdurrahman es-Selmî, Alka-me bin Kays ve Mâlik bin Evs bin -Hadsan gelir. Bedir ehlinden sayılmıştır. Hilâfetten çekilmesi için yapılan baskı \e tehditlere karşı sabretti. Nihayet kendi evinde Kur'an tilâveti ile meşgul iken H. 35 yılı 18 Zi'1-Hicce Cuma günü 80 kusur yasında iken şehid edildi. Hz. Ali'den yaklaşık olarak 18 yaş büyük idi. îlmi, ameli, orucu, teheccüdü, cihadı, cömertliği, İslâm uğrunda büyük malî fedâkârlığı, sıla-ı rahmi ve daha bir çok meziyetleri ile Üstün bir mevkii var idi.

Allah ondan râzî olsun. Ve Rafizîlerin cezasını versin.
Hz. Osman (R.A.) için de diğer halifeler gibi müstakil eserler yazılmış olup faziletleri, hizmetleri ve hayatı hakkında geniş malûmat isteyenler onlara müracaat edebilirler.

[199] Hadisin isnadmdaki râvilerden Osman b. Hâlid, hadisçilerin ittifakı İle zayıf sayıldığı için bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Fakat Tirmizî bu hadisi, Talha bin Ubeydullah yolu ile rivayet etmiş ve isnadının kuvvetli olmayıp «Garib» olduğunu ifade etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/183

[200] Bu hadisin senedinin bundan öncekinin senedi gibi olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/183-185

[201] Kâ"b bin Ücra bin Ümeyye bin Adi, Ebu Muhammed, Medine'Iidir. 47 hadis rivayet etti. Sahihayn 2 hadisini ittifakla ve Müslim münferiden 2 hadisini almıştır. Oğullan Muhammed, îshak ve Abdülmelik rivayet etmişler. Hulâsa sah. 321

[202] Seneddeki râvilerden Muhammed bin Sirin'in Kâ/b bin Ucra'dan hadis işitmediği, Ebû Hâtem tarafından beyan edildiği, oysa bu isnadda Muhammed bin Sirin'in Kâ*b'ten rivayette bulunduğu görüldüğü için Zevâid müellifi, bu isnadın «Munkati» (kesik) olduğunu ve isnaddaki diğ*r bütün ravilerin sika olduğunu söylemiştir. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/185-186

[203] **Nu'man Bin Bestr'in Hal Tercemesî**

Nu'man bin Beşir (R.A.) Ensar'm Hazreç kabilesine mensup olup hicrette ilk doğan EnsârTdir. 124 hadîs rivayet etmiştir. Buhar! ve Müslim 5 hadisinde İttifak etmişler. Ayrıca Buharı bir hadisini, Müslim de 4 hadisini münferiden rivayette bulunmuşlardır.
Kendisinden hadis rivayetinde bulunanların başında oğlu Muhammed, Mev-lâsı Habib b. Salim ve Şa'bî gelir. Bunlardan başka da bir taife ondan hadis almıştır.
Çok hatib bir zat idi. Küfe ve Dımışk valiliğinde bulundu. Hicri 64. yılı Dımışk'ın doğusunda kalan 'Râhit' adlı mevkide öldürüldü. Allah ondan râzî olsun. <Bk Hulâsa, sah. 402)

[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/186-188

[205] **Kays Bin Ebî Hâzım'ın Hal Tercemesi**

El-İmam Ebû Abdillah El-Ahmesi El-Beceli Kûfe'Ii olup bu yerin muhaddi-sidir. Resûl-i Ekrem (S.Â.V.)'e kavuşup O'na biat etmek üzere yola düşen bu muhterem, henüz yolda iken, Peygamber (S.A.V.) dünyasını değiştirdi. Sahabîlik şerefine ulaşmamakla beraber, âşikı bulunduğu Fahr-i Kâinat efendimizin en yakın arkadaşlarından feyiz alarak; Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebû Ubeyde, İbn-i Mes'ûd ve nice büyük sahabîlerden hadis aldı. Hz. Osman (R.A.)m taraftarı idi.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında Beyân b. Bişr, cI-A'meş, İsmaii b. Ebî Halid ve Mücalid gelir. Yahya bin Muin ve, başkaları onu sika saymışlardır. İbnü'l-Medîni de : Kays'm hadisleri bütün çevrelerce hüccet kabul aiilmiştir, der.
Hicrî 97. yılda vefat etmiştir. 98'de vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. Allah rahmet eylesin. Âmîn. (Bak : Tezkire Sah. 61)

[206] Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup ravileri sika zatlardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/188-189

[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/189-191

[208] **Zirr bin Hubeyş (R.A.)'in Hâl Tercemesi**

Zirr b. Hubeyş'in künyesi Ebû Meryem'dir. Kûfe'lidir. Cahiliyet devrini görüp, 120 veya 127 sene yaşadığı mervîdir.
Ömer, Ubeyy, Ali, Huzeyfe, îbn-i Mes'ûd'-dan rivayet etmiştir. Kendisinden de Asım b. Behdele, İbn-i Ebî Lübâbe, îbn-i Ebî Hâlid, Adiy b. Sabit, Ebû İshak Eş-Şeybânı, el-A'meş ve başka zatlar hadis almıştır. Hicrî 82. yılında vefat etti. Allah cümlesinden razi olsun. (Bak : Tezkire Sah. 57)

[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/192

[210] **(Hz.) Ali Bîn Ebî Talib {Radiyallahü Anh)'In Fazileti Ve Hâl Tercemesi**

Hz. Ali (R.A.) b. Ebi Talih b. Abdilmuttalib b. Abdi Menaf-i Hâşimî'dir. Annesi ise Fâtıma (R.A.) binti Esed İbn-i Haşim İbni Abdi Menaftır. Bilindiği gibi Peygamberimizin amcası olan Ebû Talib'in oğludur. Ebü'l-Hasen künyesiyle anılan Ali, (R.A.) Peygamber tarafından «Ebû Turâb» künyesiyîe de künyelenmiştir. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in risaletinin 2'nci günü 12 yaşında iken müslüman olmuştur. Resûl-i Ekrem'in hicret ettiği gece Peygamberin yatağında hayati tehlikeyi göze alarak büyük bir cesaretle yatmış ve kendisine tevdi edilen emanetleri sahiplerine iade ederek bir gün sonra Resûlullah'ın talimatı gereğince hicret etmiştir. Bedir, Uhud, Hendek vs. savaşlara katılarak üstün bir kahramanlıkla savaşmıştır. Hemen hemen her savaşta yara alan Hz. Ali (R.A.) rivayete göre Uhud savaşında 16 yara almıştır.
Diğer taraftan ilmî bir dehâya sahipti. Hatipliği, edebiyatı müstesna bir derecede idi. Hikmetli sözleri, hutbe ve şiirleri meşhurdur.Hz. Ömer :
«Görüş ve hükmünde en isabetli hukukçumuz ve kadımız
Ali'dir», buyurmakla bu sahadaki kudretini dile getirmiştir.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında oğulları Hasan, Hüseyin, eşi Fa-tıma, îbn-i Ömer ve İbn-i Abbâs gelir.
Hz. Ali'nin hükümleri ve fetvaları intişar etmiş ise de İbn-i Kayyim'm dediği gibi aşırı Şiiler bu fetvalara çeşitli yalanlar karıştırarak çoğunu bozmuşlardır. Bu sebeple Buharı, İbn-i Sîrîn'in Ali (R.A.)'den rivayet edilen fetvaların yalan olduğunu rivayet etmiştir. Bu sebeple sahih hadis kitab sahipleri O'nun yal-ız Ehl-i Beyt yahut Abdullah İbn-i Mes'ûd (R.A.)'m arkadaşları yoluyla rivayet eailen hadislerine ve hükümlerine itimad etmişlerdir.
damadı ve 4" halifesi olan bu zatın 5 senelik halifelik devresi bilindiği gibi çok hadiseli geçmiştir. Nihayet hicretin 40. yılı Ramazan ayının (fil Sabah namazmda İbn-i Mülcem adlı habis bir haricî tarafından vurulmuş ve iki gün sonra Kûfe'de 63 yaşında iken şehid olmuştur. Hz. Ali'nin, hayatı, menkıbeleri için özel kitablar yazılmıştır. Onun hakmda geniş malûmat isteyenler o konudaki eserlere müracaat etsinler. Biz bu kadarla yetinmek durumundayız. (Bak : Tezkire : Sah.

10-13)

[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/192-194

[212] **Berâ bin Azib (R.A.)'in Hâl Tercemesi**

Berâ' bin Âzib bin el-Hars bin Adiy bin Ceşm el-Evsi, Ensâr'dandır. Künyesi îmâres'dir. Kûfe'de yerleşmiş ve 305 hadis rivayet etmiştir. Bundan 22 hadîsi Buhari ve Müslim ittifakla, 15 hadisi Buharî ve 5 hadisi Müslim münferiden rivayet etmişlerdir.

Kendisinden hadis rivayet edenler : Abdurrahman bin Ebî Leylâ, Adiy bin Sâbİt. Sa'd bin Ubeyde, Ebû îshak'dır. Ayrıca bir cemaat ondan rivayette bulunmuştur.

Kendisi Uhud ve Hudeybiye seferlerinde bulunmuştur. Hicrî 71 veya 72. yılı vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa : Sah.46)

[213] Râvi Ali bin Zeyd bin Ced'an'nm zayıflığı nedeni ile bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/194-197

[214] Sîndî Sah. 29

[215] Zevâid yazan, bu hadisin ravilerinden Veki'nm Şeyhi olan Muhammed bin Ebî Leylâ'nın tek başına rivayet ettiği hadisler hüccet sayılmamaktadır. Çünkü hıfzı zayıf idi demiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/197-200

[216] Kastalanl cild 7, sah. 362

[217] **Hz. Ali Bin Ebî Talibin Oöulları Hasan Ve Hüseyin (Radiyallahü Anhüm)'Ün Fazileti**

Hz. Hasan (R.A.)'m Hâl Tercemesi

Hasan'm babası Ali ve anası Fâtime {Radiyallahü anhümVdür. Peygamber'in büyük torunudur. Hicretin 3. yılı Ramazan ayında doğmuştur. Enes (R.A.). onun Peygamber'e şeklen çok benzediğini söylemiştir. Sabır, kerem vesâir bir çok faziletleri nakledilmiştir. İbn-i Cüü'ân; Hasan'm 15 defa yaya olarak hac ettiğini, iki defa malının tamamını, 3 defa da servetinin yarısını sadaka ettiğini söylemiştir.

37 yaşında hilâfet makamına geçmiş, 7 ay kadar Irak, Hicaz, Horasan ve Yemen taraflarına hâkim olduktan sonra kendisi ile Hz. Muâviye arasında bir çatışma olmaması ve iki ordu arasında kan dökülmemesi için hilâfetten feragat etmiştir. Bundan sonra da 7 sene kadar yaşamış olup hicretin 49. yılında zehirlenerek Medine'de vefat etmiş ve Bakî mezarlığına defnedilmistir. Sa'lebe İbn-i Ebî Mâlik, Hazret-i Hasan'ın defninde hazır bulunduk; Baki'de iğne atacak boş yer kalmamıştı. Her taraf insanlarla dolu idi, demiştir.

Hz. Hasan, dedesi olan Resûl-i Ekrem'den 13 hadis rivayet etmiştir. Ayrıca babasından da hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Hasan, Ebüfl-Havra Rabîa, Ebu Vâil ve İbn-i Şirin hadis almışlardır. (Bak : Hulâsa Sah. 79)

Hz. Hüseyin (R.A.)'in Hâl Tercemesi

Hz. Hüseyin'in babası Ali ve anası Fâtima (Radiyallahü anhüm)'dür. Yaşça Hasan'dan küçüktür. Dedesi olan Peygamber (S.A.V.)'den 8 hadis almıştır. Ay-nca babası, anası ve Ömer (R.A.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden hadis rivayetinde, bulunanlar: Oğlu Ali Zeynü'l-Abidin, onun oğlu Zeyd, kızları Sekine ve Fâtime'dir. îbn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 4. yılı doğmuştur.

Ebû Dâvud Tayâlisî'nin Hz. Ali'den rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem, kızı Fâtime'ye :

«Şüphesiz ben, sen, bu iki küçük ve bunların babası Ali Cennette bir yerde oluruz» buyurmuştur.

Ümm-i Seleme (R.A.)'den rivayet ettiğine göre bir kere Hasan'Ia Hüseyin, Resûl-i Ekrem'in huzurunda oynarken Cebrail (A.S.) gelmiş ve Hz. Hüseyin'e işaret ederek :

—Yâ Muhammed! Senden sonra ümmetin senin şu oğlunu öldürecek demiş. Resülullah da üzüntüsünden ağlamış ve çocuğu alıp bağrına basmıştır.Sonra Cebrail:

—Yâ Resûlallah! Yanınıza şu toprağı bırakıyorum, demiş, Resülullah toprağı alıp koklamiş, bu toprakta keder ve belâ kokuyor, buyurmuş ve Ümm-i Se-leme'ye hitaben ;

«Ey ümm-i Seleme! Bu toprak ne zaman kana dönüşürse bil ki o zaman b©- bu oğlum o anda katledilmiştir» buyurmuştur. Ümm-i Seleme demiştir Ki : «Ben bu toprağı bir şişenin içine koydum. Buna her gün baktım. O felâket günü gelince gerçekten toprağın kana dönüştüğünü müşahade ettim.

Hz. Hüseyin, Kerbelâ'da hicretin 61. yılı aşure günü 54 yaşında iken şehid edilmiştir. (Bak : Hulâsa Sah. 83)

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (R.A.)'mn hayatları, menkıbeleri, karşılaştıkları siyasî sıkıntılar ve çeşitli yönleri cildleri dolduracak kadar çok geniş yer ister. Biz bu kadarı ile yetinir, onlara derin saygı ve sevgimizi ifade ederken Sahabîler arasında cereyan etmiş ve tarihe mal olmuş olaylara dokunmaz okuyucularımızdan da bu konulan okumakla zamanlarını geçirmemelerini âcizane tavsiye ederiz.

[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/201-203

[219] Sindi Sah. 29

[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/204-205

[221] Hadisin ilk râvisi Hubşiy bin Cenade Sahabelerdendir. Kûfe'de yerleşti, umumiyetle kendisinden ŞaT)i hadis rivayet etmiştir. Buharî, onun hadis isnadı üze-nnde durmak gerekir, demiştir. İbn-i Adiy ise, Hubşî'nin isnadında bir beis olmadığını umarım, demiştir. Hulâsa: Sah. 97

[222] Abbâd bin Abdillah el-Esedî el-Kûfî, Hz. Ali'nin râvisidir. Kendisinden bin Amr rivayet etmiştir. îbn-i Hibban onu sıka saymıştır. Buharî ise tereddüt etmiştir. Hulâsa : Sah. 186

[223] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad sahih olup ravileri sıka zatlardır. EI-Hâkim, el-Mustedrek'te bu hadîsi el-Minhal'dan rivayet edip Buhari ile Müslim'in şartları üzerine sahihtir, demiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/205-208

[224] Sindi: Sah" 30

[225] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/208-210

[226] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/210-211

[227] **Hz. Zübeyr (R.A.)'in Hâi Tercemesi**
Zübeyr bin el-Avvam Kureyş'tendir. Nesebi Kusay'da Peygamberin nesebi ile birleşir. Anası Abdü'I-Muttalib'in kızı Safiyye'dir. Safiyye Peygamber'in halasıdır. Zübeyr (R.A.) Cennet ile müjdelenen 10 zattan birisidir. Bir rivayete göre 16 yaşında iken müslüman olmuştur. Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret edenlerdendir. Bütün savaşlara katılmıştır. Allah yolunda ilk kılıç çeken müsiümandır. Uhud savasında müslüman ordusu dağıldığı en sıkışık anda Peygamber <S.A.V.)'in yanından ayrılmayan zatlardandır. Müslümanlığı kabul eden 4. veya 5. zattır. Kana Ebû Bekr (R.A.)'in kızı Zatü'n-Nitâkayn Esma (R.A.)'dır. Zubeyr (R.A.) Ce-mel vak'asmda şehid olmuştur.

[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/211-212

[229] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/212-213

[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/213-214

[231] **Hz. Talhâ (R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Hz. Talha Kureyş'tendir. Peygamberimizle Mürre îbn-i Kâ"b da birleşir. Ebû. Bekr'in delâleti ile tslâmiyetin ilk günlerinde müslüman olmuştur. Ona «Talhatü'l-Hayr = Hayır Talhası» ve «Talhatü'1-Cûd = Cömertlik Talhasi» da denilirdi. Anası Hadrâmi kızı Es-Sa'ba müslümanlığı kabul ederek hicret şerefine mazhar olmuş ve Talha (R.A.)'ın Cemei olayında hicri 36 yılında şehid edilmesinden az sonra vefat etmiştir.
Cemel olayında Talha*nın vurulduğunu duyan Hz. Ali (R.A.)'nin çok ağladığı ve :
— Ey Talha! Benim ve senin şu âyette bildirilen mes'ûd müttakîlerden olmamızı umarım, demiştir : «Biz o müttakilerin gönüllerindeki kini söküp atarız. Hepsi kardeşler olarak tahtlar üzerinde karşılıklı olarak otururlar.» (Bak : Sahih-i Bu-harî şerhi Kastalanî cild 1, sah. 372)
Hz. Talha, Cennetle müjdelenen 10 zattan ve ilk 8 müslümandandır. Uhud savaşında bütün gücü ile Peygamber için vücudunu siper etmiştir. Mübarek eli bu can siperâne savaşı esnasında sakat olmuştu.
Talha (R.A.Vnm rivayet ettiği 38 hadisten bir tanesinde Buharî ve Müslim ittifak etmişler. Aynca Buharî 2 hadis ve Müslim de 3 hadisi rivayette bulunmuşlardır. Kendisinden hadis rivayet edenler: Mâlik bin Ebî Âmir, Sâib bin Yezid, Kays bin Ebi Hâzim ve Ebû Osman en-Nehdî'dir. Ömrü hakkında 58 ilâ 75 yaş arasında olmak üzere müteaddit rivayetler var. (Bak : Hulâsa : Sah. 180)

[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/214-216

[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/216

[234] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/216-217

[235] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/217-218

[236] **(Hz.) Sa'd Bin Ebî Vakkas (Radiyallahü Anh)'Ün Fazîletî Ve Hâl Tercemesi**
Ebû îshak Sa'd b. Ebi Vakkas Malik b. Veheb (veya Vuheyb) bin Abd-i Me-naf b. Zühre'dir. Babası Ebû Vakkas Mâlik, Peygamber (S.A.V.)'in anası Amine bint Veheb ile amcazadedir. Dolayısı ile Sa'd (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in dayısı oğlu sayılır. îslâmiyeti kabullenen 7. zat olup Sa'd, «Aşere-i Mübeşşere = Cennetle müjdelenmiş olan 10 zat»dan olup bunların en son vefat edenidir. Halife Hz. Ömer, Ebû Lü'lüe'nin zehirli hançeriyle yaralandığı zaman «Aşere-i Mübeşşere»den teşkil eylediği 6 kişilik Şûra'ya dahil ettiği Sa'd hakkında Şûra'ya : «Eğer halifelik ona verilirse febiha, verilmezse halife olacak zat onun yardımından kendisini müstağni saymasın, diye vasiyyet etti.
Sa'd (R.A.) Peygamber efendimizin sevgilisi idi. Onunla iftihar ettiği şu hadisten anlaşılıyor.
«İşte benim dayım Sa'd, böyle bir dayısı olan varsa bana göstersin.»
Sa'd bütün savaşlarda kahramanca çarpışan mücahid ve fütuhatı ile İslâm ülkesini genişleten emirlerdendir. Irak'ın fatihi ve Sasani devletim ortadan kaldıran, meşhur Kadisiye savaşımn muzaffer kumandanıdır. Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında Küfe valiliğini yapmıştır.
Kendisinden hadis rivayet edenlerin başında oğullan İbrahim, Âmir, Ömer, Muhammed ve Mis'âb ile Âişe, Kays b. Ebî Hâzim, Said b. eî-Müseyyeb, Alkarna, Ebû Osman ve Mücahid gelir. 200 hadisi, var. Buhari ve Müslim 15 hadisi ittifakla, Buharî 5 ve Müslim 18 hadisi münferiden rivayet etmişlerdir.
Hicrî 55. yılda vefat etti. Bakî'a defnedildi. Allah ondan razi olsun. (Bak : Tezkire : Sah. 22 ve Hulâsa 135)

[237] **Saîd b. el-Müseyyeb <R.A.)'in Hâl Tercemesi :**
Medine fıkıhçısı ve Şeyhü'l-İslâm olarak anılan Said b. el-Müseyyeb Ebû Mu-hammed El-Mahzûmî tabiîlerin en yücelerindendir. Hz. Ömer'in hilâfetinin 3. yılı doğmuştur. Hz. Ömer'in hutbelerini dinlemiştir. Osman, Zeyd bin Sabit, Âişe, Sa'd b. Ebi Vakkâs ve Ebû Hüreyre CR.A.) hazretlerinden ve başka bir çok zattan hadis almıştır. Geniş ilmi, daima hakkı söyleyişi, saygı değerliliği, takvası ve frkıhçılığı üe nam salmıştır. İbn-i Ömer : Said b. el-Müseyyeb müftülerdendir, demiştir. Katade, Zührî ve Mekhul : Said b. el-Müseyyeb'den daha âlim kimse görmediklerini söylemişlerdir. Ticaretle geçimini sağlardı. Devletin bahşişlerini almazdı. Kendisi; Resûl-i Ekrem, Ebü Bekir ve Ömer'in verdikleri hükümleri benden daha iyi bilen yoktur, demiştir. Rivayetlerinin çoğu Ebû Hüreyre'ye dayanır. 40 defa hac yaptığı mervidir. Bir hadis için günlerce yol gittiği rivayet olunmuştur. Vefat tarihi hususunda çeşitli rivayetler vardır. En kuvvetli rivayete göre hicretin "*• yılı vefat etmiştir. (Bak : Tezkire : Sah. 54)

[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/218-219

[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/219-220

[240] Râğib Medine ile Mekke arasında kızıl denize yakın bir vadinin adıdır. Orada aynı ismi taşıyan bir köy de vardır.

[241] Kastalânî, cild 7, sah. 374

[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/220-222

[243] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/222-223

[244] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/223-224

[245] **Ebû Ubeyde (R-A.)'nin Hâl Tercemesi**

Ebû Ubeyde Âmir bin Abdillah bin Cerrâh'tır. Nesebi Resûl-i Ekrem'in nesebi ile Fihr'de birleşir. Anası Ümeyye bintü'l-Hâris'dir. Ebû Ubeyde'nin babası Bedir savaşında kâfir olarak ölmüştür. Rivayete göre Kureyş tarafından savaşa katılan babasını Ebû Ubeyde kendisi öldürmüştür.

Kbû Ubeyde büyük mücahidlerdendir. Bütün savaşlara Peygamber (S.A.V.)'in emrinde cesaretle döğüşmüştür. Peygamberin vefatından sonra Ebû Bekir ve Ömer'in hilâfetleri zamanında vuku bulan Şam fetihlerindeki hizmetleri ise; pek büyüktür. Bu savaşlarda bazen kumandan bazen de Halid bin Velid'in emrinde çarpışmıştır. Aldığı yerlerde halka karşı uyguladığı adalet ve gösterdiği şefkat bölge sakini o zamanki Hıristiyan ve Bizanslıları hayran bırakmıştır.

Cennetle müjdelenmiş olan 10 zattan olan Ebû Ubeyde'nin 14 hadisi bulunup Müslim yalnız bir tanesini rivayet etmiştir. Kendisinden Câbir, Ebû Ümame ve Abdurrahman bin öanem hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Halife Hz. Ömer'in devrinde o, Şam valisi iken Hicrî 18. yılda çıkan taunda vefat etmiştir. Cenaze namazım Muaz bin Cebel kıldirmıştır. Kabri Amtâ köyü yakınındadır.

[246] **Saîd bin Zeyd (R.A.)'in Hâl Tercemesi**

Said b. Zeyd Adevidir. Cennetle müjdelenmiş olan 10 zattan birisidir. İlk muhacirler kafilesi ile hicret etmiştir. Bedir savaşından başka bütün savaşlara katılmıştır Buhari, Bedir ehli arasında Hz. Said'i de zikretmiş ise de; hadis ve Tabakat müelliflerinin çoğu Bedir'de bulunmadığını yazarlar. Kendisinden 38 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 2 hadisi Buhari ve Müslim ittifakla rivayet etmişlerdir. Ayrıca Buhari bir hadisini almıştır. Kuvvetli rivayetlere göre kendisi Bedir savaşına katılmadığı halde Peygamber (S.A.V.) tarafından kendisine bir sehim ayrıldığı müteaddit yollarla rivayet edilmiştir. Vâkidl, onun Akik mevkiinde hicrî 51. yı-mda vefat ettiğini ve cenazesinin Medine'ye nakledildiğini bildirmiştir. (R.A.)

[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/224

[248] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/224-225

[249] **Abdulah lİm-i Mes'ûd'un Hâl Tercemesi**

Künyesi Ebû Abdirrahman olup Hüzelî'dir. İlk müslümanlardandır. Hatta müslümanların 6ncısı olduğu rivayet edilmiştir. Anası Ümm-i Abd'e izafeten İbn-İ Ümm-i Abd künyesi ile tanınmaktadır.

îbn-i Mes'ûd bütün savaşlarda Peygamber'e refakat etmiştir. Devamlı surette Peygamber'in beraberinde bulunduğu için Kur'an kıraati ve fıkhî bilgide üstün bilgiler almıştır.

tbn-i Mes'ûd, doğrudan doğruya ve bizzat Resûlullah (S.A.V.Vden 70 sure-i celileyi hıfz etmiştir. O'nun kıraattaki üstünlüğü şu hadîsle ortaya konuluyor : Peygamber (S.A.V.) buyurdular ki :

«Kim yeni indiği gibi Kur'an'ı kıraat etmek isterse tbn-i Ümmi Abd'ın oku-yusu üzerinde okusun.» Tezkiretü'l-Huffaz.

Hz. Ömer (R.A.) halife iken Ammar b. Yâsir ve Abdullah İbn-i Mes'ûd'u Kû-fe"ye gönderdiğinde, Küfe halkına hitaben yazdığı bir mektupta aynen şöyle diyordu :

«Size Anmıar İbn-i Yasir'İ Emîr, tbn-i Mes'ûd'u öğretmen ve vezir olarak gönderiyorum. Bunlar Ashabın ehl-i Bedir'den iki yüce şahsiyetleridir. Bunlara Iktida ediniz, emirlerine uyunuz. Bunları göndermek ile sizi kendi nefsime tercih ettim...»

Büyük bilginlerden olduğu herkesçe bilinen İbn-i Mes'ûd, az hadis rivayet ederdi. Bu da hadis metinleri hususundaki titizliğinden ve üstün takvasından ileri gelirdi. Resûlulah (S.A.V.)'a devamlı refakati, kuvvetli hafızası ve üstün ilmine rağmen hadis rivayetindeki titizliği sebebi ile kendisinden yalnız 840 hadis rivayet edilmiştir. Bundan 120 hadisi Buharî ve Müslim kısmen beraber ve kısmen ayrı rivayet etmişlerdir. Sahabilerden ve Tabiînden tanınmış bir çok zat ken-disinden hadis rivayet etmişlerdir.

Irak fıkhı, Hz. Ali'nin hükümleri ve fetvaları ile kadı Şüreyh'in verdiği hükümler yanında İbn-i Mes'ûd'un fetva ve mervilsrine dayanır, denilebilir.

îbn-i Mes'ûd'un menakıb ve faziletleri ciltleri doldurur. Eğer bunları gereği kadar yazmaya girişirsek yüzlerce sahife doldurmak gerekecektir. Bu kadarla iktifa edelim.

tbn-i Mes'ûd. bir rivayete göre, h. 33 yılında Medine'de 60 küsur yaşında iken vefat etmiştir. Allah, cümlesinden razı olsun.

[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/225-226

[251] Mülaane : karşılıklı lanet etmektir. Lanet Allah'ın rahmetinden uzaklık demektir. Mülaane edenler yek diğerinin Allah'ın rahmetinden uzak kalması için beddua ederler.

[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/226-227

[253] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/227-230

[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/230

[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/230-231

[256] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/231-233

[257] **Hz. Abbas'm Hâl Tercemesi**

Abbas (R.A.)'m künyesi Ebü'I-Fadl'dır. Peygamber (S.A.V.)'den 2 veya 3 yaş büyük idi. İbn-i Ebî Hâtim'in rivayetine göre Abbas, Kureyş'in en cömerdi ve en şefkatlisi idi. Ebû Ömer'in dediğine göre isabetli ve güzel görüşlü idi. Cahiliyet devrinde Kureyş'in reisi idi.

Mescid-i Harâm'm imaresi ve Sikâye işi Ebû Tâlib'den sonra ona aitti. Tarihçiler, onun ilk zamanlarda müslümanhğı kabul ettiğini, Resûl-i Ekrem'in müsaadesi ile İslâmlığıra gizlediğini ve Mekke fethinde tslâmiyetini açıkladığını söylerler.

Hûlâsa'nın beyânına göre; 35 hadisi vardır. Buhari ve Müslim O*nun bir hadisinde ittifak etmişler, ayrıca Buhari bir ve Müslim üç hadisini rivayet etmişlerdir.
Kendisinden hadis rivayet edenler: Oğullan Abdullah, Kesir ve Ubeydullah ile Âmir bin Sa'd'dır. Onun bir hayli faziletleri vardır.
Hicretin 32. yılı vefat etmiştir, tbn-i Sa'd, Abbas (R.A.)'ın 82 yıl yaşadığını söylemiştir.
Hz. Osman (R.A.) onun cenaze namazını kıldirmıştır. Bakî me^-vlığına def-nedilmiştir. Allah kendisinden râzî olsun.
[258] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun ravileri sikadırlar. Ancak Muham-med bin Kaş'ın Abbâs (R.A.)'den rivayetinin mürsel olduğu söylenmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/233-234
[259] Bak Tirmizi. Ebvabû-l'Menakıb. Babu Menakıbı-l'Abbas b. Abdulmutta-lib. Hadis No : 3762
[260] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/234-236
[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/236
[262] Zevâid'de hadîsin senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu beyan edilmiştir.
[263] Zevâid'de hadisin senedinin hasen ve râvilerinin sıka olduğu beyan edilmiştir.
[264] **Zeyd b. Erkam (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Râvi Zeyd bin Erkam bin Zeyd bin Kays (R.A.) Ensar'dan olup Hazreç kabilesine mensuptur. Hendek'te ve 17 savaşta bulunmuştur. Kûfe'de yerleşmiştir. 90 hadisi vardır. Buharî ve Müslim 4 hadisini müttefikan, Buharî 2 ve Müslim 6 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Ravileri : Abdurrahman bin Ebî Leylâ, Tavus, Muhammed bin KâT3, Nadr b. Enes ve bir cemaattır. Gözlerinden bir ara rahatsızlandığında Peygamber onu ziyaret etmişti. Hz. Ali'nin yakın dostlarından idi. Sıfıîn'de Hz. Ali ile beraber idi. Hicrî 66 veya 68 yılı vefat etti. (Bak : Hulâsa : Sah. 126)
[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/237-239
[266] Hulâsa sah. 438
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/239-242
[267] **Ammâr (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Ammâr bin Yâsir bin Âmir bin el-Husayn bin Kays bin Su'lebe bin Avî Mevlâ beni Mahzun büyük şarabîlerdendir. Bedir vesair savaşlara katılmış ilk müslüman-Iardandir. 62 hadisi vardır. Buharî ve Müslim müttefikan 2 hadisini, Buhar! 3 ve Müslim 1 hadisini münferiden rivayet etmiştir. Râvileri : Oğlu Muhammed, İbn-i Abbâs ve Ebû Vâil'dir, Ebû Saîd-i Hudrî'den rivayet edilen sahih bir hadiste Pey-gamber'in Ammâr'a;
«Vah Ammâr! Kendisini bağı olan fırka Öldürecektir. Ammâr, onlan Cen-net'e, onlar ise Ammâr'i Cehennem'e çağırırlar.» buyurmuştur. Ammâr, Sıffîn'de Muâviye (R.A.)fnin arkadaşları tarafından öldürüldü. Bir mucize olan bu hadis ile Muâviye taraftarlarının bağî ve hatalı olduğu sabittir.
[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/242-243
[269] Hâni bin Hâni el-Hemedânî el-Kûfî, Hz. Ali'den rivayet etmiştir. Ravisi de Ebû îshak'tır. İbnü'I-Medenî, Hâni'in mechûl, Nesaî de onun zararsız olduğunu söylemişlerdir. Hulâsa Sah. 408
[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/243-244
[271] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/244-245
[272] **Selmân-ı Farisi (R.A.)'nin Hâl Tercemesî**
Selman (R.A.)'ın İslâm olmadan önceki hayatı hakkındaki rivayetler pek uzun ve çeşitlidir. Genellikle Siyer ve Tabakat yazarları ile bir kısım râviler, onun aslen îran'lı bir mecûsi (ateş perest) olduğunu sonra hıristiyan dinine girerek mü-teaddit papazlar yanında ve muhtelif kiliselerde kaldığını, bu cümleden olarak Şam, Musul ve Nusaybin kiliselerini devrettiğini naklederler. Bazı rivayetlere göre Ankara'da bulunan Hacı Bayram camii civarında halen harabesi duran kilisede de bir müddet kaldıktan sonra Hicaz'a doğru gidiyor. Çünkü hıristiyan papazları son Peygamber'in oralarda çıkacağını kendisine söylemişlerdi. Nihayet katıldığı bir kafile ile Medine yakınındaki vadi'l-Kurâ'ya varınca kafile adamları onu köle olarak bir yahudiye satıyorlar.
MİftahÜ'1-Hâce müellifi bu hadisi açıklarken diyor ki : Tabarânî'nin Selman (R.A.)dan rivayet ettiğine göre kendisi :
«Bir tüccar kafilesi, bulunduğum yerden geçiyordu. Beni alıp götürdüler. Vadi'l-Kurâ'ya vardığımız zaman bana zulmettiler, köle diye beni bir yahudiye sattılar», demiştir.
îbn-i Hibbân, Hâkim, Tabarânl ve Müsned-i Ahmed'de Selman'ın İslâmiyet-ten Önceki durumuna dair çeşitli rivayetleri vardır. Kendisinin köle olmadığı halde köle gösterilerek zulmen satıldığı sabittir. Köle muamelesi reva görülen Selman'ın elden ele devredilerek defalarca sahip değiştirdiği de malumdur.
Selman, hicretten evvel Medine'de bir yahudinin kölesi idi. Aslında köle değil de esir idi. Hicretten sonra Selman, Resûl-i Ekrem'i gördü. Hakiki İncil'deki son peygamberin alâmetlerini aynen buldu ve büyük bir iştiyakla özlemini çektiği Hz. Muhammed (S.A.V.) efendimize iman etmek şerefine mazhar oldu. Ama ne var ki Selman köle muamelesine tâbi idi. Bu yüzden Bedir ve Uhud savaşma katılamadı. Buharî'nin de rivayet ettiği gibi Resûl-i Ekrem bir gün ona:
Ey selman! (Efendin ile) kitabet (Kitabet: Köle'-, belirli bir malı efendisine vermek ve bunun karşılığında hürriyetine kavuşmakiçin efendisi ile yaptığı akiddir.) akdini yap» diye emretti. Selmân, bu akdi yaptı ve kitabet bedeli Sahâbiler tarafından temin edilerek ödendi. Böylece Selman kölelikten kurtarıldı. Bu arada vuku bulan Hendek savaşmda ve bundan böyle yapılan bütün savaşlara katıldı. Hatta Medine'nin savunması için şehrin etrafında hendeğin kazılması işi onun hatırlatması neticesinde yapıldı.
Selmân, bütün sahabîlerin derin sevgisini kazanmıştı. Bu sebeple Muhacirler : Selmân bizdendir; Ensâr da, hayır bizdendir, diye onun muhabbetini paylaşamı-yorlardı. Hele Resûl-i Ekrem'in :
«Selmân benim EhM Beytim'dendir», demesi Selmân'ın, Peygamber katında nasıl bir sevgiye mazhar olduğunu gösteriyor. Resûlullah (S.A.V.)'in ona «Selnıa-nü'1-Hayr» lâkabını bahşettiği rivayet olunmuştur.

Selmân (R.A.)dan 60 hadis rivayet edilmiştir. Buharî ve Müslim üç hadisi ittifakla, Buharî bir ve Müslim üç hadisi münferiden rivayet etmişlerdir. Kendisinden, Ebû Osman en-Nehdi, Şürahbil bin es-Samt ve başkaları hadis almıştır.
Selmân, Halife Hz. Ömer tarafından Medâyin'e vali olarak tayin edilmiştir. Hulâsa'nın 147'nci sahifesinde Hasan-i Basri'den rivayet edildiğine göre Selmân otuz bin insanın Emir'i iken tek bir abası var idi, hem o abayı giyerek hutbe okurdu, hem de yarısını altına yayarak, yansını Üstüne Örterek içinde yatardı.Vali olmazdan önceki mütevazi ve sâde hayatı bu makama geçtikten sonra da aynen sürdürmüştür. Daima kendi el emeği ile geçinirdi.
Selmân (R.A.)m ömrü hususunda çeşitli rivayetler mevcuttur. Hafız Zehebi; Selmân'ın ömrü hakkındaki kavilleri araştırdım. 250 yıl yaşadığı hususunda ihtilâf olmadığını gördüm. 250'den fazla yaşadığına dair olan rivayetlerde ihtilâf vardır. Fakat benim kanaatıma göre 80 yaşını geçmemiştir, diyor, îbn-i Kacer de bu görüştedir. Seîmân, Hz. Osman (R.A.)'ın hilâfeti devrinde ve Ebû Ubeyde'nin rivayetine göre hicri 36 yılında Medâyin'de vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 147 ve TarihülHamîs sah. 397, 526 İstanbul 1302)
Ebû Zerr (R.A.)in Hâl Tercemesini 156 nolu hadisi izah ederken sunacağız.

[273] **Mikdad (R.A.)ın Hâl Tercemesi**

Mikdad bin Amr bin Su'lebe Kûfelidir. Ebû Ömer bin el-Esved'in evlâdlığı olduğu için ona Mikdad bin el-Esved denilirdi. Mikdad ilk müslüman olan sahabîlerin ileri gelenlerindendir. Önce Habeşistan'a daha sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Bedir savaşında kahramanca çarpıştığına herkes şahadet eder. Diğer bütün savaşlarda da Peygamber'in maiyyetinden ayrılmamıştır. 42 hadisi vardır. Bunlardan bir tanesini Buhari ve Müslim ittifakla, dört tanesini Müslim münferiden rivayet etmiştir. Râvileri : îbn-i Abbas, Ubeydullah bin Adi bin el-Hiyâr ve bir cemaattır. Hicri 33 yılı 70 yaşında iken Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 398)

[274] **Râvî Büreyde bin el-Husayb'in Hâl Tercemesi**

Büreyde (R.A.) bin el-Husayb bin Abdillah bin el-Hars Eslemi'dir. Önceleri Medine'de ikamet ediyordu. Sonra Basra'da oturdu. Daha sonra oradan da Merv'e geçerek bu yerde yaşadı. Kendisinin 164 hadisi olup Buhari ve Müslim bir tanesi-ni muttefikan, ayrıca Buharî 2 ve Müslim 11 hadisini münferiden rivayette bulunmuşlardır. Ravileri oğlu Abdullah ve Ebül-Melih Âmir'dir. Hicretin 62 veya 63'ün-cü yıh Merv'de vefat etmiştir. Sahabîlerden Horasan'da en son vefat eden zat Bü-feyedir. (Bak : Hulâsa sah. 47)

[275] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/245-246

[276] 120 nolu hadisin izahına bak.

[277] **Hz. Sümeyye (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**

Sümeyye (R.A.) Mahzûmîlerden Ebû Huzeyfe'nin cariyesi idi. Aslen Yemenli olan Yâsir îbn-i Âmir (R.A.) Mekke'ye gelip yerleşmişti. Ebû Huzeyfe, Sümeyye'-yi Yâsir ile evlendirdi. Ammâr (R.A.) ondan doğdu. Ammâr (R.A.) aslında köle olmadığı halde anası câriye olduğu için köle muamelesine tabi tutulmuştu. Bu baba, ana ve oğul birlikte müslümanlığı seçtiler. Fakat hadiste işaret edildiği ve Vakidî'nin de belirttiği gibi bu zavallıların Mekke'de kavmi ve aşireti olmadığı İçin en zalimane işkencelere mâruz kaldılar. Sümeyye Ebû Cehil tarafından bir mızrak darbesi ile şehid edilmiş ve müslümanlann İlk şehide kadını olmuştur. Kocası Yâsir de Kureyş'in azablan altında sehid edilmiştir.

[278] **Hz. Suhayb (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**

Suhayb (R.A.)'i Rumi'nin babasının adı Sinan'dır. Musul mıntıkasında oturan «Nemr îbn-i Kasit» ailesine mensup olduğu için Ebû Yahya Nemrî diye ad-Isnmıştır, Babası Musul tarafından Kisra'nm işlerini tedvirle görevli olduğu için küçük yaşta iken Rumlar tarafından esir edilmiştir. Sonraları Abdullah Cud'ân tarafından satın alınarak azad edildi. Mekke'ye gelen Suhayb, Aramâr bin Yâsir ile aynı günde müslüman olmuştur. Suhayb (R.A.) ilk müslümanlardan ve Kureyş'in ÇOk zalimce eziyet ve işkencelerine maruz olan mübarek zatlardandır. Medine'ye hicret ederek Bedir Savaşı dahil; Peygamber'in emrinde bütün harplere katılmıştır. Kendisinin rivayet ettiği bir hayli hadisleri vardır. Buharı, bir ve Müslim de 3 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Kaviler : îbn-i Ömer, îbn-i Ebî Leylâ ve Saîd bin el-Müseyyeb'dir.
Suhayb (R.A,) küçük yaşta esir edilip Rum diyarında uzun zaman kaldığı İçin Arapçayı unutmuştu. Mekke'ye dönüşünde yeniden öğrendi ise de rahat konuşamadığı için ona «Rumî» denilmiştir. îbn-i Sa'd'ın Tabakâtında beyan edildiğine göre hicrî 38. yılda Medine'de vefat etmiştir. Yakub İbn-i Süfyan ise Su-hayb'ın 34 yılında vefat ettiğini söylemiştir. (Bak : Hulâsa sah. 175)

[279] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sıkadır. îbn-i Hibban vo el-Hakim de bu hadisi Âsim bin Ebi'n-Necud yolu ile rivayet etmişlerdir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/246-250

[280] **Bilâl (R.a.)'m Hâl Tercemesi**

Bilâl İbn-i Rebah Habeşî'dir. Ümeyye bin Halefin kölesi idi. Anası Haraame de câriye idi. Bilâl, Ebû Bekr (R.A.)'in telkini ile müslümanlığı seçti. 150 nolu hadiste bildirildiği gibi Mekke müşriklerine karşı korkmadan müslümenliğini ilân eden ilk 7 müslümandan birisidir. Azgın İslâm düşmanlarından olan Ümeyye, kölesi Bilâl'i İslâmiyetten döndürmek için işkencelere başladı, boynuna ip taktırıp para ile tuttuğu çocuklara, onu Mekke sokaklarında ve dağlarda sürükletti. Gü-neşin en hararetli zamanında kızgın kumlar üzerinde çıplak olarak yatırılan Bi-lâl'in üstüne ağır taşlar konulur, vücudu dağlanır. Fakat O, «Allah birdir birdir» demeye devam ederdi. Siyer kitablarınm rivayetlerine göre; bir gün Ümeyye yine Bilâl1, tazib ederken Ebû Bekir (R.A.) uğramış ve :
— Ya Ümeyye! Sen şu zavallı hakkında Allah'tan korkmuyor musun? ne zamana kadar ona azab çektireceksin? diyerek onu kınadı. Bunun üzerine Ümeyye :
— İstersen sana satayım da onu kurtar! dedi. Ebû Bekir (R.A.) daha güçlü bir köleyi vererek Bilâl'i o zâlimin elinden kurtardı. Ve azad etti.
Bilâl (R.A.) hazretleri Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret etti. Hazerde ve seferde Peygamber efendimizin maiyyetinden ayrılmadı. Bedir dahil, bütün gazalara katılmıştır. Hz. Ömer (R.A.) :
—«Ebû Bekir, Seyyidîmizdir ve bir ssyyidimizi azad etmiştir» diyor idi. Resûl-i-Ekrem'in vefatından sonra Bilâl Şam'da ikamet etti. Resûl-i Ekrem'in müezzinliğini yapan Bilâl Peygamber'den sonra ezan okumazdı. Bir ara Medine'ye «Rav-za-ı Mutahhara»yı ziyarete gittiğinde umumî arzu ve İsrar üzerine Bilâl (R.A.) p* gün sabah ezanını okudu. Herkes saadet asrını anarak ağladı. Bir rivayete göre kendisi de aynı duyguların etkisi ile kendisini tutamadı ve ezan'ı bitiremedi.

BUâl (R-A->fın 44 hadisi olup Buharî ve Müslim bir hadisini ittifakla, Buha-r 2 ve Müslim 1 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Hicrî 20. yılda Şam'da ve*at etmiştir. (Bak : Hulâsa sah. 53 ve Tarihü'l-Hamis 2. cild, sah. 273)

[281] Tirmizî bunu Zühd babının sonlarında rivayet ederek, bu hadisin ha-sen sahih olduğunu söylemiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/250-252

[282] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/252-256

[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/256

[284] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/257-258

[285] **Hz. Habbâb'ın Hâ! Tercemesi**

Habbâb (R.A.) ilk müslümanlardan ve müşriklerin mezalim ve İşkencelerine maruz kalan simalardandır. Ümmü Enmar'ın azadlısı idi. Demircilikle geçimini sağlardı. Ümmü Enmar, onun müslüman olduğunu duyunca, çok fena kızdı, onu Dağlatarak kızgın demir parçaları ile başını dağlattı. Habbâb Resûl-i Ekrem'e gelerek acıklı durumunu anlattı ve başının ıztırabmdan şikâyet etti. Resûl-i Ekrem de : «cAUahun Habbâb'a yardımcı ol», diye dua etti. Aradan pek zaman geç-meden Habbâb'm sahibesi Ümmü Enmar şiddetli bir baş ağnsma tutuldu. Iztıra-bmdan köpek gibi ulumaya başladı. Ona, dağlanmanın iyi geleceği tavsiye edildi. Bu kere kendisi Habbâb'a emreder. Habbâb ateşte kızdırdığı demir parçalan ile onun başını dağlardı. Habbâb müşriklerden çektiği ıztırabm bir örneğini şöyle anlatır :

Ben öyle gün biliyorum ki benim için Özel ateş yakıldı. Korların bir tanesi sırtıma kondu ve onu sırtımın yağları söndürdü idi.»

Habbâb (R.Â.) Bedir vesair gazalara katılmış, büyük yararlıklar göstermiştir. Sıffin olayında Hz. Ali (R.A.)'in maiyyetinde bulunmuştur.

Ebû Abdillah künyesi ile anılan Habbâb'tan 33 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan 3 tanesini Buharî ve Müslim müttefikan, 2 tanesini Buhari ve 1 tanesini Mti&lim münferiden rivayet etmişlerdir. Ravileri : Alkame, Mesruk, Kays îbn-i Ebl Hâzim gibi bir takım Tabiîlerin ileri gelenleridir.

Habbâb (R.A.), hicri 37 yılında 73 yaşında Kûfe'de vefat etmiş, cenaze namazını Hz. Ali (R.A.) kıldırmıştır.

Vefatından sonra bir gün Hz. AH, Onun kabrinin yanından geçerken:

«Allah, Habbâb'a rahmet eylesin. îslâmiyete olan iştiyakından dolayı müs-lğ seçti. Gönül hoşluğu üe hicret etti. Yıllarca hastalık ıztırabıra çekti. Allah elbette onun sevabını »ayi etmez», buyurmuştur.

[286] Ebû Leylâ eMOndfnin adı Seleme bin Muâviye veya Muâviye bin Se-îeme'dir. Küfe'lidir. Osman ve Habbâb (B.A.)'dan rivayet etmiştir. Raviîeri de EbÛ îshak ve Ebû Ca'fer el-Ferrâ'dır. îbn-i Muîn, onun sıka olduğunu söylemiştir. Hulâsa: sah. 458

[287] Bu hadisin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/258

[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/258-260

[289] **Hz. Zeyd bin Sabit (R-A.)Hâİ Tercemesi**

Zeyd bin Sabit bin Dahhak bin Zeyd, Ensâr-ı Kiram'ın Hazrec kabilesine mensup Neccâr kulundandır. Neccar sülâlesi Peygamber (S.A.V.)'in dayilan olurlar. Babası hicretten evvel Hazreç ve Evs kabileleri arasında çıkan Buas savaşında öldürülmüş idi. Hicret sırasında 11 yaşında bir çocuk olan Zeyd çok zeki ve necabetli idi. Resûl-i Ekrem'i görür görmez hemen müslüman oldu. Peygamber, onun yahudilerin yazısını öğrenmesini emretti, 15 günde öğrendi.

Zeyd vahiy kâtipliğini yaptı. Kur'an'i hıfzederek çok kuvvetli bir hafız oldu. Peralz ilmini pek iyi bir şekilde öğrendi.

Hendek savaşından itibaren bütün savaşlarda Resûl-i Ekrem'in maiyetinde döğüştü.

Ebû Bekr-i Sıddîk (R.A.) zamanında Kur'an-ı Kerim'i toplamaya memur kılındı. Resûlullah hayatta iken yüzlerce sahabi Kur'an'm tamamını hıfzetmişti. En-sar-ı Kiram'dan en kuvvetli hafızların Ubey b. KâT), Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit ve Ebû Zeyd olduğu Buharî-nin «Bab-u MenaMbi'I-Ensar» bölümünde Enes bin Mâlik'den rivayet ettiği hadisten anlaşılıyor.

Ebû Bekir (R.A.) zamanında kitap halinde toplanarak Hz. Hafsa'ya hıfzetmek üzere tevdi edilen Kur'an'm bu orjinal nüshası Hz. Osman (R.A.) zamanında alınarak ondan 5 veya 7 nüsha, seçkin bir hey'et tarafından kopye edilirken Zeyd hazretlerine bu kurulda görev verilmişti.

Zeyd (R.A.)'den bir cemaat Kur'an dersini almıştır. îbn-i Abbas ve Ebû Ab-dirrahman bin es-Süleml bunlardandır. 92 hadisi vardır. Buharî ve Müslim 5 hadişini ittifakla, Buharı 4 ve Müslim 1 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râ-vileri: Oğlu Harice, Enes, Süleyman bin Yesâr, İbn-i Ömer ve bir cemaattır. Süleyman bin Yesâr: Hz. Ömer ve Hz. Osman; Fetva, Feraiz ve kıraat'ta hic kimseyi Zeyd'e takdim etmezlerdi demiştir. Hz. Ömer (R.A.) onu kadılığa atamıştı. Zeyd vefat ettiği zaman Ebû Hüreyre (R.A.) ümmetin büyük âiimi vefat etti. demiştir. Hicrî 45 veya 48 veya 51 yılı vefat etmiştir. (Bak : Tezkire sah. 30-32 ve Hulâsa 127)

[290] **Hz. Ebû Zerr-T Gifari < Radiyaüahü Anh)'In Hâl Tercemesi**

Adı Cündüb İbn-i Cünade'dir. Gifâr kabilesine mensuptur. İlk müslümanla-rm beşincisidir. îslâmiyeti seçmesi her hangi bir davet olmaksızın ksndi arzusu ile kuvvetli bir irade mahsulü olmuştur. Onun İslâm oluşu müstesna bir şekilde olduğundan dolayı İbn-i Abbas (R.A.) gibi büyük bir âlim sahabî, bunu tafsilâtı ile rivayet etmiş, Buharî de bu rivayet için özel bir bab ayırmıştır.

Zehebî de, ilim, takva, zahidlik, savaşmak, dürüstlük, hakşinaslık, ihlas ve samimilik gibi bir çok meziyetleri taşıyan Ebû Zerr'in bilgi yönünden İbn-i Mes'-ûd'un seviyesinde olduğunu söylemiştir. Yalnız idari ve malî işlerde garib ictihad-ları var idi. Meselâ : Kişinin mâlik olduğu 2 dirhem, 2 dinar bile Kur'an'm yerdiği kenz (—mal biriktirip infak etmeme) hükmüne girer, derdi. Bu sebeple hazineden kendisine tahsis edilen 400 dinarın hepsini aldığı gün fakirlere dağıtırdı. İhtiyaç için bir şey alıkoymazdı. Ebû Zerr (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in vefatından sonra Şam'da ikamet etmişti. Fakat Muaviye (R.A.)'in Şam valiliği zamanında bu nevi ictihadları ve Valinin saltanat sistemli idaresini her vesile ile açıkça tenkidinin halk üzerinde tesirini göstermesi neticesinde, Vali Muâviye (R.A.) onun Medine'ye aldırılmasım Halife Hz. Osman (R.A.)'dan rica etti. Halifenin çağrısı üzerine Ebû Zerr, Medine'ye gitti. Orada da tenkidlerini sürdürünce Halife onu fetva vermekten menetti. Bir gün Ebû Zer sorulan bir soruyu cevaplarken, Kureyşten bir genç başucuna dikilerek :

Halife seni fetvadan men etmedi mi? dedi. Ebû Zerr :

Sen gözcü müsün? Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim boynama kılıç koysanız, siz boynumu

kesmeden önce Resûlullah (S.A.V.)'den duyduğum bir kelimeyi infaz edeceğimi sansam, derhal söylerim, diye karşılık verdi. Neticede Halife onu Rebze'ye gönderdi.
Ebû Zerr'in 181 hadisi vardır. Buharı ve Müslim 12 hadisini ittifakla, yalnız Buhar! â ve yalnız Müslim 19 hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri: İbn-i Abbas, Enes bin Mâlik, Zeyd bin Veheb, Cübeyr bin Nüfeyr, Ahnef bin Kays, Said bin el-MÜseyyeb ve Tabiînden bir cemaattır.
Hicri 32. yılı Rebze de vefat etti. (Bak : Tezkire sah, 17, 18 ve Hulâsa sah. 449)

[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/260-261

[292] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/262

[293] **Sa'dbin Muâz (R-A.)in Hâl Tercemesi**

Hz. Sa'd (R.A.) Ensâr'dan Evs kabilesinin en yüksek bir simasıdır. O, Re-sûl-i Ekrem (S.A.V.)'in hicretinden önce Mus'ab îbn-i Umeyr'in delaletiyle müslüman olmuş, sonra kabilesi halkına: Siz müslüman oluncaya kadar sizin erkeklerinizle ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun! demekle bütün Abdü'l-Eşhel oğullarının hidayetine sebep olmuştur. Bedir ve Uhud savaşlarında bulunmuştur. Bedir savaşma çıkılmadan önce ResûM Ekrem Muhacirlere ve Ensâr'a danışarak Meleke istikametinden savaşmak İçin gelen düşmanı karşılamak veya-hut Şam'dan Mekke'ye dönmekte olan kervanın yolunu kesmek hususundaki Sa-habîlerin görüşünü sorduğunda Sahabîlerin çoğu kervan yolunu kesmeyi tercih edince, Peygamber buna üzüldü. Bunun Üzerine söz alan Ebû Bekir, Ömer ve Mik-dad îbn-i Esved, Mekke müşrikleri ile savaşmak görüşünü desteklediler. Muhacirler adına yapılan bu konuşmalar Peygamber'I sevindirdi. Bundan sonra En-sâr'm kanaatini anlamak istedi. Resûl-i Ekrem'in bu isteğini sezen Sa'd hin Mu&z
a kalkarak:
— Yâ Resûlallah! Bu hitabınızla bizi kasdettiğinizi sanıyorum, deyince; Re*
iah (S.A.V.) :
— Evet sizleri kasdediyorum buyurdu. Bunun Üzerine Sa'd:
— Yâ Resûlallah (S.A.V.) biz sana inandık; tasdik ettik; tebliğ ettiğin Kur*-an'ın hak olduğuna şehadet ettik; Sana itaat etmeye söz verdik. Ey Allah'ın Resulü nasıl dilersen öyle hareket et! Biz seninle beraberiz. Yemin ederim ki, sen bize denizi gösterip yürüsen biz de beraberinizde denize dalarız. Ensâr'dan geri dönen olmaz. Ya Resûlallah! Harbte sebat etmeyi, düşmana karşı direnmeyi bili-riü. tnşaallah zafere kavuşursun. Bu sebeple buyurun Ey aziz Resul! Allah'ın be-reket ve selâmetine dayanarak beraberce düşman üzerine yürüyünüz diyerek Pey-gamber'i hoşnud etti.
Hz. Sa'd Hendek savaşında aldığı bir ok yarası dolayısı ile bir ay Mescid'de tedavi edildi. Fakat bu yaradan kurtulamıyarak şehid oldu. Cebrail (Aleyhisse-lâm)in onun cenazesinde bulunduğu bildirilmiştir.
Resûl-i Ekrem, Muhacirler arasmda Ebû Bekr-i Sıddtk (R.A.Vİ ne derece seviyor idi ise Ensâr içinde de Sa'd (R.A.) hazretini de o derece severdi. Allah onlardan ve bizden râzl olsun. Âmin.

[294] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/262-264

[295] Devmetü'l-Cendel, Medine ile Şam arasında ve Tebûk civanr *a bir şehrin adıdır. Lügat ehli bu şehre «Dumetü'l-Cendel» derler.

[296] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/265-267

[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/267-269

[298] **Cerîr (R.A.)'în Hâl Tercemesi**

Cerir bin Abdillah bin Câbir bin Mâlik bin Nasr El-Beceîî Ebû Amr, Hicretin 10. yıh ve bir rivayete göre Peygamber'in vefatından 40 gün önce müslüman olmuştur. Fakat Miftâhü'I-Hâce müellifi bu rivayeti zayıf görmektedir. Büceyle kabilesinin reislerinden olduğu için Resûl-i Ekrem o'na kıymet vererek yere serdiği bir kaftan üzerinde oturtmuş ve bu münasebetle :
«Bir kavmin kerem sahibi ileri geleni size geldiği zaman ona ikramda bulunun» buyurmuştur. Resûlullah (S.A.V.), Cerîr'i Yemen'e âmil olarak göndermiştir. Bu zat Medâyin'in fethinde bulunarak büyük hizmetleri olmuştur. Kadisiye savaşında da İslâm ordusunun sağ cenahının kumandanlığını yapmıştır. Hz. Ömer {Radiyallahü anh). Onu çok sever ve güzel yüzlü olduğu için ona «İslâm ümmetinin Yûsufu» der idi. Hilâfeti zamanında dağınık olan Büceyle kabilesini toplatarak Cerir'i onlara başkan tayin etti.
Cerîr (R.A.)'in 100 hadisi vardır. Buhari ile Müslim sekiz hadisini ittifakla, Buharî, bir ve Müslim altı hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Ravileri : Oğlu tbrahim, Enes, Zeyd bin Veheb, Şa*bi ve ayrıca bir cemaattır.
Kûfe'de yerleşen bu muhterem Sahâbî, hicretin 51 veya 54 yılında vefat etmiştir. (Bak : Hulâsa : sah. 61)

[299] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/269-270

[300] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/270-271

[301] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/271-274

[302] Hulâsa : sah. 113

[303] Bunun isnadının sahih olduğu Zevâid'de "bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/274-275

[304] Nüseyr bin Zu'lûk es-Sevri Ebû Tu'ma el-Kûfi'dir. îbn-i Ömer'in ravi-sidir. Kendisinden de Sevri rivayette bulunmuştur. îbn-i Hibbân onu sika saymıştır.

[305] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/276-278

[306] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/278-279

[307] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/279-282

[308] **Sehl Bin Sa'd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**

Sehl Bin Sa'd bin Mâlik bin Hâlid bin Sa'Iebe Hazreç kabilesine mensuptur. Künyesi Ebü'l-Abbas'tir. İsmi Hazn b. Sa'd iken Resûlullah (S.A.V.) ona Sehl ismini bahsetmiştir. Hazn, sert ve sarp yer, Sehl ise düz ve yumuşak yer demeK-tir. Peygamber'in vefatı sırasında onbeş yayında olan Sehî b. Sa'd-i Sâidî'den 188 hadis rivayet edilmiştir. Buharı ve Müslim 28 hadisini ittifakla ve 21 hadisini yai-nıp Buharî rivayet etmiştir. Zûhrî, Ebû Hâzim, Ebu Sehl-i Esbahî onun ravîlerin-endir. Ebû Naim Sehl hazretlerinin 91 tarihinde vefat ettiğini haber veriyor. Ta-akat sahibi îbn-i Sa'd de : Medine'de en son vefat eden sahabî Sehl hazretleridir, demiştir. (Bak : Hulâsa : sah. 157)

[309] Zevaid'de şöyle denilmiştir: Râvi Abdülmuheymin yüzünden sened zayıftır,Diğer râviler sıkadır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/282-284

[310] Bunun senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/284-287

[311] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/287-290

[312] **İbn-i Abbas (R.a)ın Hâl Tercemesi**

İbn-i Abbas, Abdulmufctalib'in torunu ve Peygamber'in amucazadesidir. Abbasi halifelerinin de dedesidir. Anası Ümmü Fadıl da Resûl-i Ekrem'in hanımı Meymûne (R.A.)'nın kız kardeşidir. îbn-i Abbas, Sahabîlerin en yüksek âlimlerin-dendir. Bu sebeple Ö*na el-Hibr ve el-Bahr denilirdi, Kur'an tefsiri ve te'vili sahasında müstesna bir kudreti haiz olduğundan dolayı terceman-ı Kur'an unvanı ile meşhur olmuştur.
îbn-i Abbâs hicretten üç yıl evvel Mekke'de doğmuş, Resûl-i Ekrem'in vefatı tarihinde 13 yaşındaydı. Peygamber'in özel dua ve teveccühlerine mazhar olmuştur. Bir defasında Peygamber onu kucaklıyarak : «Allahım! Buna Kur'an öğret. (Yani Kur'an ile ilgili ilimleri ver)» buyurmuştur. Başka bir defasında Peygamber helaya girdiğinde îbn-i Abbas, abdest suyu hazırlayıp koymuştu. Peygamber çıkınca : «Bu suyu buraya kim koydu?» diye sormuştu. İbn-i Abbas tarafından ko-nulduğunu haber alınca : «İlâhî! Bunun dindeki duygu, ve bilgisini arttır» diye duada bulunmuştu. Resûl-i Ekrem'in yaptığı duzların bereketi ile o, sahabiler içinde tefsir ve fıkıh alanında mümtaz bir sima olmuştur. İbn-i Mes'ûd (R.A.) bile :
«... İbn-i Abbas Kur'an-ı Kerim'in en güzel tercümanıdır. Eğer bu genç bizim yaşımıza erişirse hiç birimiz onunla ilmî sohbet ve tartışmaya muktedir olamayız», demiştir.
Halife Hz. Ali (R.A.) bir yıl onu hac emîri olarak tayin etmişti. Bu seferinde Arafat dağında irad ettiği hutbe'den ve okuduğu Nur sûresinin tefsirinden bahseden Ebû Vâil şöyle demiştir :
— Bu hutbeyi milletler işitseydi hidayete kavuşurlardı.
Abdürrezzak'm Ma'mer'den rivayetine göre îbn-i Abbas derya gibi olan İlmini Ömer, Ali ve Übeyy İbn-i KaT> (R.A.) hazretlerinden almıştır. Katâde de îbn-i Abbas'ın: «Bir saat ilmî çalışma bir gecelik nafile ibadetten daha hayırlıdır» dediğini rivayet etmiştir. Tavus demiştir ki : «Yetmiş sahabi'ye yetiştim. Bir mes'-ele hakkında îbn-i Abbas bir görüş beyan eder de sahabiler muhalif kalırsa onları ikna edene kadar uğraşırdı.» Onun bu yüce ilmî mertebeye nasıl kavuştuğu kendisine sorulduğunda: «Soran bir dil ve düşünüp muhakeme eden bir kalb ile» şeklinde cevap verdiği Mekhûl'den rivayet edilmiştir.
îbn-i Abbâs ile îbn-i Mes'ûd kadar tefsire ait rivayetleri yaygın olan hiç bir sahabî yoktur. Sahabilerin fıkıhçılarından en çok fetva veren ve en genç olan zat îbn-i Abbâs'tir. Î'lamü'l-Muvakkıîn'de : İbn-i Abbas'm sonradan toplanan fetvalarının yirmi cilde ulaştığı İbn-i Hazm'den naklediliyor. Kendisinden bin altı-yüz altmış hadis rivayet edilmiş olup yetmiş beş hadisinde Buhari ve Müslim müttefiktirler. Ayrıca Buhari yirmi yedi hadisi ve Müslim de kırk dokuz hadisi münferiden rivayet etmişlerdir. Ravilerİ Ebu'ş-Şa'sâ, Ebu'l-Âliye, Said bin Cübeyr, İbn-i Museyyeb, Atâ bin Yesar başta olmak üzere bir çok zatlardır. Musa bin Ubey de Hz. Ömer'in bazı mes'elelerde îbn-i Abbas ile istişare ettiğini söylemiştir. Mes-rûk da: «Ben İbn-i Abbas'ı gördüğüm zaman O, insanların en güzelidir; konuştuğu zaman insanların en kuvvetli edebiyatçısıdır; hadisten bahsettiği zaman insanların en büyük âlimidir, derdim» demiştir.
İbn-i Abbas hicretin 68. yılı Taif'de vefat etmiş, cenaze namazı Muhammed bin el-Hanefiyye tarafından kıldırılmıştır. (Bak: Tezkire sah. 40-41 ve Hulâsa sah. 202-203)

[313] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/290-291

[314] Bakara 129,151, Âl-i İmran 164, Cumua 2

[315] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/291-292

[316] **Abîde (R.A.)'in Hâl Tercemesi**

Abîde bin Amr es-Selmanî el-Müradî el-Kûfi, Mekke fethi sırasında Yemen'de müslüman olmuş ve Resûl-i Ekrem'i görüp feyz almak için yollara düşmüş ise ds henüz Medine'ye yetişmemiş iken Resûlullah'ın vefatı dolayısı ile Sahabîlik mer-tebesi ona nasip olmamıştır. Mamafi fıkıh sahasında geniş malûmat sahibi olmuş, şer'l hükümleri vermek kudreti bakımından Kadı Şüreyh'e denk olduğu Şab'î tarafından ifade edilmiştir. İclİ de :«Abide, Abdullah îbn-i Mes'ud'un fetva veren ve müderrislik yapan arkadaşlarından birisidir» demiştir.
Abîde, hadisleri Ali ve îbn-i Mes'ûd (R.A.)'den almıştır. Râvileri ise; îbn-i Şîrîn. ŞaTji, Nahaî, Abdullah bin Seleme, Müslim bin Hassan el-A'rac ve başkalarıdır. Ondan en çok hadis rivayet eden zat îbn-i Sirîn'dir. Sahih rivayete göre hicri 72. yılında vefat etmiştir. (Bak: Tezkire sah. 50; Hulasa sah. 256)

[317] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/292-294

[318] İbn-i Abidin, oild 3, sah. 339, Mısır

[319] Harûrâ : Küfe yakınında bir köyün ismidir. Hakem mes'elesinden dolayı Hz. Ali'den ayrılarak ona karşı çıkan 12 bin kişilik haricîler Sıffin dönüşü Hz. Ali nin ordusundan ayrılarak bu köyde toplandılar. Bu nedenle haricîlere, Ha-rûrâhlar ismi verilmiştir.

[320] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/295-296

[321] Bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/296-298

[322] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/298-300

[323] Kastalânİ cild 7, sah. 297

[324] **İbn-i Ebî Evfa'nın Hâl Tercemesi**

RavI îbn-i Ebî Evfâ'nm adı Abdullah'dır. Babası Alkame bin Halid el-Eslemi'-dir. Sahabî oğlu Sahabî olan îbn-i Ebî Evfâ, Bey'âtü'r-Rıdvan'da bulunmuştur. 95 hadisi vardır. Buharî ve Müslim 10 hadisinde ittifak etmişlerdir. Ayrıca Buharî 5 ve Müşlim 1 hadîsini almıştır. Râvileri: Arar bin Mürre, Talha bin Musarrif, Adi bin Sabit ve el-Â'meş'tir. Zehebî diyor ki :
El-Â'meş'in îbn-i Ebi Evfâ'dan rivayet ettiği hadislerin mürsel olduğu söylenmiştir. Halbuki El-Â'meş, İbn-i Ebi Efvâ'dan önce vefat eden bazı zatlardan hadis işitmiş iken El-Âmeş'den hadis işitmesine ne gibi bir mâni olabilir?
Vâkıdî, onun hicrî 86. yılı vefat ettiğini söylemiştir. Ebü Naîm'e göre vefat tarihi 85'tir. Amr bin Ali: îbn-i Ebi Evfâ, Kûfe'de en son vefat eden sahabi'dir, demiştir. (Bak : Hulâsa sah. 191)

[325] Zevaid müellifi hadisin senedindeki râvilerin sika olduğunu fakat se-nedde inkıta (= kesinlik) bulunduğunu, çünkü ravilerden el'A'meş'in İbn-i Ebî Evfâ'dan hadis işitmediğini söylemiştir.

[326] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Buharı bunun bütün râvilerini hüccet saymıştır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/301-305

[327] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/305-306

[328] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/306-307

[329] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/307

[330] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/307-309

[331] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/309-313

[332] Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Hibbân, râvi Veki'i sıka râvilar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvilerini Müslim hıiccct saymıştır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/313-315

[333] Doğrulma düzelmek, kararlaşmak, istilâ, taht üzerinde oturmak.

[334] Sindî, sah. 40

[335] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/315-317

[336] **Safvan bin Muhrız (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**

Safvan bin Muhrız, Basra'da yetişen Tabiî âlimlerindendir. Aslen Mâzîn kabilesinden olup Basra'da ikamet etmiştir. Hulâsa'da Abdullah İbn-i Mes'ûd ve Ebû Mes'ûd'dan, Tehzîb'de ise; îbn-i Abbas, İbn-i Ömer, Ebû Musa el-Eş'âri, İm-ran bin Husayn ve Hâkim bin Hizâm'dan rivayette bulunduğu beyan edilmiştir. Râvîleri : Sabit, Katade, Asım-ı Ahvel, Muhammed İbn-i Vâsi', Cami' bin Şed-dad, Bekir el-Müzenî ve başka zatlardır. îbn-i Sa'd, Safvan'm sika ve takva ile fazilet sahibi olduğunu söylemiştir. Safvan, Tehzîb'e göre; Abdülmelik devrinde ve hicri 74 yılında vefat etmiştir. Aynî ise; 94 yılında vefat ettiğini söylemiştir.

[337] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/317-319

[338] Hadîsin râvîlerinden El-Padl Er-Rakkaşi'nin zayıflığına hadisçiler ittifak ettikleri için Sindî hadisin isnadının zayıf, olduğunu söylemiştir. Suyûtî de Misba-hü'-Zücâce'de : İbnü'l-Cevzi'nin bu hadisi mevzu hadisler arasında zikrettiğini be-yan ettikten sonra El-TJkayli'den naklen şunları söylemiştir : Hadisin râvîlerinden Abdullah bin Ubeydillah Ebû Asım El-Abbâdânî'nin hadisleri münkerdir. Râvi El-FadFın da Kaderiyye ehlinden olduğu rivayet olunmuş, hadisleri de zayıf sayıl-mıştı,. Ancak EI-Lalâlî'l-Masnia»'da zikredildiğine göre hadis Ebû Hüreyre (R.A.V ye ulaşan başka bir yol ile rivayet edilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/319-322

[339] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/322-323

[340] Kastalâni cild 11, sah. 161-162

[341] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/323-325

[342] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/325-328

[343] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/328-329

[344] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/329-331

[345] Kastalânî cild. 7 sahife 7

[346] **Câbir bin Abdîllah (R,A.)m Hâl Tercemesi**

Câbir bin Abdillah bin Amr bin Haram Ensarî ve Selemî'dir. Künyesi Ebû Abdurrahman veya Ebü Abdillah yahut da Ebû Muhammed'dir. İkinci Akaba biatinda hazır bulunan 70 kadar Ensârî arasında yer almıştır. Bizzat Resûlullah (s.a.V.)'den ilim almış ve zamanında Medine-i Münevvere'de fetva veren meşhur bir Sahabi'dir. Annesi Bint-i Akabe'dir. Bedir savaşında bulunup bulunmadığı mes'elesinde ihtilâf vardır. Fakat Hendek savaşında Biat-ı Rıdvan'da bulunduğu kesindir. Ayrıca 19 savaşa katılmıştır. Çok hadis rivayet eden 6 meşhur Sahâ-bi'den birisidir. Kendisinden 1540 hadis alınmıştır. Buhârî ve Müslim 58 hadisinde ittifak halindedirler. Ayrıca 26 hadisi Buharî ve 126 hadisi Müslim münferiden rivayet etmişlerdir. Resûlullah'm onun için bir ara 25 defa istiğfar ettiği kendisinden rivayet edilmiştir.

Başhca râvileri : Said İbn-i Minâ, Ebû Zübeyr, Ebû Süfyan, Talha İbn-i Nâfi, Hasan-ı Basri, Muhammed İbn-i Münkedîr'dir. Başkaca bir çok zat kendisinden hadis almıştır. Bir asra yakın yaşamış olan bu zat hicretin 78. yılı 94 yaşında iken vefat etmiştir. Medine'de en son vefat eden sahabî kendisidir. Cenaze namazı Medine valisi bulunan Eban İbn-i Osman tarafından kılınmıştır.
Sahabîler arasında Câbir İbn-i Abdillah adlı bu zattan başka iki zat daha vardır : i _ Câbir İbn-i Abdillah İbn-i Rebâb, 2 — Câbir İbn-i Abdillah Râbisî'-dfr   Yalnız Câbir ismindeki sahâbi ise 24 zattır. (Bak : Tezkire Sah. 43, 44 ve Hulasa Sah. 59)

[347] Müellife rivayette bulunan 2 râvî (İbrahim ve Yahya) hadis metninin bundan sonraki kısmında birleşiyorlar.

[348] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/331-334

[349] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/334-338

[350] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/338-339

[351] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/339-342

[352] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/342-347

[353] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/347-351

[354] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/351-353

[355] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/353-354

[356] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/355-356

[357] Müslim'in şerhi Nevevî cild 12, sah. 216

[358] Şûra sûresi, âyet 11

[359] Sindi, Sah. 45

[360] Nevvâs : Sahâbî'dir. 17 hadisi vardır. Müslim 3 hadisini rivayet etmiştir.Râvîleri : Ebû İdris el-Havlânî ve Cübeyr bin Nefîr'dir. (Hulasa, sah. 406)

[361] Zevâid, bu hadisin isnadının sahih olduğunu belirtmiştir,
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/356-358

[362] Bunun senedinin söz götürür durumda olduğu Zevâid'da bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/359

[363] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/359-360

[364] Er-Râhmari sûresi, âyet 29

[365] Zevâid yazarı bu hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/360-361-

[366] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/361-362

[367] Zevâid'de bu hadisin isnadının sahih olduğu bildirilmiştir.

[368] Bunun senedinin zayıf oîduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[369] Ebû Cuhayfe Vchsb bin Abdillah Es-Suvâi el-KufÎ, Şahabıdır. Resûluî-laf vefat ettiğinde henüz erginlik çakına varmamış idi. 45 hadisi var. Buharî ve Müslim iki hadisini müttefikan, yalnız Buharî iki ve yalnız Müslim 3 hadisini almışlardır. Râvileri: Oğlu Avn ve Şâ"bî ile Ebü îshak ve başkalarıdır. Hicri 74 yılında vefat etmiştir. Kendisi Hz. Ali'nin seçkin arkadaşlarından idi. Hulâsa Sah. 418

[370] Bunun senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[371] Bunun senedinin zayıf olduğu Zfevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/362-366

[372] Müslim'in Nevevî şerhi, cild 12, sah. 79

[373] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/366-368

[374] Bu zat Bedir ehlindendir.Künyesi Ebû Abdülah'tır.Râvisi oğlu Ab-dullah'dır.   Hulâsa, sah. 292

[375] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/368-369

[376] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/369-370

[377] Bu hadisin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/370-371

[378] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/371-373

[379] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/373-374

[380] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/374-375

[381] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/375-376

[382] Usfân: Mekke - Medine arasında ve Meke'ye 2 konak mesafede bir yerin adıdır.

[383] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/376-378

[384] Hulâsa, sah. 223

[385] Hulâsa, sah. 399

[386] EI-Münziri hadisin isnadının hasen olduğunu söylemiştir. Zevâid yazarı, seneddeki râvilerden Abdullah bin Ziyâd ile Ali bin Zeyd'in zayıf oldukları söylendiğine beyan ettikten sonra Tirmîzî'nin tahriç ettiği iki şahid ile hadisin takviye edildiğini belirtmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/378-380

[387] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/380-381

[388] Bunun notunu almaya gerek görmedim. İzah kısmında buna değinilecektir.

[389] Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Hibbân bu hadîsi aynı metin ve senedle Hişam bin Ammâr'dan kendi sahihinde rivayet etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/382-383

[390] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/383-385

[391] Bu zat Ebü'd-Derdâ'nm râvîsidir. Onun râvîsi de Dâvûd bin Cemil'dir. İbn-î Hibbân onu sika saymıştır. Hulasa, sah. 320

[392] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/385-387

[393] Zevâid yazan, hadisin senedindeki râvîlerden Hafs bin Süleyman'ın zayıflığı nedeni ile isnadın zayıf olduğunu bildirmiştir. îmam Suyûti : «Müslim'in Şârihi Muhyİddîn en-Nevevî'ye bu hadisin durumu sorulmuş, İmam Nevevi: Bu hadis sened bakımından zayıf ve mâna bakımından sahihtir» diye cevap vermiştir. Nevevi'nin tilmizi Cemâlü'd-Dîn el-Mizzî de : Bu hadis Hasen mertebesine ulaşacak kadar yollarla rivayet edilmiş, demiştir. Hakikaten dediği gibidir. Çünkü ben bu hadise ait 50 rivayet gördüm ve bu rivayetleri bir fasikülde topladım, demiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/387-390

[394] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/390-391

[395] **Safvân b. Assâl (R.A.)'m Hâl Tcrcemesi**

Râvî Safvân bin Assal el Muradı el-Cemelî Resûlullah (S.A.V.) ile beraber 12 savaşa katılmıştır. 20 hadisi vardır. Abdullah İbn-i Mes'ûd gibi yüce âlim ve.Zîrr bin Hubnyş kendisinden hadis rivayetinde bulunmuşlardır. (Hulâsa, 174) Allah onlardan ve bizden râzi olsun.

[396] Zevâid'de şöyle denilmiştir:Bunun râvlleri sıka zatlardır.Ancak ravi Ebi'n Necûd'un hafızası son zamanlarında karışmıştı.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/391-393

[397] Bunun senedinin, Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/393-394

[398] Hadîsin râvilerinden Ah bin Yezld'in Eayıflığı Cumhur tarafından beyân edildiği için.isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/394-395

[399] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened zayıftır. Çünkü râvilerden Dâ-vûd, Bekir ve Abdurrahman zayıflardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/395-396

[400] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/396-397

[401] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/397-399

[402] **Cübeyr b. Mut'im b. Adiy (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**

Cübeyr bin Mut'im bin Arîiyy bin Nevfel bin Abd-i Menaf, Hudeybiye ile Mekke fethi arasındaki dönemde müslümanlığı kabul eden Kureyş ululanndan-dır. Abd-i Menaf'ta Peygamber'in nesebi ile onun nesebi birleşir. Cüboyr, Mekke'nin en nüfuzlu simalarından idi. Müslüman olmadan önceki yıllarda da Pcy-gamber'e karşı insanca davranırdı, Nitekim Tâif seferinin dönüşünde Resûhil-lah'ı müşriklerin saldırılarından korumaya çalışmıştı. Keza Beni Kureyş kabilesinin Hâşim oğullarına karşı ilân ettikleri boykota âit yazılı sözleşmeyi bozmaya çalışanlardan birisi de oydu. Mut'im Bedir savaşında müslümanlarm eline düşen esirleri fidye karşılığında kurtnrmak üzere Kureyş tarafından Medine'ye gönderilmişti.Bu husus için Resûlullah (S.A.V.) ile görüştüfründe : «Senin ihtiyar baban Mut'im sağ olup da bu kokmuş herifler için benimle görüşseydi hepsini bitden ona bağışlardım, buyurmuşlardır.
Cübeyr. Medine'ye yaptığı bu seferi şöyle anlatıyor :
Bedir esirlerini fidye mukabilinde kurtarmak için görüşmeye gelmiştim. İkindiden sonra Medine'ye vardım. Yorgun olduğum için Meseid-İ Şerif'de uzanıp yanını. Akşam namazı vakti oldu. Resûlullah (S.A.V.Vİn (Tûr) sûresini akşam namazında okuduğunu İşitince korku içinde kaldım. Mescidden çıkıncaya kadar dinlendim. îslâm sevgisinin kalbime ilk girdiği gün odur.
Cüheyr'in 60 hadisi olup Bıhari ve Müslim 6 hadisinde ittifak etmişler ve birer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir.

Hâvileri iki oğlu Muhammed ile Nafi, Süleyman, tbn-i Müseyyeb ve bir cemaattır. Kendisi halim, vekarh Arap ensabını iyi bilen bir zât idi. jbnü'l-îshnk'm zikrettiğine göre Resûlullah ona 100 deve vermiştir. Hicri 58 veya 59. yılı Mrdine'de vefat etti. Nıfay b. F.I-Hars F.s-Sakafî (R.A.)ın Hâl Tercemesi

Nufay bin el-Hars es-Snkafî Ebû Bekr'e, Tâif'ten gelmedir. 132 hadisi vardır. Buharı ve Müslim 8 hadisinde ittifak etmiştir. Ayrıca Buharî 5 ve Müslim bir hadisini almıştır. Hâvileri çocukları Abdurrahman, Ubeydullah, Müsîim, Abdül-aziz ve bir cemaattır. Cemel ve Sıffin olaylarından uzak kalmıştır. Hicri 51. yılı vefat etmiştir. (Bak : Hulasa sah. 60 ve 404)

[403] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/399-400

[404] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/400-401

[405] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/401-402

[406] Sindi diyor ki Zevâid müellifi bu babta geçen bâzı hadislerin sıhhat durumu üzerinde durmuştur. Ama hadislerin metinlerinin sıhhatli olduğu hadis âlimleri tarafından belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/401-402

[407] Hadisin râvilerinden Muhammed bin Ebi Humeyd metruk olduğu için isnadının zayıf olduğu Zev&id'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/403

[408] Hadisin râvilerinden Abdurrahman, zayıf olduğu için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/404

[409] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/405

[410] Bu zat sahâbî'dir. Mısır'da yerleşmiştir. 30 hadisi vardır, R&visl yâlnız oğlu Sehl'dir. Terğıb ve Fazilet'e ait hadisleri hasen'dir. Hulâsa sah. 379

[411] Hadis metni mâna itibarı ile sabittir. Fakat senedinin zayıf olduğu söylenmiştir. Zevâid'de beyan edildiğine göre îbn-i Muin, hadisin ravilerinden olan Seni bin Muâz'ı zayıf göstermiş, el-İcli ise onu sika saymış, İbn-i Hıbbân da onu hem sikalar hem de zayıflar arasında zikretmiştir. Hadisi Sehl'den rivayet eden Yahya bin Eyyûb'un da Sehl'e ulaşmadığı söylenmiştir ki; bu duruma göre senedde bir inkıta olmuş olur.

[412] İbn-i Hibban bu hadisi Sahih'inde rivayet etmiş, Zevâid'de de hadisin sahîh olduğunu belirten bilgi verilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/ 405406

[413] İbnü'l-Münzir'den nakledildiğine göre kendisi bu hadisin isnadının ha-sen olduğunu söylemiştir, Zevâid ise isnadın garip olduğunu, râvi Merzûk'un sıka olup olmadığında âlimler arasında ihtilâf bulunduğunu ve İbn-i Huzeyme'nin kendi sahihine Muhammed bin Yahya'dan ayni senedle rivayet ettiğini beyan etmiştir
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/407-408

[414] Râvîlerden İshâk ve Yâkub zayıf olduğu. Hasanı Basrî de Ebû Hü-reyre'den hadis işitmediği için bu isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/408-409

[415] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/409

[416] Bakiü'l-Ğarkad Medine-i Münevvere mezarlığının adıdır. Bu mezarlığa ilk gömülenler sahâbilerden Osman bin Maz'ûn, Peygamber'in oğlu İbrahim ve muhterem zevceleridir.

[417] Ebû Ümame'den sonraki râviler zayıf oldukları için h&disin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/409-411

[418] Bunun râvilerinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/411

[419] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/411

[420] Hadisin râvilerinden el-Muallâ bin Hilâl; fbn-i Main, Ahmed ve baş-kaian tarafından yalanlanmış ve bâzı kimselerce mevzu hadislerle suçlanmıştır. Yine râvîîerden İsmail İbn-i Müslim'in zayıf oluşunda âlimler ittifak etmişlerdir. Zevâid yazan râvilere âit bu bileyi vererek isnadın zayıflığını belirttikten sonra Resûltiîlah'a âit metin kısmının bir Önceki hadis ile teyid edildiğini ve Tirmizi'nin de yalnız Ebû Said-i Hudrî'ye dayanan Senedi kabul ettiğini ifâde ediyor. Zevıiid yazan bu arada bir önceki hadise âit. olup Ebû Saîd-i Hudri'ye ulaşan seneddeki râvî Ebû Harun el-Abdiiiin de hadis âlimlerinin ittifakı ile zayıf görüldüğünü söylüyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/412-413

[421] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/413-414

[422] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/415

[423] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/415-417

[424] Hammâd ve Kbl Kerib'in zayıflığı nedeni İle bunun senedinin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

[425] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun râvileri sıkadır. îbn-i Hibbân da bu hadisi kendi sahihinde rivayet etmiştir. Hâkim de bunu merfu ve mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/417-419

[426] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Râvi UbeyduHah bin Ebİ Bürde de meçhuldür.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/419-420

[427] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/420-423

[428] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Nehsel bin Said'in münker hadisleri rivayet ettiği söylendiği gibi mevzu hadisleri rivayet ettiği de söylenmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/423-424

[429] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/424-425

[430] RamûzÜ'l-Ahâdis şerhi Levamiü'1-Ukul cild 4, sah. 481, 462, Mısır, Amire Matbaası yıl ?

[431] Zevâid'de bu iki hadisin isnadının zayıf olduğu 'bildirilmiştir. Ancak bu iki hadis mâna itiban ile râvilerinin sıka olduğu belirtilen 254 nolu hadise benzerler.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/425-428

[432] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/428

[433] Bu zat, Ebû Hüreyre, Muaviye ve Ebû Sald'in râvisidir. Kendisinden rivayette bulunanların başında Zührl, Ebu'z-Zübeyr ve Ebü'z-Zinad gelir. Bir cemaat onu sıka saymıştır. Ebû Ubeyd'in dediğine göre hicri 117. yılı İskenderiye'de vefat etmiştir. Hulâsa sah. 236

[434] Bakara sûresi, âyet 174, 175

[435] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/428-430

[436] Zevâld'in beyânına göre hadisin râvilerinden Hüseyn bin Ebi's-Seri, kezzâbür. Râvi Abdullah bin es-Seri de zayıftır. Ayrıca El-Etraf'ta belirtildiğine göre Abdullah bin es-Seri, Muhammed bin el-Münkedir'e yetişmemiştir. Aralarında bir kaç râvi aracı vardır. Bu duruma göre senedde inkıta da vardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/430-431

[437] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun ravilerinden Yûsuf bin İbrahim'in acâib rivayetlerinin bulunduğunu Buhar! söylemiştir . İbn-i Hibbân da : Enes'in bâzı hadislerine âit Yûsuf'un rivayeti zararsızdır, demiştir. Âlimler Yûsuf'un zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/432

[438] Hadisin râvilerinden Muhammet! bin Dâb'ın mevzu hadisleri rivayet ettiği söylenmiş olup Ebü Zur'a ve başkaları da onu yalanlamışlardır.

[439] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/433-434

1. TAHARET VE SÜNNET (HADÎS)LERİNİN BEYÂNI KİTABI

Kitab: Toplamak ve katmak mânasında masdardir. Bir arada toplanmış olan şeylerin tümüne de kullanılır. İstılahta ise; ekseriyetle bablar ve fasıllardan meydana gelen ve ilmin bir bölümüne aid mes'elelerin mecmuudur. Bir kaç kitap bir cild içinde olabildiği gibi bir kitap müstakil bir cild halinde de olabilir.
Taharet i Sözlükte maddî ve ruhi pisliklerden, kirlerden, ayıp ve kusurlardan temizlenmek ve nezâfet demektir. İstılahta ise; kişinin, necaset denilen hakîkî pisliği ve hades denilen mânevi pisliği gidermek için özel bir şekilde suyu ve toprağı veya yalnız bir tanesini kullanması demektir.
Sünnet: Bu kelimenin lügat ve İstılah mânası hakkında Mukaddimenin birinci babında gerekli malumat verdiğimiz için burada tekrar etmiyelim. Ancak şunu ifade edelim ki; buradaki sünnetten murad Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kavli, fili ve takriri hadisleridir.
Müellif, Sünenini bir Mukaddime ve 37 kitap halinde telif etmiştir. Muhakkik Muhammed Fuad Abdülbakî'nin tetkik ve kontro-lundan geçirilerek bastırılan ve tercemede esas tuttuğumuz nüsha iki cild halinde olup birinci cildinde Mukaddime ve 11 kitap bulunur. İkinci cildinde ise 26 kitap vardır. Kitapların birincisi taharet le ilgili hadisleri ihtiva eder. [1]

1 _ Abdest Ve Cünüplük Dolayısıyla Gusül İçin Gerekli Su Miktarı Hakkında Gelen Hadîsleri Beyânı Babı

267) Sefine[2] (Radiyallahü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) bir müd (miktarı su) ile abdest alırdı ve bir Sâ' (miktarı su) ile gusederdi."

268) Âİşe (Radiyallahü anh)\]en şnyle söylediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) bir müd (miktarı su) ile abdest alırdı ve bir Sâ' (miktarı su) ile guslederdi."

269) Câbİr (Radiyallahü atıh)\]vn şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Rosûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bir müd (miktarı su) ile abdest alırdı ve bir sâ' (miktarı su) ile guslederdi."

270) Muhammed bin Akıl bin Ebî Tâlib[3] (Radiyallahü rivayet edildiğine göre babası Akıl bin Ebî Tâlib, Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemy'm şöyle buyurduğunu söylemiştir :
-Abdest için bir müd (miktarı su) ve gusül için bir sâ' (miktarı su) yeterdir.»" :
Akil'in bu hadîsi rivayet etmesi üzerine (tabiinden) bir adam i «Bu miktar su bize kâfi gelmez» deyince, Akil i «Bu rnifttar su senden daha hayırlı ve saçı daha çok olan zata şüphesiz yetiyordu.» dedi. Akil (zat derken) Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem)'i kas-dedi yordu.[4]

Bu Babtaki Hadîslerin İzahı

Mudi Bir hacim ölçüsü birimidir. İmam-ı A'zam ve Irak fıkıhçılanna göre; bir müd iki Bağdat rıtılma tekabül eder. Bağdat rıtılı ise 130 dirheme denk gelir. Bu duruma göre ölçüsü ve tartısı bir birine denk olan mercimek gibi bir mahsulün 260 dirhemini istiab eden ölçeğe müd denir.
Maliki, Şafii, Hanbeli imamları ile Hicaz fıkıhçılanna göre ise; bir müd bir tam ve 1/3 rıtıla tekabül eder. Bir rıtıl 130 dirhem olduğuna göre bir müd 173 tam ve 1/3 dirheme denk gelir. Ve bu kadar mercimeği istiab eden kaba müd denir. Şafiî âlimlerinden Nevevi'ye göre bir rıtıl 130 dirhem olmayıp 128 tam ve dört böJü yedi dirhemdir. Onun incelemesine göre bir müd 171 tam ve üç bolü yedi dirheme denk olur.
Sâ': Dört müd demektir. Müd hakkındaki ihtilâf Sâ'da da mevcuttur. Irak âlimlerine göre bir sâ1 1040 dirhem ağırlığındaki mercimek gibi bir mahsulü istiab eden ölçektir. Hicaz âlimlerine göre bir sâ' 693 tam ve bir bolü üç dirhem ağırlığındaki mahsulü istiab eden ölçektir.İmam Nevevi' ye göre birsâ' 685 tam ve beş bolü yedi dirhemlik mahsulü istiab eden ölçektir.
Müddün en amelî ölçüsü iki avuç birleştirilerek hapazlamaktır.
Bu arada şunu da ifade edeyim: Sindî diyor ki, Resûl-i Ekrem efendimizin mübarek vücudu ve boyu normal olduğundan O'nun gibi boyu normal olanlar için abdest ve gusülde bu kadar su kul-lanmak sünnettir. Kısa veya uzun boylu olanlar için bu nisbette su miktarı azalır veya çoğalır.

Muhakkik âlimlere göre abdest ve gusüîde kullanılan su miktarı için belirli bir sınır yoktur. Çünkü bu hadislerde belirtilen miktarlardan daha az ve daha çok su ile taharet yapıldığına dair hadisler vardır. Gaye sünnetlere va âdaba riâyet ederek israf etmeden ve noksanlık da bırakmadan zaman ve su durumunu dikkate alarak normal taharet yapmaktır.
Müd ve Sâ'ın neler olduğunu kısaca arz ettim. Ancak sâ' hakkında muhtelif rivayetler bulunduğu için bu hususta geniş malûmat veren «Tecridi Sarih» mütercimi Ahmed Naim'in «Abdest» kitabında 151 nolu hadisin izahında sunduğu tafsilâtı buraya aynen nakletmeyi uygun buldum. Anılan merhum zât, fıtır sadakası bahsinde (5'nci cild, 3'ncü baskı, sahife 372 - 830'de) 249 nolu hadisin açıklamasını yaparken çok uzun malûmat vermiştir. Arzu edenler oraya baksınlar. [5]

«Sâ' i Beş Ritl-ı Bağdadî ile bir sülüs rıtıl (1/3) istiab eden kaba denir. Bir müd de bir sâ'ın dörtte biri miktarıdır. Bu, safilerden Nevevî' nin verdiği hesaptır. Ancak bu ölçek pek ihtilaflı olduğundan ihtilâfların derecesini anlamak isteyenler «Kamus Tercemesinden müdsâ' mekûk, ntl kelimelerine müracaat edebilirler. (Aleyhisselâtü Vesselam) Efendimiz hazretlerinin muhtelif miktarlarda su ile abdest alıp gusül ettiğine dair diğer pek çok rivayetler de vardır. Buradaki miktarlar orta yapılı bir kimsenin yıkanacak âzası üzerinden su aktıktan sonra bu miktarlardan az su ile hades giderilebilir, îsraf dedirtmiyecek ziyadesiyle de caizdir. M e d î n e - i Münevvere'de kullanılan müdd-ki fukahâ arasında «Müdd-ü Nebevi» namı ile maruftur. (1 1/3) rıtıl miktarı olan bir hacım ölçüsüdür. Dört müdd bir sâ'dır. Ancak müdd ile sâ'ın miktarlarını anlamak, mikyas tutulan ntlm ne miktar olduğunu bilmeye bağlıdır. Rıtlın ise Bağdadisi, Şâmisi vardır. Yani birinin küsuru İran, di-ğerininki Roma ölçüleri olup hesap edilince takribi bir miktar gösteren iki ölçektir. Rıtlı Bağdadî (130) daha doğrusu îmam Ne v evî'nin tahkikine göre (128 4/7) dirhemdir. Esah olan ikinci takdir ise de kesirli olduğundan buna (1 3/7) dirhem; diğer tabirle bir miskâl katarak kesirsiz (130) . dirhem itibar edilmiştir, deniliyor. (1 1/3) rıtıl olan bir müdd-ü Nebevi bu hesaba göre (171 3/7) veya (130) dirhem hesabına göre (173 1/3) dirhem eder ki; en doğru hesap ve takdire göre bir dirhem (3.0898) gram ettiğinden bu miktar su (0.530) yani yarım litreden biraz ziyadesi bir şey tutar. Bu miktar bugün sucuların kullandıkları bu bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu, İmam Şafiî ile Hicaz fukahâsımn takdiri olup Ebû Hanîfe ile Irak fukahasma göre ise müdd, iki rıtıl olduğundan abdest suyunun miktarı (1.06) litre eder ki; beş kadehten biraz ziyadecedir.
Rttl-ı Şâmî ı Kamus tercemesinin ntl maddesinde beyan edildiğine göre (12) okiyye ve her okiyye (40) dirhem olduğundan bu hesaba göre (480) ve bir müdd (620) dirhem olmak lâzım gelirse de yine Kâmus'un mekkûk maddesinde tefsir edildiğine göre bir okkiyye (1 2/3) istâr; bir istâr (4 1/2) miskâl; bir miskâl de (1 3/7) dirhem olduğundan bir rıtl îmam Nevevî'nin bildirdiği üzere (128 3/7) ve bir müdd (171 3/7) dirhem olmuş olur. Bu hesaba göre okiyye Kamus mütercimінin rıtl maddesinde dediği gibi kırk dirhem değil, Hicazlılann takdirine göre (10 5/7) ve Iraklıların takdirine göre (21 3/7) dirhem olmuş olur. Meğer ki o madde de dirhem nâmiyle gösterdiği, başka ölçü ola.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz hazretlerinin buradaki rivayete nazaran abdest suyu işte bu kadar az miktardadır. Gusül için kullandıkları su da bu rivayete nazaran dörtten beş müdd kadardır, ki; o da (685 1/7) dirhem eder ki aşağı yukarı (2.120) den (2,650) litreye kadar eder. Irak fukahâsımn müddû iki rıtl itibâr etmelerine göre ise bu miktar takriben (4,24) den (5,3) litreye kadardır.
270 nolu hadîsin râvilerinden Hibbân ve Yezidi zayıf oldukları için isnadının zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir. S indîdiyor ki burdaki isnad zayıf ise de bu fiili hadis Enes' in rivayeti ile Buharı,Müslim ve başka sahih kitaplarda mevcuttur. [6]

Hadîslerden Çıkarılan Hüküm

Müslim'in Enes' ten rivayet ettiği bir hadise göre Resul-' Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sâ'dan beş müdd'e kadar su ile gusül ederdi. Şu halde bazen bir sâ', bazen de bir sâ'dan fazla su ile gusül ederdi.;Bu durum gösteriyor ki; gusül için yetecek asgari su miktarı tayin ve tahdit edilmemiştir. Buna binâen vücudun her tarafını ıslamak şartı ile az veya çok su ile gusletmek caizdir. Ancak gusül ve abdeslte hadislerin bildirdiği miktarlardan daha az su kullanmamak müstahaptır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müd ile abdest alırdı. Bir müd Hanefilere göre iki rıtıldır. Şafii'lere göre ise bir ntıl ile onun üçte biridir. Sâ'da Mâlik, Şafiî, Hanbelî fıkıhçıları ve Hanefilerden Ebû Yûsuf'a göre beş tam ve bir bolü üç rıtıldır. Ebû Hanif e ve Muhammed'e göre

sâ' 8 rıtıldır. [7]

Allah'ın Taharetsiz Namaz Kabul Etmiyeceğini Beyân Babı

271) Usâme b. Umeyr el-Hüzelî [8] (Radiyallahü anhyden, Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu dediği rivayet olunmuştur:
-Allah ancak tahareti! olarak (kılınan) namazı kabul eder. Ve ganimetten aşınlan maldan hiç bir sadaka kabul etmez.»
îbn-i Mâceh hadisin râvilerinden Şu'be'den sonra başka bir se-nedle de hadîsin kendisine intikal ettiğini ifadeyle bu senedde Ebû Bekir bin Ebi Şeybe, Abdullah bin Said ve Şebâbe bin Savvân'm bulunduğunu belirtmiştir."

272) Tbn-i Ömer (Radiyallahü anhyden rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah ancak taharetli olarak (kılınan) namazı kabul eder. Ganimetten hıyanetle alınan maldan hiç bir sadaka kabul etmez.»"

273) Enes bin Mâlik (Radiyaliahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi : Ben Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyururken işittim, demiştir:
«Allah taharetsiz hiç bir namazı ve ganimetten hıyanetle alınan maldan hiç bir sadaka kabul etmez.[9]

274) Ebû Bekr'e (Radiyaliahü anJt)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcnt) şöyle buyurmuştur :
«Allah taharetsiz hiç bir namazı ve ganimetten aşınlan hiç bir maldan sadakayı kabul etmez.»" [10]

Bu Hadislerin İzahı

Burdaki hadisler, namazın sıhhati için taharetin ve abdest almanın şart ve farz olduğunu bildiren nasslardır. Zaten namaz için taharetin şart olduğuna dair icma-ı ümmet vardır. Miftahü'l-Hace'de Kadı Iyâz'dan şöyle dediği nakledilmiştir:
Namaz için taharetin ne zaman farz olduğunda ihtilâf vardır, îbn-i Cehm'e göre îslâmiyetin başlangıcında abdest sünnet olarak meşru' kılındı. Sonra farziyeti teyemmüm âyeti ile nazil oldu. Cumhur ise abdestin teyemmüm âyetinin nüzulünden önce farz kılındığını söylemişlerdir. Bazı âlimler, teyemmüm âyetini delil göstererek her namaz için abdest almanın farz olduğunu söylemişlerdir. Bazı âlimler de abdestli olan kimsenin her namaz için abdest almasının farz değil, müstehap olduğunu ve teyemmüm âyetindeki emrin mendupluk için olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Ibn-i Ömer' den rivayet, edilen bir hadise göre abdest üzerine abdest alan kimse için Allah 10 hasene verir. Diğer bir kısım âlimler de ilk zamanlarda her namaz için abdest almak farz kılındı. Fakat sonra bu hüküm neshedildi, demişlerdir.
Su ile abdest alınmadan ve gerektiğinde toprakla teyemmüm yapılmadan yani taharetsiz olarak namaza durmanın haram olduğu hususunda ümmetin icmaı olduğunu yukarda söyledik. Bu hususta farz ve nafile namazları, cenaze namazı, tilâvet secdesi, şükür secdesi arasında hiç bir fark yoktur.
Bir kimse özürsüz olarak kasden namazı abdestsiz kılsa bizim mezhebimiz ve Cumhûr-u ulemâya göre büyük bir günah işlemiş olmakla beraber kâfir olmaz. Ebû Hanife' den yapılan bir rivayete göre kâfir olur. Sebebi de böyle yapan kimsenin namazla oynamış olmasıdır. Bizim delilimiz ise şudur: Küfür itikaddan doğar. Bu adamın itikadı bozuk olmadığı için kâfir olmaz.
Bir kimse su ve toprak bulamamak gibi meşru ve ciddi bir mazerete binaen taharetsiz olarak farz namazlarını kılmak zorunda kalırsa nasıl hareket edeceğine dair imam Şafiî1 nin 4 kavli vardır. Bu kaviller âlimlerin mezhebleri durumunda olup her kavil ile fetva verenler olmuştur.
Bizim arkadaşlarımız olan âlimlerce en sahih kavil şudur:
Su ve toprak bulamıyan kimsenin vakite hürmeten bu hali ile namaz kılması farzdır, bilâhare abdest veya teyemmüm imkânını bulunca namazını iade etmesi de farzdır.
İkinci kavle göre: Su ve toprak bulamıyan kimsenin bu haille namaza durması haramdır. Taharet imkânına kavuşunca geçirdiği namazı kaza etmesi farzdır.

Üçüncü 'Havle göre: Bu adamın taharetsiz hali ile namaz kılması müstehap olup bilâhare kaza etmesi farzdır.
Dördüncü kavle göre : Taharetsiz hali ile namaz kılması farzdır. Bilâhare kaza etmesi de gerekmez.
Müzeni bu kavli tercih etmiştir. Delîl bakımından en kuvvetli olan kavil de budur. Çünkü bu kişinin namaz kılması zorunluluğu Resûl-i Ekrem'in :
-Ben size bir şey emrettiğim zaman ondan yapabildiğinizi yapınız», hadisidir. Bu hadis gereğince mükellef su ve toprak bulamadığı için yapabildiği abdestsiz namaz görevini yapmış olduktan sonra su veya toprak bulunca namazını iade etmesi mecburiyeti yeni bir emre bağhdır. Böyle bir emrin olmayışı asıldır. Diğer taraftan, bir nevi kusurla beraber vaktinde kılınması emredilen hiç bir namazın bilâhare kaza edilmesi gerekli kılınmamıştır. Allah daha ıyı bilir.[11]
Su ve toprak bulamıyan kimse İmam-ı A'zam'a göre namazlarını kazaya bırakır. îmameyn'e göre ise namazını kılanlar gibi yatıp kalkar, sonra kaza eder. Mamafih îmam-ı A'zam, lmameyn'in kavline rücû etmiştir,imam Ah-m ed'e göre su veya toprağı bulamıyan kimse şayet bu hali ile namaz kılarsa kaza etmesi gerekmez, kazanın gerekliliği için ayrı delil lâzımdır.
Hadislerdeki -Ganimetten aşırılan hiç bir maldan sadaka Jta-bul edilmez», fıkrasına gelince bu fıkrada geçen -Ğulül» kelimesi hıyanet demektir. Aslında gulûl, ganimet taksim edilmeden önce ondan çalman mala denir. Sindi: Burada gulûl'deri maksad haram olan maldır. İster ganimetten çalınsın, ister başka şekilde gayri meşru olarak elde edilsin.
Bu bâbta geçen hadislerin metni ayni mânayı ifade etmekte olup lâfızları da hemen hemen aynıdır. Müellif ayrı ayrı senedleri zikretmekle hadisin kuvvetini ifade etmek istemiştir. Müslim de müteaddit senedlerle aynı mânayı ifade eden hadisi rivayet etmiştir. Sindi' nin beyanına göre Üsâme bin Umeyr e1-Hüze1i'den rivayet edilen (271 nolu) hadisi Nesâi ve Ebû Davud da rivayet etmişlerdir. Ancak oralardaki metinde «bi gayri tahûrin- tabiri kullanılmıştır. [12]

Namazın Anahtarı Taharettir, Babı

275) Muhammed bin el-Hanefiyye'nin babası (Hz. AH) (RadiyaUa-hü anhümaydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) şöyle buyurmuştur:
«Namazın anahtarı taharettir, onun tahrimi, (iftitah) tekbiridir. Onun tahlili de selâm (vermek) dir.»"

276) Kbû Saîd-i Iludrî (Radiyalhhü anh)\\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellrm) şöyle buyurmuştur :
-Namazın anahtarı taharettir. Onun tahrimi, (iftitah) tekbiridir. Onun tahlili de selâm (vermek) dir.»" [13]

İzahı

İki ayrı sened ile Hz. Ali ve Hz. Ebû Said-i Hud-ri (Radiyallahü anhümâ)'dan rivayet edilen metinler ayni olup üç cümleden ibarettir.
Birinci cümlede hadesten taharetin namazın anahtarı olduğu ve taharet anahtarı olmaksızın namaz kapısının açüamiyacağına dikkatler çekiliyor.
İkinci cümle de şunu ifade eder: Namazın tahrimi yani namaz içinde yapılması haram kılınmış olan her türlü söz ve fiillerin ha-ramlığı iftitah tekbiri ile başlar. İftitah tekbiri ile namaz dışında yapılması helâl olan bir çok fiillerin ve konuşulması mubah olan bir çok sözlerin yasak kılınması sebebi ile ona tahrim (= haram kılma) tekbiri ve taharrüm (haramhğı kabullenme) tekbiri denmiştir.
Üçüncü cümle de namazın bitiminde verilen selâm ile namaz esnasında haram kılınmış olan söz ve fiillerin mubah kılındığını ifade eder.
Namaza durmadan Önce yemek yemek, meşrubat içmek, başkasıyla konuşmak, çeşitli vücut hareketleri yapmak helâl iken namaza durmak istendiğinde alman iftitah tekbiri ile bu gibi hareketler haram kılmıyor. Namaz kapısının ancak taharet anahtarı ile açılabildiği gibi namazın içindeki yasaklara da ancak iftitah tekbiri ile girilebilir. Keza bu yasaklardan ancak selâm vermekle çıkılır.
Mihtâhü'I-Hace'nin bildirdiğine göre diğer Sünen sahipleri de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Yine O'nun verdiği bilgiye göre Maliki, Şafii ve Hanbelî mezheblerinde namazdan selâm ile çıkmak farzdır. Yani başka bir söz veya hareketle namazdan çıkılamaz, çıkılırsa namaz bozulmuş olur.

Hanefi mezhebine göre ise namazdan selâm ile çıkmak vaciptir. [14]

4 — Abdesti Muhafaza Etmek Babı

277) Sevhân (Radiyaîlahü ank)'ı\en, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«(Her işte) doğru dürüst olunuz. Bunu tam tutup başaramıya-caksmız. (O halde) biliniz ki sizin en hayırlı ameliniz namazdır. Ve kâmil mü'min'den başkası abdesti muhafaza etmez.[15]

278) Abdullah Hin Amr (bin el-As) (Radiyaîlahü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İstikâmet üzerine olunuz. İstikâmeti tam başaramıyacaksmız. Şüphesiz amellerinizin en faziletli terinden birisinin de namaz olduğunu biliniz ve ancak (olgun) mü'min abdesti muhafaza edebilir.[16]

279) Ebû Ümâme (Radiyaîlahü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi hadîsi merfû kılarak şöyle demiştir :
«İstikâmeti! olunuz. Eğer istikâmetli olursanız o ne güzeî bir şeydir. Amellerinizin en hayırlısı da namazdır. Ve kâmil mü'müV-den başkası namazı muhafaza edemez. [17]

Üç Hadîsin İzahı

Hadisler istikâmetli olmayı emrederler. Kur'ân-ı Kerim de istikâmetli olmayı emrederek müstakim mü'minlerin erişecekleri sevabı müjdeler.Sindi istikâmeti şöyle tarif eder:
İstikâmet, hakka uymak, adaletli olmak, Allah tarafından emredilen hizmetleri tam yapmak, yasaklanan bütün günahlardan sakınmaktır.Tarif edilen istikâmetin büyük ve ağır iş olduğu görülmektedir.Bunu hakkıyla yapmak herkesin kârı değildir.Kimsenin gücü buna yetmez.Ancak kalbi, kutsal nurlar ile aydınlanarak beşeri karanlıklardan kurtulan ve Allah'ın yardımına mazhar olan zatlar tam mânası ile istikâmet üzerinde olabilirler. Böyle simalar da az bulunur.
Hadîste istikâmetli olma emri verildikten hemen sonra da -Bunu tam mânası ile tutup başaramıyacaksınız», fıkrası ekleniyor, ki kendisini müstakim gören insanlar mağrur olmasın, gerçekten istikâmetin ne olduğunu düşünüp gaflete dalmasın. Diğer taraftan istikâmetin tam hakkını vermiyen ve kusurlu olan müslümanlar da ümitsizliğe düşüp Allah'ın rahmetinden kendilerini mahrum saymasınlar.
Hadîsin ikinci fıkrasında, amellerin en hayırlısının namaz olduğu bildiriliyor. Bu fıkranın, istikâmeti ermeden ilk fıkra ile olan ilişkisi şöyledir:
Eğer emrolunduğunuz istikâmeti tam olarak yapmaya gücünüz yetmezse hiç olmazsa istikâmetin farz olan kısmına sanlın. O da ibâdet nevilerini içinde toplayan namazdır. Çünkü namazda kıraat, teşbih, hamd, zikir, dua ve Allah'tan başkası ile konuşmayı bırakmak vardır.
En hayırlı ve faziletli amelin hangisi olduğu hususunda hadisler arasında zahiri bir ihıilâf vardır. Görülen bu zahiri ihtilâfı ber-tnr-Tf etmek için hadîslerde rastlanan -En hayırlı amel şudur» sek-lindeki ifadenin «En hayırlı amellerden birisi şudur» diye yorumlanması gerekir. Bu bahta geçen 277 ve 279 nolu hadislerde :
«Amellerinizin en hayırlısı namazdır-, tabiri kullanılmıştır. 278 noiu hadiste ise :
-Amellerinizin en faziletli olanlarından birisi de namazdır», ifadesi kullanılmıştır. Bunlar arasında uyumluk ancak belirttiğimiz yorumla sağlanır.
Hadislerdeki Ancak (olgun) mü'min abdesti muhafaza eder.»
fıkrasında geçen muhafazadan maksad, namaz vakitlerinde abdest-li olmak ve namaza hazırlıklı olmaktır, diye yorum yapılmıştır. Çünkü Sindi' nin belirttiğine göre Sünen sahiplerinin ve başka hadis âlimlerinin rivayet ettikleri bir hadis-i şerife göre bir defa Re-sûl-i Ekrem, tuvaletten çıktı, bu esnada yemeği de sofraya konmuştu. Sahabîler O'na: Size abdest suyu getirmiyelim mi? diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise :
-Ben sadece namaza durmak istediğim zaman abdest almakla emrolundum-, diye cevap verdi.
Abdesti muhafaza etmekten maksad, namaz vaktinde ve dışında devamlı abdestli durmaktır, diye yorumlamak da mümkündür. Resûl-i Ekrem'in demin anlatılan mes'elede abdest almayışı, namaz vakti dışında abdestsiz durmanın câizliğini beyan etmek ve faziletli şeyi farz olan şeye karıştırmamak içindir. Zira bu durumu açıklamak ona vâcibtir, doiayısı ile O'nun abdest almayışı

daha hayırlı idi, denilebilir.
Her iki yorum şekline göre; abdestli olmak mü'min'in şiarıdır. Çünkü dışın tahareti kişinin içinin temizliğine alâmettir. Bilhassa soğuk hava gibi ağır şartlar altında ve müsaid olmıyan ortamda ab-deste devam etmek ancak imanlı olanın kârıdır.
Câmiü's-Sağir'de (277 nolu) hadis, Abdullah bin Amr bin e1-Âs (Radiyailahü anh)'den rivayet edilmiş ve şerhi El-Azizi'de şöyle denilmiştir.
A1kami demiş ki; istikâmet: Lügatta eğriliğin zıddidır. Yani düzgünlük ve doğruluktur. îstilâhta ise; bir tarafa sapmadan dosdoğru gitmektir. İstikâmet: Kulun hiç bir şeyi Allah rızasına tercih etmemesidir, diye tarif edenler de vardır, tstikâmet'in Allah'a itaat etmekten ayrılmamak olduğu da söylenmiştir. Bâzıları da istikâmet, sözlerde, gıybet, koğuculuk, yalancılık ve benzerinden; fiillerde bid'at olan şeylerden ve ibadetlerde gevşeklikten uzak durmakla gerçekleşir, demişlerdir.
Hadisin cümlesini: -İstikâmeti tam olarak başaramıyacaksınız», diye terceme ettik. El-Azizî ve El-Hafnî ise; bu cümleyi «istikâmetin sevabını veya istikâmetin nevilerini sayamazsınız», diye yorumlamışlardır.
Hafni'nin El-Alkami1 den naklettiğine göre es - Sühey1i şöyle demiştir:
Ben bir defa Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'i rüyamda görerek O'na: Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hud sûresi beni ihtiyarlattı», buyurduğun senden rivayet edilmiştir.Hûd sûresinin hangi âyetleri seni ihtiyarlattı? Acaba Peygamberlerin kıssaları ve geçmiş ümmetlerin helak olması haberi mi seni ih-
tiyarlattı? dedim. O da: "Hayır, Allah'ın
«Emrolunduğun gibi îstikâmetli ol.[18]emri beni ihtiyarlattı", buyurdu.
Çünkü, «Emrolunduğun gibi» sözü istikâmet durumunun Allah'ı tanımak ölçüsüne .göre değiştiğine delâlet eder. Bu itibarla Allah Teâlâ'yı kemâliyle tanıyan bir kimseye göre Allah'ın emir ve yasaklarının Önemi çok daha büyük olur. Bu önemi anlıyan bir zâtın anılan emir karşısında yaşlanması normaldir. Çünkü ilâhi azamete lâyık bir kulluk görevinin ifasına kimsenin gücü yetmez. Bilâkis yapılan ibadet ve kulluk Allah'ın azameti muvacehesinde küçümsen-
melidir.Nitekim:«Gerçek takvaya yaraştığı gibi Allah'tan korkup sakınınız. [19]âyeti nazil olduğu zaman Sahabiler bu emri tam mânasıyie yerine getiremiyeceklerin-den korkarak telâşlandılar.Allah Teâlâ da onlara merhamet ederek; «Onun için gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun.[20] âyetini indirdi. [21]

Abdest İmanın Yarısıdır, Babı

280) Ebû Mâlik [22] el-eş'Arî (Radıyallahii an?ı)\\vn rivayet edildiğine göre Krsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sıilrm) şöyle buyıırınuşlur :
-Abdestin ikmali, imanın yarısıdır. Elhamdülillah, mizanı dol durur. Teşbih ve tekbir, gökleri ve yeri doldurur. Namaz nurdur. Zekât delildir. Sabır ışıktır. Kıır'an senin lehinde veya aleyhinde olan bir hüccettir. Her insan çalışıp da neticede kendi nefsini satar. Artık kimisi nefsini Uaatla Allah'a satarak azabtan) azad eder, kimisi de nefsini (arzularına ve şeytana peşkeş edip satarak) helak eder.» [23]

İzahı

Bu hadisi, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Müs1im'in Taharet» kitabının ilk babına aldığı bu hadisi açık layan Nevevi şöyle der:
Bu hadis, cnomli İslâm kaidelerini ihtiva eden dinin temellerin den muazzam bir tanesidir.
Hadisin: «Abdcslin ikmâli imanın yarısıdır.- fıkrası çeşitli s o killerde yorumlanmıştır. Adabına riâyet edilerek mükemmel bir şe kilde alınan abdestin faziletine âid bu fıkranın yorum çeşitleri şunlardır :
1. Onun sevabı katlanarak öyle çoğaltılır ki; imanın sevabının yansı kadar olur.
2. İman, daha önce yaşanan imansızlık döneminde işlenmiş olan hataları giderdiği gibi abdest de hataların giderilmesinin bir belirtisidir.Çünkü abdest imanın bulunması halinde geçerlidir.
3. îman kalb ile tasdik ve açıkça dine uymaktır.Demek ki; imanın yarısı tasdik, diğer yansı itaattir.Abdest, itaatin bir örneği ve en önemli ibadet olan namazın bir gereği olduğu için imanın yansı sayılmıştır.
4. Fıkradaki imandan maksad namazdır.Nitekim :

«Allah sizin imanınızı (namazınızı) zayi edecek değildir.[24]
âyetinde iman, namaz anlamında kullanılmıştır. Abdest de namazın önemli bir şartı oduğu için yarısı gibi sayılmıştır. Böyle söylenebil-mesi için hakikatan tam yarısı olması gerekmez.
Nevevi son yorum şeklinin daha uygun olduğunu söyler.
«Elhamdüliilâh mizam doldurur.» cümlesinden maksad onun sevabının büyüklüğü ve mizam dolduracak kadar çokluğudur. Kitab ve Sünnet'in nassları, amellerin tartılacağını, mizanın bazen ağır, bazen de hafif geleceğini ifade etmektedir.
-Teşbih ve tekbir de gökleri ve yeri doldurur.» cümlesindeki teşbihten murad «Süphaneliah — Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim demiştir.Tekbirden maksad ise «Allahu Ekber = Alîah her şeyden büyüktür- demektir. Cümlenin mânası şöyle olabilir : Eğer teşbih ve tekbirin sevabının maddileştiği farzedilirse yerle gökler arasını dolduracak kadar çoktur. Çünkü teşbih ve tekbir, Allah Teâ-lâ'nın her türlü noksanlıktan nezahetini, kemâl sıfatları ile mutta-sıf olduğunu ve her şeyden yüce ve büyük olduğunu ifade eder. Müs1im'in rivayetinde bu cümlede tekbir yerine hamd tâbiri bulunur.
Hadisin: «Namaz nurdur.» cümlesinin mânası şudur: «Işık, etrafını aydınlattığı ve karanlığı giderdiği gibi namaz da günahların karanlığına dalmaya engel olur, münker ve çirkin şeylerden alıko-yar ve dosdoğru yola yöneltir.» Nevevî bu yorumu beyan ettikten sonra cümlenin şöyle de yorumlandığını nakleder.
1. Namazın sevabı kıyamet günü sahibi için nur olur.
2. Namazın kendisi kıyamet günü sahibinin yüzünde apaçık bir nur olacak, ayrıca namaz kılan mü'minin yüzü dünyada da nurlu olur Fakat namaz kılmayanın yüzü ne dünyada ne de âhirette böyle nurlu olmaz.
3. Huzur ve huşu ile eda edilen namazda gönül her şeyden fe-ragatla Allah'a yöneldiği için basiret gözü açılır, hakîkatlar onda inkişâf eder. Marifet nurları tecelli eder.
Hadisin «Zekât delildir- cümlesini Sindi şöyle açıklar:
Zekât, sahibinin imanlı oluşunu isbatlayan bir delildir. Çünkü; gönüllü ve ihlaslı olarak zekât dağıtmak, ancak imanında samimî olan kişinin işidir.Müs1im'de bu cümle «Sadaka delildir» diye geçer. Müs1im'in Şârihi Nevevi bu cümleyi açıklarken; tahrir sahibinin bu cümleyi şöyle yorumladığını nakleder: İnsan ihtiyaç halinde delillere baş vurduğu gibi kişi verdiği sadakaya sığınır. Kıyamet günü kul malım nereye harcadığı sorusuna muhâ-tab tutulduğu zaman, verilen sadakalar sahibine yöneltilen sorunun cevâbını teşkil eder. Sahibi de ben malımı hayır yolunda harcadım, şu sadakaları delil gösteriyorum, der. Yahut da sadaka verenlerin yüzünde bir alâmet bulunacak, bunlar simaları ile tanınacakları için malın harcama yerleri bunlara sorulmaya lüzum kalmayacaktır.
Şabir bir ışıktır.» cümlesindeki sabırdan maksad şer'an makbul ve sevimli olan sabırdır ki; Allah'a itaat etmek hususunda direnmek, O'nun yasakladığı günahlardan uzak kalmaya tahammül etmek, çeşitli belâlara, musibetlere göğüs germekle gerçekleşir. Cümleden maksad da şudur: Sabır övgüye lâyık bir meziyettir. Sahibinin yolu daima aydınlık ve doğru oîur, hidayet ve hak üzerinde yaşar. Yine Nevevî' nin beyânına göre İbrahim El-Havvâs; Sabır, kitap ve Sünnet yolunda sebat etmektir, demiştir.1bn-i Atâda sabır, belâya uğrandığı esnada edep ve terbiyede kusur etmemektir, der.Üstâd Ebû Ali ed-Dakkâk; Sabrın hakikati, kaderin cilvelerine itiraz etmemektir, şikâyetçi olmamak kaydı ile başa gelen belâyı açığa vurmak ise sabra aykırı değildir. Nitekim Allah Teâlâ Hz. Eyyûb (Aleyhisselâm) hakkında;
«Biz onu sabırlı bulduk. O ne iyi kuldur...»[25] (buyurmuştur. Halbuki Eyyûb (Aleyhisselâm)«Hakikaten hastalık bana dokundu.[26]diyerek hâlini arz etmişti.
«Kur'ân senin lehinde...» fıkrasının mânası açıktır. Yani Eğer Kur'an'ı okuyup onunla amel edersen ondan menfaatlanırsın. Aksi takdirde Kur'an senin aleyhinde bir hüccet ve delildir. Şöyle de yorumlanmıştır:Kur'an niza ve ihtilâflarda baş vurulması gerekli bir mercidir.Ona baş vurulunca çıkarılan hüküm ya senin lehinde veya senin aleyhinde olur. [27]

6 — Abdestin Sevabının Beyânı Babı

Taharet kitabının şimdiye kadar anılan G babında geçen «Tu-hûr ve Vudû» kelimeleri Arapçada abdest almak, abdestin kendisi, abdest almakta kullanılan su ve temizleme mânalarında kullani lir. Tahûr ve Vadû kelimeleri de mezkûr mânalarda kullanılır. Ancak ekseriyetle «Vadû- abdestte kullanılan su, Tahûr da taharette kullanılan su mânasına gelir, Vudû ise abdest almaya ve abdeste denir. Tuhûr da temizleme işine denilir. Bu bablarda zikredilen bu iki kelime abdest ve abdest almak mânasında kullanılmıştır.

281) Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)\\en rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz abdest almak istediğinde güzelce abdest alıp sonra mescide varır ve yalnız namaz onu evden çıkarır durumda olunca mescide girinceye kadar attığı her adım ile Allah azze ve celle onu bir derece yükseltir ve onun bir hatasını afv eder. [28]

İzahı

Hadisin: -Güzelce abdest...- tâbirinden maksad, sünnetlerine ve adabına riâyet etmek suretiyle alınan abdesttir. Müs1im'in abdestin faziletine âid babta zikrettiği hadisleri açıklayan Nevevî: «Güzelce abdest...» cümlesindeki «Güzellik» tabiri hakkında şunları söyler:
Yâni adabına riâyet ederek tam ve mükemmel bir abdest alır. Hadis, abdestin şartlarını ve adabım öğrenmeye, buna göre abdest almaya, abdest alırken ihtiyatlı davranarak bütün âlimlere göre sıhhatli bir abdest almaya gereken önemi vermeye teşvik eder. Âlimler arasında bulunan ihtilâfları fırsat bilerek bunlar arasında en kolayını ve ruhsatları seçmeye girişmemelidir. Daima ihtiyatlı davranıp azimetlerden ayrılmamalıdır. Bu noktadan hareketle âlimler arasında ihtilaflı olan: Abdest almaya başlarken Besmele çekmek, abdest için niyet etmek, ağıza su almak, buruna su çekmek, başm tamamını meshetmek, kulakların tamamını meshetmek, abdest uzuvlarını oğuşturmak, bunların yıkanması ve mesh işini ara vermeden tamamlamak, abdestte tertibe (sıralamaya) riayet etmek ve benzeri hususları yerine getirmeli, temizleyici olduğu icmâ' ile sabit olan suyu tercih etmelidir.
Hadisin; «Yalnız namaz onu hareket ettirerek, evden çıkarır* cümlesi ibâdetlerde ihlaslı olmaya teşvik eder. Evinde abdest alan bir mü'min sırf mescidde namaz kılmak için evinden çıkıp mescide gittiği zaman evinden camiye kadar attığı her adım başına bir derece yükselir ve bir küçük günahı afv olur. Evinden başka iş için çıkan kimse bilâhare camiye varsa bile bu yüce sevabı alamaz.

282) Abdullah cs-Sünâbıhî [29](Radİyoilahu antı)den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallalluhu Aleyhi ve Srl/nn) şöyle buyurmuştur:
«Abdest alarak mazmaza ve istinşak eden kimsenin ağzından ve burnundan (bu ikiorganla işlediği) hataları çıkıp gider. Yüzünü yıkadığı zaman da onun yüzünden, hatta iki göz kapak kenarlarının altından hataları çıkar. Ellerini (ve kollarını) yıkadığı vakit (elleriyle işlediği) hataları ellerinden çıkar. Başını mesh ettiği zaman (başı ile işlediği) hataları başından, hatta kulaklarından çıkar, gider. Ayaklarım yıkadığı zaman (ayakları ile işlediği) hataları ayaklarından hatta ayak tırnaklarının altından çıkar. Onun kıldığı namaz ve mescide kadar yürümesi de nafile (fazla) olur.» [30]

İzahı

Müslim de Taharet kitabının 10'uncu babında Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'den aynı mânayı ifade eden ve lâfız bakımından az farklı olan bir hadis rivayet etmiştir.
Müellifin bu babta rivayet ettiği hadisler abdestin sevabını bil-diriiken; abdest uzuvları ile işlenmiş olan hataların abdest almakla afv edildiğini ifade ederler. Fakat abdest, vakit namazları, Cuma namazı ve Ramazan orucunun faziletine âid olan bâzı sahih hadislere göre bu nevi ibadetler küçük günahlara keffaret olur. Onun için Sindi, bu hadis ile ilgili olarak şöyle der: Hadisin zahirine göre abdest, her tür hatâya keffaret olur. Ama âlimler bu hataları küçük günahlar ile yorumlamışlardır. Çünkü diğer bâzı hadisler, bu hataların küçük günahlar ile yorumlanmasını gerektirir.
Müs1im'in mezkûr babındaki hadisleri açıklayan Nevev î: Hatalardan murad küçük günahlardır, der.Yine Nevev i-Taharet» kitabının 4'üncü babında Kadı Iyaz' dan naklen şöyle söyler: Hadiste bahis konusu edilen günahların afıv mes'eîesi küçük günahlara mahsustur.Eh1-i Sünnet' in mezhebi budur. Büyük günahlar ise, ya tevbe etmekle veya Allah'ın rahmet ve fazlı ile afv edilir.
Nevevî bu arada şöyle bir soru ve cevâbı kaydeder: Soru :Burada anılan hadislere göre abdest, vakit namazları, Cuma namazı ve Ramazan orucu ayrı ayrı, küçük günahlara keffaret olur
Halbuki abdest keffaret olunca, namaz neye keffaret olur, Namaz günahları giderince; Cuma namazı neyi giderir. Cuma namazları hafta arasındaki hataları afv ettirirse Ramazan orucu neyi afıv

ettirir?
Cevâp:Âlimler şöyle cevap vermişlerdir: Mezkûr ibadetlerin her birisi küçük günahların afvma yarar. Şayet küçük günah bulursa onu giderir. Eğer ne küçük ne büyük hiç bir günah yok ise; o ibadet karşılığında sahibi için derece ve hasene yazılır. Şayet bir veya daha fazla büyük günaha tesadüf ederse ve küçük günah yok ise, tesadüf ettiği büyük günahı hafifletmesi umulur.
Nevevi' nin Kadı Iyâz'dan naklen beyan ettiğine göre günahların abdest suyu ile çıkması mecazi mânadadır. Çünkü madde ve cisim halinde değiller ki, su ile giderilsin.
Yine Nevevi'nin de beyan buyurduğu gibi bu hadisler, ayakların yıkanması değil, meshedilmesi gerekir, diyen Râfizilerin sözünün bâtıl olduğunu ve abdestte ayakların yıkanmasının gerekliliğini isbatlar.
Bâzı âlimler bu hadis'e dayanarak abdest almakta kullanmış olan az su ile tekrar abdest alınamaz. Çünkü böyle bir su günahların mânevi pisliği ile kirletilmiştir, demişlerdir. Hatta bazıları bu su necistir, demiştir. Nitekim İmam A'z a m ' dan bir rivayete göre müstamel (abdestte kullanılmış olan) su pistir.
Hadisin:Onun kıldığı namaz ve mescide kadar yürümesi de nafile olur.» fıkrasından maksad şudur: Abdest uzuvları ile işlediği hatalar abdest suyu ile çıkıp gittiği ve hatta kalmadığı için namazla ve mescide kadar yürümekle hataların gitmesine mahal bulunmuyor, dolayısı ile namaz ve yürümek karşılığında gidecek hata bulunmadığı için bunlar artmış oluyor, fazla kalmış oluyor.
Nafile: Artan ve fazla kalan anlamında kullanılmıştır. Çünkü mü'minin kıldığı farz veya vacip namazın nafile namaza dönüşmesi gibi sakat bir mâna düşünülemez.
Sindi diyor ki namaz ve mescide kadar yürümek karşılıksız ve fazla kaldığı için abdest uzuvları dışında kalan organlar ile işlenmiş hatalar var ise namaz ve yürümek ibadetleri o hatalara keffâ ret olur. Şayet bu tür hatalar da yok ise derecelerin yükselmesi sağlanır.

283) Amr bin Abasa [31](Radiyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûiıllah (Sallallahü Aleyhi vc'Scllem) şöyle buyurdu demiştir:
Şüphesiz kul abdest aldığında ellerini yıkadığı zaman hatâları ellerinden düşüp gider. Yüzünü yıkayınca da yüzünden hatâları düşüp gider. (Yüzünden) sonra kollarım yıkadığı ve başını meshet-tiği vakit kollarından ve başından hataları düşüp gider. Ayaklarını yıkayınca ayaklarından hataları düşüp gider.» [32]

İzahı

Sindi diyor ki, eğer işlenen hatalar anılan organlara taallûk edip gerektiğinde yapışabilen ve ayrılabilen cinsten ise bunların mübarek abdest suyu ile giderilmesi normaldir. Bu nevi tâbirlerin mahiyetini Allah'ın ilmine havale etmek daha uygundur. Bâzıları da bu tür ifadeleri istiare ve mecaz olarak izah etmişlerdir.
Bu hadis mâna ve metin bakımından bir önceki hadis'e benzer. Sadece şu farkla ki burada yüzden önceki el yıkama ile de hatalann giderildiği bildiriliyor.Diğer taraftan mazmaza ve istinşaktan bahsedilmiyor.

284) Abdullah îbn-i Mes'ıVt (Ha d i yallah ti anh)\\cn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: (Resûl-i Ekrem'e) ;
— Yâ Resüîullah! Ümmetinden olup görmediğin kimseleri (kıyamette) nasıl tanıyabilirsin? diye soruldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— (Ümmetim) Abdest izleriyle gürr, mühaccel ve bulkturlar.-. Ebü'l-Hasan el-Kattân dedi ki : Bize Ebû Hatim, ona da Ebü'l- Velıd rivayette bulundu dedi ve (mezkûr) sened ile metni zikretti.[33]

İzahı

Gurr: Agarr'ın çoğuludur. Agarr: Alnında beyazlık bulunan at demektir. Masdarı gurret'dir. O da atın alnındaki beyazlıktır. Bir çok yerde buna sakar denilir.
Muhacce! î Ayaklarında beyazlık bulunan ata denir. Bâzıları: 3 ayağında beyazlık bulunan ata muhaccel denilir, demiştir. Masdarı tahcil'dir. Bu da atın ayağındaki beyazlıktır. Bazı yerlerde buna sekir denir.
Bulk : Eblak'ın çoğuludur. Eblak: Beyazlığı ve siyahlığı olan ata denir. Bazıları, Eblak; ayaklarındaki beyazlık oyluklarına kadar uzanan ata denir, demiştir. .Bunun masdarı ise Balak

ve Bulka'dır.
Hadiste mü'minler, abdest uzuvlarında parhyacak olan nur bakımından alnında ve oyluklarına kadar ayaklarında beyazlık bulunan atlara benzetilmişlerdir. Abdest alan mü'minler: Yüzlerindeki nur bakımından alnında beyazlık bulunan ve gurr denilen atlara, kollar ve ayaklarındaki nur yüzünden de oyluklarına kadar ayaklarında beyazlık bulunan ye muhaccel, eblak denilen atlara benzetilmişlerdir.
Hadis, abdestin faziletini belirtiyor, ümmet-i Muhammediyenin yüz, kol ve ayaklarında parlayacak olan nur ile kıyamet günü diğer ümmetlerden ayırt edileceklerini bildiriyor.
Müslim Gurre ve Tahcil için ayırdığı bir babta müteaddit hadisleri rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği bir hadis'e göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
— Abdesti tam ve yerli yerince aldıklarından dolayı kıyamet ö alınları sakar, kol ve bacakları sekir olanlar ancak sizlersiniz, un için sizden kim yapabilirse sakar ve sekirliğini uzatsın.»
Gurre ve tahcili uzatmaktan maksad, abdest uzuvlarını yıkarken farz olan yerin ötesine geçmektir.
Gurre ve tahcilin müstahab olan miktarı hususunda âlimlerin muhtelif kavilleri vardır: Bâzılarına göre kollar omuzlara kadar, ayaklar da dizlere kadar yıkanmalıdır.Bu rivayet Ebû Hüreyre' den sabit olunmuştur. Diğer bâzı âlimlere göre kollar ba-zuların yarısına ve ayaklar da baldırların yansına kadar yıkanmalıdır. Bir kısmı da bunun biraz daha uzatılmasını istemişlerdir. Bu kavil Bağavi'den menkuldür. Gurre ve tahcilin uzatılması hakkında âlimlerden rivayet edilen kavillerin izahı ve karşılaştırılması bir hayli zaman ve zemin ister Biz sadece şunu söyliyelim :
Gurre ve tahcilin uzatılması memleketimizde mensubu bulunan Hanefi ve Şafiî mezheblerine göre sünnettir. Hanefi kitaplarından olan İbni Âbidin haşiyesi Ed-Dürrin-Muh-târ'ın Taharet kitabının;
«Gurresini ve tahcilini uzatmak abdestin adabındandır.» ibaresi üzerine Ebû lîıirey re' nin hadisini delil olarak zikrettikten sonra şöyle söyler:
"Bahır'da: Gurre'nin uzatılması yüzden, yıkanması farz olan miktardan biraz fazla yıkamakla tahakkuk eder, denilmiştir. El-Hıl-ye'de de : Tahcil kollarda ve ayaklarda olur. Bunun uzatılması için bir sınır var mı? Ben bu hususta Hanefi âlim arkadaşlarımın her hangi bir sözüne rastladım Nevevi, Şafii âlimlerin muhtelif üç kavil söylediklerini nakletmiştir:
1. Dirseklerle topukların biraz ötesine geçmek müstahaptır, bunun belirli bir sınırı yoktur
2. Kollar ve bacaklar bazularm ve baldırların yansına kadar yıkanmalıdır. (Mustahap olan budur.)
3. Kolların omuzlara ve bacakların dizlere kadar yıkanması müstahaptır.
Nevevi sözlerine devamla, bu kavillerin hepsini gerektiren hadisler vardır, der.
Şerhö'ş-Şir'a'da yalnız ikinci kavle uygun görüş beyan edilmiştir.[34]
Nevevi' nin Şafii fıkhına âid «Mmhâcü'l-Âbidin» adlı kitabının şerhi Nihayetü'l-Muhtaç'ta Abdestin sünnetleri bahsinde gurre ve tahcil'in uzatılmasının sınırı hakkında şöyle söylenir:
Gurre'nin uzatılması yüz yıkanırken her tarafından farz olan kısmı geçmekle tahakkuk eder. Sınırının sonu ise başın ön kısmı ve çene altının devamı olan boğaz kısmının sağ ve sol yanlan ile beraber yıkanması ile gerçekleşir.
Tahcil'in uzatılmalıda kol ve ayak yıkanırken farzın dışında kalan dirsek ve topuk ötesinden bir kısmının yıkanması ile hasıl olur. Bunun nihayeti de omuz ve diz kapağıdır.
Hadîsin baş kısmında Resûl-i Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Sel-lem)'e: Ümmetinden olup da görmediğin kimseleri (kıyamet günü) nasıl tanıyabileceksin? sorusunun sorulması, Peygamberin kıyamet günü ümmetini tanıdığının soru sahiplerince bilindiğini gösteriyor. Sindi diyor ki : -Soru sahiplerinin Peygamber'in ümmetine şefaat "edeceğini bildikleri için O'nun ümmetini tanıması gereğini an-lıyarak bu soruyu yöneltmiş olmaları muhtemeldir. Yahut o mecliste Resûl-i Ekrem'in kıyamette ümmetini tanıyacağını belirten bir konuşma geçmiş olup bunun üzerine sorunun sorulmuş olması da mümkündür.»
Bu hadisin aslının Buharı ve Müslim'de Ebû Hü-reyre ve Huzeyfe' den rivayet edildiğini ve hasen hadis türünden olduğunu belirten Zevâid, râvilerden Hammâd'm İbn-i Seleme olan Hammkd olduğunu ve Asım'in da İbn-i Ebi'n-Necûd künyesini taşıyan zat olduğunu ifade öder. Bu anıda Asım, Kufi ve çok sadık olmakla beraber hafızasında biraz zayıflık vardır, demiştir. [35]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Abdestte gurre ve tahcilin uzatılması müstahabtır
2. Abdosti mükemmel ve âdap ile sünnetlerine riâyet etmek suretiyle almak müstahabtır.

3. Abdestte ayakların yıkanması kesin olarak farzdır.
4. Resûl-i Ekrem'e, ümmetinin kıyametteki durumu Allah tarafından bildirilmiştir.
5. Resûl-i Ekrem, o gün ümmetini tanıyacaktır.
6. Hadis kıyametin olacağına delildir.

285) Osman bin Af fan'in azadlısı Humrân (Kadiyalîahü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Osman bin Affân'ı Makaid'e otururken gördüm. Kemimi abdest suyunu istedi ve abdest aldıktan sonra : Ben Resülullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'i şu oturduğum yerde, bu abdestim gibi abdest alırken gördüm. Resülullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) abdestaldık-tan sonra şöye buyurdu :
-Kim benim bu abdestim gibi abdest alırsa geçmiş günahı örtülür.» Resülullah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem) şunu da buyurdu :
«Ve sakın mağrur olmayınız- demiştir.
Müelliîdiyor ki; bize. Hişam b. Ammâr, Abdülhamid bin Habib, Evzâî, Yahya, Muhmnmed bin İbrahim, İsa bin Talha, Humrân ve Osman yolu ile de bu hadis rivayet edilmiştir.[36]

İzahı

Hadiste geçen «Makâid- kelimesi, bıızılarına göre,Hz. Osman (Radiyallahü anh)'ın evinin yanında bulunan dükkânların adıdır. Bâzıları da: Bu kelime Mescid'in yakınında Hz.Osman'in hazırladığı ve içinde oturup bâzı işler gördüğü ve abdest aldığı yerin adıdır, demişlerdir.
«Mağrur almayınız» cümlesinden başka hadis metninin Müs1im'de rivayet edildiği. Zevâid'de belirtilmiştir. Sindi de: Hadisin: «Benim bu abdestim gibi...» fıkrası. Buharı, Müs1imve diğer kitablarda tafsilâtlı olarak geçmektedir. Eğer musannif tafsilâtlı olan bir rivayeti zikretseydi daha iyi olurdu. Çünkü o zaman Resûi-i Ekrem'in almış olduğu ve günahların mağfiretine sebep olduğunu bildirdiği abdest sureti bildirilerek ona riâyet edilmesi imkânı sağlanmış olurdu, demiştir.
Buharî ve Müslim'in Hz. Osman (Radiyallahü anhl'den rivayet ettikleri bu hadisin tafsilâtlı olan metninin terce-mesini buraya alalım ki Resûl-i Ekrem'in almış olduğu abdest şekli de anlatılmış olsun :
''... Osman b. Affân'm azadhsı Humrân (Radiyallahü anfıümâydan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Hz. Osman (bir kere) bir kab (su) istedi. Bu kabtan ellerine üç defa su dökerek ellerini yıkadı. Sonra sağ eli ile kabtan su alarak maz-maza ve istinşak etti. Sonra yüzünü, ondan sonra da her iki elini dirsekleri ile beraber üçer defa yıkadı. Bundan sonra başını meshetti. Sonra iki ayağını topukları ile beraber 3 defa yıkadı ve bunun nihayetinde, Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Her kim benim bu abdestim gibi abdest alıp iki rek'at namaz kılar ve bu iki rek'at namaz içinde hiç bir şey hatırına getirmezse geçmiş günahı örtülür», buyurduğunu söyledi."
Bu hadisi Ebû Dâvud ile Nesaîde «Taharet» kitabında zikretmişlerdir.
Hadis, abdestin şeklini beyan eden büyük bir temeldir.
Mazmaza : Ağıza su alıp çalkalamak ve dökmektir. Oruçlu olmayana mazmazada mübalâğa yani gargara yapmak da sünnettir.
İstinşak : Burnuna su çekmek ve nefesle dışarı almaktır. Müslim ve Ruhari1 nin rivayetinde «İstinsar- da geçiyor.
İstinsar: Burundan suyu dışarı atmaktır. Bu hal, suyu burnuna çektikten sonra gerçekleşebildiği için istinşakı da gerektirir. Bazı rivayetlerde istinşak geçmiyor.Yalmz istinsar bulunuyor.Netice değişmez. îstinşakta mübalağa yine oruçlu olmayan kimse için sünnettir. Mübalağa genize kadar su çekmekle hasıl olur.
Hadiste mazmaza ve istinşak'ın kaçar defa yapıldığı belirtilmemiş ise de bunların da üçer defa yapılmasının sünnet oluşu diğer rivayetlerle sabittir. Abdestin hadiste bildirilen sıraya göre alınmasına fıkıhta tertip adı verilmiştir. Tertip Hanefi âlimlerince farz görülmemiş ise de Şafii âlimlerince abdestin bir farzı olarak sayılmıştır.
Abdest almaya başlanırken önce suyun avuçlanması, sonra ağıza alınması, daha sonra da buruna çekilmesi sebebini bazı âlimler şöyle açıklamışlardır.
Abdest suyunun renk, tat ve koku vasıfları bakımından temiz olması gerekir. Suyun avuçlanması ile rengi, ağıza alınması ile tadı ve buruna çekilmesi ile kokusu tesbit edilmiş olur.
Hadisin : «... Namaz esnasında hiç bir şeyi hatırına getirmezse...» şartı ile neyin kasdedilmiş

olduğu hususu âlimler tarafından tetkik ve tahkik edilmiştir.
Kadı Iyâz'a göre maksad, düşünerek ve istiyerek bir şeyler hatırlamamaktır. Kendiliğinden ve istemiyerek hatıra gelen şeyler murâd değildir. Bu itibarla kendiliğinden ve arzu dışında hatıra gelen bir şey namazın kemaline bir halel getirmez.
Buharı' nin Sarihi Aynî de : Hatırdan geçen şeyler iki kısımdır. Bir kısmı istemiyerek hatıra gelir. Bunları getirmemek mümkün değildir. Yapılacak şey, hatıra gelen bu tür şeyleri hatırdan çıkarmaya çalışmaktır. Hadis bu çalışmayı ön görüyor. Bir de istiyerek bir şeyleri hatıra getirmemeyi istiyor. Fakat kendiliğinden hatıra gelen şeyleri hiç hatıra getirmemek elde olmadığı için kişi bununla mükellef tutulmamıştır.
Bahis konusu şart ile ihlas kasdedilmiş olabilir. Buna göre mânâ şudur: «Sonra riya, gösteriş, böbürlenme ve benzeri şeyleri düşünmeden ihlash olarak iki rek'at namaz..."
Şunu da belirtelim : Namazda hatıra gelen şeyler dünyaya âit olabildiği gibi âhiretle de ilgili olabilir. Hadis yalmz dünya ile alâkalı şeylere yorumlanmıştır. Çünkü Tirmizi nin rivayetinde : «... Kıldığı iki rek'at namazda dünyaya âit bir şey düşünmezse»
Duyurulmuştur. Sonra, namazda âhirete âit bir şeyi düşünmek namazın huzur ve huşuuna aykırı değildir. Bilâkis namazda okunan Kur'an âyetlerinin mânâsını düşünmek matluptur. Okunan parça neye âit ise haliyle o şey hatıra gelecektir. Dünyâ ve âhiret ahvaline âit olup mendup bir şeyi hatırlamak namazın faziletini zedeler mi? Hattâ Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in : «Ben ordumu namazda iken hazırlarım.» dediği rivayet edilmiştir.
«Geçmiş günahları...» Bundan maksad küçük günahlardır.Evvelce de belirttiğim gibi büyük günahlar tevbe ile veya Allah'ın sırf rahmeti ile afv edilir. Kul hakkı ise ancak helallaşmakla ve tevbe ile afvı beklenebilir.
Hadîsin sonundaki: «Sakın mağrur olmayınız.»Cümlesinden maksad şudur: «Abdestin fazileti bu derece büyük ve sevabı bu kadar çok olduğuna göre başka hayrat için çalışmaya lüzum yoktur veya bunca sevab alındıktan sonra günah işlense dahi pek tehlikesi yoktur diye aldanmayınız.»Çünkü günahları gideren ve sevapları kazandıran abdest ve namaz,. Allah katında makbul olanıdır. Hangisinin makbul olduğunu bilmek ise hiç kimse için mümkün değildir.O halde mağrur olmak tamamen yersizdir. [37]

7 — Sivâk Babı

286) Huzeyfe (b. el-Yamânî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teheccüd namazını kılmak için gece kalkınca ağzını sivak ile ovardı. [38]

İzahı

Bu hadisi; Buharı Taharet, namaz ve teheccüd namazına kalkmanın faziletine âit bahislerde olmak üzere 3 yerde; Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesâi de Taharet bahsinde rivayet etmişlerdir.
Sivâk: Misvak dalma denir. Bir de o dalı dişlere sürmek anlamında kullanılır.Müs1im'in Şârihi Nevevî, Sivak'm lügat mânâsını bu şekilde açıkladıktan sonra: «Âlimlerin İstılahında ise, misvak veya benzeri bir şeyi dişlere sürerek temizleme işine sivak denir, der.Nevevi sözlerine devamla şunları söyler:
Misvak kullanmak ne namazda ne de başka hallerde vacip değildir. Sözleri makbul olan âlimlerin icmâ'ı ile onun sünnet olduğu sabittir. Ebû Hâmid el-Isfarâinî1 nin anlattığına göre Dâvud-ı Zahiri namaz için misvakı vâcib kılmıştır.E1-Mâverdi' de anılan Dâvûd' dan misvakın namaz için vacip olduğunu, fakat terki halinde namazın bozulmadığını söylediğini nakleder. Fakat müteahhirin âlim arkadaşlarımız, Davud'a atfen Ebû Hâmid1 in ve başkasının yaptığı rivayeti kabul et-miyerek Dâvûd' un mezhebine göre de misvak sünnettir, demişlerdir.
İshâk bin Râhevey' den rivayet edildiğine göre; kendisi misvak kullanmayı namaz için gerekli görerek bile bile terke-denin namazı bozulur demiştir.Nevevi sözlerine devamla İs-hâk'tan yapılan rivayet sabit ve sıhhatli görülmemiştir.Dâvüd-i Zahirî' nin de misvakı namaz için gerekli gördüğü sabit değildir. Faraza böyle söylemiş olsa bile onun bu görüşü icmâa gölge düşürmez.
Misvak kullanmak her zaman için müstahaptır. Bilhassa şu beş vakitte daha fazla müstahaptır:
1. Abdest alırken,
2. Namaza başlarken,
3. Kur'an okumaya başlarken,
4. Uykudan kalkarken,
5. Ağzın tadı veya kokusu değişirken.Bu değişiklik de çeşitli nedenlerden olabilir.Meselâ:Uzun

süre bir şey yememek, içmemek, susmak, çok konuşmak, kokusu hoş olmayan bir şey yemek.
İmam Şafii ye göre oruçlu adamın öğle vaktinden akşama kadar misvak kullanması mekruhtur. Çünkü oruçlu adamın öğleden sonra ağzından duyulan koku Allah katında çok sevimlidir. Bu hususta sahih hadisler vârid olmuştur.
Hanefî âlimleri misvakın abdest alınırken mazmaza sıracında kullanılmasını ve dişlere yalnız genişliğine sürülmesini müs-tahap görmüşlerdir. Namaza durulduğunda misvak kullanılırsa diş etlerini kanatıp abdestin bozulmasına yol açabilir endişesi ile namaz zamanı misvak kullanmayı öngören hadisleri abdest zamanına yorumlamışlardır.
Misvak işi, hacıların hicazdan getirdikleri ve erâk denilen ağacın dalı ile yapılmalıdır. En müstahap olanı budur. Buharı' nin tarihinde anlatıldığına göre, bazı sahabîler, anılan ağaçtan bir çubuğu Resûl-i Ekrem'e sunmuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'da : «Bununla misvaklarım» buyurmuştur. Tabarânî'-nin Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadis'e göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zeytin ağacından yapılan misvakı pek beğenerek ve tavsiye ederek:
«Bu benim ve benden önceyi peygamberlerin misvakıdır* buyurmuştur.
Nevevi:Misvak, diş etlerini tahriş edecek derecede sert veya dişleri temizliyemiyecek derecede yumuşak olmamalıdır.Erâk ağacı elde edilemezse dişleri temizleyici başka bir cisim ile misvak işi yürütülebilir.Sert bir bez parçası ile misvak yapılabilir.Kişinin kendi parmağı ile misvak yapmasının hükmü de şudur:Eğer parmak yumuşak ise misvak işinde kullanılmaz. Şayet sert ise âlim arkadaşlarımızın 3 görüşü vardır. Meşhur olan kavle göre kullanılmaz.İkinci kavle göre kullanılabilir.Üçüncü görüşe göre eğer kullanılabilecek bir şey varsa parmakla misvak yapılamaz.Elverişli bir şey bulunmadığı takdirde parmakla misvak yapılabilir.Misvak dişlerin enine sürülmeli uzunlamasına kullanılmamalıdır.Çünkü bu takdirde diş etleri tahriş edilebilir.Misvak kullanılırken ağzın sağ kısmından başlanmalıdır, der.[39]
Teheccüd : Geceleyin namaz kılmaktır. Hz.Âişe'den rivayet edildiğine göre gece namazı peygamberimize bir ara farz kılındı. Sonra sünnet oldu. Ümmeti için de sünnettir.

287) Ebû Hüreyre (Radıyallahu anh)'den Resûlullah. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir :
«Ümmetime meşakkat vermem (endişesi) olmasaydı, her namaz zamanı misvak kullanmalarını emrederdim. [40]

İzahı

Bu hadisi Buharı Cuma bahsinde ve Müslim Abdest bahsinde rivayet ettikleri gibi diğer sahih hadis kitap sahipleri tarafından da rivayet edilmiştir.Tirmizi bu hadisi yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikten sonra Ebû Hüreyre' den başka, isimlerini zikrettiği 17 sahabi'den de rivayet edildiğini beyan eder.
Nevevi: «Bu hadis misvak kullanmanın vacip olmadığına delildir.İmam Şafii:«Eğer misvak kullanmak vacip olsaydı ümmete meşakkat olsun olmasın.Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara misvakı emredecekti.» demiştir.
Hadis, Allah tarafından emir indirilmeyen hususlar hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ictihad yapmasının caiz olduğuna delâlet eder. Fıkıhçılarm çoğunun ve usul âlimlerinin mezhebi olan bu kavil sahih ve muhtar olanıdır.
Hadis, her namaz için misvak kullanmanın faziletini beyan ediyor. Namaz için misvak kullanma zamanı ise bir önceki hadisin izahında belirttiğimiz gibi Hanefi âlimlerine göre abdest alınırken mazmaza sırasındadır. Namaza dururken ayrıca misvak kullanılmamalıdır. Çünkü diş etlerini kanatıp abdestin bozulması tehlikesi vardır. Ş â f i İ âlimlerine göre ise hem abdest alınırken hem de namaza durulurken misvak kullanmak sünnettir.Çünkü burivayette;er namaz kılınışında» tabiri kullanıldığı gibi Buharı' nin Oruç kitabında yine Ebû Hürey-re (Radıyallâhü anh)den yaptığı rivayette;
«Her abdest alınışında» ifadesi kullanılmıştır. Ibn-i Huzey-me, Hâkim ve Ahmed bin Hanbel de böyle rivayet etmişlerdir. Her iki rivayetin gereğini yapmak üzere Şafii'-ler, farz ve sünnet her türlü namaza durulurken ve abdest alınırken misvak kullanmayı müstahap görmüşlerdir. Hanefî âlimlerinin çoğu namaz için olan rivayeti abdest için olan rivayete yorumlama yoluna gitmişlerdir.
Hadîsin metninde geçen «...Emrederdim.» tâbirinden maksad uyulması mecburi olan emirdir ki bu tür emre vücup emri denir.Re-sûlullah bu mânâda misvak kullanma emrini vermemiştir.

Fakat nedib ve sünnet anlamında misvak kullanmayı emretmiştir.Şu halde hadis misvak kullanmanın farz olmadığına ve ancak sünnet olduğuna delâlet eder.
Hadis, Resûl-i Ekrem'in, ümmetine olan merhamet ve şefkatinin büyüklüğünü gösteriyor. Allah cümlemizi O'nun şefaatine kavuştursun.

288) îbn-i Abbas (Radıyallahu anhuma)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin ikişer ikişer rek'at namaz kılardı. (Her iki rek'atten) sonra gidip misvak kullanırdı. [41]

İzahı

Hadîs her namaza başlarken misvak kullanmanın müstahap olduğuna delâlet ediyor. Sindi diyor ki: «Resûl~i Ekrem'in her iki rek'atten sonra gidip misvak kullandığı Ebû Davud'un rivayetinden anlaşılıyor. Şu farkla ki; oradaki rivayette Resûl-i Ekrem'in her iki rek'atten sonra uyuduğu da bildiriliyor.» Burdaki rivayetin zahirine göre Resûl-i Ekrem teheccüd namazını bitirdikten sonra gidip misvak kullanırdı. Ancak muradın bu olmadığı Ebû Dâ-vûd 'un rivayetinden anlaşılıyor.
Hadîsin beyânına göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teheccüd namazını ikişer rek'atten selâm vermek suretiyle kılardı. Bizim için de en faziletli olanı bu şekilde kılmaktır.

289) Ebû Ümâme (Radıyallahu ank)Jden rivayet edildiğine göre, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Misvaklenin. Çünkü misvak ağızı temiz tutmaya yarar, Rabb'm razı olmasına sebep olur. Cibril bana her gelişinde misvakı tavsiye etti. Öyleki bana ve ümmetime farz olacağından gerçekten korktum. Ümmetime meşakkat vermekten korkum olmasaydı misvaki onlar için farz kılardım. Ben misvaki o kadar çok kullanırım ki; Öndeki dişlerimi köklerinden oynatacağımdan (veya) Öndeki dişlerimin etlerini köklerinden gidereceğimden korktum.[42]

İzahı

Hadis, misvak kullanmayı açıkça emreder.Misvakin vacip olduğunu söylediği rivayet edilen Dâvûd Zahirî ve îshak îbn-i Râhevey'in bu hadisteki emri delil gösterdikleri söylenmiştir. Halbuki hadisin son kısmı misvak kullanmanın farz kıhn-madığım ispatlıyor.Şu halde bu iki zat eğer hakikaten bu hadis ile
istidlal etmişler ise hadisin son kısmının onlara intikal etmediği anlaşılıyor. Kaldı ki 286 nolu hadisin izahını yaparken bu iki zâttan yapılan rivayetin sabit görülmediğini naklettik.
Hadisteki emir nedib içindir. Yani kullanılması müstehaptır. Hadis, misvakın hem sıhhi yönden faydalı olduğuna hem de Allah Teâlâ'nm rızasına vesile olacağına dikkatleri çeker.İbn-i Dakiki'1-İyd , misvakın meşruluğundaki hikmeti şöyle izah eder : Namaz, Allah'ın huzuruna çıkmak anlamını taşıdığı için her yönden olduğu gibi ağız temizliği ile de divana durmak ve ibadetin yüce şerefini göstermek için misvaklanmak istenmiştir. Hattâ H z.Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den Ahmed bin Hanbel ile Hâkim ve İbn-i Huzeyme' nin yaptıkları rivayete göre merfu' bir hadiste şöyle buyuruluyor:
«Misvak kullanılarak kılınan namazın misvaksız kılınan namazdan üstünlüğü 70 kattır.*
Kuşeyri' nin Ebü'l-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste de şöyle buyuruluyor:
«Misvak kullanmaya devam ediniz.Çünkü misvakın 24 meziyeti vardır. Bu meziyetlerin başında Allah'ın rızâsına vesile olması gelir.Misvakle kılınan namazın sevabı 77 derece katlanır. Misvak insanı zenginleştirir. Ağız kokusunu temizler.Diş etlerini kuvvetlendirir.Baş ve diş ağrısını giderir.Yüzü ve dişleri parlattığı için Melekler misvaklenenle tokalaşır.»
Misvakın faziletinin yüceliğinde âlimler ittifak halindedirler. Hattâ İmam Evzâî: Misvak, abdestin yarısıdır, demiştir.
Hadîsin metnindeki: «Mekâdimü'I-Fen» ile ön dişler veya onların etleri muraddır. Diş etlerinin kasdedilmiş olması ihtimali daha kuvvetlidir. Metindeki «İhfâ» ise kazımak demektir. Fazla misvak kullanmak neticesinde ön dişlerin kazınması ve köklerinden oynatılması veya diş etlerinin kazınması endişesi Resûl-i Ekrem'de belirmiştir.

290) Şüreyh bin Hâni1 (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Ben Âîşe (Radıyallâhü anhâ)'ya.: Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) senin odana girdiği zaman ilk iş olarak ne yapardı? bana haber ver!.diye söyledim. Âişe O (odama) girdiği zaman önce

misvak kullanırdı, dedi. [43]

İzahı

Miftahü'I-Hâce'de beyan edildiğine göre Müslim,Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Hibbân da bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadis namaz veya abdest zamanı dışında kalan her zaman misvak kullanmanın faziletini, buna ehemmiyet verilmesini ve sık sık misvak kullanmanın tekrar edilmesini ifade eder. Çünkü eve girmek için muayyen bir vakit bahis konusu değildir.
Sindi de, eve girmek belirli bir zamana bağlı olmadığından misvak kullanmak için de belirli bir zamanın olmadığı hadisten anlaşılır, dedikten sonra misvakın yalnız ibadete başlarken kullanılmasının müstahap olduğunu söyliyenler bu hadisi şöyle yorumlamaktadır, der:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî evde nafile namazla iştigal ettiği için eve girdiği zaman misvak kullanırdı. Bazıları da: Resûlullah halktan ayrılarak eve vardığı zaman vahye hazırlanırdı. Bunun için ilk iş olarak misvak kullanırdı, demişlerdir. Başka şekilde yorumlayanlar da olmuştur.

291) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallahu ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
(Ey müslümanlar!) Şüphesiz ağızlarınız Kur'an'ın yollarıdır. Onun için ağızlarınızı misvak ile temizleyiniz."[44]

İzahı

Sindî diyor ki Hz. Ali' nin hitabı müslümanlaradır.Müslümanlardan beklenen durum,Kur'an okumaları ve ağızlarının Kur'an'ı Kerim için açık ve işlek yol halinde tutulmasıdır. Miftâhü'1-Hâce yazarı da: Misvak ağzı temizlediği ve Rabbim rızâsına vesile olduğu için Kur'an'ı Kerim1 in okunmasına başlanılırken, kullanılmasının müstahaplığı hadîsten anlaşılıyor. Misvak, Sünnet-i Müekkededendir. Hiç bir durumda vacip değildir, der. [45]

8 — Fıtrat Babı

292) Ebû Hüreyre (Radıyallahü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Fıtrat beş (haslet) tir. Yahut beş (haslet) fıtrattandır. Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak ve bıyıkları kısaltmak.»"

293) Âişe (Radıyallahü anhâydzn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«On şey, Fıtrattın hasletlerin)dendir. Bıyığı kısaltmak, sakalı uzatmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek, tırnakları kesmek, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altını yolmak, kasıkları tıraş etmek ve su ile taharetlenmek.»
(Râvilerden) Zekeriyya dedi ki: (Râvî) Mus'ab : Ben 10'uncu has-.leti unuttum meğer ki mazmaza ola, dedi."

294) Ammâr bin Yâsir (Radtyallâhü ankumâ)'den rivayet edildiğine
göre Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ağıza su almak, buruna su çekmek, misvak kullanmak, bıyığı kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altını yolmak, kasıkları tıraş etmek, parmak mafsallarını yıkamak, taharetlendikten sonra ferce su serpmek ve sünnet olmak fıtrattandır.»(Müellif diyor ki) bize bu hadisi Câ'fer bin Ahmed bin Ömer de Affân bin Müslim, Hammâd bin Seleme, Ali bin Zeyd yûlu ile rivayet etti."

295) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Bıyıklan kısaltmak, kasıkları tıraş etmek, koltuk altını yolmak ve tırnakları kesmek hususunda (bu işleri) kırk geceden fazla bırakmamanız tayin ve tesbit edildi.» [46]

Dört Hadisin İzahı

îlk hadisi Buhari «Libas» kitabında ve Müslim de Taharet bahsinde yine Ebû Hüreyre

(Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.Müslim aynı bahiste 293 ve 295 nolu hadisleri de almıştır.Miftâhü'l-Hace'nin beyânına göre mezkûr iki hadisi Ahmed, Nesâi, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da tahriç etmişlerdir. 294 nolu hadisin metni diğer metinlere mânâ ve lafız bakımından benzemektedir. İlk hadisteki «... yahut...» tereddüdü ravidendir.
Hadislerin açıklamasında Müs1im'in şârihi Nevevi'-nin taharet bahsinde verdiği izahatı dinleyelim :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in: «Fıtrat beştir» buyruğunun mânâsı: «Anılan şu beş şey fıtrattandır.» Çünkü diğer hadiste:«On şey fıtrattandır* buyurmakla fıtratın hasletlerinin 10'dan bile fazla olduğuna işaret buyurmuş oluyor.
«Fıtrat» kelimesi ile kasdedilen mânâ hususunda âlimler çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. (Aslında fıtrat yaratılış demektir.) Ha ttâbi: Âlimlerin ekserisinin dediğine göre burada fıtrat ile sünnet mânâsı kasdedilmiştir, der. Hattâbi'den başka bir cemâat da âlimlerin bu yorum şeklini naklederek, Allah'ın peygamberler için seçmiş olduğu ve ötedenberi onların takip etmiş oldukları sünnet, âdet ve yoldur. Öyle ki peygamberlerin yaratılışında o yolu izlemek mayası bulunduğu için ona yaratılış mânâsına gelen Fıtrat ismi verilmiştir, denilebilir. Burada fıtrat din mânâsında kullanılmıştır, diyenler de vardır. Kadı Beyzâvi ise, bu mânâları içinde tophyan bir tarif ile : Fıtrat bütün peygamberlerin benimsedikleri ve şeriatlarının ittifakla kabul ettikleri müşterek ve eski bir sünnettir ki sanki bütün insanlar bu sünnet üzerinde yaratılmışlardır, der.[47]
Nevevi, sözlerine devamla; bu hadislerde Fıtrat olarak sayılan hasletlerin hepsi âlimlerce vacip görülmemiştir. Meselâ, ağıza su almak, buruna su çekmek ve sünnet olmak mes'elelerinin vacip olup olmadığı hakkında âlimler arasında ihtilaf vardır. Vacip olan hasletler ile vacip olmayan hasletlerin bir arada anlatılmasının mahzuru yoktur. Nitekim En'â m sûresinin 141'inci âyetinde:
«Mahsul verdiği zaman ürününden yeyiniz. Hasad (devşirme) günü de hakkını (zekât ve sadakasını) veriniz...» buyurulmuştur. Bi-. lindiği gibi mahsulün zekâtını vermek vaciptir, ondan yemek ise vacip değildir.
Fıtrat hasletlerinin tafsilatı ise :
1. Hitan = Sünnet olmak: Şafii ve bir çok âlimlere göre vacip, Mâliki ve âlimlerin ekserisine göre de sünnettir. Ş â-fii'ye göre sünnet olmak erkek ve kadın her müslüman için vaciptir. Erkek hakkında vacip olan sünnet, haşefenin tamamı açıkta kalacak derecede onu örten deriyi kesmekle gerçekleşir. Kadın hakkında ise fercin yukarısmdaki deriden birazını kesmek suretiyle vacip yerine getirilmiş olur. Bizim (Şâfiilerin) Cumhur âlimlerimizin ittifak halinde bulundukları ve mezhebimizin sahih olan kavline göre erginlik çağma varmadan önceki dönemde sünnet olmak vacip değil, sünnettir. Bâzı Şafii âlimleri: Çocuğu, henüz baliğ olmamış iken sünnet ettirmek velisinin üzerine vaciptir, demişlerdir. Başka bir kavle göre ise 10 yaşma varmadan çocuğu sünnet ettirmek haramdır. Sahih olduğunu belirttiğimiz kavle göre çocuğu doğumunun 7'nci günü sünnet ettirmek nıüstahaptır. Sünnet olmadan ölen bir müslümanla ilgili olarak da 3 kavil vardır. Sahih ve meşhur olan Şafii âlimlerinin kavline göre ölen kişi çocuk olsun büyük olsun sünnet edilmez. İkinci kavle göre sünnet edilir. Üçüncü kavle göre çocuk ise sünnet edilmez, büyük yaşta ise edilir. (Burada Nevevî' nin sözlerine ara vererek Hanefi mezhebine göre sünnet olmanın şer'i hükmünü anlatalım.)
(Hanefi âlimlerine göre hitan (sünnet olmak) şer'an sünnettir ve müslümanlığın alâmetidir. Hatta bir şehir halkı çocuklarını sünnet ettirmemek hususunda ittifak etseler, devlet kuvvetleri onlarla savaşır. Sünnet olmanın yaşma gelince, rivayete göre İmam-ı Â'zam'a sorulmuş ve kendisi: «Bu hususta bilgim yoktur,» diye cevap vermiştir. İki imamdan da bir şey nakledilmemiştir. Çocuğun 7 yaşında, 10 yaşında ve son olarak 12 yaşında sünnet edilebileceğine dair kaviller vardır. Bazı âlimler de çocuğun gücüne göre sünnet edilme yaşı tesbit edilir, demişlerdir.Hane-fî âlimlerine göre kadını sünnet ettirmek erkeğe bir ikram mahiyetindedir. Onlardan da kadın için sünnet olmak dinen sünnettir, diyenler olmuştur.)
Tekrar Nevevî'yi dinliyelim:
2. İstihdâd = kasıkları tıraş etmek : Bu iş sünnettir. Tıraş, ustura gibi demirden mamul bir âletle yapıldığı için demir anlamında olan hadid kelimesinden alınma istihdad ismi bu işe verilmiştir. Bundan maksad kasıkların temiz tutulmasıdır.Temizleme işi için en sevaplı olan tıraş etmek ise de makasla kılları kısaltmak veya yolmak da caizdir.Hadiste geçen «Ânet» ise erkek ve kadının ön ve arka edep yerlerinin etrafındaki kıllardır.Hepsini tıraş etmenin müstahap olduğu anlaşılıyor.
Etek tıraşının vakti ise tercihe şayan kavle göre bu vaktin tes-biti kılların uzaması durumuna bağlıdır. Uzaymca tıraş edilmelidir. Bıyık tıraşı, koltuk altını yolmak ve tırnakları kesmek zamanının tayin ve tesbiti için de durum aynıdır.Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen

hadis (295 noludur.) te: «...Tıraşları için 40 gece bırakmamak...» tabirinden murad, 40 günden fazla bir süre tıraşa ara vermemektir. Yoksa sanıldığı gibi 40 güne kadar tıraş etmemek talimatı verildi, gibi sakat bir mânâ verilemez.
«El-Fıkıh Ale'I-Mezâhibi'I-Erba» da belirtildiğine göre:Şafii mezhebinde cuma günü yapılması matlub olan sünnetlerden birisi de erkeğin eteğini tıraş etmesi ve kadının da bu yerdeki kılları yol-maşıdır. Kocasının emretmesi halinde bu kılları temizlemek kadın üzerine vacip oluyor. Hanefî mezhebine göre de erkeğin tıraş ve kadının yolmak suretiyle bu yeri temizlemeleri müstahaptır. Ancak bu işin kaç günde bir ve hangi günde yapılmasının müstahap-lığı hususunda bir sarahat yoktur.[48]
3. Taklimü'l-Azfâr = Tırnakları kesmek:Parmaklara zarar vermemek kaydı ile tırnaklan dipten kesmek sünnettir. Nevevi, tırnak keserken şu sıraya riayet edilmesinin müstahap olduğunu söyler:
Önce el, sonra ayak tırnaklan kesilmelidir.Ellerin tırnakları kesilirken, sağ elin şehadet parmağından başlıyarak, sonra orta, yüzük ve serçe parmaklarının ve daha sonra baş parmağın tırnakları sırayla kesilmelidir. Sağ elin tırnakları bu sırayla kesildikten sonra sol elin serçe parmağından başlıyarak sırayla bütün parmakların tırnakları kesilir. El tırnakları böylece kesildikten sonra ayak tırnakları da sağ ayağın küçük parmağından başlamak suretiyle sırayla 5 parmağın tırnakları kesilir. Sonra sol ayağın büyük parmağından başlıyarak sırayla 5 parmağın tırnakları kesilir.
(Hanefî âlimleri, tırnakların kesimine 40 günden fazla bir zaman ara vermenin tahrimen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Fakat haftanın hangi günü ve nasıl bir tertip ile kesilmesi hakkında bir şey söylememişlerdir. Şafii âlimleri ise yukarda açıklanan sırayla tırnak kesilmesini ve kesmek için haftanın cuma, pazartesi ve perşembe günlerinden birisini seçmeyi müstahap görmüşlerdir.)
4. Netfü'l-İbt = Koltuk altını yolmak:Koltukların altındaki kılları yolmak âlimlerin ittifakı ile sünnettir. Yolamıyanlar tıraş etmek ve ilâç kullanmak suretiyle bu kılları temizliyebilirler.
Yûnus bin Ab di'1-A'lâ' dan: Şöyle söylediği nakledilmiştir :
«Ben Şafiî' nin yanma girdim. Berber onun koltuklarının altını tıraş ediyordu. Şafiî: «Koltukların altını yolmanın sünnet olduğunu bilirim. Ama acısına dayanamıyorum» dedi.»
Önce sağ, sonra sol koltuk altını temizlemek müstahaptır.
5. Kassü's-Sârib = Bıyığı kısaltmak:Bu da sünnettir.Yine sağ tarafından kısaltmaya başlamak müstahaptır. Kişi, bizzat bıyığını tıraş etmesi veya başkasına tıraş ettirmesi hususunda ser-besttir. Çünkü bir günaha girmeden ve mürüvvete aykırı bir duruma düşmeden temizlik gayesine iki şekilde de ulaşılmış olur. Fakat etek tıraşını bizzat yapmak gerekir. Başkasına yaptırılamaz. Muhtar olan kavle göre üst dudağın kenarları iyice açık kalacak şekilde bıyık kısaltılmahdır. Bıyığı kökünden kazımak veya kılları dibine kadar makas gibi aletle kısaltmak mekruhtur. Bıyıkların kesilmesi hakkında vârid olan; hadîsi zahiren bıyıklan kazıyın mânâsını ifade ediyor ise de bundan kasdedilen mânâ bıyıktan dudaklar üzerine gelen kısmı kazımaktır.
(Bıyık kesmek hususunda Hanefî âlimlerinin iki kavli vardır. Bir kavil Şafii âlimlerinin görüşüne uyar. Yani bıyıkları kısaltmak ve üst dudağı tamamen açık tutmak sünnettir.Tahavi:
Medine' lilerden bir cemaat bıyıkları kısaltmanın muhtar olduğunu söylemişlerdir, diyor. Tahavi, cemâat sözüyle şu zâtları kas-detmiştir: Salim, Said b. el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Câ'fer b. Zübeyr, Ubeydullah b. Ab-dillah ve Ebû Bekir b. Abdirrahman (Radıyallâ-hü anhüm) hazretleri. Hasan-ı Basri, Muhammed b. Sirîn ve At â1 b. Ebi Rabâh'ın mezhebi de budur. İmam Mâ1ik'in kavli de budur. İmam Mâlik'e güre bıyığı kazımak mekruhtur. Hatta bıyığı kazımayı bir âfet sayarak, böyle yapanların te'dip edilmesini emredermiş.
Sindi de: -Bıyık kesmek hakkında vârid olan hadîslerin ekserisinde «Kass = kısaltmak» tabirinin kullanıldığı Hafız İbn-i Hacer tarafından beyan edilmiştir, dedikten sonra î m a m Mâlik'in yukarda belirtilen görüşünü bildirir ve : Bence Mâli k'in bıyıkla ilgili olarak vârid olan hadisleri böyle yorumlamasının sebebi kendisinin Me dîne halkının tatbikatını böyle görmüş olmasıdır. Çünkü merhum bu gibi hususlarda Medine halkının amelini esas alırdı. Muhtar olanın da bu olduğunu umarım» demiştir.
Hanefi mezhebinin ikinci görüşü ise bıyıkları kökünden kesmektir, sünnet olanı budur, kısaltmak değildir. Hattâ Ebû Ha-nîfe, Ebü Yûsuf ve Muhammed'e bu görüş isnad edilmiştir.Tahavî de bu görüşü destekliyerek bir çok âlime göre bıyığı kazımanın kısaltmaktan afdal olduğunu söylemiştir. Sa-habilerden Abdullah bin Ömer, Ebû Said-i Hud-ri, Raf i bin Hadic, Câbir bin Abdillah ve Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhüm) hazretlerinin bıyıklarını traş ettiklerini İbn-i Ebi Şeybe rivayet etmiştir.)
6. İ'faü'l-Lihye = Sakalı uzatmak:
(EI-Fikıh A'le'l-Mezâhibi'l-Erbaa'nin Kitabü'l-Hazar Ve'1-İbaha

bölümünün kılları kesmenin hükmü başlığı altında açılan kısmında beyan edildiğine göre sakalı kökünden kazımak Hanefi, Mâlik ve Hanbeli âlimlere göre haramdır. Hanefî' lere göre sünnet olanı da bir tutam kadar uzatmaktır. Bundan fazla olanı kesilir. Sakalın etrafını alıp düzeltmekde beis yoktur. Hanbeli âlimlerine göre de bir tutamdan fazla olanı almakta beis yoktur.
Şafii âlimlerine göre ise sakalı kazımak veya çok kısaltmak mekruhtur. Bir tutamdan fazlasını kesmekte ise mahzur yoktur. Bilhassa uzunlamasına veya genişlemesine çirkin söz söylemesini mucip bir vaziyet alırsa onun etrafını alıp düzeltilmesi uygundur.)
(Tabari de: İ'f a çoğaltmaktır.Hadîslerde vârid olan;
«Sakalları çoğaltın- ve benzeri ifadelerin zahirine bakarak sakalının kıllarını kendi haline bırakıp uzunluğuna ve genişliğine çirkinle ştiren insanlar vardır. Onların bu durumu bazı kimselerin dillerine destan olur. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVdan rivayet edildiğine göre sakalın fazla uzatılması yasak ve kısaltılması gerekir. Yalnız kısaltma miktarı hususunda selef âlimleri ihtilaf etmişlerdir. Bâzı âlimler bir tutamdan fazlası ve genişliğine de etrafa dağılıp çirkin bir manzara arzeden kısım alınır, demişlerdir. Bu kavil Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Rivayete göre Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) sakalını fazla uzatmış olan bir adamı görmüş onun bu halini tasvip etmiyerek bir tutamdan fazlasını kestirmiş sonra da
ona:
«Git saçını düzelt yahut berbat et, sizden bazınız kendisini yırtıcı bir hayvan gibi başı boş bırakıyor» diye îkaz etmiştir, diyor.
Ebû Hüreyre ve îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhü-mâ)'in bir tutamdan fazla olan sakallarını kestikleri rivayet olunmuştur.
Bâz: âlimler de, sakalın ne kadar uzatılacağına dair kesin bir delil bulamadıklarını, bu nedenle belirli bir sınırla tahdid etmek imkânına sahip olmadıklarını ifade ederek uzunluğu ve genişliği bakımından çirkin bir durum arzetmiyecek şekilde uzatılması görüşünü benimsemişlerdir.
Ata' da: Sakal fazla uzadığı zaman onu eninden ve boyundan bir parça almakta beis yoktur. Çünkü kendi haline bıraktığı takdirde sahibi başkalarının alay ve istihzalarım üzerine çekmiş olur, demiştir.Atâ' bu görüşünü,Tirmizî' nin Usârae bin Zeyd yolu ile rivayet ettiği ve garip diye vasıflandırdığı şu hadise dayandırmaktadır:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sakalının eninden ve boyundan bir parça alırdı.»
Nevevî sakalın uzatılması ile ilgili olarak şöyle söyler: Sakal kesmek acemlerin âdeti idi. Şer-i Şerif bu âdeti yasakladı. Âlimler sakalda, birbirinden çirkin ve dînen hoşlanılmayan 12 durum bulunabilir, diyerek bunları şöyle sıralamışlardır:
1. Cihad için niyyetli olmamak kaydı ile sakalı siyaha boyamak. (Savaşta genç görünerek düşmanı yıldırmak maksadı ile ağarmış sakalı siyaha boyamak caiz olduğu için burada cihad durumu dile getirilmiştir.)
2. Sünnet'e uymak için değil de kendisini salihlere benzetmek için sakalı sarıya boyamak.
3. Kendisini yaşlılara benzeterek çevrenin saygısını kazanmak ve başkanlığa geçirilmek için sakalını kibrit veya başka bir şeyle ağartmak.
4. Gençlikte sakal kılları çıkmaya başladığında henüz sakalı bitmeyen daha genç adam gibi görünmek niyeti ile çıkan kılları yolmak veya tıraş etmek.
5. Sakal içinde ağarmış olan kılları yolmak.
6. Kadınlara ve başkalarına güzel görünmek için sakalı perçem perçem yapmak.
7. Sakal ile baş saçının bitiştiği nokta olarak kulak yumuşağının kıyısındaki semt esas iken sakaldan sayılmayan ve başa ait sayılan saçların bir kısmını sakala eklemek suretiyle sakalı daha yukardan başlamış olarak göstermek veya kulak hizasının altında kalan yanağın bir kısmını traş ederek sakalı çene kemiklerine inhisar ettirmekle noksanlaştırmak.
8. Halka güzel görünmek için yapmacık olarak sakalı tarayıp salmak.
9. Sakalı karmakarışık ve keçelenmiş gibi bir halde bırakmak suretiyle kendisini zâhid göstermek ve sözde kendisine bakmadığı havasını estirmek.
10. Sakalının beyaz ve siyah kısımlarına bakarak, siyahlığı ile kendisini genç görüp, gururlanmak, kibirlenmek, beyazlığı da istismar ederek gençlere karşı büyüklük taslamak ve böbürlenmek.
11. Sakalı örmek.
12. Sakalı tıraş etmek. Ancak kadının sakalı çıkacak olursa onu kazımak mustahabtır.
N e v e v î sakalın âfetlerini böylece izah ettikden sonra fıtratın diğer hasletlerini açıklamaya devamla:
7. Berâcim'i yıkamak : Berâcim kelimesi bürcüme'nin çoğuludur.
Bürcüme, parmakların mafsalına denir. Âlimler bundan murad yalnız parmakların mafsalları değil kirin toplanıp biriktiği kulak kıvrıntıları yerleri gibi vücudun muhtelif taraflarında bulunan ve toz, ter ve pasın toplandığı yerlerdir.

8. İntikasül'-Mâ': 293 nolu hadiste fıtratın hasletlerinden birisi olarak geçen bu tabir hadisin bitiminde istinca yani su ile taharetlenmek diye tefsir edilmiştir. Müellif bu tefsirin hangi rivayete âit olduğunu açıklamamıştır. Fakat bu hadisi Müslim'e rivayet eden Kuteybe, bu tabirin, râvî Veki tarafından istinca ile tefsir edildiğini bildirmiştir. Müslim bu tabirin başka türlü de yorumlandığını şöyle beyan eder:
Ebû Ubeyde ve başkalarına göre bundan maksad avret mahallini yıkamak suretiyle bevli kesmektir. Esas mânâ suyu azaltmak olan «İntikasü'I-Mâ' sözü bazı âlimlerce «İntidâh = su serpmek» şeklinde yorumlanmıştır. Zâten başka bir rivayette bu tabir yerine «İntidâh» kelimesi, kullanılmıştır. (294 nolu hadîste de bu durum olmuştur.) İntidâh ise Cumhur'a göre taharetlenme işi bitince vesveseye mahal bırakmamak için avret mahalline biraz su serpmektir.
Râvî Mus'ab'in : «Onuncuyu unuttum. Meğer ki mazma-za (ağıza su olmak) ola» sözü kendisinin tereddüdünü ifade ediyor. Kadı Iyâz diyor ki, Musab 'm unuttuğu şey sünnet olmak hususu olabilir.
Bu babtaki hadislerde fıtratten sayılan mazmaza, istinşak (ağıza ve buruna su almak) ve sivak hasletleri 6. ve 7'nci bâblarda açıklanmıştır. [49]

Adam Helâ'ya Girmek İsteyince, Söyliyeceği (Duâ) Babı

296) Zeyd bin Erkam (Radtyallâkii anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Hakikaten bu helalar şeytanların hazır bulundukları yerlerdir. Bunun için biriniz (anılan yerlere) girmek istediği zaman: Allahim! ben hubus ve habâis'ten şüphesiz sana sığınırım, desin.»
Müellif hadisin başka senedlerle de Zeyd bin Erkam'dan rivayet edildiğini belirterek senedlerdeki râvileri şöyle zikreder: Bize, Cemil bin Hasan El-Mütteki', Abdü'1-A'lâ bin Abdi'1-A'lâ, Said bin Ebî Arube, Katade'den; .Keza bize Harun bin îshak, Abde, Said, Katade'-den rivayetle o da El-Kasım bin Avf Eş-Şeybâni aracılığı ile Zeyd bin Erkam'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Salalllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu diyerek (geçen hadisi zikretti." [50]

İzahı

«Hubus» kelimesi hafifletilerek «Hubs» diye de okunabilir. Bu kelime «Habîs»in çoğulu, «Habâis» kelimesi de «Habîse»nin çoğuludur.Habis, erkek şeytan, habise de dişi şeytan olarak yorumlanmıştır, îbn-i Battal'a göre hubustan murad küfür, habâisten maksad da şeytanlardır. İbnü'l-Arabi şöyle bir tafsilât verir:Hubus, aslında hoşlanılmayan ve kerih görülen şey demek olup söz hakkında kullanılırsa sövmek, din hakkında kullanılırsa küfür, yemek hakkında kullanıldığında haram, içecek hakkında kullanılınca zararlı, mânâlarına gelir. Bâzı âlimler ise daha başka mânâlar vermişlerdir.
Yukarda işaret ettiğimiz gibi kuvvetli yorum şekline göre bu iki kelimeden maksad şeytanların erkek ve dişileridir. Hadisin duâ kısmında bütün şeytanlardan ve onların şerrinden Allah'a sığınmak isteniyor. Bu duânm helaya girilmek istendiği zaman okunmasının sebebine hadisin baş kısmı işaret ediyor. Çünkü metnin ilk cümlesi şudur:
«Helalar şeytanların bulundukları yerlerdir» Yani şeytanlar devamlı surette orada bulunurlar. Çünkü oralarda Allah'ın zikri yapılmaz. Allah'ın anılmadığı yerlerde şeytanlar rahat ederler. Başka yerler böyle değildir. Devamlı veya aralıklı olarak Allah'ın zikri yapılır, ibadet edilir, Kur'an okunur. Allah'ın anıldığı yerlerde şeytanlar duramayıp kaçarlar.

297) Ali (bin Ebî Talib (Radtyallâhü ank)'den, Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir:
«Cinler ile âdem oğullarının avret yerleri arasındaki perde kişinin helaya girmek istediği zaman «Bismillah» demesidir.» [51]

İzahı

Hadis, müslümanm helaya girmek istediği zaman «Bismillah» demesini istemektedir. Bismillâh'ın mânâsı: Şeytanın şerrinden Allah'ın adına sığınırım. Bâzı Şafiî âlimler, besmele çekilirken «Er-Rahmâni'r-Rahîm» ilâve edilmemelidir.Çünkü orası zikir yeri değil, sonra hadiste vârid olan lâfız yalnız «Bismillâh»dır.Vârid olanın zahiri üzerinde durulmalıdır, demişlerdir, Sindî' nin açıklamasına göre hadisteki «Cin» kelimesi ile şeytan kasdedilmiştir. Şeytanın cin

taifesinden olduğu Kur'an'm nassı ile sabittir.Cinlerden insan oğluna zarar verenlerin hepsi murad olabilir. Hadis, besmelenin, insan oğlu ile cin arasında bir perde ve engel teşkil ederek bir zararın şeytan tarafından insana dokunmasına mâni olduğunu ifade etmiş olur.
Câmiü's-Sağîr'de îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den alınan rivayette:
«Cinlerin gözleri ile âdem oğullarının avret yerleri arasındaki perde, onlar (insanlar) dan birisi helaya girmek istediği zaman «Bismillah» demesidir,» diye geçer.
Buna göre «Besmele» Cinlerin, helaya giren müslümanlarm avret yerlerine bakıp görmelerine mâni olur. Dolayısı ile zarar vermelerine set çeker.

298) Enes.bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya girmek istediği zaman:
«Hubus ve Habâisten (bunların şerrinden) Allah'a sığınırım.» derdi. [52]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, «Vudu» ve «Daavât» kitaplarında, Mus1im «Hayız» kitabının 32'nci babında, Ebû Dâvûd,Tir -mizî, ve Nesâi de «Taharet» kitabında rivayet etmişlerdir.
«Hubus» ve «Habîs» kelimelerini 296 nolu hadisin izahında açıkladık. Oraya müracaat edilebilir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, şeytanların şerrinden Allah'a sığındığını beyan etmesi, kulluğunu izhar etmesi içindir. Çünkü Allah Teâlâ O'nun koru-yucusudur. Yahut da Ümmetinin böyle dua etmesini sağlamak ve onlara mürşidlik yapmak için bu duayı okumuştur.
Helaya girileceği zaman hadislerde belirtildiği gibi istiazede bulunmak, bütün âlimlere göre müstahaptır. Bu husus için mesken-
lerdeki helalar ile çöldeki ayak yolu arasında bir fark yoktur. Çünkü evlerin dışında abdest bozulan yer hela hükmündedir. Helaya girerken istiaze etmeyi unutan kimsenin helada istiaze etmesi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve bazı âlimlere göre mekruhtur, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve bazı âlimlere göre caizdir. Unutan kimsenin kalben istiaze etmesi bazı Hanefî ve Şafiî âlimlerce uygun görülmüştür.

299) Ebû Umâme (Radtyallâhü anhy&tn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sakın! sizden birisi helâsma girmek istediği zaman şöyle söylemek (duâ etmek)ten âciz kalmasın!
Allahım! Pis, necis, habîs ve muhbis olan şeytanı recîm'den şüphesiz sana sığınırım.»
Ebü'l-Hasan dedi ki: Ebû Hatim de İbn-i Ebî Meryem'den (o da mezkûr seneddeki râvilerden) bu hadisi rivayet etti. Ancak Ebû Hatim, hadisinde; *Pis ve necis olan» parçasını söylemedi.[53]

İzahı

Hadiste geçen Muhbis kelimesi çeşitli şekillerde mânâlandırılmıştır:Sindî bu kelime ile ilgili olarak şunları söyler:
Muhbis: Başkasına habisliği öğreten ve onu bozan, demektir. Muhbis: Habis arkadaşlar edinen kişiye de denir. Sıhâh adlı lügat kitabı mezkûr iki mânâyı beyân etmiştir.
Nihâye'de ise : Muhbis, yardımcıları habîs olan kimsedir.Bir de muhbis, yardımcılarına habisliği öğreten ve onları bu kötü yola düşürene denir, demiştir.
Hadiste geçen : «Recim» ise kovulan demektir.Şeytan, Allah'ın rahmetinden ve dergâhından kovulduğu için ona «Recim» denmiştir.
Hadiste geçen "... Şu duayı okumaktan âciz kalmasın» fıkrasındaki âciz kalmaktan maksad: bunu okumaktan geri kalmak, fırsatı kaçırmak ve ihmal etmek olabilir.Âciz kalmamak: Allah indin-deki değerleri sayesinde müslümanlarm bu duayı okumak ve sevabını almak imkân ve fırsatına sahib bulunduklarından kinaye olabilir. [54]

10 — Heladan Çıktığı Zaman Okuyacağı Duâ Babı

300) Aişe (Radiyallâhü anhâ)'den şöyle rivayet edilmiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdestini bozup (helâ'dan) çıktığı zaman «Ğufrâneke» diye dua ederdi."
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Ebû Hatim de Ebû Ğassân En-Nendi aracılığı ile İsrail'den hadîsi rivayet etmiştir." .

301) Knes bin Mâlik (Radiyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helâ'dan çıktığı zaman şöyle duâ ederdi:
«Benden sıkıntıyı gideren ve bana afiyet bahşeden Allah'a hamd olsun.[55]

Hadislerin İzahı

Birinci hadisten anlaşıldığına göre Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdestini bozduğunda heladan çıkınca «Ğufrâne-ke» diye duâ ederdi. «Ğufrâneke»nin kelime mânâsı «Senin mağfiretin» demektir. Tabii bu tabir cümlenin bir parçasıdır. Başından fiil ve failin atılmış olduğu kabul edilir. Takdiri «Es'elu ğufrâneke — senin mağfiretini talep ederim» veya «İğfir ğufrâneke = Sana lâyık bir gufranla mağfiret eyle» demektir. Yani ben mağfirete müstahak değil isem de sen şanına lâyık ve kereminle bahşedeceğin bir ğufrân ile mağfiret eyle. Gufran ve mağfiret günah ve kusurların örtülnıe-sidir. Resûl-i Ekrem her türlü günahtan pâk idi. Hiç; bir kusuru yoktu. Burada olduğu gibi bazı âyetlerde ve hadislerde rastlanan ve Resûl-i Ekrem'in mağfiret dilemesini, istiğfar etmesini ifade eden cümleler, kulluğun izharı için böyle buyurmuştur, diye yorumlanır. Yahut mü'minlere yol göstermek ve irşad etmek için bu nevi dualarda bulunmuştur. Veyahut bu istiğfarlar ümmeti içindir.
Heladan çıkılırken mağfiret dilemenin hikmeti ise Sindi1 nin naklen beyan ettiğine göre şöyle izah edilmiştir:
Mü'min helada kaldığı süre zarfında Allah'ın zikrine ara verdiği için Allah'tan bağışlanmasını diler. Yahut yediği ve içtiği gıda maddelerinin, vücudunda sindirilip iyi kısmın vücûdu beslediğini ve bir işe yaramıyan kısmın dışarı çıktığını görünce Allah'ın verdiği bunca nimetlerin şükrünü edâ edemediğini düşünür ve şükür görevinde gösterdiği aksaklık ve yaptığı kusur muvacehesinde Allah'tan mağfiret diler.
ikinci hadîste ise; heladan çıkan mü'minin, dışarı çıkmadan önce duyduğu sıkıntı, daralma ve eziyetten kurtulduğunu, rahatladığını ve afiyet kesbettiğini mülâhaza ederek Allah'a hamd etmesini öngörüyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu duaları devamlı okurdu, ümmetinin de O'na uyarak bu dualara devam etmesi müs-tahaptır.
Mü'min her iki hadisteki duaları birleştirerek önce «Ğufrâneke» sonra da ikinci hadisteki duayı okumalıdır. [56]

11 — Helâ'da Allah Cazze Ve Cellej'yi Zikretmek Ve Yüzük (Taşıma) Babı

302) Aişe (Radıyallâhü anhâyden şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zamanlarının hepsinde Allah'ı zikrederdi. [57]

İzahı

Hadis Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in her zaman Allah Teâlâ'yı andığını ifade eder. Câmiü's-Sağîr'in şerhi Azîzî'de A1kami'den nakledildiğine göre Ed-Demiri, şöyle de-miştir :«Hadisten maksad, Resûl-i Ekrem'in abdestli iken, abdestsiz iken, yaya yürürken, binek üzerinde giderken, yatarken, otururken ve ayakta iken v.s. bütün hallerinde Allah'ı andığını ifade etmektir. Ancak âlimler cünüp bir kimse ile hayız halindeki kadının Kur'an okuyup okuyamaması hakkında ihtilaf etmişlerdir. Cumhur, bunların Kur'an okumalarının haram olduğuna hükmetmiştir.» Remli, bunların Kur'an niyeti ile okumaları haramdır; zikir niyeti ile okumaları veya ne Kur'an ne de zikir niyeti olmaksızın okumaları haram değildir, demiştir.[58]
Sindî de diyor ki: «Hadiste geçen : «Zamanlarının hepsinde...» tabirinden maksad, örf ve âdete göre anlaşılan genel zamandır. Çünkü, tuvalet yaparken ve cinsi temas halinde dil ile zikir yapmaya ara verdiği bu hallerde kalben zikretmekle yetindiği söylenmiştir. Hadisteki «zamanlarının hepsinde...» tabirinden maksat bu gibi hallerin dışında kalan vakitlerdir, diye yorum yapıldığı gibi «zamanlar» kelimesini tevil etmeyip istisnasız bütün zamanlar mânâsına almak da mümkündür. Bu takdirde hadisteki: «Zikir» den murad kalben yapılan zikirdir. Çünkü istisnasız her zaman kalben Allah'ı anmak için bir mâni yoktur.»
Hülasa: Eğer hadisteki zikirden maksad dil ile Allah'ı anmak ise hadisteki zamanlardan murad vakitlerin ekserisidir. Şayet zikirden maksad kalben Allah'ı anmak ise «zamanlar» tabiri olduğu

gibi bırakılır, teviline lüzum kalmaz.

303) Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Nebi tSallallahü Aleyhi ve Sellem) helâ'ya girmek istediği zaman yüzüğünü (dişarda) bırakırdı." [59]

İzahı

Sindi diyor ki: «Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in helâ'ya girmek istediği zaman yüzüğünü çıkarmasının sebebi yüzüğü üzerinde cümlesinin yazılmış olmasıdır.» kanaa-tındayım.
Hadis, üzerine zikir ve benzeri mukaddes şeylerin yazılı olduğu eşyanın helâ'ya götürülmemesinin gereğine delâlet eder.Bunun için helaya giren kimsenin bu gibi eşyayı yanında bulundurması mek-. ruhtur. Miftahu'l-Hace'nin beyanına göre bazı âlimler, zaruret ol-madıkça Kur'an-ı Kerim'i helâ'ya götürmek haramdır, demişlerdir. [60]

12 — Gusül Yerinde Su Dökmenin Kerâhati Babı

304) Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiği- göre Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sakın her hangi biriniz guslettiği yerde su dökmesin. Çünkü vesvesenin tümü bundandır.»
Ebû Abdillah bin Mâceh dedi ki, Muhammed bin Yezid'den şöyle söylerken işittim : Ben Ali bin Muhammed Et-Tanâfisî'den:Hadiste*, işemenin yasaklandığı gusül yeri, kazılmış toprak çukurudur. Ama bugün öyle değil. Çünkü bugünkü insanların yıkandıkları yerler, kireç, alçı ve zift ile yapılmıştır. Bunun için adam işeyip de o yer üzerine bol su salıverdiği zaman bir mahzur olmaz' dediğini işittim. [61]

13 — Ayakta Su Dökmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

305) Huzeyfe (b. El-Yemân) (Radıyallâhü anhümâydzn : Şöyle demiştir :
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa Ensar'dan) bir kavmin süpürüntülüğüne varıp onun üstünde ayakta su döktü."

306) El-Muğire bin Şu'be (Radtyaîlâhü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bir kavmin süpürüntülüğüne varıp ayakta su döktü."
Şu'be dedi ki, Âsim bu hadîsi rivayet ettiği gün şöyle söyledi:
Bu El-A'mes de hadisi Ebû Vâil'den o da Huzeyfe'den rivayet etmekte ise de metnini tam hıfzetnıemişti. Bunun için ben hadisi Man-sur'a sordum. Bunun üzerine kendisi Ebû Vâil'den o da Huzeyfe'den rivayet etti ki:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kavmin süpürüntülüğüne varıp ayakta su döktü.» [62]

İzahı

Bu hadisin metnini Buhârİ, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesei de rivayet etmişlerdir. Buharı' nin Taharet kitabından Ayakta ve Otururken Su Dökmek başlığı altında açtığı babta Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği metnin sonunda şu fıkra vardır:
«Sonra su istedi. Ben bir miktar su götürdüm. Onunla abdest aldı.»
Sindi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âdeti oturarak su dökmek idi. Bunun için âlimler bu hadiste bahis konusu yerde O'nun ayakta su dökmesine sebep olabilen ihtimaller üzerinde durmuşlardır: Oturmaya elverişli bir yerin olmayışı veya oturmasına mâni bir rahatsızlığının bulunuşu muhtemeldir, diyor.
Kastalâni'de belirtildiğine göre âlimlerden bir cemaat ayakta su dökmeyi mubah görmüşlerdir.Hz.Ömer, oğlu Abdullah, Zeyd bin Sabit, Saîd bin El-Müsey-yeb, îbn-i Şîrîn, Nahai, Şa'bi ve Ahmed bu cemaattandır. İmam Malik'e göre eğer ayakta su döktüğü takdirde üzerine su sıçraması endişesi varsa ayakta işemesi mekruhtur. Aksi takdirde mekruh değildir. Umum âlimlere göre ise ayakta su dökmek tenzihan mekruhtur.
Yine Kas talânî1 nin beyanına göre sahih bir sened ile sabit olduğu üzere hadiste belirtilen

ayakta su dökmek işi Medine'de olmuştur. Ensar-ı Kiram'dan bir kavme ait süpürüntülük veya çöplük üstünde Resûl-i Ekrem su dökmüştür.
Resûl-i Ekrem, neden daha uzaklara gitmemiş diye bir soru hatıra gelebilir. Buna şöyle cevap verilmiştir. Muhtemelen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanların işleriyle meşgul idi, bu meşguliyet uzun sürdüğünden fazla uzak yere gitmesi sıkışmasına yol açabilirdi. Sıkışmak ise sağlık yönünden sakıncalıdır.
Hadis, sıkışmanın mekruh olduğuna ve zaruret halinde evlere yakın yerlerde su dökmenin caiz olduğuna delâlet eder.
Resûl-i Ekrem'in anılan kavme âit süpürüntülük üstünde su dökmesinin câizliği hususunda ise şöyle denmiştir:
Bu yer, kimsenin mülkü değildir.Yahut o kavmin mülkü olmakla beraber arzu edenlerin orada su dökmeleri serbest idi.Nevevi diyor ki en iyi cevap şudur:Resûl-i Ekrem'in orada su dökmesine içtenlikle rızaları vardı, hatta bundan hoşlanmışlardır.Kişinin, râzi olduğuna kanaat ettiği bir kimseye âit yerde abdestini bozması yve onun yemeğinden yemesi caizdir. [63]

14 — Oturarak Su Dökmek Hakkındaki Bab

307) Şüreyh bin Hâni' (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre Âişe (Radtyallâhü anhâ) kendisine şöyle demiştir :
Kim sana, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta su döktü, dese sen onu doğrulama. (Çünkü) Ben O'nu oturarak su döker, gördüm." [64]

İzahı

Sindî diyor ki Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin maksadı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m âdetinin oturarak su dökmek olduğunu ifade etmektedir. Nadiren ayakta su dökmüş olması buna mâni değildir. Dolayısı ile bu hadis ile Hz. Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen (305 nolu) hadis arasında bir çelişki yoktur.Tir mizi' nin rivayeti de bu yorumu teyid ediyor. Çünkü oradaki rivayet şöyledir:
«Kim size, Resûlullah ayakta su dökerdi dese siz onu doğrulâma-yınız...»
Hanefî ve Şafii fıkıhçıları da şer'i bir mazeret olmadıkça ayakta su dökmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hanefi fıkıh kitaplarından İbn-i Âbidin «Taharet» kitabında İstincâ babında özürsüz olarak ayakta su dökmenin mekruhluğu bahsinde aynen şöyle söyler:
Çünkü ayakta su dökmek hadislerle yasaklanmış ve Tirmizî, Ahmed ve Neseî1 nin rivayet ettiklerine göre Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
«Kim size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta su dökerdi, dese onu tasdik etmeyiniz. Resûlullah ancak oturarak su dökerdi.» Bu hadis Nevevî de Müslim1 in şerhinde : «Ayakta su dökmenin yasaklığı hakkında sabit olmayan hadisler rivayet edilmiştir.Lâkin bunlardan birisi olan Hz.Âişe nin hadisi sabittir. Bunun için âlimler, özürsüz olarak ayakta su dökmek mekruhtur, demişlerdir. Âlimlerin dediği kerâhat tahrimi olmayıp tenzihidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'm bir kavmin evleri civarındaki süpürüntüîüğünün üstünde ayakta su sökmesi mes'elesine gelince, Kadi lyâz'ın beyanına göre o günkü meclis konuşması uzadığından dolayı Resûl-i Ekrem'in daha uzaklara gitmesi ve oturarak su dökmesi mümkün olmamıştır.»İbn-i Âbi-dîn daha sonra rivayet edilmiş olan diğer mazeretleri sıralamıştır.

308) Ömer (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben ayakta su dökerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni gördü ve:
«Yâ Ömer! Ayakta su dökme» buyurdu. Ben de o günden sonra ayakta su dökmedim.[65]

İzahı

Hadisin senedindeki râvilerden Abdülkerim'in zayıf olduğu hususunda hadis âlimleri müttefiktirler. Miftâhü'1-Hâce ve Sindi'nin naklettiklerine göre Hz. Ömer (Radıyallâhü ahh) 'den rivayet edilen:
«Ben müslüman olduğum zamandan bu ana kadar hiç ayakta su dökmedim., hadisi daha sahihtir. Allah daha iyi bilir.

309) Câbir bin Abdillâh (Radtyallâhü anhumâ)3den söyle dediği rivayet

edilmiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın ayakta su dökmesini yasakladı."
İbn-i Mâceh, Muhammed bin Yezîd Ebû Abdillah'tan, o da Ah-med bin Abdirrahman El-Mahzumî'den işittiğine göre, Hz. Âişe'nin «Ben Resûlullah'ı oturarak su döker gördüm.» hadisi ile ilgili olarak Süfyân-ı Sevri şöyle demiştir: «Bu durumu erkek kişi Âişe'den da-Jıa iyi bilir.»"
(Süfyan-ı Sevri'nin bu sözünü nakleden) Ahmed bin Abdirrahman jda: Arapların âdeti ayakta su dökmek idi. Gördüğün gibi Ab-durrahman bin Hasane'nın hadisinde bir yahudî, Peyganıber'e saygısızlık etmek maksadıyla: *Kadm oturarak su döktüğü gibi O da oturup su döktü» diyerek oturarak su dökmeyi tuhaf görmüştür.[66]

15 — Sağ El İle Zekere [67] Dokunmanın Ve Sağ El İle İstinca Etmenin Kerâhat Babı

310) Ebû Katade (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemyden şunu işitmiştir :
«Sizden birisi su döktüğü zaman sağ eliyle zekerine dokunmasın ve sağ eli ile istinca etmesin.»
Abdurrahman bin İbrahim, El-Velîd bin Müslim ve EI-Evzâî'nin isnadı ile de bu hadis bize intikal etti."

311) Osman bin Affân (Radtyallâhü û«A)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Ben hiç teğannî etmedim, bile bile yalan söylemedim ve sağ elimle Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve-Sellem)'e biat ettiğim (müslüman olduğum) andan şimdiye kadar sağ elimle zekerime dokunmadım."

312) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sizden birisi istincâ ettiği zaman sağ eliyle istincâ etmesin. Is* tincasını sol eliyle yapsın.» [68]

Üç Hadisin İzahı

Buhâri, sağ el ile istinca etmek için ayrı ve sağ el ile zekere dokunmak için de ayrı olmak üzere iki bâb açmıştır. Bu bâb-larda Ebû 'Katâde' den rivayet ettiği hadisler de sağ elle is-tincâyı ve zekere dokunmayı yasaklıyor. Kastalâni bu hadisleri açıklarken şöyle söyler: Sağ el ile zekere dokunmak ve onunla istinca etmek yasaklanmıştır.Çünkü sağ el ile yemek yenir.Sağ el ile istinca yapılırsa icabında yemek esnasında durum hatırlanır ve tiksinti verir. Bu yasak Cumhur'a göre tenzihen kerahat içindir, tahrim için değildir. İstincânm sağ el ile yapılmaması hususunda erkekler ile kadınlar arasında bir ayırım, yoktur.
Müs1im'in sarihi Nevevi de «Taharet» kitabının «ts-titabe» babında sağ el ile istinca etmenin yasaklığı ile ilgili olarak şunları yazar:
Âlimler, sağ el ile istinca etmenin yasaklanmış olduğu hususunda icma' etmişlerdir. Cumhur'a göre bu yasak haram anlamında olmayıp tenzihen kerâhat içindir. Zahiriye mezhebinden bâzı âlimler bu yasağı haram olarak yorumlamışlardır. Bizim arkadaşlarımızdan bir cemaat da aynı görüşü savunmuşlar ise de bu görüş tutarlı değildir. Sağ elin mümkün mertebe pislikten korunması hadislerde öngörüldüğü için âlimler istinca işinde mümkün mertebe sağ eli temiz tutmayı müstahap görmüşlerdir. Su ile istinca edilince sağ el ile suyu tutup sol el ile temizlenmeli, taş ve benzeri ile istinca yapıldığında taşı sol el ile tutmalı, zeker taş ile istinca edilmek istendiği zaman da taş sağ el ile tutulup hareket ettirilmeden sol el ile tutulacak zeker o taşa sürülüp temizlenmelidir, demişlerdir. [69]

16 — Taş İle İstinca; Revs Ve Rimme'den Nehiy Babı

313) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Re* sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz (eğitim ve öğretim bakımından) benim size olan yakınlığım ancak babanın çocuğuna olan yakınlığı gibidir. Size (dininizi) öğretiyorum. Abdest bozacak yere vardığınız zaman kıble'ye doğru durmayınız, sırtınızı da kıble'ye vermeyiniz» buyurdu ve 3 taş ile (istinca etmeyi) emretti, Revs (= hayvan tersi) ve Rimme C=)ke-mik) ile istinca etmeyi yasakladı ve adamın sağ eli ile istinca etmesini yasakladı.»" [70]

İzahı

Hadîsin baş kısmında abdest bozmakla ilgili âdabın açıkça öğretilmesi ve bu hususta çekingen davranılmaması gereğine işaret buyurularak bir baba, sıkılmadan kendi çocuğuna gerekli bilgiyi verdiği gibi Resül-i Ekrem'in de ümmetine bu talimi yapmak durumunda olduğu ifade edilmektedir. Bu girişten sonra da kazâ-ı hacet yapılırken nasıl durulacağı belirtiliyor. Daha sonra 3 taş ile istinca yapma emri veriliyor, hayvan tersi ve kemik ile istinca yapılamıya-cağı ifade ediliyor. Son olarak da sağ el ile istinca yapılması yasaklanıyor.
Buhârî'nin şerhi Kastalânî'de kemik ve hayvan tersi ile istinca edilmesinin yasaklığı sebebi şöyle açıklanmıştır:
Çünkü kemik ve hayvan tersi cinler için yiyecek maddesidir.Nitekim Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadiste, Resûl-i Ekrem istinca için Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den taşlar istemiş ve kemik ile hayvan tersini getirmemesini tenbih etmiştir.Resûî-i Ekrem istincâsını yaptıktan sonra Ebû Hüreyre O'na kemik ve hayvan tersinin neden istincâda kullanılamıyacağım sormuş, Resûl-i Ekrem de: Bu iki madde cinlerin yiyeceğidir, diye cevap vermiştir. Ebû Davud'un İbn-i Mesûd' den rivayet ettiği bir hadise göre cinlerden bir cemâat Resûl-i Ekrem'e gelerek:
Yâ Muhammedi Ümmetini kemik ve hayvan tersi ile istinca etmekten men et. Çünkü Allah bu iki madde de bize rızık kılmıştır, dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yasağı koydu.
Bâzı âlimler de yasağın nedenini şöyle anlatmışlardır:
Kemik, pürüzsüz olduğu için pisliği gidermez. Eğer hikmet bu ise cam ve benzeri maddeler de kemik hükmündedir. Diğer taraftan kemikler genellikle yağlı olurlar. İstincâda kullanılmamalıdır. Hayvan tersi ise kuru olsa bile yine pistir, pisliği gidermez, bilâkis sürüldüğü yeri daha da kirletir. Hikmet onun pisliği ise; pis olan bütün maddeler onun hükmüne tâbidir.
Hanbe1i1er'in bir kısmı ile Zâhiriyye mezhebine göre istinca baştan başka bir madde ile yapılamaz.Fakat diğer âlimlere göre hadîste yasaklanan iki madde ve onların hükmündeki şeyler hariç başka maddelerle de istincâ yapılabilir.[71]
Hanefi ve Şafiî mezheplerine göre istincâ taşla yapıldığı gibi temiz olan kerpiç, tuğla, ağaç ve benzen pürüzlü şeylerle yapılabilir. Önce böyle bir madde ile temizlenmek ve ondan sonra da su ile yıkanmak daha efdaldır. Çıkan necaset, menfezin çevresine yayılırsa taşlar ve benzeri şeyler ile temizlemek kâfi değil; su ile istincâ etmek farzdır. Hanefî' lere göre taş ve benzeri maddeler ile istincâ yapılırken 3 taneyi kullanmak şart değildir. Daha az da olabilir. Fakat Şafiî mezhebine göre enaz üç taş veya bir taşın üç kenarı ile istincâ gerekir.

314) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet olunmuştur :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helâ'ya gitti ve 3 taş getir buyurdu. Bunun üzerine ben O'na 2 adet taş ve bir parça (merkep) tersini götürdüm. İki taşı aldı ve tersi atarak «Bu pistir» buyurdu." [72]

İzahı

Miftâhü'l-Hâce'nin beyânına göre bu hadîsi Buhâri, Ah-med,Tirmizi ve Nesei de rivayet etmişlerdir,İbn-i
Huzeyme'nin rivayetinde, getirilen tersin merkep tersi olduğu tasrih edilmiştir. Biz de tercemede parentez içi ifade ile durumu belirttik. Ahmed'in rivayetinde Resülullah fışkıyı atarken onun yerine bir taş getirilmesini İbn-i Mes'ûd'a emretmiştir.Buhârî' nin rivayetinde îbn-i Mes'ûd:
«Ben üç taş aradım 2 tane buldum 3'üncüsünü bulamadım. Bunun üzerine 3'üncü taş yerine bir ters aldım...» diyor.
Bu hadis de 3 taş ile istincâ etmenin meşruluğunu ve hayvan pisliği ile istincâ edilemiyeceğini ifade ediyor.
Hadisin senedindeki râvilerden Ebû İshak dedi ki bu hadisi bana Ebû Ubeyde (Âmir bin Abdillah bin Mes'ûd) zikretmedi.(Yani ben bu hadîsi ondan rivayet etmiyorum.) Bana bu hadîsi Abdurrahman bin El-Esved rivayet etti. îbn-i Mâceh'in aldığı senedin râvilerinden Ebû Is-hak'm burada belirttiği durum Buharı' nin rivayet ettiği senedde de aynen mevcuttur.[73]

315) Huzeyme İbn-i Sabit [74](Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre Resülullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«İstincâda 3 taş bulunur. Bunlar arasında reci' (insan ve hayvan tersi) bulunmaz. [75]

İzahı

Sindi diyor ki: «Yâni istincâ yapılırken en az 3 taş kullanılmalıdır. Daha az olamaz. îstincâ taşları tek olmalıdır. Şayet üç taş iyice temizlemezse 5,7... taş kullanılmalıdır. Taş sayısının en az üç ve tek oluşu bu hadîsten anlaşılmaktadır. Bu hususu daha açık bir ifâde ile belirten hadîsler de vardır.»
Kuruyup sertleşen insan veya hayvan tersinin istincada taş yerine kullamlaımyapağı bir önceki hadîste bildirildiği gibi burda da ifâde ediliyor.

316) Selmân (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre müşrikler kendisi ile istihza ederken bir müşrik Selmân'a :
Sizin arkadaşınız (yani Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem))'in size herşeyi hattâ kazâ-i hacet için oturma âdabını bile öğrettiğini gerçekten görüyorum, dedi. Selmân:
Evet, O, Kıble'ye doğru durmamamızı, sağ ellerimizle istincâ etmememizi, içinde reci (= insan veya hayvan pisliği) ve kemik bulunmamak kaydı ile üçten az taş ile yetinmememizi emretti." [76]

İzahı

Tercemede «oturma âdabı» diye açıkladığım kelimesi hırâat, harâat, hır'at ve har'at diye okunabilir. Nihaye'de bu kelime «kazâ-ı hacet için oturmak ve zakâ-ı hacet fiili anlamına gelir, denilmiştir. Sindi de bu iki mânâyı almakla beraber, abdest bozmak için oturuş şekline de denir, demiştir.Tıybi ise burada kazâ-ı hacet âdabı anlamındadır, demiştir.
İstihza eden müşriklere Hz. Selmân'm verdiği cevapla ilgili olarak Tıybi şöyle söylemiştir:
Se1mân'm cevabı hakimane bir uslub taşır. Çünkü soru sahibi müşrik, istihza mahiyetinde ona bu soruyu yöneltince beklenen davranış, sorunun cevapsız bırakılması veyahut soru sahibinin terslenmesi idi. Lâkin Selmân müşrikin istihzasını kaale almıyarak samimiyetle aydınlanmak için soru soran kimseyi irşad edercesine cevap vermiştir. Selmân bu tarz cevapla: Şu husus, alay konusu edilmemesi gereken hak ve ciddî bir mes'eledir. Sana düşen görev inatçılığı bırakıp hakka teslim olmaktır, demek istemiştir.
Sindi yukarıya aldığım Tıybi' nin yorumunu naklettikten sonra şöyle söyler:
«Bence Se1mân'm cevabı, soru sahibinin istihzasını reddetmek mahiyetindedir. Selmân bu cevapla şunu haykırıyor : Ey müşrik! Senin alay konusu etmek istediğin husus hiç de sandığın gibi alay etmeye vesile olamaz. Müslümanlar, bu hususları düşmanlarının yanında açıkça ifade etmekten çekinmezler. Çünkü bu âdab, ayrıntıları ile bilindiği takdirde akıl ve mantığın tasvip ettiği iyi şeylerdir. Helâ'ya girmekle ilgilidir, diye alay konusu edilecek bir şey değildir. Böyle bir cevap red mahiyetinde olup hakimane diy"B vasıf landırılmamahdır. »
Hadisin sonunda geçen «...üçten az taş ile yetinmememizi...»
fıkrası ile ilgili olarak Sindi şöyle söyler:
«Yani bir veya iki taş ile istincâ etmek kâfi değildir. Şer-i şerife göre en az üç taş ile temizlenmek gerekir. Bu görüşte olan fıkıhçı-lar bu hadisi delil olarak göstermişlerdir. Üçten az taş ile de istincâ yapılabilir, diyen fıkıhçılar, bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır. Umumiyetle üçten az taş ile istenen temizlenme sağlanmadığı için üç taş emri verilmiştir. Hadisin üç taşı şart koşan fıkıhçılara delil olması daha yakındır.»
Miftâhü'1-Hâce müellifi de şöyle söyler:
Taşların en az üç olması şart değildir, diyen Hanefi âlimleri bu hadise karşı, kendi görüşlerine îbn-i Mes'ûd 'un hadîsini (314 nolu) delil göstermişlerdir.Tahavi demiş ki «İbn-i Mes'ûd'un hadîsinde Resûl-i Ekrem'in iki taşı alması ve üçüncü olarak verilen hayvan tersini atması, taş sayısının şart olmadığına delâlet ediyor. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) taş bulunmayan bir yerde kazâ-ı hacet için oturmak istediğinde İbn-i Mes'ûd' da» taşlar istemişti. Getirilen hayvan tersini atınca; iki taşın yeterli olduğu anlaşılıyor. Eğer iki taş yeterli olmasaydı üçüncü bir taş isteyecekti.» Fakat Abdullah Ibn-i Mes'ûd'un hadîsi delil olamaz. Çünkü Ahmed' in sıka olan ricâldan ibaret işnâdmdaki İbn-i Mes'ûd'un:
"Hayvan tersini atarak: «Bu pistir»" buyurduktan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m şöyle buyurduğuna dâir ilâve vardır:

«Bana bir taş getir.»
Diğer taraftan îbn-i Mes'ûd'un hadîsindeki bu ilâve olmasa bile iki taşın yeterliği kesinlikle ispatlanamaz.Bu, mücerred bir ihtimaldir. Halbuki Se1mân'm hadîsinde üçten az taş ile iktifa edilmemesi nassı mevcuttur.Ayrıca Selmân'ın hadîsi kavlî delîl, İbn-i Mes'ûd' unki ise fi'lî delildir.Kavli ve fili delil arasında bir taarruz bulunduğu takdirde kavli deiil öncelik ve tercih kazanır.»
Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre istincâmn yeterliliği için 3 defa taş veya benzerini sürmek şarttır. Bu şart 3 adet taşla yerine geldiği gibi bir taşın 3 ayrı kenarıyla da tahakkuk eder. [77]

17 — Küçük Ve Büyük Abdest Bozarken Kıbleye Doğru Durmanın Yasaklığı Babı

317) Abdullah bin el-Hâris bin [78]Cez'i'z-Zübeydî (Radtyallâhü anh)>-den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sakın hiç biriniz Kible'ye doğru durarak su dökmesin!» emrini O'ndan ilk işiten benim, bunu halka ilk bildiren de benim.[79]

İzahı

Sindi, Bu hadisle ilgili olarak şöyle söyler: Bu hadis küçük abdest bozarken Kıble'ye doğru durmayı yasaklayınca büyük abdest bozarken bu yasağın oluşu haliyle anlaşılır. Dolayısı ile hadîs, küçük ve büyük abdest bozarken Kıble'ye doğru durmanın yasaklığına ait bâb'm başlığına uygundur. Hadîsin isnadının sahih olduğu ve bir cemâat tarafından hadisin sıhhatma hükmedildiği, Ze-vâid'de ifade edilmiştir.

318) Ebû Eyyûb El-Ensârî[80] (Radıyallâhü anh)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kazâ-i hacet etmeye giden kimsenin kıble'ye doğru durmasını yasakladı ve :
«(Medine'nin) doğu veya batısına doğru durunuz.» buyurdu. [81]

İzahı

Bu hadîs, kıble'ye doğru durup kazâ-i hacet etmenin yasakhğı-na delâlet eder. Hadisin «Doğuya veya batıya doğru durunuz» emri, Medine-i Münevvere'de bulunanlara aittir. Çünkü orada doğu veya batıya doğru duran kimsenin ne yüzü ne de arkası kıble'ye gelir. Başka bölgede bulunanlar ise kıble'ye hürmeten başka yöne doğru durmaları gerekir. Önleri ve arkalan kıble yönüne düşmemek esastır. İcabında kıble yönü bir bölge halkının doğusu veya batısına da düşebilir. Bu takdirde doğu veya batıya dönmelerinin yasaklığı aşikârdır.
«Biriniz abdest bozmaya gittiği zaman kıble'yi ne karşısına alsın, ne arkasına» buyurulmuştur. Görüldüğü gibi Buhâri' nin rivayetinde kıble'ye sırt çevirme de yasaklanmıştır. Halbuki müellifin rivayetinde bu hüküm yoktur.
Müslim'in Ebû Eyyûb El-Ensarî (Radıyallâhü anh)'den aldığı rivayet ise mânâ bakımından B u h â r î' nin rivayeti gibidir. Yani orada da kıble'ye arka çevirmek yasaklanmıştır. Buhâri ve Müslim'in hadisleri istincâ bâbmdadır. Oraya bakılabilir.

319) Resülullah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'\n sohbetinde bulunmuş olan Ma'kıl bin Ebî Ma'kıl el-Esedî [82] (Radtyallâhii anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«Büyük veya küçük abdest bozarken iki kıble (= Kâ'be ve Mescid-i Aksa) ya doğru durmamızı Resûlullah (Sallaalahü Aleyhi ve kellem) yasak kıldı.[83]

Izahı

Sindî şöyle söyler: «Hadisin senedindeki râvilerden Ebû Zeyd' in halinin meçhul olduğu söylenmiştir. Buna göre hadis zayıf sayılır. Şayet sıhhatli olarak kabul edilirse şöyle yorumlanır: Hadîs, Medine-i Münevvere'de bulunanlar hakkındadır. Çünkü bu bölgede olanlar Mescid-i Aksa'

ya döndükleri zaman arkalan Kabe yönüne düşer. Bu nedenle Medine halkının Mescid-i Aksa'ya doğru durmaları yasaklanmıştır. Ama başka bölgelerde bulunanlar için abdest bozarken Mescid-i Aksa ya doğru durmalarında bir sakınca yoktur. Hadis bunu yasaklamıyor.
Bâzı âlimler de: «Mescid-i Aksa bir süre müslüman-ların kıblesi idi. O esnada ona doğru durup abdest bozmak yasaklanmış, bilâhere kıble Kâbe'ye tahvil edilince,Kâ'be'ye doğru durup kazâ-i hacet edilmesi yasaklanmış, râvi de her iki yasak hükmünün devam ettiğini sandığı için böyle rivayette bulunmuştur, diye yorum yapılabilir» demişlerdir. Bir kısım âlimler ise : «Mescid-i Aksa bir müddet, müslümanîarın kıblesi olduğu için, Kabe, kıble kılındıktan sonra da Mescid-i Aksa yönüne durup kazâ-i hacet edilmesi yasağı ibka edilmiş olabilir, demiştir.»

320) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), büyük veya küçük abdest bozarken Kible'ye dönmemizi yasakladı.» diye şehâdette bulunmuştur.[84]

İzahı

Hülâsa'nın 211'inci sahifesinde verilen malûmata göre 1bn-i Lahîa bin Ukbe El-Hadrami El-Gaf iki Ebû .Abdirrahm an'm adı Abdullah' dır. Mısır'lı olup buranın âlimi, kadısı ve mesnedi idi. Kendisi Atâ, El-A'rac, 1kri m e ve bir cemaatten rivayette bulunmuştur. Kavilerin ise Şu'be, Amr bin EI-Hâris, El-Leys, İbn-i Veli e b ve bir cemâattir.Ahmed, bu zatın kitablarınm sahih olduğunu fakat kitablarınm yandığını ve ilk zamanlarda kendisinden alman rivayetlerin sahih olduğunu söylemiştir. Lâkin Yahya bin Muin, İbn-i Lahia' nın kuvvetli olmadığını söylemiştir. Müslim' de, Vekî, Yahya El-Kattan ve İbn-i Mehdi' nin bu zatın rivayetini terk ettiklerini beyan etmiştir. Hicri 174 yılında vefat ettiği söylenmiştir. Müslim, îb-ni Lahia ile beraber ikinci bir râvi olduğu takdirde onun rivayetini almış, aksi takdirde almamıştır. Buhârî ve Neseî ise onun rivayetini nakletmekle beraber ismini açıklamamışlardır.

321) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)'âen şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
«Gerçekten, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beni ayakta içmekten ve kıble'ye doğru küçük abdest bozmaktan menetti.[85]

İzahı

Sindi:Ayakta içmek naklen sabittir. Bu nedenle ayakta içmenin yasakhğı tenzihi kerâhat içindir. Ayakta içilmiş olduğuna dâir
gelen delil ise bunun câizliğini beyan içindir, Allah daha iyi bilir, demiştir. [86]

18 — Helada Kıbleye Doğru Veya Sırt Çevirmek Hakkında Ruhsat Ve Mübahlık Verildiği, Fakat Çöllerde Mubah Olmadığının Beyanı Babı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, küçük veya büyük abdest yaparken kıble'ye dönmenin veya arka çevirmenin helada mubah ve çölde caiz olmadığına delâlet eder.

322) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'dzn şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Bâzı insanlar: «Sen büyük abdesti bozmak için oturduğun zaman kıble yönüne dönme, derler. Halbuki ben günlerden bir gün evimizin damına (bir iş için) çıktım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kazâ-i hacet için) Beytü'I-Makdis'e karşı iki kerpiç üzerine oturmuş olarak (gözümle) gördüm.» Bu hadîs, Yezîd bin Harun'un rivayet ettiği hadîstir. [87]

İzahı

Sindi bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle söyler:
Ibn-i Ömer: «Bazı insanlar...» diye başlanan fıkra ile şunu anlatmak istiyor: «Bazı insanlar, evlerde olsun çöllerde olsun ab-dest bozmak istediğin zaman kıble yönüne durma ve kıbleye arkanı da çevirme, derler. Halbuki böyle durmanın yasaklığı çöllere aittir, evlere şümulü yoktur.» Hadîsin metninde bir kısaltma vardır. "Ve kıble'ye arkanı çevirme» cümlesi mukadderdir. Çünkü hadisin son kısmından da anlaşıldığı gibi hadîste söz konusu edilen asıl

mes'e-le kıble yönüne sırt çevirmektir.
îbn-i Ömer, daha sonra: «Halbuki ben...» sözü ile Re-sûl-i Ekrem'in Hz.Hafsa'nın evinde helada Mescid-i Aksâ' ya doğru oturduğunu yani kıble'ye arkasını döndürerek oturduğunu müşahade ettiğini beyan ediyor ve kıble'ye dönme veya sırt çevirme yasağının çöllere ait olduğunu, evlerde abdest bozulurken böyle bir yasağın bulunmadığını ifâde etmek istiyor.

Hadîsin;«Evimizin damına» tabiri yerine; 'Hafsa'nın evinin damına»tabiri Müslim ve diğer bâzı hadisçilerin rivayetinde mevcuttur. Kastalanı, Sindi ve benzerî âlimler bu iki tâbir ile aynı evin damı kasdedümiştir. Bahis konusu evin mülkiyeti Resûl-i Ekrem'e aitti! Haremi Hz. Hafsa'ya tahsis etmişti. Bilâhare Hz.Hafsa vefat edince bu ev miras yolu ile kardeşi îbn-i Ömer'e intikal etmişti, derler.

323) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüma)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendi helasında kıble'ye doğru oturduğu halde gördüm.
Hadisin râvisi İsâ dedi ki: Ben bu rivayeti Şâ'bi'ye söyledim. Bunun üzerine Şâbî şöyle cevap verdi:
İbn-i Ömer doğru söylemiş, Ebû Hüreyre de doğru söylemiştir. Ebû Hüreyre'nin sözüne gelince, O, kişi çölde (abdest bozarken) kıble'ye dönmesin, sırtını da vermesin, demiştir. İbn-i Ömer'in (mezkûr) sözü (nün hikmeti) de şudur: Helâ'da kıble yoktur. Sen helâ'da istediğin yöne dön.
Ebü'l-Hasan: Bize Ebû Hatim, ona da Ubeydullah bin Musa tah-dis etti, dedi ve bu hadîsin metninin mislini anlattı.

324) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«(Evlerde abdest bozarken) Kâ'be'ye doğru durmaktan kerahat eden bir kavim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanında anıldı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Bu kavmin hakikatan kıble'ye doğru durmaktan hoşlanmadığını sanıyorum. Benim abdest bozmak için oturduğum yeri kıble yönüne döndürün.»
Râvi Ebü'l-Hasan El-Kattan bu hadîsin metnini şu senedle rivayet ettî: «Yahya bin Ubeyd, Abdulazîz bin El-Muğîre, Hâlid El-Haz-zâ\ Halid bin Ebi's-Salt.[88]

İzahı

Nevevî, El-Mecmû' adlı kitabında hadîsin isnadının Hasen olduğunu ve râvilerinin sıka ve mâruf zatlar olduğunu söylemiştir.
Sindi burada şunları yazar:
Abdest bozarken kıble'ye doğru durma yasağı aslında çöle mahsus olduğu halde burada söz konusu edilen kavmin bu yasağı evlere ve çöle şümullü bir tarzda yorumladıkları anlaşılıyor. Onlar evlerde de kıbleye doğru durmaktan hoşlanmadıkları için bu durumları Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından red ediliyor, gönüllerinin yatışması için Resûl-i Ekrem kendi helasının kıble'ye doğru değiştirilmesini emrediyor ve böylece mevcut yasağın çöle mahsus olduğunun onlarca da anlaşılmasını istiyor. Kıble'ye doğru durma yasağının konulduğu andan beri çöle mahsus olduğu bu hadîsten açıkça anlaşılıyor. Dolayısıyla önce evlere ve çöle umumî bir yasak konup bilâhare evler için cevaz verildiği yorumunun isabetsiz olduğu da anlaşılıyor. Çünkü eğer ilk konan yasak umumî olmuş olsaydı söz konusu kavmin evde kıble'ye doğru abdest bozmadan kerâhat duymalarının normal karşılanması ve Resûl-i Ekrem'in tepkisine mâruz kalmamaları gerekirdi. Zira bu şekil yoruma göre sonradan yasağın umumîliğinin neshedilerek çöle tahsisi durumu bu kavim tarafından duyulmadıkça ilk yasağa göre hareket etmeleri gayet normal bir şeydir. Hattâ onlardan beklenen tek şey bu olmalıdır.Hâl böyle iken Resûl-i Ekrem'in onların bu davranışını hoş karşılamayışı nasıl yorumlanır?. Demek ki bu kavim çöle âit olarak konan yasağı evlere, de teşmil etmek hatasına düştüler ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hatâlarını red ederek yanlış anlamalara meydan vermemek için evdeki helasını kıble'ye doğru değiştirtti.

325) Cabir (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizim su dökerken kıble'ye dönmemizi yasakladı. Vefatından bir yıl önce de kendisini, kıb-le'ye doğru durup su dökerken gördüm.[89]

İzahı

Sindî diyor ki, Resül-i Ekrem'in (helâ'da) kıble'ye doğru durup su dökmesi, konan yasağın çöle mahsus olduğuna delâlet eder. Hadîsin zahirine bakılırsa, önce umumî bir yasak konmuş, sonra da yasağın umumîliği neshedilerek çöllere âit yasak kalmıştır. Bu hadisin zahirine göre yorum yapılması hatalıdır. Çünkü daha önce hadislere uygun olmaz. Tirmizi, Câbir'in bu hadîsini Hasen olarak göstermiştir.
Nevevî, Müslim'in «Taharet» kitabının «İstitâbe» babında, abdest bozarken kıble'ye doğru durmaya ilişkin âlimlerin görüşlerini şöyle nakleder:
«Büyük ve küçük abdest bozarken kıble'ye doğru durmaya âit yasak hakkında âlimler değişik yollara gitmişlerdir.
1. Mezheb-i Mâlik ve Şâfiî' ye göre küçük veya büyük abdest bozarken kıble'ye dönmek çölde haramdır. Binalarda ise haram değildir.Abbâs bin Abdulmuttalib, Abdullah b.Ömer (Radıyallâhü anhümâ),Şâ'bî ve İshâk b. Raheveyh (Radıyallâhü anhümVden rivayet olunan hüküm budur.Ahmed b.Hanbel (Rahimehullah) 'den alınan rivayetlerden birisi de böyledir.
2. Mezheb: Binalarda olsun, çölde olsun kıble'ye dönüp abdest bozmak caiz değildir.Ebû Eyyûb--i Ensârî, Mücâhid, İbrahim En-Nahai, Süfyân-ı Sevri ve Ebû Sevr' in kavli budur.Ahmed bin Hanbel' den alman ikinci rivayet de böyledir.
3. Mezheb: Binalarda ve çölde kıble'ye dönüp abdest bozmak caizdir.Urve bin ez-Zübeyr ve Mâlik'in hocası Rabîa ve Dâvûd-i Zahirî' nin mezhebi budur.
4. Mezheb: Binalarda ve çölde kıble'ye dönmek caiz değil, fakat kıble'ye sırt çevirmek caizdir.Ebû Hanif e' den nakledilen iki rivayetten birisi ve Ahmed bin Hanbel' den alınan üçüncü rivayet budur.
îmam Nevevî bu mezhebleri sıraladıktan sonra hepsinin delillerini beyan eder ve daha sonra sözlerine devamla şöyle söyler:
Sahih olan bu hadisler, binalarda kıble'ye dönüp kazâ-i hacet etmenin câizliğini sarahaten belirtir. Ebü Eyyûb El-Ensârî, Ebû Hüreyre, Selmân ve başkalarının hadisleri de ab-deşt bozarken kıble'ye dönmeyi yasaklıyorlar. Yasaklayıcı olan bu hadisler çöle hamledilmek suretiyle diğer hadîslere olan muhalefeti kaldırılmış olur. Hadisler arasında zahiri bir ihtilâf görüldüğü za-man bunların bir kısmının terk edilmemesi ve hepisi ile amel edilmesi hususunda âlimler arasında ittifak vardır. Yukarda belirttiğimiz gibi yorum yapmak suretiyle mevcüd sahih hadîsleri telif etmek ve aralarında görülen zahirî ihtilâfı bertaraf ederek hepsi ile amel etmek mümkündür. Artık bu yola gitmek gerekir.»
Hanefî ve Şafiî Mezheblerine Göre Hüküm:
Hanefi mezhebine göre binalarda olsun, çölde olsun küçük veya büyük abdset bozarken kıble yönüne dönmek veya sırt çevirmek tahrimen mekruhtur. Ebû Hanife' den alman bir rivayete göre kıble'ye sırt çevirmek caizdir.[90]
Şafiî mezhebine göre helâ'da kıble'ye dönmekte veya sırt çevirmekte mahzur yoktur. Hela dışında 2/3 zira yüksekliğinde du-v.ar, taş ve benzeri bir sütre (siper) arkasında ise mekruh değil, evlâya muhaliftir. Hela ve benzeri yerler dışında olup sütre de yok ise kıble'ye dönmek veya sırt çevirmek binalarda mekruh ve çölde haramdır.[91]

19 — Küçük Abdestten Sonra Îstibrâ1 Babı

326) Yezdâd El-Yemânî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sizden birisi küçük abdest bozduğu zaman (idrar kesildikten sonra) erkeklik uzvunu 3 defa çeksin.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme : Bize Âli bin Abdülaziz, Ebû Nuaym'den o da Zamaa'dan tahdis etti, dedi ve bu hadîsi zikretti.[92]

İzahı

İstibrâ': Küçük abdesti bozduktan sonra sidik eserinin tamamen kesilmesini beklemektir. Erkeklik uzvunun içinde kalması ve abdest aldıktan sonra dışarı çıkması muhtemel idrar eserinin tama-mile kesilmesini sağlamak, kişilerin âdetlerine ve tabiatlarına göre değişir. Bu iş erkeklik uzvunu kök tarafından başına doğru çekmekle olabilir. Hadis üç defa çekmeyi emreder. Biraz sıkıca çekmek suretiyle istibra' yapılabildiği gibi öksürmekle veya bir kaç adım yürümekle yahut

da ayakları hareket ettirmekle de olabilir. İdrarın tamamen kesildiği kanaatma varıldıktan sonra istinca' yapılmalıdır. İstibrâ etmeden istinca yaptığı takdirde bilâhare idrar damlamasını kuvvetle muhtemergören kimsenin istibrâ' yapması zorunlu ve vâcibtir. Çünkü istinca ettikten sonra veya abdest aldıktan sonra sidik damlasının dışarı çıkması elbise ve vücudun pislenmesine ve abdestin bozulmasına sebep olur. Dolayısı ile bu hâl ile namaza durulamaz. Fakat istibrâ' etmeden istinca yaptığı takdirde, sonradan sidik eserinin dışarı çıkmasına ihtimal vermeyen kimse için istibrâ' etmek sünnettir, vâcib değildir. Şafii âlimleri, kadının da sol elini eteğine koyup biraz sıkmak suretiyle istibrâ etmesini öngörmüşlerdir.[93]

20 — Küçük Abdest Bozup Su İle Tahâretlenmeyenin Babı

327) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdestini bozmaya gitti. Ömer (Radıyallâhü anh) de biraz sonra su alarak O'nu takip etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu Csu) nedir? Yâ Ömer!» buyurdu. Ömer: Sudur, diye cevap verdi. Peygamber:
«Ben küçük abdest bozduğum her defada vudû' almakla emrolunmadım. Eğer (emrolunmadığım halde her defasında) vudû' almış olsaydım, bu (vudû'} sünnet olurdu.» buyurdu. [94]

İzahı

Sindi diyor ki hadîste geçen «Vudû'» kelimesi ile sözlük mânâsının kasdedildiği muhtemeldir ki su ile taharetlenmek demektir. Bu takdirde hadisin mânâsı şöyledir: «Küçük abdest bozduktan sonra avret mahallini behemehal yıkamakla emrolunmadım. Yani taş ile istincâ etmekle yetinmek de caizdir.» Bu yorum şekli müellifin açtığı bâb'ın başlığına uygundur. Vudû', kelimesi ile ıstılahı mânâsı olan abdest kasdedilmiş olabilir. Bu ihtimale göre hadîs şöyle yorumlanır : Ömer (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için abdest suyunu hazırladı.Resûl-i Ekrem ise abdest bozunca behemhal abdest almak zorunluğunun bulunmadığını ifâde etmiş oldu.Sindî bu arada:Bence açık olan yorum şekli budur.Çünkü Ebû Davud'un rivayetinde şöyle buyuruluyor:
Sonra Ömer bir kupa su ile O'nun arkasında durup bekledi. Bunun üzerine Resûlullah, Ömer'e: «Bu nedir? Yâ Ömer!» diye sordu. Ömer de«Su'dur, onunla vudû* al!, dedi. Resûlullah da «Ben küçük abdest...» hadîsini buyurdu.
Hadîsin: «Eğer vudû' almış olsaydım bu, sünnet olurdu» fıkrasına şöyle mânâ verilmiştir: «Eğer her abdest bozmadan sonra abdest almayı devamlı ve kesintisiz âdet hâline getirmiş olsaydım bu, uyulması vacip bir yol olmuş olurdu,» Bu takdirde sünnet kelimesi izlenmesi gerekli din yolu demektir. Sünnet kelimesi fıkıhçılarm lisanında meşhur olduğu Sünnet-i Müekkede mânâsında kullanılmış olabilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir şeyi devamlı yapması ile o şey ümmeti için vacip olmaz. Ancak bir delil ile teyid edilirse gereklilik hükmü verilir. Aksi takdirde sünnet-i müekkede olur.
Hadisteki vudû' kelimesi su ile taharetlenmek mânâsına yorumlandığı takdirde hadisten çıkan sonuç şudur:
Küçük abdest bozunca mutlaka su ile taharetlenmek zorunlu değildir. Taş ve benzeri şeylerle istincâ etmek de mümkündür. 16. ve 28'inci bâblarda geçen hadîslerin izahında belirttiğim gibi gerek küçük ve gerek büyük abdest bozduktan sonra taş ve benzeri bâzı maddelerle istincâ etmek caizdir. Bunun şartları ve tafsilâtı fıkıh kitab-larında bulunur. Su ile taharetlenmek de caizdir. En makbulü önce taşla ve onun arkasında su ile istincâ yapmaktır. [95]

21 — Yol Üstünde Kazâ-İ Hacet Etmekten Nehiy Babı

328) Ebû Saîd-i Himyerî (Radıyalîâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Muâz bin Cebel (Radıyalîâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabının işitmediği hadîsleri rivayet ederdi ve sa-hâbüerin işitmiş oldukları hadîslerden söz etmezdi. Onun rivayet ettiği hadîsler bir ara Abdullah bin Amr (bin el-Âs (Radıyalîâhü an-hümâ) 'ya ulaştı. Bunun üzerine Abdullah bin Amr:
«Vallah'i, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîsleri ben (şahsen) işitmedim. Kazâ-i hacet hususunda Muaz sizi güçlüğe ve zahmete sokmak üzeredir.» dedi. Bu söz, Muâz'a ulaştı. Daha sonra Muâz O'na rastladı ve :
«Ey Abdullah bin Amr! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) '-den yalan hadîsi bile bile

rivayet etmek münafıklıktır, (münafıkların şanıdır.) Vebalı da uydurana aittir. Şüphesiz ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim» dedi:
«Lanete sebep olan (şu) üç şeyden sakınınız: Su mecralarında, gölgelikte ve yol üstünde abdest bozmak.[96]

İzahı

Sindî diyor ki: 'Abdullah bin Amr'm: «... bu hadîsleri ben işitmedim.» sözünden maksadı çok hadîs işittiğine rağmen bu hadîsleri duymadığını ifade etmektir. Yoksa sanıldığı gibi Muâz (Radıyalîâhü anh) hazretlerini hadis uydurmakla itham etmek için değildir. (Muâz gibi Ashab-ı Kiram'm ileri gelenlerinden bir zatın yine tanınmış bir Sahabİ tarafından hadis uydur-
makla itham edilmesi iki taraf için de imkânsızdır. Hadis'e böyle bir yorum yapmaktan Allah'a sığınırız.) Abdullah bin Amr (Radıyalîâhü anhümâ) şunu demek istemiştir:Ben çok hadis duy-duğum halde anlattığınız bu hadîsleri duymadım. Muâz' m yanılmış olması muhtemeldir.Yanılmak ise insanların tabiî bir halidir.'
Miftâhü'1-Hâce müellifi de: Hadîste geçen «Gölgelik»ten nıak-sad halkın oturup kalktığı ve dinlendiği gölgeliktir.Bu gibi yerlerde kazâ-i hacet etmekle halka eziyet edilmiş olur. Ama kimseye eziyet edilmesi söz konusu olmayan gölgelikte abdest bozmanın bir sakıncası yoktur. Peygamber'in bir hurma bahçesinin duvarı dibinde abdestini bozduğu Müs1im' de rivayet edilmiştir. Duvarın gölgesinin bulunduğu tabiidir, der.

329) Câbir bin Abdillah (Radıyalîâhü anhumâyâen rivayet edildiğine göre Resûluîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sabaha karşı dinlenmek ve uyumak için caddeler üstünde ko-noklamaktan, bu yerler üstünde namaz kılmaktan sakının. Çünkü buralar (geceleyin) yılanların ve yırtıcı hayvanların barınağıdır. Bu yollar üstünde abdest bozmaktan da sakının. Çünkü buralarda abdest bozmak lanet etmeye sebep olan şeylerdir.[97]

İzahı

Bu hadîs de yol üstünde kazâ-i hacet etmeyi yasaklıyarak lanete sebebiyet veren çirkin bir şey olduğuna işaret ediyor. Ayrıca (işlek olmasa bile) yollar üstünde geceleyin konaklamayı ve dinlenmeyi, keza buralarda namaz kılmayı yasaklıyor ve yasağın sebebini de
zararlı hayvanların geceleyin yollar üstünde barınmalarını gösteriyor. İşlek olan yollarda ise konaklamak veya namaz kılmak halinde gelen gidenlere eziyet verildiği cihetle ayrıca sakıncalıdır.

330) Salim [98] (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre babası şöyle söylemiştir :
Resûlullah tSallallahü Aleyhi ve Sellem) yol üzerinde namaz kılmayı, küçük veya büyük abdest bozmayı yasakladı.[99]

İzahı

Daha önce geçen hadislerde olduğu gibi burda da yol üstünde namaza durmak veya küçük abdest yahut da büyük abdest bozmak yasaklanıyor.
Bu bâbta yer alan hadîsler halkın oturduğu gölgelikte ve yol üzerinde küçük veya büyük abdest bozmayı, yol üstünde namaz kılmayı yasaklıyorlar. Hanefî ve Şafii mezheblerine göre bu işler mekruhtur. Bir kısmı tahrimen mekruhtur. Tafsilât için fıkıh kitablanna müracaat edilsin.[100]
Son hadiste anılan Sâ1im'in hangi Salim olduğu hususunda bir kayda rastlamadım.Hulâsa'nın îbn-i îshak' tan
îsnadların en sağlamı Zührî'nin Sâlim'den O'nun da babasından olanıdır» sözü ve burada da aynı isnadın bulunuşu karinesinden hareket ederek bu Salim ile Abdullah b. Ömer'in oğlu olan S âl i m' in kasdedildiği kanısına vardım. Diğer taraftan babasının râvîsi olup ismi Salim olan zatlardan Zühr i (îbn-i Şihâb) 'in başka şeyhinin bulunmayışı bu kanâatimi teyid ediyor. [101]

22 — Faza (= Açık Yer) De Abdest Bozmak İçin Uzaklaşmak Babı

331) El-Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest bozmaya gittiği zaman (zatını veya ihtiyacını halkın gözlerinden) uzaklaştırırdı."

332) Enes b. Mâlik (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Bir yolculukta ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Kazâ-i hacet için uzaklaştı. Sonra gelerek bir kab su istedi ve abdest aldı.[102]

333) Ya'lâ bin Mürre (Radıyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest bozmaya gittiği zaman (zatını veya ihtiyacını halkın gözünden) uzaklaştırırdı."

334) Abdurrahmân bin Ebî Kurâd (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber hacca gittim. (Bu yolculukta) abdest bozmaya gidince (zatını veya ihtiya-cmı) uzaklaştırdı." [103]

İzahı

Bu bâbta geçen 6 hadîsin metinleri ve senedleri aynı olmamakla beraber hepsi açık yerlerde abdest bozmak istendiğinde halktan uzaklaşmayı emreder. Müslim «Hayız» kitabının 20. babını «Su dökerken örtünme» başlığı ile açarak Abdullah bin Ca'fer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği halde Cafer ezcümle şunu söyler:
«Resûlüllah abdest bozmak istediği zaman ya yüksekçe bir yerin arkasında veya hurma bahçesi duvarının arkasında oturmak (suretiyle gözlerden gaip olmak) tan çok hoşlanırdı.»Nevevî de bu arada şöyle söyler: «Hadis, abdest bozmak için insan vücudunun tamamının halkın gözünden saklanacağı bir duvar veya kaya ve benzen bir şeyin arkasına geçmenin müstahab olduğuna delâlet eder. Bu, Sünnet-i Müekkededir. Müellifimiz de bu hadîsi bundan sonraki bâbta (340 nolu) zikretmiştir. [104]

23 — Büyük Ve Küçük Abdest Bozmak İçin İrtiyad[105] Babı

337) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Taş ile istincâ eden kimse (taş sayısını) tek yapsın. Kim böyle yaparsa şüphesiz iyi etmiş olur. Kim taş sayısını tek yapmazsa günaha girmez. Dişlerinin arasını (kürdan ve benzeri ile) kurcala-yan kimse (dişleri arasından çıkardığım yutmayıp) dışan atsın. (Dişleri arasında kalan veya diş etleri ile damak üzerinde duran yemek kırıntısını) dili ile çıkaran kimse (çıkardığını) yutsun. Kim böy^ le yaparsa iyi etmiş olur. Böyle yapmıyan için günah yoktur. Abdest bozmaya giden kimse gizlensin. Şayet kum yığınından başka bir siper bulamazsa ondan faydalanmaya çalışsın. Çünkü şüphesiz şeytan insan oğlunun mak'adları (= belden aşağı bedeni) ile (veyahut) mak'adları (= abdest bozmak için oturdukları yerler) de oynarlar. Kim (böyle) yaparsa iyi etmiş olur. Böyle yapmayana da günah yoktur.» [106]

İzahı

Abdest bozmaya elverişli yer aramaya âit bu bâb'a alman bu hadîsin ilk fıkrası istincâ işinde kullanılacak taş sayısının tek olmasının daha uygun olduğunu hükme bağlıyor. Sindi diyor ki: «Bu fıkranın zahirine göre yalnız bir adet taşın istincâda kullanılması yeterli görülüyor ise de bir taş ile gerekli temizliğin yapılamı-yacağı tabiîdir. Diğer rivayetlerde asgarî taş sayısı 3 olduğu için burada mutlak geçen tâbir, kayıtlı olan diğer rivayetlere göre yorumlanır.» Şu halde fıkranın mânâsı şöyle olur: Taş ile istincâ yapan kimse kullandığı taş sayısının çiftini tek yapsın. Meselâ 3 taş ile temizlenirse ne âlâ. Şayet 4'üncü taş kullanma ihtiyacını duyarsa bu takdirde 4 taş ile yetinmeyip 5'inci taşı da kullanmak suretiyle taş sayısını teklesin.
Hadisin ikinci fıkrasında kürdan ve benzeri bir şeyle dişini kurcalayarak dişleri arasında kalmış olan yemek kırıntılarını çıkaran kimsenin bunu yutmamasını ve dışarı atmasını emrediyor. Çünkü

bu şekilde dişler arasından çıkarılanı yutmak tiksindiricidir. Fakat dil ile çıkarılan kırıntıları yutmak tiksindirici olmadığından yutulması uygun görülüyor. Mamafih aksi hareket yasaklanmıyor. Bâzıları fıkrayı şöyle yorumlamışlardır: Dişler arasında kalan kırıntıları ister dil ile ister kürdan gibi bir şeyle çıkaran kimsenin bunu atması isteniyor. Ama yemekten sonra diş etleri üzerinde veya damağa yapışan yemek kalıntısını dilini dolamak suretiyle çıkaran kimsenin bunu yutması arzulanıyor. Çünkü dişler arasında kalıp da bilâhare çıkarılan kırıntılar genellikle tiksindirici olur. Bunun atılması daha uygun sayılıyor.
Hadîsin üçüncü fıkrasında ise abdest bozmaya varıldığında gizlenmek ve halkın gözlerine görünmemek tavsiyesi yapılıyor. Normal ve tabiî bir sığmak bulunmadığı takdirde kum tepeciğinin arkasında oturmak suretiyle gizlenme yolu gösteriliyor. Bu fıkranın sonunda gizlenmenin hikmeti anlatılıyor. Bu da şeytanın abdest bozma yerinde bulunması ve burada insana kötülük yapmaya çalışmasıdır. Abdest bozma yerinde Allah'ın zikri yapılmadığı için şeytan burada rahatça cirit oynar. Bu yorum şekline göre fıkrada geçen «Makâid» kelimesi ile kazâ-i hacet için oturulan yerler kasdedilmiş olur. «Makâid» tâbiri ile insanın belden aşağı bedeni kasdedilmiş olabilir. Yani belden aşağı vücud örtülü olmadığı takdirde şeytan bununla oynar. Sahibine vesvese verir.

338) Bize Abdurrahmân bin Ömer, Abdülmelik bin es-Sabbâh'tan, (yukarda geçen) isnadı ile ayni metni rivayet ederek bu fıkrayı da ilâve etti:
«Gözüne sürme süren kimse de (sürme sayısının çiftini) tek yapsın. (Bunu) yapan kimse iyi etmiş olur. Böyle yapmıyan da günaha girmiş olmaz. (Dişler arasında veya diş etleri ve damak üzerinde kalan yemek kırıntılarını) dili ile çıkaran kimse onu yutsun.» [107]

İzahı

33? ve 338 nolu hadislerin metni aynı olup 338 nolu hadîste göze sürülen sürmenin de çift değil tek defa yani birer veya üçer veyahut beşer defa... sürülmesinin daha iyi olduğu hüküm bulunuyor. İki hadîsin senedi yani râvilerî aynidir. Yalnız müellife bildiren yahut beşer defa... sürütmesinin daha iyi olduğu hükmi bulunuyor. diğerinin râvisi ise Abdurrahman bin Ömer' dir.

339) Ya'lâ bin Mürre (Radıyallâhü anküma)'âen rivayet edildiğine göre babası (Mürre bin Veheb) (Radıyallâhü anh) şöyle söylemiştir :
Bir yolculukta ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Bir ara abdsetini bozmak istedi de bana şöyle buyurdu :
«Şu iki eşâe'ye git (Vekf dedi ki eşâe ile küçük hurma ağaçlarını kasdediyor) ve onlara de ki: Gerçekten Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir araya gelmenizi emreder.» Bunun üzerine o iki hurma ağacı bir araya geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu ağaçların arkasında gizlenerek ihtiyacını giderdi. Sonra bana şunu buyurdu •.
«Bu iki ağacın yanma git ve onlara eski yerlerine dönmelerini söyle.» Ben de (gidip) söyledim. Ağaçlar da eski yerlerine döndüler.[108]

İzahı

Bu hadîs de abdest bozmak istendiğinde bir siper arkasında durmanın ehemmiyetini belirtiyor. Burada dikili yeşil iki hurma ağacının bir mucize kabilinden bir araya geldikleri ve tekrar yerlerine döndükleri ifade ediliyor. Hadîsin senedinde, olayı anlatan ilk râvi Mürre bin Veheb (Radıyallâhü anlı) ve onun râvisi de oğlu Ya'lâ' dır. Sindi şöyle der: «Zevâid müellifi Ya'lâ'dan babasına dayalı hadîs işitilmemiştir.Buhârî,bu rivayet bir yanılmadır. Ebû Bekir bin Ebî Şeybe bu hadîsi Vekî'den rivayet etmiş fakat Mürre'ye dayatmamıştır. (Yani ilk râviyi Mürre değil, onun oğlu olan Ya'1â' yi göstermiştir. Doğru olan sened de budur, der. (Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk eden ve anlatılan olaya şâhid olan zât Mürre değil, yine Sahâbe'den olan oğlu Ya' Iâ'dır.)Ahmed'in aynı hadîs için naklettiği sened de Ya'lâ bin Siyabe'ye dayanır. îbn-i Siya be bahis konusu Ya'-1 â' nın künyesidir. Siyâbe onun anasının adıdır.» Yine Ze-vâid'in beyânına göre bu hadîs'e şâhid durumunda olan ve birisi Enes (Radıyallâhü anh) 'den, diğeri de îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan iki hadîsi Tirm izi rivayet etmiştir.

340) Abdullah bin Ca'fer (Radtyallâhü anhümâ)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest bozmak için daha ziyade, yüksekçe bir şey veya hurma duvarı (veya sık hurma ağaçları) arkasında saklanmak isterdi. [109]

İzahı

Hadiste geçen «Hedef» kelimesi ile bina, kaya ve kum tepeciği gibi yüksekçe yer kasdedilmiştir. Yine hadîste bulunan «Hâiş-u Nahl- ise Sindi bunu toplu hurma ağaçları diye açıklamıştır. Nevevi ise hurma bahçesi duvarı olarak izah etmiştir.

341) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhumâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sefer ana yoldan çıkarak dağ yoluna girip gitti. Biraz sonra küçük abdestini bozdu. Abdestini bozarken (Gözlere pek görünmemek ve yere yaklaşmak amacı ile bacaklarını o derece açtı ki) iki uyluk kemiği yerinden çıkar diye gerçekten O'na acıyordum.[110]
Zevâid'de : Bu hadisin isnadının zayıf olduğu belirtilmiştir. Buharî de : (Senedin râvilerinden) Muhanımed bin Zekvân'in hadisleri münkerdir, demiştir. İbn-i Hibbân da önce onu sikalardan saymış ise de bilahare onu zayıflardan saymış ve : Artık onun rivayeti hüccet sayılmaz, demiştir. Neseİ ve Darekutni de onu zayıf görmüşlerdir. [111]

24 — Abdest Bozmak Üzerinde Toplanmaktan Ve Orada Konuşmaktan Nehiy Babı

342) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İki kişi abdest bozmak üzerinde birbirinin avret yerine bakarak fısıldaşamazlar (= Fısıldaşmasmlar). Çünkü Allah (Azze ve Cel-le) buna çok kızar.» [112]

İzahı

îbn-i Mâceh bu hadîs için üç sened zikretmiştir. Birinci senedde Muhanımed bin Yahya, Abdullah bin Recâ', İkr ime bin Anımâr, Yahya bin Ebi Kesir, Hilâl bin Iyâz ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anhüm) bulunur. Diğer senedde ise Muhammed bin Yahya, Selm bin İbrahim el-Varrâk, İkrime, Yahya bin Ebi Kesir, Iyaz bin Hilâl ve Ebû Saîd-i Hudri bulunur. Muhammed b. Yahya dedi ki: «Doğru olan bu (ikinci) seneddir.»
Müelliften itibaren üçüncü râvî, birinci senedde Abdullah bin Recâ' dır, diğer senedde ise Selm bin İbrahim el-Varrâk1 dır. Diğer râviler ayni zatlardır.Yalnız Ebû Said-ı Hudri' nin râvisi olan zatın isminde ihtilâf vardır. Bâzılarına göre bu râvinin adı Hilâl bin Iyâ z'dır ki; birinci senedde böyle anılmıştır. Diğer âlimlere göre ise ismi Iyâz bin Hilâl' dır. Burada müellifin şeyhi Muhammed bin Yahya da «Iyâz bin Hilâl» ismi doğru ve diğer ismin yanlış olduğunu ifâde etmek istemiştir. Nitekim Hulasa müellifi de 301'inci sahifede şöyle söyler:
Iyâz bin Hilâl veya Hilâl bin Iyâz, Ebü Saİd-ı Hudrî' nin râvisidir. Kendisinin râvisi de Yahya bin Ebi Kesir' dir. İbn-i Hibban sıka râviler bahsinde demiştir ki: Doğru olan ismim Iyâz bin Hilâl' dır.
Müellifin" üçüncü senedindeki Iyâz bin Abdillah ise başka bir zattır. Bu da Ebû Said-ı Hudrî ve Ebû Hüreyre' nin râvîsidir. Sikadır. (Hulasa Sah. 301)
Sindi diyor ki: Kişilerin abdest bozarken birbirleri ile konuşmaları ve yek diğerinin avret mahalline bakmaları bu hadîsle yasaklanıyor. Ancak abdest bozmakta olan kişinin abdest bozmakla meşgul olmayan şahıslarla da konuşmasının yasaklığı bu hadîsten
anlaşılıyor mu? Eğer hadiste yasağın dönüm noktası kişinin abdest bozması vaziyeti ise, bu da yasaktır. Maksad, bu halde kimse ile konuşmamaktır. Abdest bozma yerinde genellikle abdestini bozanlar bulunduğu için hadiste özellikle bunların birbirleri ile konuşmaları yasaklanıyor. F unların başka kimselerle de konuşmaları aynı durumdadır.
Abdest bozma yerinde birbirlerinin avret mahalline bakmaları çok çirkin bir şey olduğu için takbih maksadı ile zikredilmiştir. Bilindiği gibi yalnız abdest bozarken değil, her yerde ve her durumda kişilerin birbirlerinin avret mahalline bakmaları haramdır. (Dinen caiz görülenler müstesna).
Hanefi ve Şafiî mezheblerine göre abdest bozarken her hangi bir kimse ile konuşmak

mekruhtur. Ancak zaruret halinde meselâ gözü görmeyen bir kimsenin tehlikeyle karşılaşması hâlinde onu uyarmak için konuşmak mekruh değil, bilâkis icabında vacip olur.[113]
Üçüncü senedde ise Muhammed bin Hamîd, Ali b. Ebî Bekir, Süfyân-i Sevrî, İkrime b. A m -mâr, Yahya b. Ebi Kesir ve Iyâz bin Abdillah bulunur. [114]

25 — Durgun Suda Küçük Abdest Bozmaktan Nehiy Babı

343) Câbir (Radtyallâhü ank)'dtn rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) durgun suda küçük 1 abdest bozmayı yasakladı."

344) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) den rivayet edildiğine göre, kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sakın hiç biriniz durgun suda küçük abdest bozmasın.»"

345) Ibn-i Ömer (Radıyaltâhü anhilmâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sakın hiç biriniz birikmiş suda küçük abdestini bozmasın.[115]

Üç Hadisin İzahı

Durgun suda küçük abdesti bozmayı yasakhyan bu hadîslerin metinleri aynı mânâyı ifade ederler. Lafızlarındaki farklılık mânâya tesir etmez.Buharı ve Müslim' deki rivayette: tâbiri bulunur ki; o da «Durgun suda- diye açıklanmıştır.
Müs1im'in Taharet Kitâbı'nın 27'nci babında rivayet edilen benzer hadîsin açıklaması bahsinde Nevevî ezcümle şöyle der:
«Durgun suda küçük abdest bozmak hakkında, konan bu yasak bâzı sular için haram, diğer bir kısım sular için de kerâhat mânâ-smdadır. $öyle ki:
1. Akan çok su içinde küçük abdesti bozmak haram değildir.Çünkü yasak, durgun suya aittir.Fakat akan ve çok olan su içinde küçük abdesti bozmaktan sakınmak daha iyidir.
2. Akan su az ise; arkadaşlarımızdan bir cemaate göre içinde işemek mekruhtur.Fakat muhtar kavle göre haramdır.Çünkü Şafiî ve başka müctehidlerin mezheplerine göre o su necis olmuş olur, kirletilmiş olur. Başka adamlar o suyu temiz sanarak kullanabilir ve aldatılmış olabilirler.
3. Eğer su durgun ve çok ise arkadaşlarımıza göre içinde işemek mekruhtur, haram değildir.Eğer haramdır demiş olsaydı isabetli olmaktan uzak sayılmazdı.Çünkü muhakkik âlimlere ve usûl-cülerin ekserisine göre yasaklama haram kılınmayı gerektirir.Ayrıca yasaklama nedeni olan kirletme burda da mevcuttur. Yasaklamanın diğer nedeni olan necis etme hususuna gelince, eğer işeme ile bu suyun evsafı değişmiş ise necis sayılması, icmâ ile sabittir.Ebû Hanîfe ve ona muvafakat eden âlimlere göre bir tarafı hareketlendirildiği takdirde karşı tarafında da hareket görülen su, içine necasetin düşmesi ile pis olmuş olur.
4. Durgun ve az su içinde abdest bozmaya gelince, arkadaşlarımızdan bir cemâate göre mekruhtur. Fakat doğru ve muhtar olan kavle göre haramdır. Çünkü, karışan sidik, onu necis eder, kullanılmaz hale sokmakla mal olmaktan çıkarır, bilmeden başkasının onu kullanıp aldanmasına sebep olur.
Âlimler demişler ki suda büyük abdesti bozmak küçük abdesti bozmak gibidir, hattâ daha çirkindir. Bir kab içinde abdesti bozup onu su içine dökmenin hükmü de su içinde abdest bozmak hükmü gibidir. Keza, bir su kenarında küçük abdest bozmak suretiyle sidiğin akıp suya karışmasına sebebiyet vermenin hükmü de aynidir. Bütün bunlar mezmum,çirkin ve yasaklanan kötü şeylerdir. Hattâ âlimler, su yollarında ve suya yakın yerlerde suya kanşmasa bile abdest bozmayı mekruh görmüşlerdir. Çünkü Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) su yollarında abdest bozmayı yasaklamıştır. (328 nolu hadise müracaat). Sonra bu pisliğin suya karışması tehlikesi vardır. Bir de gelen geçenlere eziyet verilmiş olur.» [116]

26 — Sidik Hakkında Teşdîd Babı

346) Abdurrahman bin Hasana [117] (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (bir defa) elinde bir daraka[118] bulunduğu halde bize- çıkıp geldi. (Bu arada) elindeki kalkanı siper yaparak oturdu ve ona doğru dönüp küçük abdestini bozdu. Orada bulunanların birisi: O'na bakınız kadın gibi küçük abdestini bozuyor, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu duydu da bunun üzerine şöyle buyurdu:
-Sana yazıklar olsun! Benî İsrail'in sahibinin başına geleni bil-medin mi? Onlara sidik isabet ettiği zaman, sidiğin dokunduğu yeri makaslarla keserlerdi (çünkü şeriatları bunu gerektirirdi). Sonra Benî İsrail'in sahibi, onları, kesmek,işinden menctti. Bunun neticesinde kabrinde tazib edildi.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize EbîLHatim, ona Ubeydul-lah bin Mûsâ, ona El-A'meş (Radıyallâhü anhümKden rivayetle aynı hadîs metnini zikretti.» (Yani el-A'meş'ten sonra- ikinci bir se-nedle de hadis, müellife rivayet edilmiştir. [119]

İzahı

Sidik damlalarından şiddetle kaçınmanın gereğine ait hadîsler için açılan bu bâb'ın ilk hadîsinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küçük abdestini bozması için halkın gözünden gizlenmek ve üzerine sidik damlalarının sıçramasından sakınmak isteği ile elindeki kalkanı kendisine siper yaptığı, sipere doğru oturup su döktüğü ifâde ediliyor. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m edep ve haya örneği olan bu davranışını kadınların davranışına benzetmek suretiyle ayıplayan şahsın münafıklardan olduğu söylenmiştir. Bu şahıs, Resül-i Ekrem'in koyduğu bir mârufu (Fi'li sünnetini) kınamak suretiyle nehiy etmiş olduğu için mârufu nehiy eden Benî İsrail'in sahibine benzemiş olur. Sindi diyor ki: Rivayetlerin tetkiki, bu şahsın münafıklardan olmayıp mü'minlerden olduğu ihtimaline ağırlık veriyor. Mü'min olan bu şahıs, alışkın olduğu câhi-liyet âdetine muhalif gördüğü bu duruma hayret etmiş ve yeni müs-lüman olduğu için hayret ettiği durumun değerini kavrıyamadığı için bu sözü söylemiş olmuştur.
Hadîsin «Kadın gibi küçük abdestini bozuyor» fıkrasındaki benzetme ile ilgili olarak da Sindî şöyle söyler:
Nevevi'ye göre bu benzetme, halkın gözünden gizlenmek bakımındandır. Çünkü Araplar, erkeklerin abdest bozarken gizlenmelerinden hoşlanmazlardı ve gizlenmenin erkeklerin onuruna yakışmadığını sanırlardı.
Bahis konusu benzetmenin küçük su dökerken oturmak bakımından olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bazıları da: Hem oturmak hem de gizlenmek hususu benzetme yönünü teşkil eder, demiştir.
Arapların âdeti küçük abdesti ayakta bozmak idi. Onların oturarak su dökmeyi yadırgadıkları bâzı rivayetlerde belirtilmiştir.»
Hadisin: «Onlara sidik isabet ettiği zaman sidiğin dokunduğu yeri- fıkrası... ile ilgili olarak Sindi diyor ki: «Sidiğin dokunduğu yer elbiseden olduğu takdirde o yeri makasla keserlerdi. Bu yer elbiseden olsun bedenden olsun keserlerdi, diyenler de vardır. Bu kesmek işi şeriatlarının bir emri idi. Onların sahibi, kendilerini bu mâruf (dinî vecibe) den nehiy ettiği ve bevilden kaçınmalarını engellediği için kabir azabına müstahak oldu... Peygamberlerin küçük abdest bozma âdabım yadırgayarak bundan nehiy edenin durumu onun nehyine benzer, dolayısıyla ta'zibine sebep olabilir.

347) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâyden şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) yeni iki kabrin yanından geçti ve :
Şüphesiz bu iki kabir sahibi tazib ediliyorlar. Hem de muaz-zeb olmaları büyük bir şeyden dolayı değildir. Bunlardan birisi sidikten sakınmazdı, diğeri ise koğuculuk ederdi.»"

348) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen ResüluIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur:
«Kabir azabının ekserisi sidik(ten sakınmamak)tan dolayıdır.[120]

349) Ebû Bekre (Radtyallâhü anh)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki kabrin yanından geçti ve!
«Gerçekten bunlar azab edilmektedir. Azabları da büyük bir şeyden dolayı değildir. Bunların birisi sidik (ten sakınmadığı) için tazib ediliyor. Diğeri ise gıybet (ettiği) için muazzebtir.[121]
İbn-i Abbâs' tan rivayet edilen (347 nolu) hadîs Buhâ-rî ve Müs1im'de daha uzun metinle

rivayet edilmiştir. Müslim'in «Bâbu Necâseti'1-Bevl...» bölümünde rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yapan Nevevî ezcümle şöyle söyler:
"Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir.» fıkrasına gelince, Buhârî' nin Edeb kitabının En-Nemî-me bâbmdaki rivayeti şöyledir:
= «Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir. Halbuki o şey aslında büyük (günah)tır...» Buhar î' nin Vudû kitabındaki rivayetinde de fıkra şöyledir:
= «Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir. Bilâkis o şey şüphesiz büyük (günah)tır...» Anılan kabir sahiplerinin tazibine sebep olan suçun büyük olduğu, Buharı' ninbu iki rivâyetindeki; cümlesi ile sabittir. Bu duruma göre hadîsin;
= «Ve bu iki kabir sahibinin azabı büyük bir şeyden dolayı değildir...» fıkrasının tevili gerekir. Âlimler bu hususta iki tevil zikretmişlerdir :
Birinci tevil: Kabir sahihleri bu suçun büyük olmadığım sanmışlardı.
İkinci tevil: Bu suçtan sakınmak kabir sahihleri için büyük bir sorun değildi. Rahatlıkla bu suçtan uzak kalabilirlerdi. Merhum Kadı Iyâz şu üçüncü tevili de nakletmiştir: Azablanna sebep olan suç büyük günahların en büyüğü değil idi. Bu son tevile derim ki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu söz ile maksadı halkı sakındırmaktır. Yani kimse sanmasın ki tazib ancak en büyük günahlardan dolayıdır. Çünkü tazib başka günahlar yüzünden de olabilir.Nitekim işte oldu.
Bu iki suçun büyük günahlardan olduğunun sebebine gelince, sidikten sakınmamak, namazın bozulmasını gerektirir. Kılman namaz kılınmamış sayılır. Bu nedenle sidikten kaçınmamak büyük günahtır. Koğuculuk ve fesatlık ise en çirkin şeylerdendir. Bilhassa bunu itiyad haline getirmek çok kötü bir şeydir. Kabir sahibinin bu çirkin şeyi defalarca işlediği hadisin: «Koğuculuk ederdi» tâbirinden anlaşılır.
Buhâri ve Müslim'in rivayetinde hadis metninin devamında râvî İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh) şöyle buyurur:
«... Sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taze bir hurma dalını istedi. Getirilen dalı ikiye bölerek bu iki kabir üzerine birer parça dikti. Bunun hikmeti sorulunca da Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bu dallar yaş kaldığı müddetçe azablarının hafif kılınacağı umulur» diye cevap verdi.»
Kabir üzerine yaş hurma dallarının bırakılmasının hikmetine gelince âlimler şöyle yorumlamışlar: Resülullah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) kabir sahipleri için şefaat dilemiş ve bırakılan dallar ku-ruyuncaya kadar azablarının hafif kılınması kabul edilmiştir.
Konan dallar kuruyuncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabir sahihlerine dua etmesi muhtemel olup bu nedenle azablarının bu sürece hafifletilmesi umulmuştur, diye~yorum yapılmıştır.
Bâzı âlimler de dallar yaş durdukça teşbih ederler, kuru dal ise teşbih etmez, diye yorumda bulunmuşlardır.
Nitekim,Ve hi- bir varlık yoktur ki O'nu hamd ile teşbih etmesin...» buyurulmuştur.[122]
Müfessirlerin çoğu böyle yorumlayarak demişler ki: Âyette geçen şeyden maksad yaşıyan şeydir. Her şeyin yaşaması kendisine özgü bir tarzdadır. Ağaç kurumadıkça, taş kesilmedikçe yaşarlar. Fakat muhakkik olan müfessir ve başka âlimler âyetteki Şey kelimesine yaşama kaydını koşmamışlardır. Buna göre yaş, kuru her şey Allah'ı teşbih eder. Her şeyin Allah'ı teşbih ediş tarzı hususunda iki görüş vardır. Bir görüşe göre her şey bir eser olup sânii (yapıcısı) na delâlet eder. Hâl lisanı ile Allah'ı teşbih ve tenzih eder. Yani her türlü eksiklerden pâk ve nezih olduğuna delâlet eder. Muhakkik âlimlerce desteklenen diğer görüşe göre yaş ve kuru her şey hakikaten Allah'ı teşbih eder. Allah Teâlâ taş hakkında:*Ve şüphesiz taşlardan öylesi bulunur ki, Allah korkusundan aşağıya düşüverir»...
[123]buyurmuştur.
Cansızların duygu sahibi kılınması aklen mahal değildir. Bu durum nass ile bildirilince ona dönülür.
Âlimler bu hadîse dayanarak kabir yanında Kur'ân-ı Kerim ' i okumayı müstahap sayarak demişler ki: Yaş hurma dalının teşbihi ile azabın hafifletilmesi umulurken Kur'an tilâveti ile azabın tahfifi daha çok umulmaya değer. Buhâri' nin beyânına göre Ashab'dan Büreyde bin El-Hasib El-£s1smi (Radıyallâhü anh), kabrine yaş olan iki hurma dalının konmasını vasiyet etmiştir. [124]

Hadîsten Çıkarılan Serî Hükümler

1. Kabir azabının varlığı isbat ediliyor. Hak ehlinin mezhebi de budur. Mutezililer buna inanmazlar.
2. Sidik damlaları necis (pis) tir.
3. Koğuculuk ağır günahlardandır.

Nevevi (Rahimehüllah)'nin verdiği izah burada bitti.[125]

27 — Küçük Abdest Bozarken Kendisine Selâm Verilen Adamın Durumunun Beyânı Babı

350) EI-Muhâcir bin Kunfuz bin Umeyr bin Cuz'ân (RadtyaÜâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdestini bozarken ben yanına varıp selâm verdim O, selâmımı hemen almadı. (Abdest aldıktan sonra selâmı cevapladı) ve abdestle meşguliyetini bitirince şöyle buyurdu:
«Senin selâmını (hemen) almama yegane mâni, benim o esnada abdestsiz olmam idi.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme'de; Ebû Hatim, El-Ensâri, Sald bin Ebi Arûbe... senedi ile bu hadisi rivayet etti. [126]

İzahı

Hadisin; «O, abdest alırken» cümlesini «O, küçük abdestini bozarken» diye terceme ettik. Çünkü Nesei ve Ebü Davud'un rivayetinde; «O, küçük abdestini bozarken» diye geçer. İbn-i.Mâceh de hadîsi bu bâb'a almakla aynı yoruma işaret etmiş sayılır. Bu bâb'ta geçen diğer hadişlerde de cümlesi geçmektedir.
Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdestini tamamladıktan sonra selâm alıyor ve abdestsiz olduğu nedeni ile selâm almadığını belirtiyor. Abdest bozmakla meşgul iken selâm almayışı tabiîdir. Ancak bu meşguliyetten sonra ve henüz abdest almadan selâm alması beklenirken Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellsm) bu arada selâm almayışının nedenini bildirmekle mazeretini beyan buyurmuş oluyor ve böylece selâm verenin gönlünü de hoş etmiş olmakla güzel ahlâk örneğini vermiş oluyor. [127]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1. Abdest bozarken selâm almak veya başka türlü Allah'ı zikretmek mekruhtur.
2. Abdest bozarken selâm verilen kişi, işini bitirdikten sonra selâm alabilir.En faziletlisi abdest aldıktan sonra selâm almasıdır.

351) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdest bozarken; bir adam O'nun yanından geçti ve O'na selâm verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise onun selâmını hemen almadı. Abdest bozma işinden boşalınca iki elini toprağa vurup teyemmüm etti ve bundan sonra adamın selâmını aldı.[128]

İzahı

Ebû Dâvüd, bu hadisi Taharet kitabının 8'inci babında îbn-i Ömer' den az bir metin değişikliği ile rivayet etmiştir. Mânâ yönünden iki rivayet arasında bir fark yoktur. Ebû Dâ-vûd'un Sünen'inin şerhi El-Menhelde hadîsin açıklaması yapılırken şöyle söylenir:
«Resûî-ı Ekrem'in yanından geçen zât Ebu'l-Cüheym Abdullah bin El-Hâris' tir. Nitekim î m a m Şafii, E1-Arec tarîki ile yaptığı rivayette bunu belirtmiş ve Mişkâtü'l-Masâbih yazarı da Teyemmüm babında rivayet ettiği hadîste bu zâtın Ebü'l-Cüheym olduğunu açıkça belirtmiştir. E1-Ba-ğavî, bu hadîsi Şerhu's-Sünne'de rivayet ederek hasen olduğunu ifâde etmiştir.
Selâm, Allah'ın adlarından olduğu için abdest bozma hâlinde bunu dil ile söylemeyi hoş görmeyen Resûl-i Ekrem o esnada susmuştur. Kazâ-i hacetten sonra da abdestsiz olduğu için yine selâm almamıştır.   Ancak teyemmüm edince selâm almıştır. [129]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Selâm almak gibi aslında vacip olan zikir bile kazâ-i hacet esnasında mekruhtur.
2. Müslüman, bu durumdaki kimseye verdiği selâmın karşılığında selâm almaya müstahak değildir. Neden benim selâmımı almadın? diyemez.Resûl-i Ekrem'in teyemmüm alıp adamın selâmını alışı O'nun örnek ahlâkının bir eseridir; Vacip değildir. Âlimlerin çoğuna göre bu halde zikirle meşgul olmak tenzihen mekruhtur. Bâzılarına göre ise tahrimen mekruhtur.
3. Abdestsiz olarak selâm almak caiz ise de en faziletlisi ab-destli olarak selâm almaktır.
4. Bâzı Hanefî âlimleri buna benzer hadîslere dayanarak su bulunduğu halde mendup abdest yerine teyemmüm yapılabileceğini söylemişlerdir.Nevevi bu hadîsin şerhinde:«Resûl-i Ekrem su bulamadığı için teyemmüm etmiştir, diye yorum yapılır.Çünkü su varken ve kullanmaya mâni bir hâl yok iken teyemmüm yapılamaz. Hattâ (yine su varken) farz olan namaz vaktinin çıkması ve kazaya kalması tehlikesi bile olsa yine teyemmüm yapılamaz. Bu hususta cenaze namazı, bayram namazı ve benzerî namazlar arasında bir fark yoktur. Cumhur'un görüşü budur» demiştir.Nevevî'nin bu sözü taharetin şart olduğu ibâdetlere mahsustur. Selâm almak için taharet şart olmadığı için su varken bile teyemmüm yapılabilir, denilebilir.
5. Nevevi'nin beyan ettiği gibi gerektiğinde farz ibâdetler için teyemmüm yapıldığı gibi nafile namazlar, tilâvet ve şükür secdesi,Kur'an'ı ellemek ve benzen faziletler için de teyemmüm yapmanın caiz olduğu, bu hadîsten anlaşılıyor.Cumhur'un görüşü de budur».

352) Câbir bin Abdi\\ah(Radıyaltâhü an/tümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük abdestini bozmakta iken bir adam O'nun yanından geçti ve O'na selâm verdi. Re-sûl-i Ekrem biraz sonra adama şöyle karşılık verdi:
«Buna benzer hâl üzerinde beni gördüğün zaman sakın bana selâm verme. Çünkü sen şunu yaparsan (selâm verirsen) şüphesiz ben senin selâmını almıyacağım.[130]

353) îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dzn rivayet edildiğine göre söyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küçük su sökerken bir adam O'nun yanından geçti ve O'na selâm verdi. (Fakat) Resûl-i Ekrem onun selâmını almadı.[131]

28 — Su İle Îstincâ Babı

354) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'nm şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i büyük abdestini bozup da su ile taharetlenmeden (heladan) çıktığını katiyyen görmedim. [132]

İzahı

Sindi bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle söyler: Tirmizi'de Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet edildiğine göre kendisi: «Ey kadınlar, eşlerinize su ile taharetlenmelerini siz söyleyiniz. Çünkü ben erkeklere bunu söylemekten utanıyorum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su ile taharetleniyordu» demiştir. Tirmizi bu hadisi naklettikten sonra hadîsin hasen sahih olduğunu ve ilim adamlarının taamülünün böyle olduğunu, yalnız taş ile istincâyı caiz görmekle beraber su ile yıkanmayı tercih ettiklerini söyler.

355) Ebû Süfyan [133] (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine gÖ-re şöyle söylemiştir
Bana Ebû Eyyûb El-Ensârî, Câbir bin Abdillah ve Enes bin Mâlik (Radiyallâiiü anhüm) haber verdiler ki şu âyet nazil oldu.
«...Orada (=Kuba mescisinde) pisliklerden iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böyle çok temizlenenleri sever.»
(Tevbe sûresi, âyet, 108),
Ve Resûlullah CSaîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Ensâr otpluiuğu! Temizlik hakkında şüphesiz Allah sizi övdü. (Yukarıda meali verilen âyeti indirdi) Sizin övgüye lâyık temizliğiniz nedir?» buyurdu.
Onlar da:
Biz namaz için abdest alırız. Cünüplükten dolayı boy abdesti alırız ve (abdest .bozunca) su ile

taharetleniriz, diye cevap verince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte budur temizliğiniz. O halde bu temizliğe sımsıkı sarılınız.» buyurdu.[134]

356) Aişe (Radiyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mak'admı üç defa yıkardı. İbn-i Ömer (Radiyallâhü anhümâ) dedi ki: «Biz (de) bunu yaptık ve bunu hem deva hem de temizlik bildik.
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hâtîm ve IbFâhim bin Süleyman el-Vâsıtî'nin dediklerine göre kendilerine Ebû Naîm ve Ebû Naîm'e de Şerik (kendisinden önceki mezkûr râviler senedi ile) hadîsi rivayet etmiştir.[135]

İzahı

Sindî'nin beyanına göre imam Ebû Hanif e: «Ben Câbir El-Ca'fi' den daha yalancı kimse görmedim» demiştir. Başka zatlar da Câbir'i tekzib etmişlerdir.
Bu hadîse göre gözle görülen necasetten taharet için üç defa yıkamak kâfi görülüp pisliğin eserinin kalması mahzurlu değil ise de fıkıhçılar bu hadîsi terketmişlerdir. Çünkü senedi zayıftır. Gözle görülen necasetten taharet için necasetin giderilmesi gerekir.

357) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre Re-lûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kubâ halkı hakkında:Orada pisliklerden iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böylece çok temizlenenleri sever.»[136]âyeti indi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Onlar (Kubâ ehli) su ile tahâretlenirlerdi. Bu nedenle onlar hakkında bu (övücü) âyet indi.[137]

İzahı

Bu bâbta zikredilen hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in su ile taharetlendiğini ve 16'ncı bâbta geçen hadisler de" O'nun taşlar ile istincâ ettiğini isbat etmektedir. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taşla istincâ ve su ile hatâretlen-meyi beraber yapıp yapmadığı hususu ihtilaflıdır. Bununla beraber âlimlerin cumhuruna göre önce taş ile istincâ edip bunun arkasında su ile taharetlenmek efdaldır. Su veya taş ile temizlenmek isteyen kimse suyu tercih etmelidir. Mamafih yalnız taş ile veya yalnız su ile istincâ etmekle yetinmek de caizdir.
Tevbe sûresinin 108'inci âyeti ile övülmeye mazhar kılındığı burdaki 357 nolu hadîsle bildirilen Kubâ halkının taharetlenmelerine gelince, buna ait rivayetlerin çoğunda onların su ile taharet-lendikleri belirtilmekle yetinilmiştir. Yani onların sudan önce taşla istincâ ettikleri durumu belirtilmemiştir.Bezzâr'm Müsned'inde beyân ettiği bir sened ile İbn-i Abbâs CRadıyallâhü anh)'-den yapılan bir rivayete göre Kubâ halkı taş ve su ile birlikte tahâretlenirlerdi. Nevevi, İbnü'r-Rif'at ve El-Muhıbbü't-Tabarî Kubâ halkının yalnız su ile taharetlendiklerine dâir rivayetlerin sıhhatli olduğunu ve diğer rivayetlerin sahih olmadığını söyleyenlerdendirler.
357 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anlı)'in hadisini Ebû Dâvûd «Taharet» kitabının başında ve Tirmizi'de «Tefsir» bahsinde rivayet etmiştir.
355 nolu hadîsin : «Ey Ensâr topluluğu!» hitabı ile ilgili olarak Sindi der ki burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'in Ensâr'a hitabetmesi Muhacirlerin çoğunun taş ile istincâ etmekle yetindiklerine delâlet eder.
Süneni Ebî Davud'un şerhi El-Menhel müellifi de Taharet kitabının su ile istincâ babında açıkladığına göre Ashâb-ı Kirâm'dan Huzeyfe bin El-Yemân, İbn-i Ömer, ve İbn-i Zübeyr su ile istincâ etmezlerdi.
Kubâ. Medine-i Münevvre'ye çok yakm bir dür. Hicrette Resûl-i Ekrem burada bir kaç gün kalmış ve İslâm'd ilk mescid burada inşa edilmiştir. Bu mescidin fazileti hakkında mi teaddit hadisler de vardır.Nesei' nin Sehl bin Hanif'de rivayet ettiği bir hadîste Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
«Kim çıkıp Kubâ mescidine varsa ve orada iki rek'at namaz ki sa bir ömre kadar sevap kazanır.»
Tirmizi hariç diğer Kütüb-i Sitte'de İbn-i Ömer(Ri dıyallâhü anh)'den rivayet edilen diğer bir hadîse göre Resûl-i Ekreı her Cumartesi günü yaya veya binerek Kubâ mescidi] ziyaret eder ve içinde iki rek'at namaz kılardı. Müellifin 1411, 14] nolu hadîsleri bu mescidin fazileti hakkındadır.[138]

29 — Îstincâ'dan Sonra Elini Toprağa Sürenin Beyânı Babı

358) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)den rivayet edildiğine göre şö> le söylemiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdestini boa duktan sonra bir kaptaki su ile taharetlendi ve bundan sonra d; elini toprağa sürdü."

359) Cerîr (bin Abdillah EI-Biclî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ağaçlığa girip ab-destini bozdu ve biraz sonra Cerîr O'na deriden mamul bir kap su götürdü. ResûH Ekrem o sudan taharetlendi ve elini toprağa sürdü. [139]

İzahı

Birinci hadîste geçen «Tevr» kelimesi bakır veya taştan mamul olup su içmek, yemek yemek ve abdest almak için kullanılan kaba denir.

İkinci hadisteki îdavet ise deriden mamul su kabıdır.
Ebû Dâvûd ve Neseîde aynı mânâyı ifade eden ve lafız bakımından az farklı hadisi rivayet etmişlerdir.
Sindî diyor ki Resül-i Ekrem'in taharetlendikten sonra elini toprağa sürmesi, ümmetine öğretmek ve temizlikte titizlik içindir. Hoşlanılmayan bir kokunun izinin dahi kalmaması için ümmetinin temizlik hususunda azami gayreti göstermelerini bu hareketi ile istemiş oluyor. Yoksa mübarek elinden pis bir kokunun eserinin kalmaması için böyle yapmış değildir. Çünkü bilindiği gibi Resûl-i Ekrem'in vücudundan çıkan maddeler tahırdı ve pis koku yoktu. [140]

30 — Yemek Ve Su Kabının (Üstünü) Örtmek Babı

360) Câbir (Radtyallâhü anh)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eskıyâ (= su, süt ve benzerleri için deriden mamul kablarıîmızın ağzını bağlamamızı ve kablarınuzın Cüstünü) örtmemizi emretti."

361) Âişe {Radıyallâhü anhû)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için üstü örtülü 3 kabı akşamdan hazırladım. Birisi abdesti için, birisi misvakı için, diğer kab da içme suyu için.[141]

İzahı

Sindi de diyor ki misvak abdest alındığı zaman kullanıldığı cihetle abdest için hazırlanan su kabından ayrı olarak misvak için de bir kabın hazırlanması akla uzak sayılabilir.

362) İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi abdest suyunu kimseye hazırlatmazdı (veyahut) abdest almada kimseden yardım istemezdi. Verdiği sadakasını da kimseye bırakmazdı. Bizzat kendisi verirdi.[142]

İzahı

Hadîsin metninde;kelimesinin iki şekilde okunması mümkündür. Eğer Tahûr okunursa abdest suyu. mânâsını ifade eder ve fıkranın tercemesi:
«ResüluUah abdest suyunu kimseye hazırlatmazdı.» demektir.
Şayet bu kelime Tuhûr olarak okunursa abdest almak demektir. Fıkranın mânâsı da şöyle olur:
"Resûlullah abdest aldığında kimsenin ona yardım etmesini ve eline su dökmesini istemezdi."
Sindî bu iki ihtimali belirttikten sonra diyor ki: «Yani abdest suyunu hazırlamak veya abdestte eline su dökmek gibi işler için kimseye emretmezdi. Halkın kendi arzuları ile bu hizmetleri ifâ etmeleri ve Resülullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in buna mâni olmaması bu hadîse aykırı düşmez. Cerîr, Enes ve başka Sahâbîlerin O'nun için taharet suyunu hazırlamaları ve Muğire

bin Şu'be' nin O'nun eline su dökmesi bu kabil işlerdendir.»
360 nolu hadîste deri ve benzeri maddelerden mamul içecek kab-lannın ağızlarının bağlanması ve diğer kabların üstlerinin örtülmesi yolunda Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in verdiği emrin hikmet ve önemi izahtan varestedir. [143]

31 — Köpeğin Yalamasından Dolayı Kabı Yıkama Babı

363) Ebû Rezîn (Radtyallâhü anh)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Ben Ebû Hüreyre (Kadıyallâhü anh) 'ı, eliyle alnına vurarak şöyle söylerken gördüm:
— Ey Irak halkı! Siz zan ediyorsunuz kî sizler için sevap ve ecir, benim için de günah hasıl olsun diye ben Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) üzerine yalan söylüyorum. Ben Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken (bizzat) şüphesiz işittiğime şahadet ederim:
«Köpek, birinizin kabını yaladığı zaman o (kabı) yedi defa yıkasın.»"

364) Ebû Hüreyre (Radtyaltâkü anh)'âen şöyle dediği rivayet edilmiştir : Şüphesiz Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Köpek, birinizin kabını yaladığı zaman o (kabı) yedi defa yıkasın.'»"

366) İbn-i Ömer (Radıyallâhü atthümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Köpek sizden birisinin kabım yaladığı zaman o (kabı) yedi defa yıkasın. [144]

Bu Babtaki Hadîslerin İzahı

Bu bâbta iki ayrı senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen, yine ayrı ayrı senedlerle Abdullah bin El-Muğaf f el' den ve Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâVdan rivayet edilen hadis-i şerif, köpeğin, diliyle bir şey yaladığı kabın yedi defa yıkatılmasım emreder.Buha-rî, Müs1im ve Ebû Dâvûd da Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir. Abdullah bin El-Muğaffel (Radıyallâhü anhümâ) 'in hadîsini ise Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed, Darekutnî, Tahâvî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Bütün rivayetlerde yedi defa yıkama emri bulunmaktadır. Ancak hangi defasında suya toprak karıştırılacağı hususunda değişik rivayetler vardır.Müslim ve Ebû Davud'un bir rivâyetinde; «tik defası topraklı su ile...
ruluyer. Bunlardaki diğer bir rivayet îbn-i Mâceh'deki rivâ yet gibi «Sekizinci olarak toprağî bulanmış su ile yıkayınız» şeklindedir.Ebü Dâvûd1 un sahil olan diğer bir rivayetinde ise; Yedinci defi topraklı su ile...» tabiri vardır.Ebû Dâvûd'un şerhi El-Men hel'de beyan edildiğine göre Tirmizi,El-Bezzâr ve Şafiî''nin sahih bir rivayetinde ise; «İlk veya sonuncu defa topraklı su ile...» ifadesi bulunur. Bezzâr'm başka bii
rivayetinde ise; Yedi defanın birisi topraklı su ile...» tabiri bulunur.
Müs1im'in şârihi Nevevî,Taharet kitabının konuya ilişkin 26'ncı babında ezcümle şöyle söyler:
«Bey haki ve başkaları (yukarıda belirtilen) bu rivayetlerin hepsini nakletmişlerdir. Bu rivayetlerin değişik oluşu gösteriyor ki; şart olan husus, yıkamaların birisinde suyun topraklı olmasıdır. Topraklı suyun birinci veya sonuncu defada kullanılması şart değildir.
«Sekizinci olarak toprağa bulanmış su ile yıkayınız» rivayetine gelince bizim mezhebimiz (Şafii mezhebi) ve Cumhûr'un mezhebi de budur ki: Bu fıkradan murad «Onu yedi defa yıkayınız. Bu defaların birisinde suya toprak karıştırılmış olsun. Toprak sanki sekizinci yıkama yerini tutarcasına ona sekizinci ismi verilmiştir.»
Ebû Davud'un Sünen'inin şerhi El-Menhel'de verilen bilgiye göre Hasan-ı Basrî ve bir rivayete göre Ahmed bin Hanbe1 hadisin zahiri ile hükmederek yedi defa safi su ile yıkatıldıktan başka sekizinci defa toprakla bulanmış su ile yıkatıl-ması gerekir, demişlerdir.
Nevevî aynı bâbta daha sonra şunları belirtir:
«Bizce köpeğin, dili ile bir kabtan sıvı bir madde alması ile köpeğin her hangi bir parçasının dokunması arasında bir fark yoktur.
Yani köpeğin sidiği, pisliği, kanı, teri, kılı, salyası veya her hangi bir tarafı temiz bir şeye dokunurken dokunan ve dokunulan şeylerden birisinde ıslaklık bulunursa aynı şekilde birisi toprakla bulanmış olmak kaydı ile yedi defa temiz su ile yıkamak gerekir.
Bir köpeğin defalarca veya birden fazla köpeğin anlatılan şekilde dokundukları bir kabı temizlemek için arkadaşlarımızın üç görüşü vardır : En sıhhatli görüşe göre hepsi için yalnız

yukarda belirtildiği gibi yedi defa yıkamakla kab temizlenmiş sayılır. (Diğer görüşleri buraya almayı gerekli görmüyorum.)
Köpeğin dokunduğu kab başka nedenle de necis olmuş olsa bile yedi defa yıkamakla kab temizlenmiş olur. Yâni diğer necaset için ayrıca yıkamak gerekmez.
Toprakla bulanmış su ile yıkamak yerine sekizinci defa safi su ile yıkamak veya o kabı büyük bir göle batırıp yedi defa yıkamak için gereken süre kadar su içinde bekletmek en kuvvetli kavle göre kâfi sayılmaz.
Yine en sıhhatli kavle göre toprak yerine sabun ve benzeri temizleyici bir maddeyi kullanmak yeterli değildir.
Kullanılacak toprağın temiz olması gerekir.
Köpeğin necis ettiği ıslak bir madde başka bir maddeye arada ıslaklık varken dokunursa dokunduğu maddenin de aynı şekilde yedi defa yıkanması gerekir.
Köpeğin dokunduğu madde sıvı değil de donuk yağ gibi katı halde ise, dokunulan yeri ve etrafını iyice oymak suretiyle atmak gerekir.   Kalan kısım temiz sayılır.
Köpek beslemek mes'elesine gelince: İhtiyaç olmadan sırf hoşlandığı veya böbürlendiği için kişinin köpek beslemesi haramdır. Ziraat, av. hayvancılık ve evleri korumak için ise caizdir.»
Hanefi âlimleri köpeğin salyası ile görülmeyen diğer necasetler arasında bir fark yoktur, diyerek üç defa yıkamayı kâfi görmüşlerdir. Onlar yedi defa yıkamaya âit hadis'i mendubluk anlamına yorumlamışlardır. Hanefi âlimlerin bu görüşünü nakleden Ebû Davud'un Sünen'inin şerhi El-Menhel yazarı ezcümle şöyle söyler:
-Hanefi âlimleri bu hususta Ebü Hüreyre'nin 3 defa yıkamakla yetinmiş olduğuna dair Tahavi ve Darekutni'nüı mevkuf olarak rivayet ettikleri hadîsi delil göstermişlerdir. Yedi defa yıkamaya âit hadîsin râvîsi de Ebû Hüreyre olduğu için Ebû Hüreyre'nin ameli (yani üç "defa yıkaması) yedi defa yıkama keyfiyetinin neshedildiğini gösterir. Bu yollu izah, hadîsin râvisinin yorumu ve tahsisi veya neshi ile amel etmenin gerekliliğine âit Hanefi âlimlerin usûlüne uygundur. Fakat cumhur'un usûlüne uygun değildir.
EI-Menhel yazarı iki tarafın görüşünü ve delilleri ile aralarındaki mukayeseyi uzun uzun izah etmektedir. Arzu edenler onun Taharet kitabının «El-Vudû* bi-Su'ril-Kelb» babına bakabilirler.
Köpeğin su içtiği kabtaki suyun hükmü hususunda Mali ki mezhebinde 4 rivayet vardır.
1. Tabirdir.
2. Necistir.
3. Beslenmesine izin verilmiş olanın temiz, diğerinin ise necistir.
4. Evcil köpek ile yabanî olanı ayırmaktır.»
363 nolu hadîsin baş kısmında Ebû Hüreyre (Radıyal-lâhü anh) 'in Irak halkına hitaben : «Ey Irak halkı siz zan ediyorsunuz ki...» fıkrası ile ilgili olarak Sindi diyor ki Ebû Hüreyre çok hadîs rivayetinde bulunduğu için bâzı kimseler onun rivayet ettiği hadîslerin sıhhat derecesini araştırırlardı. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), kendisi hakkında bir şüpheye mahal olmadığını ifade etmek için böyle hitap etmiş olabilir. Muhtemelen onun zamanında bile bazı Küfe' liler 3 defa yıkamanın yeterliğine hükmettikleri için böyle hitabta bulunmuş olabilir. [145]

32 — Kedi Artığı İle Abdest Almak Ve Onun Hakkındaki Ruhsat Babı

367) Kebşe bint-i Kâ'b [146](Radtyallâhü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Kendisi Katâde (Radıyallâhü anh) 'in abdest alması için (bir kaba) su döktü. Kebşe, Ebû Katâde'nin bir oğlunun (Abdullah'ın) nikâhı altında idi. Bir kedi gelerek o kabtan su içmek istedi. Ebû Katâde kabı kediye doğru eğip (kolayca su içmesini sağladı.) Ben de Ebû Katâde'ye bakıp durdum. Eunun üzerine Ebü Katâde bana şöyle dedi: Ey kardeşimin kızı! Sen hayret mi ediyorsun? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Şüphesiz kedi necis (pis) değildir. (Çünkü o etrafınızda) çok dönüp dolaşan erkekler veya dişilerdendir.»" [147]

İzahı

Kebşe Bint-i Kâ'b Ebû Katâde' nin gelini idi. Abdest suyunu hazırladıktan sonra gelen kedi bu kabtan su içmek isteyince Ebû Katâde buna mâni olmamış, aksine kedinin rahatça su içmesine yardımcı olmuştur. Kebşe ise hayretle bu durumu seyredince Ebû Katâde, gelinine hitaben: *Ey kardeşimin kızı! Buna şaşıyor musun? sorusu ile şaşılacak bir şey olmadığını belirtmek istemiş ve bu husustaki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrini rivayet etmiştir. Ebû

Davud'un Süneni'nin şerhi El-Menhel'de belirtildiği gibi Kebşe, Ebû Katâde1 nin yeğeni değildi. Araplar, İslâm kardeşliği noktasından hareketle bu tür hitablarda bulunmayı itiyad etmişlerdi. Ebû Katâde de bu âdete göre gelinine «Ey kardeşimin kızı!» diye hitap etmiştir.
Ebû Katâde' nin bundan sonra neklettiği Resût-i- Ekrem'in buyruğuna gelince : Bununla kedinin necis (pis) olmadığı ve müslümanlarm çevresinde dönüp dolaşan bir hayvan olup ondan ev eşyasını, kab kaçağı, elbiseleri ve benzeri şeyleri uzak tutmanın güçlüğüne işaretle temiz sayıldığı hükmü veriliyor.
Hadîsin: «...Erkekler veya dişilerdendir.» fıkrasındaki «veya» tâbiri râvinin tereddüdünü ifade eder. Yahut kedinin erkek ve dişisi arasında temiz sayılmak bakımından bir fark olmadığını ifâde için olabilir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde bu fıkra : «Erkekler ve dişilerdendir.» diye geçer.
Bu ve bunu takip eden iki hadîs kedinin ağzının temiz ve artığa nin tâhir olduğuna delâlet eder. El-Menhel, Ebû Dâvû d'un Sünen'inin Taharet kitabının «Babu Suri'l-Hırre Kedi Artığı Babı» bölümündeki ayni hadîsin açıklamasında ezcümle şöyle söyler :
Ashab-ı kirâm'm çoğu ve tabiiler kedinin ağzının temiz ve artığının tâhir olduğunu söylemişlerdir. İmamlardan Mâlik, Şafiî ve Ahmed bin Hanbel ile İshak (Radıyallâhü anhüm) de aynı şeyi söylemişlerdir. Ebû Hanîfe ve Ashabı da evcil kedinin temizliğine hükmederek hadîste temiz sayılmasının nedeninin çevrede çok dönüp dolaşması olduğu açıkça bildirilmiştir, derler.
Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre kedi necasetlerden sakınmadığı için başka su varken kedinin artığı olan suyu kullanmak tenzihan mekruhtur. Ağzının pis olduğu bilindiği zaman, meselâ: Bir fareyi yfidikten hemen sonra bir kabtan su içince onun necis olduğuna hükmedilir. Bu mes'elede Şafii mezhebinin kavli de böyledir. Diğer taraftan ağzının temiz olduğu kesin bilindiği takdirde meselâ: Büyük bir havuzdan su içtikten hemen sonra ağzını bir su kabına sokup ondan içerse kabtaki suyu kullanmakta kerahat yoktur.
Hadîs, hayvana karşı şefkatli olmanın, bilinmeyen dini hususların âlimlere sorulmasının gereğine de delâlet eder.
Hadîs, Mâlik, Ahmed, Ebû Dâvûd, Neseî, Tirmizî, Darekutnî, Beyhakî ve Daremi tarafından da rivayet edilmiştir.

368) Âişe (Radıyallâkü anhâ)7den şöyle dediği rivayet edilmiştir; Önceden kedinin su içtiği bir kabtan ben ve Resülullah CŞallal-lahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırdık.[148]

İzahı

Bu hadis de kedinin artığının temiz olup bununla abdest dahi alınabildiğine delâlet eder. Râvilerden Harise bin Ebu'r-Ricâ1*in zayıf olduğu nedeni ile isnadın zayıflığı Zevâid'de belirtilmiş ise de kendinin artığı ile Resûl-i Ekrem'in abdest aldığı Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri ve metin ile sened bakımından bu hadîsten başka olan hadîsle de sabittir. Bu rivâyetlerdeki Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin lafzı şöyledir:
= «Ve şüphesiz kedinin artığı ile Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest aldığını ben gördüm.>

369) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kedi, namazı bozmaz. Çünkü şüphesiz o, evin eşyasıncîaftdır.[149]

İzahı

Namaza duran kimsenin önünden kedinin geçmesi ile namazın bozulmadığı hadîste hükme bağlanıyor. Sebebi ise kedinin (yararlı) ev eşyasından sayılmasıdır.
Sindi diyor ki «Bir de kedinin geçmesine mâni olmanın güçlüğü var. Bu durum açık olduğu için hadîste belirtilmemiştir.Hadîsteki maksad ise, kedinin; siyah köpek, merkep ve kadından farklı olduğunu belirtmektir. Kadın da kedi gibi dâima evde bulunduğuna rağmen namaza duranın önünden geçmemesi güç bir sorun arzetmez.Yahut hadîsten maksad kedinin, köpek ve merkepten farklı oluşunu ifâde etmektir.Böyle yorum yapıldığı takdirde, kedinin zaptedilmesinin güçlük durumunu dikkate almaya gerek kalmaz.»
Hadîsin açıklaması dolayısıyle kadın, merkep ve siyah köpeğin namaza duran kimsenin Önünden geçmesi halinde namazın bozulup bozulmadığı hususuna da değinmek gerekir kanaatindeyim.
Müs1im'de Namaz kitabının 49'uncu babında Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen

bir hadis'e göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
= «Kadın, merkep ve köpek (önünden geçtikleri kişinin) namazını bozarlar.»"
Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'m rivâyetindeki uzunca hadîsin bu fıkrası şöyledir:
= «Çünkü sütreye doğru durmayanın namazını, merkep, kadın ve siyah köpek bozar...»
Müslim'in sarihi Nevevi bu hadîsleri izah ederken ezcümle şöyle söyler:
«Âlimler, bunların namazı bozup bozmadığı hususunda değişik hükümler vermişlerdir: Bâzı âlimler bunların namazı bozduklarını
söylemişlerdir. Ahmed bin Hanbel (Radıyallâhü anh) : «Siyah köpek namazı bozar. Fakat kadın ve merkebin namazı bozdukları hususunda kalbimde tereddüt vardır, demiştir. Bu imamın siyah köpek hakkında kesin hüküm vermesinin sebebi, aksini bildiren bir hadisin olmayışıdır. Ama kadının geçmesi ile namazın bo-zulmadığı hakkında Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den bu hadîsten sonra Müs1im'in rivayet ettiği hadîs vardır. Keza merkebin geçmesi ile namazın bozulmadığına dâir İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den Müs1im in rivayet ettiği hadîs bu hadîsten evvel geçmektedir.
İmamlardan Mâlik, Ebû Ha.nife ve Şafii (Rahi-rrtehumullah) ve selef ile halefin cumhuru : «Ne mezkûr canlıların ne de başka hiç bir canlının geçmesi ile namaza duran kişinin na-ması bozulmaz» demişlerdir. Bunlara göre kadın, merkep ve siyah köpeğin geçmesi ile namaz bozulur hükmünün çıkarıldığı hadîsteki kelime fiilidir.Bu fiil lügatta «keser, bozar» anlamını taşıyor ise de buradaki maksad namazın bozulması değil, noksan olmasıdır. Yani namaza duran kişinin kalbi, onun önünden geçen şeylere meşgul olmakla namazdaki huzur ve huşu zedelenir.
Bâzı âlimler, bozulur diyen hadîsin;
= «Hiçbir şey namazı bozmaz. Sizin gücünüz dahilinde namazınızın önünden geçmek isteyeni defedin» hadisi ile mensuh olduğu-nu iddia etmişler ise de bu iddiaya pek rıza gösterilmemiştir. Çünkü hadislerin nesih yoluna hemen gidilemez. Ancak yek diğerine görünüşte zıt olan hadisler arasında uzlaştırma ve hepsinin geçerliliği sağlanamaz, tevili mümkün görülemez ve hadislerin hangisinin* önce hangisinin sonra buyurulduğunu bilirsek o zaman nesih yoluna gidilir. Burada hadislerin tarihlerini bilmiyoruz, hepsinin geçerliliği ve tevili mümkündür. Nitekim yukarda tevil şeklini izah ettik. Diğer taraftan nâsih olduğu iddia edilen hadîs zayıftır.»
Hanefî mezhebine ait fıkıh kitaplarında îbn-i Abdin'in «Namazı bozan şeyler» e dâir olan bâbta şöyle der:
«Namaza duranın önünden geçen şey ne olursa olsun namazı bozmaz. Zahiriye mezhebine merisub âlimlerin : «Kadın, köpek ve merkebin geçmesi ile namaz bozulur» sözleri merduttur. Keza (Hanbelî îmamı) Ahmed'in siyah köpeğe mahsus benzer hükmü de Hanefî âlimlerince kabule şayan görülmemiştir.Bu hususta delil oiarak gösterdikleri hadîs mensuhtur.»
Şafiî fıkıh kitaplarından Minhac'ın şerhi Nihâyetü'1-Muh-tac'ın «Namazı bozan şeyler- babında aynen şöyle söylenir:
«Namaza duranın önünden kadm, merkep,köpek ve benzeri bir şeyin geçmesi ile namaz bozulmaz. Sahîh-i Müslim'deki:
«Kadın, köpek ve merkep namazı keser» mealindeki hadisten mu-rad bunların namaz kılanı meşgul etmekle namazdaki huşuu kesmeleridir.[150]

33 — Kadının Abdest Suyu Artığının (Kullanılmasına) Ruhsat Babı

370) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hanımlarından birisi (Meymûne) büyükçe bir çanakta (ki sudan bir miktarla) gusletti. Biraz sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek (o sudan) gusletmek veya abdest almak istedi. Bunun üzerine hanım ı
Ya Resülullah! Şüphesiz ben cünüp idim. (Bu sudan guslettim) dedi. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de «Su necis olmaz buyurdu. [151]

İzahı

Hadis'i, Tirmizl, Nesei, Ebû Dâvûd, Ahmed ve BeyhakI de rivayet etmişlerdir.Ebü Dâvûd, Tahâret kitabının «El-Mau La Yücnibu = Su Necis Olmaz- başlığı ile açtığı bâbta, hadîsi aynı senedle rivayet etmiştir.Yalnız burada son râvi Ebû Bekir binŞeybe iken orada bunun yerine Müsedded var.
EI-Menhel yazarı, hadisi açıklarken şöyle söyler:

Hadîste ismi anılmayan hanım Meyraûne (Radıyallâhü an-hâ)'dır. Çünkü Darekutnî'nin İbn-i Abbâs' tan aldığı rivayette bu olay Meymûne'nin ağzından anlatılıyor. (İbn-i Mâceh'in (372 nolu) hadîsi de buna delâlet ediyor.)
(Annemiz) Meymûne (Radıyallâhü anhâ), büyükçe bir çanaktaki sudan bir miktarını avuçlanıak suretiyle boy abdestini aldıktan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek ça-nakta kalan su ile abdest veya boy abdestini almak istiyor. Meymûne (Radıyallâhü anhâ) ise cünüp iken elini soktuğu çanaktan su almakla artan suyun artık abdest ve gusulde kullanılamıyacağım sandığı için durumu Resûl-i Ekrem'e haber veriyor. Resûl-i Ekrem ise cünüp bir uzvun necis bir uzuv gibi suyu necis etmediğini bildiriyor.
Hadîsteki; cümlesinin lügat mânâsı: «Su cünüp olmaz.» demek ise de bu cümleyi: «Su necis olmaz» şeklinde terceme etmek gerekir. Çünkü Nesei'nin rivayetinde bu cümle şöyledir: Şüphesiz bir şey (yani cünüp uzuv) suyu necis etmez.» Resûl-i Ekrem burada müşakele denilen edebî san'ata uygun olarak yani Meymûne'nin kullanmış olduğu cünüplük tabirine uysun diye *Lâ Yücnibu» tabirini kullanmıştır.
İmam Mâlik, Nahaî, Hasan-ı Basri ve Sev-ri bu hadîsi delil göstererek abdest' ve gusülde kullanılmış olan suyun, temizleyici olduğuna yani necasetin giderilmesinde ve abdest ile gusülde kullanılabildiğine hükmetmişlerdir. Fakat abdest ve gusülde kullanılmış olan ve fıkıh lisanında «Müstamel» adını alan suyun temiz olmakla beraber temizleyici olmadığına hükmeden fıkıh âlimleri bu hadîsin delil gösterilemiyeceğini beyân etmişlerdir. Şöyle ki: Meymûne, çanağın içinde gusletmemiştir. Çanaktan su avuçlayıp çanak dışında yıkanmıştır. Çünkü çanak içinde yıkanması çok zor ve uzak bir ihtimaldir. Muhtemel olan bir şey ise delil olamaz.Kaldı ki Bağâv î' nin Şerhu's-Sünne'de ve El-Mesabîh'teki îbn-i Abbfts'ın rivayeti[152] açıkça belirtiyor ki Meymûne çanaktaki suyun bir miktarını kullanmış ve bir miktar su artmıştır. Resûl-i Ekrem de artan su ile gusletmiştir. Gusül-den artmış olan suyun temizleyici oluşu gusülde kullanılmış olan suyun temizleyici olduğuna delâlet etmez.
El-Menhel yazarı, El-Mirkât' tan naklen yukardaki malûmatı verdikten sonra hadisten alman fıkhı hükmü şöyle beyan ediyor:
Kadının abdest veya gusülde tek başına kullandığı sudan artan kısım ile erkek abdest ve guslünü alabilir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiİ ve âlimlerin cumhuru bu hükme katılmışlardır.

371) îbn-i Abbâs (Radryallâhü anhümâ)'den şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden bir hanım cünüplükten gusletti. Onun kullandığı sudan artan su ile bilahare Resûl-i Ekrem abdest aldı ve gusül etti.

372) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m zevcelerinden Meymûne [153](Radtyallâhü anhâyâsm rivayet edildiğine göre:
Kendisinin cünüplükten dolayı aldığı boy abdestinden artan su île Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı." [154]

34 — Ondan [155] Nehiy Babı

373) El-Hakem bin Amr (el-Akra') (Radıyallâhü onA)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadının abdest suyunun artığı ile erkeğin abdest almasını yasakladı."

374) Abdullah bin Sercis (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının abdest suyunun artığı ile erkeğin gusletmesini ve erkeğin (abdest suyu) artığı ile kadının gusletmesini yasakladı. Velâkin erkek ile kadın (bir sudan) beraberce gusüllerini yapabilirler.
Abdullah bin Mâceh (müellifimiz) dedi ki sahih olanı birinci hadistir. (El-Hakem'in hadisi) İkincisi (Abdullah bin Sercis'in hadîsi) ise zayıftır.
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Ebû Hatim ve Ebû Osman el-Muharibi bize tahdis ederek : El-Müâllâ bin Esed (mezkûr yolla) aynı hadisi bize rivayet etti." [156]

İki Hadîsin İzahı

İki hadîste geçen «Vadü» kelimesi abdest için kullanılmaya şer'an elverişli su demektir. Böyle bir su gusül için de kullanılabilir. Aynı şekilde necasetten taharette de kullanılabilir.Vadû1 adı verilen suya fıkıh lisanında «Tahûr» da denilebilir. Temizleyicilik vasfı bakımından aynidir.
Şunu da belirtmek isterim: Abdest için elverişli olan bir su gusül için de kullanılabilir. Keza gusül için kullanılabilen bir su ile abdest de alınabilir. Bu duruma göre:
İlk hadîs, kadının abdest veya gusül için bir kısmını kullandığı sudan artan (yani kullanmadığı) kısım ile erkeğin abdest veya gusül almasını menediyor.
İkinci hadîs ise erkeğin gusül veya abdestinden artan su ile kadının veya bunun aksine kadının gusül (veya abdestinden artan su ile erkeğin abdest veya gusül) almasını yasaklıyor ve erkek ile kadının bir kabtaki suyu, beraberce abdest veya gusül almak için kullanmalarına cevaz veriyor.
Kadın veya erkeğin taharette (abdest veya gusülde) taslandığı sudan artan kısmın diğeri tarafından taharette kullanılıp kal-lamlamıyacağı hususunda Sünen-i Ebî Davud'un şerhi El-Menhel'de 6 mezhebin bulunduğu belirtilerek şöyle bir izah yapılıyor:
1. Kadının taharetinden artan su ile erkek taharet yapamaz. Bunların beraber taharetlenmesi veyahut önce kadının taharetini yapıp ondan sonra erkeğin taharetlenmesi farketmez. Kadının ister cünüplükten ister aybaşı âdetinden ötürü gusül etmesi veya başka nedenle taharetlenmesi neticeyi değiştirmez.Ömer binEl-Hattâb, Abdullah bin Sercis, El-Hakem bin Amr, Saîd bin El-Müseyyeb ve İbn-i Hazm (Radıyalîâhü anhüm)'ün mezhebi budur.Bunların delili ise E 1-Hâkera'in hadîsi (373 nolu)dur.
2. Kadın ile erkeğin aynı kabtan beraberce su alıp taharetlenmeleri caizdir.Fakat önce kadının taharetlenmesi halinde ondan artan su ile erkeğin taharetlenmesi caiz değildir.Dâvûd,İshak ve bir rivayette Ahmed (Radıyalîâhü anhüm)'ün kavli budur. Onlar, bu hususların caiz olup olmadığı hususunda hadisler vardır. Kadının kullandığından artan su ile erkeğin tahâretlenemiyecsği hususunda ise bir kaç Sahâbi'den sahih hadîs rivayet edilmiştir, demiş-lerdir.Bunlara şöyle cevap verilmiştir:«Yasaklamaya âit hadisler, tenzihan kerahete yorumlanmak suretiyle hadisler arasında görülen zahiri ihtilâfın kaldırılması mümkündür.Diğer taraftan, ne şekilde olursa olsun caizdir, diyen sahâbiler de vardır.Ezcümle, Ali, İbn-i Abbâs, Câbir, Ebû Hüreyre, Enes, Âişe,, Ümmü Seleme, Meymûne ve Ümmü Hâni (Radıyalîâhü anhüm) böyle söylemişlerdir.»
3. Kadın, cühüplük veya aybaşı âdeti dolayısıyla guslettiği takdirde artan suyun erkek tarafından taharet işinde kullanılması yasaktır. Başka durumlarda yasaklık yoktur. Bu görüş îbn-i Ömer, Şa'bî ve Evzâi'ye isnad edilmiştir. Bu görüşü destekliyen bir delil yoktur
4. Ne erkek, kadının taharetinden artan suyu, ne de kadın, erkeğin taharetinden artan suyu taharette kullanamazlar. Fakat be-rabet kullanabilirler. Bunların delili (374 numarada geçen) Abdullah bin Sercis (Radıyalîâhü anhümâ)'den ve bir rivayete göre başka sahâbi'den rivayet edilen hadistir. Fakat bu hadis (bir önceki bâbta geçen 370, 371 ve 372 nolu) hadislere zahiren muhaliftir,
5. Kadın ve erkek gusül veya abdestlerini beraber bile alsalar hiç birisi diğerinin, artığını taharette kullanamaz. Bu görüş Ebû Hüreyre ve Ahmed (Radıyalîâhü anhümâ)'ya nis-bet edilmiş ve İbn-i Abdi'1-Ber tarafından bir gruptan hikâye edilmiştir.Fakat söz konusu artık su ile taharetin yapılmasının caiz olduğuna delâlet eden hadîslerin açıklığı karşısında bu görüş reddedilmiştir.
6. Bahis konusu artık su ile kayıtsız şartsız taharet yapılabilir. Bu hususta erkek - kadın ayırımı yoktur.Yani kadının taharetinden, artan su ile erkek taharetlenebilir.Erkeğin taharetinden artan su ile de kadın taharetlenebilir.Bunların beraber veya birbirinden sonra gusül veya abdest almaları farketmez. Cumhur'un mezhebi budur. Ahmed' den böyle bir rivayet yapılmıştır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bazı hanımlarının taharetlenmesinden artan su ile taharetlendiği (370, 371, 372 nolu) hadîsler ve benzerleri ile sabittir. Keza bazı hanımları ile beraber taharetlendiği (376, 377, 378, 379, 380nolu> hadîsler ve benzerleri ile sabittir.
iki Hâl Tercemesi
İlk hadisin râvisi El-Hakem bin Amr el-Gıfarî'ye el-Hakem bin el-Akra' da denilir. İbn-i Sa'd'in dediğine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) vefat edincsyc kadar el-Hakem, O'nun yanından ayrılmadı. Bilahare Basra'ya gitti ve bir ara Horasan valiliğini yaptı. Ravileri: Abdullah bin es-Samıt, Şirin, Hasanı Basrî, Ebü'ş-Şa'sa ve başkalarıdır. Radıyalîâhü anhûm.
Hasan-i Basrî (R.A.) demiştir ki; Ziyâd, el-Hakem'i Horasan valiliğine atadı. El-Hakem oralarda büyük bir ganimet almaya muvaffak oldu. Ziyâd, bunun üzerine kendisine bir mektup yazarak ganimet dolayısıyla elde edibn altın ve gümüşün halife Hz. Muâviye (R.A.) tarafından istendiği için g'öndcrilmesini ve diğer malları dağıtmasını talep etti. Fakat el-Haksm, Ziyâd'a yazdığı cevapta Allah'ın kitabı Halîfenin zatınıza yazdığı emirnameden Önce gelir. Gökler vs yer bir kulun başına yığılsa bile kul takvadan ayrılmazsa Allah onun her güçlüğüne bir çözüm yolunu

ihsan buyurur, dedi. Daha sonra bütün ganimet malını halka dağıttı. Bilahare : «Allah'ım! Şayet huzuruna gelmem hayırlı iss canımı al» dedi ve çok zaman geçmeden hicretin 50. yılı Merv'de vefat etti.
Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ncseî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Buhar! ds bir hadisini rivayet etmiştir. (Bak : El-Menhel Cild 1, Sah. 274-275)
İkinci hadisin râvisi Abdullah bin Sercis el-Müzeni el-Mahzûmî el-Basrî'nin 17 hadisi vardır. Kendisi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den, Hz. Ömer'den ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet etmiştir. Râvîleri ise Osman bin Hakim, Asım sl-Ahvel, Katâde ve Müslim bin Meryem'dir.
Müslim, Nesel, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Buharî, İbn-i Hibbân ve İbn-i Abdi'1-Ber onun Resûl-I Ekrem (S.A.V.)'in sohbetinde bulunduğunu beyan etmişlerdir. (Bak: El-Menhel Cil 1, gah. 114)
Artık sayılan mezkûr su ile taharetlenmenin yasağına âit hadîslere gelince cumhur âlimleri şu çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır:
1. Abdest veya gusül yapılırken yıkanan uzuvlardan veya vücuttan ayrılan ve düşen su müstameldir.Bir daha o su ile abdest veya gusül alınamaz.
2. Yasağa âit hadîslerdeki yasaklama kabta artmış olan su ile taharet yapmak tenzihen kerahat manasınadır.
Hattâbî ise yasaklamaya âit hadîsler mensuhtur, demiştir.
İlk hadis, Ahmed, Beyhakî, Darekutnî, Tir-mizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.Tir-mizî; bu hadîs hasen'dir, demiştir. îbn-i Mâceh de bundan sonra gelen hadîse tercih etmiştir. İbn-i Hibbân ve Ebû Muhammed El-Fârisi de bunu sahih saymışlardır.
îkinci hadîsi de Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd ve Neseî de rivayet etmişlerdir.[157]

375) Ali (Radıyallâhü anfı)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile hanımı aynı kabtan (beraber) guslederlerdi ve birisi arkadaşının (guslünden) artanı ile gusl etmezdi.[158]

35 — Erkek Ve Kadının Bir Kabtan Gusletmeleri Babı

376) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den :
Söyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem-) ve ben bir kabtan gusledercik." [159]

İzahı

Hadîsi Buhârî. Müslim, Nesei, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bir kaç senedle rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve hanımlarının bir kabtan boy abdesti aldıkları hususunda Ali, Enes, Câbir bin Ab-dillah, İbn-i Ömer, Ümm-ü Hâni, Ümm-ü Ha-bibe, Meymûne ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhüm)'den ayrı ayrı rivayetler vardır. Bunların bir kısmı bu bâbta geçecektir.
Buhâri' nin bir rivayetinde; «Her ikimiz de cünüp iken» ve Ebü Davud'un rivayetinde aynı mânâyı ifâde eden-, cümlesi bulunur. Şu halde yapılan gusül cünüplük dolayısıyla idi. [160]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler :

1. Cünüp olan birden fazla erkek ve kadın bir kabta bulunan suyu boy abdestinde kullanabilirler. (Ama karı ve koca durumunda olmayanların bir yerde bulunmalarının veya birlikte gusletmelerinin haramhgı hususu ayrı bir mes'eledir.)
2. Cünüp adam necis sayılmaz.(Yani necis olan bir uzuv kab-taki suya batırılınca o su pislenmiş sayılır, gusül veya abdest işinde kullanılmaz. Fakat cünüp olup da başka sebeple necis olmamış olan bir uzuv kabtaki suya —gusül niyeti olmadan— batırılınca o su pislenmiş sayılmaz. Onunla gusül ve abdest alınabilir.

377) (Mü'minlerin annelerinden olan) Meymûne (Radtyallâhü anh):
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ben bîr kabtan gusledercik."

378) Ümmü Hâni'[161] (Radıyallâhü anhâ)'den şöyle demiştir:

Şüphesiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve (hanımı) Meymûne (Radıyallâhü anhâî, içinde hamur eseri bulunan bir çanaktan guslettiler."

379) Câbir bin Abdiîlah (Radtyallâhü anhümâ)'dan :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve hanımları bir kabtan guslederlerdi. [162]

380) Ümm-ü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kabtan guslederlerdi." [163]

36 — Bir Kabtan Abdest Alan Erkek Ve Kadın Babı

381) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'den göyle rivayet edilmiştir:
Erkekler ve kadınlar, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bir kabtan abdest alırlardı. [164]

İzahı

Hadîs Ebû Dâvûd,Neseî, Beyhakî ye îbn-i Huzeyme tarafından ayni sözlerle rivayet edilmiştir.EI-Menhel'de hadîsle ilgili olarak şu izah var:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında...» tabiri, hadisin hükmen merfû olduğunu ifâde eder. Çünkü Sahâbî, bir fi'li Resûl-i Ekrem'in zamanına isnad edince merfû hükmünde olur. Hadîsin zahirine göre erkekler ile kadınlar bir kabtan aynı zamanda abdest alırlardı. Eğer böyle mânâlandırıhrsa hadis eş durumunda olanlara ve mahremlere âit olur. Çünkü yabancı erkeklerle kadınların bir kabtan ayni zamanda abdest almaları uzak bir ihtimaldir.
îbnü't-tin'in dediği gibi şayet hadîs mahrem olanlara tahsis edilmeyerek genel olarak kabul edilirse hadisden maksad şu olur: «Erkekler kendi aralarında toplu halde kadınlar da kendi aralarında toplu halde aynı kabtan abdest alırlardı.» Bu takdirde erkekler ayrı, kadınlar da ayrı olmuş olur. Ebû Dâvûd'un Mü-sedded'den bir rivayetinde bulunan "Cemîan = toplu halde" kelimesi de Îbnü't-Tîn tarafından bu şekilde açıklanmıştır. Erkeklerin ve kadınların ayrı ayrı zamanlarda ama toplu halde aynı kaptan abdest almış olduğu burada anlatılmış oluyor.
Bâzıları da kadınların örtünmesine âit «Hicâb» emri gelmeden önceki zamanda erkeklerle kadınların bir arada ve aynı zamanda bir kaptan abdest aldıkları bu hadîste ifâde edilmiş olabilir, demişler ise de bu yorum pek kabule şayan görülmemiştir. Çünkü bu hâl akıldan bile uzaktır.
Sindi de bu hadîsle ilgili olarak- ezcümle şöyle söyler:
«Suyuti, Râfii' den naklen beyan ettiğine göre bu hadis, eş durumunda olan erkek ve kadının bir kabtan beraber abdest aldıklarını, bu durumun Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) zamanında yoğun olduğunu, Peygamberin bu duruma itiraz etmediğini ve değiştirmediğini belirtmek içindir.»
El-Menhel yazarı daha sonra hadîsten çıkarılan fıkıh hükmünün şu olduğunu ifâde eder:
1. İki ve daha çok kimsenin bir kabtan suyu avuçlayarak (kabın dışında) abdest almaları caizdir.
2. El-Hâfız, El-Fetih'de demiştir ki: Kabtan su avuçlamak-la, kabta kalan suyun müsta'mel sayılmayacağı hükmü bu hadisten çıkar. Çünkü onların kabları küçük idi.Nitekim Şafiî bu hususu El-Ümm'ün müteaddit yerlerinde sarahaten belirtmiştir.
3. Sindî'nin beyânına göre, bâzı âlimler: «Bu hadîs, kadının abdest artığı ile erkeğin abdest almasının caiz olduğuna delâlet eder.» demiştir. Şöyle ki: Erkek ile kadın bir kabtan abdest alınca icabında kadm erkekten önce abdestini tamamlar, dolayısı ile erkek kadın artığı sayılan kabtaki su ile abdest almış sayılır. Eğer bu artık ile erkeğin abdest alması memnu olmuş olsaydı sahâbîler bu artıkla abdest almayacaklar idi.

382) Ümmü Subyetü'l-Cüheniyye (Radıyallâhü ankâ)'den :
Şöyle söylemiştir: «Tek bir kabtan abdest alırken bazen benim elim ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in eli gelip giderdi.»
Ebû Abdillah bin Mâçeh dedi ki: «Ünımü Subye'nin Kays kızı Havlete olduğunu Muhammed'den işittim, sonra Ebû Zur'a'ya anlattım. Ebû Zur'a: Muhammed doğru söyledi, dedi." [165]

İzahı

EI-Menhel yazarı, Ebû Dâvûd'-un rivayet ettiği bu hadîsi açıklarken ezcümle şunları söyler:
Ümmü Subye (Radıyallâhü anhâ) 'nın maksadı:Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bazen kendisinden önce ve bazen de kendisinden sonra suyu avuçla kabtan aldığını belirtmek-tedir. Ümmü Subye, Kays kızı Havlete' dir. Resûl-i Ekrem'e biat edenlerdendir. Hâvileri de Harrabüz'un oğulları Salim ve Nâfi' dir. Ebü Dâvûd ve îbn-i Mâ-ceh, onun hadîslerini almışlardır.
Ümmü Subye (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mahremi veya zevcesi olmadığı halde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile aynı kabtan abdest almaları nasıl caiz olur? denmesin, çünkü ikisinin arasında ve su kabı üzerinde bir perdenin gerilmiş olması ve perde arkasında durup sırayla suyu avuçlamış olmaları muhtemeldir. (Sindi bu ihtima-lin yanında ikinci bir ihtimal olarak bu durumun «HÎCAB- emrinden önceki zamanda meydana gelmiş olmasıdır, der.)
El Menhel'de daha sonra hadîsten çıkarılan şu fıkhî hükümleri anlatılır:
1. Abdestsiz bir kimsenin (temiz olan) eli ile kabtan avucuyla su alması caizdir.
2. Abdestsiz bir kimse (temiz olan) elini kaba batırmakla kabtaki su müstamel sayılmaz (temizleyicidir, taharette kullanılır.)
3. Kabta kalan su ile abdest alınabilir.
4. Biri erkek, diğeri kadın bile olsa iki kişinin tek bir kabtan abdest alması caizdir. (Yabancı erkek ile kadının bir arada bulunup abdest almalarının başka yönlerden yasak olması ayrı bir husustur.)
Hadis, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh'ten başka Darekutnî, Ahmed, Beyhaki, îbn-i Ebi Şeybe, Tabarânî ve Tahavi tarafından da rivayet edilmiştir. Buhâri de El-Edebü'1-Müfred'de nakletmiştir.[166]

383) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SeWem)Jden rivayet edildiğine göre:
Kendisi ile eşi Âişe (Radıyallâhü anhâ) namaz için beraber abdest alırlardı." [167]

37 — Nebîz İle Abdest Almak Babı

Nebiz: Üzüm, hurma, bal, buğday, arpa ve benzeri maddelerden imal edilen meşrubat türüne denilir. Nebiz adı verilen meşrubat türü sarhoşluk verdiği takdirde içilmesi yasak olan içkilerden sayılıp necistir. Sarhoşluk vermiyen nebiz kısmı da fıkıhçılar tarafından bir kaç gruba ayrılmıştır. înşâallah «Kitabü'I-Eşribe- bölümünü terceme ederken sarhoşluk veren ve vermiyen nebîz çeşitlerinin hepsini ve bu husustaki fıkıh âlimlerinin görüşlerini tafsilâtı ile açıklayacağız.

384) Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cinler gecesi ona:
— «Senin yanında abdeste elverişli su var mı?» diye sordu. Abdullah :
— Hayır! Csu yoktur.) Ancak bir su kabında biraz ncbîz (= hurma şırası) vardır, diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem:
— «(O), tertemiz hurma ve temizleyici sudur.» buyurdu. Sonra (Onunla) abdest aldı. Vekîin hadîsi budur.[168]

İzahı

Ebû Dâvûd, kısmen değişik bir senedle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit metni aynen ve İbn-i Mes'ûd ' a âit sözü de mânâyı etkilemeyen az bir değişiklikle rivayet etmiştir.
Taharet Kitabının 42'nci babını bu konuya tahsis eden Ebû Dâvud' un Sünen şerhi El-Menhel'de hadîsin metni ile ilgili olarak şu bilgiyi verir:
Hadîsin «... Cinler gecesi...» tâbiri ile İslâm dinini öğrenmek için Nusaybin cinlerinin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , yanında toplandıkları gece kasdedilnıiştir. Çünkü Kâ'bü'l-Ahbâr (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre Batn-ı Nah1e'den dönen ve aralarında El-Ahkab'ın da bulunduğu dokuz kişilik cin hey'eti kavmini uyardıktan sonra peygamberle görüşmek üzere üçyüz kişilik bir cemâat halinde Mekke'nin Cehûn adlı dağına geri geldiler. Cinlerden E1-Ahkab Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıkarak selâm verdikten sonra cemâatin mülakat isteğini arzederek görüşmek için zaman ve yer göstermesini istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Cehûn dağında buluşmak üzere gecenin bir saatini tensip buyurdu. Kâ-bü'1-A'hbâr dan nakledilen bu haberi Ebü Naîm ve E1-Vâkıdî rivayet

etmişlerdir.
Beyhakî'nin «Delâilü'n-Nubuvve»de îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de iken Ashabına:
. «Bu gece cinlerle yapılacak görüşme işinde bulunmak isteyenleriniz gelebilir.» buyurdu. Benden başka kimse bulunmak istemedi. Resûl-i Ekrem ve ben Mekke' nin üstündeki dağa çıktık. Orada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağı ile bir dâire çizdikten sonra içinde oturmamı emretti. Sonra biraz ileri gidip durdu. Kur' an okumaya başlayınca aramıza çok sayıda karaltı girdi...
Ahmed'in rivayetinde, İbn-i Mes'ûd bu olayı anlatırken; fecir vakti olunca Peygamber, durduğum yere gelerek, beraberimde abdest için suyun bulunup bulunmadığını sordu. Ben tulumda su bulunduğu kanaati ile evet, dedim. Tulumu açınca bir de baktım ki su değil, Nebîzdir. Bunun üzerine; ben: Su olduğunu sanıyordum. Fakat nebîzdir, dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Tertemiz hurma ve temizleyici sudur.» buyurarak ondan abdest aldı. Sonra namaza durmak istedi. Cinlerden iki kişi O'na yetişince, arkasında onları saf yapıp bize namaz kıldırdı. Daha sonra ben: Ya Resûlallah! bunlar kimdir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nusaybin cinleridir» buyurdu.
Hadisin «Tertemiz hurma ve temizleyici sudur.» fıkrasının anlamı şudur: Nebîz dediğin şey hurma ve temizleyici olan sudan ibarettir. Suya hurmanın atılmış olması abdest almaya mâni teşkil etmez.
îbn-i Mâceh ve Tirmizî' nin rivayetinde bu fıkradan sonra îbn-i Mes'ûd'un şu sözü bulunur: «Sonra Peygamber nebizden abdest aldı.»Ahmed'in müsnedinde ise bu söz
«Sonra Peygamber nebizden abdest aldı ve namaz kıldı» şeklindedir
İmam Ebû Hanife ve İmam Sevri bu hadîse 'dayanarak: Su Jaulamayan bir kimse, abdest uzuvları üzerinde akıcı, tatlı ve çiğ-olup sarhoşluk vermiyen hurma nebizi (şırası) ile abdest alacak, teyemmüm edemez, demişlerdir. İmam Muham-med'e göre bu kimse hem anılan vasıfları hâiz nebîzle abdest alacak hennde teyemmüm edecektir. İmam Ebû Yûsuf'a göre ise bu kimse nebîzle abdest alamaz, teyemmüm eder. Ebû Hanife de bu kavle dönmüştür. Diğer mezheb imamlarının ve cumhur'un kavlimde budur. Tahâvi de bu kavli tercih ederek: îbn-i Me s1-vûd 'un (mezkûr) hadîsine dayanarak Ebû Hanife' nin ilkin söylediği sözün dayandığı bir asıl yoktur, demiştir. İmamın dönüştüğü son görüş mezhebin asıl görüşüdür. Çünkü, Et-Tevzîh'ten naklen El-Bahr'de beyân edildiği gibi bir müctehidin terkettiği fetvasını tutmak caiz değildir.
Tirmizîde: Nebiz ile abdest alınmaz» diyenlerin sözü kitap'a uygun olanıdır. Çünkü Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur.
= «... Sonra su bulamazsanız temiz bir toprakla teyemmüm ediniz...» (Mâide Sûresi, 6. âyet)
Yukarda verilen malûmattan anlaşıldığı gibi ihtilâf noktası çiğ, tatlı, ince ve abdest uzuvları üzerinde akıcı olup sarhoşluk vermeyen hurma nebizi hakkındadır. Çünkü içine hurma taneleri atılmış olmakla beraber henüz tatlılığı belirmemiş olan su ile abdest alınması ittifakla caizdir. İnceliğini kaybeden ve sarhoşluk veren nebîz ile abdest almamıyacağı hususunda âlimler ittifak halindedir...
(Hanefi fıkıh kitablarından olan) El-Bahr'ü-Raık'de de şöyle deniliyor : «Hulasa, bizim yanımızda sağlam, seçkin ve güvenilir mezhebimiz, anılan vasıfları taşıyan nebîzle abdest alınamamasıdır. Diğer üç mezheb imamlarının fetvasına katılıyoruz. Bu sebeple, nebîzle abdest alınabildiğine delâlet eden İbn-i Mes'ûd'un hadîsi ile meşgul olmaya ihtiyaç yoktur. Zira bazı âlimler bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir. Hadîs sahîh olarak kabul edildiği takdirde bile (yukarda meâlı verilen) teyemmüm âyeti ile mensuhtur. Çünkü âyet Medine'de inmiştir. (İbn-i Mes'ûd'un hadîsinde anlatılan olay ise Mekke'de ve daha önce vuku bulmuştur.) Müteahhirîn âlimlerden bir cemaat hadîs'in teyemmüm âyeti ile mensuh olduğu yolunu seçmiştir.»
ElMenhel yazarı, Bahri Râık'ten bu nakli aldıktan sonra şöyle der: Faraza hadîs mensuh olmamış olsa bile söz konusu nebîz, içinde biraz hurma atılmış olmakla beraber vasıfları değişmemiş su idi. Zira tatlı olmayan içme suyunun acılığını gidersin diye içine biraz hurma atmak arabların âdeti idi. [169]

Hadisi Tahric Edenler

Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Tirmizi, îbn-i Ebî Şeybe,Darekutnî ve Tahâvî de hadîsi müteaddit yollarla rivayet etmişlerdir.
E1-Münziri şöyle demiştir:Ebû Zur'a, hadisin sahih olmadığını söylemiş, Ebû Ahmed El-Kerabisî de, bu bâbta anılan rivayetten bir hadîs sabit olmamış, bilâkis, Abdullah îbn-i Mes'ûd' dan

rivayet edilen sahîh hadîsler bunun aksini (nebîzle abdest alınamıyacağmı) ifade etmektedirler.»
Hadis âlimleri bu hadisi 3 sebepten zayıf saymışlardır:
Birinci sebep: Senedindeki râvilerden Ebû Zeyd hadîs-cilerce meçhul bir kimsedir. Tirmizî ve başka zatlar bu nedeni zikretmişlerdir. Ancak, Ebû Zeyd'den başka 14 kişi, hadîsi îbn-i Mes'ûd1 dan rivayet etmiştir. Buhârî'nin üzerindeki EI-Bedrü'1-Ayni şerhinde 14 kişinin rivayetlerinin kimler tarafından tahriç edildiği belirtilmiştir.
İkinci sebep : Yine râvîlerden Ebû Ferâze' nin Râşid bin Keysân adlı zat mı, başkası mı diye tereddüt hasıl olmuştur. Fakat İbn-i Adıy, Darekutnî ve îbn-i Abdil-b e r, bu zatın Râşid bin Keysân olduğunu belirtmişlerdir.
Üçüncü sebep :Cinler gecesinde îbn-i Mes'ûd'un Pey-gamber'in beraberinde olmadığı hususudur. Çünkü Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvüd, Beyhakî ve Darekutni'-nin rivayet ettikleri sahîh ve Hasen bir hadis'te A1kame şöyle demiştir:
«Ben Abdullah İbn-i Mes'ûd'a: Cinler gecesi Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde sizlerden kim bulundu? diye sordum. Abdullah: Bizden hiç kimse O'nun yanında yoktu, diye cevap verdi.»
Bu üçüncü sebebe cevaben : Abdullah îbn-i Mes-üd'un cinler gecesi Peygamber'e refakat ettiği yedi yolla rivayet edilen hadiste belirtiliyor, demiştir. (El-Menhel'de yolların hepsi sırayla anlatılmıştır.)
El-Menhel yazarı daha sonra İbn-i Mes'ûd'un refakat-ta bulunduğuna dâir hadîs ile refakatta bulunmadığına dâir hadîslerin arasında görülen ihtilâfın zahiri olduğunu şöyle belirtmiştir:
İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) cinler gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e refakat etmiştir. Fakat Peygamber'in cinlerle olan görüşmelerine katılmayarak uzakça bir yerde Peygam-' ber'i beklemiştir.
Bâzı âlimler de şöyle yorum yapmışlardır: Cinlerle görüşme iki defa vuku buldu. îlk görüşmeye gidildiğinde ne îbn-i Mes'ûd ne de başkası Peygamber'e refakat etmedi.Nah1e denilen semtte yapılan görüşme Ninova cinlerine ait idi. İkinci defa Ce-h û n dağında Nusaybin cinleri ile yapılan görüşmede ise îbn-i Mes'ûd bulunmuştur.
Eş-Şib1i «Âkâmü'I-Mercan» adlı eserinde, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in 6 defa cinlerle görüşmüş olduğu, hadişlerin zahirinden anlaşılıyor, demiştir.El-Menhel bunları saymış ise de burada anlatmaya lüzum görmüyorum. [170]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Peygamber'imiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cinlere de gönderilmiştir.Bunun için cinler O'na gelmişler ve O da onlara İslâm dinini öğretmiştir.
2. Kişi, ilerde ihtiyaç duyacağını umduğu şeyleri önceden hazırlamalıdır.Hele ibâdeti için gerekeni önceden temin etmelidir,
3. Küçüğün büyüğe hizmet etmesi meşrudur.
4. Nimeti övmek meşrudur.

385) Abdullah İbn-i Abbas (Radtyallâhü ankümâ)'den rivayet edildiğine göre cinler gecesi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah îbn-i Mes'ûd'a :
— Senin beraberinde su bulunur (mu) ?» buyurdu. Abdullah da: Hayır yanımda su yoktur. Ancak bir tulumda bulunan nebiz vardır, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Tertemiz hurma ve temizleyici sudur. Bana (— elime) dök» buyurdu. Abdullah dedi ki; Bunun üzerine O*na (= O'nun eline) döktüm. O da o (nebiz) ile abdest aldı.»"
Not : İbn-i Abbas (R.A.)'m bu hadisini yalnız musannifimiz rivayet etmiştir. Senedinde İbn-i Lahia bulunur. Halbuki bu zat zayıftır. Dolayısıyla sened zayıf sayılmıştır. [171]

38 — Deniz Suyu İle Abdest Alma Babı

386) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an*)'den:
Şöyle demiştir: Bir adam, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-İem) 'e gelerek: Yâ Resûlallah! Biz denize binerek beraberimizde (tatlı) az su taşırız. Eğer onunla abdest alırsak susamış (susuz) kalırız. Bu sebeple deniz suyu ile abdest alabilir iniyiz? diye sordu. Buna cevaben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Deniz, suyu tahür (temizleyici) dir, meytesi (murdarı) helaldir.»" [172]

İzahı

Hadîs; Mâlik, Ahmed, Neseî, Tirmizî, İbn-i Ebi Şeybe, îbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Daremî, El-Hâkim, Darekutnî, ve İUnü'1-Câ-r u d tarafından da rivayet edilmiştir. Tirmizî, hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiş, îbn-i Abdi'1-Ber, tbnü'l-Münzir ve Ebû Muhammed Ei-Bağavi de hadisin sıhhatma hükmederek âlimlerce makbul sayıldığını belirtmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden zatın Abdullah Kl-Müdlicî olduğu Darekutni'nin bâzı senedlerinde belirtilmiş, Daremî' nin rivayetinde de «Beni Müdlio kabilesinden bir adam... diye geçer. El-Hâkim'in rivayetinde ise : «Bir avcı geldi...» ifâdesi kullanılmıştır.
Soru sahibinin maksadı: El-Hâkim ve El-Beyhakî'-nin tafsilatlı olan rivayetinde açıklandığı gibi, avlanmak için denize açıldığında bazen abdest almak veya gusletmek gerekir. Beraber götürülen tatlı su az olup hem içme hem taharet için bazen yetmez. Abdest veya gusülde kullanıldığı takdirde içme suyu kalmaz. Deniz suyu acı olduğundan içmeye elverişli değildir. Acaba taharette kullanılabilir mi?
Verilen cevapta deniz suyunun temizleyici olduğu bildirilmekle, abdest ve gusüTde kullanılabildiği gibi necasetin (pisliğin), giderilmesinde de kullanılabileceği belirtiliyor.
Tahûr i Temizleyici demektir. Tahûr sayılan bir su hadesten taharette (abdest ve gusülde) ve necasetten (pislikten) taharette kullanılabilir. Soru sahibi, deniz suyunun abdest için kullanılıp kulla-nılamıyacağım sormuş, fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) daha şümullü bir cevap vererek deniz suyunun taharetin her çeşidine elverişli olduğunu bildiriyor.
Meyte: Boğazlanmadan ölen hayvan demektir. Çekirgeden başka karada yaşayan bütün hayvanların meytesi necistir. Soru sahibi denizde yaşayan hayvanların meytesinin helâl olup olmadığını sormadığı halde önemine binâen Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meytenin hükmünü bildirmekle bunun açıklanmasını gereğine işaret buyurmaktadır. Deniz meytesine ait hükmün cevapta yer alması sebebi şöyle de olabilir: Genel olarak meyte, necis olup içine düştüğü az suyu da necis eder. Deniz meytesinin diğer meyte-lerden farklı olup necis sayılmadığı bildirilmekle, deniz suyunun,
içindeki meytesinden dolayı pislenmediği belirtiliyor. Böylece soru sahibinin ve emsalinin deniz meytesi ile deniz suyunun pislendiğini sanmaları önlenmiş oluyor.
îbnü'I-Arabî: Sorulan soru cevaplandırılırken, tam faydalı olmak mülahazasıyla sorulmamış olan fakat önemli görülen başka bir hususu da aydınlatmak fetva vermenin güzelliklerindendir, demiştir. [173]

Deniz Meyteleri Hakkındaki Âlimlerin Fetvaları

Taharet Kitabından bir babı konuya ayıran Ebû Davud'un Sünen şerhi EI-Menhel'de verilen geniş malûmat şöyledir:
«Deniz meytesi hakkındaki âlimlerin verdiği cevaplarda ayrıntılar vardır: Buhâri nin sarihi E1-Aynî şöyle demiştir: Mâlik, Şafii ve Ahmed, bu hadise dayanarak deniz hayvanlarının hepsinin meytesi helâldir. Ancak Şafiî ve Ahmed' den gelen bir rivayette kurbağa bu hükümden hariç tutulmuştur. Bu üç imama göre karada eti yenmeyen hayvanın denizdeki türünün meytesi de haramdır.
Bizim arkadaşlarımız (Hanefî âlimleri) ise; 'deniz hayvanlarından balık, bütün çeşitleri ile helâldir. Diğer deniz hayvanlarının eti yenmez. Çünkü Cenab-ı Allah;
= «... Ve murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor ...» mealindeki E1-Araf sûresinin 157'nci âyetinde murdarları haram kılmıştır. Balıktan başkası murdardır. Hadisteki meyte (murdar) ise; balık ile yorumlanır. Nitekim Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bizim için iki meyte ve iki kan helâl kılınmıştır, İki meyte balık ve çekirgedir...» buyurmuştur; demişlerdir. (A yni'den yapılan nakil burada bitti).
Hanefî âlimlere göre zahiren sebepsiz olarak ve kendi kendine ölüp su yüzüne çıkan ve karın kısmı yukarı çıkan balıklar yenilemez. Ama sıcak, soğuk veya başka sebeple ölen balık anılan durumda su yüzüne çıkmış olsa bile yiyilir.
Kurbağa ve kaplumbağa gibi denizde ve karada yaşıyabilen de-
niz hayvanının yenilmesi hususunda Mâliki mezhebinde ihtilâf vardır. E1-Bâcî, Muvatta' şerhinde diyor ki: Deniz hayvanı iki kısımdır. Bir kısmı karada yaşıyamaz. Balık türleri gibi. Diğeri karada da yaşıyabilendir. Kurbağa, yengeç ve kaplumbağa gibi. Balık ne şekilde ölürse ölsün tâhirdir ve yenilir. Mâlik ve Şafiî böyle hükmetmişlerdir.E bû Hanîfe ise, kendi kendine ve sebepsiz ölen balık yinilmez, demiştir.

«Deniz avı ve taâmi sizler için helâl kılındı.» (Mâide 96) âyeti ve (bu bâbta geçen) hadis bizim delilimizdir. Lügat ehli olan Ömer bin EI-Hattâb (Radıyallâhü anh) âyetin tefsirinde: Deniz avı senin avlandığındır. Taamı da denize atılandır, demiştir. Meyte kelimesi kayıtsız olarak şer-i şerifte kullanıldığı zaman boğazlanmadan ölen hayvan demektir.
Deniz kurbağası ve kaplumbağası gibi karada hayatını sürdürebilen hayvan Mâ1ik'e göre temiz ve helâldir. Boğazlanması gerekmez. îbn-i Nâfi ise; bunlar sebepsiz ölürse pistir ve haramdır, demiştir. İmam Mâlik'e göre bunlar balık gibi deniz hayvanı olup boğazlanmasına ihtiyaç yoktur. İbn-i Nâ-fi'e göre ise bunlar kuş gibi karada yaşıyabilen hayvandır. (E1-Bâcî'nin sözü burada bitti.)
Hanbe1i âlimlerine göre deniz hayvanlarından kurbağa, yılan ve timsah yiyilmez, diğerlerin hepsi yiyilir.
Şafiî âlimlerince genel hüküm budur:
Yalnız denizde yaşayan ve karada yaşıyamayan hayvanlar balık şeklinde olmasa bile yinilir. Deniz köpeği ve deniz domuzu gibi.Fakat hem denizde hem karada yaşıyabilen hayvanların yinilmesi haramdır. Kurbağa, yengeç, yılan, kablumbağa ve timsah gibi. Min-hâc'ın şerhi Nihâyetü'l-Muhtaç müellifi El-Allâme Muham-med Er-Remlî   konu hakkında şöyle der:
Karada yaşıyamıyan deniz hayvanlarından balık türü nasıl ölürse ölsün yenilir. Çünkü Cenâb-ı Allah : «Deniz avı ve taamı sizin için helâl kılındı» buyurmaktadır. (Mâide 96) Sahâbîlerin ve tabiîlerin cumhuru âyetteki «taamı» su yüzünde kalan, diye yorumlamışlardır. (Bu bâbta geçen) hadîs de sahihtir. Evet su yüzünde kalan balık şayet şişerek sıhhî yönden zarar verecek durumda ise yinilmesi haramdır.
Karada yaşıyamıyan diğer deniz hayvanları da nasıl ölürse ölsün en sahih kavle göre balık gibi helâldir. Er-Ravda'da belirtildiği gibi karada yaşayamayan bütün deniz hayvanlarına Semek balık» denilir.
Balıktan başka deniz hayvanlarının helâl olmadığına dâir bir kavil vardır. Bu kavlin delili:
= «Bizim için iki meyte helâl kılındı. Bunlar da balık ve çekirgedir.»
hadîsidir. Fakat «Semek - Balık» kelimesinin bütün deniz hayvanlarına verilen bir isim olduğu gerekçesi ile bu kavil reddedilmiştir.
Şafiî mezhebindeki diğer bir kavle göre deniz hayvanı, eğer karadaki benzeri yiyilen cinsten ise yenilir. Aksi, takdirde yenmez. Buna göre deniz merkebi ve deniz köpeği yenmez.
Kurbağa, yengeç, yılan ve kablumbağa gibi hem denizde hem de karada yaşıyabilen hayvan yinilmez. Çünkü bunlar ham habistir hem de zararlıdır. Mûtemed olan Kavil budur. (Nihaye'nin sözü burada bitti.) [174]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Kişi bilmediği bir sorunu ilim ehline sormalıdır.
2. Susuzluk korkusu bulunduğu takdirde içme suyunun abdest-te kullanılmaması mubahtır.
3. Acı olan deniz suyu ile abdest almak caizdir.   Selef ve halefin cumhuru böyle demiştir.
4. Deniz hayvanları yenilir. Bunun tafsilâtını yukarda gördük.
5. Balığın boğazlanması gerekmez. Diğer deniz hayvanları da balık gibidir.
6. Müftü, sorulan soruya uzaktan veya yakından ilişkin hususlar soru sahibinin ihtiyacını sezdiğinde sorunun cevabını verirken bu hususları da anlatmalıdır.
Hulasa bu hadîs, bir çok hükümleri ve önemli kaideleri ihtiva etmektedir. Bu nedenledir ki Şafii (Rahimehullah) Bu hadîs taharet ilminin yarısıdır, demiştir.

387) Müslim bin Mahşî'nin İbnü'l-Fârîsî (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet ettiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben avcılık ederdim. Bir kırbam (= su kabım) vardı. Ona su koyardım ve ben deniz suyu ile abdest aldım. Sonra bunu Resûlullah (gallallahü Aleyhi ve Sellemî'e anlattım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
Deniz, suyu tahûr (temizleyicidir, meytesi (murdarı) helâldir.» buyurdu.[175]

388) Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Nebî (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e deniz suyu(nun hükmü) sorulmuş, O da:
«Deniz, suyu tahûr (= temizleyici) dir, meytesi (murdarı) helâldir.» buyurdu.
Müellifimiz, yine Câbir bin Abdillah'a ulaşan ikinci bir senedin müellifin şeyhinden yukarıya doğru şu zatlardan ibaret olduğunu ifade ediyor:

Ebü'l-Hasan bin Seleme, Ali bin El-Hasan Eî-Hestecânî, Ahmed bin Hanbel, Ebü'l-Kasım bin Ebi'z-Zinad, İshâk bin Hazım, Ubeydul-lah İbn-i Mıksem ve Câbir bin Abdillah... (Radıyallâhü anhüm).
Not: Zevâid'de belirtildiğine göre İbn-i Hibbân ve Darekutnî de hadisi yine Câbir t>in Abdillah'e ulaşan birer senedle rivayet etmişlerdir. [176]

39 — Abdesti İçin Yardım İsteyip Kendisine Su Dökülen Adamın Beyânı Babı

389 El-Muğîre bin Şu'be (Radtyallâhü anh)'den :
Şöyle söylemiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ab-destini bozmak için dışarı çıktı. (Kazâ-ı hacetten) sonra dönünce ben bir su kabı ile O'nu karşıladım. Ve suyunu dökmeye başladım, önce ellerini, sonra yüzünü yıkadı. Bundan sonra kollarını yıkamaya davrandı. CübbesiCnin yeni)nin darlığı mâni oldu. Bunun üzerine (mübarek) ellerini cübbenin altından çıkarıp yıkadı ve mestleri üzerine mesih etti. Sonra bizimle beraber namaz kıldı." [177]

İzahı

Hadîs, Buhâri, Müslim, Nesâi ve Ebü Dâvûd tarafından muhtelif sözlerle uzun ve kısa metinler halinde müteaddit senetlerle rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un uzun bir metin halindeki rivayetlerinin birisi şöyledir:
El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anhümâ)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir :
Tebük savaşından bir gün fecirden önce ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yoldan ayrıldı. Ben de O'nunla beraber ayrıldım. O, devesini çökerterek abdest bozmak için uzaklaştı. Sonra gelince ben su kabından eline su döktüm. Önce ellerini, sonra yüzünü yıkadı. Daha sonra kollarını açmak istedi. Cübbesinin yenlerinin darlığı engel oldu. Bunun üzerine kollarını içeri sokup cübbenin altından çıkardı da dirseklerle beraber kollarını yıkadı. Ve başını meshetti. Daha sonra mestleri üzerine meshetti. Sonra bineğine binerek Me-dine-i Münevvere'ye doğru yola çıktık. Nihayet halkı namaz kılarken bulduk. Namaz zamanı geldiğinde halk Abdurrahman bin Avf'ı imamlığa geçirerek sabah namazının bir rek'atmı kılmış olarak bulduk. ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanların saffı-r.a katılarak Abdurrahman bin Avf in arkasında bir rek'at namaz kıldı. Sonra Abdurrahman selâm verince ResûluIIah (Sallalîahü Aley-hi ve Sellem) ikinci rek'atına kalktı. Müslümanlar Resûl-i Ekrem'den önce bir rek'at namaz kılmakla acele etmek hatâsına düştükleri endişesi ile çok teşbih etmeye başladılar. ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verince cemaata:
«Siz vakti gelince namaza durmakla isabetli hareket ettiniz. Veya iyi ettiniz.» buyurdu.
Tercemesini yukarıya aldığım Ebû Davud'un rivayetinde olduğu gibi bir çok rivayette, Resül-i Ekrem'in söz konusu gün ve vakitte Abdurrahman (Radıyallâhü anh) 'a' uyduğu belirtilmiştir îbn-i Mâceh'in burdaki rivayetinde ve Müs1im'in bir rivayetinde; tâbiri kullanılmıştır. Bu cümlenin zahirine göre mânâsı şudur: «... Peygamber bize namaz kıldırdı.»
Bu hususu aydınlatmak için sindi şöyle der:
Fıkranın zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara namaz kıldırmıştır. Halbuki olayın sabah namazında meydana geldiği ve Abdurrahman bin Avf in cemaata na-
maz kıldırdığı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci rek'atta cemaate yetiştiği, Abdurrahman'a uyarak arkasında bir rek'at kıldığı ve imamın selâmından sonra kalkıp bir rek'at daha kıldığı sabit ve meşhurdur. Bu itibarla fıkrayı şöyle yorumlamak mümkündür:
«...Peygamber bizimle beraber namaz kıldı.»
Yahut da Peygamber aynı abdestle onlara o gün öğle namazını kıldırdığı ifade edilmek istenmiştir, denilebilir.
EI-Menhel'de belirtildiği gibi şöyle bir soru hatıra gelebilir: Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet edilen sahih hadisle sabittir ki Resûl-i Ekrem'in son hastalığında O'nun emri ile Hz.Ebû Bekir cemaate namaz kıldırmaya başladıktan sonra Hz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelince Ebû Bekir geri çekilmek istemiş ve Peygamberin işareti üzerine yerinde durmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekr'in yanında oturunca Ebû Bekir kendi namazını O'nun namazına, cemaat da namazlarını Ebû Bekr'in namazına bağlamıştır. Ebû Bekr, böyle yaparken Abdurrahman bin Avf, Peygamber'in gelişinden sonra nasıl yerinde durup imamlığını devam ettirmiştir?
Soruya şöyle cevap verilmiştir:
Abdurrahman da Ebû Bekr gibi geri çekilmek istemiş fakat Resûl-i Ekrem öne geçmemiştir.

Çünkü Abdurrahman cemaate bir rek'at kıldırmış idi. Cemaatın namazının tertibi bozulmasın diye Peygamber öne geçmeyi terketti. Fakat Ebû Bek i r henüz bir rek'at kıldırmamış iken Resûl-i Ekrem geldi.
Şöyle de cevap verilebilir: Abdurrahman bir rek'at kıldırdıktan sonra gelen Resûl-i Ekrem mesbukî sayılır. Bütün rek'atlerde imama yetişmeyen ve mesbukî diye fıkıhta anılan kimsenin imama yetişmediği rek'atleri nasıl kılmasının gerekeceğini Resül-i Ekrem fi'len de beyan etmek istemiş olabilir. Ve bunun için A b -durrahman'a uymuş olabilir.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir : Resûl-i Ekrem, ikisine de geri çekilmemeleri için işaret buyurmuştur. Neden Ebû Bekir geri çekildi de Abdurrahman çekilmedi ?
Bunun cevabı şudur: Ebû Bekir, edeb yoluna gitmeyi vücub (= uyulması zorunlu) için olmayan emre uymaya tercih et-
mistir. Abdurrahman ise emre itaat etmeyi tercih etmiştir. Şüphesiz Ebû Bekr'in prensibi daha mükemmeldir. Şöyle demek de mümkündür: Ebû Bekr Resûl-i Ekrem'in iyileşerek camiye geldiğini görünce sevincinden kendini tutamayıp geri çekilmiş alabilir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerindeki cübbe Buhârî' nin bir rivayetine göre Şam tarafından, Ebü Dâvûd 'un bir rivayetine göre Rum tarafından gelme idi. [178]

Fıkhı Hükümler

389 nolu hadis ve yukarda tercemesini verdiğimiz Eb û Dâ-vûd' un uzunca hadîsinden çıkarılan hükümlerin bir kaçını aşağıya alalını:
1. Abdest bozmak isteyen kişi yoldan ve halktan uzaklaşmalı.
2. Liyakatli olanlara hizmet etmek meşru'dur.
3. Abdest alırken başkasından yardım istemek caizdir.
4. Yenleri dar olan elbiseyi giymek caizdir.
5. Mestler üzerine mesh etmek caizdir.
6. Üstün zâtın kendisinden dun (aşağı) olan kişiye namazda uyması caizdir.
7. Bâzı rek'atlerde imama yetişememiş olan (mesbukî) kişinin namazını nasıl tamamlıyacağı hükme bağlanmıştır.
8. Namaz, ilk vaktin fazileti kaçırılmadan kılınmalıdır.

390) Er-Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radtyallâhü anhâ)'âen :
Şöyle söylemiştir : Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir ibrik su ile vardım. Kendisi: * (Su) dök.» buyurdu. Ben de (suyunu) dökmeye başladım. Yüzünü ve kollarını yıkadı. Yeni bir su alarak başmm ön ve arkasını (tamamını) mesnetti ve ayaklarını üçer defa yıkadı." [179]

İzahı

Hadisin râviyesi Er-Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e biat ederek savaşlara katılan Ensâr-ı Kiram'ın bahtiyar kadınlarındandır. Buhârî ve Nesâî' nin tahric ettikleri bir hadîste Er-Rubeyyi' :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber savaşır, askere su verir, onlara hizmet eder, şehitleri ve yaralıları Medine-i Münevvere'ye götürürdük, demiştir. 21 hadîsi var: Buhârî ve Müslim 1 hadîsini müttefikan ve yalnız Buhârî 2 hadîsini rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd,. - Tirmizi, Nesâî ve İbn-i Mâceh de o'nun hadîslerini nakletmişlerdir.
Râvîleri ise Nafi', Mevlâ, îbn-i-Ömer, Ebû Seleme, Süleyman bin Yesâr, Abdullah bin Muhammed, Halid bin Zekvan ve başkalarıdır.
Er-Rubeyyi'in burada rivayet edilen hadîsi, Tirmizi, Ahmed ve Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd da kısa ve uzun metinler halinde muhtelif yollarla rivayette bulunmuştur.
El-Haf iz, Telhis'te : Rubeyyi'in hadisi için bulunan yolların ve lafızların dönüm noktası râvî Abdullah îbn-i Akî 1' dir ki o'nun zayıflığı söz konusu edilmiştir, der.
Müellif 'in rivayetinde Peyganıber'in mübarek yüz ve kollarını kaçar defa yıkadığı belirtilmemiş ve yüz yıkamadan önce el yıkamaya, ağız ile buruna su almaya, keza kulakları meshetmeye temas edilmemiştir. Fakat Ebû Davud'un rivayetlerinden birisinde Resûl-i Ekrem'in (mübarek) ellerini (bileklere kadar) ve yüzünü üçer defa yıkadığını, bir defa (mübarek) ağzma ve burnuna su aldığını, kollarını üçer defa yıkadığını, başmm arkasını ve önünü iki defa meshettiğini, kulağının her tarafını meshettiğini ve ayaklarını üçer defa yıkadığını belirtiyor.
Abdest uzuvlarının kaçar defa yıkandığı hususu, İbn-i Mâ-c e h' in Süneninde Taharet Kitabı'nm

45 ilâ 53'üncü bâblarmda ri-
vâyet edilen hadislerin tercemesi yapılırken anlatılacağından burada üzerinde durmayalım.
Abdest almada başkasının yardımcı olması hususuna gelince, bu bâbta geçen hadîsler abdest almak için başkasından yardım istemenin caiz olduğuna delâlet eder.Müs1im'in «Mestler üzerine mes-hetmek» babında rivayet olunan E1-Muğire'nin hadisini (389) açıklayan Nevevi ezcümle şöyle söyler:
«Abdestte yardım istemenin caiz olduğuna bu hadis delâlet eder. Ayrıca Usâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Resûl-i Ekrem'in Arefe'den dönüşünde abdest alırken, suyunun Usâme tarafından döküldüğü sabittir. Sabit olmayan bâzı hadislerde, abdest için yardım istemek yasaklanmıştır.
Arkadaşlarımız, söz konusu yardım istemek üç kısımdır, demişlerdir :
1. Abdest suyunun hazırlanması için başkasından yardım istemek. Bunda ne kerahet var ne de noksanlık.
2. Abdest uzuvlarını yıkamak için başkasından yardım istemek ve o'na yıkatmaktır. Bunda kerahet var. Ancak bir zaruret ve ihtiyaç duyulursa kerahet yoktur.
3. Abdest suyunu başkasına döktürmektir.En iyisi bunu yapmamaktır. Ama, buna mekruh denilir mi? Bu hususta iki türlü fetva vardır. Bâzılarına göre mekruhtur.
Abdest alanın eline şu döken kişi, abdest alan adamın solunda durmalıdır.»
Hanefî fıkıh âlimlerinden İbn-i Âbidin, abdestin müstahablan bahsinde, abdestte başkasından yardım istemek hususunda müteaddit kitablardan nakiller yaptıktan sonra şöyle söyler;
*E1-Hilye'de Buhârî, Müslim ve diğer hadîs kitabların-dan naklen zikredilen bir çok hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istemesi üzerine ve istemeden, abdest suyunun başkası tarafından döküldüğü açıkça belirtilmiştir. El-Hilye yazarı bu hadîsleri kaydettikten sonra şunları söyler:
Resûl-i Ekrem'in mekruh olan bir şeyi yapmadığı kesindir. Şu halde, başkasına su döktürmesi işi kerâhetsiz cevazla yorumlanır. Bir şeyin mekruh olduğuna dâir delil bulunduğu halde Resûl-i Ekrem tarafından yapılmış ise o işin ümmeti için mekruh olmakla beraber
cevazını bildirmek için yapmıştır, denilir. Burada Keraheti ifade eden bir delil yoktur. H z . Ömer (Radıyallâhü anh);in : Abdest hususunda kimsenin bana yardım etmesini sevmem, mealindeki hadis zayıltır. Keza, Resûl-i Ekrem abdest işini kimseye bırakmazdı, şeklindeki hadîs de zayıftır. Bunlar sabit oimuş olsaydı bile yukarda lEİ-Hilye) 'de geçen sahih hadîslere karşı güçsüzdür. Kaldı ki, anılan iki hadîsten maksad, abdest uzuvlarını başka şahsa yıkattırmak hususu olabilir. El-Ihtiyâr'ın: «Acizlik hâli olmadan abdest işinde başkasından yardım istemek mekruhtur...» sözünden maksadının da bu olduğu umulur.»
İbn-i Âbidîn, yukarıya özetini aldığım EI-Hilye'nin sözünden sonra diyor ki:
Hulâsa : Abdest için istenen yardım su hazırlatmak veya su döktürmek tarzında olursa bunda kat'iyyen kerahet yoktur. Şayet yardım, yıkama ve mesh işini başkasına özürsüz yaptırmak şeklinde ise mekruhtur. Bunun için Tatarh aniye'de: Abdestin adabından birisi de kişinin abdest işini bizzat görmesidir. Eğer başkasından yardım isterse yıkayıcı kendisi olduktan sonra kerahet yoktur, denilmiştir.»
Şafiî fıkıh kitabi arından Nihâyetü'I-Muhtaç yazarı abdest bâbmda şunları beyan eder:
«Özür olmaksızın abdest suyunun başka şahıs tarafından dökülmesini istememek sünnettir. İstemek ise mekruh değil ama uygun da sayılmaz. Abdest suyunu hazırlatmak şeklindeki yardım talebi ise mubahtır. Özürsüz halde abdest uzuvlarını başkasına yıkatmak şeklindeki yardım istemek mekruhtur. Özür dolayısıyla abdest al-' maya gücü yetmeyen kimse ise maddî durumu ücret ödemeye müsait olduğu takdirde ücretle bile olsa başkasına abdestini aldırması zorunludur. Maddî durumun müsaitliği ölçüsü fıtra ödemek hususundaki ölçüdür. (Aile efradının ve kendisinin bir günlük nafakasından fazla olarak ödeyeceği ücrete sahip olması ölçüsüdür.)»

391) Safvân bin Assai [180] (Radıyallâhü ank)'den:
Şöyle söylemiştir : Ben seferde ve hazerde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest. suyunu döktüm."

392) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kızı Rukayye (Ra-dthallâhü anhâ)'mn cariyesi Ümmü Ayyaş [181](Radtyallâhü anhâ)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak (abdest alırken) ben ayakta ona abdest aldırırdım. (= yardım ederdim)[182]

40 — Uykudan Uyanan Adam, Elini Yıkamadan Önce Kaba Sokabilir Mi? Babı

393) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)den; Şöyle derdi: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t
Sizden birisi gece uykusundan uyandığı zaman eline iki veya üç defa su dökmeden kaba sokmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.

394) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâhü anhümâ)*-den şöyle rivayet edilmiştir. Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Setletn) buyurdu ki:;
«Sizden birisi uykusundan uyandığı zaman elini yıkayıncaya kadar kaba sokmasın.[183]

395) Câbir (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Biriniz uykudan kalktıktan sonra abdest almak istediği zaman elini yıkamadan abdest su kabına sokmasın. Çünkü şüphesiz, elinin nerede gecelediğini ve elini neyin üzerine koyduğunu bilmez.»"

396) El-Hâris (Radtyallâhü anh)'âen şöyle dediği rivayet olunmuştur :
Ali (Radıyallâhü anh) su istedi, (su getirilince) ellerini, kaba sokmadan önce yıkadı. Sonra dedi ki:
«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İn böyle yaptığını gördüm.»"[184]

Hadislerin İzahı

İlk üç hadis, uykudan uyanan kimsenin önce ellerini yıkaması* nı ve ondan sonra su kabına sokmasını hükme bağlıyor. Bunlardan birinci hadiste «Gece uykusu» tâbiri var ise de diğerlerinde uyku mutlak geçiyor. Yâni gece veya gündüz kaydı bulunmuyor. Ebû Dâvûd'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)*den naklettiği rivayetin birisinde gece uykusu kaydı var iken diğerinde gece kaydı yoktur. El-Menhel yazarı gece kaydı bulunan rivayetle ilgili olarak diyor ki: «Uyku genellikle geceleyin vuku bulduğundan do^ layı gece tâbiri kullanılmıştır. Hüküm bakımından gece uykusu ile gündüz uykusu arasında bir fark yoktur. Nitekim diğer rivayette böyle bir kayıt bulunmuyor.»
Hadîslerdeki; «... Elini sokmasın...»cümlesi yerine Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde ve Bezzâr'ın rivayetinde;. ifadesi kullanılmıştır.
Bu ifâde, kasdedilen mânâyı daha açık belirtir. Çünkü maksad, eli yıkamadan kabın içindeki abdest suyuna sokmamaktır.Ebû Dâvûd ile Bezzâr'ın rivâyetindeki mezkûr cümlenin mânâsı: «Sakın elini batırmasın» demektir. Suya batırılmadan ve dokunulmadan elin kaba sokulmasında bir sakınca yoktur. Bu itibarla burada
kullanılan; cümlesinden maksad «Elini kabtaki suya sokmam aktır.»
İlk iki hadiste geçen «k ab-tan maksad abdest suyu kabıdır. Nitekim üçüncü hadiste «abdest su kabı» diye belirtilmiştir.Buhâri ve Müslim'in rivayetinde de üçüncü hadiste olduğu gibi «abdest su kabı» tâbiri bulunur. El-Bezzâr'ın rivayeti de böyledir.
El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der :
El-Fetih'de beyan edildiğine göre; hadislerde geçen kabtan maksad abdest su kabıdır.Gusül kabı da abdest su kabı hükmündedir.Çünkü gusül de bir nevi abdesttir.Diğer kablar ise; abdest su kabına kıyaslanır.Fakat bunlara el batırmak mekruhtur, denemez.Çünkü bu hususta bir yasaklama yoktur.Bu sebeple el yıkamak müstahabdır, denilir.Kab tâbiri ile, havuz ve göl gibi büyük sular hükmün dışında tutulmuş oluyor.Dolayısıyla uykudan uyanan kimse elini yıkamadan havuz ve benzeri büyük suya batırabilir.
Elin kaç defa yıkanması hususuna gelince birinci hadîste «İki veya üç defa» tabiri vardır.îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'-den rivayet edilen ikinci hadîs ve Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan üçüncü hadîste yıkama sayısı belirtilmemiştir. Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetinde ise üç defa yıkama hükmü bulunur. Ebû Davud'un Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh) 'den aldığı iki rivayette de üç defa yıkama emri yer almış, diğer bir rivayet ise; buradaki ilk hadiste olduğu gibi «İki veya üç defa» tâbiri bulunur.
Hadisin: «İki veya üç» tâbiri hakkında El-Menhel yazan şunu söyler:
Bu tâbir Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek sözünden olabilir. Bu takdirde, elin iki veya üç defa yıkanması hususunda mükellef, serbest bırakılmış olur. Şayet bu tâbir râvî-

lerden birisine âit ise yıkama sayısındaki tereddüdünü belirtir. Kuvvetli ihtimal ise bu sözün râviye âit olmasıdır. Çünkü diğer rivayetlerde kesin alarak «üç defa» tâbiri kullanılmıştır.
Bu duruma göre üç defa yıkama yükümlülüğü konmuştur.
îlk ve üçüncü hadisin son fıkralarında ise uykudan uyanan kişinin kabtaki abdest suyuna elini batırmadan önce yıkama sebebine işaret edilerek şöyle buyuruluyor:
«Çünkü kişi, uyku hâlinde elinin nereye dokunduğunu ve neyin üzerine bıraktığını bilemez.»
Ibn-i Huzeyme ve Darekutnl, Ebû Hürey-re'den olan rivayetlerinin sonunda: «Yâni cesedinden...» kelimelerini eklemişler.
Fıkranın mânâsı şudur:
Kişi, uyku hâlinde iken, cesedinin temi2 veya necis olan yerlerinden nerelere elinin dokunduğunu bilemez, tnsan vücudunda çi-ban ve yara olabilir. Avret mahallini taşla temizleyip su ile yıkamamış olabilir. Uyku uyurken terleme ve benzeri nedenlerle avret mahalli islenmiş iken kaşıntı gibi sebeplerle eli, avret yerine dokunmuş veya sivilce, çiban ve yara yerine sürülmüş olabilir. Bu şüpheler karşısında elini yıkaması öngörülmüştür.
El-Menhel yazarı şöyle der:
El-Hâf 12: Bu fıkraya göre uyanıklık hâlinde iken elinin pis bir şeye dokunduğundan şüphe eden kişi de aynı hükme tâbidir. Keza meselâ eline iyice bir bez sardıktan sonra uyuyan ve uyandığı zaman sargısının aynen durduğunu görmek suretiyle pis bir yere dokunmadığını anlayan bir kimsenin elini yıkamadan kabtaki suya batırması mekruh değildir. Ancak böyle kimsenin elini yıkaması müstahabtır. Nasıl ki; uyumamış olan kimsenin elini suya batırmadan önce yıkaması müstahabdır.»
Yasaklamanın sebebine gelince; bu hususta değişik görüşler vardır.
Îbnü'l-Kayyım demiştir ki:
«Bâzı âlimler, yasaklama hikmeti taabbüdidir. Yâni biz bunun hikmetini bilemeyiz. Şâri-i Hakim emretmiştir. Biz de O'nun emrine itaat ederiz.
Bu görüş tutarsız sayılmıştır. Çünkü hadîs'in sonunda yasaklamanın illeti beyan edilerek:
«Çünkü kişi, uyku hâlinde iken elinin nereye dokunduğunu bilemez» buyurulmuştur.
Bâzıları, yasaklamanın hikmeti elin pis bir yere dokunması ihtimalidir, demiştir. Bu görüş de zayıftır. Çünkü yasaklama umumîdir. Taşla istincâ etmiş olsun, su ile taharetlenmiş olsun, vücûdunda sivilce, çiban, yara ve benzerî rahatsızlık bulunsun bulunmasın netice değişmez. Halbuki eğer hikmet elin pislenmiş olması ihtimâli olsaydı, yasaklamanın yalnız taş ile istincâ edene ve vücudunda çiban ve benzerî şeyler bulunanlara tahsis edilmesi gerekirdi. Oysa kimse böyle bir tahsis yoluna gitmemiştir.
Sahih olan görüşe göre yasaklamanın hikmeti elin şeytan üzerinde veya şeytanın el üzerinde gecelemiş olmasıdır.
Bu hikmet, uykudan kalkan kimsenin burnuna su çekmesi hikmetine benzer. Şöyle ki Şâri-i Hakîm (Aleyhisselâtü Vesselam) sahih olan bir hadîste buyuruyor ki:
«Biriniz uykudan uyandığı zaman burnuna su çeksin. Çünkü şeytan onun genizi üzerinde geceler.» Buhâri ve Müslim bu hadîste ittifak etmişlerdir. Şâri-i Hakim (Aleyhisselâtü Vesselam) burada da «Çünkü hiç biriniz elinin nerede gecelediğini bilemez.» buyurmakla yıkama sebebinin elin nerede gecelediğinin bilinmemesi olarak gösteriliyor.Bu durum ise; şeytanın geniz üzerinde gecelemesi ile alâkalıdır. Şeytanın geniz üzerinde gece-emesi ve el ile ilişkisinin sırrını ancak ruhların hükümlerini bilenler çözerler. Şeytan pis olduğu için pis yerlerden hoşlanır. Ve böyle yerlerde yuvalanmak ister.Kul uyuduğu zaman cesedinin dış kısmında genizden daha kirli yer göremeyen şeytan orada geceler. Şeytanın el ile ilişkisine gelince insanoğlu bir çok günahı eli ile işler. El, günahların pisliği ile çok kirlendiği için şeytan ondan da çok hoşlanır.»
E1-Bâcî, uykudan kalkan kişinin elini yıkaması hikmeti hakkında çeşitli görüşleri beyan ederek bunların hiç birisini uygun görmediğini ifâde ettikten sonra şöyle der:
«En kuvvetli ve açık hikmet, bizim Mâliki âlimlerimizden olan irak'lı üstadlan m izin ve başkalarının da katıldığı şu sebeptir : Uyuyan kimse cesedini, bedenindeki çiban yerini, koltuk altını, terleyen yerlerini ve avret mahallini kaşımaktan boş kalmaz. Uyanınca temizlik bakımından elini abdest suyuna batırmadan önce yıkaması müstahab görülmüştür. Şayet elini yıkamadan suya ba-tırırsa günah işlemiş sayılmaz.»
Nevevi de şöyle söyler:
«Şafii ve başka âlimler demişler ki: Hicaz halkı taş ile istincâ ederlerdi. İklimleri de çok sıcak idi. Bu nedenle birisi uyuduğu zaman terlerdi. Dolayısıyla elinin, necis olan avret yerine veya bir sivilce veyahut kirli ve benzeri yerlere dokunmasından emin olamazdı.»
Hadisler, uykudan uyanıldığı zaman elin yıkanmadan önce abdest suyuna sokulmasını yasaklıyorlar. Âlimler bu yasağın değeri hususunda muhtelif görüşler beyan etmişlerdir.El-Menhel'de bu görüşlerle ilgili olarak şu bilgi veriliyor:

Mutekaddimîn ve Mutaahhirin âlimlerin cumhuruna göre; bu yasak tenzihen kerahet içindir. Buna göre kişi yasağa aykırı hareket ederek elini yıkamadan abdest suyuna batırırsa suyun temizliğine bir halel gelmez ve kişi de günah îşlemis sayılmaz.
Muhakkik âlimlere göre kerahet hükmü uykudan kalkmaya münhasır değildir. Hükmün dönüm noktası elin pislenmesinden şüphe duymaktır. İster gece uykusundan veya gündüz uykusundan kalkmış olsun, ister hiç uyumamış olsun elinin necis olduğu şüphesine düşen kimsenin elini yıkamadan abdest suyuna sokması mekruhtur. Cumhurun görüşü budur.
Ahmed bin Hanbel ve Dâvûd-i Zahirî'ye göre gece uykusundan kalkan için tahrimen mekruh olup gündüz uykusundan kalkan için tenzihen mekruhtur.
Şafii de şöyle demiştir: «Gece veya gündüz uykusundan uyanan herkesin elini yıkamadan abdest suyuna sokmamasını arzu ederim. Eğer elini yıkamadan suya sokarsa eli necis olmadığı takdirde bu hareketi mekruhtur. Suyun temizliğine bir zarar gelmez.»
Kişi elinin temiz olduğunu kesinlikle bildiği takdirde cumhûr'a göre elini yıkamadan abdest suyuna sokmasında bir kerahet yoktur. [185]

Hülâsa

Hanb.eli mezhebine göre, uykudan kalkan kişinin elini abdest suyuna sokmadan önce yıkaması vaciptir. Hanefi, Şafii ve Mâliki mezheblerine göre ise sünnettir.
Hattâ b i demiştir ki: «Hadîsteki emir vucûp için değildir. Çünkü bu emir, elin pis olması şüphesine bağlanmıştır. Şüpheye bağlı bir emir vücûbu gerektirmez. Diğer taraftan suyun ve insan bedeninin aslı taharettir. Bir şeyin temizliği kesin olarak sabit olduktan sonra şüpheli nedenlerle o temizlik giderilemez.» [186]

Hadisten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1. Uykudan uyanan kimse elini, yıkamadan önce abdest ve gu-sül suyuna sokamaz.
2. Necis olan yer, üç defa yıkanmalıdır. Çünkü pis olması muhtemel olan elin üç defa yıkanması istenirken pis olduğu kesin bilinen bir uzuv, elbise ve benzeri şeylerin en az üç defa yıkanması gereği açıkça anlaşılır.
3. İbâdetlerde vesveseye düşmemek kaydı ile dâima ihtiyatlı davramlmalıdır.
Hadisi rivayet edenler:
Az bir lafız değişikliği ile ayni mânâyı ifade eden hadîs Buhâ-rî, Müslim, Tirmizİ, Ebû Dâvûd, Darekutnî, İbn-i Huzeyme, îbn-i Hibbân ve Beyhakİ tarafından müteaddit senedlerle rivayet edilmiştir. .
Bu bâbtaki son hadiste ise uyku durumu söz konusu edilmeden elin abdest alınacak su kabına sokulmadan önce yıkanması isteniyor ve el yıkandıktan sonra abdest alınacak su kabına sokulabileceği belirtiliyor. [187]

41 — Abdestte Tesmiye (Allah'ı Anmak) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

397) Ebü Saîd-i Hudri (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.[188]

398) Said bin zeyd (radiallâhü anh)'âen rivâyet edildiğine göre Resulullah (Salallahu Aleyh* ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur."

399) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.»"

400) Sehl bin Sa'd eş-Sâidî (Radıyallâhü anh)'dtn, Resulullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dediği rivâyet edilmiştir :
«Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest üzerinde Allah adını zikretmeyenin abdesti yoktur.Ve Peygamber üzerine salâvat getirmeyenin namazı yoktur. Ensar'ı sevmiyenin namazı da yoktur.

Müellif, hadîs'in râvîlerinden Abdül'l-Müheymin bin Abbâs'tan sonra ikinci bir senedi e kendisine intikal ettiğini belirterek bu senedde aşağıdan yukarıya doğru sırayla E bü'1-Hasan bin Seleme, Ebû Hatim, Isa (Ubey s) bin Merhum El-Attâr, Abdü'KMüheymin (Radı-yallâhü anhümJ'ın bulunduğunu ifade etmiştir.[189]

Hadislerin İzahı

«Abdesti olmayanın namazı yoktur.» fıkrasının mânâsı şudur: Hiçbir farz veya nafile namaz abdestsiz kılınamaz. Abdestsiz olarak kılınan namaz sahih değildir, namaz sayılamaz.
Bütün müslümanlar, abdest almaya gücü yeten bir kimsenin ab-dest almasının namazın sıhhati için şart olduğunda ittifak etmişlerdir. Su bulamayan veya kullanamayan kimse için teyemmüm de abdest hükmündedir.
Hadisin «Abdest üzerinde Allah ismini zikretmeyenin abdesti yoktur.» fıkrasına gelince: Allah'ın ismini zikretmek çeşitli şekillerde olabilir.
Beyhaki, Nesâî ve Darekutnî' nin Enes (Ra-dıyallâhü anh)'den rivayet ettiklerine göre Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek parmaklan arasından bir mucize mahiyetinde su fışkırdığı zaman Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Bismillah diyerek abdest alınız» buyurmuştur.
Tabarâni' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) '-den rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Yâ Ebâ Hüreyre! Abdest almak istediğin zaman;söyle. Çünkü böyle söylersen o abdestin bozuluncaya kadar senin görevli meleklerin senin İçin hasenat yazarlar.» buyurmuştur. Fakat bu hadîs'in senedinin zayıf olduğu «Sü-bülüs Selâm-da belirtilmiştir.
Fethü'l-Kadîr'de denildiğine göre Seleften veya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den nakledilen söz;dır- Birde en faziletlisi, istiazeden sonra tam besmele çekmektir, diyenler vardır. El Muhit'te ise Kelime-i Tevhîd veya Kelime i Şehâdet yahut Allah'a hamd etmek ile hadisin gereği yapılmış olur, denilmiştir.
Fıkranın «...Abdesti yoktur.» hükmü de iki şekilde yorumlanmıştır.
1. Allah'ın ismini anmayanın abdesti sahih değildir.
2. Allah'ın ismini anmayanın abdesti kâmil ve olgun değildir.
Fıkranın zahirin göre birinci şekilde yorumlanır.Böyle yorumlanınca tesmiye (Allah'ın adını zikretmek) abdestin sıhhati için vacip olur.Zahiriye mezhebine mensup âlimler İshak ve başka bir grup âlim bu görüştedirler. Bunlardan Zahiriye mezhebine göre tesmiye abdestin farzıdır.Unutularak bile terk edilirse abdest sahih sayılmaz. Diğerlerine göre kasden terkedenin abdesti sahih değil ise de unutarak terkedenin abdesti sahihtir. A h -med bin Hanbel' den bir rivayete göre O da böyle söylemiştir. Ashabı da bu görüştedir. Gusül ve teyemmüm de abdest gibidir. Abdest esnasında hatırlayan kimse hemen besmele çekerek abdestine, kaldığı yerden devam eder.
Fıkrayı ikinci şekilde yorumlayan âlimlerin başında gelen Ha-nefi, Şafii ve Mâ1ikî' ler ise; tesmiyenin sünnet olduğuna hükmetmişler. Ahmed bin Hanbel'in bir rivayeti de böyledir.
Tesmiye çeşitleri hakkındaki Hanefi' lerin görüşü; yukarda Fethü'l-Kadîr'den alınan nakilde belirtildi.
Şafiî' lere göre ise Bismillah demek yeterlidir. Tam besmeleyi çekmek ise daha faziletlidir.
Mâliki mezhebine göre besmeleyi tam çekmek hakkında iki görüş vardır. Birisine göre tam çekmek daha iyidir. Diğerine göre ise yalnız Bismillah demek daha iyi sayılmıştır.
Tesmiyenin vacip olmadığını söyleyerek fıkrayı 2'nci şekilde yorumlayanların delili şu hadistir.
= «Kim Allah adını zikrederek abdest alırsa, aldığı abdest onun bütün bedenini temizler. Allah adını zikretmeden aldığı abdest ise yalnız abdest uzuvlarını temizlemiş olur.»Bu hadisi,Darekutni ve Beyhakl îbn-iÖmer (Radıyallâhü anhüm) 'den merfuan rivayet etmişler.Fakat senedlerinde rivayeti metruk olan Abdullah bin El-Hakem Et-Dahiri bulunur.Darekutni, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den de rivayet etmiş ise de onun senedinde, zayıf olan Mirdas bin Muhammed bin Abdillah ve babası vardır.Keza Darekutni ve Beyhakî, îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayette bulunmuşlar.Lâkin bu senedde de metruk olan Yahya bin Haşim Es -Simsar bulunur.
Bu hadis tesmiyenin vacip olmadığına delâlet eder, diyen âlimler yukarda Beyhaki, Nesâî ve Darekutni'nin Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiklerini belirttiğimiz «Bismillah diyerek abdest alınız- mealindeki hadise dayanarak besmelenin sünnet olduğunu söylemişlerdir.
Nevevi de, bu mes'elede Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin şu mealdeki hadisini delil göstermek mümkündür, demiştir:

«Allah adı ile başlanmayan önemli her iş sakattır, eksiktir.»
Ebû Davud'un şerhi El-Menhel'de bu izahat verildikten sonra şöyle deniliyor:
Bu dayanakların kuvvetli oımadığı ve matluba pek delâlet etmediği görülmektedir. Lâkin Tirmizi' nin şerhinde 1 bn-i Seyyidi'n-Nâs, bâzı rivayetlerde, hadîs metninde:«Kâmil abdest...> tâbiri bulunur, demiştir.
Râfi de bu tâbirin bulunduğu rivayeti delil göstermiştir. Eğer bu rivayet sabit ise, tesmiye'nin sünnet olduğunu ispatlayan en kuvvetli delil budur.Tirmizi' nin şerhi Tuhfe'de şöyle deniliyor:
«Abdest alınırken Allah adını anmak hususunda rivayet olunan hiç bir hadisin kuvvetli olmadığı El-Bezzâr tarafından ifâde edilmiştir.Ben derim ki: Bu bâbta çok hadis rivayet olunmuş olup yek diğerini desteklemektedir. Bunların toplamından anlaşılıyor ki; tesmiyenin bir aslı vardır. El-Hâfız İbn-i Hacer de : Hadislerin toplamından bir kuvvet doğup tesmiyenin bir aslının bulunduğuna delâlet var, der. Ebû Bekr bin Şeybede: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest alırken tesmiyede bulunduğu bizce sabittir, demiştir.»
400 nolu hadisteki: «Ve Peygamber üzerine salâvat getirmeyenin namazı yoktur.» fıkrası ile ilgili olarak Sindi şöyle der:
Fıkranın mânâsı şudur: Ömründe bir defa olsun Peygamber'e salâvât getirmenin farziyetine inanmayarak bu nedenle salâvât getirmeyen veya ömür boyunca Peygamber'e salâvât getirmeyi hiçe sayarak bu vecibeyi ifâ etmiyenin namazı makbul değildir.
Şafiî ise: Bu fıkradan maksad, namaz içinde Peygamber'e salâvât getirmeyenin namazının sahih olmadığını ifâde etmektir, diyerek namazda O'na salâvât getirmeyi farz saymıştır.
-Ensar'ı sevmiyenin namazı yoktur,- fıkrasından maksad ise, Ensar-ı Kiram (Radıyallâhü anhüm)'m yapmış oldukları fedakârlık ve yardımlara değer vermiyerek onların fazilet ve üstünlüklerini tanımayan kimsenin namazı makbul değildir. [190]

42 — Abdestte Sağdan Başlamak Babı

Şöyle söylemiştir: Resûlulİah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ab-dest aldığı zaman, saç ve sakalını taradığı zaman ve ayakkabı giydiği zaman sağdan başlamayı severdi." [191]

İzahı

Hadis, Müslim'in «İstitâbe» babında aynı metinde rivayet edilmiştir. Buhâri'de ise ayni mânâyı ifâde eden ve lafız bakımından biraz farklı bir metinle rivayet edilmiştir.
Nevevi, Hadis'in şerhinde aşağıdaki malûmatı verir:
Şer-i Şerifte şu sabit kaide vardır: Elbise, ayakkabı, mest giymek, camiye girmek, misvak kullanmak, göze sürme sürmek, tırnak kesmek, bıyık kısaltmak, saç, sakal taramak, koltuk altını yolmak, başı tıraş etmek, namazdan çıkarken selâm vermek, abdest uzuvlarını yıkamak, heladan çıkmak, yemek, içmek, tokalaşmak, Hac er-i Esved'i selâmlamak gibi şeref verici ve ikram edici kabilden olan işlerde sağdan başlamak müstahabdır. Bunların zıddı olan şeylerde : Meselâ camiden çıkmak, helaya girmek, burunu silmek, taharetlenmek, elbise soyunulmak, ayakkabı çıkarmak ve benzerî işlerde soldan başlamak müstahabtır. Bunun hikmeti de sağın şerefi ve üstünlüğüdür. Allah daha iyi bilir.
Abdest alınırken sağ kolu sol koldan ve sağ ayağı sol ayaktan önce yıkamanın sünnet oluşu hususunda âlimler-icmâ' ederek bunun aksine hareket eden yâni sol kolunu sağ kolundan önce ve sol ayağını sağ ayağından önce yıkayan bir kimsenin abdesti sahihtir, fakat sünnetin faziletini kaçırmış olur, demişlerdir. Şiîler, sağ uzvu sol uzuvdan önce yıkamak vâcibtir, demişler ise de onların âlimlerin icmâına muhalif kalmalarının bir değeri yoktur.
Abdestte soldan başlamak yeterli ise de mekruhtur. Şafii El-Ümm'de bunu kesinlikle belirtmiştir. Ebû Dâvûd ve Tir-mizi'nin silinenlerinde ve başka sahih hadis kitablannda sened-lerle sabit olan Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den mer-vî bir hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Elbisenizi giydiğiniz veya abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayınız.»
Bu hadis, sağdan başlamayı emreden kesin ve açık bir nass'tır. Nass ile sabit olan emre muhalefet ya haram yada mekruhtur. Âlimler söz konusu emre muhalefet etmenin haram olmadığı hususunda icmâ' etmişlerdir. Artık mekruh sayılması zorunludur.»
Abdest uzuvlarının bir kısmında sağdan başlamak müstahab değildir. Bu uzuvlar; kulaklar, yanaklar ve ellerdir. Bunların sağ ve sol tarafları beraber yıkanır, kulaklar birlikte mesh edilir. Ama birlikte yapılması imkânsız olursa meselâ: Bir eli kesik olan kişi abdest alırken sağ yanağını ve sağ kulağını takdim edecektir.

402) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü an*)'den :
Şöyle söylemiştir: (Resûluİiah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Abdest aldığınız zaman sağ uzuvlarınızdan başlayınız.» Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hatim tahdis etti. (O da dedi ki) bize Yahya bin Salih ile İbn-i Nüfeyl ve başkalan tahdis ettiler. Dediler ki: Bize Züheyr (bin Muâviye) tahdis etti. (Bir önceki senedde anılan El-A'meş ve Ebû Salih aracılığı ile) Ebû Hüreyre hadîsini zikretti.» [192]

43 — Bir Avuçtan Mazmaza Ve İstînşak Babı

403) İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhyâtn şöyle söylediği rivayet edilmiştir :
Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir avuctan mazmaza ve Istinşak etti."

404) Ali (Radtyallâhü anhyden şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığında bir avuçtan üç defa mazmaza ve üç defa istinşak etti.[193]

405) Abdullah bin Vezîd El-Ensârî (Radtyallâhü ankyden: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize gelmişti. Bizden abdest için su İstedi. Ben O'na su getirdim. Bir avuçtan mazmaza ve istinşak etti."[194]

Üç Hadisin İzahı

Mazmaza: Arap dilinde ağız içinde suyu hareket ettirmektir. Şer-i Şerifte ise ağıza su alıp çalkaladıktan sonra atmaktır.Cuzhür'un görüşüne göre çalkalamak şart değildir. Nevevi demiş ki: «Bâzı arkadaşlarımız çalkalamayi şart koşmuşlardır. 1bn-i Dakîki'1-İyd'in beyanına göre bâzı fıkıhçılar, Mazmaza: Ağıza su almak, sonra da dökmektir, diye tarif etmişler. Buna göre ağıza alınan su yutul ursa sünnet yapılmış olmaz. Abdest alanlar umumiyetle suyu atarlar. Bu fıkıhçılar, genel durumu belirtmek maksadı ile suyun dışarı atılmasını zikretmiş olabilirler. Bu takdirde yu-tulsa bile sünnet ifâ edilmiş olur.»
İstinşak: Buruna su çekmektir. Buruna çekilmiş olan suyu dışarı atmaya da İstinsâr denilir. Nevevi' nin beyânına göre lügat ehli, fıkıhçılar ve hadisçilerin cumhuru böyle demiştir. Ibnü'l-A'râbİ ve İbn-i Kuteybe ise İstinsâr: İstintaktır, demişlerdir.
Hadîsler, Resûl-i Ekrem'in bir avuçtan mazmaza ve istinşak ettiğini belirtirler.Tirmizi'nin Taharet Kitabı'nda aynı başlık altında açtığı bâbta Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü an-hümâ)'den rivayet ettiği hadis meâlen şöyledir:
«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i gördüm. Bir avuçtan mazmaza ve istinşak etti. Bunu üç defa yaptı.»
Tirmizi'nin jşerhi Tuhfetü'l-Ahvezi'de bu hadisin şerhinde bildirildiğine göre Buhâri ve Muslini' deki rivayet de Tirmizi nin rivayeti gibidir. Nevevi de şöyle demiştir:Sahih ve seçkin olan mezhebe göre mazmaza ve istinşâk'ın sünnet olan şekli bir avuç sudan mazmaza ve istinşak etniek ve bu işi üç defa tekrarlamaktır. Hadîs, bu mezhebin açık delilidir. El -Hafız İbnü Hacer de: Hadis, bir avuçtan hem mazmaza hem de is-tinşâk etmeye açıkça delâlet eder, demiştir.»
Tuhfe Mübarekfûri yazan daha sonra şöyle der:
Bir avuç sudan mazmaza ve istinşak etmek, yeniden alınacak bir avuç suyla yine mazmaza ve istinşak etmek ve üçüncü defa avuç-lanan suyla tekrar mazmaza ve istinşak etmek suretiyle yapılan mazmaza ve istinşak müstahabtır, diyen âlimler için bu hadîs açık ve sahih bir delildir. Şafiî' nin meşhur kavli de budur. E1-Hafız Îbnü"l-Kayyim de Zadü'l-Maâd'da şöyle der: Buhârî ve Müslim* in Abdullah bin Zeyd'-den rivayet ettikleri hadîsten açıkça anlaşılıyor ki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mazmaza ve istinşâkı bir avuçtan yapmıştır. Mazmaza ve istinşak hakkında vârid olan en sahih hadis budur. Mazmazanın bir avuç sudan ve istinşâkm başka bir avuç sudan yaptığına dâir sahih bir hadis rivayet edilmemiştir.»
Şafii' nin meşhur kavli ile A h m e d bin Hanbel'in mezhebi, mazmaza ve Istinşâkın ayni av uç tan yapılmasıdır. Onların delili Abdullah bin Zeyd'in mezkûr hadisi ile zikrettiğimiz hadislerdir.
Ebû Hanîf e' nin mezhebi ise; mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı avuçla yapılmasıdır. Yâni önce üç avuç su ile üç defa mazmaza yapılır. Daha sonra üç avuç su ile üç defa istinşâk yapılır. Onların delili Kâ'b bin Amr'in hadisidir. E1- Ayni Um-detü1-Kâri (cild 1. Sah. 690) 'da diyor ki:

Bizim mezhebimiz olan mazmaza ve istinşâkın ayrı ayh yapılmasının delili Tabarâni' nin Kâ'bbin Amr'den rivayet ettiği şu hadistir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken üç defa mazmaza etti. Üç defa da istinşâk etti. Her defa için su aldı.»
Ebû Dâvûd da süneninde Kâ'b'm hadisini rivayet etti ve onun hakkında bir şey söylemedi. Ebû Dâvûd'un susması, hadîsin sıhhatma rıza göstermesinin delilidir.»
Tuhfe yazarı El-Ayni' nin yukarıya alınan naklinden sonra Kâ'b bin Amr'in hadîsindeki senedin zayıf olduğuna dair, El-Hafız îbn-i Hacer'in Et Telhis'deki sözünü nakleder. Bu arada seneddeki râvi Leys bin Ebî Selim'in zayıflığına âlimlerin ittifak ettiğine dair Nevevi' nin Tehzibü'1-Esmâ'daki sözlerini kaydeder. Tuhfe yazarı daha sonra şöyle der:
Mazmaza ve istinşâkın ayrı ayrı yapıldığına dair gösterilen hadîsin sahih olduğu farzedilse ve mazmaza ile istinşâkın ayn ayrı yapıldığına sarahaten delâlet etse E1-Aynî'nin de dediği gibi şöyle söylenir:
Mazmaza ve istinşâkın bir avuçtan ve ayrı ayrı avuçtan yapılması caizdir, sabittir. Sübülü's Selâm yazarı da: En uygun olanı iki şeklin de sünnet olduğunu söylemektir. Ancak bir avuçtan hem mazmaza hem istinşâkm yapılmasına dâir rivayet daha çok ve daha sahihtir, der.
İmamların ihtilâfı, en faziletli olan şekil hakkındadır.İki şeklin câizliği hususunda imamlar arasında bir ihtilâf yoktur. Nitekim El Fetva ez-Zahîrîyye sahibi:Ebü Hanîfe, mazmaza ve istinşakın bir avuçtan yapılmasını caiz görmüştür, der. Şafii fıkıh-çüanndan El-Hatîb ve Malikller' den îbn-i Ebî Zeydde bu durumu sarahaten belirtmişlerdir.
Ebû Davud'un şerhi El-Menhel'in 2. cüz'ünün birinci babında konu hakkında çok geniş izahat vardır. Biz bir iki hususu özet hâlinde buraya alalım. El-Menhel yazarı şöyle der:
Nevevî, Müslim'in şerhinde demiştir ki: «Ağız ve buruna ne şekilde su alınırsa mazmaza ve istinşâk hâsıl olur. En faziletlisi hususunda ise beş çeşit vardır.
1. Mazmaza ve istinşâk beraber ve üç avuç su ile yapılır.Her avuç sudan önce bir miktar ağıza alınarak onunla mazmaza yapılır. Sonra avuçta kalan su buruna çekilerek istinşâk yapılır.Bu iş üç defa tekrarlanır.
2. Bir avuç sudan önce üç defa mazmaza, sonra üç defa istinşâk yapılır.
3. Bir avuç sudan önce mazmaza, sonra istinşâk yapılır.Bu iş avuçta kalan su ile iki defa daha yapılır.
4. Bir avuç sudan üç defa mazmaza yapılır. İkinci defa su avuç-lanır.Bu kere de üç defa istinşâk yapılır.
5. Altı defa su avuçlanır.İlk üç avuç su ile üç defa mazmaza yapılır.Son üç -avuç su üe de üç defa istinşâk yapılır.
Buhâri, Müslim ve diğer kîtablarda rivayet olunan sahih hadisler birinci şekle delâlet eder. Mazmaza ve istinşâkın ayn ayrı avuçlarla yapılmasına dair gelen hadisler ise zayıftır.»
Mazmaza ve istinşâkın abdest ve gusüldeki hükmünde âlimler muhtelif görüşlere sahip olmuşlardır.
1. Mâliki ve Şâfi âlimlere göre abdestte olsun, gusül-de olsun mazmaza ve istinşâk sünnettir. Selef âlimlerinden Hasan-i Basri, Zührî, Hakem bin Uteybe, Ka-tâde,Rabîa, Yahya bin Said El-Ensâri, Ev -zâî,Leys bin Sa'd ve Muhammed bin Cerîr Et-Tabarî de bu görüştedirler.
2. Hanefi âlimleri Süfyân-ı Sevri ve Zeyd bin A1i'ye göre mazmaza ve istinşâk, abdestte sünnet, gusüjde ise farzdır.
3. Ahmed bin Hanbel'in meşhur kavli, İbn-i Ebi Leylâ, İshak bin Raheveyh, El-Hâdî, El-Kasım ve El-Müeyyed Billah'in mezheblerine göre mazmaza ve istinşâk abdestte ve gusülde vâcibtir. Bunlar olmadan ne abdest ne de gusül sahih olur.
4. Ahmedbin Hanbel' den bir rivayete göre ve Dâvûd-i Zahiri, Ebû Sevr, Ebü Ubeyd ve Ebû Bekir bin EI-Münzir'in kavillerine göre istinşâk abdest ve gusülde vâcibtir. Fakat mazmaza sünnettir.
Yukarda 4 madde halinde beyan edilen mezheblerin mesnedleri ve delilleri El-Menhel'de beyan edilmiştir. Uzun izah istediği için buraya almadım. Oraya müracaat edilebilir. [195]

44 — Îstinşak Ve İstinsabda Mübalağa Etmek Babı

406) Seleme bin Kays [196] (El-Eşcaî) (Radtyallâhü <mh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki i Abdest aldığın zaman (burnuna su çektikten sonra) sümkür ve taşla istincâ ettiğin zaman taş sayısını tek yap.»" [197]

İzahı

Başlıkta bulunan İstinşâk ve îstinsâr kelimelerinin tarifi bir önceki babın izahında geçti. îstinsâr, İntişar ve nesir aynı mânâyı ifâde ederler. Hepsi buruna çekilmiş suyu sümkürmek suretiyle dışarı almaktır. Tuhfetü'l-Ahvezî, mazmaza ve istinşâk bâbmda El-Hâ-fız İbn-i Hacer' den naklen beyan ettiğine göre tarif edilen istinsar da yani buruna çekilen suyun sümkürmek suretiyle dışarı atılmasında elin yardımcı olarak kullanılıp kullanılmaması neticeyi değiştirmez. Fakat imam Mâlik, elin yardımcı olarak kullanılmadığı sümkürmek hayvanınkine benzediği gerekçesi ile mekruh saymıştır. Ama meşhur olan bunun mekruh olmamasıdır.El ile sümkürüldüğü zaman müstahab olanı, sol elin kullanılmasıdır. Nesâi bunun için özel bir bâb açmıştır.
Hadisin istincâ ile ilgili fıkrasına gelince, yine Tuhfe yazarı şunları söyler: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm rivayetinde fıkra şöyledir:
«Taş İle İstincâ eden kimse tek yapsın. Kim tek yaparsa İyi etmiş olur. Kim tek yapmazsa (çift yaparsa) mahzur yoktur.»"
Bu rivayeti Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivayet etmiştir. El-Hâfız, îbn-i Hacer El-Fetih'te: «Bu rivayetteki fazlalığa âit isnad hasendir. Ebû Hanife ve Mâlik bu rivayeti tutarak istincâde muteber olan şey istincâ sayısı değildir. Muteber olan, bu işi tek yapmaktır. Şafii, Ahmed ve hadîs ehli ise Müslim'in Selmân' dan rivayet ettiği şu mealdeki hadisi esas tutmuşlardır.
«Sizden hiç bir kimse üçten az taşla istincâ etmesin.»
Bunlar temizlemeye riâyet etmek kaydı ile en az üç taşın kullanılmasını şart koşmuşlar ve üç taşla gereken temizlik sağlanmadığı takdirde, temizleninceye kadar taş sayısı artırılır. Ancak taş sayısını tek tutmak müstahabtır. Çünkü bu hadiste «İstincâ eden tek yapsın» emri vardır. Yalnız bu emir vücüp için değildir. Zira Sel-mân'm hadîsinde: «Kim tek yapmazsa sakıncası yoktur» buyurul-muştur. Böylece hadisler arasında uyumluluk sağlanır.

407) Lakît bin Sabıra [198] (Radtyallâhü ank)'den şöyle dediği rivayet- olunmuştur:
Ben i Yâ Resûlallahl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (şer'an övülen) abdestten bana haber buyurunuz, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki ı,
«Abdesti İsbâğ et (= tam ve mükemmel al) ve oruçlu olmadığın zaman istinşâkta mübalâğa et.»" [199]

İzahı

Hadîs. Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Şafii Ahmed, îbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, îbnü'l-Cârud, El-Hâkim ve Beyhakî tarafından uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet edilmiş ve Tirmizî, Bağavi ve tbnü'l-Kattân bunun sahîh olduğunu söylemişlerdir.
Hadîsin «Abdesti isbağ et» fıkrasından maksad abdestin farzlarından, sünnetlerinden ve m üs t ah abların dan hiç bir şey ihmal etmemek ve hepsini ifa etmektir.
Hadîsin diğer fıkrasında ise oruçlu olunmadığı takdirde genize kadar buruna su çekmek ve her defasında iyice sümkürmekle burnun içini iyice temizlemek isteniyor. Oruçluluk halinde ise boğaza su kaçması endişesi bulunduğu için genize kadar su çekmek mekruhtur. Bu nedenle oruçluluk hali istisna edilmiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde iki fıkra arasında;ve parmakları bir birine sok (ki su iyice her tarafa ulaşsın) fıkrası bulunur. Buna tahlil ve hilallama denilir. Mâliki mezhebinde el parmaklarını hilallamak vacip ve ayak parmaklarını hilallamak ise sünnettir. Diğer mezheblere göre el ve ayak parmaklarını hilallamak sünnettir. Eğer hilallama yapılmadan parmaklar arasına su ulaşmazsa hilallamak ittifakla vâcibdir.Sindî'nih beyanına göre İbnü'l-Kattân'ın rivayetinde son fıkrada mazmaza da vardır. Buna göre fıkranın mânâsı şöyle olur: «Ve oruçlu olmadığın zaman içazmaza ve istinşâkta mübalâğa et.» tstinşaktaki mübalâğa şeklini yukarda anlattık. Mazmaza-daki mübalâğa ise ağıza bol su alıp gargara ettikten sonra dökmek ve bunu üç defa tekrarlamaktır.
Hadis, Ebû Davud'un sünnetinde Taharet Kitabının «ts-tins&r babında rivayet edilmiştir. Şerhi El-Menhel1 de hadisin izahı yapılırken şöyle bir soru ve cevap geçiyor:
Soru: Lakit'in Resûl-i Ekrem'e yönelttiği soruya göre cevapta abdestin tamamının ayrıntıları ile izah edilmesi gerekirdi. Neden Resûl-i Ekrem abdestin tafsilâtını yapmadı. Yalnız isbağ, hilallama ve mazmaza ile istinşâkta mübalâğa etmek hususlarını belirtmekle yetindi?
Cevap: Resûl-i Ekrem, onun abdestin aslına vâkıf olduğunu biliyordu. Ancak hadiste açıklanan hususları bilmediğini sandığı için-böyle cevap vermiştir Sindi bu cevabın yanında ikinci bir cevap

olarak şöyle der: Muhtemelen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdesti ayrıntıları ile Lakit'a,anlatmıştır.Fakat râ-viler, hadisin ihtiyaç duyulan kısmını rivayet etmekle yetinmişlerdir. [200]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1. Kişinin, bilmediği hususları âlimlere sorması gerekir.
2. Âlim, kendisine sorulan soruyu cevaplamalıdır.Şayet kendisinden başka bilen yoksa cevablaması vâcibtir.
3. Abdestin tam ve mükemmel alınması, mazmaza ve istinşâkta mübalâğa edilmesi, oruçlunun mübalâğa etmemesi, parmakların hilallanması istenmiştir.

408) (Abdullah) İbn-i Alibas (Radtyaüâkü mhümâydtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«İki defa tam ve mükemmel olarak veya üç defa sümkürünüz.»" [201]

İzahı

Hadis, Ebû Davûd, Ahmed, Hâkim ve İbnü'l-Carûd tarafından da rivayet edilmiş, îbnü'1-Kattan bunun sahih olduğunu belirtmiştir. Hadis, sümkürme sayısı bakımından mükellefi muhayyer kılmış ve burun içinin iyice temizlenmesi için abdest alanm sümkürmede mübalâğa etmesini istemiştir.

409) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü arth)'âen:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Abdest alan kimse burnunu iyice ayıklasın ve taş ile istinca eden kimse taş sayısını (çift değil, üç, beş gibi) tek yapsın.»"
Hadis Buhâri'de de ayni metinle abdest bahsinde rivayet edilmiştir. Mânâ bakımından 406 nohı hadis'e benzer. İzahı için oraya müracaat edilebilir. [202]

45 — Birer Defa Abdest (Uzuvlarını Yıkamak) Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

410) Sabit bin Ebî Safiyye es-Sümâlî (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Ben Ebû Ca'fer (Muhammed El-Bakır) Radı-yallâhü anh) 'a: Câbir bin Abdi İlah (Radıyallâhü anhümâ) tarafından sana:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldı, diye tahdis edildi (mi?) diye sordum. Ebû Ca'fer evet. dedi. Ben Ebû Ca'fer'e Ve Resûlullah'ın (başka bir zaman) ikişer kere (ve diğer bir defa) üçer kere (abdest uzuvlarını yıkayarak abdest aldığı da Câbir tarafından sana tahdis edildi mi?) dedim. Ebû Ca'fer evet, dedi." [203]

İzahı

Hadis, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir defasında abdest alırken abdest uzuvlarını birer defa yıkadığına, başka bir zaman abdest aldığında uzuvlarını ikişer defa ve bir başka vakit abdest alırken uzuvlarını üçer defa yıkadığına delâlet eder. Keza, abdest alınırken meshedilmesi matlup olan uzuvları da ayni şekilde birer, ikişer ve üçer defa meshettiğine delâlet eder. Çünkü hadiste yıkama ve mesh diye bir ayırım yapılmamış Vudû = abdest tâbiri kullanılmıştır. Birer, ikişer ve üçer defa abdest almak demek yıkanacak uzuvları ve meshedilecek uzuvları bir vakit birer defa, başka zaman ikişer defa ve bir başka zaman üçer defa yıkamak ve meshetmektir. Mesh ve yıkamanın toplamına abdest denilir.
Meshin bir defa yapılması matlubtur, bunun ikişer veya üçer defa yapılması matlub değildir, diyen âlimlere göre hadiste geçen ikişer ve üçer defa tâbiri yıkanan uzuvlara aittir. Bu uzuvlar çoğunluğu teşkil ettikleri için «İkişer ve üçer defa abdest aldı» ifadesi kul 1 anılmıştır.Sindi bu yorumu beyan ettikten sonra şöyle der:
Bâzı âlimler: Abdest uzuvlarını üçer defa yıkamak en mükemmel şekildir. Resûl-i Ekrem'in bir ara birer veya ikişer defa yıkamakla yetinmiş olması bunun caiz olduğunu beyân etmek içindir, demişlerdir. Bence şöyle de olabilir: Birer defa veya ikişer defa yıkamanın câizliği Kur*an-ı

Kerim'in abdestle ilgili âyetinde yıkamanın bir sayı ile kayıtlanmamasından ve mutlak olmasından anlaşılıyor. Peygamber'in birer veya ikişer defa yıkamakla yetinmesi hususu suyun az oluşu veya acele etmeyi gerektiren bir halin bulunuşu dolayısıyla olmuş olabilir.
Sindi bu yorumu yapmıştır. Fakat 47'nci bâbta gelen 419 ve 420 nolu hadîsler ilk yorumun daha isabetli olduğunu gösterir.
Baş ve kulak meshinin sayısı hakkındaki âlimlerin görüşünü 51 ve 52 nolu bâblarda inşaallah anlatırız.
Tirmizi de hadîsi rivayet etmiştir. Yalnız seneddeki Şe-rîk'in çok yanılgan olduğunu söylemiştir. Tirmizi ayrıca Ebû İsa ve Vekî'in aracılığı ile hadîsi rivayet ederek bunun daha sahîh olduğunu ifade etmiştir.Veki'in rivayetinde Resûl-i Ekrem'in abdest uzuvlarını birer defa yıkadığı keyfiyeti var. îkişer ve üçer defa yıkadığına âit kısım yoktur.
Tirmizî şerhi Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken râvî Sabit bin Ebi Safiyye Es-Sümâli' nin zayıf ve Ra-tizi olduğunu söylemiş ve Aliyyü'1-Kari, El Mirkat'ta senedin sahîh olduğunu beyan etmiş ise de senedde Şer îk ve Safait'in bulunduğunu, bu nedenle senedin zayıf sayılması gerektiğini, ancak bu bâbta sahîh hadîslerin bulunduğunu ifade etmiştir.
Rafizîler, Şiilerin bir kolu olup hilâfetin Hz. Hüseyin' den sonra sırayla oğlu Ali Zeynü'l-Abidîn'e, Zeynelabidîn oğlu Muhammed El-Bakır'a ve E1-Bakır'm oğlu Cafer-i Sâdık'a ...intikal ettiğine inanırlar.[204]
Hulâsanın 56'ncı sahifesihde Sabit bin Ebi Safiyye hakkında şu kısa bilgi var: Künyesi Ebû Hamze' dir.Küfe'-lidir.Enes ve Şa'bî' den rivayette bulunmuştur. Onun râvîleri ise Hafs bin Gıyas ve Şerik* tir. Kendisi Ra-fizî' dir.Nesai onun sıka olmadığını söylemiştir.E1-Man-sûr'un hilâfeti zamanında vefat etmiştir.

411) İbn-i Abbas (Radtyallâhü ö»A/den, şöyle dediği rivayet edilmiştir :
(Bir defa) Resûlullah (Sal lal I ahu Aleyhi ve Sellem)'in (abdest uzuvlarını) birer avuç su ile (yıkayarak) abdest aldığını gördüm." [205]

İzahı

Abdullah İbn-i Abbâs'ın bu hadisinin, Müs1im'-den başka diğer sahih hadis kitablannda rivayet edildiği, Tirmi-z î' nin şerhi Tuhfe'de belirtilmiş,Tirmizi de:Bu bâbta rivayet edilen hadislerin en hasen ve sahih hadîsi, lbn~i Abbâ s'ın hadisidir, demiştir.
Tirmizi' nin şerhi Tuhfe'de hadîsin izahı yapılırken ezcümle şöyle deniliyor:
Hadis, abdest uzuvlarının bir defa yıkanmasının vâcib olduğuna delâlet eder. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birer defa yıkamak ile yetinmiştir. Eğer ikişer veya üçer defa yıkamak vacip olmuş olsaydı feirer defa yıkamakla yetinmezdi. Nevevi demiştir ki: Müslümanlar abdest uzuvlarını birer defa yıkamanın vacip olduğu ve üçer defa yıkamanın sünnet olduğu hususunda ic-mâ etmişlerdir. Abdest uzuvlarının birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkandığına, keza bâzı uzuvların üçer ve diğer uzuvların ikişer defa yıkandığına dâir sahîh hadîsler gelmiştir. Bu hadîslerden anlaşılıyor ki bu şekillerin hepsi caizdir, en mükemmeli üçer defa yıkamaktır ve birer defa yıkamak da yeterlidir.

412) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anh)'âen:
Şöyle söylemiştir: Ben, ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in Tebuk savasında (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldığını gördüm.[206]

46 — (Abdest Uzuvları) Üçer Defa (Yıkayarak) Abdest Almak Babı

413) Şakîk bin Seleme[207] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre söyle söylemiştir:
Ben, Osman ve Ali (Radıyallâhü anhümâJ'nın (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldıkların ve ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in abdestinin böyle olduğunu söylediklerini gördüm." :
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki hadîsi bize Ebû Hatim tahdîs etti (O da dedi ki) Bize Ebû Naim tahdis etti. (O da dedi ki) Bize Abdurrahman bin Sabit bin Sevbân tahdis etti. Ve bunun mislini zikretti.

414) El-Muttalib bin Abdillah bin Hantab [208] (Radtyallâhü an-kümâyden rivayet edildiğine

göre:
Kendisi (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın (abdest uzuvlarını) Üçer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldığını ve ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em)'in böyle abdest aldığını rivayet ettiğini söylemiştir."

415) Âişe ve Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anküma)fden rivayet edildiğine göre:
Kendileri, Nebi (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldığını söylemişlerdir.'*

416) Abdullah bin Ebî Evfâ[209] (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ 'in (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest aldığını ve başını bir defa mes-hettiğini gördüm."Zevâid'de hadîsin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir. Çünkü râvile-rinden Fâid bin Abdır rahman'm hadîslerinin mtinker olduğu Buhârî tarafından söylenmiştir. El-HâSinı de, Fâid'in, îbn-i Ebi Evi'â'dan mevzu hadîslsr rivayet ettiğini söylemiştir. Ancak bu hacüsîn metni tarafından Hs. Ali'den rivâyat edilmiştir.

417) Ebû Mâlik El-Eş'arî (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre demiştir ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) abdest alırdı. [210]

418) Er-Rubeyyİ Bint-i Muavviz bin Afra (RadtyaUâhü anhâ)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkamak suretiyle) abdest alırdı." [211]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Burada geçen hadîsler, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest uzuvlarını üçer defa yıkadığına delâlet ederler. Tir-mizi de aynı başlık altında açtığı bâbta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle abdest aldığına dâir Hz. Ali (Radıyallâhü anhJ'nin hadîsini senedi ile beraber zikrettikten sonra, konu hakkında Osman, Er-Rubeyyî, İbn-i Ömer, Âişe, Ebû Ümame, Ebû Rafi1. Abdullah bin Amr, Muâviye, Ebû Hüreyre, Câbir, Abdullah bin Zeyd ve Ebû Zer (Radıyallâhü anhüm) hazretlerinden rivayetler bulunduğunu ifade eder. Bu arada Tirmizî şöyle der:'Konu hakkında rivayet olunan en hasen ve en sahîh hadîs Hz.Ali' nin hadîsidir. Bütün âlimler şunda müttefiktirler ki, uzuvları birer defa yıkamak yeterlidir, ikişer defa yıkamak daha iyidir. En faziletlisi üçer defa yıkamaktır.Daha fazla yıkamak ise yoktur.Tirmizî'nin şerhi Tuhf e'de,Hz.A1i nin hadîsinin Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbn-i Mâceh (413 nolu) tarafından da rivayet edildiği bildiriliyor. [212]

47 — Birer, İkîşer Ve Üçer Defa(Uzuvları Yıkayarak) Abdest Almak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

419) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'den :
Şöyle söylemiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem (ab-dest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldı ve:
-Bu, o kimsenin abdestidir ki Allah hiç bir namazını bunsuz kabul etmez.» buyurdu. Sonra (abdest uzuvlarım) ikişer defa (yıkamak suretiyle), abdest aldı ve :
«Bu, değerli ve kıymetli abdesttir.» buyurdu ve (mübarek uzuvlarını) üçer defa da (yıkayarak) abdest aldı ve:
«Bu, abdestin en mükemmel olanıdır. Ve bu (şekil), benim ve Halilü'1-Lah İbrahim'in abdestidir. Kim böyle abdest alıp tamamladıktan sonra:
— Ben, Allah'tan başka tapınmaya lâyık ilâh olmadığına, Mu-hammed'in Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şehâdet ederim,»
Derse o kimse için Cennetin sekiz kapısı (beraber) açılır. Onlardan dilediğinden girer.» buyurdu."
Not : Zevâid'de isnadın zayıf olduğu belirtilerek nedenleri şöyle anlatılıyor : Râvîlcrinden Zeyd El-Ammi zayıftır, râvi Abdurrahim ise metruk, hattâ kezaâb-tır. Râvl Muâviye bin Kurra ise tbn-i

Ömer'e ulaşmamıştır. îbn-i Hatim bu durumu El-llel'de söylemiş El-Hâkim de El-Müstedrek'te açıklamıştır. [213]

İzahı

Hadis, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest uzuvlarını birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkamak suretiyle üç türlü abdest aldığını bildirmektedir.
Birer defa yıkamak, namazın sıhhatinin şartı olduğu, bunsuz namaz kıhrıamıyacağı ve kabul olunmayacağı hükmü veriliyor.
Abdest uzuvlarını ikişer defa yıkamak suretiyle alınan abdestin Allah katında değerli ve kıymetli olduğu ifâde buyuruluyor.
Sindi diyor ki, fıkradan maksad, abdestin bizatihi değerli ve kıymetli olmasını veyahut böyle bir abdestle kılınan namazın değerli ve kıymetli olmasını belirtmektir. İki yorum şekli de uygundur1.
Hadîsin son kısmında ise Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, uzuvları üçer defa yıkamak suretiyle alman abdestin en mükemmel abdest olduğunu ifâde buyurduktan sonra, bu çeşit abdestin, Zat-ı Nebevilerinin ve dedesi Hz. ibrahim (Aleyhisse-lâm)'in abdest şekli olduğu belirtilmiştir.
Sindi* nin Suyutİ1 den naklen beyân ettiğine göre, Ta-barâni'nin rivayetinde;«Ve benden önceki Nebilerin abdestidir.» cümlesi de bulunur.
Sindi, diyor ki: Hadislerden anlaşıldığı gibi peygamberimizin ümmeti, abdest eseri olarak âhirette yüzleri, kolları ve ayakları nurla parlar halde haşrolunacak ve bu parıltı onlara mahsustur. Sair ümmetlerin böyle bir durumu olmayacaktır. Ama peygamberlerin hepsinin bu durumda hasrolunması muhtemeldir. Böyle yorum yapılınca bu hadisin, abdest eseri olarak görülecek parlamaya âit hadîslere aykırı düşecek bir yönü kalmaz. Çünkü netice şu olur: Bütün peygamberlerin abdest almış olmaları, Ümmetlerinin de abdest aldıklarını gerektirmez. Abdest eseri olarak ümmetimizde bulunacak ve «Gûrre ile Tahcîl» denilen nur parıltısının peygamberlerde bulunması, bunun ümmetimize mahsus olduğuna engel değildir. Çünkü hadîsler diğer ümmetlerde gurre ve tahcîl bulunmayacağını ifâde ederler. Fakat peygamberlerde bulunmayacağına dâir bir kayıt yoktur.
Şayet, diğer peygamberlerin ümmetlerinin de böyle abdest aldıkları kabul edilirse şöyle denilecek: Onlar da abdest almışlar ise de gurre ve tahcîl durumu onlarda bulunmayacaktır. Allah Teâlâ Ümmet-i Muhammediyye'y özel bir ikram mahiyetinde gurre ve tahcîli verecektir.
Abdestin isbağı (mükemmel bir şekilde alınması) ve abdes-tin bitiminde kelime-i şahadet okunuşu halinde cennet kapılarının açılması ile ilgili fıkra, Müslim'de ve Ebû Davud'un süneninde Hz.Ömer (Radıyallâhü anhî 'den ve Hz.Ukbe bin Âmir El-Cühen i (Radıyallâhü anhî'den müteaddit senedlerle rivayet edilmiştir. Abdest sonunda okunan kelime-i şehâdetin baş kısmında; parçası da bulunur. Tabarâni ise daha uzun bir ilâve yaparak şöyle nakleder :
Tirmizi nin rivâyetindeki dua ise şöyledir:
Ömer ve Ukbe (Radıyalİâhü anhüına)'nın isbag ve duâ ile ilgili hadîsleri kitabımızın 60'ıncı babında da gelecektir.
Yukarda Zevâid'den naklen beyan ettiğimiz nedenlerle isnad zayıf olmakla beraber, Peygamber'in abdest uzuvlarını birer defa, ikişer defa ve üçer defa yıkadığı sahih hadîslerle sabittir. Keza hadisin son kısmında mevcut duanın okunması ve bunun mükâfatına dâir sahih hadîsler Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd gibi mutemed kitablarda mervîdir.

420) Ubeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü anh)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), su istedi ve (abdest uzuvlarını) birer defa (yıkayarak) abdest aldı. Sonra buyurdu ki :
-Bu, abdest görevidir.» veyahut şöyle buyurdu: «Bu, kişinin öyle abdestidir ki, onu almazsa Allah, hiç bir namazını kabul etmez.»
Bundan sonra O, (uzuvlarını) ikişer defa (yıkamakla) abdest aldı ve bundan sonra şöyle buyurdu.
«Bu, kişinin öyle bir abdestidir ki, onu aldığı zaman Allah ona sevabdan iki pay verir.»
Daha sonra O, üçer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldı. Sonra buyurdu ki * «Bu, benim ve benden önceki Resullerin abdestidir.[214]

48 — Abdestte Îktisad Ve Bunda İsrafın Keraheti Hakkında Gelen Hadisler Babı

421) Übeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Şüphesiz abdest (vesvesesi) için Velehân denilen bir şeytân vardır. Bunun için su vesvesesinden sakının.[215]

İzahı

Tirmizî' nin şerhi Tuhfe'de şöyle deniliyor: Zehebi, El-Mîzân'da: 'Ahmed, Hârice* yi zayıf görmüş, İbn-i Muin, Hârice sıka değil, kezzâbtır, demiş, Buhâri de tbnü'l-Mûbârek ve Vekî'in onu ter-kettiklerini ifâde etmiştir' der.
Velehân: Sözlükte aşırı aşk ve şiddetli muhabbet dolayısıyla aklın gitmesi ve şaşmaktır. Abdest işinde vesvese eden şeytâna bu ismin verilmesinin sebebi, abdest işine vesvese sokmak yolundaki aşırı hırsıdır. Yahut yaptığı vesvese ile insanı öyle bir hayrete sokuyor ki, artık kişi kendisini şaşkın görür, şeytânın nasıl onunla oynadığını anlamaz. Abdest alırken uzvunun ıslanıp ıslanmadığını ve kaç defa yıkadığını bilemez olur. Bundan dolayı da bu isim verilmiştir, denilebilir.
Hadîsin: «... Su vesvesesinden sakının* fıkrası hakkında Tıy-b' den naklen Tuhfe'de deniliyor ki: Yâni abdest uzuvları ıslandı mı, ıslanmadı mı, bir defa mı, iki defa mı yıkandı, su temiz mi ne-cis mi?, Su kulleteyn var mı, yok mu? diye Velahân adlı şeytânın suyla ilgili yapmak istediği bu ve benzeri vesveselerden kaçının,
Ibnü'l-Melik demiş ki, şeytân su hakkında pek fazla vesvese verdiğinden fıkrada Velehân vesvesesi, tâbiri yerine su vesvesesi, tâbiri mübalâğayı ifâde etmek için kullanılmıştır. îbn-i Ha-cer de Îbnü'l-Melik'in bu görüşünü benimsemiştir.
Hadîs, abdest alınırken suda israf etmenin kerahetine delâlet eder. Nehir kenarında bile abdest alınırken suda israf etmenin kerahetinde âlimler icmâ etmişlerdir.

422) Amr bin Şuayb'ın dedesi (baba babası Abdullah bin Amr bin el-As) (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Bir a'râbî Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek abdestin nasıl alınacağını sordu. Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest uzuvlarını) üçer defa (yıkayarak) ona abdest almayı gösterdi. Sonra buyurdu ki:
«Abdest budur. Bundan fazla yapan kimse, isâe etmiş veya taad-dî etmiş veya zulüm etmiş olur.»" [216]

İzahı

Hesûl-i Ekrem'e gelen adamın ismi bildirilmemiştir. Burada ve Nesei' nin rivayetinde a'râbî diye geçmekte;Ebû Dâvûd ve diğer bâzı rivayetlerde 'recûl = adam' diye geçer. Adamın a'râbi yâni bedevi olması muhtemeldir.
Adam'ın, abdest nasıl alınır? sorusu da rivayetlerde değişik cümlelerle ifâde edilmiş ise de mânâ bakımından bir farklılık teşkil etmez.
Soru üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uygulamalı olarak abdest almayı öğretmiştir. Abdest uzuvlarını üçer defa yıkadığı anlaşılıyor ise de bunun tafsilâtı anlatılmıyor. Fakat Ebü Davud'un rivayetinde şöyle tafsilât var:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce iki elini bileklerle beraber üçer defa yıkadı, sonra yüzünü üç defa, daha sonra iki kolunu (dirseklerle beraber) üçer defa yıkadı. Bundan sonra basma mesnetti. Bunu takiben şahadet parmaklarını (n uçlarım) kulaklarına sokarak baş parmakları ile kulaklarının dışını (arkasını) ve içini (= önünü) mesnetti. Sonra ayaklarını (aşık kemikleriyle birlikte) üçer defa yıkadı...»
El-Menhel yazarı diyor ki:
Hadîste mazmaza ve istinşâktan bahsedilmiyor. Resûl-i Ekrem, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları yapmamanın caiz olduğunu beyan etmek için bırakmış olabilir. Yahut O, bunları da yapmış olup râvî yüz yıkamayı anlatmak ile yetinmiş olabilir.
Sindi, Buharı' nin sarihlerinden İbn-i Hacer' den naklen beyânına göre hadîsteki üçer defa tâbiri yıkamaya aittir. Mesh işi böyle değildir. Nitekim Saîd bin Mansûr'un rivayetinde meshin bir defa yapıldığı belirtilmiştir. Şayet meshin üçer defa yapıldığı subût bulursa delillerin uzlaştırılması için üç mesh-ten maksad başın her tarafının meshedilmesidir.

Hadisin «Bundan fazla yapan...» fıkrasına gelince, El-Menhel müellifi şunu söyler:
Meselâ, uzuvları üçer defadan fazla yıkamak veya yıkanması emrolunan uzuvlardan başka uzuvları da yıkamak bu fıkra ile yasaklanıyor.
Fıkradaki İsâe ve zulüm kelimelerinin açıklaması hususunda El-Menhel'in beyânına göreE1- Ayni şöyle demiştir:
İsâe etti. Yâni şer-i şerifin âdabına karşı teddüb ve sünnetti se-niyyeyi terk etmekle kötü yaptı.
Zulüm etti. Yâni meşru sayıdan fazla yapmak sebebi ile sevabını azaltarak nefsine zulmetti. Bâzılarına göre »zulmetti» tâbirinden maksad şudur: Üçer defa yıkamakla sünnetin hâsıl olmadığını iti-kad etmekle zulmetmiş, haksızlık etmiştir.
El-Menhel yazarı da: İsâe ve zulümü birleştirerek şöyle mânâ-landırır: O kimse, Resûl-i Ekrem'e muhalefet etmekle, sevapsız yere fazla yıkamak suretiyle nefsini yormakla ve faydasız olarak suyu zayi etmekle kötü yapmış, haksızlık etmiştir.
«Taaddî etti» cümlesine gelince, bu cümle Ebû Davud'un rivayetinde yoktur.Taaddî etmek sınırı aşmak demektir. Böyle yapan kimse meşru sayıdan fazla yıkamakla sınırı aşmış olur.Ne-sâi'nin rivayetinde bu cümle vardır. Şunu da belirteyim Nesâi'nin rivayetinde bu fiiller;ve iledir. Yani «...İsâe etmiş ve taaddi etmiş ve zulmetmiştir.» Halbuki kitabımızda ev ile geçtiği için tercemede*isâe etmiş veya taaddî etmiş veya zulm etmiş...»dedik.
Sindî diyor ki, musannifin rivayetinin zahirine göre «veya ... veya ...» tâbiri râvinin tereddüdünü ifâde eder.
El-Menhel müellifi, Peygamber'in böyle yapanı kınaması, onun bu işten vazgeçirilmesi içindir, dedikten sonra El-Mirkat'a atfen verdiği malûmata göre İmam Nesei: Şüphe halinde kalbin tat-min olması için üçten fazla yıkamakta beis yoktur, demiştir. Fakat El-Menhel yazarı diyor ki, üçer defa yıkadıktan sonra doğacak şüpheye mahal kalmaz. Bu vesvesenin kapısını açabilir. Bunun için Îbnü'l-Mübârek hadîsin zahirini tutarak : Üçer defadan fazla yapanın günah işlediğinden emin değilim, demiştir. Ahmed ve îshak da:Deliden başkası üçten fazlasını yapmaz, demişlerdir. İbn-i Hacer de: Elini yüzlerce defa yıkadığı halde, abdestsizliğinin kalkmadığını itikad eden vesveselileri gerçekten müşahede ettik, demiştir. [217]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Kişi bilmediği hususları bilenlere sormalıdır.
2. Bilenler bilmeyenlere anlıyacakları şekilde anlatmalı ve gerekirse uygulamalı olarak göstermelidirler.
3. Yıkanacak abdest uzuvları üçer defa yıkanmalıdır.
4. Baş ve kulaklar birer defa meshedilmeli ve kulağın her tarafı meshedilmelidir.
5. Abdest alınırken sünnete uyulmalı, fazla veya eksik yapılmamalıdır.
6. Sünnet olana muhalefet etmek kötü, sının aşmak ve zulümdür. Kınanmayı muciptir.
Hadis, Ebû Dâvûd ve Nesâi den başka,Ahmed Beyhaki. Tahavî ve îbn-i Huzeyme tarafından da mervidir.

423) İbn-İ Abbâs (Radtyaüâhü anhümâyden şöyle dediği rivayet olunmuştur :
Ben (bir defa Peygamber'in hanımlarından olan) teyzem Meymûne (Radıyallâhü anhâî'mn yanında geceledim. Nebi (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) (gece) kalkıp eski bir su kırbasından abdest aldı. Suyu azar azar kullanıyordu. Ben de kalktım. On un yaptığı gibi yap tun."

424) (Abdullah) îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) bir adamı abdest alırken gördü ve ona buyurdu ki: «İsraf etme. İsraf etme. [218]

425) Abdullah bin Amr (Radtyallâhü anhümâyden:
Şöyle demiştir: (Bir gün) Sa'd abdest alırken Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem), onun yanından geçti vei
Bu israf nedir?» buyurdu. Sa'd de i -Abdestte israf var mı? diye sorunca, Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) :
«Akan bir nehir üzerinde bile olsan evet.» (abdestte israf vardır.) buyurdu.[219]

İzahı

423, 424 ve 425 nolu hadisler de abdest alınırken israf etmenin ya saklığına delâlet ederler.
Ebû Dâvûd'un süneninde Abdestte İsraf Babı var.Tirmizi de Abdestte İsrafın Keraheti Babı diye bir bölüm ayırmıştır.
El-MenheJ yazarı, israf babında şu bilgiyi veriyor:
Nevevî demiştir ki:«Deniz kıyısında bile olunsa suda israfın yasaklığı hakkında âlimlerin icmâ'ı vardır. Ezhar kavle göre bu israf tenzihen mekruhtur. Bâzı arkadaşlarımız, haramdır, demişlerdir.»
Kerahet kavli Cumhurun sözüdür. Su israfı, bir zarara veya bir malı zayi etmeye sebebiyet vermediği takdirde durum böyledir. Aksi takdirde haram olur.
Hanefi âlimlere göre, kişi, kendisinin malı olan veya mubah (= her işte kullanılabilen sahipsiz) su ile abdest aldığında israf etmesi tahrîmen mekruhtur. Ama mescitlerdeki su gibi taharet için vakfedilmiş, olan suda israf etmek ise haramdır. [220]

49 — Abdest İsbağı (= Tam Alınması) Hakkındaki Hadîslerin Beyânı Babı

426) (Abdullah) İbn-i Abbas (RadtyaUâhü anhümâ)'den : Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize abdest isbağım emretti." [221]

İzahı

İs bağ: Arap dilinde işin hakkını vermek, tam yapmaktır.Sindi, EI-Menhel ve Tuhfetü'l-Ahvezi müellifleri abdest is-bağından maksad : Farzlarına, sünnetlerine ve müstehablarına riâyet etmek suretiyle tam ve mükemmel bir şekilde abdest almaktır. Riâyet edilmesi istenenlerden bir kısmı şunlardır: Abdest uzuvlarının her tarafını iyice yıkamak, yıkamayı üç defa tekrarlamak, uzuvları ovmak, yüz, kollar ve ayaklar yıkanırken, alın, dirsekler ve aşık kemiklerin ötesindeki bitişik yerleri yıkamaktır, derler.
Sindi diyor ki İbn-i Abbâs, (Radıyallâhü anh) burada «...Bize...» tâbiri ile tüm müslümanları kasdetmiş olabilir. Bu takdirde isbağ emri mendupluk içindir. (Yâni müslümanların abdest-te isbağ etmeleri mendubtur). Bu tâbir ile yalnız Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ehl-i Beyti kasdedilmiş olabilir.Nesâî ve başkasının rivayetinde İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) Ehl-i Beyte mahsus olan dinî hükümler meyânında bunu anlatmıştır. Bu takdirde emir vucûp veya müekked mendubluk içindir.Yâni Ehl-i Beyt için isbağ vâcib veya sünnet-i müekkede hükmünde mendubtur.Ehl-i Beyt'in dışında kalan müslümanlar için ise normal sünnet hükmünde mendubtur. Böyle olunca fıkıh âlimlerinin Ehl-i Beyte âit bu özel durumu belirtmeleri gerekirdi. (Halbuki böyle bir ayırım yapmamışlardır.)

427) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü ankyâen rivayet olunduğuna göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işitmiştir:
— «Allah'ın, günahlara keffâret ve hasanâtı artırmaya vesile kıldığı şeyleri size göster m iyeyi m mi?» Sahabîler:
— Göster, yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve bir namazdan sonra diğer bir namazı beklemektir.» buyurdu.[222]

428) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
Güçlüklere rağmen abdesti kemâl üzere almak ve mescitlere doğru çok adım atmak ve (bir) namazdan sonra da gelecek namazı gözetlemek (beklemek) günahların kefaretidir." [223]

İzahı

Müslim ve Tirmizi'nin «Abdest İsbağı» babında Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şâhid durumundaki hadiste Resûl-i Ekrem'e âit kısım burdaki lafızların aynidir. Sahabî'ye âit lafızlarda mânâyı etkilemeyen az bir değişiklik vardır.Ordaki hadîsin meali şöyledir:
"Ebû HÜreyre (Radıyall&hü anhVden :

Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sa-hâbîlere) :
— «Allah'ın, günahları imha ettirdiği ve dereceleri yükselttirdiği şeyleri size göstermiyeyim mi?» buyurdu. Sahâbiler :
— Göster, Yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve (bir) namazdan sonra diğer (bir) namazı beklemektir. İşte sizin rıbatınız (nöbetiniz) budur.» buyurdu."
Yukarıya mealini aldığım Ebû Hüreyre' nin hadîsin-deki Resûl-i Ekrem'e âit buyruğun son cümlesi Ebü SaId-i H udri'nin hadisinde yoktur.
Tirmizi'nin şerhi Tuhfe'de Nevevi' den naklen beyan edildiğine göre Kadı Iyaz, hadisle ilgili olarak şöyle demiştir :
'Günahların imhasından maksad, onları mağfiret etmek (örtmek) tir. Bununla beraber, imha tâbiri ile günahları hafeze meleklerin defterinden silmek kasdedilmiş olabilir ki, bu takdirde yine günahların mağfiretine delâlet eder.'
Derecelerin yükselmesi de cennetteki makamın yükselmesi demektir. Konuşmanın soru ve cevap şeklinde oluşu, buyurulan ha-kikatlann zihinlerde iyice yerleşmesini sağlar.
Hadîsteki «Güçlükler tâbiri ile şiddetli soğuk, suyun dokunmasından eziyet duyulan hastalık, su arayıp bulmakta duyulan güçlük, gerektiğinde parayla, hatta pahalı bir fiatla suyu satın almak ve benzeri zorluklar kasdedilmiştir.
«Mescidlere doğru çok adım atmak» durumu ise Nevevi'nin beyan ettiği gibi evin mescidlere uzak oluşu ve mescitlere devamlı gitmekle sağlanır.
«Bir namazdan sonra diğer bir namazı beklemek» fıkrasından maksad, Tuhfe'de şöyle açıklanıyor:
Yâni, kişi cemaatla veya tek başına namaz kıldıktan sonra, oturduğu yerde veya evde diğer namaz vaktinin gelişini bekler, fikrini ona bağlar, yahut işiyle meşgul olmakla beraber, kalbini gelecek namaz vaktine bağlar.
Ebü'l-Velîd El-Bacî ise fıkrayı, bir vakit namazından sonra, oturduğu yerde diğer namaz vaktini belkemek, şeklinde yorumlamış ve bu durum, zamanları birbirine yakın olan namazlara mahsustur. Diğer namazlar için böyle bir bekleyiş âdet olmamıştır, der.
Musannifin rivayetinde bulunmayan, fakat Müslim ile Tirmizî'nin rivayetinde bulunan «İşte sizin ribatınız budur» cümlesine gelince; ribat; nöbet yeri ve bir şeye kendini hapsetmek, demektir. Namaz kılmak için camiye gidip orada namaz vaktini bek-liyen kimse kendini ibâdete hapsetmiş gibidir. Şöyle de denilebilir: Hadîste anılan ibâdetlere devam etmek cihad ve serhatte nöbet beklemek gibidir. Bâzıları; anılan ibâdetler, sahibini günahlardan men-ettiği için buna ribat denmiştir, derler.Nevevî de fıkra hakkında: «Yani rağbet edilen ribât budur. Bir kısım ilim adamlarına göre rıbatm en faziletlisi budur.Nasıl ki, cihadın en büyüğü nefisle yapılan cihaddır. Şöyle yorumlamak da mümkündür:Ribat çeşitleri arasında herkes için yapılması ve sevabına kavuşulması mümkün olan ribât işte budur.»
Tuhfe'de beyân edildiğine göre Kadı Iyâz şöyle demiştir: Bu ameller gerçek ribattır. Çünkü şeytanın nefis üzerine yapmak istediği etki yollarını tıkar, şehvanî arzuları yener, vesveselere engel olur. Bu ise büyük cihaddır. [224]

50 — Sakal Tahlili Hakkındaki Hadisler Bâb1

429) Ammâr bin Yâsİr (Radtyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'!, (abdest aldığında mübarek) sakalını tahlil ederken gördüm."

430) Osman (Radtyaltâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) abdest alırken, (mübarek) sakalını tahlil etti.

431) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman (mübarek) parmaklarım (açıp) aralıyarak (mübarek) sakalını tahlil ederdi.[225]

432) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü artkümâ)'den :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman (mübarek) yüzünün her İki yanını biraz ovduktan sonra parmaklarını aşağıdan yukarıya doğru sakalının

araşma sokup karıştırırdı.[226]

433) Ebû Eyyûb El-Ensârî (Radtyallâhü ak)'den rivâyel edildiğine göre şöyle söylemiştir : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'! gördüm. Abdest aldı ve (abdest alırken) sakalını tahlil etti."Zevâid'de:Bu. 2ayıf bir isnaddır. Çünkü râvîlerinden Ebû Sevre ve Vasıl Er-Rakkaşî'nin zayıflığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir, denilmiştir. [227]

İzahı

Tahlil t Sindi diyor ki, tahlil, esasen bir şeyi diğer bir şeyin arasına sokmak, demektir. Burada ise sakalın kıllarım aralamaktır. Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre,ibnü'-Arabi; Tahlil, burada parmakları sakal kılları arasına sokmaktır, demiştir.
Tirmizi ve Ebü Dâvûd da sünenlerinde Tahlil için bir bâb açmışlardır. Ebü Dâvüd, bu bâbta yalnız Hz. Enes (Hadıyallâhü anhJ'in (431 nolu) hadisini başka bir sened ile ve başka cümlelerle nakletmiştir. Oradaki metne göre:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman bir avuç su alarak mübarek çenesinin altına sokup onunla sakal-ı şerifini parmaklan İle karıştırırdı ve«Rabbim azze ve celle bana böyle yapmamı emretti.» buyururdu.
Tirmizi ise Hz. Ammâr (Radıyallâhü anh)'in 429 nolu hadîsini buradaki senedle ve daha uzun metinle,Hz. Osman (Radıyallâhü anh) 'in 430 nolu hadisini de son râvî hariç, aynı sened ile ve şu mânâyı ifade eden metin ile rivayette bulunmuştur:
«Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sakalını tahlil ederdi.» Tirmizî, bu arada şöyle der: «Tahlil hakkında Âiş e,Ümmü Seleme, Enes, Ibn-i Ebi Evfâ ve Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anhüm) 'den hadîsler rivayet edilmiştir. Hz.
0sman'in hadisi hasen ve sahihtir.Buhâri, de:Tahlil hakkında rivayet olunan en sahih hadîs, Amir bin Şakik'ın Ebû Vâi1 aracılığı ile Osman' dan rivayet ettiği hadîstir, demiştir.»
Hz.Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin İbn-i Hib-bân, İbn-i Huzeyme, Darekutnİ ve El-Hâkim tarafından da rivayet edildiği Tuhfe'de bildirilmiştir.
El-Menhel yazarı da Tahlil babında Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini açıklarken ezcümle şunları söyler:
«Hadis, abdest alınırken sakalı hilallamanın meşruluğuna delâlet eder. Bu meşruluğun değeri konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Mâliki, Şafii ve Hanbelİ imamları ile Hanefi imamlarından Ebû Yûsuf, gür olan sakalı tahlil etmek sünnettir. Hafif olan sakalın içini ve dışını yıkamak vâcibdir.Bir sakala karşıdan bakıldığı zaman kılların arasında deri görülmezse gür sayılır, görülürse hafif sayılır, demişlerdir. Bu imamların tahlil hakkındaki delilleri Enes (Radıyallâhü anh)'m hadisi ile ona ben-ziyen hadislerdir.
Ebü Hanife, İmam Muhammed ve bâzı M â1iki1er tahlilin müstahab olduğunu ve bu konuda vârid olan hadîslerin zayıf olup tahlilin sünnet oluşuna yeterli delil sayılamıya-cağını söylemişlerdir. Fakat Tirmizi, El-Hâkim, İbnü'l-Kattan İbnü's-Seken ve başkaları tahlil hakkında vârid olan hadîslerin bir kısmını sahîh görmüşlerdir.
Zahirîye mezhebine mensup âlimler ve Ebû Sevr, îshak bin Raheveyh ile Hasan bin Salih, En es (Radıyallâhü anh)'in hadisindeki;
= «Benim Rabbim bana böyle emretti.» fıkrasının zahirine bakarak tahlilin vücûbuna hükmetmişlerdir. Cumhur ise: Fıkradaki emir ve benzeri emirler mustahablık içindir. Vucûp için emir hafif sakalın tahliline mahsustur, demişlerdir.»
Hadis sahiplerinin hal tercemelerine gelince, Ammar'in 146, Osman'ın 109-1X3, Enes'in 24, îbn-i Ömer'in 4 ve Ebû Eyyüb'un 318 nolu hadîslerin izahı meyanında bu zevât-ı Kiram'ın kısa hal tercemeleri okuyuculara sunulmuştur. (Radıyallâ-hün anhüm ve annâ ecmaîn). [228]

51— Başa Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

434) Amr bin Yahya'dan (O da) babası (Yahya el-Mâadnl (Radt-yattâhü ankümâyâen rivayet edildiğine göre, Yahya, Abdullah bin Zeyd [229]e: — ki o da Amr bin Yahya'nın ceddidir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "n nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin? diye sordu. O da evet, dedi. Bunun üzerine (bir miktar) abdest suyunu istedi. Ellerine su döktükten sonra ellerini iki defa yıkadı. Sonra üç defa ağzını çalkalayıp burnuna su çekti. Bundan sonra yüzünü üç kere yıkadı. Daha sonra ellerini dirseklerle beraber ikişer defa yıkadı. Sonra iki eliyle

(bütün) başını meshederek her iki elini ileri götürüp geri getirdi. Başının ön tarafından başhyarak ellerini ensesine kadar götürdü. Sonra ellerini geri getirerek başladığı yere vardı. Bundan sonra ayaklarını yıkadı." [230]

İzahı

Hadis: Mâlik, Buharı, Müslim, Tirmizi, Nesâi, Ebû Dâvûd ve tbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd'un «Peygamber'in abdestinin sıfatı» başlığı altında açtığı sünen babında rivayet ettiği Hadis'in şerhi El Menhel-de şu malumat var:
«Abdullah bin Zeyd'e soru soran zâtın Yahya E1-Mâzini olduğu musannif (Ebû DâvüdJ'un riva-yetinde ifade edilmiştir. Şâfii'nin El-Ümm'de Mâlik' ten aldığı rivayet de böyledir. (Musannifimizin buradaki rivayetinde görüldüğü gibi böyledir.)
Bâzı rivayetlerde soru sahibinin Amr bin Ebi'l-Hasan olduğu bildiriliyor. Bu zât, Yahya' mn amucasıdır. Diğer bir kısım rivayetlere göre Yahya' mn babası ve mezkûr Amr'in babası olan Ebü'I-Hasan El-Ensârİ tarafından soru sorulmuştur. Buhâri' nin ve diğer bâzı âlimlerin rivayetinde ise soru sahibi ismen belirtilmeyerek «Bir adam- diye geçer.
Soru sahibinin ismi hususunda görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi için şöyle bir şey söylemek mümkündür:
Abdullah bin Zeyd'in yanında. Hadis'in râvisi Yahya bin Ammöre El-Mâzini, Yahya' nin amcası Amr bin Ebi'l-Hasan ve Amr'in babası Ebü'I-Hasan El-Ensâri toplu halde bulunmuşlardır. E1-ismâi1' nin rivâyetindeki «Biz Abdullah'a söyledik ki...» tâbiri bu yorumu destekler. Abdullah (Radıyallâhü anh)'a soruyu yönelten zât. Amr'dır. Ebü'I-Hasan onun babası ve büyüğü, Yahya da Hadis'in râvisi olduğundan bunlar da mecazi olarak soru sahibi gösterilmiştir.
Abdullah bin Zeyd'in, Amr bin Yahya1 mn ceddi olduğu ifade edilmiştir. E1- Aynı ve bâzı âlimler: Amr'-ın, annesi Abdu1lah' in kızıdır,, demişlerdir. Fakat E1-Hâ-fız bunun bir yanılma olduğunu, çünkü îbn-i Sa'd, Amr'-ın anası Hamide bint-i Muhammed bin lyâs bin El-Kebîr' dir, dediğini beyan etmiştir. İbn-i Abdi'l-Ber de: Mâlik' ten başka kimse Abdullah, Amr'in dedesidir, dememiştir, diyerek bunun bir yanılgı olduğunu belirtmiştir, îbn-i Dakiki'1-îyd de ayni şeyi söylemiştir.
El-Menhel yazarı, bu nakilleri yaptıktan sonra sözlerine devamla şöyle der: Bu nakillerden anlaşılıyor ki Abdullah bin Zeyd, Amr bin Yahya' nin ne anası ne de babası tara-fından dedesi değildir.
Hadîsin Mânâsı
Soru sahibi, Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'-den abdest tarifini uygulamalı olarak göstermesini istemiş, çünkü, bu tür öğretim daha etkilidir. Soru sahibinin «... Bana gösterebilir misin?» diye istifhamda bulunmasının sebebine gelince El-Menhel yazarı diyor ki: Abdullah bin Zeyd* in bunu unutmuş olması ihtimali karşısında soru sahibi istifhamda bulunmuştur. Çünkü arada bir hayli zaman geçmişti.
'Sindi ise şu yorumlarda bulunmuştur: Her sahâbinin Peygamber'in abdestini izlemiş olması sahâbiliğin şartı değildir.Dolayısıyla Abdullah (Radıyallâhü anh) Peygamber'in abdest alışını görmemiş olabilir. Haliyle görmediği bir şeyi göstermesi mümkün olmaz. Yahut, göstermek için gereken su ve kabın bulunması ve zaman ile durumun müsaid olması şarttır. Bu imkânlar el vermeyince göstermek mümkün olmaz. Veyahut sorunun nezaket içinde yöneltilmesi için istifham şekli kullanılmıştır.'
«Ellerine su döktükten sonra iki defa yıkadı» fıkrasına gelince bu rivayete göre Abdullah bin Zeyd ellerini iki defa yıkamıştır. Mâlik, Buharı ve Beyhaki'nin rivayetleri de böyledir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde elleri kaç defa yıkadığı belirtilmemiştir. Buhâri' nin diğer bir rivayetinde ve Müs1im'in rivayetinde «Ellerini üç defa yıkadı» deniliyor.Demek ki Abdullah bin Zeyd ellerini iki veya üç defa yıkamıştır.Üç defa yıkadığına dâir olan ve güvenilir rivayetlerin çokluğu dolayısıyla tercih edilmesi uygundur. Hâdisenin iki ayrı zaman tekerrür ettiği ve birisinde iki, diğerinde üç defa ellerini yıkadığı söylenemez. Çünkü tahriç eden zât (Amr bin Yahya) tektir. Asıl da olayın tekerrür etmeyişidir.
«Yüzünü üç defa yıkadıktan sonra kollarını İkişer defa yıkadığı»hususu,Amr bin Yahya' dan yapılan bütün rivayetlerde aynıdır.Yâni hepsinde kolların ikişer defa yıkandığı mervidir.Lâkin Müslim'in, Habbân bin Vasi' tarîki ile Abdullah bin Zeyd 'den yaptığı rivayette, Abdullah, Re-sûl-i Ekrem'in (mübarek) kollarını üç defa yıkadığını gördüğünü söylemiştir, îki hadisi tahriç edenler ayrı iki zât olduğu için Resûl-i Ekrem'in iki ayrı zamanda aldığı a bd es ti erin birisinde ikişer defa ve diğerlerinde üçer defa kollarını yıkadığına Abdullah şahit olması

muhtemeldir. Olayın bir defa vuku bulduğu farzedildiği takdirde üçer defa yıkamaya âit rivayetler, çokluğu ve kuvvetliliği dolayısıyla tercih edilir.
Nevevi, Müslim'in şerhinde: «Hadis, abdest uzuvlarının bir kısmının üçer ve diğer bir kısmının ikişer defa yıkanmasının câizliğine delâlet eder. Böyle alman abdest şüphesiz caizdir. Fakat müstahab olan şekil abdest uzuvlarının hepsinin üçer defa yıkanmasıdır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in bâzı vakitlerde müstahab olan şekle muhalefet etmesi bunun câizliğini beyan etmek içindir. Nasıl ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), câizliğini beyân etmek için bâzı zamanlarda abdest uzuvlarını birer defa yıkamıştır. Peygamber'in o zamanlarda böyle abdest alması O'nun için daha faziletlidir. Çünkü şer'î hükmün beyanı O'na vâcibtir. Hükmün, dil ile anlatmak suretiyle beyânı mümkün ise de bilfiil yapmak ve tatbikini göstermek suretiyle açıklanması daha etkili ve yanlış yorumlardan daha uzaktır.[231]

Hadisin bundan sonraki kısmında Abdullah bin Zeyd'in başının tamamını meshettiği bildiriliyor.[232]

Başın Ne Kadarını Meshetmek Vâcibtir?

Sünen-i Ebü Davud'un «Peygamber'in abdest sıfatı» başlığı altındaki bâbta rivayet olunan ilk hadîsin şerhinde El-Men-hel yazarı başın meshi hakkında aşağıdaki bilgiyi vermektedir:
«Abdestte başın meshedilmesi gerekliliği Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir.Başın ne kadarını meshetmenin vacip olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.Şöyle ki:
Hanefî âlimlerden alınan bir rivayete göre başın dörtte birisini meshetmek vâcibtir. Diğer bir rivayete göre el parmaklarından üç parmakla yapılan mesh kâfidir. Hanefi'lerin delili Müslim ve başkasının rivayet ettiği E1-Mğ îre'nin hadisidir. Bu hadiste Peygamber'in (bir defa) abdest alırken başının nâsiyesi (ön kısmı) nı meshettiği bildiriliyor. Onlar nasiyeyi başın dörtte bir miktarı olarak takdir etmişlerdir.
Şafii âlimlere göre başın bir saç telini veya başın sının içinde kalan bir saç parçasını meshetmek kâfidir. Fakat başın sınırından çıkacak şekilde uzamış olan bir saç telinin ucunu meshetmek kâfi değildir. Onlar derler ki; Resûl-i Ekrem'in nasiyesini ve sangının üstünü meshetmekle yetindiği sabittir. Hiç kimseye nâsiye kısmının meshedilmesi zorunludur dememiştir. Şu halde Önemli olan başın bir kısmını meshetmektir. Nâsiye, başın dörtte birinden daha az bir parça olup bununla yetinildiğine göre başın tamamını veya dörtte birini meshetmenin vâcib olmadığı sonucu almıyor.
Mâlik, Ahmed bin Hanbel ve bâzı âlimler ise başın tamamını meshetmek vaciptir, demişlerdir. Bâzı Mâliki âlimler de başın üçte ikisini, diğer bir kısmı da üçte birisini meshetmek vaciptir, demişlerdir.
Başın tamamını meshetmek vâcibtir, diyenlerin delili bu bâbta rivayet edilen Osman bin Affân ve Abdullah bin Zeyd'in hadîsleridir. Çünkü Peygamber'in abdestini uygulamalı olarak gösteren bu iki zât başınm tamamını meshetmişlerdir. (Yukarda görüşleri belirtilen 4 mezheb imamlarının başka delilleri El-Menhel'de belirtilmiştir. Fakat konunun çok uzayacağı endişesi ile buraya almayalım. İsteyenler oraya müracaat edebilirler. [233]

Kaç Defa Meshedîlir ?

Hadîsin zahirine göre bir defa meshetmekle yetinilmiştir.Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel bu ve benzeri hadisleri delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Şafiî, Atâ ve bâzı âlimler ise başın üç defa meshedilmesi sünnettir, demişlerdir. Onların delili, Müslim ve Ebü D âvûd' un rivayet ettikleri Hz.Osman (Radıyallâhü anh) 'in şu mânadaki hadisidir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (azasının) abdestlni üçer defa aldı.» Diğer taraftan, abdestin bütün uzuvları üçer defa yıkandığına göre başın meshini de bu uzuvların yıkanmasına kıyaslamışlardır. Bu âlimler; başın bir defa mesfiedildiğine dâir olan rivayetler, bunun câizliğini beyan etmek içindir, demişlerdir.

435) Osman bin Affân (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İ gördüm abdest aldı ve (abdestte) başını bir defa mesnetti."

436) Ali (Radtyallâhü anh)'âen:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest alırken) başını bir defa meshetti."

437) Seleme bin El-Ekra' [234](Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'1 gördüm abdest aldı da başını bir defa meshetti. [235]

438) Er-Rubeyyi' bint-i Muavviz bin Afra' (Radtyallâhü anhâyd&n: Şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, abdest aidi ve (abdest alırken) başını iki defa meshetti." [236]

İzahı

Hadisin zahirine göre Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başını iki defa meshetmiştir.Tirmizi bu hadîsten hemen sonra Er-Rubeyyi den rivayet ettiği ve sahih olduğunu belirttiği diğer hadîste Er-Rubeyyi' Resûl-i Ekrem'in başını bir defa meshettiğini açıkça söylüyor.Ebû Davud'un süneninde de Er-Rubeyyi'in her iki hadisi rivayet edilmiştir.
Tirmizi'nin şerhi Tuhfe, Ebû Davud'un şerhi El-Menhol ve tbn-i Mâceh'in haşiyesi Sindi: Er-Rubeyyi'in sahih ve sabit olan hadisi Resûl-i Ekrem'in, başını bir defa meshetiniş olduğunu bildirir. Resûl-i Ekrem, ellerini başının ön tarafından ensesine kadar sürmesi ve tekrar geri getirmesi bir mesih sayılır. Er-Rubeyyi: İki defa mesnetti, dediği rivayette ellerin ön taraftan arka tarafa götürülmesini bir defa ve öne doğru geri getirilmesini de ayrı bir defa saymakla meshin iki defa yapıldığını kasdet-miştir. Halbuki bu iki hareket bir mesih sayılır.

Er-Rubcyyi'in bu iki hadisini Tirmizi ve Ebû Dâvûd'dan başka Beyhaki de rivayet etmiştir. [237]

52 — Kulakların Meshi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

439) Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyattâhü û«A,)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (abdest alırken) kulaklarım mesnetti. Dahiline (=yüze bakan kısmına) şahadet parmaklarını ve zahirine (başa bakan kısmına) baş parmaklarını sürerek kulakların zahirini ve bâtınını mesnetti.*'[238]

İzahı

Hadis, kulakların zahir ve bâtınını meshetmenin meşruluğuna delâlet eder ve meshin yapılış tarzını bildirir.Tirmizî'nin rivayetinde: îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem'in kulaklarının zahir ve bâtınını meshettiğini beyan eder. Tuhfe yazarı burada şu malûmatı verir:
Kulakların zahiri baş tarafına bakan kulakların dış kısmıdır. Bâtını ise yüze bakan cephesidir.
E1-Hâfız,Telhis'te anlattığına göre,ibn-i Hibbanda 1bni Abbâs'in hadisini kendi sahih'inde zikretmiş (O rivayette de burada olduğu gibi meshin yapılış şekli anlatılmıştır.)Ve îbn-i Huzeyme ile İbn-i Mendeh'in bunu sahih gördüklerini beyan etmiştir. El-Hâfız bu arada Hadisin Nesâi, İbn-i Mâceh, El-Hâkim ve El-Bey-haki tarafından rivayet edildiğini bildirmiştir.»
Miftahü'1-Hâce yazarı da, yukarda anılan zâtlar tarafından Ha-dîs'in rivayet edildiğini belirtirken, Hadis'in lâfızlarının buradaki lafızlara yakın olduğunu da bildirir. Daha sonra şöyle der:
'Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, kulakların zahir ve bâtınını meshetmenin meşruluğuna delâlet ederler. Ancak kulakların mes-hi için eller yeniden ıslatılacak mı? yoksa basın meshinden dolayı ellerde bulunan ıslaklıkla yetinilecek mi?'[239]

El-Menhel'de Bu Konudaki Görüşler Şöyle Anlatılıyor

Hanefi âlimler: Kulakların meshi sünnettir. Başın meshinden dolayı ellerde ıslaklık kalmış ise yeniden eller ıslatılmadan kulaklar meshediIir. Aksi takdirde eller suyla ıslatılarak mesih işi yapılır, demişlerdir.
Şâfii âlimler: Başın meshinden sonra kulakların zahir ve bâtınını yeni bir suyla meshetmek

sünnettir. (Ve üç defa tekrarlanması sünnettir), demişlerdir.
Hanefî âlimlerin delili Ebû Davud'un Peygamberin abdest sıfatı» babında rivayet ettiği İbn-i Abbâs'in Hadi-sindeki şu fıkradır: «İbn-i Abbâs, Peygamber'İn abdestini tarif ederken kollarını üçer defa yıkadıktan sonra su alarak başını ve kulaklarının zahirlerini ve bâtınlarını birer defa mesnetti.»
Şafiî' lerin delili ise Beyhaki'nin rivayet ettiği ve Senedinin sahih olduğunu söylediği Abdullah bin Zeyd'in hadîsinin şu fıkra sidir: «Resûlullah abdest alırken başının meshi için aldığı sudan başka kulakları için su aldı.»
Mâlik iler'in cumhuru: Kulakların zahir ve bâtını meshetmek sünnettir, demişlerdir. Bunlardan İbn-i MesIeme ile E1-Ebher kulakların meshi farzdır, demişlerdir. Kulağın meshi için yeni su almak bâzılarına göre sünnet olup bir kısım Mâliki' lere göre müstahabtır.
Hanbe11'ler ise: Kulakların zahir ve bâtınını meshetmek vâcibtir. Kulağın meshi için yeni su almak da sünnettir, demişlerdir.

440) Er-Rubeyyi (Bint-i Muavviz) (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest aldı ve (abdestte) kulaklarının zahirini ve bâtınını mesnetti."

441) Er-Rubeyyi bint-i Muavviz bin Afra' (Radtyallâhü anh)'dcn : Şöyle söylemiştir: Nebi (Sallalloıhü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (kulaklarını meshederken) iki (şahadet) parmak ucunu iki kulağının deliklerine soktu."
Ebû Dâvüd ve Beyhakl de Hadîsi rivayet etmişlerdir.

442) El-Mıkdâm [240]bin Madîkerib (RadıyaUâkü onh)'den :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (abdest alırken) başını ve kulaklarının zahirini ve bâtınını mesnetti." [241]

İzahı

Ebû Dâvûd, El-Beyhaki ve Ahmed (Radıyal-lâhü anhüm) de hadîsi rivayet ettiler.Er-Rubeyyi bin-i Muavviz'in hal tercemesi 390 nolu hadîsin izahında anlatıldı. [242]

53 — Kulaklar, Baştandır, Babı

443) Abdullah bin Zeyd (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Kulaklar baştan (birer parça).dır.[243]

444) Ebû Ümâme[244] (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kulaklar baştandır.» buyurdu. Ve (abdest alırken) başını bir defa meshederdİ, gözün burun tarafındaki uçları da meshederdi.»"

445) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anh)'Ğtn rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kulaklar baştan (birer parça) dır.[245]

Hadîsin İzahı

Ayrı ayrı senedlerle rivayet edilen «Kulaklar baştandır» Hadisinin mânâsı; Sindi, El-Menhel ve Tuhfe'de beyân edildiği gibi kulaklar başın bir parçası sayılarak onunla beraber ve onun suyu ile meshedilir. Yeni bir su alınmaz.
Hanefî âlimler bu ve benzerî hadîslere dayanarak kulaklar başla beraber ve baş için alınan su ile meshedilir, demişlerdir.
Mâlik, Ahmed ve bâzı âlimler: Kulaklar baştan birer parçadır fakat, yeni bir su ile meshedilmeleri matlubtur. Çünkü E1-Hâkim'in rivayet ettiği Abdullah bin Zeyd'in hadîsi bunu gerektirir, demişlerdir.

Şâfii1er ise kulakları müstakil bir uzuv sayarak onun mes-hi için yeni bir suyun alınması gerekir, demişlerdir. Onların delili de Abdullah bin Zeyd'in hadisidir. El-Hâfız'ın beyânına göre Mâlik, El-Muvatta'da Nafi'den o da
îbn-i Ömer'den rivayet ettiğine göre Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) kulaklarının meshi için parmağı ile yeni su alırdı.
Tirmizî, Ebû Ümâme' nin hadisini naklettikten sonra şöyle der:
«Kulakların baştan olduğuna dâir E n e s (Radıyallâhü anneden de rivayet vardır. Sahâbılerden ve onlardan sonra gelenlerden ilim ehlinin çoğunun uygulaması bu şekildedir. Yani kulakları baş-tan saymışlardır. Süfyân-ı Sevri, Îbnü'l-Mübârek, Ahmed ve îshak da böyle demişlerdir. Bâzı ilim adamları kulakların yüze bakan tarafı yüzden ve diğer tarafı baştan saymışlardır.»
Ebû Dâvûd da Ebû Ümâme' nin hadîsini rivayet etmiştir. Şerhi El-Menhel Hadisin izahını yaparken bu arada kulakların meshi ve bunun baştan bir parça mı, yüzden bir parça mı veyahut müstakil bir uzuv mu sayıldığı yolundaki âlimlerin görüşlerini ve her görüşün mesned ve delillerini birer birer yazmaktadır. Geniş izahat isteyenler oraya [246] müracaat etsinler.
Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) hadîsindeki Gözün burun tarafındaki uçları da meshederdİ- fıkrasını El-Menhel şöyle açıklar: Yâni bü uçları ovârdı. Ahmed'in rivayetinde:
«Anılan uçları ovardı» cümlesi kullanılmıştır.
Tiybi demiştir ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) isbağda mübalâğa etmek için müstehab olmak üzere bu uçları ovardı. Çünkü göze sürülen, sürme ve benzerî şeylerden veya göz yaşlarından akan bir şeyler gö^ün bir kenarında birikebilir. Göz çapağı denilen bu birikinti burun tarafına bakan göz kenarında olabildiği gibi karşı tarafta da olabilir. Bu nedenle abdest alınırken gözün iki kenarını da ovmak müstehabtır. [247]

54 — Parmakları Hilallamak Babı

446) El-Müstevrid bin Şeddâd [248] (Radtyallâhü anhümâ)'âen :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm: Abdest aldı ve Cabdest alırken sol elin) serçe parmağı ile her iki ayak parmaklarını hilalladı."
Müellif, Ebü'l-Hasan bin Seleme, Hallâd bin Yahya El-Hülvanî, Ku-teybe ve İbn-i Lahîa'dan kurulu ikinci bir sened ile de rivayette bulunmuştur. [249]

İzahı

Hadîs, abdest alınırken ayaklar yıkandığı zaman parmaklar arasının hilallanmasmın meşruluğuna ve hilallamamn elin serçe parmağı ile yapılmasının matlub olduğuna delâlet eder. Hadis, Tirmizi ve Ebû Dâvûd'da da mervîdir. Oralarda «Hallele = hilalladı» tâbiri yerine «Delk - ovma» tâbiri kullanılmış ise de şerhler bu tâbiri hilallamak olarak yorumlamışlardır. Serçe parmağından maksadın da sol elin serçe parmağı olduğu yine şerhlerde beyan edilmiştir.
EbûDâvûd, Hadîsi, «Ayakları yıkamak» babında rivayet etmiştir. Şerhi El-Menhel'de şöyle deniliyor:
«Delk, aslında uzuv üzerinde el geçirmek ve" ovmaktır. Hilallamak da delk'in bir nevidir. Hilallamak, sağ el ile yapılan şerefli işlerden sayılmadığı için serçe parmağı ile sol elin serçe parmağının kasdedilmesi açıktır.
El-Mirkat yazarı: îbn-i Hacer demiştir ki: «Eğer râvi El-Müstevrid delk ile hilallamayı kasdetmiş ise, Hadîs, ayak parmaklarının serçe parmağı ile hilallamamn mendubluğuna delâlet eden bir delildir. Sol elin serçe parmağı hilallamaya tahsis edilmiştir. Çünkü ayak parmaklarını hilallamak hürmet edilmesi gereken işlerden olmadığı için sol elin parmağı uygun görülmüştür. Eğer El-Müstevrid, delk ile serçe parmağıyla ayak parmaklarını ovmayı kasdetmiş se, Hadîs, abdest uzuvlarım ovmanın mendubluğuna delâlet eder.Mezhebimiz de ovmanın mendubluğudur. Veyahut ovmanın vaeib-liğine delâlet eder ki Mâ1iki1er'in mezhebi budur. Ben derim ki: Dinde ihtiyat olmak üzere ve Mâ1iki1er'in görüşüne muhalefet etmemek için ovmak bizim mezhebimizde de mustahabdır, der. [250]

Hadisi Rivayet Edenler

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Mesâi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Seneddeki râvilerden îbn-i Lahia'nın zayıf olduğunu söyleyenler bulunduğu için Tirraizi, Hadîs ga-rîbtir. ibn-i Lahîa' mn

hadisi olarak tanırız demiştir. Fakat Tirmizi'nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der: «En-Neyl'de belirtildiği gibi isnadın garipliği hadîsin hasen oluşunu engellemez, îbn-i Seyyidi'n-Nas böyle demiştir. Kaldı ki hadisin Yezîd- bin Amr'den rivayetinde İbn-i Lahia yalnız değildir. El-Leys bin Sa'd ve Amr bin El-Hâris de Yezîd bin Amr'den rivayette bulunmuşlardır. Bu nedenle hadîs, sahîh olup garibliği kalmamıştır. Bu bilgiyi En-Ney1'-den almıştır. El-Menhel de bu malûmatı El-Hâfız İbn-i Hacer'den naklen beyân etmiş ve rivayetin Îbnü'l-Kattân tarafından sahih görüldüğü ifâde edilmiştir.
Hadiste ayak parmaklarının hilallanması belirtilmiştir. Diğer hadislerden anlaşılacağı gibi el parmaklarını hilallamak da meşrudur. Buna ait fıkhı hükümleri o hadîslerin izahı bahsinde anlatacağız.

447) (Abdullah) bin Abbâs (RadıyaÜâhü anhümâyâm rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve SeÜem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Namaza durmak istediğin zaman abdesti isbağ et (rükün, şart ve sünnetlerine riâyet ederek tastamam yap.) Ellerin ve ayakların parmaklarının arasını da (hilallamak suretiyle) su ulaştır. [251]

448) Lakît bin Sabıra (Radıyallâhü atıhyâtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir.
«Abdestini isbağ et ve parmakların arasını hilale. [252]

İzahı

Hadiste emredilen isbağ, 49'uncu bâbta izah edildiği için burada tekrar etmeye lüzum yoktur.
Hadîsin sonunda ise parmaklar arasının hilallanması emredilmiştir.
Laklt'in bu hadîsi Şafii, Ahmed,Tirmizî, Nesâi, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, îbn-i Hib-bân, Hâkim, Beyhakî ve îbn-i Cârûd tarafından da kısa ve uzun metinler halinde rivayet edilmiştir. Hepsinde parmaklar arasının hilallanması emrolunm ustur.
El-Menhel yazarı şöyle bir malûmat verir:
«Hadisin zahiri parmakların hillanmesının vücubunu ifâde eder.Mâ1ikî1er el parmakları hakkında hilallamanın vücu-buna ve ayak parmaklan için de hilallamanın mendubluğuna hükmetmişlerdir. Sebebine gelince, onlar abdest uzuvlarını ovmayı vâ-cib görmüşlerdir.El parmaklan birbirinden ayrılmış durumda olduğu için her parmak müstakil bir uzuv gibi sayılmış ve ovulması vâcib kılınmıştır.Ayak parmakları ise birbirine bitişik olduğu için tek uzuv itibar edilerek hilallanması vâeip görülmemiştir.
Mâ1ikî1er'den başka bütün âlimler el ve ayak parmakları arasında bir fark gözetmeden hepsinin aralarının hilallanması-nı sünnet görmüşlerdir.Peygamber'in abdest alış şeklini tarif eden hadîslerde el ve ayak parmaklarını hilallamaktan bahsedilmediği için hilallamaya âit bu ve benzerî hadîslerdeki emri mendubluk için telakki etmişlerdir. Böylece rivayetleri toplayıp aralarını telif etmişlerdir.
Parmakların arasını hilallamak sünnettir, diye hükmeden âlimler, eğer hilallama yapılmadan parmaklar arası normal bir şekilde suyla ıslanırsa hüküm budur. Şayet hilallamadan parmaklar arası ıslanmazsa hilallamak ittifakla vâcibtir, demişlerdir.
EI-Menhel yazan bu arada hilallama hakkında vârid olan hadîsleri ve bunların sıhhat ve zayıflığı konusunda yapılmış olan tartışmaları ve bâzı nakilleri beyân eder. Daha sonra şöyle der: Hi-lallamaya âit hadîslerin şahinliği konusunda bâzı konuşmalar yapıldığını bilmiş olunuz. Bu nedenle hadîsler, hilallamanm vücubu-na delîl olmazlar. Sahih olduklarını kabul ettiğimiz takdirde bunlardaki emir mendubluğa yorumlanır ki, Peygamber'in abdest şeklini tarif eden ve hilallamadan hiç bahsetmeyen çok sayıdaki sahih hadîslere ters düşmesin, rivayetler arasında bir ihtilâf bulunmasın. Bunun içindir ki Cumhur, el ve ayak parmakların arasını hilallama-yı müstahab saymışlardır.
Hilallama'nm en mükemmel şekli: El parmaklarının hilallan-ması için sağ elin ayası sol elin üzerine konup parmaklar birbirinin arasına sokulur. Ayak parmaklarını hilallamak için de sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın serçe parmağından hilaliamaya başlanmalı, hilallama işi ayağın altından üstüne doğru yapılmalı ve sırayla devam edilerek sol ayağın serçe parmağında bitirilmelidir. Böyle yapılırsa hem kolay hem de sağdan başlama prensibine riâyet edilmiş olur.»
Şafii mezhebine göre el parmakları hilallanırken şöyle de olabilir: Sol elin ayası sağ elin ters yüzüne konup parmaklar birbirinin arasına sokulur ve bundan sonra da sağ elin ayası, sol elin

ters yüzü üzerine bırakıp parmaklar birbirinin arasına sokulur. Şekil önemli değildir. Önemli olan, hilallamayı ihmal etm.emektir.

449) EbûRâfi'[253] (Radtyallâhü anh)>âen :
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) abdest aldığı zaman yüzüğünü (altı iyice ıslansın diye) oynatırdı."Hâvilerinden Ma'mar bin Muhammed ve babası Muhammed bin Ubey-dullah zayıf oldukları gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu, Zsvâid'de bildirilmiştir. [254]

55 — Arâkıybı Yıkama Babı

Arâkıyb: Urkûb'un çoğuludur. Urkûb: Topuğun üstündeki kalın sinirdir. Abdestte ayaklar yıkanırken, topuğu, veya üstündeki yeri yıkamamanın sakıncalı oluşu bu bâbtaki hadislerden anlaşılıyor.

450) Abdullah bin Ömer (Radtyaîlâhü anhümâyden:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest alıp ökçelerine su değmediği görülen bir cemâat gördü. Bunun üzerine :
«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere. Abdesti tam alınız.» buyurdu." [255]

İzahı

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : A'kaab: Akıb*ın çoğuludur. Akıbı Ökçe demektir.
Veyli Bu kelime muhtelif şekillerde mânâlşndırılmıştır: Helak, en çetin azab, cehennemde kan ve irinden meydana gelen dağ, keder, yazık, maşakkat ve cehennemde bir dere olarak açıklanmıştır. El-Hâfız lbn-i Hacer, El-Fetih'te Veyl kelimesinin mânâsında değişik sözler söylenmiştir. En kuvvetlisi,ibn-i Hıbbân'in kendi sahihinde Efaû Said (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettiği şu mealdeki merfu hadistir: »Veyl Cehennemde bir deredir.* Buna göre Veyl, özel isimdir.[256]
İsbağ: 45. bâbta izah edildiği gijîi abdesti tam olarak almaktır.
Hadis, Ebû Davud'un süneninde Abdestte İsbâğ babında rivayet edilmiştir. Râvisi yine Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhrdir. Resûl-i Ekrem (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait olan metin buranın aynidir. Abdullah'a âit metin ise meâ-len şöyledir:
«Resûlullah (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem) ökçelerine su denmediği görülen bir cemaat gördü...»
El Menhcl yazarı Hadîsin açıklaması ile ilgili olarak şu bilgiyi verir:
«Resûl-i Ekrem, anılan cemâati, abdestlerîni bitirdikleri zaman görüyor ve ökçelerine su değmediği besbelli olduğundan Hadîs'teki tehdidi ferman buyuruyor.
Cemâatin ökçelerini yıkamamalarının sebebi hususunda şöyle denilmiştir.Anılan cemâat yeni müslüman olmuştu. Dinî hükümleri yeni öğreniyorlardı. Ayakların çoğunu yıkamanın kâfi geldiğini sanıyorlardı. Yahut bunlar ikindi namazının vakti daraldığı için çarçabuk abdest aldıklarında ökçelerine su değmediğinin farkına yar: mamışlardı. Nitekim MüsIim'in Abdullah bin Amr bin El-As(Radıyallâhü anhümâ)'dan tahriç ettiği Hadîs'in rivayetinde , ibn-i Amr (Radıyallâhü anh) şöyle.söylemiştir:
«Biz Resûlullah (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem)'in refakatinda Mekke'den Medine'ye döndük.[257]
Yolda bir su başına vardığımız zaman bir cemâat ikindi namazı için acele etti. Çarçabuk abdest aldı. Biz onların yanına vardığımız zaman ökçeleri, kuru kaldığından bembeyaz görülüyordu...»
Hadîste, abdest alınırken yıkanmayan ökçelere azab olsun bu-yurulmuştur. Abdestin, diğer uzuvları da ayni durumdadır. Hangisi yıkanmazsa ayni beddua vâriddir. Hadisin buyurulmasına neden olan hâdisede ökçeler kuru bırakıldığı ve genellikle ökçelerin yıkanması ihmal edildiği için hadiste ökçeler söz konusu edilmiştir.
Bâzı bid'at ehli, mezkûr cemâatin ökçelerinde necaset bulunduğunu ve bu nedenle Hadîste tehdit edildiklerini sanmışlar ise de bu zan tamamen yersizdir. Hadîste buyurulan tehdit cümlesinden sonra abdestin isbâğı (tastamam alınması) na âit emir, cemâatin abdest uzuvlarını iyice yıkamadıklarının ve kusurlarının bu yönden olduğuna delâlet eder.»
Hadîs'te «Ökçelere azab...» fıkrasını Sindi şöyle açıklar: Fıkradan maksad, abdest alırken ökçelerini yıkamayı ihmal eden ökçe sahihlerine azab olsun. Yahut bu kusuru işleyenlerin ökçelerine azab olsun. Bu takdirde iyi yıkanmayan ökçelerin tazîb edileceği bildirilmiş oluyor.

[258]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

El-Menhel yazan hadisten aşağıdaki hükümlerin çıkarıldığım ifâde eder:
1. Yıkanması farz olan abdest uzuvlarının her tarafının yıkanması farzdır.
2. Yıkanması farz olan abdest uzuvlarından birisinin ufak bir yeri bile yıkanmamış olursa alman abdest sahih değildir.
3. Kişi, kendisine yüklenen farzlardan bir şey ihmal ederse Cehennem azabına müstahak olur.
4. Câhili tâlim ve irşâd etmek meşrudur.
5. Âlim'in, dîne aykırı gördüğü şeyleri reddetmesi, hatta ağır söz söylemesi mâtlubtür;
EI-Menhel'debildirilen hükümlerden başka şunlar da çıkarılıyor:
6. Abdest alırken ayakları yıkamak farzdır.Çünkü eğer mes-hetmek kâfi gelseydi ökçeden bir yerin yıkanmamasından dolayı tehdit buyurulmazdı.
7. Ruhla beraber cesed de tazîb edilir.Ehl-i Sünnet'in mezhebi de budur.
Mütercim olarak bir tereddüdüm
Elimde müellifin süneninden üç nüsha vardır. Bunlardan Muhammed Fuad Abdülbakî' nin tahkiki ile basılan nüshada Hadisin râvisi Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) gösteriliyor. Sünen-i Ebî Davud'un «İsbağu'1-Vudû» bâbmda-ki râvî yine İbn-i Ömer' dir. Kenarında Sindi haşiyesi bulunan nüshamızda yine Abdullah bin Ömer' den rivayet yapılıyor. Sindi haşiyesinde ise Abdullah bin Amr geçiyor. Kenarında Miftahü'1-Hâce. haşiyesi bulunan nüshada ve kenarındaki haşiyede Abdullah bin Amr diye yazılıdır.
«Ökçelere azâb olsun» mealindeki. Buhâri ve Müslim'de bulunan rivayetler içinde Abdullah biiı Ömer'e dayanan bir rivayete rastlamadım. Fakat Abdullah bin, Amr'e dayanan müteaddit rivayetler bulunur. Elimdeki Tirmizî nüshası da Buhâri ve Müslim gibidir. Hadîs'in Ebû Hüreyre, Abdullah bin Amr, Âişe, Câbir.bin Abdillah, Abdullah bin El-Hâris, Muaykıb, Hâlid bin El-Velid, Amr bin El-As, Şuran-bil bin Hasana ve Yezid bin Ebi Süfyan (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğini beyan ederken, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) 'den bahsetmez. Ancak Tirmizî şerhi Tuhf e yazarı, İbn-i Ebî Şeybe' nin îbn-i Ömer' den Hadisi tahriç ettiğini yazar. Acaba müellifimiz, Ibn-i Amr' dan ve İbn-i Ömer' den de tahriç etmiş, yoksa îbn-i Ömer'in yazılışı bir matbaa hatası mıdır? [259]

Hadisi Rivayet Edenler

Müslim ve Beyhaki, müteaddit yollarla Hadisi bu metinle, bir de (454 nolu) metin halinde tahriç etmişlerdir. Buharı, Nesâi ve bir rivayetinde Müslim, Yûsuf b i n Mâhik'in Abdullah bin Amr' den şu mealdeki metni rivayet etmişlerdir:
«Bir yolculuğumuzda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizden geride kalmış idi. İkindi namazı vakti girdikten sonra bize yetiştiğinde.abdest almakla meşgul idik. Çarçabuk abdestimizi bitirem diye ayaklarımızı meshetmeye giriştik. Bunun üzerine Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere.» buyurdu.»
Tahâvî de hadisi Ahmed bin Dâvûd -El-Mekkî'den -rivayet etmiştir.

451) Âişe (Radtyallâhü anhâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere.»

452) Ebû Seleme (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Âişe (Radıyallâhü anhâ), Abdurrahmân (bin Ebibekr-i Sıddık) . (Radıyallâhü anhümâ) yi abdest alırken gördü
— (Yâ Abdurrahmân!) Abdesti mükemmel al. Çünkü ben Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem)'İ,
«Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) arakıybe (= topuğun üstündeki kalın sinirlere)...» buyururken işittim, dedi." [260]

İzahı

Hz.Âişe'nin hadîsi Müslim'de müteaddit senedler-le Salim Mevla Şeddâ d 'dan rivayet edilmiştir. Yalnız oradaki rivayette «Arâkıyb = ökçeler üstündeki kalın sinirler» kelimesi yerine (451 nolu hadîste olduğu gibi «A'kaab — ökçeler» kelimesi bulunur. Oradaki râvi Salim M evlâ Şeddâd şöyle söylemiştir:
Sa'd bin Ebi Vakkâs (Radıyallâhü anh)'ın vefat ettiği gün ben Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (Ra-dıyallü anhümâ) ile beraber Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın evine vardık. Abdurrahmân içeri girerek, (kardeşi olan) Hz. Âişe' nin yanında abdest aldı.Bunun üzerine Âişe:
— Yâ Abdurrahmân abdestini isbâğ et (iyi al). Çünkü ben Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i «Ateşten azab olsun (abdest-te yıkanmayan) Ökçelere...» buyururken işittim, dedi.»

453) Ebû Hüreyre (Radtyall&hü anh)'âen rivayet edildiğine göre Reşylullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Âteşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere...»" [261]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi de ayni metinle rivayet ederek, hasen ve sahih olduğunu belirtir ve Hadis, ayaklar mest içinde değil iken üzerine meshetmenin caiz ol-madığına delâlet eder, demektir.Ti rmizi'nin şerhi Tuhfe yazarı da:«Çünkü eğer ayakları meshetmek kâfi gelseydi, ökçelerini yıkamayanlara Resülullah azab ile bed duâ etmezdi.Ebü Hü-reyre' nin hadîsini Buhâri, Müslim, Nesâî ve İbn-i Mâceh de rivayet etmiştir.» der.
Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den bir rivayeti şöyledir:
«Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ökçelerini yıkamamış bir adam görerek:
«Ateşten azab olsun(abdestte yıkanmamış) ökçelere...» buyurmuştur.

454) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'den:
Şöyle söylemiştir: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i, «Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmamış) ökçeler Üzerindeki kalın sinirlere...» buyururken işittim, demiştir.[262]
Tirmizi 'nin şerhi Tuhfe'de beyân edildiğine göre Câbir bin Âbdillah'ın Hadîs'ini İbn'i Ebi Şeyb e ve Tahavi de tahriç etmişlerdir.
455) Hâlid bin El-Velîd, Yezîd bin Ebî Süfyan, Şürahbîl bin Hasana ve Amr bin El-Âs (Radtyallâhü ahum) 'den ayrı ayrı rivayet eden Ebû Abdillah El-Eş'ârî (Radtyallâhü anh) şöyle söylemiştir:
Bu zâtlardan hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şunu buyurduğunu işittiler t
Ab d esti tam olarak alınız. Ateşten azab olsun (abdestte yıkanmayan) ökçelere.Zevâid'de: İsnadı hasendir. Râvilerinde bir zayıflık bilmiyorum, denilmistir. [263]

56 — Ayakları Yıkamak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

456) Ebû Hayye [264] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre
Şöyle söylemiştir:
Ben, Ali (Radıyallâhü anh)'ı abdest alıp ayaklarını topukları (aşık kemikleri) ile beraber yıkarken ve (abdestini tamamladıktan) sonra:
«Ben, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdestini size göstermek istedim.» derken gördüm." [265]

İzahı

Hadîs, abdestte ayaklan yıkamanın gereğine delâlet eder. Sindî diyor ki, Şiiler abdestte ayakları meshetmenin gereğini ve yıkamanın gereksiz olduğunu iddia ederler. Hadis, onların iddialarını açık ve seçik bir şekilde reddeder. Hele Hadis'in Hz. A1i' ye ait oluşu ayrı bir önem taşır. Şiîler '4n Hz.A1i'ye bağlılıklarını göz önünde tutan musannifin bu babı Hz. Ali nin Hadîsi ile açması çok isabetli olmuştur, Ashnda abdest alınırken ayakları yıkamanın gereğini isbatlayan hadîsler çoktur. Nevevî gibi muhakkik âlimler: Peygamber'in muhtelif yerlerde ve çeşitli şekillerde almış

olduğu abdest türlerini tarif edenlerin hepsi ayakların yıkanması gereği hususunda ittifak etmişlerdir/derler.
Hadis,Tirmizi,Nesâi ve Ebü Dâvûd tarafından da tahriç edilmiştir.Tirmizi,Hadîs için müteaddit sened-ler zikrederek hasen - sahîh olduğunu da kaydetmiştir.
Ebû Dâvûd'un Süneninin «Peygamberin Abdestinin Sıfatı» babında Peygamber'in abdestini tarif eden Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'m hadisini açıklayan El-Menhel yazarı ayakları yıkamakla ilgili olarak ezcümle şunları söyler:
«Hz. Osman'm Hadîsi abdestte ayaklan yıkamanın meşruluğuna delâlet eder. Ayakları yıkamak hususunda ihtilâf vardır.
Dört mezheb imamı ve bunlardan başka, ehl-i sünnet mezhebine mensup bütün âlimler ayakları yıkamanın gereğine hükmetmişlerdir. Delilleri de bu bâbta rivayet olunan hadîsler ve abdest hakkında inen Mâide sûresinin 6'ncı âyetindeki:
Başınıza meshediniz ve ayaklarınızı datopuklarınızla beraber yıkayınız...» nazm-i celîlidir. Âyetteki kelimesi mansup (üstünlü) ve mecrûr (esreli) olarak okunmuştur. Her iki okuyuş, kıraat-ı seb'a (yedi kıraat) dandır. Her iki kıraat halinde, bu kelime «ruûs» kelimesine atfedilmekle meshetme mânâsını ve yıkanan «vu-cûh» veya eydiye» kelimelerine atfedilmekle yıkama mânâsını ifade edeceği hususunda Lügat âlimleri ittifak halindedirler. Bu duruma göre; şu üç mânâdan birisi kasdedilmiş denilebilir. Başka bir ihtimal yoktur.
1. Yıkama ve meshetme birlikte muraddır. Yâni kişi abdest alırken ayaklarını hem meshedecek hem de yıkayacaktır.Zahiriye mezhebine mensup bâzı âlimler böyle demişlerdi.Ama hiç bir sağ-lam_de_tşrememişlerdir ve görüşleri icmaa muhalif olduğundan tutarsızdır.
2. Yıkamak ve meshetmekten birisinin yapılması kâfidir.Kişi isterse mesheder, isterse yıkar.Hasan-ı Basri, Muhammed bin Cerîr ve Mutezi1e'nin başkanı El-Cu-bâi böyle söylemişlerdir.Bu görüş de tutarsızdır. Çünkü âyette muhayyerlik geçmez ve buna delâlet eden bir işaret de yoktur.
3. Yıkamak ve meshetmekten birisi kasdedilmiştir. Hangisi kas-dedilmiş ise onu yapmak zorunludur. Diğerini yapmak öngörülmemiştir. Bunlardan hangisinin kasdedilmiş olduğunu belirlemek için delile ihtiyaç vardır. Bütün âlimler: Ayaklarını yıkayan kişi farz olanı yapmış, âyetle kasdedileni ifa etmiş ve ayrıca ayaklarını mes-hetmediği için kınanmaz, demekte ittifak etmişlerdir. Bu ittifak, âyet ile kasdedilen mânânın ayaklan yıkamak olduğunun delilidir. Keza kasdedilen mânânın yıkamak veya meshetmek olması muhtemel olunca âyet'in bu cümlesi mücmel hükmünde kabul edilerek beyâna muhtaç olur. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından kavli veya fi'lî bir beyan görülünce Allah Teâlâ'nın maksadı anlaşılır. Âyet ile ayakların yıkanmasının murad olduğu, Pey-gamber'in hem kavli hem fi'li beyanı ile sabittir. Fi'lî beyânı şudur: Müstefîz ve mütevatir nakille sabit olmuştur ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken ayaklarını yıkamıştır. Bu hususta imamlar arasında her hangi bir ihtilâf yoktur. Kavli beyânı ise Tahavi ve îbn-i Mâceh'in rivayet ettikleri (454 nolu) Câbir'in hadîsi, Nesâi, İbn-i Huzeyme, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh'in rivayet ettikleri (422 nolu) Ab-dullah bin Amr'in hadîsi, Şâfii'nin kendi müsnedin-de rivayet ettiği:
«Abdest alan a'ma bir adama, Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem); Ayağın altına dikkat et» buyurdu. Bunun üzerine a'ma ayağının altını iyice yıkamaya başladı.» mealindeki hadis ve Beyha-kî' nin rivayet edip sahih olduğunu belirttiği Amr bin Abese(Radıyallâhü anh)'m Peygamber'in abdest şeklinin tarifine dâir hadisinin şu ricaldeki fıkrasıdr:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İki ayağını da topukları İle beraber Allah'ın O'na emrettiği gibi yıkadı.» Beyhaki:
Bu hadîs, Allah'ın, ayakları yıkamayı emrettiğine delâlet eder, demiştir.
Şii1er'in îmamiye kolu, ayakları meshetmenin farz olduğunu söylemişler ise de onların iddiası reddedilmiştir. (EI-Menhel, onların delillerini cevabları ile beraber zikretmiştir. Bu husus uzun sürdüğü ve anlatılmasına gerek olmadığı kanısında olduğum için buraya aktarmadan.)
Nevevi demiştir ki: -Bütün ülkelerde ve devirlerde yetişmiş olan ve fetvaya yetkili fıkıhçıların hepsi abdest alınırken ayakları topuklarla beraber yıkamak farzdır, ayakları meshetmek kâfi değildir, ayakları yıkarken bunları ayrıca meshetmek vâcib değildir, demişlerdir. İcmâın oluşması hususunda muteber olan hiç bir âlimden buna muhalif bir fetva sabit olmamıştır.»
Ehl-i Sünnet âlimlerine göre abdest âyetindeki;
kelimesi mansüb (üstünlü) okunduğunda yıkanması emrolunan yüz veya ellere atfedilmekle ayakları yıkama hükmü açıktır. Bu kelime mecrûr (esreli) okunduğunda hüküm aynidir. Ruûs kelimesinin yanında bulunduğu için bu kelime de mecrûr okunmuştur. Bu tür harekelemeye *cerr-i civar = komşuluk esresi, denir. Bu komşuluğun faydası ise yıkanmasında fuzûli su harcanması beklenen ayakları yıkarken su israfından kaçmmaya dikkatleri çekmek ve meshe

yakın bir yıkamanın uygunluğuna işaret etmektir. Sindi, Zemahşerî' nin böyle dediğini naklettikten sonra: Âyette yıkanması farz olan yüz ve kollar zikredildikten sonra başın meshinden bahsedilir ve bundan sonra da ayakların yıkanması emredilir. Kolların yıkanması ile ayakların yıkanması arasında başın meshinden bahsedilmesinin hikmeti, abdest uzuvları arasında tertibe riâyet etmenin önemine işaret etmektir. Bir de Zemahşerî'nin dediği gibi ayakları yıkarken suda israf etmemektir.
Âyetteki 'ErcüT kelimesinin mecrûr ve mensûb okunması hususunda âlimlerin bir kısmı şöyle de yorum yapmak mümkündür, demişlerdir : Mecrûr okunup meshetme mânâsı, ayağında mest bulunan kintse hakkındadır. Mansûb okunup yıkama mânâsı ise; ayağında mest olmayan kimse hakkındadır.
Bütün bu yorumlardan başka şu da vardır ki: Mesh kelimesi arap dilinde yıkamak anlamına da kullanılır. Abdest alan kişi için uzuvlarını meshetti (yâni yıkadı) deniliyor.
Sindi diyor ki, âlimler âyet'i, başka şekillerde de yorumlamışlardır. Biz anlattığımız cerr-i civar yorumu ile yetinelim.»

457) El-Mikdâm bin Madîkerib (Radıyallâhü awA)'den : Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldı ve (abdest alırken) ayaklarını üçer defa yıkadı.[266]

458) Er-Rübeyyî (Bint-i Muavviz) (Radtyallâkü
Şöyle söylemiştir: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), bana gelerek şu hadîsi (mi) sordu: Er-Rubeyyî, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırken ayaklarını (üçer defa) yıkadığını anlatan (390 noluî hadîsini kasteder. (Hadis îbn-i Abbâs'a anlatıldıktan) sonra İbn-i Abbâs:
Gerçekten herkes (ayaklan) yıkamaktan başka bir şeye 1 = meshetmeye) rıza göstermez. Hal böyle iken ben Kitabulahla yalnız (ayakları) meshetmeyi buluyorum,dedi.Zevâid'de Hadîs'in isnadı hasendir, denilmiştir. [267]

İzahı

Sindi,diyor ki: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Re-sûl-i Ekrem(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarım yıkadığım Er-Rubeyyî (Radıyallâhü anhâ)'den işitince, vardığı neticeyi belirtmek maksadı ile bu sözü söylemiş olabilir. Yani ResûH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarını yıkadığı sabit olduğu için insanlar (sahâbiler) yıkamak hükmünde ittifak etmişlerdir. Eğer bundan olmazsa Kur'an-ı Kerim'in zahirine göre meshetme hükmü vardır, demek istemiş olur. îbn-i Abbas'in «İnsanlar» sözü ile sahâbîler kasdedilmiştir. Çünkü o zaman orada sahâbîlerden başka kimse yoktu. Sahâbîlerin icmâı, ittifakla hüccettir. Şu halde sünnet ve ümmetin icmâı ve yıkamak hükmü sabittir. Dolayısıyla hak ve doğru olanı da budur. Kur'an âyetini buna göre yorumlamak gerekir.
îbn-i Abbâs'ın «... Kitabullah'ta yalnız meshetmeyi buluyorum.» demesinin sebebi; âyetteki *Ercül* kelimesinin *Ruûs" kelimesinin yanında olması ve ikisinin mecrûr okunması halinde zahiren ayaklar baş hükmüne tâbi görülür. Çünkü cerr-i civarî durumu arap dilinde nadiren bulunur. Ercûl. kelimesinin mensûb okunmasına âit kıraat şeklini îbn-i Abbâs duymamış ve bunun için bu sözü söylemiş olması da muhtemeldir.
456 nolu hadisin açıklaması bahsinde bâzı malûmatı naklettiğim El-Menhel yazarı aynı bâbta El-Hâfız îbnü Hacer' den naklen şöyle der:
«El-Hâfız îbnü Hacer'in El-Fetih'te: Ayakları yıkamaya muhalif herhangi bir hüküm hiç bir sahâbi'den sabit olmamıştır. Yalnız Ali, îbn-i Abbâs ve Enes (Radıyallâhü anhüm)'den meshetme hükmü duyulmuş ise de bunların da meshetme hükmünden rücû ederek yıkamanın gereğini söyledikleri sabittir. Abdurrahman bin Ebi Leyla: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ashabı, ayakları yıkama hükmün-' de icmâ etmiştir, diye Saîd bin Mansûr' dan rivayet vardır, der. Tahavi ve tbn-i Hazm ise meshin mensûh olduğunu iddia etmişlerdir.»
Miftâhü'l Hace yazarı ise îbn-i Abbâs'ın Er-Rubey-y İ' e cevap olarak söylediği söz ile ilgili olarak şöyle der :
«îbn-i Abbâs, sahâbîlerin cumhuruna muhalif bir hüküm beyân etmek istemiştir. Bu, söz bir mezhebtir. îbn-i Abbâs tek kalmıştır. El-Hâfız îbn-i Hacer, Fethü'1-BârT-de îbn-i Abbâs'ın bundan rücû ettiği sabittir, demiştir.»
Buhârİ ve Müslim de Ayakları Yıkama başlığı altında açılan bâbta ayakları yıkamanın gerekliliğini ve meshin kifayet etmediğini ispatlayan sahih hadîsleri nakletmişlerdir. [268]

57 — Allah Tealâ'nın Emri Üzerine Abdest Almak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

459) Cami' bin Şeddâd Ebû Sahra (Radtyallâku ank)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi: «Ben, Humrâ'nın Ebû Bürde'ye mescidde hadîs naklederken: Osman bin Affan (Radıyallâhü anhümJ'den şöyle söylerken işittim, dediğini, duydum:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: «Kim Allah'ın emrettiği gibi abdestini tam alırsa (böyle abdestlerle kıldığı) farz namazlar, aralarındaki (küçük) günahlara keffaret olur.» buyurmuştur."(*)
1. Cami' bin Şeddâd Ebû Sahra El-Kûh El-Muharibi üstün şahsiyetlerdendir. Târik bin Abdillah, Safvân bin Muhriz, Ebû JBürde bin Mûsâ, Abdurrah-man En-Nahâi ve başka zatlardan hadîs rivayet etmiştir. Râvileri İse El-A'msş, Es-Sevrl, ŞuTıe ve bir çok kimsedir. En-Nesâî, îbn-i Muîn, Ebû Hatim. El-İclî vs Yâkııb bin Sûfyan onun sıka olduğunu belirtmişlerdir. 127 ve 128'ncİ yılı vefat etmiştir. (El-Menhel Cüz 2, Sah. 214)
2. Humrân bin Eban Hz. Osman'ın azadlısıdır. Ebû Bekr'in devrine yetişmiştir. Osman, Muâviye ve Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivayet etmiştir. Hâvileri ise. Urve bin Zübeyr, Hasan-ı Basrl, Atâ bin Yezid, Nâfi' Mevlâ İbn-i Ömer, Zeyd bin Eşlem ve başkalarıdır. İbn-i Muin, onu Medine'nin hadlsçi tabiîleri arasında zikretmiştir. îbn-i Hibbân sikalardan saymıştır. îbn-i Abdi'I-Ber de onun büyük bir âlim olduğunu söylemiştir. Basra'da yerleşerek oralı halk ondan hadîs almıştır. (El-Menhel cüz 2, Sahife 2)
3. Ebû Bürde bin Ebi Musa'nın adı El-Hâris veya Âmir bin Abdillah'tır. Küfe kadısı ve fıkıhçılarındandır. Ali. Abdullah bin Selâm, Urve bin Zübeyr ve Huzey-fe'den rivayet etmiş, râvileri de Şâ'bİ, Sabit El-Bennânî, Katâde ve Ebû Ishaktır. İbn-İ Sa'd, El-İclî ve İbn-İ Habbân onu sikalardan saymışlardır. 104 veya 103'üncü yılı vefat etmiştir. [269]

İzahı

Miftahü'1-Hâce.yazarı: Hadîs'in «Allah'ın emrettiği gibi» ifadesi ile abdest âyeti (Mâide sûresinin 6'ncı âyeti) ne işaret edilmiştir, der. Âyette yüz, kollar ve ayakların yıkanması ve başın meshi emredildiğine göre bunu yapan kimse abdestini tam almış olur. Müs1im'in Taharet Kitabının 4'üncü babında rivayet edilen bu hadîsi ve benzeri hadîsleri açıklayan Nevevi der ki:
«Bu rivayette nefîs bir fayda vardır. Çünkü, abdestin yalnız farzlarını yapıp sünnetlerini ve müstahablarını yapmayan kimseye, bu hadîs'te anılan faziletin bulunduğuna delâlet eder. Sünnetleri ve müstahabları da îfa eden kimsenin kavuşacağı faziletin daha mükemmel ve üstün olacağı gayet tabiîdir.
Kadı Iyâz: Ehl-i Sünnet mezhebine göre büyük günahlar ancak samimî tevbe ile veyahut ilâhî rahmetle afv edilir. Allah'ın emrettiği gibi abdest alarak farz namazlarını eda eden kimsenin namazlar arasında işlediği günahların mağfiretinden maksad küçük günahların mağfiretidir, der."

460) Rifâa bin Râfi (bin Mâlik) (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre :
Kendisi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyor iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem:
«Yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını yıkayarak, başını mes-hederek ve topuklarla beraber ayaklarını yıkamak suretiyle Allah in emrettiği gibi abdestini isbağ etmedikçe (= tam almadıkça) hiç kimsenin namazı şüphesiz tam olamaz.» buyurdu." [270]

İzahı

Sindi diyor ki: Hadisteki isbağdan maksad, abdestin sünnetlerine ve âdabına riâyet etmek değildir.Çünkü «Allah'ın emrettiği gibi. ifâdesi buna mânidir. (Zira abdest âyetinde sünnetlerden ve âdabtan bahsedilmemiştir.) Hadîsin:
«Yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını... yıkamak suretiyle» kısmı isbağın açıklamasıdır. (Abdest âyetinde de bu uzuvlardan bahsedilir.)

Hadisteki: «..,ve ayaklarını... lafzı, abdest âyetindeki: ve ayaklarınızı... nazm-i celil gibi, (cümle içindeki yeri itibari ile ve arap* dili gremerine göre) ayakları yıkamak mânâsına veya, meshetmek mânâsına yorumlamak mümkündür. Fakat harici detfflearte bnmı yıkamak

mânâsına yorumlamak zorun] uğu mevcuttur.[271]

58 — Abdestten Sonra Su Serpmek Hakkında Gelen (Hadisleri Babı

461) El-Hakem b. Siifyân Es-Sakafi (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Kendisi, Resûlullah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)'i abdest aldıktan sonra bir avuç su alarak ön avretine serperken görmüştür." [272]

İzahı

Hadisin mânâsı: Besûlullah <Saüa|!aİıü Aleyhi ve Sellemî abdest aldıktan sonra ümmetine meşru kılmak için ön avreti üzerine ve çevresine su serpmiştir. Bundan maksadı vesveseyi defetmek, usulünü öğretmektir. Çünkü abdest alındıktan sonra, idrar yolundan bir ıs-lakhğın çıktığı hayalına bazen kapılıyor. Dolayısıyla abdestin bozulması şübhesi doğuyor. Abdest alındıktan sonra kilolun ön kısmına su serpilip avret mahalli ıslatılınca böyle bir vesvese ve hayal önlenmiş olur.
Ebû Dâvûd, «İntidah Su Serpme» babında Hadîsi, şu mealde rivayet etmiştir: Süf yan bin El-Hakem Es -Sakafi veya El-Hakem bin Süfyân Es-Sakafî (Radıyallâhü anhüm) 'den şöyle söylediği rivayet olunmuştur:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su döktüğü zaman abdest alır ve intidah ederdi (su serperdi.)
El-Menhel yazarı, hadîs'in: «İntidah ederdi...» cümlesini yukarda anlattığımız gibi açıkladıktan sonra şöyle der:
«El-Hattabî: Buradaki intidah'tan maksad su iletahâreK lenmektir. Halkın büyük çoğunluğu su ile tahâretlenmezdi, taş ile is-tincâ ederdi. Şeytan vesvesesini defetmek üzere, taharetlendikten sonra ön avret mahalline su serpmek diye intidahı yorumlamak da mümkündür, demiştir.
Nevevî : Cumhura göre hadîs'ten maksad taharetlendikten sonra ön avret mahalline su serpmektir, demiştir.
Ebû Dâvûd1 un rivayetinde râvî hakkmda görülen ihtilâf râvının şahsı hakkında olmayıp ismine aittir. Yâni râvînin zâtı malûmdur. Ama bâzılarına göre adı E1-Hakem, diğer bir rivayete göre ismi Süfyân' dır.E1-Hâfız, El-İsâbe'de râvînin adının E1-Hakem olduğu görüşünü kuvvetli görüp seçmiştir. [273]

Hadîsin Fıkıh Yönü

El-Menhel yazarı diyor ki: «Hadîs, abdest alındıktan sonra ön avrette ve kilotun ön kısmına su serpmenin meşruluğuna delâlet eder.Tirmizî ve İbn-i Mâceh'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhVden rivayet ettikleri (463 nolu) hadiste su serpmek emredilmiştir. El-Ayni: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) abdest aldığı zaman ön avretine su serperdi. Ubeydullah demiş ki, babam da böyle yapardı. Ayrıca Mücâhid, Mey-mûn, Seleme ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) 'ün de böyle yaptıkları rivayet olunmuştur. Bu sebeple arkadaşlarımız; abdestten sonra ön avrete ve kilota su serpmek mustahabtır, bilhassa vesvesesi olan kişi için daha mustahabtır, demişlerdir. [274]

Hadîsleri Çıkaranlar

Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizi de buna işaret etmiştir.
Hadis'in râvîsi El-Hakem bin Süfyân bin Osman bin Âmir Es-Sakafi' nin Sahâbîlik şerefine maz-harolduğu, Ebû Zur'a ve İbrahim El-Harbî tarafından ifâde edilmiştir. Sünen sahihleri, abdestten sonra su serpmeye âit hadisini rivayet etmişlerdir. Ahmed ve Buhâri, onun sahâbî olmadığını söylemişlerdir.İbn-i Abdi'I-Ber, onun bir hadîsinin bulunduğunu ve isnadı hakkında bir tereddüt olduğunu söylemiştir.

462) Zeyd bin Harise[275] (Radıyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir!
-Cebrail (Aleyhisselâm) bana abdest almayı öğretti ve abdestten sonra, dışarı çıkacak idrar (ı

defetmek) için elbisemin altına su serpmemi emretti."
Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ebû Hatim ve Abdullah
bin Yûsuf Et-Tennisi hadisi naklettiler. (Onlar dediler ki) bize İbn-i Lahia hadîs nakletti ve bu hadisin mislini anlattı.[276]

463) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Abdest aldığın (abdestini tamamladığın) zaman İntidah et (= ön avret mahalline su serp.)»" [277]

İzahı

Tirmizi' nin, son râvî hariç aynı senedle Ebû Hürey-re (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayeti meâlen şöyledir:
Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: -Bana Cebrail gelerek, «Ya Muhammedi Abdest aldığın (abdestini tamamladığın) zaman (ön avretine) su serp.» derdi.» Tirmizi, bu arada hadis'in garip olduğunu söylemiştir.
Tirmizi Şerhi Tuhfe'de, El-Kadı lbnü'l-Arabi'-nin Anzatü'l-Ahvezî adlı Tirmizi Şerhinden naklen verilen bilgiye göre hadîsin yorumu hususunda âlimler ihtilâf ederek dört çeşit yorum yapılmıştır:
1. Abdest aldığın zaman (abdest uzuvlarına) su dök. Yâni mes-hetmekle yetinme. Çünkü bunları yıkamak gerekir.
2. Abdest aldığın zaman istibrâ et.Yâni su döktükten sonra tenasül uzvunda idrar damlalarının kalmaması için gerekli şeyleri yap.
3. Abdest aldığın zaman su ile taharetlen.Yâni yalnız taşla is-tincâ etmekle yetinme. İkisini de yap.
4. Abdest aldığın zaman vesveseyi gidermek için kilotunun Ön kısmına su serp.
Tuhfe yazan bu görüşleri savunanları kısmen belirttikten sonra: Hak olan yorum, sonuncusudur, der.
Hadîsin tercemesindeki parentez içi ilâveler Tuhfe'nin açıklamasından alınmıştır.

464) Câbir (Radtyallâhü onhyden şöyle dediği rivayet olunmuştur; Resûlullah (Sallallahü Afeyht ve S e Hem), abdest aldı sonra ön avretine su serpti.[278]

59 — Abdest Ve Gusülden Sonra Mendil (Kullanmak) Babı

465) Ümmü Hâni' bint-i Ebî Tâlib[279] (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Mekke'nin fethedildiği yıl, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) yıkanmaya kalktı. Fâtime (Radıyallâhü anhâ) da Onun özerine perde tuttu. Gusülden sonra Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellemi, elbisesini alarak ona sarındı." [280]

İzahı

Hadis, Buhâri'de Taharet,. Namaz ve Edeb kUablarmda. Müslim'de Hayız ve Namaz kitablannda, Tirmizi'de İstizan kitabında ve Nesdî'de Taharet kitabında muhtelif lafızlarla ve değişik râvilerden nakledilmiştir. Tirmizi, bu bâbta rivayet olunan en sahih şeyin Ümmü Hâni'in hadisi oidugu Ahmed tarafından ifade edilmiştir, der.
Buhâri ve Müslim'in bâzı rivayetlerinde şu mealde bir fıkra da vardır;

«Sonra Besûhrilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak sekiz rek'at kuşluk namazı Sofan, [281]

Çeşitli Rivayetlerden Çıkarılan Hükümler

1. Areda perde bulunmak «artı ile kişi, mahrem yalanlarının yanında yıkanabilir.
2. Erkek yıkamrken mshremi olan bir kadın ona perde tutabilir.
3. Kuşlak namazı sekiz rek'at olarak kılmak meçru'dur.

4. Sindi diyor ki, gusülden hemen sonra Resûl-i Ekrem, elbisesine sarınması ile gusül suyunu silmiş olur. Dolayısıyla elbisesi havlu işini yapmış olur, (Yâni gusülden sonra beden üzerindeki suyun silinmesinin meşruluk hükmü bu hadîsten çıkarılmış olur.) Uzak bir ihtimal olmakla beraber şöyle de denilebilir: Hadiste mendilden bahsedilmediği için Resül-i Ekrem'in gusülden sonra mendil (ve benzerini) kullanmadığı anlaşılır.

466) Kays bin Sa'd [282] (Radıyallâkü anhiimâyden :
Şöyle söylemiştir: Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize gelmişti. Biz O'nun (yıkanması) için su koyduk. Gusül ettikten sonra Ona versle boyalı bir örtü getirdik de ona büründü. Biraz sonra (m$-bârek) karnının kıvrımları üzerindeki boya izine bakar gibi oldum."
Hadiste Geçen Bâzı Kelimeleri:
Milhefe: Örtü, çarşaf ve yorgan anlamına gelir. Burada örtü veya çarşaf mânâsı muraddır.
Virsiye: Vers boyası ile boyanmış olan şeye denir.
Vers: Susama benziyen san bir bitkidir. Boya işinde kullanılır. Zaferan ondan imal edilir.
Üken: Ükne'nin çoğuludur. Ükne karındaki kıvrımdır.
Hadis, Resül-i Ekrem'in gusülden hemen sonra bir örtüye bürün-düğünü ve örtü boyasının izleri mübarek karnının kıvrımlarında görüldüğünü ifade eder.
Tirmizî şerhi Tuhfe yazarı Mübarekfuri; abdestte sonra mendil ile kurulamayı meşru görenler Ümmü Hâni' v Kays bin Sa'd'in hadîslerini delil göstermişlerdir.Ama istidlal düşündürücüdür.Çünkü hadîsler gusül hakkındadır, der. Tufe'nin beyânına göre Ebü Dâvûd da bu hadîsi rivayet

467) İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine gön (Peygamberimizin hanımlarından olan teyzesi Meymûhe (Radtyallâhü onkâ) şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüblükten boy ab-desti aldığı zaman (kurulanması için) Ona bir elbise (peşkir) verdim, ftabul buyurmadı ve suyu silkelemeye başladı/'[283]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Beyhaki'nin rivayet ettikleri bu hadiste, Peygamber'in muhterem eşlerinden Meymüne, Resûl-i Ekrem'in boy abdestini tamamladıktan sonra peştemal, mendil veya benzeri bir elbise ile kurulanmayı reddettiğini ve mübarek bedeni üzerindeki suyu silkelediğini beyan ediyor.
Ebû Dâvüd Cünüblükten Gusül babında hadîsi rivayet etmiştir. Şerhi EI-Menhel'de konu hakkında özetle şu malûmat veriliyor :
Buhâri'nin bir rivayetinde:
«Ben O'na bir parça elbise uzattım. O, eliyle şöyle etti ve istemedi», buyurmuştur. [284]

Kurulamayı Mekruh Görenler

Câbir bin Abdillah, ibn-i Ebl Leylâ ve Saîd bin El-Müseyyeb gibi bâzı zatlar gusül ve abdestten sonra bir elbise ile kurulanmayı mekruh görmüşlerdir.Onların delillerinden birisi bu hadistir.Fakat onlara hüccet değildir. Çünkü peşkirin reddedilmesi başka sebeblerden olabilir. (Tuhfe'nin, E1-Hafız İbn-i Hacer'den naklettiği gibi zamanın darlığı, verilen peşkirin elverişli olmayışı ve başka nedenlerle red olayı meydana, gelmiş olabilir.)
Kurulamanın kerahetine hüküm verenlerin gösterdikleri diğer bir delil de İbn-i Şâhin'in En-Nâsih ve'1-Mensûh adlı kitabında Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Resûlullah Sallalla hü Aleyhi ve Sellem), Ebü Bekir, Ömer, Ali ve İbn-i Mes'ûd t Radıyallâhü anhüm>'den hiç birisi abdestten sonra yüzünü mendil ile kurulamazdı.»
Bu hadîsin senedinde Said bin Meysere El-Basri vardır.Buhari, onun hadislerini münkar saymış, İbn-i Hibban da onun mevzu hadîsler rivayet ettiğini söylemiştir. Hadîs sahih olsa bile onda kurulamanın yasaknğı yoktur. Netice itibarı ile Enes(Radıyallâhü anh) kurulamayı sabit görmemiştir. Onun sabit görmemesi yasaklamayı gerektirmez. [285]

Kurulamayı Mubah Görenler

Osman bin AIfâar, H&sss bin Ali, Enes bin Mâlik, Hasan-i Basrî, Ebû Hanife, Mâlik ve Ahmed

(Radıyallâhü anhüm) gerek abdestten ve gerekse gusülden sonra kurulamayı mubah görmüşlerdir. Onların delilleri İbn-i Mâceh'in çıkardığı Selmân-i Farisi'nin (468 nolu) hadîsi ve Tirmizi'nin rivayet ederek pek kuvvetli olmadığını beyan ettiği şu mealdeki Âişe'nin hadîsidir:
«Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir peşkiri var idi. Abdestten sonra onunla kurulanır idi.»
Yukarda beyan edilen hadîslerin benzerleri de rivayet edilmiş ise de onlarm da zayıf olduğu belirtilmiştir. Ancak hadîslerin çokluğundan bir kuvvet meydana gelir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ise kurulamak abdest-te mekruh olup gusülde mekruh değildir, demiştir. [286]

Şâfiîlerin Görüşü

Şafii âlimlerin kurulamak hakkındaki kavillerine gelince; en meşhur kavle göre kurulamayı yapmamak müstahabtır.Bunu yapmanın mubah olduğunu söyleyenler olduğu gibi mekruh görenler de vardır. Dördüncü bir kavle göre kirleri giderici olduğu için kurulamak müstahabtır. Beşinci kavle göre yazın mekruh, kışın müstahabtır.
Şâfiîler'den Nevevî der ki bu kaviller, kurulamaya ihtiyaç duyulmamak haline aittir. Şayet üşütme veya necasetin bulaşması endişesi gibi bir nedenle kurulamaya bir ihtiyaç duyulursa bunda kat'iyyen kerahet yoktur. [287]

Suyu Silkelemek

Hz. Meymûne (Radıyallâhü anh)'nin hadisinin sonunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusülden sonra suyu silkelediği bildirilir. EI-Menhel yazarı bu konuda da şunu ifade eder:
'Hadîs, gusülden sonra beden üzerindeki suyu silkelemenin caizligine delâlet eder. Abdesti gusle kıyaslamak mümkündür.Çünkü abdestten sonra suyu silkelemenin yasakhğına dâir sahih bir şey vâ-rid olmamıştır. «Abdestten sonra ellerinizi silkelemeyiniz» mealinde rivayet olunan hadîs hakkında Îbnü's-Salâh şöyle dert «Ben bu hadisi bulamadım.Nevevi de bunun meçhul ve zayıf oithr-ğunu ifade etmiştir.» İbn-i Hibbân da bunu zayıf hadîsler arasında ve îbn-i Ebî Hatim de El-İIel'de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bu durumda suyu silkelemeyi mubah kılan Meymûne (Radıyallâhü anhâl'mn hadisine muarız olan bir sahîh hadis yoktur.
Nevevi diyor ki «Meymûne' nin hadisi abdest ve gusülden senra suyu silkelemede bir beis olmadığına delâlet eder. Arkadaşlarımız muhtelif görüşler beyan etmişlerdir.
En meşhur görüş, silkelemeyi terketmenin müstahab oluşu ve silkelemenin mekruh olmayışıdır, ikinci görüş sîlketemenm mekruhlu-ğudur. Üçüncü görüş, yapıp yapmamanın eşitliği ve mübahhğıdır. Azhar ve Muhtar (seçkin) kavil de budur. Zira mübahhğı hakkında bu sahih hadis vârid olmuştur. Yasaklığı hususunda ise bir şey sabit görülmemiştir.»'
Hadisin râviyesi Hz. Meymûne (Radıyallâhü anhaJ'nıu hal termecesi 372 nolu hadisin izahı yapılırken anlatıldı.
468) Selmân-i Fârisî (Radtyaüâhü a»*)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ab-dest aldıktan sonra üzerindeki yün cübbenin ters yüzü île (mübarek) yüzünü kuruladı.Zevâid'de, isnadı sahih olup râvilerinin de sıka oldukları beyan edilmekle beraber ravi Mahfûz'un, Selman'dan rivayeti üzerinde düşünmek gerekir, denmiştir. [288]

İzahı

Kurulamanın meşruluğunu söyleyenlerin delillerinden birisi de bu hadistir. Ancak Tirmizi' nin şerhi Tuhfe'de «Abdestten Sonra Mendil» babında belirtildiği gibi bir cemâat bu hadisi zayıf gör-müştür. [289]

60 — Abdestten Sonra Söylenen (Duâ) Babı

469) Enes bin Mâlik (Radtyallûhü a«A)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim güzelce abdest alır ve abdestten sonra üç defa şunu söylerse ona cennetin 8 kapısı açılır. Onların hangisinden dilerse girer.»

«Dilimle söyler ve kalbimle tasdik ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, ortağı yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve resulüdür.»
Ebü'l-Hasan bin Seleme El-Kattan dedi ki: Bize İbrahim bin Nasr tahdis etti. (O da dedi ki) Bize Ebû Nâîm bu hadisin mislini tahdis
etti.Zeyd El-Ammî'nin zayıflığı nedeni ile senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [290]

İzahı

Sindi diyor ki: (469 nolu) hadîsin senedinde Zeyd E1-Ammi namındaki zayıf râvînin bulunması gerekçesi ile isnadın zayıflığı Zevâid yazarı tarafından ileri sürülmüş ise de, hadîsin aslı Ömer (Radıyallâhü anh) 'in rivayeti ile sahihtir. Müslim, îbn-i Mâceh, Ebû Dâvüd ve Tirmizi, Ömer1 in rivayeti ile tahriç etmişlerdir. Tirmizî1 nin, bu rivayeti zayıf görmesine itibar edilmemiştir. Zevâid yazarının, Tirmizi' nin bu sözü ile yetinerek Sahihi Müslim'de mevcut hadisin ispatından bahsetmemesi cidden şaşılacak şeydir.»

470) Ömer bin El-Hattâb (Radtyallâhü anh)'den rivayet «dildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Her hangi bir mü si uman abdestini güzelce alır sonra = Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şübhesiz şehâdet ederim, derse mutlaka onun için cennetin 8 kapısı açılır. Bunlardan dilediğinden (cennet'e) girer.»" [291]

İzahı

Hadîste geçen «Güzelce abdest» tâbirinden maksad isbağdır. Yâni rükünleri ile beraber abdestin sünnet ve âdabına riâyet etmek ve suda israf etmemektir. Sindi Güzelüği böyle açıkladıktan sonra der ki: «Tirmizi'nin rivayetinde duanın sonunda şu parça da vardır.
= «Allah'ım! Beni çok tevbe edenlerden kıl ve beni çok temizlenenlerden eyle.»
Nevevi demiştir ki,Nesâi' nin Amelü'1-Yevm Ve'1-Leyle kitabında merfû' olarak rivayet etmiş olduğu şu duayı da eklemek müstahabtır.
«Allah'ım, senin her türlü noksanlıktan pâk ve nezih olduğuna inanırım. Senin hamdinle şahadet ederim ki senden başka ilâh yoktur. Sen teksin hiç bir ortağın yoktur. Senden mağfiret dilerim ve sana tevbe ederim.»
Hadisin «Cennefin 8 kapısı açılır.» Fıkrasına gelince bir kapı ki-şmm Cennet'e girmesi için kâfi olduğu halde, mezkûr amelin üstün değerini belirtmek ve yüceltmek için sekiz kapının açılacağı haber Ebü Dâvûd, Sünen'inde, benzer başlık altında açtığı bâb-ta, Ukbe bin Âmir' den rivayet edilen uzun metinli hadîsin sonunda Hz.Ömer' den rivayet edilen metin Müslim'de de bulunur.
El-Menhel yazan hadîsi açıklarken ezcümle şöyle der:
'Cennefin sekiz kapısının adları şöyledir:İman kapısı, Namaz kapısı, Oruç kapısı, Sadaka kapısı. Öfkesini yenenler kapısı, Razılar kapısı, Cihâd kapısı ve Tevbe kapısı.
Bir hadîse göre Cennetin Reyyân kapısından yalnız oruçlular girer. Başkası bu kapıdan giremez. Yukardaki hadise göre abdest alıp duâ okuyan kimse için (bu kapı dâhil) Cennefin sekiz kapısının açılması durumu bir çelişki arzetmez. Çünkü eğer abdest ve duayı gerçekleştiren kimse oruçluluk vasfını da taşıyorsa dileğine binâen Reyyân kapısından veya başka kapıdan girer. Şayet oruçluluk vasfını taşımıyorsa Reyyân kapısından girmek arzusunu duymaz. Veya buna muvaffak kılınmaz. Bu takdirde hadisteki muhayyerlik hikmeti ve faydası o şahsın ihraz edeceği şeref ve azameti belirtmektir.Nasıl ki Cenab-ı Allah, bütün peygamberlere Hz.Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanına ulaşmaları halinde O'na îman etmelerini emretmiştir.Halbuki Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerin zamanında zuhur etmiyeceği ve hepsinden sonra gönderileceği malûm idi. Bu emir sırf peygamberimizin şerefinin açıklanması ve ilânı içindir.
Abdest tamamlandıktan sonra okunması emrolunan yukardaki duaların hepsinin peygamberimizden rivayet edilmesi sabittir. Fakat abdest alındığında her uzuv yıkanırken okunması itiyad haline getirilen dualar sabit görülmemiştir.
Müslim, Nesâî, Tirmizi ve Ebû Dâvûd abdest sonunda şahadet kelimesinin okunmasına dâir hadisi uzun ve kısa metinler halinde rivayet etmişlerdir. Müslim ve Nesâi'nin rivayetlerinde abdestten sonra iki rek'at namaz kılan ve huşu' içinde namazını tamamlayanlar için benzer mükâfat vaad edilmiştir. Bu sebeble Hanefi, Şafii. Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre abdestten sonra iki rek'at namaz kılmak sünnettir.'[292]

61 — Sarı Bakır (Kab) İle Abdest Almak Babı

471) Abdullah bin Zeyd (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir: Resulul]ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bize gelmiş idi. Biz sarı bakırdan (mamul) bir tevr'de Ona su çıkardık. Kendisi de onunla abdest aldı." [293]

İzahı

San bakır, altına benzediği için bundan mamul kabtan abdest alınması, keza gusül edilmesi caiz mi? diye bir şübhenin meydana gelmemesi için bu hususta vârid olan hadîslere ait açılan bâbta rivayet olunan mezkûr hadîs Buhâri ve Ebû Davud'un Sünen'inde de rivayet olunmuştur.
Ebû Davud'un «Sarı Bakır Kablardan Abdest Alma Babında» rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken El-Menhel yazarı şu bilgiyi verir:
Tevr: Taş, san bakır veya başka maddeden mamul olup leğene benzeyen bir çeşit kabtır. Su içmek, yemek yemek ve abdest almak işinde kullanılır. Tevr'in, leğen olduğu da söylenmiştir. [294]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, abdest suyunu hazırlamak suretiyle abdest alana yardım etmenin caiz olduğuna ve rengi bakımından altına benzemekle beraber sarı bakır kabtan abdest almanın mekruh olmadığına delâlet eder. Ebû Ubey : «Buna binâen bakır vesair benzeri madenî kablardan abdest almanın câizliğine hükmedilerek halka ibâdet hususunda kolaylık sağlanmıştır.Yalnız îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'-den edilen bir" rivayete göre kendisi sarı bakır kabtan abdest almayı mekruh görmüştür, der.»
El-Aynl de «îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den bu hususta yapılan rivayetleri naklettikten sonra: îbn-i Ömer'in bu keraheti kendisinin bakırın kokusundan hoşlanmaması anlamına yorumlamak mümkündür. Şayet fıkhı anlamdaki kerahet anlamı kasdedilmiş ise onun bunu mekruh görmesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edildiği sabit olan ve bunun kerâhetsiz olarak caiz olduğuna delâlet eden hadislere karşı tutarsız kalır.» demiştir.

472) Zeyneb Bint-i Cahş[295] (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisinin bakır bir teknesi var idi. Kendisi t «Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mübarek başını (çamaşır için bakırdan mamul) o teknede taradım, demiştir.»"
Hadisin isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları, Zevald'de bildirili iniştir. [296]

İzahı

Miftahü'l-Hâce'nin bildirdiğine göre Ahmedde bu hadisi rivayet etmiştir.
Mıhdab: Çamaşır teknesidir. Çamaşır yıkamaktan başka işlerde de kullanılır. Bazen bu kelime her türlü kab anlamında da kullanılır. Bu bâbta anılan hadisler san bakır kabların abdest. gusül ve diğer işlerde kullanılabileceğine delâlet eder.

473) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh):
Şöyle söylemiştir: Şübhesiz Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), tevr'den (sarı bakır kabtan) abdest aldı." [297]

62 — Uyumaktan Dolayı Abdest Almak Babı

474) Aişe {Radtyallâhü anhâ)'den : Şöyle söylemiştir: 'Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)buyurdu: Hatta horlardı. Sonra kalkarak abdest almaksızın namaz kılardı.'
Tanâfisî dedi ki Vekî' şöyle söylemiştir:
Âişe, Resûl-i Ekrem'in secde halinde iken uyuduğunu... kasdetmişttr."

475) Abdullah (İbn-i Mes'ûd)[298] (Radtyallâhü anh)'den: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şübhesiz uyudu. Hatta horladı. Sonra kalkıp namaz kıldı.[299]

476) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âen: Şöyle söylemiştir: Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o uykusu, kendisi oturur iken olmuştur."
(îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Resûl-i Ekrem'in uyuyup horladıktan sonra kalktığında abdest almaksızın namaz kıldığına dâir hadîste söz konusu edilen uykusu O, oturmuş halde iken vuku bulmuştur.[300]Zevâid'de Hâvilerden Hüreys zayıf olduğu için hadisin isnadı zayıftır. Ebû Dâvûd ve Tirmizî de İbn-i Abbâs'ın bu hadîsini başka senedlerle ve başka metin halinde rivayet etmişlerdir, denilmiştir.
Sindî'de : Ben derim ki Ebû Dâvûd bu hadîsi hem isnad hem de mânâ yönlerinden zayıf görmüştür, diyor.

477) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Uyanıklık mak'adın bağıdır. Bu sebeble uyuyan kimse abdest alsın.»"

478) Safvân[301] bin Assâl (El-Müradî El-Cemelî) (Radtyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah tSallallahü Aleyhi ve Sellem), mestlerimizi üç güne kadar büyük abdest bozmak, küçük abdest bozmak ve uyku uyumak nedenleri ile çıkarmamızı, fakat cünüblük halinden dolayı çıkarmamızı emretti." [302]

Hadîslerin İzahı

Bu bâbta geçen ilk iki hadis'e göre Resûl-i Ekrem'in horlayıncaya kadar uyuduktan sonra kalkıp namaz kılmış, ve uykudan dolayı abdestini tazelememiştir. Üçüncü hadiste İbp-i Abbâs Peyganv ber'in bu uykusunun oturarak vuku bulduğunu ifade etmiştir. İlk hadisin râvilerinden Veki'in beyânına göre Peygamber'in söz konusu uykusu secdede iken meydana gelirdi.
Sindî bu konu ile ilgili olarak şöyle der:
Sahih hadislerde acıkca belirtildiği gibi Peygamber'in uyku halinde gözü uyurdu. Fakat kalbi uyumazdı. Bu sebeble uykusu ab-destini _bozrnaz. Çünkü uykunun abdesti bozmasının sebebi uyuyan kişinin farkına varmadan yellenmiş olması endişesi ve ihtimalidir. Kalbi uyumayan kimse için bu durum söz konusu değildir. Yâni m ak'ad m d an bir şey çıktığı takdirde kalbi uyanık olduğu için farkına varır. Peygamber'in uykudan sonra abdest almaksızın namaz kılmasının sebebi bu olunca ne şekilde uyumuş olursa olsun netice değişmez. Yâni ister secdede iken, ister otururken veya yatarken uyumasının hükmü aynıdır.Dolayısıyla İbn-i Abbâs'in üçüncü hadiste «... Kendisi oturrurmuş halde İken sözüne ve Veki'in birinci hadîsi yorumlarken «Secde halinde iken...» ifadesine hacet yoktur. Aslında Peygamber'in uykusu ile ilgili hadisleri bu bâbta zikret-mek uygun değildir. Ancak Peygamberler içerisinden O'nun uyku ile abdestinin bozulmadığı hükmünü açıklamak ve özel durumunu belirtmekle beraber bu hadîsleri nakletmek yerinde olur.
Dördüncü ve beşinci hadîs ise uykunun abdesti bozduğuna delâlet eder. [303]

Uyku Hakkında Âlimlerin Görüşleri

1. Uyku hiç bir surette abdesti bozmaz. Ebû Musa E1-Eş'âri, Said bin Eî-Müseyyeb, Ebû Miclez, Hümeyd bin Abdirrahman, El-A'rac, EvzâÎ ve Şia mezhebine mensup âlimlerin görüşü budur.
2. Uyku ne suretle olursa olsun abdesti bozar.Hasan-i Basri, Müzeni, Ebû Ubeyd El-Kasim bin Selâm ve îshâk bin Raheveyh böyle demişlerdir.Şafiî' nin garîb bir kavli buflur. Îbnü'l-Münzir ben de bu görüşteyim, İbn-i Abbâs ve Ebû Hüreyre'den bu yolda rivayet vardır.
3. Çok uyku ne suretle olursa olsun abdesti bozar, az uyku ise hiç bir halde abdesti bozmaz. Zührl, Rabia, Evzâi. Mâlik ve bir rivayete göre Ahmed'in mezhebi budur.
4. Rükû', secde, kıyam ve kıraat gibi namazın içindeki durumlardan birisi üzerine meydana gelen uyku abdesti bozmaz. Bu durumlar ve haller namazın içinde olsun dışında olsun hüküm-aynıdır.

Fakat namazın içinde bulunmayan durumlar üzerinde vuku bulan uyku abdesti bozar. Meselâ; sırt üstü yatarak veya bir şeye dayanarak uyuyan kişinin abdesti bozulur.Ebû Hanîfe ve Dâvûd-i Zahirî' nin mezhebi budur. Şafii' den garîb bir kavil olarak bu görüş rivayet edilmiştir.
5. Uyku yalnız rükû' sücûd halinde ise abdesti bozar, aksi takdirde bozmaz. Bu kavil Ahmed'den rivayet edilmiştir.
6. Yalnız secde halindeki uyku abdesti bozar, başka türlü uyku abdesti bozmaz.Bâzı âlimler böyle demişler. Ah med'den de böyle bir rivayet vardır.En-Neyl yazarı E1-Bahr'e atfen verdiği malûmata göre Zeyd bin Ali ve Ebû Hanîfe' nin böyle söyledikleri rivayet olunmuştur.
7. Oturarak veya mak'adını yere yerleştirerek uyuyan bir kimsenin abdesti bozulmaz. Bu hususta az uyumak ile çok uyumak arasında bir fark yoktur. Keza namaz içinde ve namaz dışında olmanın bir ayırımı yoktur. Başka türlü uyku abdesti bozar. Şafiî mezhebi budur.
Ebû Davud'un süneninde, burada olduğu gibi uykudan dolayı abdest almak başlığı altında açtığı bâbtaki hadîsleri El-Men-hel yazarı açıklarken yukardaki görüşleri delilleri ile beraber zikretmiş ve gösterilen delillere verilen cevabları da kaydetmiştir. Daha sonra kendi görüşünü şu cümlelerle ifâde etmiştir .-
«Yukarda geçen görüşleri, delilleri ve delillere vakî itirazları tetkik ettiğin zaman son mezhebin en kuvvetli ve tercihe şâyân olduğunu görürsün. Çünkü delilleri çoktur. Ve bu konuda mevcut bütün delillerin işlerliği bu görüşle sabit olur.»
EI-Menhel yazarı, Nevevi'den şunu nakleder:
«Şafiî mezhebine göre oturarak ve mak'adını iyice yere yerleştirerek uyuyan kişinin abdesti bozulmaz.Şâfii'ye göre uyku bizatihi abdesti bozmaz. Ancak uyku mak'addan yelin çıkmasına delildir. Şafiî' nin bu sözünün delili Hz. Ali' nin (477 nolu) hadîsi ve Hz.Muâviye'nin hadîsidir. Bence konu hakkında beyan, edilen görüşlerin en isabetlisi budur. Çünkü ancak bu görüşle mevcut delillerin arası bulunur.»
107EI-Menhel yazarının burada Nevevî'den naklettiği parça iki üç sahifeyi doldurur uzunlukta olduğu için buraya aktarmadık. Arzu edenler bu yere müracaat etsinler.[304] EI-Menhel yazarı daha sonra şöyle söyler:
«Yukarda geçen tafsilat ve uykunun abdesti bozup bozmaması hususunda âlimler arasındaki mezkûr ihtilâf ümmetin uykusu hakkındadır. Resûl-i Ekrem hakkında değildir. Çünkü sahih hadîslerle sabit olduğu gibi O'nun uykusu ne şekilde olursa Olsun abdesti bozmaz. Âlimler burada ittifak etmişlerdir. O hüküm O'nun özellikle-rindendir.»
Bu bâbta geçen ve Resûl-i Ekrem'in uyuyup horladıktan sonra kalkıp abdest almaksızın namaz kıldığını beyan eden ilk üç hadisten çıkan hüküm Peygamber'in bir özelliğine ait olduğu cihetle bunun hakkında bir şey söylemeye gerek görmüyorum.Hz.Ali' den rivayet olunan (477 nolu) hadîs'e gelince, bu hadîste geçen kelimelerden :
Ayn : göz manasınadır. Burada uyanıklık halinden kinayedir.
Vikâ : Kırba, kese ve benzerinin ağzını bağlamak işinde kullanılan bağdır.
Seh: Kalça anlamındadır. Burada mak'ad anlamı kasdedilmiştir.
Hadisin ilk cümlesi «Uyanıklık mak'adın bağıdır.» şeklinde ter-ceme edildi. Yâni kırba'nm ağzına bağlanan bağ nasıl kırbanın içindeki maddenin dışarıya çıkmasına engel oluyor ise uyanıklık hâli de mak'adden yelin istek dışı çıkmasına engel olur. İnsan uyanık olduğu sürece mak'adı bir bağ ile bağlanmış gibidir. Ondan bir şey çıkmaz. Şayet çıkarsa sahibi duyar. Kişi uyuyunca bu bağ çözülür. Ve bunun içindir ki uyku abdesti bozar. Çünkü uyku halinde mak'adden bir şeyin çıkması muhtemeldir.
Uykunun her türü, az olsun çok olsun abdesti bozar diyenler bu hadîsi delîl göstermiş ise de red edilmiştir. Çünkü İbn-i Ebi Hatim Ebü Zür'a' dan El-İlel ve EI-MerâsîI kitablarmda îbn-i Âiz'in Ali' den olan rivayetinin mürsel olduğunu nak-letmiştir.E1-Ayni de : Bu hadis iki yönden malûldür. Birinci yön münkati olmasıdır. İkinci yön senedindeki râvi Bakıyye'nin E1-Vadin'den rivayetinin sıhhati hakkında bâzı itirazların olmasıdır.Hadîsin sıhhati kabul edildiği takdirde de diğer hadislere ters düşmemesi için bu hadis mak'adı iyice yere yerleşmemiş olarak ve iyice uyuyan kimse hakkındadır, diye yorumlanır, demiştir.
Hattâbî:Bu hadîs uykunun bizatihi abdesti bozmadığı ve mak'adden bir şeyin çıkmasına vesile olması dolayısıyla uyku ile ab-destin bozulduğunu teyid eder, demiştir.
Hadîs Resûl-i Ekrem'in, ümmetine, muhtaç oldukları dinî hususları, hatta utanılan incelikleri bile öğrettiğine ve uykunun abdesti bozduğuna delâlet eder.
Bu hadîsi Ebü Dâvûd, Ahmed, Darekutnİ, Beyhakî ve Tabarâni de rivayet etmişlerdir.
478 nolu hadiste uyku, küçük abdest ve büyük abdest bozmak ile beraber zikredildiğinden dolayı uykunun gaita ve idrar gibi abdesti bozduğuna delâlet eder. Ayrıca yolculuk halinde, kişinin üç güne kadar mest üzerine rıesh edebileceğine ve mest giymiş olan bir kimsenin

cünüp.olması halinde mestini çıkarıp ayaklarını boy abdesti meyanında yıkamasının gereğine delâlet eder.
Nevevî diyor ki:Delilik, baygınlık, içki veya başka şeyden dolayı sarhoşluk nedeniyle akim gitmesi âlimlerin ittifakı ile abdesti bozar.Uyuklamak abdesti bozmaz. Bunda da ihtilâf yoktur.Uyumuş olmanın alâmeti uykunun aklı yenmesi, göz ve diğer duyu organlarının durmasıdır.Uyuklamak ise akla galebe çalmaz, duyu organlarında gevşeme olur. Uyuklamanın en bariz alâmeti, uyukla-yanın, yanında yapılan konuşmaları duymasıdır.Yapılan konuşmayı anlamaz ise de sadece ses duyması kâfidir.Bir kimse uyudu mu, uyukladı mı diye tereddüt ederse abdest alması müstahab olur.Âlimler:Uyumuş olmanın alâmetlerinden birisi kişinin rüya görmesidir, demişlerdir.
Uykunun abdesti bozması hususunda geniş bir ayrıntılı malûmatı almak isteyenler fıkıh ki tabi arına baş vursunlar. [305]

63 — Erkeklik Uzvuna Elin Dokunmasından Dolayı Abdest Almak Babı

479) Büsre bİnt-i Safvân [306](Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz, el ile kendi erkeklik uzvuna dokunduğu zaman abdest alsın.-" [307]

İzahı

Ebû Dâvûd'un Süneninde aynı başlık, altında açılan bâbta rivayet edilen hadîsin açıklaması bahsinde El Menhel yazarı şu malûmatı vermektedir:
Hadîsin «Eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunan» ifâdesinden mak-sad perdesiz olarak dokunmaktır. Çünkü Ebû Hüreyre' den rivayet edilen bir hadiste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Arada perde olmaksızın eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunan kimseye abdest almak vâcib olur.» buyurmuştur. Bu hadîsi Ahmed bin Hanbel ve îbn-i Hibbân rivayet etmişlerdir. Esasen bu fıkrada geçen -Mess» kelimesi çıplak el ile ve perdesiz olarak bir şeye dokunmaktır.
Hadîsin «Abdest alsın» emrinden maksad şer'î abdesttir. Sadece el yıkamak değildir. Çünkü Darekutni' nin rivayetinde hadîs şöyledir: «Biriniz kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunduğu za-man namaz için alınması gereken abdesti alsın.» Yine Darekut-n İ' nin başka bir rivayetinde şu mealde bir hadis vardır: «Kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunan abdestini iade etsin.» İade kavramı namaz abdesti için tahakkuk eder.
Hadisin zahiri, erkeklik uzvuna dokunmaktan dolayı abdestin bozulmasına delâlet eder. Ömer bin El-Hattâb, oğlu Abdullah, Ebû Hüreyre, îbn-i Abbâs, Âişe, Sa'd bin Ebî Vakkâs, Atâ\ Zührî, İbnü'l-Müseyyeb, Mücâhid, Eban bin Osman, Süleyman bin Yesâr, îshâk, Mâlik, Şafiî ve Ahmed bin Hanbel (Radıyallâhü anhüm) buna hükmetmişlerdir. Onların delili mezkûr hadis ile Darekutni' nin yukarda geçen iki rivayeti ve yine Darekutnî' nin Âişe (Radıyallâhü an-hâ) 'den rivayet ettiği şu hadîstir:
"Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki, «tenasül uzuvlarına elleriyle dokunduktan sonra abdest almadan namaza duranIara veyl olsun.»" Bu hadis bir beddua mahiyetindedir.
Beddua ise ancak gerekli olan bir şeyi terk etmek üzere yapılır.
(El-Menhel yazarı başka delilleri de zikretmiş ise de bu kadarını almakla yetinelim.)
El-Menhel yazarı daha sonra erkeklik uzvuna elin dokunmasıy-la abdestin bozulmadığına hükmedenlerin başında Ali, İbn-i Mes'ûd, Ammâr, Hasan-i Basrî, Habîa, Sevri, Ebû Hanîfe ve arkadaşları (Radıyallâhü anhüm) gelir. Bunların delili ise Talk bin Ali 'nin gelecek olan (483 nolu) hadîsidir. Tabarâni ve Ibn-i Hazm, Talk'm hadîsinin sahih olduğunu Tahdvide onun isnadının doğru olduğunu ve 1bnü'1-Medenî ise Ta1k'in hadisi Büsre' nin (479 nolu) hadîsinden hasen olduğunu söylemiştir. Bunların delillerinden birisi de Tahâvi'nin A1i (Radıyallâhü anh) 'den ri-vayet ettiği şu mânâdaki haberidir:
«Ben, burnuma veya kulağıma veya erkeklik uzvuma elimle dokunmam, arasında bir fark görmem.» Tahâvî, İbnü'1-Mes'-ûd veHuzeyfe (Radıyallâhü anhümâ)'den de benzer haber rivayet etmiştir.
Erkeklik uzvuna elin dokunmasıyla abdestin bozulmadığına hükmeden bu âlimler, abdestin bozulduğuna delâlet eder.Büsre'nin hadîsi hakkında:Bu hadîs herkesin mübtelâ olduğu yaygın bir mes'e-le hakkında da vârid olan bir âhâd hadîs'tir. Eğer sabit olmuş olsaydı meşhur hadîsler arasına geçerdi. Bunun sabit olduğu tesbit edildiği takdirde normal abdest değil, el yıkama

anlamında yorumlanır. Çünkü sahâbîler taşlarla istincâ ederlerdi elleriyle tenasül uzuvlarına dokununca bilhassa yaz günlerinde elleri kirlenmiş olurdu, demişlerdir.
Bâzı âlimler de Büsre1 nin hadîsi ile Ta1k'in hadisini işler hâle getirmek için Büsre' nin hadîsindeki erkeklik uzvuna dokunmayı o yoldan idrar ve benzeri bir şeyin çıkmasına yorumlamışlardır.
Tabii bu yorum çok uzak bir te'vildir.Bu nedenle tutarsızdır. Erkeklik uzvuna dokunmakla abdestin bozulmadığına hükmedenlerin gösterdikleri en kuvvetli delil olan Ta1k'ın hadisini «Şafiî, Darekutni, Beyhakî, İbnü'l-Cevzi zayıf görmüşlerdir.Şâfiî: Biz Kays bin Talk* in kim olduğunu soruşturduk onu tanıyanı bulamadık. Bu nedenle biz onun haberini neye dayanarak kabul edebiliriz» demiştir. Ebû Hatim ve Ebû Zür'â da: Kays bin Talk, sözü delil sayılan kişilerden değildir. Onun hadîsinin sahih olduğu tesbit- edildiği takdirde de Büsre' nin hadisi ile mensuhtur. Çünkü Talk hicretin ilk yılı Mescid-i Nebevi yapılırken Peygamber'in yaama varmış, Büsre ise hicretin sekizinci yılı Mekke' nin fethedildiği yıl müslüman olmuştur. Talk mescid inşaatında Peygamberimizi ziyaret ettikten sonra kavmine dönmüş ve ondan sonra bir daha Peygamberimizin yanma geldiği sabit olmamıştır, demişlerdir. İbn-i Hibbân, Tabarâni, İbnü'l-Arabî ve El-Hâzımî de Talk'm hadîsinin mensuh olduğuna hükmedenlerdendir.
Âlimlerin bir kısmı tercih yolunu seçerek Büsre' nin hadîsini Ta1k'm hadisine tercih etmişlerdir.Çünkü Tirmizî, Darekutni. İbn-i Muin ve Ahmed gibi bir çok imam onun sıhhatına hükmetmişlerdir.Buhârî de bu konuda vârid olan en sahih hadîs Büsre' nindir, demiştir.
Telhis'te beyan edildiğine göre Beyhakî: Büsre' nin hadisini Buhârî ve Müslim tahrif etmemiş ise de bütün râ-vîlerini hüccet saymışlardır. Buhârî, Mervân bin E1-Hakemi bir kaç hadîste sıka saymıştır. Büsre' nin hadisini te'yid eden şâhidlerinin ve tariklerinin çokluğu da tercih sebebini teşkil eder. (El-Menhel yazarı bu arada şâhidleri ve tarîkleri sırayla nakletmiş ise de çok uzun olduğundan dolayı buraya aktarmadim.)
El-Menhel yazarı daha sonra abdestin bozulmadığına hükmeden Hz.Ali ve diğer sahâbîlerin sözlerine karşı abdestin bozulduğunu savunanlar şöyle demişlerdir, der:
Hz.Ali ve arkadaşlarından rivayet olunan hadîsler mevkuf eserlerdir. (Yâni Resülullah'ın buyrukları değildir.) Bu nedenle bunlar Resûlullah (Gallallahü Aleyhi ve Sellem)'e merfû olan sahih hadîslere denk tutulamazlar. «Büsr e'nin hadisi Ehâd haberidir», sözü reddedilmiştir. Çünkü Büsre' nin hadîsini 17 sahâbî rivayet etmiştir.Suyûti onu mütevatir hadîslerden saymıştır.EI-Hâkim: Sahâbîlerden ve Tabiîlerden bir cemaat bu hadisi Büsre'den rivayet etmiştir. Abdullah bin Ömer bin E1 -Hattâb, Abdullah bin Amr bin El-As, Sald bin El-Müseyyeb, Umre bint-i Abdirrahman. El-Ensârîye, Abdullah bin Ebİ Melike ve Süleyman bin Musa (Radıyallâhü anhüm) Büsre' den rivayet edenlerdendir, der.
Yukarda geçen malûmat ile erkeklik uzvuna dokunmanın abdes-ti bozduğu açıktır. Buna hükmedenlerin konu hakkındaki ayrıntılı bilgileri aşağıya alınmıştır:
1) Mâliki mezhebine göre erginlik çağına gelen kişinin perdesiz olarak kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunması abdesti bozar. Dokunmanın kasden veya sehven olması, şehvet duyup duymaması, el ayası, kenarı, parmak uçları veya kenarları ile dokunma arasında bir fark yoktur. Fakat; tırnak ve elin tersi ile dokunma abdesti bozmaz. Mezhebin meşhur kavli budur. Perdeli olarak dokunmaya gelince, üç kavil vardır:
Meşhur kavle göre; bozmaz. Kadının kendi tenasül uzvuna dokunması ise meşhur kavle göre abdesti bozmaz. Kişinin kendi dü-bürüne elini dokundurması abdesti bozmaz.
2) Şafiî mezhebine göre elin içi ile bir insanın tenasül uzvuna perdesiz olarak dokunmak abdesti bozar. Kişinin kendi tenasül uzvuna veya başkasının tenasül uzvuna dokunması farketmez. Tenasül uzvuna dokunulan kişinin, küçük veya büyük, erkek veya kadın, diri veya ölü olması farketmez. Bir insanın dübürüne dokunmasının hükmü de aynıdır. Elin içi derken elin ayası ve parmakların iç kısmı kasdedilmiştir.
3) Hanbe1î mezhebine göre erkeklik uzvuna çıplak el ile dokunmak mutlaka abdesti bozar.Dokunanın erkek veya kadın olması, şehvetli veya şehvetsiz olması kendi tenasül uzvu veya başkasının tenasül uzvu, elin ayası veya tersi yahut da kenarı neticeyi değiştirmez.Dübürün hükmü de erkeklik uzvunun hükmüdür. Kadının kendi tenasül uzvuna dokunması da abdestini bozar.
(El-Menhel yazarı yukarıdaki ayrıntılı bilgilerini naklettiği çeşitli mezheb âlimlerinin dayandıkları delillerin bir kısmını da kas-detmiştir.Çok geniş olan bu konu hakkında özlü olarak verilmesine çalıştığımız bu bilgiyi aktarmakla yetiniyoruz.Daha geniş malûmat isteyenler fıkıh kitaplarına ve hadislerin şerhlerine müracaat edebilirler.) [308]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis erkeklik uzvuna elin dokunmasından dolayı abdestin bo zulduğuna delâlet eder. Bu konuda âlimler arasında mevcut ihtilâfı yukarda gördünüz. [309]

Hadîsi Tahriç Edenler

Mâlik, Şafii, Ahmed, Tirmizi, Ibn-i Hu-zeyme, İbn-i Hibbân, El-Hâkim. lbnü'1-Cârüd, Darekutni ve Tahâvî (Rahimehumullah).
Tirmizî ve Darekutni hadîsin sahih olduğunu da beyan etmişlerdir. El-Hâfız İbn-i Hacer Telhis'te: Hadîsin bu konuda rivayet olunan bütün hadîslerden daha sahih olduğu Buharı' den nakledilmiştir, der. Ebü Dâvûd: Ben Ahmed'e Büsre' nin hadîsi sahih değildir, dedim. Ahmed, bilâkis hadis sahihtir diye cevap verdiğini ifâde etmiştir. Yflhyâ bin Muîn, Beyhakî ve Hâzimi de sıhhatini beyân etmişlerdir. Hadîsin sıhhatma itiraz edenlerin gösterdikleri gerekçe râvî Urve'nin Mervân bin El-Hakem aracılığı ile Büsre' den rivayet etmesidir. Halbuki îbn-i Huzeyme ve birkaç imam Urve'nin doğrudan Büsre' den hadisi rivayet ettiğini kesin olarak ifâde etmişlerdir.

480) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Snllallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizden birisi eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunduğu zaman ona abdest gerekir.[310]

481) Ümmü Habîbe (Radtyallâkü anhâyûen rivayet edildiğine göre; Kendisi: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den şöyle buyururken işittim:

«Kendi tenasül uzvuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.[311]
Tirmizi' nin şerhi Tuhfe bu bâbta El-Telhis'ten naklen şu bilgiyi verir.Ümmü Habibe'nin hadîsini îbn-i Mâceh rivayet etmiş, El-Münteka'da beyan edildiğine göre Ahmed ve Ebû Zür'a hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Ibnü's-Seken de ben : Bu hadiste bir illet bilmiyorum, demiştir.

482) Ebû Eyyûb (Radtyallâhü anh)'den:Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, şöyle
buyurdu:
«Kendi tenasül uzvuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.»"

İsnadında İshâk bin ebî Ferve bulunur. Âlimler onun zayıflığı hususunda İttifak etmişlerdir. [312]

64 — Erkeklik Uzvuna Dokunma Hakkındaki Ruhsat Bâb1

Ruhsat i Arap dilinde kolaylık ve kolaylaştırmak demektir. Usûl ve Fıkıh âlimlerine göre ruhsat bir mes'ele hakkında asıl hükmün sebebi bulunmakla beraber güç olan o hükümden bir mazeret dola-sıyla kolay olan başka bir hükme intikal etmektir.

483) Talk (bin Ali) (Radtyallâkü onh)'âen rivayet edildiğine göre Şöyle söylemiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e erkeklik uzvuna el İle dokunmanın hükmü sorulurken şöyle buyurduğunu işittim. (Bu olaya bizzat şâhıd oldum.)
«Onda abdest almak yoktur. Çünkü o senden bir parçadır.»" [313]

İzahı

Nesâl, Ebû Dâvüd, Beyhaki. Tahavî, İbn-i Hibbân (Radıyallâhü anhüm) de bunu rivayet etmişler, Tirmizi bu bâbta rivayet olunanların en güzeli budur demiştir. Ebû Dâvûd'un şerhi El-Menhel yazarı: Tirmizi' nin bu sözü hadisin zayıflığını ortadan kaldırmaz demiştir. Ebû Davud'un rivayeti biraz daha geniştir. Meali şöyledir:
«Kays bin Talk babası Talk'dan rivayet ettiğine göre Talk şöyle demiştir:
Biz Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vardık. Biraz:onra bedeviye benzer bir adam gelerek; Ey Allah'ın nebisi! Kişi abdest aldıktan sonra kendi erkeklik uzvuna eliyle dokunması hususunda ne buyurursun, diye sordu? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O, kişinin bir parçasından başka bir şey değildir. Veya kişiden bir çiğdem et parçasından başka bir şey

değildir.» buyurdu.»
El-Menhel bu hadisin açıklamasını yaparken ezcümle şöyle söyler : Nesâi'nin rivayeti şöyle başlar: Râvî (yâni Talk) dedi ki; «Biz elçi olarak Resûlullah iSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardık. O'na biat ederek beraberinde namaz kıldık. Namaz bittikten sonra bir adam gelerek...» Gelen elçi heyeti Beni Hanîfe kabilesinin elçileriydi. İbn-i Hibbân'ın anlattığına göre heyet altı kişiydi. Bunların on kişi olduğu da söylenmiştir. Onların gelişi hicretin birinci yılma rastlar.
Hadisin zahirine göre erkek uzvuna el ile dokunmak abdesti bozmaz. Çünkü o bedenden bir parçadır. Bedenin bundan başka her hangi bir parçasına el ile dokunmak abdesti bozmadığı gibi buna dokunmak da abdesti bozmaz. Sahâbîlerden ve Tabiîlerden bir cemâat ile Ebû Hanife buna hükmetmişlerdir. Tirmizî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir kaç sahâbisinden ve bâzı Tabiiden rivayet edildiğine göre bunlar erkeklik uzvuna dokunmaktan dolayı abdest almayı gerekli görmemişlerdir. Küfe ehli ve lbn-i Mübarek'in kavli de budur. Bu bâbta rivayet olunanların en güzeli budur demiştir.
El Menhel yazarı sözlerine devamla bu hadisin zayıf olduğunu söyleyenlerin bir kişi olmadığı yukarıda geçti. Bunun sahih olduğu farz edilse bile bu hadis,Büsre' nin hadisi ve Ebû Hüreyre' nin hadisiyle mensuhtur. Hattâ bizzat Ta1k'ın merfü olarak rivayet ettiği ve Tabarâni' nin tahriç ederek şahinliğini belirttiği şu hadîsle de mensuhtur:
Erkeklik uvzuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.»
Büsre' nin hadîsini sahih gören İmamların çokluğu ve şâhidleri ile tariklerinin bolluğu dolayısı ile O'nu Ta1k' in hadîsine tercih edenler de vardır. Bâzı âlimler de Talk ile Büsre'nin hadîsleri birbirine muarız oldukları gerekçesi ile bunlara hükmetmeyi bırakarak sahâbîlerden vârid olan ve söz konusu dokunmanın abdesti bozduğuna hükmeden eserlere rücû etmişlerdir.
Hattâbi de şöyle der: «Söz konusu dokunmanın abdesti bozduğuna hükmedenler şöyle gerekçe göstermişlerdir. B üsre' nin hadîsi ve Ebû Hüre y re' nin hadîsi Talk'ın hadîsinden zaman bakımından sonradır. Çünkü Talk hicretin ilk yılı Peygamberle görüşmüştür. O esnada Medine' deki mescid inşâ ediliyordu. Ebü Hüreyre ile Büsre' nin müslümanlığı kabullenmeleri ve hadîsi rivayetleri daha sonraki tarihe rastlar. Bâzı âlimler Talk'ın hadîsini perdeli olarak dokunmaya yorumlayarak Sevrî, Şu'be ve Ibn-i Uyeyne' nin şu rivayetini delil göstermişlerdir. Namaz esnasında dokunmanın hükmü Peygamber'e sorulmuştur. Namazda duran kişi ise perdesiz olarak avret mahalline dokunamaz.
Hasan bin Yahya' nin Ebû Bekir bin El-Münzir'den rivayet ettiğine göre Ahmed bin Hanbel ve Yahya bin Muîn bir ara buluşarak erkeklik uzvuna dokunmanın abdest almayı gerektirip gerektirmemesi meselesi hakkında müzakerede bulunmuşlardır.Âhmed abdest almayı gerekli görüyordu.Yahya ise buna gerek olmadığını söylüyordu. Konuya âit vârid olan hadîsler hakkında konuştular.Nihayet Büsre' nin hadîsini ve Ta1k' in hadîsini delil olarak göstermemeye ittifakla karar verdikten sonra konu hakkında sahâbilerden rivayet olunan eserlere rücû ettiler. Bunun üzerine Ahmed bin Hanbel İbn-i Ömer'in hadîsini dokunmayla abdestin bozulduğuna delil olarak gösterdi. Yahya için bu delili red etmek imkânı kalmadı.'[314]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis el ile erkek uzvuna dokunmadan dolayı abdestin bozulma-masına, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmaya, kişinin bilmediği hususları kendisinden üstün olan kimselere sormasının meşruluğuna ve utanç vericidir endişesi ile bilinmeyen dini hususları sormaktan çekinmemenin gereğine delâlet eder.
Hadisin Râvîsi Talk bin Ali bin Talk bin Amr sahâbldir. Resûl-i Ekrem ile görüşmek üzere kavmi adına elçilik yapmış ve hadis rivayetinde bulunmuştur. Sünenlerde geçen hadislerden birisi şu mealdedir: Talk sahabllerle beraber Mescid-i Nebevimin inşaatında çalıştı. Resûlullah (S-A.V.) buyurdu ki:
«Olta çamur işini getirin çfinki o çamur işinden daha iyi anlar.» buyuydu. Râvileri; Oğlu Kays, kızı Halide, Abdullah bin Bedr, Abdurrahman bin Ali ve başkalarıdır. îbn-i Mâceh, Tlrmizl, Ebû Dâvüd, Nesâi onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[315]

484) Ebû Ümâme (Radtyallâhü anh/den:
Şöyle söylemiştir: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e erkeklik uzvuna el İle dokunmanın hükmü soruldu. Bunun üzerine kendisi:
«Şüphesiz o senin vücûdundan, küçük bir et parçasından başka bir şey değildir.» buyurdu."
Zevâid'de : Bunun isnadında Câ'fer bin Ez-Zübeyr vardır. Âlimler onun hadisini bırakmaya ittifak

etmişler, denilmiştir. [316]

65 — Ateşte Pişen Şeyler (İ Yemek) Ten Dolayı Abdest Almak Babı

485) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : Ateşte pişen şeyden dolayı abdest alınız.»
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsi rivayet etmesi üzerine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
Ateşte kaynatılmış su (ile abdest aldığım) dan dolayı (yeniden) abdest mi alacağım? diyerek (Ebû Hüreyre'nin hadisini garibsedi). Bunun üzerine Ebû Hüreyre O'na:
«Ey kardeşim oğlu! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir hadîs işittiğin zaman sakın ona misaller getirme, dedi."
486) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ateşte pişen şeyi (yemek) ten dolayı abdest alınız.»'*

487) Yezîd bin Ebî Mâlik (Radtyallâhü o»A>'den rivayet edildiğine göre:
Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) ellerini kulaklarının üzerine koyarak, kulaklarım sağır olsun eğer ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işitmedim, dedi t
«Ateşte pişen şeyi (yemek) ten dolayı abdest alınız.»"
Zevâid'de : Bu hadisin isnadında Halid bin Yezid bulunur. Bir cemâat onu sıka saymış, diğer bâzılar; zayıf saymışlardır. Hadisin metni de sahih olarak malûmdur, denmiştir. [317]

İzahı

Bu bâbta geçen hadisler ateşte pişirilen şeyleri yiyen kişinin ab-destinin bozulduğuna ve dolayısıyla abdest almasının gereğine delâlet eder. Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Tahâvî de bu hükmü iktiza eden hadisleri rivayet etmişlerdir.Tirmizi aynı başlık altında açtığı bâbta Ebû Hürey-r e' nin hadîsini rivayet ettikten sonra bu konu hakkında Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Zeyd bin Sabit, Ebû Talha, Ebû Eyyûb ve Ebû Musa (Radıyallâhü an-hüm)'den hadîs rivayetlerinin bulunduğunu ifâde eder ve bu arada şöyle der:
«Bâzı ilim ehli ateşte pişen bir şeyi yemenin abdesti bozduğunu ve dolayısıyla abdest almanın gereğine hükmetmişlerdir.Fakat sa-hâbîler, Tabiîler ve onlardan sonra gelen ilim ehlinin ekserisi bunun aksine hükmetmişlerdir.Ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığına dâir sahih hadîs, abdestin gerekliliğine delâlet eden hadîsi neshetmiştir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen şeyi yemekten dolayı bir ara abdest almış ise de bilâhare bu durumu terkederek abdest almamıştır.
Ebû Dâvûd da benzer başlık altında açtığı bâbta Ebû Hüreyre ve Ümmü Habibe' nin hadîslerini rivayet etmiştir. Şerhi El Menhel yazarı da hadîsle ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:
'Ateşte pişen şeyi yemenin abdest almayı gerektirdiğine hükmedenler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Ömer bin Abdül-aziz, Hasan-ı Basri, Zührî, Ebû Kılâbe, Ebü Miclez ve Ebû Dâvûd böyle hükmedenlerdendir. Ateşte pişen bir şeyi yemenin abdest almayı gerektirmediğini söyleyen âlimler ise bu ve benzeri hadîslerin mensuh olduğunu söylemişlerdir. (Bu hadisleri nesheden hadîslerin bir kısmı bundan sonraki bâbta gelecektir.) Nevevî, Müslim'in şerhinde : Söz konusu ihtilâf ilk zamanlara aittir. Daha sonra, ateşte pişen şeyi yemekten dolayı abdest almanın gereksiz olduğu hususunda âlimler icma' etmiştir,der.îbn-i Hacer de İbn-i Battal' dan naklen: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen şeyleri yemekten dolayı abdest almayı emretmişti. Çünkü ilk zamanlarda halk câhiliyet devrindeki duruma alışkın olup pek temizliğe riâyet etmiyorlardı. Bu nedenle ateşte pişen şeyden dolayı abdest almakla memur kılındılar.Temizlik müslümanlar arasında yerleşip yaygınla-şınca bu emir neshedildi, demiştir.
lbn-i Teymiye: Ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest almamaya âit hadîsler abdest almanın vâcib olmadığına delâlet ediyor ise de müstahab olmadığına delâlet etmiyor, demekle abdest almaya âit hadislerin mendubluk için yorumlanmasına taraftar görülmüş ve abdest almamaya âit hadisleri de abdest almanın vâcib olmadığı hakkındadır, demek istemiştir.Hattâbi de bu yorumu benimsemiştir.
Beyhakî de Osman Ed-Dâremi'den naklen: Abdest alıp almamak hususunda muhtelif hadisler bulunup bunların hangilerinin daha kuvvetli olduğu belirlenmeyince Resûl-i Ekrem'den sonra Hulafâ-i Râşidin'in uygulamasına bakılmış ve onların uygulaması abdest almamak yolunda

olduğu için biz bu tarafı tercih ettik, demiştir.Nevevi de şerh-i Mühezzeb'de bu sözü seçmiştir.Tahâvi, Maâni'1-Âsâr şerhinde Hulafâ-i Râşidîn- den ve diğerlerinden rivayet olunan ve abdest almaya gerek olmadığına delâlet eden çok sayıda eserler zikretmiştir.'
(El-Menhel yazarı mezkûr eserlerin 7 tanesini râvîleriyle beraber nakletmekte ise de bunların tercemelerini buraya almaya lüzum duymadım.)
Bu bâbda rivayet olunan hadîsler ya mensuhtur veyahut abdest almanın mendubluğuna yorumlanır. Abdest almanın vacip olmadığı hususundaki geniş izah bunu takib eden bâbta rivayet olunan hadis-lerin açıklaması bahsinde inşaallah yapılacaktır. [318]

66 — Ateşte Pişen Şeyleri Yemekten Dolayı Abdest Almama Hakkındaki Ruhsat Babı

488) İbn-i Abbâs (Radtyallâkii anhümâ)'den rivayet edildiğine göte şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir koyun küreği yedikten sonra ellerini yemek altındaki sofra beziyle sildi. Daha sonra namaza kalkarak namaz kıldı."

489) Câbir bin Abdillah (Radtyattâhü anküma)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir ve Ömer (Hadıyallâhü anhümâ) ekmek ve et yediler de abdest almadılar.[319]

490) Zührî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir ;
Ben El-Velîd veya Abdülmelik'in akşam yemeğinde hazır bulundum. Yemekten sonra namaz vakti olunca abdest almak İçin kalktım. Bunun üçerine Cafer bir Amr bin Ümeyye dedi ki:
Ben babam üzerine şehâdet ederim ki kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ateşte pişen yemek yedikten sonra abdest almadan namaza durduğuna şâhidlik etmiştir. (Zührî dedi ki) Ali bin Abdillah bin Abbas (Radıyallâhü anhümâ) da t Ben de bunun misliyle-babam üzerinde şehâdet ederim, dedi.'

491) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'den: Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir koyun küreği getirildi. O, bundan yedi ve suya el değdirmeden namaz kıldı."

492) Süveyd bin Nûman El-Ensârî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
(İçlerinde kendisinin de bulunduğu) Ashâb'dan bir cemaat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde Hayber'e doğru yola çıktılar. Sahbâ[320] ya vardıkları zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını kıldı. Sonra azıkları İstedi, kavud'-dan başka bir şey getirilmedi, bunun üzerine (onu) yediler ve içtiler, daha sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su istedi, ağzını çalkaladıktan sonra kalkıp bize akşam namazını kıldırdı. Zevâid'de : Bunun isnadındaki rical sikalardır, denmiştir.

493) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen: Şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir koyunun küreğini yedi, sonra ağzını çalkaladı, ellerini yıkadı ve namaz kıldı." [321]

Bu Bâbdaki Hadislerin İzahı

488 nolu îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Bu-nâr i, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahâvî ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.Bu hadîste geçen «Mish» kelimesi kıldan mamul beze denir. Bu hadiste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem'in et yemesine rağmen yemekten sonra ellerini yıkamaması hususu yemekten sonra el yıkamanın vâcib olmadığını beyan etmek içindir. Bilindiği gibi yemekten önce ve sonra el yıkamak emredilmiş olan bir sünnet-i seniyye mahiyetindedir.Hadîs yemekten sonra abdest almadan, el yıkamadan ve ağzı çalkalamadan namaz'a durmanın câizliğine, yemekten sonra el yıkamanın vâcib olmadığına ve temiz bîr bezle elleri silmenin cevazına delâlet eder.
489 nolu Câbir bin Abdillah'ın hadîsini kısa ve uzun metinler halinde Ebû Dâvûd, Tirmizî, Mâlik ve Tahâvî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste ateşte pişen eti yemekten dolayı abdest almanın vacip olmadığını bildirmektedir.
490 nolu Zührî' nin hadisini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu da aynı hükmü te'yid eder.

491nolu Ümm ü S el eme' nin hadîsini Ahmedde aynı mânâyı ifâde eden başka bir lafızla tahriç etmiştir.
492 nolu Süveyd bin Nûman'ın hadîsini Buhâri mânâya etki yapmayan az bir lafız farkıyla rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen «Sevik» kelimesini «Kavud» diye terceme ettik. Kavud kavurulup un haline getirilmiş olan buğday ve arpa olduğu için ateş değmiş yiyeceklerdendir. Resûl-i Ekrem'in bunu yedikten sonra abdest almadan akşam namazını kıldırmasından, ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdestin bozulmadığı anlaşılır. Resûl-i Ekrem'in kavud yedikten sonra namaza durmadan önce ağızını çalkalaması ise diş aralarında kalan yemek kırıntılarının giderilmesi içindir.
493 nolu Ebû Hüreyr e'nin hadisini ise Bez zar başka bir lafızla ve aynı hükmü ifâde eden şekilde rivayet etmiştir.
Buhâri, Müslim ve Tirmizi'de konu hakkında başka hadisler de mevcuttur.
Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Beyhaki1 nin Câbir (Radıyallahü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîsin meali şöyledir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest alıp almaması hususundaki son durumu abdest almayı terketmesi olmuştur.»
EI-Menhel yazarı ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün bu hadisle neshedildiği Cumhur tarafından ifâde edilmiştir, der.
Mezkûr yazar konu hakkında aşağıdaki malûmatı şöyle vermektedir :
Hulefâ-i Râşidîn, Ashâb-ı Kiram ve onlardan sonra gelen imamlar ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest alma hükmünün bu bâbta rivayet olunan hadîslerle nesHedilmiş olduğu hususunda icmâ etmişlerdir.
Mâliki Mezhebi Fukahasından E1-Bâci: Zam aramızdaki bütün fıkıh âlimleri ateşte pişen bir şeyi yemekten dolayı abdest almaya gerek olmadığına hükmetmişlerdir. Sahâbîler ve Tabiîn devrinde abdest almanın gerekliliğini söyleyenler olmuş ve bu konuda rivayet olunan hadîsleri delil göstermişler ise de âlimlerin ic-mâı ile bu görüş terkedilmiştir. Abdestin gereğine zahiren delâlet eden hadîsleri âlim arkadaşlarımız muhtelif şekillerde yorumlamışlardır. Bunların bir kısmı bu hadîslerde geçen abdestten maksad müstahab olmak üzere ağzı çalkalamaktır. demişlerdir. Bâzıları da ilk zamanlar abdest almak vacip idi. Sonradan Câbir bin Abdillah' in hadisiyle bu hüküm neshedilmiş demişlerdir, der.»
Selef ve halefin Cumhuruna göre ateşte pişen her hangi bir yemeği yemekle abdest bozulmaz.
Hulefâ-i Râşidîn, Abdullah bin Mes'ûd, îbn-i Abbâs, Abdullah bin Ömer, Ebû Derdâ, Câbir bin Semüre, Ubey bin Kâ'b, Âmir' bin Rabîa ve Ebû Ümâme (Radıyallâhü anhüm) hazretleri olsun Cumhur-u Tabiîn olsun hepsinin mezhebi budur. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii ve Ahmed bin Hanbel gibi mezheb imamlarının kavli de budur. [322]

67 — Deve Etlerin (I Yemek) Den Dolayı Abdest Almak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

494) Berâ bin Âzib (Radıyallâkü an
Şöyle söylemiştir; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e deve etlerinden dolayı abdest alma hükmü soruldu ve bunun üzerine i
-Deve etlerin (i yemek) den dolayı abdest alınız» buyurdu."

495) Câbir bin Semûre [323] (Rüdtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, deve etlerin (i yemek) ten dolayı abdest almamızı ve koyun etlerin (i yemek) ten dolayı abdest almamamızı emretti." [324]

İzahı

Bu iki hadîs deve etini yedikten sonra abdest almanın gereğine ve ikinci hadîs koyun etini yedikten sonra abdest almaya gerek olmadığına delâlet eder.
Müslim bu bâbta Câbir bin Semûre' nin hadîsini rivayet etmiştir.Berâ bin Âzib'in hadisini ise Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, İbn-i Cârut, ibn-i Huzeyme, Tahâvj, Tirmizi ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un şerhi El-Menhel yazarının konu hakkında verdiği malûmatın özetini aşağıya alalım :
'Berâ bin Âzib1 in hadîsi deve etini yemenin abdesti bozduğuna delâlet eder. Ahmed bin Hanbel,

İshak bin Raheveyh, Yahya bin Yahya, Ebû Bekir bin El-Münzir ve İbn-i Huzeyme bu yola gitmiştir, Ebû Bekir El-Beyhâkî de bu görüşü tercih etmiş, hadîs ehlinden ve sahâbilerin bir cemaatından bu hüküm rivayet edilmiştir. Onların delili bu hadîs ile Müs1im' in rivayet ettiği (müellifimizin de 495 nolu sırada rivayet ettiği) Câbir bin Se müre'nin hadîsidir.
İmam Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der: «Ahmed bin Hanbel ve İshâk bin Raheveyh de-mişler ki: 'Bu konuda Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den iki sahih hadîs rivayet edilmiştir. Bunlar Câbir'in hadîsi ile Berâ' nin hadisidir'.Bu mezheb delil bakımından daha kuvvetlidir. Bununla beraber cumhûr'un mezhebi bu değildir'.
Dehlevi, Huccetullah Et-Bâliğa kitabında: Deve etini yemenin abdest almayı gerektirdiğine hükmedenlerin görüşünün sırrı şudur ki deve eti yemek Tevrat'ta haram kılınmıştı. Beni İsrail peygamberlerinin hepsi bu hususta ittifak halindedirler. Cenâb-ı Allah bunu bize mubah kılınca iki nedenle abdest almamızı meşru kılmıştır. Birinci neden haram kılındıktan sonra mubah kılınma nimeti dolayısıyla Allah'a şükretmek kabilinden abdest almaktır. Diğer neden Beni İsrail'in tüm peygamberleri bunu haram kılmışken mubah kılınması bâzı kimselerin kalbinde istifham doğurabilir. Gönüller tatmin olsun diye abdest almak emredilmiştir.
Âlimlerin çoğu deve etini yemenin abdesti bozmadığına hükmetmişlerdir.Hulefâ-i Râşidîn, Ibn-i Mes'ûd, Ubey bin Kâ'b, İbn-i Abbâs, Ebü Derdâ, Ebû Ta1ha, Amir bin Rebîa, Ebü Ümâme, Tabiînin cumhuru, Mâlik, Ebû Hanife, Şafii ve arkadaşları (Ra-dıyallâhü anhüm) bu görüşte olan âlimlerdendirler. Bunlar Câbir ve fierâ' nın hadîsinde emredilen «Vudû» kelimesini lügat mânâsına yâni temizlenme anlamına yorumlamışlardı. Bununla serî ab-dest mânâsının kasdedilmediğini söylemiştir.
Hattabi : Fıkıh âlimlerinin ekserisi hadisteki «Vudû»u temizlik anlamına yorumlamışlardır. Çünkü bilindiği gibi deve eti çok yağlıdır. Amaç bu yağın giderilmesidir. Nitekim: 'Deve eti yağlı olduğu için yedikten sonra Vudû alınız' şeklinde rivayet vardır. Bu rivayette amaç belirtildiği için vudû'dan maksad el yıkamaktır.
Tahâvi'nin tahriç ettiği eserlerle sabit olmuştur ki 1bn-i Mes'ûd, Alkarna, Osman ve İbn-i Abbâs gibi büyük sahâbîler yağlı et yedikten sonra el ve ağızlarını yıkamakla yetinmişler ve abdest almamışlardır. Bu durumda vudû ile temizlenmek olan lügat mânâsı kasdedilmiş, İstılahı mânâsı murad değildir.Bu hadîslerdeki vudû' ile ıstılahî mânâ olan abdest almak işi faraza kasdedilmiş olsa bile bu hüküm Câbir bin Ab dillah'ın şu mealdeki sahih hadîsi ile neshedilmiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son uygulaması ateşle pişen bir şeyden dolayı abdest almamaktı."
Çünkü bu hadis ateşte pişen şeyden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir ara abdest aldığına ve bilâhare abdest almayı bıraktığına delâlet eder. Bunun için Tirmizi: Bence bu hadis ateşte pişen şeyden dolayı abdest almaya delâlet eden hadisi neshetmiş, demiştir. Deve eti ateşte pişen şeylerden birisi olduğuna göre bununla ilgili hüküm de Câbir bin Abdillah'ın ha-disi ile neshedilmiştir'.

496) Üseyd bin Hudayr [325] (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Koyun sütlerin (i içmek) ten dolayı abdest almayınız ve deve sütlerin (i içmek) ten dolayı abdest alınız.» buyurdu.[326]

497) Abdullah bin Amr (Radtyallâhü anhümâ)'den. şöyle söylemiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken İşittim:
«Deve etinden dolayı abdest alınız, koyun etlerinden dolayı da abdest almayın. Deve sütlerinden dolayı abdest alınız, koyun sütlerinden dolayı da abdest almayınız. Koyun ağılında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.Zevaid'de : Bu hadisin isnadında Bakiyye bin El-Velİd bulunur. Kendisi tedlls edenlerdendir. Bu hadisi an'âne ile rivayet etmiştir. Senedin râvileri sıka zatlardır. Bunlardan Halid bin Ömer'in durumu meçhuldür. [327]

İzahı

Bu iki hadiste geçen Vudü (Abdest) kelimesi daha önceki hadislerin izahında belirtildiği gibi temizlenme anlamında kullanılmıştır. Yâni deve etini yedikten veya sütünü içtikten sonra fazla yağlılığı dolayısıyla ellerin ve ağızın yıkanması istenmektedir. Cumhûr'un görüşü budur.
Koyun ağıllarında ve deve yataklarında namaz kılmakla ilgili fıkralara gelince : Müslim'in Câbir bin Semüre' den rivayet ettiği hadis de bardaki son hadis gibidir. Yâni koyun ağıllarında namaz kılınabileceğini ve deve irenlerinde namaz kılınmasının yasaklığını ifâde eder.

Koyun ağıllarında namaz kılmak âlimlerin ittifakıyla mubahtır. Deve yataklarında ise Ahmed bin Hanbel, İbn-i Hazm ve Zahiriye mezhebine mensub âlimler hadisin zahirine bakarak haram kılmışlardır. Burada namaz kılmak sahih değildir, iadesi gerekir demişlerdir. Fakat âlimlerin cumhuru burada' namaz kılmak mekruhtur, demişlerdir. Kerahetin sebebine gelince bâzı âlimler deve yatakları koyun ağıllarından daha pis koktuğu için deve yataklarında namaz kılmak mekruhtur, demişlerdir. Bir kısım âlimler de develer ürkerek namaza duran kimseyi korkutacağı veya onu meşgul edeceği cihetle orada namaz kılmanın yasaklandığını beyân etmişlerdir. [328]

68 — Süt İçmekten Dolayı Mazmaza (Ağza Su Almak) Babı

498) İbn-i Abbâs (Radtyattâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sdlailahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Süt (içmek) ten dolayı ağzınızı (su) ile çalkalayınız. Çünkü bunun yağı vardır.-"

499) Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden Üm-mü Seleme (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Süt içtiğiniz zaman ağzınızı (su) ile çalkalayınız. Çünkü yağlıdır.»"

500) Sehİ bin Sa'd Es-Sâidî (Radtyallâhü anhümâ)'dan:
Şöyle söylemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve.Selletn) buyurdular ki:
«Süt (içmek) ten dolayı ağzınızı su ile çalkalayınız. Çünkü yağlıdır.[329]

501) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Şat (koyun veya keçi) yi sağarak sütünden içti. Sonra su isteyip ağzını çalkaladı ve buyurdu ki: «Şüphesiz bu yağlıdır.»" [330]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadisler, süt içtikten sonra, ağzı su ile çalkalamanın meşruluğuna delâlet ederler. 498 nolu 1bn-i Ab-bâs' in hadîsini Buharı, Müslim, Nesâî, Beyha-kî, Ebü Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, bunun hasen - sahih olduğunu da söylemiştir. Hadis, sütün yağlı oluşuna mazmazaya neden olarak göstermiştir. El-Men-hel yazan, bu hadîsi açıklarken şöyle der:Hadîs, süt içtikten sonra ağzı çalkalamanın müstahab olduğuna delâlet eder. Yağlı olan yiyecek ve içecekler, süt gibi olduğu için böyle bir şeyi yedikten veya içtikten sonra ağzı çalkalamak müstahabtır. Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak da mazmaza gibidir. Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle demiştir.Yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın müstahablığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.Kuvvetli olan görüş budur ki, yemekten önce elleri yıkamak müstahabdır. Ancak ellerin necasetten ve her türlü kir ve terden temiz olduğu kesinlikle bilinirse yıkanmayabilir.Yemekten sonra yine elleri yıkamak müstahabtır.Ancak elini hiç yemeğe sürmemiş veya kuru bir yemek yediği için yemek izi elde bulunmazsa yıkama işi terkedilebilir.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, birbirini teyid eder mahiyettedir. [331]

69 — Öpmekten Dolayı Abdest Almak Babı

502) Urve bin Zübeyr (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre Âişe (Radtyaüâhü anhâ) şöyle dedi:
RcsûluÎlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazı hanımlarım öptü. Sonra abdest almadan çıkıp namaza gitti.» Ben Âişe'ye:
O Öpülen hanım, senden başkası değildir, dedim. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) güldü. [332]

503) Zeyneb es-Sehmiye (Radtyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre Aişe (Radtyaîlâhü ankc) şöyle demiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest alırdı, sonra (bazı eşlerini) Öperdi ve abdest almadan namaza dururdu. (Bu durumda) bazen beni öperdi.Bunun isnadında Haccâc bin Ertât vardır. Kendisi tedlisçidir ve bu hadisi an'ane Üe rivayet etmiştir. Zeyneb'in de rivayetinin

hüccet olmadığını Dare-kutni söylemiştir.
Bu bilgi Zevaid'den alınmıştır. [333]

İzahı

Bu hadisin zahirine göre kadına dokunmak abdesti bozmaz. Tirmizi «Öpmekten dolayı abdest almayı bir akmak başlığı altında açtığı bâbta buradaki ilk hadisi râvi Vekî'den itibaren ayni senedle rivayet ettikten sonra şöyle der: «Ashab-ı Kiram ve Tabiîn' den bazı ilim adamlarından bu hadîsin benzeri rivayet edilmiştir. Süfyan-i Sevrî ve Küfe ehlinin kavli budur. Onlar: «Öpmekten dolayı abdest almak yoktur» demişlerdir. Mâlik bin Enes, Evzâi, Şafiî, Ahmed ve İshak ise: Öpmekten dolayı abdest almak gerekir, demişlerdir. Bu da Sahâbilerden ve tabiîlerden bazı âlimlerin kavlidir. Abdest almanın gereksizliğine delâlet eden Hz.Âişe'nin Nebî (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den aldığı (Fiili) hadisi ile arkadaşlarımız (hadîs ehlinin) amel etmemelerinin sebebi ise hadisin senedinin onlarca sahih görülmemesidir. Habib bin Ebi Safait, Urve'den hadîs işitmemiştir. (Yani hadis mürseldir.) Bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sahih bir şey sabit değildir.»
Ebû Davud'un süneninde de sünenimizde olduğu gibi açılan bâbta aynı hadîs yine Vekî'den itibaren aynı senedle rivayet edilmiş ve mürsel olan başka bir senedle de Âişe (Radıyallâ-hü anhâ) 'nın hadisi rivayet edilmiştir.
Şerhi El-Menhel'de konu hakkında geniş izah verilmiştir. Burada özetleyerek naklini uygun görüyorum.
El-Menhel yazan şöyle der:
Hadisin zahiri kadına dokunmanın abdesti bozmadığına delâlet eder. Ali, îbn-i Abbâs. Ata1, Tâvûs, Ebû Hanife ve arkadaşları (Radıyallâhü anhümJ'un kavli budur. Onların gösterdikleri delillerin bir kısmı şunlardır.
1. Bu bâbta rivayet edilen Hz.Âişe'nin (Radıyallâhü anhâ) hadisidir.Bu hadîs münkatı' ise de başka hadisler onu teyid ediyor.
2. Müslim ve Tirmizi' nin rivayet ettikleri ve sahih olduğu Tirmizi tarafından ifade edilen şu mealdeki Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsidir.
-Bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i yatakta bulamadım da O'nu aradım. Mescidde şu duayı yaparken ve ayakları Sikilmiş iken elimi O'nun ayaklarının altına koymuş oldum t -Allah'ım! Şüphesiz ben, gazabından uzana, azabından afvına ve Senden Sana sıgımrım. Sana lâyıkıyla sena edemem. Sen kendine sena ettiğin gibisin.»
3. Buhârî ve Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde yatardım.Ayaklarım O'nun kıblesi tarafında İdi.Secde ettiği zaman beni dürterdi.Ben ayaklarımı kendime doğru çekerdim.Secdeden kalktığı zaman ayaklarımı uzatırdım.» O zamanlarda evlerde ışık yoktu.
4. Nesâi' nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaza dururdu. Bende O'nun önünde cenaze gibi dururdum. Vitir namazını kılmak isteyince ayağı İle bana dokunurdu.» (Beni dürterdi.)
Bu görüşte olan âlimler (Mâide sûresinin 6'nci" âyetinde geçen Yahut kadınlara dokunduğunuz zaman...» -Mülamese = Dokunma» yi cinsi münasebet anlamana yorumlamışlardır. Bu yorumun delili, mezkûr hadîsler ve
1bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın bu yorumu yapmış olmasıdır: Bilindiği gibi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) Ku r'an-ı Kerim'in tevili hususunda ilâhî inayete ve bu hususta Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in özel duasına mazhar olmuştur. Hz. Ali ((Radıyallâhü anh) de âyeti böyle yorumlamıştır. [334]

Dokunmanın Abdesti Bozduğunu Söyleyenler

Abdullah bin Mes'ûd, îbn-i Ömer, Zührl, Evzâi ve Şafiî kadına dokunmanın abdesti bozduğunu söylemişlerdir. Bunlar da bâzı deliller zikretmişlerdir.
1. Yukarda anılan : nazm-ı celîlidir. Bunlar derler ki: Âyet-i celîle, «Mülasente Lems»in abdesti bozan şeylerden olduğunu sarahaten bildirmiştir. Bu kelimenin gerçek mânâsı, el ile dokunmaktır.Hamza ve Kisâi'nin bu âyeti:olarak okumaları bu kelimenin hakikî mânâsında kullanıldığını ve mecazî bir anlamın kasdedilmediğini teyid eder. Çünkü Lcma'in açıkça mânası dokunmaktır, cima değildir.
ilk görüşü savunanlar bu görüş sahiplerine şöyle cevap verirler: 'Lemsin zahir ve hakiki mânasının el ile dokunmakla olduğunu kabul ediyoruz. Fakat mezkûr deliller, kelimenin mecazi

mânâya yorumlanmasını gerektiriyorlar.Ali ve Abbâs (Radiyallâhü anhümâ) da böyle yorum yapmışlardır.Hz.Âişe (Radıyallâ-hü anhâVın hadîslerinde bildirilen dokunmaların, çıplak uzuvlara olmayıp arada elbise gibi bir perdenin bulunmuş olması ihtimali, zahire muhalif ve külfetli bir şeydir.»

2. Dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyen âlimlerin delillerinden birisi de Mâlik ve Şafiî' nin İbn-i Ömer (Radı-yallâhü anhJ'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir

«Hanımını öpen veya eliyle ona dokunan kişinin abdest alması gerekir.» Ayrıca Mâ1ik' in El-Muvatta'da îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhJ'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîsi de onların delilidir.

«Kişinin eşini öpmesinden dolayı abdest gerekir.»

3. Mâlik'in Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir: «Kim abdestü iken hanımını öperse abdesti iade eder.»

4. Mâlik'in îbn-i Şihâb ve Salim aracılığı ile yine îbn-i Ömer' den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:

Erkeğin (eşini) öpmesi ve eliyle dokunması 'Mülâmese'dendir. Kim eşini öper veya eliyle ona dokunursa abdest alması vaciptir.»

Ibn-i Abdi'1-Berr, Hz. Ömer'in eserini zayıf görerek : «Bu hatadır. Eserin Ömer (Radıyallâhü anfe) 'deir değil oğlu Abdullah' tan rivayeti sahihtir. Hz. Ömer deri rivayet edildiği kabul edilse bile kendisinin hanımını öptükten sonra abdest almadan namaza durduğu sabittir. Bu nedenle kendisinden olan, rivayet muhtelif olur. Aradaki ihtilâfın bertaraf edilme'si için' abdest alınmasına dair eseri sahih olduğu takdirde müstahablık mânâsına yorumlanır. Diğer sahâbüerden rivayet olunan eserler de hüccet değillerdir. Çünkü bu eser Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'a ref edilmemiştir. Sahâbilerin sözleri Resûlullah'dan vârid olan bir hadîs'e ters düştüğü zaman hiç hüccet olamaz.» demiştir.

El-Mirkat ta şöyle denilmektedir:'Dokunmanın abdesti bozduğunu söyleyen sahâbilerin hadîsleri mevkuftur. Merfu1 hükmünde değildir.Ayrıca bunların kavli istihbaba yorumlanabilir.Müctehid kimse sahâbilerin sözlerinden dilediğini seçebilir.Üstelik dokunmayla abdestin bozulmadığı Hz.Âişe'nin hadîsinde geçtiği gibi Re-sûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'den sabittir.'[335]

Şehvetle Dokunmanın Abdesti Bozduğunu Söyleyenler

Mâlik, Leys bin S&'d ve rivayetlerinin birisinde Ahmed (Radıyallâhü anhüm) şöyle demişlerdir: «Kadınlara dokunmaya âid âyet-i kerime ve hadîsler arasında görülen zahiri ihtilâfı kaldırmak için kadına dokunma şehvetle olursa abdesti bozar, şehvetsiz olursa bozmaz. Âyet-i kerimedeki «Lems* şehvetle dokunmaya yorumlanır. Hadislerdeki «Lems» ise. şehvetsiz dokunmaya yo-rumlanır. Nitekim Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) namazda iken ve Mevtasına yönelmiş bir halde Hz. Âişe' ye vâki olan Lems'i elbette şehvetsiz olmuştur. Resûl-i Ekrem (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in, hanımlarından birisini öptükten sonra abdest almadan namaza çıktığına dair Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin diğer hadîsine gelince; bu olayın söz konusu âyetin inişinden önce olması muhtemeldir. Mâlik ve Şâfii'ye göre dokunan ve dokunulanın abdesti bozulur. Dâvûd ise: Dokunulanın abdesti bozulmaz demiştir.

EI-Menhel yazarı âlimlerin mezkûr görüşlerini yukarda anlatıldığı gibi naklettikten sonra şöyle söyler:

Hulâsa kadına dokunmanın abdesti bozup bozmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Dokunmanın abdesti bozmadığına dâir görüş delil bakımından daha kuvvetlidir. Fakat ihtiyatlı olan abdest almaktır. Zira abdest alınması halinde bütün âlimlere göre kişi abdestü sayılır. [336]

Hanefi Ve Şafii Mezheblerine Göre Abdesti Bozan Dokunma

1) Hanefi mezhebine göre, fahiş mübaşeret (aşın dokunma) abdesti bozar. Şöyle ki: Erkekle kadın çıplak veya pek ince bir hail ile karınlarını veya münteşir bulunan tenasül uzuvlarını birbi-rine temas ettirmeleri abdestlerini bozar, kendilerinden bir mayi çıkmama bile hüküm budur. İmam Muhammed'e göre bu durumda bir ıslaklık, bir mezi çıkmadıkça abdest bozulmuş olmaz.

2) Şafii mezhebine göre, bir erkeğin nâmahrem olup yedi yaşına girmiş veya daha büyük yaşta olan kız veya kadına vücutlarının her hangi bir yerini çıplak olarak bir birine dokunması halinde iki tarafın abdesti bozulur. Erkeğin mahremi olan anası, halası, teyzesi gibi bir kadına dokunması abdesti bozmaz. Keza. yedi yaşından küçük bir kıza dokunmak da abdesti bozmaz. Diş, tırnak ve saça dokunmak veya dokunulan ile dokunandan birisinin örtülü yerine dokunmak

abdesti bozmaz. [337]

70 — Mezi'den Dolayı Abdest Almak Babı

Mezi: Genellikle erkekle kadının oynaşması ve hafif şehvet duymaları halinde tenasül uzvundan çıkan yapışkan ince ve beyazımsı bir sudur. Bazen farkına varılmadan çıkar ve kilotun ıslaklığından çıktığının farkına varılır. Mezi, erkekten de kadından da çıkar. Kadından daha çok çıkar. Arapça olan bu kelime, Meyz, Mezi ve Me-ziyy diye okunabilir.
Vedî: İse genellikle küçük abdesti bozduktan sonra yine tenasül uzvundan çıkan yapışkan, kaim ve beyaz bir sudur. Çıkmasının şehvet duymakla ilgisi yoktur. Bu iki su sidik hükmündedir. Yani necis-tir, abdesti bozar, boy abdestini gerektirmez.

504) Ali [Radtyallâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mezi'nin hükmü soruldu. Kendileri şöyle cevap buyurdular:
«Mezide abdcst almak gerekir. Menide ise gusül gerekir.»" [338]

İzahı

Hadis, Bühâri,Müslim,Ebü Dâvûd, Tirmizl ve Beyhaki tarafından kısa ve uzun metinler halinde rivayet edilmiştir. Tirmizi, hadisin hasen sahih olduğunu beyan etmiştir.Mezinin hükmünü soran zat Mikdâd bin Esved olabilir.Çünkü 505 nolu nolu rivayette görüldüğü gibi bâzı rivayetler-de onun bu soruyu sorduğu belirtiliyor.Nesâî' nin bir rivayetinde Ammâr bin Yâsir'in bu soruyu sorduğu ifâde edilmiştir.Abdürrâzzâk'ın Âiş bin Enes'ten rivayet ettiğine göre Ali, Mikdâd ve Ammâr (Radıyallâhü an-hüm), mezînin hükmünü kendi aralarında müzakere ettiler.Bu arada Ali (Radıyallâhü anh) :
«Benden çok mezi gelir. İkiniz mezinin hükmünü Nebi (SallalI*-hü Aleyhi ve SellemJ'e sorun, dedi...
Ebû Dâvûd' un bir rivayetine göre, Hz. Ali (Radıyallâhü anh) şahsen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sormuştur.
îbn-i Hibbân, rivayetler arasında görülen bu ihtilâfı şöyle kaldırmıştır:Hz. Ali (Radıyallâhü anh). bu sorunun ReW lullah'a sorulmasını önce Ammâr'dan istemiş, daha sonra Mikdâd' dan istemiş ve bilâhare kendisi de şahsen sormuştur:»
Hafız îbn-i Hâcer ise şöyle söyler: îbn-i Hibbân' in mezkur yorumu güzeldir; Ancak, bâzı rivayetlerde Hz.A1i (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber'in damadı olduğu için: «Ben bunu Resûlullah'a sormaktan haya ederim,* dediği sabittir. Yoruma göre bilâhare şahsen sorması bu sözüne ters düşer. Bu nedenle Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'nin şahsen sorduğuna dâir rivayeti mecazi mânâya yorumlamak gerekir. Yani, kendisi sordurduğu için o sormuş gibi olur.»

505) Mikdâd bin El-Esved (Radtyallâhü ank'yâen rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu sormuştur:
Adam, hanımına yaklaşır (yani, cinsi münasebet yapmadan oynaşır) ve bunun neticesinde meni çıkmaz (sadece mezî çıkarsa) kişinin ne yapması gerekir? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap buyurdu:
«Biriniz mezîyi bulduğu zaman tenasül uzvuna su serpsin. (Hâvi dedi ki, yani tenasül uzvunu yıkasın) ve abdest alsın.»" [339]

İzahı

Hadîs; Mâlik, Nesâİ, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Tahavi ve Beyhaki tarafından da uzun ve kısa metinler halinde rivayet edilmiştir. Ebû Davud'un rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
«Mikdâd bin EI-Esved (Radıyallâhü anhVden rivayet edildiğine göre Ali bin Ebî Talib (Radıyallâhü anh) kendisinin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Adam, hanımına yaklaştığı ve kendisinden mezi çıktığı zaman ne yapması gerekir... sorusunu sormasını istedi ve: Resûlullah'm kızı benîm yanındadır. Ben, bu soruyu Ona sormaktan haya ederim, dedi.
Mikdâd dedi ki: Bunun üzerine Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Şöyle cevap buyurdular

Biriniz mezi bulduğu zaman, tenasül uzvuna su serpsin (yıkasın) ve namaz için olan normal abdestini alsın.» [340]

Bu Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1) Kişi,ailesinin yakınlarına karşı edebli davranmalıdır ve utanç verici sözleri onların huzurunda sarfetmemelidir.
2) Kişi, hanımının akrabaları huzurunda şehvetle ilgili bir şey anlatmamalıdır.
3) Mezî, abdest almayı gerektirir, Gusül gerektirmez.
4) Fetvayı başkasının aracılığıyla sormak caizdir.
5) Kişi, Din ile ilgili hükümleri sormalıdır.
6) Keridisine soru sorulan zât, bildiği cevâbı esirgememelidir.

506) Sehl bin Hüneyf [341](Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, mezîden dolayı meşakkat ve güçlüğe uğrayıp, çok boy abdesti alırdım. Nihayet (durumu) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Buyurdular ki:
«Meziden dolayı yalnız abdest almak sana kâfidir.*
Ben: Yâ Rcsülallah! Elbiseme dokunan mezî nasıl olacak? diye sordum. Buyurdular ki.
«Senin elbisenden mezinin dokunduğunu gördüğün yere serpmen (yıkaman) için sana bir avuç su kâfidir.-" [342]

İzahı

Tirmizi bu hadisi rivayet ederek hasen - sahih olduğunu belirtmiştir.Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
EI-Menhel yazan hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der:
Sehl bin Huneyf'in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat etmeden önceki zamanda mezinin çıktığı her defa için boy abdestini alması, kendi içtihadına dayalı idi. Sık sık mezi görmesi ve her defası için boy abdesti alması onun güçlük ve meşakkat duymasına sebep olmuştur. Hadiste geçen Nadh, kelimesinin lügat mânâsı su serpmektir. Nevevi: «Hadiste geçen bu kelimenin mânası yıkamaktır. Çünkü diğer bir rivayette «Gasl yıkama» kelimesi geçer. 'Nadh, kelimesi, lügatte yıkamak anlamını da taşır.Bu nedenle kelimeyi burada yıkamak mânâsına almak zorunludur, demiştir.'
Tirmizi şöyle der: «Elbiseye dokunan mezi hakkında âlimler ihtilâf etmiştir. Bâzıları: Dokunulan yerin yıkanması gereklidir.
Oraya su serpmek kâfi değildir, demişlerdir. Şafiî ve ishak'ın kavli budur. Diğer bir kısım âlimler: Dokunulan yere sa secpmek kâfidir, demişlerdir. A h m e d de: Oraya su serpmenin, kafi gel-diğini umarım, demiştir.»
Menhcl yazarı bu nakillerden sonra şöyle der. «Hak, Cumnur'un dediği gibi 'Nadh'tan muradın yıkamak olması ve su serpmenin yeterli olmayışıdır.»
En-Neyl yazan: «Âlimler, mezînin necis sayıldığı hususunda ittifak etmişlerdir. İmamiye mezhebine mensub bâzı şahıslar hariç kimse muhalefet etmemiştir,» der. [343]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1) Şer'i hükmü bilmeyen kişi, bilene baş vurmalıdır.
2) Başvurulan kişi. bildiği takdirde şer'i hükmü açıklamalıdır.
3) Mezi gusül gerektirmeyip, abdesti gerektirir.
4) Mezînin dokunduğu yeri yıkamak gerekir. Oraya az su serpmek kâfi değildir.

507) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâkü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Kendisi beraberinde Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) olduğu halde Übey bin Ka*b (Radıyallâhü anh)'e varmıştır. Übey (Radıyallâhü anh), onlarla (görüşmeye) çıkınca:
Ben mezi buldum. Bunun üzerine tenasül uzvumu yıkayıp, ab-dest aldım, dedi. O'nun bu konuşması üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) O*na:
Abdest almak kâfi midir? diye sordu. Übey« Evet deyince Ömer (Radıyallâhü anh) O*na t Sen abdestin kâfi olduğunu ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittin mi? diye sordu. Übey (Radıyallâhü anh) :

Evet, dedi.»Bu hadisin aslı Buharî ve Müslim'de mevcuttur. [344]

71 — Uyumak İçin Abdest Almak Babı

508) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece uykudan kalkıp helaya girdi. Kaza-i hacet ettikten sonra çıkıp yüzünü ve bileklerine kadar ellerini yıkadı. Sonra uyudu.» [345]

İzahı

Müellif, Ibn-i Abbâs' tan rivayet ettiği bu hadis için iki sened zikretmiştir. Birinci senedde belirtildiğine göre, râvîlerden Veki' demiş ki: Ben, Süfyân'ın Zaide b. Kudame'ye:Ey Ebu's-Salt! Uyumak için abdest almak hakkında bir şey işittin mi? diye sorduğunu ve Zâide'nin: Bize Seleme bin Küheyl, Küreyb'den Oda İbn-i Abbâs'tan şöyle rivayet etti, diye cevap verdiğini işittim. İkinci senedde de râ-. vilerden Bükeyr demiş ki: Ben K üreyb ile görüştüm. Kertr dişi İbn-i Abbâs'ın Peygamber'den rivayetle şu hadisini bana anlattı...
Sindi diyor ki: Musannifin maksadı uyumak için abdest almanın mendûb olduğunu bildirmektir. Söz konusu abdest hakkında sahih hadîsler vardır. İbn-i Abbâs'in hadîsi, uyumak için kâfi olan abdest miktarını beyan eder. Musannifin bu istinbatı garibtir. Buna göre cünüp kişi, gusül etmeden uyumak istediği zaman hadislerle alması istenen abdestin de böyle yorumlanması mümkündür. Fakat, cünüple ilgili olarak istenen abdeste âid hadîste bu yoruma engel vardır.
Sindi* nin. Musannifin istin batını garipsemesinin nedeni görüldüğü gibi İbn-i Abbâs'in hadisinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız ellerini ve yüzünü yıkadığı bildiriliyor. Oysa bu, şer'î abdest sayılamaz. Diğer taraftan Buhâri ve Müslim'de Berâ' bin Âzib' den rivayet edilen hadiste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmaktadır:
«Yatağına varmak istediğin zaman namaz abdesti gibi abdest al...»
Mendub olan şey, yalnız el ve yüzü yıkamak değil, namaz abdesti gibi tam abdest almaktır.
Müellifin rivayetine göre elleri ve yüzü yıkamaya 'Vudû' = abdest denmesi ile şer'î abdest değil, kelimenin lügat mânâsı olan temizlenme kasdedilm iştir. [346]

72 — Her Namaz İçin Abdest Almak Ve Bütün Namazları Bir Abdestle Kılmak Babı

509) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankj'dea rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her (farz) namaz için abdest alırdı. Biz de bütün (farz) namazları bir abdestle kılardık." [347]

İzahı

Buhâri, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizi, Beyhaki ve Tahavi1 nin de rivayet ettikleri bu hadîsin hasen - sahih olduğunu Tirmizi belirtmiştir. El-Menhel yazan, hadîsin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:
«Hadîsteki namaz'dan maksad farz namazıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdestli olsun olmasın her farz namaz için abdesti tazelediği Tirmizi nin rivayetinde belirtilmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seallem) ekseriyetle abdest tazelerdi. Bazen de iki veya daha çok farz namazı bir abdestle kılardı. Nitekim 510 ve 511 nolu hadîslerde bu durum belirtilmiştir.Buhâri' nin Süveyd bin Numanı dan rivayet ettiği hadiste[348] belirtildiği gibi Hayber savaşına gidildiğinde Sahbâ' denilen mevkide konaklanıp Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), ikindi namazını kıldırmış ve namazdan sonra yemek yenmiştir. Akşam namazı vakti girince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest almadan ve (yemek yediğinden dolayı) ağzını çalkalayıp akşam namazını kıldırmıştır.
Bâzıları: Peygamber'in müstahab olmak üzere her farz namaz için abdest aldığı, sonra, bunun vâcib olduğunun sanılmasından endişelendiğinden dolayı bu âdete muhalefetle câizliğini beyan mahiyetinde bir kaç farz namazı bir abdestle kılmış olması muhtemeldir, demişlerdir.
Diğer bir kısım âlimler de : Muhtemelen her farz namaz için abdest almak yalnız Peygamber için vacip idi. Bilâhare fetih günü Büreyde' nin (510 nolu) hadisiyle bu vücub neshedilmiştir, demişlerdir. Bu takdirde nesih durumu Mekke fethinden daha öne%^ vuku bulmuştur. Çünkü yukanda işaret edilen Süveyd bin Numan' in hadîsinde anlatıldığı gibi Hayber seferinde Pey-

gamberimiz bir abdestle ikindi ve akşam namazını kılmıştır. Hay -ber seferi ise Mekke fethinden bir süre öncedir.
Şöyle demek de mümkündür:Enes'in verdiği haber kendisinin muttali olduğu duruma münhasırdır.O'nun bilmediği durum da olmuş olabilir.
Hadîsin: «Biz de bütün (farz) namazları bir abdestle kılardık.»
Fıkrasından murad, bir günlük farz namazlardır. Sahâbiler, bazen böyle yaparlardı. Ama devamlı olarak böyle yaptıkları kasdedilme-miştir. Çünkü fazileti kazanmak üzere onların her namaz için abdest aldıkları sabittir.
bir abdestle birden fazla farz namazın
kılınıp kılınmıyacağı hususunda
Alimlerin görüşleri
Şiî ve Zahiriye mezheblerine mensub bir taife : Mukim olan kimselerin her farz namaz için abdest alması gerekir, yolcular için bu mecburiyet yoktur, demişlerdir.
lbn-i Ömer, Ebû Musa, Câbir bin Abdil-lah, Übeyde Es-Selmâni, Ebü'l-Âliye, Sald bin Müseyyeb, İbrahim, Hasan ve Amr bin Übeyd gibi bâzı âlimler: Kişi mukim olsun, misafir olsun, ab-destli olsun olmasın her farz namaz için abdest almak mecburiyetindedir, demişlerdir.
Nevevi, Müslim1 in şerhinde şöyle der: ' Ebü Cafer Et-Tahâvi ve Ebü'l-Hasan bin Battal, âlimlerden bir taifenin: Abdestli olunsa bile kişinin her farz namaz için abdest alması vaciptir, dediklerini ve delil olarak, abdest hakkındaki Mâide sûresinin şu mealdeki âyetini gösterdiklerini nak-letmişlerdir:
«Ey Mü'minler! Namaza durmak istediğiniz zaman yüzlerinizi ve dirseklerle betaber kollarınızı yıkayınız, başlarınızı meshedin ve topuklarla beraber ayaklarınızı yıkayınız...»
Nevevi, sözlerine devamla: Ben, bu mezhebin sıhhatli olarak kimseden sabit olduğunu sanmam. Söz konusu âlimlerin her farz namaz için abdest tazelemenin müstahab olduğunu kasdetmiş olmalarını umarım. Bize İbrahim En-Nehâi' nin bir abdestle beşten fazla namaz kılmadığı rivayet edilmiştir.'
Hanefî, Şafii, Mâliki ve Hanbeli mezheblerine mensub âlimler ile hadîs âlimlerinin çoğu ve diğer âlimlerin görüşü şudur ki; Abdest bozulmadıkça yeniden abdest almak zorunluluğu söz konusu değildir. Bunların elinde delîl olarak sahîh hadisler mevcuttur. Örneğin; Buhârî'de rivayet olunan Süveyd b. Numan'ın hadîsi, Müslim hariç Kütübü Sitte sahiplerinin rivayet ettiği Enes bin Mâlik'in hadisi, Buhari hariç diğer Kütübü Sitte sahiplerinin rivayet ettikleri Bürey-d e'nin hadîsi... Bunların anlamım taşıyan diğer hadîslerden bahsetmek gerekirse meselâ; Arefe ve Müzdelif e'de iki farz namazı cem etmeye âid hadîs, yolculuk halinde yine iki farz namazın cem'irie âid hadîs, Hendek günü kazaya kalan farz namazları cem etmeye âid hadisler gösterilebilir.
Yukarıdaki meali alınan abdeste âit âyete gelince, bundan mak-sad şudur:
«Ey Mü'minler! Siz abdestsiz iken namaza durmak istediğiniz zaman...»
Dârimi, âyetin bu şekilde yorumlanmasına delil olarak şu hadîsi göstermiştir:
Abdestsizlik halinden başka hiç bir şeyden dolayı abdest almak zorunluğu yoktur.»
Şafiî de görüştüğü âlimlerin âyeti şöyle yorumladıklarını anlatmıştır :
«Ey Müminler! Uykudan kalkarak namaza durmak istediğiniz zaman...»
Zemahşeri de. şöyle der: Eğer sen desen ki, âyetin zahirine göre abdestsiz olsun olmasın namaza durmak isteyen herkesin abdest alması gerekir. Bunun yorumu nasıldır? Biz, şöyle cevaplarız : Âyetteki emrin vücub için olması muhtemeldir. Bu takdirde âyetin muhatablan yalnız abdestsiz olanlardır. Eğer âyetteki emir mendup-luk için ise mesele açıktır. Yani, abdestli olsun, olmasın kişi namaza durmak istediği zaman yeniden abdest almalıdır. Bu onun için daha sevaptır.
Tahavi de demiştir ki: 'Büreyde' nin hadisinde rivayet olunduğu gibi Peygamber'in her farz namaz için abdest almasının sebebi, böyle yapması kendisine vâcib olduğu için değil, daha çok sevap kazanması için olabilir. Enes bin Mâlik' ten rivayet olunan şu mealdeki hadîs de bizim görüşümüzü te'yid eder. Şöyle ki; Amr bin Âmir' den rivayet edildiğine göre Enes bin Mâlik şöyle demiştir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e abdest suyu getirildi ve kendisi abdest aldı. Ben Enes'e: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her farz namaz için abdest alır mıydı? diye sorunca; evet, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ben O'na s Yâ siz? diye sordum. Enes şöyle, dedi: Biz birkaç farz namazı bir abdestle kılardık.»
Burada görüldüğü gibi Enes (Radıyallâhü anh) 'in, Resûl-i Ekrem'in fiilini bildiği ve buna uymayı farz telakki etmediği meydandadır.Çünkü, eğer Resûl-i Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu fiili fazla fazilet kazanması maksadıyla olmayıp mecburiyet nedeniyle olmuş olsaydı he Enes' in, ne de başkasmın O'na muhalefet etmeleri düşünülemez.

510) Büreyde (bin El-Hüseyn (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her (farz) namaz için abdest alırdı. Mekke'nin fethedildiği gün olunca farz namazların hepsini bir abdestle kıldı.» [349]

İzahı

Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Tahavi de bu hadisi rivayet etmişlerdir.Tirmizî de, bir kaç tarîkten rivayet ederek hadisin hasen - sahîh olduğunu beyan etmiştir. Bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzundur. Örneğin: Ebû Davud'un rivayeti meâlen şöyledir :
Fetih günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş vakit namazı bir abdestle kıldı ve mestleri üzerine mesnetti. Bunun Üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) O'nas Şimdiye kadar yapmadığın bir şey yaptığını görmüş oldum, deyince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cevaben :
«Ben bunu kasden yaptım.» buyurdu.»"
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zamana kadar her farz namaz için abdest almayı ekseriyetle itiyat haline getirmiş iken Fetih günü bir günlük namazları bir abdestle kılması Hz.Ömer (Radıyallâhü anh)'in dikkatini çekmiş ve bunun için de: Yâ Resûlallah! Şimdiye kadar yapmadığın bir şeyi yapmış oldun, demekle bir nevi bunun mâhiyetini öğrenmek istemiştir.
Hadîs, birçok farz namazları ve nafileleri bir abdestle kılmanın câizliğine delâlet eder. Muteber olan âlimlerin icmâı ile bu câizlik sabittir. Tirmizi: ilim ehlinin uygulaması budur, demiştir. [350]

İki Hadîsten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1) Bir kaç farz namazı bir abdestle kılmak caizdir.
2) Her farz namaz için abdest tazelemek müstahabtır.
3) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke Fethine kadar geçen zamanda ekseriyetle her farz namaz için abdest tazelerdi.
4) Âlimin kendisinden üstün olan şahsiyetin mu'tadına muhalif olan fiil ve davranışlarının nedenini sorması caizdir.Çünkü mutadına muhalif olan hareket, sehven yapılmış olabilir.. Bazen de âlimin bilmediği bir nedenle kasden yapılır, soruşturma neticesinde o şahsiyetten istifade edilmiş olur.
5) Kendisine soru tevcih edilen üstün şahsiyet, soruyu cevaplandırmalıdır.

511) El Fadl bin Mübeşşir (RadtyallCkü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
'Ben, Câbir bin Abdillah'ın bir abdestle bir kaç (farz) namazı kıldığım görünce O'na ı Bu nedir? diye sordum. Kendisi, şöyle cevap verdiı
«Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İ gördüm. Böyle yaptı. Ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yaparım.-" [351]

İzahı

Bu hadîs de birden fazla farz namazın bir abdestle kılınmasının caiz olduğuna delâlet eder. Sindi' nin beyânına göre Zevâid müellifi, bu hadisin râvilerinden Fadl bin Mübeşşir'in Cumhur'ca zayıf görülmesi nedeniyle isnadın zayıf olduğunu bildirmiştir.Fadl bin Mübeşşir El-Ensâri Ebû Bekr E1-Medeni ((Radıyallâhü anhüm) Câbir bin Abdil-1 a h' tan rivayette bulunmuştur. Kendisinin râvisi ise Mervân bin Muâviye1 dir. [352]

73 — Abdest Üzerine Abdest Almak Babı

512) Ebû Gutayf El-Huzeli (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Abdullah bin Ömer bin El Hattâb (Radıyallâhü anhüm), Mescİd-de, yerinde oturuyordu. (Öğle) namazı vakti olunca kalktı, abdest alıp namaz kıldı. Sonra yerine dönüp oturdu. Ta ikindi namazı zamanı gelince (abdesti olduğu halde) yeniden abdest alıp namaz kıldı. Sonra yerine geçip

oturdu. Akşam namazı zamanı olunca kalkıp (tekrar) abdest tazeleyip namaz kıldıktan sonra yine yerine dönünce ben O'na Allah, seni salihlerden kılsın, her farz namaz zamanı abdest tazelemek farz mıdır? Sünnet midir? diye sordum. Kendisi bana:
Sen bana ve benim şu yaptığıma mı baktm? diye sordu. Ben de : Evet, deyince kendisi:
Hayır ben, sabah namazı için abdest alsaydım, abdestim bozul-mad.kça onunla (günlük) bütün namazları kılabilirdim. Lâkin Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
Kim abdest üzerine abdest alırsa kendisi için on hasene vardır.» Gerçekten ben de bu hasenelere rağbet ettim, dedi.Zevâid'de : Hadîsin sıhhat bakımından medarı râvl Abdurrahman bin Ziyad El-îfrikl üzerindedir. Kendisi zayıftır. Ve zayıf olmakla beraber tedlis yapardı. Ebû Dâvüd da hadisi rivayet etmiş, Tirmizl iss hadls'ten yalnız Resûl-i Ekrem'e ait metni rivayet etmiştir, denilmektedir. [353]

İzahı

Hadîsin son kısmı İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in mevcut abdestini bozmadan abdest tazelediğine delâlet ettiği için terce-mede bu durumu parentez içi ilâvelerle ifâde ettik.
Hasene: Kulun işlediği hayırlı haslete denir. Abdest almak bir hasenedir. Hadîs, abdest üzerine abdest alan kimseye Cenab-ı Allah'ın on abdest sevabını vereceğini bildiriyor, tşlenen bir hasene karşılığında Allah'ın vâdettiği mükâfatın en azı o hasenenin 10 katıdır. Bazen bu mükâfat 70 kat, bazen 700 kat bazen daha çok olabilir. Ebû Dâvüd ve Tirmizi Sünenlerinin şerhleri, Tuhfe ve Menhel'de bu durum belirtiliyor. [354]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1) Hadîs, her farz namaz için abdest tazelemenin müstahab olduğuna delâlet eder. Bu hususta mukîm ve yolcu arasında bir fark yoktur. Cumhur'un mezhebi budur.
2) Tecdid-i Vudu yâni abdest üzerine abdest almanın mükâfatını bildiriyor.
3) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) aldığı bir abdestle namaz kıldıktan sonra ikinci bir farz namaz için, abdest üzerine abdest aldığı noktasından hareketle bâzı âlimler:'Bir abdestle; namaz, Kur'ftn-ı ellemek ve Kâ'be'yi tayâf gibi bir ibâdet yapıldiktan sonra abdest üzerine abdest almak müstahabtır.Aksi takdirde yani alınan abdestle bir ibâdet yapılmadıkça o abdest üzerine tekrar abdest almak müstahab değildir, demişlerdir.Bâzı âlimler ise: 'Abdest üzerine abdest almak için böyle bir kayıtlama yoktur.Tecdid-i Vudû', dâima müstahabtır, demişlerdir. [355]

74 — Abdest Almanın Ancak Abdestsizlikten Dolayı Gerekliliği Babı

513) Abbâd bin Temîm'in amcası (Abdullah bin Zeyd bin Âsim)[356] (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Namazda iken abdesti bozuldu diye şüphelenen kişinin durumu Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arzedildi. (Namazın bozulup bozulmadığı soruldu.) Bunun üzerine Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki t
«Böyle bir kimse koku duymadıkça veya ses işitmedikçe namazdan çıkmasın.»" [357]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhaki de, bu hadisi rivayet etmişlerdir.Buhâri ve Müslim'de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e adamın durumu arz eden zâtın Abbâd bin Temim'in amcası olan Abdullah bin Zeyd bin Âsim olduğu belirtilmiştir.
Abdullah bin Zeyd' den bu hadîsi Abbâd bin Temim' in rivayet ettiği sabittir. Ancak- Saîd bin El-Mü-seyyeb'in de Abdullah' tan rivayet edip etmediği kesinlikle bilinmemektedir. Hafız El-Fetih'te şöyle der: «Ab-bâd* kelimesi, «Saîd» kelimesine atf edilmiştir. Said'in Abdullah' tan hadîsi rivayet etmesi muhtemeldir. Bu takdirde hem Saîd, hem Abbâd, Abdullah' tan rivayet etmiş olurlar. İkinci bir ihtimal: Abdullah' tan yalnız yeğeni olan Abbâd rivayet etmiş olup, Saîd' in şeyhi ise mahfuzdur. (Sened-de alınmamıştır.)Bu takdirde sened, Saîd bakımından mürsel-dir. El-Etraf müellifi, birinci ihtimali benimsemiştir. 514 nolu se-nedde Said bin E1-Müseyy eb' in şeyhi olarak Ebû Saîd-i Hudri' nin gösterilmiş olması ikinci ihtimali te'yid eder.

Hadisin mânâsına gelince: Namaza duran kişi, namaz esnasında yellendi diye bir şüphe duyarsa namazını kesecek mi, yoksa bu şüpheye itibar etmeyerek namaza devam edecek mi? Sahâbîlerden Abdullah bin Zeyd bin Âsim bu durumu ve buna âid şer'i hükmü Peygamber'e sormak istemiş ve Ondan şu cevabı almıştır :
Hayır namazdan çıkmasın. Ancak, yellendiğini kesinlikle bildiği takdirde abdesti bozulmuş olur. Dolayısıyla namazdan çıkmış olur.Yellendiğini kesinlikle bilmesi; bir koku duyması veya ses işitme-siyle mümkündür. Yellendiğinin kesinlik kazanması için koku duymak veya ses işitmek şart değildir. Çünkü kişi, sağır olabilir veya koklama duygusu bozuk olabilir. Hadîste koku duyulması veya ses işitilmesi tâbiri, çoğunluk itibarı iledir.
Hattâbî:'Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hadîste ses işitmeyi ve koku duymayı zikretmekle abdestin ancak bunlarla bozulabileceğini namaz esnasında abdestin başka türlü bozulmıyacağını kasdetmemiştir.Soruya uygun olsun diye cevapta bu ifade tarzı tercih edilmiştir.Ön ve arkadan çıkan her şey, yel hükmündedir.Bazen yel çıkar ama ne ses duyulur, ne de koku.Buna rağmen durum kesinlikle bilindiği takdirde abdest bozulmuş olur. Bazen kişi sağır olur ses işitmez.Bazen burnu tıkalı olur koku işitmez demiştir.
Ebû Dâ-vûd 'un abdest bahsinde rivayet ettiği bu hadisin şerhinde El-Menhel yazarı özetle şöyle der:
«Bu hadîs, İslâm dininin temellerinden ve fıkıh kaidelerinden biridir. Bu kaide şudur ki: Sabit olan her şeyin devamı asıldır.Aksi sabit olmadıkça o şeyin devamlılığına hükmedilir.»Beliren şüpheler, etki yapamaz.Bu kaideye «İstisbah» derler.
Hadiste söz konusu olan mes'ele, bu genel kaidenin şümulüne giren yüzlerce mes'eleden biridir. Şöyle ki; Abdest aldığını kesinlikle bilen kişi, abdestinin bozulduğundan şüphe ederse, abdestinin devamlılığına hükmedilir. Şüphenin namaz içinde veya dışında olması arasında bir fark yoktur.Selef ve haleften olan âlimlerin cumhur'unun görüşü budur.Mâ1ikî'lerden (îbn-i Nâfi' de bu görüşe katılmıştır. Onların delili bu bâbtaki hadislerdir. Onlara göre hadiste söz konusu edilen şüphe, namaz içinde vuku bulan şüphe türünden ise de, şüphenin namaza bağlanması sorudan doğmadır. Yâni soru namaz içindeki şüpheyle ilgili olduğu için, ona uygun olsun diye cevapta namazdan bahsedilmiştir.
Mâliki' lerin Cumhuruna göre kişi, namaza başlamadan önce abdestinden şüphelenirse, abdesti bozulmuş sayılır. Dolayısıyla abdest almadan namaza duramaz.Şayet kişi, namaza başladıktan sonra şüphelenirse, abdestinin bozulduğunu kesinlikle bilmedikçe namazına devam eder.Namazdan çıktıktan sonra şüphesi zail olursa ona bir şey yapmak gerekmez.Eğer, namazdan çıktıktan sonra da şüphesi devam ederse veya abdestinin kesinlikle bozulduğunu hatırlarsa yeniden abdest alır ve kıldığı namazı iade eder. Mâliki' lerin meşhur kavli budur.Onlar hadisin zahirine dayanmışlardır.
Yukarıda belirtildiği gibi kesinlikle bilinen bu hususa âid hükmün şüpheyle değişmiyeceğine dâir olup, mezkûr hadisten alınan genel kaidenin şümulüne giren mes'elelerin bir kısmını Nevevi şöyle anlatmıştır: Aslında tahir olan su, süt, bal, yağ, elbise gibi bir maddenin necis olduğunda tereddüt eden kişi, bu şüpheye itibar etmemeli ve aslında tahir olan o maddenin taharetine hükmetmelidir. Kendisinde beliren şüphe ve necaset ihtimali % 50'den aşağı veya % 50'den yukarı olması neticeyi değiştirmez. Keza boşamada, köleyi azad etmekte veya eşinin aybaşı âdetinde tereddüt eden kişi, bu şüphelere iltifat etmeyerek nikâhın, kölesinin kölelik hâlinin ve eşinin temizlik durumunun devamına hükmederek, buna göre hareket eder ve hareketinden dolayı mes'ul değildir.
Kişinin söz konusu zannı belli bir sebebe dayanmadıkça hüküm budur.Ama muayyen bir sebebe dayanırsa, meselâ necaseti kullanmayı ibâdet telâkki edenlerin elbisesi, mezbahalarda hayvanları bogazlayanların elbiseleri ve şarap imal edip, buna düşkün olanların giyecekleri hususunda ayrı hükümler vardır. Bâzı âlimler, zahirle amel ederek bu elbiselerin necis olduklarına hükmetmişlerdir.. Bir kısım âlimler de, elbiselerin aslında temiz olmalarını dikkate alarak tahâretliklerine hükmetmişlerdir. îkinci görüş daha kuvvetlidir.

514) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Nebi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, namaz esnasında abdestin bozulması şüphesinin hükmü soruldu. Resûlullah, şöyle buyurdu:
«Namaz kılan kişi bir ses işitmedikçe veya bir koku duymadıkça namazdan çıkmasın.[358]

515) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre kendisi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Abdest, ancak ses veya kokudan Ötürü

gerekir.»" [359]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Buhâri ve Tirmizî mânâya değişiklik getirmeyen fakat lafız bakımından farklı metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.Tirmizî hadîsin hasen - sahîh olduğunu ifade etmiştir.Müslim' in rivayeti meâlen şöyledir:
«Sizden birisi karnında bir şey duyar da (dübüründen) bir şeyin çıkıp çıkmadığına tereddüt ederse bir ses işitince veya bir koku duyuncaya kadar sakın mescidden (namazdan) çıkmasın.»
Bu hadis de, daha önceki hadîsleri te'yid eder mâhiyette olup, abdestin yellenme şüphesi ile bozulmadığını bildirir ve dübüründen çıkan yelin abdesti bozduğunu ifâde eder. Bunda âlimlerin icmaı vardır. Ön kısımdan çıkan yelin hükmü de îbn-i Mübarek, Şafiî, îshak ve Ahmed'e göre budur. Hanefî âlimlerinden Muhammed' den bir rivayette aynı hüküm vardır. Fakat Hanefî' lerden meşhur olan kavle göre, ön kısımdan çıkan yel, abdesti bozmaz. Mâliki âlimleri de bozmaz demişlerdir. Ancak, dübür kapanır ve büyük abdest ön kısımdan çıkacak olursa bu takdirde önden gelen yel'de de abdest bozulur.

516) Muhammed bin Amr bin Atâ (Radtyallâhü onk)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Saib bin Yezîd'i elbisesini koklarken gördüm ve O'na t Şu elbise koklaman neden icab etti? diye sordum, demiştir. Sâib: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, dedi:
«Abdest, ancak koku veya işitmekten ötürü gerekir.Hadîsin isnadında bulunan ravl Abdülaziz*in zayıf olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [360]

75 — (Necasetin Girmesiyle) Necislenmeyen Su Miktarını Beyân Babı

517) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Binek hayvanları ile yırtıcı hayvanların peşpeşe geldikleri göldeki suyun hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulduğunda şöyle cevap buyurduğuna şahit oldum:
«Su iki kulleye ulaştığı zaman hiç bir şey onu necis etmez.»"

518) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'den rivayet edildiğîne göre kendisi; Resülullah {Sullollakü Aleyhi vt Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
-Su iki veya üç kulleye ulaştığı zaman hiç bir şey onu necis etmez.»"
Hadîsin isnadındaki ricalin sikalar olduğu ve «veya üç külle...» kısmı hariç, hadîsin Ebû Dâvûd ile Tirmizî tarafından da rivayet edildiği Zevâid'de bildirilmiştir. [361]

İzahı

Müellif, her iki hadîs için ikişer sened zikretmiştir. Bu sened-lerdeki râvilerin isimleri tercemelerin üstündeki arapça metinde sırayla anılmaktadır. Bunları tekrarlamaya lüzum görmüyorum.
İlk hadîste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a yöneltilen sorunun açıklamasını yapan EI-Menhel yazarı şöyle der: 'Binek hayvanları ve yırtıcı hayvanlar su içmek için defalarca vardıkları sudan içtikleri gibi, ona işer ve tersleri de ona karışır. Böyle bir su necis sayılır mı sayılmaz mı? diye Resûlullah'a soru sorulmuştur.'
Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım : .
Devâbb: Bu kelime, *Dâbbe»nin çoğuludur. Dâbbe lügatte yer yüzünde yürüyen hayvan demektir. Genellikle dört ayaklı olup, binek olarak kullanılan hayvanlara denir. Bâzı lügat kitapları dâbbc'yi binek hayvanı olarak tanımlamıştır.
Sibâ' ı «Sebu'»un çoğuludur. Yırtıcı hayvan demektir.
Kulleteyn: «Kulle»nin tesniyesidir.2 külle demektir.Külle, büyük küp ve testi demektir.Hattabi -Külle», elle taşınan ve içme suyu için kullanılan testi anlamında kullanıldığı gibi, çok kuvvetli adamın kaldırabildiği büyük küp mânâsına da kullanılır.Hadîste, çölde hayvanların sulandığı suyun durumu sorulduğu için buradaki kulle'nin küçük testi anlamında kullanılmadığı açıktır.Çünkü, böyle bir suyun bir iki testi miktarı ile sınırlandırılması örf ve âdete aykırıdır.
İbn-i Cüreyc (Radıyallâhü anhJ'in rivayetinde hadisin metni şöyle geçer:
«Su, hecer kulleleri ile İki külle olduğu zaman..."Hecer kul-leleri hacimce malûm ve meşhur

olup. en büyük külledir demiştir.
Bahreyn tarafında bulunan Hecer şehrine mensup olan Kulleler ya orada yapılır Medine-i Münevvere'ye getirtiliyordu. Yahut da Medine-i Münevvere'de yapılıyordu.
Kullenin, hacım ölçüsü birimi ile ne kadar su aldığı hususuna gelince iki külle Mısır rıth ile dörtyüz kırkaltı tam yedide üç rıtıldır. Bağdat rıth ile yaklaşık olarak beşyüz ntıldır. Bizim ölçülerimize göre iki külle 210 litre su alır. Küp şeklindeki bir havuz ve benzerinin mutedil bir adamın kulacı ile uzunluğu, genişliği ve derinliği bir tam, bir bolü dört kulaç olursa iki kulleye denk olur. Silindir şeklindeki bir kuyu ve benzeri bir yerin genişliği bir kulaç, derinliği ikibuçuk kulaç ve çevresi de üç tam yedide bir kulaç miktarı olursa yine iki kulleye eşit su alır.
Az suyun içine necaset düşünce su, necis olmuş olur.Çok suyun durumu böyle değildir. Bir suyun çok sayılması hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır.El-Menhel yazarı, bu konuda ez cümle şöyle söyler:
«Şafiî ve arkadaşları bu hadise dayanarak: 'İki külle miktarı olan su değişmedikçe (renk, koku ve tadı bakımından), necasetin girmesiyle pislenmez' demişlerdir. Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhebi de budur. Bu görüşte olan âlimlere göre iki kulleye ulaşmayan suya necaset girdiği takdirde suyun vasıfları değişsin değişmesin pislenmiş olur.
Ebû Hanife ve arkadaşları şöyle demişlerdir: Durgun su, az olduğu zaman içine necaset girince pis olur. Akan su ise, içinde necaset eseri zuhur etmedikçe temizdir ve taharette kullanılır. Çok suyun bir kenarına necaset düştüğü zaman, suyun başka bir kenarından abdest almak caizdir. Hanefî âlimleri, çok suyun tarifinde muhtelif kaviller söylemişlerdir. En meşhur kavle göre alanı 10 x 10 kulaç olan bir su çok sayılır. Bu suyun derinliğindeki ölçü ise, ondan avuçlamakla dibinin görülmemesidir.Zey1âî şöyle der: «Ebû Hanife' den alınan zahiri rivayete göre abdest alan veya gusül eden kişinin rey'i esastır. Eğer kuvvetli kanaatına göre suyun bir kenarına düşen necaset diğer kenara ulaşmış ise o su kullanılmaz.Aksi takdirde kullanılır.El-Gaye'de yazar bunu zikrederek; en sahîh kavlin bu olduğunu söylemiştir.»
Tahav'i de: "Biz Kulleteyn hadisi ile hükmetmedik, çünkü kulleteyn miktarı sabit değildir, demiştir."
İkinci hadisteki: «İki külle veya üç külle. - tâbiri ile ilgili olarak şöyle der: Bu tâbir, râvinin tereddüdü için değil, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin buyruğundandır. Bundan maksadı, söz konusu hüküm için suyun iki kulleden fazla olmasının mahzurlu olmadığım, fakat iki kulleden eksik olmasının mahzurlu olduğunu beyan etmektir. [362]

Hadisin Fıkıh Yönü

1) Binek hayvanlarının ve yırtıcı hayvanlarının su artığı necistir.Çünkü, eğer necis olmasaydı soru ve cevâbın anlamı kalmazdı.
2) Bu hayvanların sidik ve tersi necistir.Zira cevapta suyun iki külle kadar olması şart koşuluyor.Eğer bunlar necis olmasaydı az suyu bile necis etmezdi.Bu hayvanların sidik ve terslerinin necis olduğu hadisten şöyle anlaşılıyor:Yırtıcı hayvanlar suya vardıkları zaman içine girip işerler, uzuvları pislikten boş olmaz.Bu hal, onların mu'tadıdır.
3) Çok suya necaset girdiği zaman evsafı değişmedikçe su temizleyicidir.Çünkü Ebû Ümâme' den merfu1 olarak rivayet edilen bir hadîste şöyle buyuruluyor:
«Hiç bir şey suyu necis etmez. Fakat suyun kokusuna, tadına ve rengine galip gelen necaset onu pisler.» İbn-i Mâceh ve Tabarânî'nin rivayet ettikleri bu hadisin senedi zayıf ise de mânâları ile amel etmek hakkında âlimlerin icmaı vardır.
4) Su, iki kulleden az olduğu zaman, necasetin girmesiyle evsafı değişmese bile necistir.
İlk hadisi Nesâi, Ebû Dâvûd, Şafiî, Ahmed, İbn-i Huzeyme, îbn-i Hibbân, Hâkim, Dare-kutni, Beyhakî, Tahavî, Dârimi ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.Hafız, Te1his' te şöyle der: Hâkim: Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahih olup bütün râvileri ile ihticac etmişlerdir, demiştir.
Bir Noktayı Belirtelim:
İki külle veya daha çok olan suya bir necaset girdiği halde suyun evsafı değişmemişse abdest, gusül ve necasetin giderilmesinde o su kullanılabilir. Hanefi âlimlerine göre çok sayılan suyun hükmü budur. Şer'i olan bu hüküm belirtilirken hatıra şöyle bir soru gelebilir: İçine sidik, hayvan tersi ve benzeri bir necasetin karıştığı su, mikroplu olur, kullanılması sıhhî yönden sakıncalıdır. Buna rağmen «Temizlik îmandandır» diyen İslâm dini nasıl böyle bir suyun kullanılmasına izin verir?
Bu sorunun cevâbı şudur: Yukarıda belirtilen hüküm, dîne dayalı olduğu gibi, sağlığa zararlı olan bir maddenin kullanılamıya-cağı hükmü de İslâmiyet'te yer alır. Bu iki hüküm beraber düşü-nülür. Sağlık yönünden zararlı olursa miktarı iki külle değil, bin külle de olsa ne abdest ve

gusülde, ne de yiyecek ve içecekte kullanılır.   Bunu kullanmak haramdır. [363]

76 — Havuzlar Babı

519) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Mekke ile Medine arasında bulunan ve yırtıcı hayvanların, köpeklerin ve eşeklerin geldiği havuzların durumu ve onlardan taharet (abdest, gusül. necasetin giderilmesi işini) yapmanın hükmü soruldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap buyurdu :
«O hayvanların karınlarında taşıdıktan su, onlaradır. Kalan su, bizim İçindir. Taharette kullanılabilir.»"
Hadisin isnadındaki râvl Abdurrahman'ın babasından mevzu hadisler rivayet ettiği Sl-Hakim tarafından beyan edilmiş olduğu ve İbnü'l-Cevzi'nin; Alimlerin Abdurrahman'ın zayıflığına icma ettiklerini söylediği Zevaid'de bildirilmiştir. [364]

İzahı

Sindi, bu hadîsin açıklamasında der ki:Hadîste durumu sorulan havuzların suyu genellikle iki kütleden fazla olduğu için anılan hayvanların artığı sayılmaz.Veyahut necaset, suyun evsafını değiştirmedikçe suyun temizliğine olumsuz yönden etki etmez. Bu iki nedenden birisi ile söz konusu havuzların suyu ile taharet yapılacağı hükme bağlanmıştır. Hadîs, yırtıcı hayvanların artığı olan suyun temizliğine delâlet etmez. Bil'akis bu ve benzeri hadîsler ve bilhassa iki kulleye âid (517 - 518 nolu) hadîsler, yırtıcı hayvanların su artığının necasetine delâlet eder. Eğer bu artık temiz olsaydı az olsun çok olsun, suyun artık olmasıyla pislenmiyeceği beyan buyu-, rulacaktı.

520) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Biz, bir göle vardık. Ve gölde bir merkep İaşesine rastlayınca gölden su almaktan çekindik. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza teşrif edince i
«Şüphesiz hiç bir şey suyu pislemez.» buyurdu. Bunun üzerine biz su aldık, içirdik ve taşıdık. [365]

İzahı

Sindi şöyle der: 'Hadîs'ten maksad şudur: Suya karışan necaset onun vasıflarını değiştirmedikçe, su necis sayılmaz. Fakat, suyun rengini, tadını veya kokusunu değiştirince necaset, onu su olmaktan çıkarmış olur. Dolayısıyla böyle bir su temizleyici olamaz.Çok sayılmayan suyun, pis bir şeyin girmesiyle necis olduğu ve çok suyun içine pis bir şey girdiği zaman, suyun vasıflarına, bakılacağı, bu vasıllarda değişiklik meydana geldiği anlaşıldığı takdirde suyun taharette kullanılmıyacağı, ayrıca suyun sağlık yönünden kullanılmaya elverişli olup olmadığının göz önünde bulundurulacağı hususu bundan önceki bâbta izah edilmiştir.

521) Ebû Ümâme El-Bahili (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ buyurdular ki:
«Şüphesiz hiç bir şey, suyu necis etmez. Ancak suyun kokusuna, tadına ve rengine galebe çalan şey, onu necis eder.Râvilerden Rişdin zayıf olduğu için, isnadın zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. Sindi : 'Hadisin «Ancak suyun...» kısmı hariç aş kısmı Nesâi, Ebü Dâvûd ve Tirmizi tarafından Ebû Said-i Hudrl'nin hadsinden rivayet edilmiştir der. [366]

İzahı

Hadîsin ilk fıkrası yani:
Şüphesiz hiç bir şey suyu necis etmez» kısmı yukardaki notta işaret edildiği gibi Sünen sahipleri tarafından rivayet edilmiştir. Ancak, son râvisi ,Ebü Ümâme değil, Ebû Said-i Hud-ri'dir. El-Menhel yazarının beyânına göre : Tirmizi, hadisin hasen olduğunu ve Ahmed bin Hanbel de hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir. Hadîs, Şafii, Darekutnî, Hâkim ve Beyhaki tarafından da rivayet edilerek Yahya bin Muin ve Ebû Muhammed bin Hazm tarafından da sahih görülmüştür.

[367]

Hadisin Fıkıh Yönü

El-Menhel yazarı 'Bidâet Kuyusu' için açılan bâbta rivayet edilen bu hadîsin ıkıh yönünü özetle şöyle beyan eder:
'Hadîs, az olsun çok olsun suyun, içine giren bir şeyle pislenmediğine delâlet eder. Hatta suyun evsafı değişse bile hükmün bu olduğu görülür. Fakat, bir necasetle suyun vasıflarından birisi değiştiği zaman, taharette kullanılamıyacağı hususunda icma' vardır. Şu halde vasılları değişen suyun pislenme hükmü icmaa dayalıdır. Ebû Ümâme' den rivayet edilen hadîsteki:
«Ancak suyun kokusuna, tadına ve rengine galebe çalan şey onu necis eder.» mealindeki istisnaya dayalı değildir. Çünkü hadisin istisna kısmı sabit görülmemiştir. Yukarda belirtilen duruma göre suyun evsafı değişmedikçe miktarı az olsun, çok olsun necasetin girmesiyle pislenmez. Hadîsin zahiri buna delâlet eder. İbn-i Abbas, Ebû Hüreyre, Hasan-ı Basrî, tbnü'l-Müseyyeb, İkrime, îbn-i Ebî Leylâ, Sevrî, Dâvûd-i Zahirî. Nehai, Câbir bin Zeyd, Mâlik ve Gazali bu görüştedirler. '
îbn-i Ömer, Mücâhid. Ishak, ehl-i Beyt'ten E1-Hadi, El-Müeyyed Billah, Ebû Tâlib. Nasır ile Hanefî. Şafiî ve Hanbeli âlimleri şöyle demişlerdir : Necaset, az suyun içine girdiği zaman suyun evsafı değişsin değişmesin onu necis eder. Çünkü o su, kullanıldığı zaman içindeki necaset de kullanılmış olur. Bunların delilleri şu hadîslerdir:
1) «Biriniz uykudan kalktığı zaman elini yıkamadan kaba sokmasın.Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez.» Bu hadiste uykudan uyanan kişi elini kaba batırmaktan men ediliyor ve yasaklama sebebi de necaset endişesi olarak gösteriliyor. Bilindiği gibi ele uykuda dokunan ve görülmeyen necaset, suyu değiştirecek durumda değildir.
2) «Köpek, birinizin kabını yaladığı zaman, içindekini döktükten sonra yedi defa yıkasın.»
Buradaki dökme ve yıkama emri necasetin delilidir.
3) «Sakın hiç biriniz durgun suyu içmesin.»
4) «Müftüler sana fetva verseler bile sen, kalbinden fetva iste.»
5) «Seni şüpheye düşüreni bırak. Şüphesiz olana git.»
Bu görüşte olan âlimler: «Hiç bir şey suyu necis etmez mealindeki hadîsin yukarıda anılan delillerle muhassas olduğunu söylemişlerdir.
Bu âlimler az su ve çok su miktarı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: Su kullanıldığı zaman içine düşen necasetin de kullanıldığı sanıldığı, takdirde bu su az sayılır, demişlerdir. Bir rivayete göre, Ebû Hanife de böyle demiştir. Diğer bir kısım âlimler: İki kulleden az olan su az sayılır, demişlerdir. Şafiî ve arkadaşları bu görüştedirler.»
El-Menhelin verdiği izah çok uzundur. Âlimlerin değişik görüşleri ve karşılıklı müdafaa ve itirazları bu izahta beyan edilmekte ise de okuyucularımızı sıkacağı endişesi ile o malûmatı buraya almaktan sarf-ı nazar ettik. İstekliler oraya müracaat edebilirler. [368]

77 — Henüz Yemek Yemeyen Çocuğun Bevlî Hakkında Gelen Hadîsler Babı

522) Lübâbe [369] binti'l-Hâris (Radtyallâhü ankâydan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
(Hz.) Ali'nin oğlu Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kucağında işedi. Ben: Ya Resûlal-lah! Elbiseni bana ver (ki yıkayayım) ve başka elbise giy, dedim. Belûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
«Erkek çocuğun bevünden dolayı yalnız su serpilir. Kız çocuğun bevlinden de yıkamak gerekir.»" [370]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tahavi, İbn-i Huzey-me Beyhakî ve Hâkim de. Lübâbe* nin hadîsini az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, henüz yemek yemeyen erkek ve kız çocukları eşit tutarak bevillerinin dokunduğu elbiseyi yıkamak gerekir diyenlerle, her ikisinde de su serpmek kâfidir diyenlerin görüşünü reddeder. Via: 'Erkek çocuğunkine su serpmek kâfi olup, kız çocuğunkini yıkamak gerekir' diyenlere hüccettir. Lübâbe (Radıyallâhü anh), yıkamak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den elbisesini soymazsım istemiş olup, bu husus bâzı rivayetlerde sarahaten belirtilöüştir:

Tercemedeki parantez içi ifade, bu rivayetlerden alınmadır,

523) Âişe (RadtyallChü ankâyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e henüz yemek yemeyen küçük bir erkek çocuk getirildi. Çocuk, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesine işedi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hemen işenen yere su döktü de yıkamadı. [371]

İzahi

Sabit Süt emen erkek çocuğa denir. Sütten kesilince yedi yaşına kadar ona -Ğulam» denilir.Kastalâni, Sabit Gıda için sütten başka henüz birşey yemeyen ve içmeyen çocuğa denir. Hz.Âişe' nın hadîsinde söz konusu edilen sabi Ümmü Kays'ın oğlu veya Hasan bin Ali yahut da kardeşi Hüseyin' dir.Buhâri ve Müslim'in de rivayet ettikleri bu hadîs de bir önceki hadis gibi, henüz yemek yemeyen erkek çocuğun işediği yeri yıkamanın icab etmediğine ve üzerine su dökmenin kâfi geldiğine delâlet eder.

524) Ümmü Kays [372]binti M ihsan (Radtyallâkü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Ben, henüz yemek yemeyen bir oğlumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıkardım. Çocuk, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesine işedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) su isteyerek işenen yere su serpti.»" [373]

İzahı

Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Tanavi ve Dârimî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.Buhâri ve Ebû Dâvüd'un rivayetlerinde hadîs metninin sonunda:
«Ve işenen yeri yıkamadı.» cümlesi vardı. Ayrıca yine Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetinden ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü Kays' in oğlunu kucağında oturttuğu ve kucağında işediği anlaşılmaktadır.
Bu hadîs de henüz yemek yemeyen erkek çocuğun işediği yeri temizlemek için su serpmenin kâfi olduğuna ve yıkamaya gerek olmadığına delâlet eder.
Nevevî^ Müslim'in şerhinde :Yemek yemeyen erkek çocuğun bevlinih necis olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Hattâ bazı arkadaşlarımız bu hususta âlimlerin icmâ'ı-nı naklet mislerdir. Yalnız Dâvûd-i "Zahiri muhalif kalmıştır. Şafiî ve başkası sabinin bevli tahirdir, bununla beraber dokunduğu yere su serpilir, diye Ebu'l-Hasan bin Batta Tın ve O'nu takiben Kadı Iyâz'ın hikâye ettikleri söz, kesinlikle yanlıştır.'
Âlimler, bu konuda müttefik olmakla beraber, sabinin işediği yerin temizletilmesi hususunda ihtilâf ederek üç mezhebe ayrılmışlardır :
1. Henüz yemek yemeyen erkek çocuk ise, işediği yere su serpmek kâfidir. Kız ise yıkamak gerekir. Alî, Atâ, Hasan, Zührî, Ahmed, Sevr i, Şafiî âlimleri, Nahaî ve şâz bir rivayete göre Mâ1ik' in kavli budur.Onların delilleri bu hususta rivayet edilen Ümmü Kays'in, Âişe' nin, Ümmü Kürz*ün, Lübâbe binti'l-Hâris'in hadîsleri ve benzer hadislerdir.
2. Erkek ve kız çocuğun işedikleri yere su serpmek kâfidir. Aralarında bir fark yoktur.Evzâî' nin mezhebi budur. Mâlik ve Şafii' den de böyle bir rivayet hikâye edilmiştir. Bu mezhebin deliline rastlanamamıştır.
3. Her ikisini yıkamak gerekir.Hanefi âlimleri vesâir Küfe âlimleri ile Mâliki âlimlerinin mezhebi budur. Bunların delili, Ammâr' in merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadîsleridir:
«Elbise, ancak büyük ve küçük abdestten dolayı yıkanır.» Ayrıca bu görüşteki âlimler, erkek çocuğun bevlini, kız çocuğun bevline kıyaslayarak şöyle derler:Erkek ve kız çocuk, sütten başka maddeler yedikten sonra her ikisinin bevlinin dokunduğu yeri yıkamanın gereği hususunda icmâ' vardır. Necasetin giderilmesinde, yıkamak asıldır. Öyleyse henüz yemek yemeyen erkek çocuk da kız çocuk gibidir.
Erkek çocuğun bevline su serpmek kâfidir, diye vârid olan ha-dislerdeki «Nadh* kelimesini su serpmek şeklinde mânâlandırmaya-rak. bununla yıkamanın kasdedildiğini ve Nadh'ın yıkama anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Hadîslerdeki; Ve o yeri yıkamadı.» cümlesini de: O yeri bol yıkamadı, sıkmadı, ovmadı diye yorumlamışlardır.

El Menhel yazan, âlimler arasındaki ihtilâfı açıkladıktan sonra birinci mezhebin daha kuvvetli olduğunu beyan eder:
Üçüncü guröp âlimin delil olarak gösterdikleri Âmmâr' in hadîsi zayıftır. Çünkü isnadında Sabin bin Hammâd vardır ki, bâzı âlimler kendisini mevzu hadîsleri rivayet etmekle itham etmişlerdir.Bu hadîs sahih olsa bile, hükmü, bu bâbtaki hadîslerle tahsis edilmiş olur. Yaptıkları kıyaslama açık değildir.Çünkü, sarih nassa muarız olduğu zaman kıyas geçersizdir. «Nadh' tan murad yıkamaktır - sözü de makbul değildir. Çünkü açık olan mânâsından döndürücü bir karine yoktur.
«Ve onu yıkamadı.» cümlesini «İyice yıkamadı, sıkmadı, ovmadı» diye yorumlamak da zahire muhaliftir...
El-Menhel yazarı, bundan sonra aynı görüşü teyid eden İbn-i Dakiki'-Iyd' den uzunca bir nakil yapmaktadır. Buraya almayı gereksiz buluyorum.
Henüz yemek yemeyen erkek çocuk hakkında bu ihtilâf vardır. Yemek yemeye başladı mı, işediği yeri yıkamak hususunda âlimler
müttefiktirler.

525) (Hz.) Ali (Radtyallâhü an&yâen rivayet edildiğine flöre şöyle
söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) süt emen çocuğun bev-li hakkında buyurdular ki t
«Erkek çocuğun bevline su serpilir. Kız çocuğun bevli yıkanır.»
(Müellif diyor ki:) Ebü'l-Hasan bin Seleme dedi ki: Bize Ahmed bin Musa bin Ma'kil tahdis etti. (O dedi ki) : Bize, Ebü'l-Yaman El-Mısrî bize tahdis ederek dediler ki: Ben, Şafiî'ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Erkek çocuğun Devlinden dolayı su serpilir, kız çocuğun bevlln-den dolayı yıkamak gerekir.» mealindeki hadisi sorarak; her iki sidik birdir. (Bu ayırımın hikmeti nedir?) Şafiî:
— Çünkü erkek çocuğun bevli su ve çamurdandır. Kız çocuğunun bevli et ve kandandır, diye cevap verdikten sonra Bana t Anladın mı? diye sordu. Ebül-Yeman dedi ki: Ben t
— Hayır anlamadım dedim. Şafiî ı
— Şüphesiz Allah Taâlâ Adem (Aleyhissclâm)'i yarattığı zaman Havva Onun kısa kaburga kemiğinden yaratıldı. Bu sebeple erkek çocuğun bevli su ve çammdan oluştu. Kız çocuâun bevli de et ve kandan oluştu, dedi. Ebü'l-Yemân dedi ki: Şâfİî bana t Anladın mı? diye sordu. Ben
— Evet, (anladım) diye cevap verdim. ŞâfİÎ bana -.
— Allah, seni öğrendiğinden yararlandırsın. [374]

İzahı

Ebû Dâvûd ve ibn-i Ebî Şeybe de H z. Ali (Radıyallâhü anhKnin hadisini rivayet etmişlerdir.Ebû Dâvûd' un rivayetinde metnin sonunda «Erkek çocuk yemek yemedikçe...» cümlesi de mevcuttur. Bu hadîs de daha evvel geçen hadîslerin hükmünü ifâde eder.
Erkek çocuğun bevli ile kız çocuğun bevli arasındaki fark hakkında bâzı eserler vardır. El Menhel yazarı bu eserleri sıralarken önce Ebü'l-Yemân El-Mısrî ile İmamı Şafiî arasında geçen konuşmayı naklederek Şâfii'nin belirttiği farkı kaydeder. Daha sonra şu farkları da beyan eder:
1) Bu fark cahiliyet devrinde devam edegelmişti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu olduğu gibi ibka etmiştir.
2) Kız çocuğun bevli, erkek çocuğunkinden daha galiz ve daha pis kokar.
3) Erkek çocuktan insan tabiatı tiksinmez, kız çocuğundan tiksinir.
Bu nedenle erkek çocukla fazla ihtilat yapıldığı için kolaylık olsun diye bu fark va'z edilmiştir.
Sindi, farkın nedenlerini anlattıktan sonra : Hak budur ki. Şâri'in emrine uymak durumundayız. Bu hüküm taabbüdidir. Bunun hikmetlerinden sormak konunun dışında kalır.

526) Ebü's-Semh [375] (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hizmetçis idim. Hasan veya Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) getirildi. Getiri len çocuk, O'nun mübarek göğsüne bevletti. Orada bulunanlar, o yeri yıkamak istediler. Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Oraya su serp. Çünkü, kız çocuğun bevli yıkanır. Erkek çocuğun bevlinden dolayı ise su serpilir.»" [376]

İzahı

Getirilen çocuğun Hasan veya Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) olduğu hususundaki tereddüt, râvilerden birisine aittir. Bu şüphenin râvi Muhil bin Ha1îfe'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Getirilen çocuğun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek göğsü hizasındaki elbiseye bevlettiği. hadîsin şerhlerinde ifâde edilmektedir. Ebû Dâvûd'un rivâye: tinde Ebü's-Semh diyor ki: 'Ben, o yeri yıkamak İstedim/ Bu hadîs; Nesâî, Ebû Dâvûd, Bezzâr. İbn-i Huzey-me, Hâkim ve Darekutni tarafından da rivayet edilmiştir.

527) Ümmü Kür/[377] (Rıuhyullâlni unbâyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«(Henüz yemek yemeyen) Erkek çocuğun bevline su serpilir. Ku çocuğun bevli yıkanır.Râvilerden Amr bin Şuayb'in Ümmü Kürz'den hadis işitmediği içte senedde inkıta' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [378]

Bu Bâbta Geçen Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1) Henüz yemek yemeyen erkek çocuğun bevlinin dokunduğu elbise ve benzeri şeylere su serpmek kâfidir.
2) Çocuk kız olduğu takdirde bevlinin dokunduğu elbiseyi yıkamak gerekir.
3) Çocukları fazilet ehlinin yanına götürüp onların bereketinden faydalandırmak meşrudur.
4) Küçüklere karşı şefkatli ve yumuşak davranmalı.
5) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in örnek ahlakı ve üstün tavazuu belirtilmekte olup, böyle davranı İmalıdır.
6) Büyük zatlara hizmet etmek meşrudur. [379]

78 — Bevlin İsabet Ettiği Yerin Nasıl Yıkanacağı Babı

528) Enes (bin Mâlik (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre : Bir A'rabî mescid'de işedi. Cemâatin bir kısmı (O'na mâni olmak üzere) hızla ona doğru sıçradılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu işemekten kestirmeyiniz (= bırakın işini bitirsin.)» buyurdu. Sonra bir kova su istedi. O yere döktü."

529) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine «öre şöyle söylemiştir :
Bir A'rabî mescide girdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturuyordu. A'rabî: Allah'ım! Bana Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mağfiret kıl ve ikimize mağfiret eylerken, hiç kimseye mağfiret etme, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümseyerek:
«Sen gerçekten pek geniş olan bir şeyi daralttın. (İlâhi mağfireti daraltmak istedin)» buyurdu. Sonra adam geri dönüp, mescidin bir kenarına varınca ayaklarını açıp işedi. Daha sonra A'rabî, suçluluğunu anlayınca kalkıp: Babam, annem sana feda olsun. Bana (merhamet et) dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu azarlamadı ve sebetmedi. Sonra (A'rabiye hitaben) :
«Şüphesiz bu mescidde İşenmez. Bu, ancak Allah'ı anmak ve namaz için yapılmıştır.» buyurdu. Daha sonra su dolu bir kova getirilmesini emretti. A'rabî'nin bevli üzerine döküldü.

530) Vasile bin el-Eska' [380](RadtyaUâhii ank)'<\en rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Bir A'rabi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Allah'ım! Bana ve Muhammed'e lahmet et ve bize olan rahmetinden hiç kimseyi ortak etme, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sana yazıklar olsun. Veya veyl olsun. Şen, hakikaten çok geniş olan bir şeyi daralttın.» buyurdu. Râvi dedi ki, Arabi, ayaklarını açıp işemeye başladı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı (Arabi'ye) hey (etme) dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu bırakınız.» buyurdu. Sonra, su dolu bir kova isteyip, o bev-lin üzerine döktü."
Ravi Ubeydullah El-Hüzelî'nin zayıf olduğunda âlimler ittifak ettikle-n için Vasile bin EI-Eska'ın hadîsine ait isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. El-Hâkim:Anılan Ubyedullah'm Ebül-Melih'ten acaip şeyler rivayet et-tıgmı söylemiş, Buhârî de : Ubeydullah EI-Hüzelî'nin hadisleri

münkerdir, demiştir. [381]

Bu Bâbtaki Hadislerin İzahı

Bu bâbta geçen Hz. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buharı ve Müslim de, müteaddit senedlerle ve mânâyı değiştirmeyen, fakat lafız bakımından az farklı metinler halinde rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'in hadisini de Buhâri, Tirmizi, Nesâi ve Ebû Dâvûd yine aynı mânâyı ifade eden ve lafız bakımından az farklı metinler halinde rivayette bulunmuşlardır. Vasile bin El-Akrâ'ın hadîsi ise Ahmed ve Tabarâni tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak, notta belirtildiği gibi isnadı zayıftır: Bununla beraber, metin bakımından Ebû Hüreyre'nin hadîsine benze^ inekte ve benzer mânâyı ifade etmektedir.
Hadîste bahsi geçen Arabi'nin Akra' bin Hâ tf'i-i yahut Üyeyne bin Hısn-ı Fezâri veyahut Zü'.l-Hu-veysıra El-Yemâni olduğu hususunda rivayetler vardır.
A'rabi'nin yaptığı duayı kendi şahsına inhisar ettirmesini uygun görmeyen Kesul-ı hKrem ıSallaiiahu Aleyhi ve Seliem), Allah'ın geniş olan rahmet ve mağfiretim şahsına tahsis eımeK isteğinin hayır-hahlık prensibine aykırı olduğunu nazik bir ııaüe ne beiınmek üzere :
«Sen, pek geniş olan bir şeyi daraltmış oldun.» buyurmuştur.
A'rabî'nin mescidde işemesi hususuna gelince; El-Menhel yazarı bu konuda şöyle der: 'Arabi, yeni müslüman olduğu için mescid-lerin pislikten korunmasının gerektiğini bilmiyordu. Nitekim Müslim'in E n e s (Radıyallâhü anh)'den ve Müellifimizin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'den olan rivayetlerinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A'rabî'ye m esc idi erin yapılış gayesini ve kirletilmemesinin gerekliliğini beyan buyurmuştur.'
A'rabî, su dökmeye başlayınca cemaatın bir kısmının yerlerinden sıçrayarak hızla ona doğru gitmeleri ve uyarıda bulunmaları, onu bu işten men etmek içindi. Ancak, yine hadîslerde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaatı ona müdahale etmekten menederek : «Onu bırakın işini bitirsin» buyurmuştur. El-Menhel yazarı: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cemaatı müdahale etmekten men etmesinin sebebini şöyle açıklar: Çünkü cemaat bevletmesini yarıda kestirseydi, şu iki şeyden birisi olacaktı : Ya A'rabî bevlini yarıda kesecekti, bu takdirde bevlini hapsetmekten dolayı sağlık yönünden mutazarrır olabilirdi. Yahut, A'rabi bevlini kesmiyecekti. Bu takdirde müdahale nedeniyle elbisesi ve bedeni necis olurdu. Necaset, me'scidde yayılırdı. Mahzurlu olan bu iki şıkkı men etmek A'rabî'nin bevlini tamamlamasından daha önemlidir.' demiştir.
Hadîste anlatılan olaydan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiili sünnetinden yani işenen yere bir kova dolusu su döktürmesinden çıkarılan şer'î hükme gelince; El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der: 'Pislenen yerin toprağı gevşek olsun, sert olsun üzerine su dökmekle temizlenmiş olacağına bu hadisler delâlet eder. Cumhûr'un kavli budur Ebû Hanîfe: Necasetin rutubeti ulaşan yere kadar kazılıp, toprağı atılmadıkça, su dökmekle o yer temizlenmez, demiştir. Onun arkadaşları ise gevşek ve sert yerleri şer'î hüküm bakımından ayrı ayrı hükme bağlıyarak şöyle demişlerdir : İslak bir necaset, bir yere isabet ettiği zaman eğer o yerin toprağı gevşek ise, toprak altına iyice ininceye kadar üzerine su dökülür. Suyun kaç defa döküleceği önemli değildir, işin dönüm noktası o yerin temizlendiğine dâir kuvvetli kanaata varmaktır. Suyun toprak altına inişi, pislenen elbise gibi bir şeyi sıkmak yerine geçer. Şayet pislenen yerin toprağı sert ise ve arazi meyilli ise pislenen yerin aşağı kısmında bir çukur kazılır ve yukardan aşağı doğru üç defa su akıtılır. Sonra çukur toprakla örtülür. Şayet sert olan arazi düzlük ise yıkanmaz. Çünkü yıkamak fayda vermez. Bu yerin kazılması ile yetinilir. Hanefî âlimleri, Darekutnî'-nin tbn-i Mes'ud' dan rivayet ettiği şu mealdeki hadisi de-lîl göstermişlerdir:
«Bir Arabi gelip mescidde işedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o yerin kazılmasını emretti. Sonra bir kova suyu döktürdü.»
Fakat Dârekutni, bu hadîsteki râvilerden Sem'an' in meçhul olduğunu Ebû Zura, onun hadîslerinin münker olduğunu söylemişlerdir. Hanefî âlimlerinin delillerinden birisi de Ebû Davud'un Abdullah bin Ma'kil' den rivayet ettiği ve yine işenen toprağın kazılmasıyla oraya su dökülmesini emreden hadîstir. Fakat Ebû Dâvûd, bu hadisin mür-sel olduğunu ve ibn-i Ma'ki1'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ulaşmadığını bildirmiştir.
Bununla cumhûr'un mezhebinin daha kuvvetli olduğu anlaşılır.
İbn-i Dakiki'l-lyd'de Ebû Hüreyre' nin hadisinde toprak nakli emredilmem iş tir.Bunun zahirine göre su dökmek kâfidir. Çünkü eğer yerin kazılması gerekseydi, onunla emredilecekti.Ve emredilmiş olsaydı hadîste zikredilecekti.Diğer taraftan yerin tem izletilmesinde toprak nakli gerekli olsaydı bununla yetinilirdi.Çünkü artık o yere su dökme emri fazla bir teklif ve maksada yönelik bir menfaat olmaksızın bir eziyetten ibaret kahrdı. Süfyân bin Uyeyne' nin hadîsinde de

toprak nakli emredilmemiştir.Lâkin, o hadîsin sıhhati tartışma konusudur. [382]

Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Mü'min yaptığı duayı şahsına inhisar ettirmemelidir.
2. Câhil kimse, alay etmek veya inatçılık maksadı olmaksızın, dine muhalif bir şey işlediği zaman, onu tatlılıkla uyarmak daha iyidir.
3. Reislerinin huzurunda bulunan müslümanlar dîne muhalif bir hareketi gördükleri zaman reislerinden izin istemeden o muhalif harekete müdahale edebilirler.
4. Büyük bir zararı defedebilmek için, nisbeten hafif olan zarar tercih edilmelidir.
5. İnsan bevli necistir.Nevevi: Sözü muteber olanların icmâı ile bu hüküm sabittir. Büyüğün, küçüğün farkı yoktur. Ancak henüz yemek yemeyen erkek çocuğun bevline su serpmek kâfi-dir. Bu çocuğun bevlini yalnız Dâvûd-i Zahirî temiz saymıştır, demiştir.
6. Mescidlere hürmet etmek ve pisliklerden temiz tutmak gerekir.
7. Pislenen yerin necasetini gidermek için, üzerine su dökmek kâfidir.Oranın toprağını nakletmek şart değildir.
8. Hadîsler pislenen böyle yerin kurumakla temizlenemiyeceğine ve ancak su ile temizlenebileceğine delâlet eder.
9. Bulunan engel kalkınca dine muhalif şeyleri gidermeye hız verilmelidir.Çünkü, A'rabi bevlini tamamlayınca Peygamber CSal-lallahü Aleyhi ve Sellem), hemen oraya su dökülmesini emretti.
10. Hadisler, Resûl-i Ekrem'in yüce ahlâk ve büyük merhamet sahibi olduğunu bir kez daha ifâde eder. [383]

79 — Yer Yüzünün Bir Kısmı Diğer Bir Kısmı Temizler, Babı

531) Abdurrahman bin Avf'm oğlu İbrahim'in Ümmü Veledi [384] (Radtyallâhü anküm)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in hanımı Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'ya şunu sormuştur: 'Ben eteğini uzatan bir kadınım. Necis yerde yürürüm.* Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) şöyle cevap vermiştir: Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Necis yerden sonra gelen temiz yer o eteği temizler.Ebû Dâvüd da bu hadîsi rivayet etmiş ve İbrahim'in Ümmü Veledi'-nin meçhul olduğundan zayıf olduğunu söylemiştir. [385]

İzahı

Mâlik, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Dârimî de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
El Mer.hel yazarı bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der: Ümmü Seleme'ye müracaat eden Hamide adlı kadın Arapların âdeti veçhile yürürken ayaklan örtülsün diye eteğini uzatırdı. Arapların hanımları mestler giymedikleri için eteklerini yere sürülecek şekilde uzun yaparlardı. Örtünmek mülahazasıyla böyle yaptıkları için, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), buna ruhsat vermiştir.
Ummü Seleme, bu hadîsle ona fetva vermiş ve yanındaki bilgiyi ona aktarmış tâ ki soru sahibi, delili ile beraber hükmü bilsin. Ümmü Seleme, bu kadının hafıza gücünü ve işittiğini iyi zabtedeceğini, ilmî mes'eleyi anlamaya ve başkasına aktarmaya elverişli gördüğü için böyle yapmıştır. Âlim de böyle yapmalıdır. Yâni zekî ve öğretime elverişli bir kimse, ona şer'î bir: mes'e-le serduğu zaman mes'eleyi delilleriyle beraber etraflıca anlatmalıdır. Ilım ehlinden olmayıp, öğrendiğini nakletmeye müsait ojma-yan kişi soru sorduğu zaman âlim, mes'elenin yalnız hükmünü anlatmalıdır.
Âlimlerden bir cemaat, bu hadîsin zahiri ile hükmederek: Yas necasetin bile dokunduğu bir elbise eteği temiz bir yerden yürüyerek geçmekle temizlenir, demişler ve kadının entari eteğini mest ve ayakkabı gibi telakki etmişlerdir.
Âlimlerin cumhuruna göre Hadiste geçen necasetten maksat, elbiseye yapışmayan kuru necasettir. Pis bir yerden geçerken eteğe takılan kuru necaset, biraz sonra geçilen temiz yerde düşer. Sanıldığı gibi yaş necasetin temiz yerden geçmekle giderileceği kasdedilme-miştir.
Şafiî: Hadis, elbiseye bulaşmayan kuru necaset hakkındadır.Kadının eteği, yaş necasete sürülerek geçilirse yıkamaktan başka bir şey onu temizleyemez, demiştir.
Ahmed bin Hanbel de: Hadîsin mânâsı, kadının, eteğine sidik dokunup da sonra yere sürtüldüğü

zaman yer onu temizler, demek değildir. Fakat kadın pis bir yerden geçerken entari o yere dokunur, sonra iyi bir yerden geçilirken, etek oraya da dokunursa necasetten bir şey entariye yapışmamak üzere temiz yerden geçiş, pis yerden geçişin eserini giderir, demiştir.
Zerkâni şöyle der: İmam Mâlik kendisinden rivayet edilen:
«Yeryüzünün bir kısmı diğer bir kısmını temizler.» mealindeki hadîs (bu hadîsin aynısı 532 numarada geçer.) hakkında demiştir ki: Hadîsten maksad şudur: Pislenmiş olan yere basan kişi, daha sonra kuru ve temiz yere basar. İşte böylece yeryüzünün bir kısmı, diğer kısmını temizlemiş olur. Ama sidik ve benzeri bir necaset, elbiseye veya vücuda dokunursa şüphesiz pislenen şey ancak yıkamakla temizlenir. Bu hüküm, ümmetin icmâı ile sabittir.»
Tirmizî' nin şerhi Tuhfe'de de, yukarıda yazılı âlimlerin görüşü nakledildikten sonra, Hanefî âlimlerinden İmam Muhammed'in rivayeti olan Muvatta'ındaki sözü şöyle nakledilir : Muhammed dedi ki: 'Pis bir yerden geçerken kadının eteğine dokunan necaset, bir, miskâlden fazla olmadığı takdirde beis yoktur. Daha, çok olunca, pislenen yeri yıkamadıkça o elbiseyle namaz kılınmaz.
Ebû Haoife' nin kavli de budur. [386]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Kadınlar, örtünmek maksadı ile elbiselerini uzatabilirler.
2. Pis yerden geçerken pislenen kadının eteği daha sonra temiz; yerden geçmekle temizlenmiş sayılır.Bu husustaki tafsilâtı yukarıda verdik.
3. Sokak ve caddelerde yağışlı havalarda gezilirken necasetin karıştığı pis çamurların elbiseye sıçraması, kaçınılması güç bir sorun olduğundan fıkıh âlimleri, bunun bağışlandığını hükme bağlamışlardır. Bu hususta ayrıntılı bilgi almak isteyenler fıkıh kitabja-rına müracaat etsinler.

532) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an&yâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Yâ Resûlallah! Biz mescide gitmek isteriz de (yürürken) pis yola basarız, diye (bunun hükmü) soruldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
Yer yüzünün bir kısmı, diğer bir kısmı temizler.RaviIerden Yeşkuri meçhul olduğundan ve şeyh olan İbn-i Ebl Habibe'nin zayıf olduğuna Alimlerin ittifak ettiğini Zehebt söylediğinden dolayı isnadının zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. [387]

İzahı

Sindi: 'Hadisin: «Pis yol» tâbirinden maksat kuru necasetin bulunduğu yolüur. Böyle bir yoldan geçerken toprağa karışmış olan necaset toprakla birlikte elbiseye dokunabilir.' demiştir.
Bu hadisin Mâlik tarafından da rivayet edildiğini ve İmam Mâ1ik' in bu hadîsi ne şekilde yorumladığını, bundan önceki hadîsin açıklamasında anlatmıştım. Mânâ itibariyle hadîs, bir önceki hadis'e benzer.Bu nedenle izahına gerek görmüyorum.

533) Benî Abdi'1-Eşhel (RadıyallChü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Hakikatan benim (evim) İle mescid arasında necis bir yol vardır, diyerek (bunun hükmünü) sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O yoldan sonra temiz bir yol vardır (değil mi?)» diye sordu. Ben de Evet (vardır) dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İşte bu temiz yol o pis yola tekabül eder.»*' [388]

İzahı

Hadis, Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Oradaki rivayette kadının sorusu şöyledir:
Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Mescide pis kokulu bir yolumuz vardır. Bize yağmur yağdığı zaman, nasıl yapalım?»
El-Menhcl yazarı der ki: Soru sahibi kadının adı ve nesebi bilinmemekle beraber, Ensâr'dan bir sahâbî'dir. Sahâbî'nin tanınmaması mahzur teşkil etmez. Hattâbî: Bu kadın meçhul olup, meçhul râvi ile istidlal edilmez. Dolayısıyla hadis, söz götürür demiş ise de,El-Münziri, Muhtasar'ında Hattâbî'nin sözünür ederek: Sahâbî'nin adının meçhul oluşu hadîsin sıhhatine te'sir etmez, demiştir.

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'a âit hadîs metnini El-Menhel yazarı şöyle açıklar : «Necasetlerin toprağa karışması nedeniyle pis kokulu yoldan eteğe dokunan şeyler, eteğia temiz yola sürülmesi ile giderilir.»
Sindî şöyle der: Hadîsin zahiri Ümmü Seleme1 nin yukarıda geçen hadîsine muvafıktır.Ümmü Seleme' nin hadisi gibi yorumlanması mümkündür.Ancak, bu hadîs kısadır.Fakat, Ebû Davud'un rivayet ettiği metin, bu yoruma müsait değildir.Çünkü orada yağışlı havadaki geçişe âit durumun sorulduğu açıktır. Bu takdirde şöyle yorum yapmak mümkündür:Kadın, pis kokulu yolda yağışlı havada yürümek insanı tiksindirdiği için biz mescide gelmemekte özürlü sayılır mıyız, sayılmaz mıyız? demek istemiş; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'da: Bunun mazeret sayılamıyacağım ve pis bir yoldan geçerken duyduğunuz tiksintiye mukabil, biraz sonra temiz yolda yürürken rahatlık duyarsınız, demek istemiştir.
İkinci bir yorum şöyle olabilir: Kadın: 'Yağışlı havada pis yerden mescide giderken, o pis yerin çamuru elbisemize veya vücudumuza isabet ederse buna ne yapalım?' demek istemiş; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de : 'Taharet asıldır. Şüpheye itibar edilmez' demek istemiştir. Hadîsin zahiri pis sokaktaki kesin necasetin yıkanmadan giderilebileceğine delâlet ediyor ise de âlimler: Elbise ve benzeri şeylere dokunan necasetin ancak yıkamakla giderilebileceği görüşündedirler.» [389]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Dînî hükümleri öğrenmeye çalışılmalıdır.
2. Kadınların şer'î hükümleri âlim'e sormaları meşrudur.
3. Müracaat edilecek zâtın büyüklüğü, kendisinden noksan olan kişilerin soru sormalarına engel değildir.

4. Kadınların mescidlere gitmeleri caizdir. Ancak bir fitne tehlikesinin olmayışı şartı esastır. [390]

80 _ Cünüb İle Tokalaşmak Babı

534) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Kendisi cünüp iken Medine (-i Münevvere) yollarından birisinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona iastlamış, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) gizlice oradan sıvışıp gitmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu araştırmış. Ebû Hüreyre (guslünü yapıp) gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ı «Nerede idin ey Ebâ Hüreyre?» diye sormuş, kendisi de Yâ Resûlallah! Ben cünüp iken bana rastladınız. Boy abdestimi almadıkça huzurunuzda oturmayı doğru görmedim, diye cevap vermiş. Bunun üzerine Resûlullah tSallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Mümin necis olmaz.»"

535) Huzeyfe (bin Yeman) (Radıyallâhü anhydta rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dışarı) çıktı. Ben cü-nüp iken bana rastladı. Bunun üzerine yolumu hemen değiştirerek guslümü yaptıktan sonra gelince O bana:
«Sana ne oldu?» diye sordu. Ben ı Cünüp İdim, diye cevap verdim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz müslüman necis olmaz.»" [391]

Hadislerin İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin bu hadisini Kütüb-i Sİtte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'nin cünüp iken Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i görünce gizlice oradan ayrılmasının sebebi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ashabından birisiyle karşılaştığı zaman tokalaşır ve ona dua ederdi. Bu âdeti bilen Ebû Hüreyre cünüp kimsenin cünüplüğü dolayısıyla necis sayıldığını sandığı için bu haliyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile tokalaşmaktan korkmuş ve hemen guslünü yapmak için süratle oradan ayrılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bilâhare o'na:
«Sen neredeydin?» diye soru yöneltmesinin sebebi hakkında El-Menhel yazan şöyle der: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vahiy yoluyla Ebû Hüreyre' nin halini bilmiş olması

ve cünüp kimsenin necis olmadığına dâir hükmü açıklamak için o'na bu soruyu sorması kuvvetle muhtemeldir.'
Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini ise Müslim, Nesâî, Ebû Dâvüd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Aynı mânâyı ifâde eden bu iki hadisin açıklaması bahsinde El-Menhel yazarı şöyle der:
«Müslüman necis olmaz.» hadisinden maksad şu olabilir:Cünüp olmakla pislenmiş olmaz, dolayısıyla temas ettiği şeyi de pislemez.'Ama cünüp kişi necasetlere dokununca pislenmiş olur.Hadisten kasdedilen mânâ şu da olabilir: 'Müslüman, cünüp olmakla sidik ve gaita gibi pis bir madde haline dönüşmez.'
«Müslüman pis olmaz.» hadisinden kâfirin cünüp olmakla pis plduğu mânâsı çıkarılmamalıdır. Konuşma yeri müslümana Ait olduğu için böyle buyurulmuştur. Yahut apaçık necasetlerden kaçı-nıldığı gibi kâfirlerden kaçınmanın gereğine işaret edilmiştir. Şöyle de denilebilir: Kâfirlerin necasetlerden kaçınmadıklarına ve temiz durmadıklarına işaret edilmiştir.
Nevevi:«Bu hadîs, mü si uman in dirisi ve ölüsünün taharetine âit büyük bir temeldir.Müslümanın diri iken temiz oluşu âlimlerin icmâı ile sabittir. Hattâ cenin, annesinden doğarken üzerinde anasının avret mahalline âit rutubet bulunduğu zaman bile temiz sayılmıştır.Halbuki tavuk ve benzeri yumurtlayan hayvanların yumurtalarının dış kısmının necasetine bâzı âlimler hükmetmişlerdir.
Müslüman ölüsünün hükmüne gelince:Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır:Şafiî' den rivayet edilen iki kavilden sahîh olana göre müslüman ölüsü tâhirdir.Delili de bu bâbta geçen hadistir. Buhârî Sahihinde ta'lik olarak îbn-i Abbâs' tan şu eseri nakletmiştir:
'Müslüman ne diri iken, ne de ölü iken necis olmaz.' Müslümanın hükmü budur. Selef ve Haleften cumhûr'un mezhebine ve bizim mezhebimize göre kâfir, taharet ve necaset hususunda müslüman hükmündedir. «Müşrikler ancak necistirler.» âyetine gelince, bundan maksat onların itikat bakımından sapık ve kirli olmalarıdır. Sidik ve gaita necaseti gibi kâfirlerin uzuvlarının necaseti kasdedilmemiştir.
Müslüman olsun kâfir olsun âdem oğlunun tahareti sabit olunca onun teri, tükrüğü ve göz yaşı da tâhirdir. Bu hususta abdest-sizin, cünübün, hayız veya Iahusalık halindeki kadının diğer in-sanlardan farkı yoktur. Bu hüküm, müslümanlarm icmâı ile sabittir. Keza, küçük çocukların bedenleri, elbiseleri ve ağızlarından akan su tâhir olarak kabul edilir. Kesin bir necaset olursa durum değişir. Bu sebeple çocuklarla beraber yemek yemek, ellerini batırdıkları sıvı yemeklerden almak ve onların elbiseleri ile namaz kılmak caizdir. Bu hükmün sünnet ve icmâ'dan olan delilleri meşhurdur. [392]

Hadislerin Fıkıh Yönü

1. Âlim zât, kendisine bağlı olanlarda yanlış bir şey gördüğü zaman doğrusunu anlatmalıdır.
2. Bir namaz vaktinin çıkma endişesi olmadıkça cünüp kişi guslünü biraz tehir edebilir.
3. Cünüp adamın vücudunun dokunduğu şey necis olmaz. [393]

81 — Elbiseye Dokunan Meni Babı

536) Amr bin Meymûn (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Meninin isabet ettiği elbisenin hepsini mi, yoksa meninin dokunduğu yerleri mi yıkayacağımızı Süleyman bin Yesâr [394] (Radıyal-lâhü anh)'e sordum. Süleyman (Radıyallâhü anh) şöyle cevap verdi: Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle söyledi:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesine meni isabet ederdi. Elbisesinden meniyi yıkardı. Sonra o elbise ile namaza çıkardı. Ben de elbisede yıkama eserini o esnada gördüm.»" [395]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir.Buhâri nin bir rivayetinde ve Müslim'de Süleyman bin Yesâr «Ben Âişeye'ye sordum» tâbiri bulunur.Ebû Dâvûd ' un rivayetinde ise Süleyman bin Yesâr diyor ki: 'Ben, Âişe' den işittiğini ispatlar ve Bezzâr ile Ahmed'in:'Süleyman bin Yesâr; Âişe'den işitmedi, sözünü reddeder. Şafii de El-Ümm de başkasından Bezzâr ve Ahmed'in sözüne benzer bir şey rivayet etmiştir/
Hadisin mânasına, gelince : Buradaki rivayetin zahirine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i

Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meniyi yıkadığını söylemiştir.Müs1im'deki ifâde de böyledir.Fakat Buharı ve Ebû Davud'un rivayetinde Hz.Âişe' nin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elbisedeki meniyi yıkadığı tashih edilmiştir. Sindi diyor ki: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meniyi yıkadığına dâir ifâdeden murad, yıkanmasını emretmesi olabilir.'
Meninin necasetine hükmeden âlimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Çünkü burada «Meniyi yıkardı.» tâbiri bu işin bir defa değil devamlı surette yapıldığını gösterir.
El Menhel yazarı şu malumatı verir:
«Ebû Davud'un şerhinde Hattâbi' nin şöyle dediği anlatılır: 'Meninin yıkanmasına dâir bu hadîs elbisedeki meninin ovalanmasıyla yetinildiğine dâir hadîs'e muhalif değildir. Çünkü meniyi yıkamak, temizlik bakımından müstahabtır. Nasıl ki; gam ve sümkürüğün dokunduğu elbise de yıkanır. İki hadîsin kullanılması mümkün olduğu zaman çelişki arzedecek şekilde yorumlanması caiz değildir.» Şârih bu naklinden sonra şöyle der: 'Ben derim ki; yıkama ve ovalamaya âit iki hadîs arasında bir muhalefet veya çelişkinin bulunduğunu hiç kimse iddia etmemiştir. Bu hadîs, meninin necis olduğuna delâlet eder. Çünkü yıkanmıştır. Kurumuş meninin de ıslak meniye kıyaslanması gerekirdi.Takat ovalama hadîsi ile kuru meni ayrı hüküm almış olur. Biz meniyi yıkamayı sümkürük ve balgamı yıkamaya benzetemeyiz. Çünkü Darekutni, Sünen'inde şöyle bir hadis rivayet etmiştir:
«Yâ Ammâr! Senin balgamın ve göz yaşların ancak senin kovandaki su durumundadır. Elbise, ancak beş şeyden yıkanır: Bevl, gaita, mcnî, kan ve kuşkudur.» Görüldüğü gibi hadîste meni, gaita ve dem arasında zikredilir. Eğer dense ki: Dârekutnî: 'Bu hadîsi Sabit bin Hamrnâd' dan başkası rivayet etmemiş o da cidden zayıftır' demiştir. Ben derim ki Bezzâr, Sabit bin Hammâd'm sıka olduğunu söylemiştir. Eğer dense ki; Beyhakî: 'Ammâr'in hadîsi bâtıldır. Aslı yoktur. Çünkü onu Sabit bin Hammâd, Ali bin Zeyd1 den. o da tbn-i Müseyyeb' den o da Ammâr' dan rivayet etmiştir. Ali bin Zeyd ile ihticac edilemez, demiştir.Ben derim ki: Ebû Dâvûd, Tirmizî ve NesâÎ, Ali bin Zeyd'in hadîsini rivayet etmişlerdir. Ibn-i Muin de Ali bin Zjeyd'i savunmuştur. E1-Îc1ide: 'Onun rivayetlerinde beis yoktur' demiştir. Hâkim El-Müstedrek'inde O'nun rivayetini almıştır. Tirmizî de: Ali bin Zeyd sadıktır* demiştir.» [396]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadîs, meninin necis olduğuna delâlet eder.Bu konuda âlimler arasındaki ihtilâfı, bundan sonraki bâbta inşaallah anlatacağım.

2. Kadının, kocasının elbisesin1 yıkamak gibi hizmetler yapması caizdir. [397]

82 — Elbiseden Meniyi Ovalamak Babı

537) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Ben, çok defa kendi elimle Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in elbisesinden meniyi ovaladım.»

538) Hemmâm bin El-Hâris [398] (Radtyallâhü anh)en rivayet edil-, diğine göre şöyle söylemiştir :
Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye birisi misafir olmuş. Hz. Âişe. (Radıyallâhü anhâ) kendisine sarı renkli bir çarşafın misafire verilmesini emretmişti. Misafir, bu çarşaf içinde uyurken, ihtilâm olmuş ve ihtilâm eseri bulunduğu halde çarşafı göndermekten haya ederek çarşafın tamamını suya batırıp yıkadıktan sonra göndermiş, bunun üzerine Hz. Âişe ı
«Çarşafımızı niye bozdu (soldurdu)? kendi parmağıyla onu ovalaması kâfi idi. Ben çok defa parmağımla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin elbisesinden meniyi ovaladım.» buyurmuştur."

539) Âişe (Radıyallâhü an/ıâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
«Şüphesiz, Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKİn elbisesinden meniyi bulup, onu elbiseden kazıdığımı bilirim.»" [399]

İzahı

Elbiseye dokunan meninin ovalanması ile yetinildiğine dâir olup muhtelif senedlerle Hz. Âişe

(Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edilen hadîsi Müslim, Nesâi, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
538 nolu rivayette' Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye gittiği bildirilen misafirin ismi burada anılmamıştır. Ebû Dâvûd'un süneninde; Misafirin râvi Hemmân bin El.-Hâris olduğu belirtilmiş, Müs1im' in bir rivayetinde, misafirin Abdullah bin Şihâb El-Halani olduğu bildirilmiştir. El-Men-hel yazarı; 'Bu duruma göre misafirlik olayı iki defa vuku' bulmuş' demiştir.
Kurumuş olan meninin ovalamakla temizlendiğine hükmeden âlimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir. [400]

Menî Hakkındaki İhtilâf:

A — Meninin necis olduğunu söyleyen âlimler:
1. Sevri, Evzâî, Ebû Hanîfe ve Mâlik (Ra-dıyallâhü anhüm), meninin necis olduğuna hükmetmişlerdir. Bunlardan Ebû Hanîfe, meninin kuruduğu zaman ovalamakla temizlenebileceğim söylemiştir. Ahmed bin Hanbel' den yapılan bir rivayette böyledir.Bunlardan Mâlik ve Evzâî ise: Yaş olsun kuru olsun menîyi yıkamak gerekir, demişlerdir.
2. El-Leys bin Sa'd:Menî necistir.Fakat dokunduğu yer yıkanmadan kılınan namazın iadesi gerekmez, demiştir.
3. El-Hasan bin Sâlib: Meni elbisede olduğu zaman çok bile olsa, bununla kılınan namazın iadesi gerekmez. Şayet bedende ise, az bile olsa, namazın iadesi gerekir, demiştir.
Meninin necasetine hükmeden âlimler, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, ve tbn-i Mâceh'in Hz. Âişe'den rivayet ettikleri ve Peygamber'in elbisesine dokunan meninin yıka-tıldığma dâir hadîsi delil göstermişler, bir de menîyi bevl ve hayız kanına kıyaslamışlardır.
B — Meninin Tâhir Olduğunu Söyleyen Âlimler:
Şafii, Dâvûd, İbnü'l-Münzir, Said bin E1 -Müseyyeb, Atâ1, İshak ve Ebû Sevr, meninin temiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ahmed bin Hanbel' den yapılan iki rivayetin en sahihi de budur. Sahâbîlerden Ali, Sa'd bin Ebi Vakkas, İbn-i Ömer ve Âişe (Radıyallâ-hü anhüm)'ün meninin tâhir olduğunu söyledikleri rivayet olunmuştur."
Bu âlimlerin delili meninin ovalanmasıyla yetinildiğine dâir rivayetlerdir. Bunlar: Eğer meni necis olmuş olsaydı, kan ve diğer ne-cisler gibi ovalanması yetmezdi, demişlerdir.
îlk görüşü savunanlar; Bunlara şöyle cevap vermişlerdir:
Ovalama rivayeti, meninin temizliğine delâlet etmez. Ancak temizleme keyfiyetine delâlet eder. Sonuç şudur ki; Meni necistir. Sudan başka bir şekilde temizlenmesi hususunda kolaylık sağlanmıştır.
Âlimler arasındaki ihtilâfa âit izah pek çoktur. EI-Menhel ve Tuhfe'de bu hususta geniş ma'lumat vardır. Oraya müracaat edilebilir. [401]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Bu bâbtaki hadîsler, meninin ovalamakla temizlenebileceğine delâlet eder. Konu hakkındaki tafsilât yukarıda verildi. [402]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/435

[2] **Sefine Ebû Abdirrahman Mihran b. Ferrûh (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
267 nolu hadîsin râvisi Sefine Ebû Abdirrahman Mihran b. Ferrûh : Resû-Iullah (S.A.V.)'in veya. Ümmü Seleme (R.A.Vnm âzadlısıdır. İsmi ihtilaflıdır. Sefine onun lâkabıdır. Bir savaşta çok yük taşıdığı için Resül-i Ekrem (S.A.V.) ken-disine «Sen sefinesin (gemisin)» buyurmuş ve bundan sonra bu lâkabla anılmaya başlanmıştır.

[3] Akil (R.a)'ın Hâl Tercemesi
270 nolu hadisin râvisi Akil ise Resül-i Ekrem'in amucasi Ebû Talib'in oğlu ve Hz. Ali'nin kardeşidir. Künyesi Ebû Yezid'dir. Hz. Ali'den 20 yaş büyük olan Akil Hudeybiye'den önce müsîüman olmuş ve Mu'te savaşma katılmıştır. Rivayete göre Resül-i Ekrem ona Hayber gelirinden her yıl 140 vısk (vısk = 200 Kg) verildi. Onun râvîleri oğlu Muhammed ile Hasan-ı Basri ve Atâ'dtr. tbn-i Sa'd'ın beyanına göre Hz. Muâviye'nin hilâfeti devrinde vefat etmiştir. (Hulâsa Sah. 270)

[4] RâvilerÎn Hibban ve YezÎd'În zayıflığı nedeni ile bunun senedinin zayıflığı Zevaid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/436-437

[5] Sünenimizin zekât kitabının 6. babmdaki 1793, 1794 nolu hadislerinin İz* bo.ümünde Mud ve Sâ hakkında geniş bilgi vereceğim.

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/437-440

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/440

[8] Basra'lı olan bu zat sahâbi'dir. 7 hadisi vardır. Râvisi oğlu Ebü'lMe-lih'dir. (Hulâsa Sah. 26)

[9] Râvilerden TâbiS olan Sinan bin Sa'd'ın zayıflığı ve kendisinden Ye-zîd bin Ebi Habîb'ten başka rivayet eden olmadığı gerekçesi ile isnadının zayıf oluşu Zevâid'de bildirilerek hadisin meçhul olduğu belirtilmiştir.

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/440-442

[11] Müslim'in Şerhi NevevÎ, Cild 2, Sah. 490

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/442-444

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/445

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/445-446

[15] Zevâid'de bildirildiğine göre hadisin senedindeki râviler sika'dır. Ancak Sevbân ile Salim arasında bir inkıta" vardır. Çünkü Sâlim'in Sevbân'dan hadîs dinlemediği ihtilafsız sabittir. Lâkin Dâremi ve îbn-i Hibbân, hadîsi Sevbân yolu üe mutasılan rivayet etmişlerdir.

[16] Hadisin râvîlerinden Leys bin SelÎm'den dolayı isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/446-448

[18] Hûd sûresi, âyet 112

[19] Ali îmran sûresi, âyet 102

[20] Teğabûn sûresi, ayet 16

[21] El-Hafnî cild 1, sah. 196 Mısır Meymeniye Matbaası 1306.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/448-450

[22] **Ebû Mâlik el-Eş'ârî'nin Hâl Tercemesİ**
RâvI Ebû* Mâlik el-Eş'âri sahabi'dir. Bâzıları onun Ebû Âmir künyesi ile anıldığım söylemişlerdir. Adı hususunda ihtilâf vardır. El-Hars bin el-Hars veya Utaeyd veyahut Ubeyduilah. isminde olduğu rivayetleri vardır. Onun 27 hadisi bulunur. Râvîleri Câbir ve Abdurrahman bin Ganem'dir. İbn-i Sa'd'm dediğine göre Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde vefat etmiştir. (Bak ; Hulâsa Sah. 459)

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/450-451

[24] Bakara sûresi, âyet 143

[25] Sad sûresi, âyet 44

[26] Enbiyâ sûresi, âyet 83

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/451-454

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/454

[29] **Abdurrahman es-Sünâbihî (R.A.)'m Hâl Tercemcsi**
Hadisin râvisi Abdullah es-Sünâbihî, Ebû Bekir'den rivayette bulunmuştur. Ebû Abdiliah, bu zâtın isminin Abdurrahman b. Useyle ve künyesinin Ebû AbdÎl-lah olduğunu söylemiş bu arada isminin Abdullah olduğunu söyleyen Mâük'in yanıldığını ileri sürmüştür. îbn-i Muin, bu zatın sahabilik şerefine erişmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir, demiştir. Tchzîb müellifi ise onun sahabî olup olmadığının-ihtilâf konusu olduğu söylenmiş, der. Ebû Bekir'den başka bir de Ubade (R.A.)'de rivayeti vardır. Râvisi ise Atâ b. Yesâr'dır. Onun bizzat Peygamber (S.A.V.)'den rivayet ettiği hadisin mürsel olduğu da söylenmiştir. (Hulâsa, 220)

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/455-456

[31] **Amr b. Abasa F.bü Nüeeylı (R.A.)in Hâl Tercemesi**
Hadisin râvisi Amr b. Abase Ebû Nüceyh el-Sclemi meşhur bir sahâbi'dir. 48 hadisi var. Müslim bir hadisini almıştır. Râvileri Ebû Ümâme ve Şarahbil bin es-Samt'dır. Vâkidi'nin beyannıa göre : Mekke'de müslüman olup memleketine dönmüş. Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve Hayber savaşlarından sonra Medine'ye gelmiştir. Ebû Saîd : Onun ilk

müsH'ımanların 4 veya 5'incisi olduğunu söylemişler, demiştir. Tehzib'te belirtildiğine göre bu zat müslüman olmadan önrs de putlara tapmaktan kaçınarak bu halin sapıklık ve dalâlet olduğunu bildirdi. Bir ara çobanlık ettiğini ve bu esnada bir bulut parçasının onu gölgelediği söylenmiştir. (Hulâsa-291)

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/456-458

[33] Zevnid'de şöyîe denilmiştir: Bu hadis Buharı ve Müslim'de Ebû Hü-reyre ve Huzeyfe'den rivayet edilmiştir. Bu hadis hasendir. Râvi Hammâd İbn-i Seleme olan Hammad'dır. Asım da İbn-i Ebi'n-Neccûd'dur. Kûfclidir. Çok sadıktır. Hafızlığında az bir zaaf vardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/458-459

[34] îbn-i Abidin, cüd 1. sah. 135

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/459-462

[36] Zevâid'de : Hadis Müslim'de de vardır. Yalnız cümlesi yoktur, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/462-463

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/463-466

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/466

[39] Müslim'in Şerhi Nevevİ cild 3 Sah. 25-27

[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/467-469

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/469-470

[42] Bu hadis senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/470-471

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/471-473

[44] Zevâid'de bu hadîsin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir,
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/473-474

[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/474

[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/474-476

[47] Not: Bu izahata parentez içine alınan ve alınacak olan kısım Nevevi ye ait olmayıp Sindi, Miftahü'1-Hace El-Fıkıh Ale'l-Mezahip gibi kaynaklardan alınmadır.

[48] El-Fıkıh Ale'l-Mezâhib cild 2, sah. 44-45; 6'ncı Baskı.

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/476-483

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/483-484

[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/484-485

[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/485-486

[53] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu belirtilerek, İbn-i Hibbân'm şöyle dediği nakledilmiştir :
«Bir hadisin isnadında Ubeydullah bin Zahr, Ah bin Yezid ve El-Kasım içtima ettikleri zaman o hadis, bunların kendi elleri ile imal ettikleri bir şeydir. Allah daha iyi bilir.»
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/486-487

[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/488

[55] Zevâid'de belirtildiğine göre bu hadisin râvilerinden İsmail bin Müslim'in zayıf olduğu hususunda âlimler ittifak etmiştir. Hadis bu lafızlarla sabit görülmemiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/488-489

[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/489-490

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/490

[58] Camiü'S-Sağîr şerhi El-Azîzî Cild â, Sah. 159

[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/490-492

[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/492

[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/492-493

[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/493-494

[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/494-495

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/495

[65] Râvî Abdülkerim'in zayıflığında ittifak edildiği, Zevâid'de bildirilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/495-497

[66] (309 nolu) hadisin ravilerinden Adi bin EI-Fadl'm zayıf oluşu hususunda hadis âlimlerinin müttefik olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/497-498

[67] Erkeklik uzvu.

[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/498-499

[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/500

[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/500-501

[71] Kastalani cild 1. sah. 423

[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/501-502

[73] Kastalanl cild 1, sah. 423

[74] **Huzeyme bin Sabit <R.A.)'in Hâl Tercemesi**
Râvi Huzeyme bin Sabit bin el-Fâkih bin Su'lebe bin Sâide bin Ammâr el-Ensârî, Bedir ve Uhud savaşına katılan sahâbîlerdendir. 38 hadisi bulunur. Müslim, bir hadisini almıştır. Râvileri oğlu Umâre ve İbrahim bin Sa'd bin Ebî Vak-kas'tır. Sıffin olayına Hz. Ali taraftarı olarak katılmış ve orada öldürülmüştür. (Bak : Hulasa Sah. 104 >

[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/502-503

[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/503-504

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/504-506

[78] Râvi Abdullah bin el-Haris; Mısır fethinde bulunmuş ve orada ikamet etmiştir. Birkaç hadisi vardır. Râvileri Yezîd bin Ebi Habîb ve Süleyman bin Ziyâd el-Hadrami'dir. Ebu Yunus'un dediğine göre hicretin 86. yılı Mısır'da vefat etmiştir. Mısır'da en son vefat eden sahabî bu zattır. (Bak : Hulasa, sah. 194)

[79] isnadın sahih olup buna bir cemaatın hükmettiği, Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/506-507

[80] **Ebû Eyyûb El-Ensarî'nin Hâl Tercemesi**
Bu zatın hâl tercemesini, Tecrid-i Sarih mütercimi Ahmed Naim efendiden aynen dinleyelim :
Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd Ensâri-i Neccârl (R.A.) Akaba-i Saniyede hazır bulunan sâbikin-i evvelîn-i Ensârdan ve Nebiyy-i Mükerrem (S.A.V.)'e cedd-i mü-kerremleri Abdül-Muttalib'in validesi cihetinden karabeti olan bahtiyârân-ı Sa-hâbe'dendir. Aleyhi's Salâtü ve's-Selâm Efendimiz Mekke-i Mükerreme'den hicretle Medine-i Münevvere'yi teşrifinde bir ay kadar kendilerine mihmandarlık hizmet-i mübeccelesinde bulunmuşlardır. Bedir'den başlayarak bütün maşâhid ve gavazât'-da Resülullah (S.A.V.)'den ayrılmamış, Ali kerremallahu vecheh hazretlerinin ey-yâm-ı hilâfetinde bütün harplerinde beraber bulunup havaric harbînde de Nehri-van'da bulunmuş ve medâin-i Kisrâ'ya beraber gelmiştir. Bilahare Muâviye (R.A.)'in eyyâm-ı hilâfetinde de Kostantmıyye'ye ilk gaza edeceklere Lisân-ı Nebevi ile mev'üd olan ecr-i azîm-İ ihraz için Yezîd bin Muâviye'nin taht-ı kıyâdetindeki ilk ceyş-i Müslimîn'e iltihak ederek beled-i kayser'e gâziyen gelmiş ve burada hastalanarak âlem-i Cemâle intikal ile sûrun dibinde defin-i hâk-i rahmet kılınmıştır. (H. 50) yâhud (H. 52).
EMkdü'l-Ferid sahibi Endülüs'Iü îbn-i Abd-i Rabbuh (246-328) Utbi'den (vefatı : 228) rivâyeten şöyle diyor : İslâm ordusu Halic'e vardığı vakit Ebû Eyyûb (R.A.) ağırlaştı. Yezîd ıyâdetine gelip : Bir dileğin var mı.» diye sordu. O da cevaben : «Sizin dünyânızın bana hiç lüzumu yok. Lâkin beni elinden geldiği kadar düşman diyarı içinde ileriye doğru götürüp defnet. Zira Resülullah (S.A.V.)' den işittim. Kostantıniyye sûrunun dibinde sâlih bir kimse defnolunacaktır, bu-yurdu. Umarım ki o merdi sâlih ben olayım» dedi. Vefat ettiğinde Yezîd tekfin olunmasını emretti. Şeriri üzerine konduktan sonra da müfrezelerini çıkarıp ve şeriri ihata edip harb ede ede ileriye sürdü. Kayser bir cenaze etrafında muka-tele edildiğini görünce meraka düşüp Yezid'e : «Bu gördüğüm ne oluyor?» diye sordurmuş. O da : «Bizim Peygamberimizin sahibidir. Senin memleketinde ileri bir mevkı'de defnolunmayı vasiyet etti. Biz de ya vasiyyetini infaza, yâhud canlarımızı Allah yolunda fedaya azmettik.» cevabını vermiş. Kayser : «Bu ne acâyib şey! Herkes baban için dahî diyor. O ise buralara seni gönderiyor. Sen Peygamberinin sahibini bizim memleketimizde defnetmek istiyorsun. Hiç düşünmüyor musun ki, sen dönüp gittikten sonra biz onu kabrinden çıkarıp vuhûşa yidireceğiz?» diye bir daha haber gönderince Yezîd : «Vallahi ben ,size söyliyece-ğim bir sözü kulaklarınıza küpe ederek tevdi etmedikçe onu sizin topraklarınıza tevdi' etmek niyetinde bulunmadım. Söyliyeceğim söz de şudur : Eğer kabrim açtığınızı, yahut cesedine bir şey yaptığınızı duyduğum vakit Arap diyarında ben de katletmedik bir hıristiyan, hedmetmedik bir kilise bırakırsam bu meyyite bâis-i ikramım olan zatı, yani aleyhi's-Salâtü ve's-Selâm Efendimizi inkâr etmiş olayım.» cevabını vermiş. Bu tehdid üzerine Kayser : «Senin baban seni benden iyi tanıyormuş. Bu kabri muhafaza edeceğime ben de Mesih'e kasem ederim» diye te'-minat vermiş. İbn-i Abd-i Rabbuh rivayetin sonunda : «Kabrinin üzerinde bir kubbe bina olunup bu güne kadar içinde kandil yakıldığını haber aldım.» diyor. İntehâ. (Cild 2, Sah. 237)
Buharî sarihi müverrih Ayni'de de Ebû Eyyûb hazretlerinin vasiyyeti hakkında şöyle bir kayda müsadif oluyoruz «Vefat ettiğimde beni şerir üzerine koyunuz. Düşmanla çarpıştığınızda beni ayaklarınızın altına defnediniz.» demiş. îb-nü'1-Esir'in Mücâhid'den (21-102) naklen Üsdül'-Gâbe'sindeki : «Yezid süvarilere tâ izi kayboluncaya kadar kabrin üzerinde âmed-şüd etmeyi emretti.» sözü de bunu müeyyiddir,
İbnü'l-Cevzî (508-597)'nin El-Muntazam ismindeki tarihinde de Hafız Ebû Zür'a ed-Dimeşki'den rivâyeten, Kostantıniyye sûrunun dibinde Ebu Eyyûb Ensâri (R.A.)'in kabri bir beyaz bina içine alındığı ve binanın ortasında zincir ile muallak bir kandil bulunduğu zikrediliyor ki, senedine bakılırsa bu rivayet (195) se-ne-i hicriyesinden evvele râci'dir.
Yine İbnü'1-Esir ile İbnü'l-Cevzi'nin rivâyeten haber verdiklerine göre bu kabri şerif rumlarca muazzam ve muhterem olup kaht zamanlarında onunla is-tiskâ edilirmiş. Hele İbnü'1-Esîr : «Kaht zamanında kabri açılıp vesile-i nüzul-1 rahmet ittihaz edilirmiş.» dediği gibi Vâkıdi'de : (vefatı: 207) «Rumların bu kabr? bakıp lüzum oldukça tamir ve termimine i'tinâ

ettiklerini istiyoruz.» diyor. Ebû Eyyûb Hazretlerinin rahmet-i Rahmana kavuşması 670 ile 672 sene-i mi-lâdiyeleri arasında ve Hirakliyüs hanedanından üçüncü Kostantin'in zamanına müsadif olmuş oluyor. Yezîd ile Kayser arasında geçtiği rivayet edilen macera bu hükümdara âid olmak lâzım gelir. Mücâhid'in rivayetinde kabr-i şerif üzerinde bu hanedanın bütün müddet-i saltanatça kubbe mevcud olduğu gibi kabrin kendisine ihtiram edildiği de anlaşılıyor. Îbnü'l-Cevzi'nin Hafız Ebû Zür'a ed-Dimeş-ki'den olan rivayeti de Hirakliyüs hanedanından sonra izoryan hanedanı zamanında bu halin devam ettiğini te'yid eder bir haberdir. Buharı şârihi müverrih Aynî de —şerhin birinci cildinde— kabr-i şerifin İstanbul sûruna karib bir yerde kendi zamanında hâlâ ma'rûf olup ta'zimine şâyeste görülmekte ve onunla is-tiska olunmakta olduğunu söylüyor ki, asılsız olsa bunu söylemeyeceğine şüphe yoktur. Aynî'nin vefatı (855) senesinde yâni fetihten iki sene evvel olduğuna göre İstanbul'un fethine yakın zamanlara kadar kabr-i şerifin yeri kaybolmamış de-mektir. Hulâsa ilk tarih yazıldığı zamanlardan vakt-i fethe kadar bütün müverrihler bu kabrin mevcud, muazzam ve muhterem olduğunu haber verip duruyorlar. Bir buna, bir de Bizans İmparatorluğu'nun geçirdiği tekallûbat-ı gûnâ-gûne bakılırsa insan işin içinden kolayca çıkamıyor. Rumlar bu kabr-i şerifi hüsn-ü muhafaza etmeği teahhüd ettiklerini ve bu teahhüdlerini sülâleden sülâleye devrettiklerini — devam-ı teahhüdün sebep ve hikmeti ma'lûm olmamakla beraber — bir an için farzetsek bile arayerde Latinler gibi barbarlıklarıyle ma'ruf olanlar ve Hıristiyan mukaddesatına bile hürmet etmesini bilmeyenler de hükümrân olmuşlardır. Diğer taraftan da fethe karîb zamanlarda Rumeli ve Anadolu cihat-leri Türklerin elinde olup o devirde Mısır'da yaşayan Aynî gibi bir müverrihin aslı yokken «Bu kabir elyevm mevcûtdur ve şâyân-ı ta'zim görülüp onunla istiskâ olunur.» demesine ne mâ'nâ vermeli?

Gerek yukarıdanberi serdettiğimiz rivâyet-i târihiyye, gerek Akşemseddin Hazretlerinin kabri keşfettiği hakkındaki rivâyet-i meşhüre hep sahîh ise yalnız fethi karîb zamanlarda kabir münderis olup izi kaybolmak demek lâzım gelecek ki bu da binası, kubbesi, zincirli kandili asırlarca yerinde durduktan sonra tam Müslümanların İstanbul'un her tarafını istilâ edip fethe yaklaştıkları bir devirde mahvolmuş olduğunu ifâde eder ki, akla o kadar mülayim gelmiyor. Herhalde müverrihlerimiz için bu mes'ele tetebbüa sermâye olabilecek bir mevzu' olabilir.

[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/507

[82] Ma'kıl bin Ma'kıl Sahâbi'dir. İki hadisi vardır. Hulâsa müellifi, onun râ-visi Ebû Muâviye'dir, demiş ise de Tehzib'de bu red ediliyor ve iki hadiste böyle bir râvi yoktur. Ravisi Ebû Selem'dir, denmiştir. Bu hadisteki râvisi ise Ebû Yezîd Mevlâ es-Sa'Iebiyyin'dir. Hulasa Sah. 383

[83] Hâvilerden Zeyd'in mechûl olduğundan hadisin zayıf olduğu söylenmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/507-510

[84] Zevâid'de bu hadis ile bunu izleyen hadisin isnadında râvî İbn-i lahîa'-nın bulunduğuna dikkat çekiliyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/511

[85] Zevâid'de : Bu isnadda İbn-i lahîa vardır, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/512

[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/512-513

[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/513

[88] Nevevî, el-Mecmû'da der ki: îsnadı hasendir. Ricali sıka ve manlfdur.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/513-515

[89] Cabir'in bu hadîsini Tirmizî hasen görmüştür.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/516-517

[90] îbn-i Âbidîn cild 1. İstinca babı

[91] Nihayetü'l-Muhtaç cild 1. İstinca babı
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/517-518

[92] Zevâid'de beyan edildiğine göre Ezdâd ismi ile do anılan Yezdâd'ın sa-hâbîliği sabit değil ve râvî Zanraa da zayıftır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/518-519

[93] Nihayetü'l-Muhtaç cüd 1, Sah. 99
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/519

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/520

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/520-521

[96] Hadisin isnadının zayıf olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir. Fakat aynı hadis metnini Ebû Dâvûd başka tarik ile rivayet etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/521-522

[97] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/522-523

[98] **Salim (R.A.)'in Hâ! Tercemesi**

Salim bin Abdillah b. Ömer (R.A.) fıkıhçı ve hadiste hüccet idi. İlim, amal, zühd ve şerefi, şahsında toplayanlardan birisidir. Babasından, Aişe'den, Ebu Hürey-re'den, Râfi' bin Hadiç'den ve Saîd b. el-Müseyyeb'den rivayette bulunmuştur. Râ* vileri ise Amr b. Dinar, Zühri, Ubeyduîlah bin Ömer, Salih b. Keysân, Musa b. Ukbe, Hanzala b. Ebi Süfyan ve daha bir çok zatlardır. Çok sade ve mütevazi bir hayat sürdüren bu zatın meziyetleri çoktur. Babası kendisini takdir ederdi. Mâlik de : «Zühd ve fazilette Selef-i Salihin'e en çok benziyen zat o'dur» diyerek medh-u senasında bulunmuştur. Ahmed ve İshak : «Senedlerin en sahih olanı, Zührî'nin, Sâlim'den O'nun da babasından rivayet etmesiyle meydana gelen sensd-dir, demişlerdir. Salim iki dirhemlik elbise alır giyerdi. Halife Sülsyman b. Ab-dülmeük O'na : Sen ne yersin? diye sormuş kendisi de : «Ekmek ve zeytin yerim. Et de bulduğum zaman yarim, diye cevap vermiştir. Ticaretle iştigal

erliği söylenmiştir. Hicretin 106. yılı vefat etmiştir. Allah cümlesinden râzi olsun. (Bak : Tezkire, sah. 88, 89 ve Hulasa sah. 131).
[99] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu, ancak onu teyid eden sahih şâhidleri (= hadisler) bulunduğu belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/523-524
[100] İbn-i Âbidin cild 1. Sah. 262, 279, 280 (Hanefî Mezhebi); Nihayettik Muhtaç cild 1, sah. 98, 457 (Şafiî Mezhebi)
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/524-525
[102] Zevâid'de bu hadisin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/525-527
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/528
[105] İrtiyad : Abdest bozmaya elverişli alçak veya yumuşak yer aramaktır. Ahtari-yi Kebîr,
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/528-529
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/529-530
[108] Bu hadis için Enes'in hadisinden ve İbn-i Ömer'in hadisinden birer şahidin bulunduğu ve Tirmizî şahid durumundaki her iki hadisi de Cami'inde rivayet ettiği Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/530-531
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/531-532
[110] Parantez içi ifade hadîsin açıklanması için benim ilâvemdir. Bu açık* lamada yanılmadığımı umarım.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/532-533
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/533-534
[113] İbn-i Abidîn 1. Sah. 252 ve Nihayetü'l-Muhtac cUd 1 .Sah. 98, 99
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/534-535
[115] Bu hadisin râvîlerinden İbn-i Ebî Ferve'nin adı İshak olup rivayetinin terk edilmesine âlimler ittifak ettiği gerekçesi ile Z&râid müellifi bu isnadın zayıf olduğunu söylemiştir. Sahîhayn'de «Devamlı (—durgun) suda» tabiri ile geçer.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/535-536
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/536-538
[117] Bu zat, Sahâbî'dir. Şarahbil'in kardeşidir. Râvisi Zeyd b Veheb'dir. Hulasa şahite 226
[118] Daraka: Sığır derisinden mamul ve içinde hiç bir şey bulunmayan kal kandır.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/538-539
[120] Zevâid müellifi, bu hadisin isnadı sahih olup onu teyid eden şâhidler vardır, demfştir.
[121] Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhâri'nin rivayetinde (gıybet yerine) ko-ğucuîuk ifadesi var. Taberi el-At'raf'da bu hadisi Yahya aracıhğı ile Abdurrahman bin Bekre'den, o da Ehu Bekre'den rivayet etmiştir, doğrusu da oradaki rivayettir.
[122] isrâ, 44
[123] Bakara, 74
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/539-543
[125] Müslim'in şerhi Nevevİ cild 3, sah. 122-124
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/544
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/544
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/545
[128] Râvilerden Mesleme bin Ali'nin zayıflığı dolayısıyla hadisin isnadı Zevâid'de zayıf olarak gösterilmiştir. Buhari ve Ebu Zur'a da onun hadislerinin münker olduğunu Söylemişlerdir. El - Hâkim de; Mesleme, el-Evteâi 'den ve başka zatlardan münker ve mevzu hadisler rivayet eder, demiştir. Sindi demiştir ki bununla beraber hadisin metni Ebu Davud'un Süneninde, Teyemmüm bahsinde İbn-i Ömer ve Ebü'l-Cüheym'in rivayeti ile gelmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/545-546
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/546
[130] Hadisin isnadının vâhî olduğu çünkü Süveyd'den başka râviler de bunu rivayet ettikleri Zevâid'de ifade edilmiştir.
[131] Zevâid'de beyan edildiğine göre Buharî hariç Kütüb-i Hamse'de îbn-i Ömer (R.A.)'in bu hadisi rivayet edilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/547-548
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/548-549

[133] Talha bin Nâfi Ebu Süfyan el-Mekkl el-Kurayşî, bu senedde mez-kûr Sa-habllerin ve İbn-i Abbas'ın ravisidir. Kendisinden de A'meş, Husayn bin Abdir-rahman ve İbn-i İshale rivayet etmişler. İbn-i Hibban onu sıka saymıştır. (Hu-lâsa, 180)

[134] Bu hadisin râvîlerinden Uttje bin Ebî Hakîm'in zayıf olduğu ve Talha bin Nâfi'in de Ebû Eyyûb'a ulaşmadığı hususu Zevâid'de ifade edilmiştir.

[135] Zevâid'de beyan edildiğine göre senedin râvîlerinden Zeyd el-Ammî ve Câbir el-Ca'fi zayıf oldukları için bu isnad zayıftır. Şu'be ve Süfyan-ı Sevri. Ca-bir'i sıka olarak kabul etmişler ise de Eyyub-i Sahtiyani, Cabir'i tekzîb etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/549-551

[136] Tevbe suresi 108'inci âyet

[137] Ebû Hüreyre'nin bu hadisini Ebû Dâvüd «Taharet» kitabının başında ve Tirmizî de «Tefsir» bahsinde rivayet etmişlerdir. Zevâid sahibi buna İşaret etmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/551-552

[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/552-553

[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/553-554

[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/554

[141] Hadisin râvilerinden Haris bin el-Hırrît'in zayıf olduğu hususunda âlimler ittifak ettikleri gerekçesi ile bu isnadın zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/554-555

[142] Hadisin râvilerinden Mutahhar bin el-Heysem zayıf olduğundan isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/555-556

[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/556

[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/556-558

[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/558-561

[146] Kebşe bint-i Kâ'b bin Malik Ensârilerdendir. Ebû Katâde'nin Abdullah adb oğîunun eşidir. îbn-i Hibbân'in beyanına göre Kebşe sahâbilerdendir. Ebû Katâde'nin ravisidir. Kendisinden de kız kardeşinin kızı Humeyme rivayet etmiştir. Ebü Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh. onun hadislerini rivayet etmişlerdir. El-Menhel Cild 1, Sah. 264, Mısır 1974

[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/561-562

[148] İsnadında, zayıf olan Harise bin Ebi'r-Rical'in bulunduğu Zevâid'de be lirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/562-564

[149] Zevâifl'de belirtildiğine göre bu hadîsi, îbn-i Huzeyme kendi sahihinde ve El-Hâkîm'de El-Müstedrek adlı kitabında rivayet etmişlerdir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/564-565

[150] Müellifimizin 947-952 nolu hadislerinin anıldığı 'Namazı Kesen Şeyler' babında konu hakkında gerekli izah yapılacaktır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/565-567

[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/567

[152] Müellifimizin 371 nolu hadisi olabilir.

[153] **Meymûne (R.A.)'mn Hâl Tercemesi**
Meymûne (R.A.) hazretleri el-Hars-i Hilâlî'nin kızıdır. Resûl-İ Ekrem'in muhterem hanımlarmdandır. Hicretin yedinci yılı Peygamber (A.S.) ile evlenmek şerefi ile bahtiyar olmuştur. Kendisinden 46 adet hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan yedi hadisi, Buharı ve^beş hadisi Müslim rivayette bulunmuşlardır. Râvileri Ibn-i Abbas ve Yezîd İbn-i Assam (R.A.)'dır. Hicretin Sllnoi yılı Ten'im yakınında bulunan ve Mekke-i Mükerreme'ye bir kaç kilometre mesafedeki «Şerif» adlı yerde vefat etmiştir. (Hulasa Sah. 496 ve başka eser)

[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/567-570

[155] Yani kadının abdest suyunun artığı ile erkeğin abdest alması ve gusul etmesinden.

[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/570-571

[157] EI-Menhel cüz 1, san. 272

[158] Zevâid'de bu hadisin isnadı zayi? gösterilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/571-574

[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/574-575

[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/575

[161] **Ümmü Seleme ve Ümmü Hâni'nin Hâl Tercemesi**
Ümmü Seleme (R.A.)'nm adı Hind bint-i Ebi Ümeyye el-Mahzumiyye'dir. İlk kocası Ebu Seleme Abdullah bin Abdi'I-

Esed'dir. Kocası ile beraber Habeşistan'a hicret eden ilk müslümanlardandırlar. Bilahare Mekke'ye döndüler. Oradan da Medine'ye hicret ettiler. Medine'de kocasının vefatından sonra Resül-i Ekrem'in zevcesi olmak şerefine mazhar oldu. Kendisi Kureyş kabilesinin hanedanlarından ve ilk muhacirlerden olduğu cihetle mü'minlerin annesi olmak gibi yüce bir mertebeye yükseldi.
378 hadîsi bulunur. Buhari ve Müslim 13 hadisinde ittifak etmişlerdir. Üçer hadisini de münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri ise, ilk kocasından olan çocukları Ömer ile Zeyneb'tir. Ayrıca Nâfi, Said bin el-Müseyyeb, Ebu Osman en-Nehdî ve başka zatlar da ondan rivayette bulunmuşlardır.
Hicri 59. yılı vefat etmiş ve Ebû Hüreyre (R.A.) tarafından cenaze namazı kıldınlmıştır. Zehebî'nin dediğine göre Resül-i Ekrem (S.A.V.)'in en son vefat eden hanımıdır. (El-Menhel cüz 1. Sah. 332)
Ümmü Hâni (R.A.), Ebû Tâlib'in kızıdır. Adı Pâhıte'dir. Ahmed ise, adınm Hind olduğunu söylemiştir. 46 hadisi olup Buhari ve Müslim bir hadisinde ittifak etmişlerdir. Râvileri de torunu Ca'de, mevlâsı Ebû Mürre ve Mücahid'dir. Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. (Hulasa sah. 500)

[162] Zevâid'de, bu hadisin isnadı hasen'dir, demiştir.

[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/575-577

[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/578

[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/578-580

[166] El-Menhel CUd. 1. Cüa. Sah. 37

[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/580-581

[168] Bunun senedinin sıhhat durumu râvi Ebû Zeyd'in durumuna bağlıdır. Bu râvi ise, Tirmizî ve başkasının dediği gibi hadisçilerce meçhul bir kimsedir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/581-582

[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/582-585

[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/585-586

[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/586-587

[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/587

[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/588-589

[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/589-591

[175] Sindî'nin Zevâid'den naklen beyan ettiğine göre hadisin isnadmdaki râvîler sikalardan ibarettir. Ancak Müslim bin Mahşî, sahâbî olan el-Pirâsî'den hadîs işitmemiş, ancak Ei-FirâsFnin oğlundan hadîs dinlemiştir. El-Firâsî'nin oğlu ise sahâbî değildir. Bu sebeple hadîsi babasından rivayet etmiştir. (Yani avcılık eden Peygamber (S.A.V.) ile görüşüp babasından rivayet eden El-Pirâsi'dir, oğlu değildir. Bu duruma göre senedden El-PirâsI düşmüş görülür.

[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/591-593

[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/593

[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/594-596

[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/596-597

[180] Safvân bin Assâl El-Müradî El-Cemelî, Resûl-i Ekrem ile beraber 12 savaşa katılmıştır. 20 hadisi vardır. Abdullah İbn-i Mes'ûd (R.A.) gibi bir zat bile ondan rivayette bulunmuştur. Hulasa : 174)

[181] Hadîsin râviyesi Ümmü Ayyaş (R.A.) sahâbîdir. Hz. Rukayye'nin câri-yesidir.Ravisi, torunu Anbere bin Saîd'dir. Hulasa yazarı onu adı bilinmeyen râviler arasında ve 499'uncu sahifede bu kısa bilgi İle zikretmiştir.

[182] Râvi Abdülke-rim'in sıkalığı ihtilaflı olduğu için bu senedin meçhul sayıldığı Zevâid'de bildirilmiştir..
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 1/597-600

[183] Hadisin isnadının, Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/5-7

[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/7-11

[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/11

[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/11-12

[188] Zevâid'de, hadls'üı hasen olduğu bildirilmiştir

[189] Senedin iki kolunun birleştiği râvi Abdü'1-Mühey min'in zayıflığı hususunda âlimler ittifak ettikleri gerekçesi ile isnadın zayıf olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. Fakat Sindi demiş kiAbdü'l-Müheymin yalnız kalmamıştır. Çünkü onun kardeşi oğlu da rivayette bulunmuştur. Bu rivayeti Tabarâni,
El-Mu'cemü'1-Kebir'de nakletmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/12-14

[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/14-17

[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/17-18

[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/18-19

[193] Zevâid'de bildirildiğine göre İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân kendi sahihlerinde Halld bin Alkarna tariki ile bu hadisi rivayet etmişlerdir.

[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 2/19-20

[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/20-24

[196] Sahibidir. 7 hadisi var. Râvlsi Hilâl bin Yes&f ve Ebû İshaktır. (Hula-149)

[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/24

[198] İbn-i Sabra da denilen bu zat Abdullah bin El-Müntefik'm oğludur, Sa-hâbldir. Râvisi İse oğlu Asım'dır. tbn-i Mâceh, Tirmizî, Ebû D&vûd ve Nesâİ onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel cüz. 2. Sah. 85)

[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/24-26

[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/26-27

[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/27-28

[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/28

[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/28-29

[204] Şiilerin kolları ve inançları hakkında geniş izah için mütercim'in tercüme ettiği İslâm Hukuku Tarihi Sah, 194 İstanbul 1974'3 müracaat.

[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/29-31

[206] Zevâid'de : Hadisin isnadı vahidir. Çünkü r&vilerinden Risdln bin Sa'd zayıf olduğu söylenmiştir, deniliyor. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/31-32

[207] Şakik bin Seleme El-Esedİ Ebû Vâil El-Kufl tabiîlerin büyüklerinden idi. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Muaz bin Cebel (Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn) ve bir cemaattan rivayette bulunmuş, râvileri ise Şa"bî, Amr bin Mürre, Mansûr ve başkalarıdır. Ibn-i Muin onun sıka olduğunu söylemiştir. Vakıdl, onun Ömer bin Abdilttzlzln nüafeti «mumımte vefat ettiğini söylemiştir. (Hulasa, 167)

[208] El-Muttalib bin Abdillah bin Hantab El-Mahzûmi El-Medenî, Ebû Hüreyre, Aişe ve Enes'ten rivayet etmiş, r&vileri ise, iki oğlu Abdülaziz ve El-Hakem bir de El-Evzâî'dir. Ebû Zur'a ve Darekutnl onu sıka saymışlardır. Ebû Hatim ise onun Âişe (R.A.Vya yetişmediğini söylemiştir. İbn-i Sa'd de onun çok hadîsinin bulunduğunu fakat hadîsi ile hüccet edilmediğini söylemiştir. Tehzib'e göre mürsel hadisleri vardır. (Hulasa 379)

[209] **Abdullah bin Ebî Evfâ (R.A.)'iıın Hâl Tercemesi**

416 nolu hadisin râvisi Abdullah bin Ebi Evfâ sahâbi oğlu sahâbî'dir. Adı Alkame bin Halid olup Biat-ı Rıdvan'da bulunmuştur. 95 hadîsi var. Buhârî ve Müslim 10 hadîsini müttefikan, 5 hadisini Buhâri ve bir hadîsini Müslim münferiden rivâvet etmişlerdir. Râvileri: Amr bin Mürre, Talha bin Müsrif, Adiy bin Sabit ve El-A'meş'tir. Vâkıdi, 86 tarihinde; Ebû Nuaym iss 87 tarihinde vefat ettiğini söylemişlerdir. Amr bin Ali'nin dediğine göre Ashab-ı Kirâm'dan Kûfe'de en son vefat eden zat İbn-i Ebî Evfâ'dır. Hulasa İSİ) Buhârî'nin sarihi Ayni'nin bildirdiğine göre Ebû Hanife'nin ulaştığı 7 Sahâbi'den birisi İbn-i Ebî Evfâ'dır. O, vefat ederken Ebû Hanîfe 7 yaşında idi. Ebû Hanîfe'nin 70 senesinde doğduğu rivayetine göre isa îbn-i Ebî Evfâ vefat ederken Ebü Hanife 16 yaşında idi.

Ebû Mâlik El-Eş'arI'nin Hâl Tercemesİ 280 ve Er-Rubayyi'ninki de 390 nolu hadislerin açıklaması bahsinde geçti.

[210] Zevâid'de : Bu isnad zayıftır. Senedin râvilerinden olan Leys de İbn-i Ebi Sayf tır, denilmiştir. Sindi diyor ki, senedin râvilerinden birisi olan Şahr hakkında da konuşmuşlardır.

[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/32-35

[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/35

[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/36-37

[214] Hadîsin İsnadında zayıf olan Zeyd El-Ammî vs yine 2ayıf olan râvisi bu'unduâundan isnadın zayıflığı Zevâld'da ifade edilmiştir. Yine Zevâid'in bildir diİHne göre îmam Ahmed de MÜsnedlnde hadisi şu ssnedle rivayet etmiştir: «Ebû İsrail'den, o da Zeyd El-Ammİ'den, o da Nâfi'den, o da îbn-i Ömer'den...»

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/37-39

[215] Tirmizî, «Abdestte israfın Keraheti» babında, hadisi ayni isnad ile zikretmiş ve garîp olup bu isnadın hadisçiler yanında kuvvetli olmadığını, çünkü Hârice'den başka kimsenin bunu isnad ettiğini bilmiyoruz. Hârice de arkadaşlarımız yanında kuvvetli değildir, hatta İbnü'İ-Mübarek onu zayıf görmüştür, der. Bu hadis müteaddit yollarla El-Hasan'dan rivayet edilmiştir.

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/40

[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/40-41

[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/41-43

[218] Senedindeki râvl Bakiyys tedlls yaptığından dolayı İsnadının zayıf olduğu Zev&id'de bildirilmiştir.

[219] Senedindeki râvilerden Huyey bin Abdillah ve îbn-i Lehia zayıf oldukları için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/443-45

[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/45

[221] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/46

[222] Zevâid'in beyanına göre İbn-i Hibbân'ın sahihinde bu hadîs yine Ebü Saîd-i Hudri'den rivayet olunmuştur. Sahîh-i Müslim'de ve başka sahih hadis kitaplarında bu hadisin şahidi vardır.

[223] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/46-47

[224] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/47-49

[225] Hadisin senedindeki râvllerden Yahya bin Keair ve Şeyhi Yeaid-i Rak-kaşi'nin zayıf oîduğu. Zevâid'de bildirilmiştir.

[226] Seneddeki ravîlerden Abdülvâhld'in sıka olmasının ihtilaflı olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

[227] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/49-51

[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/51-53

[229] Bin Asım El-Ens&rl El-Medenİ sahabi'dir. Buhar! ve Müslim 8 hadisini müttefikan ve Buh&rl bir hadisini münferiden almışlardır. BâvÎleri ÜbAde bin Habib, İbn-i Müseyyeb ve Vftsi bin Habban'dır. (Hulasa-198)

[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/53-54

[231] El-Menhei'den yapılan nakil burada bitti.

[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/54-56

[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/56-57

[234] Seleme <R.A.>'ın Hâl Tercemesi

Ebû Müslim-i Eslem-i künyeli Seleme Medîne'lidir. Rıdvan ağacı altında Peygamber (S.A.V.)'e biat edip ölüm üzerine söz veren mücahitlerdendir. Rivayete göre i'k forta ve son biat edenlerin arasına karışmak suretiyle Peygamber'e Üç defa el uzatmak şerefine mazhar olmuştur. Kendisinden rivayet edilen 77 hadisten 16'sını Buhârl ve Müslim ittifakla, beşini Buharl ve dokuzunu Müslim münferiden rivayette bulunmuşlardır. Hâvileri çoktur. En son râvisi kölesi olup bu hadisi rivayet eden Yezid tbn-i Ubeyd'dir. Seleme 64 tarihinde vefat etmiştir. Hulasa, 148)

[235] Zevâid'de : Hadisin râvilerinden Muhammed bin El-H&ris'in sıka olmakla beraber hataya düştüğü İbn-i Hibbân tarafından belirtilmiştir, denilmiştir. Sindi diyor ki seneddeki râvî Yahya bin Râşid de zayıftır.

[236] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/57-59

[237] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/59-60

[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/60

[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/60-61

[240] **El-Mıkdâm bin Madîkerib (R-A.)'ın Hal Tercemesi**

El-Mıkdâm bin Madîkerib bin Amr bin Madîkerib Ebû Yahya'dır, Künyesi Ebû Kerlme'dlr. Resûlutlah (S.A.V.)'den 47 hadis rivayet etmiştir. Ayrıca Hâlid bin El-Velîd, Muaz bin Cebel, Ebû Eyyûb EI-EnsârI <R.A.) hazretlerinden ve başka sahâbilerden de rivayette bulunmuştur. Hâvileri ise Şüreyh bin Ubeyd, Hâlid bin Midân, Habîb bin Ubeyd E$-Şabi'dir. Bâzıları onun sahâbl olmadığını söylemişler ise de bu söz tutarsızdır. Kendisinin sahâbl olduğu sabittir. Çünkü, El-Bağavî. Ebû Yahya bin Selim tariki ile rivayet ettiğine göre Ebû Yahya şöyle söylemiştir : Biz, El-Mıkdam bin Madlkerib'e : Yâ Ebâ Kerime! Halk senin Peygamber (S.A.V.VÎ görmediğini sanıyorlar, dedik. Kendisi: Halk yanılıyor. Vallahi şüphesiz ben O*nu gördüm. Bir gün ben amcamla yürürken Resûlullah (S.A.V.) benim kulağımın memesini tutmuştu. Bilâhare amcama: Mıkdâm, kulağının memesini tuttuğumu hatırlıyor mu? diye sordu. Ben Resûlullah (S-A.V.)'den işittim şöyle buyurdu :
«Genin'den, çok yaşlıya kadar bütün İnsanlar, kıyamet günü 30 yasında olarak hasredileceklerdir.»
El-Mıkdâm hicri 86 veya 87 yılı 91 yasında vefat etti. El-Menhel cüz 2, Sah. 49

[241] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/61-62

[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/63

[243] Zevâid'de denilmiş ki, eğer son r&vl Süveyd bin Sald bellemiş ise bu isnad hasendir.

[244] **Ebü Ümâme'nin Hal Tercemesi**

Sudayy isimli bu zât meşhur sahâbilerden olup Humus'ta ikamet etmiştir. 250 hadisi vardır. Buhârl 5 ve Müslim 3 hadisini rivayet etmişlerdir. Kendisi Ömer, Osman, Ali, EbÛ Ubeyde, Muaz, Ebü'd-Derdâ, Ubâde bin Es-Sâmit ve bir cemaattan rivayet etmiştir. Râvîleri ise Recâ' bin Hayat, Muhammed bin Ziyâd El-Hâni, El-Kasım bin Abdirrahmân, Şarahbil bin Müslim, Mekhûl, Ebû Galib vs başka-landır. (Radıyallâhü anhüm ecmain). İbn-i Sa'd, Ebû Ümâme'nin Şam'da oturduğunu söylemiştir. Tabarânl zayıf bir sened ile rivayet ettiğine göre Uhud savaşına katılmıştır. El-Hasan bin Râfi, Fedailü's-Sahâbe adlı eserde. Yûsuf El-Bahili'den naklen beyan ettiğine göre Ebû Ümâme (R.A.) demiş ki: Resûl-i Ekrem'e biat edenlerin Allah'ın rızâsına mazhar olduklarına dâir Âyet nazil oldu-- ğu zaman ben Resûlullah (S.A.V.)'e Yâ Resûlallah! Ağaç altında ben de size biyat edenlerdenim, dedim. Resûl-i Ekrem (S.A.V. buyurdu ki: «Sen bendensin, ben

de sendenim.»
Ebû Galib'in rivayetine göre Ebû Ümâme (R.A.) şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (S.A.V.) beni bir kavme gönderdi. Onlar kanı gıda maddesi olarak İçerlerdi. Ben onların yanına vardığım gün bana da bunu ikram etmek istediler. Ben sizi kan içmekten menetmek için yanınıza geldim, dedim. Beni dinlemediler. Ben de aç olarak o gece yattım. Gece bir yabancı zât bana bir kab dolusu bir şerbet getirdi. Ben onu içtim. Açlığım susuzluğum gitti. Bilâhare kavimden birisi bunları kınıyor ve misafire karşı böyle davramlmaz-diyor. Bunun üzerine bana süt getirdiler. Buna ihtiyacım olmadığım söyledim vs tok olan karnımı gösterdim. Bu (keramet) Üzerine hepsi müslüman oldu. El-Hâfız, El-İsâbe'de belirttiğine göre h. 86. yılı vefat etmiştir. (El-Menhel 2. cüz, 68. Sah.)

[245] Havilerinden Amr bin El-Husayn ve Muhammed bin Abdillah'ın zayıflığı dolayısıyla Ebû Hüreyre'nin bu hadîsine âit isnadın zayıflığı Zevaid'de belirtilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/63-64

[246] El-Menhel cüz 2, Sah. 67-72

[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/64-65

[248] El-Müstevrid bin Şeddâd bin Amr El-Kureyşl EI-Fehri El-Mekkİ, sahâbl oğlu sahâbldir. Peygamber (S.A.V.)'den ve babasından hadîs rivayet etmiştir. Râ vlleri ise Kays bin Ebi Hazım, Vakkâs bin Rabia, Abdurrahman bin Cübeyr vs başkalarıdır. Hadisleri, Tirmizi, Ebû DâvÛd ve İbn-i Mâceh'ds ve başka kitab-larda mervidir. Mısır fethinde bulunmuş ve h. 45. yıl İskenderiye'de vefat etmiştir. (El-Menhel cüz 2, Sah. 100)

[249] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/66-67

[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/67

[251] Zevâid'de:Tirmizî de Hadîs'i rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Râvilerinden Salih Mevlâ Tev'eme, son zamanlarında (rivayetleri karıştırmış ise de, bu duruma düşmeden önce kendisinden Mûsâ bin Ukba rivayette bulunmuş, denilmiştir. (Tuhfe'nin En-Neyl'den naklen beyan ettiğine göre Buhârî de aynı nedenle Hadîsi hasen görmüştür.)

[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/67-69

[253] Ebû Râfi, Resûl-i Ekrem'in azadlısı idi. Adı İbrahim veyS Eşlem yahut da Sabit İdi. Önce Hz. Abbâs'ın kölesi idi. Bilâhare Hz. Abbâs tarafından Peygamber Efendimize hibe edilmiştir. Hz. Abbâs'ın müslümanlığı kabul ettiğini Resûl-i Ekrem'e müjdeleyince Ebû Râfi âzad olmakla müjdesini almış oldu. Bedir savaşından önce müslüman olmakla beraber buna katılmayıp Uhud ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Peygamber'den ve Abdullah İbn-İ Mes*ûd'dan rivayet etmiştir. Râvîleri ise oğulları Râfi, Hasan ve Ubeydullah'tır. Ayrıca El-Mu-ğlre, Ebû Saîd-i MakbİrÎ, Süleyman bin Yesâr ve başka zatlardır. 68 hadisi var. Buhârt bir, Müslim de üç. hadisini almıştır. Hz. Ali'nin, halifeliği zamanında vefat ettiği söylenmiştir. (El Menhel 2. cüz, 286. Sah.)

[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/69-71

[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/71

[256] El-Menhel cüz 1., Sah. 316 ve Tuhfe Sah. 50

[257] Bu sefer, veda hâccı veya UmretÜ'lrKadıyye için yapılan yolculuğun dönüşü idi:

[258] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/72-73

[259] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/73-74

[260] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/74-75

[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/76

[262] «Zevâid müellifi; Hadîs'in aslı Buhâri ve Müslim'de bulunan Abdullah bin Amr'in ve Ebû Hüreyre'nin hadisierindendir. Bir de Buhâri'de olmayıp Müslim'de bulunan Âişe'nin hadîsindendir, demiştir.
Câbir'in hadisine gelince; isnadmdaki adamlar, sıka zâtlardır. Bunlardan yalnız Ebû İshak. tedlis ederdi ve son zamanlarda rivayetleri karıştırırdı.»:"

[263] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/76-78

[264] Ebû Hayye bin Kays El-Hemadânl El-Vadü, Hz. Ali'den rivayet etmiş, râvlsi ise,. Ebû İshak'tır. El-Hâkim Ebû Ahmed ve Ebû Zur'a, onun adı bilinmiyor, demişlerdir. îbn-i Mâkûla ise : «Onun adı hakkında İhtilâf bulunduğunu, bâ-zılarına göre, adı Amr bin Nasr, diğer bazılarına göre ise ismi Âmir bin El-Hars'-tır, demiştir. (Hulasa Sah. 448)

[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/78-82

[266] Zevâid'de Hadîs'in isnadı basendir, denilmiştir.

[267] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/82-84

[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/84

[269] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/85

[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/85-86

[271] Hadisin râvisi Rifâa bin Râfi bin Mâlik bin EI-İclân bin Amr Ebû Mua/ Medine-i Münevvere'den Hazreç katıılesindendir. Yüce Bedir ehlindendir. Hadislerinden üç tanesini Buhâri tahriç etmiştir. Râvileri, oğullan Muaz ve

Ubeyd'dir. Hz.Muaviyenin hilafetinin ilk zamanlarında vefat etmiştir. (Hulasa 118)
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/86

[272] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/86-87

[273] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/87

[274] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/88-89

[275] **Zeyd bin Harise Ebu Üsâme (R.A.)'ran Hal Tercemesi**

462 nolu hadisin râvlsi Zeyd bta Harise Ebû Usame (R.A.), aslen Yemenlidir. Beni Huzâa'nın Kelb kabllesindendir. Çocuk iken esir edilerek Sûk-İ Ukâz'a getirilip satışa arze'dilirken Hz. Hadice tarafından satın alınmış ve sonra Hz. Mu-hammed (S.A.V.)'e hibe edilmişti, peygamber Efendimiz de onu âzad ederek evlât edinmiçü. Artık herkes, ona Zeyd bin Muhammed derdi. Nihayet Ahzab'sû-resinin 6'inci âyeti İle herkesin babası adıyla çağınîması emredildikten sonra Zeyd bin Harise denmeye başlanmıştır. Zeyd ilk müslûmanlardandır. Hadice, Ebû Bekr ve Ali'den sonra kendisi müslüman olmuştur. Allah cümlesinden ve bizden razi olsun. Bedir savaşma katılmış ve zafer müjdesini Medine-i Münevvere'ye ilk ulaştıran z&t Zeyd'dir. Diğer gazalarda da Resûl-i Ekrem'in maiyyetinde savaşmıştır. Hicretin 8'inci yılı Rumlarla çarpışmak üzere sefere çıkan ordu komutam olarak giden Zeyd meşhur Mu'te savaşında şahadet şerbetini İçmiştir. Resûl-i Ekrem, onu çok severdi. Ahmed ve Nesâî'nin rivayet ettiklerine göre Hz. Âişe (R.A.: Resûlullah (S.A.V.), bir seriyye (Peygamber'in katılmadığı savaş) yi düzenlediği zaman aralarında Zeyd bulunduğunda mutlaka Zeyd'i o seriyye başında kumandan yapardı. Resûl-i Ekrem bir gazaya çıktığında Zeyd Medine'de kaldığı zaman Re-sûl-i Ekrem tarafından Zeyd vekil olarak bırakılırdı.
Zeyd'den ancak dört hadis mervidlr. R&vlleri ise Enes bin Malik, tbn-1 Abbâs ve sair sahabUerdir.

[276] Hadisin rftvlsi îbn-i Lahia zayıf olduğu gerekçesi ile isnadının zayıflığı Zevaid'de

[277] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/89-90

[278] Zevâid'de : isnadında Kays bin Âsim vardır. O da zayıftır, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/90-91

[279] Ümmü Hâni' bint-i Ebİ Tâlib El-Hâşimiye'nin adı Pâhite'dir. Ahmedto dediğine göre adı Hind'dir. 46 hadisi vardır. Buhar! İle Müslim, bir hadisinde hadiste) ittifak etmiştir. Râvileri oğlunun oğlu Cu'de ve mevlaai Efcrû Mürrs. rt* ve MÜcahid'dlr. Mekke fethinde mûalüraan olmuştur.

[280] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/91

[281] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/91-93

[282] Kays bin Sa'd bin Ubâde El-EnsârI ElHazrecl Ebü'I-Fadl, sahâbl'dir. 16 hadisi vardır. Buhârl ile Müslim bir hadisini müttefikan rivayet etmişlerdir. Başka bir hadisini kısmen Buhâri rivayet etmiştir. Râvîleri Abdurrahmân bin Ebl Leylâ ve Ebû Temim El-CeysânÎ'dir. Enss demiştir ki, Kays'm BesûM Ekrsm'in yanındaki yeri, Emniyet Âmirinin Emir yanındaki yerine benzerdi. Amr bin Dînâr da, Kays, merkebe, bindiği zaman ayaklan yere değerdi, demiştir. Hz. Muâviye'nin halifeliği zamanında Medlne-İ Münevvere'de vefat etmiştir. Cömertliği hakkında bir çok hikâye vardır. «Hulasa-317)

[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/93

[284] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/93-94

[285] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/94

[286] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/94-95

[287] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/95-96

[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/96

[289] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/96-97

[290] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/97-98

[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/98-99

[292] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100

[293] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100

[294] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100

[295] **Zeyneb (R-A.)'İn Hal Tercemesi**

Zeyneb Bint-i Cahş Abdullah tbn-i Cahş'm hemslresidlr. Abdül-Muttalib'in kızı Ümeyye'nln kızıdır. Resûl-i Ekrem onu Zeyd bin El-H&rise İle evlendirdi. Mu-te'de Zeyd'in şehld olmasından sonra Resûlullah Zeyneb't ezvao-ı Tahlrat araşma almakla taltif buyurmuştur. Zeyneb hayırseverliği ile herkesin saygısını kazanmıştır. Hele Hz. Ömer, Zeyneb'e çok hürmet ederdi. Hilâfetinin ilk yılı hazinaden külliyetli bir para hediye etmişti. Zeyneb bu hediyeyi ağlıyarak almış ve aynı gün hepsini fakirlere dağıtmıştır. Böyle bir para yardımına bir daha muhtaç etmemek için canının alınmasını Allah'tan o gece niyazda bulunduğu rivayet olunmuştur. Bu beddua üzerine uzun zaman geçmemiş, ertesi yıl vefat etmiştir. (Ayni)
Zeyneb'in 11 hadisi vardır. Buhârî ile Müslim 2 hadisinds ittifak etmişlerdir. Râvîleri yeğeni Muhammed bin Abdillah ve Zeyneb BinM Ebı Seleme'dir. Hz. Âişe: Din, takva, doğru sözlülük ve yakınlarına şefkat bakımından Zeyneb'den daha hayırlı bir kadın görmedim, demiştir. Mü*minlerin analarından (Peygamber'in muhterem eşlerinden) İlk vefat eden hanun O'dur. Hicretin 20. yılı vefat etmiştir. (Hulasa -491)

[296] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/100-101

[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/101-102

[298] Râvl Abdullah'ın İbn-i Mes'ûd olduğu, Tirmizt sünenine ait Tuhf»tü1> Ahzevl cerhinin benzer bftbındaki beyânından alınmıştır.

[299] Zevâid'de : Bu, ricali sıka olan bir isnaddır. Fakat senedde Haccâc vardır. O da tbn-i Ertât'-tır. Kendisi tedlis ederdi.

[300] Parentez içindeki ifâde mürtercime aittir.

[301] Peygamber üe beraber 12 savaşa katılmış, 20 hadîsi vardır. İbn-i Mes*ûd bile ondan rivayet etmiştir. (Hulasa* 174)

[302] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/102-104

[303] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/104-105

[304] EI-Menhel C. 2., Sah. 238-341

[305] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/105-108

[306] **Büsre (R.A.)'nin Hal Tercemesi**
Büsre bint-i_Safvan bin Nevfel bin Abdi*l-Uzza bin Kusayy El-Kureşiye El-Ese-diyo Mervân" bin El-Hakem'in teyzesi ve Abdülmelik bin Mervân'm büyük dsde-sidir. Hâvileri Abdullah bin Amit, Urve bin Zübeyr, Mervan bin El-Hakem ve Sald bin El-Müseyyeb'dir. İbn-i Mâceh, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâl Büsrs'nin hadîslerini rivayet etmişlerdir. Şafiî, Büsre muhacirlik şerefine kavuşmuştur, demiştir, îbn-i Mus'ab de Büsre'nin Resûl-i Ekrem'e bîat edenlerden olduğunu söylemiştir. (El-Menhel cüz 2, Sah. 192)

[307] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/108-109

[308] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/109-112

[309] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/112

[310] Zevâid'de: Hadisin İsnadındakl râvîlerden Ukbe bin Abdirrahman'ın meşhur bir şeyh olduğunu tbnü'l-Medeni söylemiştir. Fakat İbn-i Hibbân onu ıskalardan saymıştır. Senedin diğer ricali sıkadır, denmiştir.

[311] Zevâid'de bu isnad hakkında eleştiri olmuştur. Çünkü onda Mekhûl Ed-Dımışkl vardır. Kendisi tedlisçidir. Bu hadîsi an'âne ile rivayet etmiştir. Dolayısı ile hadisini terk etmek gerekir. Ayrıca Buhâri ve Ebû Zür'a : Şüphesiz Mekhûl Ambese bin Ebl Süfyan'dan hadis dinlememiştir, demişlerdir. Bu nedenle de isnad münkatıdır, diye malûmat vermiştir.

[312] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/113-115

[313] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/115

[314] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/115-117

[315] El-Menhel cüz 2, Sanife 198

[316] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/117-118

[317] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/118-119

[318] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/120-121

[319] Zevaid'de : Bu isnadın ricali sikalardır, denmiştir.

[320] Sahbâ : Hayber'e yakın bir yerin adıdır.

[321] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/121-124

[322] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/124-125

[323] Meşhur bir sahâbidir. 146 hadisi vardır. Buhârİ ve Müslim iki hadisini ve yalnız Müslim 23 hadisini rivayet etmiştir. Hicretin 72 veya 73 veyahut 74. yılı vefat etmiştir. (Hulasa, 59)

[324] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/126

[325] Bu zat meşhur bir sahabl'dir. Akabe, Bedir, El-Câbiye ve Kudüs seferlerinde bulunmuştur. 18 hadisi var. Buharl ve Müslim 1 hadisinde ittifak etmişlerdir. Kendisinden Enes, Ebû Sald-i HudrI ve Muhammed bin İbrahim Et-Teymİ rivayette bulunmuşlardır. Resûl-i Ekrem'in özel medhine mazhar olmuştur. Hicretin 20. yılı vefat edip Bakl'a defnedilmişür. (Hulasa 38)

[326] Zevaid'de : Bu hadisin senedindeki r&vilerden Haccâc bin Er-Tat'ın zayıflığı ve tedllsçiliği dolayısı ile isnadı zayıftır. Mahfuz olan sencd Abdürrahman bin Ebl Leylâ'nın Berâ'dan olan (494 nolu hadîste geçen) rivayettir, denmiştir.

[327] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/127-129

[328] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/130

[329] Zevâid'de : Bunun senedindeki râvtlerdcn Abdülmüheymin zayıftır. Bu-hâri hadislerinin münker olduğunu söylemiştir. Bu sebeple isnadı zayıftır, denilmiştir.

[330] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/130-132

[331] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/132

[332] Ebû Dâvûd ve Nesâî, mürssl bir isnad ile bu hadisi rivayet etmişler. Bir hadisin mtlrsel olması, onun delil olmasına cumhur'a göre zarar vermez. Dâre-kutni'rün zikrettiği şu isnadla mevsul olarak da gelmiştir. Bezzâr'da hasen bir isnad ile zikretmiştir. Musannif İse İki sened İle zikretmiştir. Bu nedenle Hadis ittifakla hüccettir.

[333] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/132-133

[334] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/133-134

[335] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/134-137

[336] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/137

[337] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/137-138

[338] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/138

[339] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/138-140

[340] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/140

[341] **Sehl bin Huneyfin Hal Tercemesi**
Sehl bin Huneyf bin Vahib bin Akim bin Su'lebe EI-Ensârl El-EvsI El-Msdenl Ebû Sabid veya Ebû Abdillah, Bedir ve diğer savaşlara katılmış ilk müslümanlar-dandır. Uhud savaşında müslümanlar dağıldığı zaman Resûlullah (S.A.V.)'ın yanından ayrılmayarak sebat gösteren ve ölmek Üzere o gün Peygamber (S.A.V.) ile biat eden bir şahsiyettir. Cemel vak'asından sonra Hz. Ali O'nu Basra'da kendisine vekil olarak bırakmış idi. Sıtfin'de de Hz. Ali'nin yanında yer almıştır. Pey-gamber'in kendisiyle Hz. Ali arasında kardeşlik kurduğu söylenir. Resûlullah 'S.A.V.Vdan rivayet ettiği 40 hadisi vardır. Buhar! ve Müslim 4 hadisini ittifakla ve yalnız Müslim 2 hadisini rivayet etmişlerdir. Hâvileri iki oğlu Ebû Ümame ile Abdillah ve ayrıca Ebû Vali İle abdurrahman bin Ebl Leylâ, ve başkalarıdır. Hicretin 38, yılı Kûfe'de vefat etmiş, cenaze namazını Hz. Ali kildırmıstır. <EI-Menhel C. 2. Sn. 265)

[342] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/140-141

[343] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/141-142

[344] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/142-143

[345] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/143-144

[346] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/144-145

[347] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/145

[348] Bu hadis. Musannifimizin 492. numarada rivayet ettiği hadistir.

[349] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/145-146

[350] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/146-149

[351] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/149

[352] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/150

[353] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/150-151

[354] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/151-152

[355] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/152

[356] Bu zat, Ensar'dandır. Birkaç hadisi vardır. Buhâri ve Müslim 8 hadisini ve Buhâri münferiden 1 hadisini rivayet etmiştir. Kavileri, yeğeni Abbftd bin TemüT», tbn-i Müseyyeb ve Vasi' bin Hibbân'dır. Vakıdl, Harre günü öldürüldüğünü söylemiştir. Hulasa: 198)

[357] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/152-153

[358] Zevâid'de şöyle denilmiştir: Hadisin ricali sikalardır. Ancak Zuhrî'-nln Hafız olan arkadaşları Zührİ'nin Said bin AbdlHah bin Zeyd'den rivayet etti-ğini ifade ederler, tmam Ahmed de Muharibîlün Ma'mer'den hadisini münker sayardı. Çünkü Ma'mer'den hadis işitmemiştir. Üstelik tedlis yapardı.

[359] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/153

[360] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/153-156

[361] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/157

[362] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/158-159

[363] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/159-161

[364] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/161-162

[365] Râvüerden Tarif bin Şihâb'ın zayıf olduğuna alimlerin icma ettiklerini Îbn-İ Abdi'l-Berr'in söylediği ve bu nedenle Câbir'in bu hadisine ait isnadın aayıfhğı Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/162

[366] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/163

[367] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/163-164

[368] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/164-165

[369] Lübâbe binti'l-Hâris bin Hazn Ümmü'I-Fadl EI-Hilâliye, Abdülmutta-lib'in oğlu Hz. Abbâs <R.A.)'ın hanımıydı. Hz. Hatice'den sonra, müslüman olan ilk hanım olduğu söylenmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den 30 hadîs'i var. Buhâri ve Müslim birer hadisini ittifakla ve birer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Kavileri : Oğullan Abdullah ve Tammam ile mevlası Numayr bin El-Hâris, Enes bin Mâlik ve başkalarıdır. Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. <R.A.>

[370] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/165-166

[371] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/166-167

[372] **Umma Kays (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Ümraü Kays Bint-i Mıhsan bin Cersan bin Kays bin MÜrre EI-Esediyye'nİn adı Cezzâme'dir. İlk müslümanlardan ve ilk muhacirlerdendir. Medine'ye hicret etmiştir. Resûlullah <S.AV.)'dan 24 hadisi vardır. Buhârİ ve Müslim, iki hadisinde ittifak etmişlerdir. Râvileri Vâkisa bin Ma*bed. Nâfi mevlâsı Hinne bint-i Suca, Ubeydullah bin Abdillah, Adi bin Dinar ve başkalarıdır. Ebü'l-Kasım El-Cevherl, EI-Muvatta'ın mesnedinde bu hanımın adının Âmine olduğunu söylemiştir. ÜmmU Kays. şöyle bir şey anlatmıştır:
Bir oğlum ölmüştü. Cenazesini yıkayan adama: Oğlumu soğuk su ile yıkama, onu öldürürsün, dedim. Bunun Üzerine Ukâşe Peygamber'e giderek, bunu anlatmış, Peygamber (Ş.A.V.) de tebessüm ettikten sonra Ümmü Kays'a ne oluyor? Ailah, ona uzun ömürler versin, buyurmuştur. Bu nedenle, onun kadar uzun Ömürlü bir kadın bilinmiyor. (Menhel : Cilt 3, Sah. 247)

[373] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/167

[374] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/167-168

[375] Bu zat. Resul-i Ekrem (S.A.V.)1n mevlâsı vs hizmetçisi idi. Ebû Zur'a : Ben, onun ismini bilemem ve bundan başka hadisini dp bitmem demiştir. Adının Iyâd veya Ebû Zer olduğu da söylenmiştir. Râvisi Muhil bin Halife'dir. (Menhel Cild 3, Sah. 252)

[376] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/168-172

[377] Ümmü Kürz El-KâTjİye sahabidir. Birkaç hadisi vardır. RâvUert tbn-i Abbâs ve Tavus (R.A.)'dur (Hulâsa, 409)

[378] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/172-173

[379] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/173-174

[380] **Vasile bin Eska (R-A.Vın Hal Tercemesi**
Vasile bin El-Eska1 bin Ka*b bin Amir. Tebuk seferinden Önce müslüman ol* nnıs ve bu sefere Peygamber (S.A.V.) ile beraber katılmıştır. Suffe ehlindendir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.Vden 56 hadis rivayet etmiş olup, Buhârt ve Müslim birer *«nesinl rivayet etmişlerdir. Kendisi aynca; Ebû Hüreyre, Ebû Mersed El-Öaveni rirümmü Seleme'den rivftyette bulunmuştur. Hâvileri İse, Abdulvahid bin Abdil-l*h. Şeddad bin Abdlllah, Mekhul ve bir çok kimsedir. 70 • 80 yadında iken hicre- 83. yılında Şam'da vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahihleri, onun hadislerini rl- etmişlerdir. (Kaynak : El-Menhel, c. 4, s. 106)

[381] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/174-176

[382] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/176-178

[383] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/178-179

[384] Hamide adlı bir kadın yaşça küçük tabiilerdendir. El-Hâfız Takrib'te onun 4'üncÜ tabaka râvilerden sayıldığını söylemiştir. Ümmü Seleme'den rivayet-te bulunmuştur. Râvisi ise Muhammed bin İbrahim Et-Teymî'dir. Bir cariye-nin efendisinden1 çocuğu olduğu zaman o cariyeye Ümmü Veled denilir. Fıkıhta onun Özel hükümleri vardır. Hamîde'nin, İbrahim'in böyle bir cariyesi olduğu anlaşılıyor.

[385] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/179-180

[386] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/180-181

[387] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/182

[388] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/182-183

[389] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/183-184

[390] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/184

[391] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/185-186

[392] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/186-187

[393] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/187

[394] Bu zat Hz. Meymûne'nin mevlâsı olup, meşhur yedi fıkıhçidan birisidir. Zeyd bin Sabit, Âişe, Ebû HÜreyre, Meymûne (R.A.)'den ve bir cemaattan da mürsel olarak rivayet etmiştir. Râvileri ise Mekhûl, Katâde, Ztihrl ve Amr bin Şuayb'dır. Ebû Zur'a ve İbn-i Sa"b, sıka olduğunu belirtmişler, Nesâi de o imamlardan birisidir. Hicri 100 veya 104 yahut 107'de 73 yaşında iken vefat ettiği rivayet olunmuştur. (Hulâsa, 155)

[395] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/188

[396] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/188-190

[397] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/190

[398] Hemmâm bin El-Hâris bin Kays bin Amr bin Rabîa bin Harise En-Nahâvİ El-Kûfi'nin; Ömer bin El-Hattâb, İbn-i Mes'ûd, Ammâr bin Yâsir, Hu-zeyfe, Aişe (R.A.)'den ve başkalarından rivayeti vardır. Kendisinden da; Süleyman bin Yesâr, İbrahim En-Nahâi ve Vebre bin Abdirrahman rivayette bulunmuşlardır. İbn-İ Muin ve îbn-i Hibban onu sıka saymışlardır, teli de : O sıka bir tabiidir, demiştir. 63 veya 65 yılı vefat etmiştir. (MenheJ C. 3, Sah. 242)

[399] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/190-191

[400] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/191-192

[401] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/193

[402] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/193

83 — İçinde Cinsi Münasebet Yapılan Elbiseyle Namaz Kılmak Babı

540) Muâviye bin Süfyan (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre :
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı olan kızkardeşi Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâKya: ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) içinde cinsî münâsebet yaptığı elbiseyle namaz kılar mıydı? diye sordu. Ümmü Habîbe de:
«Evet Elbisede necaset olmadığı zaman (o elbiseyle namaz kılardı.)-" [1]

İzahı

Nesâî ve Ebü Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı; hadîste 'Ezâ' olarak geçen ve tercemede necaset olarak ifâde ettiğimiz kelimeyi meni veya mezi eseri olarak açık-lamış ve bu hadîsin meninin necasetine delil olarak gösterildiğini söylemiştir. Daha sonra şöyle der: Meninin necasetini ifâde eden bu hadis, Resûl-i Ekrem tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek vücudundan çıkan bütün maddelerin temizliğine ters düşmez. Çünkü şer'î hükümlerde ümmetin durumu dikkate alınır. Hadîs zan ile amel edilmesinin gerekli olmadığına da delâlet eder. Çünkü içinde cinsî münâsebet yapılan elbisenin pislenmesi kuvvetle muhtemeldir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu fiili hadîsiyle yakın (kesin bilgi) ile amel edilmesinin gerekliliğine ve zanlara itibar edilmemesine m uslu m anları irşad etmiştir. [2]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1 — içinde cinsi temas yapılan elbisede necaset görülmediği zaman, namaz kılmak caizdir.
2 — Meni necistir. Bununla ilgili ihtilâf bundan önceki bâbta anlatıldı.
3 — Namaza duran kişi, pislenen elbiseyi giymekten sakınmalıdır.
4 — Aksi sabit olmadığı müddetçe, asıl olan şeyle amel edilmelidir.

541) Ebü'd-Derdâ' (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle
söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübarek başından su damladığı halde çıkıp yanımıza geldi ve tek bir elbiseyle bize namaz kıldırdı. Sarılmış olduğu elbisenin bir kenarım sağ omuzuna atarak sol kolunun altından ve diğer kenarını sol omuzuna atarak, sağ kolunun altından geçirerek göğsü üzerine uçlarını bağlamıştı. (Namaz kıldıktan sonra) geri dönünce Ömer bin El-Hattâb: Yâ Re-sûlallah! Bir elbisede bize namaz kıldırıyorsun? diyerek (hükmünü öğrenmek istedi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Tek elbisede namaz kılarım ve o elbisede.» Yâni cinsî münâsebette bulunmuştum.» buyurdu.[3]

542) Câbir bin Semûre (Radtya ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Hanımı ile, içinde cinsî temas yaptığı elbiseyle kişinin namaz kılmasının hükmünü bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'c sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Evet, her zaman (kılabilir.) Ancak elbisede bir şey gördüğü zaman onu yıkayıncaya kadar kılamaz.» [4]

İzahı

Bu iki hadîs, ilk hadisin hükmünü teyid eder.Zevaid yazan:Câbir'in hadisindeki isnad sahih olup, ricali sıkadır, demiştir.
Sindi; Cabir (Radıyallâhü anh)'in hadisinin zahiri, meninin necasetine delâlet eder. Ancak şöyle denebilir: İçinde meni bulunan elbiseyle namaz kılmanın mekruhluğu kasdedilmiş olabilir.Meninin taharetine hükmedersek hadîste öngörülen yıkama, kerâ-hatten sakınmak için olur, demiştir.Sindi'nin bu ifâdesi, hadîste geçen 'şey' kelimesini meni ile yorumladığını gösterir. [5]

84 — Mestler Üzerine Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

543) Hemmâm bin el-Hâris (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Cerir bin Abdillah (El-Becelî (Radıyallâhü anh), küçük abdesti-ni bozduktan sonra abdest aldı ve mestleri üzerine mesnetti. Bunun üzerine kendisine: Sen böyle mi yaparsın? diye soruldu. Kendisi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bunu yaptığını gördüğüm halde beni bunu yapmaktan alıkoyan nedir? dedi.
Râvi ibrahim En-Nehâi (dedi ki) : Onlar (Abdullah İbn-i Mes'-ud'un arkadaşları) Cerir'in hadîsinden çok hoşlanırlardı. Çünkü Ce-rir'in İslâm'a girişi Mâide sûresinin (abdeste âit 6. âyetinin) inişinden önce idi." [6]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi az bir lafız farkıyla ve aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivayet etmişlerdir.Buhârî"nin rivayetinde Cerîr(Radıyallâhü anh), abdest alıp, mestler üzerine meshettikten sonra kalkıp namaz kılıyor, namazdan sonra kendisine soru yöneltiliyor.Ebû Davud'un rivayetinde Cerir (Radıyallâhü anh) soruyu cevaplandırdıktan sonra oradakiler : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mest üzerine mes-hetme işi Mâide sûresinin (abdeste âit 6. âyetinin) inişinden önce idi, dediler.Cerîr (Radıyallâhü anh) : Ben, Mâide sûresinin (mezkûr âyetinin) inişinden sonra müslüman oldum, diye cevap verdi.Beyhaki'nin süneninde İbrahim bin'Et-h e m ' in : Mestler üzerinde meshetme hakkında Cerir (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden daha güzel bir hadîs işitmedim, dediği rivayet edilmiştir.
Hadîsin Mânâsı:
Hadis, Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mest üzerine meshettiğini ve bunu bizzat müşahede eden meşhur sahâbî Cerir (Radıyallâhü anh) 'in de aynı şeyi yaptığını ifâde ediyor. Ha-dis'in râvilerinden İbrahim En-Nehâi (Radıyallâhü anh)'-nin belirtiği gibi Abdullah İbn-i Mes'ud'un ashabı, Cerir' in hadîsini çok güzel bularak beğenmişlerdir. Sebebi ise; mest üzerine meshetmeyi caiz görmeyenler şöyle iddia ederler: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda abdest alırken mest üzerine mesh yapardı. Abdeste âit Mâide sûresinin 6. âye.-ti inince âyette ayakların yıkanması emredilmekle mest üzerine yapı-lagelen meshetme hükmü neshedilmiş oldu.Cerîr (Radıyallâhü anh)'in hadisi bu iddiayı kökünden çürütür.Çünkü Çerir (Ra-diyallâhü anh)'in müslüman oluşu bu âyetin inişinden sonraki zamana rastlar. Çünkü abdest âyeti Benî Mustalik savaşında inmiştir. Bu savaş hicretin 4'üncü veya 5. yılı vuku1 bulmuş,Cerîr (Radıyalâhü anh) ise hicretin 10. yılı ramazan ayında müslümanlığı kabul etmiştir.Eğer bu âyetin nüzulünden önce Cerîr (Radıyallâhü anh) müslüman olmuş olsaydı söz konusu hadîsinin bu âyetle mensuh olmasına ihtimal verilirdi. Bu zâtın müslümanlığı âyetin nüzulundan sonraki zamana rastlayınca anılan hadisinin mezkûr âyetle mensuh olmayıp yürürlüğünün devamını bil-miş oluruz. Bu durumda hadis, âyeti husûsîleştirir. Yâni ayakları yıkamaya âit âyetin emri ayağında mest bulunmayanlara mahsustur.Âyetle bu mânânın kasdedilğini mezkûr hadîsler açıklar.
Ebû Davud'un rivayetinde Cerîr (Radıyallâhü anh) 'in : Ben, Mâide sûresinin nüzulundan sonra müslüman oldum, mealindeki haberinden ve musannifimizin rivayetinde îbrârhim (Radıyallâhü anh)'in:ÇünküCerîr (Radıyallâhü enh)'in müslümanlığı kabulü Mâide sûresinin nüzulünden sonra idi» şeklindeki sözünden maksat M âide sûresinin tamamı olmayıp, sûredeki abdest âyetidir. Biz de tercemede parentez içi ifâdeyle buna işaret ettik. Çünkü sûrenin bâzı âyetleri Cerir (Radıyallâhü an in Islâmiyeti kabulünden sonra nazil olmuştur.Nitekim hicretin 10. yılı Ramazan ayında Cerir m üs1uman olmuş, o yıl yapılan meşhur Veda haccında arefe günü;
«Bu gün sizin için dininizi kemâle er-dirdim...» âyeti inmiştir. (Mâide : 3)
Mestler üzerine meshetmeyi kabul etmeyenler, mesh hadisinin râvisi Cerîr (Radıyallâhü anh) 'in, Hz.Ali (Radıyallâhü anh) ile Hz. Muâviye ve taraftarları arasında cereyan eden olaylarda Hz. Ali (Radıyallâhü anh) 'den ayrıldığını iddia ederek, onu zayıflatmak istemişler ise de bu tutarsızdır.Çünkü Cerir (Radıyallâhü anh), Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'den ayrılmamış olup, bâzı mazeretler dolayısıyla bu olaylara katılmamıştır. Kaldı ki îmam ve Hafız olan Muhammed bin İbrahim El-Ve-zir, Ehl-i Beyt'in büyük imamları ve etbalarmın rivâyetleriyle sabit olduğu veçhile, sahâbîler arasında cereyan eden müessir olaylar^ dan önce olsun sonra olsun sahâbîlerin rivayetinin makbul olduğu hususunda icmâ' vardır. Mest hadislerinden kurtulmak için bu yüce sahâbiye kusur isnad etmek yersiz olup İslâm âlimleri kat'iyyen böyle bir şeye iltifat etmemişlerdir.
Ibnü'l-Münzir, İbnü'l-Mübâre k'in şöyle söylediğini nakletmiştir: 'Mestler üzerine meshetmenin câizliği hususunda sahâbiler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü câizligi inkâr ettiği rivayet olunanlardan başka câizligi sabit gördüğü rivayeti de vardır.'

El Hafız da, EI-Fetih'te şöyle der: -Hadîs hafızlarından bir cemaat; mestler üzerine mcshetmek mütevatirdir demişlerdir. Hadis-cilerden bir cemâat meshe âit râvileri toplamışlar, sayıları sekseni bulmuştur, imam Ahmed : Mesh hakkında sahâbîlerden kırk tane merfu' hadîs vardır, demiştir.»
Ebü'l-Kasım İbn-i Müneddeh, Tezkiresinde mesh hadisinin râvilerini ismen zikrederek seksen sahâbî'yi bulduğunu zikretmiştir. Tirmizİ ve Beyhaki de sünenlerinde bu sahâbîlerden bir cemâati zikretmişlerdir. [7]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Mestler üzerine meshetmek meşrudur.
2 — Zamanına göre şer'İ şerife muhalif bir şeyi gören kimse susmaman. Güzel yolla itiraz etmelidir.
3 — Yaptığının doğruluğuna inanan kimse, bir itiraza mâruz kaldığı zaman dayandığı delili açıklamalıdır.
4 — itiraz eden kişi, gösterilen delile vâki tenkitleri söyleyebilir.
5 — itiraza mâruz kalan kişi, o tenkitleri cevaplamak suretiyle delilinin sıhhatim göstermelidir.
6 — İhtiyaç zamanında, tarihi delil göstermek caizdir.Nitekim Cerîr (Radıyallâhü anh), müslümanhğı kabul ettiği tarihi; mestler üzerine meshetme hükmünün devam ettiğine ve mensuh olmadığına delil göstermiştir.

544) Huzeyfe (bin Ee-Yeman (Radtyaltâhü ank)>den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). abdest aldı ve mesüe-rinin üzerine mesnetti." [8]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bir kısmı daha uzun olup. meshetme konusu dışında kalan bâzı hususları da beyan eder. Yeri olmadığı için burada anlatılmasına gerek yoktur.

545) Muğtre bin Şu'be (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdestini bozmaya çıktı. Muğîre de içinde su bulunan bir matara ile Onu izledi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtiyacını giderdikten sonra (gelip) abdest aldı ve mestler üzerine mesnetti." [9]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Sün en sahipleri uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Bâzı lafızlarda değişiklik varsa da hepsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest aldığında mestler üzerine meshettiğini bildirmektedirler.
Bu hadisde mestler üzerine meshetmenin meşruluğuna delâlet eder.
îmamiye mezhebine mensub olanlar ile hariciler ve Ebu Bekir bin Dâvüd Ez-Zâhiri, mestler üzerine meshetmenin caiz olmadığını söylemişlerdir.Bunlar abdest almaya dâir
Mâide sûresinin 6. âyetini delil göstererek; bu âyette ayakların yıkanması emredilmiştir, derler.
Ayrıca Resûl-i Ekrem (Aley-hissalâtü ve's-selâm)'in abdest almayı öğrettiği şahsa :
«...Ve ayağını yıka.» buyurması ve mestler üzerine meshetmek-ten bahsetmemesine dayanırlar.
Bir de : «Abdestte yıkanmayan topuklara azab olsun.» ile ayaklan yıkadıktan sonra: «Ayakların yıkanması olmaksızın, Allah namazı kabul etmez.» mealler indeki hadisleri mesned gösterirler ve meshe âit hadîslerin abdest âyetiyle mensuh olduğunu söylerler.
Âlimlerin cumhuru mestler üzerine meshetmenin câizliğine hükmetmişlerdir.
Hanefi âlimlerinden îbnü'I-Himân Fethü'I-Kadir'de: «Meshe âit hadîsler çoktur.Ebû Hanife: Gün ışığı gibi apaçık delilleri bulduktan sonra mestler üzerine meshetmeyi caiz gördüm.
Bunu caiz görmiyenin küfre gitmesinden endişelenirim. Çünkü bu hususta gelen eserler, tevatür haddini bulmuştur, demiştir.Ebû Yûsuf da; Meshe âit haber meşhur olduğu için bununla âyetin neshi caizdir, demiştir' diye nakleder.
El-Ayni de:. Meshetmenin câizliğini hiç kimse inkâr edemez. Ancak sapık bid'atçı inkâr edebilir, demiştir.
Hasan-ı Basrî de:Ben, yetmiş sahâbiyle görüştüm.Hepsi mestler üzerine meshetmeyi meşru

sayıyorlardı.' demiştir.
Şâfiiler' den Nevevt: tcmâ'ın oluşmasında sözü muteber olan bütün âlimler hazarda ve seferde, ihtiyaç olsun olmasın mestler üzerine meshetmenin câizliği hususunda icmâ' etmişlerdir.Hattâ evinden çıkmayan kadın ve yürüyemeyen sakat kimse bile meshedebilir.Yalnız, Şiiler ve Hâriciler, meshin câizliğini inkâr etmişler ki, bunların muhalefeti muteber değildir.
Mâ1ik' in mezhebi de meşhur rivayete göre cumhurun mezhebi gibidir.
Sayılamıyacak kadar çok tabii bu hususu sahâbîlerden rivayet etmişlerdir.
A1i, Âişe, ibn-i Abbâs ve Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhüm)'ün mestler üzerine meshetmeyi kabul etmediklerine dâir yapılan isnad sabit değildir.Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'ye «Kitab, mestleri geçti.» şeklinde izafe edilen eser muttasıl bir isnad ile rivayet edilmemiştir. H z. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin: Mestler üzerine meshetme hükmü A1i bilir, diyerek mes'eleyi Hz .A1i' ye havale ettiği sabittir. îbn-i Abbâs ise, abdest âyetinin inişinden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meshetmesi sabit olmadığı zaman bundan kerâhat ettiği, bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meshettiği sabit olunca buna rücu' ettiği sabittir. Ahmed bin Hanbel; Meshin inkârı hakkındaki Ebû Hüreyre' nin hadîsi sahih olmayıp bâtıldır, demiştir.
Menhel yazarı yukarıda verilen bilgiyi naklettikten sonra şöyle der:
«Yukarıda işaret edilen abdest âyetine ve hadislere dayanarak meshin caiz olmadığını söyliyenlerin sözü reddedilmiştir. Şöyle ki; Âyetin hadisleri neshettiğine dâir sözleri tutarsızdır.Çünkü "âyet Müreysî' savaşında nazil olmuş, halbuki Muğire'nin bu hadîste anlattığı olay,Müreysi' savaşından sonra vukubulan Tebük savaşında meydana gelmiştir. Cerir (Radıyallâhü anh)'in (543 nolu) hadîsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeIlem)'in bu âyetin inişinden sonra meshettiğini ispata kâfidir.

546) îbni Örfıer (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Kendisi Sa'd bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in mestleri üzerine meshettiğini görmüş ve: Hakikaten siz bunu (nasıl) yapıyorsunuz? (diyerek bu hareketi yadırgamış) sonra ikisi beraber Hz. Ömer (Ra-dıyallâhü anh)'in yanında toplanmışlar ve Sa'd (Radıyallâhü anh) Ömer (Radıyallâhü anh) "e mestler üzerine meshetme hakkında kardeşimin oğluna (İbn-i Ömer'e) fetva ver, demiş, bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
«Biz Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunurken mestlerimiz üzerine meshcderdik. Böyle yapmakta bir beis görmeyiz.» demiş ve bunun üzerine İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Kişi, büyük abdesti bozmaktan gelse bile (meshedebilir mi?) diye sormuş, Ömer (Radıyallâhü anh) de: Evet, diye cevap vermiştir.»"
Not: Hadisin isnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu, yalnız ravilerden Sald bin Ebl Arûbe*nin tedlis yaptığı, bu hadisi an'ane ile rivayet ettiği, son zaman' larmda ıhtılat ettiği ve hadisin Sahih-i Buhari'de başka bir uslüb ile rivayet edildiği. Zevaid'de bildirilmiştir. [10]

İzahı

Bu hadîs de mestler üzerine meshetmenin cevazına delildir.Buhâri' deki hadîs, meâlen şöyledir: Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mestler üzerinde meshederdi. Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ), bu durumu (babası) Ömer (Radıyallâhü anh)'a sormuş, O da şöyle cevap vermiştir: Evet (Peygamber meshetti.) Sa'd (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sana bir şey rivayet ettiği zaman, artık onu başkasına sorma.»
Rivayete göre Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallâhü anhî Irak'ta hazer halinde iken meshetmiş, bunu gören Abdullah îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) itiraz etmiş, O da Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunu gördüğünü söylemiş, daha sonra, ikisi Ömer (Radıyallâhü ahh)'m yanında buluşunca Sa'd, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'e: 'Babana meshin hükmünü sorsana, demiş, o da sormuş ve babası böyle cevap vermiştir.

547) Sehl es-Sâidî. (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre demiştir ki:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mestler üzerine meshetti ve mestler üzerine meshetmeyi bize emretti.[11]

548) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre demiştir ki :
Ben. bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin beraberinde idim.

O: «Su varım?» diyerek (su istedi, bunun üzerine su hazırlanınca) abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti. Sonra orduya yetişerek onlara namaz kıldırdı.[12]

549) Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Necâşi,[13] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIenD'e bir çift siyah ve sâde mesti hediye olarak gönderdi. O da bunları giydi. Sonra abdest aldı ve bunların üzerine mesnetti." [14]

İzahı

Ahmed bin Hanbel, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadîsin metni açık olup, mestler üzerine meshetmenin meşruluğuna delâlet eder. El-Menhel yazarı hadisin fıkıh yönünü şöyle anlatır.
1. Hadis, Kâfirden hediye kabul etmenin meşruluğuna delâlet eder. Çünkü İbnü'l-Arabi' nin dediği ve El-Iraki'-nin teyid ettiği gibi Necâşi, müslüman olmadan önce söz konusu mestleri Resûlullah'a göndermiştir,
2. Kendisine hediye gönderilen zât, aldığı hediyeyi gönderiliş gayesine uygun olarak kullanmalı ve böylece hediyeyi kabul ettiğini, beğendiğini açıklamalıdır.Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi,ve Sellem) alır almaz bu mestleri giymiştir. Bu davranış hediyeyi göndereni sevindirir.
3. Siyah mestleri giymenin caiz olup, bunda kerahet olmadığı anlaşılır.» [15]

85 — Mestin Üstüne Ve Altına Meshetmeye Âit Bâb

550) Muğîre bin Şu'be (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
ResûluÜah (Salla llahü Aleyhi ve Sellem) mestin üstüne ve altına meshetmiştir."
Senedde râvilerden El-Velîd'in tedlisçi olduğu, Sevr'in Reca* bin Heyvet'ten hadîs işitmediği ve El-Muğîre'nin kâtibinin (verrâd) meçhul olduğu halde hadîsi mürsel rivayet ettiği söylenmişse de, şöyle cevap verilmiştir : El-Velid :
«Bize Sevr tahdis etti.» demiştir. Bunda tedlis yoktur. Sevr'in Reca'dan hadis işittiğini BeyhakI tesbit ederek; Sevr'in de :
— «Bize Reca' tahdis etti, dediğini belirtmiştir. El-Muğtre'nin kâtibi de, El-Muği-re'yi zikretmiştir. Bunun iğin hadiste mürsellik yoktur. İbn-i Mâceh'in açıkladığı gibi Muğîre'nİn kâtibinin adı Verrâd'dır. Künyesi ise Ebû Said'dir. Şa*bl vs başkası ondan rivayet etmişlerdir. (Artık kâtibin meçhul olmadığı anlaşılır.) [16]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Darekutni, Beyhakî velbnü'l-Cârud da bu hadîsi rivayet etmiş-lerdir.Nevevi, hadîsçilerin bu hadisi zayıf gördüklerini söylemistir. El-Menhel yazarı «Mesh» babında rivayet olunan bu hadisin izahını yaparken şöyle der:
Buhârî, Ebû Zur'a, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Şafiî gibi büyük hadîs imamları ve müteahhirinden İbn-i Hazm bu hadîsi zayıf görmüşlerdir.Doğrusu da budur.Bu hadîs, sahîh hadîslerin hepsine muhaliftir. (Çünkü sahih hadîsler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, mestlerinin yalnız üst kısmına meshetmekle yetindiğine delâlet ederler. Bu hadis ise mestlerin hem üstüne, hem altına meshettiğini bildirir.) Bu hadîsin zayıflığına âit illetlerin bir kısmı müessir değil ise de hadîsin sıhhatına mâni olacak derecede etkili olan kısmı da vardır. Nitekim yalnız El-Ve-lîd bin Müslim hadîsi mevsul olarak isnad etmiş, kendisinden daha yüce ve hıfzı daha kuvvetli olup, hadîste imam sayılan Abdullah bin El-Mübârek hadîsi mürsel olarak rivayet etmiştir. Çünkü onun rivayetinde E1-Muğire' nin kâtibi doğrudan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklediyor.Abdullah bin El-Mübârek ile El-Velîd bin Müslim,ihtilâfa düştükleri zaman Abdu11ah' in dediği makbuldür.Hadis hafızlarının bir kısmı: El-Velîd bin Müslim, bu hadîste iki yerde hata etmiştir. Birincisi, Rec', E1-Muğîre nin kâtibinden işitmemiştir. An'ane ile ondan nak-letmiştir. İkinci hata, Sevr, Recâ' dan işitmemiştir, demişlerdir. Üçüncü bir hata var.O da şudur ki; Hadîsin mürsel oluşu doğrudur. Hadîs hafızlarının hepsi bunu beyan etmişlerdir.Şafiî de, hadisin zayıflığını belirtmiş olup mestlerin hem üstüne, hem altına meshetmenin daha iyi olması hususunda Beyhaki ve başkasının îbni Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri esere itimad etmiştir.» [17]

Vâcib Ve Sünnet Olan Mesh Miktarındaki İhtilâf

El-Menhel yazarı, aynı bâbta ihtilâfla ilgili olarak şöyle der:
«Âlimler, vâcib olan mesh miktarı ile sünnet olan mesh mikta-rı hakkındaki muhtelif görüşler beyan etmişlerdir:
1— MâIikî âlimlerinin meşhur kavline göre mestlerin üst kısmının tamamını topuklara kadar meshetmek vâcibtir. Altını mes-hetmek de sünnettir. Sünnet olan meshin yapılışı şöyledir: Kişi, sağ elini, sağ ayağının parmak uçlarına üstten bırakır. Sol elini de ayak parmaklarının altına bırakarak her iki elini beraber topuklara kadar O ker. Sol ayağın meshine gelince, bunun tersine sa£ elini, sol ayağının aîtına ve sol elini ayağın üstüne bırakarak yine parmak uçlarından (topuklara kadar her iki elini çeker.
2 — Şafii âlimlerinin meşhur kavline göre mestin üst kısmından ve abdestte yıkanması farz olan her hangi bir yere meshetmek vâcibtir. Mestin hem üstünü., hem altını çizgiler hâlinde meshetmek sünnettir. Yapılış şekli için en sevaplı olanı şudur ki; Kişi, sağ elini sağ ayağının parmak uçlarının üstüne ve sol elini aynı ayağının topuğunun altına bıraktıktan sonra, sağ elini bacağa doğru ve sol elini parmak uçlarına doğru çeker. (Sol ayağının meshinde sağ el topuğun altına ve sol el ayağın parmak uçlarına bırakıldıktan sonra aynı şekilde çekilir.)
3 — Hanefi âlimlerine göre vâcib olan miktar mestin üst kısmından elin serçe parmağıyla üç parmak kadar meshetmektir. Mestin içine, kenarlarına ve altına meshetmek sünnet değildir. Müs-tahab olan mesh şekli budur. Kişi sağ elin parmaklarını sağ ayağın parmaklarının hizasına üstten bırakır. Sol elin parmaklarını da sol ayağın parmaklarının üstüne bıraktıktan sonra ellerini bacağa doğru çeker.Parmaklarla beraber el ayasını da mestlere sürerse daha iyidir. Meshin çizgiler hâlinde olması daha makbuldür.
4 — Hanbe1î âlimleri; mestin üst kısmının çoğuna meshetmek caizdir, mestin altını ve topuğunu meshetmek yerine geçmez, îki ayağı beraber meshetmek sünnet değildir.Sünnet olan mesh şekli şöyledir: Mesh işi sol el ile yapılmalı, el parmakları birbirine yapışmaman, ayak parmaklarının uçlarından bacağa doğru yapılmalıdır, demişlerdir. [18]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in, mestin üstüne ve altına meshettiğine delâlet eder. Fıkıhçıların bu konudaki görüşleri yukarıda beyân edilmiştir.

551) Câbir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı), abdest alan ve bu arada (ayaklarındaki) mestleri yıkayan bir adamın yanmdan geç a. Re-sûl-i Ekrem (Salİallahü Aleyhi ve Sellem), mübarek eliyle sanki onu mestlerini yıkamaktan men. edercesine işaret ederek:
«Sen, ancak meshetmckle emi olunmuşsun.» buyurdu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek eliyle ayak parmakları uçlarından bacak mafsalına doğru çekerek ve parmaklarıyla çizgiler çizerek «Şöyle» buyurdu.Sindi şöyle demiştir: Zevâid sahibi bu hadisi zücretmemiştir. Zannımca bu hadis de Zevâid (Kütub-i Hamse'de bulunmayan) kısmındandır.

Senedinde Bakiyye adlı râvi vardır. Bu râvinin sıka olup olmadığı hususunda konuşulmuştur. [19]

86 — Mukîm Ve Misafir İçin Meshedebilme Süresi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

552) Şüreyh bin Hâni'[20] (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben mestler üzerine meshetmek durumunu Hz. Âişe'ye sordum. Bana: Ali'ye varıp onu sor. Çünkü O, bunu benden daha iyi bilir.
(Çünkü O, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk ederdi.) dedi. Bunun üzerine ben, Ali (Radıyallâhü anh)'ye gelerek, meshetme durumunu sordum. Ali (Radıyallâhü anh) buyurdular ki s
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gece olmak üzere meshetmeyi bize emretti." [21]

İzahı

Müslim de bu hadîsi müteaddit senedlerle rivayet etmiştir. Hz.Âişe (Rdayıllâhü anhâ) 'nin soru sahibi Şureyh (Radıyallâhü anh) 'i Hz.Ali (Radıyallâhü anh) 'ye havale etmesinin sebebi, Müs1im' in rivayetinde Hz.Âişe' nin : Çünkü A1i (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yolculuk ederdi, cümlesi ile açıklanmıştır. Hadîs, misafir için üç gün üç gece ve mukim için bir gün bir gece mestler üzerine meshetmenin caiz olduğuna delâlet eder.Hadîs şer'i mes'eleler sorulduğunda fetva verenin nasıl hareket edeceğine ışık tutmaktadır. Şöyle ki; Mesh süresini soran zât, Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından Al i (Radıyallâhü anh)'e gönderiliyor. Şu halde fetva verme durumunda olan kimseye şer'i bir mes'ele sorulduğu zaman daha ehliyetli birisi varsa, soru sahibini ona göndermek mustahabür.
Hadiste söz konusu edilen emir, ruhsat ve mübahlık içindir. Vü-cub için değildir. Yani mukim ve misafir hadîste belirtilen sürede mestleri üzerine meshedebilir.Mestlerini çıkarıp, ayaklarım yıkamak mecburiyetinde değillerdir. Ama isterlerse mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkayabilirler. Eğer emir vücub için olmuş olsaydı mestleri çıkarmak ve ayakları yıkamak yasaklanmış olurdu.

553) Huzeyme bin Sabit (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
-Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selfem), mestler üzerine mes-hetmek (hususunda) misafir için üç gündük bir süre) tayin etti. Eğer soru sahibi sorusuna devam etseydi (sürenin arttırılmasını isteseydi) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), süreyi beş kılacaktı.»" [22]

İzahı

Tirmizİ ve Ebû Davud'un da rivayet ettikleri Huzeyme' nin bu hadîsi için müteaddid senedler zikretmişlerdir.
«Mestler üzerine meshctmek süresi misafir için üç gün, mukim için de bir gün bir gecedir.» mealindeki metnin hasen - sahîh olduğu Tirmizî' de belirtilmiştir. Ebû Davud'un diğer bir senedinde râvi şöyle der: 'Eğer biz, misafir için meshetme süresinin uzatılmasını istedeysik, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), süreyi uzatacaktı.' El Menhel yazan: Bu fıkra ile ilgili olarak, râvinin bu sözünden şu netice çıkar, demiştir: 'Lâkin biz sürenin fazlalaştırılmasını istemedik, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve sellem) de süreyi üç günden fazlalaştırmadı.' Bu durumda, bu rivayet ile bundan önceki rivayet arasında ihtilâf yoktur. Bilindiği gibi kitabımız-daki rivayette mukim için mesih süresinden bahsedilmemiştir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de görüldüğü gibi onun süresi de tahsis edilmiştir.

554) Huzeyme bin Sabit (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«Mestler üzerine meshetmek hususunda misafir İçin süre üçgün-dür.» Sanımca: «...ve Üç gece...» buyurdu."

555) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöy le söylemiştir:
Sahâbiler:
Yâ Resûlallah! Mestler üzerine meshetme süresi nedir? diye sor dular. O da:
Misafir için geceleriyle beraber üçgündür. Mukim için de
gün bir gecedir.»"

556) Ebû Bekre (Radtyallâhü onh)'ten rivayet edildiğine göre §öyle söylemiştir:
Misafir abdest alıp, mestlerini giydikten sonra abdest zaman geceleriyle beraber üç gün üç gece ve mukimin bir gün imgece meshetmesini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ruhsat olarak caiz kılmıştır. [23]

İzahı

Tirmizi nin şerhi Tuhfede belirtildiğine göre, Ebû Bekre'nin hadisini ibn-i Huzeyme ve Darekutnide rivayet etmişler.Hattabi"deisnadının sahih olduğunu söylemistir. El-Müntekadan naklen verilen bilgiye göre buralardaki hadîs metni meâlen şöyledir:
«Misafirin, geceleriyle beraber üçgün, mukîminde bir gün bir gece mestleri üzerine meshetmelerine, mestlerini abdest aldıktan sonra giymişle-rse ruhsat verilmiştir.» Bu rivayete göre abdest aldıktan sonra, mestlerini giymiş olma şartı misafirde arandığı gibi mukimde de aranıyor. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Yani bu şart bakımından misafir ile mukim arasında bir fark yoktur. Kitabımız-daki rivayette, misafirin abdest alıp mestlerini giymiş olma şartı,

mukim için zikredilmemiş ise de melhuzdur. [24]

Mesh Süresi Hususundaki Âlimlerin Görüşü

Bu bâbta geçen hadisler bu sürenin mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gece olduğunu ispat eder.
Menhel yazarı «Mesih süresi» babında âlimlerin görüşünü şöyle anlatır. Sahâbîlerin, Tabiilerin ve onlardan sonra gelen fıkıhçıların âlimlerinden meydana gelen cumhura göre mesh süresi mukim için bir gün bir gece, misafir için de üç gün üç gecedir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed bin Hanbel, Sevri, Hasan bin Salih ve İshak bin Rahaveyh'in mezhebi budur. Ha1labi Meshin muayyen bir süreyle sınırlı oluşu tüm fıkıhçıların sözüdür, demiştir. îbn-i Abdi'1-Berr de: 'Tabiilerin çoğu ve fıkıhçılar bu görüş üzerinde müttefiktirler. Bence de ihtiyatlı olanı budur. Çünkü meshetmenin câizliği tevatürle sabittir.Eh1-i Sünnet ve'I-Cemâât bu konuda müttefiktirler. Gönül, onların ittifakında yatışmıştır. Âlimlerin çoğu: Mukîmin bir gün bir geceye âit beş vakit namazdan misafirin de üç gün üç geceye âit on-beş vakit namazdan fazlası için meshetmesi caiz değildir, dediklerine göre ilim adamına, uyması vacip olan şey, namazını kesin bilgi ile kılmasıdır. Bütün âlimler ittifak etmedikçe kesin bilgiye göre ayakları yıkamak gerekir. Meshe ittifak ettikleri takdirde meshet-mek de sağlam ve kesin bilgiye dayalı olur. Âlimler, üç günden fazla süre için misafirin meshedebileceğine ve bir gün bir geceden fazla mukimin meshetmesinin caiz olduğuna icmâ' etmemişlerdir. Bu nedenle en sağlam iş bu süreyi aşmamaktır, demiştir.»
Cumhurun gösterdikleri deliller çoktur. Huzeyme bin Sâbit' in (553 - 554 nolu) hadisi, Şüreyh bin Hâni'in (552 nolu) hadîsi', Safvan bin Assai'in hadîsi bu cümledendir.
Şureyh bin Hâni'in hadîsini Ahmed, Nesâî ve Ibn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Safvan bin Assa 1' m hadîsini Ahmed ve îbn-i Huzeyme rivayet etmişlerdir. Huzeyme bin Sabit'in hadîsini de, El-Hâfız' in Telhis'te beyân ettiği gibi Şafiî, Ahmed, Ne-sâi, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn-i Mâceh, îbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Darekutnî ve Beyha-k î rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - sahih olduğunu, Buhârî de hasen olduğunu söylemiştir.
Mestler üzerine meshetmek için süre tahdidi olmayıp hazer ve seferde kişi, dilediği sürece mestler üzerine meshedebilir, diyenler de olmuştur. Şa'bî, Ebû Seleme bin Abdurrah-man, El-Leys, Rabîa ve meşhur rivayete göre Mâlik bunlardandır. Bunların delili, Ebû Dâvûd'un Huzeyme bin Sâbit'e âit bir rivâyetindeki;
«Eğer biz mesh süresinin arttırılmasını Peygamber ISallallahü Aleyhi ve Sellem)'den isteseydik süreyi bize arttıracaktı.» fıkrasıdır. Ve (557 - 558 nolu hadîs gibi) buna benzeyen bâzı hadîslerdir. îbn-i Seyyidi'n-Naş, Tirmizi' nin şerhinde : *Eğer bu fıkra sabit olmuş olsaydı bile meshin süresiz olduğunu söyleyenler için delil olmazdı. Çünkü bu ifâde açıktır ki, onlar sürenin arttırılmasını istememişler ve arttınlmamıştır.»
Bu grup âlimlerin gösterdikleri hadislerin hepsi zayıftır. (El-Men-hc 1 yazarı, bu hadisleri ve zayıf oluşlarının nedenlerini bir bir anlatır. Çok uzun olduğu için buraya almaktan vazgeçtim.) Menhel yazarı daha sonra şöyle der: Eğer meshin süresiz yapılabileceğine delil gösterilen hadîsler sahih olsaydı, şöyle yorum yapılacaktı: «Mukîmin günü ve misafirin üç günü dolunca mestlerini çıkarıp, ayaklarını yıkamaları kaydıyla kişi, yıllarca mesh işine devam edebilir. Yukarıda verilen bilgiyi edindikten sonra en sağlamı ve ihtiyatlısı, mesh süresinin sınırlı olduğuna dâir hadîslerle amel etmektir.
Tanınan süre, 556 nolu hadîste işaret edildiği gibi mestler giyildikten sonra abdest bozulduğu zamandan itibaren başlar. Mestleri giyme zamanından veya mestler üzerine meshetme zamanından başlamış olmaz.»
Mestler üzerine meshetmenin çeşitli fıkhî hükümleri vardır. Hükümler; mezheblere göre kısmen değişiktir. Geniş ma'lumat isteyenler Fıkıh kitablanna müracaat etsinler. [25]

87 — Zamanla Sınırlandırma Olmaksızın Meshetme Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

557) Evinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her iki kıble (Ka'be ve Mescid-i Aksa')ya doğru namaz kılmış olduğu Übeyy bin îmâre (Radtyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Mestler üzerine meshedeyim (mi?) diye sormuş. Resul i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Evet, buyurmuştur. Übeyy (Radıyallâhü anh) :
— Bir gün (mü?) diye sormuş, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :*

— «Ve iki gün de (meshedebilirsin)» buyurmuştur. Übeyy (Radıyallâhü anh) :
— Ve üç gün de (mi?) diye sormuş ve nihayet yedi güne kadar (olan hükmü sorarak) ulaştırmış. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de i
— «Ve sana zuhur eden sürece (meshedebilirsin) buyurmuştur.[26]

558) Ukbe bin Âmir el-Cühenî[27] (Radtyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre:
Kendisi, Mısır'dan Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh)'in yanına gelmiştir. Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) Ona: Kaç günden beri sen mestlerini çıkarmamışsın, diye sormuş? Kendisi: Cuma'dan cuma'-ya kadar, diye cevaplamış, Hz. Ömer de: Sünnete isabet etmişsin, demiştir. [28]

İzahı

Birinci hadis, mestler üzerine meshetmenin belirli bir süreye bağlı olmadığına delâlet eder. Ancak notta işaret edildiği gibi hadis âlimlerinin ittifakıyla zayıf görülmüştür. Bu hadîsi Beyhakî, Hâkim ve Tahavi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da iki senedle rivayet etmiş ve isnadında ihtilâf bulunup, kuvvetli olmadığını belirtmiştir.
Sindi, Hadîs'in zayıf olduğunu belirttikten sonra şöyle bir yorum yapıldığını ifade eder: «Sahih hadîslerle sabit olan meshet-me süresi şartına riâyet etmek halinde uzun zaman mestler üzerine mesh yapılabileceği kasdedilmiş olabilir.»
İkinci hadîse gelince; Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Ukbe' ye söylediği: 'Sen sünnete isabet ettin' sözünde, bu işin Resûl-i Ekrem İAleyhissalâtü ve's-selâm) 'in sünnetine uygunluğuna dâir bir delil yoktur. Çünkü sünnet, bazen Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü ve's-selâm) tarafından olduğu gibi dört halife'ye âit de olabilir. Nitekim bir hadis de:
«Benim sünnetime ve Hulafâ-i Râşidin sünnetine sarılınız» buyurulmuştur. Hulafa-i Râşidin' den olan Hz.Ömer (Radıyallâhü anh)'in Ukbe'ye dediği görüşü benimsemiş olabilir.Ve kendi görüşüne sünnet adını vermiş olabilir.
Sindi der ki: 'Bir sahâbi yapılan bir işin isabetli olduğunu söylediği zaman, meşhur kavle göre bu söz merfu' hadis yerine geçer.Durum böyle olunca hadîs, meshin süresizliğine delâlet eder.Fakat şöyle denilebilir: Saha bin in böyle bir tâbiri merfu' hadis gibi olsa bile serahaten merfu' olan hadîs kuvvetini taşımaz.Dolayısıyla sarahaten merfu' olan hadîs buna tercih edilir.Soru ve cevâbın meshetme müddetine ait şartına riâyet etmekle beraber, uzun süre mestlerin giyilmesi ve üzerine mesh yapılması hakkında cereyan etmiş olması muhtemeldir.»
El-Menhel yazarı bu hadisle ilgili olarak şöyle der:
«Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) 'den yapılan bu rivayete karşı meshin muayyen süre ile sınırlı olduğuna dâir, müteaddit hadîsler kendisinden rivayet edilmiştir. Bu cümleden olarak :
Süveyd bin Gufle' den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: H z. Ömer (Radıyallâhü anh) ile rahatço konuşmaya cesaretli olan Benâne El-Ca'fiye: 'Mestler üzerine meshetmek durumunu Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) 'e sor,», dedik. Kendisi de sordu, Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) : «Misafir için üç gün ve mukîm için bir gün bir gece meshetmek caizdir.» dedi. Zeyd bin Veheb' den de rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Mestler üzerine meshetmek hakkında Hz.Ömer (Radıyallâhü anh), bize mektup yazarak misafirin üç gün mukim'in bir gün bir gece meshedebileceğini bildirmiştir, dedi.Tahâvi şerhi Meâni'l-Â'sâr kitabında bu iki eseri rivayet ederek: işte Ömer (Radıyallâhü anh), meshin belirli bir süreyle kayıtlı olduğuna dâir Resûl-i Ekrem (Aleyhissalâtü Ve's-selâm)'den rivayet olunan sahih hadîslere muvafık olarak söylenmiştir, der.»
Bu konu hakkında bir önceki bâbta geniş malumat verilmiştir. [29]

88 — Çoraplar Ve Pabuçlar Üzerine Meshetmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

559) El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anA>'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdcst alırken çorapları ve pabuçları üzerine meshetmiştir."
Ebû Dâvûd : Abdurrahman bin Mehdi, bu hadisi anlatmazdı. Çünkü El-Muğîre'den ma'ruf olan rivayet Peygamber (S.A.V.)in mestler üzerine meshet-mesidir, demiştir. El-Hâfız da: Abdurrahman bin Mehdi ve başka hadis imamları El-Muğîre"nm bu hadîsini zayıf saymışlardır, demiştir. [30]

İzahı

Tahavi, Tirmizi, ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişler. Tirmizi; hadisin hâsen - sahih olduğunu söylemiştir. Fakat Ebû Dâvûd notta belirtildiği gibi hadisi zayıf görmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine meshettiğine dâir El-Muğire (Radıyallâhü anhJ'nin rivayeti ma'ruf olduğu için, Abdurrahman bin Mehdinin bu hadîsi rivayet etmediğini söylemiştir. El Menhel yazarı: «Fı-kıhçılar ile hadisçilerin bir kısmı bu hadîsi zayıf görmüştür, der. Daha sonra Abdurrahman bin Mehdi'nin söz konusu hadîsi rivayet etmemek için gösterilen gerekçenin şu şekilde reddedildiğini nakleder: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mest-ler üzerine mesh ettiğine dâir El-Muğire (Radıyallâhü anh)'-nin rivayeti bu rivayete muhalif değildir.Çünkü El-Muğire (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestler üzerine meshettiğini görünce, bunu rivayet etmesi; başka bir zaman da çoraplar üzerine meshettiğini gördükten sonra bu hâli de rivayet etmiş olması muhtemeldir.
Beyhakî Çoraplar üzerine meshe âit El-Muğire1 nin hadîsi münkerdir. Süfyân-ı Sevrî, Abdurrahman bin Mehdi, Ahmed bin Hanbel, Yahya bin Muin, Ali bin El-Medenî ve Müslim bin El-Haccâc, bunu zayıf görmüşlerdir, demiştir.» [31]

Hadîsin Mânâsı

Çorap diye terceme ettiğimiz kelime başlıkta ve hadiste «Cevreb» olarak geçer. Bu kelime ile ilgili olarak El-Menhel'de şu malûmat vardır:
«Cevreb, pamuk veya keten yahut yünden mest şeklinde imâl edilir.El-Lisân yazarı: Cevreb, ayak sargısıdır, demiştir.Deh1evide: Cevreb, mesti kir ve ıslaklıktan muhafaza etmek ve soğuktan korunmak için mest üzerine giyilen ve topukları kapatan bir mest çeşididir, demiştir.El-Aynî de: İklimi soğuk olan Şam dolaylarındaki halkın soğuktan korunmak için bükülmüş yün ipliğinden imâl edilen ve topukların yukarısına kadar ayağa giyilen bir giyecektir, demiştir.»
Hadîsin «Çorapları ve pabuçları üzerine meshetmiştir.» ifâdesinin mânâsı ile ilgili olarak El-Menhel yazarı şöyle der:
«Yani pabuçları ve çorapları meshetmiştir. Çorapların meshi esastır. Ayakların yıkanmasına bedel olan mesh işi budur. Pabuçlar üzerine, fazilet için meshetmiştir.
Pabuç; lügatta ve arapların örfünde; mestten ayrı bir şeydir. Îbnü'l-Afabî: (Pabuç olarak tarif ettiğimiz) «Na'l», Peygamberlerin libasıdır.Halk, mıntıkalarındaki çamur nedeniyle başka ayakkabılar imal etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in na'iında kıl yoktu. İki adet sırımı vardı.Katâde'den rivayet edildiğine göre kendisi Enes bin Mâlik'e Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in na'lınm şeklini sormuş. Enes de: İki sırımlı idi, demiştir. İbnü'l-Cevzi: Resûl-i Ekrem (Aley-hissalâtü Ve's-selâm)'in Na'lininin iki sırımı vardı. Bir sırım ayağın büyük parmağı ile yanındaki parmak arasından, diğeri de orta parmak ile küçük parmağın yanındaki parmak arasından geçirilerek ayak üzerinde bulunan üçüncü sırımla birleştirildi. Şemâil-i Tinnizf-nin şerhinde böyle anlatılmıştır, der.
Hadîs, pabuçlar giyilmiş iken, çoraplar üzerine meshetmenin meşruluğuna delâlet eder. Fakat, yalnız pabuçların üzerine meshetmenin câizliğine delâlet etmez.
İbnü'l-Kayyım, Tehzibü's-Sünen'de : Beyhakî demiş ki:Ebü'l-Velîd, çorapların meshine âit hadisi şöyle yorumlamıştır : Yâni altına deri geçirilmiş olan çoraba meshetmiş.Çoraba ve pabuca ayrı ayrı meshetmemiştir. 'Bence zahir şudur ki: Müstakil pabuçlar altında giyilmiş olan çoraplara meshetmiştir. Metindeki ifâde tarzı buna delâlet eder. Çorabın altına geçirilmiş olan deriye arapların lügatmda «Na'l» denmez...'
Âlimler çoraplar üzerine meshetme hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hanefî âlimleri Ahmed bin Hanbel. İşhak, bin Râhaveyh, Sevrî ve Îbnü'l-Mübârek: Buna meshetmek caizdir, demişlerdir. Çoraplar mücelled yani, her tarafına deri çekilmiş olabilir. Münaal, yani yalnız altına deri çekilmiş olabilir. Sahîn yani ayakta durabilen, kalın ve su geçirmiyecek şekilde sık dokunmuş olabilir. Dayanıklığı bakımından mezheblere göre ayrı bir takım şartlar vardır. (Meselâ Hanefî âlimlerine göre koşulan şartlardan birisi; üzerinde üç mil kadar yürümeye dayanıklı olmasıdır.)
Mâliki âlimleri : Çoraplar üzerine meshedebilmek için üstüne ve altına deri çekilmiş olması şarttır, demişlerdir.
Ebû Hanîfe şahin olan çoraplar üzerinde meshetmeyi caiz görmezdi. Fakat vefatından üç gün ve bir rivayete göre bir hafta önce hastalığında şahin çorapları üzerine meshederek: Ben halka yasaklamış olduğum şeyi yaptım, demiştir.

Şafiî âlimlerine göre ardanla üzerinde yürümeye dayanıklı olup, su geçirmeyen mest ve benzeri giyecek üzerine mesh yapılabilir. Her tarafına veya bir kısmına deri çekilmiş olsun olmasın farketmez. Mühim olan, onun sağlamlığı, dayanıklığı ve su geçirmezliği-dir.»
Yukarıda belirtilen bütün nıezheblere göre topuklarla beraber ayakları örten giyeceğin dayanıklı olması şart koşulduğu için hadîste geçen cevreb (çorab) ile bildiğimiz ve kullanmakta olduğumuz yün ve benzeri çoraplar kasdedilmemiştir. Çünkü pabuçsuz olarak üç mil yürümeye bu nevi çorapların dayanmadığı veya su geçirdiği bilinmektedir.

560) Ebû Musa El-Eş'ârî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdcst aldı da çoraplarına ve pabuçlarına meshetti. El Muallâ, kendi rivayetinde dedi ki t Ben Ebû Musa'nın «... ve pabuçlarına...» dediğini bilirim, başka türlü dediğini bilmem."
Ebû Dâvûd: Sened muttasıl değildir, dedi. Dahhâk'dan râvi îsâ bin Sinan'dır. Ahmed, İbn-i Muin, Ebû Zur'a, Nesâî ve başkaları onu zayıf saymışlardır. Bu sebeple hadis kuvvetli değildir; [32]

İzahı

Hadis. Beyhaki ve Tahavi tarafından da rivayet edilmiştir. Senedin sonundaki râvî E1-MuaI1â' nm hadîs metninin sonunda: 'Ben Ebû Musa El-Eş'arÎ' nin ancak «ve pabuçlarına..» dediğini bilirim.' sözünden maksadı hadisi böyle te'vil edenleri red etmektir. Şöyle ki:Bazı âlimler; Çoraplar ve pabuçları üzerine...» ifâdesini; Altına deri geçirilmiş olan çoraplar üzerine...» diye te'vil etmişlerdir. Hadîsin lafzı bu te'vilden uzaktır.
Notta işaret edildiği gibi Ebû Dâvûd hadîs senedinin muttasıl olmadığını söylemiştir. El Men hc I yazarı der ki: 'Çünkü râvi Dahhâk bin Abdirrahman'in Ebû Musa'dan hadîs işittiği sabit değildir. Muttasıl hadis senedi her hangi bir râvinin düşmesinden salim olana denir. Yine notta işaret edildiği gibi hadîs kuvvetli değildir. Çünkü senedinde bulunan Isa bin Sinân'm zayıf olduğu Ahmed, İbn-i Muin, Ebû Zur'a ve Nesâi tarafından ifâde edilmiştir. Ebü Hatim: îsâ kuvvetli değildir, demiştir. Beyhaki de; İsa ile ihti-câc edilmez, demiştir. El-Menhel yazarı; Yahya bin Muîn'in İs a' yi sıka kabul ettiğini, E1-îc1i' nin de: İsa zararsızdır, dediğini nakleder.
Ebû Dâvûd Ali bin Ebî Tâlib,îbn-i Mesüd, Berâ' bin Âzib, Enes bin Mâlik, Ebü Ümâme, Sehl bin Sa'd ve Amr bin Hureys (radıyallâhü anhüm) çoraplar üzerine meshettikleri ve Ömer bin El-Hattâb ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) "un böyle yaptıkları rivayet edilmiştir, der.
El-Menhel yazarı: Konu hakkında geniş nakiller ve bu sahâbi-lere âit eserleri kaydettikten sonra şöyle der: Yukarıdan beri verilen malûmattan şu netice alınıyor: Ebû Dâvûd çorap üzerine meshetmenin 9 sahâbîden rivayet edildiğini beyan eder.Ahmed bin Hanbel çorap üzerine meshetmeyi caiz görmüştür. Onun dayanağı anılan sahâbîler ve açık kıyastır.Çünkü çoraplar ile mestler arasında hükmü değiştirecek kuvvetli bir fark yoktur. Bu görüş, İshak, İbnü'l-Mübârek, Sevri, Saîd bin Cübeyr, Saîd bin El'-Müseyyeb, İbrahim En-Nehaî, Hasan-ı Basrî ve başkalarından rivayet edilmiştir.
Üzerine mesh edilecek çorabın su geçirmemesi, ayakkabısız olarak meselâ 3 mil kadar üzerinde yürümeye dayanıklı ve kalın olması âl i mi erce şart koşulduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. [33]

89 — Sarık Üzerine Mesh Etmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

561) Bilâl (Radıyallâhü anhydçn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mestleri ve sarığı üzerine meshetmiştir."

562) Amr [34] (bin Ümeyye ed-Damrî (Radıyallâhü a«A^'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mestlerine ve sarığına meshettiğini gördüm."

563) Zeyd bin Suhân mevtası Ebû Müslim (Radıyallâhü ankümâyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, Selman (Radıyallâhü anh) in beraberinde idim. Selman (Radıyallâhü anh) abdest için mestlerini çıkaran bir adamı gördü ve ona:
Mestlerine, sarığına ve başının ön kısmına mesnet. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem)'in mestlere ve sarığa meshettiğini gördüm, dedi.

564) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn abdest aldığım gördüm. (Mübarek) Başında Kitriyye [35] bir sarık vardı. (Mübarek) Elini sarığın altına sokarak başının ön kısmını mesnetti ve sarığı kaldırmadı." [36]

İzahı

561 nolu Bilâl (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. 562 nolu Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Selman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ahmed rivayet etmiş;,Tirmizi de El-İlel'de rivayet etmiştir.Tirmizi'nin bu arada Ebü Şüreyh'in kim olduğunu Buhâri'ye sorduğum»,
Buhârî'nin de: Tanımam, adını da bilmem, diye cevap verdiğini, ayrıca seneddeki Ebû Müslim'in meçhul olup, adım bilmediğini,Tuhfetü'l-Ahfezi nakleder.564 nolu Enes'in hadisinide Ebû Dâvüd ve Ibn-i Mâceh nakletmişlerdir.Zehe-bî: Sarık üzerine meshetmek hakkında Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayette bulunan Ebü Ma'kil tanınmıyor, demiş; Îbnü'l-Kattân da:O meçhuldür, demiştir.
Tirmizi: «Çoraplar ve Sarık Üzerine Meshetrae» babında El-Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü anh) 'den iki rivayette bulunmuştur. Mugîre, birincisinde Resul-i Ekrem (Aleyhis-salâtü Ve's-selâmJ'in mestler ve sarık üzerine meshettiğinî; diğerinde hem sarık üzerine, hem de başının ön kısmına meshettiğini bildirmiştir.Tirmizî, bu hadisin bir kaç yoldan EI-Muğire'-den rivayet edildiğini, bazılarında başın üst kısmına ve sarığa mes-hedildiğini, bazılarında başın üst kısmından bahsedilmediğini belirterek bu bâbta Amr bin Ümeyye, Selmân, Sevban ile Ebû Ümâme' den rivayetler bulunduğuna ve El-Muğire bin Şu'be' nin hadisinin hasen - sahih olduğunu ifâde etmiştir.
Müellifimizin rivayet ettiği ilk iki hadiste Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in sarık üzerine meshettiği bildirilirken, başa m esnetmesinden söz edilmediği görülmektedir. Son iki hadîste İse O'nun hem sarığa hem de mübarek başının ön kısmma meshettiği açıklanmıştır.
Ebû Dâvûd: «Sarık Üzerine Mesh» babında Sevban ve Enes bin Mâlik'in hadîslerini rivayet etmiş, Sevbân' in hadîsinde başa meshedilmesinden bahsedilmemiş;Enes'-inkinde ise burada olduğu gibi bahsedilmiştir.El-Menhel yazan konu hakkında aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
Sevbân (Radıyallâhü anh)'in hadisinin zahirine göre; yalnız sarığa meshetmek kâfi olup, bunun yanında başa da meshetme-ye gerek yoktur. Âlimlerin çoğu bu yola gitmişlerdir.Tirmizi, Sünen'inde:Bu görüş sahâbilerin âlimlerinden bir kısmının kavlidir.Ebû Bekir, Ömer ve Enes (Radıyallâhü anhüm), bunlardandır. Evzâi, Ahmed ve İshak da böyle demişlerdir, der.Bu görüşteki âlimler, sarık üzerine meshetmenin yeterli olması için sarığın abdestli iken giyilmiş olması şart mıdır, değil midir? diye ihtilâfa düşmüşlerdir. Ebû Sevr: Sarığın abdestli iken giyilmiş olması şarttır, demiştir.Diğerleri ise; şart değildir,demişlerdir.Keza Ebü Sevr'e göre; sarık üzerine meshetmek, mestler üzerine meshetmek süresine tabidir.Yani mukîm bir gün, misafir de üç gün başına meshetmeden yalnız sarığa meshet-mekle yetinebilir. Bunların cumhuru, bu tahdidi koymamıştır.
Âlimlerden bir cemaat da:Sarık üzerine meshetmek, başa meshetmek yerine geçme, demişlerdir. Tirmizî: Sahâbilerin ve tabiîlerin âlimlerinden bir kısmi; yalnız sarık üzerine mesh yapılamaz, fakat sarıkla beraber başm bir kısmı meshedilirse olur, demişlerdir. Mâlik, Şafii, Süfyan-i Sevrî ve İbnü'1-Mübârek de böyle demişlerdir.
E1-Hattâbi şöyle der: -Fıkıhçıların ekserisi yalnız sarık üzerine meshetmeyi men etmişlerdir. Bu hususta vârid olan hadîsleri şöyle yorumlamışlardır: «Resul-i Ekrem (Saliallahu Aleyhi ve Sellem), başının her tarafını meshederdi. Fakat sarıklı olduğu zaman, başının bir kısmını meshetmekle yetinerek sarığını kaldırmazdı. Başına meshetmediği kısım yerine sarığı üzerine mesh yapardı. Bu âlimler: El-Muğire bin Şu'be' nin haberi bu yoruma delâlet eder. Çünkü E1-Muğire, Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest şeklini anlatırken:
«...Ve başının ön kısmına ve sarığının üzerine mesnetti...» diyerek, sarık üzerine meshetmeyi, başın ön kısmına meshetmenin tamamlayıcısı olarak almıştır, demişlerdir.
Bu görüşteki âlimler şunu da söylemişlerdir: Allah,başa meshetmeyi farz kılmıştır.Asıl olan da budur.Yalnız sarığa yapılan meshe âit hadîs, te'vile muhtemeldir.(Yani sarıkla beraber başın bir kısmı da meshedilmiştir, denilebilir.Çünkü böyle rivayetler de vardır.)Yapılmasının gerekliliği kesinlikle bilinen bir asıl, muhtemel hadisle terkedilemez...»
Hanefi âlimleri: 'Sarık üzerine meshetmek caiz değildir. Bu, mestler üzerine meshetmeye

benzemez.Çünkü mestleri ikide bir çıkarmanın güçlüğü dolayısıyla bir ruhsat olmak üzere meshetme mü-sadesi verilmiştir. Sangı çıkarmakta ise böyle bir güçlük yoktur. Sevban (Radıyallâhü anh)'in hadisi, anlatılan savaş olayına mahsustur. Yahut sarığa meshetmeye âit hadîs mensuhtur' demişlerdir.
Mâ1iki'ler ise:Zaruret olmadıkça sarığa meshetmek caiz değildir, demişlerdir. Onların meşhur kavli budur. Sevban (Ra-dıyallâhü anh)'in hadisini de zaruret haline hamle t mislerdir.» [37]

Teyemmüm Bâbları

Teyemmüm; Arab dilinde herhangi bir şeyi kasdetmektir.
Şeriatta; Abdestsiz olarak yapılması yasak olan namaz veya benzeri bir şeyi mubah kılmak niyetiyle temiz bir toprak veya benzerini yüze ve iki kola sürmeyi kasdetmektir. Abdest almayı gerektiren her şey, teyemmümü de gerektirir. Su bulunmadığı veya bulunmasına rağmen kullanılamadığı halde teyemmüm yapmak mümkündür. Çünkü teyemmüm abdest yerine geçer. Abdest almak mümkün iken teyemmüm yapılamaz. Teyerrimüm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'imizin ümmetine mahsustur. Kitap, sünnet ve icmâ' ile sabittir. Azimet veya ruhsat olduğu hususunda ihtilâf vardır. Bâzı âlimlere göre su bulunmadığı zaman teyemmüm yapmak azimettir. Hastalık gibi bir mazeret dolayısıyla su kullanılamadığı zaman teyemmüm yapmak ruhsattır. Âlimler, abdestsizlik veya cünüblük halinde teyemmümün meşruluğuna icma' etmişlerdir. Kimse muhalif olmamıştır. Yalnız îbrâhim En-Nehâî' nin, ancak abdestsizlik halinde teyemmüm yapılabileceğini ve cünüplük halinde ya-pılmıyacağını söylediği hikâye edilmiştir. Ashabtan Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'dan da böyle bir şey rivayet edilmiş ise de, bu görüşten rücu' ettikleri söylenmiştir.
Teyemmümün semeresi hususunda ihtilâf vardır. Hanefi âlimlerine göre teyemmüm aynen abdest veya boy abdesti kuvvetin-dedir. Ma'zeret bitinceye kadar abdestsizlik hâli teyemmümle kalkar. Bunun için bir teyemmümle kişi, dilediği kadar farz namazları, nafile namazları kılabilir, Kur'an’ı taşır ve abdest alınması gerekli olan her türlü ibâdeti yapabilir.
Mâliki, Şafiî, Hanbelî âlimleri ve cumhura göre teyemmüm abdestsizlik hâlini gidermez. Ancak namaz ve benzeri mezkûr ibâdetleri mubah kılar. Bunun için bir teyemmümle kişi, yalnız bir farz namaz ve dilediği kadar nafile namazı kılar. Fakat bir teyemmümle iki veya daha çok farz namazı kılamaz.Keza farz namaz kılmak niyetiyle teyemmüm edilirse, o teyemmümle farz ve nafile namaz kılmak mubahtır.Fakat, nafile namaz kılmak için yapılan teyemmüm ile farz namaz kılamaz.Bir teyemmümle bir kaç cenaze namazı kılınabilir. Ayni teyemmümle bir farz namaz da kılınabilir. Namaz vakti girmeden önce teyemmüm yapılamaz. [38]

90 — Teyemmüm Sebebi (Hakkında) Gelen Hadîsler Babı

565) Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in seferlerinin birinde) Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin gerdanlığı düştü. Gerdanlığı aramak için Âişe (Radıyallâhü anhâ), gecikti. (Herkes bulunması için bekledi.) Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nin yanma vararak halkın beklemesine sebep olduğu için ona şiddetle öfkelendi. Biraz sonra Allah (Azze ve Ceile) teyemmüm ruhsatını (bir âyetle) indirdi. Ammâr (Radıyallâhü anh) dedi ki t Biz o gün (teyemmüm'ederken toprakla) omuzlarımıza kadar mesnettik. Ammâr (Radıyallâhü anh) dedi ki: Bundan sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nin yanma vararak : Ben senin bu kadar mübarek olduğunu bilemedim, dedi."

566) Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anhümâ)'6en rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber omuzlarımıza kadar teyemmüm ettik.*'

567) Ebu Hüreyre (Radtyalıâkü anh)'den Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir :
-Yer (yüzü), benim için mescid ve taharet sebebi kılındı.."

568) Urve (bin ez-Zübey’in teyzesi)Aişe (Radiyallahu anhüm) den rivayet edildiğine göre:
Âişe (Radıyallâhü anhâ), (kız kardeşi) Esma (Radıyallâhü an-hâ)'den emaneten bir gerdanlık almış idi. (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yapılan bir yolculuk esnasında) bu gerdanlık kaybolmuş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Üseyd bin

Hudayr (Radıyallâhü anh)'ın başkanlığında) bir kaç kişiyi gerdanlığı aramaya gönderdi. Gidenler, namaz vakti olunca su bulamadıkları için abdestsiz olarak namazlarını kılmışlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına (dönüp) gelince hallerini O'na arzettiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti nazil oldu. Üseyd bin Hudayr {Radıyallâhü anh), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya: Allah seni hayırla mükâfatlandı! sın. Vallahi senin başına ne gelmiş ise mutlaka Allah senin için onda bir çıkar yol ihsan kılmış ve o İşte müslümanlar için bir bereket kılmıştır." [39]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

568 nolu Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisini Buhâ-rî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Beyhaki ve Ahmed uzun ve kısa metinler hâlinde müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir.Buhâri ve Müslim rivayetlerinde Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ), gerdanlığın Beydâ veya Zatü'l-Ceyş denilen mevkide kaybolduğunu belirtmiştir. Hadîste söz konusu olan yolculuğun.Beni Müsta1ik savaşma veya Zatür-Eikâ savaşına âit olduğu hususunda ihtilâf vardır. Muhammed bin Habib El-Ahvâri: A işe (Radıyallâhü anhâ) 'nin gerdanlığı bir defa Zâtü'r-Rika savaşında, bir defa da Beni Mustalik savaşında olmak üzere iki defa kaybolmuştur. Meşhurîfk hâdisesi. Benî Mustalik savaşında vuku' bulmuş olduğu için buradaki hadislerde anlatılan gerdanlık hâdisesinin, ondan sonra vuku bulmuş olması gerekir.Çünkü Müslim ve îbn-i Mâceh'in buradaki rivayetinde Üseyd bin El-Hudayr'ın Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâJ'ye: «Allah seni hayırla mükâfatlandırsın...» diyerek, övmesi ve gerdanlığın kaybolmasının daha önce müslümanlar için bereket vesilesi olduğuna işaret vardır. Müs1im' in diğer bir rivayetinde Üseyd bin Hudayr (Radıyallâhü anh),Aişe (Radıyallâhü anhâ) ye: «Ey Ebû Bekir'in hâne halkı! Bu sizin ilk bereketiniz değildir.» şeklindeki sözleri de hadisesine bir işarettir.Taberâni'nin rivayetinden de hâdisesinin, teyemmümün meşru1 kılınmasından önce vuku' bulduğu anlaşılır. Çünkü orada Âişe (Radıyallâhü-anhâ) :
«Benim gerdanlığım hâdisesi geçtikten ve müfteriler dedikodularını yaptıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber, başka bir savaşa çıktım. Yine gerdanlığım düştü ve aranması için ordunun bekletilmesine sebep oldum. Şafak söktü. Ben de Ebû Bekir (Radıyallâhü anhJ'den bir hayli azar işittim. Bana: «Her yolculukta halkın başına belâ oluyorsun. Halkın abdest alması için su yok* dedi. Bunun üzerine Allah teyemmüme ait ruhsatını indirdi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) de Bana: 'Senin böyle mübarek olduğunu bilmemişim' dedi. der.
Gerdanlık aramaya giden sahâbilerin su bulamayınca abdestsiz olarak namaz kıldıklarına dâir fıkranın izahını yaparken El-Menhel yazarı şöyle der: Gerektiğinde abdestsiz olarak namaz kılmanın vâ-cipliğine^bu fıkra delâlet eder. Çünkü bu sahâbiler, namazın onlara farz olduğuna itikad ederek namaz kılmışlar. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aieyhi ve SellemJ'de onların yaptıklarına karşı susmuştur. Eğer bu haliyle namaz onlara farz olmamış olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların itikâd ettikleri namaz kılma mecburiyetinin söz konusu olmadığını ve onlann yaptıkları işin hatalı olduğunu kendilerine bildirecekti
Şafiî, Ahmed, hadîsçilerin cumhuru,Mâ1ik' in arkadaşlarının ekserisi bu görüştedirler.Yani şer'î taharet yapma imkânı bulunmadığı zaman abdestsiz olarak namaz kılmak gerekir demişlerdir. Ancak bilâhare bu namazın iadesinin vâcib olup olmadığı hususunda bunlar arasında ihtilâf vardır. Şafiî ve arkadaşlarının çoğu, iadenin gerekliliğine hükmederek bu özür nâdirdir, îâde etmek gereğini düşürmez, demişlerdir. Ahmed bin Hanbel'in meşhur kavline göre bilâhare iade gerekmez.E1-Müzeni, Sahnun ve Îbnü'l-Münzir de böyle demişlerdir. Onların delili bu hadîstir.Çünkü eğer kılınan namazın iadesi vâcib olsaydı, Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), durumu onlara açıklayacaktı.Bu gerekçe, Şafiî ve arkadaşlarınca reddedilmiştir.Böyle kılınan namazın ilk fırsatta iadesi zorunlu değildir.Tehir edilebilir. Acele etme mecburiyeti olmadığı için durumun beyânı da gecikebilir.
Ebû Hanife ve Mâlik ten yapılan meşhur rivayete göre abdest ve teyemmüm imkânı olmadığı zaman namaz kılmak sahih değildir. Gerdanlığı aramaya gidenlerin kıldıkları namazın yanlış olduğunu, belki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bildirmiştir. Hadiste böyle bir şeyin anlatılmaması, bu işin vuku' bulmamasını gerektirmez.Hal böyle olunca onların namaz kılmaları içtihada dayalıdır. Müctehid hata yapabilir.Bu alimlerin Ebû Hanife, O'nun arkadaşları, Seyri ve EvzâÎ; abdest ve teyemmüm imkânı bulamayan kimsenin bilâhare namazı kaza etmesi gerekir, demişlerdir. Medine âlimlerinin Mâlik' ten rivayetlerine göre kaza gerekmez.
Hadiste indiği bildirilen teyemmüm âyeti El Menhel yazarının dediğine göre Hicret'in 5. yılı Benî Mustalik savaşında inmiştir.Bu âyetle Nisa ayetinin mi, Mâide âyetinin mi kasdedildiği hususunda ihtilâf vardır. Çünkü:
Eğer hasta veya yolculukta İseniz veya ayak yolundan gelmişseniz yahut kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız, temiz bir toprakla teyemmüm ediniz. Yüzleriniz ve

ellerinize sürün...» Nazm-ı celil'i, Nisa sûresinin 43. ve Mâide sûresinin 6. âyetinde geçmektedir. Kurtubi : 'Hadiste indiği bildirilen âyet. Nisa süresindeki âyettir. Çünkü Mâide süresindeki âyete, abdest âyeti, ismi verilir. Nisa süresindeki âyette abdestten bahsedilmez.Bu nedenle Nisa âyetinin teyemmüm âyeti olarak tahsisi uygundur, demiştir. El-Menhel yazan: Hadisteki âyet ile Mâide âyetinin kasdedildiği daha açıktır.Buhâri buna temayül etmiş, bu hadisi Mâide sûresinin tefsirinde tahric etmiş ve bu görüşü,Amr bin El-Hâris'in, Abdurrahman bin El-Kâsım'-dan rivayet ettiği şu eserle te'yid etmiştir: Bu hadiste anlatılan olay hakkında;
Âyeti nazil olmuştur. (Mâide 6)
Bu duruma göre anılan âyetin nüzulünden önce de abdest almak vâcibti.İbn-i Abdi'l-Berri Namaz farz olduğu andan itibaren Paygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest alarak namaz kıldığı, siyer ehlinin hopsince bilinmektedir.Ayette abdest alınış şekli anlatıldığı halde râvinin buna teyemmüm âyeti demesi ile sahâbîlerin bu âyetle teyemmüm hükmünü öğrenmiş olduklarına ve abdest hükmünü daha önce bilmiş olduklarına işaret vardır. Sa-habîler. abdest almayı âyetin inişinden önce bilmelerine rağmen abdest şeklinin âyet ile bildirilmesinin hikmeti, bunun farziyetinin Kuranı Kerim ile bilinmesidir,
565 nolu Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh) in hadisini Ebti Dâvûd daha uzun metinle rivayet etmiş.Tahavi de ona öenzer bir metinle talıriç etmiştir.Burada da Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin gerdanlığının düşmesinden, bulunması için beklenmesinden, Ebû Bekr (Radıyallâhü anh)'in Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye Öfkelendiğinden, bu alay dolayısıyla teyemmüm âyetinin inmesinden ve Ebû Bekr (Radıyallâhü anh) in bilâhare Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye giderek; mübarek olduğunu bildirmesinden bahsedilmektedir. Ayrıca yapılan teyemmümde omuzlara kadar kollara toprak sürülmesinden bahsedilmektedir.565 nolu sened ile rivayet olunan Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh) in hadisinde yine sahâbilerin Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde omuzlarına kadar teyemmüm yaptıkları bildirilmektedir.Teyemmümün yapılış tarzını, bunu takip eden 91 ve 92 nolu bâblardaki hadislerin izahını yaparken anlatacağımızda Ammâr (Radıyallâhü anh) 'm bu rivayetlerini ele alacağız.
567 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin buradaki hadisi kısadır.Buhari ve Müslim'de daha uzun olarak Câbir bin Abdullah madıyallâhü anhî'tan rivayet etmiştir.Oralardaki hadisin meali şöyledir: Resûl Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benden Önce hiç kimseye verilmemiş olan beş şey bana verilmiştir.Bir aylık mesafede (bulunan düşmanlarımın kalbine) korku (verilmek) ile mansur kılındım.Yer (yüzü) bana mescid ve taharet sebebi kılındı.Bu nedenle ümmetimden olan her hangi bir adam, namaz vaktine erişti mi namazını hemen kılı versin. Ganimetler bana helâl edildi. Halbuki benden Önce hiç kimseye helâl değildi. Bana şefaat etme yetkisi verildi.Her peygamber yalnız kendi kavmine gönderiliyordu. Ben bütün insanlara gönderildim.»
Bu hadis de yer yüzünün taharet sebebi kılınmış olduğunu, yani toprak ve benzeri maddelerle lüzumu hâlinde teyemmüm yapılabileceğini ve toprağın da su gibi bir taharet aracı olduğunu hükme bağlamıştır.

91 — Teyemmümde Bir Darbe Hakkında Gelen Hadisler Babı

569) Abdurrahman bin Ebzâ (Radtyallâhü anh)'âer\ rivayet edildiğine göre bir adam Ömer bin el-Hatlâb (Radtyallâaü anh)'a gelerek:
— Ben cünüp oldum da su bulamadım, demiş. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— (Su buluncaya kadar) Namaz kılma, demiştir. Bunun üzerine Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anhümâ):
— Yâ Emire'l-Mü'mİnİn! Hani ben İle sen bir askeri kıt'ada İdik, İkimizde cünüp olduk da (gusül için) su bulamadık. Sen namaz kılmadın. Ama ben toprak içinde yuvarlandıktan sonra namaz kıldım. Bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardığım zaman (ikimizin başından geçen) durumu O'na anlattım. Bunun üzerine:
Şüphesiz sana (şu) yeterdi» buyurdu ve ellerini yere vurdu, sonra ellerine üfürdü ve elleri ile yüzüne ve bileklerle beraber iki eline mesnetti.

570) El-Hakem ve Seleme bin Küheyl (Radtyaâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ikisi Abdullah bin Ebî Evfa (.RadtyaUâkü anh)'a teyemmümden soru sormuşlar ve Abdullah (Radtyaİlâhü anh) :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ammâr (Radıyallâ-hü anh) a şöyle teyemmüm etmesini emretmiştir, diyerek ellerini yere vurduktan sonra silkelemiş ve yüzüne meshetmiş, El-Hakem (Ra-dıyallâhü.anhrin dediğine göre kollarını da meshetmiş ve Seleme (Radıyallâhü anh)

'nin dediğine göre dirseklerine de meshetmiştir.[40]

İzahı

Abdurrahman bin Ebzâ (Radıyallâhü anh)ın 569 nolu hadisini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler, buradakinden daha uzundur. Ebû Davud'un teyemmüm babında tahric ettiği rivayet buradakinden nisbeten uzun olduğu için meâlen buraya alalım :
«Abdurrahman bin Ebzâ (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Ömer (Radıyallâhü anh)'in yanında idim. (Bedevi) bir adam Ona gelerek: Biz, bir yerde bir ay, iki ay bulunuruz. Cünüp olur, su bulamayız, diyerek durumlarının ne olacağını sormak iste-diler. Ömer (Radıyallâhü anh) : Ben, şahsen su buluncaya kadar namaz kılmam, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) :
— Yâ Emire'I-Mü'minîn! Hatırlamıyor musun? Ben ile sen develeri gütmekte idik. İkimize de cünüplük hâli isabet etti. Ben, toprak içinde yuvarlandım. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldik. Bu durumu O'na anlattım. Bunun üzerine buyurdu ki': «Şöyle yapman sana kâfi idi.» ve mübarek ellerini yere vurduktan sonra onlara üfledi. Daha sonra, elleri ile yüzüne ve kollarından dir-sekleı^ne kadar olar. kısmın yansına mesnetti. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Yâ Ammâr! Allah'tan kork diyerek (olayı unutmuş veya karıştırmış ihtimali ile rivayetinde titiz olmasını istemiştir.) Ammâr (Radıyallâhü anh) da:
—-Yâ Emîre'l-Mü'minîn! İstersen vallahi ilelebed bunu anlatmıyacağım, diye karşılık verdi. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Hayır. Cünübün teyemmüm edebileceğine âit söylediğin sözün sorumluluğunu sana bırakıyoruz, dedi."
Ömer (Radıyallâhü anh) ile Ammâr (Radıyallâhü anh) arasında cereyan eden sohbette Ömer (Radıyallâhü anh) cünüplük için teyemmümün caiz olmadığına ve namazı te'hir etmeye âit görüşünü beyan etmiştir. Ammâr (Radıyallâhü anh)'m teyemmümünün aslı hakkında bir bilgisi bulunduğunu, kendisini toprak içinde yuvarlamasından ve bundan sonra namaz kılmasından anlıyoruz. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurduktan sonra cünüplük için de teyemmüm yapılacağına ve teyemmümün alınış şekline âit malumatı öğrenmiş oluyor.
Hadisin zahirine göre teyemmümde yüz ve kolları meshetmek için elleri bir defa toprağa vurmak kâfidir. Bâzı âlimler böyle demişlerdir. İleride açıklayacağız. Elleri iki defa toprağa vurmanın gerekliliğine hükmeden âlimler: Bu hadîs, meshetmeyi öğretmek içindir.Tam bir teyemmümün etraflıca anlatılması için değildir, demişlerdir.
Kolların meshinde, dirseklere kadar mesh yapılmamış, bileklerin biraz ilerisine kadar gitmekle yetinilmiştir. Teyemmümde ellere, bileklere kadar meshetmek kâfidir, diyen âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Dirseklerle beraber kollan meshetmek gerekir, diyen âlimler yine öyle cevap vermişlerdir. Yani burada teyemmüm şekli öğretiliyor. Ama gereken bütün teferruat anlatılmıyor.
Ammar (Radıyallâhü anh)'m Ömer (Radıyallâhü anh)'e söylediği:İstersen ebediyen bunu anlatmayacağım, sözünden makşadı şudur: 'Eğer bu hadisi anlatmamam hâlindeki maslahatı, anlatmam hâlindeki yarara tercih etme görüşünde isen ben susarım.Çünkü günaha girme durumu hâriç, sair işlerde halîfe olman hasebiyle sana itaat etmek bana vâcibtir,' Ammâr' m şu görüşte olması muhtemeldir: 'Bildiği sünneti tebliğ etme hizmetini îfâ etmiş durumdadır. Bundan sonra sussa dahi, bildiğini gizleyenlere dâhil olmayacaktır. Ziyâdesi ile tebliğ ise ona vâcib değildir.'
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in O'na: Söz konusu mesele hakkında söylediğin sözün sorumluluğunu sana bırakıyoruz, demesinin sebebi şu olabilir: Ammâr (Radıyallâhü anh) 'in hatalı olduğu-na kesin kanaat sahibi olmadığı gibi olayı da hatırlayamamıştır. Bu nedenle kendisinin unutmuş olabileceğini veya Ammâr (Radıyallâhü anh)'m yanılabileceğini düşünmüştür. [41]

Hadisten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1. Öğretici bir mes'eleyi öğretirken, en açık yolla izah etmelidir.
2. Teyemmümde yüzü ve kollan meshetmek için elleri bir defa toprağa vurmak kâfidir. (İlerde izah edilecektir.)
3. Elleri toprağa vurduktan sonra ellere fazla toprak yapışmış ise, onları silkelemek meşru'dur.
4. Teyemmümde bir defadan fazla mesh yapmak müstahab değildir. (Bu hüküm elleri silkelemekten anlaşılır.)

5. Kolların meshinde elleri bileklere kadar meshetmek kâfidir. (Bu hususta ilerde izahat verilecektir.)
6. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında Sahâ-biler ictihad etmiştir.
7. Müctehid, olanca gücünü harcadığı takdirde içtihadında isabet etmemiş olsa bile kınanmaz ve içtihadı ile amel ettiği zaman, bi-lâhere yanıldığı anlaşılsa bile yaptığı ibâdeti iade etmesi gerekmez.
570 nolu hadiste Abdullah bin Ebi Evfa (Radıyallâhü anh), ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Amm âr (Radıyallâhü anh)'a tarif ettiği teyemmüm şeklini anlatırken ellerini toprağa vurup silkeledikten sonra yüzüne meshetmiştir.
EI-Hakem demiş ki: Abdullah kollarını da meshet-miş, Seleme de: Abdullah yüzüne ve dirseklerine mes-hetmiş, demiştir. [42]

92 — İki Darbe İle Teyemmüme Ait Bâb

571) Ammâr bin Yâsir (Radtyallâkü anhüwâ)'â»u:,
Sahâbiler, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde teyemmüm ederlerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlara emir buyurdu. Onlarda (emre göre) avuçlarını toprağa vurdular da topraktan bir şey avuçlamadılar. Sonra bir defa yüzlerine meshettiler. Daha sonra dönüp bir kere daha avuçlarını toprağa vurup, (bu kere) kollarına meshettiler. [43]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâi, Tahavi ve Beyhaki de bu hadisi müteaddit tarîklerden rivayet etmişlerdir.Ancak Ubeydullah bin Abdillah'ı, Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh)'in râvisi olarak gösteren senedlerin munfcatı' olduğu, çünkü bu zâtın Ammâr (Radıyallâhü anh)'a yetişmediği El-Münzir tarafından belirtilmiştir. Bazı senedler böyle ise de, diğer senedlerde Ubeydullah ile Ammâr (Radıyallâhü anh) arasında Abdullah lbn-i Utbe bulunur.İbn-i Mâceh, buradaki senedde Ubeydullah'tan sonra Ammâr'ı göstermiştir.Münzir'in dediğine göre munkatı' olur.566 nolu senedde ise bu iki râvi arasında Abdullah lbn-i Utbe anılmıştır.Bu senedde inkıta yoktur.El Menhel yazan: Nesâi, İbn-i Mâceh, Ebû Dftvûd, Tahavi ve Beyhaki mevsul olarak ve hepsi, râvilerden Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe'nin babası Abdullah bin Utbe*den ve Abdullah bin Utbe' nin Ammâr (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğini se-nedde belirtmişlerdir.
Bu hadîs, teyemmüm şeklini bildirmekte ve bu maksatla saha-bilerin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in emriyle ellerini iki defa toprağa vurduklarını; birinci defa ellerini yüzlerine meshettiklerini, ikinci defa toprağa vurdukları ellerini kollarına mes-hettiklerini bildirir. Bir önceki bâbta geçen hadîslerde ise, teyemmüm maksadı ile bir defa elleri toprağa vurmanın yeterli olduğu belirtilmektedir. Böylece bâzı hadislerde bir darbe, diğer bir kısım hadislerde iki darbe ile teyemmüm yapıldığı bildirildiği için konu âlimler arasında çeşitli görüşlere sahne olmuştur.
El-Menhel yazan, teyemmüm babında âlimler arasındaki ihtilâfı şöyle bildirir :
«Bu hadîs (571 nolu Ammâr'ın hadisi), teyemmümün iki darbeden oluştuğunu, bunlardan birisinin yüz için, diğerinin ise kollar için ayrıldığını bildirir. Âlimlerin ekserisinin mezhebi budur. Ebû Hanife, Şafiî, Sevrî, Ali bin Ebi Tâlib, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli budur. Mâlik' ten bir rivayette de böyledir.
Bir cemaat da: Yüz ve eller için vâcib olan darbe birdir, demişlerdir. Hadisçiler, A tâ1, Mekhûl, Dâvûd, Evzâi, Taberi, Ahmed, İshak bin Rahaveyh ve Ib-nü'1-Münzir böyle demişlerdir. Mâlik ve Zühri'den bir rivayet de böyledir. [44]

Teyemmümde Kollar Nereye Kadar Meshedilmelidir ?

Bu hususta da hadislerde farklı ifâdelere rastlanıyor. Kolların meshi anlatılırken bâzı rivayetlerde «Kef» kelimesi geçer. Kefj elin bileklere kadar olan kısmına denir.569 nolu hadiste de -Kef» tâ-biri geçmiştir.Bâzı hadislerde «Yed» geçer. Yed; kol demektir. Bu hadislerde kolların ne kadarının meshedileceği belirtilmemiştir. 571 nolu hadîste «Yed» kelimesi kullanılmıştır.Ammâr bin Yâ-sir (Radıyallâhü anh)'in bir rivayetinde, kendisi ve arkadaşlarının kollarını omuzlarına kadar meshettiklerini anlatmıştır. 566 nolu hadiste bu ifâde kullanılmıştır.
Hafız, El-Feth'in teyemmüm bahsinde şöyle der:

«Teyemmüm şekline âit olan hadîslerden Ebû Cüheym (Radıyallâhü anh) ve Ammâr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsleri hâriç hiç birisi sahih değil, ya zayıftır ya da merfu' ve mevkuf olduğu hususunda ihtilâf vardır. Merfu' olmaması görüşü kuvvetlidir. Ebû Cüheym (Radıyallâhü anh)'in hadisinde kolların meshi zikredilmiş fakat ne kadarının meshinin yeterli olacağı bildirilmemiştir. Ammâr (Radıyallâhü anh)'inhadîsine gelince Buhar i ve Müslim'in rivayetlerinde Kef Bileklere kadar el» geçer. Sünenlerdeki rivayetlerde ise; kimisinde dirsekler kimisinde koltuklara kadar, kimisinde de 'Zira Kolun parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısmının yarısı gibi değişik ifâdeler kullanılmıştır. Dirsekler rivayeti ile Zirâ'ın yarısı rivayeti söz götürür türdendir. Koltuklara kadar olan rivayete gelince; Şafii ve başka âlimler : Eğer koltuklara kadar mesh edenler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in emriyle böyle yapmışlar ise, bundan sonra yapıldığı sabit olan teyemmüm, onu neshetmiştir. Eğer O'nun emri olmadan yapılmış ise, emredilmiş olan miktar esastır, demişlerdir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra Ammâr (Radıyallâhü anh) 'm: Teyemmümde bileklere kadar elleri meshet-mek: kâfidir, diye fetva verişi Buhâri ve Müslim'in «Kef» rivayetini takviye eder. Çünkü hadîs râvisi, o hadîsle kasdedilmiş olan mânâyı herkesten daha iyi bilir. Hele râvi, müctehid sahâbî ise, taşıdığı kuvvet kat kat fazladır.'

Tahavi: de: Teyemmümün yapılış şekli hususunda âlimler ihtilâfa düşünce ve rivayetler de muhtelif olunca biz. bunların hepsini tetkik ederek şu neticeye vardık:Abdestte yıkanması emrolunan uzuvlar bellidir. Teyemmümde baş ve ayaklar hükümden düşürülmüş, yüz ve kollar kalmıştır.

Bu iki uzuv, abdest uzuvları olduğu için koltuklara kadar meshin yapılacağını söyleyenlerin sözü tutarsızdır. Çünkü,abdestte meshedilmesi gereken baş ve yıkanması gereken ayaklar, teyemmümde toprakla meshedilmezken abdestte yıkanması gerekli görülmeyen dirsekle omuz arasındaki kısmın teyemmümde meshedilmemesi gayet tabii karşılanır. Kolların dirseklere kadar mı yoksa bunun yansı kadar mı meshedileceği hususundaki ihtilâfa baktık. Biz bakıyoruz ki, yüz suyla yıkandığı gibi toprakla meshediliyor.Baş ve ayakların teyemmümü hiç yapılmıyor. Bir tarafta yüzün tamamının mes-hi yapılıyor.Diğer taraftan baş ve ayakların tamamı mesh hükmünden hâriç tutuluyor.Eğer yıkanması emrolunan kolların bir kısmı meshetmekten muaf tutulsaydı tamamı tutulurdu.Madem ki kolların meshi istenmiştir, yıkanması emrolunan kısmın aynen meshi uygun olur. Çünkü teyemmüm, abdest yerine geçer...» der .

Hattâbi; Dirseklerden daha yukarı olan kısmın meshedil-mesinin teyemmüm edene vâcib olmadığı hususunda âlimler ittifak halindedir, demiştir.Dört mezhebin görüşüne gelince; Hanefi ve Şafii mez-heblerine göre, kollan dirseklerle berabermeshetmekgereklidir.Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre ise elleri bileklere kadar meshetmek farzdır. Bileklerden sonra dirseklere kadar olan kısmı meshetmek teyemmümün sünnetidir.

Topraktan başka bir madde ile teyemmüm yapma hükmü :

Teyemmüm âyetinde ve bâzı hadislerinde geçen «Saîd» kelimesi, yer yüzü anlamındadır. Yer yüzü toprak olsun, başka madde olsun, hepsine saîd denir. Zeccâc: Bu hususta lügat ehli arasında bir ihtilâf olduğunu bilmiyorum, demiştir.Said'in yalnız toprak adı olduğu da söylenmiştir.Bu nedenle toprak cinsinden olmayan yer yüzündeki maddelerle teyemmüm yapılıp yapılamayacağı ihtilâf konusu olmuştur. Şöyle ki:

Ebû Hanife ve Muhammed:Küle dönüşmeyen, yandığı zaman yumuşamayan ve yer cinsinden olup, temiz sayılan toprak, kum,çakıl,taş, alçı, tuğla, sürme ve benzeri maddeler ile teyemmüm yapmak sahihtir. Yandığı zaman küle dönüşen odun, tahta, gibi veya ateşte yumuşayan demir ve kalay gibi maddeler üzerinde toz bulunmadığı zaman onunla teyemmüm yapmak sahih değildir, demişlerdir.

Ebû Yûsuf ise: Toprak ve kumdan başka maddelerle teyemmüm yapılmaz, demiştir.

Şafii, Ahmed bin Hanbel, Dâvûd ve fıkıh-çıların çoğu Teyemmüm ancak tozu bulunan toprakla yapılabilir. Başka maddelerle yapılamaz, demişlerdir.

Mâlik: Yer cinsinden olup, yakılmamış olan her şeyle teyemmüm yapmak sahihtir, demiştir.

Evzâı ve Sevri ise : Yer üstünde bulunan herşeyle, hattâ kar ile teyemmüm yapmak caizdir, demiştir. [45]

93 — Cünüb Olup, Gusletmekten Korkan Yaralıya Ait Bâb

572) Atâ' bin Ebî Rebâh[46] (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :Ben İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhümâ)'âan şu haberi duydum, demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta İken bir adam başından yaralanmış sonra ihtilâm olup ona gusül yapması gerekir denmiş, kendisi de yıkanarak soğuk algınlığı neticesinde ölmüştür. Olay, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşmış, bunun üzerine O t
«Onu öldürmüşler. Allah onları Öldürsün. Cehaletin şifası sormak değil miydi?» buyurmuştur.
Atâ1: Ve Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) *in:
«Vücudunu yıkayıp, başının yaralı yerini terketmiş olsaydı.» buyurduğu bize ulaşmıştır.İsnadının münkatı' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [47]

İzahı

EvzâI de bu hadisi Atâ' aracılığıyla ibn-i Abbas (Radıyallâhü anh) 'tan rivayet etmiş olup, doğrusu da budur.Bey haki müteaddit tariklerden rivayet ederek, zayıf olduğunu söylemistir. Ebû Dâvûd ve Darekutnî ise hadisi Atâ* aracılığıyla Câbir bin Abdillah El-Ensârî' den rivayet etmişler, İbnü's-Seken de bunu sahih görmüştür. Ancak bu senedde Atâdan münferiden rivayet eden Zübeyr bin Harik adlı râvinin kuvvetli olmadığım Darekutnî söylemiştir. Hulâsa sargılar ve cebireler üzerine meshetmek hususunda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir şey sabit olmamıştır.Lâkin Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in bütün meshi yaptığı sabittir. [48]

Hadîsin Mânâsına Gelince

Başından yaralı adam, ihtilâm olunca, yarayı ıslatmaktan korkmuş, bu nedenle boy abdestini almamak için bir çârenin bulunup bulunmadığını yanındakilere sorarak; su bulunmasına rağmen mazeretim dolayısıyla teyemmüm yapabilir miyim? demek istemiş. Yanındakiler de: Biz, senin için bir ruhsat olduğunu bilmiyoruz, demişlerdir. Çünkü onlar, su bulunmadığı zaman teyemmüm yapılabilir, su varken teyemmüm yapılamaz, itikadında idiler.
Hadîste geçen: «Allah onları öldürsün.» fıkrası, bilmeden fetva vermekten ve müslümanlara zarar vermekten kaçındırmak için buyurulmuş olan önleyici bir tehdit mahiyetindedir. Yoksa onların öldürülmesini dilemek değildir. Hadîs, yanlış fetva verme neticesinde doğan zarar ölüm dahi olsa kısas yolu ile fetva verenin öldürülmeyeceğine delâlet eder.
«Cehaletin şifâsı sormak değil midir?» fıkrası ile öğrenmek ve bilenlere baş vurmak isteniyor. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kesin bilgi olmadan fetva verdiklerinden dolayı onları kınamış ve dinde güçlük olmadığına dâir İslâmî prensibi düşünmeme kusurunu işlediklerinden dolayı onlara beddua etmiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait hadîs metninde kişinin yapması gerekli olan iş şöyle buyuruluyor:
«Onun teyemmüm etmesi, yarasına bir bez sarması, sonra bezin üstünü meshcdip vücudunun kalan kısmını yıkaması kâfi idi.»
Hattâbi bu rivayetle ilgili olarak: 'Burada yaralının sağlam vücudunu, yıkaması ve teyemmüm etmesi emrediliyor. Yalnız yıkanma veya yalnız teyemmüm kâfi görülmüyor.Rey sahiplerine göre kişinin uzuvlarının azı yaralı ise hem yıkanır hem teyemmüm eder. Şayet yaralı uzuvlar çoğunlukta ise sağlam yerleri yıkamaya gerek yok. Teyemmüm kâfidir. Şafiî mezhebine göre sağlam kısım çok olsun az olsun yıkanmalıdır.' der.
El-Menhcl yazarı şöyle der: «Hâsılı su kullanmayı tehlikeli gören kişi, âlimlerin ittifakıyla teyemmüm edebilir. Şayet hastalığının artmasından veya iyileşmesinin gecikmesinden endişelenirse Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre teyemmüm etmesi caizdir. Bu haliyle kıldığı namazı bilâhere iade etmez. Şafii mezhebinin racih kavli de budur. Her hangi bir uzvunda yara, kırıklık gibi bir şey olup, üzerine cebire çekilmiş ve açılması tehlikeli görülüyorsa Ş âfii' ye göre; cebire üzerine mesh yapılarak teyemmüm yapılır ve eğer cebireyi abdestli iken koymuşsa, bilâhere namazı iade etmez.[49]
Ebû Hanife ve Mâli'k'e göre vücudunun bir kısmı yaralı olan kişinin bedeninin çoğu sağlam ise orayı yıkar. Yaraya da mesheder. Şayet çoğu yaralı ise teyemmüm eder. Sağlam yeri yıkaması gerekmez. Ahmed bin Hanbel ise: Kişi sağlam yeri yıkar, yaralı yer için teyemmüm eder, demiştir.» [50]

94 - Cünüblükten Gusletmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

573) (Peygamber (Snllallahü Aleyhi ve SeUent)rin muhterem eşlerinden) Meymûne (Radtyallâhü anhâ) 'dan şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için gusül suyunu koydum. O da cünüblükten gusletti. Önce sol eliyle sağ eline kabı eğerek su döktü ve ellerini bileklerle beraber üç defa yıkadı. Sonra avret mahalline güzelce su döküp yıkadıktan sonra elini toprağa sürerek ovaladı. Daha sonra ağzına su aldı, burnuna su çekti yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadı. Bunun arkasında vücuduna su döktü. Bundan sonra yerini değiştirerek ayaklarını yıkadı. [51]

İzahı

Buhâri, Müslim,Tirmizi, Nesâî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadis, guslün şeklini tarif etmektedir. Buhâri, ve Müs1im'de Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağ eliyle sol eline su dökerek avret mahallini yıkadığını belirtmektedir. Taharetlendikten scnra sol elini yere sürerek iyice ovduğunu Müslim belirtmiştir. El-Menhel yazarı aynı başlık altında açılan gusül babında rivayet olunan hadisin açıklamasında şöyle der:
«Suyla taharetlendikten sonra elin güzelce temizlenmesi için toprağa sürülmesinin müstahab olduğuna hadîs delâlet eder. Toprakla güzelce ovaladıktan sonra ellerini tekrar yıkadığı Buhârî' de belirtilmiştir. îbnü'1-Dakik ü'l-î d şöyle demiştir:
'Avret mahallindeki necaset suyla iyice giderildikten sonra necasetin kokusu kaldığı zaman bâzı fıkıhçılara göre zarar vermez.Şafii mezhebinde bu hususta ihtilâf vardır. O kokudan afıv bulunduğu bu hadîsten çıkarılabilir. Şöyle ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taharetlendikten sonra elini toprağa sürmesi boşuna değildir. Necasetin giderilmesi için olduğu söylenemez. Çünkü necasetten en ufak bir şey kaldığı takdirde taharet yapılmış sayılmayacağı âlimlerin ittifakiyle sabittir. Taharetten sonra elde necasetten bir şey kaldığı zaman avret mahalli de temizlenmemiş olur. Necasetin tadını gidermek için elin toprağa sürüldüğü de söylenemez. Çünkü tadm kalması necasetin kaldığına alâmettir. Rengin giderilmesi amacı da söz konusu edilemez. Çünkü ihtilâm veya cinsi münasebet dolayısıyla hâsıl olan cünüplük haliyle ele yapışacak bir necaset rengini gerektirmez. Olsa bile cidden nâdir olur. Bu nedenle kokunun giderilmesi ihtimali kalır. Taharetlenme esnasında giderilmesi vâcib olan kokunun giderilmesi için toprağa el sürülmesi caiz değildir. Çünkü avret mahalli iyice temizlendikten ve giderilmesi gereken koku da iyice giderildikten sonra el temiz, olarak avret mahallinden ayrılmış olur. Böyle olmazsa ne avret mahalli temiz sayılır ne de el. Şu halde giderilmesi gerekli olmayan bîr râyiha izi kalmış olabilir ki bu iz bağışlanmıştır ve bağışıklık kazanan muhtemel izin de kalmaması için en güzel bir şekilde ihtiyatlı davranılarak el toprağa sürülmüş olur.»
Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ağzına ve burnuna su aldığı bildirilmekte ve mazmaza ile îstinşak ismini alan bu işlemin meşruluğu bildirilmektedir. Abdest ve gusül de ağız ve buruna su almanın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Îbnü'l-Mübârek, Ahmed ve îshak ile bâzı âlimler hem gusülde hem de abdestte vâcib tir, demişler. Hanefi âlimleri ve Süfyan-ı Sevrî; gusülde vâcib, abdestte sünnettir, demişler. Mâlik ve Şafii ise; gusülde de abdestte de sünnettir, demişlerdir. Bu görüşler delilleri ile beraber abdest babında genişçe izah verilmiştir.
Hadis, mazmaza ve i s tin şaktan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünü ve kollarını üçer defa yıkadığı, bütün vücuduna su dökerek guslünü yaptıktan sonra başka bir yere çekilerek ayaklarını yıkadığını ifâde eder. Şu halde önce abdest almış fakat ayak yıkama işini gusülden sonraya bırakmıştır.
Buhâri ve Müslim'in rivayetlerinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fin gusülden önce: «Namaz abdesti gibi abdest aldığı- tâbiri ve Buhâri' nin rivayetinde: 'Abdest alırken ayaklarını yıkama işini gusülden sonraya bıraktığı' tasrih edilmiştir. Ebû Davud'un Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettiği hadîste ise.- Namaz abdesti gibi tam abdest aldığı bildirilmektedir. Bunun zahirine göre ayaklarını da o zaman yıkamıştır
m ıştır.
El Menhel yazarı: -Bu rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü şöyle yorum yapmak mümkündür. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gusülden önce abdest alırken tazen ayaklarını . da yıkardı. Bazen de ayak yıkama işini gusülden sonraya bırakırdı. Değişik rivayetler dolayısıyla âlimler muhtelif görüşler beyan etmişler:
Cumhura göre ayak yıkamayı gusülden sonraya bırakmak müs-tahabtır. Ebû Hanife ve

arkadaşları ise; 'Eğer su toplan-mıyacak bir yerde gusül yapılacaksa gusülden önce tam abdest almak efdaldır. Şayet küvet, leğen gibi su birikecek bir yerde gusül yapılacaksa ayak yıkamayı gusülden sonraya bırakmak daha efdal* dır, demişlerdir.'
Mâlik ise; 'Gusledilen yer temiz ise gusülden önce ayakları yıkamak müstahabdır, aksi halde gusülden sonra ayaklan yıkamak müstahabdır.'
Şafii mezhebindeki meşhur ve en sahih kavle göre tam abdest almak efdaldır. Çünkü Âişe ve Meymûne (Radıyallâhü anhümâ)'dan edilen rivayetlerin ekserisi böyledir.» demiştir.
Gusülden Önce alınan abdestin hükmüne gelince; Cumhurun mezhebine göre sünnettir. Dâvûd ve Ebû Sevr'e göre vâcibtir.
Aişe ve Meymûne (Radıyallâhü anhümâJ'dan edilen rivayetlerin bir kısmında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) guslederken mübarek başına üç defa su döktüğü tasrih edilmiştir. Buradaki 574 nolu rivayet de böyledir. Nevevi: «Başa üç defa su dökmenin müstahabhğı hususunda âlimlerin ittifakı vardır. Arkadaşlarımızın bir kısmı vücudun sair kısmını başa ve ab-dest uzuvlarına kıyaslayarak; üç defa yıkanması müstahabdır, demislerdir. Buna kimsenin muhalefet ettiğini bilmiyoruz. Yalnız arkadaşlarımızdan Ebü'l-Hasan El-Mâverdi bir defadan fazla su dökmek müstahab değildir demiş fakat onun bu sözü terk edilmiş tutarsız bir sözdür.» El-Menhel yazan bu nakli yaptıktan sonra Hanefî ve Hanbeli âlimlerinin de böyle dediklerini fakat Mâliki* lerin baştan başka vücudun her hangi bir tarafını üç defa yıkamanın müstahab olmadığını, abdestin gus-le kıyaslanamıyacağını çünkü gusülde çok güçlük olduğunu söyle-mişlerdir. [52]

Guslün Farzları

1 — Mâlikî mezhebine göre guslün farzları niyet, vucudun, her tarafını suyla yıkamak, vücudu ovalamak, saçların arasını ovalamak ve ara vermeden guslü tamamlamaktır.
2 — Şafiî mezhebine göre guslün farzları niyet ile bütün, vücudu ve vücut üzerindeki saç ve kılların tamamını suyla yıkamaktır.
3 — Hanefi âlimlerine göre ağız ve buruna su almak ile ' bütün vücudu yıkamaktır.
4 — Hanbelî mezhebine göre suyun deriye ulaşmasına mâni herhangi bir madde ve necaset varsa gidermek, niyet, besmele, ağız ve burun dâhil vücudun her tarafını ve kılların tamamını suyla ıslatmaktır.
Nevevi, Müslim'in şerhinde: 'Gusleden kişinin önemli olan şu hususa dikkat etmesi gerekir: Avret mahallini güzelce yıkadıktan sonra, o yerin ve çevresinin cünüplüğünü kaldırmak niyetiyle yıkanması uygun olur. Çünkü o esnada bacakların arasının guslünü yapmazsa bilâhere orayı unutabilir. Dolayısıyla guslü sahih olmaz. Bir de başını ve vücudun şâir yerlerini yıkayıp guslettikten sonra avret yerinin guslünü yapmadığını hatırlarsa ya çıplak eliyle oraların guslünü yapması gerekir, elini sürmesi icap eder ki avret mahalline el ayasının dokunmasıyla abdesti bozulmuş olur. Yahut da abdestinin bozulmaması için eline bir bez bağlaması icab eder ki bu da bir güçlüktür. Şunu da belirtelim ki gusül yapılırken hiç kimse abdest almayı vâcib görmemiştir.
Dâvüd-i Zahirî ve arkadaşlan hâriç. Onlara göre vâcibtir.
Cumhur'a göre abdest almak sünnettir. Gusülden sonra namaz kılmak ve Kur'an-ı ellemek gibi abdestsiz yapılamayan ibâdetler gusletmekle mubah kılınır. Yâni cünüp olan kişi abdest almadan vücudun her taraf ma su dökerek guslünü yaptığı takdirde yaptığı gusül sahih olup onunla namaz ve benzerî ibâdetler yapmak mubah olur, demiştir. [53]

Guslün Efdali

El-Menhel yazarı şöyle der: «Gusledecek kişi kaba ellerini batırmadan önce üç defa yıkadıktan sonra avret mahallini güzelce yıkamalı ve vücudunun her hangi bir yerinde bulunan necaset, kir ve suyun deriye yahut lallara ulaşmasına engel olan ne varsa gidermeli. Bundan sonra namaz abdesti gibi tam abdest almalı ve bunun akabinde su avuçlayarak sakalını saçlarını hilâllemelidir. Yani parmaklarını kıllar arasına geçirip her tarafını ıslatmalıdır. Daha sonra başına üç defa su dökmeli ve koltuklar altı göbek nahiyesi, kulaklar ve sair vücut kıvrımlarını güzelce ovarak her tarafı ıslatman daha sonra başına üç defa su dökmeli, vücudunun her tarafını yıkamalı ve ellerinin yetiştiği her tarafını ovalamalıdır. Vücuduna su dökerken üst kısımlarına ve sağ tarafa öncelik tanımalı. Gusle başlarken niyet etmeli, vücudunda bulunan kılların her tarafını güzelce ıslatmalıdır.

574) Cümey' bin Ümeyr [54] Et-Teymî (Radtyattâhü anh)'ten rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, halam ve teyzemle beraber gidip Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nin yanma vardık ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin cü-nüplüktert guslettiği zaman.nasıl yaptığım sorduk. Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle cevap verdi:
«Ellerine Üç defa su döktükten sonra ellerini kaba sokardı. Sonra başını üç defa yıkardı. Daha sonra vücuduna su dökerdi. Sonra namaza dururdu. Ama biz saç örgüsünden dolayı başlarımızı beş defa yıkarız.[55]

İzahı

Nesâi, Ebû Dâvûd ve Darekutnî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Senedlerinde Cümey' bin Ümeyr (Radıyallâhü anh) bulunur.Tirmizi onun hadîsini hasen saymış ise de zayıf olduğunu söyleyenler bir kişi değildir. Âişe (Radıyallâhü anh)'nin buradaki sözünden kadının basma beş defa su dökmesi hükmü çıkarılıyor. Fakat râvi Cümey (Radıyallâhü anh) dolayısıyla hadîs zayıftır. Kaldı ki kadının başına üç defa su dökmesinin yeterliliği Müslim, Nesâi, Tirmizî ve İbn-i Mâceh'in rivayet ettiği Ümmü Seleme' nin hadîsi, Buhârî, İbn-i Mâceh ve Ebû Dâvûd'un rivayet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi ve Ebû Dâvüd' un rivayet ettiği Sevban' in hadisi ile sabittir.
Bâzı rivayetlerde Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in namaz abdestinin aynısını gusülden önce aldığını, sonra başına su döktüğünü ifâde etmiştir. [56]

95 — Cünüblükten Gusül Hakkında Bir Bâbtır

575) Cübeyr bin Mut'im (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Sahâbîler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda gusül hakkında mübahase ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana gelince: Ben de başıma üç avuç su dökerim.» [57]

İzahı

Buhârî, Muslini, Beyhakî, Nesâi ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayetine göre sahâbiler Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzurunda cünüplükten gusletmekten bahsettiler. Müslim*in, Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'tan rivayetine göre Sakif hey'eti Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Bizim memleketimiz soğuktur. Acaba nasıl gusledeceğiz? diye sormuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da hadîsteki cevabı buyurmuştur. Tercemede geçen mübahaseden maksat, her sahâbînin nasıl guslettiğini ani atmasıdır. Bâzıları; gusül böyle yapılır, bâzıları; şöyle yapılır deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Ben şöyle yaparım», buyurmuştur. [58]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Cünüplükten dolayı gusül abdesti alırken başa üç defa su dökmek meşrudur.
2 — Din büyüklerinin huzurunda ilmî müzakere yapmak meşrudur.
3 — Öğretici, öğrencinin kolayca anlayabileceği bir yolla öğretim yapmalıdır.

576) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir adam, cünüplükten (dolayı) gusül hakkında Ona soru sormuş, kendisi de:
Üç defa (başına su dök) diye cevap vermiştir. Bunun üzerine adam: Benim saçım çoktur, demiştir. (Üç defanın kendisine yetmeyeceğini anlatmak istemiş) Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) de » Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saçı seninkinden daha çok ve daha temizdi, demiştir."

577) Câbir (Radtyallâhü an/tj'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Bent Yâ Resûlallah! Ben soğuk bir yerdeyim. Cünüplükten (dolayı) gusül nasıldır? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bana gelince, ben başıma üç avuç su dökerim.» diye cevap buyurdu." [59]

578) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»h)'den rivayet edildiğine göre bir adam O'na:
Ben cünüb iken başıma kaç defa su dökeyim? diye sormuş; kendisi de:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübarek başına üç avuç su dökerdi, diye cevap vermiş. Adam ona: Benim saçım uzundur, deyince kendisi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saçı seninki nd en daha çok ve daha temizdi, diye karşılık vermiştir."

İzahı

Cünüplükten gusül için gereken asgari su miktarı bir sâ'dır. Bu konuda geniş izahat isteyenler, taharet kitabının birinci babına müracaat etsinler. [60]

86 — Gusülden Sonra Abdest Almak Babı

579) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüplükten (dolayı) guslettikten sonra abdest almazdı." [61]

İzahı

Beyhaki, Nesâî. Bbû Dâvûd, Tirmizi ve Hâkim de bu hadisi az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.Tirmizî ve Hâkim, sahih olduğunu da belirtmişlerdir. Ebû Dâvûd' un rivayetinde Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle, der:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusléderdi. Ve iki rekat (sabah farzından önceki sünnet) namaz ile sabah farzını kılardı. Gusülden sonra abdest aldığını bilmem, (veya) sanmam.»
El-Mcnhel yazarı şöyle der: «Cünüplük guslünden sonra abdestin meşru olmadığı bu hadîsten anlaşılıyor. Tirraizî: Sahâbîve tabiîlerden bir kısmının kavli budur, demiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e; Gusülden sonra abdest alınıp alınmıyacağı sorulduğu zaman O: «Hangi abdest gusülden daha efdaldır.» diye cevap vermiştir.El-Hâkim bunu rivayet etmiştir. îbn-i Eb İ Şeybe'nin ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettiğine göre gusülden sonra abdest aldığını söyleyen bir adama Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh): Hakikatan sen işi derinleştirmişsin, demiştir.Tirmizi nin Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusülden sonra abdest almazdı.Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre : Tepesinden ayağına kadar yıkanmak birinize yetmiyor mu ki, abdest alsın? demiştir. Sahâbîlerden bir cemaat ve onlardan sonra bir çok âlim. ayni şeyi söylemişlerdir. Hattâ Ebû Bekir bin El-Arabi: Abdestin, guslün altına girdiği hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur, demiştir.
Hadis, sabah farzından önce iki rek'at fecir sünnetinin kılınmasının meşruluğuna ve gusülden sonra abdest almanın meşru olmadığına delâlet eder. [62]

97 — Cünüblükten Gusleden Adamın Henüz Gusleimeyen Karısıyla Isınmak İstemesi Babı

580) Âişe (Radtyallâhü anhâyâen şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüplükten guslettikten sonra henüz ben guslümü yapmamış iken benimle ısınmak isterdi." [63]

İzahı

Tirmizi, bu hadîsi az bir lafız farkıyla rivayet ederek, isnadında beis olmadığım beyan etmiştir. Oradaki rivayette Aişe (Kadıyallâhü anhâ) şeyle der:
«Resul i Ekrem iSallallahü Aleyhi ve Sellem), çok defa cünüp-İükten guslettikten sonra gelirde, benimle ısınmak isterdi. Ben de guslümü henüz yapmadığım halde, ısıtmak için Ona sarılırdım.»
Tuhfe tü'1-Ahfez'in yazarı, hadisi açıklarken şöyle der :Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin.- «Benimle ısınmak isterdi.» sözünden maksadı şuydu: 'Yâni Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

mübarek uzuvlarını örtüsüz olarak benim uzuvlarımın üzerine bırakarak, bedenimdeki hararet ile ısınmak isterdi.' El-Lemaât sahibi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin sözünü böyle açıklamıştır. Seyyid Ce-mâlüd'din.El Mirkat adlı kitabında: 'Hadîs, cünüp adamın çıplak vücudunun necis olmadığına delâlet eder. Çünkü ısınmak iki tarafın çıplak vücudlarınm birbirine temas etmesiyle meydana gelir.' demiştir.Tıybî: Hadis buna delâlet etmiyor, demiştir.EI -Kâri', Tıybî' nin maksadının şu olabileceğini söyler. 'Çünkü ısınmak isteği elbise ile de mümkündür. Mutlaka vücudlarınm çıplak olması şart değildir. [64]

98 — Cünübün Suya Dokunmadan Cünüp Olarak Uyuması Babı

581) Aişe (Radîva/lâkii anhâ)'âen şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olurdu. Sonra Buya dokunmadan uyurdu. Bilâhare uyandığı zaman gusléderdi. [65]

İzahı

Tirmizi,Nesâî, Ebû Dâvûd, Tahavi ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.Hadiste geçen «suya dokunmadan...» kaydım açıklayan El-Men-hel yazan şöyle der: «Yani Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olduktan sonra gusül etmeden ve abdest almadan uyurdu. Bu hadis, cünübün uyumadan önce abdest almasının müs-tehab olduğuna dâir rivayet olunan hadîslere muhalif değildir. Çünkü abdest almadan cünübün uyumasının câizliğini beyan etmek için Resûli- Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bazen abdest almazdı. Nevftvl, Müslim'in şerhinde : 'Eğer bu hadîs sahîh ise Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Cünüp olduğu zaman abdest alır da öyle uyurdu.» mealindeki hadîslere muhalif olmaz. Görülen zahiri muhalefet için iki cevap vardır: Birisi, Ebu'lAbbâs bin Şüreyh ve Ebû Bekir el-Beyhâki'nin ce-vabıdır. Bu yüce iki imam derler ki: 'Suya, gusletmek için dokunmadığı kasdedilmiştir.' Bu cevaba göre Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest almadığı mânası çıkmaz. İkinci cevab şudur: Abdest almadan cünübün uyumasının câizliğini beyân etmek için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bazen hiç suya dokunmadan uyurdu. Çünkü eğer dâima abdest alarak uyumuş olsaydı, bunun vâcib olduğu zannedilirdi. Bu cevab bence güzeldir.

582) Âişe (Radtyaliâhü anhâ)'dan şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, eşlerine ihtiyacı olduğu takdirde giderirdi. Sonra suya dokunmadan o vaziyette uyurdu."

583) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'dan şöyle demiştir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olurdu. Sonra suya dokunmadan o vaziyette uyurdu/
Sufyân demiş ki: Ben bir gün bu hadîsi anlattım, ismail bana: Ey genç! Bu hadîs bir şeyle bağlanır, dedi. [66]

İzahı

Merhum müellifimiz bu bâbta Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisini üç sened ile rivayet etmiştir.Tirmizi de iki senedle zikretmiş ve:Said bin El-Müseyyeb ile başkası böyle demişlerdir. Halbuki; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in uyumadan önce abdest aldığına dâir E1-Esved'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği hadisi bir kaç kişi E1-Esved' den nakletmiştir. O hadis Ebû îshak'ın El-Esved' den rivayet ettiği bu hadisten daha sıhhatlidir. Hatta Şu'be,Sevrî ve başkaları bu hadîsi Ebû 1shak'tan rivayet ederken hadisteki «...suya dokunmadan...» kaydını Ebû îshak' in galatı olarak göstermişlerdir, demiştir. Tuhfetü'1-Ahfe-zi yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde İbn-i Arabi' nin Eİ-Ârıza adlı eserinde: Ebû İs h ak'ın uzun bir hadîsi kısal-tarak rivayet ederken bu galatı yaptığını söylemiştir, der. Bu nedenle bu hadîsi rivayet etmenin caiz olmadığının Ahmed bin Salih tarafından söylendiği nakledilmiştir.
583 nolu hadisin sonunda ismail, Süfyân'a söylediği söz ile aynı şeyi kasdetmiş olabilir. Hadîsin sıhhatına itiraz olmuş ve sahih olduğu kabul edildiği takdirde yoruma muhtaç olduğu göz önünde bulundurulursa, yanlış anlamlara yer vermemek için rivayet edilmemesi uygun görülmüş olabilir. Fakat 581 nolu hadisin açıklamasında Nevevî'den naklettiğimiz gibi abdest almanın vâcib olmadığını beyan etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bazen

abdest almayı terkettiği muhtemeldir. [67]

99 — Namaz Abdesti Gibi Abdest Almadıkça Cünübün Uyuyamıyacağını Söyleyenlerin Babı

584) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüb olarak uyumak istediği zaman namaz abdestj gibi abdest alırdı. [68]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Müslim, Ebû Dâvûd ve diğer sahih hadîs müellifleri rivayet etmişlerdir.
Zahiriye mezhebine mensub âlimler ile Mâliki âlimlerinden İbn-i Habîb: Bu hadîs'e dayanarak gusletmeden uyumak isteyen kimsenin abdest alması vâcibtir, demişler ise de cumhur, abdestin vâcib değil müstahab olduğunu söylemişler ve abdest alınması istenen rivâyetlerdeki emri mendupluk için yorumlamışlardır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in suya dokunmadan uyuduğuna dâir Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisi vardır. Buna benzer başka hadisler de mevcut olup, El-Menhel'-de nakledilmiştir.
Âlimlerden bir grup da: Hadiste söz konusu olan abdest ile şer'i abdest kasdedilmeyip, avret mahallinin ve ellerin yıkanması mu-raddır, demişlerdir. Onların delili ise Mâlik ve Tahavi'nin .rivayet ettikleri ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in cünüp iken abdest aldığını ve ayaklarını yıkamadığım bildiren hadistir. Lâkin onların delili merduttur. Çünkü 'abdest' kelimesiyle şer'i abdest kasdedilmiştir. Nitekim buradaki rivayette Âişe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz abdesti gibi abdest aldığını belirtmiştir,ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bir özür dolayısıyla ayaklarını yıkamamış olabilir.
Bu abdestin hikmetine gelince; Bununla cünüplük halinin hafifletilmiş olduğu söylenmiştir. Çünkü îbn-i Ebî Şeybe'-nin, râvileri sıka olan bir sened ile sahâbilerden Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
'Geceleyin biriniz cünüb olur da gusletmeden uyumak isterse ab-dest alsın. Çünkü abdest, cünüplük guslünün yarısıdır.» Şöyle bir hikmet de anlatılmıştır: Kişi uyku halinde iken ölebilir. Hiç olmazsa abdestli olarak uyusun. Bu hususta da îbn-i Ebî Şeybe1-nin Âişe (Radıyallâhü anha) den şöyle bir rivayeti vardır:
«Cünüp olarak uyumak isteyeniniz olursa abdest alsın. Çünkü uykuda iken başınıza bir musibet gelebilir.- İbnü'l-Cevzi de: 'Abdestin hikmeti, meleklerin kir ve pis kokudan nefret etmesi, şeytanların da böyle şeylerden hoşlanmasıdır.' demiştir.
Su bulamayan veya kullanamayan kimsenin teyemmüm etmesi müstahabtır.Çünkü Beyhaki, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den şunu rivayet etmiştir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüb olup uyumak istediği zaman abdest alırdı veya teyemmüm ederdi.» Bu hadisin zahirine göre, abdest ve teyemmüm hususunda kişi muhayyerdir. Hangisini isterse onu yapabilir.Fakat teyemmüm, yukarıda anlatıldığı gibir su bulunmadığı veya özür dolayısıyla kullanılamadığı zamanda müstahabtır. Abdest alınabilirken teyemmüm onun yerine geçinmez.

585) (Abdullah) tbni-i Ömer (Radtyatlâhu anhuntâ)'dax\ rivayet edildiğine göre (babası) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhu anh), Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)':
Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi? diye sormuş. O da t «Evet, abdest aldığı zaman (uyuyabilir)» buyurmuştur. [69]

İzahı

Buhâri,Müslim,Nesâi,Beyhakİ, Ebû Dâvûd ve Mâlik,değişik yollarla ve az lafız farkıyla rivayet etmislerdir. Bütün rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp adamın abdest aldığı zaman cünüp olarak uyuyabileceğini bildirmiştir.

586) Ebû Said-i Hudri (Radtyallâhu anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Kendisi geceleyin cünüp olurdu. Gusletmeden uyumak İsterdi ı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almasını, sonra uyumasını emretti.[70] Cumhur'a göre, abdest almak mendub

olduğu için buradaki emir, mendupluk içindir. [71]

100 — Cünüb Adamın Tekrar Cinsi Münâsebette Bulunmak İstediği Zaman Abdest Alacağına Dâir Bâb

587) Ebû Said(-i Hudrî) (Radtyallâhu anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Biriniz eşine yaklaşır, sonra tekrar yaklaşmak istediği zaman abdest alsın. [72]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, İbn-i Huzey-me, îbn-i Hibban, Tahavî ve Beyhaki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Tirmizî de rivayet ederek hasen -sahih olduğunu söylemiş, E1-Hâkim de EI-Müstedrek te rivayet ederek, sahihliğini bildirmiştir.
Hadisteki yaklaşmaktan maksad, cinsi münasebettir, tstenen ab-dest ile şer'i abdest kasdedilmiştir. Çünkü mutlak olarak kullanıldığı zaman böyle anlaşılır.'Ayrıca îbn-i Huzeym e'nin rivayetinde :
«Namaz abdesti gibi abdest alsın.» buy uru İm ak tadır.
Hadisteki abdest emri, Zahiriye mezhebi âlimlerine ve Mâliki olan îbn-i Habib'e göre vücub içindir. Onlar, hadîsin zahirini tutmuşlardır. Fakat Cumhur, emrin müstehabhk için olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Tahâvi' nin Âişe (Ha-dıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bazen abdest almadan tekrar yaklaşırdı.
Ha n eli âlimlerinden Ebû Yûsuf'a göre söz konusu abdest ne vâcibtir ne de menduptur. Hadisteki emir de mubah-lık içindir.
Bâzı âlimler de: Hadisteki vudu' (abdest) kelimesi ile şer'i abdest değil, lüğavi abdest olan avret mahallini yıkamak anlamı kasdedilmiştir, demişlerdir.
Hadis, iki cima' arasında abdest alınmasının matlub olduğuna ve gusletmenin vâcib olmadığına delâlet eder. [73]

101 — Eşlerinin Hepsine Yaklaşmaktan Dolayi Bir Gusül Eden Hakkında Gelen Hadisler Babı

588) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü atıh)'<\en rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tek bir gusül etmek niyetiyle bütün hanımlarını dolaşırdı."

589) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anh)'dtn şöyle söylemiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için gusül suyunu koydum. Bir gecede bütün hanımlarına yaklaşmaktan Ötürü bir gusül yaptı." [74]

İzahı

Buhâri, Müslim, Beyhaki, Nesâi ve Ebû Dâvûd, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu uygulamasına ait Enes (Radıyallâhü anhl'in hadisini değişik lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetlere göre birden fazla cinsi münâsebet için bir gusül kâfidir. İlk hadisteki «dolaşmak» kelimesiyle cinsi münâsebet kasdedilmiştir.
Buhâri' nin bir rivayetinde o gün için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dokuz eşi, diğer rivayetinde onbir zevcesi bulunduğu belirtiliyor.   Bu husus âlimler arasında ihtilaflıdır.
Buhâri' nin rivayetine göre, Katâde , Resûl-i Ekrem (Sallallrftiü Aleyhi ve Sellem)'in buna nasıl dayandığın En es'e sormuş.   Enes   de:
Ona otuz erkek kuvveti verildiğini aramızda konuşuyorduk, diye cevap vermiştir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarına bir gusül ile yaklaştığında iki yaklaşım arasında abdest almış olması kuvvetle muhtemeldir. Ebû Dâvûd'un rivayetini açıklayan Menhel yazarı, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duhul ettiği hanımları ismen şöyle sıralamaktadır:
Huvey1id kızı Hadice, Zam'a kızı Sûde, Ebû Bekir kızı Âişe, Ömer bin El-Hattab'm kızı Hafsa, Ebû

Ümeyye E1 Muğire' nin kızı Ümmü Seleme (Hind) El-Hâris kızı Cüveyriye,Cahş kızı Zeyneb, Huzeyme kızı Zeyneb, Beni Küreyza kabilesinden, bir rivayete göre Beni Nadir kabilesinden Zeyd kızı Reyhâne, Ebû Süfyan kızı Ümmü Habibe (Ramlei, Hayybin Ahtab kızı Safiye ve E1-Hâris kızı Meymûne. Bunlardan başka Dahhâk kızı Fâllma ve Nu'man kızı Esma ile evlenmiştir. [75]

Peygamberin Çok Kadınla Evlenmesinin Hikmeti

El-Menhel yazarı bu hususta şunları söyler:«Peygamber (Sat-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in çok kadınla evlenmesinin hikmeti, onların şer-i şerife ait ailevî ve dâhili hükümleri hıfzetmeleri ve hu hükümleri faydalanmak isteyenlere nakletmeleridir.Zevcelerinin çokluğu, dünyalık için, yahut nefsi arzulan tatmin için değildir...»
Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz 25 yaşına kadar hiç evlenmemiş ve 25 yaşında iken 40 yaşında bir dul kadınla evlenmeye razı olmuş ve 50 küsur yaşına kadar onunla yaşamıştır. Birden fazla kadınla evlenmesi, O'nun ömrünün son senelerine rastlar. Ömrünün bu bölümünde gıda alması bakımından da çok sâde bir hayat sürdürdüğü, bazen haftada iki gün oruç tuttuğu, bazen de fasılasız olarak bir aydan fazla oruç tuttuğu sabittir. Yukanda isimleri anılan muhterem zevcelerin her birisi ile evlenmesinin nedenleri tetkik edildiği zaman, İslâm dîninin yayılması, yanlış fikir ve inanışların ezilmesi ve güzel ahlâk düstûrunun yerleştirilmesi gibi çok ulvî ve pek önemli amaçların güdüldüğü anlaşılır. [76]

102 — Eslerinin Her Birisine Yaklaştığında Gusleden Hakkındaki Bâb

590) Ebû-Râfi' (Radiyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle emiştir:
peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gecede hanımlarının hepsini dolaştı ve dolaşırken her birinin yanında guslediyordu. Kendisine Yâ Resulallah! Neden bunu birleştirerek, bir gusül yapmadın? diye soruldu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu (Her yaklaşmadan sonra gusletmek) daha sevap, daha güzel ve daha çok temizleyicidir.» buyurdu." [77]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhaki ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîse göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir hanımıyla cinsi münâsebette bulunduktan sonra gusletmiş, gusül-den sonra diğer eşine yaklaşmıştır. Bu hadis, bir önceki bâbta geçen Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisine muhalif değildir. Çünkü, Enes (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği hadîsteki uygulama, böyle yapmanın câizliğini beyan içindir. Buradaki uygulamanın çeşitli yönlerden daha iyi olduğu, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından beyan buyurmustur. Nesâi: Bu hadis ile Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi arasında ihtilâf .yoktur. Bir defa öyle yapmış, bir defa böyle yapmış, der. Nevevi de: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayrı ayrı zamanlarda iki şekilde guslettiği yorumu ile görülen zahiri ihtilâf bertaraf edilir, demiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayetine göre, Ebû Râfi (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e niçin bir gusül ile yetinmediğini sormuştur. Bu durumda soru sahibi Ebû Râfi' (Radıyallâhü anh)'dir. Ebû Râfi', Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in defalarca yıkanmaktan "mutazarrır olması endişesi ile soru sormuş olabilir. Gizli olması, beklenen bu duruma Ebû Raf i' (Radıyallâhü anh) nasıl muttali oldu? denemez^ Çünkü Eb û1 Râfi" (Radıyallâhü anh) O'nun hizmet-çisiydi. Suyunu o getirirdi. [78]

103 — Cünübün Yemesi İçmesi Babı

591) Âi§e (Radtyallâhü ankâ); şöyle demiştir:
Hesül-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp iken (bir şey) yemek İstediği zaman abdest alırdı."

592) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anh/dan şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e t Cünüp, uyuyabilir mi, veya yiyebilir mi, yahut içebilir mi? diye soru soruldu. Resû-

lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dei

«Evet, namaz abdesti gibi abdest aldığı zaman (bunları yapabilir)- buyurdu." [79]

İzahı

Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisini Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.Bu hadîs bundan sonraki bâbda gelen Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisine muhalif değildir.Orada, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız ellerini yıkamakla yetindiği bildiriliyor.Bazen öyle yaparak câizliğini beyân buyuran efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ekseriyetle abdest alarak bunun daha ef-dal olduğunu göstermiştir.
Sindi: 'Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde cünüp için sorulduğu bildirilen sorudan maksad, cünübün bu işleri yapmasının uygun ve güzel olup olmadığıdır.Çünkü, cünübün abdest aldıktan sonra böyle yapması menduptur, şart değildir.Nitekim bundan sonra gelen hadisten, cünübün yalnız ellerini yıkamakla yetinmesinin câizliği anlaşılır, der.
Hulâsa cünüp, gusletmeden uyuyabilir, yiyebilir, içebilir ve hanımına yaklaşabilir. Nevevî, Müslim'in şerhinde: Bu hususta icma' vardır. Keza cünübün bedenî ile terinin temizliğine âlimler icma' etmişlerdir.' der. Cünübün anılan işleri yapmadan önce avret mahallini yıkaması ve abdest alması müstehaptır. Nevevî: 'Abdest almadan bu işleri yapmanın mekruh olduğunu ar-kadaşlarımız kesinlikle belirtmişlerdir. Hadîsler buna delâlet eder. Bu abdestin vâcib olmadığı hususunda bizce ihtilâf yoktur. Cumhur'un görüşü de budur...' demiştir. [80]

104 — Cünübün Ellerini Yıkaması Yeterlidir Diyenlerin Babı

593) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî cuıftfö iten bir yemek istediği zaman ellerini yıkardı." [81]

İzahı

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), câizliği beyân için, elleri yıkama ile yetinmiştir. Nesâi, Ebû Dâvûd ve Da-rekutni' nin rivayetleri şöyledir:
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüp iken uyumak istediği zaman abdest alırdı ve cünüp iken yemek istediği zaman elerini yıkardı.Beyhaki ise Müellifimizin rivayet ettiği metni aynen rivayet etmiştir.Tahavi de aynisini rivayet etmiş yal nız «yed» kelimesi yerine «keff- kelimesini nakletmiştir Keftkeli mesi bileklere kadar el mânâsını ifâde eder. Yed kelimesi ise bu mâ nâda kullanılmakla beraber, ekseriyetle kol mânâsını ifâde eder. [82]

105 — Taharet Olmaksızın Kuran Okumak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

594) Abdullah bin Seleme (Radtyallâhü anH)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben. Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'in yanına girdim Buyurdu ki i
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) helaya uğrayıp ihtiyacını giderdikten sonra çıkar ve (abdest almadan) bizimle beraber ekmekle et yiyer, Kur'an okurdu. Cünüplükten başka hiç birşey, O'nu Kur'an okumaktan men etmezdi.» [83]

İzahı

Ahmed, İbn-i Hibban, Ebû Dâvûd, El-Hâ-kim, El-Bezzâr. Darekutnî, El-Beyhakî, tn-Nesâî de bu hadisi tahriç etmişler, Tirmizi îbnü's-Seken, Abdü'1-Hak ve Bağavî bunun sahih olduğunu söylemişlerdir.Bâzı rivayetler daha uzundur.
Tıybî: Et yendikten sonra abdest tazelenmeden ve ağza su alınmadan namaza durmak sahih olduğu gibi Kuran okumanın da sahih olduğunu bildirmek için burada et yemek ile Kur'an. okumak bir arada anlatılmış olabilir demiştir.
Râvi,Hz.Ali (Radıyallâhü anh) 'nin; veya; dediğinde tereddüd etmiştir. Hangi fiil kullanılmış ise netice değişmez. Her iki fiilin mânâsı men etmektir.Onun için tercemede: «Onu men etmez.» diye anlatıldı.
Hadis, cünüp adamın Kur'an okumasının caiz olmadığına delâlet eder. Cumhur'un görüşü budur.

Delilleri de bu hadis, bundan sonra gelen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisi ve Darekutni' nin Ebu'l-Garif El-Hemedâni' den rivayetle Hz. Ali (Badıyallâhü anh) 'nin şu mealdeki haberidir: «Cünüp olmadığınız müddetçe. Kur'an okuyunuz. Birinize cü-nüplük isabet ederse Kur'an okumasın. Tek bir harfini de okumasın.-
Cumhurun görüşüne, delâlet eden rivayetler çoktur. Bâzılarının sa-hîhliğine itiraz edilmiş ise de rivayetler birbirini takviye eder.
Mâlikîler: 'Âyetü'l-Kürsi, Ihlas ve Mua-vezeteyn gibi az bir parçayı, korunmak ve benzeri maksad-larla okumak caizdir. Fakat uzun parça okumak haramdır, demişlerdir.
Şâfiîler: Kuran niyeti ile değil, zikir veya dua niyetiyle az bir şey okumak caizdir, demişlerdir.
Ahmed bi^ı Hanbel: Cünübün bir âyet mikdarını okumasına ruhsat verilmiştir, def.
Ebû Hanîfe: Bir âyetin bir parçasını okumak caizdir, demiştir.
E1-Hattâbî şöyle der:«Cünübün Kur'an okuyamı-yacağı hükmü, hadîsten çıkarılıyor.Aybaşı âdetini gören köjdin'da okuyamaz. Çünkü onun abdestsizliği, cünübün abdestsizliğinden daha ağırdır, t m a m Mâlik, cünübün bir âyet miktarını okuyabileceğini söylemiştir. Kendisinin: Aybaşı âdeti gören kadın Kur'an okuyabilir. Fakat cünüb okuyamaz. Hayz süresi uza^ yabildiği için kadın okumadığı takdirde,Kur'an-ı unutabilir. Fakat cünüblük süresi uzun değildir, dediği rivayet edilmiştir.1b-nü'1-Müseyyeb ve İkrime' nin de, cünübün Kur'an okumasında beis görmedikleri rivayet edilmiştir.Âlimlerin ekserisi, cünübün Kur'an okumasının haram olduğunu söylemişlerdir.»
El-Menhel yazan 'Cünübün Kuran Okuması Babında yukarıdaki bilgileri verdikten sonra, cünübün Kur'an-1 ellemesinin cumhura göre haram olduğunu bildirir. Bu arada cumhurun delil olarak gösterdikleri âyet ve hadisleri nakleder. Konunun uzatılmaması için delilleri buraya nakletmekten vazgeçtim. El-Menhel yazarı daha sonra abdestsiz olarak Kur'an-1 ellemenin hükmüne ait fı-kıhçıların görüşlerini şöylece nakleder:
«Hanefîler, Şâfiller ve Hanbelller 'Kur'an-1 öğreten ve öğrenen dâhil hiç kimse abdestsiz olarak Kur'an'ı elleyemez. Ancak çocuğun, âyetlerin yazılı olduğu levhaları ellemesi zaruret icâbı caizdir. Mushafin cildini, sahifelerin yazısız olan kenarlarını, satırlar arasındaki boşlukları ellemesi de haramdır.Keza kılıf içinde veya rahle üzerinde yahut eşya içerisinde K u r'a n'ı , taşıması da haramdır. Ancak, eşyanın taşınması da kasdedildiği takdirde haram değildir.» demişlerdir. Hanefî ve Hanbell âlimlerine göre Mushaf'a yapışık olmayan kılıfı içinde Kur'an-1 abdestsiz olarak taşımak caizdir.
Mushafin yangın ve sel gibi bir âfetle zayi olması tehlikesi karşısında, yahut kâfirlerin İslâm memleketini işgal etmesi halinde, veyahut pis yere atılmış olan Mushaf'ı kurtarmak niyetiyle abdestsizin onu taşıması, hattâ cünübün taşıması vâcibtir. Mushaf'm korunması ve saygınlığı bunu gerektirir. Eğer abdestsiz veya cünüp kişi, Mushaf'ı kurtarabildiği halde taş*-maz da yangın veya selde zayi olmasına yahut kâfirlerin istilâsına mâruz kalmasına göz yumarsa günahkâr olur. Şayet pis yerden kal-dırmazsa kâfir olur.
Keza abdestsiz olarak Kuran âyetini yazmak da haramdır.
Bağavi: 'Duvarları ve elbiseleri âyetlerle veya Allah'ın adlarıyla süslemek, yani bu yerlere yazmak mekruhtur. Mushaf'ları yastık gibi kullanmak caiz değildir. Keza dinî ilimlere âit: kitap-ları yastık gibi kullanmak caiz değildir. Ancak kaybolmasından korkulduğu takdirde, ona dayanmak caizdir. Küçük yaştaki çocuğa ve deliye K ur'an-1 elletmek caiz değildir,' demiştir.

595) (Abdullah) tbn-i Ömer (Rddtyailâkü anhütnâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cünüb ve aybaşı hâlindeki kadın Kur'an okuyamaz.»"

596) (Abdullah) İbn-İ Ömer (Radtyallâhü atthümâ)\\an: ŞÖyle demiştir. Resûlullah (Salhliahn Aleyhi ve Sellem) Cünüb ve hayz halindeki kadın Kurandan hiç bir şey okuyamazlar* buyurmuştur." [84]

İzahı

Tirmizî de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini 596 nolu metinle rivayet ederek; Bunu ismail bin Ayyaş'in şu senediyle tanırız, demiş ve buradaki senedi zikretmiştir.Tirmizi bu arada şöyle der:Cünüb ve hayız hâlindeki kadının Kur'an-1 okuyamıyacağı hükmü, Sahâbiler, tabiiler ve Onlardan sonra gelen âlimlerin çoğunun kavlidir. Süfyân-ı Sevri. İbnü'l-Mübârek, Şafii, Ahmed ve İshak'ın dâhil oldukları bu âlimlere göre cünüb ve hayz hâlindeki kadın Kur-ân'deın bir âyet dahi okuyamaz. Ancak bir harf ve âyetin bir kısmını okuyabilir diyenler

vardır. Âlimler cünüp ve hayz hâlindeki kadının teşbih ve tevhid kelimesini çekmelerine ruhsat vermişlerdir. Ben, Mu-hammed bin İsmail' den şunu işittim :İsmail bin Ayyaş Hicaz ve Irak ehlinden bir takım münker hadisler rivayet eder.'İsmail bin Ayyâ-ş'ın yalnız olarak bu iki bölge sakinlerinden yaptığı rivayetin zayıflığını belirtmek için Muhammed bin İsmail'in böyle söylediğini sanırım. Bu zat şunu da söyledi: 'İsmail bin Ayyaş'in Şam halkından rivayet ettiği hadis, sahihtir.'Ahmed bin Hanbel: İsmail bin Ayyaş, Bakiyye' den iyidir, demiştir.
Tirmizi' nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der: İbn-i Mâ-ceh de ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini bu yoldan rivayet etmiştir. Hadîs zayıftır. Çünkü hadîs imamları, İsmail bin Ayyâş'ı Şam halkından yaptığı rivayetlerde sıka saymışlar. Fakat Hicâzlı lardan yaptığı rivayetleri zayıf görmüşlerdir. Kendisi bu hadisi Hicaz halkından olan Mûsâ bin Ukbe' den rivayet etmiştir.»
Hulâsa, bu hadîsin senedi zayıf da sayılsa metni sahihtir. Çünkü bu hususta müteaddit hadîsler bulunur. Bunlar birbirini takviye ettiği için Cumhur, cünüb ve hayz hâlindekilerin Kur'an okumalarını haram saymıştır. [85]

106 — Her Kılın Altında Bir Cünüblük Vardır Babı

597) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle söylemiştir; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Her kılın altında bir cünüblük bulunur. Bunun için kılları yıkayınız ve deriyi İyice temizleyiniz.[86]

598) Ebû Eyyüb El-Ensârî (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle demiştir : Peygamber (Sallalldhü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kî:
«Beş vakit namaz, Cuma namazları ve emaneti edâ etmek, aralarındaki (küçük) günahlara keffaret olur.» Ben ı Emaneti edâ etmek nedir? diye sordum. Buyurdular ki i
-Cünüblük guslüdür.Çünkü her kılın altında bir cünüblük vardır[87]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Beyha-kî, Ebû Dâvûd ve Tirmizİ de rivayet etmişlerdir.Tirmizi: Râvi El-Hâris îbn-i Vecih* in hadisi ga-ribtir. Kendisini yalnız hadîsinden tanırız, demiştir. Ebû Dâvûd da: El-Hâris bin Vecih'in hadisi münker olup, kendisi zayıftır, demiştir.
Hadîsin mânâsına gelince: «Her kılın altında bir cünüblük vardır.» cümlesi ile vücudunun dış kısmının tamamen cünüb sayıldığı bildirilmek istenmiştir. Vücudun her tarafı cünüb sayıldığı için, vü-cuddaki bütün kılların yıkanması emrediliyor.
Hattâbî: «Hadîsin zahiri saç örgülerinin cünüblükten gusül edilirken çözülmesini vâcib kılıyor.Çünkü örgü, çözülmedikçe bütün kılların her tarafının ıslatılması mümkün değildir.İbrahim En-Nahâi, örgünün çözdürülmesini vâcib görmüştür. Fakat âlimlerin kahir ekseriyetine göre örgünün çözülmesi önemli değildir. Mühim olan bütün kılların her tarafının ıslatılmasıdır.Islatüdığı takdirde örgü çözdürülmeden yapılan gusül kâfidir demiştir. Örgü çözdürme ile ilgili geniş tafsilât 108. bâbta anlatılacaktır.
Hadisin: «Deriyi iyice temizleyiniz.» cümlesinden maksad, derinin kirlerden ve suyun deriyi ıslamasına manî olan maddelerden giderilmesidir. Çünkü her hangi bir şey, derinin en küçük bir yerine suyun ulaşmasına mâni olduğu takdirde cünüblük kalkmaz.
Hattâbi: «Cünüblükte buruna su çekmek ve ağıza su almak vâcibtir, diyenler bu hadîse dayanırlar. Çünkü burun içinde kıl bulunur. Ağzın içi de vücudun dışından sayılır, demişlerdir. Fakat bu görüş lügat ehlinin sözüne aykırıdır. Şöyle ki: Hadîste geçen «beşere» kelimesi, bakan adamın gözle gördüğü bedenin dış kısmına denir. Ağızın iç kısmı bilindiği gibi karşıdan bakıldığı zaman görülmez. Ağız ve burunun iç kısmına; denir, demiştir. Hattabî' nin bu sözü reddedilmiştir. Çünkü lügat ehlinden C e v-heri ve başkaları nin, derinin ete bakan iç yüzüne denildiğini belirtmişlerdir. Ağız ve burunun iç kısmı böyle değildir. Bu itibarla gusülde ağıza su almanın gerekliliği bu hadîsten çıkarılabilir.
El-Aynî de: 'İmam-ı Âzam bu hadîse dayanarak gusülde mazmaza ve istinşak'ın farz olduğunu söylemiştir. İstinşâk farzdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kılın altında cünüblük var.» buyurmuştur. Burunun içinde de kıllar vardır. Mazmazaya gelince; Ağızın içi, bedenin dış kısmından sayılır. Nitekim, oruçta ağıza bir şey alınabilir. Mazmaza bu itibarla farz kılınmış, Hattâbî' nin dediği itibarla farz kılınmamıştır,» demiştir. [88]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Bütün deriyi ve kılları suyla ıslatmak guslün farzıdır.
2 — Deri ve kıllara suyun ulaşmasına mâni olan şeyleri gidermek gerekir.
Ebû Eyyûb-i Ensârî (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine . gelince; Bu hadîste beş vakit namaz ile Cuma namazının ve emaneti ödemenin fazileti anlatılarak, bunlara riâyet edildiği takdirde bun-ların, aralarında işlenen günahlara kefaret olduğu bildirilmiştir. Günahlardan maksad, kul hakkı ile ilgisi olmayan küçük günahlardır. Buna benzer hadîsler böyle yorumlanır. Hadîste geçen : «Emanetin edası» ile cünüblükten dolayı, yapılan guslün kasdedildiği, râvinin sorusu üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından açıklanmıştır. Sindi, cünüblükten dfljayi yapman, guslün, bir emâneti ödemek olarak sayılması ile ilgili olarak şöyle der : 'Emânet sahibi, emânete müstahak olduğu gibi, insan vücudu da, cünüp-lükten sonra gusle müstahak olur. Bu nedenle gusül, sahibine ödenmesi vacip olan emânetler cümlesinden sayılmış ve ona emânet denmiştir.

599) Ali bin Ebî Tâlib {Radıyallâhü anh)'âen :
Şöyle söylemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Cünüblükten guslederken, cesedinden bir kıl yerini terkedip yıkamayan kimseye cehennem ateşinden şöyle, şöyle azab verilir.» buyurmuştur.
Ali (Radıyallâhü anh) : tşte bundan dolayı ben, kıllarıma karşı düşmanca davrandım, demiştir. Ve kıllarını traş ederdi." [89]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Dârimî ve Beyhaki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadisteki (kıl yeri) tabiriyle, kılın deri içindeki kökü kasdedil-memiştir. Suyun oraya ulaşması vâcib değildir. Bu tâbirden maksad, cünüblükten gusledilirken, yıkanmayan en ufak bir yerdir. Hadîsin tehdid ile ilgili cümlesinde: «...Ona...» zamiriyle, bedeninden kuru bir yer bırakan kişi veyahut, kuru kalan yer kasdedilmiştir. Yâni ya adamın ta'zib edileceği veya kuru kalan yerin ta'zib edileceği haber veriliyor.A1i (Radıyallâhü anh: «Ben kıllarıma karşı düşmanca davrandım.» sözü ile şunu kasdeder: 'Bu tehdidi ve şiddetli azabı duyduğum için başımın saçlarına karşı düşmanca davrandım.'Hz.Ali (Radıyallâhü anh) derisinin ve kıllarının her tarafına suyun bulaşmaması endişesi ile saçını sık sık kısaltır veya usturayla kazıtırdı. [90]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Cünüblük guslünde bütün bedeni ve beden üzerindeki kılların hepsini suyla ıslatmak vaciptir.
2 — Bundan az bir parçayı bile terkeden kişinin guslü bâtıl olduğu için, Allah'ın dilediği sürece ateşte ta'zib edilir. Gusledeken,bir yeri terkedip, pek ara vermeden orayı da yıkayan kimsenin gus-lü, âlimlerin ittifakı ile sahihtir. Ve bir azaba müstahak olmaz. Şayet gusleder ken ıslattığı uzuvlar mutedil bir havada kuruduktan bir süre sonra yıkamadığı yeri su ile ıslatırsa, Hanefi, Şafii ve Hanbe1i imamlarına göre gusül sahihtir. Çünkü bütün vücudu aralıksız yıkamayı şart koşmamıştır. Mâliki mezhebine göre, bu adamın bütün vücudunu yeniden yıkaması gerekir. Çünkü onlara göre bütün vücudu aralıksız yıkamak gerekir.
3 — Başı usturayla traş etmek veya saçı kısaltmak caizdir. [91]

107 — Rüyasında Erkeğin Gördüğünü Gören Kadın Hakkındaki Bâb

600) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve &eHem)'in muhterem hanımlarından) Ümmü Seleme [92] (Radtyallâkü anhâyâsm rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
(Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın annesi) Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek, rüyasında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının durumunu O'na sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Kadın su (men!) gördüğü zaman gusletsin.» buyurdu. Bunun üzerine ben (soru sahibi Ümmü Süleym'e) [93]: Sen kadınları rezil ettin, kadın ihtilâm olur mu? dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

«Elin topraklansın. (= ayıp ediyorsun.) Kadının suyu yoksa hangi sebeple çocuğu kendisine benzer?» buyurdu.[94]

İzahı

Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini farklı lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetlerde Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ)'in, ihtilâm olan kadının hükmünü Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğu ve verilen cevapta, meni gördüğü takdirde gusletmesinin gerekli olduğu belirtiliyor. Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ) 'in sorusu ve verilen cevâbı rivayet eden Sahâbî, bâzı rivayetlerde Ü m m*ü Seleme (Radıyallâhü anhâ) olduğu gibi, diğer bir kısım rivayetlerde de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dir. Bâzı rivayetlerde Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh), olayı anlatıyor. Nitekim 601 nolu hadîs böyledir. Keza bâzı rivayetlerde Ümmü Seleme (Radıyallâhü /ınhâ)'nin, diğer bir kısım rivayetlerde Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin Ümmü - Sü1eym (Radıyallâhü anhâ) 'ya itiraz ettiği bildirilmektedir. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu iki muhterem hanımının beraber itiraz etmiş olmaları muhtemeldir.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadının su görmesi hâlinde gusletmesinin gerekliliğini bildirmesinden sonra böyle bir soruyu sorduğundan dolayı Ümmü Süleym (Radıyal-lâhü anhâ)'yi kınayan Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) veya Âişe (Radıyallâhü anh)'nin: «Kadın ihtilâm olur mu?- sorusu inkâr anlamını taşır.. Yâni böyle bir şey olmaz denmek isten-' mistir. El-Ir aki bu hususta şöyle der: 'Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cevâbından sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcesi, soru sahibine: «Kadın ihti-lâm olmaz» demiştir. Bu söz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-iem)'in buyruğuna ters düşmez. Çünkü bir şeyin şer'î hükmünü anlatmak, onun bilfiil vuku' bulmasını gerektirmez. Nitekim fıkıh-çılar, hükümleri bilinsin diye, vuku' bulması aklen mümkün olan bir çok meseleyi anlatırlar. Halbuki hiç de vaki olmaz. Kadının ihtilâm olması aklen mümkün olmakla beraber bilfiil vuku bulmasını tahmin etmeyen muhterem annemiz, kadınları mahcup eden bu soruya gerek görmediği için soru sahibini yadırgamış ve böyle şey olmaz demiştir.»
İbn-i Abdi'1-Berr ise şöyle der: 'Her kadının ihtilâm olmadığı hadisten anlaşılıyor. Çünkü her kadın bunu görseydi Âişe ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhümâ), bunu inkâr etmezlerdi. Bâzı erkekler de ihtilâm olmaz. Ancak kadınlarda ihtilâm olmamak oranı daha yüksektir.'
Süyûtî de : 'Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinin bir özelliği mâhiyetinde olmak üzere ihtilâm olmaktan korunmuş olmaları muhtemeldir. Nasıl ki, Peygamberlar de ihtilâm olmazlar.' demiştir.
Cümlesini terceme ederken : «Elin topraklansın.»
diye mânâlandırdık ve parentez içi ifâdeyle: «Ayıp ediyorsun- d*yo yorumladık. Bu cümlenin asıl mânâsı, dediğimiz gibi: «Elin topraklansın.» olup, fakir olmaktan kinayedir. Yâni: «Fakir olasın» demektir. Lâkin araplar bu cümleyi asıl mânâsından başka mânâlarda kullanmayı itiyat hâline getirmişler ve bir beddua anlamını kasdet-mez olmuşlardır. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sel-lem), muhterem zevcesine hitaben kullandığı bu cümle ile beddua kasdetmemiştir. Gaye, zevcesinin soruyu yadırgamasını red etmek ve bilâkis onu kınamaktır.
Hadisin son kısmında çocuğun anasına benzemesinin nedeni olarak, onun menisi gösteriliyor. El Menhel yazarı benzer başlık altında açılan bâbta rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken, çccuğun annesine benzemesini şöyle anlatır: «Buradaki benzemekten maksad bâzı vasıflarda çocuğun annesine ortak olmasıdır. Şöyle ki; Erkeğin suyu kadının suyuna galip geldiği zaman çocuk babaya benzer. Aksi halde anneye benzer. Eğer annenin suyu olmasaydı çocuk, asla ona benzemezdi. Müslim'in sahîh'inde : «Annenin suyu babanın suyuna üstün gelirse çocuk dayılarına benzer. Babanın suyu üstün geldiği zaman, çocuk amcalarına benzer. Çocuk annesine benzediği için dayılarına, babasına benzediği için amcalarına benzer.» [95]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Yararlı olan mes'eleyi sormaktan haya edilmemelidir.
2. Lüzumu hâlinde böyle soru soran kişi kinanmamalıdır.
3. Onu kınayan kişi, davranışından dolayı ayıplanmalıdır.
4. Kadın ihtilâm olup, su gördüğü zaman gusletmelidir.
5. Kadın, erkek gibi ihtilâm olabilir. Ve suyu vardır.
6. Çocuk, bazen babasına benzediği gibi bazen de annesine benzer.

601) Enes (bin Mâlik) (Radtyaltâhü anh/den rivayet edildiğine göre :
Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ), uykusunda erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadın onu (ihtilâmı) rüyasında görüp meni çıkarırsa gusletmesi gerekir.» buyurmuştur. Bunun üzerine (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) : Yâ Resûlallah! Bu olur mu? diye sormuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na:
«Evet (olur). Erkeğin suyu koyu beyazdır. Kadının suyu ince sarıdır. İki sudan hangisi önce gelir veya galip olursa, çocuk onun sahibine benzer.» buyurmuştur."

602) Havle bint-i Hakîm (RadtyaUâkü anhâydan rivayet edildiğine
Rüyasında erkeğin gördüğü şeyi gören kadının hükmünü kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Su inzal etmedikçe erkeğe gusletmek gerekmediği gibi kadına da, su inzal etmedikçe gusletmek gerekmez.»"
'Ravl Ali bin Zeyd zayıf olduğu için, hadisin İsnadının zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. Nesât, hadisin aslını rivayet etmiştir.'
Nesel, Ahmed ve îbn-i Kbi Şaybe'nin bu hadisi rivayet ettiklerini beyan eden Miftahu'1-Hace yazan şöyle der: Süyûtl, El-Camiül-Kebir'de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. El-Hafız dâ PethÜ'l-Bari'de bu hadisi zütretmlş fakat üzerinde konuşmamıştır. Hadisin mânası üzerinde ittifak vardır.
601 nolu Enes (R.A.)'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir. [96]

108 — Kadınların Cünüblükten Gusletmeleri Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

603) Ümmü Seleme (Radtyallâhu anhâydan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e. Yâ BeSûlallahl Ben saçımın örgüsünü çok sıkı bağlayan bir kadınım. CünOblflk giö-lü için örgümü çözeyim mi? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki :
Başına üç avuç su atman, sonra vücuduna su dökmen kâfidir. Sen bununla temizlenirsin.» veya buyurdu ki t «İşte o zaman sen-temizlenmiş olursun.»" [97]

İzahı

Müslim. Nesâİ, Ebû Dâvûd, Beyhakİ ve Tirmizî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.Tirmizi, hadîsinin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Ümmü Seleme, sıkı bağladığı peliklerini, cünüblük gus-lü için çözmek mecburiyetinde olup olmadığını sorunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), üç avuç suyu basma dökmesinin kâfi geldiğini buyurmuştur. Pelikleri çözmenin gerekli olmadığı anlaşılıyor. Üç avuç suyu dökmek şartı kasdedilmemiştir. Gaye, suyun her tarafa ulaşmasıdır. Örgülü saçın iç kısımlarının ıslatılması için çoğu zaman, üç defa su dökmek gerektiği için, hadîste, «Üç defa» tâbiri kullanılmıştır. Bazen bir defa ile her taraf ıslatılabilir, bazen de üç defadan fazlaya ihtiyaç duyulur.
Hattabi : 'Cünüp adamın suya daldığı veya bol suyu vücuduna döktüğü zaman, eliyle vücudunu ovalamasa bile guslünün sahih olduğu hadisten anlaşılıyor. Mâlik bin Enes hâriç bütün fıkıhçıların kavli budur. Mâlik bin Enes'e göre, kişi cünüblükten guslettiği zaman elini vücudunun her tarafına sürmedikçe gusül tam sayılmaz. Keza, kolunu veya ayağını suya taharet niyetiyle batırdığı zaman onu eliyle ovalamadıkça o uzvun tahareti yapılmış olmaz. Hattâbî, sözlerine devamla şöyle der: Bir avuç suyla başın her tarafı ıslatıldığı zaman bunun kâfi geldiği ve üç defa yıkamanın vâcib olmayıp, müstahab olduğu hadîsten anlaşılıyor' demiştir. EI-Menhel yazarı, bu konu için açılan bâbta rivayet olunan mezkûr hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: :
«Hadîs, kadının cünüblük guslünü yaparken pelikleri çözmek zorunda olmadığına delâlet eder. Bu hususta, âlimler arasında ihtilâf vardır:
1 — Hanefi âlimlerine göre; peliklerin dip kısmı ıslanırsa kadın, onu çözmek mecburiyetinde değildir. Fakat erkek, pelikleri-nin dip kısmına su ulaşsa bile, çözmek mecburiyetindedir. Erkek ile kadın arasındaki ayırımın hikmeti şudur: Pelikleri çözmek kadına güçtür. Saçlarını kesmesi de suçtur. Bunun için pelikleri çözmek yükümlülüğü kalkmıştır. Fakat erkek böyle değildir.

Guslederken mutlaka pelikleri çözmek mecburiyetindedir. Çünkü güçlük yoktur. (Yâni saçını da kısaltabilir, peilklerini kesebilir.) Delilleri bu ve benzeri hadîslerdir.
2 — Şâfiîler'e göre; Pelik çözülmeden saçların her tarafına su ulaşırsa çözmek vacip değildir. Aksi takdirde vâcibtir. Bu hususta erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Aynı şekilde cü-nüplük, lahusalık ve aybaşı âdeti arasında bir fark yoktur. Delilleri ise; 597 - 598 nolu hadîslerdir. Bir de : Ümmü Seleme (Radı-yallahü anhâ)'nin saçları hafifti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), saçının her tarafına suyun ulaşacağını bildiği için peliklerini çözmesini emretmemiştir, derler.
3 — Mâliki' lere göre; Saç, kıvırcık olup, çok sıkı ise gu-sülde çözülmesi vaciptir. Abdestte vâcib değildir. Şayet üç veya daha fazla iple Örülmüş ise, sıkı olsun olmasın gusül ve abdestte çözülmesi vâcibtir. Eğer bir veya iki iple örülü olup, sıkı ise çözülür, aksi takdirde çözülmesi mecburi değildir. Bu hususta erkekle kadın arasında bir fark yoktur. Keza cünüplük guslü ile diğer gu-süller arasında bir fark yoktur. Onların delilleri de, Şâfii1er' in delil olarak gösterdikleri hadîslerdir.
4 — Hanbelî âlimlerine göre hayz ve nifas guslünde pelikleri çözmek vâcibtir. Cünüplük guslünde ise peliklerin dip kısmına su ulaşırsa peliği çözmek vâcib değildir. Bu ayırıma delil olarak da Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayızdan guslünü yapmak isteyen Âiş e (Radıyallâhü anhâ)'ya buyurduğu şu emri göstermişlerdir: «Başını (saçını) çöz ve tara.»Hanbelîler: Taramak, örgülü olmayan saçta mümkündür, demişlerdir. Fakat bu delil şöyle reddedilmiştir:Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi hac mevsiminde idi.Umre için ihrama girmişti.Sonra Mekke'ye girmeden aybaşı âdetini gördü. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na başınm peliklerini çözüp taramasını ve yıkanıp, hac için ihrama girmesini emretmişti.Âi şe (Radıyallâhü anhâ), hayzdan henüz temizlenmemişti.Bu nedenle, onun yaptığı gusül, hayzdan kesilme guslü değil, temizlik için yıkanmadır. Dolayısıyla Ümmü Seleme' nin hadîsine muarız olamaz.» [98]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Cünüplük guslünde kadın, peliklerini çözmeye mecbur değildir.
2 — Vücûdun her tarafının suyla ıslatılması kâfidir. Bu husustaki tafsilâtı ve pelikleri çözme hususunda âlimler arasındaki ihtilâfı yukarda verdik.

604) Ubeyd bin Umeyr [99] (Radtyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Aişe (Radıyallâhü anhâ), Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) in, kendi yakını olan kadınlara guslettikleri zaman peliklerini çözmelerini emrettiğini duymuş ve :
«Bu İbn-İ Amr'e şaşarım. Kadınlara, guslettikleri zaman saçlarını traş etmelerini niye emretmiyor? Vallahi ben ve Resûlujlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kabtan guslederdik. Başıma Üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım.»" [100]

İzahı

MİftahüʼI-H&ce'nin beyânına göre bu hadisi Ahmed ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîs kadınların gusûl için peliklerini çözmelerinin vâcib olmadığına delalet eder. Abdullah bin Amr'm pelikJeri çözme emrine gelince; O'nun, yakını olan hanımların saçlarının gür olup, çözülmeden ıslanmıyacagını bildiği için bu emri verdiği muhtemeldir. Yahut ÜmmüSelem'e ve Âişe (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisleri kendisine ulaşmadığı için, behemehal pelikleri çözmeyi vâcib görmüş olabilir. Bir de şu ihtimâl var: Müstahablık ve ihtiyat için bu emri vermiş olup, vâctb-liği görüşünde olduğu için değildir. [101]

109 — Durgun Suya Dalan Cünüb Gusletmiş Olur Mu? Babı

605) Hişam bin Zühre'nin mevtası Ebü's-Sâib (Radtyailâkü ankîim)'-den
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den şöyle dediğini işittim > Be-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki
«Her hangi biriniz cünüb İken, sakın durgun, suda yıkanmasın,» Ebü's-Sâib ı Yâ Ebâ Hüreyre! Adam nasıl yapacak? diye sordu. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : O sudan alıp, yıkanacak, dedi. [102]

İzahı

Hadiste geçen cümlesi olumsuzluk veya yasak-
lık için olabilir. Olumsuzluk için ise «Gusledemez.», yasaklık için ise «gusletmesin.» demektir.
Sindi'nin dediğine göre El-Kâdı, El-Mesâbih şerhinde şöyle demiştir:«Gusletmeme hükmünün durgun suya bağlanması,cünüblük guslünde kullanılan suyun, durgun olduğu takdirde temizleyicilik vasfını yitirmiş olduğuna delâlet eder. Eğer temizleyicilik vasfı kalmış olsaydı durgunluk kaydı mânâsız olurdu.Temizleyicilik vasfı kalkınca ya Ebû Hanife' nin dediği gibi temizliği de kalmaz yâni o su pis sayılırdı.Ya da Şâfii' nin dediği gibi temizleyicilik vasfı gitmekle beraber temizdir. Yâni abdest. gu-sül ve necasetin giderilmesinde kullanılamaz. Fakat başka türlü kullanılabilen temiz bir sudur.»
Sindi bu nakli yaptıktan sonra: Bence nadîsteki yasaklama, şer'i veya tıbbi yönden mekruhluk içindir. Yâni durgun suda gusletmek dînen mekruhtur. Veyahut sağlık yönünden mekruhtur. Yasaklama, durgun su içinde gusül edile edile, onun renk, koku ve tad bakımından değişmesine yol açma endişesi için de olabilir. Durgun su miktarı belirtilmeden konmuş olan yasaklama, sözümüzü te'yid eder. Kadının dediği gibi olmuş olsaydı, o durgun suyun az su olması şartı koşulacaktı. Ki Hanefî mezhebine göre boyutları 10 zira'dan az olan; Şafiî mezhebine göre de iki kulleden az olan su, şer'an az sayılır. Hulâsa hadîste musta'mel su hakkınca, mezheblerden herhangi birisinin görüşüne delâlet yoktur.» demiştir.
Hadîs, Müs1im'in (Durgun Suda Gusletmeyi Yasaklama) babında rivayet edilmiştir.Nevevî, bu hadisi açıklarken aş&-ğıdaki malûmatı veriyor.-
«Ravi Ebü's-Sâi b'in adı bilinmiyor. Durgun suda gusletmenin hükümlerine gelince; Şafiî olan arkadaşlarımız ve başka âlimler demişler ki: 'Durgun su az olsun, çok olsun içinde gusletmek mekruhtur. Keza, akan kaynak suyu içinde gusletmek de mekruhtur.' Şafii rahmetli, El-Buveytî'de: 'Taşsın, taşmasın, cünübün kuyu içinde gusletmesi mekruhtur. Durgun suyun azı ve çoğu birdir. Ben, onda gusletmeyi mekruh görürüm,' demiştir. İşte
Şafiî imamının nassı budur. Keza arkadaşlarımız ve başka âlimler, ayni sözü söylemişlerdir. Anılan kerahet tahrim için değil, tenzih içindir. Mekruh olduğu halde kişi, durgun suda cünüblük gus-lünü yaptığı zaman su musta'mel (kullanılmış ve taharet için elverişli sayılmayan suya bu isim verilir) sayılır mı? Bu hususta arka-daşlanmızca bilinen şu tafsilât vardır: Eğer su iki külle (yaklaşık olarak 210 litre) veya daha çok ise, içinde bir kaç kişi ayrı ayrı zamanlarda gusletseler bile müsta'mele dönüşmez. Şayet su iki kulleden az ise, cünüb kişi gusle niyet etmeden içine dalar da, bütün vücûdu su içine gömüldükten sonra gusle niyet ederse cünüblüğü kalkmış olur. Su da musta'mel sayılır. Eğer vücûdunun bir kısmı, meselâ dizlerine kadar suya girdikten sonra ve henüz bütün vücûdu suyun içine gömülmeden Önce gusle niyet ederse su müsta'mele dönüşür. Su içinde bulunan uzuvlarının cünüblüğü âlimlerin ittifakıyla kalkar. Dışarda kalan vücudunu suya gömdüğü zaman Şafii mezhebinin sahih, meşhur ve fetva verilen kayle göre, o yerlerin cünüblüğü de kalkmış olur. Çünkü gusleden kişi, o sudan çıkmadıkça onun için musta'mel sayılmaz. Arkadaşlarımızdan Ebû Abdiİlah Eİ-Hıdri: Kişinin su dışında kalan uyuzlarının cünüblüğü artık o suyla kalkmaz, demiş ise de, doğrusu ilk görüştür. Yukarıdaki hüküm, vücûdunun bir kısmını suya daldırıp, gusle niyetlendikten sonra, sudan çıkmadan vücûdunun kalan kısmını da suya daldıran kimse içindir. Şayet vücûdunun bir kısmını daldırıp, gusle niyetlendikten sonra, su içinden çıkar da, sonra tekrar suya girip, kalan uzuvlarını daldırırsa âlimlerimizin ittifakıyla ikinci girişte yıkanan uzuvların cünüblüğü kalkmaz.
Şayet iki kulleden az su içine iki kişinin dalması mümkün olur da, ikisi daldıktan sonra beraber gusle niyet ederlerse, gusülleri sahih olur. Su da musta'mel sayılır. Eğer birisi diğerlerinden önce gusle niyet ederse, onun cünüplüğü kalkar. Su da arkadaşı için musta'mel sayılır. Dolayısıyla arkadaşın cünüblüğü kalkmaz. Mezhebin sahih ve meşhur kavli budur.»
Hanefi âlimlerinin görüşüne gelince; Onlara göre durgun su aslında temiz ise de, içinde cünüblük guslü yapıldıktan dolayı temizleyici olma vasfını kaybeder. Bunun için, içinde gusledilmesi yasaklanmıştır. Abdest veya gusülde kullanılan suya müsta'mel denilir. Hanefi âlimleri, suyun ne şekilde müsta'mel sayılacağı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Ebû Yûsuf'a göre, hadesten taharette veya cünüblükten taharette veyahut ibâdet niyetiyle kullanılan su, müsta'mel sayılır. Ebû Hanîfe' den yapılan bir rivayet de böyledir. İmam Muhammed'e göre ibâdet niyetiyle kullanılan su müsta'mel sayılır.
Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre müsta'mel su, pis sayılır. Hattâ Ebû Hanife' den bir rivayete göre necâset-i galize sayılır. Başka bir rivayete göre hafif necasetten sayılır. İmam Muhammed, İmam Şafii gibi müsta'mel suyu temiz saymış, ancak; temizleyici değildir, demiştir. Yâni tekrar

abdest ve gusülde kullanılamaz. Fetva bu kavle göredir. [103]

110 — Su, Meniden Dolayı (Gerekir), Babı

606) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyatiâhü anh)'öen şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensâr'dan bir adama uğramış ta kendisini çağırtmış. Adam da, başından su damladığı halde hemen çıkmıştır. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Galiba sana acele ettirdik» buyurmuştur. Adam da ı
— Evet, Yâ BesûlaUahl diye cevap vermiş. Resulullah (Sallallahü hü Aleyhi ve Sellem) : .
— «Sana acele ettirilir (de meninin çıkmasına fırsat verilmez) tveya meninin çıkmasından tutulursan sana gusül gerekmez de ab-dest gerekir.» buyurmuştur. [104]

İzahı

Buharl ve Müslim de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Buradan ve Müs1im' de yapılan rivayetten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ensâr'dan olan zatın evine uğradığı ve onu çağırttığı anlaşılıyor. Müs1im'in bir rivayetinde uğranılan Ensârî' nin itban olduğu belirtilmiştir. Bazı rivayetlere göre uğranılan zatın adı Sa1ih' tir. Bu duruma göre olay iki yerde olmuştur.
Adamın, başından su damlaya damlaya huzura çıkması üzerine durumu sezen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her hangi bir nedenle meni çıkmazsa yalnız cinsî münasebette bulunulmakla cünüblük halinin olmıyacağım ve dolayısıyla gusle gerek olmayıp abdest almakla yetinileceğini bildirmiştir.»
Sindi, hadisin (608, 609, 610 ve 611 nolu) hadîslerle mensûh olduğuna Cumhurca hükmedildiğini, hattâ müteahhirin âlimlerinin bu nesih işinde icmâ' ettiklerinin söylendiğini nakleder.
Sahâbi ve tabiinden bir cemaat meni inmedikçe cinsi münasebetle gusül gerekmez, demiştir. Ebû Eyyub-i E n s â r i, Ebû Said-i Hudrî, tbn-i Meş'ûd, Sa'd bin Ebî Vakkas, Übeyy bin Kâ'b. Raf i' bin Hadic ye Zeyd bin Halid (Radıyallâhü anhüm) böyle demişlerdir. Tabiîlerden de Ata' bin Ebi Rabab, Ebî Seleme ve Süleyman E1-A' me 8 (Radıyallahü anhüm) böyle demişlerdir. Zahiriye mezhebine mensub âlimlerin görüşü de budur. Delilleri ise Ebû Said-i Hudri (Radıyallahü anh)'nin mezkûr hadîsi, Ebü Eyyub-i Ensâri (Radıyallahü anh)'nin (607 nolu) hadisi ve bunlara benzeyen Ebû Hü-reyre (Radıyallahü anh) ile Osman bin Affân (Radıyallahü anh)'dan rivayet edilen hadislerdir. Fakat bu hüküm. Hu-lafâ-i Râşidîn, Âişe, Abdullah bin Ömer, Abdullah İbn-i Abbâs, Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallahü anhüm)'den ve diğer muhacirlerden rivayet olunan hadislerle mensuhtur. Bu duruma muttali' olan Osman bin Af-fân, Ali bin Ebi Tâlib, İbn-i Mes'ûd ve İbn-i Abbâs (Radıyallahü anhüm)'ün ilk fetvalarından rücu' ettikleri Ibn-i Hazm tarafından açıklanmıştır.Nevevî de: 'Sahâbîlerden bir cemaat meni inzal olmadıkça cima' ile gusül icab etmez, demişler ise de, bir kısmı bu fetvadan rücu' etmiş ve diğerlerden sonra, meni gelsin gelmesin cima' ile guslün icab ettiği hakkında icmâ1 olmuştur,' der.

607) Ebû Eyyûb (El-Ensârî) (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir: «Su, sudan dolayı gerekir.» [105]

İzahı

Bu hadisi Nesâi de Ebû Eyyûb (Radıyallahü anh)'-den; Müslim, Tirmizİ, Tahâvi ve Beyhakî de Ebû Said-i Hudri (Radıyallahü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki birinci 'Su, kelimesi ile gusül suyu, ikinci 'Su, kelimesi ile de meni kasdedilmiştir. Hadisin mânâsı şudur: «Gusül için su,meniden dolayı gerekir.»
Hadîs iki şekilde yorumlanmıştır: Birinci yorum: 'Cinsi münasebet yapıldığı zaman meni gelmezse gusül icab etmez. Meni gelince gusül gerekir.' Bu takdirde hadis îslâmiyetin ilk zamanlarındaki durumuna âit olup, sonradan buyurulan hadîslerle mensûh olmuştur. İkinci yorum şekli t bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a aittir. O da şudur: Hadis mensuh değildir ve cinsî münasebetle ilgisi yoktur. Maksad: Rüyasında ihtilâm olan kimsenin menisi gelmedikçe, gusletmesi gerekmez. Tirmizi, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm bu yorumu yaptığını, kendisine intikal eden bir sened ile belirtmiştir.Nesâî de bu hadîsi 'Rüyasında İhtilâm Olup Meni Görmeyen

Bâbı'nda rivayet etmekle tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m yorumuna işaret etmiştir. Bu yorum şekli, cima' hâlinde meni gelmese bile guslün gerektiğine dâir hadislerle bu hadîs arasında zahiren görülen çelişkiyi kaldırır. Fakat bu yorum şekli reddedilmiştir. Şöyle ki:
Bu hadîs ihtilâm hakkında değil, cima hakkında buyurulm ustur. Çünkü Müslim, kendi sahîh'inde, Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bu hadiste Ebû Said şöyle der:
«Bir pazartesi günü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-leirü'in beraberinde Küba'ya doğru yola çıktım. Beni Selim kabilesinin bulunduğu yere vardığımız zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İtbân'ın kapısı önünde durarak ona seslendi. İtbân elbisesini (üzerine) çekerek çıktı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Adama acele ettirdik» buyurdu. İtbân :
Yâ Resûlallah! Ne hüküm buyurursun; Adam karısı ile cimft* ederken ona acele ettirilir de meni İnfoirmefcse öttâ ne gerekir? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Su ancak su (meni) den dolayı gerekir.» buyurdu.»
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'e bu hadis ulaşmadığından dolayı mezkûr yorumu yapmış olabilir. Eğer ulaşsaydı böyle tefsir etmezdi. Şöyle denebilir: Hadîs mensûh olsa bile ihtilâm bakımından hükmü geçerlidir. Çünkü ihtilâm hâlinde guslün gerekliliği hususunda meninin çıkması esastır. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) bu yönden hadisin hükmünün geçerliliğini belirtmek istemiş olabilir. [106]

111— Sünnet Yerleri Birbirine Kavuştuğu Zaman Guslün Gerekliliği Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

608) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m (mübarek) zevcesi Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âen, şöyle demiştir :
Sünnet yerleri birbirine kavuştuğu (duhul olduğu) zaman gusül vâcib olmuş olur. Ben ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmışız ve gusletmişizdir." [107]

İzahı

Mü'minlerin anası Hz. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın, kardeşi Muhammed'in oğlu El-Kâsım (Radıyallâhü anh)'a beyân buyurduğu bu hadîs Tirmizî de rivayet etmiştir. O'nun rivayeti şöyle başlar:
«Sünnet yeri sünnet yerini geçtiği zaman...»
Bu rivayet daha sarihtir. Çünkü tenasül uzuvlarının dokunması ile gusül gerekmez. Ancak erkeğin tenasül uzvunun sünnet yeri içeri girerse o zaman gusül gerekir. 611 nolu hadiste de bu sarahat vardır. Tirmizi, Hz. Âişe (Radıyallâhü *nha) 'nin hadisini müteaddit senedlerle rivayet ederek hasen - sahih olduğunu belirtmiştir. Bu arada şunları da söyler: 'Bu hususta Ebû Hüreyre,Abdullah bin Amr ve Râfi' bin Hadic ten de rivayetler vardır. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Âişe (Radıyallâhü anhümâ) 'nin dâhil oldukları âlim sahâbîlerin ekserisi, Tabiîlerin fıkıhçıları ve onlardan sonra gelen Süfyân-ı Sevri, Şafiî, Ahmed ve İslı a k gibi fıkıhçılar: Sünnet yerleri birbirine kavuşunca (= erkeğin sünnet mahalli duhul edince) gusül gerekir, demişlerdir.»
Tuhfetü'I-Ahvezî yazarı da :Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nın hadîsinin zahirine göre maksadı şudur: «Menî nazil olmasa bile duhul olunca gusül gerekir ve «Su ancak sudandır.» mealindeki hadis mensuhtur.», demiştir.
Sindî:Buradaki rivayete göre hadîs,Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâî üzerinde mevkuf ise de Müs1im' de ve başka kitablarda merfu olarak rivayet olunmuş sahih bir hadîstir. Merfû olmakla delil oluşu tamamlanır...' demiştir.

609) Übeyy bin Kâ'b (Radıyallâhü anh)den; Şöyle demiştir:
O hüküm (su, meniden dolayı gerekir hükmü) İslâmiyetin ilk zamanlarına âit bir ruhsat idi. Sonra, gusül etmekle emrolunduk." [108]

İzahı

Bu hadisi Beyhaki, Ahmed, Dârimi, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.Tirmizi' nin lafzı şöyledir: «Su, meniden dolayı gerekir, hükmü İslâmın başlangıcına mahsus bir ruhsat idi. Sonra bu ruhsat yasaklandı.» Ebû Dâ vûd'un rivayeti ise şöyledir: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İslâmın ilk zamanlarında elbiselerin azlığı nedeniyle, su meniden dolayı gerekir,

hükmünü halk için bir ruhsat kılmıştı. Sonra (menî gelmese bile, cima olunca) gusletmeyi emretti.Ve o ruhsatı yasakladı.»Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu ve ilim ehlinin ekserisinin bununla amel ettiğini söylemiştir.îbni Huzeyme ve İbn-i Hibbân da, bunun sahih olup hüccet olmaya elverişli olduğunu söylemişlerdir.
El-Menhel yazarı İksâl babında rivayet olunan bu hadîsi açıklarken aşağıdaki ma'lumatı veriyor:
«İslâmiyetin ilk zamanlarında müslümanlarm elbiseleri azdı. Sık sık ıslatılması, onun çabuk çürümesine sebebiyet verirdi. Müslümanların çok gusül yapmaları hâlinde onlara zarar dokunabilirdi. Bu nedenle menî gelmeden yapılan her duhûlün guslü icab ettirmesi müslümanlarm için güçlük ve sıkıntı olabilirdi. Bu nedenle kolaylık olsun diye müslümanlara bu ruhsat verildi. Sonra duhul ile gus-lün gerekliliği hükmü kondu. Hulâfâ-i Râşidîn, Sahâbîlerin cumhuru ile fıkıhçıların cumhuru, meni gelmese bile mutlak duhul ile guslün gerekliliğine hükmetmişlerdir.Nevevi, Müs1im’in şerhinde:Bilki menî gelmese bile cima ile guslün gerekliliği üzerinde ümmetin tümü içtimâ etmiştir. Sahâbîlerden bir grup : Meni gelmedikçe gusül icab etmez demişse de bilâhare bir kısmı bu fetvadan rucu' etmiş ve kalan kısımdan sonra, menî gelmese bile, sırf cima' ile guslün gerekliliği üzerinde icma' olmuştur. Cumhur, bu hususta vârid olan bir çok hadisi delil göstermişlerdir. Bunların bir kısmı bu bâbta geçen hadislerdir. (El-Menhel yazarı, EbûDâvüd'un süneninde rivayet olunmayan ve Cumhurun delîl gösterdiği Buhâri ve Müslim" deki bâzı hadisleri de nakleder. Bunlardan birisi kitabımızdaki 610 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsidir.) Cumhur, meni gelmedikçe gusül gerekmez diyenlerin gösterdikleri delillerin,Übeyy bin Kâ'b (Radıyallâhü anh)'in bu bâbtaki hadîsi (kitabımızdaki 609 nolu hadîsi kasdeder.) ve Tahavî'nin Yezid bin Ebî Habîb'-den rivayet ettiği Rufâa (Radıyallâhü anh) 'nın şu hadisiyle mensuh olduğunu söylemişlerdir:
Rufâa (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:Ben, Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh)'in yanında oturuyordum. Aniden bir adam geierek :
Yâ Emîre'l-Mü'minin! Şu Zeyd bin Sabit, cünüblükten gusül hakkında kendi reyi ile halka fetva veriyor, dedi. Bunun üzerine Halîfe: Bana acele Zeyd'i getirin, dedi. Biraz sonra Zeyd geldi. Halife Zeyd (Radıyallâhü anh)'e x
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinde senin kendi re'yinle cünüblükten gusül hakkında halka fetva verdiğin haberi bana ulaştı, dedi. Zeyd (Radıyallâhü anh) Ona :
— Yâ Enure'l-Mü'minin! Vallahi ben kendi re'yimle fetva vermedim. Lâkin amcalarımdan bir şey işitmiştim. Onunla hükmettim* diye cevap verdi. Halife ona:
— Hangi amcalarından? (Bunu işittin.) diye sordu. Zeyd :
— Übeyy bin Kâ'b, Ebû Eyyûb ve Rufaa bin Raf (Radiyallâhü anhüm)'den işittim, dedi. Bunun Üzerine Hz. Ömer (Radiyallahü anh), bana bakarak t Bu genç ne diyor? diye sordu. Ravi Rufaa bin Râfi dedi ki t Bu soru üzerine ben halîfe'ye :
— Biz, Resûlullah (Sallajlahü Aleyhi ve Sellem), zamanında hakikaten bunu yapardık, (meni gelmeden cima yapardık) Sonra gus-letmezdik, dedim. Halife :
— Siz, şu yaptığınızı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordunuz mu? dedi. Ben :
— Hayır, dedim. Halife :
— O halde sahâbileri bana toplayın, dedi. Bunun üzerine toplanan halkı -Su, ancak meniden dolayı gerekir.» hükmünde ittifak ettiler. Yalnız Ali ve Muâz bin Cebel (Radiyallahü an-hümâ) tarafından gelen bilgi böyle değildir. Onlar; Sünnet yeri içeri girince gusül gerekir, dediler. Bunun üzerine râvi:
— Ey Müminlerin Emîri! Bu hususta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini muhterem zevcelerinden daha iyi bilen hiç bir kimseyi bulamam, dedi. Bundan sonra Halîfe, Hz. Hafsa (Radiyallahü anhâ)) 'ya haber gönderip sordu. Hz- Hafsa (Radiyallahü anhâ) : Bu hususta bilgim yok diye cevab gönderdi. Sonra Halife, Hz. ÂÎşe (Radiyallahü anhâ)'ye haber gönderdi. Hz. Âişe (Radiyallahü anhâ) : Sünnet yeri, sünnet yerini geçince gusül vacib olmuş olur dedi. Bunun üzerine Halife hiddetlendi ve >Vallahi bir kimsenin böyle yapıp gusletmediği haberini alırsam, o'nu cezalandırırım, dedi.
Cumhurun delil olarak gösterdikleri hadislerden birisi de yine' Tahavî' nin Ubeydullahbin Adiyy bin E1 Hıyar (Radiyallahü anh)'dan rivayet ettiği hadîstir ki, bu ha> dîste de Rufaa' nın anlattığı olay zikredilmiştir.
Tahavi:İşte Halife Ömer (Radiyallahü anh), Re-sûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbiterinin huzurunda halkı gusletmeye zorlamış, sahâbîlerden hiç kimse bu hükme karşı çıkmamıştır' der. [109]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Meni gelmese bile cima' üe gusül vâcibtir.
2. Guslün, yalnız meni gelmesine tahsisi îslâmiyetin ilk zamanlarına ait olup, sonradan neshedilmiştir.
3. Şer'I hükümlerin bir kısmı, diğer bir kısımla neshedilir.
4. Hadis, hadisle neshedilir.

610) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ün/r,)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki t
«Erkek, kadının dört şu'besi arasında oturup, duhul ederse, her ikisine gusül vacip olur.»" [110]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi, ayrıca Beyhaki, Darekutni ve Tahavi de az bir lafız farkıyla rivayet etmiş olup, mana bakımından hepsi, meni gelmese bile sırf duhul ile iki tarafa guslün vâcibliğini ifâde ederler. Hattâ Müslim'in bir rivayetinde : «Meniyi inzal etmese bile...» cümlesi de vardır.
Hadiste geçen «Şuab» kelimesi, «şu'be»nin çoğuludur. Şu'be aslında ağaç dalına denir. Hadîsteki «Şu'beler» kelimesi ile kadının kolları ve ayakları kasdedilmiştir. Erginlik çağına gelen taraflara gusletmek vâcibtir. Hadis, bir Önceki hadisi te'yid eder.

611) Amr bin Şuayb'ın dedesi (olan Abdullah bin Amr bin El-Asj (Radıyallâhü ankümyâen rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu demiştir:
-Sünnet yerleri birbirine kavuştuğu ve erkeğin sünnet mahalline kadar olan kısmı kaybolduğu zaman gusül vâcib olmuş olur.Râvi Haccâc bin Ertat zayıf olduğu için hadisin isnadının zayıf olduğu rivayet edilmiştir. Müslim ve başkaları, ayni hadisi başka senedlerle rivayet etmişlerdir. [111]

112 — İhtilâm Olup. Islaklık Görmeyenin Babı

6l2) Âişe (Radtyallâhü ankâyâan rivayet edildiğine göre: Resûİul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz uykusundan uyanır da ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde bir ıslaklık görürse gusletsin. İhtilâm olduğunu bilir de ıslak-hk görmediği zaman ona gusletmek gerekmez.»" [112]

İzahı

Hadîsin hükmünü belirtmeden önce şunu söyleyeyim :
Tenasül uzvundan çıkan sidikten başka üç çeşit su var. Bunlardan menii normal lezzetle ve tazyikle çıkar ıslak iken hamur kokusunu, kuruduktan sonra yumurta kokusunu vermekle tanınır.
Mezî ise az şehvet olduğu zaman çıkan ince, sarımtırak bir sudur. Bazen çıktığının farkına varılmaz da kilotun ıslanması ile çıktığı anlaşılır.
Vedî ise genellikle sidikten hemen sonra veya ağır bir yük kaldırıldığı zaman çıkan kalın, beyaz ve bulanık bir sudur.
Hadîs, Beyhakî, Tirmizi, Ahmed, Dârimi, Ibn-i Ebî Şeybe ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivayeti şöyledir:
«Âişe (Radiyallâhü anhâ) demiştir ki: Islaklık bulup da ihtilâm olduğunu hatırlamayan adamın hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Adam gusleder (gusletsin)» buyurdu. Bu defa ihtilâm olup da, ıslaklık bulamayan adamın durumu soruldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Ona gusül gerekmez.» cevâbını buyurdu. Ürnmü Süleym: Kadın bunu görebilir. Ona da gusül gerekir mi? diye sordu. Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Kadınlar, erkeklerin kardeşleridir, (Huy, tabiat ve hükümlerde erkekler gibidir.) buyurdu."
El Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: «Hadîsin zahirine göre uykudan

kalkan kişi, ıslaklık bulduğu takdirde, o ıslaklık ne olursa olsun, yâni meni, mezi ve vedi'den hangisi olursa olsun gusül gerekir. Ibn-i Abbâs, Şa'bi, İbn-i Cübeyr ve Nahâî böyle demişlerdir.Tirmizi: Sahabi ve Tabiilerden böyle söyleyen bir kişi değildir, demiştir.
Ebû îshak, Atâ ve Mücâhid: Islaklık, meni olduğu zaman gusledilir, demişlerdir. ;
Hanefî âlimlerine göre kişi ihtilâmı hatırlar ve ıslaklığın meni veya mezi olduğunu bilirse yâhutta meni midir, mezi midir, vedi midir? diye şüphe içinde kalırsa ona gusletmek gerekir. Şayet vedî olduğuna hükmederse, gusletmesi gerekmez. Eğer ihtilâm olduğunu hatırlamazsa durumuna bakılır. Şayet ıslaklığın vedi olduğuna inanırsa gusül gerekmez. Meni olduğuna inanırsa gusletmesi gerekir. Menî mi, mezi mi, vedî mi diye şüphe ederse Ebû H a -nîfe ve Muhammed'e göre yine gusletmesi gerekir.
Ebü Yûsuf: 'thtilâm olduğunu hatırlamadıkça ona gusletmek gerekmez. Asıl olan, kişinin cünüb olmamasıdır. Kesin bilgi olmadıkça gusül gerekmez.Kıyas da budur' demiştir.Ebû Hani-fe ve Muhammed (Rahimehumullah), ihtiyatlı davranmışlar.Çünkü uyuyan kişi gafildir. Meni, hava ile inceleşerek meziye benzeyebilir. Ihtiyatan gusletmesi gerekir, diye ictihad etmişlerdir.
Şafii âlimlerine gelince, uykudan uyanıp ıslaklık gören kişi, meni mi, mezi mi diye şüphe ederse, kanaatine göre hareket eder.Eğer meni olduğu ihtimalini seçerse gusleder. Mezi olduğu ihtimali-ni tercih ederse o yeri yıkar ve abdest alır.Tahkik budur ki; eğer meni olduğunu bilirse ihtilâmı hatırlasın hatırlamasın gusletmesi gerekir. Şayet ıslaklığın sidik, mezi veya vedi olduğuna inanırsa gusül gerekmez. Eğer menî mi, diğerleri mi, diye şüphe ederse ihtiyaten gusletmesi gerekir.
Mâ1iki1er'e göre: Uykudan uyanıp, elbisesinde veya bedeninde ıslaklık bulan kişi, menî olduğunu bilirse yahut, meni mi başka bir şey mi diye şüphe ederse gusletmesi vâcibtir. Şayet meniden başka bir şey olduğunu bilirse, yahut meni mi, mezi mi, vedl mi diye şüphe ederse gusletmesi gerekmez.
Hanbelîler'e göre; uyuyan veya bayılan kişi uyanıp da, elbisesinde veya vücûdunda bir ıslaklık görürse bakar; Eğer meni olduğu tahakkuk ederse, ihtilâm olduğunu hatırlamazsa bile gus-letmesi yâcibtir. Islaklığı yıkaması gerekmez. Çünkü meni tâhirdir. Eğer mezî olduğu tahakkuk ederse, oraları yıkar ve ona gusül gerekmez. Şayet menî veya mezi olduğu tahakkuk etmezse ve uyumadan önce hanımıyla oynaşmak, şehvani şeyleri düşünmek veya üşütmek gibi bir şey geçirmemişse gusletmesi ve ıslaklığın dokunduğu yeri temizlemesi gerekir. Eğer uyumadan önce, anılan bir neden geçmiş ise gusül gerekmez. O yeri yıkamak gerekir. Çünkü zahire göre o ıslaklık mezîdir. Zira uyumadan önce bir sebebi görülmüştür. Eğer bu adam ihtilâm olduğunu hatırlarsa gusül gerekir. Çünkü, çıkan ıslaklık ihtilâm sebebine bağlanır. [113]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Uykudan uyanınca bir ıslaklık bulunduğu takdirde, ihtilâm hatırlanmasa bile gusül gerekir. Bu husustaki tafsilât yukarıda geçti.
2 — Şer1! bir hükmü bilmeyen kişi sormalı, bundan çekinmemelidir.
3 — EbûDâvûd'un rivayetinde belirtildiği gibi erkek nasıl ihtilâm oluyorsa kadın da ihtilâm olabilir. [114]

113 — Guslederken Örtünmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

613) Ebü's-Semh (Radtyallâhü onA)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e hizmet ederdim. Gusletmek istediği zaman t Sırtım bana döndür.» buyurdu. Ben ensemi O'na döndürür ve elbiseyi gererek ona perde tutardım."

614) Abdullah bin Abdillah bin Nevfel (Radtyallâhü anh)'âen; şöyle söylemiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta nafile namazı kılıp kılmadığını sordum. Beni bu hususta haberdar edeni bulamadım. Nihayet Ebû Talib'in kızı Ümmü Hâni, (Radıyallâhü anhümâ) bana haber verdi ki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fethedil-digi yü, Mekke'yi teşriflerinde bir perdenin gerilmesini emretti. Ona perde gerildi de, guslünü yaptı. Sonra sekiz rekat namaz kıldı." [115]

İzahı

Bu hadisi Buhâri «Namaz, Taharet ve Edeb» kitablarmda muhtelif lafızlarla rivayet etmiş, Müslim de «Hayız ve Namaz» kitablannda;Tirmizî İsti zan kitabında;Nesâî de Taharet kitabında değişik râvilerden rivayet etmişlerdir. Ümmü Hâ-ni'in Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilgili olarak beyan ettiği bilgiler kısmı, anılan rivayetlerde mevcuttur.Ibn-i Hâni' in râvisi cilan Abd ullah'ın yaptığı soruşturma kısmı, rivayetlerin çoğunda yoktur. MüsIim'in bir rivayetinde Ümmü Hâni (Radıyallâhü anh) 'in şöyle dediği Ebû Mûrre'den rivayet edilmiştir:
«Mekke'nin fethedildiği sene Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Mekke'nin yukarısında bulunduğu bir sırada Ümmü Hâni' O'nun yanma varmış, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yıkanmaya kalkmış; kızı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) da On a perde tutmuş, sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elbisesini alarak ona sarınmış, sonra sekiz rek'at kuşluk namazını kılmıştır.»Nevevi, bu hadisi açıklarken şöyle der: 'Arada bir perde olduğu zaman kişinin, mahremi sayılan kadının bulunduğu yerde guslünü yapmasının caiz olduğu bu hadîsten anlaşılıyor. Hadîs, kuşluk namazının sekiz rek'at olduğuna da delâlet eder. Bâzı rivayetlerde kuşluk namazı kaydı olmadığı için, bir kısım insanlar, Mekke fethi nedeniyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sekiz rek'at namaz kıldığını sanmışlardır. Bu kayıt, bu husustaki şüpheleri bertaraf eder. Âlimler, bu hadise dayanarak sekiz rekât kuşluk namazının varlığını ispat etmişlerdir.»

615) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü ank)'den: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki : «Sakın her hangi biriniz çölde ve vücudunu Örtmeyen bir dam üzerinde gusletmesin. Çünkü şüphesiz o, kimseyi görmese bile kendisi muhakkak görülebilir.[116]

114 — Abdesti Dar Olanın Namaz Kılmasından Nehiy Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

616) Abdullah bin Erkam [117](Radtyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kî: «Biriniz abdest bozmak istediği ve namaz kılmak vakti de geldiği zaman, önce abdestini bozsun.» [118]

İzahı

E1-Hâkim , hadisi rivayet ederek Buhâri ve Müslim'in şartı üzerine sahih olduğunu söylemiştir.Mâlik ve Nesâî de meâlen şöyle rivayet etmişlerdir:
«Abdullah bin Erkâm arkadaşlarına namaz kıldırırdı.Birgün namaza durma zamanı oldu da kendisi abdest bozmaya gitti.Sonra döndü ve i Ben Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki t «Biriniz dışarı çıkma ihtiyacı duyduğu zaman namazdan önce onu yapsın.»"
Ahraed, Şafiî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibban ve Ebû Dâvûd da hadisi rivayet etmişlerdir.Ebû Dâvûd'un rivayetinde beyân edildiğine göre :Abdullah bin Erkâm Hac veya Umre yapmak üzere yola çıkmış ve be-râberiridekilere namaz kıldırıyormuş. Bir gün sabah namazına ikâmet getirdikten sonra arkadaşlarına hitaben: Biriniz öne geçsin, diyerek kendisi helaya gitti. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Ateyhi ve Sellem)'in buyurduğu hadîsi rivayet etti.'
Bu babın başlığında ve 617 ile 618. hadîslerde geçen «Hâkin» kelimesi küçük abdestini tutan ve sıkışana denir. Büyük abdestini tutana «Hâkıb» denir. Burada kullanılan hâkin kelimesi, büyük abdestini tutan adama ve küçük abdestini tutan adama şümullü olarak kullanılmıştır.
Küçük veya büyük abdestini tutarak sıkışan adamın bu haliyle kıldığı namaz hususunda fıkıhçılar arasında değişik görüşler beyân edilmiştir. Hadis-i şeriflere göre böyle bir kişi, önce abdestini bozup, rahata kavuşmalı, kendisini meşgul eden gaileden kurtulduktan sonra kalb huzuru ile namaza durmalıdır. Çünkü sıkışık vaziyette na-< maza başlarsa kalbi meşguliyetinden ve huşu eksikliğinden dolayı fe-rağatla ibâdete yönelemez.
Hanefi, Şafii ve Hanbeli âlimlerine göre; bu adam, namazın farzlarından bir şey eksik yapmazsa namaz sahihtir, lâdesi gerekmez. Ancak kerahet işlemiş olur.
İmâm Tahâvî: 'Namaza duran adamın kalbi dünyaya âit her hangi bir şey ile meşgul olsaydı, kıldığı namazı iade etmesi müs-tahab olmazdı. Abdestin sıkışması da dünyevi meşguliyete benzer. Ebû Ömer demiş ki: Bu bâbta en güzel şey, Abdullah bin Erkâm (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsi ile Âişe Radı-yallâhü anhl'den rivayet olunan şu mealdeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in hadisidir:
«Her hangi biriniz yemek hazır İken veya küçük, büyük abdest kendisini sıkıştırmışken namaza durmasın.» Âlimler, yemek hazır iken kişi namazını tam kıldığı takdirde sahih olduğuna icmâ'

etmişlerdir. Abdesti sıkışan- kişi de böyledir. Ama bu haliyle namaza durması mekruhtur.Namazını eksiksiz ki İsa bile iyi bir şey yapmış olmaz.»
demiştir. Şafiî mezhebine âit El-Mİnhâc kitabında Nevevi, Hakin ve Hâkıb'ın namazının mekruh olduğunu bildirmiştir. Hanbeli mezhebine âit El-Kınâ' kitabında da aynı şey bildiriliyor.
Mâliki mezhebine göre; küçük veya büyük abdesti dar olan kişinin, kıldığı namazı iade etmesi gerekir. Bu mes'ele hakkında tafsilât var. E1-Bâci, El-Muvatta'ın şerhinde bu tafsilâtla ilgili olarak şöyle der:
«Abdesti dar olan kişi, sıkıştığından dolayı namazı bir an önce bitirmek için acele eder ve fikren bununla meşgul olduğu halde namazdan çıkmayıp, devam ederse, kıldığı o namazı iade etmesi gerekir. Mâlik: Vakit içinde olsun, vakit çıktıktan sonra olsun, o şekilde kılınan namazın iade edilmesi arzulanır, demiştir. Bizim delilimiz mezkûr hadistir. Çünkü hadîs, önce abdest bozmayı emreder. Bu emir namazı öne almayı yasaklar. Yasaklama, yasaklanmış olan şeyin yapıldığında, bozulmasını gerektirir. Sıkışık halde kılınan namaz yasaklanmış olduğuna göre, kıhnsa bile geçerli değildir. Mânâ yönüne gelince, namaza duran kişinin, devamlı surette abdestini tutması, amel-i kesir (çok hareket) sayılır. Namazın devamına mâni teşkil eder. Diğer ameli kesirler, namazı bozduğu gibi bunun da bozması gerekir. Şöyle ki: Namaz içinde ağır bir şeyi taşıyan kimse, nasıl kendisini zorluyorsa abdesti sıkışan adam da bacaklarını bitiştirir ve devamlı sıkıştırır. Bizim arkadaşlarımız, abdest daralmasını üç kısma ayırmışlardır:
1 — Hafif daralma. Bu halde namaza durulur. Namaz içinde belirirse, bundan dolayı namaz kesilmez.
2 — Orta derecede duyulan tutma ihtiyacı nedeniyle kişi bacaklarını birbirine yapıştırır. Bu halde namaza durulmamahdır. Durulduktan sonra görülürse, namaz kesilmelidir. Eğer bu halde namaza devam edilirse namaz sahihtir. Henüz vakit çıkmadan iade edilmesi müstahabtır.
3 — Abdest daralması, kişiyi meşgul ederek bir an önce namazı bitirmek için acele ettirirse namaz Kesilmelidir. Kesmeyip devam ederse, vakit içinde iade etmesi gerekir. Zamanında iade etmese bile vakit çıktıktan sonra iade etmesi gerekir.» Tabii bu kerahet hükmü, namaz vaktinin geniş olması hâline aittir. Namaz vakti dar ise abdest tazelemeden ve yemek yemeden namaz kılmak vâcibdir.

617) Ebû Ümâme (Radtyallâhü anh)'âen: şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın abdesti dar iken namaz kılmasını yasaklamıştır.[119]

6l8) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh) :Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Her hangi biriniz dışarı çıkma ihtiyacını duyarken sakın namaza durmasın.[120]

619) Sevbân (Radtyallâhü anh)'den:Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Abdesti dar olan hiç bir müslüman abdestini (tazelemekle* hafif letmedikçe namaza durmasın.-" [121]

İzahı

Sevban (Radıyailâhü anh)'ın bu hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.Ebû Da-vûd'un rivayetine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Üç şey vardır ki, onları yapmak hiç kimse için helâl değildir.Namazda yalnız kendisine duâ edip, cemaatı duasına katmayan kişi, onlara namaz kıldırmasın. Eğer böyle yaparsa, onlara hıyanet etmiş olur. Bir eve girmek için izin istemeden evin içine bakmasın. Eğer bakarsa, izinsiz eve girmiş sayılır. Abdesti dar olan kişi, abdestinl (bozup) hafifi etmedikçe namaza durmasın.»
Ibn-i Mâceh te, hadîsin birinci cümlesini namaz kitabında şu lafızla rivayet etmiştir:
«Namazda yalnız şahsına duâ edip cemaatı duasına katmayan kul namaz kıldırmasın.»
Namaz içindeki duaların bir kısmında çoğul zamiri vârid olmuştur. Örneğin Kunut duası böyledir. Bir kısmı tekil zamiri ile vârid olmuştur. Rükû' ve secde teşbihleri gibi. Çoğul zamiri ile vârid olup, bütün cemaatı kapsayan duayı yaparken, imam çoğul zamiri yerine, mütekellime âit tekil zamirini kullanacak olursa, bütün cemâate şümullü olan bir duayı kendi şahsına tahsis etmiş ve cemâati bundan mahrum etmiş olur. [122]

115 — Kanı Devamlı Gelen Ve Daha Önce Aybaşı Âdetlerinin Günlerini Hesaplayabilen Müstahâza Kadın Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Bu bâbta gelen hadislerin terceme ve izahına geçmeden önce müstahâza kadın hakkında özlü bilgi vermeyi lüzumlu görüyorum.
«İstihâza Aybaşı âdeti ve lohusalık zamanı dışında, rahmindeki azil adı verilen damardan gelen kandır.
«Müstahâza» : Bu kam gören kadına müstahâza denir. [123]

Mezheblere Göre Aybaşı Âdeti Süresi

1 — Hanefi mezhebine göre, aybaşı âdeti süresinin" en azı üç gün, en çoğu da 10 gündür.
2 — Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre, aybaşı âdetinin en azı 24 saat ve en çoğu onbeş gündür.
3 — Mâliki mezhebine göre aybaşı âdetinin en az süresi için, ibadet bakımından bir sınır yoktur. Iddet ve istibra itibariyle bir gün veya günün bir kısmıdır. Bu âdetin en çoğu onbeş gündür.
Lohusalık hâli hâriç, yukarıda belirtilen süreler dışında kadının rahminden gelen kan, fıkıhta belirtilen şartlar tahakkuk ettiği takdirde istihâze kanı sayılır. [124]

Müstahâzanin Mezheblere Göre Aybaşı Âdeti Süresi

1 — Hanefi mezhebine göre: Müstahâze yeni kan görmeye başlamış ohıp, kanı devamlı gelirse onun aybaşı âdeti 10 gün kabul edilir. Onbirinci gününden ay sonuna kadar geçen yirmi gün nüstahâza sayılır. Bu hesaplama her ay devam eder. Lohusalık süresi kırk gün sayılır. Kırkbirinci gününden altmışıncı gününe kadar geçen yirmi gün müstahâza sayılır. İki ay hitamından itibaren her ilk on gün hayz v« onu takip eden yirmi gün istihâza sayılır.
Kadın mu'tade ise yani; daha önce belirli bir âdeti var iken, meselâ ayın birinden itibaren beş gün kan görüp, yirmibeş gün temiz iken, bu âdeti bozulup, devamlı kan görürse ve eski âdetini unutmamış ise, onun hayz ve istihâza süreleri eski âdetine döndürülür. Yâni bütün ay kan görmesine rağmen eski âdeti veçhile Her ayın; meselâ ilk beş günü hayz ve ondan sonraki yirmibeş günü istihâza sayılır.
Kadın mütehayyire ise yani, eski âdetini unutmuş ise, onun durumunu ve hükümlerini öğrenmek isteyenler fıkıh kitablanna müracaat etsinler.
2 — Şafii mezhebine göre, müstehâza kadın, yeni kan görmeye başlamış ise, kuvvetli kam zayıf kandan ayîrabih'yorsl& ölria mümeyyize denilir. Kuvvetli kanı yirmi dört saatten az olmayıp, rlS: günden de fazla değil ise ve zayıf kan 15 günden az değil ise onun gördüğü kuvvetli kan Hayz sayılır. Zayıf kan istihâza olur. Şayet kuvvet ve zayıflık bakımından kanda bir fark görmüyorsa veya* kuvvetli kan yirmidört saatten az veya onbeş günden çok ise y&ftbf da zayıf kan, onbeş günden az ise, kadın gayri mümeyyize sayılır/ Hayzı bir gün kabul edilir. Ayın yirmi dokuz günü istihâza sayılır.
Şayet kadının eski bir âdeti olup, bunu zaman ve süre bakımından hatırlıyorsa; meselâ, eskiden her ayın ilk yedi günü kan pprüp, yirmi üç gün temiz iken bu âdeti bozulmuş, bütün ay kan görüyorsa durumuna bakılır. Eğer mümeyyiz ise, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olarak iki çeşit görürse, kuvvetli kan hayz sayılır, zayıfı istihâza olur. Eğer mümeyyize değil ise onun hayz ve istihâzesi eski âdetine göre hesaplanır.
Eğer eski âdetini de hatırlamıyorsa ona mütehayyire (şaşkın) denir. Hükümleri için fıkıh kitaplarına müracaat edilsin.
3 — Mâliki mezhebine göre, kadın gelen kanın hayz kanı olduğunu koku, renk, katılık gibi belirtilerle tanırsa o kan hayz sayılır. Şu şartla ki-, o kanı görmeden önce onbeş gün temiz kalması gerekir. Şayet onbeş gün temiz kalmamışsa veya gelen kanın hayz kanı olduğunu her hangi bir belirtiyle bilemezse kadın müstahâze sayılır. Hayatı boyunca kan devam ederse hep müstahâze sayılır.Mümeyyize (her hangi bir belirtiyle hayz kanını tanıyan) kadın, normal hayz âdetini bitirdikten sonra üç gün «îstithâr» yapmaz. Âdeti biter bitmez temizlenmiş sayılır. Fakat hayz olarak tanıdığı kan devam ederse âdeti bittikten sonra üç gün istithâr eder. îstithâr, ka-dının hayz süresi bittikten sonra, üç gür.3 kadar her gün yıkanmasıdır.
4 — Hanbeli mezhebine göre müstehâza kadın, mu'tade ise, yâni eski bir âdeti var ise kânı kuvvetli ve zayıf olarak görse bile hayz süresi eski âdetine göre hesaplanır. Meselâ her ayın ilk

dört günü kan görüp, yirmialtı gün temiz kalan kadın, bu kere bütün ay kan görmeye başlar, ayın ilk iki günü simsiyah, ondan sonra iki gün kırmızı renkte ondan sonra da yirmialtı gün sarı kan görürse, eski âdetine bakarak, ayın ilk dört günü fetyz sayılır. Yirmialtı gün istihâza sayılır.
Şayet kadın yeni kan görmeye başlamış ise ya mümeyyizedir, ya değildir. Eğer mümeyyize ise, temyizine göre hayzı hesaplanır. Ancak kuvvetli gördüğü kanın yirmidört saatten eksik ve on-beş günden çok olmaması şarttır. Eğer mümeyyize değilse, yani kanı hep aynı renkte görse veya kuvvetli kanı bir günden az veya on^eş günden fazla görse, onun hayzi bir gün bir gecedir. Sonra gusleder ve temiz kadınların yaptığı her şeyi yapar. Birinci, ikinci, üçüncü ay böyle hesaplanır. Dördüncü ay da genel hayz âdetine uyarak altı veya yedi günü hayız sayacaktır. Hayız süresinin altı veya yedi gün oluşunda kendisinin araştırması ve kanaati esastır. Aym kalan süresi istihâza sayılır.

620) Urve bin Zübeyr (Radtyallâkü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radtyallâhü anhâ) O'na şunu anlatmıştır:
Fâtime, Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek kandan* şikâyet etmiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) :
«Bu (hayız değil), bir damar (dan gelen kan) dır. Bunun için sen bak, mu'tad hayızm zamanı gelince namaz kılma. Senin hay izin zamanı geçince guslet, sonra iki hayız arasındaki sürece namaz kıl,» buyurdu." [125]

İzahı

Bu hadisi Nesâî, Beyhaki ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. îbn-i Hazm'ın dediğine göre: 'Urve bin Zübeyr, Fâtime bint Ebî Hubeyş'in zamanına ulaşmış olup, bu olayı kendisinden ve ayrıca Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'dan işitmiş olabilir.' Bu duruma göre senedde bir inkıta1 yoktur.
Hadisin mânâsına gelince; Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin, âdet dışı devam eden kanın dinmemesi üzerine hâlini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzederek, bu haliyle namaz durumunu sorduğu, verilen cevaptan ve bundan sonra gelen hadîsten anlaşılıyor. Buradaki rivayette Fâtime (Radıyallâhü anhâ) 'nfri şahsen Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorduğuna veya birisinin aracılığıyla sordurduğuna dâir bir serahat yoktur.Beyhaki, Darekutni ve Ebû Dâvûd'un bir rivayetine göre Fâtime (Radıyallâhü anhâ) Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin kardeşi olan Esma (Radıyallâhü anhâî aracılığıyla bu durumu Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu ka-nın hayız kanı olmayıp bir hastalık kanı olduğunu bildirerek, hayız zamanı geldiğinde namazı bırakmasını ve hayız süresi bitince guslederek namaza başlamasını emretmiştir. Hadiste geçen «Kar'» kelimesi hayz müddeti anlamında kullanılmıştır.Bazen iki hayız arasındaki temizlik süresi anlamında kullanılır. El-Menhel yazan «İstihâza» babında rivayet olunan bu hadis bahsinde :Ömer bin E1-Hattâb (Radıyallâhü anh) :Kar* kelimesinin mânâsı hayız süresidir, demiştir.Ebû Hanîfe ve Mâlik de kelimeyi böyle yorumlamışlardır.Bu hadiste, kelime bu mânâda kullanıldığı için hadis, onların hüccetidir.Hattâbi: «Kar'»ın hakiki mânâsı hayız veya temizlik hâlinin döndüğü zamanıdır.Bu nedenle hayız hâlinde «Kar'» denildiği gibi, temizlik hâline de «Kar1» denilmiştir. Burada hayız mânâsı kasdedümiştir, demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), iki hayız zamanı arasında geçen sürenin temizlik süresi gibi kabul edileceğine işaretle,
Fâtime (Radiyallâhü anhâ) 'nin namaz kılmasını emretmiştir.Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin devamlı kan görmeden önce bir aybaşı âdetinin bulunduğu ve kendisinin bu âdeti hatırladığı, hadisin cevap kısmından anlaşılıyor.»
Eski âdeti bulunan müstehâza kadına, mu'tâde denir.Mu'tâde iken âdeti bozularak devamlı kan gören kadının hayız günlerinin hesaplanmasında, âlimler arasında ihtilâf vardır.Hanefî âlimler ve Ahmed bin Hanbe1'e göre mu'tâde kadın eski âdetini hatırlıyorsa, gördüğü kanın kuvvetliliğine ve zayıflığına, yani siyah, kırmızı, sarı ve bulanık renkleri arasında bir ayırım yapılmadan eski âdeti dikkate alınacak ve hayız günleri ona göre hesaplanacaktır. Meselâ her ayın ilk beş günü hayız gören kadının âdeti değişerek bütün ay kan görmeye başlayınca, kanın koyuluğuna ve açıklığına ve diğer vasıflarına bakılmaksızın eski âdetine göre her ayın ilk beş günü hayız sayılır. Ondan sonra 25 gün istihâza sayılır. Bu görüşü savunan âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Çünkü bu hadîste Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin, hayız müddetine bakması bu müddet gelince namazını bırakması ve müddet bitiminde guslünü yaparak ikinci bir hayız zamanı gelinceye kadar namazına devam etmesi emredilmiştir.
Hanefi âlimleri ve Ahmed bin Hanbel'in meşhur kavli budur.

621) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Fâtime binti Ebî Hubeyş, Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'e gelerek» Yâ Resûlallah! Ben müstehâza bir kadınım. Kandan temizlenemiyorum. Namazı terk edeyim mi? diye sordu. Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Hayır! O ancak bir damar kanıdır, hayz değildir. Hayz geldiği zaman namazı bırak ve hayz gittiği zaman kanını yıka ve namaz kıl.» Bu Veki (Radıyallâhü anh)'in hadisidir." [126]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir, El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
«Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhaTin Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) aracılığıyla bu soruyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal ettirdiği bazı rivayetlerde belirtilmiştir. Başka bir rivayete göre Meymûne, (Radıyallâhü anhâ)'nin kardeşi olan Esma (Radıyallâhü anhâ), bu soruda aracılık etmiştir. Buradaki hadîsin zahirine göre Fâtime (Radıyallâhü anhâ) şahsen Peygamber (SallaHahüv Aleyhi ve Sellem)'e sormuştur. Rivayetler arasında bir ihtilâf yoktur. Çün:, kü sorunun tekerrür etmesi muhtemeldir. Şöyle de denilebilir: Fâtime (Radıyallâhü anhâ), sordurmuştur. Râvi, aracıyı zikretmemiştir.
Hadîsin: «Hayız geldiği zaman...» ve: «Hayız gittiği zaman...»
ifâdeleri iki şekilde yorumlanabilir:
1 — 'Senin hayız günlerin geldiği ...ve gittiği zaman...' buna göre eski âdete göre hayız günleri hesaplanacaktır. Hanefi âlimlerinin ve Ahmed bin Hanbel'in meşhur görüşü budur.
2 — 'Hayzın belirtisi olan koyu renkli kan geldiği...ve bu kan bitip hayzın bitim belirtisi olan açık renkli kan gelmeye başladığı...' Bu takdirde hayız günlerinin hesaplanması, kanın kuvvet ve zaa-fına dayanır.Şafii âlimleri ile Mâlik'in görüşü budur.
Yukarıda belirtildiği gibi hayız âdetinin başlangıç ve bitimi, eski âdete göre hesaplanabildiği gibi, kanın kuvvet ve zaaf vasfına göre de hesaplanabilir. Bu nedenle hadis, mu'tâde kadının hayız hesaplaması, âdete göredir, diyen âlimlerin, veya; âdete göre değil de temyize (kanın rengini ayırabilmek) göredir, diyen âlimlerin görücüne müsaittir. (îki taraftan birisinin görüşünü te'yid eder durumda görülmemektedir.)
Hadisin: «Hayız gittiği zaman kanını yıka...» fıkrası ile kadının gusletmesi ve kanlı yerini yıkaması kasdedilmiştir.Nitekim Buhâri'nin bir rivayetinde «Sonra guslet ve namaz kıi.» buyurulmuş, kanlı yerin yıkanması zikredilmemiştir. Bu ihtilâf Hişam'm arkadaşları arasındadır. Onların bir kısmı, kanı yıkamayı zikretmiş, gusletmeyi zikretmemiştir. Diğer bir kısmı gusletmeyi anlatmış, kanı yıkamayı zikretmemiştir. Hepsi sıkadır. Hadisleri Buhârİ ve Müslim'de bulunur. Bu nedenle gerek kanı yıkama ve gerekse gusletme gereği açık olduğu için, iki gurup rivayetlerinde kısaltma yapmıştır, diye yorum yapılır. [127]

Hayızın Kesilmesinin Alâmeti

İmam Ebû Hanife ve arkadaşlarının görüşüne göre müstahâza kadının hayız süresinin bitimine alâmet, onun eski âdeti ve zamanıdır. Âdetini unuttuğu takdirde, araştırma yapacak, kuvvetli sanısına göre hareket edecektir. Şayet, kuvvetli bir kanaati yoksa bildiği günlerin en azıyla amel eder.
İmam Şafii ve arkadaşlarına göre hayızın bitimi eski âdete göre değil, kanının renk değişikliğine göre tesbit edilir.Siyah kan kırmızıdan kuvvetlidir. Kırmızı kan, Sarı kandan; sarı kan da bulanık kandan kuvvetlidir. Müstahâza kadının kuvvetli kanı, hayız sayılır. Zayıfı da istihâza kabul edilir. Kanını kuvvetli ve zayıf gören kadına mümeyyize denir. Temyizin geçerliliği için üç şart vardır:
1 — Kuvveli kan onbeş günden fazla devam etmiyecek.
2 — Kuvvetli kan yirmidört saatten az olmayacak ki, hayız sa-yılabilsin.
3 — Zayıf kan, onbeş günden az olmayacak. Tâ ki, iki hayız arasında bir temizlik süresi sayılabilsin.
Mâlik ve Ahmed'in de bununla hükmettikleri E1-Ayni tarafından ifâde edilmiştir.E1-Ayni daha sonra:Bu şartlara uygun olarak görülen kuvvetli kan kesilip, zayıf kan gelmeye başlayınca ve böylece hayız zamanı bitince kadının derhal guslü-nü yapıp namaza başlaması vâcibtir. Bundan sonra, namaz veya orucu terketmesi caiz değildir. Müstanâ ulan bu kadının hükmü temiz olan

kadının hükmü gibidir. îstithâre (hayız bitiminden itibaren, üç güne kadar gusletmek) lüzum yoktur. Şafii' nin hükmü budur. Mâlik' ten üç rivayet vardır :

1 — Hayız bitiminden itibaren üç gün istithâr yapacak, ondan sonra istihâza başlamış olur.

2 — Kuvvetli kan kesilip, yerine zayıf kan gelmeye başlasa bile kadın, onbeş güne kadar namaz kılmayacak, çünkü hayızın en çok süresi onbeş gündür.

3 — Mezhebimizde olduğu gibidir; demiştir.E1-Ayni' nin dediğine göre hayızın en az müddeti,İmam-ı Mâ1ik' in mezhebinde yirmidört saattir.Halbuki meşhur mezhebine göre, hayızın en az süresi ibâdet bakımından bir lahzadır.İddet bakımından bir gün veya günün bir parçasıdır. [128]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Câhil adam, bilmediği şeyleri âlimlere sormalıdır.
2. Gerektiğinde, kadın erkeklerle konuşabilir. (îslâmî örtünmeye riâyet etmek şartıyla)
3. Utanılan hususları sormak caizdir.
4. İhtiyaç zamanı nâmahrem kadının sesini dinlemek caizdir.
5. Sorulan zât, büyük de olsa sorana cevap vermelidir.
6. Hayız hâlinde kadın, namazı bırakır. Sonra da kaza etmez. Haricîler müstesna, kimse bu hükme muhalefet etmemiştir.
7. Müstahâza kadın, hayız zamanında namaz kılmaktan men edilmiştir. Bu yasaklama haram kılmak içindir. Yâni namaz kılması haram olup, kılsa bile fasittir. Yasaklık bakımından farz namaz ile nafile namaz eşittir.Kâ'b e'yi tavaf etmek, cenaze namazı, tilâvet ve şükür secdeleri, Kur'an'ı ellemek ve camiye gitmek de namaz gibidir.
8. Hayız kanı necistir. Pislikleri gidermek gerekir. 9.Hayız kam kesilir kesilmez, istithâr yapmadan namaz kılmak caizdir.»

622) Ünımü Habîbe bint-i Cahş (Radıyallâkü anhâ)'âsın: şöyle söylemiştir :
Ben çok ve uzun zaman müstahâza oluyordum. Nihayet durumunu bildirmek ve fetva istemek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına geldim. O'nu kız kardeşim Zeyneb (Peyganv ber'in hanımı) (Radıyallâhü anhâ)'mn yanında buldum. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) dedi ki: Ben: Yâ Resul ali ah! Sana ihtiyacım vardır, dedim. O:
-Ey hentâh[129] ihtiyacın nedir?» diye sordu. Ben t Uzun süreli ve büyük istihâza görüyorum. Bu kan, benim namazıma ve orucuma mâni oldu. Bu kan hakkında bana ne emredersin? diye sordum. O t
«Ben sana pamuğun özelliğini anlatayım. Çünkü o, kanı giderir.» buyurdu. Ben t Kan çok fazladır, dedim. Bunun üzerine, râvi Şerik'in (625 nolu) hadîsinin benzerini buyurdu." [130]

İzahı

Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadisini, Kü-tüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi, kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı: Kendisine Ümmü Habîbe dendiği gibi Ümmü Habib de deniliyor. Adı Habibe'dir.Müs1im' in rivayetinde belirtildiği gibi Abdurrahman bin Avf'ın nikâhı altında idi. îbn-i Abdi'l-Berr'in dediğine göre Cahş' in; Zeyneb, Ümmü Habîbe ve Hamne adında üç kızı vardı. Zeyneb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi idi. Ümmü Habîbe, Abdurrahman bin Avf'ın zevcesi idi. Hamne de Tal-hâ bin Ubeydullah'ın hanımı idi. Hepsi müstahâza oluyorlardı. Îbnü'l-Arabi' nin dediğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında müstahâza olan kadın beş tane idi Hamne bint-i Cahş, Kardeşi Habîbe, Fâtime bint-i Ebî Hubeyş, Sehle bint Ebî Süheyl ve mü'minlerin annelerinden (Şevde).
Şerİk' in rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , şöyle buyurmuştur:
«Müstahâza kadın, hayız günlerinde namazı bırakır. Hayız günleri bitince gusleder ve her namaz için abdest alır, oruç tutar, namaz kılar.»
Müslim'in bir rivayetinde Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin her namaz için guslettiği bildirilmiş ve El-Leys bin Sa'd: Şihâb, Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habîbe1 ye her namaz için gusletme emrini verdi, dememiştir. Ümmü Habîbe kendiliğinden bu işi yapmıştır, der.Müs1im'in ^bir rivayetinde : «... Guslet ve namaz kıl.» emri verilmiştir. Bu emrin, bir defa gusletmek için mi, yoksa her namaz için mi olduğu hususunda bir sarahat yoktur. Bâzı rivayetlerde. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü Habi-b e ' ye «Her

namaz için yıkama» emri verdiği, diğer bir kısım rivayetlerde : «Her namaz için abdest alma» emri verdiği görülmektedir.
Bâzıları bu hadîsin Fâtime bint Ebi Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) hadisiyle neshedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Â işe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatından sonra Fâ1lma (Radıyallâhü anhâ) hadisiyle fetva ver miş ve Ümmü Habîbe {Radıyallâhü anhâ) hadisine muhalefet etmiştir.
Tahavî: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin ha dişi Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) hadîsi ile mensuhtur, demiştir. Çünkü Fâtime (Radıyallâhü anha)'nin hadisinde, her namaz için abdest alma emri var, gusletme emri yoktur. îki hadisin arasında görülen ihtilâfı bertaraf etmek için Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki emri mendubluk için yorumlamak daha iyidir.
Beyhakide,Rabi' tariki ile Şafiî' den rivayet ettiğine göre Şafii: ReşûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâJ'ye gusletmek ve namaz kılmak emrini vermiştir. Her namaz için gusletme emri onun hadisinde yoktur. Şüphesiz onun guslü emredildiği için değil, taat olsun, diye yapılmıştır, demiştir.
Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde;
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ya her namaz için gusletmeyi emretti...» Fıkrası vardır. El-Menhel yazarı: «Hadis hafızları bu fıkraya itiraz ederek Zühri' nin sıka arkadaşları bu ilâveyi zikretmemişlerdir. Zühri'-nin râvilerinden yalnız tbn-i tshak'ın rivayetinde bulunur. Bu nedenle Beyhaki: «tbn-i îshâkın rivayeti galattır. Çünkü Zühri'den yapılan bütün rivayetlere muhaliftir, demistir.» der. [131]

Mustahâza Her Farz İçin Abdest Alır Mı ?

El-Menhel yazarı şu malumatı verir:
El-Fetih»te : -Istihâza kanının hükmü, abdestsizlik hükmü gibidir. Cumhur'un görüşüne göre müstahâza kadın, her farz namaz, için abdest alır ve bir abdesile birden fazla farz namaz kılamaz. Kaza namazı da vaktinde kılınan namaz gibidir. Yâni bir abdestle birden fazla kaza namazı da kılamaz. Çünkü hadiste her namaz için abdest alma emri verilmiştir.
Mâlikiler'e göre, her farz için abdest alması vâcib olmayıp, müstahabtır. Başka nedenle abdesti bozulmadığı takdirde is-tihâza kanının gelmesiyle yeniden abdest alması gerekmez.
Ahmed ve İshak'a göre, her farz için guslederse daha ihtiyatlı davranmış olur.
Hanelilere göre, abdest, namaz vaktine bağlıdır. Dolayısıyla müstahâza kadın bir vakit namaz için aklığı abdest ile o vaktin farzı ile, vakit çıkmadıkça dilediği kadar kazaya kalmış namazlarını da kılabilir. Hadisteki-Her namaz için abdest almak- emrinin mânâsı, her namaz vakti için abdest almaktır. Ahmed ve İshak'in bu yorumu, delile muhtaçtır.» denilmiştir.
Hanbe1i1er' in mezhebi, Hanefller'in mezhebi gibidir. Delilleri ise Ebü Hanife (Rahimehullah) 'den merfu' olarak rivayet olunan şu hadistir:
-Müstahâza kadın, her namaz vakti için abdest alır.»
El-Menhel yazarı, bu arada başka delilleri de zikreder.

623) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve. Seİtemy'ın zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
Ben, müstahâza bir kadınım. Temizlenemiyorum. (Kanım kesilmiyor.) Ben, namazı bırakayım mı? diye sordu.
«Hayır. Lakin daha evvel hayız gördüğün günler ve geceler kadar namazı bırak. Sonra guslet ve bir bezle istisfar et ve namaz kıl.* buyurdu.
Râvi Ebû Bekir, kendi rivayetinde dedi ki t Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«...ve ayın hayız günleri ve geceleri kadar da buyurdu." [132]

İzahı

Bu hadis Tirmizi hâriç, Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından rivayet edilmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre Peygamber ISallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e soru soran kadın Fâtime binti Ebî Hubeyş1 tir. Nitekim bâzı rivayetlerde ismen geçiyor. Yine bâzı rivayetlere göre Ümmü Seleme, kadının sorusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmiştir. Verilen cevâba göre kadın, müstehâza olmadan önce, kaç gün ve gece hayız kanı görüyorduysa bundan sonraki

aylarda hayz süresini eskisi gibi hesaplayacak ve aydan kalan günlerde müstehâza sayılıp namazını kılacaktır. Meselâ, müstehâza olmadan önce her ayın başından itibaren bir hafta hayz görüp, ondan sonra gelecek aybaşına kadar temiz kalan kadının bu âdeti bozulup, bütün ay kan görürse, her ayın ilk haftası hayız kanı sayılıp namaz kılmayacak, hafta bitince gusledip namazını kılacak ve kan devam etse bile ibâdetini bırakmayacaktır.
Bu hadisi îbn-i Mâceh'e Ebû Bekir bin Ebi Şeybeve Alî bin Muhammed rivayet etmişlerdir. Bunlardan Ali bin Muhammed'in rivayetinde hadîsin metni meâlen şöyledir:
«Hayır! (Namazını bırakma) Velâkin daha önce hayız gördüğün günler ve geceler miktarınca namazı bırak, sonra guslet..
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe' nin rivâyetindeki metin arasında bir ziyade vardır. Ona göre metin meâlen şöyledir:
«Hayırf (Namazını bırakma) Velâkin daha önce hayız gördüğün günler ve geceler miktarınca ve aydan o günler ve geceler miktarınca namazı bırak. Sonra guslet...» Hat tâbi: 'Müstehâza-lık illetine tutulmadan önce her ayın belirli günlerinde hayız gören ve sonra âdeti bozulup devamlı kan gören kadının hükmü bu hadiste tesbit edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kadına müstehâzahk hastalığına tutulmadan önceki âdete göre hayız süresini hesaplamasını ve o günlerde namazını bırakmasını süreyi doldurunca bir defa gusletmesini ve namazına devamını emretmiştir. Bu kadın oruç ve namaz kılma sorumluluğu, Kabe'yi tavaf etmesi ve eşinin yaklaşması hususunda temiz kadın hükmündedir. Temiz kadından şu farkı vardır: Namaz kılmak istediği zaman her farz için abdest alması gerekir. Çünkü onun abdesti bir -îarürei abdestidir. Bu yünden teyemmüm eden kişi gibi bir abdest-le iki farz kılamaz.» demiştir.
Bu kadının müstahâza olmadan önce, bir hayz âdetinin bulunduğu ve bu âdetini hatırladığı hadisten anlaşılıyor. Kadının mümeyyiz olup olmadığı, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olmak üzere çeşitli olarak görüp görmediği açıklanmamıştır. Ebû Hanife ve meşhur rivayetine göre Ahmed bin Hanbel, hadisi delil göstererek demişlerdir ki: Müstahâza olmadan önce hayız âdeti bulunup bunu hatırlayan kadın müstahâza olunca hayız süresi, eski âdetine göre hesaplanır. îster kanını kuvvetli ve zayıf olarak görmekle mümeyyiz olsun, ister kanını hep aynı renkte görüp gayri mümeyyize olsun, farketmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu kadına mümeyyize olup olmadığını sormamıştır. Bunu sormaması, mümeyyizeliğin neticeyi değiştirmediğine alâmettir.
Mâlik ve $âfii ise : Eğer kadm mümeyyize değilse (kanı hep aynı vasıfta görüyorsa), hayızı eski âdetine göre hesaplanır. Mümeyyize ise, temyizine göre hesaplama yapılır, demişlerdir.
İstisfâr: Hadîste geçen: «İstisfâr et» cümlesinin mânâsına gelince; İstisfâr şuna denir: İçi pamukla doldurulan genişçe bir bez, uyluk kemikleri arasından ve avret mahallinin üzerinden geçirilerek, uçları yukarıya kaldırılıp kuşak, kemer gibi bir şeye bağlanır: Böylece kanın dindirilmesine çalışılır. îstisfâr, 'Sefr, kelimesinden türemedir. Sefr ise, atın kuyruğunun altından geçirilerek eyere bağ: lanan kayışa denir.

624) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'<\an rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Fâtime bint Ebî Hubeyş (Hadıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek ı
Yâ Resûlallah! Ben müstahâza olan bir kadınım. Temizlenemiyorum. (Kanım kesilmiyor.) Ben namazı bırakayım mı? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır! O ancak bir damar kanıdır. Hayız değildir. Sen hayız olduğun günlerde namazdan uzak kal. Sonra guslet ve kan, haşir üzerine damlasa bile her namaz için abdest al.» [133]

İzahı

Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'in Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'e vâki müracaatına ve aldığı cevâba ait olan bu hadîs az bir lafız farkıyla Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den 620 numarada rivayet edilmişti. Orada Urve bin Zübeyr, (Radıyallâhü anh I, Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'den hadisi işittiğini belirtmiştir. Burada ise Âişe (Radıyallâhü anhâ)'don işittiği kaydedilmiştir, öyle anlaşılıyor ki, Urve (Radıyallâhü anh) bunu hem Âişe (Radıyallâhü anhâ) hem de soru sahibi Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'den işitmiş. Hadis, ihtiva ettiği hüküm bakımından daha önce geçen rivayetten farksız görülüyor. Zahirine göre, müs-tahâza kadının hayız günlerinin hesaplanmasında eski âdeti esastır.
Hadisin sonunda: »...kan, haşirin üzerine damlasa bile fıkrası ile ilgili olarak El-Menhel yazarı şöyle der: 'Bu ıkra, istisfâr edip, kanının akmasının önlenmesi için gereken tedbiri alan ve buna rağmen, kanı durdurulamayan kadın için yorumlanır. Bu durumda kadın, sâhib-i Özür

hükmündedir.
Hanefilere göre müstahâza kadın, küçük abdestini tutamayan veya burnu devamlı kanayan sâhib-i özür hükmündedir. Bir vakit için güzelce taharetlenip, istisfâr denilen bez bağlama işini sağlamca yaptıktan sonra, aldığı abdest ile o vakit çıkıncaya kadar vakit namazı ile bir çok kaza namazı kılabilir.
Şâfiîlere göre vakit girdikten sonra, kadın taharetlenip, istisfâr denilen işlemi yapıp abdest alır ve yalnız bir farz namaz kılar. Bunun yanında dilediği kadar nafile namaz kılabilir. Kazaya kalmış farz namazların hükmü de budur. Yâni, kaza olsun, edâ olsun birden fazla farz namaz kılamaz. Tarif edilen şekilde bez bağlayıp abdest alırken veya abdest aldıktan sonra ara vermeden namaza dururken, kan damlasa bile özür sahibi sayılır.'
Özür sahibi ile ilgili fıkıh hükümler ve şartları uzun izahat ister. İsteyenler- Hanefî veya Şafiî fıkıh kitablarma müracaat etsinler.

625) Adiyy bin Sâbit'in dedesi (Radtyallâkü anhüm)'den: Şöyle söylemiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), buyurdular ki:
Müstahâza kadın (eski âdetine göre hesaplanacak) hayız günlerinde namazı bırakacaktır. Ondan sonra (bir defa) gusledecek ve her namaz için abdest alacak oruç tutacak, namaz kılacaktır.» [134]

İzahı

Bu lıadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.Tirmizî' deki metin, meâlen şöyledir: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
'Müstahâza kadın, daha önce hayız gördüğü günlerde namazını bırakacak, (o günler geçtikten) sonra gusledecek ve her namaz için ıabdest alacak, oruç tutacak, namaz kılacaktır.» Tirmizî, bu arada şöyle der: 'Bu hadîsi Ebû Yekzan' dan yalnız Şerik rivayet etmiştir. Ben Muhammed'e bu hadisin duru-munu sorarak: Adiyy bin Sabit'in dedesinin adı nedir? diye sordum. Muhammed, onu tanımadı. Bu kere Yahya bin Muin'in: Adiyy'in dedesinin adı Dinar1 dır, dediğini söyledim. Muhammed, bu söze iltifat etmedi.' Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahfezî yazarı, bu hadisi açıklarken, hadîste emredilen guslün bir defaya mahsus olduğunu ve her namaz için yalnız abdest almasının gerekliliğini belirttikten sonra: Bu hadîs zayıftır.Lâkin hafız Zey1âi ve hafız îbn-i Hacer, bu hadîsi te'yid eden şahitlerini zikretmişlerdir. Bu şahitlerden birisi, Hz.Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin Fâtime bint Ebi Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili hadîsidir. Tuhfetü'l-Ahvezî yazan, Adiyy bin Sabit1 in dedesinin adı ile ilgili olarak, El-Münzirî' den şunu nakleder : Adiyy'nin dedesi tabiriyle anasının babası Abdullah bin Yezid E1 -Hıtmi' nin kasdedildiğini söylemiştir. Darekutni: Söylenen isimlerin hiç birisi doğru değildir, demiştir. Yahyâ * dan başka kimseler, onun adının Kays El-Hıtmi olduğunu söylemişler. Hadîs imamlarının beyanlarına göre bu adam tanınmıyor.' Bu hadis de, müstahâza kadının eski bir hayız âdeti var ise ve bu âdeti unutmamış ise hayız günlerini ona göre hesaplayacak, meselâ; eskiden her ayın ilk beş günü hayız gören ve yirmibeş gün temiz kalan bir kadının âdeti bozulup devamlı kan görmekle müstahâza olunca, her ayın ilk beş günü hayız sayılır. Bu günlerde namazı terkedecek, altıncı gün gusledip namazına, orucuna ve sair ibâdetine başlayacak. Ay sonuna kadar temiz sayılacaktır. [135]

116 — Müstahâzanın Kanı Karışık Olup Hayız Günlerini Bilmediği Zamandaki Durumu Hakkında (Gelen) Hadîsler Babı

626) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/etuyin zevcesi Âise (Ra-utyallâhü a rıhtı)'<ian :
Şöyle söylemiştir: Ümmü Habîbe bint-i Cahş (Radıyallâhü an-na) Abdurrahman bin AvTın zevcesi iken yedi yıl istihâza görmüş ve hâlini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Bu, şüphesiz hayız değil de ancak bir damar (kanı) dır. Bunun için hayız zamanı gelince sen namazı bırak ve hayız zamanı gidince guslet ve namaz kıl.»
Âişe (Radıyallâhü anhâ) : 'Bundan sonra Ümmü Habîbe her namaz için gusleder, sonra namaz kılardı. Ve kız kardeşi Zeyneb bint-i Cahş (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerindendir.) (Radıyallâhü anhâ)'nin bir çamaşır teknesi içinde oturup gusleder-di. Hattâ kanın kırmızılığı su üstüne çıkardı.' demiştir. [136]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ), bu hadîste Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'yi iki şeyle tanıtmıştır. Birincisi Abdurrahman bin Avf'm zevcesi olarak, ikincisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımı Zeyneb bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ)'in kız kardeşi olarak göstermiştir.
Hadîste, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin müstahâzalık hâlinin yedi yıl devam ettiği bildirilmiştir.
Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve ve Sellem), Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye : «Hayız zamanı gelince... ve hayız zamanı gidince...» buyurduğu için Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu zamanları bildiğine delâlet ediyor. Dolayısıyla, Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin mu'tâde yâni eski bir hayız âdeti bulunduğu anlaşılıyor. Eski hayız âdetini bilen kadın, kanı kuvvetli ve zayıf olarak ayırt edebiliyorsa, ona mümeyyize denilir. Ayırt edemiyorsa, gayr-i mümeyyize denir. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâî'nin mümeyyize olup olmadığı hususunda hadiste bir serahat yoktur. Çünkü, hayız zamanına geliş ve gidişi kanın kuvvet ve zaafına göre tesbit edilebildiği gibi, eski hayız âdetine göre de hesaplanması mümkündür. Ümmü Habîbe, (Radıyallâhü anhâ) hayız zamanının geliş gidişini eski hayız zaman ve süresine göre mi, yoksa kanın kuvvet ve zaafına göre mi hesaplamıştır? Bâzı âlimler, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin gayri mümeyyize olduğunu söylemişler, müellif de,bu hadisi aldığı babın başlığında; «Kanı Karışık Olup. ifâdesini kullandığına göre gayri mümeyyize olarak kabul etmiştir.
El-Menhel yazarı -Müstahâzanın her namaz için gusledeceğini rivayet edenler» babında rivayet ettiği bu hadîsin açıklamasında ezcümle şöyle der:
«El-Hattâbi: Bu hadis kısadır. Onda kadının hâli ve is-tihâzasının keyfiyeti zikredilmemiştir. Müstahâza olan her kadının, her namaz için gusletmesi vâcib değildir. Bu yükümlülük, mütehay-yire (şaşkın) olan kadına aittir. Mütehayyire kadın, kanı karışık görür, kuvvetli ve zayıf olarak ayıramaz. Yahut eski bir hayız âdeti var idiyse de unutmuş, süresini ve zamanını bilemez. Ayın kaçında kan görmeye başlardı? Kaç gün sürerdi? ve kaçıncı gün kan kesilirdi? Bunları bilemez. Böylece, mütehayyire olan kadın her namaz için gusleder. Çünkü, o anda hayız bitmiş olabilir...' der.
El-Beyhakî bu hadis hakkında :Ebû Seleme (Ra-dıyallâhü anhâ) 'den bize gelen rivayete göre Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ), yalnız bir gusül yapardı. Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği bir hadiste O'na muhalefet etmez.' demiştir. Beyhakî, bu sözüyle her namaz için gusletme hakkında Ebû Seleni e (Radıyallâhü anhâ)'den yapılan rivayetin sahih olmadığını söylemek istemiştir.
Hattâbi, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'yi mütehayyire olarak göstermişse de Müslim'in Sahîh'indeki rivayetler ile reddedilmiştir. Şöyle ki: Müslim'in bir rivayetinde Resûl-i Ekrem (Salallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'ye:
«Senin hayzın eskiden seni ibâdetten alakoyduğu müddet kadar dur, sonra guslet ve namaz kıl.» buyurmuştur. Bu rivayet Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin mu'tade veya mümeyyize olduğuna delâlet eder. Bu duruma göre Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ), hayızdan temizlenerek guslettiği halde, her namaz için gusletmek gerekliliğinin Ona emredilmesi mümkün olur mu? Şayet böyle bir emir verilmiş olsaydı bile tedavi ve sağlık için veya men-dupluk için yâhutta bedenin kandan temizlenmesi için bu emir verilmiştir, diye yorum yapılacaktı.E1 Hâfız da El-Fetih'te :Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin mütehayyire olduğuna dâir Hattatı' nin dediği söz tutarsızdır. Çünkü 1krime'nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o'na hayız günleri süresince beklemesini emretmiş. Müslim'in Urve (Radıyallâhü anh)'den rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye:
«... Eskiden, hayzın seni (ibâdetten) alıkoyduğu sürece dur.» buyurmuştur. Ebû Dâvüd ve başkalarının Evzâi ve î bn-i Uyeyne tarikiyle Zühri'den yaptıkları rivayetler de böyledir.
Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) 'nin mümeyyize olduğunu söyleyenlerin bir kısmı, gusletmeye âit emri, vücûduna dokunan kanı yıkamaya yorumlamışlardır.
Tahavi: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisi, Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ)'in hadisi ile mensuhtur. Çünkü orada, her namaz için gusül yapması değil abdest alması emredilmiştir,' der.
Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadi sindeki gusletme emri mendupluk için yorumlanmak suretiyle her iki hadisin işlerliği daha uygundur.»
Müellifimizin yukarıda tercemesini verdiğimiz (626 nolu) hadisi, Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin mütehayyire değil, mu'tade olduğunu göstermektedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin buyruğunda Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) 'nin her namaz için

gusletmesine dâir bir serahat yoktur. Tercemede de görüldüğü gibi:
Hayız zamanı gidince guslet ve namaz kıl.» Duyurulmaktadır. Ancak Âişe (Radıyallâhü anhâ), Ümmü Habibe (Har dıyallâhü anhâ)'nin her namaz için guslettiğini bildiriyor.
Bir önceki babın hadîslerini açıklarken, müstehâzanın her namaz için gusletmesine gerek olmadığına dâir âlimlerin görüşünü nakletmiştik.Burada Nevevi'nin Müslim'in şerhinde verdiği ma'lumatı nakletmekle yetinelim.
Tirmizi'nin -Müstehâza her namaz zamanı gusleder- babında rivayet ettiği Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nh> hadisini açıklayan Tuhfe yazan, Nevevi'nin şöyle dediğini nakleder, biz de aynen aktaralım : -Bil ki müstehâza kadın hesaplanacak hayız süresinin bitiminde, bir defaya mahsus olmak üzere gusleder. Bundan sonra kılacağı namazlar için gusletmesi vacip değildir. Selef ve halefin, âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir.
Bu hüküm, Ali, İbn-i Mes'ud, îbn-i Abbâs ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edilmiştir.Urve bin Zübeyr, Ebû Seleme bin Abdurrahman, Mâlik, Ebû Hanife ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) ve Atâ' bin Ebi Eabah (Radıyallâhü anh) 'dan gelen rivayete göre bunlar: Müstehâzanın her namaz için gusletmesi vâcibtir, demişlerdir. Ali ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'dan da böyle bir rivayet gelmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den gelen bir rivayete göre kendisi: Müs-tehâza her gün bir defa yıkanır, demiştir. İbnü'l-Müseyyeb ve E1-Hasan ise : Öğle namazından öğle namazına kadar, günde bir defa gusül yapılmalı, demişlerdir.
Bir defadan fazla gusletmesine gerek olmadığına hükmeden cumhurun delili şudur : Asıl olanı vâcib hükmünün bulunmayışıdır. Şer'i şerif, bir şeyi vâcib kılmadıkça, vücub hükmü düşünülemez. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sahih olarak sübut bulan hüküm, müstahâza kadının hayız müddetinin bitiminde bir defa gusletmesi emridir. O emir de şudur:
«Hayız zamanı gelince namazı bırak ve hayız zamanı gidince guslet.» Bu emirde tekrar tekrar gusletmeyi belirten bir ifâde yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye gusletmeyi emrettiğine dâir Ebû Dâvud, Beyhaki ve diğerlerine âit sünenlerde vârid olan hadislere gelince, bunlar içerisinde sabit olan bir şey yoktur. Beyhaki ve kendisinden önce gelen âlimler, o hadislerin zayıf olduklarını beyân etmişlerdir. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nin her namaz için gusletmesine dâir, sahih hadîs, yalnız Buharı ve Müslim'in kendi sahihlerinde rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir :
«Ümmü Habibe bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ) müstahâza oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Bu, bir damar (kanı) dır.Sen guslet. Sonra namaz kıl.» buyurdu.Ümmü Habîbe de her namaz zamanı gusledercli.»
Şafiî şöyle demiştir: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'ye gusletmesini ve namaz kılmasını emretmiştir. Bu hadîste her namaz için gusletmesinin emrine âit hiç bir şey yoktur. Şüphesiz Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nin yaptığı gusül, bir mendup olarak yapılmış, emir olduğu için yapılmamıştır. Süfyan İbn-i Uyey-ne, El-Leys bin Sa'd ve başkaları da böyle söylemiştir.
Tuhfe yazan, Nevevi' den yukarıdaki nakli yaptıktan sonra şöyle der: 'Âlimlerin bir kısmı, her namaz için gusletmeye âit hadîsleri müstahablık mânâsına yorumlamışlardır. [137]

117 - Kız Müstahâza Olarak Kan Görmeye Başladığı Zaman Veya Müstahâzanın Eskiden Hayız Günleri Bulunup Unuttuğu Zamandaki Durumu Hakkında (Gelen) Hadîsler Babı

627) Hamne bint-i Cahş (Radıya/iâhü ankâ)'<\nn rivayet edildiğine göre :
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında müstahâza olmuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek :
Şüphesiz ben nefret edilen ve çetin bir şekilde istihâzaya tutulmuşum, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona.
«Kan çıkan yere pamuk koy» buyurdu. Hamne. Ona: Gerçekten kan çok daha şiddetlidir. Benden çok fazla kan akıyor, dedi. Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kan akan yeri gem gibi bir bezle sıkıca bağla ve her ay, Allah'ın (kadınlar için) takdir ettiği altı gün veya yedi gün kendini »hay izli say. Sonra guslet ve yirmi üç veya yirmidört gün namaz kıı ve oruç tut. (İstersen) öğle farzını geciktir. İkindi farzını da ilk anda kıl ve iki namaz için bir gusül yap. Akşam namazını da geciktir. Yatsıya acele et. Bu iki namaz için de bir gusül yap. Bu son şekil, bence daha sevimlidir.» [138]

İzahı

Bu hadîsi, Beyhaki, Dârekutni, Ahmed, Tir-mizî veel-Hakim de rivayet etmişlerdir. Tirmizî ve Ahmed hadîsin sahih olduğunu beyan etmişler. Hadîsin, metni bâzı rivayetlerde uzun, bâzılarında kısadır.Tirmizi'nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadisin son cevap kısmı meâlen şöyledir:

«Ben sana iki hüküm emredeceğim. Sen, bunlardan hangisini uygularsan sana kâfidir. Eğer sen ikisini de yapabilirsen, artık sen bilirsin. Sen, bundan sonra altı veya yedi gün kendini hay izli say. (Hayız süresinin altı veya yedi gün oluşu) Allah'ın Umindedir. Sonra guslünü yap. Sen kendini hayızdan çıkmış ve temizlenmiş olarak görünce yirmidört veya yirmiüç gece ve gündüz namaz kıl ve oruç tut. Bu sana kâfidir. Kadınlar hayız gördüğü ve hayız süresinin bitiminde temizlendikleri gibi sen de böyle yap. Gücün yeterse şöyle de yapabilirsin: Öğle farzını geciktirip ikindi farzını erken kılmak kaydıyla bu iki namaz için bir gusül yap ve bunları kıl. Sonra, akşam namazını geciktir. Yatsı namazına acele et ve gusledip bunları kıl. Sabah vaktiyle beraber guslet ve sabah namazını kıl. Böylece yap ve orucunu tut. Eğer bunu yapabilirsen bence daha çok beğenilir.»

Hamne (Radıyallâhü anhâ) 'nin, gördüğü şiddetli istihâza kanı dolayısıyla vâki müracaatı üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem), önce pamuk kullanmasını tavsiye etmiş, fakat pamukla dinmesinin mümkün olmadığı söylenince bu defa kuvvetli bir ça-putla kan yerinin sıkıca kapatılması emri verilmekle beraber; her ay ,allı veya yedi gün hayızlı sayılması emri verilmiştir. Bu emir verilirken «... Attı veya yedi gün ...» Duyuruluyor. El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

«Yâni altı veya yedi gün, namazı bırak ve hayızlı kadm davran. «Altı veya yedi gün...» tâbirine gelince, râvinin tereddüdünden ileri geldiği söylenmiştir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , altı gün mü buyurmuş, yoksa yedi gün mü buyurmuş? Bu hususta râvi şüphelidir. Şöyle de olabilir: Hamne Mu'tâde idi. Eski âdetinde altı şün mü, yedi gün mü? hayız gördüğünü unutmuş, bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona araştırıp ietihad yaptıktan sonra kanâati bu iki sayıdan hangisine gelirse ona göre hayızını hesaplamasını istemiştir. •Allah'ın ilminde...» tâbiri, bu ihtimali te'yid ediyor. Yâni senin hayız sürenin altı veya yedi gün olduğunu Allah bilir, demektir. Bu tâbirin muhayyerlik için olduğu da söylenmiştir. Buna göre Hamne serbest bırakılmıştır. Kendisini, dilerse altı gün, dilerse yedi gün hayızlı sayar.

«Yirmi üç gün veya yirmi dört gün...» tâbirine gelince; bu ifâde, çeşitlilik içindir. Yâni hayız süresi yedi gün sayılırsa temizlik süresi yirmi üç gün sayılır. Şayet hayız süresi altı gün sayılırsa, temizlik süresi yirmi dört gün sayılır.

Hamne' nin gusletmesi meselesine gelince; bu hususta ona iki yol gösterilmiştir. Birincisi, kendisini hayızlı saydığı sürenin bitiminde bir defa gusledip, namaz ve orucuna başlamasıdır. İkincisi, günde üç defa gusletmesidir. Her gün sabah namazı için bir gusül yapar, öğle farzını te'hir eder, ikindi namazı yaklaşınca gusledip öğle farzını kılar. Biraz sonra ikindi vakti girince .geciktirmeden hemen ikindi farzını da kılar. Böylece ikindi farzını toplamış gibi olur. Sonra akşam farzım geciktirir, yatsıya doğru gusledip akşam farzını kılar. Yatsı vakti girince durmadan hemen yatsı namazını kılar. Her gün belirtilen şekilde üç defa gusletmesinin daha iyi olduğu hadîsin sonunda bildiriliyor.

Tirmizî' nin bu hadis bahsinde verdiği beyâna göre İmam Ahmed b. Hanbel (Rahimehullah) ve İshak b, Rahavey h (Rahimehumullah) şöyle demişlerdir: Müstahâza kadın, hayız süresinin geliş ve gidişini anlayabiliyorsa onun hükmü, Fâtime bint Ebî Hubeyş (Radıyallâhü anhâ) 'in hadîsine göredir. Hayzın gelişi, kanın siyahlaşmasıyla; gidişi de, kan renginin sarıya doğru renk değiştirmesiyle bilinir. Eğer, müstahâza kadın bu hâle düşmeden önceki hayız zaman ve süresini hatırlıyorsa, ona göre hayzım hesaplar. Hayız günlerinde namazı bırakır, süre bitince gusleder ve her namaz için abdest alır, namaz kılar. Şayet müstahâza kadın, devamlı kan görür, hayız zaman ve süresini bilemez ve hayızın geliş ve gidişini kan rengiyle tesbit edemezse onun hükmü Hamne bint Cahş (Radıyallâhü anhâ)'in hadisine göredir, demişlerdir.

Tirnıizî' nin İmam Ahmed b. Hanbel ve ishak b. Rahaveyh' ten yaptığı nakilden anlaşıldığı gibi Hamne, kan rengiyle hayız süresinin geliş ve gidişini bilememiştir. Keza, Hamne'nin istihâza hastalığına tutulmadan önceki zamanına âit, hatırladığı bir hayız âdeti de yokmuş,

El-Menhel yazarı El-Ayni' nin şöyle dediğini nakleder: 'Bu hadîsin hükmü Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadis hükmüne ve Âişe (Radıyallâhü anhaJ-'nin hadîs hükmüne mu-haliftir.Hamne, yeni kan görmeye başlayan, renk ile vasıf bakımından gördüğü kanda bir farklılık bulamayan ve devamlı kan gören bir kadındır. Bunun için Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sel-lem), onun durumunu kadınları ekseriyetle gördükleri âdete döndürmüştür.1

El-Menhel yazarı da hadisin fıkıh yönünü açıklarken: Müs|a-hâza kadın âdetini hatırlamazsa ve

kanı renklere göre âyiramazsa kadınların hayız ve temizlik hususundaki âdetine göre hayız ve temizlik süresini hesaplar, demiştir. [139]

Âlimlerin, Eski Âdetini Unutup Karışık Kan Gören Müstahâza İle Yeni Kan Gören Müstahâza Hakkındaki Görüşleri

1 — îmam Ebû Hanîfe (Rahimehullati)'ye göre:
a) Müstahâza olarak erginlik çağına gelen kadının hâyzı şöyle hesaplanır: Her ayın ilk on günü hayız sayılır. Sonra gusleder ve aydan kalan sürece namaz kılar. Her namaz vakti için abdest alır
b) Mu'tâde olup eski âdetinin zaman ve süresini unutan kadın, araştırıp ictihad eder ve kanaatına göre günlerini tesbit eder. Hayız ve temizlik arasında tereddüt ettiği zaman, her namaz vakti için abdest alır. Şayet hayızda mıdır? Temizlik hâlinde midir? Ua-yızhk süresi bitti de, temizlik süresine mi geldi diye tereddüt ederse, bu tereddüdü duyduğu zaman, her- namaz vakti için gusleder, gayrı müekkede sünnetleri kılmaz, câmi'ye girmez ve eşiyle cinsi münâsebette bulunmaz.
c) Eski âdetinin zaman ve süresini unutup, yaptığı araştırma neticesinde hiç bir kanaata varmayan kadın mütehayyire (şaşkın) pa-yılır. Ne temizliğine, ne de hayzına hükmedilir.Bütün hükümlerde, en ihtiyatlı olanı, tutar. Hayızlı kadın gibi namaz dışında Kur'an okumaz, Mushaf'ı ellemez, eçine yaklaşmaz, her namaz vakti için gusleder, bu gusül ile farz namazı ve vitir namazını kılar.Namazın sıhhati için gereken en az âyetleri okur. Fâtihâ ve sûre vâcib olduğu için, bunları okur, denmiştir. Hac yaptığı zaman ifâda tavafını yapar, çünkü o rüköndür. On gün ara verdikten sonra tekrar ifâda tavafını yapar, sonra veda tavafını yapar. Çünkü vâcibtir. Ramazan orucunu tutar, sonra yirmi beş gün kaza eder.
2 — îmam Şafii (Rahimehullah) 'ye göre :
a) Yeni kan görmeye başlayıp kanı kesilmemekle müstahâza olan kadın, gayr-i mümeyyize ise, yâni kanı hep aynı durumda görüyorsa hayızdaki kadına haram olan namaz vesâir şeyleri kanı gördüğü andan itibaren bırakacak, kan onbeş günde veya daha az zamanda kesilirse, kanın tamamı hayız sayılır. Eğer, onbeş günden fazla süre devam ederse, kan gördüğü ilk gün ve gece hayız ve kalan süre ay sonuna kadar temizlik sayılır. Bu nedenle ilk ayın birinci günü hâriç, bütün günlerinin namazını kaza edecek ve ilk aydan sonra her ayın ilk günü hayız ve yirmidokuz günü temizlik sayılacak ve ilk günden sonra bütün namazlarını vaktinde edâ edecek.
b) Yeni kan görmeye başlayıp, kanı kesilmediğinden müstahâza sayılan kadın mümeyyize ise, yâni kanı kuvvetli ve zayıf olarak görürse, duruma bakılacak; Eğer kuvvetli kan yirmidört saatten az bir zaman görülürse veya onbeş günden fazla süre devam ederse, yahut zayıf kan onbeş günü doldurmazsa, hüküm aynidir. Yâni kan gördüğü ilk yirmi dört saati hayız ve ondan sonraki yirmi dokuz gün temizlik sayılır. îlk günden sonraki günlere âit namazları kaza edecek ve otuz günü dolunca her ayın ilk günü hayız yirmi dokuz günü müstahâza sayılıp, ibâdetlerini yapacak.
c) Müstahâza kadın, mu'tâde ise, yâni devamlı kan görmeye başlamadan önce, her ayın belirli günlerinde hayız görmekte ise fakat bu âdetin zaman ve süresini unutmuş ise niyet etmenin şart olmadığı hususlarda hayızlı kadın hükmündedir. Niyet edilmesi şart olmayan işler; namaz dışında Kur'an okumak, Mushaf'ı ellemek, mescidden geçmek, eşine yaklaşmak ve benzeri işlerdir. Boşamakta ve niyetin şart olduğu namaz, oruç, tavaf ve itikâf gibi ibâdetlerde temiz kadın gibidir. Müstahâza olmadan önceki zamanlarda, günün hangi saatinde kanının kesildiğini bilmiyorsa, her farzın vakti girdikten sonra o farz için gusletmesi gerekir. Eğer eskiden günün hangi saatinde hayız kanının kesildiğini biliyorsa, meselâ Güneş battığı zaman hayız kanının kesilip guslettiğini hatırlıyorsa müstahâzalık süresince Güneş batınca gusletmesi gerekir. Bu gusül ile akşam namazını kılar. Diğer namazlar için yalnız abdest alır.
3 — îmam Ahmed bin Hanbel (Rahimehullah)'e
a) Müstahazâhk hâline tutulan kadın, mümeyyize ise, yâni meselâ kanı siyah ve kırmızı olmak üzere iki renkte görse fakat siyah kan yirmi dört saatten eksik veya onbeş günden fazla görüldüğü için,, hayız sayılmaya elverişli olmazsa;
b) Kadının bilinen bir âdeti yoksa ve mümeyyize de değilse, meselâ hep aynı renkte kan görse;
Bu iki ihtimalde her ay altı veya yedi gün namazını vesâir işlerini terkederek kendisini hayizlı sayacak. Sürenin altı veya yedi gün oluşunda ve bu sürenin ayın başına mı, ortalanna mı, sonuna mı tesadüf etmesi hususunda kadının araştırması ve içtihadı esastır. Keza bu hususta kendisinin âdetine veya yakını olan kadınla nn aybaşı âdetine hangi zaman ve sürenin daha yakın olduğu hususunda veya hangi süredeki kanın hayız kanına daha çok benzediği hususunda

kadının kanaati esastır. Bu esaslardan hareketle, kanaatına göre hayız süresi bitiminde gusleder ve namaza başlar. Dört naezheb imamlarından yalnız Ahmed bin Hanbel'in, anlattığımız bu fetvasını terceme ettiğimiz hadise dayandırdığı görülmektedir.Diğer imamlar bu hadisle amel etmemişlerdir.Çünkü seneddeki râvilerden Abdullah bin Muhammed bin Akil zayıf sayılmıştır. Görüşünü anlatmadığımız Mâliki mezhebine gelince; o da şöyledir:

4 — Mâ1ik'e göre, durumu üçüncü maddede belirtilen müs-tahâza kadının hayzı onbeş gün kabul edilir. Sonra gusleder ve namaza başlar. [140]

118 — Elbiseye Dokunan Hayız Kanı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

628) Cmraü Kays (Radtyallâhü anhâ)'d&n rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, elbiseye dokunan hayız kanından Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e soru sordum. Buyurdu ki:

«Onu su ve sidr ağaç tozuyla yıka ve bir dıla' bile olsa ona sürt.»" [141]

İzahı

Sidr: Trabzon hurmasına benzeyen bir ağaçtır. Ona arap kirazı denir. Tozu temizlik işinde kullanılır.

Dıla: Aslında hayvan kaburgasının adıdır. Burada kaburgaya benziyen çubuk kasdedilmiştir. Sıka hadîsçiler, kelimeyi böyle tes-bit etmişlerdir. İbn-i Dakîki'1-îyd: 'Nesâi' nin bir yazma nüshasında bu kelime «Sal'- olarak geçmiştir. Başka bir yerde «Dıla'» olarak geçmiştir. Dıla' kelimesinin konuyla ilgisi görülmemektedir. Sal* ise taş demektir. Taş, her yerde bulunabildiği ve sürtme işine elverişli olduğu için zikredilmiş olabilir', demiştir. Fakat El-Irâkî ona itiraz ederek: Rivayette bilinen ve zaptedilen kelime «Dıla'»dır, denmiştir.

Hattâbi: Hayız kanını çubukla giderme emri verilmiş ki elbiseye yapışan ve sertlenen kan, çubuğu sürtmekle çıkarılsın, arkasından suyla yıkamak suretiyle kalan eseri,giderilsin, demiştir.

Elbisenin iyice temizlenmesi ve kan eserinin tamamen giderilmesi için, yıkamada sidrin kullanılması istenmişse de şaft değildir. Suyla yıkamak kâfidir.

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Abdülhak1 da bunu E1 - A hkâm'da zikretmiş ve : 'Sahih hadîslerde dıla' ve sidr kelimesi yoktur, demiştir.1bnü'1-Kattân: Bü iki kelimenin zikredilmesi, hadîsin sıhhatine halel getirmez. Hadîs'gayet sıhhatlidir. Ne senedinde ne de metninde sahihliğini ihlâl edici bir şey vardır, demiştir.

629) Esma bint-i Ebî Bekr-i Sıddîk[142] (Radtyaliûhii ankiimâ)'f\an rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :

Elbisede bulunan hayız kanının hükmü Resûlullah (Salİallahü Aleyhi ve Sellem)'e soruldu. O da:

«Su döküp, parmak uçları ve tırnaklarla ovalayıp sık ve yıka. Sonra o elbiseyle namaz kıl.»" [143]

İzahı

Hadis, Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından az lafız farkıyla ve aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivayet edilmiştir. Buhâri ve Müs1im'in rivayetlerinde Esma' (Radiyallâhü anhâ) : «Bir kadın gelerek soru sordu.» diye rivayete başlar. Şâfii' nin Süfyân bin Uyeyne' den, Onun da Hâşim'den Onun da Fatime (Radıyallâhü anhâ)'den, Onun da Esma Radıyal-lâhü anhâ)'dan rivayet ettiğine göre soru sahibi Esma (Radıyallâhü anhâ) 'dır. El-Hâfız îbn-i Haceri-l'Askala-n i'nin El-Fetihü-1'Bâri'de ifâde ettiği gibi Esma (Radıyallâhü anhâ), soru sahibi olduğu halde ismini kapalı tutmuş olabilir.Buhâri'nin rivayetinde Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e âit hadîs kısmı şöyledir:

«Kadın, elbisesini eliyle ovalar. Sonra üzerine su döküp sıkar. Daha sonra azar azar su döküp yıkar ve onunla namaz kılar.»

Hadiste geçen; fiili «Kars» kökünden alınmadır.Nihâye'de: Kars, su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovalamak ve necasetin eseri giderilinceye kadar ovalamaya devam etmektir, den-miştir. Hal1âbi de: Kars, aslında bir şeyi iki parmakla tutup iyice sıkmaktır,demiştir.Hadisde sıkma ve ovalama emrinin hikmeti, yıkamayı kolaylaştırmaktır. [144]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Dîni hükümleri öğrenmek gerekir. Müracaat edilecek zâta utanılan şeyler de sorulabilir.
2 — Müracaat edilen zât, soruyu cevaplandırmalıdır.
3 — Kan necistir. Bu hususta icma' vardır.
4 — Necasetin giderilmesi gerekir. Necaset, giderilinceye kadar yıkamaya devam edilir. Bunun için kaç defa su dökülmesi gerekliliği yoktur. Önemli olan, necasetin giderilmesidir.
5 — Namaza duran kişinin elbisesinin temiz olması gerekir.
6— Necasetin giderilmesi için suyla yıkamak gerekir. [145]

Namaz İçin Bağışlanan Necasetin Miktarı

El-Aynİ, Buhârî şerhinde şöyle der:
îbn-i Battal: Esma (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi elbisedeki necasetlerin yıkanması hakkında âlimler nezdinde bir kaynaktır. Bu hadis, âlimlerce fazla kana yorumlanmıştır. Çünkü Allah Teâlâ, kanın necisliği için mesfuh, yâni akmış olmasını şart koşmuştur. Mesfuh oluşu, akan fazla kandan kinayedir. Âlimlere göre az kandan afv vardır. Namaza rnâni değildir. Âlimler, kanın azlığı ve çokluğu için değişik ölçüler beyân etmişlerdir.
Küfe âlimlerine göre, kan ve diğer necasetler için ölçü bir dirhem miktarıdır. Buna göre namaz kılan kimsenin elbisesinde veya namaz kıldığı yerde bir dirhem miktarı, yâni el ayası kadar bir necaset bulunursa, namaz sahih olur. Bu miktar az sayılır. Necâset-i galiza, bir el ayasından daha geniş bir sahayı kaplarmşsa, namaz sahih değildir. Necâset-i galîza câmid ise; bu miktar bir miskal, yâni yirmi kırattan fazla ise namaza mâni olur.Daha az ise mâni olmaz.
Mâ1ik'e göre az kandan afv vardır. Fakat diğer necasetler az da olsa yıkanması gerekir. İbn-i Veheb' den rivayet edildiğine göre hayız kanı az bile olsa ondan afv yoktur. Diğer necasetler ve çok kan gibi namaza mânidir. Hayız kanından başka kan çeşitlerinin azından afv vardır. Az hayız kanının çok kan hükmünde olduğuna dâir delil. Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sel-lemi'in Esma (Radıyallâhü anhâ)'ya:
«(Hayız kanını) Su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovala sık ve yıka...» şeklinde buyurduğu emridir. Bu emri verirken az kan ile çok kan arasında bir ayırım yapmamış, kan miktarını sor-mamış, bir dirhem miktarı veya daha az bir ölçü ile tahdid etmemiştir. El-Aynî, İbn-i Veheb'in bu görüşüne karşılık Âişe (Radıyailâhü anhâ)'den rivayet olunan şu mealdeki hadisi delil göstermiştir:
«Hiç birimizin birden fazla elbisesi yoktu. Onda hayız âdetini görürdü.Az bir kan o elbiseye dokunursa tükürüğü ile onu ıslatır, sonra tükürüğüyle parmakları arasında ovarak sıkardı.» Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Buhâri tahric etmişlerdir.
Beyhakî: Âişe (Radıyailâhü anhâ) nin bu hadisi, af olunan azıcık kan hakkındadır. Fazla kan hakkında ise Âişe (Radıyailâhü anhâ)'den sahih rivayetle sabit olmuştur ki, kendisi onu güzelce yıkardı. Şu halde az necaset ile çok necaset arasında bir fark vardır.
Şafii mezhebine göre necaset çeşitlerinden şunlardan af vardır: Taşla istincâ edildiği takdirde, kalan necaset eseri, kesinlikle necis olduğu bilinen ve sakınılması güç olan sokak çamuru, çok bile olsa pire kanı, sinek pisliği, sivilcelerden çıkan kan, hacamet, neşter, yara ve çıbanlardan gelen kan ve başkasının az kanı, namaza duranın elbisesine dokunursa namaz sahihtir. Yaradan çıkan irin ve su da kan hükmündedir. Fakat hayız kanı sidik hükmündedir. Azından bile af yoktur.
Namaza mâni olmayan necaset çeşitleri ve miktarları ile şartları hakkında köklü bilgi edinmek için, her mezhebe ait fıkıh kitab-larında geniş izahat vardır. Oralara müracaat edilmesi ve burada verdiğimiz bilgi ile yetinilmemesi tavsiye olunur. Çünkü bu konuyu detaylarıyla izah etmek, müsait yer ve zaman ister.

630) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m zevcesi Âişe (Radt-yallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Şüphesiz birimiz hayız âdetini görürdü, sonra temizlenince elbisesine dokunan hayız kanım su döküp parmak uçları ve tırnaklarla ovalayıp sıkarak yıkardı. Elbisenin kan dokunmayan kısmını da azar azar su döküp yıkardı. Sonra o elbiseyle namaz kılardı. [146]

119 — Hayızu Kadın Namazı Kaza Etmez, Babı

631) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dnn rivayet edildiğine göre; bîr kadın, kendisine :
Hayızlı kadının (hayızdan temizlendikten sonra hayız zamanında kılmadığı) namazı kaza etmesi gerekir mi? diye sormuş, Âişe (Radıyailâhü anhâ) : Sen Haruriyye misin? Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin yanında hayız âdetini görürdük, sonra (temizlenince) guslederdik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kaza etmemizi bize emretmezdi, diye cevap vermiştir." [147]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.Tirmizi de bu hadisi rivayet ederek, hadisin hasen - sahih olduğunu bildirmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye soru soran kadının ismi burada bildirilmemiştir. Buharı' nin bir rivayetinde kadının Muâze bint-i Abdi İlah El-Adeviyye olduğu belirtilmiştir.Harûriye kelimesi, Kuf e'ye iki mil mesafedeki Har ura köyüne nisbet edilen bir kelimedir. Haricîler ilk olarak bu köyde toplandıkları için onlara Harûriye ismi verilmiştir. Hâriciler, dinde çok taassup ederek çirkin dalâletlere sapmıştır. Sapıklıkları cümlesinden olarak hayız âdetinde kılınmayan namazların bilâhare kaza edilmesinin gerekli olduğunu iddia ederler. Hadislere inanmazlar. Âişe (Radıyallâhü anhâ), bu kadın hayızda kılınmayan namazların kaza edilmesinin gerekliliğini sorunca : Sen haricîlerden misin? diye sormuştur. Kadın, başka bir rivayete göre Hz.Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye şöyle sormuştur : Hayız gören kadın niçin orucunu kaza eder de namazını kaza etmez. Şer'î hükmü inkâr eder gibi soru yöneltilmesinden şüphelenen Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Sen Haruriyye misin? diye taaccübünü beyan buyurmuştur. Bir rivayete göre kadın : Hayır. Ben Haruriyye değilim. Lâkin, ben şer'î hükmü öğrenmek için sordum, demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ):«Biz...» demekle Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarını kasdetmiştir.
Hadîs, hayız âdetini gören kadının temizlendikten sonra hayız günlerinde kılmadığı namazları kılmakla mükellef olmadığına delâlet eder. Bu hususta icmâ' vardır.Yalnız Hârici1er'den bir taife, namazın kaza edilmesinin gerekli olduğunu söylemiştir.
El-Menhel yazarı, Nevevî' nin Mühezzeb şerhinde şöyle dediğini nakletmiştir: Bizim mezhebimiz ve Selef ile halef âlimlerinin cumhurunun mezhebine göre hayız gören kadın namaz kılmakla mükellef olmadığı gibi abdest almak, teşbih veya zikir yapmakla da mükellef değildir. Evzâi, Mâlik, Sevri, Ebû Hanîfe ve arkadaşları böyle hükmeden âlimlerdendirler. Hasanı Basri ve Ebû Ca'fer' den rivayet edildiğine göre bu iki zât, hayızlı kadının abdest alıp teşbih ve zikir etmelerini istemişlerdir. Onlar, bu isteyişleri müstahablık anlamına yorumlamışlardır. Teşbihin müstahabhğı hususu için hiç bir mesned olmamakla berabet mahzuru da yoktur. Fakat abdest alması, bizce ve cumhurca sahih değildir. Bilâkis kadın bu abdestle bir nevi ib&det maksadını güderse bununla günaha girer.
Orucun kazası gerekirken namazın kaza edilmemesinin hikmeti açıktır. Çünkü oruç, yılda bir aydır. Fakat namaz yıl boyunca devam eder. Bunun kazasının vücubu güçlüğe ve meşakkate yol acar. Bunun için kadın, namazın kazasından muaf tutulmuştur. [148]

120 — Hayızlı Kadın Mescidden Bir Şey Alabilir. Babı

632) Aişe (Radtyallâkü anhâydan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Scllent) bana şöyle buyurdu :
«Humreyi Mescidden bana ver.» Ben: Hayız halindeyim, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin hayız (kan)'in senin elinde değildir. [149]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.Tirmizi,hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
Humre Hurma çöpleri ve benzeri bitkilerden örülmüş küçücük hasıra denir. Secde için baş hizasında yere serilir, üzerine secde edilir. Yeri örttüğü için, yahut hurma çöpleri dikiş yerlerini örttüğü için ona bu isim verilmiştir.
Ha1lâbi:Humre, küçük seccade demektir, demiştir. «Humreyi mescidden bana ver.» cümlesi iki

şekilde açıklanabilir:
1 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mesciddeydi ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) kendi odasındaydı. Peygamber (Sallal-lâhü aleyhi ve Sellem) ondan humre istemiş, Âişe (Radıyallâhü anhâ) hayızlı olduğu için vücudu mescid dışında bulunmakla beraber, yalnız elini mescidin içerisine uzatmasının sakıncalı olacağını sanmıştır. Bu ihtimale göre hadisin mânâsı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidden, yâni mescidde iken, mescidin dışında bulunan humreyi istemiş ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin, eliyle bunu kendisine doğru uzatmasını arzulamıştır. Âişe (Radıyallâhü anhâ) hayızlı haliyle, elini mescidin içine uzatmasının sakıncalı olduğunu sandığı için : «Ben hayız halindeyim» demekle özürünü hatırlatmış; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de elini mescide uzatmasının sakıncalı olmadığını beyan için: «Senin hayızın senin elinde değildir.» buyurmuştur. Buna göre; kelimeleri fiiline taallûk eder.
2 — Hattâbî ve imamların ekserisine göre; kelimeleri; fiiline taallûk eder. Babın başlık kısmına ve
hadîsin zahirine uygun olanı da budur. Çünkü mescidden münâvele (vermek), ehli mescide sormakla mümkündür. Peygamber (Sallal-îâhü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Senin hayızın senin elinde değildir.» buyruğu da buna delâlet eder. Şu yorum şekline göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin dışında, humre mescidin içinde fakat kapısına çok yakındı. Âişe (Radıyallâhü anhâ) odasında bulunuyordu. Odasından elini mescide uzatmakla humreyi alabiliyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona elini mescidin içerisine uzatıp humreyi çıkarmasını emretmiş, Âişe (Radıyallâhü anhâ) özürünü hatırlatmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de elinin hayızlı olmadığını yâni mescide uzatmasının sakıncalı olmadığını beyan buyurmuştur.
Ibn-i Hacer: kelimeleri; fiiline mu-taalliktir. Maksadın şu olduğu muhtemeldir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'ye«Mescidde durmadan ve dolaşmadan humreyi bana vermek için mescide gir.» demek istemiş olabilir. Çünkü hayızlı kadının mescidi kirletmekten emin olduğu zaman durmadan ve dolaşmadan mescide girip çıkması caizdir. Şöyle de yorumlanabilir: «Sen mescidin dışında olduğun halde, elini mescide sokup humreyi al, sonra bana ver.» Bu hareket, haliyle caizdir. Birinci yorum şekline göre kelimelerin taalluku caizse de uzak ihtimaldir.»
Kadı Iyâz'ın birinci şekle göre yorum yapmasının sebebi, Müslim ve NesâÎ' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde iken bir ara:
«Yâ Âişel Bana elbise ver» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de i Ben namaz kılmıyorum, dedi. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onaı
«O (hayız) senin elinde değildir.» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de elbiseyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uzattı.»
Hattâbî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi ile Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini bir olayla ilgili olarak yorumladığı için yukarıda belirtilen birinci yorumu seçmiştir. Halbuki olayın taaddüdü açıktır.Çünkü birisinde elbise, diğerinde humre isteniyor.)
Hadiste geçen; kelimesi «Hayzatuki» ve «Hiyazatuki»
diye okunabilir. Hayzat, bir defalık kan demektir. Hizat ise hayızlı kadının kendisi için helâl olmayan şeylerden uzak durması hâlidir. Sahih ve meşhur rivayete göre Nevevî' nin de dediği gibi bu kelime «Hayzat» okunur. Mâna bakımından münasip olanı da budur. Çünkü kan çıkması ve akması el organında değildir. Fakat hayız hâli bütün vücud organlarında ve bu arada elde de bulunur. Nitekim hayızlı kadın Kur'an-1 elleyemez
Hattâbî: 'Hadisçiler bu kelimenin «Hayzat» olduğunu söylemişler ise de hatâdır. Doğrusu «Hizat» tır, demiştir.
Kadı Iyâz, Hattâbî' nin sözünü kabul etmemiş ve : «Doğrusu hadîsçilerin dediğidir . Çünkü bu kelimeyle kan kasdedil-miştir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «...senin elinde değildir.» buyurmuştur. Bunun mânâsı şudur: 'Mescidlerin korunması gerekli olan necaset — ki hayız kamdır — senin elinde değildir'» demiştir.
Nevevî: Hadîsçilerin tercih ettikleri şık, açık olanıdır. Hattâbî' nin savunduğu şıkkın da uygunluğu vardır, demiştir.
El-Menhel yazarı: Nevevî' nin işaret ettiği uygunluk şudur, demiştir:
Aişe (Radıyallahü anha) mescidin korunması gerekli olan hayız necasetisin eline bulaşmadığını biliyordu. Hayızdoa dolayı bütün vücûduna arız olan halin elinde de bulunduğunu bildiği için elini mescide sokmaktan çekinmiştir. Bu bilgiden başka onu çekindi-ren hiç bir neden yoktu. Âişe (Badıyallâhü anhâ)'nin çekinme nedeni dolayısıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap vermek istemiştir: 'Hayızhk hâli Âişe (Radıyallâhü an-ha)'ya vücûdunun tümü

itibariyle peyda olmuş; vücûdunun parçalan itibariyle değil'. Nitekim falanın eli hay izlidir, denmez ki, mescide uzatılması yasaklansın.» [150]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Hayızlı kadın, elini mescide sokup ondan bir şey alabilir.
2 — Kadının kocasına hizmet etmesi meşrudur.
3 — Hattâbî: Hadîste şu fıkıh hükmü de vardır, demiştir: Eve, mescide veya benzeri bir yere girmemek için yemin eden kişi, elini veya vücûdunun bir kısmını o yere sokunca yeminini bozmuş olmaz. Bütün vücûdunu sokunca yeminini bozmuş olur.

633) Âişe (Radtyallâhü a«Aâ)'dan; şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidde) itikafta iken ve ben (odamda) hayızlı iken mübarek başını bana doğru uzatırdı. Ben de başını yıkar ve tarardım." [151]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Mâlik, Müslim,Ebû Dâvûd ve Tirmizi de biraz lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bir kısmında Âişe (Radıyallâhü anhâ) kendisinin hayızlı olduğunu belirtmemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinin her birisine mahsus olan hücre (oda) lerin kapıları Mescid-i Şerife açılırdı. Bu tarife göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hücresine bitişik, mescidin bir köşesinde itikâf buyurmuştur. Bu hadis, Buhâri' de daha uzundur. Urve b. Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'e biri :
Hayızlı kadının bana hizmet etmesi yahut bu kadıma cOnüp iken yanıma gelmesi caiz midir? diye sormuş. O da şöyle cevap vermiştir
«Bence hepsi caiz. Hayızlı olan da, cûnOb olan da ban» hizmet eder. Bundan ötürü taraflar için bir sakınca yoktur. Aişe (Radıyallâhü anhâ) bana dediğine göre kendisi hayan İken...» [152]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — ttikafa giren kişi, mescidden ayrılmamalıdır.
2 — Bedeninin bir kısmını mescidden çıkarması zarar etmez.
3 — îtikaftaki adamm başını yıkaması ve taraması caizdir. Saç traşı, koltuk altı yolunması, tırnakların kesilmesi ve bedenin temizletil mesi, hadisteki baş yıkama ve saç tarama hükmüne ilhak edilebilir.
4 — Hayızh kadının bedeni necis sayılmaz.

634) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âar\: şöyle demiştir :
Ben, hayalıyken ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek başını kucağıma koyar, Kur'an okurdu." [153]

İzahı

Buhâri, Müslim, Nesâi ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Müslim'in bir
rivayetinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başını kucağıma yaslardı» tâbiri kullanılmıştır.
Bu hadîs, hayızlı kabına yaslanarak Kur'ân okumanın câiz-Jiğine, hayızlı kadının yakınında oturmanın câizliğine ve hayızlı kadının şahsı ile elbisesinin temizliğine delalet eder. Bir necasetin kadından yanındakine bulaşması hâlinde yanaşmak caiz değildir. [154]

121 — Kadın Hayızlı Olduğu Zaman Kocası İçin Helâl Olan Yaklaşma Babı

635) Âişe (Radtyaüâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle de-r :
Bizden birisi hayızlı olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi .ve Sellem) ona; hayızmın şiddetli zamanında izâr kuşanmasını emreder, sonra ona mübaşeret ederdi. Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsine hâkim olabilir?" [155]

İzahı

Kütüb-i SİTte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Fevr: Bir şeyin başlangıcı, şiddeti ve çoğu anlamına gelir. Burada -Hayzın Fevri» ile kanın ençok.ve en şiddetli akması kasdedilmişti Bâtir. Bâzı rivayetlerde; yerine; bulunur, aynı mânâyı ifâde eder.Bu kelime iki mânâya muhtemeldir. Birisi ihtiyaç anlamıdır, îrb, Ereb, Irbe ve Me'rebe kelimelerinin hepsi aynı mânâda kullanılır, -trb» in bir ikinci mânâsı organdır. Ve tenasül uzvundan kinayedir.

Nihâye'de beyan edildiğine göre hadîsçilerin bir kısmı da hadiste geçen kelimeyi «İrb» olarak rivayet etmişlerse de hadîsçilerin ekserisi «Ereb» olarak rivayet etmişler ve bununla ihtiyaç anlamını kasdetmişlerdir. Hattâbî, «Ereb» rivayetini tercih etmiş ve «İrb» rivayetini inkâr ederek, böyle söyleyenleri kınamıştır. El-Ob-b i: «İrb» tenasül organı ile ihtiyaç anlamlarına gelebilir. Hattâbi tenasül organı anlamında kullanılması nedeniyle «İrb» rivayetini reddedip böyle söyleyenleri kınamıştır. Halbuki «trb» kelimesi Ha11âbî' nin tasvip ettiği «Ereb» kelimesi gibi ihtiyaç anlamını da ifâde eder. «İrb» rivayeti, cinsî münâsebet şehvetinden kinaye olduğu için bunda bir tekellüf yoktur.' demiştir.

Hadisin bu fıkrasından maksad şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) belden aşağı peştemal gibi bir elbiseyle örtünen zevcesiyle aynı yatakta yattığı halde, yasak olan cinsi münâsebette bulunmamaktan emindi. Nefsine hâkimdi. Hanginiz onun gibi nefsine hâkim olabilir.

Mübaşeret: Teni tene değirmektir. Cinsi münâsebet mânâsında da kullanılıyor ise de buradaki mübaşeretten maksad, o değil, öpmek, oynaşmak ve benzeri şehvani davranışlardır.

î'tizar: İzâr giymektir. îzâr, göbekten diz kapaklarının altına kadar olan, vücûdu örten giyeceğe denir. îzâr, eteklik, peştemal, çarşaf ve benzeri şeyler olabilir.

Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hayızlı zevceleri izâr giydikleri zaman onlara mübaşeret ettiğine delâlet eder.

Hayızlı kadına mübaşeretin çeşitleri vardır:

1 — Cinsi münâsebette bulunmak suretiyle olan mübaşerettir. Bu nevî mübaşeret, kitab, sünnet ve icma* ile haram kılınmıştır. Bir müslüman, bunun helâl olduğunu itikad ederse kâfir olur. Haram olduğuna inandığı halde, bile bile yaparsa büyük bir günah işlemiş olur. Derhal tevbe etmesi ve kefaret vermesi gerekir. Kefaret durumunu 123 nolu bâbta inşaallah anlatacağız.

2 — Göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerlere mübaşerettir. Bu, icma' ile helâldir. Ubeyde Es-Eselmânî ve başkasının bu nevi mübaşereti caiz görmemelerine dâir yapılan rivâyet şâyânı kabul değildir, münkerdir, tanınmıyor. Faraza böyle bir rivayet sahih olsa bile Kütüb-i S itte'de rivayet olunan sahih hadislerle merduddur.

3 — Göbek ile diz kapağı arasında yapılan ve cinsi münâsebet dışında kalan mübaşerettir. Bu tür mübaşeret hakkında âlimlerin üç görüşü vardır:

a — Ebû Hanîfe, Mâlik, Saîd bin El-Müsey-yeb, Şüreyh, Tavus, Ata', Süleyman bin Ye-sâr ve Katâde'ye göre cima endişesi bulunsun, bulunmasın bu nevi mübaşeret mutlaka haramdır. Ebû Yûsuf tan bir rivayet de böyledir. Şâfiî1er' in sahih kavli de budur. Delil leri ise bu bâbtaki hadîslerdir. Bir de Mâ1ik' in rivayet ettiği Zeyd bin Eşlem'in şu mealdeki hadisidir: 'Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'e gelerek: Eşim hayizli iken {bana neyi helâldir? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

-İzarını iyice kuşasın. Sonra yukarısına mübaşeret edebilirsin.»

buyurdu.

b — Bu nevî mübaşeret tenzihen mekruhtur, tkrime, Mücâhid, Şâdi, Nehâi, El-Hakem, Sevrî, EvzâÎ. Ahmed, îshak bin Râhaveyh, Ebû Sevr, 1 b -nü'1-Münzir ve İmamı Âzam'in arkadaşı Muhammed binEl-Hasan ile Mâlikiler' den Asbağ' in kavli budur. Bunların delili ise Buharı' den başka sahih hadis kitablarında merfu' olarak rivayet olunan Enes' inşu hadîsidir: «Cimadan başka her şey yapabilirsiniz.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izâr üzerine mübaşeret etmekle yetinmesi, kavli ve fiili hadîslerinin işlerliğini korumak için müstahablık anlamına yorumlanmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hayızh zevcelerine izâr üzerindeki mübaşereti şehvet duygusuna ihtirasından dolayı değil, şer'î hükmün te'sisi içindir. Zevceleri müteaddidken, hepsine hayız hâlinde mübaşeret etmesi, bu şer'î hükmün yayılması amacını güder. Nasıl ki, çok hanımla evlenmesinden maksadı, onlar aracılığıyla şer'i hükümleri yaymak ve her zevcenin

müşahede edip iyice bellediği fiili ve kavli sünnetleri bildirmesidir.
c — Kişinin, cinsi münâsebette bulunma tehlikesinden eminse mübaşeret etmesi caizdir. Aksi takdirde haramdır.
emtfenhel yazarı: «Hadisin zahirine göre izâr kuşanma emri, hayzın şiddetli zamanına aittir. Böyle olunca kan şiddetini kaybettikten sonra, göbekten diz kapağına kadar olan yerleri örten izâr yerine, yalnız avret mahallini örten bir elbiseyle mübaşeretin câizliği hükmü çıkar. Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadîs, bu hükmü te'yid eder. Şöyle de olabilir: Hayızın şiddetli zamanı daha önemli olduğu için, bu devredeki mübaşeret şekli bildirilmiştir. Bu esnada izâr üzerine mübaşeret caiz olunca bu devre atlatıldıktan sonra izâr üzerine mübaşeretin câizliği mesele değildir. [156]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Hayızh kadına izâr üzerine mübaşeret caizdir.
2 — Nefsine hâkim olmayan için bu tür mübaşeretten sakınmak daha iyidir, demiştir.

636) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; şöyle demiştir :
Bizden birisi hayız gördüğü zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona bir izâr giymesini emrederdi. (O da izâr kuşandıktan) sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona mübaşeret ederdi."
Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi bu hadîsi rivayet etmişlerdir.

637) (Mü'minlerin annelerinden) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'-dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber onun çarşafı altında idim. Kadınların gördüğü hayız kanını o esnada gördüm. Ben, çarşafın altından hemen sıvıştım. Bunun üzerine Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayız mı gördün?» diye sordu. Ben: Kadınların gördüğü hayız kanını gördüm, dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu, Allah'ın Âdem kızlarına yazmış olduğu bir şeydir.» buyurdu. Ümmü Seleme dedi ki t Ben sıvıştıktan sonra durumumu düzelttim (= Hayız elbisemi giyip tedbirimi aldım.) Sonra döndüm. ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana;
«Gel de, benimle beraber çarşafın altma gir.» buyurdu. Ümmü Seleme dedi ki: Bunun üzerine ben de O*nunla beraber çarşafın altına girdim.İsnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [157]

İzahı

Buharı, Müslim ve Nesâî de bu hadîsi az bir lafız farkıyla, aynı mânâyı ifâde eder mâhiyette rivayet etmişlerdir. Yalnız «Bu Allah'ın Âdem kızlarına yazmış olduğu bir şeydir.» fıkrası Buhâri ve Müslim'in rivayetinde yoktur.
Bu hadise göre hayızlı kadınla bir yatakta yatmak caizdir. Yalnız çıplak tenlerin göbekle diz arasında temasına mâni, bir örtü bulunması gerekir.
Ebû Dâvud'an Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bir hadis, bu hadise zahiren ters düşer. O hadisin meali şöyledir :
'Ben hayız gördüğüm zaman (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in) yatağından inerek hasır üzerinde (yatardım.) Biz hayız-dan temizleninceye kadar ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklaşmazdık.' Görüldüğü gibi bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevceleri hayız iken ondan uzak dururlardı.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) hadîsiyle Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) hadîsinin arasını bulmak için El-Menhel yazarı şöyle der:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in muhterem zevcelerinin bazen uzak durdukları muhtemeldir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlarla beraber ayni yatakta ve aynı çarşaf altında yattığı sabittir. Şu da vardır ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara yaklaşırdı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in isteği olmadan, onlar kendiliğinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaklaşamazlardı denilebilir. El-Aynî: 'Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi izarlı olarak mübaşeretin yasaklığına delâlet etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayızlı hanımlarına bazen mübaşeret eder. Bazen de mübaşeret etmezdi.' demiştir. Tıybî: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki yaklaşma, cinsi

münâsebet mânasına hamledilebilir. Aksi takdirde hadîs mensuhtur' demişse de bu sözü reddedilmiştir. Çünkü hadîslerin arasını bulmak mümkün olmadığı takdirde mensuhluk yoluna gidilir. Yukarıda açıklandığı üzere bu iki hadîsi cem etmek mümkündür.
Hadîsten anlaşıldığı gibi, kadının hayız için ayrı elbise kullanması ve hayızlı iken gerekli tedbiri aldıktan sonra eşinin yatağına girmesi müstahabtır.

638) Muâviye bin Ebî Süfyan (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zevcesi olan (kız kardeşim) Ümmü Habîbe (Radiyallâhü anhârye*: Sen haya kanı gördüğünde Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile nasıl yaparsın? diye sordum. Ümmü Habîbe dedi ki:
Birimiz hayız kanını görmeye başlayıp şiddetli zamanında uyluk kemiklerinin yarılarına kadar uzanan izârı üzerimize bağlardı. Semra Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle beraber (aynı yatakta) yatardı.Sindi şöyle demiştir : 'Senedin râvileri arasında Muhammed bin hak'ın bulunduğu ve tedlisçi olup hadisi an'ane ile rivayet ettiği gerekçesiyle bu isnadın söz götürdüğü Zevâid'de belirtilmişse de hadis mânâca sahihtir.'[158]

İzahı

Nesâi ve Beyhaki benzer mânâyı ifâde eder bir hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Mey mûne (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet etmişlerdir. O rivayette izâ-nn uzunluğunun uyluk kemiklerinin yarılarına kadar veya dizlerine kadar olduğu ifâdesi bulunuyor. Buna göre izâr, bazen dizlere kadar uzun olurdu, bazen de dizlere kadar varmaz. Bu hadîs de, daha önce geçen hadisler gibi izâr üzerinde hayızh kadınla mübaşeretin câizliğine delâlet eder. Sindi, izârın uzunluğuyla ilgili olarak şöyle der: Fıkıh âlimlerinin beyanlarının zahirine göre izârın diz kapaklarına kadar uzun olması gerekir. Daha kısa olursa mübaşeret caiz değildir. [159]

122 — Hayızu Kadınla Cima Etmeden Nehiy Babı

639) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
Hayizli kadınla cima eden veya kadının dübürü ile cima eden yahut bir kahine varıp onun dediğini tasdik eden kimse (Hz.) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e indirilene küfretmiş olur.[160]

İzahı

Bir önceki bâbta hayızh kadına mübaşeret çeşitlerini bunlardan hangisinin helâl, hangisinin mekruh ve hangisinin haram olduğunu konu hakkındaki âlimlerin görüşleriyle birlikte beyan etmiştik. Cima şeklindeki mübaşeret Kur'an-ı Kerim'in nassıyla haram kılınmıştır. Bakara sûresinin 222. âyetinden meâlen şöyle buyu-ruluyor:
«Sana hayız mes'elesini soruyorlar. De ki: O bir ezadır. Bu sebeple siz hayız hâlinde kadınlarla (cima)dan sakınınız...»
Kitab ile yasaklandığı gibi sünnet ve i cm a' ile de haram kılınmıştır. Haramlığını inkâr, küfrü mucibtir. Ha ram lığını bile bile bu suçu işleyen kişi büyük günah işlemiş olur. Tevbe etmesi âlimlerin ittifakıyla vâcibtir. Bâzı âlimlere göre keffaret ödemesi de vâcibtir. Cumhura göre müstahabdır.
Tirmizi de bu hadisi rivayet etmiş bu arada şöyle demiştir:
«Âlimler nezdinde hadis teşdid ve tehdid içindir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle bir hadîs rivayet edilmiştir:
«Kim hayızlı kadınla cima ederse bir altın sadaka versin.* (Kitabımızda 640 no'da geçer) Eğer hayızh kadınla cima etmek küfrü gerektirseydi bu suç için keffaret ödeme emri verilmeyecekti. (Çünkü keffaret m üs lü m anın işlediği günahın bir nevi cezası ve afv vesilesidir. Kâfirler için keffaret ödenmesi söz konusu değildir.
Kâhinı El-C ezeri1 nin, En-Nihâye'de beyân ettiği gibi kâinatta ilerde vuku bulacak şeylerden haber veren ve kâinat sırlarını bildiğini iddia eden kişidir. Araplarda çeşitli kâhinler vardır. Bunların bir kısmı emirlerinde cinlerin bulunduğunu ve kendilerine cinler tarafından haberler getirildiğini iddia ederlerdi. Diğer bir kısmı bâzı emarelerle ilerde meydana gelecek olayları

bildiğini, konuşturduğu kişinin söz, fiil ve hâlinden bu olayları çıkardığını iddia ediyorlardı. Çalınan malın veya kaybolan eşyanın kim tarafından çalındığını veya bulunduğunu, hâlen nerede olduğunu bildiklerini söylerlerdi. İstikbalde kimin ne yapacağını kâinatta ne gibi olayların vuku bulacağını kesin olarak kimse bilemez. Bu yüzden kâhin'in ga-yıptan verdiği haberi doğrulamak küfürdür, böylelerine inanmamak gerekir.
Hayızlı kadınla cima' eden veya kadınla livata eden kişi bu fiilin mubah olduğunu itikad ederse kâfir olur. Hadîsi böyle yorumlayanlar olmuştur. Ama bu suçu işleyen kişi haramlığını itikad ede-rek işlemişse bundan dolayı kâfir olmaz bu nedenle hadîste geçen küfürden maksad küfran-ı nimet (nankörlük) tür diye de yorum yapılabilir.Tirmi zi şerhi Tuhfe yazan bu iki yorum şeklini nakletmiştir. [161]

123 — Hayızlı Kadınla Cima1 Edenin Keffareti Hakkında Bâb

640) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anküma)'dan rivayet edildiğine göre;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zevcesiyle hayızlı olduğu halde cima eden kimse hakkında şöyle buyurdu, demiştir i «O bir altın yeyâ yarım altın ile tasadduk eder.Sindi: Ebû Dâvûd, Tinnizİ ve Nesâl de bu hadisi rivayet etmişler, zayıflığı hakkında bir şey söylememişlerdir, demiştir. [162]

İzahı

Hadîsteki «Tasadduk eder» fiili emir anlamındadır. Nitekim bâzı rivayetlerde : Tasadduk etsin» buyurulmuştur.
Hadîsteki «Bir altın veya...» tâbiri taksim içindir. Çünkü bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi cima' işi hayızın ilk günlerinde olursa bir altın, hayızın sonlarında ise yarım altm keffaret çıkarılır.
El-Menhel yazarı şöyle der:
«Tirmizİ'nin İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'tan rivayet ettiği bir hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Hayız kanı kırmızı iken bir dinar, san iken yarım dinar...»
Ahmed' in rivayet ettiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayız kanı devam ederken cima' edene bir altın ve kan kesilip henüz gusül yapılmadan cima' edene yarım altın ödenmesini emretmiştir.
Hadis, hayız hâlindeki eşi ile cima' eden kişiye keffâretin vâcib-liğine delâlet eder. [163]

Keffaret Hakkındaki Âlimlerin Görüşü

1 — İbn-i Abbâs, Hasanı Basri, Said bin Cübeyr, Katâde, Evzâi, îshâk, Kadim kavline göre Şafii, iki rivayetten birisine göre Ahmed bin Han-b e 1 keffâretin vâcibliğine hükmetmişlerdir. Bunlardan El-Ha-san ve Said'e göre keffaret bir köleyi âzad etmektir. Diğerlerine göre keffaret rivayetlerin ihtilâfına ve kadının hayız hâline göre bazen bir altın, bazen yarım altındır. Bu âlimlerin delili bu bâbta geçen hadistir. Keffâretin ödenmesi erkeğe aittir. Bu keffâre-ti fakirlere sarfedecektir.
2 — Atâ', Sabi, Nahâi, Mekhûl, Zühri. Süfyân-ı Sevri, Levs bin Sad, Mâlik,, Ebû Hanîfe, en sahih kavline göre Şafii iki rivayetin birisine göre Ahmed bin Hanbel ve Selefin cumhuru keffâretin vâcib olmadığını söylemişlerdir. Bunlara göre adamın istiğfar ve tevbe etmesi gerekir. Lâkin bu suçu hayzın ilk günlerinde işlemişse bir altın ve sonlarında ise yanın altın sadaka çıkarması müstahabtır. Bunlar mezkûr hadisin bir kaç yönden illetli olduğunu söylemişlerdir. İlletlerden bâzıları şunlardır: Hadis, mürsel olarak rivayet edilmiş, mûdal olarak rivayet edilmiş, mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Fakat El-Hâkim, îbnü'l-Kattân ve İbn-i Dakîki'1-Iyd hadîsin sahih olduğunu, Ahmed bin Hanbel de hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.
Ha1lbide : "Âlimlerin ekserisi bu hadîsin mürsel veya mevkuf olduğunu sanmışlardır. Halbuki hadis muttasıl ve merfu'dur, diyerek gerekçesini izah etmiştir.
Müellifimiz hadîsi merfû olarak rivayet etmiştir. Hadis, hayızlı eşiyle cima eden adamın bir altın veya yarım altın tasadduk etmesinin gereğine delâlet eder. Bu konudaki âlimlerin ihtilâfını yukarda gördünüz. Bu hadîsi Nesâî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Beyhakî, Ahmed, Dârimi ve tbnü'l-

Cârud da rivayet etmişlerdir. El-Hakira ve başkaları hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. [164]

124 — Hayızlı Kadın Nasıl Gusül Eder Babı

641) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'dm rivayet edildiğine göre; Kendisi hayızlı iken (hac için ihrama gireceği zaman). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
«Saçları (nın örgüleri) ni çöz ve guslet» buyurdu." Râvî Ali kendi hadis rivayetinde dedi ki: - Başını çöz.[165]

İzahı

Bu hadisi müellifimize Ebû Bekir bin Ebi Şeybe ve Ali bin Muhammed rivayet etmişlerdir. Ebû Bele ir'in rivayetinde hadîsin metni: «Saçlarım çöz...» diye başlar. Ali' nin rivayetinde ise : «başını çöz...» diye başlar, iki rivayet arasında mânâ itibariyle bir fark yoktur. Gaye, saçları tarayabilmek için örgüleri çözmektir. Bu hadis, hayız sonunda vâcib olan boy ab-desti ile ilgili değildir. Â işe (Radıyallâhü anhâ)'nin hayız hâli devam ediyordu .Hac için ihrama girecekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayızlı hâlinin ihrama girmesine enççl olmadığına işaretle temizlik ve nezafet için yıkanmasını ve bu cümleden olarak saçlarını tarayabilmesi için saç örgülerini çözmesini emretmiştir. Buhârî, Müslim ve başka hadis kitablarının «Hac» bahsinde bu hadîs rivayet edilmiştir. Bu nedenle hayızın sonunda yapılması gerekli gusle ait bu bâbta, bu hadisin niçin zikredildigi bilinmiyor. Sindi: «Bu duruma temas ediyor, hayızdan dolayı yapılacak guslün hükmü dolaylı olarak bu hadisten anlaşıldığı için müellifimiz burada rivayet etmiş, denilebilir,' demiştir.

642) Âişe (Radtyallâhü onhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
(Ensâr'dan şekel kızı) Esma (Radıyallâhü anhâ), hayızdan dolayı yapılacak gusül keyfiyetini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sormuş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
. «Sizden birisi suyunu ve sidrini aldıktan sonra abdest alır. ab-destini güzelce alır veya abdestini mükemmel alır. Sonra başına su dökerek, başını sıkıca ovalar. Tâki, su başının kemiklerine ve saç diplerine ulaşsın. Sonra vücuduna su döker. Daha sonra üzerine misk sürülmüş bir pamuk veya bez parçası alarak, onunla temizlenir.» buyurmuştur. Esma (Radıyallâhü anhâ) :
'Onunla nasıl temizleneceğim? diye sormuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süphânellahl Onunla temizlen.» buyurmuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) sözünü gizlercesine (Esmâ'ya fısıldayarak) : Onu kanın dokunduğu yere sür, demiş.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki i Esma (Radıyallâhü anhâ). Peygamber (Satfallahü Aleyhi ve SeİİIem) 'e cünüblükten dolayı (yapılan) gusül keyfiyetini de sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz suyunu aldıktan sonra, önce abdest alır, abdestini .güzelce alır veya abdestini mükemmel alır. Nihayet başına su dökerek, başını iyice ovalar. Tâki, su başının kemiklerine ve saç diplerine ulaşsın. Sonra vücûduna su akıtır.» buyurmuştur. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) .-
'Şu Ensâr hanımları ne iyi hanımlardır. Haya, onları dinî bilgileri edinmekten alıkoymuyor.* demiştir." [166]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru soran Esmâ {Radıyallâhü anhâ), Âişe (^dıyallâhü anhâ)'nin kız kardeşi olan Esma değildir.Müs1im 'in bir rivayetinde belirtildiği gibi Ensâr'dan Şekkel kızı olan Esma (Radıyallâhü anhâ)'dir. Hatib; Yezid kızı olan Esma (Radıyallâhü anhâ) olduğunu söylemişse de böyle değildir. Müslim' den önce de Ebû Bekr bin Ebİ Şeybe, kendi müsnedinde ve Ebû Avâne ile Ebû Naîm, kendi müstahreclerinde bu hâtûnun Şekel kızı olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Sa'd, Taba-râni, Barudi ve İbn-i Menden, Esma bint-i Şekel'i ashab arasında zikretmişlerdir.
El-Menhel yazan, hadîsin açıklanması ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı verir:
«Herhalde Esma (Radıyallâhü anhâ), en mükemmel gusül şeklini sormuş olacak ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusül için suyla beraber sidrin alınmasını buyurmuştur. Çünkü gusül-de sidrin kullanılması farz değildir. Keza gusülden önce abdest almak ve misk sürülmüş

parça kullanmak farz değildir. Bu sebeble, bunların her hangi birisinin farz olduğunu ileri sürerek, bu hadîsi delil göstermek yanlış olur.
Sidr : Daha önce de geçtiği gibi Trabzon hurması denilen ağacın adıdır. Bu ağacm yaprakları öğütülüp, gusledilirken sabun gibi temizleyici olarak kullanılır. Gusül bahsinde kullanılan «Sidr»-den maksad, ağacın öğütülmüş yapraklarıdır.
Fırsat: Pamuk veya bez parçası olup, hayız kanının temizlenmesinde kullanılır.
Hadîste bu parça ile temizlenme tavsiyesi yapılıyor. Hayız veya lahusalık hâlinden dolayı yapılacak gusülde evli olan ve olmayan her kadının misk sürülmüş bu parçayı kullanması müstahabtır. Misk bulunmadığı takdirde, başka esanslar kullanılır. Hattâ güzel kokulu maddeleri bulamayan kadının kerih kokuyu giderici çamur veya benzerini kullanması müstahabtır. Hiçbir şey bulamazsa su kâfidir.
Misk kullanılması hikmeti hakkında ihtilâf olmuştur. Sahih ve meşhur kavle göre gaye, kanın dokunduğu yere güzel koku sürmek ve kerih kokuyu gidermektir. El-Mâverdî bâzı kimselerin : Maksad çabuk gebeliği sağlamaktır, dediğini hikâye etmişse de, Neve vi bu hikmeti zayıf veya bâtıl olarak niteleyip şöyle demiştir: Bunların dediği gibi olsaydı misk sürmenin, kocası hazır olan kadınlara mahsus olması gerekirdi. Hiçbir âlimin böyle bir tahsis yaptığını bilmiyoruz. Hadîslerin mutlak oluşu, bunlarm sözlerini reddsder. Doğrusu şudur ki: Maksad, kan dokunan yere güzel koku sürmek ve pis kokuyu gidermektir. Bu, evli olsun olmasın, hayızdan veya. lahusalıktan dolayı gusleden her kadın için müstahabtır.
Esma (Radıyallâhü anhâ) misk sürülmüş parçayla yıkanacağını sandığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe: Ben bununla nasıl temizleneceğim? diye sormuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Esma (Radıyallâhü anhâVnın bu istifhamından hayret ederek:
«Sübhâr.allah! İşte bununla temizlen» diye buyurmuş, bunun üze: rine Âişe (Radıyallâhü anhâ) yalnız Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nın duyabileceği bir ses tonuyla:
'Onu kanın dokunduğu yere sür' diyerek mes'eleyi anlatmıştır.
Esma (Radıyallâhü anhâ), cünüblükten gusül durumunu da sorup öğrendikten sonra, Âişe, onun dînî mes'eleleri öğrenmeye karşı gösterdiği titizliğe hayran kalmış, bilhassa kadınlarla ilgili olup, haya: edilen mes'eleleri öğrenmek için gayretini beğenmiş ve Ensar kadınlarını öğmüştür. [167]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Bir şeye hayret edildiği zaman; Sübhânallah, demek caizdir.
2 — Avret mahalliyle ilgili mes'elelerde kinayeli konuşmak gerekir.
3 — Hayayı gerektiren durum karşısında çekingenlik açığa vurulmalıdır.
4 — Kişi, din ile ilgili bilmediği hususları sormalıdır.
5 — Gusledilirken, yıkamada mübalâğa yapılmalıdır. Ovuşturmak da mübalâğadan bir parçadır.
6 — Hayızdan gusleden kadın vücûdundan kanın dokunduğu bütün yerlere misk ve benzen kokular sürmelidir. Lotusa da hayızlı kadın gibidir.
7 — Dinî soru soran kişi, verilen cevâbı anlamadığı takdirde, ce-vab tekrarlanmalıdır.
8 — Alimin sözünü, onun huzurunda anlamayan kişiye anlatmak caizdir. Şu şartla ki: Bu anlatış, âlimin hoşuna gitsin.
9 — Daha üstün bir zâtın huzurunda, onun kadar üstün olmayan ehil zâtlardan ilim almak caizdir.
10 — Öğrenmek isteyene karşı yumuşak davranılmalıdır.
İl — Hadîs, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün huyunu, yüce halimliğini ve büyük hayasını ifâde ediyor. [168]

125 — Hayızu Kadınla Beraber Yemek Ve Onun Artığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

643) Âişe (Radıyallâhü auhÛ): şöyle söylemiştir :
Ben hayızh iken kemik üzerindeki etin çoğunu dişlerimle alıp, yiyerdim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o etli kemiği alarak ağzımın dokunduğu yere mübarek ağzını koyup (ondan yerdi) Ben, kaptan içerdim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabı alır, mübarek ağzını ağzımın dokunduğu yere koyup içerdi ve ben hayızlı idim." [169]

İzahı

Bu hadîsi Müslim. Nesâi, Ebû Dâvûd ve Ah-med de rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'yi sevindirmek ve hayızlı kadınla beraber oturmaktan, birlikte yemek yemekten ve benzeri şeylerden kaçınılmamasının gereğine işaret buyurmuştur.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den önce yemeğe ve içmeye başladığı hadisten anlaşılıyor. Bunun edebe aykırı olduğu söylenemez. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun önce başlamasını emrederdi. Çünkü Nesâi' nin rivayetinde Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle der:
-O, etli kemiği alır, benim hissemi tâyin ederdi. Bunuii üzerine ben de hissemi dişlerimle yiyip kalanı bırakırdım.
Sonra, O alır dişleriyle ylyerdi. Ve o etli kemikten ağzımın dokunduğu yere mübarek ağzını koyup yiyerdi. İçecek isterdi. Ondan içmeden önce belirli bir kısmını benim içmemi İsterdi. Ben alıp hissemi içtikten sonra bırakırdım. Sonra O alır ve bardağın ağzımı koyduğum yerine, mübarek ağzını koyup içerdi.»
Hadiste geçen «Etearraku» fiili «Taarruk» masdanndan yapılmadır. Taarruk, kemik üzerindeki eti dişlerle almaktır. Bunun kökü olan «Arak» ise, üzerindeki etin çoğu alınmış olan kemik demektir. [170]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Hadis, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in son derece mütevâzi olduğuna delâlet eder.
2 — Erkek, zevcesine karşı yumuşak davranmalı ve zevcesini se-vindirmelidir.
3 — Hayızlı kadınla aynı kabtan yemek ve içmek caizdir.
4 — Hayızlı kadının yiyecek ve içecek artığı, eli, ağzı ve şâir uvuzları temizdir.

644) Enes (bin Mâlik) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Yahudiler, hayızlı kadınla bir evde oturmazlardı. Onlarla birlikte yemezler, içmezlerdi. Enes dedi ki:
Yahudilerin bu durumu Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Bunun üzerine Allah u Teâlâ :
«Sana kadınların hayız hallerini de soruyorlar. De ki ı O. nefret edilen bir pisliktir. Bunun için hayız zamanında kadınlarınızdan ayrılın (cinsî münâsebette bulunmayın)...- âyetini indirdi.[171]
Re-sûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) de :
«Cimâ'dan başka her şey yapın» buyurdu." [172]

İzahı

Müslim, Nesâi, Ebü Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bir kısmı daha uzundur. Ebû Dâvûd'un rivayeti şöyledir: Enes (bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Yahudiler' den bir kadın, hayız âdetini görmeye başlayınca onu evden çıkarırlardı. Onunla ne yerlerdi ne de içerlerdi. Onlarla aynı evde oturmaz ve ihtilat etmezlerdi. Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e bu durum soruldu. Bunun üzerine Allah Subhânehu ve Teâlâ; âyetinin tamamını indirdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayızlı kadınlarla evlerde her çeşit ihtılati yapınız. Ve cimâ'-dan başka her şey yapınız.» buyurdu. Bunun üzerine Yahudiler: Neyimiz varsa, bu adam (Hz. Muhammed'i kasdediyorlar) hepsine muhalefet ediyor. (Yahudilerin sözünü duyan) Üseyd bin Hudayr ve Abbâd bin Bişr, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek : Yâ Resûlallah! Yahudiler şöyle şöyle, söylerler. Biz (onların inadına) hayız hâlinde kadınlarla cima etmiyelim mi diye sordular. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzü değişti. Hattâ, onlara kızdığım zannettik. Onlar da çıktılar. Yolda Peygamber (Sallal lahü Aleyhi ve Sellem)'e hediye olarak getirilen sütle karşılaştılar. Peygambe*1 (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), arkalarından haber gönderip çağırttı ve onlara süt içirdi. Bu defa, onlara kızmadığını sandık.»
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e yahûdîlerin durumunu anlatanların Üseyd bin Hudayr ve Abbâd bin Bişr oldukları Ebû Dâvûd'un rivayetinden anlaşılıyor.
Âyetin açıklamasına gelince, Allah Teâlâ meâlen şöyle buyuruyor : «Onlar, hayız kanı devam

ettiği zaman, kadınlarla temas etmenin hükmünü sana sorarlar. De ki: O kan, tiksindirici bir kirdir. Rengi, kokusu, necaseti ve zararlığıyla tiksindiricidir. Bu sebeple, kadınlardan hayız hâlinde uzak durun.» Bu kaçınmadan maksad, cinsî münâsebetten kaçmaktır. Âyet nazil olduğu zaman, sahâbile rin bir kısmı uzak kalmayı mutlak anladılar. Hattâ, meskende bile, bir arada kalamıyacaklarını zanneden bâzı Araplar :
Yâ Resûlallah! Soğuk çetindir. Elbise azdır. Eğer, hayızh kadınlarımızı ev halkımıza tercih ederek evde tutarsak, ev halkı dışarda kalır, helak olurlar. Onları da meskene alırsak, bu hükme karşı gelmiş oluruz, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Siz, yalnız cimâ'dan kaçınmayla emrolunmuşsunuz. Acemler gibi, onları evlerden çıkarmayla emrolunmamışsınız.» buyurdu." [173]

Hadîsten Çıkarılan Fıkhı Hükümler

1 — Hayızh kadınla cinsî münasebette bulunmak haramdır. Bu hususta icmâ' vardır. Haramlığı inkâr eden kâfir olur.
2 — Başka türlü mübaşeret caizdir.
3 — Hak, kolay ve ma'kul din, ancak müslümanlann dînidir. [174]

126 — Hayızlı Kadının Mescidden Uzak Kalması Hakkında (Gelen) Hadisler Babı

645) Ümmü Seleme (Radıyallâhü mthâ)'<\an rivayet edildiğine ' şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mescidin avlusuna girerek en yüksek sesiyle:
«Şüphesiz mescid, cünüb adama ve hayızh kadına helâl değildir.» buyurdu.Râvi Mahdûç sıka olmadığı ve râvi EbU'l-Hattab meçhul olduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [175]

İzahı

Bu hadisin hükmünü ifâde eden Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin uzunca bir hadîsini Buharı, Et-Târihü'1-Kebîr'de ve Ebû Dâvûd, süneninde rivayet etmişlerdir. îbn-i Huzeyme, hadîsin sahih olduğunu, Îbnü'l-Kattân da hasen olduğunu söylemiş, Ebû Dâvûd ise rivayet ederken bir şey söylememiştir. Sükut etmesi, kabul alâmetidir. Ebû D âvûd 'un rivayeti şöyledir: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Sahâbîlerin evlerinin kapıları mescide açılıyordu. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek:
«Bu evlerin kapılarını mescid cephesinden başka tarafa çevirin.»
buyurdu ve içeri girdi. Sahâbîler, kendilerine bir ruhsat ineceği ümidiyle kapı cephesini değiştirmediler. Bilâhere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların bulunduğu yere çıkarak:
«Şu evlerin kapılarını mescid cephesinden çevirin. Çünkü ben mescidi hayızh kadın ve cünüb için helâl kılmam.» buyurdu."
Hadisin zahirine göre hayızh kadının ve cünübün camiye girmesi mutlaka haramdır. Camide durmak ile camiden geçmek arasında bir fark yoktur. Fakat, cünüb adamın ihtiyaç olsun olmasın, abdestli olsun olmasın mescidden geçmesinin câizliği İki hadisle sabittir. Saîd ve îbn-i Ebî Şeybe' nin rivayet ettiklerine göre Câbir (Radıyallâhü anh) bizden birisi, cünüb olarak mescidden geçerdi, demiştir. İbnü'l-Münzir'in rivayetine göre Zeyd bin Eşlem (Radıyallâhü anh) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı cünüb olarak mescidde yürüyorlardı, demiştir. Bu iki hadiste bildirilen geçişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zamanında idi. O da bu hareketi reddetmiştir. Bu nedenle mezkûr hadisler, cünübün cami'den geçişinin mutlaka caiz olduğuna delâlet ederler. Yani ihtiyaç olmasa da ve abdest alınmasa da geçmek caizdir.
1- Ibn-i Mesüd, İbn-i Abbâs. Şafiî, Şafii' nin arkadaşları ve Ahmed bin Hanbel böyle demişlerdir. Bunlar Nisa sûresinin 43. âyetinde geçen;
«...Cünüb iken de —yoldan geçenler müstesna— (namaz* yaklaşmayın)...- ilâhi nazm'ı delil olarak gösterirler. Onlar, âyette geçen «Ubûr = Geçiş- ancak namaz yerinde olabilir. Bu geçişin yolcuya tahsisine dâir her hangi bir delil yoktur. Yâni yolcular cünüb olarak mescidden geçebilirler de, mukim olanlar geçemez diye âyeti yorumlamak için bir delil yoktur. Bilâkis, âyetin zahirine göre kasdedilen mânâ o yerden geçen herkestir. Çünkü yolcu adamdan âyetin

sonlarında bahsedilmektedir. Eğer «geçen kimseler» tabiriyle yalnız yolcular kasdedilmiş olsaydı, âyette aynı şeyin tekerrür etmiş olması neticesine varılıyor ki,Kur'an böyle tekrarlardan korunmuştur. İbn-i Cerîrin Yezîd bin Ebî Habib' ten rivayet ettiğine göre, En -sâr-ı Kiram' dan birkaç zatın evlerinin kapıları Mecid-i Nebevi 'ye açılıyordu. Bazen onlara cünüblük hâli arız oluyordu da evlerinde su bulamıyorlardı.Su bulunan yere gitmeleri için, mescidden geçmeleri gerekiyordu. Çünkü başka yollan yoktu. Bunun üzerine yukarıya alınan nazm-ı celil nazil oldu.Bu eser âyetle kasdedilenin mescidden geçen herkes olduğu hususunda en ufak bir şüphe bırakmaz.
En-Neyl sahibi: Âyeti, mescidde iken cünüb olan kişiye tahsis ederek yorumlamak mesnedsizdir, demiştir.
2 — Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre cünüb ve hayızlı kadının, durmadan geçmek niyetiyle de olsa, mescide girmeleri haramdır. Çünkü hadîs mutlaktır. Ancak bir zaruret varsa, meselâ evin kapısı mescide açılır .kapı cephesini değiştirmek mümkün olmazsa ve başka da mesken bulunmazsa, cünüb ve hayızlı kadının mescidden geçmeleri, zaruret icabı caiz olur. Eğer mescidde iken cünüb olursa, bulunduğu yerde derhal teyemmüm edip hemen çıkması gerekir. Keza cünüb olduğunu unutarak mescide girdikten sonra cünüblüğünü hatırlarsa ayni şeyi yapar. Şayet teyemmüm yapmadan sür'atle camiden çıkarsa caizdir. Eğer, mescidden çıkmaya gücü yetmezse teyemmüm edip duracaktır. Lâkin ne namaz kılabilir, ne Kuran okuyabilir.
3 — Mâ1iki1er'in çoğuna göre cünübün zaruret olmadıkça camiden geçmesi caiz değildir.Zaruret hâlinde teyemmüm ederek geçer. Onlar da, bu bâbtaki hadisin umumiliğini delil gösterirler. [176]

Hayızlı Kadın Ve Cünübün Mescidde Durmaları

Âlimlerin cumhuruna göre bu yasaktır. Yalnız, Hanbeliler ve Ishak' a göre cünüb adam, abdestli ise durabilir.
Hanefî âlimlerine göre hayızlı ve 1 ah usa kadının mescide girmeleri yasaktır.
Mâ1iki1er' e göre de durum aynıdır. Ancak mal veya can tehlikesi olursa mescide girmeleri caizdir.
Şafiî ve Hanbeli âlimlerine göre hayızlı ve lahusa kadın, mescidi kanla kirletmekten emin iseler mescidden geçebilirler. Mescidde durmaları ise Şâfiî1er' e göre mutlaka yasaktır. Hanbelîler'e göre ise, eğer kan kesilir ve abdest alırlarsa durmaları caizdir. [177]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Dîne uygun olmayan şeyleri değiştirmeye çalışmak gerekir.
2 — Hayızlı kadın ve cünübün mescide girmeleri yasaktır. [178]

127 — Temizlendikten Sonra Sarı Ve Bulanık Renkleri Gören Hayızlı Kadın Hakkında (Gelen) Hadisler Babı

646) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dnn rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Temizlendikten sonra şüpheye düşürücü şeyi gören kadın hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) buyurdu ki «O, ancak damar veya damarlar (kanı) dır.»
Hâvi Muhammed bin Yahya dedi ki «Temizlendikten sonra-dan maksad, temizlenip guslettikten sonraki zamandır.[179]

647) Ümmü Atiyye (Radtyattâhü a«Aâ/dan; şöyle demiştir:
Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında kan.-daki) sarılığı ve bulanıklığı (namaza mâni olması bakımından) hiç bir şey olarak görmezdik.
Muhammed bin Yahya dedi ki: Bize Muhammed bin Abdillah Er-Rakkâşî tahdis etti. Bize Vüheyb tahdis etti. O da Eyyûb'den, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atiyye [180]'den tahdîs ettiğine göre Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)
Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında) sanlığı ve bulanıklığı (namaza mâni olması bakımından) hiç bir şey saymazdık.
Muhammed bin Yahya dedi ki: Bizce bu rivayette Vüheyb için öncelik vardır." [181]

İzahı

Bu hadisi Beyhakî, Ebû Dâvûd ve El-Hâkim de rivayet etmişlerdir. El-Hâkim: Buhâri ve Müsli m'in şartları üzerine sahihtir, demiştir.E1-1smâi1i müstahricinde ve Darekutni de az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, hayızlı kadının aybaşı âdet günleri geçip temizlendikten sonra gördüğü sarılık ve bulanıklığın hayızdan sayılmadığı hakkındadır.
Ümmü Atiyye: «Biz, sarılığı ve bulanıklığı saymazdık»
derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında ve O'nun bilgisi altında bu renkleri hayızdan saymadıklarını anlatmak istemiştir. Kasıt bu olunca hadîs merfü hükmünde sayılır.
Buradaki rivayette sarımtırak ve bulanık renklerin hayız süresinin bitiminden sonra olduğuna dâir bir kayıt yoksa da Ebû Davüd' un rivayetinde; «Hayız günleri geçtikten sonra...> kaydı mevcuttur. El Menhel yazarı, bu kayıtla ilgili olarak: 'Kadın, gusletmemiş olsa bile hayız süresi geçtikten sonra gördüğü sarılığın ve bulanıklığın hayızdan sayılmayacağı kasdedilmiştir.Dârimi' nin rivayetinde bulunan;
«Gusülden sonra...» kaydı, çoğu zamandaki uygulamaya yorumlanır. Çünkü kan kesildikten sonra çağü zaman kadın, hemen gus-lünü yapar. Hadîs, hayız âdeti dışında ve temizlik günlerinde görülen mezkûr renklerin hayızdan sayılmayacağına delâlet eder. Dolayısıyla henüz âdet süresi dolmadan görülen bu renklerin hayızdan sayılacağını ifâde eder.' demiştir. El-Menhel yazarı şu ma'lumati verir :
«El-Hattâbi: Hayız âdeti, kadın temizlendikten sonra görülen sarılık ve bulanıklık hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
1— A1i (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre temizlik hâlinde görülen bu renkler, hayız değildir. Kadın namazını bırakamaz. Abdest alıp namaza devam eder. Süfyân-ı Sevri ve Evzâî' nin kavli de budur.
2 — Saîd bin El-Müseyyeb: kadın, temizlik hâlinde bu renkleri görünce gusledip namaz kılar demiştir. Ahmed bin Hanbel'in görüşü de budur.
3 — Ebû Hanîfe: Kadın, hayız âdetinden ve kan kesildikten sonra bir iki gün mezkûr renkleri gördüğü zaman, hayız gün-leriyle beraber, toplam on günü geçmedikçe, hepsi hayız sayılır ve bu renkler kesilip, beyaz su görmedikçe temiz sayılmaz, demiştir.
4 — Şafii mezhebinin meşhur kavline göre kadın aybaşı âdet kanı kesildikten sonra mezkûr renkleri gördüğü zaman hayız gün-leriyle beraber, toplam süre onbeş günü geçmedikçe hepsi hayizdır.» demiştir.
EI-Ayni: 'Arkadaşlarımızın delili Mâlik ve Muhammed bin El-Hasan'm kendi Muvatta' larında Âişe (Radıyallâhü anhâ)pnin mevlası Ümmü Alkarna' dan rivâyet ettikleri şu haberdir:
«Kadınlar, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye, üzerinde hayız kanının sanlığı bulunan pamuk parçasını götürerek namaz kılıp kıla-mayacaklarım ona sorarlardı. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de onlara t 'Acele etmeyiniz. Pamuğu kan yerinden çıkarırken, kireç gibi beyaz oluncaya kadar namaz kılmayın'» diyerek hayızdan temizlenmeyi beklemelerini emrederdi.» demiştir.
Muhammed: Biz bununla hükmederek kadın, kırmızı veya san veyahut bulanık renk gördükçe temizlenmez ve bembeyaz renk görünce temizlenmiş olur, deriz, demiştir. [182]

128 — Lohusa Kadın Kaç Gün (Namaz Kılmayıp) Oturur, Babı

648) Ümmü Seleme (Radtyaltâkü anhâ)'dan rivayet edildiğine «öre şöyle söylemiştir:
ResûluIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında lohusa kadın kırk gün (namazsız) otururdu. Ve biz kelef (lekesiz) den dolayı yüzlerimizi vers (Yemen za'feran bitkisi) ile sıvardık." [183]

İzahı

E1-Hâfız , Et-Telhis'te :Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn-i Mâceh, Darekutni ve E1-Hâkim rivayet etmişlerdir, demiştir.Nevevî: Fıkıhçı-lardan bir cemâat bu hadisi zayıf görmüşlerse de, bu görüş merdud-dur. İbn-i Mâceh'in Enes (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği (649 nolu) hadîs, onun şahididir, demiştir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Nüfesâ: Doğum anında veya doğumu müteakip kan gören kadına nüfesâ denir. Bu kelimenin

çoğulu *Nifâs»tır.
Vers : Sarı bir ottur. Yemen'de bulunur. Kış ile yaz arasında çıkar. Boya işlerinde kullanılır. Ona Yemen za'feran bitkisi denir.
Kelef: Siyah ile kırmızı arasında bir renk hâlinde, bazen de bulanık kırmızı hâlinde ve susam şeklinde yüzde beliren lekedir. Do ğumdan dolayı görülen bu lekeyi tedavi etmek için versi yüzlerine sürdükleri anlaşılıyor.
Lohusa kadının kırk gün oturmasından maksad, kırk gün namaz kılmaması ve hayızlı kadın gibi hareket etmesidir. Bu süre, bâzı la-husalara göredir. Umumî değildir. Çünkü bir asrın bütün kadınlarının lahusalık veya kanını görmek süresinde müttefik olmaları düşünülemez. Bu süre dolmadan önce kanı kesilip temizlenen kadınların kırk günün dolmasını beklemeden hemen gusül edip namaza başlamaları gerekir. Bundan sonra gelecek olan (649 nolu) hadîs de bu durumu aydınlatır. [184]

Lohusalık Hâlinin Azami Süresi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1— Ömer bin El-Hattâb, Osman, Ali, tbn-i Abbas, Enes bin Mâlik, Âişe, Ümmü Seleme, Süfyân-ı Sevri, Ebû Hanife ile arkadaşları A h -med ve İshak bin Raheveyh (Radıyallâhü anhüm) : Lahosalık hâlinin azamî süresi 40 gündür, demişlerdir, tlim ehlinin ekserisinin kavli budur. Delilleri bu hadistir.
2 — Şâ'bi, Atâ' ve Şafiî'ye göre âzami süre 60 gündür.
3 — Mâlik' ten rivayet edildiğine göre kendisi ilk zamanlar Ş â'bi ve arkadaşları gibi söylüyordu. Sonra bu sözden rücu' ederek:Bu husus kadınlara sorulmalıdır, demiş ve muayyen bir sınır koymamıştır.Lâkin onun arkadaşları, ilk kavli üzerinde durup, rastlanan vakıaların en uzun süresi budur, demişlerdir.Hasan-ı Basrî ise: Âzami süre 50 gündür, demiştir.
El-Menhel yazan bu nakilleri yaptıktan sonra: Sürenin âzamisinin 40 gün olduğuna dâir deliller, birbirini takviye ediyorlar, diyerek hadisleri nakleder.
Tirmizi: Sahâbilerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelenlerin âlimleri lahosa kadın 40 güne kadar namazı bırakır, ancak daha önce temizlenmiş olduğunu görürse derhal gusledip namaz kılar. 40 günden sonra kan görürse, âlimlerin ekserisine göre kadın 40 gün bitti mi namazı terk etmeyecektir, demiştir. [185]

Lohusalığın En Az Süresi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

Şafii, Mâliki ve Hanbeli âlimlerine göre lahosa-hğın en az süresi için bir sınır yoktur. Yâni kan, bir lahza gelip kesilebilir ve lahosa kadın o halden çıkmış sayılır, gusleder, namaza başlar.
Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının ibâdet bakımından görüşleri de budur. Şayet boşanma veya ölüm nedeniyle kadının idde-tinin hesaplanmasına ihtiyaç olursa Ebû Hanîfe'ye göre lahosalığın en az süresi 25 gündür, Ebû Yûsuf'a göre 11 gündür, Muhammed'e göre bir saattir, Sevri' ye göre en az süre üç gündür. [186]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Lahosalık süresinin azamisi 40 gündür. Bu husustaki tafsilatı yukarıda gördünüz.
2 — Tedavi meşrudur.

649) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anhy&en rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), lahosa kadının daha önce temizlenmemesi hâlinde, ona 40 günlük bir zaman tâyin etmiştir.Enes'ua bu hadisine âit isnadın sahih olup, ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Kütüb-i Sitte'den yalnız sünenimizde bulunduğu için Zevâid'den sayılan ve sahih olan bu hadîs lahosalığın âzami süresinin 40 gün olduğuna delâlet eder ve bu görüşü savunanlar için delildir. [187]

129 — Hayızlı İken Eşiyle Cima' Edene Âit Bâb

650) (Abdullah) İbn-i Abbaş (Radtyallâhü anhüntâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :

Adam, zevcesîyle hayız hâlinde iken cima ettiği zaman.Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ona yarım altın sadaka çıkarmasını emrederdi."
Keifaret hususu 123 nolu babta geçen 640 nolu hadisin izahı bahsinde açıklanmıştı. Oraya müracaat edilsin. [188]

130 — Hayızlı Kadınla Beraber Yemek Yemek Hakkındaki Bâb

651) Abdullah bin Sa'd [189] (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, hayızlı kadınla beraber yemek yemenin hükmünü Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Buyurdu ki: «Onunla yemek yiyebilirsin.»"
Hayızlı kadınla beraber yemek yemek, su ve benzeri meşrubatı içmek ve birlikte oturup konuşmak hakkında gerekli izahı 125 nolu bâbta geçen hadislerin izahı bahsinde anlatmıştık. Oraya müracaat edilebilir. [190]

131 — Hayızlı Kadının Elbisesi İle Namaz Kılmak Hakkındaki Bâb

652) Âişe (RadtyaUâhü anhâ)'dan: şöyle demiştir :
Ben, hayızlı olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in yakınında iken (geceleyin) namaz kılardı. Üstümde benim Futam bulunuyordu. Ve Futam'ın bir kısmı onun üzerindeydi."

653) Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve ScUem)'in (zevcesi) Meymûne (RadtyaUâhü atıhâ)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi hayızda iken Resûlullah (Sallalİahü Aleyhi ve Sellem), üzerinde bir futa olduğu halde namaz kıldı. Futanın bir kısmı O'nun üzerine bir kısmı da Meymûne (Radıyallâhü anhâ) nm üzerindeydi." [191]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Müslim, Nesâi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Meymûne (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini ise az lafız farkıyla Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müs1im ' in rivayetinde Meymûne (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılıyordu. Ben de hayızlı olarak, O'nun hizasında bulunuyordum. Kendisi secde ettiği zaman bazen elbisesi bana dokunuyordu.»
Hadîste geçen «Mırt» kelimesini «Futa» olarak terceme ettik. El-Menhel'de rivayet edildiğine göre «Mırt» yün, keten ve başka şeylerden mamul elbisedir. Yalnız yeşil renkli olan elbiseye «Mırt» denir, diyenler de olmuştur. Mırt, rida ve izâr olabilir. Yâni vücûdun üst kısmında kullanılan ceket, palto, manto, aba gibi elbise olabildiği gibi bedenin belden aşağısını örten elbise de olabilir. Mırt, erkek ve kadın elbisesi olabilir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinden anlaşıldığına göre Futa Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye aitti ve üzerindeydi. Onun bir kısmı namaza duran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerindeydi. Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinde ise futanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üzerinde olduğu ve bir kısmının Meymûne (Radıyallâhü anhâ) 'nin üzerine bulunduğu belirtiliyor. [192]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1 — Üzerinde kan veya başka necaset görülmedikçe hayızlı kadının elbisesi temizdir.
2 — Kişinin, hayızlı hanımının bitişiğinde namaza durması caizdir.

3 — Kişinin, bir tarafı hayızlı ailesinin üzerinde bulunan bir elbiseyle namaza durması caizdir. [193]

132 — Kız, Hayız Çağına Gelince Baş Örtüsüz Namaz Kılamaz Babı

654) Âişe (Radıyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre: ıBir defa) odasına Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) girmiş ve (O girince Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin cariyesi gizlenmiştir. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Hayız gördü (mü?)» buyurmuş. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de
— Evet, (hayız gördü.) diye cevap verince, Resûlullah (Sallalla hü Aleyhi ve Sellem), (mübarek) sarığından bir parça kesmiş ve câ-riye'ye:
«Bununla başını ört» buyurmuştur.[194]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin cariyesi erginlik çağma gelerek hayız görmeye başlamış; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hücresine girince câriye saklanmış; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun hayız görmeye başladığını, saklanışından anlamış; durumu te'yid maksadıyla Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye sormuş ve «Evet» cevâbını alınca mübarek sarığından kestiği bir parçayı vererek cariyenin başını örtmesini emretmiştir. Bu hadîsin senedinde bulunan râvi A b -dülkerim zayıf olduğu için isnad zayıfsa da hadîsin metni mânâ bakımından sahihtir.Çünkü erginlik çağına gelen bir kız na-maz dışında da nâmahreme karşı başını örtmek zorundadır.Bu zorunluluk Kur'an-ı Kerîm'in nassı ile sabittir. Ayrıca Ebr Davud'un Muhammed bin Şirin' den rivayet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin başka bir hadîsi bu hadîsi te'yid eder, mahiyettedir. Şöyle ki Muhammed bin Sirîn (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; (Cemel vak'asından sonra) Âişe (Radıyallâhü anhâ) Basra1 da Abdullah bin Halef in kasrında Safiyye Ümmü Ta1ha Et-Talahât'a misafir olduğunda Safiyye' nin kızlarını görmüş, (hayız çağma gelen bu kızları baş açık olarak görmüş olacak ki) Âişe (Radıyallâhü anhâ) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa odama girdi. O esnada odamda genç bir kız bulunuyordu. (Bu kız, Âişe Radıyallâhü anhâ)'nin cariyesi idi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) izârını bana atarak:
«Bunu ikiye böl. Yarısını şuna ver. Yarısını da Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında bulunan genç kıza ver. Çünkü ben ikisinin de hayız çağına geldiklerini sanıyorum.» buyurdu.' demiştir.
Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, izârını Aişe (Radıyallâhü anhâ) ye vererek Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin câriyesiyle Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin cariyesi arasında taksim etmesini emrettiğini sarahaten belirtir. Müellifin rivayetinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sarığından bir parça keserek Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin cariyesine onunla b'aşım örtmesi için verdiğini bildirir. îki hadîs arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü olayın tekerrür etmiş olması muhtemeldir. [195]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, erginlik çağma gelen kızın, bütün vücûdunu, namazın içinde ve dışında örtmesinin vücubuna delâlet eder. Ancak Şâri-i Hakim, yüz ve bileklere kadar elleri bu hükümden müstesna kılmıştır.
Hür kadına ait şer'î hüküm budur. Cariyenin avret durumuna ait âlimlerin görüşünü bundan sonraki hadisin izahında belirteceğiz.

655) Aişe (Radıyallâhü anhâ)7daıı rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah, hayız görme çağına gelmiş olan kadının baş örtüsü olmaksızın (kıldığı) namazı kabul etmez,-" [196]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, El-Hâkim, El-Beyhaki ve Tabarâni de rivayet etmişlerdir. Tabarâni' nin rivayeti biraz daha uzundur.
-Allah ... kabul etmez» tâbirinden maksad, hayız çağ» a gelmiş olan kadının baş örtüsüz olarak kıldığı namaz sahih değildir. Bir cemâat, hadîsi böyle açıklamıştır.
Hadiste geçen «Hâiz» kelimesiyle, hayız yaşma gelmiş olan kadın kasdedilmiştir. Bilfiil hayız hâlindeki kadın kaydedilmemiştir. Çünkü ona hayız günlerince namaz kılmak vâcib değildir, hatta namaz kılması yasaktır.

Bâzı âlimlere göre: «Allah ... kabul etmez.» tâbirinden maksad, Allah tam olarak kabul etmez, demektir.
Avret bakımından câriye, hür kadın gibidir, diyen Zahiriye mezhebi mensubları, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Fakat Cumhur: Câriye avreti, erkeğinki gibi, göbek ile diz kapağı arasıdır, demişlerdir. Cumhurun delili şu mealdeki hadîstir:
«Biriniz cariyesini kölesiyle veya hizmetçisiyle evlendirdiği zaman, artık cariyesinin diz kapağı ile göbeği arasına bakmasın.» Bir
de şu hadisi delîl göstermişlerdir:
«Adam, bir câriye satın almak istediği zaman, avret mahalli hâriç, başka yerlerine bakabilir. Cariyenin avreti, diz kapağı ile peştamalım' bağladığı yer arasıdır.»
Hadîs, namaza duran kadının başını örtmesinin vâcib olduğuna delâlet eder. Bu husustaki açıklama yukarda geçti. [197]

133 — Hayızlı Kadın (Kına İle) Boyanabilir, Babı

656) Muâza [198] (RadtyaUâhü anhâ)'<\&n rivayet edildiğine göre bir kadın, Âişe (Radıyallâhü anhâyye :
Hayizlı kadın kına ile boyanabilir (mi?) diye sormuş, Âişe (Radıyallâhü anhâl'de: Biz, kına kullandığımız halde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunuyorduk da, bizi bundan men etmezdi, diye cevap vermiştir.Zevâid'de: Bu isnad sahihtir. RâvÎ Haccâc, İbn-i Minhal'dır, Râvi Eyyub da Es-Sahtayâni'dır, denmiştir. [199]
İzahı

Miftahü'1-Hace yazan şöyle der: Hadîs, hayızlı kadının kına ile boyanmasının câizliğine delâlet eder. Kınanın saç, eller ve ayaklarda, kullanılması hususunda bir fark yoktur. Kadını erkekten ayıran sünnet budur. Kadınların kına kullanmayı terketmeleri mekruhtur. Bâzı âlimler: Hayızlı kadının ve cünübün önce kına kullanması, sonra gusletmesi caizdir, demişlerdir. (Yâni kına rengi, guslün sıhhatma engel olmaz, denmek istenmiştir. [200]

Erkeklerin Saç Boyamasına Ait Dört Mezhebin Görüşü:

1 — Hanefi âlimlerine göre, erkeğin sakalını ve başını kına ile boyaması müstahabtır. Kınayı, el ve ayaklarda kullanması ise mekruhtur.Çünkü onda kadınlara benzemek vardır.Keza, şer'î bir amaç olmaksızın saçlarını siyah renkle boyaması da mekruhtur. Savaşta düşmana karşı daha heybetli görünmesi gibi şer'î bir amaçla siyaha boyarsa iyi bir şey yapmış sayılır. Eğer eşine karşı süslenmek için yaparsa bir kavle göre mekruhtur, diğer bir kavle göre mekruh değildir.
2 — Şafiî mezhebine göre saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur. Sarı ve kırmızıya boyamaya gelince; eğer savaşta düşmana karşı daha kuvvetli ve genç görünmek gibi şer'î bir gaye ile olursa caizdir. Fasit bir amaçla olursa, kötü bir şey yapmış olur. Keza çevresinin itibar ve saygısını kazanmak, şâhidliğinin kabul edilmesi ve benzeri fena gayelere ulaşmak için yaşlı görünmek üzere saç ve sakalı beyaza boyaması da mekruhtur. Sakalı beyaza boyamak mekruh olduğu gibi ağaran kılları yolmak da mekruhtur.
3 — Mâlikîler'e göre erkeğin ağaran saç ve sakalını siyaha boyaması tenzihen mekruhtur. Ancak, düşmanı korkutmak gibi şer'i bir maksatla yaparsa mahzuru yoktur. Bilâkis sevab kazanır. Ama evlenmek istediği bir kadını aldatarak ona genç görünmek gibi fasit bir niyetle yaparsa haram işlemiş olur. Kına gibi, saçları sarartan boyayı kullanmak mekruh değildir. Çünkü erkeğin saç ve sakalını kına ve benzeri şeylerle boyaması caizdir. El ve ayaklarında kına ve benzerini kullanması caiz değildir, Çünkü kadınlar süs için bunu kullanırlar. Erkeklerin kadınlara benzemeleri caiz değildir.
4 — Hanbeliler'e göre kına ve benzeri boyaları kullanmak sünnettir. Fakat siyaha boyamak, şer'i bir niyetle olursa mekruh değildir. Aksi takdirde mekruhtur. Şayet evlenmek istediği kadına genç görünmek gibi kötü bir niyetle yaparsa haramdır.[201]

134 — Cebireler Üzerine Meshetmek Babı

657) Alî bin Ebî Talib (Radtyallâkü ank)'öen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«Bilek kemiklerimden birisi kırıldı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Bana

cebireler üzerine meshetmemi emretti.»
Ebü'l Hasan bin Seleme dedi ki. Bize Ed-Deberi Abdürrazzak'tan bu hadîsin benzerini haber verdi."
Zevâid'de : Bunun isnadında râvi Amr bin Hâlid vardır. İmam Ahmad ve İbn-1 Muîn onu tekzib etmişler; Buhârî: Onun hadisi münkerdir, demiş; Vekî' ve Ebû Zur'a : O, hadîs uydurur, demişler; El-Hakim de : O, Zeyd bin Ali'den mevzu hadîsler rivayet eder demiştir, diye bilgi verilmiştir. [202]

İzahı

Cebire Fıkıhçıların ıstılahında yaralı yere sarılan sargı veya yara üzerine konan ilâçtır. Sargıda, tahta çubuklar ve benzeri şeylerin kullanılmış olması şart değildir. Keza, sargılı uzvun kırık olması da şart değildir. Cebirenin hükmü hususunda önemli olan nokta, uzvun hasta olmasıdır. Kırık olabilir, çıkık olabilir, yaralı v.b. olabilir.
El-Menhel yazarı, Yaralı Teyemmüm Eder Bâbı»ında bu hususta geniş ma'lumat verir. Biz, 572 nolu hadîsin izahında, konu hakkındaki âlimlerin görüşlerini nekletmiştik. Burada, özlü olarak şunu söylemekle yetinelim :
Hanefi ve Mâliki mezhebine göre, cünüb olan kimsenin vücûdunun çoğu sağlam olup, kalanı da yaralı ise, sağlam yerlerin guslünü yapar, yaralı yerin cebirelerine mesheder. Ayrıca teyemmüm yapmaya gerek yoktur. Şayet, bedeninin çoğu yaralı ise, yalnız teyemmümle yetinir. Sağlam yerleri yıkamasına ve cebirelere meshetmesine gerek kalmaz. Abdestin hükmü de böyledir.
Ahmed bin Hanbel'e göre, kişi sağlam yerleri yıkar, yaralı yer için teyemmüm eder.
Şafii mezhebine göre, her hangi bir uzvunda cebire bulunup açılması tehlikeli görülen kişi, sağlam yerleri yıkar. Cebirenin üzerine mesheder ve ıslanmayan yer için teyemmüm yapar.
Cebire ile ilgili şer'î hükümler, mezheblere göre geniş izahat ister. Fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. [203]

135 — Tükürük Elbiseye Dokunur Babı

658) Ebû Hüreyre (Rndıyallâhü anhyfen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i gördüm. Hüseyin bin Ali (Radıyallâhü anhümâVyı mübarek omuzunda taşıyordu. Hüseyin'in tükrüğü de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin üzerine akıyordu.[204]

İzahı

Hadîsin zahirine göre Hüseyin (Radıyallâhü anh)'in ağzından akan tükrük, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elbisesi üzerine akmıştır. Eğer necis olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yaptırmazdı. Bu durum, tükrüğün temizliğine delâlet eder.
İnsanın ağızından akan tükrük, aslında İslâm âlimlerinin ittifakıyla temizdir. Ağızın içi, başka bir nedenle pislenirse dolayısıyla tükrük de pislenmiş olur ki bu başka bir konudur.
El-Fıkıh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa adlı kitabın ı. cildinin baş kısmında 'Temiz Maddeler, bahsinde şöyle deniliyor:
'Diri olan her şeyin göz yaşı, teri, tükrüğü ve sümkürüğü, mez-heblerin beyânı veçhiyle temiz sayılır. (Yâni namaza mâni değildir.)
Şâfii1er’e göre mezkûr maddeler, eti yenen, yenmeyen ve şer'an temiz sayılan hayvanlara âit ise temizdir.
Mâ1ikî1er'e göre uyanıklık veya uyku hâlinde ağızdan akan tükrük, ittifakla caizdir. Fakat mideden ağıza gelen su necistir. Mide suyu renk veya kokusunun değişikliği ile tanınır. Meselâ, akan su sarı olup pis kokuyorsa mideden gelmedir. Eğer kişi buna müb-tela ise kendisine avf vardır. Aksi takdirde afv yoktur.
Hanbe1i âlimlerine göre, göz yaşı, ter, tükrük ve sümkü-rük, eti yenen hayvanlara âit ise temizdir. Eti yenmeyip kedi veya ondan küçük ise ve bir necasetten doğma değilse ona âit mezkûr maddeler de temizdir.
Hanefi âlimlerine göre, dirinin ter ve tükrüğü temizlik ve necaset bakımından onun artığı gibidir. Yâni artığı temiz olan canlının ter ve tükürüğü temizdir. Artığı necis olanınki ise necistir.
Şafii fıkhına âit Nihâyetü'l-Muhtaç adlı kitabın -Necaset» babında ağızdan gelen su ile ilgili olarak ezcümle şöyle deniliyor:

'Uyuyan kişinin ağzından akan su, mideden gelme ise necistir. Bunun bir alâmeti, suyun sarımtırak ve pis kokulu oluşudur. Şayet mideden gelmiyorsa veya mideden gelme olup olmadığında şüphe edilirse onun temizliğine hükmedilir. Eğer bir şahıs mideden gelme su akmasıyla mübtela ise ondan afv vardır. [205]

136 — Ağızdan Kaba Su Akması Babı

659) Vâil (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir kova (su) getirildiğini gördüm. Kovadan mübarek ağzına su alıp çalkaladıktan sonra onu misk veya miskten daha güzel kokulu olarak ağzından kovaya attı. Burnuna da su çekip, kovanın dışına sümkürdü.Râvi Abdü'l-Cebbâr bin Vâil'in babasından hadis İşitmediğini İbn-i Mufn ve başkası söylediği için isnadının munkatı' olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [206]

İzahı

Bu hadîs Zevâid kismmdandır. Buhâri' nin Tâif gavzesi bahsinde Ebû Musa El-Eş'ârİ (Radıyallâhü anh) '-den rivayet ettiği şu mealdeki hadîs, bu hadisin mânâsını te'yid eder mâhiyettedir:Ebû Musa El-Eş'ârî şöyle demiştir: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke ile Medine arasında Ci'râne mevkiinde konakladığında ben onun huzurunda bulunuyordum. Bu esnada bir a'rabî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
— Bana verdiğin sözü hâlâ yerine getirmiyecek misin? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—(Huiîeyn ganimet taksimi veya sabretmekle kazanılacak buyuz sevab zamanının yaklaştığını) sana müjdelerim!» buyurdu. Â'rabî:
Bana, «müjdelerim* sözünü çok ettin, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Musa ve Bilâl (ı Habeşî) 'ye dönerek öfkeli vaziyeti gibi şöyle buyurdu i
— Bu adam, verdiğim müjdeyi reddetti, ikiniz (bu müjdeyi) kabul ediniz» buyurdu. Onlar da :
— Kabul ettik, dediler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bardak su istedi. Mübarek ellerini ve yüzünü bu kab içinde yıkadı. Ağzına aldığı suyu bardağa döktü. Sonra:
— Bundan içiniz, yüzlerinize, göğüslerinize sürünüz! Sizi müjdelerim.» buyurdu. Ebû Musa ile Bilâl de, su kabını aldılar ve Resü-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini yerine getirdiler. Bu arada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ), perde arkasmdan :
— Evlâdım. O sudan ananıza da bir miktar bırakın, diye seslendi. Onlar da Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ye bir miktar su bıraktılar.1
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Tâif savaşına gitmeden önce Huneyn savaşma âit ganimet malını Ci'r â-ne'ye gönderip Tâif seferi dönüşünde böleceğini bildirmişti. Bedevî' nin, kendisine verildiğini söylediği söz bu vaad olabilir.Belki de bu bedeviye özel bir vaad de bulunmuştu.
Hadis râvisi Vâil bin Hücr El-Hadremi, sa-, hâbidir. 71 hadîsi vardır. Müslim altı hadisim rivayet etmiştir. Râvileri, oğulları Abdül-Cebbâr ve Alkarna' dır.[207]

660) Mahmud bin Er-Rabî[208] (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, kabilesine âit bir kuyudan alınan bir kova su içine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mübarek ağzındaki suyu döktüğünü hatırlıyormuş." [209]

İzahı

Buradaki rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek ağzındaki suyu kovaya dökmüştür. Bu babın başlığına uygun olan yorum budur. Fakat Sindî' nin beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağzındaki suyu râvi Mahmud (Radıyallâhü anh)'un yüzüne atmıştır. Bunun hikmeti de ya çocukla oynaşmak yahut Mahmud'u bu su ile mübarek kıl-maktır. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbi-lerin çocukları ile bu şekilde meşgul oluyordu. Eğer hadîs, böyle yorumlanırsa bu bâbla ilgisi yoktur. Sindi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ağzındaki suyu onun yüzüne attığı, sahih olan başka bir rivayetle sabittir, demiştir.

Buradaki rivayet ile Sindi' nin bahsettiği rivayet arasında bir tezat yoktur. Çünkü olay, iki ayrı zamanda meydana gelmiş olabilir. Yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hem râ-vinin yüzüne hem de kovaya su atmış olabilir. [210]

137 — Kişinin, Din Kardeşinin Avretine Bakmasının Yasakuğı Babı

661) Kbû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şyle buyurdu demiştir:

«Kadın, kadın avretine bakmasın. Erkek de, erkek avretine bakmasın. [211]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbn-i M&ceh de rivayet etmişlerdir. Tirmizî hadisin hasen - garib olduğunu bildirmiştir.
Nevevî,bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
«Hadis, erkeğin erkek avretine, kadının da kadın avretine bakmasını haram kılmıştır. Erkeğin kadın avretine bakması ve kadının erkek avretine bakması da icma' ile haramdır. Bu haramlık, eş durumunda olmayanlar hakkındadır. Eşlerin ise, tenasül uzvu hariç, birbirlerinin avret mahalline bakmaları caizdir. Tenasül uzvuna bakmak hakkında üç kavil vardır. En sıhhatli kavle göre iki taraf için de haram değil mekruhtur. îkinci kavle göre her ikisi için haramdır. Üçüncü kavle göre erkeğin bakması haram kadmınki mekruhtur. Câriye ile efendisinin birbirinin avret yerlerine bakmalarına gelince; Eğer câriye neseb süt veya kayınvalide, üvey kız ve oğlun karısı gibi sihri nedenle kişiye haram durumunda ise, o câriye efendisine karşı hür kadın gibidir. Meselâ adamın cariyesi süt kardeşi ise veya kayınvalidesi ise o kadın, hür olan mahrem akraba gibidir. Yâni o kadının avreti efendisi için göbek ile diz kapağı arasıdır. Şayet cariyenin mezkûr yakınlığı yoksa, kendisi ile efendisi, avret bakımından eşler gibidir.
Adamın, mahremlerine bakması ve onların kendisine bakması ise, sahih kavle göre göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerler için caizdir. Birbirlerinin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakmaları caiz değildir.
Birbirine yabancı olanların avret sınırına gelince:
1 — Erkeğin erkeğe karşı avreti göbekle diz kapağı arasıdır.
2 — Kadının kadına karşı avreti keza göbekle diz kapağı arasıdır.
Göbek ve diz kapağının avretten sayılıp sayılmaması hakkında üç kavil vardır. En sahih kavle göre, ikisi de avret değildir. îkinci kavle göre ikisi de avrettir Üçüncü kavle göre göbek avrettir, diz kapağı avret değildir.
3 — Erkeğin, yabancı kadının her hangi bir yerine bakması haramdır.
4 — Kadının, yabancı erkeğin her hangi bir yerine bakması haramdır.
Erkeğin yabancı erkeğin her hangi bir yerine bakması haramdır.
Erkeğin yabancı kadına veya kadının yabancı ferkeğe bakması şehvetli olsun olmasın hüküm aynıdır. Bazı âlimler-.- Kadının, erkeğin yüzüne şehvetsiz bakması haram değildir, demişlerse de, bu söz tutarlı değildir.
Şafii' nin açıkça belirttiğine göre erkeğin parlak yüzlü olup henüz saç sakalı çıkmamış olan gence bakması, şehvetli olsun olmasın, bir fitne korkusu olsun olmasın haramdır. Şafii' nin delili şudur ki; genç erkek, kadın anlamındadır. Çünkü kadma şehvetle bakıldığı gibi ona da bakılabilir. Güzellik bakımından icabında daha güzel olabilir. Hattâ kadınlar hakkında yapılamayan kötülükler, onlar hakkında düşünülebilir.
Yukarıda anlattığımız bakmak haramlığı, ihtiyaç olmadığı zamana aittir. Şer'î ihtiyaç bulunduğu zaman bakmak caizdir. Meselâ, alış - veriş yaparken, tedavi olunurken, şahitlik yapılırken ve benzerî durumlarda bakmak zarureti vardır. Bu gibi ahvalde şehvetle bakmak haramdır. Çünkü şehvetle bakma zarureti yoktur.
Şehvetle bakmak eşler ve câriye efendisi hariç, herkese haramdır. Hattâ, kişinin anasına ve kızına şehvetle bakması haramdır.
Halkın çoğunun hamamlarda toplanması ve avret mahallini örtmeye dikkat etmemesi, bir belâ hâlini almıştır. Oraya giden kimsenin gözünü başkasının avret mahallin© bakmaktan koruması; avretini de başkasının gözünden hıfzetmesi vâcibtir. Örtünmeye riâyet etmeyenleri görünce münâsip tavır v© ed& ile uyarıda bulunması vâcibtir. Bir fitne çıkması korkusu olmadıkça, sözü dinlensin dinlenmesin bu gibi durumlara müdahale etmesi vâcibtir.
Adamın hiç kimsenin görmeyeceği tenhâ bir yerde avret mahallini açmasına gelince; Eğer bir ihtiyaç içinse caizdir, ihtiyaç yoksa avret mahallini açmasının mekruhluğu veya haramlığı

hususunda ihtilâf vardır. En sıhhatli kavle göre haramdır. [212]

Dört Mezhebe Göre Avret Mahalli

A — Namaz içindeki avret yeri.

B — Namaz dışındaki avret yeri. [213]

A — Namaz İçindeki Avret Yeri Hakkındaki Âlimlerîn Görüşleri

1 — Hanefi âlimlerine göre, namaz bakımından erkeğin avreti göbekten diz kapağının altına kadardır. Göbek, avretten değjj, fakat diz kapağı avrettendir, Câriye de erkek gibidir. Ayrıca karnı, sırtı ve yanları da avrettir.
Hür kadının avreti ise, bütün bedenidir. Hattâ kulaklarından aşağı sarkan saçları da avrettir. Yalnız yüzü ve bileklere kadar elleri avret değildir. Ayakların üst kısmını da avretten istisna edenler vardır.
2 — Şâfiîler'e göre, namaz bakımından erkeğin ve cariyenin avreti göbek ile diz kapağı arasıdır.Göbek ve diz kapağı, avretten değildir. Bununla beraber, buralara bitişik avretin tam örtünülebilmesi için göbekten ve diz kapağından birer parçanın örtülmesi gerekir.
Hür kadının avreti ise, bütün vücududur. Kulaklarından aşağıya doğru sarkan saç telleri de avrettir. Yalnız yüz ve bileklere kadar eller, avret değildir.
3 — Hanbelîler, Şâfiiler gibi avret yerlerini tesbit etmişlerdir. Ancak aralarında şu fark var: Hanbeliler'e göre hür kadının yalnız yüzü avret değil, bundan başka bütün vücudu avrettir.
4 — Mâlikiler'e göre; Namaz bakımından erkek ye kadın avreti iki kısma ayrılır: Galiz avret, hafif avret. Galiz ve hafif diye adlandırılan avret çeşitlerinin hükmü de ayrıdır.
Erkeğin galiz avreti, erkeklik uzvu ve mak'ad halkası ile-yumurtalarıdır. Göbek ile diz kapağı arasında kalan diğer yerler hafif avrettir.
Hür kadının galiz avreti baş, boyun, kollar, göğüs ve göğüsün hizasındaki arkaları ile diz kapağından ayak tırnağına kadar olan yerler hariç, bütün vücûdudur. Anılan bu yerler de hafif avrettir. Yüz ve bileklere kadar eller avret değildir.
Cariyenin hafif avreti, erkeğin hafif avreti gibidir. Yalnız şu fark vardır: Câriye'nin kalçaları, onun hizasındaki yerler ve eteği de galiz avretten sayılır.
Galiz ve hafif avret yerinin ne kadarının açılmasıyla namazın bozulacağını öğrenmek isteyenler, fıkıh kitablarına müracaat etsinler. Çünkü geniş izahat ister. [214]

B — Namaz Dışındaki Avret Yeri Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1 — Hanefi mezhebine göre erkeğin yabancı kadına bakması caiz değildir. Ancak, şehvetsiz olarak yüzüne ve bileklere kadar ellerine bakabilir. Eğer şehvetten emin değilse, bir ihtiyaç olmadıkça yüzüne bakması caiz değildir.Hâkimin, şahidin, tabibin zaruret durumuna göre, bakmaları caizdir.
Erkek, erkeğin göbek ile dizkapağı altına kadar olan yerlerine bakam az. Göbekten yukarı ve dizkapağından aşağı yerlere bakabilir.
Kadın da kadının göbek ile dizkapağı altına kadar olan yerlerine bakamaz. Göbekten yukarı ve diz kapağından aşağı yerlere bakabilir.
Kadın, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerine bakamdı. Diğer yerlere şehvetsiz olarak bakabilir.
Erkek, zevcesinin ve cariyesinin her tarafına bakabilir.
Erkek, mahremi olan kadının yüzüne, başına, göğsüne, diz kapağından aşağısına ve kollarına bakabilir. Fakat arkalarına, karnına ve diz kapağından yukarı kısmına bakamaz.
2 — Şafiî mezhebine göre, erkeğin yabancı kadına bakması caiz değildir. Kadının yüzü ve elleri de avrettir. Bakılamaz. Ancak zaruret ve ihtiyaç hâlinde bakılabilir. Meselâ hâkim, şâhid, evlenmek isteyen kişi ve tabib fıkıh kitablarında belirtilen şartlar altında ve belirtilen yere bakabilirler.
Erkek, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakamaz. Diğer yerlerine bakabilir.
Kadın da, kadının göbek ile diz kapağı altına kadar olan yerlerine bakamaz. Diğer yerlere bakması caizdir.
Kadının yabancı erkeğe bakması caiz değildir. Erkeğin, yabancı kadının yüzüne bakması nasıl haramsa, kadının erkeğin yüzüne bakması da aynı şekilde haramdır.

3 — Mâliki mezhebine göre erkek, erkeğin göbek ile diz kapağı arasındaki yerlerine bakamaz. Mahrem kadınlar da erkekler gibidir. Yâni "anne kız ve teyze gibi kadınlar, erkeğin diz kapağı ile göbek arasındaki yerlerine bakamazlar, diğer yerlerine bakabilirler.
Yabancı kadın, erkeğin yüzüne, basma kol ve ayaklarına şehvetsiz olarak bakabilir. Şehvet korkusu varsa bakamaz.
Kadının bütün vücûdu, yabancı erkekler için avrettir. Yalnız, bir fitne korkusu yoksa yüzüne ve bileklere kadar ellerine bakmak caizdir.
Erkeklerin, mahremi olan kadınların, yüz, baş, boyun, kollar ve ayaklarına bakmaları caizdir. Diğer yerlerine bakmaları caiz değildir.
4 — Hanbeli mezhebine göre kadının, mahremi olan erkeklere ve kadınlara karşı avreti diz kapağı arasıdır.
Kadının yabancı erkeğe karşı avreti, yüz ve bileklere kadar elleri hâriç, bütün vücûdudur, korkusu olduğu takdirde kadının yüz ve elleri de avrettir.
Erkeğin erkeğe karşı avreti, göbekle diz kapağı arasıdır. Bütün mezheblerde, tedavi gibi zaruret hâlinde avret mahalline lüzumu kadar bakmak caizdir.

662) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fercine kat'iy-yen bakmadım veya bu yeri görmedim."
Ebû Bekir demiştir ki: Ebû Nuaym'in dediğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)'d"en hadîsi rivayet eden râvi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin kadın olan mevlâsıdır.Bu isnadın zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. [215]

İzahı

Ed-Dimneti, Nûr-u Mısbâhı'z Zıcâce de beyan ettiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin bu hadîste beyan ettiği durum, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bütün hanımlarına şü-mullü değildi.Ve onlara yasak da değildi. Nitekim Tabarâni ve Ebû Sa'd'ın tahric ettiklerine göre; Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— Ya Resûlallah! Eşimin, benim avretimi görmesini arzulamam, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ona:
— Şüphesiz, Allah onu sana örtü kılmış, seni de ona örtü kılmıştır. Benim eşlerim, benim avretimi görürler. Ben de onlannkini görürüm.» buyurmuştur.
Miftâhü'1-Hâce yazarı da:Müs1im'in bir rivayetine göre Âişe (Radıyallahü anhâ), kendisiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberce aynı kabtan su alarak cünüblükten gus-lettiklerini beyan etmiş, yine M üs1im'in başka bir rivayetine göre Âişe (Radıyallahü anha) ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bir kabtan beraber cünüblükten guslederken, kabtan nöbetleşe su aldıkları belirtiliyorBu iki hadis,onların birbirlerine baktıklarına delâlet eder, demiştir.
Miftahü'l-Hâce'nin bahsettiği, ilk hadîs ve benzeri bir kaç hadis. Sönenimizin Taharet, kitabına âit 35. bâbta geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir.
Kan ve kocanın, birbirinin avret mahalline bakmalarına âit, İslâm âlimlerinin görüşleri bir önceki hadîs'in açıklaması yapılırken anlatılmıştır. Oraya müracaat edilebilir. [216]

138 — Cünüblükten Gusledip De Vücudundan Bir Yeri Kuru Kalan Adam Ne Yapacak Babı

663) (Abdullah) İbn-i Abbas (RadtyaÜâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cünüplükten guslettikten sonra, bir yerin kuru kaldığını gördü. Bunun üzerine, omuzlarına sarkmış bulunan saçlarını sıkarak, o yeri ıslattı.
İshak, kendi rivayetinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), saçlarını kuru kalan yer üzerine sıkarak (orayı yıkadı), demiştir."

664) Ali (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek ı Ben cünüplükten guslettim ve sabah namazını kıldım. Sonra sabahleyin vücûdumdan bir tırnak yeri kadarının kuru katrıiftını gördüm, dedi Peygamber-(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'n» :
Efeer sen, o yerin üzerine elini sürseydin (ve böylece o yerin üzerinden su geçmesini sağlamış

olsaydın) sana kâfi gelecekti.» buyurmuştur.Râvl Muhammed bin Ubeyduüah'ın zayıf olması sebebiyle İsnadın sayıfUğı Zevaid'de belirtilmiştir. [217]

İzahı

Kütüb-i Hamsede bulunmayan bu iki hadîs ile ilgili olarak Sindi şöyle demiştir:
'İlk hadîs, guslederken bir uzvun üzerindeki ıslaklık ve suyun, başka bir uzva nakledilmesi ve onun da bu suretle yıkanmasının câizliğine delâlet eder. Bu hüküm, Hanefî âlimlerimizin kavline uygundur. Guslederken, kuru kalan yerin meshedilmesinin yeterliliği anlamı, hadisten çıkarılamaz. Bilâkis Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek saçlarını sıkması suretiyle kuru kalan yer üzerinde suyun aktığı hadîsten açıkça anlaşılıyor. İkinci hadîste geçen meshden maksad, yalnız ıslak elin kuru kalan yere sürülmesi suretiyle ıslatılması değildir. Gaye, ıslak elin sürülme-siyle kuru kalan yer üzerinden suyun kolayca akmasına yardımcı olunmasıdır. Bu nedenle ikinci hadîste de kuru kalan yerin meshedilmesinin kifayet edeceği mânâsı yoktur.'
Gusül edilirken kuru kalan yerin bilâhere yıkanması ile ilgili, âlimlerin görüşünü bundan sonraki bâbta gelen hadîslerin izahı bahsinde belirteceğiz.
Babın başlığında ve birinci hadîsin metninde geçen «Lum'a» kelimesinin asıl mânâsı, yeşil sahanın bir bölümüdür. Kuru iken alınan bir parça otun adı olduğu da söylenir. Bir de başka renk içinde bulunan beyazlık veya siyahlık yahut da kırmızıya da lum'a denir. Fı-kıhçıların İstılahında ise abdest veya gusülde kuru kalan yere lum'a denir. [218]

139 — Abdest Alıp Suyun Dokunmadığı Bir Yeri Bırakan Adam Babı

665) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Bir adam, abdest alarak (ayağının üst kısmından baş parmak) tırnağı kadar bir yeri kuru bıraktığı ve oraya su d eğmediği hâlde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona j
«Dön de abdestini güzel al.» buyurdu." [219]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd, îbn-i Huzey-m e, Darekutnî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Tercemede parentez içi ifâde, Ebû Dâvûd'un rivayetinden alınmadır. Ebû Dâvûd, bu hadîsi «Tefrikü'1-Vudû'» bâ-bında rivayet etmiştir. El-Menhel yazarı, hadîsin izahı ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:
«Hadîste abdest aldığı bildirilen zâtın kim olduğu bilinemiyor. Kuru bıraktığı yerin ayak baş parmağı tırnağı kadar olduğu ve ayağın üst kısmında bulunduğu Darekutnî' nin rivayetinde be-lirtilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in adama söylediği:
«Dön de abdestini güzel al.» buyruğunun mânâsı: 'Dön de kuru bıraktığın yeri yıkamak suretiyle abdestini ikmâl et' demiştir.
Abdest uzuvları arasında müvâlatın (= abdest uzuvlarını ara vermeden yıkamanın) vâcib olmadığını söyleyen Hanefî âlimleri ve cedid kavlinde Şâfii bu hadîsi delil göstererek şöyle de-mişlerdir .- 'Çünkü, eğer abdestte müvâlat vâcib olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Dön de tekrar abdest al» buyuracaktı. Zira O, şer'î hükümleri açıklamak için özellikle açıklama ihtiyacı duyulan yerde aydınlatıcı beyanlarda bulunmak için gönderilmiştir. Hal böyleyken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama: «...abdestini güzel al.» buyurmuştur. Abdestin güzel alınması, onun tam ve mükemmel yapılması, ikmal edilmesi demektir. Bu da, eksikleri gidermekle gerçekleşir. Netice şudur ki: Kişinin, abdestin noksanını tamamlamadıkça, o abdestle namaza durması caiz değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Dön...» emri, tekrar abdest almaya delâlet etmez. Bu emir, adamın geri giderek kuru kalan yeri yıkaması içindir. Hadisin böyle yorumlanmasını te'yid eden; İbn-i Ebî Şeybe'nin Hz. Ali (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadis, meâlen şöyledir: «Adam, abdest alıp, başına meshetmeyi unuttuğu ve bilâhere hatırladığında, sakalında ıslaklık bulduğu zaman sakalından ıslaklığı alarak başını meshedebilir.» A1i (Radıyallâhü anh) 'nin bu hadisi,Enes(Ha-dıyallâhü anh)'in hadîsinden daha bariz bir şekilde müvâlatın vâr cib olmadığına delâlet eder. Çünkü burada kişi, abdestin bir farzını olduğu gibi unutuyor da bilâhere hatırlayınca tekrar abdest

almaksızın yalnız unuttuğu uzva su değdirmesi kâfi geliyor. A 1 i (Ka-dıyallâhü anh) 'nin hadisini El-Ayni zikretmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «... abdestini güzel al.» emri ile «tekrar abdest al» mânâsı kasdedilmiş olabilir.Kadı Iyâz, EvzâîEl-Leys bin Sa*d," Katâde,Mâ1ikİ1er'den Abdü'1-Aziz bin Ebî Seleme, Kadim kavlinde Şafiî ve bir rivayette Ahmed böyle demişler ve abdestte müvâlatın vâcib olduğuna delil olarak bu hadisi göstermişlerdir. Şöyle ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama: 'Kuru bıraktığın yeri yıka, dememiş de: «...abdestini güzel al.» demiştir. Fakat Nevevî, Müslim'in şerhinde: 'Hadîsi bu görüşe delil göstermek zayıf veya bâtıldır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «...abdestini güzel al.» emrinin, abdestin eksiğini tamamlamak ve yeniden abdest almak anlamlarına gelmesi muhtemeldir. Bu iki ihtimalden birisinin diğerine önceliği yoktur.' demiştir. Lâkin El-Ayni: 'Bu emir, iki mânâya muhtemel ise de, abdestin noksanını ikmal etmeye yorumlanması evlâdır.Evet, abdestte müvâlatın vâcibliğine bu hadis delîl gösterilemez. Çünkü böyle bir şeye delâlet etmiyor.Delâlet ettiğini kabul etsek bile müvâlatın vâcib olduğunu kabul etmeyeceğiz. Bilâkis müstahab olduğuna hükmederiz. Çünkü mutlak olan hadîs nassını, vâciblik anlamına yorumlamakla, nassı kayıtlamış oluyoruz ki, bu caiz değildir, demiştir.
El-Hâfız da El-Fetih'te şöyle der1:.
'Abdest ve gusülde uzuvları fasılalı olarak yıkamak caizdir. Şafii' nin cedid kavli de budur. Şafii bu görüşe şöyle delil getirmiştir .- Allah Teâlâ, uzuvları yıkamayı emretmiştir. Fasılasız veya fasılalı olarak uzuvlarını yıkayan kişi, kendisine vâcib olanı yerine getirmiş olur. Şafiî, daha sonra bu görüşünü Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in fiiliyle te'yid etmiştir. (Çünkü Mâ1ik'in rivayet ettiğine göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), çarşıda abdest almış ve ayaklarindaki mestler üzerine meshetmemiş;. abdest uzuvları üzerindeki ıslaklık kuruduktan sonra cenaze namazma davet edilince meselâ» girmiş ve orada mestler üzerine meshederek cenaze namazına durmuştur.)İbnü'1 -Müseyyeb, Atâ' ve bir cemaat da bu görüştedirler.
Rabia ve Mâlik'e göre, uzuvları yıkama arasında bilerek ara veren kişinin yeniden abdest alması gerekir. Unutarak ara verenin bir şey yapması gerekmez. Mâlik' ten bir rivayete göre, kısa ara veren kişi abdestine, ara verdiği uzvu yıkama ile devam eder. Uzun ara verdiği takdirde baştan başlaması gerekir.
Katâde ve Evzâi'ye göre, önceden yıkadığı uzuvlar kuruyuncaya kadar ara veren kişi, tekrar baştan başlar. Aksi takdirde bir şey gerekmez.
Nehâİ: Gusülde ara vermek mutlaka caizdir. Abdestte art* vermek caiz değildir, demiştir.
Îbnü'l-Münzir, âlimlerin mezkûr görüşlerinin hepsini anlatmış ve: Kurumayı ölçü tutanların elinde her hangi bir delîl yoktur, demiştir.
Tahavî de : Kurumak, bir abdestsizlik hali değildir ki, yıkanan uzuvların abdestini bozsun. Nasıl ki, abdestin bütün uzuvları kurumuş olsa bununla abdest bozulmaz, demiştir.'
Hattabi de: 'Bu hadîs, abdest uzuvlarını aralıklı yıkamanın caiz olmadığına delâlet eder. Şöyle ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Dön de abdestini güzel al.» buyurmuştur. Bunun zahiri mânâsı, tekrar abdest almaktır. Eğer abdest uzuvlarını aralıklı yıkamak caiz olmuş olsaydı, kuru kalan yeri yıkamak emri ile yetinilmesi beklenirdi. Diğer taraftan, kişiye aldığı yere dönmesi emredilmeyecek ti. Hemen orada kuru kalan yerin ıslatılması emredilecekti,' demiştir.
Nevevî, El-Mühezzeb'in şerhinde şöyle demiştir: Yıkamada uzuvlar arasında az bir fasıla yapmanın zarar etmediği icmâ ile sabittir. Uzun ara vermeye gelince; Mezhebimizdeki sahih kavle göre yine zarar vermez. Ömer bin El-Hattab ile oğlu Abdullah, Saîd bin El-Müseyyeb, A,tâ', Tavus, Hasan-ı Basrî, Nahâî, Süfyan-ı Sev-r i, bir rivayette Ahmed, Dâvûdve lbaû'1-Müı-% i r' in kavli budur. ,
Âlimlerden bir taife: Uzuvları aralıklı yıkamak zarar verir ve müvalat vâcibtir, demiştir. İbnü'l-Münzir, bu kavli Ka-tâde, Rabia, Evzâi, El-Leys ve Ahmed' den nak-letmiştir. Îbnü'l-Münzir: Mâlik (Radıyallâhü anh)*den bu hususta muhtelif görüşler nakledilmiş, der. Eş-Şeyh Ebû Hâmid, Malik ve El-Leys' den şöyle bir şey nakletmiştir: Eğer uzuvlar bir özür dolayısıyla aralıklı yıkanırsa caizdir. Özürsüz ara verilirse caiz değildir.
Uzuvlar arasında müvâlatın vâcib olduğunu söyleyenler, Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin Hâlid bin Mi'clan aracılığıyla bâzı sahâbîlerden rivayet ettikleri şu mealdeki hadîsi delil göstermişlerdir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaza duran bir adam gördü. Ayağının üst kısmında bir dirhem miktarı (bir el ayası kadar) yer kuru kalmıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama yeniden abdest alıp namazını iade etmesini emretti/ Bu görüşteki âlimlerin diğer bir delili de Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet edilen şu mealdeki hadistir:
'Bir adam abdest aldı da ayağı üzerinden bir tırnak miktarını kuru bıraktı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamı görünce : «Dön de abdestini güzel al.» buyurdu. Adam da döndü, sonra namaz kıldı.' (Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) 'in bu hadisi, suneni-mizin 666 nolu hadisidir.)

Ömer (Radıyallâhü anh)'den mevkuf olarak rivayet edildiğine göre uzvunda kuru bir yer bırakan adama «yeniden abdest al» demiş; diğer bir rivayette *Kuru bıraktığın yeri yıka» demiştir.
Uzuvlar arasında müvâlat vâcib değildir, diyen âlimlerin delilleri ise şudur:
Allah, uzuvları yıkamayı emretmiş, müvâlatı vâcib kılmamıştır. Diğer taraftan Mâlik'in Nafi'den rivayet ettiği sahîh bir esere göre:
Ashab'tan Abdullah İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), çarşıda abdest almış, yüzünü ve kollarını yıkamış ve başını meshetmiştir. Bilâhere bîr cenazeye davet edilince mescide girmiş ve abdest uzuvları tamamen kurumuş olduktan sonra mestleri üzerine mesh ederek namaz kılmıştır.»Beyhaki: Bu hadis sahîh ve meşhurdur, demiştir. Bu delil güzeldir. Çünkü îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), cenazenin beraberinde bulunanların huzurunda böyle yapmış, hiç kimse de itiraz etmemiştir. Müvâlatın vâcib olduğunu söyleyenlerin delil olarak gösterdikleri Hâ1id'in hadisi isnad bakımından zayıftır.Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisinde, müvâlatın vücûbuna âit bir delil yoktur. Onun eseri, iki türlü rivayet edilmiştir. Yukarıda geçtiği gibi bir rivayette abdest iadesini, diğer rivayette kuru kalan yerin yıkanmasını istemiştir. Bu sebeple tekrar abdest alma rivayetini müstahablık için, kuru kalan yeri yıkama emrini câizlik için yorumlamak gerekir. Bilindiği gibi Ömer (Radıyallâhü anh)'in mezhebi, müvâlatın vâcib olmamasıdır.» [220]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Abdest alınırken yıkanması gereken uzuvları iyice yıkamak vâcibdir .
2 — Bilmeyerek veya unutarak bile olsa yıkanması gereken en ufak bir yeri kuru bırakanın abdesti sahîh değildir. Âlimler bu hususta müttefiktirler.
3 — Câhil adama bilmediğini tatlılıkla öğretmek matlubtur.
4 — Âlim yanlış bir hareket gördüğü zaman susmamalı, o yanlışı düzeltmeye çalışmalıdır.

666) Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest alan ve ayağı üzerinde tırnak kadar bir yeri kuru bırakan bir adam gördü ve ona abdestini ve namazını iade etmesini emretti. Adam da döndü." [221]

İzahı

Bir önceki hadisin açıklamasını yaparken Müslim'in Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği hadîsin mealini nakletmiştik. Oradaki rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama: «Dön de abdestini güzel al.» buyurmuştur.Ebû Dâvûd da Müslim' deki rivayet gibi Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsini tahriç etmiştir.
E1-Hâfiz , Et-Telhis'te şöyle der:
E1-Bezzâr: Câbir'in Ömej (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîsi ancak bu senedle biliriz, demiştir.Ebü'1 -Fadl El-Herevî de: Bu hadîs, yalnız İbn-i Lahî a rivayetinden tanınıyor. Bunun merfu' gösterilmesi hatâdır. Çünkü El-Â'meş, bu hadisi Ebû Süfyan aracılığıyla Câbir'-den; O da Ömer (Radıyallâhü anh) 'den mevkuf olarak rivayet etmiş; Keza Hâşim'de, başka bir senedle yine mevkuf olarak Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir, demiştir.'
El-Menhel yazan «Tefrikü'1-Vudû» babında bu hadîsin, mevkuf olarak Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine dâir mü-teaddid senedler zikretmiştir.Bu arada Darekutnî' nin tah-riç ettiği şu mealde bir hadisi de nakletmiştir: Ubeyd bin Ümeyr El-Ley si' den rivayet edildiğine göre;
«Ömer bin El-Hattab (Radıyallâhü anh), ayağının bir yeri kuru kalmış bir adam gördü de: Sen bu abdestle mi namaza duracaksın? diye sordu. Adam da: Ey müminlerin Emîri! Soğuk şiddetlidir. Beni ıslatacak bir şey de yanımda yoktur, deyince, ona önceden kızan Ömer (Radıyallâhü anh) bu sefer acıyarak: Ayağından kuru bıraktığın yeri yıka ve namazını iade et, buyurdu. Ve ona bir elbise verilmesini emretti.'
Ebû pâvûd, Ahmed ve Beyhakî bu hadîsin bir benzerini Hâlid bin Mi'dan' dan rivayet etmişlerdir. Bu rivayette «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı sahâbî-lerden rivayet edildiğine göre» ifâdesi kullanılmıştır. Sahâbînin meçhul oluşu, hadîsin sıhhatma zarar vermez. Buradaki rivayette de ayağından bir yeri kuru bırakan adamın, abdest ve namazını iade etmesi emredilmiştir. Namazın iade edilmesi emri açıktır. Çünkü noksan bir abdestle namaza durulmuştur. Abdestin iadesine gelince, bu da müvâlatm vâcib olduğuna hükmeden âlimlere göre durum bellidir. Hattâ bu hadîs onlar için delil olur. Müvâlatın vâcib olmadığı görüşünde

olanlara göre abdestîn iadesi, mükemmel bir abdestin alınması ve ibâdette ihtiyatlı davranılması içindir. Hadîs, zahirîne göre müvâlatın vücûbuna hükmedenler için bir delil ise de, hadîsin sıhhatma itirazlar yapılmıştır. Bunun sahih olduğu kabul edilse bile, diğer rivayetlerle birlikte işlerliğinin kurulması için verilen emrin mendubluk için olduğu yorumu yapılır. [222]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/194

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/194

[3] Bu senedin râvilerinden Hasan bin Yahya'nın zayıflığı üzerine cumhur ittifak ettiğinden dolayı isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/194-195

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/195-196

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/196-198

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/199

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/199-200

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/200-202

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/203-204

[11] Râvi Abdülmüheyrnin'in zayıflığına cumhur ittifak ettiği için isnadın zayıf olduğu, Zevaid'de bildirilmiştir.

[12] Zevâid'de : Bu isnad, zayıf ve munkati' bir isnaddır. Ebû ZÜr'a, Horasanlı Ata*nın Enes bin Mâlik'ten hadis işitmediğini söylemiş; Akilî de, Ömer bin El-Müsenna'nın hadisinin mahfuz olmadığını söylemiştir, denilir.

[13] **Necâşî'nin Hal Tercemesi**
Adı Ashama bin Bahr'dır. Meshama ve Asham .da denmiştir. Habeşistan meliklerine Necâşî unvanı verilirdi. Necâşî behiye anlamını taşıyor. İran meliklerine, Kisra, rum meliklerine Kaysar, Mısır meliklerine kâfir oldukları takdirde Fir'ayn, İskenderiye meliklerine Mukavkıs denildiği gibi Habeşistan kralına da bu. unvan, verilmiştir.
Hadiste bahsi geçen Necâşî Resûlullah (S.A.V.)) hayatta- iken müslümanhğı. kabul etmiş fakat onunla görüşmek ve sahabilik kendisine müyesser- olmamıştı^. Müslümanlığı kabullenişinin sebebi şudur : Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Mekke. dey: rinde ashabına reva görülen eziyetleri görüp bu belâyı defetmeye o gün için. maddi gücü yetmediği için sahâbîlerin Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye çderek.: «Çünkü orada öyle bir kral var ki yanında kimseye zulüm cdpemez. AUah size bu eziyetlerden kurtuluş kapısını açıncaya kadar oraya gitmeniz arzulanır» buşruiv du. Bunun üzerine müslümanların bir kısmı İslâm'da ilk hicret olarak oraya göçüştüler. Mekke müşrikleri muhacirlerin Habeşistan'a güven içinde, yerleştiklerini görünce aralarında bu sorunu görüşüp Arar bin El-Âs ve Abdullah bin Ebl Re-bîa'yi Necâşi ve devletinin ileri gelenlerine verilmek üzere hediyelerle birlikte ora: ya gönderdiler. Bunlar hediyelerini Necâşi ve adamlarına takdim ederek Necâ; şiftin adamlarına şöyle dediler : 'Bizden bazı sefihler kavminin dininden çıkmışlar ve sayın melik'in dinine de girmemişler. Ne bizim ne de sizlerin tanıdığı yeni bir din getirdiler. Bu sefihlerin kavminin eşrafı onları kendilerine iade etmek için bizi sayın kıral'a elçi olarak gönderdiler. Süden istirhamımız biz bu sefihler sorunu hakkında sayın melikle görüştüğümüz zaman bunların iadesi için siz me lik'e işaret edin ki onları konuşturmadan bizimle geri göndersin. Elçiler Necâşi'nin müslümanları konuşturmasını istemiyorlardı. Çünkü bu takdirle onları teslim otmiyebilir diye düşünüyorlardı. Bunun üzerine adamlar elçilere yardımcı olmaya söz verdiler. Sonra melikin huzuruna çıkarılan elçiler ne maksatla geldiklerini bildirdiler. Ordaki devlet adamları müslümanlan iade etmenin uygunluğunu hemen söylediler. Fakat Necâşi buna Öfkelendi ve : 'Hayır! Vallahi ben bunları çağırıp elçilerin dedikleri hususları onlara sormadıkça memleketime gelen ve beni başkalarına tercih eden bir kavmi tes'im etmem. Eğer elçilerin doğruluğu anlaşılırsa bunları teslim ederim. Ve şayet göçmenler bunların dediği gibi değilse elçilerigeri çevirir ve göçmenlere iyilik ederim, dedi. Sonra Necâşî Sahâbtleri huzuruna çağırdı. Sahâbîler Necâşî'nin huzuruna girince selâm verdiler. Elçiler selâmı fırsat bilerek : 'Sayın melik! İşte doğruluğumuz hemen belirdi. Çünkü bunlar zatınıza karsı, mutad olan saygı usulü ile girmediler* dediler. Melik bunun sebebini sorunca Sahâbiler : 'Sayın Melik biz sana cennet ehlinin ve meleklerin ta'zim usulüyle saygı gSsterdik' dediler. SahâbÎlerin sözcüsü Ca'fer bin Ebi Talib (R.A.) idi. Necâşl onlara : 'Nedir sizin bu dininiz. Hem kavminizin dinini terkettiniz hem de benim dinimi ne de başka milletlerin dinlerinden birisini seçmediniz?» diye sordu. Sözcü Ca'fer şöyle cevap verdi:
'Ey Melik! Biz cahiliyet ehli idik. Putlara tapar, murdar hayvan etini yiyer. fuhuş yapar, yakınlarımıza şefkat etmez, komşularımıza kötülük ederdik. Kuvvetlimiz zayıfımızı sömürüyordu. Nihayet Allah bize nesebini, doğruluğunu, güvenilir, iffetini yakinen bildiğimiz bizden bir Peygamber'! bize gönderdi.
Gelen Peygamber bizi tevhid'e, Allah'a şerik koşmamağa, tapmakta olduğumuz putlardan sıyrılmağa davet etti. Doğru konuşmayı, emanetleri sahiplerine vermeyi, yakınlarına şefkat etmeyi, komşulara iyilik etmeyi, ırz, namus ve kanlara saygılı olmayı emretti. Fuhuşlardan, yalan söylemekten, yetimin malını yemekten men etti. Namaz kılmayı, oruç tutmayı emretti, (diyerek İslâm'ın emirlerini saydı.) Biz de O'na iman edip tasdik ettik.
Haram kıldığını haram ve helâl kıldığını helâl saydık. Kavmimiz bize saldırdı, dinimizden döndürmek ve tekrar putlara taptırmak için eziyetler ve ta'zibler yaptılar. Bizi kahredip zulmedince ve dini görevlerimizi yerine getirmemize mâni olunca biz memleketinize çıkıp geldik. Seni başkalarına tercih ettik ve senin yanında bize zulm edilemiyeceğini ümid ettik, dedi. Bunun üzerine Necâşl: O Fey-gamber'in Allah tarafından getirdiğinden - senin beraberinde bir şey var mı? diye sordu. Ca'fer: Evet, dedi ve Meryem sûresini okudu. Okunan âyetlerden etkilenen Necâşl ve adamları ağladılar. Ve Necâşt: Şüphesiz bu okunan ve İsa'nın getirdiği aynı kaynaktan çıkmıştır, dedi. Ve Kureyş elçilerine, gidiniz vallahi

ilelebet bunları size teslim etmem dedi. Henüz ümitlerini tamamen kesmiyen elçiler ertesi gün başka bir oyunla Necati'nin huzuruna tekrar çıkarak : 'Sayın Melik! Bunlar Hz. îsâ hakkında çok büyük bir söz söylerler dedi. Bunun üzerine Necâşl Hz. İsâ hakkındaki görüşlerini sordu. Ca'fer (R.A.) biz tsâ (S.A.V.) hakkında Peygam-ber'imizin beyan ettiğini söyleriz, tsâ Allah'ın kulu ve resulüdür. îsâ, bakire ve hiç bir erkeğin dokunmadığı Hz. Meryem'e Allah'ın ulaştırdığı kelimesi ve Allah tarafından gelen bir ruhtur, dedi. Bunun üzerine Necâşl yerden bir çöp alarak: 'İsa'nın dediğinden bu çöp kadar bile fazla bir şey söylemediniz, dedi. Ve müs tumanlara: 'Gidiniz. Siz emin olabilirsiniz. Ben sizden birisine eziyet etmek karşılığında bir dağ kadar altm sahibi olmaya bile razı değilim, dedi. Ve Kureyş'in hediyesini reddetti. Sonra Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e gönderdiği mektupta şunları yazmıştır : 'Ben, senin, Allah'ın resulü olup, doğru sözlü ve doğrulanan bir zat olduğuna şehâdet ederim. Sana ve senin amcan oğlu Ca'fer bin Ebî Talib'e btat ettim. Âlemlerin rabbl olan Allah'a teslim oldum. Necâşl (R.A.) müslümanlar? destek idi. Adaletle hükmeden ve insanlara yararlı bir melik idi. Onun meziyetleri meşhur olduğu için anlatmaya hacet yoktur. Kendisi Habeşistan'da vsfat etti. Resûl-i Ekrem (8.A.V.) ashabına O'nun cenaze namazını gıyabi olarak kıldırdı, (Menhel Cild 2, Sah. 122-123)

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/204-205

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/206-207

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/207-208

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/208-209

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/209-210

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/210-211

[20] Aslen Yemenli olup, Kûfe'de yerleşmiş, Hz. Ali (RjUlıra üeri gelen arkadaşlarındır. Ebû Hüreyre, Ömer, Ali. Sa'd bin Ebt Vakkas. Aişe ve baskalarından rivayet etmiştir. Râvileri İki oğlu Muhammed Mikdam, Şabİ ve başkalarıdır. İbn-i Muin, Ahmed, Nesâİ ve İbn-i Hibbân onu sıka saymışlardır. Hicretin 78. yılında 120 yaşında iken Siclstan'da öldürülmüştür. Buhârt'den başka diğer sahih kitab sahipleri ondan hadis rivayet etmişlerdir. (Menhel-Cüd 3. Sah. 206)-

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/211-212

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/212-213

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/213-214

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/214-215

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/216-217

[26] Nevevl: Bu, hadis ehlinin ittifakı ile zayıf olan bir hadistir, demiştir.

[27] **Ukbe bin Âmir (R.A.)'İn Hal Tercemesi**

Ukbe bin Âmir bin Abs bin Amr Ebû Hammâd El-Cüheni, meşhur bir sab&bl olup Resül-i Ekrem (S-A.V.)'den çok hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden sahâbi-lerden ve tabiilerden bir cemaat rivayette bulunmuştur. İbn-i Abbâs, Ebû Ümâ-me ve Ebû îdris El-Havlânî onlardandır. Ebû Saîd bin Yunus : Ukbe kurra'dan olup, ferâiz ve fıkıh âlimi idi. Edib, şâir ve kuvvetli kalem sahibi idi. Kur'an-ı toplayanlardan birisi idi. Ben, Mısır'da O'nun kendi eliyle yazmış olduğu Mushaf'ı Şerifi gördüm. Musahfm sonunda : Bunu Ukbe bin Âmir kendi eliyle yazmıştır, ibaresi vardı. Sahih-i Müslim'de Kays bin Ebl Hâzim tarikiyle Ukbe bin Amir'den rivayet edilen bir hadiste Ukbe şöyle demiştir : «Resûlullah (S.A.V.) Medine-I Münevvere'ye teşrif etti. Ben koyun sürüsünü güdüyordum. Koyunları bırakıp O'nun yanına giderek : Benim biatimi kabul buyur, dedim. O da Hicret üzerine biatimi kabul buyurdu.» Ebû Dâvûd ve Nesai de bu hadisi rivayet etmişlerdir.Ukbe bin Amir, Fetihlerde bulunmuştur. Şam fethinde kumandan ile halife Hz. (R.A.) arasında postacı idi. Hicretin 58. yılı Mısır'da vefat etmiştir Sahih kitap sahipleri ondan rivayette bulunmuşlardır. (Menhel Cİld 2, Sah 166)

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/217-218

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/219

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/219-220

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/220-222

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/222-223

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/224-225

[34] Kahramanlardan olan bu zatın 20 hadisinden birisini Bühârî ve Müslim, diğer birisini de. Buhârî rivayet etmiştir. Kavileri : Oğullan Ca'fer, Abdullah ve EI-Fadl'dır, uhud savaşından sonra müslüman olmuştur. Ha. Muaviye devrinde Şam'da vefat etmiştir. (Hulasa: 287)

[35] Bahreyn tarafından Katar adlı köy imalatından olduğu için bu ismi almıştır. Nihaye de : Katar, kırmızımsı, desenli ve oldukça sert bir hırka çeşididir denilmiştir. Bu takdirde sarık bu tür kumaştan yapılmadır.

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/225-227

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/228

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/229-231

[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/231-234

[40] Zevâid'de bunun senedinde tbn-i Edi Leylâ bulunduğu, adının Muhammed bin Abdurrahman olduğu, hıfzı yönünden zayıflığı dolayısıyla isnadın zayıf olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/235-236

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/236-238

[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/238

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/239

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/239-240

[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/240-242

[46] **Ata' bin Ebî Rabâh <R.A.)'ın Hal Tercemesi**

Atâ' bin Ebİ Rabâh El-Kureşİ mevlfi Kureyş Ebû Muhammed El-Cündî El-Yemânl, Mekke-i Mükerreme'de ikamet eden imam ve akıncılardandır. Üsame bin Zeyd, Âişe, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme, Urve bin Zübeyr (R.A.)'den ve bir cemaattan rivayet etmiş, râvileri ise Eyyüb, Habib bin Ebİ Sabit, Ca'fer bin Muhammed, Cerir bin Hazım, İbn-i Cüreyc ve bir cemaattır. îbn-i Sa'd : O, sıka, âlim ve çok hadis bilirdi. Mekke'de fetva ona dayanırdı, demiştir. Ebû Hanife de : Ben Atâ'dan daha üstün ve faziletli bir kimseye rastlamadım, demiştir, tbn-1 Abbas (R.A.)'a, bir soru sorulmuş ve kendisi: Ey Mekke halkı! Yanınızda Atâ (R.A.) varken siz benim başımda toplanıyorsunuz, demiştir. 70 defadan fazla hac yaptığı söylenmiştir. Hammâd bin Seleme: Benim hac yaptığım yüz ondördüncü yılı Atâ vefat etti, demiştir. (Hulâsa: 266)

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/243

[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/243-244

[49] Cebire, teyemmüm uzvu olan yüz veya kolda ise abdestli iken konmuş olsa bile bilâhere namazın iadesi gerekir. Keza başka uzuvlara abdestli iken konan cebire lüzumundan fazla yer kaplamıssa, namazın iadesi gerekir. Geniş malumat için fıkıh kitaplarına müracaat (Mütercim)

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/244-245

[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/246

[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/246-249

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/249-250

[54] Cümey bin Ümeyr Ebü'l-Esved El-Kûfİ : İbn-i Ömer, Ebl Bürde ve Aise (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Râvilerİ ise Sadaka bin Sald, El-A'meş, Ebû shak Eş-Şeybânİ. El-Alâ' bin Salih ve başkalarıdır. Buhârî : Onun rivayetini tetkik gerekir, demiştir. İbn-i Adiy ise : Hadisleri incelenmelidir. Rivayet ettiği hadislerin mütâbü pek bulunmaz, demiştir. İbn-i Nümeyr : O, çok yalan söyleyenlerdendir, demiş; îbn-i Hibbân ise: O, râfizi idi. Hadis uyduruyordu, demiştir. El-lclİ ise, O"nun sıka bir tabii olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî. Nesâİ ve tbn-i Mâceh ondan hadis rivayet etmişlerdir. (Menhel cild : 3, Sah. 6)

[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/250-251

[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/251

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/251-252

[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/252

[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/252-254

[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/254

[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/254

[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/254-255

[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/255

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/256

[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/256

[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/256-258

[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/258

[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/259

[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/259-260

[70] Hadisin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/260-261

[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/261

[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/262

[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/262-263

[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/263-264

[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/264

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/264-265

[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/265

[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/266

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/266-267

[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/267

[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/267-268

[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/268

[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/268-271

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/271-272

[86] Tirmizl ve Ebû Dâvûd, bu hadisi zayıf görmüşlerdir.

[87] Râvüerden Talha bin Nâfi, Ebû Eyyûbtan hadis işitmediği İçin, bu senedin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/272-273

[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/273-274

[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/274-275

[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/275

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/275-276

[92] **Ümmü Seleme (R.A.)'nin Hal Tercemesİ**
Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden olan bu banımın adı Hind bint-1 Ebl Ümeyye El-Kureşiyye El-Mahzumiye'dİr. Resûlullah (S.A.VY> üe-fiYjenr meden Önce Ebu Seleme Abdullah bin Abdil-Esed'in nikahı altında idi. Esiyle beraber ilk müslümanlardan olup, -Habeşistan'a hicret etmişler, orada Seleme adlı kızları olmuş, sonra Mekke'ye dönmüşler ve Medine'ye hicret etmişlerdir. Medine'de Otner, Durre ve Zeyneb adlı çocuklan olmuştur. Medine'de iken eşi vefat edip, iddeti bittikten sonra Ebu Bekir (R.A.) kendisiyle evlenmek istemiş, fakat O, reddetmiştir. Bilâhare Resûl-i Ekrem (S.A.V.) evlilik talebinde bulununca Ümmü Seleme şu cevabı göndermiştir: 'Ben kıskanç bir kadınım. Çocuklarım vardır. Yakınlarımdan kimse burada yoktur.' Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onun bu mazeretlerini şöyle cevaplandırmıştır : «Senin kıskançlığın İçin Allah'a dua ederim, kıskançlığın gider. Çocuklarına ben bakarım. Yatanların bunla olsun, olmasın, bu isten hoslannuyacak yoktur.» Bunun üzerine Ümmü Seleme (R.A.), oğlu Ömer'e : Kalk, Peygamber (S.A.V.)'in nikâh işini bitir, demiş ve Fahri Kainat efendimizle evlenme şerefine nail olmuştur. Ümmü Seleme (R.A.) Peygamber (S.A.V.Vden 378 hadis rivayet etmiştir. Bu-hâri ve Müslim 13 hadisi müttefikan ve üçer hadisi münferiden rivayet etmişlerdir. Kavileri, oğlu Ömer, kızı ve Nafi, Ebû Osman En-Nehdl, Sald bin El-Müsey-yeb, Küreyb mevla tbn-i Abbas ve başkalarıdır. Hicretin 59. yılı vefat etmiş ve Ebû Hüreyre (R.A.), cenaze namazuu kıldırmıştır. Zehebl, Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in son vefat eden hanımının Ümmü Beleme (RJ\.) olduğunu söylemiştir. <E1-Menhel CUt: 2, Sah. 332)

[93] **Ümmü Süleym (R.a.)'in Hal Tercemesi**
Peygamber (S.A.V.)'e som soran Ümmü Süleym (R.A.). Milhân bin Halid bin Zeyd bin Haram bin Cündüb (R.A.)'ün kızı olup, Ensardandır. Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi Enes bin Mâlik (R.A.)'in annesidir. Bu künye ile tanınmış olup, ismi hakkında ihtilaf vardır. Kimisi Senle, kimisi Rumeyle, kimisi de Mü-leyke demiştir. Cahiliyet devrinde Mâlik bin En-Nadr ile evlenmiş ve ondan oğlu Enes (R.A.) olmuştur. Ensâr-ı Kiram'dan ilk müslümanlarla beraber İman etmiştir. Kocası Mâlik, bu duruma çok kızmış ve Şam'a gidip, orada Ölmüştür. Bundan sonra Ebû Talha (R.A.) ile evlenmiştir. îmam Ahmed'in Enes bin Mâlik (R.A.Vden rivayet ettiğine göre Ebu Talha (R.A.) müslüman olmadan önce Ümmü Süleym (R.A.)'e istekli çıkmış ve Ümmü Süleym (R.A.) ona verdiği cevapta müslümanhğı kabullenmesi halinde kendisi ile evleneceğini ve müsİÜmanlığı kabullenmesinden başka bir sıdak istemiyeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Ebu Talha (R.A.) gidip düşünmüş daha sonra gelerek, kelime-i şahadet getirmiş ve bundan sonra evlenmişlerdir. Ümmü Süleym, Resûlullah (S.A.V.) ile beraber savaşmıştır.

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/276

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/277-278

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/278-280

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/281

[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/281-283

[99] Ubeyd bin Umeyr bin Kstâde bin Said EI-Leysl, Mekkeli olup, bu yerin kadılığını yapmıştır. Babasından, Ömer, Ali,

Ebû Musa El-Eş'ârl, Ubeyd bin Kât ve diğerlerinden (R.A.) rivayet etmiştir. Ravisl Ati bin Ebl Rabah, Amr bin Dinar, MÜcahid ve başkalarıdır, tbn-i Muin ve Ebû Zur*a sıka olduğunu, El-tcll de, tabiilerin büyüklerinden bir sıka olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 64 veya 68. yıb vefat etmiştir. (El-Menhel C. 4, Sah. 112)

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/283-284

[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/284

[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/285

[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/285-287

[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/287-288

[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/288-289

[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/289-290

[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/291

[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/291-292

[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/292-294

[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/295

[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/295-296

[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/296

[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/296-298

[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/298

[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/299-300

[116] RavI Hasan bin îmare'nin zayıflığına âlimler ittifak ettikleri, hatta hadisini terketmeye icma' ettikleri ve Ebû Ubeyde (R.A.)'nin, babası Abdullah bin Mes'ûd (R.A.)'den hadis işitmediği söylendiği için hadîsin isnadının zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/300-301

[117] **Abdullah bin Erkâm (R.A.)'ın Hal Tercemesİ**

Abdullah bin El-Erk&m bin Abdi Yagûs bin Veheb bin Abdi Menaf bin Zühre El-Kureşi Ez-Zühri (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'e, sonra Ebû Bekir ve Ömer (R.A.)'e kâtiblik yapmıştır. Mekke'nin fethi yılında müsIÜmanlığı kabul etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den yalnız bu hadîsi rivayet etmiştir. Hz. Ömer (R.A.) dev-rinde BeytUl-M&l'e bakardı. Eşheb'in Mâlik'ten rivayet ettiğine göre Hz .Ömer (R.A.) : Ben. Abdullah'tan daha fazla Allah'tan korkan kimseyi görmedim, derdi. Bağavî'nin Abdullah bin Zübeyr <R.A.)'den tahric ettiğine göre Peygamber (S.A.V.), Abdullah bin Erkâm (R.A.)'a mektub yazdırırdı. O derece güveniyordu ki, bazî Meliklere mektub yazmasını emrederdi. Abdullah (R.A.) da yazardı. Resûl-i Ek-rem (S.A.V.), Ona güvendiği için. mektubu okumadan mühürlerdi. Amr bin Dinar'dan rivayet edildiğine göre Hz. Osman (R.A.) da Beytü'l-Mâl'ı ona tevdi etti de emeğine karsı ona 300 dirhem verdi. Fakat Abdullah (R.A), onu almadı ve : Ben Allah için çalıştım. Ecrim Allah'a aittir» dedi. Hâvileri Hz. Ömer (R.A.)'in mevlası Eşlem, Abdullah bin Utbe bin Mes'ûd, Yezid bin Katâde ve Urve bin Zübeyr'dir. Ebû Oâvûd, TİrmizI, Nesâİ ve îbn-i Mâce. ondan rivayet etmişlerdir. Hz. Osman (R.A.)'ın hilâfetinde vefat etmiştir. (El-Menhel Cild : 1, Sah. 29l>-

[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/301

[119] Kâvî Sevr ve Bişr bin Adem zail oldukları İçin isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir

[120] Hadîsin isnadındakl ricalin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/301-305

[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/305-306

[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/306

[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/306

[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/306-309

[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/309-311

[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/311-312

[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/312-313

[129] NİhâyeʼÖe bu kelime : Ey su kadın! demektir. Cevheri : Bu kelime çağ-nlmaya mahsustur demiştir.

[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/313-314

[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/314-316

[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/316-317

[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/318-320
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/320-321
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/321-322
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/322-323
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/323-327
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/327-328
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/328-330
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/330-332
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/332-333

[142] **Esma (K.A.)'nın Hal Tercemesi**
Ebû Bekr-i Sıddlk (R.A.)'ın kızı olan bu hatun, Zübeyr bin Avvâm (R.A.)'ın zevcesidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayette bulunmuştur. Râvileri, iki oğlu Abdullah ile Urve ve torunları Abbâd bin Hamza bin Abdillah, Abbâd bin Abdîllah ve Abdullah bin Urve bin Zübeyr ile Fâtime bint El-Münzir'dir. 17 sahâbiden sonra mtislümanhğr kabul eden ilk müslümanlardandır. Oğlu Abdullah ile hâmile iken Medine'ye hicret etmiştir. Bir asır yaşamış, buna rağmen aklına bir halel gelmemiştir. Hicretin 73. yılı Mekke'de vefat etmiştir. (El-Menhel Cilt : 3, Sah. 230>

[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/333-334
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/334
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/335
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/335-337
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/337
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/338-339
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/339
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/339-342
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/342
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/342-343
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/343
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/343-344
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/344
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/344-347
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/347-348
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/348-350
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/350

[160] Tirmizi demiştir ki: Biz bu hadisi yalnız Hakim El-Esrem'den Ebû Temime El-HüceymÎ'den Ebû Hüreyre'den tanırız. îlim ehli nezdinde bu hadisin mânâsı ancak teşdid içindir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/350-351

[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/351-352
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/352
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/353
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/353-354

[165] Bu hadisin isnadındaki ricalin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. Sin-di : Bu hadîs Zevâid kısmından değildir. Bilâkis Buhar i, Müslim ve başkalarında da mevcuttur, demiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/354

[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/355-356
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/356-358
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/358
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/359

[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/359-360

[171] Bakara. 222)

[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/360-361

[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/361-362

[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/362

[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/362-363

[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/363-364

[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/365

[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/365

[179] însadın sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevaid'de bildirilmiştir.

[180] Adı Nesibe veya Nüseybe olup, Ensâr'dan KaTı'ın kızıdır. Peygamber (S.A.V.)'den kırk hadîsi vardır. Buhâri ve Müslim altısını ittifakla, birer tanesi ni de münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri Enes bin Mâlik, Slrin'in iki oğlu Muhammed ve Hafsa, Abdü'l-Melik bin Ümeyr ve Ümmü Şarahil'dir. Resûl-f Ekrem (S.A.V.) ile beraber savaşlara katılır, yaralıları tedavi eder ve hastalara bakardı. Basra'ya gidip ikamet etmiştir. Sahâbllerden bir grup ve tabiilerin Bas-ra'daki âlimleri. Ölü yıkamakla ilgili hadisleri ondan alırlardı. (Menhel: CUd 3, Sahife : 128)

[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/365-366

[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/367-368

[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/368

[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/369

[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/369-370

[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/370

[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/370-371

[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/371

[189] Abdullah bin Sa'd El-Enbârt (R.A.) El-Kureşi de denilir. EI-Ezdİ diyenler de vardır. Bu zat. Haram bin Hakîm'in amcasıdır. Onun Abdullah bin Hâlid bin Sa'd olduğu da söylenmiştir. Buna göre Sa'd, onun dedesidir. Şam'da ikamet-etmiştir. Râvlsi Haram ve Hâlid bin Mi'dâm'dır. Sahâbîdir. Yalnız iki hadîsi var. Ebû Dâvûd, Tirmlzl ve İbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. (Menhel Cild 2, Sahife : 267)

[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/372

[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/372-373

[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/373-374

[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/374

[194] Zevâid'de : Hadisin isnadında Abdulkerim bin El-Muhank vardır. İmam Ahmed ve başkası onu zayıf görmüşler. Hatta îbn-f Abdi'l-Berrln dediğine göre onun zayıflığı hakkında icmâ vardır, denmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/374

[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/375

[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/376

[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/376-377

[198] Muâza bint Abdillah El-Adeviyye Ümmü's-Sahbâ El-Basriyye EI-Âbide. Ali ve Âişe (R.A.)'dan rivayet etmiştir. Hâvileri ise Ebû Kulâbe, Yezîd Er-Rsşk, Eyyub, Asım El-Ahvel ve bir cemaattır. İbn-i Muin, Onu sıka ve hüccet olarak göstermiştir. Zehebi, onun geceyi ihya ettiğini ve kabirlerde uzun süre uyuyacağını bildiği halde, «uyuyan göze şaşarım» dediğini rivayet etmiştir. Îbnü'l-Cevzi, onun hicretin 83. yılı vefat ettiğini söylemiştir. (Hulâsa, Sahife : 496)

[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/377

[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/378

[201] El-Fıkıh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa Cild : 2, Sahife 46-47; 6. baskı.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/378-379

[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/379

[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/379-380

[204] Zevâid'de isnadının sahih olup, ricalinin sahîh hadis ricali olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/380

[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/381

[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/382

[207] Hulâsa : 415

[208] Mahmud bin Er-Rabî' bin Suraka bin Amr bin Zeyd El-Ensârî Hazreç kabilesindendir. Kudüs'te yerleşmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den ve Ubâde bin Es-Sâmit (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisi 5 yaşında iken. Peygamber (S.A.V.)'in bir kovadan mübarek ağzına aldığı suyu yüzüne attığını hatırlıyormuş. Kendisinden rivayet edildiğine göre Enes bin Mâlik yaşça ondan büyükmüş. Va-kıdl'nin dediğine göre hicri 99 yılında vefat etmiştir. (Hulâsa: 371)

[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/382-384

[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/384

[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/384

[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/385-386

[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/386

[214] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/387

[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/388-389

[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/390

[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/390-391

[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/392

[219] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/392-393

[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/393-397

[221] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/397

[222] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/397-398

2 — NAMAZ KİTABI

1 — Namaz Vakitleri Bâbları

667) Büreyde (bin El-Husayb) (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek kendisine (beş) namaz (in) vakit deri) ni sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Bu iki gün bizimle beraber namaz kıl.» buyurdu. Güneş (gök ortasından batıya doğru) zevala varınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ Bilâl (Radıyallâhü anh)'a emretti. Bilâl (Radıyallâhü anh) da ezan okudu. Sonra emretti. O da öğle namazı için ikamet getirdi. Sonra ona emretti. O da Güneş henüz yüksek ve bembeyaz iken ikindi namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. O da Güneş battığı zaman Akşam namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. O da şafak battığı zaman yatsı namazı için ikamet etti. Sonra Ona emretti. Oda Fecir doğduğu zaman, sabah namazı için ikamet etti. İkinci gün olunca ona emretti. O da öğle için ezan okudu da öğle namazını serinliğe bıraktı. Hem de hava iyice serinleyinceye kadar geciktirdi. Sonra güneş henüz yüksek iken ikindi namazını kıldı. İlk günkü vakitten sonraya tehir etmiş oldu. Daha sonra şafak batmadan önce akşam namazını kıldı. Yatsı namazını da gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Sabah namazını da, ortalık iyice aydınlandıktan sonra kıldı. Daha sonra :
-Namaz vakit(leri)ni soran kişi neredjedir?» buyurdu. Adam da.-Ben (buradayım) Yâ Resûlallah! deyince, O:
«Namazınızın vakti, gördüğünüz süreler arasıdır.- buyurdu." [1]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişler;Tirmizî, bunun hasen - garib - sahîh olduğunu söylemiştir.
Nevevi,hadîsin muhtevasıyla ilgili olarak şöyle der:
1 — Her namaz için bir fazilet vaktinin bir de ihtiyar vaktinin bulunduğu;
2 — Akşam namazı vaktinin, şafak batmçaya kadar devam ettiği;
3 — Kuvvetli bir maslahat için namazın ilk vakit faziletini bırakarak ihtiyar vaktinin son anına kadar tehirinin meşruluğu;
4 — Şer'î bir hükmün açıklanmasının ihtiyaç zamanına kadar bekletilmesinin câizliği;
5 — Şer'î bir hükmün sözle olduğu gibi, fiil ile de açıklanabileceği gibi hükümler hadîsten anlaşılıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Namazınızın vakti, gördüğünüz süreler arasıdır.» hitabı soru sahibine ve diğerlerinedir. Fıkranın mânâsı ise şudur: Her namaz; iki günde ayrı ayrı vakitlerde kılınmakla, her namazın vaktinin başlangıç ve nihayeti gösterilmiş oluyor. İkinci gün namaz kılman vakit, ihtiyar vaktinin sonunu açıklamak içindir. Yatsı namazının, gecenin üçte birisi geçince kılınmasıyla, ihtiyar vaktinin bitiminin bu olduğu anlaşılıyor. Müs1im'in rivayet ettiği Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisinde ise gece yarısı olunca yatsı namazı kılındığı bildirilmiştir. Buna göre ihtiyar vakti gece yarısına kadar devam eder. Âlimler, hangisinin kuvvetli olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafiî' nin bir kavline göre gecenin üçte birisine, diğer kavline göre yatsı namazının vakti gecenin yansına kadar devam eder. İkinci kavli daha sıhhatlidir.
(Hanefî âlimlerine göre yatsıyı, gecenin üçte birisinin bitimine kadar tehir etmek müstehabtır.)
Ebül'Abbas bin Şüreyh: Ne rivayetler arasında ne de Şafii' nin iki kavli arasında ihtilâf yoktur. Çünkü maksad, gecenin üçte birisinin bitimi, yatsının ihtiyar vaktinin başlangıcıdır. Gecenin yansının bitimi de, ihtiyar vaktinin nihayetidir. Rivayetler arası böylece bulunur, demiştir.Ebü'l-Abbâs'in söylediği bu söz, hadîslerin lafızlarının zahirine uygundur. Çünkü Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Yatsının vakti gece yarısına kadardır buyruğunun zahiri gece yansının, ihtiyar vaktinin nihayeti olduğudur.
Büreyde ve EbûMûsa' nin hadîsine göre. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz vakitlerini soran adama ve başkalarına öğretmek üzere ikinci gün, yatsı namazına gecenin üçte birisi bittikten sonra başladığı bildirilmiştir. O halde buna göre yatsının ihtiyar vakti gece yansına yakın bir zamana kadar devam eder. Böyle yorum yapmakla, bu konuda vârid olan fiilî ve kavli hadîslerin araları bulunmuş olur.»
İkinci gün öğle namazının hava serinleyinceye kadar tehir edildiği ve ikindi namazının da birinci güne nisbeten tehir edildiği bildiri İmiş tr. Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı bu ifâdelerde kasdedilen mânâ

şudur, der:
'tik gün, her şeyin istiva (= Güneş gök ortasında olduğu) zamanındaki gölgesinden başka gölgesi o şeyin boyu kadar uzanınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını kılmış, ikinci gün ise, gölge o şeyin boyunun iki katı kadar uzanınca ikindiyi edâ etmiştir.'
İkinci gün Öğle namazının serinliğe bırakıldığı bildiriliyor. Fakat buradaki rivayette tehir süresi belirtilmemiştir. Müslim, Ebü Dâvûd, Nesâi ve Beyhakî' nin Ebu Musa El-Eş'âri (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri benzer hadîste ikinci günkü öğle namazının, ilk günkü ikindi namazının kılındığı zamana yakın bir vakitte kılındığı bildirilmiştir. Böylece serinliğe bırakılması durumu da açığa kavuşmuş olur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e namaz vakitlerini soran kişinin ismi bildirilmemiştir.

668) lbn-i Şihâb (Radtvaltokü 'den rivayet edildiğine göre
Kendisi Medine i Münevvere Emİri Ömer bin Abdü'l Aziz[2] (Radıyallâhü anhümâVnın döşekleri üzerinde oturuyormuş. Yanında da Urve bin Ez-Zübeyr (Radıyallâhü anh) bulunuyormuş. Emir Ömer (Radıyallâhü anh), ikindi namazını biraz tehir etmiş. Bunun üzerine Urve Ona:
Dikkatli ol. Şüphesiz Cibril (Aleyhisselâm) indi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e imam olarak namaz kıldırdı demişi Ömer (Radıyallâhü anh)'de ona:
— Ne söylediğini bil ya Urve, deyince Urve de şöyle demiştir i
— Ben, Beşîr bin Ebî Mesudu dinledim. Diyordu ki t Ben (babam) Ebû Mesudu tUkbe bin Amr El-En sâri) dinledim diyorduk! t Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken dinledim *
«Cibril, indi de bana imam oldu. Ben de onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyururken beş namazı mübarek parmaklarıyla hesaplıyordu." [3]

İzahı

Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a âit hadîs kısmını B u -hâri. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhakî, Tahavi ve Darekutni bâzı lafız farklarıyla rivayet etmişler. Mâlik ve Ahmed de tahriç etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, hadîsin izahı ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lu-matı vermiştir:
Buhâri' nin bir rivayetinde belirtildiği gibi Ömer bin Abdü '1 - Aziz (Radıyallâhü anh) bir gün ikindi namazını, müs-tahab olan ilk vaktinden biraz tehir etmiştir. Buradaki rivayette buna işaret eder. Yoksa Ömer (Radıyallâhü anh) 'in namaz geciktirmeyi itiyad hâline getirdiği söz konusu değildir.Urve (Radir yallâhü anh) 'nin duruma müdahalesinin sebebi Cibril (Aley-hisselâm)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e namaz kıldırdığı fazilet vaktinin kaçırılması idi.
Kadı Iyaz: 'Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ikindiyi tehir etmesi, bir mazeretten dolayı değilmiş. Çünkü Urve' nin itirazı üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) bir özür beyan etmemiştir. Namaz fazilet vaktinin tahdidini bile bile kasden geciktirmesi de söz konusu değildir.Ömer (Radıyallâhü anh) bu tehirin câizliğini sandığı için böyle yapmıştır. Zâten hadiste belirtildiği gibi geciktirme olayı bir defa vuku bulmuş, yâni itiyad hâline getirilmiş değildi. Hal böyleyken eğer namazı ihtiyar vaktinden sonraya bırakmışsa, Urve' nin itirazı ve müdahalesinin sebebi açıktır. Çünkü-emir değil, avam tabakasından olan bir müslüman dahi, namazı bu kadar tehir etmemelidir. Şayet Ömer (Radıyallâhü anh) cemâat için sünnet olan fazilet vaktini kaçırmış olmakla beraber, henüz ihtiyar vaktinde iken Urve (Radıyallâhü anh) uyarıda bulunmuş ise bunun sebebi Ömer (Radıyallâhü anh) gibi bir şahsiyetin örnek oluşudur. Onun bu davranışı, toplum için bir mesned edilebilir endişesiyle Urve itirazda bulunmuştur.
Emir Ömer (Radıyallâhü anh), Cibril (Aleyhisse-lâm)'in namaz vakitlerini sınırlandırdığını bilmemiş olabilir. Çünkü insanın bütün hadîsleri bilmesi mümkün değildir,' demiştir.
El-Kurtubİ: Ömer bin Abdülaziz (Radıyallâhü anh) 'in faziletine uygun olan yorum şudur ki: Ömer (Radıyallâhü anh) o gün ikindi namazını en faziletli vakitten sonraya bırakmış, kendisi önder olduğu için namazı tehir etmesiyle bu halin sünnet olduğu sanılmasın diye Urve müdahale etmiştir, demiştir .
Nevevi de, Müs1im'in şerhinde: 'Ömer (Radıyallâhü anh), ikindiyi tehir edince Urve (Radıyallâhü anh) itirazda bulunmuş. El-Muğire bin Şu'be de Küfe'de bir defa tehir edince Ebû Mes'ud El-Ensârî, itiraz et-miş; ikisi de Cibril (Aleyhisselâm)'in imamlık mes'elesini delil göstermişlerdir.Ömer (Radıyallâhü anh) ve E1-Muğîre'nin geciktirmeleri ya Cibril hadisinin kendilerine ulaşmamasından ya da vakit çıkmadıkça, tehirin câizliği görüşünde olmalarındandır.

Nitekim bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi de budur. Urve ve Ebû Mes'ud'un Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadisini delil göstermelerine gelince, Ebû Dâvûd ve Tirmizi sünenleri ile başka kitablarda Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in ve başka sahâbilerin rivayeti ile sabit olduğu gibi Cibril (Aleyhiseslâm), beş vakit namazı iki defa iki günde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e imam olarak kıldırmış-tır. ilk gün beş vakit namazı, ilk vakitte kıldırmış, ikinci gün ise ihtiyar vaktinin sonunda kıldırmıştır. Hal bu olunca, Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadîsi, Urve ve Mes'ud (Radıyallâhü anh) tarafından nasıl delil gösterilmiştir? Bu soruya şöyle cevab verilebilir Ömer (Radıyallâhü anh) ve El-Muğire (Radıyalîâ: hü anh) 'nin ikindiyi ihtiyar vaktinden çıkarmış olmaları muhtemsl dir. İkindinin ihtiyar vakti, bir cismin istiva anmdaki gölgesinden başka, o cismin boyunun iki katı kadar uzaması zamanıdır.' demiştir.
Urve' nin : «Dikkat et.» sözü, Ömer (Radıyallâhü anh) 'e uyan mahiyetindedir. Ömer (Radıyallâhü anhî'in de ona. söylediği : «Ne söylediğini bil...» sözünden maksad: «Gafil olarak bir şey söyleme. îyi bellediğin ve güzelce zabtettiğin hadisi naklet.» demektir. Şafiî1 nin Süfyân aracılığıyla Zühri' den yaptığı rivayette Ömer (Radıyallâhü anh) 'in sözü şöyledir: «Ey Urve! Allah'tan kork ve söylediğin söze dikkat et.»
Râfii: Urve (Radıyallâhü anh) gibi bir zât itham edilemez. Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı, Urve (Radıyallâhü anh)'nin ihtiyatlı davranması ve iyice düşünüp hatırladıktan sonra hadîsi rivayet etmesi, yanılma ve unutma gibi, insana arız olan durumlardan kaçınmasıdır, demiştir.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu sözü, Urve (Radıyallâhü anh) için bir ikazdır. Bu ikaza ihtiyaç duyulmasının sebebi de, Urve (Radıyallâhü anh) 'nin sened zikretmeden doğrudan doğruya: «Cibril İndi...» diyerek hadis rivayetine girişmesidir. Nitekim ikazdan sonra Urve (Radıyallâhü anh); hadisi senediyle beraber rivayet edince, Ömer (Radıyallâhü anh) kanaat getirmiştir.
Bu iki zât arasında cereyan eden olay, âlimlerin emirlerin yanına gitmeleri ve dîne aykırı gördükleri işlerde itiraz etmeleri, ihtilâf hâlinde sünnete baş vurma gerekliliği gibi hükümler vardır. [4]

2– Sabah Namazının Vakti Babı

669) Âişe (RadtyaUâkü anhâ)yden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Mü'min kadınlardan bazıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) ile beraber sabah namazını kılarlardı. Sonra evlerine dönerlerken, alaca karanlıktan dolayı kimse onları tanımazdı." [5]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâİ ve Beyhakî de muhtelif senedlerle ve az la-fız farkıyla rivayet etmişlerdir.Buhâri, Müslim ve bazı sünen sahiplerinin rivayetlerinde Kadınlar çarşaflarına bürünerek...» kaydı mevcudtur. Ebû Mesut ve oğlu Beşir (R.A)'in Hal Tercemeleri
Ebû Mes'ud Ukbe bin Amr bin Salebe EI-Ensârf sahabi olup Peygamber (S^A.V.)'aen nacns rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Besİr, Ebû VâİI. Alkarna, Ebtil-Ahvas, Kay s bin Ebi Hâzim ve başkaları rivayet etmişlerdir. Sahih kavle göre Bedir savaşına katılmıştır. Onun için Buhâri onu Bedir ehlinden saymış, Müslim de Bedir'de bulunduğunu söylemiştir, tbn-i Sa'd, onun Uhud ve daha sonraki savaşlarda bulunduğunu söylemiştir. Hicretin 40. yılı vefat ettiği söylenmiştir.
Oğlu Beşlr ise, Buhâri, Müslim, tbn-i Hibbân ve Ebû Hatem tarafından tabiilerin sikaları arasında zikretmiştir. El-lclİ de, onun sıka bir tabii olduğunu söylemiştir, tbn-i Müneddeh ise, onun sahfibllik şerefine kavuştuğunu söylemiştir. Kendisi babasından rivayette bulunmuştur. B&vileri ise oğlu Abdurahman, Urve bin Ez-Zübeyr, Yûnus bin Meysere ve Hilal bin Cebr'dlr. Buhâri, Müslim ve tbn-i M&-ceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (BH-Menhel, Cild 3, SahJfe : 292-293)
Gales: Alaca karanlık, demektir.
Taglis : Alaca karanlıkta sabah namazını kılmak, demektir.
671 nolu hadîste geçecek olan «İsfâr» sabah namazını ortalık aydınlanınca kılmaktır. Şafiî, Ahmed ve İshak'a göre «İsfâr» tan yerinin iyice ağarması demektir.
Sabah namazının alaca karanlıkta kılındığı ye cemâate giden kadınların, namazdan çıkınca bu karanlık henüz devam ettiği için kimsenin onları tanımadığı bu hadîste ifâde edilmiştir.
Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî yazan, El-H&fız tbn-i Haceri'l-Askalani Fethü'l-Baride şöyle dediğini «Tağlîs» babında nakletmiş tir:

«Davudi: «Alaca karanlıktan dolayı kimse onları ^ımnv. di.» fıkrasının mânâsı şudur: Bakan adam, onların kadın mı, erkek mi olduklarını bilemezdi. Çünkü, sadece, karaltılar görürdü, demiştir.
Bâzıları: Bu fıkradan maksad, geçen kadınların Hatice mi Zeyneb mi diye şahsen taninmamalarıdır, demişlerdir. Nevevî: Örtülü kadın gündüzde şahsen tanınmaz. Burada alaca karanlığın henüz devam ettiği bildirilmek isteniyor. Camiden dönen kadınların örtülü oldukları için şahsen tanınmamaları, örtülerinden dolayıdır. Bu nedenle söylenen bu yorum, bir mânâ ifâde etmez demiştir.
Hâfız: Eğer fıkradan maksad, bunların erkekler mi, kadınlar mı olduklarının bilinmemesi olmuş olsaydı, fıkrada tanımak anlamım ifade eden «Ma'rifet» fiili yerine, anlamını ifâde eden «İlim» fiili kullanılacaktı. «Ma'rifet» fiili kullanıldığı için, fıkradan maksad kadınların şahsen tanınmamalarıdır. Nevevî' nin: «Örtülü kadınlar gündüz ıJe şahsen tanınmazlar» sözüne itiraz edilir. Çünkü genellikle kadınlar giyinişleri, yürüyüşleri ve genel durumlarıyla birbirlerinden ayırt edilebilirler, demiştir.
EI-Bâcî de: Hadîs, o kadınların yüzlerinin açık olduğuna delâlet eder. Çünkü yüzleri kapalı olsaydı karanlıktan dolayı değil, kapalı oluşlarından dolayı tanınmamış olurlardı, demiştir.Nevevî' nin sözüne yapılan itiraz, E1-Bâc î' nin sözüne de yapılır.
Ebü Berze (Radıyallâhü anh)'nin:
«Adam, yanında oturan kişiyi tanıyabildiği bir aydınlık olunca,
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazından dönerdi.» mealindeki hadîsi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)"nin hadîsine ters düşmez. Çünkü adamın, yanında oturan adamı tanıması başka bîr şeydir, sokaktan geçen örtülü kadını tanımaması başka bir şeydir.»
Tirmizî, bu hadîsi rivayet ettikten sonra şöyle der:Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisi hasen - sahih bir hadistir. Sahâbilerden Ebû Bekir (Radıyallâhüanh) ve Ömer (Radıyallâhü anhJ'in dâhil olduğu bir kısım âlimler ve onlardan sonra gelen tabiî âlimlerin bir kısmı, sabah namazını alaca karanlıkta kılmayı tercih etmişlerdir. Şafiî, Ah me d ve İshak da sabah namazında tağlisi müstahab görmüşlerdir.'
El-Menhel yazarı da 'Sabah Vakti' babında rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der :
«Hadîs, sabah namazını tan yeri ağardık tan hemen sonra kılmanın müstahab olduğuna delâlet eder.Mâlik, Şafiî,Ahmed, İshak, Ebû Sevr, El-Evzâî, Dâvûd bin Ali ve Taberi böyle demişlerdir.Ömer, Osman, îbn-i Zübeyr, Enes, Ebû Musa ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet olunan kavil de budur. E1-Hâzimi,bu kavli Hulefâ-i Râşidin' den kalan Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ali (Radıyallâhü anh)'-den, ayrıca Ebû Mes'ud-i Ensâri ve Hicaz ehlinden rivayet etmiştir.
Bu âlimler, Âişe (Radıyallâhü anh)'nin bu hadîsini, Ebû Mes'ud'un şu mealdeki hadîsini ve benzer sahih hadisleri delil olarak göstermişlerdir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazını, bir defa alaca karanlıkta kıldı. Başka bir defa ortalık aydınlandıktan sonra kıldı. Ondan sonra, vefat edinceye kadar tağlis etti. Yâni daima alaca karanlıkta kıldı. Hiç isfara dönmedi.» Âlimler, ayrıca «Hayrat için yarışınız» ve «Rabbinizin mağfiretine koşuşunuz.» âyetlerini de delil göstermişlerdir.
Ebû Hanife, arkadaşları, Sevri ve Irak âlimlerinin ekserisi sabah namazında isfârın afdal olduğunu söylemişlerdir. Ashabtan Al i ve Ibn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhümâ) '-dan da bu kavil rivayet edilmiştir .
Bu görüşteki âlimler Râfi' bin Hadîc'in (672 nolu) hadisini delil göstermişlerdir. Bir de Buhârî ve Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadise dayanmışlardır:
«Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i her hangi bir namazı vaktinden başka bir zamanda kılarken görmedim. Yalnız şu iki namazı gördüm. (Müzdelife'de akşam ve yatsı namazını beraber kıldı. Ve o gün sabah namazını vaktinden önce kıldı.)» Bu âlimler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazını fecir doğmadan Önce kılmadığı malûmdur.O gün sabah namazını fecir doğduktan sonra, henüz ortalık aydınlanmadan kılarak tağlis etmiştir. Şu halde hadîs. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başka zaman tağlis etmediğine delâlet eder. îsfar, cemâatin çoğalmasına, safların dolmasına ve nafile namaz için geniş bir zamanın verilmesine vesile olduğu için daha faziletlidir, demişlerdir.
Diğer âlimler şöyle cevab vermişlerdir: Râfi' bin Hadic (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki isfâr'dan maksad, tan yerinin iyice ağarması ve belirgin olmasıdır.Râfi'in hadisindeki:
•Şafak iyice zuhur ettikten sonra sabah namazını edâ etmenin ecri daha büyüktür.» fıkrası, isfânn böyle yorumlanmasına engel değildir. Çünkü buna göre isfârdan önce sabah namazı kıhnabiliyorsa da ecri daha azdır. Çünkü kişinin vaktin girdiğini kesin olarak bilmemekle

beraber, kuvvetli zan ile kanaat ettiği zaman namaza durması caizdir ve ecri vardır. Eğer fecrin doğduğunu belirgin bir halde müşahede ettikten sonra namaza durursa daha afdaldır ve ecri daha büyüktür. Yahut isfâr emri mehtablı gecelere mahsustur. Çünkü fecrin doğuşu, mehtablı gecelerde ilk anlarda belirgin olmuyor. Böyle gecelerde ihtiyar olmak üzere isfarla emrolunmuşlar, denilebilir.
Ibn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'un hadîsine de şöyle cevap verilmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) şâir zamanlarda, fecir doğduktan sonra cünüb adamın guslünü yapabileceği ve abdestsizin abdest alabileceği bir süre bekledikten sonra sabah namazını kılmayı itiyat hâline getirmişken; Müzdelife gecesi sabah olunca Hac menâsikine genişçe bir vaktin ayrılması için, mutadından önce sabah namazına durmuştur.
Tahavİ «Tağlis hadisleri» ile «İsfâr hadîsleri»nin arasını bulmak için şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca karanlıkta sabah namazına başlar ve kıraatim uzatarak, or-
talik aydınlandıktan sonra namazdan çıkardı.Tahavi: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi, sabah namazında kıraati uzatma emrinden önce idi. Bu nedenle Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi mensuhtur, demiştir. Fakat Tahavi' nin m en şuhluk dâvası mes-nedsizdir. Tirmizî1 nin : Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsi hasen - sahihtir. Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü an-hümâ)'nın dâhil olduğu bir grup sahâbi ve onlardan sonra gelen tabiîler, bu hadiste beyan edildiği gibi sabah namazında tağlisi seçmişlerdir, şeklindeki sözü, hadisin mensuh olmadığını takviye eder. Çünkü, eğer mensuh olmuş olsaydı nesih durumunu herkesten daha iyi bilen bu büyük zatlar tağlisi tercih etmiyeceklerdi. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin bâzı hallere âit olduğu umulur. Çünkü delillerin zahirine göre çoğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karanlık varken sabah namazına başlıyormuş. Bazen, henüz aydınlık olmadan namazdan çıkarmış ki Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi buna delâlet ediyor. Bazen ortalık aydınlandıktan sonra namazdan çıkarmış ki Ebû Berze' nin hadîsi buna delâlet eder. Kıraatin uzunluğuna ve kısalığına göre bu değişik durumlar oluyormuş. Çünkü sabah namazında bazen altmış âyet, bazen de yüz âyet okuyormuş.
Yukarıdan beri verdiğim bilgileri okuduktan sonra tağlîs görüşünün delilleri sıhhatli ve daha kuvvetli olduğu için bu kavil daha racihtir. [6]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 — Sabah namazını alaca karanlıkta kılmak daha efdaldır.
2 — Bir fitne endişesi olmadığı takdirde kadınların geceleyin namaz için camiye gitmeleri caizdir.
3 — Meşru bir amaçla evlerinden çıkan kadınlar iyice örtünme-lidirler.

670) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiftine göre Re-sûlullah (SallaUakÜ Aleyhi ve Sellem) I

«... Bir de sabah namazı kıl. Çünkü şüphesiz sabah namazına şâhidlik edilmiş olur.[7] mealindeki âyet bölümünü okuyup buyurdu ki t

«Gece ve gündüz melekleri, sabah namazında hazır bulunurlar. [8]

İzahı

Bu hadîs de sabah namazında tağlisin isfâr'dan daha afdal olduğuna delâlet eder. Fahr-ı Râzi bu âyetin tefsirinde şöyle der: 'Bu âyet, tağlisin isfardan daha efdal olduğuna delâlet eden kesin ve kuvvetli bir delildir. Çünkü insan, fecir doğduktan hemen sonra sabah namazına başlayınca, gece karanlığının bir kısmı henüz kaldığı için gece melekleri hazır bulunur. Sonra uzun kıraat ile namaz uzatılınca karanlık gider ve aydınlık zuhur eder. Bu kere gündüz melekleri de hazır bulunmuş olur. Böylece hem gece hem gündüz melekleri sabah namazında hazır bulunmuş olurlar. Fakat isfar vaktinde sabah namazına başlandığı zaman artık gece melekleri kalmadığı için, âyette anlatılan mânâ hâsıl olmamış olur. Böylece âyet, sabah namazının ilk vaktinde kılınmasının daha efdal olduğuna delâlet eder.1
Sindi de : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «Gece ve gündüz buyruğu, âyetteki «Şüphesiz sabah namazına...» ilâhi nazmın tefsiridir. Müellif, bu hadisi burada zikretmekle, mer-fû olan bu tefsir ile sabah namazında tağlis etmenin uygunluk hükmünü çıkarmak mümkündür. Çünkü şer'İ gündüz, alaca karanlığın bitmesiyle başlar ve gündüz meleklerinin inişiyle gece meleklerinin dönüşü zahiren bu vakte rastlar, tki grup meleğin sabah namazında

içtimâ etmeleri namazın bu vakitte kılınmasını gerektirir. Bu hadîsten tağlis hükmünün çıkarılması, ince bir istinbatdır, demiştir.

671) Muğîs bin Sümeyye [9] (Radtyailâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Abdullah bin Ez-Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber sabah namazını alaca karanlıkta kıldım. Abdullah (Radıyallâhü anh) selâm verince (= biz namazdan çıkınca) ben (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya dönerek t Bu namaz nedir? diye sordum, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) : (Tağlisle kılınan) bu namaz bizim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) ile beraber ve Ebû Bekir ile Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber kılageldiğlmiz nama-zumızdır. Ömer (Radıyallâhü anh) (tağlisle kıldırdığı sabah namazında) vurulunca, Osman (Radıyallâhü anh) sabah namazını isfar-da kıldı, (ortalık aydınlanınca kıldı.) diye cevap verdi." [10]

İzahı

Hadiste belirtildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) zamanında ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfetleri devrinde sabah namazında tâğlise devam ediliyormuş. Hz.Ömer (Radıyallâhü anh) henüz ortalık karanlıkken sabah namazını kıldırdığında şehid edilince, katilin karanlıktan faydalandığı nedeniyle halife Hz.Osman (Radıyallâhü anh) ortalık aydınlandıktan sonra sabah namazına durmayı tercih etmiş ve anılan maslahat nedeniyle sahâbîler deHz. Osman (Radıyallâhü anh)'a muvafakat etmişlerdir. Çünkü güvenlik bakımından isfar, tağlisten daha iyi görülmüştür.Tahavi' nin rivayet ettiğine göre İbrahim En-Nahâi: Sahâbîler isfar üzerinde ittifak ettikleri kadar hiç bir şey üzerinde ittifak etmemişlerdir, demiştir. Sindi: 'İbrahim, Osman (Radıyallâhü anhümâ) 'in hilâfeti vaktinde uygulanan isfarı kasdetmiştir. Halbuki belirtilen maslahat nedeniyle yapılan isfar uygulanması, tabiisin mensuhluğuna delâlet etmez. Bilâkis varlığını te'yid eder, demiştir.
Zevâid'de hadîsinin isnadının zayıf olduğu bildirilmiştir. Sindi, Zevâid'den naklen bu bilgiyi verdiğine göre hadis Kütüb-i Sit-te'den yalnız sünenimizde rivayet olunan Zevâid kısmındandır.

672) Râfi' bin Hadic (Radtyailâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Fecir doğunca hemen sabah namazını kılınız. Çünkü şüphesiz, o anda sabah namazını kılmanın sevabı daha çoktur.»" [11]

İzahı

Tirmizi, Nesâi ve Ebü Dâvûd da bu hadîsi.rivayet etmişler; Tirmizİ, bunun hasen-sahîh olduğunu da söylemiştir. Tirmizi'nin rivayetinde hadisin lafzı;
«Şafak aydınlanınca sabah namazını kılınız.» diye başlar. Tirmizi, bu hadîsi isfar babında açmış ve hadîsi rivayet ettikten sonra: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabından ve tabiilerden bâzı ilim ehli sabah namazında isfar etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Süfyân-ı Sevrİ de bununla hükmetmiştir. (Bunlar, hadisteki isfar ile ortalığın aydınlanmasının kasdedildiğini söylemişlerdir. Şafiî, Ahmed ve İshak'a göre hadîsteki isfann mânâsı, fecrin doğduğunun iyice anlaşılması ve en ufak bir şüphenin kalmamasıdır. îsfar'ın mânâsı sabah namazının ortalık aydınlanıncaya kadar tehir edilmesi demek değildir, demiştir.
Süyûti: îbn-i Mâceh sünenindeki Râfi' bin Hadiç'in hadis lafzının; diye başlamasından anlaşılıyor ki, diğe rivayette geçen; ifâdesi ile aynı mânâ kasdedilmiş ve hadîs mânâ itibariyle rivayet edilmiş olur. Yâni her iki rivayetle kasdedilen mânâ, sabah namazını ortalık aydinlanıncaya kadar tehir etmek değil, maksadtan yeri ağarın-ca hemen sabah namazına durmaktır.' demiştir.
Sindi, Süyûtî' nin sözünü naklettikten sonra : ifâdesinin, hadîsi mânâ itibariyle rivayet etmek mâhiyetinde olduğunun belirlenmesi, delile muhtaçtır. Çünkü bunun aksi de olabilir: Yâni: Bu rivayet asıldır, «Asbihû Bi'l Subhi» ifâdesi, hadîsi mânâ itibariyle rivayet olabilir. Evet, sabah namazında isfa-rın müstahab olduğu görüşündeki âlimlerin isfâr rivayetini delil göstermeleri kabule şayan değildir. Çünkü diğer rivayetin asıl olması ve isfar rivayetinin, râvinin bir tasarrufu olması muhtemeldir. Nasıl ki, sabah namazında tağlisin müstahablığım söyleyen âlimlerin «Asbihû» rivâyetiyle istidlal etmeleri de tam değildir. Çünkü 'İsfar' rivayeti asıl olabilir, 'İsbah, rivayeti râvinin tasarrufudur, denilebilir. Ancak şu var ki tağlis delillerine uygun olanı «İsbah» rivayetidir. Tağlis delilleri çoktur. İsfar rivayetinden başka isfar delili yoktur. Hadîsler arasında

çelişkinin olmayışı asıldır. Bu nedenle diğer delillere muvafık olan «İsbah» rivayetinin asıl olması ve «İsfar» lafzının, râvinin tasarrufu olması açıktır.
Şu var ki «İsbah» rivayetine göre, «Sabah olunca sabah namazını kılmanın sevabı daha çoktur.» Şu halde sabah olmadan sabah namazını kılmak da caizdir. Ve onun da sevabı vardır, gibi yanlış bir mânâ çıkabilir. Bu sakınca şöyle bertaraf edilebilir: Hadisin mânâsı tan yeri iyice ağarınca ve fecrin doğduğu hususunda en ufak bir şüpheye yer kalmadan, kesinlikle sabah olduğunu bildiğiniz zaman sabah namazına durmanızın sevabı daha çoktur. Bununla beraber, fecrin doğduğuna kuvvetle kanaat getirdiğiniz zaman, ufak bir şüpheniz olsa bile sabah namazına durmanız caizdir. Ve sevabı da vardır. Lâkin sevabı diğeri kadar değildir.' der.
El Menhel yazarının yorum şekli, bence daha uygundur. Ona göre hadisin mânâsı şudur: Fecir doğduğu zaman sabah namazını kılmanın sevabı, ortalık aydınlanıncaya kadar sabah namazını tehir etmenin sevabından daha çoktur.
Hulâsa yukarıda verilen malûmattan da anlaşıldığı gibi isbah ve isfardan maksad, fecrin doğduğunun anlaşılmalıdır.
Hadîsin fıkıh yönü ise, sabah namazında tağlisin matlub olduğu ve fecir doğduktan sonra hemen sabah namazını kılmanın sevabının, onu ortalık aydınlanıncaya kadar tehir ederek kılmanın sevabından daha çok olduğudur. [12]

3 _ Öğle Namazının Vakti Babı

673) Câbir bin Semure (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazım güneş (gök ortasından batıya) kaydığı zaman kılardı. [13]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.Ebû Dâvûd'un rivayetinde:
«Güneş gök ortasından zail olunca Bilâl öğle ezanını okurdu.»
denilmiştir. İki rivayetin ifâde ettiği mânâ aynıdır.
Dahd: Hadiste geçen ve bu mastardan türeme 'Dahat, fi'linin asıl mânâsı kaymaktır. Burada maksat güneşin gök ortasından zail olması ve batıya doğru kaymasıdır. Güneşin kaydığı ve öğle vaktinin girdiğini anlamak için henüz güneş gök ortasına varmadan önce düzgün bir yere bir çubuk dikilir ve gölgesinin ucuna işaret konur. Gölge kısaldıkça henüz güneşin gök ortasına varmadığı anlaşılır. Gölge kısalması durduğu an güneş gök ortasına varmış olur. Bu âna 'İstiva, zamanı denir ve bu andaki gölgeye de 'İstiva, gölgesi denir. Bu andaki gölgenin ucunu işaretlemelidir. Çünkü o gölge ikindi namazı vaktinin hesaplanmasında lâzım olur. Durgun olan gölge uzamaya başlayınca Güneş'in gök ortasından batıya doğru kaydığı anlaşılmış olur. İşte o zaman öğle vakti girmiş olur. O çubuğun gölgesi gittikçe uzar. Nihayet istiva gölgesinden başka, çubuğun gölgesi, çubuğun boyu kadar uzaymca öğle namazının vakti sona ermiş olur.
Nevevi: Bu hadîs, öğle namazını ilk vajctinde .kılmanın müs-tahablığma delâlet eder. Şafii ve cumhurun kavli de budur, demiştir.
E1-AynI ise : Hadis, öğle namazının, ilk vaktinde kılınmasının müstahabhğına delâlet etmez. Çünkü hava serinleyinceye kadar öğle namazını geciktirerek kılan kişi de bu hadis gereğince gü-neşin zevalinden sonra namaz kılmış denilebilir, demiştir.

674) Ebû Berze[14] El-Eslemî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sizin öğle namazı dediğiniz hecîr nam a/in i, güneş (gök ortasından) kayınca kılardı." [15]

İzahı

Hecîr i Günün ortası demektir. Öğle namazı da bu sıralarda kılındığı için; râvi ona hecir namazı demiştir. Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre Buhârî ve Müslim de Ebû Berze (Radı-yallâhü anh)'nin hadisini rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de bir önceki hadîsin hükmünü ifâde eder. Ebû Dâvûd ise Ebû Ber-ze (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini daha uzun bir metin hâlinde rivayet ederek öğle, ikindi, yatsı ve sabah namazlarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından hangi vakitte kılındığını açıklamaktadır.

675) Habbâb [16] (Radıyallâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
'Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kızgın kumların hararetinden şikâyet ettik. Fakat şikâyetimizi gidermedi.'
El-Kattân dedi ki: Bize Ebû Hatim tahdis etti. (O da dedi ki:) Bize El-Ensâri tahdis etti. (O da dedi ki:) Bize Avf bu hadisin mislini tahdis etti.Habbâb (R.A.)'ın hadîsini Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.

676) Abdullah bin Mes'ud (Radıyalâhü anh)'den rivayet edildiğine »öre şöyle demiştir :
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızgın kumların hararetinden şikâyet ettik. Fakat bizim şikâyetimizi gidermedi.Râvî Mâlik-i Tâi'nin tanınmadığı ve Muâviye bin Hişâm'ın pek zabıt tabibi olmaması nedeniyle bu isnadın söz götürdüğü Zevâid'de bildirilmiştir. [17]

İzahı

Ramda': Güneş harâretiyle fazla ısınan kumdur. İşkâ': Şikâyeti gidermektir. Sa'leb, buna başka bir mânâ bularak : Şikâyet etmeye muhtaç kılmamaktır, demiştir.
Nesâî, Habbâb (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini «Mevâkit» kitabında rivayet etmiştir. Süyûtî, Nesâi' nin şerhinde bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:
«Nihâye'de belirtildiğine göre râvi Habbâb şunu demek istemiştir: 'Sahâbiler öğle namazını kılmak için mescide gitmek üzere dışarı çıktıkları zaman, kızgın kumların harareti ayaklarına dokunarak onları rahatsız ediyordu. Bu nedenle öğle namazını biraz tehir etmek talebinde bulunmuşlar, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların dileklerini yerine getirmemiş ve şikâyetlerini gidermemiştir.' Hadîsçiler, bu hadîsi namaz vakitleri bahsinde zikrederler. Çünkü râvisi Ebû İshak'a: Sahâbilerin şikâyeti öğle namazının erken kılınması hakkında mıydı? diye sorulmuş; Ebû İshak da: Evet, diye cevap vermiştir. Fıkıhcılar ise bu hadisi Secde bahsinde zikrederler. Sebebi de şudur: Kumların sıcaklığının şiddetinden dolayı sahâbîler elbiselerinin bir kenarı üzerine secde ediyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onları böyle yapmaktan men etmişti. Sahâbîler kızgın kum üzerinde secde etmenin meşekkatini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ederek elbiselerinin bir tarafını secde ederken alınlarının altına koyma iznini istemişler fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapmalarına müsaade etmemiştir.
Kurtubide: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söz konusu şikâyeti gidermemesi, muhtemelen öğle namazının serinliğe bırakılması emri verilmeden önceymiş. Yahut hava nisbeten se-rinleninceye kadar öğle namazının geciktirilmesi emri verilmişken şikâyetçi olan zatlar, öğle namazını daha fazla tehir etme talebinde bulunmuşlar da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların talebini kabul etmemiştir, demiştir.
Sa'leb ise, hadisin; cümlesini şöyle yorumlamıştır: «Yâni bizi şikâyet ve sızlanmaya muhtaç buyurmadı. Vehava serinleninceye kadar öğle namazını geciktirmek için bize ruhsat verdi.» Sa'leb'in bu yorum şeklini Kadı Ebü'l-Ferec nakletmiştir. Bu yorum şekline göre Habbâb'in hadîsi ile öğle namazının serinliğe bırakılmasının câizliğine âit hadîsler, aynı mânâyı ifâde etmiş olurlar. [18]

4 — Şiddetli Sıcakta Öğle Namazını Serinliğe Bırakmak Babı

677) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sıcak şiddetlendiği zaman (öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti, cehennemin kaynamasındandır.»"

678) Ebû Hüreyre (Radtyalâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Sıcak şiddetlendiği zaman öğle namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin kükreyişindendir.»"

679) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Öğle namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti, cehennemin kükreyişindendir.»"

680) El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber öğle namazını (zevalden hemen sonra) gündüzün ortasında ve sıcağında kılardık. Sonra O, bize:
«(Öğle) namazını serinliğe bırakınız. Çünkü şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin galeyanındandır buyururdu.[19]

681) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyalâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir : •Öğle namazını serinliğe bırakınız.[20]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Bu babta geçen EbûHüreyre (Radıyallâhü anh)'nin
hadısı Kutub-i Sitte sahiplerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.
Tuhfetü'I-Ahvezî yazarının bildirdiğine göre Ebû Said (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhari de rivayet etmiştir.
E1-Muğire (Radıyallâhü anh)'nin Hadisi (notta bildirildiği gibi Zevâid kısmından olmakla beraber) Ahmed tarafından da tah-riç edilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini buhâri de rivayet etmiştir. (Halbuki notta belirtildiği gibi Zevâid yazarı, İbn-i Ömer'in hadîsini Zevâid kısmından saymıştır.)
Tirmizî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini rivayet ederek hasen - sahih olduğunu söyledikten sonra : «Bu bâbta Ebû Said, Ebû Zer, İbn-i Ömer, El-Muğîre, Ebû Musa, İbn-i Abbâs, Enes ve Safvân (Radıyallâhü anhüm)'den rivayetler vardır. Alimlerden bir cemâat sıcağın şiddetli olduğu zamanlarda öğle namazını tehir etmeyi tercih etmişlerdir. tbnü'l-Mübârek, Ahmed ve İshak'ın kavli budur. Şafiî de : Cemâati uzak yerden gelen mescidde kılındığı zaman, şiddetli sıcakta öğle namazını tehir etmeyi tercih etmiş fakat münferit olarak namaz kılan ile kendi yanındaki mescidde namaz kılanların bence sevimli olanı şiddetli sıcakta bile öğleyi tehir etmemeleridir, demiştir. Münferid olsun olmasın; kendi mahalle mescidinde kılsın veya uzak bir camiye gitsin, hadîslere uyma bakımından en uygun olanı, sıcağın şiddetli zamanında öğle namazını tehir etmektir.» demiştir.
El Menhel yazarı «Öğle namazı vakti bâbı»nda rivayet olunan hadislerin izahı bahsinde aşağıdaki malûmatı vermiştir:
«Öğle namazını şiddetli sıcakta ibrad etme yâni serinliğe bırakmaya âit hadîslerin zahirine göre ibrad vâcibtir. Kadı Iyâz'ın anlattığına göre bâzıları: îbrad vâcibtir, demişlerdir. Fakat cumhura göre hadîste ibrad ile ilgili verilen emir, mendubluk içindir. Vü-cub için olmadığının alâmeti şudur: İbrad'ın hikmeti namaz kılanın zorluktan kurtarılması olunca veriledi emir onun menfaati ve güçlükten kurtarılması içindir. Eğer verilen emir vücub için olsaydı, bu emir onun için kolaylık değil bir güçlük ve tazyik olurdu. Dolayısıyla onun yararına değil zararına olacaktı.
Cumhura göre ibradın mendubluğu, sıcağın şiddetli zamanına mahsustur.
Hadislerin zahirine göre ibrâd hususunda cemaatla namaz kılan ile münferit namaz kılan arasında fark yoktur. Ahmed, İshak, tbn-i Münzir ve Küfe âlimleri böyle demişlerdir.
Mâ1iki1er'in ekserisine göre münferit için efdal olanı ibrad etmemektir.
Şafiî, ibrad etmeyi sıcak memleketlere tahsis etmiş ve : Uzaklardan gelen cemâat için ibrad mendubtur. Fakat cemâat toplu halde hazır ise, yahut gölgelikte gitmeleri mümkün ise, acele etmek, ib-râddan efdaldır, demiştir.
Bundan önceki bâbta geçen ve öğle namazının zevalden hemen sonra kılınmasını öngören hadîsler ile ibrada âit hadîsler arasında zahiren bir çelişki görülüyorsa da âlimler bu durumu şöyle cevaplamışlardır :
Öğle namazının ta'cili ve ilk vaktin daha faziletli oluşuna dâir vârid olan hadîsler mutlaktır veya umumîdir. İbrad hadîsleri kayıtlıdır veya hususîdir. Umûmî hadîs ile hususî hadîs arasında veya-hut mutlak hadis ile kayıtlı hadîs arasında bir çelişkinin varlığı söz konusu edilemez. Yâni şiddetli sıcak zamanı öğle namazının tehiri ibrad hadîsleri ile istendiği için böyle günlerde kılman öğle namazı, ilk vakit fazileti hükmünden müstesna kılınmış olur. Böyle zamanlarda öğle namazının ibrâdı daha efdaldır. Sair zamanlarda ise ta'cili efdaldır.
675 noda geçen Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadisine de âlimler şöyle demişlerdir:

Esrem ve Tahâvî' nin dediği gibi Habbâb (Radıyallâhü anh)'in hadisi mensuhtur. Delîli de El-Muğire (Ra-iıyallâhü anh)'nin (680 nolu) hadisidir.
Habbâb (Radıyallâhü anh)'in hadîsi için şöyle de denile-oilir: Bâzı sahâbîler ibrad için tanınan tehir süresini az görerek süreyi uzatmak için kumların hararetinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet etmişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu dileği reddetmiştir. Habbâb (Radıyallâhü anh) bunu anlatmak istemiştir. Bâzı âlimler: İbrâd hadîsiyle tanınan geciktirme süresi, eşyanın öğleden sonraki gölgesinin yararlanılabilir hâle gelmesi ile tâyin edilmiştir. Artık gölgeliklerden faydalanarak mescidlere gitmek mümkün olur. Bu kadarlık bir geciktirmeye müsaade edilmiştir. Habbâb (Radıyallâhü anh)'m hadîsiyle istenilen geciktirme süresi ise kum ve çakılların soğuması için gereken süredir. Güneş sararmadıkça bunlar soğumaz. Bunun için ibrada müsaade edilmiş fakat namazın, öğle vakti çıkıncaya kadar tehirine müsaade edilmemiştir.
Nevevi de : 'Âlimler, Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ile ibrad hadislerinin arasını bulmak hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları ibrad ruhsattır, ta'cil efdaldır diyerek Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine dayanmışlar ve ibrad hadisini; ruhsat ve kolaylık içindir» diye yorumlamışlardır. Bizim arkadaşlarımızın bir kısmı ve diğer mezheb âlimleri böyle demişlerdir.
Âlimlerden bir cemâat da; Habbâb (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, ibrad hadisleriyle mensuhtur, demişlerdir.
Başka bir grup âlim de; İbrad müstahabtır. Çünkü bir çok hadîsle sabittir. Habbâb (Radıyallâhü anh)'m hadîsi de bâzı sahâbîlerin ibrâd süresinden daha fazla bir süre tehir talebinde bulundukları yolunda yorumlanır, demiştir.' diye malûmat vermiştir.
İbrad hadîslerinde öğle namazının geciktirilmesi nedeni olarak «... Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasından, kükre m esinden, galeyanından.» Duyurulmuştur.
Bu fıkrada geçen «Feyh» kelimesi galeyan, kaynama, kükreme, yayılma ve benzeri mânâlara geldiği için tercemelerde bu kelimelere yer verilmiştir.
Şiddetli sıcak, namazın huzur ve huşuunu giderdiği için ve meşakkati defetmek gayesiyle şiddetli sıcakta öğle namazının ibrâdı meşru kılınmıştır" Açık olan hikmet budur.
Şöyle de denilebilir: Sıcağın şiddeti anında ilâhi azab yayılır. Bu nedenle o esnada namaza durulmaması istenmiştir.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Namaz, ilâhi rahmete vesiledir. Namaz kılmak, ilâhî azabın kalkmasına yarar. Bu ibâdetin o esnada terkedilmesi nasıl emredilebilir. Ebü'1-Feth El-Ya'mü-rî şöyle cevap vermiştir:
Şâriî Hakîm tarafından gelen hikmetin sırrı kavranma-sa bile kabul edilmesi gerekir.
Ez-Zeyn bin El-Münir ise şöyle münâsip bir cevap vermiştir: tlâhî öfkenin zuhur ettiği vakit mezun olan zâtlar müstesna hiç kimsenin dileği yerine getirilmez.Namaz, dilek ve duadan boş değildir, tlâhî gazabın yayıldığı esnada mezun olmayan zâtların o esnada susması uygun düşer.
Fıkranın zahirine göre sıcağın şiddeti gerçekten Cehennemin hararetinin yayılmasından ve kaynamasından meydana gelir.Bu fıkra teşbih üzerinde kurulmuş olabilir.Yâni: Sıcağın şiddeti, cehennem ateşine benzer. Bundan kaçının ve zararından sakının, denilmiş olabilir.
Nevevî: Doğrusu bunun, zahirine göre kabul edilmesidir. Çünkü fıkranın hakiki mânâsına yorumlanmasına hiç bir mâni yoktur, demiştir. İbrâd süresinin sonucu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Kimisi eşyanın istiva zamanındaki gölgesinden başka, gölgenin bir arşın kadar uzamasını; kimisi normal bir boyun dörtte biri kadar, kimisi üçte biri kadar, kimisi de yansı kadar uzamasını ibrâd süresinin bitimi olarak göstermişlerdir. El-Mâziri: İbrâd süresinin bitimi, zaman ve ahvale göre değişir. Zaman ve zemin ne olursa olsun, bu sürenin öğle vaktinin bitimine kadar uza-maması şarttır, demiştir. [21]

İkindi Namazının Vakti Babı

682) Enes bin .Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazını güneş henüz yüksek ve dipdiri iken kılardı. Namazdan sonra Avali'ye gitmek isteyen adam henüz güneş yüksek iken oraya giderdi." [22]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hadisin son fıkrası şöyledir:

«Namazdan sonra Avali'ye gitmek isteyen kimse gider ve güneş henüz yüksek iken Avali'ye varırdı.»
Avali s Âliye'nin çoğuludur. Âliye yüksek demektir. Burada Avali'den maksad Medîne-i Münevvere' nin yakınındaki yüksek yerlerdir.
El-Menhel yazarının «İkindi namazı babı-n da ki beyânına göre Avali Medîne-i Münevvere' nin doğu tarafında bulunan ve en yakını 2 mil, en uzağı da 8 mil mesafedeki köylere denirdi. El-Feth yazarı: Avali Medine-i Münevvere' nin çevresinde bulunan ve Necd istikametine düşen köylerdir. Tihame yönündeki köylere Saf ile denir, demiştir. İbnü'1 Esir: Avali denilen köylerden Medine'ye en yakın olanı 4 mil ve en uzağı 8 mil mesafededir, demiştir.
l mil 3500 ile 4000 adımlık mesafedir.
El-Menhel yazan hadisin açıklaması ile ilgili olarak şöyle der: -Hadîs ikindi namazının ilk vaktinde kılınması müstahablığına delâlet eder. Çünkü her cismin istiva anındaki gölgesinden başka gölgesi onun bir boyu kadar uzadığı zaman bir kimse ikindi namazını kılıp yola çıkarsa güneş henüz yüksek ve sararmamış iken iki üç millik mesafeyi katetmesi mümkündür. Şayet cismin gölgesi iki boyu kadar uzadıktan sonra namaz kılıp yola çıkarsa anılan mesafeyi kat edinceye kadar Güneş bir hayli alçalmış ve sararmış olur. Demek oluyor ki cismin gölgesi istiva gölgesi müstesna bir boyu kadar uzadığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazım kılarnuş. Bu vakit ikindi namazının ilk vaktidir. Hadîste anılan ve üç - dört mil mesafedeki Avali'ye varılırken Güneş'in henüz yüksekte oluşu ancak uzun günlerde olabilir. Ebû Dâvûd'un Zührî' den bir senedle rivayet ettiğine göre Zühri: Avâ-li'nin 2-3 veya 4 millik mesafede olduğunu söylemiştir. Hadîs, ikindi vaktinin her cismin istiva anındaki gölgesi hâriç, bir boyu kadar gölgesi uzadığı zaman, ikindi vaktinin girdiğini söyleyen âlimlerin cumhurunun mezhebine delildir. Hanefî âlimlerinden Ebû Yûsuf, Muhammed, El-Hasım, Züfer ve Tahâ-vi cumhurun mezhebini benimsemişlerdir.E1-Hasan'ın Ebû Hsnife1 den rivayeti de böyledir. Tutulan ve azhar olan kavil budur. Bununla fetva verilir. Bir çok haber ve eser buna delâlet eder. Fakat Ebû Hanife' nin meşhur kavline göre, cismin istiva zamanındaki gölgesi hâriç, iki boyu kadar bölgesi uzamadıkça, ikindi namazının vakti girmez. Ebû Hanife' nin delili Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Öğle namazını serinliğe bırakınız.» mealindeki hadisidir. Şöyle ki: Hadîsin mânâsı, sıcaklığın şiddeti azalmca öğle namazını kılın. Hicaz' da sıcağın şiddeti, cismin gölgesi istiva anındaki hâriç, bir boyu kadar uzadığı zaman gerçekleşir. Ve iki boyu kadar uzadıktan sonra sıcaklık hafifler. Hadisler, birbirine muarız olunca, her hüküm eskisi gibi kalır.Öğle namazının vakti, kesinlikle sabittir. Şüpheyle değişmez. İkindi namazının kafi olanı bellidir. Şüpheyle daha önce girmez, demek istemiştir.Ebû Hanîfe'-ye göre, anılan cismin gölgesi, bir boyu kadar uzamadan öğle namazı kılınmalı ve iki boyu kadar uzadıktan sonra ikindi namazı kılınmalıdır. Bir boy ile iki boy arasındaki zaman zarfında ne Öğle ne de ikindi namazı kılınmamalıdır. El-Menhel yazarı daha sonra Ebû Hanîfe'nin,Hicaz'da sıcaklığın şiddetinin, cisimlerin gölgeleri istiva zamanındaki hâriç, bir boyu kadar uzadığı zaman oluştuğu ve iki boyu kadar uzamadıkça gevşemediği, yolundaki sözünün kabul olunmayacağını beyanla şöyle der: Çünkü Ebû Zerr (Radıyallâhü anhJ'in hadîsiyle sabit olduğu gibi öğle namazının ib-râd sonucu tepeciklerin gölgesinin zuhur etmesidir. Cisimlerin gölgelerinin bir boyu kadar uzaması ölçüsü ibrâd için söz konusu değildir.
İmam Ebû Hanîfe' nin delillerinden ikisi de şu mealdeki hadislerdir:
Ali bin Şeybân: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varmak için Medine'ye gittik. O, güneş bembeyaz kaldığı müddetçe ikindi namazını geciktirirdi, demiştir.1 Câbir: Her cismin gölgesi, iki boyu kadar uzayınca, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize ikindi namazını kıldırdı, demiştir.'
Bu iki hadîsin delil gösterilmesi pek uygun değildir. Çünkü bunlar, gölge iki kat kadar uzadığı zaman ikindi namazını kılmanın câiz-liğine delâlet ederler. Fakat bundan önce ikindi namazı vaktinin girmediğine delâlet etmezler. Kaldı ki bir çok sahih hadîsler her şeyüı gölgesi, istiva vakttndekinden başka onun boyu kadar uzadığı zaman ikindi vaktinin girdiğine delâlet ederler.
Fıkıhçılardan bir cemâat,İmam-1 A'zam (Rahimehul-lah)'ın iki boy gölge hükmünden bir boy hükmüne rücu' ettiğini anlatmıştır.
Hadiste geçen «...Güneş dipdiri iken...» tâbiri ile, Güneş'in sıcaklığının şiddeti, renginin bembeyazlığı ve ışığının kalışı kasdedümiştir.Beyhaki bu yorumu Hayseme' den bir senedle nakletmiş tir.

683) Âişe (Radıyallâhü anha)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Güneş benim hücrem içinde olup gölgesi henüz hücremin üstüne yükselmemiş iken Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ikindi namazını kıldırdı." [23]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişler, Tirmizi: «Bu hadîs hasen - sahihtir. Sahâbî ve tabiîlerden ilim ehlinin bir kısmı Âişe (Radıyallâhü anhâl'nin hadîsini seçerek ikindi namazının erken kılınmasına ve tehirinin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Ömer, Abdullah İbn-i Mes'ud, Âişe ve Enes (Radıyallâhü anhüm) ile Abdullah, İbn-i Mübarek, Şafiî, Ahmed ve İshak (Radıyallâhü anhüm) böyle demişlerdir.» demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin: «Güneş benim hücrem içinde...» sözünden maksadı Güneş ışığı O'nun odasının zemininde iken ve güneş gölgesi O'nun odasının tabanının tamamını kaplamamış iken ikindi namazına durulduğunu beyan etmektir. Keza: «(Güneş) gölgesi henüz hücremin üstüne yükselmemiş...» cümlesinden maksadı güneş ışığının-hücre tabanından doğu duvarına yükselmemiş olduğunu belirtmektir. Hattâbi: Bu cümledeki «Zuhur»un mânâsı Güneş ışığının yükselmesidir, demiştir. Nevevi: Âişe (Radıyajlâhü anhâ)'nin hücresi dardı. Duvarları kısaydı. Öyle ki duvarlarının yüksekliği, hücrenin genişliğinden biraz fazlaydı. Duvarın gölgesi bir boyu kadar uzayınca ikindi vakti girmiş olurdu. Ve Güneş ışığı, hücre tabanının sonlarına çekilmiş olurdu. Bu esnada gölge henüz doğu cephesindeki duvara gelmemiş olurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadîsi, cisimlerin gölgesi bir misli uzadığı zaman ikindi vaktinin girdiğine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindi namazını ilk vakitte kıldırdığına delâlet eder, demiştir.
El-Hâf iz, El-Fetih'te : ikindi namazının ilk vaktinde kılınmasının sünnet-i Nebeviyye'ye uygunluğu bu hadîsten anlaşılıyor. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin râvisi Urve' nin görüşleri budur. Urve, buna dayanarak ikindi namazını tehir eden Ömer bin Abdülaziz'i uyarmıştır, der.
Tahavi: Bu hadîs ikindi namazının erken kılındığına delâlet etmez. Çünkü hücre duvarının alçak olması muhtemeldir. Bu takdirde Güneş ışığı, ancak gruba yakın, hücreden kalkmış olur ve dolayısıyla hadis ikindi namazının erken değil bilâkis tehirine delâlet eder, demiştir. Fakat, hücre tabanı geniş olduğu takdirde T a-havi' nin dediği şey düşünülebilir. Halbuki müşahade ve bir çok rivayetlerle sabit olmuştur ki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in muhterem zevcelerinin hücreleri geniş değillerdi. Dar olan bir odanın tabanında güneş ışığının bulunması, ancak güneş yüksekte iken mümkün olabilir. Güneş, tam olarak eğildiği zaman, ışığı dar olan hücrenin tabanından kalkar.
Şafiî, bu hadîsi zikrettikten sonra: Bu hadîs, ikindi namazının ilk vakitte kılındığına dâir rivayetlerin en açık olanlarmdan-dır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in zevcelerinin hücreleri Medine' nin alçak bir semtinde idiler. Ve hücreler geniş değildi. Bu nedenle ikindi'nin ilk vaktinde Güneş ışığının hücrelerden kalkması kavi görülmektedir. [24]

6 — İkindi Namazına Sıkıca Devam Etme Babı

684) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre §Öyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hendek günü kâfirler hakkında buyurdular ki:
«Onlar, bizi orta namazdan alıkoydukları gibi Allah da onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.»" [25]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerindeki hadisin sonunda; Güneş batınca ya kadar...» ifâdesi de bulunur.
Bâzı rivayetlerde Hendek günü yerine Ahzâb günü ifâdesi bulunur. Meşhur Hendek savaşma Ahzâb savaşı da denildiği için ikisi aynı mânâyı ifâde eder.
Buhâri' nin tercihine göre Hendek savaşı, hicretin 4. yılı Şevval ayında vuku bulmuştur. 5. yılı vuku bulduğunu söyleyenler de vardır.Medîne-i Münevvere etrafında hendek kazıldığı için ve savaş Hendek dolaylarında cereyan ettiği için savaşa bu isim verilmiştir. Kureyş müşrikleri, Yahudiler ve onlardan yana çıkan düşman taifeleri, müslümaniarla savaşmak üzere toplandıkları için Hizibler demek olan Ahzâb ismi de bu savaşa verilmiştir. Savaşa katılan müslümanların kuvveti 3000 kişi idi. Müşrikler 10.000 kişi idi.
Savaş nedenleri, safhaları ve sonucunu öğrenmek isteyenler Siyer kitablarına müracaat etsinler.
Hadisin mânâsına gelince; «Onlar, bizi orta namazdan alıkoydukları...» fıkrasının mânâsı şudur:

Kâfirler orta namazı kılmamıza mâni oldular. Çünkü onların yüzünden hendek kazmakla meşgul olduk ve dolayısıyla orta namazı kılmadık veya kılamadık.
Ebü Dâvûd ve Müslim'in rivayetinde orta namazın ikindi namazı olduğu belirtilmiştir. Müslim'in, Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ) 'nin azatlısı Ebû Yûnus' tan rivayet ettiğine göre; Âişe (Radıyallâhü anhâ), kendisi için bir mushaf yazmasını Ebû Yûnus'a emretmiş ve : «Namazlara ve orta na-maza devam edin.» (mealindeki Bakara sûresinin 238.) âyetine ulaşıldığı zaman haberdar edilmesini istemiş. Ebü Yûnus Mushaf'ı yazarak, o âyete varınca Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye haber vermiş; Âişe (Radıyallâhü anhâ) de ona âyeti şöyle yazmasını emretmiş:
«Namazlara, orta namaza ve ikindi namazına devam ediniz...» Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den böyle işittiğini bildirmiş, Ebû Yûnus da böyle yazmıştır.
EI-Menhel yazarı «Orta namaz bâbı-nda rivayet olunan A1î (Radıyallâhü anh)'nin hadisini açıklarken şöyle der:
«Hadis, orta namazın ikindi namazı olduğunu söyleyenler için delildir. Ali, lbn-i Mes'ud, Ebû Eyyûb, İbn-i Abbas, Ebû Said-i Hudri, Ebû Hüreyre, Ubeyde Ee-Selmânî, Hasan-ı Basri, İbrâhimî Nahaî, Katâde, Dahhâk, El-Kelbî, Mukâtil, Ebû Hanife, Ahmed, Dâvûd, Îbnü'l-Münzir (Radıyallâhü anhüm) ve bir çok âlim bu görüştedir. Tirraizi; Ashabtan ve onlardan sonra gelenlerden âlimlerin ekserisinin kavli budur, demiştir. EI-Menhel yazarı bu arada mezkûr âlimlerin delillerini sırayla zikretmiş daha sonra sözlerine devamla şöyle demiştir :
Ömer bin El-Hattâb, Muâz bin Cebel, Câ-bir, bir rivayete göre İbn-i Abbâs ile İbn-i Ömer ve ashabtan sonra gelen âlimlerden Atâ', İkrime, Mücâ-hid, Rabî' bin Enes, Mâlik ve Şafiî (Radıyal-lâhü anhüm) orta namazın sabah namazı olduğunu söylemişlerdir.
EI-Menhel yazan, bu görüşteki âlimlerin delillerini ve gösterdikleri gerekçeyi beyan ettikten sonra şöyle der:
Orta namazın sabah namazı olduğunu söyleyen âlimlerin gösterdikleri deliller, orta namazın ikindi namazı olduğunu söyleyen âlimlerin delillerine denk gelecek durumdan uzaktır. Orta namazın ikindi namazı olduğu, merfu' ve sahih olan hadislerde sarahaten bildirilmiştir.
Nevevi, El-Mühezzeb'in şerhinde: Sahih hadîslerin gerektirdiği sonuç, orta namazın ikindi namazı olduğudur. Muhtar olan da budur, demiştir.
Şafii âlimlerinden EI-Hâvî sahibi: Şafii orta namazın sabah namazı olduğunu söylemiştir. Sahih hadîsler de orta namazın ikindi namazı olduğunu tesbit etmiştir. Şafiî' nin mezhebi, sahih hadise uymaktır. O halde Şafiî' nin mezhebi, orta namazın ikindi namazı olmasıdır. Bâzı arkadaşlarımızın sandıkları gibi orta namaz meselesi hakkında Şafiî1 nin iki kavli yoktur, demiştir.
Zeyd bin Sabit, Üsâme bin Zeyd, Ebû Saîd-i Hudrİ, Âişe, Abdullah bin Şeddâd ve Ebû Hanîfe (Radıyallâhü anhüm)'den yapılan bir rivayete göre orta namaz öğle namazıdır.
El Men he I yazarı, bu görüşteki âlimlerin delillerini de zikrettikten sonra, orta namazın akşam namazı olduğunu söyleyenlerle, orta namazın yatsı namazı olduğunu söyleyenlerin görüşlerini delilleriyle zikretmiştir. Daha sonra orta namazın beş vakit namaz içinde gizli olduğunu söyleyenleri delilleriyle birlikte zikretmiştir.»
Hadîsin: «Allah da evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.» fıkrasına gelince; bu fıkra, Buhârî ve Müslim" in bâzı rivayetlerinde : «Allah karınlarını ve kabirlerini ateşle doldursun.» şeklinde geçer. Buna benzer değişik ifadeli rivayetler de vardır. Fıkra, müşrikler için bir bedduadır. Mazi fi'liyle gelişi, bedduanın kabul edilmesinin kuvvetle umulduğuna alâmettir.
Tıybî fıkrayı şöyle yorumlamıştır: Yâni Allah, müşrikleri dünya ve âhirette ateşle ta'zib eylesin. Hem dünyada hem âhiret-te onlara azab versin.
Bâzıları da, beddua ile kasdedilen mânâ şudur: Allah, dünyada evlerini tahrib ettirmek, mallarım talan ettirmek ve çoluk çocuklarını esir ettirmekle ta'zib eylesin. Ölümlerinden sonra da kabirleri ateşle dolup taşsın, demişlerdir.
Diğer bîr kısım âlimler : Müşrikler iyiıı istenei;ı dünya den maksad ateş gibi. dayanılması çok zor olan çeşitli belâlara çarpılmalarıdır, demişlerdir.
Yukarıda belirtilen yorumların hangisi olursa olsun Allah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bedduasını kabul buyurarak müşrikleri Dünya'da çeşitli felâketlere uğratmıştır. Kâfir olarak ölmekle ebedi azaba da müstehak kılınmışlardır.
Hadîste belirtildiği gibi Hendek savaşı yüzünden ikindi namazı kazaya bırakılmıştır. Ahmed ve Nesâî' nin rivayetlerine göre Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: 'Müşrikler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i öğle, ikindi ve akşam namazından alıkoydular. Müslümanlar geceleyin bu namazları kılabildiler. Bu olay, korku hâlinde yaya veya binek üzerinde yürürken namaz kılınabileceğine dâir ilâhi emir gelmeden önce vuku bulmuştur.'
Tirmizi ve Nesâî' nin İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiklerine göre; 'Müşrikler, Hendek günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i dört vakit namazından alıkoymuşlar ve

geceden, Allah'ın dilediği bir süre geçtikten sonra bu namazlar kılınmıştır.' Fakat yatsı namazı zamanı çıkmadığı için kazaya bırakılan namaz sayısı dört değil, üçtür.
Buhâri ve Müslim'in Ali ve Câbir' den rivayet ettiklerine göre Hendek günü yalnız ikindi namazı kaçırılmıştır. Bunun için İbnü'l-Arabî, rivayetler arasında tercih yolunu tutarak: Sahih olanı yalnız ikindi namazının kazaya bırakıldığına dâir Ali ve Câbir'in rivayetidir, demiştir.
Nevevi, rivayetler arasını şöyle bulmuştur: Hendek vak'ası bir kaç gün devam etmiş, bâzı günlerde şu namaz, bâzı günlerde bu namaz veya o namaz kazaya kalmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı kazaya bırakması muhtemelen kasten olmuştur. Henüz korku namazı âyetleri inmediği için düşmanla meşguliyet, namazı bilerek kazaya bırakmak için meşru bir özür sayılmış olur. Düşmanla meşguliyeti dolayısıyla namazı unutmuş olması muhtemeldir. Müslim'in rivayetinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kazaya bıraktığı ikindi namazını akşam ile yatsı arasında kılmıştır.
Bugün ise, savaş için vakit namazını kazaya bırakmak caiz değildir. Duruma göre korku mımuzuu kılnruık mecburivari vnrdır. [26]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Kederler diyarı olan Dünya hayatında kâfirin müslümana eziyet edebilmesi mümkündür.
2 — Peygamberliğe noksanlık getirmeyen beşeri arızaların Pey-gamber'de husule gelmesi mümkündür.
3 — Zâlim adama, yaptığı zulme uygun bir cezaya çarptırılması için beddua etmek caizdir.
4 — Orta namaz ikindi namazıdır.
5 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve arkadaşları, düşmanla meşguliyetleri dolayısıyla ikindi namazını kazaya bırakmışlardır. Çünkü korku namazı emri, henüz gelmemişti.

685) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhû anhümâi'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir : İkindi namazını kaçıran kimse ehli ve malı kaçırılmış gibidir.» [27]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir.
Hadisin; cümlesindeki fiil, binâ-i Meçhul olarak okunup «ehil» ve «mal» kelimeleri mensub yâni üstünlü okunarak «vütire» fiilinin ikinci mefulu veya cer harfinin atılmasıyla mensub olduğu söylenebilir. İkinci, mef ul olduğu halde hadisin mânâsı şu olur: İkindi namazını kaçıran adam, sanki ehli ve malı ek-siltilrniştir. Artık kimsesiz ve malsız kalmış olur. Bu yüzden ehlinin ve malının gitmesinden kaçındığı gibi kişi, ikindi namazım kaçırmaktan sakınsın. İkinci ihtimale göre hadîsin mânâsı şöyle olur: İkindi namazını kaçıran kimse, sanki ehli ve malı hakkında bir musibete duçar olmuştur. Yukarıda yazılı cümledeki «Ehil» ve «mal» kelimelerinin «Vütire» fiiline nâib-i fail olarak merfu' (ötüreli) okunması caizdir. Buna göre hadisin mânâsı şöyle olur: İkindi namazını kaçıran kişi, sanki ehli ve malı kendisinden alınmıştır.
El-Fetih'te : Mevturi Göz göre göre ehli ve malı elinden alınan kimseye denir. Bu şekilde ehil ve malın alınmasının kederi daha şiddetli olduğu için, ikindi namazını kaçıran kişi buna benzetilmiştir. Çünkü mal ve ehli alınan kişi, iki yönden kederlidir. Birisi malının alınması kederi; diğeri de intikam alma isteğine ait ızdırabtır. İkindi namazını kaçıranın da iki kederi bulunur. Birisi büyük bir günaha girmiş olma kederidir. Diğeri de namazın büyük sevabını kaçırmış olma kederidir, denmiştir.
Ibn-i Abdi'1-Berr de: Lügat ehlince ve fıkıhçılarca mânâsı şudur: İkindi namazını kaçıran kişi, malı ve ehli ile ilgili olarak başına öyle ağır bir musibet gelmiş ki, ancak intikamını almakla teselli bulacak kimse gibidir. Bu adamın başında iki keder toplanır. Birisi musibet kederidir. Diğeri de intikam alma hasretidir, demiştir.
Dâvûd i ise: Hadîsin mânâsı şudur; İkindi namazını kaçıran kişi, ehlini ve malını kaybetmiş gibidir. Artık çok kederli, pişman ve hasretli olması gerekir, demiştir.
El-Menhel yazarı, bu nakilleri yaptıktan sonra: Bence hepsi muhtemeldir.Hepsinin kasdedilmiş olmasına bir engel yoktur. İkindi namazını kaçırmaktan maksad, güneş batmcaya kadar kılmamaktır. Suhnun ve Asili böyle demişlerdir. îbn-i Cüreyc'-den rivayet edildiğine göre kendisi: İkindi namazını kaçırmak güneşin batmasıyla mı olur? diye Nâfi'e sormuş;Nâfi'de: Evet, demiştir.Hâvi fıkıhçı olduğu zaman onun yorumu başkasının yorumundan evlâdır. Ebu Dâvûd,

Evzâi' nin : İkindi namazını kaçırmak Güneş saranncaya kadar kılmamakla gerçekleşir, dediğini rivayet etmişse de her halde Evzâi'ye göre Güneş'in sararmasıyla ikindi vakti çıktığı için böyle demiştir.»
Hadisteki tehdit, ikindi namazını unutarak kaçırana da şümullü müdür?
El-Menhel yazarı, bu hususta da şu ma'lumatı verir: «Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Salim bin Abdillah bin Ömer: Bu tehdit, unutarak ikindiyi kaçıran hakkındadır, demiştir. Tirmizi de buna temayül etmiştir. Çünkü bu hadis için açtığı babın-başlığını şöyle düzenlemiştir: 'İkindi vaktinden sehv hakkında gelen hadisler babı.'
Davudi: Bu tehdit, ikindi namazını kasden kaçıran hakkındadır, demiştir. Nevevî de bu görüşü benimsemiştir. Zahir olanı da budur.
Cumhura göre ikindi namazının kaçırılmaması için âzami itina gösterilmek üzere bu tehdit buyurulmuştur.
Tehdit yalnız ikindi namazını kaçırmaya mı mahsustur? Hadîsin zahirine göre mezkûr tehdit, ikindi namazını kaçırmaya mahsustur.
Nevevî,Müslim in şerhinde şöyle der: İbn-i Ab-di'1-Berr:Diğer namazların, ikindi namazının hükmüne tâbi olması muhtemeldir. Birisi ikindi namazını sorduğu için, hadiste ikindi namazının ismi geçmiş olabilir.Yahut ikindi namazı zikredilmekle diğer namazlara da dikkat çekilmiş olabilir, demiştir. Fakat îbn-i Abdi'l-Berr'in dediğine itiraz edilebilir.Çünkü şer'î hüküm, ikindi namazı hakkında vârid olmuştur.Hükmün illeti belirtilmemiştir. Başka namazlar, şüpheyle ona tâbi tutulamaz. Biz şer'î hükmün illetini tanıdığımız ve hakkında nass bulunan mesele ile, hakkında nass bulunmayan mesele o illete ortak oldukları takdirde hakkında nass bulunmayan meseleyi nass bulunan meseleye kıyaslamak ve hükmüne tâbi tutmak mümkündür. [28]

Hadisin Fıkıh Yönü

İkindi namazını kaçırmak büyük bir tehdidi mucibtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu. aile efradını ve malını kaybedene benzetmiştir. Bu benzetme bizim anlayışımıza yakınlığı dolayısıyla buyurulmuştur. Hakikatta ikindi namazını kaçıran» azabı daha şiddetlidir.

686) Abdullah (İbn-i Mes'ud (Radtyalâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Müşrikler, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i güneş batmcaya kadar ikindi namazından alıkoydular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlar bizi orta (ikindi) namazından alıkoydular. Allah, onlara kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun.» buyurdu."
Müslim'in de rivayet ettiği bu hadîs Alî (Radıyallâhü anh)'nin (684 nolu) hadisine benzer ve aynı hükümleri ihtiva eder. [29]

7_Akşam Namazının Vakti Babı

687) Râfi' bin Hadic (Radtyalâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz, Resul ull ah (Sallallahü Aleyhi ve S el] em J hayatta iken akşam namazım kılardık. Sonra birimiz namazdan çıkar da attığı okların düştüğü yerleri görürdü."
Bize Ebû Yahya Ez-Za'ferâni tahdis etti. (O da dedi ki:) Bize İbrahim bin Musa bu hadîsin mislini tahdis etti. [30]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Hadisin benzerini, Ebû Dâvûd, Enes bin Mâlik' ten; Nesâî, Eşlem kabilesine mensub bir sahâ-bîden; Ahmed de Ensar' dan bir cemaattan rivayet etmişlerdir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, akşam namazını erken kıldığına ve akşam namazında kısa sûreler okuduğuna delâlet eder. Çünkü erken kılmasaydi ve kısa sûrelerle yetinme-seydi, namazdan çıkanların, attıkları okların düştüğü yerleri görebilmeleri mümkün değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in genellikle böyle yaptığı umulur. Bu nedenle akşam namazında A'raf veya Sâffât veya Duhân veya Tür veya Mürselât sûresini okuduğuna dâir sabit olan rivayet, bu hadîse muhalif düşmez. Çünkü bazen böyle yapıyormuş. Bazen de akşam namazını şafağın batmasına yakın bir zamana kadar tehir ettiğine dâir rivayetin durumu da böyledir. Yâni bazen câizliği-ni beyan etmek için akşam namazını tehir ediyormuş.

Hadîs, merfu' hükmündedir. Müslim, Ebü Dâvûd ve diğer bâzı rivayetlerde hadîsin metni meâlen şöyledir:
«Biz akşam namazını Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kılardık. Sonra birimiz namazdan çıkar da attığı okların düştüğü yerleri görürdü.» [31]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, akşam namazının erken kılınmasının meşru olduğuna delâlet eder. Ve yukarıda anlatıldığı gibi zamm-i sûrenin kısa olmasının matlub olduğuna zımnen delâlet eder.

688) Seleme bin El-Ekvâ'[32] (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre :
Güneş (ufuk) perdesiyle gizlendiği zaman, kendisi akşam namazını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile kılarmış." [33]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, birbirine yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir.Tirmizi,hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Hadiste geçen «Hicab» kelimesinin asıl mânâsı örtü ve perdedir. Burada ufuk kasdedilmiştir. Çünkü ufuk, perde gibi Güneş ile bakanlar arasına girer ve Güneş, onun arkasında gizlenmiş olur.
Tirmizî, Seleme (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivayet edip hasen - sahih olduğunu söyledikten sonra şöyle der: Sahâ-bîlerin ve tabiilerin ilim ehlinin çoğu, akşam namazının erken kılınmasını tercih ederek, tehirini mekruh görmüşlerdir. Hattâ âlimlerin bir kısmı:. Akşam namazı için tek bir vakit vardır, demişlerdir.'
Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'I-Ahvezî'de bu konuda şu ma'-lumat vardır:
'Selef âlimleri, akşam namazının bir veya iki vakte sahip olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafii ve Îbnü'1-Mübârek akşam namazının tek vaktinin olduğunu, onun da ilk vakti olduğunu söylemişlerdir. Âlimlerin ekserisi: İki vakit vardır.Vaktin başlangıcı Güneş'in tamamen battığı andır. Vaktin sonu da, kırmızı şafakm kaybolmasıdır, demişlerdir. Şafii ve İbnü'l-Mübarek, Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadîsine dayanmışlar.Çünkü Cibrli (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'e namaz vaktini bildirmek için inip Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namaz kıldırdığı her iki günde de akşam namazını ilk vaktinde kıldırmıştır.
Kırmızı şafakın batışına kadar akşam namazı vaktinin devam ettiğine hükmeden ve çoğunluk teşkil eden âlimler Müs1im'in ve başkalarının rivayet ettikleri İbn-i Ömer ve Ebû Mûsa' nın hadislerini delîl göstermişlerdir. Bu iki hadîs, akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğine delâlet eder.Bu görüş haktır.Çünkü Cibril (Aleyhisselâm)'in hadisi Mekke.'de buyurulmuş, bu iki hadisbilâhereirad edilmiştir.Nevevî, Müslim'in şerhinde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken: Bu ve bundan sonraki hadisler, akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğini sarahaten bildirmişlerdir. Mezhebimizi nakleden cumhur yanında bu kavil, mezhebimizin zayıf bir görüşüdür. Bizim Şafii âlimlerimizin cumhuru.- Mezhebimizin sahih kavline göre akşam namazının tek vakti vardır. O da Güneş battıktan sonra, bir adamın abdest alıp avretini örtmesi, ezan okunması ve ikamet etmesi iki rekat hafif sünnet kılması, bundan sonra akşam farzına durması ve teşbih edip, akşam farzından sonraki sünneti kılması için geçen süredir. Akşam farzı bu süreden sonraya bırakıldığı takdirde kazaya kalmış olur, demişlerdir. Lâkin Muhakkik arkadaşlarımız şafak batıncaya kadar akşam namazı vaktinin devam ettiğine dâir kavli tercih etmişlerdir. Sahih olan Şâfii mezhebinin bu görüşüdür. Başka bir deyimle doğrusu budur, başkası değildir. Cibril (Aleyhisselâm) 'in akşam namazını iki günde de ilk vakitte kıldırdığı noktasma gelince, buna üç şekilde cevap verilir:
1 — Cibril (Aleyhisselâm), öğle namazı hâriç, diğer dört namazın ihtiyar vakitlerini açıklamakla yetinmiş, ihtiyar vaktinden sonra devam eden ve namaz kılmanın sahih olduğu cevaz vaktini beyan etmemiştir.
2 — Cibril (Aleyhisselâm) 'in hadisi, Mekke'de, namazın farz kılındığı esnada buyuru İm ustur. Akşam vaktinin şafakın batışına kadar devam ettiğini bildiren hadisler, bilâhere Medine'-de buyurulmuştur. Bu sebeple, bunlara dayanmak vâcibtir.
3 — Bu hadislerin senedleri Cibril (Aleyhisselâm) *in hadisine âit senedden çok daha sıhhatlidir. Bu nedenle bunlara öncelik verilmesi vâcibtir.'
Müellifimizin 667 nolu hadisinde, namaz vakitlerini soran adama «Bizimle iki gün namaz kıl.»

buyuran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHemTin akşam namazını ilk gün güneş batınca kıldırdığı, ikinci gün ise şafak batmadan önce kıldırdığı bildirilmiştir. Bu da akşam namazı vaktinin şafakın batışına yakın bir zamana kadar devam ettiğine delâlet eder.
Bu hadîs de bir önceki hadîs gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'in akşam namazını erken kıldırdığına delâlet eder. Bu hadîs de merfu' hükmündedir.

689) Abbâs bin Abdilmuttalib (Radtyalâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUaUakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Benim ümmetim, yıldızların işti bakine (çoğalıp birbirine karı-şıncaya) kadar akşam namazını geciktirmedikçe fıtrat üzerinde olacaktır.»
(Müellifimiz) Ebû Abdillah bin Mâcete demiştir ki: Ben Muham-med bin Yahya'yı şöyle derken dinledim: Bağdat'ta bu hadis hakkında halk birbirine girdi. Bunun üzerine ben ve Ebû Bekir El-A'yan beraberce hadîs râvisi Abbâd bin El Avvâm'm oğlu El-Avvâm'a gittik. Kendisi bize babasına ait orj inalı çıkardı. Baktık ki bu hadîs onda mevcuttur.Zevâid'de hadisin isnadının sahih olduğu ve Ebû Davud'un bunu Ebû Eyyûb'dan rivayet ettiği bildirilmiştir. [34]

İzahı

Bu hadisi îbn-i Huzeyme ve Dârimi de Abbâs (Hadıyallâhü anh) 'dan rivayet etmişlerdir. Bunun bir benzerini Ebû Dâvûd, Ahmed ve El-Hâkim de Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen «Yıldızların iştibâki»nden maksad çok yıldızın görülmesi ve çokluğu dolayısıyla birbirine karışmasıdır. Bununla, ortalığın kararması kasdedilmiştir.
Fıtrat i Kelimesi ile sünnet, hak din ve istikâmet muraddır.
Bu hadis de akşam namazını erken kılmanın önemini ve ortalık iyice kararıp çok sayıda yıldızlar görülünceye kadar geciktirmenin sünnete aykırı olduğunu belirtmektedir.
Ebû Davud'un rivayeti şöyledir: Ukbe bin Âmir, Mısır valisi iken, Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) oraya varıyor. Vali Ukbe, akşam namazını (yıldızların iştibâkine kadar) geciktirince, Ebû Eyyûb ona doğru kalkarak : Yâ Ukbe! Bu namaz nedir? diye onun bu hareketini kınamış, Ukbe de: Meşgul edildik, diye cevap verince Ebû Eyyûb ona : Sen Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu işitmedin mi? diyerek şu mealdeki hadîsi buyurdu :
«Benim ümmetim, akşam namazını yıldızla m iştibâkine kadar geciktirmedikçe hayırlı veya fıtrat üzerinde olacaktır.* «...hayırlı veya fıtrat...» tâbiri, râvinin şüphesinden ileri gelmiştir. [35]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Akşam namazına erken durmak müstahabtır.
2 — Yıldızların iştibâkine kadar tehir etmek mekruhtur.
3 — Tehiri, hayrın gitmesine; acele edilmesi de, hayrın kazanılmasına sebeptir.
Rafızi le r yıldızların iştibâkine kadar akşam namazını geciktirmeyi müstahab kılmışlardır. İcmâ' ve bu bâbtaki hadisler, onların iddiasını reddetmiştir. [36]

7—Yatsı Namazının Vakti Babı

690) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur :
«Ümmetime güçlük yüklemek korkusu olmasaydı, yatsı namazını tehir etmelerini emredecektim."

691) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Ümmetime meşakkat yüklemek endişesi olmasa idi, yatsı nama-zını gecenin üçte birisine veya yarısına tehir edecektim. [37]

İzahı

667 nolu Büreyde hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, yatsı namazını ilk gün

şafak battığı zaman kıldığı, ikinci gün de gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldığı bildirilmişti.
Âlimler, bu sürenin yatsı namazının ihtiyar vakti olduğunu ve tan yeri ağarıncaya kadar, yatsı vaktinin devam ettiğini bildirmişlerdir.
Şafak'ın batmasıyla yatsı vaktinin girdiği hükme bağlanmıştır. Söz konusu şafakm kırmızı şafak mı, beyaz şafak mı olduğu hususunda ihtilâf vardır. Tirmizi' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezı «Namaz vakitleri bâbı-nda şöyle der:
«Hadiste geçen şafaktan maksad, en meşhur kavle göre kırmızı şafaktır.EI-Kâri böyle demiştir. Nevevî de Müsli m'in şerhinde : 'Şafak ile kırmızı olanı kasdedilmiştir. Şafiî' nin ve fıkıhçıların cumhuru ile lügat ehlinin çoğunun görüşü budur. Ebû Hanif e, El-Müzeni ve fıkıhçılar ile lügat ehlinden birer cemâat: Maksad beyaz şafaktır, demişlerdir. Seçkin ve kuvvetli olanı birincisidir.' demiştir.
Ebû Hanîfe' nin arkadaşları Ebû Yûsuf ile Muhammedde : Şafak kırmızılıktır, demişlerdir. Ebû Hani-fe'den de böyle bir rivayet vardır. Hattâ En-Nehr sahibi: îmam-1 Â'zam buna rücû' etmiştir, der. Ed-Durr yazan da : Ebû Yûsuf ile Muhammed şafak kırmnzhktır, demişler;1mam-1 Â'zam da buna rücu' etmiştir. Nitekim El-Mecma' ve başka ki-tabların şerhlerinde bu durum belirtilmiştir. Onun için: Hanefi mezhebinin görüşü budur, demiştir. Sadrü'ş-Şeria da: 'Bununla fetva verilir. Şüphesiz kuvvetli ve muhtar mezheb, kırmızılığın şafak olduğudur. 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği: «Şafak kırmızılıktır.» hadîsi buna delâlet eder. Darekutnî, bunu rivayet etmiş, İbn-i Huzeyme de sahîh olduğunu bildirmiş, başkası ise hadîsi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Muhammed bin ismail El-Emir de SübülüV Selâm'da: Şafakın mahiyeti lügat meselesidir. Bu husustaki merci, lügat ehlidir. İbn-i Ömer (Radryallâhü anh), lügat ehlinden ve araplarm beynidir. Bu nedenle hadîs, ona mevkuf da olsa onun sözü hüccettir, demiştir.' der.»
Ebû Hüreyre'nin ikinci hadisini Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Onun her iki hadisi de yatsı namazını tehir etmenin daha sevab olduğuna delâlet eder.
Âlimler, yatsı namazının tehir edilmesinin mi yoksa ilk vaktinde kılınmasının mı daha sevab olduğu hususunda iki görüş beyan etmişlerdir. Her iki görüş de Selefe âit meşhur iki yoldur. Âlimlerden bir cemâat tehire âit hadîslere dayanarak geciktirmenin daha sevab olduğunu söylemiştir. Diğer grup: Yatsı namazını erken kılmak daha efdaldır, demiştir. Delilleri de şudur : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) umumiyetle erken kılardı. Bazen bir özür veya meşguliyeti dolayısıyla yahut da câizliği beyan için geç kılardı. Eğer tehiri daha faziletli olsa idi meşakkat olsun olmasın buna devam edecekti.
İkinci görüş şöyle reddedilmiştir. Eğer bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız fiîli durumu olsaydı beyan ettikleri gerekçe tam sayılırdı. Halbuki bu hususta kavli hadisler de vardır. İbn-i Mâceh ve Tirmizî' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri mezkûr hadîsler gibi.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisi yatsı namazını tehir etmenin daha efdal olduğuna ve meşakkat dolayısıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devamlı olarak tehir etme-diğine delildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiîli, bu kavli hadislerine muarız değildir. İlk vaktin fazileti hakkında vârid olan hadîsler bu husustaki hadîslerle tahsis edilmişlerdir. Yâni yatsı namazı müstesna kılınmıştır.
Buhar i, Müslim, Nesâî ve Ebû Davud'un Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını cemâat çok olunca erken kıldırırdı. Az olunca geciktirirdi. Ebû Dâvûd, bu hadîsi «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz vakitleri» başlıklı bâbta rivayet etmiştir. Hadis uzundur. Yatsı namazı ile ilgili fıkrayı yukarıda naklettik.
El Menhel yazarı, Câbir' in hadîsi ile ilgili olarak tba-i Dakîki'l-Iyd'in şöyle dediğini nakletmiştir:
'Yatsı namazı hususunda fıkıhçılar ihtilâf etmişlerdir. Fıkıhçıların bir kısmı: Yatsı namazını erken kılmak daha efdaldır, demişlerdir. Şafiî' nin mezhebinin zahiri budur.
Bir grup fıkıhçı: Tehiri efdaldır, demiştir.
Başka grup fıkıhçı: Cemâat toplanmış ise erken kılmak efdaldır. Cemâat geç toplanırsa geciktirmek efdaldır, demiştir. Mâliki-ler' den, rivayet olunan bir kavil böyledir. Onların mesnedi bu hadîstir.
Diğer bir kısım fıkıhçılar: Durum, mevsimlere göre değişir.Kışın ve Ramazan ayında tehir edilmeli, şâir zamanlarda erken kılınmalıdır. Kışın tehir edilmesinin daha sevab oluşunun hikmeti, gecelerin uzunluğu ve yatsı namazından sonra konuşmanın mek-ruhluğudur.
Tirmizi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü aıih) 'nin ikinci hadîsini rivayet ettikten sonra, bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiş ve:Ashab ile tabiîlerin âlimlerinin ekserisi yatsı namazını tehir etmenin daha sevab olduğu görüşündedirler. Ahmed ve 1shak da bununla hükmetmişlerdir, demiştir.

Tirmizî' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî de hadisin «Gecenin üçte birisine veya yarısına...» tâbiri ile ilgili olarak şöyle denmiştir: «Bu tâbir, râvinin tereddüdünden ileri gelebilir. Bâzıları: Yazın gecenin üçte birisine, kışın da gecenin yarısına tehir edilmesi murad-dır, demişlerdir.
E1-Hâfız: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsine göre yatsı namazını tehir edebilen ve fazla uykusu olmayanlar için tehir daha efdaldır. Nevevî de Müslim'in şerhinde bu görüşü benimsemiştir. Şafiî olan ve olmayan hadîs ehlinin çoğu bu kavli seçmişlerdir. Îbnü'l-Münzir, E1-Leys' ten ve İshak' tan naklettiğine göre bu iki âlim de yatsı namazının gecenin üçte. birisine kadar tehirini müstahab görmüşlerdir.Tahavi de, gece yarısına bırakılmasının müstahab olduğunu söylemiştir. Mâlik, Ahmed ve Sahâbilerin ekserisi ile tabiilerin çoğu bununla hükmetmişlerdir.Şâfiî' nin ce-did kavli budur. Kadim kavline göre erken kılmak daha efdaldır. Kadim kavlinin tercih edildiği yerlerden birisi de burasıdır. Delil bakımından tercihe şayan kavil yatsının- tehir edilmesidir. Cemâat ve ortam bakımından bazen tehir etmek, bazen de erken kılmak ef-, daldır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde geçen: «...emredecektim.» ifâdesi ile, uygulaması mecburi olan vücub emri kasdedilmiştir. Yâni: «Ümmetime güçlük yükleme endişesi olmasaydı, yatsı namazını tehir etmeyi onlara vâcib kılardım.» denmek istenmiştir. Şu hâlde tehir etmek vâcib değildir. Bunun vâcib olmayışı tehirin müstahablığına engel teşkil etmez.»

692) Humeyd (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yüzük kullandı nıı, diye Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhâ)'e sorulmuş; Enes (Radıyallâhü anh)'de:
— Evet. (Yüzük kullanmıştır.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece yatsı namazını gece yarısının yakınına kadar tehir etti. Sonra namaz kıldırınca mübarek yüzünü bize çevirdi ve i «Şüphesiz halk namaz kılmış ve uyumuştur. Sizler şüphesiz namazı beklediğiniz sürece, namaz içinde (sayılır) siniz.» buyurdu. Enes (Radıyallâhü anh) : Onun (gümüş) yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir, demiştir.[38]

İzahı

Bu hadisi Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Müs1im'in rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzüğünün gümüş olduğu ve Enes (Radıyallâhü anh) 'in: «Yüzüğünün parıltısı hâlâ gözümün önündedir.» dediğinde sol elinin parmağını kaldırdığı belirtilmiştir. Bu işaret, yüzüğün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in büyük parmağında olduğunu göstermektedir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yatsı namazını gece yarısına doğru geciktirdiğine ve cemaatla namaz kılmak için beklenen sürenin tamamının namazla geçirilmiş gibi sevab olduğuna delâlet eder. Ayrıca gümüş yüzük takınmanın caiz olduğuna delâlet eder. Bu hususta ümmetin icmâı vardır. Hattâ gümüş yüzüğün kullanılmasının erkekler için sünnet olduğuna delil olduğu da söylenebilir.

693) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize akşam namazını kıldırdı. Sonra (eve giderek) gecenin yarısı geçinceye kadar çıkmadı. Bundan sonra çıkarak cemaata namaz kıldırdı ve namazdan sonra:
«Şüphesiz halk (yatsı) namazını kılmış ve uyumuştur. Sizler namazı intizâr ettiğiniz müddetçe hep namazdasınız (demektir.) Eğer (insanlardan) zayıf ve hasta olmasaydı bu namazı (yatsıyı) gece yarısına tehir etmeyi aralayacaktım., buyurdu. [39]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Nesâi, Ebû Dâvûd, Beyha-ki ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.
Hadisin: «Halk, namazım...» fıkrasındaki halktan maksad, o gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yatsı namazını kılmaya gelmeyen müslümanlardır.
Cemaatla namaz kılmak için bekliyenlerin, bekledikleri sürenin tamamını namazla geçirilmiş gibi sevab taşıdığı belirtilmiştir. Çünkü namazdan maksad, Allah Teâlâ'ya ibâdet etmektir. İbâdeti beklemek de bir ibâdettir.
•Eğer zayıf ve hasta olmasaydı...» fıkrasıyla şu husus anlatılmak istenmiştir: 'Zayıflık ve hastalık özrü halkta bulunmasaydı ben dâima yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirecektim. Lakin

güçlüğün defi için devamlı olarak geciktirmeyi bıraktım.'
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu fıkrayla, geciktirr menin iki yönden faziletini beyan buyurmuştur.
1 — Halk namazı beklediği sürece namazda olmuş olurlar.
2 — Namazı gece yarısına tehir etmenin sevabı daha çoktur. Yukarıda işaret olunan fazilete rağmen tehire gücü yetmeyen hastaların ve zayıfların durumuna riâyet etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ekseriyetle yatsı namazını tehir etmemiştir. Çünkü tehir faziletini kazanma yolunda cemâatin çokluğu fazileti kaçırılmış olacaktı. Cemaatın çokluğu fazileti, tehirin faziletinden daha önemlidir. [40]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Âlim bildiğini bilmeyenlere öğretmelidir.
2 — Cemaatla namaz kılmak için beklemenin sevabı, namazla meşgul olanın sevabı gibidir.
3 — Zayıf ve hastanın haline riayet etmek ve onlara acımak raat-lubtur.
4 — Din, kolaylık üzerine kurulmuştur. Onda güçlük yoktur.
5 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün şefkatini göstermektedir. [41]

9— Bulutlu Havadaki Namaz Vaktinin Babı

694) Büreyde (bin el-Husaym) el-Eslemî (Radtyaltâkii anhyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir ;
Biz, bir savaşta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde bulunuyorduk. Buyurdular ki:
«Bulutlu günde namazı erken kılınız. Çünkü ikindi namazını kaçıran kimsenin ameli bâtıl olur.»" [42]

İzahı

Bu hadisi Buharı ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buhârî' nin rivayetinde hadis şöyledir .
*Ebü*I-Melih (Amir bin Üsâme el-Hüzelî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir i Biz, bulutlu bir günde Bürey-de (Radıyallâhü anh) ile beraber bir savaşta bulunuyorduk. Büreyde (Radıyallâhü anh) bize ; İkindi namazına acele ediniz. Çünkü Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İkindi namazım (kasden) terkeden kişinin ameli (nin sevabı) şüphesiz bâtıl olmuş olur.» buyurdu.'
Buharı" deki rivayete güre hadisin «Bulutlu günde namazı erken kılınız» fıkrası Büreyde (Radıyallâhü anh)'nin sözüdür. Erken kılınması istenen namaz da ikindi namazıdır.
Sünenimizdeki rivayete göre bu fıkra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğudur. Buradaki rivayette erken kılınması emrolunan namazın hangi namaz olduğu sarahaten bildirilmemiştir. Fakat, gerek ikinci fıkra ve gerekse Buhâri' nin rivayeti, bununla ikindi namazının kasdedildiğine delâlet eder. Mamafih havanın kapalı olduğu günlerde her namaz vaktinin girdiği kesinlikle bilindikten sonra erken kılınması matlubtur. Çünkü geciktirildiği takdirde, ihtiyar vaktinden çıkarılması veya cevaz vaktinden çıkarılarak kaçırılmasından korkulur.
Sindi bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
«Namazı erken kılın... fıkrasının mânâsı şudur: Bulutlu gün-lerde namaza acele ediniz. Çünkü havanın kapalı olduğu günlerde namazı geciktirmek, tamamen kazaya bırakmaya veya müstahab vakitten çıkarmaya sebebiyet verebilir. Namazı kaçırmak, bilhassa ikindiyi kaçırmak büyük bir musibettir. «İkindi namazını kaçıranın ameli bâtıldır.» fıkrası hakkında şöyle denmiştir: 'Bundan maksad, ha-kikatan kişinin amelinin bozulması ve sevabının yok olması değil, günahın azametini bildirmektir.'
Bu yorum, küfürden başka hiç bir günahla amelin sevabı gitmez, hükmüne göredir. Lâkin;
«Ey Müminler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın ve yek diğerinize bağırır gibi Ona bağırmayınız. Haberiniz olmadan amelleriniz boşa çıkıverir. (Hucurât: 2)» âyetinin zahirine göre amellerin sevabı, küfürden başka bazı günahlarla gidebilir. İkindi namazını kasden terketmek, amelin gitmesine sebep olan günahlar çeşidinden olabilir.» [43]

10 — Uykuda Kalarak Veya Unutarak Namaz Kılmayan Babı

695) Enes bin Mâlik (RadtyaÜâhü <z»A)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü aleyhi ve Sellem) 'e namazdan gafil kalarak unutan veya uyuyakalıp namazı kaçıran adamın durumu sorulmuş. O da t
«Namazı hatırladığı zaman kılar.» buyurmuştur."

696) Enes bin Mâlik (RadtyaÜâhü anh)'âtn rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir»
«Kim bir namazı (kılmayı) unutursa, onu hatırladığında kılsın.»" [44]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Nesâî, Ebû Davüd ve Tahavî de rivayet etmişlerdir. Tirmizi de tahriç ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerindeki hadisin sonunda :
«...Ondan başka keffâreti yoktur.» fıkrası da mevcuttur. Fıkranın mânâsı: 'Unutulan namazın hatırlandığı zaman kaza edilmesinden başka bir keffâreti yoktur.' demektir. Şu halde bâzıları: Unutulan namaz kaza edilmekle beraber, ertesi gün o namazın vakti girdiğinde tekrar kaza edilir, demişler ise de bunun tutarsız olduğu anlaşı hyor.
Hattâbi: 'Fıkradan maksad şudur: Unutulan namazın, kaza edilmesinden başka, sadaka veya benzeri bir keffaretin ödenmesi gerekmez. Halbuki özürsüz olarak Ramazan orucunu tutmayana keffaret gerekir. Hac veya umre için ihrama girmiş olan kişi menasikten bir şeyi terkettiği zaman, bazen keffaret ödemesi gerekir. Namaz bunlar gibi değildir. Kişi başkası yerine hac yapabilir ve onun yerine borçlarını ödeyebilir. Hadîs, kimsenin başkası yerine namaz Allamayacağına delildir. Keza oruç ve başka ibâdetlerin boşluğu bazen malı tasadduk etmek ile tamir edilebilir. Namaz böyle bir şeyle tamir edilemez.1 demiştir.

697) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber savaşından[45] döndüğü zaman gece boyunca yolculuk etmiş, nihayet uykusu gelince gece yansına doğru konaklamış ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'a»
«Bizim için bu geceyi sen koru.» buyurmuştur. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü anh) kendisi için Allah tarafından takdir edildiği kadar namaz kılmakla meşgul olmuş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı da uyumuşlardı. Fecir yaklaşınca Bilâl (Radıyallâhü anh), yüzünü fecre döndürerek bineği olan deveye yaslanmış sonra bineğe yaslanmış halde uykuya dalmış ve Güneş harareti onlara vuruncaya kadar, ne Bilâl (Radıyallâhü anh) ne de hiç kimse uyanmamış. Onların ilk uyananı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olmuştur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uykudan sıçrayarak: «Ey Bilâl!» diye seslenmiş, Bilâl (Radıyallâhü anh) de i Babam annem sana feda olsun Yâ Resûlallah! Senin nefsini kudretinde tutan (Allah) benim nefsimi de tutmuş, dedi.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bineklerinizi (n yularlarından tutup arkanızdan) çekiniz,» bu yurmuş, Sahâbîler bineklerini çekerek biraz gitmişler sonra Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest almış ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'a emretmiş, Bilâl (Radıyallâhü anh) namaz için ikamet etmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara sabah namazım kıl-dırmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı kaza ettikten sonra:
«Kim bir namazı unutursa onu hatırladığı zaman kılsın. Çünkü
Allah Azze ve Celle = «Beni andığın zaman namaz kıl.[46] buyurmuştur."
(Râvi Yûnus) demiştir ki t İbn-1 Şihâb, âyeti ıjJ'JJJ olarak okumuştur. [47]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Davûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen «Kerâ» kelimesi, uyuklamak demektir. Bazıları: Uykudur, demişlerdir. Bir de : Adamın uyku ile uyanıklık arası hâline denir, diyenler vardır.

Ta'ris t Yolcunun gecenin sonunda istirahat ve uyumak için ko-naklamasıdır. Cumhur böyle demiştir. Ebû Zeyd ' e göre gece veya gündüzün her hangi bir vaktindeki konaklamaya ta'ris denir.
Buhâri' deki rivayete göre sahâbîler konaklama arzusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e iletmişler, Peygamber/ (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Uykuda kalıp (sabah namazını) kaçırmanızdan korkarım buyurmuş, Bilâl (Radıyallâhü anh) : Ben sizleri uyandırırım, demiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlar için önce ih-tiyatlı olanı tutmuş, sonra muhtaç olduklarını görünce konaklamalarına izin vermiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a: «Bizim için geceyi sen koru.» emriyle, sabah namazını kaçırmamak için nöbet tutmasını istemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in uyanırken sıçraması, namazının kaçırılmasından dolayıdır. El-Asili: Müşriklerin müslümanları izlemeleri endişesi ile sıçradığını söylemişse de bu söz tutarsızdır. Çünkü siyer ehlinden hiç kimse böyle bir şey söylememiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), tam bir zafer ile Hay ber savaşından dönmüştü. Hiç bir düşmanın onları izlemesi söz konusu değildi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Yâ Bilâl!' diye seslenişi şu maksadladır: Yâni niçin uyudun da sabah namazının vakti çıktı? tbn-i îshak'ın rivayetinde: «Bize ne yaptın Yâ Bilâl?» buyurmuştur. Buna benzer başka rivayetler de vardır. Bundan maksad Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in bir daha nefsine güvenmemesi ve benzer iddialardan kaçınmasıdır. Çünkü Buhâri' nin rivayetinde geçtiği gibi Bilâl (Radıyallâhü anh) : Ben sizi uyandırırım, demişti.
Sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle binek hayvanlarının yularlarından çekerek az bir zaman yürüdükten sonra durup abdest almışlardır.
Kaza namazı için ezan ve ikamet edilir mi?
Hadîsin: «Bilâl {Radıyallâhü anh), sabah namazı için ikamet etti.» fıkrası, kaza namazı için İkamet edilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Ezandan bahsedilmediğine göre ezan okunmaz. Mâlik, cedid kavline göre Şafiî ve Evzâi böyle demişlerdir. Bundan başka delilleri, Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)' nin Hendek günü kaçırılan öğle, ikindi ve akşam namazı kaza edilirken yalnız ikâmet edildiğine dâir hadisidir.
Ebû Hanife, Ahmet? ve Ebû Sevr'e göre hem ezan okunur, hem ikamet edilir. Şafiî' nin kadim kavli de budur. Ve Şafii' nin arkadaşları bu kavliyle amel etmişlerdir. Bunların delili de bu olayın anlatıldığı Buhâri ve Müs1im'in rivayetleridir. Çünkü orada:
«Bilâl (Radıyallâhü anh) namaz için ezan okudu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'at namaz kıldı. Bundan sonra sabah namazını kıldırdı...» buyurulmuştur.
Süfyân-ı Sevri'ye göre kaza namazı için ne ezan okunur ne de ikâmet edilir. Fakat onun sözü mevcut hadîslerle reddedilmiştir.
Birkaç namaz bir arada kaza edildiği zaman, Şafiî âlimleri ve Hanef iler' den Muhammed'e göre yalnız ilk namaz için hem ezan okunur, hem ikâmet edilir. Ondan sonraki namazlar için yalnız ikâmet edilir. Ebû Hanife'ye göre ezan da okunabilir.
Hadiste anlatılan gün sabah namazı kaza edildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kim bir namazı unutursa... yâni: Veya uykuda kalırsa, demektir. Nitekim 695 nolu Enes (Ra~ dıyallâhü anh)'in hadîsinde, yine Enes (Radıyallâhü anh)'in Müslim 'deki rivayetinde, 698 nolu Ebû Katâde hadisinde ve Tirmizi' nin Ebû Katâde' den olan rivayetinde: «...veya uykuda kalırsa...» cümlesi mevcuttur. Râvi burada unutma hâlini zikretmekle yetinmiş, uyku hâlini zikretmemiştir. Çünkü taksiratın ve şuurun olmayışı bakımından uyku da unutmak gibidir. [48]

Uyuya Kalan Veya Unutanın Kaçırdığı Namazı Derhal Kaza Etmesi Gerekir Mi ?

Hadisin: «Namazı hatırladığı zaman kılsın.- fıkrası derhal kılınmasının vâcibliğine delâlet eder.
Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, El-Müzeni ve El-Kerhî böyle demişlerdir. Delilleri bu hadis ve bundan sonra gelen Ebû Katâde hadîsi ile daha önce geçen En e s ' in hadîsleridir.
Şafiî ve Mâlik'e göre bilâhere kaza edebilir. Onların delili de bu ve benzeri hadîslerdir. Zira hadîste anlatılan gün, güneş doğduktan sonra uyanınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), sahâbilerin o yerden hareket etmelerini emretmiştir. Eğer cfer-hal kaza edilmesi vâcib olsaydı aynı yerde kaza etmeleri emredilecekti. Diğer taraftan mezkûr fıkrada: «...hatırladığı zaman...' bu-yuruluyor. Hatırlama zamanı geniştir. Hatırladıktan sonra bir müddet ara verilip kılmırsa yine hatırlandığı zaman kılınmış olur. Hatırlandığı ilk anda kılmak müstahabtır. Verilen emir istihbabdir. [49]

Kasden Namazı Terkedenin Kaza Etmesi Vâcib Mi ?

Kasden namazı terkedenin kaza etmesinin vâcibliği hadisten anlaşılıyor. Cumhurun görüşü budur. Cumhura göre bu hadislerde namazın kaza edilmesi, unutmak ve uykuda kalmakla kaydedilmiş ise de, bu kayıtlamadan maksad, bilerek kazaya bırakanın kaza etmemesi değildir. Anılan özre binâen namazı kazaya bırakan .kişi kaza etmekle mükellef olunca, özürsüz olarak namazı kaçıran kimse kaza etmekle yükümlü tutulmaz mı? Bu hüküm Kur'an-ı Kerîm'in «Baba ve anneye öf deme» emrine benzer. Baba ve anneye öf demek yasaklanınca bu sözden daha ağır plan sövmek ve dövmek gibi davranışlar hayda hay yasak kılınmış oluyor.
Bilerek namazı kaçıranın, unutarak veya uykuda kalarak kaçırandan farkı şudur ki: Bilerek kaçıran kişi kaza etmekle mükellef olmakla beraber, bununla günahtan kurtulamaz. Bununla beraber kaza etmesi, faydadan hâli değildir. Hadîsin sonundaki âyete gelince; Bu âyetin sonundaki kelime meşhur kıraate göredir.
Bu kıraatin zahirine göre âyet hadis konusu münasip görülmüyor. Çünkü zahirine göre âyetin mânâsı şudur: «Beni anmak için namaz kıl.- Bu yoruma benziyen bir kaç yorum şekli rivayet olunmuştur. Bunlardan bir kısmı şunlardır:
1 — «Namaz kıl ki ben seni överek anayım.»
2 — «Zikir (namaz) vakitlerinde namaz kıl.»
3 — «Ben, anlatıp emrettiğim için namaz kıl.»
4 — «îhlâsh olarak beni anmak için namaz kıl.»
Sindi: Âyetin hadîsle uygunluğunu sağlamak için bâzı âlimler âyeti şöyle yorumlamışlardır:
«Ben(im namazım)! hatırladığın vakit namaz kıl.» veyahut «Beni hatırladığın (yâni namazımı hatırladığın) vakit namaz kıl.»
Her iki taktirde «Zikr» kelimesinin başında cer harfi olan «lâm» tevkit içindir. Yâni vakit ifâde eder. Birinci yorum şekline göre zikir kelimesi ile mütekellim zamiri arasında salât kelimesi mahfuzdur, ikinci yorum şekline göre zikirden maksad namazdır.
İbn-i Şihâb'ın kıraatına göre âyetin hadîsle münasebeti
açıktır. Çünkü kelimesi hatırlamak demektir. Başındaki cer harfi tevkit içindir. Âyetin tefsiri şudur: «Hatırladığın zaman namaz kıl.» [50]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — ihtiyaç hâlinde istirahat etmek ve uyumak meşrudur.
2 — Önemli işler için nöbet tutturulmalıdır.
3 — Peygamberlik görevine noksanlık getirmeyen beşerî arızaların Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem)'de görülmesi mümkündür.
4 — Mazeret dolayısıyla va'dini yerine getirmeyenin mazeretini kabul etmek meşrudur.
5 — Şeytan yatağı olduğu sanılan yerden başka yere geçmek meşrudur.
6 —Kaçırılan namaz kaza edilmelidir.
7 — Kaza namazı için ikamet edilmelidir.
8 — Kaza namazının cemâatle kılınması meşrudur.
9 — Âlimler, dinî hükümleri başkalarına öğretmelidirler.
10 — Unutulan namaz hatırlandığı zaman kaza edilmeli, keza uykuda kalınarak kazaya kalan namazı uyandıktan sonra kılınmalıdır.
İbn-i Şihâb (RA.)ın Hal Tercemesi
Ebu Bekir Muhammed bin Müslim bin Ubeydlllah bin Abdillah bin Şihab, bin Abdillfth, bin el-Hâris bin Zühre bin Kilâb el-Kureş! ez-Zührl, Hicretin ellinci yılı doğmuş, hadis hafızlarının en büyük âlimlerindendir. îbn-i Ömer, Seni bin Sa'd, Enes bin Mâlik, Mahmud bin Rabi', Said bin el-Müseyyeb, Ebû Ümâms bin Sehl (Radıyallâhü anhüm) ve onların tabakasından sayılan sah&btlerin meşhurları ile tabiilerin meşhurlarından hadis rivayet etmiçtir. Kendisinden de Yunus bin Yezld Zebidt, Salih bin Keysân, Maliıer, Şuayb bin Ebi Hamze, Evzâl, el-Leys, Malik tbn-i Ebİ Zi*b, Amr bin el-Hâris, tbrahim bin Sa'd, Süfyan bin Uyeyne ve bir çok zat hadis rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un dediğine göre ikibin ikiyüz hadisi bulunup yansı müsneddir. ZÜhrî : Ben, İbnü'l-Müseyyeb ile beraber sekiz yıl oturdum, demiştir. El-Leys : Ben Zührî'den daha geniş malûmatı bulunan hiç bir âlim görmedim. Terğlb hakkında hadis anlatırken ancak bunu güzel bilir dersin; Arap va£nsâbdan bahsederken yalnız bunu güzel yapar dersin; Kur'an ve sünnetten bahsederken, bunu çok iyi bilir dersin, demiştir. El-Leys'in dediğine göre Züh-rt: Hiç kimse benim kadar ilim yolunda sabretmemi^ ve hiç kimse benim kadar, İlim yaymamiştır.

Kalbime giren hiç bir ilmî meseleyi unutmamışım demiştir. Mâlik : tbn-i Şihâb'ın dünyada dengi yoktur demiştir. Amr bin Dinar: Altın ve gümüş, Zührİ yanında hayvan tersi gibidir, demiştir. Halife Hişâm bin Abdümelik çocukları için bir miktar hadis yazmasını Zührî'den rica etmiş, Zührî de 400 hadîs yazıp gitmiş bir ay sonra Hişâm ile karşılaştığında, yazdığı kitabın zayi olduğunu öğrenince bir kâtip isteyerek yeniden 400 hadis yazdırmış, bilâhare kaybolan kitab bulununca, iki kitâb karşılaştırılıyor, aralarında bir harflik fark bile görülmüyor. Zührİ'nin hıfzının kuvvet derecesi Kur'an-ı Kerim'i sekiz gecede hıfzetmesinden anlaşılıyor. Mftlik'ten rivayet edildiğine göre îbn-i Şihâb Medine'ye geldiğinde Rabia'nın elini tutarak beraberce divan evine girmişler, ikindi vakti evden çıktıklarında tbn-i Şihâb : Ben Medine'de Rabîa gibi bir âlimin bulunduğunu sanmazdım, demiş; Rabîa da : tbn-i Şihâb'ın eriştiği ilmi mertebeye hiç bir kimsenin erişeceğini zannetmiyorum, demiştir. El-Leys : tbn-i Şihâb çok bol yerdi ve hiç bal yemezdi, demiştir.
Zührrnin menakıbuıı anlatmak için kırk sahtfelik yazıya İhtiyaç var. El-Hâfız tbn-İ Asâkir, onun hakkında geniş bilgi vermiştir. Hicri 124. yılı Ramazan ayinde vefat etmiştir. (Tezkire : Sah. 108)
Yûnus Bin Yezîd <R-A.)"in Hal Tercemesi
Yûnus bin Yezld bin Ebî Necâr Ebû Yezld el-EylI, mevlâ Muâviye bin Ebİ Süfyân'dır. İkrime. el-Kâsım, ez-Zühri ve bir cemaattan hadîs rivayet etmiş; kendisinden de Evzâi, Cerir bin Hâzim, el-Leys, tbn-i Veheb, Osman bin Ömer bin Paris ve başkaları rivayette bulunmuşlardır. Hâfız-ı Mısri Ahmed bin Salih : Biz, Zührî'den yapılan rivayet hususunda hiç kimseyi Yûnus'a takdim etmeyiz, demiştir. Ahmed : Yûnus sıkadır, demiştir. Ebû Sald bin Yûnus'un dediğine göre hicretin 152. yılı vefat etmiştir. (Tezkire : Sah. 162

698) Ebû Katâde [51](Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Sahâbîler, uyumak hususundaki kusurlarını anlattılar. Onlardan birisi de: Güneş doğuncaya kadar uyudular, dedi. Bunun üzerine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Uyumak hâlinde kusur yoktur. Kusur, ancak uyanıklık halindedir. Bunun İçin biriniz bir namazı, unutarak veya uyuya kalarak kılmadığı zaman onu hatırlayınca kılsın ve ertesi gün vaktinde (kılsın.)» buyurdu.
(Ebû Katâde'nin râvisO Abdullah bin Rebâh demiştir ki ı Ben bu hadîsi anlatırken İmrân bin El-Husayn beni dinledi. Sonra bana t Ey genç! nasıl hadîs rivayet ettiğine dikkat et. Çünkü ben aynı hadîsin görgü şahidiyim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle beraberdim, dedi. Râvi demiştir ki s İmrân, Abdullah bin Rebâh'ın rivayet ettiği hadîsten hiç bir şey reddetmedi." [52]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd daha uzun olarak, Nesâl ve Tirmizi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Tirmizi, hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Ebû Davud'un rivayeti şöyledir:
«Ebû Katâde' den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir yolculuğunda yoldan ayrıldı. Ben de onunla beraber ayrıldım. Bunun üzerine bana :
«Bak (gelen var mı)» buyurdu. Ben de: İşte bir süvari, işte iki süvari drha. Şunlar üç kişi, dedim. Nihayet biz yedi kişi olduk. Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Namazımızı (vaktini) koruyun.» buyurdu. Bununla sabah namazını kaydediyordu. Sonra hepsi uyuyakaldılar. Ve ancak güneş harareti onları uyandırdı. Uyandıkları zaman, biraz gittikten sonra konaklayarak abdest aldılar. Bilâl (Hadıyallâhü anh) ezan okudu. İki rekat sabah sünnetini kıldılar. Sonra sabah farzını kıldılar ve bineklerine bindiler. Daha sonra birbirlerine: Biz, namazımız hakkında kusur işledik dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz uyumakta kusur yoktur. Kusur, ancak uyanıklık halindedir. Sizden birisi bir namazı unuttuğu zaman, onu hatırlayınca kılsın ve ertesi gün vaktinde (kılsın)» buyurdu.»
Sindi bu hadîsi açıklarken şöyle demiştir:
«Sahâbiler, uyuya kalmak sebebiyle, namaz hakkında taksiratlarını kendi aralarında anlatmışlar. Onlardan birisi de kusurlu olduklarını ifâde etmek için: Güneş doğuncaya kadar uyudular, demiştir. Namaz kaçırmaları yüzünden duydukları meşakkat ve sıkıntıyı gidermek ve meseleyi kolaylaştırmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Uyumak hâlinde kusur yoktur.» buyurmuştur. Bu buyruktan maksad, uyumakta ve bunun için gerekli hazırlığı yapmakta kusur yoktur demek değildir. Çünkü bazen bunda kusur olur. Meselâ yatsı namazını kılmadan önce uyumak, yatsı nama" zmın kaçırılmasına sebep olabilir. Haliyle böyle yapıp namazı kaçıran kişi, kusur işlemiş olur. Maksad, uyku halindeyken kaçan bir şey hakkında kişi kusurlu sayılmaz.

Çünkü irâdesi dışında kaçmıştır. İbâdet etmeden uyumak teşebbüsü uyanıklık hâlinde işlenen bir suç olup, bu suçu işleyen kişi de kusurludur...»
Müs1im'in rivayetinde bu fıkradan sonra şöyle buyuru-luyor:
«Ancak şöyle yapan kişi kusurludur: Başka bir namaz vakti gelinceye kadar namaz kılmayan kişi kusurludur.»
Hadisin:..ve ertesi gün vaktinde (kılsın.)» fıkrası ile ilgili olarak El-Menhel yazarı şöyle der:
«Yâni ertesi gün vakti gelince aynı namazı ikinci defa kaza etsin Hadisin zahirine göre, kişi unutarak veya uyuyakalarak kaçırdığı namazı hatırlayınca bir defa kaza edecek, ertesi gün vakti gelince bir daha kaza edecek. Böylece kaçırdığı namazı iki defa kaza etmiş olacaktır. Bâzı âlimler böyle yorum yapmışlar ve ikinci deiâ kaza etmeyi müstahabhk anlamına yorumlamışlardır.
Hattâbi:İkinci defa kaza edilmesinin vâcibliğini söyleyen hiç bir fıkıhçı bilmiyorum. Ayni vakitte kaza edilmekle vaktin faziletine erişmek için, müstehab olmak üzere tekrar kaza edilmesi emre-dilmiş olabilir.' demiştir.
Âlimlerin cumhuru: Fıkranın zahiri kasdedilmemiştir. Selef âlimlerinden hiç kimse ertesi gün vakti gelince kaçırılan namazın ikinci defa kaza edilmesi müstehabtır dememiştir, derler.
Nevevî: 'Fıkranın mânâsı şudur:Kişi bir namazı kaçırıp kaza ettikten sonra, onun vakti değişecek değildir. Vaktin, eskisi gibi kalır.Bu nedenle ertesi gün olunca, o günkü namazı, mutad Vaktinde kılsın. Zamanını değiştirmesin. Fıkranın mânâsı: Kaçırılan namazı iki defa kaza etsin. Hatırlayınca derhal kaza etsin. Ertesi gün vakti gelince kaza etsin, değildir. Fıkranın mânâsı yukarıda anlattığımız gibidir,» demiştir.
Cumhurun kavlini te'yid eden delillerden birisi Dârekütni'-nin İmrân bin Husaym (Radıyallâhü anhJ'dao rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl * (Radıyallâhü anh))'a emretti. Bilâl (Radıyallâhü anh) ikâmet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kaçırılan namazı kıldırdı. Sonra biz Yâ-Nebiyallah! Yarın vakti gelince bu namazı (tekrar) kaza etmiyelim mi? diye sorduk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Allah sizi faizcilikten men edip, faizciliği sizden kabul eder mi?» buyurdu.»
İbrahim En-Nahâi: Bir namazı terkedip yirmi seneye kadar kaza etmeyen kişi, bundan sonra kaza ederken yalnız bir defa kılacak, demiştir. [53]

Hadisin Fıkıh Yönü

Namaz vakti girmeden önce uyuya kalan ve vakti gelince uyanmayan kişi günaha girmez. Keza vakit olduktan sonra henüz geniş bir zaman vardır, diye uyuyan ve vakit çıktıktan sonra uyanan kişi de günahkâr olmaz. Fakat bâzı âlimler: Vakit girdikten sonra, namaz kılmadan uyumayı alışkanlık hâline getirerek uyanmıyacağını kuvvetle sanan kişi uyumadan namaz kılmak zorundadır. Aksi takdirde, vakit çıkıncaya kadar uyanmazsa günaha girmiş olur.
Vakti daralmış namazı kılmadan uyuyan kişi, şüphesiz günah işlemiş olur.» [54]

11 — Özür Ve Zaruret Hâlindeki Namaz Vaktinin Babı

Abdullah Bin Rabâh <R.A.)1n Hal Tercemesi
Abdullah bin Rabâh EbÛ Hâlİd el-Ensârt, Basra'da oturmuştur. Dbeyy bin Kat), Ammâr bin Yâsir, Ebû Katâde, Ebû Hüreyre, Aişe (R.A.) ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Sabit el-Bunant, Katâde, Asım el-Ahvel, Ebû tmran ve bir çok zât rivayette bulunmuştur. Nesal ve İbn-i Sa'd onu sıka saymışlar, el-îcll de : Sıka bir tabiidir, demiştir. Buhârl'den başka sahih hadis kitab sahihleri ondan rivayette bulunmuşlardır. (El-Menhel C. 4, Sah. 29)
İmran Bin El-Husayn (R-A.)'ın Hal Tercemesi
tmran bin el-Husayn bin Ubeyd bin Halef el-Huzâl Ebû Nüceyd, Hayber yılı müslüman olmuştur. Peygamber (S-A.V.)'den 180 hadis rivayet etmiştir. Buhârl ve Müslim 8 hadisini İttifakla, Buhârl 4 hadisini, Müslim de 9 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri Ebû Recâ' el-Utftridl, Mutarraf bin Abdillah, Şa'bl, tbn-i Slrln ve Hasan-ı Basrl'dir. tbn-i Sa'd : Melekler, onunla tokalaşır ve ona selâm verirlerdi, demiştir. Sahâbller devrinde meydana gelen fitneden uzak kalanlardandır. Bir kaç savaşa katılmıştır, Mekke fethinde Huzâa kabilesinin bayrak' tarlığını yapmıştır, tbn-i Abdil-Berr: O, Sahâbtlerin »kılıcılarından ve İleri ge-lenlerindendi, demiştir. Basra halkı, kendisinin; hafaza meleklerini gördüğünü, onlarla konuştuğunu, nihayet bir hastalık nedeniyle vücudunu dağlayınca, meleklerin kendisine görünmez olduklarını ve dağlama eseri kalmayınca tekrar onlarla görüşüp konuşmaya başladığını söylediğini naklederler. Ebû Nalm : Onun duası makbul İdi, demiştir. Hicretin 52. veya 53. yılı Basra'da vefat etmiştir. (El-Menhel C.

4. Sah. 38)

699) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Güneş batmadan önce ikindi namazından bir rek'ate yetişen kimse, namaza yetişmiş olur ve güneş doğmadan önce bir rek'ate yetişen kimse, namaza yetişmiş olur.»" [55]

İzahı

KütÜb-i Sitte sahiplerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir.Tirmizî hadisin hasen - sahih olduğunu söyleyerek, Şafii, Ahmed ve İshak'ın bununla hükmettiklerini ve bunlara göre hadisin mânâsının özür sahibinin mezkûr namazlardan birer rek'ate yetişmesi hâlinde namaza gitmiş sayılacağını söylemiş, özür için de şu örneği vermiştir: Meselâ adam uykuda kalır veya namazı unutur da Güneş doğacağı veya batacağı zaman uyanırsa özür sahibi sayılır.
Tuhfetü'kAhvezî yazarı El-Hâfız, İbn-i Hacer Aş-ka1âni' den naklen beyân ettiğine göre meşru mazereti olmayan kimsenin bir rek'atlik vakit kalıncaya kadar namazı geciktirmesinin haram olduğuna âlimler ittifak etmişlerdir.
Ebû Dâvûd bu hadisi «Orta namaz- babında rivayet etmiş, El-Menhel yazarı da aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
«Cumhura göre hadisin mânâsı şudur: Adam, vaktin sonunda ikindi namazından veya sabah namazından bir rek'at kıldıktan sonra kıldığı namazın vakti çıkarsa o namazın tamâmını vaktinde edâ etmiş sayılır. Bu hususta mazereti olan ve olmayan arasında, namazın sıhhati bakımından bir fark yoktur. (Özürsüz olarak namazı bu kadar geciktirmek günahtır.)
Ebû Hanife Cumhura muhalefet ederek: Böyle kılınan sabah namazı bâtıldır, demiştir. Bâzıları: Böyle kılınan namazın tamamı kaza olarak kılınmış sayılır, demişler; Bir kısım âlimler de: Vakit çıkmadan kılınan rek'at' edâ, vakit çıktıktan sonra kılınan bir veya daha fazla rek'at kaza olarak kılınmış sayılır, demişlerdir.
Nevevl, Müslim'in şerhinde: 'Mezkûr ihtilâfın etkisi, yolcunun, seferi olarak kıldığı namazda görülebilir. Şöyle ki: Yolcu bir rek'at kıldıktan sonra namaz vakti çıktığında eğer namazın tamamını edâ olarak sayarsak kasır yapabilir. (Dört rek'atlik farzı iki rek'at olarak kılabilir.) Eğer böyle kılınan namazın hepsi veya bir kısmı kaza sayılır, desek kasır yapamaz, namazı tam olarak kılması gerekir. Tabi yolculuk .hâlinde kazaya bırakılan namaz, seferde kaza edilince tam olarak kılınması vâcibtir, desek durum anlattığımız gibidir.
Şayet vaktin sonunda namaza duran kişi, henüz vakit çıkmadan bir rek'ate bile yetişmez de rek'atın bir parçasını kıldıktan sonra vakit çıkarsa, bâzı arkadaşlarımız.Bunun hükmü bir rek'ate yetişenin hükmü gibidir, demişlerse de, Cumhura göre namazın tamamı kaza olarak kılınmış sayılır,' demiştir.
Ebû Hanife hadîsi şöyle yorumlamıştır: Delilik, aybaşı âdeti, lahosalık, bayılmak ve çocukluk gibi özürü olan kişi mazereti kalktığında sabah veya ikindi vaktinden bir rek'atlik süreye yetişirse bu namaz ona farzdır.
Sabah namazı dâhil, her hangi ,bir namazın bir rek'atini vakit çıkmadan kılan kişinin namazının sıhhatına ve namazının tamamının edâ sayıldığına hükmeden cumhurun görüşünü te'yid eden delillerden birisi Beyhakî'nin Zeyd bin Eşlem (Radı-yallâhü anh'den rivayet ettiği şu hadîstir:
«Sabah namazından bir rek'ate Güneş doğmadan, bir rek'ate de Güneş doğduktan sonra yetişen kimse namaza yetişmiş olur.»
Diğer bir delil de, yine Beyhakî' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu hadistir:
«Güneş batmadan önce bir rek'at, ve Güneş battıktan sonra kalan rtk'atleri kılan kimse, ikindi namazını kaçırmamış olur.»
Cumhurun başka bir delili Buhârî' nin Ebû Seleme tarikiyle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet et-tiği bu haçüstir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki;
«Sizden birisi, Güneş batmadan önce ikindi namazından bir secdeye yetiştiği zaman namazını tamamlasın ve Güneş doğmadan sabah namazından bir secdeye yetiştiği zaman namazını tamamlasın.»
Hadîsteki secde ile rek'atın tamamı kasdedilmiştir. Cumhurun bir başka delili de Nesâi'nin İbn-i Şihâb yoluyla Salim' den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Namazdan bir rek'ate yetişen kimse, namazın tamamına yetişmiş olur. Ancak vakit içinde yetiştiremediği rek'atlere devam ederek namazını tamamlar.»
El-Hâf iz, El-Fetih'te: 'Mezkûr deliller, Tahâvî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin

hadisindeki: «bir rek'ate yetişme...»yi çocuğun erginlik çağına erişmesi, hayızlı kadının temizlenmesi, kâfirin müslüman olması ve benzeri özürlerin kalkmasına tahsis etmesini reddeder. Tahâvi, bu yorumla mezhebinin görüşüne yardımcı olmak istemiştir. Çünkü Hanefî mezhebine göre sabah namazından bir rek'ate yetişen ve henüz diğer rek'a-ti kılmadan Güneş doğan adamın namazı bozulur. Çünkü kerahet vaktinde tamamlanmış olur. Kerahet vaktinde nafile namaz kılın-mayacağına ittifak var ise de farz namazın kılınıp kılmmayacağı hususunda meşhur ihtilâf vardır. Bu görüş, farz namazın da kılınamayacağı esası üzerinde kuruludur.
Ebû Hanife, cumhura muhalefet ederek: Sabah namazını kılarken Güneş doğan adamın namazı bâtıldır, demiştir. Delili de Güneş doğarken namaz kılmanın yasak olduğuna âit hadîslerdir.
Bâzı âlimler, bu vakitte namaz kılmanın yasağına âit hadislerin, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini neshettiğini iddia etmişlerse de bu iddia delîle muhtaçtır. Çünkü, ihtimale dayanılarak nesih yoluna gidilemez, tki hadîsin arasını bulmak mümkündür. Şöyleki: Bu vakitte namaz kılmanın yasaklığma âit hadîsler, bir sebebe dayalı olmayan nafile namazları hakkındadır, diye yorumlanabilir. Kaza namazı ve bir sebebe dayalı nafile nev'inden sayılan tahiyyetülmescid ve abdest alındıktan sonra kılman abdest sünneti gibi namazların bu vakitte kılınması mekruh değildir.'
El-Menhel yazarı, E1-Hâfız' in yukardaki sözlerini naklettikten sonra şöyle der:
Hak budur ki: Nehiy hadisleri umumîdir. Bütün namazları kapsar. Anılan vakitte hiç bir namazın kılınması caiz değildir. Sebebe dayalı olan sünnetler ile sebebe dayalı olmayan nafile namazlar arasında hiç bir fark yoktur. Ancak başka bir delil ile istisna edilen namazlar varsa bunlar için kerahet söz konusu olmaz. Sabah namazının bu vakitte kılınabileceği hakkında özel hadîs vardır. O da bu bâbtaki hadistir.
Hadîsin mefhûmuna göre, vakit içinde bir rek'atı tamamlayamayan ve kalan kısmı vakit dışında kılan kişi o namazı kaza etmiş olur. Cumhurun görüşü de budur. Bazıları: O namaz edâ olarak kılınmış sayılır, demişler ise de hadisin mefhûmu bunu reddeder. [56]

Vaktin Bitiminde Mazereti Kalkanın Hükmü

Bir namaz vaktinden bir rek'atlik süreden daha az bir zaman, kalmış iken mazereti kalkan kişiye o namaz farz mı, değil' mi? Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Mâlik'e ve Şafiî' nin bir kavline göre farz değildir. Hadisin mefhumu bunu gerektirir.
Ebû Hanîfe ve Şafiî' nin en kuvvetli kavline göre farzdır. Çünkü mükellef, vaktin bir parçasına yetişmiştir. Hadîste 'Bir rek'at' kaydı, çoğu zamanki durum itibarı iledir.
Bu yorumun uzaklığı besbellidir.
Özürlü adamların mazeretleri kalkarken henüz bir rek'athk süre kalmış ise âlimlerin ittifakı ile o namaz farzdır.
Nevevi, Müslim'in şerhinde: Bir rek'at veya namaza giriş için gereken süreden başka, abdest almak süresi de şart mıdır? Arkadaşlarımızın ikf görüşü vardır. En sıhhatli kavle göre şart değildir, demiştir.
Şu halde Şafiî mezhebinin kuvvetli görüşüne göre şart değildir.
MâIikî1er'e göre kâfir için bu süre şart değildir. Çünkü daha erken Müslümanlığı kabul etmek onun elindedir. Fakat özür sahipleri için bu süre şarttır.
Hanefîler'e göre özürlüye bir namazın farz olması için onun vaktinden abdest almak, avret yerini örtmek ve tahrim tekbirini almak için gereken bir sürenin kalması şarttır.
E1-Ayni:Bu hadîs, ikindi namazından bir rek'at kıldıktan sonra vakit çıkarsa kişinin namazının bozulmayacağına ve namazına devam etmesinin gerekliliğine delâlet eder. Bu husus icmâ ile sabittir. Sabah namazında ise Şafii, Mâlik ve Ahmed bin Hanbel'e göre hüküm aynıdır. Ebû Hanîfe'ye göre sabah namazı güneşin doğması ile bozulur. Şâfii1er'e göre, hadis Ebû Hanîfe aleyhinde delildir, demiştir. [57]

Bir Rek'ate Yetişmek Sabah Ve İkindiye Mi Mahsustur ?

Vakit çıkmadan önce bir rek'ate yetişmek, sabah ve ikindi namazlarına mahsus değildir. Çünkü Buhârî ve Müslim nezdinde sabit olan ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) tarafından merfu' olarak rivayet edilen hadîste Peygamber (Salla 1-lahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur:
-Namazdan bir rek'ate yetişen kişi, namaza yetişmiş olur.» Bu hadîs, 699 nolu hadîsten daha umumîdir. Bâzı âlimler: Sayısı yazılı hadis, ikindi ve sabah namazlarıyla kayıtlıdır. Buhâri ve Müs-1 i m ' in hadîsi mutlaktır. Mutlak hadîs, kayıtlı hadîse yorumlanır, demişlerdir. Buna göre,

mutlak olan hadisle sabah ve ikindi namazları kasdedilmiş olur. Lâkin bu hadîs, hükmün sabah ve ikindi namazına mahsus olduğuna, mefhumu itibariyle delâlet eder. Halbuki Buhâri ile Müslim'in hadîsi, mantuk yâni lafzın sarahati itibariyle hükmün bütün namazlarda değişmediğine delâlet eder. Hadis usulü ilminde belirtildiği gibi mantuk, mefhuma tercih edilerek hüküm çıkarılır. Bir de Buhârî ve Müslim'in hadîsinde diğer hadise zıt olmayan bir fazlalık vardır. Bu fazlalık geçerlidir. [58]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Vakit çıkmadan önce bir rek'atine yetişilen namazın tamamı eda sayılır.Nevevî:Namazı bu zamana kadar tehir etmenin caiz olmadığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir, der.
2 — Vaktin bitimine bir rek'atlik sûre kaldığında özrü kalkan kişiye o namaz farzdır.

700) Aişe (RadtyaUâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Güneş doğmadan önce sabah namazından bir rek'ate yetişen kişi, sabah namazına yetişmiş olur ve güneş batmadan önce ikindi namazından bir rek'ate yetişen kişi, ikindi namazına yetişmiş olur.» [59]

İzahı

Müellifimiz, aynı hadîsin ikinci bir sened olarak Cemil bİri El-Hasan, Abdü'I-A'lâ, Ma'mer, Zühri, Ebû Seleme ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüm) aracılığıyla kendisine intikal ettiğini söylemiştir.»
Bu hadisi Ahmed, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadisin metni, Ebû Hüreyre (Radıyallahü anh)' nin hadîsinin mislidir. Taşıdığı hükümler bakımından aralarında bir fark yoktur. [60]

12 — Yatsı Namazını Kılmadan Önce Uyumaktan Ve Kıldıktan Sonra" Konuşmaktan Nehiy Babı

701) Ebû Berze el-Eslemî (Radıyallâhü ıwh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazını tehir etmeyi müstahab görürdü. Yatsı namazından önce uyumaktan ve yatsı namazından sonra konuşmaktan kerahet ederdi." [61]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahipleri kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Tirmizi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yatsı namazından önce uyumaktan ve namazdan sonra konuşmaktan kerahet ettiğine dâir Ebû Berze (Radıyallâhü anh) hadîsini naklettikten sonra bunun hâsen-sahih olduğunu söylemiştir. Oradaki rivayette yatsı namazının tehirinden bahsedilmiyor. Tirmizi, bu arada: İlim ehlinin ekserisi, yatsı namazını kılmadan önce uyumayı mekruh görmüşlerdir. Bâzı âlimler buna ruhsat vermişlerdir. Abdullah bin El-Mübârek, hadîslerin ekserisinin kerahete delâlet ettiğini ve bâzı âlimlerin Ramazan ayına mahsus olmak üzere yatsıdan önce uyumaya ruhsat verdiklerini söylemiştir, der.
Ebû Davud'un rivayetinde yatsı namazının tehiri ile ilgili fıkr» şöyledir.
«O, yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmeye iltifat etmezdi.»
EI-Menhel yazarı, hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der: « Nevevi: Yatsı namazını kaçırmak endişesi olmadığı takdirde uykusu fazla gelen kişinin yatsıyı kılmadan uyuması mekruh değildir, demiştir.
İbn-i Seyy idi'n-Nâs, Tirmizî şerhinde: Yatsı namazından önce uyumayı mekruh gören âlimler, durumu ciddî göstermişlerdir. Ömer, oğlu Abdullah ve İbn-i Ab-bas (Radıyallâhü anhüm), bu görüşteki âlimlerdendirler. Mâlik de bu yoldan gitmiştir.
Ali ve Ebû Musa (Radıyallâhü anhümâJ'nın dâhil olduğu bir grup âlim, uyumayı caiz görmüşlerdir. Kûfelilerin mezhebi de budur.
Bâzı âlimler de: Uyuyan kişinin yanında, kendisini namaz için uyandıracak birisinin bulunması

hâlinde uyumakta kerahet yoktur, demişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den bu görüş de rivayet edilmiştir. Tahâvi de bu yola gitmiştir.
İbnü'l-Arabî: Yatsı vakti çıkmadan önce uyanacağını alışkanlığıyla bilen kişi, veyahut onu uyandıran bir kimse bulunduğu takdirde yatsı namazını kılmadan uyuyabilir, demiştir.
Uyumanın kerahetine hükmedenler, bu bâbtaki hadisi delil göstermişlerdir. Mekruh olmadığına hükmedenler ise Buhârî ve başkasının rivayet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin şu me-aldeki hadîsini delil göstermişlerdir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazını geciktirdi. Hattâ Ömer (Radıyallâhü anh), O'na seslenerek kadınların ve çocukların uyuduğunu haber verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuyanlara itiraz etmedi.» Diğer bir delil de, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in şu mealdeki hadîsidir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gece meşgul olduğundan yatsı namazını geciktirdi. Hatta biz mes-cidde uyuduk, sonra uyandık. Daha sonra uyuduk. Sonra uyandık. Peygamber. (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp yanımıza geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyuyanlara itiraz etmedi.»
İbn-i Se yy id i'n-Nâs: Ben, Sahâbilerin mescidde namazı beklerken uyuklamalarını yatsı namazından önce nehyedile uyku nev'inden görmüyorum. O, uyku değil, bir uyuklamadır, demiştir.
(Haddim olmayarak şöyle de denilebilir kanaatindeyim: Yatsı namazını kılmadan uyuma yasaklığının sebebi yatsı namazını kaçırma endişesi ise, bu endişe, yatsı namazını cemâatle kılmak için camide toplanmış olan bir cemaat için pek söz konusu olmasa gerek.)
Yatsı namazından sonra konuşmaya gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazı kılındıktan sonra Dünya ile ilgili şeyleri konuşmaktan kerahet ederdi. Fakat yatsı vakti girip de henüz yatsı namazı kılınmamışken, bu tür konuşmadan kerahet etmezdi. Namaz kılındıktan sonra konuşma kerahetinin sebebi, günlük işin sonucunun ibadetle kapanma arzusudur. Çünkü uyku, ölümün kardeşidir.
Yatsı namazından sonra konuşmanın kerahetine hükmeden âlimler arasında bulunan Saîd bin El-Müseyy eb: Yatsı namazını kılmadan uyumak, yatsıyı kılıp, arkasında boş laf etmekten bence daha sevimlidir, demiştir.
Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh) yatsı namazından sonra Dünya ile ilgili konuşmalara dalan halkı döverek: Gecenin ilki konuşmakla ve sonu uykuyla mı? derdi. Sebebi de yatsı namazından sonra konuşmak, uykusuz kalmaya sebebiyet verebilir. Bu takdirde geç uyuyan kişinin, gece namazını veya sabah namazını kaçırma endişesi doğar. Diğer taraftan gece uykusuz kalmak, gündüz din ve dünya ile ilgili işleri de aksaklığa uğratır.
Nevevi:Yatsı namazından sonra Siretü'l-Battâl, Antere ve benzerî uydurma hikâyeleri okumak haram konuşma türündendir. Ama hayırlı bir iş hakkında konuşmak veya bir mazeret dolayısıyla söz söylemek mekruh değildir, demiştir.
El-Hâfız da : Bu kerahet, mutlak bir işe âit olmayan konuşmalara mahsustur, demiştir.
Yukarıda yapılan nakillerden anlaşılıyor ki, yatsıdan sonra mekruh olan konuşma, yararlı olmayan şeylerle ilgili konuşmadır. Ama ilmi çalışma, sâlihlerin hikâyelerini anlatmak, kişinin çoluk çocuğu ile konuşması, misafirlerle gerekli şeyleri görüşmek ve müslümanla-rın maslahatları hakkında konuşmak mekruh değildir. Çünkü Tirmizî1 nin rivayet ettiğine göre, Ömer (Radıyallâhü anh) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müsiümanların işleri hak-kında Ebû Bekr (Radıyallâhü anh) ile geceleyin görüşürdü. Ben de, Onlarla beraber bulunurdum, demiştir.

702) Âişe (RadtyaUâhü ankâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazım kılmadan önce uyumamış ve yatsı namazından sonra -konusınamıştır.Zevâid'de, isnadının sahih, ricalinin de sıka olduğu bildirilmiştir.

703) Abdullah İbn-i Mes'ud (RadtyaUâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yatsı namazından son-tıa konuşma yapmamızı kınamıştır. Yani bizi (konuşmaktan) men etmiştir.[62]

İzahı

Semer i Geceleyin konuşmaktır. Bâzı râviler, bu kelimeyi «Semr» olarak rivayet etmişlerdir. Kelimenin asıl mânâsı: 'Ay ışığı'dır. Araplar geceleyin ay ışığında konulurlardı. Onun için bu konuşmaya «Semer» veya «Semr» denilmiştir.
«Cedb» Masdarından alınma «Cedebe» fiili: 'Ayıpladı, kınadı, yerdi' ve başka mânâlara gelir.

Burada ayıplamak ve kınamak mânâsında kullanılmıştır.
Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivayet ettiği anlaşılan 702 ve 703 nolu hadisler Kütüb-İ Sitte sahiplerinin rivayet ettikleri 701 nolu hadîsin hükmünü te'yid eder mahiyettedirler. [63]

13 — (Yatsı Namazına) Ateme Namazı Denmesinden Nehiy Babı

704) (Abdullah) tbn-i Ömer (RadtyaUâhü anhütnâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken dinledim t
«Araplar (şu) namazınızın adında size galebe etmesinler. Çünkü O(nun adı) 'İşA'dır. Ve araplar, develer sebebiyle (o namazı) gece karanlığına tehir ederek ona -Ateme» ismini verirler.»" [64]

İzahı

Ateme : Gece karanlığıdır. Araplar yatsı namazına Ateme diyorlardı. Bu hadîsi Müslim'de Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) 'den iki senedle ve biraz lafız farkıyla rivayet etmiştir. Oradaki bir rivayet, meâlen şöyledir:
«Araplar şu yatsı namazının «Işâ» isminde size galebe çalmasınlar. Çünkü O(nun ismi) Allah'ın kitabında İsa'dır. Ve o namaz develerin sağılması sebebiyle gece karanlığına tehir edilerek,ona «Ateme ismi verilir.»
Hadisi bu lafızla E1-İsmâi1î Müstahrec'inde Ebû Mes'ud Râzi' den, Ebû Ya'lâ ile Beyhakî de Abdurrahman bin Avf' tan rivayet etmişlerdir.
Buhârî, Abdullah El-Müzenî (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Senem) şöyle buyurmuştur:
«Araplar akşam namazının Mağrib isminde size gâlib gelmesinler. Araplar, akşam namazına İşâ derler.» Arapların akşam namazına İşâ ismini verdiklerine ait hadîsin son cümlesinin râvi Abdullah El-Müzeni'ye ait olması muhtemeldir.
Müellif, Müslim ve yukarıda adları anılan zatların rivayet ettikleri hadîsler ile Buhârî' deki hadisten anlaşılıyor ki; Araplar akşam namazına «İşâ» ve yatsı namazına «Ateme» diyorlarmış. Bir de Araplar akşam ile yatsı namazının ikisine «Işâeyn iki İşâ» derlermiş.
Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der:
«Hadîsin mânâsı şudur: Araplar, yatsı namazına Ateme ismini verirler. Çünkü araplar, develeri sağmakla meşgul olduklarından dolayı yatsı namazını şiddetli karanlığa tehir ederlerdi. Halbuki Allah'ın kitabında; ve yatsı namazından sonra...» âyetinde «İşâ» olarak geçer. Bu sebeple sız Ona İşâ demelisiniz.»
Sahih hadislerde yatsı namazının ismi Ateme diye geçmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazına bir taraftan Ateme isminin verilmemesini emrediyor; diğer taraftan kendileri bu namaz hakkında «Ateme» ismini kullanıyor, diye bir istifham hatıra gelebilir. Buna iki şekilde cevap verilir:
1 — Ateme isminin verilmesine âit yasaklama tenzihen kerahet içindir. Tahrim için değildir. Ateme isminin kullanılabileceğini beyan için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kullanmıştır.
2 — O günkü Araplar yatsı namazına İşâ adının verildiğini bilmedikleri ve İşâ denilince akşam namazını anladıklarından dolayı bir yanlışlığa meydan verilmemesi için Peygamber yatsı namazı hakkında Ateme ismini kullanmıştır.»

705) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine-gprer Peygamber (Sallaiahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Araplar (yatsı) namazının isminde size galip gelmesinler.» Râvi İbn-i Harmele (Radıyallâhü anh) şu fıkrayı da rivayet etmiştir: Çünkü şüphesiz O(nun adı İsa'dır.Araplar develerde meşguliyetleri) sebebiyle (yatsı namazını) gecenin şiddetli fcaranh-ğına geciktirdikleri için (ona) Ateme derler.Zevâid'de, Ebû Hüreyre (R.A.)'nin bu hadisinin isnadının sahih olduğu bildirilmiştir. [65]

İzahı

Müellif, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin bu hadîsi için iki sened zikretmiştir. Birinci seneddeki

râviler aracılığıyla rivayet edilen hadiste Ibn-i Harmele (Radıyallâhü anh)'-nin ilâveten rivayet ettiği fıkranın bulunmadığı anlaşılıyor. Ibn-i Harmele (Radıyallâhü anh) 'nin de bulunduğu ikinci sened ile yapılan rivayette hadîsin iki fıkrası da mevcuttur.
Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız İbn-i Mâceh'in rivayet ettiği anlaşılan bu hadîste de yatsı namazının adının İşâ olduğu, Arapların hadiste belirtilen nedenle ona Ateme ismini verdikleri bildiriliyor. İsim hususunda arapların galebe çalmamaları için yatsı namazına Ateme değil, İşâ denmesi emrediliyor. [66]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/399-400

[2] Bu zat. Emevi halifelerinden olup, takva ve adaleti ile meşhurdur. Enes bin Mâlik, Abdullah bin Câ'fer, Ukbe bin Âmir, Sâİb bin Yezid ve bir çok zattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ebû Seleme bin Abdirrahman. İbn-İ Şiha-bi'z-Zührİ, Ömer bin Muhacir ve bir cemaat rivayet etmiştir. Mâlik bin Enes : Sald bin El-Müseyyeb, bundan başka hiç bir halifeye gitmezdi, demiş; tbn-i Sa'd'da : O sıka, emin, alim, fıkıhçı ve takva sahibi olup, bir hayli hadis rivayet etmiş, adil bir halife idi, demiştir. Mücahid de : Biz ona öğretmek İçin giderdik. Fakat her sefer ondan bir şey öğrenirdik, demiştir. Meymun bin Mihrân da : Alimler onun yanında talebeler gibiydi, demiştir. Öldüğü gün Hasanı Basri : İnsanların en hayırlısı öldü, demiştir. Hicri : 101 yılı, 3» küsur yaşında iken vefat etmiştir. (El-Menhel Cİld : 3, Sahife : 291)

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/400-403

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/403-405

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/406

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/406-410

[7] İsra sûresi, ayet : 78

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/410-411

[9] Ebû Eyyûb-i Ş&ml denilen bu zât Ömer'in râvisidir. Onun râvisi Asım bin Ebf Nücûd'dur. Şıkadır.

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/411-412

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/412-413

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/413-414

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/415

[14] **Ebû Berze (R.A.)'in Hal Tercemesi**
Ebû Berze (R.A.)'nİn adı Nadle olup babasının adının Ubeyd veya Âiz olduğu söylenmiştir. Eşlemi olan bu zat müslümanlığı ilk kabul eden sahâbilerdendir. Peygamber (S.A.V.) île beraber yedi savaşa katılmış ve Mekke fethinde bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den kırk altı hadis rivayet etmiş olup; Buhârl ve Müslim iki hadisini, yalnız Müslim 4 hadisini ve yalnız Buhârl iki hadisini rivayet etmişlerdir. Râvüeri Ebu'l-Minhal, Ebû Osman En-Nehedl, Kinâne bin Nalm, Ezrak bin Kays ve başkalarıdır. Basra'da ikamet etmiş. Peygamber (S.A.V.) devrinden sonra Horasan savaşma katılmış ve Mu&viye (R.A.Vntn hilafetinin sonlarında veyahut Yezidin günlerinde Horasan'da vefat etmiştir. (El-Menhel C. 3, Sah. 307)

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/415-416

[16] Habbâb Ebû Yahya bin Eratt (R.A.) Ashab'dan olup. âzadlı kölelerden-dıı. Bazıları onun arap olduğunu söylemişlerdir. Bedir gazasına iştirak etmiştir

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/416-417

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/418

[19] Zevâid'de; isnadının sahih, ricalinin de sıka olduğu, İbn-i Hibbân'ın bu hadîsi sahihinde rivayet ettiği bildirilmiştir.

[20] Zevâid'de : İsnadının sahih olduğu ve îbn-i hibbân'ın bunu sahihinde rivayet ettiği bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/419-420

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/420-424

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/424

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/424-427

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/427-428

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/428

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/428-432

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/432

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/433-434

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/435

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/435-436

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/436

[32] **Seleme bin El-Ekra (R.A.)'ın Hal Tercemesi**
Seleme bin Amr bin El-Akva bin Sinan bin Abdillah EI-Esleml Ebû Müslim sahâbldir. El-Ekva onun dedesinin lâkabıdır. Bey'atü'r-Rıdvan'da bulunmuş ve o gün üç defa Peygamber (S.A.V.)'e biat etmiştir. İlk biat edenler arasmda biat et-tikten sonra orada bulunan sahâbllerln takriben yarısına yakım biat ettikten sonra tekrar cemaatın içerisine girerek biat etmiş ve en son biat edenler arasına katılarak üçüncü defa biatta bulunmakla üç defa bu yüce şerefe erişmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den yetmiş yedi hadis rivayet etmiştir. Buhârl ve Müslim 16 hadisini müttefikan, Buhftrt 5, Müslim de 7 hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Ra-vileri oğlu lyas. Zeyd bin Eşlem, Ebû Seleme bin Abdirrahman, Yezld bin Ebl Hubeyd ve bir çok zatlardır. Kendisi kahraman, nişancı, iyilik seve* ve çok hayır yapan biriydi. Koşarken atları bile geçtiği söylenmiştir. Hicretin 74. yıh Medine'de vefat etmiştir. (El-Menhel: CİId 3, Sah. 340)

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/436-437

[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/437-440

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/440

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/441

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/441

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/441-445

[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/445-446

[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/446-447

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/447

[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/447-448

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/448-449

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/449

[45] Bu savaş hicretin 8. yılı Muharrem ayında vuku bulmuştur.

[46] Tâ-ha sûresi, ayet: 14

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/450-452

[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/452-453

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/454

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/454-455

[51] Ebû Katade (RJV..)'ntn hal tercemesi 35 nolu hadisin izahında geçmiştir.

[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/455-457

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/457-459

[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/459-460

[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/460-461

[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/461-464

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/464-465

[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/465

[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/466

[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/466

[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/467

[62] Zevfiidde : Bu İsnadın ricali sikadırlar. İsnadın her hangi bir illetini bilemiyeceğim. Ancak râvi Ata' bin es-Sâib, rivayetleri birbirine karıştırdıktan sonra Muhammed bin Pudayl ondan rivayette bulunmuştur. (Burada Ata'ın ravi-si Muhammed bin Fudayl'dır.) denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/467-470

[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/470-471

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/471

[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/471-473

[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/473

3 — EZAN VE ONDAKİ SÜNNET KİTABİ

1 — Ezana Başlama (Sebebinin Açıklanması) Babı

Ezan Lügatta bir şeyi i'lâm etmektir. Şer-i Şerifte özel lafızlarla namaz vaktinin girdiğini i'lâm etmektir.
Ezanın beş vakit namaz için meşruluğu icmâ' ile sabittir. Meşruluğunun sebebi ise bu bâbtaki hadîslerde anlatılmıştır.
Medine'de meşru kılınan ezanın başlangıcı Buhâri ve Müslim in Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhü-mâ)'dan rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
«Müslümanlar Medine'de yerleştikleri zaman toplanırlar da namaz vakitlerini tesbit ederlerdi. Namaz için hiç bir kimse İ'lâm etmezdi. Müslümanlar, bir gün bu hususta konuştular. Bâzıları: Hıristiyanların çanı gibi bir çan ittihaz edin! Bâzıları da: Yahudilerin borazanı gibi bir borazan ittihaz edin, dediler. Ömer (Radıyallâhü anh): Namaza çağıran bir adam göndermez misiniz? dedi. Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey Bilâl! Kalk da namaza çağır» buyurdu.»
Hadîsin zahirine göre Ömer (Radıyallâhü anh)'in namaza davet için adam gönderme teklifi, sahâbilerin kendi aralarında yaptıkları konuşma esnasında olmuştur. O günden itibaren Bilâl irtadıyallâhü anh) -Cemaatla namaz kılmaya geliniz!» diyerek müs-lümanlan namaza davet etmeye başladı. Nihayet 706 ve 707 nolu hadislerde anlatılan Abdullah bin Zeyd ve Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anhümâVnın rüyaları sonucunda bugünkü ezan şekli meşru kılınmıştır.
Ezanın hicretten önce Me kke'de meşru kılındığına dâir Tabarânî, Dârekutni, îbn-i Mürdeveyh ve Bezzâr tarafından rivayet olunan hadîsler sahîh görülmemiştir. [1]

Ezanın Hükmü

Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre ezan, hazerde ve seferde cemaatle veya münferiden kılman namaz için sünnettir.
Mâ1ikî mezhebine göre, toplu halde namaz kılmak mu'tad olan mescid ve şâir yerlerde toplanan cemaattan başka kimselerin gelmesinin talebi için ezan okumak sünnet-i kifâyedir. Şehirlerde ise farz-ı kifâyedir.
Hanbe1î âlimlerine göre hazerde erkeklerin cemaatla eda ettikleri beş vakit namaz için farz-ı kifâyedir.

706) Abdullah bin Zeyd[2] (bin Abd-i Rabbih) (Radıyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza davet için borazanı arzulamış ve çan ittihazını emretmiş ve çan yapılmıştı. Sonra (mezkûr) Abdullah bin Zeyd rüya görmüş ve rüyasını şöyle anlatmıştır : Ben rüyamda üzerinde iki yeşil elbise bulunan bir adam gördüm. Bir çan taşıyordu. Ona:
— Ey Allah'ın kulu! Şu çanı satar (mı) sın? dedim. Adam:
— Bununla ne yapacaksın? diye sordu. Ben:
— Onunla namaza çağırırım, dedim. O:
— Seni şu çandan daha hayırlı bir şeye delâlet etmiyeyim mi? dedi. Ben t
— Delâlet edeceğin şey nedir? diye sordum. Adam:
— Şunu söylersin, dedi i
Ravi demiştir ki: Abdullah bin Zeyd, bu rüyadan sonra sabahleyin çıkarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına varmış ve gördüğü rüyayı ona anlatmak üzere:
'Yâ Resûlallah! Ben rüyamda üzerinde iki yeşil elbise bulunan bir adam gördüm. Bir çan taşıyordu.' demiş ve gördüğü rüyayı anlatmıştır. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere =
«Sizin arkadaşınız bir rüya görmüştür.» buyurduktan sonra (rüya gören Abdullah'a) :
«Bilâl ile beraber mescide çık da gördüğün ezan kelimelerini ona öğret. Bilâl da çağırsın. Çünkü Onun sesi, seninkinden daha gürdür.» buyurdu. Abdullah demiştir ki: Ben Bilâl1 le mescide çıkarak Ona ezan kelimelerini öğretmeye başladım. O da o kelimelerle çağırıyordu. Bunun üzerine Ömer bin El Hattab ezan sesini işitince çıka-geldi ve ı
— Yâ Resûlallah! Vallahi Abdullah'ın rüyada gördüğünün mislini ben de rüyamda görmüştüm* dedi..

Râvi Ebû Ubeyd demiştir ki ((Rüya sahibi) Abdullah bin Zeyd El-Ensârî (Radıyallâhü anh) nin bu rüya hakkında aşağıdaki şiirleri söylediğini Ebû Bekir El-Hakemi bana haber vermiştir.
Ezan için, celâl ve ikram sahibi Allah'a çokça hamd ederim.
Çünkü bana ezanı Allah'tan bir müjdeci getirdi. Benim yanımda o ne güzel müjdecidir.
Ezan kelimelerini üç gece üstüste bana getirdi. Her gelişinde öğrendiğimi daha da pekiştirdi.» [3]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed,Dârimj ,Bey-hakî, tbn-i Hibbân ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişler, Tirmizî de rivayet ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Bâzı rivayetlerde ezan kelimeleri tafsilâtlı olarak geçmemiştir.
Ebû Dâvûd ve Tirmizi' nin rivayetinde Abdu1-lan bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in şiirleri nakledilmemiştir. Ebû Davud'un rivayetinde râvi Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) şunu da demiştir:
«Rü'yamda bana ezanı tarif eden zât ezanı tamamladıktan sonra benden biraz geri çekildi ve sonra: Namaza ikâmet etmek istediğin zaman dersin demiştir.»
Hadisin baş kısmında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in borazanı arzuladığı ve çan yapılmasını emrettiği bildirilmiştir. Bundan sonra gelen tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisin-de ve başka hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yâhudilerin borazanı ve hıristiyanların çanı gibi bir şeyle namaza davet yapılması bâzı sahâbilerce teklif edilmiş ise de yahudilere ve hıristiyanlara benzememek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in borazan ve çandan kerâhat ettiği bildirilmiştir. Bu hadîs ile sözü edilen hadîsler arasında bir çelişki yoktur. Şöyle ki, borazan ve çan teklifi yapıldığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem î bunu istememiştir. Büâhere, halkı» aaraaza çağrmlm«Si için sürdürülen istişareler neticesinde duyulan zaruret karşısında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in borazan kullanılmasına bir ara temayül gösterdiği ve yine mecburiyet hâsıl olunca çan yapılmasını emrettiği muhtemeldir. Buradaki rivayet, zaruret dolayısıyla belirlenen temayülü yansıtmış olsa gerek.
Bu fıkrada geçen; cümlesi iki şekilde mânalandırılabilir.
1 — Tercemede görüldüğü gibi «...ve çan yapılmıştı.»
2 — «...ve çan yapımına başlıyan kişi hakkında kınama yapılmıştı.»
S i n dî, ikinci şekle göre mânâ vermiştir. Başkaca mânâ verene rastlamadım. Bence bu tür mânâ uygun değildir. ÇünKu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çan yapımını emrettiğine go re bu emri yerine getirmek üzere çan yapımına başlayan zâtın müs-lümanlarca kınanması düşünülemez. Zira bile bile onu kınamak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrini tasvip etmemek demektir ki hiç bir sahâbîden beklenemez. Ancak şöyle olabilir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrini duymamış olan kimseler kınamada bulunmuş olabilirler.
Lügat kitablarına göre, mezkûr cümle birinci şekilde mânâlan-dırılabilir. Çan yapılmış olsa bile ne çanla, ne de borazanla bir defa olsun namaza çağrı yapılmamıştır. Çünkü hemen o sırada Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in rüya olayı vuku bulmuştur.
Hadîste geçen ezan kelimelerinin mânâsına gelince;
Allâhü Ekber, Allâhü Ekber: 'Allah kibriya ve azametinin mahiyetinin tanınmasından çok daha yücedir.' Veyahut: 'Allah azametine lâyık olmayan her hangi bir şeyin ona isnad edilmesinden çok yücedir. 'Yahut da: 'Allah her şeyden yücedir.'
Ezan tekbirle başlar. Çünkü tekbir kısa olmakla beraber Allah'ın zâtının ve lâyık olduğu bütün kemâl sıfatlarının varlığını ifâde eder. Ezan, her yüce makamda anılması müstahab olan bir zikirdir. Ezan genellikle yüksek yerde okunur. Her yüksek yerde Allah'ın büyüklüğünü anmak müstahab olduğu için ezan tekbirle başlar. Mirkât sahibi Tekbirin dört defa tekrarlanması, bu hükmün Dünya'nın her dört cephesinde câri olduğuna işaret için olabilir, demiştir.
Eşhedü en lâ ilahe illallah Eşhedü enne Muhammeden Resûlul-lah : 'Ben, dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki, Allah'tan başka tapınmaya lâyık hiç bir ma'bud yoktur. Muhammed, Allah'ın resulüdür.
Hayye Ale's-Selâ: Namaza yönelin.
Hayye Ale'l-Felâh: Felah ve dileğe kavuşmaya yöneliniz.
Kadı Iyâz, ezanın taşıdığı anlam hakkında şöyle der: Ezan, iman sistemini içine alan veciz bir sözdür. Önce Allah'ın varlığı, kemâl sıfatlarını taşıdığı ve buna ters düşen bütün eksikliklerden pak ve nezih olduğu ifade edildiği. Bu ifade, tekbir cümlesinde mevcuttur. Sonra Allah'ın birliği ve her türlü benzer ve ortaktan temiz dlduğu Şehâdet kelimesiyle ilân ediliyor. Dini vazifelerin

hepsinden önce gelen îman ve tevhid esası belirtildikten sonra şahadetin ikinci cümlesiyle Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nübüvvet ve Risâletinin hak ve gerçek olduğu açıkça belirtiliyor. Tevhidden sonra İslâm dininin ikinci muazzam temeli olan Peygambere iman ilânı ile aklen inanılması gereken iman sistemi kemale ermiş olur. Bundan sonra îman sisteminin ışığı altında yapılması gerekli olan ibâdete davet ediliyor. Namaz daveti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e îmandan sonraya bırakılıyor. Çünkü namazın farz oluşu, akıl ile bilinemez. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vasıtasıyla bilinebilir. Bundan sonra Felaha davet ediliyor. Felah, dileğe kavuşmak ve cennet nimetlerinde ilelebed yaşamaktır. Felah çağrısı, ölümden sonra dirilmeyi, âhiret mükâfatını veya cezasını hatırlatır. İslâm akâid sisteminin sonuncusu âhiretle ilgili şeylere îman etmektir.
Hadîste tekbir dört defa tekrarlanmıştır. Buna fıkıhçılar «Terbf = Dörtleme» demişlerdir.
Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed ve âlimlerin cumhuru bu hadîsi ve bundan sonra gelecek olan 708 nolu Ebû Mahzûre hadîsini delîl göstererek Terbî'a hükmetmişlerdir. Diğer taraftan müs-lümanların bilhassa hac mevsiminde toplandıkları Mekke halkının terbi' uygulamasına dayanarak ne sahâbîlerden ne de başkalarından hiç kimse Mekke halkının kullandığı terbî'e itiraz etmemiştir, derler.
Mâlik, Ebû Yûsuf ve Zeyd bijı Alî ise tekbirin iki defa tekrarlanması görüşünü benimsemişlerdir.
En-Neyl yazarı: Gerçek şudur ki terbi' rivayetleri daha kuvvetlidir. Çünkü bu rivayetlerde diğer rivayetlerde bulunmayan bir fazlalık vardır. Bu fazlalık makbuldür. Çünkü bir çelişki arzetmez. Tah-rici de sahihtir, demiştir.
Hadisin zahirine göre, ezanın dayanağı Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in gördüğü rüyadır. Ebû Davud'un rivayetine göre Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh), rüyasını anlatınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
«...Şüphesiz bu, doğru bir rüyadır.» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), rüyanın doğruluğuna hükmetmiştir. El-Menhel yazarı, bunun nedenini şöyle açıklar z Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Abdu1lah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in rüyasını doğrulamasının sebebi şudur : Ömer (Radıyallâhü anh) rüyasında ezanı görünce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermek üzere huzura vardı ğmda Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), ona: «Senden Önce ezanla ilgili vahiy geldi.» buyurmuştur. Şu halde ezanın dayanağı rüya değil vahiydir.Bu duruma göre önce vahiy gelmiş, sonra Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) rüyasını anlatınca gelen vahyin uygulamaya konulması emri verilmiştir.
Hadîsin : «Çünkü Bilâl'in sesi seninkinden yüksektir.* fıkrası ile ilgili olarak Hattâbi demiştir ki: Bu, kimin sesi daha yüksek ise ezan okuma öncelikle onun hakkı olduğuna delâlet eder. Zira ezan bir ilâmdır. Kimin sesi daha yüksek ise o okumalıdır.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in de Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) gibi ezanı rüyasında gördüğü hadisten anlaşılıyor. El-Menhel yazarının ezan bâbındaki beyânına göre Ömer (Radıyallâhü anh) ve Abdullah (Radıyallâhü anh)'dan başka sahâbîlerden bir cemaatta ezanı rüyalarında görmüşlerdir.Tabarâni'nin rivayetine göre Eb û Bekir (Radıyallâhü anh) de görmüştür. Gazali' nin dediğine göre 10 küsur sahâbî ezanı rüyalarında görmüşlerdir. İbn-i Hacer:Bu rivayetlerden yalnız Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in olayları sabittir. Diğerleri sabit değildir, demiştir. [4]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namaz için ezan okumak meşrudur.
2 — Ebû Davud'un rivayetinde belirtildiği gibi namaz için ikamet etmek meşrudur.
3 — Ezanda yüksek ses matlubtur.
4 — Ezanın tekbirinde terbi' meşrudur.
5 — Ebû Davud'un rivâyetiyle sabit olduğu gibi önce ezan okunması ve namaza kalkılacağı zaman ikamet edilmesi meşrudur.
6 — İkamette; cümlesini iki defa okumak meşrudur,

707) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) Radtyallâhü anhümyâen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Halk namaza giderken onları güçlük ve meşakkate sokan toplanma usulü için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendileriyle istişarede bulunmuş, halk borazandan bahsetmişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdilerin nedeniyle borazandan hoşlanmamış, sonra halk çandan bahsetmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hnistiyanlar sebebiyle ondan da hoşlanma-mıştır. İstişare gecesi ensâr'dan Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) isimli

bir adam ve Ömer bin El-Hattâb (Radıyallâhü anh), ezanla daveti'rü'yalannda görmüşler. Ensâr'dan olan zât geceleyin Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek (rüyasını anlatmış) Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl (Radıyallâhü anh)'a bu çağrıyı emretmiş. Bilâl (Radıyallâhü anh) de ezan okumuştur.
Zührî demiştir ki: Bilâl (Radıyallâhü anh), sabah namazı çağrısında; «Namaz uykudan hayırlıdır.»
cümlesini ilâve etmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu ilâveyi olduğu gibi bırakmıştır.
Ömer (Radıyallâhü anh) : «Yâ Resûlallah! Abdullah (Radıyallâhü anh)'in gördüğünün mislini ben de gördüm. Lâkin o benden önce davrandı, dedi."
Not: Zevâid'de : Hadisin İsnadında Muhammed bin Hâlid vardır. Ahmed, Îbn-I Muin, Ebû Zur'a ve başkaları da onun zayıf olduğunu söylemişlerdir, denilmiştir. [5]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizi1 nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri hadîste müslümanlann Medî ne'ye geldiklerinde namaz için toplanarak vakitlerini tâyin ettiklerini, namaz için çağrı usulünün bulunmadığını, sahâbîlerin bir kısmının, hıristiyanların çanı gibi bir çan ittihaz edilmesini, bâzı sahâbîlerin de yahûdilerin borazanı gibi bir borazanın ittihaz edilmesini söylemiş, Ömer (Radıyallâhü anh) de :
Namaza (halkı) çağırmak için niçin bir adam göndermiyorsunuz? demiş; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bunun üzerine : «Bilâl! Haydi kajk da namaz için davet et.» buyurmuştur.
Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, 1bn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Buhârî, Müslim ve Tirmizî' deki rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl (Radıyallâhü anh)'e emrettiği namaza davetin, şer'i ezan usûlü ile yapılan d&vet olmadığını ve yalnız namaz vaktinin geldiğini haber vermekten ibaret olduğunu Kadı Iy âz' dan naklen beyân ettikten sonra, Nevevi' nin şöyle dediğini söyler: «Kadı Iyâz'm dediği şey muhtemeldir. Hattâ ihtimalden öte de kesindir. Çünkü Ebû Dâvûd, Tirmizi ve başka sünenlerde rivayet olunan Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde sabit olmuştur ki; 'kendisi şer'î ezan usulünü rüyada görmüş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e. gelerek haber vermiş, kendisinden sonra da Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
'Yâ Resûlallah] Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun gördüğü rüyanın mislini ben de gördüm...' İşte bu hadisin zahirine göre rüya anlatım olayı başka bir mecliste vuku bulmuştur. Demek oluyor ki; Müslümanlar, Medine'ye geldikleri zaman, namaz için toplanırlar, namaz vaktini tayin ederlerdi. Namaza çağrı yapılmıyordu. Bir süre sonra sahâbîler bu hususta istişare etmişler. Bir kısmı: Hıristiyanların çanı gibi çan yapılsın, demiş; bir kısmı da: Yahudilerin borazanı gibi bir borazan yapılsın, demiş; Ömer (Radıyallâhü anh) de: Bir adam gönderilsin. O, halkı namaza davet etsin, teklifinde bulunmuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de namaza davet için Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a emretmiş. Bilâl (Radıyallâhüanh); yahut;diye çağrıda bulunmuştur. Bundan bir süre sonra Abdullah ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'mn rüya olayı vuku bulmuştur. Rüyadan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya vahiy ile yahut ictihadla şer'î ezan usulünü anılan iki sahâbinin rüyalarında gördükleri kelimeler ile okunmasını emretmiştir. Cumhurun mezhebine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ictihad yapması caizdir. Şer'î ezanın dayanağının sırf rüya olması düşünülemez.»
El-Hâfız,El-Fetih'te:Rüya olayından önce Bilâl (Radıyallâhü anh)'in namaza daveti; sözü ile yaptığı tbn -i Sa'd 'in Tabakât'mda bildirilmiş, demiştir.
Yukarıda Nevevi'den yapılan nakilden anlaşıldığına göre Bilâl (Radıyallâhü anh) bir süre namaza yukarıda anılan tek cümle ile çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı usulü ile halk toplanmaksa çekmiştir. Bu güçlüğü gidermek için Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) halkla istişarede bulunmuş yine kimisi borazandan, kimisi de çandan bahsetmiş, Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) hıristiyan ve yahudiler dolayısıyla bunlardan hoşlanmadığını bildirmiş ve o gece Abdullah (Radıyallâhü nnti) üu Ömer (Radıyallâhü anh)'in rüya olayı vuku bulmuştur.
Yukarıdan beri anlatılan namaz için toplanma safhalarından, Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in halkı bir cümleyle çağırmaya başlamasından sonraki safhalar, müellifin 707 nolu hadîsinde anlatılmış oluyor. Buharı, Müslim ve Tirmizî' deki îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde ilk zamanlar ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'in tek cümleyle davet usulü anlatılmış oluyor. Böylece rivayetler arası bulunmuş oluyor.
Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in sabah ezanına ilâve ettiği: «Namaz uykudan hayırlıdır.» mealindeki cümle ile ilgili gerekli malumatı 715 ve 716 nolu hadîslerin açıklaması bahsinde vereceğiz. Oraya

müracaat edilebilir. [6]

2— Ezandaki Terci [7] Babı

708) Ebû Mahzûre bin Mî'yer (Radtyallâkü anhy'm kucağında yetim olarak yetişmiş olan Abdullah bin Muhayrîz (Radıyallâkii anhyden rivayet edildiğine göre:
Ebû Mahzure kendisini Şam'a göndermeye hazırlarken Abdullah şöyle demiştir t Ben, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye t
Ey Amca! Ben Şam'a doğru yola çıkıyorum. Ve şüphesiz senin ezan okuyuşun bana sorulacaktır, dedim. (Râvi Abdülaziz demiştir ki) Abdullah, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin şöyle dediğini bana haber vermiştir i
Ben, bir nefer (on kişilik grub) içinde yola çıkmıştım. Biz yolun bir yerinde bulunuyorduk. Restiluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) in müezzini, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında namaz için ezan okudu. Biz de müezzin sesini, ondan yüz çevirdiğimiz halde işittik. Bunun üzerine biz onunla alay ederek ve bağırarak ezan okuduk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sesimizi) işitti ve bize bir topluluk gönderdi. Gelenler bizi Onun huzurunda oturttular. O da:
«Sesini yüksek olarak işittiğim şahıs hanginizdir?» diye sordu. Kavmin hepsi beni işaret ettiler ve doğru söylediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hepsini salıverdi ve beni alıkoyarak bana:
-Kalk ezan oku» buyurdu. Ben de kalktım. O esnada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ve bana emrettiği ezandan nefret ettiğim kadar, hiç bir şeyden nefret etmiyordum. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda ayakta durdum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizzat bana ezan kelimelerini telkin ederek şöyle buyurdu: De ki:

Sonra bana buyurdu ki: «(Şunu okurken) sesini yükselt.
Sonra ben ezan okumayı bitirince beni çağırdı ve içinde bir miktar gümüş bulunan bir keseyi bana verdi. Sonra elini Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'in başının Ön kısmı üzerine bırakıp yüzü, memeleri ve ciğeri üzerinden geçirdi. Nihayet Resûlullah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem)'in eli Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin göbeğine ulaştı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah seni mübarek kılsın, bereketi, üzerinde olsun.» buyurdu. Bundan sonra ben:
Yâ Resûlallah! Mekke'de ezan okumayı bana emrettin (mi?) dedim. O:
«Evet. Sana emrettim.» buyurdu. Artık Resûlullah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) 'e karşı duyduğum nefret, tamamen gitti. Ve hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için muhabbete dönüştü. Sonra ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke valisi Attâb bin Esîd (Radıyallâhü anh)'in yanına vardım. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinden dolayı Attâb varken, namaz için ben ezan okudum.
Râvi (Abdülaziz) demiştir ki: Ebû Mahzûre'ye yetişenler bu hadîsi Abdullah bin M uhayriz'in bana haber verdiği şekil üzere baaıa tahdis ettiler.Zevâid'de : Bu hadis, Buhârİ'nin sahihinden başka, hadis kitablannda mevcuttur. Lâkin musannifin rivayetinde bir ilâve vardır. Musannifin rivayetine ait isnad, sahih olup, ricali sikalardır, denmiştir. [8]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayetlerde de bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye ezan telkin buyurduğu ve terci' usulünü öğrettiği ifade edilmiştir. Fakat Abdullah bin Muhayrîz (Radıyallâhü anh) 'in Şam'a gönderilmesi hazırlığı ile ilgili husus olsun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'ye Mekke'de ezan okuması emri ile ilgili olarak aralarında geçen konuşma olsun, o rivayetlerde mevcut değildir.
Darekutni ve Beyhaki1 nin rivayeti, müellifin rivayetine yakın bir uzunluktadır. El-Menhel yazarının «Ezan bâbı»nda naklettiğine göre Beyhakî' nin rivayeti meâlen şöyledir:
«Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: 'Ben, on gencin içinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Huneyn'e doğru yola çıktım. Sahâbîler ezan okudular. Ben, yanımdaki gençlerle beraber, sahâbîlerle alay ederek ezan okumaya giriştik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O gençleri bana getirin.» buyurdu. (Bibi Onun huzuruna götürdüklerinde) O, bize! «Ezan okuyun.» buyurdu. Gençler ezan okudular. Benim sesim, hepsinin sesinden daha yüksekti.

Peygamber (Sai-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sesini işittiğim adam budur. Git Mekke halkına ezan oku ve Attâb bin Esîd (R.A.)'e deki s Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Mekke halkına ezan okumamı bana emretti.» buyurdu ve Eeanı şöyle oku* buyurdu.

Sonra bana: «Dönde deki: Müellifin rivayet ettiği Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bizzat ezanı telkin buyururken:
Tekbiri dört defa tekrarlatmış.
Şahadet kelimelerini ikişer defa tekrarlatmış.
Sonra şahadet kelimelerini yüksek sesle ikişer defa okumasını emretmiş.
Sonra; iki defa ve iki defa tekrarlamasını ve son olarak kelime-i Tevhîd-i bir defa okumasını telkin buyurmuştur.
Bu hadise göre ezanda terci' meşrudur. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Hanefi âlimleri ile Küfe âlimlerine göre ezanda terci' müstahab değildir. Delilleri de Abdullah, bin Zeyd (Radıyallâhü anhJ'm hadîsidir. Onlar: 'Rivayetlerin ekserisinde terci' yoktur. Müezzinlerin reisi olan Bilâl ıRadıyaliâhü anh) ;ın eza-aında terci' yoktu. İbn-i Ummi Mektum (Kadıyaüaku anh)'un ezanında da terci' yoktu. Bu iki zât, Peygamber iSaüaliahu Aleyhi ve Sellem) İn müezzini icüier. 'i erci' yalnız Ebû Mahzû-r e (Radıyallâhü anh) 'nin hadisinde vardır. Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) ezan okurken şehâdet kelimelerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeilemJ'ın istediği gibi yüksek sesle okumadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem), şehâdet kelimelerini ona tekrar okutmuş olabilir. Nitekim Peygamber lSalla!lahü Aleyhi ve Seiiem) Ona: *Dön de sesini yükselt.» buyurmuştur.' demişlerdir.
Bu görüşteki âlimlerin delillerinden birisi de İbnü'1-Cey-2 î' nin dediği, şu husustur :'Ebû Mahzûre (Radıyajlâhü anh) kâfir idi. Müslüman olup, Peygamber tSailailahü Aleyhi ve Sellem) ona ezanı telkin edince şehâaet kelimelerini ona tekrarlatmış-tır. ıâ ki iyice bellesin. Ve müşrik olan arkadaşlarının yanında tekrarlayabilsin. Çünkü müşrikler, şehâdet kelimelerinden nefret et-tikleri kadar hiç bir şeyden nefret etmezlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona şehâdet kelimelerini tekrarlatınca, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) tekrarlamayı, yâni tercîi ezandan saymıştır.'
El-Menhel yazarı bu görüşü naklettikten sonra şöyla der;
«Lâkin yukarıda söylenenlerin tümünü, Ebû Davud' un rivayet ettiği hadis reddeder, ^öyle ki: Bu rivayetle Ebû Mahzûre:
'Sen 1 Yâ Resûlallah! Ezan sünnetini bana öğret/ dedim demiş. Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) de : «Sen şahadet kelimelerini alçak sesle söylersin, sonra yüksek sesle söylersin» buyurmuştur.1 demiştir.
Görüldüğü gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şahadet kelimesini önce alçak sesle okumasını, sonra yüksek sesle okumasını, ezanın sünnetinden kılmıştır.
Şafiî, Mâlik, Ahmed ve âlimlerin cumhuruna göre ezanda terci' meşrudur. Delilleri de Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisidir. Onun hadisi, sahih bir hadîs clup diğer hadîslere ters düşmeyen bir ilâveye sahiptir. Bu ilâveyi kabul etmek vâcibtir. Diğer taraftan, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'-nin hadisi târih bakımından Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in hadisinden sonradır.Nevevi, Müslim'in şerhinde : 'Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsi, hicretin 8. yılı Huneyn savaşından sonra Duyurulmuş, Abdu1lah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise (Medine1-ye hicret edildikten sonra) ilk zamanlarda olmuştur,' demışur.
Terci! Mâliki âlimlerine göre mendubtur. Şafii ve Hanbe1i âlimlerince en sahîh görülen mezhebierin görüşüne göre terci' sünnettir. Müezzin, bilerek veya unutarak terci' terkedsr-se ezanı sahihtir. Fakat fazileti kaçırmış olur.
Hadîsçilerden ve başkalarından bir cemaat: Ezan da terci'in yapılması ve yapılmaması hususçunda müezzin muhayyerdir, demişlerdir.
Doğrusu, ezanda tercî'in varlığıdır. Hulâsa terci yapılması ve ter-kedilmesi, hadîslerde sabittir. Dileyen yapar, dileyen terkeder. Bu husustaki rivayetlerin değişik oluşu, kıraatlardaki değişiklik gibidir.
Dârekutni' nin rivayetine göre Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), Huneyn'e gitmek üzere yola çıkınca, ben Mekke ehlinden dokuz kişiyle beraber Onu izlemek üzere yola çıktık. Biz Huneyn yolunda iken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn'den döndü ve bir yerde karşılaştık. Bu esnada Onun müezzini ezan okudu...
Dârekutni' nin bu rivayeti, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'ye yapılan ezan telkininin Huneyn savaşı dönüşünde olduğunu açıkça bildirmekle, Nevevî' nin hadis târihi hususundaki sözünü

te'yid etmektedir.
Abdullah bin Muhayrîz (Radıyallâhü anh), Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin kucağında büyüdüğü için, Ona : Amca, diye hitab etmiştir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in râvisi olan Abdülaziz bin Abdülmelik bin Ebi Mahzûre (Radıyallâhü anh), anılan isminden ve isnaddan da anlaşıldığı gibi Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin torunudur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye ezan okuttuktan sonra ona bir miktar gümüş vermiştir.
Sindi, bu hususta şöyle der :
«1bn-i Hibbân, bunu delil göstererek ezan için ücret almanın caiz olduğunu ve ücret almanın yasağına âit hadîsin bu hadîse muarız olduğunu söylemiştir. Fakat Ibn-i Seyyidi'n-Nâs, İbn-i Hibbân'in görüşünü şöyle reddetmiştir: Ebu. Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisi, ezan için ucrti, mn nehyine âit hadis râvisi Osman bin Ebi'l-As dıyallâhü anh)'m müslümanlığı kabul etmesinden öncedir. Bu sebeple Osman (Radıyallâhü arVı) 'in hadîsi, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadisinden sonradır. Sonraki hadîse itibar edilir. Diğer taraftan. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebü Mahzûre (Radıvallâhü anh) 'ye başka maksadlarla gümüş verdiği muhtemeldir. Ücret olarak verdiği kesin bilinmediği için diğer hadise muarız olamaz. Hattâ gümüş verilişinin en yakın ihtimali, onu îslâma ısındırmaktır. Çünkü Ebû Mahzura (Radıyallâhü anh), yeni müslüman olmuştu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o gün Müellefe-i Kulûb denilen, yâni gönülleri İslâmiyet'e henüz ısınmamış olanlara bağışlar yapmıştı. Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'ye de bu kabilden yardım ettiği ihtimali kuvvetlidir. Bu tür olaylar, çeşitli ihtimallere müsait olunca ondaki kapu-lılık dolayısıyla delil olmaya elverişli değildir.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, mübarek elini Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin başına koyması, sonra göğsüne sürerek ta göbeğine kadar geçirmesine gelince, mübarek elini sürmekle Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'ye bereket sağlanması ve telkin edilen ezan kelimelerini iyice bellemesi maksadıyla yapılmış olabilir. Mübarek elini böylece geçirdikten sonra ona bereketle dua etmesi bu görüşü kuvvetlendirir. Bir de mübarek elini sürmesi ve dua etmesi, Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve ezana karşı duyduğu nefretin muhabbete dönüşmesi maksadıyla yapılmış olabilir. Nitekim Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine ezan telkinini yaptıktan sonra mübarek elini vücûduna sürüp kendisine dua edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e karşı duyduğu bütün nefretin muhabbete dönüştüğünü ifâde etmiştir. [9]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Ezan şekli tâyin ve tesbit edilmiştir.
2 — Ezanda terci' meşrudur. Âlimlerin terci' hakkındaki ihtilâfları yukarıda anlatıldı.
3 — Öğretici, öğrenciye karşı şefkatli davranmalıdır.
4 — Büyük zâtların mübarek ellerini kendilerinden küçük olan ların baş ve yüzlerine, göğüslerine sürmeleri meşrudur;
Attâb Bin Esîd (R.A.)'in Hal Tercemesi
Attâb bin Esid bin Ebi'1-Iys bin Ümeyye bin Abd-İ Şems Ebu Abdirrahman El-Emevi, El-Mekki, Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de Ata bin Ebi Rabâh, Said bin Ebi Akreb ve Saîd bin El-Müseyyeb (R.A.) rivayette bulunmuşlardır. Peygamber (S.A.V.), Mekke fetih yılı Huneyn savaşına çıkarken kendisini Mekke valiliğine tayin etmiş ve Peygamber (S.A.V.) vefat edinceye kadar, bu görevi ifa etmiştir. Ebû Bekir (R.A.), halîfe olunca onu aynı görevde tutmuş ve Ebû Bekir (R.A.)'in vefat ettiği güne kadar, kendisi Mekke valiliği görevine devam etmiştir. Halîfe Ebû Bekir (R.A.)'in vefat ettiği gün, kendisi de vefat etmiştir.
Ebû Dâvûd, Tirmizl, Nesâl ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir.

709) Ebû Mahzure [10] (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre
şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana ezanı ondokuz kelime olarak, ikameti de onyedi kelime olarak öğretmiştir.Ezanı İkamet onyedi kelimedir.[11]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Nesâi Eb Dâvûd, Dârimî, Dârekutni, El-Hâkim, Taberâni, Şafii ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.Beyhaki bir kaç yönden zayıf olduğu hakkında konuşmuşsa da tbn-i Dakîki'l-

îyd, onun söylediklerini reddederek hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir.Tirmizi de, hadîsi rivayet ederek hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Hadîsin mânâsına gelince: Hadîste geçen kelimeden maksad, cümledir. Yâni ezan 19 cümleden ibarettir. Tercîe ait dört cümle de bu sayıya dâhildir.
Şafii âlimleri ve ilim ehlinden bir cemaat ezanın ondokuz cümleden ibaret olduğuna, bu hadîse dayanarak hükmetmişlerdir.
Ebû Hanîfe, Sevrî ve Ahnıed, ezanın 15 cümleden ibaret olduğuna hükmetmişlerdir. Onların delili, Abdullah bin Zeyd (Radıyalâhü anh)'in (706 nolu) hadîsidir. Bu âlimler, tercîe ait dört cümleyi saymamışlardır. El-Menhel yazarı, ezan keyfiyetine âit bâbta rivayet olunan Ebû Mahzûre' nin mezkûr hadisini açıklarken ezcümle şöyle der : « Ebü Mahzûre' nin hadîsiyle amel etmek, Abdullah bin Zeyd'in hadisiyle amel etmeye şu sebeplerden dolayı takdim edilir:
1 — Ebû Mahzûre' nin hadîsi, Abdullah bin Zeyd 'in hadîsinden târih bakımından sonradır. Çünkü Abdullah bin Zeyd'in hadîsi Hicretten sonra Müslümanlar Medine' de, yerleşince buyurulmuştur. Halbuki Ebû Mahzû-r e ' nin hadîsi, Hicretin 8. yılına aittir.
2 — Ebû Mahzûre' nin hadîsinde, terci'e âit dört cümle ilâvesi vardır. Sıka râvinin ilâvesi makbuldür.
3 — Ebû Mahzûre'ye ezanı bizzat Peygamber (Salla 1-lahü Aleyhi ve Sellem) telkin buyurmuştur.
4 — Mekke ve Medine halkının ameli, Ebû Mahzûre'nin hadîsine göredir.
imam Mâlike göre, ezan onyedi cümleden ibarettir. Çünkü ona göre ezanın başında iki defa tekbir alınır. Ona göre de terci' vardır. İmam Mâ1ik'in delili Müslim'in Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'den yaptığı rivayettir. O rivayette tekbir iki defa tekrarlanmıştır.»
İkametin onyedi cümle olduğu hususuna gelince; El-Menhel yazan bu konuda da şöyle der:
«Hadîs, ikamete âit cümlelerin çift olduğuna delildir. Yalnız tev-hid kelimesi tektir. Ebû Hanîfe, Sevrî ve Îbnü'1-Mübârek, bununla hükmetmişler.Delilleri de bu hadistir. Buna göre tekbir cümlesi dört defa, diğer cümleler ikişer ikişer defa tekrarlanır. Tevhid kelimesi bir defa okunur.Mâ1ik'e göre ikamec on cümledir. Buna göre tekbir cümlesi iki defa tekrarlanır. Diğer cümleler birer defa okunur. Şafiî' nin kavl-i kadîmi de böyledir. Bu görüşün mesnedi ise Buhâri, Müslim ve başkalarının Enes'ten rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
«Ezanı çift ve ikameti tek cümlelerle okumak üzere Bilâl (Radıyallâhü anhî 'a emredilmiştir.' Bir de Medine halkının uygulamasına dayanılmış tır.
Şâfii' ye göre ikâmet 11 cümleden ibarettir. Buna göre tekbir cümlesi ve; cümlesi ikişer defa tekrarlanır. Diğer
cümleler birer defa okunur. Ömer bin El-Hattâb, oğlu Abdullah, Enes, Hasan-ı Basri, Zührî, Mekhûl, Evzâî, Ahmed, İshak, Dâvûd ve İbnü'l-Münzir'in kavli budur. Bunların delili, Buhâri' nin Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir: «Ezanı
çift ve;cümlesi, hariç, ikameti tek okuması için
Bill (Radıyallâhü anh)'a emredilmiştir.' Birde 1bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan ve Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisine benzeyen hadise istinad etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ve ikametin tek cümlelerle okunması ile ilgili tamamlayıcı bilgi 6 nolu «İkâmet bâbi»nda verilecektir. [12]

3 — Ezandaki Sünnet Babı

710) Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini Sa'd (EI-Karazî (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl (Radıyallâhü anh)'a (ezan okurken) iki parmağını kulağına sokmasını emrederek:
«Şüphesiz o, senin sesini daha çok yükseltir.» buyurmuştur.[13]

711) Ebû Cuhayfe (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, El-Ebtah[14] 'ta Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem> 'İn yanına vardım .Kendisi, kırmızı bir çadır altındaydı. Biraz sonra Bilâl (Hadıyallâhü anh), çıkıp ezan okudu. Ezanında döndü ve iki parmağını kulaklarına soktu.Bu isnadda Haccâc bin Ertâd bulunur. O da zayıftır. [15]

İzahı

Sünenimizin haşiyesi Sindi1 nin beyânına göre Tirmizi ilk hadisi sahih bir senedle rivayet etmiştir. Halbuki yaptığım incelemeye göre Tirmizi 'Ezanda kulağa parmak sokmak babı'n da bu hadîsi değil, bundan sonra gelen Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'nin hadisini başka bir senedle rivayet ederek, ha-sen - sahih olduğunu söylemiştir. Notta belirtildiği gibi ilk hadisin râvisi Sa'd el-Karazİ (Radıyallâhü anh)'nin evladı zayıf görüldüğü için, isnad zayıf sayılmıştır. Bununla beraber, ezanda parmakları kulağa sokmanın meşruluğu sahih senedlerle rivayet olunan Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsiyle sabittir.
Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) 'nin hadisine gelince; Bunu Buhârî ve Müslim kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişler. El-Hâkim, Nesâî, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayetinde, burada olduğu gibi Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ezan okurken parmak uçlarını kulaklarına soktuğu ilâvesi de mevcuttur. Diğerlerinde bu ilâve yoktur.
Tirmizî, Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin hasen - sahih olduğunu söyledikten sonra: İlim ehli, müezzinin ezan esnasında iki parmağını kulaklarına sokmasını m üs t e hap say-mışlardır. Bâzı âlimler, ikamette de aynı şeyin yapılmasını müstehap saymışlardır. Evzaî' nin kavli de budur. Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) 'nin adı Veheb es-Süvâi' dir.
Ebû Davud'un rivayetinde Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh), meâlen şöyle demiştir:
'Ben, Mekke'de Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. Kendisi, tabaklanmış deriden ma'mul kırmızı, mahrû-tî bir çadırdaydı. Bilâl (Radıyallâhü anh), (Ebtah'a) çıkarak ezan
okudu. Bilâl (Radıyallâhü anh);
gelince boynunu sağa, sola çevirdi. (Fakat göğsü ile ayağıyla kıbleden) başka yöne dönmedi...'
EI-Menhel yazan şöyle der :
Yâni Bilâl (Radıyallâhü anh); ve derken boynunu sağa sola döndürmüş ve göğsünü kıbleden çevirmemiş, ayağıyla da dönmemiştir. Hadîs, ezan okunurken, yalnız denildiğinde başın sağa, sola dön-
dürüleceğini, başka zaman döndürülmeyeceğim hükme bağlamıştır. Bu dönüş birkaç türlü olabilir:
1 — Boynunu sağa döndürdükten sonra iki defa; der, sonra boynunu sola döndürür ve iki defa; der.
Nevevî: Döndürme çeşitlerinin en sıhhatlisi budur. Irak âlimleri ve Horasan âlimlerinden bir cemâat, kesin olarak böyle hükmetmişlerdir.
2 — Müezzin, boynunu sağa döndürüp; dedikten sonra yüzünü kıbleye çevirir, sonra tekrar boynunu sağa döndürüp ikinci defa; der. Sonra boynunu sola döndürüp; der. Tekrar yüzünü kıbleye çevirir. Daha sonra yine boynunu sola döndürüp ikinci defa; der.
3 — Boynunu sağa döndürüp bir defa; der. Sonra boynunu sola döndürüp ikinci defa;
Bundan sonra aynı şekilde; der.
Şafiî, Nahâî, Sevri, Evzâî, Ebû Sevr ve bir rivayete göre Ahmed bin Hanbel'e göre müezzinin, yerde olsun başka bir şey üzerinde olsun ezan okurken göğsünü kıbleden döndürmeden ve ayaklarının yerini değiştirmeden, yalnız boy-nuyla sağa sola dönmesi müstahabtır. Hanbeliler'e göre ihtiyaç hâlinde yalnız göğsünü döndürmek müstahabtır. Delilleri de bu hadîsin zahiridir.
Mâ1ik'e göre müezzin ezan okurken dolaşmayacağı gibi, boynuyla sağa sola bakmayacaktır. Ancak çevredekilere ezan sesini duyurmak maksadıyla sağa sola boynunu döndürebilir.
Epû Hanîfe. İshak ve bir rivayete göre Ahmed: Müezzin, dolaşmaz, sağa sola boynuyla döner. Ancak minare üzerinde ezan okuyunca, minare etrafında dolaşır, demişlerdir.
Dolaşır diyen âlimler, Ibn-i Mâceh ve Beyhakî' nin Haccâc bin Ertât tarikinden Avn bin Ebi Çu-hayfe (Radıyallâhü anhî'den. Onun da Ebû Cuhayfe'-den rivayet ettiği (711 nolu) hadise dayanmışlardır. Çünkü bu hadîste Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in ezan okurken dolaştığı bildiriliyor.
Ezanda dolaşılmaz, diyen âlimler îbn-i Mâceh ve Bey-haki' nin rivayetine şöyle karşılık vermişlerdir: Bu rivayet zayıftır. Çünkü Heccâc zayıf ve tedlisçi'dir. Bilhassa an'ane ile rivayet ettiği zaman çok zayıf sayılır. Diğer taraftan, bu rivayet sıka râvilerin Avn bin Ebi Cuhayfe aracılığıyla Ebû Cuhayfe'den yaptıkları rivayete muhaliftir. Bu nedenle reddedilmesi gerekir. Üçüncüsü, bu rivayetteki istidâre (dönüp dolaşmak), rivayetlerin arasını bulmak üzere yalnız boyunla sağa sola dönmeye yorumlanır.
EI-Hâf ız, el-Fetİh'te: İstidâre hususunda rivayetler muhteliftir. Bâzı rivayetlerde Bilâl (Radıyallâhü anh)'in döndüğü, diğer bazı rivayetlerde Bilâl (Radıyallâhü anh) in dönmediği bildirilmiştir. -Döndü- diyen râviler zayıftır. O râvilerin seviyesinde olan veya onlardan kuvvetli

olan râviler: Dönmedi, demişlerdir. Rivayetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür. Döndü, diyenler: Başını döndürdü, demek istemişler; Dönmedi, diyenler de bedeniyle dönmediğini kasdetmişler, demiştir.»
Bilâl (Radıyallâhü anh) *ın parmaklarını kulaklarına sokması hususuna gelince; Tuhfetü'l-Ahvezı yazarının naklen beyanına göre e1-Hâfiz şöyle demiştir: 'Hangi parmağın kulağa sokulacağı hususunda size bir şey vârid olmamıştır.Nevevi şahadet parmaklarının kulak deliği üzerine konmasının müstahab olduğunu kesin olarak bildirmiştir. Hadisteki parmak tâbirinden maksad pfcrv mak ucudur."
El-Menhel yazarı da bu hususta şöyle der:
«Âlimler müezzinin ezan okurken iki parmak ucunu kulak deliği üzerine koymasını müstahab saymışlardır. Delilleri de Tirmizİ-nin Ebû Cuhayfe' deh rivayet ettiği hadîstir.
İbn-i Mâceh ve el-Hâkim de bu hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir. Parmak uçlanyla kulak deliğini tıkamak, sesin daha toplu olmasına yardımcı olur.Nevevî: 'Arkadaşlarımız, parmaklan kulağa sokmada şu fayda vardır: İcâbında adam sağır olduğu veya uzak yerde bulunduğu için veyahut da başka sebeplerden müezzinin sesini işitmez. Müezzine parmaklan kulağına koyma-sından ezan okuduğunu anlar. Şayet müezzinin bir eli sakat ise diğer el parmağını kulağma sokması müstahabtır' demiştir .
İkâmet eden kişinin kıbleye doğru ayakta durması müstahabtır. Bununla boynunu sağa sola döndermesi müstahab mıdır? Bu hususta üç görüş vardır:
1 — Müstahabtır. Îmamü'l-Haram eyn, arkadaşların bu hususta ittifakını nakletmiştir.
2 — Müstahab değildir.Bağavi,bu görüşü tercih ederek : Çünkü ikamet hazır bulunan cemâat içindir. Bu sebeple sağa sola dönmeye ihtiyaç yoktur, demiştir.
3 — Cami büyükse sağa sola yüz çevirir, aksi takdirde çevirmez. [16]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Ezanda;derken boynunu sağa sola döndürmek müstahabtır. Âlimlerin bu husustaki görüşleri yukarıda anlatılmıştır.
2 — Ezanda parmak uçlarım kulak deliklerine sokmak müsta-habtır.»
El-Fıkıh Ale'l-MezâhİbÎ'l-Erbaa'mn Ezan bölümünde müezzinin *Hayye alel...» lerde sağa sola dönüşü ile ilgili olarak şöyle denilir:
«Hanefi, Şafii ve Hanbelî âlimlerine göre müezzin mezkûr cümleleri okurken yalnız boynu ile sağa sola dönmelidir. Hanefî ler'e göre minareden ezan okunduğu zaman ezanın her yönde duyulması için müezzinin minare etrafında dolaşması sünnettir. Şâf i iler'e göre müezzin minarede olsun başka yerde olsun ezan okuduğunda kıbleden dönmeden sesini herkese duyurabilirse dönmemesi gerekir. Fakat köy büyük olup dönüp dolaşmadan sesini her tarafa duyuramıyorsa kıbleden başka yönlere dönmesi sünnettir.
Mâ1iki1er'e göre sesini halka duyurmak için müezzinin kıbleden başka yönlere dönmesi ihtiyacı duyduğu takdirde mendubtur,
Hanbelîler'e göre müezzinin minare üzerinden ezan okuması hâlinde bile ezan boyunca bedeniyle kıbleden dönmemesi sünnettir. Ajacak göğsü ile sağa sola dönebilir.»

712) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ahümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Müezzinlerin boyunlarına takılmış olan müslümanların iki hasleti vardır. Bu haslet müslümanların namaz ve orucudur.Zevâid'de râvi Bakiyye bin El-Velid'in tedlisçiliği dolayısıyla İsnadın zayıflığı bildirilmiştir.
Sa'd (R.A.)'ın Hal Tercemesi
8a'd bin Aiz mevla Ammar bin Yâsİr meşhur bir sahâbidir. Kendisi Sa'd El-Karazİ adı ile tanınmıştır. Râvileri oğullan Ömer ve Ammâr'dır, Peygamber (S.A.V.) hayatta iken Küba'da müezzinlik etmiştir. Sonra Ömer (R.A.) Onu Me-dfne-t Münevvere'ye aldırmıştır. Hicretin 74. yılına kadar yaşamıştır. (Hulasa: Sah. 134) [17]

İzahı

Orucun imsak ve iftar zamanının tâyini umumiyetle ezana bağlı olduğu için müslümanların oruç ibâdetinin sıhhati bakımından müezzinlere büyük bir sorumluluk payı düşer. Namaz vakitlerinin tayini de böyledir. Bu nedenle müezzinlerin gerek imsak ve maı va-Kıtlerine gerekse namaz

vakitlerine son derece ehemmiyet ve titizlik göstermeleri gereklidir. Zaman bakımından hatalı ezan okuyuşları müslümanların oruç ve namaz ibâdetlerini ifsad edebilir.
Ahmed. îbn-i Hibbân, Şafiî, Ebû Dâvûd ve Beyhaki ile diğer hadisçilerin Ebü Hüreyre' den rivayet ettikleri başka bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
İmam zâmin (cemaatın namazını koruyucu ve buna riâyetçi)dir. Müezzin de emindir. Allahım imamları irşâd eyle (yüklendikleri işte muvaffak eyle) Müezzinleri de afv eyle (yüklendikleri emânette işledikleri kusurları bağışla) Bu hadis de İbn-i Ömer'in mezkûr hadîsini te'yid eder mahiyettedir. Çünkü müezzinin emin oluşundan maksad müslümanların, namaz, oruç ve belirli vakitlere bağlı diğer ibâdetlerinde onun okuduğu ezana itimad etmeleridir.

713) Câbir bin Semûre (Radtyallâhü anhyâtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bilâl (Radıyallâhü anh), ezanı vakitten hiç geciktirmezdi. İkameti bazen biraz geciktirirdi." [18]

İzahı

Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, el-Hâkim ve Beyh aki de rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayeti şöyledir: «Bilâl (Radıyallâhüanh) (namaz vakti girince) ezan okurdu, sonra mühlet verirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (hücreden) çıktığını görünce ikâmet ederdi.»
Tirmizi, de Ebû Davud'un rivayetine benzer bir lafızla rivayette bulunduktan sonra, Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisinin hasen olduğunu söylemiştir.
El-Menhel yazarı 'Müezzin imamı bekler babında rivayet olu nan Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken şöyle der:
«Hadis, ezan ile ikâmet arasında bir fasıla verilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Çünkü, fasıla verilmemesi hâlinde cemaatla namaz kılmak isteyenlerin çoğu cemaatı kaçırır. Bilhassa kaldığı yer camiye uzak olan kimseler, cemâate yetişemez. Bu nedenle ikameti tehir etmek, hayır ve takva yolunda bir nevi yardımlaşmadır. Verilecek fasıla miktarı Tirmizî ve Hâkim in Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadiste tesbit edilmiştir.
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl (Radıyal-lâhü anh)'a:
«Ezanın ile İkametin arasında yemek yiyenin, yemeğini yiyebileceği; su içenin suyunu içebileceği; abdesti sıkışık olanın kazâ-i hacet edebileceği bir süre miktarınca ara ver.» buyurmuştur.'
E1-Hâfız, el-Fetih'te : 'Bu hadîsin isnadı zayıf olmakla beraber, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadisinden ve Se1man (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden şahidi vardır. Bu iki hadisi Ebü'ş-Şeyh tahriç etmiştir. Übeyy bin Ka'b'ın bir hadisi de şahit durumundadır. Fakat hepsi zayıftır, tbn-i Battal: Ezan ile ikâmet arasındaki bekleme süresinin her hangi bir sınırı yoktur. Bekleme süresi, vaktin girişinin temkini ve cemâatin toplanması kadardır, demiştir' der.
El-Fıkh Ale'l-Mezâhib'de ezan ile ikamet arasındaki fasıla hakkında şu bilgi verilmektedir:
Hanefi ve Şafii âlimlerine göre ezan okunduktan sonra, dâimi cemâat toplanıncaya kadar müezzin oturmalıdır. Vaktin faziletini korumakla beraber cemâat toplanınca ikâmet etmelidir. Akşam namazı, bundan müstesnadır. Çünkü akşam ezanı ile ikamet arasında kısa bir ara vermelidir.
Mâliki mezhebine göre ilk vaktin faziletini korumak esastır. Ezan okunduktan sonra farzdan önce kılınması emrolunan sünnet kılındıktan sonra, gelecek cemâat beklenmeden namaz kılınmalıdır. Yalnız öğle namazında istiva gölgesinden başka kişinin gölgesi, kendişinin boyunun dörtte biri kadar uzanınca ikâmet edilmelidir. Şiddetli sıcakta bu sürenin vaktin yarısı kadar uzatılması menduptur. Tek başına namaz kılan ile mevcut cemaattan başka kimsenin gelmesi beklenmediğinde, farzdan önceki sünnet kılınır kılınmaz derhal ikâmet edilmelidir.
Hanbe1i mezhebine göre ezandan sonra sıkışık olanın, abdesti ni bozacak; abdest almak isteyenin, abdestini tamamlayacak ve bunların, iki rek'at namaz kılacak süre kadar beklenip ikâmet edilmesi menduptur. Akşam namazında ezan ile ikâmet arasında kısa pir ara verilmesi menduptur.'[19]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namaz vaktinin girdiği anlaşılınca, ezan derhal okunmalıdır.
2 — İkâmeti bir miktar tehir etmelidir. Tehir süresi hususundaki tafsilât yukarıda geçti.

714) Osman bin Ebil-Âs [20] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn bana yaptığı son tavsiye ezan için ücret alan bir müezzini ittihaz etmemem idi." [21]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâi, Tirmizi ve e1-Hâkim de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazan, bu hadîs ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
«Hadisin zahiri, ezan için ücret almanın nehyine delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf ve verdikleri tafsilât vardır:
1 — Ebû Hanif e ve bâzı âlimlere göre ezan okumak için ücret almak şart koşulmuş ise, bu ücret haramdır. Bunların delillerinden birisi mezkûr hadîstir. Delillerinden birisi de îbn-i Hib-bân'in rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
'Adamın birisi îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'e t Ben Allah yolunda gerçekten seni severim, demiş. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de Ona t Ben, Allah yolunda gerçekten senden nefret ederim, diye karşılık vermiş. Adam: Sübhanellah! Ben Allah yolunda seni seviyorum. Sen Allah yolunda bana buğzediyorsun, deyince İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh): Evet. Çünkü sen okuduğun ezan için ücret istersin, demiştir.' Bir başka delilleri de tbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan şu mealdeki hadîstir:
'Dört şey vardır ki, onlar üzerinde ücret alınmaz. Bu şeyler: Ezan, Kur1 ar okumak, miras taksimini hesaplamak ve seri hüküm vermektir.
2 — Şâfiîler'in üç görüşü vardır. En sıhhatli kavle göre; Devlet reisi, hazineden veya kendi malından ezan ücretini ödeyebilir. Cemaattan olanlar veya başka şahıslar kendi mallarından ezan ücretini ödeyebilirler. İkinci görüşe göre; hiç kimsenin ezan ücretini ödemesi caiz değildir. Üçüncü görüşe göre; Devlet yetkilisi ödeyebilir, şahıslar ödeyemez.
3 — Hanbe1i mezhebine göre fahrî olarak ezan okuyacak kimse bulunursa, ücretli müezzin tutmak caiz değildir. Aksi takdirde hazîneden nafakası ödenir.Evzâî de böyle demiştir.
4 — Mâlikiler'e göre iki görüş vardır.lbnü'1-Arabi:«Sahih kavle göre; ezan, namaz kıldırmak, şer'i hüküm vermek ve bilûmum dinî hizmetlerin ifâsı için ücret almak caizdir.Çünkü halîfe, bütün dîni hizmetlerin yöneticisi olarak ücret alır. Devlet memurları, onun adına çalıştıkları için onun gibi ücret almaları tabiîdir. Bunun temel delili: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu mealdeki hadîsidir:
-Zevcelerimin nafakasından ve atadıp-ım valinin masrafından sonra bıraktığım her şey sadakadır.» [22]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Kavmin büyüğü müezzin tutarak halkın namazlarını cemaatla kılmalarına yardımcı olmalıdır.
2 — Müezzin, ezan okumak için ücret istemem elidir. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini yukarıda anlattık.

715) Bilâl (Radtyaüâhü a»*)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) sabah ezanında tesvib etmemi emretti. Ve yatsı ezanında tesvib etmemi bana yasakladı."

716) Bilâl (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :
Sabah namazı (vakti) ni haber vermek istemiş de Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a O uyuyor, denmiş. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü azıh) : Namaz uykudan hayırlıdır, namaz uykudan hayırlıdır, demiş; Bunun üzerine bu cümle sabah ezanına yerleştirilmiş ve böylece (tesvîb) durumu sâbitleşmiştir.Zevâid'de isnadındaki râvllerln sıka olduğu, ancak onda bir inkıta' bulunduğu çünkü Said bin el-Müseyyeb'in Bilal (R.A.)'dcn hadîs dinlemediği bildirilmiştir. [23]

İzahı

Tesvib t Bir şeyi ilan ettikten sonra, tekrar ilân etmeye dönmektir. İkâmete de tesvib denilir. Dua etmek, ceza veya mükâfat vermek, namaza çağırmak... v.s. mânâlara da kullanılır.Bir de müezzinin
ezan içindeki = «Namaz uykudan hayırlıdır» cümlesini söylemesine denir. Hadîsteki tesvib'den maksad,bu cümleyi ezan arasında iki defa okumaktır.
Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Tirmizî ve Beyhaki de rivayet etmişler,Beyhaki, râvi Abdur-rahman (Radıyallâhü anh)'in Bilâl (Radıyallâhü anh) ile buluşmadığını söylemiştir.
Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ikinci hadisini Taberâni de rivayet etmiştir.
Bilâl (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan bu iki hadîsin senedinde inkıta' varsa da Ebû Dâvûd, Ahftıed, îbn-i Hibbân, Nesâî, Beyhaki ve Tahâvî'nin rivayet ettikleri Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde. Ona ezanı öğretirken şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
•Eğer ezan, sabah namazı İçin ise, sen;diyeceksin...» Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, 'Tesvib bâbı'nda şöyle der: «Sabah namazındaki tesvib hakkında Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunan şu mealdeki hadisi îbn-i Huzeyme, Dârekutnî ve Beyhaki rivayet etmişler, Beyhaki isnadınm sahih olduğunu söylemiştir.
Müezzinin sabah ezanından sonra demesi sünnettendir.» Bu
vâyet olunan başka hadîsler Nasbü'r-Râye'de mezkûrdur; Bilmiş1 ol ki; Sabah ezanında, mezkûr cümleyi okumak, Ebü Mahzûre (Radıyallâhü anh) hadîsi ve bir kısmı zikrolunan başka hadîslerle sabittir.»
El-Menhel yazan, 'Ezan bâbı'nda rivayet olunan Ebilzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadisiyle ilgili olarak aşağıdaki malumatı vermiştir:
«Sabah ezanında tesvibin meşruluğunun aslı, TaberânI'nin de kendi senediyle rivayet ettiği gibi şudur: Bilâl (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e gelerek sabah namazı vaktini haber vermek istemiş ve Onu uyku hâliiide bulmuştur. Bu nedenle Bilâl (Radıyallâhü anh), iki defa:demiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Ey Bilâl! Sabah namazı İçin ezan okuduğun zaman, ezanın arasına şu okuduğunu yerleştir.» buyurmuştur. îbn-i Mâceh de,Taberâni nin rivayet ettiğinin benzerini S'âib.bin el-Müseyyeb tarikiyle rivayet etmiştir. Anılan bu rivayetler, Mâ1ik'in, el-Muvatta'da rivayet ettiği şu mealdeki hadîsle çelişmez :
'Müezzin, Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh)'a gelerek, sabah namazı vaktini haber vermek istemiş, Onu uyur görünce; demiş. Ömer (Radıyallâhü anh) de müezzine: Şu okuduğunu sabah ezanı içerisine yerleştir, demiştir.' Çün: kü Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı müezzinin, bu cümleyi yersiz kullanışına itiraz etmektir. Sanki müezzine: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu cümleyi sabah ezanı içine yerleştirmiş, sen de oraya yerleştir, demek istemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in kendiliğinden bu cümleye itiraz ettiği sanılmasın..
Yukarıda verilen bilgiler, tesvibin sadece sabah ezanında okunmasının meşru olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşü de budur. 1bn-i Mâceh’in rivayet ettiği (715 nolu) Bilâl (Radıyaî; lâhü anh) "in hadîsi de, cumhurun görüşüne delil teşkil eder. Tirmizi de aynı hadisi rivayet etmiştir.
Nahai, bütün namazlarda; Hasan bin Salih sabah ve yatsı ezanlarında tesvîbin sünnet olduğunu söylemişlerse de delilleri yoktur. Çünkü hadisler, bunun yalnız sabah ezanında meşru olduğuna delâlet eder.
Fecirden önce ve fecirden sonra olmak üzere, sabah namazı içirr iki ezanın meşruluğuna hükmeden âlimlere göre her ikisinde tesvîb,, yalnız ilk ezanda mı meşrudur? yoksa ikisinde de meşru mudur? diye âlimler arasında ihtilâf olmuştur:
Şâfiî âlimlerine göre her iki ezanda da tesvib vardır. MAIf-k î mezhebinin zahirine göre hüküm böyledir. Onların delili tes-vîbe ait rivayetlerin mutlak oluşudur. Yâni sabahın ilk ezanı kaydı yoktur.
Sübülü's-Selâm sahibi tesvîbin ilk ezana mahsus olduğuna taraftar olmuştur. îbn-i Huzeyme de bu görüşü savunmuştur. Nesâîve Beyhaki' nin Sünen-i Kübralanndaki rivayet de böyledir.Tahâvi' nin Ebû Mahzûre' den rivayet ettiği hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendisine ilk ezanda tesvib okunmasını öğrettiği bildirilmiştir.
Hulâsa dört mezheb imamı, sabah ezanında tesvîb ile hükmetmişlerdir. Sabah namazı için bir ezan okunur, diyenler ile iki ezan okunur, diyenler arasında bir ayrılık yoktur. [24]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1 — Sabah ezanında tesvîb, meşrudur.
2 — Yatsı namazında tesvib, yasaktır. Diğer namazlar, uyku vaktine rastlamadığı için, bunlara âit ezanlarda, tesvîb söz konusu değildir.

717) Ziyâd bin el-Hâris[25] es-Sudâî (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Ben, bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberindeydim. Bana emretti. Ben ezan okudum, sonra Bilâl (Ra-dıyallâhü anh) ikâmet etmek istedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sudâ'nın kardeşi ezan okumuştur. Kim ezan okursa o ikâmet eder.» buyurmuştur. [26]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûdve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. îsnâdındaki râvilerden e1-îfrîki (Abdurrahman bin Ziyâd)' nin zayıf olduğu Yahya bin Sa'd, el-Kattan ve Ahmed tarafından söylenmiş ise de, Buhâri sıka olduğunu beyânı ile onun durumunu kuvvetlendirerek mukâribü'l-hadîs olduğunu söylemiştir. Tirmizi de: tüm ehlinin ekserisinin uygulaması, ezan okuyan tarafından ikâmet edilmesidir, demiştir. Sindi: 'Âlimlerin bu hadîsi kabul ederek uygulamaları hadîsi takviye eden nedenlerdendir. Bu sebeple hadîs delîl olmaya elverişlidir. Onun için Ebû Dâvûd hadîsin zayıflığı hakkında bir şey söylememiştir1, demiştir.
Ebû Davud'un sünenindeki rivayet daha uzundur. Bu rivayet meâlen şöyledir: «Ziyâd bin el-Hâris es-Südâî'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Sabah namazı İçin birinci ezan vakti gelince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana emretti. Ben de ezan okudum. Sonra ben : Yâ Resûlallah ikâmet edeyim demeğe başladım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de her söyleyişimde doğu tarafına fecre bakıyordu ve: -Hayır (ikâmet etme)» buyuruyordu. Nihayet fecir doğunca Peygamber (Salalllahü Aleyhi ve Sellem) abdestini bozmaya gitti sonra yanıma dönüp geldi. Bu arada geride kalan sahâbıler de yanımızda toplanmış oldular. Peygamber abdest aldıktan sonra Bilâl (Radıyallâhü anh) ikâmet etmek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: «Südâi'nin kardeşi ezan okudu. Kim ezan okursa o ikâmet eder» buyurdu. Ziyâd dedi ki: Bunun üzerine ben ikâmet ettim.»
Bu hadisin zahirine göre kim ezan okursa onun ikâmet etmesi gerekir.
Ebû Dâvûd, Ah me d ve Beyhaki' nin rivayet ettikleri Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre :
Abdullah, rüyasında ezanı görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek haber verince Peygamber Abdullah'ın gördüğü ezanı Bilâl (Radıyallâhü anh)'a telkin etmesini emretmiş. O da telkin yapmış. Bilâl de ezan okumuştur. Sonra Abdullah Peygamber'e: Ezanı ben rüyamda gördüm, ben okumak isterdim, demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dei -O halde sen ikâmet et» buyurmuştur.
Bu hadisin zahirine göre bir şahsın ezan okuması ve başkasının ikâmet etmesi caizdir. Bunun câizliği hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Ancak hangisinin daha iyi olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Ebû Hanife, Mâlik, Ebû Sevr ve Hicaz ile Küfe halkının ekserisi Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadisinin zahirini tutarak: Ezan okuyanın ve başkasının ikâmet etmesi arasında bir fark yoktur, demişlerdir.
Şafiî ler ve Hanbeliler Ziyâd bin el-Hâris' in hadîsini delil göstererek : Ezan okuyanın ikâmet etmesi evlâdır, demişlerdir. Bunlar: Abdullahbin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde sened ve metin bakımından ihtilâf vardır. Zivtid' in hudisi sonetl bukımincUuı Abdullah (RadıyiiİIâliıı uıhJ'm hadisinden daha sağlamdır. Diğer taraftan Abdu11ahin hadisi ezan'ın meşru kılındığı hicretin ilk senesi Duyurulmuştur.Ziyâd'ın hadisi kesinlikle bundan sonradır. Târih bakımından sonra olan hadîsi tutmak evlâdır,' demişlerdir.
En-Neyl yazarı: Ziyâd'in hadîsi târih bakımından Abdu1lah' in hadîsinden sonra olmamış olsaydı bile bu hadîs Abdullah'a mahsustur denilecekti. Sebebi ise, kendisinin ezan rüyasını görmek meziyetidir, demiştir.
Yukarıda beyan edilen husus, ezanın bir kişi tarafından okunması hâline mahsustur. Eğer bir kaç kişi beraber ezan okurlarsa duruma bakılır. Şayet aralarından ikâmet için birisini seçerlerse mesele yoktur. Eğer bunda ittifak edemezlerse aralarında kur'a çekilir.
Şayet bir kaç kişi ardarda ezan okurlarsa bakılır, eğer ilk okuyucu görevli müezzin ise veya dâimi müezzin yoksa ilk okuyucu ikâmet eder. Şayet daimî müezzin bulunur da kendisinden önce ezan okuyan olmuşsa en sıhhatli kavle göre dâimi müezzin ikâmet etmelidir.
Bütün bu şıklarda ikâmet etmesi evlâ olandan başkası ikâmet edecek olursa, sahih kavle göre onun yaptığı ikâmet geçerlidir. [27]

4 — Müezzinin Ezan Okuduğu Zaman Söylenecek Sözler Babı

718) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlıülah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müezzin ezan okuduğu zaman, siz onun söylediğinin mislini söyleyiniz.Zevâid'de : Ebû Hüreyre (R.A.)'nin bu hadisteki isnadı KÜtüb-i Sitte sahiblerinin kitablannda tahriç ettikleri gibi, «Zühri'den, O da Atâ'dan, O da Ebû Saîd'den» olmak Üzere bilinmiş ve hıfzedilnuştir. Ahmed, müsnedinde bunu Ali ve Ebû Râfi' hadisinden; Bezzâr da, müsnedinde Enes'in hadisinden rivayet etmişler, denilmiştir. [28]

İzahı

Telhiste bildirildiğine göre bu hadîsi Tirmizî, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim de Ebû Hüreyre (Radıyal-lâhü anhJ 'den rivayet etmişlerdir. Buradaki senede göre 1bn-i Şihâb, Said bin el-Müseyyeb aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayette bulunmuştur. Notta belirtildiği gibi Kütüb-i Sitte sahipleri îbn-i Şihâb'm Atâ' aracılığıyla Ebû Saîd-i Hudri' den aynı mealdeki hadîsi rivayet etmişlerdir. Bunların rivayet ettikleri hadîsin lafzı süneni-mizde 720 numarada geçmektedir. Hadis metninin izahı orada gelecektir.

719) «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın zevcelerinden* Ummii Habîbe (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre ;
Kendisine âit gün ve gecede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) onun yanında bulunduğunda müezzinin ezan sesini işittiği zaman; Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ), Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve SellemJ'den müezzinin okuduğunu tekrarladığını işitmiş-tir.[29]

İzahı

İbn-i Huzeyme, el-Hâkim ve Tahâvî' nin de rivayet ettikleri bu hadîs de, müezzinin ezan sesini işiten kişinin ezan cümlelerini tekrarlamasının meşruluğuna delâlet eder. Konu hakkında geniş izahı bundan sonraki hadîsin açıklaması bahsinde göreceksiniz.

720) Ebû Said-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Ezan sesini işittiğiniz zaman siz de müezzinin dediği gibi deyiniz.» [30]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi, ayrıca Mâlik, Beyhâkî ve Tahâvî rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der: «Hadîsin zahirine göre müezzine sözle icabet (yâni dediğini tekrarlamak) ezan sesini işitene mahsustur. Buna göre müezzini ezan yerinde görüp ezan okuduğunu bilip de, uzaklık veya sağırlık gibi bir nedenle sesini işitmeyen kişinin sözle icabet etmesi istenmez.
Hadîsin: «...Müezzinin dediği gibi...» tâbiri, müezzinin ezandan bir cümleyi bitirince, işitenin o cümleyi tekrarlamasının matlub olduğuna delâlet eder. Yâni müezzinden önce veya onunla beraber cümleleri okumamalıdır. Müezzini takip etmelidir.Tahâvî' nin Ümmu Habibe ((Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadis de bu durumu te'yid eder:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Habîbe (Ua-dıyallâhü anhâ)'nın yanında bulunurken, müezzinin sesini duyduğu vakit müezzinin sükut ettiğini tekrar buyururlarmış.»
Hadîsin zahirine göre işitmeci, müezzinin okuduğu bütün cümleleri hatta;leri tekrarlar. Fakat Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi; cümlelerini bundan istisna eder. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde :
«Ezan sesini işiten kişi; cümlelerini işittiği zaman der.» buyurulmuştur. Ömer (Radı-
yallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Nesâi rivayet etmişler; Buhâri de bunun benzerini

Muâviye (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Cumhurun mezhebi de budur.»
Tuhfetü'I-Ahvezî yazan, bu bâbta şöyle der: Aliyyü'1-Kârî, el-Mirkât'ta: Ezan sesini işiten kişi, müez-zinin dediği gibi söyler. Ancak;lerde:der. Sabah ezanında müezzin, dediğinde, onu işiten kişi := «Doğru söyledin. Bol hayır kazandın ve hakkı söyledin.» sözüyle karşılık verir, demiştir.
E1-Kâri' nin :larla ilgili istisnası doğrudur.
Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi bana delildir. Ama sabah ezanındaki mezkûr söz ise, buna delâlet eden bir hadîse ben rastlamadım.Muhammed bin İsmâil el-Emir,Sübülü's-Selâm'da i Sabah ezanındaki tesvibe; sözüyle karşılık verileceği söylenmiştir, der. Bu bir istihsandır. Mutemed bir sünnete dayanmaz.»
El-Menhel yazarı şöyle der:
«Usul âlimlerinin bir kısmı: Umûmi ve husûsi delillerin arasını bulmak mümkün olduğu zaman hepsini işletmek gerekir, demişlerdir. Öyleyse ezan sesini işiten kişinin; leri tekrarlamasının ve sonra; duasını okumasının müstehabhğı niçin söylenemesin? Böyle hükmedilince ezan icabeti ile ilgili umûmî hadisler ve; denilirken; duasının okunmasını emreden hususî hadisler ile amel edilmiş olur namaza ve felaha bir çağrıdır. Bu çağnyı işiten kişinin kendi nefsini davet etmesi, sonra da; sözünü söylemesi sakıncalı değildir.
Yine hadîsin zahirine göre müezzinin sabah namazında okuduğu; cümlesini işiten, aynısını tekrarlayacaktır. Bâzı âlimler: Bu sözü işiten kişi duasını okur, demişlerdir. Lâkin sünnette delilleri yoktur.Nevevî, bu husustaki ihtilâfı naklettikten sonra: 'Bu cümleyi işiten kişi; sözünü söyler. Bâzıları:denmemelidir, demiştir.
Demiri' nin dediğine göre İbnu'r-Hif'a bu hususta bir haberin vârid olduğunu iddia etmişse de böyle bir haber tanınmamaktadır.
Hadîsin zahirine göre abdestsizlik, .cünüblük, hayızlık halleri dâhil, her durumda müezzine icabet edilir. Çünkü icabet Allah'ı anmaktır. Her mü'min, Allah'ı anmalıdır.- Ancak abdest bozarken veya cinsî münâsebette bulunurken ezan sesini işitenler, bilâhere icabet ederler.
Namazda iken ezan sesini işitenin icabeti hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir :
Şâfiîler ile Hanbelîler'e göre farz olsun nafile olsun, namaz esnasında ezana icabet yoktur. Eğer icabet edip «Hayye Ale's-Salâ» veya «Essal ütü Hayrün...» derse namazı bozulur. Şâ-fiî1er' e göre namazda olduğunu ve bu sözün insana bir hitab° olduğunu bilirse namaz bozulur. Aksi takdirde namazı bozulmaz.
Hanef iler'e göre farz olsun nafile olsun namazda ezana, icabet edilmez.
Namazda ezana icabet edilmeyeceğine hükmedenler, namaz bitince icabet edileceğini söylerler.
Namazda ezana icabet edilmemesinin delili,Buhârî ve Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhî'den mer-fu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir: «Şüphesiz namazda meşguliyet vardır.» Yâni, namazda matlub olan amellerle meşgul olmak ve başka şeylerle meşgul olmamak gerekir. Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdayken verilen selâma icabet etmeyi yasaklaması ezana icabet etmenin yasaklığını te'yid eder. Çünki: verilen selâmı cevablamak müezzine icabet etmekten daha önemlidir. [31]

Îcâbetin Hükmü

Hadîsin zahirine göre ezana icabet etmek vâcibtir. Hanefi-ler, Mâ1ik' in arkadaşlarından İbn-i Veheb ve Zahiriye mezhebine mensup âlimler, icabetin vücûbuna hükmetmişlerdir. Delilleri de bu ve benzeri hadîslerdir.
Mâlik, Şafii, Ahmed ve fıkıhçıların cumhuruna göre ezan icabeti ile ilgili emir istihbab içindir.Tahavi de bu kavli seçmiştir. Emri, vücubtan müstahablığa döndüren delil, Müslim ve Tahavi' nin Alkarna tarikinden Abdullah' tan rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
'Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculuklarından birisinde onun beraberindeydik. Bir müezzinin: «AUahu Ekber» sesini işitince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -O, fıtrat üzerindedir.» buyurdu. Müezzin şehâdet kelimelerini söyleyince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Ateşten çıktı.» buyurdu. Biz acele ederek ezan okuyanı tanımak istedik. Baktık ki, koyun güdüyor. Namaz vaktine yetiştiği için ezan okumuş.»
Tahavi: İşte Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ezan sesini işitmiş de, dediğinden başka bir şey buyurmuştur. Bu olay, icâbet emrinin vücub için değil, müstahablık için olduğuna delâlet eder, demiştir.
Ezan sesini işiten kişi Terci' yapacak mı?
Hadîsin zahirine göre yapacaktır. Çünkü tercî1 de müezzinin söylediği sözlerden birisidir.Nevevî: En ihtiyatlısı ve en kuvvetlisi, işitenin terci' yapmasıdır, demiştir.
Birkaç müezzin birden ezan okursa, kişi hepsinin sesini işittiği zaman yalnız ilk işittiğine mi

icabet edecek? Yoksa başka türlü mü icabet edecek? Bu hususta selef arasında ihtilâf bulunduğu, Kadı Iyâz tarafından bildirilmiştir. Nevevi: Ben, bu hususta arkadaşlarımızın bir sözüne rastlamadım. Mesele çeşitli şekillere muhtemeldir. Tercihe şayan şudur ki; İcabet, sünnet-i Müekkededir. Terkedilmesi mekruhtur. Çünkü sahih hadîsler, icabeti açıkça emretmişlerdir. Bu emir, ilk ezana mahsustur. Çünkü emir, bir şeyin tekrar tekrar yapılmasını gerektirmez. Ama fazilet ve sevabın aslı, ilk ezana icabet etmeye mahsûs değildir.»

721) Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Salallahü Aleyhive Sellem), şöyle buyurdu demiştir:
«Müezzinin sesini işittiği zaman kim :
«Ben de şahadet ederim ki Allah'tan başka ibâdete lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir. Ortağı yoktur. Ve şahadet ederim ki, Muhammed. Onun kulu ve Resulüdür. Ben, Allah'ı Rab olarak, İslâmi yeti din olarak ve Muhammedi Peygamber olarak seçtim. Buna razı oldum.» derse günahı bağışlanır.» [32]

İzahı

Bu hadisi .Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi el-Hâ-kim, Tahavî ve Beyhakîde rivayet etmişlerdir.Tirmizi de rivayet ederek hasen - sahîh garib olduğunu söylemiştir.
Hadisin zahirine göre, müezzin ezan okurken şahadet kelimelerini söyleyince, sesini işiten kişi bu zikri okur. Ezan bittikten sonra, anılan zikrin okunmasının matlub olması da muhtemeldir. Zira dinleyici, ezan esnasında bu zikirle meşgul olunca bâzı ezan cümlelerinin icabetini kaçırmış olabilir.
Yukarıdaki zikrin meali altma alınmıştır. «Ben Allah'ı Rab olarak...» fıkrasının mânâsı şudur: Ben, Allah'ı Rab olarak seçtim. Onunla yetindim, başkasını istemedim, bütün kaza ve kaderine râ zı oldum. Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bana ve bütün mükelleflere Resul olarak gönderilmesine râzi oldum. Onun getirdiği îslâm dininin usûl ve fürua âit bilumum hükümlerine razı oldum. Emirlerine uymayı, yasaklarına saygılı olmayı kabullendim.

722) Câbir bin AbdiHah (Ensârî) (Radıyaltâhü anh)'âen:
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki.
«Ezan sesini işitince :
'Kıyamete dek dimdik duracak olan namazın ve şu mükemmel davetin Rabbı olan Allah'ım. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vesile ve fazilet ver; Ve Onu vâdettiğin Makamı Mahmud'a gönder.' duasını diyen hiç kimse yoktur ki, kıyamet günü onun için şefaat etmek vâcib olmasın.» [33]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Nesâî, Ebû Dâvüd,Tabe-rânî, Beyhakî, îbn-i Hibbân, îbn-i Huzeyme ve Tahavî de rivayet etmişlerdir.Tirmizî de rivayet ederek sahih - hasen garib olduğunu söylemiştir.
Da'vet: Asıl mânâsı talebtir. Burada maksad, ezandır. Çünkü ezan, Allah'a ibâdet etmek için bir çağrı ve talebtir.
Rabb: Mâlik, efendi, sahib, nimet verici ve yetiştirici mânâlarına gelir. Burada : «Sahip» mânâsı kasdedilmiştir.
Ezan daveti, burada tam ve mükemmel olarak vasıflanmıştır. Çünkü bu da'vette, Allah ve Resulüne övgü var. Allah'a ibâdet etmeye çağrı bulunur. Allah'ın ortağının olmadığı bildirilir. Diğer taraftan bu davette tağyir ve tedbil olamaz. Bilâkis o, kıyamete kadar bakidir. Onun için şeytanlar şâir ibâdetlerden pek kaçmazken, ezan sesini işitince hızla kaçarlar.
Duadaki «Kaime» kelimesini «Kıyamete dek dimdik duracak olan...» diye terceme ettik. Menhel yazarı, bu kelimeyi şöyle açıklamıştır : «Yâni hiç bir milletin değiştiremiyeceği ve hiç bir şeriatın iptal edemeyeceği...» Çünkü gökler ve yer devam ettikçe, namaz ibâdeti devam edecektir. Salât-ı Kâime'den maksad, ezanla çağırılan namazdır.
Vesile: Bu kelime, aslında vasıta ve aracı demektir. Burada ondan maksad, Cennet'in en yüksek makamıdır. Bâzıları, bununla kıyamet günündeki en büyük şefaatin kasdedildiğini söylemişlerdir. Bâzıları da: Vesile A'lâyı îlliyyîn'de bulunan iki kubbenin adıdır. Birisinde Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), diğerinde Ib-rahim (Aleyhi's-Selâm) duracak, demişlerdir. Fakat, Müslim, Nesâi, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının Abdullah bin Amr bin e1-Âs'dan rivayet

ettikleri uzun bir hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ez cümle şöyle buyurmuştur :
«Ezan işittiğiniz zaman, müezzinin dediğini söyleyin. Sonra bana salât edin... sonra benim için Allah'tan vesile isteyin. Çünkü vesile, Cennet'te öyle bir makamdır ki, Allah'ın kullarından yalnız birisine lâyıktır...»
Bu hadîs, ezandan sonra okunan duada, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için istenen vesile ile neyin kasdedildiğini açıklamıştır.
Fazilet , Noksanlığın karşılığıdır. Burada, bütün mahlûkatm mertebelerinden üstün bir mertebe kaydedilmiştir. Buna göre fazilet vesile ile »ş anlamlıdır. Fazilet ile başka bir makamın kaydedilmiş olması muhtemeldir.
Duadaki «Makâm-ı Mahmud- ile, kıyamet günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yapacağı şefaatin murad olduğu, âlimlerin ekserisince beyan edilmiştir. îbn-i Hacer-i Heytemİ: Ezan duâsmdaki Makâm-ı Mahmud ile Ahiretteki şefaatin kasdedilmiş olmasına âlimler ittifak etmişlerdir, demiştir. Fakat (İsrâ sûresinin 79.âyetinde geçen);
Nazm-ı CeHTindeki Makamı Mahmud ile kasdedilen mânâ hakkında bir kaç yorum vardır. En meşhur kavle göre bununla da büyük şefaat kasdedilmiştir.
Duanın sonunda gecen; fiili; «helâl oldu» anlamında değildir. Çünkü ezandan sonra bu duayı okumayan mü'min için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şefaat etmesi helâldir. Bu nedenle mezkûr fiil: Vâcib oldu, diye terceme edildi. Nitekim Tahavî' nin îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'dan olan rivayetinde, bu fiil yerine; «vâcib oldu» fiili geçmektedir. Mezkûr fiil; masdanndan alınma olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: Şu duayı okuyan için şefaat etmek vâki olmuştur, olur. Şefaatin yapılacağı muhakkak olduğu için mazi fiili kullanılmış olur. Yani, muhakkak ona şefaat edilecektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, ümmetinden mezkûr duayı istemesinin sebebine gelince; bu duâ ile ümmet, ecir ve. se-vab kazanmış olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e karşı beslenen üstün saygı ve sevgi dile getirilmiş olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in makam ve mertebesinin daha da yüce) mesi için Allah'a niyaz edilmiş olur. Duâ talebi, Peygamber (SallaJ-lahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün tavâzuunun bir ifadesidir. [34]

5 — Ezanın Fazileti Ve Müezzinlerin Sevabı Babı

723) Abdurrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Ebî Sa'saa[35] (Radtyallâhü anhüm)'6en rivayet edildiğine göre:
Babası (Abdullah) Ebû Saîdt-i Hudrî Radıyallâhü anh) bana şöyle söyledi demiştir:
-Babası, Ebû Said'in kucağında yetişmişti.»"
(Ey Abdullah!) Sen kırlarda olduğun zaman yüksek sesle ezan oku. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:
«Müezzini İşiten hiç bir cin, insan, ağaç, taş yoktur ki, (kıyamet günü) ona şahitlik etmesin.»"
Bu hadîsi Buhâri ve Nesâi de az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.

724) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den :
Şöyle söylemiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i şöyle buyururken işittim:
«Müezzine, sesinin sonu kadar (veyahut), sesinin yetiştiği yer kadar mağfiret olunur. Yaş ye kuru her şey onun için istiğfar eder. Çağırdığı cemâat namazında hazır bulunana da yirmibeş hasene yazılır ve iki namaz arasındaki günahları bağışlanır.» [36]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, EbûDâvûd, îbn-i Huzeyme, lbn-i Hibbân ve Beyhaki de az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.N esâî de ilk iki cümleyi rivayet etmiş, daha sonra da şu mealde bir fıkrayı nakletmıştir:
«Müezzine, çağrısı üzerine namaz kılanların sevabının bir misli vardır.»
Hadîsin; lafzı, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır, El-Menhel yazarı, bu yorumlan şöyle sıralamıştır:
1 — Bu lafzın mânâsı, müezzinin sesinin nihayetidir. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur: Müezzin, ezan sesini yükseltmek uğ runda olanca gücünü harcadığı zaman mağfiretin en mükemmelin; istemiş olur.
2 — Bu sözün teşbih ve temsil vechi üzerine geldiğini söyleyenler de vardır. Buna göre mezkûr lafzın mânâsı, müezzinin sesinin yetiştiği yerin nihayetidir. Bu takdirde cümleden kasdedilen

mânâ şudur: Müezzinin sesinin yetiştiği yerin nihayeti takdir ve tesbit edilse ve müezzinin bulunduğu yer ile tesbit edilen sınır arasındaki mesafe, onun günahı ile dolup tassa, Allah bağışlayacaktır.
3 — Bâzıları:Bu lafızla müezzinin sesinin yayıldığı bölge kas-dedilmiştir ve cümlenin mânâsı şudur, demişlerdir: Müezzinin se sinin yayıldığı bölge içinde işlemiş olduğu günahlar bağışlanır.
4 — Mezkûr lafzın mânâsı üçüncü maddede belirtildiği gibidir. Cümle ile kasdedilen mânânın şöyle olduğu da söylenmiştir: Ezan sesinin yayıldığı bölgede bulunanların günahları, müezzinin şefaat t ile bağışlanır.
5 — Müezzinin sesini işiterek çağırdığı cemâat namazında hazır bulunanların günahları, müezzinin daveti için bağışlanır.
«Yaş ve kuru her şey onun için istiğfar eder.» fıkrasındaki istiğfar yerine şahadet geçer. Buna göre her şey, müezzin için âhiret gü--nü güzel şâhidlik edecektir.Nitekim Buhâri' nin Ebü Saîd (Radıyallâhü anh)'den edilen rivayette söz konusu şahitliğin kıyamet günü olacağı tasrih edilmiştir.
Mezkûr şahadet hakkında ihtilâf edilmiştir:
E1-Hâfız'm, el-Fetih'te îbn-i Bezîze' den naklen beyan ettiğine göre işitmek, şahitlik ve teşbih etmenin ancak dirilerden meydana gelebileceği, alışılan bir gerçektir. Acaba yaş ve kuru her şeyin şahitliği burada hal lisanı ile midir? Çünkü bütün varlıklar hal lisanı ile yaratıcısının büyüklüğünü ifâde ederler. Yoksa bu şahitlik zahirine göre midir? Yâni bildiğimiz mânâdaki şahitlik midir? Allah Teâlâ'nın bütün varlıklarda hayat ve konuşma kabiliyetini yaratması, aklen muhal değildir. Yâni Allah, buna kadirdir.'
Doğrusu şudur ki hayvanlar, bitkiler ve bilûmum cansızlar da bir bilgi, idrak ve teşbih durumu mevcuttur.
Aşağıdaki âyetler bunu ispatlar:«...ve yine şüphesiz taşlardan öylesi vardır ki, Allah korkusundan aşağıya düşü-verir.[37]
hiç bir şey yoktur ki Allah'a hamd ile teşbih etmesin. Fakat siz, onların teşbihlerini anlıyamazsınız.[38]
Bağavi: Ehli sünnetin mezhebi budur. Kurt, sığır ve başka hayvanların konuşma olayları da buna delildir, demiştir.
Müslim'in Câbir bin Semure (Radıyallâhü anh); den merfu' olarak rivayet ettiği:
= -Şüphesiz bana selâm veren bir taşı şu anda tanırım.» hadîsi de bu görüşü te'yid eder. Keza Buhâri ve Müs1im ' in rivayet ettikleri Cehennem ateşinin :
= «Benim bir kısmım, diğer bir kısmımı yedi.» sözü de buna bir delildir.
Mezkûr şahadetteki hikmet ise kıyamet günü kendisi için şahitlik edilecek zâtın derecesinin yüksekliği ve mertebesinin yüceliği ile iştihar etmesidir. Allah, kıyamet günü, bâzı kimseleri şahitlerle rezîl kılacağı gibi, sevdiği bâzı kullarını da güzel şahadetlerle yüceltecektir.
Ezan sesini duyan kimsenin gidip cemaatla kıldığı namazdan dolayı kendisine yirmi beş hasene yazılacağı hadîste bildirilmiştir. Ebû Davud'un rivayetinde bu adama yirnıibeş. namazın sevabının yazılacağı bildirilmiştir.
Cemâate giden kişinin cemaatla kıldığı iki farz namazı arasındaki günahlarının bağışlanacağı bildirilmiştir. Hadîsin zahirine göre bütün günahları bağışlanır. Bâzı âlimler, bu müjdenin küçük günahlara has olduğunu söylemişlerdir. [39]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Ezanı yüksek sesle okumak müstahabtır. Çünkü yüksek sesle okunan ezan günahların bağışlanmasına ve varlıkların şâhidlik etmesine vesile olur. Keza namaza gelmeye bir davet ve emirdir. Ne kadar çok kişiye duyurulursa sevabı o kadar fazla olur. Yalnız sağ lığa zarar verecek derecede zorlanarak bağırmak hatalıdır. Nitekim Ömer (Radıyallâhü anh) Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin çok yüksek sesle ezan okuduğunu görünce: «Karnının patlamasından korkmadın mı?» demiştir.
2. Allah rızası için ezan okuyanın âhirette şanı yücedir.
3. Cemaatla namaz kılmanın fazileti yücedir.
4. İki farz namaz cemaatla kılındığı takdirde aralarındaki zaman içinde işlenen hatâlar bağışlanır.

725) Muâvİye bin Süfyân (Radtyallâhü anhümâ)'âan :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki i

«Müezzinler, kıyamet günü boyunları en uzun olan insanlardır.» [40]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir.Nevevi, hadîs ile kasdedilen mânâ hakkında selef ve halef âlimlerinin ihtilâf ettiklerini söyleyerek verilen mânâları şöyle açıklamıştır: Bâzı âlimler : 'Bunun mânâsı, müezzinlerin herkesten fazla ilâhî rahmete özen-meleridir. Çünkü bir şeye çok özenen kimse onu görebilmek için boynunu uzatır. Bu özeniş ve görebilme gayreti, müezzinlerin göre-cekleri sevabın çokluğuna delâlet eder.1 demişlerdir.
En-Nadr- bin Şümeyl: 'Kıyamet günü insanlar terler içerisinde boğulurken ter ve keder müezzinlere eziyet vermeyeceğinden kinaye olarak boyunlarının uzunluğu bildirilmiştir, demiştir.
Bâzıları da hadîs müezzinlerin kıyamet günü başkan ve efendi oluşlarından kinayedir. Çünkü araplar, büyük adamları boyun uzunluğuyla vasıflandırırlar, demişlerdir.
Hadîsin mânâsı, kıyamet günü müezzinlerin etbalarının çok olacağıdır, diyenler olmuştur.
Ibnü'l-Arabî: Hadîsin mânâsı müezzinlerin amellerinin herkesinkinden daha fazla olmasıdır, demiştir.
Hadiste geçen «A'nâk» kelimesi «Unuk»un çoğuludur. Boyunlar demektir.
.Kadı Iyâz ve başkasının dediğine göre bâzı râviler bu kelimeyi «İ'nâk» olarak rivayet etmişlerdir. Bu kelimenin mânâsı hızlı gitmektir. Buna göre hadîsin mânâsı:
'Kıyamet günü müezzinler herkesten hızlı olarak cennete gireceklerdir* olur.

726) Ibn-i Abbâs (RadıyallLhü akümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

-En seçkinleriniz sizin için ezan okusunlar ve Kur'an-ı en çok belleyenleriniz size namaz kıldırsın. [41]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Hadiste geçen «En,seçkinleriniz...» tabiriyle din işlerinde en çok muhafazakâr olanlar Jrasdedilmiştir. Müezzinler yüksek minarelerin üstüne çıkarak ezan okudukları için cami çevresindeki bir çok evin avlu ve mahrem yerlerini buralarda bulunan nâmahrem kadınları ve ev halkını görebilirler. Minareden cami çevresindeki evlerin mahrem yerlerine bakmayacak muhafazakâr insanların ezan okumakla görevlendirilmeleri burada tavsiye edilmiştir. Müezzinlerin çok dikkatli olmaları gereken diğer bir husus da namaz vakitleridir. Bu vakitlere âzami itina gösterebilmeleri ve ihtiyatlı davranarak müs lümanların namazlarının ifsadına sebebiyet vermemeleri için takv.V sahibi ve muhafazakâr olmaları öngörülmüştür.
Hadisin zahirine göre Kuran-1 en çok belleyen kişi kendisinden daha âlim olan adama tercihen imamlığa liyakatlidir.
El-Menhel yazarının belirttiği gibi Kur'an-1 en çok bej[le-yen'in öncelikle imamlığa liyakati onun namazla ilgili şer'î hükümleri bilmek şartına bağlıdır. Bu sahada âlim olmadığı takdirde önceliği yoktur.
Tercemede: -Kur'anı en çok belleyenleriniz...» diye açıkladığımız «Kurrâ» kelimesi «Karî'»in çoğuludur. Kari': Okuyucu demektir. Burada kasdedilen mânâ hakkında çeşitli yorumlar mevcuttur, •El-Menhel yazarı «İmamlığa en liyakatli olan» babında yapılan yorumları şöylece sıralamıştır:
1 — Kur'an-ı en çok belleyeniniz...
2 — Kur'an-ı en güzel okuyanınız ve hükümlerini en iyi bileniniz... ikinci yoruma göre ezber'in çokluğu ve azlığı imamlık için bir ölçü değildir.
3 — Fıkıh hükümlerini en iyi bileniniz... Üçüncü yorumu tercih edenler mesned olarak şöyle demişlerdir : Ashâb-ı kirâm'ın durumları dikkate alındığı zaman onların en kuvvetli Akıncılarının Kur'an-1 daha iyi okudukları anlaşılır. O halde en iyi okuyucu tabiriyle en kuvvetli âlimler kasdedilmiştir. Bunun içindir ki îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) :
'Birimiz Kurandan bir sûre bellediği zaman o sûredeki helal ve harama ait hükümleri vesâir bilgileri iyice kavramadıkça başka bir sûreyi bellemeye geçmezdi demiştir, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e nazil olan her sûre'-deki emirleri, yasakları, helâl ve haramı mutlaka biliriz,* demiştir.

Hadîs, Kur'an kıraatıyla meşgul olmanın yüceliğini,Kur'an öğrenimi ve öğretiminin faziletini ve Allah kelâmının azametini bildirmektedir.

727) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ahümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sevâb isteğiyle yedi sene müezzinlik yapan adam için cehennem ateşinden bir beraat yazılmış olur.Tirmizî de bu hadîsi rivayet ederek : Âlimler Câbir bin Yezld el-Cu'fi'yi zayıf saymışlar, Yahya bin Saİd ve Abdurrahman bin Mehdi onu terketmişler, diğer taraftan Vekl'in : Câbir el-Cu'fi' olmasaydı Küfe halkı hadissiz kalırdı dediği rivayet edilmiştir, der. [42]

İzahı

Hadiste geçen «Muhtasib» kelimesi Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre ezanı ücret için değil, sevâb isteğiyle okuyan demektir.
Hadîste geçen «Berâet» kelimesi de kurtuluş demektir.
El-Münâvî: Allah rızası için 7 sene müezzinlik yapan kişinin Cehennem ateşinden kurtuluşunun sebebi şudur: 'Anılan uzun sürece Allah yoluna devam ettiği ve devamlı surette şehâdet kelimelerini tekrar ededurduğu için vücûdu tevhid ile yoğrulmuş gibidir. Bu hâle gelen bir vücûdu ateş yakamaz. Müezzinin okuduğu ezan için ücret almasının mendupluğu bu hadîsten çıkarılır," der.

728) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«12 yıl ezan okuyan kimse için cennet vâcib olur. Ezan okuduğundan dolayı her gün onun için 60 hasene ve her ikameti için 30 hasene yazılır.[43]

İzahı

Camiüs-Sağır şerhi es-Sirâcü'1-Münîr'de, el-AIkemî'nin şeyhinden naklen beyân edildiğine göre; kadı Celâlüddin el-Bul-kinî şöyle demiştir: 'Hadîste bildirilen ezan sevabının 12 yıl ezan okumak süresine bağlanmasının hikmeti bana soruldu. Bunun üzerine şöyle bir cevab bana belirdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetinden en uzun ömürlü kişi 120 yıl yaşar. 12 yıl bu yaşın onda biridir. Her hayrın en az 10 kat arttırılması Allah'ın bir vadidir. Nitekim :
= «Kim bir hasene işlerse ona, işlediği hasenenin 10 katı vardır.»
âyetinde bu ilâhî vaad bildirilmiştir. Buna göre 12 yıl müezzinlik yapan kişi 120 yıl müezzinlik yapmış gibi sevab kazanır.
Diğer hadîste 7 senelik müezzinliğin fazileti bildirilmiştir. Bunun hikmeti ise 7 yıl'ın ortalama yaş olan 70 yıl'ın onda birisi oluşudur. Önır-ü gâlib 70 yıl kabul edilince 7 yıl bunun onda birini teşkil eder. Şu halde 7 yıl ezan okuyan kişi 70 yıl ezan okumuş gibi sevab kazanır. [44]

6 — İkâmet Cümlelerini Birer Defa Okumak Babı

729) Enes bin Mâlik (Radtyailâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
«Müslümanlar namaz vakitlerini bir şeyle bildirmek istediler. Bunun üzerine Bilâl (Radıyallâhü anh)'e ezanı çift, ikâmeti de tek lafızlarla okuması emrolundu.-"

730) Enes (bin Mâlik) (Radtyailâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
-Bilâl (Radıyallâhü anh)'e ezanı çift ve ikâmeti tek lafızlarla okuması emrolundu.» [45]

İzahı

Ezan cümlelerinin çift ve ikamet cümlelerinin tek okunmasına dâir Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî Müslim, Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd, Nesâi Tırmizî. Tahavi ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir.
Müs1im' in müteaddit senedlerle rivayet ettiği Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bir rivayeti şöyledir:
«Ashâb, tanıyacakları bir şeyle namaz vakitlerini bildirmekten .bahsettiler. Bâzıları ateş

yakmayı, bâzıları da çan çalmayı teklif ettiler. Bunun üzerine ezanı çift, ikâmeti tek lafızlarla okuması emredlldi.»
Müslim'in mezkûr rivayeti bu hadîsin namaz vakitlerinde halkı ezana davet etmek için sahâbîlerin müzakeresi sonucunda Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'in rüya görmesi olayı
neticesinde Bilâl (Radıyallâhü anh)'e verilen emri bildirmektedir.
Ezanın çift okunmasından maksad ezandaki cümlelerin ikişer defa okunmasıdır. Ezandaki cümlelerin çoğunun çift okunması emredüdiği için bu ifâde tarzı kullanılmıştır. Çünkü sahih rivayetlerle sabit olduğu gibi ezanın başındaki «Allahu Ekber» cümlesi dört defa ve ezanın sonundaki «Lâilâhe İlle İlah» cümlesi de bir defa okunur. Keza ikâmetin tek okunmasından maksad bundaki cümlelerin çoğunun tek okunmasıdır. Zira ikâmetin başındaki «Allahu ekber» cümlesi ile «Kadkamet...» cümlesinin ikişer defa okunması sahih hadislerle sabittir.
Ezan ve ikamet cümlelerinden hangisinin kaçar defa okunacağına dâir âlimler arasındaki ihtilâf 709 nolu Ebü Mahzur e, (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine âit açıklamasında zikredilmiştir.
EI-Menhel yazarı bu hadîsi açıklarken şöyle der: «Bilâl (Radıyallâhü anh)'e emrolundu...» fıkrasında söz konusu edilen emir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından
verilmiştir. Nitekim, Nesâî, Dârekutnî ve BeyhakL"-
nin rivayetlerinde Enes (Radıyallâhü anh) :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) BilâTe emretti...» demiştir.
«Ezan'ı çift ve ikâuet'i tek lafızlarla...» fıkrasından maksacŞ, ezan cümlelerini ikişer defa okumaktır. Ezanın sonundaki tevhid cümlesi bundan müstesnadır. Çünkü tevhid kelimesi sahih hadîslerde tek olarak geçmektedir. Âlimler bu hususta müttefiktirler. Ezan'ın başındaki -Allahü Ekber» cümlesi ise; bunun iki ve dört defa tekrarlanacağına dâir rivayetler mevcuttur. Mâliki mezhebine göre iki defa tekrarlanır. Diğer mezheblere göre dört defa tekrarlanır.
Mezkûr fıkraya göre ikamet cümleleri birer defa okunur. Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde, bu fıkranın sonunda: «Kadkameti's-Salâ» cümlesi müstesna buyurulu-yor. Yâni ikâmet edilirken «Kad kâme...» cümlesinin bir defa değil, iki defa okunması emredilmiştir.
İkâmetin başındaki ve sonundaki «Allahü Ekber» cümlesi de bu hükümden müstesnadır, ikişer defa okunur. Çünkü bu durumda sahih rivayetler ile sabittir. Bu hadîste istisna edilmemesi bir mahzur teşkil etmez.
El-Hâfız tbn-i Hacer-i Askalâni, el-Fetih'te: «Bu hadis, ikâmet kelimelerinin ezan kelimeleri gibi ikişer defa okunacağına hükmedenler aleyhinde delildir. Bâzı Hanefi âlimleri, ikâmetin ilk zamanlarda1 tek olduğunu, sonra bu hükmün ikâmetin çift olduğunu bildiren Ebû Mahzûre, (Radiyallâhü anh) 'nin (709 nolu) hadisi ile mensuh olduğunu, zira bunun hadîsinin Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden sonra olduğunu söylemişlerdir. Fakat Hanefî âlimlerine şöyle cevab verilmiştir: Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin hasen olan bâzı târiklerle rivayet olunan hadisinde -Tercî'» de vardır.O halde buna da hükmetmeleri gerekir. (Bilindiği gibi Hanefî âlimlerine göre ezanda terci* yoktur.)
İkamet cümlelerinin birer defa okunması hükmünün Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsi ile mensuh olduğunu söyleyenlerin sözünü reddeden Ahmed bin Hanbel şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke fethinden sonra Medîne' ye dönüşünde Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ikâmet kelimelerini birer defa okuyuşuna İtiraz etmemiş ve Sa'd el-Karazî (Radıyallâhü anh) 'ye böyle öğretmiş,Sa'd (Radıyallâhü anh) da Bilâl (Radıyallâhü anh) 'den sonra ikâmeti böyle okumuştur, der.
Ezan kelimelerinin çoğunu ikişer ikişer söylemek ve ikamet kelimelerinin çoğunu birer defa söylemek hususunda ŞâfiÎ, Mâliki ve Hanbeli mezhebleri ile Hanefî mezhebi arasında ihtilâf vardır. Üç mezheb imamlarının delilleri Enes (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsi ile Abdullah bin Zeyd bin Abd-i Rabbih'in hadîsi ve Peygamber Efendimizin Ebû Mahzûre1 ye ezan kelimelerini ikişer ve ikâmet kelimelerini birer olmak üzere okumasını emrettiğine dâir Buhâri' nin «Efâl-i İbâd» kitabındaki hadîsidir.Medine halkının uygulamasının böyle olması ve Hicaz, Yemen, Şam, Mısır ve Afrika' daki islâm memleketlerindeki tatbikatın böyle olması mezkûr üç mezhebin delillerine daha da kuvvet kazandırır. Hanefi âlimleri yıl boyunca ve bilhassa hicaz mevsiminde bütün İslâm memleketlerinden çok sayıda insanların toplandığı Mekke' de ikâmet cümlelerinin ikişer defa okunması ameline bakarak diğer imamlara muvafakat etmezler.Ve ikâmet kelimelerini ikişer defa okurlar. Hanefi âlimlerinin dayanağı olan hadîsler de vardır.Meselâ;Abdullah bin Zeyd'e ikâmetin rüyada ikişer defa olarak öğretildiği Beyhaki ve Ebû Avâne tarafından rivayet edilmiştir.Keza Tirmizî' nin Ebû Cuhayfe rivayetinde Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in ikâmet lafızlarını ikişer defa okuduğu ve Tahavî' nin İbn-i Huzeyme tarikinden yaptığı rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini Sevbân (Radıyallâhü anh)'in böyle ikâmet ettiği rivayet edilmiştir.

Hulâsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzinlerinden Bilâl bin Rabah ve Amr bin Ümmü Mektum Medine-i Münevvere' de, Sa'd el-Ka-razi, Küba'da ve Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh), Mekke-i Mükerreme'de bulunurlardı.
Bunlardan Bilâl (Radıyallâhü anh) ezanda terci etmez ikâmette ifrat ederdi, (kelimeleri birer defa okurdu.) Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh) ise ezanda terci eder, ikâmette tesniye ederdi. (Cümleleri ikişer defa okurdu.) İmam Şafiî ve Mekke halkı Ebû Mahzûre (Radıyallâhü anh)'nin ezam ile Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ikametini tuttular.
îmam Ebû Hanife ile Irak ehli Bilâl CRadı-yallâhü anh) 'in ezam ile Ebû Mahzûre' nin ikâmetini aldılar. Ahmed b. Hanbel ile Me dine halkı Bi1â1 (Radıyallâhü anh)'in ezanı ile ikametini aldılar.
İmam Mâlik ise iki yönden muhalefet ederek ikâmet cümlelerinin ve ezandaki tekbirlerin ikişer okunmasına hükmetti.
Gerek ezan cümlelerinin ve gerekse ikâmet lafızlarının kaçar defa okunacağına hükmeden îslâm âlimleri arasındaki ihtilâfları ve dayandıkları delilleri ayrıntılı olarak bildirmek çok uzun izah isteri O bilgileri buraya aktarmaya zaman ve zeminimiz müsait olmadığı için şimdi buraya alamadık. Arzu edenler Tirmizi' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî veya Ebû Davud'un şerhi el-Menhel'in ezan ve ikâmet bahsine müracaat etsinler.

731) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in müezzini Sa'd (el-Karazî (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Bilâl (Radıyallâhü anh)'İn ezan (lafızları) ı İkişer ikişer idi. Onun
ikâmet (lafızlar) ı da birer idi.[46]

732) Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellemyin mevlâsı Ebû Rafı' (Radtyallâhü onh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Bilâl (Radıyallâhü anh)'i, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda ezan cümlelerini ikişer ikişer tekrarlayarak ezan okurken ve ikâmet cümlelerini birer defa okuyarak ikâmet ederken gördüm.Alimler Râvi Malner bin Muhammed bin Ubeydullah'm ve babası Muhammed'in zayınığı üzerinde ittifak ettikleri için hadis isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [47]

7 — Sen Mescidde İken Müezzin Ezan Okuduğu Zaman Dışarı Çıkma Babı

733) Ebü'ş-Şasâ (Sü)eym bin el-Esved) [48] (Radıyallâhü anh y den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Biz Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile beraber mesçidde oturuyorduk. Müezzin, (ikindi için) ezan okudu. Ezandan sonra bir adam mescidden kalkıp böbürlenerek gitti. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) onu mescidden çıkıncaya kadar gözüyle takip etti. Sonra Eb$ Hüreyre (Radıyallâhü anh) :
«Amma şu adam şüphesiz ki Ebü'l-Kâsım (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e isyan etti, dedi.» [49]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Ahmed de bunu rivayet etmiş ve şu fıkrayı ilâve etmiştir:
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz mesçidde olup da ezan okunduğu zaman sakın hiç biriniz namaz kılmadan mescidden çıkmayınız.- buyurdu. Ebû Dâvûd' un rivayetinde olay ikindi ezanı okunurken vuku bulmuştur.
Ezan bittikten sonra adamın mescidden çıktığı Nesâi' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Hadiste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin «Amma şu adam...» deyişi daha önce, namaz kılıncaya kadar mesçidde bekleyenin faziletini belirtmiş gibi bir tavır takındığına delâlet eder. [50]

Ezandan Sonra Mescidden Çıkmanın Hükmü

Hadîsin zahiri ezandan scnra mescidden çıkmanın haramlığına delâlet eder. Çünkü hadis mevkuf ise de merfu' hükmündedir. Çünkü bir sahâbî bu gibi sözleri kendi re'yinden söylemez. Bil'akis

bu tür sözleri ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den aldığı bilgi dolayısıyla söyler.
Hanbelî ler'e göre; ezandan sonra mescidden çıkmak haramdır.
Mâ1iki1er'e göre.ezandan sonra ve henüz ikâmet edilmemiş iken mescidden çıkmak mekruhtur.İkâmet edildikten sonra da haramdır.
Hanefi ve Şafiî âlimlerine göre ezandan sonra mescid den çıkmak mekruhtur. İkâmet edildikten sonra da hüküm aynıdır.
Îbnü'l-Hümam: Ezandan scnra mescidden çıkmanın ya-sakhğı namaz kılmamış olup başka bir cami cemâatinin tanzimi kendisine âit olmayan kimselere mahsustur. Yâni o vakit namazını kılmış bulunan kişinin ezandan sonra mescitten çıkmasına bir sakınca yoktur. Keza başka bir cami cemâatinin düzenlenmesi kendisine ait olan kişinin ezandan sonra bir mescidden çıkıp ilişkisi olan cemaata varmasında bir sakınca yoktur, demiştir.
tbrâhim en-Nahâî de: Müezzin ikâmete başlamadıkça mescidden çıkmakta bir sakınca yoktur, demiştir.
Yukarıda beyan edilen âlimlerin görüşü zaruret olmadığı halde mescidden çıkan kişilere aittir. Abdestsizlik, abdestin sıkışıklığı; ve burundan kan akması gibi bir zaruret dolayısıyla mescidden çikr makta bir sakınca yoktur. Nitekim bundan sonraki 734 nolu Osman (Radıyallâhü anhJ'ın hadisi bunu te'yid eder.
İmam Mâlik: «Bana ulaştığına göre bir adam hac ibâdetini ifâ etmek üzere gelmiş ve bu arada Said bin el-Müsey-yeb' in yanında otururken ezan okunmuş. Adam ezandan sonra namaz kılmadan mescidden çıkmak istemiş. S a î d ona: Çıkma. Çünkü bana ulaştığına göre ezandan sonra mescidden çıkıp dönmeyen kimsenin başına bir kötülük gelir demiş, bunun üzerine adam oturmuş. Sonra ikâmet biraz gecikince adam: Saîd beni buraya hapsetmiştir, diyerek çıkmış ve binek hayvanına binip gitmiştir. Yot-da hayvandan düşmüş ve bir tarafı kırılmıştır. Bilâhere bunun durumu Said bin el-Müseyyeb'e bildirilince: Başına hoşlanmadığı bir şeyin geleceğini sanmıştım, demiştir.» der.
İbn-i Eüşd: «İbnü'l-Müseyyeb'in: «Bana ulaşmıştır...» sözünün mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'den rivayet edilmiştir, demektir. Çünkü bu gibi sözler reyle söylenmez. Îbnü'l-Müseyyeb'in bildirdiği musibet ezandan sonra namaz kılmadan mescitten çıkan ve tekrar dönmeyen kişinin başına gelen dünyevi bir musibettir. Çünkü o kişi, dünyasıyla ilgili işlerini zamanı gelmiş olan namaza tercih etmiş oluyor» demiştir.
Ebû Amr bin Abdi'1-Berr: Abdestli iken ezandan sonra namaz kılmadan mescidden çıkan kişi hakkında bu hadisle hükmedilmesi üzerine âlimler ittifak etmişlerdir. Keza mescitteki adam tek başına farzını kılmış ise tekrar cemaatla o namazı kılmak üzere mescidde beklemelidir. Cemaatla o namazı tekrar kılmadıkça mescidden çıkması caiz değildir. Ancak kıldığı namaz tekrar cemaatla iadesi matlub olan namazlardan değilse çıkmasında bir sakınca yoktur. Söz konusu adamın abdest tazelemek gibi bir maksadla tekrar mescide gelmek üzere çıkmasında bir mahzur yoktur, demiştir.
Ezandan sonra mescidden çıkmayı mubah kılan mazeretlerden birisi de bu günkü birtakım insanların mescitlerde ihdas ettikleri bid'at ve gayri meşru hareketlerdir. Meselâ;. îmamm sesi bütün cemâat tarafından duyulduğu halde nıübelliğlik yapmak, imâmın ipekli elbise giymesi veya altın takınması, imamın Peygembar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Hulafâ-î Râşidîn'in namaz kıldırışına aykırı bir tarzda namaz kıldırması ve benzeri hareketler o mescidden namaz kılmadan çıkmayı meşru kılar.
Ebû Davud'un 'Tesvîb bâbı'nda Mücâhid 'den rivayet ettiğine göre şöyle söylenmiştir:
«Ben Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhümâ) ile beraberdim. Bir müezzin öğle veya ikindi ezanında tesvîb etti. Yâni «Es-Salâtu Hayrün Minennevm» dedi. İbn-i Ömer Mücâhid'e i «Bu mescidden çıkıp gidelim. Çünkü şu tesvib (öğle veya ikindi ezanında okunduğu için) bid'attır», demiştir. [51]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, ezandan sonra mescidden çıkmanın yasak olduğuna delâlet eder. Bunun tafsilâtı yukarıda geçti.

734) Osman (RadıyaÜâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlul-laA (Sdlallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu demiştir :
«Mescidde iken ezan okunduktan sonra dışarı çıkan kimse bir ihtiyaç için çıkmamış ve dönmek istememiş ise, o kişi münafıktır.»
Not: Zev&id'de : İsnadı zayıftır. Çünkü isnadda tbn-i Ebi Ferve vardır. Onun adı tshak bin

Abdullah'tır. Alimler onu zayıf saymışlardır. Abdülcebbar tbn-i Ömer de onun gibidir, denmiştir. [52]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/475-476

[2] **Abdullah Bin Zeyd (R.A.)'in Hal Tercemesi**
Abdullah bin Zeyd bin Abd-i Rabbih bin Sulebe bin Zeyd el-Ensarî el-Hazred Ebû Muhammed el-Medeni, Akabe görüşmesinde bulunmuş ve Bedir savaşma katılmıştır. Rüyasında ezanı gören zât odur. Medine-i Münevvers'de mescid-i Nebevi yapıldıktan sonra hicretin ilk yılı rüya olayı vuku bulmuştur. Peygamber <S.A.V.Vden hadîs rivayet etmiştir. Râvileri : Oğlu Muhammed, Saîd bin el-MÜ-seyyeb, tbn-i Ebİ Leylâ ve bir cemaattır. Buhârî ve îbn-i Adiyy: Ezan hadisinden başka hadisi tanınmıyor demişlerdir. Fakat el-Hâlız : Ben, Onun ezan hadîsinden başka hadislerini bularak bir cüzde topladım, demiştir. Halife Ömer bin Abdül-aziz'in hayat hikayesinde sahih bir senedle rivayet edildiğine göre Abdullah'ın kızı, Halife'nin huzuruna girerek: Ben, Abdullah bin Zeyd'in kızıyım. Babam, Bedir savasına katılmış ve Uhud savaşında şehid edilmiştir, demiş; Halîfe de : Dilediğini İst» «Uyerek tttlediğt kadar ons yardımda bulunmuştur. Oğlu Muhammed'-den rivayet edildiğine göre Abdullah, 64 yaşında iken hicretin 32. yılı vefat etmiş ve Osman (R.A.) onun namazını kaldırmıştır. (El-Menhel C. 4, Sah. 131)

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/476-478

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/479-482

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/482-484

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/484-486

[7] Terci': Ezanda şehâdet kelimelerini İkişer defa alçak Sesle okuduktan sonra başa dönerek bu kere İkişer defa yüksek sesle okumaktır,

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/486-489

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/489-493

[10] **Ebû Mahzure ve Abdullah Bin Muhayriz (R.A.)'in Hal Tercemeleri**
Ebu Mahzûre El-Kureşî El-Mekkİ, sahâbîdir. Adı Evs'tir. Bir rivayete göre Semure'dir. Başka rivayetler de vardır. Kendisi, Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Râvileri ise, oğlu Abdülmelik, Abdullah bin Muhayriz, Muhammed bin Yezîd En-Nahai ve başkalarıdır. Hicretin 59. yılı vefat ettiği söylenmiştir. Mekke fethinde ezan okuma görevini Peygamber (S.A.V.), Ona vermiştir. Herkesten güzel ezan okurdu ve sesi herkesinkinden daha yüksekti. Hadislerini Müslim, Ebü Dâvûd, Tirmizl, Nesâî ve îbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir.
Abdullah bin Muhayriz bin Cenâde bin Veheb Ebû Muhayriz Mekkeli olup, Kudüs'te ikamet etmiştir. Kendisi Ebû Mahzûre, Ubâde bin Es-Sâmit, Ebû Sald-i Hudri, Muâviye bin Ebi Süfyan ve başkalarından rivayet etmiştir. Râvileri ise Abdülmelik bin Ebi Mahzûre, Büsr bin Abdillah, Mekhul ve Atâ'dır. Ahmed bin Ab-dillah El-îcll: O, halk içinden seçkin ve sıka bir zâttır, demiştir. Nesaİ'de onun sıka olduğunu söylemiş, Buhârî, Müslim. Ebû Dâvûd ve Nesâi onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel. C. 4. Sah. 136-144)

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/493-495

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/495-497

[13] îsnaddaki Sa'd (R.A.)'ın evladı zayıf olduğu İçin isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[14] Mekke hâricinde bir semtin adıdır. Ona Bathâ' ve Mıhsab da denilir.

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/497-498

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/498-501

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/501-502

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/502

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/502-505

[20] **Osman Bin Ebil-As (R.A.)'ın Hat Tercemesi**
Osman bin Ebil-As bin Bişr Ebû Abdillah Peygamber <S.A.Vr>'in yanına sa-kîf hey'eti içinde gelerek müslümanlığı kabul etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Onu Tâil valiliğine atamış. Peygamber (S.A.V.)'den sonra Ebû Bekir (R-A.) ve Ömer (R.A.), hilafetleri gj«ypaniTwfa onu bu görevde ibkâ ettirmişler. Bilahere Ömer (R.A.), onu Umman ve Bahreyn valiliğine atamıştır. Peygamber (S.A.V.)'den dokuz hadîs rivayet etmiştir. Kendisindefl de Sald bin el-MÜseyyeb, Nâfİ bin C0-beyr, Yezid bin Abdillah ve el-Hasan bin Ebi'l-Hasan rivayette bulunmuşlardır. Hicretin 55. veya 51. yılı, Muâviye (R.A.)'nin hilafeti zamanında velat etmiştir. Tirmizİ, Ebû Davûd ve îbn-i Maceh, onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Men-hel. C. 4, Sah. 48)

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/505

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/505-506

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/506-508

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/508-510

[25] **Ziyad bin el-Hâris (R.A.)'in Hal Tercemesi**

Ziyad bin el-Hâris sahabidir. Peygamber (S.A.V.)'in yanına gelerek Ona biat etmiştir. Râvisi Ziyâd bin Nuaym'dır. Ebû Dâvûd, Tirmizi ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Kendisi Sudâî lakabıyla meşhurdur. Bu lâkab Suda 'kelimesine izafe edilmiştir. Suda* Yemen'den bir kabilenin babasıdır. Sudâ'ın asıl ismi Yezld bin Harb'dır. (El-Menhel C. 4. Sah. 170)

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/510-511

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/511-513

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/513-514

[29] Zevâid'de: Bunun isnadı sahihtir. Râvi Abdullah bin Utbe'nin rivayetini NesâS ve İbn-i Huzeyme kabul etmişlerdir. Abdullah, İbn-i Huzeyme'ye göre sıkadır. Diğer râviler de sikalardır, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/514-515

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/515

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/515-518

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/518-520

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/520-521

[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/521-523

[35] Elde mevcut sünen nushalarmdaki bu senedde bir noksanlık var. Matbaa hatası da olabilir. Şöyle ki: Sahih-i Buhar! ve Nesâî'nin sünenîndeki bu hadîsin isnadında Ebû Saîd'in râvisi Abdullah bin Abdirrahman bin Ebi Sa'saa'dır. Abdullah'ın râvisi de oğlu Abdurrahman'dır. Hulâsa'nın 204. sahifesinde Abdullah bin Abdirrahman bin Ebî Sa'saa*nın Ebû Saîd'in râvisi olduğu, kendisinden de oğulları Abdurrahman ve Muhammed'in rivayette bulundukları, 229. sahifede de Abdirrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Ebi Sa'saa"nın, babasından rivayette bulunduğu, Râvilerinin de Mâlik ve Yahya el-Kattân olduğu bildirilmiştir. Abdullah bin Abdirrahman, tabiî idi. Annesi, Ebû Said-i Hudrî ile evlenince kendisi, Ebû Said (R.A.)'in terbiye kucağında büyümüştü. Abdullah'ın babası Abdurrahman bin Ebî Sa'saa ve amcası Kays bin Ebi Sa'saa (R.A.) sahabiydüer. Durum böyleyken, müellifin sünenîndeki matbu' nüshalara göre Ebû Sald (R.A.)'İn râvisi Abdullah değil, Abdullah'ın babası ve sahabi olan Abdirrahman bin Ebi Sa'saa'dır. Ve bu râvi Ebû Saîd'in kucağında yetişmiştir. Ki bu durum yanlıştır. Bu sebeple sened. şöyle olmalıdır :

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/523-524

[37] Bakara : 74

[38] îsrâ : 44

[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/524-526

[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/527

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/527-528

[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/528-530

[43] Râvi Abdullah bin Salih zayıf olduğu için isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/530-531

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/531

[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/531-532

[46] Sa'd el-Karazi'nin evladı (badis rivayeti yönünden) zayıf oldukları için bu hadisin İsnadının zayıflığı ve fakat hadis metninin mânasının sahlh-i BuharI de bulunduğu Zevaiz'de bildirilmiştir.

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/532-536

[48] **Ebü>Şa'sa <R.A.)'ın Hâl Tercemesi**

Süleym bin Esved bin Hanzala el-Muhârîbi el-Kûfi'dir, Ömer bin el-Hattab, onun oğlu Abdullah, Ebû Zerr, Huzeyfe, İbn-i Mesud, Aişe, Ebû Hüreyre (R.A.) ve başkalarından hadis rivayet etmişlerdir. Kendisinden de İbrahim en-Nehâl, Abdurrahman bin el-Esved, Cami' bin Şeddâd, Ebû İshâk ve bir cemaat rivayette <R.A.), bulunmuşlardır. İbni Muin. el-îclî. Nesat ve Ahmed onun sıka olduğunu söylemişlerdir, tbn-i Abdil-Berr de : Âlimler onun sıka olduğunu icmâ etmişlerdir. H : 83 veya 85 yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahibleri, onun hadislerini naklet mislerdir. (EI-Menhel C. 4, Sah. 217)

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/536-537

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/537

[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/537-539

[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/539-540

4 — MESCİDLER VE CEMAATLAR KİTABI

1 — Allah İçin Bir Mescid Yapan Babı

735) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'<\en. rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Saİlallahü Aleyhi ve 5ellem)'it
« kim, içinde Allah adı anılan bir mescidi bina ederse Allah da onun için cennette bir ev bina eder», buyururken işittim.[1]

736) Osman bin Affân (Radıyallâkü anh')'dcn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'i şöyle buyururken işittim:
«Her kim Allah için bir mescid bina ederse Allah da onun için Cennette onun mislini bina eder.»

737) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü an*)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her kim kendi malından Allah için bir mescid yaparsa Allah da onun için Cennet'te bir ev yapar. [2]

738) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan; şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Her kim Allah için bağırtlak kuşu yuvası gibi veya daha küçük bir mescid yaparsa Allah da onun için Cennet'te bir ev yapar.Zevâid'de : îsnadı sahih, ricali de sıkadır, denilmiştir. [3]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini, tbn-i Hibbân; Osman (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizi; Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.A1i (Radıyallâhü anh) 'nin hadisini, müelliften başka rivayet edenin bulunup bulunmadığını bil-miyorum.
Tirmizi, Osman (Radıyallâhü anh)'in hadisini rivayet ettikten sonra: Bu konuda Ebû Bekir, Ömer, Ali, Abdullah bin Amr, Enes, İbn-i Abbâs, Âişe, Ümmü Habibe, Ebû Zer, Amr bin. Abese, Vasile bin el-Eska' Ebû Hüreyre ve Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayetler vardır. Osman (Radıyallâhü anh)'m hadisi hasen - sahihtir, demiştir.
Bu bâbta geçen bütün hadisler Allah için bir mescid yapmanın ne kadar sevab olduğunu ifâde ederler. Hadîslerde «Allah İçin...» tabirinden maksad, Mescid yapmaktan gayenin Allah rızası olmasıdır. Onun için el-Fetih'te beyan edildiğine göre İbnü'l-Cevzi: Kim yaptığı mescid üzerine ismini yazar veya yazdırırsa ihlâstan uzak kalmış olur, demiştir. Ücret mukabilinde mescid inşaatında çalışan kimse için de bu özel vaad hâsıl olmaz. Çünkü ihlâs yoktur. Bununla beraber sevabı bulunur.
Hadîsin «Allah onun için bir mislini Cennette yapar.» fıkrası na gelince; Nevevi: Fıkradaki: «/..misli...» kelimesi iki mânâ ya muhtemeldir:
1. Yâni Allah'ın Cennet'te yapacağı bina ev denilmesi bakımından mescid gibidir. Ama, genişliği ve diğer yönlerden üstünlüğü ma lûmdur. Çünkü Cennet'teki yapılar, hadîsle sabit olduğu gibi, hiç bir gözün görmediği hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir beşerin düşünemediği güzelliktedirler.
2. Mescid, dünya evlerinden üstün olduğu gibi Allah'ın o kişiye Cennet'te yapacağı bina, cennet'teki evlerden üstün olacaktır, demiştir.
Tuhfetü'l-Ahvezi yazarınm beyânına göre, bâzıları, fıkradaki: «...misli...» kelimesini şöyle yorumlamışlardır: Allah'ın cennette yapacağı bina, büyüklük bakımından kişinin yaptığı mescid gibidir. Lâkin bir çok yönlerden daha güzel olacaktır. Câbir (Badıya!-lâhü anh)'in hadîsinde : «Bağırtlak kuşu yuvası gibi veya daha küçük bir mescid buyuruluyor.Âlimlerin ekserisi bu ifâdeyi mübalâğa üzerine yorumlamışlardır. Çünkü gerçekten bağırtlak kuşu yuvası kadar küçük olan bir yerde bir insanın namaz kılmasının mümkün olmadığı bilinmektedir. Gaye, en ufak bir mescidi bile yapmanın faziletini anlatmaktadır.
Bâzı âlimler bu ifâdeyi zahirine göre yorumlayarak: Hadîsin mânâsı şudur, demişlerdir: Bir mescidi genişletmek ihtiyacı duyulduğu zaman, yapılacak ilâve, bir kuş yuvası kadar bile olsa, anlatılan sevabı kazandırır. Yahut bir cemâat, ortaklaşa bir mescid inşâ ederler de, katkıda bulunanların yardım hissesi, bir kuş yuvası tutarında bile olsa, hadîste bildirilen sevabı

kazandırır.
Bâzıları: Mescid ile, bilinen mânâ kasdedildiği takdirde anlatılan yorumlara ihtiyaç duyulur. Lâkin, mescid kelimesi ile secde yeri kasdedilirse, mezkûr yorumlara ihtiyaç duyulmaz, demişlerdir. Tuh-fetÜ'l-Ahvezî yazan: Mescid ile, secde yeri değil de binanın mürad olduğu bâzı rivayetlerden açıkça anlaşılıyor. Muselâ Ümmü Ha-bibe ' nin hadîsinde; — «Kim Allah rızası için bir ev yaparsa...» Duyurulmuştur. Ömer (Radıyallâhü anh)'in (735T nolu) hadîsinde: «Kim, içinde Allah isminin anıldığı bir mescid yaparsa...» Duyurulmuştur, demiştir. [4]

2 — Mescidleri Teşyîd (Yükseltmek) Babı

739) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İnsanlar, mescidleri (yapmak) ile birbirlerine karşı öğünüp iftihar etmedikçe kıyamet kopmayacaktır.» [5]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.Nesâî de bunu, şu mealdeki bir lafızla rivayet etmiştir:
«İnsanların mescidleri yapmak île birbirlerine karşı öğünüp, iftihar etmeleri, kıyametin alâmetlerindendir.»
El-Menhel yazan: insanların öğünüp iftihar etmeleri, Örneğin şöyle olabilir: Benim mescidim, seninkinden daha yüksektir veya daha süslüdür veya daha güzeldir veya daha geniştir... Bunu söylerken kişi riya, gösteriş ve iftihar niyetini taşır.
Hadîs, mescidlerin yapımı ile iftihar etmenin kıyametin alâmetlerinden olduğuna delâlet eder, demiştir.

740) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)\\an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyie buyurmuştur :
«Yahudiler havralarını yükselttikleri ve hristiyanlar kiliselerini yükselttikleri gibi sizlerin de benden sonra mescidlerinizî yükselteceğinizi biliyorum.[6]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Ebü Dâvûd da bu hadîsi İbn-i Abbâs (Jtadıyallâhü anh)'den şu lafızla rivayet etmiştir:
«Ben mescidlerin teşyidi ile emrolunmadım. İbn-i Abbas dedi ki: Yahudiler ve hristiyanlar (mâbedlerini) yaldızla süsledikleri gibi sizler de muhakkak süsleyeceksiniz.»
Teşyîd : Müellif bu babın başlığında ve Ebû Dâvûd da İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde bu kelimeyi kullanmışlardır.El-Menhel yazarının E1-Bağavî' den naklen beyan ettiğine göre, mescidlerin teşyîdinden maksad, onları yüksek yapmaktır. Teşyîdin lügat mânâsı, binayı yükseltmek, sağlam yapmak, inşaatında alçı ve kireç gibi malzemeleri kullanmak demektir.
Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği îbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde : «Yahudiler ve hristiyanlar...- fıkrası mevkuf yâni İbn-i Abbâs'in sözü olarak geçmektedir. İbn-i Hibbân'in rivayeti de böyledir. Bununla beraber merfu' hükmündedir. Çünkü bu gibi sözler, re'ye dayalı olamaz.
Zuhrufe: Ebû Dâvûd1 un rivayetinde geçen fiilin mas-darı olan bu kelimenin asıl mânâsı süslemektir.
Zuhruf: Kelimesi ise aslında altın demektir. Bilâhere altınla yapılan her türlü süslemeye denilmiştir. Nihâye'nin beyânına göre Zuhruf, altınla yapılan nakışlar ve resimlerdir.
El-Menhel yazarı, hadîsin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki ma'lumatı vermiştir:
Yahudiler ve hristiyanlar, kutsal kitablarını tahrif ederek, bunlarla amel etmeyi bırakınca, mâbedlerini altınla süslemeye girişmişlerdir. Hadîs ile sanki şöyle uyarı yapılıyor: 'Sizler, amelde ihlası bıraktığınız ve mescidleri yüksek ve süslü yapmakla öğünerek birbirinize karşı iftihar ettiğiniz zaman, sizin hâliniz yahudî ve hristiyan-ların hâline dönecektir.
Mescidleri, ilk olarak sahabe devrinin sonlarında e1-Ve1id bin Abdülmelik bin Mervân süslemiş ve ilim ehlinin çoğu, fitne korkusuyla, bunun karşısında susmuştur.
El-Aynî: 'îbn-i Abbâs {Radıyallâhü anh)'ın hadisini delil gösteren arkadaşlarımız; Mescidleri

süslemek mekruhtur. Hele vakıf malından masraf yaparak süslemek, caiz değildir. Bu masraf, harcama yapan mütevelli veya başkasından tanzim edilir, demişlerdir. Kişi, kendi malından süslemeyi yapınca niçin kerahet var? diye bir soru hatıra gelebilir. Bunun sebebi, ya namaz kılan kişinin süslemeye bakarak meşgul olmasıdır ya da parayı yersiz harcaması-dır,' demiştir.
İbn-i Reslân: Bu hadîs, açık bir mucizedir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisinden sonra meydana gelecek olan durumu haber vermiştir. Mescidleri süslemek ve bunu iftihar vesilesi yapmak, bugün Mısır, Şam ve Kudüs' te devlet adamları arasında yaygın bir hal almıştır. Buradaki devlet adamları, halkın malını cebren alarak mescidleri ve okulları modern bir şekilde yapmaktadırlar. Allah'tan selâmet ve afiyet dileriz, demiştir.
Eş-Şevkânî: Hadis, mescidlerin yüksek ve süslü yapılmasının bid'at olduğuna delâlet-eder. Ebû Hanîfe' nin buna ruhsat verdiği rivayet olunmuştur, demiştir.
El-Bedr bin el-Münîr: Halkın evlerini yüksek ve süslü yapınca mescidleri de böyle yapmaları münâsiptir. Tâ ki mescid-ler hakir görünmekten korunsun, demiştir.
Mescidleri yüksek ve süslü yapmayı caiz görenlerin dayanağı, Selefin böyle yapanlar karşısında susmasıdır. Bunlara göre bid'at-ı hasene sayılır, mescidlere rağbet edilmesini sağlar.
Süslemenin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinden olmadığına, kıyametin alâmetlerinden sayıldığına ve yasaklanan iftihar çeşidinden olduğuna delâlet eden hadisler muvacehesinde anılan dayanağın tutarsızlığı aşikârdır.
Selefin susması, kabul alâmeti sayılamaz. Çünkü yukarıda anlatıldığı gibi bu iş, devlet adamlarından başlamıştır. Selef, bir fitne çıkmasın diye susmayı tercih etmiştir.
El-Hâf iz, el-Fetih'de şöyle demiştir:
'Bazı âlimler, mescidleri yüksek ve süslü yapmaya ruhsat vermişlerdir.Ebû Hanîfe de: Bu iş, mescidlere tazim maksadıyla ve hazineden harcama yapmamak şartıyla caizdir, demiştir. Bu-rada bir kaç önemli nokta vardır:
1. Mescidleri süslemek, namaz kılanların kalbini meşgul edecek durumda ise bunun nıekruhluğuna âlimler ittifak etmişlerdir.
2. Süslemek; övünmek, iftihar etmek, riyakarlık ve gösteriş için ise yine mekruhtur. Hattâ değil süslemek, mescidleri böyle bozuk niyetlerle inşâ etmek de mekruhtur.
3. Sağlam olsun diye mescid inşaatında alçı, kireç ve benzeri malzemeleri kullanmak mekruh değildir. Bunun delili Osman CRadıyallâhü anh) 'in halîfe iken Medine' deki Mescid-i Nebevi' yi yıktırıp taş ve kireçle inşâ etmiş olmasıdır.
İba-'i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in : «...Mescidleri süsleyeceksiniz #özıi süslemenin yasaklığına delil değildir, çünkü mevkuftur. Hükmen merfu' olduğu kabul edilse şöyle yorumlanır: Bundan mâksad, namaz kılan kişiyi meşgul eden süslemedir. Veya riya ve gösteriş için yapılan süslemedir.
4. Halktan zorla para alıp mescid yapmak haramdır.
5. Mütevelli ve benzerî kişilerin vakıf malından harcama yaparak, mescidi süslemeleridir. Bu da haramdır. Hiç bir âlim, buna ruhsat vermemiştir.
Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh), Kâ'be'yi yeniden yaparken eskisinden daha fazla yükselterek muhkem yapmıştır. Kendisine muhalefet edenlerin elinde hiç bir delil yoktur. Bütün İtirazları Kâ'be'nin eskisinden fazla yükseltilmesinden ibaretti. Nitekim İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) Kâbe'yi yıkarak duvarlarını yenilemek istediği zaman ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) Kâ'be duvarlarından eğilmiş olan yerleri tamir etmekle yetinilarek duvarlara bir ilâve yapılmamasına taraftar olduğuna işaret ederek İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'e : Senden sonra gelen bir emlrin senin yapfcğını değiştirmiyeceğinden emin değilim, demiştir.
Halîfe Harun er-Raşîd'in veya el-Mehdî1 nin yahut da el-Mansûr'un Kabe'yi yıktırarak İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'in yaptırdığı şekilde yenilemesini istedikleri ve İmam-ı Mâlik'in onları uyararak: Kabe'nin meliklerin oyuncağı hâline dönüşmesinden korkarım, demesi üzerine bu işten vaz geçtikleri rivayet olunmuştur.
Yukarıdan beri verilen izahtan anlaşıldığı gibi Şevkânî' nin ve başkasının bir ayırım yapmadan : Mescidleri yükseltmek ve süslemek yasaktır, sözleri yerinde değildir.[7]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Mescidleri yüksek yapmak meşru değildir. Bundaki tafsilât yukarıda görüldü.
2. Altın, gümüş ve benzeri şeylerle mescidleri süslemek caiz değildir. Bu iş yahudilerin ve hristiyanların kândır. Bu sebeple, bundan uzak durmak gerekir.

741) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ameli bozuk bir hâle gelen her kavim, mescidlerini yaldızla süslemeye kalkışırlar. (fîöyle olmayan bir kavim gelmemiştir.Zevâid'de : Bu hadisin isnadında Ebû İshak bulunur. Ki kendisi tedlis yapardı. Râvi Cübâre de çok yalancıdır, denmiştir. [8]

İzahı

Sindi; Hadisin manâsının söyle olduftü umulur: Her kavmin ameli bozuk bir hâle gelince, yâni bütün önem ve gayretleri yüksek binalar yapmak ve süslemek olunca, bu hal onları mescidleri de altın yaldızı ile süslemeye sürükleyecektir.. Çünkü evleri yüksek, mâmur ve nakışlı iken mescidlerinin böyle olmamasından hoşlanmı-yacaklardır, demiştir.
Şu halde bir kavmin mescidlerinin yaldızlarla süslenmiş olması, o kavmin hayrine alâmet değil, bilâkis amellerinin bozuk bir hâle geldiğine bir belirtidir. Bunun için mescidleri altın, gümüş ve benzeri maddelerle süslemekten sakınmak gerekir. [9]

3 — Nerede. Mescidleb Yapmak Caizdir, Babı

742) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'(\en rivayet edildiğine göre. şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'deki mescidinin yeri, Benî Neccâr kabilesine âit idi. Orada hurma ağaçları ve müşriklerin kabirleri bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelJem), o kabileye :
«Bu yeri para mukabilinde bana veriniz.» buyurdu. Onlar da: Bu yer için kat'iyyen para almayacağız, dediler. Enes (Radıyallâhü anh), demiştir ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), orada mescid yapmaya başladı. Sahâbiler de Ona (malzeme) veriyorlardı. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle diyordu:
«Bilmiş olun ki. gerçek hayat âhiret hayatıdır. (Allah'ım) Ensâr ve Muhacirlere mağfiret eyle.- Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescid yapmadan önce namazı vaktine eriştiği yerde kılardı. [10]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir, Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd un rivayeti daha uzundur.
Beni Neccâr kabilesi, Ensardan büyük bir kabiledir, Neccâr, o kabilenin babasıdır. Adı Teymü'1-Lâf tır. Ona Neccâr (marangoz) lâkabının verilmesinin sebebi; söylendiğine göre keser ile sünnet olmuş olmasıdır. Bu kabile, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ctedesi Abdü'l Muttali b'in dayıları idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu akrabalık dolayısıyla onları çağırtarak, kendilerine âit olan mescid yerini satın almak istemiştir.
Hadîsin zahirine göre Benî Neccâr kabilesi, arsa bedelini almamışlardır. Lâkin Zührî' den rivayet edildiğine göre arsa, bu kabileye mensub Amr'ın Sehl ve Süheyl adlı iki oğluna aitmiş. Yetim olan bu çocuklar, Ebû Ümâme Es'ad bin Zurâre' nin yanında yetiştiriliyorlarmış. Hicretle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine'ye şeref verdiği gün devesi bu arsada çökünce : «İnşâallah menzilimiz burasıdır.» buyurmuş: sonra yetimleri çağırtarak, arsalarında mescid yaptırmak üzere arsn değerini bildirmelerini istemiş; Yetimler: Yâ ResûlaUah! Parayla di-ğil de, onu sana hibe ederiz, demişler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hibe olarak kabul etmekten imtina etmiş ve nl-hâyet onlardan satın aldıktan sonra orada mescid yaptırmıştır.
El-Vâkıdî; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescid arsasını Afra' oğullarından on dinar altın mukabilinde satın almış ve bu parayı Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ödemiştir, demiştir.
Bu rivayete göre Es'ad bin Zürâre, mezkûr arsa yerine, şahsına âit bir hurma bahçesini yetimlere vermiştir. Bir başka rivayete göre Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) : Bu yer, iki yetimindir ve ben onları razı ederim, demiş ve onları razı etmiştir.
El-Menhel yazarı, bu rivayetleri naklettikten sonra : Rivayetlerin arası şöyle bulunur, demiştir:
«Benî Neccâr kabilesi, arsa bedelini istemediklerini söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), arsanın asıl sahiplerinin kim olduğunu sormuş, onlar da mezkûr iki yetimi gösterince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlardan satın almıştır. Arsa bedeli ödenmek istendiğinde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), E s'ad bin Zürâre (Radıyal-lâhü anh) ve Ebû Eyyûb

(RadıyalJâhü anh), ortaklaşa bedeli ödemişlerdir.
Bu yerde hurma ağaçları ve müşriklerin kabirlerinin bulunduğu belirtilmiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd ve Müslim'in rivayetlerinde, hurma ağaçlarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle kesildiği ve müşriklerin kabirlerinin nakledildiği bildirilmiştir.
Müşriklerin kabirleri açılarak, içindeki kemikler ve ceset kalın-tılarıj çıkarılmıştır. Müşriklere bir hürmet göstermek söz konusu olmadığı için kabirlerinin açılması emredilmiştir.
Kabir, içinde gömülü bulunana mahsustur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl müşriklerin kabristanını satın almış ve kabirlerini açtırmıştır? şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Cevâbı şudur : Kabristanın satın alınamaması ve ceset naklinin yasakhğı müs-Iümanların kabirlerine mahsustur. Kâfirlerin kabristanı için böyle bir hüküm yoktur. Şöyle cevab vermek de mümkündür: Zaruret ve ihtiyaç, müşriklerin kabirlerini açmayı gerektirmiştir. Bu sebeple aç-tınlmıstır. Fakat ilk cevab, daha kuvvetlidir.
Kâfirlerin kabirlerini açtırıp, yerine mescidlerin yapılmasını caiz gören âlimlerin delillerinden birisi bu hadîstir. [11]

Müslümanların Kabristanında Mescid Yapmak Caiz Midir?

İslâm âlimlerinin bir kısmının bu husustaki görüşleri, el-Men-hel'de şöyle anlatılmıştır:
1 — «Hanefîler' den el-Âynl: Arkadaşlarımız mes-cid yıkılıp yerle bir olduğu ve çevresinde cemâat bulunmadığı za-rtian kabristan da çok eskiyip ne ceset izi, ne de mezar ismi: kalmadığı zaman, bunlar, sahiplerinin mülküne dönüşmüş olur. Sahibinin malına dönüşünce, mal sahibi mescid yerine ev ve kabristan ye rine moâcid veya başka şey yaptırabilir. Eğer mescid yeri ve kabristanın sahibi yoksa, bu yerler hazineye intikal eder, demiştir
2 — Şâtii âlimlerine göre, kabristan Olarak vakf edilmiş olan sahada öiu gömülü olsun olmasın, yer altında ve yer üstünde bina yapmak haramdır. Hâkim, bu gibi yerlerde yapılan bütün bi-naları yıktırmakla mükelleftir. Çünkü bina yapımı, kabristan gayesine ters düşer, halka sıkıntı verir. Yapılan bina ev olsun, mescid olsun başka şey olsun hiç farketmez. Mülkiyeti şahsa âit özel kabristanın ölü gömülmemiş olan kısımlarında bina yapmak ise mekruhtur.
3 — Hanbeliler'e göre, ölüler tamamen çürüdükten sonra kabristanda ekin ekmek ve üzerine bina yapmak caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.
4 — Mâlikiler' den Îbnü'l-Kâsım: Müslümanların kabristanının izi kalmadığı zaman orada bir mescid yapılmasında beis görmem. Çünkü kabristan müslümanların, ölülerini defnetmek için vakfettikleri bir yerdir. Hiç kimsenin malı olamaz. Bu yerde mezar izi kalmayıp bundan böyle ölüleri oraya defnetmek ihtiyacı kalmayınca bu yerif mescide çevirmek caizdir. Çünkü mescid de müslümanların vakıf mallarından birisidir. Kimse mescide sahip çıkamaz, demiştir.
Beyhakî' nin rivayetine göre Mescid-i Nebevi yapılırken kıblesi Mescid-i Aksa'ya yönelik olarak yapılmıştı. Mescid, kare şeklindeydi. Uzunluğu ve genişliği yüzer zira' idi. Bir rivayete göre önce yetmiş zira' idi. Hayber fethinden sonra bir misli daha büyütüldü.'Mescidin üç kapısı vardı. Bir kapı mescidin sonunda idi.Âtike kapısına Babür' Rahme denilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescide girdiği kapıya bu gün Âl-i Osman denilir. Bu iki kapı kıblenin Kâ'be yönüne değiştirilmesinden sonra da aynen kalmıştır. Fakat mescidin sonundaki kapı kapatılarak hizasında başka bir kapı açılmıştır.
Bir rivayete göre:
Cebrail (Aleyhi's-Selâm) gelerek mescid yapma emrini tebliğ edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yapılacak mescidin yüksekliğini sormuş, Cebrail (Aleyhi's-Selâm) de; Yedi zira'; bir rivayete göre de: Beş zira' olsun, demiştir.»
Buhârî ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde sahâbîlerin, mescid inşaatı için taş taşıdıkları belirtilmiştir. Rivayete göre duvarın üç zirâ'lık kısmı taş ile yapılmış, ondan sonra ham kerpiç ile ta-mamlanmıştır.
Ümmü Seleme. (Radiyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbiyle beraber mes cid inşaatında çalışıyordu. Her sahâbi birer kerpiç taşıyordu. Am-mâr bin Yâsir ise, birisi kendisi için diğeri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için olmak üzere ikişer kerpiç taşıyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ara kalkıp Ammâr (Radıyal-lâhü anh) in sırtına mübarek elini sürdü ve: «Ey Sümeyye oğlu! Senin için iki sevab vardır. Halk için bir sevab. Dünya'dan son rızkın bir yudum süttür. Âsi taife seni öldürecektir.» buyurmuştur.
İmam Ahmed bin Hanbel'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre:
-Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sahâbilerle beraber kerpiç taşıyormuş. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) diyor ki: Bir ara Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kerpici mübarek karnı üzerine koyarak taşıyordu. Kerpicin Ona ağır geldiğini sandım da Onu karşıladım

ve: Bana ver Yâ Resûlallah! dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Başka bir kerpiç al Yâ Ebâ Hüreyre. Çünkü âhiret hayatından başka hiç bir hayat yoktur.» buyurdu.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin bu hadîsi, ikinci mes-cid yapımına aittir. Çünkü ilk mescid inşaatında, Ebû Hürey-re (Radıyallâhü anh) bulunmamıştır. Bilindiği gibi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek müslümanlığı kabul etmesi Hayber yılına rastlar. Dolayısıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) hadi-siyle Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh) hadîsi arasında bir çelişki yoktur.
Hadîsin : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidi yapıyordu. Sahâbîler de Ona (malzeme) veriyorlardı.» ifâdesinin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizzat mescid duvarlarının yapımında çalışmıştır.
Mescidin duvarları kerpiçten yapılmış, damı hurma dallarıyla örtülmüş, direkleri de hurma kütüğündenmiş. Ömer (Radıyallâ-hü anh) zamanında yapılan tamirde, mescide bir ilâve yapılmamış, Osman (Radıyallâhü anh) hilâfeti zamanında mescid büyütülmüş, duvarları taş ve kireçle yapılmış, direkleri taştan yapılmış ve tavanı hint çınarı ve hint ardıcı denilen ve Hindistan'da yetişen, abanoza benzeyen sert ağaçlarla örtülmüştür. Mescidin bu durumunu belirten İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, Buhâri ve Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bilmiş olunuz ki, gerçekten hayat...» fıkrasını mescid inşaatında çalışmayı kolaylaştırmak ve çalışma karşılığında Sahâbîler için Allah tarafından hazırlanmış olan uhrevî mükâfatı müjdelemek üzere buyurmuştur.
Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde Peygamber (Sallall hü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbîler çalışırken şöyle derlerdi:
«Allahım! Âhiret hayrından başka hiç bir hayır yoktur. Sen, Ensâr ile Muhacirlere yardım eyle.»
Buharı' nin rivayetinde ikinci mısra, sünenimizdeki lafızlarla geçmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şiir söylemek haram kılınmıştır. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şiir söylemiş olmuyor mu? denilemez. Çünkü bu seçili bir sözdür, şiir değildir. Zira vezni yoktur. Vezinli olduğu kabul edilse bile bu inşâ değil inşâddır. Yâni şiir icadı değil, başkası tarafından söylenmiş olan bir şiiri nakletmektir. Nitekim Buhâri' nin bir riva-yetinde; Bir müslüman tarafından söylenmiş olan bu şiiri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okudu, denilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e yasak kılınan şey, başkasının şiirini okumak değil, şiir inşa etmektir. Kaldı ki âlimler: Şiir, vezinle söylenmesi kasdedilmiş olan söz dizisidir. Eğer kasıd olmaksızın vezinli bir cümle dil üzerinde cereyan edecek olursa, buna şiir denmez, diye ittifak etmişlerdir. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buyurulmuş olan şiir şeklindeki hadisleri buna hamledilmiştir. Örneğin;
«Ben ancak Peygamberim. Hiç yalan değildir. Ben Abdülmuttalibin oğluyum.» [12]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namazı, vakti gelince her hangi bir yerde kılmak meşrudur.
2 — İhtiyaç halinde bir an önce mescidleri inşa etmek matlubtur.
3 — Alış - veriş meşrudur. Başkasının malını gasbetmek yasaktır.
4 — Allah rızâsı için teberru yapmak meşrudur.
5 — Müşriklerin eski kabirlerini açıp nakletmek ve kabristanlarını satmak caizdir.
6 — İhtiyaç hâlinde meyveli ağaçları kesmek caizdir.
7 — Müşriklerin kabirlerini açıp içindekilerini çıkardıktan sonra orada namaz kılmak caizdir. Hattâbi; Müşriklerin kabirleri açılıp toprağı nakledildiği ve orada toprağa karışacak bir necaset bulunmadığı zaman o yerde namaz kılmak caizdir. Kabristanda namaz kılmanın yasakhğı, toprağına ölülerin kanları ve irinleri karıştığı zamana mahsustur. Kabir eseri ve ismi kalmayınca, o yerin hükmü temizliğe dönüşür, demiştir.
8 — Müşriklerin kabirleri yerinde mescid yapmak caizdir. Hattâbi: Hayatta iken kanı muhterem olmayan kişinin, ölümünden sonra kemiklerinin de muhterem olmadığına bu hadîs delildir, demiştir. _
9 — Ağır işlerde çalışırken teşvik için şiir söylemek c&izjlir.
10 — Devamlı hayır, ancak âhiret hayrıdır. Müslümanlara Allah'ın yardımını dilemek meşrudur.
11 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevâzuu-nu ve ahlâkının üstünlüğünü ifâde eder.

743) Osman bin Ebi'l-As (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Tâif halkının putlarının yerini Tâif mescidi kılmasını kendisine emretmiştir." [13]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve el-Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Tâif, Mekke-i Mükerreme' nin doğusunda, iki veya ûç konak mesafede bir şehirdir.
Tağiye: Onların Allah'a ortak koştukları putlar ve benzeri şeylerdir. Ebû Dâvûd'un süneninde 'Tavâğiyet' diye geçer. Bu kelime 'Tağut'un çoğuludur. Tâğût Şeytan ve put anlamında kullanılır. Burada put anlamında kullanılmıştır.
Tâif halkının putlarının bulunduğu yeri mescid hâline getirme emrinden dolayıdır ki müslümanlar fethettikleri memleketlerdeki kilise ve havraları mescidlere ve medreselere çevire gelmişlerdir. Bundan gaye, küfrü çiğnemek, izini silmek ve kâfirlere eziyet etmektir. Zîra onlar bu yerlerde Allah'tan başkasına taparlardı. [14]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Kâfirlerin diyarı îslâmın eline geçtiği zaman onların ibâdet yerlerini mescidlere çevirmek suretiyle küfür alâmetlerini yoketmek matlubtur. Bir çok sahâbî böyle yapmıştır.

744) Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ahümâyden rivayet edildiğine göre, içine insan terslerinin atıldığı bahçeler(de namaz kılınması) hükmü kendisine sorulmuş ve şöyle cevap vermiştir:
«O bahçeler, defalarca sulandığı zaman içinde namaz kılabilirsiniz.» İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), bu hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e refederek söylemiştir.Zevâld'de:İsnadı zayıftır. Çünkü onda Muhammed bin İshak bulunur. Kendisi tedlis yapardı. Bunu da an'ane ile rivayet etmiştir, diye bilgi verilmiştir. [15]
İzahı

Sindî: «Defalarca sulandığı...» ifâdesinden maksad, bahçeye atılmış olan pislik eseri kalmayacak kadar üzerinden suyun bol bol geçmiş olmasıdır. Ölçü budur. Yoksa şu kadar defa sulamak gerekir, diye bir şey söylenemez, demiştir.
Hiytân: Hâitin çoğuludur. Hâit, duvara denir. Bir de bahçe ve bostana denilir. Nihâye sahibi : Hâit, etrafı duvarla çevrili bahçeye denir, demiştir. [16]

4 - Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Yerler Babı

745) Ebu Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu demiştir:
«Kabristan ve hamamdan başka yer yüzünün hepsi mesciddir.» [17]

İzahı

Bu hadîsi Şafiî, Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, İbn-i Huzeyme ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Hadîsin.- «...mesciddir.» fıkrasındaki rnescid kelimesi iki mânâya yorumlanabilir:
1 — Mescidden maksad, ibâdete tahsis edilmiş olan bina ve benzeri muayyen yerdir. Bu takdirde fıkrada teşbih vardır. Yâni istisna edilen yerler hariç, yeryüzünün her tarafı rnescid gibidir. Her yerde namaz kılınabilir.
2 — Mescid kelimesi, ism-i mekân olup burada lügat mânâsı muraddır. Namaz kılınan her hangi bir yer demektir. Bu takdirde fıkrada teşbih yoktur, mânâ da şöyledir: İstisna edilen yerler hâriç, yer yüzünün her tarafında namaz kılınabilir.
Her iki yorumda da hadis, bu ümmete verilen ilâhi bir nimeti haber vermektedir. Çünkü geçmiş ümmetler, namazlarını ancak mâ-bedlerinde kılabilirlerdi. Mâbedleri dışında ibâdet edemezlerdi,Cenâb-ı Allah, Ümmet-i Muhammediye'ye büyük kolaylık ihsan ederek, mâbedleri dışında namaz kılmalarına ruhsat vermiştir. Ancak necaset ve benzen sakıncalar dolayısıyla

kabristan, hamam, çöplük ve benzeri yerlerde namaz kılmayı yasaklamıştır.
Sindi: Bundan sonra gelen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve Ömer "b. el-Hattab (Radıyallâhü anh) 'in hadislerinde namaz kılmanın yasak olduğu yerler yedi iken burada iki yer zikredilmiştir. Bu iki yere benzeyen diğer yerler de onun hükmünde
oldukları için bu hadîste yalnız iki yerin istisna edilmesi bir sakınca teşkil etmez, demiştir.
Hadîse göre kabristanda ve hamamda namaz kılmak yasaktır. [18]

Kabristanda Namaz Kılmak Hakkında Âlimlerin Görüşü

1 — Sevrî, Evzâî ve Ebû Hanîfe'ye göre kabristanda namaz kılmak mekruhtur. Eşilip ölülerin kemikleri ve sai-resi yer yüzüne çıkarılmış olsun olmasın hüküm aynıdır.
2 — Şâfiîler'e göre kabirler eşilip yer yüzü toprağına Ölülerin kanı, irini vesairesi karışmışsa, orada namaz kılmak caiz değildir. Çünkü oralarda necaset bulunur. Şayet oranın temiz bir. yerinde namaz kılarsa, namazı sahihtir. Fakat kerahet vardır. Şayet kabirler eşilmemiş ise, orada kılınan namaz, sahih olmakla berber mekruhtur. Bir kabristanın eşilip eşilmediğinde tereddüt edilirse en kuvvetli kavle göre mekruh olmakla beraber kılınan namaz sahihtir.
3 — Mâli kîler'e göre kabristanda namaz kılmak sahihtir. Kerahet de yoktur.
4 — Hanbelîler'e göre kabirleri eşilmiş olsun olmasın seccade gibi temiz bir şey sermek suretiyle de olsa kabristanda namaz kılmak haramdır. Ve kılman namaz sahîh değildir. İster ölülerin gömülü olduğu sahada kılsın, ister bu sahadan ayrılarak ev gibi bir hâle getirilmiş olan yerde kılsın farketmez. Zahiriye mezhebine mensûb âlimler de bu görüştedirler.
İbn-i Hazm: Seleften bir kaç taife böyle demiştir.Saha bilerden Ömer, Ali, Ebû Hüreyre, Enes ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüml'ün, mezarlıkta namaz kılmaktan nehy ettikleri rivayet edilmiştir. Biz, bu sahâbîlere muhalif kalan her hangi bir aahâbîyi bilmiyoruz. Sahâbîlerden sonra gelen tabiîlerden İbrahim en-Nahâî, Nâfi' bin Cübeyr bin Mu tim, Tâvûd, Amr bin Dînar, Hayseme ve başkaları da aynı hükmü vermişlerdir, demiştir.
İbn-i Hazmr Mezkûr sahâbîlere muhalefet eden bir sa-hâbî bilmiyoruz, derken kendi bilgisini ifâde ediyor. Çünkü Hat-tâbi Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in kabristanda namaz kılmaya ruhsat verdiğini hikâye etmiştir. Keza e l-Hasan'ın kabristanda namaz kıldığı nakledilmiştir. [19]

Hamamda Namaz Kılmak Hakkındaki Âlimlerin Görüşü

El Menhel yazarı, 'Namaz kılmanın caiz olmadığı yerler babında kabristanda namaz kılmakla ilgili, âlimlerin yukarda anlatılan görüşlerini naklettikten sonra, hamamda namaz kılmak hakkında âlimler tarafından verilen hükümleri özetle şöyle anlatır:
1 —Ahmed bin Hanbel, Ebû Saîd-i Hudrî'-nin hadîsinin zahirini tutarak hamamda namaz kılmanın sahih olmadığını söylemiştir. Ebû Sevr ve Zahiriye mezhebinin âlimleri de bununla hükmetmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
«Ne hamamda ne de helaya doğru durularak namaz kılınmasın.»
îbn-i Hazm: Bu hükmünde sahâbîlerden İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'a muhâliî kalan hiç bir sahâbî bilmiyoruz, demiştir. Bu görüş, Nâfi' bin Cübeyr, İbrahim en-Na-haî, Hayseme ve el-Alâ bin Ziyâd' dan da rivayet edilmiştir.
İbn-i Hazm: Hamamın hiç bir yerinde namaz kılmak caiz değildir. Bu hususta hamamın giriş yeri, diğer yerleri, damı, külhanının üstü, duvarlarının üzeri aynı hükmü taşır. Hattâ yıkılmış durumda da olsa ona hamam ismi verildiği müddetçe hüküm aynıdır. Şayet yıkılıp hamam denmiyecek bir duruma gelirse onun arasında namaz kılmak caiz olur, demiştir.
2 — Mâ1ikI1er'e göre hamamda namaz kılmak sahihtir, kerâhat da yoktur.
3 —Cumhura göre necasetten emin olunduğu takdirde, mekruh olmakla beraber hamamda kılman namaz sahihtir. Şayet necasetten emin olunmazsa kılınan namaz sahih değildir.»

746) (Abdullah) bin Ömer (Radıyatlûkü anhümâ)'den fivâyet edil-diğine göre şöyle demiştir :
Resul ull ah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) yedi yerde namaz kılmaktan nehiy buyurmuştur: Çöplükte, mezbahada, kabristanda, yolun ortasında, hamamda, deve yataklarında ve Kabe (i Muazzama) damı üzerinde.1'

747) Ömer bin el-Hattab (Radtyallâhü a»*>'deıı rivây«t edildiği»* «Öre şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) buyurdular ki:

«Yedi yer var. Oralarda namaz kılmak caiz değildir: BeyttıHafc'm üstü. kabristan, çöplük, mezbaha, hamam, deve yatağı ve cadde. [20]

İzahı

Bu iki hadtote kabristan ve hamamdan başka, namaz sim» yasaklandığa beş yer daha »Ü^redUmiştir. Bu yerlerden deve yasin açıklaması bahsinde verilmişti. Mescidler kitabının onikinci babında daha geniş izah yapılacaktır.
Sindi' nin beyânına göre çöplükte ve mezbahada namaz kılmanın yasaklanmasının sebebi, bu yerlerin pisliği, kirliliği ve necasetten hâli olmamasıdır. Yol üzerinde namaz kılmanın yasaklanmasının sebebine gelince; oradan geçenler namaza duranın dikkatini çeker. Diğer taraftan onun önünden geçenler olabilir. Ayrıca orada namaz kılmakla yolda geçenlere eziyet ve yolda bir tıkanıklığa sebebiyet verebilir.
Kabe damı üzerinde namaz kılmak, bir nevi saygısızlık olduğu için bundan nehy edilmiştir.
El-Menhel yazan : «Namaz kılmanın yasaklandığı yerler çoktur. Şöyle ki: Aşağıda yazılı yerlerde namaz kılmanın yasaklığına dâir hadîsler vardır:
Hamam ve kabristanda namaz kılmanın yasaklığı, Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anhVnin hadîsiyle ve başka hadîslerle sabittir.
Çöplük, mezbaha, yolun ortası, deve yatakları ve Kâbe' nin damı üzerinde namaz kılmanın yasaklığı, İbn-i Mâceh ve Tirmizî' nin tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettikleri hadîsten anlaşılıyor.Tirmizî, bu hadîsin isnadının pek kuvvetli olmadığını söylemiştir.
Kilisede, havrada, kabre karşı, gusülhâne duvarına karşı, resimlere karşı, yakılan ateşe karşı, uyuyana karşı durup namaz kılmak da mekruhtur.» diyerek bu yerlerde namaz kılmanın nehyine âit hadisleri nakletmektedir. Bunları buraya aktarmak bir hayli uzun süreceği için bundan feragat ettik. El-Menhel yazarı daha sonra Şevkânı' nin şöyle dediğini nakleder :
'Anılan yerlerin hepsinde veya ekserisinde kılınan namazın sıhha-tına hükmedenler;
«Nerede namaz vakti sana yetişirse orada namaz kıl.» hadîsine ve benzen hadîslere dayanmışlardır. Halbuki kabristan, hamam ve benzeri yerlerde namaz kılmayı yasaklayan hadîsler husûsî oldukları için umûmî hadîslerden istisna edilmeleri gerekir.'
Yukarıdaki iki hadiste namaz kılmanın yasak olduğu yerlerden kabristan ve hamamda kılınan namaz hakkındaki İslâm âlimlerinin görüşlerini 745 nolu Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh) '-nin hadîsinin açıklaması bahsinde anlatmıştık. Diğer yerlerde kılınan namazın şer'î hükmü hakkında el-Fıkh Ala'I-Mezhahibi'l-Erbaa'-nın «Namazın mekruhları» bahsinde verdiği malûmatı özlü olarak nakledelim :
I — Kabe üzerinde kılınan namazın hükmü :
1 — Hanefîler'e göre Kabe' nin içinde ve damı üzerinde, farz olsun nafile olsun kılman namaz sahihtir. Ancak damı üzerinde kılmak mekruhtur. Çünkü saygısızlık olur.
2 — Şâfiîler'e göre Kabe içinde kılınan farz ve nafile namaz sahihtir. Ancak kapısı açıkken Kabe içinde kapıya doğru durarak kılınan namaz sahîh değildir. Kabe' nin damı üzerinde namaz kılmak da sahihtir. Şu şartla : Namaza duranın önün-
,de insan zirâi ile 2/3 zira' boyunda bir sütrenin bulunması şarttır.
3 — Mâlikîler'e göre Kabe' nin üstünde kılınan farz namaz fasiddir. Gayri müekkede nafile namaz sahihtir. Sünnet-i müekkede hakkında eşit iki kavil vardır: Kabe' nin içinde ise farz namaz kılmak kerâhatı şedîde ile mekruhtur. Henüz vakit çıkmadan kılman namazı iade etmek mendubtur. Sünnet-i müekkede de öyledir. Ancak iadesi istenme*. Nafile namazın Kabe içinde kılınması ise mendubtur.
4 — Hanbelîler'e göre Kabe içinde kılınan farz namaz sahîh değildir. Kabe üstünde kılınsa hüküm aynıdır. Ancak Kabe' nin damında tam kenar üzerinde dışa doğru dursa ve önünde Kabe' den hiç bir şey kalmasa kılınan namaz sahihtir. Veya Kabe' nin dışında durup içinde secde ederse sahihtir. Nafile ve adak namazın ise - Kâbe' nin içinde ve damı üze-rinde kılınması sahihtir. Ancak tam kenarı üzerinde secde ederse sahîh değildir. Çünkü bu takdirde Kâbe' ye doğru durmuş sayılmaz.
5 — Çöplükte, mezbahada, yolun ortasında, deve yataklarında necasetten emin olunsa dahi namaz kılmak, Ha ne fi ve Şafiî mezheblerine göre mekruhtur.
Hanbeliler'e göre zaruret olmadıkça bu yerlerde kılınan namaz fasiddir. Ve burada namaza durmak haramdır. Ancak bu yerlere hapsedilmek gibi bir zaruret hâlinde namaz kılınabilir.
Mâlikîler'e göre necasetten emin olunduğu takdirde çöplükte, mezbahada ve caddede namaz kılmak, kehâhetsiz olarak caizdir. Necasetten emin olunmadığı zaman eğer necasetin bulunduğu muhakkak veya kuvvetle sanıhyorsa kılınan namaz bâtıldır. Şayet zayıf bir ihtimal varsa, henüz

vakit çıkmamışken namaz iade edilir. Ancak mescidin darlığı dolayısıyla yol üzerinde namaz kılınıp da yerin temizliğinden şüphe edilse bile, namazı iadesi gerekmez. Deve yataklarında ise necasetten emin olunduğu takdirde namaz kılmak mekruhtur. Vakit çıkmadan namaz iade edilmelidir. Bu hüküm, su çevresindeki deve yataklarına mahsustur. Develerin geceledikleri veya gündüz sıcağında kaldıkları yataklarda necasetten emin olunduğu zaman namaz kılmak muîemed kavle göre mekruh değildir. [21]

Mescidlebde Yapılması Mekruh Olan Şeyler

748) (Ahdullah 1>. Ömer (Rıulıvallâhü atthüntû)\\ex\ rivayet edildiğine «ün*: Kt'SÜhıll.'ih (Sallalltihn Alryh't ve Srllvnı) çoylr buyurdu, dernjştir :
«Mescidde şıi şeyleTyapılmamalıdır: Mescid yol edinilemez, orada silâh çekilip çıkarılamaz, orada yay'a kiriş bağlanıp sahnamac, orada ok atı lam az, içinden çiğ et geçirileni ez, orada had olarak kimse dövüleni ez, orada hiç kimsenin kısas cezası tatbik edilemez, orası çarşı edinilemez.Râvi Zeyd bin Cebire'nin zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için ve İbn-i Abdi'1-Berr, Onun sayıflıgma Alimlerin ietnâ ettiklerini naklettiği için isnadın zayıflığı Zevaid'de bildirilmiştir. [22]

İzahı

Kütüb i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivayet ettiği anla yılan bu hadîste anılan işlerin mekruhluğu, babın başlığından da anlaşılmaktadır. Hadîsin baş kısmında geçen: «Mescidde şu şeyler...» fıkrasını Câmiü's Sağır sârini el-Azi zi şöyle yorumlar : Yâni mescidde şu şeyleri yapmak mekruhtur. Hattâ temiz bir madde ile bile olsa mescidin kirletilmesine sebep olan her hareket haramdır.
-Mescid yol edinilemez.» cümlesinden maksad, mescidin iki veya daha fazla kapısı bulunduğu takdirde, bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmak suretiyle bir yol gibi kullanılmamasıdır.
-...Orada yay'a kiriş...» cümlesinden maksad, orada yay ve kirişle meşgul olup kirişi bağlamak ve salmak suretiyle bunun iyi olup olmadığı denenmemelidir. Çünkü böyle denendiği takdirde ses çıkarır. Şayet namaza duran her hangi bir kimsenin dikkatini çekmeyecek olursa, bununla meşgul olmak mekruhtur. Eğer namazdaki lerin namazlarını şaşırmalarına sebebiyet verirse bu hareket haram sayılır. Orada ok atılması hükmü de aynidir.
«... İçinden çiğ et gecirilemez.» fıkrasına gelince; Eğer çiğ et kan damlaması ve mescid döşemesinin necis edilmesi samlı çiğ et geçirmek mekruhtur. Sanıhyorsa yâni kuvvetle muhtemelse bu davranış haramdır.
Had olarak adam dövmenin ve kısas cezasını uygulamanın yapılmamasının nedeni izahtan varestedir.
«...Orası çarşı edinilemez.» cümlesinden maksad, mescidde alış veriş yapılmamasıdır. [23]

Mescidden Geçiş Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

l. Hanefi mezhebine göre bir zaruret olmadıkça mescidin bir kapısından girip, diğer kapısından çıkmak suretiyle orayı yol gibi kullanmak tahrimçn mekruhtur. Eğer bir zaruret nedeniyle geçilirse caizdir. Zaruret yokken .geçişi itiyat hâline getiren kişi fâsık olur. Ama günde bir iki defa geçmekle fâsık olunmaz. Girerken i'ti-kafa niyet etmek, fâsık sayılmaktan korur. Her gün oradan geçmek durumunda olan kişinin, günde bir defa Tahiyyetü'l-Mescid sünnetini kılması kâfidir.
2. Şafiî mezhebine göre temiz kişinin ve cünüb adamın mescidden geçmeleri, ihtiyaç olsun olmasın caizdir. Hayızlı kadının mescidi kirletmekten emin olduğu takdirde bile olsa mescidden geçmesi mekruhtur. Kirletmekten emin değilse geçmesi haramdır.
3. Han beliler'e göre temiz kişinin ve cünübün mescidden yol gibi geçmeleri mekruhtur. Hayızlı kadın ile lohusa kadının ihtiyaç olmadan geçmeleri, mescidi kirletmekten emin olunması şartı ile mekruhtur. İhtiyaç hâlinde hepsi için, kerâhetSiz caizdir. Yolun kestirme oluşu, ihtiyaçtan sayılır.
4. Mâlikîler'e göre mescidden geçiş nâdir ise caizdir. Eğer sık sık geçiliyorsa bakılır: Şayet mescid yapılmazdan önce orada yol bulunuyorduysa, sonradan yapılan mescidden geçmek mekruh değildir. Aksi takdirde mekruhtur. Geçen kişi Tahiyyetü'l-Mescid namazını kılmakla muhatab değildir.

749) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyçllâhü anhüm)'dan rivayet

edildiğine göre şöyle demiştir :
Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidlerde satmaktan, satın almaktan ve karşılıklı şiirler okumaktan nehiy buyurmuştur." [24]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîs konusu için açtığı bâbta rivayet etmiştir. Tirmizî bunu rivayet ettikten sonra şöyle der : Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anh)'m hadîsi hasendir. Amr'm babası Şuayb, Muhammed bin Abdillah bin Amr bin el-Âs'm oğludur.Buhârî: Ben, Ahmed ve îshak'ın, Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anlı)'m hadîsini delîl saydıklarını gördüm, demiştir. Muhammed: Şuayb bin Muhammed, Abdul1ah bin Amr' den hadis dinlemiş, demiştir. İlim ehlinden bir cemâat, mescidde satış akdini yapmanın kerahetine hükmetmiştir. Ahmed ve îshak böyle hükmedenlerdendirler. Tabiîlerden bâzı ilim adamları, mescidde satış akdine ruhsat vermişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, mescidde şiir okumaya ruhsat verdiğine dâir rivayet olunan hadîs bir tane değildir.'
Tirmizi' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezi yazan, hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der: -Mescidde alış veriş etmek, cumhura göre yasaktır. Hak olanı da budur. Alış - verişin mekruh olmadığını söyleyenlerin elinde hiç bir delîl yoktur. Bilâkis bu bâbta rivayet edilen hadîsler onların görüşünü reddeder.
Şevkânî, en-Neyl'de : 'Âlimlerin cumhuru; Mescidde satış akdinin yapılmasına dâir, hadisteki nehiy kerahete hamledilir, demişlerdir.E1-Irâkî: Âlimler, mescidde yapılan satış akdinin geçersiz sayılamıyacağina icmâ' etmişler, demiştir.E1-Mâverdi de böyle demiştir. Biliyorsun ki; âyet veya hadîste mevcut nehiy, aslında haramlık içindir, diyenlere göre bir nehyin haramlıktan mekruhluğa döndürülebilmesi için, haramlık anlamına olmadığına dâir bir alâmete ihtiyaç vardır.Âlimlerin yapılan akdin sıhhati üzerine icmâ' etmiş olmaları, akid yapmanın haramlığına mâni değildir.Yâni mescidde satış akdini yapmak haramdır, günahtır, bununla beraber fâsid değildir, sıhhatlidir. O halde akdin sıhhati, nehyin mekruh-luğuna yorumlanmasına karine ye alâmet olamaz. Şafiî' nin bâzı arkadaşları: Mescidde satış akdinin yapılması mekruh değildir, demişlerse de hadîsler bu görüşü reddeder', demiştir.»
Ebû Dâvûd da: «Cuma namazından önce mescidde halka kurmak» babında bu hadîsi daha uzun bir metinle yine Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmiştir.
El-Menhel yazarı özetle şöyle der:
«Hadîs, -mescidde satış akdinin haramlığına delâlet eder. Bu hususta mezheb âlimlerinin görüşleri şöyledir:
1 — Hanefî âlimlerine göre mescidde alış - veriş işi yaygınlaştığı zaman mekruhtur. Nadiren yapıldığı takdirde mekruh değildir.
2 — Şafiî ler'e göre itikafta olmayan kişinin, mescidde herhangi bir şeyi satması veya satın alması mekruhtur. îtikafta olan kişinin ihtiyaç duyduğu şeyleri satması ve alması caizdir. Diğerleri mekruhtur.
3 — Mâlikiler'e göre satmak ve salınaimak fsi bağırarak yapılırsa haramdır. Çünkü bu takdirde, mescid pazar yerine çevrilmiş olur. Alçak sesle yapılan satış ve alış işlemleri mekruhtur.
El-Menhel yazarı: Bu üç mezheb âliminin ayrıntılı görüşlerini teyid eden her hangi bir delil yoktur, diyerek Hanbeliler'in şu görüşlerinin kuvvetli olduğunu söyler:
4 — Hanbeliler, hadîsin zahirini tutarak : Mescidde satın alma ve satmanın her çeşidi herkes için haramdır, ftikafta olanın, olmayanın; ihtiyaç maddesi ile diğer maddenin ve satış işlerinin azlığı ve çokluğunun farkı yoktur, demişlerdir.Ahmed bin Han-be1: Şu mescidler Allah'ın evleridir, içinde satış ve alış yapılamaz, demiştir. [25]

Mescidlerde Şiir Okumak

Mescidde şiir okumanın caiz olmadığı hadisten anlaşılıyor. Yasaklanan şiir, yersiz övgü veya yermeyi ihtiva eden yahut kibirlenmeyi ifâde eden kısma yorumlanmıştır. Böyle yorumlanınca Buhâri ve Müs1im'in Said bin Müseyyeb1 de* rivayet ettikleri şu mealdeki hadise muhalif kalmaz : 'Ömer (Ra-diyallâhü anh), bir ara mescidden geçerken (şâir) Hassan (Fte-dıyallâhü anh) şiir okuyordu. Ömer (Radıyallâhü anh) Ona biraz kui#k verdi. Bunun üzerine Hassan (Radıyallâhü anh) Ona Şu mescidde senden daha hayırlı olan zat Resul ullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) bulunurken, ben şurada şiir okurdum, dedikten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ye dönerek: 'Allah için söyle. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bana söyle buyu-

rurken işittin mi: «Ey Hassan! Benim yerime sen cevap ver. Allah'ım, Hassan (Radıyallâhü arih)'ı Ruhü'I-Kudüs ile teyid eyle*1 diye sordu/ Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : Evet! dedi.»
Kâfirler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında hiciv şiirlerini söylemişlerdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem), Hassan (Radıyallâhü anh) 'in onlara cevap vermesini emir buyurmuştur.
Hadis, anlatılan şekilde yorumlandığı takdirde Ahmed bin Hanbel'in Câbir (RadıyaHâhü anh) den rivayet ettiği şu medlcteki hadise ters düşmez.- 'Câbir (Radıyallâhü anh) demiştir ki: ben yüz defadan fazla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel meSCİdde gördüm. Ash&bı şiir müzâkeresini yaparlar ve cahiliyet devrine ait bâzı şeyleri anlatırlardı. Zaman zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onlarla beraber gülümserdi.'
Bu ve benzeri hadisler, müşrikleri yermeyi. Peygamber (SaHal-lahü Aleyhi ve Sellem) 'i övmeyi, takva ve güzel ahlâka teşvik etmeyi ihtiva eden şiirlerin meseidde okunmasının câ izi iği ne delâlet etter.
İbnü'l-A.rabi: Din lehinde ve şer'i şerifin ayakta tutul ması ile ilgili şiirleri mescidde okumakta bir beis yoktur, demiştir.
Nevevi de; Şiir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i veya İslâmiyet'i övücü mâhiyette ise veya. güzel ahlâk, takva ve benzerî hayır çeşitleri hakkında ise mescidde okuması sakıncalı değildir. Ama bir müslümanı hiciv etmek, içkiyi övmek, kadınları anlatmak, bir zâlimi övmek, yasak olan böbürlenmek gibi kötü şeyleri işleyen şiirleri mescidlerde okumak haramdır, demiştir.
Alimlerin ekserisi mescitlerde şiir okumanın yasaklığına dâir hadisler ile caiz olduğuna dâir hadislerin arasını anlattığımız şekilde bulmuşlardır.
Şunu da belirtelim ki okunması caiz görülen şiirlerin namaz kılmak Kur'an okumak ve zikir etmekle meşgul olanları şaşırtması hâlinde okunması haramdır.»

750) Vasile bin el-Eskâ[26] (Radtyaüâhü anh) den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Çocuklarınızı, delilerinizi, satın almanızı, satışınızı, münakaşalarınızı, seslerinizi yükseltmeyi, had cezalarınızın infazını mescidlerinizden uzak tutun. Mescidferinizin kapılarının yakınında abdest alma yerlerini ittihaz ediniz. Ve Cuma günlerinde mescidlerinizi buhurla tütsüleyiniz.Zevâid'de râvi el-Hâris bin Nebhâ'nm zayıflığı üzerinde ittifak edildiği için isnadının zayıflığı bildirilmiştir. [27]

İzahı

Hadîs, küçük çocukları ve delileri mescidlere sokmanın yasak-ljğına delâlet eder. Mezheblerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 — Hanefî mezhebine göre bunların, mescidi necis etmeleri kuvvetle zannedildiği zaman mescide sokulmaları tahrimen mekruhtur. Aksi takdirde tenzihen mekruhtur.
2 — Şafiî ler'e göre henüz mümeyyizlik çağma ermemiş olan küçük yaştaki çocukların ve delilerin mescidi kirletmelerinden, içindekilere zarar vermelerinden ve avret yerlerini açmalarından emin olunduğu takdirde mescide sokulmaları caizdir. Mümeyyiz olan çocuğun, mescidi oyuncak hâline getirmemesi şartıyla mescide alınması caizdir. Aksi takdirde haramdır.
3 — Mâlikiler'e göre çocuk ve delinin mescide ithali, mescidin necis edilmesine sebebiyet verdiği .takdirde haramdır. Keza mescidi pislememekle beraber yaramazlık ederlerse, mescide alınmaları haramdır. Mescidi pislemiyecek ve haylazlık etmiyecek veya edince uyarıldığı zaman uslu duracak çocuğun mescide götürülmesi caizdir.
4 — Hanbeliler'e göre okutmak gibi bir ihtiyaç için mümeyyiz olmayan çocuğu mescide sokmak mekruh değildir. İhtiyaç olmadan mescide girmesi mekruhtur. Delinin hükmü de böyledir.
Mescidlerde alış veriş etmenin şer'î hükmü, bundan önceki hadîste açıklandı.
Mescidlerde sesleri yükseltmenin yasaklığı bu hadisten anlaşılıyor. Bu da mekruhtur
Mezheblerin konu hakkındaki görüşleri şöyledir:
1 — Hanefî mezhebine göre mescidde namaza duranları şaşırtacak veya orada uyuyanları uyandıracak şekilde yüksek sesle zikretmek mekruhtur. Böyle bir durum söz konusu değilse kerahet yoktur. Bilâkis zikredenin; ibâdete karşı hevesinin artması uykuyu defetmesi ve kalbini uyarması gibi bir fayda mülâhaza edildiği zaman yüksek sesle zikretmesi daha efdaldır. Zikrin dışındaki sözlere gelince; mubah olmayan sözleri yüksek sesle söylemek tahrimen mekruhtur. Mubah olan sözleri yüksek sesle söylemek, namaz kılanın şaşmasına sebebiyet verirse

mekruhtur. Aksi takdirde kerahet yoktur. Tabiî kişi ibâdet maksadıyla mescide girmiş ise kerahet yoktur. Şayet sırf konuşmak için mescide girmiş olursa mutlaka mek ruhtur.
2 — Şâfiîler' e göre mescidde yüksek sesle zikretmek, eğer namaz kılan, ders veren, kıraatla meşgul olan veya mütalâa eden birisini şaşırtırsa mekruhtur. Keza uy and in İm ası sünnet olmayan bir uyuyanı uyandırırsa yine mekruhtur. Aksi takdirde mekruh değildir. Yüksele sesle konuşmaya gelince, hadis diye uydurulduğu hadis âlim-lerince belirlenmiş sözleri okumak gibi helâl olmayan konuşma türünden ise, anılan kişilerden birisini şaşırtsın, şaşırtmasın mutlaka haramdır. Mubah konuşma cinsinden ise mezkûr şahısları şaşırtırsa mekruhtur. Şaşırtmazsa mekruh değildir.
3 — Mâlikiler'e göre zikir ve ilimle bile olsa mescidde sesi yükseltmek mekruhtur. Ancak dört halde hüküm değişir:
a — Müderrisin öğrencilere sesini duyurmak için ihtiyaç duyduğu takdirde sesini yükseltmesinde kerahet yoktur.
b — Namaz kılanı şaşırtırsa haramdır.
c — Mekke veya M i n a mescidinde yüksek sesle «Leb-beyk» duasını okumak mekruh değildir.
d — Nöbet bekleyenin sesini yükseltmesi mekruh değildir.
4 — Hanbeliler'e göre namazdakilerin şaşırmasına sebebiyet verilmemesi hâlinde mescidde yüksek sesle zikretmek mubahtır. Mubah nevinden olan konuşmalar da böyledir. Bunlar namaz kılanları şaşırtırsa mekruhtur. Mubah olmayan sözlerle ses yükseltmek, kimseyi şaşırtsın, şaşırtmasın mutlaka mekruhtur.
Had cezalarını mescidlerde infaz etmek ve kılıçları çekip çıkarmak da, gerek bu hadîste ve gerekse 748 nolu İbni Ömer (Ra-dıyallâhü anh)'in hadîsiyle yasaklanmıştır. [28]

6 — Mescidde Uyumak Babı

751) İbn-i Ömer (Radtyallâkü ankümâyâen rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken mes-cidde uyuyorduk."

752) Kays bin Tihfa [29] (Radtyallâkü anh) Sufle ashabındandı. Kendisi söyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize: '(Mescidden evime) Gidiniz.» buyurdu. Bunun üzerine biz, Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nin odasına giderek yedik ve içtik. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize?
«İsterseniz burada uyuyabilirsiniz. Dilerseniz mescide gidebilirsiniz.» buyurdu. Kays bin Tıhfe: Biz de. Hayır mescide gideriz, dedik; demiştir." [30]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhârî, Tirmizi, ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.Buhâri' nin rivayetinde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in, genç ve bekâr olup ehli yokken Mescidi Nebevi'de uyuduğunu söyle-diği bildirilmektedir.
Müslim, Tirm izi ve Nesâî de bunu rivayet etmişlerdir.
Kays bin Tıhfe (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin müelliften başka diğer kütüb-i sitte sahiplerinden tmam Ebû Dâv ûd 35. Kitabu l'Edeb. 103. Bâbun fir'recüliyenbethâ alâ bathiai, hadîs no 5040 tahric etmiştir. Ayrıca İbn-i Mâce hadisin metnini Sünen 33. Kitâbu l'Edeb, 27. Babun Nehyi ani'l itficâ i al«4' vech'de 3727 No. ile rivayet edilmiştir.
Suffe : Mescidi Nebevi'de fakir sahâbilerin kaldığı üstü kapalı bir yerdir. Buharı' nin 'Mescidde erkeklerin uyuması bâbı'nda rivayet ettiği bir hadîste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: 'Ben, Suffe ashabından yetmiş kişi gördüm. Hiç birisinin üzerinde ridâ (bedenin yukarı kısmını örten elbise) yoktu. Ya izâr (bedenin belden aşağısını örten elbise) vardı ya da boyunlarına bağladıkları kisâ denilen örtü vardı. Bazılarının kisâ denilen örtüleri topuklarına kadar uzundu, bir kısmınınki ancak diz kapağının altını örtüyordu. Avret yeri görünmesin diye elleriyle örtüyü toylayanlar oluyordu.'
Suffe ehli; mescid içinde kendileri için ayrılan yerde yatıp kalkarlardı. Onların orada uyumaları, mescidde uyumanın câizliğine delâlet eder.
Tirmizî, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini rivayet ettikten sonra bunun hasen - sahîh olduğunu söylemiş ve ilim ehlinden bir kavmin mescidde uyumaya ruhsat verdiğini söyledikten sonra: İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh) :
5l = «Sakın kimse mescidi gece ve gündüz uykusu için yatacak yer edinmesin.» buyurmuştur,

ttim ehlinden bir cemâat da îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın kavli ile hükmetmişlerdir, demiştir.
El Menhel yazarı mescidde uyumak hakkında âlimler arasındaki ihtilâfı özetle şöyle anlatmıştır :
1 — Saîd bin el-Müseyjeb, Hasan-ı Basrî, Ata', Muhammed bin Şîrîn ve Şafiî âlimleri: Mescidde uyumak caizdir. Bunda kerahet yoktur. Ancak orada uyumak; namaz kılanların yerini daraltır veya namazlarını şaşırmalarına sebebiyet verirse, haramdır, demişlerdir. Onların delilleri İbn-i Mâceh, .Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâî 'nin rivayet ettikleri İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in (751 nolu) hadîsidir. Diğer bir delili de Buhâri' nin Seni bin Sa'd {Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
-Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bir gün kızı) Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin evine geldi. Ali (Radıyallâhü anh)'yi (orada) bulamadı: «Amcam oğlu nerede?» diye sordu. Fâtime (Radıyallâhü anhâ) de: Aramızda bir şey geçti. Birbirimize öfkelendik. Bunun üzerine gündüz uykusunu benim yanımda uyumadı, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birisine: «Bak neregedir?» buyurdu. Adam (gidip) geldi. Ve: Yâ Resûlallah! Ali mescidde uyuyor, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide vardı. Ali (Radıyallâhü anh) yan tarafına yatmış, ridâsı bir yanından sıyrılmış vücûdu toprağa bulanmıştı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) toprağı ondan silkmeye başladı. Ve : «Kalk ey Ebû Turab! (= toprağın babası)» buyurdu*'
Nevevî; «Suffe eshâbının ve sahâbîlerden bir cemâatin mescidde uyuya geldikleri sabittir. Keza Sümâme bin İsâ l'ın müslümanlığı kabul etmeden önce mescidde uyuduğu sabittir. Bunların hepsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken olmuştur. Şafiî: Müşrik mescidde geceleyince müslümanın gecelemesi de en az onun gibi kabul edilmelidir, demiştir.» der.
Hanefî âlimlerinden el-Aynî: 'İbnül-Müseyyeb ve Süleyman bin Yesâr'a mescidde uyumanın hük-mü sorulmuş; Kendileri de: Suffe ehli mescidde uyuyorlardı. Onlar, meskenleri mescid olan bir kavim idi. Hal böyle iken bunu ne diye sorarsınız? diye cevap vermişler; Taberî de el-Ha-san' in şöyle dediğini zikretmiştir : Osman bin Affan (Radıyallâhü anh) halîfe iken mescidde uyuduğunu gördüm. Orada nöbet bekleyen de yoktu,' demiştir.
2 — İmam-ı Mâlik: Meskeni olan. kimsenin mescidde gece veya gündüz uyumasını hoş görmem, demiştir. İmam Ahmed ve 1shak da bu görüştedirler.Onlara göre meskeni olanın mescidde uyuması mekruhtur. Yabancının uyuması mekruh değildir. İmam Mâ1ik' e göre mescidde uyuyan sahâ-bilerin evleri yokmuş. Namazı beklerken uyumakta kerahet olmadığı kendisinden rivayet edilmiştir.
İbn-i Mes'ud, Tâvûs, Mücâhid ve Evzâî de mescidde uyumayı mekruh görmüşlerdir.»
Yukarıdaki bilgi el-Menhel'in : «Cünüb mescide girer» babından alınmıştır. [31]

Hangi Mescid İlk Olarak Kuruldu? Babı

753) Ebû Zerr-i Gifâri (Radtyallahü attk)'den rivayet edildiğine güre şöyle söylemiştir : Ben :
— Yâ Resûlallah! Yeryüzünde ilk kurulan mescid hangisidir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Mescidi Haram'dır.» buyurdu. Ebû Zerr demiştir ki: Ben:
— Sonra hangisidir? diye sordum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) :
— "Sonra Mescidi Aksâ'dır.» buyurdu. Ben :
— Bu iki mest İd arasında ne kadar zaman vardır? diye sordum. O :
— «Kırk yıl. Sonra yer yüzü senin için namazgâhdır. Nerede namaz vakti sana gelirse orada kılı ver.buyurdu. [32]

İzahı

Bu hadisi Buharı, 'Enbiyâ Kitabında; Müslim, Moser Kitabı'nda Nesâîde, Enbiyâ' ve 'Tefsir* bahislerinde ri- etmişlerdir. Rivayetler arasında az bir lafız farkı varsa da hepsi aynı mânâyı ifâde ederler.
Mescidi Haram, Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kâ'be' nin çevresindeki mesciddir. Mescidi Ak-sa ile Kudüs şehrindeki meşhur camidir
Aksa:En uzak demektir.Kudüs'teki camiye bu ismin verilmesinin sebebi, Kâ'be'ye pek uzak oluşu, yahut ondan da ha geri istikamette başka bir mabedin bulunmayışıdır.Bâzılarına göre bu ismin veriliş sebebi, mescidin pisliklerden uzak tutulması, tertemiz ve mukaddes oluşudur.
Kâ'be ' nin İbrahim (Aleyhi's-Selâm), Mescid-i Aksa' nin da Süleyman (Aleyhi's-Selâm)

tarafından ya-pıldjğı ve aralarında bin yıldan fazla zaman bulunduğu cihetle be hadiste iki mescidin yapımı arasında kırk yıllık bir sürenin duiubu-şu Kurtubi tarafından şöyle yorumlanmıştır:
Bu konuda vârid olan âyet ve hadis, İbrahim ile Süleyman ' m mezkûr mescidleri yeni inşâ etmediklerine ve daha Önce başkaları tarafından yapılmış olan binaları yenilediklerine delâlet eder. Kâ'be' nin ilk yapıcısının Âdem (Aleyhi's-Selâm) olduğu da rivayet edilmiştir. Eğer bu rivayet asıl kabul edilirse Âdem (Aleyhi's-Selâm)'den kırk yıl sonra evlâdından birisi tarafından Mescidi Aksa' nin yapılmış olduğu bu hadîsten çıkarılabilir.
Ayni' nin beyânına göre Kâ'be'yi ilk defa melekler bina etmiş, sonra İbrahim (Aleyhi's-Selâm), ondan sonra sırayla Amâlika, Cürhûm ve Kureyş onu yenilemişlerdir.Kureyş'in Kâ'be'yi yapması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sillem)'in nübüvvetinden önceki yıllara rastlar. Daha sonra Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) ve ondan sonra da Haccâc tarafından yapılmıştır.
Ibn-i Kesir; Mescid-i Aksa'yi meseid olarak ittihaz eden ilk zâtın İsrail (Aleyhi's-Selâm) olduğunu. Süleyman (Aleyhi's-Selâm) tarafından onarıldığını söylemiştir.
Buhâri' nin 'Mekke fadlı bâbı'ndaki Câbir bin Abdullah ' m hadîsi bahsinde Kasta1ani.Kâ'be' nin yapimi ve onarımları hakkında genişçe bilgi vermiştir. Anlattığına göre Kâ'be, on defa bina edilmiştir. İlk yapılışı Âdem (Aleyhi's-Selâm)'in yaratılışından önceki devirlerde melekler tarafından olmuştur. İkinci yapıcısı Âdem (Aleyhi's-Selâm) 'dir. Nûh tufanı dolayısıyla yıkılarak yeri bile kaybolan Kâ'be, Kur'-an ' in nassıyla sabit olduğu gibi İbrahim (Aleyhi's-Selâm) tarafından ziyaretçilere hazırlanmış ve İbrahim (Aleyhi's-Se-lâmî üçüncü yapıcısı olmuştur. Hattâ şöyle denilmiştir: Şu dünya âleminde Kâ'be" den daha şerefli bir bina yoktur. Çünkü yapıl-masını emreden. Meliki Celil, mühendisi Cibril, ustası İbrahim Halil ve kalfası İsmail' dir.
Daha sonra sırayla Amâlika, Cürhüm, Kusayy bin Kilâb, Kureyş, Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) ve Haccâc tarafından yenilenmiştir.
Harun Reşîd veya babası yahut da dedesi Kâ'be'yi yıktırarak yeniden Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) in yaptırdığı şekilde yenilemek istemişse de îmam-ı Mâlik halîfeyi uyararak: Kâ'be' nin meliklerin oyuncağı hâline dönüşmesinden korkarım demek suretiyle ilgilileri bu teşebbüsten vaz geçirmiştir...
Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yönelttiği sorulara gelince; Görüldüğü gibi önce yer yüzünde kurulan ilk mescidin hangisi olduğunu öğrenmek istemiş, bunu öğrendikten sonra ikinci mescidi sormuş, bunu da öğrenince iki mescidin yapılışı arasında geçen süreyi öğrenmek istemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Onun sorularını cevaplandırdıktan sonra yer yüzünün mescid hükmünde olduğunu, namaz vakti girince olunduğu yerde namaz kılınabileceğini bildirmiştir. Fazileti üstün olan mescidlere ulaşmak için kazaya bırakılacak şekilde namazı geciktirmeye mahal olmadığına hadîste işaret vardır. Burada yer yüzü namazgah olarak gösterilmekte ise de namaz kılmanın mekruh olduğu kabristan, hamam, çöplük, mezbaha, yolun ortası ve develerin yatakları gibi yerler özel hadîslerle bu hükümden müstesnadırlar. Namaz kılmanın mekruh olduğu yerlerin bir kısmını bildiren hadîsler dördüncü bâbta 745 - 746 ve 747 numaralarda geçmiştir.
Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'in sorusu hangi mescidin târih itibariyle önce yapıldığına dâir olabildiği gibi, fazilet bakımından hangisinde öncelik bulunduğuna dâir de olabilir. [33]

8 — Evlerde Mescidler Edinme Babı

754) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)*\n kendilerine âit bir kuyudaki kovadan (mübarek ağzına) aldığı suyu yüzüne püskürttüğünü hatırlayan Mahmud bin er-Rabî' el-Ensârî [34] (Radıyallâhü anhyden, o da, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Bedir savaşına katılan ve mensubu bulunduğu Benî Salim kabilesinin imamlığını yapagelen İtbân bin Mâlik es-Sâlimî (Radıyallâhü anh)yden rivayet ettiğine göre İtbân (Radtyallâhü anh) şöyle söylemiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek :
'Yâ Resul alla h (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Gerçekten gözüm zayıfladı. (Yağmur yağdığı zaman) sel gelir de benimle kavmimin mescidi arasına girer ve onu geçmek bana meşakkat verir. Eğer bevâyetlerin arası şöyle bulunmuştur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile yola çıkmış, İtbân (Radıyallâhü anh) 'in evine girileceği zaman Ömer (Radıyallâhü anh) ve diğerleri oraya toplanarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber eve girmişlerdir.
Nevevî, İtbân (Radıyallâhü anh) in hadîsinden istifâde edilen hususlardan bir kısmını şöyle

anlatır:
1. Sâlihlerden, eserlerinden ve namaz kıldıkları yerlerde namaz kılmaktan feyiz ve bereket alınır.
2. Büyük zâtlardan feyiz ve bereket almak istenmelidir.
3. Büyük zâtların, kendilerinden küçük olanları ziyaret etmeleri ve ziyafetlerinde bulunmaları meşrudur.
4. Özür dolayısıyla cemaata gitmemek meşrudur.
5. Âlim, devlet adamı ve benzerleri yolculuğa çıkarken bâzı arkadaşlarını beraberinde götürmelidirler.
6. Bir adamın evine girilirken izin istenmelidir. Ev sahibi önceden dâveî etmiş olsa bile müsaade alınmadan girilmemelidir.
7. Bir kaç iş varken en önemlisinden başlamalı. Çünkü Peygam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaz kılmak için gitmişti. Na maz kılmadan oturmamıştır
8. Nafile namazını cemaatla kılmak caizdir.
9. Geceleyin kılınan nafile namazında olduğu gibi, gündüz kılı nan nafile namazında da iki rek'atte bir selâm vermek efdaldır.
10. Dâima evin muayyen bir yerinde namaz kılmak meşrudur.' Hazîre diye geçen yemeğin yağlı çorba olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi; Hazîre: Ufak kıyılmış et ve undan yapılma sulu bir yemektir, diyenler de vardır Bu yemeğe et karıştırılmadığı takdirde ismi Asîdedir.
Ensârdan bir adam, güzlerini kaybettikten .sonra Resûlullah (Sa/tuftahü Aleyhi ve
Teşrif et de evimde benîm için bir mescid tâyîn et. Orada namaz kılarım, diye Onu evine davet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gelerek (dediğini) yaptı. [35]

İzahı

Sindi: 'Bu hadiste mübhem olarak anılan adam İtbân (Radıyallâhü anh)'dir. Bu hadis, Buhâri, Müslim ve diğer sahih hadîs kitablarında geçen itbân (Radıyallâhü anh)'in hadîsindendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) târikinden olduğu için burada zikredilmiştir. Şöyle bir şey hatıra gelebilir: îtbân (Radıyallâhü anh)'in hadisinde, kendisinin Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek dileğini arzettiği belirtilmiş; Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde ise Ensâri haber yollamak suretiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'i evine davet etmiştir. Bu durum mübhem sahâbinin itbân (Radıyallâhü anh)'dan başka bir zât olduğuna delâlet etmez mi? Buna şöyle cevap verilir: İtbân (Radıyallâhü anh)'in önce şahsen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelmesi, sonra da Ona haber göndermesi veyahut bunun aksine önce haber yollaması, bilâhare bizzat gitmesi mümkündür. Zâten İtbân (Radıyallâhü anh)'in hadisine ait bâzı rivayetlerde, itbân (Radıyallâhü anh)'m Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdiği bildirilmiştir,' demiştir.

756) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Benim amcalarımdan birisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için yemek yaptı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
Evimde yemek yemeni ve namaz kılmanı arzuluyorum, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun evine geldi ve evde şu hasırlardan bir tane bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evin bir kenarını (hazırlamayı) emretti. Hemen orası süpürüldü ve hafifçe sulandı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durdu. Biz de Onunla beraber namaz kıldık.Ebû Abdillah bin Mâce demiştir ki:

Fahl: Siyahlaşmış haşirdir.Zevâid'de : İsnadı hasendir. Hadisin aslı Buhâri'de vardır, denilmiştir. [36]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen hadîsin meali bunun mealine benzer. Ancak Kütüb-i Ham-se'de rivayet olunan Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Pey-gember (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i davet eden zât Enes (Radıyallâhü anh) 'in amcası değil, onun anne annesi Mü1eyke'dir. Bâzı rivayetlerde davet eden hâtûn, Enes (Radıyallâhü anh)'in annesi Ümmü Süleym'dir.
Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri" hadisin metni meâlen şöyledir: «Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre büyükannesi [37] Mü1eyke , Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, Onun için hazırlamış olduğu yemeğe davet etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem), yemekten biraz yedikten sonra:
«Kalkınız. Size namaz kıldırayım.» buyurdu. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Uzun süre kullanılmasından dolayı kararmış olan bir hasırımıza doğru kalkıp gittim. (Yumuşatmak veya temizlemek için) hasırı hafifçe suladım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasır üzerinde ayakta durdu. Ben ve yetim (= Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mevlâsı (Dumeyre bin Ebi Dumeyre) Onun arkasında saf olduk. İhtiyar hatun (Müleyke) bizim arkamıza durdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra (namazdan) çıktı. (Ve evine gitti.)"
Buhâri ve Müslim bu hadisi 'Hasır üzerinde namaz bâbı'nda rivayet etmişlerdir.
Nevevî, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der . [38]

Hadîsin İhtiva Ettiği Hükümler Şunlardır:

1 — Düğün dolayısıyla verilen ve velîme adı verilen ziyafetten başka ziyafetler için de yapılan davete icabet edilmelidir. Bu icabetin meşruluğunda ihtilâf yoktur. Ancak icabet vâcib midir? Farz-ı kifâye midir? Sünnet midir? diye Şafiî âlimleri ve diğer mez-heb âlimleri arasında meşhur ihtilâf konusu olmuştur. Hadîslerin zahirine göre bu davet vâcibtir. Yeri gelince inşaallah izah edeceğiz.
2 — Nafile namazı cemâatle kılmak caizdir.
3 — Salih ve âlim zatların bir evde namaz kılmaları ev halkına bereket vesilesi olur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), teşrifleriyle onları bereketlendirdiği gibi, namaz kılınış şeklini uygulamalı olarak onlara öğretmek istediği umulur. Çünkü kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını mescidde ender görebilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kılınış şeklini o kadına göstermek, öğretmek ve kadının da başkalarına öğretmesini istemiş olabilir.
4 — Hasır v.s. bitkiler üzerinde namaz kılmak caizdir. Bu hususta icmâ vardır. Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) 'in muhalif kalışı, toprak üzerinde namaz kılmakla tevazu gös-termenin müstahablığma yorumlanmıştır.
5 — Elbiselerde, sergilerde, hasırlarda ve benzeri eşyalarda asıl olan hüküm, bunların temiz oluşudur. Necasetleri gerçekleşmedikçe temizlik hükmü devam eder.
6 — Gece nafilelerinde olduğu gibi, gündüz kılınan nafile namazlarında iki rşk'atten selâm vermek daha efdaldır.
7 — Mümeyyizlik çağına-ermiş çocuğun namazı sahihtir.
8 — Çocuk, erkeklerle beraber safı tamamlar. Mezhebimizin sa-hîh ve meşhur kavli budur. Âlimlerin cumhuru da bununla hükmetmişlerdir. Yalnız îbn-i Mes'ud ve arkadaşları, muhalefet ederek : İmama uyanlar iki kişi oldukları takdirde imamla beraber bir saf olurlar. İmam ortalarında durur, demişlerdir.
9 — Erkeklerin cemaatında bir kadın bulunduğu takdirde, kadın tek başına ve erkeklerin arkasında durup, imama uyar.
Enes (Radıyallâhü anh), yumuşatmak için hasırı sulamıştır. Çünkü başka rivayette açıklandığı gibi hasır, hurma dallarından ya-pılmaymış. Bir de üzerindeki toz ve benzerinin giderilmesi istenmiştir. Kadı İsmail el-Mâli ki ve başka âlimler, sulamayı böyle yorumlamışlardır. Kadı Iyâz ise : 'Kuvvetli ihtimal şudur ki: Enes (Radıyalâhü anh), hasırın necaseti hususunda şüphe duyduğu için sulamıştır,' demiştir. Kadı Iyâz' in bu sözü mezhebine göredir.Çünkü Onun mezhebine göre şüpheli necaset, hafifçe sulamakla giderilebilir. Halbuki bizim mezhebimize ve cumhurun mezhebine göre, necislenen bir şey iyice yıkanmakla temiz olabilir. Bu nedenle seçkin yorum, ilkidir. [39]

9 — Mescidleri Temiz Tutmak Ve Güzel Kokularla Güzelleştirmek Babı

757) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her kim mescidde bulunması uygun olmayan bir şeyi oradan çıkarırsa, Allah onun için Cennette bir ev yapar.[40]

758) Aişe (Radtyaltâhü anhây&cn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahallelerde mescidlerin (veya) evlerde namaz

yerlerinin yapılmasını ve teiniz tutulup güzel koku sürülmesini emretmiştir.»"

759) Aişe (Radtyallâhü asAd^'den rivayet edildiğine,göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahallelerde mescidlerin (veya) evlerde namaz yerlerinin ittihaz edilmesini ve temiz tutulup güzel koku sürülmesini emretmiştir.» [41]

İzahı

Müellifin iki senedle rivayet ettiği aynı mânâdaki Âişe (Radıyallâhü anha'nin hadisini Ebû Dâvûd, tbn-i Hibbân, Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd un, 'Mahallelerde (veya) evlerde mescidlerin İttihazı babında rivayet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini açıklayan el Menhel, özetle şu bilgiyi vermiştir :
«Dür: 'Dâr'ın çoğuludur. Dar kelimesi bina, arsa ve mahalle anlamlarına gelir. Çünkü araplar, bir kabilenin toplu halde bulunduğu mahalleye Dar adını verirler. Hadisteki Dür kelimesi mahalleler anlamına yorumlandığında hadîsteki 'Mesâcid' kelimesi ile mescidler anlamı kasdedilmiş olur. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mahallelerde mescidleri
yapmayı emretmiştir.'
Şayet 'Dür' kelimesi: 'Evler' anlamına yorumlanırsa, Mesâcid kelimesi ile namaz kılman yerler kasdedilmiş olur. Yâni bu kelime 'Mes-cid'in çoğulu değil, secde ve namaz yeri anlamını taşıyan 'Mesced'in çoğulu olmuş olur. Buna göre cümlenin mânâsı şudur: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evlerde namaz yerlerinin yapılmasını emretmiştir.'
El Mirkat sahibi: Birinci yorum tercihe şayandır. Tatbikat da ona göredir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her mahalle halkının kendileri için birer mescid yapmalarını emretmesinin hikmeti, bir mahalle halkının başka mahalledeki mescide gitmelerinin zorluğu veya imkânsızlığı ve bu nedenle mescidde namaz kılmanın ve cemâatin faziletinden mahrum kalmmasıdır. Her mahalle halkının güçlük çekmeden bu faziletleri kazanmaları için kendi mahallelerinde mescid yapmalarını emretmiştir, demiştir.
Ha11âbi, ikinci yorumu anlatmış, birinci şekilde yorum yapıldığını da söylemiştir.
EI-Âyni de,e1-Ha1lâbi gibi ikinci yorumu daha açık görerek şöyle demiştir: 'Bir yer sahibi tarafından vakfedilmedikçe ve halk orada*cemaatla namaz kılmadıkça mescid sayılmaz, diyen arkadaşlarımız için bu hadîs bir delildir. Eğer yer sahibinin mescid ismini vermesiyle iş tamamlanmış olsaydı, şahısların kendi evlerinden mescid olarak ayırdıkları köşe veya oda, onların mülkü olmaktan çıkmış olacaktı. Şu halde bir yere mescid ismini vermek, o yerin mescid sayılması için yeterli değildir. Bunun için Hidaye sahibi: Eğer kişi evinin içinden bir yeri mescid edinerek halkın oraya girip namaz kılmalarına izin verirse, o yeri satabilir ve ölümü hâlinde mirasçıların malı olur. Çünkü mescid, içine girilmesine hiç kimsenin mâni olamıyacağı bir yerdir. Kişinin, evinden mescid olarak ayırdığı yer, onun mülkü ile çevrili olduğu için oraya kimseyi sokmayabilir. O halde orası mescid hükmüne girmiş değildir, demiştir.
Mahallelerde mescidlerin ve evlerde namazgahların yapılmasına âit verilen emir vücub için değil, izin mahiyetindedir. Çünkü bundan gaye uzak mescidlere gitmek meşakkatinden kurtulmalarıdır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidlerin temiz tutulmasını emretmekle mescidde bulunması münasib olmayan her şeyden arınmasını, pis kokudan kirlerden korunmasını ve tertemiz muhafazasını istemiştir. Bunun yanında mescidlere güzel kokuların sürülmesini emretmiştir. Çünkü bu yerlerde namaz kılındığı için, camiler gibi hürmet edilmesi gerekir.
İbn-i Reslân: 'Mescidlere erkeklerin kullandıkları ve renk izi bırakmayan güzel koku türleri sürülmelidir. Çünkü renk izi namaza duranların dikkatini çekebilir. Mescidlere güzel koku sürülürken en iyisi cemâatin namaz kıldıkları ve secde ettikleri yerlere sürülmelidir, demiştir.
Güzel koku sürmek diye terceme ettiğimiz 'Tatyîb' kelimesini, buhurla tütsülemek diye yorumlamak caizdir. Bunun içindir ki îbn-i Hacer: Mescidi buhurla tütsülemenin müstahabhğı hadîsten anlaşılır. Mâlik bunu mekruh görmekle muhalefet etmiştir. Halbuki Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) minber üzerinde oturduğu zaman Abdullah (Radıyallâhü anh) mescidi buhurla tütsülerdi. Selefin bir kısmı, mescide zaferan ve güzel koku sürülmesini müstahab saymışlardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de bunu yaptığı rivayet olunmuştur, der.
Şa'bî: Mescide güzel koku sürmek sünnettir, demiştir. İbn-i Ebî Şeybe' nin tahriç ettiğine göre Abdullah İbn-i Zübeyr, Kabe'yi yaptığı zaman duvarlarını misk ile sıvamıştır.
Hadîs, evlerde namazgahların ittihaz edilmesinin meşruluğuna delâlet eder, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, ashabtan îtbân bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in evinin bir

köşesini mescid olarak ittihâz etmesini sağladığı sabittir.»

760) Ebû Saîd-i Hudfî (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Mescid ler de ilk lâmba yakan zât Temim ed-Dâri [42](Hadıyallâhü anhVdir.[43]

İzahı

Kütüb-i Sitte sâhiblerinden yalnız müellifin rivayet ettiği anlaşılan bu hadîs, m esc i di erde ışık yakmanın meşruluğuna delâlet eder. E bu Davud'un 'Mescidlerde lâmba yakmak babında rivayet ettiği hadtee göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in azatlı cariyesi Meymune bin-t Sa'd (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Mescid-i Aksa'da namaz kılmanın hükmünü sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Oraya gidiniz ve içinde namaz kılınız. (O bölgedeki şehirler, o sıralarda gayr-i müslimlerin hakimiyetindeydi.) Eğer sizler Mescid-i Aksa'ya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde yakılacak zeytin yağını gönderiniz.» buyurmuştur.
Ebû Davud'un rivayet ettiği bu hadis İbn-ı Maceh tarafından da rivayet edilmiştir. Mezkûr iki hadîs, mescidlerde lâmba, kandil ve benzeri ışıkların yakılmasının meşruluğuna delâlet eder.
ElMenhel yazarı, Meymune (Radıyalâhü anhaJ'nin hadisinden çıkarılan fıkhi hükümleri şöyle sıralamıştır:
1 — Mescid-i Aksa' nın fazileti ve orada namaz kılmak için yolculuk edilmesinin meşruluğu anlaşılıyor.
2 — Yakılmak üzere mescidlere yakıt göndermek, hattâ başka şehirlerdeki mescidlere göndermek meşrudur.
3 — Küfür diyarında bulunan mescidlerde namaz kılmak isteyen müslümanların yararlanması için mescidlerin aydınlatılmasında kullanılmak üzere oralara zeytin yağını göndermek meşrudur. Mescidlerin yararına olan başka maddeler de yağ gibidir.
4 — Şer'î hükmü bilmeyen kimse, bilenlere sorup öğrenmelidir. [44]

10 — Mescıdde Balgamın Mekruhluğu Babı

761) Humeyd bin AİKİirrahman bin Avf (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine güre :
Ebû Hüreyre ve Ebû Satd-i Hudrı (Hadıyallâhü anhümâ), kendisine şu haberi vermişlerdir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin duvarında balgam görmüş de eline aldığı bir çakıl taşıyla onu kazımış, sonra şöyle buyurmuştur:
-Sizden birisi balgam çıkardığı zaman ne önüne ne de sağma atmasın. Soluna veya sol ayağının altına tükürüğünü atsın.*"

762) Enes bin Mâlik (Radıyallûhü u«A)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidin kıble duva-rmda bir balgam gördü. Bunun üzerine öfkelendi. Hattâ mübarek yüzü kıpkırmızı kesildi. Biraz sonra Ensardan bir kadın gelerek onu kazıdı ve yerine halûk [45] sürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu ne güzel şeydir.* buyurdu.

763) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)>den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) cemaata namaz kıldırırken mescidin kıble duvarında balgam görmüş, namazdan çıktığı zaman şöyle buyurmuştur:
-Sizden birisi namazda olduğu zaman, Allah (in kıblesi) onun yüzünün döndüğü tarafta olmuş olur. Bu nedenle sakın hiç biriniz namazda iken yüzünün olduğu tarafa balgam atmasın»'

764) Aişe (Radtyallâkü anhâ)'dtn rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin kıble duvarındaki bir tükrüğü kazımıştır.Zevaid'de: isnadı, sahihtir. Ricali sikalardır. [46]

İzahı

764 nolu Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsinin Kütüb-i Sit-te'den yalnız sünenimizde rivayet edildiği notta belirtildiği gibi Zevâid sahibi tarafından söylenmiş ise de bu hadis Müs1im'in

'Mescidde tükürmekten nehiy' babında rivayet olunmuştur. İzahın sonunda Müslim' deki metni senediyle beraber nakledeceğiz.
Ebû Saîd'î Hudrî (Radıyallâhü anh), Ebû Hürey-re)ve Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsleri, Buhârî ve diğer sahih hadîs kitablarında az lafız farkıyla rivayet edilmiştir.
Nühâme: Göğüsten çıkan balgamdır. Bâzıları: Burun yoluyla baştan inen balgama Nühâme denilir, göğüsten çıkan balgama Nü-hâa denilir, demişlerdir.
Büsâk ve Büzâk kelimeleri, tükürük demektir. Bâzı rivayetlerde 'Nühâme' geçer, diğer bir kısım rivayetlerde Büsâk'; başka rivayetlerde 'Büzâk' geçer.
Mescidlerde, göğüsten çıkan balgam, baştan inen balgam ve ağızda oluşan tükürüğün atılması arasında bir fark yoktur. Hepsi yasaktır. Bu İtibarla mezkûr kelimelerden hangisi rivayet olunmuş-sa netice değişmez.
761 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin Buhârî ve Müslim tarafından da rivayet edildiğini yukarıda söylemiştik. Bu hadîs, kıble ve sağ tarafa tükürmeyi yasaklıyor. Bu yasaklama umumîdir. Yâni namaz içinde veya mescid içinde olma şartını koşmuyor.
Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî1 nin Târik bin Abdillah el-Muhâfibî (Radıyallâhü anhümâ) 'den riva-yet ettikleri benzer hadiste Peygamber (Sallâllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:
«Adam namaza durduğu zaman veya biriniz namaz kıldığı zaman ne önüne ne de sağına tükürmesin...»
El-Menhel yazarı 'Mescidde tükürmenin keraheti bâbı'ndaki Târık (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklarken şöyle der :
«Hadîste kıble ve sağ taraflarına tükürmek yasak kılındığından yasaklama zahiren haram kılınma anlamını taşır. Buhârî' nin Enes (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde yasaklama sebebinin Allah Teâlâ'nın kişi ile kıble arasında oluşunun gösterilmesi de haramhk anlamını te'yid eder.
E1-Hâfız:Bu sebebe bağlamak, kıble tarafına tükürmenin mutlaka haram olduğuna delâlet eder. Kişi mescidde olsun olmasın hüküm aynıdır. Özellikle namaz esnasında bu hareket şiddetle ha-ramdır.Artık mescidde tükürmenin mekruhluğu tenzih için mi? tah-rim için mi diye bir ihtilâf söz konusu değildir. îbn-i Huzeyme ve Îbn-İ Hibbân'in sahihlerinden Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet edilen bir hadîste:
«Kıble tarafına tüküren kişi, kıyamet günü tükrüğü gözleri arasında olduğu halde gelir.» buyurulmuş; yine İ b n-i Huzeyme' nin Ibn-i Ömer (Radıyalâhü anh)'den merfu olarak rivayet ettiği başka bir hadiste :
«Kıble tarafına balgam atan kişi, kıyamet günü balgamı yüzünde olduğu halde hasredilir.» buyurulmuştur. Ebû Dâvûd ve İbn-i Hibbân'ın es-Sâib bin Hallâd (Radıyallâ-Hü anhümâ)'dan rivayet ettikleri hadîste:
Bir adam bir kavme imamlık etmiş de kıble tarafına tükürmüş. Namazdan çıkınca (Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o kavme:«O şahıs size imamlık yapmasın.» buyurmuş ve adama: «Gerçekten sen, Allah'a ve Resulüne eziyet ettin.» buyurmuştur' demiştir.
Târik (Radıyalâhü anh)'in hadîsinin zahirine göre kıbleye ve sağ tarafa tükürmenin yasaklığı namaz hâline mahsustur. îmamı MâIik e göre namaz dışında sağ tarafa tükürmekte beis yoktur.Nevevi: Namaz içinde ve namaz dışında kıble yönüne ve sağ tarafa tükürmek mutlaka yasaktır, demiştir. Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri Ebu Hüreyre (Radıyallâhü anh)' nin (761 nolu) hadisi mutlaka yasaklığa delâlet eder. Ebû Saidi Hudri (Radıyallâhü anh) ile Câbir (Radıyallâhü anh) in hadîsi de buna delâlet eder.
El-Hftfız: 'Sağ tarafa tükürmenin mutlaka yasak olduğuna delâlet eden delillerden birisi de İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'un namazda değilken sağ tarafa tükürmekten kerahet ettiğine dâir Ab dürrezzâk ve başkasının rivayet ettikleri hadistir. Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'in de: Ben müslüman olalı sağ tarafıma tükürmedim, dediği rivayet olunmuştur.
Ömer bin Abdülaziz (Radıyallâhü anh)'in de, oğlunu sağ tarafa tükürmekten menettiği rivayet olunmuştur,' demiştir.
Kadı Iyâz: Namaz esnasında mecbur olmadıkça sag tarafa tükürmek yasaktır. Bundan başka hiç bir çare bulmak mümkün değilse zaruret nedeniyle yapabilir, demiştir.
E1-Hafız : Namaza duran kişinin üzerinde elbise varken sağ tarafa tükürmekten başka bir çare yoktur denemez. Zâten Şar-i Hakim mecbur kalındığında elbise içine tükürme yolunu göster-miştir, demiştir.
Hadisin zahirine göre sol tarafa veya sol ayak altına tükürme ruhsatı verilmiştir.Tarık (Radıyallûhü anh) in rivayetinde şöyle buyuruluyor: «Velâkin sol tarafı boş ise oraya tükürsün
Şu halde adamın sol tarafında bir kimse varsa oraya da tükü-remez. Ancak sol ayağının altına tükürebilir.

Nevevi: Sol tarafta veya sol ayağının altına tükürme ruhsatı mescidin dışındaki adama mahsustur. Mescid içinde kişi buralara Ancak elbisesi içine tükürebilir. Çünkü:Mescidde tükürmek günahtır.» hadisi sahihıir, demiştir.
Nevevî şunu demek istemiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde tükürmenin hatâ olduğunu beyan ettikten sonra mescidde tükürmeye izin vermesi akıldan uzaktır.
İbn-i Hacer Mişkâtü'l-Mesâbîh' şerhinde.Kişinin sol tarafına veya sol ayağının altına tükürmesi ruhsatı, namazdaki şahsın mescidden başka bir yerde namaz kılması zamanına mahsustur. Veyahut mescidde iken tükürmesi hâlinde tükrüğünün mescidin her hangi bir yerine dokunmaması şartına bağlıdır. Namaz dışındaki tükürme ve mescid dışındaki tükürme hükmü de, namaz içindeki tükür me hükmü gibidir, demiştir.
tbnü'l Imâd: Mescidde hakaret maksadıyla tükrüğünü her hangi bir tarafa atan kişinin küfre gittiği hususunda âlimler arasında her hangi bir ihtilâf yoktur, demiştir. [47]

Mescidde Tükürmenin Mezheblere Göre Şer'i Hükmü

1 — Hane filere göre mescidi tükürük, sümkürük ve balgamdan korumak vâcibtir. Mescidin duvarlarına veya zeminine; döşemesinin üstüne veya altına tükürmek, tan ri m en mekruhtur. Bunu yapanın derhal temizlemesi gerekir. Mescid tabanının topraklı oluşu, sert bir madde ile kaplı oluşu keza döşemeli, döşemesi?; oluşu arasında hiç bir fark yoktur.
2 —Şafiî âlimlerine göre mescidin tabanı yumuşak bir toprak tabakasından teşekkül etmiş olup kişi önceden bir çukur kazıp içine tükürdükten sonra toprakla iyice üstünü örterse haram işlemiş sayılmaz. Çukur kazmadan tükürse haram işlemiş olur. Tükürdükten sonra onu gömerse, günahın devamını önlemiş olur. Keza mescidin sert tabanına tükürük atmakla haram işlemiş olur. Günahın devamını önlemek için, onu kazıması gerekir.
3 — Mâ1iki1er'e göre tabanı sert olan mescidin tabanına az tükürük atmak mekruhtur. Çok olunca haram olur. Mescidin tabanı çakıl taşlarıyla döşeli olduğu zaman yere tükürmek mekruh değildir.
4 — Hanbelilere göre mescidde tükürmek haramdır. Tabanı toprak veya çakıl taşlarıyla döşeli olan mescidin tabanına atılan tükürük, sahibi tarafından yere gömüldüğü takdirde günahın devamlılığı önlenmiş olur. Şayet tabanı sert ise kazıması veya silmesi gerekir. Bunu hasırla örtmek kâfi değildir. Sahibi tarafından görülemeyen tükürüğü görenin, bunun gidermesi vâcibtir.[48]
763 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhlin hadîsini yukarıda anlattığımız gibi Buhârî, Müslim, Ebü Dâvüd, Nesâî ve Mâlik az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste namaz esnasında kıble tarafına tükürmenin yasakliği gerekçeli olarak bildirilmiştir.
El-Menhel yazarının, bu hadîsin açıklaması ile ilgili olarak verdiği bilginin bir kısmı şöyledir: «Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidin kıble tarafında gördüğü balgamı bizzat gidermiştir. Nesâî' nin Enes (Radıyallâhü anhJ' den rivayet ettiği bir hadîse (762 nolu hadîsimizi kasdediyor.l göre Ensâr'dan bir kadın kalkıp mescidin duvarındaki balgamı kazımış ve yerine halûk denilen güzel kokuyu sürmüştür. Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) de bunu beğenmiştir, tki hadîs arasında bir çelişki yoktur. Çünkü olayın teaddüdü muhtemeldir.
Rivayetin zahirine göre görülen balgam kuruymuş. Çünkü yaş olmuş olsaydı râvi : «...kazıdı-yerine -...sildi» diyecekti. Hadis, yaş balgam gibi kuru balgamın da pis olduğuna delâlet eder.
Hadisin : cümlesinin zahiri mânası:
"Allah Teâlâ namaza duranın yüzünün döndüğü tarafta olmuş
olur.» demektir. Halbuki Allah mekândan münezzehtir. Her yerde hazır ve nazırdır. Bunun için bu cümle şöyle yorumlanmıştır : «Allah'ın kıblesi...» veya «Allah'ın azameti...» yahut «Allah'ın sevabı...» yâni ehlinin malûmu olduğu üzere lafza-i Celâl'in dışında bir muzaf kelime takdir edilir.
Hattâbi, cümleyi şöyle yorumlamıştır: Allah'ın, namaz kılınırken Ona doğru durmayı emrettiği kıble, namaz kılanın yüzünün döndüğü taraftadır. O halde kıble tarafını balgamdan korusun. Ka-be'ye Allah'ın kâbesi ve Allah'ın evi denildiği gibi namaz kılanın yüzünün dönük olduğu tarafa Allah'ın tarafı ve Allah'ın kıblesi denilebilir.
Hadiste «Kişi namazda olduğu zaman - buyurulmuştur. Namaz dışında da kıble tarafına tükürmenin yasaklığı, sahih hadîslerle sabittir. Yukarıda da gerekli izah verilmiştir. Bilhassa namaz içinde kıble tarafına tükürmek çok daha ağır olduğu için bu hadiste «...namazda olduğu...» kaydı konulmuştur. [49]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Mescidi, kirletici olan her şeyden korumak gerekir.
2 — İmam, mescidin durumunu kontrol ederek, pisliklerden korunmasına titizlik göstermelidir.
3 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüksek tevazuunu ifade eder.
4 — Özellikle kıble yönüne çok hürmet edilmelidir.
Zevâid'de yalnız tbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiği bildirilen Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin Müs1i m'de de rivayet edildiğini izahın girişinde belirtmiştik. Müs1im' in rivayeti şöyledir :
«... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidin) kıble duvarında bir tükürük veya. sümük veya balgam görmüş de onu kazımıştır.» [50]

11 —Mescidde Davâll (= Yitikler) İnşadından Nehiy Babı

Bu babın başlığında geçen 'İnsâd' ve 'Davâll' kelimelerini açıklayalım :
İnşâd: Kayıp aramak, kaybolan malı tarif etmek, bulunan bir şeyi ilân etmek ve yüksek sesle şiir okumak gibi çeşitli mânâlara ge lir. Burada inşaddan maksad, kaybolan bir malı yüksek sesle tarif etmektir. El-Menhel yazarı kayıp ilanıyla ilgili hadîslerin zikredil-diği babın başlığında ve hadîslerde geçen 'İnşâd'ın bu mânâda kullanıldığını söylemiştir. Ona göre hadîslerde geçen 'Neşd' kelimesi ise, kayıp aramak ve onu tarif etmek anlamlarında kullanılmıştır.
Sindi' ye göre 'Yitik inşadı1 yüksek sesle yitik aramaktır.
Davâll: 'Dâlle'nin çoğuludur. Kaybolan hayvan ve başka mallar demektir. Nihâye yazan 'Dâlle' kelimesini böyle tarif etmiştir. El-Mis-bahta: Dâlle, yitik hayvana mahsustur. Kaybolan başka mala 'Dâyi* ve 'Lakit' deniliyor, diye bilgi verilmiştir.

765) Büreyde (Rudıya/lâfıü aıtft) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sabah) namazı (m) kıldıktan sonra bir adam: Kırmızı deveyi (görüp) söyleyen var mı? dedi. Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu butamıyasın. Çünkü mescidler, ancak malum işlerde kullanılmak için yapılmıştır.» buyurdu." [51]

İzahı

Bu hadis, Müs1im'de müteaddit senedlerle ve Nesâi' de bir senedle rivayet edilmiştir. Müslim,mescidde deve arayan zâtın Şeybe bin Neâme olduğunu söylemiştir. Yine Müs1im'in bir rivayetinde:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kıldırdıktan sonra, bir a'rabî başını mescidin kapısından içeri sokarak: Kırmızı deveyi...» diye geçer.

766) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Anır bin el-As) (Radt-yallâhü anhümyfen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mescidde kayıp ilânından, (veya) tarifinden nehiy buyurmuştur."

767) Ebû Hüreyre (RadtyaUahü ank)\\cn rivayet edildiğine j;öre kendisi : Resûlullah (SaUallahü Aleyhive ScUem)'] «öyle buyururken işittim, (İçmiştir :
«Mescidde kayıp arayan adamı işiten kişi desin ki: Allah (onu) sana geri vermesin.' Çünkü şüphesiz mescidler bunun için yapılmamıştır. [52]

İzahı

Ebû Hüreyre (Hadıyallâhü anh) 'nin hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Hadisin: = «Allah sana geri vermesin!» fıkrası Müs1im' de: «Allah onu sana geri vermesin.»Nesâî'de «Bulmayasın!» ve Ebû Dâvûd 'da;= «Allah onu sana ulaştırmasın!» diye

geçer,
İbn-i Reslan: Bu fıkra, mesoıdde kayıp arayan kişiye aradığını bulmaması için beddua etmenin câizliğine delâlet eder, demiştir.
«... Çünkü şüphesiz mescidler bunun için yapılmamıştır.» fıkrasının mânâsı açıktır. Yâni mescidler, kayıp aramak için yapılmamış, Allah Teâlâ'yı anmak, namaz kılmak, ilim öğrenmek, öğretmek ve benzeri işler için yapılmıştır.
İbn-i Ebi Şeybe' nin hasen bir senetle rivayet ettiğine göre Ömer (Radıyallâhü anh), bir grup tüccarın mescidde ticaretten ve dünya işlerinden bahsettiklerini işitince, onlara : Şüphesiz şu mescidler ancak Allah'ı anmak için yapılmıştır. Siz ticaretinizi ve dünyanızı anmak istediğiniz zaman bakia çıkınız demiştir.
Bu babta geçen hadisler, mescidde kayıp ilânının yasaklığına delâlet eder.
Nevevi , benzer başlık altında açılan bâbta rivayet, olunan Büreyde ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâl'nin hadislerini açıklarken şöyle der ; «Hadîsler mescidde kayıp ilânının yasaklığına delâlet ederler. Alışverişler, kiralar ve benzen işlere ait akitleri mescidde yapmanın hükmü de budur.
Kadı Iyâz' in dediğine göre îmam-1 M âlik ve âlimlerden bir cemâat, mescidde yüksek sesle ilmî ve benzen çalışmayı mekruh görmüşlerdir.Ebû Hanîfe ve Mâlik'in arkadaşlarından Muhammed bin Mesleme, bunu caiz görmüşlerdir.
Kadı Iyâz : 'Bu hadisler nıesciddo terzilik ve benzeri sanatlarla iştigal etmenin yasaklığına delâlet ederler. Bâzı âlimler mescidde çocuklara ders okutmayı menetmişler. Bâzı hocalarımız ise muayyen şahısların yararını hedef tutan sanatları mescidlerde sürdürmeyi menetmişlerdir. Ama İslâm toplumunun dinle ilgili menfa-atlarım hedef alan ilmi çalışma, savaş âletlerini onarmak gibi mescidlerin kutsallığına ve yüceliğine gölge düşürmeyen çalışmaları sürdürmekte beis olmadığım söylemişlerdir.
Bâzı âlimler, mescidlerde çocuklara ders okutmanın câizliği hususunda ihtilâf etmişlerdir,' demiştir.»
Dört mezheb âlimleri mescidlerde kayıp aramanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Bunlardan Şafii âlimleri şöyls bir tafsilât yapmışlardır : Mescidlerde kayıp ilânı, orada uyuyanları veya namaz kılanları meşgul etmezse mekruhtur. Şayet namaz kılanı şaşırtır ve uyandırılması sünnet olmayan uyuyanların uykularını ka-çırırsa haramdır. Bu hükümler, Mescid-i Haram' dan başka mescidlere aittir. Çünkü Mescidi Haram çok sayıda insanların toplandığı yer olduğu için mekruh değildir. [53]

12 — Su Kenarındaki Deve Yataklarında Ve Koyun Ağılında Namaz Kılma Babı

768) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre-Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Eğer siz (namaz kılmak için) koyun ağıllarından ve deve yataklarından başka bir yer bulamazsınız, koyun ağıllarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.[54]

769) Abdullah hin el-Muğaffe) el-Müzenî (Radıvallâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) $öyle buyurdu demiştir:
Koyun ağalarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız. Çünkü develer şeytanlardan yaratılmışlardır.[55]

770) Sebere bin Ma'bed[56] el-Cühı-ni (Radıyallâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Saalallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Deve yataklarında namaz kılınmaz ve koyun ağılında namaz kılınır.Zevâid sahibi bu hadtsi zikretmiş de, onun isnadı hakkında konuşmamıştır. [57]

Bu Bâbtaki Hadislerin İzahı

Zevâid yazarının beyânına göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Sebere (Radıyallâhü anh) nin hadislerini Kütüb-i Sitte sahihlerinden yalnız müellifimiz rivayet etmiştir.
Halbuki Tirmizi 'Koyun ağıllarında ve deve yataklarında namaz kılmak hakkında gelen hadîsler babında Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak şu hadisi rivayet edip, hasen - sahih olduğunu söylemiştir :

-Koyun ağıllarında namaz kılınız ve deve yataklarında namaz kılmayınız.»
Görüldüğü gibi Tirmizi' nin Ebû Hüreyre (Radı yallâhü anh)'den rivayet ettiği hadis metni daha kısadır.
Nesâi' nin Abdullah bin Muğaffel' den merfu' olarak rivayet ettiği hadisin metni de şöyledir.-
-Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deve yataklarında namaz kılmaktan nehiy etmiştir.»
Müs1im' de 'Deve etlerin (i yemek) den dolayı abdest almak bâbı'nda Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh) den rivayet ettiği uzunca 'bir hadiste :
-Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e: Ben, koyun ağıllarında namaz kılayım mı? diye sormuş; Peygamber (Saİ-lallahü Aleyhi ve Sellem) : -Evet» buyurmuş; Adam bu defa: Deve yataklarında namaz kılayım mı? diye sorunca Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) : «Hayır» diye cevab buyurmuştur.» demektedir.
Ebû Dâvûd da Câbir bin Sem üre (Radıyallâ-hü anh) 'nin hadisine benzer bir hadîsi Berâ' bin Âzib (Ra-dıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Abdest bahsinde rivayet ettiği hadîsin açıklamasını yaparken el-Menhel yazarı şöyle der:
-Hadîsin zahirine göre deve yataklarında namaz kılmak haramdır. Ahmed bin Hanbel bununla hükmederek: Burada kılınan namaz katiyyen sahih değildir. İade edilmesi gerekir, demiştir.
Cumhura göre burada namaz kılmak mekruhtur. Hadiste deve yataklarında namaz kılmanın yasaklığına gerekçe olarak develerin şeytanlardan yaratılmış oldukları gösterilmiştir. Gerekçenin zahirine göre yasaklama hükmü, develerin orada bulunduğu zamana aittir. Develer orada yoksa ve necasetten emin olunursa namaz kılmak yasak değildir. Çünkü Ebü Zerr (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yeryüzü benim için temizleyici ve mescid kılınmıştır.» buyurmuştur.
Şafiî, el-Ümm adlı kitabında :''Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Deve yataklarında namaz kılmayın. Çünkü deve, cinden yaratılmış bir cindir.» hadisi söz konusu yasağın, o yerin necasetinden dolayı değil, devenin kendisinden dolayıdır...' demiştir.
Hadîsin: «...çünkü şeytandan yaratılmıştır.» fıkrasına gelince; Bu fıkra Ahmed bin Hanbel'in rivayetinde meâlen şöyledir :
«... Çünkü deve cinden yaratılmıştır. Kaçtığı zaman gözlerim ve durumlarını görmüyor musun?»
Bu rivayetlerin zahirine göre deve şeytan neslinden türemedir. Hattâ kendileri de şeytanlar gibidir.
Fıkradan kasdedilen mânâ şu olabilir: Deve, şeytanlar gibi namaz kılanları meşgul eder. Çünkü develer rahat durmaz. İcâbında kişi namazda iken deve ürker veya kaçıp gider, sağı solu karıştırır ve bu davranışları ile, kişinin namazını yarıda bırakmasına sebebiyet verebilir. Kişinin, namazını şaşırması, karıştırması hattâ icâbında kesmesi hususunda develer şeytana benzetilmiş olur. Bu haller, koyunda yoktur.
Hadîsin : «Koyun ağılında namaz kılın» emri vücûb için değil, mübahlık içindir. Yâni bu yerde kıhnabilir.»
Tuhfetü'l-Ahvezî'nin beyânına göre cumhur: Deve yataklarında necaset yokken namaz kılmak mekruhtur. Necaset varken haramdır, demiştir. [58]

13 _ Mescide Girildiği Zaman (Okunan) Duâ Babı

771) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sdlcm)'in kızı Fâtinıe[59] (Radt-yatlâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide girdiği zaman şöyle derdi:
«Allah'ın adıyla. Selâm da Allah'ın Hesûlüne olsun. A İlah im! Benim günahlarımı mağfiret eyle ve rahmetinin kapılarını bana aç.-"
Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidden çıktığı zaman şöyle derdi:
«Allah'ın adıyla. Selâm da Allah'ın Resulü ne olsun. Allahim! Günahlarımı mağfiret eyle ve fadlının kapılarını bana aç.Tirmizi, Fâtime (R.A.)'nin hadîsini tahriç ettikten sonra: Hadis hasendir. İsnadı ise muttasıl değildir. Çünkü (Peygamber (S-A.V.)'in torunu) Hüseyin (R.A.)'in kızı olan Fâtime (R.A.), (nenesi olan) büyük Pâtinne (R.A.)'ya yetişmemiştir. Zira büyük Fâtima (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den sonra bir kaç ay yaşamıştır, demiştir.

772) Ebû Hümeyd es-Sâidî [60] (RadıyaUâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallal/ahü Aleyhiv e Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Biriniz mescide girdiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e selâm

etsin. Sonra şöyle desin:! Bana rahmetinin kapılarını aç.' ve çıktığı zaman şöyle desin :'Allahım! Senin fadhndan
sana dilekde bulunurum.'»"

773) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anAj'den rivayet edildiğine güre Re-sûlullah (Sallallahü Ahyhive Sc/iem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz mescide girdiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selierrü'e selâm etsin ve şöyle desin:
'Allahım! Bana rahmetinin kapılarını aç.' Ve çıktığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJe selâm etsin ve şöyle desin :
-Allahım! Beni, şeytanı racim'den koru.Hadisin isnadının sahîh ve ricalinin sikalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [61]

İzahı

Ebû Humeya (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim Nesai, Ahmed ve Ebû Dâvûd'da rivayet etmişlerdir'
Fâtime (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Yalnız Müellif tarafından rivayet edildiği Zevâid'de bildirilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'nin hadisinde, mescide girerken okunması emredilen dua Ebû Hümeyd (Radıyallâhü anh) in hadîsindeki duanın aynısıdır. Çıkarken okunması emredilen duanın benzeri Ebû Dâvûd tarafından Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhüml'tan merfu' olarak rivayet olunan bir hadîste mescide girerken okunması emredilmiştir. El-Hâkim de Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivayet ederek sahîh olduğunu söylemiştir.
Üç hadiste geçen: «Mescide girdiği zaman.» fıkrasından mak-sad : 'Mescide girmek istediği zaman...» veyahut: 'Mescide fiilen girdiği zaman...'dır.
Mescide girerken Allah'dan dilenen rahmet kapılarının açılmasından maksad, ihsan ve nimetlerine erişmek kolaylığını bahşetmektir.
El-Menhel yazarının beyan ettiği gibi mescide girerken rahmet kapılarının ve mescidden çıkarken fadl kapılarının açılması veya fadl dilenmesinin sırrı şudur : Mescide giren kimse, kendisini Rabb'ının sevabına ve cennetine yaklaştıracak olan şeylerle meşgul olur. Bu nedenle rahmet dilemek uygun olur. Rızık taleb etmek üzere mescidden çıktığı zaman fadl dilemek münasib olur. Nitekim Cenâb-ı Allah
«Cuma namazı kılınınca yer yüzüne dsğılınız ve Allah'ın fad-Iından taleb ediniz»[62] buyurmuştur.
Huccetü'llah el-Bâliğa'de: Mescide girenin rahmet ve çıkanın fadl dilemesinin hikmeti şudur.Rahmet, Kur'an-ı Kerim'-de, velilik ve Peygamberlik gibi uhrevî ve nefsâni ni'metler anla-mında kullanılmıştır.
«Ve Rabb'inin rahmeti (Peygamberlııt), kâfirlerin (mal ve mülk olarak) topladıkları şeylerden daha hayırlıdır.»[63]âyetinde olduğu gibi.
Fadl ise Dünya ni'metleri anlamında kullanılmıştır,' denilerek yukarıya aldığımız âyet misâl gösterilmiştir.
Son hadîste geçen -Şeytânı Recim...» fıkrasındaki Şeytan-ı recim kelimelerinin mânâlarına gelince :
Şeytan: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in dediği gibi şeytan; İnsan, cin ve hayvanlardan azmış olan, demektir. Bu kelime Satana=uzaklaştı fiilinden türeme olabilir. Bu takdirde 'Şeytan' kelimesinin mânâsı, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış olan demektir. 'Şeytan' kelimesi 'Şâta = yandı' fiilinden alınmış olabilir. Bu takdirde 'Şeytan1 kelimesinin mânâsı; Allah'ın azâbıyla helak edilmiş olan, demektir.
Racîm : Taşlanmış olan demektir. Şeytan aleyhi'l-La'ne lanetlendiği ve yıldız alevlerine tutulageldiği için ona bu isim verilmiştir.
Fıkranın mânâsı şudur: Allah'ım! Rahmetten uzaklaştırılan, azabınla helak edilen azgın; lanet taşına ve yıldız alevine tutulmuş olan Şeytan'ın vesvesesinden, aldatmasından, sapıtmasından beni Sen koru.
Fıkradaki korumaktan maksad, şeytanın huyu olan hased, kibir, böbürlenme, aldanma, aldatma ve isyan gibi vasıflardan korumak plabilir.
El-Menhel, Mescide girerken ve oradan çıkarken okunması vârid blan zikirlerin toplamı şudur, der: Mescide girerken okunacak zikir;

Mesciddon çıkarken aynı zikir okunacak, ancak; yerine;duâsı okunacaktır.
El-Menhel yazarı, 773 nolu hadîste geçen ve mescidden çıkarken ıkunması emrolunan duayı almamıştır. Yukarıdaki duaya bunun Iklenmesi uygun ulur.[64]

14 — Namaza Yürü(Yerek Gitmek) Babı

774) Ebû Hüreyre (Rarityalîâhii anh)\\vn rivayet edildiğine fföre Re-sûlulhıh (SallalUıhü Aicyhivc Sclltnı) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden birisi güzelce abdest aldıktan sonra namazdan başka hiç bir maksadla evden çıkmayarak ve sırf namaz kılmak niyetini güderek mescide doğru yürüdüğü zaman, mescide girinceye kadar attığı her adımla Allah onu bir derece yükseltir ve kendisinden bir hata düşürür. Mescide girince de namaz onu alıkoyduğu sürece namaz içinde olmuş olur.» [65]

İzahı

Bu hadisi Kütüb i Sitte sahiplerinin hepsi, birbirine yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir. Mâlik, İbn-i Hibbân ve Beyhaki de buna yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayet ettiği metin daha uzundur. Onun rivayet ettiği hadisin baş kısmında, kişinin cemaatla kıldığı namazın, evinde ve çarşısında kıldığı namazdan yirmibeş derece fazla olduğu bildiriliyor. Hadisin son kısmında da :
«Kişi namazı beklerken mescidde kimseye eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça melekler onun için dua ederek : Allahım ona mağfiret eyle, Allah'ım ona rahmet eyle, Allah'ım onun tevbesini kabul eyle; derler.1- ilâvesi vardır.
Hadisteki "...namazdan başka hiç bir maksadla...- cümlesinden anlaşılıyor ki; kişi sırf namaz için değil de, namaz kılmak niyetiyle beraber başka mülâhazalarla mescide vardığı takdirde, hadiste va'dolu-nan fazileti kazanamaz.
Sırf namaz kılmak maksadıyla mescide giden kişi, attığı beher adım karşılığında, hem bir hasene kazanır, hem de bir günahı silinir.
Kişi mescide girdikten sonra namaz için beklediği sürece sevab kazanması yönünden namazla meşgul olanın hükmündedir
Yukarıda Ebû Davud'un süneninden naklen beyan et tiğimiz rivayette belirtildiği gibi ki$i orada kimseye söz veya fiil ile 'eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça, namazdaymış gibi sevab kazanmış olur. Kimseye eziyet ettiği veya abdesti bozulduğu zaman, namazla meşgulmüş gibi süregelen sevabı son bulur. [66]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Abdest alırken güzelce almalıdır. Yâni abdestin sünnetlerine ve âdabına riâyet ederek, mükemmel olarak almalıdır.
2 — Abdest almadan mescide girilmemelidir.
3 — Mescide giderken ihlaslı bir niyetle gitmelidir. Namazdan başka hiç bir dünya menfaatim düşünmemelidir.
4 — Mescide girince huşu içinde namazı beklemeli, mescidin âdabına aykırı davranışlardan sakınmalı ve namazdaymış gibi edebli beklemelidir.
5 — Hadîste belirtilen şartlara riâyet edilerek namaz için mescide gidildiğinde atılan her adım bir sevabın kazanılmasına ve bir günahın bağışlanmasına vesile kılınmıştır.

775) Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Namaza ikamet getirildiği vakit sakın ona, koşarak gelmeyiniz, yürüyerek geliniz. Sükûnet ve vakardan ayrılmayınız. Yetişebildiğiniz kadarım (imamla) kılınız. Yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayınız.» [67]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkaları da rivayet etmişlerdir.

Hadîste «Namaza ikamet getirildiği vakit...» buyurulmuştur. Buhâri' nin bir rivayetinde: İkamet sesini işittiğiniz zaman...»; başka bir rivayette de:
= -Namaza geldiğiniz zaman...» buyurulmuştur.
«İkamet edildiği vakit koşarak namaza gitmeyin» buyurulurken: îkamet edilmeden önce namaza koşarak gidebilirsiniz, hükmü çıkarılamaz. Esasen namaza başlarken imamla beraber niyet etmeye yetişebilmek için, ikamet edilirken koşmanın meşruluğu düşünüldüğünden dolayı bu düşünüşün yanlışlığını belirtmek için özellikle ikametten bahsedilmiştir. İkamet getirilirken imamla beraber taharrum tekbirinin faziletine erişmek maksadıyla koşmak yasak iken ikametten önce koşmak hayda hay yasak olur. Şu halde gerek ikamet edildiği vakit ve gerekse başka zaman koşarak namaza gilmek, caiz değildir.
Ebû Dâvûd un süneninin 'Namaza koşmak bâbı'nda rivayet olunan bu hadîsin açıklanmasında el-Menhel yazarı şöyle der:
«Bâzı âlimler hadîsteki ikamet kaydını dikkate alarak 'İkamet getirilmeden önce koşmak caizdir. İkamet getirilirken caiz değildir. Caiz olmayışının sebebi de şudur : İkamet edildiği zaman koşarak gelip namaza duran kişi tam bir huşu ile kıraatini ve diğer vecîbeleri yerine getiremez. Fakat ikametten önce koşarak gelen şahıs, İcabında dinlenir, sonra ikamet edilir ve huşu ile namaza başlar,' demişlerdir.
Nevevî: 'İkamet getirilmediği zamanlarda koşarak namaza gelmenin yasaklığına dikkati çekmek için hadîste: -İkamet getirilirken...» buyurulmuştur. Çünkü ikamet getirilirken cemaatla kılınan namazın bir kısmını kaçırmak endişesi bulunmasına rağmen koşmak yasak olduğuna göre, böyle bir endişe olmadığı yâni henüz ikamet edilmemişken koşmanın yasaklığı kendiliğinden anlaşılır. Koşmaya gerek olmadığına dâir Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve.Sel-lem'in :
= «Çünki biriniz namaza gitmeye kasdedip (yürüyünce) artık o kişi namazdadır.» buyruğu ikametten önce de koşmanın mânâsız olduğuna delâlet eder. Ne zaman olursa olsun, namaz niyetiyle yola çıkan kişi, mademki namazda sayılır, ister ikamet edilirken, ister henüz ikamet edilmemişken koşmaya lüzum kalmamış olur. Hadîsin sonundaki :
-Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) kılın, yetişemediğiniz kısmı (kendiniz) tamamlayın buyruğu da bu görüşü te'yid eder.' demiştir
Hadîs, namaza koşarak gitmenin yasaklısına delâlet eder. Bu hususta Cuma namazı ile vakit namazları arasında bir fark yoktur. Taharrüm tekbirini veya bâzı rek'atlan, hattâ cemâati kaçırma endişesi bulunsun bulunmasın hüküm aynıdır. Zeyd bin Sabit, Enes, Ahmed ve Ebû Sevr'in mezhebi budur. îb-nü'1-Münzir de bu görüşü seçmiştir. Âlimlerin ekserisinin buna hükmettikleri rivayet olunmuştur.
İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, el-Esved bin Yezîd, Abdurrahman bin Yezid ve îshak bin Rahaveyh (Radıyallâhü anhüml'e göre taharrüm tekbirinin faziletini kaçırma endişesi varsa koşulur.
Nevevi: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan mezkûr hadîs dolayısıyla birinci görüşün daha sıhhatli oldu ğunu söylemiştir.
Tirmizi: Âlimlerin bir kısmı: Taharrüm tekbirinin faziletini kaçırmak endişesi varsa koşulur, demişler hattâ bunlardan koşarcasına hızlı yürüyen olmuştur. Bir kısım âlimler İse, bu endişe ol-sa bile koşmayı mekruh saymış ve sükunetle, vakarla gitmeyi tercih etmişlerdir. Ahmed ve İshak bununla hükmederek: Uygulama, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsine göredir, demişlerdir. Bu arada İshak: Taharrüm tekbirinin fazîletini kaçırmaktan korkan kişinin hızlı yürümesinde beis yoktur, de mistir.
«Yetişebildiğiniz kadarını (imamla) kılınız.» fıkrasına gelince; Cemaatla namaz kılmanın fazileti olan yirmiyedi derecelik üstünlük, namazın bir kısmında cemaata yetişen kimse için de vardır, diyen cumhur, bu hadîsi delil göstermiştir. Onlara göre başından itibaren bütün namazı cemaatla kılmanın dereceleri daha mükemmel olmakla beraber, namazın en küçük bir parçasında, meselâ son oturuşta cemaata yetişen kişi de cemâatin faziletine kavuşmuş olur.
Bâzı âlimlere göre cemâatin faziletine kavuşmuş sayılabilmek için namazın en az bir rek'atmın cemaatla kılınması gerekir.
-Yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayınız.» fıkrasının mânâsı şudur: İmamın sizden önce kılmış olduğu rek'atleri o selâm verince kılınız. Fıkradaki: «...tamamlayınız» lafzı, kişinin imamla kıldığı kısmın, namazın baş kısmına mahsub edildiğine ve imam selâm verdikten sonra kılınacak kısmın, namazın son kısmına mahsub edildiğine delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
Cumhura göre geç kalan şahsm imama yetiştiği rek'atler, onun için namazın baş kısmıdır. Ali bin Ebi Talib, Said bin el-Müseyyeb, Hasanı Basrİ, Mekhûl, Atâ,Zühri,Evzâi ve îshak (Radıyallâhü anhüm), bununla hükmetmişlerdir. Delilleri Dârekutnî' nin Katade' den rivayet ettiği Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anhümâ)'in şu haberidir:
-İmamla beraber yetiştiğin miktar, senin namazının evvelidir. İmamın senden önce okuduğu

Kuran ı sen tamamla.» Âlimlerin ikinci delili, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'nin mezkûr hadi sidir. Bunların üçüncü delili şudur: Akşam farzında imamla bir rek'at kılabilen kişi, imamın selâmından sonra kalkar, bir rek'at kıldıktan sonra teşehhüde oturur, sonra üçüncü rek'ate kalkar. Bu hususta bütün âlimler müttefiktirler. Eğer imamın daha önce kıldığı rek'atler geç kalan şahsın namazının baş kısmına mahsub edilmiş olsaydı, imam selâm verdikten sonra ayağa kalkan bu şahıs, bir rek'at kıldıktan sonra oturmamalıydı. Çünkü akşam namazının ilk rek'a-tinden sonra oturmak yoktur.
Süfyân-ı Sevri, Ebû Hanife, Ahmed, Mü câhid ve İbn-i Şirin'in dâhil olduğu bir cemaata göre' geç kalan şahsm imama yetiştiği rek'atlar, şahsın namazının son kısmına mahsub edilir. Hattâ: İki rek'at kaçıran kişi, imam selâm verdikten sonra kalkıp bunları kılarken kıraatim açıktan okumalı, Fatihaya sûre eklemelidir, demişlerdir. Bunların delili ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin mezkûr hadîsinin bâzı rivâyet-
lerinde bu fıkradaki;«tamamlayınız.» emri yerine;«kaza ediniz.» emrinin bulunuşudur. OnJar. kaza, ancak kaçırılmış olan için kullanılır, demişlerdir.
Cumhurun görüşü kuvvetlidir. Fıkradaki iki lafız arasında bir çelişki yoktur. Çünkü kaza kelimesi, eda vaktinde kılınmayan namazın sonradan kılınmasında kullanıldığı gibi, namazın asıl vaktinde kılınmasında da kullanılır. Yâni edâ ile eş anlamlıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in şu âyetlerinde 'Kaza' kelimesi Edâ' mânâsında kullanılmıştır:
= «Namazı tamamladığınız zaman...»[68] = «Menâsikinizi tamamladığınız zaman...»[69]
-Cuma namazı eda edilince...»[70] Rivayetlerin arasını bulmak için cümlesi ile; cümlesi aynı mânâya yorumlanır. Ve kaza kelimesi kalan rek'atları yapmak demektir. Esasen rivayetlerin ekseri 'dur.
Beyhaki: diyenler çoğunluktadır. Ebü Hüreyre (Badıyallâhü anh)'ye daha sıkı temasta bulunmuşlar ve hıfz yönünden daha kuvvetlidirler. Bu nedenle; rivayeti öncelik kazanır, demiştir. [71]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namaza giderken koşmak yasaktır.
2 — Sükûnet ve vakarla namaza gidilmelidir.
3 — imamla namazın bir parçasını kılmaya yetişen kişi için cemâat fazileti vardır.
4 — İmam namazın neresinde olursa olsun ona uymak caizdir.
5 — İmamla beraber kılınan rek'atler, namazın baş kısmına mah-sub edilir.

776) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyailâhü unh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallakü Aleyhive Sellemyden, şöyle buyurduğunu işit-nıiştir :
— «Allah'ın, günahlara keffâret ve hasenatı artırmaya vesile kıldığı şeyleri size göstereyim mi?» Sahâtoiler:
— Göster, Yâ Resûlallah! dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Güçlüklere rağmen abdesti tam olarak almak, mescidlere doğru çok adım atmak ve bir namazdan sonra diğer namazı beklemektir.» buyurdu.[72]

777) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyallâhü a»A>'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Kim yarın müslüman olarak Allah'a kavuşmaktan sevinirse şu beş vakit namazını ezan okunan yerde muhafaza etsin. Çünkü bu namazlar hidayet sünnetlerindendir ve şüphesiz Allah, Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e hüda (= hidayet.) sünnetlerini meşru kılmıştır. Andolsun ki, eğer her biriniz kendi evinde namaz kılmış olsaydı siz Peygamberiniz (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) sünnetini terketmiş olurdunuz. Ve Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sünnetini terketmiş olsaydınız, şüphesiz dalâlete düşmüş olurdunuz. Vallahi ben, bizleri (sahâbîleri) bilirim ki münafıklığı malûm olan münafıklardan başka hiç kimse cemaattan geri kalmazdı. Vallahi safa girinceye kadar iki kişi arasında tutularak mescide getirileni bilirim. Hiç kimse yoktur ki tertemiz ve güzelce abdestini alıp mescide gider, içinde namaz kılar da attığı her adımla Allah onu bir derece yükseltmesin ve her adımla onun bir günahını affetmeşin." [73]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhl'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.
«Şu beş vakit namazları...» fıkrasından maksad, beş vakit namazı, şartlarına, rükünlerine ve adabına riâyet, ederek mescidlerde cemaatla edâ etmektir.
Hadiste beş vakit namazın, hidâyet sünnetlerinden olduğu bildiriliyor. Sünnet, yol demektir. Hidâyet de hak ve doğru demektir. Hidâyet sünneti demek, hidâyetin ta kendisi olan yol demektir. Buna göre sünnetten maksad, farz ve vâcibten sonra yapılması istenilen ve fıkhı bir terim olan sünnet değildir.
İkinci ihtimâl, fıkhı terimdir. Yâni farz ve vâcibten sonra, yapılması istenen ibâdetler çeşidi anlamında kullanılmış oluyor. Fıkıh ve Usul-ü Fıkjh'ta sünnetler ikiye ayrılmıştır:
1 — Süneni Hüdâ,
2 — Sünen i Zevâid.
Sünnet-i Hüdâ: Dini mükemmelleştirmek için devamlı olarak yapılması istenen sünnettir. Bu tür sünneti özürsüz olarak, sürekli surette terk etmek mekruhtur. Ve terk eden kişi, kınanmış olur. Cemâata devam etmek, ezan, ikamet ve benzeri ibâdetler bu tür sünnettendir.
Sünneti Zevâid: Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in âdet üzere yaptığı fiillerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kalkıp oturması, yiyip içmesi, uzanıp uyuması gibi durum ve davranışlarıdır. Bunları tutmak güzeldir, sevabı vardır. Terket-mek ise mekruh değildir, kınanmayı gerektirmez.
İbn-i Abidin Dürrü'l-Muhtar haşiyesinde şöyle der: 'Meşru kılınan ibâdetler, farz, vâcib, sünnet, ve nafile olmak üzere dört kısma ayrılır :
Yapılması yapılmamasmdan evlâ olup, bırakılması yasak olan ibâdet kat'î bir delil ile sabit olursa ona 'Farz1 denir.
Şayet zannî bir delil ile sabit olursa ona Vâcib' denir.
Yapılması yapılmamasmdan evlâ olan bir ibâdetin terkedilmesi yasak kılınmamışsa bakılır: Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ve ondan sonra Hulafâ-i Râşidin'in devamlı surette yaptıkları ibâdetlerden ise ona Sünnet denir.
Devamlı yapmamışlarsa ona Mendûb ve Nafile denir.
Sünnet iki çeşittir. Birisi Sünnet-i Hûda'dır. Bunun terki mek-ruhluk ve isâeyi gerektirir. Cemâat, ezan ve ikamet bu tür sünnettendir. Diğeri Sünnet-i Zevâid'dir. Bunun terki isâe veya keraheti gerektirmez. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in giyim kuşamı, oturup kalkması bu tür sünnetlerdendir. Nafile ve mendubun faili sevab kazanır. Terk edeni kınanmaz. Bâzıları: Nafile Zevâid sünnetlerinden değer bakımından geridir, demişlerdir.'
-Vallahi Ben bizleri (sahâbîleri) bilirim...» fıkrasının mânâsı şudur : Vallahi ben kendimin ve sahâbilerin bütün namazları cemaatla kılageldiğimizi bilirim ve münafıklıkları besbelli olan münafıklardan başka hiç kimse bu sürece cemaattan geri kalmazdı.
Münafıklık, küfrü gizlemek ve imanlı görünmektir. Münafık da küfrünü gizleyen ve mü'min görünen kişidir.
«Vallahi safa yerleştirilinceye kadar...- fıkrasının mânâsı da şudur : Vallahi zayıflığından dolayı kendi başına mescide gelemeyecek durumda olan adamın; iki kişi tarafından tutularak ve bunlara dayanmak suretiyle yürüyerek mescide geldiğini ve böylece safa yerleştirildiğini bilirim.
Bu fıkra, cemaatla namaz kılmanın önemine, cemaata gitmek uğrunda güçlüğe tahammül etmenin gerekliliğine ve hasta ile benzerinin imkân nisbetinde cemaata katılmasının müstahablığına delâlet eder.
Hadîsin: -Eğer her biriniz kendi evinizde...» fıkrasının mânâsı şudur: Eğer sizler beş vakit namazınızı evlerinizdeki namazgahlarda kılmış olsaydınız Peygamberinizin (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolunu bırakmış olurdunuz. Çünkü O, farz namazları umûmî mes-cidde edâ ederdi ve bir özür olmadıkça evinde kılmazdı ve eğer Peygamberinizin (Sallallahü Aleyhive Sellem) sünnetini terketmiş olsaydınız dalâlete düşerdiniz.Ebû Davud'un rivayetinde;
«dalâlete düşerdiniz.» cümlesi yerine : = «küfre gitmiş olurdunuz.- cümlesi bulunur.
farz namazları cemaatla kılmak, Farz-ı Ayn'dır, diyenler bu fıkrayı delil göstermişlerdir. Lâkin fıkra, namazın cemaatla kılınmasının Farz-ı Ayn olduğuna dalâlet etmez. Çünkü: «...dalâlete düşerdiniz.» veya «...küfre giderdiniz.» ifâdesi, cemâat namazını terket-meye âit tehdid ve teşdid anlamına yorumlanmış olur. Yahut cemaatla namaz kılmayı küçümseyerek ve hakir görerek terketmeye yorumlanır.
Hattâbi şöyle yorum yapmıştır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini terketmiş olsaydınız, bu hâliniz İslâ-mî emirleri tedricen terk ede ede maazallah bir gün küfre gitmiş ola-bilirdiniz. [74]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Beş vakit namazın; şartlarına, rükünlerine ve âdabına riâyet etmek kaydıyla cemaatla kılınmasına teşvik edilmiştir.
2 — Beş vakit namazın cemaatla ve mescidde kılınması, hüdâ sünnetlerinden ve hidâyet yollarındandır.
3 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini terk etmek çok tehlikelidir.
4 — Cemaata gitmemek, münafıkların kârıdır.
5 — Hasta adamın, imkân bulduğunda başkasının yardımıyla da olsa cemaata gitmesi arzulanır.
6 — Âdâb, şart ve rükünlerine riâyet ederek abdest alıp mescide giden ve orada cemaatla namaz kılan kimsenin, adım basma bir derecesi yükselir ve bir günahı bağışlanır.

778) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü a«/r/den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Salallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kim namaza gitmek üzere evinden çıktıktan sonra şu duayı okursa, Allah, rahmetiyle ona yönelir ve yetmiş bin melek, onun günahlarının bağışlanmasını (Allah'tan) diler:
= 'Allahım! Senden istiyenlerin Senin katındaki hakkı için gerçekten Senden istiyorum. Ve şu yürüyüşüm hakkı için Senden istiyorum. Çünkü ben ne kibirlenmek ne de böbürlenmek için ve ne görsünler diye ne de duysunlar diye (evden) çıkmadım. Ve ben Senin kızmandan sakınmak ve Senin rızânı taleb etmek için çıktım. Bu sebeple Cehennem ateşinden beni korumanı ve günahlarımı örtmeni Senden istiyorum. Şüphesiz Senden başka hiç kimse günahları örte-mez.Zevâid'de : Bu hadîsin isnadı zayıf râviler zincirinden kuruludur. Atiy-ye el-Avfî, Fudayl binMerzûk ve el-Fadl bin el-Muvaffak adlı râvilerin hepsi zayıftır. Lâkin İbn-i Huzeyme kendi sahihinde bu hadisi Fudayl bin Merzûk tarikinden rivayet etmiştir. Hadîs İbn-i Huzeyme yanında sahihtir, denilmiştir. [75]

İzahı

Hadîste geçen: «...Senden isteyenlerin Senin katındaki hakkı için...» ve «... Şu yürüyüşün hakkı için...» cümlelerinde geçen 'Hak' kelimesi, Allah tarafından kula ödenmesi gerekli kazanılmış bir istihkak demek değildir. Çünkü Allah, hiç bir şeyi yapmaya mecbur değildir. Faili Muhtardır. Dilediğini yapar. Tam irâde sahibidir. Hiç bir kulun ödenmesi gerekli herhangi bir hakkı Allah katında yoktur. Kulun hayat boyunca yaptığı tüm kulluk görevleri ve ibâdetleri başarması, Allah'ın inâyetiyledir. Ve bütün hayratı Allah'ın kendisine vermiş olduğu sayısız ni'metlerden meselâ bir akıl ni'metine denk gelemez. Bu sebeple hadîste geçen 'Hak'tan maksad; Allah'ın; dilekte bulunan mü'min kullarına lütuf ve ihsanı ile ve tamamen karşılıksız* bir ikram mâhiyetinde olmak üzere vereceği va'd buyurduğu fazilettir. Kişi, 'Hak' kelimesini kullanarak duâ ederken şunu demek istiyor. Allah'ım! İhtiyacımın giderilmesi ve dileğimin kabulü uğrunda ben Senden dilekte bulunanlar için va'dettiğin yüce katındaki fazilete tevessül ederek Senden dilekte bulunuyorum.
'Hak' kelimesi bu mânâya yorumlanınca sakıncalı bir tarafı kalmamakla beraber, bu inceliklere aklı ermeyen kimselerin zihinlerinde yanlış mânâlara yer verileceği endişesiyle Hanefi âlimleri, -Şunun hakkı için...» gibi sözlerle duâ etmekten kaçınmışlar ve bu tür kelimeleri mutlak kullanmayı kerahetten hâli görmemişlerdir.

779) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre KesûJullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Karanlıklarda mescidlere çok (defa) yürüyenler, işte onlar Allah'ın rahmetine çokça dalanlardır.

780) Sehl bin Sa'd es-Saîdi (RadtyaUâhü anh)\\eu rivayet edildiğine göre; Resûluîîah (SaliaUahi't Aleyhi ve Se/leın) şöyle buyurdu, demiştir :
«Gece karanlıklarında (mescidlere) çok (defa) yürüyenler, kıyamet günündeki tam nurla sevinsinler.
Bu hadîsi Hâkim de rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir. İbn-i Huzeyme ve Beyhaki'de rivayet etmişlerdir. Zevâid yazan da isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

781) Enes hin Mâlik (Htuhyıı/âhü tınh)'t]en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalaUabü

Aleyhi ve Se/ieın) şöyle buyurdu, demiştir:

-Karanlıklarda mescidlere çok (.defa) yürüyenleri kıyamet günündeki tam nurla müjdele.[76]

İzahı

Müellifin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'ten rivayet ettiği hadis, metnini, Ebû Dâvûd başka bir senedle Büre yde (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivayet etmiştir. Tirmizî, el-Hâkim ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
«Karanlıklarda mescidlere çok (defa) yürüyenleri...» ifâdesinin mânâsı şudur: Gece karanlıklarında bir iki defa yürüyenleri değil de çok defa yürüyenleri ve gece karanlığında mescide gitmeyi itiyat haline getirenleri kıyamet günündeki dâimi ve ebedî nurla müjdele.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in : «...müjdele.» emrindeki hitâb umûmîdir. Müjdeleme durumunda olan âlimler ve benzeri yetkililerin hepsini kapsar. Bu hitabla muayyen bir kişi kasde-dilmemiştir.
Kıyamet günündeki tam nur, kıyamet günü mü'minler için hâsıl olan ve Cennet'e girinceye kadar devam eden nurdur. Münafık-lar böyle değildir. Çünkü onlar Dünya'da iken tevhid kelimesini dil-leriyle söyledikleri için kıyamet günü başlangıçta onlar için de bir nur hâsıl olacak ve belirdikten hemen sonra sönüverecektir. Münafıklar, mü'minlere : Bize doğru bakınız.Tâki sizin nurunuzdan iktibas edelim, diyecekler/ Münafıklara istihza mâhiyetinde : Gensin geriye dönün de nur taleb edin, denilecek; Münafıklar geri dönecekler, bundan sonra kendileri ile mü'minler arasına kapılı bir sur konulacak. Sûrun mü'minler tarafında olan iç kısmında rahmet bulunacak ve münafıklar tarafında olan dış kısmında azab olacaktır.
Gece karanlığında mescidlere gitmeye teşvik edici mâhiyette daha bir çok hadîs vardır. Onları buraya geçirmeye lüzum görmüyorum.
Sindî'nin beyânına göre bu hadîs, yatsı ve sabah namazında mescide gitmenin faziletini ifâde eder. Sabah namazında tağlis yapıldığı takdirde ona şâmildir. İsfârda, yâni; ortalık aydınlanınca sabah farzını kılmak evlâdır, diyenlere göre hadîsin sabah namazına şümulü yoktur. [77]

Son Üç Hadîsin Fıkıh Yönleri

1 — Hayır işleyeni müjdelemek meşrudur.
2 — Gece karanlıklarında mescidlere çok adım atmak uhrevî saadete vesile olur.
3 — Hadîsler sabah ve yatsı namazlarını mescidlerde kılmaya devam etmeye teşvik etmiştir. Çünkü gece karanlığında edâ edilen namazlar bunlardır.
4 — Sabah ve yatsı namazlarında mescidlere gitmeyi âdet hâline getirenlerin müjdelenmesine işaret vardır. [78]

15— Mescidden En Uzak Olanların (Uzaklık Derecelerine Göre) Sevabı Daha Büyük Babı

782) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den :
Şöyle demiştir : ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Selle,m) buyurdu ki : «Mescidden en uzak olanların (uzaklık derecesine göre) sevabı daha büyüktür. [79]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. E1-Hâkim de rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir.
Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Kaldığı yer mescidden daha uzak olanın, cemaata gelişi dolayısıyla kazandığı sevâb, durduğu yer mescide o kadar uzak olmayanın cemâat sevabından daha büyüktür. Böylece kişinin meskeni veya bulunduğu yer mescidden uzaklaştıkça sevabı daha çok olur.
Müslim'in Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anhl'dan rivayet ettiği bir hadîse göre ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Namaz hakkında sevabı en büyük olan insan, namaz yolu en çok uzak olandır.»
Hadisler, meskeni mescidden uzak olan kimseler için bir teselli kabilindendir. Çünkü meskeni mescide yakın olanın mescidde durması ve orada bol bol namaz kılması kolaydır, sevabı da buna

göre çoktur. Evi mescidden uzak olan kimse bunlardan mahrumdur. Ona teselli olsun diye mescide gelip gitmek için karşılaştığı meşakkat ve
çok adım atması karşılığında bol sevab kazanmakla müjdelenmiştir.
Hadîslerden maksad, meskenleri mescidlerden uzaklaştırmak de ğildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evi mescide çok yakındı. Bu nevî hadîsler: 'Oruçlu adamın ağız kokusunun Allah indinde misk kokusundan daha güzel olduğunu' bildiren hadis gibidir. Çünkü o hadiste ağız kokusunu bozmaya teşvik etme anlamı yoktur Maksad, oruçlunun, ağzına bir şey almaması nedeniyle bozulan ağız kokusu dolayısıyla teselli edilmesi ve çokça sevab kazanmakla müjdelenmesidir. [80]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, mescidlere çok adım atmanın, sevabı bol olan ibâdetlerden olduğuna delâlet eder.

783) Übey bin Ka'b (RudtyutUâkü anh)\\en :
Şöyle demiştir: Ensardan bir adam vardı. Onun evi, Medine'nin (mescidden) en uzak olan eviydi. Bununla beraber, Hesülullah (Sal-laljahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılmayı hiç kaçırmazdı. Ubeyy (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, ona acıdım ve:
— Yâ Filan! Eğer sen bir merkep satın alsaydın, seni şiddetli sıcaktan korurdu. Ayağına taş değip incinmesinden yüksek tutardı ve yerin zehirli hayvanlarından korurdu, dedim. Adam
— Vallahi evimin Muhammet) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinin bitişiğinde olmasından hoşlanmam, dedi. Übey demiştir ki: Ben adamın sözünü istiskal ederek alındım. Hatta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in evine vararak, dediklerini Ona anlattım. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı çağırtıp ona sordu. Adam da, bana dediğinin mislini Ona zikretti ve (attığı adımların) izinden sevab umduğunu anlattı. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Ona:
«Gerçekten sana, saklayıp umduğun (sevab) vardır.» buyurdu. [81]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım .
Hamad : Şiddetli sıcak ve kızgın yer üzerinde yürümek anlamlarına gelir.
Vak'a: Taşın ayağa değip incitmesi demektir. Tunub: Çadır ipi demektir. Burada yakınlıktan kinayedir.
İhtisâb: Hesaplamak, yetinmek, zannetmek, saymak, mükâfatını Allah'tan beklemek, saklamak, Allah'ın rızasını taleb etmek, sevab talebiyle bir şey yapmak gibi değişik mânalara golir. Bu mânâların bir kaçı buraya uygun düşer.
Hadîsin mânâsına gelince; Übeyy (Radıyallahü anh)'in bahsettiği Ensâri' nin ismini bilemedim. Bu zât Medîne' deki müslümanlardan evi mescide en uzak olan kimse olmasına rağmen beş vakit namazı mescidde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem î'in arkasında kılar.Ve cemâati hiç kaçırmazdı.Übeyy (Radıyallahü anh), onun bu hâline acıyarak bir merkep satın almasını söylemiş ve binerek gelip gitmesinin faydalarını anlatmış; gündüz geliş gidişlerinde, Güneş'in kızgın sıcağından ve kızgın kumlar üzerinde yürümekten kurtulacağını; gece, gündüz geliş ve gidişlerinde zehirli hayvanların şerrinden ve yollardaki taşların ayağını incitmesinden kurtulacağını hatırlatmıştır Adam, anlatılan zorluklardan kurtuluşun diğer bir çâresinin mescide yakın bir yerde yerleşmek olduğunu, fakat uzak mesafeden yürüyerek gelip gitmekle daha çok sevab kazanma yolunu tercih ettiğini, söylemek istemiştir.
Ancak evinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evine yakın olmasından hoşlanmadığını kapalı bir ifadeyle söylediğinden dolayı,Übeyy (Radıyallâhü anhJ bu sözü istiskal ederek Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmiş ve nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı çağırtıp sarfettiği sözün mâhiyetini sorunca, adam maksadını açıklamış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de niyetine göre karşılık bulacağını bildirmiştir.
Hadîsin «Gerçekten sana, saklayıp...» fıkrasından maksad şudur: Adam riyakârlık ve gösteriş gibi süflî emelleri karıştırmadan tam bir ihlâsla amel ettiği zaman Allah Teâlâ yanında sevaba lâyık olacağını müjdelemektir. [82]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Sahâbîler, birbirlerine karşı fazlasıyla merhametliydiler.
2 — Dinî yönden görünüşte noksanlık arzeden bir hâl ve hare: ket görüldüğünde durumu kavmin büyüğüne iletmek gerekir.
3 — Kavmin büyüğü, etbâmdan birisinin uygunsuz harekette bulunduğunu haber aldığı zaman, hemen ceza yoluna gitmemeli, önce durumu iyice tetkik ve tesbit etmelidir.
4 — Mescide çok yürümenin sevabı fazladır.
5 — Amelde ihlâslı olmak esastır.

784) Enes hin Mâlik (Rtıdtyullâkü anh)'ûen rivayet edildiğine göre şöyle tlemişlir:
(Ensardan) Banî Selime kabilesi, (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidden uzak kalan) evlerinden çıkarak mescidin yakınına gelmek istediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Medine'yi muhafaza eden bu evleri tahliye etmekle) Medine çevresini boş bırakmalarını arzu buyurmadı. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara ı
«Ey Benî Selime! Sizler, (mescide gelip giderken) attığınız adımlarınızın izlerini hesaba katmayacak mısınız?» buyurdu. Bunun üzerine onlar, yerlerine ikamet ettiler."
İzahı
Bu hadîsi Buhâri de rivayet etmiştir. Müslim ise, aynı olayı anlatan bir hadîsi Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'tan, başka lafızlarla, müteaddit senedlerle rivayet etmiştir.
Sindî: 'Beni Selime kabilesi, Ensar-ı Kira m'ın bir koludur. Araplardan bu isimli başka kabile yoktur. Onların evleri Mescid-i Nebevi' den bir hayli uzaktı. Mesafenin uzaklığı, çok karanlık gecelerde, yağışlı havalarda ve şiddetli soğuklarda mescidlere gelmelerine mâni oluyordu. Bu nedenle Medine'-nin yakınına gelmek istediler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine' nin etrafının boş kalmasını arzulamadığı için, bunlar bu istekten vaz geçtiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların mesafe uzaklığı dolayısıyla mescide gelişlerinde attıkları adımların çokça sevaba vesile olacağını bildirmiştir,' demiştir.
Müs1im'in bu kabileden olan Câbir bin Abdillah el-Ensâri (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bu konudaki hadîslerden birisinde Câbir (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Evlerimiz mescidden uzaktı. Biz, evlerimizi satıp mescidin yakınına yerleşmek istedik. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lem), bizi men etti ve «Şüphesiz attığınız her adıma karşılık size bir derece vardır.» buyurdu. \

785) (Abdullah) İlm-i Abhâs (Rudıyallâhü ttnh)'den: Şöyle demiştir: Ensârın evleri mescidden uzaktaydı. Yakına gel-mek istediler. Bunun üzerine = «Ve biz, onların önden gönderdiklerini ve eserlerini yazarız.[83] âyeti nazil oldu. İbn-i Abbas demiştir ki: Onlar da (evlerinde) kaldılar.Zevâid'de : Bu hadis mevkuftur. Senedinde İbn-i Harb olan Simâk vardır, îbn-i Muin ve Ebû Hatim, onu sıka saymışlarsa da Ahmed : Onun hadîsleri mustaribtir, demiştir. Yâkub bin Şeybe de : Simâk'm yalnız tkrîmi'den olan rivayeti mustarib olup, başkalarından olan rivâye'ti yararlıdır, demiş diye bilgi verilmiştir.
Buhârl thtisâbü'l Âsâr bâbı'nda Enrs (R.A.)'Uı (784 noiu) hadisini rivayet ederken şöyle der :
MUcâhid :âyetinin tefsirinde 'Âsâr'dan maksad adımlardır, demiştir.
Buhâri, Enes (R.A.)'in mezkûr hadisini rivayet ettikten sonra da şöyle der : Mücâhid, Asar kelimesini adımlar olarak açıklamış ve : Onların ftsârı yerde ayakları İle yürümeleridir, demiştir.
Kastalânî : Müellif (Buhâri) bu ta'liki iki defa zikretmekle Beni Selime ka bllesinin anılan kıssasının mezkûr âyetin iniş sebebine işaret etmiştir. İbn-i Mâ-ceh, âyetin iniş sebebinin bu kıssa olduğunu kuvvetli bir sened ile rivayet etmiştir Ebî Hatim de böyle rivayet etmiştir, der. [84]

16 — Cemaatla Namaz Kılmanın Fazileti Babı

786) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü atth)'üen rivayet edildiğine güre Rpsûhtllah (Saltallahü Aleyhivc Srllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın (mescidde) cemaatla kıldığı namaz (in sevabı, tek başına) evinde kıldığı ve çarşısında kıldığı namaz (m sevabın) dan yirmi küsur derece fazladır.»"

787) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; ResuluHah (Sallallahü Aleyhi

ve Scilcm) buyurdu, demiştir:

«Cemaatla kılman namazın birinizin tek başına kıldığı namaza üstünlüğü yirmi beş cüzdür. [85]

İzahı

Müellifin iki ayrı senedle rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de uzun ve kısa metinler hâlinde ve az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde: «...yirmibeş derece...»; bir kısım rivayetlerde«...yirmibeşcüz...» ve M üslim'in bir rivayetinde: «...yirmibeş namaz...» ifadeleri bulunmaktadır. Bu nedenle 'derece' ve 'cüz' kelimeleri, namaz anlamına yorumlanmıştır. Ebü Dâvûd'un sünenindeki 'Namaza yürüyerek gitmenin fazileti hakkında gelen hadîsler bâbı'nda rivayet olunan bu hadîsin açıklamasını yapan el-Menhel yazarı şöyle der:
«Rivayetlerde: «...yirmibeş derece.,.», «...yirmibeş cüz'...» Ve «...yirmibeş namaz...» tâbirlerinin değişik oluşunun, râvüerin tasarrufundan ileri geldiği kanaAtmdayim.
Hadisin mânâsı şudur. Adamın mescidde cemaatla kıldığı namazın sevabı, onun evde ve çarşıda kendi başına kıldığı yirmibeş namazın sevabından fazladır. Burada 'Adam* tabiriyle kadının bu hükümden istisna edilmesi kasdedümemiştir. Çünkü kadının mescide gitmesi, bâzı şartlarla caiz olduğuna göre aynı sevab onun için de mevcuttur.
Hadisin zahirine göre evde ve çarşıda kılınan namaz,, cemaatla da kılınmış olsa hüküm aynıdır. Lâkin, bu mânâ kasdedümemiştir.
Mâksad, mescidde cemaatla kılınan namazın, başka yerlerde tek başına kılınan namazdan üstünlüğünü ifade etmektir. Çünkü konu budur. Hadîste bu durumun açıkça belirtilmemesinin sebebi, mescidde-ki cemaata girmiyenlerin ekseriyetle namazı tek başlarına kılmaları olabilir. Hâl böyle olunca mesciddeki cemâat ile ev ve çarşıdaki ce-mâatm faziletinin eşit olması gerekmez. Bilâkis çarşıdan başka yerde kılınan namaz, çarşıda kılman namazdan efdaldır. Çünkü çarşının, şeytanların yeri olduğuna dâir hadîs vardır. Bununla beraber evde ve çarşıda namazı cemaatla kılmak, tek başına kılmaktan evlâdır.
Bâzı rivayetlerde bulunan 'Dereceler' ve 'Cüz'Ier', 'Namazlar' mânâsını taşır. Çünkü bâzı rivayetlerde Derece ve Cüz' yerine 'Namaz' kelimesi kullanılmıştır. Şu halde mescidde cemaatla kılınan namazın sevabı, evde ve çarşıda kılınan yirmibeş namazın sevabından fazladır.
İlk hadisteki: «...yirmibeş küsur...» fıkrasında küsur diye karşılık verdiğimiz 'Bıd* kelimesi, birden veya üçten ona kadar olan sayılar için kullanılır. Diğer rivayetlerde yirmibeş sayısı kesin olarak geçtiği için, buradaki küsurdan maksad, beştir,
İkinci hadîsteki 'Cüz' kelimesi ise, bir parça demektir. Başka rivayetlerde bu kelime yerine derece veya namaz kelimeleri bulunduğu için 'Cüz' kelimesi ile namaz kasdedilmiştir. [86]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Cemaatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazlardan üstündür.
2 — Farz namazları evlerde ve çarşılarda kılmak caizdir.
3 — Farz namazların cemaatla kılınması şart değildir. Tek başına da kılınabilir.

788) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü a«*)'den rivayet edildiğine göre Resul ullalî (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın (mescidde cemaatla kıldığı namazın sevabı) evinde (tek başına) kıldığı namaz'ın sevabından yirmibeş derece fazladır,»"
Buhâri' nin Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) '-den merfu' olarak rivayet ettiği hadisin lafzı şöyledir:
>Cemâat namazı, münferiden namazından yirmibeş derece ile efdal olur.*
Ebû Davud'un rivâyetindeki hadisin metni ise şöyledir:
-Cemaatla kılınan namaz, (münferiden) kılınan yirmibeş namaza denk gelir....
Ebû Davud'un rivâyetindeki önemli özellik, derece ve cüz* yerine namaz kelimesinin kullanılmasıdır.

789) Abdullah İbn-i Ömer (Radtyallâkü ankiimdyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın cemaatla kıldığı namaz, adamın kendi başına kıldığı namazdan yirmiyedi derece üstündür. [87]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizî de, bu hadîsi az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Tirmizî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anlı) 'in hadisinin sahih - hasen olduğunu söyledikten sonra şöyle der: Cemaatla kılınan namazın tek başına kılınan namazdan üstünlüğüne dâir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini rivayet edenlerin hepsi: «...yirmibeş...» demişlerdir. Yalnız Ömer (Radıyallâhü anh) : «...yirmiyedi...» demiştir.
El-Hefız : Bu iki sayıdan hangisinin kuvvetli olduğu hususunda ihtilâf edilmiştir. «...yirmibeş...'in râvileri çok olduğu için bu rivayet tercih edilir diyenler... olduğu gibi, «...yirmiyedi...» rivayetinde âdil ve hafız râvinin ilâvesi bulunduğu için bu rivayet tercih edilmelidir, diyenler de olmuştur, demiştir.
Nevevi; 'iki rivayetin -arasını üç yönden bulmak mümkündür :
1 — İki rivayet arasında bir çelişki yoktur. Az olan derecelerin zikredilmesi, çok dereceye mâni değildir. Usul âlimlerinin cumhuruna göre sayıların mefhum-i muhalifi bâtıldır.
2 —, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), önce az olan dereceleri haber vermiştir. Bilâhere Allah Teâlâ fazilet derecesinin daha fazla olduğunu bildirince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Ssl-lem), bu defa fazla olanı haber vermiştir.
3 — Derece sayısı, namaz kılanların hallerinin değişikliğiyle ve namazın değişikliğiyle değişir. Namaz kılanların bâzılarına yirmibeş derece, diğer bir kısmına yirmiyedi derece verilir. Bu farklılık, namazın âdabına riâyet etmek, huşu ve huzur şartlarına riâyet etmek, cemâatin çokluğu, cemaata katılanların üstünlüğü, namaz kılman yerin daha kutsal oluşu gibi nedenlerden bu farklı dereceler meydana gelir.
Rivayetler arasını bulmak için güvenilir cevablar bunlardır. Başka cevablar da verilmişse de bunları nakletmeye gerek yoktur.
Bizim arkadaşlarımız ve cumhur, bu hadisleri delil göstererek : Namazın sıhhati için cemâat şart değildir, demişlerdir.Dâvûd-i Zahiri muhalefet ederek : Şarttır, demiştir. Yine bu hadîsler, cemâatin farz-ı ayn olmadığına delildir. Âlimlerden bir cemâat, buna muhalif kalarak : Namazı cemaatla kılmak farz-ı ayn'dir, demişlerdir. Muhtar hüküm, cemâatin farz-ı kifâye oluşudur. Sünnettir, diyenler de vardır. Ben, anılan görüşlerin delillerini açık olarak el-Mühezzeb şerhinde bjldirmişimdir,' derrrştir.
E1-Hâfız, cemaatla kılınan namazın derecelerinin fazlalığına vesile olan şu sebepleri ez-Zeyn bin el-Münîr'den nakletmiş tir:
1 — Cemaatla namaz kılmak maksadıyla müezzinin dâvetine icabet etmek.
2 — Vaktin evvelinde namaza gitmek.
3 — Mescide vakarla yürümek
4 — Mescide duâ ederek girmek.
5 — Mescide girildiği zaman tahiyye namazını kılmak.Bunların hepsi cemaatla namaz kılmak niyetiyle oluşur.
6 — Cemâati beklemek.
7 — Cemâati beklerken meleklerin ona salât, okumaları, istiğfar etmeleri ve iyi şahadet etmeleri.
8 — İkamete icabet etmek ve ikamet getirilirken kaçan geytanın şerrinden korunmak.
9 — İmamın taharrüm tekbirini bekleyerek ayakta durmak, imamla beraber namaza girmek ve taharrüm tekbirinin faziletine kavuşmak.
10 — Safları düzgün tutmak, aradaki boşlukları doldurmak.
11 — İmam 'Semiallahü limen hamiden1 derken ona cevab vermek.
12 — Genellikle yanılmaktan emin olmak ve imam yanıldığı zaman teşbih .veya fetihle onu uyarmak.
13 — Huşu ve ekseriyetle meşgul edici şeylerden selâmette bulunmak.
14 — Cemâatin çevresinde meleklerin halka kurması.
15 — Kıraati pekiştirmek, rükünleri ve sünnetleri öğrenip onlara riâyet etmek.
16 — İslâm şiarını açığa vurmak.
17 — İbâdet üzerinde toplanarak yardımlaşmakla şeytanı çileden çıkarmak.
18 — İbâdete karşı gevşekliği olanın canlanması.
19 — Münafıklık vasfından ve sûizandan selâmette bulunmak.
20 — imamın selâmını almak.
21 — Cemâatin duâ ve zikir üzerinde toplanmalarından yararlanmak.
22 — Cemaattaki kâmil zâtların bereketinin, noksanlığı olanlara ulaşması.
23 — Komşular arasında kaynaşma düzeninin kurulması.

24 — Namaz vakitlerinde semt sâkinlerinin buluşmaları.
25 — Müslümanlar arasında bulunması gerekli olan birlik ve beraberliğin örnek bir misâlini vermek ve pekiştirmek.
işte cemaatla namaz kılmakta görülen yirmibeş haslet...
İki özellik daha vardır ki, bunlar cehri namazlara mahsustur. Bunlardan birisi, imam okuduğu zaman susup dinlemek, diğeri de imam : 'Âmin' dediği zaman cemâatin : 'Âmin' diyerek meleklerin 'Âmin' demesiyle beraberlik sağlamak. Böylece yirmiyedi derecelik üstünlüğün cehrî namazlara mahsus oluşu ihtimâli kuvvet kazanır.'
Tiybi, Turbeştî den naklen beyan ettiğine göre cemâatin şu kadar derece üstünlüğünün hikmeti, re'y ile idrak edilemez. Bunun mercii, akıl sahiplerinin ilimlerinin idrâkinden âciz oldukları nübüvvet ilmidir.

790) Ubeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh)\\eıı rivayet edildiğine göre; ResûJuİIah (Sallattahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Adamın cemaatla kıldığı namaz, adamın tek başına kıldığı namazdan yirmi dört veya yirmibeş derece üstündür.»"
Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâi, İbn-i Huzeyme ve 1bn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Yahya bin Muin ve Zührî hadisin sahih olduğunu belirtmişlerdir. [88]

17 — Cemaattan (Özürsüz) Geri Kalmak Hakkındaki Tesdîd Babı

791) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a»A)'deıı :
Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Vallahi içimden öyle arzu ettim ki namaza durulmasını emredeyim de ikamet getirilsin. Sonra bir adama emredeyim halka namaz kıldırsın. Bu emirden sonra beraberlerinde odundan demetler bulunan bir kaç adamı cemaata (özürsüz) gelmeyen güruha götürüp de üzerlerine evlerini ateşle cayır cayır yakayım. [89]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim,. Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazan, hadîsin mânâsı ile ilgili olarak şöyle der: «Peygamber | (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı müslümanları farz namaz cemaatlarının bâzısında bulmayınca bu hadisi buyurmuştur. Nitekim Müs1im' in bir rivayetinde hadîs şöyle başlar: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı namazlarda bir kısım insanları bulmayınca : «Vallahi içimden...» buyurmuştur.'Beyhakî' nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Münafıklara en çok ağır gelen namaz yatsı ve sabah namazlarıdır. Eğer bu iki namazdaki sevabı bilselerdi, emekliyerek de olsa bunlara gelirlerdi. Vallahi içimden... buyurmuştur.
Cemaata özürsüz devam etmeyenlere, tam namaz kıldırılacağı esnada onların evine gidilmesi isteğinin sebebi, onların suçüstü yakalanmalarıdır. Özürsüz olarak cemaata gitmeyişleri tesbit edildikten sonra cezaya müstehak oldukları müşahede edijmiş olur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: Sonra bir adama emredeyim...» buyruğu, imamın; önemli bir işi çıktığı zaman, cemaata namaz kıldıracak birisini yerine vekil bırakabileceğine delâlet eder.
Hadisteki namaz genel olup bütün farz namazları içine alır. Zahir de budur.
Hadisteki namaz ile yalnız yatsı namazının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Çünkü Ahmed'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir nadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Eğer evlerdeki kadınlar ve çocuklar olmamış olsaydı, yatsı namazına başlardım. Ve evlerdekileri ateşle yaktırırdım.» buyurmuştur, îbn-i Huzeyme, Ahmed ve Hâkim'in fbn-i Ümmi Mektum (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadis de yatsı namazına gelmeyenlerin başlarına evlerini yaktırma arzusunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taraf nidan izhar edildiğine delâlet eder.
Hadisteki namazdan maksad akşam ve yatsı namazları olabilir Çünkü Müslim, Nesâi, İbn-i Mâceh Ebû Davûd ve Ahmed'in Ebû Hüreyre (Radffallâhü anh) -den rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallajlahü Aleyhi ve Sellem) :
-Münafıklara en ağır gelen namazlar, yatsı ve sabah namazlarıdır...» buyurmuştur.
Hadisteki namazla Cuma namazının kasdedilmiş olması ihtimâli de vardır. Çünkü Müslim'in İbn-i

Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) özürsüz Cum'a namazından geri kalan bir kavim için şöyle buyurmuştur:
«Vallahi içimden geçti ki bir adama emredeyim (Cum'a) namazını kıldırsın. Sonra Cum'a namazından özürsüz geri kalan adamların başlarına evlerini yakayım.» [90]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 — Taleb olmadan yemin etmek meşrudur.
2 — Şer'î ceza verilmeden önce suçlunun tehdidi caizdir.Bunun hikmeti ise, kötülük ehven bir ceza ile önlenebildiği takdirde bununla yetinilmesidir.
3 — Meşru işlerde başkasından yardım dilemek caizdir.
4 — Hadîsin zahirine göre mal ile cezalandırmak caizdir.Mâ1iki1er'den bir cemâatin görüşü budur. Fakat cumhur: Mal ile cezalandırma, İslâmiyet'in ilk günlerinde vardı. Sonra neshedildi, demiştir.
5 — Borçlu veya suçlu olup hakkın yerine getirilmesine karşı çıkan kişinin, evinde saklandığı zaman, evinden isteği dışında dışarı çıkarılması caizdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),cemaata gitmeyen kimselerin, evlerini yakmakla dışarı çıkarılmalarını arzulamıştır.
6 — Namazın cemaatla kılınmasının ne kadar önemli olduğu belirtilmiştir.

792) (Abdullah) bin Ümmi Mektum[91] (Radıyallâhü (tnk)'den rivayet edildiğine güre şöyle demiştir :
Ben, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki: Ben yaslı, âmâ, evi (mescidden) uzak bir kimseyim. Bana yardım edip mescide götürecek yedekçim de yoktur. (Cemaata gelmemem için) Bir ruhsat bulur musun? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Sen ezan (sesini) işitiyor musun?» d.iye sordu. Ben : Evet, dedim. O:
«Ben senin için bir ruhsat bulamam.» buyurdu." [92]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd, Ahmed, el-Hâkim ve İbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.
Müellifin sünen nüshalarında ve Ebû Davud'un süne-ninin ekserisinde diye geçen cümlenin; olması gerek' Ebû Davud'un bâzı nüshalarında; cum leşinin bulunduğu, Menhel yazan tarafından bildirilmiştir.
Ha1lâbi: Doğru olanı; 'dir. Mânâsı: «Bana yardım etmez, bana muvafakat etmez.- demektir ise : «Beni kınamaz, ben de onu kınamam.» mânâsını ifâde eder ki, konuyla bir münâsebeti yoktur, demiştir.
İbn-i Ümmî Mektum (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den mescidde cemaatla namaz kılmaktan geri kalıp namazını evde kılmak için ruhsat istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Ben senin için bir ruhsat bulamam.» buyurarak, ezan sesini işittiği için namazını camide cemaatla kılmasını istemiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der:
*Hadîs, cemaatla namaz kılmak farzı ayn'dır diyenler için delildir. Çünkü râvi ma'zeretini anlattığı halde ezan sesini işittiği için, cemâate gitmemesine ruhsat verilmemiştir.
Namazı cemaatla kılmak sünnettir, diyenler : Hadîsin mânâsı şudur, diye yorumda bulunmuşlardır.
'Cemaata katılmadan cemâatin faziletini elde etmen için ben ruhsat bulamıyorum.' Hadîsin mânâsı, râvinin mescide gitmesinin vâ-cibliği değildir.'
Buhârî, Müslim ve (754 no'da) müellifimizin rivayet ettikleri bir hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gözünden şikâyetçi olan ashabtan îtbân bin Mâlik'in kendi evinde vakit namazlarını kılmasına izin vermiştir. Bu olay îbn-i Ümmî Mektûm (Radıyallâhü anh)'un mezkûr hadîsinin ikinci şekilde yorumlanmasını te'yid eder.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İtbân (Radıyallâhü anh) 'a ruhsat verdiği halde İbn-i Ümmî Mektûm (Radıyallâhü anh) "a ruhsat vermemesinin sebebi şu olabilir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun meşakkat çekmeden mescide ge lebileceğini bildiği için ruhsat vermemiştir. Aslında körlük meşru mazerettir. [93]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Dînî problemi olan kişi, âlime müracaat etmelidir
2 — Körlük, cemaattan geri kalmak için bazen yeterli kılmayabilir.
3 — Cemaatla namaz kılmak çok önemlidir.»

793) (Abdullah) İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'den : Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

«Ezan sesini işitip de oraya (özürsüz) gitmeyenin namazı (makbul) olmaz.» [94]

İzahı

Bu hadisi îbn-i Hibbân ve el-Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Dârekutnî' nin îbn-i Abbâs' dan merfu olarak rivayetleri şöyledir:
'«Her kim ki namaza çağıranı işitir de her hangi bir özür gitmesine mâni olmazsa (cemaata gitmeden) kıldığı namaz, kendisinden kabul olmaz.» Sahâbüer i Özür nedir? dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Korku veya hastalıktır.» buyurdu.'
Hadîsin mânâsı şudur : Farz namaz için okunan ezan sesini duyan kimsenin, meşru bir mazereti bulunmadığı halde mescide gitmeyerek kıldığı namaz, kabul olunmaz.
Ezan sesini işitmek ve işitilen ezanın okunduğu mescide gitmek, ekseri haller dikkate alınarak buyurulmuştur. Çünkü insan genellikle ezan sesini duyduğu cemaata gider. Yoksa sanıldığı gibi cemaata gitmek yükümlülüğü, ezan sesini işitmeye bağlı değildir, İşitmese bile cemaata gitmesi matlubtur. Ezan sesini işitmemek, cemaata gitmemek için meşru' sayılan özürlerden değildir. Keza kişi ezan sesini işittiği mescide gitmez de başka bir mescide giderse, kendisinden istenileni yapmış olur.
Sindi: 'Ezan sesini işnen kişi, daha önce namaz kıl mışsa tekrar mescide gitmesi gerekli değildir.
«...Onun namazı (makbul) olmaz.» cümlesinden maksad şudur: Ezan sesini işiten kişi, çağırılan namazı kılmamış ve mescide gitmesine engel hiç bir özrü yok iken mescide gitmez de başka yerde namaz kılarsa, namazı sahih değildir. Hadîsin zahiri bu mânâya delâlet eder. Fakat bu mânâ, fıkıh ehlinin görüşlerine muhalif düşer. Bunun için hadîsten maksad, böyle kılınan namazın noksan oluşu dur.' demiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde hastalık ve korku özür sayılmıştır. Mal, can ve ırza âit korku çeşitlen buna girer. El-Menhel yazan : Şiddetli yağmur ve soğuk ile fazla acıkma ve küçük veya büyük abdestin sıkışıklığı da özürlerden sayılır, demiş ve buna âit delilleri nakletmiştir. Delilleri buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Namazı cemaatla kılmak farzı ayn'dır, diyenler bu hadisi de delil göstermişlerdir. Lâkin hadîsten maksad, kişinin kıldığı namazın, tam olarak kabul olunmadığını belirtmektir.
El-Ayni: Bu hadîs tehdid içindir.-... Namazı kabul olunmaz.» ifâdesi namazın fazilet ve kemâlinin olmayışını bildirmek içindir. Bu hadis;Mescidin komşusu için ancak mescidde namaz kılmak vardır.» hadîsine benzer, demiştir
Nevevi de:Namazın kabul olunmamasının mânâsı, namazda sahibi için sevabın olmayışıdır. Ama kılınan namaz, farzın ifâsı için kâfidir. Gasbedilen evde .kılınan namaz sahihtir. Bununla be raber sahibine bir sevab kazandırmaz. Bu da onun gibidir, demiştir.[95]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 — Namazın cemaatla kılınmasının önemi belirtilmiştir.
2 — Cemaattan, özürsüz olarak geri kalan kişi, bol sevabdan mahrum kalmış olur.
3 — Özür nedeniyle cemaattan geri kalmak meşrudur

704) İbn-i Abbas ve İbn-i Ömer (Radtyatlâhü anhüm)\\?ı\ rivayet edildiğine jçöre kendileri Peygamber (Sallaitahü Aleyhi ve Seliemyi minber ağaçları üzerinde şöyle buyururken işi t mislerdir ;
«Vallahi bâzı kavimler cemaatları terketmekten vaz geçecekler ya da Allah onların kalblerini mühürleyecektir. Sonra da muhakkak gafillerden olacaklardır.» [96]

İzahı

Nesâi, bu hadîsi 'Cum'a' bahsinde rivayet etmiştir. Oradaki rivayette mezkûr tehdid Cum'a

namazını terkedenler hakkında buyurulmuştur.
Câmiü's-Sağîr yazarının beyânına göre Ahmed, Müslim, Nesâî ve îbn-i Mâceh bu hadisi rivayet etmişlerdir.

Nesâî'nin rivayetinde «...Minberinin ağaçları üzerinde...» buyurulmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberi üç basamaklıydı. Üçüncü basamak üzerinde otururdu. Mübarek sırtını üç ağaca dayardı. Minberin iki tarafında da birer ağaç bulunurdu. Minberin yüksekliği, genişliği, uzunluğu v.s. özellikleri hakkında geniş malûmat inşâallah 'Cum'a namazı' bahsinde verilecektir.
Sindi şöyle der : Kurtubi: Kalbi mühürlemek, Allah'ın, söz konusu kavimlerin kalblerinde yaratacağı cehalet, kasvet ve cefâdır, demiştir. El-Kâdı da Mesâbih şerhinde: Hadîste buyu-rulan iki şeyden birisi mutlaka gerçekleşecektir. Ya cemaatları terketmekten vaz geçip cemaata devam edeceklerdir. Ya da Allah, onlann kalblerini muhürleyecektir. Çünkü cemaatları bırakmayi alışkanlık hâline getirmek, kalbi karartır ve insanı ibâdetten soğutur demiştir.

795) Üsame bin Zeyd [97] (Radıyallâhü anh'dan rivayet edildiğine £Öre: Resûhıilaiı (SaUaiirJiü Aleyhi ve Scl/rm) >ıiyle buyurdu, demiştir:
«Vallahi bâzı adamlar cemaatı terketmekten vaz geçecekler. Yahut şüphesiz Een, onların evlerini yakacağım.[98]

Âlimlerin, Namazları Cemaatla Kılmak Hakkındaki Görüşleri

1 — Vakit namazlarını cemaatla kılmak farz-ı ayn'dır. Atâ,Evzâi, ishak,Hanbe1i'1er, Ebû Sevr, İbn-i Huzeyme, İbnü'l-Münzir, İbn-i Hibbân ve Zahiriye mezhebi mensupları bu görüştedirler.Onların delilleri 791 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhTnin hadisi ve benzen hadislerdir. Namazın sıhhati için cemâat şart mıdır? değil midir? diye bu gruptaki âlimler arasında da ihtilâf vardır:
Zahiriye mezhcui İmam-ı Dâvûd ve kendisine tâbi olanlar cemaatla kılmayı, namazın sıhhatinin şartlarından saymışlardır.
İbn-i Hazm : Ezan sesini işitebilen erkeklerin, namazlarım mescidde cemaatla kılmaları farzdır. Özürsüz olarak ve bile bile bunu terkedenin namazı sahih değildir. Ezan sesini işitmeyecek durumdaysa, en az bir kişiyle cemâat kurup namaz kılması farzdır. Böyle yapmasa, kendi başına kılacağı namaz sahih değildir. Şayet cemâat olacak hiç kimseyi bulamazsa münferiden namaz kılabilir. Şer'i mazereti olanın kendi başına namaz kılması sahihtir, demiştir.
Bu gruptaki diğer âlimlere göre cemâat farz-ı ayn olmakla beraber kendi başına kılınan namaz sahihtir.
2 — Cemâat farz-ı kifâyedir. Bâzı Şafiî âlimleriyle Mâ1ikî1er, bu görüşü benim semişlerdir.Hanefî âlimlerinden Tahavi ve Kerhî de bunu seçmişlerdir.
Bunlar da birinci grubun delillerine dayanmışlardır. Ancak bu hükmü farz-ı ayn'dan farz-ı kifâye'ye çevirici karineler bulunduğu için: Farz-ı ayn'dır, dememişlerdir. Gösterdikleri karine:
«Cemaatla kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmibeş derece efdaldır.» mealindeki hadîstir. Çünkü bu hadîs, tek başına kılınan namazın sıhhatim ifâde eder. Şu halde delillerden çıkarılan vücub, kifâye içindir.
3- Cemâat sünneti müekkededir.Hanefî, $âfii ve Mâliki mezheblerinin meşhur görüşleri budur. Bunların delilleri, cemaatla kılınan namazın, tekbaşına kılınan namazdan yirmibeş derece üstün olduğunu ifâde eden İbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anh) in (789 nolu) hadisi, Ebü Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anhî'nin 788 nolu hadisi ve Ebû Hüreyre (Radı-yallâhü anhKnin (786 ve 787 nolu) hadisleridir. Bu âlimler: Cemâat namazının münferid namazından efdal oluşu, münferid namazında da faziletinin bulunduğuna delildir, demişlerdir.
Cemaata gelmeyenlerin evlerinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yakılması arzusuna ait 791 nolu hadîse gelince; buna müteaddit cevaplar verilmiştir.
El-Menhel yazarı cevapların bir kısmını şöyle sıralamıştır:
1- Evlerin yakılmasıyla ilgili hadîs, özürsüz olarak cemaattan geri kalan ve tek başlarına namaz kılan münafıklar hakkındadır. Nitekim İbn-i Mes'ud (777 nolu) hadîste:
«Ben bilirim ki besbelli münafıklardan başka hiç birimiz cemaattan geri kalmazdı,» demiştir.
2- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cemaattan geri kalanların evlerini yakmak arzusu içinden gelir.» buyurmuş ama bunu gerçekleştirmemiştir. Eğer gerçekleşmesi vâcib olsaydı terketmezdi.
3- Kadı Iyaz: Namazı cemaatla kılmak ilk zamanlarda farzı ayn kılınmış. Tâ ki münafıkların

cemaattan geri durmaları Önlensin. Sonra bu vücub neshedilmiştir, demiştir.
El-Fetih yazan: Cemâat fazileti hakkında vârid olan hadîsler, neshe delâlet eder. Çünkü efdaliyet tek basma kılınan namazda faziletin aslının bulunmasını gerektirir. Faziletin aslının oluşu, tek başına kılınan namazın cevazına delâlet eder, demiştir.
Cemâatin sünnet olduğuna hükmeden cumhur'un görüşü, açık olan görüştür.- Çünkü bu takdirde bütün delillerin arası bulunur. Hiç birisi ihmal edilmemiş olur. [99]

18- Yatsı Ve Sabah Namazını Cemaatla Kılmak Babı

796) Aişe (Radtyaliâhü atthâ)'dan:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Eğer halk yatsı ve sabah namazları cemâatiarındaki fazileti bilselerdi onlar (için mescidJe emekliye emekliye de olsa gelirlerdi.-"

797) Ebû Hüreyre (Radtyaliâhü attkyden :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kİ :
«Şüphesiz münafıklara en çok ağır gelen namaz, yatsı ve sabah namazlarıdır. Eğer bunlardaki sevabı bilmiş olsaydılar bu iki namaz (için mescidJe emekliye emekliye de olsa gelirlerdi. [100]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini Buhâri az lafız farkıyla ve 791 nolu hadis metni ile birlikte, Müslim'de buradaki metni aynen ve 791 nolu metni az lafız farkıyla ve bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd da benzer bir metni Ubeyy bin Ka'b dan rivayet etmiştir.
EI-Menhel yazarı: 'Yatsı ve sabah namazlarının faziletinin daha üstün olmasının sebebi, ikisinin de uyku vaktine rastlamasıdır. Uykusunun tatlı olduğu zamanda Allah Teâlâ için ancak takva sahibi mü'min yatağından kalkar. Münafık adam lezzetli uykusunu bırakıp namaza durmaz. İşte bu sebeple yatsı ve sabah namazının fazileti daha çoktur.
ikinci hikmet, bu iki namazın gece karanlığında oluşudur. Gösteriş için namaz kılan münafıkların gayesi, bu iki namazda kolayca gerçekleşemez. Çünkü gece karanlığında pek az kişi onları görebilir. Münafıkların dini bir amacı bulunmuyor ki onları cemaata gitmeye zorlasın. Bu nedenle anılan iki namaza gitmekte münafıkların ne dinî ne de dünyevî gayeleri bulunur' demiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisinde geçen «...münafıklar...» kelimesi ile zahiren müslüman ve kalben kâfir olan hakiki münafıklar mı kasdedilmiştir? yoksa kalben de mü'min olup günah münafıklığına düşenler mi kasdedilmiştir?
Kastalânî ve Ayni: Buradaki münafık tabiriyle küfür münafıkları değil, günah münafıkları kasdedilmiştir. Tehdid ve teşdîd için mü'minlere münafık denmiştir. Çünkü bu mü'minler, mescide gelmezler. Hiç bir özürleri olmadığı halde namazlarını evlerinde kılarlardı. Nitekim Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin Ebû Davud'un süneninde rivayet olunan hadisinde :
Sonra hiç bir illeti olmadığı halde namazlarını evlerinde kılan kavme gideyim...» buyurulmuştur. O halde bunlar, mü'min kimselerdir. Tehdid için onlara münafık ismi verilmiştir, demişlerdir.
«...Münafıklar...» tabiriyle hakiki münafıkların kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Abdullah İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un 779 nolu hadîsi bu ihtimali te'yid eder. Çünkü îbn-i Mes'ud (Raciıyallâhü anh), o hadîste :
'Vallahi münafıklığı besbelli olan münafıklar hâriç hiç birimizin cemaattan geri kalmadığını bildim' demiştir.
Buna göre müzminlerden özürsüz olarak cemaattan geri kalan olmamıştır.
Kanaatimca üçüncü bir ihtimal olarak «...Münafıklar...» tabiriyle daha geniş kapsamlı bir anlam kasdedilmiş olabilir. Yâni hem küfür münafıkları hem günah münafıkları kasdedilmiş olabilir. Kalben inanmayanlar mescide gitmekten geri kaldıkları gibi kalben inanıp cemaata özürsüz gitmeyenler de olmuş olabilir. Bu takdirde Ebü Hüreyre {Radıyallâhü anh) 'nin hadîsi ile îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) "un hadisinin aralan bulunmuş olur. îb n-i Mes'ud {Radıyallâhü anh) hakîki münafıklardan başkalarının cemaattan geri kaldıklarından haberi olmamış olabilir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bundan haberdar olmuş olabilir.
îki gruba da, bilhassa yatsı ve sabah vakitlerinde mescide giderek bu namazları cemaatla kılmak çok ağır gelmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer münafıklar anılan iki namazı mescidde cemaatla kılmanın faziletini şuurlu olarak bilselerdi

emekliye emekliye bile olsaydı mescide giderek cemaatla kılarlardı.» buyurmak istenmiştir.

798) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu, demiştir:
«Kim kırk gece mescidde cemaatla namaz kılar ve bu sürece yatsı namazının ilk rek'atini kaçırmazsa, Allah bununla o kimse için Cehennem ateşinden bir âzadlık yazar.Zevâid'de : Hadisin İsnadında mürsellik ve zaaf vardır. Tirmizî ve Dâ-rekutnl : Umâre, Enes R.Ae yetişmemiş ve onunla bulusmamıştır. Diğer râvi İsmail de tedlis ederdi, demişlerdir, denilir. [101]

19- Mescidlere Devamlı Gitmek Ve (Orada Cemaatla) Namaz Kılmak İçin Beklemek Babı

799) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den :
Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şüphesiz biriniz mescide girdiği zaman, namaz onu alıkoydu ğu müddetçe namazda (imiş gibi sevab kazanmış) olur. Ve sizden birisi namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, abdesti bozulmadığı ve kimseye eziyet etmediği müddetçe melekler: 'Allah'ım! Buna mağfiret eyle. Allah'ım! Buna rahmet eyle. Allah'ım! Bunun tevbesini kabul eyle' diyerek duâ ve istiğfar eylerler.» [102]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Tirmizi,Ebü Dâvûd ve Beyhaki, uzun ve kısa metinler halinde rivayet etmişlerdir.
Hadîs, mescide giren adamın cemaatla kılınan namaz için mes-cidde beklediği sürece namazla meşgul olmuş gibi sevab kazandığına ve namaz kıldığı yerde oturduğu sürece meleklerin duâ ve istiğ farına mazhar olduğuna delâlet eder. Tuhfetü'l-Ahvezî yazarının beyânına göre duâ ve istiğfar eden melekler, hafaza melekleri veya gezici melekler yahut umumi melekler olabilir. Meleklerin sürekli duâ ve istiğfar edişleri üç şarta bağlanmıştır: Birinci şart; Kişinin, namaz kıldığı yerden ayrılmamasıdır. Müellifin rivayetinde olduğu gibi Buhâri ve Ebû Davud'un rivayetinde hadîsin zahirine göre bu şart koşulmuştur. El-Menhel yazarı, bu hadisi açıklarken : 'Namazdan sonra yerinden kalkmamak kaydı, ekseri haller itibariyledir. Yâni bu kayıt şart mahiyetinde değildir. Önemli olan, kişinin mescidden çıkmamasıdır. Namazdan sonra yerinden kalkıp yine mescid içinde başka bir yerde duran kişi için melekler duâ ve istiğfarlarını kesmeyip sürdürürler.' der.
Tirmizi'nin rivayetinde bu kayıt;
«...Kişi mescidde kaldığı sürece...» diye geçer. Bu ifade El-Men helin yorumunu te'yid eder.
Hulâsa, mescide namaz için giren kişi namaz kıldığı yerde beklesin veya mescidin başka bir yerine geçip orada beklesin mescidden çıkıncaya kadar melekler ona duâ ve istiğfar etmeye devam ederler.
Namaz kılınan yerde sabit durmak şart olmayınca iki şart kalmış olur:
Birisi, adamın abdestinin bozulmamasıdır.Tirmizi'nin rivayetine göre Hadramût'lu bir adam Ebû Hüreyre (Hadıyallâhü anh)'ye:
«Abdestin bozulması nedir?» diye sormuş. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) de : = «Sessiz veya sesli yeldir.» diye cevab vermiştir.
EI-Menhel yazarının bildirdiğine göre İbnü'l-Mühelleb: Hadîsten -anlaşılıyor ki mescidde abdestin bozulması hatadır. Sahibinin, meleklerin duâ ve istiğfarlarından mahrum kalmasına sebep olur, demiştir.
Diğer şart, söz veya fiil ile kimseye eziyet etmemektir. [103]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1- Cemaatla namaz kılmak için mescide giden kişi, namaz için beklediği sürece namazdaymış gibi sevab kazanır.
2- Adam mescid içinde kimseye eziyet etmedikçe ve abdesti bozulmadıkça melekler, kendisine duâ ve istiğfar ederler.
3- Mescidde eziyet etmek veya yellenmek meleklerin duâ ve istiğfarlarının kesilmesine sebep

olur.
4- Abdestsiz olarak mescidde durmak caizdir.

800) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Gurbetteki adam aile efradının yanma döndüğü zaman kendisinin dönüşüyle, onlar sevindikleri gibi; Allah, mescidleri namaz ve zikir için vatan edinen (buralara devamlı giden) her müslüman
adam (in bu hali) için sevinir.[104]

801) Abdullah bin Amr (Radıyaîlâhü anhümâ)'dan :
Şöyle demiştir: Biz, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber akşam namazını kıldıktan sonra (evine) dönen döndü ve bekliyen bekledi. Bir süre sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) koşarak, hızlı nefes alarak ve diz kapakları açılmış bir halde geldi. Ve (bize) buyurdu ki:
«Müjdeleniniz. İşte Rabbiniz gök kapılarından bir kapı açmış, meleklere karşı sizlerle övünerek (onlara) : 'Şu kullarıma bakınız. Bir farzı kılmışlar ve diğer farzı belkiyorlar,' buyuruyor.[105]

802) Ebû Saiıl-i Hudri (RadıyaUâhü aıı/t)'den:
Şöyle demiştir : Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :
«Sİz, adamın mescidlere gidip gelmeyi itiyat hâline getirdiğini bildiğiniz (veya) gördüğünüz zaman, onun imanlı olduğuna şahitlik
ediniz. Allah Teâlâ;= -Şüphesiz Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a... inananlar imaret ederler. [106]buyurmuştur. [107]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi de rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Âyetteki 'İmaret' kelimesiyle kasdedilen mânâ hususunda âlimler iki görüş rivayet etmişlerdir: Bunlardan bir kısmi: İmaretten maksad, ma'lum olan mânâdır. Yâni mescidleri yapmak, binayı sağlamlaştırmak, onarmak, yıkıldığı zaman yeniden yapmaktır. Kâfir kişi bundan men edilir. Hattâ bir mescid yapılmasını vasiyet etse bu vasiyeti kabul edilmeyecektir, demişlerdir, ikinci kavle göre imaretten maksad mescide girmek ve orada oturmaktır.
İmaret, iki kavle göre de mü'minin sânıdır. Özellikle mescidleri ibâdetle ve kılınan cemâat namazlarıyla canlandırmak, en büyük mânevi imarettir. Mescidlere namaz için ?idip gelmeyi İtiyad hâline getirerek sık sık girip çıkan kimsenin bu hâli, mü'min olmasının alâmetidir. Bunun için de hadiste böyle adamın imanlı oluşuna şehâ-det edilmesi emredilmiştir.
Şehâdetten maksad, böyle adamın mü'min olduğunu dille söylemek mi yoksa kalben itikad etmek midir?
Sindİ'nın beyânına göre Tıybi: eh âdet ediniz...» emrinin mânâsı: Adamın imanlı olduğuna kesinlikle hükmedin. Çünkü şehâdet, kalbteki kanâat ve inanca uygun olarak dille kesin söz söylemektir,1 demiştir. Sindi: Tiy bi'nin yorumu, hadisin sonunda, hadîsin hükmünü te'yid mâhiyetinde okunan âyette uygun olan yegâne yorumdur. Ancak şöyle bir sorun var: Buhâri ve Müs1im'in rivayet ettikleri bir hadise göre; Sa'd (Radıyallâ-hü anh) bir adam hakkında: 'Şüphesiz bu adam mü'mindir.' deyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Veya müslumandır.» buyurmuştur. Bu hadis, kimsenin imanlı olmasına kesinlikle hükmetmenin nehyine delâlet eder.
Bu soruna şöyle cevap verilebilir : Sa'd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde bahsi geçen adam, mescidlere müdavim değildi. Bu sebeple onun îmânına kesinlikle hükmedilmemesi arzulanmıştır. Mescide müdavim kimsenin ise imanlı olmasına Ebû Said (Ra-dıyallâhü anh)'in hadisi gereğince hükmedilmelidir.
Mezkûr problem şöyle de çözülebilir:Ebû Said (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki îmandan maksad, İslâmiyettir, teslim olmaktır. Yânı mescidlere devam eden kimsenin müslüman olmasına hük-medilir. Ama içindeki inancın gerçek mâhiyetini ancak Allah bilir.Fakat bu çözüm şekline şöyle itiraz edilebilir: Kişinin müslüman-hğına hükmetmek için mescidler, devam etmesine ihtiyaç yoktur. Çünkü mescidlere müdavim olsun olmasın : 'Ben Müslümamm" diyen herkesin müslümanlığına hükmedilir.
En uygun yorum şekli, hadisteki şehâdetten maksadın mescidlere müdavim olan kişinin imanlı

olduğuna kanâat edip itikad etmek olduğuna dâir olan yorumdur. [108]

---

[1] Zevâid'de: Ömer (R.A.)'in hadisi mürseldir. Çünkü Osman bin Ab-dillah bin SÜraka, Ömer (R.A.)'den rivayet etmiş. Halbuki Ömer (R.A.), Onun anasının babasıdır. Ve Osman kendisinden hadis işitmemiştir. Bunu el-Mizzl, et-Tehzlb'te söylemiştir, tbn-i Hibbân da sahihinde bu senedle hadisi rivayet etmiştir, denilmiştir.

[2] Zevâid'de : Râvi el-Velid bin Müslim tedlisçi olup bunu an'ane ile rivayet etmiştir, şeyhi Lehia da zayıftır. Bu nedenle Ali (B.A.)'m hadisinin isnadı zayıftır, denilmiştir.

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/541-543

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/543-544

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/545

[6] Zevâicl'de ; İsnadı zayıftır. Çünkü senedde Ctibare bin el-Muğallis bulunuyor ki o çok yalancıdır. Ebû Dâvûd da bu hadîsi başka bir ifade ile ve kendi senediyle İbn-i Abbas (R.A.)'tan merfu' olarak rivayet etmiştir, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/545-546

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/546-549

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/549

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/549-550

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/550-551

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/551-552

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/552-555

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/555-556

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/556-557

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/557

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/557-558

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/558

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/558-559

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/559-560

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/560-561

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/561-564

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/564

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/565

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/565-566

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/566-568

[26] 530 nolu hadisin izahında hal tercemesi geçmiştir.

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/568-570

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/570-571

[29] Bu zatın adının Tıhfe bin Kays olduğu da söylenmiştir. Adı hakkında başka rivayetler de vardır. Tehzlb ve Takrlb'te doğrusunun Tıhfe olduğu söylenmiştir. Bu zat sahâbldir. Yüzükoyun yatmaktan nefaiy hakkında bir hadisi vardır. (Hulasa: Sah. 181)

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/572

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/573-575

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/575

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/576-577

[34] Bu zatın hal terceiftesi 660 nolu hadîsin izahında geçti.

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/578-579

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/579-581

[37] Kastalâni nin beyanına göre Enes (R.A.)'in annesi Ümmü Süleym'dir. Anne annesi Müleyke'dir.

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/581-582

[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/582-583

[40] Zevâid'de: İsnadında ilikıtâ' ve gevşeklik vardır. Çünkü râvilerinden îbn-i Ebl Meryem olan Selman bin Yesâr, Ebû Sald-i Hudrî R.A.)'den hadis işis memiştir, Diğer râvi Muhammed bin Salih'te de gevşeklik vardır, denilmiştir.

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/583-584

[42] **Temim ed-Dâri (R.A.)nin Hâl Tercemesi**

Temim ed-Dâri bin Evs bin Hârice, meşhur bir sahâbidir. Eskiden hristiyan-mış. Devrinin hristiyanlarının rahibiynliş. Hicretin dokuzuncu yılı kardeşi Nâim ile beraber Medine'ye gelerek müslüman olmuşlar ve Temim, Peygamber (S.A.V.)In beraberinde savaşa çıkmıştır. Mescidde ilk lâmba yakan o olmuştur. Filistin'de yerleşmiştir. Geceleyin çok ibâdet edermiş. Şam'da vefat etmiş, mezarı Filistin şehirlerinden olan Beyti Cibrin'dedir. (El-Menhel, C. 5, Sah. 312)

[43] Zevâid'de : Hadis mevkuftur. İsnadındaki râvilerden Halil bin İyas'ın zayıflığı üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir, denmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/584-585

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/585-588

[45] Haluk, güzel kokuların bir karışımıdır. İçindeki maddelerin çoğunu za'-reran teşkil eder

[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/588

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/589-590

[48] Mezheblerin gorüşleri el-Fıkh Ala'l-Mezâhebin Mescidler bahsinden alınmıştır.

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/591-593

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/594-595

[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/595-596

[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/596-597

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/597-598

[54] İsnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[55] Zevâid'de : Müellifin isnadı hakkında konuşulmuştur. Nesai bu hadisin, 'deve yataklarında namaz kılmaktan nehiy' bülümünü rivayet etmiş, koyun ağılında namaz kılmakla ilgili kısmı rivayet etmemiş, denilmiştir.

[56] **Sebere bin Ma'bed (R.A.)'in Hâl Tercemesi**

Bu zâta Sebere bin Avsece bin Harmele bin Sebere bin Hadic el-Cüheni de denmiştir. Fakat tbn-i Hibbân Rebi'in babası olan Sebere bin Ma'bed ile Sebere bin Avsece'nin ayrı ayrı şahıslar oldukları söylenmiştir. Resûllulah (S.A.V.)'dan ondokuz hadisi vardır. Müslim, Onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvisi, oğlu Rebi'-dir. Muâviye'nin hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Ebü Dâvûd, Nesâi. Tirmizİ ve îbn-i Mâeeh, Onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel. C. 4, Sah. 120)

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/598-599

[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/599-601

[59] **Fâtima (R.A.)'nın Hâl Tercciıcsi**

Hz. Fatimetü'z-Zehrâ (R.A.) Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in zevcesi Hz. Hadice (R.A.J'den dogma en küçük kızıdır. Hz. Ali (R.A.) ile evlenmiştir. Hasan, Hüseyin ve Muhsin isminde 3 oğlu ile Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında 2 kızı olmuştur. Peygamber (S-A.V.)'in diğer kızlarından bir kısmının çocuğu olmamış, olanların çocukları da küçük yaşta vefat etmişlerdir. Bu sebeple Peygambsr (S.A.V.) mübarek nesli Fâtime (R.A.)'nm çocuklarından ve torunlarından ibaret kalmıştır.
Fâtime (R.A.)'nin fazileti ve Peygamber (S.A.V.)'in ona karşı beslediği ssvgi ve değeri ifade eden hadislerden Buhârİ'nin rivayet ettiği bir - iki hadisini nakletmekle yetinelim :
Peygamberimiz (S.A.V.) vefat hastalığında Fâtime <R.A.)'yı yanma çağırarak kulağına yavaşça bir şey söylemiş. Fâtime (R.A.) ağlamıştır. Tekrar çağırıp gizli bir şey daha söyleyince bu defa gülmüştü. Bilâhare Âişe (R.A.) ağlama vs gülme sebebini Fâtime (R.A.)'ye sormuş, Âişe (R.A.)'nin rivayetine göre Fâtime (R.A.) kendisine şu açıklamada bulunmuştur :
«Resûlullah (S.A.V*.)), bana önce vefat edeceğini söyledi. Ben de ağladım. Sonra bana : «Cennet kadınlarının büyüğü olmaktan hoşlanmaz mısın?» buyurdu ve : Ehl-İ beyt içinde Önce benim öleceğimi müjdeledi. Buna da güldü. Sevindim diye cevap verdi-
Bu hadîs dolayısıyla Buhari, Fatına menâkıbı için açtığı bahsin başlığında şunu yazmıştır cennet fiilinin kadınlarının büyüğüdür. Buhâri'nin Misver İbn-i Mahrem'den rivayet ettiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur :
= «Fâtima benden bir parçadır. Kim onu öfkelendirirse şüphesiz beni öfkelendirmiş sayılır.»
Fâtima (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in vefatından sonra 6 aylık kısa bir süre yaşamış ve Peygamber < S.A.V.)'in de mucize olarak önceden haber verdiği gibi ehl-i beyt'ten ilk olarak kendisi vefat etmiştir.
Fâtima (R.A.)'dan 18 hadis rivayet edilmiş, birisini Buhâri ile Müslim müttefikan rivayet etmişlerdir. Kendisinden eşi Ali < R.A.), oğlu Hüseyin, Âişe, Enes bin Mâlik ve sahâbilerden bir cemâat rivayet etmişlerdir, < RadıyaUâhü anhüm)

[60] Adı MÜnzir veya Abdur rahman'dır. Babası Sa'd bin el-MÜnzİr'dir. Dedesinin Mâlik bin Sa'd bin Hâlid bin Su'lebe bin Amr bin el-Hazreç olduğu söylenmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den 26 hadisi vardır. Buhâri ve Müslim üç hadisini beraber ve bir hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri Câbir bin Ab-dillah. Urve bin ZÜbeyr, Abbâs bin Sehl, Amr bin Selim, Abdülmelik bin Said ve başkalarıdır. Uhud savaşına ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Kütüb-i Sitte sahipleri. Onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel, C. 4, Sah. 73)

[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/601-603

[62] Cum'a : 10

[63] Zuhruf : 32

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/603-606

[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/606-608

[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/608-609

[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/610

[68] Nisa : 103

[69] Bakara : 200

[70] Cum'a : 10

[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/610-614

[72] Zevâid'de : Ebû Said (R.A.)'in hadîsini İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Sahîh-i Müslim'de ve başka hadîs kitablarmda bu hadisin şahidi vardır, denilmiştir;
Müellif, 'Abdestte isbağ' babında bu hadîsi rivayet etmiştir. 427 nolu olarak geçen bu hadîs ile gerekli izah, orada yapılmıştır. Geniş bilgi için oraya müracaat edilebilir.

[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/614-616

[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/616-618

[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/618-619

[76] Zevâid'de Enes (R.A.)'ın hadisine âit isnadın zayıf olduğu bildirilmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/620-621

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/621-622

[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/622

[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/623

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/623-624

[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/624-625

[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/625-626

[83] Yasin ; 12

[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/626-627

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/627-628

[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/628-629

[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/629-630

[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/630-631

[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/631-634

[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/634-635

[91] **İbn-i Ümmî Mektûm (R.A.)un Hâl Tercemesi**
îbn-i Ümmü Mektum'un adı Abdullah'tır. Amr bin Kays olduğu da söylenir. Annesinin adı Âtike bint-i Abdillah'tır. İlk zamanlarda müslümanhğı kabul edenlerden olup, ilk muhacirlerdendir. Peygamber (S.X.V.)'den önce Medine'ye hicret etmiştir. Peygamber (S.A.V.), on üç defa savaşlara giderken, halka namaz kıldırmak için O"nu Medine'de vekil bırakmıştır. Kâdisiye fethinde bulunan Ibn-i Ümmü Mektûm, fetih günü elinde sancak bulunduğu halde şehid edilmiştir. 'Abese' sûresi. O"nun hakkında nazil olmuştur. Peygamberimize (S.A.V.). ama olarak müezzinlik yapmıştır. (El-Menhel, C. 4, Sah. 217)

[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/635-636

[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/636-637

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/637-638

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/638-639

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/639-640

[97] Üsame bin Zeyd bin Harise el-Kelbi, Peygamber (S.A.V.)'in sevgisine mazhar olmuştur. 128 hadisi vardır. Buhâri ve Müslim onbeş hadisini müttefikan, ikişer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Kavileri İbn-i Abbas İbrahim bin Sa'd bin Ebî Vakkas, Urve. Ebû Vâil ve çok zâtlardır. Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.)'in katıldıkları bir askeri kuvvetin basına Peygamber (S.A.V.) tarafından kumandan olarak atanmıştır. Mute savaş. ıda bulunmuştur. Âişe (R.A.) : Kim Allah ve Resulünü seviyorduysa Üsâme (R.A.)'yi sevsin, demiştir. Hicretin 54. yılı 75 yaşındayken Vâ'di'l-Kura'da, bir rivayete göre Medine'de vefat etmiştir. (Hulâsa : 26)

[98] Zevıiid'de : Bu hadisin isnadında «dlisçi olan el-Velîd bin Müslim ed-Dımişki bulunur. Râvi Osman'ın hâli bilinmiyor. Hadîs metninin mânâsı Bu-hârî, Müslim ve başka kitablarda mevcuttur, deniliyor.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/640-641

[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/641-642

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/642-644

[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/644-645

[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/645-647

[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/647-648

[104] 'Zevâid'de isnadının sahih ve ricalinin sikalar olduğu bildirilmiştir. Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivayet ettiği bu hadisi el-Hâkim de rivayet etmiştir. Metinde geçen 'Tebeşbüs'ün aslı iki dosttan birisinin gelişiyle diğerinin sevinmesi, yönelmesi, güleryüz göstermesidir. Câmi'üs-Sağir'in şerhi es-Sirâcü'1-Münir'de beyan edildiğine göre Zamahşeri: Burada 'Tebeşbüş'ten mak-sad; kulun mescidlere gönül bağlayışından Allah'ın razı elması ve bu güzel davranışının O'nun katında makbule geçmesidir, demiştir. Sindi de kelimenin lügat mânâsım naklettikten sonra : Burada kasdedilen mânâ Allah'ın o kulu zâtına yakınlaştırması, ikram ve in'amda bulunmasıdır, demiştir.

[105] Zevâid'de : Bu, sahih bir isnaddır. Ricali sikalardır, denmiştir.
Bu haclis de bundan Önceki gibi Kütüb-i Sitte sahihlerinden yalnız müellif tarafından rivayet edilmiştir.
Hadis, bir farz namazı cemaatla kıldıktan sonra mescidden çıkmayıp diğer fE.rzı beklemenin üstün faziletini bildirmektedir. Hadiste geçen 'Akkaba' fiili, Ta*kib' masdarından alınmadır. Sindî'nin beyanına göre Suyûtî : Mescidlerde *Ti*kîb' bir farz namazdan sonra mescid içinde diğeri için beklemektir, demiştir. Es-Sıhâh'ta ise : Namazda 'Ta'kib', namazı kıldıktan sonra duâ, dilek ve benzeri bir şey için oturmaktır, denilmiştir.
Hadîsin sonundaki Allah'ın buyruğu, ta'Kib kelimesi ile Suyûti'nin tarif ettiği mânanın kasdedildiğine delâlet eder.

[106] Tevbe : 18

[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/649-651

[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi,Kahraman Yayınları. 2/651-652

5 - NAMAZI LÂYIKI VEÇHİLE EDA ETMEK VE ONDAKİ SÜNNETLER KİTABI

1- Namaza Başlamak Babı

803) Ebû Hümeyd es-Sâidî (Radtyallâkü awA)'den:
Şöyle söylemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktığı zaman kıbleye doğru durup ellerini kaldırır ve: «Allahu ekber.» derdi.[1]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Tirmizi, Ahmed, Beyhaki, Ebû Dâvûd, Ibn-i Hibbân ve Tahavî de üzün ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Sindi: 'Hadiste, ellerin tekbirden önce veya sonra kaldırılacağına delâlet yoktur. Başka hadîsler, ellerin tekbir alınmadan önce kaldırılacağına delâlet eder. Bu nedenle mutlak olarak geçen hadisleri böyle yorumlamak uygundur. Diğer taraftan hadisin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), namaz için niyet ederken dille söylemezdi. Bunun için bir çok âlim : Dille niyet etmek bid'attir, demiştir. Lâkin âlimlerin ekserisi, kalble getirilen niyet hususunda, dil kalbe muvafakat etsin diye niyeti dille söylemenin müs-tahablığına hükmetmişlerdir,' demiştir.
Namaza başlarken : 'Allahu Ekber1 diyerek namaza girmenin gerekliliğine bu hadis delildir. Cumhurun ve eski ve yeni tüm ilim ehlinin kavli budur.
Ebû Hanif e: Ta'zime delâlet eden herhangi bir lafızla namaza başlamak caizdir, demiştir. Fakat Müellif,Tirmizi , Şafii, Ahmed, Bezzâr, el-Hâkim, İbnü's-Seken, Ebü Dâvûd ve başkalarının A1i (Radıyallâhü anh) 'den merfû" olarak rivayet ettikleri; "Namazın tahrimi tekbirdir.» hadisini, izah etmekte olduğumuz hadisi ve benzeri hadîsleri delil göstermişlerdir. Cumhur, tekbir ile namaza girileceğine hükmetmiş olmakla beraber, okunacak tekbir lafzı hususunda kendi aralarında ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :
1- Mâlik, Ahmed ve Selef in ekserisi: 'Allahu ekber' lafzından başka bir tekbir lafzıyla namaza girilemez demişlerdir.
2- Şâfiî «Allahu Ekber» veya «Allahü'l Ekber» lafzıyla namaza girilebilir. Başka lafızlarla girilmez, demiştir.
3- Ebû Yûsuf: Tekbir kelimesinden türeme olan lafızlarla da, meselâ 'AUahü'l-Kebîr' lafzıyla da namaza girmek caizdir. Tekbir ve ondan türeme lafızlardan başka cümlelerle namaza girilemez, demiştir.
EI-Menhel yazarı 'Abdest farzları bâbı'nda yukarıdaki görüşleri naklettikten sonra : 'Allahuekber' lafzından başka hiç bir lafızla namaza girilemez diyen çoğunluktaki âlimlerin kavli sıhhatlidir, diyerek beş tane delil zikretmiştir. Bunların buraya aktarılması uzun süreceği için buraya almaktan .

804) Ebû Saîd-i Hurlrı (Radıyatlöhu uiıh)\\cw:
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Tahar-rüm tekbirinden sonra) namazındaki kırâata şu dua ile başlardı:
-Allahım! Senin hamdine bürünerek, Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim. İsmin çok büyüktür. Azametin de çok yücedir. Senden başka ibâdete lâyık hiç bir ma'bud yoktur. [2]

İzahı

Bu hadisi Ahmed ,Nesâi ,Tirmizi ve Ebû Davüd da rivayet etmişlerdir.
-Seni bütün eksikliklerden tenzih ederim.» cümlesinin mânâsı : Senin bütün noksanlıklardan pâk ve nezih' olduğuna kesinlikle inanırım, demektifYoksa hâşâ Allah nezih değiîde kulOnu tenzih eder paklar mânası düşünülemez.
Senin ismin çok büyüktür.» cümlesinin mânası Allah adının bütün kâinatı kuşatması ve bereketinin göklerde ve yerlerde yaygın halde bol olmasıdır.
Cümledeki «isim» ile Allah'ın adının değil, Onun zâtının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Bu takdirde cümlenin mânası • Senin zâtın çok büyük ve muazzamdır. Ve bereketin boldur, olur.
Hadis, iftitah duası olarak hadiste geçen duanın okunmasının meşruluğuna delâlet eder.

805) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü

Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namaza başlarken) tekbir aldığı zaman, tekbir ile (açıktan) okuyuşu arasında sükût ederdi. (Açıktan bir şey okumazdı). Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben : Babam annem Sana feda olsun. Tekbîr ile kıraat arasındaki sükûtundan bana haber verir misin? Ne dediğini bana söyle, dedim. O da :
'Allah'ım! Şark ile garbı birbirinden uzaklaştırdığın gibi beni ile hatalarımı birbirinden uzaklaştır. Allahım! Beyaz elbise kirden temizlendiği gibi beni hatalarımdan pâk eyle. Allah'ım! Su, kar ve dolu (ya benzer mağfiretinin çeşitleri) ile beni hatalarımdan yıka.' söylerim.» buyurdu. [3]

İzahı

Buhâri, Müslim, Nesâi, Ebû Dâvüd ve Ah-m e d de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in taharrüm tekbiri ile açıktan kıraati arasındaki sükûtundan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)nin maksadı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in susması değil, gizli olarak ne okuduğudur. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sükûtunu sorarken ikinci cümlede: «...Ne dediğini bana söyle, demiştir. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gizli olarak bir şey okuduğunu, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) seziyordu. Eğer sükût, hakîki mânasında kullanılmış olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne dediğini sorması düşünülemezdi.
Duâ edilirken söylenen : «... Beni ile hatalarımı birbirinden uzaklaştır...» fıkrasından maksad; vukubulmuş olan günahları silmek ve gelecekte vukubulması muhtemel vakalardan korumaktır. Bu uzaklaştırmanın mecazi olduğu malûmdur.
«Şark ile garbı birbirinden uzaklaştırdığın gibi...» terkibindeki teşbihten maksad; şark ile garbın birbirine yaklaşması ve kavuşması mümkün olmadığı gibi, benim, işlediğim günahlara veya bundan sonra işlemem muhtemel olan günahlara yaklaşmam ve kavuşmamın imkânsız kılınmasıdır.
Bundan sonraki duâ cümlesinde : «Beyaz elbise kirden temizlendiği gibi...» diye bir teşbih vardır. Beyaz elbiseye benzetmenin hikmeti, beyazlığı nedeniyle temizliğin onda daha açık bir şekilde görü-
lebilmesidir.
Son duâ cümlesinde su, kar ve dolu ile yıkatılmak isteniyor. Mânevi pislik olan günahların bu maddelerle giderilemiyeceği bilinmektedir. Gaye, çeşitli kirler bu maddelerle giderildiği gibi, çeşitli hataların kökünden giderilmesi için ilâhi mağfiretin çeşitlerinin istenmesidir.
H a t t â bi , bu duâ cümlesiyle ilgili olarak şöyle der : Hadiste su, kar ve dolunun kendileri kasdedilmemiştir. Maksad, hataların kökünden silinmesi ve kişinin bunlardan iyice temizlenmesidir. Kar ve dolu ellerin dokunmadığı ve hiç kullanılmamış olan iki su çeşididir. Bunların zikredilmesi, temizlenmenin en iyi şekilde olmasını pekiştirmek içindir.
Tıy bî: Bu cümlede sudan sonra kar ve dolunun zikredilmesinden maksad, ilâhi afvdan sonra, son derece sıcak olan cehennem hararetini söndürmek için son derece soğuk olan kar ve doluya benzer rahmet ve mağfiret çeşitlerini dilemektir. Nitekim araplar, bazen duâ ederken : Allah; kabrini soğutsun, derler. Yâni Allah ona rahmet etsin ve ateş azabından korusun. Keza Müslim'in rivâyetinde bu cümlede 'soğuk su' ifâdesi kullanılmıştır. Hatalar, cehennem ateşi mevkiine konmuş, çünkü Cehennem azabı ondan doğar. Hataların hararetinin söndürülmesi için soğuk maddelerin kullanılması tercih edilmiştir denilebilir, demiştir.

806) Âişe (Radıyaİiâhü anfıâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başladığı zaman (taharrüm tekbirinden sonra) şunu söylerdi; [4]
İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvüd, Darekut ni ve e 1 - H â k i m de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, hadisin meşhur olmadığını söylemiştir. Darekutni de merfu' olarak rivayet edip, hadisin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Ayrıca bir kaç yoldan Ömer CRadıyallâhü anh) üzerine mevkuf olarak rivayet etmiş ve : Doğru olanı budur, demiştir. Müellifimiz ve Tirmizi, Harise bin Ebî Rical tarikinden A m r e aracılığıyla Âişe (Radıyaİiâhü anhâ)'den rivayet etmişlerdir. El-Hâfız : Harise zayıftır, demiştir. İbn-i Huzeyme de: Harise ilim ehlinin, hadîslerini delil gösterdikleri râvilerden değildir. Bu hadîsin, Peygamber (Sallallahü Aleyhive SeIIem)'den olan rivayeti değil Ömer (Radıyaİiâhü anh)'den olan rivayeti sahihtir demiştir.
El-Menhel yazan; duasının okunmsaına ait hadîslerin rivayetleri üzerinde âlimlerin

görüşlerini 'Sübhâneke ile başlamak bâbı'nda naklettikten sonra şöyle der:
'Velhasıl 'Sübhaneke' duasına âit hadis, bir kaç yoldan merfu' olarak rivayet edilmiştir. Bâzı senedleri hakkında itiraz olmuştur.
Bununla beraber senedleri çok olup, birbirlerini takviye ederler. Ayrıca Ömer (Radıyaİiâhü anh)'e mevkuf olarak da rivayet edilmiştir. Lâkin bu mevkuf rivayet, merfu1 hükmündedir. Çünkü bu tür şahabı sözü re'y yoluyla söylenmez. Şu halde, hadîs kuvvetlidir ve bununla amel etmek sahihtir. [5]

İftitah Duası Hakkında Âlimlerin Görüşleri

Bu bâbta geçen Ebû Saîd-i Hudri (Radıyaİiâhü anh) ve Âişe (Radıyaİiâhü anhâî'nin hadîslerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), taharrüm tekbirinden sonra ve kıraat-tan önce 'Sübhaneke...' okumuştur. Ebû Hüreyre (Radıyaİiâhü antü'nin hadîsine göre ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iftitah duası olarak: «Allâhümme Bâid...» duasını okumuştur.
Şafii, Ahmed, Müslim, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Darekutni' nin rivayet ettikleri Ali bin Ebî Tâ-1 i b (Radıyaİiâhü anh) 'in hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iftitah duası olarak :
duasını okumuştur.
El-Menhel yazan, İftitah zamanındaki sekte babında bu konuda şu ma'lûmatı verir :
«Şu üç bâbta mezkûr rivayetlerin mecmuundan hâsıl olan sonuç şudur ki.- İhtitah duası hakkında bir kaç rivayet mevcuttur. Namaz kılan kişinin, mezkûr dualardan istediğini seçebileceği ve kıldığı namazın farz veya nafile oluşu hususunda bir fark olmadığı anlaşılır.
Mezheb âlimlerinin iftitah duası hakkındaki ihtiyarları şöyledir :
1 - Hanef iler, 'Sübhaneke...'duasını seçmişlerdir. Ebû Bekir, yöjm e r, İbn-i Mes'ud, Evzâî, Sevri, İshak ve Dâvûd (Radıyaİiâhü anhüm)'ün mezhebi budurBunlar ; 'Veccehtü...' duası okunmaz. Çünkü bu dua ilkin vardı. Sonra neshedildi, demişlerdir,
İbnü'l-Cevzi: 'Veccehtü...' duası ilk zamanlarda vardı. Sonra- terk edildi veyahut yalnız nafile namazında okunurdu. Çünkü N e s â i' nin Muhammed bin Mesleme1 den rivayet ettiğine göre :
Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) nafile namazına kalktığı zaman: «Veccehtü...» duasını okurdu. Lâkin bu rivayet, duanın nafileye mahsus olup farzda okunmamasını gerektirmez. Üstelik t b n-i H i b b â n'ın rivayetine göre Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem), farz namaza kalktığı zaman bu duayı okurdu. Kesin delil olmadıkça nesh yoluna gidilmez. Burada ise, neshe delâlet eden hiç bir delil yoktur, demiştir.
2 - Şâfiiler, Ali (Radıyallâhü anhJ'nin hadîsiyle hükmederek, iftitah duası olarak 'Veccehtü' duasını müstahab görmüşlerdir.
N e v e v i : Delilimiz Şudur ki: Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem)'in iftitah duası olarak 'Sübhâneke...' duasını okuduğu sü-but bulmamış ve 'Veccehtü.,.1 duasını okuduğu sübut bulmuştur. Bu yüzden, 'Veccehtü...' duasının okunması belirlenmiş olur. Bununla amel etmek gerekir, demiştir. Lâkin Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem)'in 'Sübhâneke...' duasını okuduğu, sahih bir yoldan varid olmamışsa da birbirini takviye eden müteaddid yollardan varid olmuştur. Dolayısıyla bununla amel etmek sahihtir.
3 - Ebû Yûsuf, Ebû İshak, EI-Meruzî ve el-Kadı Ebû Hâmid, 'Veccehtü...' duası ile 'Sübhâneke...' duasını toplamayı seçerek; Okuyucu bunlardan istediği ile başlar, arkasından diğerini okur, demişlerdir. Onların delili de, Beyha-k i' nin C â b i r (Radıyallâhü anhVden rivayet ettiği i
'Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken her iki düâyı da okuyormuş' mealindeki bir hadîstir.
4 - Hanbeliler 'Sübhâneke...' duasını okumayı seçmişler ve : Vârid olan diğer duaları iftitah duası olarak okumak caizdir, bunda kerahet yoktur, demişlerdir,[6]

2 - Namazda İstiaze (Eûzü) Çekmek Babı

807) demiştir: Ben, Resûlullah (Sallaİlahü Aleyhive Sellem)'i namaza girdiği zaman gördüm. Şunu okudu ı
Üç d Cübeyr bin Mufîm (Radtyallâhü anh)\\en:
Şöyle efa «Allah her şeyden büyüktür. Allah her şeyden büyüktür.» üç defa «Allah'a çokça hamd olsun. Allah'a çokça hamd olsun.- üç defa «Sabah, akşam, Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederim.» «Allah'ım! Şüphesiz ben taşlanmış şeytandan, onun hemzinden, onun nefhinden ve

onun nefsinden sana sığınırım.»
Râvi Amr demiştir ki: Şeytanın hemzi, mute hastalığıdır. Şeytanın nefsi şiirdir. Şeytanın nefhi de kibirdir. [7]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir, îbn-i Hibbân da şeytandan istiâze ile ilgili kısmı rivayet ederek, burada A m r ' in verdiği açıklamayı O da vermiştir.
Hadîste «Sabah akşam...» buyurulmuştur. Bu iki vaktin anılma sının sebebi, gece melekleriyle gündüz meleklerinin her gün bu zamanlarda toplanmalarıdır. Yahut gece ile gündüzün değiştiği vakitlerde Allah Teâlâ'nın değişmekten nezih olduğunu anmak içindir.
T ı y b î : En açjk yorum şudur ki : «Sabah akşam...» kelimeleriyle devamlılık kasdedilmiştir. Yâni : Devamlı olarak Allah'ı teşbih ederim, denmek istenmiştir, der.
Râvi A m r : 'Şeytanın hemzi mute hastalığıdır,' demiştir. Bu hastalık, insanda görülen delilik ve sar'a hastalığının bir çeşididir. Hasta ayıldığı zaman, aklı tamamen avdet eder.
'Hemz'in aslı kötülemek, jurnalcilik etmek, halkın kusurlarını anlatmak ve propaganda etmektir.
Râvi: 'Şeytanın nefsi şiirdir,' demiştir. 'Nefs' kelimesinin asıl mânası, az bir tükürükle üflemektir. Yâni üflemek ile tükürmek arası bir harekettir. Üflemeye benzer, tükürmekten biraz eksiktir. Şeytan, şâirleri bazen yersiz Övgü, hiciv, tahkir ve ta'zim mahiyetindeki şiirleri söylemeye sevkettiği için, bu tür şiirleri sanki şeytan şâirin ağzına üfler. Bu nedenle, şeytanın nefsi şiirdir, diye yorumlanmıştır.
E 1 - A y n i : Hadîsteki 'Nefs'ten murad, sihir olabilir. Bu takdirde mânası felâk sûresinin;
= «...ve düğümlere üfleyen —büyücü—lerin şerrinden...» âyetindeki 'Neffasât' kelimesinin mânasına uygun olur, demiştir.
Şeytanın nefhi kibirle yorumlanmıştır. Nefh'in aslı üflemektir. Şeytan, verdiği vesvese ile kişiye üfler. Kişi de kendisinin büyüklüğüne ve başkalarının küçüklüğüne inanıp herkesi hakir görür

808) Abdullah İbn-i Mesud (Rathyailâhü anh)\\en: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) : diye istiaze etti.

Ravi demiştir ki: Şeytanın hemzi mutedir. Onun nefsi şiirdir. Onun nefhi de kibirdir.[8]

Kıraattan Önce İstiâze

Âlimler, istiâzenin hükmü, yeri, lafzı, açıktan çekilmesi ve namazın bütün rek'atlarında tekrarlanması hususlarında ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarının, bu konularda verdiği ma'lumaî.ın özetini buraya aktaralım. [9]

I - İstiâzenin Hükmü

Sahâbiler, tabiîler ve onlardan sonra gelen âlimlerin cumhuru, namaz kılanın istiâze etmesini mfistahab görmüşlerdir.
Ebû Hüreyre, îbn-i Ömer, A t â' bin Ebi Rabâh, Hasan-ı Basrî, İbn-i Şîrîn, Nahaî, Evzâî, Sevrî, Ebû Hanîfe ile diğer re'y ehli, A h m e d , İshak, Dâvûd, (Radıyallâhü anhüm) ve başkaları bununla hükmedenlerdendirler.
Mâlik ve arkadaşlarına göre istiâze, farz namazda mekruhtur. Nafile namazda mekruh değildir. Fakat hadîsler, onların görüşünü reddeder. Bu ayırım için de bir neden görülmüyor.
Cumhurun delili ise N a h 1 sûresinin 98. âyeti ve istiâze hakkında vârid olan hadîslerdir. Âyet şöyledir:
= «Kur'an okumak iste diğin zaman, taşlanmış şeytandan Allah'a sığın. [10]

II - İstiâze Yeri

Fıkıhçı ve hadisçi âlimlerin ekserisine göre ilk rekatteki kıraatten önce istiâza çekilir.
Ebû Hüreyre, İbn-i Şîrîn ve Nahaİ (Radıyallâhü anhüm), âyetin zahirini tutarak: Kıraattan sonra istiâze çekilir, demişlerdir. [11]

III - İstiâzenin Lafzı

Cumhura göre istiâzanm lafzi; dir. Sevrî vb Medine halkına göre lafız şöyledir :
El-Hasan bin Salih'e göre şöyle istiâze edilir
Başka şekillerde söyleyenler de vardır.
Şafii: Şeytanı Recim' den Allah'a sığınmayı kap sayan her lafızla istiaza hasıl olur. Lâkin efda'dir demiştir. [12]

IV - İstiâzeyi Açıktan Çekmek

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : Cehri namazlarda kıraat gibi istiâza da açıktan çekilir, demiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), Ebû Hanîfe ve râ-cih kavle göre Ş â f i i' ye göre istiâza gizli çekilir.
İbn-i Ebi Leylâ'ya göre bunun açıktan veya gizli yapılması arasında bir fark yoktur. [13]

V - İstiâzenin Tekrarlanması

Ş â f i i 1 e r ' e göre İmam, ona uyan ve tek başına kılan herkes için namazın her rek'atinde kırâata başlarken istiâza çekmek müstahabtır.
Ebû Hanife ve Muhammed'e göre yalnız birinci rek'atte istiâza sünnettir. Bu da İmam ve münferid içindir.
Ebü Yûsuf'a göre imama uyan için de namazın ilk rek'atinde istiâzc çekmek sünnettir. [14]

3 - Namazda Sağ Eli Sol Elin Üzerine Koymak Babı

809) Hüllı (hin Adi) (Radtyallâhü anh)\\cw[15] : Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı. Sağ eliyle sol elini tutardı.

810) Vâil hin Hiicr (Radıyallâhii anh)\\en\
Şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i namaz kılarken gördüm. Sağ eliyle sol elini tutmuştu."

811) Abdullah hin Mes'ud (k'aâıyaljahü ımh)\\ex\ :
Şöyle demiştir : Ben namazda sol elimi sağ elimin üzerine koymuş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımdan geçti ve sağ elimi tutup sol elimin üzerine koydu. [16]

İzahı

Bu bâbta geçen hadisler, namazda sağ elin sol elin üzerine konulacağına delâlet ederler. H ü 1 b (Radıyallâ anh)'ün hadisi T i r-m i z i ' de de rivayet edilmiş ve hasen olduğu beyan edilmiştir. V â i 1 bin H u c r (Radıyallâhü anh)'ün hadisini Müslim, Ahm'ed, Ebû Dâvûd, Nesâî. İbn-i Huzeyme ve Beyhaki de uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Hepsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sağ elini sol elinin üzerine koyduğu, belirtilmiştir. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un hadisini ise Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Hanefi. Şafiî ve Hanbelİ mezheblerine mensub âlimler, bu bâbtaki hadîsleri ve benzerî hadîsleri delil göstererek, namazda ayakta durulurken sağ elin sol elin üzerine konulmasının meşruluğuna hükmetmişlerdir.
Ali, Ebû Hüreyre, Âişe, Said bin Cübeyr. İbrahim en-Nahaî, Süfyân-ı Sevri, İshak, Ebû Sevr, Dâvûd (Radıyallâhü anhüm) ve bunlardan başka bir çok sahâbî ve tabiinin kavli budur.
El bağlamanın; huşu, huzur, tavâzu ve benzen kulluğun gereklerine daha uygun olması ve namaza aykırı düşen hareketlerden kaçınmaya vesile olması hikmetine binâen meşru kılındığı kuvvetle muhtemeldir.
El-Leys bin Sa'da göre namazda sağ eli sol elin üzerine koymak meşru değildir. Delili de namazını hatalı kılan şahsa Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in namazı târiT ederken el bağlamayı zikretmemiş olmasıdır. Lâkin bu hadîs delil olamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama namazın yalnız farzlarını öğretmekle yetinmiştir. Bu sebeple, sünnet olan el bağlamanın anlatılmaması, bunun meşru olmadığına delâlet etmez.
Mâlik' ten edilen bir rivayete göre farz ve nafilede el bağlamakta beis yoktur. Diğer bir rivayete göre farzda mekruhtur. Nafilede beis yoktur. Mâliki mezhebine âit fıkıh kitablarında bu rivayetler

nakledilmiştir. Bununla beraber İbn-i Abdi'l-B e r r : Mâlik vefat edinceye kadar namazlarda dâima el bağlardı, demiştir. [17]

El Bağlamanın Şekli

1 - Ebû Hanife, Sevrî, İshak bin Rahaveyh ve Ş â f i i ' nin arkadaşlarından Ebû îshak el-Meru-z i " ye göre eller, göbeğin aşağısında bağlanmalıdır.Ibnü'1-Münzir'in anlattığına göre Ebü Hüreyre, Nahai ve Ebû Miclez'in kavli budur.
2 - Şâfiîler, Dâvûd ve Said bin Cübeyr'e göre elleri göğüsün altında ve göbeğin yukarısında bağlamak müs-tahabtır.
3 - Ahmed bin H a n b e 1 ' den, göbeğin aşağısında ve yukarısında olmak üzere iki rivayet vardır. Üçüncü bir rivayette, kişi iki şekilde bağlamak hususunda muhayyerdir.Evzâî ve Ibnü'1-Münzir de Ahmed'in üçüncü kavli gibi söylemişlerdir.
4 - M â 1 i k' e göre göğüsün aşağısında ve göbeğin yukarısında el bağlamak müstehabtır.
Sağ el, sol elin üzerine konulurken sol elin bileklerinden mi? bilekle beraber sol el ve kol kemiğinden de birer parça tutulacak mı? sağ elin parmakları açık olarak bileğin üzerinden aşağıya doğru sarkıtılacak mı? Yoksa kol kemiği doğrultusunda sola doğru uzatılacak mı? diye âlimler arasında değişik görüşler vardır. Geniş ma'lumat isteyenler muhtelif mezheblere âit fıkıh kitablanna müracaat etsinler. [18]

4 - Kırâata Başlamak Babı

812) Âişe (Radtyallöhü anhâ)'âen;
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (na mazda); ile kıraat a başlardı."

813) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'<\en :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) (namazda); ile kıraata başlarlardı."

814) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den:
Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (namazda); "e Ziraata başlardı.[19]

815) Abdullah bin el-Mugaffel'in oğlu (Yezîd) (Radtyallâhü anhü-mâ J'dan :
Şöyle demiştir: İslâm dinine yeni bir şey sokmak hususunda babamdan daha hassas ve sert bir adamı çok az gördüm. Bir defasında ben namazda; diye kıraata başlarken sesimi işitti. Bunun üzerine: Ey oğulcuğum! (Dinde) bir şey ihdas etmekten sakın. Çünkü ben Hesûlullah (Sallallahîi Aleyhi ve Sellem) ile beraber? Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile beraber; Ömer (Radıyallâhü anh) ile beraber ve Osman (Radıyallâhü anh) ile beraber namaz kıldım. Bunlardan hiç birisinden, kıraata başlarken besmeleyi çektiğini işitmedim. Bunun için sen kıraata başlarken; diyerek başla, dedi. [20]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini M ü s 1 im ve Ebû D â v û d , uzun metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in hadisini A h-med, Müslim, Nesâi, Darekutnî, Ebû Dâvûd, Ibn-ı Hibbân, Taberânî, Tahavi ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) nin hadisini müelliften başka, kimsenin rivayet edip etmediğini bilemedim. Hattâ belirtildiği gibi Kütüb-i Sitte sahiblerinden yalnız müellifin rivayet .ettiği Zevâidde bildirilmiştir.
Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizi ve Nesâi rivayet etmişler; Tirmizî, bunun hasen olduğunu da söylemiştir. Fakat N e v e v i, el-Hulâ-sa'da: 'Hadis hafızlan bu hadîsi zayıf saymışlar ve Ib n-i H u -zeyme, îbn-i Abdi'1-Berr ve el-Hatîb gibi âlimler, Tirmizi1 nin bunu hasen görmesine itiraz ederek: Senedin dönüm noktası, Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) in oğlu üzerindedir. Oysa hâli meçhuldür, demişlerdir, der.
Bu bâbta geçen hadislere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve hadîste anılan sahâbîler, namazda F â t i h a' ya başlarken besmele ile değil, 'Elhamdü.,.' ile başlamışlardır. Bu

hususta âlimler arasında görüş ayrlığı mevcuttur. Şöyle ki:
1 - Hanefi âlimlerine göre besmele, müstakil bir âyettir." Sûrelerin arasını ayırmak ve bereket için indirilmiştir. Ne Fâtiha' dan ne de başka bir sûreden bir parça değildir. Gizli ve açık namazlarda besmeleyi gizli olarak çekmek sünnettir.
Sahabilerden Ali, İbn-i Mes'ud, Ammâr bin Yâsir, Evzâî ve Hanbeli âlimleri de bu görüştedirler.
Bu âlimlerin delilleri, bu bâbta geçen hadîslerdir. Bunlara göre cehri namazda kıraata başlarken açıktan besmele çekmek hükmü mensuhtur.
2 - Şâfiiler'e göre besmele. Fa t i h a ' dan ve Nemi sûresinden birer âyettir. Kur'an'ın diğer sûrelerinden de birer âyet olup olmadığı hususunda Ş â f i i mezhebinin üç kavli vardır : En meşhur ve en sahih kavle göre, besmele her sûreden birer âyettir.
Şâfiiler'e göre namazda F â t i h a' ya başlarken, ondan bir âyet olan besmeleyi çekmek farzdır. Fatiha gibi, gizli namazlarda gizli; açık namazlarda açıktan okunur.
tbn-i Abbâs, İbn-i Zübeyr, İbn-i Ömer, Tavus, Ata, Mekhul ve İbnü'l-Münzir (Radıyallâhü anhüml'ün kavli de budur.
Bunların delilleri ise îbn-i Huzeyme (Radıyallâhü anh)'nin Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). namazda besmeleyi okudu ve onu bir âyet saydı.'
İkinci delilleri, İbn-i Huzeyme (Radıyallâhü anh)'nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir :
'İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) :[21] âyetindeki 'Seb-i Mesâni', Fatiha süresidir, demiştir.' *Elhamd...'den itibaren Fatiha sûresi altı âyettir. Yedinci âyet nerededir? diye kendisine soru sorulunca: Yedincisi besmeledir, diye cevab vermiştir.'
Üçüncü delil, Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh) den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir.
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün aramızda iken vahiy haletine geçti sonra tebessümle başını kaldırdı. Biz: Yâ ResûIallah! Seni gülümseten nedir? diye sorduk. O: «Bana şimdi bir sûre nazil oldu.» buyurdu, Kevser süresini 'Bismillah...'tan başlayarak okudu."
Dördüncü delilleri, Darekutni" nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'den merfu' olarak rivayet ettiği şu mealdeki hadistir :
«'Elhamd...'sûresini okurken 'Bismillah...ı okuyunuz. 'Bismillah...' Fâtiha'dan bir âyettir.»
Şafii âlimleri, bir de şöyle savunmuşlardır : Sahâbiler, B e -r â e t sûresi hâriç, bütün sûrelerin başında besmeleyi âyetlerin yazılış şekline uygun olarak yazmak üzerinde icmâ" etmişlerdir. Halbuki cüzi bölümlerini ve sürelerin başlığındaki yazılan âyetlere uygun şekilde yazmamışlar, kırmızı ve benzeri renklerle yazmayı iti-yad hâline getirmişlerdir. Yâni bunların âyetlerden farklı oluşları besbellidir. Eğer besmele, K u r' a n ' dan olmasaydı, sahâbîler, âyetlerin mushaf hattıyla ve farksız olarak yazılmasına müsâade et-miyeceklerdi. Çünkü bu uygunluk, besmelenin K u r' a n ' dan olduğuna itikad edilmesine halkı sevkedecek. Böylece müslümanların, K u r ' a n ' dan olmayan bir şeyi K u r ' a n ' dan saymakla hataya düşmelerine sebep olmuş olurlar. Sahâbiler hakkında böyle bir şey düşünmek caiz değildir.
Sahâbilerden Ebû Bekir, Osman, Ibn-i Âbbâs, İbn-i Ömer, Übeyy bin Ka'b, Enes, Ebû Said ve Ebû Katâde (Radıyallâhü anhüm); Tabiîlerden de Said bin el-Müseyyeb, Mekhul, Atâ, I bn i Şirin, İkrime, Muhammed bin el-Münkedir, Zühri, Ebû Kılâbe, el-Leys bin Sa'd, İshak bin R a-h e v e y h (Radıyallâhü anhüm) ve bir çok âlim cehri namazlarda besmeleyi açıktan çekmenin müstahablığına hükmetmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh)'den üç rivayet vardır: Bir rivayete göre cehri namazlarda açıktan çekilir, diğer bir rivayete göre gizli çekilir, üçüncü bir rivayete göre besmeleyi çekmez.
El-Menhel yazan, besmelenin açıktan çekilmesine dâir bir kaç delili daha zikretmiştir. Fakat konu çok uzayacağı endişesiyle buraya almaktan feragat ettim.
3 - Mâliki âlimlerine göre farz namazlarda besmeleyi çekmek mekruhtur. İmam olsun, cemâat olsun, münferid olsun fark etmez. Ne gizli namazda, ne de cehri namazda besmele çekilmez. Nafile namazda çekilebilir. Fakat besmelenin çekilmesini vâcib gören âlimlerin görüşlerine aykırı hareket etmekten kaçınmak maksadıyla farz namazda besmeleyi çekmekte kerahet yoktur. Keza besmelesiz kıraatla namaz kılınabileceğine itikad etmek kaydıyla farz namazda besmeleyi çekmekte kerahet yoktur.
M â 1 i k î 1 e r' in delilleri, bu bâbta geçen hadîslerdir. El-Menhel yazarı, yukarıda anlattığım, mezheblerin görüşlerini naklettikten sonra şöyle der :
-Namazda besmelenin açıktan çekilmesini müstahab gören âlimlerin delil olarak gösterdikleri hadisler, kuvvetli değillerse de birbirlerini takviye etmek durumundadırlar. Bu hadislerle. Peygamber (Sal-lallahü Aleyhive Sellem)'in besmeleyi gizli çektiğine dâir hadisler arasında bir

çelişki söz konusu değildir. Çünkü Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve SellemJ bazen açıktan besmele çekerdi, bazen de gizli okurdu.
El-Hüdâ yazarı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen besmeleyi açıktan çekerdi. Ekseriyetle gizli okurdu. Şüphe yok ki eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her gün beş defa hazerde ve seferde açıktan besmele çekmiş olsaydı, bu durumun Hulefâ-i Râşidîn tarafından ve sahâbîlerin Cumhurunca bilinmemesi mümkün değildir, demiştir.
Yukarıdan beri verilen ma'lumattan bilmiş oldum ki namazda besmele çekmenin mekruhluğuna ve K u r' a n ' dan bir âyet olmadığına hükmedenlerin elinde bir mesned yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in ve Hulefâ-i Râşidin'in;
lle kırâata başladıklarına dâir bu bâbtaki hadisler ve benzeri hadîslerden maksad, Fatiha süresiyle kırâata başlanmasıdır. Hadîsler böyle yorumlanınca, namazda besmelenin çekilmediği mânası çıkarılamaz. Bilâkis bu yorum şekli, besmelenin çekildiğine delildir. Çünkü Fatiha sûresi denilince besmele de sûre içinde düşünülür. Dârekutnî' nin Enes (Radıyallâhü anhJ'den rivayet edip sahih olduğunu belirttiği şu mealdeki hadîs bu yorumu te'yid eder:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ve Ebû Bekir, Ömer ile Osman (Radıyallâhü anhüm)'ün arkalarında namaz kılardık. Bu zâtların hepsi cehri namazlarda Fatiha ile kırâata başlarlardı. [22]

5 - Sabah Namaz1ndaki Kıraat Babı

816) Kutbe bin Mâlik[23] (Radıyallâkü anbyden rivayet edildiğine . kendisi. Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve SeJlem)'İn sabah namazının (ilk rekatinde) :Ve tomurcukları birbiri üzerine dizilmiş (semâye doğru) uzayan hurma ağaçları...»[24] âyetitnin içinde, bulunduğu sûreyi) okurken işittiğini söylemiştir.»"

817) Amr bin Hüre vs (Radıyallâhü anhyöen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında: ,jm&i\ jljJ-l ^-^-^ (**-*t ^ = «Şimdi yemin ederim (geceleyin görünüp gündüz} sönen yıldızlara, dolaşıp yuvasına giren gezegenlere.[25] âyetleri (nin bulunduğu sûreyi) okurken ben Onunla beraber namaz kılmışımdır. Şu anda Onun kıraatim işitiyor gibiyim

818) Ebû herze (Radıyallâkü anh)\\cn rivayet edildiğine j<örc : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında altmış ile yüz âyet arası okurdu."

819) Ebû Katâde (Radtyallâhü anh)\\ç.x\ : Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı. Öğle ve ikindi farzlarının birinci rek'atinde kıraati uzatırdı. İkinci rekat te kısaltırdı. Sabah namazı da öyleydi."

820) Abdullah bin es-Sâib (RaatyaUâhü anhütnâ) dan : Şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında Mü-minûn' sûresini okudu. İsâ (Aleyhi's-Seldm) nın zikredildiği yere gelince onu bir şarka [26] tuttu. Bunun üzerine hemen rükû 'etti. Yani öksürük (tuttu.) [27]

İzahı

K u t b e (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini Müslim ve T i r -m i z i de rivayet etmişlerdir. Tirmizi' nin rivayetinde hadisteki âyetin bulunduğu sûrenin sabah namazının ilk rek'atinde okun-duğu bildirilmiştir. Tirmizi, Kutbe (Radıyallâhü anh)'nin hadisinin hasen - sahih olduğunu da söylemiştir. M ü s 1 i m ' in bir rivayeti Tirmizi' nin rivayeti gibidir. Diğer bir rivayetinde;
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in : okuduğu tasrih edilmiştir. Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazının ilk rek'atinde 'KâF sûresini okumuştur.
Amr bin Hureys (Radıyallâhü anh) in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetlerden çıkarılan netice. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazında Tekvîr sûresini okumuş olmasıdır.
Ebû B e r z e (Radıyallâhü anh) nin hadisini Buharı, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu

rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazında okuduğu âyetlerin sayısı, altmış ile yüz arasında dolaşırdı.
Ebû Katâde {Radıyallâhü anh) 'nin hadisini B u h â r i, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerin metni daha uzuncadır.
Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), öğle, ikindi ve sabah namazlarının ilk rek'atlerinde kıraati uzatır. İkinci rek'atlerinde, birinci rek'ate nisbeten kıraati kısaltırdı.
B u h â r i' nin Ebü Katâde (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle ve ikindi farzının ilk iki rek'atinin her birisinde Fatiha sûresini ve başka bir sûreyi okuduğu belirtilmiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayeti de, Buhâri' nin rivayetine benzer.
EI-Menhei yazarı 'Öğle namazındaki kıraat bâbı'nda rivayet olunan bu hadîsi açıklarken ez cümle şöyle der:
«Fatiha' dan sonra kısa dahi olsa bir sûrenin tamamını okumanın, başka bir sûrenin bundan daha uzun bir parçasını okumaktan daha efdal olduğu, Buhâri ve Ebü Davud'un rivayetinden anlaşılıyor. Yine bu rivayetlerden anlaşılıyor ki sûre okumak, namazın ilk iki rek'atine mahsustur. Dört rek'atli farzın son iki rek'atinde F â t i h â ' ya sûre eklenmez. Cumhurun kavli de budur. Şafiî âlimlerinin ekserisi böyle fetva vermişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, ilk rek'ati ikinci rek'atten fazla uzatmasının sebebi, gecikenlerin ilk rek'ate yetişmelerine yardım etmektir. Çünkü Ibn-i Huzeyme ve Ab-dürrazzâk'ın rivayetlerinde M a ' m e r: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ilk rek'ati uzatmasından maksadının, halkın ilk rek'ate yetişmeleri olduğunu zannediyoruz, demiştir.
A t â 'dan rivayet edildiğine göre, kendisi : Cerçekten ben imamın, her namazın ilk rek'atini uzatmasını istiyorum. Tâ ki cemâat co-ğaisın, demiştir.
îlk rek'ati uzatmanın hikmeti, ondaki neş'enin çokluğu ve dolayısıyla huşu ve huzurun çokluğudur, diyenler de vardır.
Birinci rek'ati uzatmak, ya çok âyetleri okumakla, yada okunan âyetleri yavaş yavaş ve tecvid kaidelerine fazlasıyla riâyet etmekle olur. [28]

Îlk Rekati İkinci Rek'atten Fazla Uzatmak Hakkında Âlimlerin Görüşleri

1 - Sevri, Mâliki ler, Muhammed bin e 1 -Hasan v© Şâfiîlerin çoğu, Bütün namazlarda ilk rek'ati ikinci rek'atten daha fazla uzatmak müstahabtır, demişlerdir. Onların delili Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) nin mezkûr hadisidir. Bir de Müslim'in Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği (Müellifin 825 noda rivayet ettiği) hadîstir.
NevevI: Birinci rek'atte kıraati uzatmakla hükmetmek, hadîslerin zahirine uygun olan. muhtar ve yegâne sahîh olan kavildir.
2 - Âlimlerden bir cemâat; tik iki rek'atin kıraat bakımından eşit olması müstahabtır, demişlerdir. Bunların delilleri, Müslim ve Ahmed'in Ebû Saîd-i Hudrİ (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri :
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Öğle farzının ilk rek'a-tinin her birisinde otuz âyet kadar okurdu.' mealindeki hadîstir. Diğer bir delilleri de buna benzeyen S a ' d bin Ebi Vakkâs (Radıyallâhü anh)'in hadisidir. Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf, bu görüşte olan âlimlerdendirler. Şu farkla ki: Bu iki zât, sabah vakti gaflet ve uyku zamanı olduğu için, halkın cemaata yetişmesine yardımcı olmak üzere sabah namazında birinci rek'atin ikinciden daha fazla uzatılmasına hükmetmişlerdir.
Bu görüşteki âlimlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, birinci rek'ati ikinci rek'atten fazla uzatmasının sebebi, ilk rek'atte iftitah duası ve istiâzenin bulunmasıdır
B e y h a k i, ilk rek'ati uzatmaya âit hadîsler ile, bu rek'atin ikinci rek'ate eşit olduğuna dâir hadîslerin arasını şöyle bulmuştur : îmam gelecek bir kimseyi bekliyorsa, ilk rek'ati uzatır, kimsenin geleceğini ummuyorsa birinci rek'ati ikinci rek'ate eşit kılar.
İbn-i Hibbân da arasını şöyle bulmuştur: İlk iki rek'atte okunan miktar eşit olmakla beraber ilk rek'atteki kıraati, imam çok ağır okuduğu için o rek'at uzatılmış olur»
Abdullah bin es-Sâib (Radıyallâhü anhl'in hadîsini B u h â r i ta'lîken rivayet etmiş, Müslim, Ebû D â -vûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Müslim ve Ebû Davud'un rivayeti meâlen şöyledir: 'Abdullah bin es-Sâib (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de bize sabah namazını kıldırdı ve (Fatihadan sonra) Mü'minûn sûresini okumaya başladı. Musa ile Harun'un yahut İsa'nın zikri geçen yere varınca (burada râvi tereddüt etmiştir.) Pe'ygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i öksürük

tuttu. Bunun üzerine hemen rükua gitti. Abdullah bin es-Sâib (Radıyallâhü anh) de bu namazda hazır bulunuyordu.'
Hadiste anlatılan namaz kıldırıhşı, N e s â i ' nin rivayetinde belirtildiği gibi Mekke' nin fethi yılında olmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), sabah namazında Fâtiha ' dan sonra Mü'minûn sûresini başından itibaren okumuştur.Musa (Aleyhisselâm)'nın ve Harun (Aleyhisse-lâml'un zikredildiği; ^j^ft âyetine varınca veya
İ s â (Aleyhisselâm)'nın zikredildiği; âyetine varınca Onu öksürük tutmuş ve bunun üzerine kıraati keserek rü-kûa varmıştır.

Müslim'in ve Ebû Davud'un rivayetinde; kelimesi yerine; kelimesi geçer 'Sa'le1 ve 'Su'le' diye okunabilen bu kelime, öksürük demektir Müellifin rivayetinde, yukarıda da anlatıldığı gibi 'Sa'le' kelimesi yerine 'Şarka* kelimesi geçer. Bu da boğaz tıkanıklığı demektir. El-Menhel'in bildirdiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), okuduğu âyetlerdeki kıssayı düşününce ağlayacak hale gelmiş ve bu nedenle boğazı tıkanmış ve Onu öksürük tutmuştur. Artık sûreyi tamamlıyamadan kıraati keserek rükûa varmıştır. [29]

Bu Hadislerin Fıkıh Yönü

1 - Sabah namazında kıraati uzatmak müstahabtır.
2 - Fatihadan sonra sûre okunurken doğacak bir ma'zeret dolayısıyla kıraati kesip rüküa gitmek caizdir.
3 - îhtiyaç olduğu zaman bir sûrenin bir kısmını okumak, âlin lerin ittifakıyla bilâkerahet caizdir. İhtiyaç olmadığı zaman sûren?n bir parçasını okumak, cumhura göre evlâya muhaliftir
4 - Sabah öğle ve ikindi namazlarının ilk rek'atlerindeki kı-râatı, ikinci rek'atlerindeki kırâattan daha fazla uzatmak meşrudur[30]

6 - Cuma Günü Sabah Namazındaki Kıraat Babı

821) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüma)'dan: Şöyle elemiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah
namazın (in ilk rek'atin)det ve (ikinci rek'atinde); sûrelerini okurdu."

822) Mus'ab'ın babası Sa'd bin Ebî \'akkas (Radtyallâhü anhü-mû/dan: Şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah na-
mazındn ilk rek'atin)de vp (ikinci rek'atinde) :
sürelerini okurdu.[31]

823) Ebû II ü rey re (Radtyallâhü anft)'ûen : Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah namazın (in ilk rek'atin)de; ve (ikinci rek'atinde) : sûrelerini okurdu."

824) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü sabah na-mazın (in ilk rek'atin)de:ve (ikinci rek'atinde) : surelerini okurdu.
İshak demiştir ki: Amr, bize Abdullah'tan böylece tahdis etti. Bunda şüphem yoktur."
Not : Bu hadisin isnadının sahih ve ricalinin sikalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [32]

İzahı

İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
S a1 d (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Kütüb-i Sitte yazarlarından yalnız müellifimiz rivayet etmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini Buhâri ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.

Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un hadîsini müelliften başka Kütüb-i Sitte yazarlarından rivayet eden yoktur. Beyhakî ve Tabarânî de rivayet etmişlerdir.
Müteaddit senedlerle ve müteaddit sahâbîlerden rivayet olunan bu hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma günü sabah namazının ilk rek'atinde Secde sûresini ve ikinci rek'atinde ' E1 - î n s a n ' sûresini okuduğuna delildirler. Ebû Dâvûd' un, süneninde buradaki başlığa benzer bir ifâdeyle açtığı bâbta rivayet ettiği İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklayan El-Menhel yazarı şu bilgiyi verir;
«Hadîs, Cuma günü sabah namazında bu iki sûrenin okunmasının meşruluğuna delildir. Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma günü sabah namazında dâima bu iki sûreyi okuyormuş. Tabarânî' nin î b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettiği hadîsin sonunda î b n - i Mes'ud
(Radıyallâhü anh)'un ; = «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) Cuma günü sabah namazında bu iki süreyi okumayı devam
ettirirdi.» cümlesi bunu te'yid eder.
Yine hadîsin zahirine göre Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki sûrenin tamamını okurdu. Bâzı adamların. Cuma günü sabah namazında anılan sûrelerin birer parçasını okumaları, hadîsin zahirine ters düşer.
Nevevî, 'Er-Ravdâ' adlı kitabında: "Eğer kişi, içinde secde âyetinin bulunduğu bir iki âyeti sırf tilâvet secdesini yapmak maksadıyla okumak isterse, bunun hükmü hakkında arkadaşlarımızın her hangi bir sözüne rastlamadım. Selef âlimleri, bu adamın kıraati hakkında ihtilâf etmişlerdir. Şeyh bin Abdi's-Selâm, bunu yapmanın yasakhğına ve namazın bozulmasına sebep olduğuna fetva vermiştir.
îbn-i Ebî Şeybe, Ebü'l-Âliye ile Şa'bİ" nin secdeyi ihtisar etmenin mekruh olduğunu söylediklerini rivayet etmiştir. Ş a ' b î şunu da söylemiştir : Âlimler namazda secde âyetini okudukları zaman tilâvet secdesini etmeden, o âyeti tâkib eden âyetlere geçmekten hoşlanmazlardı.
İbn-i Sirîn ve el-Hasan da secde ihtisarını mekruh görmüşlerdir.
İbrahim en-Nahaî de, âlimlerin, secde ihtisarını mekruh gördüklerini nakletmiştir.
Saîd bin el-Müseyyeb ve Sehl bin Hav-ş e b' den rivayet edildiğine göre secde ihtisarı, halkın ihdas ettiği bir şeydir.
Secde ihtisarı şudur: Secde âyetlerini toplayıp onları okumak ve tilâvet secdesini yapmaktır Bir kavle göre secde ihtfeârı, K u r' a n okuyup secde ayetlerini atlamaktır. Her iki hareket de mekruhtur. Çünkü, seleften böyle bir şey vârid olmamıştır,' demiştir.
Sahâbîlerden Cuma günü sabah namazında hadîste geçen Secde ve El-însân sûrelerini okuyan zâtlar, Ömer bin el-Hattab, îbn-i Abbâs, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer ve İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anhüml'dür. Tabiilerden de İbrahim bin Abdirrahman bin A v f' tır. Allah hepsinden razı olsun.
Mezheblerin görüşlerine gelince :
1 - Hanefî â&mlerine göre, sünnete uymak maksadı olduğu zaman Cuma sabah namazında bu iki sûreyi okumak müstahab-tır. Ama bu maksad olmaksızın, dâima K u r' a n' m belirli bir yerini okumak mekruhtur. Çünkü böyle bir davranış, Kur'an'ın diğer yerlerini terketmeye ve Onun bir kısmını diğer bir kısmına tercih etmek zannına yol açar.
2 - Şafiî'ye ve Ahmed bin Hanbel'e göre mezkûr sûreleri, Cuma'mn sabah namazında okumak sünnettir. Fakat Hanbelîler'e göre bunu devamlı yapmak mekruhtur.
3 - Mâlikiler'e göre içinde secde âyeti bulunan her hangi bir sûreyi kasden farz namazda okumak mekruhtur. İbn-i Kas ı m ' in Mâlik' ten rivayeti böyledir. Eşheb'in Mâlik'-ten rivayetine göre imamın arkasında az bir cemâat bulunup namazı şaşırmalarından korkulmadığı zaman, içinde secde âyeti bulunan bir sûreyi farz namazda okumak caizdir. îbn-i H a b î b ise şöyle bir ayırım yapmıştır: Gizli namazlarda secde âyeti bulunan sûreyi okumak caiz değildir. Çünkü cemâati şaşırtır. Fakat cehri namazlarda caizdir. Çünkü cemâatin şaşırmasından emin olunur.
Mâliki âlimlerinin bahsettikleri şaşırma şudur: İmam, zammı sûrede secde âyetini okuyunca hemen tilâvet secdesine varıp bir defa secde ettikten sonra tekrar ayağa kalkar ve müteakip âyetlerle kıraatına devam eder. Kıraatini tamamlayınca, normal rüku' ve secdeye varır. Secde âyeti dolayısıyla varılan tilâvet secdesi, durumdan haberdar olmayan kişileri şaşırtabilir.)
El-Fetih yazarı: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, namazda Se c d e sûresini okurken secde âyetine vardığı zaman hemen tilâvet secdesini yaptığına dâir herhangi bir sarahata, mevcud tariklerde rastlamadım. Yalnız î b n -. i Ebî Davud'un eş-Şeria adlı kitabında İbn-i Abbâs tRadıyallâhü anh)'dan şöyle bir rivayete rastladım ;
«Ben Cuma günü sabah namazında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. İçinde secde âyeti bulunan bir sûre okudu da secde etti.» Bu hadîsin isnadında, hâli incelenecek râvi vardır.

Bir de Tabarâni' nin es-Sağîr adlı kitabında A 1 i (Ra-dıyallâhü anhJ'den rivayet edilen şu mealdeki bir hadîsi gördüm :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında «Secde» sûresini okuduğunda tilâvet secdesi etti.» Lâkin bu hadîsin
isnadında zayıflık vardır,' der.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Cumanın sabah namazında mezkûr sûreleri okumasının hikmeti şudur: Bu iki sûre, Cuma günü vuku1 bulmuş ve vuku' bulacak mühim olaylardan bahseder. Çünkü bu iki sûrede Âdem (Aleyhisselâm)'in yaratılışı, öldükten sonra diriliş ve kulların mahşere şevkinden bahsedilir. Bu olaylar, Cuma günü vukubulur. Cuma günü bu sûrelerin okunması ile mezkûr olaylar, müslümanlara hatırlatılmış olur. Amaç bu olunca, kıraat esnasında tilâvet secdesi dolaylı olarak yapılır. Yâni sûre, tilâvet secdesi yapmak için okunmuş olmaz.
El-Hüdâ yazeri: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma günü sabah namazında «Secde» ve «El-însan» sûrelerini okurdu. Bir çok câhiller zannediyorlar ki, maksad, o günkü sabah namazına fazla bir secde ilâve etmektir. Ve o bilgisizler o secdeye Cuma secdesi ismini verirler. Onlardan birisi bu sûreyi okumadığı zaman içinde secde âyeti bulunan başka bir sûreyi okumaktan hoşlanır. Ta ki tilâvet secdesi yapabilsin. Bunun içindir ki câhillerin yanlış anlamalarını Önlemek maksadıyla bâzı imamlar. Cuma günü sabah namazında Secde sûresini devamlı okumayı mekruh görmüşlerdir. [33]

7 - Öğle Ve İkindi Namazlarındaki Kıraat Babı

825) Kaz'a (7) (Radtyallâhü anh)'âen :
Şöyle söylemiştir: Ben, Ebü Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'ye Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazını sordum. Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) : Onda senin için bir hayır yoktur, dedi. Ben -. Allah sana rahmet eylesin (Onu) açıkla, dedim. Kendisi:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için öğle farzının ikâmeti getirildi de birimiz el Bakî'a çıkardı. Kaza-i hacet ederdi. Sonra (evine) gelerek abdest alır (mescide döner) di. ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i Öğle farzının ilk rek'atinde bulurdu, demiştir.[34]

826) Ebû Ma'mer [35] (Radıyallâhü anh>'den : Şöyle demiştir : Ben, Habbâb (Radıyallâhü anh)'a:
Siz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle ve ikindi namazlarında kıraat ettiğini hangi şeyle biliyordunuz? diye sordum. O dedi ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in mübarek sakalının hareketiyle (kıraat ettiğini) biliyorduk."

827) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :
Namaz kılma şekli bakımından Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e falan adamdan daha ziyade benzeyen hiç bir kimseyi görmedim. (Süleyman bin Yesâr) demiştir ki s O zât, öğle namazının ilk iki rekatını uzatırdı. Son iki rekatı de hafifletirdi ve ikindi namazını hafif kılardı.

828) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)"den :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in ashabından Bedir savaşına katılmış olan otuz zât toplanarak birbirlerine :
Geliniz Resûlullah (Sallallahü Alevin ve Sellem) in açıktan okumadığı namazdaki kıraatinin tahminen (kaç âyet kadar olduğunu) hesaplayalım, dediler. Onlardan iki kişi bile ihtilâfa düşmeyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in öğle namazının birinci rek*a-tindeki kıraatim otuz âyet kadar ve son rek'atindeki kıraatini onun yarısı kadar olarak tahmin ettiler İkindi namazındaki kıraatini da öğle namazına âit'son iki rek'atin (kıraatinin) yansı kadar tahmin ettiler.[36]

İzahı

825 nolu Ebû Saîd-i Hu dr i (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
826 nolu Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Ebû Dâvüd, Nesâî ve Tahavî de az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
B u h â r î ' nin rivayetinde, soru sahibi H a b b â b (Radiyal-lâhü anh)-a: Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle ve ikindi namazlarında okuyor muydu? diye soru sormuştur. Galiba öğle ve ikindi namazlarında açıktan kıraat olmadığı için E b û M a' -m e r (Radayallâhü anh) ve arkadaşları, bu iki namazda kıraat olmadığını zannettikleri için bu konuda sağlam bilgi edinmek üzere H a b b â b (Radıyallâhü anhJ'a soru yöneltmişlerdir. H a b b â b (Radıyallâhü anh) da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in mübarek sakalının hareket etmesinden, Onun. anılan namazlarda kıraat ettiğini bildiklerini söylemiştir. JLâkin mübarek sakalının hareketi, kırâata delâlet etmek için yeterli değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teşbih ve zikirle meşgul olmuş olması muhtemeldir. Bu nedenle kıraati kesinlikle ispatlayan başka bir alâmete ihtiyaç vardır. H a b b â b (Radıyallâhü anh)'in mezkûr namazları cehri namazlara kıyasladığı umulur. Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'nin 829 nolu ve B e r â bin Â z i b (Radıyallâhü anh)'in 830 nolu hadîslerinde bu zâtların Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in, öğle namazını kıldırırken okuduğu âyetlerin bir kısmım zaman zaman işittiklerini bildirmek tedirler. Bu bilgi H a b b â b (Radıyallâhü anh)'in açıkladığı alâmete eklenince mesele iyice açıklık kazanır. Şu halde H a b b â b (Raclıyallâhü anh) cevabı kısa kesmiş olur. [37]

Habbâb (Radıyallâhü Anh)'İn Hadisinin Fıkıh Yönü

1 - Öğle ve ikindi namazlarında kıraatin varlığı sabittir.
2 - Bu namazlardaki kıraat gizlidir.
3 - İmama uyan şahıs, imamın hareketlerini ve duruşlarını görebilmek için, başını döndürmeden göz ucuyla imama bakabilir.
827 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'nin hadîsini Ahmed ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. N e s â î ' nin rivayetinde, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin, namaz kılışını övdüğü zâtın, Medine1 deki bir imam olduğu ve E b ü Hüreyre (Radıyallâhü anhTnin râvisi Süleyman bin Y e s â r' m, bu zâtın arkasında namaz kıldığı ve sabah namazında Tıval, akşam namazının ilk iki rekatinde Kısar ve yatsı' namazının ilk iki rekatinde Evsât bölümlerindeki sûreleri okuduğu bildirilmiştir. [38]

828 nolu Ebü Sai d-i Hudri {Radıyallâhü anh)'nin hadisine gelince, notta işaret edildiği gibi Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız Müellifimiz tarafından rivayet edilmiş olup, isnadı zayıftır. Bunun metnine göre Ebû Said-i Hudrî {Radıyallâhü anh) 'nin hazır bulunduğu Bedir ehlinden otuz kişilik Sahâbîler cemâati, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, öğle ve ikindi namazlarındaki kıraat miktarını tahminen hesaplamak için yaptıkları görüşme neticesinde öğle namazının ilk rek'atindeki kıraat miktarını otuz âyet kadar ve son rek'attaki kıraat miktarını bunun yarısı yâni onbeş âyet kadar tahmin etmişlerdir İkindi namazındaki kıraat miktarının da, öğle namazının son iki rek'atindeki kıraat miktarının yarısı kadar olduğunu tahmin etmişlerdir. Öğlenin son rek'atindeki kıraat miktarı onbeş âyet kadar tahmin edildiğine göre ikindi namazındaki kıraat miktarının bunun yarısı kadar, yâni her rek'atte yedi sekiz âyet kadar olduğu mânası çıkar. Hadisin zahirinden bu netice alınır. Halbuki Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve Tahavî' nin Ebû Sai d-î Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadîse göre ikindi namazındaki kıraat miktarı, burada belirtildiği gibi değildir. Şöyle ki : M ü s 1 i m ' in rivayetinde Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) meâ-len şöyle demiştir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öğle namazının ilk iki rek'atinin her birisinde otuz âyet kadar ve son rek'atlerde onbeşer âyet okurdu. Yahut demiştir ki: Bunun yarısı kadar okurdu. İkindi namazının ilk iki rek'atinin her birisinde onbeş âyet kadar ve son iki rekatinde bunun yarısı kadar okurdu.»
Ebû Dâvûd ve anılan diğer zâtların rivayeti de M ü s -1 i m ' in rivayetine benziyor.
Görülüyor ki bu rivayetlerden anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikindi aamazının ilk iki rek'atindeki kıraat miktarı, öğle namazının son iki rek'atindeki kıraat kadar imiş. Yâni her rek'atteki kıraat miktarı onbeş âyet kadarmış. îkindi namazının son iki rek'atindeki kıraat bunun yarısı kadarmış.
El-Menhel yazarının 'Dört rek'atli namazın son iki rek'atini hafifletmek bâbı'nda rivayet olunan Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) nin hadisini açıkladıktan sonra, T a h a v î' den naklettiği ve baş kısmı Müellifin 828 nolu hadîsine benzeyen Ebû S a i d-i Hudri (Radıyallâhü anh)'nin hadîs metni yukarıya mealini aldığımız M ü s I i rn ' hi rivayetine uygundur. Bu rivayet şöyledir:
Ebû Said-i Hudri. (Ftadıyallâhü anh) den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından otuz zât toplanarak: Geliniz, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem)'in açıktan okumadığı namazlardaki kıraatini tahminen hesaplıyalım, dediler. Onlardan iki kişi bile ihtilâf etmeyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle

namazının- ilk iki rek'atindeki kıraatini otuzar âyet kadar ve son iki rek'atindeki kıraatini, bunun yarısı kadar; ikindi namazının ilk iki rek'atindeki kıraat miktarını, öğle namazının ilk iki rek'atindeki kıraatin yarısı kadar ve ikindinin son iki rek'atindeki kıraat miktarını öğlenin son iki rek'atindeki kıraatin yarısı kadar olmak üzere tahminen hesapladılar.»
M ü s] i m' in 'Öğle ve ikindi namazındaki kıraat bâbı'ndaki hadîsler bahsinde N e v e v î özetle şöyle der:
«Bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin namazı uzattığına delâlet ederler. Buhârî ve Müslim'de bulunan ve başka bâblarda rivayet edilen diğer bâzı hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı tam kılmakla beraber, herkesten daha hafif kıldırırdı ve :
«Ben namaza girerim, onu uzatmak isterim. Biraz sonra çocuğun ağlama sesini işitirim de çocuğun annesinin, kendi namazını şaşırmakla fitneye düşmesinden korkarak namazımı hafifletirim.»
buyurmuştur.
Âlimler: Durumların değişikliğine göre Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, namazını uzatması ve kısaltması değişirdi. Cemâat, uzatmayı tercih ettiği ve ne onların ne de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in işi olmadığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı uzatırdı. Durum böyle olmadığı zaman namazı hafifletirdi. Bazen uzatmak isterdi fakat çocuğun ağlaması gibi bir durum doğunca, uzatmaktan vazgeçerdi. Bazen de vaktin başında değil içinde namaza girerdi. O zaman da hafif kıldırırdı.
Bâzıları: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bazen uzatırdı. Bu nâdir olurdu. Ekseriyetle hafif kıldırırdı. Çünkü efdal olanı hafif kıldırmaktı. Uzatmanın câizliğini bildirmek için bazen de uzatırdı. Nitekim şöyle buyurmuştur:
«Sizden bâzıları kaçırıcıdır. Hanginiz halka namaz kıldırırsa hafifletsin. Çünkü içlerinde hasta, zayıf ve ihtiyaç sahibi vardır.* demişlerdir.
Bâzıları da Fatiha' dan sonra okunan âyetlerin belirli bir miktarının söz konusu olmadığını beyan etmek için : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen kıraatini uzatmış, bazen de kısa kesmiştir, demişlerdir.
Hulâsa namazı hafif kıldırmak sünnettir.
Âlimlerin beyânına göre sabah namazı, bütün namazlardan daha ziyâde uzatılmalıdır. Bundan sonra öğle naman uzatılmalıdır. İkindi ve yatsı namazları öğle namazından kısa kesilmelidir. En hafif namaz akşam namazı olmalıdır»[39]

8 - Öğle Ve İkindi Namazlarında Zaman Zaman Âyeti Açıktan Okuma Babı

829) Ebû Katâde (Hadtyaliâhü anh)'<kn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize kıldırdığı öğle namazının ilk iki rek'atinde (Fatihadan sonra) Kur'an okurdu ve (gizli okuduğu âyetlerden) bâzısını zaman zaman bize duyururdu.»"

830) Berâ' bin Azib (RadtyalUhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öğle namazını kıldırırdı. Okuduğu Lokman ve Zâriyat sûresinden olan âyetlerden bâzısını Ondan işitirdik. [40]

İzahı

Ebû Katâde' nin hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de daha uzun metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd' daki metin, meâlen şöyle başlar:
'Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırırdı. Öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rek'atlerinde Fatihayı ve birer sûreyi okurdu. Bazen âyeti bize duyururdu...'
Bu rivayetlerden anlaşılıyor ki, gizli olan öğle ve ikindi namazlarında F â t i h â ' dan veya Ondan sonra okunan sûreden meselâ bir âyeti açıktan okumak caizdir. İster bunu kasden yapsın, ister sehven yapsın farketmez. Ve bundan dolayı sehv secdesi gerekmez. Bâzıları: Sehv secdesi gerekir demişlerse de bu hadîs o kavli reddeder. Keza bâzıları: Gizli namazlarda kıraati gizli yapmak, namazın sıhhatinin şartıdır. Yâni gizli namazlarda okunan âyetlerden bir tanesini açıktan okumak namazı bozar, demişlerse de bu hadîs o görüşü de reddeder.
N e v e v î: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gizli namazlarda okuduğu âyetlerden birisini açıktan okumakla, bunun caiz olduğunu ve gizli okumanın namazın sıhhati için şart

olmayıp, ancak sünnet olduğunu beyan etmek istemiştir, diye yorum yapılmıştır. Şöyle bir ihtimal da var. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırırken tam huşu ve huzura daldığı için, okuduğu âyetlerden birisi zaman zaman sesli olarak mübarek ağzından çıkmış olabilir, demiştir.
T ı y b i Hadîste anlatılmak istenen mâna şudur ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fatiha' nın ve ondan sonra okuduğu sûrenin bâzı kelimelerini cemaata duyuracak şekilde sesli okurdu. Tâ ki ne okuduğu bilinebilsin, demiştir. tbnü'l-Melik de T ı yb i' nin sözüne şu sözü eklemiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne okuduğu cemâat tarafından bilinsin. Tâ ki müs-lümanlar da benzer namazlarda benzer sûreler okusun.
Sindi de bu hadîsi açıklarken şöyle der: Gizli namazlarda kıraatin az bir kısmının sesli okunmasının zarar vermediği, bu hadiste anlaşılıyor. Bir namazda gizli ve açık kıraati tatbik etmek maksadı güdülmemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şu olabilir: Gizli namazlarda da kıraat vardır. Maksad
ise, zaruret olmadıkça gizli namazlarda açıktan okumanın câizliği hadîsten çıkarılamaz. Ancak bu yoruma şöyle itiraz edilebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gizli namazlarda kıraatin varlığını sözle beyân edebilirdi. Bunu beyân etmeyerek, namaz esnasında kıraatin bir kısmını sesli yapmakla bu hükmü hissettirmesi zarureti yoktur. Bu sebeple en uygunu şöyle demektir; Gizli namazlarda kıraatin bir parçasını sesli yapmak caizdir.
Berâ' bin Âzib (Radıyallâhü anh)'in hadîsini N e s â i de rivayet etmiştir. Onun hadîsi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle namazında Fatiha' dan sonra buna sûre ek-lediğine ve gizli namazda okunan âyetlerden bir tanesinin sesli okunmasının câizliğine delâlet eder. [41]

9 - Akşam Namazındaki Kıraat Babı

831) İbn-İ Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan, O da annesi (Ebû Bekir bin Şey be demiştir ki: Annesinin adı Lübâbe'dir.) [42](Rod%y<ülûhü an-hd)'dan rivayet ettiğine göre annesi;

Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, akşam namazında; (sûresini) okuduğunu işitmiştir. [43]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazında Mürselâf süresinin tamamım okumuştur.
Buhâri ve Müslim'in rivayeti, meâlen şöyledir:
-İbn i Abbâs (Radıyallâhü anh) in annesi Ümmü'1-Fadl bint-i el-Hâris (Radıyallâhü anhâ), oğlu İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'in bir akşam namazında 'Mürselât' sûresini okuduğunu işitmiş ve ; Yavrucuğum! Vallahi bu süreyi okumakla bana hatırlattın, Bu sûre, Re sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, son defa akşam namazında okuduğunu işittiğim sûredir, demiştir.-
Bu hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) in son kıldığı namaz akşam namazıdır. Diğer taraftan Buhâ-r i' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) den rivayet ettiği bir hadise göre son kıldığı namaz öğle namazıdır. İki hadis arasında çelişki yoktur. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin haber verdiği son namaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in son hastalığında mescidde kıldığı son namazdır. Ü m m ü'l-Fad 1 (Radıyallâhü anh)'in haber verdiği son namaz, N e s â i' nin rivayetinde belirtildiği gibi Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evde kıldığı son namazdır.

832) Cübeyr bin Mut'im (RadıyaUûkü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
«Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, akşam namazında-. jjJ2İ\j (sûresini) okuduğunu işittim.»
Cübeyr (Radıyallâhü anh), bu hadîsten başka bir hadîste şöyle demiştir:
-Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in;Âyetlerini okuduğunu İşittiğim zaman, az kaldı kalbim uçuyordu. [44]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvüd ve Ne-s â i de rivayet etmişlerdir. Hadîsin zahirine göre

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) 'T û r' süresinin bir kısmını bir rek'at-te, kalanım da ikinci rek'atte okumuştur. Muhtemelen, sûrenin tamamını birinci ve ikinci rek'atlerde tekrarlamıştır.
Tahavî ve İbnü'l-Cevzî: Bu hadisten maksad. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in, akşam namazında bu sûrenin bir kısmını okuduğunu bildirmektedir, denilebilir. Nitekim bir adam, Kur'an1 dan bir parça okuduğu zaman, K u r' a n okudu denilebilir, demişlerdir.
El-Menhel'in dediği gibi Tahavi ve İbnü'1-Ce vzi'-nin dedikleri ihtimal, hadîsin zahirine muhaliftir. Çünkü gerek müellifin rivayeti ve gerekse Buhâri' nin *Et-Tefsîr' bölümündeki rivayeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, sûrenin tamamını okuduğuna delâlet eder. Şöyle ki: Cübeyr bin M u t'î m (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazındaki 'Tür' sûresini okuduğunu ve sûrenin 35 ilâ 38. âyetlerine varınca işittiği bu âyetlerden etkilenerek neredeyse kalbinin uçacağını ifâde etmiştir.
Ayrıca Buhâri' nin Z ü h r i' den ve Taberânî' nin Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadîsler de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in- Tür sûresini okuduğuna delâlet ederler.
Cübeyr bin Mut'im (Radıyallâhü anh)'in hâl terce-mesini 231 nolu hadisin izahı bahsinde vermiştik. Burada Cübeyr (Radıyallâhü anh). Tür sûresinin hadîste anılan âyetlerden duygulandığını dile getirdiği için bununla ilgili özlü bilgiyi vermek yerinde olur kanâatindeyim.
Cübeyr (Radıyallâhü anh*, müslümanlığı kabul etmeden önceki yıllarda vuku bulan Bedir savaşında müslümanların eline esir düşen müşrikleri fidye karşılığında kurtarmak üzere Mekke müşrikleri tarafından Medine'ye gönderilmişti. Cübeyr (Radıyallâhü anh), bu seferi şöyle anlatır:
«Bedir esirlerini fidye karşılığı kurtarmak üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile görüşmek için Mekke' den Medine'ye gelmiştim, ikindiden sonra M e d i n e' ye vardım. Yorgun olduğumdan dolayı Mescidi Nebevi" de uzanıp yattım Akşam namazı için ikâmet edildi. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in 'Tur' sûresini okuduğunu işitince korku ve heyecan içinde kaldım. Mes-cidden çıkıncaya kadar dinledim. İslâm sevgisinin kalbime ilk girdiği gün, o gündür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sûrenin 35. ile 38. âyetlerini işittiğim zaman Hak ve bâtıl, belirgin olarak birbirinden ayrıldığı için, kalbim neredeyse uçuyordu.- demiştir.
Bu hadîsi şerifte bahis konusu olan kıssa budur.
Cübeyr bin Mutim (Radıyallâhü anh)'in, etkilendiğini bildirdiği T û r sûresinden hadîste anılan 35. ilâ 38. âyetlerin meali şöyledir:
35 - Yoksa kendileri halik olmaksızın mı yaratıldılar? Yoksa onlar mıdır yaratıcılar.»
36 - Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, onlar (hakkı gerçek olarak) anlamazlar.»
37 - «Yoksa senin Rabbinin hazîneleri onların yanında mı? Yoksa onlar mı her şeye hâkimdirler?»
38 - «Yoksa onların bir merdiveni var da (göğe yükselip meleklere vahy edilen sözü) ondan mı diliyorlar? Öyleyse dinleyicileri (dinlediklerini ispat edecek) açık bir delil getirsin.»

833) Ibn-i Ömer (Radıyallâhü an A J'den: Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazında (sûrelerini) okurdu. [45]

İzahı

Sindi; Bu hadis, kanımca Zevâid türündendir. Yani Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız müellifin rivayet ettiği hadislerdendir. Bununla beraber Zevâid yazarı, bu duruma değinmemiştir. E 1 - H â -f ı z' m B u h â r i şerhindeki şu sözü. benim kanâatimi te"yid eder: «Akşam namazında 'Kısar' diye adlandırılan kısa sûrelerden herhangi birisinin okunduğunu apaçık ve kesin olarak bildirilen hiç bir hadis görmedim. Yalnız, I bn-i M â c e h süneninde î b n i Ömer (Radıyailâhü anhfden rivayet edilen bir hadiste :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazında 'Kâfirun1 ve 'İhlâs' sürelerini okurdu.- diye nassan bildirmiştir Bu hadisin isnadı, zahiren sağlamdır. Fakat D a r e k u tn î' nin dediğine göre bâzı râvileri hatâ etmiştir. Bu sebeple isnâd maluldür,» demiştir.
EI-Menhel yazarının bildirdiğine göre İ b n - i H i b b â n , Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SellemKin Cuma gecesi akşam namazında dâima : Kâfinin' ve İhlâs' sûrelerini okuduğunu rivayet etmiştir.
Sübülüs Selâm yazan : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazında 'Saffât, 'Duhân, 'El-A'lâ, 'Tin, Talâk, ' N a s , ve ' M ü r s e 1 â t' sûrelerini okuduğu rivayet olunmuştur. Bütün bu rivayetler sahihtir. Bu nedenle akşam namazında Tıvâ! = uzun', 'Kısar = kısa" ve diğer

sûreleri okumak sünnettir. Bâzı sûreleri devamlı okuyup bunun sünnet olduğuna ve başka sûreleri okumanın sünnet olmadığına itikad etmek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin hidâyet yoluna ters düşer, demiştir. N â s' süresinden itibaren K u r ' a n ' in tamamının bir bolü yedisine 'Mufassal' ismi verilmiştir. Çünkü bu bölümde sûreler çoktur. Bu da Tıvâl = uzunlar', 'Evsât = ortalar' ve Kısar - kısalar' diye üç kısma ayrılmıştır. Âlimler, bu kısımların başlangıç ve bitiminin sınırlan hususunda ihtilâf etmişlerdir :

l - Hanelilere göre uzun sûreler, ' H u c u r â t' sûresinden başlar. ' B ü r û ç ' sûresinin sonunda biter. Orta sûreler ' B ü r û ç ' sûresinin sonundan başlar, ' B e y y i n e ' sûresinin nihâyetinde biter Ondan K u r' a n " in sonuna kadar olan kısmı, kısa bölümü teşkil eder.

2 - Şâfi î ler'e göre uzun sûreler ' H u c u r â t' tan Amme' sûresine kadardır. 'A m m e' den ' D u h a' sûresine kadar olan kısım ortadadır. Bundan sonraki sûreler de kısadır.

3 - Mâl iki ler'e göre ' H u c û r a t' tan 'Nazi ât' sûresine kadar olan kısım uzundur. 'Abese' sûresinden ' E1 Leyi' sûresine kadar olan kısım ortadır. Bundan sonraki sûre ler de kısadır.

4 - Hanbeliler'e göre K â f sûresinden Amme sûresine kadar uzundur. Oradan D u h â sûresine kadar ortadır. Ondan sonrakiler kısadır.

Gerek müellifin bu bâbta rivayet ettiği hadîslerden ve gerekse Kütüb i Sitte sahiblerinin rivayet ettikleri hadîslerden, Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşam namazında Tıvâl, Evsât ve Kısar bölümlerine dâhil olan sûrelerin bâzılarını okuduğu anlaşılıyor. E 1 - H â f i z: «Rivayet olunan bu hadisleri uzlaştırmanın yolu şudur: Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazını zaman zaman uzatmıştır. Ya uzatmanın câizliğini beyan etmek için, ya da cemaata, meşakkat olmadığını bildiği içindir. C ü b e y r bin M u t' i m ' in (832 nolu) hadisinde, Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tür sûresini bir defadan fazla okuduğuna dâir bir delil yoktur. Buhârî, Ebû Dâvûd ve N e s â î' -nin rivayet ettikleri Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinden Mervân bin el-Hakem'ûı, akşam namazlarında hep Kısar bölümündeki sûreleri okuması üzerine Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) müdâhale ederek Peygamber (Şallallahü Aleyhive Sellem) 'in Tıvâl bölümündeki sürelerden daha uzun olan A'râf ve En'âm sûrelerini okuduğunu bildirmiştir. Eğer M e r v â n'm, Peygamber (Şallallahü Aleyhive SellemJ'in akşam namazında dâima kısa sûreleri okuduğuna dâir bir bilgisi olmuş olsaydı, Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in müdâhalesine karşı cevab verecekti. Şunu da belirtelim ki: Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh). Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve SellemJ'in akşam namazında dâima uzun sûreleri okuduğunu kasdetmemiştir.» der.

Hangi namazda, hangi bölümdeki sûreleri okumak evlâdır?

1 - Hanefiler'e göre sabah ve öğle namazlarında Tıvâl; ikindi ve yatsı namazlarında Evsât ve akşam namazlarında Kısar bölümlerinden sûreler okunmalıdır.

2 - Şâfiîler'e göre de durum H a n e f î 1 e r gibidir. Yalnız Cuma günü sabah namazının ilk rek'atinde Secde sûresini ve ikinci rek'atinde El-İnsân süresini okumak sünnettir. Hanefi ve Şafii mezheblerine göre öğle namazında okunacak süreler, sabah namazında okunacak sûreleıden biraz kısa olmalıdır.

3 - Mâlikîler'e göre sabah ve öğle namazlarında Tıvâl; ikindi ve akşam namazlarında Kısar ve yatsı namazında Evsât bölümlerindeki süreler okunmalıdır. Bunlara göre bunun hükmü sünnet değil mendubluktur.

4 - Hanbeliler'e göre sabah namazında Tıvâl, akşam

namazında Kısar ve öğle, ikindi ile yatsı namazlarında Evsât bölümlerindeki süreler okunmalıdır. [46]

10 - Yatsı Namazındaki Kıraat Babı

834) Berâ' bin Âzib (Radtyallâkü <mA)'den rivayet edildiğine göre kendisi, Peygamber (Şallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (bir yolculukta) yatsı namazını kılmıştır ve :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, (o namazın bir rek'atinde (sûresini) okuduğunu İşittim, demiştir."

835) Herâ" hin Azih (Radıyallâhü anh)'(\en rivayet edildiğine yöre yukarıdaki hadisin mislini söylemiş ve bu arada sunu da söylemiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den güzel sesli yahut kırâatlı [47] hiç bir insanı dinlemiş değilim."

836) Câbir (Radtyatlâhü anh)\\ex\ rivayet edildiğine «(üre: Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) arkadaşlarına yatsı namazını kıldırdı da onlara namazı uzattı.(Durum, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e iletilince) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (Muâz'a) :

*(Halka imamlık ettiğin zaman) Şems, A'lâ, Leyi ve Alâk sürelerini oku.- buyurmuştur. [48]

İzahı

Berâ' bin Âzib (Radıyallâhü anh) in hadisini Buhâ-r î, Müslim ve diğer Kütüb-i Sitte sahibleri de rivayet etmişlerdir.
Câbir (Radıyallâhü anh) in hadisini ise Buhâri, Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Müslim'in Berâ' (Radıyallâhü anh) 'dan olan rivayetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kıldığı yatsı namazı, bir yolculuk esnasındaymış ve Tin sûresinin bir rek'atte okunduğu belirtilmiştir.
İsmâiIi' nin rivayetinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sefer hâlindeki söz konusu yatsı namazını iki rekat olarak kıldırdığı bildirilmiştir.
N e s â i ' nin rivayetinde T i n sûresinin İlk rek'atte okunduğu tasrih edilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yatsı namazında Kısar bölümündeki sûreyi okumasının sebebinin, yolculuk hâli olması kuvvetle muhtemeldir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'in Müslim1 deki rivayeti meâ-len şöyledir:
"Muâz (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-tem) ile beraber namaz kılar, sonra kavmine vararak onlara namaz kıldırırdı. Bir gece. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yatsıyı kıldıktan sonra kavmine varıp, onlara namaz kıldırdı ve Bakara sûresini okumaya başladı. Bu arada adamın birisi dönüp selâm verdi. Sonra kendi kendine namaz kılıp gitti. Bilâhere cemâat ona: Ey Falan! Sen, münafık mı oidun? diye takıldılar. Adam: Hayır vallahi. Ben Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e behemhal gidip onu haberdar edeceğim, dedi. Sonra, adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Yâ Resûlallah! Biz su taşıyan develere sahibiz. Gündüz çalışırız. Muâz (Radıyallâhü anh), Seninle beraber yatsıyı kılmış. Sonra (yanımıza) gelerek bize yatsıyı kıldırmaya başlayınca Bakara sûresini tutturdu..., dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyallâhü anh)'a dönerek :
«Yâ Muâz! Sen fitneye sebep olmak mı istiyorsun? Şu sûreyi oku. Falan sûreyi oku.» buyurdu.
Buraya mealini aldığımız M ü s 1 i m'in rivayetinden çıkarılan Fıkıh hükümleri ve cemaatla namaz kılan kimsenin, ikinci defa aynı namazı cemaatla kılması hususundaki âlimlerin görüşleri, geniş izahat ister. Müellifin rivayeti kısadır. M ü s 1 i m ' in rivayeti, kitabımızın dışında mütalaa edilebildiği için, bu konudaki izahattan sarf-ı nazar ettik. [49]

11 - İmamın Arkasında İken Okumak Babı

837) Ubade bin es-Sânıit (Radtyallâhü anh)\\ex\ rivayet edildİRUie «öre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi m<• ScMeın) şöyle buyurdu, demiştir :

«Namazda Fatiha (sûresini) okumayanın hiç bir namazı yoktur. [50]

İzahı

Bu hadis, Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.
Ebû Davud'un süneninin «Namazında Fatihayı terkeden bâbı-nda el-Menhel şöyle der :
«Hadîsteki «Namaz» kelimesi, lügattaki mânası olan duada kullanılmamış olup şer'i mânası olan özel ibâdette kullanılmıştır. Çünkü Şâri-i Hakim, kelimelerin lügat mânalarını anlatmak için değil dini mânâlarını tanıtmak için gönderilmiştir. Bu nedenle onun sözleri dâima ıstılâhi mânâya yorumlanır. Şu halde hadîsin anlamı şudur: «Namazda Fatiha sûresini okumayanın şeriata uygun hiç bir namazı yoktur.» Yâni Fatiha sûresini okumadan kıldığı namaz, şer'an namaz anlamını taşımaz. Hâl böyle olunca:
Hadiste «Sıhhatli» veya «Yeterli» yahut «Mükemmel» kelimesini takdir ederek meali şöyledir, diye bir tevile hacet yoktur.
«...okumayanın (sıhhatli) hiç bir namazı...» veya, «...okumayanın (yeterli) hiç bir...» yahut, «...okumayanın (mükemmel) hiç bir...»
Faraza: «Namaz yoktur» denemezse, o zaman cümlenin hakîki mânâsına en yakın olan mecazî mânâsı seçilir. Yâni «Sıhhatli» veya «Yeterli» kelimesi takdir edilir. Ve meal şöyle olur:

«Namazda Fatiha (sûresini) okumayanın (sıhhatli) hiç bir namazı yoktur.» veya: «...okumayanın (yeterli) hiç.*.»
Hadîste «Mükemmel» kelimesi takdir edilmekle hakiki mânâya en uzak olan mecazî mânâ alınamaz. Çünkü daha yakın mânâyı almak mümkündür.
Diğer taraftan «...sıhhatli (veya) yeterli namaz yoktur.» denilince «...mükemmel namaz yoktur» mânâsı da ifâde edilmiş olur. Fakat -. mükemmel namaz yoktur.» denilirse «...sıhhatli namaz yoktur»
mânâsı ifâde edilmiş olamaz. Zira bir namaz mükemmel olmamakla beraber sıhhatli ve yeterli olabilir.
Hadis; yukarıda anlatıldığı gibi namazda Fatiha okumayanın namazının şer'î bir namaz sayılamayacağına ve sahih olmadığına delâlet eder. [51]

Namazda Fatiha Okumak Farz Mı?

1 - İbnü'l-Münzir'in nakline göre Ömer, Osman bin Ebi'l-As, İbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre ve Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anhüm) :
«Namazda Fatiha okumak farzdır, onun yerine başka sûreler ve âyetler okumak kâfi gelmez. Ancak onu okumaya gücü yetmeyenin, başka âyetler okuması caizdir.» demişlerdir.
Sahâbilerle tabiilerin ve onlardan seyir a gplen âlimlerin cumhurunun kavli budur. Mâlik, Şafiî ve A,h med bin Han-b e 1' in mezhebleri de budur.
Şer'i namazın oluşması için Fatiha sûresinin okunmasının gerekliliğine delâlet eden delillerden birisi de Darekutnî' nin Ubâde bin es-Samît (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettiği şu hadistir:
«Namazda Fatiha okumayan adamın kıldığı namaz yeterli değildir.» Darekutni bunun isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
Başka bir delil de İbn-i Huzeyme' nin, kendi sahihinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'den rivayet efctiği şu hadîstir. «de Fatiha okunmayan namaz yeterli değildir.»
2 - Hanefî âlimlerine göre namazda Fatiha okumak farz değildir. Kur'an-ı Kerim'in her hangi bir âyetini okumak farzdır. F â t i h a' yi okumak ise vâcibtir. Onlar: Fatiha' nin okunmasının gerekliliği âhâd hadîsi ile sabittir. Âhâd hadîsi ile sabit olan bir şey farz olmaz, vâcib olur. Onsuz namaz sahihtir. Fakat F â t i- h a' yi terkeden kişi günah işlemiş olur, de-
mislerdir. Delilleri ise; *Artık Kur'an'dan kolay geleni okuyun» [52] âyetidir.
Hanefî âlimleri: Âyet, kolay olanın okunmasının istendiğini kesinlikle belirtiyor. Bunda bir muhayyerlik vardır. Yâni namaz kılan kişi serbesttir. Kur'an-ı Kerîm'in neresini okumak ona kolay geliyorsa orayı okuyabilir. Eğer F â t i h a ' yi okumak far?, olsaydı, muhayyerlik hükmünün mensuh olması gerekecekti. Halbuki kafi delil olan mezkûr âyet zanni delil olan âhâd hadîsi ile mensûh olmaz, demişlerdir.
Onların bir delili de Buharı ve Müslim" in Ebû Hüre y re (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet ettikleri ve namazı hatalı kılan zâta Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in nama? tarifine ait hadîsinde şöyle buyurulmuş olan ifâdedir: sonra Kuran belleyip okuyabildiğini oku.
Bu âyeti delil gösteren Hanefi âlimleri : Hürmet bakımın dan K u r' a n ' in bütün sûreleri eşittir. Nitekim cünüb adam hiç bir âyetini okuyamaz. Abdestsiz kimse mushafın hiç bir yerini elleyemez, demişlerdir. Onlara göre hadisten maksad, Fatiha okumayanın namazının sahih olmadığı değil, mükemmel olmadığını bildirmektir. [53]

Cumhurun Hanefi Âlimlerine Cevâbı

âyeti farz namazdaki kıraat miktarı hakkın
da değil, gece namazı hakkındadır. Yâni geceleyin kolayınıza gelen namazı kılınız.
Kati delil, zanni delil ile mensuh olmaz. Halbuki eğer F â t i h a ' yi okumak farzdır, dense, âyetle getirilmiş olan muhayyerlik mensuh olur.» şeklindeki gerekçeye gelince bu da vârid değildir. Çünkü nesih durumu yoktur. Itlak ve takyid vardır. Yâni âyet mutlaktır. Hadis onu takyid etmiş olur. İbham ve tefsir kabilindendir, demek de mümkündür
Namazını hatalı kılan /tifa Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sel-lem) in; jlyül]y» cSjla J^J U İyi emri mücmel olup. Fatiha' mn okunmasını emreden hadislerle açıklanmıştır. Üstelik, Ebû D â - v ü rl . A ti m e d bin Hanbel ve t b n - i H i b b â n ' m rivayetlerinde Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in o adama :
«Sonra Ummü'l-Kur'an'ı oku- buyurduğu bildirilmiştir,

Kuran sûrelerinin hürmet bakımından eşit olması namazda okunmalarının yeterliliği yönünden de eşit olmasını gerektirmez. Kaldı ki Fatiha' nın okunmasının gerekliliği sahih hadislerle sabittir.
Hadisteki : »...namazı yoktur.» cümlesindeki olumsuzluğun namazın mükemmelliğine âit olmayıp namazın aslına ve sıhhatına âit olduğu hususu yukarıda anlatılmıştır.
El-Menhel yazarı, -Namazında kıraati terkedenin bâbı-nda cumhurun görüşünü ve Hanefi âlimlerinin görüşünü yukarıda anlattığım şekilde naklettikten sonra şöyle der :
-Yukarıda verilen malûmattan bilmiş oldun ki Fatiha sûresini okumanın namazın rükünlerinden sayılması ve onsuz kılman namazın sahih olmaması kavli kuvvetlidir. [54]

Fatiha Her Rek'atte Farz Mı?

Namazda Fatiha okumak farzdır, diyen âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir:
1 - Şafii, Ahmed bin Hanbel, Evzâi, Ebû Sevr, Ali ve Cabir'e göre imam ve tek başına namaz kılanın bütün rek'ailrrdo Fatiha okumaları farzdır. Mâliki âlimlerinin sahih kavli de budur. (İmama uyan kimse hakkındaki ayrıntılı bilgi bundun sunraki bâbta verilecektir.)
Delilleri:
I. Namazını hatalı kılan zâta Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seliem), namazı târıf ederken ilk rek'atte yapılacak şeyleri anlattık-
tan sonra : = -Sonra namazının her rek'-
atinde, onları (anlatılanları) yap.- buyurmuştur. Bunu Buhâri
rivayet etmiştir.
II. Buhâri ve Ahmed'in Mâlik bin el-Huvey-r ı s (Radıyallâhû anhJ'den merfü olarak rivayet ettikleri:
-Benim namaz kılışımı gördüğünüz gibi
namaz kılınız» hadisidir. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) in her rek'atte Fatiha okuduğu bilinmektedir.
III. Müslim'in Ebû Katâde (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettiği;
- Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle ve ikindinin ilk iki rekatlarında Fatiha'yi okurdu ve (Fâtiha'dan sonra okuduğu) âyeti zaman zaman bize duyururdu. Son iki rek'atte Fatiha okurdu.>
2 - Hasanı Basri, Dâvûd ve İshak'a göre, namazın her hangi bir rek'atinde Fatiha ve ondan sonra K u r' a n ' dan bir parça okumak vacibin yerine getirilmesi için kâfidir. Bir rek'atta Fatiha, başka bir rek'atta da âyetler okumak yine vacibin ifâsı için yeterli sayılır.
Bunların delili de Ubâde (Radıyallâhü anhJ'ın (837 nolu) hadisidir. Bunlar: 'Hadiste namazda Fatiha okunması emredilmiştir. Bir defa okununca emir yerine getirilmiş olur. Her rek'atte okunması gerekir, diye başka bir delil varsa ona dönülür, demişlerdir.
Bu görüşe şöyle cevab verilir:
Yukarıda beyan edilen deliller, her rek'atta Fatiha okumanın gerekliliğine delâlet ederler.
3 - Zeyd bin Ali ve en-Nasır'a göre ilk iki rek'atta Fatiha okumak farzdır. Son iki rek'atta Fatiha yerine başka âyetler okumak veya tesbihat yapmak da caizdir.
Ebû Hanife1 nin görüşü bu görüşe benzer. Şu farkla ki, Ebû Hanîfe'ye göre ilk iki rek'atta kıraat farzdır. Fatiha okumak farz değil vâcibtir. Yâni Fatiha okunmayıp başka sûre veya âyetler okunursa farz yerine getirilmiş olur. Sadece vâcib terk edilmiş olur.
Zeyd bin Ali ve en-Nasır'ın delili: Ali bin E b i T â I i b (Radıyallâhü anh)'ın ilk iki rek'atte kıraat ettiğine ve son iki rek'atta tesbihat yaptığına dâir rivayet olunan hadîstir. Halbuki bu hadîs zayıftır. Çünkü el-Hâris e 1-A'v e r'in rivayetinden gelmedir. Bu adam hadis hafızları yanında zayıflıkla meşhur bir kezzabtır.
Bunların ikinci delili de Hanefi âlimlerinin gösterdikleri âyetidir. Bu âyetin delil olup olmayacağı hakkında yukarıda yeterli bilgi verilmiştir.»

838) Ebü's-Sâib [55] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh))den şunu îşitmİştir: Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim, içinde Fatiha okumadığı bir namaz kılarsa o namaz noksandır, tamam değildir.» buyurmuştur. Ben:
«Yâ Ebâ Hüreyrel Şüphesiz ki ben zaman zaman imamın arkasında olurum.» dedim. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), kolumu tutup bastırdı ve :
«Yâ Fârislit Fatihayı gizli oku.» diye cevap verdi. [56]

İzahı

Bu hadîsi, Mâlik, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesii ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Rivayet-lerin çoğunda Fatiha süresinin âyetleri ve ifâde ettikleri yüce özelliklere de işaret vardır. Ve hadîs metni uzuncadır.
El-Menhel yazarı şöyle der:
«Hadiste 'Salât = Namaz' kelimesi mutlak geçtiği için farz ve nafile bütün namazlara şümullüdür. Dârekutnî' nin Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhüm) 'dan rivayet ettiği : - «Kim farz veya nafile namaz kılarsa içinde Fatihayı okusun.» Hadisi bu şümulü te'yid eder.
Hadiste geçen : = «ÜmmÜ'l-Kitab» lafzı Fatiha'-nın isimlerinden birisidir Bu lafzın mânâsı: «Kur'ân-ı Kerîm'in anası- demektir. F â t i h a ' ya bu adın verilmesinin sebebi, Kur'-a n -1 K e r i m ' in ana maksadlarının F a t i h a ' da toplanmış olmasıdır. Şöyle ki; F â t i h a ' da Allah Teâlâ'ya lâyıkı veçhile hamd ve sena, ilâhi emir ve yasağa itaat, uhrevi mükâfat ve ceza, dünya ve âhiret halleri, hidâyet yolundakilere övgü ve sapıkları zem etmek gibi önemli maksatlar yer almıştır
Hidâc : Noksanlıktır =-tam değildir.- lafzı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lem) in buyruğundan olup 'Hidac'ın açıklamasıdır. Râvinin sözü olabilir. Bu takdirde hadise müdrectir
Bu hadis, imam, münferid ve imamın arkasında nama?, kılana şümullüdür.
Hadis, namazda Fatiha okumak farzdır, diyen cumhur için bir delildir.
Bâzı âlimler: Hadis, içinde Fatiha okunmayan namazın noksan olduğunu bildirmiş, noksanlık ise namazın bozulmasını gerektirmez, demişlerdir. Eğer bu noksanlığın namazın ifsadını gerektir-diğine delâlet eden bir alâmet ve delil bulunmasaydı, bunların dedi ği doğru olurdu. Fakat Dârekutnî' nin rivayet etmiş olduğu ve bir önceki hadisin izahında geçen hadîs, bu noksanlıkla kılınan namazın yeterli olmadığını belirtmiştir.
İbn-i Abdil-Berr: 'Namazda Fatiha okumanın vâcib olmadığını söyleyenler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in -Noksandır.» ifâdesi F â t i h a' sız kılınan namazın câiz-liğine delâlet eder. Ve noksan olan namaz caizdir, demişlerdir. Bu söz hatâhdır. Çünkü noksan olan bir şey tamamlanmış sayılmaz. Namazını tamamlamadan çıkan bir kimsenin yeniden ve tam olarak kılması gerekir. Bu itibarla noksanlığını itiraf ettiği halde, caiz oldu ğunu iddia edenlerin iddialarını ispatlayıcı delil göstermeleri gerekir', demiştir.
(EI-Menhel yazan e 1 - B â c İ' den de Ibn-i Abdil-Berr ' in sözüne benzer bir nakil yapmıştır.)
Ebü's-Sâib: «Ben zaman zaman imamın arkasında olurum»
sözü ile şunu demek istiyor: 'Ben imama uyduğum zaman Fatiha'yı okuyacak mıyım?'
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), cevabı dikkatle dinlemesini saplamak maksadıyla E b ü's-S â i b'in kolunu tutup
bastırmış, ve:
«Ey Fârisî! Fâtiha'yı gizli oku- diye cevab vermiştir.İmama uyan kimse, gizli ve açık bilumum namazlarda Fatiha okur. diyen Ş â t i i için bu hadîs delildir.

839) Ebû Saîd-i Hudrî (R attı yat lâhü anh) den:
Şöyle demiştir: ResuluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sel|em) buyurdu ki:
«Farz veya diğer namazların her rekaünde Fâtiha'yı ve bir sûreyi okumayanın hiç bir namazı yoktur.[57]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Kütüb-i Sitte sahihlerinden yalnız müellifin rivayet ettiği bu hadisi tbn-i Hibbân da rivayet etmiş ve oradaki senedde Ebû Nadra' nın râvisi Ebû Süfyân'in yerine Katâde bulunmaktadır Şu halde oradaki sened zayıf değildir.
Ebû D â v û d da «Namazında kıraati bırakanın babı-n d a
K a t â d e' nin Ebü Nadra vasıtasıyla Ebû S a î d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den şu hadisi rivayet etmiştir. (Namazda) Fatihayı ve (ondan sonra Kur'an'dan) kolay gelen bir şeyi okumakla emrolunduk.»
El-Menhel'de şöyle deniliyor:
«Hadîsin mânâsı şudur:

«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda Fatiha okumamızı emretti.» Şu halde hadis, namazda F â t i h a' yi okumanın vücûbuna delâlet eder.
' nin mânâsı da :
'Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fatihadan sonra Kur'an'dan, kolay bir şey okumamızı emretti.' demektir. Cumhura göre bu emir sabahın iki rek'atı ile diğer dört vakit namazının ilk iki rek'at-lanna mahsustur. Dört rek'atlı namazların son iki rek'atlarında ve akşamın son rek'atmda yalnız Fatiha okunur.
Sûre okumakla ilgili emir cumhura göre sünnete yorumlanır. Delilleri de Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anhVin bu bâbta rivayet olunan (837 nolu) hadîsi ve benzeri hadislerdir. Çünkü bu hadisler namazın sıhhati için Fatiha okumayı gerekli kılmışlar, başka âyet veya sûre okumayı gerekli kılmamışlar-dır. [58]

Zammı Sûre Gerekir Mi ?

Ömer bin el-Hattab, oğlu Abdullah, Osman bin Ebi'l-As, Hanefiler ve Mâlik1 in bâzı arkadaşları (Radıyallâhü anhüm), Fatiha ile beraber Kur'an1-dan bir şey okumayı vâcib görmüşlerdir. Bâzıları üç âyet, bâzıları uzunca bir âyet kadar okunmalıdır, diye bir ölçü vermişler ise de bu ölçü için bir delil yoktur. Çünkü hadis, K u r' a n ' dan bir şey okumayı hükme bağlamıştır. En kısa âyete de Kuran denir.»

840) Aişe (Radtyallâhü anhâ/den :
Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:
«İçinde Fatiha okunmayan her namaz noksandır. [59]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r i, Cüz'ül-Kıraa'da, Ahmed, Tahavî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarı; bu hadis de imam, münferid ve imamın arkasında namaz kılanlara şâmildir. Hepsinin Fatiha okumasının gerekliliğine delâlet eder, demiştir.
Hadîste: «.:.Her namaz...» Duyurulduğu için bu hükmün farz ve nafile bil'umum namazları kapsadığı anlaşılır.

841) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyallâhü anhümyâen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t «İçinde Fatiha okunmayan her namaz noksandır, her namaz noksandır.Zevftid'de, isnadının hasen olduğu bildirilmiştir. [60]

İzahı

Bu hadîsin metni bir önceki hadisin metnine benzer. Bu da farz ve nâlile bilûmum namazlarda Fatiha1 mn okunmasının gerekliliğine delâlet eder. Keza : «Her namaz...» buyurulduğu için ister imamın arkasında, ister imam veya münferid olarak kılınsın hepsinde hüküm aynıdır.
Bu hadisi, Buhari Kıraat cüz'ünde, Beyhaki ve D â r e k u t n i de rivnvnl etmişlerdir,

842) Ebu'd Derdâ (Ratltyallâhii <tnfı)'(\en rivayet ('(indiğine yıırı- bir adam ona (namazda okumanın hükmünü) sor;ır;ik :
'İmam okuduğu halde ben (de) okuyacağım (mı)?' demiş. Ebü'd Derdâ demiştir ki: 'Bir adam, her namazda okumak var mı?' diye Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e (soru) sordu. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de;
«Evet! (Her namazda okumak vardır.)» buyurdu. Bunun üzerine kavimden bir zât: 'Bu, vâcib oldu." dedi. [61]

İzahı

Zevâid yazarı: İsnaddaki Muâviye bin Yahya es S a d a f i zayıf olduğundan isnad zayıftır, demiştir. Fakat N e s â i , başka bir senedle rivayet etmiştir. Oradaki metin şöyledir : Kesir bin

Mürre e I - H a d r a m i ' den ri.vâyet edildiğine göre, kendisi Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'den şunu işittim, demiştir :
«Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e : Her namazda kıraat var mı? diye soruldu. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Evet!» buyurdu. (Bunun üzerine) EnâAr'dan bir adam : Bu kıraat vâcib oldu dedi.»
Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) bunu söyledikten sonra bana döndü. Ben cemâat içinde ona en yakın bir yerde oturmuştum. Şöyle dedi: «İmam cemaata namaz kıldırdığı zaman, onun kıraati bence hepsi için yeterdir. Ben böyle bilirim.»
N e s â i" nin rivayetinden anlaşıldığına göre imamın arkasında namaz kılındığı zaman Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'a göre imamın kıraati cemâat için de kâfidir. Bu takdire göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e sorulan soru, imamın arkasında kılınan namaza âit değildir, cevabta soruya uygun yorumlanır. Yâni imam ve münferid kıraat etmek zorundadır. İmamın arkasındaki cemâat için bu zorunluluk yoktur.
Müellifin rivayetine göre soru sahibi imamın arkasında iken kıraat edip etmeyeceğini Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'a sormuş o da Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) e:
Her namazda kıraat var mı? diye sorulan soruya: Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Evet!- buyurmuştur. Orada bulunan bir zât da t «Kıraat vâcib oldu.» demiştir.
Bu rivayete göre Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) imama uyan kişinin kıraat etmesinin gerekliliğine hükmetmiş olur.
Müellifin isnadının zayıflığını yukarda naklettik.
Sindi: «Bu vâcib oldu.» cümlesinin mânâsı: «Her namazda
kıraatin varlığına âit hüküm sabit oldu.- demektir, der.

843) Câbir hin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine yöre şöyle demiştir :
Biz imamın arkasında öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekat lerinde Fatiha ve bir sûre: son iki rek'atlerinde Fatiha okurduk.[62]

İzahı

S i n d î' den anlaşıldığına göre bu hadîs Zevâİd 'dendir. S i n-d i, notta verilen bilgiyi Zevâid'den naklettikten sonra şöyle der :
«Hadîs, mevkuf olmakla beraber, merfü hükmündedir, denilebilir. (Çünkü bir sahâbînin 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz şöyle ederdik.' ve benzerî mevkuf hadîsler, merfû hükmündedfr. Burada ise, sahâbî; «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken» ifâdesini kullanmamıştır. Ama : «Biz şöyle ederdik.» ifâdesinin zahiri, yine Efendimizin devrine işaret gibidir Bu sebeble, Sindi, böyle demiştir.)
Şöyle bir ihtimal de vardır: Sahâbîler, bu bâbta vârid olan hadislerin umumîliğinden mezkûr hükmü almışlardır. Bu takdirde onların uygulaması hadîsin merfûluğuna delâlet etmez.
Bir de şu vardır: C â b i r (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi ile (850 nolu) hadîsi arasında bir çelişki vardır. Çünkü orada : 'imamın kıraati, kendisine uyanların kıraatidir.' demiştir. Buradaki hadîs, oradaki hadîse tercih edilir. Çünkü oradaki hadisin isnadı zayıftır. En az şöyle denilebilir. Bu hadîs o hadîsten kuvvetlidir.
Hadîs, imamın arkasında öğle ve ikindi namazlarını kılan kimsenin bütün rek'atlerinde F â t i ha okuyacağına hükmeder. M â -lik, tbnü'l-Mübârek, İ s h a k ve Zühri için de-Îîl sayılır. Keza bütün namazların her rek'atinde Fatiha okunur diyen Şafii'ler, Evzâi, Mekhûl, Ebû Sevr veı Nasır için bir bakıma delil sayılabilir.
Hadîs, mezkûr namazların ilk iki rek'atlerinde Fatiha' dan sonra sûre okumanın meşruluğuna delâlet eder.
İmamın arkasında iken Fatiha ve sûre okumak hususundaki âlimlerin görüşlerini, onüçüncü bâbtaki hadîslerin izahını yaparken nakledeceğim. [63]

12 - İmamın İki Sektesi [64] Babı

844) Semure hin Cündüb [65] (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bellediğim iki sekte vardır. İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh) bunu kabul etmedi. Bunun üzerine, biz Medine'de bulunan Übeyy bin Ka'b

(Radıyallâhü anh) a mektub yazarak durumu sorduk. Übeyy (Radıyallâhü anh), Semure (Radıyallâhü anh) in Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den alınanı iyice hıfzettiğini, yazılı cevabla bildirdi.
Râvi Said demiştir ki: Biz, bu iki sekteyi (yer bakımından) Ka-tâde'ye sorduk. Katâde dedi ki: Adam namaza girdiği zaman ve ki râattan boşaldığı zaman' Katâde daha sonra dedi ki: 'Ve okuduğu zaman'
Râvi demiştir ki: Onlar imamın kırâattan boşaldığı zaman, nefes alıncaya kadar sekte yapmasından hoşlanırlardı."

845) Hasan(-i Basrî)[66] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Semûre (bin Cündüb) (Radtyallâhü anh)'ün şöyle dediğini söylemiştir:
Ben, kırâattan önce bir sekte ve rüku' zamanı bir sekte olmak üzere namazda iki sekteyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den hıfzettim/ İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh), onun bu sözünü kabul etmedi. Bunun üzerine (durumu) Medine'ye, Übeyy bin Ka*b (Radıyallâhü anh)'a yazdılar. Übeyy (Radıyallâhü anh), Semûre (Radıyallâhü anh)'ı tasdik etti. [67]

İzahı

Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anh) 'ün ilk hadîs metnini Tirmizi ve Ebû Dâvüd da rivayet etmişlerdir.
Semûre (Radıyallâhü anh)'in hadisinin ikinci metnini Ebû Dâvûd ve Dârekutnî de rivayet etmişlerdir. Babın başlığında ve hadîste geçen 'Sekte'den maksad, susmak değil, açıktan okumaya ara vermektir. Çünkü vârid olan rivayetler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, sekte yaptığında duâ ile meşgul olduğunu te'yid ederler.
EI-Menhel yazarı sektelerle ilgili rivayet olunan müteaddit metinlerin açıklaması ile ilgili olarak aşağıdaki malûmatı vermiştir:
S e m û r e (Radıyallâhü anh), bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi bu sekteleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den hıfzet-miştir. Birinci sekte, AUahu Ekber diyerek namaza girildiğinde henüz kırâata başlanmadan yapılırdı. Bu sekte, biraz uzunca idi. Çünkü bu sekte esnasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vâ-rid olan duâ ile meşgul olurdu. îkinci sekte, kırâattan sonra ve rükûa varmak için tekbir alınmadan önce yapılırdı. Bu sekte hafifti. Çünkü kıraat ile rükû" tekbiri arasında bir fasıla verinceye ve nefes alıncaya kadardı
Ümran bin Husayn (Radıyallâhü anh), T i r m i z î' -nin rivayetinde belirtildiği gibi Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anh) e : Biz bir sekteyi hıfzettik, diyerek iki sekte oluşunu kabul etmemiş, bunun üzerine Medine-i Münevvere'-de bulunan Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'e yazdıkları mektubta, Semûre (Radıyallâhü anh)'nin anlattığı husus hakkında bilgi istemişler; Ü b e y y (Radıyallâhü anh) de Semûre (Radıyal-lâhü anh)'yi tasdik etmiştir.
(845 nolu) Hadise göre sektelerin birincisi kırâata başlamadan öncedir, ikincisi de rükû' tekbirinden öncedir.
844 nolu) Hadisin sonunda râvî S a i d' in sorusu üzerine K a -t â d e (Radıyallâhü anh)'nin verdiği cevâba göre birinci sekte, diğer rivayette olduğu gibi kırâattan öncedir. İkincisi de hadîsin zahirine göre yine kıraat bittikten sonra ve rüku' tekbirinden öncedir. Fakat K a t â d e (Radıyallâhü anh) :
«Bu arada Fatiha bittiği zaman sekte olur.» demiştir. Katâde (Radıyallâhü anh)'nin sözü iki mânâya muhtemeldir:
1 - Katâde (Radıyallâhü anhî, kırâattan önce ve sonra olmak üzere iki sekte mahallini bildirdikten sonra, üçüncü bir sekte mahallinin de bulunduğunu haber vermek istemiş ve bunun yerinin de Fatiha ile sûre arasında olduğunu belirtmiştir.
2 - Katâde (Radıyallâhü anh), ikinci sekte mahallinin. Fatiha kıraati bitiminde olduğunu kasdetmiş ve bu maksadını;i okuduğu zaman, demekle açıklamıştır.
Ebû Dâvûd, namazdaki sekteler hadîsini müteaddit yollardan rivayet etmiştir. Bir rivayette :
«Sektelerden birisi, taharrüm tekbiri alındığı zaman, diğeri de Fatiha ve sûre kıraatinin bittiği zamandır.» denilmiştir. Başka bir riyâyette: -İkinci sektenin yeri. Fatiha bittiği zamandır, denilmiştir Uçuncu bir rivayet, (844 nolu) rivayetimize benzer. Yukarıda işaret edildiği gibi bu rivayet, sekte sayısının üçe çıkarıldığına muhtemeldir. Birincisi taharrüm tekbirinden sonradır, ikincisi Fatiha ile sûre arasındadır. Üçüncüsü de sûre bittikten sonradır.
Bu rivayetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda üç sekte yapardı. Birincisi taharrüm tekbirinden sonra, ikincisi F â t i h a ' dan sonra, üçüncüsü sûreden sonra idi. S e m û r e

(Radıyallâhü anh) bir defasında sektelerin bir kısmını haber vermiş, bir başka zaman diğerlerini bildirmiştir. Ibn-i Ebi Şeybe (Rad.yallâhü anh)1-nın kendi kitabında e 1 - H a s a n (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettiği şu hadis, bu uzlaşmayı teyid eder :
-Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in üç sektesi vardı i İftitah tekbirini aldığı zaman. Fatihaya başlayıncaya kadar; Fâtiha'yt bitirdiği zaman, sûreye başlayıncaya kadar ve sûreyi bitirdiği zaman rükû yapıncaya kadar (olan zamanlarda) idi.»
Âlimlerin, bu husustaki görüşleri:
Şafii, Ahmed bin Hanbel, Evzâi ve tshak, namazda üç sektenin müstahab olduğuna hükmetmişlerdir:
Birinci sekte, taharrüm tekbirinden sonra yapılır. O esnada iftitah duası okunur. Bu sekte, imam, ona uyan ve tek başına namaz kılan için müstehabtır.
ikinci sektenin yeri Fatiha' dan sonra ve sûreden öncedir. Bu sekte, imam için müstahabtır. Şâfiiler ve Hanbeli-I e r : İmam bu sekteyi yaparken, ona uyanlar o esnada Fatihayı okusunlar ve bu sekteden gaye budur, demişlerdir.
Üçüncü sektenin yeri, kıraat bittiği zaman ve henüz rükûa gidilmeden yapılır. Bundan maksad, rüku' tekbiriyle kıraat arasında bir fasıla yapmak ve namaz kılanın nefes almasıdır. [68]

13 - İmam Okuduğu Zaman Susunuz [69] Babı

846) Ebû Hüreyre (Radtyailâhu anh)\\ç\\ rivayet edildiğine göre: Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«İmam, kendisine uyulsun diye imam kılınmıştır. Bundan dolayı, imam tekbir aldığı zaman siz de tekbir alınız, okuduğu zaman susunuz; dediği zaman ı Âmîn, deyiniz, rü-kua gittiği zaman siz de rüku'a gidiniz,dediği zaman : deyiniz. Secde ettiğiniz zaman secde ediniz ve oturarak namaz kıldığı zaman, hepiniz oturarak namaz kılınız.»'
Sindi : Müslim, bu hadisi sahih saymıştır. Bunu zayıf gösterenlerin sözlerine itibar edilmez, demiştir. [70]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. Hadisi bu bâbta rivayet etmekten maksad, hadisteki; -Ve imam okuduğu zaman siz susunuz.» cümlesidir, imamın arkasında namaz kılan kimsenin Fatiha okumayacağına hükmeden âlimlerin delillerinden birisi, mezkûr cümledir. Bununla ilgili geniş izahı bundan sonraki hadisin açıklaması bahsinde yapacağız.
Hadîsin diğer cümlelerinin izahına gelince :
«İmam taharrüm tekbirini aldığı zaman siz de alınız.» fıkrası hakkında N e v e v i şöyle der : Bu fıkrada imama uyanın imamdan sonra tekbir alması emredilmiştir. Fıkra iki meseleyi içine alır. Birincisi, cemâatin imamdan önce veya imamla beraber tekbir alamaması ve imam tekbirini aldıktan sonra cemâatin tekbir almaya başlaması meselesidir. $u halde imam niyet ederken : Allahü Ekber' dediğinde henüz tekbirin son harfi olan 'R' harfini okumadan Önce ona uymak maksadıyla tekbire başlayan kişilerin namaza girişleri sahih değildir. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü henüz imam sayılmayan ve ancak biraz sonra imam olacak kimseye uymuş olur. Çünkü imam tekbiri tamam almadıkça imam sayılamaz. Fıkradan alman ikinci mes'ele; İmam tekbirini bitirir bitirmez, cemâatin gecikmeden tekbir alması meselesidir. Bu takdirde taharrüm tekbirinin tam faziletine 'kavuşulmuş olur. Şayet gecikmeyle imama uyulursa, imama uymak sahihtir. Fakat söz konusu fazilet kaçırılmış olur.
Hadîsin : «İmam, Fatihanın son âyetini okuduktan hemen sonra: Âmin, deyiniz» mealindeki fıkrası, cemâatin imamdan sonra değil, imamla beraber Âmin demesininclaha efdal olduğunu söyleyen arkadaşlarımızın ve bitekti âlimlerin kavline açıkça delâlet eder. İmam :
dediği zaman imamla cemâat beraber: 'Âmin' derler. hadisini bu görüşteki âlimler: «İmam: 'Âmin'
demek istediği zaman sizde : Âmin, deyiniz.» şeklinde yorumlamışlar ve rivayetleri böylece uzlaştırmalardır. Bu husustaki geniş izahat bu kitabın 14. babında yapılacaktır.
Hadis, rüku'a ve secdeye gidişte cemâatin imamla beraber değil, imamı izlemelerini emretmiştir. Hadisin: «İmam 'Semiallâhü...' dediği zaman, siz de: 'Allâhüm-me Rabbena ve leke'1-hamd' duasını okuyunuz.» fıkrası ile ilgili açıklama da, kitabın 18. babında gelecektir.
Hadisin : «İmam oturarak namaz kıldığı zaman, hepiniz de oturarak namaz kılınız.» fıkrasına gelince; âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bir grubu fıkranın zahiri ile hükmetmiştir. A h m e

d b i n H a n b e 1 ve Evzâi böyle hükmedenlerdendirler.
Bir rivayete göre t m a m Mâlik, ayakta namaz kılabilen kimse, oturarak namaz kılan kişiye, ne ayakta ne de oturarak uyabilir.
Ebû Hanife, Şafii ve Selefin cumhuruna göre ayakta namaz kılmaya gücü yeten kişi oturarak namaz kılan kimseye, ancak ayakta durarak uyabilir. Delilleri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, son hastalığında oturarak namaz kılması, Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'in ve cemâatin ayakta Ona uyması olayıdır. Bâzı âlimler söz konusu olayda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'e uyduğunu söy-lemişlerse de hatalıdır. Doğrusu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in imamlık etmiş olmasıdır.

847) Ebû Musa el-Eş'âri (Radtyalfâhiİ anh)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
İmam okuduğu zaman, siz susunuz. İmam oturduğu zaman her hangi birinizin ilk zikri teşehhüd olsun. [71]

İzahı

Müslim, bu hadisi uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Onun rivayetinde: = «İmam okuduğu zaman susunuz.» cümlesi yoktur. Müslim; Cerir'in, Süleyman aracılığıyla Katâde {Radıyallâhü anh)'den yaptığı rivayette mezkûr cümlenin bulunduğunu söylemiştir. Müs1im' in arkadaşı Ebû İshak demiştir ki: Ebu'n-Nadr'ın kız kardeşinin oğlu Ebû Bekir, bu hadîs hakkında bir söz söyledi. Müslim, Ona : Sen, hıfzı Süleyman' dan daha kuvvetli adam mı istiyorsun? dedi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), bu sefer Ona şunu sordu : Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisine ne dersin? MüsliiR: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisi sahihtir, dedi. Ebû Hüreyre (Radıyallâ-hü anh) nin hadisimden rnaksad; onun, merfu1 olarak rivayet ettiği:*Ve imam okuduğu zaman susunuz.» hadîsidir.
Müslim: Bu hadis bence sahihtir, deyince; Ebû Bekir (Ra-dıyallâhü anh) Ona : O halde bunu niçin kitabına almadın? diye sordu. Müslim: Ben, kendimce sahih olan her şeyi buraya koymuş değilim. Ben, buraya ancak ulama'nın ittifak ettikleri hadîsleri koydum, dedi.
Nevevi bu hadisin açıklamasını yaparken şöyle der: * -Bilmiş ol ki ziyâdesinin sıhhati hakkında hadis
hafızları ihtilâf etmişlerdir. B e y h a k i' nin Sünen-i Kebîr'de Ebû Dâvûd-i Sicistâni" den rivayet ettiğine göre, bu ziyade mahfuz değildir. Keza B e y h a k İ aynı durumu Yahya bin Muin, Ebû Hatim er-Râzi, Dârekutni ve el-Hâfız Ebû Âli en-Nisâburi' den nakletmiştir. Beyhakî1 nin dediğine göre Ebû Ali el-Hâf iz: Bu lafız mahfuz değildir. Süleyman et-Teymî bu lafzı ilâve etmekle K a t â d e (Radıyallâhü anh) nin bütün arkadaşlarına muhalefet etmiştir. Şu lafızların Süleyman'in ilâvesinin zayıflığı üzerinde toplanmış olmaları, M ü si i m ' in bu ilâveyi sahih,, görmesine tercih edilir. Kaldı ki, Müslim bu ziyâdeyi senedli olarak sahihinde rivayet etmemiştir.»
T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe yazarı da bu ziyâde hakkında uzun uzadı konuşmuştur. 'Cehri namazda imamın arkasındayken kıraati terketmek bâbı'nda verdiği bilgi özetle şöyledir :
Hanefi âlimlerinin, imamın arkasındayken kıraat yapılmayacağına dâir gösterdikleri delillerden birisi de, Ebû Musa e 1 -Eş'ârî ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet edilen: hadisidir. Ebû Hüreyre (Radı-
yallâhü anhJ'nin hadîsini Tirmizi hâriç, diğer Kütüb-i Sitte sâhibleri rivayet etmişlerdir. Ebû Musa (Radıyallâhü anh) nin hadisini de Ahmed ve Müslim tahric etmişlerdir. Anılan iki sahâbi'nin rivayet ettikleri hadislerde bulunup, Hanefi âlimlerince delil olarak gösterilen mezkûr cümle, hadîs hafızlarının ekserisi yanında mahfuz değildir. Mahfuz olduğu teslim edilse bile imamın arkasındayken okumanın yasaklığına delil gösterilmesi sıhhatli değildir. Bunun çok yönden izahı vardır. Bunlardan birisi, mevcud hadîsleri uzlaştırmak için bu cümlede emredilen susmak ile Fâ-tih a ' dan başka bir şey okumamak istenmiştir, şeklinde yapılan yorumdur.
El-Hâfız İbni Hacer, Fethü'l-Bâri'de: 'Cehri namazlarda imama uyan kişi, F â t ih a okumaz, diyen Mâlikiler ve bu görüşteki âlimler; hadisini delil göstermişlerdir. Bu hadîs sahihtir. Müslim, bu hadisi Ebû Musa e 1 - E ş ! â r i (Radıyallâhü anh) "den tahric etmiştir. Fakat bu görüşe delâleti yoktur. Çünkü cemâat, imam okurken, susmayı ve Fâtih a ' yi okumayı beraber yürütebilir. Şöyle ki: İmam Fatiha'-yı okurken cemâat dinler. İmam sekte yapınca cemâat Fatiha okur. Ve imam sûre okuyunca cemâat onu dinler, sûreyi okumaz. Buhâri, Cüz' ül -Kıraat' ta: Eğer bu hadîs sahih olsaydı şöyle yorumlanabilirdi : Cehri namazlarda cemâat Fatiha' dan başka bir şey okumaz, imamı dinler, imam sekte yaptığında cemâatin F â -t i h a

okuması, bu hadise aykırı değildir, demiştir.' der.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra, cehri namazlar olsun, gizli namazlar olsun, bütün namazlarda imamın arkasındayken kişinin Fatiha okumasına hükmederdi. Üzerinde konuşulan hadîsin râ-visi de kendisidir.-

848) îbn-i Ükeyme (el-Leysî) [72] (Rtuhyattâhü anh)'(\ew rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Ebû Hüreyre (Badıyallâhü anh)'den şunu söylerken işittim : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbma bir namaz kıldırdı. O namazın sabah namazı olduğunu zannediyorum. Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra:
— «Sizden her hangi bir kimse (benimle beraber) okudu mu?» diye sordu. Bîr adam ;
— Ben (okudum) dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, (içimde) : Bana ne oluyor ki Kur'an (okumuşum) da benimle münazaa ediliyor, diyorum» buyurdu."

849) İbn-i Ükeyme (Radtyallâhü anh)'den : O(nun) da Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet ettiğine göre Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı diyerek, yukarıdaki hadîsin mislini söyledi ve ona şu ilâveyi yaparak,' dedi ki: Bundan sonra saha biler, imamın açıktan okuduğu namazlarda sustular. [73]

İzahı

Müellifin, kısmen ayrı iki senedle ve İbn-i Ükeyme (Ra-dıyallâhü anh)'nin aracılığıyla rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Rachyallâhü anh) bu hadisini ikinci senedle rivayet olunan metin-deki ziyâdeyle beraber Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirraizi, hadîsin hasen olduğunu da söylemiştir. Ayrıca Mâlik, Şafii, Ahmed ve İbn-i H i b b â n da rivayet etmişlerdir.
Hadisin mânâsına gelince; Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldırdığı namazın sabah namazı olduğunu zannettiklerini söylemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in-Bana ne oluyor...» ifâdesi hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
«Bana ne oluyor...* ibaresi, arap dilinde çeşitli mânâlara kullanılır. Bunlardan birincisi, kişinin, kendi nefsini kınamakta kullanılmasıdır. Meselâ: Bana ne oluyor ki şöyle yaptım veya böyle ettim... deniliyor. Yâni: Yapmamalıydım, demek isteniyor.
İkincisi: Bir adamın yaptığı bir işten hoşlanmayan bir kimsenin, failini kınamak maksadıyla bu ifâdeyi kullanmasıdır. Meselâ : Bana ne oluyor ki hakkım engelleniyor? Bana ne oluyor ki bana eziyet ediliyor... gibi.
Üçüncüsü: Sebebi meçhul olan bir şeyi tasvib etmemekte kullanılmasıdır. Meselâ, adam : Bana ne oluyor ki falan işi anlayamıyorum? söyler.
Hadîste üçüncü mânânın daha münâsib olduğu umulur.» -Kuranda bana münazaa ediliyor.» cümlesine gelince: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), açıktan kıraat ettiğinde cemaattan birisi de aynı âyetleri açıktan okuduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i meşgul etmiş ve sanki âyetleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ağzından çekip çıkarıyor-muş. Bu cümle bu durumu ifâde etmektedir. Münazaa, karşılıklı çekişme ve iki tarafın birbirini mağlûb etmek için karşılıklı gayret etmeleridir. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açıktan kıraat ettiği âyetleri cemaattan birisi de açıktan okumakla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kırâatma müdâhale etmiş. Onu meşgul etmiş ve âdeta Ona gâlib gelmeye çalışmış sayılmıştır.
îkinci senedle rivayet olunan hadîsin sonundaki: «Bundan sonra sahâbiler ..- ziyadesi, tercemede Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in sözü olarak gösterilmiştir. Ebû Dâvûd ve Tirmi-z i' nin rivayetlerinde bu ziyade :
şeklinde geçer. El-Menhel yazan bu ziyadenin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) veya hadîs râvisi Z ü h r i' ye âit olduğunu söylemiştir. Tirraizi'-nin şerhi Tuhfe yazarı bu ziyadenin Z ü h r î' nin sözü olduğunu söylemiş ve Z ü h r î' nin arkadaşlarının bâzılarının, bu ziyadeyi Zührî1 nin sözü olarak rivayet ettiklerini bildirmiş ve : Bu cümle Zührî' nin kavlinden olup müdreçtir, demiştir. Ve hadîs hafızlarının, bunun müdreç olduğunu sarahaten bildirdiklerini beyan etmiştir.

Müellifin rivayeti de buna muhtemeldir, bu ziyade Zührî'-nin sözü kabul edilince tercem© şöyle yapılmalıdır:
'Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki : Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırdı.Zühr î, bir önceki hadisin mislini zikretti ve ona şunu ilâve ederek dedi ki: Bundan sonra sahâbiler, imamın açıktan okuduğu namazlarda sustular.'
El Menhel yazarı şöyle der
-Cehrî namazlarda imama uyan kimse kıraat etmez diyen alimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Kıraat etmesi vâcibtir, diyen âlimler ise bu hadisin delil olamıyacağım söyleyerek şöyle cevab vermişlerdir :
Bir defa hadîs zayıftır. Çünkü tbn-i Ükeyn. e (Radıyallâhü anhî 'in rivayetinden gelmedir. İbn-i Ükeyme (Radıyaİ-lâhü anh hakkında ise söz edilmiştir. Diğer taraftan hadisin so-nundaki.ziyade müdreç olup kimisine göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin sözüdür, kimisine göre de Zü h r i' nin sö/ü dür. Ebû Dâvûd, bu husustaki ihtilâfları da nakletmiş! ir.Beyhaki de ziyadenin müdreç olduğunu söyledikten sonra : Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh). gerek cehri namazlarda ve gerekse gizli- namazlarda İmama uyan kimsenin kıraat etmesini emret tiği halde kıraati terketmeye delâlet eder. Bu hadisin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayeti sahih olur mu? demiştir.
Bir de şu husus vardır: Hadis, ihtilâf noktasının dışında kalır. Çünkü âlimler arasındaki ihtilâf noktası, imama uyan kişinin gizli olarak kıraat edip etmemesidir. Bu hadiste reddedilen nokta ise, imama uyan kişinin açıktan okumasıdır. Çünkü açıktan okuması hâlinde imamı meşgul etmesi, imamla münazaa durumuna geçmesi söz konusudur.»

850) Câbir (Radtyallâhü «n/r/den rivayet edildiğine «öre; Kesûlul-lah (Sallallahü Mevki ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Namaz kılan bir kimsenin imamı bulunursa, imamın kıraati, onun için kıraattir.[74]

İzahı

Bu hadîsi DârekutnÎ ve Tahavi de rivayet etmişlerdir, imamın arkasında namaz kılan kimse kıraat etmez, diyen âlimlerin gösterdikleri delillerden birisi de bu hadîstir.
Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, 'Cehri namazlarda imama uyanın, kıraati terketmesi babında şöyle der:
'İmama uyan kimse kıraat etmez, diyen âlimlerin delillerinden birisi de Câbir (Radıyallâhü anh) in bu hadisidir. Ben derim ki: Bu hadisi delil göstermek sahih değildir. Çünkü hadis bütün ta-likleriyle zayıftır. E 1 -H â fi z da Fethü'l-Bârî'de bu hadisin hadîs hafızları yanında zayıf olduğunu söylemiş, Dârekutni. ve başkalarının da aynı şeyi söylediklerini nakletmiştir.
Hadîsin sahih olduğunu teslim etsek bile, bizim birkaç «evabı-mız vardır. Bunlardan birisi şudur: Bu hadis Fatiha' nın okunmayacağına kesin delil değildir. Buna muhtemel olduğu gibi, sûre kırâatına da muhtemeldir. Öte yandan imama uyanın Fatiha okumasının vâcibliğine veya müstahsen olduğuna açıkça delâlet eden Übâde (Radıyallâhü anh)'nin ve başkalarının sahîh rivayetleri ortadadır. Şu halde bu rivayetleri takdim etmek gerekir. [75]

Âlimlerin, İmama Uyanın Fatiha Okuyup Okumaması Hakkındaki Görüşleri

El Menhel yazarının bu konuda verdiği malûmat özetle şöyledir:
I - Ebû Hanife, Sevri, Ibn-i Uyeyne ve Mâ1ikî1er' den îbn-i Veheb ile âlimlerden bir cemâat:
Cehrî ve gizli hiç bir namazda me'mum (tmama uyan kişi) bir şey
okumaz. Yâni ne Fatiha ne de sûre.
Delilleri ise:
A) Dârekutnİ1 nin Abdullah bin Şeddâd' dan, mıirsel olarak rivayet ettiği şu meAkJeki hadîstir:
«Namaz kılan bir kimsenin imamı bulunursa, imamın kıraati onun için kıraattir.» Îbnü'l-Hümam: îlim ehlinin çoğunluğu yanında mürsel hadis, hüccet sayılır. Bunun hüccet olduğu kabul edilmese. Ebû Hanif e sahîh bir senedle rivayet ettiğine göre Abdullah bin Şeddâd, Câbir (Radıyallâhü anh) aracılığıyla merfû olarak rivayet etmiştir.
B) El-Hâki m'in Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre, bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılarken kıraat etmiş, Ashabtan birisi de namazda kıraat etmemesini kendisine işaret etmiş, adam namazdan çıkınca kendisini uyaran

zâta : Sen, beni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında kırâattan men mi ediyorsun ?demiş ve niza etmiş, nihayet konuyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal ettirmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Kim imam arkasında namaz kılarsa, şüphesiz ki imamın kıraati onun için kıraattir.» buyurmuştur.
C) Tahavi1 nin İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) -den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir: -İmamın kıraati için sus. Çünkü namazda bir meşguliyet vardır. İmamın kıraati sana kâfidir. Keşke imamın arkasında okuyanın ağzı toprakla dolsaydı.»
D) T a h a v î' nin rivayet ettiğine göre tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) e-. îmamın arkasında bulunan kimse kıraat eder mi? diye sorulduğu zaman î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) :
'Biriniz imamın arkasında namaz kıldığı zaman imamın kıraati ona kâfidir' demiştir.
2 - İmama uyan kişi, gizli ve açık bütün namazların her rek'a-tinde Fatiha okumak mecburiyetindedir. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve îshak böyle demişlerdir. Evzâi, Mekhûl ve Ebû Sevr'in kavli de budur.
T i r m i z i: Sahâbîlerin ve tabiilerin âlimlerinin ekserisinin kavli, imamın arkasındayken kıraat etmektir, demiştir.
Bu görüşteki âlimlerin delilleri (11. bâbta geçen 837 ile 843 no-lu) hadîsler ve benzen hadislerdir. Bunlar: Bu hadîsler umûmîdir. İmama uyan kişiyi bu hükümden müstesna kılacak açık bir delil yoktur. Bu sebeble, imama uyan kimse de hükme tâbidir, demişlerdir.
3 - Mâlik, İbnü'l-Mübârek, İshak ve Züh-r î' ye göre imama uyan kişi, gizli namazlarda kıraat eder, cehri namazlarda etmez.
Bunlar : -Kuran okunduğu zaman onu dinleyiniz ve susunuz.» âyetini delil göstermişlerdir.
İbn-i Abdi'1-Berr: Âyetin bu mânâda indiği hususunda ihtilâf yoktur. Bilindiği gibi bu durum, cehri namazda olur. Çünkü gizli namazda imamın kıraatini dinlemek mümkün değildir. Bu nedenle âyet cehri namazlar hakkındadır. Nerede K u r' a n okunursa, orada dinleyip susmanın kasdedilmediği hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Âyette kasdedilen yer namazdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in imam hakkında; hadîsi, âyetin böyle yorumlanmasına şahadet eder, demiştir.
Âyetin namaz hakkında vârid olduğunu, B e y h a k İ' nin Me-zâhib'den rivayet ettiği şu mealdeki hadis de te'yid eder: *En-sardan bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılarken kıraat etmiş, bunun üzerine mezkûr âyet nazil olmuştur.
Bunlann delillerinden birisi Ebû Musa el-Eş'ârî (Radıyallâhü anh)'nin (847 nolu) hadîsi ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin (848 nolui hadîsidir.
4 - Hanbelîler'e göre imama uyan kişi, gizli namazlarda ve imamın kıraatini işitmediği açık namazlarda kıraat eder, imamın kıraatim işittiği açık namazlarda kıraat etmez.
Yukarıda anlatılan görüşler gerek gizli ve gerekse açık namazlarda imamın arkasındakilerin Fatiha okumasının vâcibliğine hükmeder. Âlimlerin görüşü, delîl bakımından açık olan görüştür. Çünkü Fatiha okumasına ait hadisler umûmîdir. Bunun, imama ve tek başına namaz kılana mahsus olduğunu söyleyenlerin elinde kuvvetli bir delîl yoktur.
«Kim imamın arkasında namaz kılarsa, imamın kıraati onun için de kıraattir.» mealindeki hadîs umûmidir. F â t i h a'yı ve sûreyi kapsar. F â t i ha' nin gerekliliğine delâlet eder. Hadîslerle husustleştirilmiş olur. Yâni imamın Fatiha' dan başka kıraati, kendisine uyanın kıraati yerine geçer.
Yukarıdaki âyet de umûmidir. Fatiha'yi ve Kur'an'ın diğer sûre ve âyetlerini kapsar. O da Fatiha okumanın gerekliliği hakkındaki hadîslerle hususüeştirilir. İmama uyan kişi, imamın okuduğu süreyi dinler. Ayrıca sûre okuması gerekmez. Kaldı ki cehri namazda imam Fatiha okurken, me'mum (uyan kişi) onu dinler. İmam Fatiha' dan sonraki sekteyi yapınca, me'mum, bu arada Fatiha okur. Şu da vardır ki: Âlimlerin bir kısmı âyeti hutbe hakkında yorumlamıştır. Hutbede K u r' a n okunduğu için, ona K u r' a n adı verilmiştir. Bu yoruma göre, âyetin, namazdaki kırâatla ilgisi yoktur.
Bir kısım âlimler de âyeti, namazda iken konuşmanın terkedil-mesi mânâsına yorumlamışlardır. Beyhaki' nin Ebû Hürey-re ve Muâviye (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet ettiğine göre ilk zamanlarda halk, namaz içinde konuşurlardı. Bunun üzerine mezkûr âyet inmiştir. Bu hadîs; âyetin, namaz esnasında konuşmanın yasaklığı hakkında olduğuna delâlet eder.
İmama uyan kimsenin Fatiha okumasının vâcib olduğunu söyleyenler, Fatiha' nın okunacağı yer hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: îmam, âyetler arasında sekte ederken; diğer bir kısım âlimler de : İmam, Fatiha' dan sonra sekte ederken me'mum (uyan kişi) Fatiha okur demişlerdir.
En-Neyl yazarı: Hadislerin zahirine göre imam kıraat ettiği zaman me'mum da Fatiha okur.

Mümkün olursa, imam sükût ederken me'mum Fatiha okumalıdır. Böyle yapması, daha ih-tiyatlıdır. Ve bu takdirde icmâı tutmuş olur. Yâni bütün âlimlerin görüşlerine uygun hareket etmiş olur, demiştir. [76]

Dört Mezhebin Görüşleri

Yukarıda muhtelif mezheblere mensub âlimlerin görüşlerini ve görüşlerine mesned olan delilleri el-Menhel'den kısaca naklettik. Şimdi ise dört mezhebin görüşlerini çok kısa olarak el-Fıkıh Ale'1-Mezâ-hibi'l-Erbaa'dan naklen bilginize sunalım ;
1 - Hanefî mezhebine göre imamın arkasında namaz kılan kimsenin gizli ve açık namazlarda kıraat etmesi, tahrimen mekruhtur. Büyük sahâbîlerden 80 zâttan me'mumun kırâattan men edilmesi nakledilmiştir.
2 - Şafiî mezhebine göre imama uyan kimsenin, bütün namazların her rek'atinde Fatiha okuması farzdır. Ancak mes-bûk yâni bir Fatiha okunacak zamandan daha az bir zaman kaldıktan sonra imama uyan ve taharrüm tekbirinden sonra F â -t i h a okumaya fırsat bulmadan, imam rüku'a varınca mesbuk, F â t i h a' yi bitirmeden veya Fatiha' dan hiç bir şey oku-yamadan imamla rüku'a varır ve o rek'atin F a t i h a ' sından muaf tutulur.
3 - Mâlikîler'e göre imama uyan kişinin gizli namazlarda kıraat etmesi mendubtur, cehri namazlarda mekruhtur. Ancak cehri namazlarda da okunmasını gerekli gören âlimlere muhalefet etmekten sakınmak maksadıyla bu namazlarda da okumak mendubtur.
H a n b e 1 î mezhebine göre imama uyan kişinin gizli namazlarda kıraat etmesi müstehabtır. Cehri namazlarda, imamın sektelerinde okumak, yine müstehabtır ve cehri namazlarda imam kıraat ederken me'munun okuması mekruhtur.
Dört ve üç rek'atli farz namazların ilk iki rek'atlerinde ve sabah namazının her iki rek'atinde Fatiha' dan sonra K u r' a n ' -dan bir parça okumak, dört mezhebin ittifakıyla matlubtur. Maliki, Şafiî ve Hanbeli mezheblerine göre bunun hükmü sünnettir. Hanefî âlimleri muhalefet etmişlerdir. Onlara göre bir sûre veya üç kısa âyet yahut uzunca bir âyet okumak vâcibtir. Bu hüküm, îmam ve münferid olarak namaz kılana aittir. Me'mum Fatiha okumadığı gibi sûre de okumaz.
Şafiî mezhebine göre imam, münferid ve me'mumun, mezkûr rek'atlerde en kısa bir âyet bile olsun Kur'an-ı Kerim'-den bir şey okumaları sünnettir.
Bu konu, geniş izahat ister. Ayrıntılı bilgi isteyenlerin Fıkıh Ki-tablarına müracaat etmeleri gerekir. [77]

14 - 'Âmîni Açık Sesle Söylemek Babı

851) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen. rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyih ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Okuyucu Âmin demek istediği zaman siz de âmîn deyiniz. Çünkü melekler: Âmîn derler. Her kim ki, onun 'Âmin' demesi, meleklerin âmin demesine denk gelir, onun geçmiş günahı bağışlanmış olur.»*'

852) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Okuyucu, âmîn demek istediği zaman siz de âmîn deyiniz. Çünkü herkim ki âmîn demesi meleklerin âmîn demesine denk gelirse, onun geçmiş günahı bağışlanmış olur. [78]

İzahı

Müellifin iki senedle rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radı-yallâhü anh)'m hadîsi Kütüb-i Sitte'de mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkı ile rivayet edilmiştir. Mâlik de el-Muvatta'da rivayette bulunmuştur. Ebü Davud'un rivâyetindeki hadisin sonunda î b n - i Şihâb: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Âmîn» derdi, demiştir. N e s â î' nin Ebü Hüreyre (Radı-yallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettiği bir hadîsin meali şöyledir :
«İmam i,> dediği zaman siz de âmîn deyiniz. Çünkü melekler : Âmîn, derler. İmam da t Âmin der.»
Hadîs, me'mum gibi imamın da âmin demesinin meşru olduğuna delâlet eder.
Hadîste geçen , kelimesini 'okuyucu' olarak terceme ettik.

Bunun zahirine göre imam olsun olmasın herhangi bir kimse Fâtiha'yı okuyup bitirdiğinde âmîn dediği zaman, onun sesini işitenlerin âmin demesi emredilmiş olur.
Bu kelimeyle imam kasdedilmiş olabilıı. Kütüb-i Sitte'nin bir kısmındaki rivayette, bu kelime yerine.kelimesi kullanılmıştır.
Yukarıda mealini naklettiğimiz, N e s â î * nin Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettiği hadisten ve Buhâri, Ebû Dâvûd ve Mâlik ile başkalarının rivayet ettikleri benzer hadîslerden anlaşılıyor ki, cemâatin âmin demesi, imamın âmîn demesiyle beraber olmalıdır. Bâzı rivayetlere göre melekler, imamla beraber âmîn derler. Cemâat, imamla beraber âmin deyince, meleklerle beraber âmin demiş olur. Bunun için biz
hadîsin : cümlesini «Okuyucu âmîn demek istediği zaman • şeklinde terceme ettik. Tâ ki cemâatin imamla beraber âmin demesi mânâsı ifâde edilmiş olsun. Halbuki cümlenin zahiri mânâsı: «Okuyucu âmin dediği zaman...» demektir. Bundan sonra gelen cümlenin başında, tâkib mânâsını ifâde eden *-s harfi bulunduğu için
hadisin zahirine göre cemâatin âmîn demesi, imamın âmîn demesini tâkib edecek, onunla beraber olmayacaktır. Bu takdirde bu hadîs, diğer hadislere ters düşer. Bütün rivayetlerin arasını bulmak için mezkûr cümleyi, yukarıda anlattığımız gibi yorumlamak gerekir. E l-.C üv ey n i: Âmin demekten başka, namazın hiç bir şeyinde imamla beraber olmak müstahab değildir, demiştir.
Bâzıları, mezkûr cümleyi zahirine göre yorumlamışlar ve: Bu hadîs ile diğer hadîslerden alınan netice cemâatin, imamla beraber veya imamdan sonra âmîn demesi hususunda serbest bırakılmış olmasıdır, demişlerdir.
İmamın âmin demek istediği zaman, me'mum un âmîn demesine âit, hadîsteki emir cumhura göre mendubluk içindir. 1 b n - i B e z i z e' nin anlattığına göre bazı ilim adamları, hadîsteki emrin zahirini tutarak me'mumün âmin demesinin vâcibliğine hükmetmişlerdir, îmanı ve münferidin âmin demeleri de cumhura göre, men-dubtur.
Zahiriye mezhebine göre, namaz kılan herkesin âmin demesi vacibtir.
Bu hadisin, açık sesle âmîn demenin meşruluğuna delil olması mes'elesine gelince; Sindi bu hususu şöyle açıklar:
Müellif; hadîsin: «Okuyucu âmin dediği zaman...» ifâdesinden, âmin'in açık sesle denmesi hükmünü çıkarmıştır. Şöyle ki: Eğer imam gizli olarak âmîn deseydi, cemâat onun ne zaman âmin dediğini bilemezdi. Hâl böyle olunca imam âmîn dediği zaman cemâatin âmîn demesinin emredilmesi güzel olmazdı. Bu emir verildiğine göre cemâat, imamın âmin dediği zamanı bilirler. Bu bilgi ise, imamın sesli olarak âmin demesinden alınır. Müellif, bu inceliği dikka-ta alarak açık sesle âmîn deme hükmünü bu hadisten çıkarmıştır. Bundan sonra gelecek olan hadisler, çıkarılan bu hükmü serahatan kuvvetlendirir.
Şöyle söylenebilir: Cemâat, imamın F â t i h a ' yi bitirip susmasından, onun âmîn demesi zamanının geldiğini anlayabilir. Ve onlar da o esnada âmin diyebilirler. Bu kadarlık bilgi, beraberce âmîn demek emri için kâfidir.
Yukarıda anlatılan şekilde bir şey söylenebilirse de pek tutarlı değildir. Çünkü imamın susmasından âmin demesi zamanının geldiğini anlatmak, zayıf bir bilgidir. Bilâkis çoğu zaman imam Fâ ti-h a' yi bitirince biraz sükût eder, sonra âmîn der. Hattâ kıraat ile âmîn arasında fasıla yapması daha uygundur. Cemâat onun susmasına güvenerek âmin dediği zaman, icâbında imam henüz âmîn dememişken, cemâat âmin demiş olur. Netice olarak; Hadîs, imamın açıktan âmîn dediğine işaret eder, kanâatindeyim.
uft?' kelimesi birkaç şekilde okunabilirse de en meşhuru olarak okumaktır. Bu kelime. Fatiha sûresinden bir parça değildir. Hattâ K u r'a n ' dan da değildir. Bunun için K u r' a n ' dan olmadığını belirlemek maksadıyla Fatiha ile onun arasında bir fasıla vermenin sünnet olduğunu müfessirler söylemişlerdir.
Fatiha' dan sonra âmîn demek sünnet olduğu gibi duadan sonra da âmin demek sünnettir. Çünkü rivayet edildiğine göre A1i (Radıyallâhü anh) : «Âmîn, Allah'ın mührüdür. Onunla, kullarının dualarını mühürler.» demiştir.
'Âmin' kelimesi; Ism-i faildir. Mânâsı; kabul et, demektir. Kamus sahibinin e 1 - V â h i d i' den hikâye ettiğine göre e1-Vahidi âmîn kelimesinin Allah'ın bir ismi olduğunu söylemiştir. Bu kelime için başka mânâlar da söylenmiştir.
Hadisin: «...Meleklerin âmin demesine denk gelirse...» tâbirine gelince; denk gelişten maksad, zaman bakımından meleklerle beraber âmin demektir. Çünkü Buhârî ve Müslim'de Ebû H ü r e y r e (Radıyallâhü anhî'den merfu' olarak rivayet edilen bir hadîsin meali şöyledir:
«Sizden birisi âmîn dediği, melekler de gökte âmîn dediği ve bu iki âmin birbirine rastladığı an, âmîn diyen kulun geçmiş günahı bağışlanır.»
Ibn-i Hibbân ise: Denk gelişten maksad, zaman bakımından âminlerin beraber olması değil,

meleklerin âmîni gibi riyasız, gösterişsiz ve böbürlenmeden âmin denmesidir, denmiştir. Meleklerden maksad, hafaza olan meleklerdir. Bâzıları: Mutlak meleklerdir, demişlerdir. Bağışlanan günahlar, küçük günahlardır. [79]

Dört Mezhebin, Âmin Denmesi Hakkındaki Görüşleri

Hanefi, Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre imam, me'mum ve münferid için Fatiha' dan sonra âmin demek sünnettir. Mâlikîler'e sünnet değil, mendubtur.
Âmin kelimesinin açıktan veya gizli denmesi hususuna gelince:
1. Hanefî âlimlerine göre gizli ve açık bütün namazlarda, Fatiha' dan sonra imam olsun, münferid olsun, me'mum olsun hepsinin gizli olarak âmin demesi sünnettir. îster kendisi Fatiha okumuş olsun, ister imamın veya yanındakinin okuduğu Fatiha'-yı işitmiş olsun farketmez.
2. Şafii mezhebine göre imam, me'mum ve münferidin gizli namazlarda gizli olarak ve cehri namazlarda açık olarak âmin demeleri sünnettir.
3. Hanbelîler de Şâfiiler gibi demişlerdir.
4. Mâli kiler'e göre me'mum ve münferidin bütün namazlarda gizli olarak âmin demeleri mendubtur. İmamın da gizli namazlarda âmin demesi mendubtur. Cehri namazlarda imamm âmin deyip demiyeceği hususunda Mâlik' ten muhtelif rivayetler vardır. Mısırlı' ların rivayetlerine göre Mâlik: İmam cehri namazlarda âmin demiyecektir. Çünkü imam dua edendir. Duâ edenin değil, duayı dinleyenin âmin demesi matlubtur, demiştir. 1 b -nü'1-Macisûn ve başkalarının rivayetine göre, imamın cehri namazlarda gizli olarak âmin demesini Mâlik meşru görmüştür.
Mezheblerin yukarıda anlatılan görüşlerine mesned olan deliller T i r m i z î' nin şerhi Tuhfe'de uzun uzun anlatılmıştır.
Müellifin bu bâbta rivayet ettiği hadîsler, açık sesle âmin demenin meşruluğuna delâlet ederler. T i r m i z î de : Sahâbîler-den, tabiîlerden ve onlardan sonra gelenlerden bir çok âlim, açık sesle âmin demeyi meşru görmüşlerdir, der. Şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî yazan da bütün mezheblerin, görüşlerine mesned gösterdikleri delilleri zikretmekle beraber, açık sesle âmin demeye taraftar görülmüştür. Çünkü özetle şöyle der: 'Sahâbilerin ve tabiîlerin Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh)'nin arkasında namaz kılarlarken açık sesle âmin dedikleri sabittir. B e y h a k i' nin, H a 1 i d bin E b i E y y û b aracılığıyla A t â' dan rivayet ettiğine göre A t â ' şöyle demiştir: Ben ikiyüz sahâbiye yetiştim. Bu mescidde imam F'â t i h a ' yi bitirince onların âmin sesleriyle mescid dalgalanırdı.
Sahâbilerden hiç birisinin gizli olarak âmin dediği sahîh bir se-nedle sübut bulmamıştır. Keza açıktan âmin diyenlere her hangi bir sahâbi' nin itiraz ettiği de sabit olmamıştır. îbn-i Zübeyr, mescidde açık sesle âmin demiş, orada bulunan sahâbilerden hiç kimse itirazda bulunmamış, bilâkis ona muvafakat ederek açık sesle âmin demişler. Şu halde sahâbilerin icmaı sübut bulmuştur.'

853) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü aıth)'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:
Halk, âmin demeyi terk etmiştir. Halbuki Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); dediği zaman, birinci
saftakilerin işiteceği seste âmin derdi ve mescid âmin sesiyle dalgalanırdı.[80]

İzahı

Nottan anlaşıldığına göre Zevâid yazan, bu hadîsi zevâid kısmından saymıştır. Halbuki Ebû Dâvûd, 'İmamın arkasında âmin demek bâbı'nda bu hadîsi biraz kısa olarak ve son râvi müstesna aynı senedle rivayet etmiştir. Oradaki sened ve metin şöyledir:
Bu hadîsi Dârekutni, Hâkim ve Beyhaki de başka bir lafızla rivayet etmişler. Oradaki metinde de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Fatiha'yı bitirince yüksek sesle âmin dediği bildirilmiştir.
Hafız, Telhis'te Dârekutnî ile Hâkim'in hadisini zikrettikten sonra Dâreku tni'nin isnadının hasen olduğunu ve Hâkim'in de isnadının B u h â r i ile Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylediklerini nakletmiştir. Beyhaki de hadisin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açık sesle âmin dediğine ve cemaattan da açık sesle âmin dediklerine delâlet eder.

854) Ali (bin Ebî Talib) (Radtyaîlâkü atıh)'den : Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'den; dediği zaman öyle dediğini işittim.[81]

855) Vâil (bin Hücr) (Radıyallâhü ank)'dcn: Şöyle demiştir:
Beri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kıldım dediği zaman: dedi. Biz de ûy1 »esini işittik. [82]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed, Dare-kutni ve ibn-i Hibbân da mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, imamın âmin demesinin ve bunu açık sesle söylemesinin meşruluğuna delâlet eder.

856) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yahudiler, sizin selâmınızdan ve âmin deyişinizden dolayı size hased ettikleri kadar, hiç bir şeyinizden hased etmezler.[83]

857) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yahudiler, âmin (deyişiniz) den dolayı size hased ettikleri kadar hiç bir şeyden dolayı size hased etmezler. Bunun için çokça âmin deyiniz.Zevâid'de : Râvi Talha bin Amr'ın zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için isnadı zayıftır, denilmiştir. [84]

İzahı

Bu iki hadîs, Kütüb-i Sitte'den yalnız müellifin süneninde rivayet edilen zevâid kısmındandır. Camiu's-Sağîr'den anlaşıldığına göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini Buharı, «el-Edeb» adlı kitabında rivayet etmiştir.
Hadisteki selâmdan maksad, selâmlaşmaktır. Camiu's-Sağir'in şerhi es-Siracü'I-Mûnîr'de beyan edildiğine göre et- demîri: 'Âlimler: Âmin kelimesi, bizden önceki ümmetlerden hiç kimseye ve-rilmemiştir. Yalnız Musa (Aleyhisselâm) ve H â r u n (Aleyhisselâm) 'a verilmiştir, demişlerdir. Hakîm-i Tirmizi Ne-vâdirü'1-Usûl adlı kitabında bu bilgiyi vermiştir.1 demiştir.
Yine Siracü'l-Münir: Yahudiler, müslümanlarm gerek namazda ve gerekse dua sonunda âmin deyişlerinden Öfkelenip çekememezlik ederler, demiş ve î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin hesen ligayrihi olduğunu söylemiştir.
Muhammed el-Hafnî'nin Câmlu's-Sağirin haşiyesinde beyân ettiğine göre yahudîler, özellikle cemaatla kılınan namazda imamın F â t i h a ' sı sonunda birlikte getirilen âmin sesinden çok hased ederler. [85]

15 - Kişinin Rükûa Gittiği Ve Rükûdan Başını Kaldırdığı Zaman Ellerini Kaldırması Babı

858) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhive SellemH namazda iftitah tekbiri aldığı, rükûa gittiği ve rükûdan mübarek başını kaldırdığı zaman her iki elini omuzlarının hizasına kad&r kaldırırken gördüm. İki secde arasında (ellerini) kaldırmazdı.'

859) Mâlik bin el-Hüveyris[86] (Radıyattâkü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namaz için) iftitah tekbirini aldığı zaman kulaklarının yakınına kadar ellerini kaldırırdı. Rüku'a gittiği zaman aynı şeyi yapardı. Ve rüku'dan başını kaldırdığı zaman onun gibi yapardı. [87]
İzahı

Ibn-i Ömer {Radıyallâhü anh)'in hadîsini B u h â r î, Müslim, Tirmizi, Nesâî, Ebû Dâvûd, Mâlik, Tahavî, Dârekutni ve Beyhakî de mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkıyla, müteaddit senedlerle

rivayet etmişlerdir.
Mâlik bin el-Hüveyris (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhârî, Müslim, Ahmed ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Her iki hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza başlarken, rüku'a giderken ve rüku'dan kalkarken ellerini kaldırdığına delâlet ederler.
I - İftitah tekbiri alındığı zaman elleri kaldırmak cumhura göre müstahabtır. Dâvûd-i Zahirî, Evzâî, îbn-i Hu-zeyme. Ahmed bin Seyyar ve Nisâburi namaza başlarken elleri kaldırmanın vâcib olduğunu söylemişler ise de her hangi bir delil gösterememişlerdir. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâima böyle yapması vâcibliğe delâlet eder, denilebiliyor ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir şeye devam etmesinin o şeyin vâcibliğine delâlet edip etmemesi ihtilaflı bir mes'eledir. Delâlet etmemesi daha kuvvetlidir.
II - Ellerin nasıl kaldırılacağı hususunda ihtilâf vardır. El-Men-hel yazarı şöyle der: Bâzılarına göre eller kaldırılırken açık tutulacak ve el ayası kıbleye yöneltilecektir. Delilleri de Taberânî'-nin 1bn-i Ömer (Radıyallâhü anhî'den merfu' olarak rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
«Sizden birisi namaz için iftitah tekbiri almak istediği zaman ellerini kaldırsın ve ellerinin içini kıbleye yöneltsin. Çünkü Allah'ın azameti onun karşısındadır.»Diğer bir delil Tirmizi' nin E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir :
Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) tekbir alırken parmaklarını açardı.'
Bâzılarına göre eller dik tutulacak, parmak uçları kıbleye doğru hafifçe eğilecektir.
Bir de şöyle denmiştir: Eller açılarak içi göğe ve dışı yere doğru tutulacaktır.
Sahnûn ise : Ellerin ayası yere ve tersi semâya doğru tutulacaktır, demiştir. Gazali: de: Eller kendi hâli üzerine bırakılacak, parmakları birbirinden uzaklaştırmak veya birbirine yapıştırmak için bir külfete girmeye hacet yoktur, demiştir.
Birinci hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırdığı; ikinci hadîste ise mübarek kulaklarının yanına kadar kaldırdığı bildirilmiştir.
Bu husus âlimler arasında ihtilâf konusu olmuştur:
1) Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshak ellerin omuzların hizasına kadar kaldırılmasının müstahab olduğuna hükmetmişlerdir. Delilleri de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'in mezkûr hadîsi ve benzerî hadîslerdir.
2) Hanefî âlimleri ve âlimlerden bir cemâat ellerin kulakların hizasına kadar kaldırılmasının müstahab olduğunu hükmetmişlerdir. Bunların delili ise; Mâlik el-Hüveyris (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ve benzerî hadîslerdir.
Ellerin omuzların hizasına kadar kaldırılmasına âit rivayetler ile kulakların hizasına kadar kaldırılmasına âit hadislerin arasını bulmak üzere Şafiî şöyle demiştir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini omuzlarının hizasına öyle bir şekilde kaldırıyordu ki parmaklarının uçları kulaklarının üst kısmına, baş parmakları kulaklarının memelerine ve elle rinin ayaları omuzlarına tekabül ediyordu.'
Şöyle de denilebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gâh böyle gah şöyle etmiştir. Nitekim İbn-i Abdi'1-Berr: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdığı rivayet edilmiş; kulaklarının hizasına kadar kaldırdığı da rivayet edilmiş ve göğsünün hizasına kadar kaldırdığı da rivayet olunmuştur. Bütün bu rivayetler meşhur ve mahfuzdur. Böyle de şöyle de yapılabileceğine delâlet ederler demiştir.
III - Ellerin tekbirle beraber mi yoksa önce mi kaldırılacağı hususunda da âlimler tarafından farklı hükümler beyan edilmiştir:
1 - Mâliki* nin meşhur kavline, Şafiî' lerin en sıhhatli kavline ve Ahmed tin Hanbel'e göre ellerin kaldırılmasına ve tekbir getirilmesine beraber başlanacak ve bunlar beraber bitirilecektir. Hanefî âlimlerinden yapılan bir rivayette böyledir.
2 - Hanefi âlimlerinin ekserisine göre önce eller kaldırılacak, sonra tekbire başlanırken ellerin indirilmesine de başlanacak tekbir bitinceye kadar ellerin indirilmesi de bitmiş olacaktır.
3 - Râvi'ye göre önce eller kaldırılacak ve eller kaldırılmış iken tekbir alınacak, tekbir bittikten sonra eller indirilecektir.
Âlimler arasındaki bu ihtilâf en efdalin yapılması yolundadır. Sünnetin yerine getirilmesi için mezkûr şekillerin hangisi yapılacaksa olur. El-Menhel'de bildirildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in anlatılan şekillerin hepsine göre yaptığı yolunda sahih rivayetler vardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseriyetle nasıl yaptığı da kesin olarak bilinmemektedir. Âlimler kendilerince kuvvetli görülen delillere göre tercihlerini yapmışlardır. [88]

El Kaldırmanın Hikmeti

El-Menhel yazarı, bu hususta şöyle der:
«Namaza başlarken elleri kaldırmanın hikmeti, başladığı ibadetin kutsallığını ve yüceliğini ifâde etmektir. Bâzılarına göre namaza başlayan kişi, ellerini kaldırmakla, dünyaya sırt çevirdiğine ve bütünüyle namaz ile ilâhi müracaata yöneldiğine işaret eder. 'Allahti ekber' sözüyle davranışı arasında bir uyumluluğun bulunduğunu ilân etmektir. Bir kısım âlimler de: Ellerin kaldırılması; tevazu, teslim olmak ve ilâhi azamete karşı eğilmek işaretidir, demişlerdir.
Hticcetü'llah el-Bâliğada da: 'Ellerin kaldırıl mas ındaki sır şudur : Ellerin kaldırılması fiilî bir ta'zimdir. Namaza ve ilâhi münâcaat haline girmeye ters düşen meşguliyetleri terketmek için nefsi uyarır. Bu uyarıyı yapmak için meşru kılınmıştır,' denilmiştir.
E 1 - B â c î de : Namazda bir halden diğer bir hâle intikal etmek için bir vücut hareketi bulunur Namaza başlama hâlinde ve namazdan çıkma hâlinde bir vücut hareketi bulunmadığından dola-yı, namaza başlarken ellerin kaldırılması ve namazdan çıkarken, başın döndürülmesi hareketi meşru kılınmıştır, der. [89]

Rükûa Giderken Ve Ondan Kalkarken El Kaldırılması Hükmü:

Mezkûr iki hadiste; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin rüku'a giderken ve rüku'dan kalkarken ellerini kaldırdığı bildirilmiştir. Bu hususta da âlimler ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı, 'Elleri kaldırma bâbı'nda şöyle der :
1 - Şafii, Ahmed bin Hanbel, İshak, H a -san-ı Basrî, İbn-i Şirin, Atâ, Tavus, Mücâ-hid, el-Kâsım, Mekhûl, Evzâi ve bunlardan başka bâzı tabiî âlimler, rüku'a giderken ve rüku'dan kalkarken ellerin kaldırılmasının müstehablığına hükmetmişlerdir. Delilleri ise mezkûr hadîsler (858 ve 859 nolu) ve benzerî hadîslerdir.
Sahâbîlerden Ebü Bekir, Ömer, Ali, îbn-i Ömer, tbn-i Abbâs, Enes, İbn-i Zübeyr, Ebû Hüreyre, Ebû Musa el-Eş'ârî ve sahâbîlerin çoğu (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli budur.
2 - Ebû Hanife, onun arkadaşları ve Küfe halkından bir cemâat, rükûa giderken ve rüku'dan kalkarken ellerin kal-dırılmamasına hükmetmişlerdir.
Sevrî, İbn-i Ebî Leylâ, Nahaî ve Şa'bî' nin kavli de budur.
Mâli k' ten muhtelif rivayetler olmuştur. İbn-i K a -s ı m ' in kendisinden rivayeti, bu âlimlerin kavline uygundur. Fakat îbn-i Veheb, Eşheb, Ebû Mus'ab ve başkalarının rivayetlerine göre; İmamı Mâlik, rükûa giderken ve ondan kalkarken ellerini kaldırıyormuş .
İbn-i Abdi'l-Hakem: İbn-i Kasım' dan başka, hiç bir kimse Mâlikin rüku'a giderken ve ondan kalkarken ellerini kaldırmadığını rivayet etmemiştir. Bizim tuttuğumuz hüküm, el kaldırmaktır. Çünkü îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'in hadîsi bunu gerektiriyor. İbn-i Veheb ve başkasının Mâlik'-ten rivayet ettikleri hüküm de budur. Tirmizî de Mâlik' den, el kaldırmaktan başka bir hüküm nakletmemiştir, demiştir.
H a 11 â b i ve ondan sonra da Kurtubî, Mâlik'in iki kavlinden sonuncusunun ve en sahihinin, rüku'a giderken ve ondan kalkarken el kaldırmak olduğunu nakletmişlerdir.
Yukarıdaki malûmatı edindiğin zaman, bilmiş oluyorsun ki : Mâlik' ten sabit olan hüküm, rüku'a giderken ve ondan kalkarken ellerin kaldırılması hükmüdür.
B u h â r î 'Elleri kaldırma cüz'ü'nde : Rüku'a giderken ve rüku'dan kalkarken el kaldırmayı ondokuz sahâbi rivayet etmiştir. B e y h a k i, el kaldırmayı rivayet eden otuza yakın sahâbinin adlarını zikrederek : Ben, e 1 - H â ki m ' den işittim. Dedi ki: Cennetle müjdelenmiş olan on sahâbî ve onlardan başka büyük sahâbi-ler, el kaldırmak sünnetini rivayet etmek üzerinde ittifak etmişlerdir.' dedikten sonra : 'Cennetle müjdelenmiş olan on sahâbî ile ileri gelen diğer sahâbîlerden; birbirinden uzak memleketlerde bulunmalarına rağmen, söz konusu el kaldırmak sünnetinden başka herhangi bir sünnet üzerinde ittifak ettiklerini bilmiyoruz' demiştir, der. [90]

El Kaldırmanın Delilleri:

Rükûa giderken ve ondan kalkarken el kaldırmanın müstehab olmadığını söyleyen âlimlerin delilleri :
I - Ebû Dâvûd, Dârekutni ve Tahavî1 nin e 1 - B e r â (Radıyallâhü anhî'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken ellerini kulaklarının yakınına kadar kaldırırdı. Sonra bir daha kaldırmazdı.
Ebû Dâvûd: Bu hadis sahih değildir, demiştir. Bâzı râvi-ler 'Sonra bir daha kaldırmazdı.' cümlesini zikretmemişlerdir. El-Menhel yazarı da şöyle der:

«Lâkin B e r â (Radıyallâhü anh)'ın hadisi, el kaldırmamaya delâlet etmez. Çünkü Buhâri, Ahmed bin Hanbel, Şafiî, îbn-i Uyeyne, tbn-i Zübeyr, Dârimî ve başka imamlar, bu hadisi zayıf görmüşlerdir. Ayrıca hadîs hafızları 'Sonra bir daha kaldırmazdı.' diye terceme ettiğimiz : syuY jw
cümlesinin hadîsten olmayıp avi Yezid bin Ebî Ziyad'ın sözü olduğunda ve haberin müdreç olduğunda ittifak etmişlerdir. Nitekim Şu'be, Sevri, Halid et-Tahhân, Züheyr ve başka hafızların rivayetinde bu cümle yoktur.
El-Hümeydi: Bu ilâveyi Yezid yapmıştır. Yezid ilâve yapar, demiştir.
El-Bezzâr da: Bu ziyade sahîh değildir. Dârekutnî, bu ilâve olmaksızın hadîsi Yezid bin Ebî Ziyad Yoluyla e 1 - B e r â (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet etmiştir. Doğrusu da budur, demiştir.
Dârekutnî' nin Ali bin Âsim yoluyla M u h a m med bin Ebî Leylâ' dan Onun da Yezid b. E b 1 Ziyad' dan olan rivayetinde bu ilâve mevcuttur. Ali demiş» tir ki: Ben K û f e'ye vardığım zaman Ye z i d'in hayatta olduğu söylendi. Bunun üzerine, Ona gittim. Kendisi bu hadîsi bana rivayet etti. Rivayetinde bu ilâve yoktur. Bunun üzerine ben Ona îbn-i Ebi Leylâ' nın bana haber verdiğine göre sen :
demişsin, dedim. Yezid, bana :Ben bunu hatırlayamayacağım, dedi. Ben tekrar Onu ziyaret ettim. Yine: Ben bunu hatırlamıyorum, dedi.'
2 - Ahmed, Tirmizî ve Ebû Davud'un îbn-i M e s' u d (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir : "İbn-i Mes'ud* (Radıyallâhü anh) :
Ben size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldırışı gibi namaz kıldıracağım, dedi ve namaz kıldırdı. Ellerini yalnız bir defa kaldırdı.'
Bu hadîsin de zayıf olduğu Ahmed, Yahya bin Âdem, İbnü'l-Mübârek, Ebû Hatim, İbn-i Hibbân, îbn-i Abdi'1-Berr ve el-Bezzâr tarafından söylenmiştir.
3 - Beyhakî'nin el-Hilâfiyât'da îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etliği şu mealdeki hadistir :
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken ellerini kaldırırdı, sonra bir daha kaldırmazdı.'
E 1 - H â k i m : Bu hadîs bâtıl ve mevzu'dur, demiştir. Bu görüşteki âlimlerin delil olarak gösterdikleri, diğer hadîs ve eserler hakkında da söz edilmiştir.
Bu âlimlerin bir kısmı el kaldırmanın müstehablığına delâlet eden İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in (858 nolu) ve Mâlik bin el-Hüveyris (Radıyallâhü anh) 'in (859 nolu) hadisleri ile benzerî hadîslerin mensûh olduğunu söylemişlerdir. Fakat buna delâlet eden her hangi bir delil yoktur. Diğer taraftan Kütüb-i Sitte sahihlerinin ve başkalarının, sahâbîlerden bir cemaattan rivayet ettikleri hadîsler, el kaldırmanın müstehablığına delâlet ederler. Bu hadisler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in el kaldırdığına delâlet ederler. Karşı grubun rivayet ettiği hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in el kaldırmadığına delâlet ederler. Bir işin olduğuna delâlet eden delil, o işin olmadığına delâlet eden delile tercih edilir.
En-Neyl yazarı: Sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatından sonra, el kaldırmanın meşruluğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında bulunmayan bir şey üzerinde ittifak etmezler. Kaldı ki B e y -h a k î' nin îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivâye-tiyle sabit olmuştur ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefat edinceye kadar, namaza başlarken, rüku'a giderken ve rüku'dan kalkarken ellerini kaldırıyormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in el kaldırmadığı sabit olduğu takdirde, el kaldırmamanın câizliğini beyan etmek içindir, diye yorum yapılacaktır.-
Tirmizî, rükûa giderken ve rüku'dan kalkarken el kaldırmanın meşruluğuna delâlet eden I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini rivayet ederek, hadisin hasen - sahih olduğunu söyledikten ve bu görüşteki bâzı sahâbîler ile tabiîlerin ve onlardan sonra gelenlerin isimlerini zikrettikten sonra, î b n , Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un :
'Ben size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldırışı gibi namaz kıldırayım...' mealindeki hadisini nakletmiş ve onun hasen olduğunu söylemiştir. T i r m i z î, daha sonra: Sahâbilerden ve tabiîlerden, tbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) un hadisine uygun olarak hükmeden âlimler bir kişi değildir. S ü f y â n ve Küfe halkının kavli de budur, demiştir.
El kaldırmak sünnetinde erkekler ve kadınlar müşterektir. Arada bir fark bulunduğuna delâlet eden bir delil vârid olmamıştır. Keza el kaldırma miktarı hususunda da bir şey vârid olmamıştır. Fakat bâzı Hanefî âlimlerine göre teharrüm tekbiri alındığında erkek, ellerini kulaklarına kadar, kaldırır kadın ise omuzlarına kadar kaldıracaktır. Çünkü kadının örtünmesine daha uygun olanı budur.
El kaldırmak bakımından imam, münferid ve me'mum arasında, keza farz ile nafile namaz arasında bir fark yoktur.
î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhJ'in hadisi iki secde arasında el kaldırılmayacağına delâlet eder.

Cumhur'un mezhebi de budur. [91]

İki Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Taharrum tekbiri alındığında elleri kaldırmak meşrudur.
2 - Rükûa giderken ve ondan kalkarken de elleri kaldırmak meşrudur.
3 - İki secde arasında elleri kaldırmak meşru değildir.» El-Menhel yazarı, daha sonra konuyla ilgili, aşağıdaki bilgiyi vermiştir
«Namaz kılan kişinin; ellerini kaldırması mümkün olmadığı veya yalnız bir elini kaldırması mümkün olduğu, yahut omuzlara kadar değil de biraz kaldırması mümkün olduğu zaman kişi, mümkün olanı yapacaktır. Çünkü Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri bir hadîse göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Size bir şey emrettiğim zaman, ondan, gücünüzün yettiğini yapınız» buyurmuştur.
Eğer adam ellerini kaldırdığı zaman, bir illet nedeniyle elleri omuzlarını geçiyorsa ellerini kaldırmalıdır. Çünkü emredilmiş olan şeyi yapmış oluyor ve bu arada iradesi dışında fazlasını yapmış oluyor.
El kaldırmayı unutan kişi, henüz tekbiri tamamlamadan hatırlarsa, el kaldırmalıdır. Çünkü henüz yeri bitmemiştir.
N e v e v î: 'Arkadaşlarımız demişler ki: Adamın iki eli veya birisi bilekten kesik ise, kollarını kaldırır. B a ğ a v i demiştir ki: Adamın eli dirsekten kesilmiş ise, en sıhhatli kavle göre kollarını kaldırır, ikinci kavle göre kollarını kaldırmaz. Çünkü elleri sağlam iken de kollarını Kaldırmaz. El-Mütevel 1 i, kollan kaldırmaya hükmetmiştir." demiştir.

860) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'<\en : Şöyle demiştir;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in namazda iftitah tekbiri aldığı zaman, rükûa gittiği zaman ve secde etmek üzere rükû'dan kalktığı zaman, ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdığını gördüm.Zevaid'de : İsnadı zayıftır. Çünkü onda İsmail bin Ayyaş'ın Hicazhlar-dan rivayeti vardır ki, bu tür rivayeti zayıftır, denmiştir. [92]

İzahı

Hadisin Zevâid türünden olduğu notta da işaret edilmiştir. Hadisin : lafzını: -ve secde etmek üzere rükû'dan
kalktığı zaman...» diye terceme ettim. Sindi, bu lafzı böyle yorumlamış ve: Bu yorumla hadîs, bundan önce geçen hadîslere uygun olur. Zâten babın başlığına uygunluğu da bu yorumu gerektirir, demiştir.
Ebû Dâvûd Namazın iftitah babında başka bir senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'den buna benzer bir hadis rivayet etmiştir. Oradaki hadîsin meali şöyledir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaz için iftitah tekbiri aldığı zaman ellerini omuzlarının hizasında kılardı. Rükûa gittiği zaman bunun mislini yapardı ve secde etmek için rükû'dan kalktığı zaman bunun mislini yapardı. İki rek'atten üçüncüye kalktığı zaman da böyle yapardı.'
Bu hadisteki; lafzı, müfellifin rivâyetindeki lafzının, Sindi' den naklen beyan ettiğim şekilde yo-rumlanmasımn isabetli olacağım te'yid eder.
Gerek müellifin ve gerekse Ebû Davud'un rivayet ettikleri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'nin metin bakımından benzer durumdaki hadîsleri de rükûa giderken ve ondan kalkarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini kaldırdı gına delâlet ederler.

861) Umeyr bin Habîb[93] (Radıyallâhü a»A)'den :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), farz namazda her tekbir ile beraber ellerini kaldırırdı.Zevâid'de : Bu hadisin isnadında bulunan Rifde bin Kudâa zayıftır. Abdullah da babasından hadis işitmemiştir. El- Alâl, bu bilgiyi tbn-i CÜreyc'den nak-letmiştir. denilmiştir. [94]

İzahı

Sindi: 'Bu hadisin : -Her tekbir ile beraber...» lafzından nıak-sad, her intikal (bir halden başka

bir hâle geçişidir. Çünkü rüku'dan kalkılırken tekbir alınmadığı malumdur. Bu hadîsin diğer hadislere uygunluğunu sağlamak için, bundan maksad; namaza başlarken, rükûa giderken ve rüku'dan kalkarken el kaldırmaktır, diye yorum yapmak gerekir,' demiştir.
Hadisin zahirine göre secde ederken ve secdeden kalkarken, hattâ iki secde arasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini kaldırmıştır. Hadisin zahiri, diğer hadîslere uymadığı için S i n -d i böyle bir yorum yapma yolunu seçmiştir.
Ebû Dâvûd' un, 'Elleri kaldırma bâbı'nda V â i 1 bin H ü c r (Radıyallâhü anhVden rivayet ettiği bir hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in secdeden mübarek başını kaldırdığı zaman ellerini kaldırdığı rivayet edilmiştir. El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der:
«Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rüku'dan kalkarken ellerini kaldırdığı gibi, secdeden kalkarken de ellerini kaldırdığına delâlet eder. Ebû Bekir bin el-Münzir, T a b e r i ve bâzı hadîs ehli bununla hükmetmişlerdir. Umulur ki secdeden kalkarken el kaldırmak hükmü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secdeden kaldırmadığı hakkında vârid olan çok sayıdaki sahih hadislerle mensuh olmuştur. Kaldı ki bu hadiste rivayet olunan: «Secdeden kalkarken ellerini kaldırdığı...» lafzı üzerinde râvilerin ittifakı yoktur. Nitekim Ebû Dâvûd: R.âvi İbn-i Cühâde bu lafzı rivayet etmemiş, demiştir.»

862) Muhammet! bin Anır bin Alâ[95] (Radıyallâhü anhümyâcn :

Şöyle demiştir: Ben, Ebû Hümeyd es-Sâidî[96] (Radıyallâhü anh)'den işittim. Kendisi Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ashabından on zâtın arasındaydı. On sahâbiden birisi Ebû Katâde bin Rib'i idi. Ebû Hümeyd, orada bulunan on sahâbi'ye =
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını hepinizden daha iyi bilirim Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durmak istediği zaman dimdik doğrulurdu ve ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdıktan sonra: -Allahü ekber» derdi, rükû'a varmak istediği zaman da ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı.
dediği zaman da ellerini kaldırırdı, sonra tam doğru-
lurdu. İki rek'atten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman tekbir alırdı ve iftitah tekbîrini aldığı zaman yaptığı gibi ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. [97]

İzahı

Râvinin haber verdiği on sahâbi arasında Muhammed bin .M e s 1 e m e (Radıyallâhü anh), Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh) ve Sehl es-Sâidi (Radıyallâhü anh)'in bulunduğu, bundan sonraki hadisten anlaşılıyor. Ebû Davud'un 'İftita-hü's-Salâ babı1 n d a rivayet "ettiği bu hadisin bir rivayetinden anlaşılıyor ki, on sahâbiden birisi de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'dir.
Ebü Hümeyd (Radıyallâhü anh)'in : '... hepinizden daha iyi bilirim.1 sözünden maksadı, sözünün dinleyiciler yanında makbul olmasıdır.
Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken önce ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı, sonra iftitah tekbiri alırdı. Âlimlerin bu husustaki görüşlerini, 858 ve 859 nolu hadislerin açıklanması bahsinde nakletmiştik.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, rükû'a giderken ve rükû'dan kalkarken ellerini kaldırdığına delâlet eder. Âlimlerin, bu husustaki görüşleri de orada anlatıldı.
Hadîs, ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in ikinci rek'atten üçüncü rek'ate kalktığı zaman ellerini kaldırdığına delâlet eder. Şâfiiler ve ikinci rek'atten üçüncü rek'ate kalkılırken ellerin kaldırılması müstahabtır, diyen âlimlerin delillerinden birisi bu hadistir.
Bu hadisi rivayet edenler :
Buhârî, Ahmed, Ebû Dâvûd, T i r m i z i, Bey-haki, İbn-i Hibbân ve Tahavi, bu hadîsi uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.

863) Abbâs bin Sehl-i Sâidî [98] (Radıyallâhü anhümâ)'âan :
Şöyle demiştir: (Sahâbilerden) Ebû Hümeyd (es-SâidÎ), Ebû Üseyd es-Sâidî, Sehl bin Sa'd (es-Sâîdi) ve Muhammed bin Mesleme (Radıyallâhü anhüm) toplanmıştılar. Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJin namazını anlattılar. Ebû Hümeyd (Radıyallâhü
anh) :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeüemJ'in namazını hepinizden daha iyi bilirim. Muhakkak ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktı, tekbîr alarak ellerini kaldırdı. Sonra rü-kü'a varmak için tekbîr aldığı zaman ellerini kaldırdı. Sonra rükû'dan kalktı da ellerini kaldırdı ve her kemik yerine dönünceye kadar tam doğruldu, dedi."

864) Alî bin Ebî Talib (Radtyattdhü <in*J'den :
Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî farz namaza kalktığı zaman tekbir getirirdi ve ellerini omuzlarının hizasında oluncaya kadar kaldırırdı. Rükû'a gitmek istediği zaman bunun mislini yapardı. Rükû'dan başını kaldırdığı zaman da bunun mislini yapardı. Ve iki rekatten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman bunun mislini yapardı. [99]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Tir-m i z î de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, sahih olduğunu da söylemiştir. Bâzı rivayetlerde şu mealde bir ilâve de vardır:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m), namazda otururken ellerini kaldırmazdı,' yâni birinci secdeden kalkarken, ikinci secdeye giderken ve ikinci secdeden kalkarken böyle yapmazdı.
Hadisin : ve iki secdeden kalktığı zaman...»
cümlesini: «...iki rekatten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman...» diye terceme ettik. Secdeden maksad rek'attir. îki secdeden murad da iki rek'at olmuş olur. Nitekim diğer rivayetlerde •...iki rek'atten kalktığı zaman...» İfâdesi kullanılmıştır. Ebû Dâvûd, bu hadisi rivayet ettiğinde, hadisin bitiminde : Ebû Hümeyd-i Sâidî (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını anlattığı zaman, hadisinde:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'atten kalktığı zaman tekbîr getirir ve ellerini kaldırırdı. ,.» demekle buradaki «...iki secde...»den maksadın «iki rek'at» olduğunu beyan etmek istemiştir.
El-Menhel yazarı da : Hadisci ve fıkıhçı âlimler, buradaki iki secde ile iki rek'atin kasdedildiğini söylemişlerdir. Yalnız H a 11 â b î secdelerin ma'lum mânâda kullanıldığını zannederek, hadisi müşkül görmüş ve : Ben, fıkıh âlimlerinden, ikinci secdeden kalkılırken elleri kaldırmanın müstahablığına hükmeden her hangi bir âlim bilmiyorum. Eğer bu hadis sahih ise, bununla hükmetmek vâcibtir, demiştir.
tb n - i R e s 1 â n : Her halde H a 11 â b i, hadîsin tariklerini, yâni diğer rivayetlerini görmemiştir. Eğer buna muttali olmuş olsaydı, imamlar gibi kendisi de iki secdeyi iki rek'at olarak yorumlayacaktı, demiştir.' der.

805) Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)yfrd\\:
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), her tekbir getirişinde ellerini kaldırırdı.Râvi Ömer bin Ribâh'ın zayıflığı üzerinde âlimler müttefik oldukları için isnadın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir, [100]

İzahı

Hadisin zevâid türünden olduğuna notta işaret edilmiştir. Hadisin «Her tekbir getirişinde...» ifâdesi, 861 nolu Ü meyr bin Habîb (Radıyallâhü anh)'in hadisindeki: ifadesine benzer. Orada yapılan izfth, burası için de aynen yapılabilir. Oradaki izaha şunu ilâve edelim : Ebû Dâvûd, 'İftitahü's-Salâ bâbı'nda Meymûn el-Mekki (Badıyallâhü anh) 'den şöyle bir rivayette bulunmuştur: 'Meymûn el-Mekki (Ra-dıyallâhü anh); Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in, onlara namaz kıldırdığında kalktığı, rükûa gittiği (ikinci), secdeye gittiği ve ayağa kalktığı zamanlarda elleriyle işaret ettiğini görmüş ve şöyle demiştir :
Ben bunun üzerine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in yanına gittim ve ona: îbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anh) öyle bir namaz kıldı ki, bugüne kadar öyle namaz kılan hiç kimseyi görmedim, dedim. Ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a, İbn-i Zübeyr (Radiyallâhü anh)'in yaptığı el işaretlerini yaptım. Bunun üzerine İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh) bana = Eğer sen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kılışına bakmak istersen, Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in namaz kılışına uy, dedi/
El-Menhel yazan, bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:
«Hadîs, ikinci secdeye gidildiği ve ondan kalkıldığı zaman elleri kaldırmanın câizliğine delâlet eder. Lâkin hadîs zayıftır. Çünkü râvi İbn-i L a h i a , zayıflıkla meşhurdur. Meymûn el-Mek-k î de meçhuldür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gerek ikinci secdeye giderken ve gerekse ikinci secdeden kalkarken ellerini kaldırmadığı sahih hadislerle sabittir. Bu nedenle, bu hadîs sahih olsa bile, diğer sahih hadîslere muarız sayılmaz. Çünkü hadişteki; lafzından murad «secdeye gittiği zaman...» değil «secdeye gitmek üzere rüku'dan kalktığı zaman...»dır, diye

yorum yapılabilir ve; ifâdesinden maksad : «Birinci teşeh-hüdden üçüncü rek'ate kalktığı zaman...»dır, denilebilir.»

866) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâkü anh)'den şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaza girdiği zaman ve rükû'a gittiği zaman ellerini kaldırırdı.[101]

867) Vâİl bin Hücr (Radtyallâhü):
Şöyle demiştir: Ben (kendi kendime) dedim ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhakkak ve İyice bakayım, nasıl namaz kılıyor? Bunun üzerine (baktım) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı, kıbleye doğru durdu. Sonra ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırdı. Sonra rükû'a gittiği zaman ellerini bu şekilde kaldırdı. Başını rüku'dan kaldırınca ellerini böylece kaldırdı. [102]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâİ daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. İbn-i Huzeyme ve B e y h a k i de onların metnine benzer bir ifâdeyle rivayet etmişlerdir. Buradaki rivayette, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kıbleye doğru durup tekbir aldığı belirtilmişse de diğer rivayetlerde tekbir aldığı tasrih edilmiştir.
Bu hadîs rükû'a giderken ve rüku'dan kalkarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini kaldırdığına delâlet eder.

868) Ebü'z-ZüİH'yr [103] (Radıyailâhii anh)\\tn rivayet edildiğine »öre:
Câbir bin Abdillah (Radıyailâhii anhümâ) namaza başlarken ellerini kaldırdı ve rükû'a gittiği zaman ile rükû'dan başını kaldırdığı zaman bunun mislini yapardı. Ve: 'Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i gördüm. Böyle yaptı,' derdi.
Ebû Zübeyr (Radıyailâhii anhJ'in râvisi ibrahim bin Tahmân [104] da ellerini kulaklarına kadar kaldırmıştır.[105]

16 - Namazda Rükû Babı

869) Âişe (Radtyallâhü anhâydtn:
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), rükû'a vardığı zaman başını ne yukarıya kaldırır, ne de aşağıya indirir, ikisinin arasında tutardı."

870) Ebû Mes'ud (Ukbe bin Amr el-Ensârî) (Radtyallâhü an rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Meyhive Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Rükû1 ve secdede belini düzgün tutmayan adamın kıldığı namaz, kâfi değildir.-"

871) Ali bin Şeybân [106] (Radtyallâhü anh), kavmi tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^ elçi olarak gönderilen heyetten idi. Kendisi şöyle demiştir :
Biz yola çıktık. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardıktan sonra Ona biat ettik. Ve arkasında namaz kıldık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazını düzgün kılmayan, yâni rükû' ve secde de belini düzgün tutmayan bir adama kulaktan yana göz ucuyla baktı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını bitirince.
«Ey Müslümanlar cemâati! Rükû' ve secdede belini düzgün tutmayanın namazı yoktur.» buyurdu.[107]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisini Müslim 'Namazın sıfatı bâbı'nda, uzunca bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Bu hadîste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, rükû'da mübarek başını beliyle aynı seviyede tuttuğu, yâni başını belinin seviyesinden ne yüksek tuttuğu, ne de eğdiği bildirilmiştir.
Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m hadîsini E b û D â -vüd, Nesâi, Dârimî ve Tirmizî de rivayet

etmişlerdir
Alî bin Şeybân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini de A h -med/İbn-i Huzeyme ve îbn-i Hibbân rivayet etmişlerdir.
Gerek Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde ve gerekse Ali bin Şeybân (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde geçen, belin düzgün tutulmasından maksad, rükû1 ve secdede belin bir süre hareketsiz tutulmasıdır. Buna fıkıh lisanında Tume'nine' denilir. El-Menhel, Tuhfetü'l-Ahvezî ve Sindi, belin düzgün tutulmasını, tume'nine ile yorumlamışlardır. Şu halde rükû' ve secdede tume'nine yapmayanın, yâni en az bir sübhanellah denilecek kadar belini hareketsiz tutmayan kimsenin namazının sahih olmadığına bu bâbtaki hadîsler delâlet etmiş oluyor. Bu hususta âlimler arasında görüş ayrılığı vardır. Şöyle ki:
1 - Şâf İller, Mâlikîler, Hanbelİler, Dâvûd-i Zahirî ve H a n e f i 1 e r' den Ebû Yûsuf'a göre namazda tume'nine farzdır. Onsuz namaz sahih değildir. Cumhurun görüşü de budur. Delilleri de, bu bâbta rivayet olunan Ebû M e s'-u d (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile Bu h â r i ve diğerlerinin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri; namazı eksik kılan kişiye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı tarif ettiğine dâir hadîs ve buna benzeyen Enes, Rufâa ve Ali bin Şeybân (Radıyallâhü anhüml'ün hadîsleridir.
2 - Ebû Hanife ve Muhammed'e göre tume'nine, namazın farzlarından değildir. Rükû' ve secdede vâcibtir. Onsuz namaz, günah'olmakla beraber sahihtir. Bu iki âlimin delili; - Rükû' edin ve secde edin...- âyetidir. Derler ki:
Arap dilinde rükû' eğilmektir. Sücûd da alçalmaktır. Eğilmek ile alçalmanın asgarisi, farzın yerine getirilmesi için kâfidir. Rükû' ve secdede tume'ninenin, yâni duraklamanın U z kılınması, K u r' a n nassına bir ilâve yapmak demektir. Mütevatir delile âhad hadisi ile yapılan ilâve muteber değildir.
Cumhur, bu iki âlime şöyle cevap verir: Tume'nine K u r' a n nassına bir ilâve demek değildir. K u r' a n' daki rükû' ve secde ile kasdedilmiş olan mânâyı açıklamaktır. Çünkü arap diline göre secde, alnı yere bırakmaktır. Sünnet (hadîs), şer'î olan secdenin, tume'nine ile yapılan secde olduğunu beyan etmiştir. Secde'nin vücû-bunu te'kid etmek üzere mezkûr âyetin inişi, bu görüşü te'yid eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve beraberindekiler, âyetin inişinden önce de namaz kılarlardı. Ve tume'ninesiz kılmazlardı.
Cumhur, bu konuda rivayet olunmuş olan hadislerin tume'ninesiz olarak kılınan namazın sahih olmadığına delâlet ettiklerini söyleyerek, tume'ninenin farz olduğuna hükmetmişlerdir.
Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı, 'Rüku' ve secdede belini düzgün tutmayan bâbı'nda rivayet edilen Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un hadîsini açıkladıktan sonra şöyle der: «Cumhura göre namazın bü-tün rükünlerinde tume'nine farzdır. Hak olanı da budur. E 1 - H â -f ı z : 'Hanefî âlimlerinden meşhur olan rivayet, tume'ninenin sünnet oluşudur. Bir çok müellifleri, bunu belirtmiştir. Fakat T a -havi' nin sö^ü, Hanefî âlimlerine göre tume'ninenin vâcib olduğuna delâlet eder. Çünkü T a h a v î, rüku' ve secde miktarını söz konusu ettiğinde, rüku'da üç defa "Sübhâne Rabbiye'1-Azîm1denileceğine dâir Ebû Davud'un ve başkasının rivayet ettiği hadîsi zikrederek: Bu duanın okunacağı sûre, rüku'un en az süresidir, dedikten sonra şöyle der: Bâzı âlimler: Rüku' ve secdenin miktarı budur. Daha az sûre kâfi değildir, demişlerdir. Bir kısım âlimler, bunlara muhalefet ederek : Rüku' hâlinde durduğu ve secde hâlinde durakladığı zaman, kâfidir, demişlerdir. Ebû Hani-le, Ebıı Y ı'ı s ıı î ve Mııhammed'in kavli budur! de mistir.
Ben derim ki ta'dili erkân ve bütün rükünlerde tume'nine, Ebû Yûsuf'a göre farzdır. Ama Ebû Hanîfe ve Muham-m e d ' e göre kimisi vâcibtir, kimisi sünnettir, demiştir. Es-Siâye sahibi, Hanefi âlimlerinin kitablarında konu ile ilgili ibareleri naklettikten sonra şöyle der: 'Hulâsa rüku' ve secde, âlimlerin ittifakıyla iki rükündür, ihtilâf, bunlardaki tume'nine hakkındadır. Ş â -fii ve Ebû Yûsuf'a göre tume'nine farzdır. Tahavı" nin nakline göre Ebû Hanîfe ile Muhammed'e göre de farzdır. E 1 - C ü r c â n i' nin tahricine göre Ebû Hanîfe ile M u ha m m e d, bunun sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. El-Kerhî'nin tahricine göre Ebû H a n i f e ile Muham-m e d , tume'ninenin vâcibliği görüşündedirler. Büyük bir cemâatin Ebû Hanîfe ile Muhammed' den naklettikleri görüş, bu son görüştür. Hanefî mezhebine âit metinler de bu görüş üzerinde toplanmışlardır.'-

872) Vâbısîi bin Ma'bed [108] (Radtyallâhü anh)'\n şöyle dediği rivayet edilmiştir
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i namaz kılarken gördüm. Rüku' ettiği zaman, belini Öyle düzgün tutuyordu ki, eğer üzerine su dökülmüş olsaydı, orada kalacaktı."
Not : Zevâid'de : İsnadında Talha bin Zeyd vardır. Buhârî ve başkaları: O, hadisi münker bir kimsedir, demişlerdir. Ahmed bin el-Medenî de : O, hadis uydurur, demiş, denilmiştir. [109]

17 - (Rüku Da) Elleri Diz Kapakları Üzerine Koymak Babı

873) Mus'ab bin Sa'd (bin Ebî Vakkâs) (Radtyallâhü anhümâ)'dan : Şöyle demiştir: Ben, babam yanında rüku' ettim de tatbik ettim. (Her iki elimin parmaklarını birleştirerek ellerimi iki diz kapağımın arasına koyup diz kapaklarımı birleştirdim.) Babam elime vurdu ve: Biz böyle yapardık. Sonra ellerimizi diz kapaklarımızın üzerine kaldırmakla emrolunduk. dedi."

874) Aişe (Radtyallâkü anhâyden :
Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüku* ederdi de ellerini diz kapakları üzerine koyardı. Pazılarını (yanlarından) uzaklaştırırdı.İsnadındaki Harise bin Ebİ'r-Rical'ın zayıflığı üzerinde alimlerin İttifak ettikleri Zevâid'de bildirilmiştir. [110]

İzahı

Mus'ab bin Sa'd (Radiyallâhü anh}'ın hadîsini Buhâri, Müslim ve Nesâî de az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Hadîsteki Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radıyallâhü anh)'a âit metin ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Tatbik: Terceme ederken parantez içi ifâdeyle de belirttiğim gibi, el ayaları üst üste gelecek şekilde elleri birleştirip, parmakları birbirleri arasına geçirmek ve bu şekilde tutulan elleri diz kapakları arasına koymaktır. İlk zamanlarda namaz kılınırken rüku'da tatbik yapılırdı. Sonradan bu rükün neshedilmiş ve rüku'da ellerin diz kapakları üzerine konması emredilmiştir.
Ebü Dâvûd, namazda tatbik yapmanın neshine âit bahiste, Alkarna (Radıyallâhü anh)'dan şu mealde bir hadîs rivayet etmiştir:
'Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh) . Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHern) bize namaz kılmayı öğretti. Tekbîr aldı ve ellerini kaldırdı. Rüku1 ettiği zaman, ellerini diz kapakları arasında tatbik etti, dedi. Râvi Alkarna demiştir ki: İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un bu sözü Sa'd (bin Ebî Vakkâs) a yetişti. Bunun üzerine Sa'd (Radıyallâhü anh) dedi ki: Kardeşim (Abdullah) doğru söylemiştir. Biz öyle yapardık. Sonra böyle yapmakla emredildik. Yâni elleri diz kapakları üzerinde tutmakla...'
El-Menhel yazarı şöyle der: Âlimler, tatbik usulünün mensuh olduğuna delil olarak Sa'd (Radıyallâhü anh)'m hadisini göstermişlerdir. Çünkü emreden de yasaklayan da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Tirmizi: ilim ehli yanında tatbik men-şuhtur. Bu hususta aralarında ihtilâf yoktur. Yalnız İbn-i M e s'u d (Radıyallâhü anh) .ve arkadaşlarının tatbik usulüne devam ettikleri rivayet olunmuştur, demiştir. Tatbikin neshedilmiş olduğuna dâir başka hadîsler de vardır. -EI-Menhel yazarı, bu hadîsleri senedleriy-le beraber zikretmiştir. Onları buraya geçirmeye gerek görmedim.»
Bütün bu hadisler, merfu' hükmündedir. Çünkü sahâbî: Sünnet böyledir, dediği zaman, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünneti böyledir, mânâsına gelir.
Kasta1ânî, 'Rüku'da elleri diz kapakları üzerinde bırakmak b&bı'nda rivayet olunan Sa'd (Radıyallâhü anh)'in hadîsini açıklamak bahsinde anlattığına göre Mesrûk (Radıyallâhü anh), Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'ya tatbik meselesini sormuş, Âişe (Radıyallâhü anhâi'nın verdiği cevabın hulâsası şudur: Tatbik, yahudîlerin işidir. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem), tatbiki yasakladı. Hakkında vahy gelmeyen hususlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda ehl-i kitaba muvafakat etmeyi uygun görürdü. Bilâhere ehl-i kitaba muhalefet et-mekle emrolundu.
î b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un, tatbik usûlünün nes-hedildiğini duymadığı ihtimâli üzerinde durulmuşsa da; î b n-i Mes'ud (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile sıkı temas hâlinde bulunduğu için, bunu duymamış olması ihtimali zayıf görülmüştür. Bununla beraber âlimler, tatbikin mensuh olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. [111]

18 - Kişinin, Rüku'dan Başını Kaldırdığı Zaman Söyleyeceği Söz Babı

875) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü 'Aleyhi ve Sellem) :
zaman derdi."

876) Enes bin Mâlik (Radtyattâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi

ve StUem) :
«İmam dedigri zaman siz de niz.» buyurdu."

877) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem y\ şöyle buyururken işitmi$tir:
«İmam: » dediği zaman siz de: deyiniz.»"
878) İbn-i Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh)'fien: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüku'dan başını kal-
dır (maya başla) dığı zaman: (ve tam doğrulduktan sonram derdi."

879) Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü ank)"6sa\ Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken. Onun yanında nasiblerden bahsedildi. Bir adam: Falanın nasibi atlardadır, dedi. Bir başkası: Falanın nasibi develerdedir, dedi. Diğer birisi: Falanın nasibi koyunlardadır, dedi. Bir başka kişi: Falanın nasibi kölelerdedir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını kılıp, son rek'atdn rüku'un)dan başını kaldırınca:
dedi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem), onların dediklerinin doğru olmadığını bilmeleri için, sesini 'el-Ced = nasib, -kelimesi ile uzattı.İsnadmdaki râvi Ebû Ömer'in meçhul olup hâlinin bilinmediği Zevâid'de bildirilmiştir. [112]

Bu Bâbtaki Hadislerin İzahı

875 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'nin hadîsini Buharı de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette; lafzından önce İ lafzı da vardır. Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüku'dan başını kaldırmaya başladığı zaman «Semiallah...» derdi. Bu cümlenin mânâsı şöyledir: 'Allah, kendisine hamd edenin hamdini kabuletmiştir.' Veyahut: 'Allah, kendisine hamdedenin ham-dini kabul eylesin/ Tuhfetül'-Ahvezî yazarı cümlenin bu iki mânâya da muhtemel olduğunu söylemiştir.
Peygamber (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) rüku'dan kalkıp doğrulduktan sonra : B u h â r i' deki rivayete göre : derdi. Bu cümlenin mânâsı da şöyledir: 'Allah'ım!
Ey Rabbimiz! (İbâdetimizi ve dileğimizi) kabul eyle. Hamd sana mahsustur.'
Tesmî: 'Semiailah...' cümlesini okumaktır.
Tahmîd : 'Rabbena...' veya 'Allâhümme Rabbena. .' cümlesini okumaktır.
Bu hadîse göre imam hem tesmi hem de tahmid cümlelerini okumalıdır.
876 nolu E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsini de Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîse göre İmam tesmi ettiği zaman, ce.mâat tahmîd eder.
El-H af ı z; -Bâzı âlimler, imamın yalnız tesmi edeceğine ve cemâatin da yalnız tahmîd edeceğine bu. ve buna benzer hadîsleri delil göstermişlerse de bunun delil oluşu söz götürür. Bu hadîsten çıkarılan netice, cemâatin tahmidinin, imamın tesmiinden sonra olmasıdır. Uygulama da böyledir. Çünkü imam, başını kaldırmaya başlayınca tesmi eder. Cemâat da doğrulduktan sonra tahmîd eder.Bu okuyuşlar, âmin meselesine benzer. Çünkü: «İmam: dediği zaman, siz de; deyiniz.» buyurulmuştur. Bu emirden imamın
âmin demiyeceği mânâsı çıkarılamaz. Halbuki hadîste imamın âmin diyeceğine değinilmemiştir. Burada da imamın tahmidine değinilme-miştir. Fakat gerek imamın âmin demesi, gerekse imamın tahmîdi, başka sahîh delillerden sarâheten anlaşılmaktadır. Fatiha' nın bitiminde imamın hem duacı, hem de âmin söyleyici olması, bir mahzur teşkil etmediği gibi, burada da imamın hem isteyici hem cevab verici olmasında bir sakınca yoktur,» denilmiştir.
Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesâi de Ebü Sâid-i Hudri (Radıyallâhü anh)'den 877 nolu hadis metni yerine 879 nolu Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anhJ'nin hadîsindeki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin kısmına benzer bir metin rivayet etmiş'erdir. Ebû Davud'un rivayetinde Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Semiallâhü » dediği zaman -Allâhümme Rabbena..." derdi.
Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'in buradaki hadisi, bundan önce geçen E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsine benzer. O hadîs hakkındaki izah, bu hadîs için de aynen yapılabilir. Bu sebeple tekrarına lüzum görmüyorum.
878 nolu 1 b n-i Ebi Evfâ (Radıyaliâhü anh)'nın hadisini Ebû D â v û d ve Müslim do az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. T i r m i z i de benzerini A 1 î (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Bu hadîse göre de Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) başını kaldırmaya başladığı zaman tesmî' ederdi ve tam doğrulduktan sonra da tahmid ederdi. Bu hadîsdeki tahmîd cümlesi biraz

uzunca-dır. Bunu, meâliyle beraber tekrarlıyalım :
-Allah'ım! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu ve onlardan sonra dilediğin şeyler dolusu hamd, ancak Sana lâyıktır, Sana mahsustur.»
878 nolu Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) hadisi, zevâid kısmındandır. Bununla.beraber, yukarıda belirttiğimiz gibi M ü s-limde ve Ebû Davud'un süneninde Ebû Cuhayfe (Radıyallâhü anh) in hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sözü olarak geçen metin az bir lafız farkıyla, Ebû S a i d - i H u d r i (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak bulunmaktadır. Buradaki tahmidi, meâliyle beraber tekrarlıyalım :
«Allahım! Ey Rabbimiz! Gökler dolusu, yer dolusu ve bunlardan sonra dilediğin şeyler dolusu hamd, ancak Sana lâyıktır. Allahım! Senin verdiğine hiç bir engel yoktur. Senin vermediğini hiç bir verecek yoktur. Senin katında hiç bir zenginlik sahibine zenginliği yarar sağlayamaz.»
Ebû Cuhayfe {Radıyallâhü anh)'n hadisinde geçen 'Cti-dud" kelimesi, 'Cedd'in çoğuludur. 'Cedd* kelimesi, zenginlik, varlık, nasib, şans ve benzeri mânâlara gelir. Biz 'Cüdud' kelimesini 'Nasib-ler' diye terceme ettik. Şanslar, zenginlikler diye de terceme edilebilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in okuduğu tahmid-de geçen ced kelimesi, âlimlerce s^tl|$nHk diye mânâlandırılmıştır. Buna göre : cümlesinin mânâsı:
«Senin katında zenginlik sahibine zenginliği menfaat sağlayamaz.» -olur. Bu cümledeki kelimesi de «katında* diye yorumlanmış olur.
Cümledeki; kelimesi 'Cidd' olarak da okunabilir. Mânâsı çalışmaktır. Bu takdirde cümlenin mânâsı:
«Senin katında, çalışmak sahibine çalışması menfaat sağlayamaz.» olur. Yâni kişiye menfaat sağlayan husus, çalışmasını kabul etmen ve onu muvaffak kılınandır. Senin rızâna uygun olmayan çalışması hiç bir menfaat sağlayamaz.
Doğrusu, birinci mânâdır.
Rüku'dan kalkarken imam ve me'mum ve münferidin tesmi' ve tahmîd etmeleri hususunda âlimlerin görüşleri :
1 - îbn-i Mes'ud, Ebû Hüreyre, Ebû Hanî-f e, Mâlik (Radıyallâhü anhüm) ve bâzı âlimlere göre, imam yalnız tesmi' edecek, cemâat da yalnız tahmid edecektir. Bunların delilleri ise:
«İmam tesmi' ettiği zaman siz tahmîd edin.» mealindeki E n e s (Radıyallâhü anh)'in 876 nolu hadisi, Ebû S a î d (Radıyallâhü anh)'in 877 nolu hadisi ve benzeri hadislerdir.
2 - Sevri, Evzâi, Hanefiler' den Ebû Yûsuf ile Muhammed ve Hanbeli âlimlerine göre imam, tes-mî1 ve tahmîd'in ikisini de yapacak. Cemâat yalnız tahmid edecek. Bunların delilleri de mezkûr hadîslerdir. Bir de B u h â r î ve Müellifin rivayet ettikleri 875 nolu Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ile Müslim ve Müellifin îbn-i Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettikleri 878 nolu hadisidir. Münferide gelince:
1 - Mâlikiler ve Hanbeliler'e göre münferid, tesmi' ve tahmidin ikisini de yapacaktır.
2 - Hanefî âlimlerinden üç rivayet vardır:
a) Münferid, yalnız tahmid edecektir. Zey lâi: Meşâyihin ekserisi bu görüştedirler. El-Mebsût'ta: En sahih olanı budur. Çünkü tesmi' orada bulunanları hamd etmeye teşviktir. Münferidin be-raberinde kimse yoktur ki onu teşvik etsin, denilmiştir, demiştir.
b) Zeylâinin Ebû Bekir Râzi1 den naklen beyan ettiğine göre münferid yalnız tesmî' etmelidir. Çünkü münferid, kendi nebinin imamıdır. Ebû Hanife'ye göre imam, yalnız tesmi' eder. Nevâdir'in rivayeti de böyledir.
c) Yine Z e y 1 â i' nin beyânına göre e 1 - H a s a n , münferidin hem tesmi' hem tahmid edeceğini Ebû Hanife' den nakletmiş; Hidâye sahibi de: En sahih kavil budur, demiştir. Sebebi de şudur: Münferid kişi, kendi nefsinin imamıdır. Önce tesmi' eder. Yaptığı tesmi' üzerine hamdeden kimse bulunmadığı için, kendisi tesmi' dâvetine icabet etmek üzere tahmid eder.
3 - Şâfiiler'e göre namaz kılan kişi, imam olsun münferid olsun me'mum olsun, hapsi hem tesmi' eder, hem tahmid eder. Ata', Ebû Bürde, Muhammed bin Sîrin, î s -hak ve Davud'un kavli de budur. Bunların delili B u h â r i ve Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri ve 875 nolu hadîse benzeyen hadistir. Oradaki hadîste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rüku'dan başını kaldırmaya başlayınca tesmi' ettiği ve tam doğrulunca tahmid ettiği bildirilmiştir. Diğer bir delil yine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rüku'dan kalkarken tesmî ve tahmîd ettiğine dâir M ü s-lim'in Huzeyfe (Radıyallâhü anh) den rivayet ettiği hadistir.
İbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) 'nin ve Ebû C u -h a y f e (Radıyallâhü anh)'in hadisleri de onlar için delil olabilir. El Menhel yazan 'Kişinin, rüku'dan başını kaldırdığı zaman söyleyeceği söz bâbı'nda yukarıdaki görüşleri ve en son olarak Şafii-1 e r' in görüşünü naklettikten sonra şöyle der:
Şâfii1er'in gösterdikleri deliller, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in imam olarak namaz

kıldırışına aittir. Bu sebeple münferid için delil gösterilmesi tam olmamakla beraber şöyle denilebilir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benim namaz kılışımı gördüğünüz gibi siz de namaz kılın.» buyurmuştur. Bu hadîs. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışının imama mahsus olduğuna delâlet etmez.
Ş â f i î 1 e r' in başka bir delili de Dârekutni' nin Büreyde (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
«Ey Büreyde! Sen başını rüku'dan kaldırdığın zaman Semiallâhü limen hamiden. Allâhümme rabbena leke'1-Hamd... de-. Bu hadisin zahirine göre Büreyde (Radıyallâhü anh) in imam, münferid veya me'mum olması arasında bir fark yoktur. N e v e v î: '...ve tesmf ile tahmîd bir zikir olup imam için müstahab olduğu gibi başkası için de müstahabtır. Rüku', secde ve diğer hallerdeki teşbihler gibidir. Bir de şu vardır ki: Namazın hiç bir yerinde zikirden boş kalınmamalıdır. Rüku'dan kalkarken ve kalktıktan sonra tesmî ve tahmîdden birisi edildiği takdirde, iki halden birisi boş geçecektir. Halbuki kalkarken tesmi ve kalktıktan sonra tahmîd edilirse iki halde de zikirle meşgul olunmuş olur,' demiştir.
Tahmidin daha uzun şekli, Müslim, Ebû Dâvûd ve başka sahih hadis kitablarında mevcuttur. Ayrıca Buhâ.ri, Müslim, Tirmizi, Nesâi ve diğer sahih kitablarda rivayet olunan bâzı sahîh hadislerde, tahmîdi, meleklerin tahmidine denk gelen kişinin geçmiş (küçük) günahlarının bağışlanacağı bildirilmektedir. Müellifin rivayet ettiği hadîslerde bu husus bulunmadığı için bunun üzerinde durulmadı.
Tesmî' ve tahmid hakkındaki dört mezhebin görüşlerine âit geniş ma'lumat isteyenler, fıkıh kitablarına müracaat etsinler. [113]

19 - Secde Babı

880) Meymûne (Radtyallâhü an ha) 'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman kollarını (yanlarından) uzaklaştırırdı. Öyle ki, bir kuzu, kollarının arasından geçmek isteseydi geçebilirdi.»"

881) Abdullah bin Ubeydillah bin Akranı el-Huzâi'nin babası L'bey-Hullah bin Akram el-Huzâi (Radıyallâhü anhümâyden; Şöyle demiştir:
Ben, Nemire'nin[114] dağlardan ve tepelerden oldukça uzak bir düzlüğünde babamın beraberindeydim. Yakınımızdan bir süvari kafilesi geçti ve yolun kenarında <develerini) çökerttiler. Bunun üzerine babam (Akram) bana t Sen hayvanların yanında kal. Tâ ki ben şu topluluğun yanına vararak onlarla görüşüp durumlarını sorayım, dedi. Ve çıkıp gitti. Ben de vardım. Yâr.i yaklaştım. Baktım ki Resû lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ordadır.
(Namaza durdular.) Ben de namazda hazır bulunarak onlarla beraber namaz kıldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in her secde edişinde ben O'nun koltuk altlarının beyazlıklarına bakardım.
İbn-i Mâcete demiştir ki: Halk, Ubeydillah bin Abdullah der. Râvi Ebü Bekir bin Ebî Şeybe de dedi ki: Halk Abdullah bin Ubey-dilah der.
Bize Muhammed bin Beşşâr tahdis etti. (O da dedi ki:) Bize Ab-durrahman bin Mehdi, Safvân bin îsâ ve Ebû Dâvûd tahdis ederek dediler ki: Bize, Dâvûd bin Kays, UbeydiUah bin Abdillah bin Ak-ram'dan; O da babasından, O da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini tahdîs etti. [115]

İzahı

Müellif, bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. Her iki senedin ricali, yukarıdaki arapça metinde ismen geçmektedirler. Müellife tah-diste bulunan ilk seneddeki râvi Ebû Bekir bin Ebi Şey-b e ' dir. Onun zikrettiği senedde, sahâbî Akram el-Huzâi'-nin oğlu ve râvisinin adı Ubeydullah' tır. Ubeydulla h'ın râvisi olan oğlunun adı ise Abdullah' tır.
Müellife tahdiste bulunan ikinci seneddeki râvi ise, M u h a m -med bin B e ş ş â r' dır. Bu senede göre sahabi A k r a m ' in râvisi oğlunun adı Abdullah' tır A b d u 1 1 a h ' in râvisi ve oğlunun adı ise Ubeydullah' tır.
Müellif demiştir ki: Halk bu zatları Ubeydullah bin Abdullah olarak söyler. Fakat Ebû Bekir bin Ebî Ş e y b e demiştir ki: Halk bu zatları Abdullah bin Ubeydullah olarak söylerler.
Müellifin, Ubeydullah bin Abdullah deyişinin taraftan olduğu, ifâde tarzından anlaşılıyor.
T i r m i z î' de rivayet olunan bu hadîsin senedinde de mezkûr zatlar Ubeydillah bin Abdullah

bin Akram el-Huzâi olarak geçmektedirler. Hulâsa'da da Abdullah, A k r a m ' in oğlu olarak ve Ubeydullah da Abdullah ' in oğlu olarak tanıtılmıştır.[116]

İki hadiste geçen bâzı kelimeler:

Behme : Kuzunun erkek ve dişisine denilir.

Behm : Kuzular demektir. İkinci hadîste geçen ve hayvanlar diye terceme ettiğimiz Behm'den maksad, kuzular olabilir.

Kaâ: Dağlardan ve tepelerden biraz uzak olan ova ve düzlük araziye denilir. Bunun çoğulu Kıy', Kıy'a, Kıy'an ve Akvâ' gelir.

Ufret: Parlak olmayan beyazlık demektir.

Mezkûr iki hadîs, secde hâlinde kolları açmanın meşruluğuna delâlet eder. Elleri yanlardan uzaklaştırmak, erkeklere mahsustur. Kadınların kollarım yanlarına yapıştırmaları matlubtur. Bu hususta Ebû Davud'un el-Merâsil'de Yezîd bin Ebi H a b i b' ten rivayet ettiği hadîs vardır.

M e y m ü n e (Radıyallâhü anhl'nin hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, el-Hâkim ve Tabarânî de rivayet, etmişlerdir.

882) Vâil bin Hücr (Radıyatlâhü a»/r)'den rivayet edildiğine göre. şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secdeye giderken ellerinden önce dizlerini yere koyduğunu ve secdeden kalktığı zaman, dizlerinden önce ellerini (yerden) kaldırdığını gördüm. [117]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesâî, Tirmizi, el-Hâkim, Dârekutnî, Dârimi ve Tahavi de rivayet etmişlerdir.

Hadis, secdeye giderken, önce dizlerin ve ondan sonra ellerin yere konmasının ve secdeden kalkarken önce ellerin, ondan sonra dizlerin yerden kaldırılmasının meşruluğuna delâlet eder. Bâzı âlimler, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan hadîslere dayanarak bunun tersine, secdeye gidildiğinde önce ellerin ve ondan sonra dizlerin yere konulmasına ve secdeden kalkılırken önce dizlerin, ondan sonra ellerin kaldırılmasına hükmetmişlerdir. El Menhel yazarı, özetle şöyle der:

1 - Cumhur Vâil bin Hücr (Radıyallâhü anh)'ın ha-dîsiyle hükmetmiştir. Ebu't-Tayyîb bütün fıkıhçılardan bu görüşü nakletmiştir. İbnü'l-Münzir de Ömer bin el'Hattab, tbrâhim en-Nahaî, Müslim bin Yesâr, Süfyân-ı Sev'rİ, Ahmed, İshak, Ebû H a n î f e ile arkadaşlarının böyle hükmettiklerini anlatmıştır.

2 - Mâlik, İtn-i Hazm ve Evzâi, secdeye giderken önce elleri yere koymanın ve secdeden kalkarken önce elleri yerden kaldırmanın müstahablığına hükmetmişlerdir. İ b n - i Ab-di'1-Hakem'in rivayetine göre Mâlik, iki şekil arasında bir fark olmadığın] söylemiştir.'

883) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ/dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu demiştir :

-Ben, yedi kemik üzerinde secde etmekle emrolundum.»"

884) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâJ'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Ben, yedi (kemik) üzerinde secde etmekle ve (secdeye giderken) saç ve elbiseyi toplamamakla emrolundum.»

Râvi İbn-i Tâvûs demiştir ki Babam, (yedi kemiği sayarken) şöyle diyordu: Eller, diz kapakları, ayaklar. Ve babam alın ile burnu bir sayardı."

885) Abbâs bin Abdulmuttalib (Radtyallâhü anhyfan rivayet edildiğine göre kendisi; Resûlullah (Salluilahıı Afcvhi ve Sellem)'den şunu buyururken işitmiştir :

-Kul, secde ettiği zaman onunla beraber yedi uzuv secde eder: (etmelidir.) Yüzü, el avuçları, diz kapakları ve ayakları. [118]

İzahı

883 nolu İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini E b û Dâvûd, Nesâî, Tirm izi, Bezzâr ve Tahâvİ de
az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde; cümlesi yerine cümlesi bulunur.
884 nolu İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisini de yine az lafız farkı ile Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir.
Bu hadisin sonunda râvi İbn-i Tâvûs demiştir ki: Babam yedi kemiği saymış, alın ve burnu bir uzuv olarak göstermiştir. El-Menhel'de bildirildiğine göre îbn-i Tâvûs'un babası olan Tavus, alın üzerinde secde etmeyi vâcib görmüş, secdede burnun yere değdirilmesini de sünnet saymıştır.
885 nolu Abbâs bin Abdulmuttalib (Radıyallâhü anh)'in hadisini de Ahmed ve Buhâri hâriç, Kütüb-i Sitte sahihleri rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste geçen 'A'râb' kelimesi 'İrb'in çoğuludur. 'İrb' uzuv demektir. Hadiste secde uzuvları sayılırken geçen yüzden maksad, alın ve burundur. Çünkü diğer bâzı rivayetlerde bu durum bölirtil-miştir. Alın ve burundan başka, yüzün her hangi bir tarafı üzerinde secde etmek usûlü bilinmemektedir. Ta'zim için yapılan secde, aka ve burun üzerinde yapılanıdır.
Hadisteki ayaklardan maksad da, ayakların parmak uçlarıdır. Nitekim Müslim'in îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'dan olan rivayetinde bu durum belirtilmiştir.
Hadîsler, anılan yedi uzuv üzerinde secde etmenin vâcibliğine delâlet ederler. El-Menhel yazan, âlimlerin bu husustaki görüşlerini şöyle anlatır:
1 - Şafiî' nin kuvvetli kavline göre ve Hanbeliler'e göre yedi uzuv üzerinde secde etmek vâcibtir. Bu uzuvların birer parçasını yere koymak kâfidir.
2 - Ebû Hanife, bir kavline göre Şafiî, Mâlikîler ve fıkıhçıların ekserisine göre alın üzerinde secde etmek vâcibtir. Diğer uzuvları yere koymak sünnettir.
Hadîslerin zahirine göre, secde edilirken, bu uzuvların çıplak olmaları vâcib değildir. Çünkü açık olsun örtülü olsun bu uzuvları yere koymak ile secde hâsıl olur.
Diz kapaklarının çıplak olmasının vâcib olmaması hususunda ihtilâf yoktur. Zâten avret yerinin örtülmesi sebebiyle diz kapaklarının açık tutulması sakıncalıdır.
Ayakların çıplak olmasının şart olmaması hakkında da ihtilâf yoktur. Çünkü mestler üzerinde meshedilerek, mestlerle beraber namaz kılmak meşru kılınmıştır. Eğer ayakların secde hâlinde çıplak olması şart olsaydı, namazda mestleri çıkarmak gerekecekti. Mestler çıkarılınca abdest de bozulmuş olurdu.
Ellerin çıplak tutulması mes'elesine gelince; Bu hususta ihtilâf vardır:
1 - Cumhura göre ellerin çıplak olması vacip değildir.
2 - Şafiî, bir kavlinde ellerin çıplak olmasını vâcib görmüştür. Hanbeliler de elleri örtmenin mekruhluğuna hükmetmişlerdir.Zahiri olan görüş, cumhurun mezhebidir.
Alnın çıplak olması meselesine gelince:
1 - Dâvûd-i Zahirî, Şâfiîler ve bir rivayetinde Ahmed bin Hanbel, alnın çıplak olmasını vâcib görmüşlerdir. Onlara göre başa konan sarık, takke, bere, sargı ve benzeri her hangi bir şey, çıplak alnın yere değmesine mâni olursa, secde caiz değildir.
Ali bin Ebî Tâlib, îbn-i Ömer, Ubade bin es-Sâmit, ibrahim en-Nehai, tbn-i Şirin, Ömer bin Abdülaziz (Radıyallâhü anhüm) ve başka bâzı âlimlerin kavli budur.
Bunların bir delili, Ebû Davud'un Salih bin Hayvan es-Sebbâî (Radıyalâhü anhümâl'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alnı üzerinde sarık sarınarak yanı başında secde eden bir adam görmüş ve sarığım yukarı çekerek alnını açmıştır.' Diğer bir delilleri de îbn-i Ebî Ş e y b e ' nin Iyaz bin Abdillah (Radıyallâhü anhüm)'-den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir .-
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sarığının bir parçası üzerinde secde eden bir adamı görmüş de, mübarek eliyle işaret ederek, sarığını yukarı kaldırmasını istemiştir.'
2 - Saîd bin el-Müseyyeb, el-Hâsan, Bekir el-Mûzenî, Mekhul ve Zühri: Alnı açmak vâcib de-ğildir, demişlerdir. Mâlik, Hanefî âlimleri, E v z â İ, î s h a k ve bir rivayete göre Ahmed bin Hanbel ile âlimlerin ekserisinin kavli budur. Bunlara göre secde ederken alnı örtmek mekruhtur.
Bu görüşteki âlimlerin delili, Ebû Naim'in el-HİIyede îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den; T a b e r â n î' nin îbn-i E v f â (Radıyallâhü anhl'den ve îbn-i Ali Câ-b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sarığının bir katı üzerinde secde ederdi.' Fakat bu hadîsin rivayet edildiği bütün tarikler zayıftır. Hattâ Ebû Hatim: Bu hadîs bâtıldır, demiştir. B e y h a k i de : Bu hadîsin rivayetlerinden hiç bir şey sübût bulmamıştır, der. Hadis, sabit olduğu takdirde bu hadîs ile alnın açık tutulmalının gerekliliğine delâlet eden hadisleri uzlaştırmak için şöyle bir yorum yapılabilir: Alnın açık tutulmasını gerekli gören hadisler, ma'zeret olmaması hâline aittir, diğeri de özür hâline aittir.

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde: «...Saç ve elbiseyi toplamamakla emrolundum.» buyurulmuştur. Yâni namaza duruldıığunda saç ve elbiseyi, yere değdirmesin diye toplamak yasaklanmış, bunları kendi hallerine bırakmak ve onların sahibiyle beraber secde etmelerine imkân vermek istenilmiştir.
Fıkradaki nehiy, cumhura göre tenzihen kerahet içindir. Kişi ister namaza duracak diye saçını ve elbisesini toplasın, ister daha önce ve başka maksadla toplamış olsun ve namaza durduğunda bu hal tesadüfen devam etsin, netice değişmez.
Nevevî, Müslim'in şerhinde : 'Âlimler, şu durumlarda namaz kılmaktan nehiy hususunda ittifak etmişlerdir.
Adam elbisesini yukarı çekmişken; yenlerini katlamışken; kollarını sıvamışken; saçlarım örüp bağlamışken; saçlarını sargının altında toplamışken ve benzerî haller. Bütün bunlar, âlimlerin ittifakıyla yasaktır, tenzihen mekruhtur. Eğer böyle yaparak namaza durursa isâe (kötü) etmiş olur. Bununla beraber namazı sahihtir. D â v û d i' ye göre namaz için böyle yapmak mekruhtur. Daha Önce böyle yapmışsa ve tesadüfen bu halde namaza durursa mekruh değildir. İbnü'l-Münzir'in anlattığına göre H a s a n-ı B a s r î: Bu halde kılınan namazın iade edilmesi vâcibtir, demiştir. Sahih ve muhtar kavil, cumhurun kavlidir. Sahâbîlerden ve başkalarından nakledilen zahiri de budur.' demiştir.
Namazda saçları ve elbiseyi toplamanın yasaklanmasının hikmeti şudur : Kişi, yere değmesin diye saçını ve elbisesini toplayınca, kibirli adama benzer. Bir de saçı toplamanın yasaklığı hikmeti hakkında Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadîse göre şeytan namaz esnasında toplanan saç içinde oturur. Bu rivayete göre; Ebû fl â f i' (Radıyallâhü anhJ, H z . Ali (Radıyallâhü anh)'nin oğlu Hasan (Radıyallâhü anhJ'ı namaz kılarken görmüş, saçlarını başı üstünde örmüş durumdaymış. E b ü R â f i' (Radıyal-lâhü anh), Onun örgüsünü çözünce Hasan (Radıyallâhü anh) öfkeyle dönüp Ona bakmıştır. Ebû R â f i' (Radıyallâhü anh) de Ona. Sen namazına yönel ve öfkelenme. Çünkü ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki: «Şu örgü, şeytan oturağıdır.»

886) Resûlullah (Sallallahü Alryhi vv Sel/emy\n arkadaşı Ahmer [119] (Radıyallâhü anh /den : Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde ettiği zaman ellerini yanlarından çok uzaklaştırdığından dolayı, biz gerçekten Ona çok acıyorduk. [120]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Ebû Üâvûd, Tirmizi ve Ta-h a v İ de rivayet etmişlerdir. Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in secde ederken mübarek kollarını, yanlarından çok uzak tuttuğuna ve bu nedenle meydana gelen meşakkat dolayısıyla Ona bakan sahâbîlerin fazlasıyla acıdıklarına delâlet eder.
Bu hadis de 880 ve 881 nolu hadislerin hükmünü te'yid eder mâhiyettedir. [121]

20 - Rüku' Ve Secdedeki Teşbih Babı

887) Ukbe bin Amir el-Cühenî (Radtyailâhü anh) den, şöyle demiştir : — •Öyleyse sen. Büyük Rabbinin adını teşbih et.»[122] âyeti nazil olduğu zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :
«Bu (âyetin mefhurnu)nu rüku nuzda kılın.» buyurdu. Sonra; «gen, Yüce Rabbinin adını teşbih et.[123]
âyeti nazil olunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize: «Bu (âyetin mefhumu>nu secdenizde kılın.» buyurdu. [124]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, el-Hâkim, İbn-i Hibbân ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
El Menhel yazan, bu hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der:
«Hadisteki birinci âyetin başındaki 'F' harfi, daha önceki âyetlere terfi1 içindir. Yâni:
'Ey Allah'ın Resulü! Sen, halkı tevhide ve Allah'a itaat etmeye davet et. Geçen âyetleri açıkla. Buna rağmen eğer halk, hidâyet yolunu tutmazsa Sen artık Rabbine dön. Ve Onu bütün

noksanlıklardan tenzih et. Tenzih, teşbih lafzıyla olsun, başka zikirlerle olsun far-ketmez.'
Âyetteki isim lafzı ile Allah'ın adı kasdedilmemiş olabilir. Yâni âyet ile büyük Allah'ın zâtının tenzih edilmesi kasdedilmiş olabilir. İkinci ihtimal, isim kelimesinin zâid olmayıp Allah'ın adı anlamında kullanılmış olabileceğidir. Bu takdirde âyette büyük Allah'ın adının tenzih edilmesi emredilmiş olur. İkinci ihtimal daha yakındır. Çünkü Allah'ın zâtını, bütün noksanlıklardan tenzih ve ta'zim etmek, vâ-cib olduğu gibi, onun ismini de tenzih ve ta'zim etmek gerekir.
Bu iki yorum, ikinci âyet için de söz konusudur.
Hadîste: «3u âyeti rükunuzda kılınız.- emrinden maksad; terce-mede parentez içi ifâdeyle işaret edildiği gibi âyeti aynen rüku'da okumak değil, âyetten anlaşılan 'Sübhâne Rabbiye'1-Azîm' zikrini rüku'da okumaktır.
Hadîste «Bu âyeti secdenizde- kılınız.» emrinden maksad; terce-mede parentez içi ifâdeyle işaret edildiği gibi âyeti aynen secdede okumak değil, âyetten anlaşılan 'Sübhâne Rabbiye'1-A'lâ' zikrini secdede okumaktır.
'Azim = Büyük ve azametli' kelimesinin rüku' teşbihine ve 'A'lâ = Yüce ve yüksek' kelimesinin secde teşbihine tahsisinin hikmeti şudur: Secde hâlindeki tevâzû, rüku' hâlindeki tevâzû'dan çok daha derin ve canlıdır Çünkü insan vücûdunun en şerefli uzvu olan alın, ayakların bastığı toprağa sürülüyor. Bu nedenle secde, rüku'-dan efdaldir. 'A'lâ' kelimesinin ifâde ettiği yücelik ve azamet, 'Azîm' kelimesinin mânâsından daha büyük olduğu için secde teşbihinde 'A'lâ' kelimesi uygun kılınmıştır.
Hadis, rüku' ve secdede teşbih yapmanın vâcibliğine delâlet eder. Âlemlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 - Hanbelîler ve îshak bin Râheveyh, bu hadîsin zahiriyle hükmederek: Rüku' ve secdede teşbih yapmak vâ-cibtir, demişlerdir. Bunlara göre kişi teşbihi, bilerek terkederse na-mazı bozulur. Unutursa namazı bozulmaz, sehiv için secde eder.
2 - Dâvûd-i Zahiri'ye göre tssbîh, mutlaka vâcibtir. Unutularak bile terkedilse namaz bozulur. Sehiv secdesi ile tamir edilemez.
Bu iki gruptaki âlimler, mezkûr hadîsi delil gösterdikleri gibi, teşbihi kırâata kıyaslamışlardır.
H a n b e 1 î mezhebine âit el-Muğnî adlı kitabda: Ahmed bin H a n b e 1' den meşhur olan kavil şudur: Eğiliş ve kalkışlar-daki tekbir, rüku' ve secdedeki teşbihler, rüku'dan kalkılırken yapılan t es m i' ile tahini d, iki secde arasında okunan 'Rabbiğfirlî...' duası ve ilk teşehhüd vâcibtir. îshak ve Davud'un kavli de budur.' denilmiştir.
3 - Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii, bir kavline göre Ahmed ve âlimlerin cumhuru, rüku' ve secdedeki teşbihin sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Bunların delili, namazını hatalı kılan kişiye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz ta'li-mine âit hadîsidir. Çünkü o hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama namazın vâciblerini ta'lim etmiştir. Ona bu zikrileri öğretmiştir. Eğer bu zikir ve teşbihler vâcib olsaydı, taharrüm tekbirini ve kıraati öğrettiği gibi bunu da öğretecekti. Gerekli açıklamanın ihtiyaç vaktinden te'hiri caiz değildir.
Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in adama, mezkûr teşbihleri öğretmemiş olması, bunun vâcib olmadığına delildir.
Bu delil, teşbihin vâcibliğine hükmedenlerin delil olarak gösterdikleri hadislere de cevabtm
Teşbihin vâcibliğine hükmedenlerin, teşbihi kıraata kıyaslamaları da tam değildir. Çünkü ayakta durmak, namazda olduğu gibi namazın dışında da halkın alışkın olduğu bir âdettir. İbâdet duruşunun âdet duruşundan farklı kılınması için, ibâdet duruşunda kıraat vâcib kılınmıştır. Fakat rüku' ve secde hali, ibâdet dışında alışılmış bir duruş değildir. Bu sebeple bu duruşun ibâdet duruşu olduğunu bildirmek için bir alâmete hacet yoktur.

888) Huzeyfe bin el-Vemân (Radıyallâhü tinh)\\ç\\ rivayet edildiğine göre kendisi :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den; rüku'a gittiği zaman üç defa «Sübhâne Rabbiye'I-Azîm» ve secdeye gittiği zaman üç defa «Sübhâne Rabbiye'1-Alâ» dediğini (kulağıyla) işîtmiştir. [125]

İzahı

Bu hadisi, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Dârimi de rivayet etmişlerdir Tirmizi de bunun bir benzerini rivayet ederek hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Bâzı rivayetlerde Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'in, Peygamber (Sal-lailahü Aleyhi ve Sellem) iie beraber namaz kılarken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bu teşbih sesini işittiği bildirilmiştir. Yine bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzuncadır. Ve orada şu ilâve de vardır:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda kıraat ederken rahmet âyeti geçtiğinde

durup rahmet dilerdi. Ve azab âyeti geçtiğinde, durup istiâze ederdi.'
Âlimlerin rüku1 ve secdedeki teşbih sayısı ile ilgili görüşlerini biraz sonra gelecek 890 sayılı hadîsin açıklaması bahsinde beyan edeceğiz.

889) Aişe (Rtidtyallâhü anh)\\rw; Şöyle «itmiştir : Resftltaliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), rüku' secdesinde:

zi^««i çok söyleyerek Kuranı tefsir ederdi. [126]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim. Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anılan zikri namazda çok söylerdi. Namazın dışında söylemezdi. M ü s 1 i m ' in bir rivayetinden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu zikri namazın içinde ve dışında bol bol söylerdi. Müslim' deki rivayet şöyledir : ' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); zikrini çok söylerdi. Ben: Yâ Resûlallah: Seni görüyorum. Bu zikri çok söylüyorsun, dedim. B» nün üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Benim Rabbim, ümmetim hakkında bir alâmet göreceğimi bana haber verdi. Ben onu gördüğüm zaman :
sözünü çok söyleyeceğim, fcfte
o alâmeti gördüm. (Alâmet şudur:) Allah'ın nusreti ve Fetih —M«k-ke Fethi— geldiği ve insanların dalgalar hâlinde İslâm dinine girdiklerini gördüğün zaman, Rabbinin hamdine bürünerek teşbih et; Ve ondan mağfiret dile. Çünkü Allah, tevbeleri çok kabul edicidir.»"
M ü s 1 i m ' in rivayetinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve anlattığı alâmet, N a s r süresidir.
N a s r süresinde Allah Teâlâ : buyurmuştur. Bu âyette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Allah'ın hamdiyle teşbih etmesi ve istiğfar etmesi emredilmiştir. Hadiste Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bildirdiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anılan zikri çok söylemekle bu âyeti te-ftir etan*f olur. Ve emrine uymuş olur.
Mezkûr âyet, iki şekilde yorumlanabilir:
1 - Rabbinin hamdine bürünerek teşbih et...» Bu takdirde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e, hem hamd etmek hem de teşbih etmek emri verilmiş oluyor. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikisini de yapmadıkça emre uymuş olmaz.
2 - «Rabbine ha m d etmek suretiyle teşbih et ... Çünkü hamd etmek de bir nevi teşbihtir.

O*dn da. Allah'ın eksikliklerden oluşu ifâde ediliyor. Övgüye lâyık fiiller dolayısıyla hamd edilir. Bu takdirde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemİ'e hamd etmek emri verilmiş oluyor ve kendisi yalnız hamdetmekle, verilen emri yerine getirmiş oluyor.
Hadisteki zikir lafzı, âyetin birinci şekilde yorumlanmasını te'yid eder. Çünkü 'Sübhâneke'İlahümme' ile 'Bihamdik' arasında atıf harfi olan ' -vav' harfi vardır. Zahirine göre, bu harf, kendisinden önce geçen teşbih ile kendisinden sonra gelen hamd'in ayrı cümleler olduğuna işaret eder. Ehlinin ma'lumu olduğu üzere, bu harf, kendisinden sonra gelen cümleyi, kendisinden önce geçen cümleye atıf eder. Bu takdirde mezkûr zikrin mânâsı şöyle olur ı
«Allah'ım! Seni teşbih ederim ve lâyık olduğun hamd ile sana hamd ederim.»
Bu harf, hâl için olabilir. Bu takdirde mezkûr ibarenin mânâsı şöyle olur:
«Allah'ım! Senin hamdine bürünerek Seni teşbih ederim...»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in mağfiret dilemesine gelince; Bu dilek, tevâzuun en mükemmel ifadesidir. Allah Teâlâ'-nın emrine uymanın büyük idrâkidir ve ümmeti için rehberlik nişâ-nesidir. Çünkü bilindiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) küçük - büyük bütün günahlardan masumdur. Bâzı âlimlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu nevî mağfiret dilemesi, kendi zâtında ümmeti içindir.

890) (Abdullah) İbn-i Mes'ud (Radtyallâhü ««A/den rivayet edildi gme göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiş.
-Biriniz rüku'a gittiği zaman rüku'unda üç defa 'Sübhane Hab-biye'1-Azîm' desin. Çünkü böyle yaptığı zaman rüku'u tamamlanmış olur. Ve biriniz secde ettiği zaman secdesinde üç defa 'Sübhane Rab-biye'1-A'lâ1 desin. Çünkü bunu yaptığı zaman serdesini tamamlamış olur. Bu (anılan) zikir, en azıdır. [127]

İzahı

Bu hadisi Bezzâr, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd: Hadîs mürseldir. Çünkü Avn bin Abdillah bin Utbe bin Mes'ud[128], îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'a yetişmemiş, demiştir. Bu-h â r î de Tarih adlı kitabında A v n ' in îbn-i Me s ' u d (Ra-dıyallâhü anh) 'a yetişmediğini bildirmiştir. Ebû Dâvûd, mür-sel demekle munkati'i kasdetmiştir. Yahut, mürselin, meşhur olmayan mânâsını kasdetmiştir. Ona göre mürsel, senedinin her hangi bir yerinde, bir veya birden fazla râvinin düştüğü hadistir.

Hadîs, rüku' ve secdede teşbihin vâcibliğine hükmedenler için bir delildir. Sübüiü's-Selâm sahibinin anlattığı gibi, hadisin zahirine göre üç defadan eksik yapılan teşbih kâfi değildir.

Hadisin: «Bu (anılan) zikir, en azıdır.» cümlesinden maksad şu olabilir: 'Mükemmel teşbihin en azı üçtür.' Bir cemâat cümleyi böyle yorumlamıştır. Buna göre üç defadan eksik teşbih yapan kimse, sünneti yerine getirmiş olmaz. Üç defa olunca, sünnet yapılmış olur.

Birinci yoruma göre mükemmel teşbihin en azı üç defadan fazla yapılan teşbihtir. Üç defa yapılan teşbih, vâcib olan teşbihtir. Üçten eksik olan teşbih, caiz değildir.

Her iki yorumculara göre teşbihin en mükemmel şekli için belirli bir sayı yoktur. Kıraatin uzunluk ve kısalığına göre bu sayı değişir. Çünkü namazdaki rükünlerin, uzunluk ve kısalık bakımından birbirlerine yakın olmaları sünnettir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in rüku' ve secdesinin uzunluk bakımından, kıyamına yakın olduğu, hadislerle sabittir.

E 1 - M â z ir i: En mükemmel teşbih sayısı, onbir veya dokuzdur. Mükemmellik bakımından ortalama sayısı beştir, demiştir.

T i r m i z i' nin, İbnü'l-Mübârek ile İshak bin R a h e v e y h ' den rivayet ettiğine göre, bunlar: İmam için beş defa teşbih etmek müstehabtır, demişlerdir. S e v ri de bununla hükmetmiştir.

En-Neyl yazarı: Mükemmei teşbihin belirli bir sayıya bağlanma sına dâir hiç bir delil yoktur. Uygun olanı, muayyen bir sayıya bağlanmadan namazdaki kıraatin uzunluğuna göre teşbih sayısını roğalt-maktır, demiştir. [129]

Dört Mezhebin Teşbih Sayısı Hakkındaki Görüşleri:

1 - Hanefi âlimlerine göre rüku'da Sübhâne Rabbiye'l Azim ı, secdede Sübhâne Rabbiye'l Alayı üçer defa söylemek sünnettir. Bundan az söylemekle sünnet hâsıl olmaz.

2 - Ş â f i î 1 er ' e göre teşbih, her hangi bir lafızla söylenirse, sünnetin aslı hâsıl olur. Mezkûr lafızla teşbih etmek efdaldır. En mükemmeli anılan teşbih lafızlarını on bir defa tekrarlamaktır. İmam üç defa tekrarlanmalıdır. Daha fazla tekrarlayamaz. Ancak arkasında namaz kılan cemâat, muayyen kişiler olup, uzatmasına razı olduklarını söylerlerse, imam da teşbihi onbir defaya kadar tekrarlıyabiiir.

3 - Hanbeliler'e göre anılan lafızlarla teşbih etmek vâ-cibtir. Bunun tekrarlanması sünnettir.

4 - Mâlikiler'e göre rüku' ve secdede teşbih yapmak mendubtur. Bunun için muayyen bir lafız yoktur. Anılan lafıalarla teşbih etmek, daha efdaldır.[130]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs, rüku' ve secdedeki tume'ninenin en azının üç teşbih miktarı olduğuna ve bu iki yerde teşbih etmenin vâcibliğine delâlet eder.

Daha önce de anlattığım gibi Hanefi ve Şafiî mez-heblerine göre tume'ninenin en az süresi, vücûdun bir teşbih kadar hareketsiz kalmasıdır. [131]

21 - Secdede İtidal Babı

891) Câbir (Radıyattâhii anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlul-lah (Sallattahü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz secde ettiği zaman i'tidâl etsin. Ve köpeğin yayılması gibi kollarını (yere) yaymasın.*"

892) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Secdede i'tidâl ediniz. Sakın herhangi biriniz köpek gibi kolla nnı yayarak secde etmesin.»

buyurdu. [132]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizİ, Ahmed ve İbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. T ir mizi: Hadîs, hasen - sahihtir. İlim ehli bununla amel ederek, secdede i'ti-dalı seçer ve canavar gibi yere yayılmaktan kerahet ederler, demiştir.
Enes (Radıyallâhü anh) in hadisini de Kütüb-i Sitte sâhibleri-nin hepsi mânâyı etküemiyen az bir lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Secdede i'tidâl: Yere yayı toplanmak arası bir haldir. Âlimler i'tidâl hâlini şöyle tasvir ««mislerdir: Secdede i'tidâl ellerin avuçlarını yere koymak, dirsekleri yerden kaldırmak ve yanlardan uzâ*k tutmak, karnı da uyluklardan uzaklaştırmaktır.
Köpeğin yayılması, ellerle beraber dirsekleri yere koymaktır.
Bu konuda rivayet olunan hadîsler, namaz kılan kimsenin; secde ettiğinde el avuçlarını yere koymasının, dirseklerini yerden kaldırmasının ve yanlarından uzak tutmasının gerekliliğine delâlet eder, Dirsekleri yerden kaldırmak ve koltuk altı görülebilecek derecede kolları yanlardan uzak tutmak, bütün âlimlere göre müstahabtır. Bunu yapmayanın namazı, sahih olmakla beraber, tenzîhen kerahet işlemiş olur.
Hadîslerde buyurulan i'tidâl şeklinin; mütevâziliğe daha muvafık, alın ile burnun yere iyice dokunmasına daha elverişli ve tembellik halinden daha uzak olduğu âlimler tarafından ifâde edilmiştir. [133]

22 - İki Secde Arasındaki Oturuş Babı

893) Aişe (Radıyallâhü anhâyûen; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başını rüku'dan kaldırdığı zaman iyice doğrulup, ayakta durmadıkça secdeye gitmezdi ve secde edip başını kaldırdığı zaman, iyice doğrulup oturmadıkça (ikinci) secdeye gitmezdi. Oturduğu zaman sol ayağını iftirâş ederdi, (döşerdi.)"

894) Alî (Radıyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki: «İki secde arasında ik'â oturuşuyla oturma.»"

895) Alî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Yâ Alî! Köpeğin ilf'â (denilen) oturuşu gibi ik'â oturuşuyla oturma.»"

896) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre kendisi; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana şöyle buyurdu, demiştir :
«Sen başını secdeden kaldırdığın zaman köpeğin ik'â ettiği gibi ik'â etme. Sağrılarını ayaklarının arasına al ve ayaklarının üst kısmını yere yapıştır.Zevâid'de : Bunun isnadında bulunan el-A-lâ'run Enes (R.A.)'den mevzu' hadisler rivayet ettiğini îbn-i HİbbânveeI-HâkİmsöylemişIerdir. Buhâri ve başkası : O, münkerül hadistir, demişlerdir. İbnü'l-Medenî de demiştir ki: O. hadîs uydurdu, denilmiştir. [134]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisini Müslim de rivayet etmiş, müellifin iki senedle rivayet ettiği A 1 î (Radıyallâhü anh)'in hadisini T i r m i zi de rivayet etmiştir.E n e s (Radıyal-lâhü anh) in hadisi ise zevâid kısmındandır.
Hadîslerde geçen ve konumuzu ilgilendiren bâzı kelimeleri açıklayalım :
İftirâş ; Sol ayağı yere döşeyerek onun üzerinde oturmak ve sağ ayağı dikerek parmak uçlarını kıbleye çevirmektir.
Teverrük: Sağ ayağı dikerek parmak uçlarını kıbleye çevirmek ve sol ayağı yere döşeyerek sağ ayağın altına yerleştirip sağrılar üzerinde oturmaktır. Bu oturuşta sağ ayağın üst kısmı, sol ayağın alt kısmının üzerine gelmiş olur.
İbn-i Z ü b e yr (Radıyallâhü anh), teverrük için ikinci bir ta'rif yapmıştır. Ona göre sağ ayağın üst kısmı yere gelecek şekilde ve üzerinde oturmadan yere yatırmak, sol ayağı sağ uyluğu île

baldırı arasına yerleştirmek ve mak'adı üzerine oturmaktır. Bu oturuşta sağ ayağın parmaklan kıbleye çevrilmeyerek, üst kısımları yere gelecek şekilde yatırılır.
Ik'a: Mak"ad üzerinde oturup dizleri dikerek, altları yere gelecek şekilde ayakları yere koymak ve elleriyle yere dayanmaktır. Bu oturuş, köpek oturuşuna benzer.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisinde. Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Selleml'in iki secde arasındaki oturuşunun iftirâş şeklinde olduğu bildirilmiştir.
A 1 İ (Radıyallâhü anh) ve E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîslerinden anlaşıldığına göre köpek oturuşuna benziyen ik'â oturuşu yasaklanmıştır.
Biz önce namazdaki oturuşlarla ilgili, âlimlerin görüşlerini nakledelim, ondan sonra ik'â meselesi üzerinde duralım :
1 - Hanefi âlimlerine göre namazdaki bütün oturuşlarda iftirâş şekli sünnettir. Kadınlar, ayaklarını sağ taraftan çıkararak sağrıları üzerinde otururlar.
H a n e f î 1 e r'in delili ise M ü s 1 im ve müellifin rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ))'nin 893 nolu hadisidir. Bir de namazını hatalı kılan a'râbî'nin meşhur hadîsidir. O hadîste : iki Oturduğun zaman sol ayağmın üzerinde otur.» buyurulmuştur.
2 - Şafii ler'e göre namazda beş oturuş vardır : Birincisi : Secdeler arası oturuş; ikincisi : Her rek'atten sonra ayağa kalkmadan önce yapılan istirahat oturuşu; Üçüncüsü : Üç ve dört rek'at-li namazlardaki ilk teşehhüd oturuşu; Dördüncüsü : Arkasında sehv secdesi yapılacak son oturuş; Beşincisi : Arkasında selâm verilecek oturuş. Beşinci oturuşta teverrük, diğerlerinde de iftirâş etmek aî daldır.
Ş â f i i 1 e r ' in delili, Buhâri, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri Ebû Hümeyd-i Sâidi (Radıyallâhü anh) ile burada rivayet olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhl'nin hadîsidir.
El-Menhel yazarı, Şafii ler'in görüşünü anlatırken, ilk te-şehhüdde İftirâş ve son teşehhüdde teverrük oturuşunun hikmeti hakkında Ş â f i i 1 e r' in şunu söylediklerini nakleder: Bu otu-ruşlar, namazı hatırlamaya ve rek'at sayılarını karıştırmamaya daha yakındır. Hem de ilk teşehhüdün hafifletilmesi sünnettir. İftirâş edilerek oturulur ki; Bu oturuş kolayca ayağa kalkmak için daha müsaittir. Son teşehhüdü uzatmak sünnettir. Ondan sonra ayağa kalkmak da yoktur. Teverrük edilerek oturmak daha rahattır. Oturuşların değişik oluşunun şu faydası da vardır ■. Namaz esnasında cemaata yetişen kişi, imamı ve cemâati oturuşta gördüğü zaman ilk ve son oturuştan hangisi olduğunu bilmiş olur.
3 - Ma I i ki 1 e r'e göre iki teşehhüdde de teverrük etmek müstahabtır. İki secde arasındaki oturuş da böyledir.
Bunların delili de M â 1 i k ' in el-Muvatta'da Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in oğlu Abdullah" tan rivayet ettikleri hadistir. Bir de e 1 - K â s ı m bin Muham-m e d ' in, teşehhüddeki oturuşu Yahya bin S a i d ve arkadaşlarına anlatırken, teverrük şeklini ta'rif ettiğine dâir M â 1 İ k ' in rivayetidir.
4 - Hanbeliler'e göre iki teşehhüdlü namazın ilk teşehhüdünde iftirâş, son teşehhüdünde teverrük etmek ve tek teşehhüd lü namazda iftirâş etmek sünnettir.
H a n b e 1 i âlimlerinden el-Muğni yazan şöyle der: -Bizini delilimiz, V â i I bin H ü c r (Radıyallâhü anhJ'ün ş.u meal deki hadisidir :
-Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teşehhüd için oturunca sol ayağını yere döşedi ve sağ ayağını dikti.» Bu hadiste, arkasında selâm verilen teşehhüd ile selâm verilmeyen teşehhüd arasında bir ayırım yapılmamıştır.
İkinci delilimiz, Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her iki rek'atte bir tahiyye vardır.» buyururdu. Sol ayağını yere döşerdi, sağ ayağını da dikerdi.»
Bu iki hadîs, her teşehhüdde iftirâş etmekle hükmederler. Son teşehhüd oturuşu, Ebü Hümeyd (Radıyallâhü anh)'in hadî-siyle bundan müstesnadır. Çünkü ikinci teşehhüdde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in teverrük ettiği bu hadîsle sabittir. Şu da vardır ki: İkinci teşehhüdde teverrük etmenin sebebi, iki teşehhüdün birbirinden farklı kılınmasıdır. İçinde tek teşehhüd bulunan namazda teşehhüdlerin karışması endişesi olmadığına göre, farklı oturuş da söz konusu değildir. Beyan edilen görüşler, en efdal oturuşun tesbitiyle ilgilidir. îk'â oturuşu hâriç, nasıl oturulursa oturulsun namaz sahihtir.
İk'â mes'elesine gelince : Bu bâbta geçen hadîslerde köpeğin oturuşuna benzetilen ik'â oturuşu yasaklanmıştır.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî' nin rivayet ettikleri bir hadîste Tâvûs (Radıyallâhü anh) demiştir ki:
«Biz, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) a ayaklar üzerinde ik'a (çö-melmek) hakkında söz ettik. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh} : O, sünnettir, dedi. Biz Ona: Ama biz onu adama cefâ

görüyoruz, dedik. Bunun üzerine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) :
Bilâkis o, senin Peygamberinin sünnetidir, dedi.» Bu hadîs, iki secde arasında ökçeier üzerinde çömelmenin sünnet olduğuna delâlet eder.
Şu halde ik'â oturuşu iki türlüdür. Birinci çeşit ik'â, yukarıda anlatıldığı gibi köpek oturuşuna benzeyen ik'âdır. Bu oturuş yasaktır.
İkinci nev'i ik'â : Secdeler arasındaki oturuş da her iki ayağı dikerek, parmaklarını kıbleye çevirmek ve topuklar üzerinde oturmaktır. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in : Peygamber'imizin sünnetidir.' sözüyle kasdatti&j ik'A, budur.Beyhakî ve Kadı Iyaz, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsin-deki ik'âyı böyle yorumlamışlardır. Kadı I y a z ' in dediğine göre sahâbilerden ve seleften bir cemâatin secdeler arasında bu şekilde oturduğu rivayet olunm-uştur.
El-Menhel yazan 'Secdeler arasında ik'â bâbı'nda özetle şöyle der : • Mâlik, Nahaî, Hanefîler ve Hanbeliler: İk'â hangi şekilde ta'rif edilirse edilsin mekruhtur, demişlerdir. Bunların delilleri, Tirmizî ve îbn-i Mâceh'in Ali (Ra-dıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri (894 ve 895 nolu) hadisler ile İbn-i Mâceh'in Enes {Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği (896 nolu) hadîstir. Bunlara göre bu hadîslerdeki nehiy kerahet içindir. Çünkü diğer taraftan ik'ânın meşruluğuna delâlet eden îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi vardır. Eğer İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisi olmasaydı: Bu hadislerdeki nehiy, kerahet için değil haramlık içindir, diyeceklerdi.
Bu bâbtaki hadîsler ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisi arasında görülen zahiri çelişkinin def edilmesi hususunda ihtilâf edilmiştir:
Hattâbî ve Mâverdî: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi, bu bâbtaki hadîslerle mensuhtur. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in mensuhluğu duymadığı umulur, demişlerdir.
Beyhakî, Kadı îyaz, İbn-i Salâh, Nevevî ve bir cemâat hadisleri uzlaştırmak için şöyle demişlerdir: Bu bâbtaki hadîslerle yasaklanan ik'â, köpek oturuşuna benzeyen oturuştur. Yâni mak'âdı, elleri ve ayakların altını yere koyup dizleri dikmektir, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in sünnet olduğunu söylediği ik'â ise, ayaklan dikerek, onlar üzerinde çömelmek ve dizleri yere koymaktır.
En-Neyi yazan : Anlatıldığı gibi, hadîsleri uzlaştırmak gerekir. Zâten hadîsler, bu uzlaştırmaya ışık tutar. Çünkü nehiy hadîslerinde köpek oturuşuna benzetmek kaydı mevcuttur. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in hadîsinde ise, ayaklar üzerinde ve parmak uçları üzerinde oturmak kaydı mevcuttur. Bu durumda mensuhluğa hükmetmek, bu kayıtlardan bir nevî gaflettir. Diğer taraftan hadis hafızları : Nehiy hadîsleri ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisinin târihleri meçhuldür, demişlerdir. Tarihler bilinmeyince mensuhluk yoluna gidilemez. Bir de şu var ki: Hadisleri uzlaştırmak mümkün iken mensuhluk yoluna gitmek yasaktır, demiştir.
Yukarıda verilen ma'lumattan şu netice çıkıyor ki : İki secde arasında topuklar üzerinde çömelmek de iftirâş gibi meşrudur. N e v e -v İ , el-Mühezzeb şerhinde şöyle demiştir :
'İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in rivayet ettikleri ik'â oturuşu, B e y h a k i ' nin yorumladığı şekilde, yâni topuklar üzerinde çömelmek oturuşu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafınaan yapılmıştır. Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iftirâş ettiği Ebü Hümeyd (Radıyallâhü anh)'in ve ona muvafakat edenlerin rivâyetleriyle sabittir. Şu halde ikisi de sünnettir. Ancak Ebû Hümeyd (Radıyallâhü anh)'in rivayet ettiği iftirâş sünneti daha meşhur ve ekseriyetle yapılanıdır. Çünkü bunu Ebü Hümeyd (Radıyallâhü anh) 'e rivayet ederken on sahâbîoriu doğrulamıştır. Vâil bin Hücr (Radıyallâhü anh) ve başkası da-rivayet etmiştir. Bu rivayetler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki secde arasında iftirâş oturuşuna devam ettiğine ve bu oturuşun sahâbîlerce meşhur olduğuna delâlet eder. Bu sebeple iftirâş oturuşu tercihe şayan olup daha efdaldır. Bununla beraber topuklar üzerinde çömelmek de sünnettir.
N e v e v î' nin bahsettiği İbn-i Ömer (Radıyaflâhü anh)'in hadisi, B e y h a k i ' nin ondan rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir :
«İbn-i Ömer (R&dıyallâhü anh)' başını birinci secdeden kaldırdı ğı zaman ayak parmak uçlarının üzerinde oturexcerpt ve : Bu oturuş sünnettendir derdi. [135]

23 - İki Secde Arasında(Ki Oturuşta) Kişinin Söyleyeceği Duâ Babı

Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) iki secde arasında(ki oturuşta) := «(Ey) Kabbim! Bnna mağfiret eyle. (Ey) Rabbim! Bana mağfiret eyle.» derdi."

898) İbn-i Ahliiis (Radıyallâhü anhüuiü) rivâvet demiştir :

Resûiu Jlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazında iki sec-de arasında(ki oturuşta) :
«(Ey) Rabbim! Beni (m günahlarımı) bağışla, bana rahmet eyle. Beni (m kırıklarımı) düzelt. Beni nzıklandır ve beni (m derecelerimi) yükselt.» derdi."
Not : Zevâid'de : Hadisin ricali sikalardır. Fakat Habib bin Ebi Sabit ledlis ederdi. Ve bu hadisi an'aneyle rivayet etmiştir. Hadisin aslı Ebû Dâvûd ve Tirmi-zi'de vardır, denmiştir. [136]

İzahı

Müellifin kısmen iki senedle rivayet ettiği H uzeyfe (BaoY yallâhü anh)'in hadisini Müslim uzunca ve N e s â i de aynen rivayet etmiştir. Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki secde arasında hadiste mezkûr duayı okuduğunu bildirmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisini notta işaret ediJdigi gibi Ebû Dâvûd .ve Nesâİ de rivayet etmişler-
dır. Müellifin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in mezkûr duayı gece namazında okuduğu kaydedilmiştir. E b û Davud'un rivayetlerinde gece namazı kaydı yoktur. Bu rivayetlerin senedlerinde de Habîb bin Ebi Sabit an'ane ile rivâvet etmiştir.
T i r m i z î hadîsi, rivayet ettikten sonra: Bu hadîs garibtir, A 1 i (Radıyallâhü anh) 'den de böylece rivayet edilmiştir. Ş â f i i, Ahmed ve İshak farz ve nafile namazlarda bu duayı oku-makla hükmetmişlerdir. Bâzı âlimler bu hadîsi Kâmil Ebü'l-A 1 â ' dan mürsel olarak rivayet etmişlerdir, demiştir.
T i r m i z i' nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî'de : T i r m i z i hadîsin sahihliğine veya zayıflığına hükmetmemiştir. E 1 - H â k i m , hadisi rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd, da hadîsin sıhhat veya zayıflığı hakkında bir şey söylememiştir, denmiştir.
T i r m i z i ' deki dua lafzı şöyledir
Ebû Dâvûd daki dua da şöyledir:
Hadis iki celse arasındaki oturuşta mezkûr kelimelerle duâ etmenin meşruluğuna delâlet eder.
Duadaki kelimelerin mânâları açıktır. Yalnız bunlardan: Fiili -Cebere, yccburu» fiilinden alınmadır. Bunun asıl mânâsı kırılan bir şeyi düzeltmek ve ıslah etmektir. Kırık kemikler üzerine sarılan cebire ismi bu mânâdan alınmadır. Burada kasdedilen mânâ mânevi kırık mesâbesindeki kusurları, hatâları ve eksikleri islâh ve tamir etmek, düzeltmektir. Bu fiil musibet yaralarının sarılması anlamında da kullanılır. Burada o mânâ da düşünülebilir. Kişi bu duayı yapmakla mânevi yaralarının sarılmasına geçirdiği musibetlerle kaybettiği nimetlerin yerinin benzer nimetlerle doldurulmasını dilemiş olur. [137]

24 - Teşehhüd Hakkında Gelen Hadisler Babı

899) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâhü an/rj'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ ile beraber namaz kıldığımız zaman (teşehhüd için oturduğumuzda) «Selâm Allah'ın kullarına olsun» demeden önce «Selâm Allah'a olsun, Selâm Cebrail'e, Mikâil'e, falan ve falana olsun» derdik. İbn-i Mes'ud ve arkadaşları (falan ve falan sözü ile) melekleri kasdederler. Sonra Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim böyle dediğimizi işitti bunun üzerine :
«Selâm Allah'a olsun demeyiniz. Çünkü şüphesiz Allah selâmın kendisidir. Bunun için (teşehhüde) oturduğunuz zaman;deyiniz. Çünkü kişi bunu söylediği zaman selâm cümlesi gökte ve yerde bulunan her salih kula isabet eder.»"
"... Abdullah bin .Mes'ud (Rarfivaliâhii <ın/t)'<\vn rivayet edildiğine yöre: Kendisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelleinJ'den bunun mislini rivayet etmiştir."
"... Abdullah bin .Mes'ud (Rmlıvallâhü an/t)\\en rivayet edildiğine ji«ire : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) onlara teşehhüdü öğretirdi. Abdullah (Radıyallâhü anh) bu hadisin mislini zikretmiştir. [138]

İzahı

Müellif bu hadisin metnini, bâzı râvileri aynı olan iki senedle rivayet etmiştir. Daha sonra zikrettiği müteaddit tariklerle de hadisin kendisine intikal ettiğini beyan etmiştir. Son iki senedde A b-dullah 1 b n-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in, onlara teşehhüdü öğrettiğini ifâde eden bir cümle ilâvesi de mevcuttur. Esasen el-Menhel'de bildirildiğine göre Ebû Bekir bu hadisin yirmi küsur tarikten rivayet edildi ğini söylemiştir.

Bu hadisi Buharı, Müslim, Nesâi, Tirmizi ve Ebü Dâvüd da rivayet etmişlerdir.
= -Namaz kıldığımız zaman...» cümlesi yerine bâzı rivayetlerde «Teşehhüd için oturduğumuz zaman...» cümlesi bulunur. aiUt jla ifâdesini : -Selâm Allah'ın kullarına olsun
demeden önce» diye terceme ettik. Fıkranın mantisi sriylc olur: 'Ibn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) demiştir ki : BU: Es-Selâmü aleynâ ve ala ibâdülah... demeden önce: Es-Selâmü aJa'I-Lâh... derdik.ifâdesi : *Kıbele ıbâdihi' de okunabilir. Bu takdirde lafzın mânâsı : -Allah'ın kulları tarafından..." olur. Buna göre fıkra nın mânâsı şöyle olur . (Radıyallâhü anh) demiştir ki : 'Biz, kulları tarafından A^şJı'a selâm olsun derdik.'
B u h â r i' nin bir rivâyetindeki : «Selâm kulları tarafından Allah'a olsun.» ifâdesi ikinci ihtimali te'yid eder.
Teşehhüdde böyle söyleyen sahâbiler galiba selâmı hamd ve şükür kabilinden saydıkları için 'Allah'a selâm olsun" üemeyi caiz görmüşlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem : -Esselam AIâ'1-Lah = Selâm Allah'a olsun demeyiniz.» buyurarak böyle söylemeyi yasaklamıştır. Çünkü selâmın mânâsı, âfetlerden ve noksanlıklardan selâmette olmaktır. Allah, kullarından dilediğine selâmet verir. Selâmeti veren, ancak Allah'tır. Hâl böyle iken Allah'ın selâmette olması için duâ edilir mi?
Hadisin : -Çünkü şüphesiz Allah, selâmın kendisidir.» cümlesi konan yasağın nedenini bildirmek içindir. Yâni selâm, Allah Teâlâ'-nın isimlerinden bir isimdir. Mânâsı da ortaktan salim olan demek tir. Yahut mânâsı, Dünya'da Peygamberler ve Cennette mü'min kullarına selâm eden demektir. Veyahut mânâsı, mü'min kulunu tehlikelerden ve korkunç hallerden emin kılandır. [139]

Teşehhüdün Mânâsı

-Ettehiyyâtü li'llâhi =: Tahiyyeler Allah'a mahsustur.» Tahiyyât: 'Tahiyye'nin çoğuludur. Tahiyye : Tazim ve saygı demektir. Yeryüzündeki krallara, değişik tazim ifadeleriyle saygı yapılırdı. Bâzılarına : 'Hayırlı sabahlar'; bâzılarına : Günaydın; bâzılarına : Çokça selâmette ol; bâzılarına; Bin sene yaşa denilirdi. Yapılan tazim ifâdelen içerisinde Allah Teâlâya sena etmeye elverişli bir ifâde yoktu. Bunun için, müslümanlara : «Ettehiyyâtü li'llâhi- demeleri emredildi. Yâni her türlü ta'zîm, Allah'a mahsustur. O'na lâyıktır.
-Ve'ssalevâtü = Salâtlar da Allah'a mahsustur.»
Salâvat: 'Salât'm çoğuludur. Salât: Namaz demektir. Bundan maksad, beş vakit namazdır. Veyahut farz olsun, nafile olsun bütün namazlardır.
Bâzıları : Salavâttan maksad, bütün ibâdetlerdir, demişlerdir. Bir kısım âlimler de : Salavât ile rahmetler kasdedilmiştir, demişlerdir.
-Vettayyibâtü : Tayyibeler de Allah'a mahsustur.»
Tayyibât: 'Tabbiye'nin çoğuludur. Tayyibe: Dua ve zikir gibi, yararlı, güzel söz demektir. Bâzı âlimler: Tayyibât, kapsam bakımından sözlerden daha geniştir. Yâni güzel söz olabildiği gibi, güzel amel ve yararlı vasıflar da olabilir. Sözlerin, amellerin ve vasıfların güzelliğinden maksad, bunların mükemmel ve ihlaslı olmasıdır. Her türlü gösteriş ve riyakârlıktan uzak olmasıdır, demişlerdir.
- Esselâmü aleyke eyyühennebiyyü = Selâm sana olsun jy Peygamber.»
Buradaki selâmdan maksad, hoşlanılmayan durumlardan selâmette olmaktır. Yâni: Ey Peygamber! Hoşlanılmayan durumlardan selâmette olasın.
Bâzı âlimlere göre buradaki selâm, Allah'ın adıdır. Cümlenin mânası da: Ey Peygamber! Selâm olan Allah, Seni bütün âfetlerden korusun.
Teşehhüdde Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce burada Nübüvvetle vasıflandırılıyor. Teşehhüdün sonunda okunan şahadet kelimesinde de Resûllükle vasıflandırılıyor.
«Verahmetü'llahi ve Be rekât ühu = Allah'ın rahmeti de, bereketleri de sana olsun ey Peygamber!»
Rahmetten maksad, ihsan ve ikramdır. Bereketten maksad da bol hayırdır.
•Esselâmü aleyna = Selâm üzerimize olsun.» Üzerimize demekle, orada hazır bulunan imam, cemâat ve melekler kasdedilir.
«Ve alâ ibâdillahi's Sâlihine = Selâm, Allah'ın sâlih kullarına da olsun.»
Sâlih kullardan maksad, üzerlerinde vâcib olan kul haklarına riâyet edenlerdir. El Menhel yazan böyle yorumlamıştır. Tuhfetü'I-Ahvezİ yazarı: Sâlihin en meşhur tefsiri: 'Üzerinde vâcib olan Allah'ın kullarına ve kulların haklarına riâyet eden kimsedir.' diye yorumlamaktır. Sâlihin

dereceleri farklıdır, demiştir. Uygun olan tefsir, Tuhfetü'l-Ahvezî'deki tefsirdir. Hattâ el-Menhel'deki tefsirde matbaa hatâsı olarak Allah hakları anılmamıştır, kanâatindeyim.
El-Fakihânî: Namaz kılan kişi, bu cümleyi okurken, Peygamberlerin, meleklerin ve mü'minlerin hepsini hatırına getirmelidir. Tâ ki sözü ile maksadı birbirine uysun, demiştir.
T i r m i z i: de : Müslümanların namazda okudukları selâm duasından hisse almak isteyenler, sâlih kul olsunlar. Aksi takdirde bu yüce faziletten mahrum kalırlar, demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere teşehhüdü ta'lim ederken, evvelâ zât-ı Nebevilerine özel olarak selâm etmelerini, bundan sonra sahâbilerin, kendi şahıslarına stlâm etmelerini öğretmiştir. Çünkü kendi nefislerine duâ etmeleri önemlidir. Bundan sonra da selâmı, sâlih kullara teşmil etmelerini öğreterek, mü'minlere yapılan duanın umûmi olmasını onlara sezdirmiştir .
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sahâbilere teşehhüdü öğretirken : «Ve alâ ibâdillahi's-Sâlihîn.» ifâdesini öğrettikten sonra ve Kelime-i Şehâdeti öğretmeden önce buyurmuştur ki:
«Biriniz böyle selâm verince, onun selâmı, gökte ve yerde bulunan bütün sâlih kulları kapsar.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teşehhüdü öğretmesi esnasında bu durumu bildirmesinin sebebi; bâzı saha bilerle, hadiste de bildirildiği gibi meleklerin adlarını anmaya girişmeleridir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu bilgiyi vermekle; Melekleri ismen anmaya lüzum yoktur. Öğretilen şekilde verilen selâm, bütün meleklere. Peygamberlere, sıddıklara rahatlıkla teşmil edilir, demek istemiştir.
«Eshedü en lâ ilahe illa'llah ~ Ben dilimle söyler, kalbimle de tasdik ederim ki; Allah'tan başka, ibâdete müstehak hiç bir şey yoktur ve olması mümkün değildir.»
-Ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resulünü = Ve dilimle söyler kalbimle de tasdik ederim kij Muhammed, Allah'ın kulu ve resulüdür.»
Müslim1 in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'den olan rivayetinde şahadetin ikinci kelimesi: «Ve eşhedü enne Muhamme-derresulüllah» diye geçer.
İbnü'l-Melîk demiştir ki: Rivayet edildiğine göre Mi'-r a c gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ettehıyyâ-tü...» kelimeleriyle Allah'a sena etmiş, bunun üzerine Allah Teâlâ da: «Esselâmü aleyke...» diyerek Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iltifatta bulunmuş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Esselâmü aleynâ...» diyerek, bu ilâhi lütfün umumîleşme-sini dilemiş, Cebrail (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de : «Eşhe-du...» diyerek kelime-i Şehâdeti getirmiştir.
Hadîsin zahirine göre teşehhüd okumak vâcibtir. Birinci teşehhüd ile ikinci teşehhüd arasında bir fark yoktur. El-Leys, İshâk ve Ebû Sevr böyle demişlerdir. [140]

Dört Mezhebin Âlimlerinin Teşehhüd Hakkındaki Hükümleri =

1 - Hanefi âlimlerine göre birinci ve ikinci teşehhüdün ikisi de vâcibtir. Bile bile terkedilmeleriyie de namaz bozulmaz.
2 - Şâfiiler'e göre çift teşehhüdlü namazların ikinci teşehhüdü ve sabah namazının teşehhüdü farzdır. Okunmaması hâlinde namaz bozulur. Üç ve dört rek'atli farzların ilk teşehhüdleri önemli sünnetlerdendir. Bilerek veya sehven okunmaması hâlinde sehiv secdesi edilmesi sünnettir. Son teşehhüdün vâcibliğine delil, bu bâb-taki hadîslerdir. İlk teşehhüdün vâcib olmamasının delili ise, B u -hâri, Müslim ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri bir hadistir. Bu hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki rek'at kıldıktan sonra teşehhüd okumadan ayağa kalktığı ve namazı bitirince, selâmdan Önce iki secde ettiği bildirilmiştir
3 - M â i i k il er'e göre birinci ve ikinci teşehhüdün her ikisi de sünnettir. Bunlar şöyle demişlerdir: 'Bizim delilimiz şudur ki: Teşehhüd hiç bir suretle yüksek sesle okunmayan bir zikirdir. Rüku1 ve secdedeki teşbih gibidir. Şu halde vâcib değildir. Bu babtakı hadislerde teşehhüd okunmasına dâir verilen emir, mendupluk içindir. Çünkü namazını hatalı kılan a'rabiye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı öğretirken teşehhüdü zikretmemiştir.'
M â 1 i k i 1 e r' den Ebû Mus'ab'ın rivayetine göre Mâlik, son teşehhüdün vâcibliğine hükmetmiştir.
4 - Han beli Icr'c göre son teşehhüd rükündür. Terk edilmesiyle namaz bo/ulur. Birinci teşehhüd vâcibtir. Bilmeyerek veya unutarak terkedildiğinde sehiv secdesiyle tamir edilir. Delilleri de bu bâbtakı hadislerdir. İlk teşehhüdün vâcibliğine delil olarak da Ahmed ve Nesâi' nin İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'den, merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
«İki rekatta bir oturduğunuz zaman: Ettehıyyâtü lillâhi . deyiniz. [141]

Teşehhüdün Lâfızları

Teşehhüd lâfızları hususundaki rivayetler muhteliftir. Hangi rivayete göre teşehhüd yapılırsa, kâfidir. .Âlimler: Efdal olan teşehhüd lâfızları hususunda ihtilâf etmişlerdir.
Ebû Hanife, Onun arkadaşları, Ahmed bin Han-b e 1 ve fıkıhcıların cumhuru, bu hadîste mezkûr olan ! b n-i M e s' u d (Radıyallâhü anh)'un teşehhüdünü bir kaç nedenle seçmişlerdir. Nedenler şunlardır :
1 - Bu teşehhüd üzerinde Bu har i, Müslim ve diğer sahih hadîs kitabları müttefiktirler. Hattâ Tirmizî, Hattâbi, İbnü'l-M ünz ir ve İbn-i Abd İ'l-Berr: İbn-i Mes'ud {Radıyallâhü anh)'un teşehhüdü, teşehhüd hakkında vâ-rid olan hadislerin en sıhhatlısıdır, demişlerdir. Ebû Bekir de aynı şeyi söyleyerek yirrni küsur tarikten rivayet edildiğine beyan etmiştir. Müslim de: Halk, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un tejşehhüdü üzerinde icma' etmişlerdir. Çünkü arkadaşları birbirlerine muhalefet etmemişlerdir. Başka teşehhüdü rivayet edenlerin arkadaşları ihtilâf etmişlerdir.
2 - Ebü Bekir-i Sıddîk (Radıyallâhü anh) bu teşehhüdü minber üzerinde halka öğretmiştir.
3 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbn-i M e s ' -u d (Radıyallâhü anh)'un elini mübarek elleri arasına alarak Ona bu teşehhüdü öğretmiştir. Demek ki fazla önem verilmiştir
4 - Bu teşehhüdün râvileri, birbirlerine-uygun olarak bunu merfu' bir şekilde nakletmişlerdir. Diğerleri böyle değildirler.
Daha başka nedenler de vardır.
Şâfiiler'in ve Mâlikiler'in seçtikleri teşehhüdü, bundan sonra gelecek olan îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisini açıklarken zikredeceğiz. [142]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Esselâmu Bİallah demek yasaktır.
2 - Hadîste mezkûr kelimelerle teşehhüdü okumak meşrudur.
3 - Duâ ederken, kişinin kendi nefsinden başlaması müstehabtır
4 - Duayı umumîleştirmek müstahabtır.

900) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle de-
ResûJullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'an'dan sûre öğrettiği gibi teşehhüdü öğretirdi. Ve teşehhüdü şöyle okurdu : [143]

İzahı

Bu hadîsi, Buharı hâriç diğer Kütüb-i Sitte sâhibleri, ayrıca Dârekutni ve Tahavi de rivayet etmişlerdir. de Kelime i Sehüdelm ikinri cümlesi; peklinde rivayet olunmuştu.
Bu teşehhüdde : «Eimübârekât- kelimesi, diğer teşehhüdden fazla olarak bulunmaktadır.
Mübârekât: Mübâreke'nin çoğuludur. 'Bereket*ten alınmadır. Fazlalık ve bol hayır demektir.
Teşehhüd kelimelerinin mânâsını bundan önceki hadîsin açıklamasında vermiştik. Tekrar etmeye lüzum yokîur. Ancak .'junu ilâve edelim :
Bâzı âlimler 'Tahiyyât' kelimesini kavli ve fiili ibâdetlere; 'Tay-yibât' kelimesini de mâli ibâdetlere yorumlamışlardır.
İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhJ'ın teşehhüdünde Tahiyyât kelimesine atıf edilen kelimelerin başında, atıf harfi olan ' = Vav' vardır. Bu teşehhüdde atıf harfi yoktur.
Şafiî, 'el-Mübârekât' lâfzının I bn-i Mes'ud CRadı-yallâhü anh)'un teşehhüdünden fazla olarak bulunduğu için İbn-i Abbâs fRadıyallâhü anhJ'ın teşehhüdünü seçmiştir. N e v e v i, M ı'i s 1 i m ' in şerhinde : 'Bizim arkadaşlarımız demişler ki : Şâfiî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın teşehhüdünü t b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un teşehhüdüne iki sebeple tercih etmiştir: Birinci sebep; îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın teşehhüdünde ilâve olarak 'el-Mübârekât' lâfzının bulunmasıdır. İkincisi de; Bu teşehhüdün[144] âyetine uygunluğudur. Bir de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın : 'Bize Kur'an'dan sûre öğrettiği gibi...' sözüdür,' demiştir.
Be y h afti de şu gerekçeyle İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'ın teşehhüdünü seçmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve yaşıtı olan genç sahâbîlere bu teşehhüdü öğretmiştir. Şu halde bu teşehhüd, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ve emsalinin teşehhüdünden sonraki târihe rastlar.
Şafiî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini tah-riç ettikten sonra : Teşehhüd hakkında muhtelif hadîsler, rivayet edilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in teşehhüdü en mükemmel

olanı olduğu için diğerlerinden fazla hoşuma gitti, demiştir.
El-Fetih'te: Şafiî'ye îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in teşehhüdünü seçmesi sebebi sorulmuş; kendisi şöyle cevap vermiştir : Ben, pnu geniş gördüm ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den, sahîh bir senedle dinledim. Bence daha cami ve kelimeleri daha çoktur. Ben bununla hükmettim. Ama sahîh olan başka teşehhüdle hükmedeni kınamadım, denilmiştir.
İmam Mâlik ve arkadaşları ise, Ömer bin el-Hat-t â b (Radıyallâhü anh)'in teşehhüdünü seçmişlerdir. Onun teşehhüdü şöyledir:
Baş kısmı farklı olan Ömer (Radtyallâhü anh)'in teşehhüdünün kalan kısmı, diğer teşehhüdler gibidir. Onun teşehhüdünde fazla olarak bulunan 'Zâkiyât' kelimesi, sâlih ameller diye yorumlanmıştır.
Bu teşehhüdü Tahavi rivayet etmiştir.
El-Bâcî: M â 1 i k ' in seçtiği teşehhüdün sıhhatinin delili, bu teşehhüdün haberi mütevâtir gibi olmasıdır. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh), minber üzerinde ve sah âbı 1 erden bir cemâatin huzurunda halka öğretmiştir. Kimse i'tiraz ve muhalefette bulunmamıştır. Hattâ kimse Ona . Başka teşehhüd vardır, dememiştir. Böylece sahâbîlerin muvafakati ve kabulü sabit olmuştur. Eğer başka teşehhüd lâfızları bunun yerine geçseydi sahâbiler Ona : Sen geniş olan bir şeyi daralttın. Halka sıkıntı verdin. Halk bu teşehhüd ile başka teşehhüdler arasında muhayyer iken. onları bir teşehhüd şeklinde zorladın, diyeceklerdi- demiştir.
Ed-Dâ vûdi de: Mâlik'in bu teşehhüdü seçmesi, istih-sân yolu üzerinedir. Namaz kılan kişi, hangi teşehhüdü okursa, M â -1 ik'e göre caizdir. Ömer (Radiyallâhü anh)in halka bunu öğretmesi, başka teşehhüdü yasaklaması demek değildir, demiştir.
ıbn-i Abdi'l-Berr de: Teşehhüdlerin hepsi güzeldir. Mânâca birbirlerine yakındırlar. Aralarında bir kelime fazlalığı veya noksanlığı vardır ki bu önemli değildir. Sahâbîlerin muhtelif rivayetlerine rağmen Ömer (Radıyallâhü anh)'in Öğretimine muvafakat etmeleri, bütün teşehhüd çeşitlerinin mübahlığma ve mes'elenin kolaylığına delildir, demişlir.

901) Ebû Musa el-Eş'ârî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize hitabede bulundu ve bize yolumuzu beyan etti. Bize namazımızı öğretti ve bu arada buyurdu ki :

«Namaz kıldığınız zaman, biriniz (teşehhüd için) oturduğunda ilk sözü şu olsun : [145]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd, uzunca bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Nesâi, Dârekutni ve Ta-havi, buradaki gibi rivayet etmişlerdir. Teşehhüd bittikten sonraki cümlesi yalnız müellifin rivayetinde bulunan zevâid türündendir. Bu ilâvenin mânâsı şudur: «Bu teşehhüd yedi kelimedir. Bunlar, namazın tahiyyesidir.»
Sindi yedi kelimeyi şöyle hesaplamıştır: Ettehıyyâtü, Ettay-yibâtü, Essalavâtü üç kelimedir. Çünkü 'UlâhT mânâ bakımından bunların hepsine ayrı ayrı bağlıdır. (Yâni üç cümle hükmündedir.) *Es-selâmü aleyke... ve berekâtühü'ye kadar bir kelimedir. Esselâmü aleynâ" başka bir kelimedir. 'Ve alâ ibâdillahissâlihîn' bir kelimedir. «Şahadet» kelimesi de iki kelimedir.
El-Menhel yazarı şöyle der:Hadisin; cümlesindeki -Min- zaide olabilir.
(Tercemede işaret edildiği gibi) Cümlenin mânâsı: «Teşehhüd için oturduğunda kişinin ilk sözü 'Ettehıyyât...' olsun.» demektir.
'Min' harfi, zâid olmayabilir. Bu takdirde hadîs; teşehhüd için oturulduğunda, önce:denilecek, sonra Et tehiyyâtü... denilecek diyen Hadeviyyeler için delil olur.

902) Cabir bin Abdillâh (Radıyaiiâkü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (SalJallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kurandan sûre Öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi: [146]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. T i r m i z i ise el-İlel1-de rivayet etmiştir. T i r m izi, 'Sünen'inde. Eymen bin Nâbil ol-Mekkî, Ebü'z-Zübeyr aracılığıyla Câbir (Radıyallâhü anhJ rivayette bulunmuş ise de bu rivayet mahfuz değildir, demiştir. Tuhfetti'l-Ahvezî yazan da şöyle der:
- E 1 - H â f ı z , Telhîs'te : 'Eymen bin Nâbil'in Ebü'z-Zübeyr' den olan rivayetinde râvisi hatâ etmiştir. El-Leys'e Eymen muhalefet etmiş oluyor. E b ü ' z - Z ü -bey r' den

rivayet hususunda herkesten en sıka olan zât. e 1-L e y s " tir. EI-Leys ise Ebü'z-Zübeyr' den, O da T â -v ü s ' tan, O da Saîd bin Cübeyr1 den,O da 1 b n1- i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. (900 nolu sened kasdedilmiştir.) Semûre e 1 - K i n â n i: 'Ebü'z-Zübey r'in Câbir (Radıyaîlâhi) anh)'den 'sözü hatalıdır. Ben, Eymen bin N â b i 1' den başka teşehhüdde: «Pismillâhi ve billahi...» diyen hiç kimseyi bilmiyorum, demiştir. Dârekutnî de: Eymen, herkese muhalefet etmiştir, demiştir.
T i r m i z i: de r Ben. E y m e n ' in rivayetini Buharı"-ye sordum. Hatâdır, diye cevab verdi, demiştir.
N e s â İ de : Hadîs hatâdır, demiştir.' der.-
Yukarıdaki nakillerden anlaşıldığı gibi Eymen bin Nâbil, sıka olmakla beraber. Onun râvilerinden birisi, bu hadisin rivayetinde hatâ etmiş olabilir Sahihi Buhâri'de Eymen bin N â b i 1' in rivayetlerine yer verildiği halde, B u h â r î bu hadîsi tahriç etmemiştir. Çünkü sıhhatli bir tarîkle E b ü' z - Z ü -bey r'den rivayet olunan ve buna mütâbi' olan hiç bir rivayet yoktur. Fakat Dârekutni, el-îlel'inde Eymen'in Ebü'z-Zübeyr' den olan rivayetinde Sevrî ve I bn-i Cü-r e y c ' in Ona mutâbî olduklarını söylemiştir.
Bu hadisteki teşehhüdün başında bulunan -Bismillâhi ve billahi» lâfzının mânâsı: «Allah'ın adıyla ve Allah'ın yardımıyla başlarım.»demektir.
Kastalani, 'Teşehhüd bâbı'nda bu hadisi naklettikten sonra, N e v e v i' nin el Hulâsa adlı kitabından naklen şöyle der: Bu hadisi el-Hâkim sahih görmüşse de Buhârî, Tir-mizi, Nesâî ve Beyhaki zayıf görmüşlerdir.'
Hadisteki teşehhüdün sonunda geçen duanın mânâsı şudur: «Allah'tan Cennet dilerim ve Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım. [147]

25 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) E Salâvat Getirme Babı

Biz: Yâ Resûlallah! Sana (edilen) bu selâm Uâfzı)ı bildik. Sa-lât (lâfzı) nasıldır? diye sorduk. O buyurdu ki: Şöyle deyiniz i

904) (Abdıırrahman) İbn-i Ebî Leylâ[148] (Radıyallâhü anh)den: Şöyle demiştir :

Ka'b bin Ucre[149] (Radıyallâhü anh) bana rastlayarak şöyle dedi : Sana bir hediye vereyim mi? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defasında yanımıza çıkageldi. Biz (kendisine) : (Yâ Resûlallah!) Sana selâm etmeyi bilmiş olduk. Sana salât nasıl (getirilir.)diye sorduk. O, buyurdu ki: ($Öy)e) deyiniz: [150]

İzahı

Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u hâri ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ka'b bin Ucre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini ise B u~ hâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Müslim ve Nesâi' nin rivayetinde «Kemâ salleyte alâ ibrâhîme» yerine : -Kemâ salleyte alâ îbrâhime» diye geçer. Keza: «Kemâ bârekte alâ ibrâhime» yerine : «Kemâ bârekte alâ âli ibrâhîme» ifâdesi bulunur.
Salâvâtın mânâsım ve namazda okurımaGının şer'î hükmünü 906 nolu hadisin açıklanması bahsinde anlatacağız. Burada sadece Ka'b (Radıyallâhü anh)'in hadisinin fıkıh yönünü anlatmakla yetinelim :
1 - Bir şey yapmakla emredilen ve fakat nasıl yapılacağını bilmeyen kişinin, âlimlere müracaat etmesi matlubtur.
2 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mezkûr lâfızlarla salâvât getirmek meşru'dur.
3 - Sahâbilerin dîni hükümleri iyice tutmaya karşı düşkünlükleri hadisten anlaşılıyor.
4 - Hadis, İbrahim (Aleylıısseiâm)in yüce şeretine delâlet eder.

905) Ebû Hiimeyd es-Saîdî (Radıyaltâhü ank)'Ğen rivayet edildiğine göre :
Sahâbiler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Yâ Resûlallah! Sana salâvât getirmekle emrolunduk. Sana nasıl salâvât getireceğiz, diye sordular. O da buyurdu kî: [151]

İzahı

Bu hadisi, Mâlik, Buhâri, Müslim, Ebıı »)ri -vûd, ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de: «Kemâ sal leyte alâ âli ibrâhime» diye geçer. Müellifin rivayetinde ise görüldüğü gibi bu lâfız. «Kemâ salleyte alâ ibrâhime- şeklindedir.
Bu hadisteki salâvât lâfzında : ilâvesi bulunuyor.
Ezvâcihi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in zevcelari demektir.
Zürriyyetihi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in zürriy yeti demektir.

906) Abdulliih bin Ales'ur] (Ratlıynlhîhü ank)\\en: Şöyle demidir: Resûlullah (Sallallahv Aleyhi ve Sellem)e salâvât getirmek istediğiniz zaman, O'na güzelce salâvât getiriniz. Çünkü şüphesiz siz bilemezsiniz. Umulur ki getirdiğiniz salâvât O'na arzedilir.' Râvi demiştir ki: İbn-i Mes'ud (ftadıyallâhü anh)'un yanındakiler kendisine: Şu halde (güzel salâvâtı) bize Öğret, dediler. İbn-i Mes'ud (Radı-yallâhü anh) (onlara) dedi kî: Şöyle söyleyiniz:
Zevâid'de : Bıı senedin rical: "-ikalardır Fakat râvi el Mesûdi önıni: in soniannda rivayetleri Jtanştırmisîir. Bu arızası olmadan önceki hadisleriyîe bur. dar. sonraki hadisleri birbirinden ayird edilmemiştir. Bu sebeple hadislerinir: :er>: edilmesi hakt:r. İbn-i Hibbân da böyle demiştir, diye bilgi verilmiştir. [152]

İzahı

Bu hadis zevâid türündendir. Yâni müelliften başka diğer Kü-tüb-i Sitte sâhibleri tarafından rivayet edilmemiştir.
Bu bâbta geçen hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) üzerine getirilecek salâvâtı şerife kelimeleri rivayet edilmiştir. Rivayet olunan lâfızlar arasında az bir fark görülmektedir K a ' b Dere (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen 904 nolu hadisteki salâvât lâfızları, müteaddit senedlerle ve az kelime farkıyla rivayet edilmiştir. Buhar i' deki bir rivayeti şöyledir:
Nesâi' deki bir rivayeti de şöyledir.Bu salâvât çeşitlerinin hepsi makbuldür.
Hadîslerde sahâbîlerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e .- 'Sana edilecek selâm lâfzını bildik' demekle teşehhüdde okunacak selâm lâfzını kasdetmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara teşehhüdü öğretirken bu meyanda teşehhüdün bir parçası olan -Esselâmü aleyke...»yi öğretmiştir.
Sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmeyi sormuşlardır. Ebû Hümeyd (Fladıyallâhü anhJ'in hadisinde sahâbiler : 'Biz sana salâvât getirmekle emrolunduk, demişlerdir. Sahâbiler bu emirle :
= «Şüphesiz, Allah ve O'nun melekleri Peygamber (Muham-med)'e salât ederler. Ey imân edenler! Siz (de) Ona salât ve selâm ediniz.[153] âyetini kasdetmişlerdir..
Bâzılarına göre sahâbiler, saiâtın mâhiyet ve nev'ini sormuşlar-dır.Çünkü salât; Dua, rahmet ve tazim gibi çeşitli mânâlara gelir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e getirilecek saiâtın hangi mânâda kullanılacağını öğrenmek istemişlerdir. Fakat bu yorum pek tutarlı değildir. Çünkü sahâbiler: 'Nasıl salât...' demişlerdir. Bu deyiş, getirilecek salâvât kelimelerinin öğrenilmesi isteğine delâlet eder,
K u r t u b i: Sahâbiler, salâvât ile kasdedilen mânânın ne olduğunu bilirlerdi. Ancak bunun hangi kelimelerle ifâde edilmesinin daha lâyık olduğunu bilmedikleri için salâvât kelimelerini sormuşlardır, demiştir.
El-Fetih'te: Sahâbileri, bu soruyu sormaya sevkeden neden şudur : Selâm, teşehhüd meyânında belirli bir lâfızla öğretilmişti. O da : «Esselâmü aleyke...» lâfzıdır. Sahâbîler, selâmın belirli bir lâfzının bulunduğunu öğrenince salâvâtında özel bir lâfızla olacağını anladılar. Sahâbiler, salâvât lâfzını selâm lâfzına kıyaslıyarak tesbitine girişmediler. Çünkü sorunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e intikâl ettirmek suretiyle nass yoluyla öğrenmek mümkündü. Bu imkân varken kıyas yoluna gitmediler. Özellikle zikirlere âit lâfızlar genellikle kıyasın dışında kalırlar. Nitekim müracaat neticesinde durum öyle çıktı. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara selâm lâfzına benzer bir lâfız öğretmedi. Yâni onlara : «Esse-lâtü aleyke eyyühennebîyyü...» veya benzerî bir cümle öğretmedi. Selâm lâfzına hiç benzemeyen: -Allahümme salli...»yi öğretti. [154]

Salavâtın Mânası:

«Allahümme salli alâ Muhammedin» cümlesi, çeşitli şekillerde açıklanmıştır. El-Menhel yazarı: Teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salât bâbı'nda salâvâtın mânâsı ile ilgili olarak şöyle der : «Allahümme salli alâ Muhammedin...» yâni: Al-lahim Muhammed'in zikrini yüceltmek, dînini yaymak ve şeriatini ibkâ etmekle O'nu dünyâ'da azametli kıl. Âhirette de O'na bol se-vab vermek, ümmeti hakkında şefaatçi kılmak ve Makam-ı Mahmud'a yükseltmekle; faziletini te'yid etmekle O'nu yücelt.
E b ü'l-Âl i y e: Allah'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e salâtı, meleklerin yanında ondan övgü ile bahsetmesidir,
demiştir.
İbn-i Ab'bas ve Dahhâk: Allah'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e salâtı, O'na rahmet etmesidir, demişlerdir
«Ve alâ âli Muhammed'in Ve Muhammed'in âlini yücelt.» Şu halde O'nun âline salât da yüceltmek demektir. Ancak herkesin yüceltilmesi, lâyık olduğu mertebeye göredir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in âli ile kimlerin kas
dedildiği hususunda ihtilâf vardır:
Bâzıları: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âli; sadaka almaları haram kılınan Beni Hâşim ve Benî Mut-t a li b sülâlesine mensub. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yakınlarıdır, demişlerdir. Şafiî de böyle demiştir.
Bir kısım âlimlere göre yalnız Beni Hâşim sülâlesine mensub, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yakınlarıdır.
Bir kısım âlimlere göre 'Al' ile. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mümin olan bütün yakınları kasdedilmiştir.
Kadı Ebû Tayyîb ile el-Ezheri' nin anlattıkları bir kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e tâbi' olan bütün müslümanlar kasdedilmiştir. Süfyân-ı Sevrî de böyle demiştir.
Diğer bir kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âli, takva sahibi müslümanlardır.
Yukarıda anlatılan kavilleri uzlaştırmak mümkündür. Şöyle ki: Yerine göre âl ile başka mânâlar kasdedilebilir. Meselâ dua yapılırken âl ile bütün müslümanlar kasdedilebilir. Zekât bahsinde, âl denilince, zekât alması haram kılınmış olan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mü'min yakınları kasdedilir. Medhü sena edilirken âl ile takva sâhibleri kasdedilir.
«Kemâ salleyte alâ ibrâhime İbrahim'e salât ettiğin gibi.» Salâvât cümlesi, tümüyle ele alındığı zaman, meali özetle şöyle olur:
Allah'ım! İbrahim (Aleyhisselâm)'e salât ettiğin gibi Muhammecl (Aleyhisselâm)'e ve âline de salât et.»
Bu cümleyle ilgili olarak şöyle bir soru hatıra gelebilir: Benzetme cümlelerinde genel prensip; zayıfın kuvvetliye benzetilmesidir. Meselâ A1 î cesarette arslan gibidir, denilir. Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imize ve âline istenen salât, İbrahim (AJeyhisselâm)'in salâtına benzetilmiştir. Halbuki Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî, ibrahim (Aleyhisselâm) dâhil bütün Peygamberlerden efdal olduğu gibi O'nun için istenen salât da, bilumum Peygamberlerin salâtlarından üstündür. Hâl böyle iken, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in salâtı nasıl İbrahim (Aleyhisselâm)'in salâtına benzetilir?
Bu soruya bir çok cevap verilmiştir. Biz, bir kaçma özetle değineceğiz ;
1 - Benzetme, salâtın değerine ve miktarına değil, salâtın aslına aittir. Bunda da bir sakınca yoktur. Nitekim K u r' a n' da bunun benzerleri vardır. Meselâ:
a) Ramazan orucuna âit âyette
=Sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de oruç farz kılındı.[155] buyurulmuştur. Bu âyetteki benzetme orucun aslına aittir. Orucun zamanına ve şekline âit değildir
line âit değildir.
b) Başka bir âyette :
«Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahiy ettiğimiz gibi, şüphesiz sana da vahiy ettik.[156] buyurulmuştur. Bu âyetteki benzetme ve vahiy etme aslına aittir. Vahyin çeşitlerine, değerlerine, mâhiyetine, önemine ve kapsamına âit değildir.
c) -Allah sana ihsan ettiği gibi Sen de ihsan et.[157] Bu âyette de benzetme iyiliğin aslına aittir. Değerine ve miktarına âit değildir.
2 - Salâvâttaki benzetme, Peygamberimizin âline âit salâvât ile İbrahim (Aleyhisselâm)'e âit salâvât arasındadır. Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Soilem)'e âit salâvât, benzetmenin dışında kalır. Bu cevaba göre salavâtm meali şöyle olur:

«Allah'ım! Muhammed (Aleyhisselâm) e salât el. Ve İbrahim (Aleyhisselâm)'e salât ettiğin gibi Muhammed (Aleyhisselâm)'in aline de salât et.»
:i Ben/etme, salâvât cümlesinde anılanların mecmuuna aittir. Yâni : -Şu cemaata salât ettiğin gibi bu cemaata da salât et. Çünkü İbrahim (Aleyhisselâm) in âlinden Peygamberler çoktur. Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Onun âlinden olan bir peygamberdir.

EI-Hedy yazarı : Peygamberimiz, İ b râ h i m (Aleyhisselâm)'in âlindendir.[158] âyetinin tefsirinde I b n - i A b b â s (Hadıyallâhü anh) : Muhammed (SaJ-lallahü Aleyhi ve Sellem), İbrahim (Aleyhisselâm)"in âlindendir, demiştir.
Şu halde biz, İbrahim (Aleyhisselâm)'e ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de dâhil olduğu İbrahim (Aleyhisselâm)'in âline salât edildiği gibi, özel olarak Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve âline salât edilmesini istemiş oluyoruz. [159]

Salavatta İbrahim (Aleyhîsselam)'İn Anılmasının Hikmeti

Bütün peygamberler içinde İbrahim (Aleyhisselâm)'in seçilerek salâvâtta anılmasının sebebi, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra kendisinin, diğer peygamberlerden efdal olmasıdır.
İkinci sebep, M i' r â c gecesi Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün Peygamberleri görmüş, Onlarla selâmlaşmıştır. İbrahim (Aleyhisselâm)'den başka hiç bir peygamber, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine selâm göndermemiştir. Onun bu iyiliğine mükâfat olsun diye her namazda Ona sena edilmesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize emretmiştir.
E 1 - A y n i, üçüncü bir sebep olarak şöyle demiştir: 'Deniliyor ki: İbrahim (Aleyhisselâm) Kabe'yi bina ettikten sonra Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine duâ ederken :
«Allah'ım! Muhammed (Aleyhisselâm) in ümmetinden bu beyti tavaf edene benden selâm hibe et.» demiş. Onun ehli ve evlâdı da bu şekilde duâ etmişler. Biz de onların bu iyi davranışına karşılık olmak üzere, namazda onları anmakla emrolunmuşuzdur.'
-Ve bârik alâ Muhammed in vealââli Muhammed in = Muhammed (Aleyhisselâm)'e ve âline bereketler fazlasıyla hayırlar ve ikramlar eyle.»
Bâzıları: Bu fıkradan maksad, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelJem) ve âlinin tezkiye edilmeleri, her türlü kusurdan temizlenmeleri ve korunmalarıdır, demişlerdir. Bir kısım âlimler de : Bundan maksa^ tyjyır üzerinde sebat etmelerini sağlamaktır.
-İnneKe hamîdün mecid = Şüphesiz Sen en yüce hamd ve senaya lâyıksın. Azamet ve celâl sahibisin.»
'Mecid' kelimesinin asıl mânâsı, şerefli kimse demektir. Burada kasdedilen mânâ, azamet ve celâl sahibi demektir.
İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadisindeki salâvâ-tın baş kısmı, diğer hadîslerde bulunmadığı için bu kısmın kısa mealini okuyucularımıza takdim edeyim :
-Allah'ım salâtını, rahmetini ve bereketlerini. Resullerin büyüğü, muttakilerin imâmı ve Peygamberlerin sonuncusu olan sevgili kulun ve Resulün Muhammed'e kıl. O Muhammed ki hayrın imamı, hayrın öncüsü ve rahmet resulüdür. Allah'ım! O'nu, önce gelen ve sonra gelen (tüm insan Harın gıpta ettikleri Makamı Mahmud'a (büyük şefaat makamına) gönder. [160]

Namazdaki Salavatın Fıkhî Hükmü

Her namazın son teşehhüdünden sonra Allahümme salli... ve Bârik... duasını okumak, Hanefi ve Mâliki mezheblerine göre sünnetir. Şafiî ve Hanbeli mezheblerine göre son teşehhüdden sonra Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sa-lâvât getirmek farzdır. Üç dört rek'atli namazların ilk teşehhüdlerin-den sonra sünnettir. En azı 'Allahümme salli alâ Muhammed'dir. Son teşehhüd'den sonra 'Allahümme salli... ve Pârik...'in tamamını okumak ise sünnettir.
EI-Menhel yazarı, teşehhüdden sonraki salâvâtın şer'î hükmü ile ilgili olarak özetle şöyle der :
«Teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e saiâvât getirmek vâcibtir, (farzdır) diyenler, bu bâbta rivayet olunan hadîsleri delil gösterirler, Ömer bin el-Hattâb, oğlu Abdullah, İbn-i Mes'ud, Şâ'bî, Muhammed bin Ka'b el-Kurezî, Ebû Ca'fer el-Bâkır, el-Hâdi, el-Kâsım, Şafiî, Ahmed, İshak ve îbnü'I-Mevvâz (Radıyallâhü anhüm) bununla hükmetmişlerdir. 1 bn ü'l-A ra bi de bu kavli seçmiştir. Fakat bu bâb taki hadîsler, teşehhüdden sonra salâvâtın vâcibliğine tam delil değildir. Çünkü bu hadîslerde namazdan bahis yoktur. Sadece Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e saiâvât getirilmesi emredilmiştir. Namazın dışında da olsa bir defa saiâvât getirmekle bu emir yerine getirilmiş oluyor. Şu var ki; İbn-i Hibbân, Hâkim, Beyhaki, İbn-i Huzeyme ve Dârekutni' nin tah-riç ettikleri t bn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhl'ın hadisindeki şu ilâve delil gösterilebilir:

- «(Yâ Resûlallah!)

Biz namazımızda sana saiâvât getirdiğimiz zaman nasıl getirelim...?»

Bu ziyâde, hadîste anılan salâvâtın yerinin namaz olduğunu tâyin etmiş olur. Ama yerinin teşehhüdden sonra olduğunu ifâde etmez. Ancak Beyhaki şöyle demekle salâvâtın yerinin teşeh-hüdden sonra olduğunu, biraz yakmlaştırmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe salât ve selâm getiril-meşini emreden âyeti nazil olduğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) teşehhüddeki selâm lâfızlarını saha bilere öğretmişti. Bu esnada sahâbîler nasıl salâvât getireceklerini Ona sordular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara öğretti. Mesele böyle cereyan ettiği için, daha önce öğretilmiş olan teşehhüdden sonra nasıl salâvât getirileceğinin kasdedildiği söylenebilir.

Bu gruptaki âlimler, başka bir kaç delil göstermişlerse de gösterilen deliller, teşehhüdden sonra salâvât okumanın vâcibliğine tam olarak delâlet etmez.»

N e v e v i: Teşehhüdden sonra salâvâtın vâcib olduğuna hükmedenlerin delillerinden birisi de Ebû Abdillah ile E b û H â t i m " in kendi sahihlerinde Fudâle bin Übeyd (Ra-dıyallâhü anhtden rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bîr adamın namaz kıldığını görmüş, bu şahıs Allah'a hamd ve temcid etmemiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e de salâvât getirmemiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de : *Bu şahıs acele etti.» buyurarak adamı çağırmış ve: «Sizden birisi namaz kıldığında önce Rabbine hamd ve sena etsin! Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e salâvât getirsin; bundan sonra, istediği duayı etsin.» buyurmuştur.'

E 1 - H â k i m : Bu hadîs, M ü s 1 i m ' in şartı üzere sahihtir, demiştir. der.

El-Menhel yazarı, daha sonra şöyle der: «Cumhura göre namazda teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e salâvât getirmek vâcib değildir. Ebû Hanife, Onun arkadaşları. Mâlik, Sevri, Evzâî ve Nasır böyle hükmeden âlimlerdendirler

Bunların delili, İ b n-i M e s'u d (Radıyallâhü anh)'ın te-şehhüd hakkındaki (899 nolu) hadisidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste belirtildiği gibi îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a yalnız teşehhüdü öğretmiştir. Bâzı rivayetlere gö-ro hadîste şu mealde bir ilâve de vardır:

«Sen bunu söylediğin zaman veya bunu bitirdiğin zaman namazını bitirmiş olursun. Kalkmak İstersen kalkabilirsin. Oturmak istersen oturabilirsin.» Bir rivayette de şöyle bir ilâve vardır : ,

-Teşehhüdden sonra biriniz beğendiği duayı seçebilir.»

Eğer teşehhüdden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e salâvât getirmek vâcib olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a onu da öğre-tecekti. Çünkü öğretim yerinde vacibin beyânı geciktirilmez. Teşehhüdü rivayet eden sahâbîlerden. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in onlara teşehhüdden sonra salâvât getirilmesini öğrettiğine dâir bir şey de rivayet edilmemiştir-

Hanefî mezhebine göre teşehhüdden sonra okunan satâvû-tın en faziletli şekli şöyledir:

S â f i i mezhebine göre de en makbul olan lâfız böyledir. Şu farkla ki ilk lâfzı yoktur. El-Behçetü'I-Kebir .şer-

hinde naklen beyan edildiğine £öre bundan da efdal olan salâvâi lâfızları vardır. Yukarıda da işaret edildiği gibi salâvât laüfızları lirik kında bir çok rivayet vardır Hepsi do makbuldıır

907) Amir bin Rahîa[161] (Radtyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğim" göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Benim üzerime salâvât getiren hiç bir müslüman yoktur ki üzerime salâvât getirdiği sürece, melekler onun üzerine salâvât getirmesin. (Ona duâ ve istiğfar etmesin.) Artık kul şu salâvâtı az getirsin, veya çok getirsin.»"

Not : Zevâid'de : Hadisin isnadı zayıftır. Çünkü râvi Âsim bin Ubeydillâh'ın hadislerinin münker olduğunu Buhârî ve başkası söylemiştir, denilmiştir.

908) İbn-i Abbâs (Radıyaliâhü anküma)'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: -Bana salâvât getirmeyi unutan (terkeden) kişi cennet yolunu terketmiştir.»"

Not : Cübâre zayıf olduğu için bu isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [162]

İzahı

Sindi şöyle der : Salih amellerin her birisi, cennete giden bir yel mesabesindedir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salâvât getirmek, sâlih ameller cümlesindendir. Bu sebeple salâvâtı tamamen terketmek, cennetin yolunu terketmek olur. [163]

26 - Teşehhüd Ve Peygamber (Sallallahüaleyhi Ve Sellem) E Salâvât Getirildikten Sonra Okunan Duâ Babı

909) Ebû Hüreyre (RadtyallChü a«/r)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz son teşehhüdü bitirince dört şeyden Allah'a sığınsın : Cehennem azabından, kabir azabından, hayat ile ölüm fitnesinden ve mesîh olan Deccâl'in fitnesinden. [164]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Hadîs, son teşehhüdden sonra anılan dört şeyden istiâze etmenin vâcibliğine delâlet eder. Zahiriye mezhebi bununla hükmetmiştir. Hattâ İbn-i Hazm , ilk teşehhüdden sonra da bu istiâzenin vâcibli&ine hükmederek : 'Çünkü Buhâri ve Müsli m'in bir rivayetlerinde Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anh) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Biriniz teşehhüd ettiği zaman dört şeyden Allah'a sığınsın...» Bu rivayet mutlaktır. îlk teşehhüdü de kapsar,' demiştir.
Cumhur hadisteki emrin mendupluk için olduğunu söylemiştir. Hadîs, kabir azabı ve fitnesinin varlığını isbat eder. Ehli S ü n n e t' in mezhebi budur.
«... Hayat ile ölüm fitnesinden...» ifâdesinden maksad, hayat hâlindeki fitne ve ölümden sonraki fitnedir.
«Ölüm fitnesi» ile, ölüm döşeğindeki fitne kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde «Hayat fitnesinden maksad, mükelleftik çağından itibaren ömür boyunca karşılaşılan fitnedir.
«Ölüm fitnesi» ile kabir fitnesi murad olabilir. Fitne, aslında imtihan, tecrübe ve denemek gibi anlamlar taşır. Fakat günah, küfür, katil gibi mânâlarda kullanılması çoğalmıştır.
«... Mesih olan Dcccâl'ın fitnesinden...» tâbirine gelince Deccâl; Kelime anlamı itibariyle karıştırıcı, hileci ve aldatıcı demektir. Âhirete yakın günlerde çıkacağı, hadislerle haber verilen malum kâfire bu isim verilmesinin sebebi; kendisinin hakkı bâtıla karıştırması ve hakkı, bâtıl ile örtbas etmeye çalışmasıdır. Ona me-sih denilmesinin sebebi de sağ gözünün kör olmasıdır. Mesih kelimesi, Arap dilinde çeşitli mânâlarda kullanılır. Bu mânâlardan birisi de 'tek gözü olandır.
Mesih; Seyahat eden, çok yol kateden anlamında da kullanılır Deccâl, yeryüzünde çok dolaşacağı için Ona mesih denildiğini söyleyenler de vardır.
î s a (Aleyhisselâm)'ya da mesih denilmiştir. Ona bu ismin verilmesinin sebebi hakkında da çeşitli rivayetler vardır: Annesinden doğarken vücûduna yağ sürülmüş olarak doğduğu için Ona bu isim verilmiştir, diyenler vardır. Bâzilanna göre î s a (Aleyhisselâm), hastaya elini sürdüğü zaman hasta şifâ bulurdu. Bu nedenle Ona mesih denilmiştir. Diğer bir kavle göre î s a (Aleyhisselâm)'m ayağının tabanı düzdü, çukuru yoktur. Onun için kendisine bu isim verilmiştir.

910) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii atı/ı)'<\en; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adama: «Namazda (oturduğunda) ne diyorsun?» diye sordu. Adam : Ben teşehhüdü okurum. Sonra Allah'tan cennet isterim ve ateşten O'na sığınırım. Amma, Vallahi ben ne senin dendene (gümül-denmelni ne de Muâz'ın dendenesîni bilirim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Biz onun çevresinde gümüldeniriz.» buyurdu."
Not : Bu isnadın sahih ve râvilerinin sika oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir. [165]

İzahı

Zevâid'in bu hadisi zevâid nevinden saydığı anlaşılıyor. Halbuki Süneni Ebû Davud'un «Tahfifu's-Salâ» babında bu hadisin metni rivayet edilmiştir. Ancak oradaki rivayette sahâbînin ismi açıklanmamış ve -Bâzı sahâbilerden rivayet edildiğine göre...» ifâdesi kullanılmıştır.
El Menhel yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşan zâtın Selim el-Ensârî (Radıyal-lâhü anh) olduğu söylenmiştir
Dendene: Duyulabilecek, fakat anlaşılamıyacak ses tonu ile yapılan konuşmadır ki buna gümüldenme denir Burada dendeneden maksat gizlice yapılan duâ ve okunan şeydir.
Sahâbî, teşehhütten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve M u â z (Radıyallâhü anh) in ne okuduklarını anlıya-madığını söylemek istemiştir. Soru sahibi olan bu zât, H z . M u â z'ın kavminden ve cemaatından olduğu için, M u â z' in ne okuduğunu anhyamadığından söz etmiştir.
Hadisin = «onun çevresinde» lâfzındaki zamir cümleden anlaşılan «Davet = duâ» kelimesine râcidir. Yâni «senin yaptığın duâ çevresinde •gümüldeniyoruz-
Ebû Davud'un bâzı nüshalarında bu lâfız:
zamiri ile geçer. Bu takdirde zamirin mercii cennet ve cehennem olur. Mânâ da şöyle olur: «Cenneti istemek ve cehennemden Allah'a sığınmak çevresinde gümüldeniyoruz. [166]

Mezheblerin Görüşleri

l - Hanefi mezhebine göre son teşehhüd ve salâvâttan sonra Kur'an-ı Kerîm lâfızlarına benziyen :
"Ey Rabbimiz! Bizim kalblerimizi saptırma[167] gibi cümlelerle veya hadîslerde vârid olan;
= «Allah'ım! Şüphesiz ben nefsime çok zulüm ettim ve şüphesiz senden başka hiç kimse günahları bağışlayamaz. O halde katından bir bağışla beni bağışla ve bana rahmet eyle. Şüphesiz, Gafur ve Rahim ancak sensin.» gibi lâfızlarla dua etmek sünnettir. İnsanların sözlerine benzer sözlerle dua etmek caiz değildir. Meselâ: «Allah'ım! Beni falanca kızla evlendir.» veya «Şu kadar altın, gümüş ve dünyevî makamlar ver.» ve benzerî sözlerle veya bunu ifâde eden arapça cümlelerle dua edilemez. Eğer bir teşehhüd miktarı oturulmadan böyle dua edilirse namaz bozulur. Mezkûr miktar oturulduktan sonra duâ edilirse vâcib terkedilmiş olur.
2 - Şâ f i i mezhebine göre son teşehhüd ve salâvâttan sonra din ve dünya ile ilgili hayır duasını yapmak sünnettir. Haram, muhal ve şartlı duâ yapmak caiz değildir. Böyle bir şey için duâ edilirse namaz bozulur. En efdalı vârid olan dualardır. Meselâ Müslim'in rivayet ettiği şu dua gibi :
İmam, duayı teşehhüd ve salâvât miktarından fazla uzatmama-hdır.
3 - Mâliki ler'e göre son oturuşta salâvâttan sonra din ve dünya ile ilgili hayırlar için duâ etmek mendubtur. Vârid lâfızlarla duâ etmek daha efdaldır.
4 - H a n b e 1 î mezhebine göre 909 nolu hadîste geçen dört şeyden Allah'a sığınmak için duâ etmek sünnettir. Vârid olan lâfızlarla veya başka lâfızlarla âhiret için duâ etmek caizdir. Başka kişilerin âhiret saadeti için de duâ etmek caizdir. Fakat dünya ile ilgili işler hakkında ne kendisi için ne de başkası için duâ etmek caiz değildir. Böyle bir duâ namazı bozar. Cemaata zor gelmedikçe istendiği kadar duâ uzatılabilir. [168]

27 - Teşehhüd'de (Parmakla) İşaret Bâb1

911) Nümeyr eJ-Huzâî [169] (Radtynllâhü anh)\[tn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i namazda (teşehhüd için oturduğunda) sağ elini sağ uyluğu üzerine koymuş iken ve şahadet parmağı ile işaret ederken gördüm."

912) V'âil bin Hucr (Radtyallâhii anh)'den, Şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, teşehhüd'de (sağ elinin) baş ve orta parmaklarını halka etmişken ve bu parmaklardan sonra gelen şehâdet parmağını kaldırıp onunla duâ ederken gördüm.Bu hadîsin isnadının sahih ve ricalinin sikalar olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

913) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhii unhümâ)'âiin; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda (teşehhüd için) oturduğu zaman ellerini

dizlerinin üzerine koyardı ve başparmaktan sonra gelen sağ (şahadet) parmağını kaldırıp onunla dua ederdi. Sol elini de dizi üzerine yayarak koyardı. [170]

İzahı

N ü m e y r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, Beyhaki ve tbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in işaret ettiği parmağın şehâdet parmağı olduğu tasrih edilmiştir.
V â i 1 (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, Zevâid'den sayılmış ise de Miftahü'l-Hâce'de beyan edildiğine göre Ebû Dâvûd, Nesâi, Beyhaki ve İbni Huzeyme tarafından da rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd1 un «Elleri kaldırmak babı»nda rivayet olunan V â i 1 (Radıyalâhü anh)'ın uzunca hadisinde şu parça vardır:
= - ..ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sol elini sol uyluğunun üzerine koydu. Sağ dirseğinin de sağ uyluğuna değmesine mâni oldu. (Uzak tuttu.) İki parmağını (serçe parmağı ile ondan sonra gelen parmağı) yumdu. (Beş parmağı ile orta parmağının başlarını birleştirerek) halka yaptı ve ben O'nu şöyle yaparken gördüm. Râvi Bişr baş parmağı ile orta parmağı halka yaptı şehâdet par mağı ile de işaret etti.»
El-Menhel yazarının bildirdiğine göre Ahmed, Nesâi, ı b n - i H u z e y m e ve B u h â r î de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim, Ahmed, Ebü Dâvûd ve Nesâi de az lâfız farkıyla rivayet etmişlerdir. N e s â i' nin bir rivayeti ile T a b a r â n i' nin rivayeti buradaki rivayete benzer.
El Menhel yazan parmaklan yummak, halka yapmak ve parmakla işaret etmek hakkında şu ma'lumatı verir:
«Baş parmağın yumulması iki türlü olabilir: Baş parmak şehâdet parmağının yanına konulur. Şehâdet parmağı açık tutulur. Ve diğer parmaklar yumulur. Bu şekil, arabların bir hesap usûlüne ö-re 53 sayısını ifâde eder.
İkinci türe göre baş parmak orta parmağın yanına konularak yumulur. Diğer parmaklar da yumulur. Yalnız şehâdet parmağı yumulmaz. Bu şekil ise, arabların mezkûr hesap usulüne göre 23 sayısını ifâde eder.
Sağ elin parmakları başka şekillerde de yumulabilir. Örneğin : Baş parmak ile şehâdet parmağı salınır, diğer parmaklar yumulur.
(Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anhl'ün hadîsinde bildirilen (tahlik de iki şekilde olabilir: Birisine göre başparmak ile orta parmağın uçları birleştirilir. Diğer şekle göre orta parmağın ucu baş parmağın iki boğumu arasına konulur.
Şehâdet parmağı ile kıbleye işaret etmek şekli hakkında da ihtilâf vardır : Şöyle ki :
1. Mâliki âlimlerine göre şehâdet. parmağı ile işaret edilir. Ve selâm verilinceye kadar sağa sola oynatılır. Bunun hikmeti ise parmak sinirlerinin kalbe bağlı oluşu ve parmağın hareket ettirilmesi ile kalbin uyarılması ve namaz hallerinin hatırlatümasının sağlanmasıdır.
2. Şâf iiler'e göre kelime-i şehâdet getirilirken «İllellah» denildiği zaman kaldırılır ve birinci teşehhüdden kalkılıncaya, son teşehhüdde selâm verilinceye kadar indirilmez. Parmak işareti ile tevhid ve ihlâs niyeti edilir.
3. Hanefi âlimlerine göre parmak «Lâ ilahe» denilince kaldırılır ve «İllellâh» denilince indirilir. (Hanefi âlimlerinden Muhammed'e göre sağ elin başparmağı ile orta parmağı halka edilir, diğer parmaklar yumulur. Ve şehâdet parmağı kaldırılarak işaret edilir. Bâzılarına göre diğer parmaklar yumulmadan şehâdet parmağı ile işaret edilir. Bir kısım âlimlere göre ise başparmak diğer parmaklarına getirilerek şehâdet parmağı kaldırılır.)
4. Hanbeliler'e göre »Allah» lâfzı geçtikçe şehâdet parmağı tevhide işaret olmak üzere kaldırılır. Ve hareket ettirilmez.»
N u m e y r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini uylukları üzerine koyduğuna delâlet eder. Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisine göre ellerini dizleri üzerine koymuştur, tki şekil yapıldığına dâir başka rivayetler de vardır. Bu rivayetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Her iki şeklin câizliğini bildirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) gâh böyle gâh şöyle yapmıştır.
Sağ elin parmaklarının ne zaman yumulacağı hususuna gelince, Şafii, Mâliki ve Hanbelî mezheblerine göre teşeh-hüd'e oturulduğu zaman parmaklar yumulur. Yalnız şehâdet parmağı salınır. Hanefî mezhebinin muhtar kavline göre sağ avuç açık olarak sağ uyluk üzerine konulur. Şehâdet' parmağı ile işaret edildiği zaman parmaklar yukarda anlatıldığı gibi yumulur.
V â i 1 {Radıyallâhü anh)'ın hadisinde :

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehâdet parmağı ile duâ ederek...» buyurulmuştur.
Sindi diyor ki: Şehâdet parmağı ile tevhid'e işaret ediliyor. Tevhid'e işaret ise bir nevî duâ sayılır. Çünkü tevhid sayesinde kazanılan ilâhi nimetler duâ etmekle elde .edilen nimetlerden üstündür. [171]

Hadîslerin Fıkıh Yönü:

1 - Teşehhüd için oturulurken elleri dizler üzerine koymak müs-tahabtır.
2 - Sol avucun açık olarak konulması müstahabtır.
3 - Sağ elin şehâdet parmağı ile işaret etmek müstahabtır. [172]

28 - (Namaz'dan Çıkmak İçin) Selâm Vermek Babı

914) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyaliâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıfcafken) yanağının beyazlığı görülünceye kadar, sağına ve soluna (başını döndürüp) : «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetüllah» (diyerek) selâm verirdi."

915) Sa'd (bin Ebî Vakkâs) (Radtyaliâkü anh)'ûen rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) sağına ve soluna selâm verirdi."

916) Ammâr bin Yâsir (Radtyallâhü a«*)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) yanağının beyazlığı görülünceye kadar sağına ve soluna (başını döndürüp) : «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetüllah. Es-Selâmü aleyküm ve rahmetüllah» (diyerek) selâm verirdi.İsnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

917) Ebû Mûsa (el-£ş'ârî) (Radıyallâkü anh)'den; Şöyie demiştir: Alî (Radiyallâhü anh), Cemel olayı günü bize öyle bir namaz kıldırdı ki, onunla bize ResuluHah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin namaz kılışını hatırlattı. Artık biz, ya O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-nun namazını unutmuş oluyoruz. Ya da terk etmiş oluyoruz. Çünkü Ali (Radıyallâhü anh), (namazdan çıkarken) sağına da soluna da selâm verirdi."
Not: Zevâid'de : İsnadı sahihtir, ricali da sikalardır. Ancak râvtlerinden Ebû îshak. tedlis ederdi ve ömrünün son zamanlarında rivayetleri karıştırırdı, denilmiştir. [173]

İzahı

İbn-i Mes'ud (Radryallâhü anh) un hadisini Ebû D â vûd, Nesâî Ti rm izi ve Tahavî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah» cümlesi iki defa zikredilmiştir.
Sa'd (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim de şu mealde rivayet etmiştir :
«Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yanağının beyazlığını görünceye kadar sağına ve soluna (başını döndürüp) selâm verirken görürdüm.»
Ammâr bin Yâsir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini D r e k u t n i de rivayet etmiştir
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, namazdan çıkarken sağa ve sola başı dönderip iki defa selâm vermenin meşruluğuna delâlet ederler. Bu hususta imam, cemâat ve tek olarak namaz kılanlar arasında bir fark yoktur. Sahâbîlerin cumhurunun kavli budur. Ebû Bekir-i Sıddik, Ali bin Ebî Tâlib, tbn-i Mes'ud, Ammâr bin Yâsir ve Nâfi' bin el-Hâris (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmeden sahâbilerdendirler. Tâbiîlerden de Atâ' bin Ebî Rabah, Alkarna, Şa'bî ve başkaları ile rey ehli, Sevri, Ahmed, îshak, Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir. Hanefi, Hanbeli ve Şafii 1 e r ' in mezhebi de budur. Delilleri ise bu bâbtaki hadîslerdir.
Bir selâmın meşruluğuna hükmeden âlimler vf; görüşleri, bundan sonraki bâbta anlatılacaktır.
El-Menheİ yazarı iki selâmın meşruluğuna hükmedenlerle delillerini ve bir selâmın meşruluğuna hükmeden âlimlerle delillerini zikrettikten sonra şöyle der:
«İmam olsun, cemâat olsun, tek olsun, namaz kılan herkesin, namazdan çıkarken sağma ve soluna iki defa selâm vermesinin meşruluğuna hükmeden âlimlerin dayandıkları deliller kuvvetli olduğundan bu görüş kuvvetlidir. Er-Ravdâ sahibi: 'Yalnız bir selâmın verilmesine dâir vârid olan hadisler, iki selâmın meşruluğuna delâlet eden hadîslere ters düşmez. Çünkü bilindiği gibi, çelişki arzetme-yen rivayetteki fazlalığın kabulü vâcibtir. îki selâmla hükmetmek, vârid olan

bütün hadîslerle amel etmek demektir. Fakat bir selâmla hükmetmek böyle değildir. Çünkü bununla hükmetmek gereksiz olarak delillerin çoğunu heder etmek demektir.' demiştir.
El-Hedy sahibi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan çıkarken sağına ve soluna «Es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah» diyerek selâm verdiğini onbeş sahâbî kendisinden rivayet etmiştir. El-Hedy sahibi bunları ismen zikrediyor. .Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin namazdan çıkarken önüne bir defa selâm verdiği de kendisinden rivayet edilmiştir. Lâkin sahih bir yolla bu hususta her hangi bir rivayet sübut bulmamıştır. En iyi delil, A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin (919 nolu) hadisidir ki O da ma'luldur. Sü-nenlerde mevcut ise de gece namazı hakkındadır.1 demiştir. El-Hedy yazarı bir selâmın meşruluğuna dâir hadîslerin zayıflık sebeplerini uzunca izah etmiş, el-Menhel yazarı da bunu nakletmişse de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
El-Hedy yazarı daha sonra şöyle der : Bir selâmın meşruluğuna hükmeden âlimlerin elinde Medine halkının uygulamasından başka tutarlı bir delil yoktur. Medine halkının amelini delil göstermek sahihtir. Çünkü büyük zâtlar, bu şehrin tatbikatını birbirinden miras olarak almışlardır. Fakat bir selâmla ilgili tatbikat hususunda, genellikle fıkıh âlimleri muhalefet etmişlerdir. Doğrusu da fıkıh âlimlerinin görüşüdür. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemlin sabit olan sünneti, kim olursa olsun, hiç bir şehir halkının ameliyle reddedilmez. Nitekim Medine' deki ve başka şehirlerdeki bâzı emirler, namazda birtakım şeyler ihdas etmişler, bu yoldaki uygulama süregelmiştir. Fakat fıkıhçılar buna iltifat etmemişlerdir. Hu Ufâ-i R â ş i d î n devrindeki Medine halkının ameli, delil sayılırdı. Fakat onların vefa andan sonra ve oradaki sahâbîler tükendikten sonra Medine halkının tatbikatı ile başka şehir halkının tatbikatı arasında değer bakımından bir fark yoktur. Halk arasında hakemlik yapan kaynak, Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in sabit sünnetidir. Onun ve dört halifenin vefatından sonra hiç bir kimsenin ameli hüküm kaynağı olamaz.'
Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre namaz kılan şahıs imam ve münferid ise bir selâm verir ve bununla namazdan çıkmaya niyet eder. Eğer imama uymuş durumda ise, sağ tarafına selâm verir ve bununla namazdan çıkmayı kasdeder. Soluna da selâm verir bununla da imamın selâmını cevaplamak ister. [174]

Selâmın Şer'î Hükmü :

Fıkıhçılar ilk selâmın vâcibliği hususunda müttefiktirler. İkinci selâm ise, cumhur'a göre sünnettir. Tahavi, el-Kâdı ve başkalarının dediğine göre Hasan bin Salih, vâcibliği-ne hükmetmiştir. Ahmed bin Hanbel' den yapılan bir rivayet de böyledir. M a 1 i k ' in bâzı arkadaşları da böyle demişlerdir. Zahiriye mezhebine mensub bâzı âlimlerin de böyle dediklerini tbn-i Abdi'I-Berr nakletmiştir.
Hadîslerin zahirine göre selâm lâfzı «Es-Selâmü aieyküm ve rah-metullah-dır.
Hanefî mezhebine göre böyle selâm vermek sünnettir. Kişi eğer yalnız «Es-Selâmü aieyküm' veya -Selâmün aieyküm» derse kâfidir. Fakat sünneti terk etmiş olur.
Şafiî mezhebine göre de böyle selâm vermek sünnettir. Şayet «Es-Selâmü aieyküm» veya «Aleykümü's-Selâm» derse en sıhhatli kavle göre farz ifâde edilmiş olur.
M â 1 i ki I e r'e göre vâcib olan yalnız «Es-Selâmü aley küm-dır «Ve rahmetullah» lâfzı ilâve edilmez.
H a n b e 1 i mezhebine göre «Es-Selâmü aieyküm ve rahmetullah» lâfzı ile selâm vermek farzdır.
Hadislerin zahirine göre selâm verilirken sağa ve sola başı iyice döndürmek meşrudur. Öyle döndürmelidir ki onun arkasında oturan kişi yanağını görebilmelidir. Hanefî, Şafii, Hanbeli âlimlerinin kavli budur. Mâlik' ten yapılan bir rivayete göre imam veya tek olarak namaz kılan için hüküm budur. î b n - i Kası m ' in Mâlik' ten yaptığı rivayete göre imam veya tek olarak namaz kılan kişi önüne selâm verir ve başını hafifçe sağa döndürür. İmama uyan kişi ise yine İbn-i Kasım'in rivayetine göre ilk selâmı verirken hafifçe sağa bakar. İkinci selâmı önüne verir ve imama işaret eder. Eğer solunda kimse varsa ona da üçüncü bir selâm verir.
Bu bâbtaki hadîsler İbn-i Kasım'in rivayetini reddederler. [175]

29 - (Namaz'dan Çıkarken) Bir Defa Selâm Vermek Babı

918) Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radıyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) önüne bir defa selâm verdi."
Not : Buhârî'nin, seneddeki râvi Abdülmüheymin'in hadisinin münker oldu ğunu söylediği

zevâid'de bildirilmiştir.Âişe (Rathyullâhü ıınkâ)'(\en rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazdan çıkarken) önüne bir defa selâm verirdi."

920) Seleme bin e]-Ekvâ'[176] (Radıyallâhü anh)'ı\ex\; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, namaz kılarken gördüm. (Namazdan çıkarken) bir defa selâm verdi.Râvi Yahya bin Râşid zayıf olduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [177]

İzahı

S e h 1 (Radıyallâhü anh) ve Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerini yalnız müellif rivayet etmiş olup zayıflığı notta da bildirilmiştir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini T i r m i z î de rivayet etmiştir. N e v e v i nakil ehli yanında bu hadis sübut bulmamıştır, demiştir. B a ğ a v î de Şerhü's-Sünne'de : Â i şe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin isnadı hakkında söz söylenmiştir, der. Fakat el-Hâki m; Bu hadîs Buharı ve M ü s 1 i m ' in şartı üzerine sahihtir, demiştir.
El-Menhel yazan *Selâm bâbi'nda ez cümle şöyle der: «Namazdan çıkarken bir defa selâm vermenin meşruluğuna hükmedenler şu zâtlardır: tbn-i Ömer, Enes, Seleme bin el-Ekvâ, Âişe, el-Hasan, îbn-i Şîrîn, Ömer bin Abdilaziz, el-Evzâî (Radıyallâhü anhüm) ve bir çok kimsedir. Delilleri ise (bu bâbta mezkûr) hadîslerdir.
İki selâmın meşruluğuna hükmeden âlimler, bunlara şöyle cevap vermişlerdir: Mezkûr hadîsler zayıftır. Bunların sahih olduğu farzedilse bile, yalnız bir defa selâm vermenin câizliğini beyan etmek içindir, iki selâmın meşruluğuna delâlet eden hadisler ise en mükemmel olanı beyan etmek içindir, denilir. Çünkü bu hadîsler daha çok ve daha meşhurdur. Onlarda, sika râvilerin ilâvesi vardır ve makbuldür.
El-Hedy yazarı: 'Âişe (Radıyallâhü anhâl'nin hadisi makbuldür. Çünkü Z ü h e y r' den başka hiç kimse onu merfu' olarak rivayet etmemiştir. Z ü b e y r ise bütün âlimlerce zayıf görülmüş, hatâeı çok olan bir kimsedir. Kaldı ki bu hadis gece namazı hakkındadır. Nitekim b*r rivayeti şöyledir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa «Es-Selâmü aleyküm» diyerek selâm verirdi de bununla sesini o derece yükseltirdi ki bizi uykudan uyandırırdı.» îki selâm verdiğini rivayet edenler ise farz ve nafile namazlardaki müşahedelerini rivayet etmişlerdir. Diğer taraftan Âişe (Radıyallâhü anhâi'nin hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci selâmı vermediğine dâir bir kayıt yoktur. Sadece bir selâmı onları uykudan uyandıran yüksek sesle verdiğini bildirir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ikinci selâmdan söz etmemiştir. Onun söz etmeyişi ikinci selâmı rivayet edenlerin sözlerine takdim edilmez. Onlar sayıca, çoktur, hadisleri daha sahihtir...' demiştir. [178]

30 - İmamın Selâmını Almak Babı

921) Senıûre bin Cündüb (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Stillallahii Aleyhi ı>e Sellem) şöyle buyurmuştur": «İmam selâm verdiği zaman onun selâmını alınız.-*

922) Semûre bin Cündiib (Radıyallâhü anh)den rivâyel edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), imamlarımıza selâm etmemizi ve birbirimizle selamlaşmamızı bize emretti. [179]

İzahı

Semûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Ebû Dâvûd az lâfız farkı ile rivayet etmiştir. Oradaki rivayet meâlen şöyledir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imamın selâmını almamızı, birbirimizi sevmemizi ve selamlaşmamızı bize emretti."
Ahmed, el-Hâkim ve el-Bezzâr da Semûre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini rivayet etmişlerdir.
Hadis, imam selâm verdiği zaman, kendisine uymuş olan cemâatin vereceği sel m ile imamın selâmını almayı yâni cevaplamayı niyet edeceğine oelâlet eder. Verilen selâma, selâmla karşılık vermeye, Arap dilinde selâm reddi denir. Dilimizde buna selâm almak denilir. Hadîslerde red

tâbiri kullanıldığı için biz de aynı tâbiri kullanalım. Bundan maksadımızın selâmı, selâmla cevaplamak olduğunu tekrar hatırlatalım.
İmama uyanın selâm verirken hangi selâmla imamın selâmını red etmeye niyet edeceği hususundaki dört mezhebin görüşü şöyledir :
1. Hanefî âlimlerine göre, eğer imam, me'mum (=ona uyan)'un sağ tarafında ise me'mum ilk selâmı ile, sağ tarafında bulunan imama, cemaata ve hafaza denilen meleklere selâm vermeye niyet edecektir. Şayet imam onun sol tarafına düşüyorsa, ikinci selâmı ile imama ve o tarafta bulunanlara selâm vermeyi kasdedecektir. Eğer imam onun tam önünde ise her iki selâmla onun selâmını red etmeyi kasdedecektir.
İmam ise her iki selâmı ile de me'mumları ve hafeze'yi kasdedecektir. Sahîh kavil budur.
Tek olarak namaz kılan ise yalnız hafeze'ye selâm etmeyi kasde decektir. Çünkü beraberinde başka kimse yoktur.
2. Şâfiîler'e göre hüküm şöyledir: Eğer imam me'mumun sağ tarafında ise me'mum ilk selâmla; şayet sol tarafta ise ikinci selamla imamın selâmını reddedecektir. İmam onun tam önünde ise ilk selâmla onun selâmını reddetmelidir, tkinci selâmla reddetmesi de caizdir. Me'mum sağma ve soluna verdiği selâmla o tarafta bulunan insanlara, cinlere ve meleklere selâm vermeye niyet edecektir. O tarafta bulunanlar onunla beraber namazda olsunlar, olmasınlar farketmez. Hepsine selâm verecektir.
İmam da sağına ve soluna selâm verirken oralarda bulunan insanları, cinleri ve melekleri kasdedecektir. N e v e v î: 'îmam, me'mum ve münferid verdikleri ilk selâm ile namazdan çıkmaya niyet edebilirler. Bu niyetin vücubu hususunda ihtilâf vardır. Fakat yukarda anlatılan selâmla ilgili niyetlerin hiç birisinin vâcib olmadığı hususunda ihtilâf yoktur,' demiştir. Yâni imam olsun, me'mum olsun, tek olarak namaz kılan olsun bunların kimlere selâm vereceği hususundaki niyetler ve mülâhazaların hiç birisi vâcib değildir. Âlimlerin görüşleri mendubluk hakkındadır.
3. Mâlikîler'e göre, me'mum ilk selâm ile namazdan çıkmaya niyet edecek, önüne doğru verdiği ikinci selâmla imamın selâmını redde niyet edecek, üçüncü selâmla da solunda bulunanları selamlamayı kasdedecektir.
İmam ise verdiği selâm ile hem namazdan çıkmaya hem de meleklere ve beraberinde namaz kılan cemaata selâm vermeye niyet edecektir. Bilindiği gibi Mâliki mezhebin meşhur kavline göre imam bir defa selâm verir.
Tek olarak namaz kılan ise verdiği bir selâm ile hem namazdan çıkmaya hem de meleklere selâm vermeye niyet edecektir.
4. Hanbeliler'e göre namazdan çıkarken verilen selâm ile namazdan çıkmaya niyet edecektir. Bu niyet müstahabtır. Me'mum bu niyetin yanında imamın selâmını red etmeyi ve cemâate, meleklere selâm vermeye niyet etmesi caizdir. İmam da mezkûr niyetle beraber, me'mumlara ve meleklere selâm vermeye niyet edebilir.
Hadîsteki: -ve birbirimizi selâmlamamızı...- ifâdesinden maksad namazdan çıkarken verilen selâmlaşmaktır. Nitekim el-Bezzâr1 m rivayetinde bu husus sarahaten belirtilmiştir. Bu selamlaşma imamın, me'mumları selâmlamasını me'mumlarm imamı selâmlamalarını ve cemâatin birbirini selâmlamalarını ihtiva eder.
Hadisteki selamlaşma maksadına âit emir mendubluk içindir. Cumhurun görüşü budur. [180]

31 - İmam (Namazda) Yalnız Kendi Nefsine Duâ Etmesin, Babı

923) Sevbân (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlul-Jah (SaUaUahv Aleyhi ve Sellem) şöyîe buyurdu, demiştir :
«Hiç bir kul imamlık yapıp, cemâati ortak etmeksizin (namazda) yalnız kendi nefsine duâ etmesin. Şayet (böyle) yaparsa cemaata hıyanet etmiş olur. [181]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. T i r m i z î hadîsin hasen olduğunu söylemiştir. Hadîsin birer benzeri Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den de rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği metin uzundur. Ve meâlen şöyledir:
«Uç şey vardır ki bunları yapmak hiç bir kimseye helâl değildir: Hiç bir adam bir kavme imamlık yapıp, onları ortak etmeksizin, yalnız kendi nefsine duâ edemez. Şayet (böyle) yaparsa şüphesiz onlara hıyanet etmiş olur. Hiç bir adam, izin istemeden herhangi bir evin içine baka m az. Eğer

(böyle) yaparsa (izinsiz olarak o eve) girmiş sayılır ve abdesti dar iken, bunu gidermeden namaz kılamaz...»
Müellifimiz, Ebü Dâvûd'un rivayet ettiği uzunca metnin abdest sıkıştığı ile ilgili fıkrayı Taharet kitabının 114'üncü bâbın-daki 619 nolu hadîste zikretmiştir.
El-Menhei yazarı şöyle der: «Cumhura göre, izin almadan bir evin içine bakmanın helâl olmayışından maksad haram oluşudur. Fakat sıkışık abdestle namaza durmanın ve imamın yalnız kendi nefsine duâ etmesinin helâl olmayışından maksad haramhk değil mekruhluktur.
Namaz içinde yapılan dualar iki çeşittir : Bir çeşidinin kişisel oluşu hadîslerle sabittir ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den böyle vârid olmuştur. Meselâ rüku'da okunan «Sübhâne Rabbiye'l-Azîıh-, sücûdda okunan «Sübhâne Rabbiye'1-A'lâ», iki secde arasında okunan «Allahümmeğfirlî verhamnî. .» ve son oturuşta selâm vermeden önce okunan «Allahümme innî eûzü bike min azâbilkabri...» dualarının hepsi kişisel olarak vârid olmuştur. Hepsindeki zamirler okuyucunun şahsına münhasır tekil zamirleridir. İmam olsun, cemâat olsun, tek olarak namaz kılan olsun herkesin bu duaları böyle okumaları meşru kılınmıştır. Bu itibarla imam bu duaları kendi nefsine tahsis etmiş olur. Şu halde böyle vârid olan dualar burdaki yasaktan müstesnadır.
Diğer çeşit duâ ise çoğul zamiri ile vârid olmuştur. K u n û t duası buna misâl verilebilir. Sabah farzında K u n û t duasının okunması meşru görüldüğü mezheblere göre imam bu duayı açık sesle okur, cemâat da âmin der. Eğer K u n u t duâsındaki zamirleri çoğul için değil de tekil için okursa cemâati bu duadan mahrum etmiş ve sırf kendi nefsi için duâ etmiş olur.
Halbuki arkasında namaz kılan cemâat K u n û t duasını okumaz da onun duasına âmin der. Hâl böyle olunca imam cemaata hi-yânet etmiş olur. Ama imam K u n u t duâsındaki zamirleri çoğul için kullanınca hem kendi nefsine hem de cemaata duâ etmiş olur. Cemâat da âmin demekle duanın kabul olunması için Allah'a niyaz etmiş olur.»
Sabah namazında okunması meşru görülen K u n ü t duası imam için çoğul zamirleri ile, tek olarak namaz kılan için de tekil zamiri ile emrolunmuştur. Baş kısmı şöyledir :
1. İmam için;
= «Allah'ım hidâyete erdirdiğin kullar arasında bizi de hidâyete erdir...»
2. Münferid için;
= «Allah'ım hidâyete erdirdiğin kullar arasında beni de hidâyete erdir...»
Hadisteki; La» lâfzı nehiy (yasaklama) edatı olabilir. Bu takdirde cümleye kazandırdığı mânâ: «Etmesin, yapmasın.»dır. Ter-cemeyi buna göre yaptık. Bu edat nefîy (olumsuzluk) içinde olabilir. Bu takdirde cümleye kazandırdığı mânâ (etmeyecek, yapmayacak) -dır. Eğer nefîy için olursa yine nehiy kasdedilmiştir ve hadîsin mânâsı şöyle olur .
«Hiç bir kul imamlık yapıp, cemâati ortak etmeksizin, yalnız kendi nefsine duâ etmiyecektir, (= edemiyecektir.) Bu da yasaklamayı ifâde eder.
Bâzı âlimler hadîsin yorumu hakkında şöyle demişlerdir: Hadîsten maksad imamın kendi şahsına duâ ederken cemâatin bu duadan istifâde etmemesini dilemesini yasaklamaktır. Nasıl ki sabit olduğu gibi bir a'rabî duâ ederken:
«Allah'ım! Bana ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rahmet eyle ve ikimizle beraber, hiç kimseye rahmet etme.» demiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle demesinin' hatalı olduğunu bildirmiştir. Böyle davranmak haramdır. [182]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - İmamın namazda yalnız kendi nefsine duâ etmesi ve cemâati mahrum bırakması yasaktır. Bu husustaki tafsilât yukarda geçti.

2 - İmam böyle davranırsa cemaata hıyanet etmiş sayılır. [183]

32 - Selâmdan Sonra Okunan (Zikir Ve Duâ) Babı

924) Aişe (liadıyallâhü nnhâ)\\en\ Şöyle demiştir :
ResûJullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (namazın bitiminde) selâm verince ancak;
diyecek kadar otururdu. [184]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizî ve Ah me d de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunun

benzerini rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okuduğu zikrin mânâsı :
«Allah'ım! Sen selâmsın; Selâm (= selâmet) de ancak sendendir. Hayır ve iyiliğin pek çoktur. Ey azamet ve ihsan sahibi!»
Selâm: Allah Teâlâ'nın yüce isimlerindendir. Mânâsı ise, musibetlerden, âfetlerden ve her çeşit noksanlıklardan pâk ve emin demektir.
El-Menhel yazarının beyânına göre bâzıları: 'Selâm: Dünyada peygamberleri, Cennette de müminleri selamlayandır,' demişlerdir.
Hadiste geçen ikinci 'Selâm' kelimesi ise Allah Teâlâ'nın ismi anlamında kullanılmamıştır. Mânâsı dünya ve âhiretteki âfetlerden emin olmaktır.
Hadîsteki «Tebârekte» cümlesi çeşitli şekillerde mânâlandırıl-mıştır.
El-Menhel yazarına göre bu cümlenin mânâsı: 'Hayır ve iyiliğin pek çoktur.' demektir. Tuhfetü'l-Ahvezi'ye göre ise mânâsı şöyledir: 'Çok yücesin, pek azametlisin.'
Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı bu hadîsin izahında der ki: 'Hadisten maksad, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selâmdan sonra, bazen ancak anılan zikri okuyacak kadar oturur olduğunu bildirmektir. Çünkü bazen bu miktardan fazla oturduğu sabittir.
Sindi: de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selâmdan sonra anılan zikri okuyacak kadar, duruşunu bozmadığı ve bundan sonra kıble istikâmetinden döndüğü ifâde edilmek istenmiştir. Açık olan yorum budur. Çünkü O'nun dâima sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar yerinde oturduğu sabittir, demiştir.
El-Menhel yazarı da bu hadîsi açıklarken : «Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) namazda selâm verdikten sonra henüz duruşunu bozmayıp kıbleye doğru oturmuş iken, bu zikri okurdu.» demiştir. [185]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Namazdan sonra bu zikri okumak meşrudur.
2. Selâmdan sonra bu zikir okununcaya kadar kişi duruşunu bozmamalıdır.

925) Ümmü Seleme (Radtyalldhü anhâ)'den: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah farzını kılıp selâm verdiği zaman şu duayı okurdu:
«Allah'ım! Ben Senden yararlı ilim, güzel (= helâl) rızık ve makbul amel dilerim.»"
Not : Zevâİd'de : Hadisin senedindeki râvîlerden Ümmü Seleme'nin mevlâsı hâriç, diğerleri sıka zatlardır. Ümmü Seleme'nin mevlâsı hadis dinlememiştir. Müb-hem râviler hakkında kitab yazanlardan, ondan bahsedeni göremedim ve onun halini bilemiyeceğim, denmiştir. [186]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin açıklaması ile ilgili olarak S i n -ğil, zarar tevlid eder.
-Yararlı ilimden maksad, kendisi ile amel edilen ilimdir. Çünkü ilim adamı, bilgisi ile amel etmediği takdirde, bilgisi ona yarar dedi   şöyle der:
Güzel rızıktan maksad, helâl rızıktır. Bunu, lezzetli rızka yorumlamak uzak bir ihtimaldir. Ancak dünya rızkı değil de âhiret rızkı kaydedilmiş olursa lezzetli rızık şjğjşmı kasdedümiş olabilir.

926) Abdullah bin Amr (bin e)-As) (Rathyallâhü anküntâyâen rivayet edildiğine göre Resûlullah (SallaLlakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İki şey vardır ki bunlara devam eden her m üs 1 uman adam behemehal Cennet'e girer. Bunlar kolay şeylerdir de bunlarla amel edenler azdır. (Birincisi şudur:) Müslüman kişi her namazdan sonra on defa teşbih eder, on defa tekbir getirir ve on defa hamd eder.) >
(Abdullah (Radıyallâhü anh) : 'Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bu zikirlerin sayısını mübarek el (parmakları) ile zab-tederken (hesaplarken) gördüm,' demiştir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyruğuna şöyle devam eylemiştir .
-İşte bunlar dille (söylenmesi) itibariyle yüzelli (cümle) dir. Mi-zân'da (ise) binbeşyüz cümle) dir. (İkincisi de şudur:) Müelüman kişi yatağına girdiği zaman yüz defa teşbih, hamd ve tekbir okur. İşte bunlar da dille söylenmesi bakımından yüz (cümle) dir. Lâkin mi-zân'da bin (cümle) dir. Şu halde hanginiz günde ikibin beşyüz kötülük işler?»
Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
(Ya Resûlallah!) Müslüman adam nasıl bunlara devam ede-mesin? dediler. (Bunlara devam edememezliği garibsediler.)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her hangi biriniz namazda iken şeytan ona gelerek: Falan şeyi ve şu şeyi hatırla, der. Tâ ki kul gafletle namazdan çıkıp gitsin ve her hangi biriniz yatağında (uzanmış) iken şeytan onun yanına varır ve kişi uyuyuncaya kadar şeytan durmadan onu uyutmaya çalışır. [187]

İzahı

T i r m i z i ve N e s â i de bu hadîsi az lâfız farkıyla rivayet etmişlerdir. N e s â i' nin rivayetinde -Beş vekit namazlarından sonra» kaydı mevcuttur. Anılan üç zikir her farz namazdan sonra onar defa okununca toplam yüz elli eder. Her hasene'nin en az on kat arttırılarak mü'min'in hayır defterine geçirileceği âyet ve hadiste sabit olduğu gibi burada da okunan yüz elli cümlenin binbeş-yüz cümle olarak teraziye konacağı bildirilmiştir.
Yatağa girildiği zaman teşbih ve hamd cümlelerinin otuz üçer defa ve tekbir cümlesinin otuz dört defa olması durumu da N e -s â î' nin rivayetinde belirtilmiştir. Toplamı yüz cümle olan bu zi-kir'de on kat arttırılmakla bine ulaşınca günlük zikir toplamı iki-yüz elli eder ve on katı da bilindiği gibi, ikibin beşyüzdür.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Hanginiz günde ikİ-bin beşyüz kötülük işler?» ifâdesi ile bir müslümanın normal olarak günde bu kadar hatâ işlemediğine ve ikibin beşyüz hasen^'nin icâbında bu kadar hatâyı giderir durumda olduğuna işaret buyurur.
Sindi: 'Eğer kulun hatâları varsa mezkûr hasenelerle giderilir. Şayet hatâları yoksa veya az ise artan haneseleri onun derecelerinin yükselmesine vesile olur.1 demiştir.
Sahâbîler, bunca sevabı bulunup çok kolay olan bu iki şeye devam edilmemesini garibseyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şeytanın bu güzel hasletlere devam etmeyi engellemeye çalıştığına işaret buyurmuştur.
Teşbih : 'Sübhânellah' demektir. Hamd : -El-hamdü lillah' demektir. Tekbîr : Allah ü Ekber' demektir. [188]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Farz namazlardan sonra teşbih, hamd ve tekbîrin onar defa okunması meşrudur.
2. Yatağa girerken teşbih ve hamd'i otuzüçer defa ve tekbiri otuz dört defa okumak meşrudur.
3. Her hasene on kat arttırılarak mizana konur.
4. Bir hasene' bir seyyie'yi (kötülüğü) giderir.
5. Yapılan zikir sayısını elle hesaplamak meşrudur.

927) Ebû Zerr(-i Gifârî) (Radtynllâhü an*)'den rivayet edildiğine
göre kendisi $öyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e denildi ki: Süfyân'in rivayetine göre ise Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) şöyle
demiştir : Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dedim ki:
— Yâ Hesûlallah! Servet sahihleri sevabı alıp götürdüler. (Şöyle ki:) Bizim dediğimizi derler. Bir de mallarını Allah yolunda harcarlar. Halbuki elimizden infak gelmez.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
— «Ben size öyle bir şey bildireyim ki onu yaptığınız zaman (fazilet bakımından) sizi geçenlere yetişirsiniz ve (fazilet yönünden) sizden sonra gelenler size yetişemezler. (O da şudur:) Her namazdan sonra Allah'a otuzüç, otuzüç ve otuzdört defa hamd'e, teşbih ve tekbir getirirsiniz.» buyurdu."
Süfyân demiştir ki: Hamd, teşbih ve tekbîr'den hangisinin otuzdört (defa) olduğunu bilemiyecegim. [189]

İzahı

Ebû Dâvûd bu hadisi daha uzun bir metin hâlinde yine Ebû Zerr (Radıyallâhü arttı) 'den rivayet etmiştir. Bunun benzerini Buharı ve Müslim, Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anh) 'den ve Tirmizi ile Nesâi de İbn-i Ab-b â s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in rivayetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru soranların, muhacirlerin fakirleri oldukları belirtilmiştir. Rivayetler ara-sında çelişki söz konusu değildir. Çünkü Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'de muhacirlerin

fakirlerinden idi.
Mezkûr rivayetlerin bâzılarında; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden muhacirlerin fakirleri şöyle demişlerdir :
«Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), varlık sâhibleri yüksek dereceleri ve daimî ni'meti alıp götürdüler. Namaz kıldığımız gibi namaz kılarlar, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutarlar. Onların ihtiyaçtan fazla malları vardır. Sadaka verirler biz veremeyiz, köle azâd ederler, biz edemeyiz.»
Muhacirlerin fakirleri, zenginlerin yapmakta oldukları mâli ibâdetlerin ve hayratın benzerlerini yapmak imkânına sâhib olmadıkları için duydukları hasret ve besledikleri hayır yapma ihtirasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iletmişlerdir. Çünkü onlar sadakanın ancak mal harcamakla mümkün olduğunu zan ediyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fakirlerin zenginlere başka tür ibâdetle erişebileceklerini bildirerek onların hasretini gidermiştir.
Bu hadis de her namazdan sonra elhamdü lillâh, .Sübhânellah ve Allahu ekber zikrini yapmanın meşruluğuna delâlet eder. Bu üç zikir türlerinden ikisinin otuzüçer defa ve birisinin otuz dört defa tekrarlanmasının meşruluğu hükme bağlanmıştır. Hadîsin râvisi Süf-y â n, zikirlerden hangisinin otuzdört defa olduğunu bilemediğini söylemiştir.
Buhâri ve Müslim, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetlerinde her üç zikrin otuzüçer defa tekrarlanmasının meşru kılındığı bildirilmiştir.
Nesâi' nin Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetinde teşbih ve hamd'ın otuzüçer ve tekbîrin otuz dört defa olduğu bildirilmiştir.
El-Menhel yazan teşbih babında uzunca beyan ettiği gibi namazdan sonra okunması meşru kılman teşbih, hamd ve tekbîr sayısı hususunda muhtelif rivayetler mevcuttur/^Öyle ki:
1. Abdullah bin Amr {Radıyallâhü anh)'in 926 no-lu hadîsine göre bu üç zikir onar defa okunması meşru kılınmıştır.
2. Tirmizî.' nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'tan ve Nesâi' nin Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh)'ten olan rivayetlerine göre tesbîh ve hamd'ın otuzüçer ve tekbîrin otuz dört defa tekrarlanması meşru kılınmıştır.
3. Müslim'in Süheyl tarikiyle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde bu zikirlerin onbirer defa okunması meşru kılınmıştır.
4. N e s â î' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivayetinde her farz namazdan sonra yüzer defa teşbih, tekbîr, hamd ve tevhid kelimesinin tekrarlanmasının üstün fazileti bildirilmiştir.
El-Menhel yazan bu rivayetleri naklettikten sonra şöyle der: *Bu rivayetlerden anlaşılıyor ki, namazdan sonra yapılması meşru kılınan bu zikirlerin sayısı hakkında muhtelif rivayetler vardır. Kişi hangi rivayeti tutarsa olabilir. Ancak en kuvvetli rivayet üç zikrin otuzüçer defa tekrarlanmasına âit olan rivayettir. Dolayısıyla bu rivayetle amel etmek daha uygundur. Yine mezkûr rivayetlerden anlaşılıyor ki namazlardan sonra okunması meşru kılınan zikirlerin sayısına riâyet etmek esastır. Vârid olan sayıyı geçmemek gerekir. Aksi takdirde bunun sevabından mahrum kalınır. El-Fetih yazarı: 'Bâzı âlimler derler ki, namazlardan sonra okunması meşru kılınan zikirlerin belirli sayısına karşılık özel bir sevab verildiğine göre kişi bu sayıdan daha fazla bu zikri tekrarlarsa va'd edilen sevabı kazanamaz. Çünkü vârid olan sayının bir hikmet ve özelliğinin bulunması muhtemeldir. Bu takdirde daha fazla tekrarlanınca hikmet ve özelliği kaçırılmış olur. El-Hâfız Ebü'1-Feth, Tirmi-z î' nin şerhinde âlimlerin mezkûr görüşüne itiraz ederek şöyle demiştir : Kişi vârid olan sayıca zikir edince bundan dolayı verilecek olan sevabı kazanmış olur. Aynı zikri bir kaç defa daha tekrarlayınca niçin hâsıl olmuş olan sevab giderilmiş olsun?
Yukarıda gösterilen âlimlerin görüşü ile el-Hâfız Ebü'l-F a d 1' in görüşü şöyle birleştirilebilir: Durum niyete göre değişir. Kişi, anılan zikri vârid olan sayı kadar tekrarlamakla verilen emri yerine getirmeyi düşünür, bu emir uygulandıktan sonra fazlasını okursa yeni bir niyetle okumuş olabilir. Şüphesiz ki iki ayrı niyet olunca Ebü'1-Fadl'm savunduğu görüş yerindedir. Şayet ikinci bir niyet etmeden vârid olan sayıdan fazla tekrarlamakla vârid olan sayı karşılığında va'd edilen sevabı almayı düşünürse yukarıda belirtilen âlimlerin görüşü isabetlidir. Meselâ; Bir zikrin 10 defa okunması hâlinde şu sevab vardır diye bir nass var iken kişi aynı sevabı elde etmek niyetiyle bu zikri on defa yerine yüz defa tekrarlarsa va'd edilen mükâfattan mahrum kalabilir.
El-Karaf i, el-Kavâid adlı eserinde.- Belirli sayı ile şer'ân sınırlandırılmış olan mendub zikirleri bu sınırı aşarak tekrarlamak mekruh bid'atlardandır. Çünkü büyüklerin çizdikleri sınırları aşmak saygısızlıktır, demiştir.
Bâzı âlimler muayyen sayı ile taklid edilmiş olan zikirleri ilâcy, benzetmişlerdir. Meselâ, bir ilâcın terkibinde % 5 oranında şeker varken bu orana muhalefet edilerek % 20 nisbetinde şeker katkısıyla yapılacak o ilâcın faydası yitirilmiş olabilir. Ama ilâçtaki şeker oranına müdâhale edilmez de başka zaman şeker alınırsa ilâcın faydası gölgelenmemiş olabilir. Bir kaç zikrin

muayyen sayılarla ve ardarda okunması emredilmişken bunlardan birisinin emredilen sayıdan fazla tekrarlanması onu tâkib eden zikir nev'inin gecikmesine yol açar. Halbuki bu zikirlerin bir arada ve geciktirilmeden okunmasında özel hikmetler bulunabilir.'
Teşbih, hamd ve tekbîr kelimeleri rivayetlerde değişik sırayla anılmışlardır. Meselâ sünenimizin Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde mezkûr kelimeler hamd, teşbih ve tekbîr diye sıralanmıştır. Bir önceki hadiste ise teşbih, tekbir ve hamd diye geçer. Arap dilinde, atıf harflerinden olan «Vav» edatı ile yekdiğerine atıf edilen kelimeler veya cümleler arasında sıralama ve tertip anlamı söz konusu değildir. Bu nedenle mezkûr kelimelerin hadisler de önce veya sonra geçmesi üç zikirden hangisinin önce veya sonra okunmasının gerekliliğine delâlet etmez. Diğer kitablarda bu üç kelime başka şekillerde de sıralanmıştır.
Âlimler, üç zikrin okunmasında mecburi bir sıralama koymamışlar ise de rivayetlerin ekserisinde teşbih başta ve tekbîr sonda geldiği için uygulama böyledir. Yâni önce teşbih, ondan sonra hamd ve son olarak da tekbir zikri okunur.

928) Sevbân XRadtyallâkü anh)'(\en rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazdan çıktığı zaman üç defa istiğfar ederdi ve sonra: [190]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.
N e v e v i, hadîste geçen «İnsiraf- kelimesini selâm vermek anlamına yorumlamıştır.
Bu hadîsten anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazın bitiminde selâm verirken üç defa istiğfar ederdi ve bunun hemen sonunda, anılan zikri okurdu.
M ü s 1 i m ' in rivayetinde, «Râvi el-Veli d: Ben, el-Evzâi'ye: 'Nasıl istiğfar edilir?' diye sordum. Evzâî dedi ki: 'Estağfi-rullah estağfirullah' dersin.» diye istiğfar şekli bildirilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) günahlardan tertemiz olup her türlü hatâdan masum olduğu hâlde istiğfar etmesinin hikmeti hususunda Tuhfetü'l-Ahvezi yazarı, İbn-i Seyyidi'n-N â s ' in şöyle dediğini nakletmiştir: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiğfar etmesi kul hakkını vermek ve şükür görevini yapmaktır. Nitekim bir hadîste :
= *Ben niçin çok şükreden bir kul olmayayım?»
buyurmuştur. İstiğfar etmesinin diğer bir nedeni de duâ ve niyaz hususunda sözle olduğu gibi fiilen de müminlere sünnetini beyan etmesidir. Tâ ki onlar da zati nevebilerine iktida etsinler.'
El-Menhel yazarı da : Namazdan çıkılınca istiğfar etmenin hikmeti kulun yaptığı ibâdetle mağrur olmaması, nefsini kusurlu sayması ve Allah Teâlâ'ya lâyıkı veçhiyle kulluk görevini yapmadığını itiraf etmesidir. Bu duygunun iyice yerleşmesi için istiğfarın üç defa tekrarlanması meşru kılınmıştır. Kulun mağrur olmadan ve nefsini kusurlu sayarak yaptığı ibâdet Allah katında daha çok kabule şayan olur,' demiştir.
Hadîste geçen zikrin mânâsı 924 nolu hadîste geçmiştir.
Farz namazlardan sonra yukarıda anlatılan zikirlerden başka bir takım sûre, âyet ve zikirlerin okunmasının meşruluğuna dâir hadîsler vardır. Bunları buraya aktarmak uzun sürer. Bu nedenle sadece dört mezhebin kavlini özlü olarak nakletmekle yetiniyorum. [191]

Farz Namazlardan Sonra Zikirlere Âit Dört Mezhebin Kavli

I - Hanefî mezhebine göre farz namazdan çıkıhnca 424 nolu hadiste geçen zikir okununcaya kadar bir ara verip hemen sonra farza bağlı sünnet varsa bunu kılmaya kalkılmalıdır. Daha uzun ara vermek tenzîhen mekruhtur. Sünnet kılındıktan sonra üç defa istiğfar etmek, Âyetü'l-Kürsi, İhlâs ve Muavve-z e t e y n sûrelerini okumak ve daha sonra otuzüçer defa teşbih, hamd ve tekbîr getirmek, bundan sonra yüzüncü defa olmak üzere;ve bunun arkasında;zikrini okumak müstahabtır.
Kişi bunun akabinde arzuladığı duayı yapar ve sonunu şöyle bağ-lamahdır: ^
2 - Ş â f i i mezhebine göre farz namazdan sonra önce vâ-rid olan zikirler ve duayı yapmak, bundan sonra kalkıp farza bağlı sünneti kılmaya başlamak efdaldır. Zikirler şöyle yapılır: Önce üç defa istiğfar edilir, sonra 924 nolu hadîste geçen zikir okunur. Sonra Fatiha, Âyet'l-Kürsî, İhlâs ve Muavveze-t e y n sûreleri okunur. Sonra otuzüçer defa teşbih, hamd ve tekbîr getirilir ve Hanefî mezhebinde olduğu gibi yukarıdaki «Lâilahe illellâh...» zikri okunur. Başka âyetlerin

ve zikirlerin okunması da müstahabtır. Biz bu kadarını aktarmakla yetiniyoruz.
3 - Mâliki mezhebine göre farz namazdan sonra okunması vârid olan Âyet'l-Kürsî, İhlâs sûresi, otuzüçer defa teşbih, hamd ve tekbîr getirildikten sonra yukarıda geçen: «Lâilâhe illallah...» zikrini okumak ve bundan sonra kalkıp farza bağlı sünneti kılmak daha efdaldır.
4 - H a n b e 1 î mezhebine göre de farz namazdan sonra önce zikretmek, ondan sonra farza bağlı sünnete kalkmak sünnettir. Bu mezhebe göre zikir, şu sırayla yapılmalıdır : Üç defa istiğfar edilir, sonra «Allâhümme ente's-Selâm...», «Lâilâhe İİla'llah...» ve «A1-lâhümme lâ mania...* zikirleri okunur. Bundan sonra«Sübhânellah velhamdülillâh vallahü ekber» zikri birlikte otuzüç defa tekrarlanır. Ve yüzüncü defa olmak üzere, diğer mezhebler gibi «Lâilâhe ill'Ilah...-zikri okunur. [192]

33 - Namazdan Dönmek Babı

929) Hülb (bin Adî) (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize imamlık etti. (namaz kıldırdı.) (Namazdan çıkınca) sağ tarafına da sol tarafına da dönüp giderdi. [193]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bu hadîsi benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. T i r m i z î' nin rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize namaz kıldırırdı. Namazdan sonra her iki tarafına da, sağına da soluna da dönüp giderdi." Tuhfe'de belirtildiği gibi, yâni bazen sağına dönüp giderdi,bazen de soluna giderdi. Tirmizî daha sonra şöyle der : 'Hülb (Radıyallâhü anh)'ün hadîsi hasendir. îlim ehlinin tatbikatı da onun hadîsine uygun. Kişi dilerse sağına dönüp gider, dilerse soluna dönüp gider. Her iki durum da ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-dan rivayeti sabittir. Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhî'den rivayet edildiğine göre: Namazdan çıkan kişinin işi'sağ tarafında ise o yöne dönüp gider, sol tarafında ise, oraya yönelip gider, demiştir.'
El-Menhel yazarı, benzer başlık altındaki bâbta rivayet olunan bu hadis bahsinde naklettiğine göre Şafiî şöyle demiştir: 'Namazdan çıkan kişinin her hangi bir tarafta işi yoksa ve dilediği yöne yönelip gitmesinde bir fark yoksa sağ tarafına dönüp gitmesini arzularım. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benzer durumlarda sağdan başlamaktan hoşlanırdı.'
Hanefî fıkhına âit İ b n - i Â b i d i n ' in kıraat faslından bir sahife önce şöyle denilmiştir: Kişi, namaz kıldıktan sonra gitmek istediği zaman ya sağ tarafına veya sol tarafına dönüp gidebilir. Çünkü T i r m i z î' nin dediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in her iki tarafa dönüp gittiği sabittir. Nevevi: Sağ ve sol tarafa dönüp gitmek, ihtiyaç bakımından eşit olduğu takdirde sağ tarafa gitmek daha faziletlidir. Çünkü güzel işler ve benzerlerinde sağ tarafın üstünlüğü hadîslerle sabittir, demiştir.'

930) Abdullah (bin .Mes'ud) (Radtyattâhü anh)'den rivayet edildiğine güre şöyle demiştir :
Herhangi biriniz (namazdan çıkarken) sağ tarafına dönmek mecburiyetinde olduğuna itikad ederek (bu yüzden) nefsinde şeytana bir hisse ayırmaya kalkışmasın. Çünkü ben. ResuluİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Dönüşlerinin ekserisi sol tarafına idi. [194]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî hâriç, Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi ve A h m e'd ile B e y h a k î de mânâyı değiştirmeyen az lâfız farkıyla rivayet etmişlerdir.
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh), bu hadîsiyle, namazdan sonra sağ tarafa dönmenin vâcibliğine itikad etmenin mahzurlu olduğunu, çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseri-yetle sol tarafına dönüp gittiğini gördüğünü bildirmiştir. Vâcib olmayan bir şeyin vâcibliğine itikad etmek günah olduğu için, bu inançta oJan kişi, nefsinde ve inancında şeytana bir hisse ayırmış olur.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan çıkınca sol tarafına dönüp gitmesinin, sağ tarafına dönüp gitmesinden daha çok olduğuna delâlet eder. Müslim ve Beyhakî'-nin îsmâil bin Abdirrahman es-Südi tarikiyle rivayet ettiklerine göre İsmail (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir :

'Namazdan çıktığım zaman sağ tarafıma mı, sol tarafıma mı döneyim.' diye Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'e sordum. Enes (Radıyallâhü anh) şöyle cevap verdi: 'Bana gelince; Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in daha çok sol tarafına döndüğünü gördüm.'
İ b n-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un hadîsiyle Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen sağ tarafına, bazen de sol tarafına dönüp giderdi. Her sahâbî daha çok olduğuna itikad ettiğini haber vermiştir.
Ebû Davud'un îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un rivayetinde râvi Ü m â r e demiştir ki; 'Ben bu hadîsi e I - E s -v e d ' den dinledikten sonra M e d i n e ' ye vardım, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hanelerinin mescidin sol tarafınca bulunduğunu gördüm.'
Sindi de : 'Peygamberin evi mescidin sol tarafında (doğusunda) bulunduğu için sol tarafa dönüp gitmek ihtiyacı daha çok duyulmuş ve bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, sol tarafına dönüp gitmesinin daha çok görülmüş olması muhtemeldir.

931) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâhü anhüm)'âen rivayet edildiğine <jöre şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i namazdan çıktığında (bazen) sağ tarafına (bazen de) sol tarafına dönüp giderken gördüm..[195]

932) "... (Müminlerin annesi) Ümmii Seleme (Radiyaİlâkü anhâ)'<\en: Şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan selâm verdiğinde selâmını tamamlayınca kadınlar hemen kalkar (evlerine giderler) di. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kalkmazdan önce oturduğu yerde biraz beklerdi. [196]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvüd, Nesâi, Ahmed ve Bey haki de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Buhâri' nin başka bir rivayetinde Ü m m ü Seleme (Radiyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan selâm vo-rirdi ve Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz yerinden kalkmamış iken kadınlar selâmdan hemen sonra kalkıp giderek evlerine girerlerdi. Erkekler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile oturdukları yerde beklerlerdi."
Tabarânî ve Nesâi' nin rivayetlerinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yerinden kalktığı zaman erkek cemâat da kalkardı. Ve sahâbiler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bekleyiş sebebinin erkeklerden önce kadınların çıkıp evlerine gitmeleri olduğunu zannederlerdi. Hattâ A h m e d' in rivayetinde, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh) cemâat da-ğılırken erkeklerin kadınlara yetişmemeleri için Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beklediğini zannettiklerini söylemiştir.
Yukarıda işaret edilen rivayetlerde belirtilen bekleyiş sebebine göre, cemaatta kadınlar bulunmadığı zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâmdan sonra pek beklemezdi. 924 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi bu durumu te'yid eder. Şunu da belirtelim ki, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yerinden kalkmadığı sahih hadislerle sabittir. [197]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - imamın cemâatin durumunu gözönünde bulundurması müstahabtır.
2 - Sakıncalara, fitne ve töhmetlere sebebiyet veren durumlardan sakınmak hususunda ihtiyatlı bulunmak müstahabtır.
3 - Erkeklerle kadınların karışık olarak ibâdet yerinde veya yolunda bulunması mekruhtur.
4 - Zaruret olmadıkça imamın selâm verdikten sonra namaz kıldığı yerde durmaması müstahabtır.
Hanefî fıkıh kitablarından el-Hâniye'de beyan edildiği gibi imam farz namazdan selâm verince; farzdan sonraki sünneti kılmak veya tesbihat yapmak için kendisinin sol tarafına gitmek suretiyle yer değiştirmesi müstahabtır. Başka türlü yer değiştirmesi de meşrudur. Tesbihat yapılırken ve duâ edilirken sol kolunu cemaata ve sağ kolunu kıbleye doğru vererek oturması veya cemaata doğru oturması meşru olan oturuşlardandır.
Şafiî mezhebine göre tesbihat yapılırken imam'ın efdal olan oturuş şekli sağ kolunu cemaata ve

sol kolunu kıbleye vererek otur-masıdır. Sünnet için yer değiştirmek sünnettir.

Bu hususta geniş izah için fıkıh kitablarma müracaat olunması tavsiye edilir. [198]

34 - Yemek Konup Namaz (İçin) İkâmet Edildiği Zaman (Hangisine Öncelik Verileceği) Babı

933) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Akşam yemeği konduğu ve namaz (için) ikâmet edildiği zaman siz Önce yemek yeyiniz.»"

934) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Akşam yemeği konduğu ve namaz (için) ikâmet edildiği zaman siz önce yemek yeyiniz.»
Hâvi demiştir ki: Bu emre binâen bir akşam, lbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh) ikâmet sesini işittiği halde (namaza durmayıp önce) akşam yemeğini yedi."

935) Âişe (Radtyaliâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Akşam yemeği hazırlanmış olduğu ve namaz (için) ikâmet edildiği zaman önce yemek yeyiniz. [199]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârİ, Müslim ve T i r m i z İ de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. B u h â -r î' nin rivayeti meâlen şöyledir:
«Akşam yemeğiniz önünüze konduğu vakit akşam namazını kılmadan yemeğe başlayınız. (Namaza) acele edip de yemeğinizi bırakmayınız.»
!bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisi Nesâi hâriç, Kütü b-i Sitte sâhiblerince rivayet edilmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini ise Müslim ve Ebû Dâvûd ile İbn-i Hibbân başka lâfızlarla rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m ' in rivayeti şöyledir:
= «Yemek hazır iken namaza başlamak yoktur.»
Aşâ': Akşam yemeği demektir.
îşâ' : Yatsı namazı demektir.
Bu bâbta rivayet edilen ilk iki hadîste akşam yemeği konduğu zaman namaza ikâmet edilirse namaza üurulmayıp önce yemek yenmesi emredilmiştir.
Üçüncü hadîste, akşam yemeği hazırlanıp namaza ikâmet edildiği zaman akşam yemeğiyle işe başlanması emredilmiştir.
T i r m i z i' nin bu bâbta rivayet ettiği üçüncü hadîsin şerhinde Tuhfetü'l-Ahvezî yazan aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
El-Irâ ki: 'Akşam yemeğinin hazırlanmasından maksat yemek yiyenin önüne konmuş durumda olmasıdır. Yemeğin hazırlanmış olması veya kablara konmuş olması kasdedilmemiştir. Çünkü hadîsçilerin ittifakla rivayet ettikleri İbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh)'in hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sizden birisinin akşam yemeği önüne konduğu zaman önce yemek yesin ve yemek yiyinceye kadar acele etmesin.»
1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) için yemek konuldu, bu arada namaz (için) ikâmet ediliyordu. Kendisi imamın kıraatini işittiği halde yemeğini yemedikçe namaza kalkmazdı,1 demiştir.
Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri E n e s (Radıyallâhü anh) in hadisi el-Ir âk î'nin kavlini teyid eder. Şu halde hadislerdeki hüküm, hazırlanıp henüz adamın önüne konmamış olan yemek hakkında değildir.
Hadislerde namaz kelimesi mutlak olarak geçmiştir. İbn-i Dakik i'l-İyd: 'Namaz kelimesi akşam namazı ile yorumlan-malıdır. Çünkü bir rivayette akşam namazı tâbiri kullanılmıştır. Başka bir sahih rivayette de :
«Biriniz oruçlu iken akşam yemeği konduğu zaman...» buyurul-makla namazdan maksadın akşam namazı olduğu belirtilmiş oluyor.' demiştir.
El-Fâkihâni ise : 'Hadîsteki namaz kelimesi umumi mânâda kabul edilmelidir. Çünkü önce yemek yemenin hikmeti, aç karnına namaza durulduğunda zihnin yemekle meşgul olması ve ibâdette arzulanan huşû'un terkedilmesi endişesidir. Bu endişe akşam namazına münhasır değildir. Bir

rivayette akşam namazının zikredilmesi bu hükmün ona münhasır olduğunu gerektirmez. Zira oruçlu olmadığı halde çok acıkmış olan kişi icabında oruçlu kimseden daha fazla yemeğe iştiyakli olabilir, demiştir.
El-Hâfız İbn-i Haceri-l'Askalani el-Fethü-1'Bâ-ri'de bu iki kavli naklettikten sonra: 'Yemeğin namazdan önceye alınması sebebine bakılarak ve acıkmış kişiyi oruçluya ve Öğle yemeğini akşam yemeğine kıyaslamak suretiyle hadiste geçen namaz kelimesini umumî mânâya yorumlamak mümkündür. Fakat vârid olan lafza nazaran umumî mânâya yorumlanamaz,' demiştir.»
Tirmizi, Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini rivayet ettikten sonra söyle der:
'Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi hasen - sahihtir. E b û Bekir, Ömer, Ibn-i Ömer ve diğer bâzı sahâbiler (Ra-dıyallâhü anhüm)'ün ameli bu hadîse göredir. Ahmed ve ts-h a k da bununla hükmederek; cemaatı kaçırsa bile kişi önce akşam yemeğini yer, demişlerdir. Ben e 1 - C â r û d ' den işittim kendisi V e k i' den işittiğine göre V e k î' bu hadis hakkında : Eğer yemeğin bozulmasından korkarsa kişi önce yemek yer, demiştir. Fakat sahâbilerin ve başkalarının yukarıda geçen kavli uygulanmaya şayandır. Bu âlimlerin maksadı, kişinin kalbi bir şey ile meşgul iken namaza durmamasıdır. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'-den rivayet edildiğine göre : «İçimizde bir şey var iken namaza durmayız», demiştir.' El-Menhel yazarı; 'Abdesti dar iken adam namaza durur mu?' babında rivayet olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nin mezkûr hadisini açıklarken aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
"Hadisten maksat konmuş olan yemekle kalbi meşgul olan kişinin Önce yemek ihtiyacını gidermeden farz bile olsa namaza durmamasıdır. Bu halde namaza durmak Cumhur'a göre tenzihen mekruhtur. Zahirîye mezhebine mensup âlimler, İbn-i Hazm, Ebû Sevr ve bir cemaata göre bu halde namaza durmak haramdır. Kılınan namaz da bâtıldır.
Hazırlanmış ve hemen adamın önüne konabilecek durumdaki yemeğin hükmü, konmuş olan yemeğin hükmü gibidir.
Namazdan önce yemeğe oturma hükmü, namaz vaktinin geniş olması kaydına bağlıdır. Eğer yemeğe oturulduğu takdirde namaz vaktinin çıkmasından korkulursa, kişinin önce namaz kılması vâcib-tir. Cumhurun kavli budur. Çünkü B a ğ â v i' nin Şerhü's-Sünne'-de ve Ebû D â v û d ' un rivayet ettikleri C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
= «Namaz ne yemek için ne de başka şey için tehir edilemez.» buyurmuştur.
İbnü-Melek, Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini şöyle yorumlamıştır : 'Adam pek acıkmamışsa veya vakit daralmış olup namazın kazaya kalması korkusu varsa önce namaz kılınır, namaz tehir edilemez.'
Kalbi meşgul eden ve huşûu gideren engeller yemek hükmündedir. Önce meşguliyetler giderilmeli, sonra namaza durulmalıdır. [200]

35 - Yağışlı Gecede Cemâat (A Gitmemek) Babı

936) Ebü'l-Melih [201] (Radıyallâhü aıh)'âen rivayet edildiğine yöre şöyle demiştir :
Ben yağışlı bir gece (cemaatla namaz kılmak için evden) çıktım. Sonra (namazdan) dönünce evin kapısını açtırmak istedim. Babam (Üsâme bin Ümeyr) :
— Kim O? dedi. Ben :
— Ebü'l-Meh'h'dir, dedim. Babam:
— Vallahi iyi bilirim ki, Hudeybiye[202] günü biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber idik Ayakkabılarımızın altlarını ıslatmayan bir yağmur yağdı. Bunun üzerine Resulü il ah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in müezzini «Namazınızı olduğunuz yerlerde kılınız!» diye bağırdı, dedi. [203]

İzahı

Ebû Dâvûd, el-Hâkim ve Beyhaki, bu hadîs metninin, Üsâme'ye ait olan parçasının benzerini rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayeti meâlen şöyledir :
"Ebü'I-Melih'in, babasından rivayet ettiğine göre babası, Cuma gününe rastlayan Hudeybiye zamanında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmuş, ayakkabılarının altını ıslatmayan bir yağmur yağmış ve bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların oldukları yerlerde namaz kılmalarını emretmiştir."

Ebû Dâvûd'un bu hadîsi «Yağışlı günde Cuma namazı» babında rivayet ettiğinden bu hadisi yağışlı günde Cuma namazına gitmemenin câizliğine delil gösterdiği sanılıyor. El-Menhel yazarının dediği gibi, hadîs yağışın Cuma namazına gitmemek için bir mazeret olduğunu belirtmez. Çünkü hadiste söz konusu edilen olay Cuma günü sabah veya ikindi namazında olmuş olabilir. Olayın Cuma günü öğle namazı vaktinde vuku bulduğu kabul edilse bile yine tam delil olamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in seferde Cuma namazını kıldırdığı sıhhatli bir şekilde sabit değildir. Bu hususta yalnız Onun Batnü'l-Vâdî'de Cuma namazını kıldırdığına dâir siyer ehlinin ve İbn-i S a' d ' in rivayeti vardır.
Hadisin : «Ayakkabılarımızın altlarını ıslatmayan yağmur...» ifâdesi yağmurun az yağdığından kinayedir.

Rihâl: Rahl'ın çoğuludur. Rahl: Konak, mesken ve kalınan yer demektir.

Niâl: Na'l'ın çoğuludur. Na'l: Ayakkabı, nal, çökek ve gevşek olmayan kaba arazi gibi mânâlara gelir. Tercemede ayakkabı olarak mânâlandırdık. Bâzı âlimler sert arazî diye yorumlamışlardır. Çünkü az yağış sert arazinin üzerinden akıp aşağılarını ıslatıverir. Fakat gevşek arazi suyu emerek ileriye doğru akmasını engeller. Ancak bol yağış hâlinde akıntı olabilir. Niâl kelimesi sert arazi anlamında yorumlandığında yine az yağıştan kinaye olmuş olur.
Bir Hâl Tercemesi
Hadisin râvisi Üsâme bin Ümeyr bin Âmir el-Hüzelî el-Basrî'nin sahâbi olduğu Buhârî tarafından ifade edilmiştir. Sünen sahipleri, Ahmed, Ebû Avane, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim kendi sahihlerinde onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. El-îsâbe'de bildirildiğine göre Halîfe, Üsâme'nin Basra'da ikamet ettiğini ve oğlu Ebül-Melih'ten başka râvisinin bulunmadığını söylemiştir. El-Hulâsa'da Üsâme'nin sahâbi olduğu ve 7 hadîsinin bulunduğu beyan edilmiştir. (El-Menhel C : 1, Sn. 207)

937) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaüâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Yağışlı gecede veya rüzgârlı soğuk gecede Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini: Olduğunuz yerlerde namaz kılınız, diye bağırırdı. [204]

İzahı

Bu hadisi Buhar i, Müslim ve Ebû Dâvûd benzer lâfızlarla ve müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde sefer kaydı mevcuttur. Bâzılarında ise bu kayıt yoktur. B u h â r i' nin rivayeti meâlen şöyledir :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde iken soğuk veya yağmurlu gecede müezzine, ezan okumasını ve ardından da : Haberiniz olsun! Namazlarınızı olduğunuz yerlerde kılınız, diye bağırmasını emrederdi."
Ebû Dâvûd1 un bir rivayeti B u h â r i' nin yukardaki rivayetinin aynısıdır, denilebilir. Diğer bir rivayetinde ise sefer kaydı yoktur.
El-Menhel yazarı : Sefer kaydı bulunmayan rivayet, sefer kaydı bulunan rivayet gibi yorumlanır, demiştir.

938) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) yağışlı bir Cuma günü buyurdu ki:
«Olduğunuz yerlerde namaz kılınız.»*'

939) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Kendisi, yağışlı bir Cuma günü müezzine ezan okumasını emretti. Müezzin de Allahu ekber, AUahu ekber, eşhedü enlâilâhe illallah, eşhedü enne Muhammede'r-Resûlullah..., diyerek ezan okumaya başladı. Müezzin Eşhedü enne Muhammede'r-Resüluilah dedikten sonra İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), müezzine:
(Hayye ale's-Salâh yerine) halka çağrıda bulun. Evlerinde namaz kılsınlar, dedi. Bunun üzerine halk İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a:
Nedir şu senin yaptığın?, dediler. Kendisi:
"Benden (çok) hayırlı olan bir zat şüphesiz bunu yaptı. —Bununla Peygamber Efendimizi kasdetmiştir. — Sen halkı evlerinden çıkartıp dizlerine kadar çamura batmış olarak yanıma gelmelerini bana emrediyorsun" dedi. [205]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ve Ebû Dâvûd da az lâfız farkıyla rivayet etmişlerdir. Buhâri' nin rivayeti meâlen şöyledir : "İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine
göre :
Kendisi, çamurlu bir günde halka (Cuma) hutbe (sini) okuyacağı sırada müezzin, Hayye ales-Salâha gelince •. «Namaz evlerde (kılınacaktır) diye çağrıda bulunmasını müezzine emretmiş bunun üzerine halk (bu sözden) hoşlanmamış gibi yekdiğerine bakmışlar. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) demiş ki:
— Galiba siz bunu tasvib etmediniz. Şüphesiz bunu benden (çok) hayırlı olan bir zat yapmıştır.
— Bununla Peygamber Efendimizi kas-d et mistir' — Şüphesiz Cuma namazı farz olan bir şeydir. Ben ise sizleri (yerlerinizden) çıkarmak istemedim.»
Ebû Davud'un rivayetine göre İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh), müezzine 'Hayye ale's-Salâh' cümlesini okumamasını ve onun yerine 'Evlerinizde namaz kılınız' mânâsını ifâde eden; cümlesini okumasını emretmiştir.
Sürtenimizde bu hususta bir sarahat yoktur.
B u h â r i' nin îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ 'den olan rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin ezan bittikten sonra:
-Bulunduğunuz yerlerde namaz kılınız» çağrısında bulunmayı müezzine emrettiği açıklanmıştır.
Sindi, Süneni m izdeki îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m rivayetini Ebû D â v û d' daki rivayeti gibi yorumlamıştır. Yâni 'Hayye ale's-Salâh' cümlesi yerine mezkûr cümlenin okunması emredilmiştir, diye yorumlamıştır.
El Menhel yazan şöyle der:
«Her ezanda *Hayye ale's-Salâh ve Hayye ale'l-Feîâh' cümlelerinin bulunduğu hususunda âlimler müttefiktirler. B u h â r î ve Ebû Davud'un tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettikleri hadîste ezandan sonra bu cümlenin okunmasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından emredildiği açıkça bildirilmiştir. Kuvvetli olanı da budur. Şu halde îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in 'Hayye ale's-Salâh' yerine mezkûr cümleyi okutması onun bir içtihadı olsa gerektir. Kendisinin:
«Benden (çok) hayırlı olan bir zat bunu yapmıştır.» derken 'Hayye ale's-Salâh1 cümlesi yerine mezkûr cümleyi okuma hususunu kas-detmemiş, yağışlı günde halkın Cuma namazına gitmemeleri ve evlerinde namaz kılmaları için çağrıda bulunmayı kasdetmiştir.
N e v e v i: 'Evlerinizde namaz kılınız.' cümlesi, namazın içinde söylenir, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisine göre namazdan sonra söylenir. Şafiî' nin açıkça belirttiği gibi iki şekil de caizdir. Lâkin ezan düzeninin korunması bakımından bu cümlenin ezandan sonra okunması daha güzeldir, demiştir.'
El-Ayni, Buhârî üzerindeki şerhinde N e v e v i' nin sözünü naklettikten sonra : 'Ben derim ki:
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ezan yoluyla değildir. Görüldüğü gibi İbn-i Abbâs müezzine : Hayye ale's-Salâh deme; = «Evlerinizde namaz kılınız» söyle, demiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m maksadı yağış mazereti dolayısıyla kolaylık sağlandığının halka bildirilmesidir. Çünkü İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in B u h â r i' deki rivayeti ye Ebû Hüreyre' nin îbn-i A d i y y el-Kâmil'inde tahric ettiği hadîslerinde müezzinin 'Sallû fî büyutiküm» veya 'Sallû fi rihâliküm' Sözünün ezan bittikten sonra söyleneceği belirtilmiştir,' demiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler soğuk rüzgâr ve yağışın Cuma namazına ve vakit namazının cemaatına gitmemek için meşru mazeret olduklarına delâlet ederler. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf
vardır:
1 - Hanefi mezhebine göre çok yağmur, fazla çamur ve şiddetli soğuk Cuma ve cemaata gitmemek için meşru mazeretlerdir. Şiddetli karanlık da böyledir. Fakat rüzgâr mazeret değildir. Ancak şiddetli rüzgâr geceleyin mazeret sayılır.
2 - Şâfiîler'e göre şiddetli yağmur veya şiddetli soğuk gece olsun, gündüz olsun cemaata gitmemek için meşru mazerettir. Sahîh kavle göre çamur da böyledir. Elbiseyi ıslatacak durumdaki kar da mazerettir. Şiddetli sıcaklık da böyledir. Rüzgâr mazeret değildir. Ancak geceleyin esen soğuk rüzgâr da mazeret sayılır. Cemaata gitmemek için mazeret sayılan şeyler Cuma namazı için de mazeret sayılır.
3 - Mâlikîler'e göre şiddetli yağmur ve fazla çamur Cuma ve cemaata gitmemek için mazerettir.
4 - Hanbelîler'e göre karanlık gecede esen soğuk rüzgâr şiddetli olmasa bile cemaata gitmemek için mazerettir. Keza yağmur- veya çamur kişiye eziyet veriyorsa Cuma ve cemaata gitmemek için mazeret sayılır. [206]

36 - Namaza Duranın Sütresi Babı

940) Musa bin Talha'nın babası (Talha bin Ubeydillah) (49) (Radı-yallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Fiz namaza dururduk. (Bu esnada) hayvanlar da önümüzden geçerdi. Bu durum Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'e anlatıldı. Bunun üzerine O:
«Birinizin önünde semerin arka kaşı gibi bir şey olsun. Artık önünden geçen ona zarar vermez.» buyurdu. [207]

İzahı

Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da bunu benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Tirmizî, bunun hasen - sa-hîh olduğunu söylemiştir.
Mu'hiretü'r-Rahl: Semerin arka kaşıdır Binici ona dayanır. Mu'-hara ve Muahhara da okunabilir. El-Menhel'de beyan edildiğine göre semerin arka kaşının uzunluğu hususunda ihtilâf vardır. Bir arşın kadar olduğunu söyleyen vardır. Meşhur kavle göre 2/3 arşın kadardır. Bir arşın veya daha uzun olabildiğini söyleyenler de olmuştur. [208]

Sütre Ne Kadar Olmalıdır?

El-Menhel yazan «Sütre» babında şöyle der: «Fıkıhçılar sütrenin kalınlığı ve uzunluğunun ne kadar olmasının gerekliliği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - N e v e v i: 'Sütrenin uzunluğunun semerin arka kaşı kadar olması esastır. Kalınlığı hakkında bağlayıcı bir hüküm yoktur, Bize (=Şâf i! ler'e) göre kalını da incesi de kâfidir. Delilimiz de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
(49) Cennetle müjdelenen on sahâbiden birisidir. Fazileti ve hâl tercemesi mukaddimenin 125 - 128 nolu hadisler bahsinde geçmiştir. Oğlu Musa ise sıka ve seçkin bir tabiidir. Hadisleri çoktur.
«Kıl kadar ince olsa bile semerin arka kaşı misli olan sütre kâfidir.» (Nevevî başka hadîsi de delil göstermiştir. Buraya aktarmaya gerek görmedim.)
2 - Hanbelîler de Şâfiîler gibi hükmetmişlerdir.
3 - Hanefiler'e göre sütrenin uzunluğu bir arşm, kalınlığı da bir parmak kadar olacaktır.
Mâlikiler'e göre uzunluğu bir arşm, kalınlığı da bir mızrak gibi olacaktır. Bu mızraktan küçük olan sütre ile mendupluk hasıl olmaz.
Hadisin : «Artık önünden geçen ona zarar vermez.» cümlesinden kasdedilen mânâ şudur : 'Anlatılan sütre bulununca sütrenin önünden geçenler namaza duran şahsın namaz sevabından bir şey eksiltmez.1 Namaza duran şahıs ile sütresi arasından geçmek ise yasaktır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sütreye doğru duranın sevabının, sütrenin ilerisinden geçenlerle eksilmiyeceğini haber vermiştir. Çünkü kişi namazda olduğunu bildiren muteber işareti koymuştur.
Hadîsteki zarar ifâdesi ile namazın eksikliği kasdedilmiştir. Şu halde sütre koymadan kırda, çölde ve önü açık olan bir yerde namaza durulduğunda, önünden bir şeyin geçmesi namazın sevabını eksiltir. [209]

Sütrenin Hükmü

Sütreye doğru namaz kılmak dört mezhebin ittifakıyla mendub-tur. İmam ve münferid için hüküm budur. İmamın sütresi, cemâat için de geçerlidir. Sütreyi terketmek günah değildir. Hanefi, Mâliki ve Hanbelî mezheblerine göre sütre, duvar, direk ve kaya gibi taşınmaz eşyadan olabildiği gibi, taşınır eşyadan da olabilir. Şafiî mezhebine göre sütreler değer bakımından dört kısma ayrılır. Bir sıradaki sütrenin ittihaz edilmesi mümkün iken bir sonraki sırada olan sütreyi ittihaz etmek muteber değildir. Yâni sütreye doğru durulmamış sayılır. O kısımlar sırayla şöyledir -.
1 - Duvarlar ve sütunlar gibi taşınmaz ve temiz şeyler.
2 - Yere dikilen harbe, baston gibi taşınır şeyler.
3 - Üzerinde namaz kılınan seccade ve benzeri şeyler. Sergi mescidin mefruşatından olursa sütre sayılamaz. Yâni mescid içinde serili herhangi bir seccade ve benzeri yaygı üzerinde

namaza durmakla sütre ittihaz edilmiş sayılamaz.
4 - Yere çizilen çizgi.Sütrenin şartları ve bununla ilgili meseleleri öğrenmek için fıkıh kitablarına müracaat edilmesi gerekir.

941) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için seferde bir harbe çıkarılırdı. O, (namaz kılmak istediği zaman) harbeyi yere dikerek ona doğru namaz kılardı. [210]

İzahı

Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Buhârî, Müslim ve Ebû D â v û d ' un rivayet ettikleri metin meâlen şöyledir .
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram günü (namaza) çıktığı zaman harbenin getirilmesini emrederdi. Harbe Onun önüne dikilirdi. Kendisi ona doğru namaz kılar, halk da arkasında namaza dururlardı. O, seferde de bunu yapardı...»
Harbe: Geniş demirli küçük mızraktır. Geniş hançer ve demir kısmı geniş ölen süngüye de denir.
El-Menhel yazan şöyle der:
-Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta namaza durmak istediği zaman bulunduğu yerde duvar ve benzerî bir şey olmadığı takdirde beraberinde götürülen harbeyi önünde yere dikerek ona doğru namaz kılardı. Halk da O'nun arkasında namaza dururlardı.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne diktiği harbe bir rivayete göre N e c â ş î' nin O'na hediye ettiği harbedir. Bir kavle göre müşriklerden U h u d savaşında öldürülen bir şahsa âit idi. Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâhü anh) savaşta müşriki öldürünce harbesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sunmuştur. Birinci rivayet Sa'd el-Kurazî (Radıyallâhü anh) 'ye aittir. İkincisi e 1 - L e y s tarikiyle rivayet edilmiştir, îki rivayetin arasını bulmak mümkündür: îlk harbe Uhud savaşından kalmadır. İkincisi N e c â ş i' nin hediyesidir, denilebilir. [211]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Namaz için sütre ittihazı meşrudur.
2 - Zararları defetmek için siiâh bulundurmak meşrudur Özellikle yolculukta silâh bulundurulmalıdır.

942) Aişe (Radıyallâhü ankâ)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bir hasırı vardı. Gündüz yere serilirdi. Peygamber (Aleyhi's-Selâm) geceleyin de o hasın hücre gibi yaparak ona doğru namaz kılardı."

943) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) jöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz namaza durmak istediği zaman (duvar gibi) bir şeye doğru dursun. Eğer bulamazsa yere bir asâ diksin. Şayet (bunu da) bulamazsa bir çizgi çizsin. Artık önünden geçen şeyler ona zarar vermez. [212]

İzahı

Bu hadîsi Ebü Dâvûd, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der:
«Yâni kişi namaza durmak istediği zaman duvar, direk, ağaç gibi bir şeye doğru durup namaz kılsın. Sütre edineceği şeyin, en az semerin arka kaşı kadar olması gerekir. Şayet böyle bir şey bulamazsa önündeki yere asayı diksin. Hadîsin zahirine göre asanın in-cesiyle kalını arasında bir fark yoktur.
Şayet asâ, baston ve harbe gibi bir şeyi bulamazsa yere bir çizgi çizsin.
Şafiî' nin kadim kavli ile A h m e d ' e göre sütreye elverişli hiç bir şey bulunmadığı takdirde çizgi çizilmelidir. Hane-f î 1 e r' in de bir kavli böyledir.
Mâl ikil er, Hanefîler'in ekserisi ve cedid kavline göre Şafiî çizginin sütre olamıyacağına

hükmetmişlerdir. Gerekçeyi de şöyle belirtmişlerdir: Sütre'den maksat kişinin namazda olduğunu bildirmektir. Çizgi bu bilgiyi vermez. Çizgi çizilmesini emreden bu hadîsin muztarib olduğunu söylemişlerdir. î b n - i Uyeyne, Bağavî, Şafiî ve başkaları da hadîsi zayıf saymışlardır. Lâkin N e v e v î şöyle demiştir :
'Seçkin görüş çizgi çizilmesinin müstahablığıdır. Çünkü bu hususta sabit bir hadîs yok ise de çizgi çizmekle namaza duran kişi için bir sınır hâsıl olmuş olur. Amellerin faziletleri hakkındaki zayıf hadîsle amel edilmesine âlimler ittifak etmişlerdir. Helâl ve haram konusunda zayıf hadîsle amel edilmez. Hat çizmek ise bilindiği gibi amellerin fazileti ile ilgilidir. Çizginin çizilişine gelince; en uygun şekil çizginin namaza duran kişinin yanından kıble doğrultusunda çizilmesidir. Çizgi çizmenin müstahablığına hükmeden âlimler arasında Kadı Ebû Hâmid el-Mervezî, Şeyh Ebû Hâmid, Kadı Ebü't-Tay y i b ve Bendenici de bulunur. B e y h a k î ve başkası da buna temayül göstermişlerdir.»
Hadîsin : «Artık onun önünden geçen şeyler ona zarar vermez.»
cümlesinin bir benzeri 940 nolu hadîste geçmiş ve gerekli açıklama orada yapılmıştı. [213]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Namaza durulduğunda sütre edinmek meşrudur.
2 - Sütre elverişli olan çeşitli şeylerden olabilir.
3 - Sütre edinmekte hadîsteki sıra takibi gerekir. Yâni öncelikle duvar ve benzeri taşınmaz şeyler sütre edinilir. Böyle bir şey yoksa asâ ve benzeri bir şey sütre edilir. O da yoksa çizgi çizilir.
Bâzı âlimler seccade sermeyi çizgi çizmeye kıyaslamışlar ve namaza durulduğu belirtisi olarak seccadenin çizgiden üstün olduğunu söylemiştir. [214]

37 - Namaz Kılanın Önünden Geçmek Babı

944) Büsr bin Saîd (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre demiştir kî:
Namaz kılanın önünden geçmenin hükmünü sormam İçin beni Zeyd bin Halid (Radıyallâhü anh)'m yanma gönderdiler. (Ben de gidip sordum.) Bunun üzerine Zeyd (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in şöyle buyurduğunu bana haber verdi:
«Kişinin kırk (zaman) yerinde beklemesi (zahmeti), namaz kılanın önünden geçmesi (günahın) dan onun için daha hayırlıdır.»
(Râvi) Süfyan demiştir ki: «Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk sabah mı, kırk saat mı? bilmiyorum."

945) Büsr bin Saîd (Radtyallâhü anhümâ)'âen rivayet edildiğine göre Zeyd bin Hâlid (Radtyallâhü anh) (kendisini) Ebû Cüheym el-Ensârî (Radtyallâhü anh)'m yanma göndererek :
Namaza duran şahsın önünden geçen adam (m girdiği günah) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den ne işittin? diye sordurmuş. Ebû Cüheym (Radıyallâhü anh) de: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim, demiş tir:
«Sizden birisi, din kardeşi namaz kılarken onun önünden geçmesi sebebiyle kendisi için ne (kadar günah) bulunduğunu bilseydi, şüphesiz kırk (zaman) beklemesi (zahmeti), kendisinin geçmesinden (dolayı) yüklendiği günahtan) daha hayırlı olurdu.»
Râvi demiştir ki: «Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk gün mü? bilmiyorum. [215]

İzahı

Ebû Cüheym (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepisi, Mâlik ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde bulunan az lâfız farkı, mânâya tesir etmez.
«Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk gün mü? bilmiyorum.» diyerek tereddüd eden râvinin Ebü'n-Nadr olduğu Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerinde belirtilmiştir. Şu halde Ebü'n-Nadr şunu demek istemiştir: Bana bu hadîsi rivayet eden Büsr bin S a î d ' in : «Kırk yıl mı, kırk ay mı, kırk gün mü?» dediğini bilemiyeceğim. Şu halde B ü s r, tereddütsüz ve kesin olarak bekleme süresini bildirmiş, fakat Ebü'n-Nadr hadisi rivayet ederken süreyi kesin olarak hatırlayamamıştır.
Buhârî, Müslim ve Ebû Dav ûd, bu hadîsi, Mâlik bin Enes vâsıtası ile Ebü'n-Nadr' dan rivayet etmişlerdir. Bunların şerhlerinde beyân edildiğine göre Ebü'n- N ad r' in mezkûr tereddüdünü Mâlik bin Enes nak-letmiştir.
Sünenirnizin ilk hadisinde ise tereddüt eden râvinin S ü f y â n bin Üyeyne olduğu belirtilmiş,

ikinci rivayette ise mütereddit râvi belirtilmemiştir. Tereddüdün E b ü'n-N a d r1 dan S ü f -y â n ' a geçtiği kuvvetle muhtemeldir.
Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Namaz kılan kimsenin önünden geçen kişi, bunun ne derece günah olduğunu bilse 40 yıl orada bekleme zahmetine katlanmayı geçme vebalini yüklenmeye tercih eder.
Geçmenin yasak olduğu yerin tahdidinde ihtilâf vardır. Bir kavle göre bu yer namaza duran kişi ile secde edeceği yer arasındaki mesafedir. Diğer bir kavle göre kişinin durduğu yerden itibaren kıbleye doğru 3 arşınlık mesafedir. Başka kaviller de vardır. Birinci görüş kuvvetlidir.
Kirmanı' nin beyânına göre 40 sayısının esas alınmasının gerçek hikmetini ancak Allah bilir, denmekle beraber şöyle bir hikmet gösterilebilir; İpsanın nutfeden itibaren ana rahminde geçirdiği tavırların her birisi 40 sayısına bağlıdır. (Yâni 40 gün nutfe, 40 gün kan pıhtısı, 40 gün bir çiğdem et hâlinde gelişmeye devam eder.)
Âlimlerin çoğu 40 sayısının çok zamandan kinaye olduğu ihtimalini kuvvetli gördüğünden bu sayısının anılması yolunda hikmet araştırmamışlardır. Nitekim bundan sonra gelen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinde 40 yıl ifâdesi yerine 100 yıl ifâdesi buyurulmuştur.
Hadis, namaz kılanın önünden geçmenin çirkin ve haram olduğuna delâlet eder. Hadîsin zahirine göre farz namaz ile nafile namaz arasında bir fark yoktur. Nevevi: Hadîs, geçmenin haram-lığına delâlet eder. Çünkü hadisin anlamında te'kidli yasaklama ve şiddetli azab varlığı ihtar ediliyor, demiştir. [216]

Namaz Kılanın Önünden Geçmenin Dört Mezhebe Göre Hükmü

1 - Hanefi ve Mâliki mezheblerine göre namaza duran kişi sütre edinmemiş olsa bile onun önünden geçmek haramdır. Keza başkasının geçtiği yerde sütresiz olarak namaza durmakla hal-kın namazın önünden geçişine sebebiyet vermek de haramdır. Böyle bir yerde namaza duran kişinin önünden geçen olursa hem geçen adam hem de namaza duran kişi günah işlemiş olur. Şayet önünden geçen olmazsa orada namaza durmakla günah işlemiş olmaz. Çünkü sütre edinilmesi aslında vacip değildir. Kişi halkın geçtiği yerde namaza dursa ve önünden geçen kimselerin başka yerden geçmeleri mümkün ise iki taraf da günaha girer. Şayet tenha bir yerde namaza durulsa, fakat onun önünden geçmekten başka bir çâre yoksa, bu takdirde geçilirse, taraflar günaha girmiş olmazlar. Taraflardan birisi kusurlu olursa, o günaha girer. Kusursuz olan için günah yoktur.
2 - Şâfiîler'e göre; şartlarına uygun olarak sütre edinerek namaza duran kişinin önünden geçmek haramdır. Aksi takdirde geçmek, ne haram ne de mekruhtur. Bununla beraber geçmemek daha uygundur. Şu halde namaza duran kişi, sütre edinmediği zaman, onun önünden geçen olursa, taraflar için günah yoktur. Bununla beraber halkın geçeceği yerde namaza durmak mekruhtur. Önünden geçen olsun olmasın, durmakla kerahet işlemiş olur.
3 - Hanbeliier'e göre başkasının geçmek ihtiyacını duyduğu yerde kişinin namaza durması mekruhtur. Onun önünden geçen olsun olmasın kerahet vardır. Namaza duranın önünden geçene gelince; Eğer başka bir yoldan geçmek mümkün olduğu halde namaz kılanın önünden geçerse günah işlemiş olur. Aksi halde günah yoktur.
Üç Hâl Tercemesi
1 - Ebû Cüheym Abdullah bin Haris bin Sımmet el-Ensâri. sahâbidir. Bu-hârl ve Müslim iki hadîsini ittifakla rivayet etmişlerdir. Râvileri Bişr bin Said el-Hadremi, Bişr'in kardeşi Müslim bin Said, îbn-i Abbas'ın mevlâsı Ümeyr ve Meymune'nin mevlâsı Abdullah (Radıyallâhü anhüm)'dür. Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepisi onun hadislerini rivayet etmişlerdir.(El-Menhel cild 3, sahife 169)
2 - Zeyd bin Hâlid el-Cüheni el-Medenî'nin künyesi Ebû Abdirrahman veya Ebû Talha'dır. Sahabîlerin meşhurlarından ve büyüklerindendir. Hudeybiye safarinde Peygamber (S-A.V.)'in beraberinde bulunmuş, Mekke fethinde Cüheyne ka-bîlesinin sancaktarlığmı yapmıştır. Cüheyne bin Zeyd, o kabilenin babasıdır. Sek-senbir hadîsi vardır. Buharı ile Müslim beş hadîsini müttefikan rivayet etmişlerdir. Râvileri Münbais'in mevlâsı Yezîd, Abdurrahman bin Ebî ömre, îbn-i Mü-seyyeb ve başkalarıdır. Hicretin yetmiş sekizinci yılı Kûfe'de vefat etmiştir. Medine'de vefat ettiğini söyliyenler de vardır. Ebü Dâvûd, Nesâî, Tirmizi ve İbn-i Mâ-ceh, onun hadislerini rivayet etmişlerdir. <E1-Menhel cild 1. sahife 171)
3 - Büsr bin Saîd el-Âbid el-Medenı, sıka bir tabiîdir. Ebû Hüreyre, Osman, Ebû Said, Sa'd bin Ebî Vakkâs, Zeyd bin Hâlid ve başka sahâbiler (Radıyallâhü anhümVden rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Ebü'n-Nadr Salim bin Ümeyye, Muhammed bin îbrâhîm, Ya'kub bin el-Eşecc, Ebû Seleme bin Abdirrahman ve başkaları rivayette bulunmuştur. îbn-İ Maîn, Nesâî, İçli ve tbn-i

Sa'd, onun sıka olduğuna şahadet edenlerdendirler. Hicrî 100. yılda vefat etmiştir. Ktitüb-İ Sitte sahibleri, onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel Cild 5, sahife 94)

946) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her hangi biriniz (din) kardeşi namazdayken önünden aykırı* geçmekte ne kadar günahı yüklendiğini bilse, yüz yıl yerinde durması, attığı adımdan, şüphesiz daha hayırlı olur.»"
Not: Zevâid'de : Hadîsin isnadı hakkında söylenti vardır. Çünkü râvi Ubey-dullah bin Abdirrahman'm amcasının adı Ubeydullah bin Abdillah'tır. Ahmed bin Hanbel, Onun hadîslerinin münker olduğunu söylemiştir. Fakat îbn-i Hibbân; Onun hadislerinin zayıflığının, oğlunun kendisinden rivayet ettiği hadîslere mahsus olduğunu söylemiştir, denilmiştir. [217]

İzahı

Tirmizi' nin şerhi Tuhf e'de beyân edildiğine göre bu hadîsi İbn-i Hibbân da rivayet etmiştir.
El-Hâfız İbn-i Hacer, el-Fetih'te bu hadisin İbn-i Mâceh ve îbn-i Hibbân tarafından rivayet edildiğini söyledikten sonra: Bu hadiste 100 yıl beklemenin namaza duranın önünden geçmekten daha hayırlı olduğunun bildirilmesi, diğer hadîslerde beyan edilen 40 yıl bekleme tâbirinin işin önemini ve tehlikesini belirtmek için olduğuna delâlet eder, demiştir. Yâni 40 sayısı bir özelliği taşıdığından dolayı değil, uzun süreyi ifâde için kullanılmıştır.
Hadîs namaz kılanın önünden geçmenin büyük bir günah olduğuna delâlet eder.
E I - H â f ı z , Süyutî: Namaza duranın önünden geçmekten maksat kendisiyle kıble arasında ve sağ tarafından sol tarafına veya sol tarafından sağ tarafına geçmektir. (Tercemede bu geçişi aykırı kelimesiyle ifâde ettim. Hadîste bu mânâyı 'm ut ar iz1 kelimesi ifâde etti.) Adam namaz kılanın önünden kıbleye doğru ileriye yürüyecek olursa yasak bir geçiş yapmış sayılmaz, demiştir.
El-Hâfız Ibn-i Hacer, el-Fetih'te: Hadisin zahirine göre yasaklık namaza duranın önünden geçene mahsustur. Kasden onun önünde duran veya oturan yahut uzanan kimse günaha girmiş sayılmaz. Lâkin namaz kılanın önünden geçmenin yasaklanmasının sebebi onu şaşırtmak ise anılan hareketler de aynı sakıncayı taşıdığı için bunların da yasaklığı hükmü çıkarılır, demiştir.
Namaza duranın önünden geçmenin büyük vebal olduğuna delâlet eden başka hadisler de vardır. Bunları buraya aktarmaya lüzum görmedim. [218]

38 - (Namaz Kılanın Önünden Geçmekle) Namazı Kesen Şeyler Babı

947) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyattâhü anhütnâ)'dan; Şöyle de-mİştİr :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arafe'de (imam olarak) namaz kılıyordu. Bu esnada ben ve el-Fadl (bin Abbâs) (Radı-yallâhü anhümâ) bir dişi merkebe binmiş olarak oraya gelerek (birinci) saffın bir kısmının önünden geçtikten hemen sonra (saffin önünde) m erke bt en inerek saffa girdik. [219]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb i Sitte sahihlerinin hepsi, Ahmed, Mâlik ve B e y h a k i müteaddit senedlerle ve az lâfız farkıyla uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivayetinde İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) o esnada erginlik çağına ermek üzere olduğunu söylemiştir. El-Menhel yazarının naklen açıkladığına göre îbn-i Abbâs o esnada 13 -15 yaşlarında imiş. İbn-i Abbâs'in kendi yaşını belirtmesinin sebebi ise; hareketinin meşru olduğunu belirtmektir. Çünkü henüz erginlik çağına gelmemiş olan mümeyyiz çocukların dînen yasak olan şeylerden men edilmeleri ve gerektiğinde tâzir cezasıyla cezalandırılmaları emredilmiştir. Örneğin 10 yaşına giren çocuğun namaz kılmaması hâlinde döğülmesi emredilmiştir.
Buradaki rivayete göre îbn-i Abbâs'in anlattığı kıssada söz konusu namaz A r a f â t' ta kılınmıştır. M ü s 1 i m ' in İbn-i Uyeyne târikinden olan rivayeti de böyledir. Bâzı rivayetlerde ise söz konusu namazın M i n â' da kılındığı belirtil-- mistir. N e v e v i, olayın 2 defa vuku bulduğu yorumunda bulunmuştur.
El-Fetih yazarı: Kıssanın tekerrür etmemiş olması esastır. Bilhassa hadisin ilk râvisi aynıdır. Olayın Mi n a' da vuku bulmuş olması rivayeti kuvvetlidir. Diğer şazdır, demiştir.
El-Menhel yazarının naklen beyân ettiğine göre Müslim, hâdisenin Veda haccında veya Mekke

fethinde vuku bulduğunu rivayet etmiştir. El-Menhel yazarı Veda haccında olduğuna taraftar çıkmıştır.
B u h â r i' nin bir rivayetinde İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) birinci saffın bir kısmının önünde merkeb üzerinde gittiğini bildirmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde İbn-i Abbâs namazdan sonra hiç kimsenin kendisine bu hareketinden dolayı itirazda bulunmadığını bildirmiştir. Onun bu sözü namaza duranın önünden merkebin geçmesinin namazı bozmadığına delildir. Cumhur'un kavli de budur.
B u h â r i' nin rivayetinde bahis konusu namazda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir duvara doğru durmamış olduğu açıklanmıştır.
Cumhur'un kavline göre namaz kılanın önünden her hangi bir şeyin geçmesi namazı bozmaz. Hz. Ali, Hz. Osman, îbn-i Müseyyeb, Ubeyde, Şa'bî, Mâlik, Urve, Sev-ri, Şafiî ve Hanefi âlimleri (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli budur. Onların en kuvvetli delilleri Ebû Dâvûd, Dârekut-nî, Tahavi ve Beyhakî' nin Ebû Said-i Hudrî'-den merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
«(Namaz kılanın önünden geçen) hiç bir şey namazı kesmez, (bozmaz.) Siz gücünüz yettikçe geçmek isteyeni defedin. Çünkü o şeytan işini yapar.»
Cumhur'u-Ulema; merkeb, köpek ve kadın gibi bâzı şeylerin geçmesiyle namazın kesildiğine dâir rivayet edilen hadîsleri namazdaki huşu ve huzurun kesilmesi anlamında yorumlamışlardır. Nevevî: Cevapların en sıhhatlisi ve en güzeli budur. Şafiî, Hattâbî, Fıkıhçılar ile hadîsçilerin muhakkik âlimleri böyle cevab vermişlerdir. Dayandığımız cevab da budur. Bâzı âlimler söz konusu hadîslerin mensuh olduğunu söylemişler ise de bu iddia makbul değildir. Çünkü mensuh olduğuna dâir her hangi bir delil yoktur. Veda haccmm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatının sonlarında yapılmış olması ve İ b n - i A b b â s' in bu hadîste anlattığı kıs-sanın bu seferde vuku bulmuş olması bu hadisin nâsih olduğunu gerektirmez. Çünkü bâzı şeylerle namazın kesildiğine delâlet eden hadîslerin veda haccından sonra buyurulmuş olması mümkündür. Usûl ilminde belirtildiği gibi, böyle durumdaki bir hadîs nâsih olamaz. Ayrıca mensuhluk ihtimali olsa bile hadîslerin arasını bulmak mümkün ise, nesih yoluna gidilmemesi tercih edilir, demiştir.

948) Ümmü's-Seleme (Radtyallâhü anhâ)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radı-yallâhü anhâ)'nin odasında namaz kılıyordu. Abdullah veya Ömer bin Ebi Seleme (Radıyallâhü anhüm), Onun önünden geçmek istedi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle işaret etti. Çocuk da geri döndü. Biraz sonra Zeyneb bint-i Ümmi Seleme (Radıyallâhü an-hümâ), (Onun önünden) geçmek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle şöylece işaret etti. (Buna rağmen) Zeyneb (Radı-yallâhü anhâ) (Onun önünden) geçti. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince:
«Kadınlar (muhalefet etmekte ve isyan hususunda) erkeklere galibtirler.- buyurdu."
Not: Zevâid'de : Hadisin isnadında zayıflık vardır. Burada râvi Muhammed bin Kays, babasından rivayet etmiştir. Bazı nüshalarda, annesinden rivayet etmiştir. Babası da, annesi de tanınmıyor, denilmiştir. [220]

İzahı

Bu hadîs, namaza duranın önünden kadının geçmesiyle namazın bozulmadığına delâlet eder. Ayrıca geçmek isteyene engel olmanın ve gerektiğinde el işaretiyle mâni olmanın meşruluğuna delâlet eder. Bu hadîsi Ahmd de rivayet etmiştir.

949) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«(Namaz kılanın önünden geçen) siyah köpek ve hayızlı kadın, namazı keser. [221]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, Tahâvi ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde «Siyah» kaydı yoktur. «Köpek» kelimesi, mutlak geçmiştir. Fakat burada «Siyah» kaydı bulunduğu için diğer rivayetler de buna göre yorumlanır.
El-Menhel yazarı: ıBu hadisin zahiriyle hükmeden 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve Ata (Radıyallâhü anh) : Namaz kilanın önünden geçen şeylerden yalnız hayızlı kadın ve siyah köpek

namazı bozar, demişlerdir. Kadının namaz bozmasının hayızlı hâline mahsus olmasının hikmeti, namaz kılanın bulunduğu yere necasetin düşmesi korkusu olabilir. Cumhur'a göre hiç bir şeyin geçmesiyle namazın bozulmayacağı yukarıda anlatılmıştır. Cumhura göre kadın, hayızlı olsun olmasın, Önünden geçtiği şahsın namazını bozmaz. Ancak namazın sevabını noksanlaştırır. Diğer taraftan bu hadîsteki «Hayızlı» kelimesi ile âdet görme yaşma ermiş kadın kasde-dilmiş olabilir/ demiştir.

950) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki: • (Namaz kılanın önünden geçen) kadın, köpek ve merkep, namazı keser.Zevâid'de : Hadisin isnadı sahihtir. Nitekim Buhârİ, bunun bütün râ-vileriyle delil getirmiştir, denilmiştir. [222]

İzahı

Hadiste anılan şeylerin geçmesiyle namazın bozulduğuna hükmedenlerin delillerinden birisi de bu hadistir. Zevâid'in kaydına göre bu hadis, Kütüb-i Sitte sâhiblerinden yalnız müellifimiz tarafından rivayet edilen hadîslerdendir. Halbuki Müslim de bu hadisi aynı lâfızlarla rivayet etmiştir. Sonunda da şu cümle bulunur:

«ve bunu semerin arka kaşı kadar bir şey korur.»

Yukarıda da anlatıldığı gibi Cumhura göre hadisteki «namazı keser.» ifâdesinden maksad; namazın bozulması değil, namazdaki huşu un kesintiye uğratılmasıdır.

951) Abdullah bin Muğaffel (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

«(Namaz kılanın önünden geçen).Kadın, köpek ve merkep namazı keser.[223]

952) Ebû Zerr(-i Gifâri) (Radtyallâhü anAJ'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

-(Namaza duran) Adamın önünde semerin arka kası kadar bir şey bulunmadığı zaman (onun önünden geçen) kadın, merkep ve siyah köpek namazı keser.»

(Râvi Abdullah bin Sâmit) Demiştir ki: Ben: Yâ Ebû Zerr! Siyah köpeğin kırmızı köpekten farkı nedir? diye sordum.. Ebû Zerr: Sen bana sorduğun gibi, ben de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel lem)'e sordum da; bunun üzerine O:

-Siyah köpek şeytandır.» buyurdu. [224]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri, Tahâvî ve B e y h a k î de rivayet etmişlerdir.

Namaza duranın önünde semerin arka kaşı kadar bir şeyin bulunması hâlinde kadın, merkep ve siyah köpeğin onun önünden geçmesiyle namazın kesilmiyeceği hükmü çıkarılır. Semerin arka kaşı miktarından maksat sütredir. Çünkü harbe, asâ ve çizgi çizmekle sütre edinilmesinin câizliği 36. bâbta geçti.

Hadîste adam tâbiri kullanılmıştır. Kadın da erkek hükmündedir. Namazın kesilmesi ifâdesinin iki şekilde yorumlandığı bundan önceki hadîslerin izahında geçmiştir.

El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: «Sütre edinmeden namaza duran şahsın önünden hadîste anılan şeylerin geçmesiyle namazının bozulduğuna bu hadîs delîl gösterilmiştir. Sahâbi ve tabiîlerden bir cemâatin mezhebi budur. E b û Hüreyre, Enes, îbn-i Ömer, Hasan-ı Basrî, Ebü'l-Ahvas ve Zahirîye mezhebine mensup âlimlerin kavli budur. Bunlar: Köpek diri olsun ölü olsun namaz kılanın önünden geçsin veya önünde dursun, küçük olsun büvük olsun fark etmez. Kadın da böyledir. Hepsi namazı bozar. Ancak kadın namaz kılanın önünde uzanmış ise namazı bozmaz, demişlerdir.

Ahmed bin Hanbel: 'Siyah köpek namaza duran adamın önünden geçmekle namazı bozar. Fakat kadın ve merkebin siyah köpek gibi olması hususunda içimde bir şüphe vardır. Merkep bozar diyemiyorum. Çünkü îbn-i Abbâs'ın (947 nolu) hadîsi vardır. Kadın bozar diyemem, çünkü Â i ş e (Radıyallâhü an-hâ)'nin (956 nolu) hadîsi vardır,' diyerek mezkûr hadîsin metnini naklettikten sonra: 'Eğer kadının geçmesi namazı bozsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünden Â i ş e (Radıyallâhü anh)'nin uzanması da namazı bozardı,'

demiştir.
Abdullah bin Sâmit {Radıyallâhü anh) siyah köpeğin kırmızı köpekten ne farkı bulunduğunu E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'e sormuş. Ebû Zerr de buna cevaben aynı şeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe sorduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in; *Siyah köpek şeytandır.» buyurduğunu söylemiştir.
Bâzı âlimler bu cümleyi zahirine göre yorumlayarak şeytanın siyah köpekler suretine girdiğini söylemişlerdir. Diğer bir kısım âlimler; Siyah köpeğe burada şeytan denmiştir. Sebebi ise siyah köpeğin diğerlerinden daha çok zararlı olmasıdır, demişlerde. Köpeğin namaz bozmasının hikmeti bu cümleden anlaşılır. Kadının namazı bozmasının sebebi ise; fitne korkusudur. Merkebe gelince onun da anırması ve namaz kılanı şaşırtması korkusu vardır.
Hüccetüllah el-Bâliğa'de : Bu hadîsten anlaşılıyor ki namazın sıhhatinin şartlarından birisi de namaz kılınan sahanın kadın, merkep ve köpekten arındırılmasıdır. Buradaki sır şudur: Namazdan maksat Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkmak ve müracaatta bulunmaktır. Kadınlarla ihtilat etmek, onlara yaklaşıp sohbet etmek namazın amacına ters düşebilir. Köpek ise şeytandır. Bilhassa siyahı. Merkep de şeytan gibidir. Çünkü bazen toplumun içinde çiftleşir. Namaz esnasında böyle bir manzaraya şâhid olmak çok çirkindir, denmiştir.»
Namaz kılanın önünden hiç bir şeyin geçmesi ile namazın bo zulmayacağı hükmü cumhurun görüşüdür. 947 nolu hadîsin açıklaması bahsinde cumhurun görüşünü ve bu hadîsleri yorumlama şeklini anlattım. [225]

39 - Gücün Yettiği Kadar Geçeni Defet Babı

953) Hasan el-Ureni (Radıyallâhü ank)'âer\ rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Namaz kılanın önünden geçmekle namazı kesen şeyler Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ın yanında anlatıldı. (Konuşmacılar) köpek merkep, ve kadım zikrettiler. Bunun üzerine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : Oğlak hakkında ne dersiniz? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün (imam olarak) namaz kılıyordu. Bir oğlak giderek Onun önünden geçmeye çalıştı. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (geçmesine mâni olmak için) ondan önce kıble tarafına gitti (geçiş yerini daralttı) dedi.Zevâid'de : Bu hadisin isnadı sahihtir. Lâkin munkatidir, denmiştir. [226]

İzahı

Zevâid'deki bilgiye göre bu hadis Zevâid türündendir. E b û Dâvûd İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'tan buna benzer bir hadîs rivayet etmiştir. «İmamın sütresi cemâat için de sütredir» babında rivayet ettiği hadîsin meali şöyledir : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imam olarak namaz kılıyordu. Bir oğlak Onun önünden geçmek için gitti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun geçmesine mâni oldu.» Ebû Dâvûd, Abdullah bin Amr' den de buna benzer ikinci bir hadîs daha rivayet etmiştir.
El Menhel yazarı şöyle der:
«Bu hadîs imamın sütresinin cemâat için de sütre sayıldığına delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanın kendisinin önünden geçmesine mâni olmuş fakat cemâatin önünden geçmesine müdahale etmemiş ve ettirmemiştir. Demek ki imamın sütresi cemâat için de sütredir. Ve sütre edinilmesine ait hadîsler imam ve münferide mahsustur, demiştir.» [227]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Namaz kılanın önünden geçmek isteyeni mümkün mertebe def etmek meşrudur.
2 - Geçeni def etmek için az hareket namazı bozmaz.
3 - İmamın sütresi cemâat için de sütredir.

954) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden birisi namaza durmak istediğinde bir sütreye doğru durup namaz kılsın, sütreye yakın dursun ve önünden hiç bir kims»yi geçirmesin. Eğer bir kimse (buna rağmen) gelerek geçmeye

çalışırsa onunla mukatele etsin. (Onu şiddetle def etsin). Çünkü o ancak bir şeytandır.»" [228]

İzahı

Buharı", Müslim ve Ebû Dâvûd da Ebû S a i d * in hadîsini uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Hadîs, namaza duran kimsenin sütre edinmesini ve sütreye yakın durmasını emreder. Bu emir mendubluk içindir. Bu hususta geniş izah 36. bâbta geçmiştir.
Hadis namaza duran kimsenin, önünden geçmek isteyeni def etmesini emreder. Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde :
«Gücü yettiği kadar def etsin.» buyurulmuştur. Bu emrin hükmü hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
«Hadîsin zahirine göre bu emir vâcib içindir. Yâni geçmek isteyeni def etmek namaz kılana vâcibtir. Zahir ehli bununla hükmetmişlerdir.
N e v e v î: Bu emir mendubluk içindir. Def etmenin vâcibli-ğkıe herhangi bir âlimin hükmettiğini bilmiyorum. Bilâkis bizim arkadaşlarımız ve diğer âlimler defetmenin vâcib değil, mendubluğu-na açıkça hükmetmişlerdir, demiştir.
Eğer namaz kılanın önünden ve ona yakın bir yerden geçmeye çalışırsa eliyle def etmelidir. Şayet biraz uzaktan geçmeye çalışırsa işaretle veya subhânellah demekle defetmeye çalışmalıdır.
Kadı tyaz: 'Def etmek için geçmeye çalışanın yanına kadar yürümenin caiz olmadığına âlimler ittifak etmişlerdir. Namaz kılan kişi durduğu yerde geçeni def etmeye çalışır. Çünkü namazda yürümek hatâsı bir şeyin geçmesi hatâsından daha büyüktür. Namazdaki şahsın elini yetişebildiği kadar def etmesi mubah kılınmıştır. Bunun içindir ki sütresine yakın durması emredilmiştir. Şayet uzak olursa işaretle veya sübhânellah demekle def edHmesine çalışılır, demiştir.
Geçmek isteyen kişi biraz geçtikten sonra namaz kılan şahıs onu def edebilir durumda ise geri çevirsin mi? Bu hususta ihtilâf vardır, î b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh), Hasan ve Salim (Rahimehumullah) geri çevirsin demişlerdir. Fakat Cumhur: Geri çevirmesin. Çünkü geri çevirmek ikinci bir geçiş hükmündedir, demişlerdir.
Hadîsin zahirine göre geçmeye çalışan şahıs çocuk da olsa def edilmelidir. (948 nolu hadis de bunu teyid eder.)
Hadiste : «Eğer geçmek isteyen kişi ikazı dinlemezse şiddetle def edilsin.» Duyurulmuştur Hadîsteki ifâde -Mukatele-dir Mukatele-nin asıl mânâsı döğüşmek, avaşmaktır. Kurtubî ve Şafii buradaki mukaiuieu ilk ikazı dinlemeyeni şiddetle def etmek mânâsında yorumlamışlardır.
Ş â f i i 1 e r' den bir cemâat mukateleyi hakiki mânâda yorumlamışlardır. Ama bu yorum namazdaki huşu ve huzura uygun olmadığı için uzak bir yorum sayılmıştır.
Kadı İ y a z ; 'İsrarla geçmaye çalışanla silâhla veya tehlikeli başka şekilde savaşmaya lüzum olmadığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Eğer tehlike arzetmeyen bir şekilde onu def etmeye çalışır da adam öiüverirse kısas hükmünün uygulanmayacağı hususunda âlimler müttefiktirler. Ancak diyetin (tazminatın) ödenip ödenmiyeceği hususunda ihtilâf vardır.
Yukarıdaki hükümler namaza sütreli olarak duran hakkındadır', demiştir.
Ibn-i Ebi Cemre: «Çünkü o ancak bir şeytandır.» ifâdesinden, mukatelenin döğüşmek değil, defetmek anlamında kullanıldığının anlaşıldığını savunarak şöyle demiştir:
'Çünkü şeytanla mutakele ancak, istiaza ve besmele gibi şeyleri okumakla yapılır. Namazda az hareket yapmak zaruret dolayısıyle caiz kılınmıştır. Eğer namaz kılan şahıs, önünden geçmeye çalışanla hakikatan döğüşürse, onun hareketi, namazın huşu ve huzurunu ihlâl etmek bakımından, önünden birisinin geçmesinden beterdir.
Geçmemeye çalışanın defedilmesi emri, acaba namaza halel gelmemesi İçin mi, yoksa geçmeye çalışanın günaha girmesine engel olunmak için mi?
İbn-i Ebî Cemre, ikinci şıkka taraftar olmuştur. Fakat diğer âlimler birinci şıkkı tutmuşlardır. Bu şık kuvvetlidir. Ni tekim tbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) :
«Namaza duranın önünden geçmek namazın faziletinin yarısını giderir.» buyurmuştur. Ömer (Radıyallâhü anh) da :
-Namaz kılan kimse, onun önünden geçirilmekle namazının ne kadar noksânlastığını bilseydi, halkın geçmesine engel olacak sütre olmaksızın hiç namaza durmazdı.» buyurmuştur.
Hanef iler'e göre geçmek isteyeni def etmemek daha ef-daldır. El-Bedâyi' yazarı : Bizim delilimiz Peygamber (Sallallahü
Aleyhi ve sellem)'in: = «Şüphesiz namaz amellerinde bir meşguliyet vardır.» hadisidir.

Döğüşmek ve geçeni defetmeye çalışmak namaz içindeki amellerden değildir. Dolayısıyla bununla meşgul olmak caiz değildir. E b û S a i d (Radıyallâhü anh) "in (954 nolu) hadisi namazda hareket etmenin mubah olduğu ilk zamanlarda buyrulmuştur. Sonra neshedilmiştir. Bâzı âlimler: Geçmek isteyeni def etmek ruhsattır. Efdal olanı def etmemektir. Çünkü def etme hareketi namazda yapılan amellerden değildir. E b û H a n î f e ' nin de def etmeyi bırakmanın efdal olduğunu ve hadisteki def etme emrinin ruhsatı açıklamak kabilinden sayıldığını söylediği Şeyh Ebû Mansûr tarafından açıklanmıştır, demiştir.»
EI-Menhel yazarı daha sonra şöyle der :
-Hanefi âlimlerinin : 'Def etmek namazda yapılan amellerden değildir' şeklinde gösterdikleri gerekçe ve illet nassa karşıdır. Yâni tutarsızdır. Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'in (954 nolu) hadisinin mensuhluğu iddiası delil bulunmadıkça sabit sayılamaz. Buna âit bir delil de yoktur. Def etmenin delilleri kuvvetli olduğu için bunun efdaliyetine hükmedenlerin kavli tercihe şayandır.
Hadisin : «Çünkü o ancak bir şeytandır- cümlesinden maksat onun fiilinin şeytan işi olduğunu bildirmektir. Hakiki şeytan olduğu kasdedilmemiştir. Yahut da cinlerden şeytan olduğu gibi insanlardan da şeytanlar bulunduğu cihetle ona insan türünden olan şeytan denilebilir.
îbn-i Battal: 'Bu hadîs dinde fitne çıkaran kişiye şeytan demenin câizliğine ve hüküm vermede asıl olan isimler olmayıp mânâlar olduğuna delâlet eder. Çünkü geçen adamın sırf geçişi ile hakîki mânâda şeytanlaşması imkânsızdır, demiştir.
îbn-i Battal şeytanı cinni olan hakîki şeytan mânâsına yorumlamıştır. Kur'ân-ı Kerim'de insanlardan da şeytanların bulunduğu bildirildiği için bu tür şeytanların varlığı kabul edilmiştir.
Bu cümle şöyle de yorumlanabilir: 'Çünkü namaz kılanın önünden onu geçmeye sevkeden ancak şeytandır,_ Bundan, sonra gelen îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi bu yorumu teyid eder. [229]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Namaz kılan kimsenin sütre edinmesi mendubtur.
2 - Sütreye yakın durması mendubtur. (Bu yakınlık mesafesi normal secde edebileceği bir yer veya 3 arşın ile tesbit edilmiştir.)
3 - Namazda iken önünden geçmek isteyeni def etmek meşrudur. Bu hüküm sütre edindiği zamana mahsûstur. Sütre ittihaz etmediği veya halkın gelip geçtiği yol üzerinde namaza durduğu zaman önünden geçenleri def edemez. Ve geçenler için bir sakınca yoktur,
îbn-i Dakik ı'l-İy d: 'Sütre olmadığı zaman geçenlerin def edilemiyeceği hükmü bu hadis'e dayandırılmıştır. Şafiî'-nin bâzı arkadaşları: Sütre edinmeyenin veya sütreden uzak duranın önünden ve secde mahallinin biraz ilerisinden geçmekte kerahet yoktur. Secde mahalli ile namaz kılanın arasındaki yerden geçmek mekruhtur, ama namaz kılan kişi geçeni def edemez. Çünkü namaz kılan kusurludur, demişler' diye bilgi vermiştir.
4 - Geçmek isteyeni mümkün mertebe uygun şekilde def etmeli. Zaruret olunca daha sert davranılmalıdıc.
5 - Namaz kılanın önünden geçen kişi namaz kılanı meşgul etmesi hususunda şeytan gibidir.
6 - Din hususunda bozgunculuk edene şeytan demek

955) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Biriniz namaz kılarken önünden her hangi bir kimseyi geçirmesin. Eğer geçmek isteyen kişi geçmemezlikten imtina ederse namazdaki adam onunla mukatele etsin. Çünkü geçmek isteyenin arkadaşı şeytan onun beraberindedir.»
Hâvi el-Münkediri: «Çünkü el-Uzzâ [230] onun beraberindedir, demiştir.» [231]

İzahı

Bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Daha önceki hadisler gibi namaz kılanın önünden geçmek isteyeni usûlü dâiresinde def etmenin ve geçmekte israr edildiği, takdirde mukatele etmenin meşruluğuna delâlet eder. Mukatelenindöğüşmeklveyâ şiddetle def etmek anlamında yorumlandığı hususu bundan önceki hadîsin açıklaması bahsinde geçti. Bundan önceki hadîste geçen adamın şeytan olduğu ifâdesi vardı. Bu hadiste ise geçenin beraberinde şeytanın bulunduğu ifâde edilmiştir. Hadiste geçen 'Karin' kelimesi, devamlı arkadaşlık eden ve dost

anlamında kullanılır. [232]

40 - Kendisi İle Kıble Arasında Bir Şey Varken Namaz Kılanın Babı

956) Aişe (RadtyaUâkü <in/tâ)<\en rivayet edildiğine «öre şöyle de-
miştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaz kılardı. Ben de kendisi ile k»b!e arasında cenaze gibi aykırı uzanmış bulunurdum."

957) (Ümmü Seleme (Radıyaüâhu ankâ)'(\en rivayet edildiğine «öre:
Onun yatağının Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in secde ettiği yerin hizasında olduğunu söylemiştir."

958) Peygamber (Satİalhıhii Mryhi vr SeUrm)'\n zevcesi Meymûne (Radtyallâhü anhâ)\\en rivayet edildiğine »öre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kılardı. Ben de Onun hizasında bulunurdum. Secde ettiği zaman çok defa elbisesi bana dokunurdu." [233]

İzahı

A ı ş e (Radıyallâhü anhâTnin hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve Tahâvi de müteaddit senedlerle. kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in gece namaz kılarken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin cenaze gibi Onunla kıble arasında yatakta uzanmış olarak uyuduğu müteaddit rivayetlerden anlaşılıyor. Bâzı rivayetlerde şu ilâve de vardır: -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını kılmak isteyince Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'yi uyandırırdı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) de vitir namazını kılardı.»
M e y m u n e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Bu üç hadis namaz kılanın önünden kadının geçmesiyle namazın bozulmadığına hükmecien nlimlrr için birer rk-lilclir Çünkü re nâze gibi namaz kılanın önünde aykırı olarak uzanmış olan kadın nama/ı bozmayım a oratlan \en kadının hi(, tlu buzmaması gerekir. Çünkü fitne kuıkusu bakımından kadının u/anmış olarak namaz kılanın önünde de bulunması daha tehlikelidir.
Kadının geçmesiyle namazın bozulduğuna hükmeden âlimler bâzı cevaplar vermişler ise de onları burada anlatmaya gerek görmüyorum. [234]

Bu Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 - Uyuyan bir kimseye karşı namaz kılmak caizdir. Bâzıları bundan sonra gelen hadisi delil göstererek mekruh olduğunu söylemiş ise de hadîs zayıf olduğu için bunda kerahet yoktur.
2 - Namaz kılanın önünde kadının uzanmış olması namazı bozmaz.
3 - Namaz kılan erkeğin elbisesinin bir kadına dokunması namaza zarar vermez. Bu hususta temiz kadın ile hayızlı kadın arasında bir fark yoktur.

959) Abdullah hin Abbâ.s (Radtyallâhü anhibnâ)'<\an rivayet ğine göre şöyle demiştir :
«Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) konuşan ve uyuyan kimsenin arkasında namaz kılmayı yasaklamıştır.»" [235]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bunun bir benzerini Bezzâr, îbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anh)'den, Tabarâni de Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anhî'den rivayet etmişlerdir.
Uyuyan kişinin arkasında durup namaz kılmanın yasaklanması hikmeti uyuyandan dikkat çekici ve namaz kılanı meşgul edici hallerin görülmesi korkusudur.
Mâlik, Tâvûs ve Mücâhid uyuyan kişiye karşı namaza durmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir.
Diğer âlimler daha önce geçen Âişe (Radıyallâhü anhâ), Mey m un e (Ra-dıyallâhü anhâ) ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) hadislerine dayanarak bunda kerahet olmadığına

hükmetmişlerdir. Bu âlimler îbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsinin zayıflığına hadîs hafızlarının ittifak ettiklerini söylemekle diğer âlimlere cevap vermişlerdir. Hattâbi, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin senedi zayıf olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sabit değildir, demiştir.
Konuşmakla meşgul olan kimselere karşı namaza durmanın yasaklanmasının hikmeti de namaz kılanın dikkatinin konuşmacılara çekilmesi ve namazını karıştırması tehlikesidir. îbn-i Mes'ud ve Sa id bin Cübeyr konuşan kimsenin arkasında namaz kılmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Bunlara göre, konuşmacılar Allah'ı anmakla meşgul iseler onlara karşı namaza durmakta kerahet yoktur. Şafii ve Ahmed de konuşanların arkasında namaza durmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir.
Yukarıda işaret ettiğim gibi bu hadisin birer benzeri îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Bu rivayetler zayıf olsa bile birbirini kuvvetlendirirler.
îbn-i Battal: Küfe âlimleri, Sevrî ve Evzâî konuşanların arkasında namaza durmanın câizliğine hükmetmişlerdir, demiştir.
Konuşanın arkasında namaza durmanın mekruh olup olmadığı hususundaki ihtilâf konuşmanın namaz kılanı meşgul etmediği ve huşûunu gidermediği zamana aittir. Eğer konuşmak namaz kılanı meşgul ederek huşûunu giderirse orada durmak âlimlerin ittifakı ile mekruhtur. [236]

41 - İmamdan Önce Rüku' Ve Secde Etmekten Nehiy Babı

960) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü o«*/den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), imamdan önce ruku1 ve secde etmememizi bize öğretirdi ve ı
«tmam tekbir aldığı zaman siz de tekbir alınız ve secde ettiği zaman siz de secde ediniz.- buyururdu."

961) Ebû Hüreyre (RadtyaJIâhü ankVĞtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:
«Basını imamdan önce kaldıran kişi Allah'ın onun basını eşek basına çevirmesinden korkmaz mı?»

962) Ebû Musa (Radtyallâhü anh)'âan rivayet edildiğine ^üre: Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Ben hakikaten yaşlandım. Onun için ben rüku1 ettiğim zaman siz de rüku' ediniz ve ben secde ettiğim zaman siz de secde ediniz. Penden önce ne rükua ne de secdeye gidene rastlamıyayim. [237]

963) Muâviye bin Ebî Süfyân (Radıyallâkü anhümâ)dan rivayet lıjfine göre; Resûlullah (Sallallahü Alevhi ve Seilem) sövle buvurdu de-miştir : "
«Benden önce rükû' ve secde etmeye kalkışmayınız. (Çünkü sizden önce) rükû ettiğimde sizi geçtiğim süre ne ise, rükû'dan kalktığım zaman zarfında siz onun (ikmali) ile bana yetişmiş olursunuz ve (sizden önce) secde ettiğimde sizi geçtiğim süre ne ise secdeden kalktığım zaman zarfında siz onun (ikmali) ile bana yetişmiş olursunuz. Ben hakikatan yaşlandım. [238]

Hadîslerin İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh>'in ilk hadisini Müs1 i m de rivayet etmiştir. Hadis, imama uyanların imamdan önce rükua gitmelerinin veya secde etmelerinin yasak olduğuna ve cemâatin davranışlarının imamın davranışlarını izlemesinin emredil-diğine delâlet eder
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'nin ikinci hadisini Kü-tüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ve B e y h a k i rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde az lâfız farkı vardır.
Hadis, imama uyan kişinin, imamdan önce başını kaldırmama-sının gerekliliğine ve böyle yapanın başının eşek başına çevrilmesinden korkmasının beklendiğine delâlet eder.
«İmamdan Önce başını kaldıranın başının eşek başına çevirilme-si korkusu-na dâir hadisteki tehdit, muhtelif şekillerde yorumlanmıştır.
Tirmizi, bu hadîsi, babımıza benzer bir bâbta rivayet etmiş olup .Şerhi Tuhfe yazarı bu tehdidin

yorumlarını şöylece anlatmıştır.
«Hadîsteki tehdidin yorumu hakkında ihtilâf vardır: Bir kavle göre tehdit cümlesi, mecazi mânâ taşır. Çünkü eşek ahmaklıkla meşhurdur. İmama uymanın farz olduğunu bilmiyecek veya bildiği halde küçümsiyecek kadar câhil olan kişi için eşek kelimesi mecazi mânâda kullanılmıştır. Bir çok kimse bu suçu işlediğine rağmen bugüne kadar hiç birisinin başının hakikaten eşek başına çevirilmemiş olması bu yorumu teyid eder, denmiştir. Fakat böyle bir olayın bugüne kadar vuku bulmamış olmasının bu yorumu teyid etmesi kesin değildir. Çünkü hadîs böyle hareket edenin başının eşek başına çevirileceğine ve bunun behemhal olacağına delâlet etmez. Hadisin delâlet ettiği mânâ, böyle davranan şahsın bu cezaya hazırlanmış olmasıdır. Bir şeye hazırlanmak, o işin gerçekleşmesi için yeterli değildir.
tbn-i Dakiki'l-İyd'in bildirdiğine göre İbn-i B ü -reyde: Hadisteki -Çevirilme» ile gerçekten eşek başına meshol-mak veya maddi görünüşün değişmesi yahut mânevi görünüşün değişmesi veyahut maddi ve mânevi görünüşün değişmesi kasdedümiş olabilir. Bâzı âlimler, bu tehdidi zahirine göre yorumlamışlardır. Çünkü buna bir engel yoktur. Hattâ Ebû Mâlik el-Eş'âri (Radıyallâhü anh) 'in hadisi bu ümmet içinde mesholmak olayının meydana gelmesinin mümkün olduğuna delâlet eder, demiştir.
Ibn-i Hibbân'ın bir rivayetinde:
«Allah'ın onun başını köpek başına çevirmesinden...* buyurulmuştur. Bu rivayet mezkûr tehdidin, zahirine göre yorumlanması şeklini kuvvetlendirir. Çünkü başını imamdan önce kaldıranın ahmaklık bakımından eşeğe benzemesi münasebeti bu rivayette yoktur. Diğer taraftan hadiste adamın başının istikbalde eşeğin başına çevirilmesi korkusundan söz edilmiştir. Eğer, adamın ahmakça hareketi bakımından eşeğe benzetilmesi kasdedilmiş olsaydı istikbâl kaydı olmaksızın : «Onun başı eşeğin başına benzer.» gibi bir ifâde kullanılacaktı. Zira adamın ahmakça davranışı bilfiil sabit olmuş olur. Artık böyle olmasından korkulur tâbiri uygun sayılamaz. Bu malûmat Fethü'I-Bâri'den alınmıştır.
Bence kuvvetli ve açık görüş, hadisin zahirine göre mânâlandı-rılmasıdır. Tevile hiç ihtiyaç yoktur. Kaldı ki tevil yorumu hakkında H â f ı z ' in el-Fetih te beyan etliği itirazlar da vardır. Bâzı hadis-çilerden nakledilen şu kıssa da hadîsin zahirine göre mânâlandırıl-masını teyid eder:
Hadîs âlimlerinden birisi, meşhur bir hadis şeyhinden hadîs almak için Şam'a giderek ondan bir hayli hadîs alıyor. Şeyh bu sürece ders verdiği halde yüzünü göstermîyerek perde arkasında hadîs okutuyor. Öğretim süresi uzaymca, şeyh bir gün yüzündeki ni-kabı açıyor. Yüzünün eşek yüzüne dönüştüğünü gören misafir âlim, dehşete kapılıyor. Bunun üzerine şeyh.- Evlâdım! Sakın namaz kılarken imamdan önce başını kaldırma. Çünkü ben bu hadisi okuduğumda, imamdan önce başını kaldıranın başının eşek başına çeviril-mesine pek ihtimal vermedim. Ve imamdan önce başımı kaldırdım da yüzüme bu felâket geldi, demiştir.»
Hadisin: «İmamdan önce başını kaldıran...» lâfzı umumidir. Gerek rüku'dan ve gerekse secdeden başını imamdan önce kaldıran kimse bu tehdide mâruzdur. Ebû Dâvûd hâriç diğer Kütüb-i Sitte sahihlerinin rivayetleri de böyledir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde «ve imam secdede İken...» kaydı vardır. Onun zahirine göre tehdit secdeden kalkışa mahsustur. Ancak hadîs âlimleri, bu rivayette secde hâli ile yetiırilm iştir. Rüku da böyledir, demişlerdir. Secde daha önemli olduğu için özellikle dikkatlerin ona çekilmesi istenmiş olabilir.
Ebû Musa (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid türündendir.
Hadîsteki fi'li şeddeli olarak Teni' bâbındandır. Mânâsı da «Yaşlandım.» demektir. fi'li şeddesiz olamaz. Çünkü şeddesiz olunca bedâret (= şişmanlamak) kökünden türeme olur. Mânâsı da «Şişmanladım» demektir. Halbuki. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şişman değildi, diyerek fi'lin şeddeli olmasının zaruri olduğunu söyleyenler vardır.
Si n d î ise mezkûr fi'lin iki şekilde de okunabileceğini söyleyerek şeddesiz okunması hâlinde gösterilen engelin, mahzur teşkil etmediğini savunarak şöyle demiştir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mutedil bir şişman olduğu rivayet edilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'den:
= «Vaktaki yaşlandı ve şişmanladı...» mealinde rivayet vardır.'
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurmak istemiş olur:
Ben artık yaşlandım. Yâni hızlı eğilip kalkmam veya artık şişmanladım. Hızlı eğilip kalkmam. Namaz kıldırdığımda acele etmeyiniz. Benden önce rüku' etmeyiniz. Ben rüku' edince siz o zaman rüku1 ediniz. Ben rüku'dan başımı kaldırmadıkça siz başınızı kaldırmayın. Keza ben secde edince siz de secde ediniz. Sakın benden önce rüku' edene veya benden evvel secde edene rastlamıyayım.
Hadîs namazdaki eğiliş ve kalkışlarda cemâatin imamdan önce davranmasının yasaklığına ve cemâatin hareketlerinin imamın hareketinden sonra olmasının emredildiğine delâlet eder.
Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Ibn-i'Hibban da rivayet etmişlerdir. Bu

hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurmak istemiştir: «Benden önce rükü'a gitmeyiniz. Keza benden önce secdeye gitmeyiniz. Bilâkis ben rükû'a gidince, siz de beni tâkib ediniz. Yâni biraz sonra rükû'a varınız. Ve benden sonra rükû'dan kalkınız. Secdede de böyle davranınız. Hareketinizin benim hareketimden biraz sonra oluşundan dolayı; rükû' ve secdedeki kalışlarınızın, benim kalışımdan şiire bakımından eksik olmasından endişe etmeyiniz. Çünkü rükû' ve secdeye varışınız, benim varışımdan sonra olduğu gibi, kalkışınız da benim kalkışımdan sonradır. Durum böyle olunca sizden biraz önce rüku' ve secdeye varmakla henüz siz varmadan önce kaldığım az miktara karşılık, rüku' ve secdeden kalktığım zaman biraz dur-makla o farkı kapatmış olursunuz ve böylece sizin rüku" ve secde miktarı benimki kadar olur.»
Bu bâbta geçen hadîsler imamdan önce rüku' veya secdeye varmanın veya onlardan önce kalkmanın yasak olduğuna ve imama uyan kimsenin imamdan biraz sonra davranmasının gerekliliğine delâlet eder. [239]

Taharrüm Tekbiri, Rükû - Secde Ve Selâmda İmâma Uymanın Hükmü

Gerek rükû ve gerek secdede gerekse namaza başlarken ve namazdan çıkarken imama uymak hususundaki 4 mezhebin görüşleri hakkında el-Menhel yazarı «İmam oturarak namaz kıldırır» babında şöyle der:
1 - İmama uyanın imamdan sonra taharrum tekribini alması Mâliki, Şafiî, Hanbeli âlimlerine ve Hanef iler'-den Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre mecburidir. Bunlara göre imamla beraber veya imamdan önce taharrum tekbirini alan kimsenin namazı bozulur. İmam taharrum tekbirini alarak namaza başladıktan sonra cemâatin taharrum tekbirini alması gerekir.
Ebû Hanîfe'ye göre cemâat imamla beraber taharrum tekbirini almalıdır. İmamdan önce tekbir alamaz. İmamdan geç kalması da fazileti azaltır.
2 - Rükû ve secdeye varış, bunlardan kalkış ve namazdaki benzeri hareketlere gelince Şafiî, Mâliki ve Hanbelî mezheblerine göre bu hareketleri imamla beraber yapmak mekruhtur. Cemâatin hareketi imamın hareketinden biraz sonra olmalıdır. Meselâ, imam önce rukû'a varmalı ve henüz rukû'dan kalkmamış iken cemâat rukû'a varmalıdır. Beraber rukû'da kalındıktan sonra önco imam kalkmalı cemâat da imamı takip etmelidir.
Bu hareketleri imamdan önce yapmak cumhurun ittifakiyle haramdır. Ama namazı bozmaz. (Bu hususta ayrıntılı bilgi için fıkıh kitaplarına başvurmak gerekir. Çünkü bâzı hallerde bu nevî hare-ketler namazı bozar.)
İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh), bir rivayete göre A h-med bin Hanbel ve Zahiriye mezhebine mensub âlimler : İmamdan önce rükû ve secdeye varanların veya imamdan önce bunlardan kalkanların namazı bozulur, demişlerdir. Onlara göre namazdaki diğer hareketler de~taöyledir. El-Muğnî'de A h m e d bin Hanbel' den naklen şöyle denilmiştir: 'Namazda imamdan önce davrananın nama/ı yoktur. Eğer böyle yapan için muteber bir.namaz bulunmuş olsaydı, onun azaba müstahak olmasından korkulmayacaktı. Bilâkis sevaba kavuşması umulacaktı.'
3 - Namazda selâm verilmesi konusunda da imama uymak, yâni imamdan sonra selâm vermek gerekir. Eğer imama uyan şahıs, imamla beraber veya imamdan önce bile bile selâm verirse. Mâliki ve Hanbeli âlimlerine göre namazı bozulur. Bunlara göre sehven imamdan önce selâm veren kişi, imamın selâmından sonra tekrar selâm vermek zorundadır. Aksi takdirde namazı bozulur.
Şâ f i i 1 e r'e göre imamdan önce bile bile selâm verenin namazı bozulur. İmamla beraber selâm verenin hükmü de bir kavle göre böyledir. En sahih olan kavle göre mekruhtur.
Selâm hususunda Ebû Hanîfe' den iki rivayet vardır:
Bir rivayete göre imamla beraber selâm verilmelidir.
İkinci rivayete göre imamdan sonra selâm verilmelidir. Ebû
Yûsuf ve Muhammed'in kavli, Ebû Hanif e' den olan ikinci rivayet gibidir. Kuvvetli sayılan kavil budur. [240]

42 - Namazda (Yapılması) Mekruh Olan Şeyler Babı

964) Ebû Hürfcyre (Radıyallâhü a?ıh)\\en; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Henüz namazdan çıkmamış iken kişinin çokça alnını meshet-mesİ cefânın bir çeşididir.-"
Not: Senedin râvllerinden Harun'un zayıflığına âlimlerin ittifak ettikleri, Zevaid'de büdiirlmiştir. [241]

İzahı

Cefâ.- Arap dilinde ayrılmak, uzaklaşmak, yabanileşmek, kaba ve ağır davranmak ve yerinde olmayan davranış gibi çeşitli mânâlara gelir. Burada kasdedilen mânâya gelince «Câmİü's-Sagîr» şerhinde şöyle deniliyor: 'Cefâ'dan maksat namazdan yüz çevirmektir. Yahut bunu gerektiren hâl ve harekettir. Cefânın asıl mânâsı toplum içinde yabanileşmektir. Bilâhare, sevabtan uzaklaştırıcı davranış da mecazen kullanılmıştır.'
Sindi: de: 'Cefâ'dan maksat, namaz içinde riâyet edilmesi gerekli sınırı aşmaktır. Çünkü secde ederken alına yapışan toz ve çakılları secdeden kalkınca elle gidermek faydasız bir harekettir. Zîra secde edildikçe aynı durum tekerrür eder. Dolayısıyla namazın âdabına aykırı bir durum hâsıl olur.' der.
Câmiü's-Sagîr Şârihi e1-Azizi: 'Namaz esnasında kişinin elini alnına sürmesi mekruhtur. Çünkü böyle davranmak namazda duyulması gerekli huşu ve huzura aykırıdır. Ancak secde ederken alına yapışan maddeler bundan sonra yapılacak secdelerde alın cildinin yere dokunmasına mâni olacak derecede çok ise, o maddeleri gidermek gerekir. Aksi takdirde yapılacak sedceler sahih olmaz, demiştir.
Câmiüs-Sağîr haşiyesinde e!4fafnî de: 'Hadîsin zahirine göre namaz içinde sık sık alını silmek yasaktır. Ara sıra silmek yasak değildir. Fakat maksat bu değildir. Az olsun çok olsun namaz içinde alını silmek hareketi mekruhtur.' demiştir.

965) Ali (bin Ebi Tâlib) {Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Yâ Ali!) Sen namazda iken parmaklarını çıtlatma.»"
Not: Hadisin senedinde bulunan, râvi el-Hâris el-A'var'ın zayıflığı Zevâİd'de bildirilmiştir.

966) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kişinin, namazda ağzını (bir şeyle) örtmesini yasaklamıştır." [242]

İzahı

Sindi' nin beyânına göre sarığın bir ucuyla ağızı örtmek arapların âdetlerinden idi. Namazda böyle yapılması yasaklandı.
Namaza duranın ağzını herhangi bir şeyle örtmesi fıkıh âlimlerince mekruh sayılmıştır. Keza bir önceki hadîsle yasaklanan parmakları namaz içinde çıtlatmak da fıkıh âlimlerince mekruh sayılmışta .

967) Kâ'b bin Ücra (Radıyallâhü anh)[243]'den rivayet edildiğine göre:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). bir adamı namazda el-lerinfn parmaklarını birbirisinin arasına geçirmiş olduğu halde gördü ve ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun parmaklarım birbirinden ayırdı.''[244]

İzahı

Hadîste geçen «Teşbikü'l-Asâbi1» ellerin parmaklarını birbirisinin arasına geçirmektir ki bunu kenetlemek ve taraklamak diye de ifâde etmek mümkündür,
Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd. İbn-i Hibbân ve B e y h a k i de Kâ ' b (Radıyallâhü anh)'in hadîsini değişik lâfızlar ve farklı tarîklerle rivayet etmişlerdir Bütün rivayetler namazda Teşbik'in yasaklığına delâlet ederler. Bâzı rivayetlerde evinde abdesti alıp namaz kılmak için camiye giderken de teşbik etmenin yasak olduğuna, çünkü namazda imiş gibi sevap kazanmaya başladığına delâlet etlerler.
Teşbik hakkında fıkıhların hükmü
EI-Menhel yazarı -Namaza gitmek- babında şöyle der: • İbn-i Abbâs, Atâ, Nahaî, Mücâhid ve Said bin Cübeyr (Radıyallâhü anhümâ)"e göre namaz esnasında Teşbik mekruhtur. Namaza giderken mekruh değildir. Mâliki-1 e r ' in ve Ş â f i i 1 e r ' in kavli de budur.
Hanefi âlimlerine göre gerek namazda ve gerekse namaza giderken veya namaz için beklenen

Teşbik tahrimen mekruhtur.
Hanbelîler'e göre namaza giderken mekruhtur. Namaz esnasındaki teşbîkin kerâhafi daha şiddetlidir-

968) Ebû Hüreyre (Had t yalla hu anh)\\en rivayet edildiğine «öre ResûluIIah (Salhıllahü Aleyhi vr Srl/rın) $üyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz esniyeceği zaman elini ağzının üstüne koysun ve (Haaa diyerek) bağırmasın. Çünkü şeytan, onun bağırmasından dolayı güler.»"
Not: Zevâid'de : Hadisin isnadında Abdullah bin Sald bulunur. Âlimler onun zayıflığına ittifak etmişlerdir, denmiştir. [245]

İzahı

Buhârî ve Tirmizî de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den merfu' olarak rivayet olunan hadîs meâlen şöyledir:
«Namazda esnemek şeytandandır. Bu nedenle birinize esnemek hâli belirince olanca gücü ile onu durdursun.»
Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı: 'Esnemenin şeytandan olmasının sebebi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ondan hoşlanmama-sıdır. Genellikle vücût ağırlaşıp gevşediği ve uyuklayıp tembelleştiği zaman esneme hâli belirir. (Bu durum ise ibâdet esnasında duyulması gereken neş'e, canlılık ve iştiyak ile uyanıklığa ters düşer.) «Esnemek şeytandandır.» ifâdesi ile esnemeye yol açan tikabasa yemek gibi davranışlardan sakındırmanın kasdedilmiş olması da muhtemeldir.' demiştir.
T i r m i z i der ki: «Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) '-nin hadîsi sahihtir. îlim ehlinden bir cemâat namaz esnasında esnemeyi mekruh saymışlardır. îbrâhim Nahai: Ben esnemeyi öksürmekle durdururum, demiştir.»
Hanefi ve Şafii âlimleri namazda esnemeyi mekruh saymışlardır. Esneme hâli belirince mümkün mertebe durdurmaya çalışılmalıdır. Durdurmak için ya ağız yumulur ve dişler sıkılır, ya elin tersi dudakların üstüne konularak, haaa diye ses çıkarılması önlenir.
Hanefî ve Şafiî fıkıh kitablarında beyan edildiğine göre Peygamberler esnemezlerdi, bundan korunmuşlardı. Bir kimsede esneme belirtisi görülünce, Peygamberler esnemezdi, ben niçin esniyorum diye düşününce esneme hali durur. Ben bunun doğruluğunu kendi nefsimde müşâhade etmişimdir.

969) Adîyy bin Sâbit'in dedesi (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Namazda iken tükürmek, sümkürmek, hayız hâline girmek ve uyuklamak şeytandandır.»"
Not: Zevâid'de bildirildiğine göre seneddeki râvi Ebü'l-Yakzân'ın adı Osman bin Umeyr'dir. Âlimler onun zayıflığı hususunda ittifak etmişlerdir. [246]

43 - Bir Kavim, İmamlığından Hoşlanmadığı Halde Onlara İmamlık Edenin Babı

970) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü anhumâ)'âzm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç kişi vardır ki; hiç bir namazı makbul değildir: Bir kavim, imamlığından hoşlanmadığı halde onlara imamlık eden adam, namaza hep arkasından (yâni vakti kaçırdıktan sonra) gelen adam ve azat edilmiş olan şahsı köle olarak kullanan adam.»" [247]

İzahı

Ebû D â v û d ve Beyhakî de bu hadîsi mânâyı etkilemeyen az lâfız farkı ile rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, benzer bir başlık altında açtığı bâbta bunu rivayet etmiştir. Şerhi el-Menhel'de şu bilgi vardır:
-Hadîsteki «Makbul olmayışı» ifâdesinden, maksat şu olabilir: Allah onların namazlarını geçerli saymaz. Dolayısıyla namazları namaz sayılmaz. Yâni onlar namaz borcunu ödemiş olmazlar.
«Makbul olmayışı» tâbiri ile onların namazlarından hiç bir sevabın hâsıl olmıyacağı mânâsı kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde onların kıldıkları namaz bir sevab kazandırmamış olur. Fakat sahih olup olmadığı hususu anlaşılamaz. Çünkü sevap kazandırmayan bir namaz borç yerine

geçebilir, geçmeyebilir.
Namazı makbul olmayan üç kişiden birisi, bir cemâat imamlığından hoşlanmadığına rağmen onlara imamlık eden şahıstır. Hadîsteki tehdit, onun imamlık etmesinin haramlığına delâlet eder. Cemâatin hoşlanmayışı dini bir sebepten ileri geldiği takdirde muteberdir. Şer'î sebeplerden başka nedenlerle imamlığından duyulan hoşnutsuzluk muteber değildir. Yâni hadîsteki tehdit bu hâle şumûl-lü değildir. Keza şer'î bir sebebe dayanan hoşnutsuzluk cemaatın ço-ğunluğunca duyulduğu takdirde muteberdir. Kalabalık bir cemâat içinden 2-3 kişinin hoşnutsuzluğu dikkate alınmaz. Cemâatin hoşnutsuzluğu hususunda din sahasında bilgili olanların sözü dikkate alınır. Cemâat içinde bulunan câhillerin sözü tutarsızdır.»
Sindi de : Hoşlanmayışın tutarlılığı, imamlığa ehil olmadığı halde zorla bu göreve geçenlere mahsustur. İmamlığa liyakatli olan kimsenin imamlığından hoşlanmayan şahıslar kınanmalıdır. Böyle imamın görevi bırakması söz konusu değildir, diye yorum yapanlar olmuştur. Şöyle de denilebilir: İmamlığa daha liyakatli olan kimse varken ondan nisbeten az liyakatli olan şahsın imamlığı almasında cemâatin rızâsı dikkata alınmalıdır.'
Namazi makbul olmayan ikinci kişi ise namazı zamanında kıl-mayıp vakti çıktıktan sonra kılan kişidir.
Tercemede ve metinde parentez içine alınan açıklayıcı mahiyetteki ifâde râviye aittir.
Bâzı âlimler: 'Namaz vakti çıktıktan sonra namaza duran adamdan maksat, namazı kazaya bırakan değil, namazı geciktirmeyi ve cemâat namazdan çıktıktan sonra namaz kılmayı alışkanlık hâline getiren kimsedir,' demişlerdir.
Namazı makbul olmayan üçüncü şahıs ise azat edilmiş olan bir şahsı köleleştiren kimsedir. Bu şahıs, kölesini azat ettiği halde durumu gizliyerek veya inkâr ederek onu köle imiş gibi kullanır. Yahut azat ettiği halde zorla onu köle gibi çalıştırır. [248]

Hadisten Çıkarılan Fıkhî Hükümler

1. Kişinin, hoşlanmayan cemaata imamlık etmesi haramdır.
2. Namazı vaktinden çıkarmak haramdır.
3. Hür adamı köleleştirmek haramdır.

971) (Abdullah) bin Abbâs (Radtya/lâhü anhümâ)dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir:
-Üç kişi vardır ki namazları başlarından bir karış yükselemez; Bir kavim, imamlığından hoşlanmadığı halde onlara imamlık eden adam, kocası kendisine kızgın olduğu halde geceleyen kadın ve birbirine küs duran iki kardeş.
Not : Hadisin isnadının sahih ve ricalinin sikalar olduğu, Zevâid de bildirilmiştir. [249]

İzahı

Namazı bir karış yükselmemesi onun kabul oivuı mamasından kinayedir. Çünkü kabule şayan ibâdetler melekler vasıtasıyla göklere yükselir.
Kocası kendisinden kızgın olduğu halde geceleyen kadından maksat kocasına itaatsiz veya huysuz olan kadındır. Bir haram veya mekruh teklifi red ettiğinden dolayı veya hiç yere kocası kendisinden kızmış olan kadın bu hükme dâhil değildir. Karı koca münâsebetleri ve cinsel arzular ekseriyetle geceleyin olduğundan hadiste «Geceleyen» tâbiri kullanılmıştır. Çünkü gündüz kocasını kızdıran kadının hükmü aynujır.
Küs duran kardeşlerden maksat, öz kardeşler olabildiği gibi dini kardeşler de olabilir. Buradaki küskünlükten maksat caiz olmayanıdır. Yâni üç günden fazla süren küskünlük veya bâtıl uğrun-da meydana gelen küskünlüktür. Küs kalan iki kardeş hadîste anılan üç çeşit insandan üçüncüsü olarak sayılmıştır. Çünkü gaye üç fert değil, üç çeşit insandır. [250]

44 - İki Kişi Bir Cemâattir1 Babı

972) Ebû Mûse'l-Kş'arî (RadıyaUâhü anh)\\en rivayet edildiğine ı<«-re; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sclle.m) $öyle buyurdu, demiştir:
-İki kişi ve yukarısı (fazlası) bir cemâattir.-"
Not r Râvî er-Rabi ve oğlu Bedr'in zayıf oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir. [251]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid nevindendir. Cemaatla namaz kılmanın faziletini kazanmak için iki kişilik cemâatin yeterli olduğuna bu hadis delil sayılır. Camiü's-Sağîr'de rivayet olunan bu hadîsin şerhinde e 1-Azî zi şöyle der:
El-Münavi' nin dediğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın tek başına namaz kıldığını görünce :
«Bu kişiye yardım ederek beraberinde namaz kılacak kimse yok mu?» buyurmuş, bunun üzerine bir adam kalkıp onunla beraber namaz kılmış ve bu arada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyurmuştur.1
Sindi hadisin mânâsı hakkında şöyle der:
'Yâni iki kişi cemâat olup beraber namaz kıldıklarında cemâatin faziletini kazanırlar. Şöyle de yorum yapılabilir: İki kişi bir arada olunca namazlarını ayrı ayrı kümamalı cemâat olmalıdır.

973) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan; Şöyle de-
Ben bir gece teyzem Meymûne (Efendimizin hanımı) (Radıyallâ-hü anhâ)'nın yanında (= odasında) yattım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir süre yattıktan sonra) kalkıp gece namazını kılmaya başladı. Ben de Onun sol tarafında namaza durdum. Bunun Üzerine O benim elimden tutup sağ tarafına (çekerek) durdurdu. [252]

İzahı

Hadis, Kütüb-i Sitte'de uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet edilmiştir. Ebû Davud'un süneninin : «İki adamdan birisi diğerine İmam olduğunda namaza nasıl dururlar» babında rivayet olunan metin nisbeten uzundur. Orada Peygamber (Sallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest alıp namaza durduğu, daha sonra İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın abdest aldığı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sol tarafına durduğu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisinin elinden tutup arkası istikametinden sağ tarafına geçirdiği ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kıldığı belirtilmiştir*
El-Menhel yazarı şöyle der:
« M ü s I i m ' in rivayetinde açıklandığı gibi ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Hz. Meymûne (Radıyallâhü anhâ) 'nin odasında ge-celemişler. Ahmed bin Hanbel'in rivayetinde: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) .-
«Ben o zaman on yaşında idim.» demiştir.
Kılınan namazın gece namazı olduğu^ 131 veya 11 rek'at kılındığı, ikişer rek'atten selâm verildiği ve son olarak bir rek'atten selâm verildiği M ü s 1 i m' in bâzı rivayetlerinde bildirilmiştir. [253]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Henüz erginlik çağından uzakça olan ve mümeyyiz denilen erkek çocuk mahremi olan kadının odasında kadının eşi ile beraber yatabilir.
2. Gece namazına kalkmak müstahabtır.
3. İmamlığa niyet etmeden namaza durmuş olan kimseye uymak caizdir.
4. Namaz içinde az hareket namazı bozmaz.
5. îmama uyan, bir kişi ise imamın sağ tarafında durmalıdır. Âlimlerin ekserisine göre, imamın sağında durması sünnettir.
6. Mümeyyiz bir çocuk ile imamdan cemâatin oluşması mümkündür. Bu husustaki âlimlerin görüşü şöyledir:
a) Ş â f i î' ye göre farz ve nafile namazları arasında bu hususta bir fark yoktur.
b) tmam-ı A'zam' dan bir rivayete ve M â 1 i k' e göre bu hüküm nafile namaza mahsustur.
c) îmam-ı A'zam' dan olan ikinci rivayete ve arkadaşlarının kavline göre imamın bir çocukla cemâat teşkili sahih değildir.
En-Neyl yazarı: 'Bu tür cemâatin teşkili caiz değildir, diyen âlimlerin elinde bir delîl yoktur. El-Bahr'de, delil olarak : «Çocukların merfuü'l-Kalem yâni mes'ul olmadıklarına dâir hadisten başka her hangi bir delil zikredilmemiştir. Oysa çocukların mes'ul tutulmaması, onların namazlarının

sahih olmayıp bununla cemâatin teşkil edile-miyeceğine delâlet etmez. Delâlet etse bile îbn-i Abbas (Ra-dıyallâhü anh)'m hadîsi ile benzer hadîsler, Kalem hadîsini hususî-leştirmiştir, denilir.
7. Nafile namazı cemaatla kılmak meşrudur.»

974) Câbir bin Abdillah (Radıyallâkü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi veSellem), akşam namazını (n farzını) kılıyordu. Ben gelip O'nun solunda namaza durdum. O, beni (çekerek) sağ tarafına durdurdu."
Not: Zevaid'de beyan edildiğine göre, bu hadisin senedindeki râvî Ştirahbil zayıftır. Zayıflığını söyleyen bir kişi değildir. Hattâ bâzıları onu yalancılıkla itham etmişlerdir. Fakat îbn-i Hibban onu sika raviler arasında zikretmiş, kendi sahihinde bu hadisi Şürahbîl tariki İle rivayet etmiştir. İbn-i Huzeyme de kendi sahihinde bunu aynı tarik İle rivayet etmiştir. [254]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. iki kişi ile cemâat kurulur
2. Birinci maddedeki hüküm farz namaza şümullüdür.
3. Tek başına namaza duran yâni imamlığa niyet etmemiş olan kimseye uymak caizdir.
4. Namaz içinde namazın gereği olan hareket, namazı bozmaz.
5. İmama uyan bir kişi ise imamın sağ tarafında durmalıdır.
6. İmama uyan tek kişi imamın sol tarafında durduğu takdirde imam onu sağ tarafına usulü dâiresinde geçirmelidir.

975) Enes (bin Mâlik) (RadtyaUâhü anh)'fex\ rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akrabasından bir kadına ve bana namaz kıldırdı. (Namaza durulacağı zaman) beni sağ tarafında durdurdu. Kadın da bizim arkamızda namaza durdu." [255]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyh«ki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Buradaki hadisin zahirine göre kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akrabasındandır. Halbuki M ü s 1 i m ' in rivayetinde kadının Enes (Radıyallâhü anh) 'in anası (Ü m m ü S ü 1 e y m) veya teyzesi (Ümmü Haram) olduğu belirtilmiştir. Ebû Dâvûd ve Nesâi' nin rivayetlerinden de kadının Enes (Radıyallâhü anh)'in yakınlarından olduğu anla-şılıyor. ,
Yukarıda belirtilen durum muvacehesinde buradaki rivayetle ilgili iki ihtimal vardır: Birinci ihtimal, olayın bir olmasıdır. Kadın
Enes (Radıyalâhü anh) in yakınıdır. *i*l ^a lafzındaki zamir. E n e s ' e râcidir. Bundan sonra gelen; «^UU ^j lafızların-daki zamirlerin de bir öncekine uygunluğu bakımından;
«uiUU ajj şeklinde gelmesi beklenirken ehlinin malûmu olduğu üzere burada Gâib zamirinde mütekellim zamirine iltifat1 var denilir, ikinci ihtimal olay tekerrür etmiştir. Buradaki olayda kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yakınlarından imiş. Diğer olayda kadın, Enes (Radıyallâhü anh)'in yakıoı imiş.
Birinci ihtimal kanımca kuvvetlidir. Allah daha iyi bilir. [256]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. imama uyanlar bir erkek ve bir kadından ibaret olduğu takdirde erkek imamın sağında, kadın ise ikisinin arkasında durmalıdır. Kadın, erkeklerle yanyana duramaz.
2. Kadın, erkeklerin saffında namaza durduğu takdirde cumhura göre namazı sahihtir. Hanefiler'e göre kadının namazı sahih ise de erkeklerin namazı bozulur. [257]

45 - İmama Yakın Durması Müstahab Olanları Beyân Babı

976) Ebû Mes'ud el-Ensârî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Namaz (a durduğumuz) da tSaffuı düzgünlüğünü bilmeli için) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) omuzlarımızı ellerdi ve:

«(Saflarda) karışık durmayınız ki kalbleriniz de karmakarışık olmasın. Sizden en akıllı olanlar (namazda) bana yakın dursun. Sonra (akıllılık bakımından) onlara yakın olanlar dursunlar. Daha sonra, oldukça onlara yakın olanlar dursun.» buyururdu." [258]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizİ, Ahmed ve N e s â i de bu hadîsi az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen «Ahlâm» kelimesi «Hilm»in çoğuludur. Hilm akıl demektir. «Nühâ* kelimesi de *Nühye»nin çoğuludur. Nühye de akıl demektir. $u halde Ahlâm ve Nüha eş anlamlı iki kelimedir.
Tuhfetü'l-Ahvezî'de beyan edildiğine göre, İ b n - i Sey yi-d i' n - N â s , bu iki kelime ile aynı mânâ kasdedilmiş, demiştir. Bâzı âlimler de * Ahlâm' erginlik çağları anlamında kullanılmıştır, demişlerdir.
Hadisten anlaşıldığına göre; Sahâbîler namaz için saf oldukları zaman düzgün ve doğru durup durmadıklarını anlamak için Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) onların omuzlarını ellerdi, karışık durmamaları için ikazda bulunarak, safların karışıklığının kalb-lerin karışıklığına sebep olduğunu bildirirdi ve en akıllı zatların O'na yakın durmalarını, diğer safların da akıl ve dirayet derecesine riâyet edilerek dizilmesini emretmiştir.
En akıllı ve dirayetçe kuvvetli olanların imama yakın durmaları emri ile ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der:
«İmamın namaz kıldırışını iyice bellemek, yanılgı hâlinde imamı uyarmak, imamın namazı bozulunca onun yerine geçmek gibi önemli noktalar nedeni ile en akıllı ve liyakatli kimselerin imama yakın durmaları ve liyakat esasına göre safların düzenlenmesi emredilmiştir.
Hüccetüllah el-Bâliğa'da: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu emri vermesinin sebebi, büyüklere saygı duygusunun islâm toplumunda iyice yerleşmesidir. Keza liyakatsiz kimselerin, ön safları işgal etmekle liyakatli olanları tedirgin etmemeleridir, denmiştir.
N e v e v i de : Bu emrin hikmeti şudur: En akıllı ve dirayetli kimseye öncelikle ikram edilmelidir. Gerektiğinde imamın yerine o geçmelidir. İmam yanıldığında herkesten önce o farkına varır ve uyarır, namazın kılmış şeklini daha iyi zabtederek, başkasına öğretir, tam mânâsı ile imam gibi hareket etmekle imamın hareketlerini göremeyen arka s af lar da kî cemaata rehberlik eder. AktUı ve dirayetli kişilere öncelik tanınması hükmü namaza mahsus değildir. Her toplulukta böylelerine mutena yer verilmelidir. Meselâ ilim, fetva, istişare, zikir, sohbet ve tedrisat meclislerinde en akıllı adamlara ön sıralarda yer verilmelidir.
Hadisin şöyle yorumlanması da mümkündür:
«Erginlik çağma varmış olan erkekler bana yakın dursun. Onların arkasında da erginlik çağına yaklaşmış olanlar ile mümeyyiz olan erkek çocuklar dursun. Onların arkasında da kadınlar dursun.» [259]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. En dirayetli kimselerin namazda imama yakın durmaları müstahabtır. Dirayet derecesine göre saflar düzenlenmelidir.
2. İkinci yoruma göre erginlik çağma ermiş olan erkekler imama yakın durmalıdır. Erginlik çağma yaklaşmış olanlar ve mümeyyiz olan erkek çocuklar bunların arkasında durmalıdır. Kadınlar da bunların arkasında saf olmalıdır.
3. İmam, cemâatin bu şekilde ve düzgün olarak saf olup olmadıklarını incelemeli ve hatalı duruşları düzeltmelidir.
Nesâi' nin Berâ' bin Âzib (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir :
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saflar arasında bir uçtan diğer uca kadar dolaşırdı. Omuzlarımızı ve göğüslerimizi ellerdi ve: Kanşık durmayınız ki kalbleriniz karışık olmasın, buyururdu.'

977) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü antı)\\en rivayet edildiğine güre şöyle demiştir:
Resul ui I ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), muhacirlerin ve Ensa-rın, (namaz hükümlerini) kendisinden almaları için (namazda) zâtına yakın durmalarından hoşlanırdı."
Not: Kavilerinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [260]

İzahı

T i r m i z I bu hadisin rivayet olunduğunu söyleyerek yalnız metnini mânâyı etkilemeyen az bir lafız farkı ile rivayet etmiştir.
Camiü's-Sağir de beyân edildiğine göre Ahmed bin Han-t> e 1 ve Hâkim de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Sindi der ki: 'Muhacirler ve Ensâr'dan maksat, onların erginlik çağına ulaşmış olan ileri gelenleridir. Bedevileri veya henüz erginlik çağına ermemiş olanları değildir.'
T i r m i z i ve Câmiü's-Sağîr'deki rivayette :*O*ndan (bilgi) alsınlar.» ifâdesi yerine: «üt j^İükJ = -Ondan bellesinler.» ifâdesi mevcuttur.
Sâri h el-Azizî: Namazın farzları, vacipleri, sünnetleri ve âdabı iyice bellensin diye seçkin zâtların Ona yakın durmaları istenmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoşlanması ya bir sahâbiye bizzat haber vermesiyle yahut bir alâmetle bilinebilir," demiştir.

978) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyal/âhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre şöyle demiştir ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ashabında bir gerileme (= Ön safta durmaktan kaçınma) gördü ve onlara:
«İleri geliniz ve bana uyunuz. Sizden sonrakiler de size uysunlar. (Ön saftan) geri durmaya devam eden bir kavmi nihayet Allah geriletir.»" [261]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Bey haki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı bu hadîsin rivayet edildiği «Kadınların saffa durması ve birinci saftan gerilemek» babında şöyle der:
«Sahâbîler, galiba Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:En akıllı olanlar bana yakın dursunlar...» mealindeki (876 nolu) hadisini işittikleri ve kendilerini liyakatli görmedikleri için birinci saffa geçmekten çekinmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ashabına son hadisi emretmiştir.
«Sizden sonrakiler de size uysunlar.» emrinden maksat, arkalar^ fla bulunanların sahâbileri kendilerine imam edinmeleri değil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdaki hareketlerini gö-remiyecekleri için önlerindeki saflara bakarak hareketlerini uydurmalarıdır. Çünkü bütün cemâatin bir imama uyması gereklidir.
«Geri durmaya devam eden...» Fıkras;nın mânâsı şudur:
On saffın faziletini kazanmayı önemsemeyen ve bu fazileti küçümseyen kimseler bu davranışı alışkanlık hâline getirip bunda İsrar ederlerse Cenâb-ı Allah Âhiret günü onları geriletir. Yâni Cehen-nem'den ilk çıkaracağı müminler meyânında onları çıkarmıyacak. Ön saftan geri duruşlarına karşılık ve uygun olarak onları Cehen-nem'den tehirli çıkaracaktır.
Şöyle de yorum yapmak mümkündür:
Ön saffa geçiş hususunda böyle davrananları Cenâb-ı Hak önce Cehennem'e hapsedecek ve tehirli olarak Cennet'e koyacaktır.
Böylelerin, Cehennem'e giren müminlerin en altında olacakları kasdedilmiş olabilir.
N e v e v i: Allah, böylelerini rahmetinden, muazzam fazlından, yüksek mertebeden, ilimden ve benzerî meziyetlerden geri bırakır, diyerek yorum yapmıştır.
Hadisin zahirine göre bu şiddetli tehdit, birinci saffa geçmeme-yi itiyat hâline getirenlere aittir. Aslında böyle yapan kimse yâni geri saflarda durmayı itiyat hâline getiren veya namazım cemaatla değil tek başına kılan şahıs, bu davranışından dolayı cehenneme müstahak olmaz. Şu halde mezkûr tehdit ön saftan kaçınma yüzünden namazını terkeden veya vaktinden çıkarıp kazaya bırakan kişiye mahsûstur, diye yorum yapmak mümkündür. [262]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Ön saf fin yüce sevabını kaçırmamak için bu saffa geçmeye önem verilmelidir. (Ancak ön saffa geçmek için başkasına eziyet etmemelidir. Aksi takdirde sevap yerine günah olur. Başkasına eziyet edeceği endişesiyle ön saffa geçmekten vaz geçen şahsın sevabı ön safta namaz kılanın sevabından daha fazladır. Çünkü Tabarâ-n i'nin İ bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Bir kimseye eziyet edeceği endişesi ile ön safft bırakan adanı için Allah ilk saffın sevabının iki katını verir.»

2. îmam, fazilet sahihlerinin namazda kendisine yakın durmalarını istemeli ve cemâat için en hayırlı olan şeyi tavsiye etmelidir.
3. îmamı görmeyen arka saflardaki cemâat, önlerindeki safların hareketlerine göre imamı takip edebilirler.
4. Ön saffın sevabını küçümsiyerek gerilemek hatâdır. [263]

46 - İmamlığa Öncelikle Hakkı Olanın Babı

979) Mâlik bin el-Huveyris [264] (RadtyaÜâhü anh)'tien; Şöyle söylemiştir :
Ben bir arkadaşımla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına vardık. Geri dönmek istediğimiz zaman O, bize ı
«Namaz vakti olunca ezan okuyunuz, ikamet ediniz ve (yavaşça) büyük olanınız size namaz kıldırsın.» buyurdu." [265]

İzahı

Buhar i, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu uzun ve kısa metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un aynı başlık altında açtığı bâbta rivayet ettiği bu hadisin açıklamasını yapan el-Menhei yazarı şu bilgiyi verir :
-Mâlik (Radıyallâhü anhJ'in arkadaşının ismini bilemiyoruz.
«Ezan okuyunuz, ikâmet ediniz.» emrinden maksat, her ikisinin de ezan okuması ve ikâmet etmesi değil, birisinin bu işi yapmasıdır. Ezan ve ikâmet için yaş durumu tercih sebebi olmadığından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bu hususta serbest bırakmıştır. Fakat imamlık için yaşça büyüklük tercih sebebi kılındığından bu hüküm verilmiştir.
Ezan ve ikâmet emrinde ikisinin muhatap tutulması şöylece de yorumlanabilir: Yâni biriniz okuyunuz, diğeriniz de icabet ediniz.
Şunu da belirtelim : İkâmet etmek ezan okuyanın hakkıdır. Çünkü : = «Kim ezan okursa, o ikâmet eder.» hadisi bunu âmirdir.
-Büyük olanınız namaz kıldırsın.» cümlesindeki büyüklükten maksat, yaşça olan büyüklüktür. Rütbe, makam ve benzeri yönden olan büyüklük kasdedilmemiştir. Çünkü bâzı rivayetlerde yaşça büyüklük' kaydı vardır. Ayrıca Ebü Davud'un rivâyetindeki: -Ve biz o günlerde ilim bakımından birbirimize yakın idik.» ilâvesi de bu durumu teyid eder. [266]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. İmamlık, müezzinlikten efdaldır. Çünkü ezan ve ikâmet etmek için büyüklük aranmadığı halde imamlık için aranmıştır.
2. Vakit namazlarının cemaatla kılınması emredilmiştir. Cemâatin oluşması için imamın beraberinde bir kişinin bulunması kâfidir.
3. Farz namazların vakti girince ezan ve ikâmet etmek meşrudur

980) Ebû Mes'ud (el-Bedrî)[267] (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
ftesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Allah'ın kitabını en çok bilen kişi kavmine imamlık eder. (= etsin) Eğer onların Kur'an bilgisi eşit ise (Mekke'den Medine'ye) önce hicret eden imamlık etsin. Şayet hicretleri beraber ise yaşça büyük olanı imamlık etsin. Evinde ve hükmü altındaki yerde adama imamlık edilmesin. Oturması için evinde kendisine tahsis edilmiş olan yerinde de oturulmasın. Ancak onun izni ile (bu işler) olur.»" [268]

İzahı

Müslim, Ebü Dâvûd, Ahmed ve lbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin : lafzını: -Allah'ın kitabını en çok bilen» diye terceme ettim. Bu cümle çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. El-Menhel yazan bu bâbta rivayet olunan mezkûr hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der:
Bu cümleden maksat K u r' a n ' dan ezberi en çok olanın imamlığa öncelikle geçmesidir. Bâzıları: 'Bu ifâdeden maksat, Kur'-a n okuyuşu en güzel ve Kur'an ahkâmını en iyi bilendir.

Böyle olanın ezberi diğerlerinden az bile olsa imamlık onun hakkıdır, demişlerdir.
Bir kısım âlimler de : Bundan maksat fıkıh bilgisi bakımından en âlim olanıdır. Çünkü Ashâb-ı Kiram'ın durumuna bakılırsa onların en kuvvetli fıkıhçılarının aynı zamanda en kuvvetli Kur'an okuyucusu oldukları görülür.
Şu halde sahâbilerin en kuvvetli hafızı en kuvvetli fıkıhçısıdır Nitekim Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh) :
Birimiz Kur'an'dan bir sûre hıfzettiği zaman onunla ilgili İlmi sağlamlaştırmadıkça ve helâlini, haramını iyice tanımadıkça o sûreden çıkıp başka sûreye geçmezdi' demiştir. Abdullah bin Ömer (Hadıyallâhü anhümâ) da: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir sûre inince biz ondaki emri, yasağı, helâli ve haramı bilmiş olurduk.» demiştir.
Şu halde, Sahâbilerin en kuvvetli hafızı denilince bununla en kuvvetli Fıkıhçısı kastedilmiş olur.
Hadîsin: «Eğer onların Kur'an bilgisi eşit ise...» fıkrasının mânâsı şudur: 'Eğer cemâat fertleri Kur'an hıfzı, okuyuşu ve ilmi bakımından eşit iseler, Mekke Fethinden önceki devirde hangisi daha önce Mekke1 den M e d î n e ' ye hicret etmiş ise imamlık onun hakkıdır.
Erken hicret etmenin imamlıkta tercih sebebi kılınmasının nedeni şu olabilir: Hicret etmekte kıdemli olmak bir şereftir. Bu şerefi ihrâ2 eden zât imamlığa öncelikle lâyıktır. Ayrıca erken hicret eden zâtlar, sonradan hicret edenlere nisbeten umumiyetle daha bilgili olur.
Küfür diyarından İslâm memleketine hicret edenler de bu hükme dâhildir. Çünkü âlimlerin cumhuruna göre hicret hükmü kıyamete kadar devam eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
«Mekke fethinden sonra hicret yoktur.» hadisinin mânâsı şudur : -Fetihten sonra Mekke de İslâm memleketi olduğu için artık oradan M e d i n e ' ye gidip yerleşmek hicret sayılmaz. (Veyahut) Hiç bir hicretin fazileti, Mekke fethinden Önceki devreye rastlayan hicret fazileti gibi olamaz.»
tbnü'l-Melek: 'Bu gün için imamlığa tercih sebebi yönünden muteber olan hicret, mânevi hicrettir. Bu da günahlardan hicret etmektir. Şu halde günahlardan en çok kaçınan kimse imamlığa daha lâyıktır1 demiştir.
Hadisin: «Yaşça büyük olanı...- tâbirinden maksat, müslümanlıkta geçen ömür süresidir. Mutlak yaş uzunluğu değildir. Şu halde yaşlandıktan sonra müslüman olan bir ihtiyar, çocukluğundan beri müslüman olan bir gence veya o ihtiyardan yaşça küçük olmakla beraber ondan önce müslümanlığı kabul etmiş olan kişiye takdim edilmez. Meselâ : 60 yaşındaki bir ihtiyar 5 yıl önce müslüman olmuş, 40 yaşındaki bir orta yaslı da 10 yıl önce müslüman olmuş ise imamlık 40 yaşındakinin hakkıdır.
Hadisin son fıkrasında bir kimsenin evinde veya tasarrufu altındaki her hangi bir yerinde, izni olmadan ona imamlık edilmesi yasaklanıyor. Müslim ve Fbû Dâv û d ' un rivayetlerinde;
3 yerine; lafzı kullanılmıştır. Netice değişmez. Bu fıkraya göre imamlık ev veya yer sahibinin hakkıdır. Cemâat arasında kendisinden daha bilgili şahıslar olsa bile hak onundur. Dilerse başkasını imamlığa geçirir. Cemâat içinden birisine izin verirken en faziletli olan kişiyi seçmesi müstahabtır.
Fıkranın son cümlesinde de bir ev sahibinin oturması için hazırlanmış olan döşek, minder, koltuk, divan ve benzerî yerlere izni olmadan başkasının oturması yasaklanıyor.
Cumhura göre imamlığa öncelik hakkı şu sıraya göredir:
1. Devlet büyüğü,
2. Ev veya o yer sahibi,
3. Namaza âit fıkıh hükümlerini en iyi bilen kişi,
4. Kıraati en güzel olan şahıs.
Hicret, takva ve yaşlılık gibi özelliklerin sıralanışı bakımından fıkıh âlimlerinin görüşleri farklıdır. Geniş malûmat için fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.

981) "... Ebû Hazmı [269] (Hadtyallâhu ntıh)'&di\ rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Sehl bin Sa'd-i Sâidî (Radıyallâhü anh) [270] kavminin gençlerini namaz kıldırmak için Öne geçirirdi. Kendisine :
İslâmiyet'te yüce bir kıdemin bulunduğu halde sen (niçin böyle) yapıyorsun? (Kendin namaz kıldırmıyorsun) denildi. O şöyle dedi:
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel)em)'i şöyle buyururken işittim :
-İmam zâmin (kefil)dir. Eğer namazı iyi kıldırırsa sevap hem onadır hem cemaatadır. Şayet fena kıldırırsa vebali onadır. Yâni cemaata değildir.Zevâid'de : Bunun isnadında bulunan râvi

Abdüthamid'in zayıflığına alimler ittifak etmişlerdir, denmiştir. [271]

İzahı

İmamın kefil oluşu, cemaata namazı sıhhatli bir şekilde kıldırmak sorumluluğunu yüklenmiş olmasından dolayıdır. Eğer bilerek namazı ifsad eden kusuru varsa ve cemâat bundan habersiz ise cemâatin namazını imam ifsat etmiş olur. Cemâat bu durumu bilmediği için namazını iade etmez. Bütün vebal da imamın boynunda kalır.
Keza imâm namazı sıhhatli olarak kılsa bile sünnetlerine ve âdabına riâyet etmezse fazilet bakımından eksik kıldırmış olur. Halbuki âdab ve sünnetlerine riâyet etmek suretiyle cemaata namaz kıldırmak görevini yüklenmiş, bu hususta cemaata karşı sorumluluk altına girmiş ve cemâat da onu kefil saymıştır Bu noktalarda da kusur işlerse iyi kıldırmış sayılmaz vebal da ona aittir.

982) Haraşa kardeşi Selâmet binti'1-Hür [272] (Rafityallâhü anhâ)'-den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i şöyle buyururken işittim:
«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki ayakta bîr saat bek-liyecekler de onlara namaz kıldıracak bir imam bulamıyacaklardır.»" [273]

İzahı

E b û Dâ vûd, Ahmed ve Beyhaki de Selâmet (Radıyallâhü anhJ'nın bu hadîsini şu mealde rivayet etmişlerdir:
«Mescîd halkının (imamlık hakkında) itişmesi ve namaz kıldıracak bir imamı bulamayışları şüphesiz kıyamet alâmetlerindendir.»
Cemâatin bir imam bulamayışı ve imamlık hakkında itişmesi iki şekilde yorumlanmıştır :
1. Herkes imamlıktan kaçınır ve arkadaşını öne sürmek ister. Bunun sebebi ise cemâatin imamlık için gerekli bilgiye sahip olmayışı veya imam seçilmesi ve tâyini hususunda anlaşamaması, yahut Allah rızâsı için ve fahrî olarak imamlık yapacak kimsenin te'min edilememesi gibi şeylerdir.
2. Herkes; Ben imam olayım, der, bundan dolayı cemâat arasında sürtüşme çıkar ve imamsız kalınır.
İlk yorum, bu bâbta anılan diğer hadislere daha uygun olur.

983) Ebû Ali el-Hemedânî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Bir vapurla yolculuğa çıkmış, vapurda Ukbe bin Âmir el-Cüheni
(Radıyallâhü anh) da varmış. (Ebû Ali şöyle der) :
Farz namazlardan birisinin vakti oldu. Biz Ukbe (Radıyallâhü anh) den bize namaz kıldırmasını istedik ve i Şüphesiz imamlık hepimizden fazla senin hakkındır, sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın sohbeti ile müşerref olmuş bir sahâbîsin, dedik. Ama o bundan imtina etti ve şöyle dedi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem) den şöyle buyururken işittim:
«Kim insanlara namaz kıldırır da isabetli (eksiksiz) kildınr-sa namaz (in sevabı) hem onadır, hem cemaatadır. Ve kim şu namazdan bir şey eksiltirse vebal onun üzerinedir. Cemâatin üzerinde değildir. [274]

İzahı

Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhaki, İbn-i Hî. taban, İbn-i Huzeyme ve el-Hâkim de Ukbe (Radıyallâhü anh)'m hadîsini az lafız farkı ile rivayet etmişlerdir.
Hadisteki isabet ve eksiltme umumidir. Yâni namazın şartlarını ve rükünlerini tam yapmak suretiyle isabetli kıldıran imama sevap vardır. Cemâat da sevap kazanır. Eğer imam namazın farzlarından bir şeyi eksik yapmak suretiyle noksanlaştınrsa ve cemâat bu eksiği bilmezse cemâatin boynuna bir vebal geçmez. Bütün vebal imama aittir.
Ebü Davud'un rivâyetindeki isabet ve noksanlık vakte bağlanmıştır. Yâni imam, namaz vakti henüz çıkmamış iken cemaata namaz kıldırırsa... ve imam. vakit çıktıktan sonra namaz kıldırır-sa... olur[275]

48 - Bir Kavme İmamlık Eden Kişi (Namazı) Hafif Kıldırsın Babı

984) Ebû Mes'uH (el-Hedrİ el-Ensârî) (Radtyallâkü ankyten rivayet edildiğine «ore bir adanı [276] Peygamlıer (Sallaltakü Aleyhi ve Srtlcm)'? gelerek :
— Yâ Resûlallah! Ben falanca (imam) yüzünden sabah namazında bile bile (cemaattan) geri kalıyorum. Çünkü çok uzatıyor, dedi. (Fbû Mrs'ûd) (Radıypllahıi nnh) (demiştir ki)
Ben, Resûlullah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem)'i hiç bir vaazında o günkü kadar hiddetli görmt iniştim. O (Sullallahu Aleyhi ve Sellem) :
— -Ey insanlar! İçinizden bâzı kimseler (cemaatı) nefret ettiri cidir. Hanginiz cemaata namaz kıldırırsa hafif kıldırsın. Çünkü onların içinde zayıf olanı, yaşlı olanı ve is - güç sahibi olanı vardır.- buyurdu." [277]

İzahı

Buhar i, Müslim ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir. Aralarında bulunan lâfız farkı mânâyı etkilemez.
-Mâ salla- cümlesindeki «Mâide (= fazla) dır.
Namazı uzattığından dolayı şikâyet edilen imamın ismi geçmemiş olmakla beraber, Muaz bin Cebel ile Ubeyy bin K âb (Radıyallâhü anhümâ)'dan birisidir. [278]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. İmam namazı fazla uzatmayı alışkanlık hâline getirdiği takdirde bunun önlenmesi için durumu üst makama iletmek caizdir.
2. îmam namazı fazla uzatıp cemâati kaçırmamalıdır.
3. Müslümanları ibâdetten soğutucu davranışlarda bulunmaya karşı hiddetlenmek meşrudur.
4. İmam cemâat arasında bulunan yaşlıyı, zayıfı ve iş - güç sahibi kimseleri düşünerek namazı hafif kıldırmalıdır.

985) Enes bin Mâlik (Radtyallâkü anh)\\^\: Şöyle demiştir: Resûlullah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem), namazı kısa ve tam olarak kıldırırdı." [279]

İzahı

Buhârİ, Müslim ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir:
Resûlullah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) cemâatin hâlini düşünerek namazı kısa tutardı. Ama namazın rükünlerinden, sünnetlerinden ve âdabından hiç bir şey eksik bırakmazdı. Bunları tam yapardı.

986) Câbir (bin Abdİllâh el-Ensârî) (Radtyallâhü ö«A«mâ>'den; Şöyle demiştir :
Muaz bin Cebel el-Ensârî (Radıyallâhü anh) arkadaşlarına yatsı namazım kıldırdı. Namazı bir hayli uzattı. Bu sebeple cemaatımızdan bir adam ayrıldı ve namazı yalnız kıldı. Muaz (Radıyallâhü anh) a durum bildirilince, Muaz: O, münafıktır, dedi. Adama bu söz ulaşınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in huzuruna girerek, aleyhinde Muaz (Radıyallâhü anh) m söylediği sözü nakletti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Muaz (Ra-dıyallâhü anh)'a-:
«Yâ Muâz! Sen Fettan mı olmak istiyorsun? Halka namaz kıldırdığın zaman Eş-Şems, El-A'la, El-Leyl ve el-AIak sûreleri ile kıldır.» buyurdu." [280]

İzahı

Kütüb i Sitte sahihleri, Ahmed, îbn-i Hibbân, Ta-baranı, Tahavi ve Beyhakî bunu az lafız farkı ile rivayet etmişlerdir.
Muâz (Radıyallâhü anh)'dan şikâyetçi olan adamın ismi hakkında ihtilâf vardır. Kimisi Haz m bin E b i K â ' b ' dır demiş, kimisi Haram bin Melhan' dır, demiş, kimisi de Selim' dir, demiştir.

Yatsı namazında Muâz (Radıyallâhü anh)'a uyan bu adamın namazdan çıktığını ve kendi kendine yeniden namaza durduğunu buradaki rivayetten çıkarmak mümkündür.
Ebû Davud'un rivayetinde -Cemaattan bir adam ayrılarak yalnız namaz kıldı» ifâdesi kullanılmıştır. El-Menhel yazarı şöyle der:
«Adamın ayrılması iki türlü yorumlanabilir:
1. Adam namazını yarıda kesmiş ve kendi kendine yeniden namaza başlamıştır.
2. Adam imama uymayı bırakarak, kaldığı yerden itibaren kalan rek'atları yalnız kılmıştır.
Şâfi1er ikinci yorumu benimseyerek, böyle yapmanın caiz olduğunu söylemişler ve bu hadisi delil göstermişlerdir. Lâkin Nevevi, bu hadisi delil göstermenin zayıf olduğunu, çünkü ikinci yorumun kesin olmadığını, bilâkis M ü s 1 i m' in rivayetinin ilk yorumun sıhhatli olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir.
N e v e v i' nin yukarıdaki sözü ve B u h â r î' nin rivayeti ilk yorumu teyid eder.»
Muâz (Radıyallâhü anh)'in -O münafıktır.- sözünden maksadı, cemaattan ayrılıp yalnız namaz kılmak münafıkın işidir. Müslüman böyle yapmamalıdır. Adamın kasıtlı değil, mazeretine binâen böyle davrandığını Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettiği bâzı rivayetlerde belirtilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Muâz {Radıyallâhü anh) a «Fettan olmak...» buyurmuştur.
«Fettan» 'Fâtin'in mübalâğasıdır. Fâtin: eziyet veren, azap eden, işkence yapan, nefret ettiren, dini sevmeye mâni olan, günaha sokan gibi mânâlara geilr. Cümlenin mânâsı:
«Yâni Ey Muâz! Sen namazda kıraati uzatmakla halkı dinden soğutucu ve dini vecibelerini yerine getirmekten men edici olmak ister misin?»
Bu soru, kınamak mahiyetindedir. Böyle yapmamış olmalıydın, demek isteniyor. [281]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Tâzir cezasında sözle yetinilebilir. (Burada kınama cezası şifahen verilmiştir.)
2. Cemâatin dağılmasına yol açan harekette bulunan kişinin böyle yapmasının engellenmesi meşrudur.
3. îmam, cemaatın durumunu göz önünde bulundurmalıdır.

987) Osman bin ebi'l-As[282] (Radıyallâhii anhyden rivayet edildiğine Köre şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Taife vali olarak görevlendirdiği zaman bana yaptığı son tavsiye ve emir şu idi: Buyurdu ki:
«Yâ Osman! Namazı hafif kıldır ve halkın hepsini, içlerindeki en zayıf adama göre hesapla. Çünkü şüphesiz onların içinde büyük, küçük, hasta, (evi) uzak ve iş-güç sahibi olanlar vardır.-'

988) Osman bin Ebi'l-As (Radıyallâhii anh)'dan rivayet edildiğine Köre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhıve Sellem) in bana buyurduğu son sözü budur:
«Sen bir kavme namaz kıldırdığın zaman hafif kıldır.»" [283]

İzahı

Osman (Radıyallâhii anh)'ın ilk hadîsini biraz lafız farkı ile Ebû Dâvûd, Nesâi, el-Hâkim ve Beyhaki de, son hadisini ise M ü s 1 im de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs de imamın namazı hafif kıldırmasını emreder. Yukarda da işaret ettiğim gibi imam, namazın farzlarına, vaciplerine, sünnetlerine ve âdabına riâyet etmek suretiyle bunları tastamam yapacak, fakat kıraati, teşbihleri ve duaları pek uzatmıyacaktır. [284]

49 - Bir Şey Olursa İmam Namazı Hafifletir, Babı

989) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ü«A>'den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Çok defa) ben namaza girerim ve uzatmak isterim de bir çocuğun ağladığını duyunca, ağlaması nedeni ile anasının üzüntüsünü bildiğim için kıraatimi hafifletirim. [285]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Tirmizî de bunu rivayet etmişlerdir.
«Vecd» kelimesi hüzün ve muhabbet mânâlarına gelir. Her iki mânâ da burada düşünülebilir. Hüzün mânâsı daha açık olduğu için bunu üzüntü kelimesi ile ifâde ettim. N e v e v î bu malûmatı verdikten sonra şöyle der: [286]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. İmama uyanlara şefkat edilmeli, maslahatlarına riâyet edilmelidir.
2. Zaruret olmadıkça onlara zorluk vermemelidir.
3. Kadınlar mescidlerde erkeklerle beraber cemaatla namaz kılabilirler. (Arkada durmaları şarttır.)
4. Küçük çocuğu mescide sokmak caizdir. (Mescidi kirletmesinden emin olunmayanı sokmamak daha iyidir.)

990) Osman bin Ebi'l-Âs (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre. Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Se.'lent) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ben (namaz kıldırırken) bir çocuğun ağladığını duyarım. Bunun üzerine kıraatimi hafifletirim. [287]

991) Ebû Katâde (RadtyaUâhü anM)'den; Şöyle demiştir
Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Gerçekten (çok kere) ben namaza (kıraati) uzatmak niyetiyle dururum da bir çocuğun ağladığını işitince, anasına zahmet olmasın diye (kıraatimi) kısa keserim.»" [288]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Bey-haki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in arkasında namaz kılan kadınlardan çocuğu ağlayan hatunun kalbi, çocukla meşgul olur, huzurla namaza devam edemez, diye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıraatim kısaltır -dı. Bu hadis, Efendimizin mü'minlere olan büyük şefkatim gösteren delillerdendir
El-Menhel yazarının bu hadis bahsinde naklettiğine göre İbn-i Sabit (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
«Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa ilk rek'atte 60 âyet kadar uzun olan bir sûreyi okudu. Sonra bir çocuğun ağla dığını işitince ikinci rek'atte üç âyet okudu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in anılan durumda rükû ve secde zikirlerini de hafiflettiği B u h â r İ' nin E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayetinden anlaşılıyor. [289]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Namazda kıraati uzatmak isteyen kişi, ihtiyaç hâlinde bunu kısaltmalıdır.
El-Menhel yazarı şöyle der :
Hattabi bu hadîsi delil göstererek : İmamın rükû'da iken cemaata katılmak isteyen bir kimse için rükû'unu uzatmak suretiyle kişinin rek'ate ulaşmasına imkân vermesi caizdir. Çünkü bir kimsenin dünya ile ilgiH ihtiyacı için imamın namazını kısaltması caiz olunca, âhiretle ilgili bir iş için namazını uzatması da caiz olur, demiştir. Fakat bâzı âlimler imamın mezkûr amaçla rükû'unu uzatmasını mekruh sayarak bundan Allah'a ortak koşmak endişesini duyduğunu söylemişlerdir.
Ali e 1 - K â r i şöyle demiştir :
Hattâbî' nin bu hadîsi delil göstermesine itiraz edilebilir. Çünkü bir maksatla ibâdeti hafifletmek ve uzatmayı bırakmak ile bir şahıs için ibâdeti uzatmak arasında fark vardır. Zira şahıs için ibâdeti uzatmak bilinen riyadan sayılır. Bizce imamın; Allah'a yaklaşmak için değil de geç kalan bir kişinin rek'ate ulaşması için rükû'u uzatması tahrimen mekruhtur. Böyle yapan imam için, büyük tehlike endişesi vardır. Ama bununla kâfir olmaz. Çünkü bu hareketi ile Allah'tan başkasına ibâdet etmeye niyet etmiş değildir...' demiştir.»
Şafii fıkıh âlimleri : İmamın rükû'dayken yeni gelen bir kimsenin cemâate katılmak istediğini anlayınca rükü'u uzatması caizdir, demişlerdir.

Şa'bi, Hasanı Basrİ ve 1bn-i Ebi Leylâ da bu görüştedirler. Cemaata sıkıntı vermemek kaydıyla bunun câiz-liğine Ahmed bin Hanbel, îshak bin Rahaveyh ve E b u S e vr de hükmetmişlerdir.
Evzâî, Ebû Hanîfe, Mâlik, Cedi d kavlinde Şafii ve Ebû Yûsuf ise imamın bu bekleyişini mekruh görmüşlerdir. [290]

50 - Safları Doğrultmak Babı

992) Câbir bin Semûre es-Süvâî (Rıuhyatlâhü anh)'deı\ rivayet edildiğine göre: Resûlullah (SaHallahü Aleyhi ve Se/tent) şöyle buyurdu, demiştir ;
•Melekler, Rabb'ları katında saf oldukları gibi niçin sizler de saf o1m u yorsun uz? -
Câbir (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Biz Melekler, Rabb'ları katında nasıl saf olurlar? dedik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .
-Melekler ön safları tamamlarlar (doldururlar) ve safta boşluk bırakmıyacak şekilde birbirlerine sımsıkı yapışırlar.» buyurdu." [291]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâİ, Ahmed ve Beyh a k i de mânâyı etkilemeyen az lafız farkı ile rivayet etmişlerdir.
«Allah katında» ifâdesi ile meleklerin ibâdete kalkışları veya Arş-ı A'lâ yanındaki duruşları kasdedilmiş olabilir. Yahut Allah'tan başka kimsenin bilemiyeceği bir makamdaki duruştur. [292]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. İmam cemâatin duruşunu düzenlemeli ve onlar hakkında en hayırlı olan şeye teşvikte bulunmalıdır.
2. Ön safları doldurmak müstahabtır. Bir saf dolmamış iken arkada başka saf yapılmamalıdır.
3. Cemâat saf yaparken birbirine yapışmahdtr, aralarında boşluk bırakmamalıdır.

993) Enes bin Mâlik (RadıyaMâhü anh)'(\eı\ rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Salla/fahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
- (Namazda) saflarınızı dftzgün tutunuz. Çünkü safları düzeltmek namazın, mükemmelliğinden (güzelliğinden) bir parçadır.»" [293]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Hâkim ve B e y h a k i de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, namaz sallını düzeltmenin, nama/ın ^üzel ve mükemmel kılınışından bir parça olduğuna delâlet eder. Şu lıalde namazın sıhhatı için saffı düzgün tutmak şart değildir.B uhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadis, bu hükmü te'yid eder: «... Çünkü saffı düzeltmek, namazın güzelliğindendir.» Bir şeyin güzelliği, onun mâhiyeti dışında kalan bir sıfatıdır.
İ b n - i H a z m saffı düzeltmeyi namazın farzlarından saymıştır. Ona göre saff düzgün tutulmadan kılınan namaz sahîh değildir. Kendisi bu hadîsi böyle yorumlamıştır.
Cumhur, saffları düzgün tutmanın sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Hattâ bâzı âlimler, bu hususta icmâın varlığını iddia etmişlerdir.

994) Nu'man bin Beşîr (Ensârî)[294] (Radıyallâhü ank)'<\exi; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) namaz saffını mızrak veya ok ağacı gibi kılıncaya kadar düzeltirdi. Râvî demiştir ki: (Efendimiz bir defa) bir adamın göğsünü saff tan ileri çıkmış olarak görünce, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Saflarınızı düzeltiniz. Yoksa şüphesiz Allah yüzlerinizi birbiri-ne muhalif kılacaktır.» buyurdu." [295]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ne-s â î, Ahmed ve Beyhaki de az lafız farkı ile bunu rivayet etmişlerdir.
Rumh: Mızraktır.
Kıdıh i Ucuna henüz demir çubuk takılmamış olan ok ağacıdır. Saffın, mızraka mı, ok ağacına mı benzetildiğine âit tereddüt ramidendir.
Bâzı rivayetlerde: cümlesi yerine;-Veya Allah şüphesiz kalblerinizi birbirine muhalif kılacaktır.» buyurulmuştur. Kalblerin yek diğerine muhalefeti, aralarında düşmanlık, buğz ve nefretin meydana gelmesidir. Bu hâl yüzlerin muhalefetine, ayrı ayrı yönlere çevirilmesine sebep olur. Saflarda cemâatin düzensiz durması, dış görünüşte bir muhalefettir. Dış muhalefeti iç muhalefetine yol açabilir.
K u r t u b i: Cümlenin mânâsı şudur: Cemâat fertleri arasında bir dağınıklık olur. Herkes arkadaşından farklı durur, kimisi ilerde durur, kimisi geride kalır, gönül kırıcı olan kibir ve böbürlenme zannı doğabilir, cemâat arasında bir kopukluk meydana gelebilir, demiştir. [296]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Îmanı cemâatin saffını düzeltmelidir.
2. Eğri duran adam uyarılmalıdır.
3. Saffın düzensiz olması ihtilâflara yol açar.

995) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'(\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz, (namazda) safları dolduranlara Allah rahmet eyler. Melekler de dua ederek günahlarının bağışlanmasını dilerler. Kim safftaki bir boşluğu doldurursa, bu davranışından dolayı Allah onu bir derece yükseltir.Zevâid'de beyan edildiğine göre bu hadis, İsmail bin Ayyaşsın hicaz Ulardan olan rivayeti türündendlr ki bu tür rivayeti zayıftır. [297]

---

[1] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/5
[2] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/5-7
[3] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/7-8
[4] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/8-10
[5] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/10-11
[6] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/11-12
[7] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/13
[8] Zevâid'de : Bu hadisin isnadı hakkında söylenti vardır. Çünkü râvi Atâ bin es-Sâib, ömrünün sonlarında karıştırmıştır. Onun bu halinden sonra Mu-hammed bin Pudayl ondan hadis işitmiştir. Ayrıca Ebû Abdirrahman es-Sülemi'-nin İbn-i Mes'ud (R.A.)'den hadîs işitmesi hakkında konuşulmuştur. Şu'be : Ebû Abdirrahman. İbn-i Mes'ud (R.A.)'dan işitmemiştir, demiştir. Ahmed İse: Ben Şu'be'nin sözünü bir vehim olarak görürüm, demiştir. Ebû Amr ed-Dânî de : Ebû Abdirrahman, Osman, Ali ve İbn-i Mes'ud (R.A.)'den arz yoluyla kıraat almış, demiştir, diye bilgi verilmiştir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî, Ebû Saİd-i Hudri (R.A.)'den rivayet etmişlerdir. İbn-i Hibbân da Cübeyr bin Mut'im'den rivayet etmiştir.
Şeytandan istiâze ile ilgili bu hadis, Cübeyr bin Mut'im'den rivayet olunan bundan Önceki hadîsin son kısmına benzer. Yalnız orada Hemz, nefs ve nefh kelimelerini râvi Amr yorumlamıştı. Burada ise yorumcunun kim olduğu anlaşılmamıştır. Tabarânî ve Zeylâî de bu hadîsi İbn-i Mes'ud (R.A.)'dan rivayet etmişlerdir.
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/13-15
[9] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/15
[10] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/15-16
[11] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/16
[12] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/16
[13] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/17
[14] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/17

[15] Hülb bin Adî'nin adının Yezid olduğu ve Hülb kelimesinin lâkab olduğu söylenmiştir. Hülb, saç demektir. Kendisi Peygamber (S.A.V.Vin yanına geldiği zaman başı kel idi. Peygamber (S.A.V.) mübarek elini onun başına sürmüş, bunun üzerine saçları bitmiş ve bu olay Üzerine Hülb lâkabını almıştır. Kendisi Kûfe'de yerleşmiştir. Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayet etmiştir. Râvisi iss oğlu Ka bîsa'dır. (El-Menhel : C. 6, Shf. 175)

[16] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/17-18

[17] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/18-19

[18] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/19-20

[19] Zevâid'de : Bu hadisin İsnadı zayıftır. Râvi Ebû Hüreyre (B.A.)*nin amcası oğlu olan Ebû Abdillah ed-Devsİ'nin hali meçhuldür. Diğer r&vi Bisr bin Râfi* hakkında thn-i Maln bir defa: Sıkadır, demiştir. Bir defa da : Zayıftır, demiştir. Ahmed onu zayıf saymış, îbn-i Hibban da : O, mevzu' bir şeyler rivayet eder, demiştir. Hadisin metni Ebû Hüreyre (R.A.)'den başka sahâbilerin rivayeti İle BuhârÎ, Müslim ve başka sahih hadis kltablarmda sabittir, denilmiştir.

[20] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/20-22

[21] Hicr sûresi âyet : 87

[22] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/22-25

[23] Sahâbidir. Kufe*ye yerleşmiştir.

[24] Sûre : Kâf. Ayet: 10

[25] Sure: Tekvir, Ayet: 15-16

[26] Şarka gözden yaş akması nedeniyle boğazın tıkanmasıdır. TükrüğÜn nefes borusuna kaçmasıyla görülen boğaz tıkanıklığına denir, diyenler de vardır. Burada ise râvinin de açıkladığı gibi öksürük manası kasdedilmistir. Müslim'de bu kelime yerine Sa'le (— Öksürük) kelimesi bulunur.

[27] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/26-28

[28] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/28-29

[29] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/29-31

[30] **İki Hâl Tercemesi**

819 sayıh hadisin râvlsi Amr bin Hüreys bin Amr bin Osman bin Ubeydullah bin Ömer bin Mahzum Ebû SaÎd el-Kufi, sahâbidir. 18 hadisi var. Müslim, iki hadisini rivayet etmiştir, Râvisi oğlu Ca'fer'dir. Bir de Hasan el-Arni'dir. Buharî'nin dediğine göre Hicretin 85. yılı vefat etmiştir. (Hülâsa : 288)

820 nolu hadisin râvisi Abdullah bin es-Sâib bin Ebi's-Sâib Sayfi bin Âiz bin Abdillah bin Ömer bin Mahzum el-Mahzumİ el-Mekki, sahâbidir. Babası da sahâbidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Abdullah bin Amr, amcası oğlu Abdullah bin el-Müseyyeb bin Ebi's-Sâib el-Âizi. Ebû Seleme bin Sufyan, Ubeyd el-Mekki. Atâ' ve bir çok zat rivayet etmişlerdir. Mekke halkının Kur'an okuyucusuydu. MÜcfthld ve başkaları ondan kıraat almışlardır. Mekke'de ikamet etmiş ve İbn-İ Zübeyrin emirliği sırasında orada vefat etmiştir. tbn-İ Abbas (R.A.). onun cenaze namazını kıldırmıştır Buhâri hariç Kütub-i Sltte sahiblerl onun rivayetlerini almışlardır. (Sl-lfenhel, C. 5. Sah. 38)

Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/31

[31] Zevâid'de : Sa'd <R.A.)'ın hadisinin isnadı zayıftır. Çünkü âlimler el-Hâ-ris bin Nebhân'ın zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Müslim ve başkaları bu hadisin metnini, İbn-i Abbas (R.A.)'ın rivayetinden tahric etmişlerdir, denilmiştir.

[32] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/32-33

[33] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/34-37

[34] Kaz'a bin Yahya'ya İbnü'l-Esved el-Basri de denilmiştir. Bazıları bu Kelimeyi Kazaa olarak tesbit etmişlerdir. Kendisi, lîm-i-Ömer, îbn-i Amr, Ebû Salfl-i Hudri, Ebû Hüreyre (R.A.) ve bir Gemâattan rivayet etmiştir. Râvileri de Müoa-hid, Katâde, Âsim el-Ahvel, Amr bin Dinar ve başkalarıdır. îcli: O, sıka bir tabiidir, demiştir. Et-Takrib yazarı da Onun, Üçüncü tabakadan sıka bir tabii olduğunu söylemişlerdir. Kütüb-i Şİtte sahiblerinin hepsi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel C : 5. Sah. 388)

[35] Ebû Ma'mer Abdullah bin Sahbare el-Ezdi'dlr. Ömer, Ali. Ebû Mes'ud. Ukbe bin Amr el-Ensârî, Ebû Musa el-Eş'âri ve Mikdad (R.A.)'den rivayet etmiştir. Kendisinden de İbrahim en-Nahaî. Mücâhid, Temim bin Seleme ve Yezid bin Şerik (R.A.) rivayet etmişlerdir. İbn-i Muin ve İbn-i Sa'd Onun sıka olduğunu söylemişlerdir. El-lclî de : O, sıka bir tâbii'dir, demiştir. Et-Takrib yazarı da kendisinin ikinci tabakadan sıka olduğunu söylemiştir. Abdullah bin Ziyâd'ın valiliği sı-rasında vefat etmiştir. KÜtüb-i Sitte sahibleri onun rivayetlerini almışlardır. (EUMenhel : C. 5, Sah. 64)

[36] Zevâid'de : Bunun isnadı zayıftır. Çünkü râvi Zeyd el-Ammi zayıftır. El-Mesûdl de Ömrünün sonlarında rivayetleri karıştırmıştır. Karıştırma ânzası belirdikten sonra Ebû Dâvüd ondan hadis işitmiş, diye bilgi verilmiştir.

Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/37-39

[37] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/39-40

[38] Bu terimler için 833 nolu hadisin izahına bak.

[39] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/40-43

[40] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/43

[41] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/44-45

[42] Künyesi Ümmü'1-Fadl olan LUbftbe (R.A.)'nin hayatı 522 nolu hadisin izahında geçmiştir.

[43] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/45

[44] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/45-46

[45] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/47-48

[46] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/49-51

[47] Bu tereddüd râvidsndir

[48] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/51-52

[49] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/52-53

[50] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/53

[51] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/54

[52] Müzzemmll Sûresi, Ayet: 30

[53] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/55-56

[54] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/56-57

[55] Ebü's-SâlVin adı Abdullah bin es-Saib'dir. Hisâm bin Zuhre'nin mevlâ-sıdır, Muğıre bin Şüt>e (R.A.) ve Ebû Hüreyre (RA.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Esma' bin Ubeyd, Bükeyr bin Abdillah bin el-Eşca* v-"- ei-Alâ' bin Abdirrahman rivayet etmişlerdir, tbn-i Abdi'1-Berr : Onun sıka ve makbul -tdu-ğuna alimler ittifak etmişlerdir, demiştir. Et-Takrib'de : O sıkadır. Üçüncü tabakadandır, denmiştir. Müslim, Ebû D&vûd, Tir m izi, Nesâİ ve tbn-i Maceh, onun ri~ vayetini almışlardır. (El-Menhel, cild S, Sah. 247)

[56] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/57-59

[57] Zevâid'de : Bu. zayıftır. Senedindeki Ebû Süfyân es-Sa'dİ'nin zayıflığı üzerinde âlimlerin ittifak ettiklerini İbn-İ Abdi'1-Berr söylemiştir. Lâkin Katâde Ebû Süfyân'a mutabaat etmiştir, îbn-i Hibbân, kendi sahihinde öyle rivayet etmiş-tir, denmiştir.
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/59-61

[58] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/61-62

[59] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/62-63

[60] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/63

[61] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/63-64

[62] Zevâid'de beyan edildiğine göre ; el-MüzzI ; Bu hadîs mevkuftur, dedikten sonra : isnadı sahih, ricali sikalardır, demiştir.
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/64-66

[63] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/66

[64] Sekte, durak demektir. Burada açıktan okumaya ara vermek mânasında kullanılmıştır.

[65] Cündeb de olabilir.

[66] Hasan-ı Basrî, âlim, fazıl ve sıka bir f ikincidir. Bir çok sahâbî'den rivayette bulunmuştur. Enes (R.A.), Halka: Hasan'a sorun, çünkü biz unuttuk. O, iyi bellemiş, demiştir. MÜrsel hadisleri vardır. îbn-i Sa'd'a göre onun mürsel ha' dişleri hüccet değildir. Fakat tbnül-Medini'ye göre sıka râvilerin Hasan-ı Basrî1-den rivayet ettikleri mürsel hadisler sahihtir. Sahih olmayanı çok azdır. Kütüb-i SÎtte sahipleri, onun rivayetlerini almışlardır. Hicretin 110. yılı vefat etmiştir. (El-Menhel Cild : 1, Sah. 69)

[67] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/67-68

[68] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/68-70

[69] Susmaktan maksad, imamı dinlemek için susmaktır.

[70] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/71

[71] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/71-73

[72] Adı Ümâre Ebü'l-Velld el-Medeni'dir. Efcü Hüreyre <R.A.)'den ve îbn-i Ahi-Ebî-Rahm el-Öıfârl'den rivayet etmiş. Râvisi de Zührî'dir. îbn-i HÎbb&n ve Yahya bin Saîd. onu sıka saymışlardır. Medine tabiilerinin meşhurlarındandır. Fakat el-HümeydÎ ve Beyhaki O meçhuldür, demişlerdir. Takrib'de üçüncü tabakanın sıka râvilerinden sayılmıştır. Hicretin 101. yılı vefat etmiştir. îbn-i M&ceh, Ebû D&vud, Nesâi ve Tirmizl Onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel Cild 5. Sah. 259)

[73] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/73-76

[74] Zev&İd'de : Bu hadisin isnadında Câbir el-Cûfî bulunur ki, O feezzab-tır. Bu hadis Kütüb-i Sitte sahiplerinin rivayet ettikleri Übâde (R.A.)'nin hadisine muhaliftir, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/76-79

[75] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/79

[76] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/79-82

[77] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/82-83

[78] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/83-84

[79] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/84-87

[80] Zevâid'de : Hadisin isnadındaki Ebü Abdillah tanınmıyor. Diğer râvi Bişr'in zayıf olduğunu Ahmed söylemiş. îbn-i Hibbân da : O mevzu hadisleri rivayet eder, demiştir. İbn-i Hibbân bu hadisi kendi sahihinde başka bir senedle ri-vâyet etmiş, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/87-89

[81] Zevâid'de : Bunun senedinde bulunan İbn-İ Ebî Leylâ, Muhammed idin Ebi Abdirrahman bin Ebi Leylâ'dır. Ki cumhur onu zayıf saymıştır. Ebû Hatim doğruluğunu savunmuştur. Diğer ricali sikalardır, denilmiştir.
Bu hadisi el-Hâkim de rivayet etmiştir.

[82] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/89-90

[83] Zevâid'de : Bu isnad sahihtir. Ricali sikalardır. Müslim bütün râvile-riyle istidlal etmiştir, denilmiştir.

[84] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/90-91

[85] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/91-92

[86] Mâlik bin el-Hüveyris el-Leysl, Ebû Süleyman (R.A.Vın İS hadisi vardır. Buh&rİ ve Müslim iki hadisini müttefikan ve Buhârî bir hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. RâvilerÎ Nasr bin Asım el-Leysl ve Ebû Kulâbe el-Cürml'dlr. (Hulâsa: 8.387)

[87] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/92-93

[88] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/93-95

[89] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/95-96

[90] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/96-97

[91] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/97-100

[92] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/100-101

[93] El-Hulâsa'nın beyânına göre bu zâtın esas ismi, Umeyr bin Habib değil, Umeyr bin Katâde bin Sa'd el-Leysi el-KûfÎ'dir. Sahâbidir. Hasan bin Ali'den rivayet etmiştir. Râvisi de oğlu Ubeyd'dir. Tehzib'in beyanına göre başka râvisi yoktur. Umeyr bin HabÎb adıyla yalnız tbn-i Mâceh ondan rivayet etmiştir. Umeyr bin Katâde ismiyle Ebû Dâvûd. Nesâi ve tbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. (Hulasa : 296-297)

[94] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/101-102

[95] Muhammed bin Amr bin Ata Ebû Abdillab el-Âmiri el-Medenl el-Kure-sl'dir. tbn-i Abbas, tbn-i Zübeyr, Ebû Hüreyre. Ebû Hümeyd, Ebû Katâde, Sald bin el-MÜseyyeb (HA.) ve bir cemaattan rivftyet etmiştir. Hâvileri de Veheb bin Keysân, Yezîd bin el-Hûd, İbn-i Aclân, îbn-i İshak, Velid bin Kesir ve başkalarıdır. Ebü Zur'a, NesâS ve Ebû Hatim, onu sıka saymışlardır, tbn-i Sa'd : O sikaydı. Hadisleri vardır, demiştir. İbnü'l-Kattân da : O. doğruluk ehlindendir, demiştir. Hicretin 154. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel Cild : 5, Sah. 132)

[96] Ebû Hümeyd es-Sâidi için 772 nolu hadisin İzahına bak.

[97] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/102-104

[98] Abbâs bin Sehl bin Sa'd es-Sâidi (R.A.), Ebû Hüreyre (R.A.)'den ve Ebû Üseyd, Ebû Hümeyd, îbn-i Zübeyr ve başkalarından rivayet etmiştir. Kendisinden de el-Alâ' bin Abdirrahman, Muhammed bin îshak ve bir cemâat rivayet et-miştir îbn-i Muin ve Nesâi onu sıka saymışlardır. El-Takrîb'de de dördüncü tabakadan s*ka bir râvl olduğu söylenmiştir. tTm-i Sâd da hadisi az olan sıka bir rftvi olduğunu söylemdir. Ebû Dâvûd. Tînnal ve Ibn-i Mâceh onun nvayeUm almışlardır. (El-Menhel Cild : 5, Sah. 137)

[99] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/104-106

[100] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/106-107

[101] Zevâid'de isnadı sahihtir, ricali Buhârî ve Müslim'in ricalidir. Fakat Dârekutnl bu hadîsi mevkufla malûl sayarak: Abdü'-lVehhâb'dan başkası bunu Hümeyd'den merfu' olarak rivayet etmemiştir. Doğrusu şudur ki : Hadiste yapılan el kaldırma işi, Enes (R.A.)'in fiilidir, demiştir. İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hib-ban bu hadisi kendi sahihlerinde rivayet etmişlerdir, denilmiştir.

[102] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/107-109

[103] Ebü'z-ZÜbeyr el-Mekki'nin adı, Muhammed bin Müslim bin Tedrüs el-Esedi'dİr. Hadîs imamlanndandır. sıkadır. Câbir bin Abdillah, İbn-i Abbas, Âişe, Abdullah bin Itmı ve İbn-i Ömer (R.A.)'den tedlis yapar. Kavileri Eyyûb, iki Süf-yan. Mâlik ve bir çok aattır. Şeyhlerinden Atâ' da Nesâi de kendisinden rivayet etmiştir. İbn-i Muin, Nesâi.ve Îbn-İ Adiyy, Onu sıka saymışlardır. Pakat Ebû Hâ-tem ve Ebü'z-Zür'a : Onun rivâyetleriyle hüccet getirilmez, demişlerdir. İbnü'1-Me-denî'nin dediğine göre hicretin 128. yılı vefat etmiştir. Buhar! ve Müslim, birer hadisini rivayet etmişlerdir. (El-Hulâsa : Sahife : 358)

[104] îbrâhim bin Tahmân bin Şuayb el-Herevî, önce Nlsâbur'da, sonra Mekke'de İkamet etmiş ve hicretin 168. yılı Orada vefat etmiştir. Büyük âlimlerdendi. Âdem bin Ali, Semmâk bin Harb, Muhammed bin Zİyad, EbÜ'z-Zübeyr, Mansur (R.A.) ve bir cemaattan rivayet etmiş; kendisinden de Ebû Hanife, Safvan bin Süleyman, Yahya b. Eb! Kesir, Muhammed bin Sabık, İbnü'I-Mübârek ve bir çok kimse rivayette bulunmuştur. Ahmed, Ebû Dâvûd, Ebû Hatem ve Salih bin Muhammed, Onu sıka saymışlardır. Ahmed: O, Cehmiye mezhebine şiddetle çatan Mürciye mezhebine mensub bir kimse idi, demiştir. Mürciyeiikten döndüğü de söylenmiştir. (Hulasa: SW : 18).

[105] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/109-110

[106] AH bin Şeyban el-Yemaml sahabldir. Birkaç hadisi vardır. Ravisl. oğlu Abdurrahman'dır. Ebû D&vûd ve tbn-i Mftceh hadîslerini almışlar. Buharl de el-Edebül-Müfred'de rivayetlerini almıştır. Oğlu Abdurrahman'dan başka ravisi yoktur. (Hulasa Shf : 274)

[107] ZevâÎd'de : Bu hadîsin isnadı sahih olup. ricali sikalardır, tbn-i Hu-zeyme ve îbn-i Hibbân, bu hadisi kendi sahihlerinde rivayet etmişlerdir, denilmiştir.
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/110-112

[108] Vâbısa bin Mâ'bed bin Utbe bin el-Hâris bin Mâlik el-Esedi Ebû Salim veya Ebü'ş-Şâ'sa'dır. Peygamber (S.A.V.)'den, tbn-i Mes'ud (R.A,)'dan ve Ümmü Kays'tan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Şalim ve Ömer adlı İki oğlu ile Şeddad Mevlâ lyaz, Râşid bin Sa'd. Ziyâd bin EbÎ>Ca'd ve başkaları rivayette bulunmuşlardır. (El-Menhel CÎld 5, Sahife 73)

[109] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/112-115

[110] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/115

[111] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/116-117

[112] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/117-119

[113] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/119-124

[114] Arefe'ye yakın bir yerin adıdır.

[115] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/124-125

[116] Abdullah bin Akram el-Huzâi Ebû Ma'bed sahâbidir. Bir hadisi vardır. Râvisi. oğlu Ubeydullah'tır. Tirmizi, hadisinin hasen olduğunu söylemiştir. Tirmizl, Nesâl ve îbn-i Maceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 191)
Ubeydullah bin Abdillah bin Akram el-Huzâi el-Hicazl, babasından rivayet et mistir. Kendisinden de Dâvûd bin Kays rivayet etmiştir. Nesâl Onu sıka saymıştır. Tirmizl, Nesâl ve îbn-i M&ceh, Onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 251)

[117] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/126-127

[118] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/127-129

[119] Ahmer bin Şihâb bin Cezi bm Su'lebe bin leyd bin Mâlik bin Sinan sa-hâbidir. Râvisi Hasan-ı Basrî'dir. Ebû DAvûd ve İbn-İ Uâceh, Onun rivayetini almışlardır. (El-Menhel Cild : 5. Sahife : 3H>)

[120] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/129-133

[121] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/133

[122] El-Hakka 52

[123] El-Alâ 1

[124] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/133

[125] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/134-136

[126] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/136

[127] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/137-139

[128] Avn'ın sıka olduğu, Ahmed, ttm-İ Muin, NesâÎ ve îcli tarafından bildirilmiştir. Buhari hariç, Kütüb-i Sitte'de rivayetleri vardır.

[129] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/139-140

[130] Mezheblerin görüşleri el-Fıkh Ala'l-Mezahibi'I-Arbaa'nuı 'Namazın sünnetleri bahai'nden alınmıştır.
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/140

[131] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/140

[132] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/141
[133] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/141-142
[134] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/142-143
[135] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/143-148
[136] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/148-149
[137] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/149-150
[138] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/150-152
[139] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/152-153
[140] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/153-156
[141] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/156
[142] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/156-157
[143] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/157-158
[144] Nûr Sûresi 61. âyet
[145] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/158-161
[146] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/161-162
[147] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/162-163
[148] Abdurrahman Bin Ebi Leylâ 25 nolu hadîste geçmiştir.
[149] Ka'b bin Ucre 111 nolu hadiste geçmiştir.
[150] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/163-164
[151] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/164-166
[152] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/166-167
[153] Ahzab sûresi 56. &yet
[154] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/167-169
[155] Bakara: 183
[156] Nisa* : 163
[157] Kassas : 77
[158] Âli İmrân : 33
[159] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/169-171
[160] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/172-173
[161] Âmir bin Rabia bin Ka'b bin Mâlik el-Anzî Ebû Abdillah, ilk muhacir terdendi. Habeşistan'a da hicret etmişti. Bedir ve diğer savaşlara katılmıştı. Peygamber (A.S.)'den ve Ebû Bekir (R.A.) İle Ömer (R.A.)'den rivayet etmiştir. Kendisinden de îbn-i Zübeyr, îbn-i Ömer ve başkaları rivayet etmiştir. Hz. Ömer (E.A. >
Câbİ'ye gittiğinde Onun sancaktarhğını yapmıştır. Hz. Osman (R.A > da hacca' gittiği zaman. Onu Medine'de vekil bırakmıştı. Hicretin 32. veya 34. yılında vefat etmiştir. (El-Menhel. CUd : 6, Sahife : 186)
[162] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/173-176
[163] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/176
[164] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/176-177
[165] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/177-178
[166] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/179
[167] Al-İ İmrân : 8
[168] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/179-180
[169] Nümeyr bin Ebi Nümeyr el-Huzâi Ebû Mâlik, Ezd kabilesinin Huzâa koluna mensup olduğu için ona el-Huzâi denmiştir. Sahâbidir. Peygamber (S.A.V.V-den bu hadisi rivayet etmiştir. El-Bağavt*nin dediğine göre bundan başka, rivayet olunan hadisi yoktur. Ravisi ise oğlu Maliktir. Et-Takrtb'te beyan edildiğine göre Malik, makbul olup 4'üncü tabakadandır. (El-Menhel, clld : 6, sahife : 106)

[170] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/180-182
[171] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/182-184
[172] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/184
[173] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/184-186
[174] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/186-188
[175] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/188-189
[176] Hal tercemesi 688 nolu hadis bahsinde geçmiştir
[177] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/189-190
[178] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/190-191
[179] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/191-192
[180] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/192-193
[181] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/194
[182] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/194-196
[183] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/196
[184] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/196-197
[185] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/197-198
[186] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/198
[187] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/198-200
[188] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/200
[189] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/200-201
[190] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/201-205
[191] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/205-206
[192] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/206-207
[193] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/207
[194] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/207-208
[195] Zevâid'de bu hadîsin senedindeki râvüer sikalardır. Müslim, Amr bin Şuayb'ın babası (Şuayb) aracılığıyla dedesi (Abdullah bin Amr)'den olan rivâyetiy-le delil getirmiştir. Bu nedenle bu isnad Müslim'in yanında sahihtir, denmiştir.
[196] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/209-210
[197] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/210-211
[198] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/211-212
[199] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/212-213
[200] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/213-215
[201] Adi Âmir bin Üsâme bin Umeyr bin Âmir el-Hüzeli el-Basrî'dir. Hz. Aise, tbn-İ Âbbas, İbn-i Ömer. Enes, Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhüm)'den ve başkalarından rivayet etmiştir. Kendisinden de Hâlid el-Hazzâ', Ebû Kılâbe, Sa-lim bin ebi'1-Cad ve çok kimse rivayet etmiştir. Ebû Zur'a, onu sıka saymıştır. Kü-tüb-i Sitte sahibleri onun rivayetlerini almışlardır. Hicrî 112. yılı vefat ettiği söylenmiştir. (El-Menhel cüd 1, sahife : 207)
[202] Hudeybiye, Mekke'ye bir ve Medine'ye dokuz konak mesafede bir köydür. Harem-i Şerif bölgesinden sayılır. Hicretin 6. yılı Peygamber (S.A.V.) ile Mekke müşrikleri arasında akdedilen meşhur Hudeybiye andlaşması burada yapılmıştır. Hadiste geçen «Hudeybiye günü» ifadesi ile o gün kasdedilmiştir.
[203] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/216
[204] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/216-218
[205] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/218-219
[206] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/219-221
[207] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/221-222
[208] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/222

[209] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/222-223
[210] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/223-224
[211] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/224
[212] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/225
[213] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/226
[214] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/227
[215] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/227-228
[216] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/228-229
[217] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/229-231
[218] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/231-232
[219] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/232
[220] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/232-235
[221] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/235
[222] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/235-236
[223] Zevâid'de : Hadîsin isnadı hakkında söylenti vardır. Çünkü bâzı âlimler, râvi Cemîl bin el-Hasen'i yalanlamışlar, diğer bir kısım âlimler Onu sıka say mışlardır, denilmiştir.
[224] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/236-237
[225] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/238-239
[226] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/239-240
[227] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/240
[228] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/240-241
[229] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/241-244
[230] El-Uzzâ: Bir nevi put adı olduğu gibi şeytan anlamında da kullanılır. Burada şeytan anlamı kasdedilmiştir.
[231] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/244-245
[232] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/245
[233] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/245-246
[234] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/246-247
[235] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/247-248
[236] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/248-249
[237] Zevâid'de : Bunun isnadı hakkında söylenti vardır. Çünkü râvilerinden DârinVın meçhul olduğunu Zehebi söylemiş, İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasında zikretmiştir, denilmiştir.
[238] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/249-250
[239] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/251-254
[240] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/254-255
[241] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/255-256
[242] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/256-257
[243] Hal tercemesi 111 nolu hadîsin izahında geçmiştir.
[244] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/257-258
[245] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/258-259
[246] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/259-260
[247] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/260
[248] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/260-261
[249] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/262

[250] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/262-263
[251] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/263
[252] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/263-264
[253] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/264
[254] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/265-266
[255] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/266
[256] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/266-267
[257] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/267
[258] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/267-268
[259] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/268-269
[260] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/269-270
[261] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/270-271
[262] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/271-272
[263] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/272
[264] Bu zâtın hâl tercemesi 859 nolu hadisin izahında geçmiştir.
[265] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/272-273
[266] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/273
[267] Bu zâtın hal tercemesi 668 nolu hadisin İzahında geçmiştir.
[268] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/274
[269] Sıka bir tabiidir. Adı Seleme bin Dinar'dır. Zühd-ü takvası İle meşhurdur. Sehl (R.A.)'den başka. Ata bin Ebi Rabâh, Said bin el-Müseyyeb ve başka zatlardan da rivayet etmiştir. Zühri ve Mâlik dâhil bir çok râvisi vardır. KütÜb-i Süte sahiplfrt onun rivayetlerini almışlardır. H. 135'te vefat ettiği söylenmiştir. (EI-Menhel '-:id 1. sah. 147)
[270] Bu zâtın hal tercemesi 164 nolu hadisin izahında geçmiştir.
[271] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/274-276
[272] Bu hâtûn Sahâbîdir. Bu hadîsi Peygamber (S-A.V.)'den rivayet etmiştir. Hâvileri de Akile ve Ümmü Dâvûd el-Vâbişiyys^dir. Ebû Dâvûd ve müellifimiz onun rivayetini almışlardır. (El-Menhel cild 4, Sah. 295)
[273] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/277
[274] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/277-278
[275] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/278-279
[276] Adı belirtilmemiştir. Bazıları. Hazm b. Ebi KâTj'dır, demiştir.
[277] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/279-280
[278] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/280
[279] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/281
[280] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/281
[281] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/281-282
[282] Hal tercemest 714 nolu hadisin izahında geçmiştir.
[283] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/282-283
[284] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/283-284
[285] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/284-285
[286] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/285
[287] Zevâid'de şöyle denmiştir: «Osman bin Ebi'l-As (R.A.)'ın bu hadisine âit isnad aleyhinde konuşulmuştur. El-Mizzi et-Tehzîb'te : El-Hasan'ın Osman'dan hadis işitmediği söylenmiş, demiştir. İbn-i Main ve İbn-i Sa'd, senedin diğer râvilerinden Muhammed bin Abdİllah bin Ulâsa'nın sıka olduğunu söylemişler ise de, Dârekutni onu zayıf saymış, el-Ezdî onun yalancı olduğunu söylemiş ve İbn<i Hibbân : O, mevzii hadîsleri sikalardan rivayet eder. Tenkitten başka bir şey için onu anmak muhtemel değildir, dfmiştir. Senedin kalan râvileri sıkadır.»
[288] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/285

[289] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/285-287

[290] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/287

[291] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/287-288

[292] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/288

[293] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/289

[294] Hal tercemest 112 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[295] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/289

[296] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/289-290

[297] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/290-291

51 - Ön Saffın Fazileti Babı

996) İrbâd bin Sâriye[1] (Radtyallâkü anh)'âen: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ön saff (tâ ki cemâat) İçin üç defa ve ikinci saff (takiler) için bir defa İstiğfar ederdi." [2]

İzahı

Bu hadîsi Nesâi:= -Resûlullah (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) birinci saff (takı cemâat)'a üç defa ve ikinci saff (takiler) e bir defa salevât ederdi» cümlesi ile rivayet etmiştir.
İstiğfarı Günahların bağışlanmasını dilemektir.
Salâvat t Salât'ın çoğuludur. Bu kelime çeşitli mânâlara gelir. Allah'ın salât etmesi, rahmet etmesidir. Meleklerin salât etmesi, mağfiret için duâ etmesidir. İnsanların salât etmesi, istiğfar ve rahmet dilemesidir.
Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in salâtından maksat, cemâatin günahlarının bağışlanması ve ilâhi rahmete kavuşması için duâ buyurmasıdır.
Hâl bu olunca iki ifâde tarzının mânâsı aynıdır.
Hadis ilk sat fin faziletini beyan eder. tik saffta duranlar imamın sesini daha iyi duyarlar, iftitah tekbirini imamın hemen akabinde getirirler, imamla beraber âmin, derler, imamın hareketlerini rahatça izlerler, iznim yanılır veya kırâatmda tutulursa yardımcı olurlar, imamın bir özür dolayısıyla namazdan çıkması hâlinde onun yerine geçebilirler. Diğer safflarda duranlar bu faydaları kolayca elde edemezler.
Ön safftan maksat, imamın hemen arkasındaki ilk safftır. Bâzı âlimlere göre bundan maksat, vakit namazını ilk cemaatla kılanlar-
dır. Bâzıları da bâzı rivâyetlerdeki; -İlk safflar» tâbirine bakarak, son safftan önceki saffların kast edildiğini söylemişlerdir.

997) Berâ' bin Azib (Radtyallâhü anh)\\w. Şöyle demiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim:
Şübhesiz Allah ve melekleri ilk saff (takilere) salât ederler.[3]

998) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«AJ'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Eğer ilk saffta bulunan (hayır ve bereket) 'i buseydiler (bu saff* ta yer alabilmek için) kura atmak tahakkuk edecekti.»" [4]

İzahı

Buharı ve Müslim de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Buharı1 nin rivayeti daha uzundur. Onda ezan okumanın vakit namazlarını ilk vakitte kılmanın ve sabah ile yatsı namazlarını cemaatla kılmanın faziletinden de bahis edilmektedir.
Hadîs ilk safta durmanın ne kadar hayır ve berekete vesile olduğunu işaret buyurur. Ebü'ş-Şeyh'in rivayetinde:
-Hayır ve bereketten» ilâvesi bulunduğu için ter-cemede parentez içinde bu ifâdeyi kaydettik.

999) Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü aw/r)'den rivayet edildiğine göre, ResûJullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz Allah ve melekleri ilk safftta duranlarla salât ederler.Bunun isnadının sahîh ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [5]

52 - Kadınların (Namazdaki) Saffları Babı

1000) Ebû Hüreyre (Radtyaltâhü anh)'den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kadınların şaftlarının en hayırlısı en gerideki saf fidir. Sevabı en az olanı da en öndeki saf fidir. Erkeklerin safflar inin en hayırlısı en öndeki saf fidir. Sevabı en az olanı da en gerideki saffıdır.."

1001) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)>dan rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Erkeklerin safflarimn en hayırlısı öndeki safftır, sevabı en az olanı da en geridekidir. Kadınlarının safflarının en hayırlısı en son saffıdır. Sevabı en az olanı da en öndeki saffıdır.»"
Not: Sindi demiştir ki bu hadîs Zevâid'türündendir. (Yâni Kütüb-i Sitte'-den yalnız bu sünende rivayet olunmuştur.) Zevâid adlı kitabtan da bu durum anlaşılmaktadır. Lâkin Zevâid yazarı bu hadîsin, senedinin hâlini açıklamamıştır. [6]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'den rivayet olunan ilk hadisi Müslim, Tirmizİ, Ebû Dâvûd, Nesâî ve B e y h a k î de rivayet etmişlerdir.
Erkeklerin arkasında kadınlar bulunsun, bulunmasın sevabı eri çok olan saffı, imamın hemen arkasındakidir. Sevabı en az olanı da en gerideki saffıdır. Bundan önceki bâbta bu durum açıklanmıştır.
Kadınların safflarma gelince, eğer erkeklerle beraber namaz kılarlarsa sevabı en çok olan kadın saffı en geridekidir. Çünkü erkeklerden en uzak olanıdır. Sevabı en az olan kadın saffı ise en öndekidir. Çünkü erkeklerin saffına en yakın olanıdır.
Şayet kadınlar erkeklerle beraber değil de yalnız kendi aralarında cemâat olurlarsa sevabı en çok olanı ilk saff ve sevabı en az olanı da son saffıdır.
Şu halde, kadınların safları ile ilgili hadisteki hüküm onların erkeklerle beraber cemâat olmaları hâline mahsustur. Sindi bu kavli naklettikten sonra: Hükmün umumî olması da muhtemeldir. Yâni erkekler beraber olsun olmasın kadınların safflarımn hükmü budur. Bunun hikmeti ise kadınların örtünmeye çok riâyet etmeleri gösterilebilir, demiştir. [7]

53 - Sütunlar Arasında Saff (Olup) Da Namaz Kılmak Bâbı

1002) Kurre (bin Eyâs bin Hilâl)[8] (Hadtyallâhü anh)'r\en; Şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken sütunlar arasında saff olmaktan menedilirdik ve sütunlardan cidden kovulurduk.'
Not : ZeVâid'de : Bunun isnadında Harun bin Müslim bulunur. Ebû Hâtim'İn dediği gibi bu zât meçhuldür. îbn-i Mâceh hâriç üç sünen sahipleri bu hadisi Enss bin Mâlik (R.A.)'den rivayet etmişlerdir, denmiştir. [9]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadisin benzerini T i r m i z i, Ebû Dâvûd ve Nesâi rivayet etmişlerdir. Ayrıca A h m e d, Beyhaki ve Hâkim de rivayette bulunmuşlardır.
Tirmizi' nin Abdülhamid bin Mahmud' dan rivayeti şöyledir: «Ben devlet büyüklerinden birisinin arkasında namaza durdum. Cemaatta büyük izdiham vardı. Biz iki sütun arasında namaza durduk. Namazımız bitince Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) :
'Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken biz sütunlar arasında namaza durmaktan sakınırdık,' dedi.»
Hadisimizde Kurre (Radıyallâhü anh), «...menedilirdik...» demekle Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerini menettiğini kasdetmiştir.
Beyhaki' nin rivayet ettiğine göre İbn-iMes'ûd (Radıyallâhü anh) : «Sütunlar arasında saff olmayınız.» demiştir.
El-Menhel yazarı 'Sütunlar arasındaki safflar bâbı'nda aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
«Hadîs, sütunlar arasında namaza durmanın mekruhluğuna delâlet eder. Bunu yasaklamanın hikmetine gelince; Bâzıları saffın kesikliğini neden göstermişlerdir. Bâzıları da : Sütunlar arası, ayakkabıların yeri olduğu için, burada namaz kılınması mekruh kılınmış, demişlerdir.
İbn-i Seyyidi'n-Nâs: Birinci hikmet daha yerindedir. Çünkü sütunlar arasının ayakkabılık olarak kullanılması, sonradan âdet olmuş, demiştir.
K u r t u b i: Mü'min olan Cinler, sütunlar arasında namaz kıldıkları ve bu yer onların namazgahı olduğu için burada namaza durmanın mekruh kılındığı rivayeti var, demiştir. [10]

Fıkıhçıların Bu Konudaki Görüşleri

1. İbrahim en-Nehaî, İshak ve Mâlikiler, bu hadîsi ve benzerî hadîsleri delil göstererek, cemâatin ve münferidin sütunlar arasmda namaza durmasının mekruhluğuna hükmetmişlerdir.
2. Hanbeiiler'e göre cemaatla namaz kılınırken sütun-Jar arasında durmak, saffın kesilmesine sebep olursa; cemâatin bir kısmının burada namaz kılması mekruhtur, tmama uymayanların sütunlar arasında namaza durmaları mekruh değildir. Delil olarak tâ Hanbeliler, Kurre (Radıyallâhü anh) in hadisini göstermişlerdir.
3. Hasan-ı Basri, ibn-i Şîrîn ve Küfe âlimleri : (Cemâat olsun, münferid clsun sütunlar arasında namaza durmakta kerahet yoktur, demişlerdir.Saîd bin Cübeyr, Ibrâhim-i Teymî ve Süveyd bin Cufle, kendi kavimleri sütunlar arasında namaza dururken onlara namaz kıldır-mışlardır. Delilleri ise; B e y h a k î' nin Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem>'in Kâ'be'nin içinde namaz kıldığında hangi yerde durduğunu Bilâl (Radıyallâhü anh)'a sordum. Bilâl (Radıyallâhü anh) : 'Öndeki iki direk arasında.' dedi."
Han beliler: Kurre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi zayıftır. E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiiliyle merduddur, demişlerdir.
4. Şafiî ve İbnü'1-Mü n zir: Cemâatin sütunlar arasında saff olması mekruhtur. Tek başına namaza duran için mekruh değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kâ'be'de iki direk arasında namaz kıldığı sabittir, demişlerdir.
Yasağın cemaata münhasır olduğuna Kurre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi delâlet eder. Çünkü Kurre (Radıyallâhü anh) : "Sütunlar arasında saff olmaktan menedilirdik." demiştir. Sütunlar arasında namaza durmaktan: menedilirdik şeklinde bir ifâde kullanmamıştır. Şu halde sütunlar arasında namaz kılın mamasına delâlet eden hadisler, cemaata münhasır Kurre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi gibi yorumlanarak hadisler arasında birlik sağlanır.
Fıkıhçılar arasındaki mezkûr ihtilâf, namaz kılınan yerin geniş ve müsait olması şartına bağlıdır. Yer dar olduğu zaman gerek cemâatin ve gerekse münferidin sütunlar arasında namaza durmasında kerahetin bulunmaması hususunda fıkıhçılar arasında ihtilâf yoktur." [11]

54 - Saffın Arkasında Yalnız Bir Kişinin Namaza Durması Babı

1003) Kavmi tarafından elçi olarak Peygamber (Sallaltakü Aleyhi ve Seliem)'e gönderilen hey'etten olan Ali bin Şeybân (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir :
Biz (Medine'ye gitmek üzere Yemâme'den yola) çıktık. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna vardık. Ve O'na biat ettik. Arkasında namaz kıldık. Sonra arkasında diğer bir namazı kıldık. O, namazı bitirince saffın arkasında tek duran bir adamı gördü. Râvi demiştir ki: O adam dönüp gideceği zaman Allah'ın Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun başına dikilerek ona:
«Namazına yönel. (Çünkü) Saffın arkasında tek duranın namazı yoktur.» buyurdu."
Not : Hadisin isnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1004) Vâbisabin Ma'bed [12] (Radtyallâhüa«A>'den; Şöyle demiştir:
Bir adam, saffın arkasında tek olarak namaza durdu. Namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ona (namazını) iade etmesini emretti." [13]

İzahı

Tirmizi ve Ebû D â v û d ile Beyhaki de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet edilen iki hadîsin zahirine göre saffın arkasında yalnız durup imama uyanın namazı sahih değildir ve yeniden namaz kılması gerekir. Bu hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir.
El-Men-hel yazarı, aynı başlık altında açılan bâbta rivayet edilen Vâbisa (Radıyallâhü anhî'ın hadîsini açıklarken şöyle der:
Hadis, saffın arkasında yalnız duran kişinin namazının sahih olmadığına delâlet eder.
1 - Nehai, Vekî bin Cerrah, îbn-i Ebİ Leylâ, Hasan bin Salih, İbnü'l-Münzir, Ah-med ve İshak saff arkasında yalnız duranın namazı sahih değil demişlerdir.
Nevevî: Ahmed ve İshak' tan meşhur rivayete göre saffın arkasında yalnız duran şahsın namaza girişi sahihtir. Eğer rükû'a varmadan önce saffın içine girerse imama uyması sahihtir. Şayet

rükû'dan önce saffa katılmazsa namazı bozulur,' demiştir.
İbn-i Mâceh'in Ali bin Şeybân (Radıyallâhü anhümâ)'dari rivayet ettiği hadis de bu âlimler için bir delildir.
2 - Cumhura göre saffın arkasında bir kişinin yalnız durarak imama uyması mekruhtur. Namazı bozulmaz. Cumhurun delili de Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, Tahavi ve Beyhaki' nin rivayet ettikleri Ebû Bekrete (Radıyallâhü anh)'ın şu mealdeki hadîsidir: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rükû'dayken Ebû Berkete mescide girmiş ve saffın arkasında durup hemen rükû'a varmış, (rükû'dan sonra) iler-Jiyerek saffa katılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra Ona.
-Allah senin hayra düşkünlüğünü artırsın. Bir daha böyle yapma (yâni saffın arkasında namaza durup rukü'a varma.)* buyurdu.
Cumhur: 'Ebû Berkete namazın bir kısmını saffın arkasında kıldığı halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine namazı iade etmesini emretmemiş, sadece «Bir daha böyle yapma* buyurmakla en faziletli olanı göstermiştir. Eğer saffın arkasında yalnız duranın namazı sahih olmasaydı, böyle durup namaza giren kimse namaza başlamış sayılmazdı. Ebû Bekrete'-nin saffın arkasında namaza girişi sıhhatli bir giriş olunca namazının tamamını saffın arkasında kılanın namazı da sahih olur.' demişlerdir. Namazın iadesine âit hadîslerdeki emir cumhura göre müs-tahabhk içindir.
Cumhura göre «Saffın arkasında duranın namazı yoktur.» mealindeki hadisten maksad, mükemmel namaz yoktur. Yâni bu namaz, olgun ve dolgun sayılmaz. Sevabı eksik olur. Nitekim Ali bin Şeybân (Radıyallâhü anhümâ)'ın hadîsinde belirtildiği gibi saffın arkasında namaza duran şahsın yanıbaşında duran Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onun namazını bitirmesini beklemiş ve adamın namazı bitince onu uyarmıştır. Eğer adamın kıldığı namaz bâtıl olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın namazını tamamlamasını beklemiyerek müdâhale edecekti. [14]

Saffta Boş Yer Bulamıyan Kişî Hakkındaki Âlimlerin İhtilâfı

Cemâat namazdayken gelerek cemaata katılmak isteyen, fakat saffta boş yer bulamıyan kişinin nasıl namaza duracağı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Ebû Hanîfe' den rivayet edildiğine göre; Saffta boş yer bulamıyan kişi, başka bir kimsenin gelişini bekler. Ve gelecek şahısla beraber namaza durur. Şayet imam rükû'a gideceği zamana kadar gelen olmazsa safftan bir kişiyi geri çekerek onunla beraber namaza durur. Böylece mekruh olan yalnız durmaktan sakınmış olur.
2 - Şafiî' den rivayet edildiğine göre kişi yalnız durur ve safftan kimseyi geri çekmez. Çünkü geri çekeceği kişinin, ilk saffın faziletini kaçırmasına sebebiyet vermiş olur. Ayrıca saffta bir boş-luk meydana getirmiş olur. Evzâî, Ahmed, İs hak ve D â v û d da safftan adam çekmenin mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Fakat Şafiî âlimlerinin çoğuna göre kişi yalnız olarak namaza başladıktan sonra safftan bir adamı yanma çeker ve çekilmek istenen kişinin çekilmesi müstahabtır. A tâ', îbrâhim en-Nehaİ ve başka âlimler de bu görüştedirler.
(El-Menhel yazarı bu görüşteki âlimlerin delil olarak gösterdikleri hadîsleri nakletmiş-tir. Konunun uzatılmaması için delilleri buraya aktarmaktan vazgeçtim)
3 - Mâ 1 i k'e göre saffın arkasında yalnız olarak duranın namazı sahihtir. Ve yeterlidir. Safftan kimseyi çekmez. Çekilmesi istenen şahıs, çekilmemelidir. Çekmek işi hatâdır. Bâzı Mâliki âlimleri: Adamı safftan geri çekmek bir çeşit zulümdür, demişlerdir. [15]

55 - Saffın Sağ (Kısmı) Nın Fazileti Babı

1005) Âişe (Radıyalâhü anhâ)'dex\ rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz Allah ve melekleri (namazdaki) saflfarın sağ taraflarına (öncelikle) salât ederler.» [16]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bu hadîsi rivayet etmiştir
Allah ve Meleklerin salât etmesinin mânâsını 996 nolu hadîsin izahı bahsinde anlattım. Tekrarlamaya hacet yoktur.

Allah ve Meleklerinin saffta duranların hepsine salât ettikleri 51. bâbta rivayet olunan hadîslerle sabittir. Şu halde bu hadîsten maksat, Allah ve Meleklerinin önce sarfların sağ tarafına ve ondan sonra sol tarafına salât ettiklerini bildirmektir. Yâni Allah, imamın hizasından itibaren saffın sağ kanadında duranlar üzerine rahmetini indirir. Onlardan sonra saffın sol kısmında duranlara rahmet indirir. Keza melekler, önce saffın sağ kısmındakilere, sonra soldakilere istiğfar ederler.
Hadîs, saffın sağ tarafında durmanın daha faziletli olduğuna delâlet eder. Bu üstünlük, saffın sol tarafının ihmal edilmemiş olması hâline mahsustur. Aksi takdirde sol tarafın boş bırakılmaması için orada durmak daha sevabtır. Nitekim 1007 sayılı 'lbn-i Ömer Radıyallâhü anh)'in hadîsi buna delâlet öder

1006) Herâ bin Azib (Radıyalıâhii anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kıl-diğimiz zaman (Mis'ar'ın dediğine göre) bizi çok sevindiren veya beni çok sevindiren şeylerden birisi de O'nun sağ tarafında durmamızdı." [17]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayeti meâlen şöyledir:
"Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in arkasında namaz kılmak istediğimiz zaman (namazdan sonra) mübarek yüzü ile bize doğru yönelsin diye O'nun sağ tarafında olmayı çok severdik."
Mü s 1 i m ' in rivayetinde de sağ tarafta durmak iştiyakının bu nedeni zikredilmiştir.
Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetleri Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in namazdan sonra sağ tarafa doğru oturduğuna delîl gösterilmiştir. Yönelişten maksat oturuş olabildiği gibi namazdan sonra mescidden çıkmak isterken kalkıp sağ tarafa doğru gidiş de kastedilmiş olabilir.
Her iki ihtimalde de Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in teveccühüne mazhar olmak için sağ tarafta namaza durmayı tercih etmişlerdir.
Mâlikîler, Şâfiîler ve Hanbelîler, imamın sol tarafta işi yoksa namazdan sonra sağ tarafa doğru oturması ve kalkıp giderken de sağ taraftan çıkması müstahabtır, demişlerdir.
Hanefî1er ise imamın sol tarafa doğru oturmasını müs-tahap görmüşler, sağa veya cemaata doğru oturmasını da meşru saymışlardır.
Bu husus, 33. bâbta geçen 929 - 932 nolu hadîsler bölümünde de açıklanmıştır.
Hadisin metnindeki: «Bizi... veya beni...» ifâdesindeki tereddüt râvi Mis'ar'a aittir. Yâni Sahâbî B e r â ' (Radıyallâhü anh) bu hadîsi buyururken : «Bizi...» mi demiş, «Beni...» mi demiş? Bu iki ifâdeden hangisini kullandığını râvi Mis'ar kestirememiştir.
Hadîs, namazdan sonra imamın sağa doğru oturmasının müs-tahabhğına ve namaza durulurken imamın sağ tarafında durmanın faziletine delâlet eder.

1007) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallûhü ankümâ)\\en: Şöyle demiştir :
Mescidin sol kısmının muattal (cemâatsız) kaldığı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söylendi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mescidin solunu (orada namaza durmak suretiyle) imar eden kimseye iki kat sevap yazılır.» buyurdu.Hadisin isnadında, zayıf olan Leys bin Ebi Sellm'in bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [18]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîs, mescidin sol tarafında cemâatin bulunmaması veya sağa nazaran az olması hâlinde orada durmanın sağ tarafta durmaktan daha faziletli olduğuna delâlet eder. Taba-r â n i' nin î b n - i A b b â s (Radıyallâhıi anh)'den merfu' ola rak rivayet ettiği:
-Mescidin sol tarafındaki cemâatin azlığı nedeni ile orada namaza durmakla imar eden kimseye iki sevap vardır.» hadîsi de bu hadisi takviye erler. [19]

56 - Kıble Babı

1008) Tâbir (bin Abrlillah) (Rtıdı yatla kii amkümfyâen; Şöyle demiştir :
(Veda haccımta) Resû4ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kâ'be tavafını tamamlayınca (Hz.) İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamına geldi. Ömer (bin Hattâb) (Radıyallâhü anh) :
Yâ Resûlallah! Allah'ın: İbrahim'in makamından bir namazgah ittihaz ediniz- âyetinde[20] buyurduğu babamız İbrahim'in makamı burasıdır, dedi.
Râvi el-Velîd demiştir ki ben Mâlik (bin Enesl'e:
Ömer (Radıyallâhü anh) : naam-ı celîlini şöyle mi (yâni
ittihaz ediniz, anlamını ifâde eden emir fiili ofcuraJc mı) okumuştur? diye sordum. Mâlik : Evet, dedi." [21]

İzahı

Buhârî' nin:«Makâm-ı İbrahim arkasında tavaf sünnetini kılanın b*bı-nda Kastalanî' nin beyânına göre bu hadis Buharı ve başkası tarafından da rivayet edilmiştir. Yine Kasta1ânî' nin nakline göre Bu h â r î' deki hadis şöyledir:
"Ömer (Radıyalâhü anh) : Yâ Resûlallah! Burası babamız İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamıdır? demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Evet» buyurmuştur."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in veda haccını tahriç eden Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Müellifimizin Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet ettikleri uzun hadîste Câbir (Radıyallâhü anh), Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Tavaftan sonra İbrahim (Aleyhisselâmhn makamına geldiğini ve yukarda anılan âyeti okuduğunu sonra iki rek'at tavaf namazını kıldığını rivayet etmiştir. Yâni o rivayetlere göre mezkûr âyeti okuyan Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in soyunun İ b r â-h i m (Aleyhisselâm)'e dayandığı malûmdur. Ömer {Radıyallâhü anh) 'in soyu 9. babası olan K â ' b ' de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in soyu ile birleşiyor. Çünkü K â ' b , Efen-dimiz'in 8. babasıdır. Bu nedenle İbrahim (Aleyhisselâm) ikisinin de babası sayılır.
İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamı en sahîh kavle göre K â' b e' nin karşısında bulunan ve bugün de aynı ismi taşıyan mübarek yerdir. İbrahim (Aleyhisselâm)'in ayak izinin bulunduğu taş da oradadır. İbrahim (Aleyhisselâm), K â' b e duvarını yaparken bu taşın üstünde durmuştur. Keza bu taş üstüne çıkarak insanları K â ' b e ' yi tavaf etmeye çağırmıştır. Bâzılarına göre makam o taşın kendisidir.
Bir kısım âlimlere göre î b r â h i m (Aleyhisselâm)'in makamından maksat harem mıntıkasının tümüdür. Diğer bir kısım âlimlere göre ise hac ibâdetinin ifâsı için varılan Arafat, Müzde1ife ve M i n a gibi yerlerin tümüdür.
Makamın namazgah ittihaz edilmesinden maksat ise tavaftan sonra orada iki rek'at namaz kılmaktır. Bu namaz bâzı fıkıhçılara göre vacip, diğerlerine göre müstahabtır.
Bütün harem İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamıdır, diyen Ibn-i Abbâs, Mücâhid ve. Ata' nin kavline gö-re 'Musalla' kelimesinden maksat namazgah değil, dua ve Allah'a yaklaşma yeri demektir. Hac ibâdetinin ifâ edildiği bütün mıntıka İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamından sayılır, diyenlere göre de 'Musalla' duâ ve ibâdet yeri demektir.
Âyetteki: fiili iki şekilde okunmuştur. Cumhura göre ba
fiil muhatap emridir. Mânâsı: 'İttihaz ediniz? demektir.İmam M â 1 i k' in bu fiili emir şeklinde rivayet ettiğini, râvisi olan e 1 - Velîd bin Müslim beyan etmiştir.
N â f i ve îbn-i Âmir ise : lâfzını mâzî fiili olarak okumuşlardır. Bu kırâata göre cümlenin mânâsı şöyle olur:
«...ve insanlar İbrahim'in makamından namazgah ittihâz ettiler.

1009) Enes hin Mâlik (RadıyaUâini unb)'<ien rivayet edildiğine göre Ömer (bin eJvHattâb) (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir :
Ben: 'Yâ Resûlallah! İbrahim'in makamından bir namazgah ittihaz etsen?' dedim. Arkasında :
him'in makamından bir namazgah ittihaz ediniz» emri nazil oldu." [22]

İzahı

Buhârî ve M ü s 1 im bu hadîsi uzun metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Buhârî' nin rivayeti meâlen şöyledir :
"Ben üç hususta Rabbime muvafakat ettim: (Önceden açıkladığım görüşüm, sonradan gelen

âyetlerin hükümlerine uydu.) *Yâ Resûlallah! İbrahim'in makamından bir namazgah ittihaz etsek' dedim.
Yâ Resûlallah! (Muhterem) eşlerine perdelenmelerini emretsen, çün-
Âyeti indi. Bir de Hicab = Perde, âyeti*kü sâlih ve fâsık adamlar onlarla konuşabiliyor.' dedim. Arkasından Hicab, âyeti nazil oldu.[23] Keza Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin hanımları (bir defa) ona karşı kıskançlık göstermek üzere ittifak ettiler. Ben onlara :
dedim. Sonra bu ayet indi.[24] Meali: «Eğer O sizi bozarsa umulur İd Rabbi sizin yetinize Ona sizden daha hayırlı eşler verir...»"
İnen âyetlere uygun olarak Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından daha önce beyan edilen görüşler yalnız bunlar değildir. Bedir savaşı esirleri, içkilerin yasaklanması ve münafıkların ce naze namazının kılınmama.sı gibi hususlar da H / . Ömer (Ra dıyaüâhü anh) 'in bu tür görüşlerindendir. Bu görüşlerin sayısının on-beşe ulaştığı rivayet olunmuştur. Bu görüşleri İmam Celâleddin Suyûti, Katfü's-'Simer fi Muvafakati Ömer (Radıyallâhü anh) adlı kitabında toplamıştır.

1010) Berâ" (bin Azib) (Radıyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir: •Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber onse-kiz ay (Kudüs'teki) Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kıldık. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye girişinden iki ay sonra Kıble (Beytü'l-Makdisten) Kâ'be'ye çevirildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kıldığı sürede yüzünü göğe doğru çok çevirirdi. Allah da Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Kâ'be'yi sevdiğini kalbinden bilirdi. Cebrail (bir gün göğe doğru) çıktı ve yerle gök arasında yükselirken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gözü ile onu takip etmeye başlıyarak Cebrail'in ne emir getireceğine bakıyordu. Allah:
«Biz senin yüzünün göğe doğru çevirilip durduğunu muhakkak görüyoruz...» âyetini indirdi. Biz (farzın) iki rek'atını Beytü'l-Makdis e doğru kılarak ruku'da iken bize bir adam gelerek Kıblenin Kâ'be'ye çevirildiğini söyledi. Biz de hemen Kâ'be'ye doğru döndük ve evvelce kıldığımız rek'atler üzerine (kalan rek'atleri ekliyerek) namazımızı tamamladık. Kıble'nin Kâ'be'ye çevirilmesinden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Cebrail (Aleyhisselâm)a:
«Yâ Cibril! Beytü'l-Makdis'e doğru (şimdiye kadar kıldığımız) namaz hususundaki durumumuz nasıldır?» diye sordu. Bunun akabin-
de Allah (Azze ve Celle) : "ve Allah sizin (vaktiyle Beytü'l-Makdis'e doğru kılmış olduğunuz) namazı zayi (sevabtan mahrum) kılacak değildir.»[25] âyetini indirdi."
Not: Sindl"nin beyanına göre el-Hâfız İbn-i Hacer, Fethü'l-Bârİ'nİn îman kitabında : 'Bâvi Ebû İshak'm Berâ (R.A.)'den hadîs işittiği vârid olduğu için Ebû İshak'ın burada tedlis yapmasından dolayı senedde bir zayıflık yoktur,' demiştir.
Zevâicl'de belirtildiğine göre hadis sahihtir, ricali de sikadır. [26]

İzahı

Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepisi bu hadîsi kısmen lafız, farkı ile rivayet etmişlerdir. Ancak müellifin rivayeti Berâ (Radıyalâhü anhJ'ın hadîsine âit meşhur rivayetlere muhaliftir. Çünkü yalnız hicretten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kıldığı sabit olan Berâ (Ra-dıyallâhü anh)'ın 18 ay Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kıldığı burada rivayet ediliyor. Halbuki hicretten sonra 18 ay değil, 16 -17 ay Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılınmıştır. Diğer taraftan müellifin rivayetinde hicretten iki ay sonra kıblenin Kâ'be' ye çevirildiği kaydedilmiştir. Sindi müellifin rivayeti hakkında şöyle der; Burada rivayet edilen :
"Bİfc Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Beytü'l-Makdis'e doğru 18 ay namaz kıldık." sözü ile : "Kıble, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye girişinden iki ay sonra Kâ'-be'ye doğru çevirildiği." sözü arasında bulunan çelişki açıktır. Çünkü birinci söz, kıblenin hicretten 18 ay sonra Kâ'b e' ye çeviril-diğine delâlet eder. Zira Berâ (Radıyallâhü anh)'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mn Medine'ye duhulünden sonra olmuştur, îkinci söz ise Medin e' ye girişten iki ay sonra Kıble'nin tahviline delâlet eder.
El-Hâfız, İbn-i Hacer: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Medîne-i Münevvere'ye teşrifi R e -b î ü' 1 - E V v e 1 ayında olmuştur. Bunda ihtilâf yoktur. Sahih kavle göre Kıble'nin K â b e ' ye çevirilmesi de hicretin 2. yılı Re c e b ayinin ortasında olmuştur. Cumhur kesinlikle bununla hükmetmiş,' demiştir.

Hulasa müellifin rivayeti Berâ (Radıyallâhü anhJ'ın hadisine âit meşhur rivayetlere muhalif ve şaz bir rivayettir. Çünkü meşhur rivayetlerde buradaki ikinci söz hiç yoktur. Birinci söz de meş-hur rivayetlerin bir kısmında 16 veya 17 ay diye tereddütlü olarak geçer, bâzılarında 16 ay olarak kesin ifâde edilir, bir kısmında da 17 ay olarak bildirilmiştir.
El-Hâfız İbn-i Hacer, müellifin birinci sözüne âit rivayetin sazlığına (meşhur rivayetlere aykırılığına) hükmederek: Bu rivayet, Ebû Bekir bin Ayyaş'm tarikindendir. Ebû B e k i r' in hafızası zayıftır. Bu rivayeti muztaribtir, diyerek ıztırabını açıklamıştır."
T a b e r â n i' nin İbn-i Cüreyc' den rivayetine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) 'in ilk kıblesi K â ' b e iken, sonradan kıble Beytü'l-Makdis'e çevirilmiş ve üç yıl devam etmiştir. Bu sürenin bitiminde kıble tekrar K â' b e' ye çe-virilmiştir.
Ahmed bin Hanbel'in îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivayetinde de efendimiz, M e k k e'de iken Bey tü'1-Makdis ile Kâ'be' nin her ikisine doğru durup namaz kılardı. Bu rivayet de efendimiz henüz Mekke'de iken Beyt ü'1-Makdi s'e doğru namaz kıldığına delâlet eder.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalbi ilk ve son kıblesi olan K â ' b e ' ye bağlı idi. Dedesi İbrahim (Aleyhisse-lâm) 'in kıblesi olduğu için K â' b e' ye doğru namaz kılmak iştiyakı dinmiyordu. "Bu sebeple M e k k e ' de iken K â ' b e' nin rükn-i Y e m â n i ile rükn-i Hicri İsmail (Aleyhisselâm) arasında namaz kılardı. Çünkü orada B ey t ü'l-Ma kd i s'e doğru durunca K âb e' ye doğru durmuş olurdu. Böylece hem ilâhi emri ifa ederdi, hem de müştak olduğu Kâ'be'ye de yönelmiş olurdu. Hicretten sonra her iki kıbleye doğru namaz kılmasına imkân kalmamıştı. Çünkü Mekke, Medine' nin güneyin-dedir. Kudüs ise, Medine' nin kuzey tarafına düşer. Bu sebeple Medine'de 16 ay Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılan efendimizin gönlü hep K â' b e' ye mütemayil idi. Bakara sûresinin 144. âyeti ve Berâ (Radıyallâhü anh)'m hadîsi bu iştiyakı belirtiyorlar. Nihayet inen mezkûr âyetle kıble Kâ'be'ye çevirildi.
Kıble'nin K â'b e ' ye çevirilmesine âit vahiy bir öğle veya ikindi namazı esnasında inmiştir.
KastaUni: "Kıbleye yönelmek" babında şöyle der: "îbn-i S a ' d , Tabakat'ta naklettiğine göre Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) Medine mescidinde müslümanlara öğle farzından iki rek'at kıldırdıktan sonra Mescidi Harama (= K â ' b e ' ye) yönelmesi emri inmiş ve hemen K â ' b e ' ye doğru durmuş, cemâat da onunla beraber dönmüştür.
Bir de şöyle denmiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beni Selime kabilesine giderek Ümmü Bişr el-Berâ1 bin Ma'rûr (Radıyallâhü anhâKye uğramış. Ümrrü Bişr (Radıyallâhü anhâ) Ona öğle yemeğini hazırlamış, bu esnada öğle vakti olunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına öğle namazından iki rek'at kıldırdıktan sonra K â ' b e ' ye doğru durması emredilmiş ve bunun üzerine K â ' b e' ye yönelerek Mizab'a doğru durmuştur. Bu olay dolayısıyla bu kabilenin mescidine ' M e s -ci dü'i-Kıb le te y n = iki kıble mescidi' adı verilmiştir.
t bn-i S a' d ' in dediğine göre V â k i d i bu ikinci rivayeti daha isabetli görmüştür.
Kıblenin K â ' b e ' ye çevirildiğini, B e r â ' ve arkadaşları na haber veren zâtın ismi burada amlmamıştır. Kastalâni, Aynî ve «Tuh/e» yazarının nakline göre bu zât A b b â d bin Bişr veya Abbâd bin Nehik' dir. Bu zat Beni H â r i * e kabilesine vardığında Ensar-ı Kiram dan B e r â ' ve arkadaşlarını ikindi namazını kılarken görmüş ve hemen kıble tahvili emrim' tebliğ etmiştir. Bu emri duyan cemâat hemen yer değiştirmek suretiyle K â ' b e ' ye yönelmişlerdir. İmam önden en arkaya geçmiş ve yüzünü arka duvara (K â ' b e ' yönüne) çevirmiş, erkek cemâat onun arkasında, kadınlar da erkeklerin arkasında saff durmuşlardır.
Buhâri, Müslim ve Nesâi1 nin rivayet ettikleri t b n - i Ömer (Radıyallâhü anhJ'in hadisine göre

Küba halkı da ertesi gün sabah namazı esnasında bu haberi almışlar ve aynı şeyi yapmışlardır. [27]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

" N e v â v i şöyle der:
1. Şer'i bir hüküm, şer'İ bir delil ile yürürlükten kalkabilir, nitekim burada fiilen kalkmıştır.
2. Bir kişinin verdiği haber makbuldür.
3. Bir namazı iki yöne doğru kılmak caizdir. Bizim arkadaşlarımız böyle hükmetmişlerdir. Bir adam kıblenin şu tarafta olduğuna kanaat getirerek namaza durduktan sonra kanâati değiştiğinde namaz esnasında yeni kanâatına göre yön değiştirir. Hattâ dört rek'-atlı bir namazın her rek.'atını kanâat değişmesi dolayısıyla ayrı ayrı yönlere doğru eda ederse en sahih kavle göre namaz sahihtir. Çünkü hadiste söz konusu mescid halkı namaz esnasında yön değiştirmişler, buna rağmen namazlarına devam etmişler namazı baştan iade etmemişlerdir.
4. Mükellefler, bir hükmün neshedildiğini duymadıkça mesul değillerdir.
Bizim arkadaşlarımız ve diğer mezheblere mensup âlimler Bey-lül'l-Makdis'e doğru durmak

hükmünün K u r ' a n ' la mı. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in içtihadıyla mı sabit olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Kadı lyâz; Âlimlerin çoğu bu hüküm K u r' a n' la değil, Sünnetle sabittir, demişler, diyor. Buna göre Kuran sünneti nesheder, diyen mütaahhirin olan usul âlimlerinin çoğunluğu için bu hadîs delil sayılır. Şafiî'-nin bir kavli de böyledir :
Şafii' nin diğer bir kavline ve bir grup âlimlere göre Kur'-an,- sünneti neshetmez. Çünkü sünnet, K u r' a n ' in açıklamasıdır, nasıl K u r' a n onu neshetsin.
Bu grup âlimlere göre Bey tü'l-Ma kdis'e doğru durmak hükmü sünnetle değil, vahiyle sabittir. Nitekim Allah Teâlâ :«ve senin evvelce tarafına yönelik olduğun Beytü'l-Makdis i ancak...»[28] buyurmuştur.
Sünnetin Kuranı neshedip etmemesi de ihtilaflıdır. Âlimlerin ekserisi bunu caiz görmüşlerdir. Şafiî ve bir grup âlim caiz görmemişlerdir."
Cemaatın K â'b e' ye doğru durması için yer değiştirmesi amel-i kesir (namaz içinde çok hareket)tir Bâzı âlimler: Bu olay ameli kesirin yasaklanmasından önce vuku bulmuş olabilir, demişlerdir. Nitekim ilk zamanlarda namaz içinde konuşmak da namazı bozmazdı.

1011) Ebû Hüreyre(Radtyallâhü (inh)'(len rivayet edildiğine göre Re-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir: «Doğu ile batının arası kıbledir.» [29]

İzahı

Tirmizi, Hâkim ve Dârekutnî de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizi müteaddit senedlerle bunu rivayet ettikten sonra hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizi' nin şerhi Tuhfe'de şu bilgi veriliyor:
" S u y u t i: Bu hüküm bütün memleketlere şümullü değil, ancak, Medîne-i Münevvere ve onun istikametinde bulunan yerlere mahsustur, demiştir. Beyhaki ve El-Irakî de aynı şeyi söylemişlerdir.
E 1 - £ s r e m : 'Ben Ahmed bin HanbeJ'e bu hadisin mânâsını sordum. Dedi ki: Mekke'de Kâ'be' nin yanında duran kimse tam K â ' b e ' ye doğru durmak zorundadır, biraz sağa veya sola saptımı kıble'yi terketmiş sayılır. Fakat başka memleketlerde olan bir kimse tam K âb e ' ye doğru durmak için gereken araştırma ve içtihadı ihmal etmiyecek, doğu ve batının arasında ve M e k k e ' ye karşı dursa kıble'ye doğru durmuş olur. Şurası doğudur , bu taraf da batıdır, dedi ve eli ile işaret etti. Sonra sözüne devamla, işte bu iki yönün arası kıbledir, dedi. Ben Ona: Şu halde doğu ile batı yönleri arasındaki yöne doğru duranın namazı sahih midir? diye sorunca, evet, ancak doğu ile batının arasında kalan yönün tam ortasını bulmaya gayret etmeli, dedi,' diye. malûmat vermiştir.
îbn-i Abdi'1-Berr: Ahmed bin Hanbel'in: Başka memleketlerde olan' sözünün yorumu şudur, demiştir:
Medine-i Münevvere halkı için kıble güney yönüdür. Çünkü Kâ'be o yöndedir, onlar batı yönünü sağ taraflarına ve doğu yönünü sol taraflarına alarak güney istikametinde durdular mı kıble'ye doğru durmuş olurlar. Medine gibi Mekke' nin kuzeyinde bujunan diğer memleketler de böyledir. Yemen halkı için de durum aynıdır. Şu farkla ki Yemen, Mekke1 nin güneyinde kaldığı için onlar batıyı sollarına ve doğuyu sağlarına alarak kuzeye doğru durduklarında kıble'ye doğru durmuş olurlar. Irak, Horasan halkı için de ayni şeyler söylenebilir. Yâni Mekke' den uzak yerlerde bulunanlar Mekke içinde oturanlar gibi mutlaka K â ' b e ' nin tam doğrultusunda durmaya zorlanmazlar. Çünkü Kâ'b e' nin tam hizasında ve hiç sağa, sola sapmadan durmak uzak memleket halkı için çok güçtür. Mesafe uzadıkça yön tâyininde beliren güçlüğe göre kolaylık verilmiştir."
Hadisin hükmü umumi değildir. Çünkü Mekke' nin doğusuna düşen yakın ve uzak memleketlerin kıblesi tam batıya doğrudur. Keza Mekke' nin batısında kalan ülkelerin kıblesi doğu yönündedir. [30]

57 - Kim Mescide Girerse Namaz Kılmadıkça Oturmasın, Babı

1012) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Biriniz mescide gireceği zaman iki rek'at namaz kılmadıkça oturmasın.»"
Not: Zevâİd'de bildirildiğine göre bu senedin râvileri sıka olmakia beraber, sened münkati'dir.

Ebû Hatim: Ravi el-Muttahb bin Abdillah'ın Ebû Hüreyre (R-A.)'den rivayeti mürseldir, demiştir.

1013) Kbû katâde (Radtyallâhü anh)\Ww rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallatluhü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurmuştur:

"Piriniz mescide gireceği zaman, oturmadan önce iki rekat namaz kılsın.»" [31]

İzahı

E bu Hüre y re (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi zevâid türün-dendir.
Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi ise Kütiib-i Sitte sahihleri, Ahmed, Beyhakî ve Dârekutni tarafından rivayet edilmiştir.
Mescide girildiği zaman kılınması emredilen namaza fıkıh dilinde «Tahiyyetü'I-Mescid namazı» denilir. Tahiyye, saygı demektir. Mes-cid saygısından maksat, mescid sahibi olan Allah'a ta'zim ve saygıda bulunmaktır.
Tahiyyetü'I-Mescid namazı, en az iki rek'at kılmakla gerçekle şebilir. Yâni bir rek'at kılmakla olmaz. Fakat dört veya daha çok rek'atle bu namaz kılınmış olabilir. Mescide giren kişi oturmadan başka sünnet veya farz namaza dursa, bununla da Tahiyyetül'-Mes-cid sevabı kazanmış olur.
Cumhura göre bu namaz sünnettir. Zahiriye mezhebine göre vaciptir.
Hadîsin zahirine göre her hangi bir vakitte, hattâ hutbe esnasında bile mescide girildiğinde iki rek'at (Tahiyyetü'I-Mescid sünneti) kılmak meşrudur. Bu hususta fıkıhçıların görüşleri şöyledir:
I - Şafii ler, İbn-i Uyeyne, Ebû Sevr, Dâ-vûd, Hasanı Basri, Mekhûl ve diğer bâzı âlimlere göre ne zaman mescide girilirse girilsin, anılan namazı kılmak sünnettir. Sabah namazından sonra gün doğuncaya ve ikindiden sonra gün batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklayan hadîslerin, bir sebebe dayalı olmayan nafile namazlara mahsûs olduğunu söyleyen bu âlimlerin delilleri el-Menhel'de zikredilmiştir.
2 - İbn-i Şîrîn, Ata1 bin Ebî Rabah, Ne hâi, Katâde, Re'y ehli, «Leys, Şüreyh ve Said bin Abdülaziz'e göre namaz kılmanın yasaklandığı vakitlerde ve Cuma hutbesi okunurken bu namazı kılmak mekruhtur.
3 - Mâliki ler'e göre yasaklanan vakitlerde bunu kılmak mekruh; gün doğarken, batarken ve hutbe okunurken kılmak ise haramdır. [32]

Tahiyyetüt-Mescid Kılınmadan Oturulunca Kaçırılmış Oluyor Mu?

1 - Hanefî ve Mâliki âlimlerine göre mescide girildiğinde bu namazı kılmadan oturmak mekruhtur. Bununla beraber kılmadan oturan kişi, uzun süre otursa dahi bunu kaçırmış olmaz. Yani kalkıp kılabilir.
2 - Hanbeiiler'e göre uzun oturuşla kaçırılmış olur.
3 - Şafiî ler'e göre bile bile oturan kimse, oturuşu uzun olsun, kısa olsun kaçırmış olur. Kalkıp kılamaz. Fakat mescide girdikten sonra unutarak veya yanılarak oturan kişi, farkına varınca kalkıp kılabilir. [33]

Mescide Bir Kaç Defa Girip Çıkan İçin, Her Girişte Bu Namazı Kılmak Meşru Mudur?

Hadîsin zahirine göre meşrudur. Safîler böyle demişlerdir. Hanefi ler'e göre sık sık mescide girip çıkan için günde iki rek'at kâfidir. M â 1 i k i 1 e r' e göre sık sık girip çıkarsa bir defa kılmak kâfidir. Aralıklı girerse, her girişte kılmalıdır. Hanbeiiler'e göre yasak vakitler dışında mescide abdestlı olarak giren kişi, sık sık da olsa her giriş için kılmalıdır. Ancak hutbe okumak için mescide giren hatip, bayram namazı için gelen kimse ve mescidin kayyımı bundan müstesnadır.
liu namaz her mescid için meşrudur. Bundan yalnız. Mescidi Haram müstesnadır. Çünkü Mescidi Haram'in tahiyyosi Kâ'be'yi tavaf etmektir. Fakat tavaftan önce Mescid - i Haram'da oturmak isteyen bir kimse için bu namazı kılmıtk mnşrûdıır. [34]

58 - Sarımsak Yiyen Kimse Mescide Yaklaşmasınbabı

1014) Ma'dân bin Ebî Talha el- Ya 'merî (Radıyallâhü anh)'<ien; Şöyle demiştir :
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), Cuma günü hutbe İra eletmek üzere ayağa kalktı veya

Cuma günü hutbe iradetmek istedi. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra:
Ey İnsanlar! Benim ancak habis sandığım şu sarımsak ve soğan (denilen) iki yeşilliği gerçekten yiyorsunuz. Halbuki Resülullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken, (mescidde) kendisinden mezkûr yeşillik konusu hâsıl olan adam görürdüm. (Mescidden) uzaklaştırılarak) Baki tarafına çıkarılıncaya kadar elinden tutuluyor (götürülüyor) du. Şu halde kim bunu behemehal yiyecek (niyetinde) ise bari pişirmek suretiyle kokusunu gidersin, dedi." [35]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve N esâi de rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m ' in rivâyetindeki H z . Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hutbesi bir hayli uzundur. Burada rivayet edilen hutbe parçası orada şu mealde geçmektedir
"Ey insanlar! Siz iki yeşillik yiyorsunuz. Ben onların habis olduğunu sanıyorum. Ö yeşillikler soğan ve sarımsaktır. Ben şüphesiz gördüm. Resülullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) bu yeşilliklerin kokusunu mescidde bir adamda bulduğu zaman emir buyururdu. Adam mescidden çıkarılarak Baki tarafına götürülürdü. Şu halde kim bu yeşillikleri yemek isterse pişirmek suretiyle kokusunu gidersin."
N e v e v î : Soğan, sarımsak ve benzerî şeylerden dolayı kendisinden pis koku duyuran şahısların mescidden çıkarılmasına ve imkân elverdiğinde dînen yasak olan şeylere fiilen engel olmanın gerekliliğine bu hadîs delildir, demiştir.

1015) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sarmısak (denilen) şu yeşillikten yiyen kimse, bu mescidimizde onun (kokusu) ile bize eziyet etmesin.-
Râvi demiştir ki: Babam, sarmısak hakkındaki Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği bu hadîsine pırasa ve soğanı ilâve ederdi."

1016) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim şu yeşillikten (sarımsaktan) bir şey yerse (kokusu gidinceye kadar) sakın mescide gelmesin.-" [36]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'in hadîsini Müslim ve N e s â i de az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir, M ü s 1 i m ' in rivayeti meâlen şöyledir .-
«Şu yeşillikten yiyen kişi sakın mescidimize yaklaşmasın ve sarımsak kokusuyla bize eziyet etmesin.»
î bn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'in hadisini Bu h â r i. Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m ' in rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu hadisi H a y b e r savaşı sırasında buyurduğu belirtilmiştir. Müslim 'in bir rivayetinde :
«kokusu gidinceye kadar...» kaydı vardır
N e v e v i . İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi bahsinde şu bilgiyi vermiştir:
Hadis; sarımsak, soğan ve benzeri şeyleri yemeyi yasaklamamıştır. Bu yeşillikler, ^ozü muteber olan âlimlerin icmâı ile heiâidir. Hadis, bâ/.ı âlimlerin, bu yasağın Peygamber (Sallallahü Aleyhi vu Scl-lem)'in mescidine mahsus olduğunu söylediklerini nakletmişse de, bu söz tutarsızdır. Âlimlerin ^cumhuruna göre yasaklama hükmü unriumîdir. Çünkü bâzı rivayetlerde: «... mescidlere yaklaşmasın.» buyurulmuştur.
Hadis; sarımsak, soğan ve benzerî şeyleri yemeyi yasaklamıştır. Bu yeşillikler, sözü muteber olan âlimlerin icmâı ile helâldir. Hadîs, bunları yiyen kimsenin, bu haliyle mescidlere gitmesini yasaklamıştır.
K â d ı I y â z ' m anlattığına göre Zahiriye mezhebine mensup olan âlimler, bunları yemeyi haram saymışlar, gerekçe olarak da : Çünkü bunları yemek cemaata gitmeye engel olur, Farz namazları cemaatla kılmak ise Farz-j Ayn'dır, demişlerdir.
Âlimler; sarımsak, soğan ve pırasaya pis kokulu yiyecek ve benzerî maddeleri de eklemişlerdir.
Bâzı âlimler, yarasından pis koku duyulan veya ağzı pis kokan kimselerin de aynı hükme tâbi olduğunu söylemişlerdir.

Yine âlimler bayram ve cenaze namazı kılınan mescid dışı yerleri, eğitim ve öğretim yapılan yerleri, düğün ve benzerî toplantı yerleri mescidlere kıyaslayarak, sarımsak ve benzeri pis kokulu şeyleri alan şahısların, bu çeşit toplantılara katılmasını yasak saymışlardır. Fakat çarşı ve pazar yerlerini bu hükme tâbi tutmamışlardır.
Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anhJ'den olan bir rivayetinde sarımsak ve pırasayı yiyen kimsenin mescide yaklaşmasının yasaklanmasına gerekçe olarak şöyle buyurulmuştur:
«Çünkü insanların eziyet duydukları şeylerden melekler de eziyet duyarlar,»
Bu gerekçe, mescidin boş olduğu zamanlarda bile anılan şahısların oraya girmesinin yasakhğına delâlet eder." [37]

59 - Namazda İken Kendisine Selâm Verilen Kişî Nasıl Selâm Alır Babı

1017) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü atıhümâ)\\en: Şöyle demiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Küba[38] mescidine uğrayarak içinde namaz kılarken Ensar-ı Kiram'dan bir kaç zât gelip O'na selâm vermişler. (Orada) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bulunan Suhayb[39] (Radıyallâhü anh)'a: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların selâmını nasıl alırdı? dedim. Suhayb:
Efendimiz eli ile işaret ederdi, dedi." [40]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî ve Ahmed de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), mezkûr soruyu Bilâl (Radıyallâhü anh)'a sormuştur. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Bilâl (Radıyal-lâhü anh) :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle şöyle işaret ederdi, demiş ve avucun içi yere, ters yüzü yukarıya bakacak şekilde elini açmıştır."
Bu rivayette el ile işaret şekli tarif edilmiştir.

1018) Câbir (bin Abdillah) (Hadtyallâkü anhümâ)'ûen; Şöyle de-
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beni bir işe gönderdi. Sonra (dönüşümde) O, namaz kılarken yanma vardım ve O'na selâm verdim. Bana (elile) işaret etti. Namazını bitirince beni çağırdı. Ve:
«Sen demin bana selâm verdin. Ben namaz kılıyordum.» buyurdu." [41]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvüd, Tirmizî, Tahavî ve Nesâî de bu hadîsi az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mustalik savaşına gitmek üzereyken Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'ı O kabileye önceden göndermişti. Benî Müstalik yahudî-lerinin durumundan haber getirmek veya başka maksadlarla gönderilmişti.
Câbir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm verince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in el ile işaret ettiği, Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir.
Bu ve bundan önceki hadîs, ihtiyaç hâlinde namazda işaret etmenin câizliğine delâlet eder. Mâliki ve Hanbelî âlimleri böyle hükmetmişler. En kuvvetli kavle göre $ â f i î 1 e r de böyle demişlerdir. Ş â f i î 1 er'e göre, yapılan işaretin az olması şarttır. Çok olduğunda namaz bozulur. Hanefî âlimlerine göre ise; namazda işaret etmek mekruhtur.
Bu iki hadis, namazda olmayan kişinin, namazda olan kişiye selâm vermesinin meşruluğuna ve namazda olanın da işaretle selâm almasının câizliğine delâlet eder.
Bu iki hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki.
1 - Mâlikîler ve Şâfiîler: Namazda olan kimseye selâm vermek caizdir, bunda mekruhluk yoktur, demişlerdir. M â 1 i k î 1 e r' in mûtemed kavli budur. îbn-i Ömer ve Ahmed de böyle demişlerdir. Nevevi: Sahih hadislerin gerektirdiği hüküm budur, demiştir.
2 - Hanefiler'e göre namaz kılana selâm vermek mekruhtur. Câbir, Atâ', Şa'bî, Ebî Miclez ve îshak bin Rahaveyh'in kavli budur. M â 1 i k î 1 e r' in mute-med olmayan bir kavli de böyledir. [42]

Namaz Kılanın Selâm Alması

1 - Mâliki, Şafii ve Hanbeli âlimleri: Namaz da bulunan kişinin, verilen selâmı işaretle almasını meşru görmüşlerdir.İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs ve Ishak böyle demişlerdir. Âlimlerin çoğundan nakledilen hüküm budur.
2 - Ebû Zer, Ata', Nehaî ve Sevrî'ye göre namazı bitinceye kadar selâm almamak müstahabtır.
3 - Ebû Hanife'ye göre namaz esnasında ne sözle, ne de işaretle selâm almamak gerekir. Eğer dille selâm alınırsa namaz bozulur. İşaretle selâm almak ise mekruhtur.
EI-Menhel yazarı, yukarıda anlatılan değişik görüş sahiplerinin delillerini ayrıntılı olarak zikretmiştir. Konunun uzamaması için bu ma'lumâtı almadım.

1019) Abdullah (bin Mes'ud) (Radıyallâhü a«A)'den: Şöyle demiştir: Biz namaz içinde (bulunanlara) selâm verirdik. Bilâhere bize bu-yuruldu ki:
«Şüphesiz namaz içinde (önemli) meşguliyet vardır.»" [43]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un bir rivayeti şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken biz O'na selâm verirdik. O da selâmımızı alırdı. Sonra biz (Habeşistan kralı) Necâsînin yanından (Medine'ye döndüğümüz zaman) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namaz içindeyken selâm verdik. O, selâmımızı almadı ve namazı bitirince:
«Şüphesiz namazda (önemli) meşguliyet vardır.» buyurdu." Hadiste geçen «...meşguliyet...»ten maksad; Kur'an, zikir ve dua ile meşgul olmak ve yüce Allah'ın huzurunda durulduğunu düşünmek işidir. Bu yüce meşguliyet namazda konuşmaya mânidir.
Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un Ebû Dâvûd ve Nesâi' deki başka bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selâm verdikten sonra selâmını aldığı bildirilmiştir. [44]

60 - Bilmiyerek Kıbleden Başka Bir Yöne Doğru Namaz Kılanın Babı

1020) Amir bin Rebîa[45] (Radtyaltâha anh)'der\; Şöyle demiştir: Biz bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. Hava bulutlandı ve kıble yönünü bilemedik. Ni-hayet namaz kıldık ve (durduğumuz yönün doğru olup olmadığını anlamak için) bir işaret koyduk. Sonra güneş doğunca kıble'den başka bir yöne doğru namaz kılmış olduğumuz anlaşıldı. Biz bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattık. Bunun akabinde Allah Teâlâ:
«Nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır.»âyetini indirdi.[46]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z i de rivayet etmiştir. Oradaki hadîs meâ-len şöyledir:
"Biz bir yolculukta, karanlık bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. Kıble'nin hangi yönde olduğunu biz bilemedik. Artık her birimiz kendi yönünde namaz kıldı. Sabah olunca bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattık. Bunun üzerine akabinde; âyeti indi."
Tirmizi bu hadîsin isnadının kuvvetli olmadığını söyledikten sonra: 'ilim ehlinin ekserisi bununla hükmederek demişler ki: Hava kapalı iken kişi kıbleden başka bir yöne namaz kıldıktan sonra, yanlış durduğunu anlarsa onun kıldığı namaz sahihtir.
Süfyân-ı Sevrî, İbnü'l-Mübârek, Ahmed ve 1 s h a k böyle hükmedenlerdendirler,' demiştir. Tuhfetü'I-Ahvezî yazarı da burada şunları söyler: "Taberâni' nin Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîs de bu hadîsi takviye eder:
"Bulutlu bir günde bir yolculukta biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle beraber kıbleden başka bir yöne doğru durup namaz kıldık. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

namazı bitirince güneş görüldü. Bunun üzerine biz: Yâ Resûlallah! Kıbleden başka bir yöne doğru namaz kılmışız, dedik. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz sizin namazınız hakkıyla Allah katma kaldırılmıştır.» buyurdu."
Ebü't-Tayyib el-Medenî: 'Bizim Hanefi âlimlerimiz bununla hükmederek, kıblenin hangi yönde olduğunu bilmeyen kişi gereken araştırmaları yaptıktan sonra kanâat ettiği yöne dönüp namaz kılar. Bilâhere hatalı durduğunu anlasa bile kıldığı nama?,! iade etmez. Çünkü mükellef olduğu şey, araştırma yapıp namaz kılmaktır. Kişi de bunu yapmış, demişlerdir,' der.
Şafiî: Hatalı yöne doğru kılındığı anlaşılan namazın iadesi gerekir. O namazın vakti henüz çıkmamış iken veya vakti çıktıktan sonra durumun anlaşılması farketmez. Çünkü kıbleye doğru durmak şarttır. Â m i r' in hadisi ise zayıftır, demiştir.
Sübülü's-Selâm sahibi Şafii' nin sözünü naklettikten sonra : Azhar olanı Â m i r' in hadîsi ile amel etmektir. Çünkü bu hadis M u â z' in hadîsi ile kuvvet bulur. Hattâ yalnız başına da delil sayılır.
Hadiste anılan âyet-i celile'nin iniş sebebinin başka şeyler olduğu rivayetleri de vardır. Diğer taraftan âyetin meali hakkında da değişik yorumlar vardır. Bu sebeple âyet, hadîsteki hüküm için kesin bir delil değildir. Zâten kesin delil olsaydı bu hüküm hususunda âlimler arasında bir ihtilâf söz konusu olamazdı.
Âyetin yorumlan ve iniş sebepleri hakkında geniş izahat isteyenler tefsir kitablarına baş vursunlar. [47]

61 - Namaz İçindeyken Tükürenin Babı

1021) Târik bin Abdillah el-Muhâribi[48] (Radıyallâhü a«/r,)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sollallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu
demiştir :
«Namaz kıldığın zaman sakın önüne ve sağına tükürme. Lâkin solun (boş ise o taraf) a veya (sol) ayağm altına tükür.»"

1022) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\en: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin kıble duvarında bir balgam gördü. Bunun üzerine orada kilere yönelerek:
«Sizden birisine ne oluyor ki kalkıp Rabb'ine yönelir (namaza) durur sonra önüne balgam atar? Sizden herhangi birisi kendisine dönülüp yüzüne karşı balgam atılmasından hoşlanır mı? biriniz tükürdüğü zaman soluna tükürsün. Yahut (mendil gibi bir) elbisesi içine şöylece tükürsün.» buyurdu.
Râvi demiştir ki: (Bu hadisi bana rivayet eden râvi) İsmail elbisesi içine tükürüp elbisesini ovalamak suretiyle yapılacak işi bana gösterdi."

1023) Huzeyfe (Radıyallâhü ank)'(\en rivayet edildiğine göre Şebes[49] bin Reb'î önüne tükürürken kendisi görmüş ve :
Yâ Şebes! Önüne tükürme. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bunu menediyordu ve şöyle buyurmuş, demiştir:
«Şüphesiz adam kalkıp namaza başladığı zaman, namazdan çıkıp gidinceye veya fena bir şey işleyinceye kadar Allah Teâlâ ona yönelir, (rahmeti ile ona) teveccüh eder.[50]

1024) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) namazda iken elbisesinin içine tükürdü. Sonra ovaladı. [51]

İzahı

Târik (Radıyallâhü anh)'m hadisini Ti r m i z i, E b ü Dâvûd ve Nesâî de az lafız farkı ile rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da benzer lafızla bir hadîsi Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) den rivayet etmiştir.
Huzeyfe (Radıyallâhü anh) in hadîsi zevâid nevindendir. Bu hadîsteki; cümlesi ile: "Dîne muhalif bir şey ihdas etmek.
yapmak yâni günah işlemek» kasdedilmiştir. Bu cümle ile abdestin bozulması anlamının

kasdedilmesi ihtimâli uzaktır. Ancak, ihtiyaç yok iken ve irâde içinde bile bile abdest bozmak anlamını çıkarmak da mümkündür. Yâni cümleyi böyle yorumlamak hatıra gelebilir.
Bu takdirde; *lrjb£ abdest bozar anlamını taşır.
Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin benzeri Ebû D â-vüd'un süneninde rivayet edilmiştir.
Namaz esnasında, namaz dışında, mescid içinde ve dışında tükürmek, balgam atmakla ilgili hadîslerin açıklaması, bunun dînî hükmü ve bu husustaki âlimlerin görüşleri: "Mescidler ve Cemaatlar'1 kitabının 10. babında rivayet edilen (761 - 764) nolu hadîsler bahsinde beyan edildiği için oraya bakılabilir. [52]

62 - namazda (secde yerindeki) çakıllara el sürmek babı

1025) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Namaz içinde çakıllara el süren kimse abesle iştigal etmiş olur.»"

1026) Muaykıb [53] (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre :
Namaz esnasında çakıllara el sürmek hakkında Resûlullah (Sal-Jallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Eğer çakıllara (mecburen) el sürecek olursan tek bir defa (el sür).»"

1027) Ebû Zerr (Radıyallâhü ü«A,)'den rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz namaza başladığı zaman, şüphesiz ona rahmet yönelir. Bu nedenle sakın (secde yerindeki) çakıllara el sürmesin.» [54]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsinin müelliften başka kimler tarafından rivayet edildiğini görmedim. Hadîs, namaz içinde çakıl taşlarını ellemenin doğru bir hareket olmadığına delâlet eder. Sindi: Cuma namazı bahsinde; «ve abesle iştigal eden için sevâb yoktur.» buyurulmustur.Cuma sevabını gideren bir harekette çirkinlik bulunur. Bilhassa hutbeyi dinlemekten alıkoyarsa şüphesiz yasak bir hareket sayılır, demiştir.
M u a y k ı b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte sa-hiblerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmişlerdir. B u h â r î' nin rivayeti meâlen şöyledir:
"Secde yerinin toprağını (elile) düzelten adama Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) : «Eğer (secde edeceğin) yerin toprağını düzeltmeye mecbur olursan, (elini) bir defa sür.»"
"Ebû Davud'un rivayetinde Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in buyruğunun meali şudur:
«Sen namazda iken çakıllara elsürme. Eğer bilmecburiyc yapacak olursan çakılları tesviye etmek üzere bir defa el sürmek yeter.»
Buhâri ve Ebû Davud'un rivayetinden anlaşıldığı gibi secde yerindeki toprağı ve çakıl taşlarını tesviye etmek için namaz içinde secde yerine bir defa el sürmek caizdir, câizliğin sebebi de secde ederken eziyete mâruz kalmamaktır.
Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) in hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ahmed ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı: Namaza giriş sayesinde kişiye yöneltilen ilâhî rahmetin kesintiye uğramaması için secde yerindeki çakıl taşlarını tesviye etmekle meşgul olmamak gerekir. Secde yerindeki toprak ve kum da çakıl taşları hükmündedir. Bunları tesviye etmekle meşgul olmak namazdaki huzur ve huşuun kesilmesine, dolayısıyla rahmetin kesilmesine yol açar, demiştir-.
El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der:
"Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, namaz içinde, secde yerindeki çakılları, toprağı, kumu ve benzeri şeyleri tesviye etmenin kerâ-hatine ve zaruret hâlinde bir defa el sürmenin câizliğine delâlet eder.
Bu husustaki âlimlerin görüşüne gelince:
l. Ömer, Câbir, Mesrûk, İbrahim en-Na-haî. Hasanı Basri ve cumhura göre secde yerindeki çakıllara el sürmenin mekruhluğuna hükmetmişlerdir.
Mâlik' ten: Secdeden başını kaldırınca alnına yapışık toprağın yüzüne dökülüp dağılmasıyla eziyete mâruz kalacak adamın, secde yerine el sürmesinde bir beis olmadığını söylediği rivayet

edilmistir. EI-Muvatta'da Ebû Ca'fer el-Kâri' den rivayet ettiğine göre kendisi şöyle demiştir: Ben Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'ı secde için eğildiği zaman alnını koyacağı yerdeki çakıllara hafifçe elini sürerken gördüm.
Zahiriye mezhebine mensup âlimler, hadislerin zahiri ile hükmederek bir defadan fazla çakıllara el sürmek haramdır, demişlerdir.
Abdullah bin Mes'ud, Ebû Hüreyre, Hu-zeyfe ve Ebû Zerr (Radıyallâhü anhüm), bir defa el sür-meye ruhsat verenlerdendirler.
îbn-i Huzeyme, kendi sahihinde rivayet ettiğine göre C â b i r (Radıyallâhü anh) : Namaz içinde çakıllara el sürmenin hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe sorduk. Buyurdu ki: «Bir defa, bunu yapmaktan sakınman tümü kara gözlü olan yüz deveden daha hayırlıdır.»
Secde yerindeki çakıllara el sürme yasağının hikmetine gelince, namaz kılana yönelen ilâhi rahmetten dönüp başka şeylerle meşgul olmamak ve rahmetten alacağı nasibi kaçırmamaktır.
Bâzıları demiş ki: Bunun hikmeti secde mahallinde bulunan ça kılları basıp toprağa gömmek veya temizlemekle, üzerlerinde secde edilmesinden hoşlanan çakılları mahrum etmemektir. Nitekim İ b n-i E b i Ş e y b e ' nin rivayetine göre Ebû Salih: Secdeye varmak istediğin zaman çakıllara el sürme. Çünkü her çakıl, üzerinde secde edilmesini sever, demiştir.

Bir kısım âlimler de: Çakıllara elsürüp secde yerini düzenlemek tavazua aykırıdır, demişlerdir. [55]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Zaruret olmadıkça, namazda iken secde yerine el sürmek mekruhtur. Abesle iştigaldir.
2. Zaruret hâlinde bir defa el sürmek caizdir.
3. Namaza durana ilâhi rahmet yönelir. [56]

63 - Humre (Küçük Hasır) Üzerinde Namaz Kılmak Babı

1028) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm eşi Meymûne (Radtyallâhü anhâ) şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) humre üzerinde namaz kılardı." [57]

İzahı

T i r m i z i' den başka Kütüb-i Sitte müelliflerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Humre : Bu kelime 632 nolu hadîste de geçmiş ve orada tarif edilmiştir. El-Menhel yazarı bu kelimenin mânâsı hakkındaki âlimlerin sözlerini şöyle nakleder:
"Mİsbah'ta: Humre secde yeri kadar küçük olan hasırdır, demiş, H a t t â b i de : Üzerinde namaz kılınan seccadedir. Söylendiğine göre seccade, namaz kılanın yüzünü yerden koruyup örttüğü için örtünme anlamını taşıyan bu isim ve'rilmiştir, der. Nihâye'de ise : Secde edildiğinde yüzün hizasına gelen yeri kaplayan büyüklükteki hasır veya hurma yaprağı gibi bitkiden mamul seccadeciktir. Büyüklüğü bu kadar olmazsa ona humre adı verilmez. İpleri hurma yaprakları ve benzeri madde altında gizli kaldığı için ona bu isim verilmiştir, der. Diğer taraftan sünen-i Ebü Dâvüd'da îbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan rivayet edilen bir hadisten anlaşıldığına göre normal seccadeye de humre denilir."
Hulasa görüldüğü gibi humre küçük veya normal hasır seccadeye denilebilir.
Hadîs, hasır üzerinde secde etmenin ve namaz kılmanın meşruluğuna delâlet eder.
îbn-i Battal demiştir ki: Hasır üzerinde namaz kılmanın câizliği hususunda muhtelif îslâm memleketlerinde bulunan fikıh âlimleri arasında hiç bir ihtilâf yoktur. Yalnız Ömer bin A b d i 1 a z i z' in* toprak getirip hasır seccadesinin secde yerine koyduğu toprak üzerine secde ettiği rivayeti vardır. Bu da olsa olsa kendisinin aşırı tevazuundan ileri gelmiş olabilir ki bu hal İslâm âlimlerine muhalefet sayılmaz.
Hasır, kilim, halı gibi sergiler üzerinde namaz kılmak hususundaki âlimlerin sözlerini bundan sonraki iki hadîsin tercemesinden sonra nakledeceğiz.

1029) Ebû Saîd(-i Hudrî (RadıyaHâhii üwAJ'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hasır üzerinde namaz kılmıştır."

1030) Amr[58] bin Dînâr (Radıyallâhü a»*;'deri; Şöyle demiştir: (Abdullah) bin Ab bas (Radıyallâhü anhümâ), Basra'da iken yaygısı üzerinde namaz kılmış ve sonra arkadaşlarına : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yaygısı üzerinde namaz kılardı, demiştir." Not : Zevâid'de belirtildiğine göre bu hadisin senedindeki râvi Zam'a zayıftır, Müslim O'nun hadîsini rivayet etmiş, ama orada Zam'a'nın beraberinde başka râvi vardır. Yalnız değildir. Ahmed, îbn-i Main ve başkaları da Zam'a'nın zayıflığını söylemişlerdir. [59]

İzahı

Ebû S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. Amr (Radıyallâhü anh'ın hadîsini de Ahmed rivayet etmiştir.
Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'in hadîsi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hasır üzerinde namaz kıldığına delildir.
Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçen Bisat kelimesini yaygı olarak terceme ettim.
Bisat: Yere serilen sergi demektir. Yâni bisat'ın lügat anlamı hasır, kilim, seccade, halı gibi eşyanın hepsini kaplar.
T i r m i z i Humre, Hasır ve Bisat için ayrı ayrı bâblar açmıştır. Bisat üzerinde namaz kılmak babında E n e s (Radıyallâhü anh)'den bir hadîs rivayet ettikten sonra: Sahâbilerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin çoğu tüylü ve tüysüz yaygılar üzerinde namaz kılmakta bir sakınca görmemişlerdir, demiştir.
Bâzı âlimler Bisat kelimesi ile hasır kasdedildiğini söylemişlerdir.
El-Menhel yazan da: "Hayvani ve nebatî olan bütün yaygılar hasır hükmünde olup hepsinin üzerinde namaz kılmanın câizliği bu. hadislerden anlaşılıyor. Ahmed, Evzâi, Şafiî, İshak ve Fıkıhçıların Cumhurunun kavli budur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hasır ve başka şeyler üzerinde namaz kıldığı sahih hadîslerle sabittir.
Tabiîlerden bir cemâat çıplak yer üzerinde namaz kılmayı arzu-lamışlar ve her hangi bir şey üzerinde namaz kılmayı mekruh saymışlardır. Said bin el-Müseyyeb ve Muhammed bin Si ri.n'in yaygı üzerinde namaz kılmanın sonradan ihdas edilen bir şey olduğunu söylediklerini îbn-i Ebî Şeybe rivayet etmiştir.
Câbir bin Zeyd'in de nebati olan yaygılar üzerinde namaz kılmayı müstahap ve hayvani yaygılar üzerinde namaz kılmayı mekruh adettiği rivayet olunmuştur.
Urve bin Zübeyr ise çıplak yerden başka bir şey üzerinde secde etmekten kerahet ediyordu.
M â 1 i k i 1 e r' e göre rahat verici ve refahlı sergi üzerinde namaz kılmak mekruhtur. Hasır ve benzeri şeyler üzerinde ise mekruh değildir. Mamafih çıplak yerde namaz kılmak daha iyidir. M â -1 i k : Soğuk ve sıcak gibi bir özür olmadıkça pamuk veya ketenden mamul elbise ve aba üzerinde secde edilemez demiştir." diye malumat verir. [60]

64 - Sıcakta Ve Soğukta Elbise Üzerinde Secde Etmek Babı

1031) Abdullah bin Abdirrahman (Radtyallâhü anh) (babası vasıtasıyla dedesinden naklen) şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi. Beni Abdfl-Eşhel mescidinde namaz kıldırdı. Secde ettiği zaman ellerini elbisesinin üzerine koyduğunu gördüm."
Not : Bundan sonra gelen rivayette olduğu gibi bunun senedinde;
= «Abdullah bin Abdirrahman'dan, O da babasından, O da dedesi Sabit bin eş-Sa-nut'tan...» ifâdesi vardır. Senedin aslı böyle olunca muttasıl bir sened olmuş olur. diye Zevâid'de açıklama vardır. (76)
(76) Çünkü senedde sahâbi olan flk râvi Sabit bin es-Samit ve onun râvisi olan oğlu Abdurrahman'ın ismi geçmiyor. Ancak Abdurrahman'ın râvisi olan oğlu Abdullah'ın ismi vardır.

1032) Abdullah bin Abdirrahman bin Sabit bin es-Sâmi'ten. O da babası (Abdurnthman)dan, O da dedesi (Sabit) (Raıityullâhü tirtfıüm)'(\en rivâ-yel ettiğine yöre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir elbiseye bürünmüş olarak, Benî Eşhel kabilesi içinde namaz kılmış, (secde ederken) ellerini elbisesinin üzerine koyup çakılların soğukluğundan korunmuştur."
Not : Zevâid'de : Bu senedde bulunan İbrahim bin İsmail el-Eşheli'nin hadislerinin münker olduğunu Buharı söylemiştir. Başkası da onu zayıf saymıştır. Ahmed ve el-İcli İse onu sıka göstermişlerdir. Diğer râvi Abdullah bin Abdurrah-man aleyhinde konuşanı veya onu sıka

göstereni görmedim. Geri kalan ravileri sıkadır, diye bilgi verilmiştir. [61]

İzahı

Sindi de: Hulâsa toprak üzerinde secde etmek hadisi sabittir. Konuşma konusu, elbise üzerinde secde etmenin caiz olup olmamasıdır. Bunu caiz görenlerin kavlinin yolu vardır, demiştir.

1033) Enes bin Mâlik (Radtvaüâhü <ıw//)'den: Şöyle demiştir: Sıcaklığın şiddetli zamanlarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaz kılardık. Birimiz (secde yerinin hara-retinden dolayı) alnını yere iyice koymaya muktedir olmadığı zaman (büründüğü) elbisesinin bir tarafını yere yayarak üzerinde secde ederdi. [62]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sittc sahiplerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmişlerdir. Bundan önceki hadîs soğuktan korunmak için elbisenin bir tarafı üzerinde secde etmenin cevazına delâlet ettiği gibi bu hadîs de sıcaktan korunmak için aynı şeyi yapmanın câizliğine delâlet eder.
Hadisin: «...alnını iyice yere koymaya muktedir olmadığı zaman...» cümlesi, çıplak yere secde etmenin asıl olduğuna işaret eder. Çünkü bu cümlede, elbisenin bir tarafı üzerinde secde etmek, alını çıplak yere koymanın güçlüğüne bağlanmıştır.
Elbisenin bir tarafı üzerinde secde etmenin hükmü hakkındaki âlimlerin görüşleri.
1. Ebû Hanîfe ve Cumhur'a göre kişi, büründügü elbisenin bir tarafı üzerinde secde edebilir. Delilleri de bu bâbtaki hadîslerdir. Cumhur: Hâkim ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri Habbâb bin el-Eret tRadıyallâhü anhJ'in aşağıdaki hadîsi bu hükme muarız değildir. Çünkü H a b b â b ' in hadîsindeki Sahâbîlerin şikâyeti bir elbise üzerinde secde etmek izni için değil, sıcağın şiddeti kırıhncaya kadar öğle farzını tehir etmek içindir. Eğer şikâyetleri bir elbise üzerinde secde etmekle giderilmiş olsaydı, bu izin verilecekti, diye yorum yapmışlardır.
«üt
= (Üzerinde secde ettiğimiz) kızgın taşların alınlarımızdaki harareti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet ettik. (= Hâlimizi arzettik) de O, şikâyetimizi gidermedi. (= Bir çâre bildir-medi.)-
2. Ş â f i î' ye göre, bürünülen elbiseden namazdaki eğiliş ve kalkışlarda kişi ile beraber, hareket eden kısımlar üzerinde secde etmek caiz değil, hareket etmeyen (yâni yere yayılıp kalan) kısımlar üzerinde secde etmek caizdir. Şafii' nin zayıf olan bir kavline göre hareket etmeyen kısım da hareket eden kısım gibidir. Şafii, bu bâbtaki hadislerde sözkonusu edilen elbiseden maksat namaz esnasında kişiden ayrı olan elbisesidir. Büründügü elbise değildir, demiştir. Ama bu yorum hadisin zahirine uygun görülmüyor. Çünkü : "Elbisesi" tâbirinden hatıra ilk gelen şey, bürünülen elbisedir. İ b n - i E b î Ş e y b e ' nin 1 k r i m e yolu ile tbn-i A b b â s (Ra-dıyallâhü anh)'dan rivayet ettiği su mealdeki hadîs de hadîsin zâhiri mânâsım teyid eder: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yerin sıcaklığından ve soğukluğundan, fazla kısmı ile korunduğu bir elbise içinde namaz kılmıştır.
Şafiî' nin delili ise yukarda nakledilen Habbâb (Ra-dıyallâhü anh)'ın hadîsidir.
İhtiyaç yok iken elbise üzerinde secde etmek Ebû Hanîfe ve Cumhur'a göre mekruhtur. [63]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Namaz maslahatı için namazda az hareket caizdir.
2. Kişi, büründügü elbisenin bir tarafı üzerinde secde edebilir.
3. Namazda huşuun devamı için gayret edilmelidir. Çünkü yerin hararetinden dolayı huşu gitmesin diye Sahâbiler elbiseleri üzerinde secde etmişlerdir. [64]

65 - (İkaz İçin) Namazda Sübhanallah Demek Erkeklere, El Çırpmak Da Kadınlara Uygundur, Babı

1034) Ebû Hüreyre (Radıvallâhii anh)\\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Sübhânallah demek erkeklere, el çırpmak da kadınlara uygundur.»"

1035) Sehl bin Sa'd es-Sâirlî (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallatlahü Afcvfıİ ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sübhânallah demek erkeklere; el çırpmak da kadınlara uygundur.»"

1036) (Abdullah) bin Ömer (Radıyaliâkü ankünâ)'iVdu; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), el çırpmak hakkında kadınlara ve sübhânallah demek hakkında erkeklere ruhsat vermiştir."Bu hadîsin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. [65]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Kütüb-i Sitte sahihleri ve A h m e d rivayet etmişlerdir.
Sehl (Radıyallâhü anh)'in hadîsini de T i r m i z î ' den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ve Mâlik, el-Muvatta'da rivayet etmişlerdir.
I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise zevâid türün-dendir.
Kişi namazda iken vuku bulan bir durum karşısında namazda olduğunu sezdirmek veya herhangi bir uyarıda bulunmak için işaret verecek. Bu bâbtaki hadisler, erkeklerin sübhânallah demekle, kadınların ise el çırpmakla işaret vermelerinin uygun olduğuna hükmederler. Meselâ, kör adamı tehlikeye karşı uyarmak, yanılanı uyarmak, içeri girmek isteyene izin vermek ve kapı çalana içerdekinin namazda olduğunu sezdirmek için hadislerde belirtilen şekilde işaret verilir. Teşbih, zikir niyeti ile edilir.
Kadınların, seslerini yükseltmeleri sakıncalı olduğu için el çırpmaları uygun görülmüştür. El çırpmak umumiyetle kadınlara yakışır bir iş olduğundan erkeklerin el çırpmaları uygun görülmemiştir. [66]

Namazdaki Uyarı Hakkında Âlimlerden :

1. Şâfiîler ve Hanbeliler bu hadîslerin zahiri ile hükmederek demişler ki: Sübhânallah sözü namazdaki zikir nevinden olduğu için çokça tekrarlansa dahi namaza zarar vermez. Fakat el çırpmak namaza yabancı bir hareket olduğu için çok yapılırsa namaz bozulur. Teşbih edilirken sırf ikaz niyetiyle edilmez. Niyet zikir olacak. İkaz kendiliğinden gerçekleşir.
2. Hanefiler ve M â li ki ler demişler ki: Kadınlar da erkekler gibi teşbih ederçjk ikazlarını yayarlar el çırpmazlar. Kadınların el çırpması M â 1 i k i 1 e r' e göre mekruh, Ebû H a -n i f e' ye göre ise namazı bozar.
Bu âlimler derler ki, Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü an-hümâJ'ın uzun metin hâlinde rivayet ettiği hadîste şöyle buyurul-
muştur:
= «Namaz içinde iken kime bir şey peyda olursa sübhânallah desin. Çünkü sübhânallah deyince ona dönülür. El çırpmak ancak kadınlara aittir.»
Bu hadîste erkek, kadın ayırımı yapılmadan «kime bir şey...» buyurulmuştur. Bu ifâdenin şümulüne kadınlar da girer. Hadisin son kısmının mânâsı ise şudur :
«El çırpmak kadınların namaz dışındaki işidir. Eğlence için yaptıkları bir harekettir. Namaza yakışmaz.»
Bu bâbta rivayet edilen hadislerin Ş â f i i i e r ' le H a n b e 1 i -1 e r' in görüşlerini teyid ettikleri Kurtubi ve Ibn-i Ab-d i' I - B e r r tarafından ifâde edilmiştir. Müellif de bu görüştedir.
Birinci görüşteki âlimler derler ki, Sehl (Radıyallâhü anh) 'in hadisi bizim delilimizdir. Şöyle ki, bu hadîsin başkısmında anlatıldığı gibi Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Benî A m r kabilesinde sahâbilere namaz kıldırmaya başladıktan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek birinci saf fa girince cemâat, durumu E b û Bekir (Radıyallâhü anhJ'a sezdirmek için el çırpmaya başlamıştır, çok kimse el çırpmış. Nihayet E b û Bekir durumu sezince geri çekilmiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imamlığa geçmiştir. Namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata:
«Size ne oluyordu? Niçin bu kadar çok kişi el çırptı. Kime bir şey arız olursa sübhânallah desin. Çünkü sübhânallah deyince kendisine dönülür, dikkat edilir. El çırpmak kadınlara mahsustur.» buyurmuştur.
Hadisteki: «El çırpmak kadınlara mahsustur.» cümlesinin mânâsı şudur: Kadınlara namaz içinde bir şey arız olursa onlar el çırparlar (siz erkekler böyle yapmayın sübhânallah deyin). [67]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Erkekler namazda ikaz mâhiyetinde (ve fakat zikir niyeti ile) sübhânallah diyebilir.
2. Kadınlar ikaz için el çırpabilirler.
3. Az hareket namazı bozmaz. [68]

66 - Ayakkabılarla Namaz Kılmak Babı

1037) İbn-i Ebî Evs (Radıyallâhü anft)'den; Şöyle demiştir: Dedem Evs (es-Sakafi) namaz kılarken zaman zaman namaz esnasında bana işaret ederdi. Ben de ayakkabılarını kendisine verirdim ve derdi ki i
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i ayakkabıları ile namaz kılarken gördüm."
Not : Hadisin senedinin sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1038) Amr bin Şuayb (bin Muhaınmed bin Abdi İlah bin Amr bin el'Â$)'dan, O da babası (Şuayb)'den, O da dedesi (Abdullah bin Amr) (Radt-yallâkü anhümyden; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (bazen) yalın ayak ve (başka zamanlarda) ayakkabılarım giymiş olarak namaz kılarken gördüm. [69]

İzahı

Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ)'ın hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Tercemede paren tez içi ifâdelerle belirttiğim gibi A m r' m babası Şu ay b' tır. Şuayb'ın babası Muhammed' dir. Muhammed'in babası da Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhümî'dır. Amr, babası Ş u a y b ' dan rivayet etmiştir. Ş u a y b de babası Muhammed' den değil, dedesi A b -d u 1 1 a h (Radıyallâhü anh)'dan rivayette bulunmuştur. Bu ne-
denle seneddeki: = «dedesinden» sözündeki zamir Şua y b ' e râci ise Ş u a y b ' m dedesi Abdullah' tır. Zâten ilk râvi de Abdullah' dır. Ancak bu takdirde ehlinin malumu olduğu üzere «Tefkikü'z-Zamîr» yapılmış olur. Arap edebiyatında mecbur kalınmadıkça bu yola gidilmez. Şayet mezkûr zamir A m r' e râci ise mânâ şu olur: Ş u a y b de bu hadisi A m r' in dedesinden rivayet etmiştir. A m r' m dedesinden maksat birinci dedesi olan Muhammed değil, iKinci dedesi olan Abdullah' tır.
Hadîs Resûl-i Ekrem (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) in bazen yalın ayak olarak namaz kıldığına, diğer bâzı vakitlerde ayakkabılarını giymiş olarak namaz kıldığına delâlet eder.
El Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şunları söyler:
"Hadis, ayakkabı ile de yalın ayak da namaz kılmanın cevazına delâlet eder. Aynı zamanda : «Ayakkabılarınızla namaz kılın.> mealindeki hadislerde buyurulmuş olan emrin vücup için değil de mü-bahlık için olduğuna delâlet eder. Yâni ayakkabılarla kılabilirsiniz demek oluyor.
Kadı I y â z : Ayakkabı ile namaz kılmak mubah bir ruhsattır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbiler böyle yapmışlardır. Ancak ayakkabıların necis olduğunun bilinmemesi şarttır. Eğer necis olduğu bilinirse bununla namaz kılınamaz' demiştir.
Namazda ayakkabı giyen sahâbiler arasında, Hz Ömer bin el-Hattâb, Osman bin Affân, Abdullah
bin Mes'ud, Üveymir bin Sâide, Enes bin Mâlik, Seleme bin el-Ekva' ve Evs es-Sakafi (Radiyallâhü anhüm) bulunur. Tabiilerden de S a î d bin e 1-Müseyyeb, el-Kâsım, Urve bin Zübeyr, Salim bin Abdillah, Atâ bin Yesâr, Atâ bin Ebi Rabah, Mücâhid. Tâvûs, Kadı Şüreyh, Ebıİ Miclez, Ebû Amr eş-Şeybâni, el-Esved bin Yezid, İbrahim en-Nahaî, İbrahim et-Teymi, Ali bin el-Hüsey.in ve oğlu Ebû Ca'fer (Radıyailâhü anhüm) ayakkabıyla namaz kılmışlardır."

1039) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyatlâhü mıh)den; ^öyle demiştir: Şüphesiz biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i ayakkabılarla ve mestlerle namaz kılarken gördük."
Not : Zevâid'de Ebû ZurVdan naklen bildirildiğine göre bu hadîsin İsnadın-daki râvi Ebû İshak'm hafızası ömrünün son zamanlarında karışmış ve Zühayr bin Muâviye bin CÜfeyc'in ondan rivayeti de o zamanlarında olmuştur. [70]

67 - Namazda Saç Ve Elbiseyi Toplamak Bâbı

1040) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyailâhü anhümâ)fdan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Namaz kılarken) saç ve elbiseyi (durumu bozulmasın veya tozlanmasın diye) toplamamakla emrolundum.*"

1041) Abdullah (bin Mes'ud) (Radıyallilhü a«A^'den; Şöyle demiştir: (Namaz kılarken) saç ve elbiseyi toplamamakla ve pis yere basmaktan dolayı abdest almamakla emrolunduk.

1042) Medîne-i Münevvere halkından Ebû Sa'd[71] (künyeli) bir adanı (Radıyallâhü ««/f^'den rivayet edildiğine göre ben şunu gördüm demiştir:
Hasan bin Ali (bin ©bi Tâlib) (Radiyallâhü anhümâ) (bir gün) saçlarını tepesinde toplamış olduğu halde (ayakta) namaz kılarken; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mevlâsı Ebû Râfi' (Radı-yallâhü anh) Onu gördü. Ebû Râfi1 onun saçlarını salıvererek veya onu böyle yapmaktan menederek:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), erkeğin saçlarını tepesinde toplamış olduğu halde namaz kılmasını yasaklamıştır, dedi. [72]

İzahı

İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh) in hadîsini B u h â r î, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Ebû*i Mes'ud (Radıyailâhü anh)'m hadîsini müelliften başka kimlerin rivayet ettiğini bilmedim. Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı bu hadisin sahih bir sened ile İ b n - i M â c e h tarafından tahriç edildiğini bildirmiştir. Bu hadîste geçen :
«Pis yere basmaktan dolayı abdest almamakla emrolunduk.» fıkrasından maksat şudur: 'Abdestli iken necis olan bir yere basmakla abdest bozulmaz. Abdesti yenilemeye gerek yoktur.' Bilindiği gibi necasetin bulaştığı yeri yıkamak gerekir.
Ebû R a f i' in hadîsini Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Aks: Bu hadiste mazi fiili geçen bu kelime, saçları başın tepesinde toplamak, saç örgülerini başın etrafına dolamak, saçın uzanan uçlarını kıvırıp kök kısmının arasına sokmak mânâlarına gelir. Bu mânâların hangisi alınırsa alınsın erkeğin, saçlarını böylece toplamış olarak namaza durmasının yasakhğı burada rivayet olunan hadislerden anlaşılmaktadır.
Saçları ve elbiseyi toplamanın yasaklanmasının hikmeti hakkında âlimler şöyle demişlerdir:
Saçların ve elbisenin secdeden hisselerini almalarıdır. Toplamak ise bunların secde etmelerine mânidir.
Hattâbî: "Ebû Râfi' (Radıyallâhü anh) 'in Hasan bin Ali (Radıyallâhü anh) in saçlarını salıvermesinin sebebi Hz. Hasan (Radıyallâhü anh)'in secde ederken saçlarının da secdeye varması ve saç örgülerinin yere değmesidir. Nitekim 1 b n - i E b i Ş e y b e' nin sahih bir sened ile Abdullah bin M e s'u d (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre bir gün 1 b n - i Mes'ud mescide girmiş ve bir adamı, saçlarını tepesinin başında toplamış olarak namaz kılarken görmüş. Adam namazı bitirdikten sonra tbn-i Mes'ud Ona:
"Namaz kılacağın zaman saçlarını toplama. Çünkü senin saçların da seninle beraber secde eder ve her saç telinin secde edişi dolayısıyla sana bir ecir vardır, deyince adam: Ben saçlarımın tozlanmasından korkuyorum, demiş. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) da "Saçlarının tozlanması senin için daha hayırlıdır", diye cevap vermiştir," der.
El-Menhel yazan H a t t â b i' nin mezkûr sözünü naklettikten sonra şöyle der:
"Ebû R â f i' in hadîsi, saçlarını toplamış olarak erkeğin namaza durmasının mekruhluğuna delâlet eder.
Hanefiler, Şâfiîler ve Hanbelîler'e göre, kişi saçım ister namaz için toplasın, ister başka maksatla toplasın böyle namaz kılması mekruhtur.
M â 1 i k' e göre, kişi namaz için böyle yapmış ise mekruhtur, aksi takdirde mekruh değildir.
İbnü'l-Münzir'in dediğine göre Hasan-ı Basri: Böyle kılınan namaz iade edilir, demiştir.
N e v e v î: Sahih hadîslerde ve sahâbilerden yapılan nakillerin zahirinde saç toplamanın namaz için olması kaydı yoktur. Şu halde namaz için olsun, olmasın saçları toplamış olarak namaza durmanın mekruhluğu gerekir, demiştir.
Ashâb-ı Kiram (Radıyallâhü anh) dan saçları toplamanın mekruhluğuna hükmeden cemâat içinde, Ömer, Osman, Ali, Huzeyfe, İbn-i Ömer, Ebû Hüreyre, îbn-i Mes'ud ve İbn-i Abbâs

(Radıyallâhü anhüm) vardır. Tabiilerden İbrâhim Nahaî de aynı görüştedir.
Mezkûr kerahet erkeklere mahsustur. Kadınlara şümulü yoktur. Çünkü kadınların saçı avrettir. Örtülmesi gerekir. Kadın, saçını çözdüğü zaman dağılır ve icabında iyice örtülmesi güçleşir, dolayısıyla saçının görülmesi ile namazı bozulur."
Namazda elbiseyi toplamak da saçları toplamak gibi mekruhtur. Fazla harekete yol açarsa icabında namazın bozulmasına sebep olabilir. Elbisenin tozlanmaması, üstünün bozulmaması düşüncesi namazın huşûuna ters düşer. Bu da ayrı bir sakıncadır. [73]

68 - Namazda Huşu Babı

Huşu: Sakin durmak, boyun eğmek, korkmak, yere bakmak, sesini alçaltmak gibi mânâlara gelir. Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı 'Namazda huşu' babında : Huşu, sükûnet ve alçak gönüllülüktür. Bâzıları; Huşu ile Hudû kelimelerinin mânâları ile birbirine yakındır, çünkü hudû bedenin eğilmesidir. Huşu ise beden, göz ve sesin eğilip alçal-masıdır, demişler. Bir kısım ilim adamları da; hudû, zahirî eğilmektir; huşu ise mânevi ve ruhî eğilmektir, demişlerdir. Ama ikisinin eş manâlı olması kuvvetlidir. Çünkü bir hadiste Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur:
«Eğer onun kalbi huşu duysaydı, dış organları da huşu duyacaktı.»

1043) (Abdullah) bin Ömer (RadtyaUâkü anhümâ)'dtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Gözlerinizin hızla kör olmaması için (namaz içinde) onları semâya dikmeyiniz.»"
Not : Bu isnadın sahih ve râvîlerinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmişti?. Nesâi, (el-Müctebâ adlı) küçük süneninde bu hadisi Enes bin Mâlik (R.A.)'den rivayet etmiştir.

1044) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gün ashabına namaz kıldırdı. Namazı bitirince cemaata mübarek yüzünü döndürerek :
-Bâzı kimselere ne oluyor ki (namaz kılarken) gözlerini semâya dikerler.» buyurdu. Bu husustaki (uyarıcı) sözleri o kadar şiddetlendi ki nihayet: Böyle yapanlar ya yaptıklarından kesinlikle vazgeçecekler ya da Allah onların gözlerini muhakkak kör edecektir.» buyurdu."

1045) Câbir bin Senıûre {Radiyallâhİi anh)'(\en: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Namazda gözlerini göğe diken bir takım kimseler ya (bundan) kesinlikle vaz geçecekler, yahut gözleri, kör olmadan kendilerine dönmiyecek.

1046) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü atıhümâ)'<\an\ Şöyle demiştir :
İnsanların en güzellerinden olan güzel bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kılardı. Bâzı kimseler, o kadını görmesinler diye ön saffa geçerlerdi. Bir takım kimseler de en son saffta olsun diye geri kalırlardı ve rükû'a vardığı zaman koltuğu altından (kadına) şöyle bakarlardı. Bunun üzerine Al lah Teâlâ o kadınla ilgili durum hakkında:
«Andolsun ki sizden Öne geçenleri biliriz. Andolsun ki geri kalanları da biliriz.» (Hicr: 24) âyetini indirdi. [74]

İzahı

Bu bâbtaki ilk hadisi Tabarâni ve Ibn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Notta belirtildiği gibi N e s â î de bunu E n e s (Radıyallâhü anhKden rivayet etmiştir.
' ikinci hadisi Buharı, Nesâî, Ebû Dâvûd ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim ve Ebû D â v ü d az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbtaki hadîsler, namazda bulunması gerekli huşûu giderici hareketlerin ve bilhassa gözlerin semâya dikilmesinin veya koltuk altından gerilere yahut sağa sola bakmanın yasaklısına delâlet ederler. Hadîsler, namaz içinde gözleri semâya dikmenin, gözlerin kör olmasına sebebiyet verebildiğine delâlet ederler. Bu tehdidin hikmeti, böyle hareket etmenin namazdaki huşûa aykırı düşmesidir. Hikmeti hakkında şöyle de denilebilir: Melekler namaza duranlara nur in-

dirirler. Semâya bakan gözler, indirilen nurlara ilişince dayanarmya-rak kör olur. Körlük ile manevî körlük kasdedilmiş olabilir.
İkinci ve üçüncü hadîs, semâya bakmaktan vazgeçmek veya gözlerin kör olmasından birisinin behemehal vuku bulacağını haber verir.
Hadîslerdeki çetin tehdidten namaz içinde semâya bakmanın ha-ramlığı hükmü çıkarılabilir. Çünkü gözlerin kör olması cezası, ancak haram bir şeyi işlemekten olabilir. İbn-i Hazm, bu ha-dîslere dayanarak semâya bakmanın namazı bozduğunu söylemiştir.
Dört mezhep âlimleri: Namaz içinde semâya bakmak mekruhtur, demişlerdir. Her hâlde onlara göre kör olmak tehdidi, onun ha-ramlığım gerektirmez.
Namaz içinde gözleri semâya dikmek, bu hadîslerle yasaklandığı için namaz içinde duâ edilirken, ister kıraat veya ister başka zikirlerle meşgul olunurken, bu hüküm vardır.
N e v e v î, bu yasaklama hakkında icmâ bulunduğunu söylemiştir.
Kadı I y â z : Namaz dışında duâ edilirken gözleri semâya dikmenin mekruhluğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bir cemâat mekruhtur demişse de âlimlerin çoğu bunu caiz görerek demişler ki: K â' b e namaz için kıble olduğu gibi gök de duâ için kıbledir. Bu nedenle duâ edilirken elleri semâya kaldırmak mekruh olmadığı gibi, gözleri semâya dikmek de mekruh değildir, diye bilgi vermiştir.
Son hadîste iniş sebebi bildirilen âyetin yorumu ve iniş sebebi hakkında başka rivayetler de mevcuttur. Geniş bilgi edinmek için tefsir kitablanna baş vurulması tavsiye edilir. [75]

69 - Bir Tek Elbise İçinde Namaz Kılmak Babı

1047) Kbû Hüreyre (Radtvallâhü anh)\ien: Şöyle demiştir: Eir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelip:
Yâ Resul al lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Birimiz bir tek elbise içinde namaz kılar, dedi. (Bunun hükmünü sordu.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Herbiriniz ikişer elbise bulur mu?» buyurdu. [76]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ah-med ve Beyhaki de bu hadîsi benzer lafızlarla rivayet et-mişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayeti meâlen şöyledir : "Bir tek elbise içinde namaz kılmanın hükmü Resülullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) e soruldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: «Her birinizin ikişer elbisesi var mı?» buyurdu." El-Menhel yazarı şu malumatı vermiştir:
" S e r a h s î el-Mebsut'ta anlattığına göre soru sahibi Sev-ban1 dır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Herbiri-niz ikişer elbise bulur mu?» sorusu olumsuzluk anlamında bir istif-hamdır. Yâni bulamayanlarınız vardır. $u halde bu cevap, bir elbise içinde namaz kılmanın câizliğini ifâde eder.
Hadîs bir elbise içinde namaz kılmanın cevazına delâlet eder.
N e v e v i : Tek bir elbise içinde namaz kılmanın câizliğini hususunda herhangi bir ihtilâf yoktur. Yalnız Abdullah bin M e s ' u d (Radıyallâhü anhümâ)'den hikâye edilen ve sıhhatli olduğunu bilemeyeceğim bir muhalif söz vardır. Âlimler iki elbise içinde namaz kılmanın efdaliyeti üzerinde icma' etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve Sahâbiler (Radıyallâhü anhüm)'in tek bir elbise içinde namaz kılmaları sebebine gelince, bazen birden fazla elbisenin bulunmayışı, bazen de başka elbise bulunduğu halde bir elbise ile namaz kılmanın cevazını beyan etmek içindir. Nitekim B u h â r î ' nin rivayet ettiğine göre; Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâî bir elbise içinde namaz kıldırmış, namazdan sonra kendisine Yâ Ebâ Abdillah! Bidan yere bırakılmış olduğu halde (onu umuzuna alrmyarak) bir elbise içinde namaz kılıyorsun? diyerek garibseyen olmuş. Kendisi de: Evet, sizler gibi bilmiyenlerin beni görmelerini (bunun caiz olduğunu öğrenmelerini) sevdim." diye cevap vermiştir.
Ibn-i Ebi Şeybe' nin, senedle rivayet ettiğine göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh> :
"Ben Suffe ehlinden 70 sahâbî gördüm, tek bir elbise içinde namaz kılıyorlardı. Kimisinin elbisesi diz kapaklarına ulaşırdı, kimisinin ki daha aşağılara ulaşırdı. Rükû'a vardıkları zaman avret mahallinin açılması endişesiyle elbisesini tutarlardı." demiştir.
Rivayet edildiğine göre Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anhümâ) ile Übeyy bin Kâ'b, Hz. Ömer (Radıyallâhü anhüm) yanında bir elbise içinde namaz kılınıp kılın-mıyacağı konusunda ihtilâf

etmişler. Ubeyy (Radıyallâhü anh), bir sakınca yoktur, demiş. î b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ise:
"Bir elbise içinde kılmanın câizliği, halkın elbiseler bulamadığı zamanlara âit idi. Birden fazla elbise bulacakları zaman namaz iki elbise içinde kılınır..'1 demiş. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) minbere çıkarak: Doğrusu Übeyy (Radiyallâhü anh) in dediğidir. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) un dediği değildir, demiştir."
O zamanlarda hülle denilen tam takım elbise iki parçadan ibaret idi. îzar adı verilen parça bele bağlanır, Ridâ denilen parça da omuza alınırdı.
Bir elbise içinde namaz kılınırken O elbisenin vücûdun göbek ile diz kapağı arasını ve omuzlara kadar yukarı kısmını örtmesi esastır. Çünkü Buhârİ, Müslim, Ebû Dâvûd veNer s â i' nin Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kısmı omuzlar üzerinde bulunmayan tek bir elbise İçinde herhangi biriniz namaz kılmasın.»
Cumhura göre bu hadîsteki nehiy tenzihen mekruhluk içindir. Omuzlan da örtebilecek bir elbise varken yalnız göbekle diz kapağı arasını örten bir elbise içinde kılınan namaz sahih olmakla beraber mekruhtur. $âyet yalnız avret yerini örtebilecek bir elbisesi bulunan ve başkaca elbisesi bulunmayan kişinin bu elbise içinde namaz kılmasında kerahet yoktur.
A h m e d ve bâzı selef âlimlerine göre omuzlarını da örtmeye muktedir olduğu halde, burayı örtmeden namaz kılanın namazı sahih değildir.
Yukarıda belirtilen durum muvacehesinde âlimler tek bir elbise içinde namaz kılındığında giyilen eİbise îzar ise yâni bele bağ^ lanmış durumda ise uçlarına çapraz olarak omuzlar üzerine koyup bağlamak gerekir. Şayet ridâ ise yâni omuzlara alman elbise ise sağ omuz üzerindeki ucu sol koltuk altından arkaya ve sol omuz üzerindeki ucu sağ koltuk altından arkaya geçirip bel üzerinde veyâ göğüs üzerinde bağlamak şeklinde olabilir ki bu nevî giyinişe Teveşşüh, istimal ve îltihaf denilir.
Omuz üzerine alınan tek elbisenin göbekle diz kapağı arasındaki avret mahallini örtmesinin gerekliliği malumdur.

1048) Ehû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), boynuna doladığı tek bir elbise içinde namaz kılarken kendisi O'nun yanma girmiştir."
demiştir :

1049) Ömer [77] bin Ebî Seleme (Radıyallâhü anhümây&en; Şöyle
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i (bir defa) iki ucunu çapraz olarak omuzları üzerine koyduğu bir tek elbise içinde namaz kılarken gördüm. [78]

İzahı

Ebû Saîd-i Hudrî {Radıyallâhü anhJ'nin hadîsini Müslim ve Ahmed de aynı mânâyı ifâde eden benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed de benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadîste 'Teveşşüh, kökünden alınan 'Müteveşşih' kelimesi kullanılmıştır. M ü s 1 i m' in rivayetinde 'Müştemil, Ebû D â -v û d' un rivayetinde 'Mültehif, kelimeleri kullanılmıştır. Hepsinin kökleri olan Teveşşüh, İstimal ve İltihaf aynı mânâda kullanılmıştır. İlk hadîsin izahında belirtildiği gibi bu kelimelerle kasdedilen mânâ, omuzlara alınan ridanın sağ omuz üzerindeki uç sol koltuğun altından ve sol omuz üzerindeki uç da sağ koltuğun altından geçirilerek arkada veya göğüs üzerinde uçları birbirine bağlamaktır. Ridayı böylece boyunu dolamanın hikmeti vücûdun üst kısmının örülmesi rü-kû'a gidildiğinde göbekten aşağı avret mahallinin, sahibi tarafından görülmemesini ve rükû'a veya secdeye gidildiği zaman ridanın yere düşmemesini sağlamaktır.
Bu iki hadîs de uçları omuzlar üzerine çapraz olarak konan, boyuna dolanan tek bir elbise içinde namaz kılmanın câizliğine delâlet ederler.
Elbise bol ve geniş olduğu takdirde rida olarak giyilip namaza durulur. Şayet elbise dar ise izar olarak giyilmelidir. Yâni bele bağlanıp mümkünse uçları çapraz olarak omuzlar üzerine alınır ve ense tarafında bağlanır. Çünkü Buhâri' nin Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Tek bir elbise içinde namaz kıl-

dığın zaman eğer elbise geniş ise iltihaf et (ona bürün), dar ise beline bağla.»
Ahmed'in bir rivayetinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem) şöyle buyurmuştur:
-Elbise geniş ise uçlarım omuzlara çapraz olarak at. Buna müsait değil ise böğürlerine bağla ve ridâsız olarak namaz kıl.»

1050) Keysân [79] (Radtyallâhü anhy'den; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Bi'r-i Ulyâ'da bir elbise içinde namaz kılarken gördüm.[80]

1051) Keysân (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'i (mübarek göğü-sü üzerinde) topladığı bir tek elbise içinde öğle ve ikindi namazlarını kılarken gördüm.Zevâid'de : Bunun isnadı hasendir. tbn-i Mâce'de yanında Keysân (R.A.)'ın bu ve bundan önceki hadîslerinden başka hadîsi yoktur. Bu iki hadîs bir hadîstir. Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde Keysân'dan rivayet olma hiç bir î>.adis yoktur, denilmiştir. [81]

70 - Kur'an(dakî Tilavet) Secdesi Babı

1052) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Âdem oğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman şeytan ağ-Uyarak ve, Vay hâlime! Âdem oğlu secde etmekle emrolundu. (Emre uyup) Secde etti. Bu nedenle Cennet Onadır. Ben de secde etmekle emrolundum da secde etmekten imtina ettim. Cehennem ateşi banadır, diyerek (oradan) uzaklaşır.»"

1053) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Ben (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanında idim. Bir adam O'na gelerek: Ben bu gece rüyamda gördüm ki. Ben bir ağacın gövdesine doğru namaz kılıyorum. Secde âyetini okuyup secde ettim. Benim secde etmem nedeni ile ağaç da secde etti. Ağacın (secdede) :
= «Ali a hım bu (secde.) ile benim bir günahımı düşür, bununla bana bir ecir yaz ve bunu benim için (yüce) katında azık (sevap) kıl dediğini işittim.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Fundan sonra ben Resülullah (Sallahü Aleyhi ve Sellem)'i secde âyetini okuyup secde ederken gördüm ve efendimizi secdede, adamın ağaçtan nakletmiş olduğu (mezkûr) sözün mislini okurken işittim. [82]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen 'Veyl' kelimesi azab, zillet, belâ, cehennem deresi gibi mânâlara gelir. Beddua da kullanılır. Yazıklar olsun, vay hâline gibi sözlerle mânâlandırmak mümkündür. Zamiri şeytana racidir.
Hadis, secde âyeti okununca secde edilmesinin faziletine, şeytanın zikirden kaçıp uzaklaştığına, îman ve ibâdetin Cennete vesile olduğuna, küfür ve isyanın cehenneme sürükleyici olduğuna delâlet eder.
î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. T i r m i z İ' nin rivayetinde duanın sonunda :
(Aleyhisse-
lâm)'ın secdesini kabul ettiğin gibi benim secdemi de kabul eyle.» İlâvesi vardır.
Tuhfetü'l-Ahvezi yazan şu malumatı verir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen adamın Ebû S a İ d - i Hudrİ (Radıyallâhü anh) olduğu, M i r e k tara* fından açıklanmıştır. Gelen zâtın bir melek olduğu kavli hayli uzaktır. (Sindi de beyân edildiğine göre Tıybi, Turbeştl'nin : Bu gelen adam Ebû Saîd-i Hudrİ (Radıyallâhü anh)'-dir. Zâten bu hadis ondan da rivayet edilmiştir, dediğini nakleder.)
Adamın yaptığı secde namazdaki secde olabilir. Kuvvetli olan ihtimal, yapılan secdenin tilâvet secdesi ve okunan secde âyetinin 'Sâd' süresindeki âyet olmasıdır. (Çünkü Tirmizi' nin rivâyetindeki duanın son kısmında D â v û d (Aleyhisselâm)'ın secdesinden bahsedilir. Sâd süresindeki secde âyetinde de Dâvûd (Aleyhisselâm)'ın secdesinden bahsedilir."

Bu hadiste secde âyetinin okunması hâlinde secde edilmesinin ve anılan duanın tilâvet secdesinde okunmasının meşruluğuna, secdenin sevabın kazanılmasına, günahın bağışlanmasına ve âhiret için Allah katında bir azık olmasının umulduğuna delâlet eder.
Duada geçen 'Zuhr1 kelimesini azık olarak terceme ettim. Bundan maksat mânevi azık olan sevabtır.

1054) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâkü ank)'âen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), secde ettiği zaman:derdi. [83]

İzahı

Bu hadîsi, Müslim, Nesâî, Şafiî-, Ahmed ve Dârekutnî uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. O rivâ-» yetlerde İftitah tekbîrinden sonra rükû'da, rükû'dan kalkarken secdede ve selâmdan önce yapılacak dualar da anılıyor. O rivayetlerde namaz secdesi yapılırken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu duayı okuduğu bildirilmektedir. Buradaki rivayet umumîdir.

Yâni namaz secdesi veya tilâvet secdesi kaydı yoktur. Bâzı rivayetlerde bu duada ziyâde vardır. [84]

71 - Kuran Secdeleri Sayısı

1055) Ebü'd-Derdâ' (KadtyalÎâhü anhyden rivayet edildiğine göre: Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (Kur'an tilâveti münâsebetiyle) on bir secde etmiştir. En-Necm (süresindeki secde) onlardan birisidir."

1056) Ebüd-Derdâ' (Radıyallâhü anhyûen; Şöyle demiştir: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber on bir secde ettim. Onlar içinde el Mufassal (bölümün) den hiç bir âyet yoktu. Onlar (in bulunduğu sûreler:) El-A'raf, er-Ra'd, en-Nahl, Benî İsrail (= İsrâ), Meryem, el-Hac, el-Furkan, en-Nemi, es-Secde, Sad ve Fussilat sûrelerinin secdeleridir.Bu senedin râvilerinden Osman bin Pâid'in zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [85]

İzahı

Ebüd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisini T i r m i z i ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayetinde buradaki son cümle yâni «En-Necm secdesi onlardan birisidir.» kısmı yoktur. T i r m i z i, bu hadîsin garib olduğunu söylemiştir.
En-Necm sûresinin sonundaki: âyetinin Secde âyetlerinden olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır.
İbn-i Ömer, îbn-i Abbâs, Atâ', Ebû Sevr, Hasanı Basri, Said bin Cübeyr, Said bin el-Müseyyeb, İkrime, Tavus ve Mâlik (Radıyallâhü anhüm), en-Necm âyetinde secde olmadığını söylemişlerdir. Delilleri de Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Medine-i Münevve-re'ye intikalinden bu yana Mufassal sûrelerin hiç bir âyetinde secde etmedi." mealindeki İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisidir. Fakat el-Menhel yazarı hadîsin zayıflığını gerekçeli olarak nakletmiştir. Diğer bir delil de Ibn-i Mâceh hâriç diğer Kü-tüb-i Sitte'de rivayet edilen Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) in şu mealdeki hadîsidir:
«Fen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda en-Necm sûresini okudum. O, secde etmedi."
En-Necm âyetinde secde vardır, diyen âlimler Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in hadisine şöyle cevap verirler:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) en-Necm âyeti okunduğunda muhtemelen abdestsiz idi, yahut vakit kerahet vakti idi veyahut secde etmemenin câizliğini beyân etmek içindi.
EI-Fetih yazarı, secde etmemenin câizliğini beyan etmek ihtimâli en kuvvetli olan ihtimaldir. Şafiî bu sebep ve hikmet kesindir, demiştir, der.
Âlimlerin bir kısmı en-Necm âyetinde secde vardır, demişlerdir. T i r m i z î bu kavli kuvvetli bularak: En sahih olanı budur, der. Hanefi, Şafiî âlimleri, bir rivayete göre A h m e d , böyle demişlerdir. Sevrî, İbnül-Mübârek, îshak, E 1 -Leys ve Dâvûd böyle hükmedenlerdendirler. (Radıyallâhü anhüm).

Bunların delilleri ise Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının rivayet ettikleri Abdullah bin M e s'u d (Radıyallâhü anh)'m şu mealdeki hadisidir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de en-Necm sûresini okudu ve secde etti. Bir yaşlı hâriç orada bulunan mümin ve müşrik herkes secde etti. Yaşlı herif ise yerden bir avuç çakıl veya toprak alıp alnına götürdü ve: Bu bana yeter dedi. Sonra (Bedir savaşında) bu yaşlının kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm."
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen hadîsler de bu gruptaki âlimlerin delillerindendir.
1057 nolu Amr bin el-As (Radıyallâhü anh)'in hadisi bu grubun delillerinden birisidir.
Ebü'd-Derdâ' nın ikinci hadîsi Zevâid türündendir. Burada on bir secdenin bulunduğu sûreler anılmıştır. Ancak birinci hadîsteki en-Necm sûresi anılmadığı gibi, olmamasının gerektiği zımnen ifâde edilmiştir. Çünkü burada :
"On bir secde içinde el-Mufassal sûrelerden hiç bir şey yoktur." deniliyor. En-Neem sûresi Mufassal sûrelerden sayıldığı için bu sûrenin hâriç tutulduğu tasrih edilmiş olur.
Mufassal: Kur'an-ı Kerîm'in sonundan itibaren bir bolü yedisine denir. K u r' a n ' in bu bölümü sık sık besmelelerle birbirinden ayrılan sûreler hâlinde olduğu için bu ismi almıştır. Çünkü kelimenin sözlük mânâsı ayrılan demektir.
K u r' a n ' m mufassal bölümünün başlangıç sûresine gelince Hanefî, Mâliki ve Şafiî mezheblerine göre Hucurât sûresi, H a n b e 1 i mezhebine göre Kâf sûresi bu bölümün baş-langıcıdır. Her iki kavle göre en-Necm sûresi bu bölümdendir.
1056 nolu hadîste anılan on bir secde âyeti şunlardır:
1. A'raf 206
2. Ra'd 15
3. Nahl 50
4. Beni İsrail = İsrâ 109
5. Meryem 58
6. Hac l8
7. Furkan 60
8. Neml 26
Bu sûrede Süleyman (Aleyhisselâm)'dan bahsedildiği için hadîste Süleyman ismi sûre ile birlikte geçmektedir.
9. Secde 15
10. Sad 24
Hanefî âlimlerine göre bu âyeti takip eden 25. âyetin sonunda secde edilir.
11. Fussılet 37
Bir kavle göre bunu takip eden 38. âyetin bitiminde secde edilir.
Yukarıda geçen secde âyetlerinden «Sâd» süresindeki hâriç diğerlerin hepsi âlimlerin ittifakı ile secde âyetidir. Yâni bu âyetlerde tilâvet secdesi yapılır
«Sâd» süresindeki âyette yapılacak secde, Hanefi âlimleri, Mâlik, Süfyân, İbnü'l-Mübârek, İshak've Cumhura göre tilâvet secdesidir.
Ş â f i i' ye göre bu secde tilâvet secdesi değil, şükür secdesidir. Namaz dışında mezkûr âyet okununca secde edilir. Namaz içinde okununca secde edilmez, edenin namazı bozulur. Meşhur kavline göre A h m e d de böyle demiştir. A tâ' ve Alkarna' dan da bu hüküm rivayet edilmiştir.
El-Menhel yazarı "Sâd süresindeki secde" babında iki tarafın delillerini ayrıntılı olarak zikretmiştir. Geniş malûmat için oraya müracâat edilmesi tavsiye olunur.

1057) Amr bin el-As (Radıyalühü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Şallallahü Aleyhi ve Sellem), O'na Kur'an-ı Kerîm'de bulunan onbeş secde âyetini öğretmiştir. Bunlardan üç tanesi Mufassal bölümünde, iki tanesi de Hac sûresindedir. [86]

İzahı

Ebû Dâvûd, Dârekutni, Hâkim ve Beyhakî de bu hadisi rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı şöyle der:
"Hadîsin : cümlesinin mânâsı =
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona, her birisinde secdenin zikredildiği onbeş Kur'an âyetini öğretti." Bu cümleden kas-dedilen mânânın: "Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona, her birisinde secdenin zikredildiği onbeş Kur'an âyetini huzurda okumasını emretti." olması muhtemeldir. Nihâye'de : Adam üstadının huzurunda K u r' a n veya hadîs okuduğu

zaman:
= "Falan zât bana okutturdu" der, denilmiştir."
Hadiste sözü edilen onbeş âyetten on biri bundan önceki hadisin izahı bahsinde bulundukları sûrelerle birlikte gösterilmiştir. Kalan dördünden, Mufassal bölümünde olan uçü şunlardır:
1. Necm sûresinin son âyeti.
2. İnşikâk 21
3. Alak sûresinin son âyeti.
Hac sûresinin ilk secde âyeti bundan önceki hadîsin izahında geç-mistir. îkincisi de : diye biten 77. âyettir.
Bu ikinci âyetin secde âyeti olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bu hadis, secde âyeti olduğunu söyleyenler için delildir. Tir-mizi, Ebû Dâvûd ve başkalarının Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadis de bunlarm delilidir. Ömer bin el-Hattâb ve oğlu Abdullah (Radıyallâhü anhümâ) 'nm :
«içinde iki secde âyetinin bulunmasıyla Hac sûresi üstün tutulmuştur.» mealindeki hadis de bir delildir.
tbnü'İ-Mübârek, Şafii, Ahmed, Dâvûd ve İs hak böyle hükmetmişlerdir.
îbn-i Abbâs, Ebû Hanîfe, Küfe âlimleri, M â -likîler ve Süfyan-ı Sevrİ'ye göre ikinci âyet secde âyeti değildir. [87]

Kur'an'daki Secde Âyetlerinin Sayısı Hakkındaki Âlimlerin Kavilleri

1. Ebû Hanife ve M a 1 i k I 1 e r' den 1 b n - i V e -h e b' e göre secde âyetleri on dörttür. Yukarda anılan onbeş yerden Hac süresindeki ikinci secde âyeti müstesnadır. Yâni o âyet okununca secde edilmez.
2. $âfiler, Hanbelîler ve Davud'a göre secde âyeti ondörttür. Mezkûr onbeş âyetten Sâd süresindeki âyet müstesnadır. Onlara göre Sâd secdesi şükür secdesidir. Namaz içinde secde yapılamaz. Namaz dışında okununca şükür niyeti ile secde etmek meşrudur.
3. Mâliktler'e göre secde âyetleri onbirdir. Mufassal kısmındaki üç âyet ve Hac süresindeki ikincisi bunlarca secde âyeti değildir.
4. El-Leys, İshak, İbnü'l-Münzir, Maliki-ler1 den İbn-i Habîb ve İbn-i Veheb'e göre yukarda anılan onbeş âyetin hepsi secde âyetidir. A h m e d' in bir rivayeti de böyledir. [88]

Hangi Namazda Secde Âyeti Okununca Tilâvet Secdesi Yapılır?

1. Âlimlerin cumhuru, farz, nafile, gizli namaz, açık namaz, imam, münferid farkı gözetmeksizin secde edilir, demiştir.
2. Ebû Hanife, Ahmed, Mâlikiler' den İbn-i Habîb demişler ki imamın gizli namazlarda secde âyetini okuyup secde etmesi mekruhtur. Çünkü cemâatin şaşırması endişesi vardır. Fakat açık namazlarda kerahet yoktur.
3. Mâlik ve arkadaşları demişler ki gizli olsun, açık olsun farz namazlarda imamın ve münferidin secde etmesi mekruhtur. [89]

Tilâvet Secdesinin Hükmü

Cumhûr'a göre tilâvet secdesi sünnettir. Ömer, S e İmânı Fârisî, İbn-i Abbâs, İmrân bin Husayn, Mâlik, Şafiî, Eyzâî, Ahmed, İshak, Ebû Sevr ve Dâvûd (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmedenlerdendirler.
Ebû Hanife (Radıyallâhü anh) ise vâcibtir, demiştir. Fıkıhçıların cumhuru : Tilâvet secdesini yapmak için abdestli olmak şarttır, demişlerdir. [90]

Secde Âyetini İşitenin Hükmü

1. Ebû Hanîfe'ye göre secde âyetini işiten kişi, dinlemeyi niyet etmemiş olsa bile secde etmesi gerekir.
2. Mâlik ve Ahmed'e göre dinlemek niyeti şarttır.
3. Şafiî: Dinlemek niyeti olmasa bile işitenin secde etmesi sünnettir, demiştir.

Hane fîler, Şâfiîler ve Mâli kiler: Okuyucu secde etmese bile işiten veya dinleyen secde eder, demişlerdir. Han-beliler ise: Okuyucu secde etmezse dinleyen de etmez, demişlerdir.

1058) "... Ebû Hiireyre (Radıyallâhü ««/r/den: Şöyle demiştir: Biz Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber:sûreîerindeki secde âyetlerinde secde ettik."

Not : Bunun senedindeki îbn-i Minâ'nm meçhul olduğunu Îbnü'l-Kattân söylemiştir. [91]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Âhmed ve B e y h a k i de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. îbnü'İ-Kattân, İ b n - i M î n â ' iutı meçhul olduğunu söylemiş ise dle bundan dolayı hadisin zayıflığı iddia edilemez. Çünkü başka yollarla da rivayet edilmiştir. Meselâ : Müslim başka bir senedle, N e s â î ayr» iki senedle rivayet, etmiştir.
Hadîs, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medi-ne-i Münevvere'ye teşrif ettikten sonra Mufassal sûrelerde-ki secde âyetlerinde secde ettiğine delâlet eden kuvvetli delillerdendir. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in sohbetle şe-refyab olmasının hicretin 6. yılına rastladığını Ebü Dâvûd söylemiştir.

1059) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Şüphesiz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
süresindeki secde âyetinde secde etti.
Râvi Ebû Bekir bin Ebî Şeybe: Bu hadîs, Yahya bin Said'den rivayet edilmiştir. Yahya'dan başkasının bunu zikrettiğini hiç bir kimseden işitmedim, demiştir. [92]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buhârî, Müslim, Ebü Dâvûd, Nesâi ve başkaları da değişik senedlerle rivayet etmişlerdir.
Buhârî' deki metnin meali şöyledir:
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bir namazda); o
(sûresini) okuyup ondan dolayı secde etmiş. Kendisine bu (secdenin sebebi) nedir? diye sorulmuş O da: Eğer ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (bu sûrede) secde ederken görmemiş olsaydım, secde etmezdim, diye cevap vermiştir."
Bu hadîs de Mufassal sûrelerde secde bulunduğunun delilidir. [93]

72 - Namazı Tam Kılmanın (Beyânı) Babı

1060) Ebû Hüreyre (Radtyaltâhü ö»/f/den; Şöyle demiştir: (Bir gün) Bir adam[94] Mescid'e girerek (iki rek'at) namaz kılmış. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de mescidin bir tara-fında imiş. Adam namaz kıldıktan sonra (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) gelerek selâm vermiş. O, da:
«Ve aleyke'(s-Selâm) dön de (yeniden) namaz kıl. Çünkü sen namaz kılmış olmadın.» buyurmuş. Adam dönüp (tekrar) namaz kıldıktan sonra gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm vermiş. O, da:
-Ve aleyke'(s-Selâm) dön de (yeniden) namaz kıl. Çünkü sen hâlâ namaz kılmış olmadın.» buyurmuş. (Adam tekrar namaz kılıp gelmiş. Selamlaşmadan sonra kıldığı namazın yine olmadığını anlayınca) üçüncü (görüşme)de adam:
Şu halde bana öğret Yâ Resülallah! demiş. O, da :
«Namaza kalkacağın zaman abdestini tam al. Sonra kıbleye doğru durup tekbir al. (Namaza böylece başladıktan) sonra Kurandan sana kolay olanı oku. Sonra rükû* edip uzuvların yatışıncaya kadar rükû hâlinde kal. Sonra (başını) kaldırıp kemikler mafsallarında yerleşinceye kadar ayakta dik dur. Sonra secdeye vararak uzuvlar yatışmcaya kadar secdede dur. Sonra başını kaldır ve kemikler mafsallarında yerleşinceye kadar otur. Sonra (tekbir hâriç) bunu na-mazının bütün rek'atlerinde yap.» buyurmuştur. [95]

İzahı

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ne-sâî, Dârekutnî ve Tahavî de bunu rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
Mescide giren zâtın Hallâd bin Râfi' olduğu îbn-i E b i Ş e y b e' nin rivayetinde tasrih edilmiştir. El-Hâf ız: O, Hallâd bin Râfi' el Ensâri (Radıyallâhü anh) 'dır. Bedir savaşında şehit olduğu rivayet edilmiştir. Hicretin ikinci yılı vuku bulan Bedir savaşında vefat eden Hallâd (Radıyallâhü anh)'m namaz kılışı ile ilgili olayın, hicretin 7. yılı Müslüman olan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) tarafından ri vâyet edilmesinde bir mahzur yoktur. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi olaya şahit olan bazı sahâbilerden mürsel olarak rivayet etmiş olması muhtemeldir. Nitekim Buhârî, Ubeydullah bin Numeyr (Radıyallâhü anh) 'den, Tirmizî de Rufâa bin Râfi' (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Mescide giren zâtın iki rek'at namaz kıldığı Nesâ i1 nin rivayetinde belirtilmiştir. Bu namazın Tahiyyetül-Mescid namazı olması kuvvetle muhtemeldir.
Adam önce Allah hakkı olan "Tahiyyetül-Mescid" namazını kılmış, sonra Efendimiz hakkı olan selâmı vermiştir. Zâten bu namazı kılmadan mescidde efendimize selâm verenlere, efendimiz, anılan namazın selâm vermeden önce kılınmasını emretmişti.
Adam tadil-i erkâna riâyet etmedifti için kıldığı namazın sahih olmadığı ve namaz kılmış sayılmadığı buyurulmuştur. Adam üç defa aynı şekilde namaz kıldıktan sonra yine de olmadığını anlayınca, doğrusunun öğretilmesini istemiştir,
Adamın hatalı kılışının yanılgıdan, dalgınlıktan veya. acele etmesinden ileri geldiği muhtemel olduğu ve adam öğrenme isteğinde bulunmadığı için efendimiz ilk defasında tâlim buyurmamıştır. Ancak adam üçüncü defasında bir rivayetle belirtildiği gibi:
«O halde bana göster ve öğret. Çünkü ben ancak isabet de hatâ da işleyen bir beşerim» de-mekle bildiğinin bu kadar olduğunu ve doğrusunun öğretilmesini isteyince efendimiz öğretmiştir.
Hadisin: = «Sonra Kur'an'dan sana kolay olanı oku.» cümlesi namazda Fatiha okumanın farz olmadığına hükmeden âlimler için delildir. Bu konuda geniş malumat 5. kitabın 11. babında 837-843 nolu hadîsler bahsinde geçmiştir.
Hadiste öğretilen işlerin hepsinin tam olarak yapılmasının ve rü-kü'dan kalkıp doğruluşta, secdede ve iki secde arasındaki oturuşta vücûdun bir süre hareketsiz durmasının gerekliliği anlaşılır.
Şâfiiler, M ali ki ler, Ahmed, Dâvûd-i Zahirî ve Hanbeliler' den Ebû Yûsuf böyle hükmetmişlerdir.
Ebû Hanife ve Muhammed, anılan bekleyişler farz değildir. Yalnız rükû' ve secdede vâcibtir, onsuz kılman namaz sahihtir, ama böyle yapan kimse günah işlemiş olur, demişlerdir. Bunlara göre itidal yâni rükû'dan doğrulmak ve iki secde arasında tam doğrulup oturmak sünnettir. Rükû'dan doğrudan doğruya secdeye gitmek ve iki secde arasında hafif baş kaldırmak kâfidir. Delil olarak :
«Rükû edin ve secde ediniz.» âyetini göstermişlerdir. Fakat itidal ve iki secde arasındaki oturuş hakkında vârid olan bu hadîs ve benzeri sahih hadîsler bunların kavlini reddeder. Mezkûr âyet, hadîslere muhalif bir hüküm ifâde etmez. Çünkü âyet, itidal ve bekleyişten bahsetmemiştir. Hadîsler bunların gerekliliğini hükme bağlamışlardır.
lbn-i Dakîk'i'1-îyd: 'Hadîste zikredilen şeylerin namazın farzları olduğu ve zikredilmeyen şeylerin farz olmadığı hususunda fıkıh âlimleri defalarca bu hadîsi delîl göstermişlerdir.Hadişte zikredilen şeylerin farziyeti açıktır. Çünkü yapılması emredilmiştir. Zikredilmemiş şeylerin farz olmamasının sebebine gelince, bir şeyin yapılması emredilmedikçe onun farz olmaması asıldır. Ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bilmeyen adama namaz kılınışını öğretiyor. Öğretme mevkiindeki zât, bilmeyen kişiye namazın farzlarını tarif etmek, açıklama yapmak ve gerekeni öğretmek durumundadır. $u halde yapılması mecburî olan şeyler, hadiste an-latılanlardan ibarettir. Adam namazın bir kısmını (yâni tâdili erkânı) hatalı yapmış, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise, yalnız hatalı kısmı anlatmakla yetinmiyerek, diğer kısmı da anlatmıştır. Bu da gösteriyor ki efendimiz yapılması gereken şeylerin tümünü anlatmıştır.
Durumun böyle olduğu anlaşılınca, bu hadiste mezkûr olan bir hususun namazın faydalarından olup olmadığı konusunda fıkıhçı-lar arasında bir ihtilâf belirdiği zaman biz bu hadîsi delîl göstererek o şeyin farziyetine hükmederiz. Keza: Burada anılmayan bir şeyin farziyetini söyleyen olduğunda bu şey hadîste bulunmadığı için farz değildir, diyebiliriz. Çünkü yukarda belirtildiği gibi, öğretme makamında olunduğu halde bu şey anılmamıştır.
Tahkik ehli, bu hadisin bütün rivayetlerini incelemelidirler. Hangi rivayetinde ne gibi ilâve varsa onları da hesaba katmalıdır,' demiştir.'
El-Hâfız, el-Fetih'te: Bu hadîsin Ebû Hüreyre ve R u f â a (Radıyallâhü anhümâ)'dan olan bütün rivayetlerini topladım. Rivayetlerde gördüğüm ilâveleri not ettim. Âlimlerin ittifakı ile farz olan niyet ve son oturuş burada açıkça anılmamıştır. Farz olduğu ihtilaflı olanlardan da son teşehhüd

ve efendimize salâvat yoktur, demiştir.
Namazın farzlarından olup bu hadîste anlatılmayan noktalar, herkesçe bilindiği için anlatılmamıştır, denilebilir. [96]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Her karşılaşmada selâmlaşmak meşrudur. Karşılaşma sık sık da olsa hüküm budur.
2. Öğretimde yumuşaklık ve tatlılıkla güzel anlatış esas tutul malıdır.
3. Hükümlerde eksik olan kimse kusurlarını itiraf etmelidir. (Bu hüküm bâzı rivayetlerden alınmadır.)
4. Hakiki âlimlerin emirlerini kabul etmek ve uymak gerekir.
5. Yalnış kılınan namazın iadesi gerekir.
6. Müftüye bir şey sorulduğunda cevap verilirken soran kişinin muhtaç olduğu bâzı noktalar sorulmamış olsa bile anlatılmalıdır.
7. Tekbirle namaza girmek, namazın bütün fiili rükünlerinde tâdili erkâna riâyet etmek, namazın her rek'atında kıraat farzdır. Bu hususlar ilgili bâblarda anlatılmıştır.

1061) Muhammed bin Amr bin Atâ' (Radtyallâhü a«/r)'den; Şöyle demiştir:
İçlerinde Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'nin bulunduğu on sa-hâbî'nln bulunduğu bir yerde Ebû Humeyd es-Sâidî [97](Radıyallâhü anhüm)'den şöyle söylerken işittim i Ebû Humeyd oradaki sahâ-bîlere i
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışını hepinizden daha iyi bilirim, dedi. Sahâbîler On a >
— Neden (sen daha iyi bilirsin)? Sen hepimizden daha çok Onun izini takip etmiş değilsin. Hepimizden önce Onun sohbetinde bulunmuş da değilsin, dediler. Ebû Humeyd (Radıyallâhü anh) :
— Hayır, ben Onun kılışını hepinizden daha iyi bilirim, dedi. Sahâbîler, Ona:
— Öyle ise anlat (bakalım), dediler. Ebû Humeyd (Radıyallâhü anh) :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) namaza kalktığı zaman tekbir alırdı. (Tekbir alırken) ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırarak biraz öyle durdururdu. Sonra okurdu. Sonra tekbir alır ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Sonra rükû ederek, avuçlarının içini diz kapaklarının üzerine bırakır, onlara dayanırdı. Basını ne bel hizasından aşağı indirir, ne de yukarı kaldırır,
ense İle beli bir hizada tutardı. Sonra: diyerek ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. (Omurganın) bütün kemikleri mafsallarında yerleşinceye kadar (ayakta dururdu.) Sonra (secde için) yere inerdi. (Secdede) kollarını yanlarından uzak tutardı. Sonra (secdeden) başını kaldırırdı ve sol ayağını yere yatırarak üstünde otururdu. Secde ettiği zaman her iki ayağının parmaklarını, (uçları kıbleye ve altları yere gelecek şekilde) eğerdi. Sonra (ikinci defa) secde ederdi. Sonra tekbir alarak sol ayağı (m yere yatırarak) üstünde ve (omurganın) her kemiği yerine dönünceye kadar otururdu. Sonra ayağa kalkardı. Ve ikinci rek'atte bunun mislini yapardı. Sonra ikinci rek'atten (üçüncü rek'ate) kalktığı zaman namaza başlarken yaptığı gibi ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Sonra namazının kalan re k'ati er ini böylece kılardı. Nihayet ardından selâm verilecek secdeyi yaptıktan sonra sol ayağını geri çekerek (= al-tından sağ tarafına doğru çıkararak) sol yanı üstünde müteverrik olarak otururdu, dedi. Sahâbiler:
— Doğru söyledin. Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), anlattığın şekilde namaz kılardı, dediler. [98]

İzahı

Buhâri, Tirmizi, Ebû Dâvûd, A h m e d, Ta-havi, îbn-i Hibbân ve Beyhakî de bu hadisi uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Ebû Humeyd (Radıyallâhü anh) 'in beraberinde bulunan sahâbîler arasında Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) den başka, Ebû Üseyd-i Saidi, Sehl b. Sa'd-i Saİdi, M u -hammed b. Mesleme ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüm) 'nin de bulunduğu Ebû Dâvûd'un rivayetlerinden anlaşılıyor.
Ebû Humeyd (Radıyallâhü anh) 'in : "Ben hepinizden daha iyi bilirim." sözünden maksadı,

vereceği malûmatın dinleyiciler tarafından kabul edilmesini sağlamaktır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile uzun sohbette bulunmak veya O'nun izini itine ile takip ederek çokça arkasında namaz kılmak O'nun namaz kılışını daha iyi bilmeye vesile olduğundan Sahâbîler Ebû Humeyd (Radıyallâhü anh) 'a "Bu İki nokta de sen bizden ileri değilsin" demişlerdir.
Hadisten çıkan fıkıh hükümleri tercemeden anlaşıldığı için tekrarlamaya lüzum yoktur. Tâdil-i Erkânla ilgili özlü malûmat bu ki-tabta geçen ve mezkûr farzlar için ayrılan özel bâblarda anlatılmıştır. Fihristte bu bâblann yerini bulup oralara müracaat etmek mümkündür

1062) Amrete (Radıyallâkü cm/ra/dan; Şöyle demiştir: Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kılışı nasıl idi? diye sordum. Dedi ki ı
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), abdest almak İstediğinde ellerini su kabına koyduğu zaman Allah'ın ismini anardı ve ab-destini tam (ve mükemmel) alırdı. Sonra kıbleye doğru ayakta durarak tekbir alır ve ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Sonra rükû ederdi. (Rükûda) ellerini diz kapaklarının üzerine koyar ve kollarını (yanlarından) uzak tutardı. Sonra başını kaldırıp belini doğrultu rdu ve ayakta kalışı sizinkinden biraz daha uzun sürerdi. (Secdede) ellerini kıbleye doğru (yere) koyar, gördüğüm kadarıyla olanca gücüyle kollarını (yanlarından) uzaklaştırırdı. Sonra başını kaldırıp (yere döşediği) sol ayağı üzerinde oturur, sağ ayağını da dikerdi. Sol yanı üzerine eğilmek (oturmak) ten kerahet ederdi. [99]

73 - Yolculukta Namazı Kısaltmak Babı

Kasır, Taksir ve İksar-ı Salât ı Yolculuk hâlinde dört rek'atlı farz namazları kısaltıp iki rek'at olarak kılmaktır. Sabah ve Akşam farzlarında kısaltma olmaması, icma' ile sabittir. Kasır, yalnız öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarında me$lüdur.

1063) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: "Muhammed (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in diliyle sabit Olduğu üzere (dört rek'atlı) farz namaz yolculukta iki rek'attir, Cuma farzı iki rek'attir, Bayram namazı iki rek'attir. Bu tamamdır, kasır değildir."

1064) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyattâhü ank)'den: Şöyle demiştir:
Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin diliyle sabit olduğu üzere (dört rek'atli) farz namaz yolculukta iki rekattır. Cuma farzı iki rek'attir, iki bayram namazı ikişer rekattır. Bu tamamdır, kasır
değildir.

1065) Ya'lâ bin Ümeyye (Radtyallâhü anh'den[100] ; Şöyle demiştir Ben, Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'a! Allah î
= -Yer yüzünde yolculuk ettiğiniz zaman kâfirlerin size eziyet ve zarar vermelerinden korkarsanız namazınızı kısaltmanızdan dolayı size günah yoktur.[101] (buyurmuştur.) Halbuki şimdi halk güven içindedir. (Halkın güvenlik içindeyken namazı kıseltmalarına) ne dersin? diye sordum. Ömer (Radıyallâhü anh) : Senin şaştırın şu işe ben de şaşmıştım da bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sormuştum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöylo buyurmuştu:
«Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Onun için siz Allah'ın sadakasını kabul ediniz.» dedi. [102]

İzahı

1063 ve 1064 noda geçen Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisini Nesâi, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı Y âl â (Radıyallâhü anh)'in hadisini açıklarken şöyle der:
"Y a'l â (Radıyallâhü anh) e şunu demek istemiştir: 'Anılan âyette namazın kısaltılması için kâfirlerin fitnesinden korkmak sebep olarak gösterilmiştir. Kâfirlerin fitnesinden korkmak tehlikesi kalmamıştır. Şu halde halk niçin hâlâ namazı kısaltıyor? Bunun sebebini bana bildirir misin?

Ömer (Radıyallâhü anh) bu işe kendisinin de şaştığını ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e konuyu sorduğunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle cevap buyurduğunu Ya'-1 â (Radıyallâhü anh)'a anlatmıştır.
Namazı kısaltmanın sadaka oluşundan maksat, yolculuk zorluğundan dolayı bu işin ilâhi bir ikram ve rahmet olmasıdır.
Tercemede bulunan parentez içi ifâdeler, Ebû Davud'un rivayetinden alınmadır.
Bu bâbta rivayet olunan hadisler, yolculuk hâlinde dört rek'atli farz namazların iki rek'at olarak kılınmasının meşruluğuna delâlet ederler. Ancak yolculuk hâlinde kılınacak, öğle, ikindi ve yatsı farzlarının doğrudan doğruya iki rek'at olarak mı farz kılındığı, yoksa hazer hâli gibi dört rek'atli olarak farz kılınıp sonradan mı iki rek'ate indirildiği hususunda âlimlerin ihtilâfı vardır. (Eğer baştan iKi rek'at olarak farz kılınmış ise, yolculuk hâlinde böyle kılmak, Fıkıh dilinde Azimet olur. Şayet kolaylık olsun diye sonradan iki rek'ate indirilmişse buna Ruhat denilir.)
Sahâbüerden Ömer, Ali, İ bn-i Abbâs, İbn-i M e s ' u d , İbn-i Ömer ve Câbir (Radıyallâhü anhüzn); 'Azimet'tir demişlerdir. Hanefî âlimleri de böyle hükmetmişlerdir. Bu gruptaki âlimlerin delil gösterdikleri hadîslerden birisi (1063 ve 1084) nolu) Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ve diğeri İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın (gelecek olan 1068 nolu) hadisidir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in (1067 nolu) hadîsi de delil gösterilmiştir. Dördüncü delîl de Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının Â i ş e (Ra-dıyallâhü anh) 'dan rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
«Namaz hazerde ve seferde ikişer rek'at olarak farz kılınmış, seferdeki namaz öyle kalmış, hazerdeki namaz arttırılmıştır.» Akşam namazı, Ahmed bin Hanbel'in rivayetinde belirtildiği gibi bu hükümden müstesna kılınmıştır. Yâni o, baştan beri üç rek'at olarak tutulmuştur. Â i ş e (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsini açıklayan âlimlerin beyânına göre M i r â c gecesi ikişer rek'at olarak kılınması emri verilmiş, tbn-i Hibbân, Buhâri, Bey-h a k i ve İbn-i H ü z e y m e ' den rivayet edilen Â i ş e (Radıyallâhü anh) 'nin başka bir hadisinde açıklandığı üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de yerleştikten sonra öğle, ikindi ve yatsı farzları dört rek'ate çıkarılmıştır.
Osman, Sa'd bin EbiVakkâs, Âişe, Hasan-ı B a s r i, meşhur kavline göre Mâlik, Şafiî, Ahmed bin Hanbel, Ebû Sevr ve Dâvûd: Yolculukta namazı kısaltmak Ruhsattır demişlerdir. Beyhaki' nin rivayet ettiğine göre Selmân-i Fârisî1 nin de dâhil olduğu on iki sahâbi böyle demişlerdir. Enes, Misver bin Mahreme, Abdurrahman bin el-Esved, î bn ü' 1-M üs e y y e b ve Ebû K u 1 â b e de 'Ruhsat'tır, diyenlerdendirler.
Bu görüşteki âlimlerin birinci delili (1065 noda geçen) âyet-i kerîmedir. Bunlar derler ki, âyette: «Namazı kısaltmakta cünah (= günah) yoktur.» buyurulmuştur.
Cünahın yokluğu, yalnız mubah anlamında kullanılıyor. (El-Menhel yazan bu hususta uzun izahat vermişse de buraya aktarmaya gerek görmedim.)
Bu gruptaki âlimlerin ikinci delili (1065 nolu) Ömer (Radı-yallâhü anh)'in hadîsidir. Şöyle ki.- Eğer yolculuk namazı doğrudan doğruya iki rek'at olarak farz kılınmış olsaydı Ömer (Radıyallâhü anh)'m ve râvisi Y a'l â (Radıyallâhü anh)'in şaşmasında mânâ yoktu.
Üçüncü delîl Müslim'in İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mîna'da dört rek'allı namazı iki rek'at olarak kıldı. Ondan sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) böyle kıldı. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'den sonra Ömer (Radıyallâhü anh) böyle kıldı. Ömer (Radıyallâhü anh)'den sonra Osman (Radıyallâhü anh) hilâfetinin ilk zamanlarında böyle kıldı. Bi-Iâhere dört rek'at olarak kıldı."
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) imama uyduğunda dört rek'at; yalınız başına kıldığında iki rek'at kılardı. Eğer seferde kısaltmak Azimet olsaydı Osman (Radıyallâhü anh) bunu terke tm ezdi. Sahâbiler de onun terkinde kendisine uymazlardı.
Bu gruptaki âlimler, birinci grubun delil olarak gösterdikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin : «Namaz ikişer rek'at farz kılındı.» hadîsini ve Ömer (Radıyallâhü anh) 'in : «Yolculukta namaz iki rek'attir.» hadîsini yorumlayarak: Bundan maksad, istiyenlerin böyle kılabilmeleridir.
N e v e v i : Hadîslerin arasım bulmak için bu yorum yolunu tutmaktan başka yol yoktur. Âişe (Radıyallâhü anh) 'nin, kısaltma hadîsini rivayet etmesi yanında, yolculukta namazı dört rek'at olarak kılması, bu yorumu kuvvetlendirir. Demek ki Âişe (Radıyallâhü anhâ) ve Osman (Radıyallâhü anh) iki şekilde kılmayı caiz görmüşlerdir. Misafirin iki rek'at olarak kıldığı namaza kasırh namaz ismini vermekte tüm müslümanlann icmâ' etmesi ve zikredilen âyette kısaltma tâbiri bu yorumu te'yid ettiği gibi birinci grubun delil gösterdiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin zahirini tutmak, K u r' a n ' m nassına ve müslümanların ic-mâına ters düşer. Âhâd hadîsi K u r' a n ' m nassına veya icmâa muhalif olduğu zaman o hadisin zahirini terk etmek vâcib olur, der.
Bu gruptaki âlimler, Ömer (Radıyallâhü anh)'in (1063 –1064 nolu) hadisinde geçen:

cümlesini: «Sevabı tamdır,
noksan değildir.» şeklinde yorumlamışlardır.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in (1067 nolu) hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta dört rek'atli farzları hep iki rek'at olarak kıldığı hususuna gelince Peygamber nın rivayetleri bunu ifâde ederler Öele ittnrfi I! » dört rekate ç.kanlmasmdan bir sûr7S0nra aoes nn, çen) Kasır Âyeti inince yolculuk hâlLde
"Sefer namazı iki rek'at olarak Mirâc gecesinde değil, Kasır Ayetinden sonraki durumun Miraç gecesindeki duruma dönüşmesini ifâde etmektir.Bu söz kısaltmanın Azîmet olmasını gerektirmez der.

1066) Ümeyye bin Abdillah bin Hâlid[103] (Radıyallâhü a»AJ'den rivayet edildiğine göre kendisi Abdullah bin Ömer (Radtyattâkü anhümâyya.:
Biz hazerdeki namazın ve korku hükmünü Kur an'da buluyoruz. Fakat yolculuk (hâlindeki) namazın hükmünü Kur'an'da bulamıyoruz, diye sormuş, Abdullah (Radıyallâhü anh) kendisine:
Biz hiç bir şey bilmezken Allah bize Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Peygamber olarak gönderdi. Bunun için Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl yaparsa, biz de ancak Ondan gördüğümüz gibi yaparız, diye cevap vermiştir. [104]

İzahı

Bu hadîsi N e s â î de rivayet etmiştir.
Soru sahibi: Hazerdeki namazın hükmünü Kuranda buluyo ruz derken, Kur'an'da namazla ilgili mutlak emirleri kasdetmiştir. Mutlak emirler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tatbikatı ve kavli hadîsleriyle açıklanmıştır. Bu itibarla hazerde kılınan farz namazların rek'at sayısı, soru sahibince de bilinmektedir.
Korku namazı derken 1065 nolu hadîste geçen Nisa sûresinin 101 nolu âyeti kasdedilmiştir. Namazı kısaltmaya âit bu âyette: «Kâfirlerin fitnesinden korkarsaniz . • ifâdesi bulunduğu için düşmandan korkulduğunda seferde kılınan kısaltılmış namaza korku namazı denilmiştir. Soru sahibi korku yokken seferde kısaltılmış olarak kılınan namazın, bu âyetin hükmüne dâhil olmadığı zanniyle bu soruyu sormuştur. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), cevap verirken söz konusu namazın da bu âyetin hükmüne dâhil olduğu yolunda cevap vermiyerek daha etkin ve genel bilgi verici tarzda cevap vermiştir. Yâni şer'i bir hükmün varlığı için Kur'an'da bir nassm bulunması şart değildir. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiilî, şer'î bir hüküm için Kur'an gibi delildir. .Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), düşman korkusu olmaksızın yolculukta namazı kısaltmıştır. 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu tatbikatı delîl olarak bize kâfidir, diyerek cevap vermiştir. Başka konular için de durum aynıdır.

1067) (Abdullah) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyâen; Şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şu belde (Medîne-i Münevvere)'den çıktığı zaman Ona dönünceye kadar (akşam farzı hariç hiç bir farzı) İki rekatten fazla kılmazdı."

1068) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anküma)'dan; Şöyle demiştir :
Allah, sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lisa-niyle hazerde dört rek'at ve seferde iki rek'at olarak (dört rek'atli namazı) farz kılmıştır. [105]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Nesâî de rivayet etmiştir. Öğle, ikindi ve yatsı farzlarının hazerde dört rek'at olarak farziyeti ve seferde iki rek'at olarak kılınması konusuyla ilgili geniş ma'lumat ve bu hadisin, yolculuk hâlindeki kısaltılmış namazın Azimet olduğunu savunan âlimler için delil gösterildiği hususuyla ilgili geniş ma'lumat yukarda verilmiştir. [106]

74 - Yolculukta İki Farz Namazı Beraber Kılmak Babı

Fıkıh dilinde "Cem-i Salât" diye irâde edilen, iki farz namazı beraber kılmaktan maksat öğle ile ikindi farzını ya öğle farzı vaktinde veya ikisini ikindi namazı vaktinde; Keza akşam ile yatsı farz-

larını da ya akşam vaktinde veya ikisini yatsı vaktinde birlikte kılmaktır. İkindi farzı öğle vaktine ve yatsı akşam vaktine alındığında öne alınmış olduğu için buna "Cem-i Takdim" denilir. Bunun aksine öğle farzı ikindi vaktine ve akşam farzı yatsı vaktine tehir edildiğinde buna "Cemi Tehir" denilir. Cem-i Salât'ın caiz olup olmadığı hususunda âlimler arasında bulunan ihtilâfı hadîs tercemesin-den sonra açıklayacağım.

1069) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir :
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir düşman O'nu takip etmezken, hiç bir düşman korkusu yokken ve O'na acele ettirecek hiç bir sebep yokken yolculukta akşam ile yatsı farzlarını beraber kılardı."

1070) Mtıâz bin Cebel (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Tebük savaşı yolculuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lenı) öğle ile ikindi farzlarını keza akşam ile yatsı farzlarını beraber kılmıştır. [107]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini A h m e d ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in Müslim' deki rivayetlerinin birisi, M u â z bin Cebel (Radıyallâhü anh)'m hadisinin benzeridir. Bâzı rivayetlerinde: "Korku ve yolculuk hâli olmaksızın..." kaydı mevcuttur. Bu rivayetler Nesâî, Tahavî ve Mâlik'in Muvatta'ındk. mevcuttur. Bunların izahı ve âlimlerin yorumları çok geniş olup babımızın konusu dışında kaldığı için bu konuya değinmiyeceğim.
Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed, Beyhakî ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzundur. Ebû D â v û d ' un bir rivayeti meâJen şöyledir:
"Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel]em) Tebük savaşı yolculuğunda konakladığı bir yerde iken öğle vakti olunca öğle ve ikindi farzını beraber kıldıktan sonra yola devam ederdi. Henüz Öğle vakti girmemiş iken, konakladığı yerden yola çıktığı zaman öğle farzını ikindi namazı vaktine kadar geciktirirdi. İkindi vakti olunca namaz için mola vererek ikisini beraber kılardı. Akşam farzında da şöyle idi: Konak yerinden hareket etmeden önce güneş batarsa önce akşam ve yatsı farzlarını beraber kılar, sonra yola çıkardı. Güneş batmadan yola çıkarsa yatsı farzını kılmak üzere mola verinceye kadar akşam farzını tehir ederek ikisini beraber kılardı. [108]

Seferde Cemi Salât Hakkında Âlimlerin Görüşleri

1. Selef ve halefin cumhuru "Cem-i Salât"ın câizliğine hükme-derek : Bu hususta Arafat ve Müzdelife ile başka yerler arasında bir fark yoktur. Yolculuk hâlinde öğle ile ikindi namazları birleştirilebilir. Keza akşam ile yatsı farzları da birleştirilebilir. Bunda takdim ve tehirin farkı yoktur.
Sa'd bin E bi Vakkâs, İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Ebû Musa el-Eş'ari, Usâme bin Zeyd, Ömer, Osman, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Ebû Sevr (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmedenlerdendirler. Bunların delilleri Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'ın 1070 nolu hadîsi ile Beyhaki ve İsmâili1 nin sahih senedle E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir : "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta olduğu zaman öğle vakti olunca öğle ve ikindi farzlarını beraber kılar, sonra yola devam ederdi."
El-Menhel yazarı başka delilleri de zikretmişse de ben bu kadarla yetiniyorum. El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der :
"Nevevi; Cem-i Salât Sahâbîler ve Tabiîler arasında meşhur olan ve uygulanan şeylerdendir, demiştir.
2. Hasan-i Basrî, îbrâhîm en-Nehai, Şirin, Mekhûl, Ebû Hanif e ve arkadaşları demişler ki: 'Cem'i Salât caiz değildir. Yalnız arafe günü ikindi namazını öne alarak öğle namazı ile birlikte kılmak caizdir. Bir de Müzdelife'de akşam farzını yatsı vaktine tehir etmek caizdir. Arafe ve MüzdeIife'deki cemi salât, seferi olan ve olmayan herkese caizdir.' Ş â f i î 1 e r ' den el-Müzeni' nin de böyle dediği rivayet olunmuştur.
Bu grubtaki âlimlerin delillerinden birisi. Buharı ve Müslim" in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir: "Kendisinden başka İlâh olmayana yemin ederim ki,

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir farz namazı vaktinin dışında kılmamıştır. Yalnız Arefe'de öğle ile ikindiyi ve Müzdelifede akşam ile yatsıyı cem etmiştir."
İkinci delilleri Mü si im'in Ebü Katâde (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadistir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) buyurmuş ki: -Uyku hâlinde (vakti çıkıncaya kadar namazı geciktirmekte) taksirat yoktur. Taksirat, başka namazın vakti girinceye kadar bir namazı uyanıkken geciktirmekle olur.»" Bu âlimler, bir de namaz vakitlerinin tâyinine ait hadisleri delil göstermişlerdir.
Arefe ve Müzdelife dışında cem-i salât'a âit vârid olan hadîsleri de şöyle yorumlamışlardır : Bu hadislerden kasdedilen mânâ şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), birinci namazı vaktinin sonunda, ikinci namazı da vaktinin başında kılmıştır. Dolayısıyla bu iki namaz, sûreten birleştirilmiştir. Hakiki birleştirme yoktur. Müslim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettiği şu mealdeki hadis bu yorumun delilidir.' Düşman korkusu ve yolculuk yokken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle ile ikindi farzlarını ve akşam ite yatsı farzlarım beraber kılmıştır.' Hazerde yağmur yokken iki namazı gerçek mânâda cem etmenin câizliğini hiç kimse söylememiştir. Şu halde hadislerdoki cemi salât'tan maksat hakiki değil sûretendir.
El-Menhel yazarı Cumhûr'un bu gruptaki âlimlere verdiği cevâbı nakletmiş ise de buraya aktarmadım. [109]

75 - Yolculukta (Farza Bağli» Sünnetleri Kılmak Babı

1071) Hafs bin Asım bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhum)'-den; Şöyle demiştir:
Biz yolculukta (amcam Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in beraberin dey dik. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bize namaz kıldırdı. Farzdan sonra (sünnet kılmadan) kendisi de, biz de dönüp gittik. İbn-i Ömer (Hadıyallâhü anh), dönüşünde cemâatin bir kısmının (kalkıp) namaza durduklarını görünce: Bunlar ne yapıyorlar? diye sordu. Ben de: Sünnet kılıyorlar, dedim. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : 'Eğer ben (yolculukta) Sünnet kılmış olsaydım farzımı (ka-sırlı değil) tam kılardım. Ey kardeşimin oğlu! Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile arkadaşlık ettim. Vefat edinceye kadar yolculukta iki rek'at (farz) dan fazla (sünnet namaz) kılmadı. Sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile arkadaşlık ettim. O da iki rek-atten fazla kılmadı. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) ile arkadaşlık ettim. Kendisi de iki rek'atten fazla kılmadı. Ondan sonra Osman (Hadıyallâhü anh) ile arkadaşlık ettim. O da iki rek'atten fazla kılmadı. Pu zâtlar vefat edinceye kadar durum böyleydi. Allah Teâlâ da:
"Ey Mü'minler! Andolsun ki sizin için Resûlullah en güzel örnektir buyuruyor' dedi. [110]

İzahı

Buhar i, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Mâli K ve Beyhakİ de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Hadîste H a y s a (Radıyallâhü anhâ)'nm bahsettiği İb n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile olan yolculuğu M e k k e' ye doğru yaptıkları bir seferdir. Bu durum Müs lim'rn rivayetinde belirtilmiştir. Bâzı rivayetlerde şöyle deniliyor .-
'İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bize öğle namazını iki rek'at olarak kıldırdıktan sonra kendisiyle beraber kalkıp eşyamızın yanına varıp oturduk. Oturduktan sonra İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), bâzı kimselerin sünnet kılmaya kalkmış olduklarını görünce ı Bunlar ne yapıyorlar? diye sordu...'
I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu soruyu yöneltmekten maksadı yolculuk hâlinde sünneti kılmalarını uygun görmediğini açıklamaktır.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in : "Eğer ben sünnet kılmış olsaydım..." sözünden maksadı, farzlara bağlı sünnetlerdir. Diğer nafile namazlar değildir. Çünkü kendisinin yolculukta nafile namazları kıldığı sabittir. Nitekim B u h â r i' nin kendisinden rivayet ettiğine göre şöyle demiştir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) binek hayvanının sır-tındayken yüzü hangi yöne dönerse dönsün nafile namazı kılar, secde için başıyla işaret ederdi. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de bunu yapardı.'
Hadîsin: "...İki rek'atten fazla kılmazdı." cümlesinden maksad, farz namazlara bağlı olan sünnetleri kılmazdı. Bu ifâde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculuk ederken dört rek'atli farzlarını dâima kısalttığına ve vakit namazlarına bağlı sünnetleri yolculukta hiç kılmadığına delâlet eder.
Osman (Radıyallâhü anh) 'in son zamanlarında yolculuk yaparken dört rek'atli farzları kısaltmadan kıldığı sabittir. Bu sebeple bu hadîste :

"Osman (Radıyallâhü anh) da iki rek'atten fazla kılmazdı." şeklinde geçen cümleden maksad, yolculukta farza bağlı sünnetleri hiç kılmadığını belirtmektedir.
Yolculukta farza bağlı sünnetlerin kılınıp kıhnmaması hususunda âlimlerin görüşleri:
1. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve diğer bâzı âlimlere göre yolculukta farza bağlı sünnetleri kılmak müstahab değildir. Delilleri de bu hadîstir.
2. Cumhura göre müstahabtır. Delilleri de sünnetlerin kılınmasına âit hadislerdir. Bir de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Sahâbîlerin bir yolculuk esnasında gün doğuncaya kadar sabah namazı için uyanmamaları üzerine kazaya kalan sabah farzını kılarken ona âit iki rek'at sünneti kıldıklarına dâir hadîstir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in : 'Eğer ben sünnet kılmış olsaydım farzım tam kılardım.* sözüyle ilgili olarak e 1 - H â f ı z ,el-Fetih'te şöyle der: İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'in maksadı şudur: Eğer kendisi farzını tam olarak kılmakla farza bağlı sünnetleri kılmak hususunda serbest bırakılmış ve bunlardan birisini tercih etmek durumunda olmuş olsaydı farzını tam olarak kılmayı, sünneti kılmaya tercih edecekti. Farzı kısaltmaktan amaç işi kolaylaştırmaktır. Bunun için İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) sünnetleri kılmazdı. Farzını da tam yapmazdı.
Cumhur, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in farza bağlı sünnetleri kıldığım görmediğine dâir İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in sözüne şöyle cevap vermiştir:
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SellemTin, çadırında veya kaldığı yerde sünnet kılmış olması ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bunu görmemesi muhtemeldir. Veyahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı seferlerinde sünnet kılmazdı. Tâ ki bunun câizliğini halk bilsin.
Hulâsa yolculuk hâlinde farzlara bağlı sünnet kılmak hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
t bn-i Ömer {Radıyallâhü anh)'e göre gündüz hiçbir suretle kılınmaz. Gece yerde veya binek hayvanı sırtında kılmak caizdir.
Selef âlimlerinin kahir çoğunluğuna göre gece ve gündüz binek hayvanı sırtında olsun, yerde olsun kılınır.
Üçüncü bir kavle göre hiç kılınmaz.
T i r m i z i : Sahâbîlerin bir kısmı yolculukta farza bağlı olmayan nafileyi kılmayı uygun görmüşlerdir. Ahmed ve İsha k'ın kavli de böyledir. İlim ehlinden bir cemâat da farzlardan önce ve sonra sünnet kılmama hükmünü vermişlerdir, demiştir. Cumhur ve diğer üç mezheb imamları da Ahmed bin H a n b e 1 ' in kavli gibi hükmetmişlerdir.

1072) (Ahriullah) bin Abhâs (Hudt\nUâhü <ıtthünıâ)\\an: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hazer namazını ve sefer namazını farz kılmıştır. Biz hazerde farzdan önce ve sonra sünnet kılardık. Seferde de farzdan önce ve sonra sünnet kılardık.Hadîsin isnadının ha sen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [111]

76 - Yolcu, Bir Şehirde İkamet Ettiği Zaman Kaç Gün Namazını Kısaltır? Bâbı?

1073) Abdurrahnıaıı bin Iluıncyd ez-Zührî (Kathyaliûhiı anhümıi)'-den ; Şöyle demiştir :
Ben es-Sâib bin Yezîd (Radıyallâhü anh) a :
Mekke'de ikamet etmek hakkında ne (hüküm) işitmişsin? diye sordum. Dedi ki t Ben el-Alâ' bin el-Hadramî (Radıyallâhü anh)'den şöyle söylerken işittim: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki;
«Sadır tavâfmdan sonra muhacir için (Mekke'de) üç (gece ikâmet etmeye ruhsat vardır. [112]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Nesâi de Sâib (Radıyallâhü anh)'in hadisini rivayet etmişlerdir.
Sadır tavafı, hacıların memleketlerine dönüşlerinde yaptıkları Veda tavafıdır. M i n â' dan M e k k e ' ye dönüşte bu tavaf yapılır, böylece hac ibâdeti bitirilmiş olur. Mekke fethinden önce Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), M e k k e' den M e d i n e' ye hicret etmiş olan muhacirler için veda tavafı yapıldıktan sonra yalnız üç gün M e k k e ' de ikâmet edebileceklerini bildirmiştir. Umre için gidenler de umre bittikten sonra ancak üç gün Mekke'de kalabilirlerdi.
N e' v e v i, bu hadîsi delil göstererek : Muhacirlerin Mekke'de üç günden fazla ikâmet etmeleri haramdır, demiştir. Cumhurun içtihadının da bu merkezde olduğu Kadı I y â z tarafından nakledilmiştir. Mekke' nin fethinden sonra Muhacirlerin M e k k e' de ikâmet etmelerinin caiz olduğuna bir çok âlim fetva vermiştir. Bu duruma göre muhacirlerin üç günden fazla M e k - ke'de ikâmet etmelerine âit bu yasak, Mekke fethinden önce içindir. Çünkü fetihten önce Hicret

vâcib kılınmıştı. Mekke fethinden sonra ise Hicret durumu kalmamıştır.
Sindi şöyle der: Bu hadîsten anlaşılıyor ki Muhacir üç geceden fazla M e k k e' de kalacağı zaman M e k k e' de ikâmet etmiş sayılır. Yâni yerleşmiş sayılır. Allah'ın emriyle Medine'ye hicret ettikten sonra muhacirin M e k k e ' de yerleşmesi izni yoktur. Bu nedenle yerleşmiş sayılmaması için dört gece M e k -k e' de kalmasına müsaade edilmemiştir. Şu halde dört gece bir yerde kalmaya niyetlenen kişi, mukîm sayılır. Mukîm ve seferi sayılmak için sınır dört gündür. Dört günden az olan süre sefer sûresi, dört gün ve daha fazlası mukîm sayılma süresidir. Bundan sonraki hadislerde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k k e' de on veya onbeş gün ikâmet etmesi meselesine gelince, başlangıçta bu kadar süre kalmak niyeti olmadığı ihtimali vardır. Veyahut bu süre, yalnız M e k k e ' de değil, M e k -k e ve çevresinde geçirilmiştir. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî kasır namazını sürdürmüştür.

1074) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir;
(Veda haccı seferinde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) Zilhicce ayının dördüncü günü sabahı Mekke'ye vardı. [113]

İzahı

Buhârî ve Müslim de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu yolculuğunda Zilhicce ayının sekizinci günü sabahı Mekke' den M i n â' ya çıkmıştır. Bu durumda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört gece M e k k e' de kalmış oluyor. Bu yolculuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâima kasır namazını kıldığı bilinmektedir. Mukîm sayılmamak için bir yerde dört günden az kalmanın gerekliliğini söyliyen âlimler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k k e ' deki kalışının tam dört gün olmayabildiğim, çünkü Zilhicce' nin dördüncü günü sabahı Mekke'ye girdiği vakit ne ise, sekizinci günü o vakitten daha önce, yâni dört gün tamamlanmadan önce M i n â' ya çıkmış olması mümkündür.

1075) Abdullah İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâyd&n; Şöyle demiştir :
(Mekke fethinde) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'de ondokuz gün ikâmet ederek (dört rek*atli farz namazları) ikişer rek'at olarak kıldı. Biz de ondokuz gün kalacağımız zaman namazımızı ikişer rek'at kılarız. Bundan fazla kıldığımız zaman dörder rek'at kılarız."

1076) Abdullah İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fetih yılı Mekke'de on-beş gece ikâmet ederek namazı kasır yapardı. [114]

İzahı

İbn-i Abbâs {Radıyallâhü anh)'m ilk hadisini Buhâ-ri, Ebü Dâvûd, Tirmi zi, Nesâi ve başkaları da rivayet etmiştir.
tkinci hadîsi de Ebü Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir
Ebü Davud'un İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'dan olan rivayetinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k k e ' de onsekiz gece ikâmet ettiği bildirilmiştir. Ei-Menhel yazarı, bu konuda şöyle der:
Fetih yılı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k-k e ' deki ikâmet sûresine âit hadîslerde ihtilâf vardır. Onbeş, on-yedi, onsekiz, ondokuz ve yirmi gün rivayetleri vardır. Beyhaki: Rivayetlerin en sahihi on dokuz gün rivayetidir, demiştir. İ m â -mü'1-Harameyn ve Beyhaki bu rivayetler arasındaki ihtilâfı şu yorumda bertaraf etmişlerdir. Ondokuz gün olduğunu söy-liyenler, giriş ve çıkış günlerini saymışlar, onyedi gün olduğunu söy-liyenler giriş ve çıkış günlerini saymamışlar, onsekiz gün olduğunu söyleyenler giriş ve çıkış günlerinden birisini saymamışlardır. On beş gün olduğunu söyliyenler ise asıl sürenin on yedi gün olduğunu zan-nederek giriş ve çıkış günlerini düşmüşlerdir. Yirmi gün olduğunu söyliyenlerin isnadı sahîh ise de bundaki sıka râvi, cemaata muhalefet ettiği için rivayeti şazdır. Ondokuz gün olduğu rivayeti çok olduğu için en kuvvetli rivayettir.
Fetih yılı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e k-k e ' deki ikâmetine âit hadîsler, bir şehirde misafir kalan ve her gün işinin biteceğini umarak memleketine dönmek niyetinde olan

kişinin on sekiz güne kadar namazını seferi kılacağına delil gösterilmiştir. Şafii 1 e r' in meşhur kavli budur.
Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed bir rivayete göre Şafii, işinin bitmesini bekliyen ve her gün biteceğini uman şahis misafir olduğu yerde kaldığı sürece seferi sayılır, demişlerdir. El Menhel yazan bu husustaki delilleri zikretmiştir.

1077) Enes bin Mâlik (Radtyalâhü ank)'<\en; Şöyle demiştir: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde Medine'den Mekke'ye (Veda haccı için yola) çıktık. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dört rek'atli farz namazları) Medine'ye dönüşümüze kadar ikişer rek'at olarak kıldı.
Râvi demiştir ki: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'de kaç gün kaldığını sordum. Enes (Radıyallâhü anh) : On gün diye cevap verdi. [115]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi ve B e y h a k i de bu hadisi rivayet etmişlerdir. El Menhel yazarı şöyle der:
Hadîste beyan edilen on günlük sürenin tamamının Mekke içinde değil, Mekke, Minâ ve Arafat'ta geçirildiği kasdedilmiştir. Çünkü bu yolculuk Veda Haccı yolculuğudur. Sahih hadislerle sabit olduğu üzere Peygember (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilhicce ayının dördüncü günü M e k k e' ye varmış, aynı ayın sekizinci günü Mekke' den M i n â ' ya çıkmış, bir gece M i n â ' da kaldıktan sonra dokuzuncu günü Arafat'a çıkmış, onuncu gün M i n â ' ya dönmüş, onüçüncü gün M i n â' -dan ilişiğini keserek M e k k e' ye gelmiş ve bir gün sonra da Mekke' den Medine yoluna çıkmıştır.
Beyhaki: Enes (Radıyallâhü anh)'in maksadı, on günlük sürenin Mekke, Minâ ve Arafat'ta geçirilmiş olduğunu bildirmektir. Çünkü sahih hadislerden anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilhicce' nin dördüncü günü M e k k e' ye varmış. Mekke' de üç gün ikâmet et-
mistir. Mekke* ye geliş günü ve oradan M i n i ' ya çıkış günü, ikâmet günlerinden sayılamaz. Dokuzuncu gün Minâ' dan Arafat'a çıkmış, güneş battıktan sonra oradan Müzdeli-f e ' ye dönerek, sabaha kadar geceyi Müzdelife'de geçirmiş, sabahleyin oradan M i n â ' ya vararak Minâ' daki me-nâsiki tamamladıktan sonra ayni gün M e k k e ' ye giderek rükün tavafını yapmış ve tekrar M i n â' ya dönmüş, M i n â' da üç gece ikâmet etmiş, sonra tekrar M e d î n e ' ye dönerek sabah namazından, önce veda tavafını yapıp Medine yoluna çıkmıştır. Görüldüğü gibi bu seferinde hiç bir yerde dört gün ikâmet etmemiştir. Bu yolculuğunda namazlarını kasır etmiştir. E n e s (Ra-dıyallâhü anh)'in hadîsi, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsine ters düşmez. Çünkü E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, Veda Haccı yolculuğuna aittir. İbn-i. Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Mekke fethi yolculuğuna aittir. [116]

Bir Yerde İkâmet Eden Yolcunun Kaç Gün Kasır Yapacağı Hususunda Âlimlerin Görüşleri

1. Şafii, E n e s (Radıyallâhü anh)'in (1077 nolu) hadisine ve (1073 nolu) S â i b (Radıyallâhü anh)'in hadisine dayanarak demiştir ki: Giriş ve çıkış günleri hâriç dört günden az bir müddet bir yerde ikâmet etmeye niyet eden yolcu seferi sayılır. Dört gün veya daha fazla kalmaya niyet eden kişi, namazını kasırlı değil tam kılar. Ebû Sevr, İbnü'l-Müseyyeb ve bir rivayete göre A h m e d de böyle demişlerdir.
2. M â 1 i k İ 1 e r de dört gün ikâmete niyet eden kişinin seferi sayılmayacağını söylemişlerdir. Bunlara göre giriş ve çıkış günleri dört güne dâhildir.
3. İbn-i Ömer, Ebû Hanîfe, Sevrî, Müzenî ve Leys bin Sa'd (Radıyallâhü anhüm) demişler ki: On beş günden az bir süre için ikâmet etmeye niyet eden, seferidir. Bir yerde on beş gün veya daha fazla kalmaya niyetlenen kişi seferi sayılmaz.
4. Ahmed bin Hanbel'e göre bir yerde yirmi iki veya daha fazla vakit namazını kılmaya niyet eden, seferi olmaktan çıkar. Daha az sayıdaki namaz için ikâmete niyetlenen seferi sayılır. Onun kavli Mâlik ve Şafiî' nin kavline yakındır."
El-Menheî yazarı her grubun delillerini zikrederek geniş izahat vermiştir. İsteyenler oraya müracaat edebilirler. [117]

77 - Namazı Terkeden Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1078) Câbir bin Abdillah (Radıyailâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallollahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kul ile küfür arasında (yalnız) namazı terketmek vardır. [118]

İzahı

Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da bunu rivayet etmişlerdir. İlk bakışta hadîsin ifâde tarzı müşkil görülür. Çünkü kul ile küfür arasında namazı terketmek değil namaz kılmak vardır. Eğer kasdedilen mânâ kul ile küfür arasında bulunan engelin belirtilmesi olursa normal ifâde tarzı: «kul İle küfür arasında namaz kılmak vardır.» şeklinde olur. Şayet, namazı bırakmanın küfre götürücü bir vâsıta olduğunu belirtmek istenirse hadisteki ifâde tarzı en uygun olanıdır. Bâzı âlimler böyle yorumlamışlardır.

Namazı terketmenin küfre götürücü bir vâsıta olduğunu ifâde eden hadîsin yorumu hakkında S u y û t i şöyle der:

1. Hadis, namazı bırakmanın mübahlığım itikat edenler hakkındadır. (Namazın farziyetini inkâr edenin küfre gittiği malûmdur.)

2. Namazı terketme işi kâfire yakışır bir iştir.

3. Namazı -bırakan kişi kâfir gibi cezalanmayı haketmiştir ki, bu ceza onun öldürülmesidir.

Bâzıları da Hadîs ağır tehdit için böyle buyurulmuştur. Kasdedilen mânâ şudur: Namazı bırakan kişi zahiren kâfire benzer. Kendisi ile kâfir arasında görünüşte fark yok*,":1. Namaz mü'mini kâfirden ayırt eden açık bir alâmettir, demişlerdir.

Namazı terkedenin şer'î hükmüne gelince, namazın farziyetini inkâr ettiğinden dolayı terkeden kişi âlimlerin icmaı ile kâfir olmuş olur. Tembelliğinden, işlerinin çokluğundan ve buna benzer nedenlerle namaz kılmayan, fakat farziyetini kabul eden kimseye verilecek ceza ve onun hakkındaki şer'i hüküm ise şöyledir:

1. Mâlik ve Şafiî'ye göre şer'î hakim namaz kılmayana tevbe edip namaza başlamasını emredecektir. Buna rağmen kılmamakta israr ederse ceza olarak öldürülür ve müslüman ölüsü hakkında yapılan dinî görev onun cenazesi hakkında tatbik edilir. Yâni kâfir değil fâsık bir mü'min sayılır.

2. Ahmed bin Hanbel' den rivayete göre namazı kılmamakta israr eden kişi kâfir olur. H z . Ali (Radıyallâhü anh)'-nin de böyle hükmettiği rivayet edilmiştir. Îbnü'l-Mübârek, İshak bin Rehaveyh ve başka bir grup âlimin kavli de budur. Onlar bu ve benzeri hadislerin zahiri ile amel etmişlerdir.

3. Ebû Hanife, Küfe âlimleri ve $â f i i 1 e r' den e 1 - Mü z e n i' ye göre namazı terkeden kişi öldürülmez de hapsedilir, tazir ve terzil edilir. Tevbe edip muntazam namaz kılınca salıverilir.

1079) Büreyde[119] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Alevhi ve Scllrm) şöyle buyurdu, demiştir:

«Bizimle onlar arasında (aktediJen) ahit, namazdır. Kim namazı terkederse küfre gitmiş olur. [120]

İzahı

N e s â i' nin de rivayet ettiği bü hadîsle ilgili olarak N e s â i' -nin şerhinde S u y u t i şöyle der:

"E1 - H â f ı z : 'Bu hadis, namazı terkedeni kınayan, onu küfre gitmek tehlikesinden sakındıran bir tehdittir. Yâni namaza karşı beslediği tembelliği sürdürdüğü takdirde bu hal onu küfre götürecektir. Beyhaki: Burdaki küfürden mürad hakîkî küfür olmayıp kanını akıtmayı helâl eden bir ağır suç olabilir. Çünkü rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş vakit namaz kılmayı, kişinin kanının haram kılınması sebeblerinden saymış demiştir,' der.

Nihâye'de deniliyor ki, 'Hadîs, namazın farziyetini inkâr edenler hakkındadır, diyenler vardır. Hadîsin münafıklar hakkında bu-yurulduğunu söyleyenler de olmuştu. Çünkü münafıklar gösteriş için namaz kılarlardı. Zahiren müslüman olup dinî vecîbeleri görünürde yaptıkları için onlar hakkında bir ceza ve hüküm tatbik edilmiyordu. Eğer namazı terketmiş olsalardı zahiren de küfürlerine hükmetmeye bir engel kalmazdı.

Bâzıları da: Hadîs, farziyetine inandığı halde namaz kılmayan veya bile bile vakti çıkıncaya kadar tehir edenler hakkındadır, demişlerdir. Ahmed bin Hanbel böyle diyenlerden olduğu için hadîsin zahiri ile amel ederek namaz kılmayanların küfrüne hükmetmiştir.',,
Sindi de : 'Hadisteki âhitten maksat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mü'minlerden aldığı ahit ve misaktır. Çünkü mü'minler, namaz kılacaklarına dâir Efendimize biat etmişlerdi.
Hadisteki küfürden maksat, sûreten küfür ve kâfirlere benzemektir. Çünkü namaz kılmayan mü'min ile kâfir arasında görünüşte bir fark yoktur. Fakat namazına devam eden mü'min günün beş vaktinde kâfirden ayırtedilir.'
Sindi daha sonra yukarda nakledilen yorumlan anlatır.

1080) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} şöyle buyurmuştur :
«Kul ile şirk arasında namazı bırakmaktan başka hiç bir şey yoktur. Bu itibarla kul namazı bıraktığı zaman şirk etmiş olur.»"
Not: R&vi Yeztd bin Ebân er-Rakkâ*i'nin zayıflığı nedeni ile isnadın zayıflığı Zevâid'de bUdir«miştir. [121]

78 - Cuma (Namazı) Nın Farziyeti Hakkındaki Bâbı

1081) Câbir bin Abdillah (Radtyaliâhü anhümâ)'f\an ; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize şu hutbeyi irad buyurdu:
«Ey İnsanlar! Ölmeden Önce Allah'a tevbe ediniz. Meşgul olmadan önce sâlih amellere koşunuz. Rabbinizi çok anmakla ve gizli -açık bol sadaka (vermek) ile O'nun, sizin üzerinizdeki hakkı yerine ulaştırınız ki nzıklan asınız, yardım olunasınız ve İslah olunasınız. Bilmiş olunuz ki içinde bulunduğum bu yılın bu ayının bu gününde ve burada kıyamet gününe kadar Allah size Cuma namazını şüphesiz farz kıldı. Ben hayatta İken veya benden sonra, başında âdil veya zâlim bir devlet başkanı varken kim Cuma namazını küçüm-siyerek veya farziyetini inkâr ederek bırakırsa Allah onun işini düzene sokmasın ve işinde ona bereket vermesin. Bilmiş olunuz ki tevbe etmedikçe böylesinin ne namazı, ne zekâtı, ne haccı, ne orucu, ne de hiç bir hayrı (sahihtir.) Kim de tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder (veya kabul eylesin). Bilmiş olunuz ki, hiç bir kadın hiç bir erkeğe namaz kıldıranı az. Hiç bir bedevi hiç bir muhacire imam olamaz. Hiç bir fâsık, hiç bir mü'm in (= fâsık olmayan) e namaz kıldı-ramaz. Meğer ki fâsık zor kullanır, mümin de onun kılıcından ve copundan korktuğu zaman (mü'min uyar.)-"Hâvilerden Ali bin Zeyd bin Cüd'ân ve Abdullah bin Muhammet! el-Adevl zayıf oldukları için isnadın zayıflığı Zev&id'de bildirilmiştir. [122]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi B e y h a k i de rivayet etmiştir. Cuma namazının farziyeti Kitab, Sünnet ve îcmâ' ile sabittir.
= «Ey imân edenler! Cuma günü Cuma namazı için ezan okunduğu zaman Allah'ı anmaya gidiniz.[123] âyeti Cuma namazının farziyetine delâlet eder.
Müteaddit sahih hadîsler de Cuma namazının farziyetine delildir. Buradaki hadîs gibi bu kitabın 93. babında rivayet edilen hadîsler de bu hükmün delillerinden sayılır.
Hadisteki: «Meşgul olmadan...» ifâdesindeki meşguliyet ile hastalık, yaşlılık gibi engeller kasdedilmiştir.
Hadîs, Allah Teâlâ'yı her zaman anmanın, gizli ve açık olarak sadaka vermenin Allah'a karşı ödevler ve Allah Teâlâ'nın hakları olduğuna delâlet eder, bu ödevlerin ihlâslı yapılmasının, mü'minin rızkının bollanmasına, eksik ve kusurlarının onarılmasına ve ilâhî inayete kavuşmasına vesile olduğu müjdesini verir.
Hadîste, Cuma namazını küçümsiyerek veya farziyetini inkâr ederek terk edene beddua ediliyor ve yaptığı ibâdetle tüm hayratın kabul olunmıyacağı haber veriliyor. Çünkü farziyetini inkâr veya istihfaf etmekle kişi tslâmiyetten çıkmış olur. Usûlü dâiresinde îman tecdidi ve tevbe etmedikçe hiç bir ibâdeti makbul ve sahih sayılamaz.
Hadîsin son kısmında kadının erkeğe, bedevinin muhacire ve fâ-sıkın, fâsık olmayana imamlık etmesi yasaklanıyor.
Kadının erkeğe imamlığının sahih olmadığı ma'lumdur. Muhâ-cirîn-i Kiram (Radıyallâhü anhüm)'ün ilim ve fazilet sahibi oluşları, bedevilerin genellikle câhil oluşları nedeni ile

bedevilerin muhacirlere namaz kıldırmaları, keza fısk ve fucûra mübtelâ olanın böyle fenalıkları işlemeyenlere imamlık etmeleri yasaklanıyor. Bu yasak ise âlimlerin çoğunluğunca kerahet anlamındadır. Çünkü fâsıkın arkasında fâsık olmayanın namazı, keza bedevî'nin arkasında muhacirin namazı sahihtir.

1082) Abdurrahman bin Ka'b bin Mâlik (Radtyallökü anküma)'dan, Şöyle demiştir :
Babam (Kâ'b)ın gözleri kaybolunca onu ben yederdim. Onu Cuma namazına (her) götürdüğümde Cuma ezanını işitince Ebû Ümâ-me Es'ad bin Zürâre için istiğfar ve duâ ederdi. Ben ondan bunu işittiğim halde bir süre bekledim. (Hikmetini sormadım.) Sonra içimden dedim ki = Vallahi benim bu bekleyişim bir acizliktir. Kendisi ne zaman Cuma ezanını işitirse Ebû Ümâme için istiğfar ve duâ ettiğini hep işitiyorum da: 'Nedir bu.*? diyerek hikmetini sormuyorum. Sonra daha önce kendisini her Cuma günü götürdüğüm gibi yine götürdüm. Ezanı işitince her zaman yaptığı gibi yine (Ebû Ümâme için) istiğfar etti. Ben de ona :
Babacığım! Cuma ezanını ne zaman işitirsen Es'ad bin Zürâre için duâ ediyorsun. Bunun sebebinin ne olduğunu bana bildiriver, dedim. Kendisi:
Ey oğulcuğum! Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), henüz Mekke'den teşrif etmemiş İken, Nakiü'l Hadamât (mıntıkasın)daki Beni Peyâda'ya âit Harrr (köyü)nün Hezm (denilen semtinlde bize ilk Cuma namazını kıldıran zât odur. dedi. Ben:
Ogün (Cuma nanıa/ında) kaç kişi idiniz? diye sordum. Dedi ki: Kırk erkek (idik.) [124]

İzahı

Ebû Dâvûd, Hibbân, Beyhakî, Dârekutni ve e 1 - H â k i m de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen Es'ad bin Zürâre bin Adi bin Ubeyd Ebü Ümâme el-Hazrecî (Radıyallâhü anh) Ensâr-ı Kirâm'ın ilk müslümanlarındandır. M e k k e' ye bir iş için gittiğinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i işitmiş ve arkadaşı Zekvân bin Abdülkays ile beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüşmüşler. Bu görüşme esnasında müslümanlığı kabul ederek M e d î n e ' ye dönmüşlerdir Böylece müslümanlığı Medi ne'ye ilk getirenler bunlardır. Es'ad (Radıyallâhü anh) her iki Akabe görüşmelerinde bulunmuştur. Akabe görüşmelerinin yapıldığı gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ilk biat eden, hicretten sonra sahâbî-lerden ilk vefat eden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından cenaze namazı ilk kıldırılan ve Bakî mezarlığına ilk defte-dilen sahâbi olduğu söyleniyor.[125]
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Nakîü'l-Hadamât: Medine-i Münvvere dolaylarında bulunan bir bölgenin adıdır.
Benî Beyâda: Ensâr-ı Kirâm'ın bir koludur.
Harre: Medine-i Münevvere'ye bir mil mesafede bulunan bir köyün adıdır. Ensâr'ın bu kolu o köyde idiler.
Hezm: Bu köyün içindeki bir mevkiin adıdır.[126]
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hicretten önce Ensâr-ı Kirâm'ın Cuma namazı kıldıkları ve ilk Cuma'nın Harre köyünde Es'ad bin Zürâre (Radıyallâhü anh) tarafından kıldırıldığı bu hadîsten anlaşılıyor.
El-Menhel yazarı şöyle der:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e k k e'de iken Cuma namazı farz kılınmış idi. Fakat müşriklerin yüzünden orada Cuma namazını kıldırmak imkânı bulunamadı. (Hicret esnasında Küba' dan M e d î n e ' ye giderken, Rân û n â deresinde ilk Cuma'yı kıldırdığı rivayet olunur.) Sahâbılerin bir kısmı hicret edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara Cuma namazını kılmalarını emretti. Onlar da kıldılar.
Bâzı âlimler bu hadisi delîl göstererek Cuma namazının sıhhati için 40 erkeğin bulunması şarttır, demiş ise de bu hadis delîl olmaz. Çünkü hadîste, kırk kişiden eksik olunca Cuma namazının kılınmı-yacağına dâir bir hüküm yoktur. O günkü cemâatin kırk kişiden oluşması bir tesadüf eseri olabilir. Muayyen olayların umumî hükümler için delîl olamıyacağı usul âlimlerince kabul edilmiştir. [127]

Cuma Namazının Sıhhati İçin Kaç Kişilik Cemâat Gerekir?

1. Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre imamdan başka üç kişilik bir cemâat gerekir. Üç kişide aranan vasıf, dinen imamlık yapabilmeleridir. Evzâî, el-Müzeni, Süyûtî ve S e v r î de böyle demişlerdir.

Ebû Yûsuf ve el-Leys'e göre imamdan başka iki kişilik cemâat kâfidir.
2. Mâ 1 ikî le r'e göre imamdan başka 12 kişilik erkek cemâatin bulunması şarttır. Bunlarda aranan vasıflar ise: Erginlik çağına varmış olmak, hür olmak, yolcu olmamak ve o yerde temelli yerleşmek niyeti ile ikâmet etmektir.
Zuhrî, Evzâî, Muhammed bin el-Hasan ve Rabia da böyle demişlerdir.
3. Şâfiîler, Hanbelîler ve İshak: İmamla beraber en az kırk kişilik cemâat şarttır. Cemaatta aranan vasıflar Mâliki mezhebindeki vasıflara benzer."
El-Menhel yazarı her grubun delillerini naklederek mukayese yapmış ve başka görüşleri de nakletmiştir.

1083) Huzeyfe ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâ)'<\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah bizden öncekilerini Cuma gününden sapıttırdı. (İbâdet günü olarak) Yahudiler için Cumartesi günü var. Pazar günü da Hristiyanlarındır. Artık bunlar kıyamet gününe kadar bizden geri kalmış oldular. Biz dünya ehlinin en sona kalanlarıyız. Ve (kıyamet günü) başa geçip bütün yaratıklardan evvel haklarında hüküm verilecek olanlarız.»"
Kâ'b bin Mâlik (R.A.)in Hâl Tercemesi
Ensâr-ı Kiram'dan olan bu zât Akabe görüşmelerinde bulunup Peygamber (S.A.V.)'e bîat eden bahtiyarlardandır. Uhud savaşına katılmış ve aldığı on küsur yaradan akan kanlar içinde savaş meydanından geri taşınmıştır. Muâviye (R.A.) devrinde vefat etmiştir. Tebük savaşma, özür olmaksızın katılmayan ve bu hatâdan dolayı yaptıkları tevbenin kabul buyurulduğu inen âyetle (Tevbe sûresi : 118. ayet) tevsik edilen 3 zâttan birisidir. Şairliği meşhurdur.
Peygamber (S.A.V.) ve Üseyd bin Hudayf (R.A.)'den rivayeti vardır. Râvhe-ri ise, Abdullah, Abdurrahman, Ubeydullah ve Muhammed adlarındaki dört oğlu ile îbn-i Abbâs, Cabir, Ebû Ümfime, el-BahilI ve başkalarıdır. (Radıyallfthü an-nüm.) [128]

İzahı

Müslim ve Nesâî de bunu rivayet etmişlerdir. Hadîsin baş kısmında:
«Allah bizden öncekilerini Cuma gününden sapıttırdı.- buyurul-muştur. Buharı ve Müslim'in yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu1 olarak rivayet ettikleri bir hadîsin meali şöyledir:
«Biz (ehli kitaba nazaran) en sonraya kalmışız. (Dünyaya gelişte böyle olduğumuza rağmen) kıyamet gününde (faziletçe) en başa geçecek olanlarız. Şundan dolayı ki, Bizden evvel onlara kitap verildi. Sonra Allah'ın onlara farz kıldığı gün bu (Cuma günü) iken onlar bu gün hakkında ihtilâfa düştüler (başka günü tazim ettiler) Bize o günü değerlendirmek için Allah hidâyet verdi. Artık onlar bu hususta bizden geri kalmış oldular. Yahudilerin ibâdet cünü yarındır. Hıristiyan! armki yarından sonradır.»
Nevevî, Kadı Iyâz'ın şöyle dediğini nakleder: Hadîsin zahirine göre Allah Teâlâ Yahudilere ve Hristiyanlara Cuma gününün tazimini farz kılmış ve bu günün tesbitini onların içtihadına bırakmıştır. Günün tesbiti hususunda yaptıkları ictihadda ihtilâfa düşmüşlerdir. Allah Teâlâ onlara bu hususta hidâyet vermemiştir. Sonra Allah Ümmet-i Muhammediyyeye Cuma gününün ta'zimini emrederken günü de tâyin etmiştir. Yapacakları ictihadla bulmasına terketmemiştir. Böylece günü ilâhî inayetle tanıyan ümmetimiz günün ta'zimini yaparak bol bol feyiz almışlardır. Rivayete göre Musa (Aleyhisselâm), Yahudilere Cuma gününü ta'zim etmeyi emretmiş. Fakat onlar Musa (Aleyhisselâm) ile münâkaşa ederek Cumartesinin tazime daha lâyık olduğunu iddia etmişler. Bunun üzerine Yahudilere münâkaşa etmemesi için Musa (Aleyhisselâm)'a talimat verilmiştir. Yahudiler böylece Cuma gününden sapmışlardır. Eğer tazim için Cuma günü ismen tâyin edilmiş olsaydı, Yahudilerin ve Hıristiyanların buna muhalefet etmeleri mâkul olmazdı.'
Nevevî daha sonra şöyle der :
'Ehl-î Kitabın Cuma gününü tazim etmekle emrolunduklarında Cuma gününün ismen ve apaçık olarak onlara tanıtılmış olması mümkündür. Onlar bu emri aldıktan sonra emre uymak mecburiyetinin varlığı ve bu günü başka bir günle değiştirme yetkisinin kendilerinde bulunması hususunda ihtilâfa düşmüş olabilirler ve nihayet Yahûdiler Cuma gününü Cumartesi günü ile değiştirerek Cuma yerine Cumartesi'yi tazim etmişler, Hıristiyanlar da Cuma yerine Pazar gününü tazim etmeye girişmişler. Böyle olması muhtemeldir, der. Yukarıdan beri verilen ma'lumat terceme ettiğim hadîsin:
«Allah bizden öncekilerini Cuma gününden sapıttır di... * cümlesinin açıklamasına ışık tutar kanaatındayım.
Hadisin : «Artık onlar kıyamet gününe kadar bizden geri kalmışlar.» cümlesinin mânâsı şu

olabilir: Cumartesi ve Pazar günü, Cuma gününden sonra geldiği için bizim kutsal günümüz onlannkinden öncedir, böylece onlar bu bakımdan bizden geri kalmış oldular."
îkinci bir ihtimal: "Bol bol feyiz ve sevap kazanmaya vesile olan haftanın en mübarek günü Cuma günüdür. Biz bu günü Allah'ın yardım ve hidâyeti ile tanımış olduk. îyi değerlendirdik. Böylece sevap kazanmak alanında çok ilerledik. Ehl-i Kitab ise bu feyizli günü tanımadılar, sapıttılar, dolayısı ile bu mübarek günü değerlendirmediler, bunun sevabından mahrum kaldılar ve böylece hayat boyunca sevap kazanmak bakımından bizden geri kaldılar.
Hadîsin: «...Bütün yaratıklardan önce haklarında hüküm verilecek olanlarız.» cümlesi ile ilgili olarak S i n d î şöyle der: "Yâni bu ümmet diğer ümmetlerden sonra dünyaya geldiği halde Ahiret günü hepsinden önce, hasredilecek, evvelâ onun hesabı görülüp hükme bağlanacak, cennete öncelikle girecektir. [129]

79 - Cuma Gününün Fazileti Babı

1084) Ebû Lübâbe[130] bin Abdilmünzir (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn), şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz Cuma günü, Allah katında günlerin büyüğü ve en azamet lisidir. Allah katında Kurban bayramı ve Ramazan bayramı günlerinden daha büyüktür. Onda beş meziyet vardır. Allah, Âdem (Aleyhisselâm) ı o gün yarattı, Allah, Âdem (Aleyhisselâm)'ı (Cennetten) yere o gün indirdi, Allah, Âdem (Aleyhisselâm)'ı o gün öldürdü. O günde öyle bir saat vardır ki, (mü'min) kul haram bir şey istemedikçe Allah Teâlâ'dan ne isterse mutlaka Allah verecektir. Kıyamet o günde kopacaktır. Yüce makama erişen melekler, gök, yer, rüzgârlar, dağlar ve deniz Cuma gününden korkarlar. (Anılan varlıklardan) bu günden korkmayan tek bir ferd yoktur.»"
Not: İsnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [131]

İzahı

Hadîs, Cuma gününün bütün günlerden üstün olduğuna delâlet eder. Müslim, Tirmizî, Ebü Dâvûd, Nesâi ve başkalarının rivayet ettiği ve;
«Güneşi doğan en hayırlı gün Cuma günüdür. Âdem (Aleyhisselâm) onda yaratıldı...»
diye başlıyan hadîs de bu üstünlüğü ifâde eder, bu hadîste anılan meziyetleri bildirir, bu arada başka meziyetleri de belirtir.
Hadîs Cuma gününün bayram günlerinden de daha büyük olduğunu bildirir.
Günlerin en faziletlisinin Kurban bayramı günü olduğu hususunda rivayet bulunduğu gibi Arefe günü hakkında da benzer rivayetler vardır. El-Menhel yazarı Cuma günü fazileti babında bu rivayetleri naklederken : Bu rivayetlerin Cuma'nın faziletine ait Ebû Hü r e y r e (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsine muhalif değildir. Çünkü Cuma'nın faziletine âit hadîs, haftanın en üstün gününün Cuma günü olduğunu bildirir, der. Burada e 1 -1 r a k î' nin Cuma faziletine âit hadîsin Kurban Bayramı ve Arefe günü fazileıine âit hadîslerden daha sahih olduğunu söylediğini nakletmiştir.
N e v e v i de Arefe gününün yılın en faziletli günü olduğunu, Cuma gününün fazilet bakımından bunu takip ettiğini söyler. Bilindiği gibi müellifimizin rivayetinde Arefe gününden bahsedilmemiş, Cuma gününün iki bayram günlerinden üstün olduğu bildirilmiştir.
Hadiste anılan beş meziyete gelince el-Menhel yazarı bu hususta şu bilgiyi vermiştir:
I. Âdem (Aleyhisselâm)'ın Cuma gününde yaratılmasından maksat ona ruh üfürülmesidir.
2. Âdem (Aleyhisselâm)'in Cuma günü cennetten yere indirilmesidir. Âdem (Aleyhisselâm) Hindistan'in Seren-d i p denilen yerine indirilmiştir. Onun cennetten çıkarılıp yere indirilmesi de bir meziyettir. Çünkü bu olay bol hayra vesile olmuştur. En büyük hayır Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in dünyaya şeref vermesidir.
Îbnü'l-Arabi, Tirmizî' nin şerhinde: 'Âdem (Aleyhisselâm)'in cennetten çıkması, insan neslinin meydana gelmesine vesile olmuştur. Bu arada nice peygamberler, velîler ve sâlih-ler doğmuştur. Âdem (Aleyhisselâm)'in cennetten çıkması bir kovulma mâhiyetinde değil, bir takım hikmetli işlerin hâsıl olması amacını taşır. Nitekim tekrar cennete girer,' demiştir.
3. Âdem (Aleyhisselâm)'in Cuma günü vefat etmesidir. Nereye defnedildiği kesin olarak belli değildir. Hindistan'da, Mekke' nin Ebû Kubeys mağarasında ve K u d ü s ' te defnedildiği rivayetleri vardır. Âdem (Aleyhisselâm)'in ölümü Cuma'nın meziyetlerindendir. Çünkü el-Hâkim ve Beyha-k î' nin tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri
mevkuf bir hadiste= «Ölüm mü'min için bir ne-, d iyedir.- buyurulmuştur.

4. Haram bir istekte bulunmamak şartı ile yapılacak duaların mutlaka kabul buyurulacağı bir saatin Cuma gününde mevcut olmasıdır.
(Bu saatin hangi zamana rastladığı kesinlikle malûmumuz değildir. Bâzı rivayetlere göre imamın minbere çıkıp oturduğu zaman ile Cuma farzının selâmı arasındaki süredir. Diğer bazı rivayetlere göre Cuma günü gün batmadan biraz önceki zamandır. Sahâbîlerle tabiîlerin cumhurunun ikinci rivayetle hükmettikleri nakledilmiştir. EI-Menhel yazarı bu saat için açılan özel bâbta bu konu ile ilgili rivayetleri ve âlimlerin görüşlerini genişçe anlatmıştır.)
5. Kıyametin Cuma günü kopmasıdır. Bu da Cuma'nın meziyetlerinden sayılmıştır. Çünkü mü'minler için kıyamet günü iki büyük nimet vardır. Birisi ebedî cennete kavuşmalarıdır. Diğeri de din düşmanlarının cehennem cezasına çarptırılması ve adaletin tecelli etmesidir."
Hadisin sonunda bütün meleklerin, gök'ün, yerin, rüzgârların, dağların ve denizin dâima Cuma gününden korktukları belirtiliyor. Ebû Davud'un rivayetinde meâlen:
«Cinler ve insanlar hâriç yürüyen her canlı kıyametin kopması endişesi içinde her Cuma günü şafaktan gün doğuşuna kadar bakıp durur.» buyurulmuştur.
Bu rivayet, kıyametin Cuma günü şafak ile gün doğuşu arasındaki zaman içinde vuku bulacağına ve Allah'ın verdiği ilham ile tüm canlıların bunun şuuru içinde Cuma günlerinin anılan zamanında kıyametin kopması endişesini duyduklarına, yalnız insanlarla cinlerin bu korkuyu taşımadıklarına delâlet eder. İnsanlar ve cinler bunu bilmediklerinden dolayı değil, aşırı gafletlerinden dolayı bu korkuyu duymazlar.
Müellifin rivayetinde canlı olmayan varlıkların da bu korku içinde oldukları bildirilmiştir. Buna benzer hükümler Kur'an'da da
mevcuttur. Meselâ;
= «Hiç bir şey yoktur ki Allah'a hamd ederek teşbih etmesin. Lâkin siz onların teşbihlerini anlıyamazsınız.[132]
Hadîs, bütün mahlûka tın günleri ve kıyametin Cuma günü kopacağını bildiklerine ve duygu, idrak sahibi olduklarına delâlet eder.

1085) Şeddâd [133] bin Evs (Radtyallâhü ank)'6en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz Cuma günü en faziletli günlerinizdendir. Âdem (Aley-hisselâm) onda yaratılmıştır. Nefha (ikinci sûr üfürülmesi) ondadır. Ve sa'ka (birinci sûr üfürülmesi) ondadır. Artık onda benim üzerime bol bol salavât getiriniz. Çünkü (o günkü) salavâtınız bana sunulur.» Bir adam i
Ya Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), senin bedenin yer tarafından yenmişken (Şeddâd dedi ki) yâni çürümüşken bizim sala vatımız nasıl sana sunulur, diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah, Peygamberlerin cesetlerini yemesini yere yasak etmiştir.»
buyurdu. [134]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, Hâkim, Ibn-i Hibbân ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzılarında ilk râvi Evs bin Evs (Radıyallâhü anh) 'dır.
Kıyamete yakın günlerde İsrafil (Aleyhisselâm) Sûr'a üfürecek, bununla yerde ve gökte canlılardan ne varsa hepsi ölecek, yalnız dört büyük melek kalacaktır. Z ü m e r sûresinin 68. âyetinde
= «Ve Sûr'a muhakkak üfürülecektir. Göklerde ve yerde kim varsa hemen öl üve re çektir. Allah'ın dilediği kimseler müstesna...»
bu olaydan haber veriliyor. îbn-i Cerîr-i Taberi' nin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhümâî'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ bir gün bu âyeti okumuş, âyette sûr üfürülmesi sonucunda ölmeyeceği haber verilenlerin kimler olduğu kendisine sorulmuş. Ve bunlar Cebrail, Mîykâîl ve Azrail' dir, cevabını vermiştir. Sûr'a uf üren de İsrafil olduğu için onun da hayatta kaldığı ve bu âyette müstesna kılınanlardan olduğu malûmdur. Enes (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsi çok uzun olup sûr üfürülmesinden sonra M î k â i I, Azr â,î 1 ve Cebrail (Aleyhisselâm)'m öleceğinden de bahseder.
Bu sûr üfürülmesi ilk üfürme olduğu için buna Nafha-i Ûla de-nir.Bu üfürme ile âyette de bildirildiği gibi bütün canlılar öleceğinden dolayı bu üfürmeye Sa'ka da denir. Hadîsimizde Sa'ka diye geçer. Sa'ka'nın sözlük mânâsı: İnsanın, işittiği çok şiddetli bir sesten dolayı bayıl m asıdır. Bazen de ölümüne sebep olur. Bu kelime daha sonra çoğu zaman ölmek anlamında

kullanılmıştır.
Hadîste Sa'ka diye geçen olay Sür'a ilk üfürme olayıdır. Bu olayın Cuma günü vuku bulacağına bu hadis delildir.
Bâzıları: Sa'ka ile Musa (Aleyhisselâm)'ın bayılması olayı kasdedilmiştir, derler. Bu olay A ' r a f sûresinin 143. âyetinde anlatılmıştır. Buna göre bu olay da Cuma günü vuku bulmuştur. Olay özetle şöyle olmuştur:
Musa (Aleyhîsselâm) Allah Teâlâ'nm zâtını görmek istemiş, Allah da ona buyurmuş ki:
«Yâ Musa! Sen bana bakmaya dayanamazsın. Dağa bak eğer dağ yerinde durabilirse sen de beni görebileceksin. Bunun üzerine Allah dağa tecelli edince dağ paramparça olmuş, Musa da bayılıp yere düşmüştür.»
Hadîsteki: "Nafha" ile ikinci sûr üfürülmesi olayı kasdedilmiştir. Bu da Cuma günü vuku bulacaktır. Bununla bütün canlılar diri-lip haşrolacaklardır.
Sûr'a birinci üfürme ile ilgili yukarıdaki âyetin son kısmında ikinci üfürmeden de şöyle bahis buyurulmuştur:
= «Sonra muhakkak tekrar
Sûr'a üfürülecek. O anda bütün ölüler (dirilip) kalkacaklar ve bakı saçaklardı r.-
Bu üfürme olayına Nafha-i Saniye ve Nafha-i Baas denilir.
Hadîsin : «O günkü salavâtımz bana sunulur.» cümlesinin mânâsı açıktır. Yâni hediyeler ve ikramlar ilgililere takdim edildiği gibi Cuma günü okunan salavât-i Şerifeler hediye gibi Efendimize takdim edilir.
Hadisteki; fiilinin asli; dir. İrmam masdarından alınmadır.
İrmam: Bir şeyin yenmiş olmasıdır. Bu fi'lin mânâsı: "Sen yer tarafından yenmişsin, yenmiş olacaksın." Râvi Ş e d d â d Arapların bu sözle toprakta çürümüş olmayı kasdettiklerini; cümlesi ile ifâde etmiştir.
Mezkûr fi'lin; «Yok olmuşsun, yok olmuş olacaksın» olarak okunabildiğim söyleyenler de vardır.
Soru sahibi, çürümüş cesede veya mücerred ruha sunuşu kavrayamadığından durumun aydınlatılmasını istemiş, bunun üzerine Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem), peygamberlerin cesedlerinin toprakta çürümediğini ve çürümeyeceğini bildirmiştir. Bunun mânâsı peygamberlerin, kabirlerde yaşamalarıdır.
El-Menhel yazarı Peygamber'imizin kabirde yaşamasına devam edeceğine dâir bir çok hadisleri Cuma gününün fazileti .babında zikretmiştir.

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Birinci ve ikinci defa sûr üfürülmesi olayı Cuma günü olacaktır.
2. Cuma günü Efendimize bol bol salavât edilmelidir.
3. Okunan salavât Efendimize kabirde sunulur.
4. Yer peygamberlerin cesedterini çürütmez.

1086) Ebû Hüreyre (Radtyattâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Büyük günahlar işlenmedikçe iki Cuma arasında işlenen (küçük) günahlara Cuma (namazı) keffâret olur. [135]

İzahı

Müslim de müteaddit senedlerle bunu daha uzunca rivayet etmiştir. Oradaki rivayetlerde beş vakit namazın da, namazlar arasında işlenen (küçük) günahlara keffâret olduğu ilâvesi vardır. Müellifin Ebû Eyyub-i Ensâri (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği 598 nolu hadiste de beş vakit namazın ve Cuma namazının bu fazileti bildirilmiştir.
Hadisin zahirine göre hafta içinde büyük bir günah işlendiği takdirde Cuma namazı küçük günahlara keffâret olmaz. N e v e v İ "Taharet Kitabı» mn 5. babında şöyle der:
"Bu konuda rivayet edilen hadislerden maksat vakit namazları arasında ve iki Cuma namazı arasında işlenen küçük günahlara bu namazların keffâret olduğu ve fakat büyük günahlara keffâret olmadığıdır. Büyük günah işlendiği takdirde küçük günahların mezkûr namazlarla bağışlanmıyacağı mânâsı kasdedilmiştir. Vakıa bu mânâ muhtemel ise de hadislerin sunuşu buna mânidir.
Kadı Iyâz: Küçük günahların anılan namazlarla bağışlanması, ehl-i Sünnet mezhebidir. Büyük günahlar ise ancak usûlüne uygun tevbe ile veyahut Allah'ın rahmet ve ikramı ile bağışlanabilir,

demiştir.
Bâzı rivayetlerde Ramazan orucu da anılıyor, yâni iki Ramazan ayı orucu, aralarındaki küçük günahlara keffâret olduğu hükmü vardır.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Vakit namazları aradaki günahlara keffâret oluyorsa Cuma namazları neye keffâret olur? Keza Ramazan aylarındaki oruçlar neye keffâret olacak?
Âlimler bu soruyu şöyle cevaplamışlardır: Bunların hepsi keffâret olmaya elverişlidir. Bunların birisi, keffâret olacağı bir günah bulursa ona keffâret olur, bulamazsa ve adamın büyük günahı da yoksa, derecesinin yükselmesine ve sevap kazanmasına vesile olur. Büyük günahı varsa bunu da hafifletmesini Allah'tan umarız. [136]

80 - Cuma Günü Guslü Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1087) Evs[137] bin Evs es-Sakafî (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre kendisi demiş ki; Ben Resûlullah (SaiiaUakü Aleyhi ve Seltemi'den işittim, buyurdu ki:
«Kim Cuma günü eşi ile cinsî temas edip boy abdestini alır, (Cuma namazı için camiye) erken gider; (orada) ibâdetle meşgul olur (veya hutbenin başına yetişir); yürüyerek gider ve bineğe hiç binmez; imama yakın oturur; (hutbeyi) dinler ve hiç konuşmazsa, (attığı) her adıma karşılık (gündüzü) oruçlu ve gecesi ibâdetle geçirilen bir yıllık amelin sevabı kazanmış olur. [138]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve Bey-haki de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizî bunun hasen olduğunu söylemiştir.
Hadisin: cümlesindeki fiil şeddeli;, olabildiği gibi şeddesiz; de olabilir. Her iki şekilde mânâsı terce-
mede belirtildiği gibi: «Kim eşi ile cinsî temas ederse...* olur. Cuma namazına gitmeden önce bu işin yapılmasının sevaba vesile kılınması hikmeti Cuma namazına gidilirken nâ mahreme bakmak arzusunun dindirilmiş olmasıdır.
Mezkûr cümle başkaca bir kaç şekilde yorumlanmıştır. Birincisi yukardaki sayılırsa:
2. Kim başkasına boy abdestini aldırırsa...
Su da birinci mânâyı andırır. Çünkü kişi eşi ile cinsî temas yapınca iki tarafa da gusül gerekir. Böylece kendisi gusül yapacağı gibi eşine de gusül aldırmış olur.
Kişi Cuma namazı için gusül aldığı gibi Cuma'ya gidecek olan başka bir din kardeşine tavsiyede bulunmak suretiyle onun da Cuma guslünü almasına vâsıta olursa kanaatımca yine bu cümlenin gereğini yapmış sayılır.
3. Kim abdest alırsa... veyahut kim başını yıkarsa... (ikinci cümleyi de eklersek) ve sonra boy abdesti alırsa...
N e v e v î, el-Mühezzeb şerhinde : 'Hadîsin başındaki; fiili şeddeli ve şeddesiz olarak rivayet olunur. Muhakkjk âlimlere göre şeddesiz olması tercihe şayandır. Mânâsı bakımından ise en uygun ve ihtiyar edileni: 'Başı yıkamak' anlamıdır. Eb û Dâvüd' un; «Kim Cuma günü ba-
şım yıkar ve boy abdesti alırsa...» şeklindeki rivayeti bu yorumu te-yid eder. Araplar, önce başlarını yıkamayı, ondan sonra boy abdesti almayı itiyad ettikleri için bu rivayette baş yıkamak kaydı konmuştur,' der.
Hadîsin : filini "(Cuma namazına) erken giderse" diye terleme ettim. İ b n ü '. 1-Enbâri, bu cümleyi sadaka vermek mânâsına yorumlamıştır. Yâni: "Cuma namazından önce sadaka veJ rirse..."
Hadîsin : cümlesi de iki şekilde yorumlanmıştır: Birinci yorum : "Erken gidenlerin yaptığı gibi camide namaz kılmak, Kur'an okumak vesâir tâatlarla meşgul olursa..." ikinci yorum: "Hutbenin baş kısmına yetişirse..."
Hadîsin : cümlesi ile Cuma namazına yayan giden kimsenin yolda kısmen de olsa hiç bilmemesi isteniyor. Şu halde yolun bir kısmını binerek giderse vaad buyurulan fazileti alamâzT
Hadîsin bundan sonraki kısmında imama yakın bir yerde oturmak, hutbeyi dinlemek ve dünya ile ilgili hiç bir şeyi konuşmamak şartı koşuluyor. Bunlardan birisi olmazsa anılan ecir kazanılmış olmaz.
Hutbe okunurken konuşmak Ebû Hanîfe, Mâlik ve Cumhur'a göre haramdır. Sahih hadîsler de bu hükmü gerektirir. Şafiî mezhebine göre tenzihen mekruhtur. [139]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Cuma günü boy abdesti alınmalıdır.
2. Cuma namazına erken ve yaya olarak gidilmelidir. Kısmen de olsa binerek gidilmemelidir.
3. Camide imama yakın oturmalı ve hutbeyi dinlemelidir. Hutbe esnasında başka şeylerle meşgul olunmamalıdır.
4. Hadîste anılan şartlar dâiresinde Cuma namazına gitmek büyük sevap kazandırır.

1088) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaüâhü ankümâydan; Şöyle demiştir :
fien, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, minber üzerinde şöyle buyururken işittim:
-Kim Cuma namazına gelirse (önce) gusül etsin.»

1089) Ebû Saîd-İ Hudrî (Radıyallâhü anhyûen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur :
"İhtilâm olma çağına gelmiş olan herkese Cuma günü guslü vâcibtir. [140]

İzahı

t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) in hadisini T i r m i z î de rivayet ederek hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Buhâri, Müslim, Tirmi zi ve Mâlik ile başkaları bu hadîsi Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. Ayrıca benzerini Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî, Ebû Hüre y r e (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. Bunların rivayeti meâlen şöyledir:
"Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) den rivayet edildiğine göre Ömer (Radıyallâhü anh), bir gün Cuma hutbesini okurken bir adam (Müslim'in rivayetinde gelen zâtın Osman bin Affân olduğu tasrîh edilmiştir) camiye girdi. Ömer (Radıyallâhü anh) (adamı kasdede-rek) Cuma namazına erken gelmekten men mi oluyorsunuz? diye tenkit etti. Adam: Ben ezan sesini işitir işitmez hemen abdest almakla meşgul oldum (gecikmem bundan oldu) dedi. Ömer (Radıyallâhü anh) (geç kalmak kusuru yanında) bir de (gusül etmemek ve) abdestle yetinmek var? Siz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'den: «Biriniz Cuma namazına geleceği zaman gusletsin.» bu-yururken işitmediniz mi? dedi."
H a t t â b i : Bu hadîs Cuma guslünün vacip olmadığına delildir. Eğer vacip olmuş olsaydı Ömer (Radıyallâhü anh), O s-m a n (Radıyallâhü anh)'in geri dönüp gusletmesini emredecekti. Ömer (Radıyallâhü anh) ve orada hazır olan sahâbîlerin susması, peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusletmekle ilgili verdiği emrin vâciblik için değil, müstehablık için olduğuna delâlet eder. Ömer (Radıyallâhü anh), Osman (Radıyallâhü anh) ve orada bulunan muhacirler ile Ensâr'ın bir vacibin terki üzerinde toplanmaları düşünülemez, demiştir.
El-Fetih'te $ â f i î' den naklen şöyle söylenmiştir.
'Osman (Radıyallâhü anh), gusül etmediği için Cuma namazını terketmediğine ve gusül için camiden çıkmasını Ömer (Radıyallâhü anh) emretmediğine göre ikisi de Cuma guslüne âit emrin müstehablık için olduğunu biliyorlarmış.'
Hafız: 'İbn-i Huzeyme, Taberî, Tahavî, îbn-i Hibbân, İbn-i Abdi'1-Berr ve diğer müelliflerin çoğu ve mesele hakkında aynı sonuca varmışlardır. Hattâ âlimlerin bir kısmı: (Camide bulunan sahâbîlerin Ömer (Radıyallâhü anh) ile Osman (Radıyallâhü anh)'a bu meselede muvafakat etmeleri, Cuma namazının sıhhati için guslün şart olmadığı hususunda icmâ' mâhiyetini teşkil eder, demişlerdir. Zâten H a t t â b i ve başkaları: Gusül etmeksizin Cuma namazının sıhhati hakkında icmâ' vardır, demişlerdir.
T a b e r i bâzı âlimlerin Cuma guslünün vâcibliğine hükmettiklerini, ancak Cuma namazının sıhhati için şart olmadığını söylediklerini nakletmiş,' demiştir.
Hulâsa Ebû Hüreyre, Ammâr bin Yâsir, H a -san-ı Basri ve Zahiriye mezhebine mensup âlimler. Cuma guslünün vücûbuna hükmetmişlerse de âlimlerin selef ve halef cumhuru, sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Cumhurun delillerinden birisi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in yukarıya mealini aldığımız Ömer (Radıyallâhü anh) ve Osman (Radıyallâhü anh) ile ilgili hadisidir. İkinci delît, 1091 nolu E n e s bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği ve Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â i ile başkalarının Semûre bin Cün-d ü b (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadisdir.
Diğer bir delil M ü s 1 i m ' in de rivayet ettiği 1090 nolu ha-dîsdir. El Menhel yazarı, cumhurun başka delillerini de zikrettikten sonra şöyle der :
"Cuma guslünün yapılmasını emreden hadislere karşı cumhurun cevabı şudur: 'Cuma guslünün vâcib olmadığını ifâde eden hadîsler ile Cuma guslünü emreden hadislerin arasını bulmak için, verilen emrin müstahablık için olduğuna hükmetmek gerekir. Guslün vâcipliğini ifâde eden hadîslerdeki 'vücub' sözünü kuvvetli sünnet anlamıyla yorumlamak îcab eder. Bu vücubtan

maksat, yapılmaması hâlinde cezalanmayı gerektiren vücub değildir. Yorumladığımız anlamda vücub kelimesi Arap dilinde kullanılır. Meselâ kişi arkadaşına : Senin hakkın bana vâcibtir. Seni ziyaret etmek bana vâcib oldu, derken dediğimiz mânâyı kasdeder."
1089 nolu -Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhaki rivayet etmiştir. Bu hadiste Cuma guslünün vâcib olduğu bildirilmiştir. Yukarda anlattığım gibi cumhura göre vâciblikten maksat, kuvvetli sünnet olup terk edilmemesinin gerekliliğini ifâde etmektir. Gus-Ietmeyenin günaha girdiği anlamında değildir.
E 1 - A y n i: Bâzı arkadaşlarımız, Cuma guslünün vâcibliğine zahiren delâlet eden hadîslerin, (1091 nolu) hadis ve benzerleriyle mensuh olduğunu söylemişlerdir, demiştir. Cumhura göre Cuma guslünün müstahabhğı, Cuma namazına gidenlere mahsustur. Ebû H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'in (1090 nolu) hadîsi cumhur için bir delildir.
Cuma namazına gitmeyen kadınlar ve Cumaya gitmesi farz olmayan yolcu, hasta ve benzeri kimselerin de Cuma guslünü yapmalarının müstehapliğını söyleyen âlimlerin (1089 nolu) hadîsi delil gösterdiklerini el-Fetih sahibi e E1 - H â f ı z beyân etmiştir. Fakat cumhura göre bu hadîs delil gösterilemez. Çünkü hadîsteki: «İhtilâm olma çağına gelen...» ifâdesi, bu hadîsin hükmünün erkeklere münhasır olduğuna delildir. Çünkü ihtilâm, genellikle erkeklerin erginlik çağına varmalarının belirtisidir. Kadınların belirtisi ise umumiyetle aybaşı âdetidir. [141]

81- Cuma Guslünü Yapmamak Hakkındaki Ruhsata Ait Gelen Hadîsler Babı

1090) Ebu Hüreyre (Radt>ıallâhü anhr^ rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim güzelce abdest aldıktan sonra Cuma namazına gidip (imama) yakın durur ve (hutbe okunurken) susup (hutbeyi) dinlerse o Cuma ile diğer Cuma arasındaki (küçük) günahları bağışlanır. Buna ilaveten üç günlük (küçük) günahı da bağışlanır. (Hutbe okunurken) çakıl taşlarım elleyen kimse şüphesiz sevabtan mahrum olmuş olur.

1091) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Cuma günü abdest alan kimse bu (abdest ruhsatı) ile yetinmiş olur, fazilet kazanmış olur. Bu (ruhsat) ne güzeldir. Farzı yeterince yapmış olur. Kim de guslederse gusül daha faziletlidir.Râvi Yezîd bin Eban er-Rakkâşî zayıf olduğu için isnadın zayıflığı Zevâ-ld'de bildirilmiştir. Diğer hadîs kitablarmda bu hadîs metni;
cümlesi müstesna Âişe ve Semûre bin Cündüb (R.A.) tarafından rivayet edilmiştir. [142]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvüd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
«Güzelce abdest almak-tan maksat şartlarına ve âdabına riâyet etmektir.
Hadisteki: «Diğer Cuma» tâbiri ile bir önceki Cuma kasdedil-raiştir.
«Çakıl taşlarını ellemek» ten maksat çakıl taşlan ile oynamak veya secde yerindeki çakılları tesviye etmek veya gidermektir. Cuma namazı kılınan o zamanki camilerin tabanı döşeli olmadığı ve çakıl taşları üzerinde namaz kılındığı için çakıl taşlan ifâdesi vardır. Toprakla meşgul olan veya cami döşemesi ile meşgul olan, bununla eğlenen de aynı durumda düşünülür. Çünkü bütün mesele hutbeyi dinlemeyip mâlâyani şeylerle meşgul olmaktır.
Hadîsteki 'Lağa' fi'li 'Lağıv' kökünden alınmadır. Lağıv: Muteber olmayan söz ve işlerdir, abesle iştigaldir.
Nihâye'de: Hadîsteki cümlenin mânâsı şudur : "Çakıl taşları ile oynayan kimse konuşmuş sayılır." (Hutbe esnasında konuşan kimse ise Cuma için va'd edilen sevabtan mahrum kalır.) Bâzılarına göre mânâ şöyledir: "...kişi, doğru yoldan sapmış olur." Bir kısım âlimler de şöyledir, demiştir: "...kişi, dilediği sevabı kaçırmış olur." Asıl mânâ, birincisidir, denilmiştir.
E n e s (Radıyallâhü anhVın hadîs metni ise bir çok yoldan Semûre bin Cündüb, Âişe, Abdurrahman bin Semûre, Ebû Said-i Hudrî ve Câbir (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edilmiştir. Müellifimizin rivayetinde
bulunan ziyâdesi diğer rivayetlerde yoktur. En meşhur rivayet, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve N e s â i' nin Semûre (Radıyallâhü anh)'den ettikleri rivayettir.

Hadîsin : li-i lafzındaki zamir mercii ve car ile mecrurun bağlandığı mukadder fiil hakkında değişik yorumlar vardır. El-Menhel yazarı şöyle der :
Zamirin mercii abdest almakla yetinme ruhsatıdır. Mukadder fiil de: J^aiJİ Jllî — Fazilete kavuşur fiilidir. Mânâsı şöyledir:
"Cuma günü abdest alan kişi, abdest almakla iktifa etmek ruhsatı ile Cuma'mn faziletine kavuşmuştur." Bâzıları: Zamirin mercii
'Sünnet' lazfıdır. Mukadder fiil de : «tuttu- fiilidir ve cümlenin mânâsı: "...abdest alan kişi sünneti tutmuştur." şeklindedir, demiş ise de bu mânâ uygun değildir. Çünkü sünnet olanı abdest almak değil gusül etmektir. Abdest almak farzdır.
Ha11âbi: Hadis, Cuma günü gusletmenin vacip olmayıp faziletli olduğuna ve abdest almakla yetinmenin câizliğine açık bir delildir, demiştir. [143]

82 - Cuma Namazına Tehcir (Erken Gitmek) Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1092) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'ûen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cuma günü olunca mescidin kapılarının her birisinde melekler bulunur. Bunlar- (mescide gelen) insanları, ilk geleni, ondan sonra ilk geleni (birinci, ikinci, üçüncü diye) gelişleri sırasına göre yazarlar. İmam (minbere) çıkacağı zaman melekler defterleri dürerek hutbeyi dinlerler. Artık namaza tehcir eden (erken gelen), bir deve, ondan sonra gelen, bir sığır, ondan sonra gelen, bir koç sadaka etmiş gibidir. (Nihayet bir tavuk ve bir yumurtayı zikretti. Râvi Sehl, rivayetinde şunu da ilâve etti.) İmam minbere çıktıktan sonra mescide gelen, artık yalnız namaz sevabını almak için gelmiş olur.İsnadın sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [144]

İzahı

Buharı ve Müslim, Sehl (Radıyallâhü anh)'in ilâvesi müstesna bunu aynen rivayet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde de buna benzer lafızlarla ve az bir değişiklikle rivayet edilmiştir. Müellifimiz bunu hem Hişâm bin Ammâr1 dan hem de Sehl bin Ebi S e h 1' den rivayet etmiştir. Hadisin sonundaki;
= «İmam minbere çıktıktan sonra gelen, artık yalnız namaz sevabını almak için gelmiş olur» fıkrasını Sehl rivayet etmiş, H i -ş â m etmemiştir.
Tehcir: Sindi' nin açıklamasına göre bazılarınca sabahtan hemen sonra Cuma'ya gitmektir. Bazıları da: Öğleye doğru Cu-ma'ya gitmektir, demiştir.
Nevevî: Doğrusu budur ki tehcir erken namaza gitmektir, der.
Buhâri ve Müslim'in rivayetlerinde Cuma'ya gidenlerin sıralanışında birinci saat, ikinci' saat, üçüncü saat, dördüncü saat ve beşinci saat ifâdesi kullanılmıştır. Bizim müellifimizin rivayetinde ise saat tâbiri kullanılmamış, ancak tehcir eden bir deveyi, ondan sonra gelen ve bundan sonra gelen... ifâdesi kullanılmıştır.
M ü s 1 i m ' in rivayetinde saatlar ve Revâh ifâdesi kullanılmıştır.
Revân { Nevevî' nin açıklamasına göre sabahleyin gitmek
anlamında kullanılmıştır.
E1 - E z h e r i: Arap dilinde Re vah j Öğleden evvel, öğleden sonra ve geceleyin gitmek mânâlarında kullanılır, demiştir. Şu halde Revah'm lügat mânâsı gitmektin Fakat burada sabahleyin yâni öğleden önce gitmek anlamında kullanılmıştır. Nevevî, Revâh'la ilgili bu bilgiyi verdikten sonra şöyle der:
"Cuma namazına erken gitmek mes'elesi hususunda âlimler arasında ihtilâf meşhurdur. Şöyle ki:
Mâlik ve arkadaşlarının çoğunun mezhebi, Kadı Hüseyin ve Şâfiiler' den Îmamü'l-Harem e yn'e göre hadisteki saatlardan maksat, öğle vakti girdikten sonraki kısa sürelerdir. Revâh da öğle vakti girdikten sonra gitmektir. Bunlara göre Revah'ın lügat mânâsı da budur.
Şafiî, onun arkadaşları, Mâlikıler' den î b n - i H a -b i b ve âlimlerin cumhuruna göre Cuma namazına günün ilk saa-tında gitmek müstahabtır. Bunlara göre hadîsteki saatlar da günün başlangıcından başlar. Revan gitmek demektir. İster öğleden evvel, ister sonra ister gece olsun fark etmez. Hepsine Revah denir. Hadisin gerektirdiği doğru mânâ budur. Çünkü hadîste Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Melekler birinci saatta geleni yazarlar... sonra ikinci... sonra üçüncü... sonra dördüncü... sonra beşinci...» buyurmuştur. Ne-s â î' nin rivayetinde altıncı saatta gelenler... de var. Hadîsin de-

vamında :
«İmam (minbere) çıkınca melekler defterleri dürerler ve artık bundan sonra gelenleri yazmazlar.» buyuruluyor. Öğle vaktinin girmesi ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma'ya çıktığı ma'lumdur. Bu çıkış vakti hadîsteki altıncı saatin bitiminden sonraya rastlar. Şu halde öğle vakti girdikten sonra gelene söz konusu faziletten ve sadaka sevabından hiç bir şey yoktur.
Diğer taraftan, saatların anlatılmasından maksat Cuma'ya erken gitmeye teşvik, ilk saffın faziletini kazanmak, Cuma namazının vaktini cami içinde beklemek sevabını elde etmek, zikir, nafile namaz ve K u r' a n okumak gibi taatlarla meşgul olmak fırsatını vermektir. Öğle vakti girdikten sonra mescide girenin bunların tümünü yapması mümkün değildir. Zâten öğle vakti girdikten sonra mescide giden için bir fazîlet yoktur. Çünkü o sırada ezan okunmaktadır ve ezan okunduktan sonra geri kalmak haramdır.
Tehcir ve saatların başlangıcı nedir. Bu hususta arkadaşlarımız arasında ihtilâf vardır. Bâzılarına göre bu sûre fecrin doğuşu ile başlar. Bir kavle göre gün doğması ile başlar. En sıhhatli kavil birincisidir.
Fecir veya gün doğuşundan imamın minbere çıkacağı ana kadar geçen süre 5 eşit parçaya, N e s â i' nin rivayetine göre 6 eşit parçaya bölündükten sonra birinci bölüm birinci saat olmuş olur. Diğer bölümler de böyle düşünülür. Bir bölümün başında veya sonunda gelen kişi o saat için tâyin edilen deve mi, sığır mı, koç mu ne ise onun sevabı verilir. Ama bölümün başında gelenin sadakası daha mükemmel, bölümün ortalarında gelenin ondan az mükemmel olur. Bölümün bitiminde gelenin ise mükemmel olmaz. Bu da tıpkı cemaatla namaz kılanın sevabı gibidir. Meselâ üç kişi ile cemâat olan ile on bin kişi ile cemâat olanın her ikisinin namaz fazileti tek başına kılanın fezîletinden 27 veya 25 derece üstün olmakla beraber binlerce mü'minin katıldığı cemâatin sevabı ile 2-3 kişilik cemaatın sevabı bir olur mu?
Mescidlerin kapılarına gelen meleklerin Ha faza meleklerinden başka olduğunu âlimler söylemiştir."

1093) Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma'yı ve (buna) erken gitme misâlini, (sadaka olarak) deveyi boğazhyana, sığırı bo-ğazlıyana, koyunu boğazhyana, benzeterek beyan buyurdu. Bu benzetmeyi yaparken nihayet tavuğu da zikretti.[145]

1094) Alkarna (Radıyallâkü anh)'âen; Şöyle (İtmiştir :
»en Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü anh) iie beraber Cuma namazına gittim. Kendisinden önce gitmiş olan üç kişiyi (mescidde) bulunca: (Ben) dört kişinin dördüncüsüyüm. Dördüncü olan (ilâhi ikram ve rahmetten) uzak değildir. Şüphesiz ben Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim, dedi:
«İnsanlar Cumalara birinci, ikinci ve üçüncü olarak erken gidiş sırası ölçüsüne göre kıyamet günü Allah'a yakın (rahmet ve ikramına yakın) makam sahibi olurlar.» Sonra Abdullah: (Ben) dört kişinin d ördü ne usuyum, dördüncü olan (ilâhi ikram ve rahmetten) uzak değildir, dedi.Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı söz götürür. Çünkü râvi Ab-dü'l-Mecld bin Abdilazlz'in rivayetini Müslim, kendi sahihine almış ise de alman rivayet başka râvi ile teyid edildiği için almıştır. Çünkü bu râvi MÜrciye mezh3-binin aşırılarından olup halkı bu mezhebe davet ederdi. Bununla beraber cumhur, Ahmed, İbn-i Maîn. Dâvud ve Nesâi onu sıka saymışlar; Ebû Hatim de onu orta ve İbn-i Ebi Hatim ise zayıf saymışlardır. İsnadın diğer ricâh sıkadır. Bu nedenle isnad hasendir. [146]

İzahı

Bu hadîsi İbn-i Ebi Asım da rivayet etmiş t>ftfr:-ZefV£td türündendir. Cuma namazına erken gidenlerin, erken gidiş derecesine göre kıyamet günü Allah katında O'na yakın otururlar, demekten maksat Allah Teâlâ'nın rahmet ve ikramına yakınlıktır, yoksa sanıldığı gibi Allah Teâlâ'nın zâtına yakın otururlar demek değildir. Çünkü Allah yerden pâk ve nezihtir. Hâşa Allah surdadır, burda değildir denmez. Allah Teâlâ mekân'a muhtaç değil ve bundan münezzehtir.
Hadis Cuma namazına erken gitmenin faziletini ifâde eder. Erken gitmenin kıyamet günü ilâhî rahmet ve ikrama kavuşmaya vesile olduğunu müjdeler. Herkes gidiş nisbetine göre payını almış olacaktır. [147]

83 - Cuma Günü Süslenmek Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1095) Abdullah[148] bin Selâm (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Cuma günü minber üzerinde şöyle buyururken, kendisi (kulağı) ile) işitmiştir :
«Herhangi birinizin, iş elbisesinden başka Cuma günü için bir takım elbise satın almasında hiç bir sakınca yoktur.Zevâid'de belirtildiğine göre bunun İsnadı sahih ve ricali sikalardır. Ebû Dâvûd başka bir senedle rivayet etmiştir. [149]

İzahı

Müellif bu hadîs için iki sened zikretmiştir. Birinci senedde M u -hammed bin Yahya, Abdullah bin Selâm' dan rivayet etmiş görülüyor. Halbuki Abdullah (Radıyallâhü anh) H. 43. yılı vefat etmiş, M u h a m m e d ise 47. yılı doğmuştur. Bu sebeple senedde bir inkıta' vardır. Fakat ikinci sened muttasıldır. Çünkü mezkûr Muhammed, anılan A b d u 11 a h ' m oğlu Yûsuf tan, Yûsuf da babasından rivayet etmişlerdir. Ebû D â v û d ' un rivayet ettiği sened'de sırayla şu zatlar vardır: Ebû Dâvûd, Vehb bin Cerîr, Vehb'in babası C e r i r, Yahya bin Eyyub, Yezid bin Ebî Habîb, Musa bin Sa'd, Yûsuf bin Abdillah bin Selâm, Ebû Dâvûd bu arada başka senedlerle de rivayette bulunmuştur.
Mâlik ve Beyhakî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadîsin: cümlesindeki: "Mâ" harfini olumsuzluk edatı olarak yorumlıyarak terceme ettim. Hadîsten kasdedilen mânâ şudur.- İş elbisesinden ayrı olarak Cuma günü için bir takım elbise edinmek mubahtır. Yâni israf sayılmaz. Ebû Davud'un rivayetinde : «eğer (maddi imkân) bulursa» kaydı vardır. Bundan sonra rivayet olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâVnin aynı mealdeki hadisinde bulunan; kaydı da bu mânâyı ifâde eder.
Hadîs şöyle de yorumlanabilir: "Herhangi birinizin, iş elbisesinden başka Cuma günü için bir takım elbiseyi satın almasında, mâli durumu müsait ise bir külfet (ve güçlük) yoktur."
* cümlesindeki "Mâ" istifham için olabilir. Buna göre meal şöyle olur.
"Ne olur, her biriniz iş elbisesinden ayrı olarak Cuma günü için bir takım elbise alı verse?"
Bu takdirde hadîsten maksat, maddi durumu müsait olanları Cuma günü için özel elbise edinmeye teşviktir. Hadis, Cuma günü özel elbise giymenin müstahablığına delil olur.
Hadîsteki: "İki elbise" kelimesini "Bir takım" diye terceme ettim. Çünkü Arapların bir takım elbisesi iki parçadan ibaret idi. Izar dedikleri parçayı bellerine bağlarlardı. Ridâ dedikleri parçayı da omuzlarına alırlardı ve ikisine Hülle derlerdi.
Hadîs Cuma namazı için süslenmenin ve en güzel elbiseyi giymenin meşruluğuna delâlet eder.

1096) Âişe (Radtyallâhü ankâyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve S^Uem) Cuma günü halka hutbe okumuş da onların üzerinde nimâr[150] hırkalarını görmüş ve Re-sülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurmuştur:
«Her hangi biriniz maddî imkân bulursa iş elbisesinden başka Cuma günü için bir takım elbise edinmesinde hiç bir sakınca yoktur."

1097) Ebû Zerr (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim Cuma günü (usulüne uygun olarak) iyice gusleder, güzelce temizlenir, en güzel elbiselerinden bir takım giyer, ev halkına ait güzel kokudan Allah'ın yazdığı payı sürünür, sonra Cuma namazına varır, usulünce hutbeyi dinler ve yan yana oturan iki kişinin arasını açmaz (eziyet etmez) ise o Cuma ile diğer (geçmiş) Cuma arasındaki (küçük) günahları bağışlanır.İsnadının sahih ve ricâlmın sıka olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. [151]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin bir benzerini Buharı, Se1mânı Fârisî (Radıyallâhü anh)'den merfü' olarak rivayet etmiştir.
Hadîsin: cümlesi, boy abdestini güzelce almayı ifâde eden bir önceki cümlenin tefsiri mâhiyetinde olabildiği gibi bıyıklarla tırnakları kesmek, koltuk altı kıllarını yolmak, etek traşı olmak, başı ve bütün vücûdu güzelce yıkamak, anlamında da kullanılmış olabilir.

Güzel koku sürünmekle ilgili olarak M ü s 1 i m ' in Ebû S a î d - i Hu d r i (Radıyallâhü anh)'den merfû' bir rivayetinde :

«ve bulabildiği hoş kokulu bir şey sürünmek...- diğer rivayetinde; «Kadınlara mahsûs kokudan da olsa sürünsün.» buyurulmuştur. Rengi zahir olup, râyihası hafif kokuların kullanılması kadınlara mahsûstur. Bu çeşit kokuları kullanmak erkekler için mekruh olduğu halde başkası bulunmadığı takdirde bu konuyu Cuma namazı için kullanma izni verilmiştir. Şu halde müellifin rivayeti ruhsat mahiyetindedir. Yâni başka koku bulunduğu takdirde kişi ev halkından kadınlara ait olan kokuyu sürünmemelidir. Sürünse kerahet işlemiş olur. Fakat başka koku bulamadığı zaman, bulabildiği kokuyu sürünsün.

Cuma namazına gidenin o Cuma ile bir önceki Cuma arasında işlemiş olduğu küçük günahların bağışlanması, bu hadîste aşağıdaki işlerin yapılmasına bağlanmış ve bu işlerin hepsinin müstahabhğı-na delâlet etmiştir :

1. Cuma namazına gitmeden önce şartlarına ve âdabına riâyet ederek güzelce gusletmek.

2. Vücudu güzelce temizlemek, giderilmesi gereken kılları gidermek, tırnakları kesmek ve iyice yıkanmak.

3. En güzel elbiselerden bir takım giymek.

4. Mümkünse kadınlara mahsûs olmayan güzel bir koku sürünmek, değilse bunu sürünmek.

5. Hutbe okunurken susup hutbeyi dinlemek, başka şeylerle meşgul olmamak.

6. Yan yana oturan iki kişinin arasını açmamak yâni hiç kimseye eziyet etmemek.

1098) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü nahiimâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz bu Cuma, Allah'ın müslumanlara tahsis buyurduğu bir bayram günüdür. Artık Cuma namazına gelmek istiyen kimse boy abdesti alsın. Ve eğer güzel koku varsa ondan sürünsün. Misvak kullanmayı hiç bırakmayınız.»"

Not: Bunun senedindeki Salih bin Ebi'l-Ahdar'm gevşek olduğunu cumhur söylemiştir. Diğer ricali sikalardır. Zevâid'de bu bilgi verilmiştir. [152]

84 - Cuma (Namazı) Vakti Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1099) Sehl [153] bin Sa'd (Radtyallâhü anhümâ)'dan şöyle demiştir: Biz Kaylûlet istirahatı ve gada yemeği işini dâima cuma namazından sonra yapardık. [154]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahihleri, Ahmed, Dârekutnî ve Bey-haki bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z i' nin rivayetinde :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken" kaydı vardır.

Kaylûlet i Gündüzün ortasında uyumaktır. Bu vakitte sırf istirahat etmeye de denilir.

Gadâ: Gündüzün ortasından önce yenen yemektir.

Öğle vakti olmadan önce cuma namazı kılınabilir, diyen H a n -beli âlimleri ve î s h a k bu hadîsi delil göstermişlerdir. Bunlar derler ki: Kaylûlet ve Gadâ'mn zamanı gündüzün ortasıdır.İbn- i Kuteybe : Öğle vakti olduktan sonra istirahat etmeye ve uy maya Kaylûlet denmez. Yemek yemeye de gada denmez, demişti Şu halde öğle vakti olmadan cuma namazı kılımyormuş.

Cumhur: Hadîsten maksat cuma namazının hiç tehir edilmede ve öğle namazının vakti girer girmez hemen kılındığım ifâde etmei tir. Sahâbîler, cuma günleri sabahleyin cuma namazına hazırlanma! la meşgul oldukları ve cuma namazına çok erken gittikleri için öğ yemeğini ve istirahatını cumadan sonraya bırakırlardı. Hadisten ma] sat, öğle yemeği ve istirahat işinin öğle vaktinin girdiği ilk anınd yapıldığını ifâde etmek değildir, ki bu hadîs cuma namazının öğ] vaktinden önce kılındığına delâlet etsin, demiştir. .

Sübülü's-Selâm'da t Bu hadîs, cuma namazının öğle vaktinde önce kılındığına delâlet etmez. Böyle bir mânâ çıkarılamaz. Çünk Mekke ve Medine halkı dâima öğle namazından sonra öğ le yemeğini yer ve istirahat ederlerdi. Evet Resûl-i Ekrem (Sallalle hü Aleyhi ve Sellem) cemâat toplanıncaya kadar öğle namazını bâ zen geciktirirdi. Fakat cuma namazını hiç geciktirmezdi. Öğlenin il] vaktinde kıldırırdı, demiştir.

1100) Seleme[155] bin el-Ekvâ' (Radtyallâhüanh)'den; Şöye demiştir:

Biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde cuma namazını kılardık. Namazdan sonra döndüğümüzde bizi gölgeliyecek kadar duvarlar gölgesini göremezdik. [156]

İzahı

Tirmizî1 den başka Kütüb-i Sitte sahibleri, B e y h a k î ve Dârekutnî bunu az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, cuma namazından çıkılıp evlere dönüldüğünde duvarların gölgesinin bulunmadığını ifâde etmez. Çünkü ne öğleden evvelne de öğleden sonra duvarlar gölgesizdir. Hadis, cuma namazından sonra cemâat dağıldığında, duvarların gölgesinin az olduğundan oradan geçenin gölgeden istifâde edemediğini ifâde eder. Durum bu olunca cuma namazının öğlenin ilk vaktinde edâ edildiğine bu hadîs de delil olmuş olur.

1101) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sdlem)'in müezzini Sa'd[157] el-Karaz (Radtyailâhü anky&en rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Sa'd (Ra-dıyallâhü anh), cuma günü gölge nalın tasması kadar olunca ezan okurdu."
Not: Zevâid'de bildirildiğine göre âlimler bu hadîsin senedindeki râvî Ab-durrahman bin Sa'd'ın zayıflığına İcma' etmişler, babası olan diğer rftvi Sa'd bin Ammar ise İbnü'l-Kattan onun hakkında : Ne bunun hâli ne de babası Ammar'ın hâli bilinir, demiştir. [158]

İzahı

Bu hadîs de cuma ezanının öğle vakti girince okunduğuna ve dolayısıyla cuma namazının öğle vakti girdikten sonra kılınacağına delâlet eder.
Şirâk: Nalın tasmasıdır. Tasma ince olduğundan ve ezan vaktinde görülen gölge az olduğu için tasmaya benzetilmiştir. Demek ki o esnada gölge ince bir şerit hâlinde bulunurmuş.
Şirâk: Çayırlıkta bulunan ince yolcağız anlamına da gelir. Bu mânâ da muhtemel ise de bu ihtimali âcizane zayıf görüyorum. Çünkü alçak olan o günkü duvarların gölgesi ezan okunacağı zaman bir ince yol kadar olursa ezanın öğle vaktinin başlangıcında değil biraz gecikme ile okunduğu anlamını ifâde eder. Bir de ezandan sonra hutbe okumak ve namaz kılmak için geçen süre de hesaba katılırsa namazdan çıkıldığında gölgenin istifade edilebilir bir miktara ulaşması düşünülebilir. Halbuki diğer hadîsler namazdan çıkıldığında gölgenin geçene faydalı olamıyacak kadar az olduğuna delâlet ederler.

1102) Enes (bin Mâlik) (RadtyaUühü anhyûen: Şöyle demiştir:
Biz cuma namazını kılar, sonra (evlerimize) döner ve Kaylûiet istirahatını yapar idik."
Not : İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [159]

İzahı

Bu hadîs, 1099 nolu S e h 1 (Radıyallâhü anh)'in hadîsine benzer. Orada Kaylület'in izahı yapılmıştır. Bu hadîs de diğeri gibi sa-hâbîlerin cuma günleri cuma namazına sabahtan hazırlanmakla meşgul oldukları ve erken namaza gittikleri nedeni ile öğle istirahatını cuma namazından sonraya bıraktıklarına delâlet eder.
Hulâsa cuma namazının vaktini bildiren hadîsler, cuma namazının öğle vakti girdikten sonra kılındığına delâlet ederler. Bu sebeple Ebû Hanîfe, Şafii, Mâlik bununla hükmetmişlerdir. Sahâbilerin cumhuru ile tabiilerin cumhuru ve bunlardan sonra gelen âlimlerin cumhuru da bu hükmü vermişlerdir. Cumhurun delillerinden birisi Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin 1100 nolu hadisidir. Diğer bir kuvvetli delil Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri Enes (Radı yallâhü anh)'in şu hadîsidir:
"ResüluJlah (Sallallahü Aleyhive Sellem), cuma namazını güneş (semânın ortasından batıya) kaydığı zaman kıldırırdı."
Nevevî: Şafiî şöyle demiştir, der : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir, Ömer, Osman ve bunlardan sonra gelen imamlar (Radıyallâhü anhüm), tüm Cumaları dâima öğle vakti girdikten sonra kıldırmışlardır."
Hanbelîler ve îshâk, Cuma namazının öğle vakti girmeden önce kılınabileceğini söylemişlerdir.

Bunların delillerinden birisi S e h 1 (Radıyallâhü anh)'ın 1099 nolu hadîsidir. Bu hadisi açıklarken delil oluşunu ve Cumhur'un cevabını bildirmiştim. Diğer bir delîl de Ahmed, Müslim ve N e s â î' nin C â b i r (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma namazını kıldırırdı. Sonra biz develerimizin yanına giderdik. Güneş semânın ortasından batıya kayınca develerimizi ağıla sokardık."
Cumhur bu hadîsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazını öğle namazı gibi serinliğe tehir etmediği ve öğlenin ilk vaktinde kıldırdığı anlamında yorumlamışlardır. Bu yorumun delili de diğer hadîslerdir. Aksi takdirde hadîsler arasında bir tenakuz bulunur. Tenakuzun bulunduğu farz edilse dahi diğer hadîsler daha kuvvetli olduğu için onlarla amel edilir. Bu hadîs de onlara uygun yorumlanırsa tenakuz kalmaz ve hadislerin hepsi ile amel edilmiş olur. H a n b e 1 î 1 e r' in gösterdikleri Abdullah bin S e y d â n ' in hadîsini cumhur zayıf görmüştür. Dâreku tnî ve A h m e d ' in rivayet ettikleri bu hadîsin mealini buraya aktarmaya lüzum görmedim. [160]

85 - Cuma Günü Hutbesi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1103) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma namazından önce) iki hutbe okurdu. İki hutbe arasında biraz otururdu (bu oturuşunda konuşmazdı). Bişr, rivayetinde: "ayakta iken" cümlesini İlâve etmiştir."

1104) Amr [161] bin Hüreys (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Een Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i minber üzerinde
tıutbe okurken ve (mübarek) başında siyah bir sarık varken gör
iüm."

1105) Câbir bin Semûre (Radıyallâhü «»///den; Şöyle elemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta hutbe okurdu. Ancak şu var ki biraz otururdu. Sonra kalkardı."

1106) Câbîr bin Semûre (Radıyollâhü ö«/r^'den; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayakta hutbe okurdu. Sonra otururdu. Daha sonra ayağa kalkardı, (ikinci hutbede) âyetler okurdu ve Allah'ı anardı. Onun hutbesi ne uzundu ne kısa idi. Cuma namazı da ne uzundu ne de kısaydı. [162]

Hadîslerin Îzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Dârekutnî ve Beyhaki benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetler, efendimizin iki hutbe okuduğuna, hutbeler arasında oturduğuna ve hutbeleri ayakta okuduğuna delâlet ederler.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde lafız farkı var ise de hepsinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakta iki hutbe okuduğu, hutbeler arasında oturduğu, hutbede âyet okuduğu ve Allah'ı andığı anlaşılır.
Amr bin el-Huveyris (Radıyallâhü anhl'ın hadîsine başka kitaplarda rastlayamadım. Zevâid türünden sayılmadığı-na göre Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde bulunması gerekir. Bu hadîs de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minber üzerinde hutbe okuduğuna delâlet eder
Bu hadîslerin ihtiva ettikleri hususları maddeler hâlinde aşağıya aldıktan sonra her husus için âlimlerin görüşlerini nakledeceğim.
1. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma namazından önce iki hutbe okurdu.
2. Hutbeleri ayakta okurdu.
3. İki hutbe arasında biraz otururdu.
4. ikinci hutbede K u r' a n ' dan âyetler okur, Allah'ı anardı.
5. Hutbeleri minber üstünde okurdu.
6. Hutbesi ve namazı mutedildi.
1. Cuma namazından önce iki hutbe okumak hususundaki âlimlerin görüşleri:
a) Mâliki, Şafiî ve Hanbeli mezheblerine göre cuma namazından önce iki hutbenin okunması farzdır ve cuma namazının sıhhati için şarttır. Hutbeler okunmadan kılınacak cuma namazı sahih

değildir.
Delilleri de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her cuma günü namazdan önce dâima iki hutbe okumuş olduğuna delâlet eden sahih hadîslerdir.Bir de Buhâri ve A h m e d ' in rivayet ettikleri efendimizin «Beni namaz
kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız, hadîsidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki hutbe okumadan bir defa olsun cuma namazı kıldığı sübût bulmuş değildir.
Bunların bir delili de; aüijS'i JHyunl» ... = « Allah'ı anmaya gidiniz» mealindeki Cuma sûresinin 9. âyetidir. Çünkü cuma ezanından sonraki zikir hutbedir, diye bu âlimler yorum yapmışlardır.
b) Hanefî âlimlerine göre bir hutbe kâfidir. İkinci hutbe sünnettir. Z e y 1 â î : Bir kaç sahâbînin tek hutbe okudukları ve kimsenin onlara itiraz etmediği rivayet edilmiştir, der. E vzâi, İshak bin Râhaveyh, Ebû Sevr, lbnü'1-Mün-z i r ve bir rivayetinde A h m e d ' in böyle hükmettiklerini e 1 -I r a k i anlatmıştır,
2. Hutbelerin ayakta okunmasının hükmü;
a) Cumhura göre ayakta okumak şarttır.
Delilleri bu bâbda rivayet edilen hadîsler ve benzeri hadîslerdir. N e v e v i : Çünkü hutbe Cumanın iki farzından birisidir. Namaz gibi bunda da ayakta durmak gerekir, demiştir.
b) Hanefi alimleri ile bir rivayete göre A h m e d, hutbeyi ayakta okumak sünnettir, demişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ve H u 1 e f â - i R â ş i d i n ' in tatbikatı budur, vâcib değildir. Çünkü yalnız tatbikatın bu oluşu vâcib-liği gerektirmez. Başka delil de yoktur. N e v e v i' nin : Çünkü, hutbe Cumanın iki farzından birisidir. Namaz gibi bunda da ayakta durmak gerekir, sözüne şöyle cevap verilebilir: Kıbleye doğru durmak namazın şartlarından olduğu halde, hutbenin şartı olmamakla hutbe namaza muhalif olur. Bu nedenle hutbe namazdan ziyâde ezana benzer.
3. iki hutbe arasında oturmak;
a) Cumhûr'a göre, oturmak sünnettir, oturmaksızın Cuma hutbeleri sahihtir.
b) Şâfii1er'e göre hutbeler arasında oturmak şarttır. On-sız hutbe sahih değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) lıutbeleri arasında oturmayı hiç terk etmemiştir.Şâfiî1er bu gerekçe yanında : hadîsini delil göstermişlerdir.
El-Ayni, Şâf iiler'e cevaben: İbn-i Battal'in dediğine göre Muğîre bin Şube CRadıyallâhü anh)'nin hutbeler esnasında oturmadığı rivayet olunmuştur. Eğer oturmak şart olsaydı, Muğîre (Radıyallâhü anhJ'nin bunu bilmemesi düşünülemez. Faraza bilmeseydi orada bulunan sahâbîlerin ve tabiilerin buna müdâhale etmemesi düşünülemez, dedikten sonra e I -Aynî sözüne şöyle devam eder: 'İki hutbe arasında oturmak farz dır, diyenin elinde hiç bir delil yoktur. Çünkü söz konusu oturuş hatip için bir dinlenmedir. Hutbe'den bir parça değildir. Hutbe, yapılan konuşmadır. Şafii' den başka kimse bu oturuşun farziyeti-ne hükmetmemiştir. Bu hüküm icmaa muhaliftir... Ş â f iî' nin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırf dâimi tatbikatını gerekçe göstererek iki hutbeyi ve bunlar arasındaki oturmayı farz kılması ve iki hutbeden önce minber üzerinde oturmayı farz saymaması şaşılacak şeydir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'in minbere çıktığında oturması sabittir.1 4. Hutbede âyetlerin okunması;
a) Şafii: İki hutbeden birisinde bir âyet okumak farzdır. Kaf sûresini okumak müstahabtır, demiştir. Şafii' nin I r a k' lı arkadaşları ve H a n b e 1 i' lerden e 1 - K a d ı, her iki hutbede de âyet okumak gerekir, demişlerdir.
b) Cumhûr'a göre, hutbede K u r' ö n okumak vacip değildir. Daha önce de belirtildiği gibi sırf tatbikatın böyle oluşu bunu gerekli kılmaz.
5. Hutbelerin minber üstünde okunması;
Hutbenin minber üzerinde okunmasının meşruluğu hususundaki cumhurun kavline göre hatip, halife olsun başkası olsun farkı yoktur. [163]

Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemj'in Minberi

El-Menhel yazan 'Minber edinmek, babında efendimizin minberini tarif ederken ezcümle şunu söyler :
"Bütün tarihçilerin sözleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in minberinin üç basamaklı olduğunu gerektirir. Minberin yüksekliği iki zira, uzunluğu iki zira ve genişliği bir zira idi. Birinci ve ikinci basamağın yüksekliği yarımşar zira, üzerinde oturduğu üçüncü basamağın yüksekliği bir zira idi. Bu basamağın uzunluğu ve ge-nişliği de birer zira idi.
M u â v i y e (Radıyallâhü anh) devrinde Medîne'i Münevvere valisi olan M e r v â n zamanına kadar Minber-i Nebevi böyle idi. Nihayet M e r v â n minberin alt kısmına 3 basamak ilâve

ederek basamak sayısını altıya çıkardı. Olay şöyle cereyan etmiştir: Muâviye (Radıyallâhü anh), minberin söktürülerek Şam'a gönderilmesi için M e r v a n ' a emir vermiş, M e r v a n da minberi söktürmüş ve Şam'a göndermeyi düşünürken güneş tutulmuş, Medine karanlıkta kalmış, gündüz olmasına rağmen yıldızlar görülmüş ve şiddetli bir fırtına kopmuştur. M e r v â n bunun üzerine Medine cemaatına bir hitabede bulunarak :
Ey Medine halkı! Siz Emirü'l-Mü'min'in minberi Şam'a göndermemi istediğini sanıyorsunuz. Halbuki Emir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in koymuş olduğu minberi değiştirmenin hatalı olduğunu bilir, Emîr'in bana emri, Minberi büyütmek ve yükseltmektir, demiş ve bir marangoz çağırtarak mezkûr ilâveyi yaptırmıştır.
Nihayet h. 654 yılı Mescid-i Nebevi'de vuku bulan yangında Mescid ile beraber minber de yandı.
Yangın olayından sonra Yemen Meliki Muzaffer 656. yılı yeni minber yaptırmış, yirmi yıl sonra Mısır Meliki Zahir Baybars, Muzaffer'in minberini kaldırtarak yeni bir minber yaptırmıştır. H. 820. yılı Mısır pâdişâhı Melik M ü -e y y e d yeni bir minber göndermiştir."
6. Hutbesi ve namazı mutedil idi.
Yâni cuma hutbesi, cemâati yoracak kadar, uzun değildi, meramı ifâde etmiyecek kadar kısa da değildi, diğer hutbeleri kadar uzun değildi.
Keza, cuma namazı da böyleydi. Diğer namazlara göre ne kısa sayılırdı, ne de uzun.
Cuma hutbesinin kısa kesilmesine ve cuma namazının uzatılmasına dâir Peygamber (Sallallahü Aleyhiv© Sellem) 'in hadîsini Müslim rivayet etmiştir. Meali şöyledir:
"Ammâr (Radıyallâhü anh)den rivayet edildiğine göre kendisi: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVden şöyle buyururken işittim: "Adamın namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı onun fıkıh bilgisinin alâmetidir. Şu halde namazı uzatınız ve hutbeyi kısa kesiniz.»
M ü s 1 i m ' in bu hadisi, babımızda rivayet olunan C â b i r {Radıyallâhü anhJ'in hadîsine muhalif değildir. Çünkü C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin mânâsı hutbe ile namazın birbirine denk olması değildir. Maksat Cuma hutbesinin diğer hutbelere nis-beten ve Cuma namazının da diğer namazlara nisbeten mutedil olmalarıdır.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'in 1105 sayılı hadisindeki;
biraz otururdu." cümlesi ile iki hutbe arasındaki oturuş kasdedilmiş ise bu oturuşun şer'î hükmünü 3. maddede anlattım. Cümlenin böyle yorumlanması muhtemeldir. Ve C â -b i r (Radıyallâhü anh)'in 1106 nolu hadisine uygun ve benzeri olur.
İkinci ihtimal: Mezkûr cümle ile minbere çıkarken hutbeye başlamadan önce biraz oturmak mânâsının ifâde edilmesidir. Mezkûr cümle bu yoruma da müsaiddir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minbere çıkarken biraz oturduğu Buhârî, Ebû Da-vüd, Nesâi ve başkalarının rivayet ettikleri îbn-i Ömer {Radıyallâhü anh)'in bir hadisi ile sabittir. Bu oturuşun gayesi, bu esnada okunan ezanın bitmesini beklemektir.
Bu oturuş cumhurun kavline göre sünnettir.

1107) Sa'd (el-Karaz) (RadıyaUâhü «n/r^'den: Şöyle demiştir : Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) savaşta hitabede bulunurken (eline) yay (alarak on) a dayanırdı ve Cumada hutbe okuduğu zaman (eline aldığı) asaya dayanırdı.Râvi Abdurrahman bin Sa'd zayıf olduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [164]

İzahı

Hadîs hutbe okuyanın eline asâ alarak buna dayanmasının meşruluğuna delâlet eder. Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyha-k i' nin el-Hakem bin Hazm el-Külefî namındaki bir sahâbî'den rivayet ettikleri bir hadiste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma hutbesini okurken asaya veya yaya dayandığı bildirilmiştir. Asâ mı yay mı yolundaki tereddüt râviden ileri gelmiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der:
'Hadis, hatibin hutbe okurken asâ veya benzeri bir şeyi eline alıp ona dayanmasının meşruluğuna delâlet eder. Bundaki hikmet, elin abesle iştigal etmesinden uzak kalmasıdır. Fıkıhçıların bu konudaki görüşleri şöyledir:
1. Hanefîler'e göre sulh yoluyla fethedilmiş olan beldelerde hatip eline bir yay veya bir asâ alır, savaşla fethedilmiş beldelerde ise hatip sol eline kılıç almalıdır. Böyle yapmak sünnettir.
2. Mâ1iki1er : Hatibin hutbe okurken sağ eline asâ, yay veya kılıç alarak buna dayanması müstehabtır. Hatip minbere da-yanmamahdır, demişlerdir.
3. Şâfiî1er : Hatibin anılan şeylerden birisini sol eline alması ve sağ elini minberin kenarı üzerine bırakması müstehabtır. Çünkü selef ve halef âlimleri böyle yapmışlardır. Eğer bir şey bulamazsa

sağ elini sol elinin üzerine bağlar veya ellerini yanlarına salıverir. Sağ eliyle minberin kenarını tutması ve sol elini salıvermesinde de beis yoktur, demişlerdir.
Hanbelîler de: Hatibin kılıç, yay ve asâ'dan birisini eline alıp ona dayanması sünnettir. Sol eline alması ve sağ elini minberin kenarı üzerine koyması veya salıvermesi de münâsiptir, demişlerdir.

1108) Alkarna (Radtyaİlâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayakta mı, oturarak mı hutbe okurdu? diye Abdullah (bin Mes'ud) (Radıyallâhü anh)'a soru sorulmuş. Abdullah (Radıyallâhü anh) da (soru sahibine) :
Sen : «ve seni ayakta bıraktılar» âyetini okumuyorsun, diye cevap verdi."
Ebû Abdi 11 ah (yâni müellifimiz) demiştir ki; Bu hadîs garibtir. Çünkü râvi İbn-i Ebi Şeybe'den başka hiç kimse bunu rivayet etmiyor.İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [165]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbeyi ayakta okuduğuna delâlet eder. Hutbenin ayakta okunması ile ilgili ayrıntılı bilgi bundan önceki izah bölümünde verilmiştir.
Bu hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbeyi ayakta okuduğuna delil olarak Cuma sûresinin il. âyetinde geçen : nazm-ı celil gösterilmiştir. Ayetin tamamının meali şöyledir:
«Ve bir ticâret veya bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip seni (hutbe okurken) ayakta bıraktılar. De ki: Allah'ın katındaki, eğlenceden de, ticâretten de hayırlıdır ve Allah rızık verenlerin en hayır Usıdır.»

1109) Câbir bin Abdillah (RadıyaUdhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıkacağı zaman (oradakilere) selâm verirdi.Seneddeki tbn-i Lahia'nuı zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [166]

İzahı

Hadîs, hatibin minbere çıkarken cemaata selâm vermesinin meşruluğuna delâlet eder.
Hatibin minbere çıkarken oradakilere selâm vermesi, Şafiî ve A h m e d ' e göre sünnettir. Ş â f i i' ye göre ayrıca hatip minbere çıktıktan sonra ve henüz müezzin içerdeki ezanı okumaya başlamadan önce ikinci kez cemaata selâm vermesi sünnettir.
Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre hatibin selâm vermesi sünnet değildir. Bunlar selâma âit rivayeti zayıf görmüşlerdir.[167]

86 - Hutbeyi Dinlemek Ve Onun İçin Susmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1110) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) çöylc buyurdu, demiştir:
«Cuma günü imam hutbe okurken sen arkadaşına (sadece) 'sus' dediğin zaman (yine) lağv (=: Abes ile iştigal) etmiş olursun. [168]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahihleri, Mâlik, Ahmed ve Beyhakl de bunu rivayet etmişlerdir.
Lağv t Faydasız sözdür. Bir kavle göre günâh işlemektir. Diğer bir kavle göre doğru işten sapmaktır. Burada lağvdan maksat, cumanın fazilet ve sevabını giderici harekettir.
Hadîs, cuma hutbesi okunurken irşâd dâhil, her tür konuşmanın yasak olduğuna delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1 - Mâlik, Evzâi, Ebû Yûsuf, Muhammed, A h m e d ve bir çok âlim, hutbe okunurken her tür konuşmanın haramlığına hükmetmişlerdir.
2 - Şafii âlimlerinin meşhur kavline göre hutbe esnasında konuşmak haram değil mekruhtur. Bu ve benzen hadîsleri faziletin kemâlini giderici olarak yorumlamışlardır. Yâni konuşma, fazilet

derecesini düşürür.
3 - Ebû Hanif e: İmam minbere çıktığı zamandan hutbeyi bitirinceye kadar geçen sürece konuşmak haram ve susmak vâcibtir, diyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:«İmam (minbere) çıktığı zaman
artık hiç bir namaz ve hiçbir konuşma yoktur- hadisini delil göstermiştir.
Kemâl İbnü'l-Hümâm: Bu hadisin merfu1 oluşu ga-ribtir. Malum olanı, bu sözün Z ü h r î' ye âit olduğudur. Malik, el-Muvatta'da bunu rivayet etmiştir. İb n - i E b i Şeybe, kendi kitabında Alî, İbn-i Abbâs ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümJ'den yaptığı rivayete göre bu üç sa-hâbî, imamın minbere çıkmasından sonra namaz kılmayı ve konuşmayı mekruh görmüşlerdir. Sahâbînin sözü hüccet değildir. Onun aksine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir hadîsi bulunmadıkça sahâbînin sözünü taklîd etmek bizce vâcibtir, demiştir.
El-Menhel yazarı bunu naklettikten sonra :
Sahâbî bu gibi sözleri, içtihada dayalı söylemez. Bu nedenle merfu' hükmündedir, demiştir.
İbn-i Abdi 1-Berr, Zühri' nin : = 'İmamın minbere çıkması
namaz kılmayı, hutbeye başlaması da konuşmayı keser.' sözünü naklederken : Bu söz, susma ve namazı kesme emrinin bir ictihad mâhiyetinde olmayıp hadîse dayalı olduğunu gösterir. Çünkü Zühri kesin bildiği bir bilgiyi aktarmış olarak delil göstermiştir. Şahsi içtihadı olarak göstermemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh) ve başkalarının zamanında yapılan bir uygulamayı yansıtır, der.
4 - Ebû Yûsuf ve Muhammed: İmam minbere çıktığı ve henüz hutbeye başlamadığı süre içinde; keza hutbeyi bitirdikten sonra ve henüz namaza başlamadığı süre içinde konuşmakta sakınca yoktur, demişlerdir. Âlimlerin ekserisi bu görüştedirler.
Şafiî: İmam minber üzerindeyken hutbeye başlamadıkça konuşmakta beis yoktur, imam hutbeye başladığı zamandan hutbeyi bitirinceye kadar konuşmayı hoş görmem. Hutbe ile namaz arasındaki zamanda konuşmakta beis yoktur. Edebe en uygun olanı, hutbenin başlangıcından namazın bitimine kadar hiç konuşmamaktır. Hele imam hutbe okurken bir adamın konuşmasını hiç sevmem, demiştir.
E1-Hâfız : Hutbe esnasında her türlü konuşmayı yasaklıyanlar, bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Hutbeyi işitenler hakkında cumhurun hükmü budur, demiştir.

1111) Übeyy bin Ka'b (Radıyallâkü an/rj'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü (hutbesinde) 'Tebâreke' sûresini ayakta okudu. Allah'ın günleri (nde vuku bu lacak büyük olaylardan bahis) ile bize (uyarıcı) nasi hatta bulunda. Ebü'd-Derdâ veya Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) beni dürterek:
Bu sûre ne zaman indirildi. Ben bu ana kadar bu sûreyi işitmedim, dedi. Übeyy (Radıyallâhü anh) Ona:
Sus! diye işaret etti. Bunlar namazdan dönüp gidince soru sahibi (Übeyy (Radıyallâhü anh) 'a) ı
Ben bu sûre ne zaman indirildi diye sana soru sordum. Sen bana bildir m edin? dedi. Übeyy (Radıyallâhü anh) :
Bu günkü namazından senin için bu sorudan başka hiç bir kazancın yoktur, dedi. Soru sahibi Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e giderek kendisiyle Übeyy (Radıyallâhü anh) arasında hutbe esnasında geçeni anlattı ve Übeyy (Radıyallâhü anh)'in namazdan sonra kendisine söylediği sözü nakletti. Übeyy (Radıyallâhü anh) demiştir ki t Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel I em) :
«Übeyy doğru söylemiştir.» buyurmuştur.İsnadının sahih ve ricfihnın sıka olduğu Zevâld'ds bildirilmiştir. [169]

İzahı

A h m e d de bu hadîsi rivayet etmiştir. Hadîs, hutbe esnasında din ile ilgili konuşmaların bile yasak olduğuna delâlet eder. Übeyy (Radıyallâhü anh)'a soru soran sahâbînin E b ü'd-D e r d â veya E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) olduğunda râ-vî tereddüt etmiştir. Übeyy (Radıyallâhü anh) Tebâreke-sûresinin ne zaman indiğini soran sahâbiye 'Sus' dememiş ancak bu kelimeyi ifâde eden bir işaret yapmıştır. Bu sorunun bile Cuma faziletinin kaçırılmasına sebebiyet verdiği Übeyy (Radıyallâhü anh) tarafından bildirilmiştir. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yapılan müracaatta Peygamber Efendimiz Übeyy (Radıyallâhü anh)'i doğrulamıştır. [170]

87 - İmam Hutbe Okurken Mescide Giren Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1112) Câbir bin Abdülah (Radtyallâhü anhümâ/dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma günü) hutbe okurken Süleyk[171] el-Catafâni (Radıyallâhü anh) mescide girdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Namaz kıldın mı?» diye sordu. Süleyk (Radıyallâhü anh) :
— Hayır! dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O halde iki rek'at kıl» buyurdu.

Râvi Amr. rivayetinde Süleyk (Radıyallâhü anh)'ı ismen zikret-memiştir.[172]

1113) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyalâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma günü) hutbe okurken bir adam geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
— «Namaz kıldın mı?» diye sordu. Adam:
— Hayır! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İki rek'at kıl» buyurdu."

1114) Ebû Hüreyre ve Câbir (Radtyallâhü anhiimâ)'dan; Şöyle söylemişlerdir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken Süleyk el-Ğatafânî (Radıyallâhü anh) geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
— «Sen gelmeden Önce iki rek'at namaz kıldın mı?» diye sordu. Süleyk (Radıyallâhü anh) :
— Hayır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— "İki rek'at namaz kıl ve bunları hafif tut» buyurdu. [173]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutni ve Bey-h a k i de rivayet etmişlerdir. Rivayetlerin bir kısmında Süleyk (Radıyallâhü anh)'in ismi belirtilmemiştir. Bâzı rivayetlerde:
= «Kalk da namaz kıl.» ifâdesi geçmektedir.
Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'in hadisini Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte sâhibleri rivayet etmişlerdir.
C â b i r (Radıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in 1114 nolu hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Dârekutnî ve Bey haki de rivayet etmişlerdir. E b ü Dâvûd'un Câbir (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivayetinde şu ilâve vardır:
= «İmam hutbe okurken biriniz (mescide) geldiği zaman iki rek'at namaz kılsın ve bunları hafif tutsun.»
Bu bâbtaki hadîsler, hutbe esnasında mescide girenin iki rek'at "Tahiyyetü'l-Mescid" kılmasının meşruluğuna delâlet ederler.
Tirmizî, Ebü Saîd (Radıyallâhü anh)'in hadîsini rivayet ettikten sonra: Bu hadîs hasen - sahihtir. îlim ehlinin bâzısının uygulaması bu hadîse göredir. Şafiî, Ahmed ve İshak bununla hükmetmişlerdir. Bâzı âlimler : İmam hutbe okurken mescide giren hemen oturur, hutbeyi dinler, namaz kılmaz demişlerdir. Süfyan-ı Sevrî ve Küfe ehlinin kavli budur. Birinci kavil daha sahihtir, demiştir.
Tuhfe müellifi, Nevevi' nin M ü s 1 i m ' in şerhinde şöyle dediğini nakletmiştir: M ü s 1 i m ' in rivayet ettiği bu hadîslerin hepsi Şafii, Ahmed, İshak ve hadisçilerin Fıkıhçılannın kavline delildir. Bu zâtların kavline göre cuma günü imam hutbe okurken mescide girenin iki rek'at Tahiyyetü'l-Mescid namazı kılması müstahabtır. Kılmadan oturması mekruhtur. Bir an önce hut-beyi dinlemesi için bu namazı hafif tutması müstahabtır. H a s a n - i B a s r i ve diğer bâzı Mütekaddimînin mezhebinin bu olduğu nak-ledilmişdir. El-Kadî' nin dediğine göre Mâlik, El-Leys, Ebû Hanife, Sevri, sahâbilerle tabiîlerin cumhuru, bu namazı kılmamaya hükmetmişlerdir. Ömer, Osman ve A 1 i {Radıyallâhü anhümKden bu yolda rivayet vardır. Bu gruptaki âlimlerin delili, imamı dinlemek ve susmak hakkındaki delildir. Bunlar, bu bâbta rivayet edilen hadisleri tevil etmişlerdir, demiştir.
Tuhfetü'J-Ahvezî yazarı ve El Menhel yazarı, her iki grubun delillerini, yorumlarını ve birbirlerine vermiş oldukları cevablan çok geniş almışlardır. Netice her ikisi, birinci gruptaki âlimlerin görü-şünü tercih etmişlerdir. [174]

88 - Cuma Günü Cemâatin Üstünden Atlamaktan Nehiy Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1115) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü hutbe okurken bir adam mescide girdi ve cemâatin üstünden atlamaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Ona) :

«(Artık) otur! Sen hem (cemaata) eziyet ettin hem de geç kaldın.» buyurdu. [175]

İzahı

Ahmed ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. Ebû D â v û d ve N e s â i de; (Artık otur! Sen cemâate) eziyet ettin.» lafzını rivayet etmişlerdir. Onların rivayetinde; ' = «Hem de geç kaldın» cümlesi yoktur. Müellif bunu C âbir bin Abdalla h'tan diğerleri ise A d d u 1 1 a h bin ETü s r (Radıyallâhü anhümâ)'den rivayet etmişlerdir.
Hadisin zahirine göre Cuma günü cemâatin üstünden atlıyarak ön saflara geçmek haramdır. El-Menhel yazarı şöyle der :
"Ebû Hâmid'in nakline göre Şafiî bunu haram saymıştır. Bâzı âlimler : Büyük günahlardandır, demiştir. N e v e v î de Zevâidü'r-Ravda'da: Muhtar kavle göre haramdır. Çünkü sahih hadîsler bunu yasaklamış, demiştir.
Şafii mezhebinin meşhur kavline göre hutbeye başlanmış olsun olmasın ön saflarda boş yer varken oraya geçmek için cemâati yarmak mekruh değildir. (Erken gidenlerin boş yerleri doldurması beklenirken bunu yapmadıkları için kusur onlarındır.) Boş yer yok ise cemâatin üstünden atlamak mekruhtur.
Hanbeliler de Şafii ler gibi hükmetmişlerdir.
Hanefî ler'e göre, imam hutbeye başlamadıkça ve kimseye eziyet etmedikçe cemâatin üstünden ön saflara geçmekte beis yoktur. Aksi takdirde geçmek sakıncalıdır. Ancak önde boşluk varsa zaruret icabı geçilir.
Maliki ler'e göre imam minbere çıkıp oturduktan sonra ilerdeki bir boşluğu doldurmak için bile olsa cemâatin üstünden atlamak haramdır- İmam henüz minber üzerinde oturmamış iken ilerdeki bir boş yere oturmak için cemâatin üstünden atlamak caizdir. Bir boşluğu doldurmak için değilse mekruhtur.
Bu ayrıntılara dâir bir delil yoktur. Tercihe şayan hüküm, hutbe esnasında olsun, henüz hutbeye başlanmamış olsun cemâatin üstünden geçmenin yasak kılınmasıdır. Çünkü bu geçiş, oturanlara eziyet verir. Ancak geçmek isteyen kişi imam ise veyahut ilerde bir boş yer bulunur, başkaca boş yer yok ve oraya geçmek için cemâatin üstünden atlamaktan başka bir çare yok ise bunda sakınca olmamalıdır.'1
El-Menhel yazarı yukarıdaki âlimlerin görüşlerini ve son paragrafta kendi kişisel görüşünü anlattıktan sonra şöyle der:
"Hadiste Cuma günü kaydının zahirine göre cemâatin üstünden atlama yasağı Cuma namazına mahsustur. Hükmün umumî olması muhtemeldir. Cuma namazında izdiham fazla olduğu için bu kayıt konmuş, diğer namazları hükümden istisna etmek için değildir, denilebilir. Bu son ihtimâl zahiridir. Çünkü yasaklama sebebi cemaata eziyet etmektir. Bu sebep başka namazlarda da olabilir.
En-Neyl yazarı: Bu sebebe göre anılan yasaklama hükmü ilim ve benzeri toplantılar için de vâriddir, demiştir."

1116) Muâz[176] bin Enes (el-Cühenî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştin
-Kim Cuma günü (mescidde oturan) halkın üzerinden atlayıp geçerse, o kimse cehennem yolu üzerinde köprü ittihaz edilir. [177]

İzahı

T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir.
Köprü ittihaz edilmesinden maksat kıyamet günü cehennem yolu üzerinde yere yatırılıp üzerinde halkın basa basa gitmesidir.
Hadisteki: fiili meçhul için okunursa mânâ "İttihaz edilir." demektir. Cümle de yukarda anlatılan mânâyı ifâde eder. Mezkûr fi'lin:"İttihaz eder." diye malum binası olarak okunması

mümkündür. Böyle de rivayet vardır- Bu takdirde cümlenin mânâsı şu olur: "...yaparsa cehennem'e gitmek için kendisine bir köprü ittihaz etmiş olur. [178]

89 - İmam Minberden İndikten Sonra Konuşmak Hakkında Gelen(Hadisler) Babı

1117) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü <tnh)'den. Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü (hutbeden sonra) minberden indiği zaman ihtiyaç olduğunda konuşurdu. [179]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhakİ de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler biraz uzuncadır. Ebû D â v ü d ' un rivayeti meâlen şöyledir:
"Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i minberden iniyor, cemaattan bir adam ihtiyacı hakkında O'nunla konuşuyor. O da ayakta bekliyor ve adamın işi bitince, O namaza başlıyor iken gördüm."
Hadîs, hutbe bittikten sonra ve henüz namaza başlamamış iken imamın konuşmasının câizliğine delâlet eder.
El-Menhel yazarının dediğine göre Ata', Tavus, Z ü h -ri, Bekr el-Müzeni, Nahai, Mâlik, Şafii, Is-hak ve Yakup böyle hükmetmişlerdir. I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in de böyle dediği rivayet olunmuştur.
Hanefi âlimlerinden Ebû Yûsuf ile Muhammed de : Bunda beis yok, demişlerdir. Âlimlerin çoğunun görüşü budur.
Ibnü'l-Arabi: Bence en sahihi, hutbeden sonra konuşmamaktır. Çünkü cuma gününde duaların makbul olduğu saatin, imamın minbere çıktığı anla namazın kılındığı an arasındaki sürede Olduğunu Müslim rivayet etmiştir. Artık bu zamanın zikir ve düâ ile geçirilmesi uygun olanıdır, demiştir.
El-Menhel yazarı: Bu hadis, namaz bitinceye kadar susmayı emreden hadislere muhalif değildir. Çünkü bu hadîs, ihtiyaç hâlinde konuşmaya izin verir, demiştir.
Sindi: Bu ve benzerî hadîslerin zahiri hutbeden önce ve sonra olsun, imamın sustuğu başka zaman olsun konuşmanın yasaklığına delâlet eder, demiştir. [180]

90 - Cuma Namazındaki Kıraat Hakkında gelen (Hadîsler) Babı

1118) Ubeydullah [181] bin Ebî Râfi' (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Medine-i Münevvere valisi) Mervân [182] (bin el-Hakem) (Radıyallâhü anhümâ), Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a Medine valiliği vekâletini vererek Mekke'ye gitti. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bize Cuma namazım kıldırdı. (Fatihadan) sonra birinci rekatta el-Cumua, sûresini ve son rek'atte, el-Münafikûn sûresini okudu* '
Ubeydullah demiştir ki t Ebu Hüreyre (Radıyallâhü anh) namazdan dönüp gidince ben ona yetişerek dedim ki: Ali (Radıyallâhü anh) in Küfede Cuma namazında devamlı okuduğu iki sûreyi oku dum. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) dedi ki: Ben Resûlullah (Sal lallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu iki sûreyi (cumada) okurken işit tim."

1119) Ubeydullah bin AbdiIIah (bin Utbe) (Radtyallâhü ankümâ)'-dan, rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Dahhâk[183] bin Kays (Radıyallâhü anh), Numan bin Be-şîr (Radıyallâhü anhümâ)'ya mektup yazarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazında (birinci rek'atte okuduğu) Cuma sûresi ile beraber (ikinci rek'atte) ne okuduğunu bize bildirin diye sordu? Numan:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma namazı (mn ikin-ci rekatında; (sûresini okurdu, diye cevap
verdi."

1120) Ebû İnebe el-Havlânî (Radtyallâhü tf«/r/den: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma namazında (birinci rek'atte)!sûresini ve (ikinci rek'atte); sûresini okurdu."
Not : Zevâid'de : Râvi Said bin Sinan zayıftır. Hadisin aslı Buhari, Müslim ve diğer kitablarda, başka bir sened ile rivayet edilmiştir, diye bilgi vardır. [184]

Hadîslerin İzahı

1118 nolu Ubeydullah bin Ebî Râfi' (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ne-sâî ve Beyhaki de az lafız farkı ile rivayet etmişlerdir. Hepsinden, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Cuma namazının ilk rek'atinde Cuma sûresini ve ikinci rek'atinde el Münâfikûn sûresini okuduğu anlaşılır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın sözü sanki bir sorunun cevabıdır. Çünkü Ubeydullah (Radıyallâhü anh) : Ali (Radıyallâhü anh) 'in Kûfe' de devamlı okuduğu mezkûr sûreleri okudun! derken; bunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dayalı bir yönü var mı demek istemiş?
Bu iki sûreyi cuma namazında okumanın hikmetini el-Menhel yazarı şöyle anlatır:
"Cuma sûresinde Cuma ile ilgili hükümler, Mü'minlere övgü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilmesinin faziletleri ve ibâdete teşvik vardır. Münâfikûn sûresinde de, mü-nafıklar, tevbe etmeyişlerinden ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kendilerinin günahlarının bağışlanması yolunda duâ ve istiğfar etmesi için müracaat etmeyişlerinden dolayı kınanıyor ve güzel nasihatlar ihtiva ediyor."
1119 nolu Ubeydullah bin Abdillah'ın hadîsini Mâlik, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Dahhak (Radıyallâhü anh) 'in yazışma suretiyle N u ' m a n (Radıyallâhü anh)'a mezkûr soruyu sorduğu M ü s 1 i m ' in rivayetinde de belirtilmiştir.Dahhâk (Radıyallâhü anh) ve çevresi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cumanın ilk rek'atin-de Cuma sûresini okuduğunu bildikleri için yalnız 2. rek'atte ne okuduğunu sormuşlardır.
1120 nolu Ebû tnebe (Radıyallâhü anh)'in hadisini A h -med, Ebû Dav û d, Nesâi ve Beyhaki, Ebû îne-b e (Radıyallâhü anh)'den değil Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anh)'den başka bir senedle rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazının ilk rekatinde El-A'lâ sûresini ve ikinci rek'atte El-Ğâşiye süresini okuduğuna delâlet eder.
Bu bâbta rivayet olunan hadislerden alınan netice şudur ki cuma namazının ilk rek'atinde Cuma sûresini, son rek'atte El-Münâfi-kûn sûresini; yahut ilk rek'atte Cuma ve son rek'atte El-Ğâşiye sûrelerini veyahut ilk rek'atte El-A'lâ ve ikincisinde El-Gâşiye sûrelerini okumak sünnettir. Bunlardan hangilerinin afdal olduğu hususunda ihtilâf vardır.
1. Şafii ve Ahmed. Cuma ve MÜnâfikün sûrelerini tercih etmişler.
2. Mâlik, Cuma ve Gaşiy e sûrelerini ihtiyar etmiştir.
3. Hanefi âlimleri : İmam vakit namazlarında olduğu gibi Cuma namazında da istediği yerden okur. Bu rivayetlerin hepsi sabittir. Şunu buna tercih etmenin nedeni yoktur, demişlerdir. [185]

91 - Cuma Namazından (Yalnız) Bir Rekate Yetişen Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1121) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cuma namazının bir re k'atine yetişen kimse o rek'ate bir rek'at eklesin.»"
Not: İsnadındaki râvi Ömer bin Habib'in zayıflığı hususunda âlimlerin itti-.fak. ettikleri Zevâid'de bildirilmiştir.

1122) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ««/f/den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Namazın bir rek'atine yetişen kimse, (o namaza) yetişmiş olur. [186]

İzahı

Zevâid türünden olan ilk hadisi Dârekutni ve Beyha-k i de rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarının nakline göre bunların rivayetlerinde şu ziyade vardır:

«Eğer kişi. Cuma namazı cemaatına teşehhüdde yetişirse, dört rek'at kılsın.»
Bu ziyade ile beraber düşünülürse hadîsten çıkarılan hüküm şu olmuş olur: Cuma namazına geç kalan kişi mescide vardığında cemâat Cuma namazının bir rekatını kılmış ise, gelen şahıs hemen imama uyar, cemaatla beraber bir rek'at kılar. îmam selâm verdikten sonra kalkar bir rek'at daha kılar ve selâm verir. Şayet cemâat iki rek'atı kılmış ve teşehhüd için oturmuş iken, cemaata yetişirse, imam selâm verdikten sonra kalkar dört rek'at öğle namazını kılar.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in ikinci hadîsini T i r -mizi, Ebû Dâvûd, Nesâi. Beyhaki ve Dârekut-n i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd1 un rivayetinde hadişin ikinci cümlesinde; = «O namaza yetişmiş olur.» buyurulur. Yâni: kelimesi vardır. Bu kelimenin anlamını tercemede parentez içine aldım.
Hadisin ilk cümlesi olan:Namazın bir rek'atina yetişen» cümlesindeki namazdan maksat cuma namazı olabilir. Babımıza uygun olanı budur. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'ın ilk hadîsi, cuma namazına âit olduğu için ona mutabakat da hâsıl olur.
Namaz kelimesi umumi olarak yorumlanabilir. Yâni cuma namazı olsun vakit namazı olsun, hepsinin hükmü aynidir. Umumî mânâda düşünülünce cuma namazını da kapsamına almış olur. Ve hadis, yine bu baba mutabakat halindedir. El-Menhel yazarının naklen beyânına göre Z ü h r i ikinci yorumun doğru olduğunu söylemiştir.
Hadîsin ikinci cümlesi olan «... O namaza yetişmiş olur.» ifâdesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Zahir olan yorum şudur:
Cuma namazının bir rek'atine yetişen kimse cuma namazına yetişmiş olur. Yâni imam selâm verince kalkar bir rek'at daha kıldıktan sonra selâm verir. Cumanın bir rek'atine de yetişemeyen, meselâ teşehhüdde cemaata yetişen kimse cuma namazına yetişmiş sayılmaz. Yâni imam selâm verince kalkıp dört rek'at namaz kılar. Bu yorum bir önceki hadîsin Dârekutnî ve Beyhakî' nin rivayetlerine uygun olur.
Şayet hadîsteki namaz vakit namazlarını da kapsıyan şekilde yorumlanırsa ikinci cümlesini aşağıdaki şekillerde yorumlamak mümkündür :
1. Cemaatla namaz kılınırken yalnız bir rek'atine yetişen kimse cemâatin faziletine yetişmiş olur.
2. Henüz vakit çıkmadan farz namazın bir rek'atine yetişen ve kalan rek'atleri vakit çıktıktan sonra kılan kimse o namazı vaktinde kılmış olur, kazaya bırakmış sayılmaz. [187]

Cuma Namazının Bîr Rekatine Yetişen Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1. Şâfiîler, Mâlikîler, Ahmed, Hanefi' ler-den Muhammed, ayrıca İshak, Ebû Sevr, Züh-ri, Evzâi, Sevrî, îbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, Enes, Said bin el-Müseyyeb, el-Esved, A lk a-me. Hasanı Basrî, Urve bin Zübeyr, Nahaî ve lbnü'l-Münzir (Radıyallâhü anhüm)'a göre cuma namazının bir rek'atine yetişen kişi, imamın selâmından sonra kalkar, bir rek'at daha kılarak selâm verir ve cuma namazına yetişmiş olur. Şayet teşehhüdde cemaata yetişirse imamın selâmından sonra dört rek'at kılar ve Cuma namazına yetişmiş sayılmaz. Kıldığı namaz o günkü öğle farzı yerine geçmiş olur.
2. El-Hakem, Hammâd, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf demişler ki: Teşehhüdde imama yetişen kimse cuma namazına yetişmiş olur. imamın selâmından sonra kalkıp iki rek'at kılar ve selâm verir.
Bu grubun delili Buhâri, Müslim ve diğerlerinin rivayet ettikleri Efendimizin şu hadîsidir :
«Yetişebildiğiniz! (imamla) kılınız, kaçırdığınızı da (imamın selâmından sonra) tamamlayınız.»
Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf: Bu hadis umumi oluşu itibariyle henüz imam selâm vermeden teşehhüdde ona yetişen kimseye şâmildir. Çünkü bu hadise göre teşehhüdde imama yetişen şahıs niyet etmiş olduğu cuma namazını tamamlamak zorundadır. Hattâ imama sehiv secdesinde yetişen kişi de bu hükme tâbidir, demişlerdir.
Birinci grup, mezkûr hadisin bu bâbta rivayet edilen hadîslerle hususilik kazandığını yâni cuma namazının bu umumî hükümden istisna edildiğini söylerler. [188]

Cuma Namazının Bir Rek1 Atinden Daha Bir Miktarına Yetişen Nasıl Niyet Eder?

1. Hanefi âlimlerine göre meselâ teşehhüdde imama uyan kimse cuma namazına niyet ederek namaza başlar ve imamın selâmından sonra kalkıp iki rek'at kılarak selâm verir, kıldığı namaz cuma namazı sayılır,
2. Şâfiîler ve Hanbeliler' den Muhammed: İkinci rek'atın rükûundan sonra, imama uyan kimse cuma namazı niyeti ile namaza başlar, imamın selâmından sonra dört rek'at kılarak selâm verir, demişlerdir. Yâni Cumaya niyet etmiş, fakat öğleyi kılmış olur.

3. Hanbeliler: Durumu yukarda anlatılan kimse, eğer öğleye niyet etmiş ise ve öğle vakti girmiş ise, imam selâm verince, adam dört rek'at kılar ve kıldığı öğle namazı sayılır. Şayet niyet ederken Cumaya niyet etmiş ise veyahut henüz öğle vakti girmeden cuma namazına başlamış ise kıldığı namaz nafile sayılır, demişlerdir.
4. Mâ1iki1er: Anılan adam, Cuma'ya niyet edecek ve imam selâm verince öğle namazı olarak tamamhyacak, demişlerdir.

1123) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaüâhü anhümâ)'&dr\ rivayet edildiğine göre. Resûluüah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Cuma namazının veya başka namazın bir rek'atine yetişen kimse o namaza yetişmiş olur.» [189]

İzahı

Nesâi ve-Dârekutni de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadis, umumidir. Cuma namazı olsun başka namaz olsun bir rek'atı cemaatla kılan kimse cemâatin faziletine kavuşmuş olur, veya o namazı edâ etmiş, yâni kazaya bırakmadan kılmış olur. Hadis daha önceki hadîslere benzediği için oradaki izahla yetineyim. [190]

92 - Cuma Namazına Ne Kadar Mesafeden Gelineceğine Dair Varid Olan Hadîs Babı

1124) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü önA«wiö)'dan; Şöyle demiştir :
Küba ehli Cuma günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mescidine gelerek) beraberinde Cuma namazını kılarlardı.Bunun senedindeki Nâfi'nin râvisi olan Abdullah'ın zayıf olduğu Ze-vâid'de bildirilmiştir. [191]

İzahı

Cuma namazının kılındığı şehirde oturan ve seran özürlü olmayan erkeklere cuma namazı farzdır. Şehir içindekilerin evleri ezan sesini işitmeyecek kadar camiden uzak olsa bile âlimlerin icmâı ile cuma namazına gitmek mecburiyetindedir. Şehrin dışında oturanlara cumanın farz olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır.
El-Menhel yazarı bu ihtilâfla ilgili olarak şunları söyler:
1. Amr bin el-As, Saîd bin el-Müseyyeb, Ahmed ve İshak (Radıyallâhü anhüm) : Şehir dışındakiler cuma ezanını işitir durumda iseler onlara cuma namazı farzdır, işitmez derecede uzakta ise farz değil, demişlerdir. Ş â f i il e r de ayni şeyi söyliyerek : Ezan sesini işitmek hususunda muteber olan durum şudur: Rüzgârın esmediği ve seslerle gürültülerin kesildiği bir vakitte şehrin kenarında müezzin ezan okurken, şehrin dışında ve o yönde bulunan mükellef, kulağını ezan sesine verdiği takdirde ezan sesini işitirse Cuma namazına gitmesi farzdır, işitmezse farz değildir, demişlerdir.
2. Ibn-i Ömer, Ebû Hüreyre, Enes, el-Ha-san, Ati', Nâfi', îkritne, el-Hakem ve Evzâi (Radıyallâhü anhüm) : Şehrin dışındaki kimse, şehirde cuma namazını kıldıktan sonra, akşam karanlığından önce evine ulaşabilirse cuma namazına gitmesi farzdır, demişlerdir.
3. Zeyd bin Ali, el-Bdkır, Ebû Hanife ve re'y ehli: Şehrin dışında olanlar ezan sesini işitseler bile onlara cuma namazına gitmek farz değil, deirtişler.Hanefî1er'den Muhammed, Şâfiîler gibi: Ezan sesini işitme farzdır, demiştir.
4. Mâlik ve el-Leys: Şehirden âzami üç mil uzakta bulunana farzdır, demişlerdir.
5. İbnü'1 - M ü n z i r , Rabia ve bir rivayete göre Züh-r i bu mesafeyi dört mil olarak tayin etmişlerdir.1
El-Menhel yazarı bu arada başka kavilleri de nakletmiştir.
Küba, Medine-i.Münevvere'ye 2-3 mil mesafededir. Buranın cemaatının cuma namazı için Medîne-i Münevvere'ye gittikleri bu hadiste bildirilir. [192]

93 - Özürsüz Olarak Cuma Namazını Terkeden Hakkındaki Bâb

1125) Sahâbîlik şerefine mazhar olmuş olan EbiTl-Ca'd ed-Demrî[193] (RadıyaUâhü anh)'den

rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Her kim pek önemsemediğinden dolayı Cuma namazını üç defa t erkede rse kalbi mühürlenir.-" [194]

İzahı

Tirmizi, p b û Dâvûd, Nesâi, Bey h ak î, Dâ-remî ve el-Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Tehavün Bu kelimenin sözlük mânâsı istihfaf ve küçümsemektir. Hadîsteki bu kelime ile bu mânâ kasdedilmemiştir. Çünkü, Cuma namazını küçümsemek küfrü mûcibtir. Bu nedenle burada kastedilen mânâ, tembellik ederek önem vermemektir. E 1 -1 r a k i: Te-havünden maksat, özürsüz olarak terketmektir, demiştir.
Tabı': Mühürlemektir. Burada kasdedilen mânâ Hayrın ulaşmasına engel olan kasvet, katılık ve kararmaktır. E b û M u â z : Kalbin mühürlenmesinden maksat, günahlar yüzünden kalbin kapkara bir hale düşmesidir, demiştir. E 1 -1 r a k i de.: Kalbin mühürlenmesi, onun, münafık kalbine dönüşmesidir, demiştir.
Hadîsin zahirine göre, üç Cumayı aralıklı da terk edenin kalbi mühürlenir. Bâzı âlimler böyle hükmetmişlerdir.
Üst üste üç Cumayı terkedenlerin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. 1127 nolu hadis ve B e y h a k i' nin C â b i r (Radıyal-lâhü anh)'den ve D e y 1 e m i' nin E n e s (RadıyaUâhü anhî'den ri-
vâyet ettikleri:-Özürsüz olarak üst üste üç Cumayı terk edenin kalbini Allah mühürler.» hadîsi, son ihtimali te'yid eder.
Üç Cumaya kadar kalbin mühürlenmemesi ilâhî bir müsamaha ve kulun doğru yola yönelmesine bir fırsattır.

1126) Câbİr bin Abdillah (RadıyaUâhü anküvtâydan rivayet edildiğine göre; Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Zaruret (şer'î özür) olmaksızın üç defa Cuma namazını terke-denin kalbini Allah mühürler. [195]

1127) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii anh)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) $öyle buyurdu, demiştir :
«Herhangi birinizden hiç umulur mu ki: (Şehirden) bir iki mit uzakta, davar sürüsünü ittihaz etsin, orada ot temin imkansızlaşır da daha uzaklara gitsin, sonra Cuma namazı vakti olur da kendisi gelip kılmasın, (ikinci) Cuma olur da (yine) kılmasın, (üçüncü) Cuma olur da gelip kılmasın. (Hiç birinizden umulmayan bu hareket) nihayet (sahibinin) kalbinin mühürlenmesine sebep olur.»
Not : Râvi Ma'dİ bin Süleyman zayıf olduğundan isnadın zayıflığı Zevald'de belirtilmiştir. [196]

İzahı

Zevâid türünden olan bunu tbn-i Huzeyme de rivayet etmiştir. Hadîs üst üste üç Cumayı özürsüz terketmenin kalbin mühürlenmesine sebep olduğuna şehirden iki milden daha uzakta bulunanlara Cuma namazına gitmenin farz olduğuna ve hayvancılıkla iştigal etmenin Cuma namazına gitmemek için bir mazeret sayıl-mıyacağına delâlet eder.
Hadîste geçen Subbe: At veya koyun - keçi veya deve sürüşüdür. Bu sürüdeki davar toplamı 20 ilâ 30 veya on ile kırk arasında değişir. Bu kadarlık sürüye Seriyye de denilebilir.
Şehir dışındakilerin Cuma namazına gitmeleri ile ilgili âlimlerin görüşlerini bundan önceki bâbta anlattım.

1128) Semûre bin Cündüb (RadtyaUâhü anh)'ûen rivayet edidiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Bile bile (bir) Cuma namazına gitmeyen kimse bir altını sadaka olarak versin, (buna) gücü yetmezse yarım altın tasadduk etsin.»" [197]

İzahı

Nesâî, Ebû Dâvûd, el-Hâkim ve Beyhaki de Semûre (Radiyallâhü anhJ'nin bu hadisini değişik senedle rivayet etmişlerdir.
Hadîs, bilerek ve hatırlıyarak bir Cuma namazına gitmeyenin bu keffareti ödemesini emretmiştir. Bu emir mendübluk içindir. Vü-cüp için değildir. Çünkü Cuma namazı kılınmayınca onun yerine öğle namazı kılınır. Hadîste anılan keffâret, Cuma namazına gitmemek günâhını hafifletmek içindir, kökünden gidermek için değildir. Zira vârid olan sahih hadîslerden anlaşıldığı gibi özürsüz Cumayı ter-ketmek büyük günahlardandır. Cuma namazına özürsüz olarak gitmemenin günahından kurtulmak için o günkü öğle namazını kılmak, varsa bir altını sadaka olarak dağıtmak ve bir daha gitmemezlik etmemek kararı ile tevbe etmek şarttır.
Bir altını sadaka veremeyen kimse, maddî imkânları yarım altı vermeye elverişli ise bunu yapması menduptur. [198]

94 - Cuma Farzından Önce (Kılınacak/ Namaz Hakkında Gelen (Hadîs) Babı

1129) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü ankümâ)'da.n \ Şöyle demiştir :
ResuluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Cuma farzından önce dört rek'at namaz kılardı. Bu dört rekatın arasında selâm vermezdi.Zevâid'de: Bu isnad, zayıf râviler zincirinden kuruludur. Çünkü r&vî-lerden Atiyye'nfn zayıflığı hususunda ittifak edilmiştir. Haccac, tedliscidir, Mübeş-şİr bin Ubeyd, Kezzabtır, İbnü'I-Velİd olan Bakiyye de tedliscidir, denmiştir. [199]

İzahı

Hadîs, Cuma farzından önce dört rek'at sünnet kılmanın meşruluğuna delâlet eder. Tirmizî de: îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhJ'den rivayet edildiğine göre kendisi Cuma farzından önce ve sonra dörder rek'at namaz kılardı. İbnü'l-Mübârek ve S e v r i böyle hükmetmişlerdir, der.
Cuma farzından önce sünnetin kılınmasına hükmeden âlimlerin delillerinden bir kısmı da 87. bâbta geçen (1112 -1114) nolu ve Süleyk el-Catafânî (Radıyallâhü anh) ile ilgili hadîslerdir.
Buhârî ve Müslim'in Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri: »"%& ûrJİil Af ûy = «Her ezan ile ikamet arasında bir namaz vardır.» hadîsidir.
Cumadan evvel sünnet vardır, diyen âlimlerin delilleri yanında şu beyanları da vardır:
Cuma namazı öğle namazından bedeldir. Öğle namazı için mevcut sünnet, Cuma namazı için de aynen mevcuttur.
El-Menhel yazan Cuma farzından önce sünnet vardır diyenlerin delillerini ve yoktur diyenlerin bu delillere itirazlarını uzunca izah etmiştir. Hülâsa olarak:
Mâlik, meşhur kavline göre Ahmed ve Şafiî' nin bazı arkadaşları: Cuma farzından önce, sünnet yoktur, demişlerdir. Bu husustaki dört mezhebin hükmü şudur;
1. Hanefî mezhebine göre dört rekat sünnet bir selâmla kılınır.
2. Şafiî mezhebine göre iki rek'at müekked ve iki rek'at gayr-ı müekked olmak üzere dört rek'at sünnet kılınır. İkişer rek'at-ten selâm vermek daha faziletlidir.
3. Hanbelî mezhebine göre asgari 2 ve azamî 6 rek'at sünnet kılınır. Ama bu namaz. Cumaya bağlı râtib türünden değildir.
4. Mâliki mezhebine göre Cuma farzından önce sünnet yoktur. [200]

95 - Cuma Farzından Sonra (Kılınacak) Namaz Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1130) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Cuma farzını kılınca (mesciddenî dönüp giderdi de evinde İki rek'at namaz kılardı. Sonra demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), böyle yapardı."

1131) Sâlinvin babası (tbn-i Ömer) (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). Cuma farzından sonra (evinde) iki rek'at namaz kılardı."

1132) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre-Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sefam) şöyle buyurdu; demiştir :
«Cuma farzından sonra namaz kıldığınızda dört rek'at kılınız.»" [201]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Müslim, Nesaı ve Tirmizi de rivayet etmişler. Ebû Dâvûd ve B e y h a k i de benzerini rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve^Beyhakî'nin rivayetinde hadîsin başında şu ziyâde vardır:«İbn-İÖmer (Radıyallâhü anhü-mâ) Cuma'dan önceki namazı uzun tutardı.*

rid"Cuma>dan önce sünnet vardır, diyen âlimler için bir de İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in ikinci hadîsini M ü s -lım.Tirmizî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Ebû Davudve Nesâi de bunu rivayet etmişler, bunların rivayetinde : "evinde" ziyâdesi vardır. Tercemede bu ziyâde parentez içi ifâde ile gösterilmiştir. Bu ziyâde, efendimizin Cuma'dan sonraki ıkı rek'atı evinde kıldığını belirtir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler şöyledir :

«Cuma'dan sonra kim namaz kilacaksa dört rek'at kılsın.»

Âlimler bu hadîsteki emrin mendubluk için olduğunu söylemişlerdir. Bu hadis Cuma'dan sonra dört rek'at sünnet kılmanın müstahablığına delâlet eder. Bunun mescidde veya evde kılınmasına dâir bir kayıt yoktur.

Bu bâbtaki ilk iki hadis Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sel-lem)'in Cuma'dan sonra, eve dönüp orada iki rek'at kıldığına delâlet eder. Son hadîste, Cuma'dan sonra dört rek'at kılınması emredilmiştir.

N e v e v i bu hususta özetle şöyle der:

'Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem), bâzı vakitlerde Cuma'dan sonra yalnız iki rek'at kılmakla en azın iki rek'at olduğunu beyan etmiştir. Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseri zamanlarda Cuma'dan sonra dört rek'at kıldığı ma'lumdur. Çünkü dört rek'at kılmayı bize emreden ve bizi buna teşvik eden odur. Halbuki Onun hayra düşkünlüğü ve ibâdete iştiyakı, bizimkinden çok fazladır.'

El-Irâki, Nevevî' nin bu sözüne itiraz ederek Cumadan sonra Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem}'in ekseri vakitlerde dört rek'at kıldığının mâ'lum olmadığını hattâ sanılmadığmi, çünkü Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma'dan sonra evinde iki rek'at kıldığının sabit olduğunu söylemiştir. El-Irâkî sözlerine devamla: Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in dört rek'at kılmayı emretmesi, kendisinin dört rek'at kılmasını gerektirmez, demiştir.

EI-Menhel yazarı, Nevevi ve El-Irâkî' nin özetini buraya aldığımız sözlerini naklettikten sonra şöyle der :

"Velhâsıl Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem), Cuma'dan sonra dört rek'at namaz kılmayı ümmetine emretmiştir. Bu emir ümmetine mahsustur. Yâni zâtına şumûlü yoktur. Kılınacak dört rek'a-ti evde kılmak kayıt ve şartını koşmamıştır. Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in sadece iki rek'at kılması, ümmeti için dört rek'a-tin meşru kılınmasına mâni değildir.

Z e r k â n i' nin nakline göre îbn-i Battal şöyle demiştir: Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma namazından sonra iki rek'at namazı evinde kılmasının hikmeti şudur: Cuma namazı öğle namazından bedel olduğu için mescidde sünnet kılmayı terk etmiş, tâ ki yanlış anlaşılmasın. Çünkü Cuma farzından sonra hemen aynı yerde iki rek'at sünnet kılsaydı bunun öğle namazından kısılmış iki rek'at olduğu sanılırdı.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma farzından hemen önce mescidde iki rek'at sünnet kılmaması da bu endişeden dolayı olabilir.

Cuma'd an sonraki sünnetler hakkında âlimlerin görüşleri t

Bu bâbtaki hadîsler, Cuma'dan sonra sünnetin meşruluğuna delâlet ederler. Bu husustaki âlimlerin görüşleri şöyledir:

1. Hanefî âlimlerine göre Cuma'dan sonra dört rek'at sünnet kılınır. Ve iki rek'atte bir selâm verilmez. Dört rek'atin bitiminde selâm verilir. îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) ve Ne-h a İ' den bu kavil nakledilmiştir.

2. Şafiî âlimlerine göre ikisi müekked ve ikisi gayri mük-ked olmak üzere dört rek'at sünnet kılınır. İkişer rek'atte selâm vermek daha sevaptır. Eğer Cuma'dan sonra öğle namazını kılarsa, Cumadan sonraki sünneti kılmaya gerek kalmaz. Çünkü kılacağı öğle farzından önceki sünnet, Cuma sünneti yerine geçer.

3. H a n b e 1 î âlimlerine göre Cuma'dan sonraki sünnet en az iki ve en çok altı rek'attir.

4. Mâliki mezhebine göre Cuma namazına bağlı sünnet yoktur.

Bu bâbtaki hadisler, Mâliki âlimlerinin aleyhinde delildir.

Bu bâbtaki hadîsler, Cuma namazından sonraki sünnetlerin mescidde veya evde kılınabileceğine

delâlet eder. Rivayetlerin ekserisi evde kılınmasına aittir. Efdal olanı da budur. Çünkü nafilelerin evlerde kılınmasına teşvik edici hadîsler vardır. [202]

Zuhr-İ Âhir Kılmak Meselesi

Türkiye'de Hanefî ve Şafiî mezhebleri mensuplarının bulunduğu ma'lumdur. Birden fazla camide Cuma namazını kılan Ş â f i i 1 e r, bundan sonra öğle namazını kılarlar. H a -n e f i 1 e r de Zuhr-i Ahir kılarlar. Bu husustaki mezheblerin görüşlerini özeti iyerek buraya almayı uygun gördüm :

Bü husustaki bilgiyi Abdurrahman el-Cezîrî' nin te'lif ettiği dört mezhebin fıkhına âit kitabın "Cuma" bahsinden aktarıyorum :

"Müslümanların bir yerde toplu halde Allah'a ibâdet etmeleri, müslümanlar arasında bulunması gereken muhabbet, şefkat, saygı ve yardımlaşma bağlarının kuvvetlenmesi ve bu duygulara ters düşen duyguların bertaraf edilmesi gibi pek çok hikmetlere binâen Cuma namazı farz kılınmıştır. İhtiyaçtan fazla mescidlerde Cuma namazının kılınması, bu hikmetlere ters düşer. Bunun izahına gerek görmüyorum.

Bâzı İslâm âlimleri: İhtiyaç olmaksızın Cuma namazı bir çok camide kılındığı takdirde, ihtiyâca cevap verecek ve daha önce Cuma namazı kılınan camilerdeki Cuma sahihtir. Diğerleri sahih değildir. (Meselâ bir şehir halkından Cuma namazına gidenler için on cami kâfi iken on beş camide Cuma namazı kılındığı takdirde, namazi ilk kılan on cami cemâatinin Cuması sahihtir. Geç kalan beş cami cemâatinin Cuması sahih değildir, öğle namazı kılmaları gerekir.) Bu husustaki mezheblerin görüşleri şöyledir:

1 - Hanefî mezhebine göre müteaddit yerlerde kılınan Cuma namazı sahihtir. Yerlerin çokluğu, Cumanın sıhhatına zarar vermez. Hattâ hepsinin bir anda kılması mecburiyeti de yoktur. Lâkin bir mescidde Cuma namazını kılanlar, başka câmilerdekilerin daha önce kıldıklarını bildikleri zaman Zuhr-i Ahır niyetiyle dört rek'at namaz kılmaları vâcibtir. Bu dört rek'ati bir selâmla kılarlar. Avam tabakasının bunu farz olarak itikat etmemesi için bu namazın evde kılınması efdaldır. Bilindiği gibi Hanefi mezhebinde vâcib, farz kadar kuvvetli değildir. İstersen zuhr-i ahiri kılmanın sünneti mü-ekkede olduğunu söyliyebilirsin. Şayet başka camilerin daha erken Cumayı kıldıklarından şüphe edilirse zuhr-i ahîr niyetiyle dört rek'at namaz kılmak mendubtur. Her rek'atte Fatiha' dan sonra bir sûre veya üç kısa âyet okumak gerekir. Çünkü bu namazın nafile olması muhtemeldir.

Cuma farzından sonra Cumanın dört rek'at sünneti kılınmalıdır. Ondan sonra zuhr-i ahîr kılınmalı, daha sonra öğle vakti sünneti niyetiyle iki rek'at kılınmalıdır.

2 - Şafiî mezhebine göre Cuma namazı kılınan yerlerin sayısı tam ihtiyaca göre ise hepsinin Cuması sahihtir. Cumadan sonra öğle namazı kılmaları menduptur. Şayet yer sayısı ihtiyaçtan fazla ise ihtiyaç fazlası olanların Cuması sahîh değildir. İlk kılan ve ihtiyaca cevap verecek sayıdaki yerlerin Cuması sahihtir. Namazdan geç çıkan diğerlerininki sahîh değildir. (Yukarıda Hanefî mezhebinin görüşü anlatılırken paren tez içinde verilen misal, burası için de verilebilir.)

Eğer bütün camilerdeki cemaatların aynı anda Cuma farzına başladıkları tesbit edilirse veya muhtemel ise yahut da hangi cemâatin önce ve hangisinin sonra başladığı meçhul ise hepsinin Cuması bozulur. Bu takdirde ihtiyaç fazlası yerlerin kapatılması ve ihtiyaca kâfi gelen yerlerde cemâatin toplanıp Cuma namazını yeniden kılmaları gerekir. Bu mümkün olmadığı takdirde o günkü öğle namazını kılmaları gerekir.

3 - Mâliki mezhebine göre bir şehirde müteaddit mescidler bulunup hangisinde daha önce Cuma namazı kılınmış ise her hafta Cuma namazını o mescidde kılmak mecburiyeti vardır. Bu hükmün dört şartı vardır. Mâliki mezhebi mensupları memleketimizde bulunmadığı için bu şartları aktarmaya gerek görmüyorum.

4 - H a n b e I i mezhebi âlimleri, Şafii mezhebi âlimlerinin görüşlerine yakın bir görüşe sahiptirler. Bunlara göre Cuma namazı kılman yerlerin sayısı, tam ihtiyaca göre ayarlanmış ise Cumadan sonra öğle namazı kılmak evlâdır. Şayet Cuma namazı kılınan yerlerin sayısı ihtiyaçtan fazla ise devlet yetkilisinin Cuma için izin verdiği camilerdeki Cuma namazı sahihtir. Şu şartla ki: Onun izin verdiği camilerin sayısı ihtiyaçtan fazla olmamalıdır. Aksi takdirde izin alanlardan, Cumayı ilk kılanlarınla sahihtir. Diğerleri sahih değildir. Kimlerin önce kıldıkları bilinmezse Şafii mezhebinde olduğu gibi tekrar şartlara uygun olarak Cuma için toplanmaları mümkün olmadığı takdirde o günkü öğle namazını kılmaları gerekir. [203]

96 - Cuma Günü Namazdan Önce Halka Halinde Oturmak Ve İmam Hutbe Okurken İhtibâ Biçiminde Oturmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1133) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyattâhü anhüm)'den: Şöyle demiştir :
Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü namazdan önce mescidde halka biçiminde oturmaktan nehly etmiştir." [204]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir.
Cemâatin camide halka biçiminde oturması yasaklanmıştır. Çünkü Cuma namazına erken gitmek ve ön safları sırayla düzenli bir şekilde doldurmak emri vardır. Halka biçiminde oturmak, bu emrin yerine getirilmesine engel olur. Cumhur, buradaki nehyi mekruhluk anlamında yorumlamıştır. YaSak olan halka teşkili umumîdir. Yâni ister müzakere için ister va'zı veya K u r' a n -1 dinlemek için olsun, ister başka maksatlarla olsun hüküm değişmez.
Hadîste bu tür oturmanın yasaklığı "Cuma namazından önce" kaydına bağlanmıştır. Şu halde Cuma gününden başka günlerde namazdan önce böyle oturmak, keza Cuma günü namazdan sonra bu tür oturmak yasak değildir. Müslim ve Beyhakî' nin Ebû Vâkid el-Leysî (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîs de buna delâlet eder:
"Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün ashabı arasında oturuyorken üç kişi geliverdi. Gelenlerden birisi (sâhâbîlerin teşkil ettikleri) halkada boş bir yer bularak orada oturdu. Diğer birisi hemen oturuverdi. Râvi demiştir ki: Halkanın arkasında oturdu, dediğini zannediyorum birisi ise gidiverdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına:
«Şu gelen üç kişinin durumundan size haber vereyim. Halkada oturan adam barınmak istedi. Allah da onu barındırdı. Halka arkasında hemen oturuveren ise haya etti. Allah da onu utangaçlığına karşılık mükâfatlandırdı. Beklemeyip gidiveren ise yüz çevirdi. Allah da ondan yüz çevirdi.» buyurdu."
Dünya işleri için mescidde halka kurmak ise caiz değildir. Çünkü mescidler ibâdet için yapılmıştır.
Bir de îbn-i M e s ' u d (Radıyallahü anh) 'un şu mealdeki hadîsi bu maksatla mescidlerde halka kurmanın caiz olmadığına delâlet eder:
«Dünyanın sonuna doğru bâzı kimseler mescidlerde halka halka oturacaklardır. Onların emelleri dünyadır. Sakın onların yanında oturmayınız. Çünkü, Allah'ın böylelerine İhtiyacı yoktur.»

1134) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâkü ankûm)'den ; Şöyle demiştir :
Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü ihtibâ biçiminde oturmaktan nehiy etmiştir.* Râvi demiştir ki: Yâni imam hutbe okurken.Zevâid'de beyan edildiğine göre bu hadisin isnadındaki râvi Bakiyye tedllsçîdir. Onun şeyhi (Abdullah bin VâkidDyi Tirmizl sıka saymışsa da meçhuldür. [205]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed, el-Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Şu farkla ki: Bunlar Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhî 'dan değil M u â z bin E n e s (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmişlerdir. Ebû D â -v û d ' un rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
''Cuma günü İmam hutbe okurken hubvet biçiminde oturmaktan Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehiy etmiştir."
Hubvet i "İhtibâ" masdarından alınma bir kelimedir. İki kelime de aynı mânâyı taşır.
İhtibâ ve hubvet, kişinin kabaları üzerinde oturup bacaklarını dikerek ellerini önden bağlamasıdır. Veyahut kuşak gibi bir şeyi beline dolıyarak bacaklarının önüne geçirerek oturmasıdır. Araplar dinlenmek için böyle oturmayı âdet edinmişlerdir.
Cuma günü hutbe okunurken bu biçim oturuşun yasaklanmasm-daki hikmet, abdestin bozulmasına elverişli ve uykuyu celbedici olmasıdır.
E1 - A y n i: Duvara veya başka bir şeye dayanmak da mekruh-luk bakımından ihtibâ gibidir, demiştir.
Ubâde bin Nesih, Evzâi, Mekhûl, Atâ' ve Hasan-ı Basrî' nin dâhil olduğu âlimlerden bir cemâat, hutbe okunurken böyle oturmanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Delilleri de bu hadîslerdir.
Sindi: Birinci hadîsteki "Yuhallaka" fi'lini traş olmak anlamında yorumlamak hatâsına düşen bâzı

kimseler, kırk yıl gibi uzun bir zaman Cuma günü başını traş etmekten imtina etmiştir. Halbuki bu fi'il traş olmak değil, halka biçiminde oturmak nıânâsmdadır, demiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bir hadise göre sahâbîlerin bir kısmı hutbe okunurken ihtibâ biçiminde oturmuşlardır. Ebû Dâvûd; İbn-i Ömer, Enes bin Mâlik, Şüreyh, Sa'saa bin Sûhân, Said bin el-Müseyyeb, İbrahim en-Nahâî (Radıyallâhü anhüm) gibi zâtlar bu biçimde oturmuşlardır, der.
Ebû Dâvûd'un Ya'lâ bin Şeddâd (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bu hadîs, ihtibâ biçiminde oturmanın câizli-ğine hükmeden âlimler için delildir.
El-Menhel yazarı, ihtibânın câizliğine hükmedenler arasında Salim bin Abd i İlah, Kasım bin Muhammed, Atâ', İbn-i Şirin, Amr bin Dinar, Ebû Z ü -beyr, îkrime bin Hâlid, Ahmed bin Hanbel ve İshak'm bulunduğunu ve Hanefi, Mâliki ile Ş â -f i i mezheblerinin bu olduğunu söylemiştir.
Bu gruptaki âlimler: İhtibânın yasaklığına âit hadîsler zayıftır. Delil olamazlar, demişlerdir.
T a h a v i : Sahâbîlerin uyguladıkları ihtibâ biçimiyle yasak olan ihtibâ biçiminin arasındaki farkın şu olduğunu söylemiştir: Yasak olan ihtibâ, hutbeye başlandıktan sonra yapılacak olan ihtibâdır. Çünkü hutbe esnasında ihtibâ etmek, hutbeyi dinlemeye mâni olabilir. Sahâbilerin caiz gördükleri ihtibâ ise, henüz hutbeye başlamadan önce bu biçim oturmak ve hutbe bitinceye kadar vaziyeti değiştirmemektir. [206]

97 - Cuma Günü Ezan Hakkında Gelen (Hadis) Babı

1135) Sâib bin Yezîd (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız bir tek müezzini vardı. Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cuma günü minbere) çıktığı zaman müezzin ezan okurdu ve (hutbeden sonra minberden) indiği zaman ikamet getirirdi. Ebû Bekir ve Ömer (Ra-dıyalâhü anhümâ) da (halifeyken) beyleydiler. Osman (Radıyallâhü anh) (halîfe) olunca ve cemâat çoğalınca çarşıdaki Zevrâ adlı bina üstünde üçüncü çağrıyı (şimdi okunmakta olan ilk ezanı) ilâve etti. Osman (Radıyallâhü anh) minbere çıktığı zaman müezzin ezan okurdu ve minberden indiği zaman müezzin ikâmet ederdi." [207]

İzahı

Bunu, Buhar i, Tirmizi, Nesâi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Buharı" nin rivayeti meâlen şöyledir:
"Cuma günü ilk nida (ezan) Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) zamanlarında imam minbere oturduğu vakit başlardı. Osman (Radıyallâhü anh) (halîfe) olup halk da çoğalınca Zevrâ' üzerinde (okunan) üçüncü çağrıyı (eza-nı) ilâve etti."
Zevrâ': Buhâri' nin dediği gibi M e d î n e ' nin çarşısında bir yerin adıdır. Müellifimizin, Taberânî' nin ve İ b n - i H u z e y m e ' nin rivayetine göre çarşıdaki bir evin adıdır.
Hadîsin çeşitli-rivayetlerinden anlaşıldığına göre Resûiullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) devrinde ve Ondan sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) zamanlarında Cuma günü imam minbere çıkıp oturduğu zaman ezan okunurdu. Daha önce ezan okunmazdı. Osman (Radıyallâhü anh) halife olunca bu durum Ebû Naîm'in rivayetinde belirtildiği gibi bir müddet devam etti. Sonra cemâat çoğalınca Cuma günü öğle yaktı olunca mescide yakın olan Zevrâ' adlı evin damında ezan okunmasını halife emretmiştir, tmam minbere çıkınca daha önce olduğu gibi ikinci kez ezan okunmuş ve hutbenin hitamında ikâmet edilmiştir. Meşruluk bakımından ilk ezan sonuncu olduğu için hadîste Zevrâ' üzerinde okunan ezana üçüncü çağrı denilmiştir. Bunun üçüncü sayılması, hutbeden sonra okunan ikâmetin ikinci çağrı olarak hesaplanması nedeniyledir. Osman (Radıyallâhü anh) zamanında ihdas edilen ezana bâzı rivayetlerde ilk ezan denilmiştir. Çünkü okunuş sırası bakımından ilk ezandır. Bâzı rivayetlerde bu ezana "İkinci" de-nilmiştir. Bunun nedeni açıktır. Çünkü ikâmet hesaba katılmasa ve imam minbere çıktığında okunan ezana birinci ezan denilirse vaktin girişinde okunan ezan ikinci olur.
Bu gün Cuma vaktinde minarelerde okunan ezan, Osman (Radıyallâhü anh) zamanında ihdas edilen ezandır. Bu ezan, Osman (Radıyallâhü anh) 'in içtihadıyla ihdas edilmiştir. Buna bidat demek pek doğru olmaz. $âyet bidat olduğu kabul edilse bile bid'at-ı hasene'dir. Aslında bid'at dememek gerekir. Çünkü müteaddit rivayetlerle sabit olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
«Benim sünnetime ve benden sonra Hulafâ-i Râşidîn'in sünnetine uyun.uz.» buyurmuştur. Diğer taraftan Osman (Radıyallâhü anh)'in bu içtihadı, bütün sahâbîlerin susması ve sükuti icmâıyla

meşru olmuştur. Hiç bir sahâbî tarafından itiraz edildiğine dâir rivayet yoktur. Bu sebepledir ki asırlardan beri devam edegelmiştir.
Hadîste : - "Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız bir tek müezzini vardı" denilmektedir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde bu cümle şöyle geçer:
ResûluIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yalnız tek bir müezzini vardı. (O da) Bilâl (Radıyallâhü anh)'di.
El Menhel yazarı şöyle der:
"Yâni Cuma namazında yalnız Bilâl (Radıyallâhü anh) müezzinlik yapardı. Hadîs böyle yorumlanınca Bilâl (Radıyallâhü anh)'den başka Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in îbn-i Ümm-i Mektum, Ebû Mahzura, Sa'd el-Karaz ve Ziyâd bin el-Hâris (Radıyallâhü an-hüm) adlarında başka müezzinleri vardı diye itiraz edilemez. Çünkü bu zâtlar Cuma günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzinliğini yapmazlardı. İbn-i Ümm-i Mektûm (Radıyallâhü anh) şafak sökünce sabah ezanını okurdu. Başka vakitlerde okumazdı. Nitekim Buhâri1 nin rivayetinde :
İbn-i Ümm-j Mek-tûm'un ezanını işitinceye kadar (sahurda) yeyiniz ve içiniz.» buyu-rulmuştur. Ebû Mahzura (Radıyallâhü anh) Mekke'de müezzindi. Sa'd e 1 - K a r a z (Radıyallâhü anh) ise; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onu Küba mescidine müezzin tâyin etmişti. Ziyâd bin el-Hâris (Radıyallâhü anh) ise kendi kavmine ezan okumak için ezanı öğrenmişti. E 1 - A y -n i bu bilgiyi vermiştir.
îbn-i Habib el-Mâliki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıkıp oturduğu zaman üç müezzin ardarda ezan okurlardı. Üçüncü müezzin ezanı bitirince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkıp hutbe okurdu, demişse de bu husus sahih bir yoldan rivayet edilmemiştir. Buradaki S â i b (Radıyallâhü anh) 'in rivayeti İbn-i H a b ! b ' in sözünü reddeder. E 1 - H â -f ı z ve Şafiî de İbn-i H a b i b ' in dediğinin muttasıl bir tarik ile vârid olmadığını söylemişlerdir.
Ahmed'in Sâib (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivayetinde :
"Ne Cuma namazında ne de vakit namazlarında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bilâl (Radıyallâhü anh)'dan başka müezzini vardı." denilmiştir."
Şu halde beş vakit namazda müezzinlik görevini devamlı yapan Bilâl (Radıyallâhü anh) idi. İbn-i Ü m m - i Mektüm (Radıyallâhü anh) sabah namazında fecir doğunca ezan okurdu. Fecir doğmadan önce ilk ezanın Bilâl (Radıyallâhü anh) tarafından okunduğu rivayet edilmiştir. Cuma namazında ise ezan ve ikâmet görevini Bilâl (Radıyallâhü anh) yapardı. [208]

98 - İmam Hutbe Okurken Cemâatin Ona Yönelmesi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1136) Adiyy bin Sâbit'in babası (Sabit) (Radtyallâhü anhümâ)>âan\ Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde hutbe için ayakta durduğu zaman Ashabı, yüzlerini O'na döndürürlerdi.İsnaddaki ricalin sıka oldukları, fakat hadisin mürsel olduğu Zevaid'-de bildirilmiştir. [209]

İzahı

Bu hadîs, Zevâid türündendir. İmam hutbe okurken cemâatin, yüzlerini ona döndürmelerinin meşruluğuna delâlet eder. T i r m i z i aynı başlıkla açtığı bâbta îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'-den şu hadîsi rivayet etmiştir :
= Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde doğrulduğu (= ayağa kalktığı) zaman biz yüzlerimizi Ona döndürürdük. T i r m i z i Sahâbilerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin tatbikatı bu hadîse göredir. Hutbe okunurken imama yönelmeyi müs-tahab görürler. Süfyân-ı Sevrî, Şafii, Ahmed ve î s h a k ' in kavli budur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den bu konuda sarahaten bir şey sabit değildir. Çünkü İbn-i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'m hadîsindeki râvi Muhammed bin e 1 - F a d 1 zayıftır.' demiştir.
T i r m i z i' nin şerhi Tuhfetüi-Ahvezî'de şu ma'Iumat vardır: "Hadisin 'Yüzlerimizi Ona döndürürdük' mealindeki cümlesiyle ilgili olarak Îbnü'l-Melik: Yâni Ona bakardık. Şu halde cemâatin hatibe, hatibin de cemaata bakması sünnettir, demiştir.
Ebü't-Tayyib el-Medeni, Tirmizi' nin şerhinde : Bu cümleden maksad, cemâatin minber etrafında halka kurması değildir. Çünkü Cuma günü halka kurmak yasaklığı hakkında hadîsler vardır. Bu cümleden maksad, safları bozmadan hatibe bakmaktır. B u h â r î' nin bayram hutbesi hakkında Ebû S a i d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu hadîs, dediğim yorumu te'yid eder: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce bayram namazını kıldırır, sonra

namazdan dönüp cemaata karşı ayakta dururdu. Cemâat da saflarında oturmuş halde beklerlerdi."

Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'den Buhârî' nin rivayet ettiği "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün minber üzerinde oturdu. Biz de Onun etrafında oturduk.' mealindeki hadîs ise, bunu Cuma ve bayramdan başka bir zamana yorumlamak mümkündür, demiştir."

Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı daha sonra şöyle der:

"îbn-i Mâceh'in rivayet ettiği Adiyy bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in (136 nolu) hadisi ile ilgili olarak t b n - i Mâceh'in şöyle dediği en-Neyl'de bildirilmiştir; 'Ben bu hadisin muttasıl olduğunu umuyorum. A d i y y ' in babası (Sabit) sahâbî değildir. (Bu nedenle mürseldir.) Ancak "babası" kelimesiyle Adiyy (Radıyallâhü anh)'in öz babası değil baba babasının kasdedilmesi hâlinde hadis muttasıl olur. Çünkü müteahhirin âlimlerden olan bâzı hadis hafızlarının görüşüne göre Adiyy (Radıyallâhü anh)'in baba babası sahâbîdir.'

Şafiî ve Hanbelî gibi Hanefî âlimlerinin kavli de cemâatin hatibe bakmasının müstahablığıdır. E 1 - K a r î' el-Mir-kat da; 'Hutbe okunurken cemâatin hatibe yönelmesi müstahabtır. Lâkin fazla izdiham nedeniyle bilâhere safların düzeltilmesi güç olduğundan dolayı bu günkü tatbikat, cemâatin kıbleye doğru durmasıdır. Bununla beraber cemâatin imama yönelmesi, onların kıbleye doğru durmasına mâni değildir. Bayram namazı bahsinde gelecek olana hadîs de bunu te'yid eder. Şöyle ki: Hatîb cemaata karşı ayakta durur. Cemâat da saflarında oturdukları yerde hatibe bakarlar. Bu tatbikat, yalnız Mescid-i Haram'da imamın bulunduğu yönden başka yönlerde ve K â b e ' ye doğru duran cemâat için mümkün değildir.' demiştir.

İki Hâl Tercemesi

Adiyy bin Sabit el-Ensârî el-Kûfî. babasından ve ana babası Abdullah bin Yezid el-Hıtmt'den rivayet etmiştir. Ravileri de el-A'meş, Yahya bin Sald el-Ensart ve Zeyd bin Ebi Enise'dir. cemâat onu sıka saymıştır. Ibn-i Karnin dediğine göre 116. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahihleri bunun rivayetlerini almışlardır. (Hu-l&sa: 263)

Sabit el-Ensârî. babasından rivayet etmiştir. Babasının isminde ihtilaf olmuştur. Bâzıları, Kays bin el-Hâtim'dir, demiştir. Muhammed bin Maîn ise Onun adı Dinar'dır, demiştir. Râvisi, oğlu Adî'dir. ZehebÎ, Mizân'da Şöyle der : Sabit, Adi' nin babasıdır, denmiş ise de doğrusu, Ad!'nin babasının adı Ebân'dır. Ebân da Sâ-bit'in oğludur. Sâbit'in babasının adı da Kays bin el-Hatlm el-Ensâri'dir. Adi, baba babası dlan Sâbit'e mensup olmakla meşhur olduğu İçin ona Adi bin SâbÎt denmiştir. (Hulâsa : Sah. 57) [210]

99 - Cuma Gününde (Duanın Makbul Olduğu) Umulan Belirli Saat Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1137) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü ünh)\\en; Şöyle demiştir:

ResuluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

-Cuma gününde öyle bir saat vardır ki O saata rastlıyarak onda namaz kılıp Allah'tan hayır dileyen her müslüman adamın dileğini Allah bahşeder.» buyurdu. Ve (O saatin) kısa olduğunu anlatmak için (mübarek) eliyle işaret etti."

1138) Amr bin Avf el-Müzeni (Radtyallâhü unh)\\en. Şöyle demiştir :

Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittim. Buyurdu ki:

— «Cuma günü gündüzünde bir saat vardır. Mü'min kul onda Allah'dan ne isterse behemehal onun dileği verilir.»

— Hangi saattir? diye soruldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Cuma namazına ikamet edildiği zamandan, namazdan çıkı-lıncaya kadardır.» buyurdu."

1139) Abdullaiı bin Selâm (Radtyallâhü anh)>den; Şöyle demiştir Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in oturduğu bir mecliste Den dedim ki, Şüphesiz biz Allah'ın Kitabında (Tevrat'ta) şunu buluyoruz : Cuma gününde öyle bir saat vardır ki onu denk getirerek onda namaz kılıp Allah'tan bir şey dileyen her mü'min kulun dileğini Allah bahşeder.' SeIâm demiStir ki: Bu sözüm üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Yahut bir saatin bir parçasıdır.» diye bana işaret buyurdu. Ben i

^ Doğru söyledin, (veya bir saatin bir parçasıdır) diye sözümü tashih ettim. (Bu arada) Ben:

— Bu saat hangi saattir? diye sordum. O:

— «Gündüz saatlarınm sonuncusudur.» buyurdu. Ben:

— Gündüzün son saati namaz saati değildir, dedim. O:

— «Hayır (namaz saatidir.) Çünkü mü'min kul namaz kıldığı ve namazdan sonra gelecek namaz vaktini beklemek niyetiyle yerinde oturduğu sürece şüphesiz o fazilet bakımından namaz içinde sayılır.» buyurdu."

Not : Bu hadisin İsnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevâtd'de bildirilir. [211]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in hadîsini B u h â r İ ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
N e v e v i bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Bir rivayette; lafzı yoktur. Bir rivayette: «O kısa bir saattir.-, bir rivayette = «O saatin kısa olduğunu anlatmak üzere eliyle işaret etti.» denilmiştir.
E 1 - K â d ı : Selef âlimleri bu saatin vakti hususunda ihtilâf etmişlerdir. Keza; . cümlesinin mânâsında da ihtilâf etmişlerdir. Bâzı âümler: Bu saat ikindiden sonra güneş batıncaya kadar-dır ve; 'nin mânâsı «namaz kılar» değil «dua eder» demektir.' nün mânâsı da «ayakta durur» değil «dua ve ibâdete devam
eder» demektir, demişlerdir.
Bir kısım âlimler de: İmamın minbere çıktığı zamandan namaz bitinceye kadar olan süredir, demişlerdir.
Başka bir grup âlim de : Cuma namazına ikâmet edildiği zamandan, namazdan çıkıhncaya kadar geçen süredir, demişlerdir.
1 Bunlara göre; fi'li namaz kılar anlamındadır.
Bâzıları da: Cuma gününün son saatidir, demişlerdir. Başka tür söyliyenler de vardır.' demiştir.
Kadı 1 y â z , sözlerine devamla : Yukarıda aldığım kavilleri açıklayan hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edilmiştir. Bütün bu zamanların mezkûr saatin şümulüne girdiği anlamı kasdedilmiştir. Çünkü o sürenin çok az olduğu belirtilmiştir. Mezkûr saat, bu vakitler esnasındadır, demiştir.
Sahih olanı, hattâ doğrusu Müslim'in Ebû Musa (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivayet ettiği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadisi ile beyan edilenidir:
minbere otur-duğu an İle namazın bitimi arasındaki süredir.»"
A m r bin Avf (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Bu hadîse göre mezkûr saat, Cuma namazına ikâmet edildiği an başlar ve namazın bitimi ile son bulur.
Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anhi'ın hadîsi Zevâid türündendir. Buna göre mezkûr saat, Cuma gündüzünün son saatidir.
Ebü Davud'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ânh)'den rivayet ettiği uzunca bir hadîste Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) in hadisine kısmen benzeyen şu parça vardır:
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Kâ'b bin el Ahbâr (Radıyallâhü anh), mezkûr saatin yılda yalnız bir Cuma gününde bulunduğunu söyledi. Ben: Hayır. Her Cumada bu saat vardır, dedim. Kâ'b (Radıyallâhü anh) Tevrat'ı tetkik ettikten sonra: Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru söylemiş, dedi. Ben bilâhe-re Kâ'b (Radıyallâhü anh) ile aramızdaki konuşmayı Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh)'a anlattım. Abdullah (Radıyallâhü anh) :
— Bu saatin hangi saat olduğunu bilirim dedi. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) :
— O saati bana bildir, dedim dedi. Bunun üzerine Abdullah (Radıyallâhü anh) :
— Cuma gününün son saatidir, dedi. Ben:
— Bu saat nasıl Cuma gününün son saati olur? Oysaki Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .
«Bu saati denk getirerek onda namaz kılan bir kul...- buyurmuştur. Halbuki şu dediğin saatte namaz kılınmaz, dedim. Abdullah (Radıyallâhü anh) :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmamış mı ki: «Bir yerde oturup namaz kılmak için bekliyen bir kimse, namaz
kılınıncaya kadar namazda sayılır.» dedi. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben :
— Evet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle buyurmuştur, dedim. Abdullah (Radıyallâhü anh) da:
— Bu odur, dedi."
Ebû Dâvûd' dan mealini yukarıya aldığım Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîs parçası dikkate alınırsa 1139 nolu Abdullah (Radıyallâhü anh) in hadisindeki :
'Bu saat hangi saattir? diye sordum' sözünün Abdullah (Radıyallâhü anh)'in olmayıp, râvisi olan Ebû Selem e ' nin sözü olması ve buna verilen cevâbın da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit olmayıp Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) a âit olması; keza bundan sonra devam eden karşılıklı konuşmanın bu iki zâta âit bulunması muhtemeldir. Fakat terceme ederken bu ihtimâlin açık bir belirtisi görülmediği için mezkûr konuşmayı Abdullah bin Selâm

(Radıyallâhü anh) ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arasında cereyan etmiş olarak gösterdim. Zâten mezkûr saatin Cuma gününün son saati olduğuna dâir merfu' rivayet vardır. Keza namaz kılmak için oturduğu yerde bekliyen kişinin fazilet bakımından namaz içinde sayıldığına dâir merfu1 rivayetler vardır.
Tuhfetü'l-Ahvezî yazarı mezkûr saat hakkında şöyle der: "Âlimler, bu saatin hangi saat olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Hafız îbn-i Hacer, el-Fetih'te bu hususta kırktan fazla kavil rivayet ettikten sonra: Şüphe yok ki mezkûr kavillerin en kuvvetlisi, Ebû Musa (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ile Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) 'in hadîsidir, demiştir. Ebû Musa (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden maksad; mezkûr saatin minber üzerinde oturduğu an ile namazın bitimi arasındaki süre olduğuna dâir M ü s 1 i m ' in kendisinden rivayet ettiği hadîstir. Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anhî'ın hadîsinden maksad da, mezkûr saatin, ikindiden sonra gün batışına kadar olan süre olduğuna dâir. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'nin hadîsi içinde bulunan Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh)'in hadisidir.
EI-Hâfız İbn-i Hacer, Taberi'nin: Mezkûr saat hakkında rivayet olunan hadîsler içinde en sahihi, Ebû Musa (Radıyallâhü anh)'m hadîsidir ve bu saat hakkında söylenen kavillerin en meşhuru, Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh)'in kavlidir, dediğini söylemiştir.
Hafız, daha sonra: 'Bu iki hadisin dışında kalan rivayetler ya ikisine veya birisine muvafıktır yâhud isnadı zayıftır veyahut mevkuftur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önceden bu saati bildiği, sonradan unutturulduğu yolundaki Ebû S a î d (Radı-yâllahü anh) in hadisi, bu iki hadise muarız değildir. Çünkü Bey-haki ve başkalarının rivayet ettiği gibi unutturulma olayı vuku' bulmadan önce Ebû Musa ve Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anhümâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den işitmiş olmaları muhtemeldir.
Bu iki rivayetten hangisinin daha kuvvetli olduğu hususunda da ihtilâf olmuştur. Müslim, Beyhakî, Îbnü'l-Arabi ve bir cemâat E b û Musa (Radıyallâhü anh) 'nın hadîsini tercih etmişlerdir. Ahmed, İbn-i Abdi'1-Berr, Ishak, Şafiî ve bir cemâat Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini tercih etmişlerdir.
Said bin Mansûr'un sahih bir senedle E b û Seleme bin Abdurrahman' dan rivayet ettiğine göre sahâ-bilerden bir cemâat, toplanarak mezkûr saatin hangi saat olduğu hususunda müzâkere etmişler, Cuma gününün son saati olduğunda ittifak ederek dağılmışlardır.
Bâzı âlimler, her iki rivayeti fırsat bilerek bu iki saati iyice değerlendirme yolunu tercih etmişlerdir.' demiştir.
Gazali de makbul saatin sabit olmayıp Cuma günü içinde dolaştığı yolundaki kavli tercih etmiştir. Muhibb-i Taberi ve tbn-i Asâkîr de bu görüşü paylaşmışlardır.
El-Menhel yazarı da: Sahâbîlerin ve Tabiilerin cumhuruna göre bu saat, Cuma gününün son saatidir, demiştir. [212]

100 - On İki Rek'at Sünnet Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1140) Âîşe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (her gün şu) on iki rekat sünnet kılmaya devam ederse cennette onun için bir ev yapılır, öğle farzından önce dört rekat, öğle farzından sonra iki rekat, akşam farzından sonra iki rekat, yatsı farzından sonra iki rek'at ve sabah farzından önce iki rek'at.-"

1141) (Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m muhterem eşlerinden) Ümmâ Habîbe bint-i Ebî Süfyân (Radtyallâhü anhümâ)'daxı rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhive Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim (her) gün ve gecede on İki rek'at (sünnet) kılarsa cennette onun için bir ev yapılır.»"

1142) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü)*den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (her) günde (farzdan başka şu) on iki rek'at (sünneti) kılarsa cennette onun için bir ev yapılır. İki rek'at sabah farzından önce, ikişer rek'at Öğle farzından önce ve sonra, iki rek'at (zan ediyorum dedi ki) ikindi farzından önce, iki rek'at akşam farzından sonra ve iki rek'at (zan ediyorum dedi ki) yatsı farzından sonra.»"
Not: îsnadmdaki Îbnti'l-Asbah&nl'nin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [213]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini Tirmizî ve Ne-s â î de rivayet etmişlerdir.
Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, Ahmed, el-Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Burada olduğu gibi bâzı rivayetlerde bu rek'atlerin yerleri belirtilmemiştir. T i r m i z i' nin rivayetinde bu yerler aynen Â i ş e (Radıyallâhü anh)'nin hadisindeki gibi zikredilmiştir. N e s â î' nin rivayetinde de yerler zikredilmiştir. Şu farkla ki -Yatsı d an sonra iki rek'at» yerine «ikindiden önce iki rek'at» denilmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Nesâi de rivayet etmiştir. Zevâid sahibinin bunu Zevâid türünden saymasının nedenini bilemedim. Bu hadîste gösterilen yerlerin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisindeki yerlerden farklı durumu, görüldüğü gibi bu hadîste öğle farzından önce iki rek'at gösterilmiş ve diğer iki rek'at yerine ikindiden önce iki rek'at gösterilmiştir. Toplam yine on iki rek'at tir.
El-Menhel yazarı şöyle der
"Beş vakit farz namaza tâbi sünnetlerin 12 rek'at olduğuna bu hadisler delildir. Hasanı Basri' nin sabah namazından önceki iki rek'at ile akşam namazından sonraki iki rekatın vücûbuna dâir kavli bu hadislerle reddedilmiştir. Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisindeki ihtilâfı bilmiş oldunuz. Şöyle ki: T i r m izi' nin rivayetinde yatsıdan sonraki iki rek'at var, ikindiden önceki iki rek'at yoktur. Nesâi' nin rivayeti bunun tam aksinedir.
Bu rivayetlerin tümünde anlatılan sünnetlerin hepsini tutmak sahihtir. Hepsi ile amel edilince günlük sünnet 14 rek'at olur. Halbuki anılan sevabın on iki rek'atle hâsıl olduğu belirtilmiştir. Şöyle denilebilir. Rivayetler muhtelif olduğu için ondört rek'at kılınmadıkça mezkûr vakitlerde kılınması Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından emredilen on iki rekatın kılındığı kesin söylenemez.
Mezkûr sünnetlere devam eden kimse için mükâfat olarak cennette köşk yapılması, farzlarını eksiksiz yapması halindedir. Farzlarda noksanlığı varsa bu noksanlığı sünnet namazları ile doldurulur. Nitekim Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kişinin tam kılmadığı farz namazının eksiklikleri onun kıldığı sünnetlerinden doldurulur.» [214]

Farza Bağu Sünnet Namaz Hakkında Dört Mezhebin Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre beş vakit farz namaza bağlı sünnet namaz on iki rek'attir. Görüşleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsine tamamen uyuyor. Yâni sabah farzından önce iki, öğle farzından önce dört, farzdan sonra iki, akşam ve yatsı farzlarından sonra ikişer rek'attir.
Bir de mendup olanı vardır. O da şunlardır: İkindi farzından önce iki veya dört rek'at, akşam farzından sonra altı rek'at, yatsı farzından önce ve sonra dörder rek'at.
Öğleden önceki dört rek'at sünnet, yatsıdan önceki ve sonraki dörder rek'at bir selâmla kılınır. Fakat ikindiden önceki dört rek'at ve akşamdan sonraki altı rek'at namazda iki rek'atten bir selâm verilebildiği gibi hepsi bir selâmla da kıhnabilir.
2. Şafii mezhebine göre farz namazlara bağlı sünnetler, müekked ve gayr-i müekked olarak ikiye ayrılır. Müekked sünnetler, sabah farzından önce iki, öğle farzından önce ve sonra ikişer, akşam ve yatsı farzlarından sonra ikişer rek'at olmak üzere toplam on rek'attir. Bunların delili ise Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhakî' nin î b n - i Ömer (Radı-yallâhü anh)'den rivayet ettikleri merfu' bir hadîstir: Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğleden önce, Öğleden sonra, akşam ve yatsıdan sonra ikişer rek'ati evinde kılardı.
Gayri müekked olan sünnet de şunlardır: Öğleden önce ve sonra (müekkedden başka) ikişer, ikindiden önce dört, akşam ve yatsı farzlarından önce ikişer rek'at olmak üzere toplam on iki rek'attir.
3. Mâliki mezhebine göre farzlara tâbi nafileler revâtib ve gayr-i revâtib olmak üzere ikiye ayrılır.
Revâtib: Öğle farzından önce ve sonra, ikindi farzından önce ve akşam farzından sonra kılınan nafilelerdir. Bunlar belirli bir sayı ile tahdit edilmemiştir. Lâkin en efdalı, öğle farzından önce ve sonra dörder, ikindi farzından önce dört, akşam farzından sonra altı rek'attir. Bunlar kuvvetli mendup sayılır.
Gayr-i Revâtib ise, sabah farzından önce iki rek'attir. Buna < ağîbe denir. Rağîbe, kuvvet bakımından sünnetten aşağı ve müstahabtan yukarıdır. Bir de yatsıdan sonra ve vitirden önce

kılınan ve şefi' denilen nafile de gayr-i revâtib sayılır. En az iki rek'attir. En çoğu için sınır yoktur. Bu namaz mendup türündendir. Vitir de gayr-ı revâtib-den sayılır...
4. Hanbe1î mezhebine göre vakit namazların^ bağlı sünnetler Kâtibe ve Gayr-i râtibe olmak üzere ikiye ayrılır. Râtibeler aynen Şafiî mezhebindekilerdir. Gayr-i râtibeler ise öğle farzından önce ve sonra dörder, ikindiden önce dört ve yatsıdan sonra dörder rek'attir. [215]

101 - Sabah Farzından Önceki İki Rekat (Sünnet) Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1143) İbn-i Ömer (Radtyallâkü a«A«mâ)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şafak (yeri) aydınlanınca (sabah farzından önce) iki rekat kılardı."

1144) İbn-i Ömer (Radıyaüâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah (farzın) dan önce ezan sesi Onun kulaklarında imiş gibi (çarçabuk) iki rek'at kılardı,"

1145) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin muhterem eşlerinden Hafsa bint-i Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazı için ezan okunduğu zaman, farza kalkmadan önce hafif tuttuğu iki rek'at kılardı."

1146) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) abdest aldığı zaman iki rek'at kıldıktan sonra namaza çıkar (gider) di."
Not: İsnadın sahih ve ricalinin Buhâri ile Müslim'in ricali olduğu Zev&id'de bildirilmiştir.

1147) Alî (Radtyallâhü üKA)'den; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ikâmet edileceği zaman iki rek'at kılardı.Zayıflığına ittilak edilmiş olan el-Hâris bin Abdillah el-A'ver bu isnad-da bulunduğu için isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [216]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisini N e s â i de rivayet etmiştir. İkinci hadîsin müelliften başka kim tarafından rivayet edildiğini bilemiyorum.
İlk hadis, şafak yeri ağardığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah sünnetini kıldığına delâlet eder. İkinci hadis de bu sünneti hafif tuttuğuna delildir. Hadîsteki: "Ezan sesi kulaklarında imiş gibi..." tâbiri, iki rek'atı hafif tuttuğundan kinayedir. Yâni namaz çağrısı kulaklarında bulunan kişi, namaza yetişmek için kıldığı namazı hafif tuttuğu gibi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki rek'atı hafif tutardı.
H a f s a (Radiyallâhü anhâ)'nın hadîsi Ebû'Dâvûd hâriç Kütüb-i Sitte sâhibleri tarafından rivayet edilmiştir.
Bu hadis de efendimizin sabah farzından önce kıldığı iki rek'atı hafif tuttuğuna ve farza yakın bir zamanda kıldığına delâlet eder.
Â i ş e ve Ali (Radıyallâhü anhümâJ'nın hadîslerinin ze-vâid türünden olduğu Sindi1 den anlaşılıyor. Bunlar da bu bâb-ta rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah farzı için mescide çıkmadan önce abdest aldıktan sonra iki rek'at kılıp ondan sonra Mescide gittiğine, keza bu iki rek'atı ikâmet edileceği zamana yakın kıldığına delâlet eder.
Mezkûr iki rek'at hakkındaki dört mezhep âlimlerinin görüşlerr .bundan önceki bâbta anlatılmıştır.
Mezkûr iki rek'atın hafif tutmasının hikmetine gelince el-Menhel yazarı şöyle der:
"Kurtubi: Bunda acele edilmesinin hikmeti, sabah farzının ilk vakitte edâ edilmesinin sağlanmasıdır, demiştir.
Bâzıları: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazını hafif tuttuğu iki rek'atla başlattığı gibi gündüz namazını da hafif bir namazla başlatmış, tâki geceyi bol nafilelerle geçirsin ve farzla meşgul olmak için bundan başlasın, demişlerdir."
Hadisler sabah sünnetinin hafif tutulmasının meşruluğuna delâlet ederler. Cumhurun mezhebi de budur. [217]

102 - Sabah Farzından Önceki İki Rek'atte Okunan (Sûreler) Hakkında Gelen

(Hadîsler) Babı

1148) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an*/den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah farzından önceki iki rek'atte (Fatihadan sonra) : ve; sûrelerini okurdu.'*

1149) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümây&dn: Şöyle demiştir: Ben bir ay Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktım.
Sabah farzından önceki iki rek'atte (Fatihadan sonra); sûrelerini okurdu."

1150) A işe (Radt yatla fiü anhâ)'dan ; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah farzından Önce iki rek'at kılardı ve şöyle buyururdu :
«Bu iki sûre ne güzeldir. Sabah farzından önceki iki rek'atte
(Fatihadan sonra) okunur. (Bu sûreler); (sûreleri)dir.Zevâid'de şöyle denmiştir : İsnaddaki el-Cüreyrl'yi, Buhâri ve Müslim kendi sahihlerinde hüccet saymışlardır. Fakat ömrünün sonlarında hafızası karış-mıştır. İsnadın diğer râvîieri sıkadır. [218]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyhaki ve Tahevî de ri-vayet etmişlerdir.
I b n - i Ö me r (Radıyallâhü anh) 'in hadisi de N e s â i hâriç Kütüb i Sitte sâhibleri tarafından rivayet edilmiştir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi ise Zevâid türündendir.
Sabah farzından önce kılman iki rek'atte okunduğu haber verilen KâfÎrûn ve İhlâs sûrelerinin Fatihadan sonra okunduğu malum olduğu için hadîslerde bu durum tasrih edilmemiştir.
Mezkûr namazın ilk rek'atinde Fâtiha'dan sonra Kâfir un süresinin ve ikinci rek'atın Fatihasından sonra İhlâs süresinin okunmasının müstahab olduğuna hükmeden cumhur için bu hadîsler delildir.
Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve başkalarının İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettiklerine göre; Peygamber ^Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah farzından ön-
çeki iki rek'atın birincisinde,[219] âyetini ve ikincisinde[220] âyetini okuduğu çok vâki olmuştur.
Bu hadis mezkûr âyetlerin anılan namazda okunmasının müsta-habhğına delâlet eder.
Başka âyetleri okuduğu rivayetleri de vardır.
Bu hadîsler, mezkûr namazda Fâtiha'dan sonra Kâfirûn ve İhlâs sûrelerinin veyahut baş kısımlarını yukarda yazdığım âyetlerin okunmasının müstahablığına delâlet eder.
Cumhurun görüşü de budur. Bunun dışındaki görüşler ise şunlardır :
1. M â 1 i k' in meşhur kavline göre, bu namazda yalnız Fatiha okunmalıdır, buna sûre veya âyet eklenmemelidir. Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh)'in da böyle dediği rivayet olunmuştur. Bunun delîli de Buhârî, Müslim, Mâlik, Nesâî ve başkalarının rivayet ettikleri şu mealdeki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsidir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah farzından önceki iki rekatı o derece hafif tutuyordu ki: 'Acaba Fâtiha'yı okudu mu?' diyordum."
2. Zahirîye mezhebine mensup bâzılarına göre Fatiha okunmaz, yalnız Kâfirûn ve İhlâs sûreleri okunur. Bu görüş her namazda Fâtiha'nın okunmasının gerekliliğine âit hadîslerle merduttur.
3. Zâhiriyye1 nin bâzısı ile Ebû Bekir el-Asam ve îbn-i Aliyye'ye göre hiç bir şey okunmaz. Bu da merduttur.
Bâzı âlimler demişler ki: Gece okumasını itiyat ettiği âyetleri veya sûreleri gece okumamış olan bir kimsenin bunu mezkûr namazda okumasında beis yoktur. Çünkü Ibn-i Ebî Şeybe, H a -san-ı Basrİ' nin böyle hükmettiğini rivayet etmiştir. Mücâhid ve Sevri de böyle demişlerdir. Ebû Hanîfe de: Geceden kalma hizbimi bazen sabah namazı sünnetinde kılmışım-dır, demiştir. [221]

103 - Namaz İçin İkamete Başlanacağı Zaman Farzdan Başka Namaz Kılınamaz1 Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1151) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Namaz için ikâmet edileceği zaman (O) farzdan başka hiç bir namaz kılınmasın (veya kılınmaz.)»" [222]

İzahı

B u h â r i' den başka Kütüb-i Sitte sahipleri, Beyhakİ, Dârimi ve Tahavi bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
cümlesinin mânâsı: «Namaz için ikâmete başla-
nacağı zamanadır. Nitekim İbn-i Hibbân'ın Amr bin Di nâr" dan olan rivayetinde :
«Müezzin ikâmet etmeğe başlayacağı zaman...» buyurulmuştur cümlesindeki olumsuzluk, nehiy (yasaklama) anlamında
olabilir. Yâni ikâmet edilecek farzdan başka bir namaza başlamak yasaktır.
İkâmetten önce başlanmış olan namaz bu yasağın şümulüne girmez. Aksi takdirde o namazı bozmak gerekir. Halbuki; o = «amellerinizi bozmayınız.» âyeti başlanmış bir ibâdeti bozmayı yasak kılmıştır.[223]
Mezkûr cümledeki olumsuzluk asıl mânâsında İbkâ edilebilir. Artık cümlenin mânâsı şöyle olur:
«... İkâmet edilecek farzdan başka başlanacak namaz sahih değil (veya mükemmel bir namaz sayılmaz.)»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir gün sabah farzını kıldırırken mescide girip sabah sünnetini kıldıktan sonra cemaata iltihak eden kişiyi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikaz ederken; sabah sünnetini yeniden kılmasını emretmediği, bundan sonra gelen Abdullah bin Serûs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinden anlaşılmaktadır. Şu halde o zâtın kıldığı sünnet sahih sayılmıştır. Bu olay, hadîsimizdeki olumsuzluğun, namazın mükemmelliği ile ilgili olduğuna delildir. Yâni ikâmete başlandıktan sonra kılınacak başka namaz sahih ise de mükemmel değildir.
İkâmete başlanınca, ilgili farzdan başka bir namaza durmanın yasaklanmasının hikmeti, başından itibaren farza yetişmek, iftitah tekbirinin faziletine kavuşmak, imâma muhalefet gibi yanlış yorumlara meydan vermemektir.
Hadis ikâmete başlanınca, ikâmet edilen farzdan başka her hangi bir namaza durmanın caiz olmadığına delâlet eder. Bu hususta sabah namazı sünneti ile başka namazlar arasında bir fark yoktur. Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. Tuhfetü'l-Ahvezî sahibi âlimlerden dokuz kavil rivayet etmiştir. El Menhel yazan da bunların çoğunu anlatmıştır. Bunu şöyle özetleyebiliriz :
1. Ömer, Ebû Hüreyre, Urve bin Zübeyr, İbn-i Sirîn, Said bin Cübeyr, İbnü'1-Mübâ-rek, Şafiî. Ahmed ve İshak (Radıyallâhü anhüm)'a göre ikâmete başlanınca, başka namaza durmak mekruhtur.
2. Ibn-i Abdi'l-Berr ve Zahiriyye mezhebine göre, ikâmete başlanınca sünnete durmak caiz değildir. Sabah sünneti ile başka sünnet arasında fark yoktur.
3. îbn-i Mes'ûd, îbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Ebü'd-Derdâ, Mesrûk, Hasan-ı Basri, M e k -hûl, Mücâhid, Evzâi, Ebû Hanife ve arkadaşları (Radıyallâhü anhümJ'a göre imam sabah farzını kıldırırken, farzın son rek'atinde imama yetişeceğine inanan kişi mescidin dışında veya içinde önce sabah sünnetini kılabilir. Bunların delili, bu hadisin sonunda Beyhakİ' nin rivayet ettiği:
— «Sabah sünneti müstesna» ziyâdesidir. Fakat Beyhakİ, bu ziyâdenin aslı yoktur. Çünkü râvileri zayıftır, demiştir.
El Menhel yazarı bu grubun başka delillerini de zikretmiştir.
4. Mâlike göre, ilk rek'atte imama yetişmemek endişesi yok ise mescidin dışında sabah sünneti kılınır. İlk rek'atı kaçırma endişesi var ise sünnet kılınmadan hemen imama uyulur. Sevrl de böyle demiştir. Şu fark ile ki S e v r i' ye göre söz konusu halde sabah sünneti mescidin dışında kıhnabildiği gibi mescidin içinde de kılınabiiir
El-Menhel yazan ile Tuhfetü*l-Ahvezî yazarı birinci kavlin tercih edildiğini söylemişlerdir.

1152) Abdullah bin Sercîs[224] Radtyallâhû anh)'den rivayet edil-e eöre:
diğine göre:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah farzını kılmakta iken: bir adamı,sabah farzından Önceki iki rekatı kılmakla meşgul olarak görmüş ve namazı kıldıktan sonra adama:
«(Ey Filân)! Sen bu iki namazından hangisini namaz sayıyorsun?» buyurdu." [225]

İzahı

Müslim, N e s â i ve Tahavi de bunu rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m ' in rivayetinde şu ziyâde vardır:
«Yalnız kıldığın namazı mı, yoksa bizimle birlikte kıldığını mı?»
El-Menhel yazarı şöyle der:
"Hadîsin mânâsı şudur: Sen hangi namazı kasdederek mescide geldin, kendi başına kıldığın sünnet için mi, yoksa bizimle beraber kıldığın sabah farzı için mi? Eğer kendi başına kıldığın sünnet için geldi isen bunu evde kılmak daha iyidir. Şayet farz için geldi isen, gelir gelmez niçin buna başlamadın da sünnetle meşgul oldun?
Bu soruyu yöneltmekle, adamın farza başlamayı geciktirmesi ve sünnetle meşgul olmasının hatalı olduğu bildirilmiş olur.
Hadîs, îmam farza başlamış iken gelen adamların ilk rek'atte imama yetişeceklerini zanetseler bile sünnete durmamalarına ve hemen farza başlamalarına delildir ve bâzı âlimlerin: İlk rek'atte imama yetişeceğine inanan kimse önce sabah sün^jptini kılar, keza diğer bir kısım âlimlerin: 'Son rek'atte imama yetişeceğine inanan kimse önce sabah sünnetini kılar', diye verdikleri hükmü reddeder.
İmama bir veya iki rek'atte yetişeceğine inanan kimse önce sabah sünnetini kılar, diyen âlimler, bu hadisi tevil ederek. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in itiraz sebebi, adamın sabah sünneti îte sabah farzını ard arda ve aynı yerde kılması veyahut sabah sünnetini, farza durmuş olan cemâatin saffı içinde kılmasıdır, demişlerdir. Fakat bu yorumlar tutarlı değildir. Çünkü hadisin zahirine göre imam farza durmuş iken nafileye başlamak, doğru görülmüyor. Beyhakî' nin rivayetinde Abdullah bin Sercis (Ra-dıyallâhü anh) :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazını kıldırmakta iken; bir adam mescide girdi ve saffa ulaşmadan sabah sünnetini kıldı..." demiştir. M ü s 1 i m' in rivayetinde de adamın, mescidin bir kenarında sabah sünnetini kıldıktan sonra cemaata katıldığı bildirilmiştir. Bu iki rivayet, adamın sünneti ve farzı başka başka yerlerde kıldığına delâlet eder."

1153) Abdullah bin Mâlik bin Buhayne (e!-Ezdî) (Radtyallâhü anh)'-den; Şöyle demiştir :
(Bir gün) sabah namazı için İkâmet edilmiş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sünnete durmuş olan bir adamın yanından geçti ve ona bir şey söyledi. Ne buyurduğunu bilemedim. Namazdan çıkınca biz bu adamın etrafında toplanarak: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sana ne buyurdu, diye sorduk. Adam şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki ı
Nerede ise sabah namazını dört (rek'at) kılacaksınız.»" [226]

İzahı

B u h â r i ve Müslim de bunu az lafız farkı ile rivayet etmişlerdir. Buradaki rivayete göre Resûlullah (SallaJlahü Aleyhi ve Sellem) in adamla konuşması namazdan sonra değil, o adam sünnet kıldığı esnada olmuştur. İkâmet edildiği vakit farza durmak zamanı gelmiş olur. Bu zaman zarfında sünnet ile farz ard arda kılınınca sabah farzı dört rek'at imiş gibi bir durum görülebilir.
Hadîs, ikâmet edildiği vakit, farza durmanın icap ettiğine ve başka namazla meşgul olmanın hatâ olduğuna delâlet eder. Bâzı rivayetlerde, râvi Abdullah (Radıyallâhü anh)'in bir gün sünnet kılarken müezzinin ikâmet etmeye başladığı ve Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in kendisini çekerek:
— «Sabah namazını dört rek'at mı kılıyorsun?» buyurduğu bildirilmektedir. Ahmed, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Hâkim ile başkasının rivayet ettiği bu kıssa, müellifin rivayet ettiği kıssadan ayrı olduğu için bir çelişki söz konusu değildir. [227]

104 - Sabah Farzından Önceki İki Rekat (Sünnet) 1 Kaçıran Kimsenin Bunu Ne Zaman Kaza Edeceğine Dâir Gelen (Hadîsler) Babı

1154) Kays bin Amr[228] (Rad,yallahü anh)\\,n: Şöyle demdir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir *ün) bir adam sabah farzından sonra iki rek'at namaz kılarken görmüş ve Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:

— «Sabah namazını iki defa mı (kılıyorsun)?» buyurmuş, adam da O'na :
— Ben sabah namazından Önceki iki rek'atı kılmamış idim de onu kıldım, cevabını vermiştir. Râvi demiştir ki, Peygamber (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem), (bu cevabtan sonra) susmuştur." [229]

İzahı

Tirmızî, Ebû Dâvûd, Dârekutni, el-Hâkim ve Beyhaki de bunu rivayet, etmişlerdir.
Sabah namazından sonra sünneti kılan zâtın râvi Kays (Radıyallâhü anh)'in kendisi olduğu T i r m i z î' nin rivayetinde tasrih edilmiştir. Hattâ o rivayette Kays (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sorusunu cevaplayınca Peygam-
ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in = «Hâl böyle olunca bir beis yoktur.» buyurmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in susması takrir ve tasvip anlamım taşır. Yâni adamın sabah farzından sonra ve henüz güneş doğmamış iken sabah sünnetini kılmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) uygun görmüştür. Mezkûr sünnetin kaza edilmesi hususunda âlimlerin kavilleri şöyledir:
l. Güneş doğmadan kılmanın veya doğduktan sonra kaza etmenin müstahablığıdır. İbn-i Ö me r, A tâ', Tavus, İbn-i Cüreyc, Şafii, Ahmed ve îshak (Radıyallâhü anhüm) böyle demişlerdir. Delilleri bu hadistir. Bir de Tirmi-z i' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettiği şu hadîstir:
= «Sabah sünnetini kılmamış olan bir kimse bunu güneş doğduktan sonra kılsın.»
Bu gruptaki âlimler: Sabah farzından sonra gün doğuncaya kadar namaz kılma yasağını bir sebebe dayanmayan mutlak nafile türüne tahsis etmişlerdir.
2. Güneş doğup bir veya iki mızrak boyu kadar yükseldiği vakit ile güneşin istiva yâni gök ortasına varacağı zaman arasındaki süre için kaza edilmesinin müstahablığıdır. Sabah farzından sonra ve henüz güneş doğmamış veya doğmuş da bu kadar yükselmem iş iken kılınmaz. Kasım bin Muhammed, Evzâî, Mâlik, Hanef iler' den Muhammed bin el-Hasan (Radıyallâhü anhümî'ün kavli budur.
Bu grubun delili T i r m i z i' nin mezkûr hadisidir. Bunlara göre gün doğmadan kılınmaz. Çünkü bu vakitte namaz kılmaktan nehiy edilmiştir.
3. Sabah sünneti farzdan önce kılınmayınca sonradan kaza edilmez. Ancak farzla beraber kazaya kalmış ise, güneş henüz gök ortasına varmamış iken sabah farzından önce onun sünneti kaza edilir. Sonra farz kaza edilir. Ebû Hanİfe ve Ebû Yûsuf (Radıyallâhü anhümâ)'nın kavli budur.
Bunların delili de B u h â r î, Müslim ve başkalarının rivayet ettikleri îmran bin Husayn {Radıyallâhü anh)'in şu mealdeki hadîsidir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir yolculuğunda sa-hâbîlerle beraber sabah namazına uyanamamışlar ve nihayet güneşin harareti ile uyanmışlar, konakladıkları yerden hareket ederek biraz gittikten sonra müezzine ezan okumasını emir buyurmuş, ezan okunduktan sonra sabah farzından önceki iki rekatı kılmış, sonra ikamet edilerek sabah farzı kılınmıştır."

1155) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü tzn/tj'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), uykuda kalarak sabah sünnetini kaçırmış ve güneş doğduktan sonra bunları kaza etmiştir.Zevâid'de : îsnadındaki râvîler sikalardır. Ancak râvi Mervân bin Mua-viye tedlis ederdi. Burda an'ane ile rivayet etmiştir. Evet Buhârî ve Müslim kendi sahihlerinde Mervan'dan rivayette bulunmuşlardır, diye bilgi verilmiştir. [230]

105 - Öğle (Namazı) Farzından Öncekî Dört Rekat (Namaz) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1156) Kaabûs[231] (bin ebi'l-Mahârık) (Radtyallâhü anh), babası Ebü'l-Mahânk (Radtyallâhü anh)'den rivayetle şöyle demiştir:
Babam (Ebü'l-Mahârık), Âişe (Radıyallâhü anhâl'ya haber göndererek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (sünnetlerden) devamlı kılmaktan en çok hoşlandığı namazın hangisi olduğunu sormuş ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle cevap vermiştir: Resûlullah (Sallallahü AJeyhi ve SeJlem) öğle farzından önce dört rek'at kılardı. Bundaki kıyamı (= Kıraati) uzun tutardı ve rüku' ile secdelerini güzel yapardı.Zevâid'de bildirildiğine göre senedindeki Kaabûs

(R.A.)'un sıka veya zayıf olduğu hususunda ihtilâf vardır. İbn-i Hibbân ve Nesâi onu zayıf sayarken îbn-i Muin ve Ahmed, sıka saymışlardır. Senedin kalan ricâh sikalardır. [232]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle farzından önce dâima dört rek'at sünnet kıldığına delâlet eder. Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki rek'at kıldığı rivayeti vardır. Şu halde bazen iki rek'atle yetindiği, kuvvetle muhtemeldir. Sünnet olanı ise dört rekattır. Zahir olan netice budur.
Hadisten zahiren anlaşılan bu dört rekatı bir selâmla kılmış olmasıdır. Bundan sonraki hadîste bu durum açıkça belirtilmiştir.
Buhâri ile Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ) dan rivayet ettikleri bir hadiste Âişe (Radıyaİlâhü anhâ) şöyle demiştir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Öğle namazının farzından önce dört rek'at ve sabah namazının farzından önce iki rek'at (sünneti) hiç bırakmazdı."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in öğle farzından önce iki rek'at (sünneti kıldığına dâir 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivayet, bu rivayetlerden farklı görülmüş ve Ayni bu hususta şunları yazmıştır;
l. I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in iki rek'atı unutup iki rekatı rivayet etmesi.
2. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bazen iki, diğer zamanlarda dört rek'at kılması.
3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evde dört ve mes-cidde iki rek'at kılması Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın evdekini, 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) "m de mesciddekini rivayet etmesi gibi değişik yorumlar muhtemeldir.
Bütün bu ihtimallere göre öğleden önceki sünneti dört rek'atten düşürmemelidir. Çünkü İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yalnız mesciddeki hâline muttali idi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ise hem mesciddeki hem de evdeki hâline muttali idi. îkisi de muttali oldukları durumu bildirmişlerdir'

1157) Ebû Eyyub (el-Ensârî) (Radıyallâhü anh)'âen: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öğle vakti girince öğle namazının farzından önce dört rek'at (namaz) kılardı, dört rek'a-tın arasında selâm vermezdi. Ve şöyle buyurdu =
«Güneş, gök'ün ortasından batıya kaydığı zaman şüphesiz semânın kapıları (o dört rek'at için) açılır.»" [233]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizi, Tahavi ve Taberi de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. T a b a r â n i' nin el-Kebîr ve el-Evsat'ta rivayet ettiğine göre Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana misafir olduğu sürede öğle farzından önce dört rek'ati dâima kıldığım gördüm ve şöyle buyurdu:
«Güneş semânın ortasından zail olunca (batıya kayınca) semânın kapıları açılır ve öğle namazı kılınmadıkça hiç bir kapısı kapanmaz. O saat içinde benim için hayrın (semâye) yüksel m 3sini severim."
Hadiste anlatılan dört rek'at, öğle farzından önce kılınan sünnettir. Bu sünnet kılınırken iki rek'atte bir selâm verilmeyip dördünün bitiminde selâm verildiği bildiriliyor. Semânın kapılarının, o namazın göklere çıkarılması için açıldığı Ebû Davud'un rivayetinden anlaşılıyor. Bundan maksad, onun kabul buyurulmasıdır.
Hadis, öğle namazından önce dört rek'at sünnetin kılınmasının çok müstahap olduğuna, faziletinin azametine ve iki rek'atte bir değil, dört rek'atın bitiminde selâm verilmesinin daha faziletli olduğuna delâlet eder. Hanefi âlimlerine göre efdal olanı dört rek'atın bir selâmla kılınmasıdır. Diğer üç mezhebe göre iki rek'atten selâm vermek daha faziletlidir. [234]

106 - Öğleden Önceki Dört Rekatı Kaçıran Hakkındaki Bab

1158) Aişe (Radtyallâhü ankâ)ydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle farzından önceki dört rek'at (sünnet) i kaçırdığı zaman, öğle farzının sonundaki iki rek'atten sonra onu kılardı."

Ebû AbdiIIah (Müellifimiz) demiştir ki: Bu hadîsi Şubeden yalnız Kays rivayet etmiştir. [235]

İzahı

T i r m i z i bunu iki senedle rivayet etmiştir. Kays bin Rabı'in Şube aracılığı ile Hâlid el-Hazzâ'dan olan rivayetinden sonra Tirmizi de müellifimiz gibi 'Bunu Ş û -be1 den yalnız Kays bin Rab Tin rivayet ettiğini biliyoruz, der ve Abdurrahman bin Ebi Leylâ (Radıyal-lâhü anh)'ın da bunun bir benzerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiğini kaydeder. T i r m i z i'nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğleden önceki sünneti öğlenin son sünnetinden sonra kıldığı tasrih edilmemiş sadece öğle farzından sonra kıldığı bildirilmiştir. T i r m i z î' nin lafzı şudur: T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe yazarı kitabımızdaki rivayete dayanarak T i r m izi' deki bu rivayeti aynı şekilde yorumlamıştır. Yâni bu rivayetten maksad, öğle farzından önce kılmadığı sünneti öğlenin son sünnetinden sonra kılardı, der.
Tuhfe yazarı şöyle der:
"Hadis, farz namazların ilk sünnetlerinin devamlı kılınmasının meşruluğuna ve farzın vaktinin bitimine kadar bu sünnetlerin vakitlerinin devam ettiğine delâlet eder. Çünkü eğer farzın kılınması ile ilk sünnetin vakti çıkmış olsaydı farzdan sonra kılınması kaza sayılırdı. Ve son sünnetten önce kılınacaktı. Halbuki son sünnetten sonra kılındığı bu hadîsle sabit olmuştur. El-Iraki bu mânâyı çıkararak Ş â f i 11 e r' ce sahih olanı budur, demiştir. Daha sonra: Bunun aksi de söylenebilir. Yâni eğer farzdan sonra da ilk sünnetin vakti devam etmiş olsaydı, son sünnetten önce kılınmalı idi. E 1-I r â k i ilk mânâya taraftar olmuştur."
Hanefi âlimlerine göre öğle farzının ilk sünnetinin vakti öğle farzının kılınması ile sona erer. Farzdan sonra kaza olarak kılınır. H a n b e I i mezhebi de böyledir.
Hanefî âlimlerinin bir kısmı öğlenin ilk sünneti son sünnetinden önce kaza edilir, demişler ise de, Ebû H a n i f e ve Ebû Yûsuf'a göre son sünnetten sonra kaza edilmelidir.
Şafiî âlimlerine göre farzların ilk sünnetinin vakti yukarda da işaret edildiği gibi farzların vaktinin bitimlerine kadar devam eder. [236]

107 - Öğle Farzından Sonraki İki Rekatı Kaçıran Hakkında Bir Bâb

1159) Abdullah bin el-Hâris (Radıyallâhü anh)'t\en) ; Şöyle demiştir: Muâviye (Radıyallâhü anh), (bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşi) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya (bir elçi) gönderdi. Ben elçi ile beraber gittim. Elçi Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)ya sordu. Ümmü Seleme (Radıyallâhü an-hâ) şöyle cevap verdi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (zekât toplamak üzere) bir memur göndermiş idi. (Bir gün) öğle namazı için benim odamda abdest alıyordu. Onun yanında çok muhacir vardı. Onların hâline çok ihtimam gösteriyordu. Bu esnada kapı çalındı. O da kapıya çıktı. Sonra öğle farzını kıldırdı ve tahsildarın getirdiği zekâtı taksim etmeye oturdu. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: O, ikindi namazına kadar bu işle meşgul oldu. İkindi farzını kıldırdıktan sonra odama girdi ve iki rek'at (namaz) kıldı. Sonra buyur du ki:
-Tahsildarın işi ile meşguliyetim dolayısı ile bu iki rek'atı Öğle namazından sonra kılmadım, ikindiden sonra kıldım.»"
Not: Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedindeki râvi Yezid bin Ziyâd'ın sıka olduğu hususunda ihtilâf vardır. Bu nedenle isnad hasen olur. Ancak bu râvi tedlis ederdi, bunu da an'ana ile rivayet etmiştir. Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd bu hadisi başka lafızlarla rivayet etmişlerdir. [237]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin bir benzerini î b n - i E b i Şeybe, Abdullah bin el-Hâris (Radıyallâhü anh) '-den meâlen şöyle rivayet etmiştir:
"Abdullah demiştir ki: Ben İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber Muâviye (Radıyallâhü anh) m yanına girdik. Muâviye (Radıyallâhü anh), İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ı taht üzerinde oturttu ve: İkindi namazından sonra halkın kılmakta olduğu iki rek'at, ne namazdır? diye sordu. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) :
Bu, İbnü'z-Zübeyr (Radıyallâhü anh) in halka verdiği fetva iledir, diye cevap verdi. Muâviye, İbnü'z-Zübeyr (Radıyallâhü anh) e (adam) gönderip sordurdu. İbnü'z-Zübeyr (Radıyallâhü anh);

Bunu Âişe (RadıyaHâhü anhâ) bana söylemiştir diye cevap verdi. Muâriye, Âişe (Radıyallâhü anhâ) ye gönderdi. O da: Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) bana haber vermiştir, deyince, Muâviye (Radıyallâhü anh) bu kere Ümmü Seleme'ye adam gönderdi. Ben de elçinin be-raberinde gittim."

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya gönderilen elçinin Kesir bin es-Salt (Radıyallâhü anh) olduğu sahih bir se-nedle T a h a v î' nin Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'den olan şu rivayetinden anlaşılmıştır:

"Muâviye (Radıyallâhü anh) minber üzerinde iken Kesir bin es-Salt (Radıyallâhü anh)'a: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya git de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ikindiden sonra kıldığı iki rek'atin (mâhiyetini) sor, dedi. Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) demiştir ki: 'Ben de onunla beraber kalktım. İbn-i Abbâs (Radıyallâ-hü anh) : Abdullah bin el-Hâris (Radıyallâhü anh) a: Sen de onunla beraber git, dedi. Bunun üzerine hepimiz Âişe (Radıyallâhü anhâ) -ya varıp sorduk. Kendisi: Ben bilemem, dedi..." Mezkûr hadîsin devamı nakledilmiştir.

Buhâri. Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivayet ettikleri Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi, bir hayli uzundur. Bu rivayetin özeti şudur :

'Küreyb Mevlâ İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm), üç sahâbi tarafından Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya gönderilerek ikindiden sonraki iki rek'atın hükmü sorulmuş, Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya sor, demiş. Nihayet Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) ya vâki müracaat neticesinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bu hususta şöyle buyur-duğu, anlaşılmıştır:

"Ey Ebû Ümeyye kızı [238], ikindi namazından sonra kıldığım iki rek'at namazı sormuştun . Bana, Abdül'1-Kays kabilesinden bâzı kimseler, (kendi kabilesine mensup bir cemâatin müslüman olduğunu bildirmek için) gelmişlerdi ve beni öğlenin son iki rek'atını kılmaktan alakoymuşlardı. Bu kıldığım iki rek'at (sünnet) öğlenin o son iki rek'atıdır."

El-Menhel yazarı şöyle der:

"Namaz kılmanın yasak olduğu vakitte bir sebebe bağlı nafile namazın kılınmasının mekruh olmadığına hükmeden Şafii mezhebine mensup âlimler bu hadisi delil göstermişlerdir. $ â f i i 1 e r: Anılan vakitte, bir sebebe bağlı olmayan nafileyi kılmak mekruhtur, demişlerdir. (Sebebe bağlı nafile için misâl olarak, abdest almak sebebiyle kılınacak iki rek'atlık abdest sünneti, mescide girmek sebe-bile kılınacak iki rek'atlık Tahiyyetü'l-Mescid sünneti gösterilebilir.)

Ş â f i i 1 e r yine bu hadisi delil göstererek : Farzlara bağlı sünnetler, vakitlerinde kılınmadığı zaman kaza edilmesi müstahabtır, demişlerdir.

E b û H a n î f e ile Mâlik ise : Yasak vakitlerde ne sebebe bağlı sünnetler, ne de bağlı olmayan nafileler kılınır. Farzlara bağlı sünnetlerden yalnız sabah namazının sünneti kaza edilir, demişler dir.

A h m e d de : Yasak vakitlerde hiç bir nafile namaz kılınmaz. Sebebe bağlı olan ile olmayan arasında fark yoktur. Farzlara bağlı sünnetler bunun dışındaki zamanlarda kaza edilir, demiştir.

Üç mezheb imamları: Bu hadîsin hükmü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur, demişlerdir.

El-Menhel yazarı, mezkûr hadiste anlatılan, öğlenin son sünnetinin ikindi namazından sonra kılınması mes'elesinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olduğuna delil gösterilen rivayeti nakletmiştir. Ahmed ve Tahavî' nin rivayet ettikleri delil şudur:

"Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: = «Şu halde bu iki rek'atı
vaktinde kılmadığımız zaman kaza edelim mi?' diye sormuş, Resûlul-
lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), «Hayır» buyurmuştur.

Tahavî: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den başkası öğlenin son sünnetini kaçırdığı zaman, ikindiden sonra kaza ede-miyeceği bu rivayetten anlaşılıyor. Şu halde mezkûr hüküm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur. Başkası bunu ikindi namazından sonra kaza edemez ve başka nafile de kılamaz* demiştir.

B e y h a k i bu rivayetin zayıf olduğunu söylemiş ise de, bu söz sıhhatli değildir. Çünkü senedin ricali sikalardır.

Mezkûr hadîsimizdeki hükmün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e mahsus olmadığını kabul etsek bile, bu hadis yalnız öğlenin son sünnetinin ikindi namazından sonra kaza edilmesinin câizliğine delâlet eder. Sebebe bağlı bütün sünnetlerin böyle olduğuna delâlet etmez." [239]

108 - Öğle Farzından Önce Dört, Sonra Da Dört (Rek'at) Kılan Hakkında Gelen (Hadîs) Babı

1160) (Mü'minlerin anası) Ümmü Habîbe (Radtyallâkü anttaydım rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu demiştir :
"Kim öğle farzından önce dört (rek'at) ve öğle farzından sonra dört (rek'at sünnet) kılarsa Allah onu cehennem ateşine haram eder." [240]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve Ah med de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizî ve Ebû Dâ vûd ' un rivayeti şöyledir:
* = "Kîm ö^e farzından önceki dört rek'at ile sonraki dört rekatı devamlı kılarsa..."
N e s â i' nin bir rivayetinde : - .Allah onun etini cehennem ateşine haram eder.» buyurulmuştur.
Tirmizi ve Ebû Davud'un rivayetinden anlaşıldığı gibi bu yüce fazileti elde etmek için mezkûr dörder rek'at sünneti dâima kılmak gerekir. Yalnız bir iki defa kılmak bu fazileti kazanmak için kâfi değildir.
-Cehennem ateşine haram edilmesi- ifâdesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Tuhfe yazarı şöyle der:
'Bu cümle ile kasdedilen mânâ hakkında ihtilâf edilmiştir. Maksat, buna devam edenin hiç cehennem ateşine girmiyeceği mi, yoksa cehenneme girmesi mukadder olsa bile ateşin onu yakmıyacağı mı, veyahut ateşin onun bütün vücudunu kapsamıyarak, kısmen dokunabileceği mi?
En iyisi bunu hakiki mânâsına yorumlayarak mezkûr sekiz rek'at sünnete devam edenin cehennem ateşinde yanmayacağını ifâde etmektir. Allah'ın fazlı daha geniş, rahmeti de daha umumîdir.'
El-Menhel yazarı ise cümleyi şöyle yorumJar: 'Maksat, bu rek'atlere devam etmenin, cehennem ateşini gerektiren günahları işlemeye engel olmasıdır. [241]

109 - Gündüz Kılınması Müstehap Olan Sünnet Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1161) Asım bin Damra es-Selûlî (Radtyallâhü ö«A/den; Şöyle demiştir :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemt'in gündüz kıldığı sünnet namazı Ali (Radıyallâhü anh)'den sorduk. O:
— Bu sünneti (devamlı) kılmaya gücünüz yetmez dedi. Biz Ona i
— Sen bize bildir, biz bundan gücümüzün yettiği miktarı alırız, dedik. O dedi ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) sabah farzını kılınca, artık namaz kılmayı tehir ederdi. Nihayet güneş ikindi namazı vaktinde şuradan yâni batı ufkundan ne kadar (irtifada) ise güneş o kadar şuradan yâni doğu ufkundan yüksek olunca kalkar iki rek'at (sünnet) kılardı. Bundan sonra namaz kılmayı geciktirirdi. Ta öğle namazı vaktinde güneş şuradan (yâni batı ufkundan) uzak olduğu miktar şuradan yâni doğu ufkundan yüksek olunca kalkıp dört rek'at (sünnet) kılardı. Güneş gök ortasından ayrılınca (= öğle vakti girince) de öğle farzından önce dört rek'at (sünnet) kılardı. Öğle farzından sonra da iki rek'at (sünnet) kılardı ve ikindi farzından önce dört rek'at (sünnet) kılardı. Bu dört rekatın ilk iki rek'atı ile son iki rek'a-tını, Mukarrabîn meleklere. Peygamberlere ve bunlara tâbi olan müs-lümanlarla mü'minlere selâm vermekle birbirinden ayırırdı.
Ali (Radıyallâhü anh) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemt'in gündüz sünneti işte şu on altı rek'attır. Buna devam eden azdır, dedi.
Râvi Vekî' demiştir ki: Babam şunu da ilâve etmiştir: Habib bin Ebi Sabit (şeyhine hitaben) : Ey Ebâ İshak! Senin bu hadîsin, senin şu mescidin dolusu altından bence daha sevimlidir, dedi." [242]

İzahı

Tirmizi ve Nesâî de bunu rivayet etmişlerdir. Yalnız hadîsin: diye başlayan son paragrafı yoktur. Diğer lafızlarında mânâyı etkilemeyen az bir değişiklik vardır.
Tuhfe yazarı hadisin şerhinde şöyle der:
"Hadîsten anlaşılıyor ki, ikindi vaktinde güneş batı ufkundan yüksek olduğu kadar doğu ufkundan yükselince (yâni kuşluk zamanı) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki rekat

sünnet kılardı. Bu namaz duhâ (= kuşluk) sünnetidir. îşrak sünneti olduğu da söylenmiştir: Fakat ben derim ki: 'Eğer işrak namazından maksat, güneş doğduktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldığı namaz ise, bu hadîsteki namazın o namaz olmadığı açıktır. (Çünkü hadîsteki namaz güneşin doğuşundan bir hayli zaman sonra kılınırdı. Hadîs bunu açıkça belirtiyor.)
İncâhü'1-Hace sahibi hadisteki iki rek'at namaza 'Küçük kuşluk namazı* adını vermiş ve öğleye doğru kılındığı bildirilen dört rek'at hk namaza 'Büyük kuşluk namazı* ismini vermiştir."
Öğle namazının zamanı güneşin semânın ortasından batıya doğru bir miktar kaydığı mûlumdur. O sırada güneşle batı ufku arasında ne kadar mesafe varsa öğleye yakın bir zamanda güneş ile doğu ufku arasında o kadarlık mesafe olduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dört rek'at sünnet kıldığı hadîste belirtiliyor.
Hadiste, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle farzından önce dört, sonra iki ve ikindi farzından önce dört rek'at kıldığı bildirilmiştir.
İkindinin dört rek*atlik sünnetinin ortasında meleklere, Peygamberlere ve mü'minlere selâm vermesi ifâdesi iki şekilde yorumlanmıştır.
Birinci yorum: İkinci rek'atte teşehhüde oturmasıdır. Çünkü te-şehhüdde:
«Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarına» deniliyor. 'Sâlih kullar' ifâdesi Peygamberleri, melekleri ve mü'minleri kapsar.
İkinci yorum ikinci rek'atte selâm vermek ve dolayısıyla namazdan çıkmaktır.
Tuhfe yazan bu hususta şöyle der:
" E 1 -1 r a k î : 'Bâzıları bu ifâdeyi teşehhüd okumakla yorumlamışlardır. Çünkü teşehhüdde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve sâlih kullara selâm vermek vardır. îshak bin İb-rahim böyle yorum yapmıştır. Zira onun görüşüne göre gündüz sünnetleri dörder rek'at kılınır. Fakat İ s h a k' in bu yorumu biraz uzaktır, demiştir. Tirmizi: Bilâkis 1 s h a k ' in yorumu açık ve yakın olanıdır. Hattâ bu yorum doğru olanıdır. Çünkü Peygamberler, namaz kılanın yanında değiller ki kişi namazın sonunda selâm verirken onlara selâm vermeye niyetlensin. Hâl böyle olunca hadisteki selâm ile nasıl namaz bitimindeki selâm kasdedilir? Benim görüşüm ve bilgim budur. Allah daha iyi bilir, demiştir.
El-Mirkât yazarının beyânına göre Bağavi, lbnü'1-Me1ek ve T ı y b î de bu yorumu te'yid etmişlerdir.
îbn-i Hacer el-Mekki-Heysemî: 'Hadisin lafzı bu yoruma mânidir. Hadisteki ifâdeden maksad, namazdan çıkmak için verilen selâmdır, başka bir mânâ kasdedilmemiştir. Bu sebeple iki rek'atın sonunda kişi selâm verirken sağında, solunda ve arkasında bulunan meleklere ins ve cinlerden mü'min olanlara selâm etmeye niyet eder, demiştir.
îbn-i Hacer'in yorumuna şu itiraz vardır: Bu yoruma göre kişi namazdan çıktığında "Esselâmü aleyküm" derken Peygamberlere de selâm vermeye niyetlenmesi gerekir. Halbuki Peygamberler orada hazır değiller, kişinin ne sağında ne solunda ne de arkasın-dadırlar." [243]

110 - akşam farzından önceki iki rek'at hakkında gelen hadîsler babı

1162) Abdullah bin Muğaffel (el-Müzenî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her iki ezan (yâni her iki ezan ile ikâmet) arasında bir namaz vardır.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu üç defa buyurdu. Üçüncü defasında : -Dileyen kimse için- buyurdu."

1163) Enes bin Mâlik (Radtyaiiâhü anh)\\en. Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (akşam farzı için) müezzin gerçekten ezan okurdu. (Ama) kalkıp akşam farzından önceki iki rek'at (nafileyi) kılanların çokluğu nedeni ile okunanın ikâmet olduğu sanılırdı." [244]

İzahı

Abdullah (Badıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r î, Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd, Tir mizi ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir.
Tercemede işaret ettiğim gibi -iki ezan-dan maksat, ezan ve ikâmettir. İkâmete de ezan denmiştir. Çünkü ezan vaktin girdiğini ilâm olduğu gibi ikâmet de namaza başlamanın ilâmıdır. Hadîsin zahirine göre mânâlandırmak doğru değildir. Zira her iki ezan arasında farz

namaz vardır. Halbuki hadîsin sonundaki: -Dileyen için»
kaydı bu namazın vacip olmadığına delâlet eder. Şu halde hadîsteki namazdan maksat nafile namazdır.
Hadis, emir mahiyetindedir. Yâni her ezan ile ikâmet arasında bir nafile namaz kılınız.
Hadîsin • "İki ezan" ifâdesini zahirine göre bırakmak mümkündür. Bu takdirde şöyle yorum yapmak gerekir: Her iki ezan arasında (Farzdan başka) bir nafile namaz kılınız.
Hadîs, umumîliği ile her farzdan önce bir nafile namazın kılınmasının m usta hab lığına delâlet eder. Bu genel hükmün içine akşam namazından önceki nafile de girer. Bundaki hikmet de ezan sesini işiten ve hazır olmayan kimselerin cemaata yetişmesine bir nafile ile fırsat vermektir. Ezandan hemen sonra ikâmet edilirse orada bulunmayanların cemaata yetişmesi güçleşir. Bu hikmetin yanında başka hikmet ve faydaların mevcudiyeti malumdur.
Enes (Badıyallâhü anhJ'in hadisi Buhâri, Müslim ve Nesâi' nin büyük süneninde başka lafızlarla rivayet edilmiştir. Mü s li m' in rivayeti meâlen şöyledir: "Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Biz Medine'de idik. Müezzin akşam ezanını okuduğu zaman sahâbller acele direklere doğru durup iki rek'at (nafile) kılarlardı. Öyle ki, namaza duranların çokluğu nedeni ile yabancı adam mescide girdiğinde farzın kılınmış olduğunu sanırdı."
Hadîs, akşam farzından önce iki rek'at nafile kılmanın müsta-hablığına delâlet eder. [245]

Bu Husustaki Âlimlerin Görüşleri

El-Menhel yazan şöyle der:
"Sahâbîlerden, Tabiilerden ve fıkıhçılardan bir cemâat bu namazın müstahablığına hükmetmişlerdir. Abdurrahman bin Avf, Übeyy bin Kâ'b, Enes, Câbir, Abdurrahman bin Ebî Leylâ, Hasan-ı Basri, Ahmed ve î s h a k (Radıyallâhü anhüm), böyle diyenlerdendirler. Hanefi ve Şafiî muhakkikleri ile hadis ehli de bununla hükmetmişlerdir. Müstahablığına dâir M â 1 i k) 'in de bir kavli vardır.
Başka bir cemâat bunun müstahab olmadığına hükmetmişlerdir. Mâliki ve Hanefî mezheblerının meşhur kavli budur. Şafiî 1 e r' in bir kavli de böyledir. Hulafâ-i Râşidîn (Radıyallâhü anhüm)'den de bu kavil nakledilmiştir.
Nahâî: Ne Ebû Bekir, ne Ömer, ne Osman (Radıyallâhü anhüm) kılmıştır. Ali, İbn-i Mes'ûd, A m -mâr, Huzeyfe ve Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anhüm) gibi seçkin sahâbîler K û f e" de idiler. Bunların hepsini gören bir zât bana haber verdi ki bunların hiç birisinin akşam farzından önceki sünneti kıldığını görmemiştir."
El-Menhel yazarı iki grubun delillerini ayrıntılı olarak beyan ettikten sonra şöyle der:
Bu ma'Iumatı edindikten sonra, bilmiş oldum ki hak, bu namazın mustahabhgına hükmedenlerin elindedir. Çünkü bu nama ^allallahü Aleyhi ve Sellem) *in emri, fili ve Z£i iîe sabittir. Nitekim İbn-i Hibbân'ın, Ibn-i Muftaffa! (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettiğine göre Peygamber lahü Aleyhi ve Sellem) akŞam farzındaf önce iki rekat kılmıştır.
E 1-Haf ,z, el-Fetih'te: Delillerin toplam., sabah sünnetinde olduğu gibi bu namazın da hafif kıhnmasınm müstahabhğına defa let eder, demiştir. [246]

111 - Akşam Farzından Sonraki İki Rekat Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1164) Aîşe (Radtyallâhü onkâ)'âan; Şöyle demiştir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam namazını(n farzını mescidde) kılardı sonra odama dönüp ik. rek'at (sünneti) kı-

1165) Râfi' bin Hadîc (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, Benî Abdil-Eşhel kabilesinde bizim yanımıza teşrif etmişti. Mescidimizde bize akşam namazını kıldırdı. Sonra:
«Bu iki rek'at (sünnet) i evlerinizde kılınız.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denmiştir : 'Bunun senedi zayıftır. Çünkü îsmâil bin Ayyâş'm Şamlılardan olan rivayeti zayıftır. Ravî Abdülvahhab ise kezzabtır.'
Sindi de: îsmâil bin Ayyâs'ın Şamlılardan değil, Şamlı olmayanlardan olan rivayetinin zayıflığı doğru olanıdır, demiştir. [247]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini, Müslim uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir.
Râfi' (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid türündendir. Ancak Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Tahavî bunun bir benzerini Kâ'b bin Ucre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. O rivayetin meali şöyledir:
"Kâ'b bin Ucre demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Benî Abdil-Eşhel mescidine geldi. Orada aksam namazını kıldırdı. Cemâat namazını bitirince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onların sünnet kılmaya başladıklarını gördü ve: -Bu namaz evlerde kılınmalıdır.» buyurdu." Bu hadîsin senedindeki râvi tshak bin Kâ'b de meçhuldür.
Akşam namazının son sünneti hakkında sahih olan bir hadis de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın şu hadisidir:
= "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam farzından sonraki iki rek'at (sünnet) i evinde kılardı." Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.
Benî Abdi'l-Eşhel kabilesi Ensâr-ı kirâm'ın bir koludur.
tbn-i Ebi Leylâ bu hadislerin zahirini tutarak; Akşam namazının son sünnetinin mescidde kılınması caiz değildir, demiştir. Ahmed de onun bu hükmünü beğenip tasvip etmiştir.
Cumhur i Bu hadislerdeki emir mendubluk içindir, demiştir. Cum-hur'a göre tüm nafilelerin ve bilhassa akşam namazının son sürmetinin evde kılınması daha efdaldır. Çünkü evde kılmak, gösterişten uzak ve ihlâsa yakın olanıdır. Bir de namaz sayesinde evler bereketlenir.
Bu hüküm, itikâf a yâni ibâdet maksadı ile bir süre camide durmaya niyet edenleri kapsamaz. îtikâfa giren kimse zaruri hailer dışında tüm zamanını camide geçirmek durumunda olduğu için sünnetlerini de camide kılar. Bu hususta âlimler müttefiktir.
Her iki hadis, sünnetlerin evlerde kılınmasının daha faziletli olduğuna delâlet eder. [248]

112 - Akşam Farzından Sonraki İki Rekat (Sünnet) Te (Fâtiha'dan Sonra) Okunan (Sûreler) Babı

1166) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), akşam farzından sonraki iki rek'atte (Fâtiha'dan sonra) : (sürelerin)i okurdu." [249]

İzahı

Tirmizi de bunu benzer lafızlarla rivayet etmiştir. Ti r-m i z İ' nin rivayetinde tbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle der:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in akşamın son ün-netinde ve sabah namazının sünnetinde (Fâtiha'dan sonra) KAfirûn ve İhlâs sûrelerini okuduğuna kaç defa şahit olduğumu sayamam/
Hadîs, akşam namazının son sünnetinde Fâtiha'dan sonra ilk rek'atte Kâfirûn ve son rek'atte İhlâs sûrelerini okumanın müstahab-lığına delâlet eder. Sabah namazının sünnetinde de bu sûreleri okumanın müstehabhğuıa Tirmizi' nin rivayeti delildir. [250]

113 - Akşam Farzından Sonraki Altı Rekat (Sünnet) Hakkında Gelen (Hadîs) Babı

1167) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Setlem), şöyle buyurmuştur :
«Kim akşam namazın (in farzın) dan sonra altı rekat (sünnet) i, arasında fena söz söylemeden kılarsa bu (sünnet), onun için on iki yıllık ibâdete denk tutulur.»" [251]

İzahı

Tirmizî ve îbn-i Huzeyme de bunu rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazan şöyle der:
"Tıybi' nin dediği gibi, akşamın son iki rek'atımn bu altı rek'atın içinde olduğu anlaşılıyor. El-Karİ: Kişi akşamın mü-ekked olan iki rek'atlik son sünnetini kılıp selâm verir. Kalan dört rek'ati dilediği gibi kılar, demiştir. Yâni isterse onu da böyle kılar. Dilerse dört rek'ati bir kılıp yalnız sonunda selâm verir.
Hadîsin: "Arasında fena söz söylemeden" kaydından maksat bu altı rek'at namazı kıldığı esnada

kötü söz söylememektir. 1 b n-i H a c e r : Yâni iki rek'atten bir selâm verince o sırada fena söz söylememektir, demiştir.
Hadîsin: -On İki yıllık...» ifâdesi T ı y b î'nin dediğine göre teşvik ve tahrik kabilindendir. Kadı Iyâz ise: Anılan zamanda kılınan az ibâdet başka zaman ve ahvalde yapılan ibâdetten kat kat faziletli olması umulur, demiştir. [252]

114 - Vitir (Namazı) Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1168) Hârice bin Huzâfe el-Adevî[253] (Radtyallâhü an*)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sabah namazı için evinden çıkıp) yanımıza geldi ve:
«Şüphesiz Allah, hakkınızda dünya ve içindekilerin tümünden daha hayırlı olan bir namaz ile size ihsanda bulunmuştur. Bu, vitir namazıdır. Allah Teâlâ bu namazı yatsı namazıyla fecrin doğuşu arasında kılmayı size meşru etmiştir.» buyurdu. [254]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhakî, Dâ-rekutnî ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
«...hakkınızda dünya ve içindekilerin tümünden daha hayırlı olan bir namaz...» diye terceme ettiğim :
cümlesindeki "Naam" genellikle "develer" anlamında kullanılır. "Hu-mur" "Kırmızılar" demektir. Bu iki kelimenin mânâsı, "Kırmızı develer" demektir. Ve cümlenin asıl mânâsı;
«Şüphesiz o namaz, sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır.»
demektir. Araplar yanında malların en kıymetlisi kırmızı develer olduğu için bu ifâde kullanılmıştır. Bu cümle, tercemede verdiğimiz anlamdan kinayedir. [255]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Vitir namazını kılmaya teşvik edilmiştir,
2 - Vitir namazı vâcib değildir. Çünkü eğer vâcib olmuş olsaydı ifâde tarzı teşvik mâhiyetinde değil, gereklilik mâhiyetinde olacaktı. Meselâ: "Allah size farz kıldı; veya vâcib kıldı." gibi bir ifâde kullanılacaktı.
3 - Vitir namazının vakti yatsı namazı ile şafak sökmesi arasındaki vakittir. Îbnü'l-M ünzi r'in dediği gibi bu hususta âlimler müttefiktirler.

1169) Alî bin Ebî Ta'lib (Radtyallâhü a«A>'den; Şöyle demiştir:
Şüphesiz vitir namazı behemahal yapılması gerekli değildir. Farz namazlarınız gibi de değildir. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazı kılmış, sonra buyurmuştur ki:
«Ey Kur'an ehli! Vitir namazını kılınız. Çünkü Allah vitirdir t= birdir) ve vitri sever.»" [256]

İzahı

Tirmizi, Ahmed ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Nesâî ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe âit olan kısmını rivayet etmişlerdir. Bunlarda A 1 i (Radıyallahü anh) a âit olan kısım yoktur.
Hatm: Nihâye'de bu kelime yapılması behemahal gerekli olan, lüzumlu ve vâcib diye tarif edilmiştir.
Hadîsini «Ey Kuran ehli!» hı tabıyla, okur-yazar olan ve olmayan tüm mü'minler kasdedilmiştir. Hepsine K uran ehli denilmesinin sebebi, hepsinin Onu tasdik etmesi, emirlerine uyması ve yasaklarından sakınmasıdır.
H a 11 â b i' nin dediği gibi bu hitab ile K u r' a n -1 hıfzedenlerin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Vitir namazı, bütün mü'minler hakkında meşru olmakla beraber, hafızların daha şerefli ve önemli olması nedeniyle hitap bunlara tahsis edilmiştir.
Hadisin «Çünkü, Allah Vitirdir...» cümlesindeki vitirden maksat; birdir ve tektir. Yâni Allah, zâtında tektir, bölünmez; sıfatlarında tektir, benzeri ve misli yoktur; fiillerinde tektir, ortağı ve yardımcısı yoktur.
Hadisin «...vitri sever- cümlesinden maksad; vitir namazını kabul buyurur ve sahibini mükâfatlandırır.

Hadîsteki emir, sahâbilerin, tabiîlerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhurunca mendupluk anlamına yorumlanmıştır. Hattâ Kâdi Ebû Tayyıb: Bu emrin mendupluğu tüm âlimlerin kavlidir, demiştir. Şeyh Ebû Hâmid de: Vitir Sünnet-i mü-ekkededir. Ne farzdır, ne de vâcibtir. Ebû Hanife hâriç, imamların kavli de budur, demiştir. .Cumhurun delillerinden birisi bu hadistir. Bundan önceki hadîs de ayrı bir delildir.
El-Menhel yazarı, cumhurun kavlini ve delillerini zikrettikten sonra Ebû Hanife' nin vitir namazının vâcibliğine hükmettiğini beyân ederek delillerini zikretmiştir. Kitabımızın 1188 ve 1190 nolu hadislerinin de onun delilleri olduğunu söylemiştir. Daha sonra Ebû Hanife' nin delillerine yapılan itirazları zikretmiştir.

1170) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallahü anh)yden rivayet edildiğine göre (kendisi) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/emyin şöyle buyurduğunu söylemiş :
«Şüphesiz Allah vitirdir (tekdir), vitri sever. Ey Kur'an ehli! Vitir namazınızı kılınız.»
Bir a'râbi, Abdullah (Radıyallahü anh)'a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sallem) ne buyuruyor? diye sormuşi Abdullah (Radıyallahü anh)
— Bu hüküm ne sanadır, ne de arkadaslarınadır. (Hafızlara mahsustur) demiştir." [257]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Hadisin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe âit olan kısmı, bir önceki hadiste geçen metin gibidir.
A'rabînin sorusu, Ebû Davud'un rivayetinde; «Ey İbn-i Mes'ud! Sen ne diyorsun?» şeklindedir.
îbn-i Mes'ud (Radıyallahü anh)'un Arabi'ye verdiği ce vabın anlamı şudur : Vitir namazıyla ilgili bu hüküm, Kur'an-ı hıfzedenlere mahsustur. Sana ve senin arkadaşlarına, yâni senin gibi Kur'an-ı hıfzetmemiş olanlara şümullü değildir.'
İbn-i Mes'ud (Radıyallahü anh)'un cevâbına göre hadîsteki vitir namazı üe*gece namazı kasdedilmiştir. Ve Kur'an ehlinden maksad, hafızlardır. Çünkü İbn-i Mes'ud (Radıyallahü anh)'un görüşüne göre vitir, geceleyin Kur'an okuyan hafızlar için sünnettir.
Bir önceki hadîste belirttiği gibi cumhura göre K u r' a n' a inanan herkes, Kur'an ehlindendir. Ve vitir namazı her mümin için sünnettir. [258]

115 - Vitir Namazında (Fâtîha'dan Sonra) Okunan Sûreler Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1171) Übeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü unA/den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını (Fâtiha' süreleriyle kılardı."

1172) îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anh)'âan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını (Fatiha'-dan sonra); ve; süreleriyle kılardı.
... Senediyle İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâJ'dan bunun misli rivayet edilmiştir."

1173) Abdülaziz bin Güreye[259] (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazında (Fâtiha'dan sonra) ne okuduğunu Âişe (Radıyallâhü anhâl'ya sorduk. Dedi ki: O Fâtiha'dan sonra ilk rekatte ve üçüncü rek'atte; sûrelerini okurdu, diye cevap verdi." [260]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen Übeyy (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebü Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
I b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini tirmizl, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Abdülaziz (Radıyalâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, Ebû Dâvüd, İbn-i Hibban, Beyhakî, Dâre-kutni ve Hâkim rivayet etmişlerdir.
Bütün hadîsler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, vitir namazında Fâtiha'dan sonra

ilk rek'atte A'lâ [261]ikinci rek'atts

Kâfirûn[262] ve üçüncü rek'atte İhlâs[263] sûrelerini okuduğunu beyân ediyorlar. Bunlardan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)nin hadîsi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vitrin son sûresinde İhlâs süresiyle beraber onu takip eden Felâk ve Nas[264] sûrelerini de okuduğuna delâlet eder.

Bu hadisler, vitrin üç rek'atinde mezkûr sürelerin okunmasının müstahablığına delâlet ederler. Mâlikîler ve Şâfiîler, Â i ş e (Radıyallâhü anhâVnin hadîsiyle hükmetmişlerdir. Hane-filer ve Hanbelîler, diğer hadîslerle amel etmişlerdir. Yâni vitrin son rek'atinde Felâk ve Nâs sûrelerinin okunmamasına hükmetmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ekseriyetle bu süreleri okuduğu, bazen de başka sûreleri okuduğu rivayet edilmiştir.

El-Menhel yazarı, gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in ve gerekse bâzı sahâbilerin, vitir namazında başka sûreler okuduklarına dâir rivayetleri zikretmiştir. [265]

116 - Vitir Namazını Bir Rekat Olarak Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1174) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'âan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazını ikişer ikişer rek'at olarak kılardı ve bir rek'at vitir kılardı."

1175) Ebû Miclez (Radıyallâhü anh)'m, (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet ettiğine göre; İbn-i Ömer, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir :
Gece namazı ikişer, ikişer (rek'at) dır, vitir (namazı) da bir rek'-attir."
Ebû Miclez: Ben, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâî'ya:
— Söyleyiver! Eğer uykudan gözümü aç am azsa m,. Söyle bakalım! Yâ eğer uyuya kalsam? dedim. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhü-mâ), bana:
(Vitrini) Şu yıldızın (gözükmesi) vaktinde kılı versene, dedi.

3en başımı (semâya) kaldırdım. Baktım ki (işaret ettiği) Si-mâk [266] yıldızı (görülüyor.) Sonra İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhü-mâ) hadîsi tekrarlıyarak: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, dedi:
Gece namazı ikişer ikişer rek'attir. Vitir (namazı) da fecirden önce (kılınan) bir attir.»" [267]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in ilk hadisini B u h â r İ, Müslim ve Tirraizî de rivayet etmişlerdir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) in ikinci hadîsini, Buhâ-rî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Mâli k ve T a h a v î de benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Ancak Kütüb-i Sitte'deki rivayetlerde Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ile râvisi Ebû Miclez (Radıyallâhü anh) arasında cereyan eden konuşma rivayet edilmemiştir.

Buhârî ve Ebû Davud'un Ibn-i Ömer (R*-Öiyallâhü anh)'den rivayeti meâlen şöyledir:

Birisi Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe gece namazını (n kaç rek'at olduğunu veya kaç rek'atten sonra selâm verildiğini sordu* Buyurdu ki:

namazı ikişer ikişer (rek'at) dır. Biriniz sabah namazı vaktinin girdiğinden (şafak'ın sökmesinden) korktuğu zaman tek bir rek'at kılar. Bu rek'at, onun evvelce kılmış olduğu rek'atleri tek leştir ir.»

Her iki hadisteki: «İkişer ikişer rekat» ifâdesinden maksat her iki rek'atten sonra selâm vermek olabilir. Müslim ve A h m e d'in rivayetine göre Ibn-i Ömer (Radıyallâ-hu anh) böyle yorumlamıştır, ilk anda hatıra gelen de budur. Eğer böyle yorumlanırsa hadîs, tek bir rek'at olarak vitir namazını kılmak caizdir, diyenler için bir delildir. Müellifin bu hadîsleri bu bâb-ta zikretmesi kendisinin de mezkûr ifâdeyi anlattığım biçimde yorumladığına işaret sayılabilir.

Tek bir rek'atle vitir namazı kılınmaz. Üç rek'atı bir niyetle kılmak ve yalnız sonunda selâm vermek gerekir, diyen âlimler mezkûr ifâdeden maksat her iki rek'atin sonunda teşehhüde oturmaktır, demişlerdir.

El-Hâfız, bu ifâdeyi, her iki rek'atten sonra selâm vermek anlamında yorumlıyarak : 'Cumhur, her iki rek'atten sonra selâm vermek hükmünü ifâde eden bu hadîs, efdal olanı beyan etmek

içindir, diye yorum yapmışlardır. (Yâni efdal olan şekil her iki rek'atten sonra selâm vermektir.) der.
Hadîs, en hafif şekli göstermek için buyurulmuş olabilir. Çünkü her iki rek'atten sonra selâm vermek dört veya daha ziyâde rek'at-lerden sonra selâm vermekten hafiftir.' demiştir.
EI-Menhel yazarı şöyle der:
"Bu hadis, gece namazında her iki rek'atten sonra selâm vermenin efdal olduğuna delâlet eder. Mâlik, Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muhammed böyle demişlerdir. Gündüz sünneti de böyledir.
Ebü Hanîfe'ye göre gece ve gündüz sünnetlerinde dört rek'atten sonra selâm vermek efdal olanıdır."
Bu hususta geniş tafsilâtı inşaalllah 1318 -1325 nolu hadisler bahe vereceğiz.
El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der:
"Vitir namazı tek bir rek'at olarak kılınabilir, diyen Mâlik S â f i i (Rahimehumullah) 'nin delillerinden birisi bu hadîstir. Cuiîı-hur'un kavli de budur.
Ebû Hanîfe ve arkadaşları: Tek bir rekat, vitir namazı olamaz. Tek rek'ath hiç bir namaz yoktur, diyerek şu delillere dayanmışlardır :
1. N e s â i' nin rivayetine göre;
Âişe (Radıyallâhü anhâ) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), vitrin iki rek atinde selâm vermezdi' demiştir.
2. El H â k i m' in rivayetine göre;
Âişe (Radıyallâhü anhâ) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) vitir namazını üç rek'at olarak kılar ve yalnız sonunda selâm verirdi/ demiştir.
Hanefî âlimlerinin İhn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine verdikleri cevâbı T a h a v i şöyle anlatır: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir rek'atı daha önce kıldığı iki rek'atle beraber kılmıştır. Böylece hadislerin arası bulunmuş olur.''
Hanefi ler Hadîsteki: tek rek'atı kılmış olduğu rek'atleri teklestirir." cümlesi, tek rek'atin, daha önce kılınan rek'atlere bitişik olduğuna bir belirtidir. Tek bir rek'at kılan kimse, daha önce kıldığı rek'atleri selâmla aralamış ise, onun kıldığı son rek'at, diğer rek'atleri nasıl tekleştirir, demişlerdir?
Hanefilerin, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh> hadisi Be ilgili bu yorum hadisin zahirine muhaliftir.
Hadîs, şafak m sökmesi ile vitir namazının vaktinin çıktığına delâlet eder.
İkinci hadîsin; cümlesinin mânâsı: -Vitir bir rek'attir.» Bu cümle tek bir rek'at olarak vitir namazı kılınır, diyenler için açık bir delildir. Başka tür yorum uzaktır.
îlk hadîsteki: cümlesinin zahirî yukardaki cümleye uygundur. Çünkü ilk hatıra gelen mânâ : «Ve bir rek'atla vitir namazını kılardı.» şeklidir.
İkinci ihtimal: «Ve bir rek'atle tekleştirirdi.»

1176) El-Muttaüb bin Abdülah (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Bir adam, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya :
— Ben vitir namazını nasıl kılayım? diye sordu. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) :
— Tek bir rek'at vitir kıl, diye cevap verince, adam:
— Halkın (kılacağım tek rek'atli namaza) büteyrâ (= güdük) demelerinden korkarım, dedi.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) : dedi. Yâni: (Tek bir rek'atli) bu namaz, Allah ve Resulünün sünnetidir. (Meşru kıldıkları bir ibâdettir.)"Zevâid'de belirtildiğine göre, hadisin isnadındaki râviler sıkadır. Fakat sened munkatidir. Nitekim Buhârî: El-Muttalib'in her hangi bir sahâbîden hadis dinlediğini bilemiyeceğim, demiştir. [268]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs de vitir namazının bir rek'at olarak kılınmasının meşruluğuna delâlet eder.
Büteyrâ s Beter'in ism-i tasgiridir. Beter î Kesik demektir. Büteyrâ' : Kesikcik, olur. Sindi: 'Büteyrâ namaz, tek rek'atli namaz diye tarif edilmiştir. Bâzıları demişler ki, iki rek'at olarak niyet edilip tek rek'at olarak kesilen namazdır.' demiştir.
Buhârî' nin: "Kitabü'l-Mağazf'de rivayet ettiğine göre Sa'd bin Ebi'l-Vakkâs (Radıyallâhü anh) 'in vitir namazını tek rek'at olarak kıldığını rivayet etmiştir. E 1 - A y n i: Sa'd (Radıyallâhü anh) 'm bu namazına İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) :
— "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken görmediğimiz şu güdük namaz nedir?" diye itirazda bulunduğunu söylemiştir. Dârekutnî'de beyan edildiğine göre;
"Kays bin Ebî Hazım (Radıyallâhü anh) -. Bu nasıl namaz?" deyince, Sa'd (Radıyallâhü anh)

'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i, vitir namazını tek rek'at olarak kılarken gördüm.' diye cevap vermiştir.
Yine B u h â r i "Kitabü'l-Menâkıb"da S â i b bin Y e -z i d (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh) yalnız bir rek'at vitir kılmış, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) da onun bu fiilini tasvip etmiştir.
Vitir namazının kılmışı ve rek'at sayısı hakkındaki âlimlerin görüşlerini 1190-1192 nolu hadîsler bahsinde inşaallah anlatırım.

1177) Âişe (Radıyallâhü ankâyûzn; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki rek'atın sonunda selâm verirdi ve bir tek rek'at olarak vitir kılardı."
Not: İsnadın sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [269]

117 - Vitir Namazındaki Kunût (Duası) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1178) Hasan bin Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyattâkü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Vitir (namazı) kunutunda okumakta olduğum şu cümleleri bana, dedem ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), öğretmiştir:
= Allah'ım! Dünyada ve âhirette dertten âzâd eylediklerin me yânında beni de azat eyle. (Veya sevdiğin) adamlar meyânında benim işlerimi de düzenle (veya beni de sev), hidâyete erdirdiklerinle beraber beni de erdir. Kaderin şerrinden beni sen koru. bana verdiğin nimetleri bereketlendir. Şüphesiz (dilediğinle) hükmedersin, sana hükmedilemez. Şüphesiz sevdiğin (kul) zelil olmaz, sen her tür eksikliklerden paksın. Ey Rabbimiz! İhsan (ve iyiliğin) boldur, zâtına lâyık olmayan her şeyden nezih ve temizsin." [270]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, el-Hâkim, Dârekut-nî ve B e y hia ki de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde cümlelerin sıralanışında takdim, tehir vardır.
Ebû Dâvûd, Nesâi, ve Tirmizi' deki cümlelerin sıralanışı şöyledir:
cümlesi Ebû Dâvûd'un rivayetinde mevcuttur. El-Menhel yazarı bu ziyâdenin sabit olduğunu söylemiştir.
Beyhaki ve Tabarâni' njn rivayetlerinde mevcuttur. E 1 - H â f ı z da et-Telhîs'te muttasıl bir senedle yaptığı rivayetle bu ziyâde mevcuttur.
cümlesi Nesâi ve Tirmizi'de: diye geçer.
cümlesi yerine Tirmizi ve Ebû D â v û d ' da cümlesi bulunur.
Nesâi' nin rivayetinde mezkur cümlelerin sonunda:
cümlesi vardır. Tuhfe yazarı mezkûr cümlelerin şerhinde şöyle der: cümlesinin mânâsı:
«Allah'ım! Beni hidâyet üzerinde sabit kıl, bundan ayırma.» Veyahut : «Allah'ım! Benim için hidâyet sebeplerini artır.»
lafzından maksad şudur: «Hidâyete erdirdiğin Peygamber ve veliler arasında.. -
İbnü'l-Melek: 'Yâni: Dosdoğru yola erdirdiklerin arasına beni kat.' demiştir.
Afiyet, Muafiyet: Îbnü'l-Melek, bu kelimeden maksat, kötülüklerin defidir. (Biz bunu dertden azâd olmak diye terceme ettik.)
fiili, "Tevelli" kökünden alınmadır. "Tevelli" sevgi, koruma, işi düzenleme anlamlarını ifâde eder. Cümlenin mânâsı şudur:(.
"Allah'ım! Sevdiğin, koruduğun ve İşlerini güzel düzenlediğin kul^ lar arasında beni sev, koru ve işlerimi düzenle.",
"Kaderin şerrinden beni koru" cümlesinden maksat: 'Kaderin şer cilveleri karşısında sabırsızlık ve öfkelenmek gibi nizama aykırı hareketlerden beri koru.' demektir. Kaderin kendisinden korunmak kasdedilmemiştir. Çünkü bilindiği gibi hayır olsun, şer olsun kader ne ise aynen gerçekleşir, bunun değişmesi söz konusu değildir. Bu cümleden maksat, Kaderi ilâhiyye karşı isyan etmemek ve sabretmektir. Bu husus için Allah'tan yardım dilemektir.
-Şüphesiz senin sevdiğin (kul) zelil olmaz.»
cümlesindeki "Vâleyte" fiilinin kökü olan "Muvalât" kelimesi ile ilgili olarak Tuhfe'de şöyle deniliyor :
'Muvâiât: Muadât'ın zıddıdır. (Yâni düşmanlığın zıddı olan muhabbettir.)
îbn-i Hacer: Yâni, senin sevdiğin kullar, âhiret günü veya dünya ve âhirette zelil olmazlar. Dünyada hakarete uğrasalar, başlarına belâ ve .musibetler gelse dahi buna bakılmaz. Çünkü gö-

rülen zillet zahiridir, hakîki değildir. Zîra zahiren hakaret ve zillet sayılan haller, Allah katında ve velîler gözünde en büyük izzet ve şereftir, yüceliktir. Önemli olan da Allah ve sevdiklerinin nazarmda-ki haldir. Bunun içindir ki, Peygamberler (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in başına çok acaib belâlar ve pek garib sıkıntılar gelmiştir.
"Senin düşmanlık ettiğin kimse âhirette veya dünya ve âhirette aziz olamaz." Böylesine dünya nimetlerinden ne kadar çok verilirse verilsin, Allah'ın emirlerine uymadığı ve yasaklarından sakınmadığı için Allah ve sevgili kulları katında aziz ve şerefli olamaz.'
T i r m i z i bu hadisi rivayet ettikten sonra şöyle der: "Kunût hususunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bundan daha güzel bir şeyin sabit olduğunu bilmiyoruz. Vitir namazındaki kunût hakkında âlimler ihtilâf etmiştir. Abdullah bin M e s' û d (Radıyallâhü anh) bütün yıl vitir namazında Kunut duasını okumayı ve Kunût'un vitir namazının (son rck'atinin) rü-ku'undan önce okumayı seçmiştir, tlim ehlinin kavli budur. S ü f-yân-ı Sevrî, İbnü'l-Mübârek, îshak ve Küfe ehli bununla hükmetmişlerdir.
A1i (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi yalnız Ramazan ayının son onbeş gününde vitir namazında Kunût duasını okurdu ve Kunût'u rüku'dan sonra ederdi. Bâzı âlimler de böyle hükmetmişlerdir. Şafiî ve Ahmed böyle demişlerdir."
El-Menhel yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Hadîs, vitir namazında Kunût okumanın meşruluğuna delâlet eder. Hadisin zahirine göre bu hususta Ramazan ayı ile başka zamanlar arasında fark yoktur. Hanefîler ve Hanbelîler böyle hükmetmişlerdir.
İbn-i Mes'ud, Ebû Hanîfe, Süfyân-ı Sevrî, İbnü'l-Mübârek, îshak, Kûfeliler Berâ1,
Ebû Musa, İbn-i Abbâs, Enes. Ömer bin A b-dülaziz, Ubeyde, Abdurrahman bin Ebî Leylâ ve Hamid et-Tavil (Radıyallâhü anhüm), Kunût'un rüku'dan önce okunmasına hükmetmişlerdir.
Bir cemâat, Kunût duasının yalnız Ramazan ayının son yansında vitir namazında okunmasına hükmetmişlerdir. Alî, îbn-i Sirîn, Said bin Ebi'l-Hasen, Zühri, Yahya bin Sabit, Mâlik ve Şafiî bu grubtaki âlimlerdendirler.
Kunût'un rüku'dan önce mi sonra mı okunması hususunda, yukarda işaret ettiğim gibi ihtilâf vardır:
Hulefâ-i Râşidîn ve Said bin Çubeyr gibi zâtlar, rüku'dan sonra olduğuna hükmetmişlerdir. Â h m e d bin H a n b e 1' in kavli ve Şafiî mezhebinin meşhur kavli budur.
îbn-i Mes'ud, Süfyân-i Sevrî, tbnü'1-Mû-bârek, Ebû Hanîfe ve yukarıda isimleri geçen âlimler, rüku'dan önce olduğunu söylemişlerdir.
(El-Menhel yazarı, bu arada bunların delillerini zikrettikten sonra şöyle der:)
Kunût'un rüku'dan önce veya sonra okunmasına dâir rivayetler arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü iki şekil de mubah kâbilindendir. Artık rüku'dan önce de okunabilir, rüku'dan sonra da. Çünkü ikisi de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den vâ-rid olmuştur. Nitekim rüku'dan önce ve sonra Kunût etme hükmü, Enes (Radıyallâhü anh)'e sorulmuş, kendisi:

"Biz rüku'dan önce de sonra da Kunût ederdik" diye cevap vermiştir." (1183 nolu hadîstir.) [271]

Kunût Hakkındaki Dört Mezhebin Görüşleri

Vitir namazı Hanefiler'e göre vâcib, diğer üç mezhebe göre sünnettir. Kunût duasına gelince :
1 - Hanefiler'e göre vitrin son rek'atinin kıraati bitince el kaldırıp tekbir almak ve Kunût okumak vâcîbtir. Kunût Allah'a övgüyü ve duâayı ihtiva eden sözlerdir. Lâkin îbn-i M e s' -u d (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen şu sözleri okumak sünnettir.
«Allah'ıml Biz Senden yardım ve mağfiret dileriz. Senden hidâyet üzere sabit kalmamızı dileriz. Sana imanımız var. Sana tevekkül ederiz. Tüm övgü vasıfları ile seni överiz. Sana şükrederiz. Sana nankörlük etmeyiz. Sana muhalefetle isyan edeni başımızdan atarak ter-kederiz. Allah'ım! Yalnız sana ibâdet ederiz. Ancak senin için namaz kılar, secde ederiz. Koşmamız ve çabalamamız yalnız sana yaklaşmak içindir. Senin rahmetini umarız. Senin azabından korkarız. Şüphesiz senin azabın kâfirlere yapışır.»
Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e, âline ve ashabına salavât okunur.
Ayrıca büyük âfetler ve musibetler geldiğinde sabah namazında ve ikinci rükû'dan sonra imamın Kunût etmesi sünnettir.
2 - Şafii mezhebine göre yıl boyunca sabah farzının ikinci rek'atinde rükû'dan kalkınca Kunût okumak sünnettir. Keza Ramazan ayının son yarısında vitir namazının son rek'atinde yine rükû'-ın kalkınca Kunût etmek sünnettir. Kunût, Allah'a övgü ve duayı kapsayan sözlerden meydana gelir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den vârid olan lafızları okumak sünnettir.

Bu lafızlar, hadlsimizdeki lafızlardır. Ancak hadisteki lafızlardan sonra şunu ilâve etmek sünnettir.
Belâ ve musibetler zamanında bütün vakit namazlarında Kunût okumak hem imam hem münferid için sünnettir.
3 - Hanbeliler'e göre vitrin son rek'atinin rükü'undan kalkınca Kunût etmek, yıl boyunca sünnettir. Ramazan ayı ile diğer aylar arasında bir fark yoktur. Vârid olan lafızları okumak daha ef-daldır. Vârid olan lafızlar, yukarıdaki iki Kunût'tur.
Vitir namazı dışındaki namazlarda Kunût etmek mekruhtur. Fakat müslümanlara taundan başka bir belâ geldiği zaman devlet reisi veya vekilinin beş vakit namazda Kunût etmesi sünnettir. Ku-nût, vitrin son rek'atinin rükü'undan önce okunabiliyor ise de, ef-dal olanı rükû'dan sonradır.
4 - Mâ1iki mezhebine göre Vitir namazında Kunût yoktur. Sabah namazında Kunût okumak menduptur. Rükû'dan önce okuıv malıdır. Unutarak rükû'a varınca Kunût etmediğini hatırlarsa Kunût için geri dönülmez. Rükû'dan kalktıktan sonra Kunût edilir.[272]
Geniş malûmat için Fıkıh kitablarına müracaat edilmesi gerekir.

1179) Ali bin Ebî Tâlib (Radıyattâhü anhyden; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitir namazındn selamın) dan sonra şöyle derdi:
«Allah'ım! Senin öfkenden, senin rızâna sığınırım. Senin asabından senin afvine sığınırım, sentin cezan)dan sana sığınırım. Şana Iâyıkı veçhile hamd-ü sena edemem. Sen zâtını övdüğün yüce vasıflara ve üstün kemalâta sahipsin.» [273]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim, D â remi, îbn-i Hibbân ve İbn-i Huzeyme de bunu rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu duayı vitir namazının selâmından sonra okuduğu N e s â i' nin rivayetinde açıkça belirtilmiştir.
Hadisin : "Senin öfkenden..." cümlesinin mânâsı şudur : "Senin öfkeni mucip şeylerden, senin rızânı mucip şeyleri işlemekle, kendimi korumaya çalışırım. Senin azabını mucip şeylerden, senin afvını mucip şeyleri yapmakla korunmaya çalışırım. Senin azabından senin zâtına sığınırım. cümlesinden maksad şudur: "Sana hamdü sena etmeyi gerektiren nimetleri saymıya gücüm yetmez." [274]

118 - Kunutta Ellerini Kaldırmayanın (Beyânı) Babı

1180) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyûen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yağmur duasından başka hiç bir duasında ellerini (havaya) kaldırmazdı. (Yağmur dua-sında) koltuk altlarının beyazlığı görülecek kadar ellerini (havaya) kaldırırdı." [275]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Dârek.utnî, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duasından başka hiç bir duada ellerini kaldırmazdı. Lâkin bu hadîsin zahiri yağmur duasından başka dualarda ellerin havaya kaldırılmasına dâir gelen çok sayıdaki hadislere ters düşer.
Buharı 'Dualar Kitabının' bir babını duada ellerin kaldırılmasına tahsis ederek müteaddit hadîsleri rivayet etmiştir. El-Münzirî de bu konuda bir küçük kitab te'Iif etmiştir. N e v e v i: Bu konuda sayılmayacak kadar hadîs vardır. Ben Buhâri ve Müslim' den otuz kadar hadîs topladım, demiştir.
Müellifimiz de bundan sonraki babı buna tahsis ederek bir hadîs rivayet etmiştir.
Hadîslerin arasını bulmak hususundaki âlimlerin yorumunu bundan sonraki bâbta rivayet olunan hadîsin izahında anlatacağım. [276]

119 - Dua Ederken Ellerini Kaldıran Ve (Sonunda) Ellerini Yüzüne Sürenin Babı

1181) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümây&a.n rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selietn) şöyle buyurdu, demiştir :

«Sen duâ ettiğin zaman avuçlarının içitni havaya kaldırmak) ile duâ et. Avuçlarının dışları (nı havaya kaldırmak) ile duâ etme. Duaya son verdiğin zaman avuçlarının içlerini, yüzüne sür.Râvi Sâllh bin Hassân'ın zayıflığı dolayısıyla isnadının zayıflığı Zevâr id'de belirtilmiştir. [277]

İzahı

Zevâid yazarı bunu zevâid türünden saymış ise de bu türden değildir. Çünkü Ebû Dâvûd bunu 'Duâ' babında rivayet etmiştir. Lafızları farklı olmakla beraber mânâları aynidir. Ebû Davud'un rivayeti şöyledir:
= -Duvarları (süslemek üzere kumaşlar, halılar ve benzerleri ile) örtmeyiniz. (Din) kardeşinin kitabına izin almadan bakan kimse cehennem ateşine bakmış (buna müstahak olmuş) olur. Avuçlarınızın içleri (ni havaya kaldırmak) ile Allah'a dua ediniz. Avuçlarınızın dışları ile Allah'a dua etmeyiniz. Duanıza son verdiğiniz zaman avuçlarınızın içlerini yüzlerinize sürünüz.-
Hadis, dua edilirken avuçların içlerini semâya doğru açmanın, elleri havaya kaldırmanın meşruluğuna ve dua ederken avuçların içi yere dönük olacak şekilde elleri havaya kaldırmanın yasaklığına delâlet eder. Bunun hikmeti, avuç açmanın Allah'a muhtaçlığın, tavâ-zuun ve dilemenin bir ifâdesi oluşudur. Ellerin tersini havaya kaldırmak ise, dilenen şeye rağbet etmemek ve buna önem vermemek anlamını ifâde eder.
Hadisin zahirine göre, hayırlı bir şeyin istenmesi veya bir şerrin defedilmesi için duâ edilirken avuçların içini havaya doğru açmak meşrudur. T ı y b î böyle demiştir.
İbn-i Hacer ise hadîsteki emri, bir hayırlı şeyin verilmesi yolunda yapılacak duaya hamlederek şöyle demiştir: Çünkü bir şeyi kazanmak için istekte bulunan kimseye uygun olanı, baş vurduğu zâta doğru elini açması ve gönül alçaklığı ile ellerini, uzatıp bol ihsanla doldurulmasına çalışmasıdır. Kişi bir şerrin defi için duâ edeceği zaman ellerinin tersini semâya doğru kaldırması ve avuçlarının içini yere çevirmesi sünnettir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) böyle yapmıştır.
Bunun hikmeti bir şeyin verilmesi dilenirken bunun alınmasının umulduğunu avuç açmakla belirtmektir. Bir şerrin defi için elin ters çevirilmesi, o şerrin kovulmakta olduğunun umulduğunu ifâde eder.
Duâ bitince etlerin yüze sürülmesinin hikmeti de şudur: Duâ edilirken, rahmeti ilâhi ellerin üzerine iner. Bu rahmet en şerefli uzuv olan yüze de ulaşsın diye eller, yüze süniHhr. [278]

Hadîslerin Arasını Bulmak

Bu hadis, duâ edilirken avuçların içi semâya bakacak tarzda elleri havaya kaldırmanın meşruluğuna delâlet eder.
Bundan önceki babta geçen Enes (Radıyallâhü anh)'in haslîsinin zahirine göre yağmur duası hâriç Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellöm) duâ ederken ellerini havaya kaldırmazdı.
Buâ ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ellerini havaya kaldırdığı bir çok hadîsle sabittir. Bu hadîslerle Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisi arasında görülen zahiri çelişkinin bertaraf edilmesi yolunda el-Menhei yazarı şu yorumu beyan eder:
E n e s (Radıyallâhü anhî'ın gayesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yağmur duasında ellerini havaya çok kaldırdığını, diğer dualarda bu kadar kaldırmadığını ve normal bir şekilde kaldırdığını ifâde etmektir.
Veyahut Enes (Radıyallâhü anh)'ın gayesi yağmur duâ-sındaki ellerin kaldırılışı diğer zamanlardaki kaldırılışından tamamen farklıdır. Yâni yağmur duasında ellerin tersi semâya doğru ve avuçların içi yere doğru tutulurdu. Bu tür kaldırış yağmur duasından başka dualarda olmazdı. Çünkü diğer dualarda avuçların içi semâya doğru tutulurdu.
Hadîslerin arasını bulmanın imkânsızlığı faraza düşünülecek olursa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâ ederken ellerini kaldırdığına dâir hadisler, kaldırmadığına dâir hadislere tercih edilir. Çünkü müsbit (bir olayın olduğunu beyan eden) hadisler, nâ-fi (o olayın olmadığını açıklayan) hadislere tercih edilir. [279]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Duâ ederken elleri havaya kaldırmak meşrudur..
2. Avuçların içini semâya doğru tutmak meşrudur. Avuç içini yere doğru çevirmek yasaktır.
3. Duanın bitiminde elleri yüze sürmek meşrudur.

Kunutta El Kaldırıp Kaldırmamak Hususundaki Âlimlerin Görüşleri

A h m e d , Rey ehli ve tshak: Kunût'ta ellerin kaldırılması sünnettir, demişlerdir. N e v e v i' nin dediğine göre Şafiî-1 e r' in sahih kavli de budur.

Mâlik ve Evzâî' nin dâhil olduğu bir ilim cemaatına göre Kunût'ta el kaldırmak yoktur. [280]

120 - Rükû'dan Önce Ve Sonra Kunut Okumak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1182) Übeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü anAJ'den: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitir namazını kılardı, (vitrin son rek'atinde) rükû'dan önce Kunut okurdu."

1183) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre : Kendisine sabah namazındaki Kunut hakkında soru sorulmuş;
Kendisi: Biz rükû'dan önce de sonra da Kunut okurduk, diye cevap
vermiştir. İsnadının sahîh ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1184) Muhammed (bin Şîrîn) (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'a (sabah namazındaki) Kunüt durumunu sordum. Dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi vs Sellem) rükû'dan sonra Kunût okumuştur." [281]

İzahı

Übeyy (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.
Vitir namazında Kunût duasının rükûdan önce okunduğuna hükmeden Hanefi âlimleri, bu hadîsi delil göstermişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh)'in ilk hadîsi Zevâid türündendir. Tahavi de rivayet etmiştir. İkinci hadîsini Buhâri, Müslim, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Tahavi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayeti meâlen şöyledir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında Kunut okumuş mu? diye Enes (Radıyallâhü anhl'a sorulmuş, kendisi t Evet diye cevap vermiş. Bunun üzerine : Rükû'dan önce mi, sonra mı? diye sorulmuş, kendisi: Rükû'dan sonra diye cevap vermiştir. Râvi Müsedded : '(Kunut okunması) az bir müddet (sürmüş)' kaydını ilâve etmiştir."
Enes (Radıyallâhü anhl'in ilk hadîsi, sabah namazında Ku-nut'un rükû'dan önce de, sonra da okunabileceğine delildir. İkinci hadîsi ise, Kunut'un rükû'dan sonra okunmasına delildir.
Sabah namazında Kunut okunup okunmaması ihtilaflı bir mes'e-ledir. 117. bâbta anlattığım gibi sahâbîlerden ve tabiîlerden bir cemâat, sabah namazında Kunut'un meşru olduğuna hükmetmişlerdir. Mâlik ve Şafiî' nin kavli de budur.
Yine sahâbîlerden ve tabiîlerden bir cemâat: Bir belâ olmadıkça sabah namazında Kunut okumak meşru değildir, demişlerdir.
El-Menhel yazarı, iki grubun delillerini uzunca nakletmiştir.
Sabah namazında Kunut vardır, diyen âlimlerin bir kısmı: Rükû'dan sonra okunur, demişlerdir. Böyle hükmedenlerin başında Hulafâ-i Râşidin, Ebû Kılâbe, Şafiî ve Mâli k i 1 e r' den İ b n - i H a b î b bulunur.
Rükû'dan öncedir, diyen âlimlerin başında İ b n - i A b b â s, Beri1, Ömer bin Abdülaziz, îbn-i Ebi Leylâ. Mâlik ve tshak (Radıyallâhü anhüm) bulunur.
El-Müdevvene'de beyân edildiğine göre sabah namazındaki Kunut hakkında Mâlik: Kunut, rükû'dan önce de, sonra da okunabilir. Ben şahsen rükû'dan önce okumayı tercih ederim, demiştir.
El-Menhel yazarı: Kunût'un rükû'dan sonra okunması tercihe şayandır. Çünkü merfû hadislerle sabittir, demiştir. E 1 - H â k i m ' in rivayetine göre Hasan-ı Basrî: Ben Bedir ehlinden yirmisekiz zâtın arkasında sabah namazım kıldım. Hepsi rükû'dan sonra Kunut okurdu, demiştir. Fakat e 1 - H â f ı z, bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.

Dört mezhebin bu husustaki görüşlerini 1178 nolu hadisin izahında anlatmıştık. [282]

121 - Gecenin Sonunda Vitir (Namazını) Kılmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1185) Mesrûk (Radıyallâkü ank)'den: Şöyle demiştir: Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâî'ye, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazını (ne vakit kıldığını) sordum. Âişe (Radıyallâhü anhâ) dedi ki j O, gecenin evvelinde, ortasında, her vaktinde vitir kılmıştır. Ömrünün sonlarında vitir namazı seher vaktine doğru biterdi."

1186) Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anft)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gecenin her vaktinde,
gecenin evvelinde ve ortasında vitir namazını kılmıştır. Vitri seher
vaktine doğru sona ermiştir."

1187) Câbir (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre, Resûlul-lalı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Gece uyanamıyacağından korkanlarınız, gecenin evvelinde vitir namazını kılsın, sonra uyusun. Gece sonunda uyanacağını umanlarınız vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gece sonundaki Kuran okumada melekler hazır olur. Gece sonunda Kuran okumak ef daldır.» [283]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gecenin muhtelif zamanlarında vitir namazını kıldığına ve ömrünün sonlarında vitir namazını gecenin sonuna bıraktığına delâlet eder. Ömrünün sonunda vitir namazını gecenin sonuna bıraktığı için efdal olanı budur.
Bu hadîs, gecenin tümünün vitir namazı için vakit olduğuna delâlet eder. Lâkin cumhura göre vitir namazı vaktinin başlangıcı yatsı namazından sonradır. Yâni yatsı farzı kılınmadıkça vitir namazı vakti girmiş olmaz.
Ebû Hanîfe'ye göre yatsı vakti olunca vitir namazı vakti olmuş olur. Lâkin bile bile vitir namazı yatsı namazından önce kılınamaz.
A 1 i (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin hadisine benziyor. Müelliften başka kim tarafından rivayet edildiğini bilemedim. Zevâid türünden olması muhtemeldir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
T i r m i z İ' nin' rivayetinde hadîsin son kısmı şöyledir:
«Çünkü gecenin sonunda kuran okuma mahdûredir. (= Yâni rahmet melekleri hazır bulunup dinlerler). Gece sonundaki kırâet efdaldır.»
Müs1im' in rivayetinde son cümle şöyledir: «Çünkü gece sonundaki namaz meşhudedir. (= Yâni kılınırken rahmet melekleri hazır bulunup şehâdet ederler.) Bu vakitteki namaz efdaldır.»
Bu hadîs, gecenin sonunda uyanmamaktan korkan kimsenin gece uyumadan önce vitir namazını kılmasını ve gece sonunda uyanacağını ümid edenin vitrini o vakte bırakmasını hükme bağlar.
Nevevi, bu hadisin altında şöyle der: 'Gece sonunda uyanacağına güvenen kimsenin vitrini bu vakte tehir etmesinin ve buna güvenemiyenin uyumadan önce kılmasının efdal olduğuna açık delildir. Doğrusu budur. Mutlak olan hadîsler buna göre yorumlanma-lıdır.'[284]

122 - Vitir Kılmadan Üyuyakalan Veya Unutanın Babı

1188) Ebû Saîd-i Hurin (Radtyallûkü anh)\\en rivayet edildiğine uü-re. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Set/em) şiiyle buyurdu, demiştir:
-Her kim vitir namazını kılmadan {fecir doğuncaya kadar) uyu-yakalırsa veya unutursa, sabahladığı zaman veya hatırına geldiği zaman kılsın.»" [285]

İzahı

Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Hâkim de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Vitir namazını kılmadan uyuyup şafak'doğuncaya kadar uyanmayan, keza vitir namazını unutup şafaktan sonra hatırlayan kimsenin vitir namazını kılacağına bu hadis delildir. Uyuyan kimse uyandığı zaman, unutan kişi de hatırlayınca kılacaktır.
El-Menhel yazarı, bu hadisin şerhinde aşağıdaki bilgiyi vermiştir: "Hadis, vitir namazının vâcibliğine hükmedenlerin delîllerinden-dir ve vitir namazının kaza edilmesinin meşruluğuna delâlet eder.
Sahâbîlerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhuru, vitir namazının kaza edilmesinin

meşruluğuna hükmetmişlerdir. Sa'd bin Ebî Vakkâs, Alî, tbn-i Mes'ûd, İbn-i Ömer, Ubâde bin Sâmit, Âmir bin Rabîa, Ebû Derdâ', Muâz bin Cebel ve İbn-i Abbâs gibi sahâbüer (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmedenlerdendirler. Keza İbrahim en-Nehâi, Sevri, dört mezheb imamları, Evzâi ve îshâk da böyle demişlerdir. [286]

Vaktinde Kılınmayan Vitir Ne Zaman Kaza Edilir ?

Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1 - İbn-i Abbâs, Mesrûk, Hasan-ı Basrî, Nehai, Mekhûl, Katâde, Mâlik, Ahmed ve İ s h â k (Radıyallâhü anhüm) : Fecirden sonra ve sabah namazından önce kaza edilir, demişlerdir.
Tirmizi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den: Jl }% j*i = «Sabah namazından sonra vitir namazı
kılmak yoktur.» hadisi rivayet edilmiştir. Bâzı âlimler bununla hükmetmiştir. Şafii, Ahmed ve t s h â k bunlardandır, demiştir.
El Menhel yazan, bu âlimlerin delillerini zikrettikten sonra sözlerine devamla şöyle der:
İbn-i N a s r, sahâbîlerden ve diğerlerinden bir çok eser zikrederek bunların fecirden sonra ve sabah namazından önce vitir kıldıklarını nakletmiştir.
2 - N a h a i' ye göre güneş doğmadıkça sabah namazından sonra da olsa vitir kaza edilir.
3 - Şa'bi, el-Hasan, Tavus, Mücâhid ve H a m m â d : Vitir namazı sabah namazından sonra da, güneş doğduktan sonra da öğle vaktine kadar kaza edilebilir, demişlerdir, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil rivayet edilmiştir.
4 - İbn-i Hazm, unutmak veya uyuyakalmak nedeniyle veya bile bile kılmamak arasında fark olduğunu söyliyerek şöyle demiştir: Eğer bilerek terk ederse kaza etmez. Fakat diğer hallerde gece veya gündüz ne zaman isterse kaza eder.
5 - Şafiî mezhebinin meşhur kavline göre gece de gündüz de kaza edebilir.
6 - Hanefi âlimleri : Kerahet vakitleri dışındaki zamanlarda kaza edilir, demişlerdir.
El-Menhel yazarı, yukardaki ihtilâfları ve delilleri zikrettikten sonra: Tercihe şayan kavil, kerahet vakitleri dışında her zaman kaza edilebilmesi şeklindeki kavildir. Böyle hükmedildiğinde delillerin arası bulunmuş olur. Hadîs, uyuyakalana ve unutana âit ise de bile bile kılmıyanın kaza etmesi daha tabiidir. Nitekim farz namazın kaza edilmesinde cumhurun kavli bu merkezdedir. Yâni bile bile farz namazı terkedenin kaza etmesi gerekir, der."

1189) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Henüz sabahlamamışken (= fecir doğmamışken) vitir namazım kılınız.»
Ravi Muhammed bin Yahya i Bu hadîs delildir ki; Abdurrahmanın hadîsi (= bir önceki hadis) vahidir, demiştir. [287]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Hadîs, vitir namazının fecirden önce kılınmasının gerekliliğine delâlet eder. Hadîsin zahirine göre fecirden sonra vitir kılınamaz. Sindi: 'Müellif, fecirden sonra vitir kılmanın caiz olmadığına ve vaktinde kılınmayınca kaza edilemiyeceğine bu hadisi delil göstermiş ise de, bunun delil olarak gösterilmesi zayıftır,' demiştir. Çünkü hadîs vitir namazının edâ vaktinin fecirle son bulduğunu hükme bağlamış olur. Fecrin doğmasıyla vitrin edâ vakti çıkmış olur. Bunun için fecre kadar vitir namazını geciktirmemelidir.
Bâzı âlimler, bu ve benzeri hadisleri delil göstererek: Vitri kılmadan fecre kadar uyuyakalan veya unutan yahut bile bile terke-den kimse fecirden sonra kaza edemez. Çünkü vitir farz değildir. Ancak vaktinde kılınır. Vakti çıkınca kaza edilemez, demişlerdir. A t â', böyle diyenlerdendir.
1189 nolu hadîsi müellife rivayet eden Muhammed bin Yahya bu hadîsi Abdurrahraan'ın rivayet ettiği (1188 nolu) hadisin vâhî olduğuna delâlet eder demiştir. Fakat el-Menhel yazan; Abdurrahman'm zayıflığının; Ebû Dâvûd ve H â k i m ' in rivayetinde Muhammed bin Mutar-r i f' in mutabaatıyla ve T i r m i z i' nin rivayetinde Abdullah bin Zeyd'in mutabaatı ile giderildiğini söylemiştir. Çünkü Tirmizi' nin rivayetinde Abdurrahman bin Z e y d yerine Abdullah bin Zeyd râvi gösterilmiştir. EbûDâvûd ve Hâkim'in rivayetlerinde ise Abdurrahman yerine Muhammed bin Mutaarrif rivayet etmiştir. [288]

123 - Üç, Beş, Yedi Ve Dokuz Rekat Olarak Vitir (Namazını) Kılmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1190) Ebû Eyyıib-i Ensârî (Radıyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sel/em) $Öyle buyurdu, demiştir :
-Vitir (namazı ilâhi) bir haktır. Artık dileyen beş rek'at vitir kılsın, dileyen üç rek'at vitir kılsın, dileyen bir rek'at vitir kılsın.»" [289]

İzahı

Ebû Dâvud, Nesâî, Ta havi, Dârekutni, Beyhaki ve el-Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayetinde ilk cümle şöyledir :
-Vitir, her müslümanın zimmetinde sabit (ilâhi) bir haktır-
Sindi: Vitir namazının vâcib olduğuna hükmedenler bu hadisi delîl gösterebilirler. Çünkü, 'Hak' -. Zimmette sabit ve yapılması lüzumlu olan şeydir. Bâzı rivayetlerde vitir kılmayanlar hakkında tehdit de vardır, vitrin vacip olmadığını hükmedenler ise 'Hak': Sabit ve meşru' demektir. Vitir kılmayan hakkında buvurulan;
= «Vitir kılmayan bizden değildir.» tehdidinin
yorumu şudur: "Vitir kılmayan, bizim sünnetimiz ve yolumuz ehlinden değildir. (Veyahut sünnetimizden yüz çevirmek ve hoşlanmamak üzere vitir kılmayan bizden değildir...)" demişlerdir.
Hadisin : -Artık dileyen beş, dileyen üç rek'at...» cümleleri ile ilgili olarak el Menhel yazan şunları söyler:
"EI-Hâkim'in Âişe (Radıyallâhü anh)'den rivayeti ile sabit olduğu üzere Peygamber vitir namazını beş rek'at kıldığı zaman beşinci rek'atten başka hiç bir rek'atte oturmazdı ve yalnız beşinci rek'atten sonra selâm verirdi. Buradaki cümle böyle yorumlanmalı-dır. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in dördüncü rek'atten sonra teşehhüde oturması ve teşehhüdden sonra selâm vermeden beşinci rek'ate kalkıp bu rek'ati de kıldıktan sonra teşehhüde oturması ve selâm vermesi şeklinde yorum yapmak da mümkündür.
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in vitri üç rek'at olarak kıldığı zaman bunu yine bir teşehhüd ve bir selâmla kıldığı, el-Hâkim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayeti ile sabittir. Şu halde üç rek'atla ilgili cümleyi buna göre yorumlamak uygun olur. Ömer (Radıyallâhü anhî'ın vitir kılışı böyle idi. M e -dine halkı bu vitir şeklini ondan almışlardır.
Vitir üç rek'at olarak kılındığı zaman iki teşehhüd ve bir selâmla kılınması yorumu muhtemeldir. Ebû Hanife ile arkadaşları ve Sevri' nin kavli budur.
Üç rek'at vitirle alâkalı olarak el-Hâkim ve Dârekut-n i' nin rivayet ettikleri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın şu merfû hadîsi değişik şekillerde yorumlanmıştır.
= «Vitri üç rek'at olarak kılmayın. Beş veya yedi (rek'at olarak) kılınız. Akşam farzına benzetmeyiniz.»
Ebü Hanife ve arkadaşları; bu hadisteki nehiy, tenzihen mekruhluk içindir. Gaye gece namazını kılmayıp yalnız üç rek'atlık vitirle yetinmemektir, demişlerdir.
Diğerleri : Bu yorum hadîsin zahirinden uzaktır. Hadisteki nehiy, vitir üç rek'at olarak kılındığı zaman akşam namazı gibi iki teşehhüd ve bir selâmla kılınması içindir. Fakat üç rek'at bir teşeh-hüt ve bir selâmla kılındığı zaman akşam farzından farklı olmuş olur. demişlerdir.
Hadîs, bir rek'atla vitir kılınabildiğine delildir. Bu konuda gelen bâzı hadîsler 116. bâbta rivayet olunmuştur.

1191) Sa’d bin Hişâm (bin Âmir el-Ensârî)[290] (Radıyallâhü an-hutnâ)'(\an rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
— Ben Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya:
Ey Müzminlerin anası! Bana Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem)'in vitir namazını(n keyfiyetini, vaktini ve rek'at sayısını) an-latıver, diye dilekte bulundum. Dedi ki:
Biz Onun için misvakini ve abdest suyunu hazırlardık. Geceleyin Allah dilediği zaman Onu uykudan kaldırırdı. (Uykudan uyanınca) misvak kullanır, abdest alır ve dokuz rek'atı (üst üste ve aralarında selâm vermeden) kılardı. Sekizinci rek'ate kadar teşehhüde oturmazdı. Sekizinci rek'atten sonra (teşehhüde) oturup, Rabbine duâ ederdi. Allah'ı zikreder, ham d eder ve Ona duâ ederdi. Sonra selâm vermeden ayağa kalkarak, ayakta dururdu. Dokuzuncu rek'atı kıldıktan

sonra oturup Allah'ı anar, Ona hamdeder, Rabbine duâ eder ve Pey-gamber'ine salâvat getirirdi. Sonra bize duyuracak şekilde selâm verirdi. Selâmdan sonra iki rek'atı oturarak kılardı. İşte hepsi on bir rek'attir. Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yaşlanıp etlenince yedi rek'at vitir kılardı. Ve bundan selâm verdikten sonra iki rek'atı (oturarak) kılardı." [291]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâİ, Ahmed ve Tana v î de bunu rivayet etmişlerdir. Rivayetlerde az lafız farkı vardır. Bâzı rivayetler çok uzundur. Ve başka konulara da değinilmiştir. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Hadîsin; «O'nun vitri hakkında fetva ver»
cümlesi yerine Müslim' de; «Onun vitrinden bana haber ver» buyurulmuş, Ebû Dâvûd1 un rivayeti;
«O'nun vitrini bana tahdîs et» şeklindedir.
M ü s 1 i m ' in rivayetinde; cümlesi yoktur. Ebû D â -v ü d ' un rivayetinde hadisin son kısmı şöyledir :
= «O, yaşlanıp etlenince, vitrini yedi rek'at olarak kılmaya başladı. Yalnız altıncı ve yedinci rek'atlerde (teşehhüde) oturdu. Ve yalnız yedinci rek'atten sonra selâm verdi. Selâmdan sonra iki rek'at daha oturarak kıldı. İşte hepsi dokuz rek'attir...»
Hadîs, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) in dokuz rek'at vitir kıldığını, hepsini bir niyet ve bir selâmla îfa ettiğini, yalnız sekizinci ve dokuzuncu rek'atte teşehhüde oturduğunu, teşehhüdde Allah'ı anarak, hamdederek duâ ettiğini, açıktan selâm verdiğini, selâmdan sonra iki rek'at daha ve oturarak kıldığını, yaşlanıp şişmanladıktan sonra 7 rek'at vitir kıldığını, yine son iki rek'atte teşehhüde oturduğunu, yalnız yedinci rek'atten sonra selâm verdiğini, selâmdan sonra ayni şekilde iki rek'at daha kıldığını beyan eder.
Hadîsin : "Vitirden sonra oturarak iki rek'at kılmakla" cümlesi ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der:
'Kadı Iyâz'm nakline göre Evzâi ve Ahmed bu hadisin zahirini tutarak vitirden sonra iki rek'atı oturarak kılmayı mubah görmüşlerdir. Ahmed: Ben bu iki rek'atı kılmam, kılınmasından da kimseyi menetmem, Mâlik, kılınmasını kabul etmemiştir, der. N e v e v i daha sonra şöyle der :
'Bence doğrusu budur ki Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitirden sonra namaz kılmanın ve oturarak namaz kılmanın câizliğini beyan etmek için bu iki rek'atı oturarak kılmıştır. Pey-gamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) devamlı bunu kılmamıştır.
Bir iki defa veya bir kaç defa kılmıştır. Hadisteki;"Namaz kılardı" ifâdesi seni aldatmasın. Çünkü âlimlerin ekserisi ve usûlcülerin muhakkıklari; fö lafzı tekrarlamak ve devamlılık mânâsını gerektirmez. Mazi bir fiildir. Bir şeyin geçmişte vuku bulduğunu ifâde eder. Eğer o şeyin tekerrür ettiğine delâlet eden bir delil
bulunursa devamlılık mânâsı verilir, yoksa; jli" kelimesi behemehal bunu ifâde eder, denmez..."
N e v e v i daha sonra bu fiilin devamlılık ifâde etmediğine dâir hadîslerden müteaddit örnekler verir.

1192) Ümmü Seleme (RadtyaUâhü ankâ)'ı\ar\; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yedi veya beş (rek'at) olarak vitir kılardı. Bu rek'atler arasında ne selâm ne de konuşmakla ara verirdi." [292]

İzahı

Nesâi ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazını yedi veya beş rek'at olarak kıldığına ve yalnız son rek'atten sonra selâm verdiğine delildir.
Bu bâbta rivayet edilen hadislerden çıkarılan sonuç Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitir namazının bir, üç, beş, yedi ve dokuz rek'at olarak kılınabileceğini bildirmiştir.
Bu husustaki imamların görüşleri şöyledir :
1. Ebû Hanîfe'ye göre vitir namazı üç rekattır. îkinci rek'atte teşehhüde oturulur. Selâm verilmeden üçüncü rek'ate kalkılır, bunun kıraati bitince tekbir alınarak ve eller kulaklara kadar kaldırılıp bağlanır. Sonra Kunût duası okunur ve rüku'a gidilir...
2. M â 1 i k ' e göre vitir namazı bir rekattır.

3. Şafii ve Ahmed'e göre asgari, bir rekattır. Üç, beş, yedi, dokuz ve en çok onbir rek'at kılınabilir. Bunlara göre üç rek'at kılındığında şu iki şekilde kılmak caizdir.
a) Önce iki rek'at kılınıp selâm verilir. Sonra tek rek'at kılınır.
b) Üç rek'at bir niyetle kılınır, ikinci rek'atte teşehhüde oturulmadan ve selâm verilmeden üçüncü rek'ate kalkılır. Üçüncü rek'atten sonra teşehhüd okunur ve selâm verilir.
Beş, yedi, dokuz veya onbir rek'at kılındığı zaman üç şekilde kı-hnsbilir.
a) Her iki rekatın sonunda teşehhüde oturulur ve teşehhüdden sonra selâm verilir. Son tek rek'at ayrı kılınır.
b) Hepsine bir niyet edilir. Yalnız sondan ikinci rek'atte teşehhüde oturulur. Teşehhüdden sonra selâm verilmeden ayağa kalkılır, sonuncu rek'at de kılınıp teşehhüdden sonra selâm verilir.
c) Hepsine bir niyet edilir. Yalnız sonuncu rek'atte teşehhüde oturulur ve teşehhüdden sonra selâm verilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaşlanıp şişmanladıktan sonra vitir namazını yedi rek'at kılması, el-Menhel yazarının beyânına göre vefatından bir yıl önce başlamış ve vefatına kadar devam etmiştir. [293]

124 - Yolculukta Vitir Kılmak Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1193) Salim,in babası (Abdullah bin Ömer) (Hadivalfâhü anhümâ)'dan; Şöyle dernijtir : "Resûlullah fS.i.. tJlahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta (dört rek'at-lı farzları) iki rek'ut olarak kılardı. Bu iki rek'ate bir şey ilâve etmezdi. Geceleyin teheccüd namazını kılardı.' (Salim diyor ki) ben (babama) dedim ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (yolculukta vitir namazını da kılıyor (mu) du? Pabam : Evet, dedi."

İsnadında Câbir el-Ca'fi'nin bulunduğu ve kezzabın biri olduğu Ze vâid'de bildirilmiştir. [294]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in dört rek'atlı farz namazları yolculuk hâlinde iki rek'at olarak kıldığına, farzların ilk ve son sünnetlerini yolculukta kılmadığına, gece namazını ve vitrini seferde de kıldığına delâlet eder.

1194) (Abdullah) bin Abbâs ve (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâyûan: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), (dört rek'atlı farzları) yolculuk hâlinde iki rek'at olarak meşru kılmıştır. İki rek'at, tamdır, kısaltılmış değildir. Yolculukta vitir namazını kılmak sünnettir." [295]

İzahı

Hadisin bu lafızlarla, Kütüb-i Sitte'nin (İb n - i M â c e ' den başka) hangisinde rivayet edildiğini göremedim. Fakat dört rek'atli farzların yolculukta iki rek'at olarak meşru kılındığına ve bunun kısaltılmış olmayıp tam olduğuna dâir sahih hadîsler Kütüb-i Sitte'de vardır. Bir kısmı 73. bâbta 1063 -1068 numaralarla geçmiştir.
Sindi: Hadîsteki 'Sünnet' kelimesi ile istilahî mânâ kasdedil-memiş, meşru mânâsı kasdedilmiştir. Sünnet, meşru mânâsına yorumlanınca, vacip ve sünneti kapsar. Hadîsin bu bâbta zikredilmesi de bu yorumu teyid eder. Sünnet, böyle yorumlanınca, vitir namazının vacip olmadığı mânâsı bu hadîsten çıkarılamaz, demiştir.
Daha önce belirttiğim gibi vitir namazı Ebû Hanîfe'ye göre vacip, diğer üç imama göre sünnettir. Hadîs diğer imamların görüşü için de delil gösterilebilir. Şöyle ki, yolculukta dört rek'atli farzlar iki rek'at olarak kılınır. Farzlara bağlı sünnetler yolculukta kılınmayabilir. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in kılmadığı sabittir. Acaba yolculukta vitir namazı kılınır mı, bırakılır mı? Ha-dîs, vitir namazını, farzlara bağlı sünnetlerden ayırmış ve ikamet hâlinde sünnet olan vitir, yolculuk hâlinde de sünnettir, kılınmalıdır, hükmünü ifâde eder. denilebilir. [296]

125 - Vitirden Sonra Oturarak İki Rek'at (Namaz) Kılmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1195) Ümmü Seleme (Radıyallâh üanhâ)'dan\ Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), vitirden sonra hafif tuttuğu iki rek'at (nafileyi) oturarak kılardı."
Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı aleyhinde konuşulmuştur. Çünkü seneddeki râvilerden Meymûn bin Musa hakkında Ahmed : Ben bunun rivayetinde bir beis görmüyorum, demiş, Ebû Hatim : O çok doğru sözlüdür, demiş. Ebû Dâvûd : Bunun rivayetinde beis yoktur, demiştir. Bâzıları ise onu gevşek görmüştür. İbn-i Hibbân onu hem sikalar arasında hem de zayıflar arasında zikretmiş ve : Yalnız rivayet ettiğinde onun hadîsleri hüccet olmaz, hadisleri münkerdir, demiştir.

1196) Âişe (Radtyailâhü ankAyAsn-, Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vitrin tek rek'atını kılardı. Sonra İki rekatı kılardı. Bu iki rek'atın kıraatim oturarak ederdi. Kıraatten sonra rüku' etmek istediği zaman uyağa kalkar, sonra rüku'a varırdı."
Not : Bunun isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevstid'rîe bildirilmiştir. [297]

İzahı

Bu bâbtaki iki hadisin Zevâid türünden olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. Ancak ikinci hadîsin benzen Müslim, Ku Davûd ve N e s â i' de mevcuttur. M ü s 1 i m ' in rivayeti şöyledir : ... Aişe (R.A)\\ı\n rivayet edildiğine göre >tir :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gece) on Üç rek'at namaz kılardı (önce) sekiz rek'at kılardı. Sonra (tek rek'at) vitir kılardı. Sonra iki rek'atı oturarak kılardı. Bunda rükû etmek istediği zaman ayağa kalktıktan sonra rükû ederdi. Sonra sabah namazının ezanı ile ikameti arasında iki rekV (sabah sünneti) kılardı."
El-Menhel yazarı Gece namazı' babında rivayet olunan bu hadîs bahsinde şöyle der:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazından sonra namaz kılmanın câizliğini beyan etmek için vitirden sonra söz konusu iki rek'atı kılmıştır. Bundan anlaşılıyor ki, B u h â r i ve M ü s 1 i m ' in merfu1 olarak rivayet ettikleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Gece namazınızın sonuncusunu vitir eyleyiniz.» emri mendupluk içindir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr iki rekatı devamlı kılmamıştır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve başkalarından rivayet olunan sahih hadîslerle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazının sonuncusunun vitir olduğu sabittir. Bu hadisler ve bu emir muvacehesinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in söz konusu iki rek'atı devamlı kılması uzak bir ihtimaldir
K â d ı I y â z, mezkûr hadîsleri tutarak, söz konusu iki rek'-atle ilgili rivayeti kabul etmemiş ise de onun tutumu sıhhatli bir hareket değildir. Çünkü hadîsler sahih olduğunda aralarını bulmak mümkün ise tek yol, aralarını bulmaktır. Bu husustaki hadîslerin arasını bulmanın mümkün olduğu yukardaki yorumla açıklanmıştır.
İkinci hadîsten anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitirden sonraki iki rek'ata oturarak başlardı. Kıraati bitirip rükû' etmek istediği zaman ayağa kalkarak doğrulduktan sonra rükû'a giderdi.
İmam Evzâi ve bir rivayete göre A h m e d , bu hadîslerin zahirini tutarak Vitirden hemen sonra iki rek'at namaz kılmak mubahtır, demişlerdir. Mâlik ve başkaları Vitirden hemen sonra nafile kılmayı mekruh saymışlardır. Bu konudaki hadîslere karşı şöyle müdafaa yapmışlardır: Bu hadîslerin hükmü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûstur. Çünkü ümmetine, gece namazının sonuncusunun Vitir olmasını emretmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiili, ümmetine mahsûs sözüne muarız sayılamaz." [298]

126 - Vitirden Sonra Ve Sabah Sünnetinden Sonra (Sag) Yan Üstünde Yatmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1197) Âişe (Radtyallâhü anhq)'dan; Şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gecenin sonunda ancak yanımda yatmış olarak bulurdum.(Veya Ona rastlardım.[299]
(Râvî) Vekî' demiş ki Âişe (Radıyallâhü anhâ) ('gecenin sonunda' sözü ile) Vitirden sonrayı

kasdetmiştir." [300]

İzahı

Hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitirden sonra yattığına delâlet eder. B u h â r î' nin Vitir babında İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anhJ'den, M ü s 1 i m ' in de gece namazı babında Âişe (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettikleri benzer hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vitirden sonra ve sabah sünnetinden önce sağ yanı üstünde yattığı beyan edilmiştir.
M ü s 1 i m ' in rivayeti meâlen şöyledir: Âişe (Radıyallâhü anhâ) *den şöyle demşitir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin onbir rek'at namaz kılardı. Bunların bir rekatını tek kılardı. Vitir namazından boşalınca müezzin Ona gelinceye kadar sağ yanı üstünde yatardı. Müezzin geldikten sonra iki rek'at (sabah) sünneti kılardı."
Ebû Davud'un Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiği benzer hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Vitir ve ondan sonraki iki rek'atı (oturarak) kıldıktan sonra müezzin sabah namazının vaktinin girdiğini bildirmek üzere gelinceye kadar, (sağ) yanı üstünde yattığı ve müezzin gelip haber verdikten sonra hafif iki rek'at sabah sünnetini kılıp farzı kıldırmak için mescide çıktığı bildirilmiştir.
Bu hadîsler sabah sünnetinden önce sag yan üstünde yatmanın meşruluğuna delâlet ederler.

1198) Âişe (Radtyallâhü d«/râ)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah sünnetini kıldığı zaman sağ yanı Üstünde yatardı."

1199) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah sünnetini kıldığı zaman (sağ) yanı üstünde yatardı." [301]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Buharı, Müslim ve T i r m i z i benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. T i r m i z î' -nin rivayetinde "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah sünnetini evinde kıldığı" kaydı da mevcuttur.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi, Ahmed ve Beyhaki de benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir
Tirmizi ve Ebû Davud'un rivayetleri kavlî hadîs mâhiyetinde olup meali şöyledir:
'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: "Sizden birisi sabah sünnetini kıldığı zaman sağ yanı üzerinde yatsın.",
İbn-i H a z m , mealini yazdığım hadisteki emri, vâciblik için yorumlamakla sabah sünnetinden sonraki yatışın vacip olduğunu söylemiştir. Cumhur, bu emri müstahabhk için yorumlamıştır. Cum-hur'un delili de Buhâri, Müslim, E b û Dâvüd ve başkalarının rivayet ettiği Âişe (Radıyallâhü anh) nin şu mealdeki hadîsidir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah sünnetini kıldığı zaman eğer ben uykuda isem sağ yanı üzerinde yatardı. Şayet ben uyanık isem benimle konuşurdu."
Bu hadîsin zahirine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) uyanık olduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatmazdı. Şu halde yatmak vâcib değildir.
El Menhel yazarı, sabah sünnetinden sonra yatmak hakkında âlimlerin ihtilâf ettiklerini söyliyerek, bu husustaki görüşleri şöyle nakleder:
1- Sabah sünnetinden sonra sağ yanı üzerinde yatmak sünnettir. Ebû Musa el-Eş'ârî, Raf i' bin Hadîc, Enes, Ebû Hüreyre ve başka sahâbîler (Radıyallâhü an-hüm) ileîbn-i Sirîn, Saîd bin el-Müseyyeb, Urve bin Zübeyr ve başka tabiinin kavli budur. Şafiî ve A h m e d de böyle hükmetmişlerdir.
2 - Vâcibtir. Bu kavlin sahibi î b n - i H a z m ' dır. Ancak bunun tutarsız olduğunu yukarda anlattık.
3 - Abdullah bin Mes'ud ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm)'e göre bid'attır. Tabiîlerden Esved bin Yezid, İbrahim Nehaî ve Saîd bin Cübeyr'in bunu mekruh gördükleri rivayet olunmuştur. Mâlik ve Cumhurun da bunu mekruh saydıklarını Kadı I y a z nakletmiştir. Bunlara göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yatışı, yorgunluk nedeniyledir.
4 - Gece namazına kalkan kimsenin dinlenmesi için yatması müstahabtır. Gece namazına

kalkmamış olan için meşru değildir. İbnü'l-Arabi bunu seçmiştir.
5 - Sabah sünnetini evinde kılan kimse için evinde yatması müstahabtır. Mescidde bunu yapmak müstahab değildir. Selef âlimlerinin bir kısmı bununla hükmetmiştir. î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in de böyle dediği rivayet olunmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mescidde böyle yaptığına dâir her hangi bir rivayetin olmaması, bu görüşü teyid eder. Bunun içindir ki îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), mescidde böyle yapmayı yasaklıyarak: Bu, bid'attır demiştir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde böyle yapsaydı İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) ve îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) gibi zatların bundan haberdar olmamaları akıldan uzaktır. Zâten bilindiği gibi Peygamber (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem), sünnetleri evde kılardı. Bu yatış, sabah sünnetinden hemen sonra olduğu için evde yapılırdı. [302]

127 - Binek Devesi Üzerinde Vitir Namazı Kılmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1200) Saîd bin Yesâr[303] (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: (Mekke'ye yapılan bir yolculukta) ben (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın beraberinde idim. (Gece sonuna doğru) geride kalarak vitrimi kıldım. Sonra (Ona yetişince) niçin geri kaldın? diye sordu. Ben: Vitir namazını kıldım, diye cevap verince kendisi; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), senin için bir güzel örnek değil mi? dedi. Ben, evet (güzel örnektir.) dedim. Kendisi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), devesi üstünde vitir kılardı, dedi."

1201) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazını devesi üstünde kılardı.İsnadındaki Abbâd bin Mansûr'un zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [304]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisi Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından rivayet edilmiştir. Buhâri' nin rivayetinde, söz konusu yolculuğun M e k k e' ye yapılan yolculuk olduğu belirtilmiştir. Hadîsin: cümleleri yerine oradaki cümleler şöyledir: = "Ben şafakın doğmasından korkunca (devemden) indim ve vitrimi kıldım. Sonra ona (= ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'e) iltihak ettim." İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) niçin geride kaldığını sorunca Said (Radıyallâhü anh) 'in verdiği cevap, orada şöyledir:
"Şafakın doğmasından korktum da (devemden) indim ve vitrimi kıldım."
Râhile : Binek devesi demektir.
Bu bâbtaki iki hadîs, Vitir namazının yolculuk hâlinde binek hayvanı üzerinde kılınmasının câizliğine delildir. İçlerinde Mâlik, Şafii ve Ahmed'in bulunduğu cumhurun kavli budur.
Hanefi âlimleri, yolculukta Vitir namazının hayvan üstünde kılınmasını caiz görmemişlerdir. Çünkü vitir, onlara göre vâcib-tir. Farz namaz hayvan sırtında kıhnmadığı gibi Vitir de kılınmaz. Ancak şer'î bir zaruret varsa farz namazlar ve Vitir namazı hayvan üstünde kılınabilir, demişlerdir.
Hanefi âlimleri İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in yukarıda rivayet olunan hadîsine şöyle cevap vermişlerdir:
Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) Vitrin vâcibliği görüşünde değildir. Bu nedenle onun yanında Vitir namazı şâir nafileler gibiydi. Yerde de hayvan sırtında da kılınması caizdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan üstünde Vitir kılmasına gelince; Yâ bu fiil Ona mahsus idi, veyahut Vitir namazının henüz fazla önem kazanmadığı zamanda olmuştu.
Cumhur, Hanef îler'in bu cevabını uygun görmeyerek şöyle demiştir: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan üstünde Vitir namazı kılmasının, Vitrin henüz pek önem kazanmadığı devreye mahsus olduğuna dâir açık bir delil yoktur. Bu tatbikatın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs olmaması asıldır, tbn-i Ömer (Radıyalâhü anh), deve üstünde Vitir kıldığı gibi, Vitir için hayvandan inip yerde kılana itiraz ederdi.'
Hanefîler'in delillerinden ikisi de Tahavi' nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîslerdir:
'İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) yolculukta hayvan sırtında namaz kılardı. Vitrini yerde kılardı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını söylerdi.'
'İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) yolculukta devesi hangi yöne yönelirse yönelsin (nafile) namaz kılardı. Seher vakti olunca hayvandan inip Vitir kılardı.'

Cumhur: Bu rivayetler, hayvan sırtında Vitir kılmanın caiz olmamasını gerektirmez, demiştir. [305]

Hayvan Üstünde Sünnet Kılmak

Yolculuk hâlinde hayvan sırtında sünnet kılmak âlimlerin icmâı ile sabittir. Namaz esnasında yol istikâmeti kıble'ye ters düşse bile zarar vermez. Şu var ki Şafiî, Mâlikîler' den İbn-i H a b i b ve bir rivayete göre Ahraed: Sünnete niyet ederken kıble'ye doğru durmak gerekir, demişlerdir. Diğer âlimler: Gerekmez demişlerdir. Yolculuğun uzunluğu ve kısalığı farketmez. Yalnız Mâlik'e göre uzun yolculuk şarttır. [306]

Hayvan Sırtında Farz Kılmak

El-Menhel yazarı, bu hususta aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
1. Hanefiler'e göre düşman veya yırtıcı hayvan korkusu, fazla çamurun bulunması, arkadaşlardan geride kalmak, hastalanmak gibi mazeretler dolayısıyla binek hayvanından inmenin imkânsız olduğu hallerde zaruret nedeniyle binek üstünde farz namaz kılmak caizdir. Rüku' için kişi eğilir, secde için daha fazla eğilir. Kıblesi hayvanın gittiği yöndür. Hayvanın veya binicinin altındaki palan ve benzerinin necaseti zarar vermez.
2. Şâfii1er' e göre zaruret olmadıkça hayvan sırtında farz namaz kılınmaz. Ancak hayvan durmuş iken üstünde namaz boyunca kıble'ye doğru durmak ve ayakta namaz kılmak, rüku' ve secde yapmak mümkün ise farz namaz kılmabilir, aksi takdirde kılınmaz. Hayvan yürürken farz kılmak.sahih değildir. Zayıf bir kavle göre hayvan yürürken farz kılmak sahihtir. Hayvan, gemi gibidir. Çünkü geminin içinde farz namaz kılmak, âlimlerin icmaı ile sabittir. Şayet kişi bir kafile içinde yolculuk ediyor ve farz için binek hayvanından indiği takdirde kafileden ayrılacak ve zarara uğrayacak durumda ise, hayvan sırtında, imkân nisbetinde farzını kılacak, bilâhere o namazı iade edecektir.
3. Mâliki Ie r'e göre hayvan sırtında kıble'ye doğru durulsa dahi farz namaz kılınamaz. Ancak savaş veya yırtıcı hayvan tehlikesi nedeniyle hayvandan inmek mümkün olmadığı takdirde, hayvandan inmeden farz kılınabilir. Tehlike atlatıldıktan sonra o namazın vakti henüz çıkmamış ise yerde tekrar kılınır. Yahut yer çamur olduğu için yerde kılmak mümkün değilse hayvan sırtında kılınabilir. Bütün bu hallerde namaz boyunca kıble'ye doğru durmak mümkün ise böyle durmak vâcibtir. Şayet mümkün değilse gidiş istikâmetinde kılınır.
4. Ahmed ve îshak'a göre yerde kılmak mümkün olmadığı takdirde hayvan sırtında farz kılmak caizdir. Aksi takdirde caiz değildir. [307]

128 - Gecenin Evvelinde Vitir Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Bâbı

1202) Câbir bin Abdillâh (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radıyallâhü
anh)'a:
«Sen vitrini ne zaman kılarsın?» diye sordu. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) : Yatsıdan sonra, gecenin evvelinde diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen Yâ Ömer! (ne zaman kılarsın?)» diye sordu. Ömer (Radıyallâhü anh) : Gecenin sonunda, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
-Yâ Ebâ Bekir! Sen mazbut (ihtiyatlı) olanı tutmuşsun. Yâ Ömer! Sen de kuvvet (yolunu) tutmuşsun.»
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; rc'-flramber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir (Radıyallâhü anlı)'a şöyle buyurdu, demiş ve bunun mislini anlatmıştır."
Not : Zevâid'de şöyle söylenmiştir : Bunun isnadı hasendir. İkinci rivayetin isnadı sahih, ricali de sikalardır. Ebû D&vûd bu hadisi Ebû Katâde (R.A.)'den rivayet etmiştir. [308]

İzahı

Müellif bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. Birinci senedin ilk râvisi Câbir (Radıyallâhü anhl'dir. Müslim, Tirmizî ve Ahmed de Câbir (Radıyallâhü anh)'den bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Hâkim ve Beyhaki de îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den benzerini rivayet etmişlerdir. T a-berâni

ve Bezzâr da bir benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ise bir benzerini Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Bütün rivayetlerden çıkarılan sonuç şudur: Gece sonunda uyanmamaktan korkan kimse için ihtiyatlı olanı gece uyumadan önce vitrini kılmasıdır. Gece sonunda uyanacağına güvenen için efdal olanı vitir namazını gece sonuna bırakmasıdır. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ihtiyatlı davranarak yatsıdan sonra vitrini kılardı. Ömer (Radıyallâhü anh) ise gece sonunda uyanacağına güvendiği için vitrini gece sonuna bırakırdı. Ömer (Radıyallâhü anh)'in şöyle söylediği el-Menhel'de nakledilmiştir:
"Şüphesiz akıllı adamlar vitrini gecenin evvelinde kılanlardır. Kuvvetli adamlar da vitrini gece sonuna bırakanlardır. Gece sonuna bırakmak efdal olanıdır." [309]

129 - Namazda Sehiv Etmek (Unutmak) Babı

1203) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kıldırdı. Ya fazla yaptı, yâ eksik yaptı. (Râvi İbrahim : Bu tereddüt bendendir, demiştir.) Bunun üzerine:
— Yâ Resûlallah! Namaza bir şey mi ilâve edildi? denildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ancak bir insanım. Siz unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Biriniz unuttuğu vakit, oturduğu halde iki secde yapı versin- buyurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıble ye dönerek iki secde etti.» buyurdu."

1204) İyâz [310] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'a :
Birimiz namaz kılıyor da kaç rek'at kıldığını bilemiyor, diyerek soru sormuş. Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh.) da: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden birisi namaz kılacağı zaman kaç rek'at kıldığını bilemezse, (kesin bildiği rek'at sayısına göre namazım tamamlasın ve selâmdan önce) oturduğu halde iki secde etsin.»" [311]

İzahı

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
t y â z {Radıyallâhü anh)'in hadisini ise Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anhî 'a soru soran zâtın ismi Hilâl bin İyâz olarak geçmektedir. Bu hadiste Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ettiği metin kısa olup 1210 numarada uzun ve tafsilâtlı olarak geçecektir.
Abdullah' İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhümâJ'un hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıldırdığı namazı fazla mı, eksik mi kıldırdığı hususundaki tereddüdün râvî î b -rahim N e h a i' ye âit olduğu hadîste belirtilmiştir. Yâni îbrahim, Alkarna bin Kays' tan aldırı rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yapmış olduğu sehiv secdesinin sebebini namazdaki fazlalık mı eksiklik mi olduğunda tereddüt etmiştir. Bu hadiste İ b r â h i m ' in râvisi e 1-A'm eş' tir. 1205 nolu hadiste İbrahim'in Alkame' den olan rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in öğle namazını beş rek'at olarak kıldığı belirtilmiştir. Bu rivayette I b r â h i m ' in bir tereddüdü yoktur. Burada İ b r â h i m ' in râvisi e 1 - H a k e m ' dir. Şöyle olmuş olabilir : İbrahim, el-A'meş'e rivayet ederken tereddüdü varmış, fakat e 1 - H a k e m ' e rivayet ederken namazda bir fazlalık olduğunu kesinlikle hatırlamış. Mamafih e I -A ' m e ş ' in rivayetinden de sehiv secdesinin sebebinin fazlalık olduğu anlaşılıyor. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedilen soru : 'Namaza birşey mi ilâve edildi?' şeklindedir.
Sahâbîlerin bu soruyu sormaları sebebine gelince; Peygamber fSallallahü Aleyhi ve SellemJ'e namaz içinde ve dışında vahiy gelebilirdi. Sahâbiler, bu durumu biliyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle farzını beş rek'at kıldırınca ilâhi bir emirle rek'at sayısının beşe çıktığını zan eden sahâbiler, durumu öğrenmek için bu soruyu sormuşlardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) verdiği cevapta durumun bir unutmadan meydana geldiğini bildir-miş, sonra iki secde yapmıştır.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in ibâdette sehiv etmesinin câizliğine delâlet

eder. El-Menhel yazarı, bu konuda şöyle der:
"1b n - i Dakîku'1-İyd: 'Bilûmum âlimlerin mezhebi budur. Hadis de buna delildir. Bâzı kimseler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sehiv etmesi caiz değildir, şer'î bir hükme esas olsun diye bile bile, fakat unutmuş suretiyle fazla rek'at kılmıştır, demişler ise de bu söz bâtıldır. Çünkü hadiste görüldüğü gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizzat:
«Ben ancak bir insanım. Siz unuttuğunuz gibi ben de unuturum...» buyurmuştur. Diğer taraftan unutmuş suretinde görünerek bile bile fazla veya eksik kılmak namazı bozar.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in unutmasının câizliğine hükmeden âlimler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in unuttuğu şeyin olduğu gibi bırakılması söz konusu değildir. Bunun tamiri için ya hemen, ya da bilâhere O'nun tarafından gereken açıklama yapılır. Nitekim hadiste söz konusu unutma olayının hemen arkasından gerekli açıklama yapılmış ve tamir edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in unutmasının hikmeti, bu konuda şer'î hükmün beyan edilmesidir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in konuşmalarında unutma mes'elesine gelince; şer'î hükümlerin tebliği ile ilgili konuşmalarında unutmasının mümkün olmadığı hususunda icmâ bulunduğunu Kadı Iyâz ve Nevevî nakletmişlerdir. Vahiyle ilgisi olmayan; şer'î hükümlere mesned olmayan ve tebliğle alâkası bulunmayan konuşmalara gelince; bâzı âlimler: Bu tür konuşmalarda unutma caizdir. Çünkü tebliğ kabilinden ve şer'î hükümlere esas olan konuşma kabilinden değildir, demişler ise da Kadı I y â z : Şüphesiz hak ve gerçek olanı, hiç bir konuşmada Peygamberlerin unutmasının caiz olmadığına hükmeden âlimlerin kavlini tercih etmektir. Peygamberlerin konuşmalarında bile bile gerçek dışı konuşmaları caiz olmadığı gibi yanılarak dahi olsa hilaf konuşmaları caiz değildir, demiştir.' diye bilgi vermiştir.'
Namazda selâm verildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e :
'Namaza bir şey mi ilâve edildi?' diye sorulunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Ben ancak bir insanım...» buyruğunu buyurduktan sonra iki secde yapmıştır.
1211 nolu î b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anhJ'un hadîsinde ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önce iki secde yaptığı, sonra: «Ben ancak bir insanım...» buyurduğu bildirilmiştir.
Buradaki hadîsin İ b n-i M e s' û d (Radıyallâhü anh)'den itibaren dördüncü râvisi e 1 - A ' m e ş ' tir. Orada ise Mansur'-dur.
Mezkûr hadisler, diğer hadîs kitablarında aynı şekilde rivayet edildiği gibi her iki rivayeti te'yid eden başka senedler de vardır. Hulâsa bâzı rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce sehiv secdesi etmiş, sonra: «Ben ancak bir insanım...» buyurmuştur. Bâzı rivayetler de bunun aksinedir. B e y h a k î ve el-Hâfız, Mansûr'un rivayetini tercih etmişlerdir.
El-Menhel yazarı: maslahatı için yapılan konuşma namazı bozmaz diyenler için bu hadîs delîl olabilir demiştir.
Hadîsin zahirine göre sehiv secdesi vaciptir. Hanbelîler bununla hükmederek, emirde vaciplik asıldır. Burada da unutma nedeniyle secde edilmesi emredilmiştir.Eğer selâmdan önce yapıl-masını gerektiren bir durumdan [312] dolayı iken bile bile terk ederse namaz bozulur. Şayet selâmdan sonra yapılmasını gerektiren bir durumdan dolayı ise bu secdenin terk edilmesi namazı bozmaz. Çünkü bu secde namazın dışındadır, eksiklerini tamamlar Gerek selâmdan önce yapılması icap eden sehiv secdesi gerekse selâmdan sonra yapılması icab eden sehiv secdesi unutularak terkedilip uzun zaman geçmeden hatırlanırsa hemen yapılır. Bu arada kişi yüzünü kıble'den döndürmüş olsa veya konuşma yapmış olsa bile zarar vermez. Fakat uzun fâsıîa verse veya mescıdden çıksa, veyahut abdesti bozuîsa artık sehiv secdesi yapmaz. Kıldığı namaz da sahihtir.
Ebû Hanife ve arkadaşları: Sehiv secdesi vaciptir. Terk etmek günahtır. Ama namaz bozulmaz. Günahtan çıkmak için namazı iade etmek gerekir, demişlerdir. Zayıf bir kavle göre sünnettir.
Şâfiîler'e ve Mâ 1 i k i 1 e r' in meşhur kavline göre sehiv secdesi sünnettir.
Ebû S a i d - i Hudri (Radıyallâhü anh)'in hadisiyle ilgili İzah 1210 noiu hadis bahsinde verilecektir. [313]

130 - Öğle Namazını Sehven Beş Rekat Kılanın Babı

1205) Abdullah (bin Mes'ud) (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize öğle namazını beş
rek'at olarak kıldırdı. Selâm verince kendisine:
— Namaz (rek'atlerin) da ilâve mi yapıldı? denildi. Efendimiz: «Ne o?» diye sordu. Kendisine

durum anlatıldı. Bunun üzerine
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bacağını bükerek (secdeye hazırlandı), iki secde etti." [314]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi, Nesâî, Ebû D â-vûd ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir.
Bâzı rivayetlerde : 'Sahâbîler: Sen beş rek'at kıldın, dediler.' diye geçer. Yine bâzı rivayetlerde: 'Selâm verdikten sonra iki secde etti.* denilmiştir.
Bâzı âlimler, bu rivayeti delil göstererek: Her tür sehiv secdesi selâmdan sonradır demişlerse de, hadîs buna delâlet etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) selâm verinceye kadar, bir rek'ati fazla kıldığını bilmiyordu. Sahâbîler, kendisine soru sorduktan sonra farkına vardı. El-Fet i h yazarı: Âlimler bu olayda sehiv secdesinin selâmdan sonra edildiğinde ittifak etmişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) sehiv ettiğini bilmediği için selâm vermeden sehiv secdesi etmesi mümkün değildi. Sahâbîlerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uyarak beşinci rek'ati kılmalarına gelince; Namazın rek'at sayısının bir ilâhi emirle değişebileceğine ihtimal verdikleri içindir.
Hadîsin : cümlesi bâzı rivayetlerde: "Bacaklarını büktü" diye geçer. Bu cümleden maksat; bacaklarının vaziyetini değiştirerek secde etmeye elverişli bir hâle getirmesidir. Bâzı rivayetlerde: "ve kıble'ye döndü." ilâvesi vardır.
Hadîs, sehven bir rek'at fazla kılanın namazının bozulmadığına delâlet eder. El-Menhel yazarı bu konuda şu bilgiyi vermiştir:
"Nevevî: 'Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Selef ile halefin cumhuru, sehven bir rek'at fazla kılmakla namazın bozulmadığına hükmetmişlerdir. Hattâ selâmdan sonra farkına varan kişinin kılmış olduğu namaz sahihtir. Ve uzun bir ara vermeden hatırlayınca sehiv secdesi yapar. Şayet uzun ara verirse, bizce sahîh olanı, artık secde etmemesidir. Eğer fazla rek'atin kıyamında veya rükûunda veya secdesinde, yahut herhangi bir yerinde iken durumu hatırlarsa hemen oturup teşehhüd eder ve sehiv secdesini ederek selâm verir' demiştir.
M â 1 i k î 1 e r' e göre selâmdan çok sonra da durumu hatırlayan kişi sehiv secdesi yapar.
Hanefîler şöyle demişlerdir: Dört rek'atli farzın son teşehhüdüne oturmadan sehven beşinci rek'ate kalkan kişi, henüz beşinci rek'atin secdesine varmadan farkına varırsa hemen teşehhüde oturur ve selâmdan sonra sehiv secdesi yapar. Şayet beşinci rek'atı secdeye bağladıktan sonra farkına varırsa başını secdeden kaldırmakla farzı bozulur, kıldığı namaz nafile olur. Bunun için de altıncı bir rek'ati ekler. Çünkü tek rek'atli nafile meşru değildir.
Şayet dördüncü rek'ate oturduktan sonra bunun ilk oturuş olduğu zannıyla ayağa kalkar ve beşinci rek'atin secdesine varmadan durumu hatırlarsa hemen oturup selâm verir. Eğer beşinci rek'atin secdesine vardıktan sonra hatırlarsa farzı tamamdır. Çünkü o kişi yalnız selâm vermemiştir. Selâm ise farz değildir. Bunun için beşinci rek'ate bir rek'at daha ekler, tâ ki o iki rek'at nafile olsun." [315]

131 - İkinci Rekatten (Sonra Teşehhüde Oturmadan) Sehven Kalkan Kişi Hakkında Gelen Hadîs Babı

1206) (Abdullah) bin Buhayne [316] (Radtyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) bir namaz kıldırdı. Zannımca öğle namazıydı. İkinci rek'atte olunca (teşehhüde) oturmadan ayağa kalktı. Sonra selâm vermeden önce iki secde etti."

1207) (Abdullah) bin Buhayne (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazının İkinci rek'atinde oturmayı unutarak ayağa kalktı. Namazını bitirip selâm vereceği zaman iki sehiv secdesi yaptı ve selâm verdi." [317]

İzahı

Kütüb i Sitte sahipleri ve Beyhakî, îbn-i Buhayne (Radıyallâhü anhümâJ'nin hadîsini az lafız farkıyla rivayet etmişlerdir. Bütün rivayetlerden çıkarılan sonuç şudur:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} bir öğle farzının ikinci rek'atinden sonra teşehhüde oturmadan ayağa kalkmış ve namazını tamamhyarak selâmdan önce sehiv için iki secde yapmış, sonra selâm vermiştir.
Hadîs, namazdaki eksiklik dolayısıyla selâmdan önce secde edilir, diyenler İçin delildir. Ayrıca ilk teşehhüd ve onun için oturuşun, namazın farzlarından olmadığına delâlet eder. Çünkü eğer bunlar farz olsaydı, diğer farzlar gibi sehiv secdesiyle tamir edilemezdi. Sahâbî-lerle tabiîlerin cumhuru, Ebû Hanife, Mâlik ve Şafii böyle demişlerdir.
Ahmed ve Zahirîye mezhebi mensupları: Bunlar namazın vâciblerindendir. Sehiv secdesi ile tamir edilirler, demişlerdir.
Tirmizi ve Buhârî' nin rivayetinde 'cemaatın da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bu iki secdeyi yaptıkları' ilâvesi vardır.

1208) El-Muğîre bin Şube (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz (ilk teşehhüde oturmadan) ikinci rek'atten (üçüncü rek'-ate) kalktığı zaman tam doğrulmadan (farkına varırsa) hemen otu-ruversin. Ve tam doğrulunca (farkına varırsa) artık oturmasın. (Namazın sonunda) sehvin iki secdesini yapsın.-" [318]

İzahı

Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhakî, Tahavî ve Dârekutnî de bu hadîsi benzer cümlelerle rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki hadîs metni meâlen şöyledir:
«İmam iki rek'attefn sonra) kalktığı zaman eğer tam doğrulmadan hatırlarsa hemen (teşehhüde) otursun. Eğer tam doğrulursa artık oturmasın. Sehvin iki secdesini yapsın.»
El-Menhel yazan, bu hadîsin şerhinde şöyle der: "Hadis, açıkça bildiriyor ki namaz kılan kişi ilk oturuşu ve teşehhüdü sehven terkettiği zaman tam doğrulmadıkça hatırladığında geri döner. Tam doğrulursa geri dönmez, sehiv secdesi yapar, Cum-hur'un kavli budur. Hanefî ve Şafiî âlimleri, böyle hükmedenlerdendirler. Bu iki mezhebe göre kişi tam doğrulduktan sonra geri dönerse namazı bozulur. Nevevî: 'Cumhur, kesinlikle buna hükmetmiştir. Mu gire (Radıyallâhü anh)'in hadîsi buna delildir. Eğer bile bile geri dönerse namazı bozulur. Tam doğrulmamışsa dönebilir. Bu takdirde sehiv secdesini yapıp yapmıyacağı hususunda iki kavil vardır. En sahih olan kavle göre sehiv secdesi gerekmez. K a f f â 1 ve bir cemaata göre ayağa kalktığı zaman farkına vardığında, tam doğrulmaya daha yakın ise geri döndükten sonra sehiv secdesini yapar. Eğer hatırladığında oturmaya daha yakın veya doğrulma ile oturmanın tam ortasında ise sehiv secdesi yapmaz,' demiştir.
Hanbeliler'e göre kişi tam doğrulup henüz kırâata başlamamış ise dönmemesi daha iyidir, dönebilir. Çünkü önemli ve asıl olan farz, ayakta durmak değil, ayakta okumaktır. Henüz bu farza başlamamıştır. Bütün bu hallerde sehiv secdesi yapar.
M âli kiler'e göre kişi ayağa kalktığında henüz elleri ve dizleri yerden ayrılmamışken hatırlarsa geri döner, sehiv secdesi de gerekmez. Eğer mezkûr uzuvlar yerden ayrıhrsa artık dönmez. Şa-yet dönerse namazının bozulup bozulmıyacağı hususunda ihtilâf vardır, Tercih edilen kavle göre bozulmaz.' Eğer tam doğrulduktan sonra, hattâ Fâtiha'dan bir parça okumuşsa da döndüğünde namaz bozulmaz. Fakat Fâtiha'nm tamamını okuduktan sonra dönerse namazı bozulur.
Yukarıda anlatılan mezheplerin görüşleri imam ve tek başına namaz kılanlar hakkındadır. İmama uyana gelince; eğer bu adam sehven teşehhüdü terkedip ayağa kalkarsa ve imamı teşehhüde otur-muşsa, durum ne olursa olsun, dönmek zorundadır. Çünkü imama uyması gerekir. Mâlikîler, Hanefîler ve Hanbeliler böyle hükmetmişlerdir. Ş â f i î 1 e r ' ce en kuvvetli olan kavil budur." [319]

132 - Namazın (Rek'at Sayısın)Da Şek (= Tereddüt) Edip Şüphesiz Bildiği (Rekat Adedi)Ne Dönen Kişi Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1209) Abdurrahman bin Avf (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, demiştir:
«Biriniz (namaz kılarken) bir (rek'at mi) iki rek'at mi) üç (rek*at mi kıldığın) da şek edince kıldığını İki rek'at saysın. Ve üç (rek'at mi) dört (rek'at mi kıldığın) da şek ettiği zaman onu üç rek'at saysın. Sonra (bütün bu hallerde) namazından kalan (rek'atler)ı tamamlasın. Ta ki fazla

kıldığında şüphesi olsun. Sonra selâm vermeden Önce oturduğu yerde iki secde etsin.»"

1210) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz namazının rek'atlerinde şek ettiği zaman şekki atsın ve şüphesiz bildiği (rek'atleri)ne bina etsin. (Rek'atlerin) tamam olduğuna inandığı zaman (selâmdan Önce) iki secde etsin. Eğer namazı tam idiyse (fazla) (iki sehiv secdesi ile beraber) bir nafile olur. Eğer namazı noksan idiyse o rek'at, namazını tamamlamak için olmuş olur. Ve namaz sonunda yaptığı iki (sehiv) secdesi de şeytan burnunun toprağa sürünmesi için olmuş olur.»" [320]

İzahı

Abdurrahman (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Ebû Said (Radıyallâhü anh)'inhadîsini Müslim, Ah-med, tbn-i Hibbân, Hâkim, Beyhaki ve D a -r e k u t n i de rivayet etmişlerdir.
Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre kişi namaz kılarken bir mi iki mi kıldığında veya iki mi üç mü kıldığında yahut üç mü dört mü kıldığında şek ederse, şüpheli olan sayıyı hesaba katmıyacak ve az olan rek'at sayısını esas alarak buna göre kalan rek'atleri kılmakla namazını tamamlayacak, nihayet bir rek'at fazla kıldığında şüphesi olmuş olur. Bilâhere selâmdan sonra sehiv secdesi edecektir.
Görüldüğü gibi bu hadis şek hâlinde az rek'at sayısına bina etmek hükmünü getirmiş oluyor.
Ebû S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadisine göre kişi, rek'at sayısında şek ettiği zaman şüpheli olanı atacak ve kesin bildiği rek'at sayısına bina edecek. Namazın tamamlandığına inanınca selâmdan önce sehiv secdesi edecek. Eğer şüpheyi gidermek için kıldığı rek'at hâriç, namazı tam ise kıldığı fazla rek'at ve namaz sonunda yaptığı sehiv secdesi, iki rek'at nafile yerine geçer. Bununla ilgili cümle, Ebû Davud'un rivayetinde şöyledir:
«Eğer namazı tamidiyse o fazla rek'at ile iki secde, bir nafile olmuş olur.»
Şüpheyi gidermek için kıldığı rek'at ile namazı tamamlanmış ise namazın sonunda yaptığı sehiv secdesi, şeytan burnunun toprağa sürülmesine vesile olur. Yâni şeytanın tahkir ve hiddetlendirilmesine vesile olur.
Hadisin: cümlesi, Ebû Dâvûd' un rivayetinde : şeklinde geçer. Bunun mânâsı: O iki secde şeytanı hiddetlendirici ve tahkir edici olmuş olur.»
İrğâm: Toprağa sürmektir. Riğam: Topraktır.
Araplar: = 'Allah onun burnunu toprağa sürsün.' diyerek beddua ederler.
Yapılan sehiv secdesinin şeytanı tahkir ve hiddetlendirmesinin sebebi şudur: Şeytan, kişinin namazını karıştırıp kalbine şüpheler getirmekle namazını bozmaya çalışınca, bu iki secde şeytanın soktuğu karışıklığı ve şüpheleri gidermek için bir silâh olarak kullanılır. Şeytan, umduğunu bulamadan kovulur. Kişinin namazı tam olur. Üstelik iki secde ilâve edilmiş olur. Böylece şeytan çatlatılmış olur.
Bu hadisten çıkarılan sonuç şudur: Rek'at sayısında şek eden kişi, şekki atarak kesin bildiğine bina eder. Bundan önceki hadisten çıkarılan sonuç, orada anlattığım gibi şekki atarak az sayıya bina eder. Az sayı kesin bilinen sayı olduğu için bu iki hadîsin sonucu aynı olmuş olur.
Şimdi iki hadiste geçen "Şek" kelimesi hakkındaki âlimlerin görüşlerini ve rek'at sayısında şek edildiğinde ne yapılacağı hususundaki âlimlerin kavillerini sunmaya çalışacağım :
Şekk : Arap dilinde iki şey arasında tereddüt etmektir. Konumuzdan misal vermek gerekirse, meselâ; namaz kılarken, kişi iki rek'at mı üç rek'at mı kıldığında tereddüt ederse; buna şek denilir. îki rek'at veya üç rek'at kıldığı hususundaki kanâati eşit olsun veya birisi kuvvetli, diğeri zayıf olsun farketmez. Yâni verdiğim örnekte adamın yüzde elli kanâati iki rek'at ve yüzde elli kanâati üç rek'at olsun. Veyahut meselâ birisi yüzde yirmi, diğeri yüzde seksen olsun. Hepsine şek denilir. îki tarafa âit kanâatin eşit olması yolunda meşhur olan şek tarifi, sonradan meydana gelen bir örf mahsulüdür. EI-Men-hel yazarının dediğine göre; şekkin bu son anlamı, usûl âlimlerince bilâhere kabul edilen bir ıstılahtır. Hadîs, sonradan kabul edilen is-tilahi mânâya yorumlanamaz. Lügat mânâsına yorumlanır.
Sindi şöyle der: Bizim Hanefi âlimlerimiz, buradaki "Şek"i iki tarafı eşit olan tereddüt anlamına yorumlamışlardır. Bir taraf kuvvet kazanarak zan-ı gâlib hâline gelince artık şek kalmamış olur. (Verdiğimiz örneği Sindi' nin nakline göre açıklayacak olursak şöyle demek gerekir: Kişi meselâ yüzde yetmiş ihtimal ile üç rek'at ve yüzde otuz ihtimal ile iki rek'at kıldığına kani ise zann-ı gâlib olan yüzde yetmiş ihtimali tutacak ve kıldığı rek'atleri üç olarak hesaplayıp namazı tamamlayacaktır.)

'Şekk'in yukarıda yapılan tarifine göre ise, bu takdirde de az ve kesin olan iki rek'at esas tutularak ona göre namaz tamamlanır.'

"Şekk" kelimesini böyle tarif edenin namazını nasıl kılacağına dâir âlimlerin görüşünü el-Menhel'den naklen aşağıya alıyorum.

1 - Hanefi âlimleri, Evzâi ve Ş a ' b i' ye göre ha-yatında ilk defa namaz rek'atlerindfi «öfc eden veyahut o namazda ilk defa şek eden kimse, namazını yeniden kılacaktır. İ b n - i A b b â s , İbn-i Ömer ve Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhüm)'den bu kavil rivayet edilmiştir.

Namazda şek etmeyi alışkanlık hâline getiren kimse ise, kaç rek'at kıldığını araştıracak ve kuvvetli kanâatına göre hareket edecek. Eğer her iki ihtimâle âit kanâati eşit ise, az olan rek'at sayısına göre namazını tamamlayacak. Sonunda da sehiv secdesini yapacaktır.

2 - Ş âf i II er'e göre rek'at sayısında şek eden kişi, şüpheli rek'atı hesaba katmıyacak, az ve kesin olan rek'at sayısını dikkate alarak ona göre namazını tamamlayacaktır. Şekkin iki tarafının eşit olması veya biş1 ihtimalin kuvvetli olması, neticeyi değiştirmez. Zann-ı Galip ile amel edilmez. Şek etmeyi alışkanlık hâline getirip getirmemesi de neticeyi etkilemez. Nevevi' nin Şeyh Eb û H â m i d ' den naklen dediğine göre Ebû Bekir, Ömer, îbn-i Mes'ud, Said bin el-Müseyyeb, Atâ', Şüreyh, Rabia, Mâlik ve Sevri (Radıyallâhü an-hüm)'ün kavli de budur.

3 - MâlikÎler'e göre rek'at sayısında şek eden kişi, az olan rek'at sayısına bina eder. Eğer şüpheli olan çok rek'at sayısına göre namazını tamamlarsa, namazı bozulur. Ancak hergün namazında şek ediyorsa, yâni bunu alışkanlık hâline getirmiş ise artık çok olan rek'at sayısına göre namazını ikmal edecek ve gördüğü şek'den vaz geçecek. Selâmdan sonra da, sehiv secdesi edecek." [321]

---

[1] Hal tercemesi 42 hadis bahsinde geçmiştir.

[2] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/291

[3] Bunun isnadının sahih ve ravilerinin sıka olduğu ZevâÎd'de bildirilmiştir

[4] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/292

[5] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/292-293

[6] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/294

[7] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/294-295

[8] Hâl tercemesi 6. hadis bahsinde geçmiştir.

[9] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/295-296

[10] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/296

[11] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/296-297

[12] 872 notu hadis bahsinde bu zâtın hftl tercemesi geçmiştir.

[13] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/297-298

[14] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/298-299

[15] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/300-301

[16] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/301-302

[17] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/302

[18] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/302-303

[19] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/303-304

[20] Bakara, 125

[21] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/304-305

[22] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/305

[23] Kastalâni ve Ayninin beyanlarına söre Hicab âyeti şudur
- «Ey Nebî! üşterıte, kızlarma ve mü'minlerin hanmüanıa de ki. Üzerlerin* fe-rıieı terini sıkı örtünsünh'r » (Ahzab : 59)
Bâzı rivayetlere görp Hical) âyeti şudur :
Üzümlü bir şey soraraçıımz maman « (Ahzab : 53)

[24] Tahrim, 5

[25] Bakara, 144

[26] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/307-310

[27] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/310-312

[28] Bakara., 143

[29] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/312-314

[30] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/314-315

[31] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/315-316

[32] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/316-317

[33] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/317

[34] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/317

[35] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/318

[36] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/318-320

[37] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/320-321

[38] Küba Medine-i Münevvere'ye 2-3 mil mesafede bir köydür. îslâm tarihinde ilk mescid bu köyde inşâ edilmiştir. Fazileti özel hadîslerle bildirilmiştir

[39] Suhayb'ın hâl tercemesi 150 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[40] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/321

[41] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/322

[42] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/322-323

[43] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/323-324

[44] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/324

[45] Âmir'in hâl tercemesi 907 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[46] Bakara, 116
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/324-325

[47] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/325-326

[48] Târik (R.A.) Sahâbidir. Kûfeli olduğu için kendisi Küfe halkı arasında yaygındır. Râvlleri Rib'İ, Kâmil bin Şeddâd ve Ebü'ş-Şa'sâ'dır. Ebû Dâvûd, Nesaİ, Tirmizİ ve lbn-i Maceh, Onun hadîslerini almışlardır. (El-Menhel 4. C, 93. S.)

[49] Hz. Osman'ın katline yardım etmiş, büâhere Hz. Ali'ye karşı çıkmış, Hz. Hüseyin'in katlinde hazır olmuştur. Ali ve Huzeyfe'den rivayeti vardır. Mu-hammed bin Ka'b ve Süleyman-ı Teymİ bir hadisini almıştır. (Hulâsa, 168)

[50] Senedindeki râvilerin sıka olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.

[51] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/326-328

[52] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/328-329

[53] İbn-i Ebi Pâtime ed-Devsî'dir. Mekke'de ilk müslümanlardandır. Habeşistan ve Medîne-i Münevvere hicretlerinde bulunmuştur. Bîatü'r-Rıdvan'da ve ondan sonra meydana gelen savaşlarda bulunmuştur. Ebû Bekir ve Ömer (R.A.) devirlerinde hazine eminliği yapmıştır. Osman (R.A.) devrinde Efendimiz'den kalma mühre nezaret ederdi. (Mührü Erişe kuyusuna düşüren odur. Bilindiği gibi bütün aramalarına rağmen mühür bulunamamış ve zayi olmuştur.) Osman (R.A.) devrinde vefat etmiştir. Peygamber <S.A.V.)'den rivayeti vardır. Kavileri ise iki oğlu Muhammed ile el-Hâris, oğlunun oğlu İyas ve Ebû Seleme bin Abdurrahman bin Avftır. (El-Menhel C. 6. Sah. 51) ,

[54] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/329-330

[55] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/330-332

[56] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/332

[57] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/333

[58] Ebû Muhammed el-Mekkî el-Esrem tanınmış âlimlerdendir. Abdullah bin Mes'ud ve Abdullah bin Ömer (R.A.)'den rivayet etmiştir. Ayrıca KÜreyb ve Mü-cahid ile bir cemâat'tan da .rivayeti vardır. Râvilerinin başında Katâde, Eyyub, ŞuT>e, Süfyanlar ve Hammadlar gelir. İbnü'l-Medenl'nin dediğine göre 500 hadîsi vardır. H. 115 veya 116 yılında vefat ettiği rivayetleri vardır. (Hulâsa : 388)

[59] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/333-334

[60] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/335

[61] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/336-337

[62] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/337

[63] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/338-339

[64] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/339

[65] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/339-340

[66] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/340-341

[67] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/341-342

[68] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/342

[69] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/342-343

[70] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/343-344

[71] Ebû Sa'd el-Medenl (R.A.) Ebû Bâfi' (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Râvlsi de Muhayyel bin Rfişid'dir. Ebû Sa'd künyeli bu zâtın adının Şarahbil bin Sa'd olduğu söylenmiştir, tbn-i Maceh onun rivayetini almıştır. (Hulasa : 450)

[72] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/345-346

[73] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/346-347

[74] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/348-350

[75] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/350-351

[76] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/351

[77] Bu zât, Peygamber <S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden Ümmü Salsme <R.Â.)nin eski kocası olan Ebû Seleme (R.A.)'nin oğlu ve Efendimiz'in üvey oğludur. Habeşistan'da doğmuştur. Efendimiz'den ve pederinden rivayetleri vardır. Bâ-vlleri İse oğlu RÎuhammed, Said bin el-Müseyyeb, Urve, Veheb bin Keysân ve Ebû ümâme (R.A.)'dir. Hz. Ali (R.A.) devrinde Bahreyn emirliğini yapmış, Cemel vak'a-sında onunla beraber bulunmuştur. Hicri 83 yılı Mfdînp'de vefat etmiştir. (El-Men htfl . C. 5. S İC)

[78] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/352-354

[79] Babasının adı Cerir'dir. Babasının adınm Abdullah bin Tank olduğunu söyleyenler de vardır. Medine'li sahâbîlerdendir. Râvisi oğlu Abdurrahman'dır. KÜ-tüb-i Sitte'den yanhz hu sünende rivayeti vardır. (Hulâsa : 322)

[80] Zevâİd'de belirtildiğine göre bu isnad aleyhinde konuşulabilir. Çünkü îbn-i Hibbân, Râvi Abdurrahman bin Keysân ile râvi Muhammed bin Hanzala'yı sikalar arasında zikretmiştir. Râvi Mâruf bin Müşkân hakkında konuşan kimseyi görmedim. Râvi Ebû İshak eş-Şâfü de sıkadır. İsnadın zayıflığı bundan neticelendirilir. (Çünkü durumu bilinmeyen Mârufun rivayeti an'ane iledir.)

[81] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/355-356

[82] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/357-358

[83] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/358-359

[84] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/359

[85] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/360

[86] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/360-364

[87] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/364

[88] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/365

[89] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/365

[90] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/365-366

[91] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/366

[92] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/366-367

[93] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/367

[94] İbni Ebi Şeybe'nin rivayetinde bu adamın Hallâd bin Râfi1 olduğu tasrih edilmiştir.

[95] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/368-369

[96] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/369-371

[97] Hftl terççmesi 772 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[98] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/371-374

[99] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/374-375

[100] Bin Ebl Ubeyde bin Ebû Halef el-Mekki; Peygamber <S.A.V.)'den ve Ömer ile Anbese bin Ebî Süfyân (R.A.)*dan rivayet etmiştir. Kendisinden de üç oğlu Safvân, Muhammed, Osman ayrıca Abdullah bin Deyleml, Abdullah bin Babeyh ve Câhid rivayet etmişlerdir. Hz. Ömer (R.A.) devrinde Necrân Vâlisiydi. Peygamber <S.A.V.)'den 28 hadisi var. Buhârİ ile Müslim üç hadisini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel: C. 7, Sah. 50)

[101] Nisa : 101

[102] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/375-377

[103] Mekke'li olan bu zât, îbn-1 Ömer (R.A.)'in râvisidir. Kendisinden de Zührİ ve Atiyye bin Kays rivayet etmişlerdir. İcJİ, Onu sıka göstermiştir. Hicri 34 veya 87 yılında vefat etmiştir. (Hulasa ; Shf. 40)

[104] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/377-381

[105] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/381-382

[106] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/382

[107] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/382-383

[108] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/383-384

[109] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/384-385

[110] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/385-386

[111] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/386-389

[112] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/389

[113] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/389-390

[114] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/391-392

[115] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/392-393

[116] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/393-394

[117] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/394

[118] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/395

[119] Hâl tercemesi 149. hadis bahsinde geçmiştir.

[120] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/395-396

[121] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/396-397

[122] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/398-399

[123] Cuma sûresi, âyet 9

[124] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/399-401

[125] El-Menhel : C. 6, Sah. 218

[126] El-Menhel : C. 6, Sah. 219

[127] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/401-402

[128] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/402-403

[129] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/404-405

[130] Ebû Lübâbe el-Ensârİ (R.A.)'nin adı Beşlr veya Rufâa'dır. Babası Ab-dülrriünzir el-Evsî'dir. Bedir ehlindendir. Bir rivayete göre Peygamber (S.A.V * Onu Medine emlri tayin ederek Bedir'den geri göndermiş ve savaşa katılmış gibi ganimet malından kendisine pay ayırmıştır. Onbeş hadisi vardır. Buharl ile Müslim bir hadisinde ittifak etmişlerdir. Hâvileri lbn-i Ömer (R.A.) ve bir cemâattir. Hz. Ali (RA.)'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Hulasa: 458)

[131] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/405-406

[132] Isrâ sûresi, 44. âyet

[133] Şeddâd bin Evs bin Sabit bin Münzir Ensâr'ın beni Neccâr koluna mensuptur. Hassan bin Sâbit'in yeğenidir. 50 hadîsinden Buhâri ve Müslim birer hadisini rivayet etmişlerdir. Hâvileri, oğlu Ya'la ve Muhammed bin Rabİ'dir. İlim ve hilim ehlinden olduğunu übâde bin Samıt söylemiştir. H. 58. yılı Kudüs'te vefat etmiştir. (Hulâsa: 164)

[134] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/406-409

[135] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/409-411

[136] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/411-412

[137] Evs bin Evs es-Sakafİ Peygamber (S-A.V.)'den rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebü'l-Es'as es-San'ânî ve TJbade bin Nesi rivayet etmişlerdir. îbn-i Muin ve Ebû Dâvûd. bu zâtm Evs bin Ebî Evs es-Sakafî olduğunu söylemişler isa de bu, hatâdır. Çünkü Evs bin Ebl Evs, Huzeyfe*nin oğlu olan Evs'tir. Ebû Da-vûd, îbn-i Mâceh, Tirmizî ve Nesâî râvimlz olan Evs (R.A.) hadislerini almışlardır. (El-Menhel: C. 3, Sah. 208)

[138] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/412-413

[139] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/413

[140] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/413-415

[141] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/415-416

[142] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/416-418

[143] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/418-419

[144] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/419-420

[145] İsnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

[146] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/421

[147] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/421-425

[148] Abdulîah bin Selâm bin el-Hâris el-tsrâîlî, Ensâr-i Kiram'm Hazrec kabilesine mensubtur. Peygamber (S.A.V.) Medine'ye teşriflerinde mtislüman olan Abdullah (R.A.) Kudüs fethine katılmıştır. 25 hadisinden birisini Buhârî ile Müslim ve birisini yalnız Buhâri rivayet etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Onu cennetle
müjdelemiştir âyetleri onun hakkındadır. Kavileri: Oğlu Yûsuf, Ebû Hüreyre ve Enes (RA.)'dir. H. 43. yılı Medine'de vefat etmiştir. (Hulasa : 200)

[149] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/425-426

[150] Nimar nemlre'nin çoğuludur. Nemire : Kaplan demektir. Bedevilerin giydiği çizgili hırka çeşitli kaplan renginde olduğu İçin ona nemire ismi verilmiştir.

[151] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/426-428

[152] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/428-430

[153] Hal Tercemesi 164. hadis bahsinde geçti.

[154] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/430

[155] Hâl Tercemesi 688. hadis bahsinde geçti.

[156] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/430-431

[157] Hal tercemesi 710. hadi* bahsinde geçti.

[158] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/431-432

[159] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/432-433

[160] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/433-434

[161] Hal tercemesi 817. hadis bahsinde geçmiştir.

[162] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/434-436

[163] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/436-438

[164] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/438-440

[165] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/441-442

[166] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/442-443

[167] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/443

[168] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/443

[169] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/443-446

[170] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/446

[171] Süleyk bin Öatafân bin Sald bin Kays'dır.

[172] Bu hadisi Amr bin Dinar ile EbU'z-ZUbeyr'ln İkisi de Câbir (R.A.)'den işitmelerdir. Ebü'z-Zübeyr'in rivayetinde mescide giren zâtın Süleyk (R.A.) olduğu bildirilmiştir. Amr'ın rivayetinde Süleyk (R.A.) ismi geçmemiştir. Yâni : 'Mescide bir adam girdi' şeklinde rivayet etmiştir.

[173] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/446-448

[174] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/448-449

[175] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/449

[176] Sahabidir. Mısır'a gitmiş ve Abdülmelik'in halifeliği zamanına kadar orada kalmıştır. (TeMetül-AhvezI c. 1. Sah. 386)

[177] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/450-451

[178] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/451

[179] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/452

[180] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/452-453

[181] Medlnelidir Babasından, anasından, Ali'den ve Ebû Hüreyre <R.A.)'den rivayet etmiştir. R&vileri ise îbrâhim ve Abdullah ismindeki iki oğlu Muhainnıed bin el-Münke'dir, el-Mutemir bin Süleyman, El-A'rac ve çok kimsedir. Sıka bir râvidir. Hadisçüer onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel: Cilt 5, Sah. 150

[182] Mervân Sahâbtdir. Fakat Peygamber (S.A.V.)'den rivayeti sabit değildir. Hicri 2. yıh doğmuş, Hz. Osman halife İken kâtipliğini yapmış, fıkıhçılardan sayılmıştır Ömer, Osman, Ali, Zeyd bin Sabit ve başka sahâbllerden rivayet etmiştir. Kendisinden de sahâbllerden Sehl bin Sa'd ve Tabiilerden oğlu Abdülme-lik. Ali bin el-Hüseyn, Urve bin Zübeyr. Saİd bin el-Müseyyeb (R.A.) ve başkaları rivayet etmişlerdir. Muâviye (R.A.) devrinde Medine valiliği yapmıştır. Muaviye bin Yezfd Öldüğünde Şam'da bulunan Merv&n'a bazıları biat etti. Bir ara Mısır'ı da kendine bağladı. O'nun halifeliği 6 ay sürdü. Hicri 65. yılı Ramazan ayında vefat etti < El-Menhel : Cild 2, Sah. 191)

[183] el-Pehrl, Peygamber (S.A.V.)'den ve Ömer (R.A.)'den rivayet etmiş, kendisinden de Şairi. Said bin Cübeyr, Meymun bin Mihr&n ve sahâbllerden Muâ-viye (R.A.), rivayet etmişlerdir. Şam fethinde bulunmuş, Yezidin ölümünden sonra idareyi ele alarak halktan biat etmelerini istemiş, Mervân İle arasında çıkan savaşta katledilmiştir. (H. 64). Peygamber (S-A.V.)ln vefatından 8 yıl Önce doğduğu söylenmiştir. (Hulâsa : 177)
(106) Hâl Tercemesi 112. hadis izahında geçmiştir.

[184] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/453-455

[185] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/455-456

[186] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/456-457

[187] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/457-458

[188] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/458-459

[189] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/459-460

[190] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/460

[191] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/460-461

[192] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/461-462

[193] Adı ya Edra' veya Aror bin Bükeyr'dir. Peygamber (S.A.V.)'den ve Selmân-ı Fârisi <R.A.)'den rivayeti vardır. Ravisi Ubeyde bin Süfyân'dır. Mekke fethinde ve Tebük seferinde kavmine kumandan kılınmıştır. Cemel vak'asında Aişe (R.A.) yanlısı olarak katledilmiştir. Dört sünen sahîblerf anım rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel : 6. C. 195. Sah.)

[194] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/462

[195] İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

[196] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/462-464

[197] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/464-465

[198] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/465

[199] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/465-466

[200] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/466-467

[201] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/467-468

[202] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/468-470
[203] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/470-472
[204] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/472
[205] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/473-474
[206] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/474-475
[207] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/475-476
[208] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/476-478
[209] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/478-479
[210] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/479-480
[211] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/481-482
[212] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/483-486
[213] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/486-487
[214] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/487-488
[215] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/489-490
[216] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/490-491
[217] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/491-492
[218] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/492-493
[219] Bakara: 136
[220] Al-i îmran: 52
[221] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/494-495
[222] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/495-496
[223] Muhammed sûresi, âyet : 33
[224] Hal tercemesi 374 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[225] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/496-498
[226] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/498-499
[227] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/500
[228] Bin Sehl bin Su'lebe bin el-Hâris bin Zeyd bin Su'lebe bin Ganem bin Mâlik, bin Neccâr el-Ensârî (R.A.) sahâbidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet et-mısür. Rıvüeri de oğlu Said, Kays bin Ebi Hâzim ve Muhammed bin İbrahim bin el-Hâris'dir. Müellif, Ebû Dâvûd ve Tirmİzi onun rivayetlerini almışlardır. (El-Men-hel : C. 7.)
[229] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/500-501
[230] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/501-503
[231] Kaabûs bin Ebil-Mah&rik es-Şeybanl el-Kufl, babasından ve Hz. Abbâs'm zevcesi ÜmmÜ'l-Fadl'dan rivayet etmiştir. R&vİsİ de Simak bin Harb (ve CerirKBr. Nesal onun rivayetinde beis yoktur, demiştir. (Hulasa: 311)
[232] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/503-504
[233] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/504-505
[234] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/505-506
[235] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/506
[236] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/506-507
[237] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/507-508
[238] Ebû Ümeyye, Ümmü Seleme (R.A.)'nin babasının künyesidir. Adı Süheyl veya Huzeyfe bin Muğire'dir.
[239] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/508-511
[240] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/511
[241] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/511-512
[242] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/512-513

[243] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/514-515
[244] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/515-516
[245] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/516-517
[246] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/517-518
[247] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/518-519
[248] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/519-520
[249] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/520
[250] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/520-521
[251] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/521
[252] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/521-522
[253] EI-Kureşl el-Adev! sahabidir. Bir hadisi vardır. Râvisi Abdullah bin Ebl Mürre ve Abdurrahman bin Cübeyr'dir. Mısır fethine katılmış, Amr bin el-As (R.A.)'ın emirliği döneminde Mısır Emniyet Müdürlüğ yapmış. Hicretin 40. yılı Amr olduğu sanılarak bir harici tarafından katledilmiştir, tbn-i M&ceh, Ebû Dâvûd ve Tirmizl Onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Sİ Menhel: C. 8, Sah. 43)
[254] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/522
[255] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/522-523
[256] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/523
[257] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/524-525
[258] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/525
[259] El-Mekkİ, el-Kureşt (R.A.), Âişe, îbn-i Abbas, îbn-i Ebî Melike, Sald bin Cübeyr ve Abdullah bin Eb! Hâlid'den rivayet etmiştir. Kendisinden oğlu Abdül-melik ve Husayf rivayet etmişlerdir. îbn-i Hibbân, Onu sıka saymıştır. Ebû Dâvûd, Nesâî, îbn-İ M&ceh ve Tirmizİ onun rivayetini almışlardır. (El-Menhel: Cild 8. Sahf. 53)
[260] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/526-527
[261] 87. sûre
[262] 109. sûre
[263] 112. sûre
[264] 113-114. sûre
[265] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/527-528
[266] Simâk : Bu isimli iki parlak yıldız vardır. Birisine SimakÜ'l-A'zal denilir ki bu yıldız ay burçlanndandır. Diğerine Simâkü'r-Râhim denilir.
[267] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/528-529
[268] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/529-532
[269] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/532-533
[270] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/533-534
[271] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/534-537
[272] Dört meshebin görüşleri ile ilgili bu bilgi el-Fıkıh Alal-Mezahibil-Ar-baa adlı kitabtan kısaltılarak alınmıştır.
[273] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/537-539
[274] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/539-540
[275] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/540
[276] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/540-541
[277] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/541
[278] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/541-542
[279] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/542-543
[280] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/543
[281] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/544

[282] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/545-546

[283] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/546-547

[284] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/547-548

[285] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/548

[286] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/548-549

[287] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/549-550

[288] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/551

[289] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/551-552

[290] Sa'd, babasından, Âişe'den ve Ebû HÜreyre (R.A.)'dan rivayet etmiştir. Kendisinden de, Zürare bin Evfa, el-Hasan ve başkası rivayet etmiştir. Nesaî onu sıka saymıştır. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetini almışlardır. (Hulasa : 135)

[291] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/552-554

[292] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/554-556

[293] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/556-557

[294] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/557

[295] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/558

[296] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/558

[297] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/559-560

[298] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/560-561

[299] Bu tereddüt râvidendir.

[300] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/561-562

[301] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/562-563

[302] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/563-564

[303] El-Medenî Mevlâ Meymûne'dir. Mevlâ Benî Neccâr olduğunu söyliyen-ler vardır. Ebû Hüreyre, Âişe, îbn-i Abbâs, îbn-i Ömer ve Zeyd bin Hâlid el-Cü-neni (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Süheyl bin Salih, Saİd el-Makberî, Yahya bin Saîd, İbn-i Aclân ve bir cemâat rivayet etmiştir. Sıkadır. Hadisleri çoktur. H. 117 veya 116. yılı vefat etmiştir. KÜtüb-i Sitte'de rivayetleri vardır. (EIMenhel C. 7, S. 84)

[304] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/565-566

[305] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/566-567

[306] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/567

[307] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/567-568

[308] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/568-569

[309] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/569-570

[310] Bu zâtın hangi îyâz olduğu hususunda ihtilaf vardır. El-Menhel yazarının nakline göre tbn-1 Huzeyme, Buhart, Müslim, Dâreleutni ve tbni- Hibban bu zatın İy&z bin Hilâl olduğunu tercih etmişlerdir.

[311] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/570-571

[312] Selâmdan önce veya. sonra secdeyi gerektiren durumlar için 1219. hadis zahına müracaat.

[313] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/571-574

[314] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/574

[315] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/575-576

[316] Buhayne, Abdullah'ın annesinin adıdır. Babasının adı Mâlik bin el-Üşr el-Ezdî'dir. Muttalib oğullarının hatifidir. îbn-i Sa'd : Abdullah, ilk müslümanlar-dandır. İbâdete düşkün, üstün bir şahsiyettir. Bütün yıl oruç tutardı, demiştir. Mervân'ın Medîne-İ Münevvere'nin ikinci valiliği devrinde vefat etmiştir. (El-Men-hel C. 6, Sah. 162)

[317] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/576-577

[318] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/577-578

[319] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/578-579

[320] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/579-580

[321] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/580-583

133 - Namazın (Rek'at Sayısın) Da Şek Edip Doğruyu Taharri Eden (Araştıran) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1211) Abdullah bin .Mes'ud (Radıyattâhü anhyden: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) (bize) bir namaz kıldırdı. Fazla mı kıldı, eksik mi kıldı bilemJyeceğim. Efendimiz, namazdan sonra (durumu bize) sordu. Biz O'na (durumu) anlattık. Bunun üzerine Efendimiz bacağını büktü ve kıble'ye dönerek iki secde etti. Sonra selâm verdi. Selâmdan sonra yüzünü bize çevirerek :
«Eğer namaz hakkında yeni bir şey olsaydı ben size onu haber verirdim. Ben de ancak bir insanım sizin gibi unuturum. Bunun için ben unuttuğum zaman bana hatırlatınız. Ve hanginiz namaz (rek'at-lerin)da şek ederse doğruya en yakın olanı taharri etsin (araştırsın) de namazını onun üzerine tamamlasın. Selâm versin ve iki defa secde etsin» buyurdu." [1]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim, Nesâî ve Ahmed de az lâfız farkıyla rivayet etmişlerdir.
Kılınan namazın öğle namazı olduğu. Abdullah (Radı-yallâhü anhJ'tan olan başka rivayetlerde belirtilmiştir. Nitekim müellifin 1205 nolu hadisinde belirtilmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Seilem) in kıldırdığı namazda fazlalık mı, noksanlık mı olduğu hususunda burada bir tereddüt kaydedilmişse de diğer rivayetlerde fazlalık olduğu belirtilmiştir. Müellifin yukarıda numarasını yazdığım hadîsinde fazlalık olduğu kesinlikle belirtilmiştir.
Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) duruma muttali' olunca sehiv secdesi yapıp selâm verdikten sonra sahâbilere hitaben: «Eğer namaz hakkında...» buyurmuştur.
1203 nolu hadiste ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in önce hitabede bulunduğu, sonra sehiv secdesi yaptığı belirtilmiştir. Buradaki rivayetin âlimlerce tercih edildiğine dâir gerekli bilgiyi orada vermiştik. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Hanefi âlimleri bu hadisi delil göstererek: Rek'at sayısında şek eden kişi, eşit olan ihtimallerden hangisinin doğru olduğu hususunda gereken taharri (araştırma) yi yapar ye kuvvetli gördüğü ihtimâle namazını bina ederek tamamlar, demişlerdir.
El-Menhel yazarı bu konuda şöyle der:
"Taharri etmekten maksad, doğruya en yakın olan ihtimâli araştırıp sekten kurtulmaktır. Eğer araştırma sonunda durum aydınlığa kavuşursa ona göre hareket eder. Eğer tereddüdü aynen devam ederse, kesin olan az rek'at sayısını esas tutarak namazını tamamlar.
Taharri ile kasdedilen mânâ hususunda ihtilâf vardır: Bâzıları: Taharri zann-ı galip ve kuvvetli ihtimâli tutmaktır, demişlerdir.   M ü s 1 i m ' in   yaptığı rivayetlerin zahiri buna uyar.
El-Fetih'te beyan edildiğine göre Ebû Hanife: Eğer şek ilk defa vuku bulursa kişi zann-ı galibe göre namazını tamamlar. Zann-ı galibi yoksa, yâni iki tarafı eşitse, kesin olan rek'at sayısına göre namazını tamamlar, demiştir.
Ş â f i i 1 e r : Taharri, rek'at sayısı hakkındaki zann-ı galibi tutmak değil, kesin olan az rek'at sayısını tutmaktır. Çünkü müslü-manm boynunda kesin borç durumunda olan namaz, ancak kesin bilgi ile ikmâl edilmekle onun zimmetinden çıkar, demişlerdir.
îbn-i Hibbân ise "Taharri" ile kesin bilgiye bina etmenin ayrı ayrı şeyler olduğunu şöyle beyan etmiştir: 'Bina etmek, meselâ : Üç rek'at mı dört rek'at mı diye şek edilmesi hâline mahsustur. Bu takdirde kişi şekki atıp kesin bildiği rek'at sayısına bina etmek zorundadır. Taharri ise, kişinin namazdan ne kıldığım bilmemesi, hâline aittir. Bu takdirde gerekli araştırmayı yapar ve namazını zann-ı galibe bina eder. Şu halde taharri ile, kesin bilgiye bina etmek, tamamen ayrı şeylerdir.
Taharri ve kesin bilgiye bina etmenin aynı şey olduğunu söyliyen Şafii, Dâvûd velbn-i Hazm'ın kavli nakledildikten sonra   Nevevi' nin   şöyle dediği beyan ediliyor:
'Cumhur: Taharri bir şeyi kasdetmektir, demiştir. Hadisin: cümlesinin mânâsı:
«Doğru olanı kasdetsin ve ona göre amel etsin* demektir. Doğruyu kasdetmek, kesin bildiğine bina etmektir. O da az olan rek'at sayısıdır,' demiştir.
En-Neyl yazarı: Bence 'Az rekat sayısına bina etmek,' 'Kesin bilgiye bina etmek,' ve 'Doğruyu araştırmak' emrini veren hadîsler arasında bir ihtilâf yoktur. (Bilindiği gibi 1209 nolu Abdurrahm â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, az rek'at sayısına bina etmeyi; 1210 nolu E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, kesin bildiğine bina etmeyi ve 1211 nolu Abdullah (Radıyallâhü. anh)'in hadisi, doğruya en yakın olanı taharri etmeyi emrediyorlar.) Çünkü lügatte taharri, doğruya en uygun olanı demektir. Rek'at sayısında şek belirdiği zaman Peygamber (Saljallahü Aleyhi ve Sellem) tahar-rî'yi, kesin bildiğine bina etmeyi ve az rek'at sayısına bina etmeyi

emretmiştir. Lügat manâsıyla taharri etmek neticesinde şek çemberinden çıkmak mümkün ise; ki bu da ancak yakinen bilmekle mümkündür. Şüphesiz taharri, az rek'at sayısına bina etmeye tercih edilir. Çünkü az rek'ate bina etmenin câizliği, gerçeğin hatırlanmaması şartına bağlıdır: Taharri neticesinde gerçek olanı hatırlanınca mes'e-le hallolmuş olur. Araştırma neticesinde doğrusu hatırlanmazsa, lügat manâsıyla taharri gerçekleşmemiş olur. Ancak az rek'at sayısına bina edilince lügat manâsıyla taharri de gerçekleşmiş olur. Şu halde hadisler arasında bir ihtilâf yoktur.' demiştir.
Merhum müellifimizin, taharri ile ilgili hadîsi, ayrı bâbta rivayet etmesi taharriyi H a n e f î' ler gibi zann~ı gâlib mânâsına aldığına bir işaret sayılabilir. Keza müellifin rivayet ettiği taharri hadîsindeki: "Doğruya en yakın olanı taharri etsin» cümlesinin zahiri de bu mânâya uygun görülür. Fakat Müslim' deki cümle böyle değildir. Ordaki cümle :
«Doğruyu taharri etsin.» diye geçer. Müellifin bundan sonraki hadîsinde geçen cümle ise Müslim' inkinin aynısıdır.

1212) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâkü ü«A)'den; Şöyle demiştir: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur t
«Biriniz namaz rek'atleri sayısında şek ettiği zaman doğruyu taharri etsin, sonra iki secde etsin.»

Tan afisi; Asıl olan budur. Bunu reddetmeye kimsenin gücü yetmez, demiştir." [2]

İzahı

N e s â i de bu hadisi rivayet etmiştir. Hadisin râvisi yine A b -dullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'dır. Bir önceki hadîse göre kısadır. Ancak yukarıda belirttiğim gibi bir önceki hadiste; «...doğruya en yakın olanı taharri etsin.» buyurulmuştur. Burada ise; -...doğru olanı taharri etsin.» buyurulmuştur. [3]

134 - (Dört Rek'atu Namazda) Sehven İkinci Veya Üçüncü Rek Atten Selâm Veren Hakkındaki Bâb

1213) (Abdullah) bin Ömer (Radtyattâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir :
Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (öğle veya ikindi namazında) iki rek'attefn sonra) unutarak selâm verdi. Zülyedeyn denilen bir adam. Efendimize:
— Yâ Resûlallah! Namaz kısaldı mı, yoksa unuttun mu? diye sordu. Efendimiz:
— «Ne namaz kısaldı, ne de ben unuttum.» buyurdu. Zülyedeyn: Efendimize t
— O halde (arzedeyim) : Sen İki rekat namaz kıldın!, dedi. Efendimiz, (bu kere orada bulunanlara) :
— «Zülyedeynin dediği gibi midir?» diye sordu. (Sahâbiler:)
— Evet diye cevap verdiler. Bunun üzeıine Peygamber (Sallal-lâhü Aleyhi ve Sellem) öne geçerek iki rek'at (daha) kıldırdı. Sonra sehvin iki secdesini etti."

1214) İbn-i Şîrîn (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh) şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bize öğle ve ikindi namazlarından birisini iki rek'at olarak kıldırıp selâm verdi. Sonra mescidin içinde bulunan ve (hutbe okunurken) dayandığı hurma kütüğüne doğru kalkıp ona dayandı. Cemaatın acele edenleri: Namaz kısaldı dedikleri halde mesciddem çıktılar. Cemâatin içinde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ömer (Radıyallâhü anh) de vardı. Bu iki zât. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e birşey söyle-mekten çekindiler. Cemâat arasında Zûlyedeyn ismi verilen elleri uzun bir adam da bulunuyordu. Bu adam:
— Yâ Resûlallah! Namaz kısaldı mı? Yoksa sen unuttun mu diye sordu. Bunun Üzerine Efendimiz:
— «Namaz kısalmadı, ben de unutmadım» diye cevap buyurdu. Zûlyedeyn (Radıyallâhü anh) :
— Şüphesiz sen ancak iki rek'at kıldın, dedi. (Bu defa) Efendimiz :
— «Zülyedeyn'in dediği gibi midir?» diye (oradakilere) sordu. (Onlar:)
— Evet, dediler, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) demiştir ki i Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalktı. İki rek'at daha kıldı, sonra selâm verdi, sonra iki secde etti, sonra selâm verdi." [4]

İzahı

1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini E b ü D â -v û d da rivayet etmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i dışındaki diğer Kütüb-i Sitte sahipleri. Mâlik, Dârekutni ve İbn-i Hibbân rivayet etmişlerdir.
Kıldırılan namazın öğle namazı mı, ikindi namazı mı olduğu hususundaki tereddüt îbn-i Şirin (Radıyallâhü anh)'e aittir. Nitekim B u h â r î' nin bir rivayetinde îb n - i S î r i n (Radıyallâhü anh) : Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), hangi namaz olduğunu ismen bana söylemişti, lâkin ben unuttum, demiştir. Bâzı rivayetlerde ikindi namazı olduğu zannı vardır.
El-Fetih yazarı: 'Bu husustaki ihtilâfın râvilerden ileri geldiği açıktır. Olayın iki defa vuku bulduğu yolunda yapılan yorum, uzaktır. N e s â î' nin bir rivayetine göre tereddüt, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den gelmedir. Öyle anlaşılıyor ki Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî olayı anlatırken bazen tereddüt etmiştir. Bir başka zaman rivayet ederken zannı gâlib ile öğle namazı olduğunu, diğer bir zaman ikindi namazı olduğunu ifâde ederken kesin konuşmuştur. Bu şek, İ b n - i S i r î n (Radıyallâhü anh)'e de intikal etmiştir. Tereddüdün sebebi şu olabilir: Olayda bulunan şer'i hükümlere gereken önem verildiği için hangi namaz olduğu üzerinde durulmamıştır. Çünkü şer'i hükümlerin değeri bakımından Öğle namazı ile ikindi namazı arasında bir fark yoktur. El-H ırbak kıssası hakkındaki 1mr â n (Radıyallâhü anh)'in (1215 nolu) hadisinde olayın ikindi namazında vuku bulduğu hususunda ittifak vardır. Eğer Zü 1 y e d e y n (Radıyallâhü anh) kıssası ile E 1 - H ı r -bak kıssasının aynı olay olduğunu ve bu iki ismin aynı zâta âit olduğunu söylersek olayın ikindi namazında meydana geldiği rivayeti tercih edilir,' demiştir. İ m r a n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin zahirine göre olay ayrıdır. Çünkü üç rek'atten sonra selâm verilmiştir. Oranın izahına müracaat.
El-Menhel yazarı Zülyedey n (Radıyallâhü anh) in adının el-Hırbâ k olduğunu söyliyerek âlimlerin ekserisinin bu görüşte olduğunu beyân etmiştir. Tıybî ise: Zülyedeyn (Radıyallâhü anh) 'in lâkabı e 1 - H ı r b â k ' tır, adı ise Ümeyr'-dir, demiştir.
Aşiyy t Öğle zamanı ile Güneş'in batış zamanı arasındaki süredir. Bâzıları öğle ile ertesi günü sabahına kadar geçen süreye denildiğini söylemişlerdir.
Seraân: Namaz bittikten sonra cemaattan acele ederek mescid-den ilk çıkanlardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olay günü dört rek'at-li farzın ikinci rek'atinden sonra selâm vermiş, sonra mescidin kıble yönünde bulunan hurma kütüğüne dayanarak ayakta durmuştur. Mescidde minber yapılıncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ağaca dayanarak hutbe okurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o esnada kızgın olduğu bâzı rivayetlerde belirtilmiştir. El-Menhel yazarı: Müslümanların bir işinden dolayı kızgın olduğu muhtemeldir, demiştir.
E b û Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh), efendimizin mübarek yüzündeki kızgınlığı sezdikleri için sonsuz saygı ve ta'zimleri nedeniyle namazdaki durumla ilgili bir şey söylemekten çekinmişler. Fakat Zülyedeyn (Radıyallâhü anh)'in ilme düşkünlüğü kendisine galebe çalarak soru sormuştur.
Zülyedeyn kelimesinin lügat mânâsı 'iki el şahabı' demektir. Buradaki rivayette belirtildiği gibi kollarının uzunluğu dolayısıyla Ona bu lâkabın efendimiz tarafından verildiği el-Menhel'de söylenmiştir. Muhtemelen hayırseverliği ve cömertliği nedeniyle ona bu lâkap verilmiştir. K u r t u b i böyle demiştir. İbn-i Kuteybe ise: O her iki eliyle ayni işleri yapabildiği için ona böyle denilmiştir, der.
Peygamber (Sallallahü Aleyh ve Sellem) namazı dört rekat olarak kıldırdığına inandığı için soruya cevap olarak : «Namaz kısal-madı, ben de unutmadım» buyurmuştur. Peygamberlerin bir şeyi unutup unutmıyacağı hususundaki gerekli izah 129. bâbta verilmişti.
Zülyedeyn {Radıyallâhü anh). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iki rek'at kıldırdığını bildirince efendimiz durumu cemaata sormuş, cemâat da Zülyedeyn (Radıyallâhü anh)'i doğrulamıştır.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir. Zülyedeyn (Radıyallâhü anh) ve arkadaşları namaz içindeyken nasıl konuşmuşlardır? Buna şöyle cevap verilir: Onlar, namazda olduklarını kesinlikle bilmi-yorlardı. Çünkü rek'at sayısının bir ilâhî emirle dörtten ikiye inmesini mümkün görüyorlardı. Bunun içindir ki: Namaz kısaldı mı? şeklinde soru sorulmuştur.
N e v e v î : 'Sahâbilerin söz konusu konuşması, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'le bir konuşmadır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşma bizce ve başkalarınca namazı bozmaz', demiştir.
Sahâbilerin Zü 1 y e d e y n (Radıyallâhü anh)'i doğrulaması üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar namaza durarak kalan iki rek'ati de kılmıştır. Ancak Ebû Davud'un bir

rivayetinden anlaşıldığına göre sırf cemâatin sözüyle namaza durmamış, ancak Allah Teâlâ kendisine iki rek'atten selâm verdiğini hatırlatınca namaza durmuştur.
Hadîs, namazdaki eksiklik dolayısıyla yapılacak sehiv secdesinin selâmdan sonra olduğuna hükmedenler için delildir. Bundan önceki İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de buna delildir.
Sehiv secdesinin selâmdan önce mi selâmdan sonra mı yapılacağı hususundaki âlimlerin görüşlerini 136. bâbta nakledeceğiz.

1215) İmrân bin el-Husayn (RadtyaUâhü anhyden; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (birgün) ikindi farzının Üç rek'atinde selâm verdi. Sonra kalkıp evine girdikten sonra elleri uzun bir adam olan el-Hırbâk ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! namaz kısaldı mı? diye seslendi. Bunun üzerine Efendimiz hiddetli ve izarını[5] sürükleyerek hemen çıkıverdi de (ne olduğunu) sordu. (Durum) anlatılınca, efendimiz, terk etmiş olduğu o rek'atı kıldı. Sonra selâm verdi. Sonra İki secde etti. Sonra selâm verdi." [6]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizi ve Ah-m e d de bunu rivayet etmişlerdir.
El-Hırbâk, Namaz kısaldı mı' diye seslenince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) izarını normal giymek için bile beklemeden derhal dışarı çıktığından izarını sürüklemiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der:
"Bu hadîs. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in ikindi namazının üç rek'atmı kıldıktan sonra selâm verdiğini açıkça bildirir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Ra~dıyallâhü anh)'den rivayet edilen mezkûr hadislere göre ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle veya ikindi namazının iki rek'atını kıldırınca selâm vermiştir. Hadisler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü olayın müteaddit olduğu açıktır. Şöyle ki E b ü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde selâmın iki rek nten vuku bulduğu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ru cazından çıkınca mesciddeki hurma kütüğüne dayanarak ayakta durduğu bildirilmiştir. İmrân (Radıyallâhü anh)'in hadisinde ise selâmın üç rek'atten vuku bulduğu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan çıkınca evine girdiği bildirilmiştir. 1 b n - i H u -z e y m e ve ona tâbi olanlar, olayın iki olduğuna taraftar olmuşlardır.
Bâzıları ise olayın bir olduğunu söylemişlerdir. El-Fetih yazarı; 'Benim nazarımda kuvvetli olan görüş budur. Çünkü e1 - A1âi, bâzı üstadlanndan naklettiğine göre bunlar 1 m r a n' in hadîsini şöyle yorumlamışlardır:
= «İkindinin üç rekatının başında selâm vermiştir." Fakat e 1 - A 1 â i bu yorumu uzak görmüştür...',, El-Fetih yazarı bu yoruma taraftar ise de hadisin son kısmı buna mânidir. Çünkü hadisin sonunda. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dönüp terkettiği bir rek'atı kıldığı açıkça bildirilmiştir. Eğer bu yorum sıhhatli olsaydı, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'in dönüp iki rekat kılması gerekirdi. Hadisin sonunu böyle yorumlamak mümkün değildir kanısındayım.
Bu hadîs de sehiv secdesinin selâmdan sonra yapılmasına hükmeden âlimler için bir delildir. [7]

135 - Sehiv Secdelerinin Selâmdan Önce Olduğu Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1216) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Şüphesiz, şeytan birinize namaz esnasında gelerek, kendisi İle kalbi arasına girer (—namazım karıştırır.) Hattâ (biriniz) fazla veya noksan kıldığını bilemez. Artık bu hâl olacağı zaman selâm vermeden-önce iki secde ediversin. Sonra selâm versin.»

1217) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Şüphesiz şeytan âdemoğlu ile kalbi arasına girer. (Maksadından uzaklaştırır.) Artık, kaç rekat kıldığını bilemez. Bu hâl adamın başına geleceği zaman selâm vermeden önce iki secde etsin. [8]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Kütüb-i Sitte sahiplen bir birine yakın lâfızlarla ve müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir.
Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerinde:
= «oturarak» kaydı vardır. Yâni selâmdan önce oturduğu yerde iki secde etsin.
Hadîsin zahirine göre, fazla veya eksik rek'at kıldığında şek eden kimse sehiv secdesinden başka bir şey yapmakla mükellef değildir. E n e s (Radıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den bu hüküm rivayet edilmiştir. Hasan-ı Basrî ve seleften bir cemâatin kavli de budur. Fakat cumhur böyle dememiştir. Bundan önceki bâblarda izah edildiği gibi cumhurun bir kısmı: Şek edilince, rek'at sayısının az olduğu ihtimal esas tutularak, namaz ikmal edilir, demişlerdir. Bir kısmı da : Kuvvetli ihtimal ve zann-ı galip esas alınarak namaz ikmal edilir, demiştir.
Bu ve benzerî hadîslerin mücmel olduğunu söyleyen cumhur bunların yukarda geçen hadîslere göre yorumlanması icap eder, demişlerdir. Yâni zann-ı galip veya az rek'at sayısı esas alınarak namaz ikmal edilmekle beraber sehiv secdesi yapılır. Maksat budur, denilecek.
Bâzı âlimler: Sehiv secdesinin selâmdan önce yapılmasına, bâzıları da selâmdan sonra edileceğine hükmetmişlerdir. Bu ihtilâfı ve tafsilâtı bundan sonraki bâb'a bırakıyoruz. [9]

136 - Sehiv Secdelerini Selâmdan Sonra Yapan Hakkında Gelen (Hadisler) Bâbı

1218) Alkame (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: (Abdullah) bin Mes'ud (Radıyallâhü anh), sehiv secdelerini selâmdan sonra yapmış ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öyle yaptığını anlatmıştır."

1219) Sevbân (Radtyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre kendisi : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Şöyle buyurdu, demiştir:

«Her sehiv için selâmdan sonra iki secde vardır.»" [10]

İzahı

îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müs1 i m ' in î b n-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivayeti şöyledir:
"...Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sehiv secdelerini selâm ve kelâm (= konuşma) dan sonra etti."
Se vbân (Radıyallâhü anhî'ın hadîsini Ebû Dâ v û d , Dârekutnî ve Tahavî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsin zahirine göre namazda yapılan her sehiv için iki secde yapılır. 1 b n-i E b î Leylâ bununla hükmetmiştir. Buna göre meselâ : 4 sehiv yapılırsa 4 defa sehiv secdesi yapılır. Toplam 8 secde olur.
Bâzıları: Sehiv çeşidi ayni olduğunda iki secde yeter, sehiv çeşidi müteaddit ise her çeşit için iki secde yapılır, demişlerdir.
Cumhür'a göre sehiv sayısı ve nevileri ne kadar olursa olsun, hepsi için iki secde yapılır. El-Mühezzeb yazarı: Çünkü eğer her sehiv için ayrı ayrı sehiv secdesi icap etseydi, sehiv yapıldığında hemen secde edilecekti. Secdenin, namazın sonuna bırakılması, namazdaki bütün sehivlerin toplatıldığına delâlet eder, demiştir.
Cumhur, S e v b â n <Radıyallâhü anh)'ın hadisini zayıf görmüştü. Çünkü senedindeki râvî îsmâil bin Ayyaş aleyhinde konuşulmuştur. Beyhaki: 'Bu hadîsi yalnız îsmâil bin Ayyaş rivayet etmiştir. E 1 -1 r a k î, bu hadîsin muz-tarib olduğunu söylemiş, Zehebi de el-Esrem'in bu hadîsin mensûh olduğunu söylediğini nakletmiştir,' der.
El-Menhel yazarı yukardaki nakilleri verdikten sonra şöyle der:
"Hadîs, sahih olduğu takdirde de yorumu şudur: 'Tüm sehiv için iki secde yeter.'
Beyhaki' nin Â i ş e {Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiği: = İki secde, fazlalık ve eksikliğin tümünden bedel kâfidir.»
Sübülü's-Selâm'da: 'Hadîs, sehiv secdesini gerektiren haller sayısınca secde edilmesinin gerekliliğine delâlet etmez. Bilâkis, hadis, namazında sehiv yapan herkes için umumidir. Yâni kim namazda ne gibi bir sehiv yaparsa, onun için iki secde meşrudur. Sehiv secdesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sehiv yaptığı yerlere veya sehiv nevine mahsûs değildir. Kişi başka bir nevi sehiv yapsa veya namazın başka yerinde yapsa yine sehiv secdesi etmesi

meşrudur. Hadisi böyle yorumlamak, zahirine göre mânâlandırmak-tan evlâdır. Çünkü böyle yorumlanınca Zülyedeyn (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine uygun olur.' demiştir
E v z â î : Eğer namazdaki sehivler yalnız namazdaki fazlalıklara âit ise veya yalnız noksanlıklarla ilgili ise iki secde yeter. Şayet bir sehiv fazlalıkla, diğeri de noksanlıkla ilgili ise dört secde gerekir, demiştir. Fakat bu ayırıma delâlet eden delil yoktur. [11]

Sehiv Secdesinin Selâmdan Önce Veya Sonra Yapılacağına Dâir Âlimlerin Görüşleri

1. Hanefî âlimlerine ve Sevri' ye göre sehiv secdesi selâmdan sonra yapılır. Ali, Sa'd bin Ebİ Vakkas, Ammâ-r bin Yâsir, îbn-i Mes'ud, İmrân bin Husayn, Enes ve Muğire bin Şube (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmeden Sahâbilerin bir kısmıdır. Bu hükme katılan tabiilerin bir kısmı Ebû Seleme bin Abdirrahman, Hasan-ı Basri, Nahai, Ömer bin Abdilaziz, Abdurrahman bin Ebi Leylâ ve Sâib (Radıyal-lâhü anhüm)'dür.
Bu gruptaki âlimlerin delilleri 1211,1213, 1214, 1215 ve 1218 nolu hadîslerdir. Bunlara göre sehiv hâli ister namazdaki bir fazlalıkla ilgili olsun; ister eksiklikle ilgili olsun hüküm budur.
2. Şafii' nin cedid kavline göre, sehiv nevi ister noksanlık, ister fazlalıkla ilgili olsun sehiv secdesi selâmdan önce edilir. As-hab-ı kiram'dan Ebû Hüreyre, Ebû Saîd-i Hudri, îbn-i Abbâs, Abdurrahman bin Avf ve Muâviye (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli budur. Zühri, Mek -hûl, Evzâî, Leys bin Sa'd ve îbn-i Ebî Zi'b (Radıyallâhü anhüm) da bu hükme,katılmışlardır.Tirmizî : Medine-i Münevvere Fıkıhçılarının ekserisi böyle hükmetmiştir, der.
Bu grubun delilleri ise 1207, 1208, 1209, 1210, 1216 ve 1217 nolu hadislerdir.
3. Mâlik, Ebû Sevr, el-Müzenî ve başka bâzı âlimlere göre eğer sehiv hâli bir noksanlıkla ilgili ise selâmdan önce secde edilir. Şayet bir fazlalık hâli için ise selâmdan sonra secde edilir.
Şafiî mezhebinin böyle bir kavli de vardır. Fazlalık hâlinde secdenin selâmdan sonra yapılmasının delili 1211 nolu ve benzeri hadîslerdir. Noksanlık için secdenin selâmdan önce yapılmasının delili de 1206 nolu ve benzeri hadîslerdir. Namazda hem noksanlık hem fazlalıkla ilgili sehiv olunca noksanlık hâli ağırlık kazanarak secdenin selâmdan önce yapılacağına Mâlik hükmetmiştir.
İbn-i Abdil Berr: 'Mâlik'in kavline göre hükmedilince tüm hadislerin işlerliği sağlanmış olur. Bütün hadîsleri istimal etmek bir kısmının diğer bir kısımla mensuh olduğunu iddia etmekten evlâdır. Fazlalık ve noksanlık hallerinin arasındaki fark görüş açısından açıktır. Çünkü noksanlık dolayısıyla edilecek secde, eksikliğin onarımıdır. Namazdan çıkıldıktan sonra tamir etmek mu-haldir. Fazlalık dolayısıyla edilecek secde ise şeytanı kızdırmak ve çatlatmak içindir. Bunun namazdan sonraya bırakılması uygundur. tbnü'l-Arabi demiş ki M â 1 i k' in kavli daha isabetlidir, diye malûmat vermiştir."
4. Âhmed ve Şafiî' nin arkadaşlarından Süleyman bin Dâvûd: Sehiv secdesi hakkında vârid olan her hadîs, vâ-rid olduğu sehiv hâlinde tatbik edilir. Hakkında hadîs vârid olmayan sehiv halleri için yapılacak secde ise selâmdan önce edilir, demişlerdir.
5. Bâzı âlimler de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin selâmdan önce de, selâmdan sonra da sehiv secdesi ettiği sabittir. Bunun için kişi serbesttir. Dilerse selâmdan önce, isterse selâmdan sonra secde edebilir, demişlerdir. îbn-i Şeybe, Ali bin Eb î Ta1ib (Radıyallâhü anh) 'm böyle dediğini rivayet etmiştir. Râfii de Şafiî' den böyle bir kavil nakletmiştir.
Kadı Iyâz ve Şafii' nin arkadaşlarından bir cemâat: Fazlalık veya noksanlık için selâmdan önce veya selâmdan sonra sehiv secdesinin yapılabileceği hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. İhtilâf, efdal olanın hangisi olduğu hakkındadır, demiştir.
Sehiv secdesini gerektiren hallerle ilgili dört mezhebin görüşünü anlamak için fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. Ben şunu belirtmekle yetiniyorum:
Namazdaki her noksanlık veya her fazlalık sehiv secdesiyle ona-rılmaz. Bu durumların bir kısmı namazı bozar, bir kısmı bozmadığı gibi sehiv secdesini de gerektirmez. [12]

137 - Namaz Üzerine Bina Etmek [13] Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1220) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) <bir defa) namaza geldi. İftitah tekbirini aldıktan sonra cemaata (vaziyetlerini bozmadan yerlerinde beklemeleri için mübarek elile) işaret etti. Bunun üzerine cemâat durum bekledi. O, da gidip boy abdestini aldıktan sonra (mübarek) başından su

damladığı halde (gelip) cemaata namaz kıldırdı. Namazdan dönüp gidince cemaata :
«Ben (evden) yanınıza cünüp olarak geldim ve namaza girinceye kadar (durumu) hatırlamadım.» buyurdu.Zevâid'de: Ravi Üsâme bin Zeyd, zayıf olduğundan bunun senedi za-yıftır. Dârekutnl de, suneninde bunu Üsâme bin Zeyd yoluyla rivayet etmiştir, denilmiştir. [14]

İzahı

Hadîsin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a âit olan kısmı Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Davud'un Ebû Bekrete (Radıyallâhü anh)'dan olan bir rivayetinde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazdan sonra şöyle buyurduğu kaydedilmiştir. £> <^5 ^ı\j j£j \j\ Ul = «Ben ancak bir insanım ve ben cünüp idim.»
Dârekutni ve Beyhaki' nin rivayetinde ise müellifin rivayetinde olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit olan kısım mevcuttur.
Müellifin rivayeti ile Dârekutni1 nin rivayeti, Ebû Davud'un, Ebû Bekrete (Radıyallâhü anh) ile A t â' bin Yesâr (Radıyallâhü anh)'dan olan rivayeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza girdikten sonra durumu hatırladığına delâlet ederler.
Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) dan olan rivayetlerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durup tekbir alması beklendiği sırada ve henüz namaza girmeden durumu hatırlamıştır. Ben bunlardan Buhâri' nin Ebû Hüreyre (Radı-yallâhü anlı)'den olan rivayetini nakledeyim :
= «Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den ı Şöyle demiştir t Namaz için ikâmet edildi. Saflar ayakta dizildi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evinden çıkarak yanımıza geldi ve namaz kıldıracağı yer (= mihrab) da ayakta durunca cünüp olduğunu hatırladı. Bunun üzerine bize: «Yerinizden ayrılmayınız!» buyurduktan sonra dönüp boyabdestini aldı, sonra (mübarek) basından su damladığı halde (evinden) yanımıza çıkageldi. Sonra Allâhü ekber' diyerek bize namaz kıldırdı."
M ü s 1 i m ' in rivayetinde bu nokta ile ilgili cümle şöyledir:
= «Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namaz kılacağı yer (mihrab) da tekbir almadan Önce ayakta durduğu sıra (cünüp olduğunu) hatırladı ve hemen döndü de bize: «Yerinizden ayrılmayınız!» buyurdu.
Hülâsa bâzı rivayetlerde efendimizin henüz namaza başlamadan, bir kısım rivayetlerde de namaza başladıktan sonra cünüplük hâlini hatırladığı bildirilmiştir.
M ü s 1 i m ' in şerhinde Nevevi: Hadisin :
= «tekbir almadan önce...» kaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in henüz namaza girmediği ve tekbir almadığı sırada durumu hatırladığını... sarâhatan ifâde eder. Buhâri1 nin bir rivâ-
yetindeki: "ve biz O'nun tekbir almasını beklediğimiz zaman..." ifâdesi de bunu açıkça belirtiyor.
Ebû Dâvûd1 un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza başladıktan sonra anılan durumu hatırladığı belirtilmiştir. Artık Ebû D â v û d ' un rivâyetindeki; "namaza girmişti"
cümlesi 'namaza girmeğe hazırlanmıştı* diye yorum yapmak suretiyle rivayetler arasında görülen ihtilâf kaldırılır. Bu yorum muhtemeldir. Fakat en kuvvetli ihtimal olayların ayrı olmasıdır. Hadîs, Peygamberlerin ibâdet ederken unutma geçirmelerinin câizliğine delalet eder, demiştir.
Müellifin rivayeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ' in tekbir aldıktan sonra durumu hatırladığına delâlet eder. Hadisler arasındaki ihtilâfı gidermek için yorum yapanlar buradaki:
=i "sonra tekbir aldı." cümlesini: "Sonra tekbir almak istedi.» diye te'vil etmişlerdir.
Hadisin : "Sonra cemaata (yerlerinden ayrılmamaları için) işaret etti." cümlesi yerine Buhâri: «Bize: Yerinizden ayrılmayınız!- buyurdu. Ebû Dâvûd'un rivayetinde: "Yerinizden ayrılmayınız! (anlamını ifâde etmek için) eliyle işaret buyurdu." denilmiştir.
Hadisin: "Sonra cemaata namaz kıldırdı." cümlesi iki şekilde yorumlanabilir:
Birinci yorum : 'Guslettikten sonra geldiğinde yeniden tekbir almadan, namaza, kalındığı yerden itibaren devam etti."
Şu yorum, babın başlığına uygun olan yorumdur. Çünkü; babın başlığındaki: 'Namaz üzerine bina etmek' ifâdesine, dip not olarak verdiğim mânâ bu yorumla gerçekleşir, Müellifin bu yoruma taraftarlığı babın başlığında kullandığı bu ifâdeden anlaşılır, denilebilir.
İkinci yorum : 'Guslettikten sonra geldiğinde yeniden tekbir alarak cemaata namaz kıldırdı.' Bu yorumagöre hadîsin, namaza bina etmekle ilgisi yoktur.
İbn-i Hibbân ikinci yorumu tutarak..- Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in boy

abdesti almak için gitmesi ve dönünceye kadar cemâatin imamsız olarak o vaziyette ayakta durması mahaldır, demiştir. [15]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadîsin zahirine göre, imamın unutarak abdestsiz namaz kıldırdığının anlaşılması ile cemâatin namazı bozulmaz. Böyle hükmeden Mâlik, Şafiî, Evzâî, Sevri ve Ahmed bu hadîsin mezkûr rivayetlerini delîl göstermişlerdir. E1-Esrem, Ebû Sevr, îshak, Hasan-ı Basrî, îbrâhim Nahai ve Said bin Cübeyr'in böyle söyledikleri nakledilmiştir. (Radıyallâhü anhüm).
El Menhel yazarı yukardaki grubun görüşünü naklettikten sonra sözlerine devamla şöyle der :
"Bu gruba dâhil olanlar : Çünkü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk tekbiri alınca sahâbîler de tekbir alarak namaza girdiler ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gidip guslettikten sonra gelinceye kadar onlar namazlarında durdular, namazlarını bozmadılar, demişlerdir.
H a t t â b î de bu görüşü benimseyerek konu hakkındaki hadisin şerhinde: 'İmam, cünüp olarak sehven namaz kıldırdığı ve cemâat durumu bilmediği zaman cemâatin namazı sahihtir. Bilâhare durumu öğrenince o namazı tekrar kılmaları gerekmez. İmam ise namazı tekrar kılmak zorundadır. Hadîsten çıkarılan hüküm budur. Çünkü hadîsin lafzından anlaşılan durum şudur: Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber namaza başlamışlar, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gusledip gelinceye kadar onların durmasını istemiş, sonra onların namazını ikmal ettirmiştir. Namazın başlangıç parçası sahîh sayılmasaydU Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gusledip geldikten sonra kıldırdığı parçanın ilk parça üzerine bina edilmesi sahîh. olur muydu?
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in kavli de budur. Arkadaşlarından bu konuda ona muhalefet eden kimse bilinmiyor.
Hadis, abdestsizlik hâlinde namaza bina etmek caizdir, diyenler için delildir,' demiştir.
EI-Ayni, Hattâbî' nin yukardaki sözünü reddederek özetle şöyle demiştir: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gusülden sonra tekrar tekbir alarak cemaata namaz kıldırdığı zahir olanıdır. Nitekim İbn-i Hibbân: cümlesini şöyle yorumlamıştır: "Yâni yeni bir tekbir alarak onlara namaz kıldırdı. Bâzılarının sandığı gibi, evvelce almış olduğu tekbiri esas tutarak kaldığı yerden namazı tamamlamadı, mânâsı kasdedilmemiştir. Üstelik M ü s 1 i m' in rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in henüz tekbir almamış iken durumu hatırladığı belirtilmiştir. Diğer taraftan namazın bir parçası sahîh olunca... sözünü de kabul etmiyoruz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza başlamış olduğunu kabul etsek bile, imamlıktan çekilirken başkasını yerine geçirmemesi ve yerinin boş kalması ile namaz bozulmuş olur. Namazın ilk parçası bozulunca o bozuk parça üzerinde tesis edilecek parça da bozulur. Hak, budur ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeni bir tekbirle onlara namaz kıldırmıştır. Ömer (Radıyallâhü anh)'in arkadaşlarından kimsenin muhalif olmadığı sözü de sıhhatli değildir. Çünkü Dârekutnî 'nin bir rivayetine göre;
"Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh), cünüp iken sehven cemaata namaz kıldırmış sonra tekrar kılmış ve cemaata da tekrar kılmalarını emretmiştir."
Ebû Hanîfe, Şa'bi ve Hammâd bin Ebi Süleyman ise imamın abdestsiz olduğu anlaşılmakla cemâatin namazı bozulur, demişlerdir. Bunların delilleri ise şunlardır:
Ahmed'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den mer-fû olarak rivayet ettiği: "İmam zâmındır.» Hadîsi.
Dârekutni'nin Saîd bin el-Müseyyeb1 den rivayet ettiği : :
= "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cünüp olarak (sehven cemaata) namaz kıldırmış, sonra tekrar kılmış, cemâat da tekrar kılmışlardır." hadisi ve A 1 i (Radıyallâhü anh)'ın yukardaki hadîsidir.
Zahir olan, ilk grubun kavlidir. Çünkü Dârekutni: S a i d (Radıyallâhü anhî'in hadîsi mürseldir, râvisi E b û C â -bir e 1 - B e y a z i' nin hadisleri metruktür, A 1 i (Radıyallâhü anhJ'nin hadîsini rivayet eden Amr bin Hâlid'in hadîsleri de metruktür.
«İmam zâmındır» hadisinden maksat, cemâat imama uymuş iken, namazı ifsad etmeyen cemâatin hareketlerini imam yüklenmiştir. Bundan, imamın namazı bozulunca cemâatin namazı da bozulur mânâsı çıkmaz, demiştir."
El-Menhel yazarı görüldüğü gibi ilk görüşü tercih etmiştir.
2 - Şer'i hükümlerin tesisine vesile olmak üzere Peygamberlerin ibâdette sehiv etmeleri hikmetlere bina'en caizdir.
3 - Vakit müsait ise cemaatın imamı beklemeleri meşrudur

4 - Cünüp kişi, guslünü derhal yapmayıp geciktirebilir. (Namazı kaçırmaya sebebiyet verirse tehiri yasaktır.)
5 - Cünüplüğünü unutarak mescide giren kimse durumu hatırlayınca teyemmüm etmeden derhal çıkmalıdır.

1221) Âişe (Radıyallâhü anhâ)\ian rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Namaz içinde iken bulantısız kusma, burun kanaması, bulantı-)ı kusma ve mezi çıkması hallerinden birisi kimin basma gelirse hemen dönüp abdest alsın. Sonra (gelip) namazının üzerine bina etsin (kalan kısmını tamamlasın) ve bu esnada hiç konuşmasın.»
Not: Zevâid'de : Bunun senedinde bulunan İsmail bin Ayyaş, bunu hicazlı (îbn-i CÜreyc)den rivayet etmiştir. Hicazlüardan olan rivayeti zayıftır, diye bilgi verilmiştir. [16]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîs zevâid nevindendir. Dârekut-n i de bunu rivayet etmiştir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Ruâf: Burun kanaması ve burundan gelen kan'dır.
Kalas ve Kals: Sindi şöyle tarif etmiştir: 'Karından ağıza gelen ağız dolusu veya daha az kusmuktur. Ağıza geldikten sonra geri gitmedikçe ona Kay' denmez. Eğer geri dönerse ona Kay' denir.
A h t e r î: Kalas ve Kals ağızdan çıkan kusmuktur. Şöyle tarif edenler de vardır: Boğazdan ağıza gelen ağız dolusu veya daha az kusmuktur. Buna Kay' denmez. Şayet geri dönerse o zaman Kay' denir. Bir de Kay' ile eş anlamlıdır diyenler vardır, demiştir.
Ahteri: Kay' kelimesini de kusmuk diye mânâlandırmıştır.
Hanefî fıkıh kitablarından Fethü'l-Kadîr'de :
Kals: Bulantı halinde kusmaktır. Kay': Bulantısız kusmaktır. Kalas kelimesi kals diye okunabilir. Hadiste bu kelime ve Kay" keli meşinin her ikisi de zikredildiği için bunlara ayrı ayrı mânâ vermek
daha uygundur.
Hülâsa i Yinilen ve içilen maddeler ve benzerleri mideden ağıza çıktığı zaman ağız dolusu olsun olmasın, dışarı atılsın, mideye geri gitsin ve buna ne isim verilirse verilsin, bu hadise göre abdest bozulmuş olur.
Mezî i Az şehvet hâlinde görülen ince, beyaz bir sudur.
Hadis, kusmuk, burun kanaması ve mezînin çıkması ile abdestin bozulduğuna ve namaz esnasında başına bu hâl gelen bir kimsenin hiç konuşmadan gidip abdest aldıktan sonra gelip namazından eksik kalan kısmını tamamlayabileceğine delâlet eder.
Gerek burun kanaması veya kusmakla abdestin bozulup bozulmaması meselesi ve gerekse namaz esnasında abdesti bozulan veya abdestli olmadığını hatırlayan kimsenin abdest alıp namazının kalan kısmım kılması meselesi âlimler arasında ihtilâf konusu olduğundan bu hususu kısaca belirtmek isterim.
Ebû Davud'un süneninin 'Kan'dan dolayı abdest almak' bâbındaki C â b i r (Radıyallâhü anhJ'm hadîsi bahsinde el-Menhel yazarı şöyle der:
1 - Ebû Hanîfe, Sevrî, Evzâî, Ahmed, İs-ha k ve başka âlimler: Bedenden çıkan kan nerden çıkarsa çıksın abdesti bozar, demişlerdir.
Ha1lâbî : 'Fıkıhçılann ekserisinin kavli budur. Bunların delili Dârekutni ve İbn-i Mâceh'in Âişe (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri[17] hadistir. İkinci delil Buhâ-rî'nin Âişe (Radıyallâhü anhâJ'dan rivayet ettiği şu hadîstir: (H a 11 â b İ bunun metnini zikretmiştir[18]. El-Ayni: Bu hadis bizim arkadaşlarımızın gösterdikleri en kuvvetli ve en sahîh hadîstir, demiştir. Üçüncü delil, Dârekutni' nin T e m î m - i Darı (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettiği;
«Her akıcı kan'dan dolayı abdest almak vardır.» hadîsidir, 'demiştir.
Ön ve arka yollardan başka vücudun her hangi bir yerinden çıkan kanla abdestin bozulduğuna hükmedenler arasında şu zâtlar bulunur : Hulefâ-i Râşidîn, denildiğine göre cennetle müjdelenmiş olan diğer altı sahâbî, İbn-i Mes'ud, İbn-i A b -bâs, Sevbân, Ebü'd-Derdâ, Zeyd bin Sabit, Ebû Musa el-Eş'arî ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm).
Şafii, kendi müsnedinde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhVden şöyle dediğini rivayet etmiştir:
= «Burun kanaması, mezînin çıkması ve kusmak hallerinden birisi (namaz içinde) kimin başına

gelirse, gidip abdest alır, sonra gelir ve namazının eksiğini tamamlar.»
2 - Ön ve arka yollardan başka vücûdun her hangi bir yerinden çıkan kanla abdestin bozulmadığına hükmedenler arasında îbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Ibn-i Evfâ, Câbir, Ebû Hüreyre, Âişe, lbnü'l- Mü seyyeb, Salim bin Abdillah bin Ömer, Atâ, Mekhûl, Rabîa, Mâlik, Ebû Sevr, Dâvûd, Şafiî ve arkadaşları (Radıyallâhü anhüm), bulunur. Sahâbîlerin ve tabiîlerin ekserisinin kavli budur.
Bu grubun delillerinden birisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri Câbir (Radıyallâhü anhJ'ın bir hadîsidir. (Hadîs uzundur. el-Menhel bunu şerh ve izah da etmiştir. Bu hadîste Ensar-ı kiramdan bir zât namaz içinde- iken düşman tarafından ard arda atılan üç okla yaralanmış ve kanlar akmış, buna rağmen namazını ikmal etmiştir, diye bilgi vardır.)
(kinci delîl Dârekutni' nin rivayet ettiği E n e s (Radıyallâhü anh)'ın şu mealdeki hadîsidir :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hacâmet yapmış, sonra abdest almadan ve yalnız hacâmet yerlerini yıkayarak namaz kılmıştır."
Üçüncü delil, M â 1 i k ' in el-Muvatta'da rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
"Abdullah bin Abbas (Radıyallâhü anhümâ) burun kanamasını geçirirdi, (namaz esnasında bu hal olurdu) kendisi namazdan ayrılıp kanı yıkardı. Sonra dönüp namazının eksiğini tamamlardı." (El-Menhel yazarı tarafların başka delillerini ve her grubun diğer grubun delillerine vâki itirazları ile verilen cevapları izah etmiştir.)"
Kusmaya gelince bu husustaki ihtilâfı el-Menhel müellifi şöyle özetler :
"Kanla ilgili yukarda anlatılan ihtilâf Kay' ve Kalas hakkında da mevcuttur. $öyle ki.
1. Hanefî âlimlerine göre bunlar ağız dolusu olursa abdest bozulur, yoksa bozulmaz.
2. Mâliki ve Safi i ler : Bunlar az olsun, çok olsun abdesti bozmaz, demişlerdir.
3. Hanbeliler: Kay'ın çoğu abdesti bozar, azı bozmaz. Kalas'ın ne azı ne çoğu bozar, demişlerdir."
Mezinin çıkmasıyla abdestin bozulduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur.
Namaz esnasında abdesti bozulan veya abdestsiz olduğunu hatırlayan bir kimsenin namazdan ayrılarak konuşmadan gidip abdest aldıktan sonra hemen geldiğinde namazın kalan kısmını kılması hususundaki âlimlerin görüşlerine gelince;
1. Mâliki, Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre namaz esnasında abdesti bozulan veya abdestsiz olduğunu anlıyan kimsenin namazı bozulmuş olur. Abdest aldıktan sonra o namazı yeniden kılmak zorundadır. Önceden kısmen kıldığı namazın kalan kısmını kılmakla yetinmesi caiz değildir. Bunların delili T i r m i z i, Ebû Dâvûd, Nesâi ve başkalarının rivayet ettikleri A 1 i bin Talk (Radıyallâhü anh)'in şu mealdeki hadîsidir: Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurmuş ki: «Biriniz namazda yelleneceği zaman namazdan çıksın. Abdest alsın ve namazı yeniden kılsın.» Bu grubtaki âlimler 1221 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nin hadîsini zayıf saymışlardır. Zayıflığın sebebi, yukarda anlatılmıştır.
2. Hanefî âlimlerine göre söz konusu adamın abdest aldıktan sonra namazının sadece kalan kısmını kılmakla yetinmesi caizdir. Ki buna; namaz üzerine bina etmek deniliyor. Fakat efdal olanı, yeniden namaz kılmasıdır. Bunların delili, Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nin mezkûr hadisidir. Hadîsin senedinin zayıflığına sebep olduğu söylenen İsmail bin Ayyaş'in îbn-i Muin ve başkaları tarafından sıka sayıldığı savunulmuştur. Bu gruptaki âlimler Dârekutnî' nin İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadisi de delîl göstermişlerdir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken burnu kanadığı zaman abdest alırdı, sonra namazının kalan kısmını kılardı." îbn-i Ebî Şeybe de bunun benzerini Ömer, Ebû Bekir, Alî, İbn-i Mes'ud, îbn-i Ömer ve Selmân-i Fârisi (Radıyallâhü anhüm) gibi sahâbîlerden mevkuf olarak; keza tabiîlerden Alkame, Tâvûs, Salim bin Abdillah, Said bin Cübeyr. Şâ'bî, İbrahim Nahai, Ata', Mekhûl ve Saîd bin el-Mü-s e y y e b (Radıyallâhü anhüm) üzerinde mevkuf olarak rivayet etmiştir.
Bu grubun âlimleri, Alî bin Talk (Radıyallâhü anh)'in hadîsini şöyle yorumlamışlardır: Bu hadis, namaz içinde kasden ab-destini bozan kimse hakkındadır. [19]

138 - Namaz İçinde Apdesti Bozulan Kimsenin Nasıl Ayrılıp Gideceği Hakkında Gelen (Hadis) Babı

1222) Aîşe (Radıyallâhü anhâ)\\ım rivayet edildiğine jföre: Peygamber (Sa/laJlahü Aleyhi ve Sellem) $üyle buyurmuştur:
«Biriniz namaz kılarken abdesti bozulunca elile burnunu tutsun sonra ayrılıp gitsin.»
... Senedi ile Âişe (Radıyallâhü anhâ) bunun mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

den rivayet etmiştir."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun ilk isnadı sahih ve ricali sikalardır. İkinci sened zayıftır. Çünkü râvi Ömer bin Kays'ın zayıflığında ittifak etmişlerdir.
Müellif zevâid türünden olan bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. Birinci senedin sahih ve râvilerinin sıka oldukları, fakat ikinci senedin râvilerinden Ömer bin Kays'ın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.
Namaz İçinde abdesti bozulan kimsenin elini burnunun üstüne koyup böylece namazdan ayrılması mendupluk için emredilmiştir. Ta ki görenler, adamın burnu-nun kanadığını sansınlar. Başka tür abdestinin bozulduğunu anlamasınlar. Açıklanması iyi sayılmayan şeylerin yalan olmayan bir şekilde örtülmesinin mendup-luğ-u bu hadisten anlaşılır. [20]

139 - Hastanın Namazı Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1223) İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anhydan: Şöyle demiştir :
Ben nâsûr hastalığına mübtelâ idim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e namazı (nasıl kılacağımı) sordum. Buyurdu ki:
«Ayakta kıl. gücün yetmezse oturarak, buna da gücün yetmezse yan yatarak ki!.-"

1224) Vâil bin Hiicr (RadıyaHâhü anh)\\et\, Şöyle demiştir:
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hastalığında oturduğu yerde sağ yana eğilmiş vaziyette namaz kılarken gördüm.Bunun senedindeki râvi Câbir el-Ca'fî'nin itham edilmiş bir kimse olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. [21]

İzahı

î m r â n (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Müslim' den başka Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivâvet edilmiştir.
Vâil (Radıyallâhü anh) in hadisi Zevâid türündendir.
İmrân (Radıyallâhü anhl'ın hadîsinde geçen "Nâsûr" kelimesi, iki üç çeşit hastalığın ismidir. Burada Jy~,U diye geçmiştir. Bu kelime ile yâni S harfi ince olan kelime eş anlamlıdır. Kamus tercemesinde şöyle deniliyor: Nâsûr, şişen ve içi iltihapla dolup devamlı akıntı yapan damara denir. Bir de göz pınarlarında beliren bir hastalıktır ki gözler devamlı sulanır. Mak'ad çevresinde ve diş etlerinde çıkan ve devamlı kanayan apseye de nâsûr denilir. Mak'ad çevresinde görüldüğünde deşilen bir yara hâlini alır ondan devamlı cerahat akar. Bazen yarada bir kaç delik açılır. Bu yara bazen mesane çevresinde de görülebilir.
Burada kasdedilen mânâ, mak'ad çevresinde görülen hastalıktır. B u h â r i' de bu kelime yerine "Bâsûr" ve bir rivayetinde "Bevâsir" kelimeleri geçer. Bevâsîr, bâsûr'un çoğuludur.
Pâsûr veya nâsûr hastalığı nedeniyle rahat namaz kılamayan İmrân (Radıyallâhü anh), nasıl namaz kılacağını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş, O da tercemede geçen şe-kilde cevap buyurmuştur.
Hadîsin zahirine göre ayakta durmaya gücü yeten kimse, oturarak namaz kılamaz. Ayakta zorluk dahi çekse gücü yettikçe oturamaz. Kadı I y â z' in anlattığına göre Şafii böyle hük-metmiştir. Fakat dört mezhep âlimleri, hadisteki "İstitâa (güç yetmesi)" kelimesini daha geniş anlamda yorumlayarak şöyle demişlerdir. Ayakta durduğunda çetin zorluk çeken veya hastalığı artacak olan yahut geç iyileşecek olan veyahut yeni bir hastalığa tutulacak olan kimse, güçsüz sayılır. Yâni namazını oturarak kılabilir. Vapur ve benzerinde ayakta durduğunda başı dönecek olan kimse de güçsüz sayılır. Oturarak namaz kılabilir.
Nevevi : 'Gaziler mevzilerde ayakta namaz kıldıkları takdirde düşman tarafından görülecek ve bir sakınca arzedecek şekilde ise, oturarak namaz kılarlar. Bilâhare o namazı tekrar kılacaklar. Çünkü bu durumlar ender görülür,' demiştir.
Batma tehlikesi de güçsüzlük olarak kabul edilir. Nitekim Dârekutnî' nin rivayetine göre î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Gemide ben nasıl namaz kılayım? diye sormuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Boğulmadan korkmadıkça ayakta namaz kıl» buyurmuştur.
Ayakta durması yukarıda anlatıldığı gibi sakıncalı olan ve şer'an güçsüz sayılan kişi, oturarak namaz kılarken nasıl oturursa olur. Ebû Hanife, Züfer ve el-Müzeni iftiraş şeklinde oturmayı efdal görmüşlerdir.
İftiraş; sağ ayağı kıbleye doğru dikmek ve sol ayağı yere yatırıp üzerine oturmaktır.

Mâlik, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed. S e v r i ve İ s h a k ile Şafiî' den bir rivayete göre bağdaş kurarak oturmak daha efdaldır. Oturmaya şer'an gücü yetmeyen kişi yan yatarak kılar.
Dârekutni' nin rivayetinde :
«Sağ yan üzerinde...» buyurulmuştur. Bu duruma göre sağ yan üzerinde veya sol yan üzerinde yatmak caizdir. El-Menhel yazarı, yatarak namaz kılmak hususunda âlimlerin görüşlerini şöyle nak-letmiştir:
l - Hanefî âlimlerine göre oturarak kılamayan kişi, sırt üstü veya yan yatarak namaz kılar. Sırt üstü yatmak daha efdaldır. Sırt üstü yatıldığında ayaklar kıbleye gelecek durumda olur. Kişinin namazda yapacağı işaretler, K â ' b e ile gök arasındaki istikâmete doğru olmuş olur. Fakat kıbleye doğru yan yatan kişinin işaretleri, ayaklarının istikâmetine yöneliktir. Yatarak namaz kılan kişi, rüku' ile secdeye veya bunlardan birisine gücü yeterse, gücü nisbe-tinde bitoterı yapar. Gücü yetmezse eğilmekle ve işaretle kılar. Secde için yapacağı işaret, rüku'a nisbeten daha fazla olmalıdır.
Şâfiîler, Mâlikîler ve Hanbeliler.- Oturarak namaz kılamayan kişi, sağ yana ve kıbleye doğru yatarak kılar. Sağ yana yatması mümkün iken sol yana yatması caizdir. Eğer yan yata-nıazsa ayaklan kıbleye gelecek şekilde sırtüstü yatarak kılar, demişlerdir .Ş â f i î 1 e r' e göre yan yatabilen kimsenin, sırtüstü yatarak kılacağı namaz sahih değildir. Fakat Mâlik i ler1 le Han-b e 1 î 1 e r' e göre mekruhtur. [22]

140 - Nafile Namazı Oturarak Kılmak Hakkında Bir Bâb

1225) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ruhunu kabzeden (Allah) a yemin ederim ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefatına doğru kıldığı namazların ekserisini oturarak kılardı. Ve kendisince en sevimli amel, az bile olsa kulun devamlı işlediği sâlih amel idi."

1226) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'r\an; .Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (nafileyi kıldığında) oturarak kıraat ederdi. Rüku' etmek istediği zaman, kalkarak bir insanın kırk âyet kadar okuyacağı bir süre ayakta dururdu, (sonra rüku' ederdi.)"

1227) Âişe (Radıyallâhü a»hâ)'dar\: Şöyle demiştir: Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yaşlanıncaya kadar gece namazının tümünü ayakta kılarken gördüm. Başka durumda kıldığım hiç görmedim. O, yaşlandıktan sonra oturarak kılmaya başladı. Kırâatmdan kırk âyet veya otuz âyet kalınca kalkar, onu ayakta okurdu. Sonra rüku' ederdi.İsnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. [23]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Nesâi re rivayet etmiştir. Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ömrünün sonuna doğru nafile namazının ekserisini oturarak kıldığına ve en makbul, sevimli amelin devamlı işlenen iyi amel olduğuna delâlet eder.
Tirmizide H z. Hafsa (Radtyallâhü anhâ)'dan yapılan bir rivayette .
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vefatından bir yıl öncesine kadar nafile namazlarında oturduğunu hiç görmedim. Vefat yılı, nafile namazlarında otururdu" denilmiştir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin ilk hadîsini Nesâi, ikinci hadîsini de T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sâhibleri rivayet etmişlerdir. Zevâid müellifi ve Sindi1 nin bunu neden zevâid türünden saydıklarını anhyamadım. Buhâri' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den olan rivayeti meâlen şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaslanıncaya kadar gece namazını oturarak kıldığını görmemiş, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yaşlandıktan sonra ise, kıraati oturarak yapardı. Rüku etmek istediği zaman kalkıp otuz-kîrk âyet kadar okuduktan sonra rüku' ederdi, demiştir." E b û D â v û d ' un rivayetinde A i ş e (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir:
'Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in gece namazının kıraatini oturarak yaptığını hiç görmedim. Nihayet yaşlanınca artık gece namazında oturup kıraat ederdi. Kırâatından kırk veya otuz âyet kalınca kalkar onu ayakta okurdu, sonra rüku' ederdi.
Hadisteki (ümlesi, Ebû Davud'un rivayetinde olarak geçer. Bu h â r i' de ise olarak geçer. Bü-tün rivayetlerden kasdedilen mânâ "...sonra rüku' ederdi." demektir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin iki hadisi bir rek'atın bir kısmını ayakta, bir kısmını da oturarak kılmanın câizliğine delâlet eder. Mâlik,Ebû Hanîfe, Şafii ve âlimlerin çoğu böyle demislerdir. Önce oturup sonr# kalkmak ile bunun arasında bir fark yoktur.
Bu bâbtaki hadisler, nafile namazların oturarak da kılınabileceğine delâlet ederler.

1228) Abdullah bin Şakîk el-Ukaylî (Radıyallâhü ank)'den: Şöyle demiştir :
Ben Âîşe (Radıyallâhü anhâ)'ya Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazının durumunu sordum. Âişe (Radıyallâhü anhâ) dedi ki: O, uzun bir gece ayakta, başka bir uzun gece oturarak (gece namazı) kılardı. Ayakta okuduğu zaman ayakta rüku' ederdi. Ve oturarak okuduğu zaman oturarak rüku' ederdi." [24]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde: "ayakta okuduğu zaman" cümlesi yerine :ayakta namaz kıldığı zaman" cümlesi vardır. Keza : "oturarak okuduğu zaman"
cümlesi yerinde; "oturarak namaz kıldığı" cümlesi bulunur. Bu cümlelerdeki lafız farkı neticeyi değiştirmez.
El-Menhel yazarı şöyle der: Hanefî ve Mâliki mezhebinin bâzı âlimleri bu hadisi delil göstererek : Nafile namazına ayakta başlıyan kişi, ayakta rüku' etmeye ve oturarak başlıyan kimse, oturarak rüku' etmeye mecburdur. Başka şekilde yapması caiz değildir, demişlerse de; bundan önceki hadisler, bu görüşü reddeder.
Hadîsler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuvvet durumuna göre hadislerde geçen bütün şekilleri uygulamıştır.
İbn-i Huzeyme: Bence hadîsler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü Abd i 11 ah bin Şakik (Radıyallâhü anh)'in rivayeti, kıraatin tümünü ayakta veya tümünü oturarak yaptığı zamana yorumlanır Â işe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi de kıraatin bir kısmının ayakta yapıldığı zamana yorumlanır. [25]

141 - Oturarak Namaz Kılanın Sevabı, Ayakta Namaz Kılanın Sevabının Yarısı Kadardır Babı

1229) Abdullah bin Amr (Radtyallâhü anhümâ)\\nx\ rivayet edildiğine göre :
Kendisi (bir gün) oturarak namaz kılarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanından geçmiş, sonra :
«Oturarak kılınan namaz, ayakta kılınan namazın yarısı kadardır.» buyurmuştur." [26]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Hadisten kastedilen mânâ şudur: Kişinin oturarak kıldığı namazın sevabı, onun ayakta kıldığı namazın sevabının yarısı kadardır.
El-Menhel yazan şöyle der : Bu hadis, cumhura göre ayakta durabildiği halde oturarak nafile kılan kimseye aittir.
Ayakta duramadığından dolayı oturarak nafile kılanın sevabı, ayakta kılanın sevabı gibidir. Ondan eksik değildir.
Hadîs, farz namaza âit değildir. Çünkü ayakta durulabilirken oturarak kılınan farz bâtıldır. Ve böyle yapan kişi, günah işlemiş olur.
Nevevi : Ayakta durmaya muktedirken farz namazı oturarak kılmanın mübahlığını iddia eden kişi, mürted olur. Zira, böyle adam faiz gibi haram olan bir şeyi helâl gören kimse gibi olur, demiştir.
Ayakta .duramadığı için oturarak farz kılan veya oturamadığı için yatarak farz kılan kişinin sevabı, ayakta kılanın sevabı gibidir, ondan hiç bir şey eksilmez. Nitekim Buhâri, Ebû Musa (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak meâlen şu hadisi rivayet etmiştir :
-Kul, hastalandığı veya sefere çıktığı zaman o kul sıhhatli iken veya evinde iken yaptığı amellerin sevabını sefer ve hastalık hâlinde de alır.»
M â 1 i k ' e göre hadîs, ayakta duramadığı için oturarak farz veya nafileyi kılan hakkındadır.

1230) Enes bin Mâlik {Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
ResuluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün evden) çıktı da bir kaç kişinin oturarak namaz kıldıklarını gördü. Bunun üzerine :
(Sevab bakımından) oturarak kılınan namaz, ayakta kılınan namazın yarısıdır» buyurdu."
Not: İsnadının sahih olduğu ZevAid'de bildirilmiştir.

1231) İmrân bin Husayn (Radtyallâkü an/r/den rivayet edildiğine göre:
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe oturarak namaz kılan adamın durumunu sormuş; bunun üzerine efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim ayakta namaz kılarsa efdal olanı odur. Kim oturarak namaz kılarsa ona ayakta namaz kılanın sevabının yarısı vardır. Ve kim yatarak namaz kılarsa onun sevabı, oturarak namaz kılanın sevabının yarısı kadardır.» buyurdu. [27]

İzahı

Bu hadisi Müslim' den başka Kütüb-i Sitte sahibleri rivayet etmişlerdir.
Bâzıları bu hadîsi nafile namaza yorumlamışlardır. Yâni nafile namaz, bir özür olmaksızın oturarak veya yatarak kılınabilirse de sevap bakımından hadiste belirtildiği gibi kat kat farklıdır.
Hattabi : 'Ben bu hadisi ayakta durmaya muktedir olanın kılacağı nafileye yorumlamıştım. Fakat hadîsin:
= «Kim yatarak namaz kılarsa...» cümlesi bu yorumu bozar. Çünkü yatarak nafile kılmak yoktur. Âlimlerin buna fetva veren kimseyi bilmiyorum. Eğer bu kayıt râviler tarafından ilâve edilmemiş ise, yâni efendimize âit ise oturabilen kişinin yatarak nafile kılmasının câizliğine delâlet eder. Bence bu hadîs farz namaz kılana aittir. Yâni ayakta durmakta zorluk çekecek, ama bununla beraber ayakta durabilecek bir kimse, ayakta durmaya tahammül ederse, hadiste belirtildiği gibi sevabı kat kat fazladır,' demiştir.
E 1 - î r â k i: Yatarak nafile kılmanın câizliğini Ş â fi i ler ve M â 1 i k i' ler söylemişlerdir. Mesele her iki mezhebte ihtilâflıdır. H a t t â b i' nin Alimlerden kimse böyle söylememiştir, sözü, bu mezheblerdeki görüşle reddedilir, demiştir.
Yukarıda görüldüğü gibi hadisin ikinci yorum şekli, bunun farz namaza âit olmasıdır. Yâni farz namazı oturarak kılmaya şer'an mezun sayılan bir kimsenin zorluklara katlanarak ve olanca gücünü kullanarak ayakta kılması daha efdaldır. Bu kişi, oturarak kılmaya mezun ise, oturarak kıldığı takdirde alacağı sevab, yukarıda B u -h â r i' den mealini naklettiğim hadis gereğince sağlıklı adamın ayakta kılacağı namazın sevabı kadardır. Ondan eksik değildir. Bununla beraber hasta hâline rağmen zorluklara katlanarak ayakta kıldığı namazın sevabı, sağlıklı bir adamın ayakta kıldığı namazın sevabından çok üstündür. Dolayısıyla bu hastanın oturarak kıldığı tak-dirde kazanacağı sevabtan üstün olmuş olur.
Güçlükle oturarak kılabilen kimse yatarak kılmaya mezun olmasına rağmen zorluklara katlanıp oturarak kılan kişi için de durum aynıdır. [28]

142 - (Son) Hastalığında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemkin Namaz Kılışı Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1232) Aişe (Radtyallâkü anhâ)'âun; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefat ettiği hastalığa tutulduğu zaman (Ebû Muâviye demiştir ki: Hastalığı ağırlaştığı zaman) Bilâl (Radıyallâhü anh), O'na namaz vaktinin geldiğini haber vermek üzere geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ebû Bekir'e emrimi iletiniz. Cemaata namaz kıldırsın» buyurdu. Biz:
— Yâ Resûlallah! Ebû Bekir cidden yufka yüreklidir. Senin yerine geçtiği vakit ağlar ve bu yüzden (sesini cemaata) işittiremez. Bu nedenle Ömer'e emretsen de o namaz kıldırsa, diye ricada bulunduk. (Efendimiz bu sözümüzden) sonra :
— Ebû Bekir'e emrimi iletiniz. Cemaata namaz kıldırsın. Ha-kîkatan siz, Yûsuf (Peygamber)'in günündeki kadınlarsınız» buyurdu." Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Bunun üzerine biz Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) a emr-i nebevî'yi ilettik. Kendisi de (bu emir üzerine) cemaata namaz kıldırdı. (Ebû Bekir namaza başlayınca) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendinde bir hafiflik hissetti de iki adam arasında ve onlara dayanarak namaza gitti. Ayakları yerde sürünüyordu. Ebû Pekir (Radıyallâhü anh), O'nun geldiğini hissedince geri çekilmeye davrandı.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
— «Yerinden ayrılma» diye işaret etti. Râvi demiştir ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ileriye geldi. Nihayet O'na yardım eden adamlar, onu Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) in yanına oturttular. Artık Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e uyuyordu, cemâat da Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in namazına uyuyorlardı."

1233) Aîşe (Radıyallâhü unAâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (son) hastalığında cemaata namaz kıldırmak için Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a emretti. Artık Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) cemaata namaz kıldırıyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hafiflik hissederek (evden mescide) çıktı. O anda Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) cemaata namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir {Radıyallâhü anh) O'nu görünce geri çekilmek istedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
«Olduğun gibi dur.» diye işaret etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) in yanında, onun hizasında oturdu. Artık Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazına, cemâat da Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in namazına uyarak kılıyorlardı."

1234) Salim bin Ubeyrf (Radıyallâhü anh)'öen; Şöyle demiştir : Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (son) hastalığında bayıldı. Sonra ayılınca:
Namaz vakti geldi mi?» diye sordu.
— Evet, dediler. O:
— «Bilâl'a emrimi iletin, ezan okusun, Ebü Bekir'e de emrimi iletin, cemaata namaz kıldırsın» buyurdu. Sonra (yine) bayıldı. Daha sonra ayıldı ve :
— «Namaz vakti geldi mi?» diye sordu.
— Evet, dediler. O:
— «Bilâl'a emredin ezan okusun. Ebü Bekir'e de emredin cemaata namaz kıldırsın.» buyurduktan sonra tekrar bayıldı. Sonra ayılınca s
— «Namaz vakti geldi mi?» diye sorri"
— Evet, dediler. O :
— «Bilâl'a emredin ezan okusun..Ebû Bekir'e de emredin cemaata namaz kıldırsın.» buyurdu. Bunun üzerine A işe (Radıyallâhü anhâ) . Gerçekten babam yufka yürekli bir adamdır. O makam (senin mihrabın) da namaza duracağı zaman ağlıyacak, (cemaata kıraat sesini) işittiremiyecektir. Keşke başkasına emretsen, diye ricada bulundu. Sonra, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) bayıldı. Piraz sonra ayıldı ve:
— «Bilâl'a emredin ezan okusun. Ebü Bekir'e emredin cemaata namaz kıldırsın. Gerçekten siz Yûsuf (Peygamber) un günündeki kadınlarsınız.» buyurdu. Râvi demiştir ki ı Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in emri Bilâl (Radıyallâhü anh)'a iletildi, o ezan okudu. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a da iletildi. O da cemaata namaz kıldırdı. Sonra Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hafiflik duydu ve :
— «Benim için koltuğuma girip mescide götürecek adama bakıverin* buyurdu. Bunun üzerine Berîre (Radıyallâhü anhâ) ve bir adam geldiler. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara dayanarak gitti. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Onu görünce gerilemek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona işaret ederek:
— «Yerinde dur!» demek istedi. Sonra Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ileri geldi. Nihayet Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in yanı başında oturdu ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) namazını bitirinceye kadar, (oturduğu yerde durdu. Sonra Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat etti.
Ebû Abdillah (yâni Müellifimiz) : Bu hadîs, garibtir. Nasr bin AH*den başkası bunu tahdis etmemiş, demiştir."
Not : Bu hadîsin İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

1235) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhiİtnâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığında Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn odasında idi. Bu esnada:
— «Bana Alî'yi çağırın» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Resûlallah! Sana Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ı çağıralım (mı) dedi. O:
— «Onu çağırın» buyurdu. Hafsa (Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Resûlallah! Sana Ömer (Radıyallâhü anh)'ı çağıralım (mı) dedi.

O:
— Onu çağırın- buyurdu. Ümmü'1-Fadl (Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Resûlallah! Sana Abbâs (Radıyallâhü anh)ı çağıralım (mı) dedi. O:
— «Evet» buyurdu.
Bu zâtlar (Onun yanında) toplanınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek başını kaldırıp baktı da bir şey söylemedi. Biraz sonra Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanından kalkıp gidiniz, dedi. Bilâhere namaz vaktinin geldiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirmek üzere Bilâl (Radıyallâhü anh) geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Cemaata namaz kıldırması için Ebû Bekir'e emrediniz.» buyurdu. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Resûlallah! Gerçekten Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), yufka yürekli, kırâattan tutuklu bir adamdır. Seni (namazda) göremi-yeceği zaman ağlıyacak, cemâat da ağlıyacak. Cemaata namaz kıldırması için keşke Ömer (Radıyallâhü anh) a emretsen, dedi. Sonra Ebû Bekir (Radıyalâhü anh) çıkıp cemaata namaz kıldırdı. Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) kendisinde bir hafiflik hissederek iki adam arasında ve onlara dayanarak çıkıp (mescide) gitti. Onun ayakları yerde sürünüyordu. Cemâat Onu görünce Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ı teşbihle ikaz ettiler. Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) da geri çekilmek için davrandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona işaret ederek :
— «Yerinde dur!» demek istedi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ileriye gelip Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'ın sağ tarafında oturdu. Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) ayakta durdu. Ebü Bekir (Radıyailâhü anh) Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Selleml'e uyuyordu. Cemaat da.Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) in namazına uyuyordu. İbn-i Abbas t Radıyallâhü anh) ; Resûlullah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellrim), Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in ulaştığı yerden kırâata başladı, demiştir. Râvî Vekî: Sünnet böyledir, demiştir.
Râvi demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hastalığında vefat etmiştir."
Not : Zevaid'de şöyle denmiştir : Bunun İsnadı sahih, ricali da sıka zâtlardır. Ancak şu var ki; Râvi Ebû Ishak. Ömrünün sonunda rivayetleri karıştırmıştı ve tedlisçi idi. Bunu da an'ane ile rivayet etmiştir. Buhârî de : Biz Ebû îshak'ın Erkam bin Şurahbil'den hadîs işittiğine dâir bir şey hatırlamıyoruz, demiştir. [29]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisini Buhâri, Müslim, Nesâİ ve Tirmizİ müteaddit senedlerle ve muhtelif lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Son iki hadîs ise notlarda işaret edildiği gibi Zevâid türündendir.
Bütün rivayetlerden anlaşılan mânâ şudur:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında Âişe (Radıyallâhü anhâî'nin odasında yatmış, hastalığı ağırlaşınca cemaata namaz kıldırmak için Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) i tâyin etmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) buna taraftar olmamış ve bu görevin Ömer (Radıyallâhü anh)'a verilmesini teklif etmiştir. Gerekçe olarak da Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in yufka yürekli oluşu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yerinde namaz kıldırması hâlinde ağlıyacağı, okumaktan tutulacağı ve cemaata sesini duyuramıyacağı gösterilmiştir. Bâzı rivayetlere göre H z. Hafsa CRadıyallâhü anhâ) da bu hususta Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'yi desteklemiştir. A i ş e (Radı'yallâhü anhâ)'-nin isteksizliğinin sebebi, kendisi tarafından şöyle açıklanmıştır : Peygamber (SallalJahü Aleyhi ve Sellem)'in bu emrine taraftar olmamamın sebebi şudur: Onun hayatında makamına geçecek bir kimsenin halk tarafından sevilebileceğini düşünemezdim. Zanmmca kim Onun makamında durursa halk Onu uğursuz sayacak ve sevmiye-cektir. Bu nedenle bu. işin babama verilmesine taraftar olmadım.' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bunu arzulamamasının ikinci sebebi şuydu : E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'in hilâfete liyâkatini herkes biliyordu. Bu nedenle E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'in namaz kıldırmasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in vefatının yaklaşması için bir alâmet sayılması ve böyle bir durumdan hoşlanmamasıydı.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve arkadaşlarının, Yûsuf (Aley-hisselâmJ'un devrindeki kadınlara benzetilmesinin sebebi şudur:
Bilindiği gibi Züleyha, Mısır kadınlarına ziyafet çekerek son derece ikramda bulunmuştu. Fakat gayesi onlara ziyafet vermek değildi. Asıl gayesi, bu ziyafet vesilesiyle onlara Yûsuf (Aleyhisselâm)'u göstermek ve beslediği aşk ateşi bakımından mazur sayılmasının gerekliliğini ispat etmekti. Züleyha asıl maksadını gizlemişti. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) de Ebû Bek i r

(Radıyallâhü anh)'in namaz kıldırmasını istememesinin asıl sebebini gizlemiş başka sebepler göstermiştir. Maksada ulaşmak için fazla İsrarda bulunmak hususunda da Züleyha'ya benzemiştir, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve arkadaşlarının Yûsuf (Aley-hisselâm)'un devrindeki kadınlara benzetilmesine âit hadîs metnindeki cümlenin şerhinde Ne v e v î şöyle der: Yâni: Siz kadınlar istediğiniz bir şeyi İsrarla istemek dileğinize kavuşmak için peşine düşmek ve ona aşırı derece eğilmek hususunda o günkü kadınlara benziyorsunuz. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin başvurusu bir rica, danışma ve yararlı olduğuna kanâat getirdiği hususa işaret mahiyetindedir. Bu anlamda ülü'I-emre başvurmanın câizliği hadîsten anlaşılıyor. Bu tür müracaat, uygun ifâde ile olmalıdır.
Esîf: Hadîste geçen bu kelime, çok üzgün, yufka yürekli ve çabuk ağlayan demektir.
Hasîr t Tutuklu demektir. Yufka yürekliliğinden ve üzüntüsünden okuyamıyacak duruma düşen kimse için bu kelime kullanılabilir.
Muhtelif rivayetlerden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında E b û Bekir (Radi-yallâhü anh) üç gün ve toplam oniki vakit kıldırmıştır. Bu süre zarfında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir defa veya iki defa mescide çıktığı hususunda muhtelif rivayetler vardır. 1 b n - i Hacer'in $âfii' den olan rivayetine göre bir defa olmuştur. Müslim ve Dârekutnî' nin rivayetlerine göre iki defa olmuştur. Bâzı rivayetlere göre bir defa yatsı namazında, ikinci defa öğle namazında olmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in koluna girip Onu mescide götürenlerle ilgili rivayetler de muhteliftir. Bâzı rivayetlere göre götüren zatlar, A b b â s (Radıyallâhü anh) ile A Iİ (Radıyallâhü anh)'dir. Bâzı rivayetlere göre A 1 î (Radıyallâhü anh) veFadl bin Abbâs (Radıyallâhü anh), diğer bir kısım rivayete göre Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh) ile F a d 1 bin Abbâs (Radıyallâhü anh). Diğer bir kısım rivayetlerde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin cariyesi B e r i r e (Radıyallâhü anhâ) ile N ü v e b e (Radıyallâhü anhâ)'dir.
N e v e v î bu rivayetlerin birleştirilmesi yolunda şöyle demiştir :
Rivayetlerde isimleri geçen bu zâtlardan cariyeler oda içinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yardım ederek oda kapısına kadar gitmesini sağlamışlar, ondan sonra erkek zâtlar nöbet-leşerek Onun koluna girmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bayılmasıyla ilgili cümle peygamberlerin bayılmasının câizliğine delâlet ediyor. Çünkü bayılmak da bir hastalıktır. Peygamberlerin hastalanması caizdir.
Müellifin rivayetlerinin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide gidip E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'in yanına oturunca E b û Bekir (Radıyallâhü anh) Ona uymuş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata namaz kıldırmıştır. Hattâ 1235 nolu hadiste belirtildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza girince E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'in okuduğu süreyi bıraktığı yerden okumaya devam etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu yerden namaz kıldırdığı ve cemaata sesini duyuramadığı için E b û B e -k i r (Radıyallâhü anh) mübelliğlik yapmış oluyor. Şu halde cemâatin kendi namazlarında £bu Bekir (Radıyallâhü anh)'in namazına uymaUunadan maksat, namazlardaki harefceUarde onu görüp örnek almalarıdır. Yoksa zannedildiği gibi onların E b û B e -k i r (Radıyallâhü anh)'e uymaları değildir. Çünkü E b û B e -k i r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uyunca cemâatten olmuş olur. Cemâatin bir kısmının bir kısma uyması caiz değildir. Yâni imamın arkasında kılan bir kimseyi imam yapmak caiz değildir. Fakat bâzı rivayetlerde E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'in cemaata namaz kıldırdığı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, E b ü Bekir (Radıyallâhü anh) "m arkasındaki safta durduğu bildirilmiştir.
Tirmizi' nin bir rivayetinde Â i ş e (Radıyallâhü anh) meâlen :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in arkasında oturarak namaz kıldı.' demiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan diğer bir rivayette meâlen: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında üzerindeki elbiseye sarınmış olduğu halde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in arkasında oturarak namaz kıldı" demiştir.
Hulâsa bâzı rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu yerde imam olarak, diğer bir kısım rivayetlere göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'e uyarak namaz kılmıştır. Bütün rivayetler sahih olduğuna göre öyle anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son hastalığında iki defa mescide çıkmış, bir defasında imam, diğerinde memum olmuştur. [30]

Bu Hadislerden Çıkarılan Hükümler

1. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yürüyemeyecek derecede hasta olduğu halde iki zâtın yardımıyla mescide çıkması cemaatla namaz kılmanın faziletinin büyüklüğüne delâlet vardır.

2. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) sahâbîlerin en efdalıdır.
3. Ebü Bekir (Radıyallâhü anh)'in imamlıktan geri çekilmek istemesi, büyüklere karşı saygılı olmanın gerekliliğine delâlet eder.
4. Ağlamak namazı bozmaz.Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radıyallâhü anhi'in yufka yürekli olup çabuk ağladığını bildiği halde onu imamlığa geçirmiştir. Namazın ağlamakla bozulup bozulmadığı hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki;
Hanefî fıkıhçılarına göre, cenneti ve cehennemi hatırlayarak sesle ağlayanın namazı bozulmaz. Fakat başına gelen bir musîbet veya hastalığın verdiği ıztırap nedeniyle sesle ağlayanın namazı bozulur. Mâlik ve Ahmed'in de böyle dedikleri rivayet olunmuştur.
Şafii mezhebine göre sesle ağlamak veya inlemekle ağızdan iki harf çıkarsa namaz bozulur, yoksa bozulmaz. Ağlamak ve inlemek ister dünya hayatı ile ilgili olsun ister âhiretle ilgili olsun fark etmez.
5. Şa'bi bu hadislerin zahirine bakarak cemâatin bir kısmının, bir kısmına uymasının câizliğini söylemiştir. Ancak yukarda anlattığım gibi mezkûr hadîsler, buna delâlet etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelip namaza başlayınca O, imam olmuş, Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) mübelliğlik yapmıştır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturarak namaz kıldırdığı ve hastalık nedenile sesini cemaata duyuracak durumda olmadığı için Ebû Bekir (Radıyallahü anh) O'nun tekbirlerini ve hareketlerini cemaata duyurmak görevini yapmıştır. Cemâat, namazım Ebû Bekir'in namazına uydurmuştur.
6. İmamın tekbirlerini cemaata duyurmak caizdir. Yâni mübelliğlik yapmak meşrudur.
7. Ayakta duranın, oturarak namaz kılana uyması caizdir. Bu hususta gerekli izah bundan sonra gelen ikinci bâbta anlatılacaktır.
8. îmamın, cemaattan birisini yerine geçirmesi caizdir.
9. Peygamberlerin bayılması caizdir. Çünkü bayılmak da bir hastalıktır. Peygamberlerin hastalanması çeşitli belâlara mübtelâ olması caizdir. Ancak delilik, nefret ettirici veya tebliğ görevini geciktirici hastalıklar caiz değildir. [31]

143 - Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellemjtin, Ümmetinden Bir Adamın Arkasında Namaz Kılması Hakkında Gelen (Hadîs) Babı

1236) Muğîre bin Şu'be (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: (Tebuk savaşı yolculuğunda bir gün sabah namazı vaktinde) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sahâbilerden) geride kalmıştı. Sonra ikimiz, kafileye yetiştik. O esnada Abdurranman bin Avf (Radıyallâhü anh), cemaata (sabah farzından) bir rek'at kıldırmış idi. Abdurrahman (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in geldiğini hissedince geri çekilmeye davrandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı tamamlaması için ona işaret buyurdu. (Namazdan sonra) efendimiz, Abdurrahman'a:

İyi ettin, böyle yap!» buyurdu." [32]

İzahı

Müslim bu hadisi Mesti ve İstihlaf bâblarında daha uzun metinler hâlinde rivayet etmiştir.
Olayın T e b û k seferinde vuku bulduğunu belirten M ü s -1 i m ' in istihlaf bâbındaki rivayette M u ğ î r e (Radıyalâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ' in ayak yoluna gidişini ve sonra abdest alışını anlatarak bunun bitiminde şöyle der .-
= "Muğire demiştir ki: Ben O'nunla beraber geldim. Nihayet kafileyi Abdurrahman bin Avf (Radıyal)âhü anh)'ı imamlığa geçirmiş olup naraai kıldırırken bulduk. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sabah namazının) iki rekatinden birisine yetişti ve bu rek'ati cemaatla berabsr kıldı. Abdurrahman (Radıyallâhü anh) selâm verince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazını tamamlamak üzere kalktı. Bu durum müslümanları telaşlandırdı. Bunun için de çok teşbih etmeye başladılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), namazını bitirince onlara döndü ve: «İyi ettiniz» veya «isabet ettiniz» buyurdu. Namazı (ilk) vaktinde kıldıklarından dolayı onlara gıbta ediyordu.
Muğire (Radıyallâhü anh) demiştir ki •. (Biz cemaata yetiştiğimizde) Ben Abdurrahman'ı geri çekmek istedim. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Bırak onu- buyurdu."
M ü s 1 i m ' in "Mesh" bahsindeki rivayetinde metnin son kısmı şöyledir:
= "Abdurrahman; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in geldiğini hissedince geri

çekilmeye başladı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Onlara namaz kıldırmaya devam et» diye işaret buyurdu. Abdurrahman namazın sonunda selâm verince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalktı. Ben de kalktım. Ve biz yetişemediğimiz rek'ati kıldık."
N e v e v i : "Bu hadiste bir çok ilmî mes'eleler vardır. Bunların bir kısmı şunlardır:
1. Üstün olanın kendisinden dûn olana namazda uyması caizdir.
2. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetinden birisinin arkasında namaz kılması caizdir.
3. Namazı ilk vakitte kılmak efdaldır. Çünkü bu olayda sanabil er Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i beklemeden ilk vaktin faziletini kazanmak için vaktin başında namaz kılmışlar. Efendimiz de onları tasvip etmiştir.
4. imam geciktiği takdirde onun iyi huylu olduğuna güvenen cemâat, başkasını imamlığa geçirebilir. Ama imam bundan eziyet duyar, veya bir nahoş durum doğar ise cemâatin birisini imamlığa geçirmesi caiz değildir. Bu takdirde ayrı ayrı olarak herkes kendi başına namazını kılar, sonra cemâat durumu olursa, namazı tekrarlamak müstehabtır." [33]

144 - İmam, Kendisine Uyulsun, Diye İmam Edilir (Hükmü) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1237) Âişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir: ftesülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (bir ara) hastalandı ve ashabından bir grup Onu ziyaret etmek üzere yanına girdiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu yerde namaza başladı. Ziyaretçiler de ayakta Ona uydular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturun diye onlara işaret etti. Namazdan çıkınca buyurdu ki:
«İmam, kendisine uyulsun diye imam edilir. Artık o, rüku'a vardığı zaman siz de varınız (başını rüku'dan) kaldırdığı zaman siz de (başınızı) kaldırınız. Ve oturarak namaz kıldığı zaman siz de oturarak namaz kılınız.-1

1238) Enes bin Mâlik (Radıynllâkü atık) den; Şöyle demiştir;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) attan düştü ve vücûdunun sağ tarafı berelendi. Biz Onu ziyaret etmek üzere yanına girdik. Bu arada namaz vakti geldi. Bize oturarak namaz kıldırdı. Biz de oturarak arkasında namaz kıldık. Namazı bitince:
-İmam, kendisine uyulsun diye imam edilir. Şu halde o, tekbir aldığı zaman tekbir alınız, rükü'a vardığı zaman rükû'a varınız:
dediği zaman: deyiniz. Secde ettiği zaman secde ediniz ve oturarak namaz kıldığı zaman hepiniz oturarak namaz kılınız.» buyurdu." [34]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebü Dâvûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı: "Bu hadiste söz konusu edilen hastalığın (bundan sonra gelen) Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisinde bildirilen attan düşme hastalığı olması muhtemeldir. Hadiste anlatılan namazın farz namaz olduğu anlaşılıyor. Çünkü Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettiği Câbir (Radıyallâhü anhî'in uzunca bir hadisinde şöyle denilmiştir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün Medine'de atlı olarak giderken bir hurma ağacının gövdesine çarpıp attan düştü ve ayağı yerinden çıktı. Biz Onu ziyaret etmek üzere yanına vardık. O sırada oturarak nafile kılıyordu. Biz arkasında ayakta durarak Ona uyduk. Bize bir şey söylemedi. Sonra bir daha Onu ziyaret etmek üzere yanına vardık. Biraz sonra oturarak farz namaza başladı. Biz de ayakta Ona uyduk. Fakat bize işaret etti, biz de oturduk.1,, demiştir.
El-Menhel'in bahsettiği Câbir (Radıyallâhü anhJ'in hadisi 1240 numarada gelecek. Fakat biraz kısadır.
Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini Kütüb-i Sitte sahihleri, Mâlik ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste söz konusu edilen namaz, farz namazıdır.
Hadîsin : "Biz oturarak Onun arkasında namaz kıldık." cümlesinin şerhinde el-Menhel yazan : Yâni cemâat
Onun arkasında ayakta durduktan ve oturmaları için işaret buyu-rulduktan sonra, demek istenmiştir.-Nitekim Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde bu durum belirtilmiştir. Bunun

içindir ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste :
«İmam kendisine uyulsun diye imam edilir... İmam oturarak namaz kıldığı zaman hepiniz oturarak kılınız» diye beyanda bulunmuştur.
Bâzı rivayetlerde: «ayakta namaz kıldığı zaman ayakta namaz kılınız- cümlesi de varchr. Bundan sonra gelen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadislerinde de bu cümle mevcuttur. îmam ayakta namaz kıldırırken arkasında namaz kılanın ayakta durması mecburiyeti, buna muktedir olması şartına bağlıdır. Ayakta duramadığı takdirde oturarak veya kolayına gelecek şekilde durabilir.
Hadîsin zahirine göre iftitah tekbirinde rükû'a ve secdeye varışlarda cemâat, imamla beraber değil, onu takip etmekle mükelleftir.
îmam; dediği zaman cemâatin;diyeceğine dâir cümlesi; imamın ilk cümleyi, cemaatın da yalnız ikinci cümleyi söyleyeceğini hükme bağlamıştır. Ebû Hanîfe, M â 1 î k i 1 e r ve bir rivayete göre A h m e d böyle demişlerdir. Şafii ve Hanbeji âlimlerine göre imamla cemâat, her iki cümleyi söylemelidir.
Bu iki hadîs, cemâatin imama uymak mecburiyetinde olduğuna delâlet eder. Hattâ imam bir özür dolayısıyla oturarak namaz kılarsa, hiç bir özrü olmasa dahi uyanların da oturarak namaz kılmaları gerekir. Bâzı âlimler böyle hükmetmişlerdir. El-Menhel yazarı bu konuda özetle şöyle diyor .
"Jshak, Evzâî, İbnü'l-Münzir ve Zahiriye mezhebi mensupları: tmam namazı oturarak kılarken ayakta ona uymak caiz değildir, demişlerdir, tbn-i H a z m : Biz bununla hükmederiz. Ancak imamın yanında namaza durup mübelliğlik yapan kişi muhayyerdir. Selefin cumhuru bizim gibi hükmetmiştir. Câbir, Üseyd bin Hudayr ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüml'den de bu hüküm rivayet edilmiştir. Sahâbi-lerden onlara muhalefet eden bir kimse bilinmemektedir... demiştir.
Hanbeliler de: Oturarak namaz kıldırsın imam, tâyin edilmiş imam veya devlet reisi olduğu takdirde oturarak namaz kıldığında, özürü olmayan kimselerin bile oturarak arkasında namaz kılmaları caizdir, demişlerdir.
Hanefîler, Şâfiîler, Sevri ve başkaları: Ayakta duramadığından dolayı oturarak namaz kılanın arkasında ayakta namaz kılmak caizdir ve özrü olmayan cemâatin ayakta durması mecburîdir, demişlerdir. Bunların delilleri Â i ş e (Radıyallâhü an-hâî'nin (1232-1233 nolu) hadîsleridir. Bu bâbta rivayet edilen hadislere gelince; bunların, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadîsleriyle mensuh olduğunu söylemişlerdir.
Ahmed bin Hanbel mensuhluk meselesini kabul et-miyerek hadîslerin hükümlerinin ayrı ayrı durumlara âit olduğunu söylemiş ve böylece hadislerin arasını bulmuştur. Ona göre bu bâb-taki hadîsler, görevli imamın bir hastalık nedeniyle oturarak kıldırmaya başladığı namaza aittir. Bu durumda cemâat oturarak ona uyarlar.
İkinci durum : Görevli imam ayakta namaza başladığı zaman cemâatin ayakta ona uyması gerekir. Namaz esnasında imamın oturarak devam etmesini gerektiren bir özür olsun olmasın netice değişmez. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde söz konusu durum böyledir. Çünkü bu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in son hastalığında Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ayakta namaz kıldırmaya başlamış, namaz esnasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelip oturarak namazın kalan kısmını kıldırmaya başlamış, cemâat ayakta Onu takip etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cemâatin oturması için işaret etmemiş ve ayakta kılmalarına karşı susmakla bunu meşru kılmıştır.
M âli kil ere göre ayakta durabilen kimsenin ayakta duramayan kimseye iktidası sahih değildir. Yâni mazeret dolayısıyla oturarak namaz kılan kimseye ayakta durabilen kimse ne ayakta ne de oturarak uyamaz.

1239) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü atth)'den rivayet edildiğine göre kendisi; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«İmam kendisine uyulsun diye imam edilir. Şu halde o iftitah tekbiri aldığı zaman tekbir alınız, rükû'a vardığı zaman rükû'a varınız, dediği zaman; deyiniz. Eğer ayakta namaz kılarsa, siz de ayakta kılınız ve eğer oturarak namaz kılarsa siz de oturarak kılınız.»"

1240) Câbir (Radtyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalandı. Biz Onun arkasında (farz) namaza durduk. Kendisi oturarak kılıyordu. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) de tekbir alarak Onun tekbirini cemaata duyuruyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize baktı da bizi ayakta gördü. Bunun üzerine bize işaret buyurdu. Biz de oturduk ve oturarak namazımızı Onun namazına bağlıyarak kıldık. O selâm verince ı
«Neredeyse siz İranlıların ve Romalıların yaptığını yapacaksınız. Kralları otururken onlar kralları

huzurunda ayakta dururlar. Sakın siz öyle yapmayınız, imamlarınıza uyunuz. Eğer imam ayakta kılarsa siz de ayakta kılınız ve eğer oturarak kılarsa siz de oturarak kılınız.» buyurdu." [35]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) nin hadisini Ebû Dâ-v û d, Nesâi ve A h m e d de daha uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Müslim de bunun benzerini rivayet etmiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayetinde bu hastalığın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in attan düşmesi ve bir hurma ağacı gövdesine çarpması neticesinde ayağının bilek mafsalından çıkması hastalığı olduğu belirtilmiştir.
İmam ayakta veya oturarak namaz kıldırırken cemâatin nasıl durmasının gerektiği hususundaki âlimlerin görüşlerini yukarda beyan ettiğim için oraya müracaat tavsiye olunur. [36]

145 - Sabah Farzındaki Kunût Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1241) "... Ebû Mâlik el-Eşcâî Said bin Tarık [37] (Radtyallâhü an-hümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben babam (Tarık)'a:
Ey babam! Şüphesiz sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebü Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) (arkasında) ve beş yıl kadar burada Küfede Alî (Radıyallâhü anh) arkasında namaz kıldın. Bu zâtlar sabah namazında Kunût (duasını) okurlar (mı) di? dedim. Babam:
Ey oğulcuğum! Muhdestir (= sonradan icad edilmiştir.) dedi." [38]

İzahı

T i r m i z i, Nesâî ye Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir. N e s â i 'nin rivayetinde Târik (Radıyallâhü anh)'ın cevabı meâlen şöyledir:
"Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in arkasında namaz kıldım. Kunût okumadı, Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) arkasında namaz kıldım Kunût duası okumadı, Ömer (Radıyallâhü anh)'m arkasında namaz kıldım. Kunût okumadı, Osman (Radıyallâhü anh) in arkasında namaz kıldım Kunût okumadı. Ali (Radıyallâhü anh) 'm arkasında namaz kıldım. Kunut okumadı. Ey oğulcuğum şüphesiz sabah namazında Kunût okumak bir bidattir.
T i r m i z i, müellifin rivayetinin mislini zikrettikten sonra: Bu hadis, hasen - sahihtir. İlim ehlinin ekserisinin uygulaması buna göredir. Süfyan-i Sevrî demiş ki: 'Eğer kişi Kunût okusa güzel olur, ok um asa yine güzel olur. S ü f y â n okumamayı seçmiştir. lbnü'1-Mü bârek sabah namazında Kunût okumamak görüşündedir, demiştir.
T i r m i z î' nin şerhi Tuhfe'de: "Bu hadis, Kunût'un meşru olmadığına delâlet eder. Âlimlerin ekserisi bu görüştedirler. Bunlar, bir musibet başa geldiğinde Kunût okumanın meşruluğu husu-sunda ihtilâf etmişlerdir. Tercihe şayan görüş Kunût'un musîbetİ3r zamanına mahsus olması ve böyle hallerde yajnız sabah namazında değil her namazda okunmasıdır. E 1 -1 r â k î bu kavli E b ü Bekir, Ömer, Osman ve Ali (Radıyallâhü anhüm) '-den hikâye etmiş ve: 'Bu zâtlardan Kunût'un okunması sahih rivayetle sabit olmuştur. Bir şeyin olduğu ve olmadığı yolunda rivayet-lerde çelişki olduğu zaman o şeyin olduğu rivayetine öncelik verilir, demiştir.' diye bilgi vermiştir."
Musibet zamanında Kunût okunur, diyen âlimlere göre bu hadîs, musibet olmadan Kunût okumanın meşru olmadığını beyan eder.

1242) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazında Kunût okumaktan menedildi (veya Kunût okumayı menetti.)"
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir: Bu hadisin isnadı zayıftır. Seneddeki râvi-lerden Muhammed bin Ya'lâ, Anbese bin Abdirrahman ve Abdullah bin Nâfi'in zayıf olduklarını, keza Nâfi'in Ümmü Seleme (R.A.)'den hadis işittiğinin sahih ol-madiğim Dârekutni söylemiştir. [39]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Beyhakî ve Dârekut-n i de rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki : fiili "Nühiye" okunursa mânâsı: "Menedildi"; bu
fiil "Nehâ" okunursa mânâsı "Menetti" olur. Zahir olan ilk okunuştur. Buna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kunût okumaktan menedilmesi ile şu olayın kasdedildiği S i n d î' de belirtilmiştir.
Gelen rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kunüt duasında bâzı müşriklere beddua ederdi. Bunun üzerine:
âyeti indi.'
B u h â r î' nin rivayetine göre î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, (Uhud savaşında yaralanıp dişi kırılınca) sabah namazının son rek"atında rükıt'dan başını kaldırıp; dedikten sonra Allahım!
Filana, filana ve filana lanet et! diye beddua ettiğini işittim. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) :
= «Allah'ın o müşriklerin tövbelerini kabul etmesi veya onları tftzip etmesi işiyle senin bir ilişkin yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir.» âyetini indirdi.[40]
Buhâri1 nin hadîsinde filan, filan, diye aleyhlerinde beddua edildiği haber verilen üç müşrikin Safvân bin Ümeyye, Süheyl bin Amr ve Haris bin Hişâm oldukları Buhâri' nin bir rivayetinde açıklanmıştır. Bunların üçü de sonradan M e k k e fethinde müslümanlığı kabul etmişlerdir B uh â-r i ' nin bir rivayetine göre; E n e s (Radıyallâhü anh) şöylo demiştir :
"Uhud günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başı yarıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Peygamberini yaralayan bir kavim nasıl iflah olur.» buyurdu. Bunun üzerine : «^ y*i\ & dU ^^-J âyeti indi.
Sindi' nin beyân ettiği yoruma göre Ümmü Seleme :Radıyallâhü anhâ)'nın kasdettiği mânâ: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Kunut duasında müşriklere beddua etmesi men edildi. >
Hadîsteki: fiili "Nehâ" diye okunduğunda hadisin mânâsı: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazında Ku-nût okumayı yasaklamıştır." demek olur ve hadis sabah namazında Kunût okunmaz diyenler için bir delil olur. Ancak senedinin zayıflığı yukarda belirtilmiştir.

1243) Enes bin Mâlik (Radıyaiiâhü aitti)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sabah namazında bir ay Kunût (duasını) okuyup (onda) Arap topluluklarından bir topluluğa beddua ediyordu. Sonra bıraktı." [41]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Bey-haki de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir : "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , bir ay Kunût okudu sonra terketti"
El-Mcnhel yazarı şöyle der:
"Farz namazlarda bir ara okunmuş olan Kunût'un sonradan nes-hedildiğini söyliyen Hanefi âlimleri bu hadîsi de delil göstermislerdir. Lâkin Kunût'un neshedildiğine delâlet etmez. Çünkü hadiste anılan ayda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arap topluluklarından bir topluluk aleyhinde beddua etmiş, sonra beddua etmeyi terketmiştir. Hadîsten kasdedilen mânâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müşriklere beddua etmeyi bırakmasıdır. Yoksa, Kunut okumayı tamamen bırakması değildir."
Bu duruma göre hadîsin : cümlesinin mânâsı: "Sonra beddua etmeyi bıraktı." demektir.
Hâkim ve Dârekutni' nin müteaddit yollarla yaptıkları rivayetlere göre Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir ay Kunut okuyup müşriklere beddua etti. Sonra bıraktı. Sabah namazında ise dünyadan ayrılıncaya kadar Kunut okumaya devam etti."
Sabah namazında Kunut okunmaz diyen Hanefi âlimleri buraya mealini aldığım ve Hakim ile Dârekutni' nin rivayet ettikleri hadîsin senedlerinin zayıf olduğunu söylemişler ve
babımızda geçen yukardaki hadîsin : cümlesini zahir olan mânâsına göre kabul etmişlerdir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sonradan Kunut okumayı terketti.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in farz namazlarda Kunut okuması ile ilgili olarak Enes (Radıyallâhü anh)'den müteaddit ve muhtelif rivayetler mevcuttur. Bâzı rivayetlere göre Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar sabah namazında Kunut okumaya

devam etmiş, diğer bâzı rivayetlere göre yalnız bir ay Kunut okumuştur. Bu nedenle Hafız, et-Telhîs'-de: Enes (Radıyallâhü anh) den Kunut'la ilgili yapılan rivayetler muhteliftir. Bunları delil göstermemek gerekir, demiştir.
EI-Hediy yazarı ise: Enes (Radıyallâhü anh) den rivayet edilen hadislerin tümü sahihtir. Aralarında ihtilâf yoktur. Kunut'un bir ay okunduğuna dâir rivayetlerden maksat, bâzı müşriklere yapılan bedduanın bir ay sürdüğü ve sonra terkedildiğini belirtmektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dünyadan ayrılıncaya kadar Kunut'a devam ettiğine dâir rivayetler ise rüku'dan kalkınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hamd, sena, zikir ve duada bulunduğunu ifâde ederler demiştir.
Hadiste geçen "Hayy" kelimesi topluluk ve cemâat demektir. Bunun çoğulu "Ahyâ',,dır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir ay süre ile aleyhlerinde beddua ettiği Arap topluluğunun kimler olduğu ve bedduaya sebep olan olay B u h â r i' nin yine E n e s (Radıyallâhü anhî'den rivayet ettiği şu mealdeki hadîsten anlaşılıyor:
"(Beni Süleym kabilesinin birer kolu olan) Ri1!, Zekvân ve Usayya, kendi düşmanlarına karşı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yardım istediler. Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sel-lem de, 'zamanlarının okuyucuları' diye adlandırdığımız yetmiş kişilik Ensârîleri onların yardımına gönderdi. Bu sahâbîler, gündüz odun toplayıp rızıklarım temin ederler, geceleyin de ibâdetle meşgul olurlardı. Bu zatlar gidip nihayet Mauna kuyusunun yanına varınca, yardıma çağıran mezkûr müşrikler bunları hâince katledip büyük zulüm ettiler. Acı haberi duyan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) bir ay süre ile sabah namazında Ri'l, Zekvân, Usayya ve Benî Lehyan toolulukiarına beddua etti. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Biz (şehid edilen) bu sahâbîler hakkında inen;
«Bizim Rabbımıza kavuştuğumuzu, Onun bizden razı olduğunu ve bizi memnun ettiğini bizden kavmimize tebliğ ediniz.» âyeti okuduk. Sonra bu âyet neshedildi. Kunut duasının okunmasına başlamaya bu olay sebep oldu." [42]

Sabah Namazında Kunut Okunup Okunmıyacağı Hususundaki Dört Mezhebin Görüşü

Bu hususta geniş izahat 1117 ve 1120 nolu bâblarda verilmiştir. Burada özetle şunu ifâde edeyim :
1. Ebû Hani f e, Ahmed ve diğer bâzı âlimlere göre sabah namazında Kunut yoktur.
2. Ş â f i i' ye göre sabah namazının ikinci rekatında rüku'-dan sonra Kunut okumak sünnettir.
3. Mâlike göre rüku'dan önce Kunut okunur.
Bu zâtların hepsinin delilleri malumdur. Hadîs kitablarının şerhlerinde uzun uzadıya anlatılmıştır.
Müslümanların başına bir musibet geldiğinde, ilim ehlinin ekse-risince bütün vakit namazlarında Kunut okumak meşrudur. Musibet olmadığında öğle, ikindi, akşam ve yatsı farzlarında Kunut okunmaması hususunda ittifak vardır. Musibet yokken sabah namazında Kunut okunup okunmıyacağı hususundaki ihtilâf ise yukarda zikredilmiştir.

1244) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)\\en: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazın (m ikinci rükuun)dan başını kaldırınca:
-Allahım! El-Velîd bin el-Velîd'i, Seleme bin Hişâm'ı, Ayyaş bin Ebî Rabîa'yı ve Mekke'de bulunan zayıf mü'minleri kurtar. Allah'ım! Mudar kabilesine şiddetli baskı yap (= helak et, azap ver.) Yûsuf (Aleyhisselâm)'ın kıtlık seneleri gibi onların başına kıtlık yıllarını getirmekle tazip et.» diye duâ etti." [43]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyh aJk i de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde, mezkûr Kunut ve bedduanın yatsı namazında okunduğu belirtilmiştir. M ü s 1 i m ' in rivayetinde yatsı veya sabah namazı kaydı yoktur. Yâni oradaki rivayette: 'Namaz kelimesi umumi olarak geçmektedir. Kurtuluşları için duâ edilen zâtlardan :
El-Velîd bin el-Velid (Radıyallâhü anh), H a 1 i d bin e 1 - V e 1İ d (Radıyallâhü anh)'in kardeşidir. Bedir savaşında müşriklerden yana savaşa katılmış ve esir edilmişti. Dört bin dirhem vermekle serbest bırakılmıştı. Bunun akabinde müslü-manlığı kabul edince kendisine: Fidye ödemeden önce müslüman olsaydın daha iyi olmaz mıydı? denilmiş, kendisi de : Esirlikten kurtulmak için müslümanhğı kabul ettiğimi sanacaktınız da ondan dolayı,diye cevap vermiştir. Müşrikler kendisini M e k k e ' de yakalayıp hapsetmişlerdi. Hadîste isimleri geçen diğer iki zatla

sözleşip Mek-k e ' den kaçmayı başarmışlar, Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) de onların kaçtıklarına muttali olunca kurtuluşları için duâ etmiştir. N i s â b u r î' nin Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayının 15. günü duâ etmeye başlamıştır.
Seleme bin Hişanı (Radıyallâhü anh), E b û C e h i 1' in kardeşidir. îlk müslümanlardan olup Habeşi stan'a hicret edenlerdendir. M e k k e ' ye döndükten sonra E b û C e -h i T onu M e d î n e * ye gitmekten menedip ona işkence etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun kurtuluşu için duâ ederdi. Bedir savaşından sonra iki arkadaşıyla birlikte kaçmayı başarmıştı. M û t e savaşında bulunmuş ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar, Medine' den ayrılmamıştır. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) devrinde Şam dolaylarında Bizanslılarla yapılan savaşlara katılmış ve nihayet Ömer (Radıyallâhü anh) devrinde Şam dolaylarında sürdü-rülen savaşta, hicretin 14. yılı Muharrem ayında şehid olmuştur.
Ayyaş bin Ebi Rabîa Amr bin el-Mugîre el-Mahzumi (Radıyallâhü anh) de Mekke müşriklerinden çok işkence ve eziyet gören ilk mü si umanlardandır. Habeşistan'a hicret etmiş zatlardandır. Bir kaç hadîsi vardır. Enes ve Abdurrahman bin Sabit (Radıyallâhü anhümâ) kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Y e r m u k veya Y e m â -m e savaşında şehîd olmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e k k e' de bulunan zayıf mü'minler için de duâ etmiştir. Çünkü Mekke müşrikleri nüfuzlu oimayan bâzı mü'minlerin M e d i n e' ye göç et-melerine imkân vermemiş ve insanlık dışı zulüm ile işkence yapmayı reva görmüşlerdir. A m m a r , babası Y a s i r , anası S ü -meyye ve Bilâl-i Habeşi (Radıyallâhü anhüm), Mek-k e müşriklerinin mezâlimine uğrayanlardandırlar. Bunlara ve arkadaşlarına yapılan işkenceleri anlatmak cildleri doldurur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadiste beddua ettiği bildirilen Mu dar ise bir müşrik kabilenin adıdır. Dedeleri M u d a r ismi ile tanınırdı. K u r e y ş müşrikleri anılan M u -d a r'ın torunlarıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke' nin müşrik Kureyşlerine beddua ederdi. Çünkü işkencelerin ekserisi onlardan geliyordu.
Hadîste geçen "Vat'at" kelimesinin lügat mânâsı ayakla basmaktır. Burada helak ve tazip etmek mânâsı kasdedilmiştir.
"Sinin" kelimesi "Sene"nin çoğuludur. Sene: Yıl, Sinin de yıllar demektir. Senenin asıl mânâsı kıtlıktır. Yûsuf (Aleyhisse-
lamTun seneleri ile; «Sonra o bolluk yılların ardından yedi şiddetli kıtlıkla dolu yıl gelir ki [44]
âyetinde geçen yedi kıtlık yılları kasdedilmiştir. KastaUni: Bu yıllara Yûsuf (Aleyhisselâm)'un yılları demenin sebebi Y û -s u f (Aleyhisselâm)'un bu süre boyunca halkın işleri ve ihtiyaçları ile meşgul olmasıdır, demiştir. Söz konusu kıtlık yılları ile ilgili geniş malûmat için tefsir kitablafina müracaat edilmesi tavsiye olunur.
Efendimizin, Mekke müşriklerinin başına böyle kıtlığın gelmesi için yaptığı beddua kabul olmuştur. Nitekim B u h â r İ, lbn-i M e s ' û d (Radıyallâhü anh) 'den şunu rivayet etmiştir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke müşriklerinin İslâmiyet'e sırt çevirdiklerini görünce.
"Allah'ım! Yûsuf'un yedi (kıtlık) yılı gibi bunların başına yedi (kıtlık) yılı gönder." diye beddua etti. Bunun üzerine Kureyş*i öyle bir kıtlık yakaladı ki her türlü bitkiyi götürdü. Hattâ öyle (bir durum) oldu ki halk derileri, murdar hayvan etlerini ve İaşeleri yemeye başladılar. Açlıktan gözleri kararmış olan halk semâya baktıkları zaman duman görürlerdi..."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurtuluşları için duâ buyurduğu zatlar da kurtularak salimen M e d i n e' ye vardılar. Nitekim Ebû Davud'un rivayetinde bu hadîsin sonunda şu ilâve vardır:
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün sabah namazında bu zatların kurtuluşu için duâ etmedi. Ben bunu O'na anlattım bunun üzerine bana buyurdu ki t «Sen onları görmüyor musun? Onlar geldiler.»" [45]

146 - Namazda Yılan Ve Akrebi Öldürmek Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1245) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu siyah iki hayvanı, akrep ve yılanı namazda öldürmeyi emretmiştir." [46]

İzahı

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ne.saİ, Hâkim, Ahmed ve îbn-i Hibbân da bunu benzer lafızlarla rivayet

etmişlerdir.
Hadiste siyah sıfatı zikredilmiş ise de hüküm umumidir. Yâni rengi ne olursa olsun yılan ve akrebi öldürmek meşrudur. Araplar genellikle yılana "siyah hayvan" dedikleri ve akreb de bununla birlikte zikredildiği için veyahut Medine Akrebinin rengi siyaha kaçtığı için "siyah" sıfatı zikredilmiştir.
Hadis, namazda yılan ve akrebi öldürmenin mekruhluk olmaksızın câizliğine delâlet eder. Öldürmek işi bir vuruşta olsun, fazla hareketle olsun farketmez. M â 1 i k î 1 e r bununla hükmetmiştir. Ancak onlara göre bu hayvanlar namaz kılana eziyet edecek durumda ise öldürülür. Aksi takdirde bunları namazda öldürmek mekruhtur. Hasan'in Ebû Hanîfe1 den olan rivayeti de budur.
Hanefî âlimlerine göre bu hayvanları namazda öldürmek caizdir. Bunda kerahet yoktur. Öldürmek için az hareket ile çok hareket arasında bir fark yoktur.
Ş â f i i 1 e r' e göre bunları öldürmek için fazla harekete ihtiyaç olursa namaz bozulur. Az hareketle öldürülürse bir sakınca yoktur.
Hanbeliler'in sözlerinin zahirine göre bu hayvanları öldürmek hususunda az hareket ile, çok hareket arasında fark yoktur.
El-Menhel yazarı: Çok zarar veren ve öldürülmesi mubah olan diğer hayvanlar, yılan ve akreb hükmündedir, demiştir.

1246) Aişe (Radtyallâhü an/ta/dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} namaz kılarken Onu akrep soktu. Bunun üzerine ı
«Allah akrebe lanet etsin. Namaza duranı ve başkasını bırakmaz. Onu harem (mıntıkasın) da ve hill (harem dışındaki yer) de öldürünüz.» buyurdu."
Not : Zevâid'de- şöyle denilmiştir : Bunun isnadında el-Hakem bin Abdülme-ült bulunur. Bu, zayıf bir râvidir. Fakat bu râvi tek başına kalmıyor. Çünkü tbn-i Huzeyme kendi sahihinde bu hadisi sırayla: Muhammed bin Beşş&r'dan, (O da) Muhammed bin Ca'fer'den, (O da) ŞuTre'den, (O da) Katâde'den bunun mislini rivayet etmiştir, Tirmizi de bunu Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet ederek : Bu hadis hasendir. Bu bâbta îbn-i Abbas <R.A.) ve Ebû Râfi' (R.A.)'den de rivayet vardır, demiştir.

1247) Râfi' (Radtyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdayken bir akrebi öldürmüştür.Bunun senedindeki rtvi Mendel'in zayıf olduğu Zevaid'de bildirilmiştir. [47]

147 - Sabah Namazından Sonra Ve İkindi Namazından Sonra Namaz Kılmaktan Nehiy Babı

1248) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü atık /den; Şöyle demiştir:
Şüphesiz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), iki namazdan menetti. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmaktan (men etti.)

1249) Ebû Saîd-i Hudri (Radtyaliâhü anh)yâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Salallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İkindi namazından sonra güneş batmcaya kadar hiç bir namaz olmaz ve sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar hiç bir namaz olmaz.

1250) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaliâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
İçlerinde Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'ın bulunduğu merdi (= Güvenilir, doğru ve çok dindar) bir çok adam —ki bence en merdisi Ömer (Radıyallâhü anh)'dır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğuna benim yanımda şahadet ettiler (= Bana bildirdiler) :
«Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar hiç bir namaz olmaz ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar hiç bir namaz olmaz.»" [48]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve Ebû S a î d (Radıyallâhü anh)'m hadislerini Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir, tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisini de Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebü

Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadisler, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklamışlardır.
İslâm âlimleri bu iki vakitte kaza namazlarının kılınmasının câ-izliğinde ittifak etmişlerdir. Delilleri de Buhârî, Müslim ve Ebû D â v û d' un da rivayet ettikleri 696 nolu E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisi ve 10. bâbta geçen diğer hadîslerdir. Oradaki hadîsler, unutularak veya uykuda kalınarak vaktinde kılına-mayan namazların hatırlandığı veya uykudan kalkıldığı zaman kaza edilmesini emrederler.
Şu halde bu hadîsler nafile namazlar hakkındadır.
Hadîslerde "Namaz olmaz" denmiştir. Bundan maksat, bu vakitlerde nafile namaz kılmayı menetmektir. Bu yasaklama mekruhluk içindir. Çünkü Kays bin Amr (Radıyallâhü anh) sabah namazından sonra iki rek'at namaz kılarken onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) görmüş ve : «Sabah namazının farzı iki rek'attır.» buyurmuş, bunun üzerine Kays (Radıyallâhü anh) kıldığı namazın sabah sünneti olduğunu arz edince efendimiz sükût etmiştir. (1154 nolu hadîs) [49]

Bu İki Vakitte Nafile Kılmak Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1. Ebû Hanîfe ve arkadaşları: Bu hadîsleri delîl göstererek bu vakitlerde her türlü nafile kılmak mekruhtur. Abdest namazı ve"Tahiyyetü'l-Mescid" namazı gibi bir sebebe dayalı nafileler-le böyle bir sebebe dayalı olmayan nafile arasında bir fark yoktur, demişlerdir.
Mâlik, Hasan-ı Basrî, Saîd bin el-Müsey-yeb ve Alâ bin Ziyâd da böyle demişlerdir.
Alî bin Ebî Tâlib, îbn-i Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Zeyd bin Sabit, İbn-i Ömer ve İbn-i Amr (Radıyallâhü anhümî'ın dâhil olduğu ashab'tan bir cemâat da böyle demiştir.
2. Şafiî: Abdest almak, camiye girmek gibi bir sebebe dayalı olarak kılınan abdest namazı ve "Tahiyyetü'l-Mescid" namazı gibi nafileler kılınır demiştir. Delili de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in öğle namazının son sünnetini ikindi namazından sonra kılmasıdır. 1159 nolu hadîs buna aittir.
Cumhur, Şafiî' nin gösterdiği delili kabul etmiyerek bu delil, Peygamber (Sallallahü aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hüküm ifâde eder, demiştin.
3. Hanbeliler'e göre bu vakitlerde her çeşit nafile kılmak haramdır. Sebebe dayalı olanla olmayan arasında fark yoktur Yalnız tavaf sünneti müstesnadır. Çünkü tavaf sünnetinin her zaman kılınabileceği 1254 nolu hadisle bildirilmiştir.
İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde geçen "Merdi" kelimesi 'Rıza1 kökünden isnvi mefuldur. Yâni 'kendisinden râzi olunmuş kişi' demektir. Tercemede parentez içi ifâdeyle belirttiğim gibi burada kasdedilen mânâ : 'Emniyeti, dürüstlüğü ve dindarlığı ile her yönden itimada şayan' demektir.
Hadisin: cümlesinin mânâsı adamlar benim yanımda söylediler, bildirdiler."
Yoksa sanıldığı Kibı. hukum vermeye esas tutulan şâhidlik mânâsı kasdedilmemiştir. [50]

148 - Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Saatlar Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1251) Amr bin Abese[51] (Radıyallâhü amaden; şöyle demiştir • Bentbırgün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak: Allah katında başka saattan daha sevimli (makbul) bir saat var mı? diye sordum. Buyurdu ki:
-Evet. Gecenin tam ortası (en makbul saattir.) Artık (o zaman dan) şafak sökimceye kadar sen dilediğin kadar nafile kıl. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, bir de (doğduktan sonra) kalkan gibi olduğu müddetçe ve parlayıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Sonra direk kendi gölgesi üzerine kalkıncaya kadar {= güneş gök ortasına varıncaya kadar olan süre içinde) dilediğin kadar nafile kıl. Sonra güneş semânın ortasından sapıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Çünkü cehennem gündüzün tam ortasında tutuşturulur. Bundan sonra ikindi namazını kılıncaya kadar dilediğin nafileleri kıl. İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve şeytanın iki boynuzu ortasında doğar.»" [52]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed, Ta-havi ve Beyhaki de bunu uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Hadis, gece yarısından şafak sökünceye kadar olan zamanın nafile namaz ve şâir ibâdetler için en makbul zaman olduğuna delâlet eder. Allah katında çok sevimli ve daha makbul olmaktan maksat bu süre içinde yapılan ibâdetin Allah katında kabule daha şayan olmasıdır.
Hadiste : Yeni doğan güneş kalkana benzetilmiştir. Çünkü o esnada harareti yoktur, ışığı yayılmamış ve bakılabilir, durumdadır.
Hadîsin: -Direk kendi gölgesi üzerine kalkınca...» cümlesinden maksat gündüzün tam ortasıdır. Bilindiği gibi güneş doğduğu zaman her cismin gölgesi uzundur. Güneş yükseldikçe gölge kısalır ve istiva zamanı yâni güneş semânın tam ortasına vardığında gölgelerin kısalması son haddini bulmuş olur. Yere dikilen bir direğin gölgesine dikkat edilirse gölgesi kısala kısala istiva zamanı direğin gölgesi çok az olur. Mekke ve Medine ile bunların dolaylarında yılın en uzun günlerinde yaz mevsiminin başında yere dikilen direğin gölgesi istiva zamanında kalmıyor ve o anda direk sanki gölgesinin üzerine kalkmış olur. Hadîsin : -Direk gölgesi üzerine kalkıncaya kadar cümlesi bunu ifâde eder. Ve maksat, güneşin semânın ortasına geldiği anı ifâde etmektir ki bu ana "İstiva" zamanı denir.
Hadîsin : «Çünkü cehennem gündüzün tam ortasında tutuşturulur» ve: «Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve iki boynuzu arasında doğar» cümlelerine gelince bu hususta Ha 11 â -b î şöyle der :
"Bir şeyin haram kılınması veya bir şeyden menetmek için neden olarak zikredilmiş olan bâzı hususlar var ki bunların anlamlarını, gözlem ve duygu yolu ile idrak etmek mümkün değildir. Meselâ cehennemin, gündüzün tam ortasında tutuşturulması ve güneşin şeytanın boynuzları arasında doğması ve batması bu vakitlerde namaz kılmanın yasaklanması için neden gösterilmiştir. Biz kısır aklımızla ve duygu organlarımızla bunu idrak etmekten âciziz. Hâl böyle olunca yapılacak şey bunlara îman etmek, verilen malûmatı aynen kabul etmek ve bunların hüküm kısmına yönelmektir."
El-Menhel yazan : "Güneşe tapanlar güneş doğarken ve batarken ona secde ederler. Şeytan da bu durumu bildiği için güneş doğarken ve batarken başını ufukta güneşin hizasına getiriyor ki güneşe tapanlar secde ederken ona da secde etmiş olsunlar. Şeytanın boynuzlarından maksat başının iki tarafıdır. Şeytan ve askerleri bu sırada çok aktif davrandıkları için mü'minlerin namazlarını karıştırıp bozmaya hazırdırlar. O esnada putlara tapınılıyor. Bu nedenle o sırada namaz kılmak yasaklanmıştır.
Güneş semânın ortasına geldiği vakit, güneşe tapanlar ona secde ederler. Şeytan kendisine de secde edilsin diye güneşe yaklaşır. Kâfirler o sırada yaptıkları batıl secdelerle ilâhî azaba bir kat daha müstahak olmakla cehennemi tutuşturmuş olurlar. O müşriklere ben-zemesinler, diye mü'minler o saatta namaz kılmaktan menedilmiş-tir."
Hadîs şu vakitlerde nafile namaz kılmayı menetmiştir:
1. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar.
2. İkindi namazından sonra güneş batmcaya kadar.
3. Güneş doğarken ve bir mızrak boyu yükselinceye kadar.
4. Güneş semânın ortasına vardığı zaman ki buna 'İstiva' zamanı denir.
5. Güneş batarken.
Bu beş vakitten ilk ikisinin başlangıcı kişinin namaz kılmasına bağlıdır. Yâni fecirden sonra ne zaman sabah namazını kılarsa, namazdan sonra yasak vakit başlamış olur. Keza ikindi vakti girdikten sonra ne zaman ikindi namazını kılarsa bundan sonra yasak vakit başlamış olur.
Bu iki vakitte namaz kılmakla ilgili âlimJerin görüşlerini bundan önceki bâbta izah ettim.
Diğer üç vakit ise bağımsız ve sabittir. Bu üç vakitte namaz kılmakla ilgili âlimlerin görüşlerini el-Menhel yazarı şöyle anlatır:
1. Ebû Hanife ve arkadaşları: Bu vakitlerde hiç bir, namaz kılınamaz. Ne farz, ne vacip, ne sünnet, ne de edâ olarak ne de kaza olarak kılınır. Kılınacak olsa bile fasittir, bâtıldır. Yalnız şu namazlar bundan müstesnadır, demişlerdir.
Günün ikindi namazı, cenaze namazı, tilâvet secdesi, bir de Ebû Yûsuf'a göre Cuma günü İstiva zamanı kılınacak nafile namaz.
(El-Menhel yazarı, istisna edilen namazlara âit delilleri zikretmiştir. Oraya müracaat edilsin.)
2. Şafiî mezhebine mensup âlimler: Bu vakitlerde bir sebebe dayalı olmayan nafile namaz kılmak mekruhtur. Fakat bir sebebe dayanan nafile namaz ve farz namaz kıhnabilir. Ancak günün sabah namazını güneş doğacağı zamana ve ikindi namazını güneşin batacağı zamana bile bile tehir etmek caiz .değildir, demişlerdir.
3. Hanbelîler'e göre, bu üç vakitte hiç bir nafile kılınamaz, kılınacak olsa bile bâtıldır, sebebe bağlı olan nafile ile bağlı olmayan nafile arasında bir fark yoktur. Yalnız Cuma günü istiva

zamanı "Tahiyyetü'l-Mescid" namazı kıhnabilir. Bunlara göre cesedin bozulması tehlikesi olmadıkça bu üç vakitte cenaze namazını kılmak haramdır. Böyle bir zaruret olunca kıhnabilir. Bu vakitlerde, kazaya kalmış olan farz namazları kaza etmek kerâhetsiz olarak caizdir.
4. Mâ likil er'e göre, güneş doğarken ve batarken bir sebebe dayalı olanlar dâhil her türlü nafile namaz kılmak haramdır. Keza bozulma tehlikesi olmadıkça cenaze namazını kılmak da haramdır. Fakat farz namazların edası da kazası da yapılabilir.
İstiva zamanına gelince bu vakitte her tür namaz kılınabilir. Z e r k â n î, el-Muvatt.a' şerhinde şöyle der:. Cumhur ve üç mezheb imamları» istiva zamanında naıt ez kılmanın mekruhluğuna Malik ise bu hadîsi (yâni>1253 nolu Abdu1lah es-Sunabihi'nin hadisini rivayet etmesine rağmen istiva zamanında namaz kılmakta kerahet yoktur, demiştir.

1252) Ebû Müreyre (Radıyallâhii ıınh)\\cw. Şiiyle demiştir : Safvân bin el-Muattal (RadryalJâhü anh), EesûlulJah (Sallalla hu Aleyhi ve Sellem) C :
— Yâ Resûlallah! Senin bildiğin ve benîm bilmediğim bir şeyi sana sormak istiyorum, dedi. Efendimiz t
— Nedir o?» buyurdu. Safvân (Radıyallâhü anh) :
— Gece ve gündüz saatlarından namaz kılmanın mekruh olduğu bir saat var mıdır? diye sordu. Efendimiz :
— «Evet. Sabah namazını kıldığın zaman artık güneş doğuncaya kadar namaz kılmayı bırak. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu ile beraber doğar. Doğduktan sonra güneş senin başın üzerinde mızrak gibi dik duruncaya kadar (geçen süre içinde) namaz kıl. Çünkü bu sırada kılınan namazda melekler hazır bulunur ve o namaz makbuldür. Güneş senin başın üzerinde mızrak gibi (dik) olunca namaz kılmayı bırak. Çünkü o saat Öyle bir saattir ki, onda cehennem tutuşturulur ve onda cehennem kapıları açılır. Güneş senin sağ başından sapıncaya kadar (devam eder). Güneş sapınca sen ikindi namazını kılana kadar kılınan namaz makbuldür. Ve melekler onda hazır bulunurlar. İkindi namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar na m az kılmayı bırak» buyurdu."
Not : Bunun isnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1253) Ebû Abdillah es-Sunâbihî (Kati t yallah it anh)\Wx\ rivayet edildiğine »<ire : Resûlullah (Saltali ahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir.
«Şüphesiz güneş, şeytanın iki boynuzu arasında doğar." (Yahut buyurdu ki:
«Şeytanın iki boynuzu güneşle beraber doğar.») Güneş yükselince şeytan ondan ayrılır. Güneş semânın ortasında olunca şeytan güneşle beraber olur. Güneş batıya yönelince (yahut buyurdu ki : «ayrılınca») şeytan güneşten ayrılır. Güneş guruba yaklaşınca şeytan onunla beraber olur. Güneş batım a şeytan ondan ayrılır. Bunun için bu üç saatta namaz kılmayınız.İsnadının mürsel ve ricalinin sıka <»!duyu Zevâid'de bildirilmiştir. [53]

İzahı

Ebü Abdillah (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, güneş doğarken, batarken ve semânın ortasında olduğu 2-amanlarda namaz kılmanın yasak olduğuna delâlet eder. Bunda geçen : 'Şeytan boynuz larının güneşle beraberliği' ile ilgili bilgi yukarıda verilmiştir. Ancak notta işaret edildiği gibi hadis mürseldir. Çünkü E b û Abdillah es-Sünâbihî (Radyallahü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S el J em) 'i görmemiş, vefatından üç gece sonra Medine'ye varmıştır. Bu zâtın adı Abdurrahman bin U s e y 1 e' dir. H i c âz' hlar kendisinden rivayet etmişlerdir. Kendisi Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl ve Ömer (Radı-yallâhü anhJ'den rivayet etmiş, kendisinden de Süveyd bin Gufle ve îbn-i Muhayrîz rivayette bulunmuştur. î b n-i S a' d Onu sıka saymıştır. İbn-i Zehebî' nin dediğine göre Abdülmelik'in hilâfeti devrinde vefat etmiştir.[54]
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi de mezkûr üç vakitle beraber bir de sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar olan vakitlerde namaz kılmayı yasaklar. [55]

149 - Mekke'de Her Vaklt Namaz Kılınabileceği Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1254) Cübeyr bin Mut'im (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ey Abdi Menâf oğulları! Gece ve gündüzün herhangi bir saa-tında bu beyti (Kâ'be'yi) tavaf

eden ve namaz kılan hiç kimseye mâni olmayınız.»" [56]

İzahı

Hadis, gece ve gündüzün her saatmda K â ' h raeŞrûluğuna delâlet eder. Bundan önce mekruh olduğu bildirilen vakitlerde de Kâ 'be ' nin tavaf edilebileceği hususunda âlimler müttefiktir. Delil de bu hadîstir.
Hadîste geçen namaza gelince; bununla tavaf namazının kasde-dilmiş olması muhtemeldir. Tavafla birlikte zikredilmesi bu ihtimali kuvvetlendirir. Bütün namazların kasdedilmesi ihtimali de vardır.
Şafii âlimler ve A h m e d bu ve benzerî Ebû Z e r r (Radıyallâhü anhl'ın hadîsini delil göstererek mekruh vakitler dâhil gece ve gündüzün her saatında tavaf namazının kılınabildiğine hükmetmişlerdir. Diğer namazlar da aynı delil gereğince Mekk e ' de her zaman kıhnabilir, Mekke için mekruh vakitler söz konusu değildir, demişler.
Hanefîler ve Mâliki ler : Mekke, diğer şehirler gibidir. Mekruh vakitlerde orada da namaz kılınmaz, demişlerdir. Bu grubtaki âlimler, mekruh vakitlere ait hadîslerdeki umumîliği tutarak, onları bu hadîse tercih etmişlerdir.
El-Menhel yazarı ilk grubun görüşüne taraftar çıkarak hadîslerin arasını bulmak mümkündür. Bu bâbtaki hadîs ve benzerleri, mekruh vakitlere âit hadîsleri hususileştirmiş, denilebilir, diyor. [57]

150 - (Farz) Namazı (İhtiyar) Vaktinden Tehir Ettikleri Zaman Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1255) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü unh)\\en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:
Namazı vaktinden sonra kılan cemaatlara yetişmeniz umulur. Eğer onlara yetişirseniz, bildiğiniz vakitte evlerinizde namazınızı kılınız. Sonra onlarla (tekrar) kılınız ve onlarla kıldığınızı nafile yapınız.»"

1256) Kbû /er (Hadıyatlâhü antr)'t\en rivayet edildiğine #üre; Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur ;
«Sen namazını vaktinde kıl. Eğer imam, cemaata vaktinde namaz kıldırırken sen ona yetişirsen namazını onlarla beraber kıl. Bu durumda sen (vaktinde ve cemaatla) namazını kılmış olursun. Eğer böyle olmazsa, (yâni imam vaktinden sonra cemaata kıldıracaksa, sen vaktinde namazını kıl. Sonra onlarla da kıl.) artık onlarla (tekrar) kıldığın namaz senin için nafiledir.»"

1257) U'bade bin es-Niimit (RadıydtlâhİÍ anh)\Wn rivayet edildiğine güre; Peygamber (Saİlallahii Aleyhi ve Seilem), şöyle buyurmuştur:
«Bâzı işlerle meşgul olup namazı vaktinden geciktiren bir takım emirler olacaktır. (Siz namazınızı vaktinde kılınız ve) onlarla bera ber kıldığınız namazınızı nafile yapınız.»" [58]

İzahı

1 b n-i M e s' û d (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsinin benzerini Buharı, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Bey-h a k i de rivayet etmişlerdir.
Ebû Zer (Radıyallahü anh)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, No«âi ve Bey haki de rivayet etmişlerdir. Buradaki metin kısa olduğu için parentez içi ifâdelerle kasdedilen mânâyı anlatmaya çalıştım. Ebû Dâvûd'un rivayetinde efendimiz'e ait metin şöyledir:
— Sen namazını vaktinde kıl. Sonra onlarla beraber kılmaya yetişirsen (tekrar) kıl. Çünkü onlarla kıldığın, senin için bir nafiledir.»
U b âd e (Radıyalîâhü anh)'m hadîsinin benzerini Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde efendimizin buyruğundan itibaren metin meâlen şöyledir:
«Şüphesiz benden sonra başınızda öyle emirler olacak ki bâzı şeylerle meşguliyetleri yüzünden namazı vaktinde kılmıyacaklar ve nihayet namaz vakti çıkmış olacaktır. O zaman siz namazınızı vaktinde kılınız.»
Bir adam: Yâ Resûlallah onlarla beraber (tekrar) kılayım mı? diye sordu. Efendimiz:
«Evet. Eğer dilersen.» buyurdu.
Bu bâbtaki hadîslerde geçen.- "Namaz vaktinden" maksat ihtiyar vaktidir. Sıhhat vakti değildir.

Yâni namazı geciktirmektir. Tamamen vakti çıkıncaya kadar kılmamak ve kazaya bırakmak değildir. 'Namaz* Kitabının birinci babında 5 vakit namazın fazilet vakti, ihtiyar vakti ve sıhhat vaktinin bulunduğu ve en makbulünün fa-zîlet vaktinde, hiç olmazsa ihtiyar vaktinde namaz kılmanın ve daha sonraya bırakmamanın önemi anlatılmıştır.
N e v e v î : 'Bu hadîslerde geçen tehirden maksat, namazı büsbütün vaktinden çıkarmak değil, ihtiyar vaktinden sonraya bırakmaktır. Çünkü mütekaddimîn ve müteahhirîn emirlerden nakledilmiş olan durum, bâzı emirlerin namazı ihtiyar vaktinden sonraya bırakmalarıdır. Hiç bir emîrin namazı, vaktinden çıkardığı yâni kazaya bıraktığı naklolunmamıştır. Şu halde bu hadîsleri vuku bulmuş olan duruma uygun yorumlamak gerekir,' demiştir.
El-Ayni; bu yoruma itiraz ederek: Fâsık halîfelerin ve zâlim sultanların değil, namazı kazaya bırakmak, büsbütün namazı terkettikleri bir gerçektir, demiştir.
Bence N e v e v î' nin yorumu uygundur. Çünkü hadîslerde, bâzı emirlerin namazı vaktinden çıkararak kıldıracakları bildiriliyor ve ferdlerin evlerinde vaktinde namaz kıldıktan sonra onlarla berâber tekrar kılmaları uygun görülüyor. Demek ki hadislerde durumları anlatılan emirler namazı büsbütün bırakanlar değil, geciktirenlerdir- Namazları tamamen vaktinden çıkararak bunları cemaatla beraber ve kaza durumunda kılmayı itiyad hâline getirmiş olan emirler bilinmediğine göre tehirden maksat, ihtiyar vaktinden çıkarmak olmalıdır
İmam namazları ihtiyar vaktinden çıkardığı takdirde ferdlerin ihtiyar vaktinde namaz kılmaları ve sonra cemaatla tekrar o namazı kılmajarının hikmeti vaktin faziletini kazanmak, cemaata muhalefet etmemek, Ülü'1-emre karşı gelmemek ve müslümanlar arasında bulunması gerekli birliği zedelememektir.
Hadisler, ilk namazın farz yerine geçtiğini ve ikinci kez kılınan namazın nafile hükmünde olduğunu açıkça belirtirler. Cumhurun kavli de budur.
Mâ1ik î I e r ' in meşhur kavline göre kişi, hangisini kabul buyuracağını Allah Teâlâ'ya bırakarak ikinci defa namaza durur.
Hadislerdeki hüküm umumidir. Yâni sabah ve ikindi namazı da bu hükme dâhildir. Sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz kılmanın memnuluğuna ait 147. bâbtaki hadisler, bu-bâbtaki hadîslerle hususileştirilmiştir. Yâni bu hüküm müstesnadır.
Hanefiler, sabah ve ikindi namazı tekrar kılınamaz. 147. bâbtaki hadîsler, tekrar kılmaya mânidir, demişlerdir. Onlara göre akşam farzı tekrar kılındığında imam selâm verince kişi bir rek'at daha ekler. Çünkü tek rek'ath nafile yoktur.
Mâlikiler ve Hanbelîler de: Üç rek'atlı nafile olmadığını ve kılınan ikinci namazın nafile olması ihtimalini gerekçe göstererek akşam namazı ikinci kez kılınmaz, demişlerdir[59]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. İmam, namazı müstehab vaktinden tehir ettiği zaman, kişilerin fazilet veya ihtiyar vaktinde münferiden namazlarını kılmaları ve cemâat faziletini kazanmak için ikinci kez imamla beraber kılmaları matlûbtur.
2. Günah olmayan hususlarda Ülü'1-emre itaat etmek matlûbtur. Özellikle tefrika ve fitne çıkacak işlerden kaçınmalı
3. Namazlarda fazilet vaktine ve cemaata önem verilmelidir.
4. Namazı ihtiyar vaktinden geciktirmek fenadır.
5. Hadîsler efendimizin mucizesini ihtiva eder. Çünkü Emevİ1er devrinden bu zamana kadar geçen sürede bâzı meşguliyetler dolayısıyla namazları ihtiyar vaktinden çıkaran nice emirlere rastlanmıştır[60]

151 - (Savaşta) Tehlike Zamanında Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Salâtü'1-Havf: Korku namazı diye adlandırılan savaş esnasında namaz kılmak demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'tarafından muhtelif şekillerde kılınmıştır. Bunlar incelendiğinde düşman saldırısına karşı gerekli tedbir alınmak suretiyle en ihtiyatlı bir tarzda kılındığı görülür. Tehlike dolayısıyla namaz kılınırken ameli kesir denilen ve normal zamanlarda yapılması namazı bozan hareketler meşru kılınmıştır. Salât-ı Hafv, Nisa sûresinin 101. ve 102. âyetleriyle sabit olduğu gibi bu bâbta bir kısmı rivayet edilen sahih hadîslerle sabittir. Bu namaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanına mahsus değildir. Çünkü ondan sonra da sahâbîler tarafından kılınmıştır. Bu bâbta bâzı şekilleri rivayet edilmiştir. Hepsi caizdir. Her imam bâzı şekilleri tercih etmiştir. Hadislerin terce-me ve izahına geçmeden önce memleketimizde mensubu bulunan Hanefi ve Şafii mezheblerine göre seçilmiş olan şekilleri kısaca anlatmak

yararlı olur.
1. Hanefi mezhebine göre düşman kıble yönünde olsun olmasın şöyle kılınır :
İmam cemâati iki gruba ayırarak bir grubu düşmana karşı nöbet beklemekle görevlendirir. Diğer grupla namaza durur. Namaza duran grup, iki rek'atli namazın bir rek'atini, üç ve dört rek'atli namazların iki rek'atini imamla beraber kıldıktan sonra namaza ara vererek gidip düşmana karşı duracak ve düşmana karşı bekliyen grup, gelip kendilerini bekliyen imama uyacaklar. İmam, bunlarla beraber kalan namazı kılıp, kendi namazı bitince imam selâm verecek ve düşmana karşı gidip duracak. İlk grup gelip kalan rek'at-leri kırâatsız olarak kılıp namazını tamamlıyacak ve selâm verecek. Bunlar tekrar nöbete geçtikten sonra ikinci grup gelip namazını tamamlıyacak ve selâm verecektir. İkinci grup mesbûkî durumunda olduğu için kalan rek'atleri kılarken kıraat yapacaktır.
Şiddetli korku hâlinde herkes süvari olarak ve kendi kendine namaz kılacaktır. Bu takdirde yaya yürümekle namaz bozulur.
Hanefi âlimleri bu şekli 1258 nolu İ bn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhJ'in hadisinden ve bunun benzeri olan İbn i M e s'-u d (Radıyallâhü anhJ'un hadîsinden almışlardır.
2. Şafiî mezhebine göre düşman Kıble tarafında ise bütün cemâat iki saf hâlinde ve yüzleri düşmana dönük olduğu halde K ı b 1 e ' ye doğru imamla beraber namaza başlıyacaklar, birlikte birinci rek'atin rükûunu yapıp doğrulduktan sonra imam ve ilk saf secde edecekler, ikinci saf ayakta bekliyecek. İmam ve ilk saf ikinci rek'ata kalkınca ikinci saftakiler secdeye varıp kalkacaklar. İkinci rek'ata başlanınca ilk saf geriliyecek ve ikinci saf ilerli-yerek birinci safın yerini alacak. Sonra birlikte ikinci rekatın rü-kûuna varıp kalkacaklar. Daha sonra imamın arkasına geçmiş olanlar, imamla beraber secdelerini yaptıktan sonra oturunca hâlen ikinci safta olanlar secdelerini yapıp teşehhüdde imama yetişecekler ve böylece namaz bitirilecek. Bu şekil 1260 nolu hadîs ve benzerlerine dayanmıştır.
Düşman kıble yönünden başka bir yönde ise namaz iki şekilde kıhnabilir:
a — imam cemâati iki gruba ayırarak her gruba birer defa tam namaz kıldıracak. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in Batn-ı Nahil'deki kıldırışı böyledir.
b — İmam bir grupla bir rek'at kıldıktan sonra ikinci rek'ata kalkınca bu grup imamdan ayrılarak herkes kendi kendine, kalan rek'atleri kılıp selâm verir ve düşmana karşı nöbete geçer. İmam ayakta ikinci grubu bekler. Nöbeti birinci gruba devreden ikinci grup, gelip imama uyacaklar ve imam bunlara bir rek'at kıldıracak ve oturacak; cemâat, oturmadan ikinci rek'ata kalkıp bunu kıldıktan sonra onları bekliyen imama teşehhüdde yetişecekler ve birlikte selâm verecekler.
Mâlik, Ahmed ve Dâvüd da bu şekli tercih etmişlerdir.
Tehlike büyük olduğu takdirde herkes mümkün olduğu şekilde yaya veya binici olarak namaz kılacaktır.

1258) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü atı/tHtıtâ)'(\un rivayet edil-diğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) salât-ı havf hakkında şöyle buyurdu, demiştir:
-İmam bir grubla namaza başlar, birlikte bir secde (rekat) ki Iarlar. Bir grup da namaza duranlar ile düşman arasında bulunur. Sonra emirle beraber bir rek'at kılmış olanlar gidip düşmana karşı (bekliyen ve) henüz namaz kılmamış olanların yerinde bulunacak. Bu defa namaz kılmamış olan grup gelip emirleri ile beraber bir secde (rek'at) kılacaklar. Sonra emir, kendi namazını bitirmiş olarak çıkıp gidecek ve her grup kendi kendine kalan bir rek'ati kılacaktır. Eğer daha şiddetli bir korku varsa herkes kendi kendine yaya veya binici olarak namaz kılacaktır.»
Râvi demiştir ki: Secde ile rek'at kastediyor." [61]

İzahı

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ne-sâi, Tahavî ve Beyhaki de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Ebû Hanîfe, Onun arkadaşları, E v z a i ve Mâl i-kiler' den E ş h e b bu şekli seçmişlerdir. ElMenhel yazarının beyânına göre bu şekilde namaz kılınırken imam selâm verdikten şuura ikinci grubun düşmana karşı durmak üzere gitmesi ve birinci grubun geri dönerek kalan namazı eski yerlerinde kılması H a-n e f i' lerce m«g£u$$piv Şayet geri dönmeyip oldukları yerde namazını tamamlarsa caizdir. İkinci grubun da daha sonra eski yerlerine dönüp orada namazını tamamlaması menduptur.
İbnü'l-Hümâm, Fethül-Kadîr'de bu hadîsi ve İ b n - i M e s'u d (Radıyallâhü anhl'un hadîsini zikrettikten sonra: 'Bu hadîslerin Ebü Hanife' nin seçtiği kılış tarzının tamamına delâlet etmediği açıktır. Ebû Hanife' nin görüşüne eksiksiz delâlet eden hadis, İ b n-i A b b â s (Radıyallâhü

anh)'den rivayet olunan hadistir.' demiştir.

1259) Sehl bin Ebî Hasme (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; salât-ı havf hakkında şöyle demiştir :
İmam kıble'ye doğru namaza durur. Cemaattan bir grup da onunla beraber durur. Diğer grup düşmana karşı ve yüzleri namaz kılanlara dönük olarak bekler. İmam, namaza duranlara bir rekat kıldırdıktan sonra bunlar kendi kendilerine rüku' eder, secdelerini aynı yerde yapıp (namazlarını bitirdikten) sonra düşmana karşı bekliyenlerin yerine giderler ve oradakiler gelir. İmam gelenlere bir rekat kıldırır ve birlikte iki secde ederler. Artık namaz imam için iki ıek'at olmuş olur, gelenler için de bir rekat olmuş olur. Sonra bunlar bir rek'at daha kılar ve secdelerini yaparlar.
Muhammed bin Beşşâr demiştir ki -. Ben bu hadisi Yahya bin Saîd el-Kattân'a sordum. Yahya bana Şu'be'den (rivayet etti.) O da Abdurrahman bin el-Kâsım'dan (rivayet etti), O da babasından (rivayet etti), O da Salih bin Havvât'tan (rivayet etti), O da Sehl bin Ebi Hasme'den (rivayet etti.), O da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Yahya bin Saîd (el-Ensâri)'in hadîsinin mislini rivayet etti.
Muhammed bin Beşşâr demiştir ki: Yahya bin Saîd el Kattan bana dedi ki: Şube'nin hadîsini Yahya bin Said el-Ensâri'nin hadîsinin yanına yazıver.1 Een Şu'be'nin hadîsini hıfzetmiş değilim. Lâkin Yahya'nın hadîsinin mislidir." [62]

İzahı

Sehl (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizı, Beyhakî, Dâre-kutnî ve Tahavi benzer lafızlarla ve çeşitli senedlerle rivayet etmişlerdir.
Müellifimiz Yahya bin Saîd el-Kattân1 dan son ra birisi Yahya bin Saîd el-Ensârî' den, diğeri Ş u ' b e ' den olmak üzere senedlerde az değişiklikle rivayet etmiştir. Birincisi Sehl' den mevkuf olarak, ikincisi merfu' olarak rivayet edilmiştir. Ancak ikincide hadîs metni rivayet olunmamıştır. Ebû Dâvûd da birisi Yahya bin Said el-Ensârî' den, diğeri Yezid bin Numân' dan oimak üzere iki tarîkle rivayet etmiştir. Orada Y a h y â'dan yapılan rivayette : 'İmam teşehhüde oturunca ikinci grubu beklemeden selâm verir, ikinci grup da namazını tamamladıktan sonra selâm verir,' denilmiştir. Y e z i d ' in rivayetinde : 'İmam, oturarak ikinci grubu bekler. İkinci grup kalkıp ikinci rek'atini kıldıktan sonra imam bunlarla selâm verir,' denilmiştir.
Müellifin rivayetinde bu hususta bir serâhat yoktur. Fakat ifâde tarzı, imamın ikinci grubu beklememesine daha uygundur. Müellifin rivayeti, Yahya yoluyla olduğu için, Yahya' dan olan Ebû Dâvûd' daki rivayete uygun olarak yorumlanması terci-he şayandır. Ebû Dâvûd'un rivayetine göre Mâlik, Ye-z İ d ' in rivayetini daha sevimli görmüştür. El-Menhel'in naklen beyânına göre Mâlik, Yahya' nın rivayetini de beğenmiştir. Hulâsa iki şekilde olabilir. İmam isterse teşehhüdde ikinci grubu bekler, beraber selâm verirler. Dilerse onları beklemeden selâm verir. Cumhur ve Şafii, S e h 1' in hadislerini, düşmanın K ı b 1 e ' den başka bir yönde olduğu duruma yorumlamışlardır.
Şafii, Mâlik ve Ahmed, Sehl'in hadîsinde tarif edilen kılış tarzını seçmişlerdir. Bu kılış tarzına "Zatür-Rikaa" kılışı denilmiştir. Çünkü Peygamber CSalIallahü Aleyhi ve Sellem J bu savaşta böyle kıldırmıştır.

l260) Câbir bin AbdilJah (Radtyaltâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ashabına salât-ı Havf'ı kıldırdı. Bütün cemaatla birlikte rüku' ettikten sonra Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Onun arkasındaki saf secde ettiler. Diğerleri ayaktaydılar. Efendimiz ikinci rekata kalkınca bekliyenler kendi kendilerine iki secde yaptılar. Sonra ön saf geriliyerek ikinci safın yerinde durdu ve ikinci saftaki!er ilerliyerek ön saffın yerinde durdular. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hepsiyle rüku, etti. Daha sonra Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) ve Onun arkasındaki saf secde ettiler. Başlarını secdeden kaldırınca diğerleri de secde ettiler. Cemâatin tümü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber rüku' etmiş o!du. Ve her grup bir rek'atin secdelerini kendi kendilerine yapmış oldular. Düşman Kıble yönündeydi.Câbir <R.A.)'in bu hadisinin isnadının sahih olduğu Zevâid'üe bildirilmiştir. [63]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesâi, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim bunun benzerini Ebû Ayyaş ez-Zürekî (Radıyallâhü anhi'den, daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Ebû D â v û d'un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Usfan ve Benî Süleym savaşlarında böyle kıldırdığı belirtilmiştir.
Düşman kıble yönündeyken böyle kılış tarzını Şafii, S ü f -yân-ı Sevri, Mâlik ve Ahmed uygun görmüşlerdir. Şafii hadiste anlatıldığı gibi safların yer değiştirmesinin efdal olduğunu söylemiştir. Safların yer değiştirmemesi de caizdir.

Bu kılış tarzını, babın başında Şafii mezhebine göre kılış şekillerini anlatırken açıklamıştık. [64]

152 - Küsûf (Güneş Ve Ay Tutulması) Namazi Hakkında Gelen Hadisler Babı

1261) Ebû Mes'ud (el-Ensârî) (Radtyatlâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz, güneş ve ay hiç bir insanın ölümünden dolayı tutulmaz. Tutulduğunu gördüğünüz zamnn hemen kalkıp namaz kılınız.'

1262) Numan bin Beşir (Raıityallâhu anh)\ien; Şöyle demiştir:
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken güneş tutuldu. Efendimiz (evinden) endişeli ve ridasmi sürükliye sürükliye mescide geldi. Güneş açılıncaya kadar devamlı namaz kıldı. Sonra şöyle buyurdu :
«Bâzı insanlar, güneş ve aym ancak büyük bir adamın öiümü dolayısıyla tutulduğunu sanırlar. Halbuki öyle değildir. Şüphesiz güneş ve ay ne kimsenin ölümü ne de kimsenin hayatı için tutulur. Allah, yaratıklarından bir şeye baktığı zaman o şey Ona karşı huşu eder.»" [65]

İzahı

Ebû Mes'ûd (RadıyaJlâhü anh)'un hadisini B u h â r î ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
N û m a n (Radıyallâhü anhJ'ın hadisinin birer benzerini Ebû Dâvûd, Nesâi, Tahavî, Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Küsûf : Ay ve güneşin tutulması demektir.
Husuf da bu mânâda kullanılır. Bazılarınca güneşin tutulmasına küsûf, ayın tutulmasına husuf denilir. Bilindiği gibi güneşin tutulmasının sebebi ayın yer ile güneşin arasına girmesidir. Ayın tutulmasına sebebi de yerin Ay ile Güneş arasına girmesidir. Güneş ve Ay tutulması dolayısıyla hadîslerde beyan edilen özel namazın kılınması sünnet ve icmâ1 ile meşru kılınmıştır.
Müslim, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri bir hadis-i şerifte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in îb-râhim isimli oğlu vefat ettiği gün güneş tutulmuş-, halk, İbra-h i m ' in ölümü dolayısıyla güneşin tutulduğunu söylemiş, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küsûf namazım kıldırmış ve namazdan sonra Güneş ve Ay'ın herhangi bir insanın ölümü dolayısıyla tutuhmyacağını bildirmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu İbrahim, hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında Hazret-i Mâriye-i Kıbtiyye' den doğmuş ve hicretin onuncu yılı onsekiz aylık iken vefat etmiştir.
N u m â n (Radıyallâhü anhJ'ın hadisinde, güneş tutulunca Peygamber (Sllalahü Aleyhi ve Sellem) ' in endişeli olarak evden çıkıp mescide geldiği belirtilmiştir. Buhâri ve Müslim'in Ebû Musa (Radıyallâhü anhl'dan yaptıkları bir rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in, kıyamet kopması endişesiyle kalkıp mescide geldiği belirtilmiştir. El-Menhel yazan; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, geçmiş ümmetlerin başına gelmiş olan azab-ların bir benzerinin, o günkü insanların başına gelmesi endişesini duyduğu veyahut bu gibi olaylar karşısında ümmetin endişe duymasını öğretmek için bu halde geldiğini ifâde etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ridâsım sürükliye sürükliye gelmesinin sebebi, acele etmesidir.
N û m a n (Radıyallâhü anh)"ın hadisinde güneş açılıncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılmakla meşgul olduğu ifâde edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı ikişer rek'at kıldığı ve her iki rek'attan sonra, güneşin açılıp açılmadığını sorduğu kaydedilmiştir.
Hadîsin «Allah yaratıklarından bir şeye baktığı zaman o şey Ona karşı huşu eder.» anlamını ifâde eden cümle, Ebû Dâvûd'un rivayetinde yoktur. Tahavi' nin rivayetinde vardır. N e s â i' -nin Kabisa e I - H i 1 â 1 i' den yaptığı rivayette de bu ziyâde vardır.
İbnü'l-Kayyım, Miftahü's-Saâde adlı eserinde : 'Bu cümlenin bâzı ravilere âit olması

muhtemeldir. Çünkü küsûf hadîsini ondan fazla sahâbi rivayet etmiş, hiç birisinin rivayetinde bu cümle bulunmamıştır.' demiştir. Kadı ; ' S ü b k i , Gazali' nin bu cümleyi râvilere mal etmesine karşı çıkmiÇtır. Bu ziyâde Nesâi ve başka kitaolarda rivayet olunmuştur. Bu cümle, güneş ve ay'ın tutulması için filozofların gösterdikleri sebeple çelişki arzetmez. Çünkü herşeyi bilen ve gücü herşeye yeten Allah Teâlâ'mn Güneş ve Ay'ın tutulması için maddi sebep gerçekleştiğinde bunlara tecellî etmesi ve bu ilâhi emre Güneş ve Ay'ın boyun eğmesi normaldir. Hâl böyle olunca tutulmanın gerçek sebebi ilâhî tecellidir. Filozofların anlattıkları sebep maddî sebeptir,' demiştir.
Kâinatı kudret elinde tutan ve Güneş, Ay ve yer küresi gibi var-lıklan bir intizâm ve hesap dâhilinde seyrettiren Allah Teâlâ'mn emir ve iradesiyle yerin Ay ile Güneş arasına girdiğini, keza Ay'ın yer ile Güneş arasına girdiğini Allah'a inanan hiç kimse inkâr etmez. Güneş ve ay açık iken olup biten ışık, ısı ve bilûmum olaylar ilâhî tecellinin çerçevesi içinde olduğu gibi, Güneş ve Ay'ın tutulması ve bununla ilgi'i sonuçlar, ilâhî tecellinin dâiresi dışında mı ki bu cümlenin, mezkûr olayların maddi sebeplerine ters düştüğü hatıra gelebilsin.

1263) Âişe (Radıyallâhü anhâyönn; Şöyle demiştir
ResûJuUah CSallallahü Aleyhi wfeH.ni) hayattayken güne, tutuldü. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide çıkarak namaza durdu ve tekbir aldı. Cemâat da Onun arkasında saf oldular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıraatini uzun tuttu. Sonra tekbir alıp uzun bir rükû' yaptı. Sonra başını kaldırıp;
dedi. Sonra ayakta durdu .ve uzun
kıraat yaptı. Bu kıraati ilk kıtaatından biraz az idi. Sonra tekbir alıp uzun bir rükû' yaptı. Bu rükû' ilk rükû'dan biraz kısa idi. Sonra (başını kaldırıp; dedi. Sonra son rekatta bunun mislini yaptı. Böylece dört rükû' ve dört secdeyi tamamladı. Ve henüz namazdan çıkıp gitmeden Önce güneş açıldı. Namazdan sonra kalkıp halka hutbe okudu. (Hutbede) Allah'a lâyık olduğu sözlerle hamd-ü sena ettikten sonra şöyle buyurdu :
«Şüphesiz güneş ve ay, (azameti ilâhiye'ye delâlet eden) Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Hiç bir kimsenin ölümü veya hayâtı dolayısıyla tutulmazlar. Siz, bunları tutulmuş iken gördüğünüz zaman namaza sığınınız.» [66]

İzahı

Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebü D â v û d , . N e-s â î de bunu rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde hutbe buradakinden daha uzundur. Ebû D â v û d -un rivayetinde hutbe ile ilgili kısım yoktur.
Bu hadîse göre Küsûf namazı iki rek'attir. Her rek'atta iki kıyam ve iki rükû' bulunur. Kıyam ve rükû'lar uzun tutulur. İkinci rükû" ve ikinci kıyam, birincisinden nisbeten kısa olur.
Küsûf namazının her rek'atında üç, dört ve beş rükû' bulunduğuna dâir rivayetler de vardır. Şu halde muhtelif şekillerde kılına-bilir. Rivayetlerin değişik olması nedeniyle, namazın keyfiyeti hususunda Fıkıhçılar çeşitli görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Hanefîler, Sevrî ve Nahai; Küsûf namazı şâir nafileler gibi iki rek'attir, demişlerdir,
2 - Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Fıkıhçıların cumhû runa göre küsûf namazı iki rek'at olup her rek'atta iki rükû' bulu
nur.
t bnü'l-Münzir tbn-i H u z e y m e , Hattâbî ve N ev e v î: Küsûf namazının keyfiyeti hakkında sâbıt olan
şekillerin hepsiyle amel etmek caizdir. Bu ihtilâf, mubah bir ihtilâftır, demişlerdir.
Hadîs, küsûf namazının cemaatla kılınmasının meşruluğuna delâlet eder. Hanefî âlimlerine göre küsûf namazı, Cuma namazını kıldıran imamın arkasında cemaatla kılınır. Bu mümkün olmazsa herkes kendi kendine kılar. Diğer üç mezhebe göre cemaatla ki-hnabildiği gibi, münferiden (tek başına) da kılınabilir.
Yukarıdaki izah, güneşin tutulması namazına aittir. Ay tutulması namazına gelince :
l -Hanef ilor'e göre bu namaz, şâir nafileler gibi iki rek'attır. Cemaatla değil, münferiden kılınır. Çünkü Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken defalarca ay tutulmuş, fakat bunun için cemaatla namaz kıldığı rivayet olunmamıştır,
2 - Mâli k i 1 er'a göre de durum aynıdır.
3 - $ â f i î 1 e r ' e ve HanbelMer'e göre bu namaz, güneş tutulması namazı gibidir.
Hadiste : -Güneş ve Ay tutulduğu zaman namaza sığınınız.» buyurulmuştur. Yâni namaza koşunuz, bu olayın defi için namazdan yardım dileyiniz. İnsanların başına gelen belâ ve

musibetlerin defi için namaz ve onun benzeri olan duâ ve istiğfar yapmak suretiyle Allah'a sığınmanın meşruluğu ve bu gibi ibâdetlerin başa gelen âfetlerin defi için yararlı olduğu hükmü bu cümleden çıkarılabilir.
Küsûf namazının kılınmasına dair hu ve benzeri hadîslerde mevcut emir, cumhurca mendubkık için yorumlanmıştır
Küsûf namazından sonra hutbe okumaya gelince; Bu hususla Fi kılıcıların görüşleri şöyledii :
1 - Ebu Hani i'e, Mâlik, Ebü Yûsuf ve bir rivayete göre a h m e d : Küsûf namazında hutbe okumak yoktur. Bu ve benzeri hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küsûf namazı kılmayı emretmiş, fakat hutbe okumayı emretmemiş-tir. Eğer hutbe okumak meşru olsaydı bunu da emrederdi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbe okuduğu, bu hadîslerin zahirinden anlaşılıyor ise de; buyurduğu konuşma hutbe niyetiyle değil, halkın yanlış anlamalarını tashih etmek içindir, demişlerdir.
2 - ŞâfiiIer Küsûf namazından sonra iki hutbenin okun ması müstahabtır, diyerek bu bâbla rivâye! olunan hadisleri delil göstermişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küsüf namazından sonra irad buyurduğu hutbenin az bir kısmı burada rivayet edilmiştir. Buhâri ve Müslim'de nisbeten uzunca bir hutbe rivayet olunmuştur. Diğer hadîs kitablarında daha uzun metin mevcuttur. İstiyenler oralara müracaat edebilirler. Hutbenin bir parçası da 1265 nohı hadiste

1264) Semûre bin Cündüb (Radıyailahıt tmlt)'den; Şüyle demişür :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (güneş tutulması nedeni ile) bize küsûf namazını kıldırdı. Namazda O'nun sesini işitmedik." [67]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Bey haki de bunu rivayet etmişlerdir. Bunların rivayeti çok uzundur namazın kılınış şekli tarif edilmiş ve Ebû Dâvûd ile Nesâî' nin rivayetinde namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbe okuduğu da belirtilmiştir
Semûre (Radıyallâhü anh)'in : "Namazda Onun sesini işitmedik." sözünden maksadı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu namazda kıraati gizli yaptığını ifâde etmektir. Bu itibarla Küsûf namazında kıraatin gizli olduğuna delildir. Ebû Hâni f e , Mâlik, Ş â M i âlimleri ve Fıkıhçıların cumhuru bununla hükmetmişlerdir. Ebû Yûsuf, M u h a m m e d ve- Ahmed bu namazda açıklan okumaya hükmetmişlerdir

1265) Ebû Bekir (Radtyallâhü anh)'\n kızı Esma (Radtyallâkü an-hiimâ)'dan ; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize Küsûf namazını kıldırdı, namaza durdu. Ayakta duruşu uzattı. Sonra rüku' etti rü-kû'u da uzattı. (Rüku'dan başını) kaldırıp doğruldu, ayaktaki duruşu uzattı. Sonra rüku1 etti. Rükuu (yine) uzattı. (Rüku'dan başım) kaldırdı. Secde etti. Secdeyi (de) uzattı. (Secdeden başını) kaldırıp (tekrar) secde etti. Secdeyi (yine) uzattı. Sonra başını kaldırıp ayağa kalktı. Kıyamı uzun tuttu. Rükua vardı. Bunu da uzun tuttu. (Rüku'' dan başını) kaldırdı. Kıyamı (yine) uzattı. (Tekrar) rüku'a vardı,
Rükuu (yine) uzattı. Sonra (bağını) kaldırdı ve secdeye gitti. Secdeyi^ttı (Secdeden başın.) kaldırdı. Sonra (tekrar) uzun secde yaptı. Sonra (namazı tamamlayıp) döndükten sonra şöyle buyurdu.
-Cennet bana o kadar yaklaştı ki ona cür'et etseydim size onun salkımlarından bir tanesini getirirdim. Cehennem ateşi de bana o kadar yaklaştı ki: Ey Rabbim! Ben de bunlar arasındayım' demeyi başladım.»
Nâfi demiştir ki: Zannımca îbn-i Ebî Müleyke : Peygamber (Sal lallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:
-Ve (cehennemde) bir kedinin tırmalayıp durduğu bir kadın gördüm. 'Buna ne oluyor?' diye sordum. Dediler ki: Bu kadın bu kediyi ölünceye kadar hapsetti. Ne ona yiyecek verdi, ne de yerin haşaratından bir şey yesin diye salıverdi.»" [68]

İzahı

Buharı, Müslim ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir. Bu da Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ' nın hadîsi gibi küsüf namazının iki rek'at olduğuna, her rek'atta uzun tutulan iki kıyam ve iki rüku bulunduğuna, bu namazın cemaatla kılınmasının meşruluğuna delâlet eder. Ayrıca bu

namazdaki secdelerin uzun tutulduğunu ve kadınların da bu namazın cemaatına katılmasının meşruluğunu ifâde eder.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küsûf namazından sonra irad buyurduğu hutbenin bir parçasını ihtiva eder. Bu parçada cennet ve cehennemin efendimize çok yaklaştığı ifâde bu-yurulmuştur. Hafız İbn-i Hacer: Cennet ve Cehennemin yaklaşmasına âit bu fıkra âlimlerce iki şekilde yorumlanmıştır :
Birinci ihtimal: Efendimizle Cennet ve Cehennem arasındaki perdeler kaldırılmış, aradaki mesafe öyle katlanmış ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buraları çok yakından görüp seyret-miş ve isteseydi elini uzatıp Cennet meyvelerinden koparıp halka verebilirdi.
İkinci ihtimal -. Cennet ve cehennem Allah'ın emri ile duvara yansıtılmış ve efendimiz aynaya bakar gibi duvara aksettirilmiş olan cennet ve cehennem şekline baktığında oraların ahvalini seyretmiştir.
Efendimizin • «Ben de bunlar arasındayım» cümlesinin mânâsı şu olabilir. Ben insanlar arasında bulunduğum müddetçe azap görmemelerine dâir bir ilâhî vaît vardır.
= «Sen onlar arasında iken Allah onları tâzib edecek değildir.» Âyeti bu vâit hakkındadır. Efendimiz Cehennemi çok yakından seyredince bu ilâhi vadi dile getirerek şefkatini izhar etmiş olur.
Üçüncü ihtimal: Efendimiz cehennemi çok yakından müşahede edince ilâhî haşyet dolayısıyla «Ey Rabbim! Ben de onlarla beraber miyim?» diyerek Allah'ın rahmetine sığınmıştır.
Ehl-i sünnet mezhebine göre cennet ve cehennem hâlen mevcuttur. Buraların efendimize gösterilmesi Allah'ın kudretindedir. Zaman ve mekân mefhûmunun kaldırılması ile bir anda cennet ve cehennemin Habîb-i A'zama seyrettirilmiş olmasının akıldan uzak hiç bir yönü yoktur. [69]

153 - İstiska (Yağmur Dileme) Namazı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

İstiska s Kuraklık olduğunda, istiğfar etmek, namaz kılmak ve duâ etmek suretiyle Allah Teâlâ'dan hayırlı ve bereketli yağmur dilemektir. İstiska kitab, sünnet ve icmâ' ile sabittir.

1266) İshak bin Abdilluh bin Kinâne[70] (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :
İstiska'daki namazı (n durumunu) (Abdullah) bin Abbas (Radı-yallâhü anhümâ)'ya sormam için emirlerden birisi benî ona gönderdi, (îshak gidip tbn-i Abbas (Radıyallâhü anhümâ)'ya sorunca) ibn-i Abbas (Radıyallâhü anhümâ: O emîrin şahsen bana sormasına ne engel var? dedikten sonra şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (istiska namazına) mütevazı, önemsiz giyimli, huşu içinde, yavaş yavaş yürüyerek ve boyun eğerek çıktı. Bayramda kıldırdığı gibi iki rek'at namaz kıldırdı. Ve şu (bayram ve Cumadaki) hutbeniz gibi hutbe okumadı." [71]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizi, Ahmed, Hâkim, Dârekutnî, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. İshak'ı İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a gönderen zâtın Medine emiri el-Velîd bin Utbe, râvi O s m a n ' in dediğine göre e 1 -Velîd bin Ukbe olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir.[72]
Hadîs, istiska namazının iki rek'at olduğuna ve bayram namazına benzediğine delâlet eder. Ş â f i î 1 e r, bunu delil göstererek, istiska namazının bayram namazı gibi olduğuna ve bayram namazında olduğu gibi bunun ilk rek'atında yedi ve ikinci rek'atında beş tekbir alınmasına hükmetmişlerdir. $ â f i î 1 e r' in ikinci delili Hâkim ve Dârekutnî' nin Muhammed bin Abdi 1 a z i z târiki ile yine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettikleri bir hadîstir. Hadîste ilk rek'atta yedi ve ikinci rek'atta beş tekbir alındığı tasrih edilmiştir.
Mâlik, Ahmed, İshak, Ebû Sevr ve Cumhur: İstiska namazında zevâid tekbirlerinin bulunmadığına hükmetmişlerdir. Bunlara göre, istiska namazı, rek'at sayısı, açıktan okumak ve hutbeden önce kılınması bakımından bayram namazına benzetilmiştir. Dârekutnî ve Hâkim'in hadisi ise râvi Muhammed bin Abdilaziz'in zayıflığı nedeni ile delil olamaz.
İstiska hutbesinin diğer hutbeler gibi olmamasından maksat, bunun Cuma ve bayram hutbelerine benzememesidir. Çünkü bu hutbenin hemen hemen tümü duâ, istiğfar, tazarru ve yakarıştan ibaretti.
îstiska namazının meşruluğuna ve iki rek'at olduğuna Mâlik, Şafiî, Ahmed, Muhammed, bir

rivayete göre Ebû Y ü su f, Selef ve halefin cumhuru hükmetmişlerdir. Bunlara göre istiska namazı sünnettir.
Ebû Hanife: İstiska namazı cemaatla kılınmaz. Bu namaz sünnet değil mendubtur. Kişilerin tek başına kılmaları caizdir, istiska namazı dua ve istiğfardan ibarettir, demiştir.

1267) Abbâd bin Temini "in amca;.. (Abdullah bin Zeyd bin Asım)[73] (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiska için musallaya[74] çıktığını, orada Kıbleye dönüp ri d asını çevirdiğini
ve iki rek'at namaz kıldırdığını müşahede etmiştir.
... Abbâd bin Temîm'in amcasından bunun misli Peygamber (Sallallahü I/- vhi vf Sellenı)\\en rivayet edilmiştir. Süfyân'ın el-3Ies'ûdî'den rivayet ettiğine göre' el-Mes'ûdî:
Ben, Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr (Radıyallâhü anh) e: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ridâsının yukarı tarafını mı aşağıya indirdi, yoksa ridâsının sağ yanını mı sol cepkenine aldı? diye sordum. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) : Hayır. Sağ yanını sol cepkenine aldı, diye cevap verdi, demiştir." [75]

İzahı

Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi, A h m c d , Dârekutni ve Bey h a k î de bunu benzer lafızlarla rivayet etmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in musallaya çıktığında cemaata iki rek'at namaz kıldırdığı, bu namazda açıktan okuduğu, ridâsını tahvil ettiği, ellerini kaldırın duâ ettiği, yağmur dilediği ve K ı b 1 e ' ye döndüğü ifâde edilmiştir.
İstiska namazında imamın açıktan okumasının müstahablığı hususunda İbn-i Battal, âlimlerin icmâını nakletmiştir.
Hadisin; cümlesi iki şekilde yorumlanabilir. Birisi:
'Etek tarafını tutup omuza atmak ve ridânın yaka kısmını aşağıya salıvermektir. Diğeri: Ridânın sağ yanını sol cepkeni ve sol tarafını sağ cepkeni üzerine getirmek suretiyle çevirmektir. Hadisin terce meşinde belirtildiği gibi râvi el-Mes'ûdî bu cümleyle kaste dilen mânâyı râvi Ebû Bekir'e sormuş ve ikinci mânânın kastedildiği şeklinde cevap almıştır.
Bâzı rivayetlerde bu cümle verine; cümlesi vardır
Bunun mânâsı 'Ridâsını tahvil etti'dir. Ridânın tahvili de iki şekilde yorumlanabilir. Ebû Davud'un bir rivayetinde; "Ridâsını tahvil etti" cümlesinden sonra : "Sağ yanını sol cepkeni ve sol yanını sağ cepkeni üzerine attı." diye açıklayıcı bir cümle bulunuyor.
Ebû Dâvûd, Tahâvî ve Beyhaki' nin diğer bir rivayetlerinde Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), üstünde siyah bir hamişe olduğu halde istiskaya çıktı. Hamîsanın etek tarafını tutup yukarıya yâni omuzun a atmak istedi. Bu zor olunca mübarek cepkeni üzerine çevirdi" demiştir.
Ridâ tahvilinin keyfiyeti hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. M â 1 i k i' ler ile Hanbeli' lere göre ridânın tahvili, sağ tarafı sola ve sol tarafı sağa almak suretiyle çevirmektir. Ridâ yuvarlak olduğu takdirde böyle tahvil edilmesine Şafiî' ler de hükmetmiştir. Şayet dört köşeli ise böyle çevirmekle beraber, ridânın eteğini omuz tarafına ve omuz tarafını etek tarafına çevirmeyi Şafiî' ler meşru görmüşlerdir. Hanef iler' den Muhammed ise, imamın ridâsının etek tarafını omuzlara almasına ve omuz tarafını aşağıya sarkıtmasına hükmetmiş, cemâatin ridâ tahvilini meşru görmemiştir. Ridâ, kaftan olduğu takdirde ters çeviril-melidtr, demiştir.
İstiska namazında ridâyı tahvil etmenin hikmeti, bu değişikliği hayra yorumlayarak Allah Teâlâ'nm kuraklık ve kıtlık hâlini de bereketli yağmur ve bolluk hâline tahvil ve tebdil etmesini ummaktır. Hadis, duâ için Ki ble'ye dönüldüğü zaman ridânın tahvil edileceğine delâlet eder.

1268) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a»A/den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün istiskaya çıktı. Bize ezansız ve ikametsiz olarak iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe okudu. Ellerini kaldırarak ve yüzünü Kıbleye döndürerek Allah'a duâ etti. Ridâsını çevirdi, sağ yanı sol cepkeni ve sol yanı sağ cepkeni üzerine aldı.Bunun isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir. [76]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs de istiska namazının iki rek'at olduğuna, hutbenin namazdan sonra okunduğuna, kible'ye dönülerek ve ridâ tahvil edilip Allah'a duâ edilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Ayrıca bu namaz için ezan ve ikametin meşru olmadığını ifâde eder. Bu hadis, duanın namazdan sonra yapıldığına delâlet eder. Ebû Davud'un İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) den rivayet ettiği 1266 nolu hadîsin benzerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duayı namazdan önce ettiğini ifâde ediyor.

Müellifin rivâyetindeki; kelimesini 'boyun eğerek' diye terceme ettim. Bu kelime; yalvararak, tazarru' ve niyazda bulunarak anlamını da ifâde ediyor. Bu şekilde terceme edilebilir ve bu takdirde İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in buradaki rivayeti de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duayı namazdan önce yaptığına delâlet eder. El-Menhel yazarının dediği gibi, bu rivayetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü efendimizin bazen böyle, bazen öyle etmiş olması muhtemeldir. Yahut atıf edatı olarak kullanılmış olan 'Sümme' ve 'Fe1 harfleri tertip ve sıralamayı ifâde etmez.

Şöyle de denilebilir: Hem namazdan önce hem namazdan sonra duâ edilmiş olabilir. Bâzı rivayetler birisini diğer rivayetler de öbürünü ifâde etmiştir. [77]

154 - İstiskadaki Duâ Hakkında Gelen Hadisler Babı

1269) Şürahbîl bin es-Sımt (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi Ka'b (Radtyaliâhü anh ya.:

Yâ Ka'b bin Mürre! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den bize hadîs rivayet et. Ve (yanlış sözden) sakın, demiş; Ka'b (Ra-dıyallâhü anh) şöyle demiştir: Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ'dan istiska et. (Yağmur dile) dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ellerini kaldırarak i

= "Allahım! Bize âkibeti hayırlı, bol, umumî, âcil, geç kalmayan, yararlı ve zararsız bir yağmur ver.» diye duâ etti.

Râvi demiştir ki: İkinci Cuma namazını kılmadan evvel bol bol yağmurla ihya edildiler. Râvi demiştir ki: Sahâbîler, (tekrar) O'na gelerek (bu defa) yağmurun fazlalığından şikâyetçi oldular ve: Yâ Resûlallah! evler yıkıldı, dediler. Bunun üzerine Efendimiz:

«Allahım! Etrafımıza (yağsın). Üzerimize değil» diye duâ etti. Râvi demiştir ki: Bu duâ üzerine bulut parçalanıp şehrin sağına ve soluna çekildi."

1270) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)Y\ar\; Şöyle demiştir:

Bir arabi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek-Ya Resûlallah! Sana öyle bir kavmin yanından geliyorum ki- kuraklık dolayısıyla çobanları hayvan gütmeye gitmez ve erkek develerinden hiç birisi kuyruğunu kaldırıp indiremez, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemen minbere çıka rak Allah'a hamd ettikten sonra;

= «Allah'ım! Eize can kurtaran, âkibeti hayırlı, umumi.bol, sırsıklam eden, âcil ve gecikmesiz bir yağmur ver.» diye duâ etti. Sonra minberden indi. Etraftan gelen herkes : (Bol yağmur ile) ihya edildik, dedi."

Not : İsnadının sahih ve ricalinin sıka olduğu Zevâİd'de bildirilmiştir.

1271) Ebû Hüreyre (Radtyaltâkü anhyâen; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur için duâ etti. Ellerini öyle kaldırdı ki; Ben Onun koltuk altlarının beyazını gördüm. (Veya bu beyazlık görüldü.)

Râvi Mu'temir, bunun istiskada olduğunu sanırım, demiştir."

1272) (Abdullah) İbn-i Ömer (Rad'yallâhü anhütnâ)'<\an; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de minber üze rinde yağmur duasını okurken ve henüz minberden inmeden Medine'deki bütün oluklar gürül gürül akarken ben mübarek yüzüne baka baka şâirin; sözünü defalarca hatırlamışımdır. Bu söz Ebû Talibe aittir." [78]

İzahı

K a'b (Radıyallâhü anh) in hadisinin benzerini B u h â r i ve Ebû Dâvüd, Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Buhar î ve Ebû Davud'un rivayetine göre:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Cuma günü minber üzerinde hutbe okurken, bir adam ayakta dikilerek:
Yâ Resûlallah! Hayvanlar helak oldu. Allah'a duâ et. Bize yağmur versin, dedi. Bunun üzerine efendimiz ellerini kaldırarak yağmur için duâ etti. Hava o esnada tamamen açıktı. Aniden bir rüzgâr esti ve bulut görüldü. Biraz sonra toplanan buluttan bardaktan bo-şanırcasına bol bol yağmur yağmaya başladı. Bir hafta yağmur kesilmedi. Ertesi Cuma namazında yine Efendimiz hutbe okumak için ayağa kalkınca, bir adam ayağa kalkarak: Yâ Resûlallah evler yıkıldı. Yağmurun kesilmesi için Allah'a duâ et, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tebessüm ettikten sonra;
«Etrafımıza (yağsın). Üzerimize değil.» buyurdu. Buluta baktım. Medine şehrinin etrafında halka hâline geldi.'
O rivayetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı duanın metni, burada olduğu gibi zikredilmemiştir. Buhâri'-nin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
«Allah'ım bize yağmur ver, Allah'ım bize yağmur ver, Allah'ım bize yağmur ver.- diye duâ ettiği ifâde edilmiş ve yağmurun kesilmesi için yaptığı duâ, buradakinin aynisidir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisi zevâid türündendir. Bu hadisteki duanın benzerini Ebû Dâvûd, Hâkim ve Beyhakî, Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'-den rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin benzerini Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd, Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhâri de rivayet etmiştir.
İ b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yağmur talebi için minber üzerinde duâ ettiğine delâlet edi-yorlar. Buhâri ve Ebû Dâvûd'un Enes {Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadîs ise Cuma hutbesinde yağmur duasının meşruluğuna delâlet eder.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de yağmur için duâ ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini koltuk altlarının beyazı görülünceye kadar kaldırdığına delildir.
Bu bâbtaki hadîsler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duasının derhal kabul olunduğunu ifâde ediyorlar.
Yağmur talebi için istiskanın bir kaç türlü olabildiği, bu konuda rivayet olunan hadislerden anlaşılıyor. El-Menhel yazarı, bu çeşitleri şöyle sıralıyor :
îstiskanın en azı yağmur için duâ etmektir. Ortancası farz namazların arkasında yağmur için duâ etmektir. En mükemmeli, is-tiska niyetiyle iki rek'at namaz kılmak, iki hutbe okumak ve duâ et-mektir. Hutbeler namazdan önce veya sonra olabilir. Çünkü her iki şeklin meşruluğuna delâlet eden sahîh rivayetler mevcuttur. M â ~ likîler, Şâfiiler, Hanbelîler ve âlimlerin cumhuru önce namaz, sonra hutbe okumayı tercih etmiştir.
Buhâri ve Ebû Dâvûd'un Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiklerine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duasında ellerini kaldırırken avuçlarının içini yere döndürmüştür. Bunun hikmeti, kuraklık ve sıkıntının bol yağmur ve genişliğe çevrilmesidir.
İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) in hadisinde anılan Ebû T â 1 i b ' in beyti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında söylediği 110 beyitlik bir medhiyyedendir. K a s t a 1 â n i' nin Bey haki' den naklen beyânına gör* Beyhakî, Enes (Radıyallâhü anh)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Bir a'rabî. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) 'e gelerek: Yâ Hesûlallah! Allah'a yemin ederim ki bizim ne inildiyebîlecek bir devemiz kaldı, ne de bağırabilecek çocuğumuz, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalkıp ridâsını sürükliyo sürükliye minbere çıktı, ve Allah'tan yardım diledi... (bol bol yağmur gelmeye başlayınca) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer Ebû Tâlib hayatta olsaydı çok sevinirdi. Onun şiirini kim okuyabilir?» buyurdu. Bunun üzerine Alî (Radıyallâhü anh) ayağa kalkıp:
Yâ Resûlallah! Bana öyle geliyor ki Sen onun şu sözünü kastediyorsun, dedi ve mezkûr beyti arkasındaki üç beyitle birlikte söyledi."
Bu beyit Ebû Tâlib tarafından Peygamberimiz üzerinde medhiye olarak yazılmış çok değerli bir kasidedendir. Ebû Tâlib bu kasideyi Mekke müşriklerinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e amansız husûmet besledikleri ve inanan bir avuç müslü-manı Onun çevresinden uzaklaştırmak için insanlık dışı hareketleri reva gördükleri günlerde kaleme almıştır. Bu beytin mânâsı şöyledir: 'O efendi beyazdır. Mübarek yüzü suyu hürmetine yağmur dilenir. Yetimlere yardımcı ve sığınaktır. Fakir dul kadınlar için güven kaynağıdır.'
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Ebû Tâlib, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiskaya çıktığı zamana yetişmemişken Onun mübarek yüzü suyu hürmetine yağmur dileneceğini nereden bilmişti? Bilindiği gibi istiska, hicretten sonra meşru kılınmıştır. Ebû Tâlib ise hicretten

önce M e k k e' de ölmüştür. Bu sorunun cevâbı şöyledir : İbn-i Asâkîr'in Celhe-me bin Arfata1 dan tahriç ettiğine göre C e 1 h e m e şöyle söylemiştir :
Mekke halkı kuraklık ve sıkıntı çektiği esnada ben Mekke'ye vardım. Kureyş, Ebû Talibe baş vurarak:
Yâ Ebâ Tâlib! Mekke çok kuru kaldı. Çoluk çocuklar perişan vaziyette. Gel de yağmur duasında bulun, dediler. Ebû Tâlîb yağmur duasına çıktı. Beraberinde güneş gibi nurlu, gencecik bir oğlan çocuğu vardı. (Peygamber Efendimizi kastediyor.) Bu nurlu çocuğun çevresinde bir kaç çocuk daha vardı. Ebû Tâlib bu çocuğun kolundan tutup Kâ'be'nin yanma vardı ve Onun sırtını Kâ'be'ye dayadı. Çocuk duâ etmeye başladı. O esnada hava tamamen açık idi.
Birden bire şurada burada bulutlar görülmeye başladı ve sırsıklam edici yağmur yağdı. Mekke dereleri sularla taştı. Ebü Tâlib, bunun hakkında mezkûr beyti söyledi.
î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) bu hadîste diyor ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} M e d i n e ' de minber üzerinde yağmur duasını edip henüz minberden inmeden bütün oluklar yağmurla dolup taşarken defalarca şâirin bu beytini yâd ede durdum. [79]

155 - İki Bayram Namazı Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1273) (Abdullah) bin Abbâs (RadtyaUâhü anhiimâyd&n; Şöyle demiştir :
Ben şahadet ederim ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) bayram namazını hutbeden önce kıldırdı. Sonra hutbe okudu. Sonra (hutbede) sesini kadınlara duyuramadığını bildiğinden onlara yakın bir yere gidip onlara vaaz ve nasihat etti, sadaka vermelerini emretti. Bilâl (Radıyallâhü anh) da (sadaka için elbisesinin eteğini) elleri ile şöyle tutup açtı. Artık her kadın küpesini, yüzüğünü ve neyi varsa (Bilâl'ın eteğine) atmaya başladı." [80]

İzahı

Müslim ve Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Ayrıca Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â î bunun benzerini Câbir bin Abdi 1 lah (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'in rivayeti meâlen şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ramazan bayramı günü önce bayram namazını kıldırdı. Sonra cemaata hutbe okudu. Allah'ın Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hutbeyi bitirince yerinden ayrıldı ve kadınların yakınına vardı. Efendimiz Bilâl'ın koluna dayanarak, Bilâl da eteğini (sadaka için) açmış olduğu halde, efendimiz kadınlara vaaz buyurdu. Kadınlar da Bilâl'ın açtığı elbisenin içine sadaka atarlardı. Râvi demiştir ki artık kadın yüzüğünü atıyor ve tüm kadınlar bir şeyler atıyorlar da, atıyorlardı."
tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve C â b i r (Radıyal-lâhü anh)'den yapılan bâzı rivayetlerde, "Fıtır günü" yâni Ramazan bayramı günü kaydı mevcuttur. Bayram namazının hutbeden önce kılınmasına dâir bâzı hadîslerde bu kayıt yoktur. Bu bâbta rivayet edilen diğer hadîslerde böyle bir kayıt yoktur.
Bu konuda rivayet edilen hadisler bayram namazının hutbeden önce kılınmasına delâlel ederler.
Kadı Iy âz : Bütün âlimler ve tüm fetva imamları bu hususta müttefiktirler. Aralarında her hangi bir ihtilâf yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tatbikatı ve ondan sonra Hulefâ-i Râşidinin uygulaması böyledir, demiştir
E 1 - I r a k i da : Bayram namazının hutbeden Önce kılınması tüm âlimlerin kavlidir, demiştir.
Namazdan önce hutbe okunduğu takdirde, Şafii ve H a n -b e 1 î mezheblerine göre okunan hutbe muteber sayılmaz, namazdan sonra tekrar okunması sünnet lir Hanefî mezhebine göre mekruh olmakla beraber muteberdir. Mâliki mezhebine göre muteberdir. Namazdan sonra tekrar okunması sünnettir.
Hadis, kadınların bayram namazına gitmelerinin meşruluğuna ve kadın cemâatin erkek cemaattan tamamen ayrı oturmalarının gerekliliğine delâlet eder. Çünkü kadın cemâat, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) den uzak oturduklarından dolayı hutbeyi işi-temedikleri için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelJem) hutbeden sonra onların yakınına gitmiş ve onlara nasihatte bulunarak sadaka vermelerini emretmiştir.
Kadınların verdiği sadakanın fılır sadakası olmayıp normal bir bağış olduğu M ü s 1 i m ' in îbn-i C ü r ey c tariki ile A 1 â ' -dan olan bir rivayetinden anlaşılıyor. Şöyle ki ibn i Cüreyc:
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrettiği sadaka fıtır sadakası mı? diye Atâ'ya sordum. Ata : Hayır. O gün için kadınların yapacağı bir teberru, diye cevap verdi." demiştir.
Bilâl (Radıyallâhü anh) kadınların yaptıkları bağışları teslim almış, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu fakirlere dağıtmıştır. Nitekim Ebû Davud'un îbn-i Abbas (Radıyallâhü

anh)'dan olan bir rivayetinde:
"Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınların yaptıkları bağışları müslümanların fakirlerine taksim etti." denilir
Hadîste geçen "Hurs" veya "Hırs" kelimesi kulağa takılan halka biçiminde altın veya gümüşten mamul küpedir.
Hadîs, kadının, kocasından izin almadan kendi malından sadaka çıkarmasının meşruluğuna delâlet eder.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'ın burada : "Ben şehâdet ederim..." sözünden maksadı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını gözleri ile görüp bunu bizzat müşahede ettiğini ve kesin bilgiye dayalı haber verdiğini ifâde etmektir. Yoksa her hangi bir konu lehinde veya aleyhinde şahitlik etmek mânâsı kastedilmemiştir.

1274) (Abdullah) bin Abbâs (Uadtyaltâhü anhümâ) dan; Şöyle demiştir :Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram günü bayram namazını ezans<z ve ikametsiz olarak kıldırdı." [81]

İzahı

Ebû Dâvûd da bunu rivayet, etmiştir. Oradaki rivayette Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in da bayram namazını ezansız ve ikâmetsiz kıldırdığı belirtilmiştir. Ayrıca Ömer (Radıyallâ-hü anh) veya Osman (Radıyallâhü anh)'in böyle yaptığı rivayet olunmuştur. Ancak râvi Yahya el-Kattan, Ömer'in mi, Osman' in mı? zikredildiği hususunda tereddüt etmiştir.
Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ezansız ve ikametsiz bayram namazını kıldırdığına C â b i r' in defalarca şahit olduğu ifâde edilmiştir.
Tüm âlimler, bu hadîsleri ve benzerlerini delil göstererek bayram namazında ezan ve ikametin meşru olmadığına hükmetmişlerdir.

1275) Ebû Saûi(-i Hudrî) (Kadıyaltâhü anh)'den; Şöyle demiştir: (Medine valisi) Mervân[82] bayram günü minberi (musallaya) çıkartarak bayram namazından önce (minber üzerinde) hutbe okumaya başladı. Eir adam ayağa kalkarak :
Yâ Mervân! Sen sünnete muhalefet ettin. Bayram günü minberi (mescidden musallaya) çıkarttın. Halbuki minber çıkarılmazdı. Namazdan Önce hutbeye başladın. Halbuki hutbe (namazdan) önce .okunmazdı, dedi. Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radıyallâhü anh) :
Bu adam kendisine düşen görevi ifâ etti, (çünkü) ben Resûlıl-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim buyurdu ki:
«Kim bir münkeri görüp onu elile değiştirmeye muktedir ise, eli-le değiştirsin. Eğer buna gücü yetmezse dili ile değiştirsin. Dili ile değiş tire mezse kalbi ile değiştirsin.Kalb ile değiştirmek İman 'meyvesin) in en zayıfıdır.»" [83]

İzahı

Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd ve Bey haki de bunu rivayet etmişlerdir.
167. bâbta gelecek olan 1313 nolu hadîsin izahında belirteceğim gibi hava yağışlı olmadığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Hülafâ-i Râşidîn bayram namazını müsait bir meydanda kıldmrlardı ve 158. bâbta açıklanacağı üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram hutbesini minber üzerinde okumazdı. Medîne valisi Mervân bayram hutbesi için mesciddeki minberi, bayram namazının kılınacağı meydana çıkarttırmış ve bayram hutbesini okumak İçin minbere çıkmış. Bir de hutbeyi namazdan önce okumaya başlamış, bunun üzerine cemaattan bir zât valinin bu hareketine karşı çıkarak iki noktada sünnete muhalefet ettiğini cemâatin huzurunda söylemiştir. Burada 'Sünnet'ten maksat, Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'dan sabit olan yoldur.
El-Menhel yazarının nakline göre valiye itiraz eden zâtın I m â -re bin Ruayba olduğu söylenmiştir.
Hadîsin zahirine göre bayram hutbesini namazdan önce okuyan ilk şahıs Mervân' dır. Bâzıları Osman (Radıyallâhü anh)'in da böyle yaptığını söylemiş ise de e 1 - A y n î' nin dediği gibi bu rivayet subût bulmamıştır. Bâzıları da bunu ilk yapanın Muâviye (Radıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir. Şafiî' nin rivayetine göre Abdullah bin Yezîd el-Hıtmî:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) önce bayram namazını kıldırırlar di, ondan sonra hutbe okurlardı. Muâviye (Radıyallâhü anh) iş başına geçince hutbeyi öne aldı, demiştir.
Ebû S a i d t Radıyallâhü anh) : "Bu adam kendisine düşen görevi yaptı." demekle valiye itiraz eden zâtın, mükellef bulunduğu marufu emretmek ve münkeri nehiy etmek vecîbesini yerine getirdiğini ifâde etmiştir.
"Münker" Şer'an kötü sayılan şeydir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den sabit olan yola aykırı düşen her fiil, hareket ve söz münkerinin kapsamına girer. Böyle bir münkere karşı çıkmaya da "İnkâr" denir.
Kadı I y â z : Cemaatın huzurunda adamın valiye itiraz etmesi ve E b û S a î d ' in valinin hareketini münker sayması, hutbenin namazdan sonraya bırakılmasının Sünnet-i seniyye'ye ve H u -1 e f â - i R â ş. i d î n ' in tatbikatına uygunluğuna delâlet eder, demiştir.
Münker bir şeyi değiştirmeye âit hadîsteki emir âlimlerin icmâı ile vâciblik içindir. Bu vücûp farz-ı kifâye nevindendir. Yâni bu görevi bâzı kimseler îfa ettiği takdirde diğerlerinden sorumluluk kalkar. Hiç kimse yapmazsa toplumun tümü sorumluluk altında kalır.
Namaz, oruç, zekât gibi farziyeti herkesçe bilinen mârufu emretmek ve içki, kumar, zina gibi haramlığı herkesçe malum olan mün-keri değiştirmek hizmeti yalnız din âlimlerine münhasır değildir. Bütün müslümanlar bu konuda sorumluluk taşır. Fakat farziyeti veya yasaklığı yalnız din âlimlerince bilinebilen ince meselelerde mârufu emretmek ve münkeri değiştirmek görevi ilim ehline aittir. Avam tabakası bundan sorumlu değildir.
Bir münkeri elile değiştirmeye muktedir olmayan, meselâ; elile müdâhale etmesi hâlinde daha büyük bir fitnenin doğmasından korkan kimse, diliyle değiştirsin. Şayet diliyle karşı çıkmak ve ikazda bulunmak daha fena bir duruma sebebiyet verecekse, artık kalble değiştirsin. Yâni kalben o münkerden nefret etsin ve giderilmesi için Allah'a duâ etsin.
Hadîsin; cümlesinin zahir mânâsı; "Münkerden kalben nefret etmekle yetinmek imanın en zayıf mertebesidir."
Bu mânâ kastedilmemiştir. Çünkü; elile ve dilile münkeri değiştirmeye muktedir olmayan bir kimse yalnız kalben nefret etmekle mükelleftir. Gücünün yetmediği bir şeyle mükellef değildir. Dolayısıyla bundan dolayı îmanı en zayıf mertebeye düşmüş, denmez.
Mezkûr cümle muhtelif şekillerde yorumlanmıştır.
Sindi' nin beyânına göre; bâzı âlimler, cümledeki 'iman* kelimesini 'Amel1 mânâsına yorumlamıştır. Yâni münkerden yalnız kalben nefret duymak münkerle mücâdele etmek bakımından en zayıf olan ameldir.
Bâzıları da: Münkerden kalben nefret etmek îman meziyetlerinin en zayıfıdır.' diye yorum yapmışlardır.
El-Menhel yazarı da: Münkerden kalben nefret duymak îman meyvesi bakımından diğerlerinden zayıftır, diye yorum yapmıştır.
Münkeri el ile değiştirmek îmanın en kuvvetli meyvesidir. Dil ile değiştirmek îmanın mutedil bir semeresidir. Kalben nefret etmek ise en küçük ve az bir semeredir.
Kadı Iy âz: Hadîs, münkerin değiştirilmesi keyfiyeti için bir esastır. Artık münkeri değiştirmeye çalışan mü'min elinden gelen her çareye baş vurmak durumundadır. Münkeri elile değiştirmek, kumar, saz, caz âletlerini kırmak, içkileri dökmek, gaspedilmiş olan malları gaspedenlerden tahsil etmek veya bunların îfâsı için emir ve talimat vermekle gerçekleşir. Eğer böyle yapmaktan daha büyük bir fitnenin doğacağından korkarsa mü'min, o münkeri dili ile değiştirsin. Bu da nasihat etmek, gerektiğinde tehdit etmek, korkutmak ve hayra davet etmekle hâsıl olur. Münkeri sözle değiştirmenin daha büyük bir fitneye sebebiyet vereceğinden korkan kişi artık kalben nefret etmekle yetinir. Hadîsten kastedilen mânâ budur. Bâzıları, şartlar ne olursa olsun münkeri değiştirmek gerekir. Bu uğurda ölmek ve büyük zararları göze almak, gerekir, demişler ise de bu görüş hadîsten kastedilen mânâya aykırıdır, demiştir.

1276) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ondan sonra Ebû Bekir ve ondan sonra Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bayram namazını hutbeden önce kıldırırlardı." [84]

İzahı

Ebû Dâvûd' dan başka Kütüb-i Sitte'nin diğer yazarları bunu rivayet etmişlerdir. Bu da bayram namazının hutbeden önce kılınmasının meşruluğuna delâlet eder. T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra : Sahâbîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin ameli böyledir. Her iki

bayramda önce namaz kılınır. Sonra hutbe okunur. Hutbeyi namazdan önce okuyan ilk şahsın M e r v â n bin el Hu kem olduğu söylenir, demiştir[85]

156 - İki Bayram Namazında İmamın Kaç Tekbir Alacağı Hususunda Gelen Hadîsler Babı

1277) Resûlulah (Sallallahiı Aleyhi ve Sellem)'ln müezzini Sa'd cl-k;u;ı/ (Raılıyalldlni tinh)'dt%w, Şiiylc «IcmMir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki bayramda (namazın) ilk rekatında kırâattan önce yedi ve son rek'atta kırâattan önce beş (defa) tekbir alırdı."
Not : Zevâid'de Abdurrahman bin İshak bin Ammar'ın hadîsinin senedi zayıftır. Çünkü Abdurrahman bin Sa'd zayıftır Babasının hâli de bilinmiyor, denmistir.

1278) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radı-vallâhii art küm)'dan: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazında (ilk rek'atta) yedi ve (son rek'atta) beş (defa) tekbir aldı."

1279) Kesîr'in dedesi (Amr hin Av!" cl-Mü/cni[86] (Radtvaltâhii anküm â)'t\a.n : Şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhive Sellem), iki bayramda ilk rek'atta (kırâattan önce) yedi ve son rekatta (kırâalran önce) beş (de fa) tekbir aldı."

1280) Âişe (Radtyallâhü anhâyfan; Şöyle demiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), fıtır ve kurban bayramları namazında rükua âit iki tekbirden başka (ilk rek'atta) yedi ve (son rek'atta) beş (defa) tekbir aldı." [87]

İzahı

Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi zevâid türündendir. B e y -hakî de rivayet etmiştir. Hadisin senedi zayıf ise de diğer hadîsler, bunun hükmünü teyid ederler.
Abdurrahman bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisini Ebü Dâvüd, Dârekutni ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivâyetindeki metin şöyledir :
= Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyallâkü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Allah'ın nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Fitır bayram'ı namazında tekbir, ilk rek'atta yedi ve son rek'at-ta beş (defa) dır. (Her iki rek'attaki) kıraat (bunlardaki) tekbirlerden sonradır.»
Amr bin Avf (Radiyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi - de rivayet etmiştir. T i r m i z i' nin rivayetinde :
= «Kırâattan önce» kaydı mevcuttur. Yâni namazın her iki rek'a-tında tekbirlerin kırâattan önce alındığı tasrih edilmiştir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ' nin hadîsini Ebû Dâvûd ve B e y h a k î de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde yedi tekbirin ilk rek'atta ve beş tekbirin ikinci rek'atta alındığı belirtilmiştir.
Bu bâbtaki hadîsler, fıtır bayramı yâni Ramazan bayramı olsun, Kurban bayramı olsun her ikisinde kılınacak bayram namazının ilk rek'atında yedi ve son rek'atında beş defa tekbir alına-cağına ve her iki rek'atta tekbirlerin kırâattan önce alınacağına delâlet ederler.
Bu husustaki âlimlerin görüşleri:
Ramazan ve Kurban bayramı namazlarında ilk rek'atta yedi ve son rek'atta beş tekbir alınacağına hükmeden âlimlerin başında Ömer, Alî, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd-i Hudrî, Câbir, îbn-i Ömer, îbn-i Abbâs, Âişe ve Medine' nin "Fukahâ-i Seb'ası (yedi fıkıhçısı) (Radıyallâhü anhüm) gelir. Ömer bin Abdi 1-aziz, Zühri, Mekhûl, Mâlik, Evzâi, Şafii, Ahraed, Ishak ve el-Müzenî gibi tabiîler ve onlardan sonra gelenlerin kavli de budur. Bunlardan Mâlik, Ahmed ve e l-.M ü z e n i'ye göre ilk rek'atta alınacak yedi tekbir'e iftitah tekbiri dâhildir. Şafiî, Evzâî ve İshak'a göre dâhil değildir.
Yine Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre her iki rek'-ata göre tekbirler kırâattan önce alınır. E 1 -1 r â k i' nin dediği ne göre sahâbîlerin ve tabiîlerin ekserisinin kavli budur.
Hanefi âlimlere göre bayram namazlarında zevâid tekbirleri her rek'atta üçtür* îlk rek'atta

kırâattan önce ve iftitah tekbirinden sonra alınır. İkinci rek'atta ise kırâattan sonra üç tekbir alınır. Sonra rüku' için her zaman olduğu gibi tekbir alınır. Sahâbilerclen İbn-i Mes'ud, Ebû Musa el-Eş'ârî ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî ile tabiîlerden S e v r i (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur. [88]

Zevâid Tekbirlerinin Hükmü

Cumhura göre bu tekbirleri almak sünnettir. Hanefiler'e göre vâcibtir, bilerek terkeden kişi günah işlemiş olur.
Geniş malûmat için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir. [89]

157 - İki Bayram Namaz1ndaki Kıraat Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1281) Numan bin Beşîr (Radıyallâhü an*)'den: Şöyle demiştir: Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} her iki bayram namazinda (Fâtiha'dan sonra) sûrelerini okurdu."

1282) Ubeydullah bin Abdillah (RadtyaUâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Ömer (Radıyallâhü anh) bir bayram günü (namaza) çıkmış ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu gibi günlerde (Fatihadan sonra) ne okuduğunu Ebû Vakıd el-Leysî (Radıyallâhü anh) a (adam) göndererek sordurmuş ve Ebû Vakıd: (Efendimiz),ve; sûrelerini (okurdu) diye cevap vermiştir.

1283) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle de-ir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), lıer iki bayram namazında (Fâtiha'dan sonra); sûrelerini okurdu." [90]

İzahı

Nûman (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
N û m a n (Radıyallâhü anh) ve İ b n - i A b b A s m«H, yallâhü anh),n hadîslerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazlarında Fâtiha'dan sonra ilk rek'atta el-A'lâ sûresini ve ikinci rek'atta el-Câşîye sûresini okurdu. Ubeydul-1 a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rek'atta Kaı sûresini ve ikinci rek'atta el-Ka-mer sûresini okurdu. Bu hadîste Ö m o r (Radıyallâhü anh)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in hangi sûreleri okuduğunu Ebû Vâkıd (Radıyallâhü anh)'a sorduğu bildirilmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh) gibi bir zâtın bundan haberdar olması gerektiği halde bunu sordurmasının sebebi kendisinin bir şüpheye düşmüş olması ve bu şüpheyi gidermek için sordurduğu muhtemeldir. Yahut Ebû Vakıd (Radıyallâhü anh)'ın bunu bilip bilmediğini anlamak için sordurmuş olabilir. Yahut cemâatin bunu duymasını ve öğrenmesini istemiş olabilir.
Hadîslerden anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen bayram namazında el-A'la ve el-Ğâşiye sûrelerini bazen de Kaf ve el-Kamer sürelerini okurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bayram namazlarında bu sûrelerin tamamını okuduğu el-Menhel'de belirtilmiştir.
Beyhakî ve Nevevî, Ubeydullah ın Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'i görmediğini söylediklerine göre hadîs münkatı1-dır. Lâkin Müslim ve Bey haki" nin rivayetine göre Ubeydullah bu olayı I\ b û Vâkıd (Radıyallâhü anh)'-den rivayet etmişitir. beydullah'ınEbû Vâkıd (Radıyal-lâhü anh) zamanına veriştiği sabittir. Bu sebeple hadis muttasıldır. [91]

158 - İki Bayramdaki Hutbe Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1284) Ebû Kâhil (el-Ah(ncsi) (Raılıyuilâhü anhyfan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bir deve üstünde hutbe okurken ve devesinin yularını t ir habeşi tutmuş olarak gördüm."

1285) Ebû Kâhil (el-Ahmesî) (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bir güzel deve üstünde hutbe okurken ve

devesinin yularını bir habeşî tutmuş olarak gördüm."

1286) Nubayt (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi hacca gitmiş ve :
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i devesi üzerinde hutbe okurken gördüm demiştir."

1287) Müezzin Sa'd (Radıyallâhü atık)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hutbede yer yer tekbir getirirdi. İki bayram hutbesinde çok tekbir getirirdi."
Not: Râvî Abdurrahman bin Sa'd'm zayıflığı ve babasının hâlinin bilinmemesi nedeniyle bu senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

1288) Ebû Saîd-i el-Hudrî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram günü (musallaya) çıkardı cemaata iki rek'at bayram namazı kıldırıp selâm verdikten sonra ayakta durup cemaata yüzünü döndürürdü. Cemâat da oturmuş vaziyette olurdu Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Sadaka veriniz sadaka veriniz» buyururdu. En çok sadaka verenler kadınlardı. Bunlar küpelerini, yüzüklerini ve neleri varsa (verirlerdi.) Sonra Efendimiz savaş için asker göndermek istese veya başka bir iş varsa cemaata anlatırdı bir emri yoksa dönüp giderdi."

1289) Câbir (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fıtır veya Kurban bayramı günü (musallaya) çıkarak ayakta hutbe okudu. Sonra biraz oturduktan sonra (tekrar) ayağa kalktı (İkinci hutbeyi okudu.)"
Not: Zevâid'de şöyle denmiştir: Nesâi. Câbir (R.A.)'in bu hadisini küçük
süneninde rivayet etmiştir. Yalnız orada :veya Kurban bayramı günü» kaydı yoktur. İbn-i Mâceh'in süneninde bulunan İsmail bin Müslim'in zayıflığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. Bâvi Ebû Bahr da zayıftır. [92]

İzahı

Müellifin iki senedle rivayet, ettiği E b û K â h i 1 (Radıyallâhü anh) in hadîsini N e s â i de rivayet etmiştir.[93]
Hadis, bayram hutbelerini deve üstünde okumanın meşruluğu na delâlet eder. Devenin yularını tutan Habeşi'nin Bilâl (Ra dıyallâhü anh) olduğu S i n d i ' de beyan edilmiştir. Bir maslahat için büyüklerin binek hayvanının yularını tutmanın meşruluğu bu hadîsten anlaşılır. Buna benzer hizmetler de böyledir.
N u b a y t (Radıyallâhü anh)[94] in hadisini E b û Dâ-v û d , A h m e d ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivayeti şöyledir :
= ... «Nubayt (Radıyallâhü anh) den rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i Arafe'de Vakfe'de iken kırmızı bir" deve üstünde hutbe okurken gördüm.» demiştir.
Nubayt (Radıyallâhü anh) Veda haccında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'e refakat etmiş ve bu hac seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arefe günü Arafat'ta deve üstünde hutbe okurken Nubayt (Radıyallâhü anh) orada bulunmuştur. Ebû Dâvûd ve Ahmedin rivayetlerinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arefe günü Arafat'ta okuduğu hutbeyi deve üstünde irad buyurmuştur. Bu hutbe bayramdan bir gün önce olduğuna göre, bu hadîsin bu bâbta zikredilmesinin gereği görülmüyor. Ancak müellifin rivayetinde hutbe-nin okunduğu yer ve zaman belirtilmemiştir. Efendimizin veda hac-cında bayram günü Mina'da hutbe okuduğu sabittir. Bu hutbe kastedilirse, hadîsin bu baba uygunluğu açıktır.
S ad (Radıyallâhü anh) in hadisi zevâid türündendir. Bu hadîsten anlaşılıyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bay ram hutbelerinde bol bol tekbir alırdı. Hadîsin zahirine göre diğer hutbeler de tekbirsiz değildir. Sindi böyle demiştir. Fakat hadîsin ikinci cümlesi birinci cümlenin beyanı olabilir. Bu takdirde hadîsin iki cümlesinde geçen hutbe ile bayram hutbesi kastedilmiş
olur. Hadîsteki; sözu ile hutbenin başı, esnası, orta lan ve sonu kastedilmiştir. Hadisin yorumu şöyle olur:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram hutbesinin başında, ortasında, muhtelif

yerlerinde ve sonlarında tekbir alırdı. Bayramlardaki hutbelerde çok tekbir alırdı."
Hadîs, bayram hutbesinde bol bol tekbir almanın meşruluğuna delâlet eder.
Ebû S a i d {Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buharı, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin delâlet ettiği hükümler şunlardır.
1. Bayram namazını musallada kılmak sünnettir. Ancak yağış gibi bir mazeret olduğunda camide kılınması meşrudur. 167. bâbta bu noktaya değinilecek.
2. Bayram namazı iki rek attır. .Cemaatla kılınması meşrudur.
3. Bayram hutbesi, namazdan sonra okunur. Hatip ayakları üzerinde durarak ve cemaata dönük olarak hutbe okur. Cemâat ise oturduğu yerde hutbeyi dinler
4. Hatip hutbesinde cemâati hayrata ve sadaka vermeye teşvik eder.
5. Kadınlar kocalarından izin almadan kendi mallarından sadaka verebilirler.
6. İmam, hutbeden sonra cemâati ilgilendiren konularda konuş
ma yapabilir.
C â b ı r (Radıyallâhü anhlıı hadisini Nesâi de rivayet etmiştir. Yalnız oradaki rivayette : sözü yoktur. Ora-
daki rivayetin meali şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (musallaya) çıkarak ayakta hutbe okudu. Sonra biniz oturduktan sonra ayağa kalktı (tekrar hutbe okudu.)"
Bu hadîs de bayram hutbesinde hatibin ayakları üzere durması nın meşruluğuna delâlet eder. Ayrıca iki hutbe arasında kısa bir olu ruşla fasıla vermesinin meşruluğuna delâlet ndnr. [95]

159 - Bayram Namazından Sonra Hutbeyi (Dinlemek İçin) Beklemek Hakkında Gelen (Hadîs) Babı

1290) Abdullah bin es-Sâib[96] (Radıyallâhü a»*;'den: Şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) ile beraber bayram namazında hazır bulundum. O (bize bayram namazım kıldırdıktan sonra:
«Namazı bitirdik. Artık hutbe (yi dinlemek) için oturmak isteyen otursun. Gitmek isteyen gitsin.» buyurdu." [97]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâi, Dârekutni, Hâkim ve Beyhakİ de bunu rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı şöyle der:
"Hadîs, bayram hutbesinin vacip olmadığına delâlet eder. Çünkü eğer vacip olsaydı, onu dinlemek için beklemek de vacip olacaktı. Bütün imamlar, hutbenin vacip olmadığına hükmetmişlerdir.
Hutbeyi dinlemenin vacip olmaması, hutbeyi okumanın vacip olmamasını gerektirmez, denilemez. Çünkü hutbe cemaata yapılan bir konuşmadır. Bu konuşmayı dinlemek vacip olmayınca konuşmanın kendisi de vacip olmaz.[98]

160 - Bayram Namazından Önce Ve Sonra Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1291) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (musallaya) çıkarak cemaata bayram namazını kıldırdı. Bayram namazından önce ve sonra namaz kılmadı."

1292) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hiç bir bayram günü bayram namazından önce ve sonra namaz kılmamıtir.Bunun senedinin sahih ve ricalinin sikalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1293) Kbû Saîd-i Hudrî (Rudıyul/âhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Se.llallahü Aleyhive Sellem) bayram namazından önce hiç namaz kılmazdı. Bayram namazından sonra evine dönünce iki rekat namaz kılardı.İsnadının sahih ve ricalinin sikalar

olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [99]

İzahı

İbni Abbas (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte yazarları, Ahmed, Hâkim, Dârekutnî ve Beyha-k i de rivayet etmişlerdir. Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) ve Eb û S a t d (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid türündendir.
Bu hadîsler, bayram namazına bağlı sünnetlerin bulunmadığına delâlet ederler. Bu hususta âlimler müttefiktirler
Bayram namazından önce veya sonra nafile namaz kılmanın hükmü hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır.
Ashab-ı kiram ve tabiîlerden bir cemâat, bayram namazından önce ve sonra nafile kılmayı mekruh saymışlardır. İbni A fota â s (Radıyallâhü anh) ve İbni Ömer (Radıyallâhü anh) böyle hükmedenlerdendirler
Ashab ve tabiilerden diğer bir cemâat, bayram namazından önce ve sonra nafile kılmanın câizliğine hükmetmişlerdir. E n e s , Büreyde bin el-Husayb ve Raf i' bin Hadic bu cemaattandır.
Bir cemâat da bayram namazından sonra nafile kılmayı caiz görmüştür. Ebû Mes'ûd el-Bedri, A İkame, Nahai, S e v r i ve Rey ehli böyle diyenlerdendirler.
El-Menhel yazarı bu arada her gruba dâhil bir çok sahâbî ve tabiînin ismini zikrettikten sonra mezheblere mensup âlimlerin görüşlerini anlatır. Görüşlerin özetleri şöyledir
1. Hanofiler'e göre musallada bayram namazından önce ve sonra namaz kılmak mekruhtur. Bayram namazından önce evde kılmak da böyledir. Fakat bayram namazından sonra eve dönülünce kılmak mekruh değildir. Delil de î b n - i Mâ c e h ' in rivayet ettiği Ebû S a î d (Radıyallâhü anh)'in 1293 nolu hadîsidir.
E 1 - H a k i m de bu hadisi rivayet etmiş ve sahîh saymıştır. E 1 -Hafız, el-Fetih'te bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.
2. Ş â f i i 1 e r' e göre bayram namazından önce ve sonra nafile kılmak bu hadîsler gereğince imam için mekruhtur. Fakat cemâat için mekruh değildir.
3. Mâliki ler'e göre musallada nafile kılmak mekruhtur. Delil de bu hadîslerdir. Fakat yağmur gibi bir mazeret dolayısıyla bayram namazı camide kılındığı zaman bayram namazından önce ve sonra nafile kılmak caizdir. Cemâat için hüküm budur. Fakat imam için camide de olsa nafile kılmak mekruhtur.
4. Hanbelîler'e göre de nafile kılmak mekruhtur. Nafile kılmanın mekruhluğuna hükmedenler bu bâbta rivayet
edilen hadîsleri ve benzerlerini delil göstermişlerdir. Caizdir diyenler ise bu hadîslerde bir yasaklama yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve sellem)'in kılmamış olması bunun mekruhluğunu gerektirmez, demişlerdir. [100]

161 - Bayram Namazına Yürüyerek Çıkmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1294) Sa'd (el-Karaz) (Radıyallâhü anA/den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram namazına (musallaya) yürüyerek çıkar ve yürüyerek dönerdi.Râvi Abdurrahman'ın zayıflığı ve babasının hâlinin meçhul olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1295) Abdullah bin Ömer (Radıyaltâhü anhümöJVlaıı: Şöyle demiştir :
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram namazına (musallaya) yürüyerek çıkar ve yürüyerek dönerdi.Bunun senedindeki Abdurrahman bin Abdillah el Ömeri'nin zayıflığı kJ'de bildirilmişi îr

1296) Ali bin Ebi Talip (Radıynllâhii anh) den; şöyle demiştir:
Bayram namazına yürüyerek gitmek sünnettendir."

1297) Ebû Râfi (Radıyallâhü anh)\\en; Şüyle demiştir : Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram namazına yürüyerek gelirdi.Bunun râvilerinden Mendel ve Muhammed bin UbeydullalVın zayıflığı nedeniyle senedinin zayıflığı ve bu senedin gelecek bâbta (1300 nolu hadiste) gele ceği Zevâid'de belirtilmiştir. [101]

İzahı

Bu bâbtaki hadisler Zevâid türündendir. Yalnız A 1 i (Radı yallâhü anh) in hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir.
T i r m i z i, Ali (Radıyallâhü anh)'in hadisini rivayet ettikten sonra hadisin hasen olduğunu, ilim ehlinin ekserisinin uygulamasının böyle olduğunu ve âlimlerin bir meşru mazeret olmadık ça bayram namazına yürüyerek gitmekten hoşlandıklarını söylemiştir.
Tuhfetü'l-Ahvezî müellifi de: 'Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi merfû hükmündedir. Hadis, bayram namazına yürüyerek gitmenin sünnet olduğuna delildir. Seneddeki râvi e 1 - H a r İ s - i Av a r' m zayıflığı nedeni ile hadis zayıf ise de bu konuda bir kaç tane zayıf hadis rivayet edilmiştir. Bunlar birbirini takviye ederler.
Hanefiler, Şafiî, Süfyân-ı Sevrî, Ahmed ve diğerleri bayram namazına yaya gitmenin müstahablığına hükmetmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın merfû olarak rivayet ettiği ve sahih olduğuna ititfak edilmiş olan:-Namaza gelmek istediğiniz zaman yürüyerek geliniz» hadisi de bu görüş için kuvvetli delildir. Hûfı/.-ı I r a k i : Bu hadis umumidir. Cemaatla kılınması meşru olan vakit namazları, Cuma, bayram, küsuf ve istiska namazları nın tümüne şâmildir. Sahâbilerden Ömer (Radıyallâhü anh) ve A 1 i (Radıyallâhü anh), tabiilerden İbrahim Nahaİ ve Ömer bin Abdilaziz ve imamlardan Süfyan. Şafii, Ahmed ve başkaları böylo hükmedenlerdendirler. Bayram namazından dönüşte de yürümek müstahabtır...' demiştir. [102]

162 - Bayram Günü Bayram Namazına Bir Yoldan Gitmek Ve Başka Bir Yoldan Dönmek Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1298) Sa'd (el-Karaz) (Radıya/lâhii atıh)'âen; Şöyle demiştir:
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki bayram (da namaz için musallayla çıktığı zaman (gidişte) Saîd bin Ebi'l-As (Radı-yallâhü anh)'ın evinin yanından sonra çadırlarda ikamet edenlerin bulunduğu yoldan giderdi. Bayram namazından sonra başka bir yoldan, Benî Zurayk yolundan dönerek Ammar bin Yâsir (Radıyallâhü anhJ'in ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhVnin evlerinin yanından el-Belâta çıkardı."
Not : Zevâid'de belirtildiği gibi râvi Abdurrahman ve babasının zayıflığı nedeniyle bu isnad zayıftır.

1299) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine sure :
Kendisi bayram namazına bir yoldan giderdi ve başka bir yoldan dönerdi ve RcsüJıUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yaparlardı, derdi."

1300) Ebû Râfi (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazına yürüyerek giderdi ve geldiği yoldan başka bir yoldan dönerdi.Bunun senedinde bulunan Mendel ve Muhammed bin Ubeydullah'm za-yıflığı nedeniyle bu isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. Bu isnad 1297 nolu hadiste de geçmiştir.

1301) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazına çıktığı zaman geldiği yoldan başka bir yoldan dönerdi." [103]

İzahı

S a' d (Radıyallâhü anh) ve Ebû R â f i (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri zevâid türündendir.
S a' d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde geçen "Fesâtît" kelimesi "Fustâf'ın çoğuludur. Kıldan mamul çadırlardır. "Belât" evde veya evin dışında döşenen taşlardır. Bir de Medi ne'de bir semtin adıdır.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû D â -vûd, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi, Âhmed, Dâremî ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. B u h â r i de bunun benzerini C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler imam olsun cemâat olsun bayram namazına giden herkesin bir yoldan gitmesi ve başka bir yoldan dönmesinin müstahabhğına delâlet ederler.Yolu değiştirmenin hikmeti her iki yolun ve buralarda bulunan insanlar ile cinlerin namaza giden kişi lehinde şâhidlik etmesi, cemâatin uğraması ile değişik yolların bereketlenmesi ve İslâm

alâmetleri ve haşmetinin teşhir edilmesidir. [104]

163 - Bayram Günü Taklis (Def Çalmak Ve Nagme İle Söz Soylemek) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1302) Amir (Radtyallâhü arih)'<\çn rivayet edildiğine göre Iyâz el-Eşarî[105] (Radıyallâhü anh) el-Enbar[106] da bir bayram günü hazır bulunmuş ve (oranın halkına) :
Resulullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) yanında taklis yapıldığı gibi niçin sizlerin taklis yaptığınızı görmüyorum? demiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedindeki rical sikalardır. Iyâz el-Eş'ari'nin İbn-İ Mâceh yanında bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte sa-hiblerinden İbn-i Mâceh müstesna hiç birisi Iyaz'ın rivayetini tahriç etmemiştir.

1303) Kays hin Sari[107] (RadtyaUâhii tmh)'t\c\\. Şöyle demiştir : Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken ne oldu ise ben muhakkak hepsini gördüm. Yalnız bir şey görmedim. (O da şudur:) Fıtır (bayramı) günü O'na taklis yapılırdı.Kays,'ın bu hadisinin senedinin sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [108]

İzahı

Bu bâbtaki hadisler zevâid türündendir.
Taklîs : Def çalgısı eşliğinde ııagnıu ile .söz söylemektir. Sindi bu hususta şöyle der :
"Taklîs : Def çalmak ve tağanni etmektir. (Nağme ile söz söylemektir.) Emir şehre girdiği zaman Onun önünde oynayan kişiye mu-kallis, taklis de çeşitli oyunlarla emiri karşılamaktır, diyenler vardır.
S u y û t i ' nin söylediğine göre hadîs râvilerinden Yûsuf bin A d i y y : Taklis, cariyelerle çocukların yol ağzında oturup def çalarak eğlenmeleridir, demiştir.
Ferah ve sevinçlerini açıklamak üzere bâzılarının Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem})'in huzurunda def çalarak şiir söyledikleri ve Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selleml'in bunu menet-medfgi anlaşılıyor. Nitekim, Efendimizin huzurunda def çalmayı adayan câriye adağını yerine getirmiş, Efendimiz de bunu reddetmemiştir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında şiir söyleyen iki câ-riyeyf de Efendimiz durdurmamıştır."
Müslim1 in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayeti şöy ledir-
"Ensar'ın cariyelerinden ikisi, Buâs (savaşı) günü ile ilgili ola ıak Ensar'ın söylemiş oldukları şiirleri benim yanımda tağanni ederken (= nağme ile söylerken) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) odama giriverdi. Bu iki câriye şarkıcı değillerdi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in odasında şeytan müz-mûru mu[109] diye azarladı. Bu durum bir bayram gününde oldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Bekir! Her kavmin bir bayramı vardır. Bu (gün) de bizim bayramımızdır.» buyurdu. [110]

Hadisler bayram günü def çalmanın mübahlığına delâlet eder ler. N e v e v i: Bayram, sünnet düğünü ve evlenme gibi neş'e ve sevinç günlerinde def çalmanın mübahlığı Peygamber tSallallahü
Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr hadîsindeki: tju^lj^ = «Bu, bizim bayramımızdır,» buyruğundan anlaşılır. Def.- Dâire şeklinde olup bir yüzü kapalı olan ve genellikle dervişlerin çaldığı bir âlettir. Davuldan farklı yönü, davulun iki tarafının da deri ile kaplı oluşu, defin yalnız bir tarafının deri ile kaplı oluşudur. Def bazen pullu bazen pulsuz olur.
Tagannî; yâni nağme ile şiir söylemeye gelince, içki, kumar, ve fuhuş gibi kötülüklere teşvik edici veya şehveti uyandırıcı nitelikte olduğu takdirde mubah değildir. Söylenmesi ve dinlenmesi yasaktır. Ahlâk bozucu olmayan ve bir fitneye sebebiyet vermeyen tagannî mubahtır.
El-Fıkıh Ala'l-Mezâhıb adlı eserin "Kitabü'l-Hazar ve'1-Libaha"
bölümünde def ve benzeri eğlence âletlerini çalmak ve tagannî ile şiir ve benzeri söz söylemek hakkındaki âlimlerin görüşleri nakledilmiştir. Orada verilen bilgilerin bir kısmını özetliyerek buraya aktarmayı uygun buldum. Şöyle ki:
Hanefi âlimleri demişler ki: Haram olan tagannî, hayatta olan muayyen bir kadının güzelliklerini, içkilere teşvik edici özelliklerini anlatan veya kişileri tahkir edici sözler gibi söylenmesi mubah

olmayan cümlelerle yapılan tağannidir. Suların, denizlerin, dağların, çiçeklerin ve benzeri şeylerin güzelliklerini ve özelliklerini anlatan ve söylenmesi mubah olan başka konular hakkındaki sözlerle tağanni etmek caizdir.
Şu halde, tağannî'nin mekruhluğu ve onu dinlemenin günah sayıldığı yolunda Ebû Hanife' den nakledilen fetva, haram olan tağanni nevine aittir. Zar, satranç ve benzeri âletlerle oynamak,tanbur, kanun, zurna, borazan ve benzerî âletleri çalmak Hanefî âlimlerince tahrimen mekruh sayılmıştır. Bâzıları haram saymışlardır.
(Hanefi âlimlerinden e 1 - H a s a n , evlenme düğününde pulsuz def çalmayı mubah saymıştır. Diğer Hanefi âlimleri düğünde def çalmaya âit rivayetleri, düğünü ilân etmekten kinayedir, diye yorum yapmışlardır. Hanefî âlimlerinin delillerinden
birisi; «Âdem oğlunun her çeşit oyun ve eğlencesi haramdır.» hadisidir. Bir rivayette bu hadisin sonunda şu ilâve vardır :
= «Ancak kişinin, esile oynaşması, atını eğitmesi ve ok atışı yarışması haram değildir.»
Şafii âlimleri: Fitne ve harama yol açmayan ve söylenmesi haram olmayan sözleri teğannî ile söylemek ve evlenmek, çocukları sünnet etme ve bayram gibi sevinç günlerinde def çalmak mubahtır, demişlerdir.
Mâliki âlimlerinin kavli de Ş â f i i 1 e r' in kavline benzer.
H a n b e 1 i âlimleri her türlü çalgıyı yasak görmüşlerdir. Ta-ğannîyi de yukarda belirtilen şartlar dâiresinde mubah saymışlardır.
Âlimler, Kur'an-ı Kerim'i tağannî ile okurken harfleri tebdil edecek, harfler ilâve edecek veya buna benzer hallere yol açacak şekildeki tağanniyi haram saymışlardır.Geniş malumat için fıkıh kitablanna müracaat etmek gerekir. [111]

164 - Bayram Günü Harbeyi (Kısa Mızrakı Sütre Yapmak) Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1304) (Abdullah) lıin Ömer (Huthyullâhü ■nıhn»tâ)\\an; Şöyle demişi ir :
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram günü sabahleyin musallaya giderdi anaza (kısa mızrak) da Onun önünde götürülürdü. O, musallaya vardığı zaman (götürülen) anaza (kısa mız-rak) Onun önüne dikilirdi. Anaza (kısa mızrak)ye doğru bayram namazına dururdu. Böyle yapmanın sebebi şudur .• Musalla boş bir meydan idi. Onda sütre yapılacak hiç bir şey yoktu."

1305) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü <mhumâ)\\ar\: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem), (açık yerde) bayram günü (namazı) veya başka bir namaz kıldığı zaman Onun Önüne harbe (kısa mızrak) dikilirdi. Harbeye doğru namaza dururdu. Ce mâat da O'nun arkasında bulunurdu.
(Râvi) Nâfi demiştir ki = Bunun içindir ki emirler de harbeyi itti haz etmişlerdir."

1306) Eııes İtin Mâlik (KadtyaUâhü anh)d?n\ Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir harbe'yi sütre edinerek musallada bayram namazını kıldırdı."
Not : Zevâid'de denildiğine göre el- Mizzi. el-Etrâf ta bu hadisin Nesâİ tarafından rivayet edildiğini söylemiştir. Fakat bizim rivayetimizde bu yoktur. İbn-i Mâceh'in senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır. [112]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisinin; kısmı hâriç diğeri B u h a r i' de mevcuttur. Bu kısım İbn-i H u-zeyme ve el-İsmaili' nin rivayetlerinde de vardır.
Harbe ve Anaza: Ucuna yassı demir takılı kısa mızraktır.
Musalla açık bir meydan olduğu ve orada sütre yapılacak bir duvar ve benzeri bir şey bulunmadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazını kıldırmak üzere musallaya çıktığı zaman beraberinde bir harbe götürülürdü. Namaza duracağı zaman harbe O'nun önünde yere dikilirdi. Efendimiz için sütre olurdu. İmamın sütresi cemâat için de yeterlidir. Bu sebeple cemâat da süt-resiz olarak efendimizin arkasında namaza dururlardı.
Hadisin sonundaki ;Bunun içindir ki emirler de harbeyi ittihaz etmişlerdir' bö/ü hadisten değil, râvi N â f i' in sözüdür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ittihaz ettiği harbe, bir

rivayete göre N e a ş î tarafından hediye edilen harbedir. Diğer bir rivayete göre U h u d savaşında Z ü b e y r (Radıyallâhü anh) tarafından öldürülen bir müşrike ait olan harbedir. [113]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Nama/ için sütre ittilıy/ı meşrudur. Bu 1'on uda gem^ malumat 940-943 nolu hadîsler bahsinde verilmiştir.
2. Zararları defetmek için gerekli silâhı bulundurmak, bilhassa yolculukta taşımak meşrudur. [114]

165 - Kadınların Bayramlarda Namaza Çıkmaları Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1307) Ümmü Atiyye[115] (Radıyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadınları Fıtır (Ramazan bayramı) ve Kurban (bayramı) günlerinde (bayram namazına) çıkarmamızı emretti. Râvi dedi ki Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir: Biz: Kadınlardan cilbabı (örtüsü) olmayan ne edecek? diye sorduk. Buyurdu ki:
«Onun kadın (din) kardeşi kendi cilbabından ona giydirsin.»"

1308) Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'6an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Atik (yetişkin) kadınları ve örtülü kadınları (evden) çıkarınız. Bayram (namazın) da ve müslümanların davetinde bulunsunlar. Hayız (ay başı âdeti) hâlindeki kadınlar cemâatin (bayram namazı kıldıkları) musallasından uzak dursunlar.»" [116]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh) ' in hadisini benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Fıtır günü : Ramazan bayramıdır. Bu gün münâsebetiyle fıtır sadakası çıkarıldığı için bu isim verilmiştir.
Nahr günü : Kurban bayramı günüdür. Nahr kelimesinin lügat mânâsı boğazlamaktır. Bu gün münâsebetiyle kurban kesildiği için bu isim verilmiştir.
Cilbab: Bu kelime çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Tuhfetü'1-Ah-vezî yazarı şöyle der .-
"El-Cezeri, 'Cilbab: îzar ve ridadır. (Yâni belden aşağı ve belden yukarı giyilen iki parçadan ibaret bir kat elbisedir. Bu katlık eski Arap kıyafetine göredir.)
Bâzıları: Cilbab, çarşaftır, demiştir. Bâzıları: Cilbab, kadmın başını ve belden yukarı vücudunu örten elbisedir, demiştir. Cilbab'ın çoğulu Celâbib'dir, demiştir.'
Kamus sahibi: Cilbab kadının çarşaf altında giydiği geniş gömlek ve benzeri elbisedir. Yahut elbiseyi örtmek için üstte giydiği çarşaf ve baş örtüsü gibi bir şeydir, elemiştir.
Avâtık : Âtık'ın çoğuludur. Atık : Erginlik çağına varmak üzere olan veya erginlik çağına yeni varan kadındır. Bâzıları: Atık, evli genç kadındır, elemiştir. Başka tür tarif edenler de vardır.
Hudûr s Hıdrın çoğuludur Hıdr, örtü demektir. Başka mânâları var ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir.
Hüyyad : Haiti'm çoğuludur. Hâid, ay başı âdeti hâlindeki kadındır. Bazen bu âdeti görme çağına gelmiş olan kadın anlamında kullanılır. Yâni temizlik hâlinde de ona bu kelime kullanılır.
Hadîsin mânâsı:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınların örtülü olarak bayram namazı için musallaya ve müslümanların davetlerine çıkmalarını emretmiştir. Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ) cilbabı olmayan kadının durumunu sormuş, efendimiz, o kadının arkadaşı olan başka kadının kendi cilbabından ona giydirmesini emretmiştir. Buna âit:cümlesi iki tür mânâlandınlabilir :
Birincisi: Başka kadının onu da kendi cilbabımn altına geçirerek beraberce bir cilbabın altında örtünmeleridir.
İkincisi s Birden fazla cilbabı olan başka kadın bir cilbabını emaneten o kadına giydirsin. E bu Dâvûd' un;
«Onun kadın arkadaşı elbisesinin bir kısmını ona giydirir.» rivayeti birinci mânâyı teyid eder. İ bn-i H u z e y m e ' nin rivâyetindeki :
Onun cilbablarından bir tanesini...» ifâdesi ikinci mânâyı teyid eder.

Hadis, hayız âdeti hâlindeki kadınların musallaya yaklaşmamalarını emretmiştir. Bunun hikmeti, musallanın kanla kirletilmesini önlemek ve cemâati kan kokusu eziyetinden korumaktır. Bu emir cumhura göre mendubluk içindir. Çünkü musalla mescid hükmünde değildir. Yâni hayızlı kadının mescide girmesi haram ise de musallaya girmesi haram değildir. Zayıf bir kavle göre emir vücûb içindir.
Hadis bütün kadınların bayram namazını kılmak ü/ero m usa I laya gitmelerinin meşruluğuna delâlet eder. Bu hususta bakire, dul, genç, yaşlı ve evli kadınlar arasında bir fark yoktur. Tabii, kadınla r in musallaya gitmelerinde bir sarkıntılık ve benzeri bir sakıncanın bulunmaması şarttır. Aksi takdirde gitmeleri meşru değildir. [117]

Kadınların Bayram Namazına Gitmeleri Hakkında Âlimlerin Görüşleri

El Menli* I ya/ııı i bu konuda özetle şöyle der:
Sevri, I b n ıi " 1 M û b â r e k ve H a n e f i 1 e r ' den E b û Y ü s u i kadınların namaz için evden çıkmaları mekruhtur. demişlerdir M â I i k ' ten bir rivayet de böyledir.
Yahya bin S a i d ve N a ha i' nin de böyle söyledikleri naklolunmuştur Hanefi1er ' den İ b n ü" I H u m a m : Yaslı kadınlar bay ram namazına çıkarlar sene kadınlar çıkmaz, demiştir El-Mİrkut ta : Bu kavil, mutedildir. Ancak şu kayıtları eklemek gerekir Yaslı ka dınlar. şehvet çekici durumunda olmayarak, süs elbisesini giymemin olacak, eşinin müsaadesini almış olacak, bir kötülük endişesi olmayacak, ziynet eşyasını üstünde bulundurmayacak, güzel, koku sürün meyecek, aç il mı yacak, İslâmî hükümlere göre iyice örtünmüş olacak ve buna benzer tedbirleri almış olacaktır. Ebû Hanîfe demiştir ki : Kadınlar evlerinde oturmalı, namaza çıkmamalıdır,' diye malumat vardır.
Safiler: Genç kadınların ve güzel kadınların namaza çıkmaları mekruhtur. Çünkü onlar için bir fitne korkusu vardır. Fakat diğer kadınların çıkmaları müstahabtır. Süs takınmayan yaşlı kadın-ların vakit namazlarına gitmelerini, bilhassa bayram namazına çık malarını müstahab görüyorum, demiştir.
M â 1 i k î 1 e r' in görüşü Ş â f i î 1 e r ' in görüşüne yakındır. Ancak onlar yaşlı kadınların gitmelerini müstahab değil, caiz gör müşlerdir.
Hanbeliler: Güzel koku sürünmeden, ziynet ve şühret elbisesini giymeden kadınların namaza çıkmalarında bir beis yoktur, demişlerdir. Onların sözlerinin zahirine göre yaşlı kadınla genç ka din arasında bir fark yoktur.
En-Neyl'de: Kadı lyaz'in dediğine göre Ebû Bekir, Ömer, Ali ve İ bn-i Ömer (Radıyallâhü an hüm) ;
"Kadınların bayram namazına çıkmaları onların üzerinde bulunan bir haktır, demişlerdir11 denilmiş En-Neyl yazan daha sonra Kadınların bayram namazına çıkmaları kayıtsız şartsız mekruhtur, demek tutarsız görüşlerle sahih hadisleri reddetmek olur. Genç kadınları ayırmak da hadislerin sarahatına aykırıdır, demiştir.
El Menhel yazan, en-Neyl'in kavlini naklettikten sonra : Kadınların bu devirde çıkmalarında ve erkeklerle toplanmalarında bulunan sakıncalar açıktır, der"[118]

Bayram Namazının Hükmü

1. Hanefi âlimlerinin en sahih kavline göre. Cuma nama/ı kendilerine farz olanlara bayram namazı vâcibtir.
2. H a n b e 1 i I e re göro bayram namazı erkeklere faiz ı kıfayedir.
C u m h u r' a göre sünnet i müekkededir. El-Menhel'de her grubun delilleri zikredilmiştir:

1309) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle de-
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki bayramda kızlarım ve hanımlarım (bayram namazına) çıkarırdı."
Not : Seneddeki râvilerden Haccâc bin Ertat'ın tedlisçiliği nedeniyle bu h« d!sm uyıfhgı Zevâid'de belirtilmiştir, Taberâni de bu hadisi rivayetedir[119]

166 - Bir Günde İki Bayram (Bayram Ve Cuma) Toplandığı Zaman Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1310) İyas bin Ebî Ramla eş-Şâmî (152) (Radtyallâhü ««A/den rivayet edildiğine göre şöyle

demiştir :
Bir adam (benim bulunduğum bir mecliste) Zeyd bin Erkam (Ra
nıyaJlahü anh)'a :
Bir günde (toplanan iki bayramı - bayram ve Cuma'yı) Kesti lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde geçirdin mi? diye sordu. Zeyd (Radıyallâhü anh) :
Evet, diye cevap verdi. Adam :
Peki efendimiz (o gün) ne yapardı? diye sordu. Zeyd iRadıytü lâhü anh) dedi ki :
Efendimiz, bayram namazını kıldırdı. Sonra Cuma namazı hakkında ruhsat vererek buyurdu ki: «Cuma namazını kılmak isteyen kılsın.»" [120]

İzahı

Ahmed, Ebû Davûd, Nesâi, Hâkim, îbn-i Buzeyme, Zohebî, Beyhakî ve İbnü'1-Me dini de bunu rivayet etmişlerdir. Râvilerden I y â z ' in adaleti hususundaki ihtilâfı dip notunda belirttim. Bâzı rivayetlerde mânâyı etkilemeyen az lafız farkı vardır.
İki bayramdan maksat, parantez, içi ifâde ile belirttiğim fibi Cuma ve bayramdır. Yâni Ramazan veya Kurban bayramının ilk gü nü Cuma'ya rastladığında hem bayram namazı hem Cuma namazı mı kılınacak? yoksa yalnız bayram namazı kılınacak da Cuma na mazı kılmrmyacak mı? soru bu husustadır.
Zeyd (Radıyallâhü anh)'a soru soran zâtın M u â v i y o bin Ebi Süfyan (Radıyallâhü anh) olduğu Ebû D â-v û d ' un rivayetinde belirtilmiştir.
Cuma'ya bayram denmiştir. Çünkü B e y h a k i' nin Ebû H ü r e y r e (Radıyalâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma gününün Allah tarafından mü'minlere bayram kılındığını beyan buyurmuştur.
Hadîs, bayram namazında bulunanların o günkü Cuma nama zina gitmemelerinin câizliğine delâlet eder.
El-Menhel yazarı bu hususta âlimlerin görüşlerini izah etmiştir. Özeti şudur :
1 - Hanbeliler Bayram namazını cemaatla kılanlar ü günkü Cuma namazını kılmıyabilirler.
Ancak imam Cuma'yı kılmak zorundadır. Çü/ıkü (1311 nolu) hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :*ve biz in9aallah Cuma'yı kılıcılarız.» buyurmuştur, derler.
2 - Mâl i ki le r' den iki rivayet vardır. Bir rivayete göre bayram namazı ile yetinilir. İkinci rivayete göre Cuma namazı sakıt olmaz Kılınması gerekir. Bu rivayet mezhebin meşhur kavlidir.
3 - Ebû Hanîfe'ye göre Cuma namazını kılmak gerekir.
4 - Şâfiîler'e göre şehir halkı Cuma'yı kılmak zorundadırlar. Bayram namazı Cuma namazı yerine geçmez. Fakat şehre yakın köyde oturup şehirde okunan ezan sesini duyanlar, sair Cuma'lara gitmekle mükellef oldukları halde o günkü Cuma namazına gitmekle mükellef değillerdir. Mezhebin meşhur kavli budur. Buna göre Cuma namazına gitmeye mecbur olmayanlar o günkü öğle namazını kılmakla mükelleftirler. Osman (Radıyallâhü anh) ve Ömer bin A b d i 1 a z i z ' in kavli de böyledir."
Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin Ata bin Ebi Ra-b â h (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri bir hadîse göre A t â (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"(Abdullah) bin Zübeyir [Radıyallâhü anh), bize Cuma gününe rastlayan bir bayram namazını gündüzün evvelinde kıldırdı. Sonra biz Cuma namazına gittik. Fakat İbn-i Zübeyr Cuma namazına gelmedi. Biz de namazımızı (cemaatla değil) tek tek kıldık. İbn-i Ab-bâs (Radıyallâhü anhümâ) o sırada Tâifteydi. Oradan dönünce biz olan durumu kendisine anlattık. Dedi ki: İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) sünnete (yâni Efendimizden sabit olan yola) uygun yapmıştır.
Şu halde bayram günü Cuma'ya rastladığı zaman bayram namazında cemaata katılanlar o günkü Cuma namazını kılmakla mükellef değildir, diyen âlimlere göre o günkü Cuma'ya gitmeyenler öğle namazını kılacaklardır.

1311) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü ankümd)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem.) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizin bu gününüzde iki bayram toplanmıştır. Artık kim dilerse onun bayram namazı Cuma namazı yerinde de kâfidir. Biz inşa-allah Cuma namazını da kılıcılarız.»
"... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ve bunun mislini zikretmiştir.Bunun isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de belirtilmiştir. Ebû Dâvûd kendi süneninde bu hadisi Muhammed bin el-Musaffa'dan bu senedle rivayet etmiştir. [121]

İzahı

Müellif bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir. Birisi t b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh i a, dıgeu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'a ulaşır. İkisi de merfûdur. Ebû Davud'un /Mu-hammmed bin el-Musaffâ' dan rivayeti E b ü Hüreyre (Radıyallâhü anh) a yine merfû olarak ulaşır.
Hâkim ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs de bundan önceki hadîsi teyid eder. Buna ilâveten, bayram namazını kılanların o günkü Cuma namazını da kılmalarının daha iyi olduğuna delâlet eder. Çünkü burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o günkü Cuma namazını isteğe bağlamakla beraber kendilerinin Cuma'yı kıldıracaklarını bildiriyor. Şu halde kılmamak ruhsattır. Kılmak azimettir. Azimetle amel etmek efdaldır.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken iki bayram (bir günde) toplandı. (= bayram, Cuma gününe rastladı). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cemaata bayram namazım kıldırdıktan sonra buyurdu ki:
(Bu günkü) Cuma namazına gelmek isteyen gelsin. Gelmeme yi isleyen gelmesin.R:ıvilerden Cübâre ve Mendel zayıf oldukları için senedin zayıflığı bildirilmeli. [122]

167 - Yağmur Olduğu Zaman Bayram Namazını Mescidde Kılmak Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1313) Kluı Hürcyre (RadtyaUâhü anhyûen. Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken bir bayram günü halk yağmurdan ıslandı. Bu sebeple efendimiz onlara bayram namazını Mescid'de kıldırdı," [123]

İzahı

Ebü Dâvûd, Beyhaki ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Hadîsteki Mescid ile Mescid-i Nebevi kasdedilmiştir.
Hadis, havanın yağışlı. olması gibi bir mazeret bulunduğu zaman bayram namazının mescidde kılınmasının câizliğine delâlet eder. Bir özür olmayınca açık bir meydanda kılmak sünnettir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) devamlı surette bayram namazlarını şehrin dışında musallada kıldırmıştır. O'ndan sonra H u lafâ-i Râşidîn de böyle yapmışlardır. Ebû Han îf e, Mâlik, Şafiî ler1 den bir cemâat, Hanbeliler ve Cumhur'un kavli budur. Bunların delillerinden birisi de Beyha-k î' nin Abdullah bin Âmir (Radıyallâhü anh)'den olan şu rivayetidir :
"Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anlı) devrinde bîr bayram günü Medine'deki halk yağmurdan ıslandı ve musallaya gitmekten imtina ettiler. Ömer (Radıyallâhü anlı) cemâati mescidde topladı, onlara bayram namazını kıldırdı. Sonra minbere çıkarak : Ey Omâat 1 Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâati musallaya çıkartarak orada onlara bayram namazım kıldırırdı. Çünkü musalla daha kolay ve geniştir. Mescid de cemâati almazdı. Yağış olunca mescîd daha elverişlidir, dedi."
Ş â f i i 1 e r' in bir kısmı, mescid cemâati alabilir genişlikte olursa, bayram namazını mescidde kılmak efdaldır, demişlerdir. Yağış gibi zaruret olmasa da hüküm budur. Çünkü M e k k e' de imamlar hep mescidde kıla gelmişlerdir. Mescid daha şerefli ve daha temizdir, demişlerdir. Bunlara göre mescid cemâati almazsa bayram namazını musallada kılmak efdal olur.
El-Menhel yazarı: "Bu ayrıntıya âit hiç bir delil yoktur. Şev-kani demiştir ki: 'Mescidin cemâati alması ve almaması mücer-red bir tahmindir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâima bayram namazlarını musallada kıldırdığını İtiraf etmeye rağmen buna uymayıp bir tahminin peşine düşmek isabetli değildir."
Kuvvetli olan ilk görüştür. Çünkü delilleri kuvvetlidir.
Musalla'nın Mescidden efdal olması hükmünden Mekke'-deki Mescid-i Haram müstesnadır. Çünkü âlimler Mescid-i Haram'da kılmanın efdal oluşu hususunda ittifak halindedirler.
Şafii: Bize şu haber ulaşmıştır : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ve Kurban bayramlarında bayram namazını musallada kıldırırdı. O'ndan sonra gelenler ve M e d i n e ' nin tüm halkı da böyle yapa gelmişlerdir. Diğer şehirlerde de aynı şey ye-pılagelmiştir. Yalnız Mekke halkı müstesna. Çünkü Seleften hiç bir kimsenin Mekke' lilere bayram namazım musallada kıl-dırdığına dâir hiç bir haber bize ulaşmamıştır, der.
El-Fetih yazarı der ki: Şafii: Bunun sebebi Mekke Mescidinin çok geniş ve Mekke etrafının dar oluşudur, demiştir." [124]

168 - Bayram Günü Silâh Taşımak Hakkında Gelen (Hadîs) Babı

1314) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhüntâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (mü'minlere) düşman karşısında olmadıkları müddetçe İslâm memleketlerinde bayramlarda silâh taşımayı yasaklamıştır.Bunun isnadındaki râvi Nail bin Necîh ve İsmail bin Ziyâd'm zayıf oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [125]

İzahı

Bu hadîs zevâid türündendir. Zevâid yazarı bunun iki râvisinin zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak bu hususta Sindi şöyle der:
"Buharı kendi sahihinde zikrettiğine göre Hasan e1 Bâsri
= 'Müminler silâh taşımaktan menedilmişlerdir. Düşmandan korktukları zaman müstesna.' demiştir. Ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) da Haccâc'a:
'Sen silâhı öyle bir gün taşımışsın ki o gün silâh taşınmazdı.' demiştir.
Buhâri' nin şerhinde e 1 - A y n i' nin zikrettiğine göre Abdürrazzâk mürsel bir isnadla şöyle rivayette bulunmuştur :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi müminlerin bayram günü silâhla çıkmalarını yasaklamıştır."
Sindi yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Bu, gösteriyor ki mezkûr hadisin isnadı zayıf ise de bir aslı vardır, demiştir."
Buhâri' nin 'Bayramda ve harem'de silâh taşımanın mek-ruhluğu' babında şârih e 1 - A y n i şöyle demiştir :
"Bayram günü silâh taşımanın mekruhluğu, silâhı iftihar için taşıyan ve cemaata eziyet etmekten emin olmayan kimseler hakkındadır. Şeyhimiz de böyle demiştir. Kimseye eziyet etmiyeceğine güvenen ve iftihar vesilesi yapmayıp cihâd'a hazırlanmak için idman ve eğitim maksadıyla taşıyan hakkında değildir. Çünkü 'Bayram günü hirab ve darak' babında rivayet olunan hadîsler bayram günü mızraklar ve kalkanlarla oynamanın meşruluğuna delâlet ederler.164. bâbta rivayet edilen hadisler de bayram namazında mız-rakı sütre etmenin meşruluğuna delâlet ederler." [126]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. İslâm memleketinde bayram günlerinde başkalarını rahatsız edecek tarzda veya böbürlenmek niyetiyle silâh taşımak yasaktır.

2. Düşman karşısında olunduğu takdirde silâh taşımak bayram gününde de meşrudur. [127]

169 - Her İki Bayramda Boy Abdestı Almak Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1315) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâU'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır bayramı günü ve kurban bayramı günü boy abdesti alırdı.Bunun senedindeki râvilerden Cübâre ve Haccâc bin Temîm'in zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

1316) EI-Fakîh bin Sa'd — ki sahâbİHk şerefine mazhar olmuştu — (Radıyallâhü anh)[128] şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır bayramı günü, kurban bayramı günü ve arefe günü boy abdesti alırdı. (Râvi demiştir ki) el-Fâkih de bugünlerde boy abdesti almayı ev halkına emrederdi." Not : Bunun senedindeki râvi Yûsuf bin Hâlid hakkında, İbn-i Mûin'in : 'O, kezzab'tir, habistir, zındıktır' dediği Zevâid'de bildirilmiştir.
Sindi de : 'Ben derim ki, Yûsuf'u tekzib edenler çoktur. Ibn-i HİbbanˈIn dediğine göre hadis uydururdu,' demiştir. [129]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan iki hadîsin Zevâid türünden olduğu ve senedlerinin zayıflığı notta

belirtilmiştir.
Hadisler Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günlerinde gusletmenin meşruluğuna delâlet ederler. İkinci hadîs Arafe yâni Kurban bayramından bir önceki günde gusletmenin meşruluğuna delâlet eder.
El-Fıkh Ale'l-Mezahib'te beyân edildiğine göre her iki bayram günü gusletmek Hanefi, Şafii, Mâlik ve Hanbelî mezheblerine göre sünnettir. Ayrıntılı bilgi için oraya müracâat edilebilir. [130]

170 - Her İki Bayram Namazı Vakti Hakkındaki Bâb

1317) Abdullah bin lîüsr (Rıuhyallâhu <ıtıhümö)'âan rivayet edildiğine göre :
Kendisi Ramazan veya Kurban bayramı günü cemaatla beraber (musallaya) çıkmış da, imamın gecikmesine karşı çıkarak: Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bu saatta şüphesiz bayram namazından çıkmış olurduk. O saat, nafilenin kılınabileceği (ilk) vakittir, demiştir." [131]

İzahı

Ebû Dâvüd, Hâkim, Tabarâni ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Olayın Ramazan veya Kurban bayramında olduğu hususundaki tereddüt râviye aittir.
Sahâbi olan Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra bir bayram günü namaz için musallaya çıkmış, imam bayram namazını ilk vaktinden tehir etmiş, bunun üzerine Abdullah (Radıyallâhü anh) imamın bu hareketine karşı çıkmıştır.
Hadisin : cümlesi Abdullah (Radıyallâhü anh)'in sözundendir. Bu cümledeki 'Teşbih' kelimesi ile nafile namaz veya kuşluk namazı kasdedilmiştir. Bilindiği gibi güneş doğarken nafile namaz kılınmaz. Güneş bir mızrak boyu kadar yükselince nafile kılınabilir. Bu vakit nafilenin kılınabileceği ilk vakittir. Abdullah   (Badıyallâhü anh) 'in işaret ettiği saat nafilenin kilınabileceği ilk vakittir. Yâni bayram namazının ilk vakti, nafile namazının ilk vaktidir.cümlesi   Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın râvisi Yezid bin Humeyr (Radıyallâhü anhJ'a âit olabilir. Yâni Abdullah (Radıyallâhü anhJ'ın işaret ettiği saat nafilenin kılınabileceği ilk saattir.
Bayram namazının ilk vaktinin, güneş doğduktan sonra nafile namazının kılınabileceği ilk vakit olduğu hususunda icmâ vardır.
El-Bahır yazarı: Bayram namazının ilk vakti güneşin etrafa yayıldığı zamandır. Güneşin semânın ortasına çıkacağı zamana kadar bayram namazı kılınabilir. Bayram namazı vakti hakkında her hangi bir ihtilâfı bilmiyorum, demiştir. [132]

Bayram Namazının En Faziletli Vakti

Kurban bayramı namazını, güneşin bir mızrak boyu kadar çıktığı vakitte kılmak efdaldır. Bunun erken kılınmasının hikmeti şudur: Kurban bayramı günü bir şey yemeden bayram namazına çıkmak efdaldır. Fazla gecikme nedeniyle, bâzı kimselerin acıkmaktan dolayı rahatsız olmaları muhtemeldir. Erken kılınırsa herkes zamanın da evine döner, kurban kesecek olanlar kurbanlarını keserek ondan yerler. Kesmeyenler de kahvaltı ederler.
Ramazan bayramı namazı ise; güneş iki mızrak boyu kadar yükselince kılınmalıdır. Efdal olanı budur. Bu gecikmenin hikmeti ise, Ramazan bayramı günü namaza çıkmadan önce bir şey yemek sünnettir. Acıkmadan mütevellit eziyet duymak söz konusu değildir. Fitresini vermemiş olanlara namazdan önce fitre çıkarmaları için bir fırsat ve imkân vermektir.
Hanefi, Şafiî ve Mâliki mezheblerinin kavli budur. Bunların bir delili e 1 - H â f i z ' m et-Telhîs'te zikrettiği ve Amr bin Hazm'ın Cündüb (Radıyallâhü anh) 'ten rivayet ettiği şu hadistir:
= ... -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize fıtır günü, güneş iki mızrak boyu kadar yüksek iken ve kurban bayramı günü güneş bir mızrak boyu kadar yükselmişken namaz kildırırdı.»
M â 1 i k İ 1 e r' e   göre her iki bayram namazı için en efdal vakit güneşin bir mızrak boyu kadar yükseldiği vakittir. [133]

171 - Gece Namazını İki (Şer) Rek'at Kılmak Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1318) (Abdullah) bin Ömer (Radtyalâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namazı ikişer ikişer (rekat) kılardı."

1319) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü a«A«wd)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Gece namazı ikişer ikişer (rek'at)dır.»"
Abdullah bin Büsr (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Abdullah bin Büsr bin Ebi Büsr el-Mâzinl Ebû Büsr sahâbl oğlu sahâbl'dir. Hadîslerinden birer tMiesini Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Râvîleri,, Ye-zid bin Humayr, Muhammed bin Ziyâd el-İlhani ve Ebü'z-Zâhiriyye'dir. Başka râ-vileri de vardır. Hicretin 88. yılı vefat etmiştir. 96. yılı vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Şam'da vefat eden son sahâbî'dir. (Hulâsa, Sah. 292)

1320) İbn-i Ömer (Radıvolâkü anhiimâ)'dan; Şöyle demiştir:
Gece namazı(nın kaçar rekatından selâm verileceği) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe soruldu. O buyurdu ki:
«(Kişi,) ikişer ikişer (rekat) kılar. Şafakın doğmasından korkacağı zaman bir rek'at vitir kılar (veya bir rekatla o gece namazını îekleştirir.)

1321) (Abdullah) bin Abbâs (Raâıyailâhü ankümâ)'dan: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin namazı ikişer rek'at kılardı." [134]

İzahı

Gece namazının ikişer rek'at. olarak kılınması hakkında müteaddit senedlerle rivayet edilen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'ıa hadîsi benzer lafızlarla Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivayet olunmuştur. İlk hadîs ayni senedle müellifin 'Bir rek'atla vitir kılmak1 babında 1174 numara ile geçmiştir. Oradaki metnin sonunda; f*Sji jiHJ — «ve bir rek'at vitir kılar» ziyâdesi vardır. Geniş izah için oraya müracaat edilebilir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın 1319 nolu hadîsi Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivayet edilmiştir.
Bu bâbta ve bundan sonraki bâbta rivayet olunan hadislerde geçen : (^ta = "ikişer rek'at" kelimesi te'kit için iki defa tekrarlanmıştır. Bunun mânâsı her iki rek'atın sonunda selâm vermektir. Çünkü Müslim ve Ahmed'in Ukbe bin Haris tarikiyle İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan olan rivayetlerinde :
= "İkişer ikişer sözü ile ne kastedildiği İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya sorulmuş?" O da: Her iki rek'atın sonunda selâm verirsin" diye cevap vermiştir, deniliyor.
1320 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u -hârî, Müslim, Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâî ve T a h a v î de rivayet etmişlerdir. T i rm izi de bunun benzerini el-Leys târiki ile İbn i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'ın hadîsini Nesâî de rivayet etmiştir.
Bu bâbtaki hadîsler geceleyin kılınan nafile namazında her iki rek'atın sonunda selâm vermenin sünnet olduğuna delâlet eder.
El-Menhel yazarının beyânına göre el-Hâf iz şöyle demiştir: 'Cumhur, bu hadîslerdeki : ^^° y~* ifâdesini her iki rek'atın sonun-
da selâm vermek şeklinde yorumlamış ve böyle kılmanın efdal olduğu beyan edilmiş, demiştir. (Yâni bu hadîsler, gece namazının her iki rek'atından sonra selâm vermenin daha efdal olduğunu beyan etmiş olur.)
Hadîsler, her iki rek'atın sonunda selâm vermenin daha kolay ve hafif olduğunu bildirerek böyle de kılınabileceğini beyan için olabilir.
Mâlik, Şâfıi, A h in e d , Ebü Yûsuf ve Mu-h a m m e d bu hadîsleri ve benzerlerini delil göstererek gece namazının her iki rek'atından sonra selâm 'efdal olduğuna hükmetmişlerdir. Bundan sonra gelen bâbta âlimlerin görüşleri ayrıntılı olarak bildirilecektir. [135]

172 - Gece Ve Gündüz (Nafile) Namazın İkişer İkişer (Rekat) Kılınması Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1322) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : -Gece ve gündüz (nafile) namazı ikişer ikişer (rek'at)dır.»" [136]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, îbn-i Hibban, îbn-i Huzeyme ve Dârekutni de bunu rivayet etmişlerdir.
Bu hadise göre gündüz nafilelerinde de gece nafileleri gibi iki şer rek'atin sonunda selâm vermek daha efdaldır. Ancak bunu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet eden N â f i ' Abdul-lah bin Dinar ve bir cemâatin rivayetinde; jl^Jlj = «ve gündüz...» kaydı yoktur. Yalnız Ali e 1-E z d i ' nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde bu ziyâde vardır. Bu konuda İbn-i Abdi'1-Berr şöyle der:
*ve gündüz...» kaydını Alî e 1-E z d î' den başka hiç kimse îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmemiştir. Üstelik bu kayda itiraz etmişlerdir. Yahya bin Muin bunu zayıf sayarak: Nâfi Abdullah bin Dinar ve bir cemâat bu hadîsi; kaydı olmaksızın İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişler, demiştir. N e s â i de : Bu hadîsin senedi güzeldir. Fakat İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in arkadaşlarından bir cemâat e 1 - E z d i' ye muhalefet ederek;
jlfjlj ziyâdesini zikretmemişlerdir, der.
İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim bunu sahih görmüşlerdir. B e y h a k î de : 'Bu hadîs sahihtir, A 1 î e 1 E z d i' yi Müslim hüccet saymıştır. Sika râvinin ziyâdesi makbuldür. Buharı' den bu hadîsin durumu sorulunca : Bu hadîs sahihtir, diye cevap vererek e 1 - E z d î' nin tarikiyle bunu rivayet etmiş ve: Bu hadîs Muhammed bin Şîrîn târikiyle de İ h, n-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'den merfu' olarak rivayet edilmiş, bunun senedindeki râvüerin tümü sika zâtlardır, demiştir.' der."

Hadîsin başka senedleri ve şâhidleri vardır. El-Hâf iz bunların bir kısmını et-Telhîs'te zikretmiştir. [137]

Gece Ve Gündüz Nafilelerinin Kaçar Rek'atından Sonra Selâm Verileceği Hususunda Âlimlerin Görüşleri

1. Hanefîler' den Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre gece namazında her iki rek'atin sonunda ve gündüz nafilelerinin her dört rek'atından sonra selâm vermek efdaldır.
2. Ebû Hanife ' ye göre gece ve gündüz nafilelerinin her dört rek'atından sonra selâm vermek daha efdaldır.
Ebû Hanîfe' nin -delillerinden birisi Müslim 'in M u â z (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
"Muâza (Radıyallâhü anh) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazını kaç rek'at kılardı? diye sormuş. Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
Dört rek'at kılardı ve Allah'ın dilediği kadar fazlalaştırırdı, diye cevap vermiştir."
Diğer bir delili de Ebû Dâvûd'un Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazı hakkında Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya soru sorulmuş, kendisi şöyls cm-inp vermiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını cemaatla kıldıktan sonra aile efradının yanına dönerdi. Dört iâk'aı (nafile) kıldıktan sonra yatağına girerdi."
Hanefî âlimleri bu bâbta rivayet edilen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsine yukarıda anlatılan gerekçe ile cevap yermişlerdir.
3. Şafii ve Ahmed'e göre tüm nafilelerde her iki rek'atin sonunda selâm vermek efdaldır. Bunların delillerinden birisi îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in buradaki hadîsidir. Buhâri; "Nafile namaz ikişer rek'attır" babında şöyle der :
"Ammâr, Ebû Zerr, Enes, Câbir bin Zeyd, İkrime ve Zühri' nin tüm nafilelerde her iki rek'atm sonunda selâm vermenin efdal olduğunu söyledikleri zikredilmiştir. Yahya bin Saîd el-Ensâri demiştir ki: Memleketimizde benim yetiştiğim bütün fıkıhçılar gündüz nafilelerinde her iki rek'atten sonra selâm verirlerdi."
4. Mâliki mezhebine göre bütün nafilelerde her iki rek'attan sonra selâm vermek matlubtur. Dört rek'atın sonunda selâm ver mek ise mekruhtur. El-Menhel yazarı âlimlerin görüşlerine mesned olan riolMleri "Gündüz namazı" babında zikretmiştir.

1323) Ümmü Hanİ' binti Ebî Talih[138] (KadtyaUâhü anhâ)'<\an: Şöyle demiştir :

lU'sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ (Mekke'nin) fetih günü kuşluk nafilesini sekiz rek'at kıldı. Her iki rek'attan (sonra) selâm verdi." [139]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Mekke fethi hicretin 8. yılı Ramazan ayında olmuştur. Sübhatüddüha: Kuşluk namazı demektir.
Hadîs, kuşluk namazının sekiz rek'at olduğuna, bunu kılmanın ve her iki rekatın sonunda selâm vermenin müstehablığına delâlet eder. Hadîs gündüz nafilelerinin her iki rek'atinden sonra selâm ver menin efdal olduğunu söyleyenler için bir delildir.
Bâzıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fetih günü kıldığı namazın fetih namazı olduğunu söylemişler ise de, bu hadis bunu reddeder. Çünkü kılınan namazın kuşluk namazı olduğu burada tasrih edilmiştir.

1324) Ebû Saîd (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-(Nafilede) Her iki rek'atte selâm vermek vardır.»"
Râvi Ebû Süfyân es-Sa'dî'nin rivayetinin zayıflığı üzerinde âlimlerin-ittifak ettiklerini îbn-i Abdi'l-Berr'in söylediği Zevâid'de bildirilmiştir.

1325) El-Muttalib yâni İbn-i Ebî Vedâa[140] (RadıyaUâhii anh)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Bu duruma göre İbn-i Mâceh'in kastettiği râvi sahâbî olan el-Muttalib bin Rabia (R.A.)'dır.
-Gece namazı ikişer ikişer rek'attır. Sen her iki rek'atta teşeh-hüd okursun. Fakr-u zaruratını yalvararak açıklarsın, yoksulluğunu zilletle dile getirirsin. (Namazdan sonra) duâ ederken ellerini kaldırırsın ve Allahım bana mağfiret eyle, dersin. Kim bunu yapmazsa onun namazı (ecir ve fazilet bakımından) noksandır.»" [141]

İzahı

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd. Dârekutni ve B e y h a k i de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadisteki : ifâdesinin mânâsının, İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından açıklandığına göre her İki rek'atın sonunda selâm yermek olduğu 1321 nolu hadîsin izahında anlatılmıştır. Bu duruma göre bu hadîs de gece namazında efdal olanın her iki rek'attan sonra selâm vermek olduğunu beyan etmiş olur.
El-Menhel yazarının beyanına göre maksad her iki rekatta te-şehhüdü okumak olabilir. Bu takdirde; cümlesi; ifâdesinin açıklaması olmuş olur.
Bu hadiste geçen bâzı fiilleri açıklayalım :fiilleri muzâri fiilleridir. Muzâraat harfi olan; «Te» hafifletmek için atılmıştır. Bunların aslı ve mânâsı şöyledir :teşehhüd okursun "fakirliğini açıklarsın."
Bu fiil bazı rivayetlerde ; diye geçer.
Bunun masdarı olan "Bü's" şiddetli ihtiyaç ve fakirliktir. Fakirliği dile getirmektir. Kamusta "Tebaüs" fakirliği göstermektir. Huşu ve yalvarmak anlamında da kullanılır. Burada bu mânâ kasdedilmiştir.
"zilletini ve haklrliğini açıklarsın. "Duâ ederken ellerini kaldırırsın."
"noksanlıktır." Burada noksandır, mânâsı kasdedilmiş-tir. Yâni o namaz hususuz ve tavâzusuz kılındığı takdirde sahih olmakla beraber sevap ve fazilet yönünden noksan sayılır. [142]

173 - Ramazan Ayı Kıyam (= Teravihle İhyası) Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

Kıyam: Ramazan gecelerini ibâdetle ihya etmek veya teravih namazını kılmak demektir. Bu bâbta rivayet edilen hadîslerde geçen bu kelime ve bundan türeme fiillerin sözlük mânâsı kalkmak, ayakta durmak ve düzelmek gibi işlerdir. Burada kastedilen mânâya gelince, âlimlerin çoğu bunu teravih namazını kılmak anlamında yorumlamışlardır. Bâzıları da bunu Ramazan gecelerini ibâdet ve taat-la ihya etmek mânâsına yorumlamışlardır.
E1 - H â f ı z , el-Fetih'te: " N e v e v i, kıyamı teravih namazını kılmakla yorumlamıştır. N e v e

v i' nin maksadı, teravih namazını kılmakla Ramazan kıyamı ve bunun için vâdedilen sevabın hâsıl olduğunu ifâde etmektir. N e v e v İ , Ramazan kıyamının teravih namazından başka ibâdetlerle oluşamıyacağını söylemek istememiştir. Böyle bir maksadı yoktur. Fakat e 1 - K i r m a n i, bunu garipsiyerek demiş ki: 'Âlimler, Ramazan kıyamı ile teravih namazının kastedildiği hususunda ittifak etmişlerdir,' diye bilgi verir."
Hadislerdeki kıyam kelimesi kayıtsız olarak geçtiğine göre bu kelimeyi mutlak mânâya yorumlamak yâni Ramazan gecelerini ibâdet ve taatla ihya etmek diye açıklamak daha uygundur, diyenler vardır. El-Menhel yazarı da buna taraftardır.
Âlimlerin çoğu Ramazan kıyamını teravih namazını kılmak şeklinde yorumladıkları için hadîsleri terceme ederken kıyamı, teravih namazını kılmak diye terceme etmek mümkündür. Ancak bu kelimenin. Ramazan gecelerini ibâdetle ihya etmek diye yorumlanabileceğini hatırdan çıkarmayı hatırlatmak isterim.

1326) Ebû Hüreyre (Radıyailâhü anh)âen rivayet edildiğine güre: Resûlullah (SallaÜakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kim inanarak ve sırf Allah rızasını dileyerek Ramazan orucunu tutar ve gecesini teravihle (veya başka ibâdetle) ihya ederse, onun geçmiş günahı bağışlanır.»" [143]

İzahı

Mâlik. Kütüb-i Sitte sâhibleri ve B e y h a k i bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadisin; kelimesi: "Allah ve Resulüne inanarak" veya "Ramazan orucunun hak oluşuna ve bu ibâdeti îfa etmek sonucunda kazanılacak sevaba âit ilâhî müjdeye inanarak" diye yorumlanmıştır. Her iki mânâ muhtemeldir.
Hadisin; kelimesi :
"Her çeşit riya ve gösterişten uzak ve tam bir İhlâsla Allah'ın rızasını dileyerek" diye yorumlanmıştır.
Hadîsin : "... Ramazan orucunu tutar..." cümlesinden maksat Ramazan ayı boyunca oruç tutmaktır. Özürsüz olarak Ramazanın bir gününü bile oruçsuz geçiren kimse için mezkûr sevab yoktur. Özre binaen oruç tutamayıp, tutamadığı günleri kaza eden veya şer'î hükümler çerçevesinde fidyesini ödeyen kimse ise mezkûr sevabı kazanır. Tıpkı ayakta duramadığı için oturarak namaz kılan gibi. Çünkü buna ayakta namaz kılanın sevabı vardır.
Hadisin zahirine göre, îman ve ihlâsla Ramazan orucunu tutup gecelerini ibâdetle ihya edenin geçmiş küçük, büyük tüm günahları bağışlanır. El-Menhel yazarının beyânına göre İbnü'l-Münzir böyle hükmetmiştir. Fakat Nevevî, Müslim'in şerhinde : 'Fıkıhçılarca bilinen meşhur görüş bu hükmün küçük günahlara mahsus olup büyük günahlara şümullü olmamasıdır. Bâzılarına göre eğer küçük günah yoksa büyük günahların cezası hafifletilir', demiştir.
Ramazan gecelerini ihya etmekten maksat, gecenin tamamını ibâdetle geçirmek değildir. Gaye gecenin bir kısmını ibâdetle geçirmektir. Nitekim kıyamı teravihle yorumlayanların görüşüne göre teravih namazını kılan kimse geceyi ihya etmiş sayılır.

1327) Ebû Xerr(-ı Gıfarî) (Radıyallâhü anh)"den: Şöyle demiştir: Biz ResûluUah (Salla'lahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir Ramazan (ayı boyunca) oruç tuttuk. (Ramazan ayından) yedi gece kalıncaya kadar hiç bir gecesinde bize teravih kıldırmadı (veya) geceyi ihya ettirmedi. (Ay sonundan başına doğru) yedinci gece olunca yaklaşık olarak gecenin üçte birisi geçinceye kadar bize teravih kıldırdı. (Veya gecenin o kısmını ihya ettirdi.) Sonra o geceyi takip eden (sondan) altıncı gece oldu. (Ama) onda teravih kıldırmadı. Nihayet (sondan) beşinci gece oldu. (Ondan) yaklaşık gecenin yarısı geçinceye kadar bize teravih kıldırdı. Ben:
Yâ Hesûlallah! Bu gecemizin kalan yarısını da ihya etmemizi buyurmanızı temenni ediyoruz, dedim. Buyurdular ki:
"Şüphesiz, imam namazdan dönünceye kadar onunla beraber (yatsı farzını ve) teravihi kılan kimsenin bu ibâdeti bir geceyi (tamamen) ihya etmeye denk olur."
Sonra o geceyi izleyen (sondan) dördüncü gece oldu da teravih kıldırmadı. Nihayet, onu takip eden (sondan) üçüncü gece oldu. O, (muhterem) eşlerini ve yakınlarını topladı. Cemâat da toplandı. Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) demiştir ki efendimiz o gece, bize kıldırdığı teravihi o kadar uzattı ki biz sahur yemeğini kaçıracağımızdan kork-tuk. Denilmiş ki: Felah nedir? Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) : Felah, sahur yemeğini yemektir, diye cevap vermiştir. Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) demiştir ki; O geceden sonra efendimiz Ramazan ayının kalan iki gecesinde bize teravih

namazından hiç bir şey kıldırmadı." [144]

İzahı

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Tahavi, Hâkim ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizi ve Ha-k i m bunun sahih olduğunu da belirtmişlerdir.
Hadisteki 'Kıyam1 kelimesini teravih namazını kılmak anlamında terceme ettim. Bir önceki hadisin izahında belirttiğim gibi bu kelimeyi 'Geceyi ibâdetle ihya etmek' anlamında yorumlamak mümkündür.
Araplar günleri hesablarken ay sonunu esas alırlar. Onun içindir ki Ebü Zerr (Radıyallâhü anh) Ramazan ayının son yedi gecesini ilkine yedinci, ikincisine altıncı, üçüncüsüne beşinci... de-miştir.
Arabi ayların bazen 29, bazen 30 gün olduğu bilinmektedir. 28 veya 31 olması ihtimâli yoktur. Çünkü Arabi aylar gök ayının yenilenmesi esâsına bağlıdır. Şu halde her ayın 29 günü doldurması kesindir. 30. gün şüphelidir. Şüpheli günü hesaba katmamak gerektiği için Ebü Zerr (Radıyallâhü anh)'in dediği yedinci gece Ramazanın yirmi üçüncü gecesi, altıncı gere Ramazanın yirmi dördüncü gecesi, beşinci gece, Ramazanın 25. gecesi, üçüncü gece, Ramazanın yirmi yedinci gecesi ve kalan geceler Ramazan'ın yirmi sekiz ve yirmi dokuzuncu gecesi olmuş olur.
Hâl böyle olunca bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in Ramazan ayının yalnız yirmi üç, yirmi beş ve yirmi yedinci gecelerinde teravih namazını kıldırdığına veya bu geceleri cemaata ihya ettirdiğine, ibâdeti Ramazan'ın 23. gecesi, gecenin üçte birisine, 25. gecesi gecenin yarısına ve 27. gecesi şafaka yakın bir zamana kadar uzattığına delâlet eder.
Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) muhterem eşlerini ve yakınlarını da teravih namazı için toplamıştır. Büyük bir cemaata teravih kıldırmıştır.
Ebü Zerr (Radıyallâhü anh) yirmi beşinci gecenin tamâmını ihya etmek arzusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmiş, efendimiz de yatsı ve teravih namazlarını imamla beraber kılan bir kimsenin sevabının o gecenin tümünü ihya edenin sevabına denk olduğunu müjdelemiştir.
Hadisin : cümlesinin mânâsı budur. Yalnız yatsı namazını imamla beraber kılanın sevabı ise yarım gecenin ihyâsına denk olur. Çünkü Müslim, Mâlik, Ti r-mizi ve Ebü Davud'un Osman bin Affân (Ra-dıyallâhü anh)'dan merfû olarak rivayet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
= «Kim yatsı namazını cemaatla kılsa gecenin yarısını ibâdetle ihya etmiş gibi olur. Kim yatsı ve sabah namazlarını cemaatla kılsa bir geceyi ibâdetle ihya etmiş gibi olur.»
Felah: Kurtuluş, mutluluk, zafere kavuşmak, devamlı kalmak ve sahur yemeğini yemek gibi müteaddit mânâlara gelir. Burada son mânânın kastedildiği E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) tarafından ifâde edilmiştir. Bu kelimenin mânâsını soran zâtın hadis râvisi Cüb e y r (Radıyallâhü anh) olduğu Ebû Davud'un rivayetinde tasrih edilmiştir.
Suhür: Sahur yemeğini yemektir.
Sahur: Sahur vaktinde yenen yemekler ve içilen içeceklerdir.
El-Menhel yazan şöyle der :
"Teravih namazının camide cemaatla kılınmasının evde kılınmasından efdal olduğuna hükmeden cumhur bu hadisi delil göstermiştir. Bu hadîs Nesâi ve Tabarânİ1 nin Zeyd bin Sâ-b i t (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri :
-Farz namaz hâriç, en faziletli namaz adamın kendi evinde kıldığı namazdır.» hadisinin hükmünü husûsileştirmiştir. Yâni teravih namazı da farz namaz gibi bu hadisten istisna edilmiştir.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teravih na mazını aralıklı üç gece kıldırdığını ifâde eder.
Cumhurun bir delili de Ömer (Radıyallâhü anh)'ın, diğer sahâbilerin ve onlardan sonra gelenlerin teravih namazını camilerde ve cemaatla kılmalarıdır.
Mâlik, Ebû Yûsuf, Şâfiiler'in bir kısmı ve diğer bâzı âlimler Z e y d (Radıyallâhü anh) 'in yukardaki hadisini delil göstererek teravih namazını evde tek başına kılmanın efdal olduğuna hükmetmişlerdir. Tahavi bu kavli î b n - i Ömer, İbrahim Nahaî, İshak bin Süveyd, Urve, Saîd bin Cübeyr, Kasım, Salim, Nâfi ve başkalarından naklederek : Bu zâtların hepsi Ramazan ayında evde kılmayı imamla kılmaya tercih etmişlerdir. Doğrusu da budur, demiştir. Cumhur ise, yukarıda da anlattığım gibi Z e y d (Radıyallâhü anh)'m hadisini bayram namazı gibi cemaatla kılınması meşru kılınan sünnetlerden başka nafilelere tahsis etmiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teravih namazını Me s c i d-i N e b e v i' de cemaatla kıldığı sabittir. [145]

Teravih Namazı Kaç Rekattır ?

Teravih namazının rek'at sayısı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Menhel yazarı bu ihtilâfı ve her grubun delillerin zikretmiştir.
Hanefî, Şafiî, Hanbelî âlimleri, meşhur kavline göre Mâlik, Dâvûd ve bir çok âlim teravih namazının yirmi rek'at olduğuna hükmetmişlerdir. Her iki rek'atın sonunda selâm verilmeli ye her dört rek'attan sonra kısa bir istirahat oturuşu yapılmalıdır, istirahatlar nedeni ile teravih ismi verilmiştir. Çünkü TerâulF kelimesi 'Tervîha'nın çoğuludur, Tervîha: Asıl mânâsı : rahatlamaktır. Sonra teravih namazının dört rek'atına bu isim verilmiştir. Çühkü bunun arkasında istirahat için biraz oturulur.
Bu grubun delillerinden birisi Beyhakî1 nin sahih bir is-nad ile es-Sâib bin Yezid (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu haberdir: "Sahâbîler, Ömer, Osman ve Ali (Radıyallâhü anhüm) devirlerinde teravih namazını yirmi rek'at olarak kılarlardı."
T i r m i z i de: Âlimlerin ekserisi, teravih namazının yirmi rek'at olduğuna dâir Ömer (Radıyallâhü anh), A 1 i (Radı-yallâhü anh) ve başka sahâbîlerden rivayetler üzerinde karar kıl-mışlardır, demiştir.
Teravih namazının 8, 10, 16, 24, 34, 36 ve 40 rek'at olduğuna dâir görüşler de vardır.
İbn-i Abdi'l-Berr: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den teravih namazının rek'at sayısı hakkında bir tahdid vâ-rid olmamıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) zamanında ve Ömer (Radıyallâhü anh)'m devrinin ilk zamanlarında 8 ve 10 rek'at kılındığına dâir rivayetle amel etmek efdaldır. Bundan sonra efdal olanı Ö m er (Ra-dıyallâhü anh), Osman (Radıyallâhü anh ve Ali (Radıyallâhü anh) in zamanlarında uygulanan yirmi rek'at olarak kılmaktır, Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) H u 1 e f â - i R â - ş i d i n ' in sünnetine sıkı sarılmayı emretmiştir, der.
Teravih namazı, yatsı namazı ile şafak'a yakın zaman arasındaki süre içinde kılınır. Cumhura göre en efdalı yatsının son sünnetinden sonra ve vitirden önce kılınmasıdır. Hanefiler'e göre te-râvih'in vakti yatsı namazı ile vitir namazı arasıdır.
Teravih namazı diğer namazlardan farksız olduğu için namazın sünnetlerini ve adabını ihlâl edici bir hızla kılınmamalıdır. Bunu acele bitirmeye maalesef bâzı imamlar ve bir kısım cemâat âdeta yarışırlar. Hattâ bazen tâdil-i erkân bile terkediliyor ki namazın ifsadına kadar gidilmiş olur. Allah cümlemize şuur ihsan eylesin.

1328) En-Xadr bin Şeyban [146] (Radıyallâhü ank)'den ; Şöyle demiştir:
Ben Abdurrahman (bin AvIVin oğlu Ebû Seleme (Radıyallâhü anhümâ)'ya rastladım ve:
Ramazan ayı hakkında babandan dinlediğin bir hadisi bana zikret, dedim. Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) : Peki. Babam bana anlattığına göre Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayını anlatarak şöyle buyurmuştur:
«(Ramazan ayı) Öyle bir aydır ki Allah Teâlâ, onun orucunu üzerinize farz kıldı. Ben de onun kıyamım gecelerini teravih (veya başka ibâdetle ihya etmeyi) sünnet kıldım. Artık kim inanarak ve sırf Allah rızâsını diliyerek orucunu tutar ve gecelerini teravih (veya başka ibâdet) le ihya ederse, anası kendisini doğurduğu gün gibi günahlarından temizlenmiş olur.»" [147]

İzahı

N e s â i de bunu rivayet etmiştir.Hadis, Ramazan orucunun faziletini ve gecelerini ibâdetle ihya etmenin sünnet olduğunu, orucunu tutup gecelerini ihya edenin günahlardan temizleneceğini ve anasından yeniden doğan çocuk gibi günahsız hâle geleceğini hükme bağlamıştır.
Hadisin bir kısmı 1326 nolu hadise benzediği için bununla ilgili açıklayıcı bilgi edinmek istiyenler oraya müracaat etsinler. [148]

174 - Gece İbâdetine Kalkmak Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

Ebû Seleme (R.A.)ın Hâl Tercemesi
Ebû Seleme bin Abdirrahman bin Avf ez-Zühri el-Medeni büyük bir âlimdir. Amr bin Ali, onun adı yoktur, demiş ise de et-Tehzîb'te adının Abdullah olduğunu söyleyenler vardır. Bâzıları isminin İsmail olduğunu söylemiştir. Bâzıları da adı ile künyesi birdir, demişler, diye bilgi verilmiştir. Ebû

Seleme <R.A.) babasından, Üsâme bin Zeyd (R.A.)'den Ebü Eyyub-ı Ensâri (R.A.)'den ve bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Ömer. ürve. el-A'rac, Satıl. Zührİ ve bir cemâat rivayet etmiştir, İbn-i Sa'd O. sıka, fıkıhçı ve hadisleri çok İdi. El-Hâkim Ebû-Abdillah onun fukaha-i Şeb'adan birisi olduğunu nakletmiştir, der. Hicretin 94. yılı vefat etmiştir. El-Fellâs'ın dediğine göre 104. yılı vefat etmiştir. (Hulasa : 451)

1329) Ehû Hüreyre (Radıyallâhü ank)Wen rivayet edildiğine göre; .Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Sizden birisi uyuyunca) şeytan geceleyin onun ensesine üç düğümlü bir ip bağlar. O kimse uyanıp Allah'ı anarsa bir düğüm çözümlenir. Kalkıp abdest aldığı zaman bir düğüm (daha) çözülür. Namaza durduğu zaman bütün düğümler çözümlenir. Artık (gece namazına kalkan) o kimse, düğümü çözük, hafif, gönlü hoş ve hayra ulaşmış olarak sabahlar. Eğer (Allah'ı anmayı, abdest almayı ve namaz kılmayı) yapmazsa, uyuşuk, gönlü habis ve hiç bir hayra ulaşmadığı bir halde sabahlar.»" [149]

İzahı

Mâlik, Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ne-s â i de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Kâfiye: Bir şeyin kâfiyesi onun sonu demektir. Bu nedenle şiirin sonuna kâfiye denilir. Burada başın kâfiyesi ile boyunun arkası yâni ense kastedilmiştir. Uyuyan adamın ensesine şeytanın düğümlü ip bağlaması hakiki veya mecazı olabilir. El-Menhel yazarı hadîsin zahirini, hakîki mânâya daha yakın görmüştür. Sihirbaz kadınların ipleri düğümlemeleri ve üzerinde bir şeyler söyleyerek üfürmeleri malumdur. Şeytanın da ekserisi kadın olan sihirbazlar gibi ipleri düğümleyip bağlaması mümkündür.
Bu bağlama işi mecazi olabilir. Yani sihirbaz büyülediği kimseyi etki altında tuttuğu gibi şeytan da uyuyan kişiyi âdeta büyüle-mişcesine ibâdetten ve Allah'ın anmaktan alıkoymak ister.
En-Nihâye yazarı : Maksat, şeytanın uyuyan kişinin uykusunu ağırlaştırması ve uzatmasıdır. Artık sanki onu bağlamış ve üç düğümle düğüm lemistir, der.
Şeytandan maksat İblis olabilir. Bâzıları bunu uzak görerek: İblis milyonlarca insanın ensesine ip bağlamayı yetiştiremez, demişler ise de bunun garipsenmemesi gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hak'ın îblis'e bu gücü vermesi mümkündür.
Bâzıları da şeytandan maksat îblis'in avanesi olan şeytanlardır. Artık bu işi herhangi bir şeytan veya her kişiye musallat olan belirli şeytan yapar.
Bu hadis Buharı1 nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfü olarak rivayet ettiği şu hadis'e ters düşmez:
= «Sen akşam yatağına gireceğin zaman Âyetü'l-Kürsî olan; âyetini sonuna kadar oku. Çünkü bunu okursan Allah tarafından bir muhafız (melek) senin başında devamlı bekler ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşmaz.» Çünkü bu bâb-taki hadîsi mânevi düğümlemeye ve Buhârî1 deki hadisi maddi yaklaşmaya yorumlamak veya bunun tersine yorum yapmak mümkündür. Yahut her iki hadîs de maddî yaklaşma ve düğümlemeye veya ikisi de mânevi alanda yorumlanır; Bu takdirde Buhâri'-deki hadîs burdaki hadisi husûsîleştirir. Yâni yatağa girerken Âye-tü'1-Kürsi'yi okuyanlar bu bâbtaki hadîsin hükmünden müstesnadır. Şeytan onların ensesine düğümlü ip bağlayamaz.
Hadîs, kişi, uyandığında Allah'ı anarsa ipin bir düğümünün çözümleneceğini bildirmiştir. Allah'ı anmak zikrin her çeşidi ile gerçekleşir. Ku r a n okumak, Hadis okumak, dini ilimle meşgul ol-mak da buna dâhildir. .
Cünüp adamın uyandığı zaman boy abdesti almadan yalnız ab-dest alması ile düğüm çözülür mü?
Bâzıları hadîsin umumîliğine bakarak : Evet, demişlerdir. Bâzıları da: Hayır, demişlerdir. Bunlar derler ki: Uyananların büyük çoğunluğu cünüp olmayıp yapacağı iş abdest almak olduğu için ha-dis abdest almaktan bahsetmiştir. Cünüp ise ancak boy abdesti aldığı zaman düğüm çözümlenir.
Hadîsteki zem, namaza kalkmaya niyetli olmayan kimseye mahsustur. Çünkü kalkmaya niyetli olup uyanmayan veya kalkmayı îti-yad edindiği halde her nasılsa uyanamayan kimsenin kalkmışcasına sevap kazandığı ve onun uykusunun kendisi için Allah tarafından verilmiş bir sadaka olduğu Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâi ve B e y h a k i' nin rivayet ettikleri Â iş e (Radıyallâhü an-hâ) 'nin merfû hadîsi ile sabittir. [150]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Gece uykudan uyanınca Allah'ı anmak, abdest alıp namaz kılmak sünnettir.
2. Bunu yapandan şeytan uzak durur ve bunu yapmak, bol ecir, mutluluk ve gönül hoşluğuna vesile olur.

1330) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyallâhü)'den; Şöyle demiştir: Sabaha kadar uyuyan ve (namaza kalkmayan bir adamın bu hâli) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Efendimiz: «Bu adamın kulaklarına şeytan işemiştir.» buyurdu." [151]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Nesâî de bunu rivayet etmiş-lerdir. Buhâri' deki metinde :«o adam na-maza kalkmadı.» cümlesi, vardır ve; «kulaklarına ifâdesi yerine kulağına- ifâdesi bulunur.
Müellif hadîsi, bu bâbta rivayet ettiğine göre adam gece namazına kalkmıyormuş ve onun bu hâli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÜemJ'e şikâyet edilmiştir. Fakat sünnet olan gece namazına kalkmamak yüzünden bu azarlamanın buyurulması hikmeti açık değildir. Bu nedenle Sindi: Bu adamın yatsı namazını kılmadan uyuduğu ve sabaha kadar uyuyakaldığı muhtemeldir. Bu takdirde farz namazı kaçırdığı için bu azarlamanın yapıldığı anlaşılır.
Süfyân-ı Sevri: Bizce bu adam farz namazı kılmayıp uyuya kalmıştır, der.
«Bunun kulaklarına şeytan işemiştir» cümlesinin açıklaması hususunda H a t t â b î şöyle demiştir. Bu cümle benzetmek içindir. Adamın uykusunun ağırlığı ve bu hâlinin namaz kılmaktan gaflet etmesine sebebiyet vermesi yönünden, kulağına işenip işitme duygusu bozulan kimse gibidir'
T a h a v i de: Bu hâl, şeytanın bu adam üzerindeki tahakküm derecesini ve onun da şeytana olan itaatini ifâde eden bir benzetme cümlesinin anlamıdır, demiştir.
Tı y b î de : Şeytan bu gafil adamın kulağını bâtıl şeylerle doldurmuş ve kulağında hak sözü işitmeye mâni bir sağırlık vermiştir, der
Ku r t u b i şeytanın işemesini hakiki mânâsına hamletmekte bir beis yok, demişte.

1331) Abdullah bin Aıır (bin el-As) (Radtyallâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu. demiştir :
-(Yâ Abdullah!) Sen falan adam gibi olma. O gece namazına kalkardı. Sonra gece namazına kalkmayı bıraktı.»"[152]

İzahı

Buhâri. Müslim ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadiste "Falan adam" diye kinaye yoluyla anılan şahsın kim olduğu bilinmemektedir. Muhtemelen bir râvi, o şahsın adını kesin bilmediği veya unuttuğu için bu ifâdeyi kullanmıştır. Yahut Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın kusurunu gizlemek maksadıyla ismini zikretmemiştir.
Bâzı âlimlere göre şöyle de olabilir: Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) evvelce gece namazına kalkmayı itiyad hâline getirdiği halde bilâhare bunu terketmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de durumu bildiği için kinaye yolu ile onu uyarmıştır. Yâni onu kastetmiştir.
Hadîs, gece namazına teşvik edicidir. Aynı zamanda şunu da belirtir : Gece namazına devam eden bir kimse sonradan bu güzel alışkanlığı bırakmamalıdır.
Sindi de: "Hadîs şunu ifâde eder: Gece namazına uzun süreyi ayırmak, bazen tümünü terketmeye yol açar. Bu sebeple gece namazına normal bir zamanı ayırmak daha uygundur. Nitekim falan adam gece namazına fazla vakit ayırıyordu. Sonra bunu tamamen bıraktı. Sen onun gibi olma. Normal bir süreyi ayır ki bunu sürdüresin.
Bu hadis üzerine Abdullah (Radıyallâhü anh) vefat edinceye kadar gece namazına devam etmiştir." der.

1332) Câbir bin AbdiUah (RadıyaUâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dâvûd (Aleyhisselâm) m oğlu Süleyman (Aleyhisselâm) in anası Süleyman (Aleyhisselâm)'a s Ey oğulcuğum! Gece çok uyuma. Çünkü geceleyin çok uyumak adamı kıyamet günü fakir bırakır.»''

Not: Seneddeki râvi SÜneyd bin Davud'un ve onun şeyhi Yûsuf bin Mu-hammed'in zayıf oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. Suyûtî : İbnü'l-Cevzi bu hadisi mevzu hadisler arasında zikretmiş ve râvi Yûsuf bin Muhammed bin el-Münke-dir'in hadîsleri terkedildiği için böyle yaptığını söylediğini nakletmiştir.
Sindi : 'Ben derim ki : Ebû Zur'a Yûsuf'un hadîslerini iyi görmüş, İbn-i Adi de onun hadisinde beis olmadığını umduğunu söylemiş,' demiştir

1333) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :

«Kim gece çok namaz kılarsa gündüz onun yüzü güzel (nurlu) olur.»" [153]

İzahı

Bu hadîsin zevâid türünden olduğuna dâir bir bilgiye rastlamadım. Bununla beraber müellifin süneninden başka Kütüb-i Sitte'nin her hangi birisinde bulamadım. Bu nedenle zevâid türünden olması kuvvetle muhtemeldir.
Sindi hadîsin mânâsı ve sıhhati konusunda şöyle der: "Hadîsin mânâsı şudur: Gece namazına devam eden ve bunu bol yapanın yüzünde ibâdet nuru ve kabul belirtisi görülür. Mânevi bir güzellik belirgin olarak müşâhade edilir. Hadîsin mânâsı Fetih sûresinin son âyetindekj :«Onlar, yüzlerindeki secde izi ile
tanınırlar.[154] nazm-i celîle uygundur. Müslümanlardan çok kimse, gece namazına devam edenleri yüzlerindeki nurla tanır. Hulâsa, hadisin mânâsı mezkûr âyete uygunluğu ve teheccüd namazına devam edenlerin yüzünde belirgin olarak bulunan nurun müşahede edilmesi ile sabittir. Lâkin hadîs hafızları bu hadîsin bu metinle sabit olmadığını söylemişlerdir.
E1-Hâk i m : 'Râvi Sabit bin Musa, Kadı Serik bin Abdillah'in yanına girmiş. Şerik bu sırada bir hadîsin metnini senedi ile beraber zikretmek üzere :söylüyormuş. Hadîsin senedini bitirmiş, sıra hadîsin metnini söylemeye geldiği anda Şerîk, Sabit'in yüzüne bakmış, yüzünün teheccüd namazı nedeni ile nurlu olduğunu belirtmek üzere;
"Gece çok namaZ klIanm yüzü gündüz güzel ve nurlu olur." demiş. Sabit ise bu sözün hadîs olduğunu zannetmiştir, demiştir.
Beyhaki de, Muhammed bin Abdirrahman bin Kâmil' den tahriç ettiğine göre Muhammed şöyle demiştir:
Ben Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr'e: — Sabit bin Musa hakkında ne dersiniz? dedim. Kendisi :
— Sabit, faziletli, sâlih ve ibâdetle tanınmış bir hadîs şeyhidir, diye cevap verdi. Ben :
— Bu hadîsine ne dersiniz? dedim. Kendisi :
— Bu hadis, S â b i t' in bir galatıdır. Fakat bundan başka galat olması sanılan hiç bir hadîsi yoktur. Hadîs imamları bu hadîsin bile bile değil, yanılma sonucu mevzu bir hadîs olduğu yolunda ittifak etmiş gibidirler. Yalnız e I - K u d a î, Müsnedü'ş-Şihâb'-ta bunlara muhalif kalmak hadîsin Sabit olduğu temayülünü göstermiştir, diye cevap verdi."

1334) Abdullah [155] bin Selâm (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem), (hicrette) Medine'ye geldiği zaman halk hızla O'na gittiler ve : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi, denildi. Ben de O'na bakmak için halk arasında geldim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yüzüne dikkat-la baktığım zaman O'nun yüzünün yalancı yüzü olmadığını bildim < = böyle tanıdım.) İlk sözü şu oldu i
-Ey insanlar! Selamlaşmayı yaygmlaştırınız, yemek yediriniz, geceleyin halk uyumuşken siz namaz kılınız. (Böyle yaparsanız) selâmla cennete girersiniz.»" [156]

İzahı

Tirmizİ ve Hâkim de bunu rivayet ederek Buharı ve Müslim şartı üzerine sahih olduğunu söylemişlerdir.
Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görür görmez mübarek yüzünün bir yalancı yüzü olmadığını sezmiştir. İbâdetine düşkün ve gece namazına devam eden mü'minlerin yüzleri nurlu olur da Fahr-ı Kâinat efendimizin büyüklüğü, yüceliği, üstün risâlet nuru O'nun mübarek yüzünden fışkırmaz mı? Ne mutlu o nurlu yüzü görmek

şerefine mazhar olmuş olan Ashab-ı Kiram'a. Ey Yüce Allah! Bizlere de ölümden sonra o mübarek yüzü görmek nimetini ve şefaatini nasip eyle.
Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mü'minlerin selamlaşmayı yaygınlaştırmasını, yemek yedirmesini (bilhassa fakirleri kollamasını) ve gece namazına kalkmasını emretmiş ve bunları yapanların, selâmlanarak cennete gireceklerini müjdelemiştir.
Hadisin : = «Selâmla cennete girersiniz.cümlesinden maksat melekler tarafından selâmlanarak veya birbiçj-nizle selâmlaşarak veyahut selâmetle cennete girersiniz. .
Sindi bu hadîsin Furkan sûresinin 63, ö4. 67 ve 75 nci rine uygun olduğunu şöyle anlatır:
H;ıtlisin; -Selamlaşmayı yuygınlaştırınız. "ve câhiller onlara takıldıkla
rı zaman selâmetle derler.[157] âyetine işarettir. Hadisin : «ve onlar kt mallarını harcadıkları /.a
man ne israf ne de darlık e do ı ler. Eunun arasında mutedil bir, hal de bulunmuş olurlar.[158] âyetine işarettir. Hadisin : «ve gece namazını kılınız...» cümlesi : «ve onlarki secde edici ve ayakta ibâdet edici olarak Rabları irin gecelerler.[159] âyetine işarettir. Hadisin : «Selâmla cennete girersiniz...» cümlesi; .— "^te onlar, sabırlarına karşılık, yüksek köşklerle mükâfatlanacaklar ve orada bir sağlık ve selâmet duâsıyla karşılanacaklardır.[160]âyetine işarettir. [161]

175 - Eşini Geceleyin (Namaz İçin) Uyandıran Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1335) Ebû Saîd(-i Hudrî) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâ)'datı rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Geceleyin adam uyandığı, eşini uyandırdığı ve ikisi iki rek'at namaz kıldıkları zaman : 'Ve Allah'ı çok anan erkeklerden ve kadınlardan' (sayılırlar. Onlar arasında) yazılırlar.-"

1336) Ebû Hüreyre (Radjyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Geceleyin (uykudan) kalkıp namaz kılan, eşini de uyandırıp namaz kılmasına vesile olan adama Allah rahmet eder (veya rahmet eylesin.) Eğer eşi kalkmamazlık ederse yüzüne su serpsin. Geceleyin (uykudan) kalkıp namaz kılan ve eşini uyandırıp namaz kılmasına vesile olan kadına da Allah rahmet eylesin (veya rahmet eder.) Eğer eşi kalkmamazhk ederse yüzüne su serpsin.»" [162]

İzahı

İlk hadisi, Ebû Dâvûd, Nesâi,1 îbn-i Hibbân ve e 1 - H â k i m de rivayet etmişlerdir.
Hadis, bir adamın uyanıp eşini de uyandırması ve ikisinin ikişer rek'at namaz kılması hâlinde ikisinin de hadîste anılan âyetle övülen zümreye dâhil olacaklarını bildirir. Kadın uyanıp eşini uyan-dırırsa veya ikisi de kendiliğinden uyanırlarsa yahut bir başkası ikisini uyandırırsa hüküm aynıdır. Yâni erkeğin, eşini uyandırması şart değildir. Gaye eşlerin gece namazına kalkmalarıdır. Genellikle erkekler, eşlerini gece namazına kaldırdıkları için hadisteki ifâde böyle buyurulmuştur.
Hadîs, gece namazına kalkan eşlerin asgarî ikişer rek'at namaz kılmaları hâlinde Ahzab süresinin 35. âyetinde övülen mü'minler zümresine girmiş olacaklarını müjdeliyor. Mezkûr âyette mü'minlerin övgüye lâyık meziyetleri sıralanıyor ve sonunda:
= ... «ve Allah Teâlâ'yı çokça zikreden erkekler ve zikreden kadınlar için Allah Teâlâ bir mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır.» buyuruluyor.
El-Menhel yazarı: Âllarfı zikretmekten maksat belirli bir zikir değil umumi mânâdaki zikirdir. Teşbih, hamd, kelime-i tevhîd, istiğfar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe salât ve selâm getirmek, Allah Teâlâ'nın yaratıklarında tefekkür etmek, Kur'an, hadîs ve fıkıh okumak şâir dinî ilimlerle meşgul olmak bu anlama dâhildir. Zikrin çokluğu şahıslara göre değişir. Günlük olarak avam tabakası için zikrin asgarisi 300, tasavvuf ehli için en az 12.000 defa zikretmektir. Arifler için ise Allah'tan başka şeylerin onların kalbini meşgul etmemesidir. [163]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîs gece ibâdetine, hayır işlerinde yardımlaşmaya ve Allah Teâlâ'yı bol bol zikretmeyi teşvik

eder.
İkinci hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Hadîs, gece namazına kalkan ve eşini uyandırıp onun da namaz kılmasına vesile olan erkek ve kadının ilâhî rahmete müstahak olduğunu müjdeler. Hadîs, duâ mâhiyetinde olabilir. Yâni böyle yapana Allah rahmet eylesin.
Hadîs, eşin gevşeklik etmesi hâlinde yüzüne su serpilmesini tav siye eder. Çünkü su serpilmesi kalkmaya yardımcı olur.
Evden birisinin ev halkını gece namazına kaldırması teşviki hadisten çıkarılabilir. Nitekim E b ü Davud'un ilk hadis rivayetinde; «karısını» ifâdesi yerine;«ev halkını ifâdesi vardır. [164]

İkinci Hadîsin Fıkıh Yönü

1. ölülere rahmet okunduğu gibi dirilere de rahmet okumak meşrudur.
2. Gece namazına kalkmak ve başkasını kaldırmak ilâhi rahmete mazhar olmaya vesile olur. Gece namazına önce kişi kalkmalı ondan sonra başkasını teşvik etmelidir.
3. Uyuyan kimseyi nafile namaz için uyandırmak meşrudur.
4. Hayır yapmada gevşeklik edeni tahrik ve teşvik etmek meşrudur. [165]

176 - Kur Anı Güzel Sesle Okumak Hakkında Bir Bâb

1337) Abdurrahman bin es-Sâib[166] (Radtyallâhü ankümâ)'ûan; Şöyle demiştir :
Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) gözü kapanmış iken bize (misafir olarak) geldi. Ben (yanına varıp) selâm verdim. 'Sen kimsin? diye sordu. Ben (kim olduğumu) ona söyledim. Bunun üzerine ı Merhaba kardeşimin oğlu! Kur'an-ı güzel sesle okur olduğunu haber aldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, dedi.
-Şüphesiz bu (yüce) Kur'an, tesirli olarak inmiştir. Artık onu okuduğunuz zaman ağlayınız. Ağlamanız gelmezse ağlamaya çalışınız. Onu okurken sesinizi güzelleştirmeye gayret ediniz. Kim Kur'an'ı güzel sesle okumaya gayret etmezse bizden değildir.Bunun senedinde bulunan ve adı İsmail bin Râfi' olan Ebû Râfi'in zayıf ve terkedilmiş bir kişi olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [167]

İzahı

Zevâid türünden sayılan bu hadîsin Peygamber (Sallallahü^ Aleyhi ve Sellem)'e âit metnin son kısmı olan; cümlesinin bir benzeri olan: hadisini Ebû Dâvûd ve Tahâvi rivayet etmişlerdir.
Hazan ve Hüzün: Üzülmek, üzmek ve üzüntü gibi değişik mânâlara gelir. Burada kastedilen mânâ kalbi mahzun eden ve gözü
yaşartan, demektir. Hadîsin; cümlesinden kastedilen mânâ şu olmuş olur. Kur'an, kalbi mahzun eden ve gözü yaşartan bir özellikle inmiştir. Mânâsını düşünerek ve huşu içinde okuyan kimseye etki yaparak kalbini mahzun eder ve okuyucusunu ağlatır.
Tagannî: Nağme ile söz söylemektir. Burada tağanni ile kastedilen mânâ, nağme ile Kur'an okumak değildir. Buradaki tağanni ile neyin kastedildiği hususunda âlimlerin söylediklerini el-Menhel'den naklen bilginize sunacağım: El-Menhel yazarı "Kıraat-ta tertU'in müstehabhğı" babında mezkûr hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der:
"Hadîsin mânâsı şudur: 'Kur'an'ı ağır ağır ve tecvid kaideleri ıe uygun fj'iarak ve sisini güzelleştirerek okumak gerekir. Böyle yapmayan kimse bizim mükemmel yolumuzun mensuplarından değildir.'
Tağannî'den maksat sesi güzelleştirmek ve Kur'an'ı ağır ağır okumaktır ki buna tertîl denir.
Bâzıları.- Tertil, Kur'an'daki harflerin mahreçlerine ve tecvid kaidelerine riâyet etmektir, demişlerdir.
Bir kısım âlimler.- Tağannî'den maksat Kur'an'ı açıktan ve yüksek sesle okumaktır, demişlerdir.
Tağanninin, Allah'ın azametini düşünerek ve korku duygusuyla okumak, Kur'an okumakla kederleri dağıtmak olduğu da naklolun-muştur.
Bir kısmı da tağannîyi istiğna anlamında yorumlamışlardır. Yâni Kur'an dünya menfaatına âlet edilmemelidir. Okuyucu tok gözlü ve müstağni davranmalıdır.
İb n ü'l-Ce vzi' nin nakline göre Şafii: Tağannî tesirli ve göniün hüzün duyacağı tarzda okumaktır, demiştir.
Tağannî başka şekillerde de yorumlanmıştır. En yakın ve münâsibi, harfleri ihlâl etmemek

şartıyla güzel sesle okumak yorumudur.
Turbeşti, Tağannfnin müstağni olmak anlamıyla yorumlanmasını tercih ederek: 'Hadisin mânâsı; Tağanni etmeyen kişi, bizim sünnetimizin ehlinden ve işimizde bize uyanlardan değildir de-mektir. Bu ise bir tehdit mâhiyetini taşır. Halbuki Ümmet-i Muham-mediyye arasında ittifak vardır ki Kur'an okuyucusu sesini güzelleş-tirmese bile sevap kazanır. Şu-halde sevap kazanmasına rağmen nasıl tehdide mâruz kalır?' demiştir.
Tahavî de Turbeştı" nin görüşünü tercih etmiştir.
EI-Fetih yazan : 'Kur'an okunurken sesi güzelleştirmek ve sesi güzel olanı tercih etmek hususunda bir ihtilâf yoktur. Delillerinden çıkarılan sonuç şudur: Kur'an'ı güzel sesle okumak matlubtur. Eğer okuyucunun sesi güzel değil ise gücü nisbetinde sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır, der.
Hadîs, Kur'an-ı Kerîm okurken sesi güzelleştirmenin meşruluğuna delâlet eder. E 1 - H â f ı z ' in dediği gibi bu hususta âlimler müttefiktir. [168]

Nağme Ve Musikî Makamla Kur'an Okumak

1. Mâlik ve âlimlerin ekserisine göre nağme ve mûsiki makamlarla Kur'an okumak mekruhtur. Çünkü Kur'an'ı huşu içinde mânâsını düşünerek ve kalbi mahzun edecek gözleri yaşartacak şekilde okumak gerekir.
2. Ebû Hanîfe ve seleften bir cemâat hadîslerin zahirine hükmederek nağme ile okumak caizdir, demişlerdir. Bunlar derler ki, nağme ile okumak daha çok kalbi mahzun eder, dikkatla dinlemeye sebep olur.
El-Fetih yazarı şöyle der:
<w"ur'an'ın nağme ile okunmasının câizliği hususunda selef âlimleri arasında ihtilâf vardır. Mâ1iki1er' den Abdülvahhab, böyle okumanın haramlığına Mâ1ik' in hükmettiğini nakletmiş-tir. Ta bari, Mâverdi ve Hanbeliler' den İ b n - i Hamdan bu kavli bir ilim cemaatından nakletmiştir. M â 1 i k î 1 e r' den, İbn-i Battal, Iyâz ve Kur-tubî, Şâfiîler' den Gazâlî ve Mâverdî, Hanefi 1 e r' den e z - Z a h î r e sahibi gibi bir cemâatin bunun mek-ruhluğuna hükmettikleri naklolunmuştur. Hanbeliler1 den bir kısım âlimler de böyle hükmetmişlerdir.
İbn-i Battal, bunun câizliğini Sahâbilerden ve tabiilerden bir cemaattan nakletmiştir. Şafiî' nin kesin kavli de budur. Tahavi de Hanefîler' den bu kavli nakletmiştir.
Yukarda anılan ihtilâf, nağme ile okunurken harflerin, mahreçlerinden çıkarılmasına riâyet edilmek şartına bağlıdır. Çünkü Kur'-an'm tek bir harfi tağannî yüzünden ihlâl edilirse bunun haramhği hususunda âlimler ittifak halindedirler.
Nevevi,et-Tibyân'da: Uzatma nedeni ile kıraat sınırı aşılmadıkça Kur'an'ın okunuşunda sesin güzelleştirilmesinin müstahab-lığına âlimler ittifakla hükmetmişlerdir. Bu sınır aşılırsa, hattâ tek bir harf fazla veya noksan okunursa o okuyuş haramdır.
Tağanni ile okumaya gelince, Şafiî bir yerde mekruh olduğunu, başka bir yerde bunda beis olmadığım söylemiştir. Şafii'-nin arkadaşları demişler ki, Şafiî' nin bu iki fetvası arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bu fetvalar ayrı ayrı hallere aittir. Şöyle ki; tağanni yüzünden kıraat sınırı aşılırsa haramdır, asılmazsa haram değildir. Nitekim Mâverdi' nin Şafiî' den olan rivayetine göre tağannî ile okunduğu zaman bâzı harflerin mahreçlerinden başka bir yerden çıkmasına sebep olursa haram olur. Hanbeliler'-den İ bn-i Hamdan da bu kavli nakletmiştir.'
El-Menhel yazarı yukardaki nakilleri daha ayrıntılı naklettikten sonra şöyle der:
Hulâsa yukarda verilen malûmattan şu sonuç alınıyor: Zamanımızın okuyucularının ekserisinin yaptığı gibi kıraat kaideleri ve tec-vid usulü dışına çıkılarak okumak haramdır. Bunda âlimlerin ittifakı vardır. Harflerin mahreçlerine riâyet edilmeden fazla uzatma ve nağmelerle harfleri ziyâde veya noksan yaparak Kur'an okumak ve böyle okuyuşu dinlemek haramdır." [169]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Kur'an-ı Kerim'i kalbi mahzun edici ve gözleri yaşartıcı bir eda ve seda ile okumalı.
2. Kur'an-ı Kerim'i okurken ağlamalı, ağlamak gelmediği takdirde, gelmesi için kişi kendini zorlamalıdır.
3. Kuranı okurken sesi güzelleştirmelidir. Ancak kıraat usûlünü ve âdabını ihlâl edici tağannî ile okumamalı.

1338) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seİlem)'m zevcesi Âişe (Ra-dtvallâkii- anhâ) 'den

rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir gece yatsıdan sonra (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gitmekte) geciktim. Sonra gittim. Bana :
— «Nerede idin?» diye sordu. Ben :
— Senin ashabından bir adamın Kur'an okuyuşunu dinliyordum. Onun okuyuşunun ve sesinin mislini hiç kimseden işitmedim, dedim. Aişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki, bunun üzerine efendimiz o sa-hâbîyi dinlemek için kalktı. Ben de Onunla beraber kalktım. (Gidip onu dinledikten) sonra Efendimiz bana dönerek şöyle buyurdu:
Bu, Sâiim mevlâ Ebî Huzeyfe'dir. Allah'a hamd olsun ki bunun mislini benim ümmetimde kılmıştır.Bunun senedinin sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [170]

İzahı

Hadîs, zevâid türündendir. Kadının, erkeğin Kur'an okuyuşunu dinlemesinin caiz olduğuna delâlet eder. (Ancak fitne tehlikesi varsa caiz olmadığı malûmdur.)
Hadîs Kur'an'ı güzel sesle okumanın övgüye lâyık bir meziyet olduğuna ve Salim (Radıyallâhü anhJ'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in takdirine mazhar olduğuna delâlet eder.
Salim (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Salim Mevlâ Ebi Huzeyfe bin Utbe bin Rabia bin Abdi Şems (R.A.) aslen İranlıdır. Salim bin Makıl olarak da anılır. Bedir ehlinden olup kadir ve kıymeti büyük olan meşhur bir sahâbidir. Sabıkin-i Evvelindendir. Yâni ilk müslümanlar-dandır. Ensâr-ı Kiram'dan bir kadının azadlısıdır. Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı yâni azadlısı değildir. Ebû Huzeyfe (R.A.) onu evlâd aldığı, sonra evlâd edinme yasaklandığı için ona mevlâ Ebi Huzeyfe denmiş. Ebû Huzeyfe oğlu denmemiştir. Seçkin ve büyük sahâbilerdendir. Ebû Huzeyfe onu evlâd edindiği İçin Kureyşlten, aslen İranlı olüuğu için acemden, hicret şerefine mazhar olduğu için muhacirlerden, ve Ensâr'dan bir kadının mevlâsı olduğu için Ensâr'dan sayılırdı.
Kurrâ'dan sayılır. Çünkü Buhâri ile Müslim Abdullah bin Amr bin el-As (R.A.)'dan Peygamber (S.A.V.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir : =«Kur'an-ı (şu) dört kişiden alınız (= onlardan öğreniniz), ibn-i Mes'ud, Salim Mevlâ Ebî Huzeyfe, Übeyy bin Ka'b ve Muâz bin Cebel (R.A.)'den.»
Salim Ebû Bekir (R.A.) devrinde vuku bulan Yemâme savaşında şehid olmuştur. (El-Menhel: Cild 4, Sah. 306)

1339) Câbir (Radıyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlul-]ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent), şöyle buyurdu, demiştir :
«Kur'an okurken sesini işittiğiniz zaman Allah'tan korktuğu kanısına vardığınız adam şüphesiz Kur'an'ı en güzel sesle okuyanlardandır.Râvi İbrahim bin ismail'in ve kendisinden rivayet eden Abdullah'ın zayıflığı sebebi ile senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [171]

İzahı

Bu hadîs de zevâid türündendir. Hadîsten kastedilen mânâ şudur : Kur'an'ı okurken sesi güzelleştirmekten gaye okuyuşun gönüllere korku vermesidir. Kur'an okurken ilâhî korku duyduğunu zannettiğiniz kimse şer'an matlub olan güzel okuyuşu gerçekleştirmiş sayılır.

1340) Fadâla bin Ubeyd (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sesi güzel cariyenin sesini efendisi nasıl iyice dinliyorsa güzel sesle Kuranı açıktan okuyan adamın sesini Allah Teâlâ daha iyi dinler.İsnadının hasert olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [172]

İzahı

Bu hadîs de zevâid türündendir.
Kayna: Câriye demektir. Sıhah'ta: Kayna, şarkıcı olsun, olmasın câriye demektir. Bâzıları nağme ile söyleyen cariyeye mahsustur, demişler ise de böyle değildir, denmiştir.
Sindi, Kaynâ'mn güzel sesle söyleyen yâni şarkıcı câriye anlamına alınmasına taraftar olmuş ve bu hadîs de şarkıcı câriye anlamını teyid eder, demiştir.
El-Müncid yazarı: Kayna, şarkıcı câriyedir, demiştir.

Hadîs, câriye sahibinin, hararetle ve zevkle cariyesinin sesini dinlemesini Örnek vermiştir. Cariyenin sesi güzel olmazsa efendisi ondan hoşlanmaz ve dinlemez. Fakat sesi güzel olan câriye anlamı alınırsa örnek oluşu açık olur.
Hulâsa kastedilen mânâ şudur: Adam şarkıcı cariyesinin sesinden nasıl hoşlanıyor ve şarkı okuyuşu makbule geçiyorsa Kur'an'ı güzel sesle okuyan mü'min açıktan Kur'an okuduğu zaman Allah Teâlâ o câriye sahibinden daha hoşlanır ve onun makbulüne geçer. Tabiî Allah'ın dinlemesi ve hoşlanması hakiki mânâda değildir. Bundan maksat Allah katında makbul olması ve bol mükâfatla karşılanmasıdır.

1341) Kim Hüreyre (Radıyallâhü atıh)\iex\; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescide girdi ve bir adamın Kuran okuduğunu işitti. Bunun üzerine:
-Bu (okuyucu) kimdir?» diye sordu. Abdullah bin Kays (Radı-yallâhü anh)'dir denildi. Efendimiz:
-Gerçekten bu adama Dâvûd (Aleyhisselâm)'ın nağmelerinden bir nağme verilmiştir.» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Ben derim ki bu hadîsin aslı Buhâri ve Müslim'de Ebü Musa (R.A.)'ın hadisindendir. Müslim'de ayrıca Büreyre (R.AJ'ın îıadisindendir. Nesâî'de ise Âişe (R.AJ'ın hadisindendir. Ebü Hüreyre (R.AJ'ın hadisindeki isnadın ricali sıka zatlardır. [173]

İzahı

Mizmar : Mûsikî âletidir. Zurna ve ney gibi üflenen ve ses veren âlet kısmıdır. Güzel ses mânâsında kullanılır. Burada kastedilen mâ nâ güzel ses, eclâ ve sedadır. Hadisteki 'Âl-i Dâvûd' tâbirinden mak sat, Dâvûd (AleyhisselâmJ'ın bizzat kendisidir. Onun yakın lan değildir. Çünkü kendisinin güzel sesi meşhurdur. Yakınlarının da güzel sesli oluşları meşhur değildir.
Buharı" nin rivayeti şöyledir :

1342) Berâ bin Azib (Radtyaîlâhü an Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:
-Sesini güzelleştirmek suretiyle Kur'an (okuyuşunu) süsleyiniz.»" [174]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâi, Dâremi ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. Hadîsin zahirine göre mânâ şöyledir: Kur'-an'ı seslerinizle süsleyiniz. Bundan maksat ise Kur'an-ı Kerîm'i süslemek değil, sesi güzelleştirmek suretiyle okuyuşu süslemektir. Çünkü güzel söz güzel sesle okunduğu zaman daha etkili olur. Nitekim e 1 - Hâkim' in merfü olarak Berâ (Radıyallâhü anhj'den yaptığı bir rivayet şöyledir:
= «Kur'an'ı (güzel) seslerinizle güzelleştiriniz. Çünkü güzel ses Kur'an'm güzelliğini artırır.»
El-Menhel yazan bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
"Bâzıları bu hadîsin ters çevrilmiş olduğu görüşünü beyan etmişlerdir. Bunlara göre hadîsin aslı:
ij = «Kur'an'Ia sesinizi güzelleştiriniz.» sebep de
Kur'an'ı Kerim'in sesle güzelleştirilmesi değil, sesin Kur'an-ı Kerîmle güzelleştirilmesinin uygunluğudur.
H a t t â b i şöyle der: 'Hadîs imamlarından böyle yorum yapanlar vardır. Onlara göre hadîs ters çevrilmiştir. Bu çeviri Arap dilinde mevcuttur. Meselâ Araplar : Deveyi suya arzettim derler. Maksatları ise suyu deveye sunmaktır.. $ u'b e ' den rivayet edildiğine göre: Eyyûb beni bu hadîsi; şeklinde rivayet etmekten menetmiştir, demiştir. Hadîsi: şeklinde rivayet ederek doğrusu budur, diyenlerden birisi de Ta1h â ' dır. Doğrusu budur.
H a t t â b î, daha sonra hadîsin; şeklinde olan rivayeti senedi ile beraber zikretmiştir.
Hadîsi zahirine göre bırakmak daha iyidir. Çünkü H â k i m ' in rivayet ettiği B e r â (Radıyallâhü anhJ'ın merfû hadisinde yukarda da işaret ettiğim gibi güzel ses Kur'an güzelliğini arttırır. Bundan önceki hadis de bunu teyîd eder. [175]

177 - Gece Hizbine Uyanmayan Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Hizb: Kişinin âdet edindiği kıraat veya namaz yahut zikirdir.

1343) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salhllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
* (Gece) hizbini veya bir kısmını yapmadan uyuyakalıp bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında (ki vakitte) okuyan kimse için geceleyin okumuş gibi (sevap) yazılır.»"

1344) Ebird-Derdâ (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi,ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Geceleyin kalkıp (nafile) namaz kılmak niyeti ile yatağına giren ve sabah (namazı zamanın) a kadar uyuyakalan kimse için niyet ettiği namazdn sevabı) yazılır ve onun uykusu, Rabbı tarafın dan kendisine (verilen) bir bağış olur.-" [176]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ahmed, Müslim, Ebû Dâvüd, Tirmizi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. NesâI de merfü ve mevkuf olarak rivayet etmiştir.Ti rmizi hadisin hasen - sahih, Nevevi de sahih olduğunu söylemişlerdir
Geceleyin âdet edindiği hizbinin tamâmını veya bir kısmını oku-yamayıp uyuyakalan bir kimse okumadığı hizbinin tamâmını veya kalan kısmını sabah namazı ile Öğle namazı arasındaki süre içinde okuyan kimsenin geceleyin okumuşcasına sevap kazandığı müjdeleniyor. Bu sevap Allah Teâlâ'nın bir ikramıdır. Tabiî bu ikram, uykusu ağır bastığı veya kalkmasına engel olan bir özürün doğması nedeni ile hizbini okuyamayan ve yatağına girdiğinde kalkmaya niyetli ulana mahsustur.
Hadis, gece hizbini itiyat etmenin ve uyuyakalmak veya başka bir mazeret dolayısıyla hizbini kaçıran bir kimsenin bunu kaza etmesinin meşruluğuna delâlet eder. Bu hususta imamlar ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :
I. Ebû Hanif e ve Ebû Yûsuf'a göre gece namazını veya ratip nafileleri kaçıran kimsenin bunu sabah namazı (gü neş doğup bir mızraH boyu kadar yükseldikten sonraki vakit) ile öğle vakti arasındaki süre içinde kaza etmesi müstahabtır. Bunların delili bu hadistir.
2. Şafii, Hanefîler' den Muhammed ve bir rivayete göre Ahmed bin Hanbel bunu gündüz kaza etmenin müstahab olduğunu söylemişlerdir. Bunların delili M ü s-1 i m ' in Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği şu mealde ki hadistir :
"Bir ağrı veya başka nedenle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazını kılamadığı zaman gündüz on iki rek'at nafile kılardı."
Bu hadîste gündüz kelimesi mutlaktır. Yâni öğle vaktinden önce veya sonra kaydı koşulmamıştır
3. Mâlik ilere göre uykunun ağır basması #ibi bir nedenle gece namazını kaçıran kimse sabah namazından Önce hatırlarsa hemen kılar. Sonra namazını kılar. Sabah namazından sonra ha-tırlarsa veya daha önce hatırladığı halde sabah namazından önce kılmazsa, sabah namazından sonra kaza etmez.
Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anhj'ın hadîsini N e s â i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ayrıca Mâlik, Ebû D â -vûd, Nesâi ve Beyhaki, Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-dan merfü olarak ve şu metinle rivayet etmişlerdir.
= «Geceleyin namaz kılmak âdeti bulunan ve uyuyakalıp bunu kaçıran her kişi için o namazın sevabı vardır. Ve onun uykusu ona bir sadaka olmuş olur.»
Yâni gece namazını itiyat edinen ve uykunun ağır basması yüzünden bunu kaçıran kimse sonra kaza etmezse o namazın sevabını almış olur. Ancak her hayır en az on kat arttırıldığı halde bu katlama sevabını alamaz. Şayet sonradan kaza ederse bu artıştan da yararlanmış olur. Onun uykusu da Allah tarafından ona verilen bir bağış olmuş olur.
Hadis gece namazına kalkmaya ve buna niyetlenmeye teşvik eder. Bir hayra niyetlenip bir dünya meşguliyeti engeli olmaksızın başka bir mazeret dolayısıyla bu hayrı gerçekleştiremeyen kimsenin onu gerçekleştirmiş gibi sevap kazandığı sonucu da hadîsten çıkarılır. [177]

178 - Kur'an'ın Kaç Günde Hatmedilmesinin Müstahab Olduğu Hakkında Bir Bâb

1345) Evs bin Huzeyfe[178] (Kadıya!tâhü a>th)\\vı\\ Şöyle demiştir: Biz, Sakîf hey'eti içinde (Medine'ye) Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldik. Hey'et el-Ahlaf'ı Muğîre bin Su'be
(Radıyallâhü anh)'a misafir etti. Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Benî Mâlik'i kendisine âit bir çadıra yerleştirdi. Resûluliah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem), artık her gece yatsı namazından sonra yanımıza gelir ve ayakları üzerinde dikilerek bizimle konuşurdu.
(Ayakta yorulduğu için) sırayla ayaklarını dinlendirirdi. (= Vücûdunun ağırlığını bir ayağına verir, biraz sonra diğer ayağına verirdi.) Konuşmasının ekserisi, kavmi olan Kureyş'ten başına gelen şeylere aitti ve şöyle buyururdu :
«Bizim hicretten önceki hâlimiz ile hicretten sonraki hâlimiz bir değildir. Biz hicretten önce zayıftık, hakarete mâruz kalırdık. Biz Medine'ye çıktıktan sonra bizimle onlar (Mekke müşrikleri) arasında savaş (her iki taraf için mukadder olan) nasibleri cereyan ediyordu. Biz onlara galebe çalıyoruz, onlar bize galebe çalıyorlardı.»
Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Selem), bir gece yanımıza mutat vaktinden sonra geldi. Ben : Yâ Resûlallah! Bu gece bize gelmekte geciktiniz, dedim. O ;
«Kur'an'dan hizbimi (vaktinde okumadığımı hatırlamakla) hemen okumam işi çıkıverdi. Ben de onu tamamlamadan çıkmaktan hoşlanmadım,- buyurdu.
Evs (Radıyallâ.hü anh) demiştir ki: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabına: Siz Kur'an'ı ne şekilde hiziblere ayırıyorsunuz? diye sordum. Dediler ki: Üç, beş, yedi, dokuz, onbir ve onüç (sûreyi birer hizib), el-Mufassai [179] da bir hizib (yapıyoruz.)" [180]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd ve başkaları da bunu rivayet etmişlerdir
Hadisteki bâzı kelimeleri açıklayalım :
Sakîf i T â i f' te bir kabilenin adıdır. S a k i f kabilesi aslında bu kabilenin babası olan Kays bin M ünebbi h bin Be k r' in lâkabıdır.
Ahlâf : Sakif kabilesinden bir cemâattir. Kelime olarak 'Halif'in çoğuludur. 'Halif ise muahede eden demektir. Bu cemâat kendi arasında yardımlaşma ahdini yaptıkları için onlara bu isim verilmiştir.
Üsdü'I-Gâbe'de : Sakif iki kabileden oluşmuştur, Bunlar elAhlaf ve Beni Mâlik kabileleridir, demiştir.
Sakif kabilesi ilk zamanlarda müslüman olmamıştı. Hattâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in meşhur T â i f seferinden sonra müslümanJiğı kabul eden bu kabilenin sevilen ve sa yılan siması Urve bin Mes'ud (Radıyallâhü anh) müs-lümanhğı kabul etti diye kabilesi tarafından şehid edilmişti. Nihâ yet son zamanlarda bu kabile de müslümanlığı kabul ederek bu konuda 5 kişilik bir hey'eti M e d i n e ' ye gönderdi. Hey'et T e -bük savaşını müteakip Ramazan ayı içinde M e d i n e ' ye geldi. Heyette e 1 - A h 1 â f kolundan iki ve Beni Mâlik kolundan üç kişi bulunuyordu. Hadîste işaret edildiği gibi e 1 - A h -1 â f koluna mensup olanlar el-Muğire bin Şube (Radıyallâhü anh) a misafir oldular. Çünkü e 1 - M u ğ î r e (Radıyallâhü anh) onlardan idi. Beni Mâlik koluna mensup olanlar da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e misafir oldular. Onlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit bir çadıra yerleştirildiler. Çadır ^ Mefici'd-i Nebevi de kuruldu.
Hey'et, bir süre daha putlara tapmak ve namazdan muaf tutulmak gibi bir takım yersiz tekliflerde bulundular. Bu teklifler reddedilince putlarının kendileri tarafından değil, gönderilecek görevliler eliyle kırdırılması teklifinde bulundular. Bu teklif olumlu karşıla nınca hey'et müslüman oldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sel lem) Osman bin E bi'l-As (Radıyallâhü anh)'ı onlara emir olarak gönderdi. Ayrıca Ebü Süfyan bin Harb (Radıyallâhü anh) ve el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) 'ı putları kırmak için onlarla beraber gönderdi- Putlar te mizlendi ve İslâmiyet yerleşti.
Evs (Radıyallâhü anh) demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her gece yatsı namazından sonra yanımıza gelir ve ayakta bize konuşma yapardı. Ayaklan üzerinde durduğu için istirahat etmek amacıyla vücûdunun ağırlığını bir ayağına verir, ona dayanır. Biraz sonra diğer ayağına ağırlık verirdi. Konuşmasında ekseriyetle K u r e y ş müşriklerinin M e k k e ' de yaptıkları eziyetlerden bahsederdi. Müslümanların Mekke devrinde zayıf ve hakaretlere, zulüme mâruz bırakıldıklarını, hicretten sonra durumun değiştiğini ve bu dönemde yapılan savaşlar da bazen galip, bazen mağlûp olduklarını anlatırdı.cümlesinde geçen "Sicâl" kelimesi "Secl'ın ço-ğuludur.
Seci: Kovadır. Aslında kuyudan su çekmek işinde kullanılan kovadır. Kuyudan su almak isteyen iki kişi nöbetleşerek kova ile su çekerler. Seci nöbetleşme ile kuyudan su çekmekte kullanılan koya olduğu için bilâhere, gah yenen, gâh yenilen anlamında kullanılmıştır. Burada da son mânâda kullanılmıştır. Yâni gâh yenmek ve gâh yenilmek durumları anlamında kullanılmıştır.

Ben bu mânâyı* ifâde etmek için 'Sical' kelimesini 'Nasîbler1 diye terceme ettim. Zâten bu kelimeden sonra gelen cümle bunun bir açıklaması mahiyetindedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece mûtad vaktinden sonra hey'ete uğrayınca râvi Evs (Radıyallâhü anh) gecikmenin hikmetini anlamak istemiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de unutma nedeniyle zamanında okumadığı hizbini hatırlayınca bunu okumadan çıkıp gelmekten hoşlanmadığı için okuyup geldiğini ve bundan dolayı, geciktiğini anlatmak istemiştir.
-
Râvi Evs (Radıyallâhü anh) Sahâbîlerin Kur'an-ı Kerîm'i kaç hizbe ayırdıklarını yâni günlük olarak ne kadarını okumayı itiyad ettiklerini öğrenmek istemiş. Bu soruyu sahâbilere sormuş ve hadiste işaret edilen cevâbı almıştır.
Cevâbın izahı şudur:
Sahâbiler, Kur'an-ı Kerîmi yedi hizbe ayırmışlardır. Her gün veya gece bir hizbini okumayı îtiyad edinmişlerdir.
Birinci hizib. Bakara, Âli İmrân ve Nisa sûreleridir. Fatiha kısa olduğu için sayılmamıştır.
İkinci hizib, beş sûredir. Birincisi Mâide, sonuncusu Tevbe süresidir.
Üçüncü hizib. Yûnus sûresinden Nahıl sûresine kadar olan yedi sûredir.
Dördüncü hizib, İsrâ sûresinden Furkan süresine kadar olan dokuz sûredir.
Beşinci hizib, Şuarâ sûresinden Yasin süresine kadar olan onbir süredir.
Altıncı hizib, Saffât sûresinden Hucurât sûresine kadar olan on-üç sûredir.
Yedinci hizib, el-Mufassal bölümüdür ki bu bölüm Kâf sûresinden başlar ve Kur'an'ın sonuna kadar devam eder. [181]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Dini öğrenmek için yolculuk etmek ve başka memleketlere gitmek mp^rûHıır-
2. Misafir olmak ve misafir ağırlamak meşrudur.
3. İhtiyaç hâlinde yatsı namazından sonra konuşmak caizdir.
4. Kur'an'ın bir bölümüne hizib demek caizdir.
5. İtiyad edilen hizib zamanında okunmadığı takdirde ilk fırsatta okunmalıdır.

1346) Abdullah bin Anır (bin el-As) (Radıyallâhü anhümâ)'d$n ; ŞÖy-le demiştir :
Ben Kuranı hıfzettim. Ve tamâmını bir gecede okudum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), buyurdu ki:
-Senin üzerinden uzun zamanın geçmesi ile (her gece Kur'an'ın tamâmını okumak âdetinden) usanmandan korkarım. Bunun için sen ayda bir hatim indir.» Ben ; Yâ Hesûlallah!
Beni serbest bırak ki gücümden ve gençliğimden yararlanayım, dedim. Buyurdu ki:
«O halde, on günde bir hatim indir.» Ben (yine) : Beni serbest bırak ki kuvvetimden ve gençliğimden yararlanayım dedim. Buyurdu ki:
«O halde yedi günde hatmet.» Ben (tekrar) :
Beni serbest bırak ki gücümden ve gençliğimden faydalanayım, dedim. (Bundan) imtina etti." [182]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da bunun ben-zerini rivayet etmişlerdir. Sindi hadisir
— "Kur'an'ın tümünü bir gecede Okudum11 cümlesini: Yâni Kuranın tamâmını bir gece namazında okumayı âdet edindim.' şeklinde yorumlamıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Abdullah (Radıyallâhü anh)'a: Senin yaşlanıp zayıflayınca bu âdeti sürdüremi-yeceğinden ve usanacağından yâni yorulacağından endişe duyarım, demek istemiştir. Ve ayda bir hatim indirmeyi âdet edinmesini arzu-lamıştır. Nihayet yedi günde bir hatim indirmesini uygun bulmuştur. S i n d î' nin yorumuna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in her gece namazda Kur'an'ın yedide bir: bölümünü okumasını uygun bulmuştur.
Bu hadis de bundan önceki hadîs gibi Kur'an'ın yedi hizbe ayrılmasının uygunluğunu hükme bağlamıştır.
Gece namazında hıfzı olanların bu hizbi okumasının müstahab-lığı da bu hadîslerden çıkarılır.
Bu hadîs yedi geceden daha az bir sürede Kur'an'ı hatme müsaadesinin Abdullah (Radıyallâhü anh)'a verilmediğine delâlet eder

1347) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radıyallâhü anfıümâ)'da.n; Şöyle demiştir :
«Üç geceden daha az bir sürede Kur'an'ın tamamını okuyan, onu anlamamıştır.»" [183]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvûd da bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd1 un nvâyetindeki metin şöyledir: -Kur'an'ın tamâmını üç günden daha az bir zamanda okuyan onu anhyamaz.»
El Mcnhel yazarı şöyle der:
Yâni Kur'an'ın tamâmını üç geceden az bir zaman içinde oku yan kimse mânâsını aniıyamaz. Çünkü bu takdirde adam hızlı okur ve bütün önemi Kuran in lafızları tam ve usûlüne uygun okumaya verir. Artık mânâsını düşünmeye zaman bulamaz.
Hadis, Kuranın üç geceden daha kısa bir zaman zarfında hat medilmemesinin müstahablığına delâlet eder.'
Sindi de : 'Üç geceden daha az bir zaman içinde Kur'an'ın tamamını okuyan bir kimse, Kur'an okumaktan asıl gaye olan mânâsını ve hükümlerini anlamak imkânını bulamaz. Hadis bu durumu haber verir. Hadîsin bir beddua olarak buyurulmuş olması da muhtemeldir. Yâni üç geceden az bir zamanda Kur'an'ın tamamını okuyan kimse onun mânâsını anlamasın.
Her iki yoruma göre hadisin zahiri üç geceden kısa bir süre içinde Kur'an'ı hatmetmenin mekruhluğunu ifâde eder. Bu durum umumî değildir. Fazla meşguliyeti olanlar bundan müstesnadır,' der.
N e v e v i de şöyle der:
Abdu11ah" in ilk hadisi Kuran'ın hadiste anlatılan mertebelere göre okunmasının mendubluğuna delâlet eder. Artık herkes kendi durumuna göre, acele etmemek ve usanma endişesini duy-mayacak şekilde bir mertebesini seçer. Hadis ibâdette iktisad yolunu gösterir ve Kur'an'ı okurken mânâsını düşünmeye işarettir. Selef-i Salihin'in günlük okudukları Kur'an miktarı, durumları, vazifeleri ve anlayışları itibarı ile muhtelifti. Bâzıları ayda, bir kısmı yirmi günde, başka bir grup on günde bir hatim indirirdi. Selefin ekserisi bir haftada hatmederdi. Üç gecede hatmedenleri de çoktu. Bir günde, hattâ bir gecede hatim indirmeyi itiyad edinenleri de çoktur. Hattâ günde üç hatim indirenlerin bulunduğu da bize ulaşmıştır. En uygun olanı şudur: Kişi kendisinin durumunu dikkate alarak devamlı surette yapabileceği miktarı âdet edinmeli ve bunu kaçırmamaya çalışmalıdır. Bu miktarı ne kadar fazla tutarsa daha iyidir. Fakat genel veya özel çalışma ve hizmetleri bulunanlar, fazla hizib tuttukları takdirde, diğer hizmetleri aksiyacaksa, onlar hizmetlerinin aksama-masını gözönünde bulundurmak suretiyle günlük hiziblerini ayarla-malıdırlar.

1348) Âişe (Radıyallâhü anhâ)>6an; Şöyle demiştir:
Ben Allah'ın nebisi (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bir gecede sabaha kadar Kuranın hepsini okuduğunu bilmiyorum." [184]

179 - Gece Namazındaki Kıraat Hakkında Gelen Hadisler Babı

1349) Ümmü Hânı1 bint Ebî Tâlib (Radtyallâkü anfıâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben evimin damında iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in gece (namazmdaki) okuyuşunu işitiyordum.Bunun isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları. Tirmizi'nin Şemâil'de NesâTnin de Sünen-i Kübrâsında bu hadisi rivayet ettikleri Zevâid'de bildirilmiştir!

1350) Ebû Zer(r-ı Gıfârî) (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gece) sabah oluncaya kadar namazda bir âyeti tekrarladı. Âyet de şudur i
«Eğer Sen onları tazip edersen şüphesiz onlar senin kullarındır. Ve eğer onları mağfiret eylersen şüphesiz Sen azizsin, hakimsin.[185]
Not: Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricali sikalardır. Ne-sâi, Sünen-İ Kübrâsında, Ahmed, Müsnedinde, tbn-i Huzeyme, Sahihinde; Hakim de kendi sahihinde bunu rivayet etmişlerdir. Hakim, bunun sahih olduğunu da söylemiştir. [186]

İzahı

Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisinde geçen 'Arîş'in asıl mânâsı gölgelik ve çardaktır. Ümmü Hâni (Radıyallâhü anh)'ın evi çardak biçiminde olduğu için bu kelime kullanılmıştır. Gaye evin damıdır.
Sindi: Hadisin gece namazındaki kıraat durumuna delil olabilmesi için hadîsteki gece okuyuşundan gece namazı içindeki Kur'an okuyuşunun kastedilmesi gerekir. Açık ve akla ilk gelen mânâ da budur. Bunun içindir ki; müellif bunu bu bâbta rivayet etmiştir. Bununla beraber hadîsteki kırâatla, namaz dışındaki Kur'an okuyuşu veya namaz içindeki Kur'an'dan başka şeylerin okuyuşu kastedilmiş olabilir.
Hadîsteki kıraati gece namazmdaki Kur'an ok-ıyuşuna yorumladığımızda, gece namazında açıktan okumanın meşruluğuna hadîs delil olmuş olur.
Ebü Z e r r (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir gece namazında aynı âyeti sabaha kadar tekrarladığı belirtiliyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in tekrarladığı âyeti Sahâbiler duyduğuna göre, gece namazmdaki kıraatin başkası tarafından işitilecek ses tonu ile okunmasının meşruluğuna hadîs delil olur.
S i n d î bu hadîsin açıklaması ile ilgili olarak özetle şöyle der: "Hadîste anılan âyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazında tekrar tekrar okuduğu Ahmed'in rivayetinden açıkça anlaşılıyor. Çünkü oradaki rivayette Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr âyeti rükû ve secdelerde de tekrarladığı ifâde edilmiştir. Bu rivayet sahih ise rükû ve secde de Kur'an okumanın menedilmesinden önceki zamana yorumlanır. Yahut bu âyet duâ niyeti ile rükû ve secdede okunmuştur, diye yorum yapılır. A h -med'in. rivayetinde şu ilâve vardır:
'Ebû Zerr (Radıyallâhü anh), demiştir ki: Sabah olunca ben: Yâ Resûlallahî Sabaha girinceye kadar sen bu âyeti tekrarladın. Rükû ve secdelerde de okudun, dedim. Buyurdu ki;
«Ümmetime şefaat etmek için Rabbim (Azze ve CelleJ'den dilekte bulundum. Rabbim şefaat etmemi kabul buyurdu. Şefaatim Allah'a ortak koşmayan herkese İnşaallah yetişecektir.' Suyutî bu bilgiyi kendi haşiyesinde vermiştir.»

1351) Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gece nafilesini kıldı. (Namazdaki) kırâatında bir rahmet âyeti geçtiği zaman (rahmet) diler, bir azap âyeti geçtiği zaman (azab'tan Allah'a) sığınır ve Allah Teâlânın noksanlıklardan pâk olduğundan bahsedilen bir âyet geçtiği zaman teşbih ederdi.1'

1352) Ebû Leylâ (Radıyallâhü anhyden Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Ale"yhi ve Sellem) geceleyin nafile namaz kılarken ben O'nun yanında namaz kıldım. O, kırâatında bir azab âyetini okudu. Âyetin bitiminde:
«Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım. Cehennemliklerin vay hâline.» buyurdu."

1353) Katâde (Radıyallâhü unh)\\en; Şöyle demiştir:
Ben. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in okuyuşunu Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'a sordum. Dedi ki:
O, (uzatmaya elverişli harfleri okurken) sesini uzatırdı."

1354) (Judayf bin el-Hâris (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Ben Âişe (Radıyallâhü anhâl'nın yanına giderek: Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gece namazında) Kur'an'ı açık mı
gizli mi okurdu? diye sordum. Dedi ki:
Bazen açık, bazen gizli okurdu. Ben :
Allahü Ekber. Bu dîne genişlik bahşeden Allah Teâlâ'ya hamd olsun, dedim." [187]

İzahı

Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Oradaki rivayette "gece namazı" kaydı mevcuttur. Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazında Kur'an'ı açıktan okuduğuna delâlet eder. Ayrıca rahmet-i İlâhiden bahseden bir âyet okunduğu zaman Allah'tan rahmet dilemenin, ilâhî azabtan bahseden bir âyet okunduğu zaman azabtan Allah'a sığınmanın ve Allah Teâlânın noksanlıklardan pâk olduğundan bahseden bir âyet okunduğu zaman Allah'ı teşbih etmenin müstahablığına delâlet eder.
Nevevi; Hadîs, bunların her okuyucu için müstahab oldu ğuna delâlet eder. Yâni ister

namazda, ister namaz dışında okunsun. Bizim mezhebimize göre imam, imama uyan ve kendi kendine namaz kılanın bunları okumalarının müstahablığıdır.
E b û Leylâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de gece namazında Kur'an'm açık sesle okunmasının meşruluğuna delâlet eder. Keza azabtan bahsedilen bir âyet okunduğu zaman Allah'a sığınmanın meşruluğu hükmü de bu hadîsten çıkarılır.
Bu hadîste geçen 'Veyl' kelimesi.- 'Helak olmak, azap, cehennem'in bir deresi, yazıklar olsun, vay hâline' gibi değişik mânâlara gelir. Burada, mezkûr mânâların hepsi düşünülebilir.
K a t â d e (Radıyallâhü anhVın hadîsini Buhâri, T i r-mizi, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Sindi şöyle der:
'Med : Sesi uzatmaktır. Kasır ise sesi kısaltmaktır. Med gizli ve açık tüm namazlardaki kıraatta meşru olduğu için bu hadîs, gece namazında kıraatin açıktan olduğuna delîl olmaz. Evet, hatıra ilk gelen şey açık sesle uzatmaktır. Buna bakılırsa hadîs delîl olmuş olur ve dolayısıyla gece namazında açıktan okunduğuna delîl olur. Bunu bütün namazlar için düşünmek yanlıştır. Çünkü gündüz na-mazlarındaki kıraat gizli olduğu halde bunda da med yapmak meş rûdur.
Müellif bu hadîsi burada zikrettiğine göre böyle yorum yapmış kanısındayım.
El-Menhel yazarı da.- 'Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uzatmaya elverişli harfleri uzatırdı. Arkasında 'Elif veya 'Vav' yahut 'Ya' bulunan 'Nühîhâ' kelimesinde olduğu gibi harfler uzatılır. (Bilindiği gibi eliften önceki harfin harekesi üstün, vav'dan önceki harfin harekesi ötre ve Yâ'dan önceki harfin harekesi esre olduğu takdirde med durumu olur.) Med'din çeşitleri bulunur. Bunun tafsilâtı kıraat ilmine âit kitablardadır.
Kıraattaki med'din hikmeti, okunan âyetlerin mânâsını düşünmeye, tefekkür etmeye ve nasîhatlanmaya fırsat vermektir.' der.
Bu hadîs de daha önceki hadîslerden çıkarılan açıktan okuma hükmünden başka kıraatta usulü dâiresinde med yapmanın meşruluğuna delâlet eder.
 i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Bu hadis de gece namazında açık sesle ve gizli olarak Kur'an okumanın meşruluğuna delâlet eder.
El-Menhel yazarının naklen beyânına göre T ı y b î şöyle demiştir :
'Gece namazında açık sesle ve gizli olarak Kur'an okumanın faziletine âit eserler gelmiştir. Bâzı eserlere göre gizli okumak faziletlidir. Diğer bâzı eserlere göre açıktan okumak faziletlidir. Bu iki tür eserlerin arasını bulup cemetmek için şöyle denir: Gösteriş ve riyadan korkanlar için gizli, korkmayanlar için açıktan okumak ef-daldır. Ancak açıktan okuyanın namaz kılan veya uyuyan veya başka durumda olan her hangi bir kimseye eziyet etmemesi şarttır. Bu şart dâiresinde açık sesle okumanın efdal olmasının hikmeti, şudur : Açıktan okununca, okuyucunun kalbi uyanır, derlenip toparlanır, uykusu kaçar, başkasının dinlemesine, zevk almasına, bir şeyler öğ-renmesine ve ibâdete teşvik edilmesine yardımcı olmuş olur. Artık bu mülâhazalar olunca açık sesle okumak efdal olur. [188]

180 - Adam Gece Namazına Kalktığı Zaman (Okuyacağı) Duâ Hakkında Gelen Hadisler Babı

1355) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anJtümâ)\\nn; Süvle de-miştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaza kalktığı zaman şöyle dua ederdi:
«Allahım! Hamd Senin içindir. Sen göklerin, yerin ve bunlarda kilerin nurusun. (Bunları aydınlatırsın.) Hamd senin içindir Sen göklerin yerin ve bunlardakiierin yöneticisisin. Hamd Sana mahsustur. Sen göklerin, yerin ve bunlardakiierin sahibisin. Hamd Sana mahsustur. Sen haksin. Senin vadin haktır. Seni görmek haktır. Sözün haktır. Cennet haktır. Cehennem haktır. Kıyamet günü haktır. Peygamber haktır. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haktır. AUahım! Sana itaat ettim. Sana inandım. Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Senin kuvvetine dayanarak (düşmanlarla) mücadele ettim. Aramızda yalnız seni hakem kıldım. Artık evvelce iş-ledıgım ve sonra işliyeceğimi sandığım, gizli yaptığım ve açıktan iş-ledıgım günahlarımı bağışla. (Âhiret hayatında beni) Öne alan (dünya hayatında peygamberliğimi) sonraya bırakan ancak sensin' Senden başka ibâdete lâyik ilâh yoktur. Ancak Sen varsın Günahtan yuz çevirmek ve ibâdete kuvvet ancak Senin yardımınladır.»" [189]

İzahı

EbûDâvûd hâriç Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir Mânâyı etkilemeyen

az lafız değişikliği bâzı rivayetlerde vardır.
Müellif bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir.
T i r m i z î' nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der:
"El-Hâfız: 'Hadîsin ifâde tarzına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazına başlarken bu duayı okurdu Ibn-i Huzeyme bu ifâde tarzını delil göstererek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazı için niyet edip iftitah tekbirini aldıktan hemen sonra bu duayı okuduğunu söylemiştir.' der.
Hadîsin: «Sen göklerin, yerin... nurusun.» cümlesinin mânâsı: 'Sen bunların aydınlatıcısısın. Ve nurlarının yaratıcısısın.' î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) : Bu cümlenin mânâsı; 'Sen bunlardaki halkı hidâyete erdirensin' şeklindedir, demiştir. Bâzıları nur kelimesini münevver kelimesine yorumlamışlardır. Bu yoruma göre cümlenin mânâsı şöyle olur: 'Sen buralarda her tür eksiklik ve kusurdan münevversin, paksın.' Bâzıları da : Nur kelimesi övgü için kullanılır. Nitekim falan kişi şehrin nurudur ve zamanın güneşidir, denilir. Ebü'l-Âl iye de nur kelimesini münevvir, yâni süsle-yici mânâsına yorumlayarak : Yâni; Sen gökleri güneş, ay ve yıldız larla süsleyicisin. Yeri ele Peygamberler, âlimler ve velîlerle süsleyi-cisin' demiştir. İbn-i Battal da şöyle demiştir: Yâni bun lardakiler, ancak senin nurunla hidâyete ererler.
Hadîsin; «Sen göklerin, yerin... yöneticisisin» mealindeki cümlesinde geçen "Kayyâm" kelimesi yerine bâzı rivayetlerde "Kayyım" diğer bâzı rivayetlerde "Kayyum" kelimesi bulunur. Hepsi Allah Tea-lâ'nın sıfatlarındandır. Mânâları da tüm yaratıkların işlerini düzenleyen ve âlemi bütün nurlarıyla yöneten demektir. "Kayyum" Allah'ın isimlerindendir. Mânâsı, bizatihi var olan, varlığında hiç bir şeye muhtaç olmıyan demektir. Her şey O'nunla var olur. O'nsuz her han gi bir şeyin var olması ve var olanların varlıklarını sürdürmesi düşünülemez.
Hadîsin «Sen haksin.» cümlesindeki hak kelimesinden maksat Allah Teâlâ'nın varlığının sabit ve gerçek olmasıdır.Kurtubİ : Hak vasfı, gerçek manâsıyla, ancak Allah'a mahsustur. Çünkü varlığı hiç bir şeye dayanmaz. Ezeli ve ebedîdir. Ondan başka böyle bir varlığa sahip olan hiç bir şey yoktur, demiştir.
İbnü't-Tîn: Bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir : Hakikî ilâh ancak sensin. Senden başka tapınılan ilâhlar hak değildir, bâtıldır, demiştir.
Hadîsin «Seni görmek haktır.» mealindeki cümlesinde geçen "Lı-kaa" kelimesi, Allah Teâlâ'yı görmek veya öldükten sonra dirilmek mânâsında yorumlanabilir. Bâzıları bunu ölmek ile yorumlamış ise de N e v e v î reddetmiştir.
Dirilmek veya Allah Teâlâ'yı âhirette görmek mânâsını ifâde eden bu cümle ve bundan sonra gelen bütün cümlelerin mâhiyetleri, hadisin : -Senin va'dın haktır.» cümlesinin şumulüne girer. Ancak önemine binâen bu gerçekler bir bir dile getirilmiştir.
Hadîsin -Senin kuvvetine...» cümlesinin mânâsı: Senin bana verdiğin delile ve kuvvete dayanarak inkarcılarla ve kâfirlerle mücâdele ettim. İnatçı düşmanları delillerle susturdum ve kılıçla cezalan dırdım
Hadisin -Aramızda yalnız...- cümlesinin mânası şudur: Hakkı inkâr eden herkesi Senin hükmüne döndürdüm Benimle böylelcı ı arasında Seni hakem kıldım. İnkarcılar putları, kâhinleri, taptıkla rı ateşi, şeytanları hakem edegeldiler. Ben Senden başka hiç bir hu kem tanımadım.
Hadîsin sonunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ'dan geçmiş ve gelecek, açık ve gizli tüm günahlar için mağfiret dilemiştir.
Nevevi: bu hususta şöyle der ; 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) günahsız olduğu halde mağfiret dilemesinin hikmeti. Onun tevazuu, gönül alçaklığı, Allah'ı yüceltmesi ve Allah'tan kork-masıdır. Bir de mağfiret dileme usûlünü ümmetine öğretmesi ve örnek olmasıdır. Bu ve benzeri hadisler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazında zikir, duâ ve inanılması gerekli esaslara inandığını itiraf etmek mahiyetindeki sözlere devam ettiğini ifâde ederler.
Hadîsin sonunda; cümlesi bâzı rivayetlerde yoktur. Bu cümleyi şöyle yorumlamak da mümkündür: Hikmetli ta sarruf ve tam kuvvet, ancak Allah ile kâimdir.

1356) Asım bin Hümeyd (bin Abdirrahman bin Avf) (Radtyallâhü antıuma) dan; Şöyle demiştir :

Ben Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne ile gece namazına başlardı? diye sordum. Dedi ki:
Sen bana öyle bir şey sordun ki; senden önce hiç kimse bana onu sormamıştır. O on defa tekbir alırdı. On defa hamd ederdi. On defa teşbih ederdi, on defa istiğfar ederdi ve şöyle derdi >
«Allah'ım! Bana mağfiret eyle. Beni hidâyette dâim eyle, beni rızıklandır ve bana afiyet ver.» ve

kıyamet günündeki durdurul usun sıkıntısından Allah'a sığınırdı." [190]

İzahı

E b û D â vû d ve N e s â i de bunu rivayet etmişlerdir. N e s â î' nin rivâyetindeki duanın sonunda sığınmayı ifâde eden duâ cümlesi vardır. O cümle şöyledir:
= «Kıyamet günündeki durduruluşun sıkıntısından Allah'a sığınırım.»
Sindi; Hadiste alındığı haber verilen on tekbir, iftitah tekbiri ile beraber veya sonra alınırdı. Namaza başlamadan önce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr tekbirleri alması ihtimâli uzaktır, demiştir.
Hadis, gece namazında tekbir, hamd, teşbih ve istiğfarın onar defa yapılmasının ve hadîste geçen duanın yapılmasının meşruluğuna delâlet eder.

1357) Ebû Seleme bin Abdirrahman (bin Avf) (Radtynllâhü anhii-mâ)'&dn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazına kalktığı zaman namaza ne ile başlardı? diye sordum. Dedi ki: O, (namaza başlayınca) şu duayı okudu :
«Allah'ım! Cibrâil, Mikâil ve İsrafil'in Rabbi! Göklerin ve yerin yaratıcısı, gizli ve aşikâr her şeyin âlimi! Kullarının ihtilâfa düştükleri din konusunda onlar arasında Sen hükmedersin. İhtilâf konusu edilen hakka irâdenle beni hidâyet eyle. Şüphesiz sen dosdoğru yola hidâyet edersin.»
Râvi Abdirrahman bin Ömer demiştir ki: Cebrail kelimesini hem-zeli olarak hıfzediniz. Çünkü Peygamber (Sall&llahü Aleyhi ve Sellem) den böyle rivayet olunmuştur." [191]

İzahı

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve t bn-i H i b b â n da bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklamasında şöyle der : Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin kalkıp namaza başladığı zaman iftitah tekbirinden sonra bu duayı okurdu. Hadîs, ifti-tah tekbirinden sonra bu duanın okunmasının meşruluğuna delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu gibi duaları ümmetine duâ etmek usûlünü öğretmek içindir. Aynı zamanda O'nun üstün tevazu ve eşsiz takvasını yansıtır. Bu rivayet ile bundan Önceki rivayetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen bu duayı, bazen de bundan önceki rivayetlerde geçen duaları okurdu.
Bu hadîste melekleıden üçünün isminin anılmasının hikmeti onların yüceltilmesi ve şereflendirilmesidir. Çünkü onların işleri, onlarla düzenlenir. Zira Cebrail semavi kitabları Peygamberlere indirmek ve vahiy ile görevli idi. Şer'î hükümleri öğretirdi. M i -kail, canlıların nzıkları, bitkiler, yağmurlar ve tabîat olaylarını düzenlemekle görevli idi. İ s r,.â fil de Levh-i Mahfuz ile görevli olup Sûr'a üfler.
Müellifin rivayetinde Cibrâil olarak geçen bu kelime yerine Ebû Dâvûd'un' rivayetinde Cibril kelimesi geçer. Cibril, Cibrâîl ve Cebrail kelimelerinin hepsi, aynı meleğin isimleridir. [192]

18l - Geceleyin Kaç Bek'at Namaz Kılınacağı Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1358) Aişe (Radıyallâhü anhâ)\\w. Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsı namazından boşaldığı zaman ile şafağın sökeceği zaman arasındaki süre içinde on-bir rek'at namaz kılardı. Bunun her iki rek'atının sonunda selam verirdi. Ve sonundaki bir rekatı tek kılardı. Bütün rek'atlerdekı secdeleri öyle uzatırdı ki henüz başını secdeden kaldırmamış iken biriniz elli âyet okuyabilirdi. Müezzin sabah namazının ezanını bitirince kalkar, hafif iki rek'at kılardı.İsnadının sabin ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. Müslim bu hadîsin bir parçasını rivayet etmiştir. [193]

İzahı

Müellif bu hadisi Ebû Bekir b. Ebi Şeybe ve Ab-d u r r a h m a n bin İbrahim'den iki senedle rivayet ede-rek hadis metninin Ebû Bekir bin Ebî Şeybe'ye ula şan senede âit olduğunu belirtmiştir.

Zevâid yazarı, bunu zevâid türünden saymış ise de Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin de bunu birbirine yakın lafızlarla rivayet ettikleri el-Menhel'de belirtilmiştir. Bu itibarla hadîs zevâid türünden sayılmamalıdır.
Ebû Dâvûd'un rivayeti buradaki rivayete çok benzer ve aynı mânâyı ifâde eder. Oradaki rivayette şu ilâve de vardır:
Sonra Müezzin ona gelinceye kadar sağ yanı üzerinde uzanırdı.»
Hadis, vitir namazının bir rek'at olarak kılınabileceğine delâlet eder. Ve vitrin en az rek'at sayısının üç olduğuna hükmedenler aleyhinde bir delildir.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazının secdelerini bir kimsenin elli âyet okuyacağı süre kadar uzattığını ifâde ediyor.
Hadisin; ifâdesinden maksat, fecirden önce okunan ilk ezan değil, fecirden sonra okunan ikinci ezandır. Buna ilk ezan denmesi, ikâmeti ezan gibi hesaplamak itibariyledir. Yâni ikâmet ikinci ezan gibi düşünülünce fecirden sonra okunan ezan, birinci ezan olmuş olur. Çünkü sabah farzından önce kılınması meşru olan iki rek'at sünnet, fecirden önce kılınamaz. Fecirden sonra kılınması mecburîdir.
Hadîs, gece namazına kalkmanın ve bunun secdelerini uzatmanın müstahablığına, vitir namazının bir rek'at olarak kılınmasının meşruluğuna ve sabah sünnetini hafif tutmanın müstahablığına delâlet eder.

1359) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin on üç rek'at namaz kılardı."

1360) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'6an; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin dokuz rek'at namaz kılardı." [194]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin ilk hadîsinin benzerini Bu h â -r i, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. İkinci hadisini ise Tirmizî ve N e s â İ rivayet etmişlerdir.
"Âişe (Radıyallâhü anhâl'nin bâzı rivayetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geceleyin yedi rek'at, diğer bâzı rivayetlerinde onbir rek'at kıldığı belirtiliyor. El Menhel yazarı "Gece namazı bahsi"nde bu rivayetlerin arasını bulmak konusunda N e -v e v i' nin M ü s 1 i m ' in şerhinde şöyle dediğini nakleder:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki ihtilâfa gelince, bu ihtilâfın kendisine ait olduğu söylenmiş; bâzıları da ihtilâfın kendi-sine değil, râvilere âit olduğunu söylemişlerdir. Artık gece namazının onbir rek'at olduğuna dâir rivayetinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çoğu zamandaki tatbikatını diğer rivayetlerinin ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in zaman zaman yaptığı tatbikatını bildirdiği muhtemeldir. Yâni muhtemelen şöyle olmuştur : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ekseriyetle onbir rek'at kılardı. Bazen diğer rivayetlerde haber verildiği gibi kılardı. Rivayetlerin hepsi göz önüne alınınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazını âzami onbeş rek'at kılmıştır. Bunun iki rek'ati sabah sünnetidir. Ve en az yedi rek'at kılmıştır. Bu değişiklik zamanın genişliği ve darlığı veya hastalık, uykusuzluk gibi çeşitli mazeretlerin bulunup bulunmamasından ileri gelmiş olabilir.
Şöyle de söylenebilir: Âişe (Radıyallâhü anhâ) bâzı rivayetlerde gece namazının başlangıcında kılınanhafif iki rek'ati hesaba katmış, diğer bâzı rivayetlerde katmamıştır. Keza sabah sünnetini bâzı rivayetlerde hesaba katmış, diğer bâzı rivayetlerde katmamıştır. Veyahut bâzı rivayetlerde bu dört rek'ati dikkate almış, diğer bir kısım rivayetlerde dikkate almamıştır.
K â d i I y â z : Gece namazının belirli bir sınırla çevrili olmadığı, isteğe binâen az veya çok kılınabileceği ve ne kadar çok kılı-nırsa sevabının o nisbette fazla olacağı hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Görülen ihtilâf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bizzat kıldığı rek'at sayısı ve tatbikatına yöneliktir, demiştir."

1361) Amîr eş-Şa'bî (Radtyallâhü ank)'âen: Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in gece namazını Abdullah bin Abbas ve Abdullah bin Ömer (Radıyalâhü anhüm)'a sordum. Dediler ki: On üç rek'at kılardı. Bundan sekiz rek'at kılardı. Sonra üç rek'atı vitir olarak kılardı ve iki rek'ati fecirden sonra kılardı."

1362) Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (Radtyallâhü anhyden: Şöylemistir :
Ben bu gece ResûlulJah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in namazını dikkatle izliyeceğim, dedim.

Ve O'nun evinin eşiğinin veya çadırının bir kenarını kendime yastık edindim. Geceleyin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı. Hafif tuttuğu iki rek'at kıldı. Sonra uzun tuttuğu hem de çok uzun tuttuğu iki rek'at kıldı. Daha sonra iki rek'at kıldı. Bunlar daha önceki rek'atlerden biraz kısaydı. Sonra iki rek'at daha kıldı. Bunlar da bir önceki rek'atlerden biraz kısaydı. Sonra iki rek'at kıldı. Bunlar da kendilerinden önceki iki rek'atten biraz kısaydı. Sonra iki rekat daha kıldı. Daha sonra bir rek'ati tek olarak kıldı. İşte hepsi onüç rek'attir. [195]

İzahı

Âm ir eş-Şa'bî (Radıyallâhü anhl'nin hadîsi gece namazının onbir rek'at olduğuna delâlet eder. Bunun sekiz rek'atinin önce kılındığı ve daha sonra üç rek'at vitir kılındığı ifâde ediliyor. Hadîsin zahirine göre bu üç rek'at aralıksız ve bir selâmla kılınmıştır. Vitir namazının üç rek'at olduğunu ve arasında selâm verilmeden kılındığını söyleyenler için hadis delil sayılabilir.
Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Mâlik, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi ve Bey haki de rivayet etmişlerdir. Bu hadis, gece namazının onüç rek'at olduğuna ve vitrin tek rek'at olarak kılınabileceğine delâlet eder.
El-Menhel yazarının dediği gibi Zeyd (Radıyallâhü anh) gündüz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in gece namazını gozetliyeceğini söylemiş ve akşam olunca izlemeye başlamış ve daha sonra müşahedesini belirtmiştir.
Zeyd (Radıyallâhü anh)'in gözetlemesinin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in müsaadesi ile olduğu ve bu işin bir yolculukta vuku' bulduğu el-Menhel'de ifâde edilmiştir.
Fustat Kıldan yapılmış çadırdır. Atebe : Kapının eşiğidir.

1363) (Abdullah) İbn-İ Abbâs (Radıyallâhü atıhü mâ)'<\an rivayet edildiğine göre kendisi teyzesi olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinden Meymune (Radıyallâhü anhâ)'nın odasında bir gece yatmış ve şovle demiştir :
Ben yastığın genişliği istikâmetinde uzandım. Resülullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) ve eşi, yastığın uzunluğu istikâmetinde uzandılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyudu. Gece yarısı veya biraz önce yahut biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyandı ve elini yüzüne sürerek uykuyu kaçırdıktan sonra Al-i İmrân sûresinin sonundaki on âyeti okudu. Sonra asılı olan bir su kırbasına doğru giderek ondan güzelce abdest aldı ve namaz kılmaya başladı. Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) demiştir ki:
Ben de kalktım ve Onun yaptığının mislini yaptım. Sonra gidip Onun (sol) tarafında namaza durdum. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağ elini başıma koydu ve sağ kulağımı tutup bükmeye başladı. İki rekat namaz kıldı, §$&ra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı sonra tek rek'at olarak vitir kıldı. Sonra müezzin Ona gelinceye kadar uzandı. (Müezzin gelince) hafif iki rek'at kılarak sabah namazına çıktı." [196]

İzahı

Bu hadîsi Mâlik ve Kütüb-i Sitte sahipleri ile B e y h a k i de rivayet etmişlerdir.
EI-Menhel yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Abbâs (Radıyallâhü anh), oğlu Abdullah (Radıyallâhü anh)'ı bir iş için yatsı namazından sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına göndermişti. Abdullah (Radıyallâhü anh) götürdüğü işi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e intikal ettirince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
-Oğulcuğum! Bu gece bizim yanımızda yat- buyurmuş ve kendisi de onun yanında yatmıştır. Muhammed bin Nasr bunu İ b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmiştir, Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okuduğu haber verilen Al-i İmrân sûresinin sonundaki on âyetinin başlangıcının; âyeti olduğu Muhammed bin N a s r' in rivayetinde belirtilmiştir.
Uyku eserinin defi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini yüzüne sürmüştür.
î b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymak için O'nun sağında durması gerekirken solunda namaza durduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu sağ tarafına geçirdiği rivayetlerin çoğunda belirtilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imamın sağında durmanın gerekliliğini ihtar etmek ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışına dikkati çekmek için İ b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in

kulağım bükmüştür.
Hadisin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki rek'atın sonunda selâm vermiş ve son rek'atı tek kılmıştır. Kıldığı rek'atların toplamı onüçtür. Müezzin geldikten sonra iki rek'at sabah sünnetini kılmıştır. Bu da hesaplanınca kıldığı rek'at sayısı on-beşi bulmuş olur.
Zeyd bin Hâlid (Radıyallâhü anh) 'in ve İ b n - i A b -b â s (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadîsleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazı olarak onüç rek'at kıldığına delâlet ederler. [197]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Gece namazını onüç rekat olarak kılmak müstehabtır.
2. Her iki rek'atin sonunda selâm vermek müstehabtır.
3. Vitir namazı tek rekat olarak kıJınabîlir.
4. Gece namazından sonra sağ yanı üzerinde uzanmak müste-habtır.
5. Sabah sünnetini hafif tutmak müstehabtır.
6. Abdest almadan ezbere Kur'an okumak caizdir.
7. Uykudan uyanınca elleri yüze sürmek müstehabtır.
8. Vitir namazını gecenin son kısmına bırakmak müstehabtır. Tabi bu hüküm uyanacağına güvenenlere mahsustur.
9. Namaz vaktini bildirmek için müezzin tutmak müstehabtır.
10. Namaz için ikamet edileceği zamanın müezzin tarafından imama bildirilmesi meşrudur.
11. Sabah sünnetini evde kılmak müstehabtır. [198]

182 - Gecenin Hangi Saatlerinin Efdal Olduğu Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1364) Amr bin Abese (Radtyalldhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Ben Resûlullah (SalJallahü Aleyhi ve SellemVe gelerek: «Yâ Resûlallah! Kim seninle beraber müslüman oldu? diye sordum. Buyurdu ki;
«Bir hür ve bir köle.» Ben: Allah katında bir saattan daha makbul başka bir saat var mıdır? diye sordum. Buyurdu ki: «Evet. En makbul vakit, gecenin son yarısıdır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Abdurrahman bin el-Beylemâni'nin sahâbîlerden sirf ve Yezid bin Talak müstesna herhangi bir zattan hadis işittiğinin bilinmediği söylenmiştir, İbn-i Hibbân : O, mürselleri rivayet eder, demiştir.

1365) Aişe (Radtyallâhii ımhû)\\-AY\; Şiiyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin evvelinde uyurdu ve sonunu ibâdetle ihya ederdi."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricali sıka zâtlardır. Ebû îshak, son zamanlarında senedleri karıştırmış ise de İsrail bu hâlinden önce kendisinden rivayet etmiştir. Buharı ve Müslim de bir tarîkten Onun rivayetlerini almışlardır.

1366) Ebû Hüreyre (RadtyaUâkü atıkyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi vt Stilon) şüyle buy urdu. demiştir :
«Gecenin (üçte ikisi geçip) üçte birisi kalınca her gece Rabbimİz Tebâreke ve Teâlâ keyfiyeti bizce meçhul bir durumda (birinci göğe) inerek şafak sökünceye kadar buyurur ki:
Kim benden bir şey istiyor ki ben ona vereyim? Kim bana duâ ediyor ki onun duasına icabet edeyim? Kim benden mağfiret diliyor ki ona mağfiret edeyim?»
Bunun içindir ki sahâbîler gece sonunda namaz kılmayı, gecenin evvelinden daha çok severlerdi." [199]

Hadîslerin İzahı

Amr (Radıyaliâhü anh)'ın hadîsi zevâid türündendir. Müslümanlığı ilk kabul eden hür ile Ebû Bekir (Radıyaliâhü anh) kasdedılmiş, Köle'den maksat da Bilâl-i Habeşî (Radıyaliâhü anh) 'dır.
Hadîsin: «Gecenin tam ortası...» mealindeki ifâdesinden maksadın gecenin son yarısı olduğu Sin d î' de belirtildiği için tercemede buna işaret edilmiştir. Şu halde hadîs, en faziletli olan gecenin son yarısının başlangıcı olan gecenin ortasını bildirmiştir.
Bu hadisteki : -Allah'a en yakın saat...» tâbirinden maksad, sevabı en çok ve en makbul

zamandır. Çünkü Allah Teâlâ'ya maddî anlamda yakınlık ve uzaklık söz konusu değildir.
Â i ş e (Radıyaliâhü anhâJ'nin hadîsi zevâid türünden sayılmıştır. Halbuki Kütüb-i Sitte'nin tümünde Â i ş e (Radıyaliâhü anhâJ'nin buna benzer hadisi vardır. B u h â r i ' deki A i ş e (Radıyaliâhü anhâJ'nin hadîsi şöyledir:
Âişe (Radıyaliâhü anhâJ'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in gece namazı keyfiyeti sorulmuş ve kendisi şöyle cevap vermiştir :
Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin evvelinde uyurdu, sonunda da kalkıp namaz kılardı. Sonra yatağına dönerdi. Müezzin sabah ezanını okuyunca (yatağından) sıçrardı. Şayet kendisinin bir ihtiyacı olursa guslederdi. Yoksa abdest (alıp (namaza) çıkardı."
Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anh)'in hadîsi Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivayet edilmiştir.
Bu hadiste Allah Teâlâ'nın her gece dünyaya en yakın olan birinci göğe indiği bildirilmiştir. Mekândan münezzeh olan Allah Teâlâ'nın inişinden maksadın ne olduğu hususunda Alimler arasında ihtilâf vardır. El-Menhel yazan bu hususta geniş izahat vermiş olup, özetle şöyle demiştir
"Bu hadis, müteşâbih sıfatlara âit hadîslerdendir. Bu gibi hadislerin yorumu hakkında selef ve halef âlimlerinin meşhur iki görüşü vardır.
Müctehid dört imamın, Zührî, Evzâî, lbnü'1-Mü-bârek, Mekhûl, Süfyân-ı Sevrî, İbn-i Uyey-ne, el-Leys bin Sa'd ve iki Hammâd'ın dâhil bulunduğu selefin cumhuru, bu gibi hadîslerin yorumu hakkında şöyle demişlerdir
Allah Teâlâ'nın sıfatlarına âit olup, zahirine göre Allah Teâlâ'nın başka şeylere benzetildiği görülen hadîslerin yorumunda açık ve selâmetti yol. bu hadîsleri zahirine göre bırakıp icmâlen buna inanmak ve Allah Teâlâ'yı benzetmekten ve keyfiyetten tenzih etmektir. Çünkü:
"Hic bir şey O'na benzemez. O,işiticidir. görücüdür[200] âyeti, Allah Teâlâ'nın hiç bir şeye. benzemediğini bildirmiştir. Bu mezheb, bizim de benimsediğimiz en sâ-Hm mezhebtir
Halefin cumhuruna gelince; Onlar müteşâbih âyetleri ve hadîsleri Allah Teâlâ'nın şanına lâyık bir takım yorumlarla yorumlamışlardır. Çünkü Allah Teâlâ'nın cisim olmak, hareket etmek, durmak, yön taşımak, inmek, bir yerde durmak ve benzeri durumlardan münezzeh ve pâk olduğu kafi delillerle sabittir. Bunlar bu hadisteki inişi Allah'ın bizzat inişi değil, görevli meleğinin inişi olarak yorumlarlar. Arap dilinde bu tür ifâdeler kullanılır Meselâ devlet başkanının emriyle görevli memurları bir şey yaptıkları zaman : Devlet başkanı yaptı denilir.
Şöyle de yorumlanmıştır: Allah'ın inişiyle Onun kullarına yönelmesi hepsine rahmet etmesi ve tümüne ikramda bulunup dualarını ve mazeretlerini kabul buyurması kastedilmiştir.
Aynî' nin B u h â r î' nin şerhinde naklen beyan ettiğine göre bâzı âlimler: Allah'ın inişiyle Onun tenezzül buyurması kastedilmiş, demişlerdir. Yâni Allah'ın azametine bakılırsa hakir ve fakir olan Kulların yakarış ve yalvarışlarına iltifat etmemesi beklenir. Lâkin Allah lütfunu esirgemeyip tenezzülen kullarına iyilik eder. Müslim'in İmamı Mâlik' ten olan rivâyetindeki: «Rabbimiz tenezzül buyurur» ifâdesi bu yorumu te1yid eder. Çünkü tenezzül, mânevi nüzul anlamına gelir. Hattâ ilk akla gelen mânâ budur.
Ebû Bekir bin F ü r e k' in bâzı güvenilir râvilertien nakline göre hadîsteki fiil, JJ^> olarak zaptedilmiştir. Fiil böyle okununca cümlenin mânâsı:
«Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ birinci göğe melek indirir.» şeklinde olur.
El-Menhel yazarı, yukarıdaki ma'lumatı verdikten sonra şöyle der :
Bu konuda uymaya ve kabule şayan en selâmetli yorum selef mezhebinin yorumudur. B e y h a k î bu konudaki mezhebleri naklettikten sonra : En selâmetli mezhep, keyfiyetinden bahsetmeden ve kastedilen mânâyı araştırmadan buna inanmaktır. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bir açıklayıcı bilgi sabit olursa ona dönülür. Nitekim âlimler, bu tür hadislerin belirli bir şekilde yorumlanmasının zorunlu olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Şu halde en salim yol, bunun ilmini Allah'a havale etmektir, demiştir.
El-Menhel yazarı daha sonra bu konudaki mezheblerin görüşlerini açıklayıcı mâhiyetteki N e v e v i' nin M ü s 1 i m ' in şer-hindeki beyânını nakleder. Bu beyan, yukardaki açıklamanın bir benleri olduğu için bunu aktarmaya gerek görmüyorum.
El-Mirkat şerhinin yazarı, N e v e v i ' nin mezkûr beyânını zikrettikten sonra şöyle der :
"Nevev i ' nin bu beyanı ile Ebü İshak-ı Şirâzi, lmâmü'l-Haremeyrı, Gaz âlî ve başka bir çok imamın beyânından anlaşılıyor ki bu hususta selef mezhebi ile halef mezhebi mensupları Kitap ve Sünnet'te vârid olan müteşâbih cümlelerin zahirine göre mânâlandırılmamasi hususunda ittifak halindedirler. Allah hakkında Kitap ve Sünnette vârid olan gelmek, inmek, el, yüz, öfke, acımak, arş'ta uturnıak, gökte olmak gibi sözlerin zahirî mâ nâşının, Allah hakkında aklen imkânsız olduğu kafidir. Bunların zahiri mânâlarına inanan kimselerin İslâm'dan çıktığı hususunda icmâ' vardır. Bu sözleri zahirî mânâya hamletmek mümkün olmayınca selef ve halef

âlimleri, bunları te'vil etmek zorunda kalmışlardır. Selef ve halef âlimleri, bu hususta müttefik olmakla beraber, yorumlama şeklinde ihtilâf etmişlerdir.
Selef âlimlerinin ekserisinin mezhebine göre bu sözleri, zahirî mânâsından döndürmek zorunludur. Ama bunları hiç bir mânâ ile yorumlamamak ve Allah Teâlâ'nın şanına lâyık kemal sıfatlarının hâiz olduğuna ve her tür noksanlıklardan nezih ve pâk olduğuna itikâd edilir. Bu görüş, icmali bir yorum mâhiyetini arzeder.
Halef âlimlerinin ekserisi ise bu sözleri Allah'ın şanına lâyık bir şekilde yorumlamak yolunu tutmuşlardır. Bu yol, tafsili bir yorum mâhiyetini arzeder..." [201]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Gece namazına kalkmaya teşvik vardır.
2 - Gecenin üçte ikisi geçtikten sonra ibâdet etmek daha faziletlidir.
3 - Gece ibâdetine kalkıldığında duâ etmek, dileklerde bulunmak ve istiğfar etmek arzulanır.

1367) Rıfâa [202] el-Cühenî (Radıyallâhü anh)\ien rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah Teâlâ, gecenin yarısı veya üçte ikisi gidinceye kadar talepte bulunmaz. Bu sürenin bitiminden fecir doğuncaya kadar şöyle buyurur:
Sakın benim kullarım benden başkasından bir istekte bulunmasınlar. Kim bana duâ ederse Ona icabet ederim. Kim benden bir hacet isterse ona veririm. Kim günâhının mağfiretini benden dilerse ona mağfiret ederim.-"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Muhammed bin Mus'ab zayıftır. Salih bin Muhammed : Onun Evzâi'den olan bütün hadisleri matlubtur, demiştir. [203]

183 - Yeterli Olduğu Umulan Gece İbâdeti Hakkında Gelen Hadisler Babı

l368) Ebû Mes'ud (l'kbe bin Amr el-Ensârî el-liedrî) (Radıyaltâhu iinh)'(U-n rivayet edildiğine «öre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sc/lem) şöyle Uı\ unlu. demiştir :
«Bakara süresinin son iki âyetini bir gecede kim okursa bu âyetler ona kâfidir.-
Râvi Hafs'ın kendi rivayetinde dediğine göre, râvi Abdurrahman şöyle demiştir: Ben bilâhere Ebü Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a (Kabe'yi) tavaf ederken rastladım da bana bu hadîsi anlattı."

1369) Ebû Mes'ud (Ukbe bin Amr el-Ensârî el-Bedrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
«Kim bir gecede Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti okursa, o âyetler ona kâfidir.»" [204]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi Ebü Mes'ud (Radıyallâhü anhJ'un bu hadisini rivayet etmişlerdir.
M ü s 1 i m " in rivayetinde Abdurrahman bin Yezidin şöyle dediği belirtilmiştir:
"Ben Kabe'nin yanında Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anhl'a rastladım. Ve Ona; Bakara süresindeki iki âyet hakkında senden bana bir hadis ulaştı, dedim. Dedi ki: Evet. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bakara sûresinin sonunda iki âyet (var)dır ki, kim onları geceleyin okursa bu âyetler ona kâfidir.» buyurmuştur."
Bu âyetler «Amene'r-Resûlü...»den başlar, sûrenin sonuna kadar devam eder.
EI-Menhel yazarının nakline göre Kur'an okuma sevabı hakkındaki Alî bin Saîd el-Askeri' nin Ukbe bin Amr' den bir senedle rivayet ettiğine göre Ukbe şöyle demiştir : Kim bu iki âyeti yatsıdan sonra okursa ona yeter. Bu âyetler «Âmene'r-Resülü...*den sûrenin sonuna kadardır.
Mezkûr iki âyetin okuyucusuna kâfi gelmesinden maksad, o kişinin gece ibâdeti sevabına kavuşmuş olmasıdır. Nitekim el-Menhel'-de rivayet edildiğine göre İbn-i Adiyy'in Ibn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhVden olan rivayetine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Kim bu iki âyeti yatsıdan sonra okursa onun için gece namazı yerine kâfidir.» buyurmuştur.
Bâzıları: Mezkûr iki âyetin kâfi gelmesinden maksat, okuyucusunun şeytan şerrinden korunmasıdır, demişlerdir. Ytne el-Menhel'in naklettiği Tabarânİ' nin Şeddâd bin Evs (Radıyal-lâhü anhJ'den olan bir rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

«Bakara sûresinin sonundaki iki âyet üç gece hangi evde okunursa şeytan o eve yaklaşamaz.» buyurmuştur. Bu hadîs bu yorumu te~ yid eder.
Bâzıları mezkûr iki âyetin okuyucusunu bütün kötülüklerden koruduğu; bir kısım âlimler de itikatla ilgili kötülüklerden koruduğu yolunda yorum yapmışlardır. Başka bir grup, mezkûr âyetlerin, okuyucusunu insanların ve cinlerin şerrinden koruduğu şeklinde yorum yapmışlardır Bâzıları da: Okunan bu iki âyetin sevabı o kadar çoktur ki, okuyucusuna kâfidir. Başka bir sevap istemeye ihtiyaç bırakmaz diye te'vil etmişlerdir.
Yukarıda anlatılan mânâların hepsini kastetmeye bir mâni yoktur.
Mezkûr iki âyette îman ve itikadın büyük esasları ve sahâbîlerin övülmesi vardır. Bunun yanında son âyette yedi duâ cümlesi bulu-nur.M ü s 1 i m ' in bir rivayetine göre Bakara sûresi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından okunduğu zaman her duâ kelimesini okudukça Allah Teâlâ tarafından : «Duanı kabul ettim.» buyurulmuştur.
Bu iki âyetin fazileti hakkında vârid olan hadislerden birisi H â -kim ve Beyhaki' nin E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: "Allah Teâlâ Bakara sûresini arşın altındaki hazinesinden bana verdiği iki âyetle tamamladı. Artık bu iki âyeti Öğreniniz ve eşleriniz ile çocuklarınıza öğretiniz. Çünkü bu iki âyet, hem namaz, hem Kur'an, hem duadır." [205]

184 - Namazda Uykusu Gelen Adam Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1370) Âişe (Radıyalâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz (namazda) uykusu geldiği zaman (namaza ara verip) kendisinden uyku hâli gidinceye kadar uyusun. Çünkü uykusu geldiği halde namaz kıldığı zaman ne söylediğini bilemez. İstiğfar etmek isterken kendisine sövmesi umulur.»" [206]

İzahı

Mâlik ve Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından rivayet edilen bu hadisin hasen - sahîh olduğunu T i r m i z i söylemiştir.
Nuâs: Uyuklama mânâsına geldiği gibi ağır uyku mânâsına da gelir. Burada her iki mânâ muhtemeldir.
El-Menhel yazarı şöyle der :
"Nuâs ile hafif uyku mânâsı kastedildiği takdirde hadîsteki «...uyusun» emri müstehablık için olur. Hafif uyku gelmesi hâlinde namaza ara vermek sevap olur. Etevam etmek ise mekruh sayılır. Şayet Nuâs ile ağır uyku kastedilrrtfs fse «...uyusun.» emri vücup için olur. Hadisin bundan sonraki bölümünde gösterilen «Çünkü uykusu geldiği halde...» şeklindeki sebep, bu mânâyı te'yid eder. Bu takdirde, yâni ağır uyku geldiği 'zaman namaza ara vermek vâcibtir ve namaza devam etmek haramdır.
Namaza ara vermekten maksad, namazı bozmak değil, sırası gelince selâm vermek suretiyle ara vermektir.
Hadîsin: «İstiğfar etmek isterken...» cümlesinden maksad, uyku geldiği halde namaza devam eden kişinin, istiğfar edeceği yerde, kendi aleyhinde söz söylemesinden ve duâ yerine beddua etmesinden korkulmasıdır. Nitekim N e s â î' nin rivayetinde şöyle denilmiştir: Meselâ adam; diyeceği yerde diyebilir.
Bu takdirde mağfiret dileyeceği yerde nefsinin zelil ve hakir olması için beddua etmiş olur.
Kişinin kendi aleyhinde veya aile fertleri aleyhinde beddua etmesi yasaktır. Nitekim Câbir (Radıyallâhü anhJ'den Sünen-i Ebû Dâvûd'da rivayet olunan bir hadîste Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur:
Nefisleriniz aleyhinde beddua etmeyiniz. Evlâdınız aleyhinde beddua etmeyiniz. Hizmetçiniz aleyhinde beddua etmeyiniz. Mallarınız aleyhinde beddua etmeyiniz. Çünkü yapacağınız beddua, Allah Teâlâ'nın dilekleri kabul ettiği saate denk gelebilir.» [207]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Namaz kılarken uykusu gelen kimsenin uykusu gidinceye kadar namaza ara vermesi müstehabtır. Bu mir, gece ve gündüz kılınan farz ve nafile tüm namazlara şümullüdür. Ancak farz namazın vaktinin çıkması endişesinin bulunmaması şartına bağlıdır. Farzın

kaçırılması tehlikesi varsa her halde farzın hemen kılınması gereklidir.
Mâlik ve bir cemâat, bu hadisi nafile namaza tahsis etmiş-lerdir. Çünkü ekseriyetle uyku gelmesi geceye mahsûstur.
2 - İbâdetin gönül huzuruyla ve huşu içinde yapılması istenir. Çünkü uykusu gelenin gönül huzuruyla ve huşu içinde ibâdete devamı güçtür.
3 - Uyku geldiği halde namaz kılmak mekruhtur.
4 - İbâdette ihtiyatı elden bırakmamalıdır.
5 - Kişi, kendi aleyhinde beddua etmekten kaçınmalıdır.

1371) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) mescide girmiş de İki sütün arasına gerilmiş bir ip görmüş ve:
-Bu ip nedir?» diye sormuş. (Orada bulunanlar) demişler ki: Bu ip, (Efendimizin muhterem zevcelerinden) Zeynep (Radıyallâhü an hâ)ya aittir. Burada namaz kılar. Ayakta yorulduğu zaman bu ipe tutunur. Bunun üzerine Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«İpi çözünüz, ipi çözünüz. Biriniz hafif ve kuvvetli olduğu müddetçe namaz kılsın. Yorulunca otursun.» buyurmuştur." [208]

İzahı

T i r m i z î hâriç diğer Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde görülen az lafız farkı mânâyı etkilemez.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Zeynep (Radıyallâhü anhâ) mescidde namaz kılarken kıyamını uzatması nedeniyle yorulunca, yorgunluğunun gitmesi ve dinlenmek için iki sütun arasında gerdiği ipe tutunurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duruma muttali olunca, hadisteki emri buyurmuştur.
El-Menhel yazarı, hadisteki emri şoyte yorumlamıştır: Yâni kişi rahatlıkla ayakta namaz kılabildiği müddetçe ayakta kılsın. Yorulunca oturarak namaz kılsın. Emir böyle yorumlanınca ayakta namaza duran kimsenin oruldugu zaman namazın kalan kısmını oturarak kılabileceği hukmu hadisten çıkarılır.
Bu emirden rnaksad, namaz kılmaktan dolayı yorulan kimsenin namaza ara vererek uiurup dinlenmesi olabilir. Bu ihtimal uzaktır. [209]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - İbâdette aşırılık yapmayıp mutedil davranmalı.
2 - Namaza kuvvetli, neşeli olarak durmalı ve gevşeklik ve yorgunluk belirdiği zaman, bu durum geçinceye kadar namaza ara verilmeli.
3 - Münker olan şeyleri gidermek meşrudur.
4 - Kadınların nafile namazları mescidde kılmaları caizdir. Çünkü Zeynep (Radıyallâhü anhâ) ve Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde belirtildiği gibi kız kardeşi Hamne (Radıyallâhü anhâ} Mescidi Nebevi'de nafile kılarlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna karşı çıkmamıştır. Tabiî bir fitne tehlikesinin olmaması gereklidir.
5 - Namaz esnasında ipe tutunmak mekruhtur. Cumhur böyle hükmetmiştir. Nafile namazda kıyamın uzatılması nedeniyle asâya dayanmanın mübahlığında ihtilâf yoktur. Yalnız Ibn-i S i -r i n bunu mekruh saymıştır. Farz namazda ise bir özür olmaksızın asaya dayanmak cumhurca menedilmiştir.

1372) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu demiştir :
«Biriniz gece namazına kalktığı zaman (uyku basması nedeniyle okuduğu) Kur'an onun dilinden anlaşılmaz olup ne dediğini bilmez ise (namaza ara verip) yatsın.»" [210]

İzahı

Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Uykunun ağır basması nedeniyle, gece namazı kılınırken okunan Kur'an-ı Kerim âyetleri rahatlıkla okunamayıp acemice okunacak durum belirince namaza ara verilmesi ve uyku hâli zail oluncaya kadar uzanıp uyuma emri verilmiştir. Tâ ki uyku sersemliği yüzünden Allah'ın kelâmı

yanlış okunmasın.
Namaz dışındaki benzer hâlin hükmü aynıdır. Yâni namaz hâricinde Kur'an okurken uykusu gelen ve dili ağırlaşıp ne okuduğuna anlamaz durumuna düşen kişi Kur'an okumaya ara verip uykusunu almalıdır. [211]

185 - Akşam Ve Yatsı Arasında Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1373) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir :
-Akşam ile yatsı namazları arasında yirmi rek'at (nafile) kılan kimse için Allah Teâlâ cennette bir ev yaptırır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Yâkub bin el-Veüd'in zayıflığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir. İmam Ahmed : O, büyük kezzablar-dandır. Hadis uydururdu, demiştir.

1374) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Akşam namazından sonra altı rekat (nafile) kılan ve aralarında fena söz söylemeyen kimse için bu namaz, on iki yıllık ibâdete denk tutulur. [212]

İzahı

1374 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi 113. bâbta 1167 nolu olarak geçmiştir. Bu namazla' ilgili gerekli malûmat orada verilmiştir. İsteyenler oraya, müracaat edebilirler. [213]

186 - Nafileyi Evde Kılmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1375) Asım bin Anır[214] (Radıyaliâhü anh) den ; Şöyle demiştir :
Irak halkından bir nefer[215] halife Ömer (RadıyaJIâhü anh) in yanına çıkmak üzere (Medine'ye) geldiler. Onun huzuruna varınca Ömer (Radıyaliâhü anh) onlara =
Kimlerdensiniz? diye sordu. Irak halkindanız, dediler. Ömer (Radıyaliâhü anh) :
Küfe emirinin izniyle ni geldiniz? diye sordu. Onlar: Evet, dediler. Râvî demiştir ki ı
Gelenler, adamın kendi evinde (nafile) namaz kılmasının hükmünü sordular. Ömer (Radıyaliâhü anh) dedi ki:
Ben (bunu) Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe sordum. Buyurdu ki:
-Adamın (nafile) namazı kendi evinde kılmasına gelince; bu bir nurdur. Artık evlerinizi nurlandırımz.»
Ömer bin el-Hattâb (Radıyaliâhü anh) in mevlâsı Umeyr (Radıyaliâhü anh)[216] Ömer bin el-Hattâb (Radıyaliâhü anhl'den (tah-dis etmiştir.) O da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini (tahdis) etmiştir.
Not: Müellif bu hadîsi iki yoldan zikretmiştir : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bu iki yolun dönüm noktası râvi Âsim bin Amr'dır. O ise zayıftır. El-Ukayli Onu zayıf râviler arasında zikretmiştir. Buhâri de : Onun hadisi sabit değildir, demiştir.

1376) Ebû Said-i Hudri (Radtyaüâhü an/r/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz farz namazını (bir mescidde) kıldığı zaman namazından bir payını evine versin. Çünkü Allah Teâiâ onun evde kılacağı namazdan onun evine bir hayır verir.»"
Not: Ricalinin sıka oldukları Zevaıd'de bildirilmiştir.

1377) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'da.w rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUaltahii Aleyhi ve Sellenı) şöyle buyurdu, demiştir : «Evlerinizi kabirler yapmayınız.»" [217]

İzahı

Asım bin Amr (Radıyallâhü anh) in ve U m e y r (Ra-dıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid

türündendir.
Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de Zevâid türündendir. Ancak Müslim bu hadîsi C â b i r (Ra-dıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Müs1im ' in rivayetinde;ilâvesi vardır. Tercemede bu ilâveyi parentez içi ifâdeyle İşaret ettim. Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) farzını mescidde kılanın sünnetini evinde kılması ve evinin namaz sayesinde hayra kavuşmasını tavsiye eylemiştir.
İbni Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhâri,
Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Ahmed bin Hanbel'in Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-den rivayet ettiği bir hadiste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Evlerinizde (nafile) kılınız. Evlerinizi üzerinize kabirler yapmayınız.»
Tirmizî' nin şerhi Tuhfe yazarı hadîsi şöyle yorumlar "Yâni ölüler gibi olmayınız. Onlar evlerinde namaz kılmazlar. Onların evleri kabirlerdir. Hadîsi şöyle yorumlayanlar da olmuştur: Evinde namaz kılmıyan kimse, kendisini ölüye, evini de kabre benzetmiş olur. M ü s 1 i m ' in rivayet ettiği:.
«İçinde Allah'ın anıldığı ev ile içinde Allah'ın anıl madiği ev, diri ve ölüye benzerler.» mealindeki hadîs bu yorumu te'yid eder.
Bâzıları: Hadisin mânâsı :" 'Ölülerinizi evlerinizde gömmeyiniz.' demektir, diye yorum yapmışlar ise de Hattâbî: Bu yorum hiçbir şey değildir Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) otur-duğu evine defnedilmiştir." Peygamberlerin, öldükleri yerlere gömüldükleri rivayetleri de vardır, demiştir.

1378) Abdullah bin Sa'd (Radıyalldhü anh y den\ Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e; Evimdeki namaz mı mesciddeki namaz mı daha efdaldır? diye sordum. Buyurdu ki:
«Evime bakmıyor musun? Mescide ne kadar yakındır. Şüphesiz evimde namaz kılmam, mescidde namaz kılmamdan bana daha sevimlidir. Farz namaz bundan müstesnadır.İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de •bildirilmiştir. [218]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs de farz namazların mescidde nafile namazın da evde kılınmasının efdal olduğuna delâlet eder. Bayram namazları ve teravih gibi cemaatla kılınması meşru olan sünnetlerin dQ farz namazlar gibi mescidlerde kılınması efdaldır. Bunlara âit bâblarda gerekli açıklama yapılmıştır. [219]

187 - Duhâ (Kuşluk) Namazı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1379) Abdullah bin el-Hâris[220] (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöy-•mİıjtir :
Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) zamanında halk çok veya tam iken ben kuşluk namazını soruşturdum. O'nun yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu namazı kıldığını haber veren Ümmü Hânı (Radıyallâhü anhâ)dan başka hiç bir kimseyi bulamadım. Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in kuşluk namazını sekiz rek'at olarak kıldığını bana haber verdi." [221]

İzahı

Müslim de bu hadîsi rivayet etmiştir. Bunun bir benzerini Ebû Dâvûd ve Tirmizî, İbn-i Ebİ Leylâ (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmişlerdir. O rivayette Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in Mekke' nin fetih günü onun evinde gusledip sekiz rek'at kıldığını ve ondan sonra bunu kıldığını kimsenin görmediğini söylemiştir.
Ebû Dâvûd'un başka bir rivayetinde Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fetih günü kuşluk namazını sekiz rek'at olarak kıldı ve her iki rek'atin sonunda selâm verdi."
Ebû Dâvûd'un bu rivayeti. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SellemJ'in Fetih günü kıldığı namazın kuşluk namazı olduğunu açıkça bildirir ve Fetih namazı olduğunu söyliyenleri reddeder. E 1 -H â f ı z " in el-Fetih'te zikrettiği ve Ibn-i Abdi'1-Berr (Radıyallâhü anh)'in rivayet ettiği Ümmü Hâni

(Radıyallâhü anhâ)'nin :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye geldi de sekiz rek'at namaz kıldı. Ben : Ne namazıdır? diye sordum. Buyurdu ki: «Kuşluk namazıdır.»' mealindeki hadisi de bunu teyid eder.
Müellifin hadisi, kuşluk namazının seki/ rekat olarak kılınmasının meşruluğuna delâlet eder.

1380) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'det\. Şöyle demiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki :
-Kim oniki rek'at kuşluk namazı kılarsa Allah Teâla onun için Cennet'te altından bir köşk yaptırır.»" [222]

İzahı

T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir :
Kuşluk namazının en çok rek'at sayısı bu hadiste bildirilmiştir. Sindi: Yâni; kim kuşluk namazını oniki rek'at olarak devamlı kılarsa Allah ona Cennet'te bir köşk yaptırır. Kuşluk namazını bir defa bile oniki rek'at olarak kılana bu mükâfatın verilmesi mânâsı kastedilmiş olabilir. Çünkü Allah'ın keremi sonsuzdur, demiştir.

1381) Muâza el-Adevivye [223] (Radıyallâhü anh aydım. Şöyle demiştir :
Ben. Âişe (Radıyallâhü anhâi'ya: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk namazını kılar mıydı? diye sordum. Dedi ki:
Evet, dört rek'at olarak (kılardı) ve Allah'ın dilediği kadar fazlalaştırırdı.'[224]

İzahı

Ahmed, Müslim ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizî de Şemailde Nesâ î ise Süneni Kübrâ'sın-da bunu rivayet etmişlerdir.
Sindi şöyle demiştir : Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin maksadı. Peygamber (Sallallahü .Aleyhi ve Sellem)'in zaman zaman kuşluk namazı kıldığını ifâde etmektir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kuşluk namazı kılmadığı da kendisinden rivayet edilmiştir. O rivayeti de şöyle yorumlamak gerekir. Yâni devamlı kılmamıştır. Böylece Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan olan farklı iki rivayetin arası bulunmuş olur. Şöyle de denilebilir: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in kuşluk namazı kıldığını görmemiş, sonra başkasının haber vermesiyle mümkün olmuştur.
Nev'evî de M ü s 1 i m ' İn şerhinde ez cümle şöyle der : "Hulâsa, kuşluk namazı Sünnet-i Müekkede'dir. En az iki rek'at en mükemmeli sekiz rek'attir. Dört veya altı rek'at da kılınabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu kıldığına ve kılmadığına dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan olan rivayetlerin arasını bulmaya gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen kılardı. Farz kılınması endişesiyle bazen terkederdi. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalnız bir seferden dönüşünde kılardı, diğer zamanlarda kılmazdı" mealindeki hadîsi, şâir zamanlarda kendisinin görmediğine yorumlanır. Nitekim bir rivayetinde :
"Ben görmedim» demiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk zamanı çoğu zaman Onun yanında olmazdı. Yola giderdi, mescidde olurdu veya başka yerde bulunurdu. Eşlerinin yanında bulunduğu günlerden de ancak dokuz günden bir gün Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında olurdu..."

1382) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim kuşluk namazının çiftine (iki rek'atine) devam ederse günahları deniz köpüğü kadar bile olsa bağışlanır. [225]

İzahı

Tirmizî de bunu rivayet etmiştir. Hadîs, kuşluk namazının iki rek'atine devam etmenin faziletini

belirtiyor. Hadîsteki muhafazadan maksat, bu iki rek'ati her gün kılmaktır. Sindi' nin beyânına göre bundan yâni muhafazadan maksat, bu iki rek'ati hak-kiyle ve lâyıki veçhiyle kılmak olabilir. Bir defa olsun böyle kılanın mezkûr mükâfata kavuşması umulur.
«...Deniz köpüğü kadar...» ifâdesinin kullanılmasına gelince; Tuhfe yazarının beyânına göre deniz köpüğü halk arasında çoklukla meşhur olduğu için, günahların çokluğunu ifâde etmek amacıyla bu tâbir kullanılmıştır.
Kuşluk namazı vakti, güneşin bir mızrak boyu kadar yükselmesiyle başlar. Ve güneş gök ortasına varıncaya kadar devam eder.
Kuşluk namazının rek'at sayısına gelince; en az iki ve en çok oniki rek'at olduğu yukarıda belirtilmiştir.
Cumhûr'a göre kuşluk namazı sünnettir. Bu namazda Fâtiha'dan sonra birinci rek'atte "Eş-Şems" sûresini ve ikinci rek'atte "Ed-Duhâ" sûresini okumak müstehabtır. [226]

188 - İstihare Namazı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1383) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhüntâ)'dan; Şciyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'an'dan sûre öğretir gibi istihare (keyfiyet ve duasını) öğreterek buyururdu ki:
-Sizden birisi bir işi yapmak istediği zaman farz değil (istihare niyetiyle nafile olarak) iki rek'at namaz kılsın. Namazdan sonra şöyle duâ etsin :
Allah'ım! Hakkımda hayırlısını Sen bildiğin için ben hayırlısına irşad edilmemi senden isterim ve gücünden yardım diliyerek hayırlısına gücümün yetmesini senden dilerim. Senin büyük fazl (ve ke-rem)ından isterim. Çünkü Sen (her şeye) kadirsin. Ben hiç bir şeye kadir değilim. Sen (her şeyi) bilirsin. Ben (bir şey) bilmem. Sen (herkese) gizli olan herşeyi çok bilicisin. Allah'ım! İstediğim bu iş (burada yapmak istediği şeyi belirtir) Senin ilminde benim için dînime, hayatıma ve âhiretime hayır ise (yahut şimdiki ve gelecekteki işlerim bakımından hayırlı ise) bunu bana mukadder kıl. (Buna gücümü yetiştir.) Bunu bana müyesser kıl. Ve bu işi bana mübarek eyle. Ve eğer senin ilminde (birinci defa söylediğinin mislini burada söyler) şer ise bu işi benden, beni (ve kalbimi) de bu işten çevir ve hayır nerede ise o hayrı bana mukadder eyle! Sonra nefsimi bu hay-re razı kıl.»" [227]

İzahı

Kütüb-i Sitte sâhibleri ve B e y h a k i de bunu rivayet etmişlerdir.
İstihare : Yapılmak istenen işlerde Allah Teâlâ'dan hayır dilemektir. Yâni yapılmak istenen işin yapılmasından veya yapılmamasından hangisi hayırlı ise onu yapmaya muvaffak olmayı ve gön-lün ona yatışmasını dilemektir.
Hadîsin "...bize istihare öğreterek..." cümlesinden maksat şudur : Mubah işler hakkında nasıl istihare edileceği ve ne duâ okunacağı öğretilirdi. Haram ve mekruh işlerin terkedilmesinin hayırlı olduğu bilindiği için bunlar hakkında istihare edilmez. Keza belirli zamanda yapılması gerekli farz veya vâcib veya müstehab olan işler için de istihare edilmez. Çünkü bunların yapılması mutlaka hayırdır. Ancak müstehablardan geniş zaman içinde yapılabilenin şu veya bu zamanda yapılabilmesi için istihare edilebilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kur'an sûresini öğretmeye önem verdiği gibi istihareyi öğretmeye önem vermiştir. Çünkü namazda okumak için Kur'an'ı bilmeye genel ihtiyaç bulunduğu gibi istihareyi öğrenmeye de genel ihtiyaç vardır. İstihare-, yolculuk etmek, ticaret ve evlenmek gibi mühim işler için yapılır. Yemek ve içmek gibi günlük mes'eleler için yapılmaz.
Hadiste farz olmayan iki rek'atın kılınması emredilmiştir. Bundan anlaşılıyor ki istihare niyetiyle iki rek'at kılınır. Bir rek'atla istihare namazı olmadığı gibi iki rek'atten fazla namazla da olmaz. Bâzıları: İkiden fazla rek'atlarla da olur, demişlerdir.
Hadîsin zahirine göre farzın dışında herhangi belirli bir sünnet kılınırken istihareye de niyet edilirse bununla yetinilebilir.Nevevi, bu görüşü benimseyerek : Fâtiha'dân sonra birinci rek'atta Kâ-firün sûresi, ikinci rek'atta İhlâs sûresi okunur, demiştir. Bâzıları ise : Birinci rek'atta :[228] âyetleri, ikinci rek'atta da:[229]âyeti okunur, demişlerdir.
El-Fetih yazarı: En mükemmeli Kâfirûn sûresi ile ilk âyetleri birinci rek'atta ve İhlâs sûresi ile son âyeti ikinci rek'atta okumaktır, demiştir.
Bâzı âlimler : İstihare namazı, başka bir nafile ile yerine getirilemez. İstihare niyetiyle kılınacak müstakil namaz ile gerçekleşir, demişlerdir.

Hadisteki duanın açıklaması hakkında eI~Menhel yazarı özetle şöyle der:
Yâni: "Allah'ım! Sen hangi işte yarar
olduğunu bildiğin ve ben bilmediğim için Sen beni en yararlı işe yönelt." Şöyle de denilebilir: "Allah'ım! Şümullü ilmin hakkı için en yararlısına beni yönelt."
Yâni : "Senin kudretinden yardım dileyerek en hayırlısına muktedir olmamı dilerim." Şöyle de denilebilir: "Sen kadir olduğun için hayırlısını bana mukadder ve müyesser eylemem di lerim."
Hadisin: «...büyük fazl (ve kerem)ından isterim.» cümlesi Allah'ın verdiği ikramların herhangi bir kimse tarafından hak edildiği için değil, Allah'ın fazl ve keremiyle olduğuna işaret eder.
Hadîsin : cümlesinin zahiri mânâsına göre yorum yapılmamalıdır. Çünkü ilk anda hatıra gelen mânâ : "Allah'ım! Şu işin bana hayırlı olduğunu bilirsen..." şeklindedir. Bu tür mânâ; Allah'ın ilminin kesinliğine ters düşer. Kastedilen mânâ ise: "Allah'ım! Senin sonsuz ilminde bu iş bana hayırlı ise..." şeklindedir. Tercemede buna işaret etmek istedim. Şu halde cümledeki şüphe, Allah'ın ilmine ait değil, yapılmak istenen işin hayırlı olup olmamasındadır.
Kişi duâ ederken burada yapmak istediği şeyi dile getirecektir.
Hadîsteki 'Maaş' kelimesinin tercemede "hayat" olarak yorum-ladım. Bu kelime ile, ticâret gibi geçim vesilesi olan şeyler de kastedilmiş olabilir.
Hadîsteki "Akîbef'ten maksad, Âhirettir cümlesi: "Bunu bana mukadder eyle." veya "Buna gücü-mü yetiştir" diye yorumlanabilir. cümlesinin mânâsı: Birinci defa söylediğinin mislini söyler, demektir. Yâni şöyle duâ edecek:
«Allah'ım! Senin ilminde bu iş benim için dinim, hayatım ve âhi-retim bakımından şer ise...»
cümlesindeki tereddüt mânâsını ifâde eden "Ev" kelimesi, râvinin şüphesini ifâde eder. Yâni : Yâ;
buyurulmuş veya; buyurulmuştur.
"Ev" kelimesinin muhayyerlik için olması muhtemeldir. Yâni duâ eden kişi isterse o şekilde söyler, isterse diğer şekilde söyler.
= «Dünya hayatımdaki dinim ve dünyam ile ilgili işlerim» demektir.
-Gelecekteki dünya hayatımdaki dinim ve dünyam, ahiretimle ilgili işlerim* demektir.
İstihare yapan kişinin namaz ve namazı takiben okuyacağı duadan sonra ne yapacağı hadiste zikredilmemiştir. Nevevî: Kişi istihare ettikten sonra gönlü hangi tarafa meylederse onu yapmalı ve istihareden önceki temayülüne dayanmamalıdır. Bilâkis kendi ihtiyarini bırakmalıdır. Böylelikle gerçek mânâda hayırlısını Allatılan dilemiş olur, demiştir.
İstihareye rağmen bir temayül ve gönül yatışması görülmezse bazılarınca üç defa, bazılarınca da yedi defa istihare tekrarlanmalıdır. EI-Menhel yazarı bu görüşlerin delilleri olan hadisleri zikretmiştir. [230]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine dünyaları ve dinleri hakkında yararlı olan şeyleri öğretmiştir.
2 - Önemli işler için istihare yapmak meşrudur.
Câbir bin Abdillah <R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Câbir bin Abdillah el-Ensâri es-Selemî Ebû Abdillah'tir. İkinci Akabe görüşmesine katılan Ensâr'dandır. Bizzat Peygamber (S.A.V.)'den ilim almış, Medine'nin Müftîlerindendir. Annesi bint-i Akabe'dir. Bedir savaşma katıldığı ihtilaflıdır. Fakat Hendek ve Bîat-i Rıdvan'da bulunduğu kesindir. Ayrıca ondokuz gazada bulunmuştur. Çok hadîs rivayet eden altı sahâbîdendir. 1540 hadîsi vardır. Buhârl ve Müslim 58 hadîsini ittifakla, 28 hadisini Buhârî, 126 hadîsini Müslim münferiden rivayet etmişlerdir. Râvilerinin başında Saîd bin Minâ, Ebû Zübeyr, Ebû Süfyân, Talha bin Nâfi', Hasan-i Basrl ve Muhammed bin Münkedir gelir. Yüz yıl kadar yaşamış olup, hicretin 78. yılı 94 yaşında vefat etmiştir. Medine'de en son vefat eden sahâbidir.
Sahâbîler arasında Câbir bin Abdillah isminde iki zât daha vardır. Birisi Cabirbin Abdillah bin Rabâh. diğeri de Câbir bin Abdillah Râbisi'dir. (Hulâsa : 50 ve Tezkiretü'l-Huffaz : C. 1. Sah. 37) [231]

189 - Hacet Namazı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1384) Abdullah bin Ebi Evfâ[232] el-Eslemî (Radtyallâhü anh)'den; ŞÖyie demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza çıkıp gelerek buyurdu ki:

«Her hangi bir kimsenin Allah katında bir haceti veya Allah'ın mahlûkatından bir kimsenin yanında ihtiyacı olursa; abdest alıp iki rek'at namaz kılsın. Sonra şöyle duâ etsin: 'Halim ve Kerim olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Büyük arşın Rabbî olan Allah Teâlâ'yı teşbih ve tenzih ederim. Âlemlerin Rabbı olan Allah'a hamdolsun.
Allah'ım! Şüphesiz ben Senin rahmetine vesile olan sebepleri, mağfiretini gerektiren hasletleri, her hayrin ganimetini ve her günahtan selâmette olmayı senden dilerim.
(Allah'ım!) Her günahımı bağışlamanı, her kederimi gidermeni ve rızâna uygun her hacetimi yerine getirmeni Senden isterim! Sonra dünya ve âhiretle ilgili dileğini Allah'tan iste. Çünkü şüphesiz O dilek takdir edilir.»"
Not: Bu hadisi Tirmizi de tahriç ederek garib olduğunu söylemiştir. Hadisin isnadı söz götürür. Çünkü râvi Pâid bin Abdirrahman, hadîste zayıftır. Pâid, Ebü'l-Varkâ'dır. [233]

İzahı

Tirmizi bunu rivayet etmiş, yalnız duanın sonundaki fıkrayı rivayet etmemiştir. Bir de hacet namazı kıldıktan sonra hadisteki duaya başlamadan önce kişinin Allah'a sena ve Peygamberine salavât getirilmesi ilâvesi vardır.
Halim : Suç işleyeni cezalandırmakta acele etmeyen ve cezayı geciktiren elemektir.
Kerim : Kulun istihkakı olmaksızın ve minnet etmeden ikram eden demektir.
«Rahmetine vesile olan sebepler...»İbnü'1-Me1ik'in de diğine göre ilâhi rahmete vesile olan fiiller, sözler ve vasıflardır.
T ı y b i ise; Hadisteki "Mucibât" kelimesi, "Mucibe"nin çoğuludur. "Mucibe" Sahibini cennetlik eden kelimedir, demiştir.
Azâîm î "Azîmef'in çoğuludur.Tıybî'nin dediğine göre azimetlerden maksat, ilâhi mağfirete kavuşmayı pekiştiren amellerdir.
Birr ; Â1iyyü'1 - K â r î tarafından tâat ve ibâdet olarak yorumlanmıştır.
Hadîs, günahlardan masum olmayı dilemenin câizliğine delâlet eder. Bâzıları: Günahlardan masum olmak Peygamberlere ve melek lere mahsus olduğu için bunu istemek caiz değildir, demişler ise bu söz reddedilmiştir. Çünkü Peygamberler ve meleklerin günahsız olmaları vâcibtir. Başkalarının günahsız olması caizdir. Caiz olan bir şeyi istemek caizdir. Şu var ki Peygamberlere karşı saygısızlık yapmamak için günahlardan masum olmayı değil, günahlardan korunmayı dilemek uygundur.

1385) Osman bin Huneyf[234] (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle de-
Gözü kör veya çok az gören bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellernTe gelerek: Benim için Allah'a duâ et, bana afiyet versin. (Gözümü sıhhata kavuştursun.) diye dilekte bulundu. Efendimiz :
Dilersen bu hastalığın mükâfatını kendin için âhirete bırakırsın. Bu daha hayırlıdır. Ve eğer dilersen ben duâ ederim.» buyurdu.
Adam t Duâ et, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli e m) adama güzelce abdest almasını, iki rekat namaz kılmasını ve şu duâ İle duâ etmesini emretti:
«Allah'ım! Şüphesiz ben Senden isterim ve rahmet Peygamberi olan Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Sana yönelirim.
Yâ Muhammedi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ihtiyacımın yerine getirilmesi için Senin yardımınla Rabbime yöneldim. Allah'ım! Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i benim hakkımda şefaatçikıl.»
Râvi Ebû İshak demiştir ki: Bu hadîs sahihtir.Tirmizi bu hadisi dualara ait bâblarda rivayet ederek bunun hasen -sahih garib olduğunu ve yalnız râvi Ebû Ca'fer tarîki ile bildiklerini söylemiştir. [235]

İzahı

Tirmizi ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizi' nin rivayetinde adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den duâ isteyince şöyle buyurulmuştur:
Dilersen duâ ederim, dilersen sabredersin. Sabretmek senin için daha hayırlıdır.»
Tuhfe yazarı şöyle der: Duâ istiyen kişi, yâ âmâ idi veya az görüyordu. Göz hastalığından şifâ bulması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den duâ dilemiştir.Tıybi: Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) adama:

«Dilersen duâ ederim» buyurmuş, adam da onun duâ etmesini istemiş, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın duâ etmesini emretmiştir. Bana öyle geliyor ki; adamın duâ edilmesini sabretmeye tercih etmesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoşuna gitmemiştir. Nitekim adamla konuşurken :
«Sabretmek senin için daha hayırlıdır» demiştir. Mamafih Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ona tavsiye ettiği duada zât-ı Nebevisini şefaatçi kılması ve duanın kabulü yolunda zâtını vesile kılması, yapılacak duaya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iştirak ettiği mânâsı anlaşılır, demiştir.
Duanın mânâsı: Allah'ım! Ben dileğimi Senden isterim. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Peygamljer'i vâsıta kılarak Sana yönelirim. Ey Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Ben Allah katında şefaat etmeni dilerim. Tâ ki Senin şefaatin la ihtiyacım yerine getirilsin. Allah'ım! Peygam-ber'i benim hakkımda şefaatçi kıl.
Nesâi' nin rivayetinde, hadîsin sonunda şu ilâve vardır:
-Allah, o adamın gözünü açmış olduğu halde adam dönüp gitti.»
El-Hâki m de bu hadîsi, Mesâi' deki ilâveyle birlikte rivayet etmiştir. Taberâni de bunu rivayet etmiş ve bu rivayetin başında şu kıssayı anlatmıştır :
"Bir adam, bir iş için defalarca halîfe Osman bin Af fan (Radı-yallâhü anh)'ın yanına gidip gelmiş, buna rağmen işi görülmemişti. Adam bir gün Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh)'e rastlamış ve derdini dökmüştür. Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh) Ona: İb-riki getir, abdest al sonra camiye gidip orada iki rekat namaz kıldıktan sonra şöyle duâ et: (Hadîsimizdeki duayı zikretmiş) Bu duayı yaptığın zaman işini dile getir. Sonra bana uğra ki, ben de seninle geleyim, demiş. Adam da gidip Onun dediklerini yapmış, sonra halîfenin kapısına varmış. Kapıcı hemen gelip elinden tutarak halife'-nin yanına çağırmış. Halîfe onu yanına ve minder üzerine oturtmuş ve:
Hacetin nedir? diye sormuş. Adam da işini söylemiş. Halîfe derhal onun dileğini yerine getirmiş, sonra ona :
Bu saate kadar ihtiyacını niye bana anlatmadın? Ne işin olursa bize gel, demiş. Adam halife'nin yanından çıktıktan sonra Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh) a rastalmış ona duâ etmiş ve:
Seninle görüşünceye kadar işim olmuyordu demiştir. Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh) da :
Vallahi senin işin hakkında ben halîfe ile konuşmadım. Lâkin Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Âmâ bir adam O'na gelerek gözünden şikâyet etti..."
Taberânî bu hadisi zikrettikten sonra sahih olduğunu söylemiştir.
İbn-i Teymîye "Ettevessül Vel Vesile" adlı risalesinde de bu hadîsi zikrettikten sonra aynen şunları söyler: Bu hadîsi B e y h a k i ve başkaları,-"Nübüvvet'in delilleri" bahsinde rivayet etmişlerdir.
-Tuhfe» yazarı yukardaki bilgil&ri verdikten sonra şöyle der: Eş-Şeyh Abdü'1-Gâni, Miftâhü'I-Hane adlı kitabında şöyle demiştir: Üstadımız e s - S i n d î kendi risalesinde şöyle der:
Bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ondan şefaat dilemenin ve Onu vâsıta kılmanın câizliğine delâlet eder: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra da Ondan şefaat dilemek ve Onu vâsıta kılmak caizdir. Çünkü Taberânî, el-Kebîr'de Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre bir adam bir ihtiyaç için defalarca halife Osman bin Affân (Radıyallâhü anh)'a gidip gelmiş... ve mezkûr hadîsi zikretmiştir.
Şeyh Abdü'1-Cani daha sonra şöyle der : Mezkûr üstadımız bu konuda tafsilâtlı bir risale yazmıştır. İsteyen oraya müracaat etsin.
.Şevkâni de Tuhfetü'z-Zâkirînde : Her şeyi veren ve vermeyen, dilediği olan dilemediği olmayanın Allah Teâlâ olduğuna itikad etmek kaydıyla Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendisiyle Allah arasında vâsıta kılmanın câizliğine bu hadîs delâlet eder. Peygamberlerle tevessül etmek için Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi bir örnektir. Sâlihlerle tevessül etmeye gelince; Sahih hadisle sabit olmuştur ki kuraklık dolayısıyla saha biler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası A b b â s (Radıyallâhü anh)'a tevessül ederek yağmur duasını yapmışlar. Yâni duâ ederlerken:
"Yâ Rabb! Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası Abbâs (Radıyallâhü anh) in hatırı için bize yağmur ihsan eyle", demişlerdir.
B u h â r i' de ve diğer hadis kitablarında rivayet edildiği gibi Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) yağmur duasını yaparken şöyle demiştir:
"Allah'ım! Başımıza kuraklık geldiği zaman biz Nebimize tevessül ederdik. Sen bize yağmur verirdin. Biz Peygamberimizin amcasıyla sana tevessül ediyoruz bize yağmur ver!" Bu duadan sonra Allah yağmur vermişti. Hazret-i Ömer (Radıyallâhü anh) böyle duâ ederken hiç bir sahâbî buna karşı çıkmamıştı. Böylece bu konuda sahâbîlerin icmâi oluşmuştu. Geniş bilgi için Tirmizİ1 nin 'Dualar bâblarından müteferrik hadîsler böltimü'nde rivayet edilen bu hadisin şerhine ait

Tuhfetü'I-Ahvezî yazarının verdiği bilgiye müracaat edilebilir. [236]

190 - Teşbih Namazı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1386) Ebû Râfi' (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abbâs (Radıyallâhü anh) 'a şöyle buyurmuştur.
«Ey Amcam! Sana. bir hediye vermiyeyim mi? Sana yararlı mmıyayim mı? Sana karşı üzerime düşeni yapmıyayun mı?. Abbâs (Radıyallâhü anh) :
— Buyur yâ Resûlallah! dedi. Efendimiz:
— «Dört rek'at (nafile) namaz kıl. Her rek'atta Fatihayı ve bir sûre oku. Kıraat bitince rüküa gitmeden önce onbeş defa;
Sübhanallahi velhamdülülâhi ve lâilâhe illâllahü vallahü ekber, deyiver. Sonra rükû et (Rükû teşbihinden sonra) bunu on defa söyle. Sonra (rükûdan) başını kaldır. Doğrulunca bunu on defa söyle. Sonra secde et. (Secdedeki teşbihten) sonra bunu on defa söyle. Sonra (başını) secdeden kaldır. (Bu oturuş teşbihinden sonra) da on defa söyle. Sonra secde et. (Yine ondaki teşbihten) sonra bunu on defa oku. Sonra başını kaldır ve ayağa kalkmadan önce (oturduğun yerde) bunu on defa söyle. İşte her rek'atta yetmiş beş defa olmuş olur. Bu zikir, dört rek'atte üçyüz defadır. Eğer artık günahların kum yığınları misli olmuş olsa Allah senin için onları bağışlar.» buyurdu. Abbâs (Radıyallâhü anh) .
— Bir kimsenin gücü bunu bir günde söylemeye yetmezse? diye sordu. Efendimiz:
— «Bunu bir Cuma'da (bir haftada) söyle. Eğer (Bir haftada) yapmaya gücün yetmezse bunu bir ayda söyle» buyurdu. Ve nihayet:
— «Bunu bir yılda söyle» buyurdu."
Not : Sindi : Bu hadîs hakkında hadis hafızlan konuşmuştur. Sıhhatli olan söz bu hadisin sabit olup halkın bununla amel etmesinin uygunluğudur. Âlimler bu hususta geniş bilgi vermişlerdir. Ben bunun bir parçasını yazdığım Sünen-i Ebû Dâvûd haşiyesinde ve Nevevi'nin el-Ezkâr adlı kitabının haşiyesinde zikretmişim dir, demiştir.

1387) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahn Aleyhi ve Sellem) Abbâs bin Abdi'l-Muttalib (RadtyaUâhü ank)'a şöyle buyurmuştur:
-Ey Abbâs! Ey Amcam! On haslet (on çeşit günahın keffaretinH sana vermiyeyim mi? Sana ikram etmiyeyim mi? Sana bildirmiye-yim mi? Sen onu (o keffareti) işlediğin zaman Cenabı Allah senin için günahını bağışlar. Günahının'evvelini, âhirini, eskisini, yenisini, hatâsını, kasıtlısını, küçüğünü, büyüğünü, gizlisini, açığını. (Bu günahlar) on haslet (çeşit)tir. (Bu on hasletin keffareti) dört rek'at namaz kılınandır. Her rek'atte Fatiha ve bir sûre okursun. İlk rek'at-te kıraati bitirince sen henüz ayakta iken onbeş defa;zikrini okursun. Sonra rükû edersin. Sen rükû1 hâlinde iken (bunu) on defa söylersin. Sonra rü-kû*dan başını kaldırırsın. Bunu on defa söylersin. Sonra secde için eğilirsin. Secde hâlinde iken bunu on defa söylersin. Sonra secdeden başını kaldırırsın. Bunu on defa söylersin. Sonra secde edersin, bunu on defa söylersin. Sonra başını secdeden kaldırırsın ve bunu on defa söylersin. İşte bunların toplamı her rek'atte yetmiş beş defadır. (Bunu) dört rek'atte yaparsın. Eğer her gün bir defa bu namazı kılmaya gücün yeterse yap. Eğer gücün yetmezse her Cuma'da (her haftada) bir defa yap. Eğer hjunu yapamazsan her ayda bir defa yap. Eğer bunu da yapamazsan ömründe bir defa yap.-„ [237]

İzahı

Ebû Dâvûd, Beyhaki, îbn-i H u z e y m e , Ta-berânî, Hâkim, Ihn-i Hibbân ve Tirmizî de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzıları bu hadisi îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan, bâzıları da Ebû R a f i' (Radıyallâhü anh)'-den rivayet etmişlerdir. Meselâ Tirmizî, Ebû Râ fi' (Ra-dıyallâhü anh) 'den, Ebû Dâvûd ise îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmişlerdir.
Hadîsin baş kısmındaki "Elâ" kelimesi bundan sonra söylenecek söze dikkati çekmek için kullanılan uyarma edatıdır, istifham ve olumsuzluk edatlarından mürekkeb olabilir. Bu edatın yanında gelen "Uutîke, Emnehuke, Ahbûke" fiilleri aynı mânâyı ifâde ederler. Te'kid için mükerrer gelmişlerdir.
Hadisteki «... on haslet...»ten maksad, on çeşit günahtır ki, bunlar hadiste sıralanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abbâs (Radıyallâhü anh)'a bu günahları değil, bunlara

kefaret olacak teşbih namazını öğretmek ve bir hediye olarak vermek istemiştir. Bu mânânın tamamlanması için on hasletin başında bir mu-
zaf takdir edilir. Bunun asli; Hadisteki "Zâlike" ism-i işareti, takdir edilen, "Mükeffir" kelimesine işarettir.
«Allah senin için günahını mağfiret eder.» cümlesi iki şekilde yo rumlanabilir: Yâni Allah senin günahını meleklerden gizler ve dolayısıyla melekler onu yazamazlar. Yahut günahın yazıldıktan sonra Allah onu siler.
Hadiste sıralanan on çeşit günahın hepsi birdir. Bâzı bakımlardan dolayı çeşitlenmiş olur.
Hadiste hatâ olarak işlenen kusur günah sayılmıştır. Halbuki T a b e r â n î' nin Sevbân (Radıyallâhü anh) 'dan ve Müellifin Ebû Zerr (Radıyalâhü anh) 'den, Hâkim'in îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivayet ettikleri hadîslere göre müslümanların unutarak veya zorlanarak, yahut hatâ olarak işledikleri günahlar bağışlanmaya tâbidir. Bu durumda neden bu hadiste hatâ da günah cümlesinden sayılmıştır? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna cevaben denilir ki; Günahtan maksad, cezayı ge-rektirmese dahi, sevabı noksan eden şeydir. Şöyle de denilebilir : Maksat, hatâ olarak işlenen kusur dolayısıyla doğan zararların bağış-lanmasıdır. Zararların bağışlanması ise karşı tarafı razı etmekle gerçekleşebilir. Cenab-ı Allah dilerse hatâ işleyen ve dolayısıyla başkasının zarara uğramasına sebebiyet vereni bağışlar ve zarara uğrayan tarafı, hazînesinden yapacağı ikramla memnun eder.
Hadîsteki hasletten maksat, onar defa okunan mezkûr zikir olabilir. Ayakta onbeş defa okunuyor ise de rüku', i'tidal, secdeler, iki secde arası ve secdelerden sonraki hallerde onar defa okunduğu için buna on haslet denilmiş olabilir.
Teşbih namazında Fâtiha'dan sonra her hangi bir sûre okunabilir. Bâzıları: Dört rek'atte Zilzâi, Âdiyât, Asr ve İhlâs sûreleri okunmalıdır. Bazen de Tekâsür, Asr, Kâfirûn ve İhlâs sûreleri okunmalıdır, demişlerdir. Başka sûrelerin okunmasını tercih edenler de vardır.
Bu bâbta rivayet edilen iki hadîse göre ayaktaki teşbih, kıraat-tan önce değil sonradır. Fıkıhçıların cumhurunun kavli de budur. T i r m i z i ' nin Ebû Veheb' den rivayet ettiğine göre kendisi Abdullah bin el-Mübârek'e teşbih namazının keyfiyetini sormuş, İ bnü'l-M übâre k de özetle şöyle tarif etmiştir ; 'İftitah tekbirinden sonra Sübhâneke duasını okursun. Sonra onbeş defa Sübhanellahi... teşbihini okursun. Sonra Euzü ve besmeleyi çekerek Fatiha ve bir süreyi okursun. Sonra on defa Süb-hânellahi... duasını okursun. Sonra rükûa gidensin ve on defa okur-sun..."
Hulâsa İbnü'l-M übârek'in rivayetine göre kırâattan önce onbeş ve kırâattan sonra on defa teşbih okunur. Rüku', i'tidâl, secdeler ve secdeler arasında da onar defa okunur. İkinci secdeden sonra okunmaz. Toplam yetmişbeş olur.
El-Mirkât sahibi S ü b k î' nin şöyle dediğini nakletmiştir: İbnü'l-M ü bâre k'in yüceliği, ona muhalefet etmeye mânidir. Ama ben, İ b n-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsin-deki usûle göre teşbih namazını kılmayı severim. İkinci secdeden sonra on defa teşbih okumakla secde ile kıyamın arasına fasıla vermek engel teşkil etmez. Çünkü teşbih namazında istirahat oturuşu meşrudur. İbâdete düşkün mü'min, bir defa İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsiyle. diğer bir defa Îbnü'l-Mübâre k'in hadîsiyle amel etmelidir.
E 1 - M ü n z i r İ de: : Râvilerin cumhuru İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve Ebû R â f i' (Radıyallâhü anh)'in hadîs-lerindeki tarif üzerinde ittifak etmişlerdir. Bununla amel etmek ev-lâdır. Çünkü İbn ü'l-M übârek'in rivayetinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e ulaşması sabit değildir, demiştir.
Bu teşbihler, rüku', i'tidâl, secde ve secdeler arasındaki oturuşta okunması müstehab olan teşbih v° benzerî zikirlerden sonra okunur.
Teşbih namazım kılan kişi bir yerde sehvedip teşbihleri eksik ya par da diğer bir rükünde hatırlarsa, hatırladığı yerde eksiğini tamam lar. Teşbih namazında sehiv secdesini gerektiren bir hâl zuhur eder se yapacağı sehiv secdesinde bu teşbihleri tekrarlamaz. Sair zaman larda okunması müstehab olan teşbihi okumakla yetinir.
Teşbih namazına âit hadis sahihtir, sabittir, bununla amel etmeli uygundur. îbn-i Huzeyme, Hâkim ve Askalâni' nin dâhil bulunduğu bir cemâat, hadîsin hasen olduğunu söylemişlerdir, îbn ü'1-Cevzi bunu mevzu' hadisler arasında zikretmekle iyi etmemiştir. Askalâni Onu tenkid etmiştir. Dârekutnî de: Nafile namazların fazileti hakkında vârid olan hadîslerin en sahihi teşbih namazının faziletine âit hadistir. î b -nü'1-Mübârek de teşbih namazı: Matlubtur, her zaman iti-yâd edinilmesi ve ondan gafil olunmaması müstehabtır, demiştir.
İbn-i Abbâs, İbn-i Amr bin el-As, Ebû Raf i', Fadl bin Abbâs, Abbâs, îbn-i Ömer, Ali bin Ebî Tâlib, kardeşi Ca'fer ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhümJ gibi bir çok sahâbi tesbîh namazını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den rivayet etmişlerdir. [238]

191 - Şaban Ayının Onbf.Şinci Gecesi Hakkında Gelen Hadisler Babı

1388) Ali bin Kbî Tâlib (Radıyallâhü atıfıf'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaîlaUahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şaban ayının onbeşinci gecesi olduğu zaman, gecesinde ibâdete kalkın. Ve o gecenin gündüzünü {onbeşinci günü) oruç tutunuz. Çünkü o gece güneş batınca Allah Teâlâ (keyfiyeti bizce meçhul bir halde) dünyaya en yakın göğe inerek (o andan) fecir oluncaya kadar: Benden mağfiret dileyen yok mu? ona mağfiret edeyim. Benden rı-zık isteyen yok mu? onu rızıklandırayim (bir belâ ile) mübtelâ olan yok mu? ona afiyet vereyim (belâdan kurtarayım.) Şöyle olan yok mu? böyle olan yok mu? buyurur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : İsnadı zayıftır. Çünkü n'ıvi İbn-i Ebî Sebre zayıtfır Adı Ebû Bekir bin Abdillah bin Muhammed bin el- Besre'dir. Ahmed bin Hanbel ve Ibn-i Muin : O. mevzu badis rivayet eder, demişlerdir.

1389) Aişe (Rudıyallâhii an ha)'dan: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir gece (Şa'ban'ın onbeşinci gecesi) odamdan ayrıldığının farkına vardım. Hemen Onu aramaya çıktım. Baktım ki Bakıyy'dedir. Başını semâya kaldırmıştır. Bana:
«Yâ Aişe! Allah ve Resulünün sana zulüm etmelerinden mi korkmuş idin?» buyurdu.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Bende bu (korku ve kötü zan) yoktur. Lâkin senin bâzı hanımlarının yanına gittiğini zan ettim, dedi. Bunun üzerine O buyurdu ki:
-Şüphesiz Allah Teâlâ Şaban ayının onbeşinci gecesi dünyay; en yakın olan semâya (keyfiyeti bizce meçhul bir şekilde) iner. Vı (Beni) Kelb kabilesinin koyunlarının kılları sayısından daha çok gü nahları (veya günah sahiplerini) bağışlar.»" [239]

İzahı

A 1 i (Radıyallâhü anh)"ın hadisi Zevâid türündendir. Â ı ş e (Radıyallâhü anh)'nin hadisini Tirmizi ve Beyhani rivayet etmişlerdir.
Bu hadîslerde geçen «Allah Teâlâ en yakın olan semâya iner.»
cümlesindeki inişle ilgili gerekli bilgi 1366 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine âit İzahta geçti.
Şa'ban ayının onbeşinci gecesine "Beraat gecesi" denilir. Bu gecenin ibâdetle geçirilmesinin fazileti bu hadîsJerden anlaşılıyor
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları yanında nöbetleşe yattığı bilinmektedir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya âit bir gece; ki Şa'ban ayının onbeşinci gecesi olduğu hadîsten an-laşılıyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) odadan ayrılarak Bâkiü'I-Garkad[240] adlı semte giderek orada ibâdet ve duâ ile vaktini meşgul etmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odasında bulamayınca başka hanımlarının yanına gittiğini zanetnıiştir. Ancak bu gidişin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mubah olduğu kanısında olduğundan dolayı, bu zan kötü bir zan ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i zulüm etmekle ithamı gerektirmez. Yâni Âişe (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in başka hanımlarına gitmesinin bir zulüm ve haksızlık olduğu kanaatinde değildi. Bu sebeple Âişe (Radıyallâhü anhâ) tahmin ve zanmnın, kötü zan olduğunu sanmıyordu. Onun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdiği cevapta Allah ve Resulünün zulüm etmelerinden korkusu olmadığını ifâde etmek istemiş ve mubah olarak başka hanımlarda gitme zannmı taşıdığını söylemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e isnad edilecek haksızlığın Allah'a da isnad edilmiş sayıldığı hadîsten anlaşılıyor. Çünkü Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın izni olmadıkça bir şey yapamaz.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ> Kemâl-i aklıyla en güzel cevabı vermiştir. Çünkü beslediği zannı gizlemiş olsaydı, hâşâ Ondan yalan söylemiş olacaktı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in sorusuna; Evet! diye cevap verseydi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e haksızlık isnad etmiş olacaktı. Fakat öyle yapmayıp ayrıntılı cevap vermiştir. Kıskançlığını belirtmiş olmakla beraber, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başka hanımlarının yanına gitmesinin Allah tarafından mubah kılındığı kanısını açıklamıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve bellem) ise Â i ş e (Radıyallâhü anhât'nin nöbetinde başka hanımlarının yanına gitmesinin haksızlık olduğunu ve bu haksızlığı yapmadığını bildirmiştir.
Koyunculukla meşhur olan Beni K e 1 b kabilesinin koyunlarının kıl sayısından daha çok

günahların bağışlandığı veya kıl sayısı kadar günahkâr insanların bağışlandığı bildirilmiştir. Tuhfe yazarının e 1 - E b h e r i ' den naklen beyan ettiği yoruma göre maksat, mezkûr koyunların üzerindeki kıllar sayısından daha çok günahların o gece bağışlanmasıdır. Kıllar kadar günahkâr insanların bağışlanması değildir. Aliyyü-l'Kaari" nin dediğine göre B e y h a k i de böyle rivayet etmiştir.
El Mirkât ta beyân edildiğine göre râvi Rezin bu hadisin bitiminde :
«Cehennem ateşine müstahak olanlardan* ilâvesini rivayet etmiştir. Bu rivayete göre ise kastedilen mânâ, anılan koyunların kıllarından daha çok cehennemlik olan mü'minlerin bağışlanmasıdır.

1390) Ebû Musa t'1-Kş'âri (Radıyallâhü anh)\\v\\ rivâytM edildiğine göre. Kesûlııllah (SuHultahü Aleyhi ve Srlh-nı) ^öyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz Allah Teâlâ Şa'ban ayının onbeşinci gecesi (kullarına rahmetle) bakar ve herkese mağfiret eder. Yalnız Ona şirk koşana veya müşahine mağfiret etmez.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedi zayıftır, çünkü râvi Abdullah ijin Lâhia zayıftır. El-Velid bin Müslim de tedlisçidir. Sindi de : tbn-i Arzab Ebû Musa ile görüşmemiştir. El-Münziri, kendi rızasıyla bu durumu bildirmiştir. [241]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi müellif iki senedle rivayet etmiştir. Ancak notta zayıflığı belirtilen İ b n-i L a h i a her İki se-nedde de mevcuttur.
Taberânî ve tbn-i Hibbân, bu hadisin benzerini Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)den ve B e z z â r ile Beyhaki, Ebü Bekr-i Sıddil (Radıyallâhü anh) 'den merfu" olarak rivayet etmişlerdir.
Hadisteki: "Müşâhin" kelimesi, çeşitli mânâlarda yorumlanmıştır. Nihâye'de : Müşâhin, düşmanlık eden, kin ve husûmet besliyen-dir, denilmiştir. Sindi' nin beyânına göre Ev zâi: Müşâ-hin'den maksad, İslâm cemaatından ayrılan bid'at sahibidir, demiştir.
T ı y b i ; Müşâhin kelimesiyle müslümanlar arasında düşmanlık, kin ve husûmetin sokulmasının zem edilmesi kastedilmiş olabilir. Din için başkalarından nefret duymak, onlara buğz etmek meşrudur. Bencillik yaparak kin ve husûmet beslemek ise kötüdür, demiştir.
Şa'ban ayının onbeşinci gecesinin faziletine âit başka hadîsler de rivayet edilmiştir. Tuhfe yazarı, bunları senedleriyle bera be. rivayet etmiştir. Bu konuda vârid olan hadislerin senedleri, ge nellikle zayıf olmakla beraber, bunların toplamı, bu gecenin fazile tinin bir aslı olduğuna delâlet eder. Bu geceyi kısmen de olsa çeşitl ibâdet, zikir ve duâ ile geçirmekte behemehal fayda vardır.
Şa'ban ayının çoğunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) tarafından oruçla geçirildiği vârid olmuştur. Hattâ bazen tamamının oruçla geçirildiği rivayeti vardır. Bu sebeple Şa'ban'in onbeşinci gününün oruçla geçirilmesine âit Ali (Radıyallâhü anh)'in hadîsi zayıf ise de bununla amel etmekte bir mahzur yoktur. [242]

192 - Şükür Namazı Ve Secdesi Hakkında Gelen Hadisler Babı

1391) Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Cehil'in başının kesilmesi) ile müjdelendiği gün iki rek'at (şükür olarak) namaz kıldı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir; Bunun senedindeki Şa'sâ'nın aleyhinde veya lehinde konuşanı görmedim, diğer râvi Seleme bin Recâ ise; İbn-i Muin onu gevşek görmüş, İbn-i Adiyy : O. Mütaba ile te'yid edilmeyen hadisler rivayet etmiş, demiştir. Nesâl onu zayıf görmüştür. Dârekutni : O sikalardan ayrılarak münferiden bâzı hadisler rivayet etmiş, demiştir. Ebû Zür'a ise : O, çok sâdıktır, demiş; Ebû Hatim : Onun hadislerinde beis yok demiştir. îbn-i Hibbân da onu sikalardan saymıştır.

1392) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anfi)\\en\ Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük bir ihtiyacın görüldüğü ile müjdelendi. Bunun üzerine hemen secdeye kapandı.Bunun isnadında zayıf olan İbn-i Lahia'nın bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1393) Kab bin Mâlik[243] (Radtyattâhü anh)\\e\\ rivayet edildiğine göre :
Allah Teâlâ Onun tevbesini kabul edince (şükür olarak) secdeye kapandı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadis mevkuftur. Lâkin isnadı sahih ve ricali sıka zâtlardır. Ebû Bekir (R.A.) ve Ali (R.A.)'dan da bunun misli rivayet edilmiştir.

1394) Ebû Bekrete (RadtyaUâhü anh) "dan Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisini sevindiren veya onunla sevindiği önemli bir şey Ona gelince Allah Tebâreke ve Teâlâ'ya şükür olarak secdeye kapanırdı." [244]

İzahı

Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir.
Müslümanlara çok eziyet etmekle meşhur olan azgın Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden sayılan Ebû Cehil, Bedir savaşında katledilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in Is'âm'a çok zarar veren bu kâfirin öldürülmesi üzerine iki rek'at şükür namazı kıldığı bu hadîste bildirilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şükür namazı kılmış olması, şükür secdesinin meşruluğuna mâni değildir. Çünkü şükür secdesinin meşruluğu, bundan sonra gelen hadislerin zahirinden anlaşılıyor.
Enes bin Mâlik {Radıyallâhü anh)'in hadîsi de Zevâid türündendir. Bu hadisteki "Hacet" kelimesi ile görülmesi gerekli büyük bir ihtiyaç kastedilmiştir. Ehlinin ma'lumu olduğu üzere bu kelimedeki nekirelik, ta'zim içindir. Çünkü hergün sayısız ihtiyaç görülür. Her ihtiyacın görülmesi dolayısıyla şükür secdesinin yetiştiri-lemiyeceği ma'lumdur.
Ka'b (Radıyallâhü anh)'ın hadisi de Zevâid türündendir. Özürsüz olarak Tebük savaşma katılmaması ve sonradan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeilemJ'e doğrusunu söylemesi neticesinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem)'in emriyle müslümanlar kendisiyle ve onun durumunda olan iki arkadaşıyla münâsebetleri kesmişler, aradan iki aya yakın bir süre geçtikten sonra inen Tevbe sûresinin 118. âyetiyle bu üç zâtın tevbelerinin kabul buyurulduğu müjdelenmiştir. K a' b (Radıyallâhü anh) durumu öğrenince şükür secdesine kapanmıştır.
Ebû Bekrete {Radıyallâhü anh) 'nin hadisini E bû D â -vûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î hadisin hasen - garib olduğunu ve ilim ehlinin çoğunun bu hadîsle amel ederek şükür secdesinin meşruluğu görüşünde olduklarını belirtmiştir.
Tuhfe yazarı şöyle der:
"Şevkâni, en-Neyl'de şükür secdesine âit hadisleri zikrettikten sonra : Bu hadisler, şükür secdesinin meşruluğuna delâlet ederler. Şafiî ve Ahmed bununla hükmetmişlerdir. Mâlik ve bir rivayete göre Ebû Hanîfe: Şükür secdesi mekruhtur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe nimetler ardarda geldiği halde şükür secdesi ettiği sabit olmamıştır, demişler.
Ebü Han if e' den diğer bir rivayete göre şükür secdesini mubah saymıştır. Müellifin bu tariklerden zikrettiği ve bizim de zikrettiğimiz hadislerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e vârrei olmasına rağmen bu iki imamın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'den şükür secdesinin vârid olmasını inkâr etmeleri garibsenir. Şükür secdesinin sübutünü te'yid eden delillerden birisi de Sâd süresindeki secde hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
Bu secde bizim için şükür, Dâvûd (Aley-hisselâm) için Tevbe (secdesi)dir.» hadîsidir, demiştir.
Sindi' nin beyânına göre Hanefi âlimlerinden İmam Muhammed Şeybanî de şükür secdesinin meşruluğuna hükmedenlerdendir.
El-Fıkh Ala'I-Mezâhibi'l-Erbaa adlı kitabta şükür secdesi hakkında şöyle denilmiştir:
Şükür secdesi, tilâvet secdesi gibi bir secdedir. Bir nimetin görülmesi veya bir belânın defedilmesi hâiinde yapılır. Şükür secdesi ancak namazın dışında yapılır. Namaz içinde yapılmasıyla namaz bozulur. Namazda yapılan rüku' ve secdeye varılırken bunun zımnında şükür secdesine de niyetlenirse; ; apılan rüku' ve secde kâfi gelmez. Şafii ve Hanbeli âlimleri şükür secdesinin meşruluğunda ittifak etmişlerdir.
Hanefi âlimleri : Fetva verilen kavle göre; şükür secdesi müstehabtır. Namazın rüku' vey secdesinin zımnında buna niyet edilirse kâfidir. Namazdan sonra şükür secdesini yapmak mekruhtur. Çünkü avam tabakası bunun sünnet veya vâcib olduğunu zannedebilirler, demişlerdir.
Mâliki' ler; Şükür secdesi mekruhtur. Bir nimetin doğması veya bir belânın gitmesi zamanında iki rek'at şükür namazı kılmak müstehabtır, demişlerdir. [245]

193 - Namazın Günahlara Keffâret Olduğuna Dâir Gelen Habisler Babı

1395) Alî bin Ebl Tâlib (Radtyallâhü a>th)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bir hadis işittiğim zaman, Allah dilediği kadar beni o hadîsten yararlandırırdı. Ve başkası ondan bana hadîs rivayet ettiği zaman râviye yemin teklif ederdim. Yemin ettiği zaman onu tasdik ederdim. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) da bana bir hadîs rivayet etti. Ebü Bekir (Radı-yallâhü anh) doğru söyledi. Dedi ki: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir günah işleyen hiç bir adam yoktur ki, günah işledikten sonra abdest alır, abdestini güzelce alır, sonra iki rek'at namaz kılar (Mîs'ar demiştir ki: Sonra namaz kılar) Ve günahının mağfiretini Allah'tan diler de Allah Ona mağfiret etmez.» buyurdu.Sindi Tirmizi'nin de bunu rivayet ederek hasen olduğunu söylediğini nakletmiştir. [246]

İzahı

Tirmizi, Ebü Dâvûd ve Nesâî de bunu rivayet etmişlerdir.
'A1î (Radıyallâhü anh) bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiği her hadîsle amel etmek suretiyle din ve dünya işlerinde âzami derecede yararlanmaya çalıştığını beyan etmiştir. Başkası Peygamber (SaJlallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir hadîsini rivayet ettiği zaman rivayetin fazlasıyla tevsiki ve ihtiyat için râviye yemin teklif ederdi. Aslında bütün sahâbîler sıka zâtlardır. Yeminsiz rivayetleri de muteberdir.
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) bu hadisi A 1 i (Radıyallâhü anh)'a rivayet etmiş, A 1 i (Radıyallâhü anh) ona yemin teklif etmeyerek doğru söylediğine inandığını ifâde etmiştir. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğruluktaki sebatı dolayısıyla Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a (Sıddîk) lâkabım vermiştir.
Buharı ' nin beyânına göre A 1 i (Radıyallâhü anh); As-hâb'tan Ömer, Mikdad, Ammâr ve Fâtıma (Ra-diyallâhü anhüm)'den yeminsiz rivayetlerde bulunduğunu söylemiştir.
Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Teâit olan metne gelince; Bundaki: «...abdestini güzelce alır...» ifâdesi, abdestin adâb ve sünnetlerine riâyet etmek suretiyle alınmasına teşvik mahiyetindedir. Hadis, beşer olarak günah işleyen bir kimsenin hemen pişmanlık duyarak güzelce abdest alıp iki rek'at namaz kılması ve içtenlikle Allah'tan mağfiret dilemesi hâlinde günahının bağışlanacağını müjdeliyor. Bununla küçük günahların kastedildiği gelecek hadislerin izahından anlaşılıyor.
Hadisi râvi Osman' dan S ü f y a n ve M i s ' a r rivayet etmiştir. Süfyan'ra rivayetinde : «. . sonra iki rek'at namaz kılar.» ifâdesi bulunur. Mis'ar ' in rivayetinde «... iki rek'at...» kaydı yok, sadece: «sonra namaz kılar...» ifâdesi vardır.«... iki rek'at...» kaydı bulunan rivayette iki rekat nafile namazın, kastedildiği ihtimâli kuvvetlidir. Yâni bununla farz namazın kas-tedilmemesi ihtimâli kuvvetlidir. Fakat diğer rivayete göre namazla farz namaz veya nafile namaz kastedilmiş olabilir. Bu bâbtaki diğer hadislerde geçen namaz ifâdesi ile farz namaz kastedildiğine göre buradaki namazla farz namazın kastedilmesi muhtemeldir.

1396) Asım bin Süfyân es-Sakafî (Radıyullâhü anh) rivayet edildiğine göre :
Selâsil savaşına katılmak istemişler ise de savaşı kaçırmışlar da nöbet tutmuşlar (veya savaşın faziletini elde etmek için çokça zühd ve tâatla meşgul olmuşlar.) Sonra Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın yanına dönmüşler. Bu esnada Muâviye (Radıyallâhü anh) in yanında Ebû Eyyûb ve-Ukbe bin Âmir (el-Cüheni) (Radıyallâhü anhümâ) bu-lunuyorlarmiş. Âsim (Radıyallâhü anh) :
Ey Ebâ Eyyûb! Bu yıl savaşı kaçırdık. Bize haber verildiğine göre dört mescidde namaz kılanın günahı bağışlanır, demiş. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) :
Ey kardeşimin oğlu! Bundan daha kolayını sana göstereyim mi? Şüphesiz ben, Resûlutlah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i şöyle buyururken işittim :
-Kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu gibi (farz) namazları kılarsa, onun geçmişteki günah ameli bağışlanır.» Böyle midir yâ Ukbe? diye karşılık vermiştir. Ukbe (Radıyallâhü anh) da :
Evet (diyerek Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ı doğrulamıştır.» '[247]

İzahı

Ahmed, Nesâi ve İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir.

Müellifin zikrettiği senedde Süfyân bin Abdillah'ın Asım bin Süfyân" dan rivayet ettiğinin sanıldığı belirtilmektedir. Sünenin Miftâhü'1-Hâce hâşiyeli nüshasının derkenar notunda : Doğrusu Süfyân bin Abdirrahman bin Âsim bin Süfyân bunu dedesinden yâni Âsim bin Süfyân' dan tahdîs etmiştir, denilmiştir.
Nesâi' nin zikrettiği senedde de Süfyân bin Abdirrahman'in Âsim bin Süfyân' dan rivayet ettiği sabittir. N e s â î' deki sened durumu, buradaki haşiyenin verdiği bilgiyi te'yid eder. Hadisteki "Murâbata" kökünden alınma "Râbetû" fiilinin hakiki mânâsı, nefis ve cesedi tâata bağlamaktır. Bu fiilden "Rıbât" mânâsı, yâni düşmana karşı önemli mevkilerde nöbet tutmak mânâsı kastedilmiş olabilir. İbâdet ve tâatlar, şeytanların yollarına set çekerek nefsi şehvetlerden menettikleri için, âdeta nöbet bekliyen askerlere benzerler. Nefis ve şeytanın düşmanlığı ma'lum-dur. Hattâ onlarla savaşmaya büyük cihad ismi verilmiştir. Bu husustaki hadîs meşhurdur.
Hadisteki dört mescidden maksad, herhangi mescidler olabilir. Sindi' nin dediği gibi bununla Mekke' deki M e s c i d - i Haram" in, Medine' deki Mescid-i Nebevi' nin, Kudüs' teki Mescid-i Aksa' nin ve Küba Mescidinin kastedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.
Âsim (Radıyallâhü anh), Muâviye (Radıyallâhü anh) 'in yanında gördüğü Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) ve Ukbe (Radıyallâhü anh)'ye savaşı kaçırmadan dolayı duyduğu üzüntüyü ve kusuru ifâde ederek, bu kusurun bağışlanmasına bir çâre olarak dört mescidde namaz kılmayı düşündüğünü belirtmek istemiş, Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) daha kolayını bildirerek Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'dan bizzat işittiği hadisi rivayet etmiş ve Ukbe (Radıyallâhü anh)'in tasdikini istemiş, Ukbe (Radıyallâhü anh) de onu doğrulamıştır.
Hadisteki namaz ile farz namazın kastedilmesi muhtemeldir. Bâzı âlimler, bununla farz namazın kastedildiğini bildirmişlerdir.
Hadisin «...emrolunduğu gibi...» tabiriyle, vücub için olan emir kastedilmiş olabilir. Böyle yorumlanınca abdest ve namazın farzla-rıyla yetinen kimse, hadîsteki mükâfatı almış olur. Bu tâbirle men-dupluk için olan emir kastedilmiş olabilir. Bu takdirde hadisteki mükâfat, alınacak abdest ve kılınacak namazın farzları yanında sünnet ve âdabına riâyet etmeye bağlanmış olur.Bağışlandığı haber verilen geçmiş günahla, küçük günahlar kastedilmiştir.

1397) Osman bin Affân (Radtyallâhü atıh)'den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir.:
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den işittim. Buyurdu ki :
-Söyleyiver, sizden birisinin evinin yakınında akar bir nehir bulunur da ev sahibi her gün beş defa o suda yıkanırsa vücûdunun kirinden ne kalır?» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in muhatabı : Adamın kirinden hiç bir şey kalmaz, dedi. Bunun üzerine Efendimiz :
«Şüphesiz suyun kiri giderdiği gibi namaz günahları giderir.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Osman bin Affân (R.A.)'m hadîsinin ri-câlı sıka zâtlardır. Tirmizî ve Nesâi. bu hadîsi Ebü Hüreyre (R.A.Vden rivayet etmişlerdir

1398) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyalâhü an!ı)'(\en: Şöyle demiştir:
- Bir adam, bir kadına uygunsuz dokunmuş, yâni zinadan noksan bir şey yapmış, artık yaptığının nereye ulaştığını bilemiyeceğim. Ancak zina olmadığını biliyorum. Adam, bilâhere Peygamber (Sallallahi Aleyh ive Sellem)'e gelerek başından geçeni anlatmış, bunun üzene Allah Sübhânehu ve Teâlâ :etini indirmiş, o adam : Yâ Resûlallah! Bu yalnız benim için mi? ye sormuş; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ümmetimden bunu tutan herkes içindir.» buyurmuştur." [248]

İzahı

Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Tirmi-I ve Nesâî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den ri-iyet etmişlerdir.
Finâ : Evin yakını demektir.
Deren : Kirdir.
Hadîs, günde beş defa temiz suyla yıkanan bir kimsenin vücû-j üzerinde kir kalmadığı gibi beş vakit namaz kılanın üzerinde mâ-3vî kir mesabesinde olan günahların kalmadığını ve namazın su gi-mânevî kiri giderdiğini bildiriyor.
Sindi: Âlimler, hadîsteki günahları küçük günahlarla yo-ımlamışlardır. Ancak hadîsin zahiri bu yoruma pek uygun düşmez, ünkü namaz, temizleyicilik bakımından suya benzetilmiştir. Su, her ırlü kiri giderir. GideremiyeceğÎ bir şey kalacak olsa dahi büyük 5 çok kirin değil, az ve küçük kirin kalması düşünülür. Bu duruma ire büyük günahların kalışı ve küçük günahların gidişi,

benzetme akımından akla yatkın görülmüyor. Ancak şöyle düşünülebilir: Kü-ik günahlar, vücûdun dış kısmını manen kirletir. Nitekim abdest ahırken küçük günahların abdest uzuvlarından döküldüğü, vârid olan adislerden anlaşılıyor. Büyük günahlar böyle değildir. Çünkü büyük ananlar, insanın,içini de kirletir. Nitekim bir hadîste:
«Kul, günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta hâsıl olur.»
jyurulmuştur. Bu hadîsin benzerleri vardır.[249] âyeti de bu mealdedir.
En şiddetli büyük günahların ciddî tevbe ile giderilmesinin müm-künlüğü bilinmektedir. Ciddî tevbe, kalbin pişmanlık duymasıyla hâsıl olur. Vücûdu yıkamak yalnız dıştaki kiri giderir. İç kiri gi-dermez. Namaz yıkamaya benzetildiği için onun gibidir. Dıştaki mânevi kiri giderir. İçe nüfuz eden Kiri, yâni büyük günahları gider-mez.
İ b n - i M e s ' ü d (Radıyallâhü anh)'un hadisini B u h â r İ ve T i r m i z i de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette bir adamın yabancı bir kadını öpmek suçunu işlediği, sonra başına geleni Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdiği ve bunun üzerine anılan âyetin indiği belirtilmektedir.
Öpülen kadının Ensâr'a mensup olduğu bilinmekle beraber, adı meçhul kalmıştır. Onu öpen adamın kimliği hususunda ihtilâf olmuştur. En sahih kavle göre Ebii'l-Yeser, Ka'b bin Amr bin Abbâd e 1 - E n s â r i es-Selemî' dir. Akabe ve Be d i r' de bulunan sahâbîlerdendir. Bedir savaşında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası A b b â s {Radıyallâhü anh)'ı esir eden odur. Bedir ehlinin en son yaşıyanı olup, hicretin 55. yılı vefat etmiştir. Abbâs (Radıyalâhü anh)'a : Avucunda ezebileceğin Ebü'l-Yeser (Radıyallâhü anh)'e nasıl esir oldun? diye sorulmuş, kendisi : Karşıma gelir gelmez koca Handeme dağı gibi oldu, cevâbını vermiştir.
A 1 i (Radıyallâhü anh)'den şöyle bir rivayet vardır: Ensâr'dan birisi Abbâs (Radıyallâhü anh)'ı esir olarak getirdi. Abbâs (Radıyallâhü anh) Allah'a yemin ederim ki beni esir eden bu değildir. Beni esir eden alabacak bir ata binmiş, güzel yüzlü, başının yan tarafları taz bir kimsedir ki, onu içinizde görmüyorum, deyince Ensârî : Vallahi ben esir ettim Yâ Resûlallah, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâri'ye :
-Sus! Yemin ederim ki, Allah seni bir melekle te'yid etmiştir.»
buyurdu.
Hadîste belirtilen suçu işleyen zât, gizli işlemesine rağmen Allah'a karşı beslediği korku vepışmanlık nedeniyle behemehal gerekli cezaya çarptırılmasını ve Allah'ın huzuruna ak bir yüzle çıkmasını şiddetle arzuladığı için gizli olan bu hâlini Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e arzetmiştir. T İ r m i z i' nin rivayetinde, adam başından geçeni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedince. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Allah yolunda savaşmaya giden bir müslümanın karısına böyle mi bakarsın?» buyurmuş. Ebü'l-Yeser {Radıyallâhü anh) bunun üzerine kendisini Cehennemlik olmuş zannıyla : Ah bu saate kadar keşke îman etmemiş olsaydım diye temennide bulunmuş ve biraz sonra Hûd sûresinin 114. âyeti inmiştir. Âyet, hadisin terce-mesi esnasında zikredilmiştir. Meali şöyledir :
«Ve namazı gündüzün iki tarafından ve geceden de gündüze yakın saatlerde dosdoğru kıl. Şüphe yok ki güzellikler, kötülükleri giderir. Bu, güzelce düşünenler için iyi bir öğüttür.»
Bu âyette emredilen namazların Farz namazlar olduğunda ittifak vardır. Gündüzün iki tarafından maksat gündüzün ilk yarısı ile son yarısıdır. İlk yarısına sabah, son yarısına öğle ve ikindi namazları girer. İ bn-i Ab b â s (Radıyallâhü anh)'a göre akşam namazı da girer. Gecenin gündüze yakın zamanlarındaki farz namazlar ise akşam ile yatsı namazlarıdır.
Hadisin sonundaki; cümlesi yerine B u h â r i' de :-Bütün ümmetimin hepsi içindir» cümlesi vardır. B u h â r i ' nin bir başka rivayetinde :«Ümmetimden bununla amel edenler içindir. ifâdesi var Bu rivayetin mânâsı bir birine yakındır. [250]

194 - Beş Vakit Namazın Farziyeti Ve Bunları Muhafaza (= Devam) Etmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1399) Enes bin Mâlik (Rüdıyallâhii an/ı)'(\en rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Alcvhî ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir :
- (Mi'râc olayında) Allah Teâlâ, ümmetime elli namazı farz etti. Ben bu (teklifi) farziyeti yüklenerek döndüm. (Dönüşümde) Musa (AleyhisselâmTa rastladım. Musa (Aleyhisselâm) :
Senin Rabb'in Senin ümmetine neyi farzetti? diye sordu. Ben : -'Bana (ve ümmetime) elli namazı farz etti' dedim. Musa (Aleyhis-selâm) dedi ki:
Rabb'ine dön (de azaltılması için şefaat et.) Çünkü, Senin ümmetinin buna takati yetmez, dedi. Bunun üzerine Rabb'ime müracaat ettim de bunun bir şartım (= kısmını) indirdi. Ben Musa

(Aleyhisselâm)'in yanına dönerek durumdan Ona haber verdim. Dedi ki:
Rabb'ine müracaat et. Çünkü Senin ümmetin buna takat getiremez. Ben de Rabb'ime müracaat ettim. (AUah Teâlâ) :
Onlar beştir, yine onlar ellidir. Benim katımda kaza hükmü değiştirilemez.' buyurdu. Sonra Musa (Aleyhisselâm) a döndüm. Tek rar Rabb'ime dönmemi söyledi. Ben :
(Artık) Rabb'imden utanır oldum.» dedim.»" [251]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Beş vakit namazın farziyeti Mi'raç gecesi olmuştur. Allah Teâlâ her gün elli vakit nama/ı farz etmiş. Hadîste işaret edildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dönüşünde Musa (Aleyhisselâm) ile mülakatı neticesinde bu sayının azaltılması için Allah Teâ-lâ'ya defalarca müracaat etmiştir. Müellifin rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki defa müracaat ettiği belirtilmiştir.
T i r m i z î' nin rivayetinde : İsrâ gecesi elli vakit namazın farz kılındığı, sonra beşe ininceye kadar eksiltildiği ve beş vakit namaz kılmakla elli vaktin sevabının verileceği belirtilmiştir. Tuhfe yazarı, e İH â fi z ' in : Ben Miraç gecesi namazın hafifletilmesine dâir rivayetleri tahkik ettim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her müracaatında beşer namazın indirildiğine dâir Sabit (Radı-yallâhü anh)'in rivayetini sağlam gördüm. Sabit (Radıyallâhü anhl'in rivâyetindeki bu ilâve, güvenilir bir ilâvedir. Diğer ilâveleri ona hamletmek gerekir, dediğini nakletmiştir.
El-Hâf ız'ın beyânına göre Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah'a müracaatı iki değil dokuz defa tekrarlanmıştır.
M ü s 1 i m ' in rivayeti de e 1 - H â f ı z ' in dediğini te'yid eder. Çünkü o rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her müracaatında beş namazın indirildiğini açıkça bildirmiştir.
El-Menhel yazarı "Cünüblükten gusül bâbı'nda el Fetihten naklen şöyle der:
Bâzı âlimler, Musa (Aleyhisselâm)'ın Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i defalarca Allah'a döndürmesinin hikmeti hakkında şöyle demişlerdir : Musa (Aleyhisselâm), Alîah Teâlâ'-yı görmek istedi. Bundan menedildi. Allah Teâlâ'yı görmek şerefinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verildiğini öğrenince, Allah'ı gören Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i defalarca görmek istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her müracaatında Allah'ı görüyor, Musa (Aleyhisselâm) da Allah'ı göreni görüyor.
El-Menhel yazarı daha sonra şöyle diyor : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in defalarca Allah'a müracaatı, Allah'ın günlük namaz sayısı hakkındaki ilk emrinin ve bunu ta'kib eden mürâcaat-lardaki emrinin değişmez emir türünden olmadığına delâlet eder. Son emrin değişmez emir türünden olduğu Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirilmiştir.
Sindi: 'Son emir, beş vakit namaz sayısının artık indirilemi-yeceği hakkında olmayıp, kılınacak beş namazın elli namaza denk tutulduğuna aittir. Çünkü eğer bu sayının değişmiyeceğine âit olmuş olsaydı, Musa (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tekrar müracaat etmeye teşvik ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Artık ben Rabb'imden utanır oldum- demiyecekti. Bu sayının artık değişmiyeceginin Allah tarafından emredildiğini söyiiyecekti' demiştir.
Hadisin ; cümlesi Kâaf sûresinin 29. âyetinde
geçen : na/m-ı celil'e işaret gibidir.
Hadisle geçen Şatr kelimesi,"Yarım" mânâsına geldiği gibi, yarımdan -a/, veya çok miktara da denilir,

1400) Abdullah İbn-i Abbâs (Rathyatlûhü anhümâ) dan ; Şöyle demiştir: Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mi'rac gecesi elli namazla emredildi. Sonra bunu beş namaz etmesi için Rabb'inize müracaat etti.Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Mâceh bu hadisi İbn-i Abbâs (R.A.i'den rivayet etmiştir. Doğrusu Ebû Davud'un rivayetinde olduğu gibi, bunu Ibn-i Ömer (R.A.)'den rivayet etmektir. İbn-İ Abbâs <R.A.)'ın hadisine âit sened çok zayıftır. Çünkü râvi Abdullah bin Usm ve Ebü'l-Velid et-Tayâlisî, hıfz ve sağlamlık ehlinin derecesinden aşağıdır.

1401) Ubâde bin es-Sâmit (Ho<hyallâkü anh)\\er\ rivayet edildiğine göre :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittim. Şöyle buyurdu, demiştir:
-Allah Teâlâ, kullarına beş namazı farzetmiştir. Kim bunların hakkını hafife tutmakla bunlardan en ufak bir şeyi noksan bırakmadan hakkıyla edâ ederse, şüphesiz Allah Teâlâ kıyamet günü (azap vermeden) Onu Cennet'e dâhil etmesine dâir va'dini yerine getiricidir. Kim bunların

hakkını hafife tutarak bunlardan bir şey noksan bırakarak kılarsa Onun için Allah katında bir va'd yoktur. Dilerse Onu ta'zib eder, dilerse bağışlar.-" [252]

İzahı

Ahmed, Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibn-i H i b b â n de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadis, hergün beş namazın farz olduğuna delâlet eder. Vitrin vacip olmadığını söyliyenler bunu delil göstermişler ise de bu onlar için pek delil olmaz. Çünkü vitir namazının farz olmadığı bu hadisten anlaşılır. Vitrin vacip olduğunu söyliyenler de farz olmadığını
söylerler.
Hadisin «... bunların hakkını hafife tutarak...» kaydı, yamlarak veya unutarak noksan kılanı bu hükümden çıkarır. Hadisin «Onu Cennet'e dâhil etmesine...» ifâdesinden maksad, azap vermeden Cennet'e sokmaktır. Çünkü netice itibariyle her mü'min Cennet'e girer. Namazın farziyetini kabullenmekle beraber kılmıyan mü'min de sonunda Cennetliktir. Şu halde burada kastedilen mânâ, azap görmeden Cennet'e girmektir. Hadîsten şu neticeyi çıkarmak mümkündür. Beş vakit namaza sımsıkı sarılarak noksansız devam eden mü'min, sâlih amellere Allah'ın inâyetiyle muvaffak olur. Kötülüklerden korunur ve böylece azap görmeden Cennet'le mükâfatlandırılır.
Hadisteki istihfaftan namazın hakkını hakir görmek ve küçümsemek kastedilmemiştir. Çünkü namazı ve hakkını hakir görmek maazallah insanı küfre götürür. İstihfaftan maksad, pek önem vermemektir.
Allah Teâlâ noksansız olarak beş namaza vaktinde devam eden için bu va'adde bulunmuştur. Hadîs, Allah'ın bu va'dini âhirette yerine getireceğini hükme bağlamıştır.

1402) Enes bin Mâlik (Radtyaltâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Biz bir gün mescidde oturmuş iken bir adam devesine binmiş mazallah insanı küfre götürür. İstihfaftan maksad, pek önem vermemektir.
Allah Teâlâ noksansız olarak beş namaza vaktinde devam eden için bu va'adde bulunmuştur. Hadis, Allah'ın bu va'dini âhirette yerine getireceğini hükme bağlamıştır.

1402) Enes bin Mâlik (Radtyallâhii anh) den : Şöyle demiştir: Biz bir gün mescidde oturmuş iken bir adam devesine binmiş olarak geldi. Devesini mescidin bir tarafında çökerterek ayağını bağladıktan sonra mescidde oturanlara:
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanginizdir? dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidde oturanlar arasında yaslanmış vaziyette idi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Oradakiler :
— Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaslanan bu beyaz adamdır, dediler. Adam Ona:
— Ey Abdülmuttalibin oğlu! (diye) hitâb etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Seni dinliyorum.» mealinde bir cevap buyurdu. Adam O'na:
— Yâ Muhammed (Sallallahü Aleyhive Sellem)! Ben sana (bir şeyler) sormak istiyorum ve soru sormakta şiddetli davranacağım. Bana kızma, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— -Sormak istediğini sor» buyurdu. Adam O'na:
— Senin Rabb'in ve senden öncekilerin Rabb'inin hakkı için sana soruyorum. Allah mı seni bütün insanlara Peygamber olarak gönderdi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— -Allah'ım! (Sen şahitsin) Evet» buyurdu. Adam:
— Allah hakkı için sana soruyorum. Allah mı sana hergün ve gecede beş namazı kılmanı emretti? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
— -Allah'ım! Evet» buyurdu. Adam :
— Peki, Allah hakkı için sana soruyorum. Allah mı senenin bu ayım (= Ramazana) oruçla geçirmeni emretti? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Allah'ım! Evet» buyurdu. Adam :
— Peki, Allah adıyla sana soruyorum. Bu sadakayı zenginlerimizden alıp fakirlerimize taksim etmeni Allah mı sana emretti? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Allah'ım! Evet.» buyurdu. Bundan sonra adam :
— Senin getirdiğin dine inandım ve ben arkamdaki kavmimin elçisiyim. Ben Beni Sa'd bin

Bekr'in kardeşi Dımâm bin Sa'lebe'yim, dedi." [253]

İzahı

Buhâri ve Müslim de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadisin metni uzun olduğu için Buharı ve Müslim'deki benzer rivayetlerden bahsetmek konuyu uzatır.
M ü s 1 i m ' in rivayetinde E n e s (Radıyallâhü anh) hadisin baş kısmında meâlen şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir şey sormaktan menedilmiştik. (Enes (Radıyallâhü anh) bu sözüyle Mâide sûresinin 101. âyetindeki yasaklamayı kastetmiştir. Âyetle sorulması yasak kılınan şeyler, ihtiyaç duyulmayan, gereksiz sorulardır.) Bu sebeple bedevilerden aklı başında bîr adamın gelip soru sormasını ve bizim de dinleyici olarak faydalanmamızı arzuluyorduk. Bir gün bedevilerden bir adam gelerek...
M ü s 1 i m ' in rivayetinin sonunda adam, hac farziyetini sormuş ve bunun cevâbını aldıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bu farzlardan ne fazla yaparım, ne de bunları eksiltirim, diyerek dönüp gitmiş; Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
-Yemin olsun. Eğer doğru söylediyse mutlaka Cennet'e girer*buyurmuştur.
Bu hadisin ihtiva ettiği ilmi mes'eleler çoktur. Bunların bir kısmına göz atalım :
1 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmeti arasında büyük bir tevazu' ile ve onlardan farksız bir kıyafetle bulunurdu. Ashâb arasında oturmuş iken gelen yabancılar, makam, mevki ve kıyafet farklılığı ile Onu ayird edemezlerdi.
2 - Adam çetin soru sormak istediğini ve hoşgörü ile karşılanmasını istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük bir müsamaha ile karşılayarak rahatça soru sorması imkânım bahsetmiştir.
3 - Adam soru yöneltirken âdeta Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yemin yöneltir gibi olmuş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buna uyarak her cevabın doğruluğuna Allah'ı şâhid göstermiştir.
4 - Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün insanlara gönderildiğini,
5 - Hergün ve gece beş namazın farz olduğunu,
6 - Ramazan ayı orucunun farz olduğuna,
7 - Zekâtın farz olduğunu hükme bağlamıştır.
Nevevî, Müslim'in şerhinde Şeyh Ebû Amr bin S a 1 â h ' in şöyle dediğini nakletmiştir : Taklidi îmana sahip avam tabakasının mü'min sayılıp, tereddütsüz olarak İslâmiyet'e inanmalarının kâfi olduğuna dâir İslâm âlimlerinin mezhebinin sıh-hatma bu hadîs delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu soruları soran D ı m â m (Radıyallâhü anh) aldığı cevapları doğrulamış, bunların derinliğine inmemiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Onun böyle itikâd etmesinin yeterli sa-yılmıyacağını bildirmemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in sükutu bunun kifayetine delildir. Eğer bu kadarı kâfi gelmeseydi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona: Benim mucizelerimi görmek suretiyle ve kesin delillerle itikâd sahibi olman gerekir şeklinde cevap verecekti.
N e v e v İ bu arada : Haber-i Vâhid ile amel etmenin meşruluğu bu hadisten çıkarılıyor, demiştir.

1403) Ebû Katâde bin Rib'[254] (Radtyallâhü anft)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi vr Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki: Ben senin ümmetine beş namazı farz ettim ve bunlara vakitlerinde devam edip sımsıkı sarılanları Cennet'e dâhil etmemi kendi katımda va'dettim. Bunları vaktinde kılmaya devam etmiyenler için benim yanımda hiçbir va'd yoktur.Râvi Dubâre ve Düveyd'den dolayı isnadına itiraz olabileceği Zevâid'de bildirilmiştir. [255]

İzahı

Ebü Dâvûd da bunu rivayet etmiştir. Zevâid yazarının bunu Zevâid türünden saymasının sebebini bilemedim.
El-Menhel yazarının dediği gibi hadisin mânâsı şudur: Allah Teâlâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe ve Onun ümmetine hergün ve gece beş namazı farzetmiş ve bunları zamanında

sıhhatli bir şekilde kılmaya devam eden mü'minleri azaba sokmadan Cennet'e kavuşturacağını va'detmiş, namaza devam etmiyen-ler için Cennet'e azapsız kavuşturma va'di yoktur. Namazı kaçıran veya kılmıyan mü'minleri dilerse affeder, dilerse cezalandırır. [256]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Beş vakitle emredilen namazlar farzdır.
2 - Bunlara devam edenler Cennet'e müstehak olur.
3 - Bunlara devam etmiyenler için büyük tehlike vardır. [257]

195 - (Mekke'deki) Mescid-İ Harâm'da Ve (Medine'deki) Mescid-İ Nebevî'de Kılınan Namazın Fazileti Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1404) Ebû Hüreyre (Rad.yallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre, Kesulullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlern) şöyle buyurdu, demiştir :
«Benim (Medine'deki) bu mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Mescidi Haram müstesna, başka mescidlerde kılınan bin namazdan (sevap bakımından) hayırlıdır.-"

1405) Abdullah bin Ömer (Radiyalfâhü anhümâ)\\an. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve ScUcm)"\\\ şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
-Benim (Medine'deki) bu mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Mescidi Haram müstesna başka mescidlerde kılınan bin namazdan (sevab bakımından) hayırlıdır.-" [258]

İzahı

Müellif, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini iki senedle rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadisi rivayet edilmiştir.
İb n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Mü s 1 i m ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.
Her iki hadisin mânâsı aynıdır.
Hadîslere göre, Medine' deki Meseid-i Nebevi'de kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hâriç, diğer mescidlerde kılınan bir namazdan fazilet bakımından hayırlıdır.
Tuhfe yazan, bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Nevevi; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescidinde namaz kılmaya düşkün olan kimse. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanındaki mescid semtinde namaz kılmalıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ilâve edilen kısımda değil. Çünkü faziletin bin kat artışı. Onun Mescidi hakkında vârid olmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mânâyı : «...bu mescidimde...- buyruğuyla te'yid etmiştir. Fakat M e k-k e mescidi böyle değildir. Çünkü Mescidi Haram tâbiri, tüm Mekke "y i kapsar. Hattâ sahih kavle göre bütün Harem mıntıkasını kapsar,' demiştir. Hafız, el-Fetih'te N e v evi' nin bu kavlini anlatmış ve bu görüşe katılıp katılmadığı hususunda sükut etmiştir. Ben derim ki, Aliyyel-Kaâri' el-Mirkât'ta ' S ü b k i ve başkaları, N e v e v î' nin mezkûr görüşüne katılmışlardır. İbn-i Teymiye ve Muhibb-î Taberi bu görüşe karşı çıkarak bâzı eserleri delîl göstermişlerdir. Ez cümle şöyle demişlerdir: İmâm Mâlik'e bu husus sorulmuş ve faziletin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanındaki mescid semtine münhasır olmadığını savunarak : Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden sonra olacak şeylerden haber vermiş, yer onun için durulmuştur. Kendisinden sonra meydana gelecek şeyleri bildirmiştir. Eğer Mescid-i Nebevfye yapılan ilâveye bu fazi-Jet şümullü olmasaydı Hulefâ-i Râşidin bunca sahâbıle-rin huzurunda ilâve yapmayı caiz görmiyeceklerdi. Halbuki hiç kimse, yapılan ilâveye karşı çıkmamış, demiştir. Diğer taraftan M e d i -n e târihinde Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Mescid-i Nebevi'ye ilâve işi bitince şöyle söylemiştir: 'Eğer mescid cebâneye kadar, bir rivayete göre Zülhüleyfeye kadar uzasaydı hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in mescidi olurdu.'
Bunların bir deiili de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anneden rivayet edilen Peygamber (Sallaİlahü Aleyhi ve SellemJ'in:
-Eğer bu mescid San'a'ya kadar büyütülseydi mescidim olacaktı.
mealindeki hadisidir. Bunun bir rivayeti de ş'öyledir:
«Bu mescidde ne ilâve yapılsaydı, hepsi benim mescidim olurdu.»

Yukarıdaki bilgi, îbn-i Hacer'in el-Cevherü'l-Munazzam adlı kitabından özetlenmiş' demiştir."
Tuhfe yazan, yukardaki nakilleri yaptıktan sonra : Eğer Ebû H ü r e y r e (Radıyalâhü anh)*nin yukarıdaki hadisi sahih olsaydı, aradaki ihtilâf-ı kesip atardı. Lâkin hâlinin ne olduğunu bilemiyece-ğim. Acaba delil olmaya müsait midir, değil midir? Ben Onun senedini de bulamadım, demiştir.
Hadîs, Mescid-i Harâm'daki namazın faziletini bu ölçüden hâriç tutmuştur. Mescid-i Harâm'ın-istisnâ edilmesi çeşitli mânâlara muhL temeldir. Beyan edilen ihtimalleri Tuhfe yazarı şöyle sıralamıştır.
"Bâzıları demişler ki :. İstisnanın mânâsı, muhtemelen şöyledir : Benim Mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Haram'da kılınan bin namazdan üstün değil, daha az sayıyla üstündür.
İkinci ihtimal : Mescid-i Haram'da kılınan namaz, benim mescidimde kılınan namazdan daha faziletlidir.
Üçüncü ihtimal : Her iki mescidde kılınan nama/ın fazileti eşittir.
Ben diyorum ki : Bu ihtimalleri sıralayan kişiler, Mescid-i Harâm'-da kılınan namazın, Mescid-i Nebevi'de kılınan namazdan efdal olduğuna delâlet eden hadîsleri her halde görmemişlerdir. Bu hadislerden birisi, Ahmed ve İbn-i Hibbân'ın Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu hadistir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram müstesna diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir ve Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz bu (mescidimde) kılınan yüz namazdan efdaldır.» buyurdu.'
Diğer bir hadis, îbn-i Mâceh'in Câbir (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettiği şu hadistir: ... (Tuhfe yazan 1406 nolu hadîsinizi kastediyor.)
Tuhfe yazarı, bu hususa âıt başka hadisleri de zikretmiştir.

1406) Câbir (Rııütyatâhü anh)\h*n rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Satlallühu Alıv/ır vr Selhnı) §üyle duyurdu, demiştir:
-Benim (Medine'deki) bu mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Mescidi Haram müstesna, diğer mescidlerde kılınan bin namazdan (sevab bakımından) hayırlıdır. (Mekke'deki) Mescidi Ha-ram'da kılman bir namaz, başka mescidlerde kılman yüz bin namazdan (sevap bakımından) efdaldır.Zevâid'de şöyle denilmiştir. Câbir <R.A.)'in hadisinin isnadı sahih ve ricali sıka zâtlardır. Çünkü Bezzâr, Dârekutni ve Zehebi; İsmail bin Esed'i sıka saymışlardır. Ebû Hatim de : O çok sâdıktır. İsnadın kalan rAvilerini Buhâri ve Müslim hüccet saymışlardır. [259]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadis Mescid-i Harâm'i istisna etmenin mânâsını açıklıyor. Bun-dan önceki hadislerde mevcut istisna buna göre yorumlanır. Hulâsa şudur:
Medine' deki Mescid-i Nebevi" de kılman bir namaz, diğer mescîdlerde kılman bin namazdan hayırlıdır. Mekke'deki Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz, diğer mescid-lerde kılınan yüz bin namazdan hayırlıdır. Şu halde Mescid-i Harâm'da kılınan bir namaz Mescidi N e b e v i' de kı-lman yüz namazdan hayırlı olur. Çünkü Mescîd-i Harâm'da kılınan namazın sevabının, Mescîd-i N e b' e v i ' de kılman namazın sc\âbının yüz katı olduğu hadisten anlaşılıyor.
Fethü'l-Bâri'de şöyle denilmiştir: 'Hadîste «Mescid-i Harâm'da kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan yüz bin namazdan hayırlıdır.» buyurulurken bu hükümden Medine Mescidi müstesna tutulmuştur. Hadîsi böyle yorumlamak gerekir.' Çünkü M e-dîne' deki mescidin diğer mescidlerden namaz sevabı bakımından bin kat üstünlüğü bu bâbtaki hadislerle sabittir. [260]

196 - Kudüs'teki Mescîd-İ Aksâ'da Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1407) Peygamber (Salhıllahiİ tlrvhi ve Seilem)"\n mevlâsı Meymû-ne[261] (RadtyaUâhii anhâ)'tkın; Şöyle demiştir :
Ben (bir gün) : Yâ Resûlallah! Beytül-Makdis (Mescîd-i Aksa) hakkında bize fetva ver, dedim. Buyurdu ki:
-(Orası) mahşer (kıyamet günü) yeridir. Oraya varıp içinde namaz kılınız. Çünkü Onda kılınan bir namaz, başka yerde kılınan bin namaz gibidir.» Ben -.

Eğer oraya kadar yolculuk etmeye gücüm yetmezse ne edeceğimi haber verir misin? diye sordum. Buyurdu ki :
«Sen Ona zeytin yağını hediye edersin, aydınlatılmasında kullanılır. Kim bunu yaparsa, oraya varmış gibi olur."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Dâvûd bunun bir kısmını rivayet etmiş. İbn-i Mâceh'in senedi sahih, ricali de sıka zâtlardır. Bu sened Ebû Davud'un rivayet indeki senedden daha sıhhatlidir. Çünkü Ziyâd bin Ebî Sevdete ile Mey-mûne (R.A.) arasında Osman bin Ebî Sevdete vardır îbn-i Mâceh, senedinde bunu tasrih etmiştir. Selâhüddin de el-Merasil'de bunu anlatmıştır. Ebû Davud'un senedinde ise râvi Osman bin Ebi Sevdete terkedilmiştir. [262]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin şerhinde Sindi şöyle der : Bey t ü'l-M a kd i s hakkında fetva soran M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin maksadının namazda Beytü'l-Makdis' e karşı durma hükmü neshedilerek müslümanların kıblesi Kâ'be Olunca Beytü'l-Makdis'de namaz kılmanın mü-bah olup olmadığını öğrenmek olabilir. Hattâ maksadının bu olduğu kuvvetli umulur. Hadîsin : «Orası mahşer ve menşer arzıdır» İfâde-sindeki mahşer ve menşerden maksad kıyamet günüdür. Yâni kıyamet günü onun yakınında halk toplanır. Hadisler buna delâlet eder.
Beytü'l-Makdis ve Mescid-i Aksa, Kudüs'teki meşhur mescidin isimleridir. Bu mescid'de kılınan namazın diğer mescidlerde kılınan bin namaz gibi olduğuna dâir buradaki hükümden Mescid-i Nebevi ve Meccid-i Haram müstesnadır.
Bu hadîse göre bu mescid'de kılınan namaz fazilet bakımından Mescidi Nebevi'de kılman namaz gibidir.
M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin "Oraya kadar gitmeye gücü yetmezse" şeklinde sorduğu soruya karşılık verilen cevapta, o mescidin aydınlatılmasında kullanılmak üzere zeytin yağının hediye edilmesi hâlinde oraya kadar gidilmiş gibi sevabın kazanılacağı bildirilmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde M e y m ü n e (Radıyallâhü anhâ)'nin :
"Beytül - Makdis hakkında bize fetva ver" sorusu üzerine Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir :
= Beytü'l-Makdis'e gidip içinde namaz kılınız. O günlerde (soru sorulduğu zaman) o memleketlerde savaş vardı. Eğer içinde namaz kılmak için oraya gidemezseniz kandilerinde yakılacak zeytin yağını gönderiniz.-
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde Kudüs müşriklerin elinde idi. Orası Dar"ül-Harb olduğu İçin müslümanlar gi-remiyorlardı. Kudüs hicretin 15. yılı Ömer t â b (Radıyallâhü anhüm)'ın devrinde fethedildi. [263]

Hadisin Fıkıh Yönü

I - Mescid-i Aksa' nın fazileti belirtilerek orada kılınan namazın diğer mescidlerde kılınan bin namaz gibi faziletli olduğu bildiriliyor.

1408) Abdullah bin Aınr (Radtyallûhü anh)\W\\ rivayet edildiğine yüre, Pe> »amber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Dâvüd (Aleyhisselâm)'ın oğlu Süleyman (Aleyhisselâm) Beytü'l-Makdis'in binasını bitirince Allah Teâlâ'dan üç dilekte bulunmuştur:
1 - İlâhî hükme uygun bir hüküm verme kudreti.
2 - Kendisinden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ve saltanat.
3 - Yalnız namaz kılmak için Mescidi Aksâ'yi kastedip gelen kimsenin annesinden doğduğu gün gibi günahlarından çıkması.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Süleyman (Aleyhisselâm) in dilediği ilk iki şey kendisine verilmiştir. Üçüncü dileğinin de kendisine verilmiş olmasını umarım.*" Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Dâvûd hadîsin baş kısmım rivayet etmiş ve; ilâvesini rivayet etmemiş, Nesâî de Sünen-i Suğra'sında
bu hadîsi Amr bin Mansûr'dan. Ebû Misher'den, Saîd bin Abdül-Azîz'den, Rabia bin Bureyd'den, Ebû İdris el-HÜlânî'den, İbnü'd-Deylemî'den... mislini rivayet etmiştir. İbn-i Mâceh'in târikine ait sened zayıftır. Çünkü Ubeydullah bin el-Cehm'İn hâli bilinmemektedir. Ve Eyyûb bin Süveyd'in zayıflığı üzerinde ittifak vardır.
Müteahhirinin bâzı âlimleri, hadîsin zahirini tutarak : Yasin süresi cenaze üzerinde definden önce

okunur, demişlerdir. Bâzıları da: Definden Önce de sonra da okunur diyerek İbn-i Adiyy'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadisi deli] göstermişlerdir:
«Kim babasının ve annesinin veya bunlardan birisinin kabrini Cuma günü ziyaret ederek orada Yasin süresini okursa, Allah kabir sahibini mağfiret eder.» [264]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, Yasin sûresinin okunmasının faziletine, ölüm döşeğine düşen hastanın başında okunmasının, matlub olduğuna; ikinci yoruma göre definden önce ve sonra ölünün yanında okunmasının matlub olduğuna ve gei'ek hasta gerek ölünün okunan Yâsîn süresinden yararlandıklarına delâlet eder.
Ölünün duâ ve sadakadan da faydalandığı hususunda al imlerin ittifakı vardır. Cumhura göre kişinin yaptığı nafile ibâdetin sevabı m bir ölüye veya diriye vermesi caizdir. Yapılan ibâdet; namaz, oruç, hac, sadaka, Kuran okumak ve başka ibâdetler olabilir. İbâdeti yapan kişinin sevabından hiç bir şey noksan olmaksızın olu bundan ya rarlanır. İmam £ b ü H a n t f e ve A h m e d de bununla hükmeden âlimlerdendirler.
Cumhurun delillerinden birisi, Taberâni ve Beyha-k i' nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir: «Sizden birisi, nafile bir sadaka vereceği zaman, sevabını baba ve annesine bağışlasın. Çünkü bu takdirde onlara sevap verilir. Kendisinin sevabından bir şey eksilmez.-
Diğer bir delil; Ahmed, Müslim, Nesâi ve İbn-i Mâceh'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir.-
"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e: Babam öldü. Vasiyet de etmedi. Onun yerine benim sadaka vermem ona yarar sağlar mı? diye sordu. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Evet» buyurdu."
Allah : [265] âyetinde baba ve anneye duâ etmeyi emretmiş ve:[266]âyetinde meleklerin mü'minler için istiğfar etliklerini haber vermiştir. Keza :[267]âyeti Hameie-i Arş Meleklerinin mü'minlere istiğfar ettiklerini bildirir.
Bir kısmı yukarıya alınan deliller, başkasının amelinden yarar sağlanabildiğini kesinlikle bildirirler.
«Ve şüphesiz insan ancak çalıştığına erişir.[268] âyeti, yukarıdaki delillere aykırı değildir. Çünkü mü'miri, hayırlı bir amel işleyip sevabını bir mü'min kardeşine bağışladığı zaman, sevap bağışlanana ulaşır. Artık kendisi işlemiş gibi olur. Diğer taraftan bu âyet, bir kısmı yukarıda zikredilen deliller muvacehesinde husûsileşmiştir. İ k r i m e ' den rivayet edildiğine göre bu âyet Musa (Aleyhisselâm) ve İbrahim (Aleyhisselâm)'in kavimlerine mahsustur. Ümmet-i Muhammediye ise birbirinin amelinden yararlanır. Çünkü mezkûr deliller bunu gerektirir. Ayrıca Buharı ve Müslim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri bir hadîste meâlen şöyle Duyuruluyor :
"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Kız kardeşim Hacc yapmayı adadı. Ve adağını yerine getirmeden öldü, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellsm) :
«Eğer kardeşinin boynunda bir borç olsaydı sen onun yerine borcunu ödiyecek miydin?» diye sordu.
Adam: Evet, diye cevap verdi. Efendimiz:
«O halde kardeşinin Allah Teâlâ'ya ait borcunu öde. O, ödenmeye daha lâyıktır.- buyurdu."
Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh'in rivayet ettikleri şu mealdeki hadîs de ayrı bir delildir :
«İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez : Sadaka i Câriye, yararlı ilim ve ona duâ eden sâlih bir evlât.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabrini ziyaret etmenin fazileti hakkında pek çok hadîs rivayet olunmuştur. Bunların bir kaçının mealini söylemekle yetineceğim :
a - Eş-Şifâ Fi Hukûki'l-Mustafâ'da Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'dan rivayet edildiğine göre efendimiz.-
«Kim kabrimi ziyaret ederse, onun için şefaat etmem sabit bir hak olur.» buyurmuştur.
b - Enes bin Mâlik (Radiyallâhü anh)'den:
-Kim sevap niyetiyle Medine'de beni ziyaret ederse, o benîm komşum sayılır. Kıyamet günü ona şefaat ederim.» buyurulduğu rivayet olunmuştur.
c - Abdullah bin Ömer (Radıyalâhü anh)'dan gelen bir rivayette de :
«Kim vefatımdan sonra beni ziyaret ederse hayâtımda ziyaret etmiş gibidir.- buyurulmuştur.

d - 1bn-i Adiyy'in rivayet ettiği bir hadiste:
«Kim Kâ'be'yi ziyaret edip de beni ziyaret etmezse, bana cefâ et-mJs olur.» buyurulmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabrini ziyaret etmenin fazileti hakkında ciltler dolusu müstakil kitablar yazılmıştır. Hac menasiki hakkında yazılan kitaplarda bu konuda yeterli bilgi vardır. Ayrıca Şevâhidü'1-Hak adlı kitap, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabrini ziyaret, ondan yardım dilemek ve şefaati gibi önemli konular için yazılmış, tavsiyeye şayan bir kitabtır. Sa-hih-i Buharî'nin muhtasarı Tecrid-i Sarih terceme ve şerhinin Diyanet İşleri Başkanlığınca basılan nüshasının 1972 baskılı dördüncü cildinin 175. sahifesinde başhyan ve bir kaç sahife devam eden yeterli bilgi vardır. İsteklilerin oralara müracaat etmeleri tavsiyesiyle yeti-neyim. EI-Menhel yazarının verdiği ma'lumatın devamı:
2 - Hadîs, bu üç mescidin faziletine, diğerlerine üstünlüğüne ve onlarda kılınan namazın faziletine delâlet eder.
Mescid-i Harâm'a gitmeyi adayan kimseye bu adağın ifâsı gerekir. Mescid-i- Nebevi veya Mescid-i A k -s â ' ya gitmeyi adayan hakkında Şâ fi î' nin iki kavli var. Birisine göre bu adağı ifâ etmek müstehabtır. Diğer kavline göre vâcibtir. Bir çok âlim de vücübuna hükmetmiştir. Mâlik ve A h -m e d ' in kavli de budur. Ebû Hanîfe'ye göre böyle adağın yerine getirilmesi vâcib değildir.
Diğer mescidlere gitmeyi adamakla oralara gitmek vâcib olmaz. Ve adak oluşmuş sayılmaz. Mâ likiler' den Muhammed bin Mesleme hâriç, tüm âlimlerin mezhebi budur.
A h m e d' e göre bu adağı yapana yemin kefareti gerekir.
Bu üç mescidin üstünlüğünün sebebine gelince; M e s c i d - i Haram' daki K â ' b e , müslümanların kıblesidir. Hac için oraya gidilir. Mescid-i Nebevi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in mescididir. Ona ikram olsun diye Allah Teâlâ Onun mescidine özel fazilet vermiştir. Mescid-i Aksa ise, geçmiş ümmetlerin kıblesi idi. Taberâni ve Bezzâr'm tahric ettikleri Ebü'd-Derdâ' nın merfu1 bir hadîsine göre Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılı-nan yüz bin namaza; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin mescidinde kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan bin namaza ve Mescid-i Aksa'da kılınan bir namaz diğer mescidlerde kılınan beşyüz namaza bedeldir. [269]

197 - Küba Mescidinde Kılınan Namaz Hakkında Gelen Hadisler Babı

1411) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellrm)"ın ashabından olan Üseyd bin Züheyr el-Ensârî (Radıvallâhü anh)den rivayet edildiğine göre. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellrm) şöyle buyurdu, demiştir:
-Küba mescidinde kılınan bir namaz bir umre gibi (faziletli)dir.-"

1449) Abdurrahman bin Ka'b bin Mâlik (Radıyalİâhü anhümâ)\\a.n; Oda babası (Ka'b bin Mâlik) (Radıyallâhü an hy dan rivayet ettiğine &öre :
Ka'b (Rad;yallâhü anh) vefat edeceği zaman yanma gelen el-Be-râ bin Ma'rur'un kızı Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) .
Ey Ebâ Abdurrahman! (Öldükten sonra) falan adama rastlarsan benden ona selâm söyle, demiş. Ka'b (Radıyallâhü anh) de:
Allah seni bağışlasın ey Ümmü Bişr! Biz (şu anda) başka şeylerle çok meşgulüz, demiş. Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) :
Ey Ebâ Abdurrahman! Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'den şöyle buyururken işitmedin mi?:
«Şüphesiz mü'minlerin ruhları, yeşil kuşların içindedir. Cennetin ağaçlarından rızıklamrlar.» Ka'b (Radıyallâhü anh) :
Evet, (işittim) diye cevap verdi. Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) da : İşte bu odur, dedi." [270]

İzahı

Bu hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe âit metninin bir benzerini T i r m i z i ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
bindi: Benim gördüğüm müellifin sünen nüshalarının tümünde hadîsin ilk râvisi Ka'b (Radıyallâhü anh)'dır. Hadis Ka'b (Radıyallâhü anh)'m ölüm döşeğinde iken olan bir durumdan bahsettiğine göre ilk râvinin Ka'b (Radıyallâhü anh) değil, onun oğlu Abdurrahman (Radıyallâhü anh) olması zahirdir. Ve olay Abdurrahman (Radryallâhü anh) tarafından

anlatılmış gibidir. Çünkü olaya şahit olan odur. Rivayet eden de odur. Halbuki ilk râvi Ka'b (Radıyallâhü anh) olunca olayı anlatan Ka'b (Radıyallâhü anh) olmuş olur. Oğlu Abdurrahman (Radıyalİâhü anh) da kendisinden rivayet etmiş olur. Bu da mümkündür.
Şöyle ki: Muhtemelen : Abdurrahman (Radıyallâhü anh), Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) ile Ka'b (Radıyallâhü anh) arasında cereyan eden konuşmada hazır bulunmamış, bilâhere gelince babası yapılan konuşmayı kendisine nakletmiştir, demiştir.
T i r m i z i' nin rivayetinde Peygamber (Sullulltthü Aleyhi vu Sellem)'e âit hadis metninin baş kısmi: «Şehitlerin ruhları yeşil kuşlardadır...» şeklindedir.
Ümmü Bişr (Radıyalİâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in o hadisini rivayet etmekle mü'minlerin Ölümden sonra Allah katında yaşamaya devam ettiklerim ve dolayısıyla onlara selâm göndermenin mümkün olduğunu anlatmak istemiştir.
Müellifin rivayetinin zahirine göre bütün mü'minlerin ruhları, anılan durumdadır. Ka'b (Radıyallâhü anh) şehit olmadığı halde Ü mm ü Bişr (Radıyallâhü anhâJ'nin bu hadîsi ona da şümullü olduğu mânâda zikretmesi, ilâhî mağfirete mazhar olan tüm mü'minlerin ruhlarının böyle olduğuna delâlet eder. T i r m i z i' nin rivayetine bakılırsa müellifin rivâyetindeki mu'minler kelimesi, şehitler mânâsına yorumlanır.
Müslim'in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetinde :
•Şehitlerin ruhları, yeşil kuşların içlerindedir. Onlar için arşa asılı kandiller vardır. Onlar cennetten diledikeri yerlerde serbestçe dolaşırlar. Sonra o kandillere dönerler.» mealinde bir hadîs vardır.
Tuhfe yazarı el-Mirkafta şöyle demiştir: 'Ruhların tenâsuhuna ve ruhların ceset değiştirdiğine inanan bâzı kimseler, bu hadîsi delil göstermeye çalışmışlardır. Bu sapık akidede olanlara göre ruhlar güzel cesetlere girerek nîmetlenir. Ve müreffeh yaşar. Çirkin cesetlere sokulmakla ta'zib edilirler. Mükâfat ve ceza bundan ibarettir. Yâni hakikî cennet ve cehennem yoktur. Ruhlar iyi cesetlere yerleştirilmekle Cennete kavuşturulmuş olur. Çirkin cesetlere yerleştirilmekle Cehenneme sevk edilmiş olur. Bu akide bâtıldır. Çünkü şer'î Şerifin getirmiş olduğu ölümden sonra dirilmek, hesaba çekilmek, Cennet ve Cehennemin varlığı gibi dinin esaslarına ters düşer. Şerhü'1-Akâ-idin bâzı haşiyelerinde deniliyor ki: Tenasüh akidesinde olanlara göre tenasüh, ruhların âhirette değil, yaşadığımız âlem içinde bâzı bedenlerden çıkıp başka bedenlere geçmesidir. Çünkü onlar âhireti,
maz evde kılınan farz namazdan beşyüz derece üstündür. Vârid oian sahih hadislere göre Cuma namazı kılınan camiler ile kılınmayan mescidler arasında bir fark kaydı olmaksızın buralarda kılınan bir farz namaz evde kılınan namazdan yirmibeş derece üstündür. El-Menhel yazarı: Bu hadîs ile diğer hadislerin arasını bulmak şöyle demekle mümkündür.
Cemaatla kılınan bir farzın tek başına kılınan namazdan yirmibeş derece üstünlüğüne dâir hadîsler, ilk zamanlara âit idi. Sonra Cuma namazı kılınan mescidlerdeki namazın sevabı beşyüz dereceye çıkarıldı. Mescid-i Aksa ve Mescid-i Nebevi'de kılınan namazın sevabı hakkında da aynı şekilde uzlaştırıcı yorum yapılabilir, diyerek bunu açıklar.
Her ibâdetin en az on kat arttırıldığına dâir hadisin hükmü umumîdir. Evde kılınan namaz da bunun hükmüne dâhildir. Namazların farklı derecelen bu hadiste ifâde edilirken mezkur hadîs hükmü mahfuz tutulmakla beraber belirtilmemiştir. [271]

199 - Mescid-İ Nebeviye Minber Konulma Babı

1414) Übeyy hin Kâb (Radtyailûhü an/t)'(\en: Şöyle demiştir:
(Medine'deki) Mescid-i Nebevi çardak şeklinde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescidin kıble tarafında bulunan) bir hurma kütüğüne doğru namaz kılıyor ve o kütüğe dayanarak hutbe okuyordu. Ashâb'uıdan bir adam Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellemî'es
Cuma günü üzerinde duracağın bir şey (minber) yapmamızı arzu eder misin? Tâ ki, cemâat seni görebilsin ve hutbeni ona duyura-bilesin.diye sordu. Efendimiz:
-Evet,» buyurdu. Bunun üzerine adam onun için üç basamak yaptırdı. Minberin en yükseği odur. Minber konulmak istenince efendimizin (konuşunken) bulunduğu yere koydular. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere doğru kalkmak isteyince evvelce yaslanarak hutbe okuyageldiği kütüğün yanından geçti. Kütüğü geçince; kütük, yarıhncaya kadar feryat etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kütüğün sesini işitince minberden indî ve kütük sesini kesinceye kadar mübarek elini ona sürdü. Sonra minbere döndü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan sonra namaz kılmak istediği zaman kütüğe doğru namaz kılıyordu. Mescid yıkılıp değiştirilince Ubeyy bin Kâ'b (Radiyallâhü anh) bu kütüğü alıp götürdü. Ve çürüyünceye kadar onun evinde yanında idi. Sonra ağaç kurdu kütüğü yedi ve dağılmış oldu."

1415) Enes bin Mâlik (Radtyalâhü </>//>/den .Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe okurdu. O, minber ittihaz edilince minbere doğru Hadis, muhtelif şekillerde yoıııi^ıimıştu'. üu konuda Tuhl'e'de şöyle denilmiştir :
Hadîs, ölümün şiddetini ifâde eder, diyenler chr.uştur. Varı i se-kerâtta duyulan ıstırabın şiddetiyle, hastanın alnı terler.
Bâzıları : Sekerâtta. hinin terlemesi hayra alârneüır, diye yorum-lü mıhlardır.
İbnü'l-Melik: Yanı mü'minin günahlardan arınması veya derecesinin yükseltilmesi için sekerâtı öyle şiddetli olur ki, alnı terler, demiştir.
T u r b e ş t i : Hadis, iki şekilde yorumlanabilir: Birincisi olu mun şiddetidir. İkincisi mü'min helâl rızik talebi yolunda vû namaz, oruç gibi ibâdetlerin ifası uğrunda aJın teri döker. Tâ ki, ak bir yüzle Allah'a kavuşsun. Birinci yorum daha açıktır, demiştir.
E 1 -1 r â k i de : Hadîsin mânâsında ihtilâf edilmiştir. Bâzıîa rı sekerâtm şiddetinden dolayı alın terler demişlerdir. Bâzıları da . Mü'min sekerâtta Allah Teâlâ'dan haya ettiğinden dolayı terler. Sebebi de şudur: Mü'min günahkâr olmakla beraber sekerâtta mağfiret ve nimetle müjdelenince mahcup kalır ve bunun için alnı terle*

EKSİK

1419) El-Muğîre (bin Şu'be) (Radtyallûhü anfı)\len; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazında ayakta o kadar durdu ki iki ayağı (veya iki baldırı) şişti. Kendisine
(Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından) :
Yâ Resûlallah! Allah senin geçmiş ve gelecekteki günahlarını mağfiret etmiştir. (İbâdet hususunda niçin bu derece güçlüğe katlanıyorsun?) denildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu ilâhi mağfirete karşı gece ibadetiyle) :
«Şükreder bir kul olmıyayım mı?» diye cevap buyurdu." [272]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir.
Buharı gece namazı bahsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarının namazda uzun süre ayakta durmasından dolayı şiştiğine dâir açtığı bâbta bunu rivayet etmiştir.
Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e neden namazı bu kadar uzattığını soran zâtın ismi belirtilmemiştir. Diğer rivayetlerden soru sahibinin (Âişe (Radıyallâhü anhâ) olduğunu an-lıyoruz.
Peygamberlerin, bütün günahlardan masum olduğu bilinmektedir. Bâzı âlimler demişler ki : Kitab ve Sünnetle bâzı peygamberlere günah isnad edilmiştir. Meselâ Âdem (Aleyhisselâm) hakkında
Kuranı Kerîm'de: «Âdem Rabb'ine isyan etti.» buyurulmuştur. Bu ve benzeri yerlerdeki günahlardan maksad, en iyisini bırakmaktır. Bu da peygamberler için çok görülerek buna günah ismi verilmiştir. Kur'an ve Sünnet dışında peygamberlere kusur isnadı, kesinlikle haramdır.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ibâdete düşkünlüğünün sebebini sorarken :
"Sizin geçmiş ve gelecek tüm günahlarınız mağfiret olmuştur." sözü ile Fetih süresindeki ilâhî müjdeye[273] işaret etmek istemiştir. Nitekim bundan sonra gelen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde :
"Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını tamamen mağfiret eylemiştir." denilmiştir. Peygamberler her tür günahtan masumdurlar. Allah Teâlâ onları korur ve bilhassa Peygamber efendimize özel bir mükâfat olarak faraza kusur sayılabilecek bir durum olsa dahi bunun peşinen bağışlanmış sayılacağını müjdelemiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den başkası da bu soruyu sormuş olabilir. Soru sahipleri, çok ibâdet etmenin ilâhi mağfireti elde etmek için olduğunu saymışlar, mağfiret hâsıl olunca çok nafile ibâdete hacet olmadığı kanısını taşımış olabilirler. Verilen cevabta çokça ibâdetin, nimetlerin şükrünü edâ etmek için olduğu buyurulmuştur. Mü'min bu amaçla çok ibâdet etmelidir. Olan günahlar da bu vesile ile bağışlanabilir.

1420) Ebû Hüreyre (RadıyaUâhü anhyAen; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakları (veya baldırlan) şişene kadar (geceleyin) namaz kılardı. Kendisine: Şüphesiz Allah, senin geçmiş ve gelecek günâhını mağfiret eylemiştir. (Hâl böyleyken niçin bu kadar

nafile namaz kılıyorsun?) denilmiş- kendisi :
«Ben çok şükreden bir kul olmiyayım mı?» diye cevap vermiştir."
Not: Zpvâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Hüreyre (R.A.)'in hadisinin senedi kuvvetlidir. Müslim, bu senedin bütün râvilerini hüccet saymıştır. Ebû Dâvûd hâriç Kütüb-i Sitte sâhibleri bu hadisi el-Muğıre (R.A)'den rivayet etmişlerdir. Tir mizî de Câbir tR.A.I'den rivayet etmiştir

1421) Câbır bin Abdülah (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern)'e: Hangi nama£ ef'dal-dir? diye sorulmuş; kendisi:
«Kunutu (kıyamı) uzun olan» buyurmuştur." [274]

İzahı

Müslim, Tirmizî ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir.
Âlimler, bu hadîsteki kunutu, kıyam ile yorumlamışlardır.
Bu bâbtaki hadîsler, kıraati uzun tutulan namazın kıraati kısa tutulup rek'at sayısı ve dolayısıyla rükû ve secdesi çok olan namazdan efdal olduğuna delâlet ediyorlar.
E M r â kî: Kıyamı uzun tutmanın efdâliyetine âit hadîslerin, cemaatla kılınması meşru olmıyan nafile namaza ve tek başına kılınan farz namaza âit olarak yorumlanması açıktır. Çünkü imâm farz namazlarda ve cemaatla kılınması meşru olan nafilelerde kıyamı hafif tutmakla memurdur. Ancak kendisine uyanlar, belirli kişiler olup, uzatmayı tercih etseler ve çocuk ağlaması gibi hafif tutmayı gerektiren bir mazeret p ydâ olmazsa, kıraati uzatmakta beis yoktur, demiştir.
Hanefîler ve Şâf iller, bu bâbtaki hadîsleri delil göstererek : Nafile namazlarda kıyamı uzun tutmak, çok rüku' ve secdeden efdaldir, derler.
T i r m izi: Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre kıyamı uzun tutmak, çok rükû ve secde etmekten efdaldir. Bâzılarına göre bunun aksine çok rükû ve secde, kıyamı uzun tutmaktan efdaldir. Ahmed bin Hanbel demiştir ki: Bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den iki hadîs rivayet olunmuştur: Yâni. hem kıyamı uzun tutmanın efdâliyeti hakkında hadîs vardır. Hem de çok rükû ve secde etmenin faziletine âit hadîs vardır. Bu sebeple bir hüküm beyan etmemiştir, t s h a k ise şöyle demiştir : Gündüz kılınan nafilede rükû ve secdenin çok yapılması efdaldir. Geceleyin kıyamı uzun tutmak efdaldir. Ancak her gece belli bir hizbi olan kimse, namazda o hizbini zâten okuyacak ve kıyamı uzun tutacak. Bunun yanında çok rükû .ve secde etmesi efdaldir, derim Çünkü bu da onun için yeni bir kazanç olmuş olur, demiştir. [275]

201 - Çok Secde Etmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1422) Ebû Fâtime[276] (Radıyallâhü ankâ)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Yâ ftesûia İlahî Üzerine dosdoğru durup işliyeceğim bir ameli bana haber ver dedim. Buyurdu ki:
«Secdeye sarıl. Çünkü şüphesiz sen Allah Teâlâ'ya bir secde etmezsin ki, Allah onunla seni bir derece yükseltmesin. Ve senden bir
hatâvı onunla riiieîirmpcin ."
hatâyı onunla düşürmesin

1423) Ma'dân hin Kbî Talhâ d-Yamıırî[277] (Radiyallâhü anh)'-den ; Şöyle demiştir :
Ben, Sevbân (Radıyallâhü anh)'a rastladım. Ona dedim ki: Allah Teâlâ'nın beni yararlandıracağı umulan bir hadîsi bana anlat. Ma'dân (Radıyallâhü anhJ demiştir ki:
Sevbân (Radıyallâhü anh) sükût etti. Sonra ben dönüp söyleri?-ğimin mislini söyledim. O (yine) sustu. Üç defa tekrarladım. Ondan sonra Sevbân (Radıyallâhü anh) bana dedi ki:
Allah için secdeye sarıl (bol secde et.) Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'den işittim. Buyurdu ki:
«Allah'a secde eden bir kul yoktur ki, Allah onu secde ile bir derece yükseltmesin. Ve o secdeyle ondan bir günahı düşürmesin.» Ma'dân (Radıyallâhü anh) demiştir ki:
Sonra Ebü'd-Derdâ' (Radıyallâhü anh) a rastladım. Ona da aynı dilekte bulundum. O da Sevbân (Radıyallâhü anh) in sözünün mislisini söyledi."

1424) Ubâde bin.es-Sâmit (Radıyallâhü <z«/r/den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyururken işitmiştir :

-Allah'a bir secde eden hiç bir kul yoktur ki, Allah ona o secde ile bir hasene yazmasın, onun bir günahını silmesin ve onu o secde ile bir derece yükseltmesin. Artık çok secde ediniz.Râvi el-Velîd bin Müslim'in tedlisciliği nedeniyle Ubâde (R.A.)'ın hadisinin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [278]

İzahı

Ebû Fâtirae (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini başkaca bir rivayet edene rastlamadım.
Sevbân (Radıyallâhü anh) in hadîsini Müslim, T i r-mizi, Ebü Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarının dediğine göre Müslim, Ahmed ve Ebû D â v û d ' un rivâyetindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e âit hadis metninin başı şöyledir:
= «Çok secde etmeye devam et...»
Ş e v k â n i, en-Neyl'de : Bu hadîs, çok secde etmenin matlûb olduğuna delâlet eder. Buradaki secdeden maksat, namaz içindeki secdedir. Yâni: Bol namaz kıl ki bol secde edesin. Çok secde etmeye teşvikte bulunmanın sebebi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) den rivayet edilen şu mealdeki hadîstir:
-Kulun Rabb'ine en yakın olduğu hâl, kulun secdede olduğu hâldir.» Nevevi böyle demiştir. Bu hadîs, secdenin kıyamdan ve namazın diğer rükünlerinden efdal olduğunu söyliyenler için delil-dir, demiştir.
Tirmizi ve Bağavi' nin anlattıklarına göre içlerinde Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in bulunduğu bir cemâat, çok secde etmenin kıyamı uzatmaktan efdal olduğunu söylemiştir. Mâliki mezhebinde iki kavil vardır. Bir kavle göre kıyamı uzatmak efdaldir. Diğerine göre çok secde etmek efdaldir. Kıyamı uzatmanın efdâliyetine âit gerekli bilgi bundan önceki bâbta verilmiştir.
U b â d e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi Zevâid türündendir.
Ş e v k â n i :Bu bâbta rivayet edilen hadisler, çok secdenin kıyamı uzatmaktan efdal olduğuna delâlet etmezler. Hak olanı, kıyamı uzatmanın efdâliyetidir. Çünkü çok rükû ve secde edilmesine âit hadîslerde : «Efdaldir (= Yâni daha faziletlidir.)- ifâdesi yoktur. Sâdece fazileti belirtilmiştir. Fakat kıyamın uzatılmasına âit hadîslerde : «Efdaldir (= daha faziletlidir.)- ifâdesi kullanılmıştır, demiştir. [279]

Bu Bâbtaki Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 - Çok secde etmek tavsiye edilmiştir. Bu secdeden maksadın, namaz içindeki secde olduğu yukarıda belirtilmiştir.
2 - Kulun yaptığı her secdeye karşılık Allah onun mertebesini bir derece yükseltir, bir günahını siler ve ona bir hasene yazar. [280]

202 - Kulun İlk Hesaba Çekileceği Şey Namazdır, Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1425) Knes bin Hakîm ed-Dabbî[281] (Rndıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Ebû Hüreyre (Hadıyallâhü anh) bana dedi kî : Sen şehrinin halkına vardığın zaman, benim Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'den şunu buyururken işittiğimi onlara haber
ver :
«Kıyamet günü müslüman kulun ilk hesaba çekileceği şey, farz namazdır. Eğer farz namazı tam yapmış ise (mesele yok.). Aksi takdirde (Allah tarafından meleklere) :
Bakınız, onun nafile namazı var mı? buyurulacak. Eğer nafilesi varsa, farz namazları ondan ikmâl edilir. Sonra şâir farz ameller hakkında bunun misli işlenir,»"

1426) Temîm ed-Dârî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği şey (farz) namazıdır. Eğer farzı tam yapmış ise ona sevap sayılır. Şayet farzı tam yapmamış ise Allah Sübhânehü ve Teâlâ meleklerine :
Bakınız! Kulum için nafile namazdan bir şey bulur musunuz?
ikmâl ediniz . Sonra dıger ameller buna göre ele alınır (hesaplanır) »[282]

İzahı

(Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizi temim ed-Dari (Radıyallâhü anh) '-Ebû Dâvûd ve Ahmed deri-
Ebû Hüreyre de rivayet etmiştir.
Müellifin iki senedle den rivayet ettiği hadîsi vâyet etmişlerdir.
Bu hadislerde : «Kıyamet günü müslüman kul önce farz namazdan hesaba çekilecek. Farz namazı vaktinde edâ etmiş ise bu namazı onun için ecir ve sevab olur. Şayet tam olarak kılmamış ise bunun eksikleri varsa nafile namazından kapatılmaya çalışılacaktır.» buyurulmuştur.
Hadislerin zahirine göre kişinin kılmadığı farz namazların yeri, nafile namazlarla doldurulacak. Bu nafile farza bağlı sünnetler olabildiği gibi şâir nafileler de olabilir,
El-Irâkî, Tirmizî' nin şerhinde bu yorumu vermekle beraber, diğer iki yorumun muhtemel olduğunu belirterek : Farzlar-daki sünnetler ve sehiv secdesi ile tamiri mümkün olan mühim hususlar, namazdaki huşu1, zikirler ve dualarda görülecek noksanlıklar, nafile namazları ve onlardaki benzen şeylerle kapatılır. Veyahut farz namazların şartlarında ve rükünlerinde bir eksiklik görülürse nafilelerle tamir edilir, demiştir.
İbnü'l-Arabi: Farzların sayısında görülecek noksanlıkların nafilelerle ikmali muhtemel olduğu gibi, farz namazda bulunması gerekli huşu' bakımından görülecek noksanın nafilelerle telâfi edilmesi mânâsı da muhtemeldir. Bence birinci ihtimal daha açıktır. Çünkü hadîslerde buyuruluyor ki:
-Namazın hesabı bittikten sonra zekât v.s. amellerin muhasebesi de namaz gibi yapılacaktır.» Bilindiği gibi zekâtta ancak ödenen farz kısmı var. Bir de farzdan fazla olarak ödenen meblâğ var. Zekâtın farz bölümünde görülecek eksiklik, zekâttan ayrı olarak ödenen fazlalıkla ikmâl edileceği gibi farz namazdan fazla olarak kılınan nafileler ile eksik kalan farz namazların yeri doldurulur. Allah'ın fazl-ı geniştir, demiştir.
Hadislerde : «Namazın muhasebesinden sonra diğer farz ibâdetler namaz gibi hesap edilir» buyurulmuştur. Yâni zekât, oruç, hac gibi sair farzlarda noksanlık varsa, nafile olarak verilen sadaka, tutulan oruç ve yapılan hac ile tamir edilir. [283]

203 - Farz Namazın Kılındığı Yerde Nafile Namazın Kılınması Hakkında Gelen Hadîsler Bâb

1427) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü a«A/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selİetn) şöyle buvurdu. demiştir :
«Sizden birisi namaz (yâni sünnet) kılacağı zaman (yerini değiştirmekten) ileri gitmekten veya geri çekilmekten veya sağına yahut soluna (çekilmekten) âciz mi kalıyor?»" [284]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin mânâsı şudur: Biriniz farz namazı kıldığınız yeri değiştirerek nafile namazı kılmak için önce, arkaya, sağa veya sola gitmekten âciz midir?
Hadîsteki "Subhâ" nafile demektir. Hadîsteki «...yâni subhâ...» ifâdesi, bâzı râvilerin açıklamasıdır.
Hadîs, kişinin farz namazı kıldıktan sonra nafileyi kılmak istediğinde yerini değiştirmesinin meşruluğuna delâlet eder. Bu hususta imam olan ve olmayan arasında bir fark yoktur. Bunun hikmeti, secde yerlerinin çoğaltılmasıdır. Çünkü Buhâri ve Bağavî' nin dediği gibi secde yerleri, secde eden kişi için kıyamet günü şehâdet edecektir.
En-Neyl yazarı: Kişi, farz olsun, sünnet olsun her namazdan sonra kılacağı ikinci namaz için yer değiştirmelidir. Eğer yer değiştir-miyecek olsa, hiç olmazsa yanındakilerden birisiyle, usûlü dâiresinde bir konuşma yapmalıdır. Çünkü arada konuşmadan ve yer değiştirmeden iki namazı üst üste kılmak, Ebû Dâvûd, Hâkim ve Taberâni' nin el - E z r a k (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri bir hadîsle yasaklanmıştır, demiştir. [285]

Hadisin Fıkıh Yönü

Farzdan hemen sonra aynı yerde nafileye durmak mekruh tur. Hanefîler'e göre "Allâhümme Ente's-Selâmü..." zikriyls ara vermek müstehabtır. Diğer mezheblere göre namazdan sonra okunması vârid olan istiğfar, teşbih, hamd ve tekbirle ara vermek mendubtur.

1428) El-Muğîre bin Şube (Radıyallâhü anh)\\cn rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İmam farz namazı kıldırdığı yerden başka bir yere geçmedikçe aynı yerde namaz kılamaz.»" [286]

İzahı

Müellifin iki senedle e 1 - M u ğ i r e (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, râvi A t â ' nın e 1 - M u ğ î re (Radıyallâhü anh) 'ye ulaşmadığını söylemekle hadisin munkatı' olduğunu belirtmek istemiştir. El-Menhel'de belirtildiğine göre A t â meşhur kavle göre
Hicretin 50. yılı doğmuş, bu tarih e 1-M u ğ i r e (Radıyallâhü anh)'in vefat târihidir.
Hadis, yasak anlamında kullanılmıştır. EI-Menhel yazarı şöyle der:
"Bu hadis, imamın farzı bitirince başka yerde sünnet kılmak üzere yerini değiştirmesinin müstehabhğına delâlet eder. Fıkıh âlimleri bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Ebû Hanife'ye göre son sünneti olan her farzdan sonra imam yerini değiştirmelidir. İkindi ve sabah gibi son sünneti olmayan namazlardan sonra yer değiştirmemelidir.
2 - Hanefîler' den İmam Muhammed'e göre tüm farzlardan sonra imam yer değiştirmelidir. Tâ ki herkes imamın boynunda sehiv secdesinin bulunmadığını iyice anlasın. El-Bedâyf de ; Rivayet edildiğine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) farz namazı bitirince kızgın taşlar üs-tündeymişler gibi hızla yerlerinden kalkarlardı, denilmiştir.
3 - Mâliki, Şafii ve Hanbeliler'e göre imamın farz kıldığı yerde sünnet kılması mekruhtur.
Yukardaki görüşler, yerin müsait olması hâline mahsûstur. Yerin sıkışıklığı gibi bir mazeret olduğu zaman imam, bulunduğu yerds sünnetini kılar. [287]

204 - Mescidde Muayyen Bir Yeri Yurt Eüınip Dâima Orada Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1429) Abdurrahman bin Şibl [288] (Radıyallâhü anft)'den; Şöyle demiştir :
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç şeyden nehiy buyurdu :
Karganın gagalaması (gibi çabuk secde etmek)ten, yırtıcı hayvanın yayılışı (gibi secdede kollan yere yaymak) tan ve devenin (su çevresinde çökmek için) belirli bir yeri yurt edinmesi gibi adamın (mescidde) namaz kıldığı yeri yurt edinmesinden." [289]

İzahı

Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesâi, İbn-i Huzey-me, İbn-i Hibbân ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazan, hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: "Karganın gagalaması rükû ve secdeye varış ve kalkışında acele etmekten kinayedir. Bilindiği gibi rükû ve secdelerde rükû'dan ve birinci secdeden sonraki kalkışlarda, yâni i'tidâl ve iki secde arasındaki oturuşta asgari bir veya üç "Sübhânellâh" diyecek kadar durmak gerekir. Bu rükünlerde acele edenler, gagasıyla yerden bir şey alan karga'ya benzer.
Yırtıcı hayvanın yayılışından maksad, secdede kolları yere yaymaktır. Bilindiği gibi köpek ve başka hayvanlar yatarken kollarını yere yayarlar.
Deve, sulanmaya götürüldüğünde biraz su içtikten sonra su çevresinde muayyen bir yere çöker. Orada dinlendikten sonra tekrar su içmeye gider. Dönüşünde aynı yere çöker. Devenin çökmek için belli bir yeri seçmesi ve hep oraya çökmesi gibi kişinin mescidin muayyen bir yerini kendine tahsis edip dâima orada namaz kılması ve mescidin başka yerlerinde namaz kılmaması yasaklanmıştır. Bunun hikmeti; Böyle bir davranışın «şöhret, riyakârlık ve gösterişe yol aç-masıdır."
Secdede acele etmek ve kolları yere yaymak hususları, beşinci kitabın yirmi birinci babında geçen 891 - 892 nolu hadîsler bölümünde izah edilmiştir.

1430) Yezîd bin Ebî Ubeyd (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine Seleme bin el-Ekvâ (Radıyallâhü anh), kuşluk namazını kılma-ya gelirdi. (Mescid-i Nebevî'deki Osman bin Affân

(Radıyallâhü anh) a âit) Mushaf a yakın sütünün yanına giderek ona yakın bir yerde namaz kılardı. Ben ona :
Niçin şurada namaz kılmıyorsun? diyerek mescidin bâzı taraflarını işaret ederdim. O derdi ki:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. (Namaz kılmak için) burayı arzulardı." [290]

İzahı

Hadis, Seleme bin el-Ekvâ (Radıyallâhü anh)'in kuşluk namazı için Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'ın mus-hafının bulunduğu yere yakın olan sütunun bulunduğu semti seçerek orada kuşluk namazına durmayı itiyad ettiğine delâlet eder ve sebebi sorulduğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in orada namaz kıldığı için Ona uymak ve feyiz ve bereketini almak niyetiyle böyle yaptığı verdiği cevaptan anlaşılır.
Sindi: Bu hadîsten anlaşılıyor ki; Mescidin muayyen bir yerinde çok namaz kılmakta beis yoktur. Bilhassa büyük zâtların izlerinden feyiz almak ve onlara uymakla bereket kazancı düşüncesiyle böyle davranmakta hiç mahzur yoktur. Bir önceki hadîsteki yasaklama, mescidin muayyen bir yerini tahsis etmek hakkındadır, demiştir. [291]

205 - Ayakkabının Namazda Çıkarılacağı Zaman Nereye Konulacağı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1431) Abdullah bin es-Sâib[292] (Radtyalâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir :
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (Mekke) Fetih günü namaz kılarken gördüm. Ayakkabılarını sol tarafına bıraktı." [293]

İzahı

Ebü Dâvûd ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîs, namaz kılanın ayakkabısını sol tarafına bırakabileceğine delâlet eder. Ancak sol tarafında kimsenin bulunmaması şarttır. Bunu böyle yorumlamak gerekir. Çünkü bundan sonra gelecek hadiste sol tarafta bir kimse varsa ayakkabının oraya konmaması emredilmiştir.

1432) Ebû Hüreyre (Radıyailâhü anh)\]en rivayet edildiğine yöre: Resülullah (Sallallahü Alevhi ve Scllem) şövle buyurdu, demiştir :
«Ayakkabılarını ayaklarından çıkarma. Eğer çıkarırsan ayakla rının araşma koy. Onları ne sağ tarafına ne arkadaşının sağ; tarafına ne de arkana bırak ki, sen aradakilere eziyet etmiyesin.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Dâvûd bu hadîsin bir parçasını rivayet etmiştir. Bunun senedindeki Abdullah bin Saîd'in zayıflığı hususunda ittifak vardır. [294]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Ebü Dâvûd bu hadîsin bir kısmını rivayet etmiştir. Oradaki hadîs meâlen şöyledir:
«Biriniz namaz kılmak isteyip ayakkabılarını çıkarırsa ayakkabı-larıyla kimseye eziyet etmesin. Onları ayaklarının arasına bıraksın veya onlarla namaz kılsın.» Ebû Dâvûd'un Ebû Hüreyre (Radıyailâhü anhl'den olan diğer bir hadisi de meâlen şöyledir:
* Biriniz namaz kılacağı zaman ayakkabılarını sağ tarafına bırakmasın, sol tarafına da, başkasının sağ tarafında olacaksa bırakmasın. Ancak sol tarafında kimse yoksa oraya bırakabilir. Ayakkabı larım iki ayağının arasına bıraksın.-
Hadîsin : «Ayakkabılarını ayaklarından çıkarma!» hükmü ayakkabıların temiz olması hâline mahsustur. Necis olduğu takdirde çıkarılmasının zorunluğu mûlumdur. Ayakkabı ile namaz kılma hük mü ve bu husustaki âlimlerin görüşleri beşinci kitabın 86. babında geçen 1037- 1039 nolu hadîsler bahsinde geçmiştir.
Hadîs, çıkarılan ayakkabıların kimseye eziyet vermemesi için ayakların arasına konmasını meşru görmüştür.
Sindi bu hususta şöyle der: 'İki ayak arasındaki boşluk, normal olarak ayakkabıların konmasına müsait değildir. Bu sebeple maksat; ayakkabıların iki ayağın hizasında ve kişiyle secde yeri

arasındaki boşluğa konması olabilir. Yâni secde edilirken dizlerin ilerisine ve göğüs hizasına gelecek yere konması kastedilmiş olabilir. Şöyle demek de mümkündür: Asr-ı Saâdet'teki pabuçlar çok ince idi. Ayaklar arasına konması mümkündü. Hüküm bu tip ayakkabılara mah sustur."

Ayakkabıların ayaklar arasında yere konması veya göğüs hizasına konması, ayakkabıların temiz olması veya ayakkabıların üstünün temiz bir şeyle örtülmesi şartına bağlıdır. Çünkü namazın sıhhatinin şartlarından birisi de namaz kılınacak yerin temiz olmasıdır. Namaz kılan kişinin vücud veya elbisesinin bir necasete dokunma-sıyla namaz bozulur.

Hadis, kimseye eziyet olmayacaksa, yâni sol tarafta bir kimse yoksa ayakkabının o tarafa konabileceğine delâlet eder. [295]

---

[1] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/583-584

[2] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/584-587

[3] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/587

[4] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/587-589

[5] Belden aşağı giyilen elbisedir.

[6] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/589-592

[7] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/592-593

[8] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/593-594

[9] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/594

[10] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/595

[11] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/595-597

[12] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/597-598

[13] Namaza bina etmekten maksat şudur: Kişinin namazın bir kısmını kıldıktan sonra abdesti bozulunca veya abdestsiz olduğunu hatırlayınca gidip ab-dest aldıktan sonra gelip namazın kalan kısmmı evvelce kalmış olduğu kısım üzerine ilave edip namazını böylece tamamlamasıdır. Mesela öğlenin İki rek*atini kıldıktan sonra mezkûr hal belirince gidip abdest aldıktan sonra gelir, namaza yeniden başlamaz da sadece .kalan iki rek'atı kılıp selam verir. Son iki rek'atı İlk iki rek'at üzerine bina etmiş olur.

[14] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/599

[15] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/599-602

[16] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/602-605

[17] Kitabımızın 1221 nolu hadisidir.

[18] Kitabımızın 624 nolu hadîsidir.

[19] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/605-608

[20] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/609

[21] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/610

[22] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/610-612

[23] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/612-613

[24] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/614-615

[25] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/615-616

[26] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/616

[27] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/616-618

[28] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/618-619

[29] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/619-625

[30] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/625-628

[31] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/628-629

[32] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/629-630

[33] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/630-631

[34] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/632-633

[35] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/633-636

[36] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/636-637

[37] Ebû Malik Sa'd bin Târik el-Eşcai el-Kufİ (R.A.) babası Tank ve Enes bin Mâlik (B.A.)'dan rivayet etmiş, kendisinden de ŞuT» ve Sevr! rivftyet etmişlerdir. Ahmed ve tbn-i Muin onu sıka saymışlardır. Hicri 140 yılı dolaylarına kadar yaşamıştır. Kütüb-i Sitte sahibleri onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa: 134)
Tank bin Eşyem tbn-t Mes'ud (R.A > sahabîdir. 14 hadisi vardır. Müslim iki hadisini, diğerleri de iki hadisini almışlardır. Kendisinden de Oflu Ebû Malik (R.A.) rivayet etmiştir. (Hulasa : 178)

[38] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/637-638

[39] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/638-639

[40] Ali tmran: 128

[41] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/639-640

[42] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/640-642

[43] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/642-643

[44] Yûsuf : 48

[45] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/643-645

[46] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/646

[47] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 3/646-647

[48] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/5-6

[49] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/6-7

[50] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/7-8

[51] 283 nolu hadis bahsinde hal tercemesi geçmiştir.

[52] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/8-9

[53] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/9-13

[54] Hulâsa: 231

[55] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/13-14

[56] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/14

[57] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/14-15

[58] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/15-16

[59] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/16-18

[60] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/18-19

[61] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/19-21

[62] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/21-23

[63] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/23-25

[64] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/25

[65] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/25-26

[66] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/26-29

[67] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/29-31

[68] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/31-33

[69] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/33-34

[70] İshak bin Abdîllah bin el-Hâris bin Kinâne el-ÂmirÎ (R.A.) Peygamber (S.A.Vj'den mürsel olarak rivayette bulunmuş, ayrıca Ebû Hüreyre <R.A.) ve İbn-i Abbâs (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Âmir bin Sa'd ve Abdülmelik bin Ebî Bekir (R.A.)'den rivayetleri var. Kendisinden de iki oğlu Abdurrahman ile Hişâm ve Ömer bin Muhammed el-Esleml, rivayet etmişlerdir. Sıkadır. Üçüncü tabakadandır. Ebû Davûd, Nesai ve Tirmizl de rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel : cild 7, sahife 6)

[71] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/34-35

[72] El-Velîd bin Utbe veya bin Ukbe'nin, hicretin 58. yılı Medîne emiri bulunduğu tbn-i Cerlr tarafından nakledilmiştir.

[73] Hal tercemesi 434 nolu hadîsin izahında geçmiştir.

[74] Musalla şehir ve köy dışında namaz kılmak için tahsis edilen sahadır.

[75] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/35-36

[76] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/37-38

[77] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/38-39

[78] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/39-42

[79] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/42-45

[80] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/45

[81] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/45-47

[82] Emevî halîfelerinden olan Mervân bin el-Hakem, halîfe Abdülmelik'in babasıdır. Muâviye (R.A.) halîfe iken Mervân'ı Medîne Valiliğine atamıştı. Msrvan h. 64 yılının sonlarına doğru halîfe olmuş ve 65 yılında vefat etmiştir. (Tuhfe ; C. 1. Sah. 375)

[83] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/47-49

[84] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/49-51

[85] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/51-52

[86] Kesir'in dedesidir. adı Amr bin Avf el-Müzenl'dir. Künyesi Ebû Abdil-lah'tır. Sahâbidir Bedir savaşına katılmıştır. (Tuhfetü'l-Ahvezl : Cild 1. Sah. 376)

[87] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/52-53

[88] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/53-55

[89] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/55

[90] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/55-56

[91] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/56-57

[92] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/57-59

[93] Ebû Kâhil'in isminin fcays bin Aiz olduğu vs sahâbüik şerefine maz-har olduğu müellifin beyan ettiği senedlerde belirtilmiştir. Râvisi îsmâil bin Ebi HâUd'dir.

[94] Nubayt bin Şarît bin Enes bin Mâlik el-Eşcai el-Kufi (R.A.) sahâbidir. Peygamber, Enes bin Mâlik ve Salim bin Ubeyd'den rivayetleri vardır. Kendisinden de oğlu Seleme, Nuaym bin Ebi HÎnd ve Ebû Mâlik el-Eşcai rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Nesâi, tbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel : cild Tekmile 2. Sah. 52)

[95] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/60-61

[96] Hâl tercemesi 820 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[97] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/62

[98] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/62

[99] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/63-64

[100] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/64-65

[101] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/65-66

[102] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/66-67

[103] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/67-69

[104] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/69

[105] Iyaz bin Amr el-Eş'ârî'nin sahâbiliği ihtilaflıdır Râvileri Şa'bi ve Samk bin Harb'dır. Ebû Hatim : Iyaz tabiîdir, mürsel rivayetleri vardır. Ebû Ubeyde'yi gönnüştür. der. < Hulâsa :   Sah. 301)

[106] Enbar Irak'ta bir şehirdir.

[107] Hâl Urcemesi 466 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[108] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/70-71

[109] Müzmûr ve mizmâr ; Düdük, ney ve kaval ve bunları çalmak, ıslık çalmak anlamlarına gelir. Zemir de güzel ses ve makamla şiir okumaktır. Burada son mânâ kastedilmiştir.

[110] Bu hadis müellifimizin 1898 noJu hadisidir. Geniş bilgi için oraya müracaat edilebilir.

[111] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/71-73

[112] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/73-75

[113] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/75

[114] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/75

[115] Hâl tercemesi 647 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[116] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/76

[117] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/77-78

[118] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/78-79

[119] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/79-80

[120] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/80-81

[121] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/81-83

[122] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/83-84

[123] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/84

[124] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/84-85

[125] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/86

[126] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/86-87

[127] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/87

[128] Sahâbi olan bu zâtın râvisi. torunu olan Abdurrahman bin Ukbe bin el-Fâkih'tir. İbn-i Mâceh. onun hadislerini rivayet etmiştir. (Hulasa-311)

[129] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/87-88

[130] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/88

[131] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/89

[132] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/89-90

[133] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/90-91

[134] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/91-92

[135] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/92-93

[136] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/93-94

[137] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/94-95

[138] Hâl tercemesi 465 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[139] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/95-96

[140] El-Muttalib'in hangi zat olduğu hususunda ihtilâf olmuştur. Çünkü birisi : el-Muttelib bin Ebl Vedâa es-Sehmİ Ebû Abdülah'tır. Bunun hadisleri vardır. Râvileri ise Ca'fer, Kesir ve Abdurrahman'dır. Diğeri de : El-Muttalib bin Rebia bin el-Hâris bin Abdilmuttalib el-Hâşimî'dir. Bu zât sahâbîdir. Râvîsi Abdullah bin el-Hâris bin Nevfel'dir. Tehzîb'te belirtildiğine göre Ibn-i Mâceh bu zâta el-Muttalib bin Ebî Vedâa demiştir. (Hulâsa : 379)

[141] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/96-98

[142] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/98

[143] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/99-100

[144] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/100-102

[145] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/102-104

[146] En-Nadr biri-Ş«ybân el-Huddâni el-Basri Ebû Seleme (R.A.)'den rivayet etmiştir. Hâvisi el-Kasitfı'djr. Buhâri : Onun hadisi sahih degîî, demiştir. (Hulâsa : Sah. 401 >

[147] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/104-106

[148] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/106

[149] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/106-107

[150] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/107-109

[151] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/109

[152] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/109-110

[153] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/111-112

[154] Fetih Sûresi: 29.cu âyet

[155] Hâl tercemesi 1095 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[156] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/112-114

[157] Furkan, 63.

[158] Furkan, 67.

[159] Furkan, 64.

[160] Furkan, 75.

[161] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/114-115

[162] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/116-117

[163] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/117

[164] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/117-118

[165] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/118

[166] Abdurrahman bin es-Sâîb isminde olup Sahâbîlerden rivayeti olan üç kişiden Hulâsa'da bahsedilir. Bunlardan birisinin râvisinin tbn-i Ebî Müleyke olduğu bildiriliyor. Buradaki râvisi de odur. Bu itibarla Abdurrahman bin es-Sâib bin Ebî Nehik el-Mahzumİ'nin kastedildiği kanısına vardım.

[167] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/118-119

[168] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/119-121

[169] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/121-122

[170] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/122-123

[171] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/123-124

[172] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/124-125

[173] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/125-126

[174] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/126-127

[175] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/127

[176] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/127-128

[177] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/128-129

[178] Evs bin Huzeyfe'ye Evs bin Ebi Evs es-Sakafi de elenir. Bu zâtı Evs bin Evs es-Sakafî ile karıştıranlar olmuş ise de ayrı ayrı zatlardır. Diğerinin hadisi 1087 noda geçmiştir. Buradaki Evs (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den ve Ali (R.A.)'den rivayet etmiştir. Kavileri de oğlu Amr, torunu Osman, Numan bin Salim ve bir cemâattir. (EI-Menhel: C. 8, Sah. 8)

[179] Kaf Sûresinden itibaren Kur'an'ın son bölümüdür.

[180] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/129-132

[181] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/132-134

[182] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/134-135

[183] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/135-136

[184] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/136-137

[185] Mâide-118

[186] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/138-139

[187] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/139-141

[188] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/141-143

[189] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/143-144

[190] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/144-147

[191] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/147-148

[192] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/148

[193] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/149

[194] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/149-151

[195] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/151-153

[196] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/153-154

[197] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/155

[198] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/156

[199] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/156-158

[200] Şûra sûresi, Ayet: 11

[201] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/158-161

[202] Rıfâa bin Arâbe el-Cühenî veya el-Cühnî el-Medenî sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Râvisi Ata' bin Yesâr'dır. Hadislerini İbn-i Mâceh kendi Süneninde, Nesâi de «Kitâb-u Amelî Yevmin ve Leyletin» adlı kitabında rivayet etmiştir. (Hu lâsa : Sah. 118)

[203] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/161-162

[204] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/162-163

[205] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/163-164

[206] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/164-165

[207] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/165-166

[208] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/166-167

[209] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/167

[210] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/167-168

[211] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/168

[212] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/168-169

[213] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/169

[214] Âsim bin Amr veya bin Avf eJ-Bicli el-Kûfi (R.A.)'den mürsel olarak ve Ebû Ümâme'den rivayet etmiştir. Râyfjeri de ŞâTrt, Ebû İshak ve Şu^e'dir. Ebû Hâkim çok sâdık olduğunu ve Butygfî'nin zayıf râvllere it kitabında tahvil edildiğini söylemiştir. (Hulâsa : 183)

[215] Nefer, üçten az ve ondan fajd^ olmayan erkekler topluluğudur.

[216] Ibn-t Hibban onu sikalardan saymıştır.

[217] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/170-172

[218] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/172-173

[219] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/173

[220] Bin Nevfel bin Abdülmuttalip el-Hâşiml sahâbîlerin çocuklarındandır Yeni doğmuşken Peygamber <S.A.V.)'e götürülmüş, Peygamber (S.A.V.) onun damağına bir şey sürmüştür. Kendisi Ömer. Osman ve Ali (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Râvileri de Abdurrahman, Ubeydullah ve Süleyman adlı oğullan ile Zühri'dir. îbn-i Muin ve başkaları, onu sıka saymışlardır. îbn-i Sa'd ; O, Amman'da hicri 84 yılı ölmüş, demiştir. (Hulâsa-194

[221] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/173-174

[222] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/174-175

[223] 656 nolu hadiste dip notu olarak geçmiştir.

[224] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/175-176

[225] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/176-177

[226] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/177

[227] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/177-178

[228] Kasas, 68. âyet

[229] Ahzâb sûresi, âyet: 36

[230] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/178-181

[231] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/181

[232] Hâl tercemesi 416 nolu hadîste geçmiştir.

[233] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/182-183

[234] Osman bin Huneyf bin Vâhlb el-Ensârl el-Evsl, el-Medenl meşhur bir sahâbîdir. Halife Ömer (R.A.) zamanında Kûfe'ye arazi ölçümü görevi ile gönderilmiş ve halîfe Ali (R.A.) zamanında Cemel vak'asmdan önce Basra Valiliğine tâyin edilmiştir. Rivayet ettiği hadisleri vardır. Râvileri Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe ve Hâni' bin Muâviye es-Sadefi'dir. Muâviye (R.A.)'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâl ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 259)

[235] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/183-185

[236] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/185-187

[237] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/188-190

[238] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/190-193

[239] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/193-195

[240] Bu semt Medine şehrinin kcıarında bir semt'tir. Burada Garkad ağacı bulunduğoı için bu ismi almıştır, peygamber (S.A.V.)'in zaman>r*dan bugüne kadar bu semt mezarlık olarak kulanıla gelmiştir.

[241] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/195-197

[242] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/197-198

[243] Ka*b (R.A.)'m hâl tercemesi ve tevbesi İle ilgili özlü bilşi 1082 sayılı hadisin izahı bahsinde geçmiştir.

[244] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/198-199

[245] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/200-201

[246] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/201-202

[247] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/202-204

[248] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/204-207

[249] Mutaffifîn, 14

[250] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/207-209

[251] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/209-210

[252] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/210-213

[253] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/213-215

[254] Hâl tercemesi 36 nolu hadiste geçmiştir.

[255] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/215-217

[256] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/218

[257] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/218

[258] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/218-219

[259] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/219-221

[260] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/222

[261] Bu hatun, Sa'd kızı Meymûne'dir. Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi idi. Beytü'l-Makdis'in fazileti hakkında Peygamber (S.A.V.)'den rivayette bulunmuştur. Mezkûr rivayette bulunan kadının Sa'd kızı Meymûne değil, başka bir Meymûns olduğu söylenmiş ise de birincisi sıhhatlidir. Kendisinden rivayet edenlerin başında Ziyâd bin Ebi Sevdete. Ziyâd'm kardeşi Osman. Ebû Zeyd ed-Dabî, Hitâl bin Ebi Hilâl ve Eyyub ttin Hâlid el-Ensârİ gelir. Dört Sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır

[262] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/222-223

[263] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/223-224

[264] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/224-226

[265] İsrâ : 24

[266] Şûra : 5

[267] MÜ'min : 7

[268] Necm : 39

[269] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/226-229

[270] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/229-230

[271] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/230-232

[272] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/240-242

[273] Fetih sûresinin 2. âyetindeki : «Allah senin için geçmiş ve gelecek olan günahını bağışlasın, diye...» nazm-ı celiltne işarettir.

[274] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/240-242

[275] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/242-243

[276] EI-Leysî veya ed-Devsî sahâbldir. İki hadisi var. Şam'a yerleşmiştir. Râvileri Kesir bin Murre ve Ebû Abdirrahman el-Hablî'dir. Ebû Dâyûd, Nesâî ve îbn-i Mâceh hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa-457)

[277] Ma'dân eş-Şâmi, Ömer (R.A.)'den rivayet etmiş, Râvisi Salim bin Ebî Ca'd'cUr. Hicri ve İbn-i Sa'd onu sıka saymışlardır. (Hulâsa : 383)

[278] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/243-245

[279] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/245-246

[280] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/246

[281] Enes bin Hakim ed-Dabbî el-Basrî, Ebû Hüreyre (R.A.)'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de el-Hasan ve Alî bin Zeyd rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn-İ Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa: Sah. 40)

[282] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/246-248

[283] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/248-249

[284] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/249

[285] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/249-250

[286] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/250

[287] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/250-251

[288] Abdurrahman bin Şibl bin Amr bin Zeyd bin Necde el-Ensâri el-Evsi'-"^-l^ Olduğunu Buhâri söylemiştir. Abdu's-Samet de onun Humus'a yerleşen sahabilerden olduğunu söylemiştir. Râvileri Yezîd bin Humeyr, Ebû Râşid el-Hib-râni, Ebu Selâm el-Esved ve Temim bin Mahmud'dur. <E1-Menhel, Cild : 5 Sah 307)

[289] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/251-252

[290] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/252-253

[291] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/253

[292] Hâl tercemesi 820 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[293] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/254

[294] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/254-255

[295] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/255-256

6 - CENÂİZ (CENAZELER) KİTABI

Cenâiz: Cenazenin veya cînâzenin çoğuludur. Ölü demektir. Yâ hut ciriâze ölüye denir. Cenaze de na'şa denir. Bunun tersi de olabilir. Ölü ile tabut ve benzerinin toplamına da denilir. Kamus sahibi bu mânâların tümünü bildirmiştir. [1]

1 - Hasta Ziyareti Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1433) Alî (Radtyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Saflaahii Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Müslüman için müslüman üzerine örf ve âdet veçhiyle (yerine getireceği) altı (hak) vardır. Ona rastladığı zaman selâm verir. Onu davet ettiği zaman dâvetine icabet eder Aksırdığı (ve aksırmca Allah'a hamd ettiği) zaman teşmit eder. (Ona rahmet diler) Hastalandığı zaman onu ziyaret eder. Öldüğü zaman cenazesine gider. Kendi nefsi için arzuladığını onun için de arzular.-" [2]

İzahı

T i r m i z i ve A h m e d de bunu rivayet etmişlerdir.
Ma'ruf : Şer'an ve dînen güzel sayılan şeydir Bâzıları buradaki "Ma'ruf'u öyle yorumlamışlardır. Câmiü's-Sağîr sârini el-Azîzî, böy
le yorumlayanlardandır. Hadîste zikredilen altı hak bu mânâda ma' ruftur Yâni şer'an ve aklen güzel şeylerdir
S i n d î ise ma'rufu örf ve âdet veçhiyle yerine getirilmesi bek lenen şeydir, diye yoi nmlamıştır.
Hadisin zahirine göre bu haklan ifâ etmek vâcibtir" Fakat âlimler bunu vâcib ve menduba şümullü, geniş kapsamlı bir mânâya yo rumlamışlardır. Hadîsin ifâde tarzı, bu altı şeyin, müslümanlığın vecîbelerinden olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki bu haklar ba kımından sâlihiyle, fâsıkıyla tüm müslümanlar eşittir. Ancak sâlih kimselere fazla saygı duymak ve ikram etmek gerekir. Müslümanh ğın gereği olan hakların sayısı rivayetlerde muhteliftir. Nitekim bu hadiste altı hak, bunu ta'kip eden hadîste dört hak. ondan sonra ge len hadîste beş haktan bahsedilir. Şu halde belirtilen sayı, tahdit için değildir. Yâni haklar bu kadardır. Başka hak yoktur demek değil dir.
Birinci hak, müslümanm müslümana selâm vermesidir. Bu konu 33. kitabın 11 - 14'üncü bâblarında rivayet olunacak 3692-3701 nolu hadîsler bahsinde inşâallah izah edilecektir.
İkinci hak, müslümanm dâvetine icabet etmektir. Bu davet, ziyafet, yardıma davet ve evlenme münâsabetiyle verilen ve velîme denilen yemeğe davet olabilir. Dîne aykırı bir hareket, meselâ içki, saz, kadın oynatmak gibi bir münker yok ise velîme dâvetine icabet etmek vâcibtir. Diğer davetlerin hükmü, genellikle sünnettir. Önemine göre icâbında vâcib olabilir.
Üçüncü hak, aksıran ve aksınrken "Elhamdülillah" diyen müslü-mânâ Teşmît etmek, yâni ona "Yerhamükellah = Allah sana rahmet eylesin." demektir. Bu husus, 33. kitabın 20'nci babında zikredilecek 3713-3715 nolu hadîsler bahsinde anlatılacaktır.
Dördüncü hak, hastalanan, müslümam ziyârel etmektir. Hasta ziyareti, Cumhura göre sünneti müekkededir. Ancak ziyaret etme m ek; hastanın tehlikeye düşmesine ve zaruri ihtiyaçlarının ihmâli ne yol açacak olursa ziyaret ve bakım- vâcib olur.
Beşinci hak, müslüman öldüğü zaman onun cenazesine gitmektir Bu, cenaze namazına katılmak veya mezarlığa kadar cenazeyle gitmekle gerçekleşir. Cenaze namazı Ve ölüyü defnetmek, bilindiği gibi farzı kifâyedir. Bir köy veya belde halkının bir kısmı bunu ifâ edince sorumluluk diğerlerinden kalkar Aksi takdirde bütün mükellefler mes'ul kalır.
Altıncı hak, kendi şahsı için dilediği hayırlı şeyleri müslüman için de dilemektir. Kendi nefsi için dilediği belirli bir hayrın aynısını her müslüman için dilemek mânâsı kastedilmemiştir. Çünkü o iş: başkası için hayır olmayabilir Maksad, herkes için hayır ârzulamak.

1434) Ebû Mes'ud (Radıyuliâkü anh)'den rivayet edildiğine ^üre: Peygamber (SaUullahü Aleyhi ve Sel/en?) şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslüman için müslüman üzerinde dört haslet vardır: Aksır-dığı (ve Elhamdülillah dediği) zaman onu Teşmît eder. (Yerhamü-kellah der.) Davet ettiği zaman dâvetine icabet eder. Öldüğü zaman cenazesinde hazır bulunur. Hastalandığı zaman onu ziyaret eder.Zevâid'de şöyle denmiştir : Ebû Mes'ud (R.A.)'ın hadisinin isnadı sahihtir "Hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve başka kitablarda Ebû Mes'ud (R.A.)'dan başka sahâbilerden rivayet olunmuş olarak vardır.

1435) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'c\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Şu) beş şey müslümamn müslüman üzerindeki hakkındandır •. Selâmı reddetmek (= Selâmı selâmla karşılamak), davete icabet etmek, cenazede hazır bulunmak, hastayı ziyaret etmek, aksıranı Allah'a hamd ettiği zaman teşmît etmek (ona rahmet dilemek).Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricah sıka zâtlardır. Hadîs, Buhâri ve Müslim'de mevcuttur. Lâkin ifâdesi değişiktir. [3]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin benzeri Buhârî ve Müslim1 de mevcuttur. Müslim" deki metin şöyledir :
= «Bey şey müslüman için din kardeşi üzerinde vâcibtir. Selâmı reddetmek, aksıranı teşmît etmek, davete icabet etmek, hastayı ziyaret etmek ve cenazelere gitmek.»
Bu hadîste anılan haklardan selâmı reddetmek, yâni selâm verene : "Aleykümü's-Selâm" diye cevap vermek vâcibtir. Diğerlerinin hükmü yukarıda anlatıldı.

1436) c'âbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)\\aı\: Söyle demiştir :
Ben, Beni Selime kabilesinde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaya olarak ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) beni zivârat ettiler." [4]

İzahı

Buhâri, Tırmizi, Ebû Dâvûd ve Hâkim bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetini ı zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) defâlarjr yaya olarak C â b i r (Radıyallâhü anh)'in ziyaretine siniştir. Bu ziyaretin hasta ziyareti kabilinden olması haseb yle. haste ziyaretine yaya olarak gitmenin efdâliyeti anlaşılıyor.

1437) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastalık üzerinden) üç gün geçmeden hiç bir hastayı ziyaret etmezdi.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mesleme bin Üleyy bu-lunur. Buhâri, Ebû Hatim ve Ebû Zur'a : Mesleme'nin hadisleri münkerdir. Onun münker hadislerinden birisi bu hadistir, demişlerdir. Ebû Hatim : Bu hadis, mün-ker ve bâtıldır, demiştir. İbn-i Adiyy de : Mesleme'nin hadisleri mahfuz değildir. Âlimler onu zayıf saymak üzere ittifak etmişlerdir, demiştir.
Sindi: Ben derim ki; Ama Mesleme' nin hadisleri e s - Sehâvi, "el-Mekâsıdü'1-Hasene" adlı kitabında zikretmiş ve : Bu hadîsler birbiriyle kuvvetlenir, demiştir. Bâzı tabiîler de bu hadîsle hükmetmiştir, demiştir. [5]

İzahı

Sindi: Ben derim ki; Ama Mesleme nin hadîslerini kişiyi hastalığın ilk üç gününde ziyaret etmeyip, bundan sonra ziyaret etmek meşrudur. Eğer hadîs sahih ise bunun hikmeti şu olabilir : Müslümamn hastalandığı kesinlik kazanjncaya kadar ziyareti geciktirmektir. Üç günlük bir zaman yatan bir kimsenin hastalandığı anlaşılabilir. Bunun üzerine ziyaret edilir. Sindi bu hikmeti belirtmiştir.
Âcizane hatırıma şu hikmet geliyor. Bu da muhtemeldir. Basit rahatsızlıklar dolayısıyla bir iki gün yatılabilir. Bu çeşit yatışlar, ziyaretçi ve ilgi ister hastalıklardan sayılmaz. Üç günden fazla yatan bir kimse, genellikle hasta sayılır. Bunun için bu süre konulmuş olabilir.

1438) Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine go-re; Resûluilab (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:

«Hastanın yanına girdiğiniz zaman Ömrünün uzunluğu hususunda onu umutlandırıp kederini dağıtınız. Çünkü bu umut hiçbir şeyi geri çevirmez. Ve hastanın gönlünü hoş eder.»" [6]

İzahı

Tirmizi ve B ey haki de bunu rivayet etmişlerdir.
Tenfis: Gam ve kederi gidermektir. Burada bu mânâ kastedilmekle beraber ecel hususunda umutlandırmak mânası da düşünülebilir. Yâni ziyaret edilen hasta için şifâ dilenir. İyileşeceği, çok yaşayacağı umudu verilir. Bu sözler, eceli gelmiş ise geciktirmeye yaramaz. Ama hastanın kederini gidermeye ve gönlünün hoş olmasına vesile olur.

1439) (Abdullah) -İbn-i Ahi kıs (Ra/hyallâhü anhümâ /dan ; Şöyle demiştir :
.Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasta bir adamı ziyaret ederek:
«Canın ne çeker?» diye sordu. Adam : Buğday ekmeğine iştahım var dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında buğday ekmeği varsa, kardeşine göndersin» buyurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birinizin hastasının canı bir şey çektiği zaman, hastasına onu yedirsin» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedinde Safvârı bin Hubsyre vardır. İbn-i Hibbân onu sikalardan saymıştır. En~NufeyIi de : Onun hadîsini te'yid eden mütâba yoktur, denmiştir. Ben diyorum ki : Takribü't-Tehzîb'te yazar : Onun hadisi gevşektir, demiştir. [7]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Hadis, hastanın hâlinin ve ihtiyaçlarının sorulmasının uygunluğuna delâlet eder. Ayrıca hastayı ve muhtaç kimseyi tercih ederek ihtiyaçlarının giderilmesinin meşruluğuna delâlet ediyor. Çünkü burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında buğday ekmeği varsa kardeşine göndersin» buyurmuştur. Ekmek sahibinin veya aile fertlerinin ihtiyaç fazlası kaydı koşulmamıştır. Ancak eğer bu kayıt varsa kişinin hastayı ve muhtaç kimseyi kendi nefsine ve aile fertlerinin tercih etmesi hükmü çıkarılmaz.
Hadîs, hastaya canının çektiğini vermeyi emrediyor. Bundan maksad, hastalığına zarar vermiyen şeylerdir. Sind İ' nin dediğine göre bu hüküm umumî olabilir. Yâni hastalığa zarar vereceği muhtemel olsa bile verilmesi emrolunmuştur. Çoğu zaman Cenâb-ı Allah şifâyı hastanın canının çektiği şeyde kılar.
Hadîs, hastaya canının çektiğinden yedirmeyi emreder. Zararlı olduğu muhtemel olan yiyecek ve içecek maddeleri bol ve defalarca verildiği takdirde zararlı olur. Az verilirse pek zararlı olmaz. Hattâ hiç zarar vermez, denilebilir. Hadîs, bol ve defalarca verilmesini emretmem iş tir. Hastanın canının çektiğinden yedirme emri verilmiştir. Az yedirmeyle bu emir yerine getirilmiş olur. Ve hastanın arzusu gerçekleşmiş olur.

1440) Enes bin .Mâlik (RadıyaUâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hastanın yanına giderek onu ziyaret etti. Ve :
«Bir şeyi iştihâ eder misin? Çörek iştihâ eder misin?» diye sordu. Adam : Evet, dedi. Oradakiler onun için çörek taleb ettiler.Râvi Yezid bin Ebân er-Rakkâşî'nin zayıflığı nedeniyle isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

1441) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki: «Bir hastanın yanına girdiğin zaman sana duâ etmesini kendisinden iste. Çünkü onun duası, meleklerin duası gibi (makbul) dir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve ricali sıka zâtlardır. Ancak hadis munkati'dir. El-Alâmî, EI-Merâsil'de ve elMizzi' : Meymun bin Mihrân'ın Ömer (R.A.)'den olan rivayetinde kesiklik var demişlerdir.Nevevî'nin el-Ezkâr adlı kitabında: Meymun Ömer (R.A.)'e yetişmemiş, denmiştir. [8]

2 - Bir Hastayı Ziyaret Edenin Sevabı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1442) Alî (bin Ebt Tâlİb) (RadıyaUâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki:
«Hasta ziyaretçisi olarak müslüman kardeşinin yanına varan bir kimse, hastanın yanında oturuncaya kadar Cennet meyvelerini kopara kopara (veya Cennet meyveleri içinde) yürümüş olur. Oturduğu zaman rahmet onu kaplar. Eğer ziyareti sabahleyin olursa gece-leyinceye kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder. Ziyareti akşam olursa sabahlayıncaya kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder.»" [9]

İzahı

Tirmizi, Ahmed ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hırâfet ve Harâfet, Nihaye'de meyveleri koparmak diye tarif edilmiştir. Kamusta ise bu kelime koparılan meyve diye tarif edilmiştir. Kamusun tarifine göre hasta ziyaretine giden kişi onun yanında ptu-runcaya kadar Cennet meyveleri içinde yürümüş olur, diye hadis yorumlanır. Sindi' nin beyânına göre ifâdesi ye-rine bâzı rivayetlerde; ifâdesi bulunur.
Hurfet koparılan hurma meyvesıdir.
Ebû Bekir bin elEnbâri: Resûluilalı (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tarafından hasta ziyaretine giden kimsenin elde ettiği sevab; bahçecinin koparıp topladığı meyvelere benzetilmiştir. Hı-râfe veya Hurfe kelimesiyle yol mânâsının kastedildiğini söyliyenler de vardır. Buna göre cümlenin mânâsı: 'Hasta ziyaretine giden kişi hastanın yanında oturuncaya kadar Cennet yolunda yürümüş sayılır' olur. Yâni Cennet'e götürücü bir yol izlemiş olur.
Ebû Dâvûd da Alâ (Radiyallâhü anh) den mevkuf olarak bynun bir benzerini rivayet etmiştir
El-Menhel yazarı hadîsteki 'Sabah' ve Mesâ' kelimelerini şöyle yorumlamıştır:
Sabah: Gece yansından gündüzün ortasına kadardır.
Mesâ: Gündüzün ortasından yâni öğle vaktinden gece yansına kadar olan süredir.
El-Menhel yazarının beyânına göre bu mükâfat müslüman hastanın ziyaretine âit olup ziyaretçinin Allah rızâsı için ziyaret etmesi hâline mahsustur. Çünkü Ebû Dâvûd'un E n e s (Radı-yaljâhü anh)'den merfü olarak rivayet ettiği bir hadiste:
«Güzelce abdest alıp Allah rızası için müslüman kardeşine has ta ziyareti niyetiyle giden kişi Cehennem'den yetmiş yıl mesafe uzaklaştırılmış olur» buyurulmuştur. Zenginlere, etiket sahiplerine ve nüfuzlu kimselere yapılan hasta ziyaretinde zaman zaman görüldüğü gibi riya ve gösteriş gibi mülâhazalarla yapılan ziyaretler bu mükâfatlara vesile olmaz.

1443) Ebû Hüreyre (Radıyalıâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim hastayı ziyaret ederse gökten bir melek: Güzel ve hayırlı bir iş yaptın. Yürüyüşün güzel vs hayırlı oldu. Kendine Cennet'ten bir köşk hazırladın, diye nida eder.»" [10]

İzahı

Tirmizî ve İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir.
Sindi' nin beyânına göre T ı y b î hadîsteki cümleleri şöyle yorumlamıştır:
cümlesi ziyaretçinin dünya hayatında mes'ud olması için bir duadır. Yâni dünyada mes'ud yaşayasın.
cümlesi yapılan yürüyüşün Cennet yolunda yapılan yürüyüşten olduğuna kinayedir. Yâni yaptığı yürüyüş Cennete götürücü hayırlı bir yolculuktur cümlesi âhiret hayatında mes'ud olması için bir duadır. Yâni: Âhirette mes'ud yaşayasın.Bu duaların kabul buyurulması yolunda duyulan büyük ümid ve beslenen kuvvetli hırs dolayısıyla bu duâ bâzı fiilleriyle yapılmıştır. [11]

3 - Ölüye (Ölüm Döşeğinde Olana) Tevhîd Kelimesini Telkin Etmek Hakkında Gelen Hadîslee Babı

1444) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine söre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ölülerinize (ölüm döşeğinde olanlarınıza) Lâilâhe illallah'ı tel kîn ediniz.»"

1445) Ebû Said-i Hudrî (RadıyaUâhü unh)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Ölülerinize (ölüm döşeğinde olanlarınıza) Lâilâhe illallah'ı telkin ediniz.»" [12]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini M aslim de rivayet etmiştir.
Ebû S a î d (RadıyaUâhü anh) 'in hadîsini Ahmed, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Telkin: Hatırlatmaktır. Hadîsteki mevta kelimesi ölüm döşeğinde olanlar diye yorumlanmıştır. Kelimenin asıl mânâsının ölüler olduğu ma'lumdur. Bu kelime, meyyit'in çoğuludur.
El-Menhel yazan hadisin açıklamasında şöyle der: "Yâni ölüm döşeğine giren hastalarınıza tevhîd kelimesini hatırlatın. Bu kelimeleri söylemeleri için emir vermeyin, açıkça istemeyin ve İsrarda bulunmayın. Çünkü o saat sıkıntı ve keder saatidir. Bu hususta yapılacak ısrar Allah korusun ölünün durumunun değişmesine sebebiyet verebilir."
Yâni hastalığın şiddeti ve sıkıntının ızdırabı yanında tevhîd kelimesi için ısrar yapılırsa icâbında hasta : Benden ne istiyorsunuz, veyâ : Söylediğinizi söylemem gibi sakat bir lâf edebilir ki, bunun îman bakımından tehlikesi büyüktür.
Telkin ve hatırlatma şöyle olur: Hastanın başında bulunanlardan bir münâsibi açık sesle kendi kendine tevhid kelimesini okur. Hasta onun sesini işitince bu kelimeyi getirir. Böylece maksad hâsıl olmuş olur.
Yukarıda belirtildiği gibi mevtadan maksad, ölüm döşeğine girenlerdir. İbn-i Hibbân ve başkaları bu bâbta rivayet edilen hadisleri delil göstererek böyle yorum yapmışlardır. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet edilen şu mealdeki hadis de bu yorumu te'yid eder:
«Ölülerinize tevhîd kelimesini telkin ediniz. Çünkü öleceği zaman bunu söyleyen hiç bir müslüman yoktur ki, Allah onu cehennem ateşinden kurtarmasın.»
Bütün imamlar ölüm döşeğindekîne bu telkinin yapılmasına hükmetmişlerdir. Nevevî, Müslim'in şerhinde : Bu telkine âit emir mendubluk içindir. Âlimler bu telkinin meşruluğu üzerinde ittifak etmişlerdir ve hastaya bu kelimeyi çokça ve ardarda söyletmekten kerahet duymuşlardır. Çünkü hastalığın şiddeti dolayısıyla hasta yapılan ısrardan hoşlanmayabilir. Veya uygunsuz bir söz ağzından çıkabilir. Alimler demişler ki : Hasta bu kelimeyi söyledikten sonra başka bir konuşma yapmadıkça ikinci kez tekrarlaması için telkin yapılmamalıdır, demiştir.
T i r m i z i ' de beyân edildiğine göre Abdullah bin Mübârek (RadıyaUâhü anh.) sekerata girdiği zaman bir adam ona tevhid kelimesini telkin etmiş ve telkini defalarca tekrarlamıştır. Bunun üzerine Abdullah bin el-Mübârek (RadıyaUâhü anh) : Ben tevhid kelimesini bir defa söyleyince konuşmadığım müddetçe tevhid kelimesi üzerindeyim, demiştir.
Cumhura göre bu telkin mendubtur. Hadisin zahiri telkinin vâ-cibliğini gerektirir. Âlimlerden küçük bir cemâat vücûbuna hükmetmişlerdir. El-Kâari' nin dediğine göre bâzı M â 1 i k i 1 e r bu telkinin vücûbu hususunda âlimlerin ittifakını nakletmiştir. [13]

Definden Sonraki Telkînin Hükmü

El-Fikh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaada beyân edildiğine göre Şafiî ve H a n b e 1 I mezheblerine göre bu telkin müstehabtır.Hanefi âlimleri : Bu telkinin yapılması için emredilmez ve yapanlar menedilmez, demişlerdir. Mâliki] er ' e göre definden sonraki telkin mekruhtur.
Delinden sonraki telkin şu sö/.lerle olabilir

1446) Abdullah bin Cafer'in babasından (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre ; Resûkıllah (Sallailahü Alevli! ve Selhm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Mevtanıza (ölüm döşeğinde olanların)zikrini telkin ediniz.»
Sahâbîler: Yâ Resûlallah! (Bu telkin) diriler için nasıldır? diye mordular. Buyurdu ki:
«Daha güzeldir; daha güzeldir.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi İshak'ı sıka savan veya cerh eden kimseyi «örmedim. Râvi Kesir bin Yezîd hakkında Ahmed : Ben onun rivayetinde bir beis görmüyorum, demiştir. İbn-i Muin isa : Bir şey değildir, demiş; Başka bir defa da : Onun rivayetinde beis yoktur, demiş; Bir başka defa da : Kuvvetli olmamakla beraber işe yarar, demiştir. Nesâi : Zayıftır, demiştir Sıka olduğunu süyliycnlpr rtr vıml'r Senedin kalan

râvilori sıka zâtlardır. [14]

4 - Hasta Ölüm Döşeğine Düştüğü Zaman Onun Yanında Ne Konuşulacağı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1447) (Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seilem)"m "eşi) t'nımü St*-leme (Radıyallâhü an hû /dan rivayet edildiğine ^öre; Kesûlullah (Sulial/ahii Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hasta veya ölünün yanında hazır bulunduğunuz zaman hayır söyleyiniz. Çünkü şüphesiz melekler söylediklerinize : Âmîn! derler.»
Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) vefat ettiği zaman ben. Peygamber
(Sallailahü Aleyhi ve SellemTin yanına vararak:
Yâ Resûlallah! Ebû Seleme (Radıyallâh'ü anh) öldü, dedim. Buyurdu ki:
— <De ki-. Allah'ım! Bana ve ona mağfiret eyle. Ve onun arkasından bana sâlih bir halef ver.»
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Ben (bunu) yaptım. Allah bana ondan hayırlı bir eş verdi, (ki) Allah'ın Resulü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sel lemJ'dir.-" [15]

İzahı

Müslim, Ti rmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve B e y h a k i de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, ölüm döşeğine giren hasta ziyaretine giden veya cenazeye giden kimselerin; hasta ve ölü için hayır duası yapmalarını emretmiştir. Şu halde hadîsin «... hayır söyleyiniz.» emrinden maksad, hayırla dua etmektir. Zira bunu tâkib eden :
«Çünkü şüphesiz melekler sizin söylediklerinize : Âmin! derler.»
cümlesi, bir duanın yapıldığına delâlet eder.
Meleklerin; Âmin demesi, duanın makbul olmasına delâlet eder.
«... Hayır söyleyiniz» cümlesinden maksad : 'Hasta ve ölü hakkında iyi konuşun, kötü konuşmayın' olabilir. Çünkü îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhi'in rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ölülerinizin iyiliklerini anlatınız, kötülüklerini anlatmaktan sakınınız.» buyurmuştur.
Cümle böyle yorumlanınca meleklerin âmin demesinden maksad, meleklerin anlatılan iyilikleri tasdik etmeleridir.
Ebû Seleme (Radıyallâhü ann), Ümmü Seleme HRadıyaİlâhü anhâ)'nin kocası idi. Vefat edince muhterem eşi Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek durumu haber vermiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapılması meşru olan duayı öğretmiştir. Bu duada Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) hem kendine, hem de merhum eşine duâ etmiştir. Yaptığı duâ neticesinde Cenâb-ı Allah Ona büyük bir ikramda bulunarak Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile evlenmeyi nasib eylemiştir.[16] Ümmü Seleme (Rachyallâhü anhâ) yaptığı duanın makbul olduğunu ve bu şerefin kendisine nasib olduğunu dile getirmiştir. [17]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Ölüm döşeğine giren hastayı ziyaret eden veya cenazeye giden kimsenin, onlara mağfiret için yakınlarına sonucun hayırlı olması için duâ etmesi matlubtur.

1448) Ma'kİl bin Yesâr (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine güre; ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«O sûreyi (yâni 'Yâsîn' sûresini) mevtanızın yanında okuyunuz.»" [18]

İzahı

Ebû Dâvüd, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Ahmed ve Nesâi de bunu daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Mevta : Meyyit'in çoğuludur. Burada ölüm döşeğine düşen ağır hastalar kastedilmiştir. Çünkü D e y 1 e m i ve başkalarının Ebü'd-Derd â1 dan merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîste meâlen :

-Ölüm döşeğinde olan hiç bir hasta yoktur ki üzerinde Yâsîn okunsun da Allah onun sekerâtını hafifletmesin» buyuruluyor.
El-Menhel yazarı, sekerâte giren hastanın yanında Yâsîn sûresinin okunmasındaki hikmet ile ilgili olarak şöyle der: Hasta, o esnada kuvvetten düşer, gönlü Allah'a yönelir. Yâsîn sûresi onun yanında okununca kalbi kuvvetlenir. Dîne inancı şiddetlenir. Ve o sûrede anlatılan kıyamet hallerini duymaktan hoşlanır. T ı y b î bu konuda şöyle der: 'Yâsîn sûresinde îman esasları, din temelleri, îmana davet, geçmiş ümmetlerin halleri, kaderin isbatı, kulların fiillerinin Allah'a dayandığı, Allah'ın varlığı ve birliğinin isbatı, kıyametin alâmetleri, öldükten sonra dirilme, âhiretteki hesap, ceza gibi gerçekler beyan edilmektedir. Bu nedenle hastanın başında okunması meşru kılınmıştır.'
Müteahhirînin bâzı âlimleri,' hadîsin zahirini tutarak ; Yasin süresi cenaze üzerinde definden önce okunur, demişlerdir. Bâzdan da : Definden önce de sonra da okunur diyerek İbn-i Adiyy'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettiği şu mealdeki hadimi delil göstermişlerdir:
*Kim haba.sının ve annesinin veya bunlardan birisinin kabrini Cuma günü ziyaret ederek orada Yasin sûresini okursa. Allan kabir sahibini mağfiret eder.» [19]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadis, Yâsîn sûresinin okunmasının faziletine, ölüm döşeğine düşen hastanın başında okunmasının, matlub olduğuna; ikinci yoruma göre definden önce ve sonra ölünün yanında okunmasının matlub olduğuna ve gerek hasta gerek ölünün okunan Yasin sûresinden ya-rarlandıklarına delâlet eder.
Ölünün duâ ve sadakadan da faydalandığı hususundu âlimlerin ittifakı vardır. Cumhura göre kişinin yaptığı nafile ibâdetin sevabı nı bir ölüye veya diriye vermesi caizdir. Yapılan ibâdet; namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'an okumak ve başka ibâdetler olabilir, İbadeti yapan kişinin sevabından hiç bir şey noksan olmaksızın ölü bundan yararlanır. İmam Ebû Hani f e ve Ahmed de bununla hükmeden âlimlerdendirler.
Cumhurun delillerinden birisi, îaberânî ve Beyha-k i' nin İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'den merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir: «Sizden birisi, nafile bir sadaka vereceği zaman, sevabını baba ve annesine bağışlasın. Çünkü bu takdirde onlara sevap verilir. Kendisinin sevabından bir şey eksilmez.»
Diğer bir delil; Ahmed, Müslim, Nesâi ve İbn-i Mâceh'in Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir :
"Bir adam Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e: Babam Öldü. Vasiyet de etmedi. Onun yerine benim sadaka vermem ona yarar sağlar mı? diye sordu. Efendimiz (Sallall&hü Aleyhi ve Sellem) : «Evet» buyurdu."
Allah:[20] ayetinde baba ve anneye duâ etmeyi emretmiş ve :[21] âyetinde meleklerin müminler için istiğfar etliklerini haber vermiştir. Keza :[22] âyeti Hameie-i Arş Meleklerinin müminlere istiğfar ettiklerini bildirir.
Bir kısmı yukarıya alınan deliller, başkasının amelinden yarar sağlanabildiğini kesinlikle bildirirler.
«Ve şüphesiz insan ancak çalıştığına erişir.[23] âyeti, yukarıdaki delillere aykırı değildir. Çünkü mü'min, hayırlı bir amel işleyip sevabını bir mü'min kardeşine bağışladığı zaman, sevap bağışlanana ulaşır. Artık kendisi işlemiş gibi olur. Diğer taraftan bu âyet, bir kısmı yukarıda zikredilen deliller muvacehesinde husûsîleşmiştir. İ k r i m e' den rivayet edildiğine göre bu âyet Musa (Aleyhisselâm) ve İbrahim (Aleyhisselâm)'in kavimlerine mahsustur. Ümmet-i Muhammediye ise birbirinin amelinden yararlanır. Çünkü mezkûr deliller bunu gerektirir. Ayrıca Buharı ve Müslim'in İbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri bir hadîste meâlen şöyle bu-yuruluyor :
"Bir adam Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Kiz kardeşim Hacc yapmayı adadı. Ve adağını yerine getirmeden öldü, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer kardeşinin boynunda bir borç olsaydı sen onun yerine borcunu odiyecek miydin?» diye sordu.
Adam: Evet, diye cevap verdi. Efendimiz:
«O halde kardeşinin Allah Teâlâ'ya âit borcunu Öde. O, ödenmeye daha lâyıktır.» buyurdu."
Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâceh'in rivayet ettikleri şu mealdeki hadis de ayrı bir delildir :
-İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez: Sadaka i Câriye, yararlı ilim ve

ona dua eden sâlih bir evlât.»
Bâzıları: Mezkûr delillere ters düştüğü sanılan mezkûr âyetteki insan kelimesi ile kâfir kişi kastedilmiştir, demişlerdir. Buna göre âyetin yorumu şudur : Kâfir kişi için amelinden başka hiçbir hayır yoktur. O, işlediği hayra karşılık dünyada bol rızık ve sağlık gibi nimetlere kavuşturulur. Âhirette onun için hiç bir hayır yoktur. [24]

Okunan Kurandan Ölü Yararlanır Mı?

El-Menhel yazarı, yukarıdaki bilgileri verdikten sonra bu hususta şöyle der:
"Okunan Kuranın sevabının ölüye ulaşması hakkında âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Şöyle ki :
1 - Eğer ücretsiz olarak okunursa îmam Ebû Hanîfe, arkadaşları ve A h m e d ' e göre ölü yararlanır. Z e y 1 â î, el-Kenz'in şerhinde 'başkasının yerine hac yapmak' babında: Ehl-i Sünnet mezhebine göre namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'an okumak, zikirler gibi her türlü nafile hayırların sevabının başkasına bağışlanması caizdir. Bu sevap ölüye ulaşır ve ölü ondan yararlanır, demiştir.
M u ' t e z i 1 e mezhebine göre kişi, amelinin sevabını başkasına bağışlayamaz. Bağışlasa bile ilgiliye ulaşmaz. Ve menfaat sağlamaz. Delilleri de : âyetidir. Bu âyetin delil olmadığı yukarda belirtildi.
Mâlik ve Şafii1 den meşhur rivayete göre Kur'an okumanın sevabı ölüye ulaşmaz. Fakat Mâlik ve Şafii' nin bâzı arkadaşlarının seçtikleri kavle göre kıraatin sevabı ölüye ulaşır. Ancak okuyucunun kıraatini bir duâ ile ölüye bağışlaması gerekir. N e v e v i de el-Ezkâr'da: Âlimler duanın ölülere yararlı olduğuna ve sevabının onlara ulaştığına icmâ' etmişlerdir. Bunların delilleri, bu hükmü ifâde eden meşhur âyetler ve meşhur hadislerdir. Bunlardan birisi :
= «Ve onlardan sonra gelenler: Ey Rabbimiz! Bize ve bizden önce îman eden kardeşlerimize mağfiret eyle, derler.» âyetidir.[25] Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
-Allah'ım! Bakîü'l-Ğarkad (mezarlığı) halkına mağfiret eyle» hadîsi ile;
= -Allah'ım! Bizim dirimize ve ölümüze mağfiret eyle.» hadîsi de bu konudaki delillerdendirler. Âlimler, Kur'an okuma sevabının başkasına ulaşması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ş â f i İ' nin meşhur kavli ile bir cemâatin kavline göre ulaşmaz. Ahmed bin H a n b e 1, âlimlerden bir cemâat ve Şafiî' nin arkadaşlarından bir cemâat: Ulaşır, demişlerdir. En iyisi okuyucu kıraatini bitirince : Allah'ım! Okuduğum Kur'an'ın sevabını falan kişiye ulaştır, şeklinde duâ etmesidir.
2 - Ücret karşılığında okumaya gelince Hanefi ve Ha n -beli âlimlerine göre bunda sevâb yoktur. Ücret alan da veren de günah işlemiş olur.
Şafiî ve Mâliki âlimlerine göre Kur"an okumak karşılığında ücret almak caizdir. Bunların delili, B u h â r i' nin İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadîsidir:
«Karşılığında ücret aldığınız şeylerin ücret almaya en liyakatli olanı, Allah'ın kitabıdır.»
Ma'kıl bin Yesâr (R.A.)'ın Hâl Tercemesî :
Ma'kil bin Yesâr bin Abdillah Ebû Alî el-Basri el-Müzeni (R.A.) sahâbidir Bîatü'r-Rıdvan'a katılanlardandır. Peygamber (S.A.V.)'den ve Nu'man bin Muk-rîm'den rivayet etmiş, kendisinden de İmrân bin Husayn, Muâviye bin Kurre, el-Hakem bin el-A'rec, Hasan-ı Basri (R.A.) ve bir cemâat rivayet etmiştir. Ahmed ve K^itüb-İ Sitte sahibleri onun rivayetlerini almışlardır. Muâviye (R.A.)'in hilâfetinin son zamanlarında Basra'da vefat etmiştir. Yezîd bin Muâviye'nin zamanında vefat ettiğini söyliyenler de vardır. (El-Menhel, C : 8, Sah. 258)

1449) Abdurrahman bin Ka'b bin Mâlik ('Radtyattâhü ankiinıâ/dan; Oda babası (Ka'b bin Mâlik) (Radıyallâkü a«A)'dan rivayet ettiğine göre :
Ka'b (Radryallâhü anh) vefat edeceği zaman yanına gelen el-Be-râ bin Ma'rur'un kızı Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) :
Ey Ebâ Abdurrahman! (Öldükten sonra) faîan adama rastlarsan benden ona selâm söyle, demiş. Ka'b (Radıyallâhü anlı) de :
Allah seni bağışlasın ey Ümmü Bişr! Biz (şu anda) başka şeylerle çok meşgulüz, demiş. Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) :
Ey Ebâ Abdurrahman! Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işitmedin mi?:
«Şüphesiz mü'minlerin ruhları, yeşil kuşların içindedir. Cennetin ağaçlarından rızıklamrlar.» Ka'b (Radıyallâhü anh) :
Evet, (işittim) diye cevap verdi. Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ) da : İşte bu odur,

dedi." [26]

İzahı

Bu hadisin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metninin bir benzerini Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Sindi: Benim gördüğüm müellifin sünen nüshalarının tümünde hadisin ilk râvisi Ka'b (Radıyallâhü anh)'dır. Hadîs Ka'b (Radıyallâhü anh)'in ölüm döşeğinde iken olan bir durumdan bahsettiğine göre ilk râvinin Ka'b (Radıyallâhü anh) değil, onun oğlu Abdurrahman (Radıyallâhü anh) olması zahirdir. Ve olay Abdurrahman (Radıyallâhü anh> tarafından anlatılmış gibidir. Çünkü olaya şahit olan odur. Rivayet eden de odur. Halbuki ilk râvi Ka'b (Radıyallâhü anh) olunca olayı anlatan Ka'b (Radıyallâhü anh) olmuş olur. Oğlu Abdurrahman (Radıyallâhü anh) da kendisinden rivayet etmiş olur. Bu da mümkündür.
Şöyle ki: Muhtemelen : Abdurrahman (Radıyallâhü anh), Ümmü Bişr {Radıyallâhü anhâ) ile K a'b (Radıyallâhü anh) arasında cereyan eden konuşmada hazır bulunmamış, bilâhere gelince babası yapılan konuşmayı kendisine nakletmiştir, demiştir.
T i r m i z i' nın rivayetinde Peygamber (Sailallahü Aleyhi vu Sellem)'e âit hadis metninin baş kısmi: «Şehitlerin ruhları yeşil kuşlardadır...» şeklindedir.
Ümmü Bişr (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o hadisini rivayet etmekle mü'minlerin ölümden sonra Allah katında yaşamaya devam ettiklerini ve dolayısıyla onlara selâm göndermenin mümkün olduğunu anlatmak istemiştir.
Müellifin rivayetinin zahirine göre bütün mü'minlerin ruhları, anılan durumdadır. Ka'b (Hadiyallâhü anh) şehit olmadığı halde Ü mm ü Bişr (Radıyallâhü anhâi'nin bu hadîsi ona da şümullü olduğu mânâda zikretmesi, ilâhî mağfirete mazhar olan tüm mü'minlerin ruhlarının böyle olduğuna delâlet eder. T i r m i z î' nin rivayetine bakılırsa müellifin rivâyetindeki mü'minler kelimesi, şehitler mânâsına yorumlanır.
Müslim1 in İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetinde :
«Şehitlerin ruhları, yeşil kuşların içlerindedir. Onlar için arşa asılı kandiller vardır. Onlar cennetten diledikeri yerlerde serbestçe dolaşırlar. Sonra o kandillere dönerler," mealinde bir hadîs vardır.
Tuhfe yazarı el-Mirkat'ta şöyle demiştir: 'Ruhların tenâsuhuna ve ruhların ceset değiştirdiğine inanan bâzı kimseler, bu hadisi delil göstermeye çalışmışlardır. Bu sapık akidede olanlara göre ruhlar güzel cesetlere girerek nimetlenir. Ve müreffeh yaşar. Çirkin cesetlere sokulmakla ta'zib edilirler. Mükâfat ve ceza bundan ibarettir. Yâni hakikî cennet ve cehennem yoktur. Ruhlar iyi cesetlere yerleştirilmekle Cennete kavuşturulmuş olur. Çirkin cesetlere yerleştirilmekle Cehenneme sevk edilmiş olur. Bu akide bâtıldır. Çünkü şer'î Şerifin getirmiş olduğu ölümden sonra dirilmek, hesaba çekilmek, Cennet ve Cehennemin varlığı gibi etinin esaslarına ters düşer. Şerhü'1-Akâ-id'in bâzı haşiyelerinde deniliyor ki: Tenasüh akidesinde olanlara göre tenasüh, ruhların âhirette değil, yaşadığımız âlem içinde bâzı bedenlerden çıkıp başka bedenlere geçmesidir. Çünkü onlar âhireti.
Cenneti ve Cehennemi inkâr ederler. Bunun için de kâfir olmuşlardır.'
Tuhfe yazarı: Tenasühün bâtıl olduğuna apaçık delâlet eden bir çok âyet ve hadis vardır. Onlardan birisi, Allah Teâlâ'nın buyurduğu şu âyettir:
= «Onlardan birine ölüm gelince "Rabbim! Beni geri çevir, umarım ki geride bıraktığım (dünya) da iyi iş işlerim." der. Hayır, bu söz sadece kendi lâfıdır. Tekrar diriltecekleri güne kadar arkalarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır.[27]

1450) Muhammerl bin el-Münkedîr (Radıyallâhü anh)[28] den; Şöyle demiştir :
Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh} ölüm döşeğinde iken yanma girdim ve ona: Hesülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm söyle dedim.Bunun senedinin sahih ve ricalinin sıka oldukları, fakat mevkuf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [29]

5 - Mü'min Can Çekişirken Ecir Kazanır Hakkında Gelen Hadisler Babı

1451) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'dar\ rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün Onun odasına girmiş, o sırada Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında bulunan bir yakınının nefesini ölüm tıkamıştı. (Can çekişiyordu.) Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâJ'daki üzüntü hâlini görünce Ona -.
" (Şu) yakının için üzülme. Çünkü şu (ıstırap) onun hasenâtındandır.» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad sahihtir. Ricali de sıka zâtlardır. Râvi el-Velid bin Müslim tedlisçi ise de burada tahdis etmiştir. (Yâni an'ane ile rivayet etmemiştir.) Artık endişe yoktur.

1452) Büreyde (bin el-Husayb) (Radıyallâhü anh)[30]'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Mümin, alın teriyle ölür.»" [31]

İzahı

Tirmizî, Nesâi ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, muhtelif şekillerde yoiun;.emiştir. Bu konuda Tuht'e'de şöyle denilmiştir :
Hadis, ölümün şiddetini ifâde eder, diyenler olmuştur. Yâni se-kei'âtla duyulan ıstırabın şiddetiyle, hastanın alnı terler.
Bazıları.- Sekerâtta alınn terlemesi hayra alâmettir, diye yorumlamışlardır.
îbnu'l-Melik: Yâni mü'nıinin günahlardan arınması veya derecesinin yükseltilmesi için sekerâti öyle şiddetli olur ki, alnı terler, demiştir.
Turb.eşti : Hadis, iki şekilde yorumlanabilir: Birincisi olu mün şiddetidir. İkincisi mü'min helâl rızık talebi yolunda ve namaz, oruç gibi ibâdetlerin ifası uğrunda alın teri döker. Tâ ki, ak bir yüzle Allah'a kavuşsun. Birinci yorum daha açıktır, demiştir.
El-Irâki de: Hadîsin mânâsında ihtilâf edilmiştir. Bâzıla n sekerâtm şiddetinden dolayı alın terler demişlerdir. Bâzıları da ; Mü'min sekerâtta Allah Teâlâ'dan haya ettiğinden dolayı terler. Sebebi de şudur: Mü'min günahkâr olmakla beraber sekerâtta mağfiret ve nimetle müjdelenince mahcup kalır ve bunun için alnı terle**

1453) Ebû Musa (Radıyallâkü anh)\\e\\\ Şöyle demiştir:
(Ölüm döşeğine giren) kulun insanları tanımasının ne zaman kesildiğini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 3eilem)'e sordum. Buyurdu ki:
«(Ruh almakla görevli melekleri ve berzah âlemi ile ilgili şeyleri) müşahede ettiği zaman.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Nasr bin Hammâd vardır ki; Yahya bin Main ve başkaları onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. Ebü'l-Peth eJ-Ezdî de onun hadîs uydurduğunu söylemiştir. [32]

6 - Ölünün Gözlerinı Kapatmak Hakkında Gelen Hadisler Bâbi

1454) t'mnıü Seleme (Radıyatlâhü anhâ)'frd\\: Şöyle demişiir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Seieme (Radıyal-lâhü anh)'ın (cenazesinin) yanına girdi. Ebû Seleme (Radıyaliânü anh)ın gözü açık (kalmış) idi. Efendimiz Onun gözünü kapadı. Sonra buyurdu ki j
-Şüphesiz ruh alındığı zaman göz onu tâkib eder.»'[33]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd ve Bevhaki de bunu rivayet, etmişlerdir.
Hadîs, ölünün gözlerinin açık kalmasının sebebini belirtmekte ve ölünün gözlerinin kapatılmasını meşru kılmaktadır. Ölünün gözlerini kapatmanın faydası, bakıldığı zaman çirkin görülmemesidir.
Gözlerin ruhu ta'kip etmesine gelince; Sindi şöyle der : Ruh cesedden çıktığı zaman göz de gitmiş olur. Artık açık kalmasında bir fayda yoktur. Şöyle de olabilir : Kişi sekerâta girdiği zaman ruhunu almakla görevli melek ona görünür. Artık kişi hep ona bakar. Gözü ona dikilir ve ruh ayrılıncaya kadar göz dikili kalır. Ruh alındıktan sonra da gözler öyle durur.

1455) Şeddad bin Evs (Radıyallâhü anh)\\ttn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sclle.m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Mevtanızın (ölüm döşeğine düşenlerinizin) yanında hazır bulunduğunuz zaman, (öldüğünde) gözünü kapatınız. Çünkü göz ruhu izler. Ve hayır söyleyiniz. Çünkü melekler ölünün ev halkının söylediklerine ; Âmin, derler.»"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü Kazâa bin Süveyd'in sikalığı ihtilaflıdır. Diğer râviler sıkadır. [34]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîs, ölünün gözlerini kapatmayı ve onun hakkında iyi konuşmayı emreder. Veya ölüye hayırla dua etmeyi emreder.
ölünün gözlerini kapatma ile İlgili emrin ve gösterilen gerekçenin izahı bundan önceki hadîs bahsinde geçmiştir.
Hadîsin «Ve hayır söyleyiniz.» cümlesi ile ilgili gerekli bilgi ise 1447 nolu hadis bahsinde geçmiştir. [35]

7 - Ölüyü Öpmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1456) Aişe (Radtyallâhü a«Aû>'dan; Şöyle demiştir :
Osman bin Maz'un (Radıyallâhü anh) ölmüş iken Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) onu öptü de öperken yanaklarına akan göz yaşlarına (şu anda) bakıyor gibiyim. [36]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîs, ölüyü öpmenin meşruluğuna ve sessizce ağlamanın caiz ligine delâlet eder. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin:
"Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) in yanakları üzerine akan, göz yaşlarına..." sözü Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'in Osman (Radıyallâhü anh) üzerine çok ağladığından kinayedir.
Osman bin Maz'ûn bin Habîb, onüç adamdan sonra müslümanhğı kabul etmiş ve oğlu S â i b ile birlikte H a -b e ş i s t a n ' a ilk hicret eden kafile içinde oraya göç etmiştir. K u r e y ş' in müslümanhğı kabul ettiği haberini alınca geri gelmiştir. Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)'in süt kardeşidir. Bedir savaşına katıldıktan sonra M e d İ n e' de vefat etmiştir. Muhâcirîn-i Kirâm'dan M e d i n e ' de vefat eden ve B a k î' a defnedilen ilk zâttır. Hicretten otuz ay sonra Şa'ban ayında vs-fât etmiştir. (El-Menhel : C. 8, Sah. 325)

1457) İbn-i Abbâs ve Aişe (Radıyallâhü anküm)'âen rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) vefat etmiş iken Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) onu öptü." [37]

İzahı

Bühârî ve Tirmizî de bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsi mezkûr iki sahâbiyle birlikte C â b i r (Radıyallâhü anh)'den de pivâyet etmiş, fakat senedini zikretmem işti r.
Ş e v k â n î : Bu hadîs, ölüyü ta'zim etmek için ve teberrüken öpmenin meşruluğuna delâlet eder. Çünkü E b û Bekir (Ra-dıyallâhü anh)'in bu hareketine her hangi bir sahâbînin karşı çıktığı nakledilmemiştir. Şu halde bu hususta İcmâ' vardır, demiştir. [38]

8 - Ölüyü Yıkamak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1458) İ'nıniü Atiyye (RadıyaUâhü anh<j)\hın: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), biz onun kızı Ümmü Gülsüm (RadıyaUâhü anhâVyı yıkarken yanımıza girdi ve:
«Onu su ve sidr ile üç veya beş (defa) hattâ gerekirse daha fazla yıkayınız. Son defasında Kâfur yahut Kâfur nevinden bir koku kullanınız. Yıkama işini bitirdiğiniz zaman bana bildiriniz.» buyurdu. Biz yıkamayı bitirince Ona haber verdik. Resûlullah (Sallallahü (Aleyhi ve Sellem) bize 'Hakv' denilen kendi izârını verdi ve :
«Bunu kızıma iç gömleği yapınız.- buyurdu. [39]

İzahı

A h m e d , Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhaki de bunu rivayet, etmişlerdir.ağacının yaprağıdır. Kâmus'ta şöyle tarif ediliyor.
Nebk ağacının adıdır ki, Arabistan kirazı denilir Trabzon hurması o nevidendir. îki çeşittir. Birisinin yemişi hoştur Yap-ragıyla yıkanılır Diğc»i kekrek olur.
Hadisin zahirine göre Sidr, her defasında suya karıştırılır. Hanbelîler ve Hanefiler böyle hükmetmişlerdir. Şöyle ki; Hanbeliler'e göre Sidr veya benzeri bir şey suya karıştırılarak köpürtülür. Köpük kısmıyla cenazenin başı ve sakalı yıkanır. Bedeni de tortu kısmıyla yıkanır. Sonra temiz su bütün vücûda dökülür. Bu bir yıkama sayılır. Her defasında böyle yapılır. Son defasında Sidr ile beraber Kâfur da suya katılır.
Hanefiler'e göre ilk iki yıkama sidr ile yapılır. Üçüncüsü Kâfûr'un katıldığı suyla yıkanır. El-Feth sahibi, bu yıkama tarzını zikrettikten sonra : Şeyhülislâm demiştir ki: Birinci defa sâde suyla yıkanır. İkinci defa Sidr'in karıştırılıp kaynatıldığı suyla yıkanır. Üçüncü defa Kâfûr'un karıştırıldığı suyla yıkanır, demiştir.
M â 1 i k i 1 e r' e göre birinci defa sâde suyla, ikinci defa Sidr'in karıştırıldığı suyla veya bunun aksi, üçüncü defa Kâfûr'un katıldığı suyla yıkanır.
Ş â f i i 1 e r' e göre ilk defa Sidr'in karıştırıldığı suyla, ikinci defa sâde suyla ve üçüncü defa bir parça Kâfûr'un karıştırıldığı suyla yıkanır.
Sidr veya benzeri bir şeyin karışmasıyla değişen suyla yapılan yıkamanın, farz olan yıkama yerine geçip geçmediği ihtilaflıdır. Sahih kavle göre kâfi değildir. Sâde suyla yıkatılması gerekir. Far* olan yıkama, meyyit'in üstündeki necaset giderildikten sonra bütün vücûdu ıslatan bir yıkamadır. Dört mezheb imamının kavli budur. Küfe âlimleri Zahiriye mezhebi âlimleri ve el-Müze-n i, üç defa yıkamanın farz olduğuna hükmetmişlerdir.
Sabun gibi temizleyici olan her temiz madde Sidr hükmündedir.
Yıkamanın son defasında suya Kâfûr'un katmanın hikmeti, Kâfûr'un cesedi kuvvetlendirip sertleştirmesi ve Kâfur kokusundan ha-şerâtın nefret etmesidir. Bir de Kâfur kullanmada meleklere ikram ve saygı vardır. Çünkü kokusu güzeldir. Melekler de o sıralarda cenazenin yanında hazır bulunurlar. Kâfur kullanmak müstahabtır.
Cenazeyi yıkamak, kefenlemek, üzerinde namaz kılmak, taşımak ve defnetmek far?.-1 kifâyedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üç veya beş defa yi kamayı emretmesinden maksat, yıkama sayısının tek tutulmasının meşruluğunu bildirmektir. Şu halde birinci veya ikinci defa yıkamakla ceset temizlenmiş olsa dâhi yıkama sayısını ıîçlemek mendubtur. Keza dördüncü defa ile temizlik hâsıl olursa, tekleştirmek için beşinci defa yıkanmalıdır. Bundan sonraki sayılarda da aynı usul tatbik edilir,
'Hakv' veya 'Hikv' kelimesinden maksat, belden yukarı giyilen ve izâr adı verilen elbisedir. Asıl mânâsı izârın bağlandığı bel kısmıdır. [40]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - ölüyü yıkamak vâcibtir.
2 - Yıkama sayısını tekleştirmek müstehabtır.
3 - Ölüyü yıkarken suya Sidr veya benzeri temizleyici ve temiz bir maddeyi karıştırmak müstehabtır.
4 - Son yıkamada suya bir parça Kâfur veya benzeri güzel kokuyu karıştırmak müstehabtır.
5 - Sâlihlerin elbiselerinden teberrük için ölüye kefen yapmak meşrudur. Nitekim hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi izarını vererek kızına iç kefen yapılmasını emretmiştir. Bunu iç kefen yapmanın hikmeti, mübarek izarın doğrudan doğruya cesede sarılmasıdır.

1459) Muhamnıed bin Şîrîn Ümmü Atiyye (Radıyallâkü anhâ)'ûan rivayet ettiği hadîsin mislini Hafsa rivayet etmiştir. Hafsa'nın hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit :
-Onu (kızımı, çift değil) tek yıkayınız.» buyruğu vardır. Yine Hafsa'nın hadîsinde:
-Onu üç veya beş defa yıkayınız.» buyruğu bulunur. (Keza) Hafsa'nın hadîsinde:
-Onu yıkamaya sağ tarafından ve abdest uzuvlarından başlayınız.» buyruğu vardır. Yine Hafsa'nın hadisinde Ümmü Atiyye (Radı-yallâhü anhâ) şöyle demiştir: Ve biz Ümmü Gülsüm (Radıyallâhü anhâ)'nın saçını taradık, üç örgü yaptık."[41]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Bundan önceki hadîsi Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'den Muhammed bin Şîrîn rivâye't etmiştir. M u -h a m m e d ' in râvisi de E y y û b ' tur. Bu hadîste ise Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin râvisi H a f s a' dır. H a f -s a ' nın râvisi yine E y y û b ' tur. Eyyûb'un Hafs a'dan rivayet ettiği Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde bulunan ilâveler, tercemede işaret edildiği gibi şunlardır: /:.;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olarak .rivayet edilen ilâvelerin birincisi, Ümmü Gülsüm, anhâ)'nin çift değil tek sayıyla yıkanması emridir. Yâni 2, 4, sayıyla yıkama değil 3.5,7... defa gibi tek sayıyla yıkama ^mn,,verilmiştir.
«Onu üç veya beş defa yıkayınız.» emri, M u h a m tîi e;d;'4rı hadîsinde : «Onu üç, beş defa, hattâ gerekirse daha fazla yıkayınız.»şeklinde buyrulmuştur,
Hafs a' nın hadîsindeki diğer bir ilâve :
«Onu yıkamaya sağ tarafından ve abdest uzuvlarından başlayınız.* emridir.
Bu emre göre cenazeyi yıkamaya başlarken abdest uzuvlarından ve sağ tarafından başlamak müstehabtır.
Cenazenin abdestini aldırmanın hikmeti, mü'minlerin alâmeti olan abdesti tekrarlamaktır.
Cenazeyi yıkarken abdesti aldırıldığında ağzına ve burnuna su vermenin müstehablığına hükmeden Şafii ve Mâ 1 i fc ,î 'âlimleri, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Bir de ölünün abdestini dirinin abdestine kıyaslamalardır. Bu âlimlere göre ölünün burnuna su verirken suyun midesine girmemesi için usulü dâiresinde Ölünün başını eğmek müstehabtır Hanefî ve Hanbelî âlimlerine göre ölünün ağzına ve burnuna su verilmez. Onlara göre hadîsteki abdest uzuvlarından maksad, Kur'an'da anılan uzuvlardır ki, mazmaza ve istinşak buna girmez. Bir de ölünün ağzından ve burnundan suyu çıkarmak imkânsızdır.
Hülâsa vâcib olan yıkama, ölünün üzerindeki necaset giderildikten sonra bedenin her tarafını temiz su ile bir defa yıkamaktır. Yıkama sayısının 3,5,7... gibi tek olması, suya Sidr ve benzeri sabun gibi bir şeyi karıştırmak, son yıkamada suya Kâfur veya benzerini katmak, yıkamaya başlarken ölünün avret mahallini yıkamak, sonra abdest aldırmak, daha sonra sağ tarafından yıkamaya başlamak müstehabtır.
H a f s a ' nın hadîsinde Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâl'ye âit olan ilâve şudur: "Biz onun saçını taradık. Üç örgü yaptık."
Buharı' nin rivâyetindeki ilâve şöyledir :
"Yıkayıcı kadınlar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iiî kızının saçını çözdüler, sonra saçını yıkadılar. Daha sonra üç örgü yaptılar."
Ölünün saçını taramanın faydası, saçı temizlemek ve suyu saçların dibine ulaştırmaktır.
Bu ilâve, ölen kadının saçını taramanın ve üç örgü hâlinde ör menin müstehablığına delâlet eder.
Mâliki, Şafiî ve Han b e 1 î âlimleri bununla hükmetmişlerdir.
Evzâî ve Hanefî âlimleri: Saç salınmaz, iki örgü hâlinde ölünün göğsüne ve gömleğin üstüne konulur, demişlerdir. H a -n'ef i âlimlerine göre saçın taranması ve üç örgü hâlinde arkaya salınması hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bir emir veya işareti bu hadîste görülmüyor. Hadîste görülen durum, Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin kendi yaptığını bildirmesinden ibarettir.

1460) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallûhü anh)âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Uyluğunu açma. Ne dirinin ne de öiünün uyluğuna bakma.»" [42]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvüd, Tahavî ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. Bilindiği gibi diz kapağından göbeğe kadar olan erkeğin vücûdu avrettir. Örtülmesi gerekir. Erkeğin eşinden başkasının buralara bakması haramdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A 1 î (Radıyallâhü anh)'a uyluk kısmının avret olduğunu, örtülmesinin gerekliliğini bildirmek istemiş ve helâlından başkasının yanında burayı açmamasını emretmiştir. Keza ölü olsun diri olsun her hangi bir kimsenin buralarına bakmasını menetmiştir. Avret mahalline bakması helâl olan eşler, bu yasaktan müstesnadır.
Hadîs, ölünün avret mahalline bakmanın, dirinin avret mahalline bakmak gibi haram olduğuna delâlet eder.

Ebû Hanife, Mâlik, Şafii ve Ahmed, bununla hükmetmişlerdir

1461) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'ûa.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ölülerinizi güvendiğiniz kimseler yıkasın.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Râvi Bakiyye tedlisçidir. Ve bunu an'ane ile rivayet etmiştir. Diğer râvi Mübeşşir bin Ubeyd hakkında Ahmed : Onun hadîsleri yalan ve mevzu' hadislerdir, demiştir. Buhârî de : Hadîsleri münkerdir, demiş; Dârekutni de : O. uydurma hadîs rivayet eder, yalan söyler, demiştir: [43]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, güvenilir kimselere ölüleri yıkat-tırmayı emreder. Güvenilirlikten maksad, yıkama esnasında ölünün vücûdunun kararması gibi kötü alâmetleri görürse bunu halka anlat-mıyaeak ve gizliyecek karekterde olmaktır. Hadîsin senedinin zayıf olduğu notta belirtilmiştir. Mamafih ölünün kusurlarını gizlemek, genel hükümler muvacehesinde emredilmiş bir keyfiyettir. Bundan sonraki hadîste de buna âit hüküm vardır.

1462) Ali bin Ebi Tâlib (Radıyaltâhü anh)'den rivayet edildiğine gü-re: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve ScUem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir ölüyü yıkar, onu kefenler, kefenine güzel koku saçar, cenazesini taşır, üzerinde namaz kılar ve (kötü belirtilerden) gördüğünü ölü aleyhinde yaymazsa, anasından doğduğu gün gibi hatâlarından çıkmış olur.»"
" Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü ondaki râvi Ömer bin Hâlid'i Ahmed ve İbn-i Muîn yalanlamışlardır.

1463) Ebû Hüreyre -(Radıyallâhü anhj'dşn rîyâyet edildiğine göre: Resûlullafr (SaUallakii Aleyhi ve .SeMept) şöyle kyyurdı&! demiştir : «Bir ölüyü yıkayan kimse (yıkadıktan sonra) gusletsin.-" [44]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde : «... Ve ölüyü taşıyan kimse, sonra abdest alsın.» ilâvesi vardır.
El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklamasında şöyle der: Hadîsin zahirine göre ölüyü yıkamaktan dolayı gusletmek ve onu taşımaktan dolayı abdest almak vâcibtir. Ali ve Ebû Hürey "t "e (Radıyallâhû anhümâ)'mn böyle hükmettikleri rivayet edilmiştir.
Mâlik, Ahmed ve Şafii âlimleri mezkûr gusül ve abdestin müstehablıgına hükmederek, bu hadisteki emri müstehab-lık mânâsına yorumlamışlardır. Delilleri, Dârekutnî ve Hâkim'in Ibn-i Abbâs (Radıyallâhû anh)'dan rivayet ettikleri şu mealdeki hadistir:
«Ölünüzü yıkadığınız zaman bundan dolayı size gusletmek gerekli değildir. Sizin ölünüz necis değildir. (Gusülden sonra) ellerinizi yıkamanız kâfidir.»
El-Menhel yazarı bu arada guslün vâcib olmadığına âit bir kaç hadîsi zikrettikten sonra H a t t â b i' nin : 'Ben, ölüyü yıkamaktan dolayı guslün ve ölüyü taşımaktan dolayı abdest almanın vâcibliği-ne hükmeden bir fıkıhçı bilmiyorum. Hadîsteki emir müstehablık için olmaya benzer. Hadisin mânâsı şu olabilir: Ölüyü yıkayan kimsenin vücûduna ve elbisesine yerden su sıçramasından veya ölünün bedeni üzerinde bulunabilen bir necasete su dökülürken ve yıkayı-cının üstüne başına pis suyun sıçramasından emin olunamaz. Piş suyun nereye sıçradığını tesbit etmek mümkün olmayabilir. Bu durumda yıkayıcı bütün vücûdunu yıkamak ve böylece pislenen yeri temizlemiş olmak zorunda kalır. Abdest alma emri de cenaze namazını kılmak için hazırlıklı olmak amacını taşımış olabilir.' dediğini nakleder.
El-Menhel yazarı: H a t t â b i yukardaki sözünde: Guslün vücûbuna hükmeden bir fıkıhçıyı bilmiyorum, demiş ise de guslün vücûbuna hükmedenleri yukarıda zikrettim, demiştir. [45]

9 - Erkeğin Kendi Hanımını Ve Kadının Kendi Kocasını Yıkaması Hakkında Gelen Hadisler Babı

1464) Âişe (Radıyallâhü anhü)^an: Şöyle demiştir:
Bana şimdi beliren görüş, daha önce belirseydi Peygamber {Sallallahü Aleyhive SelIemJ'ifn cenazesini) hanımlarından başkası yıka-mıyacaktı."
Not : Sindi şöyle demiştir : Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir, Bununla beraber Zevâid sahibi bunu zikrederek : İsnadı sahih, ricali sıkadır. Çünkü râvi Muhammed bin İshak tedlisçi ise de Hâkim ve başkasının rivayetinde bu hadîsi an'ane ile değil, tahdis ile rivayet etmiştir, demiştir. [46]

İzahı

Ahmed, Ebü Dâvûd, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve Hâkim bunu uzun bir metin hâlinde Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radiyalîâhü anhâ) galiba Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in mübarek cenazesi yıkandıktan sonra, ölen erkeğin eşlerinin iddet süresince nikâh hükmü bakımından kocalarına bağlılıklarını bilmiş ve bu bilgisi daha önce ©lmuş olsaydı kendisi ve arkadaşlarından başkasının Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellemî'i yıkamayacaklarını söylemek istemiştir. Veyahut bu hükmü bundan sonra gelecek hadîsten kıyas, yoluyla çıkarmıştır.
Hadis, kadının vefat eden kocasını yıkamasının ve bunun aksinin câizliğine delâlet eder.
Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Mâlik, Şafiî ve arkadaşları, eşlerin birbirinin cenazesini yıkamalarını caiz görmüşlerdir.
A h m e d' in meşhur kavli de budur. Erkeğin, hanımının cenazesini yıkamasının delili, bundan sonra gelen hadîstir. Kadının, eşinin cenazesini yıkamasının delili de bu hadîstir.
Beyhaki ve Dârekutni' nin Esma bint Umeys (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiklerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in kızı F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) vasiyet ederek; kocası A I i (RadıyaJlâhü anh) tarafından yıkatılma-sını istemiş ve Alî (Radıyallâhü anh) ile Esma (Radıyallâhü anhâ) onu yıkamışlardır.
Keza Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edildiğine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) vefat edeceği zaman hanımı Esma binti Umeys (Radıyallâhü anhâ) tarafından yıka-tılmasını vasiyet etmiş, Esma (Radıyallâhü anhâ) zayıf olduğu için Abdurrahraan (Radıyallâhü anh) ona yardım etmiştir.
2 - Ahmed'den bir rivayete göre eşlerin, birbirlerinin cenazelerini yıkamaları yasaktır. Kendisinden yapılan diğer bir rivayete göre kadının eşinin cenazesini yıkaması caizdir. Fakat erkeğin, hanımının cenazesini yıkaması caiz değildir. Ebû Hanîfe ve S e v r i' nin kavli de budur. Onların gösterdikleri gerekçe şudur: Kadının ölümü, kız kardeşi ile evlenmeyi mubah kılan bir ayrılıktır. Keza, ölümü ile kocası, ondan başka dört kadınla evlenebilir. Baldız ile veya dört kadınla evlenmesi için erkeğin, eşinin ölümünden sonra bir süre beklemesi mecburiyeti yoktur. Bütün bu durumlar, erkeğin, ölen hanımıyla irtibatının kesildiğini gösterir. Artık erkeğin ölen eşine bakması ve elini dokundurması haramdır. Fakat kocası ölen kadının iddeti bitmedikçe, kocası ile olan evlilik bağı tamamen kopmuş sayılmaz. Bunun için yıkayabilir.
Bu âlimler, bundan sonra gelen Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e mahsus olarak yorumlamışlar veyahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi bizzat yıkamayı kasdetmemiş, yıkama tedbirini yüklenmesini kastetmiştir.
A 1 î (Radıyallâhü anh)'nin F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'yi yıkamasına gelince, İbn-i M e s' u d (Radıyallâhü anh) buna karşı çıkmıştır.

1465) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Baki'den döndü, beni basımdaki ağrıdan hasta olarak buldu. Ben o esnada: Vay başım! diyordum. O:
«Yâ Âişe! Bil'akis ben vay başım demeliyim.» buyurdu. Sonra : *(Yâ Âişe!) Eğer sen benden önce ölmüş olsan da senin başında durup seni yıkasam, seni kefenlesem ve senin cenaze namazını kıldırıp seni defnetsem, sana hiç bir şey zarar vermez.» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Seneddeki râviler sıkadır. Buhârî bunu başka bir şekilde kısaca rivayet etmiştir. [47]

İzahı

Âhmed ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. B u -h â r i' nin   rivayeti meâlen şöyledir :
'Âişe (Radıyallâhü anhâ) bir defa şiddetli baş ağrısına tutularak) . Vay başım, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : •Ben hayattayken sen ölürsen sana istiğfar ve duâ ederim.» buyurdu. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Vay başıma gelen! Vallahi Öyle sanıyorum ki, gerçekten sen benim ölümümü istiyorsun. Eğer ben ölürsem sen cidden o günün-akşamı bâzı hanımlarınla gerdeğe gireceksin, dedi. Bunun üzerine efendimiz şöyle buyurdu:
-Yâ Âişe! Bilâkis ben vay başım demeliyim
başkasının halîfe olmasını men ederler. Yahut Allah (başkasını halife kabuletmekten) imtina ederler.»"
Sindi1 nin beyânına göre hadîsteki- olay, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına yakın günlere rastlar. Hastanın hastalığını açığa vurmasının câizliği hadisten çıkarılıyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye şunu bildirmek istemiştir: Senin hastalığın geçicidir. Sağlığa kavuşacaksın. Fakat benim hastalığım geçici değildir. Yakında öleceğim. Hastalığın şiddetinden dolayı vay başım! denecekse senden önce ben demeliyim.
Hadîs, erkeğin vefat eden hanımını yıkamasının meşruluğuna delâlet eder. Bu konuyla ilgili gerekli bilgi, bundan önceki hadîste bildirilmiştir. [48]

10 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)'În (Cenazesini) Yıkamak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1466) Büreyde (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir: (Vefat eden) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkamaya başlamak istedikleri zaman, dâhilden seslenen birisi onlara: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleğini soymayınız! diye seslendi. [49]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince sahâbîleriu, onun gömleğini çıkarmadan mübarek vücûdunu yıkadıklarına delâlet eder.
Notta belirtildiği gibi hadîsin senedi zayıf ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleği çıkarılmadan yıkatıldığı, A h-med, E b û Dâvûd, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim'in Â i ş e (Badıyallâhü anhâ)'den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîsle sabittir.
'Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir: Sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkamak istedikleri zaman dediler ki;
Bilmiyoruz, ölülerimizin elbisesini tamamen soyduğumuz gibi Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün elbisesini soyacak mıyız? Yoksa üzerinde elbise olduğu halde mi yıkayacağız? Bunlar ihtilâfa düşünce Allah Teâlâ onlara bir uyku verdi. Herkesin çenesi göğsüne dayandı. Sonra evin bir köşesinden kim olduğunu bilemedikleri bir kimse onlara: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İ üzerinde elbise bulunduğu halde yıkayınız, diye seslendi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in gömleği üstünde olduğu halde yıkamaya başladılar. Suyu gömleğin üzerine döküyorlar ve gömleği ile beraber vücûdunu ovuyorlardı.'
A h m e d ' in rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i yıkayanlar Alî bin Ebî Tâlib, Abbâs bin Abdülmuttalib, Fadl bin Abbâs, Üsâme bin Zeyd, Kasım ve efendimizin mevlâsı Salih (Radıyallâhü anhüm)'dür. Abbâs, Fadl ve Kasım (Radıyalâhü an-hüm), A 1 î (Radıyallâhü anh)'a yardım ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sağa sola döndürürlerdi. Üsâme (Radıyallâhü anh) ve Salih (Radıyallâhü anh) da su dökerlerdi. A I î (Radıyallâhü anh) de yıkardı.
Bezzâr ve Beyhaki1 nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' A 1 î {Radıyallâhü anh)'a.- «Senden başkası beni yıkamasın. Çünkü kim benim avretimi görürse gözleri kör olur.» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in A I i (Radıyallâhü anh)'i'bu işe tahsis etmesinin sebebi, A 1İ (Radıyallâhü anh)'in avret yerine bakmaktan çok sakındığını bildiğinden dolayı olabilir.

1467) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkadığı zaman ölüde aradığı (idrar ve gaitayı) onda aradı da aradığını bulamadı ve: Babam sana feda olsun. Sen çok temizsin. Diri iken temizdin, ölü iken de temizsin, dedi.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih olup ricali de sıkadır. Çünkü Yahya bin Hızâm'ı îbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiş, Safvân bin İsa'yı da Müslim hüccet saymıştır. Kalan râviler de meşhur râvilerdir. [50]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vücûdu yıkatılırken avret mahallinde bir necasete rastlanmadığına delâlet eder. Hadîs, ölü yıkatılırken avret mahallinde bir necasetin bulunup bulunmadığının araştırılmasının ve varsa giderilmesinin gerekliliğine delâlet eder.

1468) Alî (bin Ebt Tâlib) (Radıyallâhü anh)Wen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Öldüğün zaman beni Ğars adlı kuyumdan yedi kırba suyla yıkayınız.»"Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad zayıftır. Çünkü İbn-i Hibbân : Râvi Abbad bin Yâkub açık râfiziydî. Bununla beraber meşhur râvilerden mün-ker hadisleri rivayet ederdi. Bu sebeple terkedilmeyi haketmiş, demiştir. İbn-i Tâ-hir de : O, râfizüerin aşırılanndandır. Terkedilmeye müsthaktır. Çünkü münker hadisleri meşhur hadîsler arasında zikreder. Buhârî ondan tek bir hadîs rivayet etmiş ise de muasırı olan imamlar onun bu rivayetine karşı çıkmışlardır. Hadis hafızlarından bir cemâat, ondan rivayeti terketmişlerdir, demiştir. Zehebi de : Buhârî ondan yaptığı rivayeti başkasından olan bir rivayetle birlikte almıştır, demiştir. Abbâd'ın şeyhi (Hüseyin bin ZeydVin sıkalığı ihtilaflıdır. [51]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vefat ettiği zaman C a r s kuyusundan alınacak yedi kırba su ile yıkatılmasını vasiyet ettiğine delâlet eder.
Ğars: Küba köyünde bulunan ve Sa'd bin Hayse-m e (Radıyallâhü anh)'a âit kuyunun adıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kuyudan su içerdi. Bu kuyuya O u r s diyenler de vardır. [52]

11 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem'in Kefeni Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1469) Aişe (radiyallahu anha)dan :şöyle demiştir:
'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yemen ma'mulü beyaz üç parça bez içinde kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.* Âişe (Radıyallâhü anhâ)ya: Diyorlar ki: Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) hibere (çizgili hırka) içinde kefenlenmiş, denildi. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Hibere hırkasını gelirdiler de onu kefen yapmadılar, dedi." [53]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bunu rivayet etmişlerdir. Hibere : Yemen ma'mulü bir hırka çeşididir. Pamuk veya ketenden yapılmadır. Çizgili olur.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendiğine delâlet eder.
Hadîsin : "Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu." cümlesi iki şekilde yorumlanabilir. Birinci ihtimâl; Bu üç parçanın yanında gömlek ve sarık yoktu. İkinci ihtimâl; Üç parça bezden birisi sarık diğeri gömlek değildi. Yâni üç parçanın her birisi bütün vücûdu örten birer sargı idi.
1. Ş â f i i 1 e r bu hadîsi delil göstererek erkek için sünnet olan kefen, her birisi bütün vücûdu örten üç sargıdır. Bunların dışında gömlek ve sarığın bulunmaması efdaldır. Şayet bunlara bir gömlek ve bir sarık ilâve edilirse mekruh olmaz. Ş â f i i 1 e r hadîsi birinci ihtimâle göre yorumlamışlardır. Mezkûr beş parçadan fazla kefen yapmak mekruhtur.
2. H a n b e 1 i 1 e r de bu hadisin zahirini tutarak: Erkeğin müstehab olan kefeni, her birisi bütün vücûdu örtecek üç sargıdır. Buna bir şey ilâve etmek mekruhtur, demişlerdir.
3. M â 1 i k i 1 e r, mendub olan kefen; bir izâr, yâni belden ışağı vücûdu örten peştemal, bir gömlek, bir sarık ve bütün vü cûdu örten iki sargıdır.
4. Hanefîler'e göre sünnet olan kefen, bir izâr, bir gömlek ve bütün vücûdu örten bir sargıdır. Gömlek, omuzlardan ayaklara kadar uzun olmalıdır. îzâr, baştan ayağa kadar vücûdu örtecek durumda olmalıdır. Kefenin üç parçadan fazla olması mekruhtur. Bir kavle göre beş parçaya kadar ilâve yapmakta beis yoktur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hibre denilen çizgili hırka içinde kefenlendiği,

Âişe (Radıyallâhü
miş, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hibrenin getirildiğini, fakat kefen yapılmadığını bildirmiştir.
El-Menhel yazarı : Sahâbîlerin hibereyi kefen yapmamalarının hikmeti, bunu münâsip görmemeleri olabilir. E 1 - A y n i demiştir ki: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yıkanması işi bitince getirilen hibere hırkası ile mübarek vücûdu kurulanmış olabilir. Sonra bu hırka geri verilerek üç parça beyaz Yemen bezine sarılmıştır.'[54]

Kadının Kefeni

Erkeğin müstehab olan kefçni hakkındaki âlimlerin görüşünü yukarda zikrettik. Burada kadınların kefen durumuna da bir göz atalım :
1 - Hanefiler'e göre müstehab olan kadın kefeni beş parçadan ibarettir: İzâr, gömlek, baş örtüsü, bir sargı ve memeleri üzerine bağlanan bir parça.
2 - Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre de müstehab olan beş parçadır : İzâr, baş örtüsü ve iki sargı. Sargıların, bütün vücûdu örtecek durumda olması ma'lumdur.
3 - Mâlikiler'e göre müstehab olan kefen yedi parçadır : İzâr, gömlek, baş örtüsü ve dört sargı.

1470) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sehuliyye (denilen) üç parça beyaz ve ince bez içinde kefenlenmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin aslı Buharı ve Müslim'de ÂÎşe (R.A.) ve îbn-i Abbas (R.A.)'dan rivayet olunmuş olarak vardır. İbn-i Ömer (R.A.)'in hadîsinin senedi hasendir. Çünkü râvilerinden Süleyman bin Musa ve Hafs bin öaylan, hıfz, zapt ve itkan ehlinin derecesinden aşağıdır
Sehuliyye: Y e m e n ' de bez dokunan bir köyün adıdır. Bu köyde dokunan beze de denilir. Bu kelime Suhûliyye diye de okunabilir. E z h e r î' nin dediğine göre Sehûliyye köyün adıdır. Suhû-liyye ise bu köyde dokunan bezdir.
Riyâd Ritâ'nın çoğuludur. Ritâ, tek parçadan ibaret çarşaftır. Bir kavle göre ince ve yumuşak bezdir. Burada iki mânâya da yorumlanabilir.
Notta belirtildiği gibi hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'de Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Buhârî'de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet edilen hadîs, meâlen şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) pamuktan (ma'mul) sehâliyye (denilen) üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.'
Bu hadîs de erkeğin müstehab olan kefeninin üç sargı olduğuna ve bunların beyaz olmasının müstehablığına delâlet eder.

1471) îbn-i Abbâs (Raâıyallûhü anhiimâ)'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) üç parçada kefenlenmiştir : İçinde vefat ettiği gömlek ve Necrân ma'mulü hülle."
Not : Nevevî : Bu hadîs zayıftır. Delil sayılması sahih değildir. Çünkü râ-visi Yezîd bin Ebî Ziyâd'ın zayıflığı hususunda ittifak vardır. Bilhassa onun bu rivayeti sıka zararın rivayetine muhaliftir, demiştir. [55]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Hülle: İki parçadan ibaret bir takım elbisedir. Aynı kumaştan olmayan takıma veya bir parçadan ibaret elbiseye Hülle denilmez.
Necrân: Arap yarımadasının doğusunda bir şehirdir. O beldenin ma'mulü olan elbiseye Necrâniyye denilir.
Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kefeni; İki parçadan ibaret hülle ve içinde vefat ettiği gömleğidir.
El-Menhel yazan bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:
"Kefenlerden bir parçanın gömlek olduğuna hükmeden Hanefî ve Mâliki âlimleri için bu hadîs bir delildir. Kefende gömleğin bulunmasının müstehab olmadığına hükmeden âlimler şöyle de-mişlerdir : Bu hadîs zayıftır. Çünkü râvisi Yezîd bin Ebİ Z i y â d aleyhinde konuşulmuştur. Üstelik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, içinde vefat ettiği ve yıkanırken soyulmayan gömleği içinde kefenlenmesi örf ve âdet yönünden uzak bir ihtimaldir. Diğer taraftan Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in hülle içinde kefenlenmesi sözü galattır. Çünkü M ü s 1 i m ' in

rivayetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) pamuktan ma'mul Se-hûliyye demlen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi ve bunların içinde gömlek ve sarık yoktu." demiştir. (Buhârî'de de aynı ha dis mevcuttur.)
Hülleye gelince; Hülle, kefen yapılmak üzere satın alındığı için halk bunun kefen yapılıp yapılmadığını bilmediler. Satın alınan hülle terkedildi ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde belirtildiği gibi üç parça beyaz Yemen bezi kefen yapıldı. Bunun üzerine Abdullah bin Ebî Bekir (Radıyallâhü anh) bu hülleyi alarak : Ben kendime kefen yapmak için saklıyacağım, dedi. Sonra: Eğer Allah Teâlâ bu hüllenin Peygamberine kefen v yapılmasına razı olsaydı, ona kefen ettirirdi, diyerek niyetini değiştirdi
ve satıp bedelini sadaka olarak dağıttı.
T i r m i z i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in kefeni hakkında vârid olan hadîslerin en sahihi, A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsidir. Sahâbîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin ekserisinin arneji Â i ş e radıyallâhü/^nhâ):nirı^ad,îsin^ göredir, demiştir. [56]

12 - Müstehab Olan Kefen Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1472) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Elbiselerinizin en hayırlısı beyaz olanıdır. Bunun için ölülerinizi beyaz elbise içinde kefenleyiniz ve beyaz elbise giyiniz.»" [57]

İzahı

Tuhfe'de naklen beyan edildiğine göre N e s â i hâriç KÜtüb-i Sittede bu hadîs rivayet edilmiştir. T i r m i z i bunu rivayet ettikten sonra: Bu hadis hasen - sahihtir. İlim ehlinin müstehab saydığı elbise beyaz olanıdır. Ahmed ve İshak demişler ki: Kefen için en sevimli elbise beyaz olanıdır." diye bilgi vermiştir.

1473) Ubâde bin es-Sâmit (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine re: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) $üyle buyurdu, demiştir : •Kefenin hayırlısı hülledir.»" [58]

İzahı

Ebü Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z î ise bunu Ebû Ümâme (Radiyallâhü anhâ)'-den rivayet etmiştir.
. EI-Menhel yazarı şöyle der:
"Yâni hülle kefenin hayırlı kısmından sayılır. Hülle, Yemen nıa'mulü elbisedir. Aynı maldan iki parçadan ibaret takıma denilir. Hülle, iki parçadan ibaret olduğu için bir parçadan ibaret kefenden hayırlı sayılır. Şu halde hüllenin hayırlı oluşu, bir parçadan ibaret kefene nazarandır. Çünkü üç parçalık kefenin hülleden efdal olduğu ma'lumdur. Hadîsten şu mânânın kastedildiği umulur: Zaruret olmadıkça bir parçalık kefenle yetinmek uygun değildir.
Bâzı âlimler bu hadîsi delil göstererek : Yemen ma'mulü hırkaları kefen yapmak efdaldır, demişler ise de yukarıda belirtildiği gibi efdal olan kefen beyaz bezdir. Muhtemelen o gün için halkın temini kolay olan kefenlik hülle olduğu için Peygamber îSallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurmuştur.

1474) Ebû Katâde (Radtyallâhü an k)'den rivayet edildiğine göre; KfsûUıllah (Salt al I ahit Aleyhi ve Seİtem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden birisi (ölen) din kardeşinin teçhiz ve tekfini işini üzerine aldığı zaman onun tekfinini güzelce yapsın. [59]

İzahı

Tirmizi de bunu rivayet etmiştir.
Tekfinin yâni kefenleme işinin güzelce yapılmasından maksad, kefen olarak kullanılacak bezin temiz, pâk ve ölünün deri rengini gösterecek kadar ince olmaması, ölünün bütün vücûdunu iyice

örtmesi ve ölünün hayatta iken giydiği bez nevinden olmasıdır.Maksad kefenin lüzumundan fazla olması, pahalı olması değildir. Çünkü Ebû Dâvûd'un Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği merfu' bir hadîste pahalı kefen kullanılması yasaklanmıştır.
Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve B e y h ak i de bu hadîsin bir benzerini Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhi'den rivayet el mislerdir. Oralardaki hadis uzuncadır. Benzer cümlesi şöyledir: «Biriniz ölen din kardeşini kefenlemek istediği zaman onun kefenini güzel yapsın veya güzelce kefenlesin.»
El-Menhel yazarı şöyle der: Hadîsin manâsı şudur : Kefen ıçjn elbiselerin en temizini, beyazını ve normal olarak yetecek miktarını tercih etsin ve hayatta iken giymesi mubah olan cinsten olsun. Kefen; pamuk, yün, keten, kıl gibi diri için kullanması müstehab olan maddelerden ma'mul cinsten olabilir. Erkek için kullanılması haram olan ipekten kefen yapılamaz. Kadın için ipekten kefen yapmanın mekruh olduğunu söyliyenler olduğu gibi haram olduğunu söyliyen-ler de vardır.
Nevevi : Mubah kefen hususunda ölünün maddi durumuna itibar edilir. Eğer malı çok ise, elbisesinin iyisinden kefen yapılır. Eğer orta halli ise, ona göre kefen yapılır. Maddî durumu düşük işe hâline göre kefeni yapılır, demiştir. [60]

13 - Ölüye Kefenlerine Dâhil Edildiği Zaman Bakmak Hakkinda Gelen Hadis Babı

1475) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu vefat edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere:
«Ben ona (oğluma) bakmadıkça onu kefenlerinin içine dâhil etmeyiniz» buyurdu. (Yıkama işi bitip kefenlerine sarılacağı zaman) Efendimiz onun yanına geldi ve üzerine eğilip durdu ve ağladı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır, îbn-i Hibbân : Se-neddeki râvi Ebû Şeybe Enes (R.A.)'in hadisinden olmıyan şeyleri ondan rivayet et-mistir. Ebû Şeybe'den rivayet etmek helâl değildir, demiştir. Buhârî de ; O. aeâip sahâbldir, demiştir Ebû Hatim de ; Onun hadisleri zayıftır, münkerdir, ondan acâip şeyler rivayet edilmiş, demiştir. [61]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsle ilgili olarak Sindi şöyle der.
'Hadîs, ölüye bakmak istiyen kimsenin, ölü kefenlenmeden önce bakmasının uygun olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla kefenlendikten sonra açıp bakmanın iyi olmadığı anlaşılır. Kefene sarıldıktan sonra açmak külfetine ihtiyaç duyulacağından dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu emri vermiş olması muhtemeldir.'
Hadîs, ölüye kefenlenmeden önce bakmanın meşruluğuna delâlet eder. Tabi ölünün avret mahalline bakmak yasaktır. Buradaki bakmaktan maksad, bakılması mubah olan yüz, el gibi yerlere bakmaktır. Ayrıca sessiz olarak ağlamanın câizliğine delâlet eder.
Mâriye-i Kıbtiyye (Radıyallâhü anhâ)'den doğma, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in oğlu İbrahim, hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında doğmuş ve hicretin onuncu yılı Rebiü'l-Evvel-ayının onuncu gecesi vefat etmiştir. V â k ı d i böyle demiştir. îbn-i H a z m ' in dediğine göre ise İbrahim, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatından üç ay önce vefat etmiştir, t b r â h î m, onsekiz veya onaltı aylık iken vefat etmiş ve Baki'a defnedilmiştir. [62]

14 - Nai (Ölümü Câhiliyyet Devrine Göre İlân Etmekjden Nehiy Hakkında Gelen Hadis Babı

1476) Hilâl hin Yahya (RadıyaUâhü atıh)'âen; Şöyle demiştir :
Huzeyfe (bin el Yernân) (Radıyallâhü anh), bir cenazesi olduğu zaman şöyle derdi: Ölümünü kimseye ilân etmeyiniz. Bunun nai olmasından cidden korkarım. Ben şu iki kulağımla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittim. Naiden nehiy etti." [63]

İzahı

Tirmizi, Huzeyfe (Radıyallâhü anh) den bunun benzerini rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Huzeyfe (Radıyallâhü anhî şöyle demiştir:
"Ben öldüğüm zaman öldüğümü kimseye ilan etmeyiniz. Bunun nai..."

Tirmizi' nin Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh) "dan rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur:
-Npiden şiddetle sakının. Çünkü nai, câhiliyyet devrinin işidir.»
Abdullah (Radıyallâhü anh) : "Nai, Ölümü ilân etmektir" demiştir.
Nai: Lügat kitaplarında belirtildiği gibi lügat mânâsı, ölünün ölümünden haber vermektir.
Tuhfe yazarı şöyle der : Huzeyfe (Radıyallâhü anh) "in hadisinin zahirine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in-yasakladığı NaiYien.. lügat mânâsını kastederek genel mânâda ölümden haber vermenin yasakladığı hükmünü çıkarmıştır. Ondan başka ilim ehli : Hadîsteki yasak naiden maksad. câhiliyyet devrinde meşhur olan naidir, demişlerdir. A s m â î : Bir kişi öldüğü zaman Araplar bir adamı ata bindirirlerdi. Binici, halk arasında dolaşır ve ölenin vefatını etrafa ilân ederdi, demiştir. Alimlerin yasak olan/haiyi câhiliyyet devri usulünce yapılan naiye tahsis etmelerinin nedeni şudur : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin N e -c â ş i (Radıyallâhü anh)'nin ölümünü ilân ettiği sabittir. Keza Mû'te savaşında şehit edilen Zeyd bin Harise, Câfer b i ,n E b i Tâlib ve Abdullah bin R e -vaha (Radıyallâhü anhüm)"ün vefatlarını aynı anda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin M e d i n e ' de ashabına haber verdiği sabittir. Bunlar gösteriyor ki, ölümü ilân etmek, yasak olan naiye girmez. Halbuki lügat mânâsı itibariyle bu da nai mânâsına dâhildir.'Bu sebeple âlimler, mevcud hadîslerin tümünün işlerliğini korumak içiiryasak olan naiyi, câhiliyyet devri usulünce yapılan naiye tahsis etmişlerdir.
İbnü'l-Arabî : 'Hadislerin tümünden üç hâl alınır:
Eirinci hâl, yakınların, arkadaşların ve sâlih kimselerin haberdar edilmesidir. Bu ilân sünnettir.
İkinci hâl, iftihar vesilesi edilmek üzere halkı davet etmektir. Bu ise mekruhtur.
Üçüncü hâl, sesle ağlamak gibi yollarla ölümü çevreye duyurmaktır. Bu ise haramdır.' demiştir.
Cumhura göre ölümü câhiliyyet, devri usullerine başvurmadan usûlü dâiresinde ilân etmek caizdir. Hattâ sünnettir, denilebilir. Çünkü B u h â r î' nin rivâyetiyle sabit olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Habeşistan kralı N e c â ş i' nin ölümünü ilân etmiştir.
E 1 - H â f ı z , Fethü'l-Bâri'de : Velhâsıl, sırf ilân etmekte kerahet yoktur..Eğer buna bif şey ilâve edilirse hüküm değişir. Huzey-f e {Radıyallâhü anh) gibi bâzı selef âlimleri bu konuda çok titiz davranarak ölümden başkasını haberdar etmekten kaçınmışlar ve yasak.olan nai sayılmasından kfitfjjtmuşlardır. [64]

15 - Cenazelerde Hazır Bulunmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1477) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saiallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Cenazeyi sür'atle naklediniz. Eğer ölü iyi bir kimse ise Önünde hayır vardır, onu bir an önce o hayra ulaştırmış olursunuz. Eğer cenaze iyi bir kişi değilse bu bir serdir, (Bir an önce) omuzlarınızdan indirmiş olursunuz.»" [65]

İzahı

A h m e d , Kütüb-i Sitte sahipleri ve B e y h a k î bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadisin : «Cenazeyi sür'atle naklediniz» emrinden maksad, cenaze kabire götürülürken normal yürüyüşten biraz hızlı yürümektir, Cenazeyi taşıyanlara veya cenazeye katılanlara zorluk verecek yahut cenazeden kan akmak, pislik çıkmak gibi bir sakınca doğuracak hızla yürümek kastedilmemiştir.
Bâzı âlimler : Bu cümleden maksad; kişinin öldüğü tahakkuk edince teçhiz ve defni için acele etmektir, demişlerdir.
En iyisi ölünün kaldırılması ve kabre taşınması işini içine alacak geniş mânâda yorum yapmaktır. Buna göre cenazeyi sür'atle nakletmek emri hem cenazenin kaldırılması için çabuk davranmak hem de kabre götürülürken normal yürüyüşten biraz farklı bir hızla yürümek işine şümullüdür.
Hadîsin bundan sonraki cümlelerinde acele etmenin sebebi şöyle anlatılıyor : Eğer cenaze sâlih ve iyi bir kişi ise önünde yâni kabrinde hayır vardır, bir an önce ölüyü o hayra ulaştırmış olursunuz. Hayırdan maksad, âmellerinin sevabıdır. Şayet ölü iyi bir kimse değilse, yâni fâsık ise, o bir serdir. Acele etmekle bir an önce omuzlarınızdan indirmiş olursunuz. Çünkü böyle bir cenaze rahmetten uzak olur ve onunla birlikte olmaktan dolayı sizin için bir hayır yoktur. [66]

Hadisin Fıkıh Yönü

Ölünün kaldırılması için acele etmek ve mezara götürülürken bir sakıncaya yol açmıyacak ölçüde hızlı yürümek müstehabtır. Bu emrin müstehabhk için olduğu hususunda âlimler arasında bir ih-tilâf yoktur. Yalnız İ b n - i H a z m , bu emrin vücûbuna hük-mekmekle âlimlerden ayrılmıştır.

1478) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü an/t)'den: Şöyle demiştir:
Cenazeyi takip eden kimse, na'şın bütün taraflarını (sırayla) tutarak taşısın. Çünkü böyle yapmak sünnettendir. Sonra dilerse (tekrar taşımakla) nafile yapsın. Dilerse taşımayı bıraksın.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedin râvileri sıka zâtlardır. Lâkin hadis mevkuf olup merfu" hükmündedir. Keza sened munkatı'dır. Çünkü râvi Ebû Ubeyde'nin babasından hadis işitmediğini Ebû Hatim, Ebû Zur'a ve başkaları söylemiştir. [67]

İzahı

Hadis, Zevâid türündendir. Cenazeyi taşırken na'şın sag, sol ve ön, arka taraflarını sırayla tutmak suretiyle taşımanın faziletine delâlet eder. t b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh) : "Böyle yapmak sünnettendir" demiştir. Sahâbînin böyle sözü, Peygamber (Sallalla-hü Aleyhi ve SellemJ'in sünneti mânâsında yorumlanır. Na'şın her tarafını tutup bir miktar taşıyan kimse sünneti yerine getirmiş olur. Artık dilerse taşıma işini bırakır, daha çok sevap kazanmak isterse tekrar taşımaya başlar.
Notta belirtildiği gibi hadîs mevkuftur. Yâni î b n - i Mes'ud (Radtyallâhü anh) un sözüdür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemi'in sözü olarak rivayet edilmemiştir. Fakat merfu' hükmündedir. Çünkü Sahâbi, seri hüküm ifâde eden bu gibi sözleri kendi görüşü olarak söylemez.

1479) Ebû Mûsa (el-Eşarî) (Radtyallâhü ank)'<\en rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilerin bir cenazeyi hızlı olarak götürdüklerini görmüş ve -.
«Gidişiniz vakarlı olsun.» buyurmuştur.Zevaid'de şöyle denilmiştir : Râvi Leys, İbn-i Selim'dir ki, zayıftır. Yahya bin Kattan, İbn-i Muin ve İbn-i Mehdi onu terketmişler. Zayıf olmakla bs-raber bu hadis, Buhâri ve Müslim'deki «Cenazeyi sür'atle naklediniz.» hadîsine muhaliftir. [68]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olan bu hadisin zahiri, Kütüb-i Sitte'nin tümünde mevcut 1477 nolu hadise muhaliftir. Çünkü cenazenin sür'atle nakledilmesi o hadîste emredilmiştir. Bu hadîs aşın hızla götürme mânâsına yorumlansa ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yasaklaması aşırı hıza âit olsa diğer hadise
muhalif olmaz. Çünkü diğer hadîsin açıklamasında belirtildiği gibi ölü veya cenazeye katılanlar için sakınca doğuracak tarzda hızlı gitmek meşru değildir

1480) Resûluilah (Sallnllahü Aleyhi ve Setlem)"m mevlâsı Sevbân (Radtyallâhü an/r)\]en; Şöyle demiştir:
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bâzı kimselerin binek hayvanlarına binerek bir cenazeye katıldıklarını gördü ve (onlara) :
«Sizler binici olduğunuz halde Allah'ın meleklerinin ayakları üzerinde yürümelerinden haya etmiyor musunuz?» buyurdu." [69]

İzahı

Tirmizi de bunu rivayet etmiştir. Tuhfe yazarı şöyle der: Bu hadîs, binerek cenazeye katılmanın mekruhluğuna delâlet eder. Bu hadis, e 1 - M u ğ i r e (Radıyallâhü anh)'in(i481 nolu hadîsine muhaliftir. Çünkü o hadîste binicilerin, cenazenin arkasında gitmeleri emredilmiştir. Çeşitli yönlerden bu iki hadisin arasım bulmak mümkündür. Şöyle ki: M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, hastalık ve sakatlık gibi özür sahiplerine aittir. Bu hadîs özrü olmıyana hâkimdir, denilebilir. Keza bu hadîs, cenazenin önünde veya yanlarında binici olarak gidenler hakkındadır. Böyle gitmek yasaklanmıştır. M u ğ i r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, arkadan binici olarak cenazeyi tâkib edenlere aittir ki, bu meşru sayılmıştır. Şöyle d& denilebilir. M u ğ î r e

(Radıyallâhü anh)'in hadisi, binici olarak gitmenin câizliğine delâlet eder. Fakat mekruh olmadıkına delâlet etmez. Hâl böyle olunca binmek, mekruh olmakla beraber caizdir. .
Hadîsin tercemesini verirken; ifâdesindeki;harfi, meftuh ola"rak düşünülmüştür. Eldeki nüsha da öyle harekelidir. Fakat Tuhfe yazarının beyânına göre e 1 - K a a r i' bu harfin meksur olduğunu söylemiştir. Buna göre hadîsin meali şöyle olur:
«Utanmıyor musunuz? Şüphesiz Allah'ın melekleri ayakları üzerinde yürüyorlar, siz binicisiniz.»

1481) El-Muğire bin Şu'be (Radtyallâhü a»///den rivayet edildiğine göre, şöyle demiştir : '
Ben, Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittim. Buyurdu ki:
«Binici cenazenin arkasında gider. Yaya, cenazenin dilediği tarafında yürür.»" [70]

İzahı

Ti rnnzi, Ahmed, E bu D â v û d , N e s â i, İbn i Hibbân, Hâkim ve Bey haki de bunu rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
Bu hadis, cenazeyi uğurlarken binmenin câizliğine delâlet eder. Ancak bu hüküm, binmeye ihtiyaç duyulması hâline mahsustur. Hadis, böyle yorumlanınca Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, T i r m i z i ve başkalarının S e v b â n (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettikleri ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir cenazede binek hayvanı getirilerek binmesi arzulanmış. Fakat binmekten imtina' etmiş. Ancak kabristandan dönüşte binmiş olduğunu bildiren hadise muhalif olmaz.
Mâlikiler, Şâfiiler ve Hanijeiiler: Cenaze götürülürken özür olmaksızın binmek mekruhtur, yaya yürümek müstehabtır, demişlerdir.
Hanefi âlimleri: Cenazenin önünde binerek gitmek mekruhtur. Arkasında mekruh değildir, demişlerdir
Bu hadîs, binicinin cenazenin arkasında gitmesinin efdal olduğuna delâlet eder. Mâ likîler, Hanefîler, Hanbelîler ve âlimlerin cumhuru böyle hükmetmiştir.
Ş â f i i 1 e r, binicinin yaya gibi cenazenin önünde gitmesinin efdal olduğunu söylemişlerdir. Lâkin bu hadisin zahiri, onların görüşünü reddeder.
Hadis, yayaların cenazenin her tarafında gitmelerinin meşruluğuna delâlet eder. Sevri, bunun zahirini tutarak böyle hükmetmiştir.
Yayaların cenazenin hangi tarafında gitmelerinin müstehablığı hakkındaki âlimlerin görüşlerini bundan sonraki bâbta zikredeceğiz. [71]

16 - Cenazenin Önünde Yaya Yürümek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1482) Salimin babası (Abdullah bin Ömer) (Radtya'iâhü anhumâ)'-dan; Şöyle demiştir ;
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i; Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'yı cenazenin Önünde yaya olarak yürürlerken gördüm."

1483) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhy&en; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) cenazenin önünde yaya yürürlerdi." [72]

İzahı

î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A h m e d, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Dârekutnî, îbn-i Hibbân, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tirmizi de rivayet etmiştir.
Bu hadisler, yayaların cenazenin önünde gitmelerinin müstehab-lığına delâlet ederler. İbn-i Ömer, Hasan bin Alî, Ebü Katâde, Ebû Hüreyre, İbn-i Zübeyr, Kasım bin Muhammed, Salim, İbn-i Ebi Leylâ, Zühri, Şafii, Mâlik ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir. Delilleri bu hadîslerdir. Bir de: Cenazeye katılan şefaatçidir. Şefaatçi kendisine şefaat edeceği kimse: nin önünde gider, demişlerdir.
Ebû Hanîfe, arkadaşları, Evzâî ve İshak, yayaların, cenazenin arkasında gitmelerinin efdal

olduğunu söylemişlerdir. A 1 i (Radıyallâhü anhKden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Cenazenin arkasında yürüyenin, cenazenin önünde yürüyene üstünlüğü, farz namazın nafileye üstünlüğü gibidir.' Bu âlimler, bu bâbta rivayet edilen hadisleri, cenazenin önünde yürümenin câizliğini açıklamak ve halka kolaylık göstermek mânâsına yorumlamışlardır.
T a h a v i' nin rivayet ettiğine göre A 1 İ (Radıyallâhü anh) cenazenin arkasında yürüdü. Kendisine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) in cenazenin önünde yürüdükleri söylenmiş, bunun üzerine şöyle cevap vermiştir: Onlar, cenazenin arkasında yürümenin, önünde yürümeden efdal olduğunu bilirler. Bu üstünlük cemaatla kılınan namazın tek başına kılınan namaza üstünlüğü gibidir. Lâkin bunlar, halka kolaylık gösterirler.

1484) Abdullah hin Mes'ûd (Radıyallûkü anhj'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cenaze, metbû (uyulan)dur. Tabi (uyan) değildir. Cenazenin önünde gidenler cenazeye katılmış olmazlar.»"
Not : Sindi şöyle demiştir : Tirmizî ve başkaları bu hadîsi râvi Ebû Mâeide'-nin hâlinden dolayı zayıf saymışlardır. Ebû Davud'un bâzı nüshalarında bu hadîsin aynı sebeple zayıf gösterildiği kaydedilmiştir.
Tirmizî : Ben Muhammed bin İsmail'den bu Ebû Mâcide'yi zayıf saydığını işittim. Muhammed'de el-Humeydi'nin şöyle dediğini söylemiştir : îbn-i Uyeyne bu Ebû Mâcide'nin kim olduğunu Yahya'ya sormuş? Yahya da : Bir kuştur. Uçtu da bize hadîs rivayet etti, diye cevap vermiş, diye bilçi vermiştir. [73]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Tirmizî ve Ebû D â v û d da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayet daha uzundur. Burada metnin son kısmı rivayet edilmiştir. T i r m i z i ve Ebû D â v û d ' un rivâye! indeki hadîsin bu kısmı şöyledir:
Bu hadîse göre cenazenin önünde yürüyenler, cenazeye katılmış olmazlar. Yâni katılma sevabını tam olarak almaya müstahak olmazlar. Bu hadîs, cenazenin arkasında yürümenin efdal olduğunu söy-liyenler için bir delildir Ancak notta belirtildiği gibi zayıftır. [74]

17 - Cenazeye Katılmak Üzere Bâzı Elbiseleri Soymaktan Nehiy Hakkında Gelen Hadis Babı

1485) İnırân bin el-Hıısayn ve Ebû Herze (RadıyaİlıVtii anhümâ)'-tlan ; Şöyle demişlerdir :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde bir cenazeyi teşyie çıktık. Efendimiz ridâlarım atıp gömlekle yürüyen bâzı kimseleri gördü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
«Sizler câhiHyyet devrinin fiilini mi tutuyorsunuz? Yoksa câhi-liyyet devrinin işinin benzerim yapmakla onlara benzemeye mi çalışıyorsunuz? Şu suretinizden başka bir surette (kabristandan) dönmeniz için aleyhinizde beddua etmeyi cidden arzuladım.» buyurdu. Bunun üzerine adamlar ridâlarım aldılar ve bir daha böyle yapmadılar.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened zayıftır. Râvi Nüfey' bin el-Kâ-ris Ebû Dâvûd el-A'ma'yı terkedenlsr bir değildir. Yahya bin Muin ve başkaları onun hadîs uydurduğunu söylemişlerdir. Diğer râvi Alî bin el-Hazevver'in de hadîsleri mekruhtur. Buhâri : Onun hadisi münkerdir. Yanında acâip şeyler vardır, demiştir. [75]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, cenazeye katılan kimselerin, üzüntülerini ifâde etmek için elbise değiştirmelerinin yasaklığına ve câhiliyyet devrinin âdetlerinden olduğuna delâlet eder. Câhiliyyet devri adamları bu hususta çok aşırı giderlerdi. Asr-i Saadette ridâ (omuza atılan elbise)larını atıp gömlekle cenazeye katılanlar, yâni matem elbisesini giyenler, pek aşırı gitmedikleri için câhiliyyet devri adamlarına benzetilmişlerdir. Bu hâlin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öfkesine sebebiyet verdiği hadiste belirtilmiştir. [76]

18 - Cenaze Hazırlandığı Zaman Tehir Edilmemesi Ve Arkasında Ateş Götürülmemesi Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1486) Alî bin Kbî Tâlib (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine ffö-re. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, (lemistir:

«Cenaze hazırlandığı zaman onu te'hir etmeyiniz.»" [77]

İzahı

Tirmizî, Hâkim ve f bn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayeti şöyledir :
«Yâ AH! Üç şey vardır ki, onları geciktirme : Namaz, vakti geldiği zaman; cenaze, hazırlandığı zaman; kocasız kadın, ona denk bir eş bulunduğu zaman.»
"Tuhfe" yazarının el-Mirkât tan naklen beyân ettiğine göre e 1 - E ş r e f şöyle demiştir: Bu hadîs, mekruh vakitlerde cenaze namazının kılınmasının mekruh olmadığına delâlet eder. T ı y b i de bunu nakletmiştir. Bizce de böyledir Yâni güneş doğarken, batarken ve semânın ortasında iken cenaze namazı kıhnabilir. Ama daha önce hazırlandığı halde namazı kılınmayıp bu vakitlerde kılınır-sa mekruhtur. Sabah namazından Önce ve sonra ve ikindiden sonra kılınmasında kerahet yoktur.
El-Menhel yazarı da bu konuda şöyle der:
Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir:
1 - Ahmed, İshak, Sevri, Atâ, Nehai ve E v z â i, güneş doğarken, batarken ve istiva (göğün ortasında) iken cenaze namazını kılmanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. İ b n - i Ömer (RadıyaUâhü anh)'in de böyle dediği rivayet edilmiştir. Hanefi âlimleri de böyle hükmetmişlerdir. Hanefî âlimlerine göre cenaze bu vakitlerde hazırlanırsa hemen namazı kı-hnabilir. Bunda kerahet yoktur. Fakat daha önce hazırlanmış ise bu vakitlerde kılmak mekruhtur.
2 - M âli kile r'e göre güneş doğarken, batarken ve Cuma hutbeleri vaktinde cenaze namazını kılmak haramdır. Sabah namazından sonra gün doğmasına yakın bir zamana kadar caizdir. Bun-dan sonra güneş doğuncaya kadar mekruhtur. Doğduktan sonra ve ikindi namazından sonra güneş sararıncaya kadar mekruhtur.,
3 - Şâfiiler'e göre kerahet vakitlerinde cenaze namazı kılmak mekruh değildir. Ancak mahsus bu vakitler seçilirse mekruhtur. Hadislerdeki yasaklama, bu vakitleri bile bile seçmeye mahsus-îur.

1487) Kim Hürde (Radıyailâhü anh)\\en, Şöyle demiştir: Ebû Musa el-Eş'arî (Radıyallâhü anh) vefat edeceği zaman : Cenazenin arkasında micmer (ateş) götürmeyiniz, diye vasiyet etti. Oradakiler kendisine : Sen bu hususta bir şey işitmiş misin diye sordular. Dedi ki: Evet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'den (işit tim.Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedi hasendir. Çünkü Abdullah bin Huseyn (Ebû Harîz) ihtilaflıdır. Ebû Zur'â : Sıkadır, demiş, İbn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiş; Ebû Hatim : Hadîsi hasendir, münker değildir. Yazılır, demiştir. Ahmed de : Hadîsi münkerdir, demiş; Nesâî de : Zayıftır, demiştir. İbn-i Adiyy de : Onun rivayet ettiği hadîslerin mütâbaı yoktur, demiştir. Onun hakkındaki İbn-i Müin'in sözü değişiktir. Bir defa : Sıkadır, demiş; bir başka defa : Zayıftır, demiştir.
Bu hadîsin bir şahidi vardır ki, o da Mâlik'in el-Muvatta'da ve Ebû Davud'un kendi süneninde rivayet ettikleri Ebû Hüreyre (RA.)'in hadîsidir. [78]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, cenazenin arkasında ateş götür menin yasaklığına delâlet eder.
Micmer: Asıl mânâsı ateş konan buhurdanlık ve benzeri şeyıer-dir. Burada ateş mânâsı kastedilmiştir.
Notta sö£ konusu edilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi, Ebû Davud'un süneninde şu lafızlarla rivayet edilmiştir:
= «Cenazenin arkasında ses yükseltilmez ve ateş götürülmez.»
El-Menhel'in beyânına göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : Cenazenin beraberinde micmeri taşımayın diye vasiyet etmiştir.
Bunun hikmeti, ehl-i Kitabın böyle yapmasıdır. Onlara benze mek mekruhtur. Diğer taraftan ateş bulundurmanın bir faydası yoktur. Bilâkis kötü ycruma yol açabilir. Sanki ölü ateşliktir. Daha bil mediğimiz hikmetler de bulunabilir. Hâsılı ateşperestlerin ve gayri müslimlerin âdetlerine uymamak ve onlara benzememek için cenâ zenin arkasında ateş götürmenin meşru

olmadığı anlaşılıyor. Halef ve selef âlimleri bu hususta müttefiktirler. [79]

19 - Üzerinde Müslümanlardan Bir Cemâatin Namaz Kıldığı Cenaze Hakkında Gelen Hadisler Babı

1488) Ebû Hüreyre (Rudiyal/âhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallattahü Aleyhi w Sellcm) şuyle buyurdu, demiştir :
«Üzerinde müslümanlardan yüz kişinin namaz kıldığı cenaze, mağfiret olunur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Tirmizi ve Nesâi de bunun misli Âişe (R.A i'den gelmiştir Bu hadîsin isnadı sahih olup ricali Buhârî ve Müslim'in riCalidir[80]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, yüz kişilik müslüman cemâatin namazını kıldığı mü'min cenazenin ilâhî mağfirete mazhar olacağını müjdeler.
Notta işaret edilen Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin Tirmizî' deki merfu' hadisi meâlen şöyledir : "Müslümanlardan bir kimse ölüp üzerinde sayıları yüz kişiyi bulan bir müslüman cemâat namaz kılıp ölüye şefaat ederse (dua ederse) behemehal Allah Teâlâ onların ölü hakkındaki şefaatini kabul eder "

1489) Abdullah bin Abbâs'ın mevlâsı Küreyb (Radtyallâhü anbüm)'-den; Şöyle demiştir :
Abdullah bin Abbâs (Radıyaljâhü anhümâ)'nın bir oğlu öldü. Sonra Abdullah (Radıyallâhü anh) bana:
Yâ. Küreyb! Kalk da bak, oğlum (un cenazesi) için kimse toplanmış mı? dedi.
Ben de (baktım ve) Evet, dedim. Bunun üzerine:
Vah sana! Toplananları kaç kişi sanıyorsun? Kırk (kişi var) mı? diye sordu. Ben:
Hayır, onlar daha fazladır, dedim. Bunun üzerine dedi ki:
O halde oğlumun cenazesini çıkarın. Ben şehadet ederim ki Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim :
«Allah Teâlâ bir mü'mine şefaat eden kırk kişilik mü'min cemâatin şefaatim behemehal kabul buyurur.»" [81]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de Küreyb (Radıyallâhü anh)'in hadisini benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadîsin meali şöyledir:
«Hiç bir müslüman yoktur ki, ölür, Allah'a hiçbir şeyi ortak et-miyen kırk kişi onun cenaze namazına durur da Allah onları o ölü hakkında şefaatçi etmez.» (Yâni: eder, demektir.)
Cemâatin ölüye şefaat etmesinden maksad.ihlâsla ölüye dua etmeleridir. Bu hadîse göre bir müslüman cenazenin önünde kırk kişilik bir mü'min cemâat ihlâsla namaz kılıp, ölüye duâ ederse Allah Teâlâ bu cemâatin şefaatim y&iji duasını kabul buyurur.

1490) Mersed bin Abdillah el-Vezenî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöylfe demiştir :
Mâlik bin Hubeyre [82]eş-Şâmî (Radıyallâhü anh)'a—Bu zât sahâ-bî idi. — bir cenaze getirildiği zaman cenazeyle gelenleri az gördüğünde onları üç saffa ayırırdı. Sonra cenaze namazını kıldırırdı. Ve şöyle derdi: Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî buyurdu ki:
«Müslümanlar üç saf hâlinde dizilip bir cenaze üzerinde namaz kıldığında onların dizilişi, behemahal (ölünün mağfiretini veya Cennetlik olmasını) vâcib (= sabit) kılar.» [83]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.. ,
Bu hâdise göre cenaze namazına duran cemâat, en az üç saf olmalıdır ve üç saf olarak namaza durmaları hâlinde Allah Teâlâ ölüyü mağfiret eyler veya onu Cennetlik eder. Hadîsteki

vâciblikten mak-sad, Âİlah'â bunun vâcib olması değildir. Allah hiç bir şeye hâşâ mecbur değildir. Vâciblikten maksad, sabit olmaktır. Yâni bu hususta Allah'ın va'di vardır. Allah, va'dinden caymaz.
Bu bâbta rivayet edilen ilk hadîse göre yüz kişilik cemâat, ikinci hadîse göre kırk kişilik cemâat, üçüncü hadise göre üç saflık cemâat, bir cenaze üzerinde ihlâsla namaza durup, ölüye duâ ederlerse Allah Teâlâ,ölüyü mağfiret eder.
Nevevi, M üs li m 'in şerhinde şöyle der: Kadı Iyâz: Denildiğine göre bu hadisler, muhtelif zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e sorulan sorulara, zamanında verilen cevaplar mâhiyetinde buyrulmuş, demiştir. Nevevi sözüne devamla : 'Muhtemelen Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e önce yüz mü'minin şefaatinin makbul olduğu Allah tarafından bildirilmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu haber vermiştir. Sonra kırk kişilik cemâatin şefaatinin kabul buyurulacağı daha sonra sayıları az bile olsa üç saflık cemâatin şefaatinin makbul olduğu bildirilmiş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu haber vermiştir. Şöyle bir ihtimalde vardır: Usûl âlimlerinin cumhuru, sayıların mefhûmunu dâhil saymazlar. Burada da sayıların mefhumları vardır. Hâl böyle olunca yüz kişilik cemâatin şefaatinin makbul olduğunun bildirilmesi, daha az cemâatin şefaatinin makbul olmamasını gerektirmez. Aynı söz, kırk kişilik cemâat hakkında da söylenebilir. Hadîsler, yukarıda anlatılan şekillerde yorumlanınca hepsi işlerliğini korumuş olui ve şefaat kırk kişilik cemaatla hâsıl olduğu gibi bundan az olan üç saflık cemaatla da hâsıl olur.1 demiştir.
Tur b e şt.i de : Bu üç hadîs arasında tezat yoktur. Bu gibi meselelerde izlenen yol şudur: İki sayıdan az olanı çok olandan sonra buyurulmuş olarak kabul edilir. Çünkü Allah Teâlâ bir sayıya mağfiretini bağladığı ve va'd buyurduğu zaman, buyurulan va'dı nok-sanlaştırmak. Onun sünnetinden değildir. Bilâkis, fazl ve keremini ziyâdeleştirir, demiştir.
T u r b e ş t i şunu demek istemiştir: Meselâ Allah Teâlâ kırk kişilik bir cemâatin şefaatini kabul buyuracağını va'd ettikten sonra bu va'dini değiştirip : Ben kırk kişilik cemâatin şefaatini kabul etmem. Cemâatin sayısı yüze ulaşırsa o zaman kabul ederim, buyurmaz. Çünkü kullarına fazl ve keremi sonsuzdur. Ama bunun aksini buyurur. Çünkü böyle bir değişiklik, kulların aleyhinde değil lehinde olur. Meselâ önce yüz kişilik cemâatin şefaatini kabul buyuracağını va'd eder. Daha sonra bu sayıyı azaltarak kırk kişilik cemâatin şefaatim kabul buyuracağını va'deder. Bu tasarruf, mü'min kulların lehinde olan bir tasarruftur. [84]

20 - Ölüyü Övmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1491) Enes hin Mâlik (Radtyallâhü tw//)\\en: Şİnle (lemistir: (Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ile bâzı sahâbiler) in yanından bir cenaze geçirildi. (Orada bulunan sahâbiler tarafından) cenaze hayır ile anıldı. Efendimiz:
«Vâcib (sabit) oldu.» buyurdu. Sonra başka bir cenaze oradan geçirildi. Orada bulunan sahâbiler tarafından o cenaze şer ile anıldı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (yine) :
«Vâcib (sabit) oldu.» buyurdu. Bunun üzerine Ömer bin el-Hat tâb (Radıyallâhü anh) tarafından: Yâ Resûlallah! O (ilk) cenaze için : "Vâcib oldu." buyurdun. Bu (son) cenaze için de : "Vâcib oldu.' buyurdun. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kavmin şahitliği veya gereği (vâcib ve sabit oldu) Mü'minleı yeryüzünde Allah'ın şahitleridir.» buyurdu.»"

1492) Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ile bâzı sa-hâbîlerHn yanından bir cenaze geçirildi. (Orada bulunan sahâbiler tarafından) cenaze hayır hasletlerinden sayılan bir iyilik ile anıldı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
* Vâcib (= Sabit) oldu» buyurdu. Sonra Onun yanından başka bir cenaze geçirdiler. (Oradaki sahâbiler tarafından) bu cenaze şer fiillerden sayılan bir kötülükle anıldı. Efendimiz:
«Vâcib (= sabit) oldu. Şüphesiz sizler yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Nesâi :kelimeleri hâriç bu hadîsi rivayet etmiştir. Hadîsin aslı Buhâri ve Müslim'de Enes (R.A.)'den rivayet olunmuştur. Tirmizi ve Nesâi'nin rivayet ettikleri Ömer (R.A.)'in hadisine de muvafıktır. İbn-i Mâceh'in senedi sahîh olup ricali de Buhâri ve Müslim'in ricalidir. [85]

İzahı

Enes (Radiyallâhü anh)'in hadîsini Buhâri ve Müs1im benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Buhâri "nin rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a: Sen o cenazeye de bu cenazeye de : "Vâcib oldu." dedin!: diyen sahâbînin Ömer bin el-Hattâb (Radiyallâhü anhümâJ olduğu belirtilmiştir. Tirmizi de bu hadisi kısaca rivayet etmiştir.
Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in hadîsini notta belirtilen kelimeler hâriç N e s a i de rivayet etmiştir.
E bû Dâvûd da Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) '-den bunun benzerini rivayet etmiştir. Zetfâid yazarının buna niçin eğilmediğini bilemiyorum. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'in oradaki rivayeti meâlen şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından bir cenaze geçirdiler de (Efendimizin yanında bulunan sahâbiler) O cenazeyi hayır ile andılar. Efendimiz de: «Vâcib oldu.» buyurdu.
Sonra başka bir cenaze geçirdiler de oradakiler onu şer ile andılar. Bunun üzerine efendimiz (yine) : «Vâcib oldu.» buyurdu. Sonra s -Şüphesiz bâzınız, bâzınız hakkında şahitsiniz.» buyurdu."
Geçirilen cenazeler hakkında anılan hayırların ve serlerin mâhiyetleri Hâ k i m'in Enes (Radiyallâhü anh)'den olan rivayetinde açıklanmıştır. Oradaki rivayette Enes (Radiyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir:
"Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyordum. Bir cenaze geçirildi. Efendimiz: «Bu cenaze nedir?» buyurdu.
Sahâbiler: Falanca kişiye aittir. O kişi Allah'ı ve Resulünü sever. Allah'a itaat eder ve bu yolda çalışırdı, dediler... Sonra başka bir cenaze geçirildi. Sahâbiler: Falanca şahsın cenâzesidir. Bu cenaze Allah'a ve Resulüne buğzeder, Allah'a isyan eder ve bu yolda çalışırdı dediler..."
Her iki hadiste şer bölümünde: "Sena" kelimesi kullanılmıştır. Halbuki "sena" övmektir. Bir şahsın kötülüğü anılırken buna "sena*' denmez. Burada hayır bölümünde "sena" kelimesi kullanılmış olduğu için edebî sanat olarak müşâkele için şer bölümünde de aynı kelime kullanılmıştır.
Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müteaddit hadîslerle ölülerin iyiliklerinin anlatılmasını ve kötülüklerinin anlatılmasından sakınılmasını emretmiştir.
Bu hadîste, söz konusu ikinci cenazenin kötülüklerini anlatan sa-hâbîleri niçin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) men etmemiştir?
Bu soruya şöyle cevap verilebilir : ölülerin kötülüklerini anlatmanın yasaklığı münafık, kâfir ve açıkça fısk ve bid'at işliyenlerin dışında kalan mü'minler hakkındadır. Bu itibarla münafıkların, kâfirlerin, aleni bid'atçıların ve açıkça fâsıklığı gerektiren günahları işliyenlerin kötülüklerini anlatmak ve toplumun, onların yolundan sakınmasını sağlamaya çalışmak caizdir. Şu halde bu bâbtaki hadisler, yasaklığa âit hadîslerin hükmünü hususîleştirmiş olur.
El-Menhel'in beyânına göre, bâzı âlimlere göre yalnız kâfirİQr rin ve münafıkların kötülüklerini anmak caizdir. Ölen mü'min fâ-sık dahi olsa onun kötülüklerini anmak caiz değildir. Hayatta iken halkın ondan kaçınması için kötülüklerinin anlatılması caizdir. Adam öldükten sonra kötülüklerini anmakta fayda yoktur. Bilhassa tevbe ederek ölmüş olması muhtemeldir. Bunun içindir ki, cumhura göre M u â v i y e (Radiyallâhü anh) 'nin oğlu Yezid'e ve H a c -c â c-ı S a k a f i' ye la'net okumak caiz değildir. Sahâbîleriri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin huzurunda kötülükle yâd ettikleri cenaze, münafıklardan idi. Nitekim H â k i m ' in E n e s (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde açıklanan kötülükleri arasında Onun Allah'a ve Resulüne buğzetmesi vardır.
Hadîslerdeki: "Vâcib oldu." cümlelerinin mânâsı iyilikleri anılan cenazeye Cennet sabit oldu. Kötülükleri anılan cenazeye Cehennem sabit oldu. İki hadisin sonunda mü'minlerin yeryüzünde Allah'ın şahitleri olduğu bildiriliyor. Hadislerden anlaşıldığına göre mü'rainler, Ölen bir mü'mini hayır ile anarlarsa, Cennetlik olur; kötülüğü aleni olanları kötülükle anarlarsa, Cehennemlik olur. Bu etkili şahitliğin sahâbilere mahsus olması muhtemeldir. Çünkü onlar âdetleri dolayısıyla dâima doğru ve hikmetle konuşurlardı. Onların izini ta'kib eden takva sahibi sâlih müminler de onlar gibidir. Şu halde hadislerde-ki hükümlerin dönüm noktası fazilet, salâhat, doğruluk ve emniyet ehlinin şahitliğidir. Fâsıkların şahitliğinin bir değeri yoktur. Çünkü onlar bazen fâsıklan iyilikle ve fazilet ehlini kötülükle anarlar.
Nevevi, Müslim'in şerhinde şöyle der : Salih ve seçkin görüş, bu hadislerdeki şahitliğin umumi olmasıdır. Bir mü'min öldüğü zaman Allah müslümanların tümüne veya çoğuna ilham verip Ölüyü iyilikle anarlarsa bu durum, ölünün Cennetlik olduğuna delâlet eder. Onun geçmişteki ef'ali ister Cennetlik olmasını gerektirsin, ister gerektirmesin. Çünkü ef'ali Cennetlik olmasını gerektir-meşe bile mutlaka Cehenneme girmesi mecburiyeti yoktur. O kimse, Allah'ın dilemesi hükmü altındadır. Artık Allah insanlara onu övmeyi ilham edince biz bu keyfiyetten delil

çıkararak Allah'ın onu bağışladığı neticesine varabiliriz. Hayırla anmanın faydası böylece belirgin olur.'
E 1 - H â f ı z , El-Fetih'te : Nevevi nin bu görüşü hayır bölümünde açıktır. Ahmed, tbn-i Hibbân ve Hâki m ' in E n e s (Radıyallâhü anhJ'den merfu' olarak rivayet ettikleri şu mealdeki hadîs, Nevevi' nin sözünü te'ykl eder:
-Herhangi bir müslüman ölüp de en yakın komşularından dört kişi onun hayrından başka bir şeyini bilemiyeceklerini şehâdet ederlerse Allah Teâlâ: Ben sizin sözünüzü kabul ettim. Ve bilmediğiniz günahlarım bağışladım, buyuracaktır.»
Şer bölümüne gelince, hadislerin zahirine göre bu da hayır bölümü gibidir. Yâni toplumun tümü veya çoğu bir ölüyü kötülükle anarsa onun Cehennemlik olması delili belirir. Bilindiği gibi bu durum şerri hayrına galebe çalan Jçimse hakkında vâki olur. der. [86]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Ölüyü, taşıdığı iyilik •eyâ kötülükle anmak caizdir. Bu konudaki ayrıntılı bilgi yukarıda geçti.
2 - Takva sahibi sâlihlerin hayırla andığı ölü cennetliktir. Bu hüküm kesin bilgiye dayanılarak ve ölünün durumunun zahirine göre şahitlik edilmesi şartına bağlıdır. Bizim zamanımızdaki bilir bilmez insanlar tarafından cenaze namazı münâsebetiyle birisi tarafından yöneltilen cenazeyle ilgili soruya cevap olmak üzere yapılan tezkiye bu hükme dâhil değildir.
3 - Salâhat ve takva sahiplerinin kötülükle andığı bir cenazenin cehennemlik olduğu sanılır. Ölünün kötülükle anılması, haram olan gıybete girmez. Bilâkis halkın kötü yollardan sakındınlması için ölünün kötülüklerini anlatmak mubahtır. Bu hususta geniş bilgi yukarıda verilmiştir. [87]

21 - İmâmın Cenaze Namazını Kıldıracağı Zaman Nerede Duracağı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1493) Semûre bin Cündüh el-Fezârî (Radıyalluhu <ınh)'(\en: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lohusalık hâlinde ölen (Ensar'dan Ümmü Ka'b adlı) bir kadının cenaze namazım kıldırdı. (Namazda) Cenazenin tam ortası hizasına doğru durdu."

1494) Ebû Galip (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ı şöyle yaparken gördüm : (Abdullah bin Umeyr adlı) bir erkeğin cenaze namazını kıldırırken cenazenin başının hizasına doğru durdu, sonra (Ensâr'dan) bir kadına âit başka bir cenaze getirildi. Cemâat Enes bin Mâlik (Radıyal-lâhü anh)'a: Yâ Ebâ Hanıza! Bunun namazını kıldır, dediler. Enes (Radıyallâhü anh) na'şın (tam) ortasının hizasına doğru namaza durdu. Sonra el-Alâ' bin Ziyâd (Radıyallâhü anh) ona:
Yâ Ebâ Hamza! Resûlulİah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin erkeğin cenaze namazım kıldırırken şenin durduğun yerde durduğunu, kadının cenaze namazım kıldırırken senin durduğun yerde durduğunu ve senin yaptığın gibi yaptığını gördün (mü) dedi. Enes (Radıyallâhü anh) :
Evet, dedi. Bunun üzerine el-Alâ' (Radıyallâhü anh) bize dönerek: (Bunu) Belleyiniz, dedi." [88]

İzahı

Semûre (Radıyallâhü anhâl'nin hadîsini Kütüb-i Sîtte sahipleri ve Beyhaki rivayet etmişler; T i r m i z î hadîsin ha-sen - sahih olduğunu söylemiştir. Kadının isminin Ü m m ü K a ' b olduğu N e s â i' de belirtilmiştir.
Hadis, lohusaljk hâlinde ölen kadının cenaze namazının kıldırıl-masının meşruluğuna ve cenaze namazında imamın kadının tam ortasının, yâni kalçasının hizasına doğru na,maza durmasının müsto-habhğma delâlet ediyor.
Ebû Galip (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A İr ra.ed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, T a h a v i ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Ti r m izi hadîsin hasen olduğunu söylenıiş-tir. Ebû Dâvûd ve Beyhaki' nin rivâyetlerindeki hadîs metni çok uzundur.
Ölen erkeğin AbdulUh bin Umeyr (Radıyallâhü anh) olduğu ve ölen kadının Ensâr'dan olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. T i r_m i z i 'nin rivayetinde kadının K u -r e y ş ' ten olduğu bildirilmiştir.
El-Menhel yazarının dediği gibi bu iki rivayet arasında ihtilâf yoktur. Çünkü kadının aslen Kur'ey ş" ten olup, Ensâr'dan birisiyle evli olması muhtemeldir.

Ebû Hamza, Enes (Radıyallâhü anh) 'in künyesidir.
Sıka tabiîlerin meşhur âbidlerinden olan Basra'h el-Alâ' bin Ziyâd, Enes (Radıyallâhü anh)'in erkek cenazenin başının hizasına ve kadın cenazenin kalçasının hizasına doğru durduğunu görünce Peygamber (Sallallahü Aleyhive SellemJ'in mi böyle yaptığını Enes (Radıyallâhü anh)'e sormuş. Enes. ^Radıyallâhü anh) de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in böyle yaptığım gördüğünü bildirmiştir. [89]

Bu Hususta Âlimlerin Görüşleri

Bu hadîsler, imamın, cenaze namazını kıldırırken erkek cenazenin başının ve kadın cenazenin kalçasının hizasına doğru durmasının müstehablığına delâlet ediyorlar. Âlimler bu hususta değişik görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Şâfiîler, Dâvûd, îbn-i Hazm ve hadîs ehli, mezkûr hadîslere göre hükmetmişlerdir.
2 - Hanbelîler'e göre erkeğin göğsünün hizasına doğru durulur. Kadımnki birinci görüşe göredir.
3 - Hanefî âlimlerine göre imam, erkeğin ve kadının göğüslerinin hizasına doğru durur. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf tan bir rivayete göre erkeğin başının ve kadının kalçasının hizasına doğru durulur. Tahavİ bu kavli seçmiştir. Bu görüş, birinci görüşün aynısıdır.
4 - Mâli kîler'e göre imam, erkeğin kalçasının hizasına ve kadının omuzlan hizasına doğru durur.
Yukarıdaki ihtilâf, efdâliyet ile ilgilidir. Aslında imam erkek veya kadın cenazenin her hangi bir parçasının hizasına doğru namaz Kîldırırsa sahihtir. [90]

22 - Cenaze Namazındaki Kıraat Hakkında Gelen Hadisler Babı

1495) İbn-i Abbâs (Radıyallahü anhümâyâan; Şöyle demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenaze üzerinde (namaz kıldırırken) Kur'an-ı Kerîmin Fatiha (sûre)sini okudu."

1496) Ümmü Şerîk el-Knsûriyr (Rtidıytitlahii unhâ)'dan: Şöyle demiştir :
Resûlullah (SallaJlahü Aleyhi ve Sellem) cenaze üzerinde (namaz kıldığımızda) Kuranı Kerîm'in Fatiha (sûre) sini okumamızı emretti.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedindeki râvi Şehr bin Havşeb'i Ah-med, İbn-i Muin ve başkaları sıka saymışlar, İbn-i Avf onu bırakmış, Beyhakî onu zayıf saymış, Nesâi, Hammâd ve başkaları onu gevsek görmüşlerdir. [91]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallahü anh)'ın hadîsini Tirmizi de rivayet etmiş ve özetle şöyle demiştir: î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsinin senedi pek kuvvetli değildir. İbn i Abbâs (Radıyallahü anh)'den rivayet olunan sahih hadîs :
«Cenaze üzerinde (namaz kılınırken) Fatiha okumak sünnettendir.» kavlidir. (Onun bu hadî-sini Buhârî, Nesai ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.)
Bu hadisler, cenaze namazında Fatiha okumanın meşruluğuna delâlet ediyorlar. Fâtiha'nm ilk tekbirden sonra okunacağı, H â -k i m ' in C â b i r (Radıyallahü anhl'den ve Şafii' nin Ebû Ü m â m e (Radıyallahü aıhJ'den rivâyei ettikleri hadislerde belirtilmiştir. [92]

Âlimlerin, Cenaze Namazında Fatiha Okumak Hakkında Görüşleri

1 - Şafii âlimleri : Cenaze namazında Fatiha okumak farzdır. Efdal elanı, ilk tekbirden sonra okunmasıdır, demişlerdir. Bunlara göre ikinci tekbirden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavâl getirmek ve üçüncü tekbirden sonra ölüye dua etmek de farzdır. Dördüncü lekbirden sonra kısa bir duâ yapılıp se Jâm verilir.
2 - Hanbe1iler de Şâfiî1er gibi söylemişlerdir. Şu farkla ki : Hanbel İlor'e göre-, Fatihanın ilk tekbirden sonra okunması farzdır.
İbn-i M u s' u d , İbn-i Zübeyr, Ubeyd bin Omeyr, İshak ve Dâvûd (Radıyallâhü anhüm) ile M i s -ved bin Mahreme' nin de Fâtiha'yı okumanın farziyetine hükmettikleri rivayet olunmuştur
Ebü Hüreyre, Ebü Derdâ, İbn-i Mes'ud ve E n e s (Radıyallahü anhüm) dan rivayet edildiğine

göre kendileri cenaze namazının ilk üç tekbirinden sonra Fatiha okurlar, duâ ve istiğfer ederlerdi. Dördüncü lekbirden sonra bir şey okumadan selâm verirlerdi.
3 - Tâvûs, A t â ' , İbn-i Şîrîn, İbn-i Cüboyr, Şa'bi, Mücâhi d, Hammâd ve Sevri, cenaze na mazında Fatiha okumanın olmadığını söylemişler, î b n - i Ömer (Radıyallahü anhJ'den de bu hüküm rivayet edilmiştir.Hanefî1er' in mezhebi de budur. Bunlara göre cenâ?.e namazı dört tekbirdir. Birinci tekbirden sonra Allah'a sena edilir. İkinci tekbirden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e salavât getirilir. Üçüncü tekbirden sonra duâ edilir. Dördüncü tekbirden sonra iki tarafa selâm verilir. Fatiha okunmaz. Ancak sena niyetiyle Fatiha okunabilir.
4 - Mâlikil er'e göre cenaze namazında Fatiha okumak mekruhtur. Bunlara göre her tekbirden sonra Allah'a sena etmek. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavât getirmek müste-habtır. Ve duâ etmek vâcibtir.
Bunların delili, Mâli k ' in el-Muvatta'da N â f i, (Radı-yallâhü anhJ'den rivayetle İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'in, cenaze namazında Fatiha okumadığına dâir verdiği bilgidir.
Cenaze namazında Fatiha okumanın vâcibliğine hükmeden âlimlerin görüşlerine muhalif kalmamak niyetiyle Fatiha okumakta kerahet yoktur. Bilâkis bu niyetle okunması menduptur. Hattâ diğer âlimlerin de görüşlerine hürmeten her tekbirden sonra biraz duâ okumak ve birinci tekbirden sonra Fatiha okumak daha evlâdır. Çünkü böyle yapılınca bütün âlimlerin görüşlerine riâyet edilmiş olur.
Mâliki ler'in yukarıdaki görüşünden sonraki bilgiler, Mâliki mezhebine âit e t - T a r r â z ' dan naklen el-Menhel'-de verilen ma'lumattan özetlenerek alınmıştır.

Cenaze namazında Fatiha gizli okunur. [93]

23 - Cenaze Namazındaki Duâ Hakkında Gelen Hadisler Bâb1

1497) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim Buyurdular ki :
«Ölü üzerinde namaz kıldığınız zaman ihlâsla ona duâ ediniz.»" [94]

İzahı

Ebü Dâvûd. Beyhakı ve İbn-i H i b ban da bunu rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazan, hadisi şöyle açıklar :
Yâni ölü iyi olsun, tenâ olsun, siz Allah rızâsı için ve halisane ona duâ ediniz. Çünkü günahkâr Ölü. müslüman kardeşlerinin duâ ve şefâatına daha çok muhtaçtır. Bunun içindir ki müslümanlar duâ etsin diye ölü onların önüne konulur. Halisane duâ, dünya meşgalelerini hatırdan çıkarmakla ve gönül alçaklığıyle huşu içinde Allah'a yalvarmakla gerçekleşebilir.
Hadîsin mânâsı şöyle de olabilir : Duanızı ölüye tahsis ediniz. Yâni ölünün şahsına özellikle duâ ediniz. Ş âf ii I e r'in cumhû ru böyle hükmetmişlerdir. Fakat fıkıhçıların ekserisi, duanın umumî yapılmasının câizliğine hükmetmiştir. Bu hadîs, Ş â f i î 1 e r'in görüşünü kesin olarak yansıtmaz. Bu sebeple, bu hadîs onlar için lam delil sayılamaz.

1498) Khû Hüreyre (Radıyallâhü anh)\\ca\ Söyle elemiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze üzerinde namaz kıldığı zaman şu duayı okurdu :
«Allah'ım! Dirimizi ve ölümüzü burada hazır olanlarımızı ve olmayanlarımızı, küçüğümüzü ve büyüğümüzü, erkeğimizi ve kadınımızı mağfiret eyleî
Allah'ım! Bizden yaşattığın kimseleri İslâm dînî üzere yaşat! Bizden öldüreceklerim de îman üzere öldür!
Allah'ım! Bu cenazenin ecrinden bizi mahrum etme ve ondan sonra bizi dalâlete götürme.»" [95]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve İbn-i H i b b â n da bunu rivayet etmişlerdir.
Duadaki küçük ve büyük kelimelerinden maksad, gençler ve yaşlılardır. Durum böyle olunca küçüklerin günahı yoktur ki, ona duâ edilsin diye bir soruya lüzum kalmaz. Mamafih ergenlik çağına gelmemiş olan çocuklara da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâ ederek bunları mağfiretle derecelerini yükseltmeyi kasdetmiş olması muhtemeldir.

Ölünün ecrinden maksad, onun ölüm musibetine karşı sabretmenin sevabı ve ölüm vukuatı dolayısıyla yapılan hizmetlerin sevabıdır. Cenaze namazını kılan kimseler, ölünün yakınlarından olmasalar bile duanın bu son kısmını okuyacaklardır. Çünkü mü'minler kardeştir. Birisinin musibeti, diğerleri için de musibettir.
"Ondan sonra bizi dalâlete götürme!" cümlesinden maksad şudur : Onun ölümünden sonra bizi hak yoldan sapanlardan eyleme ve bizleri îman üzere sabit eyle. [96]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Cenaze namazında duâ etmek meşrudur.
2 - Yapılacak duayı umumîleştirmek caizdir.
3 - Cenaze namazında açıktan duâ etmek caizdir. Çünkü eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi v6 Sellem) duayı açıktan yapmamış olsaydı Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) işitmiyecekti. Cumhura göre duayı gizli yapmak müstehabtır. Çünkü A h m e d ' in rivayetine göre C â b i r tRadıyallâhü anh) : Cenaze duasını ne ResuM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ne Ömer (Radıyallâhü cnh) bize açıktan okumadılar, demiştir. Cumhura göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açıktan duâ okuduğuna dâir bu ve benzeri hadîsler şöyle yorumlanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğretmek için bazen açıktan okumuştur.

1499) Vasile bin el-Eskâ'[97] (Radıyallâhü anh)'den ; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müslümanlardan bir adam üzerinde cenaze namazı kıldırdı.Ben onun şöyle duâ ettiğini kendisinden işitiyordum :
= «Allah'ım! Falan oğlu falan senin hıfz-u himâyendedir. Senin selâmetine götürücü kitabına bağlıdır. Artık onu kabir fitnesinden ve ateş azabından koru. Sen (ahde) vefa edicisin ve hakkı gerçekleştiricisin. Ona mağfiret eyle, ona rahmet eyle. Şüphesiz Sensin Gafur. Sensin Rahim.»" [98]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Hadîsteki "Zimmet" kelimesi emniyet, hıfz ve himaye anlamına yorumlanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hadiste belirtildiği gibi cenazeye duâ ederken şunu demek istemiştir : Allah'ım! Falan oğlu falan Sana iman ettiği için Senin himâyendedir.
Habl'den maksad Kur'ân-ı Kerîmdir Çünkü H â k i m ' in rivayet ettiği bir hadiste :
"Kuran, Allah'ın sağlam habli lipi)dir." buyurulmuştur.
Civar : Emniyet ve selâmet demektir. Bu kelimelerle kasdedilen mânâ şudur : Bu ölü senin o kitabına yapışmıştır. Ki ona yapışan em niyet ve selâmette olur.
Bâzılarına göre Habl' kelimesi 'ahit' mânâsına istiare yoluyla kullanılmıştır.
"Civar" kelimesi komşuluk demektir. Mübalağa için "Habl" kelimesi "Civar" kelimesine izafe edilmiştir. Asıl mânâ : "Falan oğlu falan senin ahdindedir " olur. Bu kavle fiöre bu kelimeler bir önceki kelimenin açıklaması durumundadır.
Nihâye'de şöyle denilmiştir; 'Arap kabilesi arasında düşmanlık, savaş ve tehlike eksik olmazdı Bir kabile reisinden ahitname alma dan o kabile hudutları içerisinde yolculuk etmek tehlikeli idi. Adam yolculuğa çıkmak istediği zaman kabile reisinden kendisine doku nulmaması için ahitname alırdı. Bu belgeyi üzerinde taşıdıktan sonra güven içerisinde o kabilenin mıntıkasında serbestçe dolaşırdı. Başka bir kabilenin mıntıkasına varınca, onun reisinden de benzer belge alır ve böylece yolculuğunu güven içinde sürdürürdü. İşte buna "Hablül Civar" denilirdi "
Burada bu mânâ kastedilmiş olabilir Yâni bu mıı'min kulun, se nın -İman ahitnameni" laşıyor.
"Sen (ahde) vefa edicisin" cümlesinden maksad şudur; Sen ver d ğin sözü yorine t^eriı inisin Sözünden caymazsın. [99]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Öğretmek maksadıyla cpnfv/o nmna/mrİH duayı açık sesle okumak caizdir
2 - Cenaze erkek olsun, kadın olsun, bilindiği takdirde kendisinin ve babasının isimleriyle duada anılması müstehabtır. Bilinmezse : "Allah'ım! Bu senin kulundur ve senin kulunun oğludur' veya : 'Allah'ım! Bu senin cûrivendir ve cariyenin kızıdır' diye anılır.

1500) Avf hin Mâlik el-Kşcaî [100] (Radıyailâhü titıfı)'<\en; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in Ensârdan (ölen) bir adam üzerinde cenaze namazını kıldığına şahit oldum. Ve (cenaze namazında) şu duayı okuduğunu (kulağımla) işittim:
= «Allah'ım! Ona selat Onu mağfiret eyle. Ona rahm eyle. Onu belâlardan koru. Onu afv eyle. Su, kar ve dolu me-sâbesindeki rahmet çeşitleriyle onu (günahlardan) pak eyle. Beyaz elbisesinin kirden temizletildiği gibi onu günahlardan ve hatâlardan teiniz eyle. (Dünyada bıraktığı) evine karşılık olmak üzere (ona) evinden daha hayırlı bir ev ver, (Ona) ailesinden daha hayırlı bir aile ver, onu kabir fitnesinden ve ateş azabından koru.»
Avf (Radıyalâhü anh) demiştir ki: Andolsun ki ben orada dururken kendimi (vefat eden) o adamm yerinde olmamı temenni eder durumda gördüm."

1501) Câbİr (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir: Ne Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ne Ebü Bekir ve ne de Ömer (Radıyallâhü anhümâ) cenaze namazı hakkında cevaz verdikleri kadar hiç bir şey hakkında bize cevaz vermediler. Yâni (cenaze namazını) bir vakte bağlamadılar.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Haccâc bin Ertât çok tedlisçi idi. Tedlisçilikle meşhurdu. Bu hadîsi de an'ane ile rivayet etmiştir. [101]

İzahı

Avf (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim ve Beyti aki de rivayet etmişlerdir. Duanın bâzı kelimelerinde mânâyı etkilemiyen az bir fark vardır.
Câ b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi zevâid türündendir. Sin-d i bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:
Yâni cenaze namazının her vakitte kılınması hakkında verilen cevaz hiç bir şey hakkında verilmemiştir. Hadîs, böyle yorumlanınca cenaze namazının mekruh vakitler dâhil her vakitte kılınabileceğine ve cenaze namazı için hiç mekruh vakit olmadığına delâlet eder. Halbuki bu mânâ hadîslerin ifâde ettikleri hükme muhalif olmakla beraber, müellifin açtığı bu bâbla münâsebeti de yoktur. Bunun içindir ki; bâzıları: Hadîsten maksad şu olabilir demişlerdir: Cena-ze namazında belli bir duanın okunması tahdidi konulmamıştır. Herhangi bir duâ okunabilir.
S i n d î' nin zikrettiği son yoruma göre hadîsin son cümlesinin; değil, olması gerekir. Bu iki cümlenin son
harfinin yazılışı birbirine yakındır. Yâni bir kalem hatâsı ihtimâli üzerinde duruluyor.
Birinci cümlenin mânâsı: Tevkît etmemiş. Yâni belli bir vakte bağlamamıştır.
İkinci cümlenin mânâsı: Tevkif etmemiştir. Yâni duayı belirli bir sınırda durdurmamıştır."
Bence hadisteki ibâha'dan maksad; cevaz vermek değil, açıktan okumaktır. Ve hadîsten maksad şudur : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olsun, Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) olsun, bunlar cenaze namazında bize açıktan duâ okudukları kadar, hiçbir şeyde bize açıktan duâ okumamışlardır.' Zâten bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in cenaze namazındaki duaları açıktan okuduğuna delâlet ediyorlar. Bu hadîs, böyle yorumlanınca bu bâbla olan münâsebeti açıktır. Hadisin sonundaki; :ümlesinin mânâsı da şu olabilir:
Cenaze namazındaki duayı açıktan okumayı herhangi bir vakte bağlamamıştır. Yâni cenaze namazı, gece kıldırılsın, gündüz kıldırılsın, duâ açıktan okunmuştur. Bilindiği gibi sair namazlarda durum değişiktir. Akşam, yatsı ve sabah namazlarında açıktan kıraat edilir. Gece kılınan sair namazlarda da açıktan okumak meşrudur. Gündüz kılınan öğle, ikindi farzları ve şâir nafilelerde kıraat gizli yapılır.
Miftâhü'l-Hâce'de nakledildiğine göre Hafız İbn-i H a -c e r : Benim muttali1 olduğum şey, buradaki ibâhanın cehren yâni açıktan okumak mânâsında olmasıdır. Zahir budur ki; Cenaze duası açıktan da okunabilir, gizli de okunabilir, demiştir.
Yukarıda âcizane açıkladığımız muhtemel yorum, A h m e d ' in C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği ve el-Menhel yazarının "Ölüye duâ bâbı"nda zikrettiği şu hadîse aykırıdır:
= -Câbir tRadıyallâhü anh) den şöyle demiştir: Ne Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne Ebû Bekir ne de Ömer (Radıyallâhü anhümâ) cenaze duasını bize açıktan okumadılar.»
Yukarıdaki durum muvacehesinde hadîsin asıl mânâsını Allah'a ve Resulüne havale etmek en ihtiyatlı olanıdır. [102]

24 - Cenaze Üzerinde (Kılınan Namazda) Dört Tekbir Almak Hakkında Gelen

Hadîsler Babı

1502) Osman bin Attan[103] (RadıyathıliH atıh)\\e\ı\ Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh)'ın (cenazesi) üzerinde namaz kıldı. Ve (namazda) cenaze üzerine dört defa tekbir aldı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadında Halid bin Ilyas vardır. Alimler onu zayıf görmekte ittifak etmişlerdir.

1503) EI-Hecerî (Radıyaltâhü anh)[104]'den: Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabından Abdullah bin Ebi Evfâ el-Eslemi (Radıyallâhü anh) ile beraber kızının cenaze namazını kıldım. Abdullah (Radıyallâhü anh) onun cenazesi üzerinde (namazda) dört defa tekbir aldı. Dördüncü tekbirden sonra (hemen selâm vermeyip) biraz durdu. Ben safların müteaddit yerlerinden cemâatin imamı uyarmak için 'Sübhânallah' seslerini işittim. Sonra selâm verdi. Daha sonra : Siz benim beş defa tekbir alacağımı mı sanıyordunuz? dedi. Cemâat: Bundan endişelendik, dediler. Kendisi: Ben (beş defa tekbir) alacak değilim. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört defa tekbir alırdı, sonra bir süre durup demesini Allah'ın dilediği (kelimeleri) söyledikten sonra selâm verirdi."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Senedindeki râvi el-Heceri'nin adı ibrahim
bin Müsilm el-Kûfi'dir. Süfyân bin Uyeyne, Yahya bin Muin. Nesai ve başkaları Onu zayıf saymışlardır.

1504) Abdullah bin Abbas (R<ı<hynllâhU ıivhüuw)\ldn: Şıiyk1 du-ıniştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenaze namazında dön defa tekbir aldı." [105]

İzahı

İlk iki hadis zevâid türündendir. İkinci hadîsi Ahmed de rivayet etmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in hadîsini E b û Dâ-vûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayeti meâlen şöyledir:
"Ebû Jshakın Şa'bî'den rivayet ettiğine göre Şa'bî: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yeni bir kabrin yanından geçmiş ve cemâat kabir üzerinde saf olmuşlar- Peygamber (Sal-iallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde (kıldırdığı namazda) dört defa tekbir almış,' dedi. Ben Şa'bî'ye: Kim sana t alı d is etti? diye sordum. Dedi ki: Sıka bir zât. Orada bulunan Abdullah bin Abbâs (Ra-dıyallâhü anhümâ) (bana tahdis etti.)"
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, cenaze namazındaki tekbir sayısının dört olduğuna delâlet ediyorlar.*
Dört mezheb imamları ile Sevri, İbnü'l -Mübarek, İshak, İbn-i Ebî Evfâ, Ata', Hanef iler' den Muhammed ve Evzâî (Radıyallâhü anhüm) bununla hükmetmişlerdir. Sahâbilerden de Ömer bin el Hattâb, oğlu Abdullah, Zeyd bin Sabit, Hasan bin Alî, Berâ' bin Âzib ve Ebû Hür ey re (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir. Tirmizi: Sahâbilerden ve başkalarından olan ilim ehlinin tatbikatı böyledir, demiştir.
K a d ı I y â z : Muhtelif memleketlerdeki fetva ehli ve Fıkıh-çılar bunda ittifak etmişlerdir. Çünkü buna dâir sahih hadîsler vardır. Bu kavlin dışındaki görüşlere iltifat edilmemelidir. Memleketlerin fıkıhçılarından t bn-i Ebî Leylâ hâriç, hiç birisinin tekbirleri beş yaptığını bilmiyoruz, demiştir.
Sevri, Ebû Hanîfe, Şafiî ve bir rivayete göre A h m e d : îmam, tekbir sayısını* dörtten fazlalaştırırsa cemâat bu hususta imama uymaz. Bununla beraber imam selâm vermeden önce cemâat selâm vermez. Onun selâm vermesini bekler. [106]

25 - (Cenaze Namazında) Eeş Defa Tekbîr Alan Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1505) Abdurrahman bin Ebî Leylâ (Radıyallâhü anh)}den; Şöyle demiştir :
Zeyd bin Er kam (Radıyallâhü anh) cenazelerimiz üzerinde dört defa tekbir alırdı. (Bir defa) bir cenaze üzerinde beş defa tekbir aldı. Bunu kendisine sordum. Dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş defa tekbir alırdı." [107]

İzahı

Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesai ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîs, onların cenaze namazında dört defa tekbir almalarının yaygın ve çok olduğuna, fakat beş defa tekbir almanın nâdir olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki Zeyd (Radıyallâhü anh) beş defa tekbir alınca hemen sebebi sorulmuştur.
Dâvûd-i Zahiri, bu hadîsi tutarak cenaze namazında dört veya beş defa tekbir alınmasının meşruluğuna hükmetmiştir.
Cumhur, bu hadîsi şöyle yorumlar: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda beş defa tekbir alırdı. Son zamanlarda dört tekbir ile kıldırırdı. Ve iş, buna göre sâbitleşti.
Cenaze namazındaki tekbir sayısının beş olduğunu söyliyenlerin başında Zeyd bin Erkam (Radıyallâhü anh), H u z e y f e bin el-Yemân (Radıyallâhü anh) ve Şii mezhebi âlimlerinin bulunduğunu el-Menhel yazarı bildirmiştir.
Tekbir sayısının altı, yedi ve sekiz olduğunu söyliyenler var ise de bunu söyliyenlerin delillerini zikretmek uzun sürer. Zâten dört mezheb âlimlerinin görüşlerine göre tekbir sayısının dört olduğunu bundan önceki bâbta zikrettim ve en sahih kavlin bu olduğunu belirttim. Bu sebeple diğer görüşleri zikretmeye gerek görmüyorum. [108]

Tekbirlerde Eller Kaldırılır Mı ?

Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Menhel yazarı bu konuda özetle şöyle der:
Îbnüi-Münzir: İlk tekbirde ellerin kaldırılması husû sunda âlimler icmâ' etmişlerdir, demiştir. Diğer tekbirlere gelince :
1 - İbn-i Ömer, Ömer bin Abdülaziz, Ata', Evzâi, Şafiî, Ahmed, İshak ve İbnü'l-Münzir (Radıyallâhü anhüm) : Her tekbirde elJer kaldırılır, demişlerdir.
2 - Ebû Hanife, Sevri, Salim, Zühri ve Kays bin Ebi Hazım: Eller yalnız ilk tekbirle kaldırılır, demişlerdir
3 - Mâli k' ten, her tekbirde ellerin kaldırılması ve yainız ilk tekbirde kaldırılması diye iki rivayet vardır. Mezhebinin meşhur rivayetine göre yalnız ilk tekbirde kaldırılır.

1506) Kesir bin Abdillah'ın dedesi (Amr bin Avf el Yeşkuri)[109] (Raıhyallâhü anhüm)'dvn rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleri]) (cenaze namazında) beş defa tekbir almıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Kesir bin Abdillah hakkında Şafii : O. yalancılık temellerinden birisidir, demiştir. İbn-i Hibbân da : O, babası aracılı ğıyla dedesinden, mevzu' hadislerden bir nüsha rivayet etmiş, demiştir. İbn-i Abdi'I-Berr ve Nevevi: Onun zayıflığı hakkında ittifak var, demişlerdir. Ben de rim ki : Bu, böyledir. Ancak Tirmizi Onun : Müslümanlar arasında sulh caizdir, mealindeki hadîsi ile bayram namazıpdaki tekbirlere âit hadisini sahih saymıştır. Onun râvisi İbrahim bin Ali'yi de Buhâri ve İbn-i Hibbân zayıf saymışlar, bâzıları da Ona yalancılık isnad etmişlerdir. [110]

26 - Çocuk Üzerinde Cenaze Namazı Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1507) El-Muğîre bin Şu'be (Raâtyailâhü anh)\\en: Şöyle demiştir: Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellernl'den işittim. Buyurdu ki :
-Tıfıl üzerinde cenaze namazı kılınır.

1508) Câbir bin Abdİllah (Radıyallıihiı onhümâ)'(\an rivayet edildiğine yöre; Resûhıllah (Suttal/ahü Aleyhi ve Sr/lenı) şöyle buyurdu, demiştir'
«Çocuk doğarken istihlal ettiği (- hayat belirtisi gösterdiği) /a man üzerinde cenaze namazı kılınır. Ve mirasçı olur »"[111]

İzahı

Muğire (Radıyallâhü anhl'in hadîsini Ahmed, E bu Dâvûd, Nesaî, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
T i r m i z î ve E b û D a v ı'ı d ' ıın u/.uncH nlan rivayetle-rindeki hadîs, meâlen şöyledir :
«Einici, cenazenin arkasında gider, yaya cenazenin her hangi bir tarafında yürüyebilir. Tıfıl

üzerinde namaz kılınır.» E b û Da vıid' un rivayetinde, "Tıfıl" kelimesi yerine "Sıkt" kelimesi vardır.
Kâmus'ta : "Tıfıl", herşeyin küçüğüne ve doğan çocuğa denilir. "Sıkt", ana rahminde asgarî bekleme süresi dolmadan önce doğan çocuğa denilir, diye tarif yapılmıştır.
Bu hadis düşük çocuk doğarken ses çıkarsın, çıkarmasın, yâni hayat belirtisi bulunsun, bulunmasın üzerinde namaz kılmanın meşruluğuna delâlet eder. El-Menhel yazarının beyânına göre A h m e d ve D â v û d böyle hükmetmişlerdir. İ b n - i Ömer (Radıyal-lâhü anhJ, İbnü'l-Müseyyeb ve t bn-i Şîrîn' den rivayet olunan da budur.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z î ve Ne-s a î de rivayet etmişlerdir.
İstihlâl: Çocuğun doğarken çıkardığı sestir. Tuhfe yazarının nakline göre Nihâye'de : Çocuğun istihlâlinden maksad, ses çıkarmak veya hareket etmek veyahut aksırmak yahut da nefes alıp vermek gibi hayat belirtisidir, denilmiştir. İbnü'l-Hümâm da istihlâli böyle tarif etmiştir. EI-Menhel yazarı da aynı şeyi söylemiştir.
Bu hadîse göre doğarken hayat belirtisi bulunan çocuk üzerinde cenaze namazı kılınır, aksi takdirde kılınmaz. EI-Menhel'de bildirildiğine göre Ebû Hanif e, arkadaşları, Mâlik, Şafiî ve E v z â î böyle hükmetmişlerdir.
Hadisin mirasla ilgili son kısmı T i r m i z i' de şöyledir : istihlâl etmedikçe sabi mirasçı olmaz ve kendisinden mîras alınmaz.»
Mirasla ilgili fıkıh yönü "Ferâiz" bölümündeki 2750 - 2751 nolu hadîsler bahsinde inşaaliah anlatılacaktır.

1509) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ««A/'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) şöyle buyurdu demiştir
«Tıfıllarınız üzerinde cenaze namazını kılınız. Çünkü şüphesiz onlar, sizin farat (= öncüHarınızdandırlar.[112]
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan el-Buhterî bin Ubeyd hakkında Ebû Naîm el-Isbahânî, Hâkim ve Nakkaş : O, babasından mevzu' hadîsler rivayet etmiş, demişlerdir. E'oü Hatim, tbn-i Adiyy, İbn-i Hibbân ve Dâ-rekutnî onu zayıf görmüşler. El-Ezdi de onu yalanlamıştır. Yâkub bin Şeybe de : O meçhuldür, demiştir. [113]

27 - Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemj'in Oğlu Üzerinde Cenaze Namazını Kılmak Ve Ölümünü Anlatmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1510) İsmail bin Ebî Hâl id (Radıyallâhü anhümâ)\}an; Şöyle demistir :
Ben, Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhümâ)'ya:
Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'İn oğlu İbrahim'i gördün (mü?) dedim.
Dedi ki = Küçük iken öldü. Eğer Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den sonra bir peygamber'in olmasına ilâhî hüküm olmuş olsaydı Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in oğlu yaşıyacak-tı. Lâkin Efendimizden sonra hiç bir peygamber yoktur.Buhârî El-Edeb bölümünün 'Peygamberlerin isimleriyle isimlendirilenler' bâbmda bu hadisi aynı senedle rivayet etmiştir.

1511) Abdullah hin Ahhâs (Radıyallâhü anhümâ)\h\n: Şöyle der:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in oğlu İbrahim vefat edince Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) cenaze namazını kıldırdı. Ve şöyle buyurdu :
«Şüphesiz Cennette onu emziren vardır. Eğer yaşamış olsaydı, sıddîk bir nebî olacaktı. Eğer yaşamış olsaydı kıbtî dayıları azat ola çaktı. Ve hiç bir kıbtî köle olarak kullanılmıyacaktı.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki İbrahim bin Osman Ebû Şeybe Vâsıt kadısıdır. Buhâri onun hakkında : Âlimler onun sıka veya zayıflığı konusunda susmuşlar, demiştir. İbnü'l-Mübârek : Onun hakkında susarım, demiştir. İbn-i Muin : Sıka değil, demiştir. Ahmeri : Hadîsi münkerdir, demiş Ncsâi de: Hadisi metruktür, demiştir

1512) Hüse\in hin Alî hin Khî Talih (Rtuh\allâhü anhiinuıJdan ; Şöyle demişi ir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in oğlu Kasım vefat edince (annesi) Hatice (Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Resûlallah! Kâsım'ın az sütü taştı. Süt ça^mı ikmâl edinceye kadar keşke Allah onu yaşatsaydı, dedi. Resüiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Onun, sütünü tamamlaması Cennettedir.» buyurdu. Hatice

(Radıyallâhü anhâ) :
— Yâ Rtsûiallah: Eğer ben bunu bılebı'sem bu bilgi, onun (vefat) işini bana kolaylaştıracak, dedi. ftesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Dilersen ben Allah Teâlâ'ya dua edeysm de onun sesini sana duyurayım» bayurdu. Hatice (Radıyallâhü anhâ) :
— Hayır Ben Allah'ı ve Resulünü tasdik ederim, dedi."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Hisâm bin Ebi'l-Velîd'i sıka sayanı veya cerh edeni görmedim.
Sindi : Ben derim ki : Hayır. T&krib yazarının Onun terkedilmiş olduğunu söylediği nakledilmiştir Râvi Abdullah bin İmrân'a gelince, Ebû Hatim : O, Sâ-lihtir, demiş; Ibn-i Hibbân da Onu sikalar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvileri şıkadır, demiştir. [114]

İzahı

İlk hadîs, Buharî' de rivayet edilmiştir. Sindi, bunun izahında şöyle der:
"Eğer efendimizden sonra bir peygamberin olmasma ilâhi hüküm olmuş olsaydı..." cümlesi, muhtemelen İ b r â h i m ' in ölüm sebebini açıklamak içindir. Cümlenin dönüm noktası şu olur : İbrahim'in nebi olması, yaşamasına bağlanmıştır. Bu yorum, mezkûr yorumun efendimiz tarafından bilinmesi esasına bağlıdır. Bunun ben /.erleri, bâzı zayıf yollarla Peygamber (Sallallahü Aleyhi vh Setlem)'den rivayet edildiği gibi, sahâbîlerden de bunun misli gelmiştir. Bu-na göre hadîsin mânâsı şöyle olur:
"Eğer efendimizden sonra Peygamberliğin herhangi bir kimseye verilmesi takdir edilmiş olsaydı İ b r â h i m ' in yaşaması mümkün olurdu." Lâkin yaşadığı takdirde İ b r â h i m ' in nebi olması takdir edildiği halde bir peygamberin gelmesi hükmü olmayınca İbrâ-h i m ' in yaşamaması gerekir.
Hadîsteki mezkûr cümlenin, İ b r â h i m ' in faziletini beyan için olması muhtemeldir. Buna göre şöyle yorum yapılır : Eğer efendimizden sonra bir nebinin gelmesi mukadder olsaydı, buna en lâyık olanı İbrahim olacaktı. Ve nebi olmak üzere yaşıyacaktı. Lâkin bir nebinin gelmesi mukadder değildir. Dolayısıyla yaşaması gereği yoktur.
Her iki ihtimâle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in erkek çocuğunun nebî olması lüzumu, hadîsten çıkarılamaz. Dolayısıyla şöyle bir soru yöneltilemez: Peygamberlerin çocuklarının peygamber olması gerekmez. Eğer gerekseydi tüm insanların peygamber olması gerekirdi. Çünkü bütün insanlar, Âdem (Sallall&hü Aleyhi ve Sellem) ve N û h (Aleyhisselâm)'un çocuklarıdır.
Zevâid türünden olan ikinci hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefat eden oğlu İ b r â h i m ' in cenaze namazını kılmıştır. İ b r â h i m ' in 16 veya 18 aylık iken vefat ettiği rivayetleri vardır. Ebû Davud'un Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den olan bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, İ b r â h i m ' in cenaze namazını kılmadığı bildirilmiştir. El-Menhel yazarı: Bundan maksadın, cemaata kıldırmamış olması muhtemeldir, demiştir. Ebû Davud'un A tâ' (Radıyallâhü anh)'dan olan mürsel bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, İ b r â h i m ' in cenaze namazını kıldırdığı belirtilmiştir.
Bu hadîsteki «Cennet'te onu emziren vardır.» cümlesi, İ b r â -h i m ' in şeref ve değerini beyan etmek içindir. Sindi böyle demiştir. Çünkü Cennet, herhangi bir şeye ihtiyaç duyma yeri değildir.
İ b r â h i m ' in annesi M â r i y e (Radıyallâhü anhâ) kıp-tîlerden olduğu için, hadîste; kiptiler, İ b r â h i m ' in dayıları olarak gösterilmiştir. Tüm kıptı kölelerin âzât edilmesi ve köle edi-nilmemesi ile ilgili cümle de î b r â h i m ' in Allah katındaki kıymet ve yüceliğini açıklamak içindir.
Son hadîs de Zevâid türündendir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu Kasım, Hatice (Radıyallâhü anhâ)'den doğmadır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en büyük ço-cuğudur. Onun ismine izafeten Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Ebü'l-Kâsım künyesi verilmiştir. Kaç yaşında iken vefat ettiği hususunda kesin bilgi edinilemedi. Bir kavle göre iki yıl, başka bir kavle göre ayakta yürüyebilecek yaşa kadar yaşamıştır. Diğer bir kavle göre, bineğe binebilecek yaşa kadar yaşamıştır. Onun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e risâlet gelmeden önce vefat ettiğini söyliyenler olduğu gibi, daha sonra vefat ettiğini söyli-yenler de vardır. Bu hadîs, efendimize risâlet görevi verildikten sonra K â s ı m ' in vefat ettiğine delâlet eder.
K â s ı m ' in Cennette sütünü tamamlaması ile ilgili cümle, bir önceki hadisteki cümleye benzer ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çocuğunun yüceliğini beyan içindir.
Hatice (Radıyallâhü anhâ)'nin ölen K â s ı m ' in sesini işitmesi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem)'in teklifine verdiği karşılığın, Hatice (Radıyallâhü anhât'nin yüksek zekâ ve üstün îmanını yansıttığının e s - S ü h e y 1 î tarafından belirtildiği S i n d î' de anlatılmıştır. Şöyle ki : Hatice (Radıyallâhü anhâ) berzahla ilgili bu olayı müşâhade etmekle inanmaktan hoşlanmayıp gaybe îman sevabını almayı tercih etmiştir. [115]

28 - Şehitler Üzerinde Namaz Kılmak Ve Onları Defnetmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Âlimler, şehidin tarifi hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: El-Menhel yazarının beyânına göre :
1 - Hanefî âlimleri; Şehit, savaş esnasında düşmanların doğrudan doğruya veya dolaylı yoldan öldürdükleri erginlik çağına ermiş ve deli olmayan müslümana denilir. Âsilerin veya yol kesicilerin öldürdükleri mezkûr müslümana da şehit denilir. Öldürülen müslüman, yaralayıcı olmıyan bir âletle de öldürülmüş olsa veya savaş meydanında ölü bulunup üzerinde bir yara eseri bulunsa yine şehittir. Göz ve kulak gibi mutad olmıyan yollardan kanın çıkması, bir yara eseri olarak kabul edilir, demişlerdir.
2 - Şâfiîler'e göre; Kâfirlerle savaşma sebebiyle savaş esnasında ölen müslümana şehit denilir. İster bir kâfir onu öldürmüş olsun, ister bir müslümamn silahıyla yanlışlıkla öldürülmüş olsun, ister kendi silâhının kendisine dönmesiyle öldürülsün veya attan düşmek, atın tekmesiyle yahut ayakları altında çiğnenmekle öldürülsün, şehit sayılır. Keza savaş aralığında Ölü olarak bulunup ölüm sebebi bilinmiyen kimsenin üzerinde kan eseri bulunsun, bulunmasın; derhal ölmüş olsun veya bir süre kaldıktan sonra henüz savaş neticelenmemiş iken aynı sebeple ölmüş olsun şehit sayılır. Mezkûr şahıslar bu arada bir şey yiyip, içsin, vasiyet etsin veya bunları yapmasın, farketmez. Şehit sayılmak hususunda erkek, kadın, köle, ço cuk, sâlih ve fâstk eşittir. Savaş esnasında yaralanıp, savaş bittikten sonra yaşaması kuvvetle umulan kimse, bilâhere ölürse ihtilafsız olarak şehit değildir.
MaIikiIer ve HanbeIiIer de Ş â f i i 1 e r gibi söylemişlerdir. Şu farkla ki; Ha n bel i ler'e göre savaş mıntıkasında kendi kendine ölen veya silâhının geri tepmesiyle ölen, yahut ölü bulunup üzerinde yara eseri bulunmayan veyahut yaralandıktan sonra geri taşınan ve yemek, içmek, uyumak, idrar etmek, ko nuşmak, aksırmak gibi fiillerden birisini işleyen, yahut uzun süre yaşayan kimsenin cenazesi yıkanır. Ve cenaze namazı kılınır.
Bu konuda geniş malumat almak için Fıkıh kitablarına mürâcaal etmek gerekir.

1513) Abdullah bin Abbâs (Radıvallâhü anhiimû)\\-dn; Şöyle demiştir :
Uhud (savaşı) günü şehidlerin cenazeleri Resülullah (SalIaJIahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına getirildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sırayla onar cenaze grubu üzerinde namaz kıldırmaya başladı. Hamza[116] (Radıyallâhü anhJ'ın cenazesi olduğu gibiydi. Diğer cenazeler (namaz bitiminde) kaldırılıyor (ve yerlerine başka cenâ zeler konuluyordu) Hamza (Radıyallâhü anh)'ın cenazesi, konuldu ğu gibiydi.Sindi demiştir ki : Bunun senedinin hasen olduğu Zevâid'den anlaşılıyor. [117]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi H â kim, Tabarâni ve Beyhaki de rivayet, etmişlerdir. Uhud şehitlerinin yetmiş kişi olduğu ma'lumdur. Bu hadîse göre şehitlerin cenazeleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bulunduğu semte getirilmiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların namazını kıldırmış-tır. Her defasında on cenaze üzerinde namaz kılmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in amcası H z . H a m z a (Radıyallâhü anhî'ın cenazesinin namazı ilk grubun içinde kılınmış, namaz bittikten sonra Hz. Hamza 'Radıyallâhü anhl'ın cenazesi hâriç, diğer cenazeler kıldırılarak yerlerine dokuz cenaze getirilmiş, bu defa Hz. Hamza (Radıyallâhü anlı) dâhil bu grubun cenaze namazı kılınmış. Her defasında gruplar değişmiş, fakat Hamza (Radıyallâhü anhJ'ın canâzesi kaldırılmadığı için her grupla birlikte tekrar tekrar onun namazı kılınmıştır. [118]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Bu hadîse göre şehidler üzerinde cenaze namazını kılmak meşrudur. Bu husustaki âlimlerin

görüşleri, bundan sonra gelecek hadisin izahı bölümünde anlatılacaktır.
2 - Bir cenaze üzerinde bir kaç defa namaz kılınabilir.
3 - Birkaç cenaze üzerinde bir defa namaz kılmak meşrudur.

1514) Câbir bin Abdillah (Radıyaflâhü anhümâ) 'dan ; Şöyle demiştir: Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud (savaşı) şehid-lerinden ikişer ve üçer kişiyi bir kabirde yerleştiriyordu. Ve (bize) :
«Eunlarin hangisi Kuranı daha çok öğrenip hıfzetmiş?» diye soruyordu.
Bu ikişer ve üçer şehidlerden birisine işaret edilince, onu kabre önce (ve kıble tarafına) koyuyordu ve :
- (Kıyamet günü) Ben bunların hayatlarım feda ettiklerinin şahidiyim.» buyuruyordu. Ve şehitlerin yıkatılmadan, üzerlerinde namaz kılmadan kanları içinde defnedilmelerini emrediyordu." [119]

İzahı

Ahmed, Buharı, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesa i ve B e y h a k i de bu hadisi rivayet etmişler; Tirmizi hadîsin hasen - sahih olduğunu bildirmiştir.
Hadisin : ifâdesinin zahiri, iki veya üç şehidin bir kefene konulmasını ifâde ederse de, S indî' nin naklen beyânına göre Mesâbih şerhinde el-Muzhir: Burada bir sevbden maksad bir kabirdir. Çünkü iki veya üç şehidin çıplak vücudları birbirine değecek tarzda elbiselerini soymak ve bir kefene sarmak caiz değildir, demiştir. Mezkûr ifâdeyi böyle yorumlayanlar çoktur. Diğer âlimler de bu yoruma karşı çıkmamışlardır. Lâkin hadîsin zahiri iki veya üç şehidin bir tek kefene sarılmasıdır. Diğer taraftan hatıra şu gelebilir:
Bundan sonra gelen hadiste şehidlerin elbiseleriyle ve kanları içinde defnedildikleri bildirilmektedir. Hâl böyle olunca şehidi kefenlemenin mânâsı nedir? Sindi bu konuda şöyle der:
Bana öyle geliyor ki, kefenleme işi savaş esnasında elbisesi parçalanmış ve bedenini örtecek kadar elbisesi kalmamış olanlara tatbik edilmiştir. Şehidin elbisesi kısmen de kalmış olsa iki şehidi bir kefene sarmakta mahzur kalmaz. Çünkü çıplak vücudları bir birine değmemiş olur.
Yukarıdaki ifâdeyi, bir kefene konmak mânâsına yorumlayan bâzı âlimler; Her şehid için ayrı bir kefen te'mini mümkün olmadığından dolayı iki şehidin bir kefene konulmuş olması bir zaruret icâbı olabilir, demişlerdir.
Bir kısım âlimler de Bir kefene konulmanın mânâsı, bir kefenliğin iki parçaya bölünerek iki şehidin bunlara sarılması şeklinde olabilir, demişlerdir.
Sindi yukardaki ihtimalleri zikretmiştir. El-Menhel yazan da: İki veya üç şehidin bir tek kefenin içine konulması, çıplak vücutlarının birbirine değmesi sakıncasını gerektirmez. Çünkü cesetler arasına ot ve benzeri şeylerin konulmuş olması muhtemeldir, demiştir.
Hadîsin : fiili, meçhul sığasıyladır. Mânâsı: «Şehid-ler yıkatılmamış olarak, .»dır.
Hadîsin fiili, meçhul ve ma'lum olabilir. Meçhul
sığası ise-, «ve şehidler üzerinde namaz kılınmadan» olur. Ma'lum ise : «ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehitler üzerinde namaz kılmadan...» olur. [120]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Zaruret hâlinde iki veya üç cenazeyi bir kabre defnetmek caizdir.
2 - Yine zaruret hâlinde iki cenazeyi bir kefene koymak caizdir. Zaruret olmadıkça caiz değildir.
3 - Şehidler, yıkatılmadan defnedilirler.
4 - Şehidler üzerinde cenaze namazı kılınmaz. [121]

Şehidlerin Yıkatılması Ve Namazlarının Kılınması Hakkında Âlimlerin Görüşleri

El~Menhel yazarı bu konuda şöyle der:
Savaşta şehid olanlar cünüp bile olsalar yıkatılmıyacaklarına ve namazlarının kıhnmıyacağına Ebû Dâvûd'un Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhî'den rivayet ettiği:
"Uhud şehitleri yıkatılmadılar vt; ü/erlerinde namaz Kılınmadan kanlarıyla defnedildiler" mealindeki hadîs ve benzerî hadisler delâlet ederler. Alimlerin görüşleri şöyledir:
1 - Mâlikiler, yukarıya meali alınan Enes (Radı-yallâhü anh)'in hadîsi ve benzer hadîslerle

hükmetmişlerdir. Ş â-f i i 1 e r ' in bir kısmı, A t â' Nehai, Süleyman bin Musa. el-Leys, Yahya el-Ensâri, İbnü'1-Mün-zir ve Ebû Sevr de böyle demişlerdir. Delillerinden birisi de C â bir (Radıyallâhü anh)'in (15)4 nolu) hadisidir.
2 - Hanbeliler'e göre şehid cünüp ise yıkatılır, değilse yıkatılmaz. Bâzı Ş â f İ i 1 e r de böyle demişlerdir. Cünübün yı-katılması hükmünün delili, İbn-i İshak (Radıyallâhü anh)'ın el-Meğâzi'de rivayet ettiği :
"Hanzala bin er-Râhib (Radıyallâhü anh), Uhud savaşında şehid edildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
"Hanzala ya ne oldu? Çünkü meleklerin onu yıkadıklarını gör düm.» buyurdu.
Sahâbîler: Hanzala (Radıyallâhü anh), eşiyle cinsi temas yaptıktan hemen sonra savaş işi çıkınca, boy abdestini almadan savaşa çıktı, dediler." mealindeki hadîstir.
A h m e d ' den edilen iki rivayetin en sıhhatli olanına göre şehidin cenaze namazı kılınmaz, diğerine göre kılınır.
3 - Ebû Hanife, arkadaşları, Sevr i, e I Müzeni, Hasan ı Basri ve İbnü'lMüseyyeb'e göro şehid üzerinde cenaze namazı kılınmaz. Ve yıkatılmaz. E b ü H a -n i f e ' ye göre şehid cünüp veya çocuk yahut deli ise yıkatılır. Bunların delili, İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın (1513 nolu) hadîsi ve B e yh a k i' nin Ebû Mâlik el-Gıf âri (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği benzer hadistir. Bu hadîse göre de Uhud şehidleri, onar kişilik gruplar hâlinde getirilerek namazları kılınmış, H a m z a (Radıyallâhü anh) her grupta bulundurulmuştur. Bu hadîste H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yetmiş defa namaz kılındığı kaydedilmiştir. Fakat Şafiî, bu hadisi malul sayarak : Şehidlerin tümü yetmiş idi. Onar kişilik gruplar hâlinde namazları kılındığına göre H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yedi defa kılınmış olur. Nasıl yetmiş defa olur? Eğer Ebû Mâlik (Radıyallâhü anh) tekbir sayısını kasdetmiş ise, tekbirler yirmi sekiz olur, demiştir.
El Menhel ya/an, e I Umm ' dım naklen.Saf i i ' um : Hadisler, mütevâtir yollarla gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uhud şehidleri üzerinde nama/, kılmadığını tesbıt etmişlerdir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlar üzerinde namaz kıldığına ve H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yetmiş tekbir aldığına dâir rivayet sahih değildir. Bunca sahih hadisler karşısında sahih olmayan rivayeti göstermek istiyen kimse utan-malıdır.Ukbe bin Âm i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsine gelince Uhud savaşından sekiz yıl sonra bu namazın kılındığı Ukbe (Radıyallâhü anh) in hadîsinde belirtilmiştir. Muhalifimiz; Ölü-nün defni üzerinden uzun zaman geçince kabir üzerinde namaz kılınmaz, der. Bana öyle geliyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ecelinin yaklaştığını bilince Uhud şehidleriyle bir nevi vedalaşmak üzere, onların kabristanına giderek onlara dua ve istiğfar etmiştir. Cenaze namazını kılmamıştır. Bu ziyaret, sahih hadîslerle sabit olan, şehidlerin cenaze namazının kılınmarnası hükmünün neshedildiğine delâlet etmez, dediğini anlatmıştır.
El-Menhel yazarı, bu hususla ilgili olarak bir çok nakilleri yapa rak delilleri karşılaştırdıktan sonra : Hulâsa sehidler üzerinde namaz kıhnmamasına delâlet eden hadisler, namaz kılındığına dâir hadîslerden daha râcihtir. Zahir olan kavil namazın kılınmasıdır. İbn-i H a z m demiş ki; Şehidin üzerinde namaz kılınırsa iyi olur, kılın mazsa da iyi olur.

1515) İbn-i Abbâs (Radtyallâlıü anhümâ)\\an: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud şehidlerinin üzerlerindeki demir ve deri aksamının soyulmasını ve onların, elbiseleri içerisinde, kanlarıyla defnedilmelerini emretti." [122]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Şehidlerin üzerlerinde bulunan demir aksamından maksad, silâh ve zırh gibi kısımlardır. Derilerden maksad, soğuktan korunmak veya savaş için giyilen eşyadır.
Hadîs, şehidin elbiseleriyle ve kanlarıyla defnedilmesinin, dolayısıyla yıkatılmamasının meşruluğuna delâlet eder. Demir ve deri aksamı, diğer elbise gibi kefen cinsinden olmadığı için soyulmuştur.

1516) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir: Uhud şehitleri, Medine'ye nakledilmiş oldukları halde Reaûlul-lah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem), onların şehid edildikleri yerlere geri götürülmelerini emretti." [123]

İzahı

Tirmizi, Ahmed, Ebû Dâvud, Nesai ve B e y -haki de buna benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadis; şehidlerin, şehid edildikleri yerlere defnedilmelerinin gerektiğine ve başka yere nakledilmelerinin caiz olmadığına delâlet eder. Âlimler böyle hükmetmişlerdir.
Şehidlerin şehid edildikleri yerlere defnedilmeleri emri vücub için yorumlanmıştır.
Bu emrin, şehidlere mahsus olup, Uhud savaşının başlangıcına âit olduğu zahirdir. Daha sonraya şümulü yoktur. Çünkü Uhud savaşında şehid edilen Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın cenazesinin, oğlu Câbir (Radıyallâhü anh) tarafından ve savaştan altı ay sonra Bakî'a nakledildiği rivayet olunmuştur. Tıy bî: Zahir şudur ki; nakle zaruret varsa nakledilir, yoksa nakledilemez, demiştir. [124]

Diğer Cenazelerin Bir Şehirden Başka Bir Şehre Nakledilmeleri

1 - M âl iki 1 e r'e göre cenaze, definden önce bir beldeden başka bir beldeye nekledilebilir.
Ancak bozulması veya kanaması korkusu varsa nakledilemez. Definden sonra ise; cesedin yırtıcı hayvanlar tarafından çıkarılması, suların cesedi alıp götürmesi, nakledileceği yerin bereketinden ölünün yararlanması ve yakınlarının ziyaretine imkân verilmesi gibi bir maslahat için nakil caizdir. Ancak bozulmuş olması gibi bir sakınca endişesi varsa caiz değildir. M â -1 i k' in delili Sa'd bin Ebi Vakkâs (Radıyallâhü anh} 'in ve S a i d b. Z e y d (Radıyallâhü anh) 'in el-Aklk1-te ölmeleri ve oradan M e d. i n e' ye nakledilip burada defnedilmeleridir.
2 - Hanefiler'e göre definden önce nakilde beis yoktur. Bir kavle göre namazın kısaltılması için gerekli mesafeden daha az bir mesafeye nakledilmesi kaydı vardır. Bu mesafe doksan kilometre civarındadır. Diğer bir kavle göre daha uzak mesafelere de götürülebilir. Definden sonra nakil caiz değildir. Ancak ölünün defnedildiği yerin gasp edilmiş bir yer olması veya o yerin Şuf'a hak-kıyla alınmak istenmesi, yahut defin esnasında para, elbise ve benzeri malların kabirde unutulması gibi bir mazeret dolayısıyla kabrin
açılması caizdir.
3 - Ş afi i 1 e r'e göre definden önce cenazenin başka bir beldeye nakledilmesi caiz değildir. Çünkü nakil, defnin gecikmesine sebep olur, bir kavle göre mekruhtur. Ancak Mekke, Medine ve Mescid-i Aksa yakınında ölenin buralara nakledilmesi caizdir. Bâzı Şafiî âlimleri : Büyük zâtların yâni velî ve âlimlerin bulunduğu yerin yakınına defnedilmek üzere ölülerin nakli caizdir, demişlerdir. Definden sonra nakil haramdır.
4 - Hanbeliler'e göre bir sâlihin yanına defnedilmek veya mübarek bir mıntıkaya götürülmek gibi meşru bir gaye için ölünün definden önce ve sonra naklinde beis yoktur. Ancak cenazenin bozulmaması emniyeti şarttır. Kokma, bozulma gibi sakınca korkusu varsa, nakil caiz değildir. [125]

29 - Mescidde Cenazeler Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1517) Ebu Hüreyre(Raıhyullâhü tn/h)\\en rivayet edildiğine göre: Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi w ScUcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir cenaze üzerinde mescidde namaz kılarsa, ona bir şey yoktur.»" [126]

İzahı

Ebu Davud, Beyhaki ve İbni E b i Şeybe ' de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebü Davud'un rivayetinde : «Ona bir şey yoktur.» ifâdesi bulunur.
El-Menhel yazarının dediğine göre Ebü Davud'un su-neninin nüshalarının ekserisi böyledir.
H a t i b bu ifâdenin mah tuz olduğunu söylemiştir.
İbn ı Kbi Ş e y b c ' nin ı ivîiyrlinde nıo/kür ifâde yorıno :
-Ona namaz yoktur.* ifâdesi vardır.
Bu uç ifâdeye göre hadisten çıkarılan hüküm, o adama sevab-tan bir şey olmamasıdır. Ve hadis, cenaze namazının mescidde kılınmasının mekruhluğuna hükmeden âlimlerin delillerinden olur.
Ebû Dâvud un süneninin bâzı nüshalarında bu ifâde yerine : «O adam üzerinde bir şey yoktur." ifâdesi bu lunur. Iîun« roi c hadisin mânası, cunâ/.c namazını nıescidde kılan Kimse aleyhinde hiç bir günahın bulunmaması demektir. Bu takdir de hadis, cenaze namazının mescidde kılınmasında kerahet olmadığını hükmeden âlimler için delil olur.

Nevevi : Ebü Dâvûd'un süneninden tahkik edilerek râviler tarafından dinlenmiş olan meşhur nüshalanndaki ifâde, bu son ifâdedir. Ve hadis, cenaze namazının mescidde kılınmasının meş-ruluğuna hükmeden âlimlerin* delillerindendir. Hadislerin tümünün işlerliğini muhafaza için diğer nüshalardaki; İJ kelimesini; <uU. kelimesine yorumlamak gerekir. Yâni ehlinin ma'lumu olduğu üzere cer harfi olan "Lâm"ı, yine. cer harfi olan "Alâ" mânâsına almak gerekir, demiştir.
Ei-Ayni'de izah edildiğine göre bu hadîsin senedindeki râ-vi S a 1 i h ' in zayıflığı, müteaddit âlimierce ifâde edilmiştir.

1518) Âişe (Rıuiıynttîhü anhâ)'(\nn: Şöyle demiştir :
Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Süheyl bin Bey-da (RadıyaUâhü anh) üzerinde mescidden başka hiç bir yerde namaz kılmadı.
İbn-i Mâceh demiştir ki: Âişe (Radıyallâhü anhâJ'mn hadîsi daha kuvvetlidir." [127]

İzahı

Müslim. Tirmizi, Ebû Dâvûd. Nesaî ve Bey h a k î de bunu rivayet etmişlerdir.
EI-Menhel'de belirtildiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ), vefat eden S a ' ti bin F. b i Vakkâs (RadıyallAhü anhJ'ın cenazesini Mescidin içine ithal edince sahâbiler Âişe (Radıyal lâhüanhâ)'nın bu hareketine karşı çıkmışlar. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) Allah'a yemin ederek bu hadîsi söylemiştir. Nitekim Müslim'in Abbâd bin Abdi İlah bin Zü b e y r (Radıyallâhü anhl'den Onun <1n Â i *j p (Kadıyallâhü anhâ)'dan rivayetine Köre;
Âişe (Radıyallâhü anhâ) Sa'd (Radıyallâhü anh)'in üzerinde namaz kılmak için cenazenin mescidin içinden geçirilmesini emretmiş, halk buna itiruse edince Âişe IRadıyallâhü anhâ)
Halk ne çabuk unutuyor? Hesûlullah iSallallahü Aleyhi ve Sel lem) Süheyl bin BeydıV (Kadıynliâhü anh) ü/erimie anı.-ak mesciHde namaz kıldı, demiştir.'
Süheyl bin Beydâ (Radıyallâhü anh) 'in babası V e -heb bin Rabia' dır. Annesi de D a' d ' dır. Beydâ, annesinin vasfıdır. Süheyl (Radıyallâhü anh) ilk müslümanlar-dan olup Habeşistan'a hicret etmiş, sonra M e k k e ' ye dönmüş, daha sonra M e d î n e ' ye hicret etmiş. Bedir ve başka savaşlara katılmıştır. Hicretin 9, yılı vefat etmiştir.[128]

Cenaze Namazının Mescidde Kılınması Hakkında Âlimlerin Görüşleri

I - Ebü Hanîfe, meşhur rivayete göre Mâlik ve İbn-i Ebî Zi'b'e göre cenaze namazını mescidde kılmak mekruhtur. Bunların delili 1517 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ 'in hadîsidir. Bu hadîs hakkında gerekli bilgi yukarıda verilmiştir. İkinci delilleri şudur: Mescid; Farz namazlar, bunlara bağlı nafileler, zikir ve ilim öğretmek için yapılmıştır. Cenazenin mescidin içine sokulması, mescidin cenazeden çıkacak kan ve benzerî pislikle kirletilmesine yol açabilir.
Bunlar Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsine şöyle cevap verirler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Süheyl (Radıyallâhü anh)'in cenaze namazını mescidde kılması, özel bir olaydır. Umumî hüküm ifâde etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, o esnada itikâfta olması veya bunun câizliğini beyan için böyle yapmış olması muhtemeldir. Bunun câizliği, keraheti gidermez. Eğer mescidde kılmak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in âdeti olmuş olsaydı durum sahâbilerce bilinecekti ve Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nin, S a'd (Radıyallâhü anh)'in cenazesini mescide almasına karşı çıkmıyacaklardı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) de karşı çıkanlara cevap verirken hadîsteki ifâde yerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cenazeler üzerinde namaz kıldığını söyliyecekti.
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in cenazeleri üzerinde mescidde namaz kılındığına dâir rivayetlere de şöyle cevap vermişlerdir: Bu iki zâtın cenazelerinin mescidin içine alındıkları serâhaten bildirilmemiştir. Bu itibarla cenazelerin mescidin dışına konulması ve cemâatin mescidin içinde namaza durmuş olmaları muhtemeldir.-Yahut S â'd (Radıyallâhü anh)'in cenâzesinde olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları cenaze namazını kılsınlar diye bu iki halîfenin cenazelerinin mescide alınmış olmaları muhtemeldir.
2 - Şafiî, Ahmed, îshak, bir rivayete göre M â -1 i k ve başkalarına göre cenaze namazının mescidde kılınmasına kerahet yoktur. İbnü'l-Münzir, Bu kavli Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'den nakletmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in diğer hanımlarının mezhebi ile Fukahadan çok zâtların mezhebi budur.
Bunların delilleri, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadîsidir. Ayrıca Saîd bin Mansur'un

kendi süneninde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in cenaze namazlarının mescidde kılındığına dâir rivayetlerdir. Üçüncü delil, Ömer (Radıyallâhü anh)'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) üzerinde ve S u h a y b (Radıyallâhü anh)'in Ömer (Radıyallâhü anh) üzerinde mescidde namaz kıldıklarına dâir İbn-i Ebî Şeybe' nin rivayet ettiği hadîstir.
1517 nolu hadîsin izahında belirttiğim gibi N e v e v i bu hadisi de bu gruptaki âlimlerin delillerinden saymıştır.
î b n - i R ü ş d : Sahâbîlerin Â İ ş e (Radıyallâhü anhâl'yş itiraz etmeleri, cenaze namazının mescid dışında kılınmasının yaygınlığına delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, N e c â ş i (Radıyallâhü anh)'nin gıyabî cenaze namazını kıldırmak üzere musallaya çıkması bunun şahididir. [129]

30 - Ölü Üzerinde Namaz Kılmanın Ve Ölüyü Defnetmenin Yasak Olduğu Vakitler Hakkında Gelen Hadisler Babı

1519) Ukbe hin Amir cl-Ciihenî (Rndıynltâhü av/ifden: ŞÖvle rle-
mistir :
Üç saat vardır ki, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o saatlerde ölülerimiz üzerinde namaz kılmamızdan veya o saatlerde Ölülerimizi defnetmemizden bizi menederek : (Bu saatler) Güneş tam doğduğu zaman (dan göz ayarıyla bir mızrak boyu yükselinceye kadar), istiva[130] gölgesinin (görünüşte) durduğu zaman (dan), gü neş batıya kayıncaya kadar ve güneş batmaya eğildiği zaman (dan) hatun ay a. kadardır." [131]

İzahı

Müslim, Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Ne-sai ve Bey h a ki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin ; «Veya o saatlerde Ölülerimizi def netmemizden...» cümlesi, âlimlerin ekserisince zahirine göre mânâ-landırılmıştır. Buna göre hadîste anılan zamanlarda ölüleri gömmek yasaktır. î bn-i H a z m bunun zahiriyle amel ederek : Bu va kitlerde ölüleri defnetmek haramdır, demiştir. Han bel i Iıt'ü göre mekruhtur.
Ibnü'l-Mübârek, Hanefi âlimleri ve Ş â f i İ 1 e r, hadîsin mezkûr cümlesini ölüler üzerinde namaz kılmak mânasına yorumlamışlardır. Çünkü ibn-i D a k î k ü ' 1 T y d ' in rivâyel İPtiiıde Ukbfi (Ftadıyallâhü
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güneş doğarken Ölülerimiz üzerinde namaz kılmamızdan bizi menettî..." demiştir, deni lerek bu hadîs sonuna kadar zikredilmiştir Yâni oradaki rivayette yukarıdaki cümle yoklur.
Namaz kılmanın yasak edildiği üç vaktin birincisi, Güneş'in doğuşundan göz ayarıyla bir mızrak boyu yükselinceye kadar geçen süredir. İkincisi, Güneş semânın-tam ortasına vardığı zamandan, Güneş'in batıya kaydığı âna kadardır. Güneş, semânın ortasına vardı fiinda görünüşte gölge durmuş gibidir Aslında güneş durmadığı gi bi gölgesi di; durmaz Kakal tföltfenhı hareketi çok yavaşladığı için durmuş zannedilir. Görülen bu duruşa Arap dilinde 'Kaimü'z-Zahîre', yâni gündüzün tam ortasındaki gölgenin duruşu, denir.
Hadîsin "Güneş batıya kayıncaya..." ifadesiyle zeval vakti, yâni öğle namazı vaktinin girdiği ilk an kastedilmiştir. Üçüncüsü Güneş'in gruba yaklaştığı andan tam battığı âna kadar olan süredir. [132]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Mezkûr vakitlerde cenaze namazı kılmak yasaktır. Bu husustaki âlimlerin görüşleri 1486 nolu hadisin izahında geçmiştir.
2 - Hadîsin zahirine göre bu vakitlerde ölüyü defnetmek yasaktır. Yukarıda da işaret edildiği gibi, mezkûr vakitlerde ölüyü defnetmek, H an beli 1 er'e göre mekruhtur.
Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre bu vakitlerde Ölüyü defnetmek mekruh değildir. Ancak mahsus bu vakitleri defin işi için seçmek mekruhtur.
Gerek cenaze namazını kılmak ve gerekse ölüleri defnetmek ile ilgili âlimler arasında bulunan ihtilâf, cesedin değişmesi korkusunun bulunmaması hâline mahsustur. Böyle bir korku varsa, anılan vakitlerde de namaz kılmakta ve ölüyü gömmekte hiç bir sakınca yoktur.

1520) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü antrii mâ)'dnn; Şöyle demiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ölen bir adamı geceleyin kabre bizzat dâhil etti ve kabirde (defin işinde aydınlık olsun diye) lâmba yakıldı." [133]

İzahı

T i r m i z i de bu hadîsi rivayet etmiştir. T i r m i z î' deki hadîsin meali şöyledir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin bir kabrin içine girdi. Onun için bir lâmba yakıldı. Efendimiz, cenazeyi kabrin kıble tarafından aldı (kabre indirdi) ve cenazeye hitaben:
Allah sana rahmet eylesin. Sen (Allah korkusundan) çok âh çekici idin. Çok Kur'an okuyucu idin.» buyurdu. Ve cenaze üzerinde dört tekbir aldı."
Bu hadîs, cenazeyi geceleyin defnetmenin ve defin esnasında kabir ve çevresinde lâmba ve benzerini bulundurmanın câizliğine delâlet eder. Hadîs, ölüleri geceleyin defnetmenin caiz olduğunu söyliyen-ler için bir delildir. Caiz olmadığını söyliyenler, bu hadîsi zaruret hâline yorumlamışlardır.

1521) Câbir bin Abdillah (Radtyaîâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizler bir zaruret ile karşılaşmadığınız müddetçe Ölülerinizi geceleyin defnetmeyiniz.-" [134]

İzahı

N e s â i de bunu benzer lâfızlarla rivayet etmiştir.
Hadîs, geceleyin defnetmenin caiz olmadığına delâlet eder. Câizliğine hükmeden âlimler bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün müslümanların ölüleri üzerinde namaz kılmak istediği için, sahâbîlerini geceleyin ölüleri defnetmekten men etmiştir. Bir kavle göre bâzı kimseler, gecenin karanlığından faydalanarak Ölülerini iyi olmıyan kefenlerin içine koyuyorlardı. Bunun önlenmesi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece defin işini nehyetti.

1522) Câbir bin Abdillah (Radtyailâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Gece ve gündüz Ölüleriniz üzerinde namaz kılınız (kılabilirsiniz.)Râvi İbn-i Lahia'nın zayıf olduğu ve el-Velîd'in tedlisçi olduğu ZevâicT-de bildirilmiştir. [135]

31 - Kıble Ehli Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Bir Bâb

1523) İbn-i Ömer (Radtyailâhü anhümâ)\\ax\\ Şöyle demiştir : Abdullah bin Übeyy öldüğü zaman oğlu (Abdullah) (Radıyallâ-hü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
Yâ Resûlallah! (Mübarek) gömleğini bana ver. Bab amı onunla kefenleyim, dedi (Efendimiz gömleğini verdi). Sonra Resûlallah tSal-lallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Cenaze hazırlanınca bana haber veriniz (namazını kılayım.) Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun cenaze namazım kılmak isteyince Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), efendimize (anladığımız kadarıyla) :
Bunun namazını kılmaman gerekir, dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazını kıldı. Sonra Peygambar (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ömer (Radıyallâhü anh)'a:
«Ben şu iki şey arasında muhayyerim : (Allah Teâlâ buyurmuş ki:) Münafıklara sen ister istiğfar et, ister istiğfar etme.[136] buyurdu. Bunun üzerine Allah Sübhâneh :
-O münafıklardan ölenlerin hiç birisinin üzerinde namaz kılma. Mezarı üstünde de durma.[137] âyetini indirdi."

1524) Tâbir (Radtyallâhü ««///den; Şıİyie demİMİr ; Medine'deki münafıkların reisi (Abdullah bin Übeyy) öldü ve Peygamber (SallaİIahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi gömleğini ona kefen yapmasını vasiyet etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun cenaze namazını kıldı. Kendi gömleğiyle onu kefenledi ve kabri başında durdu. Bunun üzerine Allah

Teâlâ :
«Münafıklardan ölen hiç birisinin üzerinde namaz kılma, mezarı basında da durma.» âyetini indirdi-"[138]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buharı, Müslim ve N e s a i de rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Müslim'in İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetleri meâlen şöyledir
"Abdullah bin Übeyy öldüğü zaman oğlu (Abdullah) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına gelerek : Yâ Resûlalİah! Gömleğini bana ver. Babamı onunla kefenliyeyim. Onun üzerine namaz kıl ve ona istiğfar et, diye ricada bulundu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gömleğini verdi ve :
«(Cenaze hazırlanınca) bana haber ver. Üzerinde namaz kılayım.» Buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) efendimize haber verdi. Efendimiz cenaze namazını kılmak üzere iken Ömer (Radıyallâhü anh) efendimiz (in arkasından ridâsınlı çekti ve:
Yâ ResûlaHah! Allah sizi münafıklar üzerinde namaz kılmaktan menetmedi mi? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben istiğfar etmekte ve etmemekte muhayyer kılındım. Allah Teâlâ: 'Bu münafıklara sen ister istiğfar et, ister istiğfar etme (far-ketmez.) Bunlar için yetmiş defa istiğfar etsen Allah asla onları mağfiret etmiyecektir.' buyurmuştur.» diye cevap verdi. Ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbn-i Übeyy'in cenazesini kıldı. Bunun üzerine:
«Bu münafıklardan ölenlerin hiç birisinin üzerinde namaz kılma...» âyeti indi."
Bâzı rivayetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Ve ben yetmiş defadan daha fazla münafıklar için istiğfar edeceğim.» buyurduğu ilâvesi vardır.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in ilk hadîste söylediği: "Onun namazını kılmaman gerekir." sözüne gelince; Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itiraz etmek değil, münafıklar hakkında gelen ve meali yukarıda geçen Tevbe sûresinin 80 .âyetinden münafıkların üzerinde namaz kılmamanın gerektiğini anladığını sövlemektir, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu âyetin hükmünü Ömer (Radıyallâhü anh)'e açıklayarak, münafıklar için istiğfar edip etmemfek hususunda serbest bırakıldığını bildirmiştir. Hattâ yukarda işaret ettiğim gibi bâzı rivâyetlerdeki ilâveyi de göz önünde bulundurduğumuzda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ömer (Radıyallâhü anh)'e cevâbı ve âyettin hükmünü açıklaması şöyle olur: Allah Teâlâ buyurmuş ki:
"Sen ister münafıklara istiğfar et, ister istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar etsen, Allah onları mağfiret etmiyecektir." Ben istiğfar sayısını yetmişden fazla yapmakla onların mağfiretini dileyeceğim.
Hulâsa Ömer (Radıyaliâhü anh) mezkûr sözüyle durumun hakikatinin açıklamasını ve âyetten anladıklarının doğru olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in niyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hâşa hatalı hareket ettiğini söylemek değildir. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) 'in böyle bir şey söylemeye hak ve yetkisi yoktur. Çünkü Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fiil ve hareketleri teşri mahiyetindedir. Ancak şöyle denilebilir: Ömer (Radıyallâhü anh). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr âyeti o an için hatırlamadığı ihtimâli üzerine âyeti hatırlatmak istemiş olabilir. Hatırlatma, itiraz demek değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de verdiği cevapta bu âyetin hükmünü belirtmiş namaz kılmaya mâni olmadığını bildirmiş ve münafıklara istiğfar etmek hususunda muhayyer olduğunu belirtmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi gömleğini vermesi mes'elesine gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) îbn-i Übeyy'in münafık olduğunu, yâni zahiren müslüman görünmekle beraber kalben kâfir olduğunu bilmekle beraber gömleğini vermiştir. Çünkü İslâm'ın hükümleri dış görünüşe göre icra edilir. Bir de İbn-i Übeyy'in oğlu, samîmi bir müslüman idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun dileğini yerine getirmekle ona ikramda bulunmak istemiştir. Ölen münafık, kavminin reisi olduğu için kavminden bir çok kimse hakiki müslüman durumunda idi. Bu kavmin arasında bir kargaşılığın çıkmaması da önemli idi. Münafık adama Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleğinin bir yarar sağlıyamıyacağı bilinmekle beraber, yukarıdaki nedenle Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gömleğini vermiştir.
Bâzıları demişler ki : Bedir savaşında esir düşen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in

amcası Abbâ.s (Radıyallâhü anh)'ın üzerinde elbise yoktu. İbn-i Übeyy o gün gömleğini A b b â s (Radıyalâhü anh)'a vermişti. Onun bu iyiliğine karşılık olmak üzere öldüğünde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendi gömleğini ona kefen yaptırmıştır.
Abdullah bin Übeyy bin Selûl ve oğlu Abdullah (R.A.)'m Hâl Tercemeleri :
Abdullah bin Übeyy bin Selûl, Medine münafıklarının reisidir. Selûl, Huzâa kabilesinden bir kadındır. Abdullah, câhiliyyet devrinde Hazreç kabilesinin reisi idi. Hicretten sonra zahiren müslüman olmuş, fakat kalben kâfirdi. Kurduğu münafık bir grubu idare ederek gizli ve açık bozgunculuktan geri kalmazdı. Müslümanların kritik zamanlarını fırsat bilerek her defasında bozgunculuktan kaçın-mazdı. Onun bozgunculuğunun iki üç örneğini vermekle yetmeyim :
Uhud savaşma sözde Peygamber (S.A.V.)'in maiyetinde katıldığı halde savaşın en şiddetli bir ânında ordunun üçte birini teşkil eden Önemli bir kuvveti iğfal ederek savaştan çekmiş ve.bu kuvvetle birlikte Medine'ye geri çekilmişti. Benî Mustalik savaşından dönüldüğünde bir su başında izdiham vuku' buluyor ve su yüzünden muhacirlerden bir zât ile ensâr'dan bir zât arasında kavga çıkıyor. Muhacirden olan zât, muhacirlerden yardım istiyor. Ensârdan olan da ensârîlerden yardım istiyor. Muhacirlerin fakirlerinden birisi kavga eden muhacirden yana çıkarak ensâri'ye bir tokat atıyor. Olay büyümeden yatıştırılıyor. Fakat münafıkların reisi İbn-i Übeyy fitne ve fesadını sürdürerek ensârîlsri tahrikten geri kalmıyarak : Biz Muhammed'e ancak yüzlerimize yumruklar indirilsin, diye arkadaşlık ettik. Vallahi bizim durumumuzla muhacirlerin durumu; 'köpeğini besle ki seni yesin* sözünü söyliyen adamın dediğine benzer. Vallahi biz Medine'ye dönecek olursak en azizler (bu sözle münafıkları kastediyor.) hakirleri (bu sözle muhacirleri kastediyor) Medine'den dışarı atacaklar, dedikten sonra kavmine hitaben : Sizler kendinize ne yaptınız? Bu Mekkelileri memleketinize yerleştirdiniz, mallarınızı onlarla bölüştünüz. Vallahi eğer yiyecek maddelerinin ihtiyaç fazlasını tutup onlara vermezseniz yanınızdan dağılıp gidecekler. Bu itibarla onlara yiyecek maddelerini vermeyiniz ki, Muhammed'in etrafından dağılıp gitsinler, diyerek kötü hezeyanları savurmuştur. Zeyd bin Erkâm (R.A.) bu sözleri işitmiş ve durumu Peygamber (S.A.V.)'e ulaştırmıştır. Peygamber (S.A.V.) orduya Medine'ye hareket etme emri vermiştir, Ömer bin el-Hattâb (R.A.) İbn-i Übeyy'in bu sözlerini işitince :
— Yâ Resûlaüah! Müsâade et de bu herifin boynunu vurayım, demiş. Fakat Peygamber (S.A.V.) müsâade etmemiş ve :
— «Hayır, olmaz, bu defa da mes'elenin mâhiyetini bilmiyen halk, Peygamber (S.A.V.) arkadaşlarını öldürmeye başladı, der.» buyurmuştur. İbn-i Übeyy'in ve münafık arkadaşlarının olumsuz tutumlarının bir nebzesinin anlatıldığı Münâfİkûn sûresinin 7, ve 8. âyetlerinde İbn-i Übeyy'in bu sözlerinden haber veriliyor :
«Bu münafıklar : Allah'ın Resûlü'nün yanında bulunanlar için bir şey sarfet-meyin de dağılıp gitsinler diyen kimselerdir. Halbuki göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır. Ama münafıklar bu gerçeği anlamazlar. Eğer bu savaştan Medine'ye dönersek şerefli kimseler alçakları and olsun kî oradan çıkaracaktır, diyorlardı. Oysa şeref ve izzet, Allah'ın, Peygamberinin ve inananlarındır. Fakat münafıklar bu gerçeği bilmezler.» [139]

Bu Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 - Gömleğin cenazeye kefen yapılması caizdir.
2 - Kâfirin ve münâfıkm cenaze namazı kılınmaz.
3 - Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün şefkatine ve merhametine delâlet eder.
4 - Sâlihlerin eserlerinden bereket almaya çalışmak meşrudur.
5 - Ölünün ölüm haberini vermek meşrudur.

1525) Vasile bin el-Eskâ (Radıyallâhü anh)'dex\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Her müslüman Ölü üzerinde namaz kılınız ve her emîrle beraber cihâd ediniz.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Utbe bin Yek zân zayıftır. Haris bin Nebhân'in zayıflığı üzerinde ittifak vardır. Ebû Said el-Mat-lut kezzâbtır. [140]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadise göre, kıble ehlinden olan, yâni zahiren tevhid kelimesini

söyliyen herkesin üzerinde cenaze namazını kılmak meşrudur. Hadîsteki ölüden maksad, müslüman ölüşüdür. Bundan şehidler müstesnadır. Şehitler üstünde de cenaze namazının kılındığını söyliyen âlimlere göre şehidler müstesna değildir. Hadisten maksad, cenaze namazı yalnız ibâdetine bağlı ölülere mahsus değildir. İbâdet bakımından kusurlu olan mü'minlerin de cenaze namazı kılınır.
tbn-i Tbeyy'in oçlu Abdullah (tt.A.)'ın Hâl Tercemesi :
Abdullah bin Übeyy, münafıkların reisi olmasına rağmen oğlu Abdullah, samimi ve ihlâslı bir müslüman idi. Sahâbilerin en hayırlı ve çok faziletli simalarından birisi idi. Önceden adı Hübâb idi. Peygamber (S.A.V.) Ona Abdullah ismini taktı. Abdullah (R.A.) bütün savaşlara katılarak Peygamber (S.A.V.)'in yanından hiç ayrılmamıştır. Ebû Bekir (R.A.)'in hilâfetinde Yemâme savaşına katılmış ve orada şehid olmuştur. Abdullah (R.A.) babasının münafıkça hareketlerinden hiç memnun değildi. Hattâ yukarıda bir parçasını anlattığım babasının bozguncuğu olayını duymuş, buna çok üzülmüş ve babasına çok kızmış, Peygamber (S.A.V.)'e müracaatla babasının kendisi tarafından Öldürülmesi için müsâade istemiş, fakat Peygamber (S.A.V.) buna müsâade etmemiştir.

1526) Câbir bin Semûre (Radtyallâkü ank)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in ashabından bir adam yaralandı. Yara ona eziyet verdi. Bunun üzerine yaralı, okların demir kısımlarının bulunduğu yere yavaş yavaş giderek bunlarla kendini boğazladı. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onun üzerinde namaz kılmadı. Câbir (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in namaz kılmayışı bir te/dib idi." [141]

İzahı

Ahmed, Müslim, Tirmizİ, Ebû Dâvûd, Ne-saî ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzundur.
Meşâkıs: "Mişkâs"ın çoğuludur. Mişkâs: Okun geniş ve uzun olan demir kısmıdır. Okun ucuna takılan bu demir parça; geniş ve uzun olmadığı zaman ona mışkas denilmez. Mişkas ile kendini bo-ğazhyan adamın ismi bilinemiyor. Ebû Dâvûd'un rivayetine göre adamın komşusu olan bir zât, yaralının kendini boğazladığını görmüş ve durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e bildirmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de : «Sen bizzat gördün mü?» diye sormuş. Haberci: Evet, deyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«O halde ben Onun üzerinde namaz kılmam.» buyurmuştur.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: Hadis, intihar eden adamın cenaze namazının kılınmamasına delâlet eder. Ömer bin Abdülaziz ve Evzâi böyle hükmetmişlerdir.
A h m e d ' e göre imam onun namazını kılmaz. Başkası kılar.
Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî ve âlimlerin cumhuruna göre namazı kılınır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) intihar eden adama bir nevî ceza olarak ve bu günahın işlenmesinden halkı menetmek gayesiyle onun namazını kılmamıştır. Nasıl ki, N e s a î' nin rivayetinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) borçlu ölenin namazını kıldırmazdı. Bunun sebebi de halkın borçlarım ödemede ihmalkâr davranmalarını önlemekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) intihar eden o adamın üzerinde namaz kılmaktan kimseyi menetmemiştir. Nitekim Nesai'nin rivayetinde;-Bana gelince; ben şahsen onun üzerinde namaz kılmam.» buyrulmuştur.
Bütün fâsıklar, intihar eden gibidir. Yâni cenaze namazları kılınır. Çünkü Dârekutnî' nin müteaddit yollardan rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Lâilâhe illallah diyenin arkasında namaz kılınız ve Jâ ilahe illallah diyenin (cenazesi) üzerinde namaz kılınız.» buyurmuştur.
Ebû Hanîfe, îslâm devletine karşz isyan ederleri ve yol kesenleri istisna ederek bunların üzerinde namaz kılınmamasına hükmetmiştir. [142]

32 - Kabir Üzerinde Namaz Kılmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1527) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Siyah bir kadın Mescidi Nebevî'yi süpürüyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu geremedi. Bir kaç gün sonra kadını sordu. Denildi ki: O kadın öldü. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
«Neden bana haber vermediniz?» buyurdu. Sonra Onun kabrine giderek üzerinde namaz kıldı."

1528) Zeyd bin Sâbit'in büyük kardeşi Yezîd bin Sabit[143] (Radtyallâhü ankümâ)'dan ; Şöyle demiştir :
(Bir gün) Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (dışarı) çıktık. Efendimiz Baki'a varınca yeni bir kabirle karşılaştı ve kime ait olduğunu sordu. Dediler ki: Falan kadınındır. Efendimiz, o kadını tanıdı ve:
«Neden onun cenazesinden bana haber vermediniz?» buyurdu. Dediler ki: Sen gündüzün ortasında uyuyordun. Oruçlu idin. Bu sebeple sana haber vermekten hoşlanmadık. Efendimiz:
«Yapmayınız (bir daha böyle bir şey) bilmiyeyim. Ben aranızda olduğum müddetçe sizden herhangi bir kimse öldüğünde mutlaka Onu bana haber veriniz. Çünkü üzerinde kıldığım namaz, onun için rahmettir." buyurdu. Sonra kc.brin yanına vardı. Biz de Onun arkasında saf olduk. Kabir üzerinde dört tekbir aldı (namaz kıldı.)»

1529) Âmir bin Rabîa (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Siyah bir kadın öldü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verilmedi. Definden sonra haberdar edildi. Bunun üzerine:
«Niçin bunu bana haber vermediniz?» buyurdu. Sonra ashabına -.
«Kadınlın kabri) üzerinde saf olunuz.» buyurdu ve üzerinde namaz kıldırdı."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin aslını başkası rivâyst etmiştir. Bu isnad hasendir. Çünkü râvi Ya'kub bin Hümeyd'in sıkalığı ihtilaflıdır.

1530) Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan \ Şöyle demiştir :
Bir adam öldü. (Hasta iken) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) onu ziyaret ediyordu. Onu gece defnettiler. Sabah olunca ölümünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdiler. Efendimiz:
Bana (geceleyin) haber vermenizden sizi alıkoyan ne idi?» buyurdu. Dediler ki: Gece idi, karanlık vardı. Sana meşakkat etmek istemedik. Bunun üzerine Efendimiz, adamın kabrine vararak üzerinde namaz kıldı."

1531) Enes (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Bir ölü defnedildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde cenaze namazını kıldı."

1532) Büreyde (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ölü üzerinde definden sonra cenaze namazını kıldı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı hasendir. Ebû Sinan ve ondan aşağı râvilerin sıkahğı ihtilaflıdır.

1533) Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Siyah bir kadın. Mescidi Nebevî'yi süpürüyordu. Geceleyin vefat etti. Sabahleyin Resûlullah (Sallallahü Aieyhi ve Sellem)'e kadının ölümü haber verildi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Niçin (geceleyin) bana haber vermediniz?* buyurdu. Sonra as-habıyla beraber çıkıp, kadının kabri üzerinde durdu. Cemâat onun arkasında olduğu halde kadın üzerinde tekbir aldı (cenaze namazını kıldırdı). Ona dua etti, sonra dönüp geldi.Bunun senedindeki râvi İbn-i Lahia'nın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [144]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhakİ de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste siyah kadın diye tâbir edilen kadının ismi, Beyhaki'-nin rivayet ettiği Büreyde (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Ümmü Mihcen olarak geçmiştir. İbn-i Mende sa-hâbileri anlatırken : Harkaa' isminde bir kadın Mescid-i Nebevi ' yi süpürüyordu, demiştir. Bu itibarla kadının adının Harkaa' olması ve Ümmü Mihcen'in de onun künyesi olması mümkündür. Kadının öldüğünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sorusuna cevaben söyliyen zâtın Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) olduğu, B e y h a k î' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Y e z î d (Radıyalâhü anh)'in hadîsini Ahmed, Nesaî ve İ b n - i H i b b â n da rivayet etmişlerdir.
Âmir bin Rabîa (Radıyallâhü anh), B ü r e y d e (Ra-dıyallâhü anh) ve E b û S a î d (Radıyallâhü

anh)'in hadîsleri Zevâid türündendir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin benzerini Buharı ve T i r m i zî de rivayet etmişlerdir.
E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B e z z â r da rivayet etmiştir. Diğer Kütüb-i Sitte'de rastlamadım. [145]

Hadislerin Fıkıh Yönü

Bu hadisler, cenaze namazını kılmamış olanların kabir üzerinde namaz kılmasının meşruluğuna delâlet ederler.
Tirmizî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh} 'in hadîsini zikrettikten sonra : İbn-i Abbâs (Radjyallâhü anh) 'in hadîsini hasen - sahihtir. Sahâbilerin ve diğerlerinin âlimlerinin ekserisine göre kabir üzerinde cenaze namazı kılmak meşrudur. Şafiî, Ahmed ve İshak'ın kavli budur. İlim ehlinin bâzısı: Kabir üzerinde namaz kılınmaz, demiştir. M â 1 i k' in kavli budur. İbnü'1-Mü bâ rek : Ölü, üzerinde namaz kılınmadan defne-dilmişse kabir üzerinde kılınır, demiştir. Ahmed ve İshak'a göre definden sonra bir aya kadar kabir üzerinde kılınabilir. Delilleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmü S a'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'nin kabri üzerinde ölümünden bir ay sonra namaz kıldığına dâir İbnü'I-Müseyyeb (Ra-dıyallâhü anh)'den işittikleri hadîstir.
El-Menhel yazarı da âlimlerin görüşleri hakkında özetle şöyle der:
1 - Hanefî ler'e göre namazı kılınmadan defnedilen ölünün henüz bozulmadığı kuvvetle sanılıyorsa kabir üzerinde cenaze namazı kılınır, aksi takdirde kılınamaz. Ebû Yûsuf: Definden İtibaren üç güne kadar kılınabilir, demiştir. Definden önce namazı kılınmış olan cenazenin kabri üzerinde namaz kılınamaz. Ancak ölünün velîsi cenaze namazını kıldırmak durumunda iken başkası haksız yere cenaze namazını kıldırsa ve Ölünün velîsi ona tâbi olmazsa, bilâhere kabir üzerinde kılınabilir.
2 - Mâlikîler'e göre namazı kılınmadan defnedilen cesedin bozulması korkusu yoksa kabirden çıkarılarak namazı kılınır. Bu korku varsa cesed tamamen çürümedikçe kabri üzerinde namaz kılmak vâcibtir. Definden önce namazı kılınmış olanın kabri üzerinde namaz kılmak ise, mekruhtur.Nehaî : Kabir üzerinde hiç bir surette namaz kılınamaz, demiştir. M â li k' ten bir rivayet de böyledir.
3 - İbn-i Şîrîn ve Şâfiîler'e göre definden önce namazı kılınmamış olanın kabri üzerinde namaz kılınır. Âlimler, definden sonra ne zamana kadar namazın kılınabileceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre bu süre bir aydır. Hanbe1î1er de bu görüştedirler. Diğer bir kavle göre ceset tamamen çürümedikçe kılınabilir. Başka bir kavle göre ilelebed kılınabilir. Çünkü namazdan maksad, ölüye duadır. Dua her vakit caizdir.
El-Menhel yazarı, âlimlerin görüşlerini yukarıda zikrettiğimiz gibi beyan ettikten sonra her grubun delillerini ve karşılıklı cevaplarını zikretmiştir. Bu arada el-Hedy'den naklen şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir cenaze üzerin de namaz kılmayı kaçırdığı zaman, kabir üzerinde namaz kıldığı sabittir. Bir defasında definden bir gece sonra, başka bir defasında definden üç gün sonra ve diğer bir ölü vukuatında definden bir ay sonra kabir üzerinde namaz kıldığı sabittir. Bu hususta belli bir süre tahdit etmemiştir.
Bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevâzuunun kemâline, ümmetine olan şefkatine; dünya ve âhireti ile ilgili maslahatlarına ve haklarına verdiği öneme; mescidlerin temizlik işlerine ve bununla meşgul olanlara gösterdiği itinâya; iyi adamların cenazelerinde bulunmak için yaptığı teşvike; ölüm haberini vermenin meşruluğuna ve definden önce cenaze üzerinde namaz kılmayı kaçıran kimsenin kabir üzerinde namaz kılmasının meşruluğuna delâlet ederler. [146]

33 - Necâşî (Radıyallâhü Anh) Üzerinde (Kılınan) Namaz Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1534) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz Necâşî Öldü» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı Bakî'a çıktılar. Efendimiz bizi arkasında saf dizdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önümüze geçerek (namaza durdu) dört tekbir aldı." [147]

İzahı

A h m e d ve Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayetinde: 'Necâşî (Radıyallâhü anh)'nin öldüğü gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun Ölümünü ashabına bildirdi.' ifâdesi vardır.
Necâşî (Radıyallâhü anh) Habeşistan kralının lâkabıdır. Adı Ashama bin Ebhâr' dır. Necâşî kelimesinin mânâsı, hediye demektir. Bu zât; sâlih, zekî, akıllı, âdil ve bilgili idi.
İbn-i Cerîr ve bir cemâatin dediğine göre N e c â ş i (Radıyallâhü anh)'in ölümü hicretin 9. yılı R e c e b ayına rastlar. Bir kavle göre Mekke fethinden önce vefat etmiştir.
Buradaki rivayete göre Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazı B a k i' de kıldırılrmştır. Ebû Davud'un rivayetine göre musallada kılınmıştır. Medîne' de iki musalla vardı. Cenazelerin musallası B a k i ' de idi. Bayram namazları musallası Bathan ' da idi. Ona Bathan, Bak i'i de denilirdi. Bu gün Baki' adıyla meşhur olan Bakî'a Bakîü'1-Gar-kad da denilir. N e c â ş i' nin namazının B a t h a n ' da kıldırılmış olması da muhtemeldir.
Hadîs; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Necâşî (Radıyallâhü anh)'in cenaze namazını dört tekbirle kıldırdığına delildir. Ve başka bir beldede ölen bir müslümanın gıyabî cenaze namazının kılınmasının câizliğine delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşlerini el-Menhel yazarı özetle şöyle anlatır:
1 - Hanef iler ile Mâlikiler : Gıyabî cenaze namazının kılınması meşru değildir, demişlerdir. Bunlara göre cenazenin defnedildiği beldede namazı kılınmış olsun, olmasın; o belde namaz kılınmak istenen beldenin kıble yönünde olsun, olmasın far-ketmez. İbn-i Abdi'1-Berr, âlimlerin 'ekserisinin böyle hükmettiklerini söylemişlerdir. Bunlar bu hadîse şöyle cevap verirler : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazını kıldırması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs bir şeydir. Necâşî (Radıyallâhü anh)'in cenazesi Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne getirilmiş veya aradaki mesafe kaldırılarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Necâşî (Radıyallâhü anh)'i görmüş ve ölüm haberini ashabına verdiği gibi, definden önce namazını kıldırmıştır. Nasıl ki M i' r a c olayını müteakip Mekke müşrikleri Mescidi Aksa' nın şeklini tarif etmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teklif edince Allah M e s c i d-i A k s â' yi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in göreceği şekle sokmuştur. Bu itibarla Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazı, hazır olan cenazenin namazı gibidir. İmrân bin Huşa y n (Radıyallâhü anh)'m (1535 nolu) hadîsi bunu te'yid eder.
Bu gruptaki âlimler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazını kıldırması ile ilgili başka cevaplar da vermişlerdir. El-Menhel'de bunlar izah edilmiştir.
2 - Şafiî Ahmed ve Selef in cumhuruna göre gıyabî cenaze namazını kılmak caizdir. Kişinin ölüp defnedildiği beldede cenaze namazı kılınmış olsun, olmasın. Keza defnedildiği şehir, gıyabi namaz kılınacak şehrin kıble tarafında olsun, olmasın farketmez.
3 - İbn-i Hibbân: Cenazenin beldesi, namaz kılınacak şehrin kıble tarafında olduğu zaman gıyabi cenaze namazı kılına-bilir, aksi takdirde kılınmaz, demiştir.
Hattâbî: Necâşî (Radıyallâhü anh). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e inanan bir müslümandır. Fakat îmanını gizli tutuyordu. Kâfirler içerisinde öldüğünde cenaze namazını kıldıracak kimse orada yoktu. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Onun namazını kıldırmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIemKin Onun namazını kıldırmasının sebebi Allah bilir budur. Hâl böyle olunca bir müslüman öldüğünde cenaze namazı kılındıktan sonra başka beldelerde bulunanlar Onun namazını kıldırmazlar. Ancak Onun namazının bir engel dolayısıyla kılınmadığı bilinirse, mesafe ne kadar uzun da olsa gıyabî namazını kılmak sünnettir. Kılındığında kıbleye doğru durulur, demiştir. Takiyyü'd-Dîn de H a t t â b î gibi söylemiştir. El-Menhel yazarı, Onun da sözünü naklettikten sonra şöyle der: Bu söze itiraz edilir. Çünkü tarihçilerin zikrettiklerine göre Necâşi (Radıyallâhü anh), Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e altmış kişilik bir hey'et göndermiş; hey'etin içinde oğlu E z h â da vardı. Yola çıkan hey'et, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına ulaşmadan denizde boğulmuşlardır. N e c â ş î (Radıyallâhü anh) altmış kişilik bir hey'et gönderir durumda iken öldüğü zaman yanında hiçbir müslümanın kalmamış olması, cidden akıldan uzaktır. Ölen kişinin bulunduğu beldede namazı kılınmadığı bilindiği zaman başka beldedekiler onun gıyabî namazını kılarlar, diyerek hadîsin hükmünü mesnedsiz olarak hususîleştirmek doğru bir hareket değildir. H a t t â b î ve Takiyyü'd-Dîn bu duruma düşmüşlerdir. [148]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - ölüm haberini vermek meşrudur. Ancak haber verilişinin teçhiz, namaz, duâ, defin ve vasiyetleri yerine getirmek için olması gerekir. Ölüm ilanıyla ilgili geniş ma'lumat 1476 nolu hadîs bahsinde verilmiştir. Hangi ilânın haram, hangisinin caiz olduğunu öğrenmek için oraya müracaat edilmesi tavsiye olunur.
2 - Gıyabî cenaze namazını kılmak meşrudur. Bu hususta âlimlerin görüşleri yukarıda anlatıldı.
3 - Cenaze namazını mescidin dışında kılmak efdaldir.
4 - Cenaze namazını dört tekbirle kılmak meşrudur. Bu husustaki geniş bilgi 1502 -1504 nolu hadîsler bahsinde geçmiştir.
Necâşî (R.A.) Hakkında Bir Kaç Söz
îsmi Ashama bin Ebhâr olan Necâşî, tabiilerin ileri gelenlerindendir. Efendimizi görmeden müslüman olmuştur. Mekke'deki müslümanlar Habeşistan'a onun yanma iki defa hicret etmişlerdir. Habeşistan kralı olan Necâşî, henüz müslüman-hğı kabul etmemiş olmasına rağmen muhacir müslümanlara karşı çok iyi davranmış ve himaye etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Amr bin Ümeyye (R.A.)'i iki mektupla ona göndermiştir. Birinci mektupta onu İslama davet etmiş, ikinci mektupla Ümmü Habibe (R.A,) ile evlenmek istediğini bildirerek Necâşî (R.A.)'in yardımcı olmasını teklif etmiştir. Necâşi (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in mektubunu alınca başına koyarak müslüman olmuş ve Peygamber (S.A.V.) Ümmü Habibe (R.A.) ile evlendirmiştir. Amr bin el-Âs (R.A.). Peygamber (S.A.V.)'i görmeden önce Necâşî (R.A.) aracılığıyla müslüman olmuştur. Bir bilmece mâhiyetinde : Hadîsi çok olan bir sahâbî, bir tâbiîn'in eli üzerinde müslüman olmuş diye sorulur.
Tuhfe yazarının dediğine göre İran kralına Kisrâ, Roma kralına Kaysar denildiği gibi Habeşistan kralına da Necâşî denilir.
Necâşi (R.A.), yukarıda da işaret edildiği gibi hicretin 9. yılı Receb ayında vefat etmiş ve Peygamber (S.A.V.) Medine'de aynı anda bir mucize mâhiyetinde ölümünü sahâbilere duyurmuş ve gıyabi cenaze namazını kıldırmıştır. (Tuhfe : Cild 2. Sah. 149)

1535) İmrân bin el-Husayn (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
«Şüphesiz kardeşiniz Necâşî öldü. Üzerinde namaz kılınız.» İmrân (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Efendimiz namaza kalktı. Biz de Onun arkasında namaz kıldık. Ben ikinci safta idim. İki saf hâlinde Onun namazını kıldırdı."

1536) Mücemmi' bin Câriye el-Ensârî[149] (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz kardeşiniz Necâşî öldü. Kalkın üzerinde namaz kılınız.» Efendimiz arkasına bizi iki saf hâlinde dizdi.İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

1537) Huzeyfe bin Esîd[150] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiği ne göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbîleri (dışarı) çıkararak :
«Yerinizden başka bir yerde ölen bir kardeşinizin üzerinde namaz kılınız.» buyurdu. Sahâbîler: Kim O? diye sordular. Efendimiz: «Necâşî!» buyurdu."

1538) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Necâşî (Radıyallâhü anh) üzerinde (gıyabî) cenaze namazı kıldı da (namazda) dört tekbir aldı.İsnadının sahih ve ricalinin sika oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [151]

İzahı

Imrân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi, Nesâî, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
M ü c e m m i' (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'mn hadîsi Zevâid türündendir.
Huzeyfe bin Esid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin baş-' ka kimler tarafından rivayet edildiğini bilmediğini söyliyen Tuhfe yazarı: Buna bakılsın, demiştir. Ben de bakmama rağmen başka ki-min tarafından rivayet edildiğini bulamadım.
Bu hadisler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in N e -c â ş i (Radıyallâhü anh)'nin gıyabî namazını kıldırdığına delâlet ediyorlar. Cenaze namazında dört tekbir alındığı ve cemâatin

iki saf hâlinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaza durdukları anlaşılıyor. [152]

34 - Cenaze Namazını Kılanın Ve Defnini (N Sonuna Kadar) Beküyenin Sevabı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1539) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir cenaze namazını kılarsa Ona bir kırat (sevap) vardır. Kim cenazenin defin işi bitinceye kadar beklerse Ona iki kırat (sevap) vardır.» Sahâbîler: İki kırat nedir? diye sordular. Buyurdu ki:
•İki dağ mislidir.»"

1540) Sevbân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Saİlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir cenaze üzerinde namaz kılana bir kırat (sevap) vardır ve cenazenin defninde (de) bulunana iki kırat (sevap) vardır.»
Sevbân (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Peygamber (Saİlallahü Aleyhi ve Sellem) e kıratın ne olduğu soruldu. Buyurdu ki:«Uhud (dağı) mislidir.»"

1541) Übey bip Ka'b (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûluJIah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) ş'öyle buyurdu, demiştir:
«Bir cenaze üzerinde namaz kılana bir kırat (sevap) vardır. Defin işi bitinceye kadar cenazede hazır bulunana iki kırat (sevap) vardır. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan (Allah) a yemin ederim ki kırat, şu Uhud dağından büyüktür.Bunun senedindeki râvi Haccâc bin Ertât'm tedlisçiliği nedeniyle senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [153]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d ve Kütüb-i Sıtte sahipleri rivayet etmişlerdir.
Sevbân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Ebû Davud'un söneninde meâleh şöyledir.
«Kim bir cenazenin beraberinde giderek üzerinde namaz kılarsa Ona bir kırat (sevap) vardır. Cenaze defninin sonuna kadar kim cenazede hazır bulunursa, ona iki kırat (sevap) vardır. Kıratlarm sn küçüğü Uhud mislidir. Veya birisi Uhud mislidir.»
Ebû Davud'un rivayetinde hadîsin baş kısmında;«Kim bir cenazenin beraberinde giderse...» ifâdesi vardır.
B u h â r i' nin bir rivayetinde bu kısım : «Kim bir cenazeyi teşyi ederse» şeklindedir. Diğer bir rivayetinde : «Kim bir cenazede hazır bulunursa...»
Müellifin rivayetinin zahirine göre cenazeyi takip etmeyip yalnız namazında bulunana bir kırat sevap vardır. B u h â r î ve Ebû Davud'un yukarıda anılan rivayetlerinin zahirine göre bir kırat sevap, cenazeyle bir miktar giden ve namazını kılan için hâsıl olur. İster cenazeyi evden itibaren takip etsin, ister başka bir semtte takip etsin, farketmez.
E 1-Hâf ı z, Buhârî' deki bu hadîs şerhinde : 'Bu rivayette adamın cenazeyi nereden itibaren takip edeceği beyan edilmemiştir. Fakat Buhârî' deki Ebû Saîd-i Makburi (Radıyallâhü anh)'nin rivayetinde, Müslim' deki H a b b â b (Radıyallâhü anh) 'm rivayetinde ve Ahmed'in Ebû Saîd-i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetinde:
«Cenazeyi evden itibaren takip edenler» kaydı vardır. Bu kayda göre cenaze, bulunduğu evden alınırken, oradan itibaren cenazeyle gidip, namazı kılınıncaya kadar ayrılmayana bir kırat hâsıl olur. Bence cenazeyi takip etmeyip sadece namazında bulunana kırat sevabı vardır. Çünkü namazdan önceki teşyi' namaza vesile olur. Ama yalnız namazda bulunanın kıratı, evden itibaren veya başka yerden cenazeyi takip edip namazında bulunanın kıratından küçük olur,' demiştir.
Hadisin: «... defin işi bitinceye kadar bekliyene iki kırat vardır»' cümlesinin zahirine göre bu iki kırat, namaz kılmak için verilen kırattan başkadır. Yâni cenazeyi defin sonuna kadar ta'kip eden kimse, iki kırat almış olur. Cenaze namazını da kılmışsa bunun için ayrı birj kırat alır. Toplam üç

kırat almış olur.
El-Menhel yazarının bildirdiğine göre mütekaddimînin bâzı âlimleri, hadîsi böyle yorumlamışlardır. İbnü't-Tîn de bu yorumu Ka di Ebü'l-Velîd' den nakletmiş tir. Lâkin B u h â -rî ve Müslim'in İbn-i Şîrîn aracılığıyla E b û H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim inanarak ve karşılığım Allah'tan bekliyerek bir müslüma-nın cenazesini takip edip, cenaze namazı kılınarak defni bitinceye kadar cenazeye refakat ederse, her biri Uhud dağı misli olan iki kırat (sevabı) ile döner. Kim cenaze namazını kıldıktan sonra definden önce denerse bir kırat (sevabı) ile döner.»
Bu hadis, namaz ve definden dolayı yalnız iki kıratın hâsıl olduğunu açıkça bildiriyor. Bu duruma göre hadîsin mezkûr cümlesinde verileceği haber verilen iki kıratın birisi, namaz kıratıdır.
Yine bu cümlenin zahirine göre defin kıratı verilmesi, defnin bitimine kadar beklemeye bağlıdır.
Hadîste mezkûr ecrin hâsıl olması için cenazeye gidenin maksadının Allah rızası olması şarttır. Riya veya karşılık olsun diye cenazeye gidene bu ecir yoktur.
Kırat: Bu kelimenin aslı "Kırrâftır. Çünkü çoğulu "Karârîftir. Kırat; yarım "dânık"tır. Dânık ise; dirhemin altıda biridir. Şu halde bir dirhem, altı dânıktir ve oniki kırata tekabül eder. Burada kırat kelimesi pay mânâsına kullanılmıştır. Halk arasında bilinen kırat, kıymetsiz bir ağırlık Ölçüsü olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kastedilen mânânın büyük ecir olduğunu belirtmek için, büyük dağ kadar olduğunu ifâde etmiştir. Aslında sevab, manevîdir. Maddiyatla anlaşılmaz. Yahut Allah Teâlâ, verdiği sevabı, Uhud dağına, benziyen bir şekle sokar. Ve âhirette hayratın terazisine koydurur. [154]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Müslümamn cenazesinin şanı yücedir. Bunun hizmeti ile meşgul olana veya cenazeye iştirak edene bol sevab verilir.
2 - Cenazeye iştirak etmeye, namazında bulunmaya ve defninin sonuna kadar ayrılmamaya teşvik vardır. [155]

35 - Cenaze İçin Ayağa Kalkmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1542) Âmir bin Rabîa (Radıyallâhü anh)iden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cenazeyi gördüğünüz zaman, cenaze geçip sizi arkasında bira-kıncaya kadar veya (yere) indirilinceye kadar ayağa kalkınız. (Aya*k-ta durunuz.) [156]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, hadîsin hasen -sahih olduğunu söylemiştir. EI-Menhel yazarı, hadîsi şöyle açıklar:
Yâni; cenazeyi bulunduğunuz yerden geçerken gördüğünüz zaman cenaze için ayağa kalkınız ve uzaklaşıp sizi arkasında bırakın-caya kadar veya sizi arkasında bırakmadan önce omuzlardan yere indirilinceye kadar, ayakta bekleyiniz.
Cenazenin geçmesi ve sizi arkasında bırakması ifâdeleri mecazîdir. Gaye cenazeyi taşıyanlardır.
Hadîs, otururken yakınından cenaze geçirilen adamın ayağa kalkmasının meşruluğuna delâlet ediyor. Ayağa kalkış; ölüye saygı için değil, ölüm olayının dehşetli ve korkunç oluşu içindir.
Cenaze geçirilirken ayağa .kalkmanın meşruluğuna hükmeden âlimlerin başında îbn-i Ömer, İbn-i Meş'ud, Ebû Musa el-Eş'âri, Ebû Mes'ud el-Bedrî, Kays bin Sa'd, Seni bin Huneyf, Misver bin Mahreme, Hasan bin Ali. K a t â d e , İbn-i Şîrîn, Nehaî, Şa'bi, Salim bin Abdillah ve Mâliki 1 er' den İbn-i Habîb ile İbnü'l-Mâcişûn (Ra-dıyallâhü anhüm'dür.
>»'. Hadisin «Veya indirilinceye kadar...» cümlesi ile,
omuzlardan yere indirilmesinin mi, mezara indirilmesi mi kastedildiği hususuna gelince; Ebû Davud'un zikrettiği senedlerden S e v r i' nin Süheyl aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radı-
yallâhü anhî'den ettiği rivayette: «Yere indirilinceye kadar...» buyurmustur.Ebû Muâviye' nin Sühey1 aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'de
ettiği rivayette : = «Kabre indirilinceye kadar...» buyurulmuştur.
Ebû Dâvûd; Süfyân-ı Sevri' nin, hıfzetmek yönünden Ebû Muâviye' den kuvvetli olduğunu belirtmiştir.

El-Hâfız: Buhâri, yere indirmenin kastedildiği mânâsını tercih etmiştir, demiştir. Gerekçe de S ü h e y 1' in şeyhi Ebû S â 1 i h' in tatbikatıdır. Çünkü B e y h a k i' nin rivayetinde Süheyl demiştir ki: Ben, Ebû Salih'i cenaze omuzlardan indirilinceye kadar oturmaz olarak gördüm.

1543) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'detı; Şöyle demiştir: Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından bir cenaze geçirildi. Kendisi ayağa kalktı ve (bize) :
«Ayağa kalkınız. Çünkü şüphesiz ölüm için korku ve dehşet vardır.» buyurdu.Bunun isnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilimistir. [157]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Bu hadis de cenaze geçerken ayağa kalkmanın meşruluğuna ve ayağa kalkmanın ölüye ta'zim için olmayıp, ölümün dehşet ve korkunçluğunu ta'zim için olduğuna delâlet eder. Durum böyle olunca, cenaze kime âit olursa olsun ayağa kalkılmalıdır.

1544) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallûkü anhyûen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazenin geçmesi dolayısıyla ayağa kalktı, biz de kalktık. Nihayet ayağa kalkmayı ter-kedip oturdu. Artık biz de ayağa kalkmayı terkedip oturduk." [158]

İzahı

Buhârî müstesna diğer Kütüb-i Sitte sahipleri, A h m e d, İbn-i Ebî Şeybe ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Âlimlerin çoğu, bu hadîsi terceme ettiğim şekilde açıklamıştır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda cenaze için ayağa kalkardı. Sahâbîler de ona uyarak kalkarlardı. Bilâ-here cenazelerin geçişinde ayağa kalkmayı terketti. Sahâbîler de ter-kettiler. Hadîs böyle yorumlanınca, cenaze için ayağa kalkmanın mensuh olduğuna hükmeden âlimler için delîl olur. Ancak hadîsin bu şekilden başka bir tarzda mânâlandırılması mümkündür. Hadîsin zahirine göre mânâsı şöyledir:
"Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze için ayağa kalktı. Biz de ayağa kalktık. Nihayet O oturdu. Biz de oturduk." Bundan maksad; 'Cenaze geçince O oturdu, biz de oturduk' olabilir. Böyle bir ihtimâl bulunduğu için, hadîs kalkmanın neshine kesin bir delil değildir. Lâkin Tahavî nin A 1 i (Radıyallâhü anh)'den olan rivayeti kesindir.
El-Menhel'de zikredilen o hadîs meâlen şöyledir : "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Ssllem) cenaze ile beraber iken ayağa kalkardı. Cenaze indirilinceye kadar ayakta dururdu. Cemâatda Onunla beraber ayağa kalkardı. Bundan sonra efendimiz oturdu. Ve cemaata oturmayı emretti."
Şafii: Bu bâbta en sahih hadîs budur. Ve bu hadîs, ilk hadîsi (1542 nolu) neshedicidir. A 1 î (Radiyallâhü anh)'in maksadı şudur.- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenazeyi gördüğü zaman kalkardı, sonra kalkmayı terkettı. Artık cenazeyi gördüğü zaman kalkmazdı, demiştir.
Cenaze için ayağa kalkmanın mensuh olduğuna hükmeden âlimlerin başında; Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî gelir. Bunların delilleri, A 1 i (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadîsi ile Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh) 'in T i r m i z i, T a h a v i, Müellifimiz, Ebû Dâvûd ve başkaları tarafından rivayet edilen ve Yahûdiler'e muhalefet etmek üzere cenaze için ayağa kalkmamayı ve oturmayı emreden hadisidir.
El-Menhel yazarı ayağa kalkmanın meşruluğuna taraftar çıkmış ve Nevevî' nin de kalkmanın mensuh olmaması şıkkını tercih ettiğini söylemiştir.
îbn-i Abdi'1-Berr ve İbn-i Hazm de aynı görüştedirler. Bunlara göre A 1 i (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde bildirilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalkmayışının sebebi, kalkmanın mendubluğunu ve oturmanın câizliğini beyan etmektir.
İbn-i Abbâs {Radıyallâhü anh), Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve İbnü'l-Müseyyeb de kalkmayanlardandırlar. Ahmed bin Hanbel'e göre kişi dilerse kalkar, dilerse kalkmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce kalkmış, sonra oturmuştur.

1545) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyailâhü anh)'der\ Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze ile gittiği zaman; cenaze kabre indirilinceye kadar oturmazdı. Sonra bir Yahudi âlimi Ona uğrayıp:
Yâ Muhammedi Biz böyle yaparız, dedi. Bundan sonra Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturdu ve (bize) :
«Yahudilere muhalefet ediniz. (Oturunuz.)» buyurdu.Sindî :Bunun senedinin zayıf olduğu söylenmiş, demiştir. [159]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizi Tahavî, Bezzâr ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebû. Dâvûd'un rivayetinde Peygamberimize âit metin; «Oturunuz, onlara muhalefet ediniz.» şeklindedir.
Bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} bir cenazeyi teşyi' ettiği zaman cenaze kabre indirilinceye kadar oturmazdı. Sonra onunla görüşen bir Yahûdî âlimi: Biz cenazeyi teşyi' ettiğimiz zaman, cenaze kabre indirilinceye kadar oturmayız. Aynen sizin gibi yaparız, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) artık oturmaya başlamış ve sahâbîlere oturmalarını, Yahudilere muhalefet etmelerini emretmiştir.
Hadîs, cenaze kabre indirilinceye kadar ayakta durmanın neshe-dildiğine hükmeden âlimler için bir delildir. Lâkin senedinin zayıf olduğu söylenmiştir. Çünkü râvi Abdullah bin Süleyman ile babası Süleyman'in aleyhlerinde konuşulmuştur. [160]

Cenaze Mezarlığa Götürülünce Cemâat Ne Zaman Oturur ?

El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der :
1 - İbn-i Ömer, Ebû Hüreyre, İbn-i Zübeyr, Ebû Said-i Hudrî, Ebû Musa el-Eş'âri, Ev-zâi, Ebû Hanîfe, arkadaşları, Ahmed ve İ. shak (Radıyallâhü anhümJ'e göre cenaze mezarlığa götürülünce omuzlardan indirilmedikçe veya kabre indirilmedikçe cemâat oturamaz.
2 - Urve bin Zübeyr, Saİd bin el-Müsey-yeb, el-Esved, Mâlik ve Şafiî' nin dâhil olduğu bir cemaata göre cenazeyi teşyi' edenler, cenazenin omuzlardan in dirilmesinden önce oturmak caizdir. [161]

36 - Mezarlığa Girildiği Zaman Ne Söyleneceği Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1546) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben bir defa Onu —yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i evde bulamadım da (aradım.) Baktım ki Bakî' mezarlığın-dadır. Şöyle buyurdu:
= «Selâm sizlere ey mü'mîn bir kavmin kabristan (halk)ı! Siz bizim için faratlarsınız[162] ve biz muhakkak size iltihak edicileriz. Allah'ım! Bizi onların sevabından mahrum etme. Ve bizi onlardan sonra hak yoldan saptırma.»

1547) Büreyde (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilerine, kabristana çıkacakları zaman (ne söyleyeceklerini) öğretirdi. (Onlardan mezarlığa gideni) şöyle derdi:
= «Selâm sizlere ey bu diyarın mü'min ve müslüman halkı! Biz de inşâallah sizlere iltihak edicileriz. Allah'tan kendimize ve sizlere afiyet dileriz.»" [163]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin benzerini, Müslim daha uzun metin hâlinde rivayet etmiştir. Fakat buradaki;duasına., oradaki rivayette rasthya-madım.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin Müslim' deki rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Bakî' kabristanına vardığında Bakî' deki ölülere hitabı şöyledir :
Yine Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin M ü s 1 i m' deki bir rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona kab-ristandakilere şöyle hitab etmesini öğretmiştir :
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'in hadisini de Müslim rivayet etmiştir.
Dâr kelimesinin asıl mânâsı evdir, "Diyâr"da onun çoğuludur. Hattâbî : Mezarlığa Dâr denilebileceği, hadîsten anlaşılıyor. Doğrusu da budur. Çünkü Dâr, Arap dilinde meskene denildiği gibi; harabelere de Dâr denilir, demiştir.
El-Menhel yazan da : Kabirlere Dâr denilmiş. Çünkü kabirler, dirilerin meskenlerine benzer. Diriler, meskenlerde toplandıkları gibi, ölüler de kabirlerde toplanır, demiştir.

Hadîsler: Dirilere olduğu gibi ölülere de selâm vermenin meşruluğuna delâlet ederler.
Hadîslerde «İnşâallah biz de sizlere iltihak edicileriz» buyurul-muştur. Ölülere iltihak etmek kesindir. Burada teberrüken veya sözü süslemek için inşâallah sözü kullanılmıştır. Şöyle bir ihtimal de var: îmanla ölmek kesin olmadığı için inşâallah denilmiştir. Veyahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabristana gittiği zaman beraberinde ihlâslı mü'minler bulunduğu gibi muhtemelen münafıklar da vardı. Münafıkların durumuna işaret olmak üzere : «İnşâallah» buyurulmuştur.
Hadîsler; kabir ziyaretine gidildiğinde bu kelimeleri söylemenin meşruluğuna delâlet ediyorlar. Hadîs kitaplarında söylenmesi meşru kılınan başka kelimeler de vardır.
El-Menhel yazarı, meşru kabir ziyaretinin âdabını Nevevî'-den naklen özetle şöyle ifâde eder:
"Kabir ziyaretçisi; alçak gönüllü, Allah'ın azametini düşünücü, kendisinden önce ölenlerden ibret alıcı olarak ve Allah rızası için mezarlığa gitmelidir. Kabrin yanma vardığı zaman sırtını kıbleye verip yüzünü kabre döndürerek selâm verir.-Ve duâ eder. Hadîslerde vârid olan selâm ve duâ şeklini tercih etmelidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bak î' a gittiği zaman ayakta durduğu gibi ziyaretçi ayakta durmalıdır. Ancak bir özür varsa oturmakta beis yoktur. Kabrin çevresinde tavaf yapmak, kabir sahibinden dilekte bulunmak sakıncalıdır." (Yâni ziyaretçi: Ey kabir sahibi! Bana evlâd ver, beni şu kazadan koru v.b. sözlerden sakınmalıdır. Çünkü veren koruyan ancak Allah'tır. Bile bile böyle söylemek küfürdür. Fakat : Ey kabir sahibi! Allah katında bana şefaatçi ol. Veya: Ey Allah'ım! Şu sevgili kulun hatırı için beni bağışla. Şu dileğimi kabul eyle, diye duâ etmekte sakınca yoktur.) Kabrin başında Kur'an okumaya gelince :
1 - Ebû Hanîfe, bu konuda sahih bir hadîs bulunmadığı gerekçesiyle mekruh görmüşse de Hanefî mezhebinin tercih edilen kavline göre Kur'an okumak müstehabtır. Çünkü bu konuda eserler vardır. Ziyaretçi, bilhassa Yasin sûresini okumalıdır.Hanefî1er' in Dürrül-Muhtât" adlı fıkıh kitabında : Kabir ziyaretinde Yâsîn sûresi okunur, denilmiştir.1bn-i Âbidînde bu sözle ilgili olarak : Çünkü «Kabristana girip Yâsîn sûresini okuyan olursa Allah o gün için azabtaki ölülerin azabını hafifletir ve okuyucu için Ölü sayısınca hasenat olur.» mealinde hadîs vârid olmuştur, der.
Eİ-Lübâb şerhinde : Ziyaretçi Fatiha, Bakara* nın ilk sahif esini Ây e tü'l-K ü r s î'yi, Âmene'r-Resûlü, Yâsîn, Mülk, Tekâsür sûrelerini ve oniki, onbir, yedi veya üç defa İ h 1 a s sûresini okur; Sonra : Allah'ım! Şu okuduğumun sevabını falana veya şunlara ulaştır diye duâ eder, denil-miştir.
2 - Şâfiîler'e göre ziyaretçinin Kur'an okuması müstehabtır.N e v e v i el-Mecmû'da : Ziyaretçinin kabristana selâm vermesi, ziyaret ettiği Ölüye ve bütün kabristandakilere duâ etmesi, Kur'an okuması ve sonra ölülere duâ etmesi müstehabtır. Şafiî'-nin bu hususta nassı vardır. Arkadaşları da mütiefiken te'yid etmişlerdir.
3 - Hanbelîler'e göre Kuran okunmalıdır. El-Muğnî de : A h m e d ' den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir : Kabristana girdiğin zaman üç defa Âyetü'l-Kürsî ve İhlâs sûresini oku. Sonra de ki: Allah'ım! Bunun sevabı şu kabristan ehlinedir.
Ölülere duâ, istiğfar, sadaka ve Hac gibi hayratın sevabının bağışlanmasında bir ihtilâf bilemiyoruz. A h m e d; Ölüye hayrın her çeşidi ulaşıl. Çünkü bu hususta vârid olan nasslar vardır', demiştir.
4 - Mâlikiler'e göre kabir üzerinde Kur'an okumak mekruhtur. Çünkü Selefin böyle bir tatbikatı yoktur. Selefin yaptığı şey, sadaka ve duadır. M â 1 i k i 1 e r ' in bâzılarına göre Kur'an okuyup sevabını Ölüye bağışlamakta beis yoktur. İnşâallah Ölüye se-vâb hâsıl olur. [164]

37 - Mezarlıkta Oturmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1548) Berâ bin Âzib (Radtyailâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bir cenazeye çıktık. Efendimiz mezarlıkta kıbleye doğru oturdu."

1549) Berâ' bin Âzib (Radtyailâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bir cenazeye çıktık da kabrin yanma vardık. Efendimiz oturdu. Biz de sanki başlarımızın üstünde kuşlar konmuş gibi oturduk." [165]

İzahı

Berâ" (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s a i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Berâ' (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir: "Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem)'in beraberinde Ensâr'dan bir adamın cenazesine çıktık da kabrin yanma vardık. Henüz kabrin kazılması tamamlanmamıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıbleye doğru oturdu. Biz de Onunla beraber oturduk."
N e s a î' nin rivayetinde ise hadîsin son kısmı şöyledir :
"Biz de başlarımızın üstüne kuşlar konmuş gibi Onun etrafında oturduk."
Başlarımızın üstünde kuşlar varmış gibi oturmak sahâbilerin efendimizin huzurunda çok edebli, sakin ve mütevazı bir tarzda oturmalarından kinayedir Bilindiği gibi kuş, hareketsiz olan şeylerin üzerine konar. Konduğu yerde hareket oldu mu kuş durmaz.
Si n d î' nin beyânına göre sahâbîler, efendimizin durum ve zamanlarına çok riâyet ederlerdi. Bazen Onun huzurunda konuşurlar, hattâ gülümserlerdi. Bazen de çok sakin ve sessiz otururlardı.
Hadîs, ölünün defninden önce kabrin yanında oturmanın meşruluğuna ve otururken kıbleye doğru oturmanın müstehablığına delâlet ediyor. Ayrıca sahâbîlerin edeb timsali olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı davranışlarını yansıtıyor.

Büyüklerin huzurunda edebli, mütevâzi ve sakin oturmanın müs-tehablığı hükmü de çıkarılıyor. [166]

38 - Ölüyü Kabre Sokmak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1550) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan: Şöyle demiştir :
Ölü kabre dâhil edildiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : buyururdu. Râvi Ebû HâHd bir defa
demiştir ki: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir: Ölü, kabrine indirildiği zaman efendimiz: buyurdu. Hâvi Hişâm, kendi hadîsinde:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu kelimeleri buyurduğunu söylemiştir . [167]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsini müellif Hişâm bin Ammâr ile Abdullah bin Sâid' den iki ayrı senedle rivayet etmiştir. Abdullah bin Sâid'in şeyhi Ebû Halid, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'mn hadîsini iki ayrı metin hâlinde rivayet etmiştir. Birinci metin meâlen şöyledir:
"Ölü kabre konulduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem : buyurdu." Buyrulan bu cümlelerin mânâsı özetle şöyledir:
*Ey ölü! Seni Allah'ın adıyla indirdik. Ve Resûlullah'ın yol ve dîni üzerinde seni teslim ettik.»
Ebû Hâ1id ' in bir defa yaptığı rivayet meâlen şöyledir: "Ölü kabre konulduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: buyurdu." Buyrulan bu cümle- yukarıdaki cümlenin meali gibidir. Bu cümledeki «Sünnet»ten mak-sad, şeriat ve yoldur.
Müellifin Hişâm' dan rivayet ettiği sened ile zikredilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu şöyledir:
Meali şöyledir: «Seni Allah'ın adıyla indirdik; Allah'ın yolunda ve Resûlullah'ın dini üzerinde seni teslim ettik.»
Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Hadîs, ölünün kabre indirileceği zaman bu zikri okumanın müs-tehablığma delâlet eder. Tâ ki Allah'ın adı ve Resulünün sünneti; fitne ve korkulardan koruyucu kale gibi ölüyü korusun.

1551) Ebû Râfi' (RadtyaHâhü anh)'den; Şöyle demiştir;
(Ölen Sa'd (Radıyallâhü anhl'ın cesedi kabre indirileceği zaman) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın cesedini yavaşça ve tedricen na'şın üzerinden çekip çıkardı. (Ve kabre indirdi) Kabrinin üstüne de su serpti.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Mendel bin Ali zayıftır. Muhammed bin Ubeydullah'ın zayıflığı husûşjunda İttifak vardır.

1552) Ebû Saîd (Radryallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kabre indirileceği zaman kabrin) kıble tarafından alınarak karşılandı ve na'şın üzerinden yavaşça çekip çıkarıldı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun İsnadında bulunan Atiyye el-Avfî'yi imam Ahmed zayıf saymıştır. [168]

İzahı

Bu iki hadis de Zevâid türündendir. İlk hadiste geçen "Selle" fiilinin masdarı olan "Sell"in mânâsı, yavaş yavaş ve tedricen bir şeyi çekip çıkarmaktır. Cenaze hakkında kullanıldığı zaman âlimler şöyle ta'rif etmişlerdir: Na'ş mezarlığa götürüldüğünde kabrin ayak ucuna ve kabrin hizasına konulur. Sonra cesed na'şın üstünden yavaşça çekilip çıkarılır ve önce baş kısmı kabre konulur. Sonra ayak kısmı kabre indirilir. Veyahut önce ayaklar kabre indirilir, sonra baş kısmı kabre indirilir. İşte buna 'Seli" adı verilir. Bazen Seli ve İstilâl lügat, manâsıyla hadîslerde gelir. Nitekim müellifin süneninin bâzı nüshalarında buradaki ikinci hadîste mevcud İstilâl; yavaşça çekip çıkarma mânâsına gelmiştir.
E b û R â f i' (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından defnedildiği ye kabrine su sçr-pildiği bildirilen S a'd (Radıyallâhü ann)'ın hangi S a'd olduğu hususunda sarih bir şeye rastlamadım. Ancak Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh) in cenazesine katıldığı sabittir. Hadîsteki Sa'd ile bu zâtın kastedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Onun hâl terçemesi, 407 nolu hadîs bahsinde geçmiştir. [169]

Bu Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1 - ölü kabre indirilirken yukarıda tarifi geçen Seli usûlü meşrudur.
2 - Definden sonra kabrin üzerine su serpmek meşrudur.
E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadisine gelince; Zevâid türünden olan bu hadîs, sünen nüshalarının bâzılarında kısadır. Eldeki nüshada parentez içine alınan : cümlesi bâzı nüshalarda yoktur. Ve fıkıh kitaplarında delil olarak nakledilen bu hadisin metninde, mezkûr cümle yoktur.
Yukarıda Seli ve İstilâl kelimelerinin fıkıhçılar ve hadîsçilerce yapılan istilâhi mânâsına bakılırsa bu cümlenin olmaması gerekir. Çünkü hatırlanacağı gibi bu iki kelimenin istilâhi mânâsı kabrin ayak ucuna konmuş olan na'şın üzerinden ölüyü yavaşça çekip çıkarmak ve kabre indirmektir. Oysa bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek na'şının, kabrin ayak ucuna değil, kabrin kıble tarafına konduğu ve kabre inen sahâbîlerin yüzleri kıbleye ve mübarek na'şa gelecek tarzda mübarek Efendimizi na'şm üzerinden alıp kabre indirdikleri bildirilmiştir.. Durum böyle olunca yukarıda anlatılan Seli durumu söz konusu değildir. Bu cümlenin bulunduğu nüshalarda mezkûr kelimenin lügat mânâsına yâni yavaşça çekip çıkarma anlamına yorumlanması gerekir.
Bu hadîs, cenazenin kabre indirilirken kıble tarafından alınmasının meşruluğuna delâlet eder.
El-Menhel yazarı, ölünün kabrin kıble tarafından veya ayak ucu tarafından alınması konusunda âlimlerin ortaya attıkları görüşleri şöyle anlatır:
1 - Ebû Hanîfe' nin kavline göre, na'ş kabrin kıble tarafına konulur. Ve ölü na'ştan hafifçe alınarak kabre indirilir. Bu kavil; Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) ve İ s h a k bin Râheveyh (Radıyallâhü anh)'den de rivayet edilmiştir. Delilleri, yukarıdaki Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Fakat notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. İkinci delilleri; Ebû D â v û d ' un el-Merâsil'de İbrahim Nehaî' den rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıble tarafından alınarak kabre indirilmiş ve Seli usûlü île indirümemiştir." Üçüncü delilleri B e y h a k i' nin İ b n-i A b b â s (Radıyallâhü anh), İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ve Büreyde (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği : 'Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i kıble tarafından kabre indirdiler.' mealindeki hadîstir. B e y h a k i' nin belirttiği gibi bu rivayetlerin tümü zayıftır. Üstelik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıble tarafından alınması düşünülemez. Çünkü kabr-i şerifi odanın kıble tarafındaki duvarına iç taraftan bitişikti. Bu sebeple na'şın, kabrin kıble tarafına konulması mümkün değildir.
2 - Mâlik, Şafiî, Ahmed ve başkalarına göre Seli usûlü ile yâni kabrin ayak ucuna konulan na'şın üzerinden ölü, alınıp, baş ucundan ileri çekilerek önce baş kısmı kabre indirilir, sonra ayak kısmı indirilir. İbn-i Ömer, Enes, Abdullah bin Yezid, Nehaî, Şâ'bî (Radıyallâhü anhüm) ve başkaları da böyle demişlerdir. Bunların delilleri, Ebû Dâvûd ve B e y h a k i' nin rivayet ettikleri Abdullah bin Ye-z î d (Radiyallâhü anh)'in hadîsi, Beyhakî ve Şafiî' nin î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettikleri: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) baş tarafından Seli usûlü ile kabre indirildi.' mealindeki hadisidir.
El-Menhel yazarı, bu grubun dayandığı başka delilleri de zikretmiştir.
3 - Enes ve bir rivayete göre İbn-i Ömer (Radıyal lâhü anhümâ), Seli usûlüne hükmetmekle beraber: Ölü, na'şın üze rinden çekilip çıkarılırken önce ayak kısmı kabre indirilir, demiş lerdir.
El-Menhel yazarı, yukarıdaki görüşleri anlattıktan sonra : Mezkûr ihtilâf, hangi şeklin daha efdal

olduğu hakkındadır. Aslında hepsi caizdir. Delillerin kuvveti yönünden Seli usûlü ağırlık kazanır. Bugün için böyle yapmak daha kolaydır, demiştir.

1553) Saîd bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü fl«A>'den; Şöyle demiştir • Ben, Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber bir cenazede bulundum. Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), cenazeyi kabre indirdiği zaman. dedi
üzerinde kerpiçlerin dizilmesine başlanınca, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhumâ) :
Bu cenazeyi Şeytandan ve kabir azabından koru. Allah im! Yeri onun yanlarından uzak tut, ruhunu yükselt, onu katından rızaya kavuştur.» dedi. Ben :
(Bu s°ylediklerin) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve bellem) den işittiğin bir şey midir? Yoksa kendi re'yinle mi,KendİSİ! ŞU haIde ben söz Eylemeye kadir (miy)im? Bilakis ResuluUah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVden işittiğim bir şey-dır, dedi.»
Bunun senedindeki Hammâd bin Abdir-ranman'ın zayıflığı üzerinde ittifak vardır. [170]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, ölü kabre indirildiğinde 1550 nolu hadîste H i ş â m ' in rivayetinde mevcut olan duanın okunmasının müstehablığma delâlet eder. Ayrıca cesed, lahde konulup, üstü kerpiçlerle örtüldüğü zaman, hadiste geçen duanın okunmasının meşruluğuna delâlet eder.
Hadis, şer'i bir mes'eleyi bilmiyenin bilenlere sormasının ve bilenin, bildiğini sorana nakletmesinin meşruluğuna delâlet ediyor. [171]

39 - Lahdin Müstehablıg1 Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Kabir, "Lahd" ve "Şak" olmak üzere iki şekilde yapılır.
Lahd şekli şöyledir: Kabir normal olarak kazılır. Sonra kabrin tabanının karşısındaki kıble duvarı, ölünün .yerleşebileceği kadar oyulur. Cesed o oyuğa ve yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirilir. Arkasına kerpiçler veya ağaçlar dizilir. Aralarından toprağın sızmaması için de ot, çamur gibi bir şey konulur. Sonra toprakla doldurulur.
Şak şekli şöyledir: Mezar normal olarak genişçe kazılır. Tabana inildikten sonra kıble tarafında 30 - 40 santim yüksekliğinde ince bir duvar örülür. Cesedin yerleşebileceği bir aralık bırakılarak o duvarın karşısında, yâni memleketimizdeki kıble istikâmetine göre kabrin kuzey tarafında da o duvara parelel bir duvar çekilir. Cesed iki duvarın arasındaki boşluğa, yüzü kıbleye gelecek tarzda konulur. Duvarların üstü kerpiç, ağaç ve taş gibi maddelerle örtülür. Yine toprağın sızmaması için üstüne ot veya çamur gibi bir şey konulur. Sonra üstü toprakla örtülür.
Her iki şekilde de yapılan mezara ölü indirildiğinde, başının batıya ve ayaklarının doğuya gelecek tarzda ve sağ yanına yatırılacağı ma'lûmdur.

1554) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; ResûlulJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«Lahd (usûlü) bizedir, Şak (usûlü) başkalarmadir.»"

1555) Cerîr bin Abdillah el-Hecelî[172] (Radtyallahâ tınh)'<\en ; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcıı) buyurdu ki:
-Lahd (usûlü) bizedir, şak (usûlü) başkalarinadır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü âlimler Ebü'l-Yakzan künyeli Osman bin Umeyr'in zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu hadis, İbn-i Abbâs (R.A.)'m rivayetinden olmak üzere dört sünende vardır. Ve Sa'd bin Ebi Vakkâs (R.A.)'ın rivayetinden olarek Müslim'de ve başka kitablarda vardır.

1556) Âmir bin Sa'd[173] (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre, (babası) Sa'd (bin Ebî Vakkâs) (Radıyallâhü anh) (vefat edeceği zaman) :
Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) e yapıldığı gibi bana da lahd kazınız ve üstüme kerpiçler dikiniz. (Üstümü kerpiçle örtünüz) dedi." [174]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyailâhü anhümâ)'nın hadîsini Ti r-mizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
C e r i r (Radıyailâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Amir (Radıyailâhü anh)'in hadîsini Müslim ve Ne-s a î de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, mezarın lahid usûlü ile yapılmasının efdaliyetine delâlet eder.
İlk iki hadiste -Lahit bizedir, şak başkalarmadır.» buyurulmuş-tur. Bu cümleler, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. EI-Menhel yazarı bu şekillen şöyle sıralamıştır:
Yâni lahit usûlü biz müslümanların ölülerine mahsustur. Şak usûlü de bizden olmıyan Ehl-i kitaba mahsustur. A h m e d ' in bir rivayetinde bu mânâ açıkça belirtilmiştir.
İbn-i Teymiye: Bu hadiste, Ehl-i kitabın şiarı olan tüm işlerde onlara muhalefet etmemiz için bir uyarı vardır. Öyle ki, ölüyü mezarın dibine indirmekte bile muhalefet etmemiz emredilmiş, demiştir.
Bir kavle göre hadisin mânâsı: 'Lahit usûlü, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine mahsustur. Şak usûlü, geçmiş ümmetlere mahsustur.' Veyahut 'Lahit usûlü, Peygamberlere mahsustur. Şak usûlü peygamber olmıyanlara mahsustur.' olabilir.
Bu hadîsler, lahit usûlünün şak usûlünden daha faziletli olduğuna delâlet ederler. Şak usûlünün caiz olmadığı kastedilmemiştir. Buna delil ise, 1557 nolu E n e s (Radıyailâhü anh)'in hadîsidir. Bundan sonra o hadîse geçilecektir.
N e v e v î, -el-Mühezzeb şerhinde : Âlimler, lahit ve şak usulleri ile kazılan mezarlara ölüleri defnetmenin câizliği üzerinde icmâ' etmişlerdir, demiştir.
Toprak sert ve sık olduğu yerlerde lahit usulü efdaldır. Toprağı gevşek olan yerlerde ise şak usûlü efdaldır. Fıkıhçılarm ekserisinin kavli budur. [175]

40 - Şak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1557) "Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği zaman Medine'de lahit kazıcı bir adam ve şak kazıcı diğer bir adam vardı. Sa-hâbiler:
Biz Rahibimizden hayırlısını diliyerek ikisine de (haber) gönderelim. Hangisi sonra gelirse onu bırakırız, dediler. Ve ikisine de haber gönderildi. Lahit kazıcısı önce geldi. Bunun üzerine sahâbîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için lahit kazdırdılar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Mübarek bin Fudâle'yi cumhur sıka saymıştır. Ve kendisi burada tahdisle rivayet etmiştir. Artık tedlis yapması imkânı zail olmuştur. Senedin kalan ricali sıka zâtlardır. Bu sebeple isnad sahihtir.

1558) Âişe (Radtyallâhü anhâ)ydan: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince kabrin lahit veya şak usûlü ile kazılması hususunda sahâbîler arasında ihtilâf oldu. Hattâ bu hususta konuştular. Ve sesleri yükseldi. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi4ve Sellem)'in yanında ne hayatta iken ne de vefat etmişken bağıramazsınız. Veya buna benzer bir söz söyledi. Şak kazıcısının ve lahit kazıcısının her ikisine de (haber) gönderiniz, dedi. (Haber gönderildi.) Lahit kazıcısı geldi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için lahit kazdı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) defnedidi.İsnadının sahîh ve ricalinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [176]

İzahı

Zevâid türünden olan bu iki hadîsin birincisi A h m e d de rivayet etmiştir.
Hadîsler; Özellikle birinci hadîs; lahitin şak'tan hayırlı olduğuna delâlet eder. Çünkü Peygamberi için Allah Teâlâ lahiti seçmiştir. Hadisler, şak usûlünün de câizliğine delâlet ederler. Çünkü M e d i -n e' de şak usûlü ile mezar kazıcısının bulunduğu hadîsten anlaşılıyor. Eğer onun yaptığı usul caiz olmasaydı kendisi men edilecekti.
İkinci hadîsteki:fiili yerine bâzı nüshalarda :5 fiili bulunur. Yüksek sesle konuşmayınız demektir. [177]

41 - Kabri Kazmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1559) El-Edra" es-Sülemî[178] (Radtyallâkü anh)'den ; Şöyle demiştir: Bir gece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için nöbet tutmaya gittim. Baktım ki bir adam yüksek sesle Kur'an okuyor. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dışarı çıktı. Ben :
Yâ Resülallah! Bu adam riyakârdır, dedim. Edrâ' (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Sonra o adam Medine'de vefat etti. Teçhiz işi bittikten sonra na'şım taşıyıp götürdüler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradakilere)
«Onu yavaş götürünüz. Allah onunla iyi muamele etti. Şüphesiz o, Allah'ı ve Resulünü seviyordu.» buyurdu.
Edrâ' (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Efendimiz onun kabrini kazdırdı ve buyurdu ki:
«Kabrini geniş tutun. Allah ona bolluk verdi.» Bunun üzerine ashabından bâzısı:
«Yâ Resûlallah! Sen cidden ona üzüldün, dediler. Efendimiz (Sal-Jallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Çünkü şüphesiz o, Allah'ı ve Resulünü seviyordu.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Kütüb-i Sitte'de Edrâ' es-Sülemi (R.A.)'ın bundan başka hadîsi yoktur. Bunun senedindeki râvi Musa bin Ubeyde hakkında : Hadisleri münker veya zayıftır, denilmiştir. Sıka olduğunu söyliyenler dz vardır. Hüccet değildir.

1560) Hişâm[179] bin Amir (Radtyallâkü anhümâ) dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallcllahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir : «Mezarları kazınız. Geniş tutunuz ve iyi yapınız.»" [180]

İzahı

İlk hadîs Zevâid türündendir.
Ebû Dâvûd, Bey haki ve Nesaî de Hişâm (Radıyallâhü anh)'m hadîsini rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd ve Nesaî' nin rivayetlerinden anlaşıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi, U h u d savaşında şehid olan sahâbîlerin defni ile ilgili olarak buyurmuştur.
Beyhaki ve Nesâî' nin bir rivayetine göre Hişâm (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Biz Uhud günü müşkül durumumuzu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve* Sellem)'e arzederek :
Yâ Resûlallah! Her şehid için bir mezar kazmak bize güç gelir dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-(Mezarları) Kazınız, derinleştiriniz, iyi yapın ve iki üç kişiyi bir kabre defnediniz.» buyurdu.
Sahâbîler: (Aynı kabre defnedeceğimiz şehidlerden) hangisini kabrin ön tarafına defnedeceğiz? diye sordular. Buyurdu ki:
«Kur'an'ı daha çok hıfzedeni.»
Hişâm (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Babam (Âmir) (Radıyallâhü anh) bir kabre defnedilen üç şehidin üçüncüsü idi."
Bu bâbtaki hadisler, kabrin geniş ve derin kazılmasını emrediyorlar. Kabrin derinliğinin miktarı hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Mâlikiler'e göre en azı, ölünün kokusuna mâni olacak ve yırtıcı hayvanlardan koruyabilecek derinliktir. Derinliğin âzamisi için bir sınır yoktur. Bâzı Hanbeliler de böyle demişlerdir.
2 - Şâfiîler'e ve Hanbelîler'in ekserisine göre derinliğin sınırı orta boylu bir adam kabirde ayakta durup kollarını havaya kaldırdığı zaman parmak uçları yer seviyesine denk gelecek miktardır. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil rivayet edilmiştir.
3 - Hanefî âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre en az derinlik yarım boy kadardır. Bir kısmına göre ise göğüs hizasına kadardır. Daha derin olursa daha iyidir.
Kabrin uzunluğu, ölünün boyuna göre olmalıdır. Genişliği ise, uzunluğunun yansı kadar olmalıdır. [181]

42 - Mezarda İşaretin Bulunması Hakkında Gelen Hadis Babı

1561) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir taşı Osman bin M az'un (Radıyallâhü anhO in kabrine işaret yaptı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad hasendir. Davud'un el-Muttalib bin Ebİ Vedâa (R.A.)'dan rivayet ettiği hadîs, bu hadis için bir şahittir.
Bu bâbtaki hadîsler, kabrin geniş ve derin kazılmasını emrediyorlar. Kabrin derinliğinin miktarı hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1 - Mâlikîler'e göre en azı, ölünün kokusuna mâni olacak ve yırtıcı hayvanlardan koruyabilecek derinliktir. Derinliğin âzamisi için bir sınır yoktur. Bâzı Hanbelîler de böyle demişlerdir.
2 - Şâfiiler'e ve Hanbelîler'in ekserisine göre derinliğin sınırı orta boylu bir adam kabirde ayakta durup kollarını havaya kaldırdığı zaman parmak uçları yer seviyesine denk gelecek miktardır. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil rivayet edilmiştir.
3 - Hanefi âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre en az derinlik yarım boy kadardır. Bir kısmına göre ise göğüs hizasına kadardır. Daha derin olursa daha iyidir.
Kabrin uzunluğu, ölünün boyuna göre olmalıdır. Genişliği ise, uzunluğunun yansı kadar olmalıdır. [182]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi bunun şahidi durumunda olan bir hadîsi Ebû Dâvûd el-Muttalib (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiş. Ayrıca B e y h a k i ve İbn-i Ebî Şeybe'de el-Muttalib (Radıyallâhü anh) '-den rivayette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd'un rivayeti uzundur. O rivayette :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn; Büyükçe bir taşı Osman (Radıyallâhü anh) in baş ucuna koyarak:
«Bu taşla kardeşimin kabrini tanırım. Ve ev halkımdan ölenleri onun yanına defnederim.- buyurduğu belirtilmiştir. Hâl tercemesi 1456 nolu hadîs bahsinde geçen, muhacirlerden M e d i n e' de vefat eden ve Bakİ'a defnedilen ilk zât olan Osman bin M a z ' û n (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt kardeşi olduğu için veya onu şereflendirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: «Kardeşim...» demiştir. Osman (Radıyallâhü anh)'dan sonra Peygamber (Sallallahü Aiey-hi ve Sellem)'in ev halkından vefat eden ilk zât, oğlu İbrahim'dir. Osman (Radıyallâhü anh)'in yanına defnedilmiştir. [183]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Kabrin tanınması için taş gibi bir işaretin konulmasının müste-habhğı bu hadîsten anlaşılıyor. Konulacak alâmet, bugünkü halkın yaptığı gibi olmamalıdır. Bilindiği gibi çoğu kimseler, bu konuda israf yaparak mezarları süslüyorlar. [184]

43 - Kabirler Üzerinde Bina Yapmak, Kabirleri Kireç İle Yapmak Ve Kabirler Üzerinde Yazı Yazmaktan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1562) C'âbir (Radıyallâhit anh)\\vn; Şöyle demiştir : Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabirleri kireç ile yapmaktan nehiy etti." [185]

İzahı

Ahmed, Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesaî de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd' daki rivayet meâ-len şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde oturmaktan, kabrin kireçle yapılmasından ve üzerinde bina yapmaktan nehiy etti."
El-Menhel yazarı şöyle der : Hadisin zahirine göre kabrin kireçle yapılması haramdır. Fakat Hanefiler, Mâlikîler, $âfiiler, Ahmed, Dâvûd ve bir çok âlim, buradaki yasaklamayı mekruhluğuna hamlederek kabrin kireçle yapılması mekruhtur, demişlerdir.
Yasaklamanın hikmeti şu olabilir: Kabir geçicidir. Ebedi değildir. Veyahut kireçle yaptırmak süs içindir. Ölünün süslemeye ihtiyacı yoktur
Kabrin kireçle sıvanmasına gelince; Hasanı Basrî, Ş â f i i ve Ahmed, bunda beis görmemişlerdir.
Mâlike göre mekruhtur. Ancak kokunun Önlenmesi buna bağlı ise caizdir.
Ebû Hani f e ve arkadaşlarının seçkin kavline g,öre mek ruh değildir

1563) Câbir (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde bir şey yazılmasını yasaklamıştır."
Not : Sindi şöyle demiştir : Hâkim bu hadîsi el-Müstedrek'te rivayet ettikten sonra bunun senedi

sahihtir. Lâkin tatbikat buna göre değildir. Çünkü şarktan garba kadar müslümanların önder âlimleri, kabirler üzerinde yazılar yazdırırlar. Bu yazı işi halef âlimlerin selef âlimlerden aldıkları bir şeydir, demiştir. Zehebi ise; Muhtasar adlı kitabında Hâkim'in sözüne karşılık olarak : Söz konusu yazma işi sonradan icad edilmiştir. Yasaklama hadîsleri o âlimlere ulaşmamıştır, demiştir. [186]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi notta da belirtildiği gibi H âkim de rivayet etmiştir.
Hadisin zahirine göre kabir üzerinde yazı yazmak haramdır. Sindi, Tirmizi' nin şerhinde : Yasağın umumî olması muhtemeldir. Kabir sahibinin adı, ölüm târihi veya Kur'an-ı Kerim ile Al-lah'ın isimlerinden bir şeyin yazılmasının, bu yasağa girmesi muhtemeldir. Çünkü bu yazıların yere düşmesi ve ayaklar altında kalması muhtemeldir, demiş; daha sonra nottaki Hâkim ve Zehebi'-nin sözlerini nakletmiştir.
Ş e v k â n i "en-Neyl"de : Kabirler üzerinde yazı yazmanın ya-saklığına dâir hadîsin zahirine göre ölünün ismini yazmak ile başka şeyleri yazmak arasında bir fark yoktur. Bâzı âlimler, süsleme olmaksızın ölünün isminin yazılmasını caiz görmüşlerdir. Bunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Osman bin Maz'ün (Radıyallâhü anh)'ın kabrine (1561 nolu hadîste belirtildiği gibi) işaret olarak taş koymasına kıyaslamışlardır. Bu fetva, nassın hükmünün kıyasla hususîleştirilmesi ile hâsıl olur. Cumhur nassın böyle husûsîleştirilmesine hükmetmiştir Bu fetva, nass karşısında kıyas yapmak değildir. Ancak bu kıyâsın sıhhatli olup olmaması mes'ele-si vardır, demiştir.
El-Menhel yazarı da şöyle demiştir : Dört mezheb imamı: Qlünün adı, ölüm târihi dâhil herhangi bir şeyin mezar üzerinde yazılması yasaktır, demişlerdir.
Bâzı Hanefî âlimleri: Kabrin tanınması için ölünün isminin yazılmasında bir beis yoktur, demişlerdir. Bu kavlin delili de Peygamber (Sallallahü Aleyhi.ve Sellem)'in (Osman bin M a z' û n (Radıyallâhü anh)'ın kabrine işaret olsun diye baş ucuna taş bırakmış olmasıdır.
Ha ne fi 1 e r ' in bâzı Fıkıh âlimleri ise : Kabre ihtiyaç duyulduğunda uygun yazıların yazılmasında beis yoktur, demişlerdir. Îbnü'l-Âbidîn: Kabre yazı yazılması nehiy edilmiş ise de amelî icmâ' yazı yazılmasının câizliği hakkındadır, diyerek; e 1 - H â -k i m 'in notta yazılı sözünü nakletmiş ve bunun, (1561 nolu) E n e s b in Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile kuvvet bulduğunu belirtmiştir. İhtiyaç yokken yazı yazılması câîz görülmemiştir.
İhtiyaç hâlinde yazı yazılmasını caiz gören âlimlere göre hadisteki yasaklama, ihtiyaç duyulmayan hallere mahsustur.

1564) Ebû Saîd (Radıyallâhü arjh)\\en: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir üzerinde bina yapılmasını men etmiştir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricali sıka 2âtlardır. [187]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesai' nin C â b i r (Radıyallâhü anhJ'den rivayet ettikleri ve yukarıda meali yazılan hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabir üzerinde bina yapılmasını menettiği bildirilmiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der :
Turbeşti ; Kabir üzerinde bina yapmak iki şekilde düşünülebilir: Birincisi, kabrin taş ve benzeri malzemelerle yapılmasıdır. İkincisi'Üe, kabrin üstünde kubbe ve benzeri binaların yapılmasıdır. Bunların ikisi de bu hadîsle yasaklanmış, demiştir.
Hadisin zahirine göre kabir üzerinde binâı yapmak'hararndir. Fakat Şafiî, arkadaşları ve en sahih kavle göre- ürta>ri;b eli âlimleri : Yapılacak'bina., yapanın mülkünde ise mekruhtur,Umumi nie-> zarlıkta ise haramdır, demişlerdir. Ne v e v î : Arkadaşlarımız demişler ki : Umumi mezarlıkta yapılan bina âlimlerin ittifakıyla'ylk-tırılır, demiştir.
Hanefî âlimleri; Bina, süs için ise horanıdır.; .Mfçıai'M}.sağlamlığı için ise mekruhtur, demişlerdir. El-Ezhâr'da : Bina, eğer yapanın mülkünde ise hadîsteki nehiy mekruhlük içindir. Umüntef-âit mezarlıkta ise nehiy haramlık içindir. Ve yaptırılan bina mescid.bile olsa yıktırılması vâcibtir, denilmiştir.
Mâ1iki1er' e göre ölünün mülkünde veya' mülk sâhîbiniri izniyle yahut sahipsiz bir arazide kabrin kendisinin taş ve malzemelerle yaptırılması veya kubbesiz bile olsa duvarla çevrilmesi mekruhtur. Eğer iftihar,vesilesi yapılması niyetiyle olursa haramdır. Keza ölülerin defni için

vakfedilmiş bir yer,işe haramdır. [188]

44 - Defin Esnasınua Kabre Toprak Atmak Hakkında Gelen Hadîs Babı

1565) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A->'den; Şöyle demiştir :Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenaze üzerinde namaz kıldı. Sonra ölünün kabrinin yanına vararak ölünün baş tarafından kabre üç avuç toprak attı"[189]

İzahı

Bu hadisin Zevâid türünden olduğuna dâir .bir işaret, yoktur, Kü-tüb-i Şitte'nin diğerlerinde buna rastlamaktım,.. Bâz % Fıkıh .kijabları bu hadîsi İbn-i Mâceh1' ten, bâzıları'da B e y h a k' î' den rivayet etmişlerdir.
Dört mezhebin Fıkıh kitabından Abdurrahraan el-Ce-zeri. Definde hazır bulunanların, ölünün baş tarafından her iki elleri ile toprağı avuçlayıp kabre atmaları ve bunu üç defa tekrarla-
maları müstehabtır. Birinci avucu atarken «biz sizi ancak topraktan yarattık.-; İkinci avucu atarken ; «Biz sizi ancak toprağa döndürürüz. -; ve üçüncü avucu atarken : «Biz sizi tekrar topraktan çıkarırız.[190]
nazm-ı Celillerini okuması müstehabtır. Sonra kabir toprakla doldurulur Mâliki ve Hanbeli âlimlerine göre avuçla toprak atılırken Kur'an'dan bir şey okunmaz, demiştir. [191]

45 - Kabirler Üzerinde Yürümek Ve Oturmanın Nehiyi Hakkında Gelen Hadisler Babı

1566) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'Ğvn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-And olsun ki sizden birisinin vücûdunu yakıcı bir ateş parçası üzerinde oturması, onun bir kabir üzerinde oturmasından kendisi için daha iyidir.»" [192]

İzahı

Ahmed, Müslim; Ebû Dâvûd, Nesai ve B e y h a k i de bunu rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki hadis, meâlen şöyledir: -Andolsun ki sizden birisinin elbisesini yakıp derisine bir ateş parçası üzerinde oturması; bir kabir üzerinde oturmasından kendi için daha iyidir.»
Kabir üzerinde oturmakları uzaklaştırmanın hikmeti, oturman ölü müslümanm hakkını hafife almak ve ona eziyet etmektir. Nit kim tbn-i Mes 'ud (Radıyallâhü anh)'a kabre basmanın hü mü sorulmuş, kendisi : Ben hayatta olan bir mü'mine eziyet etme ten nefret ettiğim gibi ölümünden sonra da ona eziyet etmekten ne ret duyarım, diye cevap vermiştir.
Bir kavle göre kabir üzerinde oturmaktan maksad, kabrin b şından uzun süre ayrıimayıp matem tutmak için olan oturmaktır.
Hadiste kabir umumi olarak zikredilmiştir. El-Menhel yazarın, dediğine göre gayri müslimlerin kabirleri de bu hükme girer. Ger müellifimizin bundan sonra gelen hadisinde «Müslümanın kabri» d ye kayıtlama var ise de o kayıt, müslümanın şerefinin yüceliğini b lirtmek içindir. Asıl ihtiram da onadır.
Hadisin zahirine göre kabir üzerinde oturmak haramdır. Fak; Fıkıhçıların cumhuru, hadisteki tehdidi, kerahet anlamına yoruml; mışlardır. Tabiidir ki küçük su dökmek veya büyük abdest bozma için kabir üzerinde oturmak haramdır. Âlimler bu hususta müttefi] tir. Bundan sonra gelecek hadiste belirtileceği gibi kabir üzerinde yi rümek de oturmak gibidir. Hattâ kabre dayanmak da oturmak gib dir. Çünkü A h m e d ' in rivayetine göre Peygamber efendimi Amr bin Hazm (Radıyallâhü anht'ı bir kabre yaslanm olarak görmüş ve Ona : «Bu kabrin sahibin eziyet etme.» buyurmuştur.
Zaruret hâlinde kabir üzerinde oturmakta sakınca yoktur.
Mâlikiler'e göre kabir üzerinde oturmak mekruiı değildi Çünkü M â 1 i k ' in rivayet ettiğine göre Alî bin E b i Tâ 1 i b (Radıyallâhü anhümâ) kabirlerin üzerine başını koyardı v üzerlerinde uzanırdı. T a h a v i de ricali sıka bir senedle bun rivayet etmiştir. Buhâri de Nâfi' (Radıyallâhü anh)'de rivayet ettiğine göre İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) kabirle üzerinde otururdu.
Bu grubtaki âlimlere göre yasaklanan oturmaktan maksad, abdeî bozmak için olan oturmaktır.

El-Menhel yazarı bu yoruma mesne olan Muhammed bin Ka'b el-Karazi (Radıyallâh anhümâ) ile Ebû Ümâme (Radıyallâhü anhJ'in hadislerir zikretmiştir. Konunun uzamaması için buraya aktarmaktan vazgeç tim.

1567) Ukbe bin Amir [193] (Radtyattâhü ««A/den: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «And olsun ki bir ateş parçası veya bir kılıç üzerinde yürümem veyahut ayakkabımı ayağımla dikmem bir müslümanın kabri üzerinde yürümemden bana daha sevimlidir. Kabirlerin ortasında ab-destimi bozmuşum veya çarşının ortasında. Bence bunlar arasında (çirkinlik açısından) bir fark yoktur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahihtir. Çünkü İbn-i Mâce'-nin şeyhi Muhammed bin İsmail'i; Ebû Hatim. Nesaî ve İbn-i Hibbân sıka saymışlardır. Senedin kalan ricali, Buhârİ ve Müslim'in şartı üzerine sikadırlar. [194]

46 - Mezarlıkta Ayakkabıları Soymak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1568) Beşîr bin el-Hasâsiyye (Radtyallâhü anh)'âen ; Şöyle demiştir :
Ben, bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde yürüdüğüm esnada Kendisi:
— «Yâ İbne'l-Hasâsiyye! Hangi şey sebebiyle Allah'tan razı değilsin? Sen Allah'ın Resulü ile birlikte yürümek nimetine kavuştun:» buyurdu. Ben s
— Yâ Resûlallah! Allah'tan hiç bir şikâyetim yok. O, her hayrı bana vermiştir, dedim. Biraz sonra müslümanların mezarlığından geçti ve (oradaki ölülere işaret ederek) : ,
— «Bunlar, çok hayra kavuştular.» buyurdu. Sonra müşriklerin mezarlığının yanından geçti ve (oradaki ölülere işaret ederek) :
— -Bunlar çok hayra sırt çevirip geçtiler.» buyurdu- Sonra döndü de mezarlar arasında ayakkabı ile yürüyen bir adam gördü ve Ona:
— «Ey Sibt (~ tabaklanmış, sığır köselesin) den ma'mul ayakkabılar sahibi! Ayakkabılarını at.» buyurdu.
Müellif demiştir ki; Muhammed bin Beşşâr bize tahdis etti. (Dedi ki:) Bize Abdurrahman bin Mehdi tahdis etti. (Dedi ki:) Abdullah bin Osman : Bu hadîs iyidir. Râvisi, sıka bir adamdır, diyordu." [195]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin :cümlesini: «Hangi şey sebebiyle Allah'tan razı değilsin?» diye terceme ettik. Cümledeki fiilin asıl mânâsı kınamaktır. Buna göre cümlenin asıl-mânası: "Niçin Allah'ı .kınıyorsun?" şeklindedir. Bu mânâ sakattır. Hâşa bir mü'min Allah'ı, kina-maktan uzaktın Bu sebepledir ki Sindi bu cümleyi: «Hangi şöy-den dolayı Allah'tan razı değilsin? Halbuki Allah sana ne buyük ihsanda bulundu. Sen, Onun Resulü ile beraber yürümek nimetine kavuştun." diye yorumlamıştır.
Hadîsteki : "Sibtiyyeteyn11 kelimesinin tekili: "Sibtiyye"dir. Bu kelimenin mânâsı "Sibf'ten imâl edilmiş olan ayakkabıdır. "Sibt" ise selem ağacının meyvesi ile tabaklanmış olan sığır derişidir. Bu deriden ayakkabılar imâl edilir. Derinin kılları giderilmiş olduğu için veyahut tabaklanma İle deri yumaşadığı için ona "Sibt" adı verilmiştir .
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezarlığa saygılı olmak için adama, ayakkabılarını çıkarmasını emretmiştir. Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince :
1 - Ahmed ve Şafii1er' den el-Hâvf sahibi: Mezarlıkta ayakkabı ile yürümek mekruhtur. Mezarlığa girildiği zaman ayakkabıyı çıkarmak sünnettir. Ancak pislik korkusu, diken batması veya yerin sıcaklığı gibi bir zaruret varsa, ayakkabı ile mezarlıkta yürümek mekruh değildir, demişlerdir.
2 - Cumhura göre ayakkabıyla mezarlıkta yürümek mekruh değildir. Çünkü Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkalarının E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayet, ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz kul, kabrine konulduğu ve arkadaşları geri döndükleri zaman gerçekten o kul, arkadaşlarının ayakkabılarının sesini muhakkak duyar.» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn bu hadiste geçen adama ayakkabılarını çıkarmasını emretmesi meselesine gelince; Cumhur bu hadise şöyle cevap vermişlerdir : Adamın ayakkabılarında necasetin

bulunması muhtemeldir. Belki de adam, ayakkabıları ile iftihar ettiği için ona bu emir verilmiştir. Çünkü sibtten ma'mul ayakkabıları yalnız zevk ve safa ehli giyiyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevazu' ile mezarlığa gidilmesinden hoşlanırdı.
Eğer ayakkabı ile kabristanda yürümek mutlaka yasak olsaydı; bu yasak sahâbiler arasında yayılırdı je hiç bir sahâbi bundan habersiz kalmazdı. Çünkü herkesin başına gelen bir iştir. Delil yönünden cumhurun görüşü kuvvetlidir. Sibtten ma'mul ayakkabıların yalnız zevk ehli tarafından giyilmesi noktası, kabule şayan görülmemiştir. Çünkü el-Hâf izin el-Fetih'te zikrettiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), keza Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bunu giyiyorlardı. [196]

47 - Kabirlerin Ziyareti Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1569) Elıû Hüreyre (Radtyallahü arık)'fan rivayet edildiğine göre: Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir   :
«Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü size âhireti hatırlatır.

1570) Aişe (Radtyallahü anhâ)'üan: Şöyle demiştir : Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirlerin ziyareti hakkında ruhsat vermiştir.Zevâid'de söyle denilmiştir : Bunun senedinin râvileri sıkadır. Çünkü râvi Bistam bin Müslim'i İbn-i Muin, Ebü Zur'a, Ebû Dâvûd ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin kalan râvileri, Müslim'in şartı üzerindedirler.
Beşir bin El-BasâsÎyye (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Câhiüyyet devrinde bu zâtın adı Zahm bin MaT>ed idi. Peygamber (A.S.) Ona : «Adın nedir?» diye sorunca : Adım Zahm bin Ma'bed'dir, diye cevap vermiş; Peygamber (S.A.V.) ona: «Sen Beşîr'sin» buyurmuştur. Peygamber (S.A.V.)'in âzad-lısı olan Beşîr (R.A.), İbnü'l-Hasâsiyye künyesiyle meşnur olmuştur. Hasâsiyye Onun büyük dedesi Dabbâb'ın annesinin adıdır. Bu zât. Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Beşîr bin NehİK, Cerir bin Küleyb ve el-Ceh-deme adıyla bilinen karısı Leylâ rivayette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd. NesaÎ ve îbn-i Mâceh. onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel Cild : 9, Sahife : 86)

1571) İbn-i Mes'ud (Radtyallâhü anh) den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ben, sizleri kabirleri ziyaret etmekten men etmiştim. Bundan sonra kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü şüphesiz kabirlerin ziyareti, dünyayı küçümsetir ve âhireti hatırlatır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı hasendir. Ibn-i Muin, buradaki râvi Eyyûb bin Hâni'İ zayıf görmüş; İbn-i Hatim ise işe yarar görmüştür. Ve lbn:İ Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. [197]

İzahı

Ebü Hüreyre (Radryallâhü anh)'in hadisi daha uzun ola rak ve ayrıı senedle bundan sonra gelecek olan bâbta 1572 numara ile gelecektir. Buradaki metinde bulunan âhiret kelimesi yerine orada mevt (= ölüm) kelimesi bulunur ki; mânâları birbirine yakındır. Hadîsle ilgili gerekli izah orada yapılacaktır.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâ-hü anh)'in hadîsleri ise Zevâid türündendirler. îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin bir benzerini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhaki, Büreyde (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un Büreyde (Radıyallâhü anh)'den olan rivayeti meâlen şöyledir;
«Ben sizi kabirlerin ziyaretinden men etmiştim. Bundan sonra kabirleri ziyaret ediniz* Çünkü onların ziyâcetindef tezkire (= nasihat, ölümü hatırlamak ve kabir halkından ibret almak) vardır.»
Hadîsler, kabir ziyaretinin ilk zamanlarda yasak olduğuna delâlet ediyorlar. Yasaklama sebebi hakkında el-Menhel yazan şöyle der:
İlk zamanlarda halk, câhiliyyet devrine yakın olduğu için, câhi^ liyyet devrindeki alışkanlıkların eseri olarak mezarlıkta uygunsuz konuşma yapmaları endişesiyle bu yasak konulmuş olabilir. îsIâTn kaideleri yerleşip, halk şer'î hükümlere intibak edince ve İslâmî âdaba alışılınca bu endişe kalkmış ve kabir ziyareti meşru kılınmıştır. Nitekim N e s a î' nin rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur: «... Artık kim kabirleri ziyaret etmek isterse ziyaret etsin. Ve sakın kötü lâf etmeyiniz,-

Hadîsteki «Kabirleri ziyaret ediniz.» emri, cumhura göre mendup-luk içindir. Fakat Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin zahirine göre kabir ziyaretine ruhsat vermiştir. Yâni ziyaret etmek câ-izdir.
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin son kısmında kabirleri ziyaret etmenin faydalarına işaret edilmiş, O da dünya hırsının ve aşırı bağlılığın kırılması ile âhiretin hatırlanmâsıdır.
Bu hadîslerden çıkarılan netice; Kabir ziyaretinin meşruluğu ve buna teşviktir. Âlimler, kabir ziyaretinin erkekler için sünnet olduğunda ittifak etmişlerdir. Kadınların ziyaretiyle ilgili şer'î hüküm ise bundan sonra gelecek ikinci bâbtaki hadîsler bahsinde anlatılacaktır. [198]

48 - Müşriklerin Kabirlerini Ziyaret Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Bâb1

1572) Ebû Hüreyre (RadıvallâhÜ anh)'c\et\: '^öyİe demiştir
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) annesinin kabrini ziyaret etti. Ve ağladı. Etrafındakiler! de ağlattı. Sonra :
-Annem için istiğfar etmem hakkında Rabbimden izin istedim de bana izin vermedi. Onun kabrini ziyaret etmem için Rabbimden izin istedim. Bana izin verdi. Siz kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabirlerin ziyareti, size Ölümü hatırlatır.» buyurdu." [199]

İzahı

Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesai, Hâkim ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) annesi Âmine bint Veheb bin Abdi Menâf bin Zühre; Mekke ile Medine arasında bulunan e 1 - E b v â ' da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı yaşında iken, vefat etmiştir. Annesi Onunla beraber, dayıları olan Medine1 deki Beni Adiyy bin Neccâr'ın ziyaretine gitmişti. Medine' den M e k k e ' ye dönüşünde vefat etmiştir.
Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) bilâhere annesinin kabrini ziyaret ederken âhireti hatırladığı için ve annesinin Onun peygamberlik günlerine yetişmemesi için ağlamış ve oradakilerin ağlamasına sebep olmuştur. Kadı I y a z : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlaması, annesinin azâb içinde olmasından dolayı değildir. Yegâne sebep; annesinin, onun peygamberlik günlerine yetişmemesi ve Ona iman etme nimetine kavuşmaması üzüntüsüdür.
Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi için istiğfar etmek üzere Allah'tan müsâade istediği ve fakat ona izin verilmediği bildirilmiştir, tzin verilmeyişinin sebebi hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
Sebeb şu olabilir : İstiğfar bir günahtan dolayı muâhaza edilmemeyi dilemektir. Peygamberlik haberi kendisine ulaşmıyan kişi, günâhından dolayı muâhaza edilmez. O halde muâhaza edilmemek için istiğfara hacet kalmaz
Diğer taraftan $öyle de denilebilir: İstiğfar İçin izin verilmemesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesinin kâfir olduğunu zorunlu kılmaz. Çünkü Allah Teâlâ hin başka bir sebeple Peygam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Ona istiğfar etmekten men etmiş olması mümkündür Nasıl ki borcunu karşılayacak bir mal bırakmaksızın ölen müslümamn cenaze namazını kılmaktan ve ona istiğfar etmekten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda men edilmişti. Bunun sebebi de şöyle anlatılmıştır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiğfarı derhal makbuldür. Kim için istiğfar ederse derhal sevabı o kimsenin Cennet'teki makamına ulaşır ve hemen kişi ondan yararlanır. Halbuki borçlu ölenin borcu ödenmedikçe Cennet'teki makamından ahkonmuş durumdadır.
Yukarıda belirtilen izah nedeniyle : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi küfür üzerinde Öldüğü ve kâfire istiğfar etmek caiz olmadığından, ona istiğfar etmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izin verilmemiştir,' diyenlerin sözü, sıhhatli değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baba ve annesinin kurtulmuş olduklarını ispatlayıcı bir çok delili Ce1â1-i Süyûti zikretmiştir. Bunlardan bir kısmı şunlardır:
1 - B u h â r î' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Bulunduğum asra gelinceye kadar ben Âdem oğullarının her asırdaki en hayırlı sülâlesinden gönderildim.» Mealini yazdığımız bu hadîste geçen "Kam", yüzyıl mânâsına geldiği gibi kişinin babaları ve efendi mânâlarına da gelir. Bu sebeple terceme ederken bu kelimeyi sülâle mânâsına terceme etlim.
2 - T i r m i z i' nin Vasile bin el-Eskâ' (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Allah İbrahim (Aleyhisselâm)in çocuklarından İslâmil (Aley hisselâm)'i seçti. İsmail (Aleyhisselâm)'in çocuklarından Benî Kinâ-ne'yi seçti. Benî Kinâne'den Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Benî Hâşim'i seçti. Benî Hâşim'den de beni seçti.»
K a s t a 1 â n i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baba ve annesinin kurtuluş ehlinden olduklarına, yâni Cehennemlik olmadıklarına hükmeden âlimlerin delillerinden birisi şudur ki; Bu iki muhterem zât, fetret devrinde, yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Peygamberlik görevi verilmeden önce vefat etmişlerdir. Fetret devrinde ölenler için azâb yoktur. Çünkü Allah Teâlâ :
«Biz, Resul göndermedikçe azab verici değiliz.[200] buyurmuştur. Usûl âlimlerinden E ş ' â r i y e mezhebinin ileri gelen âlimleri ve Fıkıhçılardan Şafii âlimleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilişi kendisine ulaşmadan ölen kimse ehl-i necattır. Yâni azabtan kurtulmuş olanların-dandır, demiştir.
S ü y û t î : Bu görüş Şafiî Fıkıhçıları ve Eş'âriyye mezhebine mensub usûl âlimlerinin ittifakla kabul ettikleri mezheptir, demiştir.
Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin baba ve annesinin mü'min olduklarına ve İbrahim (Aleyhisselâm)'in dînini kabul ettiklerine, keza Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Peygamber olarak gönderileceğine inandıklarına dâir kesin bilgi vardır. Bu inanç ise, îmanın ta kendisidir. Nitekim E b û N a î m . Delâilü'n-Nübüvve'de Z ü h r î tarîkinden Esma bin t-i Rehra aracılığıyla Esma' nın annesinden şöyle dediğini rivayet etmiştir : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in annesi A m i n e ' yi son hastalığında gördüm. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ beş yaşında idi. Annesinin baş uçundaydı. Annesi, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i övücü şiirler söyledi. Bu şiirlerde ez cümle : Sen, hillde ve haremds bulunan beşeriyete gönderilmiş olacaksın. Sen, baban İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin dini olan İslâmiyet'le gönderileceksin. Allah seni putlardan uzak tutmuştur, demiştir. Daha sonra şöyle demiştir: 'Her diri ölmeye mahkûmdur, her yeni eskir. Her büyük, yokluğa gider. Ben de öleceğim. İsmim baki kalacak. Çünkü ben, hayırlı bir halef ve tertemiz bir evlâd bıraktım.'
Celâl-i Süyûtî' den şunu nakletmiştir : Âmi-ne'nin bu sözleri, onun tevhid ehli olduğuna kesinlikle delâlet eder. Çünkü İbrahim (Aleyhisselâm) 'in dînini ve kendi oğlunun Allah tarafından Peygamber olarak gönderildiğini, putlara karşı olduğunu anlatmıştır. Tevhid, bundan başka bir şey midir? Evet; Tevhîd Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak, putların bâtıl olduğunu bilmek gibi mefhumlardan ibarettir. Câhiliyyet devrinde küfürden uzak kalmak için bu kadar kâfidir. Bunun ilerisi, ancak Peygamberlik görevi ve rildikten sonra şarttır. Câhiliyyet devrinde bulunan herkesi kâfir san mamak gerekir.Çünkü câhiliyyet devrinde Hanifler vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi Haniflerden olmuş ise ne lâzım gelir. Zâten Haniflerin, Hanif dînini seçmelerinin sebebi, yakında haremden bir Peygamberin gönderileceğine dâir Ehl-i kitâb ve kâhinlerden duydukları bilgilerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in annesi, efendimiz ile hâmile iken ve doğumundan öyle apaçık alâmetler müşahede etti ki, bunların her birisi, Onu Hanif dinine ve tevhide yöneltmeye kâfidir. Onun gördüğü ve duyduğu gerçekleri hiç bir Hanif görmemiş ve duymamıştır. Kendisi anlatıyor: Ben kendimden öyle bir nurun çıktığım gördüm ki; Ş a m 'in saraylarını aydınlatıp bana gösterdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt annesi Halime, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve SellemKin göğsünün melekler tarafından yarılması olayından sonra çocuğa bir şey olur korkusu ile Onu annesine geri getirdiği zaman annesi Ha1ime ' ye :
"Sen Şeytanın Ona bir şey yapacağından mı korktun? Hayır. Vallahi şeytan için Ona doğru hiç bir yol yoktur. Benim şu oğlum için yüce bir şan ve şeref mutlaka olacaktır" demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babasından da îmanına ve tevhid akidesini taşıdığına delâlet eden sözler nakledilmiştir. Târih kitablarında bu konuda geniş malumat vardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in dedesi A bdü 1-m u t t a 1 i b de tevhid ve Hanif dini üzerinde idi. M u h a m -m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Peygamberliğine delâlet eden delilleri müşâhade ettiği için, Onun bu yüce küçük torununun Peygamber olacağını önceden anlamış ve tasdik etmişti. E s - S ü h e y -li: Abdülmuttalib'e bir Peygamberin daveti ulaşmadığı halde, bir çok delil onun Hanif ve Tevhid dini üzerinde olduğunu ispatlar, demiştir.
El-Menhel yazarı; Ebü Davud'un sünenindeki "Kabirlerin ziyareti" babında, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası, annesi ve dedesi Abdülmutalib'in iman ehlinden olduklarına dâir zikrettiği yedi büyük sahîfeyi tutar. Bu sebeple bunu terceme etmekten vazgeçtim. El-Menhel yazan, bu izahın bir bölümünde özetle şöyle der:
Yukarıda verilen bilgiyi edindiğin zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babalarının ve annesinin necat (= kurtuluş) ehlinden olduklarını anlıyacaksın. Çünkü Onlar İbrahim (Aley-

hisselâm)'in dînine bağlıydılar. Onlara Hanîf dîni mensupları deniliyordu. Şöyle de denilebilir: Onlar, her hangi bir hak dini değiştir-miyen Fetret ehlinden idiler. Çünkü Fetret ehli şu üç kısma ayrılır:

Birinci Kısım : Basireti ve aklıyla Allah'ı tanıyıp Ona inanan ve putlara tapmıyanlardır.

İkinci Kısım : Allah'a ortak koşmayan ve aklıyla Allah'ı tanıya-miyan, her hangi bir Peygamberin dînine girmiyen, kendi kendine bir din ve şeriat ihdas etmiyen kimselerdir. Bunlar, ömürleri boyunca gaflet içinde kalmışlardır.

Fetret ehlinin bu iki kısmı, ta'zib edilmiyenlerdir.

Üçüncü kısım : Bir peygamberin dînini değiştirerek Allah'a ortak koşan ve kendi kendine bir şeriat icad edip bâzı şeyleri helâl, bâzı şeyleri de haram kılan kimselerdir. Cehennem'de ta'zib edilenler bunlardır. B u h â r i ve M ü s 1 i m ' de rivayet edilen ve Fetret ehlinin bir kısmının ta'zih edildiğine delâlet eden hadîsler, bu üçüncü kısma yorumlanmışlardır.

Maliki âlimlerinden İmam Ebü Bekir bin e 1 - A r a b i ' ye : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Cehennemliktir, diyen adamın durumu sorulmuş; şöyle cevap vermiştir: Böyle söyliyen kişi melundur. Çünkü Allah Teâlâ :

-Şüphesiz Allah'a ve Resulüne eziyel edenlere, Allah dünyada ve âhirette lanet eder [201] buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in babası Cehennemliktir sözünden daha büyük bir eziyet yoktur.

Bunun içindir ki; E b û N a i m ' in zikrettiğine göre Ömer bin Abdülaziz, bir kâtibinin böyle söylediğini duyar duymaz şiddetle öfkelenmiş ve görevine son vermiş, bir daha da hiç görev vermemiştir.

t b n i Abbâs (Radıyallâhü anh) :

= «Ve muhakkak Allah sana öyle verecek ki, sen razı olacaksın.[202] âyeti bahsinde şöyle demiştir : Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in rızâsı cümlesinden birisi de Onun ev halkından hiç kim senin Cehenneırfe girmemesidir.

tbıı i S a ' d tahriç ettiği bir hadise göre Peygamber (Sallal lahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ben, evimin halkından hic bir kimsenin Cehennem'e girmemesini Rabbim'den diledim Babhim de bu dileğimi bana verdi.» buyur muştur

1573) Salim "in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyailâhü anhiimâ)'-dan rİvâyel edildiğine göre şöyle demiştir :

Bir a'râbî. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Yâ Resûlallah! Babam gerçekten yakınlarıyla gerektiği gibi ilgilenirdi. Şöyle idi, böyle idi (diyerek babasını övdü ve :) Babam nerededir? diye sordu. Efendimiz:

«Ateştedir.» buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki t

Bana Öyle geliyor kij Adam bu cevabtan dolayı içerlenerek ı Yâ Resûlallah! Senin baban nerededir? diye sordu. Resûllullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

-Sen nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan onu ateşle müjdele.» buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Bu a'râbî. bilâ-here müslüman oldu ve dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana cidden yorucu bir görev yükledi. Ben yanından geçip de Onu Cehennemle müjdelemediğim hiç bir kâfirin kabri yoktur."

Not : Bu hadîsin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [203]

İzahı

Bu hadîs, Zevâid türündendir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in babasının Cehennemlik olduğu mânâsı, bu hadîsten çıkarılamaz. S ü y ü t i şöyle demiştir : A'rabî, babasının Cehennemlik olduğunu öğrenince içinden Öfkelenerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Senin baban nerededir? diye sormuş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona, gönlünü alıcı ve tüm müşriklere şümullü umumî bir cevap vermiş, kendi babasının durumunu belirtmemiştir. Esasen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in babasından müşriklik hâlinin bulunduğu bilinmemektedir. Küçük yaşta vefat etmiştir. Çünkü vefat ettiğinde onaltı yaşında idi. Ayrıca Allah Teâlâ'nm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hatırı için babasını ve annesini diriltti̇ği ve onların Peygamber (Sallallahü Aley hi Sellem)'e îman ettikleri rivayet edilmiştir. Kesinlikle verilen hü küm, ikisinin de Cennetlik oldukları yolundadır. Bunun en kuvvetli delillerinden birisi şudur ki: İkisi de Fetret ehlindendirler. Şafiî ve E ş ' a r î mezheblerinin imamları ve ileri gelen âlimleri, bir Peygamberin gönderilişi haberini alamıyanlann

ta'zib edilmiyecek-leri ve Cennetlik oldukları hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ : [204] buyurmuştur. Hafız

îbn-i Hacer, el-İsâbe'de : Bunak fetret devrinde ölen, dilsiz, sağır ve kör doğan, bir de deli olarak doğan veya henüz erginlik çağına gelmeden deliren ve ölünceye kadar delilik hâli devam eden kimseler hakkında müteaddit yollardan rivayet edildiğine göre anılan bu kişilerin her birisi, âhirette kendisine bir mazeret gösterip, kendisini savunacak ve: Aklım olsaydı, bana tebliğ edilseydi... iman edecektim, diyecektir. Bunun üzerine bunlar için ateş yükseltilecek ve bunlara : Şu ateşe giriniz! denilecektir. Verilen emre itaat ederek girenlere, ateş serin ve selâmetlik olacak. Kmre karşı gelenler, zorla ithal edileceklerdir. Biz umuyoruz ki; Abdiilmuttalib ve ev halkı, verilen emre itaatla ateşe girenler cümlesinden olurlar. Yalnız Ebû Tâ1ib için bir umudumuz yoktur, demiştir.

Sindi, müellifimizin bu hadîsi bu bâbta zikretmesi ile ilgili olarak şöyle der: Kanımca; müellif, hadîsteki : «Nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan...» cümlesini dikkate alarak bu babı : "Müşriklerin kabirlerini ziyaret" başlığıyla açmıştır. Çünkü müşriklerin kabirlerinin yanından geçmek de bir nevî ziyarettir. Ama babın başlığını böyle seçmesi tartışılabilir. [205]

49 - Kadınları, Mezarları Ziyaret Etmekten Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1574) Hassan bin Sabit[206] (Radıyallâhü anh)'âen: Şöyle demiştir Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirleri ziyaret edeı kadınları lânetlemiştir.Hassan bin Sabit (R.A.)'in hadisine âit isnadın sahih ve ricalinin sık oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

1575) İbn-i Abbas (Radıyatlâkü anhünui)'ı\ıın\ Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirleri ziyaret eder kadınları lanetlemistir."

1576) Kbû Hüreyre (Radıyallâhii anh)\Wn; Şöyle demiştir:

Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirleri ziyaret eden kadınları lânetlemiştir." [207]

İzahı

ilk hadis Zevâid türündendir.

İbn -i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini E b û Da v ü d , N e s a i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.

Kbû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini A h m e d , Tirmizi. Ibn i Hibbân ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.

Lanetlemek, Allah'ın rahmetinden kovulmayı dilemektir. Kadınlar, ekseriyetle kabir ziyaretine gittikleri zaman bağırıp çağırırlar, yakalarını yırtarlar, yüzlerini döverler, kocalarının hakkını çiğnerler ve Islâmi örtünmeye riâyet etmeden, hattâ süslenerek giderler. Bu olumsuz davranışlarından dolayı, ilâhi rahmetten uzak kalmaları yolunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bedduasına maruz kalmışlardır.

El Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:

Hadis, kadınların kabir ziyaretine gitmelerinin haramlığına delâlet eder.

$ â f i i 1 e r' in. Mâliki le r'in ve Hanefiler'in bâzısı böyle hükmetmişlerdir.

Ş â f i i 1 e r,' in ekserisi ile H a n e f i 1 e r ' in bir kısmı, bu hadisi delil göstererek, kadınların kabir ziyaretini mekruh görmüşlerdir. Han beli 1 e r' in mezhebinin meşhur kavli de budur. Haram olmadığına dâir gösterdikleri delil, Ümmü A t i y'y e (Radıyallâhü anhâ)'nin (1577 nolu) hadisidir

Hanefiler'in ekserisine göre kadınların ziyareti caizdir. M â I i k i I er'in bir kavli ve A h m e d ' in bir rivayeti de böyledir. Bu guruptaki âlimlere göre kadınların ziyaretinin yasakhğı, kabir ziyareti için ruhsat verilmeden önceki zamanda idi. Bilindiği gibi ilk zamanlarda erkeklere de yasaklanmıştı. Bilâhere kabir ziyaretine ruhsat verilince; verilen ruhsat, erkeklere mahsus değil, kadınlarada şümullüdür. Bunlara göre ruhsal veren hadislerdekı tamirler ürkeklere âit ise de; erkeklerin kadınlara galip kılınması yoluyla böyle hitab edilmiştir. Aslında hitap, erkeklere münhasır değildir.

Hanefiler'in bir delili de İbn-i Abd i'1-Berr'in et-Temhid'de Abdullah bin E b i Müleyke (Radıyal-lâhü anhJ'den rivayet ettiği şu mealdeki haberdir ;

"Âişe (Radıyallâhü anhâ) bir gün me^arhktan döndü. Ben Ona-. Ey Mü'minlerin annesi! Nereden

geliyorsun? diye sordum. Kendisi: Kardeşim Abdurrahman (Radıyallâhü anhî'ın kabrinden geliyorum, dedi. Ben-. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabirlerin ziyaretini men etmemiş miydi? dedim. Kendisi: Evet, Efendimiz kabir zi yâretinden men ediyordu. Sonra ziyaretini emretti."
El-Menhel yazan, Hanefi 1 e r' in gösterdikleri başka de lilluri de zikrettikten sonra : Kadınların ziyaretiyle ilgili hadisler ile diğer hadislerin uzlaştırılması mümkündür Şöyle ki: Ziyaret hakkında verilen izin; örtülü olarak çıkan, âhireti düşünen, kabir halkından ibret alan, bağırıp çağırmayı, yüzünü dövmeyi, yakalarını yırtmayı ve kötü lâf etmeyi terkeden kadınlar içindir, Konulan yasak da, anılan uygunsuz davranışlarda bulunan kadınlara mahsustur, demiştir.
Nevevi, el-Mühezzeb şerhinde el Müstezhar sahibinin şöyle dediğini nakletmiştir : Bence eğer kadınların ziyareti, üzüntüyü yenilemek, ağlamak, bağırıp çağırmak ve benzen olumsuz hareketler için ise haramdır. Kadınların ziyaretini yasaklıyan hadisler, bunlara yorumlanır. Eğer bu gibi olumsuz hareketler için değil de ibret almak için ziyaret etmek isterlerse, bu ziyaret mekruhtur. Ancak iştah çekmek hâlini yitirmiş bulunan ihtiyar kadınlar için caizdir, denilebilir. N e v e v i, bu nakli yaptıktan sonra, bunu benimsediğini ifâde ederek : Bununla beraber hadîsin zahirini dikkate alarak ziyareti terk etmesi ihtiyatlı olanıdır, demiştir. [208]

50 - Kadınların Cenazeleri Takip Etmeleri Hakkında Gelen Hadisler Babı

1577) Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Biz (kadınlar, Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından) cenazeyi tâkîb etmekten men edildik. Bu yasak (a uymak) üzerimize vâcib kılınmadı (veya cenazeyi tâkib etmek bize vâcib kılınmadı.) "[209]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin : cümlesi, ıkı mânâya yorumlanmıştır:
Birinci yorum, konulan yasak, diğer yasaklar derecesinde şiddetlendirilmedi, te'kid edilmedi.
Cümle böyle yorumlanınca, kadınların cenaze tâkib etmelerinin haram kılınmadığı, ancak mekruh kılındığı mânâsı çıkarılabilir. Herhalde Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ) bu yasağın şid-detli olmayışını bir belirtiden anlamıştır. Çünkü böyle bir alâmet yoksa; yasaklar aslında haramlik içindir.
Kurtubi: Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin ifâde tarzı, yasağın tenzih için olduğunu gösterir. N e s a ı ve îbn-j Mâceh'in Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) '-den rivayet ettiği (1587 nolu) hadîsi, bu görüşü te'yid eder. (Bu hadiste 'Bir cenazeyi takip eden bir kadın, Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından kovulmak istenmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) buna mâru.olmuştur,' diye bilgi vardır.)
Yukarıdaki cümlenin açık olan mânâsı mezkûr mânâdır.
Dâvûdî hadîsi şöyle yorumlamıştır: Yâni biz kadınlar cenazeleri takip edip kabristana gitmekten men edildik. (Yukarıda yazılı cümlenin mânâsı da şudur demiştir:) Ölünün ev halkına taziyede bulunmak ve ölülerine rahmet dilemek için onların yanma gitmemek üzerimize vacip kılınmadı.
Davudi' nin maksadı, kadınların kabristana kadar cenazeleri takip etmelerine ait yasak; asıl mânâsı olan haramlık içindir. Fakat kadınların ta'ziyeye gitmejneleri hususunda sıkı bir yasaklama konulmamıştır.
El-Menlıel yazarı, yukarıdaki yorumlan anlattıktan sonra, şöyle der:
Bu hadîs, cenazenin kadınlar tarafından takip edilmesinin kerahetine delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :
1 - Hanefî âlimlerine göre kadınların cenaze takibi, tahri-men mekruhtur. Delilleri, İbn-i Mâceh'in ve Beyhaki'-nin rivayet ettikleri A 1 i (Radıyallâhü anh)'in (1578 nolu) hadî-sidir.
2 - Şâfii âlimlerine göre mekruhtur.Ibnü'l-Münzır, bu kavli İb n-i Mes'ud, İbn-i Ömer, Ebû Ümâme, Âişe, Mesrûk, el-Hasan, Nahaî, E v -zâi, Ahmed, İshak ve Sevrî (Radıyallâhü anhüm)'-den nakletmiştir.
3 - İbn-i Hazm, Ebû Derdâ, Zührî ve Rafa i a, cenazenin arkasında kadınların çıkmasının câizliğine temayül etmişlerdir. M â I i k i 1 e r de yaşlı kadınlar için aynı hükmü vermişlerdir. Keza baba, anne, koca, evlât ve kardeş gibi yakın akrabasının cenazesini genç kadın da takip edebilir. Ancak fitne tehlikesinin olmaması ve örtünmesi şarttır. Fitne korkusu olan kadının cenazeyi takip etmesi ise, mutlaka haramdır.

Yukarıda anlatılan Fıkıhçüarın görüşleri, süslenmiyen, yüksek sesle aglamıyan ve İslâmi ölçülere göre örtünen kadınlar hakkındadır. Böyle olmayan kadınların cenaze takibi, âlimlerin ittifakıyla haramdır. Bu günkü kadınların ekserisi böyledir. Çünkü cenazeyi takip ederlerken yüksek sesle ağlarlar. Göğüsleri, boyunları ve bacakları açıktır. Bunun için bâzı âlimler; Cenazesi olan dâhil, kadınları kabristana gitmekten men etmek, uygun olanıdır, demişlerdir.

1578) Alî CHafityaİiâhu atth)\in\: Şöyle demidir :
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı. Baktı kî, bir grup kadın oturmuşlar. Onlara:
— «Sizi oturtan nedir?» diye sordu. Kadınlar:
— Cenazeyi bekliyoruz, dediler. Efendimiz:
— «(Cenazeyi) Siz yıkayacak mısınız?» buyurdu. Onlar: Hayır, dediler. Efendimiz i
(Cenazeyi) Siz taşıyacak mısınız?» buyurdu. Onlar:
— Hayır, dediler. Efendimiz:
— «Cenazeyi kabre indirenler meyânında siz indirecek misiniz?» buyurdu. Onlar:
— Hayır, dediler. Efendimiz:
— (O halde) Günah işlemiş olarak ve sevabsız olarak geri do nünüz.» buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Dinar bin Ömer (Ebû Ömer) bulunur. Bunu Vekl' sıka saymış, İbn-i Hibbân da sikalar arasında zikretmiş ise de Ebû Hatim : O, meşhur değildir, demiş. El-Ezdİ de : Metruktür, demiş. El-Hallli de el-îrşâd'da: Kezzâbtır, demiştir. Diğer râvi İsmail bin Süleyman hakkında Ebû Hatim : O salihtir, demiş. Lâkin İbn-i Hibban, Onu sikalar arasında zikretmiş ve : Hata eder, demiştir. Senedin diğer râvileri sıka zâtlardır. [210]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Beyhaki de rivayet etmiş tir. Hadîsin zahirine göre cenazeyi takip eden kadınlar günah işlemiş olurlar. Bir önceki hadisin izahında belirttiğim gibi Hanefi âlimleri bu hadisi delil göstererek : Kadınların cenazeleri takip etmeleri tahrimen mekruhtur, demişlerdir.
Hadisteki me'zûraat kelimesi, hadisteki me'cûraat kelimesine uyumlu olması için böyle gelmiştir. Gramere göre mevzûraat olması gerekir. Vizr kökünden gelmedir. 'Vizr': Günah demektir. Bunun ism-i mef'ulü : 'Mevzür' (= Günahkâr) dur. Kadın için 'Mevzûre'dir. Mevzûrenin çoğulu mevzûraattır. [211]

51 - Niyâhat (= Ölü İçin Yüksek Sesle Ağlamak) Tan Nehiy Hakkında Bir Bâb

1579) Ümmü Seleme (Ra'hya/lâhü anhâ)(\;ın rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
nazmı celili hakkında:
-Nevh (= ölü üzerinde yüksek sesle ağlamak) tır.» buyurmuştur. Bunun senedindeki Yezld bin AbdUlah'ın sıkalıgımn ihtilâf konusu oldugu Zevaid'de bildirilmiştir. [212]

İzahı

Hadiste geçen nazmı celil, Mümtehine sûresinin 12'nci âyetindedir. Bu âyet-i kerîmenin tamamının meali şöyledir:
«Ey Peygamber! Mümin kadınlar sana gelip; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinada bulunmamaları, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayaklan arasında uyduracakları bir iftirayla gelmemeleri ve ma'ruf olan hiç bir hususta sana âsi olmamaları üzerine sana biatta bulunacakları zaman sen de onlarla bîatta bulun ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.»
Ümmü Seleme (Radıyallahü anh); âyetin mezkûr cümlesindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âsi olmanın; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından nevh ile. yâni ölü için yüksek sesle ağlamakla tefsir edildiğini ifâde etmiştir.
Şöyle de denilebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) âyetteki ma'ruf kelimesini nevhi yasaklamakla tefsir etmiştir.
Nevh ve Niyâhat: ölü için yüksek sesle ağlamak şeklinde yorumlanmıştır. Bâzıları: Ağlamakla birlikte ölünün iyiliklerini saymaktır, demişlerdir. Niyâhat ve Nevh, dünya malının kaçırılması üzerine yüksek sesle ağlamaya da denilir, Nâiha : Anlatılan tarzda ağlıyan kadın demektir. Hâl

böyle olunca ölü için veya dünya malını kaybetmekten dolayı yüksek sesle ağlamak haramdır. Günah işlemekten dolayı yüksek sesle ağlamak ise ibâdettir.
Müslim'in Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre yukarıdaki âyet indiği zaman Ümmü Atiy ye (Radıyallâhü anh) bir ma'ruf hususunda : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ 'e isyan çeşitlerinden birisi de niyâhattır, demiştir.

1580) Cerir Mevlâ Muâviye (Radiyallâhü anhümâj'âan; Şöyle demiştir :
Muâviye (Radıyallâhü anh) Humusta hutbe okudu. Hutbede Re-sülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in nevhten nehiy buyurduğunu anlattı.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Cerir vardır. Ona Ebû Cerir de denilir. Ben ne Onu cerh edeni, ne de sıka göstereni görmedim. Seneddeki Abdullah bin Dinar da Humus'Iu olandır. Ebû Hatim Onun hakkında : O, kuvvetli değildir, demiştir, İbn-i Muin de Onun zayıf olduğunu söylemiştir. Ebû Alî el-Hâfız da : O benim yanımda sıkadır, demiştir. İbn-i Hibbân da Onu sikalar arasında zikretmiştir.

1581) Ebû Mâlik el-Eş'arî[213] (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine «öre; Resûkılah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Niyâhat, câhiliyyet (devrin)in işindendir. Ve şüphesiz nâiha kadın, ttvbe etmeden Öldüğü zaman Allah Onun için katrandan elbise ve ateşten bir gömlek kestirir.İsnadının sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

1582) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâj'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir:
-Ölü üzerinde niyâhat, câhiliyyet (devrin) in işindendir. Şüphe siz ki nâiha kadın ölmeden önce tevbe etmezse, gerçekten üzerinde katrandan bir gömlek ve Onun üstünde de Ona giydirilmiş ateşten bir gömlek bulunduğu halde kıyamet günü diriltilir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Ömer bin Râşit vardır. Onun hakkında İmam Ahmed : Hadisi zayıftır, doğru değildir, demiştir. İbn-i Muin de zayıflığını söylemiştir ve Buhâri : Onun Yahya bin Ebî Kesir'den rivayet ettiği hadts muzdariptir. doğru değildir, demiştir. îbn-i Hibbân da : O, hadîs uy durur. O*nu zikretmek helâl değildir. Meğer ki, aleyhinde konuşma yoluyla ola. demiştir. Darekutni de el-îlel'de : O. metruktür, demiştir

1583) Abdullah hin Ömer (RaıhyatÎâhü anhümâyton; Şöyle demiştir :
Beraberinde yüksek sesle ağlı yan kadın bulunan bir cenazeyi takip etmeyi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Yahya el-Kattât el-KûfÎ ZâzÂn vardır. Adının Dinar olduğu da söylenmiştir. İmam Ahmed : İsrâîl, ondan cidden münker olan bir çok hadis rivayet etmiş, demiştir. İbn-i Muin de : Onun hadisinde zaaf var, demiştir. Yâkub bin Süfyân ve el-Bezzâr da : Onda bais yok. demişlerdir. [214]

52 - Yanakları Dövmek Ve Yakaları Yırtmaktan Nehiy Hakkinda Gelen Hadîsler Babı

1584) Abdullah (bin Mes'ıul) (Radıyallâhü aw*,)'den; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) «Öyle buyurdu, demiştir:
-Ölüler için (eliyle) yanaklarını (yüzünü) döven, yakalarını yırtan ve câhiliyyet âdeti üzere (münasebetsiz) duâ eden kimse biz (im ehli sünetimiz)den delildir.» buyurdu." [215]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizt de bunu rivayet etmişlerdir.
Cüyüb: "Ceyb"in çoğuludur. Ceyb, yaka demektir.
Şak : Yarmak, ayırmak gibi mânâlara gelir Burada yırtmak diye terceme ettik. El-Menhel yazarı ile Tuhfe yazarına göre burada yakalan şak etmekten maksad, elbisenin yakasını tutup, aşağıya kadar açmak ve benzeri hareketlerdir.
Hudüd : "Had"in çoğuludur. Haddın asıl mânâsı yanaktır. Ölü için yüzünü dövenler ekseriyetle yanaklarını dövdükleri için bu kelime zikredilmiştir. Esas maksad yüzdür. Çünkü yanaklarını değil de yüzünün herhangi bir tarafını dövmek de bu yasağa dâhildir.
«Câhiliyyet âdeti üzere duâ»dan maksad, ağlarken söylenmesi dinen caiz olmayan ve câhiliyyet devri insanlarının dedikleri: "öldüm, helak oldum, mahvoldum..." gibi sözleri söylemektir.

Bu hareketler. Allah'a karşı açık bir isyan ve hükmüne rızâ göstermemek mâhiyetini taşıdığı için yasaklanmıştır   Hadîs, hu tür ha roketlerin haramlığına delâlet eder
Hadîste anılan hareketlerde bulunanlar için buyurulan; «... biz (im ehl-i sünnetimiz) den değildir.* ifâdesine gelince; Bundan maksad, böyle yapanlar, bizim sünnet ehlimizden ve mükemmel yo lumuzun yolcularından değildir. Câye, tehdit ve bu tür hareketlerin önlenmesidir. Nasıl ki çocuğunu a/.arlıyun baba : Ben senden değilim, sen de benden değilsin, der. Yâni; Sen benim yolumda değilsin demek ister. Hadisteki ifâdeden maksad; böyle yapanın dinden çıkarılması hükmü değildir. Ama bile bile bu hareketleri holâl göron veya kade re karşı çıkarak Allah'a kızan kimse (tinden <;ıkiir
Ibnü'l-Münzir: Mezkûr irâdeden maksad; Hu tür hareketlerde bulunanları terk etmek, onlardan yüz çevirmek ve onlarla münâsebeti kesmektir. Tâki bu cezayla te'dib edilip, İslâm'ın çirkin gördüğü bu hareketleri bıraksınlar, demiştir.
Süfyân'dan nakledildiğine göre kendisi bu ifâdeyi te'vil etmekten hoşlanmazdı ve : Daha çok etkili olması için yorumdan sakınmak uygun olur, derdi.

1585) Ebû Ümâme (Radıyatlâhü anh)\\en\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ölü için) yüzünü tırmalayıp derisini yırtan kadına, yakasını yırtan kadına ve : Mahv oldum, helak oldum diye bağırıp çağıran kadına lanet etmiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahihtir. Çünki İbn-i Mâ-cehi'n şeyhi Muhammed bin Câbir'in sıkalığmı Muhammed bin Abdiüah el-Had-remi, Mesleme, el-Kâslfte Zehebî ifâde etmişlerdir. Senedin diğer rûvileri, Müslim'in şartı üzere sıka Kâtlardır.

1586) Abdurrahman bin Yezîd ve Ebû Hürde (Radıyallâhü anhümâ)'-ılan; Şöyle demişlerdir:
Ebû Mûsa (el-Eş'ari) (Radıyallâhü anh) in hastalığı şiddetlenince hanımı Ümmü Abdillah (bint-i Ebİ Devme) (Radıyallâhü anhâ) ona yönelip, yüksek sesle ağlamaya başladı. (Baygın olan Ebû Mûsâ) (Radıyallâhü anh) biraz sonra ayıldı. Ve hanımına:
Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in uzak olduğu kimseden benim (dei uzak olduğumu bilmedin mi? dedi. Kendisi hanımına Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şu hadisini daha önceden anlatırdı:
-Ben, musibet zamanında saçım yolan, yüksek sesle ağlıyan ve elbisesini yırtan kadınlardan uzağım.»" [216]

İzahı

Buhâri ve Ebû Müslim de bunu rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Nesai de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anhJ'ın hanımı Ümmü Abdullah (Radıyallâhü anhâJ'nin, Ebü Devme ' nin kızı olduğu, Nesai' nin süneninde belirtilmiştir. Ömer bin Şebbe ise Basra târihinde Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'m hanımının isminin S a f i y y e olduğunu, E b ü M ü s â (Radıyallâhü anhl'ın oğlu Ebû Bürd e ' nin annesi olduğunu ve bu hastalık olayının Ebû M ü s â (Radıyallâhü anh) B a s -r a da   vali iken vuku' bulduğunu bildirmiştir
N e v e v i Aşağıdaki câhiliyyet devri âdetleri, sahâbilerin ittifakıyla haram sayılmıştır :
1 - Nüdbe : Ölünün iyiliklerini sayarak ağlamak.
2 - Niyâhat: Yüksek sesle ağlamak.
3 - Darb-ı Had = Yanaklarını, yüzünü, başını, dizlerini dövmek.
4 - Şakk-ı Oyb : Yaka ve elbiselerini yırtmak.
5 - Hamş-ı Vech . Yüzünü tırmalamak, yüz derisini yırtmak.
6 - Veyl ve Sübûr duası: Azâb ve helak ile duâ etmek, demiştir
El Fetih yazarı; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: («Ben... uzağım.» diye terceme ettiğimiz) «Beriyim» ifâdesinin asıl mânâsı : Ayrıyım, demektir. Çünkü Beraatın asıl mânâsı, bir şeyden ayrılmaktır. Bana öyle geliyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yapan kimsenin, onun şefâattna dâhil olmıyacağı gibi bir mânâyla tehdit etmiştir, demiştir.
Bâzı rivayetlerde kadına âit ifâdeler kullanıldığı için terceme ederken böyie hareket eden kadınlar dedim. Aslında gerek müellifin rivâyetindeki ve gerekse Ebû Dâvûd ile Nesaî' nin ri-vâyetlerindeki ifâdeler umumidir. Bu ifâdeler, kadını ve erkeği kapsar. Bu tür hareketler ekseriyetle kadınlarda görüldüğü için bâzı rivayetlerde «Kadın» ifâdesi kullanılmıştır. Yasakhk bakımından hadîsin hükmü erkeklere de şümullüdür. [217]

53 - Ölü Üzerinde Ağlamak Hakkında Gelen Hadisler Babı

1587) Ebû Hüreyre (Radryallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenazede idi. Ömer (Radıyallâhü anh) ağlayan bir kadını gördü de susturmak için kadı r.a bağırdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Onu bırak yâ Ömer! Çünkü göz, yâş dökücüdür, kalbe musibet gelmiştir. Ölüm vukuatı yakında olmuştur.» buyurdu.Sindi, el-Fetih'te : Bu hadîsin ricali sıka zâtlardır, demiştir. [218]

İzahı

Nesai ve İbn-i Şeybe de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. N e s a i' nin rivâyetindeki hadîs meâlen şöyledir :
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir : Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in yakınlarından birisi öldü. Kadınlar toplanıp onun üzerinde ağladılar. Ömer (Radıyallâhü anh) kalkıp onları men etmeye ve kovmaya başladı. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onları bırak yâ Ömer! Çünkü göz, yaş dökücüdür, kalbe musibet gelmiştir. Ve ölüm vukuatı yakında olmuştur.» buyurdu."
Sindi: Hadîsteki «Çünkü göz, yaş dökücüdür.» cümlesi, anılan kadının ağlamasının yüksek sesle olmayıp, göz yaşı dökmekle olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının o ağlayışına ruhsat vermiştir. Hadisin böyle yo-rumlanmasıyla ölü için ağlamak hakkında gelen hadîslerin arası böyle bulunmuş olur. Doğru olanını Allah bilir, demiştir.
Müellifimiz bu hadîsi iki senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir

1588) Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızlarından birisinin oğlu Ölmek üzere idi. Oğlanın annesi. Efendimize haber göndererek yanına uğramasını istedi. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Seflem) de ona :
«Allah'ın aldığı her şey Allah'a aittir. Ve verdiği her şey de Allah'a aittir. Ve Allah'ın ilminde her şey belirli bir anda son bulur. Artık kızım sabretsin ve bu sabrın Allah indindeki sevabını beklesin.» diye cevap yolladı. Bu cevaptan sonra oğlanın annesi Efendimize and vererek yanına uğramasını istedi. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kızının evine gitmek üzere) ayağa kalktı. Ben de Onunla beraber kalktım. Ve beraberinde Muaz bin Cebel, Übeyy bin Ka'b ve Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyallâhü anhüm) vardı. (Çocuğun bulunduğu odaya) girdiğimiz zaman çocuğu Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e verdiler. Çocuğun ruhu göğsüne gelmiş vaziyette ızdırapta idi. Râvı demiştir ki: Üsâme (Radıyal lâhü anh) in :
Çocuk (zayıflıktan dolayı) eski bir kırbaya benziyordu, dediğim zannediyorum. Üsâme (Radıyallâhü anh) demiştir ki :
Resülullah (Sallatlahü Aicyhi ve Sellrm) akladı. Ubâde bin f.s-Sâ mit (Radıyallâhü anh Ona)
Nedir bu (ağlama) yâ Resûlallah? dedi. efendimiz : «Âdem oğullarına Allah'ın verdiği rahmet (escri)dir. Allah, kullarından ancak merhametli olanlara rahmet eder.» buyurdu." [219]

İzahı

Ahmed, Buhâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Ne s a i ve B e y h a k İ de bunu rivayet etmişlerdir.
Çocuğu hasta olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızının Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) olduğu İ b n - i E b i Şey be' nin rivayetinde belirtilmiştir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) Ebü'l-Âs bin erRebt (Radıyallâhü anh)'in eşiydi.
El - Ayni nin naklen beyânına göre Dimyâti , bu ha dişin haşiyesinde çocuğun adının Ali bin Ebi'l-Âs bin e r-R e b i olduğunu kendi el yazısıyla bildirmiştir. Z e y n e b IRadıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in git-1 meşini istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise önce gitmekten imtina1 etmiştir. İmtinâın sebebinin Allah'a tam teslimiyet le bağlanmayı açıklaması veya bu tür davetlere icabet etmenin vâcib olmadığını açıklaması muhtemeldir Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) ikinci defa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i çağırtmış ve İsrarla gitmesini istemiştir. Çünkü Zeyneb (Radıyallâhü anhs) Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) in gitmesiyle duyduğu elemin dineceği ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duasının bereketiylc çocuğun şifâ bulacağı kanâatindeydi.

Bâ^ı rivayetlerde cümlesi yerine; Csülülfoh ISallallahü Aleyhi ve Sellem)"in gözleri yaşlarla dolup taştı." cümlesi bulunur. Bu rivayet, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlayışının sessiz ve göz yaşlarını dökmek suretiyle olduğuna delâlet eder.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde hasta çocuğun oğlan veya kız olduğu ifâdesi bulunur. Bu tereddüt Üsâme (Radıyallâhü anhü-mâJ'den olabildiği gibi, ondan sonra gelen herhangi bir râviye âit olması da muhtemeldir. El Fetihte hasta çocuğun Ü m â m e adlı kız olduğu rivayetinin isabetli olduğu söylenmiş ve Taba râni'-nin rivayeti delij gösterilmiştir.
El-Menhel yazarı şöyle der: Allah Teâlâ Peygamberine ikram ederek, ölmek üzere olan torunu Ü m â m e ' ye şifâ verdi. Ve çocuk büyüdü. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nin vefatından sonra Ali bin Eb i T â 1 i b (Radıyallâhü anh) ile evlendi. A 1 i (Radıyallâhü anh) şehit edildiğinde hayatta idi.
Bâzı rivayetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: -Nedir bu ağlama?» diye hayretini ifâde eden sahâbinin Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh) olduğu bildirilmiştir. Soru sahibi sa-hâbinin hayret etmesinin sebebi şu olabilir: Kendisi ağlamanın her çeşidinin haram olduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hükmü unuttuğunu zannettiği için hatırlatma kabilinden sormuş olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sessiz ağlamanın caiz olduğunu haber vermiş ve : 'göz yaşlan Allah'ın dilediği kullarının kalblerine yerleştirdiği merhametin esendir. Kasten ve istiyerek yapılan bir hareket değildir' demek istemiştir. [220]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1 - Ölüm döşeğine girenlerin yanına fazilet sahiplerinin gitmesi meşrudur. Çünkü dualarının bereketi umulur.
2 - Fazilet sahiplerinin gitmesini sağlamak için yemin vermek caizdir. Bu yemine riâyet etmek de müstehabtır.
3 - Hasta sahiplerini ölüm vukuatından önce teselli etmek, onlara sabır vermek meşrudur.
4 - Hasta küçük çocuk bile olsa, ziyaret edilmesi meşrudur.
5 - Sessiz ağlamak caizdir.
6 - Şer'İ hükümlere zahiren aykırı görülen büyüklerin hareketlerinin sebebinin küçükler tarafından sorulması meşrudur.
7 - Allah Teâlâ'nın yaratıklarına karşı şefkatli ve merhametli olmaya, katı yürekli olmamaya hadiste teşvik vardır.

1589) Esnıâ binti Yezîd[221] (Radtyallâhü anhâ)'den Şöyle demiştir: ResûluIJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu İbrahim vefat edince ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağladı. (Gözlen yaşardı.) Onu ta'zîyet eden (ya Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ya da Ömer) (Radıyallâhü anh) Ona t
Sen Allah hakkını tazim edenlerin en liyakati ısısın, dedi. Resü-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Göz yaşarır, kalb mahzun olur. Biz Rabbimizin razı olmıyaca-ğı söz söylemeyiz. Eğer ölüm sâdık bir vaad, va'dedilen umumî bir şey olmasaydı ve sonraya kalan önce olana tâbi olmasaydı (o da ölmeşeydi); ey İbrahim! Şu anda duyduğumuz üzüntüden fazla şiddetli bir üzüntü duycaktık ve gerçekten biz, senin için cidden mahzunuz.» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd, bu hadîsi Enes (R.A.)'den rivayet etmişlerdir. [222]

İzahı

Buhâri ve Ebû Dâvûd1 un Enes (Radıyallâhü anh) "den olan rivayetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlamasını ifâde eden cümle:
"ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gözleri yaşardı." şeklindedir. Gerek bu cümle ve gerekse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e âit metin cümleleri, Onun sesli ağlamadığını, sadece gözlerinden yaş aktığını belirtirler.
Mâriye-i Kıbtiye (Radıyallâhü anhâ)'den doğma olan İbrahim, hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında doğmuş, onuncu yıl Re biü'l-E w e 1 ayının onuncu gecesinde vefat etmiş ve B a k i' a detnedilmiştir.
îbn-i Battal: Bu hadîs, mubah ağlamayı ve caiz olan üzüntüyü açıklar. O da Allah Teâlâ'mn rızâsına aykırı davranmak-sızın gözünün yaşarması ve kalbin mahzun olmasıyla olan ağlama ve

üzülmedir, demiştir.

1590) Hamne bint-i Cahş[223] (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisine :
Erkek kardeşin katledildi diye haber verilmiş; Kendisi: Allah Ona rahmet eylesin. İnnâ Lillâh ve İnnâ ileyhi râcîün, demiştir. (Bu defa) dediler ki:
Senin eşin öldürüldü. Kadın: Ah hüzün! dedi. Sonra Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şüphesiz kocasına karşı kadın tarafından öyle bir muhabbet ve ilgi nevî vardır ki, o (muhabbet ve ilgi) hiç bir şeye karşı olamaz.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Ömer el Ömerİ zayıftır.

1591) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)\\an; Şöyle demiştir;
Abdü'l-Eşhel kadınları Uhud günündeki şehidleri için ağlarlarken Resûullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların yakınından geçti ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Lâkin Hamza için ağlayıcı kadınlar yoktur.» buyurdu. Sonra En-sâr'ın kadınları gelip Hamza (Radıyallâhü anh) için ağlamaya başladılar. Bir süre sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyandı ve :
«Yazık o kadınlara. Hâlâ evlerine dönmemişler (mi?) Onlara emredin. Gitsinler ve bu günden sonra ölen kimse üzerinde ağlamasınlar.» buyurdu.Sindi şöyle demiştir ; Zevâid sahibinin, bu hadisi kitabına koyması, hadîsin Zevâid türünden olmasını gerektirir. Lâkin isnadının durumunu belirtmemiştir. [224]

İzahı

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -Hamza için ağlayıcı kadınlar yoktur.» sözünü, yüksek sesle ağlamanın yasaklanmasından önce buyurmuştur. Abdü'l-Eşhel kadınlarının ve En-sâr kadınlarının yüksek sesle ağladıkları, hadîsin sonundan anlaşılıyor. Çünkü hadîsin sonunda kadınların ağlaması yasaklanmıştır. Yasaklanan ağlamanın sesli ağlamak olduğu ve sessiz ağlamanın yasak olmadığı, müteaddit hadîslerle sabittir. Şu halde bu hadisle yasaklanan ağlama, sesli ağlamadır.

1592) ibn-i Ebi Evfâ (Radıyallâkü an/r,)'den; Şöyle demiştir ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mersiyeler (ölünün iyi taraflarını sayıp dökerek ağlamak) dan men etmiştir. Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Heceri vardır ki, o, cidden zayıftır. Onu zayıf sayanlar bir kişi değildir. [225]

İzahı

Hadisteki mersiye ifâdesinden maksadın nüdbe olduğu söylenmiştir. Yâni ölünün iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak diye yorumlanmıştır. H a t t â b î : Mersiyelerden yasak olan, câhiliyyet âdeti üzere niyâhat yâni sesli ağlayıp övmekle olanıdır. Nihayet olmaksızın, ölüyü övmek ve ona dua etmek ise mekruh değildir. Çünkü bâzı sa-hâbîler mersiyeler söylemişlerdir, demiştir.
Mersiyye; lügat itibariyle, sesli ağlıyarak ölünün iyi taraflarını anlatmak mânâsına geldiği gibi, ölü hakkında yazılan şiirlere de denilir. H a t t â b i' nin yukarıdaki beyânına göre câhiliyyet âde-tine gitmeden ölüyü övücü sözler söylemekte beis yoktur. [226]

54 - Üzerinde Edilen Niyâhatla Ta'zib Edilen Ölü Hakkında Gelen Hadisler Babı

1593) Ömer bin El-Hattâb (Radtyallâkü anhj'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Seilenı) şöyle buyurdu, demiştir:
-Ölü, üzerinde edilen niyâhat (sesli ağlamak) ile ta'zib edilir.»" [227]

İzahı

M u h â r İ, Müslim, Nesai ve T i r m i z i de bunu rivayet etmişlerdir.
Niyâhatın tarifi ve onunla ilgili gerekli izah, 51. bâbta geçti.

Hadisin zahirine göre ölü, dirilerin sesli ağlaması veya Ölünün iyi taraflarını anlatarak sesli ağlaması ile ta'zib edilir. Ömer (Ra-dıyallâhü anh) ve oğlu Abdullah (Radiyallâhü anh)'ın dâhil olduğu bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Fakat âlimlerin cumhuru; bu ve benzen hadisleri değişik şekillerde yorumlamışlardır. EI-Menhel yazarı, bu yorumlan şöyle sıralar:
1 - İbrahim el-Harbi, el-Müzenî ve Şafii mezhebine mensub başka âlimlere göre dirilerin ağlaması ile ölünün ta'zib edilmesi; ölünün, diriler ağlasınlar diye vasiyyet etmesi ve bu vasiyyetin yerine getirilmesi hâline mahsustur. Ebü'1-Leys es-Semerkandî: Bu yo/um, tüm ilim ehlinin kavlidir, demiştir. N e v e v i de bu kavlin cumhura âit olduğunu söyliyerek : Sahih olanı da budur, demiştir. Cumhur demiştir ki: Ölünün vasiy-yeti üzerine ağlamaya ölü sebep olmuş olur. Bu yüzden de ta'zib edilir. Ama ölü vasiyyet etmediği halde ölümünden sonra yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilmez. Çünkü Allah Teâlâ:

«Hiç bir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.[228] buyurmuştur.
2 - Dâvûd-u Zahiri ve âlimlerden bir grup; bu hadisi, ölünün ölmeden önce yakınlarını ağlamaktan men etmeyi ihmal etmesi hâline yorumlamışlardır. En-Neyl'den İbnü'l-Murâbît'in şöyle dediği nakledilmiştir: Kişi, sesli ağlamanın yasaklığım bildiği, yakınlarının ağlıyacaklarını anladığı halde bunun haramlığını öğretmediği ve onları men etmediği zaman yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilince kendi fiilinden dolayı ta'zib edilir. Başkasının fiilinden dolayı ta'zib edilmez.
3 - İbn-i Hazm ve bir cemâat, hadîsi şöyle yorumlamışlardır : Ölü, yakınları ağlarken dile getirdikleri vasıflarından dolayı ta'zib edilir. Zulüm ve haksızlıkla geçirdiği mevkii, görevi; Allah'a isyan etmek yolunda kullandığı cesareti ve yerli yerince kullanmadığı cömertliği gibi.
4 - Bâzı âlimlere göre hadîsteki ta'zib'ten murad, dirilerin sesli ağlaması sebebiyle meleklerin ölüyü kınamalarıdır.
5 - Mütekaddim âlimlerden Ebû Câ'fer Taberi, I y â z ve müteahhirden bir cemâat, şu yorumu tercih etmişlerdir: Hadisteki ta'zibten maksad, dirilerin niyâhatından dolayı, ölünün elem duymasıdır.
El-Fetih yazarı: Bütün bu yorumları ölülerin durumlarına göre toplamak mümkündür. Meselâ âdeti niyâhat olan ölü, bu âdetinden dolayı azâb görür. Yakınlarının ağlaması için vasiyyet eden kişi, va-siyyetinden dolayı ta'zib edilir. Zâlim bir kimse ölünce, dile getirilen ef âli nedeniyle ta'zib edilir. Yakınlarının niyâhat edeceklerini bilip de onları men etmeyi ihmal eden kişi, eğer ağlamalarına razı değilse niçin ihmal etti diye kınanmakla ta'zib edilir. Eğer buna razı ise, rızâsından dolayı ta'zib edilir. Bütün bu durumlardan selâmette olup, ihtiyatan yakınlarını ağlamaktan men ettiği halde ölümünden sonra yakınları muhalefet ederek niyâhat ederlerse bu ölünün ta'zibi, onların muhalefetinden ve Allah'a isyan etmelerinden dolayı duyduğu elem ve üzüntüden ibarettir, demiştir.

1594) Ebû Musa el-Kşari (Radtyalidhü un/t)'(len rivayet edildiğine jiöre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ölü, kabilesinin ve yakınlarının sesli ağlaması ile ta'zib edilir. (Ağlıyanlar:) Ey koruyucu! Ey giydirici! Ey yardımcı! Ey sığınak! ve bunların benzerini söyledikleri zaman. Ölü kıskıvrak tutulup çekilir ve (ona):
Sen böyle (mi)sin, sen şöyle (mi)sin? denilir.» Râvi Esid demiştir ki: (Bunu Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın oğlu Musa'dan dinlediğim zaman) : Sübhânallah! Şüphesiz Allah Teâlâ: «Hiç bir günahkâr, başkasının güna hım yüklenmez.[229] buyuruyor, dedim. Mûsâ bin Ebî Mûsâ:
Yazık sana! Ben Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) m Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bana tahdis ettiğini sana haber veriyorum. Artık sen Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e iftira ettiğini sanıyor (mu)sun? veya benim Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) a iftira ettiğimi sanıyor (mu)sun? dedi.Râvi Yâkub bin Humeyd'in sıkalığı ihtilaflı olduğu İçin isnadın basen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [230]

İzahı

Hadîs, Zevâid türündendir. Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım : Hayy = Kabile ve kişinin yakınları demektir. Bu kelimeden sonra gelen ve buna râci olan "Kaâlû" zamiri, çoğul için olduğundan dolayı Hayy kelimesini ölünün kabilesi ve yakınları diye terceme ettim. Bu kelime ile, diri mânâsı kastedilmiş olabilir.
Adud : Pazı demektir. Burada "Koruyucu" mânâsı kastedilmiştir. Çünkü kollar insanı korur. Ve :

Falan adam kolumdur" denilirken; "Beni korur"' mânâsı kastedilebilir.
Kâsî: Giydirici demektir.
Cebel: Dağ demektir. Burada melce' ve sığınak mânâsı kastedilmiştir.
Bu kelimelerin başında gelen "Vaa" harfleri nüdbe ve çağrı edatıdır.
Dirilerin ağlaması ile Ölünün ta'zibi hakkında gereken bilgi, bundan Önceki hadîs izahında geçmiştir

1595) Âişe (RudiyaUûhiİ anhâ)\\'A\\\ Şöyle demiştir:
Yahudi bir kadın ölmüştü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel lem) yahûdilerinonun üzerinde ağlama seslerini işitti. Ve şöyle buyurdu r
-O kadının yakınları onun üzerinde ağlıyorlar. O da kabrinde ta'zib ediliyor.»" [231]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesai ve Tirm i z i de bu hadisi kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmiş lerdir.
Tirmizi ' nin rivayeti meAlen şöyledir :
"Amrete (Radıyallâhü anhâ)dan rivayet edildiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya denildi ki;
îbn-i Ömer (RadıyalJâhü anhümâ) :
Ölü, yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilir, diyor. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
Allah Ebû Abdirrahman (yâni İbn-i ÖmerJ'e mağfiret eylesin. O, şüphesiz yalan söylemiyor. Lâkin unutmuş, veya yanılmış, (Mesele şudur:) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde ağlanan bir Yahudi kadının kabrinin yakınından geçti de şöyle buyurdu:
Yahudiler, bu kadın üzerinde ağlıyorlar ve şüphesiz bu kadın (küfründen dolayı) ta'zib edilmektedir.»
Bâzı rivayetler Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu sözünden sonra : «Hiç bir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.» mealindekiâyeti, İ b n i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadîsini redetmek üzere okumuştur.
Bu hadîsten anlaşılıyor ki Âişe iRadıyallâhü anhâ) ölünün yakınlarının ağlaması ile ta'zib edilmesi hükmüne karşıdır. Yâni bu görüşte değildir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Ebû Hâmid ve Şâfiîler' den bir cemâat Â i şe (Radıyallâhü anhâ)'nin görüşündedirler.
El-Menhel yazarı: "Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu görüşü ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin yanıldığına veya unuttuğuna hükmetmesi kabul edilmez. Çünkü yakınlarının ağlaması ile ölünün ta'zibine âit hadîsler, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den başka sahâbîlerden de rivayet edilmiştir. Sahâbîler, bunu kesinlikle ifâde etmişlerdir. Bu hadîslerin sıhhatli bir şekilde te'vili mümkün iken, bunu kabul etmemek için hiç bir sebep yoktur.
îbnü'I-Kayyım da: Sıka râvilerin rivayetlerinden sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin itirazına göre hüküm verilmez. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin bulunmadığı meclislerde sahâbîler bulunur ve Onun görmediği bâzı durumları sahâbîler görür, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin unutmuş veya yanıl mış olması ihtimâli, cidden uzaktır, demiştir
İbn ü'1-Kayyım'in işaret ettiği sikalar üzerinde Ömer bin el-Hattâb, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ve el-Mıı-ği re bin Şu'be (Radıyallâhü anhüm) bulunur. Çünkü ölünün ta'zibine .âit hadîs, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'-den sâhit olduğu gibi bunlardan da sabittir, demiştir.[232]

55 - Musîbet Üzerinde Sabretmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1596) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sabrın kemâli, musibetin ilk darbesi sırasında (tahammül ede bilmek)dir.»" [233]

İzahı

Kütüb-İ Sitte sahipleri, Taberânî ve Beyhakî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. O rivayetler uzundur. Buhâri1 nin rivayeti meâlen şöyledir: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çocuğunun kabri yanında sesle ağlayan bir kadının yanından geçmiş ve ona
«Allah'tan kork ve sabret (bağırıp çağırma).» buyurmuş.
Kadın : Haydi uzaklaş. Benim musibetim senin başına gelmemiştir, demiş. Kadın, Peygamber

(Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'i tanımamış. Sonra kadına : Bu zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)) -dir, denilmiş. Bunun üzerine kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kapısına gelmiş, orada (saray kapıları gibi) kapıcılar bulmamış ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Ben seni tanıyamadım. (Beni afvediniz) demiş. Peygamber (Sal lallahü Aleyhi ve Sellem) de bu hadisi emretmiştir."
Hadisin mânâsı şöyledir: Çok sevaba vesile olan mükemmel sabır, ancak musibetin başlangıcındaki sabırdır Çünkü o esnada sabretmek, cidden zordur.
Sadme : Bunun asıl mânâsı, sert bir şeye vurmaktır. Burada kal be musibetin gelişi mânâsında kullanılmıştır.
E1-Ha11âbî:Hadîsin mânâsı; övgüye lâyık sabır, musibetle karşılaşıldığı ilk zamandaki sabırdır, zaman ilerledikçe musibet ağırlığını yitirir ve sabretmek de kolaylaşır, demiştir.

1597) EbÛ fmâme (Radtyallâhü a»*;"den rivayet edildiğine "öre teysamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : ~ '
-Allah Sübhâne buyuruyor ki: 'Ey Adem oğlu! Musibetin ilk dar besi sırasında sabredip, sevabım (benden) istersen, ben senin için (doğrudan doğruya) Cennet'e girmekten başka bir sevaba razı olm,-yacağım.»"
Ebü Ümûme (R.A.)'nin hadisine âit senedin sahih ve ricalinin sıka ol dukları Zevâid'de bildirilmiştir

1598) Ümmü Seleme (Raihyaılâkü tı/ı/jây(hm rivayet edildiğine uö kocası,Kbu Seleme (Ra<hyallâhü anh), kendisine şu hadîsi" Resûh.llah (Sallahu Aleyhi ve Sellem) den işittiğini anlatmıştır.
Hiç bir müslüman yoktur ki, başına bir musibet gelir ve söyle meşini Allah'ın emrettiği :
= -Hepimiz Allah'ın mülkü ve yaratıklarıyız. Ve hepimiz ancak Ona dönücüleriz. Allah'ım! Bu musibetimin ecrini ancak senin katından dilerim. Artık o musibet hususunda bana ecir ver. Ve bu musibetten dolayı (kaybettiğim nimetin daha hayırlısını) ondan bedel olarak bana ver.» duasını hemen okusun da Allah o musibet üzerinde Ona ecir vermesin. Ve o musibet dolayısıyla kaçırdığı nimetten daha iyisini bedel olarak vermesin."
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki:
(Kocam) Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) ölünce bana anlattığı Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hadisini hatırladım ve;
= -Şüphesiz biz Allah'ın mülkü ve yaratıklarıyız. Ve şüphesiz hepimiz Ona dönücüleriz. Allah'ım! Bu musibetimin ecrini senin katından dilerim. Artık bu musibetim üzerine bana ecir ver.» dedim ve:
= «Ve bu musibetten dolayı kaçırdığım kocamdan
bedel olarak daha iyi bir koca ver.» demek istediğim zaman, içimde ; Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) den daha iyi bir koca bedel olarak bana verilecek (mi?) dedim. Sonra O (duâ)nın mezkûr cümlesini okudum. Bilâhere Allah, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i - Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'den— bedel olarak bana nasib etti. Ve musibetim hususunda benim ecrimi verdi." [234]

İzahı

Bu hadisi benzer lafızlarla Müslim de müteaddit senedlerle rivayet etmiştir. Hadîs bir müslümanın başına bir musibet geldiği za-rnan, hadîsteki duayı derhal okumasını tavsiye ediyor. Ve bunu ih-lâslı olarak okuduğu zaman Allah Teâlâ'nın Ona o musibetin ecrini vereceğini ve o musibet dolayısıyla kaçırdığı nimet yerine daha iyisini vereceğini müjdeler. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ), Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'nin eşiydi. Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'in vefatından sonra yaptığı bu duâ bereketiyle Allah Teâlâ Ona Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile evlenme şerefini nasîp eyledi. 1447 nolu hadiste bu konu ile ilgili kısa bilgi vardır.

Hadîsteki; cümlesi, Bakara sûresinin 156. âyetine işarettir. Aynı cümle bu âyette geçmektedir. Tam âyetin ve ondan önceki âyet ile onu takip eden âyetlerin meali şöyledir: «Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, nefislerden, ürünlerden biraz eksiltmek ile deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar ki, başlarına bir musibet geldiği zaman :
"Biz Allah'ın mülküyüz ve şüphesiz ancak Ona dönücüleriz." derler. Rabblerinin mağfiret ve

rahmeti onlaradır. Hidâyete erenler de onlardır.[235]

1599) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'dan. Şöyle demiştir:
Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) (vefat edeceği gün) kendisiyle cemâat arasında bir kapı açtı veya aradaki bir örtüyü kaldırdı. Baktı ki, cemâat Ebû Bekir (Radıyallâhü anhVm arkasında namaz kılıyor. Cemâatin bu iyi hâlini görmesinden dolayı ve gördüğü bu hâlin kendisinden sonra da devam etmesi hususunda kendisine Allah Teâlâ'mn halîfe olması ümidiyle.Allah'a hamd etti. Sonra buyurdu ki:
«Ey İnsanlar! İnsanlardan veya mü'minlerden her hangi birisinin başına bir musibet geldiğinde benim ölümüm ile onun başına gelen musibeti düşünmekle başına gelen başka musibeti hafifletsin. Çünkü benim ümmetimden hiç bir kimse, benden sonra benim musibetimden daha şiddetli bir musibetle karşılaşmıyacaktır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadında bulunan Musa bin Ubeyde er-Rabdî zayıftır. [236]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde Sindi şöyle der: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatıyla ilgili bâzı hadislerde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edeceği gün Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odası ile mescid arasındaki kapıyı açmış veya aradaki perdeyi açmış ve cemaata bakmış. Cemâat, Ebû Bekir (Radıyallâhü anhJ'ın arkasında namaza durmuştu. Cemâatin imamla beraber toplu halde namaza duruşlarından hoşlanan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hemcemâtın bu iyi hâlinden dolayı Allah'a hamd etmiş hem de ölümünden sonra ümmetinin bu iyi hâlinin devamı iÇin Allah'u Teâlâ'mn Onun yerine yardımcı olacağını umduğundan hamd etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden sonra ümmetinin başına gelecek musibetlerden dolayı dağılmalarından korktuğu için, gelecek musibetlere karşı sabırlı olmalarını tavsiye etmiş ve ümmetin başına gelen en büyük musibetin, Allah'ın Resulünün vefat etmesi musibeti olduğunu hatırlatmış, mü'minlerin başına bundan daha çetin bir musibetin gelmiyeceğini bildirmiş ve en çetin olan bu musibetin hatırlanması için mü'minin başına gelen her hangi bir musibetin hafifletilmesi yolunu göstermiştir. Zira küçük musibet, büyük musibet yanında yok olmaya mahkûmdur. Büyük musibete karşı sabreden mü'minin, küçük musibet karşısında sabırsızlık et-mesi yakışmaz."
Gerçek mânâda Allah'ın Resulünü tanıyan ve seven bir mü'min, sahih hadîslerle sabit olduğu gibi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i babasından, annesinden, evlâdından, malından ve kendi canından daha fazla sever. Hâl böyle olunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı musibetini en büyük musibet olarak görür ve tüm musibetler, bu musibet yanında onun gözünde küçülür. Allah bizi ve okuyucularımı gerçek mânâda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i seven ve şefâatma kavuşanlardan eylesin.

1600) Kl-Hüseyin hin Alî bin Ebî Talih (Raıiıyallâhü t/ıJıünitİ)\\ıın rivayet edildi&iıu' yöre; I'eyt^ımber (Satlaltuhii M< xhi ve Sellrm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Başına bir musibet gelen bir kimse, büâhere o musibeti hatırlayıp da 'İnnâ LİIlâh ve innâ ileyhi râciûn1 sözünü yenilerse, o musibet eskimiş olsa bile Allah Teâlâ ona başına o musibetin geldiği günkü ecrin bir mislini yazar,""
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedinde zayıflık vardır. Çünkü râ-vi Hişâm bin Ziyâd zayıftır. Bunu babasından mı, annesinden mi rivayet ettiği hususunda da ihtilaf vardır. Babasının ve annesinin hâli bilinmemektedir. Denildiğine göre İmam Ahmed, Hişam'ı zayıf saymıştır İbr,-i Hibbân da : O, mevzu1 hadîsleri sıka zâtlardan rivayet etmiş, demiştir. [237]

56 - Başına Musibet Gelene Ta'ziyette Bulunanın Sevabı Hakkında Gelen Hadisler Babı

1601) Abdullah bin Kbi Bekir bin Muhaınıned bin Anır bin Ha/mın dedesi[238] (Rutltyallâhİi anhiiın)''den rivâ\el edildiğine f^üre: IVyı^umber f.S«;/-faliahîi Alrvfti vr Srlituı) ijöylt1 Ijuyurdu. demiştir:
-Bir musibet nedeniyle tün kardeşine ta'ziyette bulunan hiç bir mümin yoktur ki, Allah Sübhânehu Kıyamet günü Ona keramet elbiselerinden bir takım elbise giydirmesin.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Kays Ebû Ümâre vardır. Ibn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Zehcb' de el-Kâşif'îe sıka o'.duğunu söylemiştir Buhârİ : Durumuna bakılmalıdır, demiştir. Kalan rûviler Müslim'in şartı üzerinedir

1602) Abdullah (bin Mo-'ud) (Rnılıyallnlıu <nı//)'t\vn n\âyet alilcii-ğine jföre: Kesûlulhdı (SalluUnhü Aleyhi vr Silleni) şöyle buyurdu, demiştir:
«Başına musibet gelen kimseye ta'ziyette bulunana musibet sahibinin sevabının misli vardır.-" [239]

İzahı

İlk hadib Zevâıd turündendir. T i r m ı z i E b u B e r z e (Radıyallâhü anh)'den buna yakın bir merfu' hadis rivayet etmiştir. O hadis şöyledir:
-Çocuğu ölen bir kadına ta'zi-yette bulunana Cennet'te kıymetli bir elbise giydirilir.»
Tuhfe yazarı bu hadîsin izahında Câmiü's-Sağîr şerhinde genç yaştaki kadına kocasından ve mahremi olan erkeklerden başkası ta'ziyette bulunamaz, denildiğini söylemiştir. T i r m i z i de : Bu hadis garibtir, isnadı kuvvetli değildir, demiştir.
İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î de rivayet ederek garib olduğunu söylemiş ve Alî bin Âsim'-dan başka bir râviden merfu' olarak rivayet edildiğini bilmediklerini ifâde etmiştir.
Ta'ziyet: Başına bir musibet gelen kimseye sabır tavsiye etmek ve teselli vermektir. Meselâ: Allah senin ecrini yükseltsin, sana sabır versin. Ta ki, Kur'an'da övülen sabırlılardan olasın, gibi sözler söylemektir.
Bu bâbtaki hadisler ve benzeri hadîsler, başına musibet gelene ta'ziyette bulunmanın meşruluğuna ve faziletine delâlet ederler. Ta'ziyet için söylenecek sözleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sınırla tahdit etmemiştir. Değişik sözlerle ta'ziyet edildiği rivayetleri vardır. Fıkıhçılar ta'ziyet için bâzı ifâdeler zikretmişlerdir. Bunlardan birkaç tanesinin mealini zikredelim :
1 - Bu musibetiniz dolayısıyla Allah size ecir versin. Musibetinizde kaybettiğiniz nimetin yerine, Allah daha iyisini versin. Hepimiz Allah'ın mülküyüz, mahlûkuyuz. Ve hepimiz Ona dönücüleriz.
2 - Allah senin ecrini büyütsün, âkibetini güzel eylesin ve ölüne mağfiret eylesin.
3 - Allah bu musibetin üzerine sana büyük ecir versin. Musibetine karşı iyi sabır versin. Senin âkibetini hayreylesin. Ölüne rahmet ve mağfiret eylesin. Gittiği yeri terkettiği yerden daha hayırlı etsin. [240]

Ta'ziyet Zamanı Hususunda Alimlerin Görüşleri

Hanefîler, Mâlikîl er, Şâfiîler'in cumhuru ye A h m e d' e göre ta'ziyet definden önce ve definden sonra üç güne kadar müstehabtır. Daha sonra ta'ziyet mekruhtur. Çünkü ta'-ziyetten gaye, musibet sahibini teskin etmektir. Üç gün sonra ekseriyetle acı ve keder hızını kesmiş okur. Ta'ziyet, üzüntüyü yeniletir.
Âlimler, ta'ziyet edenin veya ta'ziyet edilenin hazır olmadığı zamanı üç günlük süreden istisna etmişlerdir .Ne zaman hazır olursa, o zaman ta'ziyet işi yapılır, demişlerdir. Taberî: Hazır olma-yan için geldiği andan itibaren üç günlük süre vardır. Hastalık ve ölüm haberini duymamak mazeretleri de hazır olmamak özürü gibidir. Ş â f i î 1 e r' in bir kısmına göre ta'ziyet için sınırlı bir süre yoktur.
Âlimler, ta'ziyet için oturup beklemek hususunda ihtilâf etmişlerdir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri özetle şöyledir:
1 - Hanef iler'e göre erkeklerin mescidden başka bir yerde ta'ziyet için üç gün oturmaları caizdir. Kadınların oturması caiz değildir. Hanefîler' den bir cemaata göre ta'ziyeti için oturmak mekruhtur.
2 - Şâfiîler ile Hanbeliler'e göre gerek erkeklerin ve gerekse kadınların ta'ziyet için oturmaları mekruhtur. Makbul olanı,ölü yakınlarının işlerine gitmeleri ve onlara rastlıyanm, rastladıkları yerde ta'ziyette bulunmalarıdır.
3 - Mâlikiler'e göre ta'ziyet için oturmak caizdir.Fakat kaç güne kadar oturulacağı hususunda bir bilgi edinilememiştir.
Yukarıdaki ihtilâf, oturulan yerde münker, yâni dînen yasak olan bir şeyin bulunmaması ve yapılmaması hâline mahsustur. Burada dîne aykırı bir şey yapıldığı takdirde oturmak ve ta'ziyet

etmek haram olur. [241]

57 - Evlâdının Ölümü Musibetini Görenin Sevabı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1603) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Üç çocuğu ölen adam, Allah'ın andı yerini bulacak kadarlık süre hâriç Cehennem ateşine girmez.»" [242]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesai de bunu rivayet etmişlerdir.
Bâzı rivayetlerde «Cehennem ateşine girmez.» cümlesi yerine «Cehennem ateşi ona dokunmaz.» cümlesi bulunur
Hadisteki «...adam...» tâbirinden maksad, yalnız erkeklerin bu musibetten yararlanıp, kadınların yararlanmaması değildir. Hüküm umumidir. Nitekim Buhâri ve Tirmizî' nin rivayetlerinde bu kelime yerine: «Müslümanlardan her hangi bir kimse...» ifâdesi bulunur. Kadınların üzüntüsü daha çok ve kalbleri daha zayıf olduğuna göre erkekler mezkûr mükâfata kavuşurken kadınların mükâfatının daha az olması düşünülmez.
Hadisin metnindeki: «Yeminin çözülmesi.» ifâde siyle;Vallahi) Sizden hiç kimse yoktur ki illâ Cehennem ateşine uğrayacaktır. Bu, Rab bin tarafından hüküm ve kaza buyurulmuş bir şeydir. [243] âyetinin hükmü olan, herkesin Cehennem'e uğraması kastedilmiştir.
Bu ve bunu takıp eden âyetler; bütün insanların kıyamet günün de Cehennemin müthiş manzarasını göreceklerini, muttaki olanların selâmete kavuşacaklarını ve zâlimlerin Cehennem'e atılacaklarını bildirir. Âyetteki uğrayış, geçerken yol uğrayışı şeklinde olabilir.
Tuhfe yazarının beyânına göre e 1 - C e z e r i en-Nihâye de şöyle demiştir : 'Hadisteki kasemden maksad, Allah Teâlâ'nın :kavlidir. Araplar bir işin az sürdüğünü ifâde etmek için : Şu iş yemin tahlili (— çözülmesi) kadar sürdü, derler. Meselâ : Falan eve uğrayacağına yemin eden kişi, o yere en hafif bir uğrayışla uğramakla yeminini çözmüş olur. Onun o kısa uğ-rayışına kasem tahlili veya tahillesi denilir. Hâl böyle olunca hadisin mânâsı: Üç evlâdı ölen erkek veya kadının Cehennem'e girmesi, bir yeminin yerine getirilmesi kadar çok kısa sürer. Cehennem'e uğramak ile Cehennem'in üzerinden geçmek kastedilmiş olabilir.
El-Hâf iz, el-Fetih'te şöyle der : Cumhur; hadisteki «Tahille-tü'1-kasem» ile mezkûr âyet kastedilmiş, demiştir. H a t t â b i de : Hadisin mânâsı şudur: Üç çocuğu ölen kimse, ta'zib edilmek için Cehennem'e girmiyecek. Cehennem'in üstünden geçmek suretiyle Cehennem'e girmiş olacaktır. Bu geçiş süresi de, bir adamın yeminini çözeceği süre kadar kısa olacak, daha uzun olmıyacaktır, demiştir.'
Tuhfe yazarının belirttiğine göre hadiste va'dedilen mükâfat, sabreden kadın ve erkeğe mahsustur. Çocukların ölümü dolayısıyla sab-retmeyip niyâhat eden veya yakasını yırtmak, yüzünü, dizini dövmek ve saçını yolmak gibi yasaklanan hareketleri işleyene bu sevab yoktur.
Şu hususu da belirtelim : Hadisteki müjde, çocuklarının sağlığı konusunda gerekli tedbirleri aldıkları, hayatı üstünde titredikleri halde çocuklarını kurtaramayan baba ve anneye mahsustur. Bu itibarla çocuklarının sağlığına önem vermiyerek ölümlerine sebebiyet verenler veya seyirci kalanlar, mükâfat almıyacaklan gibi âhiret günü mes'ul olacaklardır.

1604) Utbe bin Abd es-Sülenıî[244] (Radıyallâhü anft)'<\çn rivayet edildiğine göre; Hen. Resûlullah (SalUıllahü Aleyhi vr Setfem/den şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Günah işleme çağma ulaşmayan üç çocuğu ölen hiç bir müslü-man yoktur ki, o çocuklar onu Cennet'in sekiz kapısından karşılamasınlar. O, bu kapılardan dilediğinden Cennet'e girer.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Şurahbil bin Şuf'a bulunur, tbn-i Hibbân, onu sikalar arasında zikretmiştir. Ebû Dâvûd : Şurahbil ve Cerîr sikadırlar, demiştir. Kalan râviler, Buhârî'nin şartı üzerine sened adamlarıdırlar.

1605) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Henüz günah işleme çağına gelmiyen üç çocuğu ölen müslüman her hangi bir baba ve anne yoktur ki, Allah Teâlâ o çocuklara olan rahmetinin fadlı ile hepisini Cennet'e dâhil

etmez.»" [245]

İzahı

Utbe (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid türündendir. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri ve Nesai de rivayet etmişlerdir.
Hıns: Günah demektir. Burada erginlik çağı kastedilmiştir.
Bu hadisler, erginlik çağma varmadan üç çocuğu ölen baba ve annenin Allah'ın çocuklara olan fazla rahmet ve keremiyle doğrudan doğruya yâni azâb çekmeden Cennet'e gireceklerine delâlet ediyor. Ancak baba ve annenin müslüman olması şartı koşulmuştur. Bir de bundan önceki hadisin izahında belirttiğim gibi evlâd acısına tahammül ederek sabretmeleri, niyâhat ve benzeri yasak hareketlerde bulunmamaları Şarttır.
Sindi şöyle der: Hadisin zahirine göre bu ikram, evlâdı küçük yaşta ölen baba ve anneye mahsustur. Bâzıları: Bu mükâfat, baba ve annesine yük durumunda olan küçük yaştaki çocuklar için varken, büyüyüp baba ve annesi ile beraber çalışacak ve onlara hizmet edecek yaşa gelmiş evlât için olmaz mı? demişler ise de; Ben derim ki: Hadîsin : -Çocuklar babasını (veya annesini) Cennet'in kapısından karşılarlar.» cümlesi, bu söze mânidir. Çünkü bu cümle, çocukların Cennetlik olduklarına delâlet ediyor. Halbuki erginlik çağını aşmış olan evlâdın müslüman olması ve Cennetlik olması kesin değildir. Bu kesin değil iken Onun babasını veya annesini Cennet'in sekiz kapısından karşılaması kesin olur mu? Keza hadisin: «Allah Teâlâ, çocuklara olan rahmetinin fadlı ile...» ifâdesi buna mânidir. Çünkü büyük yaşta ölen evlâdın ilâhî rahmete kavuşması kesin değil ki, Allah Ona olan üstün rahmeti ile babasına rahmet eylesin. Evet, müslüman kişinin yakınlarının ölümüne karşı sabretmesi sayesinde Cennetlik olduğuna dâir hadîsler vardır. Bu hadîslerde ölen yakının büyük veya küçük olması kaydı yoktur.

1606) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, günah işleme çağına henüz gelmemiş olan üç çocuğu kendisinden önce ölür (de sabreder) se o çocuklar, onun için Cehennem ateşinden koruyucu kale (perde) olurlar.» Bunun üzerine Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) iki çocuğu gönderdim, dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İki çocuk da» buyurdu. Bunun üzerine Kur'an okuyucularının büyüğü Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) :
Ben bir çocuk gönderdim, dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :-Bir çocuk da» buyurdu." [246]

İzahı

Tirmizi de bu hadisi rivayet etmiştir.Tirmizi' nin ri vayetinde hadisin sonunda şu ilâve vardır:
«Lâkin bu mükâfat ancak musibetin ilk darbesi anında sabretmekle hâsı) olur.»
Hadis, erginlik çağına henüz varmamış olan üç çocuğu ölen bir baba veya anne, çocuklarının ölümleri musibetinin ilk darbesinde sabrettikleri takdirde bu çocukların kendisini Cehennem ateşinden bir kale gibi koruyacaklarını müjdeliyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadisi buyururken E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) küçük yaşta iki çocuğunun öldüğünü haber vererek bunun sevabını öğrenmek istemiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çocuğu ölenin de bu mükâfata kavuşacağını bildirmiştir. Bu defa Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) bir çocuğunun öldüğünü bildirmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çocu ğu ölene de bu mükâfatın verileceğini belirtmiştir. Ti rm izi1 nin yukarıdaki ilâvesinde belirtildiği gibi bu sevaba erişebilmek için ço cuklarının ölüm musibetinin ilk darbesinde sabretmek şartı mevcuttur. Hadîste Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) için; "Kur'an okuyucularının büyüğü'1 vasfı verilmiştir. Çünkü Peygam-
ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «En iyi okuyanınız Übeyy'dir,» buyurmuştur.Bu bâbta rivayet edilen hadisler, Müslümanların küçük yaşta ölen çocuklarının Cennetlik olduklarına delâlet ediyorlar. Bu hususta icma1 vardır.
Müşriklerin küçük yaşta ölen çocuklarına gelince; bunlar hakkında ihtilâf vardır:
Ebû Hanife bunların Cennetlik veya Cehennemlik olduklarına hükme t mey ip, bu hususta bir şey söylememeyi seçmiştir. îbnü'l'Mübârek, Ammâr ve îshak bin Raha-v e y h ' in mezhebleri de bu'dur.

Nevevi : Sahih olanı, bunların Cennetlik olmalarıdır, demiştir.
Bunların Cennet ehlinin hizmetçisi oldukları hakkında rivayet vardır.
Celâleddi n-i Devvâni ise, bunların Cehennemlik olduklarını söylemiştir. [247]

58 - Sıkt (= Düşük Çocuk) Musibeti Başına (Gelen Hakkındaki Hadisler Babı

I607) Kbû Hüreyrt* (Radıyullâhü anh)\\ç\\ rivayet edildiğine yöre: Resûlullah (Suilalhıhü Mty/ıİ vr Stiİrm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Önümde göndereceğim bir düşük çocuk, arkamda bırakacağım bir atlıdan şüphesiz bana daha sevimlidir.»"
Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ben derim ki : Râvi Yezid'in Ebü Hürsyre (R.A.)'e yetişmediğini el-Müzzi, Tehzib'te ve Etrafta söylemiştir. Diğer râvi olan Yezid bin AbdülmeHk'i İbn-i Sa'd sıka saymış ise de Ahmed, İbn-i Muin ve halef, onu zayıf saymışlardır.

1608) Ali Bin Ebi Tâlib (Rtuiıva/ltİhii unh)\Wn rivayet edildiğine : Resûlullah (SnUallakü Alrvhi Srihm) ^iiyle buyurdu, demiştir.
«Allah Sıkt (düşük çocuk) un baba ve annesini cehennem ateşine sokacağı zaman, sıkt şüphesiz Rabbiyle cidden münâkaşa ve mücâdele eder (cidden onlar için şefaat eder.) Nihayet denilir ki: Ey Rabbiyle münâkaşa ve mücâdele eden sıkt! Babanı ve anneni Cennet'e dâhil et. Bunun üzerine sıkt, serer (ebenin çocuğun göbeğinden kestiği parça) ile onları çekerek Cennet'e dâhil eder.»"
Ebû Alî: cümlesinin mânâsı: «Sıkt Rabbine kızar.»dır, demiştir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi Mendel bin Ali'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir.

1609) Muâz bin Cebel (Radıyailâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallgllahü Aleyhi ve Scîlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Nefsim, kudret elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, sıkt'ın annesi ecir talebiyle düşük çocuğun musibetine sabrettiği zaman; şüphesiz sıkt, annesini kendi sereriyle Cennet'e çeker (götürür.)»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yahya bin Ubeydillah bin Mevhîb bulunur. Âlimler, onun zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. [248]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Zevâid türündendirler.
Sıkt: Düşük çocuk, demektir. Asgarî doğum süresi olan altı ayı doldurmadan doğan çocuğa sıkt denilir. Hadîs, bu durumda doğan çocukların baba ve annelerinin başlarına gelen bu musibete sabrettikleri takdirde sıkt'ın onlara şefaatçi olacağını bildiriyor.
Serer: Doğumdan sonra ebenin göbekten kestiği parçadır. Mürağama : Mücâdele ve münâkaşa demektir. Ebû Alî' nin beyânına göre çekişme ve kızışma denir. Sıkt'ın Allah ile çekişmesi,kızışması ve mücâdele etmesinden maksad, baba ve annesinin cehennemden kurtarılarak cennetlik olmaları için Allah katında İsrarla şefaat etmesidir.
Sıkt'ın baba ve annesini göbeğinden kesilen parça ile çekip götürmesi mecâzîdL1. Manevî bir bağ ile aralarında kurulacak irtibatla ve sıkt'ın öncülüğünde baba ve annesinin cennete götürülmesi kastedilmiş olabilir. Veyahut Allah Teâlâ, serere başka bir şekil verir ve yeni şekil alacak serer ile sıkt, baba ve annesini Cennet'e gö tiîrür. [249]

59 - Ölünün Ev Halkına Gönderilen Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1610) Abdullah bin Ca'fer bin Ebî Tâlib[250] (Radtyallâhü anhü-mâ)'dan; Şöyle demiştir:
Câ'fer (bin Ebî Tâlib) (Radıyailâhü anh)'ın şehâdet haberi gelince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Câ'fer'in ev halkı için yemek yapınız. Çünkü onları meşgul eden bir şey onların başına gelmiştir.»"

1611) Esma' hinti I'ıım'vs [251] (kudıvuHâhii tinfıâ)'(\;ın; Şöyle deniştir :
Ca'fer-(bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh) şehid edilince Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

kendi ev halkının yanma döndü ve :
-Ca'fer'in ev halkı, ölülerinin durumu ile cidden meşguldürler. Bunun için onlara yemek yapınız.» buyurdu."
Abdullah demiştir ki: Ölünün ev halkına yemek yapmak hadîs emri oluncaya kadar devam edegelen bir âdet idi. Sonra terkedildi.Sindi şöyle demiştir : Bunun senedinde ümmü Isâ bulunur. Bu kadın meçhuldür. İsmi anılmamıştır. Râvi Ümmü Avn da böyledir. [252]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Şafiî, A h -med, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesaî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, hadisin hasen olduğunu; İ h n üs S e k ü n de sahih olduğunu söylemiştir.
Esma' (Radıyallâhü anhâJ'nin hadisi Zevâid türünden olup, Ahmed ve Tabarâni tarafından rivayet edilmiştir.
Ebû T â 1 i b ' in oğlu ve Uz. Ali (Radıyallâhü anh) in kardeşi C a'f o r (Radıyallâhü anh) M u t e savaşında hicretin 8. yılı Abdullah bin Ravûha ve Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber şehid edilince bir mıı-cize olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine ' de ynı anda durumu sahâbîlere duyurmuştur. Bu hadisi de o sırada emretmiştir.
Hadîs; ölünün ev halkının ölüm üzüntüsü ile meşgul oldukları için onlara yemek yapılmasının matlub olduğuna delâlet ediyor. Dört mezhebin bu husustaki görüşlerini el-Menhel'den özetliyerek buraya alıyorum :
1 - Hanefi Fıkıh kitaplarından Fethü'I-Kadir'de : Ölünün ev halkı komşularının ve ölünün uzak akrabalarının; ölünün ev halkı için bir gün ve bir gece yetecek kadar yemek hazırlamaları müs-tehaptır. (Bu arada bu hadis zikredilmiştir.) Ölünün ev halkının ziyafet vermeleri mekruhtur. Çünkü ziyafet, sevinç hâlinde meşrudur. Bu gibi hallerde meşru değildir, çirkin bir bid'attır. Buna delil,C e -r i r (Radıyallâhü anh)'in (1612 nolu) hadîsidir, denilmiştir.
2 - Mâlikîler'e göre ölünün ev halkına yemek hediye etmek mendubtur. Çünkü yemek yapmakla meşgul olamazlar. Ancak ölünün ev halkı yüksek sesle ağlamak veya çirkin bir söz söylemekle meşgul olurlarsa onlara yemek göndermek haramdır. Çünkü sürdürdükleri haram hareketlerine yardım edilmiş olur.
3 - Şâfiiler'e göre ölünün ev halkının komşuları ve ak-rablarmın onlara bir gün ve bir gece yetecek kadar yemek yapmaları ve yemek yemeleri için onlara İsrar etmeleri müstehabtır. Niyâ-hat edenlere yemek yapmak haramdır. Çünkü günah işlemeye yardım etmektir. Ölünün ev halkının yemek yapıp, halkı yemeğe çağırmaları mekruhtur. Bunların delili de Cerir (Radıyallâhü anh)'in 1612 nolu hadisidir.Şâfii1er' den Zekeriyya el-Ensâ-r i : Cerir (Radıyallâhü anh)'in hadîsi kerahetin ötesinde ha-ramlığa delâlet eder, demiştir.
4 - Hanbelîler'e göre üç güne kadar ölünün ev halkına yemek yapıp göndermek sünnettir. Onların yanında toplanan halk için yemek yapılmaz. Hattâ mekruhtur. Çünkü halkın orada toplanması mekruhtur. Onlara yemek yedirmek, mekruh bir işe yardımcı olmak demektir.Ahmed: Toplanan halka yemek yapmak câ-hiliyyet devrinin işidir, demiş ve şiddetle buna karşı çıkmıştır. [253]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Ölünün ev halkına ziyadesiyle şefkat etmek ve onlara yemek yapmak meşru ve matlubtur. [254]

60 - Ölünün Ev Halkının Yanında Toplanmaktan Ve (Ölünün Ev Halkı Tarafından) Toplanan Halka Yemek Yapmaktan Nehîy Hakkında Gelen Hadîs Bâki

1612) Cerîr bin Abdillah el-Iîeceli (Rudıyallâhü anh)'den, Şöyle demiştir :
Biz ölünün ev halkının yanında toplanmayı ve onların (toplanan lar için) yemek yapmalarını niyâhattan (bir çeşit) görürdük.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. İlk tarîkin râvi-leri, Buhârî'nin şartı üzerinedirler. îkinci tarîkin râvileri, Müslim'in şartı üzerine-dirler. [255]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîs, ölünün ev halkının yanında halkın toplanmasını ve toplanan halk için ev halkının yemek yapmasının yasaklığına delâlet ediyor. Âlimler bu yasağı kerahet mânâsına yorumlamışlardır. Ancak bundan önceki hadîsler bölümünde anlattığım gibi Zekeriy-ya el-Ensâri; Bu hadisin zahirine göre ev halkının yemek yapması haramdır, demiştir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerini bundan önceki bâbta zikretmiştik. El-Menhel yazarı şöyle der: Ta'ziyet için gelenlere ölünün ev halkının yemek yapmasının caiz olmaması, buna ihtiyaç ve zaruret olmaması şartına bağlıdır İhtiyaç ve zaruret olduğunda meşelâ ta'ziyet için uzak bir yerden bir adam gelip, geceleyin orada yat mak ihtiyacını duyarsa, ona yemek yapmak caizdir.
Ancak yetimlerin malından ona yemek yedirilemez. Eğer Ölünün malı yetimlere kalırsa, uzak yerden gelenleri ağırlamak, köy halkına aittir. [256]

61 - Gurbette Ölen Kimse Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1613) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Gurbet ölümü şehidliktir.»
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnadda el-Hüzeyl bin el-Hakem bulunur. Buharı Onun hadîsinin münker olduğunu, İbn-i Adiyy Onun hadisinin doğru olmadığını. İbn-i Hibbân da Onun hadisini cidden münker olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Muin de : Bu hadîs münker olup bir şey değildir. Ben el-Hüzeyl'den hadîs yazmışımdır. Onun hadîsinde beis yoktur, demiştir. [257]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Dârekutni, İbn-i Ömer {Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Oradaki rivayetin senedinde el-Hüzeyl A b d ülaziz1 den. Oda N â f i' -den, O da İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
S i n d î şöyle demiştir : Suyûti; İbnü'l-Cevzî bu hadîsi başka bir yoldan A b d ü 1 a z i z * den rivayetle mevzu' hadîsler arasında zikretmiş ise de bunda isabet etmemiştir. Ben, el-Leâli'İ-Maslûa'da bu hadis için çok tarîk sevketmişimdir, demiştir. El-Hâf iz İbn-i Hâcer'de et-Tercîh'te : İ b n - i M â -c e h ' in senedi zayıftır. Çünkü e 1 Hüzey1' in hadîsi mün-kerdir, demiştir. Dârekutni'de el-İle]'de el-Hüzeyl' den dolayı seneddeki ihtilâfı zikretmiş ve e 1 - H ü z e y I ' in Abdül-a z i z aracılığıyla N â f i ' den ve N â f i ' in de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan senedin sahih olduğunu anlatmıştır.
Hadîs : Gurbet diyarında Ölen bir mü'minin âhiret sevabı açı sından şehid olduğuna delâlet ediyor.

1614) Abdullah bin Amr (Raâtyalıâhü anfmmâ)'di\n; Şöyle demiştir:
Medine doğumlulardan bir adam Medine'de vefat etti. Peygamber fSallallahü Aleyhi ve Sellem) onun cenaze namazını kıldırdıktan sonra :
— «Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi.» buyurdu. Cemaattan bir adam :
— Niye yâ Resülallah! dedi. Efendimiz:
— «Şüphesiz adam doğduğu yerden başka bir yerde öldüğü zaman cennette onun için, doğduğu yerden ecelinin kesildiği yere ka dar bîr mesafe ölçülür.» buyurdu." [258]

İzahı

Nesai de bunu rivayet etmiştir. Hadîs, gurbet diyarında ölmenin faziletine delâlet eder. Hadisin zahirine göre gurbette ölen adama, Öldüğü yer ile memleketi arasındaki mesafe kadar cennet te yer verilir. Bu yer, gurbette öldüğü için verilir. Başka iyiliklerden dolayı fazla yer verilmesine bu hadîs mâni değildir. Sindi' nin beyânına göre bâzı âlimler: Bu hadîs, gurbette ölen kimsenin kab-rinin bu kadar genişletileceğine dâirdir, demişler ise de hadîs bu mânâya pek delâlet etmez.
Medîne ' de ölmenin fazileti hakkında hadisler varken Medîne' de ölen adam için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi.» temennisinden maksad, M e d i n e ' de ölmemesini dilemek değildir. S i n d i' -nin dediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şu olabilir: Keşke bu adam M e d î n e ' ye hicret etmiş bir yabancı olsaydı. Veya buna benzer bir temenni olabilir. Zâten hadîsteki ifâdeye dikkat edilirse gayenin; Medine' den başka bir yerde ölmesi değil, doğduğu yerden başka bir yerde ölmek temennisi olduğu

görülür. [259]

62 - Hasta İken Ölen Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı

1615) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü awA>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hasta iken ölen bir kimse, (âhiret sevabı bakımından) şehid olarak Ölmüş olur. Kabir fitnesinden korunur. Sabah, akşam cennetten nzıklandırıhr.»"
Not: Zevâid yazarı şöyle demiştir : Mâlik, Yahya bin Saîd, el-Kattan ve İbn-i Muin bu seneddeki râvi İbrahim bin Muhammedi tekzib etmişlerdir. [260]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin isnadı zayıftır. Sindi: Bu hadis sahih olduğu takdirde ishal ve siroz hastalığı gibi özel bir has-talığa yorumlamak gerekir, demiştir. Çünkü bâzı hastalıklarla ölen kimselerin âhiret sevabı bakımından şehid gibi olduklarına dâir hadisler vardır. Müellifin 2804 nolu hadisinde şehid hükmünde olanlardan birisi de karın hastalığı ile ölen kimsedir. Yâni ishal veya karnında su birikmesi hastalığı ile ölenler şehid hükmündedir. Eğer bu hadis sahih ise; bundan maksad, bu nevi hastalıklardır. Yoksa her hangi bir hastalıkla ölen kimsenin şehid hükmünde olduğu kas-tedilmemiştir. Sindi' nin beyânına göre hadisteki kabir fitnesinden maksad, meleklerin sorularıdır. Çünkü bu sorular, bir nevi imtihandır. Fitne kelimesinin asıl mânâsı imtihandır.
Sindi, bu hadisin isnadı hakkında aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
Suyuti: İbnü'1-Ce vzi bu hadîsi mevzu' hadîsler arasında zikrederek nedeninin de râvi İbrahim bin Muham-med bin Ebî Yahya el-Eslemi olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu râvi terkedilmiş bir kimsedir. Ahmed bin Hanbe1 demiştir ki: Hadisin asli; «Düşmana karşı nöbet beklerken ölen bir kimse...» dır. Dârekutni' nin İbrahim bin Ebi Yahya1 dan senedle naklettiğine göre î b - rahim şöyle demiştir: Ben, îbn-i Cüreyc'e; hadisini anlattım. Fakat kendisi benden; hadisini rivâyet etti. Halbuki ben Ona böyle hadis rivayetinde bulunamadım, demiştir.
Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki: Ebü'l-Hasan ed-Dârekutni şöyle demiştir: Bize Muhammed tahdis etti, Dedi ki : Bize Ahmed bin Âlî tahdis etti. O da dedi ki: Bize îbn-i Ebi Sekine el-Halebî tahdis etti ve dedi ki: Ben İbrahim bin Ebî Yahya' dan işittim. Dedi ki: Allah, benim ile Mâlik arasında hükmedecektir. Mâlik beni Kaderiyye mezhebine mensub olarak isimlendirmiştir. İbn-i Cüreyc'e gelince; Ben Ona Musa bin V e r d â n' dan tahdis ettim. Dedim ki: M û s â' mn İbra-h i m' den, Onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den
rivayet ettiğine göre Düşmana karşı nöbet beklerken ölen kimse (âluret sevabı bakımından) şehid olarak ölmüş olur." buyurulmuştur. Fakat İbn-i Cüreyc beni annem tarafımdan dedeme nisbet ederek benden, «Hasta iken ölen kimse şehid olarak ölmüş olur.» hadisini rivayet etti. Halbuki ben Ona böyle hadiste bulunmadım.
Zevâid y-Az.ni), yukarıdaki nakilleri yaptıktan sonra şöyle der: Bu hadisin isnadında bulunan İbrahim bin Muhammed'i Mâlik, Yahya bin Said el-Kattan ve îbn-i Muin yalanlamışlardır. İmam Ahmed bin Hanbel de: O, kadercidir. Mu'tezilİ'dir, cehmî'dir, her belâ onda vardır, de Buhâri de O, cehmî'dir. İbnü'l-Mübârek ve herkes Onu terketmiştir. [261]

63 - Ölünün Kemiklerini Kırmaktan Nehiy Hakkında Bir Bâb

1616) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«ölünün kemiğini kırmak, diri iken kemiğini kırmak gibidir. [262]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazan, bu hadîsin izahında şöyle der : Hadîsten maksad; kişinin hayatta iken eziyet duyduğu şeylerden ölü iken de eziyet duyduğunu beyan etmektir. Şu halde diri iken ona ihanet edilmediği gibi. Ölü iken de ihanet edemez. Nitekim İ b n - i E b i Ş e y b e ' nin tahriç ettiğine göre tbn-i M e s ' u d (Radıyal-lâhü anh) :

'Mü mine ölü iken eziyet etmek hayatta iken eziyet etmek gibidir" demiştir. İbn-i Hacer de: Bu duruma göre dirinin lezzet duyduğu şeylerden ölü de lezzet duyar, demiştir.
Hadisten maksad, dirinin kemiğini kırmak haram olduğu gibi ölünün kemiğini kırmak 4a haramdır.
Suyu ti, Ebû Dâvûd1 un haşiyesinde bu hadisin sebebini şöyle zikreder : C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: "Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile beraber, bir cenazeye çıktık. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabrin kenarında oturdu. Biz de beraberinde oturduk. Mezar kazıcısı toprak altından bir bacak veya kol kemiğini çıkardı. Onu kırmak istedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Onu kırma! Senin onu ölü iken kırman, onu diri iken kırman gibidir. Lâkin onu kabrin kenarında toprağa göm.» buyurdu." [263]

Hadisin Fıkıh Yönü

1 - Kabir kazıcısı kazarken çıkacak ölülerin kemiklerini korumalı, kırmamah ve toprağa gömmelidir. Ehl-i kitabın kemikleri de bu hükme tâbidir.
2 - İnsana diri iken de, ölü iken de saygı gösterilmelidir.
3 - Dirinin eziyet duyduğu şeylerden ölü de eziyet duyar.

1617) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Günah hususunda ölünün kemiğini kırmak, dirinin kemiğini kırmak gibidir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Abdullah bin Ziy&d bulunur. Bu adam meçhuldür. Bunun terkedilmişlerden olan Abdullah bin Ziyâd bin Sem'an el-Medenl olduğu'umulur. [264]

64 - Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn (Son) Hastalığının Anlatılması Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Bilindiği gibi Veda haccında inen M â i d e sûresinin üçüncü âyetiyle İslâm dininin kemâle erdiği bildirilmişti. Gerek bu âyet gerekse N a s r sûresinin inişi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı zamanının yaklaşmış olduğuna birer işaret idi. 1621 nolu hadîste ifâde edildiği gibi her yıl Ramazan ayında C i b -r i (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe gelerek bir defa Kur1 an mukabelesi edilirken bu yıl iki defa mukabele okunması da Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatının yaklaştığına bir işaretti. Yine her yıl Ramazan ayında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 10 gün itikafta kalırken bu yıl yirmi gün itikafta kalmıştı. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meşhur Veda haccı hutbesinde vefatı zamanının yaklaştığını cemaata hissettirmişti. M e d î n e' ye dönüşünde U h u d şehidlerini ziyaret ederek onların cenaze namazını kılmış veya onlara dua etmişti. Son hastalığından bir gün önce Baki1 mezarlığına gidip orada defnedilmiş mü'minler için istiğfar etmişti. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âdeta dirilere ve ölülere veda ediyordu.
Baki' mezarlığından döndüğü gece M e y m û n e (Radı-yallâhü anhâ)'nin odasında idi. Ve o gece hastalandı. Vâki di1-nin anlattığına göre hastalığı Zeyneb b int-i Cahş (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin odasında şiddetlendi.
Hadis ve Siyer âlimleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığının başlangıcı, süresi ve vefat târihi hususunda mü-teaddid rivayetler nakletmelerdir. Bu rivayetleri buraya özelle nak iedelim :
Ahmüd bin Hanbelin Â ı ^u (KadıyaJlâlıu anhâ)' don olan rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Pazartesi günü vefat edip Çarşam ba günü def-nedilmiştir.
U r v e (Kadıyallâhü aıhJ'den olan rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rebiü'1-Ev vel ayının ilk gününe rastlayan Pazartesi günü öğleden sonra güneş batmaya yöneldiği sırada vefat etmiştir.
V a k i d I' nin Ebû M a ' ş e r ' den rivayet ettiğine göre hicretin 11. yılı S a f e r ayının 19. Çarşamba günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığı şiddetlenmiş, hastalığı 13 gün sürmüş ve Rebiülevvel'in Pazartesi'ye rastlayan ikinci günü vefat etmiştir. Eğer S a f e r ayı 30 gün çekmiş ise, hastalığı 13 gün sürdüğüne göre vefatın, Rebiüle v-v e 1' in 1. gününe rastlaması gerekir. Rivayetleri inceleyenler, vefatın ayın ilk gününe rastladığını bildiren rivayeti kuvvetli bulmuşlardır.
M ü s 1 i m ' in Â i ş e (HacuyaJâJıü anhâ) dan olan rivayetine göre hastalık M e y m û n e

(Radıyallâhü anhâ)'nin odasında başlamış, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin muvâfakatıyla Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına götürülmüştür.
Hastalığın S a f e r' in 23'inci günü başladığı ve Rebİ ü I-evvel'in 12. Pazartesi günü vefatın vuku' bulduğu V â -k i d i' de rivayet edilmiştir.* Fakat bu rivayetler, ilk rivayet kadar kuvvetli görülmemiştir.
Hulâsa, kuvvetli rivayete göre Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicretin 11. yılı S a f e r ayının 19. günü M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında hastalanmış, beş gün sonra Pazartesi günü Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına geçmiş, 8 gün de burada yatmıştır. Rebiülevvel ayının Pazartesiye rastlayan birinci günü öğleden sonra ve güneş batmadan önce vefat etmiş, Çarşamba günü defnedilmiştir.

1618) Ubeydullah bin Abdillah (bin Utbe bin Mes'ud) (Radtyullâhü anhümâ)[265]'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya:
Ey annem! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hastalı ğım bana anlatıver, diye dilekte bulundum. Dedi ki i Efendimiz hastalandı, hastalığında üflemeye başladı. Biz Onun üfleyişini kuru üzüm yiyicisinin üfleyişine benzetiyorduk. O, sırayla eşlerinin odalarında dolaşıyordu. Hastalığı ağır lası nca Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında olması ve eşlerinin sırayla onun yanında kalmaları için eşlerinden müsâade istedi.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: (Eşleri izin verince) Resü lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki adam arasında ve ayakları yerde sürüne sürüne benim odama girdi. O iki adamın birisi Abbâs {Radıyallâhü anh) idi.
Ubeydullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, Âişe (RadıyaJ lâhü anhâ) nin bu hadîsini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya anlattım. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin, ismini belirtmediği adamın kim olduğunu biliyor musun? O, Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) dır, dedi."

16l9) Aişe (Radıyullâhü anhâ)'&dv\; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şeytanlardan ve hastalıklardan) şu kelimelerle Allah'a sığınırdı:
— -Ey insanların Rabbi! Şu hastanın hastalığım gider ve şifâ buyur. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiç bir şifâ yoktur. (Bu hastaya) öyle bir şifâ ver ki, O şifâ hiç bir hastalığın izini bırakmıyacak.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığında ağırlaşınca Onun elini tuttum. Ve bu kelimeleri okuyup, Onun mübarek vücûduna elimi sürmeye başladım. Sonra elini benim elimden çekip çıkardı. Daha sonra:
-Allah'ım bana mağfiret eyle ve beni refik i a'lâ'ya eriştir.» buyurdu.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den işittiğim son sözü bu idi." [266]

İzahı

B u h â r i de bu iki hadîsi rivayet etmiştir.
İlk hadîste Peygamber (Sallajlahü Aleyhi ve Sellem)'in hasta lığındaki üflemesi, kuru üzüm yiyenin üflemesine benzetilmiştir. Sindi: Yâni çekirdekli kuru üzüm yiyen kişinin, çekirdeği ağzından atarken üflemesine benzetilmiş, diyor.
Miftâhü'1-Hâce yazarı da : Kuru üzüm yiyen kişinin, kuru üzümün üstündeki hafif tozu ve toprağı gidermek için hafifçe üflediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığın ve zayıflığın şiddetinden dolayı mübarek vücûduna üflerdi, diyor. Bu arada Sindi' nin yukarıdaki benzetme şeklini de tekrarlıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağlığında muhterem eşlerinin odalarında sırayla gecelerdi. Son hastalığının ilk günlerinde nöbet işini aynen tatbik ettiği; ağırlaşınca bütün eşlerinin muvâ-fakatıyla Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında devamlı kaldığı ve eşlerinin sırayla Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında Onun yanında kaldıkları, bu hadîsten anlaşılıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağırlaştığında Abbâs (Radıyallâhü anh) ile Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) Onun koltuklarına girmişler ve kendisi onlara dayanarak Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına götürülmüş; hastalık nedeniyle ayakta tutunamadığı için mübarek ayaklan yerde çizgi çizer-cesine sürtüne sürtüne götürülmüştür.
İkinci hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selıem) : «Allah'ım! Bana mağfiret eyle. Ve heni refiki a'lâ'ya eriştir.» buyur muştur.

Refiki a'ladan kasdedilen mânâ hususunda müteaddit beyanlar vardır.
İbni İshak ve Cevheri'ye göre -Refiki A'lâ» Cen net'tir. Hattâbi: «Refik-i A'lâ- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ruhu, yüksek makamlara yükselirken kendi sine refakat eden meleklerdir, demiştir.
Sarih K i r m â n î : Refik-i A'lâ, Nisa sûresi âyetinde : «Güzel refik» diye vasıflandırılan Peygamberler, sâdık kullar, şehidler ve sâlih insanlardır, demiştir. Bu yorum, bundan sonra gelecek hadise daha uygundur. İbn-i Hanbel'in rivayetine göre bu yorum Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den da nakledilmiştir.
K a s ta 1 â n î : Refîk-i A'Iâ ile yüksek makamdaki Peygamber Inr cenuU'.tı kastedilmiş olabilir,

1620) Aişe (Radıyallâhü anhâ)\\An\ Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim :
-Hastalanıp da dünya (da kalmak) ile âhirette göçmek) arasın da muhayyer kılınmayan hiç bir Peygamber yoktur.»
Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığa tutulunca boğazı kısılıp sesi değişerek kalınlaştı. Sonra:[267] âyetini okuduğunu işittim. Artık anladım ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu iki dilek arasında muhayyer bırakıldı (O âhireti seçti.)" [268]

İzahı

B u h â r i de bu hadîsi rivayet etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sekerât hâlinde okuduğu bildirilen âyet, N i -s â sûresinin 69'uncu âyetinin bir parçasıdır. Âyetin tamamının meali şöyledir:
«Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, onlar Allah'ın kendile rine nimet verdiği Peygamberler, siddıklar, şehidler ve sâlihlerle be raberdirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.»

1621) Aişe (R ad t yuh ahit imhaydım; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşleri Onun yanında toplandı. Oraya gelmeyen kalmadı. Biraz sonra (Peygamber (Sal lallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) geldi. Onun yürüyüşü, sanki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
yürüyüşü idi.
(Hasta yatan) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Merhaba kızım.- buyurdu. Sonra Onu soluna oturttu. Daha sonra Ona gizli bir şey söyledi Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ağladı. Daha sonra (yine) Onunla gizli bir şey konuştu. Bu defa Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) güldü. Ben Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'ya:
— Seni ağlatan nedir? diye sordum. O:
— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırrını İfşa edemem diye cevap verdi. Ben :
— Bugün (gördüğüm) gibi hiç bir zaman bir üzüntüye çok yakın bir sevinci görmedim, dedim. FâtımatRadıyallâhıı anhâ) ağladığı zaman ben Ona:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizden ayrı olarak sana özel bir şey mi söyledi ki bunun üzerine ağlıyorsun? dedim. Ve ne söylediğini Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Fâtıma (Radı
yallâhü anhâ) :
— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sırrını ifşa edecek değilim, dedi. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince ve ne söylediğini Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ya sordum. Dedi ki:
— O, her yıl Cebrail'in kendisiyle bir defa Kur'an'ı mukabele ettiğini bu yıl iki defa mukabele ettiğini bana anlatıyordu. Ve :
—« (Ey kızım!) Ecelimin yaklaştığını sanıyorum. Benim ev halkımdan bana iltihak edecek ilk kişi sensin. Ben senin için ne güzel selefim.» buyurdu. Bunun üzerine ağladım. Sonra bana gizli olarak:
— «Sen mü'minlerin kadınlarının veya bu ümmetin kadınlarının büyüğü olmana razı olmaz mısın?» buyurdu. Ben bunun İçin gül düm."

1622) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den fazla hastalığı şid detli olan hiç bir kimse görmedim."

1623) Aişe (Radtyallahü attftâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i gördüm. Vefat ediyordu. Yanında bir kab su vardı. Elini kaba sokup yüzünü suyla meshediyordu. Sonra:
«Allah'ım! Ölümün şiddetleri karşısında bana yardımcı ol.» buyuruyordu."

1624) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhy&en: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baktığım son bakış, (vefat edeceği) Pazartesi günü (mescid ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nin odası arasındaki kapının üstündeki) perdenin kaldırılması (ile) oldu. Perde kaldırılınca mübarek yüzüne baktım. Sanki mushaf'ın yaprağıydı. Cemâat da Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'ın arkasında namazdaydı. Ebû Bekir (Radıyallâhü ahn) Onun geleceğini sanarak çekilmek istedi. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:
«Yerinde dur.» diye işaret buyurdu. Ve perdeyi indirdi. O günün sonunda vefat etti." [269]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) nın yukardaki hadîslerini B u h â r i de rivayet etmiştir
1621 nolu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t ı m a ' ya :
-Benim ehli Beytimde ilk olarak sen benim yanıma geleceksin.»
buyurduğu belirtilmiştir. Bu haber, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir mucizesi idi.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Pey gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ancak altı ay yaşamış ve Ehli Beyt'den ilk vefat eden O olmuştur. Enes (Radıyallâhü anhJ'in hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in
mübarek yüzü E n e s (Radıyallâhü anh) tarafından mushaf yaprağına benzetilmiştir. N e v e v i : Bu benzetme ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünün güzelliği, nur-luluğu ifâde edilmek istenmiş, demiştir. Sindi: Nevevi' nin zikrettiği hususlara ilâveten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünün muhabbet ve azametinin, gönüllerde Mushaf yaprağına duyulan muhabbet ve saygı gibi kökleştiğini ifâde eder. Eğer ğönüllerdeki muhabbet ve saygı durumu olmamış olsaydı Mushaf yaprağının benzetmeye esas alınmasının hikmeti kalmazdı, demiştir. .
B u h â r i' nin E n e s (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetine göre E b û Bekir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yerine üç günde onyedi vakit namaz kıldırmış-tır. Bu onyedi vakit, Cuma gecesi yatsı namazından, vefat günü sabah namazına kadar hesaplanmıştır. Bu hesaba göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son kıldırdığı namazın akşam namazı olması gerekir.

1625) İ'miYiü Seleme (Radıyatlâhü anhâ)'fran: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği hastalığında : «Namaza ve sağ ellerinin mâlik olduğu şeylere (önem veriniz, thmal etmeyiniz.)» buyuruyordu. Mübarek dili bu kelimeyi döndürmeyecek hâle gelinceye kadar devamlı bunu söylüyordu.Bunun senedinin Buhftrl v« Müslim'in şartı üzerin» sahih olduju Ze-vâid'de bildirilmiştir. [270]

İzahı

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğu notta belirtilmiştir.
«Eymân» kelimesi "Yemin"in çoğuludur. Yemin; Sağ el demektir. Eşya genellikle sağ elle mubayaa edildiği için hadiste: «... sağ ellerinizin mâlik olduğu ifâdesi kullanılmıştır Aslında mâlik, kişinin sağ eli değil, kendisidir. Burada bu ifâde ile mallar kastedilmiş olabilir. Buna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Sahip olduğunuz mallara Önem veriniz.» buyurmuş olur. Yâni malların zekâtına önem veriniz, hakkıyla ve usûlüne uygun olarak ödenmesinde gevşeklik etmeyiniz. Hadîste bu ifâde namazla beraber zikredildi-ği için namaza en muvafık yorum budur. Çünkü genellikle şer'i Şe-rîf örfünde namaz ile zekât beraber zikredilir. Kur'an-ı Kerimde yirmiden fazla yerde beraber zikredilmiştir.
«... Ellerinizin mâlik olduğu...» ifadesiyle köleler ve cariyeler kastedilmiş olabilir. Bu yoruma göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların haklarının ödenmesini, onlara karşı iyi davranılma-sını ve onlara şefkatle bakılmasını tavsiye etmiş olur. Kur'an-ı Kerim örfünde bu ifâde ile kölelerin ve cariyelerin kastedilmesi öncelikle hatıra gelir. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında devamlı olarak bu tavsiyeyi

tekrarladığını ve mübarek dili bu kelimeleri sö\ leyrmiyecek hâle gelinceye kadar, yâni son anlarına kadar bu tavsiyeyi tekrarladığını söylemiştir.

1626) Eİ-Esved (bin Yezîd) (Radıyallâhü anh)[271]'den; Şöyle demiştir :
Ali (Radıyallâhü anh)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i vâsisi olduğu Âi»e (R*dSyaU4hü anfiaTmn yanında anlattüar. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anha); Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne zaman Alî (Radıyallâhü anh)'ı vasî tâyin etti?
And olsun ki ben. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i göğsüme veya kucağıma dayatmış idim. Bir leğen istedi. Hemen sonra kucağımda yığılıverdi. Ben farkına varmadan vefat etti. Artık efendimiz ne zaman vasiyyet etti? diye cevap verdi." [272]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Nesaî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in A 1 î (Ra-dıyallâhü anh) veya başkasını vasî tâyin etmediğine delâlet ediyor.
M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne altın ne dirhem, ne koyun, keçi, ne de deve bıraktı. Ve nede bir şey vasiyyet etti.»
demiştir. Yine Müslim'in Talha bin Masrif ten olan rivayetine göre şöyle demiştir :
Ben, Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh) a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vasiyyet etti mi? diye sordum. Hayır, dedi. Ben : O halde müslümanlara niçin vasiyyet yazıldı. Veyahut müslü-manlar niçin vasiyyet etmekle emrolundular? dedim. Dedi ki: Allah İAz7.e ve CelleJ'nin kitabıyla tavsiye edilmiştir.
Nevevî şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vasiyyet etmemesinden maksat, malın üçte biriyle veya başka bir şeyle vasiyyette bulunmamış olmasıdır. Çünkü malı yoktu. İkinci maksat, ne Alî (Radıyallâhü anh)'i ne de başkasını vasî tâyin etmemiş olmasıdır. Bilindiği gibi Şiîler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in A 1 i (Radıyallâhü anh)'ı vasi tâyin ettiğini iddia ediyorlar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hayber ve Fed ek' teki arazisine gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken onları müslümanlara tahsis ederek gelirini müslümanlara sadaka olarak dağıtmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın kitabına sarılmayı, Ehl i Beyti ni sevmeyi ve müşrikleri Arap yarımadasından çıkarmayı vasiyyet ettiğine dâir olan sahih hadîslere gelince; O hadîslerdeki va-siyyetler burada kastedilmemiştir. Kastedilen noktalar, yukardaki noktalardır. Soru sahibinin- sormak istediği şey de bu noktalardadır. Bu itibarla hadisler arasında bir çelişki söz konusu değildir.

1627) Âişe (Ratltyallâhû anhây(\an, Şöyle demişin : Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), AvâlHnin Sunh köyün)de oturan eşi bint-i Hârice (Radıyallâhü anhâVmn yanında iken Resûlullah k (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince sahâbüer: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölmemiş, ancak vahiy geldiği zaman Onu tutan hâlin bir parçası onu tutmuş, demeye başladılar. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) biraz sonra geldi. (Mesciddeki kalabalığa bak-mıyarak ve kimseye bir şey söylemeden doğruca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in odasına girdi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünü açtı, iki gözünün arasını hürmetle Öptü ve:
Yâ Resul ali ah! Babam, anam sana kurban olsun. Vallahi Allah senin üzerinde iki ölüm birleştirmiyecektir. Vallahi Resûlullah (Sallallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölmemiştir, münafıklardan çok insanların ellerini ve ayaklarını kesmedikçe öl m i-yecektir, diyordu. Biraz sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) minbere çıkarak :
Kim Allah'a ibâdet ediyor idiyse şüphesiz Allah diridir, ölmemiştir. Ve kim Muhammed'e ibâdet ediyor idiyse şüphesiz Muhammed ölmüştür, dedi. Ve :
= -Muhammed ancak bir Peygamber'dir. Ondan önce nice pey gamberler geçti. Eğer O ölürse yahut öldürülürse (küfre) geri mi döneceksiniz? Her kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar vermiş olamaz ve Allah şükredenlere mükâfat verecektir. âyetini okudu.
Ömer (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, o âyeti sanki o güne kadar hiç okumamıştım." [273]

İzahı

B u har î de bunu rivayet etmiştir.

Avali: Medine civarında bulunan bir takım köylere verilen isimdir. Mescid-i Nebevi'ye bir mil mesafede bulunan Sunh köyü de Avali' den birisi idi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) in eşi bint-i Hârice (Radıyallâhü anhâ) o köyde ikâmet ediyordu. K a s t a 1 â n i' nin beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'e eşinin yanma gitmösi için izin vermiştir. B u h â r i' nin rivayetine göre :
Ebü Bekir (Radıyalâhü anh) atına binerek köyden doğruca Mescid-i Nebevi*nin yanına geldi ve orada atından inerek mescide girdi. Hiç kimse ile konuşmadan Âişe (Radıyallâhü anhâ) nin odasına girdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mübarek yüzünü açtı, sonra üzerine kapanıp öptü ve ağladı. Sonra: Babam, anam sana feda olsun. Vallahi Cenâb-ı Hak senin üzerinde iki ölümü birleştir-miyecektir, dedi.
Kastalâni "İki ölümü bir leştir miyec ektir." ifâdesi ile ilgili olarak şöyle demiştir :
Bâzılarına göre bu ifâde hakiki mânâsında kullanılmıştır. Bâzı kimseler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in bâzı adamların ellerini keseceğini sanıyorlardı. Eğer onların dediği doğru olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci kez vefat etmesi gerekirdi. E b û Bekir (Radıyallâhü anh) bu iddiayı; reddetmeye işaret etmiş oluyor. Ve* Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-leml'in Allah katında çok yüce değeri bulunduğu için Allah, -Onu iki defa öldürmiyeceğini haber vermiştir. Eski ümmetler zamanında ise Allah bâzı kimseleri iki defa öldürmüş ve Kur'an bunlardan haber vermiştir- Bu olaylardan birisi .Bakara sûresinin 259'ncu âyetinde haber veriliyor* En açık ve uygun yorum budur.
Bâzılarına göre yukardaki ifâdenin mânâsı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başkaları gibi kabirde ikinci defa öl-miyecektir. Çünkü diğer ölüler kabre gömüldükten sonra meleklerin sualleri için dirilir, sonra ölürler. Bu yorum, D â v û d î' hin yorumudur.
Başka bir kavle göre ikinci ölümden maksad, üzüntü çekmektir. Çünkü ilk ölümün kederinden sonra O, herhangi bir ketlerle karşılaşın ıyacak tır.
En garîb yorum, ikinci ölümden maksad, şeriatın ölmesidir, diyenlerin yorumudur. Yâni: Allah senin üzerinde senin ölümünü ve senin şeriatının ölümünü birleştirmiyecektir. E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'in o gün minbere çıktığında yaptığı konuşmada söylediği : . • ,
"Kim Allah'a ibâdet ettiyse şüphesiz Allah diridir, ölmemiştir. Ve kim Muhammed'e ibâdet ettiyse, Muhammed ölmüştür." sözü bu sön yorumu te'yid eder.
Buh'irl' nin bir rivayetinde İ b n - i A b b â s CRadıyal-lâhü anh) : Sahâbiler o derece şaşkına düşmüşlerdi ki, bu âyeti Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) okuyuncaya kadar Allah'ın bu âyeti indirdiğini sanki bilmiyorlardı da Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'den öğreniyorlardı, işiten her sahâbî bu âyeti okumaya başlamıştı, dĞmiştir.
B u h â r İ' nin Said bin el-Müseyyeb' den olan rivayetine göre Ömer (Radıyallâhü anh) o günkü hâlini şöyle anlatmıştır:
"Vallahi Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Al-i İmrân âyetini oku-yuncaya kadar, Peygamber (Sâllallahü Aleyhi ve SellemJ'in vefat ettiği kanısında değilim. Ondan âyeti işitince dehşet içinde kaldım. Ayaklarım beni tutmaz olmuştu." [274]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Ölünün yüzünü açıp bakmak ve öpmek meşrudur. [275]

1628) thn-i Ahbas (Rathyallâkü anJtiimö)'t\un: Şöyle iletiliştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için mezar kazmak istedikleri zaman Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh (Radıyallâhü anh) 'in arkasına adam gönderdiler. Kendisi Mekke halkı mezarı gibi şak şeklinde mezar kazıyordu. Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'in arkasına da adam gönderdiler. O da Medine halkı için mezar kazıyordu. Kendisi mezarı lahit şeklinde kazıyordu. Bunların ikisine de iki haberci göndererek : Allah'ım! Kendi Resulün için (şak ve lahitten) hayırlı olanı sen seç, dediler. Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'i bulabildiler. O getirildi. Ebû Ubeyde (Radıyallâhü anh) bulunamadı. Bunun üzerine Ebû Talha (Radıyallâhü anh) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için lahit kazdı.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Sahâbiler Salı gü nü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in teçhiz işini bitirince efendimiz kendi odasında naşı üzerine konuldu. Sonra erkek cemâat gruplar hâlinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girip üzerinde namaz kıldılar. Erkekler bitince sahâbiler, kadınları gruplar hâlinde odaya dâhil ettiler. (Onlar da namazını kıldılar.) Kadınlar bitince erginlik çağına gelmiyen çocukları (yine gruplar hâlinde) odaya dâhil ettiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cenaze namazını cemaata imam olarak hiç kimse kıldırmadı. (Herkes kendi başına kıldı.)

Müslümanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için kazılacak mezar yeri hususunda ihtilâf ettiler. Bâzıları: Kendi mescidinde defnedilsin, dediler. Bâzıları: Ashabı yanında (Baki'a) defnedilsin dediler. Sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) :
Şüphesiz ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den İşittim. Buyurdu ki;
«Ölen her peygamber, ancak öldüğü yere defhedilmiştir.» İbh-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) demiştir ki: Bundan sonra üzerinde Resûlullah (Saljallahü Aleyhi ve Şellem)'in vefat ettiği yatağı kaldırdılar ve (orada) ona mezar kazdılar. Sonra Çarşamba gecesi, gece yarısında Efendimiz defnedildi. Onun mezarına Alî bin Ebî Tâlib, El Fadl bin Abbâs, kardeşi Kuşem ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Şükran (Radıyallâhü anhüm) indiler. Ebû Leylâ künyeli Evs bin Havli (Radıyallâhü anh), AH bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) 'e s
Allah Teâlâ hakkı için Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} -den bize payımızı vermeni senden diliyorum, dedi. (Kabre inip hizmet etmek istedi.) Alî (Radıyallâhü anh) Ona:
(Kabre) iri, diyerek izin verdi. Şukrân (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hayatta iken zaman zaman giydiği bir hırkasını eline almış idi. Onu kabre defnetti ve: Vallahi bu elbiseyi senden sonra ilelebed hiç kimse ğiymiyecektir, dedi. Bu hırka Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber defnedildi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde Hüseyin bin Abdil-lah bin Ubeydillah bin-Abbas el-Hâşimi bulunur. Ahmed bin Hanbel, Aİ1 bin el-Medenİ ve Nesai, bunu terketmişlerdir. Buhâri de : Zındıklıkla itham ediliyordu denildiğini söylemiştir. İbn-i Adiyy,, Onu kuvvetli görmüştür. İsnadın kalan ravileri sıka zatlardır. [276]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste zikredilen lahit ve şak şeklinde kazılan mezarla ilgili geniş bilgi 39 ve 40'ncı bâblarda geçen 1554 -1557 nolu hadîsler bahsinde anlatılmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iri vefatından hemen sonra halife seçilmemiş olduğundan dolayı cenaze namazı cemaatla kılınmamış, herkes kendi kendine kılmıştır.
Defin işinin gecikmesi nedeni hakkında Si n d i şöyle der : Bâzıları : Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat ettiği 'hususunda ittifak etmedikleri için defin işi gecikmiştir .demişlerdir. Muhtemelen defnedileceği yeri bilmedikleri için bu gecikme olmuştur. NiHâyet Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sal?allahü Aleyhi ve SellemVden işittiği hadîsi zikredince mezar kazılmıştır. Gecikme şundan da olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatım fırsat bilerek düşmanların M e d İn e' ye karşı saldırmaları endişesinden dolayı Sahâbiler hilâfet meselesini çözümlemek ve halîfeyi seçmekle meşgul idiler.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Şükran (Radıyallâhü anh) hadiste sözü geçen hırkayı kendi kendine mezara koymuş ve hiç bir sahâbî ona muhalefet etmemiş, hattâ haberleri bile olmamıştır. Meşhur olan rivayet böyledir. Sindi' nin dediğine göre Şükran (Radıyallâhü anh), Peygamber -(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra herhangi bir adamın bu elbiseyi giymesinden hoşlanmadığı için bu işi yapmıştır, t b n-i A b d i'1-B e r r' den nakledildiğine göre kendisi şöyle demiştir: Cenazenin üstüne kerpiçlerin konulması işi bitince Şükran (Radıyallâhü anh)'m koyduğu elbise kabirden çıkarılmıştır.
Zevâid yazan: Bâzı şeyhlerimiz, Şükran (Radıyallâhü anh) m koyduğu elbisenin kabirden çıkarıldığına dâir rivayeti sıhhatli görmüşlerdir. Ama bu hadisteki:
"O elbise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber defnedildi." cümlesi buna mânidir, demiştir.
Süyûtî de Nesai' nin haşiyesinde anlattığına göre İbn-i S a ' d Tabakat ta rivayet ettiğine göre Veki': Elbisenin kabre defnedilmesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hükümdür, demiştir. E 1 - H a s a n ' dan olan rivayetine göre de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in giydiği kırmızı ve tüylü bir hırkanın mezarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in altına serildiği ve kabrin içinin rutubetli olduğu belirtilmiştir. Ibn-i S a'd'ın e 1 - H a s a n' dan olan diğer bir rivayetine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Benim mezarımda benim için hırkamı seriniz. Çünkü yer, Peygamberlerin cesedlerine te'sir edemez.» buyurmuştur. Enes bin Mâlik (Radtyallâkü att/r/den; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vefat edeceği gün) ölüm ızdırabını duyunca (kızı) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) : Vay babamın ızdırabına! dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Bu günden sonra babanın üzerinde hiç ızdırap olmayacaktır. Kıyamete kadar hiç bir canlıyı bırakmıyacak olan ölüm şüphesiz, babana yaklaşmıştır.» buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Abdullah bin Zubeyr el-BâhilÎ Ebü'z-Zübeyr bulunur. Ona Ebû Ma'bed el-Mısri de denilir. İbn-i Hibbân Onu sikalar arasında zikretmiş; Ebû Hatim ise : O meçhuldür, demiş; DârekutnÎ de; Salih t ir, demiştir, isnadın kalan ricali, Buhar! ve Müslim'in şartı üzerinedir ler. [277]

İzahı

B u h â r i bu hadisin baş kısmını rivayet etmiştir.cümlesini rivayet etmemiştir.
Sindi şöyle demiştir: Hadîsteki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu, muhtemelen vefat ettiği gün söylenmiştir. Hadîsteki "Kerb"den maksad, ızdırabtır. Bunun için ölümle son bulur, buyurulmuştur.

1630) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü «w/r)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir.
(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)'in kızı) Fâtıma (Ra-dıyallâhü anhâ) bana :
Yâ Enes! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in üstüne top rak »açmaya gönülleriniz nasıl razı oldu? dedi.
Sabit (Radıyallâhü anh) in Enes (Radıyallâhü anh)den bize tan-dis ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat ettiği zaman Fâtıma (Radıyallâhü anhâ); Ey Cebrail'e vefatım haber verdiğimiz baba! Ey. şaşılacak derecede Rabbine yaklaşmış olan babam! Ey makamı Cennetü'l-Firdevs olan babam! Ey Rabbinin dâvetine icabet eden babam, diye üzüntüsünü açıklamıştır.
Hammâd demiştir ki; ben Sabit (Radıyallâhü anh)'ı bu hadisi anlattığı zaman gördüm. O kadar ağladı ki kaburgalarının gidip geldiğini gördüm." [278]

İzahı

B u h â r i, Dârekutni ve T a b e r â n i de bunu rivayet etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)1 ya hürmeten ve teeddüben cevab vermeyip susmuştur. Ama hâl lisanı ile Enes (Radıyallâhü anh) şöyle diyordu : Bizim gönlümüz buna razı değildi. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin emrine uymak üzere bunu yapmak zorundaydık.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın; 'Ey babam...* sözü niyâhat-tan sayılmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz vefat etmemiş iken de; 'Vay babamın ıstırabına, demişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun bu söyleyişine karşı çıkmamış idi. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den sonra altı ay yaşamış, bu süre içinde hiç gülmemiştir. Gülmemek Onun hakkı idi. K a s t a 1 â n i' nin nakline göre aşağıdaki beyitler Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'mn Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında söylediği mersiye-dendir.
Mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefat ettiği gün gök yüzünün ufukları âdeta toz içinde kaldı. Gündüzün ortasında güneşin ışığı köreldi. Öğle ve ikindi zamanında kâinat ka-ranlık içinde kaldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra yer küresi üzüntüsünden ve şiddetli ıztırabından bir kum yığını oldu. Artık memleketlerin doğusu ve batısı ve tüm beldeler Onun için ağlasın. Mudar ve Yemen'in tüm kabileleri Onun için ağlasın.
F â t ı m a (Radıyallâhü anhâJ'nm mersiyesinden olan şu iki beyit de meşhurdur:
Mânâsı: Benim üstüme Öyle musibetler döküldü ki bu musibetler gündüzler üzerine dökülseydi gündüzler kapkaranlık geceler olurdu.
Ahmed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in türbesini koklayan kimseye hayatı boyunca güzel kokulan koklamama.sından dolayı ne lâzım gelir?

1631) Enes bin .Mâlik (RadtyaUâhii anh)'ı\en; Şöyle demiştir ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye girdiği gün Medine'nin her şeyi parladı. Sonra Onun vefat ettiği gün olunca Medine'nin her şeyi kapkaranlık oldu. Ve biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin defin işini henüz bitirmemiş iken gönüllerimizi eski durum üzerinde bulmadık."

1632) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkii ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hakkımızda Kur'an (âyeti) nin indirileceği korkusuyla biz, hanımlarımıza açılmaktan ve konuşmaktan sakınırdık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince (onlarla serbestçe) konuştuk/'

1633) Übey bin Ka'b (RıuhyaUâhü unh)'ı\en; Şöyle demiştir : Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber iken hedef ve gayemiz tek idi. O, vefat edince biz şöyle baktık, böyle baktık. (Hedeflerimiz ayrıldı.)"
Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı Müslim'in şartı üzerine sahihtir, Ancak el-Hasan ile Ubey bin Ka'b (R.A.)'nın arasında inkıta (kopukluk) vardır. Bunlar arasına Yahya bin Damre girer. [279]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z i ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
t b n - i Ö m e r' in hadîsinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Onunla beraber diğer, Kütüb-i Sitto'nin. hiç birinde bulamadım. Ahmed hin H a n h e T in müsriedinde rivayet, edilmiştir.
Bu hadiste 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devrinde sahâbilerin zühd ve takva konusunda daha titiz davrandıklarını ifâde eder. Çünkü eşler arasında vuku bulan özel bir söz veya fiil hakkında vahyin gelmesi ve Kur'an âyetinin gelmesi mümkündü. Sahâbiler böyle bir duruma mâruz kalmamak için çok dikkatli davranırlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatından sonra bu korku kalmadığı için zühd ve takva konusunda eski titizlik kalmamıştır. Bu söz yanlış anlaşılmasın. Yâni sahâbîlerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vefatından sonra hâşâ hatâ işlemeye cesaret ettikleri sanılmasın. Böyle bir şey olmamıştır. Gaye şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatıyla din kemâle ermiştir. Helâl ve haram, sünnet ve mekruh ile mubahlar yerleşmişti. Meşru görülen her hangi bir hareketin haram kılınması ve bu konuda âyetin inmesi durumu kalmamıştı. Sahâbiler meşru saydıkları ve bildikleri davranış ve hareketlerde bulunmaktan çekinmezlerdi. Bütün mes'ele bundan ibarettir.
Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir.
Übeyy (Radıyallâhü anh)'in maksadı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hepimizin hedefi İslâmı ayakta tutmak ve yüceltmek idi. Hedef ve gayemiz bir idi. Birlikte hareket ediliyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince maksadlar, gayeler ve önemli tutulan meseleler dağıldı. Ki misi dünyevi maksatlara, kimisi başka gayelere eğildi

1634) Peygamber (Sallallahü Aleyfii ve Sellem)'in muhterem eşi İ'm-mü Selemi* binti Ebî t'meyye (Radıyallâhü anhâ)'ânn; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken insanlar namaza kalktıkları zaman hiç birisinin gözü kendi ayaklarının olduğu yerden öteye geçmezdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel lem> vefat edince insanlardan birisi namaza kalktığı zaman hiç birisinin gözü (secdede) alnını koyduğu yerin ötesine geçmezdi. Son ra halife Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) vefat etti. Ve Ömer (Radıyal lâhü anh) (devri) oldu. Artık insanlardan birisi namaza durduğu zaman hiç birisinin gözü kıble yönünden sapmazdı. Osman bin Affan (Radıyallâhü anh) (devri) oldu. (Bu devirde) fitne oldu. İnsanlar ziyadesiyle sağa, sola baktılar.Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun isnadında Mus'ab bin Abdillah bulunur. İbn-i Hibbân Onu sikalar arasında zikretmiş, el-İcH de sıka olduğunu söylemiştir. Diğer râvi Musa bin Abdİllah'ı sıka sayan kimseyi görmedim. Râvi Mu-hammed bin İbrahim'i İbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiştir. [280]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde Sindi şöyle diyor:
Ümmü Se1eme (Radıyallâhü anhaJ'nin: «Hiç birisinin gözü kendi ayaklarının olduğu yerden Öteye geçmezdi.» sözünden maksad, sahâbüerin o devirde son derece huşu içinde olduklarını ifâde etmektir. Bu cümleye göre namaza duran kimsenin ayaklarının ilerisine bakmaması efdaldir. Lâkin fıkıhçıların çoğunun seçtikleri görüşe göre namaza duran kişi secde yerine bakar.
Ümmü Seleme (Ratüyallâhü unhâl'nin : "Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince insanlardan birisi..." fıkra sından ve bunu takip eden diğer fıkralarından maksad, insanların üstün huşu hâlinin yuva* yavaş gitmeye başladığını belirtmektir.

1635) Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra Ebû Bekir (Radıyalâhü anh),

Ömer (Radıyallâhü anh)'a:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasıl Ümmü Eymen[281] (Radıyallâhü anhâJ'mn ziyaretine gidiyorduysa, gel beraberce biz de onun ziyaretine gidelim, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Hepimiz O (Ümmü Eymen) (Radıyallâhü anhâ)'nın yanma vardığımız zaman Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatı üzüntüsüyle) ağladı. Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) Ona :

Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki saadet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için (dünyadan) hayırlıdır, dediler. O:

Allah katındaki saadetin resulü için daha iyi olduğunu şüphesiz bilirim. Lâkin gökten vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki:

Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ) Ebû Bekir ile Ömer (Radıyal-lâhü anhümâ) nın ağlamalarına sebep oldu. Onlar da kendisiyle beraber ağlamaya başladılar."

Not : Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi, Buhârî ve Müslim'in şartlan Üzerinde sahihtir. İkisi de bu isnadın bütün râvilerini hüccet saymışlardır.

1636) Evs bin Evs (es-Sakafî) (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz Cuma günü en faziletli günlerinizdendir. Âdem (Aley-hisselâm) onda yaratılmıştır. Nafha (ikinci sûr üfürülmesi) ondadır. Ve Sa'ka (birinci sûr üfürülmesi) ondadır. Artık onda benim üzerime bol bol salâvat getiriniz. Çünkü (o günkü) salâvatınız bana sunulur.» Bir adam •.

— Yâ Resûlallah! Senin bedenin yer tarafından yenmişken (Şed-dâd (Radıyallâhü anh), dedi ki) yâni çürümüşken bizim s al a vatı m iz nasıl sana sunulur? diye sordu. O :

— «Allah, Peygamberlerin cesedlerini yemesini yere yasak etmiştir.» buyurdu.[282]

1637) Ebü'd-Derdâ' (Radıyallâhü ınıh)\ier\ rivayet edildiğine göre: Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi vı: StUem) şöyle buyurdu, demiştir :

-Cuma günü benim üzerime bol salavât getiriniz. Çünkü o sala-vatta melekler hazır buiunur. Ve şüphesiz, her hangi (mümin) bir kimse benim üzerime salavât getireceği zaman behemehal onun sa-lavâtı bitinceye kadar (aynı anda) bana sunulur.» Ebü'd-Derdâ* (Ra-dıyallâhü anh) demiştir ki: Ve ölümünüzden sonra da (böyle mi)? dedim. Efendimiz

-Ölümümden sonra da. Şüphesiz Allah Teâlâ, Peygamberlerin cesedlerini yemesini yere yasak etmiştir. Allah'ın peygamberi diridir, rızıklanır.» buyurdu.Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Bu hadis sahihtir. Ancak iki yerde mun-katl'dir. Çünkü Ubâde'nin Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den rivayeti mürseldir. El-Alâ' böyle demiştir. Zeyd bin Eymen'in Ubâde'den rivayeti de mürseldir. Bunu Buharı söylemiştir. [283]

---

[1] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/257

[2] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/257

[3] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/258-260

[4] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/260

[5] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/261

[6] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/261-262

[7] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/262-263

[8] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/263-265

[9] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/265

[10] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/265-267

[11] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/267

[12] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/267-268

[13] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/268-269

[14] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/269-271

[15] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/271-272

[16] Ebû Seleme (R.A.)'nin hâl tercemesi 1328, Ümmü Seleme ıra ı-ni« >,öi tercemesi 600 nolu hadîslerde geçmiştir.

[17] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/272

[18] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/273

[19] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/273-274

[20] İsrâ : 24

[21] Şûra : 5

[22] Mü'min : 7

[23] Necm : 39

[24] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/274-276

[25] Haşr : 10

[26] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/276-278

[27] Mü'minun : 99-100

[28] Muhammed bin el-Münkedîr bin Abdillah et-Teymî Ebü Abdillah el-Me-deni, âlim imamlardandır. Âişe, Ebû Hüreyre, Ebû Katâde, Câbir (R.A.) ve bir cemaattan rivayet etmiş, kendisinden de Zeyd bin Eşlem, Yahya el-Ensârî, Zühri ve bir cemâat rivayet etmişlerdir. İbnü'l-Medini'nin dediğine göre ikiyüz kadar hadîsi vardır. Hadis okuduğu zaman kendisini tutamayıp ağladğını İbn-i Hibbân söylemiştir. Sıkadır. 130. yılı vefat ettiğini Vakidî söylemiştir. (Hulâsa : 360)

[29] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/278-280

[30] Hâl tercemesi 149 nolu hadiste geçmiştir.

[31] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/281

[32] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/281-282

[33] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/283

[34] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/283-284

[35] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/284

[36] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/284-285

[37] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/285

[38] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/285-286

[39] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/286

[40] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/286-288

[41] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/288-289

[42] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/289-291

[43] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/291

[44] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/292

[45] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/293

[46] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/294

[47] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/294-296

[48] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/296-297

[49] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/297

[50] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/298-299

[51] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/299-300

[52] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/300

[53] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/300-301

[54] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/301-302
[55] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/302-303
[56] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/303-304
[57] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/305
[58] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/305
[59] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/306
[60] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/306-307
[61] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/307-308
[62] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/308
[63] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/309
[64] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/309-310
[65] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/311
[66] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/311-312
[67] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/312
[68] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/312-313
[69] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/313-314
[70] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/314-315
[71] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/315-316
[72] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/316-317
[73] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/317-318
[74] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/318
[75] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/319
[76] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/320
[77] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/320
[78] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/320-322
[79] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/322
[80] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/323
[81] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/323-324
[82] **Mâlik bin Hubeyre (R.A.)'in Hâl Tercemesi**

Mâlik bin Hubeyre bin Halici bin Müslim bin ei-Haris el-Kindl Ebû Saîd'dir. Ona es-Sükûni diyenler de vardır. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiş. Kendisinden de Mersed bin Abdillah el-Yezeni ve Humus ehlinden çok kişi rivayette bulunmuşlardır. Ebû Yûnus'un dediğine göre Muâviye (R.A.> devrinde Humus valiliğini yapmıştır. İbn-i Hibbân- ve Muhammed bin er-Rebip onu sahâbiler arasında zikretmişler. BuhârI de et-Târih'te sahâbl olduğunu söylemiştir. Mervân bin el-Hakem'in devrinde vefat etmiştir. Ebû Pûvûd, Tirmizi ve tbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. <El-Menhel,Cild 8, Sah. 338)

[83] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/324-325
[84] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/325-326
[85] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/327-328
[86] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/328-330
[87] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/331
[88] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/331-332
[89] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/332-333
[90] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/333
[91] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/334
[92] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/334-335

[93] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/335-336

[94] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/336

[95] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/337-338

[96] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/338

[97] Hâl tercemesi 630 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[98] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/338-339

[99] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/339-340

[100] Avf bin Mâlik el-Eşcâi el-öatafâni, Mekke Fetih günü Eşca" kabilesinin bayraktarlığını yapmış olup 67 hadîsi vardır. Buhâri ve Müslim müttefiken bir hadisini rivayet etmişler, ayrıca Buhâri bir hadîsini, Müslim de beş hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri Cübeyr bin Nüfeyr ve Kesir bin Mürre'dir. Vâkıdî, Hayber savaşına katıldığını söylemiştir. Hicri 73. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 298)

[101] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/340-342

[102] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/342-343

[103] Osman bin Maz'un'un hâl tprcemesi 1456'da geçmiştir

[104] İbrahim bin Müslim el-Abdi el-Heceri Ebû İshak el-Kûfî, Abdullah bin Ebi Evfâ (R.A.)'dan ve Ebü'l-Ahvâz Avf bin Mâlik (R.A.)'den rivayet etmiş; kendisinden de Şu"be ve her iki Süfyân rivayet etmişlerdir. Nesai ve başkaları onu zayıf görmüşlerdir. İbn-i Adiyy : Âlimler kendisinin Ebü'l-Ahvaz iR.A.) aracılığıyla Abdullah < R.A. >'den olan rivayetinin çokluğuna karşı çıkmışlardır. Halbuki o rivayetlerin tümü doğrudur, demiştir. (Hulâsa Sahife :   22>

[105] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/344-345

[106] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/345-346

[107] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/346-347

[108] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/347

[109] Hâl tercemesi 1279 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[110] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/347-348

[111] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/349

[112] Efrat : «Faratsın çoğuludur. Farat, yolculuk edecek kavmin önünde gidip, onlar için su ve benzeri ihtiyaçları önceden sağhy&n ve sonradan gelecekler için gerekli hazırlığı yapandır.

[113] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/349-351

[114] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/351-353

[115] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/353-355

[116] Hamza (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Hamza bin Abdülmuttalib bin Hâşim <R.A 1. Peygamber (S.A.V.)'in amcası ve süt kardeşidir. Efendimiz Peygamberlikle görevlendirildikten iki yıl sonra müs-lümanhğı kabul etmiş ve bundan sonra dâima Efendimize yardımcı olmuştur. Medine'ye hicret edenlerden olup Bedir savaşına katılmış ve Tuayme bin Adiyy'i katletmiştir. Efendimiz kendisini kumandan olarak bir savaşa göndermiş ve bayrağı ona teslim etmiştir. İslâm tarihinde ilk bayraktar O'dur. Hicretin üçüncü yılı vuku' bulan Uhud savaşında henüz müslümanlığı kabul etmemiş olan Vahşî (R.A.) tarafından şehit edilmiştir. Şehâdetiyle ilgili olay, Buhâri'nin tahriç ettiği Ca'fer bin Amr bin Ümeyye (R-A.)'in eserinde anlatılmıştır.
El-Menhel yazarı, Hz. Hamza (R.A.)'m şehâdeti hakkında bu eseri nakletmiş ise de buraya aktarılmamıştır. (El-Menhel: Cild 8, Sah. 296)

[117] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/355-356

[118] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/357

[119] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/357-358

[120] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/358-359

[121] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/359

[122] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/359-361

[123] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/361-362

[124] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/362

[125] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/362-363

[126] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/363-364

[127] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/364-365

[128] El-Menhel : Cild 9. Sah. 22
Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/365-366

[129] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/366-367

[130] Güneş'in semânın tam ortasına vardığı âna denilir

[131] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/367-368

[132] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/368-369

[133] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/369

[134] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/369-370

[135] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/370-371

[136] Tevbe : 80

[137] Tevbe : 84

[138] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/371-372

[139] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/372-374

[140] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/375-376

[141] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/376-377

[142] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/377-378

[143] Yezîd bin Sabit el-Ensârî (R.A.) Bedir ehlinden yüce bir sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Râvisi, kardeşi oğlu Hârice bin Zeyd bin Sabit'tir. İbn-i Mâceh, Nesaî ve Ta'likat'mda Buharı, ondan rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 430)

[144] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/378-381

[145] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/381-382

[146] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/382-383

[147] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/383-384

[148] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/384-386

[149] Mücemmi' bin Câriye veya bin Yezîd bin Câriye el-Evsi sahâbidir. Kur'-an'm hemen hemen tamamını cem edenlerden birisidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiş, râvisi de Ebu't-Tufeyl Âmir bin Vâslle'dir. Ebü Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini almışlardır. (Hulâsa: 369)

[150] Huzeyfe bin Esid el-Gıfârî Ebû Serîne, sahâbldir. Hudeybiye'de ve Şam fethinde bulunmuş, dört hadisi vardır. Müslim iki hadisini rivayet etmiştir, Râvi-leri Ebu't-Tufeyl ve Şa'd'dir. (Hulâsa : 73)

[151] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/386-388

[152] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/388-389

[153] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/389-390

[154] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/390-392

[155] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/392

[156] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/393

[157] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/393-394

[158] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/395

[159] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/395-397

[160] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/397

[161] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/397-398

[162] Farat: Yola çıkacak bir kavmin varacağı yerde gerekli hazırlığı yapmak üzere oraya gidecek öncülere denilir.

[163] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/398-399

[164] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/399-401

[165] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/402

[166] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/402-403

[167] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/403-404

[168] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/404-405

[169] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/405-406

[170] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/406-408

[171] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/409

[172] Fazileti 159 nolu hadîste geçmiştir.

[173] Âmir bin Sa'd bin Etol Vakkâs ez-Zührî el-Medenİ (R.A.) babasından ve Osman (R.A.) ile Abbâs (R.A.)'dan rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Dâ-vûd, Zührl ve Ebû Tuvale rivayet etmişlerdir. İbn-i Sa'd : O, sıkadır. Hadîsi çoktur, demiştir. Vakidî'nin dediğine göre hicı jtin 104. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 184)

[174] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/409-411

[175] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/411

[176] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/412-413

[177] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/413

[178] Sahâbi'dir. Yalnız bu hadîsi vardır. Râvisi Saîd bin Ebî Saîd'dir (Hulâsa : 44 >

[179] Hişâm bin Âmir bin Ümeyye bin el-Hashâs bin Mâlik, sahâbîdir. Âmir bin ûanem bin Adiyy el-Ensâri en-Neccârî'den hadis rivayet etmiştir. Basra'da yar-leşmiştir. Bir kaç hadisi vardır. Müslim bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvileri oğlu Sa'd ve Muâza el-Adevİyye'dİr. Dört sünen sahipleri, onun hadslerini rivayet et-mi$lerdir. (Hulâsa: 410)

[180] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/413-415

[181] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/415-416

[182] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/416

[183] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/417

[184] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/417

[185] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/417-418

[186] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/418-419

[187] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/419-420

[188] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/420-421

[189] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/421

[190] Tâ Hâ sûresi, âyet : 55

[191] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/421-422

[192] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/422

[193] Hâl tercemesi 558 noda geçmiştir.

[194] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/422-424

[195] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/424-425

[196] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/425-426

[197] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/427-428

[198] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/428-429

[199] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/429-430

[200] İsra : 15

[201] Ahzâb : Ayet : 57

[202] Duha : Ayet : 5

[203] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/430-435

[204] İsra : 15

[205] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/435-436

[206] Bin el-Münzir el-Ensâri en-Neccâri Peygamber (S.A.V.)'in şâiridir. Kavis oğlu Abdurrahman ve İbnü'l-Müseyyeb'dir. Peygamber (S.A.V.) : «Hassan, Allah'ıı Resulünü müdâfaa ettiği müddetçe Ruhü'l-Kudüs onunla beraberdir.» buyurmuştur Ebû Ubeyd'in dediğine göre H. 54. yılı vefat etmiş, ttini İshâfc'ın dediğine gört 120 yıl yaşamıştır. (Hulâsa: 75)

[207] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/437-438

[208] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/438-439

[209] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/439-440

[210] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/440-442

[211] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/442

[212] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/443

[213] Hâl tercemesl 280 nolu hadîs izahında seçmiştir.

[214] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/443-446

[215] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/446-447

[216] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/447-449

[217] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/449-450

[218] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/450

[219] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/451-452

[220] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/452-453

[221] Esma' Dint Yezİd bin es-Seken bir Râfi' bin İmrü'I-Kays el-Eşheliyye, hitabeti kuvvetli bir kadındı. Yermük savaşına katılmış ve şehit olmuştur. Bir kaç hadisi vardır. Buharı, Onun iki hadisini atmıştır. Kendisinden Mücâhid ve başkaları rivayette bulunmuştur. (Hulâse : 488)

[222] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/453-455

[223] 627 nolu hadiste geçmiştir-

[224] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/455-456

[225] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/457

[226] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/457

[227] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/458

[228] Fatır süresi : 18

[229] Fatır sûresi, âyet : 18

[230] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/458-460

[231] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/461

[232] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/461-462

[233] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/463

[234] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/463-465

[235] Bakara sûresi : 155-156-157

[236] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/465-467

[237] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/467-468

[238] Abdullah (R.A.Cın dedesinin Muhammed bin Amr bin Hazm olduğu Muhammed'İn babasının adının da Amr bin Hazm olduğu senedden anlaşılıyor. Burada hadisin ilk râvisinin Abdullah'ın dedesi olduğu bildiriliyor. Ama hangi dedesinin olduğu belirtilmiyor. Hulûsa'dan anlaşıldığına göre Amr bin Hazm sa-hâbidir. Ensâr'm Hazreç kabi'.rsim' nifnsubtur. Künyesi Ebü'd-Dahhâk'tır. Hendek savaşına katılmış ve Yemen'in bâzı işlerini tedvir ile görevlendirilmiştir. Bir kaç hadisi vardır. Râvisi oğlu Muhammed ile Ziyâd bin Naim'di Nesai, el-Merâsil'de Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. El-Medâini'nin dediğine göre Hicri 51. yılı vefat etmiştir Oğlu Muhammed ise kendisinin râvisidir. Sıkadır. Muhammed'İn râvisi de oğlu Ebû Bekir'dir. Sıkadır. İbn-i Sa'd'ın dediğine göre Harre günü katledilmiştir. Ebû Davûd kendi süneninde ve el-Merâsil'İnde onun rivayetlerini almıştır. (Hulâsa: 208-253) Hulâsa'dan alınan yukarıdaki bilgiden anlaşıldığına göre İbn-i Mâceh Muhammed'İn rivayetini almamıştır. Keza Muhammed'İn Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmediği anlaşılıyor. Abdullah'ın dedesinden maksadın Amr bin Hazm olduğu kanaati fc&sıl olmuştur.

[239] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/468-469

[240] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/469-470

[241] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/470-471

[242] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/471-472

[243] Meryem sûresi, âyet : 71

[244] Utben bin Abd es-Sülemi Ebü'l-Velid, sahâbidir. Humus'ta yerleşmiştir. 28 hadisi vardır. Râvileri Râşid bin Sa'd ve Hâlid bin Ma'dan'dır. Kendisi şöyle demiştir • Peygamber (S.A.V.) Kurayza savaşı günü : «Kim bu kaleye bir ok sokarsa, cennet Ona sabit olur.» buyurdu. Ben kalenin içine üç ok soktum. Vâkidi : Hicretin 87. yılı vefat etmiş, demiştir. îbn-i Mâceh ve Ebû Dâvûd Onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa: 258)

[245] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/472-474

[246] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/474-475

[247] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/476

[248] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/477-478

[249] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/478-479

[250] Abdullah bin Ca'fer bin Ebî Tâlib el-Haşimî Habeşistan'a hicret edenlerin orada doğan ilk çocuklarıdır. Cömertliğinin fazlalığı nedeniyle ona «Derya» denilirdi. 25 hadisi vardır. Buhârİ ve Müslim iki hadîsini ittiafkla rivayet etmişlerdir Hicretin 8O.nci yih vefat etmiştir. (Hulâsa : 193)

[251] Esma' bint Umeys el-Has'amİyye, iik muhacirlerdendir. Meymûne (R.A.)'ın anne bir kız Kardeşidir. 60 hadisi vardır. Buhâri bir hadisini rivayet etmiştir. Râvileri : oğullan Abdullah ve Avn ile bir cemâattir. Ca'fer (R.A.) ile bs-raber Habeşistan'a; sonra Medine'ye hicret etmiştir. Ca'fer (R.A.) ile evliydi. Ca'fer (B.A.)'den sonra Ebû Bekir <R.A.) ile evlendi. Ebû Bekir tR.AJ'in vefatından sonra Ali < R.A > ile evlendi. Ali (R.A.)'den sonra vefat etti. (Hulâsa : 488)

[252] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/479-480

[253] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/480-481

[254] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/481

[255] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/482

[256] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/482-483

[257] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/483

[258] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/483-484

[259] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/484-485

[260] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/485-486

[261] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/486-487

[262] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/487

[263] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/488

[264] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/488-489

[265] El-HUzelİ Ebû Abdillah el-Medeni, Fıkıhçiydı. Gözlerini kaybetmişti, Ömer (R.A.) ve tbn-i Mes'ud (R.A.)'den mtirsel olarak rivayet etmiş, ayrıca babasından ve Âişe (R.A.)'den rivayet etmiş, kendisinden de kardeşi Avn, Zühri, EbÜ'z-Zinâd ve bir cemâat rivayette bulunmuştur. Ebû Zur'a : O. sıkadır, emindir ve imamdır, demiştir. El-Icli de : o, ilmi cem etmişti, demiştir. Buhârî'nin dediğine göre hicretin 94. yılı vefat etmiştir. 98 ve 99 rivayetleri de vardır. KÜtüb-i Sttte sahipleri .onun rivayetlerini almışlardır.

[266] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/489-493

[267] Nisa sûresi : 69

[268] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/493-494

[269] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/494-497

[270] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/497-498

[271] El-Esved bin Yezid bin Kays en-Nahai, fikincidir. îbn-i Mes'ud, Âişe, Ebû Musa tR.A.) ve bir cemaattan rivayet etmiştir. Kendisinden de îbrâhim Na-hai. oğlu Abdurrahman, Ebû İshak ve bir cemâat rivayet etmişlerdir. Sıkadır, seksen defa hac ettiği rivayet edilmiştir. Her gece iki defa Kur'an'ı hatmettiğini.İbrahim söylemiştir. Hicri 74-75 yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 37)

[272] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/498-500

[273] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/500

[274] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/501-502

[275] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/502-504

[276] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/504-506

[277] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/506-508

[278] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/509-509

[279] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/509-511

[280] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/511-513

[281] Ümmü Eymen (R.A.). Peygamber (S.A.VJ'in dadısı idi. Adı Bereket'dir. İlk muhacirlerdendir. Kendisinden Enes (R.A.)-rivayette bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.) Onun evine giderek ziyaret ederdi. Vâkidî'nin dediğine göre Hz. Osman (R-A.)'m hilâfeti devrinde vefat etmiştir. Ibn-i Mâceh Onun hadisini rivayet et-
mistir. (Hulâsa : 497)

[282] Bu hadisin metni. 1085 nolu hadis metninin aynıdır. Senedler de aynıdır. Şu farkla H: Oranın ilk râvisi Şeddâd bin Evs (R-A.)'dır. izah ıgın oraya bakalabilir.

[283] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/513-516

7 - ORUÇ KİTABI

Müellif, namaz kitabından sonra Oruç kitabını zikretmiştir. Çünkü oruç da namaz gibi bedeni bir ibâdettir. N e s a i de Müellif gibi yapmıştır. Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî ise oruç bölümünü, zekât bölümünden sonra B u h â r î de Hac bölümünden sonra zikretmişlerdir. İslâmın temel taşlan sayılan Namaz, Oruç, Zekât ve Hac ibâdetlerinin çeşitli yönlerden birbiriyle olan münâsebetleri dolayısıyla mezkûr sıralanışların hepsi uygundur.
Savm ve Siyam kelimeleri Arap dilinde tutma, susmak, durgunlaşmak, kendini men etmek gibi mânâlara gelir. Şer'i şerifte Fecrin doğuşundan gün batıncaya kadar özel bir niyetle yemekten, içmekten ve cinsi münâsebetten kendini tutmaktır.
Ramazan orucu hicretin ikinci yılı Şaban ayının üçüncü Pazartesi günü farz kılınmıştır. Ramazan orucunun farziyeti Kitab, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Bu itibarla farziyetini inkâr eden kâfir olur.
Ramazan orucu farz olmadan önce Ümmet-i Muhammadiye'ye her hangi bir orucun farz kılınıp kılınmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarının bu hususta verdiği ma'lumatın
özeti şöyledir :
Hanefi âlimlere göre önce "Aşure Günü" yâni Muharrem ayının onuncu gününün orucu farz kılınmış, sonra her ayın beher on gününden bir tanesinin oruçla geçirilmesi farz kılınmış, bilâhere Ramazan orucu farz kılınınca mezkûr oruçların farziyeti kaldırılmıştır.Cumhur ve Şafiî âlimlerinin meşhur kavline göre Ramazan orucundan önce her hangi bir oruç farz kılınmamıştır. [1]

1 - Orucun Fazileti Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1638) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Âdem oğlunun işlediği her hasene (hayır ve ibâdet mükâfat yönünden) on mislinden yedi yüz misline, Allah'ın dilediği sayıya kadar arttırılır. Allah Teâlâ buyuruyor ki: Fakat oruç böyle değildir. Çünkü oruç benim içindir. Ve onun mükâfatını ben veririm. Oruçlu kişi şehvetini ve yemeğini benim için bırakır. Oruçlu için iki sevinç vardır. Birinci sevinç iftar yaktindeki sevincidir. Diğer sevinci de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. (And olsun ki) Oruçlunun ağzının kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.»" [2]

İzahı

Buhâri ve Müslim de bunu rivayet etmişlerdir. T i r -mizî, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bu mânâyı ifâde eden benzer hadîsleri rivayet etmişlerdir.
Hadîs, mü'min kulun işlediği her ibâdet ve hayırlı işin mükâfat bakımından en az on kat arttırıldığını, bu artışın yediyüz kata, hattâ daha büyük rakamlara ulaşabileceğini müjdeliyor. Bakara sûresinin aşağıya meali alman 261 'nci âyetinde de Allah yolunda harcanan malın sevabının bu şekilde arttırılacağını müjdeliyor :
«Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz tane bulunan yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfü geniştir. O, herşeyi bilicidir.»
Hadis, orucun sevabının bu ölçüden müstesna olup, çok daha fazla olduğunu hükme bağlıyor. Bu hükme neden olarak da Allah Teâlâ :
«Çünkü oruç benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm.» buyuruyor. Hadisin bu cümlesinin mânâsı hususunda âlimler değişik açıklamalar yapmışlardır.
Nevevi, Müslim1 in şerhinde bu hadîsin açıklamasını yaparken özetle şöyle der :
"Bütün ibâdetler Allah Teâlâ için olmakla beraber bu hadîste Allah Teâlâ'nın : «Oruç benim içindir...» buyurmasının sebebi hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Bâzı âlimlere göre bunun sebebi şudur: Kâfirler putlarına namaz, secde, sadaka, zikir ve benzeri ibâdet şekilleri ile taptıkları halde hiç bir devirde oruç tutmak suretiyle ilâhlarına tapmamışlar-dır, Dolayısıyla hiç bir devirde Allah'tan başka hiç bir ilâh için oruç tutulmamıştır.
2 - Namaz, Hac, Cihâd, Sadaka ve diğer ibâdetler açık yapıldığı için riya ve gösterişten tamamen uzak tutulması güçtür. Bu tür ibâdetlerde İhlasın zedelenmesi mümkündür. Fakat oruç, kul ile Allah arasında gizli kalan bir ibâdet olduğu için riya ve gösterişten uzaktır. Sırf Allah rızâsı için yapılır.

3 - Yemekten müstağni olmak, yâni yemek yemeye ihtiyaç duymamak, Allah Teâlâ'nın sıfatlarındandır. Kul, oruç tutmakla Allah Teâlâ'nın bu sıfatına sarılmak ister. Ama hiç bir şey Allah Teâlâ'nın sıfatlarına benzemez.
4 - Allah Teâlâ, oruçtan başka ibâdetler karşısında vereceği mü-kAfatı bâzı kullarına açıkladığı halde orucun mükâfatını belirtmiye-rek:
«Orucun sevabının miktarını ve kaç kat arttırılacağını ancak ben bilirim.» buyurmuştur,
5 - Orucun kadr ve kıymetinin yüceliğini ve üstünlüğünü ifâde etmek için bu ifâde buyurulmuştur.
Mezkûr fıkranın sonundaki: «...ve onun mükâfatını ben veririm...» cümlesi, orucun faziletinin azametini ve sevabının çokluğunu beyan ediyor. Çünkü Kerîm ve Cömert bir zât: Bu mükâfatı ben bizzat veririm, dediği zaman, verilecek mükâfatın ve bağışın büyük olması gerekir."
Hadisin : «Oruçlu için iki sevinç vardır..." fıkrasına gelince; Nevevi şöyle diyor :
'Oruçlunun iftarını açtığı zamanki sevincinin sebebi; oruç ibâdetini tamamlaması, orucu bozan şeylerden selâmette kalması ve orucun yüce sevabını beklemesidir.
Oruçlunun Allah'a kavuştuğu zamanki sevincinin sebebi ise, o anda göreceği orucun yüce mükâfatı ve Allah in Onu bu ibâdete muvaffak kılma nimetini hatuiamasıdır.'
Sindi, oruçlunun iftar anındaki sevinç sebebini açıklarken N e v e v i ' nin beyan ettiği sebebin yanında, kişinin o anda yemek ve su ihtiyacını gidermeye mezun kılınmasıyla duyduğu tabiî sevinci de zikrederek böyle yorumlayanların da bulunduğunu anlatmıştır.1
Hadisin «Oruçlunun ağzının kokusu Allah katında misk kokusun dan daha güzeldir.» fıkrası ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der :
Hulûf : Ağız râyihasının bozulmasıdır. Bâzıları bu kelimeyi "Ha lûf ' diye kaydetmişler ise de H a t t â b i ' nin dediği gibi. hatâdır, doğrusu "Hulûftur. Bu fıkranın mânâsı hakkında e 1 - M â z i -r i : 'Bâzı râyihaların gü/.eiligi ve bundan hoşlanmak canlı yaratıkların sıfatlarındandır. Onlar, tabiatlarının temayül ettiği şeylerden hoşlanır. Tabiatlarının nefret ettiği şeylerden hoşlanmazlar. Bu durum Allah Teâlâ hakkında muhaldir. Onun için bu cümle mecazi mânâda kullanılmıştır. Bundan maksad. oruçlunun açlığı dolayısıyla değişen ağzının kokusunun Allah katında makbul ve kıymetli olmasıdır.' demiştir.
Kadı I y â /,' in dediğine göre bâzıları ; Allah Tealâ oruçluyu, ağzının kokusunun değişmesine karşılık kıyamet günü mükâfatlandırır da kıyametle onun ağzının kokusu misk kokusundan daha hoş olur. Nasıl ki şehidin kanının kokusu misk kokusu olur. demişlerdir.
Bir kavle göre; mezkûr cümleden maksad, bu kokunun Allah'ın melekleri katındaki hoşluğu bizim yanımızdaki misk kokusunun hoşluğundan üstündür.
Nevevi sözlerine devamla : 'En sahih mânâ Magrib âlimlerinden e d - D ü r a verdi' nin ve bâzı arkadaşlarımızın beyan ettikleri şu mânâdır: Oruçlunun ağzının kokusunun bozulmasıyla hâsıl olan sovab, cumalarda bayramlarda, hadîs ve zikir meclislerinde v.s. hayırlı toplantılarda menciup olan güzel koku ve bilhassa misk sürünmekten elde edilen sevabtan daha çok olmasıdır.
Arkadaşlarımız bu hadisi delil göstererek oruçlunun öğleden sonra misvak kullanmasının mekruhluğuna hükmetmişler. Çünkü misvak kullanmak fazileti ise de, oruçlunun öğleden sonra kullanması, bu hadiste faziletli anlatılan kokuyu giderir. Bu kokunun fazileti ise, misvak kullanmanın faziletinden daha büyüktür. Nasıl ki, şehidin kanının kokusunun güzelliği hadislerde belirtilmiş ve bu nedenle şehidin yıkatılması terkedilmiştir. Halbuki ölüyü yıkamak farzdır. Güzelliğine hadîsle şehâdet edilen şehid kanının kalmasını korumak için farz olan yıkama terkedilince güzelliğine hadiste şehâdet edilen oruçlunun ağız kokusunun muhafazası için vâcib olmayan misvak işini terketmek tabii görülür.' demiştir.

1639) Tîenî Amir bin Sa'saa kabilesinden Mutarrif (Radtyallâhü anh)'i\fx\ rivayet edildiğine göre :

Osman bin Ebi'l-Âs es-Sakafİ (Hadıyallâhü anh)[3],kendisine süt içirmek istemiş Mutarrif de : Ben oruçluyum, demiş. Bunun üzerine Osman : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i söyle buyururken işittim, demiştir :
«Oruç, birinizin savaştan koruyucu kalkanı gibi Cehennem ateşinden koruyucu bir kalkandır.»" [4]

İzahı

Nesai ve İbni Huzeymo de bunu rivayet etmişlerdir.

Buhâri ve Müslim de bunun; «oruç bir kalkandır.» parçasını müteaddit senedlerle rivayet etmişlerdir. Hadîs orucun, sahibini Cehennem ateşinden veya Cehenneme girmeye sebep olan günahlardan koruyucu olduğuna delâlet ediyor. Nasıl ki savaşta kullanılan kalkan sahibini tehlikelerden korur.

1640) Sehl bin Sa'd (es-Sâîdî) (Radıyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz Cennette Reyyan denilen bir kapı vardır. Kıyamet günü : Oruçlular nerededir? diye çağrı yapılır. Kim oruçlulardan idiyse o kapıdan girer ve o kapıdan giren bir kimse ilelebed susuzluk duymaz.»" [5]

İzahı

T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir. Buhâri ve Müs1im ' de; kısmı hâriç bunu rivayet etmişlerdir. Nesai ve İbn-i Huzeyme' nin rivayetinde hadîsin son kısmı şöyledir: -Kim bu kapıdan girerse içer ve kim içerse ilelebed susuzluk duymaz.»
Reyyân kelimesinin lügat mânâsı, suya, kanan, demektir. Oruçlulara tahsis edilen Cennetin bir kapısına özel isim verilmiştir. Bu isim oruçluların hâline münâsibtir. Kurtubİ: Suya kanan mânâsını ifâde eden Reyyân kelimesinin Cennetin kapısına isim olarak verilmesiyle yetinilmiş, tokluğu ifâde eden bir isim verilmemiştir. Çünkü suya kanmak tokluğu gerektirir ve dolayısıyla ona da delâlet eder, demiştir.E 1 - H â f ı z da : Veya oruçluya susuzluk açlıktan daha zor olduğu için suya kanma mânâsını ifâde eden bir kelime tercih edilmiş, demiştir.
Buhâri ve Müs1im' in bir rivayetinde Cennet'in sekiz kapısının bulunduğu, bunlardan birisinin isminin Reyyân olduğu ve bu kapıdan yalnız oruçluların gireceği bildirilmiştir.
Sindi: Hadîsteki oruçlulardan maksad, çok oruç tutanlardır. Nasıl ki; adaleti alışkanlık hâline getirene âdil, zulmetmeyi alışkanlık hâline getirene zâlim denilir. Bir defa adalet edene âdil, veya zulmedene zâlim denilmez. Çok oruç tutan kimse, farz oruçla beraber, nafile oruç da tutana denilir. Yalnız Ramazan orucunu tutmakla yetinene zahiren çok oruç tutucudur denilmez.
Hadîsin : «... İlelebed susuzluk duymaz.» cümlesinin zahirine göre, susuzluk duymamak vasfı Reyyân kapısından girenlere mahsustur. Allah Teâlânın : âyeti ise Cennet'te hiç kimsenin susuzluk duymayacağına delâlet eder. Bu durumda hadisin zahiri âyete ters düşer. Ancak âyet şöyle yorumlanabilir: Âyetten maksad, Cennet'te susuzluğun olmaması değildir. Maksad, içkilerin aralıksız ikram edilmesidir. Artık insan, Cennet'te susuz kalmaz. Fakat ikram edilen içkileri kullanmasa bjle susuzluk duymıyacağı mânâsı kaste-dilmemiştir. Hadiste kastedilen mânâ ise, Reyyân kapısından Cen-net'e girenlerde susuzluk duyma durumunun kökünden kaldırılmış olmasıdır. Yâni Cennet'teki içkileri içmeseler dahi susuzluk duymıya-
caklardır.
Şöyle yorum yapmak da mümkündür: Hadisten maksad, Reyyân kapısından Cennet'e girenler, giriş anından itibaren susuzluk duymı-yacaklardır. Diğer kapılardan girenler ise, Cennet'teki makamlarına ulaştıkları zaman susuzluk duymıyacaklardır. Aradaki fark budur, demiştir. [6]

2 - Ramazan Ayının Fazileti Hakkında Gelen Hadisler Babı

1641) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûhıllah (SaUaUahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim inanarak ve sevabını Allah'tan bekliyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahı bağışlanır»[7]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s a î de bunu rivayet etmişlerdir.
Ramazan : Bu kelime, bilinen ayın adıdır. Ramz kökünden alınmadır. Ramz ise hararetin şiddetidir. El-Menhel yazarının dediğine göre Araplar, ayların isimlerini değiştirdikleri zaman her ayı, rastladığı mevsime göre isimlendirmişler. Ramazan ayı, sıcaklığın şiddetli olduğu zamana rastladığı için ona Ramazan adını vermişlerdir. Bâzıları : Ramazan orucu, günahları kavurup yaktığı için bu aya Ramazan ismi verilmiş, demişlerdir.
İhtisâb : Orucun sevabını Allah Teâlâ'dan taleb etmek veya sırf Allah rızasını gözetmek, yâni ihlâslı olmaktır. Şu halde Ramazan orucunun farziyetine, bunun İslâm'ın rükünlerinden

olduğuna; oruçlu için Allah'ın vâdettiği sevaba inanarak ve ihlâslı olarak; sevabını Allah'tan taleb ederek Ramazan ayının tamamını oruçlu geçiren mü'* minin geçmiş günahları bağışlanır.
Hadisin zahirine göre geçmişteki küçük ve büyük bütün günahlar bağışlanır. El-Menhel yazarının dediğine göre Ibnü'1-Mün-z i r böyle yorumlamıştır. Lâkin Nevevi, Müslim'in şerhinde : 'Fıkıhçılarca benimsenen görüş, bu mağfiretin küçük günahlara mahsus olmasıdır. Büyük günahlar buna dâhil değildir. Fıkıh-çılardan bâzıları demişler ki : Küçük günah bulunmadığı takdirde Ramazan orucunun büyük günahları hafifletmesi mümkündür.
Eğer oruçlunun hiç günahı yoksa tuttuğu oruç, onun Cennet'te-ki derecelerinin yükselmesine vesile olur,' demiştir.
Sindi de : Bu ve benzeri hadisler, ibâdetlerin faziletini şöylece beyan ederler : Bu ibâdetler, insanın günahları varsa, bağışlanmasına vesile olur. Günahlar bir ibâdetle bağışlanmış durumda iken günahları bağışlayıcı olan başka bir ibâdetle ne bağışlanacak? diye bir itiraz söz konusu değildir. Çünkü ibâdetlerin faziletine âit bu tür
hadislerden maksad, bu ibâdetlerin Allah katındaki değer ve faziletini açıklamaktır, insanın günahı olmadığı zaman bu ibâdetler, onun derecelerini yükseltir. Nitekim bütün günahlardan ma'sum olan Peygamberlerin durumu böyledir.

1642) Ebû Hüreyre (Hadiyallahii (/«///den rivayet edildiğine göre; Resûlulluh (Sa/lal/ahii Aivyhi vt Svlhm) şiiyle buyurmuştur :
«Ramazan ayının ilk gecesi olunca şeytanlar ve cinlerin âsileri zincirlere vurulur. Cehennemin kapıları kapatılır da hiç bir kapısı açılmaz. Cennet'in kapıları açılır da hiç bir kapısı kapanmaz ve bir nida edici: Ey hayır isteklisi (hayır işlemeye) yönel, ey şer İsteklisi! kendini tut. Allah tarafından ateşten âzâd edilenler olur, diye çağırır. Bu (çağrı ve âzâd edilme İşi) Ramazanın her gecesinde olur.[8]

İzahı

Tirmizî, Nesai, Hâkim ve İbn-i Huzeyme de bunu rivayet etmişlerdir. Buhâri de hadîsin :
«Ramazan geldiği zaman Cennetin kapılan açılır, Cehennemin kapıları kapatılır ve şeytanlar zincire vurulur.» kısmını rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der : Merede "Mârid"in çoğuludur. Mârid : Şer işlemeye kendini adayana denilir. Cinlerin mûridleri şeytanların bir türüdür.
Şeytanların zincirlere vumlmasındaki hikmet, oruçlulara vesve se etmemeleridir. Bunun bir belirlisi, Ramazan'dan önce günahlara dalmış olanların çoğunun Ramazan orucunu tutmaya başlar başlamaz kötü alışkanlıklarını terketmeleri ve Allah'a dönüş yapmalarıdır. Bâzılarında görülen, kötülük ve isyana devam etmelerine gelince; Bunun sebebi, şeytanların etkisinin, bunların içinde iyice kökleşmiş olmasıdır. Bâzı âlimlere göre şeytanlar zümresinin başkanı du-rumundaki İblis, zincire vurulmaz. Çünkü Âdem (Aleyhisse-lâm)'e secde etmekten imtina ettiği zaman ilâhî lanete mâruz kalınca Allah'tan kıyamete kadar mehil istemiş, Allah Teâlâ da bu isteği kabul etmiştir. Ramazan'da vuku bulan ma'siyetler. Onun vesvese ve aldatması ile meydana gelir.
Hadîsteki bağlama; sapıtma ve aldatma hususundaki şeytanların zayıf düşürülmesinden kinaye olabilir.
E 1 - H â fi z ' in, el-Fetih'te dediğine göre K â d t Iyâz: Şeytanların zincirlere vurulmasının hakîki mânâsına göre olması muhtemeldir. Şeytanların zincirlere vuruluşu, onları mü'minlere eziyet etmekten men etmek ve Ramazan ayının girişini ve yüce kıymetini meleklere bildirmektir. İkinci ihtimal, ilâhî mükâfatın çokiuğuna ve şeytanların zincirlere vurulmuşcasına mü'minleri günaha sokmalarının azlığına işarettir. M ü s 1 i m ' in rivâyetindeki;
= «Rahmet kapıları açılır.» ilâvesi, ikinci ihtimâli te'yid eder, demiştir. Daha sonra şöyle der:
'Muhtemelen Cennet kapılarının açılması, Allah Teâlâ'nın kulları için açtığı ibâdetlerden ibarettir. Çünkü ibâdetler, Cennet'e girme sebepleridir. Cehennem kapılarının kapatılması da, sahiplerini Cehenneme sevk eden günahlara karşı soğuk davranmaktan ibarettir. Şeytanların zincirlere vurulması ise; onların, şehvetleri süslemekten ve sapıtmadan âciz bırakılmalarıdır.'
Ez-Zeyn bin el-Münir birinci ihtimâli tercih ederek : Hadîsi zahiri mânâsından başka bir mânâya tevil etmeyi gerektiren bir zaruret yoktur, demiştir.
EI-Hâf ız'ın dediğine göre; Kurtubi hadîsin zahirine hamledilmesini tercih ettikten sonra : 'Eğer denilse ki şeytanlar zincirlere vurulmuş olsaydı Ramazan'da günahların ve kötülüklerin iş-lenmemesi gerekirdi. Halbuki şok günah işlenir. Buna şöyle cevap verilir: Şeytanlar, şartları korunan ve âdabına riâyet edilen oruç ibâdetini lâyıkı veçhiyle ifâ eden mü'minlere karşı

bağlanmış olur. Orucun şartlarına ve âdabına riâyet etmiyen oruçlulara karşı bağlı değildir. Yahut şeytanların bir kısmı bağlanır. Nitekim T i r m i z i ve N e s a i' nin rivayetinde buna işaret vardır. Çünkü bu rivayetlerde; «Mârid f= Âsi) şeytanlar...» kaydı vardır. Şöyle de denilebilir; Şeytanların bağlanmasından maksad, Ramazan'da kötülüklerin azaltılmasıdır. Bu durum görülebilir. Çünkü hakîkatan Ramazan'da nisbeten kötülükler azalır. Şeytanların hepsinin bağlanmış olması, hiç bir günahın vuku bulmamasını gerektirmez. Çünkü kötü ruhlu kimseler, çirkin âdetler ve insanlardan olan şeytanlar da mü'minleri günahlara sokarlar,' demiştir.
Hadîste «Bir nida edici...» buyurulmuştur. Tuhfe yazarının dediği gibi nida edicinin bir melek olması muhtemeldir. Veya maksad, hayra yönelmesini Allah'ın irâde ettiği kimselerin kalblerine bu duygunun girmesidir.
Hadîsin «Ey şer isteklisi kendini tut!» çağrısından maksad, günah işlemek istiyenin, nefsini günah işlemekten tutması ve tevbe edip Allah'a dönüş yapmasıdır.
El-Mirkat'ta belirtildiği gibi günah işliyenlerin Ramazan'da tevbe etmeleri, ibâdete karşı gevşek davrananların Ramazan'da ibâdete sarılmaları, sâlih insanların Ramazan'da ibâdetlerini çoğaltmaları hadîsteki nida edicilerin etkisi ve Allah'ın rahmet bakışı ile olabilir. Bunun içindir ki küçükler dâhil, müslümanlann ekserisinin oruç tuttuklarını görürsün. Hattâ namaz kılmıyanların çoğunun Ramazan'da oruca başladıkları görülür. Halbuki oruç, namazdan daha zordur, ibâdete karşı gevşemeyi gerektiren vücut zayıflığına ve fazla uykuya yol açar. Bununla beraber mescidlerin Ramazan'da cemaatla ihya edildikleri görülür.
Hadîs, Allah Teâlâ'nın Ramazan ayında Cehennem'e müstehak olmuş olan kullarının bir kısmını Cehennem'den azâd ettiğine delâlet ediyor. Âzâd edilenlerin çokluğu başka rivayetlerden anlaşılıyor.
Hadîsin son cümlesindeki: 'cJJi kelimesi, hadîsteki çağrıya işaret olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Nida edici Ra-mazan'ın her gecesinde hadîste anlatılan şekilde çağrıda bulunur. Mezkûr kelime âzâd edilmeye işaret olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: 'Ramazan'ın her gecesinde Allah, çok sayıda kullarını Cehennem ateşinden âzâd eder, olur. Mezkûr kelimenin anılan iki şeye de işaret olması mümkündür. Buna göre Ramazan'ın her gecesinde çağrı yapılır ve âzâd edilenler olur.
S i nrd î, son ihtimâle göre yorum yapmıştır. Suyûtî ikinci ihtimâli tercih etmiştir. T ı y b î ilk iki ihtimâle göre yorumlamıştır.

1643) Câhil" (Radnallâhii anh)\\en rivayet edildiğine güre; Resûlul-lah (SaUalitıhü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz her iftar vaktinde Allah tarafından (Cehennem ate-sinden) âzâd edilenler olur. Bu (Ramazanın) her gecesinde olur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin ricali sıka zâtlardır. Çünkü Ebû Sülyân'ın Câbir (R.A.Vden olan rivayeti sahihtir Râvi el-A'meş'in Ebû Süfyân'dan hadis işitmediğine dâir Bezzâr'm sözünün garib olduğunu, çünkü A'meş'in bu tür rivayetinin Kütüb-i Sitte'de bulunduğunu ve Ebû Süfyân'dan rivayet etmekle tanındığını Şu'be söylemiştir.

1644) Ent'.s bin Mâlik (Radıyullâhii un/ı)'tien\ Şöyle demiştir:
Ramazan ayı girdi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu :
«Bu aya girmiş bulunuyorsunuz. Onda bin aydan hayırlı bir gece vardır. Bu gecetnin kazancın) dan mahrum olan bir kimse hayrın tümünden mahrum olmuş olur, ve bu gecenin hayrından yalnız saadetten payı olmayan kimse mahrum kalır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki İmrân bin Dâvûd Ebü'l-Avvâm el-Kattân hakkında ihtilâf vardır. İmam Ahmed Onun hadîslerini geçerli saymış, Affan ve el-İclî Onu sıka saymışlar, İbn-i Hibbân da Onu sikalar arasında zikretmiş, İbn-i Adiyy ise : İmrân'dan rivayetten dolayı bu hadîs garîb sayılmıştır. İmrân'dan bir takım garib hadîsler rivayet edilmiş olup, onda beis olmadığını umarım, demiştir. İsnâdm kalan râvileri sikadırlar. [9]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Kadir gecesinin, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin aydan hayırlı olduğuna delâlet ediyor.
Sindi şöyle der : Hadîsten maksad, Kadir gecesini ihya etmeye muvaffak olmayan ve o gecedeki ilâhî lütuf ve ikramda nasibini almayan kimse hayrın tümünden mahrum kalmış olur, diyenler vardır. Kadir gecesinin lütuf ve ihyasından mahrum olan kimsenin, o gecenin yatsı farzını bile kılmayan kimse olduğunu umarım.

Sindi1 nin maksadı galiba şudur: Kadir gecesinin yatsı farzını kılan kimsenin, o gecenin lütuf ve ikramından mahrum sayü-mıyacağı umulur. O gece her türlü ibâdeti ve hayrı ihmal ettiği gibi yatsı namazını dâhi kılmayan kimse ise, o gecenin faziletinden ve hayrın tümünden mahrum kalmış olur. Bu kutsal geceyi.bu derece gafletle geçirip hayır ve bereketinden mahrum olan kişi, ancak ve ancak saadetten nasibi olmayan kimsedir. [10]

3 - Şek [11] Gününün Orucu Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1645) Sıla bin Züfer (Radtyallâhü anh)[12]'den: Şöyle demiştir:
Biz (Ram az an'dan mı Şa'ban'dan mı olduğunda) şek edilen gün Ammâr (bin Yâsir) (Radıyallâhü anhümâ)'nın yanında idik. (Pişirilen) bir koyun getirildi. Cemâatin bir kısmı (onu) yemekten uzak durdular. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) :
Kim bu gün oruç tutarsa şüphesiz Ebû Kasım (Muhammed) (SaJ-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e isyan etmiş olur, dedi." [13]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Dârimî de rivayet etmişler; Tirm izi de rivayet ederek hasen - sahih bir hadîs olduğunu söylemiştir. D â -r e k u t n î de tahriç ederek isnadının hasen - sahih ve tüm râvile-rinin sıka olduklarını söylemiş; Hâkim de rivayet edip, Buhâ-r î ve M ü s 1 i m ' in şartı üzerine sahîh olduğunu söylemiştir.
§ek günü; Ram azan' dan mı Şaban' dan mı olduğunda şüphe edilen ve Ş â b a n' m 29'uncu gününden sonra gelen gündür. Bunda şüphe etmenin sebebi, Hilâlin görüldüğü söylentisinin dolaşması fakat Hilâlin görüldüğünün ispat edilmemesidir. Yahut fâsıklık ve benzerî sebeplerle şahitliği reddedilen kişilerin, Hilâli gördüklerine şahitlik etmeleridir.
Tirm izi, Nesaî, Dârimi ve Dârekutnî' nin rivayetlerinde belirtildiği gibi ikram edilen koyun etini yemekten imtina edenler, oruçlu oldukları mazeretini beyan etmişlerdir. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) bugün oruç tutanların Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'e muhalefet ettiklerini bildirmiştir Nitekim Dârekutni ve Bezzâr'ın rivayet ettikleri bir hadiste Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh) :
"Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) altı günde oruç tutmayı yasaklamıştır: Ramazan d an olduğunda şüphe edilen gün, Ramazan bayramının ilk günü. Kurban bayramının Ük günü ve teşrîk günleri (yâni Kurban bayramının ikinci, üçüncü ve dördüncü günü) " demiştir. E b u ' 1 - K a s ı m Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in künyesidir. [14]

Âlimlerin Şek Günü Hakkındaki Görüşleri

1 - Hanefî âlimleri, Mâlik, İshâk, Evzâi ve el-Leys bin Sa'd: Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak tahrimen mekruhtur, nafile veya kaza ve adak niyetiyle oruç tutmakta beis yoktur, demişlerdir.
2 - Şafiî: Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak, sahih değildir. Âdetine rastlamadığı takdirde nafile niyetiyle de tutamaz. Kaza ve adak gibi bir niyetle veya âdetine rastladığı için nafile niye-tiyle oruç tutmakta sakınca yoktur, demiştir. Meselâ her haftanın Perşembe gününü nafile oruçla geçirmeyi âdet edinen bir kimse, şek günü Perşembeye tesadüf ettiği takdirde âdeti olduğu için tutabilir.
İ bnü'l-M ünz i r'in anlattığına göre Ömer, Ali, Huzeyfe, Enes, Ebû Hüreyre, İbnü'l-Müsey-yeb, Şa'bî, Nahaî ve İbn-i Cüreyc (Radıyallâhü anhüm) da böyle hükmetmişlerdir.
3 - İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Şek günü akşamı'bulut ve benzen bir şey hilâlin görülmesine mâni olduğu zaman Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak zorunludur. Fakat hava açık olduğu halde halk gözetlediğine rağmen hilâli görmezlerse Ramazan niyetiyle oruç tutulmaz, demiştir. Ahmed bin Ha n bel'-den bir rivayet de böyledir. A h m e d ' in ikinci bir rivayeti, Ş â -f i î mezhebine uyar.
4 - Ahmed bin Hanbel'in üçüncü kavline göre halk imama, yâni hüküm vermeye yetkili devlet adamına tâbidir. O tutarsa halk da tutar. O tutmazsa halk da tutmaz. Hasan-ı B a s -ri, İbn-i Şîrîn ve Şâ'bî de böyle demişlerdir.
5 - Ebû Bekri Sıddîk (Radıyallâhü anh)'in kızları Âişe ve Esma (Radıyallâhü anhümâ) o

gün Ramazan niyetiyle oruç tutuyorlardı ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle derdi: Şüphesiz Ş â ban' dan bir gün oruç tutmam, Ramazan'-dan bir günün orucunu yememden bana daha sevimlidir.

1646) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hilâli görmeden önce (Ramazan niyetiyle) bir gün oruç tutmaya acele etmeyi yasaklamıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Abdullah bin Saîd el-Makberî'nin zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için bu sened zayıftır. [15]

İzahı

Zevâicl türünden olan bu hadîsteki yasaklama, tercemede paren-tez içi ifâdeyle işaret ettiğim gibi, Ramazan niyetiyle oruç tutmaya mahsustur. Hadîsteki acele etme tâbiri de bu yoruma işaret ediyor. Bundan önceki hadisin izahında belirttiğim gibi îtiyad edilen bir nafile niyetiyle veya kaza ve adak niyetiyle hilâli görmeden bir gün önce oruç tutmakta beis yoktur. Bundan sonra gelecek dördüncü ve beşinci bâbtaki hadîsler de bu yorumu gerekli kılar.

1647) El-Kâsım Ebû ,\bdirrahman (Radtyallâkü anh)[16] den rivâyet edildiğine göre kendisi, Muâviye bin Ebî Siifyân (Radıyallâhü anhümâ)'yı minber üzerinde şöyle söylerken işi t mistir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayından önce minber üzerinde şöyle buyururdu :
«Oruç şu gündür. Biz o gün gelmeden Önce oruç tutarız. Artık kim dilerse önceden tutar. Ve kim dilerse oruç tutmayı o güne kadar tehir eder.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih, ricali sıka zâtlardır. Lâkin el-Mizzi'nin et-Tehzîb'te ve Zehebi'nin el-Kâşif te dediklerine göre seneddeki el-Kâsım bin Abdirrahman'ın sahâbilerden yalnız Ebû Ümâme (R.A.)'den hadis işittiği, başka sahâbilerden hadis işitmediği söylenmiştir. [17]

İzahı

Sindi, Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklamasını yaparken : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şa'ban ayında çok oruç tutmayı âdet edindiği için bu hadiste Ramazan'dan önce oruç tuttuğunu beyan buyurmuş ve : Dileyen kimse benim âdetimi tutarak Ramazan'dan önceki günlerde oruç tutmayı itiyad edinsin, buyurmak istemiştir. Bu hadîs böyle yorumlanınca 1650 ve 1651 nolu hadîslere ters düşmez, demiştir.
Ebû Dâvûd da bu hadisin benzerini el-Muğire bin F e r v e ' den rivayet etmiştir. Oradaki rivayete göre Muâviye (Radıyallâhü anh) H u m u s' un civarındaki M i s h a 1 kilisesinde halka :
Ey Cemâat! Biz Şaban hilâlini falan gün gördük. Ben o günden Önce (Şaban ayının son günü) oruç tutarım. Artık benim gibi yapmak isteyen yapsın, demiş. Bunun üzerine orada bulunan sahâbî Mâlik bin Hubeyre (Radıyallâhü anh) kalkarak:
Ey Muâviye! Şu dediğin husus, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dan işittiğin bir şey midir? Yoksa senin görüşün müdür? diye sormuş. Muâviye (Radıyallâhü anh) de: Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim. Buyurdu ki:Ayın başını ve sonunu oruçla geçirin.»
El-Menhel yazan : Muâviye (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîsle her ayın ilk ve son gününü oruç tutmayı meşru saydığını anlamıştır. Bu emrin Şaban ayı-na da şümullü olduğu kanaatina varmış ve âdetine tesadüf etmeyen kimsenin Şaban ayının sonunda oruç tutmasının yasaklığı-na galiba muttali' olmamıştır, demiştir. [18]

4 - Şaban Ayında Ramazan Ayına Kadar Peşpeşe Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1648) Ummü Seleme (Radıyallâhü ankâ)'dar\; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şaban ayını oruç tutarak Ramazan ayına birleştirirdi."

1649) Rebîa bin el-Ğaz [19] (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oruç durumunu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sormuş ve Âişe (Radıyallâhü anhâ):

O, Şaban ayının tamamını oruçla geçirerek nihayet Şâban'ı Ra-m azan'la birleştirirdi, demiştir.

[20]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesai ve Tirmizî de rivayet etmişler, Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Ebû D â v û d' un rivayetinde Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ):
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yılın hiç bir ayın tamamını oruçla geçirmezdi. Şaban ayı müstesna. Onu, oruç tutarak Ramazan'la birleştirirdi."
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nırı hadisini Nesaî ve Tirmi-z i de benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Bu hadîslerin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Şaban ayının tamamını oruçla geçirirdi. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şaban ayının çoğunu oruçla geçirdiğine dâir rivayetler vardır.
El-Menhel yazarı babımızın başlığına benzer bir başlıkla açtığı bâbta rivayet ettiği Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini açıklarken bu konudaki rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı yıllarda Ş â-b a n ayının tamamını ve diğer bâzı yıllarda Şaban ayının çoğunu oruçla geçirdiği yorumuyla mevcut rivayetlerin arasını bulmak mümkündür. Tirmizî, Ümmü Seleme (Radıyallâhü ânhâ)'nin mezkûr hadîsini ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in (1650 nolu) hadisini naklettikten sonra tbnü'1-Mü-b â r e k' in : Bir kimse ayın çoğunu oruçla geçirdiği zaman Arap dilinde: Falan adam bütün ay oruç tuttu denilebilir. Keza: Falan adam bütün gece ibâdet etti denilir. Halbuki o adam, akşam yemeğiyle ve bâzı diğer işleriyle meşgul olmuş olabilir/ dediğini zikretmiştir. T i rm i z î daha sonra: Bana öyle geliyor ki tbnü'l-Mübarek bu konudaki rivayetlerin arasında zahiri bir ihtilâf bile bulunmadığı görüşündedir, demiştir.
T i r m i z i' nin söylemek istediği husus şudur : A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in. Şaban ayının tamamını oruçla geçirdiği; bâzı rivayetlerde ise Onun Şaban ayının çoğunu oruçla geçirdiği beyân edilmiştir. Arap dilindeki kullanış tarzına bakılacak olursa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şaban ayının çoğunu oruçla geçirmişken bunu ifâde etmek için Â işe (Radıyallâhü anhâ) Onun Şaban ayının tamamını oruçlageçirdiğini söylemiş olabilir.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te: Hulâsa Â i ş e (Radıyallâhü an-hâ)'nin hadisindeki "Şaban ayının tamamı"ndan maksad, ekserisi-dir. Bu tâbir, az kullanılan bir mecazdır. Fakat T ı y b î bu yorumu uzak bir ihtimal olarak göstermiştir. Tıybı" nin görüşüne göre rivayetler şöyle yorumlanmalıdır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen Şaban ayının tamamını, bazen de çoğunu oruçlageçirirdi şeklinde yapılan yorumdur, demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şaban ayını oruçla geçirmesinin hikmeti, N e s a î' nin rivayet ettiği Ü s â m e bin Z e y d ' in şu mealdeki hadisinde belirtilmiştir :
"Ben : Yâ Resûlallah! Şaban ayında tuttuğun kadar hiç bir ayda oruç tuttuğunu görmedim, dedim. Buyurdu ki:
«Recep ve Ramazan ayları arasındaki şu (Şaban) ayından halk gafildir. Bu Öyle bir aydır ki; Ameller, âlemlerin Rabbine bu ayda yükseltilir. Ben oruçlu iken amellerimin yükseltilmesini severim.»" [21]

Hadislerin Fıkıh Yönü

Hadisler, Şaban ayındaki orucun faziletine, Şaban ayının tamamını oruçla geçirmenin meşruluğuna ve Şaban ayını, oruç tutarak Ramazan ayı ile birleştirmenin câizliğine delâlet ediyorlar. [22]

5 - Âdet Edindiği Orucu Rastlıyandan Başkasının Ramazan'dan (Bir-İki Gün) Önce Oruç Tutmasının Yasaklığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1650) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an hy den rivayet edildiğine göre Kesulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«Ramazan (ayı) orucunu bir* veya iki gün (oruç tutmak) ile karşılamayınız. Ancak oruç tutma âdeti olan adam, o orucu tutar (tutsun.)»" [23]

İzahı

A h m e d ve Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z İ : Bu hadis, hasen -sahihtir. İlim ehlinin uygulaması böyledir. Âlimler, Ramazan ayı girmeden önce Ramazan ayını karşılamak niyetiyle kişinin oruç tutmaya acele etmesini mekruh saymışlardır. Eğer adam oruç tutmayı âdet edinmiş olup o gün de Onun âdetine rastlarsa âlimlerce onun oruç tutmasında beis görülmemiştir, demiştir. Hâkim, Beyhakî, İbn-i Hib -ban, İbn-i Huzeyme ve Dârekutni de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, Şaban ayının sonunda Ramazan ayını karşılamak üzere oruç tutmanın yasaklanması hikmeti hakkında : Bunun hikmeti şudur : Ramazan orucuna güçlü ve neş'eli olarak başlamak için dinlenmek gerekir. Oruç ise dinlenmeyi gölgeler. Bâzılarına göre bunun hikmeti farz olan Ramazan orucunun nafile oruca karışmasıdır. Çünkü halk onun oruç tutması nedeniyle hilâlin görüldüğünü zannederek oruç tutabilirler.
Oruç tutmayı âdet edinen kimselerin, âdetleri veçhiyle o gün oruç tutmalarının caiz görülmesinin hikmeti; âdetine riâyet etmesine imkân vermektir. Çünkü ibâdetin en faziletlisi, devamlı yapılanıdır. Diğer taraftan, alışılanı bırakmak insana zor gelir.
Bu hadis, cumhurun delilidir. Çünkü cumhura göre; oruç tutmayı îtiyad edenin âdeti Ramazan' dan önceki bir veya iki güne tesadüf eden hâriç, o iki günü oruçla geçirmek mekruhtur. Bu görüş Ömer, Ali, Ammâr, Huzeyfe ve İbn-i M e s ' u d (Radıyallâhü anhüm) gibi sahâbilerden ve S a i d bin el-Müseyyeb, Şa'bi, Nehai, Hasan-ı Basrî ve İbn-i S î r in gibi tabiîlerden rivayet edilmiştir.
Hadis, Ramazan' dan bir - iki gün önce oruç tutmayı yasaklamakla yetinmiştir. Çünkü Ramazan'ı karşılamak için ekseriyetle Ramazan' dan bir veya iki gün önce oruç tutmak istenebilir. Bu isteğin men edilmesi ön görülmüştür. Aslında Şaban ayının son yansında oruç tutmak yasaktır. (Nitekim bundan sonra gelen hadîste bu durum belirtilmiştir.)
Âdeti o güne rastlayan kişi, bu yasaktan istisna edilmiştir. Kaza, adak ve kefaret oruçları, â'imlerce âdet orucu hükmüne tâbi sayılmıştır.

1651) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûJullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Şaban ayı yarılanınca artık Ramazan gelinceye kadar oruç tutmak yoktur.»" [24]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesai, Tahavi, İbn-i Hibbân, Dârimi ve Beyhaki de bu hadisi benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Hadisin zahirine göre Şaban ayının ilk on beş günü geçince nafile oruç tutulamaz. El-Menhel yazan bu hadîsin açıklaması bahsinde Özetle şöyle der;
1 - Ş â f i î 1 e r' in çoğu bu hadîsin zahirini tutarak : Şaban ayının ilk yarısında nafile oruç tutmıyan ve ayın belirli günlerini oruçla geçirme âdeti olmayan bir kimsenin, Ş â b a n' in son yarısında oruç tutması yasaktır, demişlerdir. Şâfiîler' den Ruyânî: Ramazan1 dan bir veya iki gün önce R a m a -z a n ' i karşılamak üzere nafile oruç tutmak haramdır ve Ş â-b a n ' in son yansının diğer günlerinde tutmak mekruhtur, demiştir.
2 - Cumhura göre Ş â b a n' in ilk yansında oruç tutmayan ve ayın belirli günlerini oruçla geçirme âdeti olmayan kimsenin bile, Ş â b a n ' in son yarısında nafile oruç tutması mubahtır. Cumhura göre bu hadis zayıftır. Ahmed ve İbn-i Muin: Bu hadîs münkerdir, demişlerdir. Hattâbî: Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Şâban'ı oruç tut tak Ramazanla birleştirdi» mealindeki hadîslerine muhalif olduğu için Ahmed bu hadîsi münker saymış, demiştir. Lâkin İbn-i Hibbân,İbn-i Hazm, İbn-i Abdi'1-Berr gibi âlimler, bu hadîsin sahih olduğunu söylemişler. T i r m i z i de hadîsin hasen -sahih olduğunu söylemiştir.
Bâzı âlimler, bu hadis ile bundan önceki hadisin arasını bulmak üzere: Bu hadîs, çok oruç tutmakla kendisini zayıf düşürenlere veya R a m a z a n' ı karşılamak niyetiyle Ş â b a n' in son yarısında oruç tutanlara mahsustur. Bundan önceki hadîs ise Ramazan ayından olur ihtimâlini göz önünde bulundurarak Ramazan'-dan bir veya iki gün önceden Ramazan niyetiyle ihtiyaten oruç tutanlara mahsustur, demişlerdir," [25]

6 - Hilâli Görmeye Şahitlik Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1652) (Abdullah) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ/dan; Şöyle demiştir :
Bir A'rahî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'o gelerek: Ben bu gece Ramazan hilâlini

gördüm, dedi. Efendimiz Ona:
«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet ediyor musun?» buyurdu. Adam ı Evet, dedi. Efendimiz:
«Kalk yâ Bilâl! Yarın oruç tutmaları için halka ilân yap.» buyurdu.
Râvi Ebû Alî demiştir ki: El-Velîd bin Ebî Sevr'in ve el-Hasan bin Alînin rivayetleri (de) böyledir. (Yâni tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya ulaşır.) Hammâd bin Seleme de bunu rivayet etmiş (fa kat) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'yı zikretmemiş ve : Bilâl (Ra-dıyallâhü anh) halkın o gece teravih gibi Ramazan gecelerine mahsus ibâdete kalkmaları ve oruç tutmaları için çağrıda bulundu, ilâvesini zikretmiştir." [26]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizi, Dârekutnî, Hâkim, Beyhaki ve Dârimi de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, Ramazan hilâlini görmek mes'elesinde kâfirin şâ bitliğinin muteber olmadığına ve bu mes'elenin sübutu için şahidin müslüman olduğunun bilinmesiyle yetinilebileceğine delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A'rabinin âdil veya fâşıklık durumunu araştırmayıp sadece müslüman olup olmadığım araştırmakla yetindiğine göre Ramazan hilâlinin şahitliği için âdil olmak şartı aranmaz, denilemez. Çünkü o A'rabi eğer o anda kelime-i şehâdeti getirmekle yeni müslüman olmuş ise bir kâfirin müslümanlığı kabul etmesiyle geçmişteki tüm günahları affedilir. O halde âdil sayılır, fâsık değildir. Şayet A'rabî bu olaydan önce müslüman olmuş ise bütün sahâbîler âdildir. Şahidin âdil olma şartını koşan âlimler, böyle demişlerdir.
Ramazan hilâlinin şahitliği için âdil olmak şart değildir, diyen âlimlerin görüşlerini yansıtan Sindi: Peygamber (Sallal-lâhü Aleyhi ve Sellem)'in A'rabîye Kelime-i Şehâdetin mefhumuna inanıp inanmadığını sorması, müslüman olup olmadığını tahkik etmek içindir. Hadisten anlaşıldığına göre hava bulutlu olduğu zaman hilâli gördüğüne şahitlik eden kişinin müslüman olduğu tahakkuk ettiği zaman, âdil olsun olmasın, hür olsun, köle olsun Ramazan hilâlini gördüğüne dâir şahitliği makbuldür. Şöyle de söylenebilir: Saadet devrindeki bütün müslümanîar âdil idiler. Bu sebeple âdil ol-mıyanın şahitliğinin kabul edilmesi gerekmez, demiştir.
Müellifin zikrettiği sened, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a ulaşır. Bu senedle rrvâyet edilen hadiste halkın oruç tutmaya başlamaları için Bilâl (Radıyallâhü anh)'in ilân yapması emredilmiştir. Fakat o gece teravih namazını kılmaları veya başka ibâdetle ihya etmeleri için bir ilân yapması emri bulunmamaktadır. Müellif, el-Velid bin Ebî Sevr'in ve el-Hasan bin Ali' nin yer aldıkları başka senedleri rivayet eden Ebû Ali' nin beyânına göre. o senedlerle rivayet edilen hadîs metni böyledir. Ebû Dâvûd kendi süneninde e 1 - V e 1 î d bin Ebî S e v r ' in rivayeti M u h a.m med bin Bekkâr' dan rivayet etmiş, o rivayet yine Zaide bin Ku d â m e ' de Müellifin senediyle birleşir. El-Hasan bin Alî' nin senedini ise bizzat kendisi rivayet etmiş. Bu da Hüseyin e 1 • C a ' f i' -nin aracılığıyla Zaide' den rivayet etmiş ve böylece müellifin senediyle birleşmiştir.
Müellifin E b ü AH' den naklen Hammâd bin Seleme' den rivayet ettiği hadîsi Ebû Dâvûd, Müsâ bin î s m â i 1 aracılığıyla Hammâd' dan, Hammâd da Sima k ' tan, O da İ k r i m e' den mürsel olarak rivayet etmiştir. H a m m â d ' in rivayetinde bulunan hadîs metninde Bilâl (Radıyallâhü anh)'in çağrısında halkın o geceyi ihya etmeleri emri de vardır.
Hadis, Ramazan hilâlinin görülmesi için âdil bir şahidin şahitliğinin kâfi olduğuna delâlet eder.

1653) Ebû Ümeyr (Abdullah) bin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü an-hümâ)'da.n; Şöyle demişiir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ensârdan olan sahâ-bîlerinden amcalarım, bana hadîs anlatarak dediler ki: Şevval (ayın) in hilâli, havanın bulutlu olması nedeniyle görülmedi. Bu se-beple (Ramazanın otuzuncu günü) oruçlu olarak sabahladık. O gün akşama doğru bir cemâat gelerek: Dün (akşam) hilâli gördüklerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanında şahitlik ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbilere oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazına .çıkmalarını emretti." [27]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâi, tbn-i Hibbân, Bey h aki ve Tahavî de bunu rivayet etmişlerdir.
Umûmet: 'Amm"ın çoğuludur. Amcaları demektir. Sahâbîlerin tümü sıka oldukları için isimleri verilsin verilmesin farketmez.

Hadîsin açıklaması bahsinde el-Menhel yazarı şöyle der: "Yâni Ramazan'in otuzuncu gecesi Medine havası bulutlu olduğu için Medine'de Şevval hilâli görülmemiş ve halk otuzuncu gün oruç tutmuş. O gün akşama doğru M e -dine dışından bir cemâat gelerek dün akşam hilâli gördüklerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in yanında şehâdet etmişler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de oruçluların hemen oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazını kılmak üzere musallaya çıkmalarını emretmiştir. Bu hadîs, bayramın ilk günü öğleden önce bayram namazını kılamiyanlann ertesi gün öğleden önce kılmalarının meşruluğuna delâlet eder. Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Muhammed, Evzâî, Sevrî, Ahmed ve İ s h a k' a göre hüküm budur. Bunlara göre Bayram olduğu bilinmediği için veya başka mazeret için bayram namazını vaktinde kıla-mıyanlar, ikinci gün öğleden evvel kılabilirler. Bâzı âlimler: Bayram olduğu bilinmemesi hâlinde hüküm böyledir. Başka mazeretler hâlinde ikinci gün kılınamaz, demişlerdir.
ŞâfiÎ1er' e göre birinci gün bayram namazını kılamıyan-lar, ikinci veya başka günlerde kaza edebilirler. Çünkü Ş â f i i 1 e r'e göre muayyen vakitlere bağlı sünnetler, vaktinde kılınmayınca kaza edilebilirler.
Mâlik ve Ebû Sevr'e göre bayramın ilk günü henüz öğle olmadan önce bayram olduğu anlaşılınca bayram namazı kılınır. Daha sonra anlaşılırsa ne ilk gün öğleden sonra ne de ikinci veya başka gün kılınamaz.
Bu hadîs, Mâlik ve Ebû Sevr aleyhinde delildir El-Hattâbî: Bu hadîs sahihtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünneti ve yo>lu hadîste bildirilmiştir. Ona rücu' etmek gereklidir, demiştir.
Nevevi, el-Hulâsa da : Bu hadîs sahihtir. Ebû Ümey r'in amcaları sahâbîdirler. İsimlerinin belirlenmemiş olması zarar vermez. Çünkü hepsi âdildirler. Ebû Ümeyr'in adı Abdullah'tır, demiştir.
Bu hadîs, Ramazan bayramı hakkındadır. Kurban bayramı namazı, bu hükme tâbidir. Bu hadîs, bayram namazının vâ-cib olduğunu söyliyen âlimlerin delîllerindendir. [28]

Ramazan Hilâlinin Görüldüğüne Dâir Şahitlik Hususunda Âlimlerin Görüşleri

Bu bâbtaki ilk hadîs. Ramazan hilâlinin şübutu için bir müslümamn şahitliğinin kâfi olduğuna delâlet eder. Fıkıhçılar bu hususta ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı, bu ihtilâfı şöyle anla-tıyor :
1 - Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre gökte bulut veya şiddetli toz gibi bir engel bulunduğu takdirde âdil bir kişinin R a -m a z a n hilâlini gördüğüne dâir şahitliği makbuldür. O kişi köle veya kadın da olabilir. Çünkü bu şahitlik dîni bir mes'eleye aittir. Ramazan' dan başka aylara âit hilâlin sübutu için hür iki erkeğin veya hür bir erkek ile hür iki kadının şehâdeti ve bunların âdil olması şarttır.
Gökte hilâli görmeye bir engel bulunmazsa Ramazan veya başka aylarda doğru söylediklerine kanaat getirilen bir cemâatin şahitlik etmesi gerekir. Hava açık iken iki kişinin şahitliği ile yeti-nildiğine dâir îmam-ı A'zam' dan bir rivayet vardır. Bahr-ı Râik'te : İmamın bu fetvasını meşâyihtan tercih edeni görmedim. Bizim zamanımızda bu fetva ile amel etmek uygundur. Çünkü halk hilâli gözetlemeyi ihmâl ediyor. Artık hilâli görenlerin iki kişi olması, onların yanılmasını kanıtlamaz, denilmiştir.
2 - Şafiî ve Ahmed'e göre âdil bir kişinin Ramazan hilâlini görmesi kâfidir. Ahmed'e göre o kişi köle veya kadın bile olabilir. Şafiî' nin de böyle bir kavli vardır. Fakat mutemed kavline göre görenin hür ve erkek olması şarttır. Ramazan' dan başka ayların hilâli için hür ve âdil iki erkeğin şehâdeti şarttır.
3 - Mâlik ve ashabına göre Ramazan ve Şevval hilâli, âdil iki kişinin veya doğruluğuna kanaat getirilen asgarî beş kişilik bir cemâatin görmesiyle bu hüküm; hilâli gözetlemeye önem veren bölgeye mahsustur. Önem verilmeyen bölgelerde âdil bir kişinin görmesiyle sabit olur.
Nevevî : Eğer bir hâkim bir kişinin hilâli gördüğüne şehâdet etmesi sonucunda Ramazan'in girdiğine hükmetmişse âlimlerin icmâı ile oruç tutmak mecburiyeti hâsıl olmuş olur. Ve bu hüküm nakzedilemez. Yukarıdaki ihtilâf, böyle bir hükmün bulun madiği hallere mahsustur, demiştir. [29]

7 - Hilâl Görüldüğünde Oruç Tutunuz Ve (Şevvâlj Hilâli Görüldüğünde İftar Ediniz (Bayram Yapınız) Konusunda Gelen Hadîsler Babı

1654) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhil anhümâ)'dan rivayet edildiğine #öre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Scliem) şöyle buyurdu, demiştir :

-Ramazan hilâlini gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve Şevval hilâlini gördüğünüz zaman iftar ediniz (bayram yapınız.) Eğer bulut (veya toz) hilâli görmenize engel olursa Ramazan hilâli için (otuz günü doldurmayı) takdir ve hesap ediniz. (Ramazan'ı otuz güne doldurarak bayram ediniz.)» İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) (hava bulutlu olduğunda) Ramazan hilâlinden bir gün önce oruç tutardı."

1655) Ebû Hüreyıe (Radıyallâhü (/«///den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Seflem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ramazan hilâlini gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve Şevval hilâlini gördüğünüz zaman iftar ediniz (bayram yapınız.) Eğer hava bulutlu ise otuz gün oruç tutunuz.»" [30]

İzahı

I b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadisini B u h â ri, Müslim, Ebû Dâvüd, Mâlik, Ahmed, Dâ-rekutnî, Nesaî ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. A h -med, DârekutnÎ ve Ebû Dâvüd'un rivayetinde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'nin görüşünü beyan eden şu ilâve vardır: 'Şaban ayının yirmidokuz günü dolunca hilâli gö-zetletirdi. Eğer Ramazan hilâli görülürse mesele kalmaz. Şayet görülmez ve görmeye mâni bulut veya toz yok ise İbn-i Ömer {Radıyallâhü anhümâ) ertesi gün oruç tutmazdı. Eğer bulut veya toz hilâli görmeye engel olursa ertesi gün oruç tutardı. Ramazan sonunda İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bu hesabı tut-mıyarak halkla birlikte iftar ve bayram ederdi.
Hadisin; cümlesini, tercemede belirttiğim gibi Fıkıhçılann cumhuru :
"Eğer bulut (toz da bulut hükmündedir) hilâli görmenize engel olursa. Ramazan hilâli için (otuz günü doldurmayı) takdir ve hesap ediniz." diye yorumlamışlardır. Yâni Ramazan orucunu otuz güne tamamlayınız. Çünkü Buhâri' nin î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'den olan bir rivayetinde:
= «Eğer hava bulutlu ise Ramazan orucu süresini otuz güne ikmâl ediniz.» buyurulmuştur. B u h â r î, Müslim ve Müellifin rivayet ettikleri 1655 nolu hadis de bu yorumu te'yid eder.Dârimî'nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'dan olan rivayetinde de:
-Eğer bulut hilâli görmeye mâni ise Ramazan ayını otuz güne ikmâl ediniz.» buyuruluyor.
Ebû Hanife, Onun arkadaşları, Mâlik, Şafii, Evzâi, Sevri ve hadîsçilerin tümü, mezkûr cümleyi bu şekilde yorumlayanlardandırlar. Yainız Ahmed bin Hanbel bu cümleyi : "Eğer bulut hilâli görmenize mâni olursa, hilâlin bulutun arkasında olduğunu takdir ve farzediniz. Ayın süresini daraltınız.» şeklinde yorumlıyarak, bu yorumun dayanağı olarak hadîs râ-visi t b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin görüşünü göstermistir. Çünkü Ş â b a n ' m yirmidokuz günü dolunca, gözlerini kaybetmiş olan İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), adam göndererek hilâli gözetletirdi. Eğer bulut ve toz gibi bir engel bulunmadığı halde hilal görülmezse, ertesi gün oruç tutmazdı. Eğer bulut veya toz bulunsaydı ertesi gün oruç tutardı.
A h m e d ' in bu gerekçesi reddedilmiştir. Çünkü râvinin re'yi değil, rivayeti muteberdir.İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin rivayetlerinin birisinde bu cümle :
= «Ramazan hilâli için otuz günü hesaplayınız şeklinde geçmiştir.
H a t t â b î : Bu cümlenin mânâsı, Ramazan orucunu otuz güne doldurmaktır. Âlimlerin bir kısmı, bu cümleyi rasat hesaplarına göre hilâlin durumunu takdir ve hesaplama şeklinde yorum-lamışlarsa da bu yorum isabetli değildir. Çünkü bâzı rivayetlerde bu cümle yerine : «Otuz gün oruç tutunuz.» buyurulmuştur. İlim ehlinin kahir çoğunluğu ilk yorumu yapmıştır. Şek günü oruç tutmanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yasaklanması da bu yorumu te'yid eder. Ahmed bin Hanbel: Şâban'ın yirmidokuzundan sonraki gece gökteki bir engel dolayısıyla hilâl görülemediği zaman halk oruç tutar. Eğer hava açıkken hilâl görülme* se oruç tutmazlar, diyerek İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin mezhebine tâbi olmuştur. [31]

Rasathane Hesaplarına Göre Ramazan Orucunu Tutmak Ve Bayram Yapmak Doğru Mudur ?

El-Menhel yazarı Oruç Kitâbı'mn 'Ay yirmidokuz gün olur bâbı'nda rivayet ettiği bu hadisin izahında bu hususta geniş bilgi vermiştir. Önemine binâen bu bilgiyi özetliyerek buraya aktarmaya çalışacağım :
"Tabiîlerden Mutarrif bin Abdillah, hadîsçiler-den İbn-i Kuteybe ve Şâfiîler' den I b n - i Süre y c ' in dâhil olduğu bir cemâatin, bu hadîsteki: cümlesini: "Eğer hava bulutlu ise gök ayının seyrini

ve burçlarını hesaplamak suretiyle Ramazan hilâlini takdir ve hesap ediniz." şeklinde yurumladıkları nakledilmişse de bu görüş ve nakil kabule şayan değildir. Çünkü İbn-i Abdi'1-Berr: Mutarrif in böyle söylediği sabit değildir. î b n - i Kutey-b e ise bu konularda güvenilir değildir.İbn-i Süreye, Şât'ii'nin : 'Yıldızlar yönünden bu gece hilâlin bulunduğunu belirleyen ve fakat hava bulutlu olduğu için görülemediği kanaatına varan bir kimse için Ramazan ayının girdiğine inanması, oruç tutması ve tuttuğu orucun Ramazan orucu olarak sayılması caizdir,' dediğini iddia etmişse de İbn-i Abdi'1-Berr, İbn-i Süreyc' in bu iddiasını reddetmiş ve ; Şafiî' nin yanımızda mevcut kitablannda söylediği söz şudur ki: 'Ramazan'm girdiği ya hilâli görmekle veya âdilâne bir şehâdetle veyahut Ş â -ban ayını otuz güne doldurmakla tahakkuk eder. Ramazan ayının girdiğine başka yollarla inanmak sahih değildir.1 Bu görüş ise yalnız Şafii' nin değil, Fıkıhçılann cumhurunun mezhebidir, demiştir. Şafiî' nin bilinen ve tanınan fetvası, cumhurun görüşüne uygundur.
İbn-i Süreye: Hadîsteki bu cümle astronomi ilminde ihtisası olanlara mahsustur. R a m a z a n ' ı otuz güne doldurmak hükmü ise umûma aittir, demişse de İbnü'l-Arabi Onun bu sözünü reddederek : Artık İbn-i Süreyc'e göre R a -m a z a n ayının girişi, halkın durumuna göre muhteliftir. Kimisine göre Güneş ve Ay hesabı ile oruç farz olur. Kimisine göre Şaban ayını otuza doldurmakla oruç farz olur. Böyle bir ayırım, zekî insanlardan uzaktır, demiştir. Ben derim ki böyle bir söz, doğruluktan da uzaktır. Çünkü Ş â r i - i Hakim Ramazan orucunu tutmayı ya Hilâli görmeye veya Şaban ayını otuz güne doldurmaya başlamıştır. Bunun içindir ki Şafiî âlimlerinden e r-R a m 1 î , Minhâc'ın şerhinde N e v e v i ' nin : Ramazan orucu Şaban ayını otuz güne tekmil etmekle veya hilâli görmekle yahut âdilâne bir şehâdet sonucunda hilâlin görüldüğünün sabit olmasıyla farz olur.' sözü bahsinde şöyle dcı Şayet ;ıdi| bir adam hilâli gördüğüne şehâdet eder de rasatçılarla astronomi uzmanlarının hesaplan o gece hilâli görmenin mümkün olmadıkına delâtet ederse ve şahidin hilâli gördüğü geceden itibaren üçüncü gece âdete aykırı olarak hilâlin yatsıdan önce ufukta batması tahakkuk edip uzmanların hesaplarına eklenirse yine o şahidin şehâdeti ile hükmedi-lecektir. Çünkü Şâri-i Hakim, hesap işine dayanmamış, bilâkis bunu külliyen iptal etmiştir. Çünkü Buhârî, Müslim, Nesaî ve Ebû Davud'un İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) den rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Biz (Arap âlemi) ümmî bir cemâatiz. Yazma bilmeyiz, hesap bilmeyiz.» buyurmuştur. N e v e v i' nin yukarıdaki ifâdesinden çıkarılan yukarıdaki netice
doğrudur. Nitekim babam da böyle fetva vermiştir. Nevevi' nin sözünden anlaşılıyor ki; astronami uzmanının sözü ile oruç tutmak vâcib değil, hattâ caiz değildir. Evet, o astronomi uzmanı kendi hesabı ile amel edebilir ve tuttuğu oruç farz yerine geçer. Mezhebimizin mutemet kavli budur. El-Mecmu'da ise onun tuttuğu orucun farz yerine geçmediği belirtilmiştir.'
Astronomi uzmanının kendi hesabı ile amel etmesinin câizliğine âit e r - R e m 1 î' nin sözü reddedilmiştir. Çünkü Şer'î Şerifin kaideleri buna mânidir. Nitekim 1 m âm ü'l-H ara meyn: Matla'lara itibar etmek, hesab işine ve astronomi uzmanlarının hükümlerine itimat etmeyi gerektirir. Şer'î kaideler buna engeldir, demiştir. Bunun içindir ki; er-Reşîdi; Şâri-i Hakim, oruç tutmamızı hilâlin varlığı ile değil, görülmesiyle farz kılmıştır. Hesap uzmanı ise hilâlin varlığını hesaplayıp anlayabilir. Ki bu kâfi değildir. Asıl olan, hilâlin görülmesidir, demiştir.
Remlim Mutemet kavle göre hesap uzmanının tuttuğu oruç, Onun farz orucu yerine geçer demişse de el-İrşâd şerhinde mutemet gösterilen görüş, onun orucunun farz yerine geçmemesidir. Çünkü aynen şöyle der: Müneccimin veya hesap uzmanının kavline İtimat etmek caiz değildir. Kendileri kendi hesaplarıyla amel ederlerse kuvvetli kavle göre onların orucu farzın yerine geçmez. Zayıf bir cemâat geçtiğini söylemiştir.
Remli ' nin ve babasının yukardaki fetvalarından anlaşıldığı gibi Şâri-i Hakim, hesaplamayı külliyen iptal etmiştir. Bu hususta müctehidierin icmâı vardır. Doğrusu Şerhü'l-İrşâd'daki hükümdür,
El-Bermâvî, Nevevi' nin 'veya hilâli görmek' sözü ile ilgili olarak şöyle der:
'Hilâli ayna gibi bir araçla görmek yetersizdir. Bir adamın rüyada peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine: «Yarın Ramazandır.- gibi söz söylemesiyle Ramazan'a hükmedilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i rüyada görmek gerçek ise de rüya sahibi kesinlikle gördüğünü zaptedemez. Şer'an delil olamaz. Keza müneccimin ve hesap* uzmanının sözüne itimat edilmez. Evet, kendileri hesaplarıyla amel edebilirler. Tuttukları oruç farz yerine geçer ve hesaplarının doğruluğuna inananlara da oruç tutmak vâcib olur'
El-Menhel yazan, B e r m â v i' nin hesap uzmanları ve bunlara inananlarla ilgili fetvasını, yukardaki nakillerle reddettikten sonra İmam Mâlik'in şöyle dediğini nakleder :doğrudur. Nitekim babam da böyle fetva vermiştir. N e v e v İ' nin sözünden anlaşılıyor ki; astronami uzmanının sözü ile oruç tutmak vâcib değil, hattâ caiz değildir. Evet, o astronomi uzmanı kendi

hesabı ile amel edebilir ve tuttuğu oruç farz yerine geçer. Mezhebimizin mutemet kavli budur. El-Mecmu'da ise onun tuttuğu orucun farz yerine geçmediği belirtilmiştir.'
Astronomi uzmanının kendi hesabı ile amel etmesinin câizligine ait e r - R e m 1 î' nin sözü reddedilmiştir. Çünkü Şer'î Şerifin kaideleri buna mânidir. Nitekim tm âm ü'l-H ara meyn: Matla'lara itibar etmek, hesab işine ve astronomi uzmanlarının hükümlerine itimat etmeyi gerektirir. Şer'î kaideler buna engeldir, demiştir. Bunun içindir ki; er-Reşid i: Şâri-i Hakim, oruç tutmamızı hilâlin varlığı ile değil, görülmesiyle farz kılmıştır. Hesap uzmanı ise hilâlin varlığını hesaplayıp anlayabilir. Ki bu kâfi değildir. Asıl olan, hilâlin görülmesidir, demiştir.
Remli: Mutemet kavle göre hesap uzmanının tuttuğu oruç, Onun farz orucu yerine geçer demişse de el-İrşâd şerhinde mutemet gösterilen görüş, onun orucunun farz yerine geçmemesidir. Çünkü aynen şöyle der: Müneccimin veya hesap uzmanının kavline İtimat etmek caiz değildir. Kendileri kendi hesaplarıyla amel ederlerse kuvvetli kavle göre onların orucu farzın yerine geçmez. Zayıf bir cemâat geçtiğini söylemiştir.
Remli ' nin ve babasının yukarduki fetvalarından anlaşıldığı gibi Şâri-i Hakim, hesaplamayı külliyen iptal etmiştir. Bu hususta müctehidlerin icmâı vardır. Doğrusu Şerhü'l-İrşâd'daki hükümdür.
El-Bermâvî, Nevevî' nin 'veya hilâli görmek' sözü ile ilgili olarak şöyle der:
'Hilâli ayna gibi bir araçla görmek yetersizdir. Bir adamın rüyada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in kendisine: «Yarın Ramazan'dır.» gibi söz söylemesiyle Ramazan'a hükmedilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i rüyada görmek gerçek ise de rüya sahibi kesinlikle gördüğünü zaptedemez. Şer'an delil olamaz. Keza müneccimin ve hesap uzmanının sözüne itimat edilmez. Evet, kendileri hesaplarıyla amel edebilirler. Tuttukları oruç farz yerine geçer ve hesaplarının doğruluğuna inananlara da oruç tutmak vâcib olur.'
El-Menhel yazarı, B e r m â v i' nin hesap uzmanları ve bunlara inananlarla ilgili fetvasını, yukardaki nakillerle reddettikten sonra imam Mâlik1 in şöyle dediğini nakleder :
'Hesap uzmanlarının sözlerine itimat ederek, Ramazan'a veya bayrama hükmeden devlet yetkilisinin hükmüne uyulamaz.
Ibn-i Da k i k i'1-1 y d de: Ramazan orucu hususunda hesaplara itimat etmek caiz değildir, demiştir.
İbnü'l-Münzir de el-Eşraf'ta : Ş â b a n ' in otuzuncu günü, hava açık olduğu halde hilâl görülmediği zaman ümmetin icmâı ile oruç tutmak vâcib değildir. Ve oruç tutmanın mekruhluğu sahâbîlerle tabiîlerin ekserisinden sabittir, demiştir. İbnü'l-Münzir bu bilgiyi verirken astronomi uzmanını ve başkalarını istisna etmemiştir. Kim böyle bir ayırım yaparsa, kendisinden önce oluşmuş olan bir icmâa muhalefet etmiş olur.
Hanefi Fıkıh kitaplarından olan ed-Durru'ul-Muhtâr'da: Âdil de olsalar muvakkitlerin kavline itibar edilemez. Bizim mezhebimiz budur, denilmiştir. İ b n - i Â b i d i n 'de yukardaki cümle ile ilgili olarak : Yâni halka Ramazan orucunun farziyeti hususunda muvakkitlerin kavline itibar edilmez. Hattâ el-Mi'rac'da: Muvakkitlerin kavline itibar edilmiyeceği hususunda icmâ' vardır. Müneccimin kendi hesabıyla amel etmesi caiz değildir, denilmektedir. En-Nehir'de: Muvakkitler âdil olsalar bile el-İdah'ta belirtildiği gibi onların : Hilâl falan gece gökte olur, sözü ile hüküm verilmez, denilmektedir, demiştir.
Yukarıda nakledilen âlimlerin görüşlerinden şu neticeye varılıyor ki: Ne Ramazan orucuna başlamakta, ne de bayram etmekte hesaba veya müneccimlerin sözlerine itibar edilemez. Hattâ bu hesabı yapan kişi veya müneccim, kendi nefsi için bile amel edemez. Ya hilâli görmek veya ayın otuz gününün doldurulması gerekir. Eğer bir ayın girmesi veya çıkmasının bilinmesi ya da zannedilmesi, şer'î hükmün verilmesi için kâfi gelseydi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hilâlin görülmesini veya ayın otuz gününün doldurulması emri yerine meselâ: 'ayın girdiğini veya çıktığını bildiğiniz ya da zannettiğiniz zaman oruç tutunuz' gibi bir emir verecekti. [32]

8 - Ay (Bazen) Yirmidokuz Gün Olur Hakkında Gelen Hadisler Babı

1656) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü an/ı)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seller)}) :
«Aydan kaç gün geçti?» buyurdu.
Ebû Hüreyre (Radyallâhü anh) : Biz yirmiiki gün (geçti) ve sekiz gün kaldı, diye cevap verdik, dedi. Bunun üzerine Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ellerinin parmaklarıyla işaret ederek) üç defa :

«Ay şu kadardır, ay şu kadardır, ay şu kadardır.» buyurdu ve üçüncü defada bir parmağını yumdu.İsnadının Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1657) SaVI bin Kbî Vakkâs (Radıyallûhü anh)\]an rivayet edildiğine «üre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ellerinin parmaklarıyla işaret ederek) :
«Ay şu kadar, şu kadar ve şu kadardır.» buyurdu. Ve üçüncü defada (bir parmağını yummakla) yirmidokuz sayısını belirtti." [33]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türün dendir. Sa'd (Radiyallâhü anh)'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in Müslim' deki hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir elini diğer eline vurarak : «Ay şu kadardır ve şu kadardır» buyurduğu ve üçüncü defasında bir parmağım eksilttiği belirtilmiştir. Yâni ellerinin on parmağı ile üç defa işaret ederek ayın bazen yirmidokuz olduğunu bildirmiştir. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s a i ' nin İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettikleri bir hadîste : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Biz ümmi bir cemâatiz. Ne yazı yazarız ne de (yıldızların seyrini) hesaplarız. Ay (bazen) şöyledir, (bazen) böyledir.» buyurdu.
Râvi demiştir ki: Yâni ay bir defa yirmidokuz başka bir defa otuz gün olur." şeklindedir.
H a t t â b i : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şudur : Ay bazen yirmidokuz gün olur. Dâima yirmidokuz gün olduğunu kasdetmemiştir. Halk arasında meşhur olan örf ve âdete göre ay otuz çeker. Bunun sabit olmadığını beyan buyurmuştur, demiştir.
Bu hadisler, şer'î hükümlerin Ş â r i' in açık sözünden alındığı gibi, işaretinden de alınabileceğine delâlet eder.

1658) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ramazan ayı orucunu yirmidokuz gün olarak tutmamız, otuz gün olarak tutmamızdan fazla idi.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi, Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Ancak adı Said bin İyâz Ebû Mes'ud olan el-Cüreyrî ömrünün sonunda rivayetleri karıştırmıştır. Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî İbn-i Mes'ud (R.A.)'den rivayet etmişlerdir. [34]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Tirmizî ve Ebû Dâvûd, bu hadisi tbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiş-lerdir. Dârekutnî de İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmiştir. A h m e d de bunu Â i ş e {Radıyallâhü anhâ)'den rivayet etmiştir.
Bu hadîs, Ramazan ayının ekseriyetle yirmidokuz gün olduğuna delâlet ediyor. [35]

9 - İki Bayram Ayları Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1659) Ebû, Bekrete (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İki bayram ayları (olan) Ramazan ve Zilhicce noksan olmazlar.»" [36]

İzahı

Buharı, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ta-havi ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde mânâyı etkilemiyen az lafız farkı vardır.
Bu hadîs, müteaddit şekillerde yorumlanmıştır. El-Menhel yazarı bu konuda şöyle der :
Yâni Ramazan ve Zilhicce ayları otuzar gün değil yirmidokuz gün çekmekle sayıca noksan olsalar bile sevap ve ecir bakımından noksan olmazlar, tamdırlar.
Bâzılarına göre hadisten maksad, Zilhicce ayının ilk on gününde yapılan ibâdetlerin faziletini ve sevap yönünden Ramazan ayından eksik olmadığını açıklamaktır.
Diğer bir kavle göre hadisin mânâsı şudur: B±r yıl içinde R a-m a z a n ayı ile Zilhicce ayının her ikisi yirmidokuz gün olmaz. Birisi yirmidokuz gün çekerse, diğeri otuz gün olur, ama bu dâimi

değildir. Ekseriyetle böyle olur. Bazen de her ikisi yirmido-kuzar gün çeker. Zilhicce ayında Kurban bayramı bulunduğu için Ona bayram ayı demek tabiîdir. Ramazan bayramı Ramazan ayında değildir. Bilindiği gibi Şevval ayındadır. Lâkin Ramazan ayının bitiminde olduğu için Ramazan ayına bayram ayı denilmiştir.
Bu ayların birisinde oruç, diğerinde hac ibâdeti bulunduğu için, hadîs bu ayların faziletini belirtmiştir. Maksad, diğer aylarda yapılan ibâdetlerin sevabının noksan olacağı değildir. Asıl maksad, R a -m a z a n ayı yirmidokuz gün olsa bile hakkında vârid olan faziletlerin ve hükümlerin sevabı tam olarak hâsıl olur. Keza hac mevsiminde Arafat dağındaki Vakfe (= Durmak) işi Zilhicce ayının dokuzuncu gününe veya başka gününe tesadüf etsin hac fazileti ve hükümlerinin sevabı noksan olmaz. Tabiî hilâli gözetlemekte kusur ve ihmâl olmaması, şarttır. Gerek Ramazan ayının başlangıcı ve gerekse Zilhicce ayının başlangıcı hususunda bir yanılma vuku bulduğu takdirde tutulacak Ramazan orucu veya yapılacak hac ibâdeti ve Arafat' taki vakfeden hâsıl olacak sevabın noksanlığı şüphesi kalplere gelebilir. Hadisten maksad, bu şüpheyi gidermektir. Yanılgı sübut bulmadıkça yapılan ibâdet sahihtir. Keza hacıların Zilhicce' nin dokuzuncu günü değil, onuncu günü A r a f â t' ta durdukları bilâhere anlaşılsa bile yapılan hac sahihtir. Ama sekizinci gün durdukları anlaşılsa ve dokuzuncu gün Arafat'a çıkmaları imkânı var iken sekizinci gün yapılan vakfe kifayet etmez. Ertesi gün vakfeyi iade etmeleri gerekir, îâde etmezlerse haccı kaçırmış sayılırlar.

1660) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'âer\ rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Fıtır (Ramazan bayramı) günü iftar ettiğiniz gündür. Kurban (bayramı) günü kurbanı kestiğiniz gündür.»" [37]

İzahı

Ebû Dâvûd, T i r m i z i ve Dârekutni de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Dârekutni' nin hadis metni daha uzundur T i r m i z î' nin rivâyetindeki hadis metni meâlen şöyledir:
«Ramazan orucu oruç tuttuğunuz günde (başlamış) olur. Fitır (bayramı) iftar ettiğiniz gündür. Kurban (bayramı) günü kurban kestiğiniz gündür,»
T i r m i z i : 'İlim ehlinin bâzısı bu hadisi şöyle yorumlamıştır; Yâni Ramazan orucuna başlamak ve Ramazan bayramını yapmak-, cemaatla ve halkın büyük çoğunluğuyla beraber olmalıdır,' demiştir.
El-Menhel yazarının dediğine göre bâzı âlimler : Hadisten mak-sad şudur, demişlerdir: Hadis, şek gününde orucun tutulamıyacağına işarettir. Çünkü şek günü, halkın Ramazan orucuna başladığı gün değildir. Ve ikinci işaret, Şevval hilâlini görüp her hangi bir sebeple şahitliği reddedilen kişinin, hilâli gördü diye orucu bırakmamasınadır. Çünkü halk o gün iftar etmemiştir.
Sindi: de: Hadîsin açık olan mânâsı; Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günlerinin tâyin ve tesbiti hususunda kişilerin müdâhale yetkisi yoktur. Kişiler, cemaattan ve halkın büyük çoğunluğundan ayrılarak kendi kendilerine hareket edemezler. Bu günlerin tâyin ve tesoit yetkisi, devlet yetkilisine ve İslâm cemaatına aittir. Fertler, devlet yetkilisine ve cemaata uymak zorundadırlar.
H a t t a b i şöyle demiştinHadîsten maksad; ictihadla yapılacak hususlarda İslâm cemâatinin içtihada dayanarak yaptıkları ibâdetlerden dolayı muahaze edilemiyeceklerini bildirmektir. Şu halde bir bölge halkı Şevval hilâlini olanca güçleriyle gözetledikleri halde ancak otuzuncu günden sonra hilâli görebildikleri ve dolayısıyla otuz gün oruç tuttuktan sonra o yılki Ramazan'in yirmidokuz gün olduğu sabit olursa, onjarın oruçları ve bayramları geçerlidir. Herhangi bir vebal altında kalmış olmazlar. Keza hac ibâdetinde Arefe günü tesbitinde hatâ ettikleri zaman Arafat dağındaki vakfeyi iade etmeleri gerekmez. Kestikleri kurbanlar kâfidir. Bu hüküm, Allah tarafından ihsan edilen bir kolaylık ve kullarına bir şefkattir, demiştir. [38]

10 - Yolculukta Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1661) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculukta oruç (da) tutmuş, iftar da etmiştir." [39]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesai, Ta-havi, Beyhakİ ve Dârimî de bu hadîsi bir birine yakın lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, yolculukta oruç tutmanın da, iftar etmenin de caiz olduğuna delâlet eder.

1662) Âişe (Radıyallâhü ankâ)\\an: Şöyle demiştir : Hamza el-Eslemî (Radıyallâhü anh)[40] Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e :
Ben (hazerde) çok oruç tutuyorum. Yolculukta da oruç tutmama izin verir misin? diye sordu. Efendimiz :
«Dilersen oruç tut, dilersen iftar et- buyurdu." [41]

İzahı

Mâlik, Buharı, Ebû Dâvûd, Bey haki ve D â r i m i de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir,
Diğer bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi H a m z a (Radıyallâ-hü anh) hazerde çok oruç tutardı. Hadisin zahirine göre H a m z a (Radıyallâhü anh) yolculukta mutlak oruç tutma hükmünü sormuş. Çünkü buradaki rivayette sorunun Ramazan orucuna ait olduğuna dâir bir sarahat yoktur. Lâkin Ebû Dâvûd, Hâkim ve B e y h a k i' nin bir rivayetinde H a m z a (Radıyallâhü anh)'in yolculuk hâlinde Ramazan orucunu tutma hükmünü sorduğu belirtilmiştir. El-Menhel yazarı: H a m z a (Radıyallâhü anh)'m bir defasında nafile orucun hükmünü, başka bir defasında Ramazan orucunun hükmünü sormuş olması muhtemeldir, demiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), oruç tutup tutmama işini H a m z a (Radıyallâhü anh)'in arzusuna bırakmıştır, Çünkü H a m z a (Radıyallâhü anh) kendi durumunu daha iyi bilirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) verdiği cevapla, yolculuk hâlinde farz orucun tutulmasının zorunlu olmadığına işaret buyurmuştur.

1663) Ebü'd-Derdâ' (Radtyallâhü a«*)'dçn; Şöyle demiştir:
And olsun ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculuklarının birisinde çok sıcak bir gün onunla beraberken kendimizi öyle bir durumda gördüm ki; herkes sıcaklığın şiddetinden elini başına koyuyordu. Cemaatımızda Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Abdullah bin Revâhâ (Radıyallâhü anh) den başka, oruçlu hiç kimse yoktur." [42]

İzahı

Buhar î, Müslim, Ebû Dâvûd, TahavI ve B e y h a k I de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde bu yolculuğun bir savaş yolculuğu olduğu belirtilmiştir. Fakat hangi savaş yolculuğu olduğu bilinmemektedir. Bu yolculuğun Mekke Fetih yolculuğu olduğu söylenmişse de kabule şayan görülmemiştir. Çünkü bu savaştan Önce vuku bulan M u' t e savaşında Abdullah- bin Revâhâ (Radıyallâhü anh) şehid edilmişti. Telvih sahibi bu yolculuğun B e -d i r savaşı yolculuğu olmasını muhtemel görmüşse de bu ihtimâl da vârid değildir. Çünkü Ebü'd-Derdâ' Bedir savaşı tarihinde henüz müslüman olmamıştı.
Bu hadîs, yolculukta gücü yetenler için oruç tutmanın efdal olduğuna ve gücü yetmeyenler için iftar etmenin efdal olduğuna delâlet ediyor. Hadiste sözü edilen orucun nafile oruç olduğu söylenemez. Çünkü bu hadîsin Müslim' deki rivayetinde Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) :
"Ramazan ayında şiddetli sıcakta Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir savaşa çıktık." demiştir.
Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Sevri, Fudayl bin İy âz ve Abdullah bin el-Mübârek yolculukta Ramazan orucunu tutmanın efdal olduğuna hükmedenlerdendirler. Sahâbîlerden Huzeyfe (Radıyallâhü anh) ve Osman bin Ebi'l-Âs (Radıyallâhü anh) da böyle hükmetmişlerdir. Enes, Saîd bin Cübeyr ve İbrahim en-N e h a I' den de bu kavil rivayet edilmiştir. [43]

11 - Yolculukta İftar Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1664) Ka'b bin Âsim (Radıyallâhü tm//)'den rivayet edildiğine £Öre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve S eli em) şöyle buyurdu, demiştir : •Yolculukta oruç tutmak. (Matlub) ibâdetten değildir.»"

1665) İbn-i Ömer (Radıyallâhü aubiimâ)\kın rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi vr Selinti) sjîiyle buyurdu, demiştir : «Yolculukta oruç tutmak (matlub) ibâdetten değildir.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Ömer (R.A.)'nin hadîsinin senedi sahihtir. Çünkü râvi Muhammed bin el-Musaffâ'yı İbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiş; Mesleme ve el-Kâşif'te Zehebî Onu sıka saymışlar; Ebû Hatim : O, çok sâdıktır, demiş; Nesai de : O sâlihtir, demiştir. İsnadın kalan ricali, Buhâri ve Müslim'in şartı üzerinedirler. [44]

İzahı

Ka'b (Radıyallâhü anh) "m hadîsini Ahmed, Nesaî ve T a b e r i de rivayet etmişlerdir.
t b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnin hadîsi Zevâid tü-ründendir. T a h a v î de bunu rivayet etmiştir.
Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Dârimî, Bey-haki ve Nesai bunun bir benzerini Câbir bin Abdil-1 a h (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
K a'b (Radıyallâhü anhl'ın T a b e r i' deki rivayeti uzun olup meâlen şöyledir:
"Şiddetli bir sıcakta biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sefere çıktık. Cemaatımızdan bir adamı, hasta gibi bir ağacın gölgesi altında uzanmış olarak gördük. Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) -.
»Arkadaşınızın nesi var, neresi ağrıyor?» diye sordu. Sahâbîler: Hastalığı yoktur. Lâkin oruçludur. Sıcaklık ona çetin gelmiştir, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yolculukta oruç tutmanız, matlub İbâdet değildir. Allah'ın size verdiği ruhsata sarılınız.» buyurdu."
Zâhiriyye ve Şia mezheblerine mensub bâzı âlimler, bu hadîsin zahirini delil göstererek :Yolculukta oruç tutmak günahtır ve tutulan oruç, geçersizdir, demişlerdir. Bu görüş, E b ü H ü -reyre, Ömer, İbn-i Ömer ve Zührî (Radıyallâhü anhüml'den de nakledilmiştir.
Ahmed, Evzâi ve İshak: Yolculukta oruç tutmak caizdir, tutmamak efdaldır, demişlerdir.
Ebû Hanife, Mâlik ve Şafiî' nin dâhil olduğu cumhura göre gücü yetenler için oruç tutmak efdaldır.
H a t t â b İ bu bâbtaki hadîslere şöyle cevap vermiştir: Bu hadîsler; durumu yukarıda belirtilen, yânı oruç tuttuğu için hasta gibi halsiz düşen kimselere mahsustur. Çünkü (1663 nolu) hadîs ve benzeri hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta oruç tuttuğu belirtilmiş ve (1662 nolu) hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) H a m z a el-Eslemî (Radıyallâhü anhl'ı yolculukta oruç tutup tutmamakta serbest bırakmıştır. Eğer oruç tutmak matlup olmasaydı, onu serbest bırakmazdı.
Şafiî bu bâbtaki hadîsleri yolculuk ruhsatını kabul etmekten imtina' edenlere yorumhyarak : Farz veya nafile oruç tutan bir kimse, hasta gibi perişan bir hâle düşmesine rağmen ve Allah Ona ruhsat vermesine rağmen oruç tutmakta diretirse Onun tuttuğu oruç, matlub bir ibâdet olmaktan çıkar. Hadîsin mânâsı şöyle olabilir : Yolculukta oruç tutmak farz olan ve terkedilmesi günah sayılan ibâdet değildir, demiştir.
Tahavi de : Hadîsteki "Bİrr"den maksad, mükemmel ibâdettir. Maksad, yolculukta tutulan orucun ibâdet cinsinden ihraç edilmesi değildir. Çünkü bazen yolculukta oruç tutmamak daha efdal ve daha matlub ibâdet olur. Meselâ savaşta düşmanla karşılaşmak üzere olan bir mü'min, daha güçlü olmak için oruç tutmazsa daha çok sevap kazanır, demiştir

1666) Abdurrahmân bin Avf (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yolculukta Ramazan orucunu tutan kimse, hazerde oruç tutmayan gibidir.»
Ebû İshak: Bu hadîs bir şey değildir, demiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadında inkıta' vardır. Râvi Üsâme bin Zeyd'in zayıf sayılması hususunda ittifak vardır. İbn-i Muin ve Buhâ-rl'nin dediğine göre râvi Ebû Seleme bin Abdirrahman babasından hiç bir hadis işitmemiştir. Nesai bu hadîsi Enes bin Malik (R.A.)'den merfu' olarak rivayet etmiştir. Bu Enes, Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi olan Enes bin Mâlik (R.A.) değildir, bir köledir. [45]

İzahı

Bu hadîsin şerhinde Sindi şöyle demiştir: Hadîsten maksad şu olabilir: Yolculukta Ramazan orucunu tutan kişi, hazerde iken R am a z a n "dışında oruç tutmayan gibidir. Bu takdirde hadîsten çıkarılan sonuç, oruç tutmamanın daha iyi olmasıdır. Muhtemelen kastedilen mânâ şudur: Yolculukta Ramazan orucunu tutan kimse, Ramazan'da evinde iken oruç tutmıyan gibidir. Bu yoruma göre çıkarılan hüküm; yolculukta oruç tutmanın haram-lığıdır. Birinci yorum uygundur. Bununla beraber cumhura göre ilk yorum, oruç tutmaya kuvveti pek yetmiyen kimselere mahsustur. [46]

12 - Gebe Ve Süt Emziren Kadınların Oruç Tutmamaları Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1667) Abdül-Eşhel oğullarından olan (Ali bin Muhammed'in dediğine güre Abdullah bin Ka'b oğullarından ulan) fcnes bin Mâlik[47] (Radıyal-lâhü (/«A/den: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süvarileri bize baskın yaparak mallarımızı alıp götürdüler. Sonra ben (Medine'ye) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım. O, öğle yemeğini yiyordu. Bana :
— «(Sofraya) Yanaş, yemek ye.» buyurdu. Ben :
— Oruçluyum, dedim. O:
— Otur, sana oruçtan bahsedeyim. Şüphesiz Allah (Azze ve Celle), yolcu (nun boynun) dan dört rek'atli farz namazın yansını indirmiş ve yolcu, hâmile ve süt emzirenin boyunlarından orucu indirmiştir.» buyurdu. Allah'a yemin ederim ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hâmile ve süt emzirenin her ikisini de veya birisini buyurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yemeğinden niçin yemedim diye üzgün ve pişmanım." [48]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesaİ ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarının dediğine göre hadîsin râvisi Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in Abdullah bin Ka'b oğullarından olduğu rivayeti doğrudur. Buhârl bunu kesinlikle söylemiştir. A b d ü ' 1 - E ş -h e 1 oğullarından olduğuna dâir rivayet yanlıştır. Bu Enes, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in hizmetçisi olan Enes (Radıyallâhü anh)'den başka bir zât olup Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yalnız bu hadisi rivayet etmiştir. Dört sünen sahibi Onun rivayetini almışlardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süvarileri galiba bu kabilenin kâfir olduklarını îtikad ettikleri için mallarını alıp götürmüşlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh); A h m e d ' in rivayetine göre komşusunun götürülen develeri; N e s a i' nin rivayetine göre ise kendisine âit olup götürülen develeri hakkında görüşmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gittiğini söylemiştir.
Enes (Radıyallâhü anh)'in tutmuş olduğu orucun nafile olduğu ve kendisinin yolcu olduğu S i n d î' de bildirilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'in Medine'ye gidip orada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüştüğü ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in o esnada yemek yemekte olduğu, hadîsin muhtelif rivayetlerinde belirtilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M e d î n e ' de öğle yemeğini yediğine göre, görüşme R a -m a z a n ayı dışında olmuştur.
Hadîs, yolculuk hâlinde dört rek'atli farz namazın yarıya indirildiğine işaret ediyor. Kılınmayan yansının sonradan kaza edilmesi söz konusu değildir. Bu hususta geniş malûmat namaz bahsinde geçmiştir.
Hadîs, yolculuk hâlinde farz orucun tutulmasının mecburiyetinin kaldırıldığını bildiriyor. Yolculukta tutulmayan Ramazan orucu sonradan kaza edilir. Bu husus da bundan önceki bâblarda belirtilmiştir.
Hadis, hâmile ve süt emziren kadının da Ramazan orucunu tutmayabileceğin! bildirmiştir. Râvi Enes (Radıyallâhü anh) yemin ederek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in ya hâmile ile süt emrizenin ikisini veya birisini buyurduğunu söylemiştir. Daha sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemeğindun yemediği için duyduğu Üzüntü ve hasreti dile getirr iştir.

1668) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir :
Resûlullah' (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefsine zarar gelmesinden korkan hâmile kadın ve çocuğuna zarar gelmesinden korkan emzikli kadın için Ramazan orucunu tutmama ruhsatını

vermiştir." [49]

İzahı

Müelliften başka kim tarafından rivayet edildiğini bilemediğim bu hadîs; gebe veya emzikli kadının Ramazan orucunu tut-mayabileceklerine delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 - Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Ebû Sevr'e göre hâmile ve emzikli kadın kendilerine veya çocuklarına zarar geleceklerinden korktukları zaman Ramazan orucunu tutmayabilirler. Güçleri yettiği zaman kaza etmeleri gerekir. Bunların fidye Ödemeleri gerekmez. Çünkü bunlar hasta gibi ma'zurdurlar. Hastaya gereken şey, Kur'an'm hükmüyle güne gün kaza etmektir.
2 - Şafiî ve Ahmed'e göre gebe veya emzikli kadın yalnız kendilerine veya kendileriyle beraber çocuklarına zarar geleceğinden korktukları takdirde oruç tutmayabilirler. Ve güne gün kaza ederler. Şayet yalnız çocuklarına zarar geleceğinden korkarlarsa güne gün kaza etmekle beraber, tutmadıkları her gün için bir fitre miktarı (2 kilo 240 gr. buğday) fidye vereceklerdir. Güne gün kaza edecekler, çünkü hasta gibi düşünülürler; Fidye verecekler, çünkü oruç tutmaya güçleri yeter.
3 - M â 1 ik , hâmile kadın hakkında Hanefî âlimlerinin görüşündedir. Emzikli kadın hakkında ise : Çocuğuna veya kendisine zarar geleceğinden korktuğu ve çocuğuna süt emzirecek bir kadının ücretini verecek durumda olmadığı zaman Ramazan orucunu tutmıyacak, sonra güne gün kaza edecek ve her gün için bir fitre miktarı fidye verecektir. [50]

13 - Ramazan (Orucu) Kazası Hakkında Gelen (Hadisler) Bâbî

1669) Aişe (Rudtyutlüttİi anln'ı) <!,uı; Şöyle demiştir:
Şüphesiz üzerimde Ramazan ayına âit oruç (borçlum olurdu ve Şaban ayı gelinceye kadar Onu kaza etmezdim." [51]

İzahı

Buharı, Müslim, de bunu rivayet etmişlerdir.Davûd ve Beyhaki El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde özetle şöyle der: A i ş e (Radıyallâhü anhâ) şunu söylemek istemiştir: "Resûlul-
lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken boynundaki Ramazan orucunu Şaban ayına kadar kaza edemiyordum.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç borcunu Şaban ayına kadar kaza edemeyişinin sebebi, onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkını vermekle meşgul olması ve ailevî ilişki için dâima hazırlıklı bulunmasıydı. Nitekim Buhar î ' nin rivayetinde Yahya bin Saîd: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç borcunu daha Önce kaza etmesine mâni olan sebep, Onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile meşgul olmasıydı, demiştir. Yâ ni Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhtemel cinsel arzusuna karşı oruç engelinin bulunmaması için oruç borcunu Şabana kadar geciktirirdi. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in izni olmaksızın oruç tutmazdı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen Ona izin vermezdi. İkinci Ramazan ayının yaklaşmasıyla vakit darahnea izin verirdi. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Şaban ayında çok oruç tutardı.
Bu sebeple Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) oruç borcunu ancak Şaban ayında ödeme imkânını bulurdu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemlın cinsel arzusu olabilir endişesiyle Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç tutmak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istememiş olması da muhtemeldir. Bu da Onun üstün edebinden dolayıdır. Vakit da-ralınca yâni Şaban ayı girince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den izin alarak orucunu kaza ederdi.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'ın dokuz hanımı bulunurdu. Ve nöbetleşe bunların odalarında yatardı. Ancak nöbet usûlü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe vâcib değildi. Bunun aksine hareket edebilirdi. Bu sebeple Onun bütün zevceleri, Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'nin belirttiği durumdaydılar. Ve hepsi oruç borçlarını Şâban'a tehir ederlerdi. Nitekim M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in eşlerinin bu durumunu belirtmiştir. [52]

Ramazan Orucunun Kazasının Geciktirilmesi

Bu badis, bir ma'zerei: olduğu zaman Ramazan orucunun kazasını Şaban ayına kadar geciktirmenin câizliğine delâlet eder. Âlimler bu hükümde müttefiktirler. Hadîs, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bir fiilini ifâde etmekte ise de Onun bu hareketinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seleml'in habersiz olması düşünülemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları, şer'î hükümleri sık sık sorarlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in bu harekete karşı çıkmaması ve susması, tasvip ettiğini ifâde eder.
Oruç borcunun geciktirilmesi, bir mazeretten dolayı olmayınca âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Hastalık, yolculuk ve aybaşı âdeti gibi bir ma'zeret dolayısıyla vaktinde tutulmayan Ramazan orucunun kazasını geciktirmek cumhura göre caizdir. Ancak tutamadığı günler sayısınca ikinci Ramazan ayı yaklaştığında derhal kaza etmek vâcib olur. Te'hiri haramdır.
Şer'i bir ma'zeret yokken tutulmayan Ramazan orucunu geciktirmeden kaza etmek, Şâfii1er'ce vâcib görülmüştür. Bu tür oruç kazası te'hir edilemez.
2 - Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre şer'î ma'zeret olmaksızın bile tutulmayan Ramazan orucunun kaza edilmesi belirli bir vakte bağlı değildir. Bu itibarla ikinci bir Ramazan'a kadar te'hir etmek günah değildir. Yeter ki kişi bu orucu kaza etmeye kararlı olsun. Bu kararda bulunması ve borcunu kaza etmesi vâcibtir.
3 - Dâvüd-i Zahiri'ye göre özürlü olsun, özürsüz olsun vaktinde tutulmayan Ramazan orucunu geciktirmeden kaza etmek vâcibtir.

1670) Aişe (Radıyallâhü ankâ)'dan. Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yamndayken (Ramazan ayında) aybaşı âdetini görürdük. (Temizlendikten) sonra bize (tutmadığımız günler sayısınca) orucu kaza etmemizi emrederdi." [53]

İzahı

T i r m i z i de bu hadisi rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. Tirmizi1 deki rivayet, meâlen şöyledir :
"Biz Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yamndayken hayız âdetini görürdük. Sonra temizlenirdik de orucu kaza etmeyi bize emrederdi, namazı kaza etmeyi bize emretmezdi."
Burada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin râvisi, e 1 - E s v e d ' -dır. M u â z a' nın Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bu hadîsin mislini Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde yalnız namazın kaza edilmesinin emredilmediği bildiril-mektedr. Müellifin 631 nolu hadîsi böyledir.
Tirmizi, bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Aybaşı âdetini gören kadının orucu kaza etmesi ve namazı kaza etmemesi hususunda âlimler arasında her hangi bir ihtilâfın varlığını bilmiyoruz. İlim ehlinin tatbikatı, bu hadisteki hükme göredir, demiştir.
Tuhfe yazarı da Aliyyü-el-Kaarî'den naklen şöyle demiştir: Hadîsteki hükmün hikmeti şöyle anlatılmıştır: Hayız gören kadının orucu kaza etmesi güç değildir. Çünkü oruç kazası, yılda ancak bir defa olur. Fakat namazın kaza edilmesi güçtür. Çünkü genellikle kadınlar, her ay altı - yedi gün, bazen on gün hayız görürler. Bu duruma göre her yıl, yaklaşık olarak dört aylık namazı kaza etmek gerekir ki, bu cidden zordur. [54]

14 - Ramazan (Ayın) Dan Bir Gün Oruç Bozanın Kefareti Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1671) Ebû Hüreyre (Radıyailâkü anhj'den: Şöyle demiştir: Bir adam. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe gelerek;
— Helak oldum, dedi. Efendimiz:
— «Seni helak eden nedir?» diye sordu. Adam :
— Ramazanda (gündüz) eşimle cinsi münâsebette bulundum, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bir köle azâd et» buyurdu. Adam:
— Bulamam, dedi. Efendimiz;

— «Üstüste iki ay oruç tut* buyurdu. Adam :
— Gücüm yetmez, dedi. Efendimiz:
— «Altmış yoksula yemek yedir.» buyurdu. Adam :
— Bulamam, dedi. Efendimiz:
— Otur» buyurdu. Adam da oturdu. Adam oturup beklerken arak denilen bir sebet hurma getirildi. Efendimiz ona:
— «Git bu hurmayı sadaka olarak dağıt» buyurdu. Adam:
— Yâ Resûlallah! Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki Medine'nin kara taşlı iki dağı arasında ailemizden daha muhtaç bir ev halkı yoktur, dedi. Efendimiz (Ona) :
— «Peki git bunu aile fertlerine yedir» buyurdu.
Müellif bu hadisi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak ikinci bir senedle de rivayet etmiştir. Bunda şu ilâve vardır: Ve Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
— «Ve o gün yerine bir gün oruç tut.» buyurdu.İlâvesi hakkında Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu ilâveyi Kütüb-i Sitte sahiplerinden yalnız İbn-i Mâcete rivayet etmiştir. Bu ilâvenin bulunduğu seneddeki râvi Abdül-Cebbâr bin Ömer zayıftır. İbn-i Muîn, Ebû Dâvûd ve Tirmizi Onu zayıf saymışlardır. Buhâri de : Onun yanında münker hadîsler bulunur, demiştir. Nesai de : O. sıka delildir, demiştir. Dârekutnî de Onun terkedil-diğini söylemiş 've'İbîi-i Yûnus: Onun hadisi münkerdir, demiştir. İbn-i Sa'd da; O sikaydı, demiştir Ebü Hüreyre (R.A.fdcn merfu' olarak rivayet edilen (1672 nolu) hadiste : «Ruhsatsız olarak Ramazandan bir gün oruç bozan bir kimseye yıl boyunca tuttuğu oruç kâfi delildir.» buyurulmuştur. Yukarıdaki ilâve bu hadîse aykırıdır. [55]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahibleri. Ahmed, Mâlik ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Müellifin ikinci senedindeki; ilâvesinin yalnız müellif tarafından rivayet edildiği Zevâid'de bildirilmiş ve notta da bu durum belirtilmiş ise de Ebû Dâvûd'un Ca'fer bin Müsâfir1 den bir senedle Ebû Hüreyre (Radıyailâhü anh)'den merfu' olarak yaptığı bir rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama :
= «Bu hurmayı sen ve ev halkın yiyiniz. Sen bir gün oruç tut ve Allah'tan mağfiret dile» buyurmuştur. M â 1 i k ' in de el-Muvatta'da Saîd bin el-Müseyyeb (Radıyailâhü anhJ'den mürsol olarak yaptığı bir rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama : «Bu hurmayı ye ve işlediğin fiil yerine bir gün oruç tut." buyurmuştur.
Bu ilâve ile ilgili âlimlerin görüşlerini sırası geldiğinde anlatacağız. Başından itibaren hadis metnini açıklayalım
El-Menhel yazarı şöyle der:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adamın isminin S e 1 m â n veya Seleme bin Sahr el-Be-y â z i olduğu söytenmişse de e 1 - H â f ı ı, el-Fetih'te bu sözü reddetmiş ve : Ben bunun isminin ne olduğuna rastlıyamadım, demiştir.
Adam : "Ben helak oldum." sözü ile : Ben helak olmayı gerektiren bir günaha girdim, demek istemiştir.
Adamın Ramazan'da ailesine gündüz yaklaştığı, Buhâ-r i' nin rivayetinde açıklanmıştır.
Hadisin zahirine göre oruç bozma kefareti olarak âzâd edilecek kölenin müslüman veya kâfir olması, erginlik çağına ermiş veya ermemiş olması, erkek veya kadın olması caizdir. Çünkü "Rakabe" kelimesi bunların hepsini kapsar. Hanefi âlimleri, hadisin zahiriyle hükmetmişlerdir. Fakat cumhur, âzâd edilecek kölenin müslüman olmasını şart koşmuş ve katil kefaretine âit âyetteki rakabe, mü'min kaydıyla kayıtlı olduğu için buradaki rakabeyi Ona hamlet-mişlerdir.
Hadis, oruç bozma kefareti olarak tutulacak iki aylık orucun aralıksız tutulmasının şart olduğuna delâlet ediyor. İ b n - i E b i Leylâ hâriç âlimlerin cumhuru bu hususta ittifak halindedir. Cumhura göre bu iki ay içinde Ramazan ayı ve oruç 'tutmanın yasak olduğu Ramazan bayramının ilk ve Kurban bayramının dört günü gibi günlerin bulunmaması şarttır.
Hadisin zahirine göre oruç bozma kefareti olarak doyurulacak yoksullar sayısının atmıştan aşağı olmaması gerekir. Cumhurun görüşü bu merkezdedir. Hanefi âlimlerine göre, adam bir yoksulu altmış gün doyurursa kefaret yerine geçer. Çünkü maksad yoksulun ihtiyacını gidermektir. Bir gün doyurulan yoksul, başka bir gün diğer bir yoksul hükmündedir.
Altmış günlük nafakayı bir günde bir yoksula vermek, bir günlük kefaret yerine geçer.
Her yoksula verilecek kefaret tutarı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1 - Hanefi âlimlerine göre her yoksula verilecek kefaret bir fitre miktarıdır ki; yarım " Sa1 " buğday veya bir " Sa' " kuru hurma yahut bu kadar arpa veya kuru üzümdür. Bir Sa' bugünkü

ağırlık ölçüsüne göre üç kilo üçyüz otuzüç gramdır. Bu meblağlardan birisinin tutarını para olarak vermek caizdir.
2 - Mâliki ve Şafii âlimlerine göre yoksula verilecek günlük kefaret bir "müd"dür. Şafii mezhebine göre bir müd 560 grama tekabül eder. O şehir halkının zahiresinin çoğunluğu, hububatın hangi nevinden ise, ondan kefaret ödenir.
3 - Ahmed'e göre günlük kefaret, ya buğdaydan bir müd veya kuru hurma ya da arpadan yarım sa'dır."
El-Menhel yazarı, yukarıdaki görüşlerin mesnedlerini izah etmiş ise de bunu aktarmaktan vazgeçtim. El-Menhel yazarı sözlerine devamla :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adam anılan kefaretlerin hiç birisini ifâ edemiyeceğini arz edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: «Otur.» buyurmuştur. Bu emirdeki hikmet şu olabilir: Onun durumu hakkında vahyin gelmesi beklenirdi. Veya adamın işine yarıyacak bir şeyin geleceği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından biliniyordu.
Miktel: Sepet demektir.
Arak: Hurma yaprağından yapılmış ve onbeş ilâ yirmi Sa' hurma alabilen büyüklükteki sepete denilir.
Bir sepet hurma getiren adamın ismi rivayetlerde belirtilmemiştir. Bâzı rivayetlerde Ensâr'dan birisi olduğu belirtilmiştir.
Lâbet: Medine'ye yakın U h u d ile Â i r dağlarına denilir. Bu iki dağ arasındaki araziye Medine haremi denilir.
Lâbeteyn kelimesi, "Lâbef'in tesniyesidir. îki Lâbet demektir. Lâ-bet kelimesinin asıl mânâsı kara taşlı arazidir.
Oruç bozma kefareti olarak altmış yoksula verilecek meblâğ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu adama verilerek çoluk - çocuğuyla birlikte yemesine müsaade edilmesi mes'e-lesine gelince; Âlimler bu hususta çeşitli yorumlar yapmışlardır. Bâzıları demişler ki: Bu hüküm o adama mahsus bir ruhsattır. Başkasının böyle yapması caiz değildir. Kefareti kendi çoluk - çocuğuna değil, behemehal yoksullara dağıtmak gerekir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu adama özel bir ruhsat vermiştir.
Bâzıları: Bu hüküm mensuhtur, demiştir.
Bâzıları da : Adam fakir olduğu için kefareti ödiyebilecek bir duruma gelinceye kadar kefaret Onun boynunda kalmıştır. Verilen hurmanın bir miktarını bir günlük çoluk - çocuğunun nafakasına harcayınca kalan kısım, altmış yoksulu doyurmayacak durumdaydı.
Bu yorumların dayanacağı kuvvetli bir delil yoktur. Son yorum, en uygun olanıdır.
Hadis, Ram azan'da gündüz oruçluyken bile bile eşiyle cinsi temasta bulunana kefaretin vâcib olduğuna delâlet eder. Ş â' -bi, Saîd bin Cübeyr, Nehaî ve Katâde hâriç, tüm âlimlerin kavli budur. Hattabî; Galiba bu hadîs anılan zâtlara ulaşmadığı için güne gün kaza etmesi gerekir şeklinde fetva vermişlerdir, demiştir. Unutarak ailesiyle temas edenin orucu bozulmaz. Ve kefaret de gerekmez. Cumhurun kavli budur.
Ahmed'e göre oruç bozulur ve kefaret gerekir.
A t â', Evzâî, Rabia ve Sevrî'ye göre kaza gerekir, kefaret gerekmez.
Ramazan* da bu fiili işleyip kefaretini ödedikten sonra tekrar işlerse ikinci kez kefaret ödemesi gerekir. Bu hususta âlimlerin icmâı vardır. Şayet henüz kefaret ödememişse Ebû Hanife'ye göre bir kefaret yeter. Diğer üç mezhebe göre iki kefaret gerekir.
Ebû Hanife, Şafiî ve Ahmed'in meşhur kavline göre kefarette sıralamak vâcibtir. Yâni köle âzâd edebilirken onu yapmak zorundadır. Bu mümkün olmadığı takdirde iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmezse altmış yoksulu doyurur.
Mâlike göre, sıralamak mecburi değildir. Kişi, bu üç neviden dilediğini ifâ eder. [56]

Kefareti Yalnız Erkek Mi Ödiyecek, Yoksa Karısı Da Ödiyecek Mi ?

Bu hususta âlimlerin görüşleri farklıdır. Şöyle ki:
1 - Hanefî ve Hanbeli âlimlerine göre erkek ödiye-cek. Eşine gelince; Eğer cinsi temasa zorlanmış ise ona kefaret gerekmez. Aksi takdirde Hanefî ler'e göre Ona da gerekir. Hanbeliler'e göre iki görüş vardır.
2 - Şâfiiler'e göre kefaret yalnız erkeğe gerekir. Ev-zâj ve Hasan' m görüşü de budur.
3 - Mâ1iki1er'e göre kadın zorlanmışsa Onun kefareti de kocasına yüklenir. Zorlanmamışsa Ona da kefaret gerekir. [57]

Hadisin Fıkıh Yonu

1 - Açıklaması hoş olmıyan fiilleri kinaye yoluyla anlatmak caizdir.
2 - Ramazan ayında oruçlu iken cinsi münâsebetle oruç bozulduğu takdirde kefaret gerekir.
Ebû Hanife, Mâlik, Zühri, Evzâi, Sevri ve İ s h a k bu hadîsi delil göstererek : Cinsi münâsebetten başka şeylerle, meselâ yemek yemekle, su içmekle bile bile oruç bozana kefaret gerekir, demişlerdir. Ebû Hanîfe alınan oruç bozucu maddenin, gıdalanmayı veya tedavi etmeyi sağlayıcı olmasını şart koşmuştur. Hamur, kum gibi örf ve âdette ne gıda maddesi ne de tedavi maksadıyla alınmayan bir şey almakla kefaret gerekmez.
Şafii, Ahmed, Said bin Cübeyr, İbn-i'Si-rîn, Nehai ve Dâvüd-i Zahirî'ye göre kefaret, yalnız cinsî münâsebette bulunmakla oruç bozanlara mahsustur. Başka tür bozmakla kefaret gerekmez.
3 - Günah işlemekten dolayı pişmanlık duyulmalı ve cezasından korkulmahdır.
4 - Kefaret nevileri sıraya tâbidir.
5 - Kefaret ödemek durumunda kalan fakirlere yardım edilmeli ve müslümanı içine düştüğü sıkıntıdan kurtarmaya çalışılmalıdır.
6 - Kefaret ödemek, gücün yetmesine bağlıdır.
7 - Hibe ve sadakayı dil ile kabullenmek şart değil, teslim almak kâfidir.
8 - Fakir olduğunu söyleyenin bu sö?.ü kabul edilir. Şahit ile isbatlanması teklif edilmez.
9 - Dinini öğrenmek isüyene karşı yumuşak ve şefkatla davra-nılmalıdır.
10 - Had cezasını gerektirmeyen suçları işleyip durumunu âlime arzeden kişi azarlanmamak ve tazib edilmemelidir.
Hadîsin sonundaki «Ve o gün yerine bir gün oruç tut.» ilâvesinin hükmüne gelince : Bu ilâve, orucunu bozan kişinin kefaretten ayrı olarak o gününün orucunu kaza etmesinin gerekliliğine delâlet eder. Dört mezhebin imamları ve âlimlerin ekserisi bununla hükmet mistir. Bu ilâveye uiL rivayet senedinde zayıflık varsa da izahın kısmında işaret ettiğim yibi, başka rivâyellerlo kuvvetlenmiştir.

1672} E bu Hüreyro (Radıyullahü anh)\\e\ı rivayet eıliUliğine #üre; Resûlullah (Snllallahü Aleyhi w Selimi) şöyk- binimin, tlt-misjtir :
-Kim ruhsat olmaksızın Ramazandan bir gün bile bile orucunu bozarsa yıl boyunca oruç tutmak Ona kâfi gelmez.Sindi'nin naklettiğine göre Buhftrî şöyle demiştir : İbnü'I-Mutavvis'in bu oruç hadîsinden başka herhangi bir hadisini tanımam ve Onun Ebû Hüreyre (R.A.)'ln hadîsini babası (el-Mutavvis)den işitip işitmediğini bilemem. [58]

İzahı

Dört sünen sahipleri ile Bey haki, Dârimî ve Dâre-k u t n i de bunu rivayet etmişlerdir. B u h â r i de bunu ta'Hkan rivayet etmiştir.
El-Menhel yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: "Yâni hastalık veya yolculuk gibi şer'î bir mazeret olmaksızın bile bile Ramazan ayında bir gün orucunu bozan bir kimse, devamlı oruç tutsa bile o günkü orucun fazilet ve bereketini kazanamaz. Maksad o gün yerine yıl boyunca kaza niyetiyle tutacağı oruç kâfi gelmez ve kazasını yapmış sayılmaz demek değildir. Çünkü âlimlerin ekserisinin hükmettiği gibi o kişi Ramazan' dan sonra kaza niyetiyle bir gün oruç tutarsa, vâcib olanı yapmış olur. Ve yukarıda açıklandığı üzere kefaret ödemesi gerekir.
Alî ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhümâ) bu hadisin zahirini tutarak: Mazeretsiz bir gün Ramazan orucunu bozan kimseye yıl boyunca tutacağı oruç kâfi gelmez, demişlerdir.
Saîd bin el-Müseyyeb'e göre o kişi, bozduğu bir gün yerine kaza niyetiyle otuz gün oruç tutar.
Dört mezhep imamları ve âlimlerin ekserisine göre bu kimse, kefaretten ayrı olarak kaza niyetiyle bir gün oruç tutmakla mükelleftir.
Hadis, Ramazan orucunu, bile bile bozmanın günahının büyüklüğüne delâlet ediyor. [59]

15 - Unutarak Orucunu Yiyen Hakkında Gelen Hadisler Babı

1673) Ebû Hüreyre (Radtyatlâhü anhyden; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim oruçluyken unutarak (bir şey) yerse, orucunu tamamlasın (devam etsin). Çünkü Ona Allah yedirmiş, içirmiştir.»" [60]

İzahı

Kütüb-t Sitte sahipleri, Dârekutnî, Hâkim, İbn-i Huzeyme, Dârimi ve Beyhaki, müteaddit senedlerle ve birbirine yakın lafızlarla bunu rivayet etmişler; Ti r m i z î hadîsin Hasen - Sahîh olduğunu söylemiştir.
Hadis, oruç iken bir şey yiyen ve içen kimsenin orucunun bozulmadığına ve Ona bir şey lâzım gelmediğine delâlet ediyor. Kul, unutarak yiyip içtiği için fiili Allah'a isnad edilerek Allah'ın Ona yedirip içirdiği buyurulmuştur.
Ebû Hanîfe, Şafii, Hasan-ı Basrİ, Mücâ-h i d, E v z â î ve başka âlimler: Oruçlu iken unutarak oruç bozucu harekette bulunanın orucu bozulmaz ve Ona bir şey lâzım gelmez, demişlerdir. Ashabtan Ebû Hüreyre, îbn-i Ömer ve Alî (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.
A h m e d ' e göre oruçlu kimse, unutarak ailesiyle cinsi münâsebette bulunursa hem kaza hem kefaret gerekir. Fakat unutarak bir şey yemek, içmekle ne kaza, ne de kefaret gerekmez.
M â i i k' e göre oruçlu kişi, unutarak oruç bozucu bir şey işlerse kaza gerekir, kefaret gerekmez.

1674) Esma' bint-i Ebî Bekir (Radıyallâhü anhümâ)'d&n: Şöyle demiştir ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken bir bulutlu günde biz iftarımızı açtık. Sonra da güneş doğdu.
(Râvi Ebû Üsâme demiştir ki:) Ben, Hişâm'a: İftarım açanlar, o günkü orucunu kaza etmekle emredildiler (mi?), dedim. Hişâm: Kaza etmekten kaçış yoktur, dedi." [61]

İzahı

Buhâri, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Dârekutnî de bunu. rivayet etmişlerdir.
Hadis, güneşin battığına kanaat getirerek iftarını açan, sonra güneşin henüz batmadığını anlıyana kaza gerektiğine ve kefaret gerekmediğine delâlet eder. İbn-i Şîrîn, Saîd bin Cübeyr, dört mezhep imamları, E v z â i ve başka âlimler, bununla hükmetmişlerdir.
Müc&hid, Ata', Urve bin Zübeyr, Hasan-ı Basri, Dâvûd ve İshak'a göre kaza da gerekmez. Bunların delili, Beyhaki' nin î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhl'dan merfu' olarak rivayet ettiği: «Şüphesiz Allah, ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandıkları şeyleri bağışlamıştır.» mealindeki hadîstir. Fakat bu hadîs, anılan şeylerden dolayı ümmetin muâhaze edilmiyeceği anlamında yorumlanmıştır. Muaheze edilmemek, kazanın vâcibliğini gerektirmez. Kuvvetli hüküm, cumhurun hükmettiği, kazanın gerekliliğidir.
Bu ihtilâf, şafak doğduktan sonra henüz şafağın sökmediğini zannederek bir şey yiyen hakkında da cereyan eder. Yine kuvvetli olan hüküm, o günkü oruca ka*..i edilmesidir. [62]

16 - Kusan Oruçlu Hakkında Gelen Hadisler Babı

l675) Fadale bin Ubeyd el-Ensari [63] (Rditıyallnhü anfy)'ı\en rivayet
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nafile oruç tutmayı îti-yad hâline getirdiği bir günde onların yanına çıkmış da bir kap (su) istemiş ve içmiştir. Râvi Fadâle (Radıyallâhü anh) :
Biz i Yâ Resûlallah! Bu günü oruçla geçirdin, dedik. Buyurdu ki: -Evet, Velâkin ben kustum.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin İshak tedlisçidir ve an'ane ile rivayet etmiştir. Râvi Ebû Merzuk'un da ismi bilinmez ve Fedâle (R.A.)'den hadis işitmemiştir. Bu sebeple hadîste zayıflık ve inkıta' vardır.

1676) Ebû Hüreyrc (Radtyallahu anh)'<\en rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«İrâdesi dışında kusan oruçluya kaza gerekmez. Kendini kustu rana kaza gerekir.»" [64]

İzahı

Feda1e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Ancak bunun bir benzerini Ebû Dâvûd, Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kustu ve sonra orucunu bozdu." demiştir. Sevbân da

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsini te'yid etmiştir.
El-Menhel yazarı, Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'in hadîsini şöyle yorumlamıştır: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nafile oruç tutmuştu ve kendi iradesiyle kustu. Bir ma'zeret dolayısıyla bunu yaptı. Çünkü Genâb-ı Allah : «Amellerinizi iptal etmeyiniz.» buyurmuştur. Bu hadis, âlimlerce böyle yorumlanmıştır.
T i r m i z i de : Bu hadîsin mânâsı şudur: Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) nafile oruç tutmuştu, kustu ve zayıf düştü. Bu nedenle de orucunu bozdu. Bu durumu açıklayan bâzı rivayetler vardır, demiştir.
T i r m i z î' nin işaret ettiği rivayet, müellifin bu hadîsidir. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o günü nafile oruçla geçirmeyi itiyad hâline getirdiği belirtilmiştir.
Hadîsteki kusma işi isteyerek kusma anlamına yorumlanınca, bundan sonra gelen hadîse ters düşmez.
Sindi' nin beyânına göre Bey haki şöyle demiştir: Bu hadîsin isnadı, münâkaşa götürür durumundadır. Eğer sahîh ise kendini kusturan anlamına yorumlanır.
B e y h a k i' nin demek istediği yorum şudur : Oruçlu kendini kusturma ihtiyacını duymuş ve bu-yüzden kendini küstürmüştür.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der :
"Yâni oruçluyken irâdesi dışında kusan bir kimsenin orucu bozulmaz. Ve o gün kaza etmesi gerekmez. Kusmuk ağız dolusu da olsa hüküm budur. Dört mezhep imamı böyle hükmetmişlerdir. Cumhura göre kusmuk ağza gelip dışarı atılması mümkünken ondan bir şeyin boğaza dönmemesi şarttır. Aksi halde, yâni dışarı atılması mümkünken bunu yapmayıp bir kısmı boğaza geri dönecek olursa, kaza etmek gerekir.
Hanefî âlimlerinden Muhammed bin el-Hasan'a göre ağza gelen kusmuk, kendiliğinden geri dönerse, oruç bozulmaz. Hanefi âlimlerince sahîh sayılan kavil budur. Ebû Yûsuf'a göre, kusmuk ağız dolusu olursa kendiliğinden geri dönmesiyle bile oruç bozulur. Yâni Muhammed'e göre kişinin irâdesi esastır. Ebû Yûsuf'a göre ağız dolusu olması esastır. Bu esaslardan hareketle dört mesele doğar :
1 - Kusmuk, ağız dolusundan az olup kendiliğinden geri döndüğü zaman Ebû Yûsuf ile Muhammed'in ittifakıyla oruç bozulmaz. Çünkü Muhammed'in esas saydığı irâde durumu yoktur. Ebû Yûsuf un esas saydığı ağız dolusu durumu yoktur.
2 - Kusmuk ağız dolusundan az olup bunu iradesiyle yuttuğu zaman Ebû Yûsuf'a göre oruç bozulmaz. Çünkü ağız dolusu du rumu yoktur. Seçkin kavil de budur.Muhammed'e göre bozulur. Çünkü iradesiyle yutmuştur.
3 - Kusmuk ağız dolusu olup tamamı veya bir parçası kendiliğinden geri döndüğü zaman irâde durumu bulunmadığı için Muhammed'e göre oruç bozulmaz. Sahih olan da budur. Ağız dolusu olduğu için Ebû Yûsuf'a göre bozulur.
4 - Kusmuk ağız dolusu olup tamamını veya bir parçasını iradesiyle yuttuğu zaman, ikisinin ittifakıyla oruç bozulur.
Hadîsin ikinci cümlesinin mânâsı şudur : Kişi oruçluyken kendisini kusturursa orucu bozulur ve kaza gerekir. Ali, İbn-i Ömer, Zeyd b. Erkam, dört mezhep imamları ve başka âlimlerin (Radıyallahü anhüm) kavli budur.
İbn-i Mes'ud (Radıyallahü anhJ, İkrıme, Rabia ve e 1 - K â s ı m ' a göre kusmuk iradesiyle boğaza dönmedikçe kusmanın hiçbir çeşidiyle oruç bozulma/ Fakat birinci görüş kuvvetlidir. [65]

17 - Oruçlu İçin Misvak Kullanmak Ve Göze Sürme Sürmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1677) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Oruçlunun hayırlı hasletlerinden birisi, misvak (kullanması)-dır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Mücâlid zayıftır. Lâkin Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizİ'nin rivayet ettikleri Âmir bin Rabia'nın ha-dlsi bu hadis için şâhid durumundadır. [66]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, oruçlunun misvak kullanmasının müstehablığına delâlet ediyor. Hadîs kayıtsız olduğu için öğleden evvel ve öğleden sonraya şümullüdür.

Notta işaret edilen Â m i r' in hadîsi meâlen şöyledir: "Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i oruçlu olduğu halde misvak kullanırken gördüm."
El-Menhel yazarı Â m i r' in hadîsini açıklarken şöyle der :
"Bu hadîs, oruçlunun öğleden evvel ve sonra misvak kullanmasının müstehablığına delâlet eder. Misvakın kuru veya yaş olması farketmez. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 - içlerinde Ömer, tbn-i Abbâs, Alî ve îbn.-i Ömer (Radıyallâhü anhümJ'ün bulunduğu sahâbüerden bir cemâat ile Mücâhid, Saîd bin Cübeyr, Ata', İbrahim Nehaİ, Muhammed bin Şîrîn, Ebü Ha-nîfe, Muhammed, Sevrî ve Evzâî' nin kavli, yukarıda anlatılandır.
2 - Şafiî ve arkadaşlanna göre oruçlunun öğleden evvel misvak kullanması müstehab olup, öğleden sonra mekruhtur. Ebû Sevr ile Evzâî ve Muhammed bin e 1 - H a s a n ' -dan bu kavil rivayet edilmiştir. Bunların delili, oruçlunun ağız kokusunun Allah katında misk kokusundan daha güzel olduğuna dâir Buhârî ve Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadîstir. Misvak kullanmak ile bu kokunun giderilmesine çalışılmıştır. Bu koku, öğleden sonra belirdiği için o vakitte misvak kullanmayı mekruh saymışlardır.Lâkin mezkûr hadîs, onların dedikleri mânâda kesin değildir. Başka mânâlarda da yorumlanmıştır. Geniş izah için oruç bahsinde geçen bu hadise müracaat edilsin.
3 - Mâlik ve arkadaşlarına göre misvak yaş olduğu zaman oruçlu için kullanılması mekruhtur. Kuru olduğu zaman, oruçlu öğleden evvel de öğleden sonra da kullanabilir. Bu görüş, Ş a' b i, K a t â d e , başka âlimler ve Ebû Yûsuf tan rivayet edilmiştir.
4 - Ahmed'e göre öğleden sonra oruçlunun misvak kullanması mekruhtur. Misvak yaş olsun, kuru olsun fark etmez. Keza yaş iken öğleden önce de kullanmak mekruhtur.

1678) Âişe (Radıyallâhü anhâyfan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken gözüne sürme sürmüştür.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin İsnadı zayıftır. Çünkü raıri ZUbeydl zayıftır. Onun adının Said bin Abdül-Cebbâr olduğunu Ebû Bekir bin Ebi D&vûd beyan etmiştir. [67]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, oruçluyken göze sürme sürmenin meşruluğuna delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :
1 - Ebû Hanife, Şafii âlimleri, Atâ', Hasan-ı Basrî, Nehai, Evzâi ve Ebû Sevr'e göre oruçlunun gözüne sürme sürmesi caizdir. Sürülen sürmenin tadı boğazda duyulsa dahi oruç bozulmaz. Enes, tbn-i Ömer ve İbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.
2 - M âl ikil er'e göre eğer göze sürülen sürmenin boğaza ulaşması muhakkak ise sürülmesi haramdır ve kaza etmek gerekir. Eğer şüpheli ise sürülmesi mekruhtur.
3 - İbn-i Ebî Leylâ ve bâzı âlimlere göre göze sürme sürmek orucu bozar. [68]

18 - Oruçlu İçin Hacâmet (Olmak Ve Etmek) Hakkında Gelen Hadisler Babı

1679) Ebû Hüreyre (Radtydlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Hüreyre (R.A.)'ın hadisinin senedi münkatı'dır. Ebû Hatim : Abdullah bin Bişr'in el-A'meş'ten hadis işitmesi sabit olmamıştır. Abdullah, el-A'meş'ten hadis rivayet ettiğinde ancak şöyle söylüyor : Ebû Bekir bin Ayyaş, el-A'meş'ten bana yazmıştır ki :.... demiştir.

1680) Sevbân (Radıyallâftü anh)'(\en: Şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'1 şöyle buyururken işittim:
«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.

1681) Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Ramazan ayından onsekiz gece geçtikten sonra bir gün kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Bakî'da yürürken Efendimiz hacâmet olan bir adama rastlamış ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.» buyurmuştur."

1682) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâJ'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu ve ihramdayken hacâmet oldu. [69]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'ın hadîsi Zevâid türün-dendir.
S e v â n (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesai, İbn-i Hibbân, Tahavî ve Dâ-r i m i de rivayet etmişlerdir.
Şeddâd (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd, Nesâî, î bn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs {Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Tahavî ve Bey haki de riva-yet etmişlerdir.
tik üç hadîsin zahirine göre hacâmet edenin ve hacâmet olanın ikisinin de orucu bozulur. Âlimlerin bir kısmı bunların zahiriyle hükmetmişlerdir.Alî,Ebû Hüreyre, Ata', Evzâ. Ahmed, îshak, Ebû Sevr (Radıyallâhü anhüm) bu gruptaki âlimlerdendirler. Fakat cumhura göre ne hacâmet edenin, ne de ola nın orucu bozulmaz. Hanefî âlimlerine göre, oruçlu iken bunu yapmak mekruh değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem).l682 nolu hadîste belirtildiği gibi hacâmet olmuştur.Mâ1ik , Şafii ve Sevrî'ye göre oruçlu iken yapmak mekruhtur.
Cumhura göre bu hadîsler şöyle yorumlanır:
Hacâmet eden ve olan oruçlunun orucu bozulma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Çünkü hacâmet olanın kan vermekle zayıf düşmesinden korkulur. Hacâmet eden de kan alma şişesini emerken boğazına kan kaçmasından emin değildir. Maksad budur. Bunların oruçlarının bozulması değildir. Bu nevi ifâdeler, bu mânâlarda kullandır. Nitekim bir tehlikeyle karşı karşıya gelen kimse : Mahvoldum! der. Halbuki henüz ona bir zarar gelmiş değildir.
Ş e d d â d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde söz konusu edilen adamın isminin Ma'kil bin Yesâr (Radıyallâhü anh) olduğu, H â k i m'in rivayetinde açıklanmıştır.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâl'nın hadisi, hacâmet olmanın orucu bozmadığına delâlet ediyor. Sahâbilerin ve tabiîlerin cumhurunun kavli budur. Enes, Ebû Said-i Hudri, Zeyd bin Erkânı, Sa'd bin Ebİ Vakkâs, İbn-i Mesud, İbn-i Abbâs, tbn-i Ömer, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhüm) bu görüşte olan sahâbîlerdendirler. Keza Şa'bî, Urve, Ata bin Yesâr, Zeyd bin Eşlem, Ebû İkrime, Ebû Hanife ile arkadaşları. Mâlik, Şafii ve arkadaşları da bu görüştedirler.
El-Menhel yazarının beyânına göre, bu âlimler, hacâmetle orucun bozulduğuna dâir yukardaki hadislere şöyle cevap vermişlerdir. Bu hadisler, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâJ'mn hadîsiy-le ve benzen hadislerle mensuhtur. El-Menhel yazarı, î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisindeki hükmü te'yid eder mâhiyetteki Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) ile Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'in Dârekutnî tarafından rivayet edilen hadîslerini zikretmiştir. Gerek duymadığım için buraya aktarmadım.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhünıâ) 'nın hadîsi, oruçluyken hacâmet olmanın câizliğine delâlet ettiği gibi, İhramdayken de hacâmet olmanın câizliğine delâlet ediyor. Şafiî, İbn-i Abdi'l-B e r r ve başkalarının rivâyetindeki ilâveye göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in hacâmet olması. Veda haccı yolculuğu esnasında vuku' bulmuştur.
İ b n - i A b b â s (Radıyalâhü anhümâ)'nın bu hadîsi, A h -med ve Buharı' nin bir rivayetinde meâlen şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramdayken hacâ-met olmuş ve oruçluyken hacâmet olmuştur/' Buhâri ve Müs1im'in bir rivayetinde ise sadece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ihramdayken hacâmet olduğu belirtilmiştir.
El-Menhel yazarı bu rivayetleri ve başka rivayetleri zikrettikten sonra: Açık olan rivayet, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oruçluyken hacâmet olduğunu, keza ihramdayken hacâmet olduğunu bildiren rivayettir. Buna göre hacâmet olma işi, ayrı ayrı vakitlerde olmuştur. Bunların bir vakitte olmasına mâni yoktur. [70]

19 - Oruçlunun Eşini Öpmesi Hakkında Gelen Hadisler Babı

1683) Aişe (RadtyaUâhü anhâyfr&n; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruç ayında (eşini gündüz) öperdi."

1684) Âişe (RadtyaUâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken (eşini) öperdi. Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsinize hâkim olabilir?"

1685) Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken (eşini) öperdi." [71]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadisini T i r m i z i ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. İkinci hadîsinin benzerini de N e s a i hâriç diğer Kütüb-i Sitte sahiplen de rivayet etmişlerdir.
Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini bulamadım.
Bu hadîsler, nefsine hâkim oruçlunun eşini öpmesinin câizliğine delâlet ediyor.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde geçen "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsine hâkim olabilir.?" cümlesinin açıklaması hakkında Neve-v i' nin şöyle dediğini "Tuhfe" yazarı nakletmiştir: A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin sözünün mânâsı şudur: Sizler oruçluyken eşlerinizi öpmekten sakınmalısınız. Kendinizi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kıyaslamayınız. Çünkü O, nefsine hâkimdi. İleri şehveti doğuracak öpmekten emindi; Sizler emin olamazsınız. Bu itibarla yolunuz, öpmekten kaçınmadır.
Oruçlunun eşini öpmesini caiz görenlerin, Â i ş e (Radıyallâ-hü anhâ)'nin sözünü şöyle yorumladıklarını Sindi belirtmiştir. Yâni. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) herkesten fazla nefsine hâkim olduğu halde oruçluyken eşini öptüğüne göre, sizler de oruçluyken eşinizi öpebilirsiniz. [72]

Oruçlunun Eşini Öpmesi Hakkında Âlimlerin Görüşleri

1 - Sahâbilerden ve Tabiîlerden bir cemâat, nefsine hâkim olan oruçlunun eşini öpmesinin câizliğine ve bununla orucunun bozulmıyacağına hükmetmişlerdir. Hanefi âlimleri, A h m e d , 1 s -hak ve D â v û d bu görüştedirler. Ebû Hanife ve arkadaşları : Meninin gelmesi veya cinsi münâsebette bulunma tehlikesi hususunda nefsinden emin olmayanın oruçluyken eşini öpmesi veya çıplak vücutlarının birbiriyle temas etmesi mekruhtur. Aşırı dokunma, yâni eşlerin çıplak iken kucaklaşması veya dudak öpüşmesi ise mutlaka mekruhtur. Cünüp olma endişesinin bulunup bulunmaması farketmez, demişlerdir.
2 - Meşhur kavline göre Mâlik: Kesinlikle nefsine hâkim olan oruçlunun eşini öpmesi mekruhtur. Nefsinden kesinlikle emin olmıyanınki ise haramdır, demiştir.
3 - Şafiî, Sevrî ve Evzâî genç ile yaşlı arasında ayırım yaparak yaşlının eşini öpmesini mubah, gencinkini mekruh saymışlardır. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivayet edilen hüküm de budur. Nevevî, Müslim'in şerhinde : Şafiî ve arkadaşları: Şehvetinin tahrikine yol açmayan öpme, oruçluya haram değildir .Bununla beraber iyisi, bunu yapmamak1 tır. Yapmanın mekruhluğu söylenemez, demişlerdir. Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) eşlerini öptüğü halde bunu yapmamasının daha iyi olduğunu söylemelerinin sebebine gelince; öpme sınırını aşmamak emniyeti; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için mevcuttu. Başkası için bu emniyetin varlığı söylenemez. Nitekim Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : "O, hepinizden fazla nefsine hâkimdi." demiştir. Öpmekle şehveti tahrik edilen hakkındaki hüküm, Şafiî âlim-lerince en kuvvetli görülen hüküm, haramlıktır. Bir kavle göre ten-zihen kerahettir.
4 - Şüreyh, İbrahim Nehaî, Şa'bi ve başka bâzı âlimlere göre öpmek orucu bozar. Kaza etmek gerekir.

1686) Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"m mevlâsı Meymûne (Radıyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Oruçluyken oruçlu eşini öpen adamın durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e soruldu. Buyurdu ki i «İkisinin orucu bozulmuş olur.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Hadfsin isnadı zayıftır. Çünkü Zeyd bin Cübeyr'in ve Şeyhi Ebû Yezid ed-Dmnî'nin zayıflığı Üzerinde âlimlerin ittifakı vardır. Et-Takrİb'de de Ebû Yezid ed-Dmni'nin meçhul olduğu nakledilmiştir. Ez-Zü-beyri de : Bu hadîs rnünkerdir ve Ebû Yezid meçhuldür, demiştir, [73]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin zahirine göre eşini öpenin ve öpülenin oruçları bozulur. Lâkin

öpmekle orucun bozulmadığına hükmeden âlimlere göre bu hadis sahih olduğu takdirde şöyle yorumlanır : Eşlerin oruçları bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çünkü öpme ileri şehvete ve cünüplük hâlinin olmasına yol açabilir.
El Menhel yazarının beyânına göre yukarıda anıldığı gibi Şüreyh ve arkadaşlarının öpmekle orucun bozulduğuna dâir verdikleri hükmün delili bu hadistir. [74]

20 - Oruçlunun Mübaşeret (Çıplak Teninin, Eşinin Çıplak Tenine Değmesi) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

Mübaşeret kelimesi hadis âlimlerince bir kaç şekilde tarif edilmiştir. Tuhfe yazarı bu bâbtaki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin açıklaması bahsinde şöyle der:
Mübaşeret, öpmekten daha geniş kapsamlı bir mânâ ifâde eder. Bâzılarına göre mübaşeret; erkeğin hanımının avret mahallinden başka yerine elle dokunmasıdır. Bir kavle göre mübaşeret; öpmek ve elle dokunmaktır. N e v e v i' ye göre mübaşeret ile elle dokunma mânâsı kastedilmiştir. Mübaşeretin asıl mânâsı ise; erkek ile kadının tenlerinin örtüsüz temasıdır.
El-Menhel yazarının beyânına göre burada mübaşeretten mak-sad, cinsi temas kadar ilerlemiyen dokunmadır, öpme suretiyle veya başka tür dokunma ile olabilir.

1687) İbrahim (en-Nehaî)den rivayet edildiğine göre el-Esved (bin Yezîd) ve Mesrûk, Aişe (Radtyaltâhü unhiim)'ün yanına vararak:
Resûlullah (Sallalİahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyken mübaşeret eder miydi? diye sormuşlar; Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Yapardı ve nefsine en hâkim olanınızdı, demiştir." [75]

İzahı

Bu hadisin benzen, diğer Kütüb-i Sİtte'de rivayet edilmiştir. Hadîs, oruçluyken mübaşeret etmenin câizliğine delâlet eder. Oruçlunun mübaşeret etmesinin câizliği hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bu ihtilâf öpmenin câizliğine dâir ihtilâfın aynısıdır.
El-Menhel yazarı; Oruçlunun eşini öpmesi veya ona mübaşeret etmesi hususundaki ihtilâf, meninin gelmemesi şartına bağlıdır. Geldiği takdirde âlimlerin ittifakıyla orucu bozulur ve kaza etmesi gerekir. Mâlik ve İshak'a göre ayrıca Ona kefaret gerekir. Şayet bu hareketlerden dolayı mezi gelirse; Hanefî ve Şafiî âlimlerine göre kaza gerekmez. Mâlik, Ahmed ve İshak'a göre kaza gerekir. Bu hâlin belireceğini önceden bilirse öpmek veya mübaşeret haramdır.

1688) Abdullah bin AbbAs (Rarııyıillâhü ttnhümâ)\\ı\n; Şöyle* demiştir :
Mübaşeret hakkında yaşlı oruçluya ruhsat verilmiş, genç oruç luya da mekruh sayılmıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : îbn-i Mâceh'in şeyhi olan Muhammed bin Hâlid zayıf olduğu için bunun senedi zayıftır. [76]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin benzerini Ebû Dâvûd ve Beyhakî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Oradaki rivayet meâlen şöyledir:
"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e oruçlunun mübaşeret hükmünü sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ruhsat verdi. Başka birisi gelip aynı şeyi sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu men etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ruhsat verdiği adam, yaşlı ve men ettiği adam gençti."
Ahmed ve Tabarânî de bunun bir benzerini I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadîs, oruçlu iken öpme ve mübaşeret hakkında yaşlı ile genç arasında ayırım yaparak yaşlıya caiz ve gence mekruh sayan I b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh); Şafiî, Sevrî, Evzâî ve bir rivayete göre Mâlik için bir delildir. [77]

21 - Oruçlunun Gıybet Ve Çirkin Söz Söylemesi Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1689) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;

-Yalan söylemeyi, câhilce davranmayı ve bununla amel etmeyi bırakmıyan (oruçlu) kimsenin yemesini içmesini bırakmasına Allah'ın İhtiyacı yoktur. (Buna kıymet vermez.)»" [78]

İzahı

Müslim' den başka Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisten maksad şudur: Oruçluyken yalancılık, yalan şahitlik, gıybet, iftira, sövmek, lanetlemek gibi bâtıl söz söylemeyi bırakmı-yanın tuttuğu orucun makbul olmadığıdır. Çünkü oruçtan maksad; aç ve susuz kalmanın kendisi değil, bununla teminine çalışılacak şehvetleri kırmak, kötülüğü emredici nefsi frenlemektir. Hadîsteki Allah'ın ihtiyacının olmayışı, orucun makbul olmayışından mecazdır. Çünkü ne bâtıl sözü bırakanın ne de bırakmayanın aç ve susuz kal-masına Allah'ın ihtiyacının olmadığı ma'lumdur.
îbn-i Battal: Hadîsin mânâsı bâtıl söz söyliyenin oruç tutmayı bırakmasını emretmek değil, bâtıl sözden sakındırmaktır, demiştir.
İbnü'l-Münzir: «Allah'ın ihtiyacı yoktur» cümlesi, orucun makbul olmadığından kinayedir. Nasıl ki öfkelenen bir kimseye istediği şey verildiği zaman Onu çevirirken : Benim buna ihtiyacım yoktur, der. Şu halde hadîsten maksad, bâtıl sözle kirletilen orucun, reddedilmeye mahkûm olduğu ve böyle kirletilmeyen orucun makbul olduğudur.
Hadis; bâtıl sözün, oruçlunun sevabını noksanlaştırdığına delâlet ediyor. Gıybet, yalancılık, koğuculuk, câhilce davranmak ve bunlarla amel etmenin, orucu bozup bozmadığı hususunda ihtilâf vardır. Cumhura göre bunlar orucu bozmaz. Fakat sevabını noksanlaştırır. S e v r î' ye göre gıybet orucu bozar. Gazali' nin el-îhyâ'da beyân ettiğine göre Mücâhid: Gıybet ve yalancılık, orucu bozan hasletlerdir, demiştir.
E v z â İ' ye göre gıybet orucu bozar ve kaza etmeyi gerektirir.

1690) Ebû Hüreyre (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Nice oruçlu vardır ki; orucundan kendisine aç kalmaktan başka bir şey yoktur. Ve gece namazına nice kalkan vardır ki kalkışın* dan kendisine uykusuzluktan başka hiç bir şey hâsıl olmaz.Bunun senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [79]

İzahı

Zevdid türünden olan bu hadis, oruç tutan bir çok kimsenin orucunun makbul olmadığına ve sevap sağlamadığına delâlet ediyor. Müellif bu hadisi bu bâbta zikretmekle oruçtan sevap kazanmamanın sebebinin, oruçlunun bâtıl söz söylemesi olduğuna zımnen işaret etmiş olur. Gece namazına kalktığı halde uykusuzluktan başka kazancı olmayanlar, bu hizmetlerine riyakârlık karıştıranlar veya benzerî günahları işliyenlerdir.

1691) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü an/t)\\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallıhü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Birinizin oruç günü olduğu zaman sakın çirkin söz söylemesin. Ve cehaletin gereklerinden bir şey işlemesin. Eğer bir kimse ona karşı câhilce davransa = Ben oruçlu bir adamım, desin. [80]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri, Mâlik ve Bey haki bu hadîsi benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler biraz daha uzundur.
Hadîsin : «Câhilce davranmasın» diye terceme ettiğimiz cümlesinin açıklaması bahsinde el-Menhel yazarı: Yâni gıybet, boş lâf, alay etmek v.s. günahlar gibi cahillerin kârı olan şeylerin hiç birisini işlemesin. Maksad bu hareketlerin yalnız oruç hâlinde yasak olduğunu, diğer zamanlarda mubah olduğunu bildirmek değildir. Maksari, oruç hâlinde bu gibi hareketlerden daha çok uzak kalmaktır.
Hadisin : «Ben oruçlu bir adamım, desin.» cümlesinin açıklaması bahsinde el-Menhel yazan şöyle der :
Oruçlunun bu sözü diliyle mi söy'iyeceği yoksa kalbinde mi söy-tiyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir H A i' i î' nin nakline göre imamlar, bu sözü kalbinde söyleme yorumunu tercih etmişlerdir. Çünkü dille söylemekte riyakârlık ve gösteriş olabilir.

N e v e v î, el-Ezkâr'da bu sözü dille söyleme yorumunu tercih etmiş, diğer yorumun da iyi olduğunu beyan etmiş ve : Eğer hem cii liyle hem kalbiyle söylerse bu da uygundur, demiştir.
R û y â n î' ye göre eğer Ramazan ayı ise diliyle söylesin, başka bir oruç tutmuş ise kalbinde söylesin.
Oruçlunun bu sözü söylemesindeki hikmet, kendi nefsini kötülükten men etmek veya muhatabını fena davranmaktan men etmektir. [81]

22 - Sahur Yemeğini Yemek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1692) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'6.en rivayet edildiğine «öre: Resûlullah (Saltallakü Aleyhi ve Scllcm) :

«Seher vaktinde yiyiniz ve içinim. Çünkü onda bereket vardır.» buyurdu." [82]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Tirmizî de bu hadisi rivayet etmişler;T i r m i z î hadîsin Hasen - Sahih olduğunu söylemiştir.
Sehûr i Seher vaktinde yiyilen yemek ve içilen su ve benzeri meşrubattır.
Bu babın başlığındaki; kelimesi iki şekilde de okunabilir. Keza hadîs metninde geçeri bu kelime iki şekilde okunabilir. Tuh-f# yazarının beyânına göre :
El-K aarî : Hadîs âlimlerinden tutulan rivayet bu kelimenin "Sin"in üstünüyle okunmasıdır. Yâni "Sehûr" diye okunur. Bu da seher vaktinde yiyilen yemek ve içilen içecek maddeleridir, demiştir.
E 1 - C e z e r i de en-Nihâye'de "Sin"in üstünüyle olan rivayetin daha çok olduğunu söylemiştir.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te ; Bu kelime "Sin"in ötresi ve üstünüyle okunabilir. Çünkü eğer hadîsteki bereketten maksad ecir ve sevap ise Suhûr diye okumak uygundur. Çünkü ecir ve sevap, yiyecek ve içecek maddelerinde değil, bunları yemek ve içmek işindendir. Şayet bereketten maksad, oruçluya kuvvet ve zorluğu hafifletmek ise "Sin"in üstünüyle okumak uygundur. Çünkü zorluğu hafifletmek ve oruçluya kuvvet, gıda maddelerinde bulunur. Bâzılarına göre bereketten maksad, seher vaktinde sehûr yemeği vesilesiyle uyanıp duâ etmektir. En uygunu şudur ki; Sehür yemeğine kalkmakta çeşitli yönlerden bereket hâsıl olur. Bu yönlerin bir kısmı şunlardır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetlerine uymak, Ehl-i Kitâb'a muhalefet etmek, ibâdet için kuvvet almak, açlığın yol açtığı huysuzluğu gidermek, neşeyle oruç ibâdetine yönelmek, seher vaktinde yardım dileyen yoksullara sadaka vermek, ibâdet ve duaların makbul olduğu kuvvetle umulan seher vaktinde ibâdet ve duâ etmek, oruç niyetini akşam unutmuş olana niyet etme imkânını bulmaktır, demiştir.
Hadîsteki emir, âlimlerce mendupluk için yorumlanmıştır. Yâni oruç tutacak kimselerin seher vaktinde kalkıp bir şey yemeleri veya içmeleri sünnettir, vâcib değildir. İbn ü'l-M ü n z ir bu hüküm hususunda icmâ bulunduğunu nakletmiştir

1693) İbn-i Abbâs (RadıyaUâhü anhiimâ/dan rivayet edildiğine «öre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur :
«Gündüz orucu için seher yemeğinden ve gece ibâdetine kalkmak için öğle istirahatından yardım dileyiniz,Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadsin senedindeki râvi Zem'a bin Salih zayıftır. [83]

23 - Sehûr Yemeğini Geciktirmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1694) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sehûr yemeğini yedik, sonra sabah namazına kalktık, dedi. (Enes (Radı-yallâhü anh) demiştir ki:) Ben :
Sehûr yemeği ile sabah namazına kalkışınız arasında ne kadar zaman vardı? diye sordum. Zeyd (Radıyallâhü anh) dedi ki: Elli âyet okuyacak kadar." [84]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Tirmizi de rivayet etmişler; T i r m i z î ; Bu hadîs hasen - sahihtir. Şafiî, Ahmed ve I s h a k sahur yemeğini geciktirmeyi müstehab saymışlardır, demiştir,

Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken : Elli âyetten maksad, ne uzun ne de kısa olmayıp, mu'tedil elli âyet olup, bunu acele etmeden ve çok ağır davranmadan vasat bir şekilde okumakla geçen süredir, der.

1695) Huzeyfe (Radtyallâhü an/ı)'der\; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sehûr yemeğini yedim. Sehûr vakti (şafak vaktine o kadar yakındır ki hemen hemen) şafaktır (denilebilir.) Şu farkla ki; henüz güneş (yâni şafak) sökmemiştir." [85]

İzahı

Nesai, A h m e d ve T a h a v i de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Sindi bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der : Bu hadîsteki "Nehâr"den maksad, şer'î gündüzdür. Yâni fecirdir. Ve "Şems"ten maksad, güneş değil fecirdir. Çünkü fecir aydınlığı, güneşten önce gelir, H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın maksadı şudur: Sahur yemeği vakti, şafak sökme vaktine o kadar yakındır ki; henüz şafak sökmemiş olmakla beraber; neredeyse şafak söktü denilebilir. Bu hadîsi zahirine göre mânâlandıranlar, bu hadîsin men-suh olduğunu söylemişlerdir.
Tuhfe yazarının naklettiğine göre Tahavî, Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'in hadîsini rivayet ettikten sonra : Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen bu hadîsin aykırı düştüğü B u -hârî, Müslim ve başkalarının ittifakıyla rivayet ettiği hadîslerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayetleri sabittir. Ancak şu ihtimâl var: Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi;
= «Şafak sökünceye kadar yiyiniz ve içiniz[86] âyetinin inişinden önceki zamana âit olabilir, demiştir.
Sindî, Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin mezkûr âyetten önceki zamana âit olup, sonradan mensuh olduğu görüşünü uygun görmiyerek şu gerçeği belirtiyor : Oruç süresi, ilk zamanlar yatsıdan ertesi gün akşamına kadar idi. Bu süre, mezkûr âyetle kısaltılarak fecirden akşama kadar kılınmıştır. Yâni teşditten tahfife doğru bir değişiklik olmuştur. Huzeyfe (Radıyallâhü anhl'in hadîsiyle âyetin hükümleri karşılaştırılınca, ayetin inişiyle oruç süresinde tahfif ve kısaltma değil, teşdîd ve uzatma durumu çıkmış olur. Ebû îshak; Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'in hadisinin mensuhluğunu söylemek tutarlı değildir, derken bu gerekçeyi kasdetmis olabilir.

1696) Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bilâl'ın ezant, herhangi birinizi sahur yemeğini yemekten alıkoymasın. Çünkü O, uyuyanınız uyansın ve gece ibâdetine kalkmış olanınız (istirahatına veya ihtiyaçlarına) dönsün diye ezan okur. Fecir, aydınlığın şöyle çıkması değil, semânın ufkunda yaygın olarak şöyle çıkmasıdır.»" [87]

İzahı

Tirmizi hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bunu rivayet etmişlerdir. Hadîs, sahur yemeğini geciktirmenin meşruluğuna delildir. Ve Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın şafaktan önce sabah ezanını okuduğunu bildirir. Seher vakti uykuda olanlar ve gece namazına kalkmış olanlar bulunurdu. Gece namazına kalkmış olanlar Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ezanıyla fecr'in yaklaştığını anlıya-rak ibâdetlerine ara verirlerdi. Sabah namazma neşe ve kuvvetle kalkmak için biraz istirahat ederlerdi. Veya sair ihtiyaçlarını giderirlerdi. Seher vaktine kadar uyanmamış olanlar da Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ezanıyla uyanarak gece ibâdetini yapar, sahur yemeğini yiyer ve sabah namazına hazırlanırdı. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ezanından yararlanan iki grubun durumunu bildirmiş ve hadîsin bundan sonraki kısmında fecr-i kâzib (yalancı fecir) ve fecr-i sadığa (hakiki fecre) işaret buyurmuştur. Fecri kâzib, hakiki fecirden bir süre önce görülür. Bu fecrin doğu ufkundan ve fecir yerinden semânın ortasına doğru uzanan ve biraz sonra kaybolan bir aydınlıktır. Fecr-i sadık ise, doğu ufkunda ve ufuğa paralel olarak dağılıp yayılan ve belirdikten sonra kaybolmayan bir aydınlıktır. Bu fecrin doğmasıyla gece bitmiş ve şer'î gündüz başlamış olur Fecr-i sâdıktan sonra sabah namazı kılınabilir.[88]

24 - İftar Açmakta Acele Etmek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1697) Sehl bin Sa'd (Radtyallâhü anhümây&dn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir:
«İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri müddetçe dâima hayır ile yaşarlar,»"

1698) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Se.llem) şöyle buyurdu, demiştir :
«İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar. İftar etmekte acele ediniz. Çünkü yahûdîler, (iftarlarını) geciktirirler.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı Buhâri ve Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Bu hadisi Buhâri, Müslim ve başkaları Sehl bin Sa'd'ın rivâye-tiyle zikretmişlerdir. [89]

İzahı

Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre [Radıyallâhü anh)'in hadîsini Zevâid yazarı Zevâid türünden saymıştır. Hâkim de bunu rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile Nesaî de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhl'ın hadisini merfû olarak;
= «İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri müddetçe İslâmiyet galebe çalmakta devam edecektir. Çünkü yahûdîler ve hıristiyanlar iftarlarını geciktirirler.» metniyle rivayet etmişlerdir.
Hadîsler, iftarı geciktirmeden açmanın müstehaplığına delâlet ediyorlar. Tabii güneşin battığının tahakkuk etmesi şarttır, Şafiî, el-Ümm'de : İftar açmakta acele etmek müstehabtır, Geciktirilmesinde fazilet olduğu kanısıyla kasden geciktirmek mekruhtur. Böyle bir kasıt olmaksızın geciktirilmesinde kerahet yoktur, demiştir,
îkinci hadis, yahûdîlerin ve hıristiyanlann iftarı geciktirdiklerine delâlet ediyor. İbn-i Hibbân ve Hâkim'in rivayet ettikleri Sehl CRadıyallâhü anh)'ın hadîsinden Ehl-i Kitab'ın yıldızlar görülünceye kadar iftarlarını geciktirdikleri anlaşılıyor. Şiîler de bu şekilde iftarı geciktirirler. Hadîsler bu davranışı reddederler.
Müslümanların iftar açmada acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşamaya devam edecekleri ve İslâmiyet'in diğer dinlere galebe çalmayı sürdürmesi mes'elesine gelince; El-Menhel yazarı bu hususta şöyle diyor : Yâni Müslümanlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'in sünnetine bağlı kalarak ve İslâmiyet'in getirmiş olduğu sabit kanunları kendi kafalarına göre değiştirmeyip olduğu gibi muhafaza ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar ve düşmanlarını yener-îer. Islâmi prensiplere aykırı hareket ettikleri zaman bunların bu muhalefeti, şer içine düşeceklerine alâmet olur. [90]

25 - İftarı Ne İle Açmanın Müstehab Olduğuna Dâir Gelen Hadisler Babı

1699) Selnıân bin Amir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sailailahü Aleyhi ve Sellf.m) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz iftarını açacağı /aman hurmayla açsın. Eğer (hurn-a) bulamazsa suyla iftar etsin. Çünkü su, temizleyicidir. [91]

İzahı

Ahmed, Tırmizî, Ebû Dâvıjd, Dârimi ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki emir mendupluk içindir. El-Menhel yazarı, hurma ile iftar açmanın hikmeti hakkında şöyle diyor:
"Çünkü hurma tatlıdır. Oruç tutmayla zayıflanan gözler, tatlı, yemekle kuvvet bulur. Hurma yemek, îman tatlılığına ve günah acılığının giderilmesine işarettir. Çünkü oruç, ibâdetlerin en büyükle-rindendir ve ibâdetler kötülükleri giderir.
İbn-i Hacer el-Mekkî: Hurmanın özelliklerinden birisi şudur : Hurma, mideye ulaştığı zaman Onu boş bulursa gıda görevini yapar. Midede yemek artığını bulursa, onu barsaklara sürükler, demiştir. Tabibler hurmanın gözü zayıflattığım söylemişler-se de onların sözü, çok hurma yemeye aittir.
Hurma bulunmadığı takdirde su ile iftar açılması emredilerek suyun çok temizleyici olduğu bildirilmiştir. Su, susuzluğu giderir, vücudun maddi ve mânevi yönlerden temizlenmesi

yorumuna vesile olur." [92]

26 - Geceden Oruca Niyet Etmek Ve Nafile Orucu Bozma Serbestliği Hakkında Gelen Hadisler Babı

1700) Hafsa (Raıhyallâkü anAû/dân rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlrm) şöyle buyurdu, demiştir :

«Geceden oruca niyet etmiyene (sahih) oruç yoktur.»" [93]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesaİ, Dâre-kutnî, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir.

Hadis, oruca geceleyin niyet etmenin vâcibliğine delâlet ediyor. El-Menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini izah etmiştir. Bu cümleden olarak şöyle demiştir :

1 - İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), C â b i r bin Yezîd, Mâlik, el-Leys ve İbn-i Ebi Zi'b bu hadisin zahirini tutarak, farz ve nafile orucu ayırdetmeden geceleyin oruca niyet etmenin şart olduğunu söylemişlerdir.

2 - Şafiî ve Ahmed: Farz oruçta geceleyin niyet farzdır. (1701 nolu) Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nin hadisi gereğince nafile oruca gündüz de niyet, edilebilir, demişlerdir.

Selmân bin Âmir R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Selmân bin Âmir bin Evs bin Hacer bin Amr ed-Dıbbi'dir. Ondan başka Dıbbi bir sahâbi yoktur. Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayet etmiş, kendisinden da1 Rebâb, Muhammed bin Şirin, Hafsa bin Şirin ve Abdülaziz bin Bişr rivayet etmişlerdir. Cemel vak'asında yüz yaşındayken katledilmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel : Cild 10, Sahife 78)

3 - Ebû Hanif e ve arkadaşları: Ramazan, belirli adak ve nafile oruçlar için geceleyin ve gündüz öğleye kadar niyet edilebilir. Bunların delili «Fecir doğuncaya kadar yiyiniz içiniz.[94] mealindeki oruçla ilgili âyettir. Şöyle ki: Allah Teâlâ fecre kadar yiyip içmeyi mubah kılmış, sonra orucu emretmiştir. Şu halde oruca niyet, fecirden sonra bir şey yemeyip içmemeye karar vermektir. İkinci delilleri, Â işe (Radıyallâhü anhâ)'nin 1701 nolu hadisidir. Hanefi âlimleri, H a f s a (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadisini, faziletin olmayışı anlamına yorumlamışlardır. Yâni geceleyin niyet etmiyenin orucu, faziletli ve mükemmel bir oruç değildir, demektir. Veyahut hadisten maksad, akşam olmadan yarınki oruca niyet etmenin yasaklanmasıdır. Şöyle de yorumlanabilir: Bu hadîs, kaza ve kefaret oruçları gibi muayyen olmayan oruçlara mahsustur.

El-Menhel yazan bu yorumlara karşı Ş â f i i 1 e r ' in cevaplarını zikretmişse de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

4 - Ata, Mücâhid, Züfer ve Zühri'ye göre mukim ve sıhhati olan kimse için Ramazan orucuna niyet etmek farz değildir. Çünkü zaman, yâni Ramazan ayında bulunmuş olmak Ramazan orucunu gerektirir.

Bu hadis, Ram azan'in her günü için ayrı ayrı niyetin farziyetine delâlet ediyor. Ömer, tbn-i Ömer, Hasan-ı Basrî, Ebû Hanif e, Şafii, en sahih rivayete göre A h m e d (Radıyallâhü anhüm) ve âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir.

Mâlik ile arkadaşları ve îshak; Ramazan1 m ilk gecesi bayrama kadar bir niyet kâfidir. Her gün için ayrı ayrı niyete gerek yoktur. Yapılması müstehabtır.

1701) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girerek: «Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?» diye sorar; Biz de; Hayır, deriz. O da:

-O halde ben oruçluyum* buyurarak orucu üzerinde durur. Sonra bize yiyecek bir şey hediye edilir, O da orucunu bozar (di) Âişe (Radıyallâhü anhâ) : O (böylece) bazen nafile oruç tutmuş ve bozmuştur, dedi. (Râvi Mücâhid demiştir ki :) Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ) ya bu nasıl olur? diye sordum. Dedi ki: Bunun durumu, bir sadaka ile çıktıktan sonra bir kısmını verip bir kısmını tutan kimsenin durumu gibidir." [95]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, Üârekutni, Beyhakî ve Tirmizî'de de Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nin hadîsini kısa ve uzun metinler hâlinde ve benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadîs, nafile oruca gündüz niyet etmenin câizliğine delâlet ediyor. Ebû Hanîfe ve Şafiî bununla hükmetmişlerdir. Bu hüküm; Al i, Ebû Eyyub-i Ensâri, Huzeyfe, İbn-i Mes'ud, Ebû Talha, Said bin Cübeyr ve Nehaî (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayet edilmiştir. Bu gruptaki âlimlere göre nafile oruca öğleden önce niyet edilebilir, Adamın fecirden itibaren oruç bozucu bir şey yapmamış olması şarttır.
Ahmed ve Saîd bin el-Müseyyeb'e göre nafile oruca öğleden sonra da niyet edilebilir.
M â I i k' e göre nafile oruç için gece niyet etmek gerekir. Ancak devamlı oruç tutan için geceden niyet etmek şart değildir.
Züfer, el-Müzenî ve bâzı âlimlere göre nafile oruca da farz oruç gibi geceden niyet etmek farz değildir.
Hadis, nafile oruca niyetlenen kimsenin orucunu bozmasını^ caiz ligine de delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
Hadis, nafile oruca niyetlenen kimsenin orucunu bozmasının câizliğine de delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1 - Ömer, Ali, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Câbir, Huzeyfe, Ebü'd-Derdâ, Sevri, Ş'âfii, Ahmed ve İshak (Radıyallâhü an-hüm)'e göre nafile oruca niyetlenen bir kimse, orucunu bozabilir. Ve kaza etmesi gerekmez. Bir özür yokken bozmak mekruhtur. Bununla beraber nafile orucu bozduğu takdirde kaza etmesi müstehabtır.
2 - Zâhirü'r-Rivâye'de Ebû Hanife ve Mâlik'e göre başlanan nafile orucu tamamlamak vâcibtir. Bir özür yokken bozmak caiz değildir. Özürsüz bozduğu takdirde günah işlemiş olur. Ve kaza etmesi gerekir. Nafile orucunu bozması İçin babası, annesi vöyâ hocası şefkat dolayısıyla emretmeleri gibi bir özür dolayısıyla orucunu bozarsa günah bozmuş olmaz. Mâ1iki1er'e göre kaza etmesi gerekmez, fakat Hanei'iler'e göre kaza etmesi gerekir. Çünkü Mâlik, Ebû Dâvûd ve Nesâi' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettikleri bir hadise göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Hafsa (Radıyallâhü anhâ) nafile oruçlarını özürsüz bozmuşlar, sonra durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmışlar; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Boynunuza vebal girmiş değildir. O gün yerine bir gün oruç tutunuz.» buyurmuştur.
Hanefi âlimlerinden el-Müntekâ sahibi ile e 1 - K e m â 1 bin el-Hümâm ve Tâcü's-Şeria nafile orucu özürsüz bile olsa bozmanın mübahhğı hükmünü tercih etmişlerdir. Çünkü bu konuda hadîsler sabittir.
Nafile oruca niyetlenip bir kaç saat oruç tuttuktan sonra bozan bir kimsenin, oruçlu durduğu saatler için sevap kazandığı, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin M ü c â h i d'e verdiği cevaptan anlaşılıyor. [96]

27 - Oruç Tutmak İstediği Halde Cünüb Olarak Sabahlıyan Adam Hakkında Gelen Hadisler Babı

1702) Ebû Hüreyre (Radıyallûhü anh)\\tw\ Şöyle demiştir:
Hayır. Kabe Rabbine yemin ederim ki! «Cünüb olarak sabahlayan kinişe, orucunu bozsun (bozmuş olur)» sözünü ben söylemiş değilim. Bu sözü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söylemiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. İmam Ahmed bunu bu yolla rivayet etmiştir. Buhâri de ta'liken zikretmiştir. Ebû Hüreyre (R.A.)'-nin bu hadîsi el-Padl (R.A.)'den işittiği, Buhâri ve Müslim'de bildirilmiştir. Müslim Ebû Hüreyre (R.A.)'in : «Ve ben bu hadîsi Peygamber (S.A.V.)'den işitmedim» sö zünü ilâve etmiştir. [97]

İzahı

Bu hadîsin zahirine göre oruca niyetlenen ve cünüb olarak fecirden sonraya kadar boy abdesti almıyanın orucu bozulur. E 1 - F a d 1 bin A b b â s (Radıyallâhü anh), Üsâme bin Zeyd (Ra-dıyallâhü anh) ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) : Bilerek veya unutarak boy abdestini fecir doğuncaya kadar almayan cünü-bün orucu bozulmuş olur, demişlerdir. Tavus, Urve bin Zübeyr ve ibrahim Nehaî'ye göre bile bile guslünü fecir doğuncaya kadar geciktiren cünübün orucu bozulur.
Hasan ı Basrî ve bir rivayete göre İbrahim Nehaî : Farz oruç bozulur, nafile oruç bozulmaz,

demişlerdir.
Cumhurun görüşünü, bundan sonra gelen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Seleme (Ri? dıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri bahsinde anlatacağım. Şimdi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in bu hadisi hakkında alimlerin görüşlerini nakledelim :
Sindi: Şeyhimiz Ebü'1-Fadl {Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ya mensuhtur veya Buharı ile M ü s 1 i m ' de rivâyel olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Seleme (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin (bundan sonra gelen) hadisleri karşısında kuvvetsiz kalır. Çünkü o hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in. eşlerine yaklaşmasından dolayı cünüb olarak sabahladığı ve fecirden sonra boy abdestini aldığı, orucuna da devam ettiği belirtilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ J nin Müslim' deki hadîsinde bu durumun Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus hükümlerden olmadığı belirtilmiştir. M ü s 1 i m ' in bildirdiğine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Ra-dıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a ulaşınca kendi hadîsinden rücu' etmiştir, demiştir.
El-Menhel yazan da Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile ilgili olarak özetle şöyle der:
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Geleme (Radıyallâhü anhâJ'nin hadîsleri ile mensuhtur:
= «Ramazan gecesi eşlerinize yaklaşmanız, size helâl kılındı.[98]
âyeti de onun mensuhluğunu te'yid eder. Çünkü âyet, Ramazan gecesinin tümünde cinsî münâsebetinin mübahlığını gerektirir. Şa: fağın doğmasına bitişik olan gecenin son anı da gecenin bir parçasıdır. O kısa anda ailesine yaklaşan kişi bizzarure cünüb olarak sabahlamış olur. Diğer tareftan Beyhakî ve Tahavî' nin bir senedle Ebû Bekir bin Abdirrahman (Radıyallâhü anh)'dan rivayet ettiklerine göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) kendi hadîsinden rücu' etmiştir. Ebû Bekir bin Abdirrahman (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir : Ben babamla beraber Medine emîri Mervân bin el-Hakem (Radıyallâhü anh)'in yanındaydık, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadisi emîre anlatıldı. Bunun üzerine Mervân, babama : Sana yemin ederim. Sen behemehal Â i ş e (Ra-dıyallâhü anhâ) ve* Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin yanlarına giderek bu mes'eleyi onlardan soracaksın dedi. Ebû B e -k i r (Radıyallâhü anh) diyor ki : Bunun üzerine babam gitti, ben de beraberinde gittim. Nihayet Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin yanına vardık. Babam :
Ey Mü'minlerin annesi! Biz Mervân (Radıyallâhü anh) in yanındaydık. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in «Cünüb olarak sabahlı yanın orucu bozulur.» dediği Mervân (Radıyallâhü anh) a anlatıldı, dedi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in dediği fenadır. Ey Abdurrahman! Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVın yapageldiğinden vaz geçer misin? dedi. Bunun üzerine babam: Hayır vallahi! dedi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) : Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında şahitlik ediyorum ki ihtilâm değil, eşine yaklaşmaktan dolayı cünüb olarak sabahladı. Sonra ogün oruçlu olurdu, dedi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) demiştir ki ı Sonra biz oradan çıkarak Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâl'nin yanına girdik. Babam aynı meseleyi ona sordu, o da Âişe (Radıyallâhü anhâl'nin dediği gibi cevap verdi. Bunun üzerine biz çıkıp Mervân (Radıyallâhü anh}'in yanına vardık ve babam Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme ^Radıyallâhü anhâl'nin söylediklerini Mervân (Radıyallâhü anh) a anlattı. Bunun üzerine Mervân (Radıyallâhü anh) babama:
Ey Ebâ Muhammedi Yemin ederim. Sen benim bineğime bineceksin. Çünkü bineğim kapıdadır. Ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a gideceksin. Kendisi el-Akîk'deki yerindedir. Ve bu durumu ona haber vereceksin, dedi. Bunun üzerine babam bindi, ben de onunla beraber bindim. Nihayet Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in yanına vardık. Babam bir süre onunla sohbet ettikten sonra durumu kendisine anlattı. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) :
Bu mesele hakkında benim kesin bilgim yoktur. Birisi bana söylemiştir, dedi.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisinin mensuh olmadığı farzedildiği takdirde Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri tercih edilir. Çünkü iki sahâbînin rivâyetiyle sabittir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise bir sahâbînin rivayetidir. Bilhassa bu iki sa-hâbî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in eşleridir. Onlar onun ahvâlini herkesten daha iyi bilirler. Sonra onların rivayeti, yu karıdaki âyete muvafıktır. Makul olanı da budur. Çünkü oruçlu gündüz ihtilâm olur. Ve orucun bozulmachğı hakkında icmâ' vardır. İki rivayetin eşit olduğu farzedilse, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi efdal olana işarettir diye yorum yapılır. Çünkü efdal olan, cünübün fecirden önce gusletmesidir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'rıin hadîsi, gus-lün fecirden sonraya bırakılmasının câizliğini bildirir, diye yorum yapılır.

1703) Âişe (Radıyallâhü anhâ)\\an; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (eşine yaklaşmaktan dolayı) cünüb olarak gecelerdi. Sonra Bilâl (Radıyallâhü anh) gelerek sabah namazı vaktinin geldiğini Ona haber verirdi. O da kalkıp guslederdi. Ben de Onun başından gusül suyunun inmesine bakardım. Sonra O, Mescide çıkardı da. Onun sabah namazındaki sesini işitir-dim.
Râvi Mutarrif demiştir ki. Ben, râvi Âmir (eş-Şa'bî)ye : (Bu durum) Ramazan'da mı? diye sordum. Dedi ki: Ramazan ve başkası müsavidir."

1704) \âfi' (Radıyallâhü u»//)'den: Şöyle demiştir:
Oruç tutmak isteyip cünüb olarak sabahlayan adamın durumunu (Efendimizin eşi) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtilâmdan değil, eşine yaklaşmaktan dolayı cünüb olarak sabahlardı, sonra boy abdestini alır ve orucunu tamamlardı." [99]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîslerini Buhâri, Müslim, Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesai ve Tahavi, mânâyı etkilemiyen benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadîsler, cünüb olarak sabahhyanın orucunun sahih olduğuna ve kaza etmenin gerekmediğine delâlet ediyorlar. Gece vuku bulan cünüblük hâli, ister aileye yaklaşmaktan olsun, ister başka şekilde olsun farketmez. Bu hususta farz oruç ile nafile oruç aynıdır. Guslün, kasden veya unutarak şafaktan sonraya bırakılması neticeyi değiştirmez. Ancak fecirden önce gusletmek efdaldir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fecirden sonraya bırakılabileceğini açıklamak için geciktirmiştir. Bir çok sahâbî ve tabiî ile dört mezheb imamı ve diğer âlimler böyle hükmetmişlerdir. Hattâ Nevevi: Bu hususta icma' oluşmuştur, demiştir. Cumhurun görüşüne aykırı görüş beyan edenlerin görüşlerini E b û Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi bahsinde izah etmiştim. Tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsindeki "İhti-lâmdan değil, eşine yaklaşmaktan dolayı..." ifâdesini Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) durumun iyice aydınlatılması için kul-lanmıştır. Çünkü ihtilâm, şeytandandır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise Şeytanın etkisinden korunmuştur. Mamafih uykuda birşey görmeden meninin gelmesine de ihtilâm denilir. Ki bu nevî ihtilâm, Peygamberler hakkında caizdir. [100]

28 - Devamlı (Yıl Boyunca) Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1705) Abdullah biti eş-Şıhhîr (Radıyatlâhü anh)[101]'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim dâima oruç tutarsa, ne oruç tutmuş, ne de tutmamış (sayılır.)»"

1706) Abdullah bin Amr (RadıyaUûhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Dâima oruç tutan kimse oruç tutmamış (sayılır.)» buyurdu." [102]

İzahı

İlk hadîsi Nesai, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bunun mislini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet etmişlerdir.
Hadîsin açıklama bahsinde el Menhel yazan şöyle der:
'Yâni dâima oruç tutan kimse, tam faziletli oruç tutmamış olur. Bu adam, oruç tutmamış sayılmaz. Çünkü aç ve susuz kalmıştır. Hadîs, yıl boyunca oruç tutan kimseye oruç faziletinin hâsıl olmadığını bildiriyor. Çünkü aç kalmayı alışkanlık hâline getirmekle açlık meşakkatini duymaz. Bu sebeple uzun boylu sevap kazanmaz. Bu kimse yemekten ve içmekten kendini tuttuğu için oruçsuz olanların rahatlığını ve lezzetini duymaz. Bu yönden oruç tutmamış sayılmaz.
îshak, Zahiriye mezhebi mensupları ve Ma1ikiler1 den İbnü'l-Arabî, hadisin zahirini tutarak devamlı oruç tutmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Bir rivayete göre A h -m e d de böyle demiştir.

ilim ehlinin ekserisi, Ramazan bayramının ilk ve Kurban bayramının dört günü gibi oruç tutulması yasak olan günler hariç, yıl boyunca oruç tutmayı caiz görmüşlerdir. Ömer bin e 1 -H a 11 â b , oğlu Abdullah, Âişe (Radıyallâhü anhüm) ve Sahâbilerden birçok zâttan bu görüş nakledilmiştir. Ashabtan Ebû Talha e 1 - E n <• â r î ve Hamza bin Amr el-Eslemî (Radıyallâhü anhümâ)'nın, yasak günler hâriç bütün yıl oruç tuttukları ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellerrO'in onlara itiraz etmediği sabittir. Bu âlimler, bu ve benzerî hadîslere şöyle cevap vermişlerdir :
Hadîslerden maksad, bayram günleri gibi yasak günler dâhil, yılın tamamını oruçla geçirenlerdir. Veya yasak günlerin dışında kalan, yılın tamamını oruçla geçirmek hâlinde zarara uğrayan yahut boynundaki vâcib görevi yapamıyan kimselere mahsustur.

İkinci hadîsi Buharı, Müslim ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. [103]

29 - Her Aydan Üç Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1707) El-Minhal (Radîyaliâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinin orucunu emreder ve:
«O (oruç) dâima oruç tutmak gibi veya dâima oruç tutmak vaziyeti gibidir.» buyururdu.
... Katâde bin Melhân el-Kaysî'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun mislim buyurmuştur.

İbn-i Mâcete demiştir ki: Şu'be yanılmıştır. Hemmâm isabetli rivayet etmiştir." [104]

İzahı

Müellif, bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir, Birinci senedde Şu'be; Enes bin Şîrîn'in Abdül-Melik bin el-Mi n h â 1' dan, Onun da e 1 - M i n h â 1' dan merfu' olarak rivayette bulunduğunu bildirmiştir.
İkinci senedde ise Hemmâm, Enes bin Şîrîn'in, A b d ü 1 - Me lik bin Katâde bin Melhân' dan, Onun da, Katâde' den merfu' olarak rivayet ettiğini bildirmiştir.
Müellif; Şu'be' nin yanıldığını söylemiştir. Yâni Abdül-Melik' in babası ve hadîsin ilk râvisi e 1 - M i n h â 1 değildir. H e m m â m ' in kendi senedinde belirttiği gibi Abdül'1-Me-1 i k' in babası ve hadîsin ilk râvisi Katâde bin Melhân'-dır.
Ebû Dâvûd, Ah me d ve B e y h a k î de bu hadîsi H e m m â m' in senediyle Katâde' den rivayet etmişlerdir.[105]
Hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der : Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her kameri ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinin orucunu müstehab olmak üzere bize emrederdi. Bu üç günün gecelerine "Beyaz geceler" ismi verilmiştir. Çünkü bu üç gecede ay ışığı akşam namazı vaktinden sabaha kadar bulunur. Ve bütün gece aydınlık olur.
Hadîs, her ayın mezkûr günlerinde tutulan orucun sevabının yılın tamamını oruçla geçirme sevabı gibi olduğunu bildiriyor. Çünkü her hasene on misli artar. Üç günlük oruç sevabı, otuz günlük oruca tekabül eder.
Hanefî, Şafiî ve Han beli âlimleri, bu hadîsle hükmederek mezkûr günleri oruçla geçirmeyi müstehab saymışlardır. Mâlikîler ise Ebû Zerr (Radıyallâhü anhJ'ın 1708 ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nin 1709 nolu hadîslerini tutarak her ayın üç gününü oruçla geçirmeyi müstehab saymışlar, fakat mezkûr günleri seçmeyi mekruh görmüşlerdir. Bununla beraber t m a m Mâli k'in, mezkûr günleri oruçla geçirdiği ve halîfe H â r ü-nü'r-Reşî d'i bu günlerin orucuna teşvik ettiği rivayet olunmuştur, îbn-i Rüşd, Mâlik'in mezkûr günlerde oruç, tutmayı mekruh saymasının sebebi, halkın, Onun fetvasına düşkünlüğü ve câhillerin bu orucun vâcibliğini zannetmeleri endişesidir.

1708) Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resû-tullah (SaUaUahü Afcyhi ve Sellem) :
«Bir kimse her aydan üç gün oruç tutarsa, işte o, devamlı oruçtur.» buyurdu.
Allah tAzze ve Celle) Kitabındaki:

— «Kim bir iyilik işlerse Ona o iyiliğin on katı verilir.[106] âyeti ile bunun tasdikini indirmiştir. Şu halde her gün (orucu) on gün (orucun) a denktir."

1709) Muâza el-Adeviyye (Radıyallâhü anhâ)'dnn rivayet edildiğine göre: Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her aydan üç gün.oruç tutardı, dedi. Ben: Ayın hangi kısmından (tutardı?) dîye sordum. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ;
O, ayın hangi kısmından olduğuna önem vermezdi, diye cevap verdi." [107]

İzahı

Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'in hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir.
M u â z a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Müslim, E b û Dâvûd, Tirmizi ve Beyhakı de rivayet etmişlerdir.
E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre her ayın başından .ortalarından veya sonundan üç gün oruç tutan bir kimse, bütün yıl oruç tutmuş gibi olur. Tutulan bu üç günlük orucun, bun-dan önceki K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde anılan günlerde olması kaydı yoktur. Her iyiliğin on kat arttırılacağı, hadîste anılan âyetle sabit olduğundan, her aydan üç gün oruç tutulursa, bütün ay oruçla geçirilmiş gibi sevap olur.
M u â z a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her aydan üç gün oruç tuttuğu ve bu günlerin, ayın belirli bir bölümüne bağlı olmadığı belirtilmektedir.
Bu hadisler; tutulacak üç günlük orucun, ayın belirli günlerine tahsis edilmesinin mekruhluğuna hükmeden M â 1 i k i 1 e r ' in de-lillerindendir.
El-Menhel yazarı: Bu hadisler ile bundan önceki hadisin arasını bulmak için şöyle söylemek mümkün, demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Kat âde (Radıyallâhü anlı)'in hadîsindeki günlere bağlı kalmıyarak şâir günlerde de oruç tutardı, ki böyle yapmakla da sünnetin yerine getirilmesinin mümkün olduğu bilinsin. Veyahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı meşguliyetleri çıkardı. Bu yüzden üç günlük orucunu, ayın başka günlerinde tutardı.
Hulâsa tüm rivayetlerden çıkarılan sonuç şudur ki: Her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinde oruç tutmak müstehabtır ve her ayın başlarından olsun, ortalarından olsun, sonlarından olsun, üç gün oruç tutmak müstehabtır. [108]

30 - Peygamber (Sallallahü Aleyhi Vesellemkin Orucu Hakkında Gelen Hadisler Babı

1710) Ebû Seleme (hin Abdirrahman) (Radtyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir :
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin (nafile) orucunu sordum. Dedi ki:
O, (bâzı aylarda) o kadar (çok oruç tutardı ki, biz: Hep oruç tuttu, derdik. Ve bâzı aylarda) o kadar oruçsuz olurdu ki, biz:
Oruç tutmayı bıraktı, derdik. Ve Onu hiç bir ayda Şâban'dakin-den daha çok (nafile) oruç tutmuş olarak katiyyen görmedim. Şaban ayının tümüne yakın çoğunu oruçla geçirirdi."

1711) îbn-i Abbâs (Radıyallâhü an kü mâ) dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı aylarda o kadar oruç tutardı ki biz:
Oruç tutmayı bırakmıyacak, derdik. Ve bâzı aylarda oruç tutmayı o kadar bırakırdı ki, biz:
Oruç tutmayacak derdik. Medine'ye teşrif ettiği zamandan beri Ramazan hâriç hiç bir ayı devamlı oruçla geçirmemiştir." [109]

İzahı

Ebû Seleme (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhaki rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesaî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadislerden anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan hâriç yılın bütün aylarından Ş â ban ' da çok oruç tutardı. Tamamına yakın çoğunu oruçla geçirirdi. Ve Ramazan' dan başka hiç bir ayın tamamını oruçla geçirmezdi. Ş â -ban ayının tamamını oruçla geçirdiğine dâir Â i ş e (Radıyal-lâh üanhâJ'nın Şaban orucu babında geçen 1649 nolu hadîsiy-le Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin 1648 nolu hadîsi, Şaban ayının tamamına yakın, çoğu anlamına

yorumlanır.
Bu bâbtaki hadislerin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ve Şaban' dan başka aylarda bazen ardarda oruç tutardı. Fakat e I - H â f i z el-Fetih'te şöyle der: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nafile oruç tutma hususundaki hâli değişikti. Bazen ayın ilk günlerinde, bazen ayın ortalarında, bazen de ayın sonlarında oruç tutardı. Artık ayın muhtelif zamanlarında O'nu oruçlu görmek mümkündür. Mak-sad, Onun ardarda oruç tuttuğunu ifâde etmek değildir. [110]

31 - Dâvüd (Aleyhisselam)'In Orucu Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1712) Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah'a en sevimli oruç, Dâvûd (Aleyhisselâm)'in orucudur. Çünkü o bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Ve Allah'a en sevimli (nafile) namaz Dâvûd (Aleyhisselâm)'in namazıdır. O, gecenin yarısı uyurdu. Üçte birisini namazla geçirirdi ve (son) altıda birisini uyurdu.» '

1713) Ebû Katâde (Radtyallâhü anh)'den\ Şöyle demiştir:
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) :
— Yâ Resûlallah! (Sürekli) iki gün oruç tutan ve bir gün orucu bırakan kimsenin durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz:
— «Buna kimsenin gücü yeter (mi?)» buyurdu. Ömer;
— Yâ Resûlallah! (Sürekli) bir gün oruç tutup bir gün bırakanın durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz i
— «Bu Dâvûd (Aleyhisselâm) in orucudur.» buyurdu. Ömer:
— (Sürekli) bir gün oruç tutup iki gün tutmıyanın durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz:
— «Bunun gücümün dâhilinde kılınmış olmasını temenni ederim.» buyurdu." [111]

İzahı

Abdullah (Rachyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesai de rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, nafile orucun faziletçe en üstününün, yıl boyunca gün aşırı tutulan oruç olduğuna delâlet ediyor. Keza gece namazının en faziletlisinin, geceyi altı bölüme ayırıp dördüncü ve beşinci bölümünde kılınan namaz olduğuna delâlet ediyor. Son altıncı bölümü istirahatla geçirmelidir. Ta ki neşeyle sabah namazına durulabilsin.
E b û Kat âd e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, E bu Dâvûd, Nesai ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler çok uzundur.
Hadis, yıl boyunca iki günü oruçla ve bir günü oruçsuz geçirmenin sevap olduğuna ancak bunun güç olduğuna ve bu nedenle en makbul oruç şeklinin, gün aşın oruç tutmak olduğuna delâlet ediyor. Bu tür oruç, yıl boyunca aralıksız oruç tutmaktan efdaldır. Çünkü devamlı oruç tutulduğu takdirde alışkanlık hâli olur. Ve açlığın zorluğu pek duyulmaz. Fakat gün aşırı tutulunca alışkanlık durumu olmaz.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün oruç tutup iki gün tutmamaya takati olmadığını bildirmiştir. El-Menhel yazarının dediğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmetinin durumu itibariyle bu cümleyi buyurmuştur. Yoksa kendisinin gücü buna fazlasıyla yeterdi. El-Menhel yazarı der ki:
Bana öyle geliyor ki ümmetine zorluk olmasın diye böyle oruç tutmayı usûl ittihaz etmemiştir. Çünkü kendisi yapsaydı, sünnetine uymak üzere ümmeti de yapardı. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), oruç ve namaz bakımından orta yolu seçmiştir. Bazen oruç tutar, bazen iftar ederdi. Keza gecenin bir kısmını ibâdet, bir kısmını da uykuyla geçirirdi. [112]

32 - Nuh (Aleyhisselâm)'In Orucu Hakkında Gelen Hadîs Babı

1714) Abdullah bin Amr bin eUÂs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den işittim. Buyurdu ki:
-Nuh (Aleyhisselâm) Ramazan bayramının ilk günüyle Kurban bayramının ilk günü müstesna

bütün yıl oruç tutmuştur.Bunun isnadında, zayıf olan İbn-i Lehlâ'nm bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [113]

33 - Şevval Ayından Altı Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1715) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m mevlâsı Sevbân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim Ramazan (orucunu tutar ve) bayramdan sonra altı gün oruç tutarsa, onun tutmuş olduğu oruç, yılın tamamının orucu olmuş olur. Kim iyilik işlerse, ona o iyiliğin on misli verilir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi İbn-İ Hibbân kendi sahihinde rivayet etmiştir. Sindi : Zevâid yazarı bu hadisin sahih olduğunu söylemek istemiş ve : Bu hadisi te'yid eden şahit vardır, demiştir, der,

1716) Ebû Eyyûb(-i Ensârİ) (Radtyadâhii atık)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Kim Ramazan orucunu tutar, sonra bunun arkasında Şevval'dan altı gün oruç tutarsa, onun tutmuş olduğu oruç, yıl boyunca tutulan oruç gibidir.»" [114]

İzahı

Sevbân (Radıyallâhü anh);ın hadîsi Zevâid türünden olup, notta belirtildiği gibi, îbn-i Hibbân'ın sahihinde de rivayet edilmiştir. D â r i m i de bunun benzerini rivayet etmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre bu hadisin benzeri Ebû H ü -reyre, C â bir, Berâ' bin Âzib, İbn-i Abbâs ve Â i ş e (Radıyallâhü anhüml'den de rivayet edilmiştir.
Ebû Eyyüb (Radıyallâhü anhî'ın hadisini A h m e d, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve D â r i mi de rivayet etmişlerdir. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anhî'ın hadîsine göre Ramazan orucundan sonra Şevval ayından altı gün oruç tutan kimse, bütün yıl oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Çünkü Ramazan ayı orucu, on kat artmakla on aylık oruca tekabül eder. Şevval altı günlük orucu da altmış günlük oruca denk gelir.
S e v b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin zahirine göre R a-m a z a n' dan sonraki altı günlük orucun Şevval ayı içinde olması şart değildir. Bu hadîste anılan âyet-i kerime, her iyiliğin on katının verileceğini hükme bağlamıştır. Ramazan orucundan ayrı olarak Ş e v v â 1' in dışında bile altı gün oruç tutulunca, bu âyetin hükmü gereğince onun orucu, bütün yılın orucuna tekabül eder. Fakat hadisteki: «...bayramdan sonra...» tâbiri, Şevval ayını hatırlatır. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde de "Şevval" kaydı mevcuttur. Şu halde bir an önce yıllık orucun sevabını elde etmek için R a m a z a n ' ı tâkib eden Şevval ayında bu altı günlük oruç tutulmalıdır.
El-Menhel yazarı, Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'m hadisini açıklarken özetle şöyle der:
"Hadisin mânâsı şudur: Her yıl Ramazan orucuna ve Ş e v v â 1' in altı günlük orucuna devam eden kimse, ömür boyunca oruç tutmuş gibi olur. Ve bir yıl Ramazan orucunu ve Ş e v v â 1' in altı günlük orucunu tutan bir kimse, o yıl boyunca oruç tutmuş gibidir.
Bu hadîs, Ş e v v â 1' in altı günlük orucunun müstehablığına delâlet ediyor. Şafiî, Ahmed, Dâvûd ve bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Şevval orucunun meşrûiyetindeki hikmet şudur: Bu oruç, farz namazlara bağlı sünnetlere benzer. Sünnet namazlar, farz namazdaki bâzı noksanlıkları tamir ettiği gibi, Ş e v-v â 1 orucu. Ramazan orucundaki bâzı kusurları onarır. Ş â - f i î 1 e r' e göre bayramın ikinci günü ve aralıksız olarak tutulması daha sevabtır. Şayet aralıklı veya Şev vâl'm diğer bölümlerinde tutulursa yine sünnet hâsıl olur. A h m e d' e göre fazilet yönünden aralıklı veya aralıksız tutulması farketmsz.
Ebü Hanîfe, Mâlik ve Ebû Yûsuf, Şevval ' in altı günlük orucunu, mekruh saymışlardır. Tâ ki halk, bu nun vâcibliğine inanmasın. Mâlik, el-Muvatta'da : ilim ve Fıkıh ehlinden, Ş e v v â 1' in altı günlük orucunu tutan hiç kimseyi görmedim. Seleften kimsenin tuttuğuna dâir herhangi bir bilgiye rastlamadım. İlim ehli, câhillerin Ramazan' dan olmayan orucu Ramazan'a ekliyerek bid'at çıkarmalarından korkarak bu orucu mekruh saymışlar, demiştir. Lâkin Hanefî ve Mâli-k î mezhebîerine mensub Fıkıhçılar, Ş e v v â 1' in bu orucunu aralıklı tutmayı mendup saymışlar ve aralıksız tutulmasının mekruh olmadığı görüşünü seçmişlerdir. Ancak Ebû Yûsuf bunda muhalif kalmıştır. Bu fıkıhçılar, Ebû Hanîfe ile M â 1 i k' in yukardaki kerahet sözlerini Şevval orucuna bayramın ikinci günü başlayıp ara vermeden tutma hâline yorumlamışlardır. Şu halde eğer bayramın ikinci gününden sonra ve aralıklı olarak tutulursa kerahet yoktur. Veya bu hadîsler, bu

iki imama ulaşmamış yahut ulaşmış ama onlarca sabit görülmemiştir. [115]

34 - Allah Yolunda Bir Gün Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadisler Bâbi

1717) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah o günün orucu ile Cehennem ateşini onun vücûdundan yetmiş yıl uzaklaştırır.»"

1718) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah Onun vücûdunu cehennem ateşinden yetmiş yıl uzaklaştırır.-" [116]

İzahı

Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhârî, Müslim ve Nesaî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini, Nesaî de rivayet etmiştir.
Hadislerdeki «... Allah yolunda...» ifâdesinden maksad, cihad hâli kastedilmiş olabilir. Ancak şu varki savaşta düşmana karşı daha güçlü olmak için oruç tutmamak daha efdaldir. Eğer bu ifâde bu mânâda yorumlanırsa şöyle cevap verilecek.- Oruç tutmayla zayıf düşen gazinin oruç tutmaması ve oruçtan etkilenmiyen gazinin tutması efdaldir.
«... Allah yolunda...» ifadesi, sırf Allah rızası ve ihlâsh anlamında yorumlanabilir.
Harîf! Bu kelimenin asıl mânâsı güz mev ;midir. Burada yıl mânâsında kullanılmıştır. Yâni yetmiş yıllık mesabe Cehennemden uzaklaştırılır. Bu ifâde, çok uzaklaştırmadan kinayedir. [117]

35 - Teşrik Günlerinin Orucundan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Bâbî

Kurban bayramının iki, üç ve dördüncü günlerine teşrik günleri denilir. Teşrîk'in lügat mânâsı; eti enlice kesip güneşe sermek ve kurutmaktır. Teşrik günlerinde kurban etleri güneşte kurutulduğu için bu ismi almıştır.
Teşrik, güneşin etrafı aydınlatması mânâsına da gelir. Güneş etrafı aydınlatmadıkça kurbanlar kesilmediği için bu günlere teşrik isminin verildiğini söyliyenler de vardır. Bir kavle göre teşrik, her namazdan sonra açıktan tekbir almaktır.

1719) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Minâ günleri (teşrik günleri), yiyip içmek günleridir.Bu hadisin isnadının, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

1720) Hişr hin Suhaym (Radıyallâhü auh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlultah (lallahü Aleyhi ve Sellem) teşrik günlerinde hitabede bulunarak:
«Cennete müslüman kişiden başkası giremiyecektir? Ve şüphesiz bu günler, yeme ve içme günleridir.» buyurdu.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsi îbn-i Huzeyme kendi sahihinde rivayet etmiştir. Sindi : Yâni hadis sahihtir, demiştir. [118]

İzahı

İki hadîs de Zevâid türündendir.
Bu hadîsler, teşrik günlerinde oruç tutmanın yasaklığına delâlet ediyorlar. Bu günlerde oruç tutmanın yasaklığı hakkında Mâli k , Ebû Dâvûd, îbn-i Huzeyme, Hâkim, Nesâİ, Tirmizî, Beyhaki ve başkalarının rivayet ettikleri müteaddit hadîsler de vardır.
Teşrik günlerine M i n â günleri denilmesinin sebebi, hacıların bu günleri M i n â ' da geçirmeleridir.
Teşrîk günlerinde oruç tutma hakkında âlimlerin görüşlerini el-Menhel yazan şöyle nakleder :
1 - Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh), el-Ha-san, Ata', el-Leys, Ebû Hani t'e, Onun arkadaşları, İbnü'l-Münzir ve Şafiî mezhebinin meşhur kavline göre teşrik günlerinde hiç kimse oruç

tutamaz.

2 - Mâlik, Evzâî, îshâk ve Kadîm kavline göre Şafiî: Temettü'[119] haccını yapıp kurban kesemiyen ve Z i 1 h i c-c e ' nin Kurban bayramından önceki günlerinde temettü' dolayısıyla üç günlük orucu tutamıyan kişi, teşrîk günlerinde oruç tutabilir. Bundan başkası tutamaz, demişlerdir. Âişe, Abdullah bin Ömer ve Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümJ'ün kavli de budur."

El-Menhel yazarı, bunların delillerini zikretmiştir. îstiyenler oraya müracaat edebilirler. [120]

36 - Ramazan Ve Kurban Bayramı Günü Oruç Tutmaktan Nehiy HakkındaGelen Hadîsler Babı

1721) Ebıı Saîd-i Hudrî (Radtyaliâhü anh)\\en. Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır günü (Ramazan bayramının ilk günü) ve Kurban bayramı günü oruç tutmaktan ne-hiy buyurmuştur."

1722) Ebû Ubeyd (Sa'd bin Ubeyd) (Radtyaliâhü an/ı)'den: Şöyle demiştir :
Ben, Kurban bayramında Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in beraberindeydim.önce bayram namazını kıldı, sonra (okuduğu hutbede) :
Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şu fıtır günü ve Kurban günü orucundan nehiy buyurmuştur, Fıtır günü, Ramazan orucunuzu bıraktığınız gündür. Kurban günü de kurbanlarınızın etini yediğiniz gündür, dedi." [121]

İzahı

Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini,Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Ubeyd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini de Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Ubeyd (Radıyallâhü anhl'ın hadîsi, bayram namazının hutbeden önce kılınmasının meşruluğuna delâlet ediyor. Bu konu, bayram namazı bahsinde geçmiştir. Her iki hadîs, iki bayram günlerinde oruç tutmanın yasaklığına delâlet ederler. Bu iki günde adak, kaza, kefaret ve nafile oruçların hiç birisi tutulamaz. Herhangi bir niyetle tutmanın haramhğı hususunda icmâ' vardır. [122]

37 - Cuma Günü Oruç Tutmak Hakkında Gelen Hadîsler Babı

1723) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü orucundan nehiy etmiştir. Fakat bir gün öncesi veya bir gün sonrasıyla beraber Cuma günü orucundan nehiy etmemiştir."

1724) Muhammed bin Abbâd bin Ca'fer (Radtyallâkü anh)'âer\\ Şöyle demiştir:
Ben, Ka'be'yi tavaf ederken Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü an-hümâ)'ya: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü orucundan nehiy etmiş mi? diye sordum. Dedi ki: Bu Beyt'in Rabbi ne yemin ederim ki, evet. (nehiy etmiştir.)"

1725) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâhü aı»A)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i Cuma günü oruç-suz olarak az gördüm. [123]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s a i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed, Hâkim ve Beyha-k î de rivayet etmişlerdir.
Muhammed (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Dârimî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi, Nesai ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Muhammed (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri, haftanın yalnız

Cuma günü oruç tutmanın haram olduğuna, fakat Perşembe ile veya Cumartesi ile beraber oruç tutmanın haram olmadığına delâlet ediyorlar.
Müslim ile Beyhaki' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîse göre oruç tutmayı âdet edinen bir kimsenin âdeti Cuma gününe tesadüf ederse o gün oruç tutmak caizdir. [124]

Âlimlerin Yalnız Cuma Günü Oruç Tutmak Hakkındaki Görüşleri

El-Menhel yazarı bu görüşleri özetle şöyle anlatır:
1 - Alî, Ebû Zerr, Ebû Hüreyre ve Sel-m â n-ı Fârisî {Radıyallâhü anhüm)'e göre yalnız Cuma gü-
nü oruç tutmak haramdır. Delilleri, mezkûr iki hadis ile benzen hadîslerdir.
2 - Şâfiîler, Hanbelîler, Zührî, Muham-med bin Şirin ve Tâvûs'a göre mekruhtur. Bunlar, mezkûr hadîslerdeki yasaklamayı kerahet mânâsına yorumlamışlardır.
3 - Ebû Hanife, Mâlik ve Muhammed bin e 1-H a s a n'a göre mekruh değildir. Onların delili (1725 nolu) İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve benzerî hadislerdir. Lâkin bu hadîs tam delil olamıyor. Çünkü Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve SellemJ'in Cuma günüyle beraber Perşembe veya Cumartesi günü de oruç tutmuş olması muhtemeldir. E 1 - A y n i böyle demiştir.
Hanefî Fıkhına âit et-Tecnîs'te; Ebû Yûsuf demiştir ki: Perşembe veya Cumartesi' yle beraber olmadıkça Cuma günü orucunun mekruhluğu hakkında hadîs vardır. C u -m a gününe bir gün eklemek, ihtiyatlı olandır, denilmiştir.
Tahavî de: Cuma günü oruç tutmak ve tutmamak, hadîsle sabittir. Son hadîs, tutmamak hakkındadır. Çünkü Cuma günü bir takım görevler vardır. Kişinin oruç tuttuğu zaman o görevi tam yapamaması beklenebilir, demiştir.
Cuma günü oruç tutmanın yasaklığı hikmeti hususunda muhtelif şeyler söylenmiştir. En açık olan hikmet şudur ki; Cuma günü bir bayram günüdür. Bayram günü oruç tutulmaz. Çünkü A h -med ve Hâkim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'-den merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîste :
"Cuma günü bir bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayın. Meğer ki bir gün önce veya sonra oruç tutarsınız." bu-yurulmuştur. [125]

38 - Cumartesi Günü Orucu Hakkında Geı.En Hadîs Babı

1726) Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üzerinize farz olan oruç müstesna. Cumartesi günü oruç tutmayınız. Eğer her hangi biriniz (o gün) bir üzüm çubuğu veya bir ağaç kabuğundan başka (yiyecek veya içecek) bir şey bulamazsa, onu emsin.»
Humeyd bin Mes'ade ... senediyle Abdullah bin Büsr'ün kardeşi (es-Sammâ') (Radıyallâhü anhüm)'den rivayetle tahdîs ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, diyerek bu hadisin mislini anlatmıştır.Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Hibbân kendi sahihinde bunu rivayet etmiştir.
Sindi : Yâni bu hadîs sahihtir. Hadîs metni, Ebû Dâvûd ve başka yerde diğer bir senedle mevcuddur, demiştir. [126]

İzahı

Zevâid'in notuna göre bu hadis Zevâid türündendir. Halbuki müellifin ikinci senedinin aynısı ile bir kelime hâriç aynı metinle Ebû Dâvûd, Ahmed.Nesaî ve el-Hâk im tarafından rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd1 un rivayetinde;cümlesi yerine «Onu çiğnesin.» cümlesi bulunur.
Hadîs, Ramazan, adak ve kefaret gibi farz oruçlar müstesna, Cumartesi günü oruç tutmanın yasaklığına delâlet ediyor. Lâkin, Nesaî, Bey haki, Hâkim ve İbn-i Hibbân'ın Küreyb (Radıyallâhü anhi'den rivayet ettiklerine göre ashâbtan bir cemâat, Küreyb (RadıyaUâhü anh)'ı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarından Ü m-mü Seleme (Radıyallâhü anhâî'ya göndererek Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en çok hangi günlerde oruç tuttugunu sordurmuşlar; Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) da: Cumartesi ve Pazar günleri diye cevap vermiştir. Bunun üzerine o cemâat, bu cevapla tatmin olmamış gibi topluca Ümmü Seleme

(Radıyallâhü anhâ)'ya gidip tekrar sormuşlar ve aynı cevabı almışlardır. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) bu arada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Cumartesi ve Pazar günleri, müşriklerin bayram günleridir. Ben onlara muhalefet etmek isterim» buyurduğunu söylemiştir.
Bu hadîs ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi arasında muhalefet yoktur. Çünkü bu hadîs, yalnız Cumartesi günü oruç tutmanın yasaklığı mânâsına yorumlanır. Cuma günü veya Pazar günüyle birlikte Cumartesi günü oruç tutulursa caizdir.
Hanefi, Şafiî ve Hanbeli âlimleri, yalnız Cumartesi günü oruç tutmayı mekruh saymışlardır. Fakat M â -1 i k ve bir cemâat bunu mekruh saymışlar ve bu hadisin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Fakat mensuh olduğuna dâir bir delil yoktur. [127]

39 - (Zilhiccenin İlk) On Gün Orucu (Hakkındaki Hadisler) Babı

1727) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ/dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-İçinde bulunduğumuz şu günler (yâni Zilhicce'nin ilk on günün) deki sâlih amelden Allah katında daha sevimli (sâlih amelin bulunacağı) başka günler hiç yoktur.» buyurdu.
(Sahâbiler .) Yâ Resûlallah! Allah yolunda cihad da mı (daha sevimli değildir)? diye sordular. O: «(Evet.) Allah yolunda cihad da. Meğer ki bir adam nefsiyle ve mâliyle cihâda çıkıp da kendisine âit mal ve nefisten hiç bir şeyi geri getiremez olursa. (İşte onun ameli bu on gündeki amelden efdaldır)» buyurdu."

1728) Ebû Hüreyre (Radtyallahü an/0'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Şu on günde Allah Sübhânehu'ya yapılan ibâdetten Ona daha sevimli ibâdetin yapılacağı günler, dünya günleri içerisinde yoktur. Ve şüphesiz o günlerdeki bir günün orucu, bir yılın orucuna ve onlardaki bir gece, kadir gecesine muhakkak denk gelir.
Abdullah bin Büsr ve kır kardeşi Samına (R.A.)'ın Hâl Tercemeleri
Abdullah bin Büsr es-Selemî, Humus'ta yerleşen sahâbilerdendir. Babası da sahâbidir. Peygamber (S.A.V.) mübarek elini Onun başına koymuş ve : «Bu genç, bir asır yasıyacak» buyurmuş, gerçekten yüz yıl yaşamıştır. Bir kaç hadisi vardır, Buhâri ve Müslim onun hadîsini rivayet etmişlerdir. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'. den ve babasından hadis rivayet etmiştir. Râvileri, Ebü'z-Zâhirîye. Hâlid bin Ma* dan, Yezİd bin Humeyr, Safvân bin Amr ve başkalarıdır. Kütüb-i Sitte sahipleri Onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Hicretin 88 veya 96'ncı yılı vefat etmiştir Şam'daki sahâbîlerin en son vefat edenidir. (Hulâsa : 292. El-Menhel C : 6, Sahf. : 286 ve C : 10, Sahf. : 170)
Sammâ' lakabıyla meşhur olan, Abdullah (R.A.)'ın kız kardeşinin ismi Nehl-me veya Behmiyye'dir. Büsr (R.A.)'m kızıdır. Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de kardeşi Abdullah bin Büsr (R.A.) ve Ubeydullah bin Ziyâd rivayet etmişlerdir. Dört sünen sahipleri, Onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel : Cild 10 Sahife 170) [128]

İzahı

1 b n - i Abby s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r i, Ebû Dâvüd, Tirmizî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'm hadisini Tirmizî de rivayet etmiştir
Zilhicce' nin ilk on gününden maksad. ilk dokuz gündür. Çünkü onuncu gün Kurban bayramıdır. Kurban bayramı günü oruç tutmanın haram olduğu 36'ncı bâbta anlatılmıştır.
Bu iki hadis, bu on günde yapılan her türlü ibâdetin, yılın diğer günlerinde yapılan ibâdetlerden daha faziletli olduğuna delâlet ediyorlar. Oruç da bir ibâdet olduğu için, bu günlerdeki orucun üstün faziletine de delâlet etmiş olur.
İkinci hadis, bu günlerdeki bir günlük orucun, bir yıllık oruca ve bir gecesindeki ibâdetin, kadir gecesindeki ibâdete eşit olduğuna delâlet ediyor.
El-MenheJ yazan, ilk hadisin açıklaması ile ilgili olarak özetle şöyle der :
"Hadisten maksad, bu günlerde işlenen sâlih ameller öyle yüce ecir kazandırır ki o ameller başka günlerde işlenirse bu kadar sevab kazandıramaz. Başka günlerde işlenecek amel cihad bile olsa durum aynıdır. Ancak bir adam, nefsiyle ve malıyla Allah yolunda savaşs? çıkıp şehit olur v« malı Allah yolunda harcanmış olduğu takdirde onun sevabı daha çoktur.

Muhtemelen hadisten maksad şudur: Bu günlerde işlenen sâlih amel az bile olsa sair zamanlarda işlenen çok amelden efdaldir.
Tuhfe yazan ikinci hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: Yâni bu günlerde tutulan bir günlük nafile oruç, içinde bu günlerin bulunmadığı bir yıllık oruca denk gelir. İçinde Ramazan ayının bulunmadığı bir yıl demeye gerek yoktur. Çünkü onun orucu farzdır.
Sindi de : Hadisteki «... on gün orucu...» ifâdesinden maksad dokuz gündür. Çünkü onuncu gün Kurban bayramıdır. Ve onda oruç tutulamaz, demiştir.
Tuhfe yazarı e 1 - M i r k â t' tan naklen şöyle der : Alimler, bu on gün ile Ramazan ayının son on gününden hangisinin efdal olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu hadîse dayanarak bu günlerin, R a m & z a n ' in son on gününden daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları da R a m a z a n' in son on gününün bu günlerden daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Seçkin görüş bu on günün gündüzünün, R a m a z a n ' m son on gününün gündüzünden daha faziletli olmasıdır. Çünkü bu günlerin içinde A r e f e günü vardır. Gecelere gelince; R a m a z a n ' in son on gecesi, bu günlerin gecelerinden daha efdaldir. Çünkü içlsrinda Kadir gecesi vardır. A r e f e günü, yılın en faziletli günüdür. Kadir gecesi de yılın en faziletli gecesidir.

1729) Aişf (Radtyal/nf/N anlın) dan : Söyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'i Zilhicce'nin on gününün orucunu tutmuş olarak hiç görmedim." [129]

İzahı

Bu hadisi Mü slim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ne-sâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yy/yn, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:
" Â i ş e (Radıyallâhü yaba) bilebildiğini bildirmiştir. Kendisinin görmemiş olması. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu günlerin orucunu tutmamış olduğunu gerektirmez. A h m e d , Nesaî ve Ebû Dâvûd'un Hü neyde (Radıyallâhü anh)'ın hanımından rivayet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleın)'in muhterem hanımlarından bâzısı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin Zilhicce ayının ilk dokuz günü orucunu, Aşure orucunu ve her aydan üç gün oruç tuttuğunu rivayet etmişlerdir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in oruç tuttuğunu rivayet edenin sözü, onun oruç tuttuğunu görmediğini rivayet edenin sözüne lakdim edilir.
Şöyle de söylenebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen bu günlerin orucunu tutardı, bazen de tutmazdı, Her hanım bildiği durumdan haber vermiştir.
S i n d î ise şöyle bir yorum yapıyor: Hadîs, Peygamber tSal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu günlerin tümünü oruçla geçirmediğini ifâde ediyor. Bu ifâde; Onun, bu günlerin bir kısmını oruçla geçirdiğine ters düşmez.
Yukarıda da belirttiğimiz gibi, «...on gün orucu...» ifâdesinden maksad, ilk dokuz gündür. [130]

40 - Arefe [131] Günü Orucu Babı

1730) Ebû Katâde (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah'ın, Arefe günü orucunu ondan önceki yıla ve ondan sonraki yıla kefaret kılmasını umarım.»"

1731) Katâde bin N'u'mân (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki:
«Kim Arefe günü oruç tutarsa onun önündeki yıl ve onun arkasındaki yıl (günahları) mağfiret olunur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi İshak bin AbcUllah bin Ebî Ferve'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir Evet bu hadisin sahih bir şahidi gelmiştir. [132]

İzahı

Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî rivayet etmişlerdir. Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Onun notunda işaret edilen sahih şâhid, mezkûr Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir.
El-Menhel yazarı, Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın ha-dlsiyle ilgili olarak şöyle der;
"Yâni: Arefe günü orucuyla geçmiş bir senelik günahların bağışlanmasını Allah'tan ümit ederim ve Allah'ın o gün oruç tutanı gelecek yıl günahtan koruyacağını umarım buyurulmak istenmiştir.
Nihâye'de : Salih ameller hakkındaki ihtisâb, ümit edilen sevabı istemek için çeşitli hayırlar işlemeye ve ibâdetleri lâyıkı veçhiyle yapmaya koşmaktır, denilmiştir.
Arefe günü orucuyla bağışlanacak günahlar, ilim ehlinin ekserisinin dediği gibi, küçük günahlardır. Büyük günahlar ise; ya ciddi tevbe ile bağışlanır veya Allah'ın lütfuyla bağışlanır. Arefe günü orucunu tutanın küçük günahları yoksa; büyük günahları varsa, onlar hafifletilir. Yoksa dereceleri yükseltilir,
Bâzı âlimler, hadîsin zahirini tutarak : Büyük, küçük tüm günahlar bağışlanır, demilşerdir.

1732) Ikrime (Radtyallâhü anh)'den\ Şöyle demiştir:
Ben, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın yanına evinde girdim ve Arafat dağında Arefe günü oruç tutmanın hükmünü ona sordum. Dedi ki;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) Arafat'ta Arefe günü oruç tutmaktan nehiy buyurdu." [133]

İzahı

Ebû Dâvûd, N e s a î. Hâkim ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der :
Yâni Peygamber (SallaJlahü Aleyhi ve Sellem) hac niyetiyle Arafat dağına çıkanı Arefe günü orucundan men etmiştir. Çünkü oruç onu o gün işlenmesi matlub olan duâ, zikir ve şâir sahih amellerden gevşetebilir. Diğer taraftan Arefe günü hacılar için bir bayram günüdür.
Ebû Hanife, Mâlik, Şâ, filler ve âlimlerin cumhuru hacının Arefe günü oruç tutmamasını müstehab saymışlardır. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve tbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur. Bunlara göre hadisteki yasaklama, kerahet mânâsına yorumlanır.
A h m e d : Eğer hacı o gün oruç tutabilirce tutsun. Eğer tutmazsa bir beis yoktur, demiştir.
İbn-i Zübeyr, Âişe ve. Osman bin Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anhüml'ün hacının Arefe günü oruç tutmasını müstehab saydıklarını Ibnü'l-M ü n zir nakletmiştir. Herhalde bunlar, hadîsteki nehyi oruç tutmayla zayıf düşenler için yorumlamışlardır.
E 1-H â f ı z, el-Fetih'te : Cumhurun mezhebine göre hacının Arefe günü oruç tutması müstehabtır. Ancak Arafat' taki dini hizmetleri gevşetirse, tutmamak müstehabtır, demiştir. [134]

41 - Aşure [135] Günü Orucu Babı

1733) A'şt: (Radtyallâbi' anhâ)\\an: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşure günü oruç tutar ve o gün oruç tutmayı emrederdi."
İbn-i Abbâs (Raâıyallâhü anhümâ)'<\m\\ Şöyle demiştir:
Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye hicret buyurduktan sonra oradaki yahûdîleri (aşure günü) oruçlu olarak buldu. Ve =
«Bu ne oruçtur?» diye sordu. Yahudiler t Bu gün Allah'ın Musa'yı (düşmanlarından) kurtardığı ve Firavun'u boğdurduğu gündür. Mû-sâ (Aleyhisselâm) (Allah'ın bu lütfuna) şükür olarak bu gün oruç tutmuştur, dediler. Resûlullah (Sallahü Aleyhi ve Sellern) :
*Biz Mûsâ'fnın sünnetini ihya) ya sizden ziyâde yakın ve hak sahibiyiz» buyurdu. Ve o gün oruç tuttu. O gün oruç tutmayı da emretti." [136]

İzahı

 i ş e (Radıyallâhü anha)'nin hadîslerini Kütüb-i Sitte sahipleri, Beyhakî ve Dârirnî de uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Uzun olan rivayetlerde i ş e (Radıyallâ-hü anhâ) meâlen şöyle diyor :

"Aşure günü; Kureyşin, câhiliyyet devrinde oruçla geçirdiği bir gündür. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de câhiliyyet devrinde (yâni Peygamberlikten veya hicretten önce) o gün oruç tutardı. Medine'ye hicret buyurunca A^ûre günü orucuna devam etti. Ve o gün oruç tutmayı umretti. Ramazan oncu farz kılınınca artık farz oruç Ramazan orucu oldu. Ve Aşureyi bıraktı. Artık dileyen Aşure orucunu tuttu, dileyen tutmadı."
El-Menhel ya/an bu hadisin açıkltmıusı bahsinde özetle r^oyle der:
Bu hadisin zahiri, Aşure £ünii orucunun, ilk zamanlarda vâcib olduğuna, sonra Ramazan orucunun farz kılınmasıyla onun vâcibliğinin nesh edildiğine delalet ediyor.
Ebû Hanîfe ve Şafiî' nin arkadaşlarından bir cemâat bununla hükmetmişlerdir.
Bir kısım Şafiî âlimleri: Aşure orucu meşru kılındığı günden beri sünnettir. Bu ümmete hiç vâcib kılınmamıştır. Lâkin ilk zamanlarda çok önemli müstehab idi. Ramazan orucu farz kılınınca o müstehab oldu, demişlerdir.
Birinci görüş, daha kuvvetlidir. Bu durumu 1735 nolu hadîs bahsinde anlatacağız.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî'-den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ve B e y h a k î benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rebiülevvel ayında M e d î n e' ye hicret buyurmuş ve hicretin ikinci yılı Aşure günü yahûdîlerin oruç tuttuğunu görmüştür.
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) M û s â (Aleyhisse-lâm)'a yahûdîlere nisbeten çok daha yakın olduklarını, M û s â (Aleyhisselâm)'ın sünnetini ihya etmenin, öncelikle kendilerinin hakkı olduğunu bildirmiştir. Çünkü biz müslümanlar, M û s â (Aley-hisselâmJ'ın kitabına inanırız. Ve dînin temel hükümlerinde bizim kitabımız ile M û s â (Aleyhisselâm)'ın asıl kitabı arasında bir aykırılık yoktur. Onun içindir ki Allah Teâlâ Peygamberimize :
«Kendilerine kitabı hüküm ve peygamberlik verdiğimiz o kimseler, Allah'ın hidâyet ettiği zâtlardır. Sen de onların bu hidâyet yolunu tâkib et.[137] buyurmuştur.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Yahudiler kâfir oldukları için verdikleri haberler reddedilmeye mahkûmdur. Bununla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların verdiği haberi doğrulamış olmuyor mu? Buna şöyle cevap verilebilir: Yahudilerin verdikleri haberin doğruluğu, gelen bir vahiy ile bildirilmiş olabilir. Veya onlardan müslümanlığı kabul eden Abdullah bin S e -1 â m (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar tarafından haber verilmiş olabilir. Yahut bu haber en ufak bir şüpheye mahal bırakmıyacak tarzda tevatür haddine ulaşmış çok kimse tarafından bildirilmiş olabilir.

1735) Muhammed bin Sayfî[138] (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir : Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşure günü bize:
— «Sizden bugün bir şey yiyen var mı?» diye sordu. Biz î
— Bizden yiyen de var, yemiyen de var, diye cevap verdik. O:
— «Artık (bir şey) yemiş olan ve (bir şey) yememiş olan hepiniz, bu gününüzün kalan kısmını (oruçla) tamamlayınız ve Arûd halkına haber gönderin. Onlar da günün kalan kısmını (oruçla) tamamlasınlar.» buyurdu. Râvi demiştir ki: Medine dolaylarındaki Arûd ehlini kasdetmiştir.Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı, Buhârİ ve Müslim'in şartı üzerine sahîh - garibtir. Şa"bî'den başka Kimse Muhammed bin Sayfî (R.A.)'den rivayet etmemiştir. Buhârî ve Müslim'de Seleme bin el-Ekvâ' (R.A.) ve er-Rubeyyi binti Muavviz (R.A,) hadisinden bu hadîsin şahidi vardır. El-Müzzî, Nesaî'nin de bu hadîsi rivayet ettiğini söylemiş ve İbnü's-Senİ'nİn rivayetinde yoktur. [139]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Ancak notta işaret edildiği gibi e 1-M i z z i, bunun N e s a i tarafından da rivayet edildiğini söylemiştir. Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri Se1eme (Radıyallâhü anh) ve er-Rubeyyi (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri bu hadîsi te'yid ederler.Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadisi meâlen şöyledir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Aşure günü gündüz Hind bin Esmâ'yı halka :
«Bu gün kim yemek yedi İse (günün kalan kısmını da bir şey yiyip içmeden) gününü tamamlasın! Veya oruç tutsun! Bir şey yememiş olanlar da artık (akşama kadar) bir şey yemelin.» diye ilan yapmak üzere kabilesine gönderdi.
Er-Rubeyyi (Radıyallâhü anh)'ın hadisi de meâlen şöyledir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Aşure günü sabahı Medine çevresindeki köylere şu emri gönderdi:
«Oruçlu olarak sabahhyatılar oı uçlarını tamamlasınlar. Oruç-suz olarak sabahlıyanlar da günün

kalan kısmını oruçla tamamlasın.-"
Arûd Ehli: Mekke, Medine ve bunların etrafına verilen isimdir. Aşure günü orucu ile ilgili emir Medine dolaylarındaki köylere gönderilmiştir. Mekke tarafına gönderilmemiştir. Çünkü o gün tatbik edilmesi gereken bu emrin 500 kilometre uzaklıktaki Mekke çevresine ulaştırılması maddeten mümkün değildi.
Sindi, Bu ve bundan önceki hadîsler, Aşure günü orucunun ilk zamanlar farz olduğuna delâlet ediyor. Ancak bu farzi-yetin sonradan kaldırıldığı hususunda âlimler ittifak halindedir. Bu hadis farz oruca gündüz niyet etmenin câizliğine hükmedenler için bir delil sayılmıştır. Ancak gecu niyet etmenin şart olduğunu öne sürenler şöyle derler : Ü gün oruç tutmanın farz kılındığı, geceden bilinmiyordu. Gündüz bilinebildi Bu sebeple halkın, o günkü oruca gündüz niyet etmeleri zorunluydu. Nasıl ki şek günü Ramazan hilâlinin görüldüğü sabit olunca akşama kadar oruç bozucu şeylerden sakınılır. Bu İtibarla hadis, lar/ oruca gündüz niyet etmenin câizliğine delâlet etmez, diyu bilgi vermiştir

1736) İbn-i Abbâs (Radıycıllâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(And olsun) Eğer ben gelecek yıla kadar sağ kalacak olursam. Muharrem ayının dokuzuncu günü oruç tutacağım.» buyurdu.
Ebû Alî demiştir ki: Ahmed bin Yunus bu hadîsi İbn-i Ebi Zi'b' den rivayet ederek şu İlâveyi yapmıştır: Aşure gününü kaçırmak korkusuyla (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurmuştur.)" [140]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd'un riva-yetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in işaret buyurduğu gelecek yıla varılmadan vefat ettiği ilâvesi vardır. Fakat A h -med bin Yûnus* un ilâvesi yoktur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Gelecek yıl (Muhar-rem'in) dokuzuncu günü oruç tutarız» buyururken; Aşure olan onuncu gün yerine dokuzuncu gün oruç tutarız demek istemiş olabilir, Veya Aşure günü ile beraber dokuzuncu günü de oruçla geçiririz, demek istemiş olabilir. Çünkü Ahmed'in İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anhJ'dan merfu' olarak rivayet ettiği bir hadîste Peygam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
= «Aşure günü oruç tutunuz ve yahûdilere muhalefet ediniz. Aşûre'den bir gün önce veya bîr gün sonra oruç tutunuz.»
Her iki yorumda da yahûdilere ve hıristiyanlara muhalefet var dır.
Ahmed bin Yûnus'un rivâyetindeki ilâveye göre Pey gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşure günü fa/île'ini kaçılmamak maksadı ile ve ihtiyatlı davranmak üzere Aşure gününden bir gün önce oruç tutmaya başlamak istemiştir Yâni hilâlin tesbilinde bir yanılma olabilir ve Aşure günü sanılan gün, Muharrem'in onbi rinci günü olabilir. Bu durumda asıl Aşure günü kaçırılmış olur. Bir gün önceden oruca başlamak ihtiyat olur.

1737) Abdullah bin Ömer (bin el-Hattab) (Radıyallâhü anhümâ)'-rian : Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanında Aşure gününden bahsedildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Aşure günü, câhiliyyet ehlinin oruç tuttuğu bir gündür. Artık sizden o gün oruç tutmak isteyen tutsun ve o gün oruç tutmak iste-miyen de o günün orucunu terketsin.»" [141]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Tahavi ve îbn-i Huzeyme de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsten maksad şudur : Aşure günü orucu vâcib değildir. Maksad bu olunca bu hadîs, Aşure günü orucunun faziletine âit olup, bundan sonra gelen Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)ın hadîsine ve benzerî hadîslere ters düşmez.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te : Aşure günü orucu hakkında gelen hadîslerin tümünden alınan sonuç şudur : Bu günün orucu için emir verildiğinde ilk zaman vâcib idi. Sonra bu emir te'kid edildi. Daha sonra ilân yapılmak suretiyle verilen emir daha da kuvvetlendirildi. Daha sonra verilen bir emirle o gün oruç tutmamış olanların, günün kalan kısmını oruçlu geçirmeleri ve emzikli kadınların çocuklarını o gün akşama kadar emzirmemeleri buyurulmakla Önemi daha da

arttırıldı. En son Ramazan orucu farz kılınınca Aşure günü orucu terkedüdi Ama müstehablığının terkedilmediği biliniyordu Şu halde terkedilen şey, Aşure orucunun vâcibliğidir, şiddetli müstehab lığı değildir. Bâzı âlimler : Onun şiddetli müstehablığı terkedilmiş, normal müstehablığı kalmış, demişlerse de bu görüşün zayıflığı açıktır. Bilâkis müstehablığının şiddeti bakidir. Hele Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTin vefatına kadar bu oruca verilen önemin devanı etmesi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
*Eğer yaşayacak olursam gelecek yıl dokuzuncu ve onuncu gün oruç tutacağım.» buyurması ve Aşure orucunun bir yıllık günahlara kefaret olduğunu bildirmekle müslümanları teşvik buyurması, bunun müstehablığının şiddet derecesinin devamına açık delildir, demiştir.

1738) Ebû Kaîâde (Radtyaliâhü anh)*fen rivayet edildiğine yöre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah'ın, Aşure günü orucuyla ondan önceki yi!(in günahların) ı bağışlamasını şüphesiz umarım.»" [142]

İzahı

Müslim, Tirmizi, Nesai ve Ahmed de bunu rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarı şöyle der: Nevevi : Hadisten maksad, küçük günahların bağışlanmasıdır. Eğer küçük günahlar yoksa, büyük günahların hafifletilmesi umulur. O da yoksa dereceler yükseltilir, demiştir. Kadı Iyâz da: Ehl-i Sünnetin mezhebi budur. Büyük günahlara gelince; Onlar ya makbul tevbe ile veya Allah'ın rahmeti ile bağışlanır, demiştir. [143]

42 - Pazartesi Ve Perşembe Günleri Orucu Babı

1749) Rebîa bin el-Gaz[144]'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in (nafile) oruç durumunu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sormuş, Âişe Cradıyallâhü anhâ) da :
O, Pazartesi ve Perşembe (günleri) orucunu öncelikle arzulardı.demiştir."

1740) Ebû Hureyre (Rud/yal/âftii anh)\\cn; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Pazartesi ve Perşembe (günleri) oruç tutardı. Kendisine:
Yâ Resûlallsh! Sen Pazartesi ve Perşembe oruç tutarsın, diye hikmeti soruldu. O buyurdu ki:
Pazartesi ve Perşembe günleri Allah İeâlâ her müslümum mağfiret eyler. Kttfl olanlar müstesna. Allah : 'Küs olan bu iki kişi barıya kadar onları bırak' buyurur.Zevâid'e» şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih - garibtir. Rövi Mu-hammed bin Rtftft'yı Ibn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiştir. Ondan yalnız Dahhâk bin Mahltd rivayet etmiştir. Senedin kalan râvileri Buharı ve Müslim'in şartı üzerinedirler. Ebû Dâvûd ve Nesai'nin rivayet ettikleri Üsâme bin Zeyd'in hadisi, bu hadis İçin sâhid durumundadır. Tirmizî de bu hadisin bir parçasını kendi süneninde rivayet ederek hasen - ş>arib olduğunu söylemiştir. [145]

İzahı

Pazartesi ve Perşembe günleri orucunun faziletine ait ilk hadîsi T i r m i zi de rivayet, etmiştir.
Bu hadîste geçen Taharri -. En liyakatlisini ve en uygununu t.aleb etmektir. Bir kavle göre sevap istemek ve bir şeyi normalin üstünde bir iştiyakla taleb etmektir.
İkinci hadis, Zevâid türünden olup D â r i m i tarafından da rivayet edilmiştir. Notta işaret edildiği gibi T i r m i z i de bunun bir kısmını rivayet etmiştir. Tirmizi' deki merfu* rivayet şöy-ledir :
— «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: «Ameller, Pazartesi ve Perşembe günleri (Allah'a) arzedilir. Ben, oruçlu iken amelimin arzedilmesini severim.»
Sindi; Amellerin bu iki günde Allah'a arzedıldıgı hadislerle sabittir. Bana öyle geliyor ki; Ameller arzedildiği zaman Allah müs-lümanlara mağfiret eyler. Bu mağfiretten, meşru' bir neden yokken birbirine küs olan kişiler istifâde edemezler. Din uğrunda veya aile fertlerinin te'dibi için küs kalmak caizdir. Böyle bir nedene dayalı olarak başkasına küsenler o mağfiretten yararlanırlar

Küs olanlar hakkında Allah Teâlâ : «Bunları banşincaya kadar bırak» buyurur. Allah'ın muhatabı amelleri arz eden melek olabilir. Bu takdirde «... bırak» emrinden maksad, onların amellerini arzetmo-mektir. Şöyle de olabilir: Allah birisine mağfiret eylediği zaman melek Onun hatâlarını örter veya defterinden siler. Bu ihtimâle göre «...bırak» emrinden maksad, böylelerin günahlarını örtme veya sil me işini bırak demektir, demiştir.
Bu hadîs için şahit durumunda olan ve E bu D â v û d ile N e s a î' nin rivayet ettikleri Üsâme bin Zeyd'in hadisi meâlen şöyledir:
"Bir yolculukta Üsâme bin Zeyd, Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Beraberinde yolculuk eden mevlâsi kendisine ; Sen çok yaşlı olduğun halde niye Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutuyorsun, demiş; kendisi de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Kendisine bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:
«Kulların amelleri Pazartesi ve Perşembe günleri Allah'a arzedi-lir.» demiştir."
Mezkûr hadîsler, amellerin sabah akşam yükseltildiğine dâir hadîse ters düşmez. Çünkü yükseltilmek ve arzedilmek ayrı şeylerdir. Keza amellerin Şaban ayında yükseltildiğine veya arzedildiğine dâir hadîslere de ters düşmez. Çünkü haftalık amellerin mezkûr günlerde ve yıllık amellerin Şaban ayında toplu halde arzedilmesi mümkündür. [146]

43- Eşhür-İ Hurûm Orucu Babı

Hurûm: "HarânTın çoğuludur. Yılın dört ayına 'Haram aylar* veya "Eşhür-i Hurûm" denilir. Bu aylar, Receb, Z i 1 k a'de. Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Son üç ay ard ardadır. Z i 1 k â' de ayı, Ramazan' dan sonra gelen Şevval ayını izleyen aydır. Recep ayı ise Ramazan' dan bir önceki ay olan Ş aban' dan evvelki aydır. Bu aylara hürmet gösterildiği ve câhiliyyet devri ve islâmiyet'in ilk yıllarında bu aylarda savaş haram olduğu için bu isim verilmiştir. İlim ehlinin ekserisine göre savaş yasakhğı neshedilmiştir.

1741) Ebû Mücîbe el-Bâhilî'nin babasından veya amcası (Radiyajlâ-kü anhiim)'den; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak : Ey Allah'ın Nebisi! Ben geçen yıl senin yanına gelen adamım, dedim. O :
«Ne oldu? Ben senin vücûdunu zayıf görüyorum.» buyurdu. (Ra-vi demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatabı :)
— Yâ Resûlallah! (Geçen yıl seninle görüştüğüm günden bugüne kadar) gündüz hiç yemek yemedim. Yalnız gece yemek yedim, diye cevap verdi. Efendimiz ;
— «Kim sana kendi nefsini (aç bırakmakla) ta'zib etmeni emretti?» buyurdu. (Adam demiştir ki:) Ben;
— Yâ Resûlallah! Ben güçlüyüm, dedim. O:
— «Sabır (Ramazan) ayı ve ondan sonra bir gün oruç tut- buyurdu. Ben :
— Şüphesiz benim gücüm (bundan da fazlasına) yeter, dedim. O:
— «Sabır ayı ve ondan sonra iki gün oruç tut.» buyurdu. Ben:
— Şübhesiz benim gücüm (bundan da fazlasına) yeter dedim. O :
— «Sabır ayı, ondan sonra üç gün oruç tut ve haram ayların orucunu tut.» buyurdu." [147]

İzahı

Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler daha uzundur. Parentez içi ifâdeler, o rivayetlerden alınmadır
Ramazan ayında oruç tutanlar, nefislerini oruç bozan şeylerden tuttukları için, tutuklama mânâsına gelen 'Sabır* kelimesi isim olarak Ramazan ayına, verilmiştir.
Müellifin rivâyetindeki metnin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu adama Ramazan' dan başka önce bir gün oruç tutmayı; adam daha fazla tutabileceğini belirtince iki gün oruç tutmayı ve adam bundan fazlasına gücünün yeteceğini belirtince Ramazan' dan sonra üç gün ve ayrıca eşhür-i hurûm orucunu emretmiştir. Fakat Ebû Dâvûd'un rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama Ramazan orucundan başka, evvelâ her aydan bir gün; adam fazlasını isteyince her aydan iki gün; daha fazlasını isteyince her aydan üç gün oruç tutmasını emretmiştir. Adam daha fazla oruç tutmak istediğini söyleyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç parmağını yummak ve açmakla işaret ederek :
«Haram aylarda oruç tut ve bırak, haram aylarda oruç tut ve bırak, haram aylarda oruç tut ve bırak.» buyurmuştur.

Ebû Davud'un rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama Ramazan ayından başka yılın her ayından önce birer gün, sonra ikişer gün, daha sonra üçer gün oruç tutmasını emretmiş; adam daha çok oruç tutmak iznini isteyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haram aylarda oruç tutmasına izin vermiştir. Ancak haram aylarda ard arda tutacağı günlerin üç günü geçmemesini emretmiş ve parmağıyla yaptığı işaretle şunu söylemek istemiştir: Üç gün oruç tut, sonra üç gün oruç tutma, yine üç gün tut, sonra üç gün bırak...
Ebû Davud'un rivayetinde haram ayların bir kısmının orucu emredilmiştir. Müellifimizin rivayeti ise bu mânâya muhtemel olduğu gibi haram ayların tümünü oruçla geçirme mânâsına da muhtemeldir.
Hadisin ilk râvisinin Ebû Mucibe' nin babası veya amcası olduğu hususunda râvinin tereddüdü vardır. Ebû M ü c î be' -nin babası Abdullah bin Haris el-Ensârİ el-Bâ-hili Ebû Cehm veya Ebû Mucibe' dir. îbn-i Hib-b â n onu sahâbiler arasında zikretmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. Ebü Mucibe1 nin amcasının ismine rastlamadık.[148]
1742) Ebû Hüreyre (RadtyaİIâhü anh)'Ğen: Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Ramazan ayından sonra hangi oruç efdaldir? diye sordu. O:
-Muharrem dediğimiz Şehrullah (orucu)» buyurdu." [149]

İzahı

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Beyhaki ve D â r i m i de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre Muharrem ayının tamamı kastedilmiştir. T i r m i z i' nin A 1 î (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği şu mealdeki hadis de bunu te'yid eder:
Alî (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturmuşken bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Yâ Resûlallah! Ramazan ayından sonra hangi ay oruç tutmamı emredersin? diye sormuş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) de i
«Eğer Ramazan ayından sonra oruç tutaç aksan Muharrem'i tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır.» buyurmuştur.
El-Menhel yazarının dediğine göre hadîsten maksad. Muharrem ayı içinde yâni bir kısmında oruç tutmak veya bu ayda bulunan Aşure günü oruç tutmak olabilir.

1743) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'âan; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Recep (ayı) orucundan nehiy buyurmuştur."
Not: Bunun senedindeki Dâvûd bin Atâ'nın zayıflığı' üzerinde ittifak vardır. [150]

İzahı

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir eldeki nüshalarda ve Sindi haşiyesinde bir işaret bulunmamakla beraber, bu türden olması muhtemeldir.
R e c e b ayı, yukarıda da anlattığım gibi haram aylardandır. Bu aylarda oruç tutmak ise müstehabtır. Bu sebeple bu hadîsin sahih olması hâlinde yılın onbir ayında yalnız R e c e b ayının tamamini oruçla geçirme anlamında yorumlanması gerekir. Nitekim A h -med bin Hanbel: Yılın onbir ayından yalnız R e c e b ayinin tamamını oruçla geçirmek mekruhtur. Eğer bir adam bayram ve teşrîk günleri müstesna bütün yılı oruçla geçirirse bu meyanda Receb ayının tamamını oruçla geçirmekte bir beis yoktur. Şayet yalnız Receb ayını oruçla geçirmek isterse bir veya birkaç gün oruç tutmayı bıraksın ki Ramazan ayına benzemesin, demiştir.

1744) Muhammed bin İbrahim'den rivayet edildiğine göre: Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâ) haram aylar orucunu tu-tarmış. Sonra Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona;
«Şevval ayı oruç tut.» buyurmuş. Bunun üzerine Üsâme (Radıyallâhü anh) haram aylar orucunu bırakarak vefat edinceye kadar, dâima Şevval ayı oruç tutmuştur."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun isnadı sahihtir. Ancak Üsâme bin Zeyd ile Muhammed bin İbrahim bin el-Hâris et-Teymi arasında inkıta vardır. (Şevval orucu İle ilgili bilgi 33'ncü bâbta geçmiştir.) [151]

44- Oruç Bedenin Zekâtıdır' Hakkındaki Bâb

1745) Kbû Hüreyre (Radıyallâhü anh)<\en rivâyel .edildiğine »ine: ResûIuDah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) ^öylf buyurdu, demiştir :
Her şeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur.» Râvi Muhriz kendi rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Oruç sabrın yarısıdır.» buyurduğunu da ilâve etmiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Mâceh'in bu hadis için zikrettiği her iki yolun isnadı zayıftır. Çünkü isnadda Musa bin Ubeyde ez-Zeyrî bulunur. Her iki yolun dönüm noktası bu râvidir. Bunun zayıflığı üzerinde ittifak vardır. [152]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Taberâni, Sehl bin S a'd CRadıyallâhü anhJ'dan rivayet etmiştir.
Sindi bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: Yâni insan her şeyden bir miktarını Allah için çıkarmalıdır. Çıkarılan miktar, o şeyin zekâtı olur. Bedenin zekâtı da oruçtur. Çünkü beden, Allah yolunda tutulan oruçla noksanlaşır. Artık bedenden eksilen miktar sanki bedenin zekâtı olmak üzere Allah rızası için bedenden çıkarılmıştır.
El-H af ni de CâmiüVSağir haşiyesinde : Yâni zekât, malı temizlediği gibi oruç da bedeni temizler. Görünüşte noksanlık vermek mânâda bereket ve fazlalık sağlamak bakımından oruç, zekâta benzer, demiştir. [153]

45- Bir Oruçluya İftar (Yemeğini) Verenin Sevabı Hakkındaki Bâb

1746) Zeyd bin Hâlirl el-Cühcnî (Radtyaltâhü anh)\ien rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) $öyle buyurdu, demiştir :
«Oruçlulara iftar (yemeğini) veren kimseye o oruçluların sevab-larından hiç bir şey eksi İtme ksizin onların sevabının bir misli olmuş olur.»" [154]

İzahı

Tirmizî, Nesaî, İbn-i Huzeyme ve İbn-i H i b b â n da bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der;
"İbnü'l-Melik: İftâr'dan maksad, oruçluya yemek yedirmektir, demiştir. E1 - K a â r i de : Hadîsteki iftardan maksad, oruçlunun akşam iftarını açacağı zaman yemek yedirmektir, demiştir.
Selmân-ı Fârisi (Radıyallâhü anbJ'ın merfu' hadisinde oruçluya yemek yedirmeye gücü yetmiyenlerin, oruçluya bir yudum süt veya bir tane hurma, yahut bir yudum su vererek iftar açtırmaları hâlinde aynı sevabı kazanacakları müjdelenmiştir.
Hadîsteki oruçluya âit zamir, çoğul için gelmiştir. Çünkü Arab dilinde malumu olduğu üzere şart edatının arkasında kullanılan ne-kire kelime tekil bile olsa umumîlik ifâde eder."

1747) Abdullah bin ZüUeyr (Radıyaltâhü anhümâ)\\m\: Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh)''n yanında iftarını açtı. Sonra:
buyurdu."
Not : Zevaıd'de şöyle denilmiştir : Bu senedde Abdullah bin Zübeyr (R.A.)'-den rivayet eden Mus'ab bin Sabit zayıftır. [155]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste Peygamberimizin buyurduğu cümleler, Sa ' d (Radıyallâhü anh)'ın ev halkı için dua mâhiyetinde olabilir. Bu takdirde cümlelerin meali şöyle olur:
«Yanınızda oruçlular iftar yemeğini yesin. Yemeğinizi iyi ve sâlih kimseler yesin. Ve sizlere melekler duâ ve istiğfar etsin.»
Mezkûr cümleler, ev halkının kazanmış oldukları sevabı müjdelemek mâhiyetinde olabilir. Buna göre cümlelerin mânâsı şöyle olur :
«Yanınızda oruçlular iftar açtı. Yemeğinizi iyi ve sâlih insanlar yedi ve melekler size duâ ve istiğfar etti.»

Sindi: Hadiste «Oruçlular» diye çoğul kelimesi kullanılmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin beraberinde sahâbi-lerden de iftar açanların bulunmuş olması muhtemeldir. Yahut bu kelimenin başındaki ta'rif harfi cins içindir. Bu takdirde çoğulluk mânası muattal olmuş olur. demiştir. [156]

46- Yanında Yemek Yiyilen Oruçlu Hakkındaki Bâb

1748) Ümmü Ümâre[157] (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi. Biz Ona yemek sunduk. Onun yanında bulunanlardan birisi oruçluydu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Oruçlunun yanında yemek yenildiği zaman melekler ona duâ ve istiğfar ederler.»"

1749) Büreyde (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl (Radtyallâhü anh)'a :
— «Yâ Bilâl! Öğle yemeğine (otur.)» buyurdu. Bilâl (Radıyallâhü anh) :
— Ben oruçluyum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
— Biz rızıklanmızı yiyoruz. Bilâl'in rızkının fazlı cennettedir. Yâ Bilâl! Oruçlunun yanında yemek yiyildiği sürece Onun kemiklerinin U&bîh ettiğini ve meleklerin onun için mağfiret dilediklerini bilir misin?» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Muhammed bin Abdur-ral-rrr;n?n zayıflığı hususunda ittifak vırdır. İbn-i #£,tim ve el-Ezdi Onu yalanlamışlardır. [158]

İzahı

ilk hadîsi Tirmizî, Nesaî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs Zevâid türündendir. Hadîsler, oruçlunun yanında gündüz yemek yinildiği zaman oruçlu için meleklerin duâ ve istiğfar ettiklerini ve o yemek karşılığında oruçlunun Cennet'teki rızkının üstünlüğünü ifâde ediyorlar. [159]

47- Oruçluyken Yemeğe Davet Edilenin Babı

1750) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anJt)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Biriniz oruçluyken yemeğe davet edildiği zaman : Ben oruçluyum, desin.-"

1751) Oâbir (Rathyıtllâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir kimse oruçlu olduğu halde yemeğe davet edilirse (davete) icabet etsin. Artık dilerse yemek yiyer, dilerse yemek yemeyi bırakır.»" [160]

İzahı

ilk hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, N e -s a î ve D â r i m î de rivayet etmişlerdir.
Nafile orucu gizlemek müstehab ise de davet sahibinin kırılmasına veya kızmasına meydan vermemek için nafile oruç tutan davetlilerin, oruçlu olduklarını davet sahibine açıklamaları meşru kılınmıştır. Oruçlu bu özrünü açıklayınca davet sahibi onun mazeretini kabul ederek davete icabet etme isteğinden vazgeçerse davete icabet sorumluluğu kalkmış olur. Aksi takdirde oruçlu davete icabet etmekle mükelleftir. Çünkü oruç, davete icabet etmemek için mazeret sayılmaz. Oruçlu davet yerinde hazır bulununca orucunu bozması gerekmez. Ancak davet sahibi onun yemek yememesiyle eziyet duyarsa, oruçlunun nafile orucunu bozması efdaldir. Tutulan oruç farz bir oruç ise bozdurulamaz.
Nafile orucu bozup bozmamak hakkında âlimlerin görüşleri 26'ncj bâbta geçen 1700- 1701 nolu hadisin izahı bölümünde geçmiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Fakat oradaki rivayette: «Davetli oruçluyken...» kaydı yoktur.

Bu hadîs de davete icabet etmenin gerekliliğine davetlinin orucunu bozmaya mecbur olmadığına delâlet ediyor. N e v e v î, M ü s 1 i m ' in şerhinde : Davet edilen oruçlunun orucunu bozmasının vâcib olmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Eğer davetlinin tuttuğu oruç farz bir oruç ise, yemek yemesi caiz değildir. Şayet tuttuğu oruç nafile ise bozmak caizdir. Artık yemek'yememesi davet sahibine ağır gelecekse; efdal olan, orucu bozmasıdır. Aksi takdirde orucu lamamlamak pl'dftlriir, demiştir[161]

48- Oruçlunun Duası Reddedilmez (Hakkındaki) Bâb

1752) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saİlalhıhü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir :

«Üç sınıf insan vardır ki duası Allah katında reddolunmaz : Âdil devlet reisi, iftar edinceye kadar oruçlu ve mazlumun duası. Allah mazlumun duasını, kıyamet günkü bulutun üstüne yükseltir, gök kapıları Ona açılır ve Allah Teâlâ ı

«İzzetime yemin ederim ki ey mazlum! Bir süre sonra bile olsa behemahal sana yardım edeceğim» buyurur.-" [162]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Câmiü's-Sağîr şerhinde el-Azîzî'nin dediğine göre bâzı rivayetlerde : «iftarını açıncaya kadar...» ifâdesi yerine:

«iftarını açtığı zaman...» ifâdesi mevcuttur.

îlk ifâdeye göre oruçlunun gündüzün hangi vaktinde olursa olsun makbuldür. İkinci ifâdeye göre oruçlu iftarını bilfiil açtığı zaman veya iftar açma vakti girdiği zaman yapacağı dua makbuldür.

Sindi ise ilk ifâdenin râvilerden birisinin yanılgısı olduğunu ve ikinci ifâdenin doğru olduğunu savunarak bundan sonra gelecek hadisi buna gerekçe olarak göstermiştir.

E 1 - A 1 k a m î' nin nakline göre ed-Demîyrî: Oruçlunun dünya ve âhiret mutluluğu için kendisine, sevdiklerine ve müs-lümanlara dua etmesi müstehabtır. Çünkü bu hadîs ve (bundan sonra gelen) Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsi, oruçlunun özellikle iftar vaktindeki duasının makbul olduğuna delâlet ediyor, demiştir.

Mazlumun duası, zulümden kurtulmak veya zâlim aleyhinde olabilir. Hadîsin sonu bunu gösteriyor.

Sindi' nin dediğine göre hadîsteki "el-Ğamâm = bulut" kelimesiyle F u r k a n sûresinin :

-Ve o günki, gök beyaz bulutlar hâlinde parçalanacak ve melekler bölük bölük indirilecektir.» 25'nci âyetindeki "ğamâm" kastedilmiştir.

Müellifin rivayetinde : «Kıyamet günü» kaydı bulunduğu için S i n d î' nin bu yorumda bulunduğunu sanıyorum. T i r m i z i' nin rivayetinde ise bu kayıt yoktur. Ve hadîsteki ğamâm ile dünyadaki bulutun kastedilmesine bir engel yoktur.

Hadîs, mazlumun duası jçin gök kapılarının açıldığını haber veriyor. Gök kapıları duanın arşa yükseltilmesi için açılır. Bu açılış duayı taşıyan melek için olabilir. Veya duanın geçişi için olabilir.

Hadîs, Allah'ın mazlum kimseye mutlaka yardımcı olduğunu, onu ihmal etmiyeceğini, ancak bir hikmet için yardımını geciktirmesinin muhtemel olduğunu bildiriyor. Buna işaret olmak üzere : Allah, zâlimi ihmâl etmez, irnhâl (mühletlendirme) eder" derler.

1753) Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) $oyle buyurdu, de-mistir :

.Şüphesiz her oruçlu için iftarını açtığında reddedilmeyen bir duâ vardır.»

ibn-i Ebi Müleyke demiştir ki. Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhümâ) n.n iftarın, açtığı zaman şu duây. okuduğunu kendisinden işittim

.AUahım! Herşeyi kaphyan rahmetin hakkı için bana mağfiret et meni Senden dilerim. [163]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Oruçlunun ^ nm makbul olduğuna, delâlet ediyor. Cârmu's-e I - H a f n i ■ Yâni farz veya nafile orucun her gunu iftar de oruçlunun yapacağ* duâ makbuldür. Ya dil *'l^ veya ona başka mükâfat verilir. Artık oruçlu: Dua ettim de olmadı dememelidir, demiştir.

E 1 - M u n â \ î de : Oruçlunun iftar vaktindeki duasının ka-bılü bu ümmete mahsustur,

demiştir.
3 i n d î de Suyûtî' den naklen beyan ettiğine göre 1 irm izi: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmeti, bütün ümmetler içerisinden seçilerek duası makbul kılınmıştır. Allah Teâlâ bu ümmete hitaben :

«... Bana dilekte bulununuz ki duanızı kabul edeyim.[164] buyurmuştur Bu vaid, eski ümmetlerde yalnız peygamberlere vardı. Bu ümmete de verildi. Fakat şehvetler onların kalplerine hâkim olup işler karmakarışık olunca durum değişti. Oruç ise nefsi şehvani duygu ve hareketlerden alıkoyar. Şehvet kalpten çıkarılınca gönül pâk olur. Ve duâ kabule şayan olur. Oruçlunun dilediği şey onun için mukadder ise süratle verilir, değilse âhiret azığı olarak onun için sak!an:r, demiştir. [165]

49- Ramazan Bayramı Günü (Bayram Namazına) Çıkmadan Öncf Bir Şey Yemek Hakkındaki Bâb

1754) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ani f'âen: Şnyle demiştir:
Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) birkaç hurma yemedikçe Ramazan bayramı günü (bayram namazına) çıkmazdı.

1755) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabına fıtır sadakasından yedirmedikçe Ramazan bayramı günü (bayram namazına) çıkmazdı."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Zayıf râviler peş-peşe gelmişlerdir. Çünkü Ömer bin Sahbân ve ondan aşağı olanların hepsi zayıftır.

1756) Büreyde bin Husayb (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan bayramı günü (bir şey) yemedikçe (bayram namazına) çıkmazdı ve kurban bayramı günü bayram namazından dönmedikçe (bir şey) yemezdi." [166]

İzahı

îlk hadîsi Buhârİ ile T i r m i 2 i de rivayet etmişlerdir.
İkinci hadîs Zevâid türündendir.
Üçüncü hadisi Tirmizî, Ahmed, Ibn-i Hibbân, Dârekutnî, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmiş-lerdir.
Tirmizî bu hadîsleri rivayet ettikten sonra : ilim ehlinden bir cemâat Ramazan bayramı namazına çıkmadan önce bir şey yemeyi ve varsa hurma yemeği müstehab saymışlar; Kurban bayramı günü de namazdan dönmedikçe bir şey yememeyi müstehab saymışlardır, der.
Tuhf e yazan da: Ramazan bayramı sabahı bayram namazından önce hurmayla iftar etmek müstehabtır. Bulamıyanlar bal gibi başka bir tatlıyı yemelidirler. Hiç bir şey bulamıyanlar su içmeli-dirler. Kurban bayramı günü ise kurban etinden yemek için bayram namazından dönünceye kadar bir şey yememek müstehabtır. A h-med bin Hanbel müstehablık hükmünü kurban keseceklere tahsis etmiştir, demiştir. [167]

50- Ölüp De Boynunda Özürsüz Olarak Tutmadığı Ramazan Orucu Bulunanların Babı

1757) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümu)'âan rivayet edildiğine göre: Resul ul la h (S ali ali ahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim ki üzerinde bir ayın oruç (borc)u varken ölürse, ondan bedel olarak her gün yerine bir yoksula (yemek) yedirüsin.»"
Not: El-Mİzzî el-Etrafta : Müellifin; «Muhammed bin Sİrîn'den» sözü bir vehimdir. Çünkü Tirmizî bunu rivayet etmiş de Muhammed'in kimin oğlu olduğunu belirtmemiş, sonra : Bence bu zât, Muhammed. bin Abdfrrahman bin Ebl Leylâ'dır, demiştir, diye bilgi vermiştir.
Tlrmlzl bu hadisi tahric ettikten sonra : Biz bu hadisi merfu' olarak yalnız bu yoldan tanırız. Sıhhatli olan durum, bunun mevkuf olmasıdır, demiştir. [168]

51- Ölüp De Üzerinde Adak Borcu Bulunanın (Beyânı) Babı

1758) İbn-İ Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlallaht Kız kardeşim boynunda aralıksız iki ay (kefaret) oruç (borcu) bulunduğu halde Öldü. dedi. Efendimiz:
— «Söyle bakayım. Eğer senin kızkardeşinin boynunda bir borç bulunmuş olsaydı sen o borcu ödiyecek miydin?» diye sordu. Kadın »
— Evet ödiyecektim, dedi. Efendimiz i
— «O halde Allah'ın hakkı, öncelikle ödenmesi gereken bir haktır.» buyurdu."

1759) Biireyrle bin Husayb (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Bir kadın Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek ı
— Yâ Resûlallah! Annem üzerinde oruç borcu olduğu halde öldü. Ben ona bedel olarak oruç tutayım mı? diye sordu. Efendimiz;
— Evet» buyurdu. [169]

Bu Ve Bundan Önceki Bâblarda Geçen Hadislerin İzahı

Bundan önceki bâbta geçen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Oradaki rivayetin senedinde bulunan râviler sırayla şöyledir: Kuteybe, A b -ser, Esas, Muhammed, Nâfi', İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ... görüldüğü gibi bu senedde anılan M u h a m -med'in İbn-i Şirin olan Muhammed mi, Abdur-rahman oğlu Muhammed mi olduğu belirtilmemiştir. Hadis zikredildikten sonra Tirmizi: Seneddeki Muhammed, Abdurrahman bin Ebî Leylâ" nın oğlu olan Muhammed' dir, demiştir. Tirmizi bu hadîsi merfu' olarak rivayet etmiş olmakla beraber : îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den sahîh olan rivayet mevkuftur, demiştir. Bu hadisin zahirine göre üzerinde oruç borcu olup da kaza etmeden ölen kimsenin oruç borcuna bedel olarak her gün için bir yoksulu yedirmek meşrudur. Bu oruç borcu, hadîsin zahirine göre umumidir. Yâni Ramazan borcu olabildiği gibi kefaret ve adak orucu gibi borç olmuş olabilir. Fakat müellifin bu hadîs için açtığı bâb başlığına bakılırsa hadîsten maksad, özürsüz olarak tutulmayan Ramazan orucu borcuna mahsustur. Sindi de: Hadisteki «bir ay orucu» tâbiri umumi olmakla beraber, örf ve âdet bu tâbirin Ramazan ayma tahsisini gerektirir. Bizim Hanefî âlim-lerimiz bu hadîsle hükmetmişler, ancak ölünün fidye ödemeyi vasiyet etmesini şart koşmuşlar, vasiyet yokken fidye ödenmesinin gerekmediğini söylemişlerdir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerini ayrıntılı olarak aşağıda vereceğim.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Buharı' nin bir rivayetinde : "Bir erkek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe müracâat etti." deniliyor. Başka bir rivayetinde: "Müracaatçı j "Annem öldü ve..." diye geçer. Buhârî ve Müslim'in bir rivayetinde "...ve ölen kadının üzerinde adak borcu vardır." denilmiştir. B u-h â r i' nin bir rivayetinde : "... ve ölen kadın üzerinde bir ay oruç borcu vardır"; başka bir rivayetinde: "... ve ölen kadın üzerinde on beş gün oruç borcu vardır" denilmektedir.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te yukarıdaki değişik rivayetlerle ilgili olarak: Bâzıları bu değişikliğin, râvilerin kararsızlıklarından ileri geldiğini iddia etmişlerse de, bence bu değişiklik, olayların müteaddit olmasından ileri gelmiştir. Diğer taraftan müracaatçının erkek veya kadın oluşu ve ölmüş olan kadının anne veya kardeş oluşu, hadisin delîl sayılmasını olumsuz yönde etkilemez, demiştir.
Bu hadis, üzerinde oruç borcu olduğu halde kaza etmeden ölen kimseye bedel olarak yakınları tarafından oruç tutulmasının meşruluğuna delâlet eder. Hadîsçilerin kavli budur.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ahmed, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Buhârİ de bunun bir benzerini tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'dan mer-fu' olarak rivayet etmiştir. Onun rivâyetindeki müracaatçı, bir erkektir. [170]

Oruç Borçlusu Olarak Ölen Yerine Oruç Tutmak Veya Fidye Ödemek Meselesi

El-Menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerim özetle şöyle açıklar : .
1- Ebû Hanîfe, Mâlik, el-Leys, Evzâi, S e v r i ve yeni kavlinde Şafiî: Ölü yerine oruç tutulmaz, demişlerdir. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre tutmadığı R a -m a z a n orucuna kaza etmeye muktedir olduğu halde kaza etme den ölen kişi, fidye çıkarılmasını vasiyyet etmişse, tutmadığı her gün •için bir fitre miktarı olarak yakınları tarafından çıkarılır.

M â 1 i k' e göre her gün için bir müd yâni bir fitrenin dörtte biri çıkarılır.
Bunların delili (1757 nolu) îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ve N e s a î' nin Sünen-i Kübrâ'smda İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'dan rivayet ettiği:
-Hiç kimse hiç kimse yerine namaz kılamaz ve hiç kimse hiç kimse yerine oruç tutamaz.»
hadisidir. Üçüncü ithl. Mâlik'in îbn-i Ömer (Radıyal-tehü anh)'den rivây-; ettiği İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in bu hadîsimn benzeridir.
2- Hadis âlimleri: Üzerinde Ramazan, adak ve kefaret gibi oruç borcu jldu^j haîde kaza etmeden ölen kimsenin yakınları onun yerine oruç tutabilirler, demişlerdir. Ebû Sevr, Tâ-vûs, el-Hasan, Zührî, Katâde, Hammâd ve eski kavlinde Şafii, böyle hükmedenlerdendirler.
Nevevî, Müslim1 in şerhinde : Biz bu kavlin sahîh ve seçkin olduğuna inanıyoruz. Fıkıh ve hadîs ilimlerini iyi bilen arkadaşlarımızın tahkikçileri bu kavli sıhhatli bulmuşlardır. Çünkü bu kavli te'yid eden apaçık ve sahih hadîsler kuvvetlidir, demiştir.
Bunların delilleri 1758 ve 1759 nolu hadisler ile Buhârİ, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesai ve başkaları tarafından Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan merfu' olarak rivâ-
yet ettikleri: «Üzerinde oruç borcu olduğu halde ölen kimsenin velisi (yakım) onun yerine oruç tutar.» hadîsidir.
3- Ahmed, İs hak ve Ebû Ubeyd'e göre ölünün adak oruç borcu yerine yakını oruç tutar. Ve Ramazan oruç borcu yerine her gün için bir fitrenin dörtte birini fidye olarak çıkarır.
Bu gruptaki âlimler, İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın 1757 nolu hadîsini. Ramazan orucu borcuna yorumlarlar. 1758 ve 1759 nolu hadisleri Ramazan orucundan başka oruç borçlarına yorumlarlar.
Müellifin bu hadislere ait açtığı bâbların başlığına bakılırsa, kendisinin de hadîsleri bu şekilde yorumladığı kanısına varılır.
Bu orubun başka delilleri de vardır. Buraya aktarmaya gerek duymadım. [171]

52- Ramazan Ayında Müslüman Olan Hakkındaki Bâb

1760) Atiyye bin Süfyân (Radıyallâhü ank)'âen; Şüyle demiştir.
Sâjüf kabilesinin müslümanlığı kabul etmesi konusu için Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma giden heyetimizin bize anlattığına göre; heyet Ramazan ayı içinde Onun yanına (Medine'ye) varmışlar. O, hey'et için Mescid-i Nebevî'de bir çadır kurmuş; heyet müslüman olunca Ramazan ayının kalan kısmı oruç tutmuş lardır."
Höt: Zevftid'de Şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Muhammed bin İshale tedlisçidir ve bunu îsfl bin Abdillah'tan an'ane İle rivayet etmiştir. İbnü'l-Medinl: Ve İsa'dan yalnız kendisi rivayet etmiş. İsa bin Abdlllah da meçhuldür, dâmiştir. [172]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, Ramazan ayı içerisinde müslümanlığı kabul eden bir kimsenin müslümanhğı kabullendikten sonraki günlerin orucunu tutmakla mükellef olduğuna delâlet edi-yor.
Sakif: Tâif'te bir kabiledir. Bu kabilenin A h 1 â f kolundan iki ve Beni Mâlik kolundan üç erkek olmak üzere kurulan beş kişilik hey'et, T â i f' ten M e d î n e ' ye Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî ile görüşmek üzere gelmişler. Ebû D â v û d ' un bu heyette bulunan Evs bin Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den olan rivayetine göre A h 1 â f kolundan olanlar, Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'a misafir olmuşlar. Benî Mâlik kolundan olanlar ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından misafir edilmişler. Ve Mescid-i Nebevi'de kurulan bir çadıra yerleştirilmişler. Bu hey'et, T e b ü k seferinden sonra ve Ramazan ayında Medine' ye varmışlar. [173]

53- Kocasının İzni Olmaksızın Oruç Tutan Hakkındaki Bâb

1761) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhy<\en rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellrm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Eşi hazırken izni olmadan kadın. Ramazan ayı orucundan başka gün oruç tutamaz.»"

1762) Ebû Saîd(-i Hudî) (Radtyaûâhü ank)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ eşlerinin izni olmaksızın kadınları (nafile) oruç

tutmaktan nehiy buyurmuştur."

Not : Bunun isnadının Buhâri'nin şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [174]

İzahı

İlk hadîsi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Bey-haki ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
El-Menhel yazarı şöyle der:
Yâni eşi, kadının bulunduğu şehir veya köyde hazırken kadın nafile oruç tutamaz. Ancak kocası açıkça veya zımnen izin verirse, meselâ, onun razı olduğunu bilirse oruç tutabilir. Hadis, kadının kocasının izni olmaksızın nafile oruç tutmasının haram olduğuna delâlet ediyor. Çünkü kocanın ailevî ve beşerî hakkı kadına vâ-cibtir. Nafile oruç, bu hakkı gölgeler. Cumhurun görüşü budur. N e v e v i, el Mühezzeb şerhinde : Arkadaşlarımızdan bir cemâat, kadının kocasından izin almadan nafile oruç tutmasının mekruh olduğunu söylem." şse de sahih olan kavil, bunun haram âğıdır. Eğer eşinin izni olmadan kadın nafile oruç tutarsa, tuıtuğu oruç sahih ise de haram işlemiş olur. Bu oruç, gasb edilmiş evde namaz kılmak gibidir., demiştir.
Hadîsten anlaşılıyor ki, eşi hazır olmayan kadın nafile oruç tutabilir. Bu hususta ihtilâf yoktur.
Ramazan orucuna gelince, eşinin iznini alruddan kadın oruç tutar. Çünkü vaktinde tutulması farz olan bir oruçtur. Diğer taraftan Ramazan'da kocası da oruçlu olduğu için beşeri hak ve ihtiyacının gölgelenmesi söz konusu değildir. Belirli günlerde tutulması adanan adak oruç da Ramazan orucu hükmündedir. Çünkü o oruç günlüdür, vaktinde tutulması gerekir. [175]

54- Bir Kavme Misafirliğe Giden Kişi Onların İzni Olmadan Oruç Tutamaz, Babı

1763) Âtşe (Radtyaüâhü an/râ/dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adam bir kavme misafirliğe gittiği zaman, ancak onların izniyle
oruç tutabilir.»"
Not: Bu hadîsi Tirmizî de rivayet etmiştir. Tİrmizİ'nin senedi notta gösterilmiştir. Tirmizî : Bu hadîs münkerdir. Bunu Hişâm'dan herhangi bir sıkanın rivayet ettiğini bilemiyoruz. Musa bin Dâvûd, Ebû Bekir el-Medinî'den, o da Hişam'-dan rivayet etmiştir. Bu Ebû Bekir, hadis ehli yanında zayıftır, demiştir. [176]

İzahı

Notta belirtildiği gibi T i r m i z İ de bu hadîsi başka bir se-nedle rivayet etmiştir.
Tuhfe yazan şöyle der: Misafirliğe giden kişi, ev sahibinden izin almadan nafile oruç tutamaz. Buradaki yasaklama tenzihen mekruh-luk içindir. Lv sahibinin gönlünü almak iç'.n oruç iznini almak gereklidir. Ebü't-Tayyib ise yasaklama hikmetini şöyle aç:k-lar : Misafir oruç tuttuğu takdirde ev halkına sıkıntı vermiş olabilir. Çünkü oruçlu için yemek hazırlamaya Önem vermek gerekir. îftar ve sahur yemeğini tam vaktinde hazırlama külfeti doğar. Fakat misafir oruç tutmazsa ev halkının yediği yemekten yiyer ve mezkûr sıkıntılar söz konusu olmaz. Bir de şu var: Misafirin ev sahibine itaat etmesi misafirliğin âdâb ve usulündendir. Ev sahibine muhalefet edince, âdaba aykırı hareket etmiş olur. [177]

55- Şükür Eden Oruçsuz, Sabreden Nafile Oruçlu Gibidir Diyen Hakkındaki Bâb

1764) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'c\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şükür eden oruçsuz, sabreden nafile oruçlu mevkiindedir.»"

1765) Peygamber (Şaliallahü Aleyhi ve Sellcm)'h\ ashabından Sinan bin Senne el-Eslemî (Radıyallâhü anh)'<\z\\ rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setİcyt) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şükreden oruçsuz*. sabreden nafile oruçlunun sevabının misil vardır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı sahih olup ricali mevsuk zâtlardır, îbn-i Mâceh yanında Sinan bin Senne (R.A.)'m bundan başka hadisi yoktur. Müellifin süneni müstesna. Kütüb-i Sitte de Sinan (R.A.)'m hiç bir hadisi yoktur. [178]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini A h m e d , Tirmizi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Zevâid türünden olan Sinan (Radıyallâhü anh)'in* hadisini A h m e d de rivayet etmiştir.
Sindi: Yâni nafile oruç tutmayıp gıdasını alan ve gücünü Allah'a itaat yolunda harcayan mümin, açlığa ve susuzluğa tahammül ederek nafile oruç tutan gibidir. Çünkü ikisi de insan oğlunun yaratılış gayesi olan Allah Teâlâ'ya itaat, yolundadırlar. İkinci hadîsin zahirine göre ikisinin sevabı aynıdır. Lâkin maksat şu olabilir : Sabreden oruçlu sevap kazandığı gibi itaat ve İbâdete güçlü olarak yönelmek maksadı ile nafile oruç tutmayan da sevap kazanır, demiştir.
Cftmiü's-Sagîr Sârini el-Azizi de: Gazali demiş ki: Sabır ile şükürden hangisinin efdal olduğu hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bâzılarına göre şükür, sabırdan efdaldır. Bâzıları bunun aksini söylemiştir. Bâzılarına göre sabır ile şükür fazilet bakımından eşittir, demiştir[179]

56- Kadir Gecesi (Nin Hangi Gece Olduğu) Hakkındaki Bâb

1766) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü t/«/f>'den; Şöyle demiştir: Bir yıl (Kadir gecesini aramak için) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Ramazan'ın ortasındaki on gece (gündüzleri ile beraber) îtikaf ettik. Resûlullah (Yirminci günün sabahı itikâf yerinden çıkarak bize) :
«(Uykuda) bana Kadir gecesi (nin tüm alâmetleri) gösterildi. Sonra unutturuldu. Sizler Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde arayınız.» buyurdu." [180]

İzahı

Buhârî, Müslim, Mâlik, Ebû Dftvûd ve Ne-sal de bunu rivayet etmişlerdir.
Parentez içindeki ifadeler diğer rivayetlerden istifâde edilerek ilâve edilmiştir.
Kadir kelimesi çeşitli mânâlara gelir. Bunlardan birisi kıymet ve şereftir. Bu gecede yapılan ibâdetlerin sevabı bir aylık ibâdetin sevabından üstün olduğu için bu geceye "Kadiı" ismi verilmiştir. Veya bu gece ibâdet işliyen mü'min, üstün kıymet ve şeref kazandığı için geceye bu isim verilmiştir.
Kadir kelimesinin ikinci mânâsı takdir ve tâyin etmektir. Geceye bu ismin verilmesinin sebebi şudur : Bu geceden itibaren bir yıla kadar olan zamanda insanların karşılaşacağı Ölüm, rızık gibi tüm olaylar Allah tarafından ilgili meleklere bildirilir. Ve her meleğe, yapacağı iş için emir verilir.
Sözü muteber olan tüm âlimler Kadir gecesinin varlığın? ve kıyamete kadar her yıl tekrarlandığına icmâ' etmişlerdir.
El-Menhel yazarının müteaddit-hadislere dayanarak verdiği bilgiye göre Kadir gecesinin şu alâmetleri vardır :
1- Kadir gecesinin sabahı güneş doğarken bembeyaz ve göz kamaştırmayacak tarzda pâk ve bir leğen şeklinde görülür. Sebebi de o gece sabaha kadar çok sayıda melek yere iner ve göklere çıkarlar. Meleklerin izdihamı dolayısıyla güneşin şiddetli ışığı âdeta gölgelenmiş gibi olur.
2- Kadir gecesi çok sakin olur. Ne fazla soğuk ne de fazla sıcak olur.
3- Kadir gecesinde sabaha kadar yıldız kayması görülmez.
4- Herşey o gece secde eder. T a b e r î' nin bir cemaattan rivayet ettiğine göre o gece ağaçlar secde edercesine yere eğilir ve doğrulur.
Müslim'in Ebû Said iRadıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kadir gecesini aramak üzere R a m a z a n ' in ilk on günü itikâf etmiş, sonra ikinci on günü itikâf etmiş, daha sonra :
"Kadir gecesinin Ramazan'ın son on gününde olduğu bana söylendi. Bu son on günde itikâf etmek isteyenlere itikâfa girsinler." buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itikâfa girdiler.
Hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüyasında Kadir gecesinin hangi gece olduğunu ve alâmetlerini görmüş, sonra hangi gece olduğu Allah tarafından unutturulmuştur. Unutturulma sebebini Bu h â r İ' nin rivayet ettiği bir hadîste Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh) şöyle anlatmıştır:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kadir gecesinin hangi gece olduğunu bize haber vermek için çıktı da iki müslüman adamın kavga ettiğini gördü ve,
«Ben Kadir gecesini size haber vermek için çıktım da fatan ve falan adam kavga etti. Bunun

üzerine Kadir gecesi (bildirilmesi) kaldırıldı. Kaldırılmasının sizin için daha hayırlı olduğu umulur. Artık siz o geceyi Ramazan'ın 29, 27 ve 25'nci gecelerinde arayınız.» buyurdu.
Kadir gecesinin tâyin edilmemesinin hikmeti şu olabilir : Mü'-miraler o geceyi tanısaydılar yalnız o geceyi ihya etmekle yetinip diğer gecelerin ihyasını bırakabilirlerdi.
Hadîs, Kadir gecesinin, Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde aranmasını emretmiştir.
Kadir gecesinin. Ramazan'm hangi gecesinde olduğuna dâir değişik rivayetler vardır. 17, 21, 23, 25, 27, 29 gecelerine âit rivayetler olduğu gibi, 22, 24 ve 26. gecelerine âit rivayetler de vardır. El-Menhel yazarının dediği gibi bâzı âlimler bu rivayetlerin sayısını 44'e çıkarmışlardır. En kuvvetli rivayet, 27'nci geceye âit olan rivayettir. [181]

57- Ramazan Ayının Son On Gününün Fazileti Hakkındaki Bâb

1767) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'ûnn: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın son on gününde ibâdetler hususunda başka zaman göstermediği ciddî bir çalışma (ve üstün gayreti) gösterirdi."
1768) Aîşe (Radıyallâhü anhây&vm\ Şöyle demiştir:
Ramazan'in son on günü girince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli e m) gecesini ihya eder, (ibâdet hususunda) ciddi bir çalışmaya girer ve aile fertlerini (ibâdet için) uyandırırdı." [182]

İzahı

ilk hadisi Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
ikinci hadisi Tirmizi hâriç Kütüb-İ Sitte sahipleri ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
Hadisler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kadir gecesini aramak için veya fazla ibâdet etmek için Ramazan'in son on günü ciddî bir çalışmaya girdiğine ve başka zaman göstermediği gayreti gösterdiğine delâlet ediyorlar
El-Menhel yazarı ikinci hadisin açıklaması bahsinde şöyle der.
"Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) R a m a z a n'm son on gününde gecenin çoğunu ibâdetle geçirirdi. Çünkü gece namazı bahsinde rivayet edilen bir hadîste «Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir geceyi sabaha kadar ibâdetle geçirmemiştir.»" demiştir.
Nevevî de: Âişe (Radıyallâhü nnhâl'nin "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceyi ihya ederdi" sözünün mânâsı; gecenin tamamını namaz ve şâir ibâdetle geçirirdi, demektir. Arka-daşlarımızın, gecenin tamamını ibâdetle geçirmenin mekruhluğuna dâir sözüne gelince; Bu sözün mânâsı; Yıl boyunca böyle yapmaktır. Arkadaşlarımız, bir iki gece veya on geceyi sabaha kadar ibâdetle geçirmenin mekruh olduğunu söylememişlerdir. Bunun içindir ki, her iki bayram gecesinin tamamını ve başka geceleri ibâdetle ihya etmenin müstehablıgı üzerinde ittifak etmişlerdir, demiştir.
Mi'zer: Belden aşağı giyilen elbiseye denilir. Bunun diğer bir is mi de 'İzâr'dır. Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu on gün girdiği zaman izârını sıktığı bildiriliyor. Bu cümle şâir zamanlardaki âdetinden fazla ibâdet hususunda ciddi çalışmasından kinayedir. Veya hanımlarından uzak kalmasından kinayedir. Hat tabî' nin dediği gibi mezkûr iki anlamdan kinaye olabilir Bu nun yanında cümlenin hakiki mânâsı da kastedilmiş olabilir.
Hadîsin "aile efradım da uyandırırdı." cümlesinden maksad; aile efradından gece ibâdetine kalkmaya gücü yeten aile fertlerini uyandırmaktır, Muhammed bin Nasr'ın Zeyneb bint-i Ümmü Seleme CRadıyallâhü anhâ) dan olan bir rivayetinde "güç yetmesi" kaydı vardır. [183]

58- İtikâf Hakkında Gelen Hadîsler Babı

İtikâf: Bu kelimenin sözlük mânâsı, br yerde kalmak, bir şeye bağlanmak ve ayrılmamaktır. Şer'i Şerifte ise ibâdete açık bulunan bir camide ibâdet maksadı ile kalmaktır. Kadınlar ise evlerinde namaza ayırdıkları odada itikâf ederler. Cemaatın girip çıktığı mescitlerde itikâf etmeleri mekruhtur
ttikâfın meşruluğu hususunda âlimler müttefiktirler. Fakat hüküm ve süresi hususunda ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazan bu ihtilâfı şöyle anlatır:
1- Hanefî âlimlerine göre itikâf vacip, Sünnet-i Müekkede ve müstehap olmak üzere üç kısma ayrılır.

a) îti kafa girmeyi adayan için itikâf etmek vâcibtir. Adak iti kaf "Allah için şu kadar zaman itikâf etmeyi adadım" şeklinde mutlak yan bir şarta bağlı olmadan olabilir. Bir de "Allah falan adama şifâ verirse şu kadar süre itikâf edeceğim" şeklinde şarta bağlı olabi lir. Şart gerçekleşince itikâf vacip olur.
b) Ramazan ayının son on gününde itikâf etmek Sünneti Müekkededir.
c) Şâir zamanlarda itikâf etmek müstehabtır.
2- Şafiî ve Ahmed'e göre itikâf sünnettir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna devam etmiştir. A hm e d : İtikâfın sünnet oluşuna muhalif kalan kimseyi bilmiyorum, demiştir. Adak olan itikâf ise âlimlerin ittifakıyla vâcibtir.
3- Mâlik ve arkadaşlarına göre itikâf müstehabtır. M â -1 i k î mezhebindeki bir kavle göre sünnettir[184]

İtikâfın Asgarî Süresi

1- Hanefîler'e göre nafile itikâfm en az süresi bir saattir. Bir kavle göre bir gündür. Vacip olan itikâfm asgari süresi bir gündür.
2- Şafii ve arkadaşlarına göre itikâfm en az süresi bir lahzadır. Bir günden az olmaması müstehabtır. Ahmed'in meşhur kavli ve Dâvûd-i Zahiri' nin kavli de budur.
3- M â 1 i k' in meşhur kavline göre itikâfın en az süresi bir gündür. Zayıf bir kavle göre üç gündür Başka kaviller de vardır.

1769) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\en: Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her yıl (Ramazan ayında) on gün itikâf ederdi. Vefat edeceği yıl olunca (Ramazan ayında) yirmi gün itikâf etti ve her yıl (Ramazan ayınca Cebrail aleyhisss-lâm tarafından) O'na Kur'an bir defa arzedilirdi. Vefat edeceği yıl olunca O'na iki defa arzedildi."

1770) Übeyy bin Ka'b (Radıyollûhü anh)'(\en. Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (her yıl) Ramazan'ın son on günü itikâf ederdi. Bir yıl (Ramazan'da) sefere çıktı. Gelecek yıl olunca (Ramazan'da) yirmi gün itikâf etti." [185]

İzahı

Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri, Dârimi ve Beyhakî rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde Kur'an'm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sunuluşu ile ilgili kısım yoktur. Ancak bu kısım Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in vefatıyla ilgili bölümde 1621 nolu A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde de geçmiştir.
Hadîsteki: «Her yıl» ifâdesi yerine Müslim de: «Heı Ramazan'da» ifâdesi vardır.
Her yıl on gün itikâf ettiği halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son yıl yirmi gün itikâf etmesinin sebebi hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
Sebep şu olabilir: Cebrail (Aleyhisselâm) her yıl Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile bir defa Kur'an müzâkere ederdi. Son yıl iki defa müzâkere etti. Bu nedenle itikâf süresi de iki katına çıkarıldı. Sebebin şu olması da muhtemeldir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ömrünün sonuna ermek üzere olduğunu bilmişti. Ümmetine örnek olmak üzere ömrünün sonunda fazla hayır yapmak istedi. Ta ki ümmetide ömürlerinin sonuna doğru hayratım çoğaltarak ciddî çalışmayla en hayırlı durumda Allah'a kavuşsunlar.
İbnü'l-Arabi: Sebebin şu olması muhtemeldir: (1771 nolu hadîste anlatıldığı gibi) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in hanımlarının bir birine adetâ kıskanarak mescidde çadır kurdurup itikâfa girmeleri yüzünden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o yıl Ram azan1 m son on günündeki itikâfı terkederek o yıl bunun yerine Şevval ayında on gün itikâf etmişti. Ertesi yıl geçen yılın Ramazan itikAfım kaza etmek niyetiyle itikâfını on gün uzatmıştır, demiştir.
Bir başka ihtimal; 1770 nolu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yıl R a m a z a n' da yolculuk ettiği için itikâf etmemişti. Buna karşılık ertesi yıl yirmi gün itikâf etti.
Übeyy- (Radıyallâhü anh)"in hadisini Ebû Dâvûd, Ne-sal ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i de bunun benzerini E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Ebû D â v û d' un rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf etmediği yıl "yola çıktığı" ifâdesi yoktur.
El-Menhel yazan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ertesi yıl yirmi gece itikâf etmesi ile

ilgili olarak şöyle der:
"Yâni on günlük itikâf, bir yıl önce yapılmayan itikâfa karşılık ve on günlüğü de o yılki itikâf olarak yapılmıştır. Bu duruma göre itikâf, ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vâcibti ya da çok önemli bir sünnetti.
Bu hadisten anlaşılıyor ki; belirli günler itikâfı âdet edinmiş bir kimse o İtikâfı zamanında yapma imkânını bulamadığı takdirde oznı kaza edebilir.
îtikâfa giren kişi, niyet ettiği süreyi doldurmadan itikâfa ara verdiği takdirde bâzı âlimlere göre itikâfını kaza etmesi gerekir. Onların delili, (1771 nolu) hadîstir. Hanefi ve Mâliki mez heblerinin kavli de budur.
Bâzı âlimler de: O itikâf adak gibi vâcib nevinden olmayıp sünnet bir itikâf ise kaza etmesi gerekmez, demişlerdir. Şafii' nin kavli de budur. Şafiî: Yapmaya mecbur olmadığın her hangi bir ibâdete başladıktan sonra yarıda bırakırsan bilâhere kaza etmen vacip değildir. Bundan hac ve umre müstesnadır, demiştir. [186]

59- İtikâfa Başlıyan Ve İtîkâfı Kaza Etmek Hakkında Gelen Hadîs Babı

1771) Âişe (Radıyallâkü anhâ)'dan; Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâf etmek İstediği zaman sabah namazını kılar, sonra itikâf etmek istediği (Mesciddeki yere) giderdi. (Bir yıl) Ramazanın son on günü İtikâf etmek istedi. Emir buyurdu. Kendisi için (Mescid içinde) bir çadır kuruldu. Sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) bir çadır getirilmesini emretti. Ona da bir çadır kuruldu. Hafsa (Radıyallâhü anhâ) da bir çadırın getirilmesini emretti. Onun için de bir çadır kuruldu. Zeyneb (Radıyallâhü anhâ), Âişe İle Hafsa (Radıyallâhü anhümâVnm çadırlarını görünce O da bir çadırın kurulmasını emretti. Onun için de kuruldu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu görünce (muhterem üç hanımına hitaben) :
«Siz hayır ve takva mı istiyorsunuz?» buyurdu. Ve (O yıl) Ramazan" da itikâf etmedi. Şevvâl'de on gün itikâf etti." [187]

İzahı

T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakİ de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf ettiği yere sabah namazından sonra girmeyi itiyad hâline getirdiğine delâlet eder.
Bir gün veya daha fazla sürece itikâf etmek isteyenin itikâf edeceği yere ne zaman gireceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
Evzâî, Sevri ve Leys bin Sa'd'a göre sabah namazından sonra itikâf yerine girilir.
Dört mezheb imamlarının dâhil olduğu bir cemaata göre güneşin gurubundan biraz önce itikâf yerine girilir. Bunların delili B u -h â r î' nin rivayet ettiği Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) in :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Ramazan ayının) aşr-ı evsat (yâni ortasındaki on gece) m d a itikâf ederdi. (Bir defasında) yirmi birinci gece olunca, ki bu geceyi izleyen sabah itikattan çıkardı. O gece buyurdu ki i
«Benimle beraber itikâf ta olanlar son on günde itikâf etsinler.» mealindeki hadisidir. Bu grubtaki âlimler: Hadîste "Aşr" kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime "On gece" anlamını ifâde eder. "Aşret" kelimesi olsaydı "on gün" mânâsını ifâde edecekti. Nitekim Allah Teâlâ:
= «Zilhicce'nin on gecesine andolsun."[188] buyurmuştur Yâni gece sayısını belirten kelime "Aşr" olarak Kur'an'da kulla-nıin../tır. Aşr-i ahirin ilk gecesi yirmi birinci gecesidir.
Bu grubtaki âlimler bu bâbtaki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)nın hadisine şöyle cevap verirler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) akşama doğru itikâf niyetiyle mescide girmiş, gece tenha olduğu için geceyi orada geçirmiş ve sabah namazından sonra kendisi için nıescid içinde kurulan çadıra girmiştir.
Bu hadise başka cevaplar da verilmiştir. [189]

İtiraftan Çıkma Vakti

l- Ebû Hani f e ve Şafii'ye göre bayram akşamı yâni Ram azan'm son günü güneş battıktan sonra itikâftan çıkılır.
2- M â 1 i k ' e göre ise bu şekil yapmak caiz olmakla beraber, müstehab olan şekil bayram namazından sonra itikâftan çıkmadır. [190]

İtirafın Kaza Edilmesi

Hadis, itikâfa başlayan bir kimsenin bir maslahat için itikâfını yarıda bırakmasının câizliğine delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfını tamamlamadan çıkmıştır.
Yarıda bırakılan itikâfın kaza edilip edilmiyeceği hususunda ihtilâf vardır:
Mâlike göre kaza edilmesi gerekir. İster adak olan itikâf olsun, ister sünnet olan itikâf olsun. Ramazan' daki itikâf olsun. Başka aylardaki itikâf olsun. Hüküm budur.
Diğer üç mezheb imamlarına göre eğer girilen itikâf vacip bir itikâf ise kazası gerekir, değilse gerekmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâfını yanda kesen eşlerine, kaza etmelerini emretmemiştir. Kendisinin o yıl S e v v â 1 ayında itikâf etmesine gelince, o itikâf kendisine vâcib olduğu için değildir. Bir ibâdet yapmak istediği zaman onu tamamlamak iştiyakından dolayıdır. Ramazan'da yapmadığı itikâfı Ş e v v â 1' de nafile olarak kaza etmiştir. Kaza etmeye mecbur olduğu için yapmamıştır. Nitekim bir gün meşguliyeti dolayısıyla kaçırdığı öğlenin son sünnetini ikindi namazından sonra kaza etmiştir.
Buhar i' nin rivayetinde Â iş e (Radıyallâhü anhâVnın itikâf için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den müsaade aldıktan sonra kendi itikâfı için Mescid'de çadır kurdurduğu belirtilmiştir. H af s a (Radıyallâhüanhâî'nınkinin de böyle olduğu Ne-s a i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Fakat efendimizin diğer hanımı Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nın müsaade aldığına dâir bir kayda rastlamadım.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hanımlarının üçünün çadırlarım görünce: «(Bununla siz hanımlar!) hayır ve takva mı istiyorsunuz?» buyurmuştur. Yâni hayır ve takva istemi-yorsunuz.
Ebû Davud'un rivayetinde : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hem kendi çadırını hem de (muhterem) eşlerinin çadırlarını yıktırdığı belirtilmiştir.
Hanımların çadırlarını şu sebeple yıktırmış olması muhtemeldir: Hanımları, O'na düşkünlükleri dolayısıyla bir kıskançlık duygusuyla itikâf yarışma koyulmaları endişesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de belirmiş olabilir, veya Mescid-i Nebevi içinde çadırların çokluğu cemata izdiham ve sıkıntı veriyordu.
Hanımların itikâflarını yarıda kesmelerine gönüllerinin yatışması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi çadırını yıktırmış olması muhtemeldir. [191]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. İtikâfa girme zamanı sabah namazından sonradır. Bu husus için yukarıda gerekli izah verildi.
2. İbâdet ihtiyacı için mescidde çadır kurmak caizdir.
3. Kadınlar mescidde itikâf edebilirler.
4. Kadın, kocasının izniyle bile itikâfa başlamış iken kocası ona mâni olabilir ve yarıda bıraktırabilir. Cumhur'un kavli budur. M â -1 i k ' e göre izin veren koca mâni olamaz.
5. îtikâfa başlayan kimse bir yarar düşüncesiyle itikâfını yanda bırakabilir.
6. itikâf kaza edilebilir. Bu husus yukarda izah edildi. [192]

60- Bir Gün Veya Bir Gece İtikâf Etmek Hakkındaki Bâb

1772) Ömer bin el-Hattâb (Radtyaliâkü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Üzerinde, câhiliyyet (zamanın) da nezretmiş olduğu bir gecelik itikâf borcu vardı. (Bu durumu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuş ve Peygamber, itikâf (borcunun) ifâsını O'na emretmiştir." [193]

İzahı

Buhar i. Müslim ve Ebû Dâvûd da bunu rivayet etmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh)ın Mescid-i Haramda itikâf etmeyi adadığı B u b â r i' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Bir kimse kâfir iken dinimizce meşru sayılan bir şey adayıp sonra müslüman olursa, o adağı ifa etmesinin gerekliliği bu hadîsten anlaşılıyor.
H a t t â b ı : Bu hadis, kâfir bir kimsenin yemin ettikten sonra müslünıanlığı kabul eder ve sonra o yemini bozarsa, yemin kefaretini ödemesinin gerekliliğine delâlet eder. Şafii böyle

hükmetmiştir. Ebü Hanife, onun arkadaşları ve Mâlik demişler ki : Kefaret gerekmez. Çünkü Müslümanlığa girmekle küfür zamanında i$lenmiş olan tüm günahlar bağışlanır, demiştir.
Bu hadîs, Ömer (Radıyallâhü anh)'ın boynundaki itikâf borcunun bir gecelik olduğuna delâlet eder. Buhâri ve Müslim' deki rivayet de böyledir. Ebü Dâvûd'un rivayetinde ise "Bir gün veya bir gece" ifâdesi vardır. M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde "Bir gün" ifâdesi bulunur.
Ibn-i Hibbân, bu rivayetlerin arasını şöyle bulmuştur : Ömer (Radıyallâhü anh) bir gün ve bir gece itikâf etmeyi nezret-nıiştiı. Artık bütün rivayetler buna göre yorumlanır. Yâni bir gece-duıı maksad gündüzü ile beraber bir gecedir. Keza bir günden maksat gecö ve gündüzün ikisidir.
Müellifimiz, galiba bu değişik rivayetleri dikkate aldığı için bâb'ın başlığında "Bir gün veya bir gece" demiştir. [194]

61- 'Mutekîf (Îtikâfta Olan) Mescidin Belirli Bir Yerinde Devamlı Durur Babı

1775) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'6an: Şöyle demiştir: Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'ın son on gecesi itikâf ederdi.
(Râvi) Nâfi' demiştir ki: Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü an-hümâî Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in itikâf ettiği (Mes-ciddeki yeri bana gösterdi."

1774) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaliâkü ankümâydan. Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itikâf edeceği zaman Onun yaygısı (Mescid'deki) tevbe sütununun arkasına atılırdı veya yatağı oraya koyulurdu."
Not : Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve ricali sıka zatlardır. [195]

İzahı

Müslim, Ebü Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescidi Nebevi'nin belirli bir yerinde itikâf ettiğine delâlet eder. Zevâid türünden olan ikinci hadis de o belirli yerin tevbe sütununun arkasında olduğunu bildirir.
Beyhaki de ikinci hadîsi rivayet etmiştir. Ordaki rivayette: ilâvesi vardır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevbe sütununun kıble yönüne düşen tarafında itikâf eder ve sütuna dayanırdı.
Hadis, Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidde itikâf ettiğinin delilidir. O'nun mescidden başka bir yerde itikâf ettiği sabit olmamıştır. Bu nedenle âlimler itikâfm mescidde yapılmasını şart koşmuşlardır. Ancak itikâfın yapılabileceği mescid nev'i hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1- Ebû Hanife, Ahmed ve Ebü Sevr'e göre itikâf, cemaatla namaz kılınan mescidlerde edilir. Cemaat olmayan mescidlerde edilemez. Çünkü namazı cemaatla kılmak A h m e d ' e göre vacip, Ebû Hanife'ye göre Sünnet-i Müekkededir. Cemâat olmayan mescidde itikâf eden kimse, namaz vakitlerinde oradan çıkıp başka camilere giderse, Onun iki de bir itikâf yerinden çıkması itikâf amacına ters düşer. Bulunduğu mescidde namazını cemaatsız kılarsa vacip veya Sünnet-i Müekkede olan cemâati ter-ketmiş olur.
Ebû Yûsuf tan gelen bir rivayete göre vacip itikâfın hükmü budur. Fakat vacip olmayan itikâf mescidde ve başka yerde de edilebilir.
2- Şâfiîler'e göre itikâf yalnız mescidlerde yapılır. Beş vakit cemaatla namaz kılınan cami ve mescidlerde itikâf etmek ef-daldır.
3- Mâlike göre itikâf halka açık olan her mescid'de yapılabilir. Evlerde ibâdete tahsis edilen odada olmaz.
Yukardaki izah erkekler hakkındadır. Kadınlara gelince, Ebû H a n i f e ' ye göre mescidlerde itikâf edebilirler. Fakat kendi evlerinde ibâdete ayırdıkları odada itikâf etmeleri efdaldır.
Diğer üç mezhep imamına göre kadınlar evlerindeki ibâdet odasında itikâf edemezler. Mescidlerde edebilirler.
Kadının mescidde itikâf etmesinde bir fitne tehlikesi varsa itikâf etmesi âlimlerin ittifakıyla caiz değildir. [196]

62- Mesciddekî Çadırda İtikâf Etmek Babı

1775) Kbix Saîrl-î Hurin (RadtyaUâhü ank)\\tv\\ Şöyle demiştir :
ResûlulJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Mescid'de keçeden mamul) bir Türk çadırında itikâf etti. Çadırın kapı yerinde bir hasır parçası vardı. Ebû Saîd demiştir ki: Resûlullah bu hasırı eliyle

aldı ve çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını çadırdan dışarı çıkardı ve (Mescidde bulunan) cemaata hitap etti." [197]

İzahı

Müslim bu hadisi uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) daha önceki cümlelerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in R a m a-z a n ' in ilk on gecesi itikâf ettiğini rivayet etmiştir. Ve ikinci on gece itikâfından sonra Mesciddeki cemaata yaptığı hitabede şöyle buyurduğunu belirtmiştir:
«Ben şu (Kadir) gecesini arayarak ilk on gece itikâf ettim. Sonra ikinci on gece itikâf ettim. Sonra bana gelindi ve Kadir gecesinin son on gecede olduğu bana söylendi. Artık (Bu on gece) itikâf etm^k isteyenler itikâf etsinler.» Cemâat da O'nunla beraber itikâf ettiler. Buyurdu ki; «Bana Kadir gecesi tek gecede gösterildi.» [198]

63- 'Mutekif (İtikâf Eden) Hastayı Ziyaret Eder Ve Cenazelere Katılır' Hakkındaki Bâb

1776) Aişe (R adı yalla hu ankâyâan; Şöyle demiştir:
Ben (Mescid'de itikâfta iken) odamda hasta bulunduğu hâlde (kaza-ı) hacet için girerdim de hastanın hâlini sadece yanından geçerek sorardım. Aişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (ev halkı ile beraber) itikâfta oldukları zaman odasına yalnız (kaza-ı hacet) için girerdi."

1777) Enes bin Mâlik (Radtyallâkü a»*;'den rivayet edildiğine göre: Resülullah (SaUaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Mutekif, cenazeyi takip eder ve hastayı ziyaret eder.-
Not : Zevâid'de şöyle söylenmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerden Abdülhalık, Anbese ve el-Heyyaç zayıftırlar. Ayrıca bu hadis, kendisinden daha kuvvetli olan :
«Peygamber <S.A.V.) itikâfta İken odasına ancak (kaza-i) hacet için girerdi.»
mealindeki < 1776 nolu> hadise ters dusmus durumdadır. [199]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ>'nm. hadîsini Müslim, E b û Dâvûd, Tirmizi ve Mâlik'de rivayet etmişlerdir. Ancak oralardaki rivayetlerde Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nın kendi durumunu belirten hadîsin baş kısmına rastlamadım.
Hadîsin baş kısmından çıkarılan sonuç: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın yalnız dışarı çıkma ihtiyacım-defetmek için Mescid'den odasına geçtiği, başka ihtiyaçlar için odasına girmediği, kendisi itikâfta iken odasında bir hastanın bulunduğu, hastayı normal ziyaret etmediği ve ancak mezkûr ihtiyacı için odasına girdiği zaman hastanın yanından geçerken hâlini sorduğudur.
Ebü Dâvûd'un Âişe (Radıyallâhü anhft)'dan rivayet ettiği bir hadiste Âişe {Radıyallâhü anhâ) :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İtikâfta İken hastanın yanından geçerken hâlini sorardı. Fakat onun yanında durmaydı." demiştir.
Ebü Davud'un başka bir rivayetinde Âişe (Hadıyal-lâhü anhâ) :
"Mutekifin hastayı ziyaret etmemesi, cenazeye katılmaması, bir kadına şehvetle dokunmaması, onunla cinsel münâsebette bulunmaması, dışarı çıkma ihtiyacı hâriç başka bir ihtiyaç için mescidden dışarı çıkmaması sünnet (Peygamber'in yolun) dandır." demiştir.
Hulâsa bütün bu rivayetlerden çıkan sonuç şudur ki:
Mutekif hasta ziyaretine çıkamaz. Ancak abdest bozmak ihtiyacı için dışarı çıkarken bir hastanın yanından geçtiği zaman onun yanında durmadan hâlini sorabilir. Mutekif abdest bozmak ihtiyacı için dışarı çıkabilir. Mutekif cenazeyi takip etmek için de çıkamaz.
Mutekifin cenazeyi takip edebileceği ve hastayı ziyaret edebileceği Enes (Radıyallâhü anhl'ın hadîsinin zahirinden anlaşılıyor ise de notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. Sonra kuvvetli hadîslere muarızdır. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) nın yukardaki hadisi ve Müslim, Tirmizi ile Ebû Davud'un rivayet ettikleri benzeri hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest bozmak ihtiyacından başka hiç bir maksatla odasına girmediği bildirilmiştir. [200]

Mutekifin Hasta Ziyareti Ve Cenaze Takibi Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1. Hanefi âlimleri: Vacip, sünnet ve müstehab itikâflar arasında fark vardır. Vacip ve sünnet itikâflara başlamış olan bir kimse. Cuma ve Bayram namazlarını kılmak gibi şer'î bir mazeret ve-ya abdest bozmak, necaseti gidermek, boy abdesti almak "e a bel es t yenilemek gibi tabiî bir özür olmadan ne gece ne de gündüz itikâf yerinden mescidin dışına çıkamaz, çıkması haramdır. Bir de mescidin yıkılması, bir zâlimin cebren onu çıkarması ve can veya mal emniyetinin olmaması gibi zaruretler karşısında çıkabilir.
Yukarda anlatılan şer'î, tabii veya zarurî mazeretler dolayısıyla itikâf yerinden dışarı çıkan bir kimsenin itikâfı bozulmaz. Ve çıkması caizdir.
Vacip veya sünnet itikâfa başlayan kimse, hasta ziyareti, cenazeyi teşyi', sel veya yangında hayatî tehlikede olanı kurtarmak niyeti ile itikâf yerinden dışarı çıkarsa itikâfı bozulur. Fakat günah işlemiş olmaz.
Müstehab itikâf ise bunun belirli bir süresi yoktur. İtikaf niyetini getirerek mescide giren kimse orada kaldığı sürece itikâfta sayılır. Mescidden çıkınca itikâfı sona ermiş oîur, demişlerdir.
2. Şâf i i ler : Adak itikâf ile adak olmayan itikâfı ayırarak adak itikâfa başlayan kimse, yemek ve abdest bozmak zaruri ihtiyaçlar hâriç başka maksat ve ihtiyaçlar için çıkamaz. Şu halde hasta ziyaretine ve cenaze uğurlamaya çıkamaz. Ancak cenazenin teçhiz ve tekfini için hizmet edecek başka kimse yoksa çıkar. Mezkûr zarurî ihtiyaçları görmek için dışarıya çıkmış iken bir hastanın yanından geçtiği zaman orada beklememek kaydı ile hastanın hâlini sorabilir.
Adak olmayan itikâfa giren kimse ise hasta ziyareti gibi maksatlarla çıkabilir, demişlerdir.
3. M â 1 i k ' e göre mutekif, hasta ziyaretine, cenazeyi uğurlamaya veya cenaze namazını kılmaya çıkamaz Çıkarsa itikâfı bozulur.
Mutekif, babası veya annesi veyahut ikisi hastalandığı zaman çıkabilir ve itikâfı bozulmuş olur. Fpkat günah işlemiş olmaz. Çünkü çıkmazsa baba ve anasının hakkına riâyet etmemiş sayılır.
Babası ve anası beraber öldükleri takdirde onların cenazesine katılmak için mezkûr kavle göre çıkamaz. Fakat bunlardan birisi ölürse onun cenazesine çıkar. Çünkü çıkmazsa hayatta kalan babasını veya anasını incitmiş olur.
Zühri, Atâ', Urve ve Mücâhid de böyle hükmetmişlerdir.
4. Hanbelîler'e göre itikâf, vacip nev'inden ise ne hasta ziyaretine, ne cenaze uğurlamaya ne de başka maksatla çıkamaz. Ancak itikâfı nezr edeıken mezkûr işler için çıkmayı şart koşmuş ise çıkabilir.
Vacip olmayan itikâfta ise çıkabilir. Fakat çıkmaması daha iyidir.
Vacip olan itikâfta iker abdest bozmak gibi zarurî ihtiyaçlar için çıktığında bir hastanın yanından geçerken orada durmamak şartı ile hâlini sorabilir. [201]

64- Mutekif, Başını Yıkar Ve Saçını Tarar' Hakkında Gelen Hadis Babı

1778) Aişe (Radtyallâhii anhâ)Vtan : Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) itikâfta iken (hücremin kapısından) başını bana yaklaştırırdı. Ben de hücrem içinde ve ha-yızh iken O da mescid içinde olduğu halde (bana yaklaştırdığı) başını yıkardım, saçını da tarardım." [202]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed ve Beyhakî bunu bir birine yakın sözlerle rivayet etmişlerdir. [203]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Mutekif mescidden ayrılmamalıdır.
2. Mûtekifin vücûdunun bir kısmı mescidin dışına çıksa zarar vermez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeJlem) Mescid-i Nebevi'yeye açılan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hücresinin kapısının yanında durup mübarek başını kapıdan hücreye doğru uzatmıştır. 3.
Mûtekif başını yıkar, saçlarını tarar ve bu işleri başkasına gördürebilir.
El-Menhel yazarı: Tıraş olmak, koltuk altı kıllarını yolmak, tırnak kesmek ve bedeni temizlemek hükmü de budur, demiştir.
H a t t a b î : Hayız hâlindeki kadının bedeninin temiz olduğu ve bir eve girmemek için yemin

eden bir kimsenin, vücûdu dışarıda olduğu halde yalnız başını o eve sokmakla yeminini bozmuş olmadığı bu hadîsten anlaşılır, demiştir. [204]

65- Mutekifi Mescid İçinde Eşî Ziyaret Eder' Babı

1779) Peygamber (SaltaUakü Aieyki ve Sellem)' in zevcesi Safiyebint-i Huyey (Radtyallâfiü onAdJ dan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayının son on gecesinde Mescidi Nebevide itikâfta iken kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeİlemJ'i ziyaret etmek üzere yanına gelmiş ve yanında yatsıdan sonra bir saat kadar konuştuktan sonra evine dönmek üzere ayağa kalkmış. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) de Onu evine geçirmek için Onunla beraber kalkmış. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radıyallâhü an-hât'nın odasının yanındaki Mescid kapısının yanına ulaştığı zaman Ensar'dan iki adam onların yanından geçmişler ve Resûlullah (Sal tallahü Aleyhi ve Sellem) *e selâm verdikten sonra hızlı geçmişler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Hızlı gitmeyiniz. Demin yürüdüğünüz gibi yürüyün. Yanımdaki kadın (zevcem) Safiyye bint-i Huyey'dir.» buyurmuş. Adamlar:
Yâ Resûlallah! Biz Allah'ı (Resulünün uygunsuz bir harekette bulunmasından) tenzih ederiz, dediler. Ve Peygamber'in yanındaki kadının kimliğini açıklamak ihtiyacını duyması onlara ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah (Salfalahü Aleyhi ve Seltem) :
«Şeytan, Âdem oğlun (un vücûdun) dan kanın dolaştığı her yerde dolaşır. Ben (temiz kalplerinize) şeytanın (kötü) bir şüphe atmasından korktum.» buyurdu. [205]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Nesai, Ah-med ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir.
Buradaki rivayetin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hanımlarından yalnız Safiyye (Radıyallâhü an-hâ) O'nun ziyaretine gitmiştir. FakaL Buhâri' nin bir rivayetine göre:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in zevceleri O'nun yanında idiler. Kalkıp gittiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye (Radıyallâhü anhâ) 'ya :
«Acele etme ben seni göt üreyim- buyurdu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarının odaları Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde idi. Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtildiği gibi Safiyye (Radıyallâhü anhât'nın evi Ü s â m e bin Zeyd (Radıyallâhü anh)'ın evinin olduğu yerde idi. Bunun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onu evine geçirmek istemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S a f i y y e (Radıyal-lâhü anhâKyı geçirirken yanlarından geçen iki zâtın Ü s e y d bin Hudayr ve Abbas bin Bişr olduğu söylenmiştir.
«Şeytan, Âdem oğlun (un vücûdun) dan kanın dolaştığı her yerde dolaşır.» fıkrası ile ilgili olarak el-Menhel yazarı şöyle der:
Bâzıları bu fıkrayı zahirine göre mânâlandırarak: Allah Teâlâ Şeytana bu gücü vermiştir, derler.
Bu ifâde benzetme anlamına yorumlanabilir. Yâni kan insandan ayrılmadığı gibi Şeytan dk insanı saptırmak için dâima didinip vesvese verdiği için sanki ondan hiç ayrılmaz.
Hadîsin «Ben (temiz) kalplerinize şeytanın (kötü) bir şüphe...»
cümlesinin mânâsı şudur: Yâni Ben sizin kötü bir şey düşündüğünüzü sanmadım. Lâkin sizi helake götürecek bir kanaati kalbinize şeytanın vesvese etmesinden korktum.
Hulâsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların kötü bir zan sahibi olduklarını söylemek istememiştir. Çünkü onların sadık mü'min olduklarını biliyordu. Fakat şeytanın onların kalplerine bir vesvese sokmasından korkmuştur. Çünkü onlar, şeytanın vesvesesinden emin kılınmış değillerdi. Böyle bir vesvese onları kötü bir zanna sürükleseydi helak olurlardı. Bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları uyarmış ve onlardan sonra gelecek mü'-m inlere eğitici bir ders vermiştir: Nitekim H â k i m ' in rivayetine göre Şafii, îbn-i Uyeyne' nin meclisinde oturuyordu. îbn-i Uyeyne, Şafiî'ye bu hadîsi sorunca Şafii şöyle cevap vermiştir:
Eğer o iki zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) itham et-seydiler, küfre giderlerdi. Onların kalblerine şeytan henüz bu tehlikeli vesveseyi sokmadan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasihat için onları uyarmıştır. [206]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Mûtkif, ziyaretçisi ile konuşabilir ve onu uğurlayabilir.
2. Kadın, itikâfta olan eşini gece ziyaret edebilir ve onunla yalnız kalâlfflîr
3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine müşfik davranıp onları günahlardan ve tehlikeli şeylerden korumuştur.
4. Kötü zanlara meydan vermemek, aydınlatıcı bilgi vermek meşrudur.
İbn-i Dakîkü'1-îyd: Bilhassa âlimler ve örnek durumunda olan zâtlar bu hususta çok dikkatli olmalıdır. Haklarında kötü zanlara yol açabilecek durumlardan sakınmalıdırlar. Çünkü böyle bir töhmet altında kaldıkları takdirde onların bilgisinden halk istifade edemez, demiştir.
H a t t a b î : Bu hadis, S a f i y y e (Radıyatlâhü anhâ)'yı evine geçirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mes-cidden çıktığına delâlet ediyor. Ve bir vacibin ifâsı için mûtekif Mes-cidden çıktığı zaman onun itikâfı bozulmaz, diyen âlimler için bir delildir, demiştir. [207]

66- Müstehaza [208] Kadın İtikâf Eder' Babı

Safİyye (R.A.)'mn Hâl Tercemesi
Safiyye bint-i Hüyey b. Ahtab (R.A.) Beni Nadir kabilesinin en büyük hanedanından ve Harun <A.S.)'ın neslinden bir hanımdır. Bu kabilenin büyüklerinden Sellâm b. Mişkem'in nikâh-ı altında iken boşanmış ve Kinâne b. Ebi'l-Hukeyk İle evlenmiş ve Hayber savaşı esnasında yeni gelin olmuştu. Buranın yahûdllerinden iken meydana gelen Hayber savaşı dolayısıyla esir alınmış ve Peygamber (S.A.V.) tarafından Dihye (R.A.)'a ihsan buyurulmuş iken bu köklü ve seçkin hanımın Dih-ye"ye verilmesi dedikoduya yol açmasın diye ganimet olarak Peygamber (S.A.V.)'e ayrılması uygun görülmüş. Sonra da Efendimizle evlenme şerefine mazhar olmuştur.
Hulâsamın 492. sahtfesinde bildirildiğine göre bir kaç hadisi vardır. Buhârİ ve Müslim Onun bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Kendisinden Ali bin Huseyn ve tshak bin Abdillah bin el-Haris rivayet etmişlerdir. Vakidi'nin dadiğine göre hicretin 50. yılı Muâviye (R.A.Vın hilâfeti devrinde vefat etmiştir. Bâzılarının dsdigina göre Ali (R.A.)*ın halifeliği devrinde hicretin 35. yılı vefat etmiştir.

1780) Âişe (Radıyallâhü anhâ>Vlan; Şöy!e demiştir:
Bir defa Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in zevcelerinden birisi Onunla beraber itikâf etti ve (hayız günlerinden başka günlerdeki bu itikâfı esnasında akan kanında) kırmızılık ve sarılık görürdü. Bazen (kanının akmasından dolayı) altına leğen koyardı." [209]

İzahı

Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesai ve Beyhakî de bunu rivayet etmişlerdir.
Müstehâza iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itikâf eden zevcesinin Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) olduğu Saîd bin Mansûr'un Hâlid el-Hazzâ aracılığı ile I k r i m e' den yaptığı bir rivayette bildirilmiştir.
Bilindiği gibi kadın aybaşı âdeti veya lohusalık kanını gördüğü sürece ibâdet edemez. Bu sürelerin dışında kadından kim akması hâline istihâza hâli denir. Kadın bu durumda iken ibâdetini yapar.
Hadis, müstehâza kadının itikâf etmesinin ve mescidde durmasının câizliğine delâlet eder. Ancak mescidi kirletmekten emin olmak şarttır.
Hadîs, istihâza hâlinde iken itikâf eden hanımın gördüğü kanın renginin beyaz, kırmızı bazen de sarı olduğunu ifâde eder. Yâni kan az aktığı zaman san ve çok aktığı zaman kırmızı idi. [210]

67- İtikâfın Sevabının Babı

1781) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mutekif hakkında şöyle buyurdu, demiştir :
İtikâf (veya mutekif) günahları hapseder (= engeller) ve tüm iyilikleri işleyen gibi Ona iyilikler yazılır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. 'Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Ferkad bin Yâkup es-Sabahi el-Basrî el-Hâik zayıftır.'
Sindi de, Yahya bin Said'in Parkad es-Sabahi hakkında konuştuğunun ve halkın ondan rivayette

bulunduğunun Tirmizi'nin sünenindeki Hac kitabının sonunda bildirildiğini söylemiştir. [211]

İzahı

Zevâid türünden olan ve Bey haki tarafından da rivayet edilen bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak Sindi şöyle der;cümlesindeki zamir itikâfa râci olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyledir:
«İtikâf günahlara mâni olur. İtikâf süresince günah işlenmez.»
Eğer maksat itikâfın yalnız itikâf süresince değil de bu süreden sonra da günah işlemeye m4ni olması ise bu da mümkündür. Çünkü makbul bir itikâf sayesinde Allah Teâlâ'nın itikâf sahibini günahlardan koruması mümkündür.
Mezkûr zamirin mûtekife râci olması da mümkündür. Bu takdirde cümlesinin mânâsı şöyle olur:
«Mutekif günahlara mâni olur, onları nefsinden defeder.»
İlk ihtimal daha kuvvetlidir.
Hadîsin ikinci cümlesine göre itikâf edip bu esnada günah işlemekten kendisini tutan bir mümin tüm iyilikleri işlemiş gibi sevap kazanır. Bu cümleden gaye itikâfa teşviktir. [212]

68- Ramazan Ve Kurban Bayramının İki Gecesini İhya Eden Hakkındaki Bâb

1782) Ebû Ümâme (Radtyallâkü ankyâtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim sevabını Allah'tan umarak (ve sırf O'nun rızası için) Ramazan ve Kurban bayramının iki gecesini ibâdetle ihya ederse kalb-lerin öldüğü gün Onun kalbi ölmiyecektir.-"

Not: Râvi Bakiyye tedlis ettiği için bu hadisin senedinin zayıf olduğu Zevâid*. de bildirilmiştir. [213]

İzahı

Zevâıd türünden olan bu hadisin açıklaması bahsinde Sindi: Hadis'in zahirine göre iki bayram gecesinin tamamını ibâdetle geçirenler, mezkûr mükâfata kavuşurlar. Bu iki gecenin tamamım değil de bir kısmını teheccüdie yâni gece ibadetiyle geçirenlerin de bu mükâfata kavuşmaları umulur. Kalbler çok günah işlemekle ölürler. Bayram gecelerini ihya edenlerin kalbleri ise ölmez, demiştir.
Câmiü's-Sağîr şerhi e 1 - A -ı i z i bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
E 1 - A 1 k a m i: "Kalbler öldüğü gün O'nun kalbi Ölmiyecektir." cümlesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bâzılarına göre bundan maksad bu geceleri ihya edenlerin kalbleri dünya sevgisine boğulmaz. Çünkü gönülleri dünya sevgisine boğulanlar ölü sayılırlar. Nitekim (Aleyhi. s-Selâm) Efendimiz; -Şu ölülerin yanma gitmeyiniz.» buyurmuş. Kendisine bunların kimler olduğu sorulunca (Gönülleri dünya sevgisine boğulmuş) zenginler.» buyurmuştur.
Bâzılarına göre cümleden maksad bu iki geceyi ihya edenlerin akıbetlerinin hayır olacağıdır. Yâni İmanla öleceklerdir. Çünkü:
«Kâfir iken hidâyete erdirdiğimiz kimse[214] âyetinde kâfire ölü denmiştir.
Hadisteki mükâfat bu gecelerin çoğunu ibâdetle geçirmek suretiyle de hâsıl olur. Hattâ İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhVdan rivayet edildiğine göre bu gecelerin yatsı ve sabah namazlarını cemaatla kılanlar da bu mükâfatı kazanırlar, demiştir.
Câmiüs-Sagir haşiyesinde e 1 - H a f n î de : "Hadîs, bu geceleri ibâdetle ihya edenlerin kıyamet günü kurtuluşa erenlerden olacaklarından kinayedir. Yâni kalblerin helak olacakları kıyamet günü bu geceleri ihya edenlerin kalbleri helak olmıyacaktır. Hadis, bunların îmanla öleceklerinden de kinaye olabilir, demiştir.
Hadisteki bayram gecelerinden maksad, Ramazan ayının son gününü bayrama bağlıyan gece ve Arefe gününü Kurban bayramına bağlıyan gecedir. [215]

---

[1] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/517

[2] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/518

[3] Hâl tercemesi 714 rıolu hadis bahsinde geçmiştir.

[4] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/518-521

[5] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/521-522

[6] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/52-523

[7] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/523-524

[8] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/524-525

[9] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/525-529

[10] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/529

[11] Hilâlin görüldüğü söylentisi halk arasında dolaştığı, fakat sübûta ermediği İçin Ramazan'dan mı Şa'ban'dan mı diye şüphe edildiği ve Sa'banın 29'uncu gününü takip eden güne «Şek günü» denilir.

[12] El-Absî, el-Kufî, büyük ve sıka bir tabiî'dir. Ali, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ab-bâs ve Ammâr bin Yâsir (R.A.)'den rivayet etmiştir. Râvileri Eyyüb es-Sahtiyâni, Ebû Vâil, el-Müstevrid bin el-Ahnef ve başkalarıdır. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (el-Menhel : cild 5, sahife 317)

[13] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/529-530

[14] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/530-531

[15] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/531-532

[16] EI-Kâsım bin Abdirrahman mevlâ beni Ümeyye Ebû Abdirrahman ed-Dı-mışkl tabiîdir. Sahâbilerden yalnız Ebû Ümâme (R.A.)'den hadîs işittiği ve başka sahâbllerden işitmediği söylenmiştir. Râvileri Sevr bin Yezîd ve Muâviye bin Salih'tir, îbn-i Muin, el-îcli ve Tirmizî Onu sıka saymışlardır. Yakûb bin Şeybe : El-K&sım'm rivayetini zayıf sayanlar vardır, demiştir. İbn-i Sa'd : Hicretin 112. yılı vefat etmiş, demiştir. Ebû Dâvûd, TIrmizi, Nesaî ve tbn-İ Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. Buh&rî de Târih'te almıştır. (Hulasa : 312)

[17] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/532-533

[18] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/533

[19] Rebia bin el-Gaz veya bin Amr yahut bin ei-Hars el-Cürsi ed-Dımışki fi-kıhçıdır. Âişe (R.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet etmiş, kendisinden de Hâlid bin Ma'dân ve Atiyye bin Kays rivayet etmişlerdir. Dârekutni Onu sıka saymıştır, îbn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 74. yıh Bâhıt karışıklığı günü katledilmiştir. Dört Sünen sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. {Hulâsa : 116)

[20] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/534

[21] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/534-536

[22] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/536

[23] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/536-537

[24] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/537-538

[25] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/538-539

[26] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/539-540

[27] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/540-541

[28] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/542-543

[29] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/543-544

[30] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/544

[31] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/545-546

[32] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/546-549

[33] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/549-550

[34] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/550-551

[35] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/551-552

[36] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/552

[37] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/552-553

[38] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/554

[39] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/555

[40] Hamza bin Amr bin Umeyr Ebû Salih, büyük bir sahâbidir. Eşlemi kabilesine mensubtur. Peygamber (A.S.)'den, Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Muhammed, Hanzala bin Ali, Süleyman bin Yesâr, Ebû Seleme ve başkaları rivayet etmişlerdir. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ta'liklerinde Buhâri. Onun rivayetlerini almışlardır. Hicretin 91. yılı vefat etmiştir.

[41] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/555-556

[42] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/556-557

[43] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/557

[44] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/558

[45] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/558-560

[46] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/560

[47] Bu zât. Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi olan Enes (R.A.) değildir.

[48] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/561

[49] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/562-563

[50] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/563

[51] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/564

[52] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/564-565

[53] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/565-566

[54] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/566-567

[55] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/567-568

[56] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/568-571

[57] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/572

[58] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/572-573

[59] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/573-574

[60] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/574

[61] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/574-575

[62] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/575-576

[63] Fadâle (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Padâle bin Ubeyd el-Ensâri el-Evsî Ebû Muhammed, Uhud savaşında ve biatü'r-Rıdvân'da hazır bulunmuş ve Dımışk kadılığını yapmıştır. Elli hadisi, vardır. Müslim Onun İki hadisini rivayet etmiştir. Buhârî el-Edebü'1-Müired'de ve dört sünen sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. Râvileri Abdurrahman bin Muhayriz ile Muhammed bin Ka'b'dır. El-Medâinî'nin dediğine göre hicretin elli üçüncü yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 308)

[64] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/576-577

[65] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/577--579

[66] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/579-580

[67] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/580-581

[68] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/581

[69] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/582-583

[70] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/583-585

[71] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/585-586

[72] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/586

[73] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/586-588

[74] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/588

[75] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/588-589

[76] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/589

[77] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/590

[78] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/590

[79] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/590-591

[80] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/592

[81] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/592-593

[82] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/593

[83] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/593-594

[84] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/595

[85] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/595-596

[86] Bakara : 187

[87] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/596-597

[88] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/597-598

[89] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/598-599

[90] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/599

[91] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/600

[92] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/600

[93] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/601

[94] Bakara sûresi âyet : 187

[95] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/601-603

[96] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/603-604

[97] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/604-605

[98] Bakara 187

[99] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/605-608

[100] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/608-609

[101] Abdullah bin eş-Şıhhîr bin Avf el-Hureyşî Muâviye bin Ka"b bin Rabİa bin Amir bin Sa'saa. Basra'lı sahâbidir. Rivayet ettiği bir kaç hadîsi vardır. Müslim Onun bir hadisini, dört sünen sahipleri Onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Râvileri ise, oğullan Mutarrif, Hâni' ve Yezîd'dir. (Hulâsa : 201)

[102] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/609-610

[103] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/610-611

[104] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/611

[105] Katâde bin Melhân el-Kaysî el-Cerîrî el-Basrl, Peygamber (S.A.V.)'den bu hadîsi rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdü'l-Melik ve Yezîd bin Abdülah el-Şıhhîr rivayet etmişlerdir, tbn-i Şâhin'in Süleymân-ı Teymİ tarikiyle Hibbân bin Umeyr'den rivayet ettiğine göre Peygamber (S.A.V.) Katâde'nin yüzüne mübarek elini sürmüş, sonra Katâde çok yaşlanmış, yüzü hâriç vücûdunun her tarafı çürümüş gibi olmuştu. Vefat edeceği zaman ben Onun yanındaydım. Bir kadın oradan geçti. Kadmı aynada görür gibi Katâde'nin yüzünde gördüm.
Ebû Dâvûd, Nesaî ve İbn-i Mâceh Onun hadîsini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel Clld: 10, Sah, 211)

[106] En'âm : 160

[107] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/612-614

[108] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/614

[109] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/615

[110] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/616

[111] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/616-617

[112] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/617-618

[113] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/618-619

[114] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/619-620

[115] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/620-621

[116] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/621-622

[117] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/622

[118] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/623-624

[119] Hacca giderken Mîkat'ta Umre niyetiyle ihrama giren ve Mekke'ye varıp umresini tamamlayıp ihramdan çıkan ve bayrama yakın hac ihramına girenin yaptığı bu işe temettü' denilir.

[120] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/624

[121] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/625

[122] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/626

[123] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/626-627

[124] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/627

[125] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/627-628

[126] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/628-629

[127] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/629-630

[128] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/630-631

[129] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/632-633

[130] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/633-634

[131] Kurban bayramından bir Önceki güne «Arefe Günü» denilir.

[132] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/634

[133] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/635

[134] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/636-637

[135] Âşüre Muharrem ayının onuncu günüdür.

[136] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/637-639

[137] En'am : 90

[138] Muhpmmed bin Sayfî bin Sehl el-Hatmî, sahibidir. Râvisi Şabî'dir. Ne-sai ve îbn-i Mâceh Onun hadîsini rivayet etmişlerdi '.iulâsa : 342)

[139] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/639-641

[140] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/641-642

[141] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/642-643

[142] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/643

[143] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/643

[144] Rebia bin el-öaz veya bin Amr yûhut bin el-Hars el-Cürsî ed-Dımışki Fıküıçıdıı Ai^e ıR.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.i'den rivayet etmiştir. Kendisinden do Hâlid bin Ma'dân ve Atiyye bin Kays rivayet etmişlerdir. Dârekutni onu sıka saymıştır. Dürt sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. lbn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 74'ncü yılı Râhıt karışıklığı günü katledilmiştir ıHulâsa : 1161

[145] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/643-644

[146] Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 4/645-646

[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/5-6

[148] El-Menhel : Cild 10. Sah. 181

[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/6-7

[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/8

[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/8-9

[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/9-10

[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/10

[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/10-11

[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/11

[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/12

[157] Ümmü Ümâre, Ensar'dan Habib bin Zeyd'in büyük annesidir. Ve Abdullah bin Zeyd'in annesidir. Adının Neslbe binti KaT> bin Amr el-Ensariyye olduğu söylenir. Meşhur bir sahabidir. (TuhfetÜ'l-Ahvezl: C : 2, Shf. 67)

[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/12-13

[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/13

[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/13-14

[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/14-15

[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/15

[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/15-17

[164] Mü'min: 60

[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/17-18

[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/18-19

[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/19

[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/20

[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/20-21

[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/21-22

[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/23-24

[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/24

[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/25

[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/25-26

[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/26

[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/26-27

[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/27

[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/27-28

[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/28-29

[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/29

[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/29-31

[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/31-32

[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/32-33

[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/33-34

[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/34-35

[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/35-36

[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/36-37

[188] El-Fecr: 2

[189] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/37-38

[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/38

[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/38-39

[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/39

[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/40

[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/40-41

[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/41-42

[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/42-43

[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/43

[198] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/43
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/44
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/45
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/46-47
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/47
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/47
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/47-48
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/48-49
[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/49-50
[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/50-51
[208] Müstahaza, hayız ve lohusalık süreleri dışındaki zamanlarda kan gören kadına denir. Bu kan bir hastalık kanı sayıldığı için ibâdete mâni sayılmaz.
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/51-52
[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/52
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/52-53
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/53
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/53-54
[214] En'âm : 122
[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/54-55

8 - ZEKAT KİTABI

Zekât: Bu kelime Arap dilinde temizleme, bereketlenme ve çoğalma mânâlarına gelir. Şer-i Şerifte Allah Teâlâ'nın hakkı olarak belirli mallardan çıkarılan miktara denir. Bu miktara zekât denmiştir Çünkü muhtaçların hakkı olarak maldan çıkarılmakla mal temizlenmiş olur. Zekât malı temizlediği gibi sahibini de cimrilik ve günahlar pisliğinden temizler ve malı bereketlendirir.
Şer-i Şerifteki zekât şöyle de ta'rif edilebilir: Zekât malın belirli bir miktarını müstahaklara temlik etmektir.
Zekât; Kitab, sünnet ve icmâ' ile sabit olan bir farzdır. Bunu inkâr etmek küfürdür. Fıtır sadakasından sonra hicretin ikinci yılı farz kılınmıştır. Bir kavle göre Mekke'de farz kılınmış ve Meri i n e ' de ayrıntılı olarak beyan edilmiştir. Çünkü zekât* a ftit* bâzı âyetler M e k k e' de inmiştir.
Zekâtın meşru kılınmasında bir çok hikmetler vardır. Bunların bir kıt,nıı şunlardır :
Zekât, sahibini günahların ve cimriliğin pisliklerinden temizler, muhtaçlara bir iyilik ve şefkat vesilesidir. Sahibinin derecelerin yükseltir. Dünya malına karşı duyulan aşırı ihttrası kırar. Zenginler için imtihandır. Fakirlerin gönüllerini hoş eder. Bunlarla zenginler arasında köprü görevini yapar. Onları birbiriyle kenetler. Sevgi ve saygı duygularını kuvvetlendirir.
Zekât deve, sığır, koyun, keçi, altın, gümüş, hububat, meyveler ve ticaret mallarına düşer. [1]

1- Zekâtın Farziyeti Babı

1783) İbn-i Abbâs (Radıyaliâhü anhümo)'âan: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radryallâhü anh)'ı Yemen'e (vali olarak) gönderdi. (Gönderirken) ona şöyle buyurdu :
«Şüphesiz sen ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilâh olmadığı ve benim Allah'ın resulü olduğum şe-hâdetine davet et. Eğer onlar bu davet için (sana) İtaat ederlerse Allah'ın her gün ve gecede beş (vakit) namazı onlar üzerine farz kıldığını onlara bildir. Eğer onlar bunun İçin (sana) itaat ederlerse Allah'ın onların malında sadaka (zekât) ı onlara farz kıldığını bildir. Bu sadaka onların zenginlerinden alınır ve fakirlerine verilir. Eğer onlar bunun için (sana) itaat ederlerse sen onların mallarının seçkinlerinden sakın (zekât için en üstün kalitesini seçme). Mazlumun bedduasından sakın. Çünkü o beddüâ ile Allah arasında hiç bir perde yoktur.»" [2]

İzahı

Buharı, Müslim, Tirmizî, Ahmed ve Dâ-rekutnl de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyaliâhü anh)'ı Y e m e n' e hicretin 10. yılı Veda haccmdan önce göndermişti. Zayıf bir kavle göre hicretin 9. yılı T e b ü k savaşı dönüşü göndermişti. B u h â r i savaşlar bölümünün sonunda ilk kavli zikretmiştir. V a k i d î ise 2. kavli zikretmiştir. 3. bir kavle göre hicretin 8. yılı göndermişti.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyaliâhü anh)'ı gönderirken ehl-i kitap bir kavme gideceğini belirtmiştir. Bundan maksat Muâz (Radıyaliâhü anh)'ın yapılan tavsiyeye azami dikkat ve önem vermesini sağlamaktır. Ehl-i kitap putlara tapanlar gibi câhil olmadıkları için onların kültür seviyesine göre temas etmesinin gerekliliğini belirtmektir. Y e m e n' de ehl-i kitap olmayanlar da vardı. Elh-i Kitabın irşadı daha dikkatli davranmayı gerektirdiği için yalnız onlar anılmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) Muâz (Badıyallâ-hü anhî'ın Yemen halkını önce kelime-i şehâdete davet etmesini emretmiştir. Çünkü dinin temeli şehâdet. kelimeleridir. Bunlar olmadan hiç bir amel geçerli değildir.
Cumhur bu hadîsi delil göstererek müslümanlığa girebilmek için şehâdet kelimelerinden yalnız birisini söylemenin kâfi olmadığını ve her iki kelimeyi söylemenin şart olduğunu söylemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yemenliler* in şehâdet kelimelerini söylemek hususunda yapılan çağrıya itaat ettikleri takdirde günde beş vakit namazın farziyetini bildirmeyi ve buna da itaat ettikleri takdirde onlara zekâtın farziyetini tebliğ etmeyi emretmiştir.
Bu hadis kâfirlerin namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimler için delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muâz (Radıyaliâhü anhJ'a onlara evvelâ yalnız îman etmelerini emretmesini buyurmuştur. Ve iman ettikleri takdirde namaz ve zekât farziyetini bildirmesini istemiştir.
El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der:

Tüm kâfirlerin iman etmekle mükellef olmaları hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Kâfirlerin namaz, zekât ve oruç gibi ibadetlerin farziyetine ve şeriatın diğer hükümlerinin doğruluğuna inanmadıkları için âhiret günü cezalandırılacağı hususunda da ihtilâf yoktur. Ancak onların dünyada da ibâdetlerle vesâir dinî vecibelerle mükellef olup olmadıkları ve bu yükümlülüğün gereğini yapmadıkları için de ayrıca azap görüp görmiyecekleri hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki ;
Hanefi, Şafii ve Hanbeli âlimlere göre kâfirler küfür azabından ayrı olarak ibâdetleri ve diğer dini vecîbeleri yerine getirmedikleri için azap görmezler.
M â 1 i k 11 e r' le Iraklı âlimlere göre kâfirler küfür azâ-bmı görecekleri gibi ibâdetleri yapmadıkları ve haramları işledikleri için de ayrıca azap göreceklerdir.
M u â z (Radiyallâhü anh)'ın onların zekâtını alırken mallarının içinden en iyisini seçmemesi için PeygambertSallallahüAleyhi ve Sellem) emir ve ikaz buyurmuştur. Çünkü zekât fakirlere yardım için meşru kılınmıştır. Zenginlerin malından zekât çıkarılırken en üstün kısmı alındığı takdirde kalan malın maddî değerinin düşmesi gibi uygun olmayan bir durum doğabilir. Fakat mal sahibi malının en iyi kısmını gönül hoşluğuyla zekâta ayırabilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâ-hü anh)'ın mazlumun bedduasından sakınmasını emretmiştir. Yâni; zulüm etme, hakkın olmayan bir şey alma; kimseye zarar verme ki, senin aleyhinde du£ «tmesin. Çünkü bir kimse zulme uğramış iken yaptığı duâ hızla kabul olunur.
Mazlumun bedduası ile Allah arasında hiç bir perdenin olmayışından maksat o duanın hızla Allah tarafından kabul buyurulmasıdır. O duâ reddedilmez, engellenmez. Sahibinin günahkâr oluşu duasının geri çevrilmesine sebep olmaz. Nitekim Ahmed'in Ebû Hüre y r e (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyuruluyor:
«Mazlum günahkâr olsa bile bedduası makbuldür. Onun günahı onun boynundadır.- [3]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Islâmiyetin temel taşı şehâdet kelimeleridir.
2. Her gün ve gecede 5 namaz farzdır. Hadîs, vitir ve bayram namazlarının farz olmadığına delâlet eder. Bu hususta icmâ vardır. Bu namazların vacip olduğuna hükmeden âlimlerin başka delilleri I vardır.
3. Zekât farz bir ibâdettir.
4. Devlet başkanı bizzat veya yetkili kılacağı bir kimse eliyle zekâtı teslim alır.
5. Zekât müslümanların fakirlerine dağıtılır.
6. Devlet adamları Allah'tan korkmalı ve zulümden sakınmalıdır.
7. Zekât memurları malların en iyisini seçemezler.
8. Mazlumun bedduası makbuldür[4]

2- Zekât Vermekten İmtina Etmek Hakkında Gelen Hadisler Babı

1784) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâhü ank)'deu rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem) :
«Zekâtını ödemeyen herkesin (zekâta tâbi) malı kıyamet günü kendisi (ni tâzib etmek) için erkek bir kel yılan şekline konularak boynunun gerdanlığı olur.» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Allah Teâlâ'nın kitabından bunu tasdik edici:
(Allah'ın, kereminden verdiği servette cimrilik edenler, sakın bu cimriliğin kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilâkis bu, onlar için serdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü onların boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. [5] âyetini okudu." [6]

İzahı

Nesai ve İbn-i Huzeyme de bunu rivayet etmişlerdir. Buhârİ, Müslim ve Nesai bunun mislini E b û H tire y r e (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım :
Şucâ i Erkek yılan demektir. Bâzılarına göre yılan demektir. Yâni erkek yılana denildiği gibi dişi yılana da denilir.
Akra: Bu kelimenin asıl mânâsı kel adamdır. Burada ise zehi-rinin çokluğu dolayısıyla başının

tüyleri dökülmüş olan yılan demektir. Bâzılarına göre burada kastedilen mânâ, zehirin çokluğundan başı beyazlanmış olan yılandır
Tatvîk = Giydirmek, boyuna bir şey dolamak, boyuna gerdanlık ve benzeri bir şey takmak gibi mânâlara gelir. Burada maksat yılanın gerdanlık ve halka gibi zekâtını vermeyen adamın boynuna sarılmalıdır.
Tavk : Gerdanlık, çenber ve halka mânâlarına gelir.
Hadis, zekâtı çıkarılmayan malın tamamının yılan şekline sokulacağına delâlet eder. Hadîste anılan âyetin zahirine göre ise malın zekât kısmı boyuna dolanır. Âyette kastedilen mânânın malın tamamının sahibinin boynuna sarılması olduğunu söylemek mümkündür.
Hadisteki IMal) tâbiri umumî olduğu için altın, gümüş, ticâret eşyası ve diğer zekât mallarına şâmildir.
Hadis, zekât vermemenin vahim sonucunu bildirir.

1785) Ebü Zerr (Radıyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Rc-sulullah {Sallallahü Aleyhi ve Settrm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Develeri, koyunları ile keçileri ve sığırları bulunup zekâtını vermeyen herkesin bu malları kıyamet günü en İri ve en semiz durumu ile gelerek sahibine boynuzlan ile vurur ve ayakları ile çiğnerler. (Sahibini vura vura ve çiğneye çiğneye geçen) hayvanların sonu geldikçe başı sahibine dönüp ona böylece musallat olur. Bu tâ-zib (mahşerde) Allah tarafından insanlar arasında hüküm verilinceye kadar devam eder.-"

1786) Ebû Hüreyre (Radtyallahü anh)'<\en rivayet edildiğine göre; Kesûlullah (Saltıllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Sahibi tarafından) zekât hakkı verilmeyen develer (kıyamet günü besili ve en kuvvetli hâli ile) gelerek sahibini tabanları İle çiğner, (zekâtı verilmeyen) sığırlar ve koyunlar ile keçiler de gelip sahibini tırnaklan ile çiğner ve boynuzları ile süser. (Zekâtı verilmeyen) kenz (ticâret eşyası, para, altın ve gümüş) de kel bir erkek yılan şekline sokulmuş olarak gelir ve kıyamet günü sahibine rastlar. Sahibi iki defa ondan kaçar. Sonra (tekrar) sahibinin önüne çıkar. Sahibi yine kaçarak: Senin ile aramızda (geçmiş) ne (olay) var (ki sen peşimi bırakmıyorsun) ? diye sorar. Yılan » Ben senin (zekatı ödenmeyen) kenzinim (= malınım). Ben senin kenzinim, der. Sahibi, eli-le kendini yılandan korumaya çalışır. Yılan onun elini kıtır kıtır yer.»" [7]

İzahı

Ebû Z e r r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r î . Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini Buhârİ de rivayet etmiştir. Müslim de bunun benzerini Câbir
Abdillah el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : îbil: Develerdir.
Ğanem : Koyunlar ve keçilerdir.
Bakar; Sığırlar nev'ine denir. Camus, inek ve öküz bunun kapsamına girer.
Kürün: Karn'ın çoğuludur. Boynuzlar demektir. Ahfâf: Huff'un çoğuludur. Huffı Devenin ayağıdır.
Azlaf i Zılf'ın çoğuludur. Sığır, koyun ve keçi gibi hayvanların çatal tırnağına denir.
Kenz: Hazine demektir. Burada zekâtı ödenmeyen mal mânâsına kullanılmıştır.
Hadisler, mezkûr malların zekâta tâbi olduğuna ve bunların zekâtını ödememenin ağır bir cezaya sebep olduğuna delâlet ederler. İlk hadîs, anılan cezanın mahşerde uygulanacağına ve insanların mahşerdeki hesapları bitip cennetlik veya cehennemlik olduklarına ,'lah Teâlâ hüküm buyuruııcaya kadar aralıksız devam edeceğine delâlet eder. Bu hadîs zekât ödemeyen kimsenin ebedi olarak tâzib edileceğine delâlet etmez. Ama zekâtın farziyetini inkâr ederek öde-mezse kâfir olur ve ebedî olarak azabta kalır. Çünkü zekât kitabının başında anlattığım gibi zekâtın farziyeti, Kitab, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Bu sebeple inkârı küfrü mucibtit[8]

3- Zekatı Ödenen Mal Kenz (= Biriktirilmiş Mal) Değildir

Kenz: Bu kelime Arap dilinde hazine, gömülü mal, biriktirilen mal anlamlarında kullanılır. Dinde ise zekâtı ödenmeyen mal demektir.
İslâmiyet'in ilk zamanlarında ve henüz zekât farz olmamış iken, mal biriktirme durumu çok çetin idi. İhtiyaç fazlası malın Allah yolunda ve sadaka olarak harcanması gerekiyordu.

Ey Resulüm! Mal sahipleri mallarının ne miktarını sadaka olarak vereceklerini sana sorarlar. Onlara de ki: İhtiyacınızdan fazlasını infak ediniz.[9] âyeti bu durumu hükme bağlamıştı. Zekât âyeti ininceye kadar bu âyet gereğin ce servet sahipleri ihtiyaçlarından artan miktarı Allah yolunda ve sadaka olarak dağıtmak zorunda idi. Bu durum cidden güçtür. Son ra zekât âyeti inince bu hüküm neshedildi.
Aşağıda geçecek Hâlid bin Eşlem (Radiyallâhü anhJ'uı hadîsinde anılan T e v b e sûresinin 34. âyetinde altın ve gümüşün 'Kenz' edilmesinden yâni biriktirilmesinden bahsedilmekte ve bunları biriktirip Allah yolunda harcanmayanların elim azaba çarptınla cakları bildirilmektedir. Bu âyetin zahirine bakanlar, bu âyeti yukar daki âyet gibi mânâlandırabilirler. Yâni ihtiyaç fazlası altın ve gümüş biriktirmenin 'Kenz' olduğu ve azabı mucip bir mal biriktirme sayıldığı sonucunu çıkarabilirler. Fakat âyetteki infak zekât mânâsına yorumlanınca, âyet altın ve gümüş biriktirip zekâtını çıkarma yanların elim azaba çarptırılacaklarını bildirmiş olur. Meşhur olan kavil, bu âyetin zekât vermeyenler hakkında olduğu yolundadır. Aşn ğıdaki hadisten de bu yorumu çıkarmak mümkündür.

1787) Ömer bin el-Ilattab'm mevlâsı Hâlid bin Eşlem[10] (Radıyof- ankjimyden; Şöyle demiştir :
Ben (bir gün) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber (Medîne dışına) çıkmıştık. Bir A'rabî- arkadan gelip Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya :
— Allah'ın; ..«i)
«Ve altın ve gümüşü kenz edip (= biriktirip) Allah yolunda har-camayanlar...» buyruğu(ndaki kenz ve mal biriktirmenin) mâhiyeti nedir? diye sordu. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) Ona:
— Altın ve gümüşü biriktirip de zekâtını vermeyenler için helak ve azab vardır. Zekât farz kılınmazdan önce ihtiyaç fazlası olup biriktirilen mal, kenz (azabı mucip bir biriktirme) sayılırdı. Zekât far-ziyeti emri indirilince Allah Teâlâ zekâtı malların temizleyicisi kıldı, diye cevap verdikten sonra dönüp şöyle dedi:
— Sayısını bilip zekâtını verdiğim ve Allah (Azze ve Celle)'nİn taâtile işlettiğim Uhud dağı kadar altınım olsa (bu yüzden) endişe duymam."
Not : Tirmizl bu hadisi rivayet ettikten sonra : Bu hadîs hasan garib'tir, demiştir. [11]

İzahı

Bu hadîsi, Buhârî, Tirmizî ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. Buhar i' nin rivayetinde; Sonra dönüp şöyle söyledi..." cümlesi ve onu takip eden ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in sözü yoktur.
Sindi bu hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der: îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) adama şunu söylemek istemiştir : Zekât farz olmadan önce bu âyetin zahiri ile amel edilirdi. İhtiyaçtan artan malları Allah yolunda harcamak gerekiyordu. Malları biriktirmek azabı mucip idi. Zekât farz edilince mezkûr âyeti zekâtı ödemeyenlere âit olarak yorumlamak gerekir. Âyetin mânâsı:
«Altın ve gümüş gibi mallan biriktirip zekâtını ödemeyenleri elim azab ile müjdele...» şeklinde olur.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in sözünden maksad budur, denilince hadîsten anlaşılan sonuç, zekâtın farziyetinden önce bu âyetin zahiri ile amel edildiği ve zekât farz edilince âyetin zahirî mânâsının neshedilmiş olmasıdır. Fakat meşhur olan durum, bu âyetin zekâtı ödemeyenler hakkında inmiş olmasıdır. Meşhur kavle göre olunca; âyet, zekâtın farziyetinden sonra inmiş olur. Ve âyetin zahirî mânâsı da zekâtını ödemeyenlere âit olmuş olur. Bir de şu var : Eğer ze- . kâtın farziyetinden önce bu âyetin indiği ve zekât âyeti ile mensuh olduğu söylenecek olursa artık nesihten sonra başka mânâya yorumlamak yoluna gidilmemesi gerekir. Bu itibarla îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı şu olabilir:
Ey A'rabî! Zekât farz olmadan önce bu âyetin zahirinden anladığın gibi mânâ verseydin isabet etmiş olurdun. Yâni ihtiyaçtan artan malı biriktirmenin azabı mûcib olduğu mânâsını çıkarabilirdin. Fakat zekât farz olunca ve bu âyet daha sonra inince artık anladığın mânâ doğru değildir. Çünkü Allah Teâlâ zekâtla malı temizletmiş ve azaba müstehak olmayı zekâtı ödemekten imtina etmeye bağlamıştır.
Kastalânî' nin nakline göre el-Bermavî: Âyetteki: fyjÂ&itj = "Ve o malı infak etmezler" cümlesi "vs o malın zekâtını vermezler" diye yorumlanırsa bu âyetin zekât âyeti ile mensuh olması söz konusu olmaz, demiştir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) son fırka ile şunu demek

istemiştir :
Benim Uhud dağı kadar altınım olsa, bunun hesabım bilip zekâtını çıkarırsam ve bu serveti Allah Teâlâ'nın rızasına uygun olarak kullanıp çalışmamda gayri meşru bir harekette bulunmazsam mal biriktirmiş sayılırım diye endişem olmaz. Yâni hak ve hukuka riâyet edildikten sonra servet sahibi olmak günah değildir. Azabı mucip olmaz

1788) Ebû Hürcyre (RadtyaUâhü anh)\\en rivayet edildiğine güre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Sen malının zekâtını verince, üzerindeki (malın hakkı) m ödemiş olursun,»" [12]

İzahı

T i r m i z î   ve   Hâkim   de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin mânâsı şudur: Zekâta tâbi malının gerekli zekâtını usûlüne uygun olarak verdiğin zaman malının vacip olan hakkını ödemiş olursun. O maldan zekâttan başka bir miktarını çıkarmaya mecbur değilsin.
Sindi: "Zekât maldan çıkarılması vacip olan bir hak olduğu gibi Fıtır sadakası ve aile fertlerinin lüzumlu nafakası da maldan çıkarılması gereken bir haktır. Bu durumda şöyle denilebilir: Hadîs-ten maksat, zekât verildiği zaman maldaki hakkın çoğunun ödenmiş olmasıdır.
Şöyle de söylemek mümkündür: Hadîsten maksat doğrudan doğruya mala yönelik hak zekâttır. Zekât verilince bu hak ödenmiş olur. Fıtır sadakası ve nafaka ile maldan doğan bir hak değildir. Bayrama kavuşmak ve akrabalık bağı gibi başka sebeplere dayalıdır. Şu halde malın sebep olduğu hak yalnız zekâttır
T i r m i z i bu hadisi rivayet ettikten sonra : 'Bu hadîs hasen -garibtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den müteaddit yollarla rivayet edildiğine göre; kendileri zekâtı anlatmış, bu arada bir adam:
Yâ Resülallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! Üzerimde zekâttan başka (maldan çıkarılması gereken) bir şey var mı? diye sormuş ve Efendimiz t
«Hayır. Ancak nafile sadaka vermen vardır »buyurmuştur.' demiştir, " der

1789) Katime hint-i Kays[13] (Radtyallâhü anhâ)*âm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Malda ' zekâttan başka hiç bir hak yoktur.»" [14]

İzahı

Fâtime (Radıyallâhü anhâl'nın bu hadisini T i r m i z i ve D â r i m i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin izahı bundan öncekinin izahı gibidir. Özeti şudur: Maldan doğan hak zekâttır. Fitre ve nafaka da maldan çıkarılması gereken bir hak ise de bunlar başka sebeplere dayanır. Yahut şöyle denilir: Mala âit hakkın çoğunluğunu zekât teşkil eder.
T i r m i z i' nin   rivâyetindeki metin ise şöyledir:
= «Şüphesiz malda zekâttan başka hak vardır.»
T i r m i z i bu hadisi zikrettikten sonra : Bu hadîsin merfû olarak rivayeti zayıftır. En sıhhatli,rivayet bunun Ş â ' b î' ye âit bir söz oluşudur, demiştir.
Tuhfe yazarı: "Zekâttan başka olan haklar, açlık tehlikesini geçirmekte olana yemek yedirmek, kanı haram olan bir canlıyı ölümden kurtarmak yolundaki harcama, esir düşmüş bir müslümanı kurtarmak gibi haklardır. Bunlar da vacip olan bir takım haklardır. Ancak bu haklar dış etkenlerden doğan haklardır. Zekât ise dıştan değil doğrudan doğruya maldan doğan haklardır. Bu fark olduğu için bu hadis ile «Malda zekâttan başka hiç bir hak yoktur» mealindeki hadis arasında bir çelişki olmaz. E 1 - M ü n â v i, Câmlü's-Sağir şerhinde böyle demiştir.
T ı y b i ve başkaları da zekâttan başka haklara 'su, ateş, ve tuzun' kimseden esirgenmemesi örneğini ve başka örnekleri zikretmişlerdir," demiştir. [15]

4- Gümüş Ve Altının Zekâtı(Nın Kaçta Kaç Olduğunun Beyânı) Babı

1790) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ben sizi at ve köle zekâtından kesinlikle afv ettim. Lâkin gümüşten öşürün dörtte birisini (zekât

olarak) veriniz. Her kırk dirhemden bîr dirhem (veriniz).»"

1791) (Abdullah) bin Ömer ve Âişe (Radtyallâkü anhümyden; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her yirmi dinardan ve bundan fazla meblâğdan yarım dinar ve kırk dinardan bir dinar (zekât) alırdı."
Not: Râvi İbrahim bin îsmâil zayıf olduğu için bunun isnadının zayıf oldufru Zevâid'de bildirilmiştir. [16]

İzahı

A 1 i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Ne-sai ve Tahavi.de rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivayeti daha uzun olup meali şöyledir: «Ben, at ve köle zekâtından (sizi) afv ettim. Gümüşün zekâlını her kırk dirhemden bir dirhem veriniz. Yüz doksan dirhemde (ze-kâttan) bir şey yoktur. Dirhemler iki yüze ulaşınca içinde beş dirhem (zekât) vardır.»
Hadisin, at ve köle zekâtı ile ilgili cümlesi bunların zekâta tâbi olmadığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini 15. bâbta gelecek olan 1812 ve 1813 nolu hadîslerin açıklaması bölümünde iri-şaallah anlatacağım.
Öşür: Bir şeyin onda biri, demektir. Rubu' i Bir şeyin dörtte biri, demektir.
Bub'u'1-Öşür: Öşürün rub'u demektir. Yâni onda birin dörtte biri, ki kırkta bir demektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîste gümüşün zekâtının kırkta bir olduğunu ve gümüşün zekâta tâbi bir mal olduğunu bildirmiştir.
Müellifin rivayeti kısa olup kırk dirhemden bir dirhem zekât vermenin gerekliliğine delâlet eder. Ancak dirhem sayısının ikiyüze ulaşması şarttır. Bu şart düşünülmüştür. Nitekim yukarıda mealini verdiğim Ebû Davud'un rivayetinde bu durum belirtilmiştir. N e s a i' nin rivayetinde de iki yüz dirhemden beş dirhemin verilmesi emredilmiştir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ile Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet olunan ikinci hadîs Zevâid türünden olup Dâre-k u t n i tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadis, yirmi dinar altından yarım dinar altın kırk dinar altından bir dinar altın zekât çıkarmanın gerekliliğine delâlet eder. Şu halde altını yirmi dinardan az olan bir kimse altının zekâtını çıkarmakla mükellef değildir. Cumhurun kavli de budur.
Bu hadisin isnadı zayıf ise de yukardaki cumhurun kavlini teyid eden başka hadisler vardır. Ebû Dâvûd, Ahmed ve B e y h a k i' nin A 1 i (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri mer-fu ve uzun bir hadiste ezcümle:
«Senin (altının) yirmi dinar oluncaya kadar onda senin üzerinde zekât yoktur. Senin yirmi dinarın olup da üzerinden bir yıl geçtiği zaman onda yarım dinar (zekât) vardır. Altının yirmi dinardan fazla olunca zekâtı bu hesaba göredir.»
Râvi demiştir ki bu son cümle Ali (Badıyallâhü anh)'ın sözü mü. yoksa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in sözü mü? bil e m i yeceğim.
El-Menhel yazarı bu hadisi te'yid eden başka hadisleri de rivayet
etmiştir
Müellifin rivâyetindeki bu hadisin zahirine göre dinar sayısı yirmi veya daha fazla olduğunda kırk dinar olmadıkça yarım dinar zekât verilir. Fakat bu mânâ mürad değildir. Yirmi dinardan yanm dinar verilir. Yirmi dinardan fazla olunca fazlalığın yirmiden biri zekât olur. Örneğin otuz dinân olan bir kimse bir dinarın dörtte üçünü zekât, verir. Şafii ve Hanefiler' den Ebû Yûsuf ile Muhammed'in kavli budur.
Ebû Hanife'ye göre yirmi miskalden sonra 4 miskalden az olan altın muaftır. Ve her dört miskal için kırkta bir hesabı ile zekât verilir. Örneğin 23 miskal altını olan bir kimse yarım miskal zekât verir Altını 24 miskal olunca 24 mıskalın kırkta birini verir. Altını 27 miskal olana kadar yine 24 miskaJın kırktan birini verir. Fa kal 28 miskal olunca bu kere 28 miskalin kırktan birisini verir...
Gümüşten de 200 dirhemden sonra her kırk dirhem için bir dirhem verir. Aradaki kesirler için bir şey vermez. Buna göre 240 dirhem gümüşü elan bir kimse 6 dirhem verir. Fakat 200, 210, 220, 230 veya 239 dirhemi alan kimse, beş dirhem verir. 240 dirhemden sonra 279 dirheme kadar 6 dirhem verir. Ebû Hanife' nin delili Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
*Kırk dirhemden az olanda zekât yoktur.» hadisidir.
İlk grubun delili ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in;
«Ve İki yüz dirhemden fazla olanın zekâtı bunun hesabına göredir.» hadisidir. [17]

Dirhem Ve Dînâh Nedir ?

Dirhem: Bu kelime Arap dilinde iki mânâda kullanılır: Birincisi gram gibi bir ağırlık ölçüsüdür. Diğer mânâsı belli bir gümüş paradır.
Dinar: Bu kelime Arap dilinde bir nevi altın paradır. Miskal mânâsına da kullanılır. Bu hadiste miskal manasına kullanılmıştır.
Miskal: Bu kelimenin Arap dilindeki sözlük mânâsı küçük olsun büyük olsun her türlü ağırlık ölçüsüdür. Şer-i Şerifte ise aşağıda anlatılacak belirli bir ağırlık ölçüsüdür.
Dirhem ı Bu kelime yukarda anlattığım gibi bir çeşit gümüş para ismi olarak kullanıldığı gibi bir ağırlık ölçüsü olarak da kullanılmıştır.
Müteaddit hadislerde ikiyüz dirhemin gümüşün nisabı olduğu ve bu kadar gümüşten beş dirhem zekâtın verilmesi emredildiği için, dirhemin asr-ı saadette malum olduğu anlaşılıyor. Çünkü eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhatabları tarafından bil in meşeydi, onlara açıklayacaktı. Onları meçhul bir miktarla baş başa bı-rakmıyacaktı.
El-Menhel yazarı "Zekâtın vacip olduğu mallar" babında ezcümle
şöyle der :
"Bu hadis (= Kitabımızdaki 1793 nolu Ebû Said-i Hud-r i (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi) kırk dirhem tutarındaki 'Okiyyo'-nin ve Dirhemin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muha-tablarının malumu olduğuna delâlet ediyor. Kadı Iyâz:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -Beş okiyye gümüşte zekât vardır. 200 dirhem (gümüş) den beş dirhem (gümüş) rekât vo-riniz- buyurduğu halde O'nun zamanında okiyye ve dirhemin meçhul olduğunu söylemek doğru bir şey olamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun sayısında zekât bulunduğunu bildiriyor. Aynı zamanda alışverişler ve nikâhlar bunlarla yapılıyor. Şu halde okiyye ve dirhem'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında meçhul olduğunu söylemek bâtıldır. Sıhhatli bir söz değildir. Bâzıları durumun böyle olduğunu, Abdülmelik bin M e r v a n' in hilâfeti zamanına kadar bu hâlin devam ettiğini, nihayet Halîfe' nin, âlimlerin muvafakat ve görüşlerini aldıktan sonra dirhemleri topladığını, bir dirhemin ağırlığının 6 denk'e tekabül ettiğini ve her on dirhemin yedi miskal tutarında olduğunu kararlaştırdığını söylemişler ise de bu söz tutarlı değildir.
Aslında Abdülmelik bin Mervân'ın yaptığı iş şudur: O'nun zamanına kadar, muamelelerde kullanılan dirhemler müslümanlar tarafından basılmış değildi. Standart bir durumu yoktu, iranlı' ların ve RumUr'ın küçüklü, büyüklü olarak bastıkları dirhemler vardı. Sikkesiz ve nakışsız dirhemler vardı. Küçük ve büyük ebadda gümüş paraları vardı. Y em e n dirhemi ve mağrip dirhemi vardı. Böylece çok çeşitli dirhemler tedavülde idi. Nihayet Halife Abdülmelik ve onun zamanındaki âlimler bu değişik dirhemleri toplayıp bunlar yerine İslâmi ve standart dirhem bastırmayı kararlaştırdılar. Artık basılan bu para piyasaya sürülmekle değişik yabancı dirhemlere ve gümüşten küçüklü büyüklü kesilmiş sikkesiz parçalara ihtiyaç kalmadı.
Şüphesiz, dirhemler o zaman malum idi. Eğer malum olmasaydı zekât, cezalar ve kul hakları nasıl dirheme ve okiyye'ye bağlanırdı* demiştir.
Kadı lyâz'ın yukarıda alınan sözünden de anlaşılıyor ki, zekâtta ve diğer şer'i hükümlerde muteber dirhem, bu gün malum olan ağırlık ölçüsü anlamındaki dirhemdir.
Abdülmelik zamanında değişik olduğu bildirilen dirhem ise alış - verişlerde kullanılan tedavüldeki dirhemdi. Bu dirhem kalite ve ayar açısından farklı değer taşıyordu." [18]

Ağırlık Ölçüsü Dirhem Ve Mıskal

Ağırlık ölçüsü anlamındaki dirhem ve miskal iki kısma ayrılır:
1. Dirhemi Şer'î
2. Dirhemi Örfi
Keza
1. Miskal-i Şer'î
2. Miskal-i Örfî
Âlimler dirhem ve mıskalın ağırlığını ortalama buğday tanesi, uçlarındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanesi ve kırat denilen ağırlık ölçüsü ile hesaplamışlar. Bu nedenle dirhem ve miskalı hesaplamaya geçmeden önce 'Kırat'ın ne olduğunu belirtelim :
Kırat da Örfi ve Şer'i diye iki çeşite ayrılır:
1. Kırat-ı örfi, ortalama dört buğday tanesi ağırlığı kadardır.
2. Kırat-ı şer'i, ortalama beş arpa tanesi ağırlığı kadardır.
El-Menhel yazarı dirhem ve miskal hakkında ezcümle şöyle der:
"Âlimler, yedi miskal-ı şer'înin on dirhem-i şer'îye ve bir miskal-i
örfi'nin bir buçuk dirhem-i örfi'ye eşit olduğunda ittifak etmişlerdir.

Keza ilim ehli dirhem ve miskali kıratla ve buğday tanesi veya arpa tanesi ile hesaplarken ihtilâf etmişlerdir. [19]

Hanefî Âlimleri Şöyle Demişlerdir

Bir dirhem-i şer'î ondört kırattır. Bir kırat da ortalama beş arpa ağırlığındadır. Sonuç: Bir dirhem-i şer'i yetmiş arpa ağırlığındadır.
Yedi miskal-i şer'î on dirhem-i şer'i'ye tekabüi ettiğine göre bir miskalin onda birisi bir dirheme eşit olur. Bir dirhem 14 kırat olduğuna göre şöyle hesaplanır:
Miskalin onda yedisi 14 kırat olduğuna göre miskalin onda onu yâni tamamı 20 kırat eder.
Dirhem-i şer'î ve miskal-i şer'i şöyle gösterilebilir : Bir dirhem = 14 kırat = 70 arpa — 7/10 miskal. Bir miskal — 20 kırat = 100 arpa = 3/7 dirhem.
Dirhem-i Örfi ise 16 kırattır. Bir kırat dört buğday tanesi ağırlığındadır. Sonuç : Bir dirhem altmış dört buğday tanesi ağırlığındadır.
Miskal-i örfi ise bir buçuk dirhem-i örfi'ye denktir. Bu duruma göre bir miskal 24 kırat olup 96 buğday tanesi ağırlığında olur.
Dirhem-i örfî ve miskal-i örfî şöyle gösterilebilir: Bir dirhem = 16 kırat = 64 buğday = 2/3 miskal Bir miskal = 24 kırat = 96 buğday = 1,5 dirhem El-Menhel yazarı Hanefî âlimlerinin görüşlerini yukarda izah ettiği gibi belirttikten sonra sözlerine devamla şöyle der:
Dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfi, keza miskal-i şer'î ile miskal-i örfî arasındaki cüzî farkın buğday tanesinin arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetle muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz önüne alınınca dirhem-i şer'i ile dirhem-i örfî arasında hakiki bir fark kalmamış olur. Bunun içindir ki bâzı Hanefi âlimleri altın ve gümüşün nisabını dirhem-i örfi'ye göre hesaplamışlardır. Bâzıları da her şehirin dirhem-i örfî'sine riâyet edileceğini söylemişlerdir." [20]

Dirhemi Örfî Ve Miskal-Î Örfî Kaç Gramdır?

Bir dirhem-i örfi'nin Hanefi âlimlerince orta büyüklükte 84 buğday tanesi ve bir dirhem-i şer'inin kabukçuğu ve uçlarındaki kılçıkları kesilmiş olan 70 arpa tanesi ağırlığında olduğunu yukarda anlatmıştım.
El-Menhel yazan bir dirhem i örfinin 3,12 gram olduğunu söylemiştir.
Miskal-i örfi de bir buçuk dirhemi örfi olduğuna göre bir mis-kal-i örfi 4.88 gram olmuş olur.
Dirhem-i örfi ile dirhem-i şer'i arasında çok cüzi bir fark olduğundan bâzı Hanefi âlimlerinin gümüş ve altın nisaplarını dirhemi örfi'ye göre hesapladıklarını da yukarda zikretmiştim.
Gümüşün nisabı 200 dirhem olduğuna göre bu nisap gram olarak 200 x 3,12 = 624 gram eder.
Altının nisabı da 20 mıskal olduğuna göre bu nisap gram olarak 20 x 4,68 — 93,6 gram olur.
Gümüşün nisabı: 200 dirhem — 624 gram = 3200 kırat.
Altının nisabı: 20 miskal = 30 dirhem — 93,6 gram = 480 kırat.
Yukardakı hesaplama el-Menhel yazarının bir dirhem-i 3,12 gram olarak saymasına göredir.
Memleketimizde dirhem-i örfi 3,207 gram ve miskal-i örfi 4,807 gram olarak hesaplanır. Buna göre gümüşün nisabı. 200 x 3,207 = 641,4 gram olur. Altının nisabı: 20 X 4,807 = 96,14 gram eder.
Merhum Ömer Nasuhi Bilmen'in Büyük İslâm ft-mühali'ne baktım. Kendisi' yaklaşık olarak bir dirhem-i şer'îyi 2,8 gram ve bir dirhem-i örfiyi de 3,2 gram olarak hesaplamıştır. Onun yaptığı-hesaplamaya göre miskaM şer'i 4 gram, miskal-i örfi de 4,8 gramdır ve:
Gümüşün nisabı:
200 dirhem-i şer'i ~ 200 x 2,8 = 560 gramdır. Altın nisabına gelince 7 miskal-i şer'i 10 dirhemi şer'i'ye eşit olduğuna göre 20 miskal-i şer'i yaklaşık olarak 28,57 dirhem-i şer'i'ye eşit olur. 20 X 10: 7 = 28,57
Bir dirhemi şer'i 2,8 gram olduğuna göre altının nisabı 2.8 x 28,57 = 79.996 gram eder.
Dirhem-i şer'i 64 buğday ve dirhemi örfi 70 arpa ağırlığında olduğunu yukarda anlatmıştım. Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası ortalama buğday tanelerinin tartılmasına ve kabukçuğu ile uçlarındaki kılçıkları alınmış ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlıdır.
Nisapların ihtiyatlı ve fakirler lehine hesaplanması yönü düşünülmelidir. Bu duruma göre gümüşün nisabını 560 gram ve altının nisabım 80 gram olarak hesaplamak daha uygundur. [21]

Mâliki - Şafiî Ve Hanbeli Alimlerine Göre Dirhemi Serî Ve Miskal İ Serî

Bu üç mezheb âlimlerinin meşhur kavline göre dirhemi şer'i ortalama 50 2 5 arpa tanesi ağırhğındadır Miskal-i şer'î de ortalama 72 arpa tanesi ağırlığındadır.
Bu üç mezhebin bâzı âlimlerine göre ise bir dirhemi şer'î 57 3 5 arpa ve bir miskal-i şer'i 82 3 10 arpa ağırlığındadır.
El-Menhel yazarı: Bu üç mezhebin meşhur kavli ile diğer kavli arasındaki farkın menşei arpa tanelerinin hafiflik ve ağırlık, keza büyüklük ve küçüklük bakımından bir birinden farklı oluşudur.
El-Menhel yazarı: Dirhem-i örfî ile dirhem-i şer'î arasında bir fark bulunmadığına dâir tahkikli görüşe göre : [22]

Gümüşün Nisabı Şudur

200 dirhem = 624 gram = 3200 kırat ve altının nisabı da şudur der:
20 miskal - 30 dirhem = 93,6 gram -- 480 kırat.
Hanefi âlimlerinden başka mezheblerin âlimlerinin meşhur kavline göre dirhem-i şer'î 50 2 5 arpa tanesidir. Miskal-i şer'î de 72 arpa tanesidir
Bu kavle göre gümüşün nisabını tesbit etmek için dirhem-i şer'i-yi dirhem-i örfî'ye çevirmek gerekir. O da şöyle yapılır :
Bir dirhemi şer'î 50 2 5 arpa tanesi olduğuna göre nisap olan 200 dirhemi şer'i'yi arpaya çevirmek için 200 x 50 2 5 = 10080 arpa eder, deriz. Dirhem-i örfî 64 buğday tanesi olduğu için 10080 rakamını 64 rakamına bölmekle 157 1 2 sayısını elde ederiz. Bu sayı dirhemi örfî olarak nisabı verir. Şu halde gümüşün nisabı şudur:
200 dirhem-i şer'î -- 157,5 dirhem-i örfi - 491,4 gram = 2520 kırat.
Altının .nisabını tesbit için de şöyle deriz . Bir miskal-i şer'i 72 arpadır. Nisab 20 miskal olduğuna göre 20 miskalin kaç arpa tuttuğunu hesaplamak için 20yi 72ye çarparız. 20 x 72 - 1440 çarpım neticesinde çıkan 1440 arpayı miskal-i örfî olan 96'ya böleri/.. 1440 : 9(; — 15
Çıkan 15 rakamı miskal i örfi sayışım verir.
Bir miskal-i örfî bir buçuk dirhem i örfi olduğuna göre 15 miskal-i örfî 22,5 dirhem i örfî eder. Bir dirhem i örfî 3,13 gram oldufcundan 22,5 dirhem-i örfî (3,12 x 22,5 = 70,2) işleminde görüldüğü gibi 70,2 gram eder.
Şu halde altının nisabı şöyle gösterilebilir i
20 miskal-i seri = 15 miskal-i örfî = 22,5 dirhem-i Örfî = 70,2 gram = 360 kırat.
El-Menhel yazan yukardaki hesaplan yapmıştı^. Şu var ki dirhem-i şer'î ve miskal-i şer'î arpa tanelerine göre hesaplanır. Dirhem-i örfî ve miskal-i örfî ise buğday tanelerine göre hesaplanır. Hesaplar neticesinde arpa tanelerinin yekûnu buğday tanelerinin yekunüne bölünür. Tabi buğday ve arpa tanelerinin orta büyüklüktekileri dikkate alınıyor ise de aynı ağırlıkta olduğu söylenemez. Bu itibarla çıkan sonuç yaklaşık bir sonuç sayılmalıdır. [23]

Türkiye'deki Miskal-İ Örfî Ve Dirhemi Örfî Ağırlığı Şöyle Hesaplanır :

Bir miskal = Bir buçuk dirhem — 4,807 gram Bir dirhem = Dört denk (danık) = 3,207 gram Bir denk = îki çekirdek = 0,801 gram
Bir çekirdek = îki kırat = 0,400 gr.
Bir kırat = dört buğday = 0,2004 gr.
Bir buğday = 0,0501 gr. [24]

Hâlis Olmayan Altın Ve Gümüşün Zekâtı

Hâlis olmayan yâni yabancı maddeler karışmış olan altın veya gümüşe "Mağşuş" denilir. Dilimizde buna züyuf da denilir.
El-menhel yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini şöyle nakleder :
1- Hanefî âlimlerine göre altın veya gümüşün hâlis olması şart değildir. İçindeki altın veya gümüş ağırlık açısından yabancı maddeden fazla veya onun kadar olduğu takdirde zekâtı verilecektir. Şayet yabancı maddeden az ise ticâret eşyası hükmüne girer. Değeri nisaba ulaşıyorsa zekâtı verilecektir. Ancak o karışımla ticâret etmeyi düşünmüyorsa değeri nisaba ulaşsa bile zekâta tâbi değildir. Örneğin 90 dirhem gümüş ile 110 dirhem bakır karışımı olan bir parça var. Bunu satmak niyetinde olmayan bir adam zekâtını vermez. Fakat ticâret niyetinde olduğu takdirde değerine bakılır. Eğer değeri 200 dirhem gümüş tutarında ise bir ticâret malı olarak zekâtını çıkarır. Değeri bundan düşük ise zekât vermez.

2- Şafii, Ahmed ve bunların arkadaşlarına göre Mağşuş altının içindeki hâlis altın kısmı 20 miskale ve mağşuş gümüşün içindeki hâlis gümüş kısmı 200 dirheme ulaşmadıkça zekâtını vermek gerekmez.
3- M â 1 i k î 1 e r şöyle demişlerdir. Mağşuş olan veya ağırlık bakımından noksan olan gümüş ve altın alış - verişlerde hâlis ve ağırlık bakımından tam olanlardan farksız olarak revaçta iseler zekâtı vâcibtir. Eğer hiç revaçta olmazlar veya tam olanlardan az revaçta iseler, mağşuş içindeki altın veya gümüş miktarı hesaplanır. Nisaba ulaşıyorsa zekâtı verilir. Ulaşmıyorsa verilmez.
Ağırlık bakımından noksan olan da, tam olanın değerinde geçerli ise zekâtı verilir. Değerce düşük ise o farkı kapatacak meblâğ kadar fazlalaşmadıkça zekâtı verilmez. Örneğin ağırlık bakımından noksan olan 200 dirhem gümüş tedavülde, ağırlık bakımından tam olan 200 dirhem gümüşten farksız olarak revaçta ise zekâtı verilecektir. Fakat noksansız olan 190 dirhem değerinde revaçta ise zekâtı verilmez. Ancak aradaki on dirhemlik farkı kapatacak bir miktar gümüşü olunca o zaman nisaba mâlik sayılır." [25]

Kâğıt Paranın Zekâtı

EI-Fikhı Ale'l-Mezâhiib'l-Erbaa müellifi Zekât kitabından bu konuya ayırdığı bölümde şöyle der:
Fıkıhçıların cumhuru kâğıt paraların ve benzeri paraların zekâta tâbi olduğuna hükmederek: Çünkü bu paralar muamelelerde altın ve gümüş paraların yerine geçmiştir. Her an onu altın ve gümüşe çevirmek kolaylıkla mümkündür. Halkın elinde bu servet bulunduğu ve bunu altın ve gümüşe çevirmeleri mümkün olduğu halde bundan zekât vermemeleri zekâtın meşruluğunun hikmet ve gayesine ters düştüğü açıktır. Bundan zekât verilmez demek, akıl ve mantık dışıdır. Bunun için Hanefî, Şafii ve Mâliki mezheplerin âlimleri bu paraların zekâtının çıkarılması gerekir, demişlerdir. Bu hususta ittifak etmişlerdir. Yalnız H a n b e 1 î âlimleri muhalif kalmışlardır. Bu konudaki dört mezhep âlimlerinin görüşleri şöyledir :
1- H & n e f i âlimleri; bu ve benzeri paraları kuvvetli alacak kabilinden sayarak bunların deyn-i kavi (= kuvvetli alacak) tan farkı şudur ki anında bu paraları gümüşe (veya altına) çevirmek mümkündür. Bu nedenle derhal zekatını çıkarmak gerekir. Deyn-i kavi'nin ise zekâtını geciktirmek caizdir.
2- M âl i k i 1 er: Kâğıt paralar alacak senetleridir. (Bonolar hükmündedir.) Şu farkla ki bu paralan, anında gümüşe çevirmek mümkündür. Alış - verişlerde altın yerine de geçer. Bu nedenle zekâta tâbidir, demişlerdir
3- Şafiî âlimleri: Kâğıt paralarla alış - veriş etmek bankalarca tanınmış olan bunların kıymetindeki altın ve gümüşle muamele etmek hükmündedir. Bu taamül, paranın tutarındaki altın ve gümüş kıymetini bankaya havale etmek kabilindendir. Çünkü, parayı kazanan kişi, bankadan o para kıymetindeki altın ve gümüşü almaya hak kazanarak bu meblâğı alacaklı ve bu alacağın sahip ve mâliki olmuş olur. Banka ise borçluluğunu İtiraf eden, borcunu ödeyebilen ve her zaman ödemeye hazır vaziyette bir borçlu durumundadır. Bir alacak bu durumda olunca derhal zekâtını çıkartmak gerekir. Havalelerde, "Verdim - kabul ettim" seklinde dille söylenen bir akit yok ise de, örf ve âdet böyle cereyan ettiği için sözlü akitin olmayışı bir sakınca teşkil etmez, demişlerdir. Üstelik bâzı Şafii âlimlerine göre îcab ve kabul (= verdim - aldım) den maksat, tarafların rızâsını ifâde eden her hangi bir söz veya harekettir. Eldeki paranın bankadaki altın veya gümüş stokuna karşılık olduğu taraflarca bilinmekte ve bu tahvillere rızâ gösterilmekte olduğu malumdur.
4- H anbeü ler'e göre kâğıt para altın, gümüş vevâ ticâret eşyasına çevrilmedikçe zekâtını çıkarmak gerekmez.
Madenî ve kâğıt para zekâtı hakkında Sahihi Buhârî Muhtasarı Tecridi Sarih Tercemesinin Zekât bahsinde bâzı fıkıh kitaplarından nakiller ve oldukça ayrıntılı bilgi vardır. Oraya müracaat edilebilir[26]

5- Bir Malı İstifâde (Eden)İn Babı

1792) Aişe (RadıyaUChü <mMj'den; Söyle demiştir :
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu kİ :
-Bir malın Üzerinden bir yıl geçinceye kadar onda hiç zekat yok tur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : îbn-i Ebİ'r-Ricâl olan râvi Harise bin Mu-hunmed zayıf olduğu için bu isnad zayıftır. Tirmİzİ bu hadisi îbn-i Ömer (R.A.)'den merfu' ve mevkuf olarak rivayet etmiştir. [27]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Tirmizî, Darekutni ve Beyhaki bunun bir benzerini îbn-i Ömer (Radıyal-Iâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivaye te göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),
-Kim bir malı istifâde ederse (yâni elde ederse) o malın üzerinden bîr yıl geçinceye kadar o kimsenin boynunda zekât yoktur.» buyurmuştur.
Tirmizî, merfu' olarak rivayet ettiği bu hadisin senedin deki râvi Abdurrahman bin Zeyd bin Esle m'in zayıf olduğunu belirtmekte, ayrıca bunu îbn-i Ömer (Radı yallâhü anh) 'den mevkuf olarak rivayet ederek, bunun daha sıhhat h olduğunu bildirmekte ve bunun başka sahâbilerden de rivayet edildiğini söylemektedir.
İstifâde: Bir şeyi elde etmek, kazanmak ve ona sahip olmak demektir.
Bu babın başlığında ve Tirmizî' nin rivayetinde geçsn bu kelimeden alınma mazi fiili, bir malı ekte etmek ve sahip olmak manâsını ifade eder.
Müellifin rivayetinin umumiliği dolayısıyla çıkan sonuç, gerek sene başında ve gerekse sene içerisinde elde edilen malın üzerinden bir yıl geçinceye kadar ondan zekâtın olmayışıdır. Zekât için yılın beş-langıcı sayılan tarihte elde edilen ve zekâta tâbi olan, bir malın üzerinden bir yıl geçmedikçe onda zekât olmadığı malumdur. Altın, gümüş, para, ticâret malı, koyun, keçi, sığır ve devenin zekâtı için bu hüküm mevcuttur. Ancak buğday, arpa, üzüm gibi tarım ürünlerinin zekâtı bu mahsullerin kaldırıldığı mevsimde ödenir. Bu nevî malların üzerinden bir yıl geçmesi şartı söz konusu değildir Bu hususta âlimlerin icmâı vardır.
Yıl içinde elde edilen mallara gelince; bu mallar yıl başından beri elde bulunan ve zekâta tâbi mal çeşidinden olabilir. Başka çeşitten olabilir. Aynı çeşitten olduğu takdirde, eldeki maldan kazanılmış olabilir, miras ve hibe gibi başka yollardan kazanılmış olabilir. Bu çeşitlerin hepsi "İstifâde edilen" yâni elde edilen mallardandır. Bu çeşitlerden hangisinin yıllanması şarttır? hangisinin şart değildir? yılbaşından beri elde bulunan malın yılı dolunca zekâtı verilirken yıl içinde elde edilmiş olan malın da zekâtı verilir mi?
Tuhfe yazarı şöyle der :
"Yıl içinde elde edilen mal iki çeşittir
Birincisi yıl başından beri elinde bulunan ve zekâta tâbi nisab tutarındaki mal nevinden olanıdır. Örneğin : Adamın elinde on deve vardır. Yıl içinde bir kaç deve daha elde eder.
ikincisi; Yıl başından beri elinde bulunandan başka bir çeşit maldır. Örneğin : Adamın elinde yılbaşından beri on devesi vardır. Yıl esnasında bir kaç koyun sahibi olur
İkinci şıkka ait durumlarda yıl esnasında kazanılan ve zekâta tâbi olan mal yıl başından beri elde bulunan mela yıl hesabı bakımından eklenmez. Kazanıldığı târihten itibaren ne zaman bir yıl dolarsa o zaman zekâtı çıkarılır. Bu hususta âlimler ittifak halindedir.
Birinci şıkka âit durumlardaki malda iki tür olabilir : Şöyle ki, yıl içinde elde edilen mal, yıl başından beri elde bulunan maldan kazanılmış olabilir. Ticâret mallarından yıl içinde kazanılan kâr ve zekâta tâbi koyun, keçi, inek ve develerden doğma hayvanlar buna misal gösterilebilir. Bu tür kazançlar yıl hesaplaması bakımından asıl mala tâbidir. Aslının yılı dolunca onun yılı da dolmuş sayılır. Örneğin yıl başında 20.000.— Ura ile ticârete başla yan bir kimse yıl esnasındaki ticareti ile 10.000.— lira kazandığı takdirde yıl sonunda hem sermâyenin hem de kazancının zekâtını çıkaracaktır. Verdiğim örnekde 30.000.— liranın zekâtını çıkaracaktır. Zekâta tâbi hayvanların durumu da böyledir. Bu tür kazançların, asıl mala eklenmesinin gerektiğine âa bu hüküm hususunda âlimlerin icmaı vardır.
İkinci tür kazanılan mal ise asıl maldan doğma olmayıp hibe. mi ras ve satın alma gibi yollarla ekle edilen mallardır. Örneğin : yıl basından beri adamın 5 devesi varken yıl içinde, babasının ölümü dolayısıyla miras olarak kendisine 10 deve kalmış olur. Böylece 15 deve sahibi olmuş olur. Yıl içinde kaz.anilan 10 deve yılın dolması yönünden 5 deveye eklenir mi? yoksa kazanıldığı tarihlon M ibaren onun için ayrı bir yıl hesabı mı tutulur?
Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Ebû Hanife'ye göre yıl içinde elde edilen bu tür mallar yıl başından beri elde bulunan mallara eklenerek yıl sonunda hepsi nin zekâtı çıkarılır.
Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre, eklenmez. Yıl içinde kazanılan bu tür mallar, kazanıldığı târih esas tutularak ayrı olarak hesaplanır ve kazanıldığı târihden itibaren ne zaman yılı dolar* sa o zaman zekâtı çıkarılır.
Bu üç imamın delili Ibn-i Ömer (Kadıyallâhü anhJ'den rivayet'edilen yukarıdaki hadistir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadisi de bunlar için bir delil sayılabilir [28]

6- Zekâtın Farz Olduğu Malların (Miktarlarının Beyânı) Babı

1793) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyaltâhü ank)'üen rivayet edildiğine göre kendisi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em)'den şunu buyururken isit-miştir :
«Beş vesk miktarından az olan hurmada, beş okiyyeden az (gümüş) de ve beş deveden aşağısında zekât yoktur.»"

1794) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhii anhümâ)'(\an rivayet edildiğine göre; ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir :
«Beş deveden aşağısında zekât yoktur. Beş okiyye'den az (gümüş) de zekât yoktur. Ve beş vesk miktarından az olan (hurma, üzüm ve hububat) da zekât yoktur.»"
Not : Bu hadisin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. [29]

İzahı

E b û S a İ d (Radıyallâhü anhî'ın hadisini Kütüb-İ Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Müellifin rivayetinde, hacim ölçüsü ile nisabı hesaplanan mallardan hurma zikredilmiştir. Diğer bazı rivayetlerde hurma kaydı olmayıp umumî bir ifâde kullanılarak "Beş vesk miktarı" denmiştir. Bu rivayetler, hurma, üzüm ve hububatın nisabının beş vesk olduğunu hükme bağlamış olur
Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım .
Evsaak: Vesk veya Visk'in çoğuludur. Vesk ve Visk'ın asıl mânâsı deve, katır ve merkebin yükü demektir. Şer-i Şerifte 60 sâ mânâsında kullanılmıştır. Müellifin 1832 -1833 nolu hadisleri vesk'ın 60 sâ olduğuna dâirdir.
Hububatın ve hurma ile üzümün nisabı 5 vesk olduğuna ve bir vesk de 60 sâ olduğuna göre bu malların nisabı 300 sâdır. Bu miktarı anlayabilmek için 'Sâ'ın ne olduğunu bilmek gerekir. 'Sâ' bir ölçektir. Bu ölçeğin Rıtıl olarak hesaplanması hususunda Fıkıhçıların görüşlerini el-Menhel yazarı "Abdestte yeterli su miktarı" babında özetle şöyle anlatır:
"Sâ -. Dört müddü alabilen bir ölçektir. Müdd'ün kaç rıtıl olduğu hususunda şu ihtilâf vardır :
1. Ebû Hanife, Muhammed ve Irak Fıkıhçı-larına göre bir müd 2 ntl I r a k i' dir.
2. Mâlik, Şafii, Hanefiler' den Ebû Yûsuf, Ahmed bin Hanbel ve Hicaz Fıkıhçılarına göre bir müd, 1 1 3 rıtl-i I r a k i' dir.
Bir sâ, dört müd olduğundan birinci gruba göre bir sâ, Irak rıtılı ile 8 rıtıldır. İkinci gruba göre bir Sâ yine Irak rıtıh ile 5 i 3 rıtıldır. [30]

Irak'ın Bir Rıtılı Kaç Dirhem Ve Kaç Gramdır?

1. Hanefîler'e ve Şâfiîler1 den R â f i i' ye göre I r a k ' m bir rıtılı 130 dirhem-i örfi'ye tekabül eder. (Bir dirhem-i örfi 3,12 gramdır.) Ve bir Rıtıl 405,6 gramdır. Hesabı şöyledir:
Bir Rıtıl = 130 dirhem x 3,12 gr. = 405,6 gr.
2. Mâlikiler'e göre Irak'ın bir rıtılı 128 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 399,36 gramdır.
Bir Rıtıl = 128 dirhem x 3,12 gr. = 399,38 gram
3. Ş â f i i 1 e r' den Nevevi ve Hanbeliler'e göre bir rıtıl 128 4 7 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 401,14 gr.dır. Şöyle hesaplanır :
Bir rıtıl = 128 4 7 dirhem X 3,12 gr. = 401,14 gram. [31]

Bir Sâ Kaç Dirhem Ve Kaç Gramdır?

1. Ebû Yûsuf hâriç, Hanefîler'e ve Şafii I er'-den R â f i i' ye göre :
Bir Sâ = 8 rıtıl
8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem
1040 dirhem x 3,12 gr. = 3244,8 gram.
2. Mâlikiler'e göre : Bir sâ = 5 1 3 rıtıl
5 1 3 rıtıl x 128 dirhem = 682, 66 dirhem 682,66 dirhem x 3,12 gr. = 2129,92 gram.
3. Nevevi ve Hanbel iler' e göre: Bir sâ = 5 1 3 rıtü
5 13 Rıtıl x 128 4,7 dirhem = 685 5/7 dirhem 685 5 7 dirhem X 3,12 gr. = 2139,42 gr. [32]

Bîr Vesk 60 Sâdır

Bu hususta âlimler müttefiktir. Sâ'ın kaç dirhem ve kaç gram olduğu yukarda beyan edilmiştir.
Her grubun görüşüne göre bir vesk'in kaç dirhem olduğunu an-lamak için bir sâ'm tekabül ettiği dirhem sayısını 60 sayısına çarpmak kâfidir. Nisap olan beş vesk'in kaç dirhem olduğunu anlamak için de bir sa'ın tekabül ettiği dirhem sayısını 300 sayısına çarpmak gerekir.
Keza bir vesk'in kaç gram olduğunu anlamak için bir sa'm tekabül ettiği gramları 60 sayısına çarpmak gerekir. Beş vesk'in kaç gram olduğunu anlamak için de bir sâ'ın tekabül ettiği gramları 300 sayısına çarpmak kâfidir.
Bizim için önemli olan beş vesk'in kaç gram olduğunu anlamaktır. Çünkü nisap beş vesk'tir. Başka bir deyimle 300 sâ'dır. Yukarıda anlatıldığı gibi:
1. Hanef iler'e ve Şâfiîler' den R â f i i' ye göre bir sâ'ın 3244,8 gram olduğu anlaşılmıştı. Bunu 300 sayısına çarptığımız zaman nisap olan 5 vesk'in kaç gram olduğu anlaşılır.
3244,8 gr. X 300 sâ = 973440 gr.
Şu halde beş vesk yaklaşık olarak 973,5 kg.dır.
2. M â 1 i k î 1 e r' e göre bir sâ, 2129,92 gramdır. Bunu 300 sayısına çarpmakla 5 vesk'in gram tutarını tesbit ederiz.
2129,92 gr. X 300 sâ = 638976 gram.
Buna göre 5 vesk yaklaşık olarak 639 kg.dır.
3. Nevevi ve Hanbeli ler'e göre bir sâ 2139,42 gramdır. Bunu 300e çarpmakla beş vesk'in tutarı bulunur.
2139,42 gr. X 300 sâ = 641826 gr
Buna göre beş vesk takriben 642 kg.dır.
El-Menhel yazarı sâ ve rıtıl hakkındaki âlimlerin görüşlerini beyan ettikten sonra şöyle der:
"Sâ hakkındaki görüşler arasında esaslı bir fark yoktur. Çünkü bir sâ 8 ntıldır, diyen âlimler, bu ölçeğin aldığı suya itibar etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in abdest ve gusül su miktarını belirten hadisler buna delâlet eder.
Bir sâ, 5 l 3 ntıldır, diyen âlimler, bu ölçeğin aldığı hurma veya arpaya itibar etmişlerdir. Hâl böyle olunca sâ ve buna bağlı olarak müd miktarı hakkında gerçek bir ihtilâf yoktur. Çünkü su, kuru hurma, arpa ve buğday gibi hububatın ağırlığı farklıdır. Bir ölçek dolusu suyun ağırlığı, ayni ölçek dolusu buğdayın ağırlığından fazladır. Örneğin kuru hurma ve arpanın bir sâ'ı 693 1 3 dirhem ağırlığında-dır. Bu meblâğ, 5 13 rıtlı I r a k i' ye tekabül eder. Bir sâ su ise 1040 dirhem ağırhğındadır. Bu meblâğ I r a k ' in 8 ntlına tekabül eder."
Hulâsa hurma, üzüm ve hububatın nisabı için en ihtiyatlısı 5 vesk'in 638 kg. kabul edilmesidir. Bundan az miktarda mahsulü olan zekât vermek zorunda değildir. Bu kadar veya daha fazla mahsulü olan zekâtını çıkarmalıdır.
Hadîsin: "Beş okiyye'den az (gümüş)te zekât yoktur." fıkrasına
gelince :
Evak : Okiyye'nin çoğuludur. Bu kelime Mü s 1 i m ' in rivayetinde Evakıyy diye geçer. O da Okiyye'nin çoğuludur. Okiyye, dilimizde Okka diye kullanılır. Arap dilinde Okiyye kelimesi Vakİyye diye kullanılır. Bunun çoğulu Vekaayâ'dır.
Bir Okiyye'nin 40 dirhem olduğu hususunda âlimler müttefiktir. Memleketimizde 400 dirhem olarak bilinen okka ayrı şeydir. Karıştırmamak gerekir. Beş okiyye 200 dirhem olmuş olur. Gümüşün nisabı 200 dirhemdir.
Dirhemin gram olarak hesabı ve gümüşün nisabı hakkındaki gerekli malumat, 1790 -1791 nolu hadîsler bahsinde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
Hadisin bu fıkrası gümüşün nisabının beş okiyye yâni 200 dirhem olduğuna ve bundan az gümüşü olanın zekât çıkarmakla mükellef olmadığına delâlet eder.
Hadîsin -Beş deveden aşağısında zekât yoktur.» fıkrası da develerinin nisabının 5 deve olduğuna delâlet eder. Şu halde beşden az devesi olan kimse develerinin zekâtını vermekle mükellef değildir.
ikinci hadisin develere âit fıkrasında geçen Zevd kelimesi, üçten on'a kadar olan deve sürüsü anlamında kullanılır. Bir kavle göre ikiden dokuza kadar olan deve sürüsü mânâsında kullanılır. Başka kaviller de vardır.
El-Menhel yazarı bu hadisin fıkıh yönü ile ilgili olarak özetle »öyle der:
"Bu hadis, beşten az develerde zekât olmadığına, beş veya daha vok develerde zekâtın vâcipliğine, ikiyüz dirhemden az gümüşte zekâtın gerekmediğine, 200 veya daha fazla dirhem tutarındaki gümüşün rekâtını ödemenin vâcipliğine, beş vesk'ten az (Hububat, hurma ve üzüm) de zekât'ın bulunmadığına, beş vesk veya daha çoğunda zekâtın vücûbuna delâlet eder.
Mâlik, Şafii, Ahmed, Hanef iler' den E b û Yûsuf ile Muhammed ve âlimlerin cumhuru bu hadîsle

hükmederek yukarıda belirtilen nisaplardan az mallarda zekât yok-l,ı>r, demişlerdir.
Ibn-i Abbâs, Zeyd bin Ali, Nehai ve Ebû Hanife: Malın nisaba ulaşması şart değildir. Zekâta tâbi mal, az olsun, çok olsun zekâtını çıkarmak gerekir, demişlerdir.
El Menhel yazarı bu grubun delillerini zikretmiş ve: Bunlara göre bu bâbtaki hadis ticaret malının zekâtını beyan etmek anlamında yorumlanır, demiştir.

Geniş malumat isteyenler el-Menhel in 9. cildinin 129. sahıfesine müracaat edebilirler. [33]

7- Zekâtı Vaktinden Önce Vermeye Acele Etmek Babı

1795) Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Abbâs (bin Abdılmuttalib) (Radıyallâhü anh), zekâtını vaktinden önce yermekte acele etmesi hükmünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Söilem) e sormuş. Efendimiz de ona bu hususta ruhsat vermiştir." [34]

İzahı

Ahmed, Ebü Dâvûd, Tirmizi, Hâkim, Bey-haki ve D â r e k u t n î de bunu rivayet etmişlerdir.
Zekâtın vakti, mal üzerinde yılın tamamlandığı târihtir. Bir mal üzerinden bir yıl geçmedikçe zekâtını çıkarmanın vacip olmadığı 1792 nolu hadîs bahsinde anlatılmıştı. Orada belirtildiği gibi bu hüküm ticâret malları, altın, gümüş, para ve zekâta tâbi hayvanlara mahsustur. Hububat, hurma ve üzüm gibi mahsullerin zekâtı bunların elde edildiği zaman ödenir. Bunlar üzerinden yılın geçmesi söz konusu değildir.
El-Menhel yazarı bu hadisi açıklarken ez cümle şöyle der : "Bu hadîs yıl dolmadan evvel zekatı ödemenin câizliğine delâlet eder. Hanefi, Şafiî ve Hanbeli mezhebleri alimleri böyle hükmetmişlerdir. Bunlara göre zekâtı yıl dolmadan önce çıkarmak su şartlara bağlıdır:
Mal sahibi zekâtı çıkarırken nisaba mâlik olacak t Yânı malı nisap mikttmndan az olmayacak > Yı4 içinde nisap miktarı hiç düşmr-yacak ve yıl sonunda da nisap miktarı veya daha fazla olacaktır.
(Hulâsa bir malın yılı dolmadan önce çıkarılan zekâtın muteber sayılabilmesi için zekâtın çıkarıldığı târihten yıl sonuna kadar o malın en az nisap miktarı veya daha çok olması şarttır. Aksi takdirde verilen zekât, geçerli sayılmaz.)
Süfyân-ı Sevri, Dâvûd, Rebia, Hasanı Basri ve Mâliki ter'e göre yıl dolmadan zekât çıkarmak caizdir. Bunların delili: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1792 nolu) hadîsidir. Bu hadiste :
«Bir mal üzerinden yıl geçinceye kadar onda zekât yoktur.» bu
vurulmuştur. Bir de Ebû Davud'un Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği benzer hadîstir. Bunlara göre yıl dolmadan çıkarılan zekât, vakti girmeden kılınan namaz gibidir.
Birinci grubtaki âlimler: Bu hadisler, yıl dolmadan zekâtı çıkarmanın vacip olmadığına delâlet ederler. Bunda ittifak vardır. Yıl dolmadan zekât çıkarmanın câizliği de bu ve benzeri hadislerden anla siliyor, demişlerdir.
İkinci grubtaki âlimlerden Mâliki mezhebine mensup olanların kuvvetli kavillerine göre yılın dolmasına bir ay kala zekât çıkarmak mekruh olmakla beraber, caizdir. Yâni zekât yerine geçer.
Sindi, hadisin. cümlesindeki fiili, vacip olmak
mânâsına yorumlamıştır. Yani zekât vacip olmadan önce...
El-Menhel yazan ise bu fiili hulul etme mânâsına yorumlamıştır. Yâni zekât çıkarma vakti hulul etmeden (= gelmeden) önce...

El-Menhel'in yorumu daha açık olduğu için tercemeyi buna göre yaptım. [35]

8- Zekât Çıkarılırken Söylenecek Söz (Dua) Babı

1796) Abdullah bin Ebî Evfâ (RadıyallÛhü ankümâyfan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Her hangi bir adam malının zekâtını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemHn yanma getirdiği zaman Efendimiz ona rahmet ve mağfiret için duâ ederdi. Ben de malımın zekâtını Onun huzuruna getirdim. Efendimiz:

-Allah'ım! Ebû Evfâ ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurdu." [36]

İzahı

Buhâri, Müslim. Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Müslim'in rivayetleri meâlen şöyledir Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anhümâ) 'dan; Şöyle demiştir:
Bir cemâat mallarının zekâtını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma getirdikleri zaman. Efendimiz:
«Allah'ım! Onlara (yâni mal sahiplerine veya bunların ailelerine) rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyururdu. Babam Ebû Evfâ da malının zekâtım O'nun huzuruna getirdi. Efendimiz i
-Allah'ım! Ebû Evfâ'mn ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurdu.
Buhâri1 nin rivayetinde; Allah'ım! falanın ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» ve M ü s I i m' in rivayetinde; «Allah'ım! Onlara rahmet ve mağfiret eyle.» buyrulduğundan bu durumu parantez içi ifâde ile işaret ettim.
Hulâsa, Buhâri, Mü si im ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerine göre İ b n - i Evfâ (Radıyallâhü anh) değil, Onun babası olan Ebû Evfâ, zekâtını efendimize getirdiğinde efendimiz «Allah'ım! Ebû Evfâ ailesine rahmet ve mağfiret eyle.» diye duâ buyurmuştur.
El-Menhel yazarı : Bu duadaki :âîle» kelimesi, cümlenin mânâsı bakımından fazladır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) E b ü Evfâ' nın kendisine duâ etmiştir. "Falanın âli" denilirken bazen adamın kendisi kastedilir. Ebû Musa el-Eş'ârl (Radıyallâhü anh) nin Davudi bir sese sahip
kılındığına dâir bir hadisteki; «Dâvûd (Aley-hisselâm) in nağmelerinden...» cümlesinde bulunan: «aile» kelimesi de böyledir, demiştir.
El-Menhel yazarının ve başka zâtların böyle söylemesinin sebebi zekât sahibinin Ebû Evfâ (Radıyallâhü anh) ailesi değil, bizzat Ebû Evfâ {Radıyallâhü anh)'nın kendisi olmasıdır. Efendimiz de zekât sahibine duâ etmeyi itiyad buyurmuştur.
Âcizane kanaatıma göre böyle bir yorum yapılmasa da olabilir. Şöyle ki "Falanın ailesi" denirken aile reisinin de dâhil olduğu aile fertlerinin tümü kastedüebilir.
Müellifin rivayetine göre Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) kendi malının zekâtını efendimizin huzuruna götürmüş ve efendimiz anılan duayı buyurmuştur. Bu rivayetteki;
= «aile» kelimesi gereklidir. Çünkü îbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) E bû Evfâ (Radıyallâhü anh)'in aile fertlerinden-dir. Zekât sahibi de odur.
Hadis, zekât alan devJet yetkilisinin mal sahiplerine rahmet ve mağfiret duasında bulunmasının müstehablığına delâlet eder. İlim ehlinin ekserisine göre bu duada bulunmak müstehabtır.Zâhiriyye me/hebi mensuplarına göre bu duada bulunmak vaciptir.
BunJar; ve (Ey Muhammedi) Zekât sahiplerine dua et. Senin duan onların gönlüne sükûnet verir.[37] âyetinin zahirini tutmuşlardır. Fakat bu âyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsustur. Çünkü Onun duası, zekât sahiplerinin gönlünü yatıştırır, sükûnet bahşeder. Başkalarının duası bu etkiyi yapmaz. TJir de şu var ki, duâ etmek vacip olsaydı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zekât toplayan memurlara bu duayı okumalarını emredecekti. Keza, devlet yetkilisinin ödenmesi gerekli olan kefaretleri, borçlan ve benzen tahsilatı teslim alırken her hangi bir duâ etmesi vacip değildir. Şu halde zekâtı teslim alırken de duâ etmesi vacip değildir.
Nevevî, Müslim'in şerhinde beyan ettiğine «Öre Ş â * f i'i, zekâtı teslim ;
«Allah, verdiğin zekâttan dolayı seni sevaplandırsm, günahlardan arındırsın ve bıraktığın inalını bereketlendirsin.» duasını okumasını müstehap saymıştır. Nevevi daha sonra şöyle der r
"Zekâtı teslim alanın; diye duâ etmesini Ş âfiile r'in cumhuru mekruh saymışlardır, îbn-i Abbâs, Mâlik, İbn-i Uyeyne ve Seleften bir cemaatın mezhebi de budur.
Âlimlerden bir cemâat bu hadise dayanarak mezkûr duayı okumanın mekruh olmayıp câizliğine hükmetmişlerdir.
Bizim arkadaşlarımız: Peygamberlerden başka kimselere salâvat getirmek suretiyle dua edilemez. Ancak Peygamberlere salâvat getirilirken, bu arada başkalarına da teşmil edilebilir Örneğin Allah'ım! Muhammed'e, ashabına ve âline salât ihsan eyle!' denilebilir. Peygamberlerden başkasına re'sen salâvat getirmenin sebebi şudur: Selef-i sâlihin dilinde salavât peygamberlere mahsustur. Nasıl ki (Azze ve Celle) ifâdesi Allah Teâlâ hakkında kullanılır. Ona mahsustur. H z . Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aziz ve celil olduğu halde Muhammed (Azze ve Celle) denmediği gibi E b û Bekir (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) veya Ömer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de denilmez. Halbuki (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cümlesinin mânâsı Allah Ona rahmet ve mağfiret eylesin demektir. Mânâ yönünden bir sakınca bulunmamasına rağmen Peygamberlerden başkasına resen salavât okunamaz.
Peygamberlerden başkasına re'sen salavât okuma yasağının derecesi hakkında arkadaşlarımız

değişik hükümler vermişlerdir. Bunun haram olduğunu söyleyenler olduğu gibi, tenzîhen mekruhtur diyenler ve âdaba aykırıdır diyenler de vardır. Meşhur ve en sahih olan kavil bunun tenzîhen mekruh olmasıdır. Çünkü bidat ehli. Peygamberden başka bir takım kimselere salavât okurlar. Biz onların âdetlerinden ve alâmeti farikalarından uzak durmak zorundayız.
İmamlardan sayılan arkadaşlarımızdan eş-Şeyh Ebû Muhammed el-Cüveynİ: Selâm da salavât hüküm ve mânâsını taşıyor. Peygamberlerden başkasına re'sen ve münferiden salavât okunmadığı gibi selâm da okunamaz. Meselâ falan aleyhi s-Selâm şöyle dedi, denilemez. Ama bir diriye veya. ölüye selâmla hitap etmek meşrudur. Meselâ selâm sana ey fülan. denilir. Selâmlaşmak bunun bir örneğidir, demiştir."
EI-Menhel yazarı da "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den başkasına salavât getirmek" babında bu konuyu aydınlatıcı bilgi vermiştir. O da ezcümle şöyle der:
"Ahmed ve Zahiriye mezhebi mensuplarına göre Peygamberlerden başka kimselere salavât edilebilir. Fakat cumhur bunu caiz görmemiştir. Çünkü salavât bir ta'zim, yüceltme ve aziz sayma ifâdesi olarak peygamberler hakkında kullanılmıştır. Peygamber bâzı şahıslara salavât okumuş ise de bunu duâ ve rahmet dilemek anlamında kullanmıştır. Ta'zim amacı ile söylememiştir
Kur'an'da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e salavât getirme emri vardır. Bu da salavâtın normal bir rahmet dilemekten ötede başka bir özellik taşıdığını ifâde eder.
Ashab-j Kiram ve yüce müctehidlere rahmet, mağfiret ve rızâ duaları yapılır.
Ashab-ı Kiram devrinde peygamberlerden başkasına salavât getirmek suretiyle dua edilme âdeti yok idi. Bilâhere, Raf izi 1 e r ve Şiîler, bâzı imamlara salavât getirmeyi îtiyad ettiler. Meselâ A 1 i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dediler. Bidat ehline benzemek ise yasaktır. Onlara muhalefet etmek gerekir.'
Râvi Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhJ'm hâl tercemesi 416 nolu hadîs bahsinde geçmiştir. Babası E b û Ev-f â (Radıyallâhü anh)'ın isminin H â 1 i d bin el-Hars e 1 - E s 1 e m i olduğu Kastalâni' den anlaşılıyor. O da sa-hâbidir. Ebû Davud'un bu hadîs rivayetinde E b û E v - f â (Radıyallâhü anhVın Beyat-ı Rıdvan'da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e biat eden sahâbilerden olduğu belirtilmiştir. Bu biat hicretin 6. yılı olmuştur.
Hulâsa, Kastalâni ve başka kitaplarda Alkarna' rıın î b n - i Evfâ' nın adı olduğu bildirilmiştir. Buna göre Ebû Evfâ' nın adı Hal i d bin el-Hars otur.
El-Menhelde ise A 1 k a m a ' nın Ebû Evfâ' nın ismi olduğu bildirilmiştir. El-Menhel'deki malûmata göre Ebû E v f â ' -nın ismi Alkarna bin Hâlid olup Beyat-ı Rıdvan'a katılan sahâbîlerdendir.
Hulâsa ve diğer kitaplardaki ifâdeleri el-Menhel'deki bilgiye göre yorumlamak mümkün ise de uzak bir ihtimaldir. Bunlardan hangisinin daha kuvvetli olduğu incelenmelidir

1797) Khû Hüreyre (Hadi yalla hu untı)'ı\en rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Stllt-m) şöyle hıvıırdıı, demiştir:
«Zekât verdiğiniz zaman; 'Allah'ım! Bu zekâtı büyük bir sevaba vesile eyle ve bunu (sevaba se-bep olmadan hak sahibine ödenen) bir borç eyleme'* demekle zekâtın sevabını istemeyi unutmayınız.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında el-Velİd bin Müslim ed-Dımışkl bulunuyor. Bu râvi tedJisci idî. Râvi ei-Bahteri ise Onun zayıflığı hususunda âlimler müttefiktir. îtm-i Ebî Evfâ (RA.)'ın (1796 nolu) hadîsi bu hadîs tein şâhid durumundadır. [38]

9- Deve Zekâtının Kaçta Kaç Olduğunun Beyânı) Babı

Bu babtaki hadîslerin tercernesine geçmeden önce bu bâb ve bunu takip eden bâblarda geçen bâzı kelimelerin açıklamasını verelim. Çünkü bu kelimelerin Türkçe anlamlarının bir kaç kelime ile ifâde edilmesi gerektiğinden tercemede bu kelimeleri aynen kullanacağım.
Şât: Küçükbaş hayvan diyebileceğimiz koyun ve keçinin erkek ve dişisine verilen bir isimdir. DVn yalnız koyun kısmına, Ma'z da yalnız keçi kısmına denilir
Develerin zekâtında çıkarılacak Şât, Hanefî ve Mâliki mezheplerine göre en az bir yaşını doldurmuş olan koyun veya keçi olabilir. Şafiî mezhebine göre verilecek keçinin iki yaşını dol-durup üçüncü yaşa basmış olması ve verilecek koyunun bir yaşını doldurmuş olması gerekir. Artık altı ayı doldurmuş ve ön dişleri düşmüş olan kuzuyu vermek de caizdir. H a n b e 1 i mezhebine göre çıkarılacak keçinin bir yaşını ve koyunun en az altı ayı doldurmuş olması gerekir.
Koyun ve keçi zekâtı olarak verilecek koyun veya keçinin de yu-kardaki yaşlardan küçük

olmaması gerekir. Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir.
Şiyüh : Şalın çoğuludur.
Bint-i Mahad: Bir yaşını doldurmuş ve ikinci yıla girmiş olan dişi cirvp.ye 'Irnifir
Bint-i Mahad : Bir yaşını doldurup ikincisine basmış erkek devedir. Bini i Lehlin: iki yaşını duklnrup üçüncü yaşa basmış dişi devedir.
İbn-i Lebun = İki yaşını doldurup üçüncüsüne basmış erkek deveye denilir.
Hıkka: Üç yaşını doldurup dördüncüsüne basmış dişi devsdir. Hıkk: Üç yaşını doldurup dördüncüsüne basmış erkek deve. Cezaa: Dört yaşını doldurup beşincisine basmış dişi deve. Cez': Dört yaşını doldurup beşincisine basmış erkek deve.

1798) İbn-i Şihâb (Zührî)[39], Salim bin Abdi İlah (bin Ömer)'den O da babası (Abdullah.bin Ömer) (Radıyatlâhü anhiimj'ıien. O da Peygamber (Salia/lakii Aleyhi ve Sellem)\ien rivayetle şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'in vefat etmeden önce zekâtlar hakkında yazdırmış olduğu bir mektubu Salim bana okudu (veya okutturdu.) Ben o mektupta şöyle buyurulduğunu buldum.-
•Beş (deve) de bir şat, on (deve) de iki şat, on beş (deve) de Üç şat ve yirmi (deve)de dört şat (zekât) olur. Yirmi beş de(n) otuz beş (devey)e kadar bir bint-i mahad (zekât) olur. Eğer bint-i mahad bulunmazsa erkek olan bir İbn-i Lebun (verilir). Otuzbeşten bir (deve) fazJalaşırsa kırk beşe kadar (olan develer için) bir bint-i lebun zekât vardır. Develer kırk beşten bir fazla olunca altmış (devey)e (varıncaya) kadar bunlar için bir hıkka (zekât) bulunur. Altmıştan bir fazla olunca yetmiş beşe kadar bir Cezea (zekât) olur. Yetmişbesten bir fazla olunca doksana kadar iki bint-İ Lebun (zekât) olur. Doksandan bir fazla olunca yüz yirmiye kadar iki hıkka (zekât) olur. Develer daha da çoğalınca artık her elli (deve) için bir hıkka ve her kırk (de ve) için bir bint-i Lebun (zekât) olur.-" [40]

İzahı

Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvüd, Dârekutni, Beyhaki ve Hâkim de bu hadisi rivayet etmişlerdir
Ebû D â v û d ' un rivayetinde Peygamber (Sallnllahü Aluy hi ve Sellem)'in yazdırdığı zekâtla ilgili bu mektubu, zekât menfur larına vermeyip, kılıcının bulunduğu yerde sakladığı ve vefalından sonra Eb û Bekir (Radıyallâhü anh)'m hilâfeti süresi t .;e bu mektupla amel ettiği, ondan sonra da Ömer (Radıyallâhıî anh)'w bununla amel ettiği belirtilmiştir
Efendimiz hayatta iken zekâtla ilgili hükümleri şifahi olarak il gililere bildirdiği için yazılı talimatın! yanında hıfzetmiştir ki. vefa tından sonra ona müracaat edilsin
Dârekutni ve Hâkim'in rivayetlerinde belirtildiğine göre İbn-i Ş i h â b-i Zührî (Radıyallâhü anh) bu mek tubu Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in (»ğlıı Salim (Radryallahü anh) den dinlemiş ve hıtVetmiştiı O m o ı bin Abdİlazu (Radıyallâhü anh) da M e d i ti o eıtiıı Hği ne atanınca, Abdullah bin Ömer (Radıyallahü tmht'tn oğullan Salim (Radıyallâhü «nh) ve Abdulla h Ilif.dıy.tf lâhü anh) in yanlarında bulunan bu mektubun örneğini ^ılunlltrH rak ilgililerin bununla anıel etmelerini emretmiş ve bir nüshasını da e l'V e 1 i d bin Abd i I m e I i k'e göndermiştir, ilitlif-e 1 - V e 1 i d de bütün yetkililerin bununla amel etnıelormi eımat miş ve bundan sonra gelen bütün halîfeler bu mektubu lalbifc «I mislerdir.
Ebû Dâvûdun rivâyetindeki mektupta dovo zekâlı hü kümlerinden sonra Şat yâni koyun ve keçi zekâtı ile ilgili hükümler ve bâzı genel hükümler de Duyurulmuştur. Bu kısmı Müellifimi/ (1805 nolu) hadîste ayrı olarak rivayet etmiştir
Hadiste buyurulan deve zekâlı hükmü şudur:
l. Deve sayısı beşe ulaşmadıkça zekâtı yoktur.
2. Deve sayısı beş olunca dokuza kadar bir şât, (yâni bir koyun veya bir keçi.)
3. Deve sayısı 10 olunca 14'e kadar 2 şât,
4. Deve sayısı 15 olunca 19'a kadar 3 şât,
5. Deve sayısı 20 olunca 24e kadar 4 şât, verilir.
6. Deve sayısı 25 olunca 35e kadar bir bint-i mahad, bulunmazsa bir îbn-i Lebun verilir
Yukarıda anlatıldığı gibi bint-i mahad, bir yaşını doldurup ikinci yaşına basmış olan dişi devedir. İbn-i Lebûn ise iki yaşını doldurup üçüncüsüne basmış olan erkek devedir.
Deve sayısı 25'e erişince 35e kadar bunun zekâtı bir bint-i ma-had'dır. Bu bulunmazsa bir ibn-i lebun verilir. Hadis bu hükmü ihtiva eder. Dişi deve erkek deveden kıymetlidir. Ödenmesi

gereken iki yaştaki dişi deve bulunmayınca bundan bir yaş büyük olan bir erkek deve verilir. Yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık tutulmuştur. Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince :
1. Mâlik, Şafiî ve bir rivayete göre Ebû Yûsuf, bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir.
2. Ebû Hanîfe ve Muhammed: Bint-i Mahad bulunmayınca ibn-i lebun u almak zorunlu değildir. Muteber olan, kıymettir, demişlerdir. Fethü'l-Kadir'de : O zamanlarda İbn-i lebûn, bint-i mahad kıymetinde idi. Yaş büyüklüğü dişilik üstünlüğünü kapatırdı. Bu durum değiştiği zaman netice de değişir. Eğer kıymeti dikkate almadan behemehal ibn-i lebun alınır, dersek bu karar, ya fakirlerin aleyhinde olur. Ya da mal sahiplerini mağdur eder, demiştir.
7. Deve sayısı 36 olunca 45'e kadar bir bint-i lebun verilir.
8. Develer 46 olunca 60'a kadar bir hıkka verilir.
9. Develer 61 olunca 75'e kadar bir cezea verilir.
10. Develer 76 olunca 90'a kadar iki bint-i lebun verilir.
11. Develer 91 olunca 120'ye kadar iki hıkka verilir.
12. Deve sayısı 120'yi geçince her 40 deve için bir bint-i lebun ve her 50 deve için bir hıkka verilir.
12. madde olarak gösterdiğim hükme göre deve sayısı 121 -129 olunca üç bint-i lebun, 130 olunca, 139'a kadar bir hıkka ve iki bint-i lebun, 140 olunca, H9'a kadar iki hıkka ile bir bint-i lebun verilir...
Hadîs deve sayısı 120'yi geçince zekâtının böyle hesaplanmasının gerektiğine delâlet eder Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince : Şafii, tshak bin Rahaveyh, Evzâî, Ebü Sevr,Dâvüd ve M âl ikiler' den İbn-i Kasım bu hadîsin anılan zahiri ile hükmetmişlerdir. Ah m e d' den yapılan bir rivayet de böyledir.
Ali bin Ebİ Tâlib, İbn-i Mes'ud, Ebû Hani f e ile arkadaşları, îbrâhim-i Nahaî ve Sevrî'ye göre deve sayısı 120'yi geçince ödenecek zekât durumu yeniden baştan başlamış olur. Yâni 120 deve için iki hıkka verilmekle beraber, bundan sonraki fazla develer de beher beş deve için bir şât verilir. Fazla deve sayısı 24'e ulaşıncaya kadar hüküm budur. Meselâ: Deve sayısı toplamı 144 olunca 120 deve için iki hıkka ve artan 24 deve için 4 şât verilir. Toplam deve sayısı 145 olunca artan 25 deve için bir bint-i mahad olmak üzere iki hıkka ve bir bint-i mahad verilir. Develer 150'ye erişince beher 50 deve için bir hıkka olmak üzere üç hıkka verilir. Bundan sonraki develer için 120'den sonraki develer hakkındaki hüküm uygulanır.
El-Menhel yazarının beyânına göre bu grubun delili: E b û D â v û d ' un el-Merâsil'de, İshak bin Raheveyh'in kendi müsnedinde ve T a h a v i' nin Müşkilü'l-Asâr'da H a m -mâd bin Seleme' den rivayet ettikleri şu mealdeki hadîstir :
H a m m â d şöyle demiştir: Ben, Kays bin Sa'd'a: Muhammed bin Amr Haz m'in kitabını benim için al, dedim. Bunun üzerine Kays bana bir kitap vererek : Bunu Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm' dan aldığını ve bu kitabı Ebû Bekir'in dedesi —Amr bin Hazm— (Radıyallâhü anh) için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yazdırdığını bana haber verdi. (H a m m a d demiştir ki) Ben bu kitabı okudum. Kitabta develerin verilecek zekâtı anlatılmıştı. H a m m a d bu arada gördüğü hadîsi nakletti. Hadiste : «Deve sayısı 120'yi geçince deve zekâtının başlangıcına dönülür.» bu yurulmuştu.
Bir rivayete göre Kays bin Sad: Ben, Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'e dedim ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in Amr bin Hazm (Radıyallâhü anh) için yazdırmış olduğu rekâtlar mektubunu benim için çıkart. Kays. bîr kâğıda yazılı olan mektubu çıkardı. O mek-tubta şu vardı :Develerin sayısı 120den fazlalaşınca (ödenecek) zekâta baştan başlanır. Bundan sonra 25'rien az olan develerde beher beş deve için bir şât olmak üzere zekât koyun veya keçiden verilir.»
El Menhel yazarı : Bu bâbtaki hadîs ile H a m m â d ' in rivayeti arasında bir çelişki yoktur, denilebilir. Çünkü bu hadisteki;
c/jS lili cümlesini deve sayısı 120'den çokça fazlalaştığı zaman, diye yorum yapmak mümkündür, demiştir.
Mâlike göre hadisteki mezkûr cümle ile kastedilen fazlalaşma 10 develik bir artıştır. 130 deve için bir hıkka ile iki bint-i le bun verilir. Ve her 10 deve artışı ile verilecek zekât develeri değişir. Fakat 121'den I29'a kadar olan develer için zekât memuru iki hıkka veya üç bint-i lebun almakta muhayyerdir. Çünkü bu meblâğlarda iki ellilikten de üç kırklıktan da artan vardır

1799) Khû S;ıi<l-i HuHri {Radiyullihu ««A/den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seiient) şöyle buyurdu, demiştir:
«Beşten az develerde zekât yoktur. Dört devede de hiç bir şey yoktur. Develerin sayısı beşe ulaşınca onun zekâtı bir şât olur. Dokuz deveye kadar (böyledir.) Deve sayısı 10a ulaşınca

(bundan) on-dörde kadar onun zekâtı iki şât olur, develer on beş olunca (bundan? 19'a kadar onun zekâtı üç şâttır. Develer 2O'ye ulaşınca zekâtı dört şâttır. Deve sayısı 24'e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Deve sayısı 25'e ulaşınca (bundan) 35'e kadar, onun zekâtı bir bint-i Ma had-dır. Bint-i m a had olmadığı zaman erkek olan bir ibn-i lebun verilir. Bir deve fazlalaşırsa, zekâtı bir bint-i lebun olur. Deve sayısı 45e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Bir deve fazlalaşırsa, zekâtı bir hıkka olur. Deve sayısı 60'a ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Bir deve daha olursa zekâtı bir cezea olur. Deve sayısı 75'e ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Deve sayısı bir artarsa zekâtı iki bint-i lebun olur. Deve sayısı 90'a ulaşıncaya kadar (hüküm budur.) Buna bir deve daha ziyâdeleşirse. zekâtı iki hıkka olur. Develer 120 adede ulaşınca ya kadar (hüküm budur.) Bundan sonra her elli deve için bir hık.... ve kırk deve için bir bint i lebun (zekât) olur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedindeki râvi Muhammed bin Akil hakkında Ahmed ve Hâkim : Muhammed bin Akil, Hafs bin Abdillah'tan muteber olmayan iki hadis rivayet etmiştir, demişlerdir. İbn-i Hibbân ise ; O, sıkadır, bazen hatâ etmiştir. Irak'ta on kadar matlup hadis rivayet etmiş, demiştir. Nesai de Onu sıka saymış ve Ebû Abdillah el-Hâkim'de : O, âlimlerin seçKinlerİn-dendir, demiştir. İsnadın kafan râvileri Buhârî'nin şartı üzerine sıka zâtlardır. Bu hadisin ilk cilmlesini (yâni «Beşten az develerde zekât yoktur.» cümlesini Buhftrl, Müslim ve başkaları (Müellifin Süneninde 1793 numarada geçmiştir.) da rivayet etmişlerdir[41]

10- Zekât Memuru (Farz Yaştan) Bir Yaş Aşağısını Veya Bir Yaş Yukarısını Alacağı Zaman (Yapılacak İşîn Beyânı) Babı

1800) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anft)'den rivayet edildiğine gö'c :

Ebû Bekir-i Sıddîk (Radıyallâhü anh) (kendisini Bahreyn'e zekât âmiri olarak gönderdiğinde) O'na şu mektubu vermiştir:

Sana verdiğim bu mektup, Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe emrettiği ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in müslümanlara farz ettiği (veya takdir ve tâyin buyurduğu) zekât farizası (hükümlerini beyan eden bir talimat)dır. Şüphesiz, hayvan zekâtları meyânındaki develerin gerekli yaşlarından bir kısmı şöyle olur: Kimin yanındaki develerin zekâtı dört yaşım bitirip beş yaşa erişmiş bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında böyle deve bulunmaz da bir yaş aşağı dişi deve bulunursa, mal sahibinden (zekât olarak bu deve kabul edilir.) Ve mal sahibi yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki şât, yoksa yirmi dirhem (gümüş) verir. Kimin yanındaki (develerin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında yalnız iki yaşını bitirip üçüncü yaşa basmış deve varsa, bu deve ondan kabul edilir. Ve mal sahibi (yaş farkına karşılık olarak) bu deve ile beraber, yanında varsa iki şât, yok ise yirmi dirhem (gümüş) verir. Kimin zekâtı iki yaşını tamamlayıp üçüncüsüne basmış dişi bir deveye ulaşırsa yanında bu evsafta bir deve bulunmayıp bir yaş büyüğü bulunursa* bu deve mal sahibinden kabul edilir ve zekât memuru (yaş farkı telâfisi için) ona yirmi dirhem (gümüş) veya ki şât verir. Kimin zekâtı iki yaşım tamamlayıp üçüncüsüne basmış bir dişi deveye erişir ve ya-nında bu vasıflarda deve bulunmayıp, yanında bir yaş küçüğü dişi deve bulunursa mal sahibinden bu deve kabul edilir ve mal sahibi (yaş farkını kapatmak için) bu deve ile beraber 20 dirhem (gümüş) veya İki şât verir. Kimin zekâtı bir yaşını tamamlayıp ikinci yaşa giren dişi bir deveye ulaşır da, yanında bu evsafta deve bulunmaz ve yanında bir yaş küçüğü dişi deve bulunursa, ondan o büyük deve kabul edilir. Ve zekât memuru (yaş farkının telâfisi için) ona yirmi dirhem (gümüş) vcyâ iki şât verir. Kimin yanında zekât olarak vermesi gereken iki yaşındaki dişi deve bulunmayıp yanında, iki yaşından üçüncüsüne geçmiş erkek bir deve varsa ondan o deve kabul edilir ve bununla beraber başka bir şey (vermek) yoktur." [42]

İzahı

Mâlik, Şafii, Ahmed, Buharı, Ebû Dâvûd. Dârekutni, Hâkim ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir.

t bn-i Hazm: Bu hadis gayet sahihtir. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ashâb-ı Kiramın âlimleri huzurunda bununla amel etmiş ve hiç bir kimse muhalefet etmemiş, demiştir.

Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ı Bahreyn'e zekât toplamak görevi ile gön-
derdiği /«iman bu mektubu ona verdiği B u h â r i' nin rivayetinde
(Ebü Dâvûd ' un rivayetinde bu mektubun üstünde Resû-lulUıh (Snifüllahü Aleyhi ve Sellem)'in mührünün bulunduğu belirilmiştir

Harfisin cümlesini el Mtnhc) yazarı: "Yâni bu mektup lam sadakayı (zekâtı) beyan eden mektuptur." diye açıklamışın.
Hadisin : cümlesi ile ilgili olarak el Menhel yazan şöyle deı :
Bu cümlede Peygamber (Sallallahü Aleyh? ve Sellem)'in ınüslü-manlara zekâtı farz ettiği bildirilmiştir. Aslında zekâtı farz eden Allah'tır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tebliğ ettiği için farz etme fiili Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e izafe edilmiştir. Allah Teâlâ, O'na itaat etmeyi halka farz etmiştir. Bu nedenle Peygamber (Sal)allahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah Teâlâ'dan aldığı emri tebliğ etmesine farz denilmiştir.
Cümledeki "Farz' tâbiri ile takdir ve tâyin mânâsının kastedilmiş olması muhtemeldir Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zekâtın ahkâmını ayrıntıları ile beyan ve tâyin eylemiştir. Mezkûr kelime Arap dilinde ve Kur'an-ı Kerim'de beyan, indirme ve helâl kılma mânâlarında kullanılmıştır. Bu mânâların hiç birisi takdir ve tâyin anlamından ayrı düşmez.
MaJ sahibinin zekât olarak vermesi farz olan yaşta dişi, devesi yok ise ve ondan bir yaş küçük dişi devesi var ise, bunu verebileceği ve aradaki yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki koyun veya iki keçi, bunlarda yok ise 20 dirhem gümüş'ü zekât memuruna vermesinin gerektiği, Ke/;a verilmesi gerekli yaştaki dişi deve bulunmaz da bir yaş büyüğü dişi deve varsa mal sahibinin bunu verebileceği ve yaş farkının telâfisi için bu defa zekât memurunun ona iki koyun veya iki keçi yahut 20 dirhem gümüş vermesinin gerektiği bu hadîsten anlaşılıyor
Yukarda anlatılan husus hakkındaki âlimlerin görüşleri şöyledir :
1. Şafii, Ahmed, îbrâhim-i Nahai, Ebû Sevr ve Dâvûd yukarda anlatılan hükümle amel etmişlerdir.
2. Ebû Ha n i f e ve arkadaşlarına göre mal sahibinin yanın-da, ödemesi gerekli yaşta deve bulunmazsa, bir yaş küçüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutan ne ise onu da verir. Veya pir ya$ büyüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutan ne ise onu zekât memurundan alır. Bu tutar yirmi dirhem gümüşün değerinden veya iki koyun, yahut iki keçinin kıymetinden noksan veya fazla olabilir. Bu grup âlimlere göre hadiste yaş farkının iki şât veya yirmi dirhem gümüş ile takdir edilmesinin sebebi, o zamanlardaki yaş farkıntn tutarının o kadar olması idi. Hadîsteki ölçü devamlılık ifâde eden bir ölçü değildir. Bunların delili şudur: A I i (Radıyallâhti anhi'den rivayet edildiğine göre kendisi devenin yaş farkını bir koyun veya on dirhem ile takdir etmiştir. Kendisi Peygamber (Sailaüahü Aleyhi ve Sellem) in zekât toplayıcısıydı. Bu hükmü bilmemesi veya bundan habersiz olması düşünülemez. Hele Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e muhalefet etmesi ihtimali hiç yoktur.
3. M â 1 i k ' e göre mal sahibi, farz olan yaştaki dişi deveyi satınalmak suretiyle de olsa temin etmek zorundadır.
4. M e k h û 1 ve E v z â i' ye göre mal sahibi farz olan yastaki dişi devenin kıymetini ödemek zorundadır.
Hadisin son paragrafında zeyân edildiğine göre mal sahibi, bint-i Mahad yâni bir yaşını tamamlayıp ikinci yaşa basmış bir dişi dö veyi vermekle mükellef iken yanında bu vasıfta deve bulunmaz da bir İbn-i Lebun yâni iki yaşını tamamlamış ve üçüncüsüne basmış olan erkek deve bulunduğu takdirde bu deveyi verebilir ve dişilik değeri farkım ödemez. Çünkü yaş büyüklüğü değeri dişilik değerini telâfi eder.
Cumhurun görüşü budur. Fakat Ha nefiler'e göre ibn-i lebun'un değeri bint-i Mahad'ın değerine eşit ise mesele yoktur. Ama ibn-i lebun'un değeri düşük ise aradaki farkın mal sahibi tarafından zekât memuruna, değeri bint-i mahadınkinden yüksek ise aradaki far-km zekât memuru tarafından mal sahibine ödenmesi gerekir.
Hadisin zahirine göre, farz oian yaşta deve bulunmadığı zaman bir yaş küçüğünü veya bir yaş büyüğünü vermekte mal sahibi muhayyerdir. Ebü Hanîfe ve arkadaşlarının görüşü böyledir. Hattâ bunlara göre matluba uygun deve bulunsa bile mal sahibi dilerse deveyi vermez de değerini nakden verebilir. Zekât memuru da kabul etmek zorundadır. Çünkü Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sel lem) mal sahiplerine kolaylık gösterilmesini emretmiştir.
Cumhura göre anılan muhayyerlik mal sahibine değil, zekât me-murunadır. Cumhurun delili Ebû Dâvûd. Hâkim ve Dâ-r e k u t n i ' nin rivayet ettikleri Salim bin A b d i I I a h (Radıyallahü anhl'm hadisindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mektubudur. Bu mektubta şu cümle bulunuyor:
-Anılan iki yaştan hangisini bulursan alırsın.» [43]

11- Zekât Memurunun Alacağı Deve (Durumunun Beyânı) Babı

1801) Süvrycl hin (İatt-U* [44](Kaıityalhıhü ,itıh)'(Wn. Şöyir rW*mi$lir : Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât memuru bize geldi. Ben onun elini tuttum ve onun (zekât ahkâmına âit) mektubunda bulunan şu hükümleri okudum. -Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla müteferrik (dağınık mal) bir araya toplatılmaz. Toplu (mal) da dağıtılmaz.» Sonra btr adam ona iri ve çok semiz bir dişi deve getirdi. O (zekât memuru) bu deveyi (zekât olarak) almaktan imtina etti. Bunun üzerine adam, o deveden aşağı bir deveyi memura getirdi. Memur, bunu aldı ve dedi ki:
Ben müslüman bir adamın develerinin en seçkinliğini almış olarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin yanına varacağım zaman hangi yer beni taşır ve hangi gök beni gölgeler." [45]

İzahı

E b û Dâvûd ve D â r e k u t n i de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadiste zekât memurunun mektubunda bulunduğu bildinlen fıkra, Mâlik, Şafii, Ahmed, Buhâri, Nesaî ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri E b û Bekir (Radı-yallâhü anh)'ın E n e s (Radiyallâhü anh)'a verdiği mektubta ve Ahmed, Tirmizî. Ebû Dâvûd ve başkalarının A b -dullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta iken yazmış olduğu mektubta bulunuyor.
Zekât memuruna âit hadis parçasını Ebû Dâvûd ve D â -r e k u t n i benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
Zekât memurunun mektubundaki :
= «Zekât (artar veya eksilir) korkusu ile müteferrik (mal) bir araya toplatılmaz ve toplu (mal) dağıtılmaz.* fıkrasının mânâsı hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:
Bu hüküm hem mal sahiplerine hem de zekât memurlarına aittir. Şöyle ki :
Zekâta tâbi hayvanları bulunan mal sahipleri, zekâtın far/, olması veya çok zekât vermek korkusu ile toplu olan mallarını dağıta maz ve dağınık olan mallarını tophyamazlar Bunu şu misallerle açıklayalım.
1. Üç ayrı kimsenin kırkar adet, koyunları vardır. Bunların mal lan ayrı ayrı olduğundan her birisi bir koyun zekât vermek durumunda iken bunlar koyunlarını birleştirmek suretiyle toplam 120 koyundan bir koyun zekât vermek yoluna gidemezler. Bunlar böyle bir yola giderlerse zekât korkusu ile müteferrik malı toplamış olurlar.
2. Yüz birer adet koyunu bulunan iki şahıs koyunlarını birleştirmiş oldukları için toplamı olan 202 koyun için üç koyun zekât vermeleri gerekir. Zekât memuru gelince bunlar koyunlarını birbirinden ayırmak suretiyle beherinin sahip olduğu 10i koyun için birer koyun zekât vermek yolunu tutamazlar. Onların böyle bir yol tutmalarına toplu malı dağıtma denir.
Yukarıda verilen iki Örnekte belirtildiği gibi mal sahipleri az zekât vermek için hile yollarına baş vurmaktan men edilmişlerdir. Çünkü bu yol vacip olan zekâttan kaçmak ve fakirlere zarar vermek yoludur.
Zekât memuru da çok zekât almak veya zekât almaması gerekirken mal sahiplerini zekât vermek durumuna sokmak için ayrı ayrı mallan toplamak veya topiu mallan gruplara ayırmaktan men edilmiştir. Bunu da misallerle açıklayalım :
1. İki kişinin 20'şer tane koyunları vardır. Koyunun zekat nisabı kırk koyun olduğu için 20 koyunu olan kimse zekâtla mükellef değildir. Zekât memuru, 20'şer koyunu bulunan iki şahsın ayrı ayn buluna"n koyunlarını birleştirerek bundan zekât almaya girişemez
2. İki kişinin lüJ'er adet koyunu vardır. Her birisi kendi koyunları için bir koyun zekât vermekle mükelleftir. Zekât memuru bunların ayrı ayrı olan koyunlarını birleştirmek suretiyle toplamı olan 202 koyundan üç koyun.zekât alınır, diyerek bunlardan üç koyun aimaya girişemez.
Zekât memurunun bu girişimine müteferrik malı birleştirmek, denilir.
3. Kırkar adet koyunu bulunan iki kişi koyunlarını birleştirmişlerdir. Fıkıhta buna "Hılta" denir. [46] Mezheblerde beyan edilen şartları taşıyan 'Hılta' şeklinde koyunlarını birbirine karıştıran bu iki şahıs bir şahıs gibi düşünülür. Ve toplam 80 koyundan bir koyun zekât verilir. Zekât memuru koyun sahiplerine : Herbirinizin kırk koyunu vardır. Koyunlarınızı ayrı ayrı düşünmek suretiyle birer koyun zekât vermeniz gerekir, diyemez. Zekât memurunun bu girişimine toplu malı dağıtmak denir.
Zekâtın artması veya eksiJmesi korkusu ile toplu meh, dağıtmanın ve dağınık malı toplamanın hadisteki yasaklığı aynı cinsten olan hayvanlara mahsustur. Zekât hükümleri açısından koyun ve keçi bir cins, sığır ile manda bir cins ve develerin bütün çeşitleri bir cins sayılır.
Şu halde, sığırın nisabı olan 30'dan aşağı sığırı ve koyun ile keçinin nisabı olan 40'tan az koyunu bulunan bir adamın koyunları ve sığırları birleştirmek ve üst üste hesaplamak suretiyle nisaba

ulaştırmak ve zekâtını almak caiz değildir. Bu hususla âlimler müttefiktir.
Keza, hadisteki yasak, birden fazla mal sahiplerine âit hayvanlar hakkındadır. Bir kişinin malı olan ayni cins hayvanlar ayrı ayrı memleketlerde bile olsa zekât hükümleri bakımından birleştirilir. Örneğin : Bir adamın 25 koyunu bir memlekette ve 15 koyunu başka bir memlekette bulunursa bunların toplamı nisap olan 40'a ulaştığı için, dağınık olan bu hayvanlar zekat hükmü yönünden toplanır. Yâni toplu gibi düşünülür. îkinci bir örnek: Bir adamın 40 koyunu bir memlekette ve 60 koyunu başka memlekette bulunduğu takdirde, bun lar toplu olarak kabul edilir ve toplamı olan 100 koyun için bir ko yun zekâ(verilir. Bunları ayrı ayrı kabul edip 2 koyun zekât alınamaz.
Ayni şahsın malı olan hayvanların zekâtına âit yukarda anlatılan hükümler cumhurun kavlidir. Ahmed bin Hanbel de ayni şahsın malı olan hayvanların bulunduğu yerler arasındaki mesafe, namazı kısaltmayı gerektiren mesafeden az olduğu takdirde cumhurun kavline muvafakat etmiştir. Fakat söz konusu mesafe daha fazla ise A h m o d : Her hayvan grubu ayrı düşünülür, demiştir.
Hanefi ve Mâliki âlimler, bu hadîsteki yasağı /okula tâbi hayvanlara tahsis etmişlerdir. Nisabtan az altını ve nisabtan az gümüşü bulunan bir kimsenin altın ve gümüşü toplandığı takdirde* altın veya gümüş nisabına ulaşırsa, zekâtı verilecek mi? Hanefi ve Mâliki âlimleri: Beheri nisabtan az olan altın ve gümüş toplanır. Toplamı gümüş nisabına veya altın nisâbına ulaşırsa zekâtı ödenir, demişlerdir.
Âlimlerin ekserisine göre bu hadîsteki hüküm umumidir. Allın ve gümüş de bu hükme tâbidir. Yâni 20 miskalden az allını ve 200 dirhemden az gümüşü olan bir kimsenin bu gümüş ve altınının top lam değeri 20 miskul altın veya 200 dirhem gümüş değerine erişse bile» zeki\tı yoktur"

1802) Cerîr bin Alx1îlhth (Radıyalfâhü anh)\\ex\ rivayet edildiğine «ö-rt*; Kesülullah (Sallatlahü Aleyhi ve Srllfm) şöyle buyurdu, demiştir:

-Zekât memuru (mal sahiplerinden) ancak razi olarak döner (dönmelidir.)»" [47]

İzahı

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesai de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe yazan şöyle der :
"Ti y b î: Hadîsteki emir zahiren zekât memuruna ise de aslında zekât sahiplerinedir. Yâni : Ey zekât sahipleri! Zekât memurunu iyi karşılayın ve mallarınızın zekâtını ödeyiniz ki, sizden râzi ve memnun olarak ayrılsın, demiştir.
S u y û t î' nin naklen beyan ettiğine göre Ş â f i İ: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı, Allah'u âlem şudur: Mal sahipleri, zekât memurlarını îyi karşılamalı ve gönül hoşluğu ile mallarının zekâtını tam olarak ona teslim etmelidirler. Maksad mal sahiplerinin ödemekle mükellef olmadıkları mallarını zekâl memuruna vermeleri değildir. Neyi ödemeleri gerekirse onu verecekler, fazlasını vermeleri emrediîmemiştir, demiştir."'[48]

12- Sığır Ve Mandanın Zekâtı Babı

Bu bâbta geçen hadîslerdeki bâzı kelimelerin mânâlarını önceden açıklamak ve tercemede o kelimeleri aynen kullanmak daha uygun olur.
Bakar: Arap dilinde sığır, demektir. Manda zekât bakımından sığır hükmünde olup ikisi aynı cins sayıldığından Bakara: Sığır ve mandayı kapsıyan umumi bir mânâyı ifâde eder.
Tebl*; Bir yaşını doldurup İkincisine basmış olan manda ve dananın erkeğine denilir.
Tebîa: Tebi'in cuşişidir.
Müsinne: Üçüncü yaşa basmış olan manda ve sığırın dişisine denir ki; buna camız ve inek denir.
Yukardaki tarif cumhura göredir.
Mâliki âlimlerine göre Tebî ve Tebiai Üçüncü yaşa basmış olan manda ve sığırdır. Müsin : Dördüncü yaşa girmiş olan manda ve sığırın erkeğidir

1803) Muâz bin Cebel (Radtyaüâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Beni, Yemen'e (zekât ve şâir işlerin yöneticisi olarak) gönderdi ve bana, beher kırk sığır ve mandadan bir müsinne'yi ve beher otuzundan bir tebî' veya bir tebîa'yı (zekât olarak) almamı emretti."

1804) Abdullah (bin Mes'ud) (Raüıyallahü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Otuz bakar (sığır ve mandalda bir tebl' veya bir tebîa ve kırk (bakar'da) bir müsinne (zekât.) vardır.- [49]

İzahı

Muâz (Radıyaliâhü anh)'ın hadisini Ahmed, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da, Abdullah (Radıyalıâhü anh)'ın hadisini ise Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Hadisler, otuz sığırı olan bir adanan zekât olarak bir yaşım doldurmuş olan erkek veya dişi bir sığın vermesinin gerektiğine, daha az sığın olanın zekât ödemekle mükellef olmadığına ve kırk sığırı olanın üç yaşına girmiş bir sığır vermesinin lüzumuna delâlet ederler.
Yukardaki tarifler bölümünde belirttiğim gibi Mâliki âlimlere göre 30 sığır için verilecek sığırın üçüncü, yaşa ve kırk sığır için verilecek sığırın dördüncü yaşa basmış olması gerekir
Mandanın da sığır hükmünde olduğunu yukarda anlattım. Şim di sığır ve mandanın zekâtı hakkındaki dört mezhebin görüşlerini özetle belirteyim :
Dört mezhebe göre sığır ve mandanın nisabı otuzdur. Bunda bir Tebi' veya bir Tebîa zekât vardır MâMkî ve Şâfiîler'e göre Tebia'yı vermek efdaldır
Anılan hayvan sayısı kırka ulaşınca, Hanelilere göre bir Müsinne veya bir Müsin yâni üç yaşına girmiş olan bir sığır veya mandanın dişisi veya erkeği verilir. Diğer üç mezhebe göre Mü-sinne'yi vermek gerekir Erkeğini vermek caiz değildir. Delîİleri de bu
hadislerdir.
Bundan fazlasındaki zekât durumu : Beher otuzu için bir Tebi veya bir Tebîa ve beher kırkı için bir Müsinne hesabı ile zekât çıkarılır. Aradaki kesirler için zekât verilmez. Su halde ? ;ıo'dan 39a kadar bîr Tebî veya bir Tebı'a 40dan 59a kadar bir Müsinne[50] 60'dan 69a kadar iki Tebî veya tebîa
70den 79a kadar bir Müsin no ve Tebî voyA Tebia'dan hirisi HO'den HO'n kadar iki Müsinno 90dan öo'a kadar üç Tebi veya üç Tebîa 100'den 109a kadar bir Müsinne vtî iki Tebî - Tebîa lludan 119a kadar iki Müsinne ve bir Tebi - Tebitı 120den I29'a kadar üç Müsinne veya dört Tebî - Tebîa
M Ali kilere göre zekât verenin malı içinde MÜsinne'ler de. Tebi'ler de bulunuyor. Veya hiç birisi bulunmuyor ise zekât memu ru bu iki çeşitten arzuladığını istemekte serbesttir. Mal sahibi yanında varsa vermeye, yoksa satın almaya mecburdur. Şayet adamın yanında bu çeşitlerden yalnız birisi var ise, zekât memuru onu almaya mecburdur. Mal sahibini diğer çeşitten bulmaya zorlıyamaz
Yukarıda gösterilen meblağlar arasındaki birde» dokuza kadar olan kesirler için zekât yoktur. Ancak H a n t; f i mezhebinin Zahirü'r-Rivâye kavline göre 40 ile 60 arasındaki kesirler için de zekat ödenecektir. Meselâ : 41 sığır için bir Müsinne verilecek bir de bir Mü-sinne'nin kırkta biri verilecek, 42 sığır için bir Müsinne ve bir Mü-sinne'nin kırkta ikisi verilecektir... Fakat Ebü Yûsuf ile M u -h a m m e d' in kavli diğer üç mezhebin kavline uygundur Fetva da bunların kavli iledir. [51]

13- Ğanem (Koyun Ve Keçt)Nin Zekâtı Babı

1805) İbn-i Şihâb(-i Zührî), Salim bin Abdillah (bin Ömer)'den. O da babası (Abdullah) (Radtyatlâhü anhüm)'dan. O da Resûlullah (Salhllahü Aleyhi ve Se/lem)'den rivayetle şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'In vefat etmeden önce zekâtlar hakkında yazdırmış olduğu bir mektubu Salim bana okudu (veya okutturdu.) Ben o mektubta şöyle buyurulduğunu buldum :
-(Zekât) kırk şât (koyun ve keçi) de, yüz yirmiye kadar bir şât-tır. Yüz yirmiden bir tane fazla olunca, iki yüze kadar, iki sattır. Ukiyüzden) bir tane fazla olunca, üçyüze kadar, üç sattır. Daha da çoğalınca artık her yüz tanede bir şât (zekât) olur.»
(İbn-i Şihâb şöyle demiştir) : Ben o mektubta şöyle de buyurulduğunu buldum:
(Zekât artar veya eksilir korkusuyla) müteferrik (dağınık mal) bir araya toplatılmaz ve toplu mal dağıtılmaz.»
(îbn-i Şihâb demiştir ki:) Ve ben o mektubta şöyle buyuruldur ğunu buldum ı
«Zekâtta (ne koç ve teke gibi) döl hayvanı, (ne) malın yaşlısı (ne de) malın ayıplısı

alınmaz.»" [52]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizl, Ahmed, Dârekutnî, Beyhaki ve Hâkim de bu hadîsi uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Müellif hadîsin bir parçasını 1798 nolu olarak rivayet etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zekât ahkâmına âit yazdırdığı mektubun bir parçası 1798 nolu hadîste, diğer parçası da burada rivayet edilmiştir. Ebû Dâvûd, mektubun tamamını bir arada zikretmiştir. Müellifimizin böyle yapmasının sebebi develerin zekâtı ile koyun ve keçilerin zekâtı için iki ayrı bâb açmış ve her bâbta mektubun o bâbla ilgili bölümünü rivayet etmiştir.
Ğanem: Koyun ve keçilere denir. Koyun ve keçilerin zekât hükümleri bakımından bir cins sayıldığını yukarda anlamıştım. [53]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Koyun ve keçilerin toplamı 40'tan az olana zekât vâcib değildir. Bunların nisabı kırktır.
2. Kırktan 120'ye kadar olan için bir şât, 121 olunca 200e kadar iki şât, 201 olunca 300'e kadar üç şât ve bundan sonra her yüz tane için bir şât verilir.
3. Hadîsin zahirine göre, koyun ve keçilerin sayısı 400 olmadıkça üç şât zekât verilir. Cumhurun kavli de budur. Fakat Ş a ' b i, Nehai, el-Hasan bin Salih ve bir rivayetinde A h -m e d' e göre, 301 tane için de dört şât zekât verilir
Zekâtı verilecek koyun ve keçinin en az kaç yaşında olmasının gerektiğine âit âlimlerin sözlerini 9. babın girişinde anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek duymuyorum.
Koyunların zekâtının koyundan, keçilerin zekâtının keçiden çıkarılması gerekir. Koyun ve keçiden oluşan nisaba mâlik bir kimsenin koyunu daha çok ise zekâtını koyundan çıkarır. Keçi fazla ise, keçiden çıkarır. İkisi sayıca eşit ise meselâ 20şer tane koyunu ve keçisi var ise Hanefî ve Mâliki âlimlere göre zekât memuru serbesttir, Dilediğinden zekât alır.
Ş â f i î 1 e r' e göre, koyunların zekâtını keçilerden vermek ve bunun aksini yapmak caizdir. Ancak çıkarılacak hayvanın farz olan hayvana değerce eşit veya ondan üstün olması şarttır.
Han efil er'e göre 6 ayını doldurmuş kuzuyu keçi yerine ve iki yaşında bulunan keçiyi koyun yerine vermek caizdir.
Hadiste anılan mektubun ikinci bölümün bir benzeri 1801 nolu hadisin baş kısmında geçmiş ve orada gerekli izahat verilmiştir.
Hadîsin son kısmındaki paragrafta, döl hayvanı, malın yaşlısı veya ayıplısının zekât olarak ahnamıyacağı buyurulmuştur.
Teys r Arap dilinde keçinin erkeğine denilir. Hadîsi şerh edenler ise bu kelimeyi koyun ve keçinin erkeği, diye yorumlamışlardır. Onun için tercemede koç veya teke diye karşılığını yazdık.
Hadisin son fıkrası zekâtta koç ve tekenin alınamıyacağına delâlet eder. El-Menhel yazarının dediği gibi bu hüküm zekâtı verilecek hayvan sürüsünün tümünün veya bir kısmının dişi olması hâline mahsustur. Çünkü bu takdirde koç ve tekeyi almak fakirlerin zararına olabilir. Çünkü pek semiz olmaz. Diğer taraftan mal sahibi onu döl hayvanı olarak kullanmak isteyebilir. Bu takdirde o hayvanın alınması mal sahibinin aleyhinde olur.
Sürünün tamamı erkek olduğu zaman koç veya teke zekât olarak alınır.
Hadîsin bu paragrafı malın yaşlısının zekât olarak aiınamıyaca-ğını bildirir. Bu yaşlılıktan maksat dişleri dökülmüş olan yaşlı hayvandır.
Keza ayıplı hayvanın da zekât alınmıyacâğı burada bildirilmiştir. Zekât olarak vermeye mâni ayıbın tâyini hususunda ihtilâf olmuştur. Âlimlerin çoğuna göre bu ayıptan maksad satın alman bir malın geri verilmesine sebep olan ayıptır. Bu da bilirkişilere göre malın değerini eksilten ayıp ve kusurlardır. Bâzılarına göre buradaki ayıp tan maksat hayvanın kurban edilmesine mâni olan ayıplardır.
Ayıpsız ve kusursuz olan bir hayvan sürüsü için verilecek zekât hayvanının kusursuz ve ayıpsız olması gerekir. Eğer sürünün bir kısmı ayıplı, bir kısmı da ayıpsız ise zekât memuru, kıymeti ayıplıdan üstün ve ayıpsızdan noksan olan vasat bir hayvanı alacaktır.
Eğer sürünün tamamı ayıplı ise memur orta bir hayvan alır. E b ü Hanîfe, Şafii, Ahmed ve bir rivayetinde Mâlik böyle demişlerdir. Mâlî k ' ten olan diğer bir rivayete göre mal sahibi ayıpsız bir hayvanı zekât için temin etmekle mükelleftir.

1806) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Müslümanların zekâtları (hayvan sürülerini suladıkları) suları üzerinde alınır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Seneddeki râvi Üsâme bin Zeyd'in zayıflığı üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bâzıları bunun Üsâme bin Zeyd bin Eşlem olduğunu söylemişlerdir. [54]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisten maksat, mal sahiplerinin sürülerini zekât memurunun istediği yere götürmekle mükellef olmadıklarını, bilâkis sürülerin sulandıkları sular nerede ise zekât memurunun oraya gidip zekât almakla mükellef olduğunu bildirmektir. Çünkü su üzerinde zekât almak hem mal sahipleri için hem de zekât memuru için en uygun ve kolay olanıdır.
Ebü Dâvüd ve Dârekutnî' nin Süveyd bin G a f e le (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîste S ü -v e y d (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in gönderdiği zekât memurunun hayvan sürülerinin sulandığı su başına gelerek orada zekât istediğini bildirmiştir.

1807) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhüm&yâzn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) şöyle buyurmuştur:
«Koyun ve keçi zekâtı kırk tanede, yüz yirmiye kadar bir sattır. Bir tane fazlalaşınca, ikiyüze kadar iki şâttır. Eğer bir tane fazlala-şırsa artık üçyüze kadar zekâtı üç şâttır. Eğer daha da fazlalaşırsa artık beher yüz tanede bir şât zekât olur. Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla toplu mal dağıtılmaz ve dağınık mal toplatılmaz. Her iki halît (= ortak veya mallarını başkasının malına karıştıran) verdiği zekâttan arkadaşına düşen hisse karşılığını ondan alır. Zekât memuru (ne) malın yaşlısını (ne) ayıplısını (ne de koç ve teke gibi) döl hayvanını zekât olarak alamaz. Ancak mal sahibi dilediği zaman zekât memuru döl hayvanı alabilir.» [55]

İzahı

Bu hadîs, 1798 ve 1805 nolu hadislerde anılan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in zekât hakkındaki mektubunun bir parçasıdır. Ahmed, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadisin, koyun ve keçilerin zekâtının kaçta kaç olduğuna dâir kısmının izahı 1805 nolu hadis bahsinde geçti ve «... toplu mal dağıtılmaz... > kısmının izahı da benzeri olan 1801 nolu hadîsin izahı bolü' münde anlatıldı.
Hadîsin: cümlesini açıklıyalım: Halitayn : Halît in tesniyesidir, iki halit, demektir. Halît i Ha-nef î âlimlerine göre ortak demektir. îki hâlit: Bir birinden ayırd edilmiyecek şekilde mallarını bir birine karıştıran iki ortak demektir. Hanefi âlimlerine göre zekâtın vücubu hususunda ortaklığın etkisi yoktur. Yâni beher ortağın sürüsü nisaptan az olup ikisinin sürüsünün toplamı nisaba ulaşırsa bunlar nisaba mâlik sayılmazlar ve zekât ödemeleri vâcib olmaz. Meselâ yirmişer koyunu olan iki kişi koyunlarını, birbirinden ayırd edilmiyecek tarzda karıştırarak ortaklık kurarlarsa koyunlarının toplamı kırka ulaşmakla nisab olduğu halde bunlara zekât vâcib olmaz. Ancak beherinin sürüsü nisaba ulaşırsa her ortak hissesine düşen zekâtı ödemekle mükelleftir.
Hanefiler'e göre yukardaki cümleden maksat iki ortağın hisselerine göre hesaplaşmalarıdır. Bunu bir misal ile aydınlatalım :
Ortaklardan birisinin kırk, diğerinin otuz sığırı bulunup bunları birbirinden ayırd edemiyecek tarzda karıştırarak ortaklık kurduktan sonra zekât ödeme zamanı gelince memur kırk sığır sahibinden üç yaşında bir sığır, ve otuz sığır sahibinden iki yaşında da bir sığır ister. Ortaklar da istenen iki sığırı ortaklık malından verirlerse ortaklar ödenen zekât için hisselerine göre hesaplaşacaklardır. Sığırların toplamı yetmiş olup kırk sığır sahibi tüm malın yedi bolü dördüne ve otuz sığır sahibi de tüm malın yedi bolü üçüne sahiptir. Bu duruma göre kırk sığır sahibi zekât için ortağının verdiği iki yaşındaki sığırın yedi bolü dördünün karşılığını ortağından alacaklı olur. Ve otuz sığır sahibi zekât için ortağının verdiği üç yaşındaki sığırın yedi bolü üçünün karşılığını ortağından alacaklı olur.
iki ortağın ortaklığa koydukları mallar eşit ise ortaklık malından ödenen zekâttan dolayı birbirinden alacaklı durumu olmaz. Bunu da bir misal ile açıklayalım :
Altmışar koyunu olan iki kişi sürülerini karıştırarak ortak olduktan sonra zekât memuru ortaklık malından iki koyun alırsa ortaklar birbirinden alacaklı olmazlar.
Şafiî ve Hanbelî âlimlere göre Halît: Malını diğerinin mâlına karıştıran demektir. Hanbeliler'e göre bu karıştırma işi yalnız zekâta tâbi hayvanlarda olabilir.
Karıştırma işi ortaklık şeklinde olabildiği gibi ortaklık olmaksızın çoban, mer'a, sulama yeri, süt

sağma yeri ve ahır gibi gece ka-İınacak yerin birliği ile de gerçekleşebilir.
Buiki mezhebe göre koşulan farklı şartların gerçekleşmesiyle sürülerin karıştırılması ile hadiste söz konusu Hılta durumu oluşur. Ve böyle bir karıştırma işi, zekâtın vâcipliği ile ödenecek zekât miktarının çoğalması veya azalması bakımından etkili olur.
Bu duruma göre iki veya daha çok şahısların zekâta tâbi hayvanlarını koşulan şartlar içerisinde karıştırırlarsa beherinin hayvan sayısı nisabtan aşağı olsa bile toplam nisaba ulaşınca tüm hayvanlar tek bir şahsın malı imiş gibi zekâtı çıkarılacak ve herkes hissesine göre birbirleriyle hesaplaşacaklardır.Bunu da bir misal ile açıklayalım:
Birisinin yirmi, diğerinin kırk ve bir başkasının altmış koyunu olup Şafiî ve Hanbeli mezheplerinde koşulan şartlara uygun olarak tüm hayvanları karıştırırlarsa toplamı olan yüz yirmi koyundan bir koyun zekât verilir ve verilen zekât hangisinin koyunundan verilirse o koyun sahibi diğerlerinden koyun mevcutları nisabe-tinde alacakları olur. Faraza yirmi koyun sahibinin koyunlarından bir koyun zekât olarak alınmış ise koyun sahibi, verdiği koyunun değerinin altıda ikisini 40 koyun sahibinden ve altıda üçünü 60 koyun sar hibinden tahsil eder.
M â 1 i k i 1 e r' e göre koşulan şartlar dâhilinde zekâta tâbi hayvanlarını karıştıranların her birisinin sürüsü nisabı dolduruyor ise hayvanların tümü tek şahsın malı imiş gibi zekât çıkarılır. Ve hangisinin malından zekât çıkarılırsa mal sahibi diğerlerinden hisseleri nisbetinde alacaklı olur.
Hılta hakkında geniş malumat isteyenler Fıkıh Kitaplarına müracaat etsinler.
Hadisin: Fıkrası iki şekilde yorumlanabilir. Çünkü bu fıkranın sonundaki kelimesi ile mal sahibi veya zekât memuru kastedilmiş olabilir. Şöyle ki:
Musaddık t Zekât memuru demektir.
Mussaddak ve Mussaddık: Zekât veren demektir. Fıkradaki zekât memuru anlamını ifâde eden Musaddık olarak okunur. Akranın sonundaki: kelimesi "El-Mussaddak" vey& "El-Mussaddık" okunursa mal sahibi anlamını ifâde eder. Ve cümledeki istisna döl hayvanının zekât edilmesine âit olur. Fıkranın mânâsı da şöyle olur:
«Zekât memuru dişleri dökülmüş yaşlı hayvanı, ayıplı hayvanı ve (koç ve teke gibi) döl hayvanı (zekât olarak) alamaz. Ancak mal sahibinin isteği ve rızası ile döl hayvanı alabilir.» Çünkü döl hayvanı mal sahibine lâzım olabilir, alınması ona zarar verebilir.
Hadisçilerin cumhuru fıkranın sonundaki; kelimesini "El-Musaddık" olarak tesbit etmişlerdir. Bu takdirde bundan maksat zekât memurudur. Ve fıkradaki istisna, yaşlı, ayıplı ve döl hayvanı kapsar. Mânâsı da şöyle olur:
«Zekât memuru dişleri dökülmüş yaşlısını, ayıplısını ve döl hayvanını almaz. Ancak dilerse bunları alabilir.» Çünkü zekât memuru fakirlere en yararlı olanı düşünür. İcabında sürü içinde fakirlere böyle bir hayvanı daha yararlı görebilir.
Zekât memurunun hangi hallerde döl hayvanı alabildiği ve hangi ayıplı hayvanı almak durumunda olduğuna dâir gerekli bilgi 1805 nolu hadîsin açıklamasında geçmiştir. [56]

14- Zekât Memurları Hakkında Gelen (Hadisler) Babı

1808) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: ReSulullâh (Sa/tâllahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Zekâtta haksız davranan kimse zekâtı vermekten imtina eden gibidir.* [57]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvüd da bunu rivayet etmişlerdir.
Bir hadis zekât memuru hakkında olabilir. Müellifimizin açtığı babın başlığına göre kelidisi de hadisi zekât memuru hakkında yorumlamıştır. Hadisin mânası şöyledir:
Vacip olan miktardan fazla olmakla haksızlık eden zekât memuru zekât vermeyen zengin gibi günaha girer. Çünkü bir yıl vacip miktardan fazla alırsa ikinci yıl mal sahibi vacip olan zekâtı ver-memezlik edebilir. Bu yüzden memur zekâtın tam verilmesine mâni olmuş olur.
Hadîs mal sahibi hakkında olabilir. Bu takdirde hadisin mânâsı şöyle olur:
Malının bir kısmını gizlemek ve benzeri olumsuz davranışla haksızlık eden mal sahibi hiç zekât, vermeyen gibidir, günah işlemiş olur. Çünkü memur bu durumda zekâtın bir kısmını almış olur.
Bâzıları hadisi şöyle yorumlamışlardır:
Zekâtı müstehak olmayanlara vermekle haksızlık eden kimse zekât vermekten imtina eden gibidir. Çünkü müstehak olmayana verilen zekât verilmemiş gibidir. Veya verdiği zekâtla müstehaklara minnet ve eziyet eden kimse kastedilmiştir.

Diğerbir kavle göre hadis, çoluk çocuğuna hiç bir şey bırakma yacak şekilde zekât namına bütün malını veren ve böylece aşırı giden kimseler hakkındadır.
Yukarıdaki yorumlarda belirtildiği gibi gerek mal sahibi gerekse zekât memuru zekât işinde zulüm ve haksızlık etmemelidirler, ettikleri takdirde büyük bir günah işlemiş olurlar.

1809) RâfF bin Hadîç (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim:
«Hakkıyle çalışan zekât memuru evine dönünceye kadar Allah yolunda çalışan gazi gibidir.»" [58]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvûd da bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Zekât memurunun hakkıyla çalışmasından maksad doğru ve isabetli çalışması veya ihJâslı ve Allah rızâsı için çalışmasıdır.
Böyle çalışan zekât memurunun Allah yolunda çarpışan gaziye benzetilmesinin sebebi hakkında e 1 - K â â r i : Din ve dünya işlerinin yürütülmesi, devlet hazinesinin kazanç temini ve sevaba müs-tehak olmak yönünden zekât memuru gaziye benzer, demiştir.
İbn-i Arabi de Tirm izi1 nin şerhinde: Bu benzetmenin sebebi şudur : Allah, büyük fazl ve ikram sahibidir. Orduyu cihazlandıran kimseyi gazi gibi mükâfatlandırır, gazinin geride kalan aile fertlerine bakan gazi gibi sevaplandırır. Zekât memuru da gazinin geride bıraktığı bir vekili durumundadır. Çünkü memur da Allah yolunda mal toplar. Artık birisi fiilen gazidir. Diğeri ise niyetiyle gazidir. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hadiste mealen şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz Medine'de mazeretleri dolayısıyla kalmış olan (yâni savaşa gelemeyen) bir grup vardır. Siz hangi derede gitmiş ve hangi boğazı ve dağı geçmiş iseniz onlar da (sevap kazanma yönünden) sizlerle beraberdirler.» Mazereti dolayısıyla savaşa katılamayanlar böyle sevap kazanırken zekât toplamak işiyle meşguliyetleri dolayı-siyle savaşa katılmayanların sevabı ne derece yüksek olur. Savaşmak gerekli olduğu gibi savaş için lüzumlu malı toplamakda lüzumludur. Bu itibarla zekât memuru ile gazi gerek niyetlerinde ve gerekse çalışmada ortaktırlar. Sevapta da ortak olmaları gerekir, demiştir

1810) Abdullah bin Üneys (Radtyallâhü ankyâr.n rivayet edildiğine göre:
Kendisi bir gün Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh) ile beraber zekât hakkında müzâkere etmişler. Bu arada Ömer kendisine:
Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'i zekâtta hiyânet etmeyi anlattığı zaman =
«Şüphesiz kim zekâttan bir deve veya bir şât (koyun veya keçi) hiyânetinde bulunursa kıyamet günü hiyânet edilen hayvan getirilerek niyânet edene yüklenir.» buyururken işitmedin mi? demiş. Râvi demiştir ki Abdullah bin Üneys de: Evet işittim diye cevap vermiştir.
Not : Zevâid'de şöyle denmiştir: Bunun senedi hakkında konuşulmuştur. Çünkü İbn-i Hibbân. Râvi Musa bin Cübeyr'i sikalar arasında zikrederek : O bazen hatâ eder. demiştir. Zehebi de el-Kâşif'te : O sıkadır, demiştir. Ben Musa hakkında başkasının bir şey söylediğini görmedim. Râvilerden Abdullah bin Abdurrah-man'ı İbn-i Hibban sikalar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvilert sıka zâtlardır. [59]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisteki hiyânet zekât memuru tarafından olabildiği gibi mal sahibi tarafından da olabilir.
Gulûl: Bu kelimenin asıl mânâsı gizlice hiyânet etmektir. Burada her tür hiyânet kastedilmiştir.
Abdullah bin Üneys (Radıyallâhü anh) isimli iki sahâbi vardır. Hulâsa'da beyan edildiğine göre müellifimizin ve diğer sünen sahipleri ile Müslimve Buhârî1 nin rivayetini aldıkları Abdullah bin Üneys Ensârın halifi olan E b ü Yahya el-Cüheni' dir. Bu zât ikinci Akabe görüşmesine ve U h u d savaşma katılmıştır. M u â z (Radıyallâhü anh) ile beraber Benî Selime kabilesinin putlarını kırardı. 24 hadîsi vardır. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Râvisi C â b i r onun bir hadîsi için Mis ır'a kadar giderek onunla görüşmüştür. Büsr bin Saîd ve başka râvileri de vardır. İbn-i Yûnus1 un dediğine göre hicretin 80. yılı Ş a m ' da vefat etmiştir.[60]

1811) İmrân bin Husayn Mevlâsı Atâ (Radtyallâkii atthümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
İmrân bin el Husayn Ziyâd bin Ebi Süfyân veya başka bîr emir tarafından zekât memuru olarak gönderilmiş sonra görevden dönünce gönderen emir tarafından kendisine t
— Topladığın mal neredEdir? diye sorulmuş. Kendisi de :
— Beni mal getirmek için mi gönderdin? Biz Resulullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken nereden alıyor idiysek oradan aldık ve aldığımızı nereye bırakıyor idiysek oraya bıraktık, diye cevap vermiştir." [61]

İzahı

E b û Dâvûd da bunu rivayet etmiştir. Oradaki rivayette İmrân (Radıyallâhü anh)'ı gönderen zâtın Ziyâd veya başka emîr olduğu belirtilmiştir. Ebû Süfyân'in oğlu olan Ziyâd halîfe Muâviye (Radıyallâhü anh)'in Irak vâlisiydi.
Emir, İ m r â. n (Radıyallâhü anh) a topladığı malın nerede olduğunu sormuştur. Çünkü diğer zekât memurları haklı veya haksız topladıkları zekâtları getirip emirlere teslim ederlerdi. Emirler de diledikleri yollarda harcarlardı veya diledikleri şekillerde taksim ederlerdi. î m r â n (Radıyallâhü anh)'m da topladığı zekâtı getireceğini sanan emir buna bu soruyu yöneltmiş î m r â n (Radıyallâhü anh) da cesaretle gerekli cevâbı vermiştir. Cevâbın mâhiyeti şudur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir bölgede toplanan zekât o bölgedeki müstehaklara dağıtılırdı. Başka bir bölgeye nakil edilmezdi. Çünkü B u h â r i ve M ü s 1 i m ' in rivayet ettikleri bir hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â z (Radıyallâhü anh)'ı Y e m e n ' e göndermiş ve ona şu talimatı vermiştir:
= «Yemen'Hlerin zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek bir zekâtın onların üzerinde farz olduğunu onlara bildir.»
İmrân (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi mücmeldir. M u â z (Radıyallâhü anh)'m hadîsi onu açıklar. Şu halde her bölgenin zekâtının oradaki fakirlere dağıtılması meşrudur ve hadîs buna delâlet eder. Bu hususta âlimler arasında ihtilâf yoktur. [62]

Bir Bölgenin Zekâtı Ba$Ka Bir Bölgeye Nakledilir Mî?

Her yerin zekâtının o yerdeki müstehaklara verilmesinin meşruluğu hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Başka yerdeki müstehaklara verilmesi hususunda ise âlimler ihtilâf etmişlerdir Şöy le ki:
I. Hanef îler'e göre mekruhtur. Ancak başka yerde daha muhtaç kimseler veya mal sahibinin yakını var ise, zekâtı onlar için nakletmek mekruh değildir. Zekâtın başka yerlere nakledilmesinin mekruhluğunun delili ise yukarda anılan M u â z (Radıyallâ-lâhü anh)'m hadisidir. Başka yerde oturan akrabalara zekât göndermenin mekruh olmayışının sebebi ise dinin emrettiği süa-ı rahm (yakınlarla İlgilenmek) prensibidir. Başka yerdeki daha çok muhtaç olanlara vermenin mekruh olmamasının delili de Bey haki' nin rivayet ettiği ve Buharİ' nin de talîken zikrettiği Tâvûs'un şu mealdeki hadîsidir :"Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) Yemen halkına. Arpa ve darı yerine zekât olarak falan tip elbise getiriniz. Çünkü bu sizin için daha kolaydır. Medine'deki sahâbîler için de daha iyidir." demiştir. Hanef ile r'in başka delilleri de vardır.
2. Mâlike göre zekâtın, o yer ve çevresinde bulunan müstehaklara verilmesi vaciptir. Namazın kısaltılacağı uzaklıktaki yerlere zekâtın nakli caiz değildir. Ancak o uzaklıktaki müstehaklar daha muhtaç iseler, zekâtın çoğunu öyle yere nakletmek mendubtur. Eğer zekâtın bulunduğu yerdeki fakirlerden daha az ihtiyacı olan uzak mesafedekilere zekât nakledilecek olursa, zekât kabul olunmakla beraber, bu işi yapanlar haram işlemiş olurlar. İki yerdeki fakirlerin ihtiyaç durumları aynı ise, nakil işi mekruhtur. Bir yerde ve çevresinde zekâtın müstehaklan yok ise o yerin zekâtını müstehak lann bulunduğu yere götürmek vâcibtir. O yer ne kadar uzak olursa olsun.
3. Şafii.ler'e göre, bir yerde müstehaklar varken o yerin zekâtını başka yerlere nakletmek hakkında dört.kavil vardır. En sahih kavle göre yakın yere bile nakletmek caiz değildir. Ancak müstehaklar yok ise nakil caizdir. İkinci bir kavle göre *ıakil caizdir. Üçüncüsüne göre yakın mesafelere caizdir.Namazın kısaltılacağı uzaklıktaki yerlere caiz değildir.
4. Hanbelîler'e göre, zekâtın bulunduğu şehir veya köydeki müstehaklar için öncelik tanınır. Sonra o yere yakınlık sırasına göre çevredeki yerlere nakledilir. Namazın kısaltılacağı derecede uzak olmayan yerlerdeki akrabalara veya daha muhtaç olanlara göndermek ae caizdir. Fakat uzak mesafedekilere göndermek caiz değildir..
Yukarda açıklanan mezheblerin görüşleri, zekâtın mal sahibi tarafından dağıtılması hâline mahsustur. Eğer zekât memuru veya devlet büyüğü zekâtın dağıtımını yaparlarsa bir kavle

göre, mezkûr ihtilâf vardır. F&kat, diğer bir kavle göre her tür nakil caizdir. [63]

15- At Ve Köle Zekâtı Babı

1812) Ebû Hüreyre (Radıyattâhii anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sailattakü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müslüman üzerinde (ne) kölesi için (ne de) atı için zekât yoktur.-"

1813) Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyatlâhü attkyâen rivayet edildiğine göre; peygamber (Sallaihhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sizin İçin at ve köle zekâtından vazgeçtim -"[64]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i SÎtte sahihlerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmişlerdir.
A 1 i {Radıyallâhü anh)'ın hadisini sünen sahipleri ve Taha-v î rivayet etmişlerdir.
Bu hadisler at ve kölenin zekâta tâbi mallardan olmadığına delâlet ederler. Bu husustaki âlimlerin görüşü şöyledir:
Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köle âlimlerin ittifakı ile zekâta tâbidir. Yalnız Z â h i r i y y e mezhebi mensupları bu hadîslerin zahirine bakarak muhalif kalmışlardır.
Binek atının ve hizmetçi kölenin zekâta tâbi olmadığı hususunda da ittifak vardır.
Bu iki gaye dışında edinilen köleler ve atlar hakkındaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Mâiikîler, Şâfiîler, Hanbeliler, Hanefî 1 e r' den Ebû Yûsuf ile Muhammedi atlarda ve kölelerde zekât yoktur. Alî bin Ebî Tâlib, İbn-i Ömer, Şâ'bi, Atâ', Hasanı Basri, Ömer bin A b d i 1 a z i z ve bir çok ilim adamlarının kavli de budur. Allah cümlesinden râzi olsun.
Bunların delilleri burdaki hadislerdir.
2. Ebû Hanife, Züfer, Hammâd bin Ebî Süleyman ve Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anhüm)'a göre, kırda otlayan ve dölü alınmak için erkeği ile dişisi karışık olan atlar zekâta tâbidir. Artık sahibi dilerse yuvarlak hesap her at için bir dinar (bir miskal altın) verir. Dilerse atlarının değerini tesbit ederek beher 200 dirhem için 10 dirhem veya beher 20 miskal için yarım miskal verir.
Ebû Hanife' nin meşhur kavline göre; atlar için nisap^ durumu yoktur. Yâni kaç tane olursa olsun zekâtı çıkarılır. Meşhur olmayan bir kavline göre atların nisabı üç veya beş adettir.
Atların tamamı erkek veya tamamı dişi olursa bunların zekâta tâbi olup olmadığı hususunda Ebû Hanif e' den iki rivayet vardır Kuvvetli olan rivayete göre tümü dişi olanların zekâta tâbi olması ve tamamı erkek olanların zekâta tâbi olmamasıdır. El-Menhel yazarı bu grubun delillerinin kuvvetli olmadığını zikretmiştir. H a -n e f i mezhebinde fetva Ebû Yûsuf ile Muhammed'in yukarda l. maddede anlatılan kavillerine göredir.
İkinci gruptaki âlimlere göre bu bâbtaki hadîslerde ve benzeri hadîslerde anılan atlardan maksad savaş atlarıdır. Nitekim Ebû Zeyd ed-Debbusi' nin Kitâbü'l-Ensâr'da anlattığına göre Ebü Hüroyre (Radıyallâhü anh)'ın bu bâbtaki hadîsi Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh)'a ulaştığı zaman Zeyd (Radıyallâhü anh) : 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğru buyurmuştur. Maksadı gazilerin atlarıdır,' demiştir. Ebû Zeyd daha sonra . Bu gibi açıklamalar, içtihad yolu ile bilinemez. Bu nedenle Zeyd (Radıyallâhü anh)'in bu açıklamasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den alınma olduğu sübuta ermiş olur, demiştir
Birinci grubtaki âlimler, bu bâbtaki hadislerde anılan atları umumi mânâya almışlardır. Yâni ister savaş atı olsun, ister binek ve yük atı olsun, veya döllenme yolu ile çoğalmak için bulundurulsun. îster yemle beslensin ister yılın bir kısmı veya yarısından fazlası kırda otlanmakla geçinsin. Hiç bir surette zekâta tâbi değildir. [65]

16- Zekâtın Vacip Olduğu Mallar (İn Beyânı) Babı

1814) Muâz bin Cebel (Radtyallûkii anh)'<.İen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Yemene göndererek ona şöyle talimat buyurmuştur:
• (Zekât olarak) hububattan hububat koyun ile keçilerden koyun ve keçi, develerden deve ve sığırlardan sığır al.»"

1815) Amr bin Şuayb'ı[66] babasının dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyaüâhü unA«m/den; Şöyle demiştir
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (toprak mahsullerinden) yalnız şu beş şey için zekatı meşru kılmıştır > Buğdayı, arpa. hur ma, üzüm ve darı."
Not: Zevoid'de şöyle denmiştir : Bunun İsnadı zayıftır. Çünkü râvi Muham-med bin Ubeydillah, et-Hazrecl olan Muhammed'dir. tmam Ahmed: Halk onun hadislerini terketmiş, demiştir. El-Hâkim de : Onun hadislerinin terkedilmiş olduğu hususunda rivayet imamları arasında ihtilaf yok, demiştir. Es-SacI de : Rivayet ehli onun hadislerini bırakmaya ittifak etmişlerdir. Onun yanında münker hadîsler var, demiştir. [67]

İzahı

Muâz (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû ûâvûd ve Hâkim de rivayet etmişler, Dârekutnî de bunun sahih olduğunu bildirmiştir.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Hâkim, Dârekutni, Tabarâni ve Beyhaki1 nin Ebû Musa el-Eş'âri ve Muâz (Radıyallâhü anhümâ) '-elan rivayet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara şu talimatı buyurmuştur:
«(Yerden çıkan mahsullerden) şu dört şeyden başka maddelerden zekât alma: Arpa, buğday, üzüm ve hurma.»
Dârekutnî de Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhî'den şu mealde bir hadîs rivayet etmiştir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yerden çıkan mahsullerden) yalnız şu dört madde için zekâtı meşru kılmıştır: Buğday, arpa, üzüm ve hurma."
B e y h a k î' nin bir rivayetinde Mücâhidi "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken zekât (toprak mahsullerinden) yalnız şu beş şeyde bulunurdu : Buğday, arpa, hurma, üzüm ve darı" demiştir.
Görüldüğü üzere B e y h a k î' nin son rivayetinde darının da zekâta tâbi olduğu belirtilmiştir. Yukardaki diğer rivayetlerde bu yoktur. Yalnız diğer dört madde vardır.
Şimdi önce müellifin ilk hadîsini açıklayalım :
EI-Menhel yazarı şöyle der:
M u â z (Radıyallâhü anh)'in hadisinin mânâsı şudur:
Hububat nisaba ulaşınca zekâtı, hububat cinsinden ödenir, başka maddelerden veya nakit olarak ödenmez. Koyun ve keçi sayısı nisaba ulaşınca zekâtı o cinsten ödenir. Deve sayısı 25e ulaşınca zekâtı deveden ödenir. Çünkü sayısı 25'ten az olan deve zekâtı koyun veya keçi olarak ödenir. Sığır sayısı nisaba ulaşınca zekâtı aynı cinsten verilir.
Bir malın zekâtının o malın cinsinden ödenmesinin gerektiğine ve bedelinin verilemiyeceğine hükmeden âlimlerin delillerinden birisi bu hadîstir. Diğer bir delîl de Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in (1800 nolu) hadîsidir. Çünkü o hadîste belirli sayılardaki develer için zekât olarak belirli yaştaki devenin verilmesi ve o yaşta deve bulunmadığı takdirde bir yaş büyük veya bir yaş küçük devenin verilmesi ve aradaki yaş farkının koyunlarla veya 20 dirhem gümüşle telâfi edilmesi emredilmiştir. Zaruret olmadıkça Şâri'in nassından ayrılıp başka bir şeye dönüş caiz değildir. Şafiî ile arkadaşları ve Han-beliler böyle hükmetmişlerdir.
Ebû Hanlfe ve Zeyd bin Alî'ye göre, zekât olarak ödenmesi gereken malı vermeyip kıymetini vermek caizdir.
Bunların delillerinden birisi B u h â r î' nin talikan rivayet ettiği M u â z (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. O hadîste M u â z (Radıyallâhü anh) Yemen halkından arpa ve dan yerine bir nevî elbiseleri zekât olarak istemiş ve böyle yapmanın mal sahipleri için daha kolay ve Medine' deki fakir sahâbîler için daha yararlı olduğunu söylemiştir. Diğer bir delil de ilk grubun delîl saydığı Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in (1800 nolu) hadisidir. Çünkü o hadiste istenen evsaftaki deve bulunmadığı takdirde başka vasıftaki devenin verilmesi ve yaş farkının koyunla telâfi edilmesi, koyun temininde güçlük çekildiği takdirde koyunlar yerine 20 dirhem gümüş ödenmesi emredilmiştir. O gün için 20 dirhem iki koyunun değeri olarak tesbit edilmiştir. Bu değer değişebilir. Şu halde verilmesi gereken hayvan yerine onun kıymeti ödenebilir.
Bu grubtaki âlimler bu bâbta rivayet olunan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini mal sahipleri için kolay olanın bildirmesi anlamına yorumlamışlardır.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'in hadîsi topraktan alman nan bilûmum mahsullerden yalnız buğday, arpa, hurma, üzüm ve darının zekâta tâbi olduğuna delâlet eder. Buna göre başka hububat, meyveler ve sebzeler ile topraktan alınan diğer bitkilerde zekât yoktur.
Bu husustaki âlimlerin görüşleri hakkında el-Menhel yazarının

verdiği geniş malumatın şöyle özetlenmesi mümkündür:
1. Hasan-ı Basrî, Sevri, Şa'bî ve Hasan bin Salih'e göre yalnız buğday, arpa, üzüm ve hurmadan zekât verilir. Bunların delilleri yukarda işaret edilen E b ü Musa e 1 - E ş' â r î (Radıyallâhü anh) ile M u â z (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi, Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ve M ü c â h i d' in rivayetidir. Bu bâbtaki Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsi de bunlar için delîl olabilir. Ancak notta belirtildiği gibi bunun senedi zayıftır. Bir de bu hadiste darının da zekâta tâbi olduğu bildirilmiştir.
B e y h a k î : Ayrı ayrı senedlerle rivayet edilen bu hadîsler birbirini takviye ederler. Bunun yanında Ömer, Ali ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'ün : "Sebze ve Den" zerî yeşilliklerde zekât yoktur." eserleri vardır.
2. Ebû Hanîfe ve Züfer'e göre, örf ve âdette, gelir ve verim almak için ekilen bitkiler zekâta tâbidir. Buna göre hu bûbat, karpuz, hıyar, patlıcan, yonca, şeker kamışı gibi mahsuller için zekât verilir. Fakat odun, ot, saman, hurma dalı, kendiliğinden çıkan çayır, kamışlar, ağaçlar ve benzeri maddeler zekâta tâbi değildir. Çünkü Örf ve âdette bu gibi şeyler, toprağın verimliliği amacı İle yetiştirilmez.
Bu grubun delilleri; «Mallarından zekât âyeti gibi zekâta âit nasslann umumîliği ve 1816-1818 nolu hadîslerin umumîliğidir. Bu mahsuller için nisap şart değildir. Azından da zekât verilir.
3. Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre, bir yıl kalabilen mahsuller, ister bir ölçekle ölçülebilen hurma gibi maddeler, ister miktarının tesbiti başka yollarla yapılan pamuk ve şeker pancarı gibi maddeler olsun zekâta tâbidir. Fazla uğraştırmadan bir yıl kalamayan sebzeler, meyveler ve bitkiler zekâta tâbi değildir.
Zekâta tâbi olan mahsuller ölçeklerle ölçülen maddelerden olursa nisab miktarından az olmaması gerekir. Diğer maddelerden ise Ebû Yûsuf'a göre bunun değeri, ölçekle ölçülen en ucuz maddenin nisap miktarının değeri tutarından az değilse zekâta tâbidir. Aksi takdirde tâbi değildir. Bu görüşe göre kolaylıkla kurutulmakla bir yıl saklanamayan meyveler, sebzeler ve benzeri mahsuller zekâta tâbi değildir.
Bunların delîlıı Dârekutni, Hâkim ve Tirmizî' nin değişik senedlerle rivayet ettikleri; Meyve, sebze gibi) yeşilliklerde zekât yoktur.» hadîsidir.
Bu hadîsin senedleri zayıf iseler de mâteaddit oldukları için birbirini takviye ederler.
4. Mâlik ve Ş â f i î' ye göre topraktan çıkan bitkilerden zekât, insanlar tarafından ekilen ve zahire nevinden olup uzun süre bozulmadan saklanabilen buğday, arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi hububatta vardır. Şu halde zahire nevinden olmayan sebzeler ve meyveler gibi yeşillikler, keten ve pamuk tohumu, susam ve zeytin gibi maddeler zekâta tâbi değildir.
Meyvelerden yalnız üzüm ve hurma zekâta tâbidir. Bu iki mezhebe göre zekâta tâbi toprak mahsulünün nisaba ulaşması şarttır. Daha az ise zekâtı ödenmez.
5. A h m e d' e göre insanlar tarafından yetiştirilen hububat ve meyvelerden kurutulmaya ve uzun süre kalmaya elverişli olup ölçeklerle ölçülen maddeler zekâta tâbidir. Bu maddelerin zahire nevinden olması şart değildir. Şu halde buğday, arpa, darı ve pirinç gibi hububat, bakla, fasulye, keten ve salatalık tohumu zekâta tâbidir. Keza, kurutulmaya elverişli olan incir, kaysı, üzüm, hurma gibi meyveler, ceviz, fındık ve fıstık da zekâta tâbidir.
Şeftali ,ayva, elma ve kurutulmaya elverişli olmayan incir ile kaysı vesâir meyveler, hıyar, patlıcan, domates gibi sebzeler ve benzeri yeşillikler zekâta tâbi değildir."
Hububat, meyveler, sebzeler ve diğer toprak mahsullerinden hangilerinin zekâta tâbi olduğu ve hangisinin tâbi olmadığı ve ne gibi şartlar arandığı hususunda ayrıntılı bilgi için dört mezhebin fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir. [68]

17- Ekinlerin Ve Meyvelerin Zekâtının (Kaçta Kaç Olduğunun) Beyânı Babı

1816) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yağmurun ve pınarlar (gibi akar sular) m suladığı şeylerde öşür (vâcib)dir. Nadıh (= âletle) sulananlarda da öşürün yarısı (vacip) dır.-"

1817) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyaliâhü ankümyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i şöyle buyururken işittim :
-Yağmurun, nehirlerin ve pınarların suladığı veya ba'l olan (yâni köküne bağh damarlarla topraktan su emenler) de öşür (vacip} dir. Sevânî (su taşıyan develer veya büyük kovalar) ile

sulananlarda öşü-rün yarısı (vacip)dir.»"

1818) Muâz bin Cebel (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
'ResûiuHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni (Zekât toplamak ve dıger işleri yönetmek için) Yemen'e gönderdi ve bana, yağmurun suladığı ve ba'l (köküne bağlı damarlarla topraktan su emici) olarak sulananlardan öşür, devalî (âletter) ile sulananlardan öşürün yarısını almamı emir buyurdu.'
(Râvi) Yahya bin Âdem demiştir ki: Ba'l, aserî, azî ve izi: Yağmur suyu ile sulanandu. Aserî: Sırf bulut ve yağmurla yetişen ve yağmur suyundan başka hiç su görmeyen mahsuldür. Ba'l de: Köklerine bağh damarları yer altına gidip suya ulaşan ve beş altı yıl sulamaya ihtiyaç duymayıp sulanmamaya dayanan üzüm asmalarıdır. İşte ba'l budur. Dere suyu akınca ona da Seyl denir. [69] Peşpeşe gelen Seyl'e de 'GayT denir." [70]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anh)'m hadisini Tirmizİ de rivayet etmiştir. İbn-i Ö me r (Radıyaliâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Tirmizi, Ebü Dâvûd, Nesaî, Ahmed ve Dârekutnî de rivayet etmişlerdir. Muâz (Radıyaliâhü anh)'ın hadisini Nesaî de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette;cümlesi yoktur. Bir de râvi Yahya' nın Ba'l, Aseri ve İzi kelimelerinin tarifine âit kısım yoktur.
Bu hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : Semâ: Bu kelime gök ve bulut mânâlarına gelir. Bu bâbta geçen hadislerdeki bu kelime ile yağmur mânâsı kastedilmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anhî'ın hadisinde geçen Uyun kelimesi Ayn'ın çoğuludur. Ayn : Pınar demektir. Buharı' nin de tefsir ettiği gibi burada kastedilen mânâ nehir, ırmak, pınar ve benzeri her tür akar sulardır.
İbn-i Ömer (Radıyaliâhü anhî'ın hadisinde Uyun ve En-hâr kelimelerinin ikisi de mevcut olduğu için Uyun ile küçük akar sular ve Nehir'in çoğulu olan Enhâr ile büyük akarsular kastedilmiştir.
Nadh : El-Menhel yazarı, bu kelimenin asıl mânâsının, zirâatı sulamak için deve ile su taşımak olduğunu, Nâdıh'm da bu maksatla su taşıyan deve olduğunu ve sonradan her deve mânâsına kullanıldığını ve her hadisteki Nâdıh'tan maksadın zirâatın sulanmasında kullanılan her türlü âlet olduğunu söylemiştir.
Tuhfe yazarı da "Nadıh"m asıl mânâsının "Sulamak" olduğunu, burada sulamak için su taşımakta kullanılan mânâsının kastedildiğini ve sulama işinde kullanılan diğer hayvanlar ve araçların aynı hükme tâbi olduğunu söylemiştir.
Ba'l: Tercemede belirtildiği gibi müellifin rivayetine göre Yahya bin Âdem bu kelimeyi köklerine bağlı damarları yer altında uzayıp suya ulaşan ve beş - altı yıl sulama ihtiyacını duymayıp sulanmamaya dayanabilen üzüm asmalarıdır.
El-Menhel yazarı Nihâye'den naklen beyan ettiğine göre bu kelime, damarları ile yer altından su emen ve ne yağmur ne de başka sulara ihtiyaç duymayan bitkilerdir.
Kamusta ; Ba'I, sulanmayan veya yağmur ile sulanan bil'umum ağaç ve zirâattır, denilmiştir.
Yukardaki nakillerden de anlaşıldığı gibi bu kelime iki mânâya yorumlanmıştır: Bunlardan birisi hiç sulanmayan bitkiler ile diğeri yağmur suyu ile sulanan bitkilerdir. Müellifin Yahya' dan olan rivayetine göre üzüm asmasıdır.
Devâlî: S ü y û t î' nin beyânına göre "Dîlâ"m çoğuludur. "Di-lâ" da "Delv"in çoğuludur. S,i n d i' nin beyânına göre "Devâlî, Dâ-liye"nin çoğuludur. "Dâliye" su çıkarma işinde kullanılan âlettir. Delv ise, asıl mânâsı kovadır. Burada kastedilen mânâ, sulama işinde kullanılan her türlü âletlerdir.
Sevânî: *'Sâniye"nin çoğuludur. Sindi ve el-Menhettn beyânına göre "Sâniye"nin asıl mânâsı sulamak için su taşıma işinde kullanılan devedir. Ve el-Menhel'de belirtildiği gibi bir kavle göre Saniye büyük kova ve sulama için kullanılan dolap, ip, çıkrık, beygir ve deve gibi araç ve gereçlerdir.
Aserî: Müellifin Yahya' dan olan rivayetine göre yalnız bulut ve yağmurla yetişen bitkidir. Bu nevî bitkilere İzi de denilir.
Tuhfe yazarının el-Mirkât'tan naklen beyan ettiğine göre Aserî üç şekilde yorumlanmıştır:
1. Damarları ile yağmur sularını emen hurma ağacıdır.
2. Yalnız yağmur suyu ile sulanan bitkidir.
3. Suya yakınlığı dolayısıyla devamlı rutubetli olan yerde yetişen bitkidir.
Bütün bu rivayetlerin ifâde ettiği mânâ şudur ki: Yeryüzünde akaii sular veya yağmur suyu ile yetişen, yahut susuz yetişen bitkilerin ve meyvelerin zekâtı onda birdir. Hayvan sırtında su taşımak veya dolapla kuyu ve benzeri yerlerden su çekmek suretiyle sulanan ve ancak bu

şekilde yetiştirilebilen bitki ve meyvelerin zekâtı yirmide birdir.
Ebû Hanîfe ve Züfer, bu hadîslerin zahiri ile amel ederek yetiştirilen toprak ürünleri, sebzeler ve meyvelerin miktarı az olsun, çok olsun zekâta tâbi olduğuna hükmetmişlerdir. Bu hususta gereken izah bundan önceki bâbta geçmiştir. Orada diğer âlimlerin görüşleri de anlatılmıştır. [71]

18- Hurma Ağaçları Ve Üzüm Harsı (= Dallarındaki Yaş Hurma Ve Yaş Üzümden Ne Kadar Kuru Hurma Ve Kuru Üzümün Çıkacağının Tahminen Tesbîtî) Babı

1819) Attâb bin Esîd[72] (RadtyaÜâkü a»A>'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) üzüm asmaları üzerinde bulunan yaş üzümden tahminen ne kadar kuru üzüm çıkacağını tesbit edecek kimseleri bağ sahiplerine gönderirdi."

1820) (Abdullah) bin Abbâs (RadtyaÜâkü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i fethşttiği zaman, Hayber toprağı ile nekadar altın ve gümüş varsa hepisinin Zâtı Nebevilerinin emrine verilmesini şart koştu. (Yâni bu şartla yerli yahudîlerin orada kalmalarına müsâade buyurdu.) Hayber yahudî-leri O'na i
Biz toprak (tan iyi mahsul almak) işini daha iyi biliriz. Bu itibarla toprağı bize ver. Meyvesinin yarısı bize ve yarısı size âit olmak üzere biz işletelim, dediler. Hâvi demiştir ki. Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) (Hayber arazisini) bu şekilde onlara verdi. Hurmaların devşirilmesi zamanı yaklaşınca Efendimiz Abdullah bin Ravâha (Radiyallâhü anhi'ı Hayber yahudîlerine gönderdi. İbn-i Ravâha hurma bahçelerindeki meyve miktarını tahminen tesbit etti. Medine halkı bu tahmini tesbit işine Hars derler. İbn-i Ravâha: Bu hurmalıkta, şu kadar, bu kadar hurma var dedi. Yahudiler t
— Ey İbn-i Revâha, tahmin ettiğin miktar bize fazla geldi, dediler. Bunun üzerine İbn-i Revâha
— Şu halde, bu miktarı ben kabullenirim ve dediğim bu miktarın yarısını ben size veririm, dedi. Râvi demiştir ki: Hayber yahudî-leri:
— Hak olan ancak senin yaptığın tahmindir ve gök ile yer ancak hak ile durur, dediler. Sonra: Biz senin dediğin miktarı vermeye râ-zi olduk, dediler." [73]

İzahı

A t t â b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tir m izi, E b û Dâvûd, Nesai ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir. EI-Menhel'de belirtildiğine göre Saîd bin el-Müseyyeb, A t t â b (Radıyallâhü anh)'a yetişmediği için senedde inkıta vardır. E 1 - M ü n z i r i: Senedin inkıtaı açıktır. Çünkü S a i d , Ömer (Radıyallâhü anh)'m hilâfetinde doğmuştur. A t t â b (Radıyallâhü anh)'da E b û Bekir (Radıyallâhü anhJ'ın vefat ettiği gün vefat etmiştir, demiştir.
Hadîsin metni, T i r m i z İ' de buradaki gibidir. E b û Dâvûd1 daki metin, meâlen şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurma ağaçları hars edildiği gibi üzümün hars edilmesini ve hurma zekâtının kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün zekâtının kuru üzüm olarak alınmasını emretti."
İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine diğer Kütüb-i Sitte'de rastlamadım. Müellif, rehinler kitabının 14. babında İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den buna benzer kısa bir hadis rivayet etmiş, oradaki nota göre o hadîs Zevâid türündendir. Buradaki hadîsin A h m e d tarafından da rivayet edildiği Tuhfe'de belirtilmiştir. Burada bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir ne elimdeki nüshalarda ne de S i n d î haşiyesinde bir kayda rastlamadım. Bununla beraber Zevâid türünden olduğu kanısına vardım.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım : Hars: Dalları üzerindeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurmanın çıkacağını ve asmaları üzerindeki yaş üzümden ne kadar kuru üzümün çıkacağını tahminen tesbit etmektir.
NahI: Hurma ağaçlarıdır.
İneb: Yaş üzümdür. Üzümün kurusuna Zebib denilir. Yaş hurmaya Rutab, kuru hurmaya da Temr denilir.
Kurum: 'Kerem'in çoğuludur. Üzüm asmaları demektir.
Bu bâbtaki hadisler, üzüm ve hurmanın harsının meşruluğuna delâlet ediyorlar. Bunun hikmeti şudur: Hurma ve üzüm, zekâta tâbi meyvelerden olduğu için bunda zekât, müstehaklarımn istihkakı vardır. Bu meyveler toplanıncaya kadar mal sahiplen bundan yararlanmaktan men

edilmiş olsalardı, zarara uğramış olurlardı. Mal sahiplerinin men edilmemesi ise, fakirlerin hakkına halel getirebilir. Sonra her mal sahibine güvenilemez. Bu sebeple hurma ve üzüm meyveleri olgunlaşmaya yüz tutunca bu işten anhyan bilirkişiler devlet yetkilileri tarafından gönderilerek bu meyvelerden tahminen ne kadar kuru hurma ve kuru üzümün çıkacağı tesbit edilir ve tesbit işinden sonra mal sahipleri meyvelerden yiyebilir, yedirebilir, başka şekillerle de yararlanabilir. Sonra meyveler devşirildikten sonra bilirkişi tarafından takdir edilmiş olan miktar için gereken zekâtı kuru hurma ve kuru üzüm olarak öder. Hars işi mal sahipleri ve zekât müstehakları için yararlı ve kolaylık olduğundan meşru kılınmıştır.
A t t â b (Radıyallâhü anh)'ın Ebû Dâvûd'un rivâye-tindeki hadisinde belirtildiğine göre hurma ve üzüm zekâtı hars işinden hemen sonra çıkarılmaz. Bunlar kurutulduktan sonra çıkarılır. Kurutulmaya elverişli olmayan çeşitlere gelince; Ebû Hanife'-ye göre miktarının nisaba erişip erişmediğine bakılmaksızın diğer meyveler gibi zekâtı yaş olarak çıkarılır. Veya değeri nakit olarak ödenir. Ebû Y û s uf ile Muhammed'e göre kurutmaya elverişli olmayan çeşitlerde zekât yoktur. Çünkü bunlara göre zekât, fazla emek vermeden bir yıl durabilen meyveler için farzdır. Böyle olmayanlar için farz değildir.
M â I i k î 1 e r' e göre kurutmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm satılırsa, zekâtı onun bedelinden ödenir. Satıl m azsa olgunlaştığı günkü kıymetine göre nakit olarak ödenir Meyve olarak verilemez.
Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm de zekâta tâbidir. Zekât memuru bunun zekâtını aynı meyveden alıp fakirlere dağıtabilir. Veya bu meyveyi herhangi bir kimseye satıp bedelini fakirlere dağıtabilir. [74]

Harsın Meşruluğu Hakkında Âlimlerin Görüşleri

El-Menhel yazarı "Harb bâbı"nda özetle şöyle der: A 11 â b (Radıyallâhü anh)'m (1819 nolu) hadîsi ve benzeri hadîsler, harsın meşruluğuna delâlet ediyorlar. îlim ehlinin çoğunun kavli de budur. Harsın hükmü ve hangi mallar için meşru kılındığı yolunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1- Mâlik ve arkadaşlarına göre üzüm ve hurmada hars vaciptir. Zekâta tâbi diğer mallarda meşru değildir. Ş ü r e y h, Ebû Ca'fer ve Zahiriye mezhebi âlimlerinin bir kısmının kavli budur.
2- Şafiî ve Hanbeli âlimlerine göre üzüm ve hurmada hars sünnettir. Başka mallarda meşru değildir.
3- Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre harb caiz değildir. Çünkü bir tahmin ve zandır. Bunların bir delili de Tahavi'-nin rivayet ettiği C â b i r (Radıyallâhü anh)'in şu mealdeki'hadîsidir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) harstan nehiy etmiştir." Bu bâbtaki A 11 a b (Radıyallâhü anh)'in hadisine ve benzerî hadîslere şöyle cevap vermişlerdir: Bu hadisler, faizin haram kılınmasından Önceki zamana aittir. Sonra nesh edilmiştir. Faizin haram kılınmasının daha önce olduğuna dâir iddia kabul olunmamıştır. Çünkü faiz, Veda haccında haram kılınmıştır. Harsın neshedilmediği faraza kabul edilse bile hars işi tarımla uğraşanların hiyânet etmelerini önlemek içindir. Bu maksatla yapılmasında bir beis yoktur.
Harsın meşruluğuna hükmeden âlimler şöyle cevap vermişlerdir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatı boyunca hars:işi sürdürülmüştür. Ondan sonra E b ü Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında da devam etmiştir. H a t t â b î: Sahâbîlerin tümü harsı tecviz etmişler, bunu uygulamışlar ve buna herhangi bir sahâbînin muhalefet ettiği rivayet edilmemiştir.
Geniş bilgi için el-Menhel'e müracaat edilmesi tavsiye olunur.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in H a y b e r Yahudileri ile yaptığı görüşme neticesinde hurma bahçelerini onlara teslim ederek Yahudilerin bu bahçelere verecekleri emek ve bakım karşılığında mahsulün yansını onlara bıraktığı anlaşılıyor. Fıkıhta bu anlaşmaya "Mü-sakat" denilir. Müellif bu hadisin kısa bir metnini 16 nolu "Rehinler Kitâbı"nm 14. babında rivayet etmiştir. Müsâkat hakkında gerekli bilgi inşaallah orada verilecektir.
Hadîs, Yahudilere anlaşma ile verilen H a y b e r' deki hurma bahçeleri meyvelerinin toplanması zamanı yaklaşınca hars işi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in îbn-i Revana (Radıyallâhü anhJ'ı gönderdiği ve İbn-i Revâha (Radıyallâhü anh)'in tam bir adaletle mahsûlün miktarını tesbit ettiğini bildiriyor. Çünkü Yahudiler îbn-i Revâhe (Radıyallâhü anh)'in yaptığı takdirin fazla olduğunu söyleyince îbn-i Reva-h a (Radıyallâhü anh) : şu halde bu meyveleri ben toplarım ve takdir ettiğim meblâğın yansını ben size veririm demiş, bahçıvanlar ise: Biz senin

yapmış olduğun takdiri kabul ettik. Hak da budur, demişlerdir. Yâni kıyas-ı Nefs, mizan-ı adalettir, demek istemişlerdir.
Hayber, Medine-i Münevvere' nin kuzeyinde ve 60 - 70 Km. uzaklıkta bulunan bir kaç kale ve köylerden ibaret bir bölgedir. Hâlen de bu ismi taşıyan bir köy orada bulunmaktadır. Bu mıntıka A m a 1 i k a devletine mensup Hayber bin Kaâ-yîne isimli bir adama izafeten bu ismi almıştır. Burası, hicretin yedinci yılı Muharrem ayında fethedilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hudeybiye seferinden dönünce Ce-
nâb-ı Allah; [75] âyetiyle H a y b e r' i fethet-
melerini müjdelemiş, bunun üzerine oraya hareket etmiştir. Bu hareketten haberdar olan Esed ve Ğatafan kabileleri Hayber yahudîlerine yardım etmek üzere yola çıkmışlarsa da Allah Teâlâ onların kalblerine attığı korku ile gerisin geriye dönmüşler,Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) H a y b e r kalelerini bir bir fethetmiş. Nihayet en kuvvetli kaleye varılınca 10 günden fazla muhasara altında tutulmuş, daha sonra rahatsızlanan Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı E b û Bekir (Radıyal-lâhü anh)'e teslim ederek geri çekilmiş. E b û Bekir (Radıyal-lâhü anh) çetin savaşlar yapmasına rağmen kesin sonuç alamadan geri dönmüş; daha sonra Ömer (Radıyallâhü anh) da aynı iş için görevlendirilmiş, O da fetih işini bitirernemiştir. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Andolsun ben sancağı yarın Öyle bir adama vereceğim ki Allah ve Resulünü sever, Allah ve Resulü Onu sever ve Allah Onun elleriyle Hayber fethini sonuçlandıracaktır.» buyurmuş. O gece sahâbî-ler bu zâtın kim olduğu hususunda merak edip konuşmuşlar. Sabah olunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A 1 I (Radıyallâ-hü anh)'ı sormuş ve SahâbîlerO'nun gözlerinin ağrıdığını söylemişler, A 1 i (Radıyallâhü anh) huzura getirilmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek tükürüğünü onun gözlerine sürerek duâ buyurmuş. Cenab-ı Allah A 1 î (Radıyallâhü anh)'a şifâ vermiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sancağı O'na teslim buyurmuş; A 1 î (Radıyallâhü anh) savaşa devam ederek Hayber fethini sonuçlandırmıştır,[76]

19- Malının Kötüsünü Zekât Olarak Çıkarmaktan Nehiy Babı

1821) Avf bin Mâlik el-Eşcaî[77] (Radıyatlâhü anit)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) elinde bir asa bulunduğu halde M esc id'e çıktı. Bir adam da (zekât olarak getirdiği) hurma salkımlarını veya bir hurma salkımını (mescid içinde iki direk arasında gerilmiş olan ipe) asmış idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) asılmış olan hurma salkımını (elindeki asâ ile) dürtüp sallamaya ve şöyle buyurmaya başladı:
-Bu zekât sahibi dileseydi bundan iyisini zekât olarak verebilirdi. Şüphesiz bu zekât sahibi kıyamet günü bozuk kuru hurma yer.»" [78]

İzahı

Ebü Dâvûd ve Nesaî de bunu rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Kımv î Üzerinde hurmalar bulunan hurma salkımı çubuğudur. Buna Kunuv, Kına ve Kana da denir.
Aknâ1, Kınvân ve Kmyân da bunun çoğuludur. Hasef s Bozuk ve âdi kuru hurmadır.
Bundan sonra gelen hadiste izah edildiği gibi Mescidi N eb e v î' nin içindeki iki direk arasına gerilen bir ipe zekât hurma salkımları asılırdı. Muhacirlerin fakirleri bu hurmalardan yarar-lanırlardı. Adamın birisi kötü ve bozuk hurma salkımlarını getirip oraya asmıştı. Asılan bozuk salkım bir tane mi, bir kaç tane mi? bu husustaki tereddüt râviden gelmedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iyi hurmadan zekât vermeye muktedir olduğu halde kötü hurmadan zekât veren adamın sorumlu tutulacağım bildirerek: «Bunu yapan kişi âhiret günü kötü hurma yer.- buyurmuştur. Bu cümle zahirine göre yorumlanabilir. Adam fakirlere bozuk hurma yidirdiği için âhiret günü ceza olarak ona bozuk hurma yidirilecektir. Cümle şöyle de yorumlanabilir: Adam, işlediği bu kötü hareketinden dolayı kıyamette cezalandırılır. Bu yorum daha kuvvetlidir.
Hadis, malın kötüsünü zekâta ayırmanın kötülüğüne ve yasakh-ğma delâlet eder. Ancak malın tamamı kötü ise ondan zekât çıkarmakta sakınca yoktur.

1822) Berâ' bin Âzib (Radtyallâhü ank)yın Allah Teâlâ'mn :
= *(Ey îman edenler! Kazandığınız şeylerin) ve yerden sizin için çıkardığımız şeylerin

temizlerinden (infak ediniz.) Ve malın kötüsünden infak etmeye kalkmayın.» kavli celH-i hakkında şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bu âyeti celîle Ensâr-ı Kiram hakkında inmiştir. Hurma devşirme zamanı olunca, Ensâr-ı kiram, kendi hurma bahçelerinden taze hurma salkımlarını toplarlar ve Resûlullah ISallal lahü Aleyhi ve SellemJ'in mescidinde İki direk arasında (gerilmiş durumda) ki ipin üzerine asarlar. Muhacirlerin fakirleri de ondan yerlerdi. Oraya konulan salkımların çokluğu dolayısıyla kimse farkına varmaz ve geçişir zanniyle bir adam, bozuk hurmalı bir salkımı bile bile getirip (oradaki salkımların arasına) sokar. İşte böyle yapan adam hakkında şunlar nazil oldu :
Bu cümlede Allah Teâlâ buyuruyor ki-:
-Zekâtı bozuk ve kötü kuru hurmadan vermek kastında bulunmayınız.»
Nazmı Celîlinde de Allah Teâlâ: «Öyle kötü hurmalar ki; eğer size hediye edilmiş olsaydı işinize yaramayan bir şeyi size gönderdiği için (duyduğunuz) öfkeden dolayı ancak sahibinden utanarak kabul edecektiniz.» buyuruyor.

Bu cümlede de buyuruluyor ki: «Bilmiş olunuz ki, şüphesiz Allah sizin zekâtlarınızdan müstağnidir. (Muhtaç değil dir.)»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi sahihtir. Çünkü bu senetteki râvi Ahmed bin Muhammed bin Yahya'nın çok sâdık olduğunu İbn-i Ebİ Hatim ve Zehebİ söylemişlerdir. îbn-i Hibbân da : O, sikalardandır, rivayetlerinde muhkem idi, demiştir. Senedin kalan râvileri de Müslim'in şartı üzerinde sa hihtir. [79]

İzahı

Berâ' (Radıyallâhü anh)ın hadisi Zevâid türündendir Bu hadis hurma zekâtını, bozuk ve kötü hurmadan vermeye kalkışma nın yasakhğına, bunu halkın ve zekât müstehaklarımn gözlerinden saklamak mümkün olsa bile Allah Teâlâ'dan saklamanın imkânsız olduğuna ve mal sahiplerinin kendilerini zekât müstehaklarımn ye rine koyup hoşlanmıyacakları davranışları fakirler için de reva görmemelerinin lüzumuna delâlet eder.
Muhacirlerin fakirleri Mescidi Nebevi' nin soffa denilen yerinde kalıyorlar idi. Bu nedenle Ensâr-ı Kiram hazretleri zekât hurmalarını mescid'e getirirlerdi. Şu halde mescidin dışında kalan fakirlere dağıtılacak zekâtın mescid'de müstehaklara verilmesinin meşruluğu hükmü bu hadisten çıkarılamaz.
El-Menhel yazarı "M esc idlerde sadaka dilemek" babında beyân ettiğine göre Hanefi âlimleri: Mescidlerde sadaka dilemek haram ve sadaka vermek de mekruhtur, demişlerdir. Bir kavle göre sadaka dileyen kişi cemâatin omuzlarını basa basa dilenirse hüküm Çudur. Cemaata eziyet etmezse ona vermek caizdir.
Cumhur'a göre mescidlerde sadaka dilemek ve vermek caizdir. Ancak sadaka dileyen, İsrarla yardım isteyip cemaatın omuzlarını basa basa dolaşırsa bu tür dilemek haramdır. Böylesine vermek de haramdır.
Hadîste anılan âyet-i kerîme Bakara sûresinin 267. âyetinin bir parçasıdır. Âyetin tamamının meali şöyledir:
«Ey îman edenler! Kazanmış olduğunuz malların ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerin iyilerinden infak ediniz. (Allah yolunda harcayınız.) Ve siz gözlerinizi yumup müsamaha etmedikçe alıcıları (ve kabul edicileri) olmadığınız kötü malınızı infak etmeye kalkışmayınız ve bilmiş olunuz ki Allah ğânî (- sadakalarınızdan müs-nağnî) ve hamîddir.» [80]

20- Bal'ın Zekâtı Babı

1823) Ebû Seyyare el-Mütef [81] (Radtyallâhü anfı)\\en; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'e: Yâ Resûlallahf Benim bal arılarım vardır, dedim. O ı Öşür (yâni onun balının onda birini zekât olarak) öde, buyurdu. Ben :
Yâ Resûlallahl Benim için arılarımı muhafaza buyur, dedim. O da benim İçin arılarımı muhafaza buyurdu."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir : R&vi Süleyman bin Musa'nın Ebû Seyyare (R.A.)'ın zamanına yetişmediğini Ibn-i Ebl Hatim babası Ebû Hatim'den naklen söylemiştir. Bu sebeple hadis mûrseldir. Tirmizt de el-llel'de bu hadisin arkasında anlattığına göre Buh&r! bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir. Tirmlzİ daha sonra : Süleyman bin Musa sahâbüerden hiç bir kimseye ulaşmamıştır, demiştir.

tbn-i M&ceh yanında bundan başka Ebû Seyyare < R.A.) hadîsi yoktur. Kütub-İ Sitte'nin diğerlerinde onun hiç bir hadisi yoktur.

1824) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in baldan öşür aldığım rivayet etmiştir." [82]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olan Ebû Seyyâ-r e' nin hadisini A h m e d de rivayet etmiştir. Ancak Süleyman, Ebü Seyyare (Radıyallâhü anh) 'a ulaşmadığı için senedde inkıta vardır. Bu nedenle İbn-i Abdi'1-Berr: Bu hadîs balın zekâta tâbi olduğuna delil olamaz, demiştir.
Abdullah (Radıyallâhü anh) in hadisini E b û D â v û d ve N e s â î uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadîs balın onda birisinin zekât olarak çıkarılmasına de lâlet ederler. Bu konuda başka hadisler de vardır.
El-Menhel yazarı balın zekâta tâbi olup olmaması hakkmdaki âlimlerin görüşlerini özetle şöyle nakleder:
Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyatlâhü anh'ın Ebû Dâvüd ve Nesai tarafından rivayet edilen hadîsine dayanan Ebû Hani f e, Ahmed ve İshak, balda öşürün vâcipliğine hükmetmişlerdir. T i r m i z i bu kavli ilim ehlinin ekserisinden nakletmiştir. Bu hüküm, Ömer, İ b n - İ Abbâs, Ömer bin Abdilaziz, Ebû Yûsuf ve Muhammed' den de rivayet olunmuştur. Ebû Hanife'ye göre arâzi-yi öşiriyede elde edilen az veya çok bal zekâta tâbidir. Ebû Yûsuf'a göre balın değerinin, hububattan en ucuz maddenin nisab miktarının değerine erişmesi şarttır. Diğer bir kavle göre balın en az 500 Irak Rıtıhna ulaşması gerekir.[83]
Muhammed'e göre bal miktarı 180 Irak rıtılına ulaşınca öşürü verilir. Daha az ise öşür verilmez.
Mâlik, Şafiî, tbn-i Ebi Leylâ, Îbnü'l'-Münzir ve S e v r î ' ye göre bal az olsun çok olsun Öşüre tâbi arazide olsun, başka çeşit arazîde olsun zekâta tâbi değildir. İbn-i Ömer ile Ömer bin A b d i 1 a z i z' in kavli de budur. Ali' den de bu kavil rivayet edilmiştir, tbn-i Abdi'1-Berr, bu kavlin cumhurun görüşü olduğunu söylemiştir. Bu görüşteki âlimler : Bal. hayvan mahsûlü sıvı bir maddedir. Bu İtibarla hayvan sütüne benzer, demiştir. Bunların bir delili de M â 1 i k ' in Abdullah bin Ebi Bekir bin Hazm' dan rivayet ettiği şu eserdir: Babam M i n a ' da iken, kendisine Ömer bin Abdilaziz" den yazılı bir talimat geldi. Bu talimatta ne baldan ne de atlardan zekât almaması emredilmişti. Diğer bir delîl de Abdürrezzâk ve İbn-i Ebi Şeybe' nin sahîh bir sened ile î b n - i Ömer'in mevlâsı Nâf i' den rivayet ettikleri şu eserdir :
Nâfi (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir.
"Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) beni Ye men e amil olarak gönderdi. Ben orada baldan öşür almak istedim. El-Muğîre bin Hakim es-San'âni (Radıyallâhü anh) : Balda zekât yoktur, dedi. Bunun üzerine ben durumu Ömer bin Abdilaziz'e yazdım. Ömer bin Abdilaziz verdiği cevapta: El-Muğîre doğru söylemiş, güvenilir bir zâttır. Balda zekât yoktur" demiştir.
Baldan öşür alındığına dâir Hilâl (Radıyallâhü anh)'in ve başkalarının hadislerine cevaben şöyle demişlerdir:
Bal sahipleri, bal arılarının bulunduğu mıntıkanın onlara tahsis edilmesini ve korunmasını istemişler. Bu istekleri kabul edilmiş ve buna karşılık bal sahipleri öşür miktarı bağış yapmışlardır. Bu gruptaki âlimlerin bu yoruma mesned olarak gösterdikleri delîl Abdür-rezzak'ın İbn-i Cüreyc aracılığı ile Salih bin Dinar' dan rivayet ettiği bir hadîstir."
(El-Menhel müellifi bu hadîsi ve başka bilgileri sunmuştur. Onları aktarmaya lüzum görmüyorum.)
El-Menhel yazarı daha sonra şöyle der:
Balda zekât olduğuna dâir hadisler söz götürür durumdadır. Bunun için İbnü'l-Münzir: Balda zekâtın vücubuna dâir sabit bir hadîs yoktur. İcmâ da yoktur. Şu halde onda zekât yoktur, demiştir. Buharı de Tarih'de : Balın zekâtı hakkında sahih bir hadis yoktur, demiştir. T i r m i z i de: Bal zekâtı hakkında sahih bir şey yok, demiştir. [84]

21- Fıtır Sadakası Babı

1825) (Abdullah) bin Ömer Radtyatlâhü a»*wmâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır zekâtını bir sâ kuru hurma veya bir sâ arpa olarak

emir buyurdu.
Abdullah (bin Ömer) demiştir ki -. Sonra halk iki müd buğdayı buna muâdil (denk) eyledi."

1826) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hür veya köle erkek veya kadın her müslümana fıtır sadakasını bir sâ arpa veya bir sâ kuru hurma olarak farz kıldı." [85]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsini B u h â r i ve Müslim -aynı metinle, Tirmizi ve Ebû Dâvûd ile N e s a i mânâyı etkilemeyen benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Onun ikinci hadîsini Kütüb-i Sitte sahipleri Ahmed ve Dâ-r e k u t n i rivayet etmişlerdir.
Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Fıtır: Oruç açmaktır. Ramazan orucu Şevvâl'm ilk günü bırakılıp iftar edildiği için o güne yâni Ramazan bayramının ilk gününe Fıtır günü ismi verilmiştir. Bu güne bu ismin takılması tslâmidir. Câhiliyyet devrinde yoktu. Keza Ramazan ayı orucunun sona ermesiyle fıtır sadakasını ödemek vacip veya farz olduğu için bu sadakaya Fıtır Sadakası ve Fıür Zekâtı ismi takılmıştır. Bu sadakaya Ramazan Zekâtı ve Oruç Zekâtı da denilir. Bu sadaka hicretin ikinci yılı Ramazan bayramından iki gün önce meşru kılınmıştır.
Sâ: Bir hacim ölçüsüdür ve belirli bir ölçektir. Bunun dörtte birisine Müd denir.
Müd ve Sâ miktarı hakkındaki âlimlerin ihtilâfını el-Menhel yazarı "Fıtır sadakası ne miktar olarak ödenir" babında genişçe anlatmıştır, özeti şudur:
Müd miktarı hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. I m a m E b û Hanife, Muhammed ve Irak Fıkıhçılarına göre bir müd, iki Irak rıtılıdır. Bir sâ da sekiz rı-tıldır. I rak'ın bir rıtılı Hanefi âlimlere ve Şâfiîler'-den R a f i i' ye göre 128 dirhem-i örfîdir.[86]
2. îmam Mâlik, Şafii, Ebû Yûsuf. Ahm-ed ve Hicaz Fıkıhçılarına göre bir müd, I r a k' in 1 1/3 ntıldir. Bir sâ da 5 1/3 rıtıldır. Irak'ın1 bir rıtılı, Ş â f i î I e r' den N e -vevî ve Hanbelîler'e göre 128 4/7 dirhem-i örfîdir. M a -1 i k i 1 e r' e göre ise 128 dirhem-i örfidir.
Yukarıdaki ihtilâf zahirî bir ihtilâf olup temele dayanmaz. Çünkü : Bir Sâ, 5 1/3 ntıİdır,' diyenler Sâ ölçeğinin alabildiği kuru hurma ve arpayı dik kata almışlardır. 'Bir Sâ, 3 ntıldır' diyenler ise bu hacım ölçüsünün alabildiği su miktarına itibar etmişlerdir. Şu halde Müd ve Sâ miktarı hususunda esaslı bir ihtilâf yoktur.
El-Menhel yazarı 1794 nolu hadîs bahsinde anlattığım gibi bir dirhem-i örfî'yi 3.12 gram olarak hesaplamıştır. Bu hesaba göre Fı-kıhçıların rıtıl, müd ve sâ hakkındaki ihtilâfları esasa dayalı bir ihtilâf olarak kabul ettiğimiz takdirde bunların gram tutarı şöyledir:
1. H a n e f î 1 e r ile Şâfiîler' den R a f i İ * ye göre I r a k' in bir rıtılı 130 dirhemdir. Bir dirhemde 3.12 gram olduğuna göre bir rıtıl 405,6 gramdır. Bir sâ 8 rıtıl olduğuna göre bir sâ = 8 x 405,6 = 3244,8 gram.
2. Hanbeliler ile Şâfiîler' den N e v e v î' ye göre I r a k' in bir rıtılı 128 4/7 dirhemdir. Buna göre bir rıtıl 401,14 gramdır. Bir sâ da 5 1/3 rıtıl olduğuna göre bir sâ = 5 1/3 X 401,14 = 2139,42 gram.
3. Mâlikîler'e göre Irak'ın bir rıtılı 128 dirhemdir. Buna göre bir ritıl 399,36 gramdır. Yine bir sâ 5 1/3 rıtıl olduğu için bir sâ = 399,36 X 5 1/3 = 2129,92 gram.
Bir sâ'ın dört müd olduğunda âlimler müttefiktir. Bu itibarla bir sâ'ın gram tutarını 4 sayısına böldüğümüz zaman müd miktarını buluruz.
RıUl, sâ ve 60 sâ tutan olan Vesk ölçekleri hakkında 1794 nolu hadis bahsinde daha geniş bilgi verilmiştir.
Bu bâbtaki hadîslerin bir kısmında Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fıtır sadakasını ödemeyi emrettiği, bir kısmında ise farz kıldığı bildirilmiştir. Emir ifâdesinden maksat mendupluk emri değil, vâciblik emridir. İbâdetleri farz kılan Allah Teâlâ'dır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tebliğ ettiği için Peygamber, farz kıldı, denilebilir. [87]

Fıtır Sadakasının Hükmü

1. Cumhur1 a göre fıtır sadakası zekât gibi farz olan bir sadakadır. Bunlara göre farz ile vâcib ayni şeydir. Kafi veya zanni bir delîl ile yapılması kesinlikle istenen şeye farz ve vâcib denilir.

Cumhurun görüşüne göre ilk hadîsteki emir vâciplik içindir. İkinci hadîsteki farziyyet ifâdesi de farz kılmak anlamındadır.
2. Hanef iler, farz ve vacibin ayrı ayrı şeyler olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, sübûtu ve delâleti kafS olan bir delîl ile sabit olan ibâdetlere farz, sübûtu veya delâleti zanni olan bir delîle dayanan ibâdetlere vâcib denilir.
Hanef iler'e göre fıtır sadakası vâcib tir. Çünkü âhâd hadisi ile sabittir., Âhâd hadîsi zanni delildir. Bunlara göre ikinci hadîsteki farziyeti ifâdesinin mânâsı takdir ve tâyin etmektir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fıtır sadakasının miktarını bir sâ kuru hurma veya arpa olarak takdir ve tâyin etmiştir.
3. M â Ii k i 1 e r' den Eşheb, Şafii ler' den İbnü'l-Lebbân ve Zahiriye mezhebinden bir grup, son hadisteki farziyet ifâdesini lügattaki asıl mânâsı olan takdir ile yorumlayarak fıtır sadakasının sünnet olduğunu söylemişler ise de bu görüş ilk ha dişteki emir ifâdesi ile reddedilmiştir.
4. tbn-i Aliyye ile Ebû Bekir bin Keysân e 1 - A s a m m ' a göre fıtır sadakası ilk zamanlarda farz idi. Son-rf malın zekâtı farz kılınmakla fıtır sadakasının farziyeti neshedilmiş-lit Bunların delili ise Kays bin Sâd (Radıyallahü anh)'ın 1828 nolu hadisidir. Lâkin o hadîste fıtır sadakasının neshedildiğine dâir bir delil yoktur. Bununla ilgili gerekli bilgi o hadisin izahı bölümünde verilecektir.
îki hadisten fıtır sadakasının kuru hurmadan veya arpadan verilebildiği ve bu iki maddeden fıtır sadakası miktarının bir sâ olduğu anlaşılıyor. İlk hadîste ayrıca yarım sâ buğdayın Sahâbiler tarafından bir sâ kuru hurmaya veya bir sâ arpaya denk tutulduğu belirtilmiştir. Bu hususlardaki geniş bilgi 1829 nolu hadisin izahı bölümünde verilecektir.
İkinci hadis, fıtır sadakasının hür olsun, köle olsun her müslü-man erkek ve kadın için gerekli olduğuna delâlet eder.
Hadisin :ifâdesinin zahirine göre fıtır sadakası her hür ve köleye gerekir Yâni kölenin kendisine farzdır, veya vâcibtir. Dâvûd-i Zahirî böyle yorumlamış ve kölenin efendisi kölenin farz olan ibâdetlerini ifâ etmesine imkân ve fırsat verdiği gibi fıtır sadakasını kazanması için de onun çalışmasına müsâade etmek durumundadır, demiştir,
Cumhur'a göre kölenin fıtır sadakası kendisine değil, efendisine vacip veya farzdır. Çünkü Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivayet edilen Ebü Hüreyre (Radıyallahü anhJ'ın bir hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
= «Kölenin fıtır sadakasından başka, ne kölesi için ne de atı için müslümanın boynunda hiç bir zekât yoktur» buyurmuştur.
Cumhur'a göre; ifâdesinin mânâsı «Her hür ve köle için» şeklindedir.
Hadisin; = «Erkek veya kadın» ifâdesinin zahirine göre kadın evli bile olsa fıtır sadakası kendisine vacip veya farzdır. Ebü Hanife, Onun arkadaşları, Sevri ve İbnü'l-M ü n z i r böyle hükmetmişlerdir.
Mâliki, Şafii, el-Leys ve Ahmed'e göre evli kadının fıtır sadakası kendisine değil kocasına farzdır.
Hadis, fıtır sadakasının vâcipliği için müslümanlığın şart olduğuna ve müslüman olmayana vacip olmadığına delâlet eder. Şu halde kâfir bir kimse fıtır sadakası ödemez.
Müslüman bir köle için kâfir efendisinin fıtır ödemekle mükellef olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. îlim ehlinin ekserisine göre mükellef değildir. Ahmed'e göre mükelleftir. Şafiî-ler' den de böyle rivayet edilmiştir.
Keza, kâfir bir köle için müslüman efendisinin fıtır ödemekle mükellef olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Cumhûr'a göre mükellef değildir. Hanefî âlimler ile Atâ, Sevrl, lbnü'l-Mübarek, Nahaİ ve îshak'a göre mükelleftir.

1827) İbn-i Abbâs (Radıyallâkü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçluyu (işlediği) faydasız söz ve fiillerden ve çirkin, ölçüsüz lâflar (in pisliğin) den temizleyici ve fakirlere yiyecek olmak üzere fıtır zekâtını farz kıldı. Artık kim bunu bayram namazından önce öderse, o, makkftbir zekâttır. Kim bunu bayram namazından sonra öderse o, sadakalardan birisidir." [88]

İzahı

Ebû Dâvûd, Hâkim ve Dârekutni de bunu rivayet etmiştir. Bu hadis de fıtır sadakasının vâcipliğine - farziyetine delâlet eder. Ayrıca fıtır sadakasının oruçluyu, oruçluluk esnasında işlediği faydasız fiil ve sözlerin ve çirkin lâfların pisliğinden arındırdığına delâlet eder.
Lağıv s Din veya dünya yönünden sahibine hiç bir yarar sağlamayan söz ve fiildir.

Fuhuş: Aşın ve çirkin sözlerdir. Burada bu mânâ kastedilmiştir. Bu kelime cinsel münâsebet anlamında da kullanılır. Fakat bu mânâ mürad değildir .İyilikler kötülükleri giderici olduğu için fıtır sadakası bu kusurları giderir, İşte hadis fıtır sadakasının meşruiyetindeki hikmetlerden birisinin bu olduğunu, diğer bir hikmetinin de bu sadakanın fakir için bir yiyecek maddesi olmasıdır. Böyle mübarek bayram günü fakirin hiç olmasa bir günlük nafakası temin edilmiş olur.
Hasan-ı Basri bu hadisin zahirini tutarak 'Fıtır sadakası, oruç tutması farz olanlara mahsustur. Henüz ergenlik çağına* varmamış olan küçük yaştakiler için fıtır sadakası gerekmez. Çünkü oruç tutması gerekli olmadığı için, oruçlu iken işlediği bir takım kusurların bu sadaka ile temizlenmesi de söz konusu değildir, demiştir. Fakat ilim ehlinin ekserisi:
Hayır, küçük yaştakiler için de bu sadakanın çıkarılması gereklidir. Çünkü, bu sadakanın iki hikmeti vardır: Birisi kusurlardan arındırmak, diğeri ise fakirlerin nafakasını karşılamaktır. İkinci hikmetin mevcudiyeti kâfidir. Buharı, Nesaî, Ebü Dâvûd ve başkalarının t bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'dan yaptıkları bir rivayette:= «... ve küçük ve büyük» ziyadesinin bulunması küçük yaştakiler için de bu sadakanın verilmesinin gerekliliğine delâlet eder, demişlerdir.
Hadîsin: «Kim bunu bayram namazından önce Öderse...» fıkrasından maksad şudur: Bayram namazından önce ödenen fıtır sadakası, sevabı tam ve mükemmel olarak Allah katında makbul olan bir zekâttır. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası ise şâir zamanlarda verilen sadakalar gibidir. Şu halde bunun sevabı namazdan önce ödenenin sevabından azdır.
Bu fıkra, bayram namazından sonra ödenen fıtır sadakasının kabul olmayacağına delâlet etmez. Bunun da geçerliliği hakkında ümmetin icmâı vardır.
Âlimler, fıtır sadakasının bayram namazından önce çıkarılmasının faziletçe üstünlüğü hususunda müttefiktirler. Fakat vacip olması zamanı hususunda ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazarı bu ihtilâfı anlatmıştır. Özeti şudur:
1. Ebû Hanîfe, El-Leys ve bir rivayete göre Mâlik: Fıtır sadakası bayram günü şafakın doğması ile vacip olur, demişlerdir.
2. Sevrî, Ahmed, Şafii ve İshak'a göre fıtır sadakası R a m a-z a n ayının son günü güneşin batması ile vacip olur. Mâlik' ten gelen bir rivayet de böyledir.
Bu itibarla Ramazan ayının son günü güneş battıktan sonra ve henüz şafak doğmamış iken doğan bir çocuk için birinci gruba göre fıtır sadakasını çıkarmak vaciptir. Diğer gruba göre vacip değildir.
Bu sadakayı bayramdan bir iki gün önce vermenin câizliği hususunda Ashab-ı Kiram (Radıyallâhü anhüm)'ün icmâı vardır. Daha da önce vermenin hükmüne gelince :
Hanef iler'e göre her hangi bir süre ile sınırlamak kaydı olmaksızın önceden verilebilir.
Ş â f i i' ye göre Ramazan'in ilk gününden itibaren vermek caizdir.
Mâlik, Kerhi ve meşhur kavle göre H a n b e 1 i 1 e r : Bayramdan azami iki gün önce vermek caizdir. Daha erken vermek caiz değildir, demişlerdir.
Başka görüşler de vardır. Onları aktarmaya lüzum görmedim. Fıtır sadakasını bayram namazından sonra ve aynı gün vermenin hükmüne gelince.
Hanef iler'e göre caizdir, bunda bir kerahet yoktur.
Şâfiiler, Hanbeliler, Ata, İshak ve bir kavle göre M â 1 i k i I e r : Caizdir ama bunda kerahet vardır, demişlerdir. M â 1 i k i 1 e r' in meşhur kavline göre efdal olan bırakmamaktır.
Bu sadakayı bayramın ikinci gününe kadar tehir etmek ise dört mezhep âlimlerine ve diğer âlimlerin ekserisine göre haramdır. Kaza edilmesi gerekir. Yalnız H a n e f i 1 e r' den Hasan bin Z i -yad ve Dâvûd-i Zahiri'ye göre kaza edilmesi mümkün değildir.

1828) Kays bin Sa'd [89] (bin Ubâde) (Radıyatlâkü anhümâjdan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zekât (emri) İndirilmeden önce bize fıtır sadakasını vermemizi emretti. Sonra zekât (emri) inince bize (fıtır sadakası ile) ne emretti, ne de bizi (bu sadakayı vermekten) menetti. Biz bu sadakayı veriyoruz. (Veya biz ise yine bu sadakayı verirdik.)" [90]

İzahı

Nesai ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre, zekât âyeti inince fıtır sadakasını vermek emri kalktı ve bir hayır işi durumuna geldi. İbn-i Aliyye ve Ebû Bekir bin Keysânel-Asamm'ın bu hadîsin zahirine bakarak : Fıtır sadakası ilk zamanlarda vacip idi. Sonra mal zekâtının farz kılınmasıyla fıtır sadakasının vâcipliği neshe-dildi, demişlerdir. Fakat bu hadîste fıtır sadakasının neshedildiğine delâlet eden

bir delil yoktur. Çünkü daha önce verilmiş olan emir ile yetinilmiş olması muhtemeldir. Keza bir farzın inişi, başka bir farzın neshini gerektirmez.
Hattâbi: Kays (Radıyallâhü anhi'ın bu hadîsi, fıtır sadakasının vâcipliğinin kaldırıldığına delâlet etmez. Çünkü bir ibâdet nevinden artış yapmak onun artıştan öncekinin iptalini gerektirmez. Kaldı ki fıtır zekâtı ile diğer zekâtlar ayrı ayrı şeylerdir. Çünkü fıtır zekâtı şahsın bedenine âit zekâttır. Diğer zekât şahsın malına âit zekâttır. Diğer bir husus da şudur: Fıtır zekâtı oruçluyu bâzı kusur lardan temizleyici kılınmıştır. Bu arındırma hizmetine binâen oruçluya vacip olması gerekir. Zira tüm oruçlular arınmaya muhtaçtır. Fıtır sadakasının hikmetindeki ortaklık onun hükmü olan vâciplikte de ortaklığı gerektirir, demiştir.
Fıtır sadakası yukarda da anlattığım gibi hicretin ikinci yılı R a -m a z a n bayramından iki gün önce vacip olmuştur. Mâlî zekât da aynı yıl, fakat, fıtır sadakasından sonra farz kılınmıştır.

1829) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyattâhü anh)'den\ Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda olduğu zaman (yâni hayatta iken) biz fıtır zekâtını yiyecek maddesinden bir sâ olarak çıkarırdık. (Çıkarılan yiyecek maddesi şunlardı:) Kuru hurmadan bir sâ, arpadan bir sâ, keşkten bir sâ, kuru üzümden bir sâ. (Halîfe) Muâviye (Radıyallâhü anh) yanımıza Medîne-i Münevve-re*ye gelinceye kadar biz devamlı böyle yapardık. Muâviye'nin (Medine'de) halka söylediği şeyler arasında şu sözü de vardı: Ben Şam'ın buğdayından iki müddü (yâni yarım sâı) ancak bu yiyeceğin bir saına eşit olarak sanırım.
Artık halk onun bu sözünü tuttu.
Ebû Said demiştir ki: Ben yaşayacağım sürece fıtır sadakamı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta iken çıkardığım gibi (bir sâ olarak) çıkarmaya devam edeceğim." [91]

İzahı

Bu hadîsi KütÜb-i Sitte sahipleri, Ahmed, -Dârekutni, Tahavî ve İbn-i Huzeyme rivayet etmişlerdir.
Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'in: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda iken" sözü, onların fıtır sadakası olarak çıkardıkları yiyecek maddesinin nevinden ve çıkarılan miktardan efendimizin haberdar olduğuna ve buna karşı çıkmadığına işarettir. Bu itibarla hadîs merfu' hükmündedir.
Hadîste geçen : "Taam" kelimesinin asıJ mânâsı en-Nihâye'de belirtildiği gibi, zahire türünden olan buğday, arpa, kuru hurma ve diğer gıda maddelerinin tümünü kapsar. Böyle yorumlanınca zahirenin her çeşidinden fıtır sadakasını .çıkarmanın câizliği hükmü çjka-rıhr. Kuru hurma, arpa, keşk ve kuru üzüm o dönemde yaygın zahire maddelerini teşkil ettiği için bunlar ismen anılmıştır.
Bâzı âlimler hadîsteki "Taam" ile buğdayın kasdedildiğini söyleyerek : Hadîste keşk, kuru hurma, kuru üzüm ve arpa zikredilmiştir. Bu maddeler onların o gün için zahireleri idi. Hadiste buğday zikredilmemiştir. Halbuki buğday onların en kıymetli ve en üstün zahiresi idi. Eğer hadisteki "Taam" ile buğday kastedilmemiş olsaydı, buğday da ismen zikredilirdi, demişlerdir. H a t t â b î bu kavli naklettikten sonra: Arap dilinde "Taam" kelimesi kayıtsız olarak kullanıldığı zaman buğday mânâsını ifâde eder. Nitekim Araplar 'Taam çarşısına git' dedikleri zaman buğday pazarına git, mânâsı anlaşılır, demiştir.
Bu yoruma göre 'Taam* kelimesiyle buğday kastedilmiş olur.
El-Fetih yazarı: Ibnü'1-Münz ir bu kavli reddederek demiştir ki: Bâzı arkadaşlarımız E b û Saîd (Radıyallâhü anh)'m hadisindeki "Taamdan bir sâ" ifâdesini 'Fıtır sadakasının buğdaydan bir sâ olarak çıkarılır' diyenler için delil saymışlardır. Fakat delil olamaz. Çünkü Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) fıtır sadakasını yiyecek maddesinden çıkardıklarını önce mücmel olarak 'Taam' kelimesi ile ifâde etmiş, sonra bunları açıklamıştır. Zira B u -h â r î' deki E b ü S a î d ' in hadîsi şöyledir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz fıtır günü (Ramazan bayramı günü) taamdan bir sâ çıkarırdık. Ebû Saîd demiştir ki: Bizim taamımız arpa, kuru üzüm, keşk ve kuru hurma idi." diye bilgi vermiştir.
Sübülü's-Selâm yazarı da 'Taam' kelimesinin buğday mânâsına yorumlanmasının sıhhatli bir şey olmadığını söylemiştir.
El-Menhel yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra : Hadîsteki Taam kelimesinin umumî mânâda kullanıldığı açıktır. Özellikle T a h â v i' nin rivâyetindeki şu ifâde buğdayın o gün için M e d i -ne-i Münevvere halkının zahiresinden olmadığına delâlet eder.
"Muâviye (Radıyallâhü anh) Medine'ye gelince ve Şam buğdayı da gelince, Muâviye t Bunun bir

müddünün iki müdde eşit olduğunu sanıyorum dedi..."
Hadis, kuru hurma, kuru üzüm, arpa ve keşk'ten bir sâ fıtır sadakasını çıkarmanın câizliğine delâlet eder.
Keşk, diye terceme ettiğim "Ekît" kelimesini el-Menhel yazarı: Kaymağı alınmadan kurutulan yoğurttur, buna keşk denilir, diye tarif etmiştir.
E I - A y n i de : Ekit, süzülüp taş gibi katılaştırılan yoğurttur. Bununla yemek pişirilir, demiştir.
Keşkten fıtır sadakasını çıkarmanın caiz olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Hadisin zahirine göre caizdir. Mâlik bununla hükmetmiştir.
H a n e f î 1 e r : Eğer keşk değer İtibariyle fıtır sadakasının değerine denk olursa câi/dir. Değeri buğday, arpa gibi fıtır sadakası olarak verilen maddenin değerinden düşük ise caiz değildir. Çünkü keşkten fıtır sadakasının çikarıla±>ildiğine dâir güvenilir bir yolla sabit olan bir nass yoktur. Hakkında nass olmayan bir madde, ancak değeri itibari ile fıtır sadakasının değerine muâdil ise caizdir. Aksi takdirde caiz ve kâfi değildir, ancak fıtır sadakasının değerine denk oluncaya kadar miktarı çoğaltılırsa olur, demişlerdir.
Şafii: Ben keşkten fıtır sadakasını çıkarmayı sevmem. Eğer bundan bir sâ çıkarılırsa, çıkaranın tekrar fıtır sadakasını ödemekle mükellef tutulup tutulmıyacağı hususunda bir hüküm veremiyorum, demiştir.
Hadiste işaret edildiği gibi Halîfe M u â v i y e (Radıyallâhü anh) Medİne-i Münevvere'ye gittiğinde, M e d i n e 1 i -1 e r ' le yaptığı görüşme esnasında söylediği sözler arasında, Şam buğdayından yarım sâ'ın Medine' deki bir sâ yiyeceğe eşit olduğunu sandığını söylemiş ve M e d i n e 1 i' ler de onun bu sözünü tutmuşlardır. Fakat E b û S a i d {Radıyallâhü anh) bu görüşe katılmayarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında çıkardığı gibi, yine bir sâ olarak çıkarmaya devam etmiştir.
El-Menhel yazarı : Yarım sâ buğdayın Medine-i Münevvere' nin arpa, kuru üzüm, kuru hurma ve keşkten bir sâ'a muâdil olması M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'in bir içtihadıdır. Fıtır sadakasının buğdaydan yarım sâ olduğuna hükmeden âlimler bu hadisi delil göstermişlerdir.
Şöyle bir İtiraz hatıra gelebilir: Bu görüş bir sahâbinin sözüdür. Bu sahâbiden daha çok sürece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sohbette bulunmuş ve O'nun hâlini daha iyi bilmiş olan E b û S a i d (Radıyallâhü anh) bu görüşe muhalefet etmiştir. Şu halde O sahâbînin sö/,ü niçin delil sayılmıştır?
Buna cevaben: Hadîste E b û S a i d iRudıyallahü anh) in da dediği gibi Medine' deki halk Mu â v i y e (Radıyallâhü anh)'in bu sözünü tutmuşlardır. Tutanların arasında sahâbiler de vardı. O halde bu söz üzerinde icmâ oluşmuştur. E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'in muhalefeti icmâa zarar vermez. Çünkü E b û S aîd kendi uygulamasını beyan etmiştir. Onun uygulayışı, bunun mecburî ve vacip olduğunu ifâde etmez. Üstelik E b û S a i d (Radıyallâhü anh) Fıtır sadakasını arpa, kuru üzüm. kuru hurma ve keşkten bir sâ olarak çıkarmaya devam etmiştir. Buğdaydan ne bir sâ, ne de yarım sâ olarak çıkardığı sabit değildir. Fakat buğdaydan yarım sâ olarak çıkarmanın E b û S a î d (Radıyallehü anh) tarafından tasvip edilmediği anlaşılıyor. [92]

Hangi Yiyecek Maddelerinden Ne Kadar Fıtıb Sadakasının Çıkarılacağı Hususunda Âlimlerin Görüşleri

1. E b û H a n i f e ile arkadaşları ve Zeyd bin Ali; Fıtır sadakası buğdaydan yarım sâ ve arpa, kuru üzüm, kuru hurmadan ise bir sâ vermek yeter, demişlerdir. Bu görüş, E b û Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ebû Hüreyre, Câbir bin Abdi! 1 ah, İbn-i Abbâs ve İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anhüm)ün kavlidir. Bunların delili Ebû Saîd-i H u d r i (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ve benzen hadîslerdir.
2. Mâlik, Şafii, Ahmed'in arkadaşları, tshak ve Hasanı Basrî'ye göre anılan yiyecek maddelerinden en az bir sâ vermek gerekir. Buğday da böyledir. Bundan yarım sâ vermek kâfi değildir. Ebû Sâid-i Hudrî, Ebu'l-Âliye ve Câbir bin Zeyd (Radıyallâhü anhümî ün kavli budur.
El-Menhel yazarı bu görüşleri naklettikten sonra: Kuvvetli görüş ilk grubunkidir. Çünkü sahâbîler ve tabiîler Muâ'viye (Radıyallâhü anh) devrinde buğdaydan yarım sâ'ın kâfi olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Ve buğdaydan bir sâ vermenin gerekliliğini açıkça belirten sahih bir hadîs yoktur, demiştir. [93]

Buğday Ve Arpa Unundan Fıtır Sadakası Verilir Mi ?

I. Hanefiler ile A h m e d e göre verilebilir. Hane filer'e göre buğday unundan yarım sâ,

arpa unundan bir sâ vermek lâzımdır. Ahmed'e göre buğday unundan da en az bir sâ vermek gerekir.
2. Mâlik, Onun arkadaşları, Ş â f i i 1 e r ve âlimlerin ekserisi undan fıtır sadakasının verilemiyeceğini, çünkü sahih hadîslerde unun zikredilmediğini ve unun zikredildiği hadîslerin delil olmaya elverişli olmadığını söylemişlerdir.
Hadislerin zahirine göre mükellef fıtır sadakasını çıkarırken bu maddelerden istediğini tercih edebilir. Seçtiği maddenin, o yerde ikâmet eden halkın zahiresinin çoğunu teşkil etmesi şart değildir. O yerde en az kullanılan zahireden de olsa verilebilir. Bu husustaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Hanefiler'e göre mükellef, buğday arpa, kuru hurma ve kuru üzümden dilediğini seçebilir.
Başka maddelerden verebilmesi için o maddenin çıkaracağı miktarın değerinin anılan dört mad deden hiç olmazsa birisine muâdil olması şarttır.
2. M â 1 i k î 1 e r' e ve Ş â f i î 1 e r' in ekserisine göre mükellef, fıtır sadakasını çıkardığı yerde oturan halkın zahiresinin çoğunu teşkil eden maddeden çıkarmak zorundadır.
3. Hanbeliler'in sözlerinin zahirine göre mükellef, mevcut olan bu maddelerden dilediğini seçebilir.
Fıtır sadakası olarak çıkarılacak maddeyi aynen vermek caiz olduğu gibi Hanefi âlimlere göre bunun değerini para olarak çıkarmak da caizdir. M â 1 i k î 1 e r' e göre para olarak çıkarılması caiz olmakla beraber mekruhtur. Diğer iki mezhebe mensup âlimler İle başka âlimlerin ekserisine göre para olarak çıkarmak caiz delildir

1830) Resûlullah (Satiallakü Aleyhi ve SeUrmy'm Müezzini Sa'cl (el-Karaz) (RadıyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m), fıtır sadakasını kuru hurmadan bir sâ veya arpadan bir sâ yahut süit (buğdaya benzeyen bir nevî arpa) den bir sâ olarak vermeyi emretti." [94]

İzahı

Müelliften başka kimin bu hadisi S â ' d (RadıyaUâhü anh)'den rivayet ettiğini bilemedim. Ebû Dâvûd, Nesai ve D â -r e k u t n i bunun benzerini Abdullah bin Ömer (RadıyaUâhü anhJ'den rivayet etmişlerdir
Hadîste geçen süit hububattan buğdaya benzer bir zahire türünün adıdır. Bâzılarına göre buğdaya benzeyen arpanın bir çeşitinin ismidir. El-Menhel yazarı: Süit bir nevi arpadır, dış kabuğu bulunmadığı için buğdaya benzer. Bir kavle göre buğdayla arpa arasında bulunan ve ikisine de benzer tarafı olan bir hububat çeşididir, demiştir. [95]

22- Öşür Ve Haraç Babı

1831) Kl-AlıV hin cl-Hadnımi (Rıutıyallâhit unJr)'ı\vn: Şiiyle demişlir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Bahreyn'e veya Hecer'e (vali ve âmil olarak) gönderdi. Ben (orada) kardeşler arasında (müşterek) olan bahçeye (haraç almak için) giderdim. (Kardeş lerden) birisi müslümanhğ! kabul ederdi. Artık müslüman olan (kar-deşJden öşür, müşrik olan (kardeş)den de haraç alırdım"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerinden Muğire el-Ezdi ve Muhammed bin Zeyd meçhuldürler Râvi Hayyân el-A'rac'ı İbn-i Muin ve îbn-i Hibb&n sikalardan saymışlar ise de Onun cl-A'.â' bin el Hadrami'den olan rivayetinin mürsel olduğunu el-Mizzi et-Tehzib'te söylemiştir. [96]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadiste geçen öşür ve haraç kelimelerini açıklayalım :
Savaşla fethedilip mücâhidlere dağıtılan veya fethedilip müslü-manlığı kendi rızaları ile kabul eden yerli halka verilen arâzî'ye, arâ-ziy-i öşüriye denilir. Bu nevî arazinin mülkiyeti, kendilerine tasarruf hakkı verilenlere aittir. Bunun mahsulünden onda bir veya yirmi de bir nisbetinde alınan zekâta da Öşür denilir. Arap yarım adasının arazisi bu nevi araziden sayılmıştır
Bir de arâziy-i Haraciye vardır. Bunun mülkiyetinin kimlere âit olduğu ve alınan haracın kira mı, vergi mi olduğu hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefi âlimlere göre sulh veya savaş yolu ile fethedilip mülkiyet hakkı yerli veya diğer gayri

müslimlere bir vergi karşılığında verilen arâzi'ye araziy-i Haraciye denilir. Alınan vergi maktu bir miktar olabilir veya alınacak mahsullerin belirli bir payı olabilir. Bu vergiye haraç denilir.
2. Ş â f i î 1 e r' e göre, savaşla fethedilip yerli veya diğer gayri müslimlere, muayyen bir ücretle dâimi kiraya verilen arâzi'ye arâziy-i Haraciye denilir. Alınan kira bedeline de haraç ismi verilir,
Irak sevâdı ismi verilen bölge arazisi haraciye arazisinden sayılır. Bu bölgenin sınırları Fıkıh kitaplarında beyân edilmiştir. Ş â -f i î 1 e r' e göre bu arazi fethedilince mücâhitler tarafından H a -1 î f e Ömer (Radıyallâhü anh)'in emrine terkedilmiş ve Halîfe tarafından müslümanlar yararına vakfedilmiş olup gayri müslimlere dâimi kiraya verilmiştir.
Bahreyn. Basra ile Umman arasında ve Basra körfezinin batı sahilinde uzanan bölgedir. Merkezi H e c e r kasa-basıdır. Bu hadisin râvisi el-Alâ bin el-Hadramî (Ra-dıyallâhü anh) tarafından hicretin 6. yılı fethedilmiştir. El-Alâ (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu bölgeye vali ve âmil olarak gönderilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına kadar bu görevi sürdüren el-Alâ (Radıyallâhü anh) E b û Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfetleri dönemlerinde de bu görevde tutulmuş ve nihayet hicretin 14. yılı orada vefat etmiştir.
Hülâsa "da beyân edildiğine göre babasının adı Abdullah bin 1 m â d' dır. Bir kaç hadîsi vardır. Buhârî ile M ü s1 i m onun bir hadîsini ittifakla, beş hadisini de Müslim münferiden rivayet etmişlerdir. Râvileri, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile es-Sâib bin Yezid (Radıyallâhü anh)'dır. Ebû Hassan ez-Ziyâdî'nin dediğine göre, el-Alâ (Radıyallâhü anh) Bahreyn valisi iken hicretin 21. yılı vefat etmiştir.
Hâit: Etrafı duvarla çevrili bağ, bahçe ve bostan anlamlarında kullanılır. Başka mânâlarda da kullanılıyor ise de o mânâlar kaste-dilmemiştir. Burada zekâta tâbi mahsul veren bahçe - bostan manan kastedilmiştir. [97]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Gayri müslimlere verilen araziden haraç almak meşrudur.
2. Haraç alınan araziden ayrıca öşür alınmaz.
3. Müslüman ile gayri müslim arasında müşterek olan bir araziden, müslümanın hissesi için öşür, gayri müslimin hissesi için haraç almak meşrudur.
4. Bir gayri müslim, müslümanlığı kabul edince artık onun arazisinden haraç yerine öşür alınır.
5. Müslümanın arazisinden öşür almak meşrudur. [98]

23- Vesk Altmış Sa'dır' Babı

1832) Ebû Saîd(-i Hudrî) (RadtyaUâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den msrfu olar rak şunu rivayet etmiştir t «Vesk altmış sa'dır.»"

1833) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ>'dan rivayet edildiğine «öre; ResûIuHah (Salladahü Aleyhi ve Srllent) şöyle buyurdu, demiştir : «Vesk altmış sâ'dır.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Câbir (R.A.)'m bu hadisinin isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi Muhammed bin Ubeydillah el-Arzemi'nin rivayetini bırakmak için ittifak etmişlerdir. Tirmizi hâriç sünen sahipleri bu hadisi Ebû Said-i ıR.A.)'den rivayet etmişlerdir. [99]

İzahı

Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû Dâvüd ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir. Zevâid'in beyânına göre N e s a î de rivayet etmiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olup isnadı zayıftır.
Sâ': Bir hacım ölçeğidir. Ebû Yûsuf hâriç Hanefi-ler'e ve Şâfiiler1 den R â f iî' ye göre bir sâ I r a k ' in 8 ntılıdır, diğer âlimlere göre I r a k ' m 5 1/3 rıtıhdır.
Gram olarak da şöyledir:
1. Ebû Y ü s u f' tan başka Hanefiler ile Şâfiî-ler' den R â f i i' nin kavillerine göre bir sâ = 3244,8 gram.
2. M â li k i 1 e r' in kavline göre 2129,92 gr.
3. Şâfiiler1 in, Nevevi ve Hanbeliler'in kavillerine göre 2139,42 gramlık ağırlığa tekabül

eder.
Vesk altmış sâ olduğundan bir veskin kaç gram olduğunu anlamak için yukardaki sayıları 60 sayısına çarpmak kâfidir.
Toprak mahsullerinin nisabının 5 vesk olduğu, bundan az mahsul için zekât verilmesinin farz olmadığı, Sâ ve Vesk ile beş veskin kaç gram ağırlığında olduğu hususundaki gerekli bilgi 1794 nolu hadisin izahı bölümünde anlatılmıştı. Bunu tekrarlamaya gerek yoktur. [100]

24- Yakınlığı Olana Sadaka Vermek Babı

1834) Abdullah (hin Mesudun) karısı Zeyneb [101] (bint-i Abdillah) (litHİıyalitıhu an/ıiinni) \\aıı;Suyle demiştir :
Ben, Resülullah (SallaUnhü Aleyhi ve Sellem) 'e:
— Kocama ve (yakınl.ıniidan) himayem altında bulunan bir kaç yetime verdiğim nafaka benim için sadaka yerine kifayet eder mi? diye sordum. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— -Anılan nafakadan dolayı (veya anılan nafakayı veren kadın için) iki ecir vardır: Sadaka ecri ve akrabalık ecri.» buyurdu.
(Müellif demiştir ki) : Bize el-Hasan bin Muhammed bin es-Sa-bah, Ebû Muâviye tarîki ile (mezkûr) Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'dan tahdis ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiş ve yukardaki metnin mislini zikretmiştir."

1835) (Peygamber'in muhterem zevcesi) Tmmü Seleme (Rçdtyallâ-kii anfıâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka vermeyi bize emretti. Bunun üzerine Abdullah (bin Mes'ûdun) karısı Zeyneb (Radı-yallahü anhümâ)':
Fakir olduğu halde kocama ve bir erkek kardeşimin yetim olan oğlan çocuklarına sadaka vermem benim için sadaka yerine geçer mi? Ben onlara her durumda şöyle şöyle nafaka vermekteyim? diye sordu. (Ravı) demiştir ki. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
•Evet» buyurdu.
Râvi demiştir ki: (Anılan) Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın ellerinden (kazanç getirici) iş gelirdi."
Zevâid'de $°yle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir. Ebû Dâvûd hâriç Kutüb-ı Sıtte sahiplerinin rivayet ettikleri Abdullah bin Mes'ud (R.A Vın hadisi bu hadis için sahih bir şâhiddir. [102]

İzahı

t b n - i M e s " unun karısı Zeyneb ÎRadıyallâhü an-haTnin hadisini Ebû Dâvûd1 dan başka Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi Zevâid türündendir .
Bu hadislerdeki sadakadan maksat nafile sadaka olabilir. S i n -d i' nin beyânına göre Fıkıhçılann çoğu buradaki sadakayı nâfüe sadaka mânasına yorumlamışlardır. Bu takdirde Zeyneb (Ra-dıyallâhü anhâKnın sorusundan maksadı şudur: Kocama ve akrabamdan himâyemdeki yetimlerime harcadığım mal nafile sadaka yerine geçer mi, nafile sadakanın sevabını alır mıyım?
Hasanı Basrİ, Sevri, Ebû Hanife, Mâlik bir rivayete göre Ahmed ve Hanbeli âlimlerinden Ebû Bekir bu hadislerdeki sadakayı böyle yorumlamışlar. Yâni bundan maksat farz olan zekât değil nafile olan sadakadır, demişlerdir. Bunlara göre kadın, kendi malının zekâtını kocasına veremez. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın kavlinin de böyle olduğu rivayet edilmiştir.
Hanefi imamlarından Ebû Yûsuf ile Muham-med'ifl bu mes'elede Ebû Hanife'ye muhalefet ederek kadının, zekâtını kocasına verebileceğini söylemişler ise de Ebû H a n î f e' nin kavli bâzı fıkıh kitaplarında tercih edilmiştir.
Şu noktayı da belirteyim : Hanefi mezhebine göre kişi kendi zekâtını usul ve furûuna, yâni babasına, annesine, bunların baba ve annelerine, kendi çocuklarına ve torunlarına veremez.* Kendi karısına da veremez. Bu hususta bu mezheb âlimleri arasında ihtilâf yoktur. İhtilâf yukarda belirttiğim gibi yalnız kadının kendi zekâtını kocasına vermesi hakkındadır. Mezhep sahibinin kavline göre veremez.
Bâzı âlimler Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisindeki sadakayı umumî mânâda yorumlamışlardır. Buna göre kadın kendi kocasına sadaka verebildiği gibi zekâtını da verebilir.
Bir kısım âlimler de bu hadîsteki sadakayı zekât mânâsına yorumlamışlardır. Şafii, bir rivayete göre Ahmed, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Mâlikiler' den Eşheb, Hanefî 1 e r' den Ebû Yûsuf ileMuhammed ve Zahiri-y e mezhebi âlimleri böyle yorumlamışlar ve bu hadîsi delil göstererek

kadının fakir olan kocasına zekâtını verebileceğine hükmetmişlerdir.
Hadisteki sadaka zekât mânâsına yorumlandığı takdirde Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın sorusunun manâsı şudur: Kocama ve himayem altındaki yetim .yakınlarıma verdiğim nafaka benim için zekât yerine geçer mi?
'Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'nın baktığı ve akrabası olan yetimlerin isimlerinin bilinmediği Kastalâni' den anlaşılıyor.
İlk hadisteki:fiili "İczâ" masdarından alınma olabilir. Bu takdirde mânâsı "kifayet eder mi" demektir.
Kastalâni "Kocaya ve himayedeki yetimlere zekât" babında rivayet olunan Z e y n e b {Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi bahsinde şöyle der:
" E 1 - M â z i r i : Bu hadisteki sadakayı zekât mânâsına yorum lamak en açık olanıdır. Çünkü Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) verdiği nafakanın sadaka için kifayet edip etmediğini sormuştur. Kifayet durumu vacip olan sadaka hususunda düşünülür, demiştir.
B u h â r i' nin bu hadîsi rivayet ettiği bâb için kullandığı ifâde de bu yoruma delâlet eder. Lâkin M a z i r i' nin : 'Kifayet kelimesi ancak vacip olan sadakada kullanılır' sözünden maksadı kifayet kelimesinin bundan başka mânâda kullanılmaması ise, bu sözü kabule şayan değildir. Çünkü usul âlimleri bu meselede ihtilâf et mislerdir. Onlardan bir cemâat: "İczâ - Kifayet etmek" kelimesi vacip ve mendupiar hakkında kullanılır, demiştir. Diğer bit bu kelimenin vaciplere mahsus olup mendup İçin kullanılmasının gerektiğini söylemiştir. Mâziri, Karafî ve Asfahâni ikinci grubun görüşünü desteklemişlerdir. S ü b k i ise bu görüşü benimsemiyerek fıkıhçıların ifâdeleri farz gibi mendub ibâdetlerin iczâ (= kifayet etmek) ile vasıflanmasını gerektirir.
Kadı I y â z hadîsteki sadakanın nafile sadaka mânâsına yorumlanmasına taraftar çıkmış, Nevevi ise bunun böyle yorumlanmasının gerektiğini söylemiştir.
Hadisteki sadaka ile nafile sadaka kastedildiğinde "İczâ" masdarından aiınma mezkûr fiilin mânâsı şöyledir: "Kocama ve yetimlere harcadığım mal cehennem ateşinden korumak hususunda sadaka yerine kifayet eder mi, onun yerine geçer mi?"
İlk hadîsteki; fiili "Ceza" mastarından alınma olabilir. Mânâsı : 'Yararlı olur mu'? demektir. Bu ifâde zekât ve nafile sadaka yorumlarının her ikisine de uygundur. Cümlenin mânâsj şöyle olur :
"Kocama ve himâyemdeki akrabam olan yetimlere verdiğim nafaka zekât (veya nafile sadaka) yerine benim için bir yarar sağlar mı?"
Hadisin : cümlesindeki zamir Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) ya veya nafaka kelimesine râcidir. Eğer Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) bir aracı yolu ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soru sordurmuş ise, cümledeki zamir Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'ya râci olur ve mânâsı şudur: «Zeyneb'e iki ecir vardır...» Buhar î' deki bir rivayette Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'in Biiâl-i Habeşi (Radıyallâhü anh) vasıtası ile bu soruyu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sorduğu belirtilmiştir.
Şayet Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) bizzat ve huzur-i N e-b e v i' de soru sormuş ise cümledeki zamiri nafakaya irca etmek gerekir. Yâni zamirle nafaka kastedilmiştir, demek uygun olur. Çün-kü karşılıklı konuşma usûlüne göre mezkûr cümle; jlj>l dü = «Senin için iki ecir var...» şeklinde olmalı idi. Vakıa bü usule riâyet zo-runluğu yoktur. Hattâ bâzı hikmetler nedeni ile konuşma şekli değiştirilebilir. Örneğin burada muhatap zamiri yerine gayip zamiri kullanılmış olabilir. Edebî sanatta buna İltifat denilir. Cümlenin manâsı şöyle olur:
"Öyle yapan kadın için iki ecir vardır..."
Zamirin nafakaya raci olduğu takdir edildiğinde cümlenin mânâsı şöyle olur:
"O nafakadan dolayı iki ecir vardır..."
Son hadis de râvi Zeyneb (Radıyallâhü anhâVnm el emeği ile kocasına ve yetim yeğenlerine baktığını belirtmiştir. Ancak bunu hangi râvinin söylediğine dâir bir kayda rastlamadım.
Hadisler yakınlara yapılan mali yardım ve sadakanın sevabının üstünlüğüne, hem sadaka hem de sıla-ı rahim yâni akrabaya karşı iyi davranma sevabını taşıdığına delâlet eder. [103]

25- (Halktan Dünyalık) İstemenin Mekruhlugu Babı

1836) Hişâm bin L'rve'nin dedesi (Zübeyir bin el-Avvânı) (Radtyal-lâhü anhüm)\\en rivayet edildiğine #öre Resûlullah (Sallatiahu Aleyhi ve Sel-lem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(And olsun ki,) Sizden birinizin urganlarını alıp, dağa gitmesi, (oradan topladığı) bir odun demetini sırtında getirip satması ve odun bedeli ile ihtiyacını gidermeye çalışması şüphesiz onun için (halktan istiyeceği şeyi) versinler veya vermesinler onlardan İstemekten iyidir.-" [104]

İzahı

Buharı de bu hadîsi rivayet, etmiştir. Ayrıca bir benzerini
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet etmiştir.
Hadisten kastedilen mânâ: Dağdan odun toplayıp sırtta taşımak gibi zor bir çalışma yolu ile de olsa el emeği ile geçinmek, halktan dünyalık istemek ve dilencilikle geçinmekten çok şerefli ve iyi olduğudur. Kişi, halktan yardım toplamakla geçimini sağlamaya çalışırken, halkın ona yardımda bulunması veya onu reddetmesi, en ağır işte çalışıp el emeği ile geçinmenin, dilencilikle geçinmekten üstünlüğü açısından farketmez. Yâni halk ona dilediğini verse de vermese de odunculuk etmek halktan dilemekten üstündür. Çünkü halk ona verdiği takdirde, o minnet altında kalır ve dilencilik zilletine mâruz kalmış olur. Halk ona vermediği takdirde o, yine dilencilik zilletini yüklenmiş olur, ayrıca kırılır, umduğundan mahrum olarak geri döner. Şu halde halktan yardım dilemek her bakımdan iyi bir şey değildir.
Hadis, alın teri ile ve el emeği ile çalışmanın faziletine işaretle mü'mmleri buna teşvik eder ve dilenciliğin, halktan dünyalık istemenin iyi bir şey olmadığını, hattâ dağdan odun sırtlayıp satmakla geçinmenin daha üstün olduğunu beyan eder.
îbn-i Abdi'l-Berr'in anlattığına göre Ömer (Radıyallâhü anh)'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Adî ve hakir bir işte çalışmak bile halktan (dünyalık) istemekten iyidir"

1837) (Peygamber'in mevlâsı) Sevbân (Radı yalla hu anh)\ien rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Seliem) :
— -Ve kim bir haslet (sahibi olmak) için bana garanti verir? Ben ona cennet garantisini veririm» diye sordu. Dedim ki:
— 'Ben. (O haslet sahibi olma garantisi veririm.)' Efendimiz:
— «Sen, halktın malların)dan hiç bir şey isteme- » buyurdu.
Râvi demiştir ki: Bundan sonra Sevbân (Radıyallâhü anh), binek üstünde iken kamçısı elinden (yere) düşerdi de hiç bir kimseye: Onu bana sunuver, demezdi ve nihayet kendisi İnip onu alırdı." [105]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunu benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde; "Sevbân (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
«Kim halktan bir şey istememeyi bana tekeffül eder, ki ben de onun için Cenneti tekeffül edeyim?» Sevbân da:
Ben, (bunu tekeffül ederim) demiş ve artık Sevban kimseden hiç bir şey istemez olmuş."
Hadîsten maksat, kimseden mâli yardım dilememek ve el emeği ile geçinmektir. Sevbân şiddetli ihtiyatı dolayısıyla başka tür yardımı da istememeyi prensip edinmiştir El Menhel yazarı ise bâzı SahâbiJerin bu hadisteki nehyi yalnız mâli yardım talebine tahsis etmeyip umumi mânâya yorumladıklarını ve yere düşen kamçılarının kendilerine verilmesini bile kimseden istemeyip bineklerinden inerek bizzat onu yerden aldıklarını ifâde etmiştir. Demek anlaşılıyor ki angarya sayılacak hiç bir hizmeti kimseye gördürmemek tak vâya ve Cennetlik olmaya en uygun ninnidir. [106]

26- Yeterince Varlıklı İken (Halktan Mal) İsteyenin (Kötü Durumunun Beyânı) Babı

Bu babın başlığında kullanılan "Zahr-ı Gına" terkibini açıklıya-yım. Sonra hadîslerin tercemesine geçeyim.
Gına t Zenginlik ve varlık demektir. Halktan mâli yardım istemeye mâni olan varlık derecesi ve ölçüsü 1839 nolu hadîsin izahında anlatılacaktır.
Zahr: Arap dilinde, müteaddit mânâlara gelir. Burada galip ve üstün gelmek, demektir.
Zahr-ı Gına: Başa gelebilen hastalık ve benzeri musibetlere karşı gerekli maddî ihtiyacı fazlası ile karşılıyabilen varlık, demektir. K a s t a 1 â n î' nin beyânına göre B a ğ â v i böyle demiştir,
H a t t â b i : Zahr kelimesi hadislerde ve benzerî ifâdelerde, cümleyi doyurmak ve sö/ü kuvvetlendirmek için, ilâve edilir, demiştir.
Bu nedenle ben de yukarda görüldüğü gibi 'Zahr-ı Gına' terkibini 'Yeterince varlık' diyo terceme

ettim.

1838) Kim Hüreyre (Radıyallûhü anh)\\en rivayet edildiğine göre: Resûlullüh (Saltatlaftii Aleyhi vr Srll-ın) şöyle buyurdu, demiştir :
-Malını çoğaltmak için halktan mallarını isteyen bir kimse şüphesiz Cehennemin tutuşmuş ateş parçalarını İstemiş olur. Artık bunu azaltsın veya çoğaltsın.-" [107]

İzahı

Müslim de bunu rivayet etmiştir. Hadîsteki:— «Tekessüren- kelimesini 'malını çoğaltmak' mânâsına terceme etlim. Bu takdirde hadîsin baş kısmının mânâsı: -Mal istemeyi san'at hâline getirmek suretiyle halktan mallarını isteyen...* olur.
Bu hadis seran zengin sayılan ve halktan mâli yardım istemesi yasak olduğu halde isteyen kimseler hakkındadır. Seran varlıklı sayılmanın ölçüsünü yukarda işaret ettiğim gibi 1839 nolu hadisin izahında beyan edeceğim.
Kadı I y â z : Hadisin mânâsı: Böyle yapan adam cehennem ateşi ile ta'zib edilecektir. Hadisin, zahiri mânâsına göre olması muhtemeldir. Yâni böyle yapan adamın halktan aldığı mal cehennem'de tutuşmuş ateş parçalan hâline dönüşecek ve kendisi bu ateş parçaları ile dağlanacaktır. Nasıl ki zekâtım çıkarmayıp sakladığı altın ve gümüş ile sahibinin cehennem'de dağlanacağı Kitap ve Sünnetle sabittir.
Hadisin sonundaki: -Artık bunu azaltsın veya çoğaltsın» cümlesi kınamak ve tehdit anlamını ifâde eder. Dilenciyi serbest bırak mak veya ona müsaade etmek anlamında değildir

1839) Kbû Hüreyre (R atfı yuflâtıii a n ti)\ien rivayet edildiğine aöre: Kesûlultah (Sallallahü Mevtti vr Srtlrın) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ne varlıklı kişi için ne de kuvvetli ve sağlam kişi için sadaka helâl değildir.-" [108]

İzahı

Nesaî, İbn-i Hibbân, Darekutni ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin aynı metnini, A h m e d, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Tahavi, Dârimî ve D â -r e k u t n i merfu' olarak Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhl'dan rivayet etmişlerdir.
Hadîsin zahirine göre şer'an zengin sayılana veya vücûdunda çalışmaya mâni bir sakatlığı bulunmayıp kuvveti yerinde olana sadaka helâl değildir. Bu hususlardaki âlimlerin görüşlerini el-Menhel yazarı şöyle anlatır:
"Zekât almayı haram kılan zenginlik derecesi hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
1. Hanefi âlimlere göre, borcundan ve asıl ihtiyaçlarından fazla olarak, zekâta tâbi malların her hangi birisinden nisaba veya onun değerinde başka bir mala sahip olan bir kimse şer'an zengin sayılır, zekât alması haramdır. Din âlimlerinin ihtiyaç duydukla!* kitapları ve sanatkârların muhtaç oldukları tezgâhlan havaic-i asliyeden sayılır.
EI-Mirkât sahibinin beyânına göre el-Muhît'te :
'Gmâ (şer'an zengin sayılmak) üç nevidir: Birincisi, zekât ödemeyi gerektiren zenginliktir. Bu da yıl boyunca nisaba mâlik olmaktır, ikincisi zekât almayı haram kılan ve fıtır sadakası ile kurbanı vacip kılan zenginliktir. Bu ise asıl ihtiyaçtan artan ve nisap değerine ulaşan her hangi bir nevi mala sahip olmaktır. Üçüncüsü halktan mal istemeyi haram edip. istemeden verilen sadakayı kabul etmeyi haram kılmayan zenginliktir. Bu da günlük nafaka ve avret mahallini örtecek elbise sahibi olmak zenginliğidir' denilmiştir.
2. Mâli k iier'e göre, zekât almaya mâni olan zenginlik, kişinin ve üzerine nafakası vacip olanların bir yıllık ihtiyaçlarını karşılayacak mala sahip olmak veya bu ihtiyaçlara yetecek meblâğı çalışmakla kazanmaktır. Şu halde, yıllık ihtiyaca yetmeyen bir veya bir kaç nisaba mâlik adam ve çalışmakla yıllık nafakasının ancak bir kısmını kazanabilen bir kimse zekât alabilir.
3. Şâf i I ler'e göre zekât almaya mâni olan zenginlik, kişinin ömür-ü galip sayılan altmış yaşına kadar olan sürece nafakası ve üzerine nafakası farz olanların nafaka yükümlülüğü süresince yetecek miktarda mal sahibi olmasıdır. Bu meblâğa mâlik olmayan bir kimse, çalışmak suretiyle mezkûr nafakayı temin edemiyor ise zekât alabilir.
4. A h m e d ' den bu hususta iki rivayet vardır. Bir rivayete göre, zekât almaya mâni olan zenginlik, ihtiyaç fazlası 50 dirhem gümüş, bu değerde altın veya akar, ticâret malı, maaş, kira

gibi daimî bir gelir ile yıllık nafakayı karşılayan varlık veya el emeği ile bunu temin etmektir. Şu halde, yıllık ihtiyacı karşılayamayan fcfir veya daha fazla nisab sahibi olmak zekât almaya mâni değildir. Sevrî, Nahaî, İbn-i Mübarek ve İshak'ın kavli de böyledir.
A h m e d' den yapılan ikinci rivayete göre zekât almaya rnâni zenginlik, yıllık ihtiyacı karşılayan bir geçim vasıtasıdır. Şu halde, muhtaç olmayan bir kimsenin hiç malı olmasa bile zekât alamaz. Muhtaç adam, nisab tutarında malı olsa bile zekât alabilir. [109]

Seran Zengin Olmayıp Güçlü Ve Sağlam Adam Zekât Alabilir Mi ?

Bu hadisin zahirine göre zengin olmamakla beraber kuvvetli ve sağlam yâni çalışabilir durumda olup, vücutça bir sakatlığı olmayan kimse zekât alamaz. Şafiî ve Ahmed, bu hadîsi delil göstererek çalışmaya muktedir sağlam adam zekât alamaz, demişlerdir.
Hanefiler: Havâic-i asliyesinden fazla olarak nisaba mâ lik olmayan böyle adam zekât alabilir. Hadîsteki «Sadaka helâl değildir.» ifâdesinden maksat tam bir helâl değildir. Yâni helâl olmakla beraber mükemmel bir helâl sayılmaz. Veya bu ifâdeden gaye : Böyle adamın sadaka istemesi helâl değildir. Ama istemeden alnına helâldir, demişlerdir.
Mâlik ve arkadaşları : Çalışmaya muktedir bir kimse yıllık nafakaya sahip olmayacak derecede fakir olduğu zaman çalışmasa bile ona zekât verilebilir. Kendisinin;ve aile fertlerinin yıllık nafakasını sanatıyla karşılayan kimseye zekât verilmez. Sanatıyla yıllık nafakasının bir kısmını temin edebiliyor ise diğer kısmı karşılayacak kadar zekât alması caizdir." [110]

Sadaka İstemek

El-Menhe) yazan yukardaki bilgileri verdikten sonra sözüne devamla şöyle der:
"Sadaka istemek haram, mekruh, mubah, vacip ve mendup hükümlerini alabilir. Şöyle ki: Zekât ve başka sadakaya muhtaç olmadığı halde halktan mâli yardım istemek haramdır. Keza kendisini olduğundan fazla fakir göstererek yardım dilemek haramdır. Muhtaç iken İsrarla yardım dilemek mekruhtur. Çalışmaktan âciz olup muhtaç olan kimsenin ısrarsız yardım dilemesi mubahtır. Açlıktan ölüm tehlikesiyle karşılaşan fakirin yardım dilemesi vaciptir. Kimseden yardım dilemeye tenezzül etmeyen fakir için başkaları tarafından halktan yardım istemek mendupdur. [111]

Sadaka Almaya Gelince:

Bu da yerine göre haram, mubah veya vacip hükmünü alır. Şöyle ki: Şer'an zengin sayılan kimsenin sadaka istemesi haramdır, ts-tediği sadaka farz olan sadaka olsun, nafile sadaka olsun hüküm aynıdır. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya gelmemekle beraber muhtaç durumda olanın farz veya. nafile sadaka alması istemek suretiyle de olsa mubahtır. Keza muhtaç olmayanın istemeden nafile sadaka kabul etmesi mubahtır. Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan muhtaç adamın sadaka alması vaciptir. [112]

Zekâttan Bir Muhtaca Ne Kadar Verilebilir?

1. Ebü Hanîfe'ye göre bir kişiye verilecek miktar nisaptan az olmalıdır. Ancak kişi borçlu olup kendisine verilecek zekâttan borcunu ödedikten sonra elinde kalan miktar nisabtan az ise veya çocukları çok olup verilecek zekât aile fertlerine bölündüğünde beher kişi başına düşen pay nisaba ulaşmazsa o kişiye nisabtan fazla zekât verilebilir.
2. Mâlik ve Ahmed'e göre bir muhtaca onun yıllık ihtiyacını karşılayacak miktar zekât verilebilir.
3. Ş â f i î' ye göre bir muhtaca 60 yaşına kadar ihtiyacına yetecek miktar verilebilir. Ancak kuvvetli ve vücutça sakatlığı olmayıp çalışarak nafakasını temin edebilen fakir bu hükümden müstesnadır.
4. S e v r i' ye göre bir kişiye 50 dirhem gümüşten fazla verilemez. A h m e d ' den olan bir rivayet de böyledir."

1840) Abdullah bin Mes'ud (Radryallâhü ûw/rj'den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

— «Gına verip geçindirecek malı varken halktan isteyen kimsenin dilencilikle aldığı şey kıyamet günü onun yüzünde yara, bere olarak gelir. Ashab-ı Kiram tarafından:
— Yâ Resülallah! (Halktan istemeye mâni) ne kadar mal insana gına verir? diye soruldu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Elli dirhem gümüş veya- bunun değerinde altın.» diye cevâp buyurdu.
(Râvi Yahya demiştir ki:) Bir adam (Râvi) Süfyân'a: Şu'be, Ha-fcîm bin Cübeyr'den hadîs rivayet etmez, demiş, Süfyân'da: Bu hadîsi bize Muhammed bin Abdirrahman bin Yezîd'den (Hakîm'den başka) Zübeyd (de) rivayet etmiş, demiştir." [113]

İzahı

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî, Dâri-mî, Tahavî ve Dârekutnl de rivayet etmişlerdir. Hadisin başındaki senedde Süfyân, Hakim bin Cübeyr vasıtasıyla Muhammed bin Abdirrahman bin Yezîd' den rivayet etmiştir. Şu'be, Hakim' den hadîs rivayet etmezdi. Bir adam bu durumu S ü f y â n ' a anlatmakla onun, Haki m ' den hadis rivayetini uygun görmediğini sezdirmek istemiş. S ü f y â n da bu hadîsi yalnız Hakim1 den değil Z ü b e y d ' den de işittiğini ve Z u b e y d ' in de bunu M u -hammmed bin A b d i r ra h m a n ' dan rivayet ettiğini ifâde etmiştir. Yâni bu hadisi Muhammed' den S ü f y â n ' a aktaran yalnız Hakim değildir. Zü-beyd de vardır. S ü f -y â n'a .bu durumu söyleyen zâtın Ş u'b e' nin T i r m i z i Abdullah bin Osman olduğu Ebû Dâvûd tarafından belirtilmiştir.
Hadiste geçen Hudûş, Humûş ve Kudûh kelimeleri deriyi tırmalamak, yaralamak ve kazımak sonucunda görülen yara ve bere de mektir.
E 1 - K a r i : 'Bu kelimeler arasındaki; «veya» kelimesi râvinin tereddüdünden olabilir. Yâni hadîste bu üç kelimeden birisi buyurulmuştur. Ama hangisinin kullanıldığında tereddüt vardır. «Veya* mânâsını ifâde eder. 1| kelimesinin dilencilerin derecelerini beyân etmek için olması da muhtemeldir. Çünkü, az dilenen, çok dilenen ve dilencilikte ifrat eden olmak üzere üç grup dilenci vardır. Kıyamet günü bunların durumları farklıdır. Humüş, yüzdeki yara ve beredir. Dilencilikte ifrat edene aittir. Hudûş, derideki yara ve beredir. Bu da çok dilencilik edene aittir. Kudûh, deri üstündeki çiziktir. Bu ise az dilenene aittir. Bir kavle göre Hudûş, deriyi ağaçla tah-riş etmek, Humûş, deriyi tırnaklarla tırmalamak ve Kudûh ısırmaktır,' demiştir.
İhtiyacına yetecek kadar malı varken halktan mal dileyenlerin, dilencilikle topladıkları malların kıyamet günü onların yüzünde yara ve bere hâline geleceğinden maksat, onların yüzlerinde nefret verici izlerin hakikatan bulunmasıdır. Veya mahşer halkı arasında, onları teşhir edecek ve tanıtacak bir takım alâmetlerin bulunmasıdır.
Hadîs, elli dirhem gümüş veya bu değerde altını bulunan bir kimsenin halktan mâli yardım istemesinin haram olduğuna delâlet eder. Bu husustaki gerekli bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verilmiştir. [114]

27- (Zengin Olduğu Halde) Zekât Alması Helal Olanların (Beyânı) Bâbî

1841) Ebû Saîcl-i Hudri (Radtyallâhü ««A/den rivayet edildiğine gÖ-re; Resûluİlah (Sallallahü Alcyhiı vr Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
- (Şu) beş kişi müstesna, zekât almak hiç bir zengine helâl değildir: Zekât âmili (memuru), Allah yolundaki mücâhid, zekât malını kendi malı ile satın alan zengin, fakirin, kendisine verilmiş olan sadakayı hediye ettiği zengin ve (Müslümanların arasını bulmak yolunda) borçlanan (zengin).»" [115]

İzahı

Ebû Dâvûd, Ahmed, Dârekutni ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Ayrıca Mâlik, Ebû Dâvûd ve Hâkim bunu Atâ bin Yesâr1 dan mürsel olarak rivayet etmişlerdir.
Hadis, beş zengin hâriç, zekât alıp mülk edinmenin hiç bir zengin için helâl olmadığını beyan eder. Müstesna kılınan 5 zenginden her hangi birisine zekâtın helâl olması fakirlikten başka nedenlere dayanır. Şimdi bu beş zenginle ilgili gerekli bilgi vermeye geçelim:
l. Zekât âmilidir. Yâni Devlet başkanı veya yetkili kıldığı zât tarafından zekât toplamakla görevlendirilen memur. Zekât mallarının toplanması, korunması, hesabının tutulması, müstehaklarına dağıtılması gibi işlerde çalışan bütün görevliler bu kapsama girer. Her görevliye,

münasip bir miktar verilirken onun zengin olması buna mâni değildir. Çünkü verilen hisse emek karşılığı bir nevi ücrettir.
Zekât âmiline verilecek miktar hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir.
a. £ b û Hani'fe ve arkadaşlarına göre, devlet yetkilisi, zekât âmiline, yetecek bir miktar verir. Çünkü ona verilen meblâğ zekâta müstehakhk yolu ile değil, emek karşılığı verilir. Nitekim bu memur zengin bile olsa, toplanan zekâttan kendisine bir miktar verilmesi icmâ ile sabittir. Tabii memurun topladığı zekâtın tümü şayet az olup onun için yetecek miktarı ödendikten sonra bir şey art-mıyacak olursa, toplanan zekâtın azami yansı ona verilebilir. Fazlası verilmez.
b. Ş â f i î' ye göre toplanan zekâtın sekizde biri zekât memuruna verilir. Çünkü zekâta mûstehaklarının sekiz sınıf olduğu ve zekât âmilinin bunlardan birisi olduğu âyetle sabittir.
Fakat bu görüşe şöyle itiraz edilmiştir: Sözü edilen âyette zekâtın müstehakları beyan buyurulmuştur. Fakat bunlara nasıl taksim edileceği belirtilmemiştir.
c. M â 1 i k' e göre memurun emeğinin karşılığı toplanan zekâtın tümünü de tutsa yine tam olarak verilir.
2. Allah yolundaki mücâhiddir. Yâni İslâmiyet'in yükselmesi için savaşan gaziler, zengin bile olsalar onlara zekâttan hisse verilir. M â -1 i k ' in görüşü budur.
Ebü Hanife ve arkadaşlarına göre M ü c â h i d fakir olmadığı takdirde ona zekâttan pay verilmez. Çünkü M u â z (Ra-dıyallâhü anhl'ın Y e m e n ' e vali olarak gönderildiğine dâir ma-

lûm hadîsin zekâtla ilgili bölümünde : *ve fakirlc-rine iade edilir.» buyurmuştur.[116] ikinci delil: «Zekât hiç bir zengine helâl değildir.» hadisidir.[117]
Hanefi âlimlerine göre izaha çalıştığımız hadis mukim iken zengin olup cihâda çıkacağı zaman silâh, binek gibi savaş araç ve gereçlerine ihtiyaç duyan mücâhidler mânâsına yorumlanır.
Şafii, Ahmed ve İshak'a göre mücâhid bir maddî menfaat gözetmeksizin cihâda katıldığı zaman zengin bile olsa ona zekâttan hisse verilir.
Mâlik ve son gruptaki âlimlerin Hanefi âlimlere yu-kardaki görüşleri dolayısıyla verdikleri cevap şudur: Hiç bir zengine zekâtın helâl olmadığına dâir hadis M u â z (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ve benzeri hadîsler umumîdir. Bu bâbtaki hadîsler onların umumiliğini husûsileştirir. Çünkü bu hadîs beş sınıf insan zengin bile olsa zekât almalarının helâl olduğunu açıkça bildirir. Şu halde bu beş sınıf insan umumî olan diğer hadîslerden müstesnadır.
3. Zekât malını kendi malıyla satın alan kişidir. Yâni kendilerine başkaları tarafından zekât verilmiş oian müstehakların elindeki zekât malını para veya başka mal ile satın alan bir zengin satın almış olduğu bu zekât malını kullanabilir. Ona helâldir. Kişinin zekât olarak fakirlere vermiş olduğu malının zekâtını sonradan satın alması meselesine gelince; bu husus ihtilaflıdır. Cumhur'a göre mekruhtur.
Ahmed, el-Hasan, Katâde, el-Bâci' ve Mâliki' lerden bir cemâat, kişinin vermiş olduğu kendi zekâtını veya başka tür sadakasını satın almasının haramlığına hükmetmişlerdir.
Keffâret, adak ve başka nevî sadaka ve bağışlar zekât hükmündedir. Yâni kişinin yaptığı bu gibi hayır para ve mallarını sonradan fakirden normal bedeli mukabilinde bile olsa satın alması Cumhur'a göre mekruhtur. Yukarıda anılan âlimlere göre haramdır. Bu hayırlar başka şahıslar tarafından yapılmış ise her hangi bir kimse bunları fakirlerden satın alabilir. Bunda ihtilâf yoktur.
Hibe ve benzerî mülk edinme yollan satın alma hükmündedir. Satın almaya âit yukardaki tafsilât bu gibi akidler için de mevcuttur. Zekât malına mirasçı olmak ise bu hususta hiç bir sakınca yoktur. Çünkü bu mal mirasçının irâdesi dışında kendiliğinden onun mülkiyetine geçmiştir. Bunu bir misal ile açıklamak meselenin iyice anlaşılmasına yardımcı olur: Meselâ : Fakir bir kimse zekât almıştır. Bu zekât malı henüz harcamamış iken fakir ölüp zengin mirasçıları bırakırsa o zekât malı zengin olan mirasçılarına helâldir, t b n - i Abdi'1-Berr: İbn-i Ömer ve el-Hasan bin Yah-y â müstesna bütün âlimler murisin bıraktığı zekât malanın zengin mirasçılarına helâl olduğuna hükmetmişler, demiştir.
4. Fakirin aldığı zekât malını hediye olarak sunduğu zengindir. Yâni bir fakir kabul etmiş olduğu zekâtı arzu ettiği başka bir zengine hediye edebilir. Zengin de fakirin hediye ettiği malı kabul edebilir. Bu ona helâldir. Fakat fakire zekât veren zengin verdiği zekâtı fakirden hediye olarak geri alamaz. Bu durum hadîsin şümûlüne girmez, böyle bir yola tevessül edenler yanlış ve haram bir iş yapmış olurlar ve Allah katında mes'uldürler.
5. Müslümanların arasını bulmak için meşru bir yolla giriştiği barıştırma nedeniyle borç altına giren borçludur. Böyle bir borçlu zengin bile olsa yüklendiği borcu kendi malından Ödemekle mükellef değildir. Bu borcu kapatacak miktarca zekât kabul edebilir. Hadiste kastedilen borçlu budur. Bir kavle göre hadisten kastedilen borçlu, borcu malından fazla olan kimsedir.
Kendisinin veya beslemekle mükellef olduğu aile fertlerinin geçimi için borçlanıp borcunu

karşılayacak kadar malı olmayan borçlu bu hadiste kastedilmemiştir. Çünkü hadis, zengin olan borçlu hakkındadır. Bu adam ise zengin değil fakir sayılır ve fakirliği dolayısıyla zâten zekâta müstehaktır. [118]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadîste anılan beş kişi hâriç farz olan sadaka hiç bir zengin için helâl değildir. Bu hususta icma vardır. Bir adam bu beş kişinin dışında kalan bir zengine zenginliğini bildiği halde zekât verirse verdiği zekât geçerli değildir. Bu hususta âlimler müttefiktir. Eğer onun fakir olduğuna, inanıp zekât verdikten sonra zengin olduğunu anlarsa Ebû Hanîfe, Muhammed, el-Hasan ve seç-kin kavline göre A h m e d : Verilen zekât geçerlidir, demişlerdir. Ebû Yûsuf, Şafii Mâlik ve bir rivayette Ahmed: Geçeni delildir, mal sahibi tekrar zekât çıkarmakla mükelleftir, demişlerdir. Evvelce vermiş olduğu zekâtı zenginliğini gizleyen alıcıdan geri alması hususundaki tafsilât için Fıkıh kitaplarına müracaat etmek .ge rekir.
2. Hadis aralan açık olan müslümanların barıştırılmasını teşvik eder.
3. Müstehakların kabul etmiş oldukları zekât malını satmaları ve halkın bu mallan satın almaları caizdir. Çünkü fakirlerin kabulü ile bu malın vasfı değişmiş olup artık ona zekât denmez.
4. Fakir, kabul ettiği zekât malını zengin olan eşine, dostuna, konu komşusuna hediye edebilir. Ve bunlar zengin de olsalar fakirin bu Hediyesini kabul edebilirler. [119]

28- Sadaka Fazileti Babı

1842) Ebû Hüreyre (Radıyaltâhü ank)'f\en rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Her hangi bir kimsenin bir hurma değerinde bile olsa helâl kazancından verdiği sadakayı — ki Allah helâl maldan verilen sadakadan başka hiç bir sadakayı kabul etmez— Rahman (olan Allah) be hemahal sağ eliyle alır. Sonra o sadaka dağdan daha büyük oluncaya kadar Rahmanın avucunda artar ve sizin biriniz erkek küheylan tayını veya devesinin yavrusunu titizlikle büyüttüğü gibi. Rahman o sadakayı sahibi için Önemle büyütür.»" [120]

İzahı

Buharı, Müslim, Nesai, Tirmizî ve İbn-i Huzeyme de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Hadisin bâzı kelimelerini açıklıyahm :
Tayyib: Helâl mânâsına kullanılmıştır. Arap dilinde lezzetli, hoş, temiz, iyi ve güzel mânâlarına da gelir.
Yemin: Sağ el demektir. Burada bu mânâ müraddır. Başka mânâları da vardır.
Keff: Avuç içi, el ayası dernektir. El mânâsına da kullanılır.
Feluvv: Sütten kesilmiş tay'a denir. Bu kelime Felve ve Filve de okunabilir. Tay memeden kesildiği zaman önemle bakılıp büyütül-meye muhtaçtır.
Fasile: Deve yavrusudur.
Hadisdeki: = -Rahman o sadakayı sağ eline alır ve; — «Rahmân'ın avcunda artar.» cümleleri-nin manâları kastedilmemiştir. Çünkü Allah Teâlâ el, göz, kulak gibi organlardan nezih ve paktır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadîslerde bulunan bü gibi kelimeler S e 1 e f i y e mezhebi âlimlerine göre Allah Teâlâ'nm sıfatlarıdır. Bunları yorumlamak keyfiyetini anlatmaya girişmek gereksizdir. Bunlara inanıyoruz, keyfiyetini bilmiyoruz, denilir.
Diğer Ehl-i Sünnet mezheblerine göre Allah hakkında vâcib olan bu kelimeler yoruma tâbidir. K a s t a 1 â n i' nin nakline göre H a 11 â b î : «Hadîste Allah sadakayı sağ eline alır» buyurulmuş-tur. Burada sağ el tâbirinin hikmeti örfte kıymetli eşyanın sağ el ile alınmasıdır, diyor.
N e v e v i' de Müslim'in şerhinde şöyle der : E 1 - M â z i r î : 'Allah Teâlâ için organların bulunmasının muhal olduğunu anlatmıştık. Bu ve benzerî hadîslerde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu nevî ifâdeleri kullanmasının sebebi halkın alışkın olduğu ve kolayca anlayabildiği bir tarzda meramı ifâde etmektir. Bu ifâde sadakanın Allah katında makbul ve sevabının kat kat arttığını anlatmak içindir', demiştir.
Kadı I y â z da: 'Râzî olunan makbul ve değerli şeyler sağ elle alındığı için sadaka'nın Allah katında makbul olmasından istiare yolu ile ifâde edilmiştir. Bir kavle göre sağ ile alınması ifâdesi kabul ve rızâ anlamında kullanılmıştır. Bir başka kavle göre; Allah'ın elinden ve avcundan

maksad; kendisine sadaka verilen fakirin el ve avcudur. Sadaka Allah rızâsı için fakirin eline verildiğinden bu tâbir kullanılmıştır.
Sadakanın dağdan büyük oluncaya kadar büyütülmesinden maksat; ecrinin büyütülmesi ve sevabının kat kat arttırılmasıdır. Böyle diyenler vardır. Bu ifâdenin, zahirine göre mânâlandırılması caizdir. Yâni verilen sadaka bir hurma kadar küçük bile olsa Allah Teâlâ o küçük sadakayı bereketlendirir, büyütür, faziletini arttırır, tâ ki âhiret günü terazide büyük bir ağırlık versin, demiştir.

1843) Adiyy bin Hatim (-i Tâî)[121] (RadıyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kıyamet günü Rabbi kendisi ile konuşmıyacak (sorguya çekil-miyecek) hiç biriniz yoktur. Rabbi ile kulu arasında hiç bir tercüman olmaksızın (Allah kulu ile konuşacaktır.) Bu durumda kul Önüne bakar. Karşısında Cehennem ateşi bulunur. Sağına bakar, önünden gönderdiği (ameli) nden başka bir şey göremez. Soluna bakar, gönderdiği (ameli)nden başka bir şey görmez. (Ashabım!) Artık tek bir hurmanın yarısı ile*olsun ateşten korumaya gücü yeteniniz (bunu) yapsın.» [122]

İzahı

Buharı ve Müslim de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Hadis sadaka vermeyi teşvik ederek, en küçük sadakanın bile küçüm-senmemesinin gerektiğini ve Cehennem ateşinden korunmaya vesüs olduğunu, her kulun sorguya çekileceğini, Cehennem ateşini göreceğini ve dünyada iken işlediği iyi veya kötü ameli ile beraber Hâkim-i mutlak olan Allah Teâlâ'nın huzuruna çıkacağım bildirir.

1844) Selmân bin Âmrr[123] ed-Dabbî (RadıyaUâhü anh)'6er\ rivâyet edildiğine göre: Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Fakire verilen sadaka bir sadakadır. Akrabalığı olan (muhtaç) a verilen sadaka iki (hayır)dır. Sadaka ve sıla(-ı rahim)dir.»" [124]

İzahı

Hâkim, Tirmizi, Nesaî, İbn-i Hibbân, İbn i Huzeyme ve Dârimi de bunu rivayet etmişlerdir. Hadis, akrabalara verilen sadakanın, yabancılara verilen sadakadan sevap bakımından üstün olduğuna delâlet eder. Çünkü hem sadaka sevabını, hem de yakınlarla iyi ilişki kurmak ve şefkat etmek anlamında olan sıla-ı rahim sevabını taşır.
Akrabalara verilen farz ve nafile sadakanın sevabının fazileti ve bu husustaki hükümler 24. bâbta geçen 1834 - 1835 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. [125]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/57

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/58

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/58-60

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/60-61

[5] Al-i İmrân : 180

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/61

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/62-63

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/63-64

[9] Bakara : 219

[10] Râvi Hâlid bin Eşlem tR.A.) Hz. Ömer iR.A.)'ın azadlısıdır. Abdullah bin Ömer (R.A.J'den rivayet etmiştir. Kendisinden de kardeşi Zeyd bin Eşlem (R.A) ve Zührî (R.A.) rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim onun rivayetlerini almışlardır.
Hâlid'in babası Eşlem (R.A.) de Ömer (R.A.)'m azadlısıdır. Aynü't-Temr esir-lerlndendir. Ubeyy (R.A.) ve Ömer

(R.A.)'den rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Zeyd bin Eşlem (R.A.) rivayet etmiştir. H. 80 yılı 100 yaşını geçkin iken vefat etmiştir. (Hulâsa: 31,99)

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/64-66

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/66-68

[13] Fatıma bint-i Kays bin Hâlid el-Ekber bin Veheb bin Sû'lebe bin Vasile el-Fehriye sahabidir. 34 hadisi vardır. Buh&rl ile Müslim İki hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. Müslim ayrıca 3 hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahipleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Kavileri el-Esved bin Yezld ve Urve'dlr. îbn-i Abdll-Berr : O. ilk muhacirlerden idi, demiştir. (Hulasa: 494)

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/68-69

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/69

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/70

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/70-72

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/72-74

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/74

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/75

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/75-76

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/77

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/77-78

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/78

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/78-79

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/79-80

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/80-81

[28] Tuhfetül-Ahvezi'den alınan yukarıdaki izah esnasında verilen misaller be-ntm tarafımdan ilâve edilmiştir, Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/81-83

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/83-84

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/84-85

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/85

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/85-86

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/86-88

[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/88

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/89-90

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/90

[37] Tevbe sûresi âyet : 103

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/90-94

[39] Hal tercemesi 697. hadis Hflh«<nT<a geçmiştir.

[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/95-97

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/97-101

[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/102-103

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/103-106

[44] **Süveyd bin Çatala (K.A.)'mn Hâl Tereemesi**

Süveyd bin Oafala bin Avsaca bin Âmir Ebû Ümeyye el-Ca'fi el-Kufî'dir. İbn-* Kaani1 onu sahâbîler arasında zikretmiştir. El-Hâfız ise Tehzibü't-Tehzîb'te : Sü-veyd'in Peygamber (S.A.V.)'in beraberinde namaz kıldığı söylenmiş ise de bu söy-lenti sıhhat bulmamıştır. Süveyd, Peygamber (S.A.V.)'in cenazesi defnedildikten hemen sonra Medine'ye varmıştır. Bu kavil daha sıhhatlidir, demiştir.

Süveyd. Ebû Bekir, Ömer, Osman, AH, İbn-i Mes'ıd ve diğer sahâhiler) R.A. >'■ den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de, îbiahim-i Nahai, Şı'bî. Seleme bin Kttheyl. İbrahim bin Abdi'1-A'Ia ve bir cemaat rivayet etmiştir, tbn-i Muin ve el-İrli onu sıka saymışlardır. KütÜb-i Sitte sahipleri onun ıı ,'âyetlerini almışlardır. Hicretin 88 veya 83 yılı vefat ermiştir. (Kİ MmıhH : cild it. Sah. 175)

[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/106

[46] Zekâta tabi hayvanlarını birleştirenlerin yaptıkları bu birleşmenin Fıkıh'ta «Hıltü» sayılmasının bir takım şartları vardır. Fıkıh kitaplarına müracaat gerekir.

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/106-110

[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/110

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/110-111

[50] Hanefilem güre bunun erkeği verilebilir

[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/111-113

[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/113-114

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/114

[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/114-116

[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/116-117

[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/117-120

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/120

[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/120-121

[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/121-123

[60] Hulâsa : 191

[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/123-124

[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/124-125

[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/125-126

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/126-127

[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/127-128

[66] Şuayb'ın babası Muhammed'dir. Muhammed'in babası ise Abdullah bin Amr bin el-As'dır. Şuayb, Abdullah'ın ravisidlr.

[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/128-129

[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/129-133

[69] Dilimizde buna sel denir.

[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/133-135

[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/135-136

[72] **Attâb ve tbn-i Ravâha (R.A.)'nm Hâl Tercemeleri**

Attâb bin Esîd bin Ebi'1-İys bin Ümeyye bin Abd-i Şems Ebû Abdirrahman el-Emevİ el-Mekkî (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiş, kendisinden de Atâ' bin Ebi Rabah, Said bin Ebî Akrab ve Saîd bin el-Müseyyeb rivayette bulun muşlardır. Peygamber (S.A.V.) Mekks'yi fethettiği yıl Huneyn savaşma çıktığında onu Mekke Valiliğine atamış ve Resûlullah (S.A.V.) vefat edinceye kadar O, bu görevi sürdürmüştür. Ebû Bekir (R.A.)'m hilâfeti süresince de bu görevi sürdürmüş, nihayet Ebû Bekir (R.A.)'ın vefat günü o da vefat etmiştir. Dört sünen sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel cild 9, sah. 230)

Abdullah bin Ravâha bin Su'Iebe bin Îmrî'il-Kays bin Amr el-Ensârî el-Mah-zumi Ebû Muhammed, ilk müslümanlardandır, Akabe görüşmelerinde bulunan zâtlardandır. Bedir ve ondan sonraki savaşlarda bulunmuş, Bedir zafer müjdesini Medine'ye götüren odur. Hsm câhiliyyet devrinde hem îslâm devrinde kadir ve kıymeti büyük olan bir şahsiyettir. Hicretin 8. yılı Mu'te savaşında şehit edilmiştir.

Peygamber (S.A.V.) Hayber fethini müteakip oradaki hurma bahçelerini yerli yahudilere Musâkat akdiyle verince mahsulü toplama zamanı yaklaştığında meyvenin miktarını tahminen tesbit etmek üzere O'nu gönderirdi. O da gider âdilâna takdir ederdi. (El-Menhel cild 9. sah. 214)

[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/137-138

[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/138-140

[75] Fetih sûresi âyet: 18

[76] El-Menhel cild 3, sah. 139

Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/140-142

[77] Hal tercemest 1500 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/143

[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/143-145

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/145-146

[81] Ebû Seyyare el-MÜtel (R.A.) sahabldir. İsmi Ümeyre'dir. Bu hadisi vardır. R&visi Süleyman bin Musa'dır. Fakat ona yetişmediği rivayeti mürseldir. (Hulâsa : 452)

[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/146-147

[83] Irak'ın bir rıtıh Hanefi âlimlerine göre 130 dirhemi örfidir. Bir dirhemi örfi 3,12 gramdır.

[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/147-149

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/149-150

[86] Bir dirhem-i Örfi 3,12 gramdır.

[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/150-152

[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/152-154

[89] Hal tercemesi 466 nolu hadisin izahında geçmiştir.

[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/154-157

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/157-158

[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/158-161

[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/161

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/161-162

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/163

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/163

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/164-165

[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/165

[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/165-166

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/166-167

[101] Zeyneb bint-i AbdiUah veya bint-i Muâviye es-Sakafiye (R.A.) Abdullah bin Mes'ud (R.A.)'ın karışıdır. Buhâri ile Müslim Onun birer hadîsini münferiden ve bir hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. BaşKa hadislerini sünen sahipleri rivayet etmişlerdir. Râvileri Büsr bin Said ve kendi oğlu Ebü T/beyde'dir. (Hulâsa : 492)

[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/167-168

[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/168-171

[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/171-172

[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/172-173

[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/173-174

[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/174-175

[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/175-176

[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/176-177

[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/177

[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/178

[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/178

[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/178-179

[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/179-180

[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/181

[116] 1783 nolu hadistir.

[117] 1839 nolu hadistir.

[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/181-184

[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/184

[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/185

[121] Hâl tercemesi 1699 nolu hadis "bahsinde geçmiştir.

[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/185-187

[123] Hâl tercemesi 1699 nolu hadis "bahsinde geçmiştir.

[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/187-188

[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/188

9- NİKÂH KİTABI

Müellif, namaz, oruç ve zekât bölümleri ve bunlara bağlı bölümlerden sonra nikâh bölümüne geçmiştir. Çünkü, nikâhta da ibâdet an lamı vardır. Evlenmek, kişinin kendisini tamamen ibâdete vermek için evlenmemekten üstün ve daha faziletlidir. 1846 nolu hadîs buna delil olduğu gibi Buhâri ile Müslim'in Enes (Radı yallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri bir hadîste Peydam ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bana gelince, Allah'a yemin ederim ki şüphesiz ben hepinizden ziyâde Allah'tan korkar ve hepinizden fazla takva sahibiyim. Lâkin, geceleyin hem namaz kılarım hem uyurum, kâh nafile oruç tutarım, kâh tutmam ve kadınlarla evlenirim. Kim benim yolumdan yüz çevirirse, artık o benden değildir.» buyurmuştur.
Nikâh: Bu kelime Arap dilinde, birleştirmek, evlenme akdi ve cinsi münâsebet gibi değişik mânâlarda kullanılır. Din dilinde ise, sahîh kavle göre evlenme akdi demektir. Çünkü Kitab ve Sünnet'de nikâh kelimesi evlenme akdi mânâsında çok kullanılmıştır. E 1 - H â -fız İbn-i Haceril'As kalanı' nin beyânına göre; Hanefî" lerin ve bir kavillerinde Ş â f i i 1 e r' in görüşlerine göre bu kelimenin hakiki mânâsı cinsel ilişkidir, evlenmek akdinde ki kullanılışı mecazidir. Başka görüşler de vardır.
Nikâhın meşruluğu Kitap, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Nisa sûresinin üçüncü, Nur sûresinin 32'nci âyetleri keza t b n-i M e sû d (Radıyalâhü anh)'ın 1845 ve Â i ş e (Rndıyallâhiıanhâl'nın 1846 nokı hadîsleri bu cümledendir. Bu konudaki âyetler ve hadîsler çoktur. Müslümanlar evlenmenin meşruluğuna icmâ etmişlerdir. Bunun meşruluğunun hikmetini, birinci bâbtakj hadislerin izahını yaparken anlatmaya çalışacağım : [1]

1- Nikâhın Fazileti Hakkında Gelen (Hadîsler) Babı

1845) Alkarna bin Kays (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Ben, Minâ'da Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m beraberinde idim. Osman (bin Affân) (Radıyallâhü anh) (bir ara) onunla özel görüştü. Ben de Abdullah'ın yakınında oturdum. Osman, Ona:
— Senin (gençlik döneminde) geçen (neşe ve kuvvetin)in bâzısını sana hatırlatacak genç bir kızla seni evlendirmeme arzun var mı? dedi. Abdullah, Osman'ın bu (soru) dan başka bir işi olmadığını görünce, (yanlarına varmam için) bana eliyle işaret etti. Ben de vardım. (O sıra) Abdullah (O'na) şöyle diyordu:
Eğer cen (evlenmeyi teşvik edici) bunu söyler isen şüphesiz Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Ey gençler topluluğu, sizlerden kimin evlenme külfetine gücü yeterse evlensin! Çünkü evlenme, gözü (haramdan) son derece men edicidir. İffeti de o oranda koruyucudur. (Evlenme masrafına) gücü yetmeyen kinişe-de (nafile) oruç tutsun. Çünkü şüphesiz oruç, şehvet için kuvvetli bir kırıcıdır.-" [2]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Bey haki de bunu rivayet etmişlerdir.
Müellifin rivayetinin zahirine göre Osman (Radıyallâhü anh) İ b n-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'l M i n â' da cemaattan tenha bir tarafa götürüp ona evlenme teklifinde bulunurken A 1 k a m e (Radıyallâhü anh) da onların yakınında oturmuş ve evlenme teklifine âit Osman (Radıyllâhü anh)'m sözünü duymuştur. Abdullah (Radıyallâhü anh) da Osman (Radıyallâhü anh) "in bu işten başka bir diyeceğinin bulunmadığını anlayınca Alkarna (Radıyallâhü anh)"ı yanlarına çağırmıştır. Ebû Dâvûd'un rivayetinin zahirine göre ise Osman (Radıyallâhü anh) Abdullah (Radıyallâhü anh)'ı tenha bir tarafa götürmek isterken, Abdullah (Radıyallâhü anh)' A 1-k a m e (Radıyallâhü anh)'ı da yanlarına çağırmış ve A 1 k a m e (Radiyallâhü anh) da onların yanına vardıktan sonra Osman (Radıyallâhü anh) evlendirme teklifinde bulunmuştur. Fakat B u -h â r i' nin rivayetinin zahiri, Müellifin rivayetinin zahirine benzer. Yâni Osman (Radıyallâhü anh) Abdullah (Radıyallâhü anh)'a evlendirmeyi teklif ettikten sonra A b d u 1 1 a h (Radıyallâhü anh) A 1 k a m e (Radıyallâhü anh)yi yanlarına çağırmıştır.
El-Menhel'in Tekmile sahibi şöyle der:
"Rivayetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür; Osman (Radıyallâhü anh) Abdullah (Radıyallâhü anh) a yaptığı evlenme teklifini A 1 k a m e (Radıyallâhü anh)'m gelişinden sonra muhtemelen

tekrarlamıştır. Çünkü Abdullah (Radıyallâhü anh)'in bu konu hakkında A 1 k a m e (Radıylalâhü anh)'in bilgi sahibi olmasını istediğini O s ma n sezmiştir.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'in Osman (Radıyallâhü anh)'a verdiği cevap, iki mânâya yorumlanabilir.
Birincisi; Osman (Radıyallâhü anhl'ı teyid etmektir. Yâni senin yaptığın evlenme teklifi ve teşviki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapmıştır. Lâkin benim evlenmeye ihtiyacım yoktur.
İkincisi; Osman (Radıyallâhü anh)'in teklifini reddetmektir. Yâni evlenme teklifi gençlere yapılmalıdır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisteki hitabı gençlere mahsustur. Ben genç değilim. Bu nevi teklifler genç yaştakilere yapılmalıdır.
Hadistegeçen; kelimesi dört şekilde okunabilir. En meşhur ve fasih okunuş "el-Bâet"dir. İkincisi "el-Bât", üçüncüsü "el-Bâ" ve dördüncüsü "el-£âhat"dır. Bu kelimenin asıl mânâsı cinsel ilişkidir, Sonra nikâh akdi anlamında da kullanılmıştır.
Hadiste iki mânâya yorumlanabilir. Cinsel ilişki olsun, evlenme akdi olsun her iki mânânın neticesi şu olur: «Ey gençler, evlenme akdi veya meşru cima' için gereken masraflara gücü yeteniniz evlensin...» Şu halde hangi mAnA kastedilirse edilsin gaye, bunun için gerekli masraf ve külfettir.
Bâet kelimesini masraf ve külfet mânâsına yorumlamak zorunluluğunun sebebi şudur; Eğer asıl mânâsı olan cima' kastedilmiş olsaydı, buna yâni cima'ya gücü yetmeyenlerin şehvetlerini dindirmeleri için oruç tutmaları tavsiyesi anlamsız kalırdı. Çünkü cimâ'ya, gücü yetmeyenin şehveti yoktur ki, bunu oruçla dindirmesi tavsiye edilsin." [3]

Evlenmenin Meşrûtiyetindeki Hikmetler

1. Bu kitabın 8. bâbındaki Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'in hadîsi ile A h m e" d , Tabarânî, Hâkim ve başkalarının E n e s (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet et-tikleri hadîsten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), ümmetinin çoğalmasını istemiş ve kıyamet günü diğer ümmet lere karşı ümmetinin çokluğu ile iftihar etmiştir.
2. Evlenmek insanı zina ve fuhuştan ve bunlara yol açan uygunsuz hareketlerden korur. Tercemesini verdiğimiz A 1 k a m e (Ra dıyallâhü anh)'ın hadisi bu hikmeti açıkça belirtmiştir.
3. İnsan neslinin en mükemmel ve tertemiz bir şekilde devamını sağlamak ve korumaktır.
4. İffetli kız ve kadınların şeref ve haysiyetini her türlü şaibeden uzak tutmak, zulüm, cinayet ve benzerî bâzı müessif olaylara meydan vermemek.
5. Beraber yaşayan erkek ile kadının arasında sevgi, şefkat ve mutlu yaşama ortamının hazırlanmasında katkıda bulunmaktır.[4]

Evlenmenin Serî Hükmü

Cumhura göre evlenmenin asıl hükmü müstehablıktır. Çünkü 1846 nolu ve benzerî hadislerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) evlenmenin zat-i Nebevilerinin yolu olduğunu belirtmiştir. Ay rica farz ibâdetleri beyan buyururken evlenmeden bahsetmemiştir. Yâni evlenmeyi farzlardan saymamıştır. Ashabı Kiram büyük, kü çük her çeşit farzlara âit emirleri O'ndan nakletmişlerdir. Hiç biri si bunun farziyetine âit bir şey söylememiştir. Üstelik Ashâb ara sında bekâr kalanlar da vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel lem) bunlara karşı çıkmamış ve itirazda bulunmamıştır.
Zahiriye mezhebinin mensubları Kitâb ve Sünnet'teki ev lenme emirlerinin zahirine bakarak vacip olduğuna hükmetmişler ise de yukarda özetlediğim gerekçe muvacehesinde bu görüş reddedil mistir.
Cumhür'a göre evlenmenin şer'î hükmü durum ve şartlara göre değişir. Söyle ki:
1. Evlenmediği takdirde zina ve fuhuş yapacağı ve bundan ko runamıyacağı muhakkak olan bu tehlikeden başka bir çâre ile ken dişini muhafaza edemiyeceğine inanan için evlenmek Farz'dır.
2. Evlenmediği takdirde zina - fuhuş yapmaktan korkun, nefsine hâkim olmadığı için bakması haram olan kadınlara bakmaktan ve yâ el ile istimna (şehvetini dindirme) etmekten kendisini koruya in a yan kimse için evlenmek Vâcib'dir.
Yukarda iki hüküm, evlenme masrafını sağlayabilen, mevcut malı veya çalışmakla karısının nafakasını temin edebilen ve alacağı kadına zulüm etmek korkusu olmayana mahsustur. Bu şartlar olmadık ça evlenmek farz veya vacip olmaz.

3. Evlenme masrafına ve nafakaya muktedir olup zina ve benzeri harama düşme korkusu olmamakla beraber, normal olarak cinsel ilişkiye gücü yeten, evleneceği kadına zulüm etmek endişesi ol mayan kimse için evlenmek, Sünnet-i Müekkede'dir.
4. Bir harama girmek endişesi olmamakla beraber, şehvet duygusu ile evlenmek isteyen ve evlenmenin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bir sünnet ve yolu olduğunu hesaba katmadan evlenmek mubahtır. Mamafih, şehvet ihtiyacını gayri meşru yolla degil de meşru yolla giderme yolunu tutması, günah yolunu tıkamasına vesîle olduğu için yine sevabsız değildir.
5. Evleneceği kadının haklarına riâyet etmemekle zulüm etmekten korkan için evlenmek tahrîmen mekruhtur
6. Karısının haklarına riâyet etmeyeceğine ve böylece ona zulüm edeceğine inanan kimse için evlenmek haramdır. Çünkü evlenmek nefsi haramdan korumak ve sebep olacağı çocuklarından h* yır ve sevap kazanmak için meşru kılınmıştır. Zulüm etmekle ise harama girmiş olacaktır. Bir zararı defetmek ve yararı celbetmeye tercih edilir.
Şehvet sahibi olmakla beraber, harama girmemek bakımından nefsinden emin olanlar ile şehveti olmayanların evlenmeleri veya evlenmemeleri hakkında bu kitabın 2. babında da biraz bilgi vermeyi düşünüyorum. [5]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kişi, evlenme ihtiyacı olduğunu hâlinden sezen din kardeşine evlenme teklifini yapması müstehabtır.
2. Bakire ve genç kızla evlenmek müstehabtır. Bu hususun izahını 7. bâbta vereceğim.
3. Şehvet duygusunu dindirmek yönünden evlenmeye muhtaç olmakla beraber, evlenme masrafını yapmaktan âciz olan kimsenin şehvetini dindirmesi için bol bol oruç tutması müstehabtır.
4. Şehvet yönünden evlenme ihtiyacım duyup masraf ve nafakaya muktedir olan için evlenmek müstehabtır. Bu hususta ayrıntılı bilgi yukarda verilmiştir.
Alkarna (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Alkarna bin Kays bin Abdillah Ebû Şibl en-Nahaî el-Kufi, Irak fıkıhçısı ve imam olarak nam salmış büyük bir âlimdir. İbrahim Nahaî'nin dayısı ve el-Esved'in amucasıdır. Peygamber (S.A.V.) hayatta iken doğmuş, hattâ câfciliyyet devrine ait günlere bile yetişmiş ise de sohbet-i Nebeviyye şerefine mazhar olamamış, büyük tabiilerdendir Ashabı Kirâm'dan Ömer, Osman, îbn-i Mes'ud. Ali ve EbÜ'd-Derda (R.A.) gibi sahâbîlerden hadîs almıştır. Tecvid ve Fıkıh ilimlerini bilhassa İbn-İ Mes'ud (R.A.)'den alan seçkin zâtlardan ve îbn-i Mes'ud'un arkadaşlarının ileri gelenlerindendir. Abdurrahman bin Yezid'in dediğine göre İbn-i Mes'ud : Ben ne okuyorsam ve ne biliyorsam hepsini Alkarna da okur ve bilir, demiştir. Kabus : Ben babam Ebİ Zayban'a : Sen neden sahâbîlere gitmeyi bırakıp tabi! olan Alkama'ya gidiyordun? diye sordum. Babam dedi ki : Ben. Peygamber (S-A.V.)'in ashabından olup Alkama'ya başvurarak ondan fetva soranlara yetiş-tim, dtye bilgi vermiştir;
Alkarna, önder bir Pıkıhçı, güzel sesle Kur'an okuyucu, rivayetlerinde çok sağlam, takva ve hayır islerinde üstün bir zât İdi. Çok yönleri ve meziyetleri ile îbn-i Mes'ud (R.A.)'a benzerdi. Topal idi. Başlıca râvileri. îbrâhim bin Yezld en-Nahaî, îbrâhim bin Süveyd en-Nahal, Şâ"bî, Ebü'd-Duha, Müslim bin Subayh, Yahya bin Vessâb ve bir cemâattir. Kütüb-I Sİtte sahipleri Onun rivayetlerini almışlardır. Hicretin 82..yüı vefat etmiştir. (Hulâsa : 271 ve Tezkire C. 1, Sah. 48)

1846) Âîşe (Radtyallâhü anfıâ)'dan rivayet edildiğine göre Rcsûlullah (Sallattakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Evlenmek benim sünnetim (girdiğim yolum) dur. Kim benim bu yolum ile amel etmez (bundan yüz çevirir) ise, benden değildir. Ve evleniniz. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı çokluğunuzla iftihar ediciyim. Kimin evlenme harçlığı var ise evlensin. Kim (bu masrafı) bulamazsa (nafile) oruç tutmalıdır. Çünkü şüphesiz oruç, sahibi için şehvet kırıcıdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü âlimler, r&vi Isft bin Meymun el-Medînl'nin zayıflığı hususunda İttifak halindedir. Lâkin bu hadis için sahih şâhid vardır. [6]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi isnadı zayıf ise de bunu teyid eden sahih bir şâhid durumunda olan başka hadis vardır. Şöyle ki:
Hadîsin ilk fıkrasının benzeri Buhâri ve Müslim1 in E n e s (Radıyallâhü anhî'den merfu olarak

rivayet etlikleri uzun bir hadiste şu lâfızlarla
«...Ve kadınlarla evlenirim, (işte benini yolum budur) Kim benim bu yolum,(da gitmeyip on) dan yüz çevirirse, benden değildir.»
Hadisin ikinci fıkrasının bir benzerini A h m e d , Tabarâ-ni, Hâkim ve Bey haki, yine E n e s (Radıyallâhü anhJ'den merfu olarak şu lâfızlarla rivayet etmişlerdir:
Çok doğurucu ve (kocasını) çok sevici kadınlarla evleniniz. Şüphesiz ben kıyamet günü Peygamberlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ediciyim.»
Müellifin 1863 nolu hadisi de bu fıkraya kısmen benzer ama görüleceği gibi senedi zayıftır.
Hadîsin bundan sonraki kısmı bir Önceki hadîste geçen son kısmının meâlen aynidir.
Hadisteki 'Sünnet* kelimesi yol demektir. Farz ve vacibin karşılığı olan sünnet ve nafile anlamında kullanılmamıştır. Bu itibarla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yolu anlamındaki bu kelime farz, vâcib ve sünnetin hepsine şümullüdür. Evlenmenin ki misine farz, kimisine vâcib, kimisine sünnet olduğu gibi bâzı kimseler için mubah veya mekruh yahut haram olduğunu yukarda anlatmıştır.
Hadîsin : -Benim bu sünnetimle amel etmeyen benden değildir.»
cümlesinden maksat Buhâri ile Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri ve bir fıkrasını yukarıya aldığım hadisten de anlaşıldığı gibi:
• Benim evlenme yolumdan yüz çevirip buna iltifat etmeyen benden değildir.» Bu itibarla evlenme külfet ve masrafına gücü yetmediği veya tamamen kendisini ibâdete vermek gibi meşru mazeretlere binâen evlenmeyenler, bu hadîsteki tehditlere mâruz değildir. Hadîsin böylelerine şürhulü yoktur Sindi bu durumu belirtmiştir,

1847) (Abdullah) hin Ahhâ> (Radtyullâhü anhumâ)dan rivayet edil Hinine göre; Resûlullalı (Sollalhıhu Aleyhi vr Srflrm) şöyle huyıırHu. demiştir :
«Sevişenler için nikâh kadar sevgiyi artırıcı hiç bir şey görme dik veya görülmedi.""
Not : Bunun senedinin sahih ve rövilerinin sıka oldukları Zevâid'de bildiril mistir. [7]

İzahı

Hadisteki; kelimesi tesniye veya çoğul olabilir. Tesniye olursa -Mütehabbeyn» olarak okunur ve mânâsı "Birbirlerini seven iki kişi" demektir. Çoğul olursa -Lil Mütehabbin- olarak okunur ve mânâsı "Birbirlerini seven ikiden fazla kişi" demektir
Hadisteki; «Görmedik» cümlesi yerine bâzı rivayetlerde;
«Görülmedi» cümlesinin bulunduğu anlaşılıyor. Câmiü's-Sağir şârihi el-Azizi ikinci rivayeti kaydetmiştir. Müellifimizin rivayetinde her iki cümleye de yer verilmiş ve ikinci cümle parentez içine alınmıştır. Eldeki bâzı nüshalarda ise yalnız iki cümle mevcuttur. Mânâ bakımından pek bir fark yoktur.
Hadis el-Hâkim tarafından da yine sahih bir isnad ile rivayet edilmiştir.
Sindi, hadisin mânâsı hakkında şöyle der :
"Yâni iki kişi arasında muhabbet bulunduğu zaman hiç bir bilgi, alâka ve münasebet, onların evlenmeleri kadar onların arasındaki sevgiyi artırmaz. Eğer muhabbetle beraber bir evlilik durumları olursa mevcut muhabbet her gün daha da kuvvetlenir ve artar."
El-Münâvi de : Hadisten kastedilen mânâ şudur : Aşkın en muazzam ve etkin ilâcı evlenmektir. Bu yol açık iken bundan başka bir yola başvurulmamalıdır. Tek yol evlenmektir, der[8]

2 - Tebettül (= Kadınlardan Uzak Durup Evlenmeyi Terketmek)Den Nehiy Babı

1848) Sa'd (bin Ebi Vakks) (Radtyaltâkü anh)'<\en; Şöyle demiştir :
(And olsun ki) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh)'in tebettül (= evlenmekten imtina etmesi)ni menetti. Eğer ona izin verseydi (biz daha ileri giderek) ha-dımlaşırdık." [9]

İzahı

Buhâri, Müslim ve Tirmizi de bunu rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsin hasen - sahih olduğunu da söylemiştir.
Tebettül: Tuhfe yazarının beyânına göre kelimenin asıl mânâsı inkıta ve kesilmektir. Buradaki maksat ise; kadınlardan kesilmek

ve evlenmeyi terketmektir.
Kadınlardan uzak durup evlenmeyi terketmek hıristiyanlann şe-rîatında bulunurdu. Buna ruhbanlık deriz. Sa'd bin E bi V a k k â s (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, ümmetini bundan menettiğini burada bildirmiştir.
Hadisteki "İhtisâ" yumurtaları çıkarmaktır. Yumurtaları çıkarılan insana 'Hadım', hayvana da 'İğdiş* denir. İnsan neslinin kesilmesine sebebiyet verdiği için haramdır.
Tuhfe yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şunları yazar: "Yâni Osman bin Maz'ün (Radıyallâhü anh) hiç evlenmemek ve kadınlardan tamamen uzak durmak için Peygamber (Sallallahü Aleyih ve Sellem)'den müsaade istemiş fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona izin vermemiş ve onu bu halden menetmiştir. Nevevi: Bizim arkadaşlarımız evlenmeyi terk etmenin yasakhğına âit bu hükmü, evlenme masrafına muktedir olup şehvet bakımından da ihtiyaç duyana yorumlamışlardır, demiştir.
H z . Sa'd (Radıyallâhü anh)'in : "Eğer ona izin verseydi biz hadımlaşırdık" sözüne gelince bunun zahiri mânâsı: "Kadınlara şehvet yönünden muhtaç olmamak için hepimiz hadımlaşırdık."
T ı y b i : 'Zahiren Sa'd (Radıyallâhü anh) şöyle demeli idi: "Eğer ona müsaade etseydi hepimiz evlenmeyi bırakırdık." cümlesi daha kuvvetli olmasını belirtmek amacıyla bu ifade tarzını bırakarak: "... hepimiz hadımlaşırdık." demiştir. Yani kadınlardan uzak durmak işinde aşırı giderdik. Nerde ise hadımlaşmış gibi olurduk. S a' d (Radıyallâhü anh) gerçek mânâda hadımlaşma yolunu tutma anlamını kasdetmem iştir. Çünkü bu iş haramdır.
Bâzıları S ad (Radıyallâhü anh)'ın sözünü zahirine göre mânâlandırarak: Bu söz hadımlaşmanın yasak kılınmasından önceki günlerde söylenmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), îbn-i Mes'ud ve başka sahâbîlerden bir cemâatin hadımlaş-mak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den izin almak için başvurmaları bu kavli teyid eder mahiyettedir, demiştir.
Nevevi de: Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in "Biz hadi mi aşırdık." sözü onların kendi ictihadlarına dayanarak hadımlaşmanın caiz olduğunu zan ettikleri mânâsına yorumlanır. Lâkin onların bu zannı isabetsiz çıkmıştır. Çünkü küçük ve büyük her yaştaki insanlar için hadımlaşmak haramdır. Bağavi demiş ki: Eti yenmeyen hayvanların yumurtalarını çıkarmanın hükmü de budur. Eti yenen hayvana gelince bunlar küçük iken yapılır, büyüdükten sonra yapmak haramdır', demiştir.
Evlenmek hakkında farz, vâcib, sünnet, mubah, mekruh ve haram gibi değişik hükümlerin bulunduğunu bundan önceki bâbta belirtmiştim. Bu nedenle o hükümlerin kimlere ait olduğu hususunda burada tekrar bilgi vermeye gerek yoktur. Esasen oradaki bilgi de yeterli sayılmayabilir, geniş malumat için Fıkıh kitaplarına müracaat etmek gerekir. Bu itibarla 'Tebettül' ile ilgili özlü bir bilgi vermekle yetinmek istiyorum.
El-Menhel'in Tekmilesinde özetle şöyle deniliyor: İbn-i K u d a m a : Evlenmek hususunda insanlar üç kısma ayrılır:
Birinci kısım, evlenmediği takdirde, harama gireceğinden korkanlardır. Böylelerinin evlenmesi âlimlerin büyük çoğunluğuna göre vâ-cibtir. Çünkü iffetini koruması lüzumludur. Bunun yolu ise evlenmektir.
İkinci kısım insanlar, kadınlara istinası bulunmakla beraber, harama girmekten emin olanlardır. Böylelerın evlenmesi müstehabtır. Ve evlenmeyip tüm zamanını ibâdete ayırmasından evlâdır. Cumhurun kavli böyledir.
Hanefi âlimlerin, kavli de budur. Sahâbilerin söz ve fiillerinin zahiri de bunu te'yid eder.
Şafii ise: Harama girmekten emin olanların evlenmeyip tüm zamanını ibâdete ayırmak efdaldır, çünkü Allah Teâlâ Yahya (Aleyhisselâm)'ı A 1-i İ m r â n sûresinin 39. âyetindeki;
ve kavminin büyüğü ve nefsine hâkim ..."
na/m'ı celili ije övmüştür. Âyetteki Hasur, şehvet kudreti bulunduğu halde kadınlara yanaşmayan demektir. Eğer evlenmek efdal olsaydı Yahya (Aleyhisselâm) evlenmeyi terk etmekle övülmez-di. Bir de Allah Teâlâ ayni sûrenin 14. ayetinde;
"İnsanlara kadınlardan, oğullardan ileri gelen şehvetler sevgisi tezyin edilmiştir." buyurmuştur Bu âyet zem meyanında buyurulmuştur.
Cumhurun delilleri ise bundan önceki bâbta geçen hadisler, benzeri hadisler ve bu bâbtaki hadislerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ve Ashabı Kiram (Ka dıyallâhü anhüm)'ün evlenme yolunu seçmeleri de evlenmenin efdal olduğuna delâlet eder. Sonra evlenmede pek çok yarar vardır. Bunlar tüm zamanını ibâdete vermenin yararlarından fazla ve önemlidir. Bu yararlardan bir kaçı şunlardır : Evlenme, erkek ve kadının iffetlerini korur, fitne ve fesad yollarının bâzısını tıkar, aile ocağının kurulmasına ve birtakım hakların ifasının sevabına vesile olur, Ümmeti Muhammediye'nin çoğalmasına ve neslin devamına vesile olur...
Üçüncü kısım insanlar, yaşlılık, hastalık ve benzeri sebeplerle şehvetten düşmüş veya

erkeklikten doğuştan mahrum olanlardır. Böylelerin evlenmeleri hususunda iki görüş vardır: Umumi hükümlere bakılırsa evlenmeleri uygun görülür, tkinci görüşe göre evlenmeyip kendilerini ibâdete vermeleri efdaldır. Çünkü böylesinin evlenmesi hâlinde kendisinden yana olan yararların çoğu gerçekleşmez. Ayrıca nikâhı altında tutacağı kadının cinsel haklarını veremez, onu mutazarrir eder, üstelik adam yüklendiği birtakım yükümlülüklerin ifasından âciz kalabilir. Ve faydasız meşguliyetler yüzünden ibâdet ve ilimle pek meşgul olmayabilir.
Evlenmeyi bırakmanın yasaklanmasına dâir bu bâbtaki hadisler ve benzerleri, erkekliği olup şehvet ve masraf ile nafaka durumu evlenmeye müsait olanlara ait diye yorum yapılır.

1849) Senıûre (hin ('ündün) (Rmîtyallâhü anh)\\c\\: Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) tebettül (evlenmemek)-den nehiy buyurdu.
Bâvi Zeyd bin Ahzam şunu da ilâve etti: Ve râvi Katâde:celili okudu." [10]

İzahı

T i r m ı z i de bu hadisi rivayet etmiştir. N e s a i' nin rivayet ettiği bu hadisin sonundaki Katâde' nin mezkûr âyeti okuduğuna dâir ilâve yoktur. Fakat N e sai'de Sa'd bin H i ş â m (Radıyallâhü anh)'den rivayet olan başka bir hadiste Â i s e (Radıyallâhü anhâ), tebettül'ün yasaklandığını bildirdikten sonra mezkûr âyeti okuduğu ifâde edilmiştir.
S e m û r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin garib - hasen olduğunu T i r m i z i ifâde etmiştir.
Bu hadiste evlenmemenin ve kadınlardan tamamen uzak durup kendini ibâdete vermenin yasak olduğuna delâlet eder. Bu husustaki geniş bilgi bundan önceki hadisin izahı bölümünde verilmiştir.
Ka tâde'nin okuduğu âyet bölümü R a' d sûresinin 38. âyetinin baş kısmıdır. Meâi şöyledir:
"(Ey Muhammedi) And olsun ki, senden önce de Peygamberler gönderdik, onlara da kadınlar ve zürriyetler verdik..."
Katâde' nin bu âyet bölümünü okuması evlenmeme yasağının teyidi içindir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de evlenip zürriyet sahibi olmuşlardır. Allah Teâlâ da onların izlerini takip etmemizi emir buyurmuştur. Şu halde bizim de evlenmemiz meşrudur. Meşru mazeret yok iken aksi hareket meşru değildir.
Sindi ve Tuhfe yazarının beyanlarına göre ilgililer Hasanı Basri'nin Semûre (Radıyallâhü anhâ) den hadis işitip işitmediği hususunda konuşmuşlardır. Mamafih, bundan önce Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi bu hadîsi takviye eder. [11]

3- Kadının, Kocası Üzerindeki Hakkı (Nın Beyânı) Babı

1850) Hâkimin babası Muâviye {bin Hayde) (Radıyaltâkü anhü-«O'dan; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Kadının, kocası üzerindeki hakkı nedir? diye sordu. Efendimiz ı
-Kocasının yemek yediği zaman ona (da) yedirmesi ve elbise edindiği zaman onu (da) giydirmesidir. Sakın (karısının) yüzünü dövmesin, (onu) takbih etmesin ve ev içi (= ayni yatakta yatmak) müstesna (onu) terketmesin.»" [12]

İzahı

Ebû Dâvûd, Beyhakİ ve Hâkim de bunu rivayet etmişler, Hâkim hadîsin senedinin sahih olduğunu da belirtmiştir.
Müellifin rivayetinde soru sahibinin ismi belirtilmemiştir. Ebû D â v û d' un bir rivayetinde soru sahibinin hadis râvisi Muâviye (Radıyallâhü anh) olduğu belirtilmiştir.
Hadisin mânâsı hakkında el-Menhel Tekmilesinde şöyle deniliyor : Yâni, kocanın karısının durumuna önem vermesi, nafakası ve giyimi hakkında mâli durumu nisbetinde önem vermesi istenmektedir. Erkek kendi giyeceğine ve yiyeceğine önem verdiği gibi eşinin-kine de önem vermelidir. Maksat karısını giydirmesini ve yidirme-sini kendi yemesi ve giymesine zaman ve yer bakımından bağlaması değildir.
Hadisin «yüzünü döğmesin» emrinden maksat şudur : Terbiye veya kadının bâzı farzları terk etmesi gibi nedenlerle döğülmesine ihtiyaç duyulduğu zaman kadının yüzünün döğülmemesidir. Çünkü yüz vücudun en şerefli kısmıdır. Duyu organları bu kısımdadır. Yüzün döğülmesi duyu organlarına zarar verebilir.

Hadisin «Takbih etmesin» cümlesinden maksat kadına çirkin söz söylememesidir. Örneğin "Allah senin yüzünü" veya "senin vücudunu çirkin yaratmıştır" gibi kırıcı lâflar edilmemesidir. Çünkü kadının yüzünü veya vücudunu yaratan Allah Teâlâ'dır. Bir yaratığı takbih etmek ve yermek dolaylı da olsa yaratıcıya dil uzatma sayılabilir.
Hadisin «ve ev içi müstesna (onu) terk etmesin* cümlesinden maksat şudur: Kadın terk edilmesini yâni ondan küs kalınmasını gerektiren bir hatâ işlediği zaman ev içinde yatağını terk etmek meşrudur. Fakat kocanın eşini evden kovması veya kadının bulunduğu evden ayrılıp başka bir eve gitmesi doğru değildir. Bu emrin karı koca arasında meydana gelmesi alışkanlık hâline gelen olumsuz durumlara mahsus olması umulur. Çünkü kadının eşine karşı isyankâr davranışı hâlinde onu başka bir evde bırakmak caizdir. Nitekim Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hanımlarının odalarından bir ay ayrı kalmıştır. [13]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Erkek kendi mâli durumuna göre karısının yiyecek ve giyeceğini vermekle mükelleftir.
2. Erkek karısını dövmek ihtiyacını duyduğunda bu ihtiyaç terbiye veya farz olan bâzı şeyleri yapmaması gibi meşru nedene dayandığı takdirde yara bırakmıyacak şekilde kadının yüzünden başka uzuvlarını dövebilir. Fakat yüzünü dövemez ve onu takbih edemez.
3. Ev içinde gerektiğinde karısının yatağını terk etmek meşrudur. Bu hususta bundan sonraki hadis izahında biraz daha izahat verilecektir.
Muâviye bin Hayde (R.A.fın Hâl Tercemesi
Muâviye bin Hayde bin Muâviye bin Kuşeyr el-Kuşeyrİ, sahâbldir. Peygamber (S.A.V.)'den rivayet ettiği hadisleri kendisinden rivayet eden zâtlar, onun oğlu Hakim, Urve bin Ruvayn el-Luhanl ve Hanid el-Yezani'dir. tbn-i Sa'd'ın rivayetine göre kendisi arkadaşlarıyla beraber Peygamber (S.A.V.)'i ziyaret etmiş ve bâzı şeyleri O"na sormuş ve O'ndan bâzı hadisler rivayet etmiştir. Horasan'da savaşan bu sahebî orada vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesai ve İbn-i Maceh hadislerini

1851) Süleyman bin Amr bin el-Ahvas[14] (RadtyaUâhü anhümâ)'-Han rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Babam Amr bana anlattığına göre kendisi Veda haccında Re sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SelJem) ile beraber bulunmuş ve Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (meşhur Veda hutbesinde) Allah'a hamd ve sena ettikten sonra vaaz ve nasihat ederek (ez cümle) şöyle buyurmuştur:
«(Ey Ashabım!) Kadınlarınıza karşı iyi olmanızı tavsiye ederim. (Bu tavsiyeme riâyet ediniz). Çünkü onlar sizin yanınızda (sizlere bağlılık bakımından) esirler (gibi)dir. Şu (malum cinsel ilişkilerden başka onların hiç bir şeyine mâlik değilsiniz. Ancak apaçık çirkin ve haddi aşan hatâları olduğu zaman (onlar hakkında şu şeylere sahipsiniz:) Eğer (böyle çirkin ve haddi aşan hareketler) işlerler ise onların yataklarını terkediniz ve eziyet verici olmayan şekilde onları dövünüz. Eğer bundan sonra size itaat ederlerse onları takbih ve eziyet verme yoluna tevessül etmeyiniz. (Geçmiş kusurları bağışlayın) Şüphesiz karılarınızdan (istediğiniz birtakım) hakkınız vardır. Karılarınız için de üzerinizde (birtakım) hak dar) vardır. Karılarınız üzerindeki hakkınıza gelince, karılarınız sizin hoşlanmadığınız hiç bir kimseyi evlerinize alıp onlarla konuşmasınlar ve hoşlanmadığınız hiç bir kimsenin evlerinize girmesine izin vermesinler. Bilmiş olunuz ki: Karılarınızın üzerindeki hakkı ise onları giydirmek ve yedirmek hususunda onlara İyi davran man izdir.»" [15]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î de "Tefsir" kitabının T e v b e sûresi bölümünde rivayet etmiştir. Müellifimiz ve Müslim Veda haccı kıssasında bunun benzerini C â b i r (Radıyallâhü anh) den rivayet etmişlerdir.
Veda haccı bilindiği gibi hicretin 10. yılı vuku bulmuştur. Meşhur Veda hutbesinin o hac seferinde Arafat dağında ve A r e -f e günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından irad buyurulduğu C â b i r (Radıyallâhü anhl'ın M ü s 1 i m'deki rivayetinde belirtilmiştir. Hutbe uzundur. Müellifimizin burada Amr bin el-Ahvas (Radıyallâhü anhJ'den olan rivayeti kısadır. Burada yalnız karı - koca münasebetine âit bölüm rivayet olunmuştur. Müellifimiz de C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın söz konusu hadîsini (3074 numarada) rivayet etmiştir.

Hadîsdeki bâzı kelimeleri açıklayalım ;
Hadîste emir fiili geçen "İstîsâ" masdarı, bir kavle göre yapılan vasiyyetin kabul edilmesini istemektir. Buna göre emir cümlesinin mânâsı; «Ey Ashabım, kadınlarınız hakkında size hayrı tavsiye ederim. Onlar hakkındaki vasiyyetimi kabul edin.» demektir. Diğer bir kavle göre "İstîsâ" tavsiye etmek demektir Buna göre cümlenin mânâsı: «Ey Ashabım, kadınlarınız hakkında hayrı ve iyiliği tavsiye edin- demektir.
Sindi' nin beyânına göre T ı y b î şöyle demiştir :
Bu kelime talep içindir. Yâni kadınlarınız hakkında iyi davranmayı ve iyi tavsiyeyi kendinizden isteyiniz. Yahut kadınlar hakkında iyi davranmayı ve onların sebepsiz huysuzluklarına karşı sab retmeyi birbirinizden isteyiniz.
Sindi bu arada yukarda belirttiğim mânâları da beyan etmiştir.
Hadisteki «Avânin» kelimesi *Âniye»nin çoğuludur. «Esirler» demektir. Bu kelimenin geçtiği cümlenin mânâsı; «Nikâhlı kadınlarınız İsin yanınızda esirler gibi emriniz altında olup size bağlıdırlar.» demektir. Bunu takip eden cümlede ise erkeklerin evli bulundukları kadınlara esir gibi mâlik olmadıkları ancak kan - koca münâsebeti huşunda erkeklerin karılarından yararlanma hakkına sahip oldukları belirtilerek kabahat ve aşırı hareketleri ile itaatsızlıklan olmadıkça onlara karşı olumsuz davranmaya yetkili olmadıkları belirtilmiştir. Daha sonraki cümlelerde kadınlar hatâ işlediklerinde kocalarının davranışları beyan buyurulmakla yataklarına girmemek ve hafifçe dögme yetkisi verilmektedir. Erkeklerin böyle davranışı sonucunda eşleri itaatsizliği bıraktıkları takdirde onların işlemiş oldukları kusurların afv edilmesi ve eziyet edilmemesi tavsiye buyurulu-yor.
Bundan sonraki cümlelerde eşler arasındaki haklara temas edilerek erkeklerin karıları üzerindeki haklarının şu olduğu belirtiliyor: Erkeklerin hoşlanmadıkları kimseleri eve alıp onlarla konuşmamak ve eve girmelerine izin vermemektir. Buna âit:cümlesinin açıklaması hakkında N e -vevî, Müslim'in şerhinde şu bilgiyi vermiştir :
" E 1 - M â z i r i : Bir kavle göre bu cümleden maksat, kadınların yabancı erkeklerle yalnız oturmamalarıdır. Bu cümle ile kadınların zina etmemeleri kastedilmiştir. Çünkü zina etmek suçu kadının had edilmesi cezasını gerektirir. Aynı zamanda kocasının hoşlandığı veya hoşlanmadığı her hangi bir erkekle kadının zina etmesi haramdır. Eğer zina etmemeleri mânâsı kastedilmiş olsaydı cümlede erkeklerin hoşlanmadığı kaydı bulunmayacaktı.
Kadı I y â z : Arapların eski âdetlerinde yabancı erkeklerin kadınlarla konuşması normal karşılanırdı. Bu hal ayıp sayılmazdı. Ve bir ithama sebep sayılmazdı. Kadınların örtünmesi âyeti inince bu âdet yasaklandı, demiştir.
Seçkin olan mânâ şudur: Erkeklerin hoşlanmadığı hiç bir kimseyi eve alıp onlarla oturup konuşmamaktır. Ve böylelerin eve girmelerine izin vermemektir. Erkeğin hoşlanmadığı kimse yabancı er-ftek "ölsün, kadının mahremi sayılan erkek olsüfi veya frer 'nangpbir kadın olsun hüküm aynıdır. Hadisteki yasaklama umumîdir. Anılanların tümünü kapsar. Bu mesele hakkında fıkıhçıların verdiği hüküm şudur: Kadının mahremi olsun olmasın hiç bir erkek veya kadını eve alması caiz değildir. Ancak kocasının eve girmesinden hoşlandığını bildiği veya kuvvetle zannettiği kadınları eve alabilir. Keza kadın babası, erkek kardeşi, dayısı ve amcası gibi mahremi olan erkekleri kocasının rızâsını bildiği veya bu kanaatta olduğu takdirde eve alabilir. Çünkü başkasına âit bir eve girmek için ev sahibi erkeğin izini esastır. Ev sahibi erkek izin vermedikçe veya bu hususta başkasına yetki vermedikçe, yahut örf ve âdete göre rızasının bu-lunduğu anlaşılmadıkça eve girmek haramdır. Ev sahibinin rızâsının bulunduğu hususunda şüphe olduğu takdirde rızâsının varlığını gösterir bir belirti olmadıkça eve girmek haram olduğu gibi ev kadınının eve girmek için izin vermesi de haramdır.
Hadisin bundan sonraki kısmında kadının kocası üzerindeki hakkı belirtiliyor. Bu da kadınların yiyecek ve giyecekleri hususunda iyi davranmaktır.
Bu cümle kadının nafakasının kocasına vacip olduğuna delâlet eder. Bu hususta icmâ vardır."
Kadınları gerektiğinde hafifçe dövmek hakkında gerekli bilgi bu kitabın 51. babında özlü olarak verilecektir.
Evli kadının nafakasının yâni giyecek ve yiyeceğinin kocasına vacip olduğu hususunda icmâ bulunduğunu yukarıda belirttim. Bu hüküm Talâk sûresinin 7. âyeti ve bu bâbta rivayet edilen hadîslerle de sabittir. Şu halde bu hüküm Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir.
Et-Menhel'in Tekmile yazarı özetle şöyle der:
Âlimler, erginlik çağına ermiş olan erkeklerin, karılarının nafakasını ödemekle mükellef bulundukları ve ancak kocasına itaatsiz olanların nafakasının vacip olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Nafaka deyiminden maksat yiyecek, içecek, giyecek ve meskendir.
Farz olan nafaka durum ve miktarı hususundaki âlimlerin görüşlerine gelince:
1- Hanefî ler'in fetvaya esas olan kavillerine göre; nafaka hususunda kocanın mâli durumu

esastır. Delilleri Talâk sûresinin şu mealdeki 7. âyetidir:
"Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin; rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse de Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah kimseye, verdiği rızkı aşan bir yük yükleme*. Allah, darlığa düştükten sonra kolaylık verir."
2- Şâfiîler'e göre de kadının nafakası hususunda kocasının hali esastır. Koca zengin ise; yiyecek olarak her gün için iki müd; orta halli ise bir buçuk müd; fakir ise bir müd verir.[16] Fakat Ş â f i i 1 e r' in bu tesbitinin bir delili yoktur. N e v e v î, M ü s 1 i m ' in şerhinde, "Kazalar" bahsinde : Â i ş e (Radıyallâhü anhât'dan rivayet ettiği H i n d (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinden anlaşılıyor ki nafaka miktarı müdlere takdir edilmeyip yetecek miktar olması gerekir. Şafiî mezhebindeki arkadaşlarımıza göre erkeğin yükümlü olduğu yakınlarının nafakası yetecek miktar olarak tesbit edilir. Fakat karısının nafakası müdlerle takdir edilir, Ama bu hadîs bu görüşü reddeder, demiştir
3- Mâl i k i 1 er'e göre kadının nafakası, kocasının mâli durumuna ve kadının hâline göre tesbit edilir. Bu tesbitte örf ve âdete itibar edilir. Eğer erkek zengin olup karısı fakir ise karısının nafakasını karısının seviyesindeki fakirlerden farklı ve daha üstün olarak verir. Eğer erkek fakir ise karısının fakirlik veya zenginlik durumunu dikkate alarak normal nafakasını ödemesi gerekir. Şu halde zengin koca fakir olan karısına zengin bir kadının nafakası seviyesinde nafaka vermekle mükellef değildir. Keza zengin olmayan bir erkek zengin olan karısına bir fakir kadının nafakası kadar vermesi kâfi değildir. Kendi gücü nisbetinde ve şehrin genel durumunu dikkate alarak bir kadının nafakasından biraz olsun fazla vermesi gerekir. Bir şehir halkının âdeti darı ekmeği yemek ise kadın buğday ekmeğini isteyemez. Keza köydekilerin âdeti buğday ekmeği yemek değil iken kadın buğday ekmeğini isteyemez. Mesken ve giyecek hususundaki hüküm de böyledir.
4- İmam A h m e d (Rahimehullah)'e göre kadının nafakası kendisiyle kocasının durumlarına göre ayarlanır. Eğer ikisi de zengin iseler erkek karısına zengin nafakasını ödemekle yükümlüdür. İkisi de fakir iseler fakir nafakası ödemekle yükümlüdürler. Taraflar orta halli iseler orta hallilerin nafakasına göre ödenir. Birisi fakir diğeri zengin ise erkek orta hallilerin durumuna göre karısının nafakasını ödemekle yükümlüdür. H a n e f î 1 e r ' den e 1 - H a s -s a f'da bu kavli tercih etmiştir.
Konu hakkındaki deliller Hanefî ve Mâliki mezheb lerinin görüşlerini teyîd eder, durumdadır. [17]

4- Erkeğin Karısı Üzerindeki Hakkı (nın Beyânı) Babı

1852) Âişe (Radtyaîlâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle demiştir:
«Eğer ben her hangi bir kimseye, her hangi bir kimsenin secde etmesini emretmiş olsaydım kadına, kocasına secde etmesini emre-decektim. Ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımasını emretsey-dim kadınm görevi ve uygun olan hareketi bu işi yapmak idi.»"
Not: Zevaid'de şöyle denmiştir: Bu hadisin senedindeki râvi AU bin Zeyd zayıftır. Lâkin bu hadîsin başka senedleri vardır. Ve Tirmizİ ile Nesafnin rivayet ettikleri Talk bin AH (R.A.)'ın hadisi ile Tinnizi ve tbn-i Maceh'in rivayet ettikleri Ümmü Seleme (R-AVnm hadisi bu hadis için iki şahit durumundadır. [18]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis kocasının karısı üzerindeki hakkının büyüklüğüne delâlet eder. Allah Teâlâ'dan başka hiç bir varlığa secde edilmesinin küfür olduğu malumdur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste: «Eğer Allah'tan başka bir kimseye...» buyruğu koca hakkının azametinden kinayedir. Kırmızı bir
dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımak faydasız ve çetin bir iş olduğu halde bunun gibi bir teklifte bile karıya yakışır hâl kocasına itaat etmek olunca başka hususlardaki emirlere itaat etmenin durumu besbelli olur. Hadiste dağ renklerinin değişik gösterilmesinin hikmeti dağlar arasındaki mesafenin uzaklığını bildirmek içindir. Çünkü renkleri değişik olan dağlar genellikle bir birine yakın olmaz.
Hadisin secde ile ilgili baş kısmının benzerini Tirmizi, Eb'û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet etmiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Erkek karısını hacetine (yatağına) davet edeceği zaman, karısı tandır üzerinde (kocasına âit ekmek pişirmekle meşgul) olsa bile (bu işi bırakıp) hemen kocasına varsın (emrine uysun.)»"
Yine notta işaret edilen Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise 1854 nolu hadîstir.

1853) Abdullah bin Ebî Evfâ (Radtyaltâkü ankümâ)'âan; Söyle de-miştir :
Muâz (bin Cebel) (Radıyallâhü anh) (Şam'dan Medîne-i Münev-vere'ye) geldiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e secde etti. Efendimiz (onun bu hareketini red etmek üzere) :
"Bu ne Yâ Muâz?" buyurdu. Muâz:
Ben Şam'a vardım, onların, reislerine ve emirlerine secde ettiklerine rastladım. Bu (secde) işini zâtınıza yapmamızı içimden arzuladım, diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Sakın (böyle bir şey) yapmayın. Çünkü eğer ben Allah'tan başkasına secde etmeyi her hangi bir kimseye emir etmeyi caiz gorsey-dim, karının kendi kocasına secde etmesini emrederdim. Muham-med'in nefsi (kudret) elinde olan (Allah) 'a yemin ederim ki kadın, kocasının hakkını Ödeyinceye kadar, Rabbınm hakkını ödemiş olmaz ve eğer kadın deve (sırtındaki) semer üzerinde (binmiş) iken kocası kendisini (cinsi münâsebet için) istemiş olsa kadın kocasına mani olamaz.*"
Not: Zevâid'de şöyle elenmiştir : îbn-i Hibbân bu hadisi kendi sahihinde ti* vayet etmiştir. Sindi: Bana öyle geliyor ki Zevâid bu sözü Ue hadisin sahih olduğunu kastediyor. [19]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin îbn-i Hibbân tarafından da rivayet edildiği notta belirtilmiştir. Tuhfe yazan da bu hadîsin T i r m izi' nin şerhinde naklettikten sonra A h m e d bin Hanbel tarafından da rivayet edildiğini bildirmiştir.
Muâz (Radıyallâhü anh) isminde birkaç sahâbî vardır. Bu hadiste anılan M u â z' in hangi zât olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Fakat Hulâsa'da anılan bu isimli saha bil erden müellifimiz tarafından hadîsleri rivayet olunan iki zâtın birisi Muâz bin Enes el-Cüheni' dir. Bu zâtın tek râvisinin, onun oğlu S e h 1 (Radıyallâhü anh) olduğu bildiriliyor.[20] Diğer zât Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'dir.[21] Bu zâtın râvileri çoktur. Söz konusu zâtın bu olduğu kanaati hâsıl olduğundan parentez içi ifâde ile işaret edilmiştir. Ancak elde mevcut kitablarda Muâz (Radıyallâhü anh) 'm hangi tarihte Şam'a' gidip oradan döndüğüne dâir bir kayda rastlamadım. Sindi* nin beyânına göre bâzı râviler M u â z (Radıyallâhü anh) Yemen' den döndüğü zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) secde etmiştir, demişlerdir. Sindi'nin bu beyânı Muâz (Radıyallâhü anh)'in İbn-i Cebel olan zât olduğuna delâlet eder.
Hadiste geçen "Esakıfa" çoğuludur. Onun tekili "Uskuf" ve "Us-kuff'dur. Bu kelimelerin çoğulu "Esâkıyf" şeklinde de olabilir. Kamus tercemesinde şöyle deniliyor: Hıristiyanlıkta Mıtram, kadı, Uskuf, müftü, Kissîs, müderris mesabesinde kullanılır. Daha geniş izah için Kamus veya tercemesine müracaat edilebilir.
Hadîsteki "Batarıka'da "Bıtrîk"m çoğuludur. Yine aynı kitabın beyânına göre bu kelime rum dilinde, kumandan, sancak beyi, general, müctehid, mezheb imamı, patrik ve benzerî anlamlarda kullanılır.
Tercemede ifâde ettiğim gibi hadîsteki bu kelimeler ile hıristi-yanlann reisleri ve emirleri mânâsı kastedilmiştir.
Hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ait bölümünün baş kısmında Allah'tan başka hiç bir varlığa secde edilmesinin caiz olmadığı belirtildikten sonra bir önceki hadîste olduğu gibi kocanın karısı üzerindeki hakkının büyüklüğü ifâde buyuruluyor ve daha sonraki kısımda, bir kadın, kocasının hakkını ödemedikçe Rab-binin hakkını ödemiş olamıyacağı belirtiliyor. Çünkü kocanın hakkı Allah'ın emri ile sabittir, bu emre riâyet edilmedikçe Allah'a tam itaat edilmiş olunamaz. Hadisin son kısmında önemine binâen özellikle kocanın ailevî temas isteğine, karısının mutlaka uymak zorunluluğu bildiriliyor. Şiddetli hastalık gibi seran özür sayılan bir en-gel bulunmadıkça kadın kocasının bu isteğine uymak mecburiyetindedir. Hattâ aybaşı âdeti ve lohusahk hâli bile kadın için özür sayılamaz. Çünkü kocası diz kapağı ile göbek arası kısmı hâriç karısının başka uzuvları ile oynaşma hakkına sahiptir. Fakat bu son mazeret hâlinde kadının avret mahalli ile oynaşmak, özellikle cinsî temasta bulunmak haram olduğu için kadın, kocasının

böyle bir isteğine uyamaz, keza dinde haya yoktur. Erkeğin karısının dübürü ile temas etmesi haram, hattâ bir nevî zina gibi sayıldığı için kadın kocasının bu ve benzeri gayri meşru tekliflerine karşı çıkmak ve engel olmakla dinen mükelleftir. Bu hususta 1923-1925 nolu hadis bölümünde geniş bilgi verilecektir.

1854) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dzn; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:

«Kocası kendisinden râzi olduğu halde hangi (mü'mine) kadın ölürse Cennet'e girer.»" [22]

İzahı

Tirmizî de bu hadîsi rivayet etmiştir. Hadîs, kocasının rızâsının büyük sevaba ve ilâhî mağfirete vesile olduğuna delâlet eder. Sindi bu hadisle alâkalı olarak : Yâni böyle kadın doğrudan cennete girer, demiştir.

Hadîs'in şöyle yorumlanması muhtemeldir: Kocası kendisinden râzi olduğu halde ölen müslüman kadın kocası ile ilgili haklar hususunda muahaza edilmeden cennete girmeye müstehak olmuş olur. Ama başka günahları var ise bunların bağışlanması veya bunlardan dolayı cezasını çektikten sonra cennete girmeyi Allah Teâlâ'nın me-şiyet ve irâdesine bağlıdır. Dilerse bağışlar, dilerse azap verir, ibâdetlerin faziletine dâir buna benzer hadisler, âlimlerce böyle yorumlanır. [23]

5- Kadınların En Faziletlisi (Nîn Beyânı) Babı

1855) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyallâhü anhümâ)'daa rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallatlçhü Aleyhi ve SeVem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz dünya, ancak geçici bir yararlanma (yeri)dır. Saliha kadından daha faziletli (üstün) hiç bir dünya metai (= yararlı şey) yoktur."

1856) (Peygamber'İn Mevlâsi) Sevbân (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:

Gümüş ve altın (biriktirme) hakkında inen (Çetin tehdite ait ilâhî (emir [24]) inince, sahâbiler (Radıyallâhü anhüm), (bir yolculuk esnasında kendi aralarında konuşup) :

Şu halde biz malın hangi çeşidini edinebiliriz? dediler. Ömer (Radıyallâhü anh) : Bunu ben (sorup) size haber veririm, dedi ve binek devesini hemen koşturdu. Ben de onu takip ettiğim halde (ilerde giden) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yetişti ve:

Yâ Resûlallah! Malın hangisini edinebiliriz? diye sordu. Bunun üzerine Efendimiz:

«(Mal edinmek isteyen her hangi) biriniz, şükür edici bir kalb, zikir edici bir dil ve âhiretle ilgili işte ona yardım eden imanlı bir karı edinsin» buyurdu."

Not: Zevaİd'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin râvflerinden Abdullah bin Amr bin MÜrre'yi Nesaİ zayıf saymış. Hakim ile İbn-i Hibb&n da ona sıka saymışlar. İbn-i Muin de: Onun rivayetinde bir beis yoktur, demiştir. Zevaid yazan daha sonra şöyle demiştir: Tirmlzl, Tefsir bölümünde bu hadisin yalnız Peygamber (S.A.V.)'e ait olan kısmını rivayet ederek, hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Tir-nriifnJn rivayetinde Ömer (R.A.)'s ait sözler yoktur. [25]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d, Müslim, Nesaî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.

Hadîsteki "Meta" kelimesi tekildir. Çoğulu "Emtia"dır. Arap dilinde, altın ve gümüşten başka insanın yararlandığı az veya çok her çeşit eşyaya denir, giyilen veya serilen eşya anlamında da kullanılır. Bir de geçici bir süre için yararlanılan ve baki olmayan şey mânâsına da kullanılır. Hadîste bu son mânâ kastedilmiştir.

Hadîsin mânâsı şöyle olur:

«Dünya, bizatihi matlup ve devamlı bir yararlanma yeri değildir. Ondaki bütün yararlanmalar geçicidir. Şu halde ihtiyaca göre, bundan yararlanmak uygundur. Dünyada yararlanılan şeylerin en üstünü ve en faziletlisi sâlih ve dindar kadındır.»

Sevbân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türündendir. Notta işaret edildiği gibi hadîsin Ömer (Radıyallâhü anh) 'a âit kısmı hâriç, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin

kıs-mı Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir. CâmiÜ's-Sagîr'de bildirildiğine göre İmam A h m e d de bunu S e v â n (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Tirmizî' nin Tefsir Kitabının Tevbe sûresine âit bölümünde rivayet ettiği Sevbân hadîsi şöyledir:
Sevbân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir i (Altın ve gümüşü biriktirmenin tehdidi hakkındaki) :
*yeti inince biz Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir yolculuğunda O'nun beraberinde İdik. Bazı sahâbiler (Radıyallâhü anhüm) :
— "Bu âyet altın ve gümüş (ü biriktirmenin fenalığı) hakkında indirildi. (İhtiyaçlarımızı gidermek için) hangi malın hayırlı olduğunu bilsek ki onu edinebilelim, diye temennide bulundular. Bunun üzerine Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Malın en faziletlisi zikir edici bir dil, şükür edici bir kalb ve kocasının imanı (dindarlığı) hususunda ona yardım eden İmanlı bir kandır." buyurdu.
T i r m i z i demiştir ki bu hadîs hasendir.
Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken şöyle der:
"Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmemenin hükmünü ve fenalığım inen âyet-i ke-rîme'den öğrenince, ihtiyaçlarının birikmesi hâlinde, yararlanmak üzere hangi mallan edinebileceklerini öğrenmek istemişler ve bu arzularını bir temenni mâhiyetinde Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sormuşlar. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buyurduğu cevabta, insanın edinmesi en faziletli olan şeylerin zikir edici lisan yâni Allah Teâlâ'ya hamd, sena, teşbih ve tehlil etmek, Kur'an okumak gibi zikirle meşgul olan dil, Allah'ın verdiği nimetlere şükür eden kalb ve kocasına namaz, oruç ve diğer ibâdetleri hatırlatıp ifasmı sağlamaya ve kocasının zina ile diğer haram şeylerden uzak kalmasına çalışmakla yardımcı olan imanlı kan olduğuna işaret buyurmuştur."
Sindi de: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurduğu üç şeyi mal cinsinden saymıştır. Çünkü bu üç şey mal gibi insan tarafından matlup olup mü'minin kalbinde bunlara karşı bir eği-lim bulunur. Bir de şu var ki, bunlar aslında mallardan sayılabilir. Çünkü malların yaran geçicidir. Fakat bu üç şeyin yaran kalıcıdır. Hulâsa cevap hakimane bir üslûp ile verilmiştir. Tâki mü'minlerin gayret ve ehemmiyeti yararlığı devamlı ve kalıcı olup âhirete de yönelik olan şeylere olmalıdır. Sorulacak sorulann da böyle ölçüler içinde olması daha uygundur. Dünya mallarının hemen hemen hepi-sinde birtakım zararlar olabilir."
Müellifin rivayetinde işaret edilen ve T i r m i z î' nin rivayetinde sarahatan belirtilen âyet-i kerime T e v b e sûresinin 34. âyetinin son kısmıdır. Meali şöyledir: "... ve (Ey Muhammed!) altın ve güm üş*ü biriktirip de onlan Allah yolunda harcamayan! an acıklı bir azap ile müjdele."
Ashab-ı Kiram (Radıyallâhü anhüm) bu âyetin altın ve gümüşü toplamanın ve biriktirmenin haram olduğuna dâir anlamışlar idi. Endişeleri bundan ileri gelmiş olabilir.
Âyetin inişi zamanında hüküm böyle idi. Yâni altın ve gümüşü biriktirmek haram kılınmış idi. Sonradan zekât hükmü inince biriktirmeden maksadın zekâtı Ödemeden yapılan biriktirme anlamında yorum yapılmıştır. Artık bu hüküm zekâtı ödenmeyen birikmiş altın ve gümüş'e âit sayılmıştır. Bu âyeti takip eden 35. âyeti kerimede de (altın ve gümüşün zekâtını) ödemeyenlerin uğrayacaklan azap belirtiliyor.
Müellifimizin 8. nolu Zekât Kitabının 3. babında rivayet edilen 1787-1789 nölu hadislerin terceme ve izahı bölümünde bu konuda gerekli bilgi mevcuttur. Oraya müracaat edildiğinde konu aydınlığa kavuşur.

1857) Ebû Üsâme (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyordu, demiştir :
«Mümin, Allah'tan korkmak (meziyetin) dan sonra sâliha bir kandan daha hayırlı hiç bir yararlı şey elde etmiş olamaz. (Çünkü) kendisi, ona (neyi) emrederse, emrine itaat eder. Ona bakarsa, o kendisini ferahlandırır. Karısı (nın bir şey yapması veya yapmaması) üzerine yemin ederse, karısı (ona uymakla) kendisinin yeminini yerine getirir. Karısının yanında olmazsa, kansı kendi namusu ve onun malı (m korumak) hususunda dürüst ve samimî davranır.Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Ali bin Yezid'in rivayetinin münker olduğunu Buhâri söylemiştir. Osman bin Ebî'l-Atike ismindeki râvisinin de sıkalığı ihtilaflıdır. Nesaî de bu hadisi Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet etmiş ve senedi hakkında bir şey söylememiştir. Bu hadis için Abdullah bin Ömer (RJV.)'m bir hadisi şâhid durumundadır. [26]

İzahı

Notta belirtildiği gibi Nesaî de bunun bir mislini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dan rivayet etmiştir.
Hadîs, mü'minin en hayırlı kazancının Allah korkusu ve takva olduğunu, bundan sonra da en hayırlı kazancın sâliha ve dindar karı olduğunu bildirdikten sonra sâliha kadının hayırlı yönlerinin bâzısını belirtir. Birincisi kocasının emrine itaat etmesidir, ikincisi, kocası kendisine baktığı zaman ferah duymasıdır. Sindi: Ferah duymasının nedenleri şunlar olabilir: Kadının güzelliği, huylarının iyiliği veya kadının Allah'a itaat etmek ve takva ile meşgul olması gibi hasletleridir, demiştir. Üçüncüsü kocasının ettiği yeminlere önem verip gereğini yapmasıdır. Dördüncüsü de kocası hazır olmadığı zaman namus ve iffetini koruması ve kocasınm malında hiyânet etme-mesidir. [27]

6- Dindar Kadınla Evlenmenin Fazileti Babı

1858) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kadınlar (ile şu) dört (hasletleri) için evlenilir: Malı için, soyu için, güzelliği için ve dindarlığı için. (Ey Mü'min sen bunlardan) dindar olanı ele geçirmeye bak. (Eğer dediğim gibi yapmazsan) fakirliğe düşersin,-" [28]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Buharı ve Müslim' deki ri-
vâyetin başındaki cümle; «Kadın nikahlanır...» şeklindedir, ki mânâ değişmez.
El-Menhel'in Tekmile yazarı şöyle der:
"Yâni, halk kadınla evlenme hususunda şu dört hasleti arar. Bunlardan kadının malı ve zenginlik hasleti pek aranmamalıdır. Çünkü bu takdirde mal için evlenilmiş olur. Mal gidici olabilir. Ayrıca erkek, evleneceği kadının malından beklediği yararlanmayı ve umduğunu bulmayabilir. Bu takdirde evlenmeden istenen ve umulan sevgi, uyum ve bağlılık gölgelenebilir, hattâ aile huzuru bile kaçabilir.
Hadisdeki: L$l.X ifâdesindeki Hasep, babalar ve yakınların şerefi demektir. Bu kelime Hesap kökünden alınmadır. Çünkü halk soyu ile iftihar ettiği zaman .soyunun menkıbelerini, eserlerini ve hasletlerini sayıp dökerler, kiminkinin sayısı daha fazla çıkarsa bununla iftihar edip başkalarından üstünlüğünü ortaya koyma sevdasına kapılanlar çıkabilir. (Soy ve sop da pek önemli bir meziyet sayılmamalıdır. İnsanın kendisine bir meziyet olmadıktan sonra Peygamber-lerin soyundan bile olsa yeterli sayılmamalıdır.)
Bir kavle göre hadîsteki Haseb'ten maksat kadının iyi durum ve davranışlarının tümüdür.
Hadiste sayılan üçüncü haslet kadının güzelliğidir. Bu haslet, mal hasletine oranla eşler arasındaki sevginin devamlılığını daha iyi sağlamaya elverişlidir. Çünkü mal hasletinin durumunu yukarda anlattım. O, geçici ve gidici olabilir. Fakat güzellik devam edicidir, eğer nazlanma, kibirlenme ve böbürlenmeye yol açmazsa eşler arasındaki uyumu, sevgiyi ve bağlılığı muhkemleştirir. Ancak bu hasletin de pek önemli olmadığı bundan sonra gelen hadîste belirtilmektedir.
Kadının dördüncü ve şâyân-ı tercih olan hasleti, dindarlığıdır. Hadîste bu haslet sonraya alınmıştır. Bunun hikmeti ise, halkın ilk uç haslete gösterdikleri rağbetin yersizliğine ve bunlardan vazgeçip son haslete önem verilmesine işaret etmektir. Yâni en önemli haslet olarak, kadının dindarlığı esas tutulmalıdır. Diğer hasletlere tâli derecede yer verilmelidir. Bunun içindir ki, hadisin sonunda dindar kadının ele geçirilmesine bakılması emri buyurulmuştur.
Hadîsin sonundaki; cümlesinin mânâsı "Ellerin fakirleşsin veya şiddeti! fakirlikten toprağa yapışsın." Yâni, dindar kadını ele geçirmeye bakmazsan fakirleşirsin.
Araplar bu cümleyi kınama mâhiyetinde ve 'fakirleşesin' anlamında kullanırlar. Çünkü erkek dindar bir kadınla evlenmeyip, dindar olmayan bir kadınla evlenmeyi tercih ederse din yönünü tehlikeye mâruz bıraktığı için böyle bir bedduaya ve kınanmaya müste-hak olmuş olur."
Sindi: "Bu cümle Arap dilinde hem yerme hem de övme anlamlarında kullanılır. Dâima muhatap aleyhinde ve beddua anlamında kullanılmaz. Bazen de bu anlamda kullanılır. Hadîste ya övgü mâhiyetinde kullanılmıştır. Yâni ey akıllı mü'min! Çok akıllı olduğun için seni çekemeyenler olabilir. Sen dindar kadını eline geçirmeye bak. Seni çekemeyenler, hasedlerinden dolayı senin

hakkında bu cümleyi kullanmakla seni yerebilirler. Buna kulak asma.
Bu cümle yerme ve kınama ile beddua anlamında kullanılmış, diye yorum yapılabilir. Yâni eğer sen bu emre aykırı hareket edersen fakirleşesin, diye bedduaya ve yerilmeye müstehak olmuş olursun," demiştir.
N e v e v İ de: "Hadisin sahih ve doğru mânâsı şudur: Halk, genellikle evlenme işinde bu dört hasleti dikkate alırlar. Bunlardan dindarlık hasleti en son plâna alınır. Ey doğru yolu öğrenmek isteyen mü'min! Sen dindarlığı ön plâna al ve halkın âdetine bakma. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in maksadı, kadını, malı veya soyu yahut güzelliği için almayı emretmek değildir," demiştir.
Tekmile sahibi yukardaki N e v e v î' nin sözünü naklettikten sonra, N e v. e v î' nin sözünü teyid eder mâhiyetteki hadîs-ci Dehlevi'nin sözlerini nakleder. Bunu buraya almaya ihtiyaç kalmadığı kanısındayım.
Tekmile sahibi daha sonra şöyle der:
Erkek, dindar kadını elde etmekle mükellef olduğu gibi kadın da dindar erkeği tercih etmelidir. Keza kadının velîsi durumundaki yakın adamları da bu durumu gözetmelidirler. Huysuz, dinî yönü zayıf olan erkeğe kızını vermemelidir. Çünkü evlenme kolay kolay kop-mayan bir bağdır. Bir kurulu ocağı yıkmak zor bir iştir. Kızını fa-sık, huysuz ve dini vecîbeleri yerine getirmeyen bir erkeğe veren bir baba kızı hakkında kötülük, hattâ bir cinayet işlemiş sayılır. Ve Allah'ın gazabına müstehak olmuş olur. Bir adam Hasan-ı Bas-r î (Radıyallâhü anh)'a müracaat ederek: Bir çok kimse benim kızımı istiyorlar, kime vereyim? diye sormuş. O büyük âlim de: Allah'tan korkan bir adama ver. Çünkü eğer senin kızını severse ona iyilik eder, şayet ondan nefret duyarsa da ona zulüm etmez, diye cevap vermiştir." [29]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Her işte, dindar kimselerle arkadaşlık etmeye teşvik etmek meşrudur. Çünkü böylelerle arkadaşlık eden bir kimse onların iyi huylarından ve olumlu davranışlarından istifâde eder. Onlardan kendisine her hangi bir kötülüğün gelmesinden emin olur.
2. Dindar kadının, dindar olmayıp malı ve güzelliği bulunan soylu kadına tercih edilmesi tavsiye edilmiştir.
3. Dindar kadınla evlenmeyip, aksine hareket edenler, bir yoruma göre yerilmiş veya bedduaya mâruz tutulmuştur.

1859) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadınları (sırf) güzellikleri için nikahlamayınız. Çünkü onların güzelliğinin (böbürlenmek ve kibirlenmek yüzünden) onları tehlikeye atmaları umulur. (Sırf) malları için de onları nikahlamayınız. Çünkü malların onları azdırması (ve günahlar ile serlere sokması) umulur. Lâkin dindarlıkları için onları nikahlayınız. Şüphesiz, burnunun bir kısmı kesik, kulağı delik ve teni siyah dindar bir câriye (dindar olmayan hür kadından nikahlamak bakımından) efdal-dır.-"
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Zlyad bin tn'am adlı el-Efriki zayıftır. Bu hadisi îbn-1 Hlbbân kendi sahibinde başka bir senedle rivayet etmiştir. [30]

7- Bakire Kızlarla Evlenme (Nin Fazlletî) Babı

1860) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anftümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) hayatta iken bir kadınla evlendim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e rastladım. Buyurdular ki:
— «Evlendin mi Yâ Câbir?» Ben:
Evet. (Evlendim) diye cevap verdim. Buyurdu ki: —«Bakire (kız) mı, yoksa dul mu? (aldın.)» Ben:
— Dul (aldım), diye cevap verdim. Buyurdu ki:
— «Niçin birbirinizle oynaşacağınız bir kızla evlenmedin?» Ben ı
— (Bakımları bana ait olan) kız kardeşlerim vardı. Benimle kız kardeşlerim arasına, (bir genç) kızın girmesinden korktum, dedim. Buyurdu ki:
— «Gayen bu olunca, dul alman daha iyidir.»" [31]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahihleri bu hadisi müteaddit senedlerle, uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Hadislerin bâzı rivâyetle-rindeki metin çok uzundur. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Bakımları Câbir (Radıyallâhü anhJ'a âit kız kardeşlerinin sayısının dokuz veya yedi olduğu, Câbir (Radıyallâhü anh)'in o kızlar gibi genç bir kadınla evlenmeden hoşlanmadığı ve onların başında durup, yararlı olacak bir kadınla evlenmeyi arzuladığı M ü s 1 i m ' in rivayetinde belirtilmiştir.
Hadisin : cümlesi yerine bâzı rivayetlerde; bulunuyor. Mânâsı aynı olmakla beraber bunda bir cümle ilâvesi vardır. Meali şöyledir:
«Senin onunla oynaşacağın, onun da seninle oynaşacağı bir bakire (kız) ile neden evlenmedin?»
Hadîsin bu cümlesi, bakire bir kızla evlenmenin eşler arasında bulunması beklenen sevişme, uyuşma ve bağlayış yönünden daha iyi ve daha isabetli olduğuna işaret eder. Çünkü dul kadının kalbi bazen eski kocasına bağlı kalır.
Câbir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e verdiği cevapta, bakire bir kız, yaşının küçüklüğü ve aklının henüz tam olgunlaşmamış olması nedeni ile kendisi ile bak-makta olduğu kız kardeşleri arasına girmesinden korktuğunu ve bu nedenle aile içindeki huzurun kaçıp dağılmaya ve bozgunculuğa yol açabileceği endişesini beyanla dul bir kadınla evlenmeyi bu nedenle tercih ettiğini belirtmek istemiştir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da Câbir (Radıyallâhü anh) 'm bu maksat ve niyetle yaptığı işin daha iyi, daha uygun olduğuna işaret buyurmuştur.
Sindi, hadîsin : cümlesinden maksadın şu olduğunu bildiriyor: Yâni, senin maksat ve gayen bu olunca senin yaptığın dul kadınla evlenmen işi daha iyi, evlâ veya daha hayırlıdır. Çünkü dini hizmet sayılan babasız kız kardeşlerine bakacak bir dul kadınla evlenmek, dünya lezzetinden hayırlıdır.
Mezkûr cümle Sünen'in bâzı nüshalarında : şeklindedir.
Cümlenin böyle oluşu mânânın neticesini değiştirmez.
El-Menhel Tekmile'sinde hadîsin fıkıh yönü hakkında şöyle deniliyor :
1. Erkeğin ailesi ile oynaşması, şakalaşması ve gülüşmesi meşrudur. (Çünkü bâzı rivayetlerde cümlesi yerine: «Senin onunla gülüşeceğin onun da seninle
gülüşeceği...» Duyurulmuştur.
2. Büyük zâtlar, arkadaşların işlerini ve hallerini sormalı ve onlara en doğru yolu göstermelidir.
3. Hadis, C â b i r (Radıyallâhü anh)'in üstün faziletine delâlet eder. Çünkü bakmakla yükümlü olduğunu kabullendiği kız kardeşlerinin maslahat ve yararlarını, şahsî lezzetine ve yararına tercih etmiştir.
4. Kadın kendi rızâsı ile kocasının ve evlâdı ile kardeşleri gibi yakınlarının hizmetini yapabilir. Kendi rızâsı dışında bu nevî hizmetler yapmaya zorlanamaz. (Bunu Nevevî, Müslim'in şerhinde söylemiştir.[32]
5. Bakire kızlarla evlenmek daha faziletlidir. Kızların genç yaş-takileri tercih edilmelidir."
Hadîslerdeki "Bakire" ve "Bikr" tâbirinden maksat her hangi bir kimse ile cinsel teması olmamış ve bu nedenle bakirelik zarı gideril-memiş olan kızdır.

1861) Abdurrahman bin Salim bin fkbe bin Üveym bin Sâide el-En-sârî, babasından, O da dedesi (Üveym bin Sâide) (Radıyallâhü anhüm)'âen rivayet ettiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Bakire (kız)larla evlenmeye bakınız. Çünkü (dul kadınlara nazaran) onların ağızlan daha tatlı, rahimleri daha çok çocuk atıcı ve kendileri aza daha razidirler.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Talha bulunur. Onun hakkında Ebû Hatim : O-nun rivayetlerine güvenilmez, demiştir Ibn-i Hibban da: O sikalardandır. Bazen hatâ eder, demiştir. Diğer ravi Abdurrahman bin Salim bin ütbe hakkında Buhârl: Onun rivayet ettiği hadis, sahih değil, demiştir. [33]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Beyhaki de rivayet etmiştir. Câmiü's-Sağîr'de î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Fakat isnadı zayıftır.
Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadiste bakire kızlarla evlenmeyi tavsiye buyurarak, hikmetini de şöyle belirtiyor:
«Çünkü onların ağızları daha tatlıdır.» Sindi' nin beyânına göre bâzı âlimler bu cümleyi şöyle

yorumlamışlardır: 'Yâni onların konuşmaları daha güzeldir, eşlerine karşı lüzumsuz ve uygunsuz lâflar etmezler, sözlerinde ölçüyü kaçırmazlar. Çünkü daha önce başka kocalarla yaşamadıkları içinjıayâ perdeleri yırtılmamış olup kocalarına utangaç davranırlar.'
Sindi bu cümlenin başka bir yorum şeklini nakletmiş ise de bu kavli buraya aktarmaya uygun görmedim. Çünkü şahsen bu yorumu uzak görüyorum.
Bakire kızların anlatılan ikinci meziyetleri rahimlerinin çok çocuk doğurmaya müsait olmasıdır. Buna ait cümleyi; «Rahimleri daha çok çocuk atıcıdır.» diye terceme ettim. Atma ifadesini tercemede kullanmamın sebebi, bu cümlede geçen "EntelcıT kelimesinin kökünün lügat mânâsının böyle olduğudur. Ehlinin malumu olduğu üzere tafdîl sığası olan bu kelimenin masdarı olan "Natk"ın mânası bir şeyi atmaktır. Ana rahmi de çocuğu dışarı attığı için bu kelime kul-lanılmıştır. Kızların rahimleri çocuk doğurmaya daha müsait ve evlenme gayelerinin başındaki hikmetin çocuk sahibi olmak olduğu için, anılan tavsiye buyurulmuştur.
Bakirelerin anlatılan üçüncü özellikleri ise onların dul kadınlara nisbeten râzi olmalarıdır.
Sindi, bu cümledeki: "Az" tâbirinden neyin kastedödiği hususunda şöyle demiştir:
"Yâni az nafaka, az cinsî münâsebet ve bunların benzeri hususlarıdır."
E 1 - H a f n i de Câmiü's-Sağîr haşiyesinde : "Dul kadın, eski kocası yanında iken, bolluk, fazla nafaka ve cinsel ilişki bakımından zevkine daha uygun bir yaşantıya alışkın olmuş olabilir. Bu yaşantıyı ikinci eşinin yanında bulmayabilir. Ve bu nedenle hoşnutsuzluk hâli doğabilir. Bakire kızlar için böyle bir endişe pek söz konusu olmaz, dolayısıyla her bakımdan aza kanaat etmesi umulur," demiştir.
Hadîsin, râvisinin Uveym bin Sâide (Radıyallâhü anh) olduğuna tercemede işaret ettim. Çünkü Tirmizi şâri-hi Tuhfe yazarı, bu babın benzeri başlığı altında rivayet edilen (1870 nolu) C â b i r tRadıyallâhü anh) 'in hadisinin şerhini yaparken: îbn-i Mâceh ve Beyhaki de Uveym bin Sâide (Radıyallâhü anh)'den bu hadisi rivayet ettiklerini bildirmiştir. Ben buna dayanarak ilk râvinin U v ey m (Radıyallâhü anh) olduğunu belirttim.
Bu zât sahâbî olduğu gibi oğlu Utbe bin Uveym (Radıyallâhü anh) da sahâbidir. Senedin ifâde tarzının zahiri ilk râvinin Utbe (Radıyallâhü anh) olmasına da müsaittir. Tuhfe'de-ki beyâna göre râvi Salim, bu hadîsi ikinci derecedeki dedesi Ü v e y m (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiş olur.
Bu iki sahâbî (Radıyallâhü anhümâ) hakkında Hulâsa'da şu bilgi var:
Uveym bin Sâide el-Ensârî (Radıyallâhü anh) Akabe görüşmesine ve Bedir savaşına katılmış büyük sa-hâbîlerdendir, Râvisi (torunu) Salim bin Utbe (Radıyallâhü anh)*dir. Büyük abdest bozduktan sonra su ile taharetlenmeyi ilk uygulayan olduğu söylenmiştir. İbn-i Mâce onun hadîslerini rivayet etmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti döneminde vefat etmiştir.[34]
Utbe bin Uveym bin Sâide (Radıyallâhü anh) sahâbidir. Râvisi oğlu Salim1 dir. Buhâri; Sâlim'in hadîsinin sahîh olmadığını söylemiştir. İbn-i Mâce Utbe (Radıyallâhü anh)'in hadîslerini almıştır. [35]

8- Hür Kadınlarla Ve Velûd (Çok Çocuk Doğurucu) Kadınlarla Evlenme (Nin Fazileti) Babı

1862) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'Ğen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki :
«Pak ve temizletilmiş olarak Allah'a kavuşmak İsteyen kimse, hür kadınlarla evlensin.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü ravi Kesir bin Selim zayıftır. Seneddeki Sellâm da İbn-i Süleyman bin Sevvar olan zâttır ki, îbn-i Adiy : Onun yanında münker hadisler var, demiş, El-Ukaylİ de : Onun (rivayet ettiği) hadislerde münkerler var. demiştir. [36]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin açıklaması hakkında Câmiü's-Sağîr şârihi el-Azîzî i 'Hadisteki paklıktan maksat, şehvetle ilgili günahlardan kurtulmaktır. Yâni bu tür mânevi pisliklerden tertemiz olarak Allah'a kavuşmak isteyen kimseler hür kadınlarla evlensinler,1 diye bilgi vermiştir.
Sindi de : 'Hadiste hür kadınlarla evlenme tavsiyesinin hikmeti hakkında bâzıları: "Çünkü hür kadınlar, cariyelerden daha temizdirler. Onların temizliği eşlerine de sirayet eder," demişlerdir. Fakat en münâsip yorum hadîsteki hürriyeti, mânevi hürriyet olan vasıfların üstünlüğüdür. Sindi

sözlerine devamla: Ben derim ki en iyisi şöyle demektir:
'İnsan nefsinin bir câriye ile tatmin olması çok nâdirdir. Bu sebeple câriye ile evli bir kimse, başka kadınla evlenme eğilimi yönünden evli değilmiş gibidir. Bu nedenle hür kadınla evlenme tavsiyesi buyurulmuştur.' diye bilgi vermiştir.

1863) Ebû Hiireyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Çok çocuk doğurucu kadınla) evleniniz. Çünkü ben (kıyamet günü) sîzin çokluğunuzla iftihar ediciyim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun slnedindeki Talha bin Amr el-Mekki el-Hadrami'nin zayıflığı hususunda ittifak vardır. [37]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde Sindi: Çok çocuk yapan kadınla evlenmek kastedilmiştir Çünkü, hadîsin son kısmındaki: «... çokluğunuzla iftihar ...» ifâdesi buna delâlet eder. Diğer taraftan, ancak böyle yorum yapmakla bu hadîs ile, hadîsin alındığı babın başlığı arasında bir münâsebet kurulabilir, demiştir.
Bu hadîsin isnadı zayıf ise de bu mealde müteaddit hadîsler mevcuttur. Bunlardan birisi, 1846 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâKnın hadisidir. İkincisi o hadîsin izahı bölümünde nakledilen ve A h -med, Tabarâni, Beyhakî ve Hâkim1 in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri merfu' hadîstir. Üçüncüsü Ebû Dâvûd ve Nesai' nin Mâkil bin Yesâr (Radıyallâhü anh)'den yine merfu' rivayet ettikleri ve sonu şöyle olan
hadistir: «... (Kocasına kendisini) çok sevdirici ve çocuk doğurucu kadınla evleniniz. Çünkü ben kıyamet günü diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ediciyim.»
EI-Menhel Tekmilesi sahibi bu son hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der
"Kadının bu iki özelliği (yâni kocasına kendisini çok sevdirici ve çok çocuk doğurucu olması) kadının akrabası durumundaki evli kadınların hâlinden ekseriyetle anlaşılır. Çünkü birbirine yakınlığı olan kadınların tabiatları yek diğerine sirayet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlenilecek kadında bu iki özelliğin aranmasını tavsiye buyurmuştur. Zira, çok doğurucu olmazsa, matlub olan ümmetin çoğalması gerçekleştirilmez. Kocasına kendisini sevdirici olmazsa, kocası kendisine bağlanmaz, gözü dışarda kalır." [38]

9- Adam Bir Kadınla Evlenmek İsteyince Ona Bakması (Nın Meşruluğu) Babı

1864) Muhammed bin Mesleme [39](bin Seleme) (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi :
Ben bir kadınla evlenmek istedim. Artık ona gizlice bakmak için çalışmaya başladım. Nihayet kendisine âit bir hurma ağaçları içinde ona baktım, demiş, sonra kendisine:
— Sen, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîsi olduğun halde bunu yapar mısın, denilmiş. Kendisi de:
— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, diye cevap vermiştir:
«Allah Teâlâ bir kadınla evlenme isteğini bir adamın kalbine attığı zaman, artık adamın o kadına bakmasında hiç bir beis yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Haccac, îbn-i Ertad el-Kufl olan râvidir ki bu hem zayıftır, hem de tedlisçi olup bunu an'ane ile rivayet etmiştir. Lâkin bu hadisi yalnız Haccâc rivayet etmemiştir. Çünkü İbn-İ Hibbân kendi sahihinde başka bir senedle rivayet etmiştir.

1865) Enes bin Mâlik (Radtyaüâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; el-Muğîre[40] bin Şu'be (Radtyaüâhü anh) bir kadınla evlenmek istedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Git o kadına bak. Çünkü, bakman (evlendiğinizde) aranızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur.» buyurdu. El-Muğîre de (buyurulam) yaptıktan sonra o kadınla evlendi. Büâhere, el-Muğîre eşi ile kendisi arasındaki ittifak ve anlaşmadan (tarifi güç memnuniyetini) anlattı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve ricali sıka zâtlardır. Tirmizi ve tbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. îbn-i Hibbân kendi sahihinde îbn-i Mâceh gibi Enes (R.A.)'den rivayet etmiştir. Tirmizi de el-Muğire (R.A.)'den rivayet etmiştir. Ve Nesai Ebû HÜreyre (R.A.)'den ve el-Muğîre (R.A.)'den rivayet etmiştir.

1866) El-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak, nikahlamak istediğim bir kadını O'na anlattım. Buyurdu ki:
«Git o kadına bak. Çünkü bakman, (evlendiğinizde) aranızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur.» Bunun üzerine ben Ensâr (Radıyallâhü anh um â) 'dan olan bir kadına gidip onu babası ile anasından istedim. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kızı gönnekliğimle ilgili) buyruğunu onlara haber verdim. Bana öyle geliyor ki kızın babası ve anası kızı görmek teklifinden hoşlanmadılar. El-Muğîre (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Kız Örtüsü içinde olduğu halde (yapılan) konuşmayı işitti ve bana hitaben:
"Eğer Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin (bana) bakmanı emir etmiş ise, (bana) bak. Aksi takdirde, Allah'a yemin ederek senin bana bakmamanı isterim, dedi. Bana öyle geliyor ki kız benim ona bakmamı izam etti. El-Muğîre (Radıyallâhü anh) : Sonra ben ona baktım ve onunla evlendim, demiştir. Râvi demiş ki: (El-Muğîre bu kızla evlendikten) sonra aralarındaki ittifak ve anlaşmadan (tarifi güç memnuniyetini) anlattı/1
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahhîtir. Tirmizi ve başkası bu hadîsin bir kısmını rivayet etmişlerdir. [41]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid türündendir. Eldeki sünenin üç çeşit baskısının hepsinde hadîsin ilk râvisi 'Muhammed bin Seleme' olarak yazılıdır. Araştırmalarıma rağmen sahâbîler (ftadıyallâhü anhümâî arasında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den hadîs rivayet etmiş bu isimli bir sahâbînin adına rast-lıyamadım. Sonra Tirmizi' nin Nikâh Kitabının "İstenilecek kadına bakmak hakkında gelen hadîsler" bâbındaki;ifâdesinin şerhinde Tuhfe'de bu hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin aynen rivayet edildikten sonra bu hadisin Ahmed, îbn-i Mâceh, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından rivayet edildiği ve îbn-i Hibbân ile Hâkim'in bu hadîsin sahih olduğunu söyledikleri... ifâdesine rastladım. Bu nedenle râvî'nin Muham-med bin Mesleme (Radıyallâhü anh) olduğu kanısına vardım. Ve Tercemede böyle yazdığım gibi eldeki Sünenin 'Seleme* kelimesini 'Mesleme' olarak tashih ettim. İnşaallah hatâya düşmüş olmuyorum. Biraz sonra bu sahâbî'nin yazılacak olan hal tercemesin-de görüleceği üzere onun baba babasının adı 'Seleme' olduğu için se-nedde Sahâbinin, dedesine izafeten 'Muhammed bin Seleme' ifâdesi kullanılmış, denilebilir ise de bu ihtimal uzaktır. Matbaa hatasıdır, demek daha yakın ihtimaldir.
Hadîsteki "Hıtba" evlenme talebinde bulunmaktır.
Hadîste fiili geçen "Tahabbü"! gizlenmek ve saklanmak, demektir.
Hadis, erkeğin evlenmek istediği kız veya dul kadına bakmasının meşruluğuna ve bunu gizlice yapmakta da sakınca bulunmadığına delâlet eder. Bu husustaki geniş bilgi son hadîsin izahı bölümünde verilecektir.
Bu babın ikinci hadisi olan E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisini notta belirtildiği gibi İbn-i Hibbân da rivayet etmiştir. Tuhfe'de beyân edildiğine göre bunlarla beraber, Dârekutni ve Hâkim de bu hadîsi E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Yine notta belirtildiği gibi bu hadîsi T i r m i z i, el-Muğire (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bundan sonraki müellifimizin hadîsinin notunda da bu hadisin bir kısmının T i r m i z i de rivayet edildiği ifâde edildiği için T i r m i z î de mevcut kısmı buraya almayı uygun buldum. Oradaki farklı bir senedle rivayet edilen hadis şöyledir:
"... Bekir bin Abdillah el-Müzenî'den O da el-Muğire bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre el-Muğîre bir kadınla evlenmek istemiş, Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sellem) O'nai
«Kadına bak. Çünkü aranızda ülfet ve mahabbetin devamlılığı için bakman daha uygundur.»"
E n e s (Radıyallâhü anh) ve el-Muğîre (Radıyallâhü anh)'in hadîslerinde bulunan ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğuna âit metin içinde geçen ve; cümleleri aynı mânâyı ifâde "ederler. T i rm i z İ bu cümleyi: "Çünkü senin kadını görmen, aranızda mahabbetin devamı İçin daha uygun ve lâyıktır." diye yorumladığı için ter-cemede bu mânâyı seçtim. Tuhfe yazarı da en-Nihâye'den naklen beyan ettiği mânâ, T i r m i z î' nin verdiği mânâya uygundur.

S i n d î de: Cümledeki; fiilinin masdarı 'Edm' veya 'İdam'
tevkif ve telif, demektir. Yâni "Senin kadına bakman aranızda ülfet ve anlaşmanın sağlanması için daha uygundur." demek kasde-dilmiştir, demiştir. Görüldüğü gibi iki yorum arasında bir fark yoktur, denilebilir.
Notta N e s a î' nin el-Muğîre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bildirilen hadîs metni T i r m i z î' deki metne benzer. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi de mânâ bakımından el-Muğîre (Radıyallâhü anh) 'in Tirmizî'-deki hadîs metnine benzer.
S i n d î'nin beyânına göre el-Muğire (Radıyallâhü anh)'m son hadîsindeki; Ve kadın örtüsü içinde olduğu halde..." cümlesi o kadının kız olduğu mânâsı çıkar. el-Muğire (Radıyallâhü anh) bu cümle ile bunu demek istemiş, demiştir. [42]

Evlenmek Maksadı İle Kadına Bakmak İle İlgili Bilgiler Verelim:

Gerek yukarda rivayet edilen hadisler ve gerekse benzer hadîsler, evlenmek maksadı ile erkeğin kadına bakmasının meşruluğuna delâlet ediyorlar. Bu hususta âlimler müttefiktir.
M ü s 1 i m' in bu babın benzer başlığı altındaki hadîslerinin şerhi bölümünde N e v e v î şöyle der:
"Hadîsler, nikahlanmak istenen kadının yüzüne bakmanın müs-tehablığına delâlet ederler. Bizim, (yâni Şafiî mezhebi) E b û Hani f e ve diğer Kufîler'in mezhebi, Mâlik ve Ah-m e d' in mezhebleri ve âlimlerin cumhurunun mezhebi budur.
Kadı I y â z bâzı âlimlerin bunun mekruh olduğunu söylediklerini nakletmiş ise de bu görüş hatalıdır. Çünkü hadislerin açık hükmüne muhaliftir. Ayrıca alış - veriş ve benzerî işler için ihtiyaç duyulduğunda kadının yüzüne bakmanın câizliğine Ümmet icmâ etmiştir. Bu bakımdan da mezkûr görüş hatalıdır.
Evlenilmek istenen kadının yalnız bileklerine kadar ellerine ve yüzüne bakılır. Başka uzuvlarına bakılmaz. Bizim mezhebimiz ve âlimlerin çoğunun mezhebi budur.
Yine bizim mezhebimiz ile Mâlik, A h m e d ve Cumhur'un mezheblerine göre bu maksatla kadına bakmanın câizliği için kadının rızâsı şart değildir. Ona haber verilmeden de bakılabilir. M â -1 i k' ten yapılan zayıf bir rivayete göre, kadının izini olmadan ona bakmak caiz değildir. Ama bu görüş müteaddit nedenlerle zayıftır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bakma tavsiyesinde bulunurken bir kayıt koşmamıştır. Diğer taraftan kadın bakire ise bakılmasına müsaade vermekten utanabilir. Müsaade istemek iki taraf için de icâbında sakıncalar ve aldanmalar doğurabilir. Örneğin : Erkek onu beğenmediği takdirde, o kırılır ve üzülür. Bunun içindir ki kızı istemeden ona bakmak müstehabtır.
Adamın kadına bakması imkânsız olduğu takdirde adamın güvendiği bir kadını bu iş için gönderip bilgi toplaması müstehabtır."
El-Menhelin Tekmile yazarı N e v e v î' nin yukardaki sözlerini nakletmekle beraber, îbn-i Kudame' den de aynı konu etrafında geniş bilgi aktarmaktadır. Ben bunun bir bölümünü buraya aktarmayı yararlı görüyorum :
"Adam evlenmek istediği kadına ihtiyaç duyulduğunda mükerrer bakabilir. Fakat erkek ile kadın yalnız olarak bir yerde bulunamazlar. Çünkü bir erkekle, mahremi olmayan bir kadının halvette durmaları haramdır. Şer'i şerif, bakmaktan başka bir şeye cevaz vermemiştir. Bu itibarla müstakbel eşlerin yalnız başlarına buluşmaları, görüşmeleri, genel yasak hükmün içinde kalır. Aynı zamanda sakıncalı bir durumun doğmasından emin olunamaz. Bir erkek yabancı bir kadınla yalnız duramazlar. Çünkü bu halde onların üçüncü arkadaşı şeytan olur, mânâsını ifâde eden hadîs, vardır." [43]

Erkeğin Evlenmek İstediği Kadına Bakmasıyla İlgili Dört Mezhebin Görüşleri

Abdurrahman el-Cezîrî' nin dört mezhebin Fıkhına âit kitabının dördüncü cildindeki "Nikâh Kitabı"nın baş kısmında şöyle der:
1. Hanefi mezhebine göre nikâh akdinden önce, erkeğin, evleneceği kadına bakması mendubtur. Ancak, kadının kendisine verilebileceğini bilmesi şarttır. İstediği takdirde, isteğinin reddedileceğini bilen erkeğin o kadına bakması helâl değildir. Bunun hikmeti şudur: Evlenme niyeti ve tarafların birbirine râzi olmasının gerçekleşmesi amacıyla erkeğin kadına bakması girişimi doğru ve sıhhatli bir girişim olur. Evlenme kasdı olmaksızın sırf kadınlara bakmak gayesi ile girişilen bakmak işi haramdır.
2. Şafii mezhebine göre bir kadınla evlenmek isteyen adamın, onun yüzüne ve bileklerine kadar ellerine bakması caizdin Bu bakış şehvetle de olsa veya ona âşık olmaya sebebiyet verse

bile caizdir. Çünkü bu duygular, evlenmelerine vesile olabilir. Amaç da buna yöneliktir. Kadına gelince o da erkeğin avret sayılan diz kapağı ile göbek arası hâriç, bedenin başka yerlerine bakmak fırsatını bulursa bakması sünnettir. Çünkü onun da erkeğin vücûdundan beğenip beğenmiyeceği kısımlar olabilir. Şayet erkek, kadına bakma fırsatını bulamaz veya bundan sıkılırsa, kadını görüp durumunu anlatacak emin bir kimseyi gönderebilir. (Göndereceği kimse kadına nâmahrem sayılmayan bir erkek veya herhangi bir kadın olabilir.) Çünkü bakmak veya baktırmaktan gaye, eşler arasında ülfet ve sevgi ile uyuşmanın sağlanması ve devam ettirilmesidir. Bu gaye hangi yolla temin edilebilirse bu meşru yol normaldir. Bu hükmün delili el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) *ın hadîsidir.
(Hadis bu bâbta geçtiği için bunu burada tekrarlamaya lüzum görmedim.)
3. M âlikl le r'e göre istenecek kadının bileklerine kadar ellerine ve yüzüne bakmak onunla evlenmek isteyen erkek için mendubtur. Tâ ki kadının güzelliğinin matluba uygun olup olmadığı-nı erkek anlasm. Bu bakmanın meşruluğu birtakım şartlara bağlıdır. Bu şartlardan birisi, erkeğin lezzet ve şehvet kasdı ile bakmaması-dır. İkincisi: Kadın erginlik çağına varmış ise kendisinin, varmamış ise velîsinin, bu erkeğin evlenme talebine râzi olduklarının erkek tarafından muhakkak bilinmesi şarttır. Bilinmez ise bakmak, bir fitneye sebebiyet verdiği takdirde, haram, sebebiyet vermediği takdirde mekruhtur. Üçüncüsü: Erkeğin bakacağının kadın tarafmdan bi-linmesi şartıdır. Kadın habersiz ise erkeğin ona bakması helâl değildir.
4. H a n b e 1 i mezhebine göre, istenilecek kadının yüzüne, boynuna ve eline bakmak istekli erkek için mubahtır. Ancak, isteğin kadın tarafından reddedilmemesinin erkek tarafmdan kuvvetle sanılması ve bakılırken erkek ile kadının halvette olmamaları şarttır. Çünkü bir erkekle yabancı bir kadının yalnız iken bir yerde bulunmaları sakıncalıdır. Erkeğin evlenmek niyeti ile bir kadına bakmasının mübahlığı için onun kadından veya velisinden izin istemesi şart değildir. Hattâ kadının haberi olmadan erkek bakabilir ve gerek duyarsa defalarca bakabilir."

Bu konuda daha geniş izahat için Fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. [44]

10- Adam (Dîn) Kardeşinin Bir Kadına (Evlenmek İçin) İstekli Çıkması Üzerine (O Kadına) Talip Olmasın, Babı

1867) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an h)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Adam, (din) kardeşinin bir kadına (evlenmek için) istekli çıkması üzerine (o kadına) talip olmasın.»"

1868) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) jöyle buyurdu, demiştir:
«Adam, din kardeşinin bir kadına (evlenmek için) istekli çıkması üzerine (o kadına) tâüp olmasın.»*'

1869) Fâtima bint-i Kays (el-Kureşiyye) (Radtyallâhü an*â)*dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bana * «Senin (boşanmadan dolayı devam eden) iddetinden çıktığın zaman (iddetihin bittiğini) bana haber ver.» buyurdu. (îddeti bittikten) sonra Fâtıma O'na haber verdi. Sonra Muâviye (bin Ebi Suf-yânî, Ebü'1-Cehm bin Suhayr ve Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhu an-hüm) Fâtıma'yı nikahlamak için istekli çıktılar. Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem), (anılan istekliler hakkında Fâtıma'ya) :
«Muâviye'ye gelince (o), hiç malı olmayan fakir bir adamdır. Ebü'l-Cehme gelince (O,) da kadınları çok dövücü bir adamdır. Ve lakin Üsâme (ile evlenmen iyidir)» buyurdu. Bunun üzerine Fâtıma:
' (Üsâme'yi beğenmediğini belirtmek üzere) eliyle şöyle işaret ederek : Üsâme, Üsâme' dedi. (Fâtıma'nın Üsâme ile evlenmeye taraftar olmaması üzerine) Besûlullah (Sallallah üAleyhi ve Sellem), Fâtı-ma'ya!
«Allah'a itaat ve Resulüne itaat senin için hayırdır.» buyurdu. Fâtıma, demiştir ki -. Bunun üzerine ben Üsâme ile evlendim de onunla mutlu oldum. (Veya durumuma kadınlarca gıbta edildi.)" [45]

İzahı

Bu bâbtaki hadîsleri Kütüb-i Sitte sahibleri ve diğerleri rivayet etmişlerdir. Bunlardan Fâtıma

(Radıyallâhü anhâ) 'njn hadisi bâzı rivayetlerde daha uzundur.
Ebû Hüreyre ve İbn-i Ömer1 in hadîsleri bir erkeğin bir kadınla evlenmek üzere istekli çıktıktan sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının yasak olduğuna delâlet ederler. Hadîslerdeki 'kardeş' kelimesinden din kardeşi mânâsı kastedilmiştir. Bu iki hadîsin zahiri hükmü budur.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise birden fazla müs-Iüman erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının câizliğine delâlet eder.
Yukardaki üç hadîs muvacehesinde, İslâm âlimlerinin görüşleri hakkında T i r m i z İ bu babın başlığının benzeri başlık altında rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve F â t ı -m a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadislerini rivayet ederek şöyle der:
"Ebû Hüreyre' nin hadîsi hasen, sahihtir. Mâlik bin E n e s: Bir erkeğin istekli çıktığı kadına başka erkeğin istekli çıkmasının yasaklanmasının mânâsı şudur: Bir erkek bir kadınla evlenmek isteğinde bulunur, kadın da onunla evlenmeye râzi olunca başkasının o kadına istekli çıkması yasaktır, demiştir.
Şafiî de: Bizce bu hadîsin mânâsı şöyledir: Bir erkek bir kadınla evlenmek isteğinde bulunur, kadın da rızâ gösterir ve ona temayül e.derse o kadına başka erkeğin çıkması caiz değildir. Fa-kat kadının rızâsı veya ilk istekliye temayül etmesi bilinmeden önce, başkasının aynı kadınla evlenme isteğinde bulunmasında hiç bir beis yoktur. Hadîsin böyle yorumlanmasının delili Fâtıma bint-i K a y s (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisidir. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinin mânâsı bizce şöyledir: Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) kendisine istekli çıkan sahâbilerden birisiyle evlenmeye rızâ gösterdiğini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermemiştir. Eğer O'na haber vermiş olsaydı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın rızâ gösterdiği sahâbîden başkasıyla evlenmesine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) bir işarette bulunmadı, demiştir."
El-Menhel'in Tekmilesi yazarı Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini açıklarken geniş bilgi vermiştir. O bilginin bir kısmını buraya aktaralım:
1. Mâlik, el-Muvattâ' da: Bu hadîsin yorumu kanımızca şöyledir: Erkek kadına istekli çıkar, kadın da ona temayül eder, muayyen bir mihir üzerinde ittifak ederler ve birbirleriyle evlenmeye rızâ gösterirler, işte durum bu dereceye vardıktan sonra başka bir erkeğin aynı bir kadınla evlenmeye istekli çıkmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır. Fakat bir erkek bir kadına istekli çıkar da aralarında henüz bir muvafakata varılmamış ve kadın o erkekle evlenmeye temayül göstermemiş iken başka erkeğin aynı kadına istekli çıkmasının yasaklığı kastedilmemiştir, demiştir,
2. Hanbelîler' den İbn-i Kudeme: Evlenilmek istenilen kadının durumu şu üç kısma ayrılır:
I- İstekli çıkan erkeğe kadın olumlu cevap verir veya velîsine olumlu cevap yahut nikâhını kıydırmak için izin verir. Bu halde başka erkeğin aynı kadına istekli çıkması haramdır. Çünkü böyle bir davranış müslümanlar arasında düşmanlığın sokulmasına ve ilk isteklinin işini bozmaya sebebiyet verir. Biz bu hüküm hususunda ilim ehli arasında herhangi bir ihtilâfın bulunduğunu bilmiyoruz. Ancak bâzı âlimler bu hadîsteki yasaklamayı mekruhtuk mânâsına yorumlamışlar ise de açık olan hüküm haramhk mânâsına yorumlamaktır.
II- Kadın istekli çıkan adamla evlenmeyi reddeder veya temayül göstermez, bu takdirde başka erkeğin o kadına istekli çıkması caizdir. Çünkü Ahmed ve Müslim'in rivayetinde-ki Fâtıma Bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi meâlen şöyledir:
*ıFâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in yanına vararak Muâviye (Radıyallâhü anh) ve Ebû Cehm (Radıyallâhü anh)'in kendisine evlenme teklifinde bulunduklarını anlatmış, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
Muâviye'ye gelince o hiç malı bulunmayan fakir bir adamdır. Ebû Cehm (Radıyallâhü anh) 'a gelince o asasını om uzundan hiç indirmez (Yâni kadınları çok döver). Sen Üsâme bin Zeyd (Radıyallâ-hü anhümâ) ile evlen.-"
Bu rivayette görüldüğü gibi F â t ı m a (Radıyallâhü ahhâ) Muâviye (Radıyallâhü anh) ve Ebû Cehm (Radıyallâhü anh)'ın kendisiyle evlenmek istediklerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdikten sonra, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun Üsâme ile evlenmesini tavsiye etmiştir.
III- İlk istekli erkeğe kadın açıkça olumlu cevap vermemekle beraber taraftarlığı ve rızâsı hâlinden veya başka belirtilerden anlaşılır. Bu takdirde hüküm birinci kısmın hükmü gibidir. Yâni başka erkeğin ona istekli çıkması helâl değildir. A h m e d' in sözünün zahiri böyledir. Çünkü birbiriyle evlenmek isteyenlerin bâzısına temayül ettiği zaman başka erkeğin istekli çıkması helâl değildir. Temayül bazen açığa vurulur, bazen de ima h olur, demiştir.
Kadı Iyaz: Ahmed'in sözünün zahirine göre üçüncü kısımda başka erkeğin istekli çıkmasının mü ban lığıdır. Şafiî' nin cedid mezhebi de budur. Bunların delili de Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisidir.

3. Şâfiîler' den N e v e v î : İlk istekli erkeğe olumlu cevap açıkça verilip erkek de caymaz ve başka erkeğin de istekli çıkmasına izin vermediği zaman ilk istekliden başkasının aynı kadına istekli çıkmasının haram lığı hususunda âlimler icmâ etmişlerdir, demiştir."
4. Hanefî Fıkıh Kitablanndan Dürr-i Muhtar müellifi: Bir erkek bir kadınla evlenmek ister, başka istekli erkek bulunmaz, kadın da istekli erkeğe rızâ gösterirse onun o kadını istemesinde bir sakınca yoktur, demiştir. Kadınların iddetlerine ait bölümün "El-Hi-dâd" f aslındaki bu ifâdenin haşiyesinde î b n - i Â bidîn şöyle der:
Müellifin «Başka istekli erkek bulunmaz, kadın da istekli erkeğe rızâ gösterirse» kaydını el-Bahr Müellifi Ş â f i i 1 e r' den nakletmiş ve şöyle demiştir: Ben bu kaydı mezhebimizin âlimlerine âit olarak bir yerde görmedim. Bu kaydın delili;hadîsidir. Bu hadîs sahihtir. Ş âf i î 1 e r, bu hadîsi ilk istekli erkeğin, başka erkeğin istekli çıkmasına izin vermemesi şartına bağlamışlardır.'
Yâni kadını isteyen ilk erkeğin başka erkeklerin de aynı kadına istekli çrkmasına izin vermemesi şartı koşulur. Bizce de naklolunan hüküm budur. Nitekim ez-Zâhire'de: Bir erkeğin bir kadınla evlenmek için istekli çıkmasından sonra başka bir erkeğin aynı kadma istekli çıkmasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehiy buyurmuştur. Bu ne-hiyden maksat, kadının ilk istekliye kalben temayül etmesidir. Et-Tâtarhanlye'nin "Babü'i-Kerâhet" bölümünde böyle denmiştir.
Kadın ilk istekliye karşı susarsa başka erkeğin istekli çıkıp çık-mıyacağı hususundaki iki kavil Şafiî âlimlere aittir. î b n - i Â b i d î n bu cümle ile ilgili olarak: Ben derim ki; bâzı karinelerde kadının kalben ilk istekliye taraftar olduğu bilinmezse ikinci erkeğin istekli çıkabileceğine dâir Şafii ler' ce tercih edilen kavil açıktır. Ama kadının ilk istekliye kalben taraftar olduğu bâzı karinelerle bilinirse bu eğilim, açıkça belirtilen rızâ gösterme mesabesindedir. Yâni bu takdirde ikinci erkeğin istekli çıkmasının câizliği kavli tercih edilmemelidir."
Tekmile yazan şu bilgiyi de vermiştir:
"Kadın ilk istekli erkeğe olumlu cevap verdiği halde başka erkek aynı kadına istekli çıkıp onunla evlenirse Nevevi' nin beyânına göre kadınla evlenen ikinci istekli günah işlemiş olur. Bununla beraber Cumhur'un mezhebine göre kıyılan nikâh feshedilmez.
Mâl i k' in meşhur mezhebine göre henüz zifafa girilmemiş ise nikâh feshedilir.
M â 1 ik'in meşhur olmayan bir rivayetine ve Dâvûd-i Zahirî' nin mezhebine göre duhul olsun olmasın nikâh feshedilir, demiştir."
îlk iki hadîsteki "Kardeş" kelimesinden maksadın din kardeşi olduğunu yukarda belirtmiştik. Şu halde hadisteki yasaklama hükmün ilk isteklinin müslüman olması hâline mahsustur. Bir zimmi erkek bir zimmi kadını istedikten sonra müslüman bir erkeğin o kadına istekli çıkmasında sakınca yoktur. Evzâî, îbn-i Mün-z i r * ve Hattâbî böyle demişlerdir. Fakat cumhur bu hüküm hakkında zimmi erkeği müslüman erkek gibi kabul etmişlerdir. [46]

Ebûhüreyre (Radıyallahü Anh) Ve İbni-İ Ömer (Rad1yallahü Anh) İn Hadislerinin Fıkıh Yönü ,

1. Bir erkek bir kadına istekli çıktıktan sonra başka bir erkeğin aynı kadına istekli çıkması haramdır. Bu husustaki gerekli bilgi ve tafsilât yukarda verilmiştir.
2. Hadîsteki yasaklama hükmü ilk istekli erkeğin müslüman olması hâline mahsustur. Bu hüküm hadislerdeki 'Kardeşi' kelimesinden çıkarılır. Buna âit fıkıhçıJarın görüşleri de yukarda anlatıldı.
3. Bu hadisler deiîl gösterilerek aynı hükmün kadınlar hakkında da mevcut olduğu söylenmiştir. Meselâ: Bir kadın bir erkekle evlenmek ister ve isteğini erkeğe iletir. Erkek de kadına olumlu cevap verir. Taraflar evlenme hazırlığı işine girdikten sonra başka bir kadın o erkekle evlenmek ister ve onu ilk kadından caydırmaya çalışır, erkek de birden fazla kadınla evlenmeme kararındadır, işte bu durumda ikinci kadının giriştiği iş haram sayılır. Fakat erkek her iki 'kadınla da evlenmek niyetinde ise ikinci kadının istekli çıkmasında bir sakınca yoktur.
Hadislerin fıkıh yönüne âit yukardaki bilgi el-Menhel'in tekmi-leşinden naklen verilmiştir. Yazar yukardaki üçüncü maddeyi Fet-hü'I-Bâri'nin 9. cildinin 158. sayfasından naklettiğini beyan etmiştir.
Fâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ)'nın hadi-siyle ilgili izaha geçelim:
E b u Dâvûd "Boşanan kadının nafakası" babında bu hadîsi müteaddit senedlerle uzun ve kısa metinler hâlinde rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte yazarlarının, Mâlik, Tahavi ve Bey-haki1 nin de rivayet ettikleri bu hadîsin bâzı rivayetlerinde belirtildiği gibi Fâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ) Ebû Amr bin Hafs (Radıyallâhü anh) ile evli iken kocası kendisini boşamıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'ya iddetini I b n-i Ü m m î M e k t û m

(Radıyallâhü anh) 'in evinde doldurmasını emretmiş ve iddetini bitirdikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat etmesini emir buyurmuştu. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) boşanma iddetinden çıktıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e durumu arzetmiş ve müellifin rivayetine göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh), E b ü ' 1 - C e h m (Radıyallâhü anh) ve Ü s â m e (Radıyallâhü anhl'ın kendisiyle evlenmek isteğinde bulunduklarını arzetmiştir. Bâzı rivayetlerde Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'in ismi istekliler arasında geçmemiştir. M ü s -1 i m ' in rivayetinde de geçmiştir. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) isteklilerden hangisi ile evlenmesi konusunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e danışmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de isteklilerin durumlarını beyân buyurmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u â v i y e (Ra-dıyallâhü anh) in fakir olduğunu beyan etmiş, (bâzı rivayetlerde görülen az lâfız değişikliği mânâyı değiştirmez) bu sebeple o değişiklikleri burada belirtmeyi gerekli görmüyorum.
İsteklilerden E b ü'l-C e h m (Radıyallâhü anh)'m da kadınları çok dövücü olduğunu belirtmiştir. Bâzı rivayetlerde: «Ebü'l-Cehm asasını omuzundan indirmez.- buyurulmuş ki, bu ifâde müellifin rivâyetindeki ifâdenin mânâsını verir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmesini
uygun görmüş, bâzı rivayetlerde; -Üsâme ile evlen.» ifâdesi buyurulmuştur. Fakat Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmeye taraftar olmadığını belirtmek istemiştir. Tekmile yazarının beyânına göre Fâtıma (Radıyallâhü anhâVnın bu tekliften hoşlanmayışının sebebi Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'m çok siyah tenli ve azadlı köle olmasıydı. Fakat Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'m dindarlığı, fazileti ve güzel huyları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in malûmu olduğu için Fâtıma (Radıyallâhü anhâJ'nın yaranna Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu tavsiyede bulunmuştur. Hadîsin son kısmında belirtildiği gibi bu tavsiyeye riâyetin Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) için hayırlı oldufcu buyurulduktan sonra, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmiş ve sonra bu evliliğin onu mutlu kıldığını ve bâzı kadınların onun hâline imrendiklerini ifâde etmiştir. [47]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazarı bu hususta ezcümle şöyle der:
1. Bir kimsenin durumu hakkında istişare edildiği zaman danışılan zâtın durumu sorulan kişi hakkında bildiği kusurlarını söylemesi meşrudur. N e v e v I, el-Ezkar'da: Bilmiş ol ki; gıybet yani bir müslümam hoşlanmadığı durum ve kusurlarıyla anmak haram ise de maslahat için bâzı hallerde mubahtır. Dinen meşru sayılan sıhhatli bir amaca ulaşmak ancak ilgili şahsın sorularını anlatmakla mümkün ise o takdirde yapılan gıybet mubahtır. Gıybet etmeyi meşru maslahat için mubah kılan sebepler çoktur. Bunlardan birisi zulme uğrayan kişinin uğradığı zulmü yetkili zâtlar huzurunda anlatmasıdır, demiştir.
2. Kişiyi kendisi için yararlı olan işe teşvik etmesi müstehab-tır. Kişi o işten hoşlanmasa dâhi ona doğru yolu göstermek müste-haptır. Çünkü o bu yararları idrak etmeyebilir. Tabii nasihat eden zât bu yararları müdrik fazilet ehlinden olduğu zaman ona uyulmalıdır.
3. Fazilet ehlinin nasihatini kabul etmeli. Çünkü iyi bir sonuca ulaşılması umulur. Nitekim F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) ilk anda Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenmeden hoşlanmamış sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin nasihatini kabul edip Ü s â m e (Radıyallâhü anh) ile evlenince son derece memnun ve mutlu olduğunu belirtmiştir. Hattâ M ü s 1 i m' in rivayetinde :
"Ben Üsâme (Radıyallâhü anh) ile evlendim. Allah Üsâme (Radıyallâhü anh) ile beni şereflendirdi ve ikram etti."
4. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e uymak ve takvadan ayrılmamak insanın makamını yüceltir. O insan azadlı köle bile olsa bu durum değişmez. Çünkü F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) Arapların en şerefli kabilesi olan Kureyşler' den idi. U s â m e (Radıyallâhü anh) ise Peygamber (Sallallahü Aleytii ve Sellemi'in âzadlı kölesi idi. Takvası ve üstün sâlihliği, meziyetiyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin sevgisine mazhar olmuştur.
5. Boşanan kadın henüz iddetini bitirmemiş iken ona açıkça istekli çıkmak caiz değil ise de imâ yoluyla istekli çıkmak caizdir. Çünkü bâzı rivayetlere göre F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) iddetin-den çıkınca isimleri anılan sahâbîlerin kendisiyle evlenmek arzusunda olduklarını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmiş-tir. Kadın iddetinden çıkmadıkça ona açıkça istekli çıkmak caiz değildir."
Hadiste Anılan Zâtların Hâl Tercemeleri

Muâviye (R.A.)'m hâl tereemesi dokuz nolu, Üsâme bin Zeyd (R.A.)m ki 795 nolu ve Patıma Bint-i Kays (R.A.Vnınki 1789 nolu hadislerin izahı bölümünde geçmiştir. Buraya müracaat edilebilir. [48]

11- Bakire Ve Dul Kadından (Nikâh İçin) Emir İstemek Babı

1870) Abdullah bin Abbâs (Radtyaltâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dul kadın, nefsinin evlenmesi hususunda velîsinden daha çok hak sahibidir. Bakire de nefsi (nin evlenmesi) hakkında emri (= izni) istenir.»
Denildi ki:
'Yâ Resûlallahl Şüphesiz, bakire, konuşmaktan haya eder.
Efendimiz buyurdu ki:
«Bakirenin izni onun susmasıdır.»"
Ebül-Cebm (R.A.)'in Hâl Tereemesi
Ebül-Cehm bin Suhayl'in adı Âmir veya TTbeyd bin Huzeyfe el-Kureşi Mekke'nin fetih yılı müslümanlığı kabul etmiş, Kureyş'in saygı değer öncülerinden idi. Asabi mizaçlıydı. Nakışlı bir yönlü, siyah elbiseyi Peygamber (S.A.V.)'e hediye eden zât budur. Fakat Şam mamulü bu elbise Peygamber (S.A.V.) tarafından kendisine iade edilmiştir. Mâlik ve Tahavi'nin Âişe (R.A.)'dan rivayet ettikleri hadiste belirtildiği gibi elbisedeki işlemeler Peygamber (S.A.V.)'ı meşgul etmiş olmasaydı, Peygamber (S.A.V.) bunu iade ederken Ebüi-Cehm (R.A.Vın inbican ma'mulü olan nakışsız bir elbisesini istemiş ve bu elbise hediye edilmiştir. (El-Menhel cild 8. san. 10 ve Tekmile cild 4, sah. 313)

1871) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Dul kadın, kendisinin açık emri alınmadıkça nikâh olunmaz. Bakire de izni alınmadıkça nikâh olunmaz ve onun izni, susmasıdır.»"

1872) Adiy (bin Amîre) el-Kindî (Radıyallâhü anhyâtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dul kadın, nefsinin arzusunu açıkça söyler. Bakire de rızâsı onun susmasıdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râviler sıka zâtlardır. Ancak sened munkatîdir. Çünkü ravi Adi (bin Adî) babası Adî bin Amire (R.A.)'-den hadis isitmemiştir. İkisinin arasına el-Urs bin Arnre girer. (Ki aracı olan el-Urs, senedde yoktur. Bunu Ebû Hatim ve başkası söylemiştir. Lâkin bu hadis İÇİn sahih şâhidler vardır. [49]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadisini Şafiî, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir.
Hadisteki "El-Eyyim" kelimesi Arap dilinde eşi olmayan bekâr veya dul erkek ve kadın mânâsında kullanılır. Fakat bu hadiste dul kadın mânâsında kullanılmıştır. Burada bakireye karşılık kullanıldığı için hadîsin zahirine göre kocasının ölümü veya boşaması dolayısıyla dul kalmış kadın demektir.
Hadîs dul kadının evlenmesi hususunda velisinden daha çok hak ve yetki sahibi olduğuna delâlet eder. Bu nedenle onun emri olmadan velisi tarafından nikâhı yapılamaz. Bu hükümle ilgili hadisdeki ifâde dul kadının evlenmesi hususunda velîsinin de hak sahibi olduğuna fakat kadının hakkının onunkinden fazla olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki velî o dul kadını kendisine denk bir erkekle evlendirmek isterse fakat kadın kabul etmezse velîsi tarafından icbar edilemez. Şayet dul kadın kendisine denk bir erkekle evlenmek isteyip velisi imtina ederse velî icbar edilir. Buna rağmen velî İsrarda bulunursa kadı tarafından o kadının nikâhı kıyılır. N e v e v î fıkıhçıların bu hükmünün bu hadîsten alındığını M ü s 1 i m' in şerhinde açıklamıştır.
Bakire kadının evlenmesi için velîsi tarafından izin istenen bakirenin izin istendiğinde susması dînen izin sayılır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Kütüb-i Sitte sahibleri rivayet etmişlerdir.
Adî (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir. Fakat notta belirtildiği gibi sahîh şâhidleri vardır. Görüldüğü gibi onun hadîsindeki hüküm daha önce geçen îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)

ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîslerin-deki hükümlerin aynısıdır.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerden anlaşıldığı gibi dul kadının nikâhının yapılması onun açık emir ve müsaadesine bağlıdır. Muvafakati istendiğinde susması yeterli sayılamaz. Fakat bakire kadının nikâhının yapılması için izni istendiğinde dille izin vermesi şart değildir, susması kâfidir.
Yukardaki hadîslerden bahis konusu edilen bakire ve dul kadından maksat, erginlik çağına varmış olan kadınlardır. Henüz bu çağa varmamış olanlardan izin almak anlamsızdır. Bu çağa gelmemiş olan bakire veya dul kızların nikâhları ile ilgili hükümler bundan sonra gelecek olan 13. ve 14. bâblardaki hadîsler bölümünde anlatılacaktır.
Burada bâzı noktalar hakkında âlimlerin görüşlerini belirtmek gerekir. Şöyle ki:
1. Erginlik çağına varmış olan bakire kızdan izin alınmadan,
2. Erginlik çağına varmış olup dul olan kadından izin alınmadan, babalan tarafından velî sıfatıyla akdedilecek nikâhın hükmü nedir? Bu husustaki âlimlerin görüşlerini anlatalım:
El-Menhel'in Tekmile yazarı Ebû Dâvûd'un "tstTmâr" babındaki Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisleri şerhinde ezcümle şöyle der:
1. Erginlik çağına varmış olan bakire kızlardan izin alınmadan babaları tarafından nikâhları kıyıldığı takdirde, kıyılan nikâhın sahih olup olmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. İlim ehlinin ekserisinin görüşüne göre, kız, yapılan nikâha rızâ göstermediği takdirde o nikâh hükümsüzdür.
Medine ehlinin bâzısına göre babanın kıydırdığı nikâhtan bakire kız hoşlanmasa bile o nikâh caizdir. Mâlik, Şafii, îbn-i Ebî Leylâ, el-Leys, Ahmed ve îshak'ın kavli de budur.
2. Erginlik çağına ermiş olan dul kadından müsaade alınmadan yapılan nikâh tüm âlimlerce hükümsüzdür. Dul kadının babası ondan müsaade almadan nikâhını kıydırdıktan sonra durumu duyan kızı rızâ göstermezse yine nikâh tüm âlimlerce hükümsüzdür.
Hadîslerdeki dul kadın tâbirinden maksat sıhhatli veya fasit bir evlenme yahut vat-ı şüphe ile bakireliği giderilmiş olan kadın mânâsı kastedilmiştir. Yine hadîslerdeki bakire tâbirinden maksat, bakirelik zarı her hangi bir temasla giderilmemiş veya atlama, aşırı kan akma gibi hastalıkla bakireliği zail olmuş olan kadın, demektir.
Gayri meşru cinsel temasla kızlığı bozulmuş olan kadın bakire hükmüde mî, dul hükmünde mi?
Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır:
1. Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre bu kadın bakire hükmündedir.
2. Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muham-m e d' e göre bu kadın dul kadın hükmündedir.
Bakire kadının susması ve hiç bir şey söylememesi hâlindeki hüküm hususunda da şöyle bir ihtilâf vardır:
1. Mâli ki I er'e göre, bakire kadından izin istendiğinde bir şey söylemeden kaçarsa veya ağlarsa, yahut oturduğu yerden kalkarsa veya hoşlanmadığına delâlet eden bir belirtisi bulunursa, izin ve rızâsının olmadığı anlaşılır ve nikâhı kıyılamaz.
2. Şâfiîler'e göre mezkûr hareketlerin hiç birisi nikâh kıymaya mâni değildir. Ancak bakire, ağlayıp, bağırırsa ve buna karşı olduğunu davranışları ile bildirirse o zaman iznin olmadığı an-laşılır. [50]

12- (Erginlik Çağına Ermiş Bâkîre Veya Dul) Kızı Hoşlanmadığı Halde Onu Evlendiren Baba(Nın Kıydırdığı Nikâha Ait) Bâb

1873) Ensâr'dan olan Abdurrahmân bin Yezîd ile Mücemmî' bin Ye-zîd (Radtyallâhü anhütnâ) (isimli iki kardeş)'den rivayet edildiğine göre:
Onlardan Hizam (Radıyallâhü anh) isimli bir adam (Hansa adındaki) kızının nikâhını yapmış, sonra kız babasının yaptığı nikâh işinden hoşlan mı yarak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varıp (durumu) O'na anlatmıştır. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kızın babasının yaptığı nikâh işini iptal buyurmuş, kız da bundan sonra Ebû Lübâbe bin Abdi'l Münzir (Radıyallâhü anh) ile evlenmiştir.
Râvi Yahya o kızın dul olduğunu anlatmıştır." [51]

İzahı

Ş â.f iî, Âhmed, Buhâri, Sünen sahipleri, B e y h a -ki ve Dârekutnî bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Son hadisin râvisi Adi el-Kindî'nin Hâl Tercemesi
Adî el-Kindl (R.A.)'m babasının adı Ümeyye'dir. Sahâbî olan bu zâtın 10 hadisi vardır. Müslim, onun bir hadisini rivayet etmiştir. Râvileri Ad! ve el-Aras isimli iki oğlu ile Kays bin Ebi Hazim

Mir. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesal ve İbn-İ Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Vakıdî'nin dediğine göre hicretin 40. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa: 264)
Dâvûd üuu y âvûd'un rivayetinde kızın dul olup isminin de Hansa olduğu ve râvi Abdurrahman ile Mücemmi' (Radıyallâhü anhüm)'ün iki kardeş oldukları belirtilmiştir. Bâzı rivayetlere göre kızın babasının ismi H ı d â m ' dır.
H ı d â m veya Hizam (Radıyallâhü anh) A m r bin A v f oğullarından Halid el-Ensârı (Radıyallâhü anh) 'in oğludur. Müellifin rivayetinde Yahya' nin belirttiği diğer bâzı rivayetlerde de Hansa (Radıyallâhü anhâ) 'nın dul olduğu belirtilmiştir. S e v r î' nin rivayetinde bakire olduğu ifâdesi var ise de zayıftır. Tercih edilen rivayet onun dul olduğuna dâir olan rivayettir.
Tekmile yazarı şöyle der .-
Hansa (Radıyallâhü anhâ) 'nın dul olduğu rivayeti daha kuvvetlidir. Nitekim Abdürrezzâk, Ebû Bekir bin M u -h a m m e d' den Jahriç ettiğine göre Ensâr-i Kirâm'dan bir adam Hansa bint-i Hidâm (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş sonra adam Uhud savaşında şehid edilince Hansa (Radıyallâhü anhâ) 'nın babası başka bir adamla onu evlendirmiş, nikâhının yapıldığından haberdar olunca Hansa (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek:
(Yâ Resûlallah!) Babam benim nikâhımı yapmış. Halbuki çocuğumun amcası (ile evlenmem) bana daha sevimlidir, demiştir.
îşte yukarıdaki rivayet Hansa (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk kocasından çocuğunun olduğuna ve ilk kocasının Ensâr'dan olduğuna delâlet eden ilk kocasının ismi Enis bin Katâde (Radıyallâhü anh) idi.
Hansa ^Radıyallâhü anhâ)'nın babasının kendi başına
Hansa (Radıyallâhü anhâ)'yi verdiği kocanın ismine rastlıya-madık.
Hansa (Radıyallâhü anhâ) babasının yaptığı nikâh işinden hoşlanmıyarak durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet edince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o nikâhı iptal etmiş, Hansa (Radıyallâhü anhâ) da bundan sonra Ebû Lûbâbe (Radıyallâhü anh) ile evlenmiştir.
Hadisin Fıkıh yönü ve erginlik çağma varmış kız veya dul kadının hoşlanmamasına rağmen babası tarafından nikâhının kıyılma-sıyla ilgili âlimlerin görüşleri bu bâbta rivayet edilen hadîslerin sonunda anlatılacaktır.

1874) İbn-i Büreyde (Abdullah)ın babası Büreyde[52] (bin el-Hu-sayb) (Radtyalİâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Gene bir kız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:
Babam hakirliğini benimle giderip yükselmek için beni erkek kardeşinin oğlu ile evlendirdi, diye şikâyette bulundu. (Büreyde) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yapılan nikâhın kabul veya redd) işini kıza verdi. Bunun üzerine kız:
Ben babamın yaptığı işi kabul ettim. Velâkin babaların böyle yapmaya hakları olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahihtir. Müelliften başkası bu hadisi Âişe (R.A.) ve başka sahâbiden rivayet etmişlerdir.
Hâl Tercemeleri
Hadîste isimleri geçenlerden Abdurrahman bin Yezid bin Câriye el-Ensârî Ebû Muhammed el-Medeni (R.A.) Ömer bin el-Hattâb (R.A.)'m oğlu Âsim <R.A.)'m ana bir kardeşidir. Peygamber (S.A.V.) hayatta iken doğmuş ve Hansa (R.A.)'dan bu hadisi rivayet etmiştir. Ebû Davud'un rivayeti bu şekildedir. Abdurrahman (R.A ''in bu olayı Peygamber (S.A.V.)'den rivayet ettiği de söylenmiştir. Kendisi ayrıca amcası Mücemmi' bin Câriye, Ömer bin el-Hattâbf Ebû Eyyub ve başkalarından da rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Abdullah bin Ab dillah bin Su'lebe, Zührî, Abdullah bin Muhammed bin Akil, Kasım bin Muhammed ve bir cemâattir. îbn-i Sâd onu sıka sayarak hadîslerinin az olduğunu söylemiş, îbn-i Hibbân da onu sikalar arasında zikretmiş, el-Askert ise onu Peygamber zamanında doğmuş olanların fazileti bölümünde anmıştır. Hicretin 93. yılı vefât ettiği söylenmiştir. Müslim hâriç Kütüb-i Sitte yazarlan rivayetlerini almışlardır.
Hadiste ismi geçen MücemmÎ' bin Yezîd bin Câriye el-Ensârî (R.A.) yukarda hâl tercemesi verilen AMurrahman (R.A.)'ın .kardeşidir. Utbe bin Üveym bin Sâi-de ve Hansa bint-i Hizâm'dan rivayette bulunmuştur. Kavileri ise oğlu Yâkub, Kasım bin Muhammed ve îkrime bin Seleme bin Rabia'dır. Bu zât Peygamber (S.A.V.) hayatta iken Kur'an-ı bir araya cem edenlerden olan Mücemmi' (R.A.)'ın erkek kardeşinin oğludur. Bu zâtın Peygamber (S.A.V.)'in sohbetine kavuştuğunu söyleyenler yanılmışlardır. Sahâbîlik şerefine mazhar olan bu zât değil, bunun amcası olan Mücemmi' bin Câriye (R.A.)'dir. (Mücemmİ bin Câriye (R.A.)'ın hâl tercemesi 1536

nolu hadis bölümünde geçmiştir.)
Hansa bint-i Hıdam veya Hizam bin Hâlid el-Ensârl, Amr bin Avt oğulları kabJlesindendir. Ensârtn Evs kabilesindendir. Ebû Lübâbe (HA.) ile evlenmiştir. Bir kaç hadisi vardır. Buhârt bir tanesini rivayet etmiştir. Râvisi Mücemmi 7>in Yezld-bin Câriye'dir. (Er-Menhel Tekmilesİ C. 3, Cah. 271 ve" Hulâsa 490)
Ebû Lübâbe (RA.J'ın hâl tercemesi 1084 nolu hadis bölümünde geçmiştir.
İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Bakire genç bir kız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek, kendisi hoşlanmadığı halde babasının onun nikâhını kıydığını Efendimize anlattı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu (yapılan nikâhın kabul veya reddi için) muhayyer kıldı.
(îbn-i Mâceh demiştir ki) : Bu hadîsin mislini İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh) vasıtasıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) '-den... râviler senedi ile Muhammed bin es-Sabbah da bize tahdis etmiştir. [53]

İzahı

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi ayni hadîsi başka hadîsçiler, Â iş e (Radıyallâhü anhâ) ve başka sahâbîden rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i' nin Nikâh bölümünün "Bakire ve dul kadından izin istemek" bâbındaki hadîsler şerhinde e 1 - A h ve z î' nin beyânına göre bu hadîsi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan N e s â î rivayet etmiştir. Oradaki hadis meâlen şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ)*dan rivayet edildiğine göre genç bir kız Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına girerek:
Ben hoşlanmadığım halde babam, hakir ligin i benimle giderip yükselmek için beni erkek kardeşinin oğlu ile evlendirdi, demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) kıza:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelinceye kadar otur, demiş, sonra (Efendimiz gelince) kız, durumu On a anlatmış, bunun üzerine Efendimiz kızın babasına haber gönderip çağırtmış ve (yapılan nikâhın kabul veya red) işini kıza bırakmıştır. Bunun üzerine kız:
Yâ Resûlallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Ben babamın yaptığını kabullendim. Lâkin babaların böyle yapmaya hakları olmadığının kadınlarca bilinmesini istedim, dedi."
Beyhaki: 'Nesâi' nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiği bu hadîs mürseldir. Çünkü onun senedinde Abdullah bin Büreyde (Radıyallâhü anh) doğrudan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet etmiştir. Halbuki, î b n-i B ü -reyde (Radıyallâhü anh), Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan hadîs işitmemiş, demiştir.
A h m e d'in de kendi Müsnedinde bu hadîsi rivayet ettiği, e 1 - A h v e z î tarafından bildirilmiştir.
Sindi: Bu hadis, yapılan nikâhın sahih olduğuna, ancak kızın bu nikâhı reddedebileceğine delâlet eder, demiştir.
Hadîs'in senedindeki Ibn-i Büreyde (Radıyallâhü anh) Abdullah isimli olduğu Nesâi' nin rivayetinden anlaşılır. Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in Âmir isimli başka oğlu da vardır.
Hadîsdeki "Hasiset", hakîrlik ve denilik demektir. îzzet ve şerefin karşıtıdır.
I bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müellifimiz iki sened ile rivayet etmiştir. Bu hadisi Ahmed, Ebû D â -vûd, Nesâi ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. îbnü'l-Kattan,   bu hadîsin sahîh olduğunu bildirmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen ilk hadîs gibi ikinci ve üçüncü hadîsler de, bir babanın erginlik çağına gelmiş kızının muvafakatini ve rızâsını almadan nikâhını kıymaya yetkili olmadığına ve yaptığı takdirde kıyılan nikâhın kabul veya red yetkisinin kıza âit olduğuna delâlet ederler.
Erginlik çağına varmış olan bakire veya dul kızdan izin almadan babası tarafından akdedilen nikâhın sahîh olup olmadığı hususundaki âlimlerin görüşlerini bundan önceki bâbta izah etmiştim. Burada ise erginlik çağına varmış olan bakire veya dul kadın hoşlanmadığı halde babası tarafından akdedilen nikâhının sahîh olup olmadığı hususundaki âlimlerin görüşlerini anlatalım. Buna geçmeden önce okuyucuların zihinlerinin karışmaması için şu noktayı be-lirteyim : Evlenecek kızdan izin almamak ayrı bir şeydir, onun hoşlanmaması ayn bir şeydir[54]

Bakire Olup Erginlik Çaglna Varmış Bir Kız İstemediği Halde Babası Tarafından Evlendirilebilir Mi ?

EI-Menhel'in Tekmile yazarı (1875 nolu) Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini

açıklarken şunları söyler:
"Bu hadîsdeki bakire kız (1873 nolu) hadîste geçen Hansa b i n t - i Hizam (Radıyallâhü anhâ) 'dan başka bir kadındır. Kız evlenmek istemediği halde babası tarafından nikâhı yapılmış. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapılan nikâhın kabul veya iptal yetkisini kıza bırakmıştır.
Bu hadis bir babanın erginlik çağına varmış bakire I'izını evlendirmeye yetkili olmadığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Hanef iler, Evzâi, Sevrî ve bir rivayete göre Ahmed böyle hükmetmişlerdir. Tirmizi; İlim ehlinin ekserisinin böyle hükmettiklerim anlatmıştır.
Bu grubtaki âlimlerin delilleri, 1 bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in yukardaki hadisi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m (1871 nolu) hadîsi ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in 1870 nolu) hadîsidir. Bir de şu delilleri vardır: Eğer durumu anlatılan kızın bir malı olmuş olsa ondan izin almadan babasının o malda tasarruf yetkisi yoktur. Bunun gibi, kızın izni olmadan babası onu evlendiremez.
2. Mâlik, Şafiî. (el-Leys, İbn-i Ebi Leylâ) ve î s h a k : Bir baba erginlik çağına varmış olan bakire kızını isteği dışında evlendirebilir, demişlerdir. Ahmed' den de böyle bir rivayet vardır. Bunların deîîli: Ahmed, Nesâi, Ebû Dâvûd ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri İbn-i Ab-bas (Radıyallâhü anh) in şu merfu hadisidir:
«Dul kadın nefsinin evlenmesi hususunda velîsinden daha fazla hak sahibidir. Bakire de (evlenmesi için) babası ondan izin ister.»
Bu grubtaki âlimler; Yukardaki hadisten anlaşılıyor ki, dul olmayan kadın evlenme hususunda velîsinden fazla hak sahibi değil ve velîsi ondan daha yetkilidir. Hadisdeki veliden maksat babadır. Çünkü kızına karşı şefkati tamdır. Baba ölmüş ise kızın baba babası bu hükmündedir. Hadîslerde geçen «Bakire kızdan emir (izni) istenir.» mealindeki hüküm müstahablık içindir. Nitekim Ahmed, Ebü Dâvûd, Beyhakî ve Şafiî' nin rivayet ettikleri îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in şu merfu hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem.U;-*^;Üj j ^L-pl l*j*' = «Karılarınıza, kızları (mn evlendirilmesi) hakkında danışınız- buyurmuştur. Şafiî: Kızların evlendirilmesinde anneler için hiç bir yetki bulunmadığı hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Bu hadisdeki emir müstahablık içindir. Maksat annelerin gönül hoşluğunu sağlamaktır, demiştir.
Beyhakî (1875 nolu) î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsine cevaben: Bu hadiste mezkûr bakire kız. Küfü (yâni dengi) olmayan bir erkekle nikâhı kıyıldığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu muhayyer kılmış, demiştir.
El-Hâfız da: Beyhakî' nin cevâbı, itimada şayan bir cevabtır. Özel bir olaydır, umumî bir hüküm ifâde etmez, demiştir.
Birinci gruptaki âlimler, ikinci grubun delillerine şöyle cevap vermişlerdir:
a) ikinci grubun dediği îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m merfu' hadîsindeki; «Dul kadın evlenmesi hususunda velîsinden daha çok (yetki) sahibidir» ifâdeden çıkarılan «Dul olmayan kadın velîsinden daha çok hak sahibi değil, velîsi daha çok hak (yetki) sahibidir.» hükmü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın (1871 nolu) hadîsin açık hükmüne ters düşer.
b) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) (1875 nolu) hadi-sindeki bakire Juzın, babası tarafından, küfü (dengi) olmayan bir erkeğe nikâhını kıydığı sözü hiç bir delili olmayan mücerred bir id-diadır. Bilâkis bu hadisin zahirine göre kız, nikâhının kıyıldığı kocadan hoşlanmadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından muhayyer kılınmıştır. Muhayyerlik işi kocasının denk ve küfü olmaması nedeniyle olmamıştır.
El-Allâme es-San'âni de: Beyhaki ve el-Hâ-f ı z' m yukardaki sözlerini bağlı bulundukları Şafii mezhebini savunmak kabilinden telâkki ediyorum. B e y h a k i' nin yorumu bir delile dayanmıyor. Eğer küfü, yâni emsal olmamak nedeni söz konusu olsaydı, kız bunu anlatacaktı. Halbuki sadece hoşlanmadığını anlatmıştır. E 1 - H â f ı z ' in dediği: Bu özel bir olaydır, umumî bir hüküm ifâde etmez, sözü de sıhhatli değildir. Bilâkis bu hüküm umumîdir. Çünkü illeti kızın hoşlanrnayışıdır. Nerede hoşlanma durumu olursa bu hüküm sabittir, demiştir.
İbn-i Hazm ise: İkinci grubun bildiğimiz tek dayanağı babanın henüz erginlik çağına varmamış olan kızının nikâhını kıya-bildiğine dâir (1876 nolu gibi) hadîslerdir. Onlar derler ki madem ki baba küçük yaştaki kızının nikâhını kıyabilir. O halde bu hüküm yetişkin kız için de caizdir, demiştir."
Tuhfe yazarı da yukardaki bilgileri daha genişçe naklettikten sonra: Ibn-i Mâceh'in (1874 nolu) B ü r e y d e (Radı-yallâhü anh) 'm merfu1 hadîsi de birinci grubun görüşünü teyid eder mâhiyettedir. Çünkü hadisteki "Fetât" kelimesi genç kız ve kadın anlamını ifâde eder ki bu ifâdenin şumulüne bakire de dul da girer. Nesai1 nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet

ettiği benzeri hadîs mürsel ise de Ibn-i M â c e h ' in ki muttasıldır, demiştir. [55]

Dul Olup Yetişkin Bir Kız İstemediği Halde Babası Tarafından Onun Nikâhı Kıyılabilir Mi?

1873 nolu Hansa (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili hadîs, dul bir kadının rızâsı alınmadan babası tarafından nikâhının kıyılamıya-cağını ve kıyılsa dâhi reddedilmeye mahkûm olduğuna delâlet eder.
El-Menhel in Tekmile yazarı "Dul kadının evlenmesi" babında
rivayet olunan bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:
"Bütün ülkelerdeki fetva yetkilisi imamlar, bir babanın, dul kızından muvafakat ve rızâsını almadan, nikâhını kıyamıyacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Yalnız Hasan-ı Basri ve en-Na-h a i muhalif kalmışlardır. Hasan-ı Basri:
Bir baba, dul olan kızının nikâhını, ondan muvafakat almadan, hattâ isteksiz olduğunu bilse bile yapabilir, demiştir. E n - N a h a î de eğer dul kız babasının yanında barınmış olup bakımı altında ise, ondan muvafakat istemeden, babasının kıyacağı nikâh sahihtir. Şayet, dul kız babasından ayrı oturuyor veya uzak bir yerde bulunuyorsa babası onun rızâsını isteyip öylece nikâhını kıyabilir, demiştir."
Gerek Hansa (Radıyallâhü anhâ) ile ilgili mezkûr hadis ve gerekse dul kadınların nikâhı ile ilgili diğer sahih hadîsler bu iki âlimin görüşünü reddeder. Hansa {Radıyallâhü anhâ)'nın dul olduğu Ebû D â v û d ' un ve başkaların rivayetinde açıklanmıştır. Bu hususla ilgili bilgili kısmen o hadîsin izahı bölümünde verilmiştir. [56]

Yetişkin Dul Kadının İzni Alınmadan Velîsi Tarafından Kıyılan Nikâhının Hükmü Nedir ?

Tekmile yazarı yukardaki bölümün devamında bu hususta da şöyle der:
"Bu (1873 nolu) hadîsle hükmeden âlimler izni alınmadan velisi tarafından nikâhı akdedildikten sonra, durumdan haberdar olup kabul eden dul kadının kıyılmış olan nikâhının câizliği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanef İler ; Dul kadın, yapılmış olan nikâhı kabullenirse, nikâh caiz sayılır. İptal ederse nikâh hükümsüz sayılır, demişlerdir.
2. Şafii, Ahmed ve Ebû Sevr: Dul kadın, yapılmış olan nikâhı kabullense bile nikâh hükümsüzdür. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hansa (Radıyallâhü anhâ)'mn yapılmış olan nikâhını reddetmiştir, derler.
3. Mâl i kiler: Velî durumdaki şahıs dul ve bakire bir kadından izin almadan nikâhını kıyar, sonra kadın durumdan haber-dar edilirse bakılır: Eğer bu kadın, şehirde ise ve rızâsının alınması kolay olup durumu duyduktan sonra yapılmış olan nikâhı reddettim gibi bir harekette bulunmadan nikâhı kabul ve tasvip ederse, nikâhtan sonra alınacak izni geçerlidir ve nikâh da bu iznin alın-ması ile tamamlanmış olur. Şayet, kadın o şehirde değil, veya kabul etmesi ihtimâli zayıf ise yahut durumdan haberdar olur olmaz henüz muvafakat ve iznini almak gibi yollara baş vurulmamış iken, yapılan nikâhı reddetmiş ise, yapılan nikâh akdi, akit sayılmaz, dolayısıyla kadının boşanmasına da mahal kalmaz, demişlerdir."
Nevevî de Müslim'in "Dul kadından nikâh hususunda açık izin istenir" bâbmdaki hadîsler şerhinde şunu söyler.-
"Nikâhı, akdedecek veli baba olsun, başkası olsun dul kadının nikâhını akdedebilmek için kadının kendi diliyle ve açıkça izin vermesinin gerekliliği hususunda ihtilâf yoktur. Çünkü daha önce ev-lenip erkekle yaşadığı için bakire kadar sıkılganlığı kalmamış olur. Bir kadının dul sayılması hususunda bakireliğinin sahîh veya bâtıl bir evlenme veya vad-ı şüphe (yâni bir erkek o kızı kendi karısı zan ederek, kız da o erkeği kendi kocası zannı ile yapılan cinsî temas) ile veya zina ile bakireliğinin giderilmesi arasında bir fark yoktur. Hangi şekilde bakireliği zail olmuş ise dul sayılır. Fakat kadının yüksek bir yerden atlaması, yaşının ilerlemesi, parmak gibi bir şeyin tenasül uzvuna sokması ile bakireliği zail olan yahut livata ile temas edilmiş olan bir kadını dul hükmünde sayılıp sayılmaması mes'elesi ihtilaflıdır. En kuvvetli kavle göre dul sayılır, demiştir. [57]

13- Erginlik Çağına Varmamış Kızlarının Nikâhını Kıyan Babaların Akdettikleri Nikâh (İn Hükmünün Beyanı) Babı

1876) Âişe (Radıyallâhü ankâ)'â<ın; Şöyle demiştir:
Ben altı yaşımda bir kız iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni nikâh eyledi. (Üç sene sonra) biz Medine'ye hicret ettik. El-Hâris bin el-Hazreç oğullarının konağına indik. Sonra ben sıtmaya tutuldum. Bu nedenle saçım döküldü. (Bu hastalığı allattıktan sonra) saçım gürleşti. Öyle ki uzayıp omuzlarıma döküldü. (Bir gün) Ben kız arkadaşlarımla beraber salıncakta oynarken annem Ümmü Rûmân benim yanıma gelip beni çağırdı. Bunun üzerine ben annemin yanma geldim. Annemin ne etmek istediğini bilmiyordum. Annem elimi tuttu. (Hızlıca eve doğru yürüdük) Nihayet evimizin kapısı Önünde beni durdurdu. Ben yorgunluktan sık sık soluyordum. Soluğum yatışmcaya kadar orada durdurdu, sonra annem biraz su alarak onunla yüzümü ve başımı sıvazlayıp bunun akabinde beni eve koydu. Evin bir odasında bulunan Ensâr'dan bir kadın grubu ile aniden karşılaştım. Bunlar (bana) ;
Hayır ve bereket üzerine ve nasibin en hayırlısına (kavuştun veya kavuşasın) dediler. Annem beni bunlara teslim etti. Bunlar da benim (başımı yıkadılar ve) kılık kıyafetimi düzleyip süslediler. (O âna kadar hatırıma bir şey gelmediği için) beni hiç bir şey sıkmadı. Ancak Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "i kuşluk-zamanı habersiz görünce sıkıldım. Biraz sonra kadınlar beni O'na teslim ettiler. O gün ben dokuz yaşında bir kız idim."

1877) Abdullah (bin Mesuıi) (Radtyailâhü anh)Vlen: Şöyle demiştir:
Âişe (Radiyallâhü anhâ) yedi yaşında bir kız iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu nikahlamıştır. Ve Aişe dokuz yaşında iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla zifafa girmiştir. Ve Âişe (Radiyallâhü anhâ) 18 yaşında iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denmiştir : Bu hadisin isnadı Buhâri ve Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Ancak bu isnad munkatidir. Çünkü râvi Ebû Übeyde, babası (Abdullah)'dan hadis işitmemiştir. Bu durumu ŞuTse, Ebû Hatim ve İbn-i Hibban sikalar bölümünde söylemişlerdir. Tirmizi de el-Câmi'de, el-Müzzi'de eJ-Etrafta ve bunlardan başka zarlarda bunu söylemişlerdir. Bu hadisi Nesai küçük süneninde Âişe (R.A.)'den rivayet etmiştir. [58]

İzahı

Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu hadis'e göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Âişe (Radıyallâhü anhâ) annemiz ile nikâhı akdedilirken Âişe (Radıyaİlâhü anhâ) altı yaşmda idi.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsi notta belirtildiği gibi Zevârd türündendir. Nesai aynı hadîsi Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet etmiştir. Müslim de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan bunun benzerini rivayet etmiştir. Bu hadis'e göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) yedi yaşında iken nikâhı kıyılmıştır.
Buharı, Müslim Ebû Dâvûd, Nesaî ve B e y h a k i' nin yine Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettikleri benzer bu hadisin benzeri bir hadiste Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nm nikâhı akdedilirken altı veya yedi yaşında olduğu bildirilmiştir.
Görüldüğü gibi nikâh akdi yapılırken Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yaşının altı veya yedi olduğu hususunda değişik rivayetler vardır. Rivayetlerin ekserisine göre altı yaşında iken nikâh akde-dilmiştir. N e v e v î bütün rivayetlerin arasını şu şekilde bulmuştur: Nikâh akdi yapılırken Âişe (Radıyallâhü anhâ) altı'küsur yaşında idi. Rivayetlerin ekserisinde küsurat atılarak altı yaş denmiş, bâzı rivayetlerde küsurat tam gibi sayılarak yedi yaş denmiştir.
El-Menhel'in Tekmile yazarı "Küçük yaştaki kızların nikâhı" bâ-bmda aşağıdaki bilgileri vermiştir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicretin birinci yılı Şevval ayında Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş yâni zifafa girmiştir. Bir kavle göre hicretten 17 ay sonra Şevval ayında zifaf olmuştur. Birinci kavil Âişe (Radıyallâhü anhâ)'-nm bu bâbtaki hadisine daha uygundur.
İbn-i Abdi'I-Berr: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi rüyada ipekli bir elbise içinde görmüştü. Sonra annemiz Ha t î c e (Radıyallâhü anhâ) vefat ettikten üç yıl sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile nikâhı kıyılmıştı. Hatice (Radıyallâhü anhâ)'nın vefatı hicretten üç yıl önce vuku bulmuştu. El-İstiâb'da bu hususta anlatılanların en sıhhatlisi budur, demiştir.
T a b a r â n î' nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
"Hatice (Radıyallâhü anhâ) vefat edince Osman bin Mazûn (Radıyallâhü anh) 'in hanımı Havlete bint Hakim (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e gelerek j
Yâ Resûlallah evlenmiyecek misin? diye sormuş. Efendimiz t «Kim (ile) ?* diye karşılık vermiştir.

Havlete :
Dilersen kız ile, dilersen dul ile (evlen) diye cevap vermiş. Efendimiz t
*Kız kimdir?» diye sorunca Havlete: Allah'ın yarattıklarından senin en çok sevdiğin Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m kızı Âişe (Radıyallâhü anhâl'dir, diye cevap vermiştir. Efendimizi
«Dul kadın kimdir?» diye sorunca Havlete: Şevde bint-i Zam'a (Radıyallâhü anhâVdır, sana îman edip izini takip eder, diye cevap vermiştir. Efendimizi
«O halde git onlara anlat.» Bunun üzerine Havlete Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) in evine gidip Âişe (Radıyallâhü anhA)'nın annesini bularak:
Ey Ümmü Rumân Allah size ne büyük hayır ve bereket idhâl etti? Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi zâtına istemek için beni gönderdi, demiş. Ümmü Rumân da Ebü Bekir {Radıyallâhü anh)'ı beklemek isterim. Çünkü hemen gelecek demiş, biraz sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) gelince Havlete aynı sözü ona da söyleyince Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) :
Kızım ona olur mu. Çünkü kardeşinin kızıdır? diye sormuş. Havlete dönüp durumu Efendimize anlatınca Efendimiz:
«Ebû Bekir'e dön ve ona deki sen dinde benim kardesimsin ben de senin kardeşinim ve senin kızın bana olur» buyurmuş, Havlete tekrar Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in yanma vararak durumu aydınlatınca nikâh akdi yapılmıştır. [59]

Küçük Yaştaki Kızların Nikâhının Yapılması Hususundaki Âlimlerin Görüşleri

N e v e v i bu babın ilk hadisini açıklarken şu bilgileri vermiştir: "Bu hadîs erginlik çağma varmamış olan bakire kızın izni olmaksızın baba tarafından nikâhının kıyılmasının câizliğine açıkça delildir. Çünkü küçük yaştaki kızdan izin almak anlamsızdır. Bizce baba yokken baba babası da aynı yetkiye sahiptir.
Müslümanlar babanın küçük yaştaki kızının nikâhını yapabileceği hususunda icmâ etmişlerdir. Bu kız erginlik çağına varınca Irak âlimlerine göre muhayyerdir, dilerse nikâhını feshedebilir.
Mâlik, Şafiî ve diğer Hicaz Fıkıhçılarma göre kız erginlik çağına varınca nikâhı feshedemez.
Baba ve onun babasından başka hiç bir velî küçük yaştaki kızın nikâhım yapamaz. Şafiî, Sevrî, Mâlik, Ahmed, İbn-i Ebî Leylâ, Ebû Sevr ve Cumhur'un kavli budur. Bunlara göre böyle bir nikâh sahih değildir.
Ebû Hanife, Evzâİ ve ba$tea bâzı selef âlimlerine göre tüm velîler bu yetkiye sahiptir, yapılan nikâh sahihtir ve kız bâ-liğa olunca nikâhını feshedebilir. Yalnız Ebû Yûsuf'a göre kızın fesih yetkisi yoktur.
Âlimlerin cumhuru velî durumunda olmayan yabancı vâsinin böyle bir yetkiye sahip olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Yalnız Şüreyh, Urve ve Hammâd onun da yetkili olduğunu söylemişlerdir. Hattâbî de bu kavli Mâlik' ten rivayet etmiştir.
Şafii ve arkadaşları: Bir kız erginlik çağma varmadıkça babası veya baba babasının onu evlendirmemesi müstehabtır. Bu yaşa varıp onun iznini almak daha iyidir. Tâ ki kız, hoşlanmadığı halde kocanın esiri durumuna düşmesin, demişlerdir. Bunların bu sözü bu hadîs'e muhalif değildir. Çünkü bunların maksadı kız için apaçık bir yarar olmayınca erginlik çağından önce evlendirmemek-tir. Ama geciktirme ile bu açık yararın kaçırılmasından korkulursa nikâh yapılmalıdır. Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nm nikâhı mes'e-lesi de böyle olmuştur. Bu endişe hâlinde evlendirmek müstehaptır.
Küçük yaşta iken nikâhı kıyılan düğün ve zifaf çağı sorusuna gelince, kızm velîsi ile kızı nikahlayan koca, düğün ve zifaf yapılması kıza hiç bir zarar vermiyeceği hususunda ittifak ederlerse zifaf cihetine gidilir. Bunlar arasında bu konuda ihtilâf varsa âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir:
1. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Mâlik'e göre zifaf için ölçü kızın cinsel ilişkiye gücünün yetmesidir. Bu gücün yaşı hususunda bütün kızlar aynı durumda olmazlar. Bunu belirli bir yaşa bağlamak mümkün değildir. En sahîh görüş budur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsinde bir yaş tahdidi yoktur. Dokuz yaşına henüz varmamış olmakla beraber çabuk gelişmesi nedeni ile cinsel temasa gücü yeten bir kız için bu hadiste bir engel olmadığı gibi yaşı dokuzu geçer olup gücü yetmediği halde zifafın yapılmasına dâir bir izin ve müsâade hükmü de yoktur.
Dâvûdi: Âişe (Radıyallâhü anhâ) dokuz yaşına vardığında güzelce gelişmiş durumda idi, demiştir."
Bilindiği gibi sıcak iklimlerde kızlar erken gelişir, bolluk içinde yetişen kızlardan, bilhassa etli iyi gıda alan kızlardan dokuz yaşında aybaşı âdeti gören kızlar da olabilir. [60]

Küçük Yaştaki Dul Kızın Nikâhının Kıyılmasına Ait Hüküm Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:
1. Ebû Hanife ve Evzâî'ye göre henüz erginlik çağma varmamış olan dul kızın nikâhı velîsi tarafından yapılabilir. Kız bulûğ çağma varınca nikâhını feshetmek veya kabul etmek hususunda muhayyer kılınır, demişlerdir.
2. Şafiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre böyle bir kızın nikâhını kıymaya hiç bir veli yetkili değildir. Ancak kız erginlik çağına varıp açıkça izin verince nikâhı kıyılabilir.
3. Mâlik: Bu küçük dul kızın küçük bakire kız gibi babası tarafından nikâhı yapılabilir, demiştir.
Nevevî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nm 1876 nolu hadîsi ile ilgili olarak verdiği geniş bilgiden şu birkaç noktayı belirtmek isterim:
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'yi götürmeye gelen Ensâr'dan bir kadın grubunun ona hitaben söyledikleri sözler, çıkarılan gelin ve damat için hayır bereket ve iyi nasibe kavuşmalarına duâ etmenin müstehabhğma delâlet eder.
Çıkarılacak gelinin yıkatılması, temizletilmesi, süsletilmesi ve onu çıkarmak için kadınların toplanmasının müstehablığı hükmü de hadisimi çıkarılır. (Bunda bir çok yarar vardır, diyen Nevevî bunları sıralamış ise de çoğu toplumun malûmu olduğu için buraya aktarmaya hacet görmedim.)
Hadîs gelin ile damadın gündüz zifafa girmelerinin câizliğine delâlet eder. [61]

14- Babalarından Başka Kimselerin Kıydıkları Küçük Yaştaki (Bakire Veya Dul) Kızların Nikâh (İn Hükmünün Beyanı) Babı

1878) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'&dn rivayet edildiğine göre:
Osman bin Maz'un [62] (Radıyallâhü anh) vefat ettiği zaman, (geride yetim) bir kızını bıraktı. İbn-i Ömer:
Kızın amcası olan dayım Kudame (bin Maz'un) (Radıyallâhü anh) ona danışmadan nikâhını bana yaptı. Bu (nikâh) İşi kızın babasının ölümünden sonra oldu. Kız, amcasının yaptığı nikâh işinden hoşlanmadı ve el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) ile evlendirmesini arzuladı. (Kız bulûğ çağına vardıktan) sonra amcası onu el-Muğire (Radıyallâhü anh) ile evlendirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı mevkuftur. Ve îbn-i Ömer (R.A.)'ın mevlâsı Nâfi'in oğlu Abdullah isimli râvi senedde bulunuyor ki onun zayıflığı Üzerinde ittifak vardır. [63]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Ahmed ve Dârekutnİ de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î' nin "Yetim kızı zorla evlendirmek" bâbmdaki hadîslerin şerhi bölümünde Tuhfe yazarı A h -med ile Dârekutnî' nin rivayet ettikleri bu hadisi daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. O rivayet merfu' hükmünde olup meali şöyledir:
...İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ>'dari rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Osman bin Maz'un (Radıyallâhü anh) vefat etti ve Havle bint-i Hakim bin Ümeyye bin Harise bin el-Evkas isimli karısından doğma bir kızını bıraktı. (Yâni yetim bir kızı kaldı.) Osman bin Maz'un, (o kız için) kardeşi Kudame (bin Maz'un) (Radıyallâhü anhümâ)'yı vasi tâyin etmiş idi. Osman ve Kudame benim dayılarımdı. Ben de Osman bin Maz'un'un kızını (dayım) Kudâme'den istedim. Kudâ-me de nikâhımızı kıydı. Sonra el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anhî, (kızın anasının yanına) girerek onu mala rağbet ettirdi. Bunun üzerine kızın anası ona kanmak istedi. Kız da anasının arzusuna uydu. Bunun üzerine kız ile anası (benden) imtina ettiler. Nihayet onların işi Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e intikal etti. Bunun üzerine Kudame;
Yâ Resülallah! Bu, benim erkek kardeşimin kızıdır. Kardeşim beni ona vasi tâyin etti. Ben de onunla halasının oğlunun nikâhını kıydım. Ben ne küf'ülük (emsallik) ne de yararlılık hususunda onun hakkında bir kusur işlemedim. Lâkin o, bir kadındır. Ve sırf anasının arzusuna uydu, dedi.
İbn-i Ömer demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O, yetim bir kızdır. (Erginlik çağına varıp) izni olmadan nikâhı yapılamaz» buyurdu, tbn-i Ömer:
"Vallahi, ben onu nikahladıktan sonra (böylece) benimle alâkasını kesti. (Bulûğ çağına vardıktan) sonra onu el-Muğîre bin Şu'be ile evlendirdiler."
T i r m i z i de aynı bâbta: 'İlim ehli, erginlik çağına varmamış olan (dul veya bakire) yetim bir

kızın nikâhının kıyılıp kıyılma-ması hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: Âlimlerin bir kısmı, yetim kızın nikâhı kıyıldığı takdirde, kız bulûğ çağına varıncaya kadar bu nikâh mevkuf (durdurulmuş) olur. Kız bulûğ çağma varınca o nikâhı kabul veya fesih etmek hususunda serbesttir, görüşünü beyan etmişlerdir. Tabiîlerin bâzısının ve başka bir kısım âlimlerin kavli de budur. Bâzı âlimler de: Bulûğ çağına varmadıkça yetim kızın nikâhı yapılamaz. Ve nikâh hususunda muhayyerlik yoktur, demi$lerdir. Süfyân-ı Sevrİ, Şafiî ve onlardan başka bâzı âlimlerin kavli budur, demişlerdir. Ahmed ve Ishak da: Yetim kız dokuz yaşına varınca nikâhı kıyılır, o da râzi olursa, nikâh caizdir. Sonra bulûğ çağına vardığında onun muhayyerlik hakkı yoktur, demişlerdir. Bu iki âlim Â işe {Radıyallâhü anhâ)'mn (1876 nolu) hadisini delil göstermişlerdir. Ayrıca Âişe (Radıyallâhü anhâl'nın: "Bir genç kız dokuz yaşına girince artık o, kadındır." mealindeki eserini de delil göstermişlerdir, demiştir. [64]

Erginlik Çağına Varmamış Bakire Veya Dul Yetim Kızın Nikâhını Velîsi Veya Vâsisi Kıyabilir Mi ?

Bu bâbta Müellifimizin rivayet ettiği ve Ahmed ile D â-r e k u t n î' nin daha geniş bir metin hâlinde rivayet edip mealini yukarıya aldığım î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsine göre nikâhı geçersizdir.

Bu husustaki âlimlerin görüşlerini yukarda T i r m i z i' den naklen beyân ettim.

El-Menhel'in Tekmile yazarı da Ebû Davud'un "İstimar" babı ile "Küçük kızların tezvîci" babında rivayet olunan hadislerin açıklaması bölümünde bu hususu uzun uzun anlatmıştır. Ben ora-lardaki bilgilerin bir kısmını özetliyerek buraya aktarmayı uygun buldum.

1. Ebû Hanİ'fe' nin arkadaşları, E v z â i ve başka bâzı âlimler: Yetim kızın velîleri onun nikâhını kıyabilirler. Kız bulûğ çağına varınca nikâhını feshedebilir, demişlerdir. Bunlardan yalnız Ebû Yûsuf'a göre, kız baliğ olunca feshedemez, demiştir. Bunların bir delili:

«Ve yetim kızlarda evlendiğiniz zaman onlar) hakkında adalete riâyet edemiye-ceğinizden korkarsanız, (onlarla evlenmeyip) sizin için helâl olan kadınlarla... evleniniz.[65]

Bu âyet, erginlik çağına varmamış dul veya bakire yetim kızın babadan başka velileri tarafından nikâhının kıyılabileceğine delâlet eder. Çünkü bu âyette geçen "Yetâmâ" kelimesi "Yetîme"nin çoğuludur. "Yetime" kelimesinin hakiki mânâsı erginlik çağına ermemiş babasız bakire veya dul kız demektir. Âyet, yetim kızın me-

hir hususunda aldatılma m ası şartıyla nikâhının kıyılmasına izin vermiştir. Şu halde böyle kızın nikâhı kıyılamaz, diyenler kuvvetli bir delile muhtaçtırlar.

(Tuhfe yazarı da yukardaki âyetten çıkarılan bu hükümle ilgili bilgiyi e 1 - H â f ı z ' dan naklen vermiştir.)

2. Şafiî, Sevr î. Mâlik, Ahmed ve Cumhur'a göre böyle bir yetim kızın baba babasından başka hiç bir velîsi onun nikâhını kıyamaz. Kıyarsa hükümsüz ve bâtıldır. Ancak erginlik çağına varınca nikâhı kıyılabilir. Bunların delili T i r m i z i, E b û Dâvûd ve Nesai' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri şu hadîstir:

"... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Yetim kızın evlenmesi hususunda izni istenir. Eğer (izni istenince) susarsa onun susması (nikâhının kıyılması için) izindir. Eğer nikâhtan açıkça veya bir belirtiyle) imtina ederse onun üzerinde (nikâh kıymaya) cevaz yoktur.»"

Şafiî bu hadîsin zahirini delil göstermiştir. Bu grubtaki âlimlere göre hadîste geçen "Yetime" kelimesinden maksad erginlik çağma varmış olan babasız kızdır. Bu çağa varmadan önce yetim sayıldığı için bu ifâde kullanılmıştır. Bu kelime ile küçük yaştaki yetim kız mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü bu çağdaki bir küçükten izin almak manasızdır.

3. Ahmed ve İshak'a göre yetim kız dokuz yaşına vardığında nikâhı kıyılıp kendisi de rızâ gösterirse kıyılan nikâh caizdir ve bulûğ çağına varınca nikâhın kabul veya feshi hususunda muhayyerlik hakkı yoktur. Bunların delili Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1876 nolu) hadîsidir. Lâkin bu hadîs onlar için delil olamaz. Çünkü Âiş e (Radıyallâhü anhâ) dokuz yaşında iken bulûğ çağma varmış idi.

Alimlerin cumhuru bülüğ çağına varmamış yetim kızın nikâhının vasi tâyin edilmiş yabancı kişi tarafından da kıyılamıyacağına ittifak etmişlerdir. Yalnız Şüreyh, Urve, Hammâd ve Mâlik bin Enes; Vasi bulûğ çağına varmamış yetim kızın nikâhını kıyabilir, demişlerdir.

Rey ehli de: Vasi yetimin velîsi ise nikâhını kıyabilir. Çünkü kız bulûğ çağına varınca kıyılan nikâhı feshedebilir, demişlerdir." [66]

15- Velî (Den İzin) Siz Hiç Bir Nikâh Olamaz1 Babı

Velî: Arap dilinde düşman kelimesinin karşıtıdır. Din istilahın-da, ise erginlik çağına varmış, hür ve müslüman olup başkasının malında veya evlendirilmesinde dinen yetkili olan kişidir. Bu tariften anlaşıldığı gibi çocuk, deli, bunak, köle ve gayri müslim bir kimse bir müslümamn nikâhı hususunda velî olamaz.
Nikâh için velî olmanın nedenleri, akrabalık, bir cariyeye mâlik olmak, câriye'yi azâd etmiş olmak ve devlet başkanı veya onun yetkili kıldığı kimse olmak'tır. Bu dört neden hakkında gerekli bilgiyi verelim : [67]

1. Akrabalık Nedeni İle Velî Sayılanlar:

Sünen-i Ebû Dâvûd'un "Velî" babında Tekmile yazan şöyle der:
A) a. Ebû Hanîfe' nin meşhur kavline ve Şafii ile A h m e d ' e göre hür kadının velîsi onun öz babasıdır.
b. Mâlik, Ebû Yûsuf, İshak bin Rahaveyh ve Ibn-i Münzir'e göre kadının velîsi onun öz oğludur. Oğul, babadan öncelikle velilik yetkisine sahihtir. Ebû Hani-f e ' den olan bir rivayet de böyledir. Çünkü mîras konusunda oğul, babadan kuvvetlidir.
a. grubunun delili ise şudur: Kadının babası, görüşçe daha mükemmel, şefkatça daha şiddetlidir. Bunu, kadının oğluna nazaran öne almak gerekir. Bir de şu var ki: Baba, veya sefih yahut küçük evlâdının velisidir. Şu halde nikâh vesâir hususlarda da veli olmak onun hakkıdır.
B) a. Kadının öz babası yok ise Şafii ve Ahmed' den yapılan bir rivayete göre baba babası velidir. Kadının öz oğluna tercih edilir.
b. Mâlik, Ebû Yûsuf, İshak, İbn-i Münzir ve bir rivayete göre Ebû Hanîfe ve Ahmed: Kadının oğlu, babadan önce olduğu gibi baba babadan önce de velilik hakkına sahihtir, demişlerdir.
c. A h m e d ile Mâlik' ten alman başka bir rivayete göre kadının erkek kardeşi, kadının baba babasından önce velilik hakkına sahibtir.
C) a. Kadının babası ve baba babası... yok ise Hanefi . âlimleri ile Mâlik ve Ahmed'e göre, kadının oğlu, o yoksa oğlunun oğlu... kadına yakınlık sırasına riâyet etmek şartı ile velîdirler.
b. Şafii: Kadının oğlu ve oğlunun oğlu... velilik hakkına sahip değildir. Meğer 'Hâkimlik' veya câriye olan anasını^ satın almakla hürriyetine kavuşturmuş ise 'Mevlâlık' sıfatını hâiz ise velî olur. Artık velilik sıfatı oğulluk değil, hâkimlik veya mevlâlık nedenine dayanır.
D) a. Kadının babaları ve oğulları yok ise H a n e f İ 1 e r ile Şafii ve M â 1 i k ' e göre kadının ana baba bir erkek kardeşi velilik hakkını hâiz olur. A hm e d' in sahih kavli de bu-dur.
b. A h m e d ' in meşhur kavli ile Şafiî' nin kadim (eski) kavline ve Ebû Sevr'e göre kadının yalnız baba bir erkek kardeşi a sıkkındaki kardeşten farksızdır.
Bunlar da yok ise kadının erkek kardeşinin oğullan, oğullarının oğulları... bunlar da yok ise kadının amcası, o da yok ise onun oğulları ve oğullarının oğulları bu sıraya göre velilik hakkına sahiptirler. Bunlardan aynı derecede olup birisi baba ve ana bir, diğeri de yalnız baba bir durumu olursa yukarda kardeşler hakkında anlatılan âlimlerin görüşleri bunlar hakkında da aynidir.

E) a. Ebü Hanife' den yapılan meşhur rivayete göre ferâiz ilminde "Asaba [68]" ismi verilen yakını olmayan kadının velîsi, onun anası, kız kardeşi, teyzesi, ana bir erkek kardeşi, dayısı, anasının amcası gibi yakınlarıdır. El-Kisânî: Eğer kadının asaba sayılan yakını bulunmazsa, anası, kız kardeşi ve teyzesi gibi erkek veya kadın tüm yakınları velî durumda olur, kadının nikâhını kıyabilirler. Şu şartla ki: Nikâhı kıyan kadın veya erkek, nikâhını kıydığı kadının mirasçısı olsun. Mirasçılık sırasına göre velilik hakkı verilir, demiştir.
Ebû Hanife' den diğer bir rivayete göre, kadının ölümü hâlinde onun malının belirli bir payını alan veya asaba durumunda olan her mirasçısı onun nikâhını kıymak hususunda velisi sayılır.
b. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve bir rivayetinde Ebû H a n i f e : Yalnız ana bir erkek kardeş, dayı, kadının anasının amucası ve anasının babası gibi asaba sayılmayan akrabaları kadının velîsi olmazlar. [69]

2. Câriye Sahibi Olmak Nedeni İle Velî Sayılanlar

Cariyenin nikâhını kıymak yetkisi onun sahibine aittir. Efendisi yok ise, efendisinin bizatihi asabası sayılan babası, baba babası, oğlu, oğlunun oğlu, erkek kardeşi gibi yakınları o cariyenin velîsi durumundadırlar. Bu hususta âlimler ittifak halindedir. [70]

3. Cariyeyi Azat Etmiş Olmak Nedeni İle Veli Sayılanlar

Azat edilen cariyenin birinci maddede anlatılan yakınları yok ise onu azat etmiş olan kişi nikâh hususunda onun velîsidir. O da yok ise veya kadın, kâfir gibi veli olma şartlarını taşımıyorsa onun asabası sayılan yakınları birinci maddedeki sıraya göre velisi sayılırlar.
(ikinci ve üçüncü maddedeki durumlar bugün için hiç karşılaşılmayan hususlar olduğu için bunu kısa kesmeyi uygun buldum.) [71]

4. Devlet Başkanı Veya Yetkili Kıldığı Kimse Olmak

Kadının anılan velîleri bulunmaz veya onu evlendirmekten (haksız yere) imtina ederlerse Devlet başkanı veya yetkili kıldığı kimse onun nikâhını kıyar. Yâni onun velîsi olur. Bu hususta âlimler müttefiktir."
Bu hususlarda geniş malûmat isteyen Fıkıh kitaplarına müracaat etsinler.

1879) A içe (Radtyaüâhü anhâ)"f\an rivayet edildiğine göre: Resii-hıllah (Sulltillahii Alryhi ve Selimi) şöyle Inıyurdu. demiştir:
«Herhangi bir kadın ki velîsi onun nikâhının kıyılmamasına izin vermemiş ise onun nikâhı bâtıldır, onun nikâhı bâtıldır, onun nikâhı bâtıldır. (Veliden izinsiz kıyılan nikâhtan) sonra eğer kocası onunla cinsel temasta bulunursa, bu teması sebebi ile ona mehritnin ödenmesi lüzumu) vardır. Eğer velîler, (kadının nikâhını engelleyecek derecede evlendirme işinde) ihtilâfa düşerlerse artık sultan, hiç bir velîsi olmayanın velîsidir.-" [72]

İzahı

Şafii. Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvüd, Ta havi. ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hadisin : cümlesi yerine Ebû Dâvüd'un rivayetinde; -velîlerin izni olmaksızın nikâh akdini bizzat kıyan kadın» ifâdesi ve T i r m i z i ' de :«velisinin izni olmaksızın nikâh akdini bizzat kıyan kadın» cümlesi bulunur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) velîden izin alınmadan kıyılan nikâhın bâtıl olduğunu tekit için üç defa tekrarlamıştır.
Hadisin: cümlesi yerine T i r m i v. i ve Ebû D â v û d ' da : «Eğer kocası ona duhul ederse (cinsi
temasta bulunursa)» cümlesi kullanılmıştır. İki cümlenin mânâsı aynıdır.
Nikâh bâtıl sayılmakla beraber kocası, kadının mehirini Ödemekle mükellef tutulmuştur. Çünkü bu nikâha binâen yapılan cinsi münâsebet, vat-t şüphe hükmündedir.
Hadisin: fıkrasının mânâsı şöyledir:
"Eğer veliler nikâh akdinin yapılmasına mâni olacak bir tarzda niza ve ihtilâfa düşerlerse nikâh akit işi sultana veya yetkili kıldığı vekiline intikal eder, onlar nikâh akdini yaparlar ve bu durumda mevcut veliler yok hükmündedirler."
Mecmeu'l Bihâr'da: Velîlerin ihtilâfa düşmelerinden maksat nikâh akdine engel olmalarıdır. Nikâh akdinin hangi velîye ait olduğu konusunda velîlerin ihtilâfa düşmeleri kastedilmem iştir. (Velîlerin öncelik sırası malûmdur. Bu hususta ihtilâfa düşmeleri söz konusu değildir.) Eğer aynı sıraya dâhil bir kaç veli varsa (meselâ kadının velîsi durumunda bir kaç erkek kardeşi bulunursa) ve her kardeş ben nikâh akdini yapacağım diye ihtilâfa düşerlerse, kadının yararlan görüşü noktasından hareketle bunlardan hangisi önce nikâh akdini yaparsa onunki muteberdir. Bundan sonra diğer veliler tarafından kadının başka erkekle yapılan nikâh akitleri hükümsüzdür, denilmiştir.
Hadîsten çıkan Fıkıh hükümleri ve bu husustaki âlimlerin görüşleri ile ilgili geniş bilgi bu babın son hadisinin izahı bölümünde in-şâallah verilecektir.

1880) Aişe ve İbn-i Abbâs (RadtyaUâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûllullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Veli(den izinhsiz hiç bir nikâh olamaz.»
Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nın merfu hadîsinde şu ilâve vardır. «Sultan, hiç bir velîsi olmayanın velîsidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: 'Bunun isnadmdaki Haccâc, îbn-i Artat olup tedlisçidir ve bu hadisi an'ana ile rivayet etmiştir. Bu da var: Kendisi İkri-me'den hadîs işitmemiştir. O, ancak Dâvûd bin el-Husayn aracılığı ile İkrime'den rivayette bulunur. Bu durumu İmam Ahmed söylemiştir. Abbâd bin ZührÎ'nin dediğine göre Haccâc Zühri'den de hadis işitmemiştir. Lâkin sıka olan Süleyman bin Musa ZÜhrî'den (1879 nolu) hadisin senedi ve metnini rivayet etmekle Hac cac'a mutabi olmuştur. Sünen sahipleri İ879 nolu hadisi rivayet etmişlerdir.
Sindî: Ben diyorum ki, 1879 nolu hadisin isnadının sıhhatli olup olmadığı hususunda hadîsçiler konuşmuşlardır, demiştir.

1881) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radtyallâhü anh)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Velîtden izin)siz hiç bir nikâh olamaz.-"

1882) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kadın kadının nikâhını kıyamaz. Kadın kendi nefsinin nikâhını da kıyamaz. Çünkü şüphesiz, zâniye kadın, kendi nefsinin nikâhını kıyan kadındır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin isnadında bulunan râvi Cemil bin el-Hasan el-Atakî, hakkmda Abdan: (Konuşmasında) yalan söyleyen bir fasıktır, demiştir. İbn-i Adi de : Abdal'dan başka Cemil aleyhinde konuşan hiç bir kimseyi duymadım. Şüphesiz onun rivayetinde hiç bir beis yoktur ve onun mün-ker bir hadis rivayet ettiğini bilmiyorum, demiştir. îbn-i Hibban de : Cemil'i sikalar arasında zikrederek: O garlb hadisler rivayet eder, demiştir. îbn-i Hibban kendi sahihinde, İbn-i Huzeyme ve el-Hâkim onun rivayet ettiği hadisleri zikret mislerdir. Mesleme el-Endülüsi de : O, sıkadır, demiştir. Senedin diğer râvileri sıka zâtlardır. [73]

İzahı

1879 nolu hadîs metninin izahını onun tercemesinden sonra yaptık.
Zevâid türünden olan 1880 nolu hadisi müellifimiz, Â i ş e (Ra-dıyallâhü anhâ) ve İbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Ancak seneddeki râvi Haccâc'in ne Z ü h -r İ' den ne de t k r i m e ' den hadîs işitmediği notta belirtilmiştir. Yine orada belirtildiği gibi bu hadisin benzeri olan 1879 nolu hadîsin senedinde Haccâc yerine Süleyman bin Mû-s â, Zühri1 den rivayet etmiştir. Böylece senedi muttasıl 1879 nolu hadîs, bu hadîsi takviye etmiş olur.
Bu hadîsin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edilen mer-fu metninin: cümlesi bundan önceki hadîs
metninde bulunduğu ve bu cümlenin gerekli mânâsı orada anlatıldığı malûmdur.
Hadîs metninin ilk cümlesi ise 1881 nolu Ebû M û s â (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen merfu hadis metninin aynısıdır. Biraz sonra mânâsını açıkhyacağım.
1881 nolu Ebü Mûsâ (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyha-kî de rivayet etmişlerdir. Senedleri müteaddit ve muhteliftir.
Hadîs iki şekilde mânâlandırılabilir:
Birincisi: "Veli'den izinsiz kıyılan nikâh şer'an akdedilmiş ve gerçekleşmiş olmaz."
İkincisi: "Veliden izinsiz kıyılan nikâh sahih değildir, bâtıldır." Birinci mânâya göre nikâh akdi gerçekleşmez. İkinci mânâya göre böyle bir akid yapılmış olsa bile hükümsüz ve bâtıldır. İkinci mânâ 1879 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinin mânâsını aynen ifâde etmiş olur. [74]

Yukardaki Üç Hadîsten Çıkarılan Hükümler

T i r m i z İ, benzer başlıkla açtığı bâbta (1879 nolu) Â İ ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ebû Mûsâ {Radıyallâhü anh)'mn hadîslerini ve başka bilgileri naklettikten sonra şöyle der:
"Ashâb-ı Kiram'dan Ömer bin el-Hattâb, AH bin Ebi Tâlib, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün dâhil olduğu bir sahâbi cemâati. Tabiîlerden Saîd bin el-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Şüreyh,

İbrahim Na-hai, Ömer bin Abdilaziz ve başkalarının yer aldığı fıkıhçıların bir kısmı «Velîden izinsiz nikâh olmaz» mealindeki Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in hadisi ile amel etmişlerdir.
Süfyân-ı Sevrî, Evzâî, Mâlik, İbn-i Mübarek, Şafii, Ahmed ve İshak da bu hadisle hükmetmişlerdir."
Tuhfe yazarı da geniş bilgi vermiştir. Bir kısmını buraya aktarmakla yetinelim:
"Nikâh kıymak için velînin bulunmasının veya kendisine bir erkek vekil tâyin etmesinin şart olup olmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Cumhur bunun şart olduğuna hükmederek kadın kendi nikâhını asla akdedemez, demişler. Ve bu babtaki hadîsleri delîl göstermişlerdir.
Ebû Hanife ise: Velînin nikâhı akdetmesi veya bir erkeği bu iş için vekil etmesi asla şart değildir. Kadın velisinden izinsiz olarak kendi nikâhını bizzat akdedebilir. Ancak evlenecek erkeğin ona küf'ü (= denk ve emsal) olması şarttır. (Kadın kendisine küfü olmayan yâni Fıkıhta anlatılan ölçülere göre, dun ve aşağı sayılan bir erkekle nikâhlanırsa, kadının velîsi itiraz etme hakkına hâizdir.)
Ebû Hanîfe bu görüşünde nikâh akdini satış akdine kı-yaslıyarak: Kadın kendi malını velîsinden izin almadan satabildiği gibi nikâhını da kıyabilir, demiş ve bu bâbta rivayet edilen hadislerin erginlik çağma varmamış olan kızlara âit olduğu yorumunda bulunmuştur. Umumi hükümlerin kıyas yolu ile husûsîleştirilmesi işi, usûl ilminde uygulanan bir metotdur."
Tuhfe yazarı bu arada başka bilgiler ve nakiller yaptıktan sonra Cumhur'un görüşüne taraftar çıkmıştır.
Ebû Davud'un sünenin şerhi Tekmile yazarı "Velî1* babında rivayet olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1879 nolu) hadisinin fıkıh yönünü anlatırken özetle şöyle der: [75]

Hadisten Çıkarılan Hükümler Ve Âlimlerin Görüşleri

A) a. Velinin izni olmaksızın kadın kendi nikâhını kıyamaz. Şayet kıyarsa velînin tasvibi alınmadıkça yapılmış olan akid durdurulur. Henüz velinin tasvibi alınmamış iken eşler zifafa giremezler, cinsel temasları haram bir temastır. Eşlerden birisi ölürse ondan mirasçı olamaz. Kadının nikahladığı erkek küfü olsun olmasın farket-
mez.
İbn-i Sîrin, Kasım bin Muhammed, Hasan bin Salim, Muhammed bin el-Hasan ve Ebû Y û s u f' un son kavli böyledir.
Bunların delili bu hadîsdeki "O kadının nikâhı bâtıldır." mealindeki Peygamber tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğudur.
Diğer bir delil şudur: Nikâh akdinde velîlerin bir hakkı vardır. Çünkü onların itiraz ve fesih yetkileri vardır. Nikâh akdinde hakkı olmayan bir kimse nasıl o nikâhı feshetme hakkına sahip olur. Bir insanın hakkında tasarruf edebilmek ancak onun iznine bağlıdır.
b. Ebû Hanife veilk kavlinde Ebû Yûsuf: Erginlik çağma varmış, akıllı ve hür bir kadın, velîsinden izin almadan kendi nikâhını kıyabilir ve evlendiği erkek onun küfü olup nikâh akdi mehr-i misil (= kadının anası, halası ve teyzesi gibi yakınlarının mehir değerinden noksan olmayan mehir) ile kıyıldığı takdirde o nikâh gereği yâni zifaf işi infaz edilir. Velînin tasvibi için beklemeye gerek yoktur. Çünkü kadın kendi öz hakkında tasarruf etmiş olur.
Bunlann bir delilide; «...kadınların kocalarını nikahlamalarına mâni olmayınız.[76] âyetidir. Âyette nikâh fiili kadınlara isnat edilmiştir.
Diğer bir delil (1870 nolu) İbn-i Abtaâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsidir. Çünkü o hadiste velilik hakkı kadın ile velisi arasında müşterek kılınmış ve kadının hakkının daha fazla olduğu bildirilmiştir.
Şayet kadın kendisinden dun ve küfü olmayan bir erkekle nikâhını kıymış veya mehri, emsalinin mehirinden noksan tutulmuş ise velisi o nikâh akdini feshedebilir, demişlerdir.
c. Şafiî, Ahmed, meşhur kavline göre Mâlik, t s -hak ve başkaları: Kadın nikâh akdini yapamaz, demişlerdir. Bunların delili ise (1879, 1880 ve 1881 nolu) hadîslerdir.
BJ Kadının velisi nikâh akdinden imtina ederse sultan veya yetkili kıldığı kimse nikâh akdini yapar.
Ebû Hanife ile Ebû Yûsuf: Eğer kadın küfü olan bir erkekle ve mehri misil ile nikâhının kıyılmasını velîsinden talep edip velîsi imtina ederse kadının bizzat yapacağı nikâh akdi sahihtir. Velî duruma muttali olup işi tasvip etmez ve yetkili devlet adamına baş vurursa Ebû Yûsuf'a göre devlet yetkilisi velî yerine tasvip eder. Muhammed'e göre devlet yetkilisi nikâh akdini tazeler."
Tekmile yazarı yukardaki âlimlerin gösterdikleri delilleri ve başka delilleri naklederek grupların

yek diğerine verdikleri cevaplarını uzunca nakletmiş ise de çok yer tutar endişesi ile bunu aktarmaktan sarfı nazar ettim.
El-Hâfız: Âlimler nikâh akdi için kadının velisinin şart olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhura göre şarttır. Delilleri bu bâbtaki hadîslerdir. Ashâb-ı Kiram (Radıyallâhü an-hüm) 'den bu hükme muhalefet eden kimseyi bilmiyoruz. Buna göre kadın kendi nikâhını asla kıyamaz. Ebû Hanife ise: Nikâh akdi için velî asla şart değildir. Ondan izinsiz olarak kadın, küfü olan bir erkekle nikâhını bizzat kıyabilir, demiş ve nikâh işini satış akdine kıyaslamıştır. Çünkü kadın satış akdinde müstakildir. Velinin iznini şart koşan hadislere gelince Ebû Hanife bunları küçük yaştaki kızlar için yorumlamıştır. Hadîslerdeki umumi bu kıyaslama ile hususîleştirmiştir. Böyle yapmak usul ilminde caiz görülmüştür, demiştir.
HanefÎler'in bu hususta KÎtab ve SOnnet'den de delil gösterdikleri yukarda kısmen belirtilmiştir.
1882 nolu Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîs de kadının ne kendi nefsinin ne de başka kadının nikâhını akdedemiyeceğine delâlet eder.
Kadının kendi nefsinin nikâhını bizzat akdedip edemiyeceği hususundaki âlimlerin görüşlerini yukarda A) işaretli bölümün a. b ve c maddelerinde izah etmiştik.
Bir kadının başka bir kadının nikâhını akdedip edemiyeceği hususundaki âlimlerin görüşleri, kadının kendi nefsinin nikâhını akdetmesi hakkındaki ilim ehlinin görüşlerinin aynısıdır. Yâni bir kadın başka bir kadından veya onun velîsinden izin alarak nikâh akdini yapabilir mi? (Takrir verebilir mi) yapamaz mı? Bu husus için âlimlerin verdikleri fetva yukardaki A bölümünün a. b ve c maddelerinde anlatılan fetvaların aynısıdır. Oraya müracaat edilmelidir.
Hadîsin son cümlesi olan : ifâdesinin yorumu hakkında S i n d î şöyle der:
"Yâni: Kadının kendi nikâh akdini şahsen yapması yâni oturup takrir vermesi zâniye kadının şiârmdandır. Artık şer'İ nikâhta kadının oturup şahsen takrir vermesi uygun değildir.
(Cümle böyle yorumlanınca, en uygun yolun kadının kendi velisine usulü dâiresinde izin vermesi ve velîsinin nikâh akdinde takrir vermesidir. Veya ikisinin usulü dâiresinde izin ve vekâlet vere-cekler başka bir erkeğin nikâh akdinde bunlar adına bulunmasıdır.)
Sindi, yukardaki yorumu yaptıktan sonra, kadının kendi nikâh akdini yapmasını caiz gören âlimlere göre cümlenin şöyle yorumlanabileceğini söyler:
"Bu hadis, şâhidler olmaksızın kendi nefsinin nikâhını bir erkekle akdeden kadın hakkındadır. Son cümle bu yoruma delil gösterilebilir. Çünkü zâniye kadın, şâhidlerin huzurunda nikâhını akdetmez. T i r m i z i' nin tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den hem merfu hem mevkuf olarak rivayetle mevkuf olan rivayeti tercih
ettiği; "Fahişeler ve zâniyeler. şâhidler olmaksızın kendi nefislerinin nikâhını kıyan kadınlardır» hadisi da bu yorumu teyid eder.
V«yâ hadlsdeki yasaklama mekruhluk mânâsına yoruBü*Wr." yazan da bu hadiato ügüi olarak «ö#i# dar:
"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsini B e y -haki de rivayet etmiştir. I b n - i Kesir: Sahih olanı bu hadisin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) üzerine mevkuf olduğudur, demiştir.
£ J-Hâf ı z da: Bu hadisin râvileri sıka zâtlardır. D â r e -k, u t n î bir sözünde : Biz derdik ki: 'Kendi nefsinin nikâhını kıyan kadın, zâniyedir.' demiştir. E 1 ~ H â f i z sözlerine devamla: D â -rekutni' nin bu sözünden anlaşılıyor ki, hadîsin son cümlesi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in sözüdür. Beyhaki bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. Birisi mevkuf, diğeri merfudur, demiştir." [77]

16- Şiğar (Suretiyle Nikah) İn Yasaklanması Babı

Şiğâr; Bu kelime Arap dilinde kaldırmak, boşalmak ve başka mânâlara gelir.
Fıkıh ıstılahında değiş - tokuş yapmak suretiyle mehirsiz evlenmektir. Tekmile yazarı; Şiğâri şöyle tarif ediyor; Şiğâr, bir erkeğin diğer bir erkeğe: Şiğar yolu ile ikimiz de evlenelim : Yâni sen kız kardeşini veya kızını yahut velîsi olduğun bir kadını benimle evlendir. Buna karşılık ben de kız kardeşimi veya kızımı yahut velisi bulunduğum bir kadını seninle evlendireyim. Her iki nikâh da mehirsiz olsun. Artık her kadının bıd'ı (yâni kadınlık kıymeti) diğer kadının bıd'ı (kadınlık kıymeti), karşılığı olur.
Şu tarife göre şöyle diyebiliriz; Şiğâr; Değiş - tokuş yolu ile mehirsiz olarak iki erkeğin birbirinin kızıyla veya velîleri oldukları başka kadınlarla evlenmeleridir. Bu tür evlenmelerde mehir hakkı kaldırıldığı için böyle evlenmeye kaldırma mânâsını ifâde eden 'Şiğâr' ismi verilmiştir. Şöyle de denilebilir: Sigarın bir sözlük mânâsı da boşalmaktır. Bu nevî evlenmeler mehirden boşalmış durumda olduğu için bu isim verilmiştir.

M ü s 1 i m ' in "Şiğâr nikâhının tahrimi" babında N e v e v i şöyle der: 'Âlimler, kız kardeşlerin, erkek kardeşin kızlarının, halaların, amca kızlarının ve cariyelerin 'Şiğâr' yolu ile (değiş - tokuş yapmak suretiyle) evlenmelerinin aynen öz kızların evlenmeleri hükmünde saymışlardır. Bu nasıl haram ise diğeri de haramdır. Şiğâr suretinin en açık misali şudur; Sen kızını benimle evlendirmen üzere (ve bu şartla) ben kızımı seninle evlendirdim. Her kızın kadınlık değeri diğerinin mehir karşılığıdır. Adam da: Kabul ettim, der.'

1883) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü ankümâydatı; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şiğar (yolu ile nikâhı) yasaklamıştır. Şiğar, bir adamın bir adama şöyle demesidir t
Kızımı veya kız kardeşimi seninle evlendirmem üzere, sen kızını veya kız kardeşini benimle evlendir. Aralarında mehir de yoktur." [78]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Şafiî bu hadisi rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, şiğann tarifine âit metni rivayet etmemiştir. Şafii ve Kütüb-i Sitte yazarlarının rivayetlerinin çoğunda Şiğar'ın tarifine âit metin şöyledir:
Şiğar: Aralarında mehir olmadığı halde başkası, kızını onunla evlendirmek üzere adamın kendi kızını evlendirmesidir."
Şiğar'ın tarifine âit metin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mi, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'a mı, yoksa t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in râvisi N â f i' e mi âit olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Ebû Davud'un rivayetine göre bu tarif N â f i' e aittir.
Ez-Zerkanî: 'Bu hadîsi Mâlik' den rivayet eden râvilerin ekserisi bu tarifin kime âit olduğunu belirtmemişlerdir. Bunun içindir ki Şafii: Şiğar'ın tarifine âit metin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buyruğu mu, Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m sözü mü yoksa N â f i'in sözü müdür? bilemiyorum, demiştir. Şafii' nin bu sözünü Beyhaki nakletmiştir. H a -t î b ve başkası bu tarifin M â 1 i k' e âit olduğunu söylemişlerdir.'
El-Bâcî de: Hadîsin : cümlesi âlimlerin ittifakı ile merfu hadistir. Şigar'ın tarifine âit metin ise N â f i' in sözüdür, demiştir. Şigar'ın tarifine âit metnin râvi'ye âit olduğu tahakkuk etmedikçe, hadisten olduğunu söylemek uygundur. Çünkü hadîsin zahiri bunu gösterir, demiştir.'
Kurtubi de: 'Şigar'ın tarifi sahih olup lügat ehlinin anlattıkları tarife tamamen uyuyor. Artık bu tarif merfu ise ne a'lâ. Eğer sahâbî'nin sözü ile yine makbuldür. Çünkü bunun en iyi bileni, hadisi rivayet eden sahâbî'dir,1 demiştir.
İslâmiyet'ten önce akrabalar arasında bu yolda kızlarını, kız kardeşlerini ve diğer yakın kadınları değiş - tokuş etmeleri yaygın bir âdet idi. Mehir de alınmazdı. Verilen kadın, alınan kadının mehiri yerine, alınan kadın da verilen kadının mehiri yerine sayılırdı. Böylece mehirsiz evlenmek cereyan ederdi. İslâmiyet bu kötü âdeti kaldırmıştır. Çünkü mehir evlenen kadının Öz hakkıdır. Ne babasının ne de başka velîsinin hakkı değildir. Bu hak çiğnenmiş oluyordu.
Gerek bu hadîs ve gerekse bundan sonra gelen hadîsler ve müellifin rivayet etmediği başka sahih hadîsler bu tür nikâhın haramh-ğına delâlet ederler. Ancak haram olmasına rağmen böyle kıyılan nikâhların sahih olup olmadığı hususunda fıkihçılar arasında ihtilâf vardır. Tekmile yazarı bu hadîsin fıkıh yönünü anlatırken şöyle der:
"Bu hadis, şiğar suretiyle yapılan nikâhın haram kılındığına de-Jâlet eder. Âlimler bu hüküm üzerine icmâ etmişlerdir. Fakat kıyılan nikâhın şahinliği ve bozukluğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanefîler, Sevrî, Mekhul, Amr bin Dinar, Zühri ve El-Leys bin Sa'd: Nikâh akdi sahih-tir. Çünkü: = "Hoşunuza giden (ve size helâl olan) kadınlarla evlenebilirsiniz.[79] âyetinin hükmü umumidir. Ancak nikâh mehirsiz olarak akdedilmiş olmasına rağmen mehr-i misil ödemek vâcibtir. Mehirsizlik yüzünden doğan bozukluk nikâh akdinin bozukluğunu ve iptalini gerektirmez. Bu da şarap veya domuz gibi haram olan bir madde mehir kabul edilerek kıyılan nikâh gibidir, demişlerdir.
Bu grubtaki âlimler, bu bâbta rivayet edilen hadîslere cevaben: Hadislerdeki yasaklama hükmü nikâhın mehirsiz yapılması ve bir kadının 'Bıd'ı' yâni kadınlığının kıymetinin mehir yerine koyulması nedeni iledir. Biz mehirsizlik işini iptal ediyoruz ve mehr-i mislin ödenmesini zorunlu kılıyoruz. Artık kıyılan nikâh akdi, mehir olmaya elverişli olmayan bir şeyin mehir gösterilerek kıyılan bir nikâh akdi mâhiyetini arzeder. Bu itibarla, akit sahihtir. Onda anılan elverişsiz Bıd'ı yerine mehr-i misil ödenir, demişlerdir.
2. Şafii, Ahmed, îshak ve bir çok âlim: Şiğar yolu ile kıyılan nikâh akdi bâtıldır. Çünkü

hadîsler bu tür nikâhları yasaklamıştır, demişlerdir.
3. Mâlik: Kıyılan şiğar yollu nikâhtan sonra cinsel temas olsun olmasın nikâh fesih edilir, demiştir. Ondan yapılan bir rivayete göre, cinsel temas yapıldıktan sonra artık nikâh feshedilmez. Daha önce ise fesih edilir.
Hadîslerin zahiri 2. grubun görüşüne delâlet eder.
Ebü'l-Hasan el-Hanefî es-Sindi: 'Hadislerdeki yasaklama, bu tür nikâhın meşru olmadığına âlimlerin ittifakı ile yorumlanmıştır. Çünkü T i r m i z i' nin îmrân bin Huşa y n (Radıyallâhü anh)'den rivayet ederek hasen - sahîh olduğunu söylediği merfu bir hadîste: «İslâm'da şiğar (suretiyle) nikâh kıymak yoktur.» buyurulmuştur. Müellif yâni îbn-i Mâceh'de ayni hadis metnini Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak râvileri sıka olan sahîh bir se-ned ile rivayet etmiştir. Bu hadîsin sahîh şâhidleri de vardır.
Cumhur'a göre böyle kıyılan nikâh bâtıldır. Biz HanefİUr'e göre böyle kıyılan nikâh *Şiğar' olarak kalmaz. Mehr-i misil lâzımdır
ve böylece 'Şigâr' olmaktan çıkar. Lâkin açık olan budur ki, 'Şifcâr'ın meşru olmaması, o nikâh akdinin bâtıl sayılması ve kıyılmamış olarak kabul edilmesidir. Başka bir nikah akdi olarak kabul değildir. Bu nedenle cumhurun görüşü, daha isabetlidir,' demiştir.

1884) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şiğâr (şekli ile nikâh yapmay)i yasaklamıştır.1'

1885) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«İslâm'da şigâr (şekli ile nikâh yapmak) yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih olup râvüeri sıka zâtlardır. Bu hadis için şâhid olan sahih başka hadîsler vardır. [80]

İzahı

Ebû Hüreyre (Rachyallâhü anh) 'in hadisini A h m e d, Müslim ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. Bu hadis bir önceki hadîs metninin baş kısmının aynısıdır. Orada gerekli bilgi verilmiştir.
Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise notta da belirtildiği gibi Zevâid türünden olup senedi sahih, râvileri de sıka zâtlardır. Şi-ğar'ın yasaklığma dâir bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile benzeri sahih hadisler, bu hadîs için şâhid durumundadırlar. Ayrıca T i r-mizi, Ahmed ve Nesaî'nin îmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh) 'den merfu olarak rivayet ettikleri uzunca bir hadiste: Ve fslâmda şigâr (şekil ile nikâh yapmak) yoktur.» buyurulmuştur. Tirmizi, Îmrân (Radıyallâhü anh)'in hadisini teyid eden ve 'Tâbi' ismi verilen hadis de vardır.[81]

17- Kadınların Sadak (= Mehir) Babı

Sadak ve Sıdak: Evlenen kadının mehiri demektir. Tekil olan bu kelimenin çoğulu 'Suduk'tur. Hicaz halkı mehire Saduka' derler. Bunun çoğulu ise 'Sadukat'dır. Kelimenin tekili ve çoğulu başka şekillerde de gelmiş. Fakat bu kadarlık bilgi ile yetinelim.
Evlenen kadının mehirinin meşruluğu Kitab, Sünnet ve İcma ile sabittir. Nisa sûresinin 24. âyetinin bir kısmı buna aittir. Keza bu bâbta rivayet edilen hadisler ve benzerî başka sahih hadisler de nikâh dolayısıyla kadının mehir almasının meşruluğu hususunda tâm müslümanlar icmâ etmişlerdir.

1886) Ebû Seleme[82] (bin Abdirrahman bin Avf) (RadtyaÜâhü an-Awmâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâVye:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşlerinin mehiri ne kadar idi? diye sordum. Âişe:
— O'nun eşleri hakkındaki mehiri 12 okiyye ve bir neşş idi. Neş-şin ne olduğunu biliyor musun? O, yarım okiyyedir. O (on iki buçuk okiyye) de beşyüz dirhem (gümüşî tür, diye cevap verdi." [83]

İzahı

Şafii, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Beyti & k i ve 0 â r i m i de bunu, mânâyı

etkilemeyen az kelime far-ki ile rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde: "O da beşyüz dirhem (gümüş) dür." cümlesi yoktur.
Hadis sarihlerinin beyan ettiği gibi buradaki okiyye ile hicaz okiyyesi kastedilmiş ki kırk dirhem demektir. 12,5 okiyye 500 dirhem eder.
Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin mehirlerinin 500'er dirhem olduğuna delâlet eder. Mü'min-lerin anneleri olan muhterem zevcelerin çoğunun mehrinin bu kadar olduğu, bâzılarının böyle olmadığı sabit olduğu için bu hadis zevcelerin çoğunun mehirlerinin 500 dirhem gümüş olduğu yolunda yorumlanmıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinden Ümmü Habîbe bint-i Ebî S ü f y â n (Radıyallâhü anhâ)'nın mehirinin dört bin dirhem olarak Habeşistan kralı N e c â ş i (Radıyallâhü anh) tarafından teberru mâhiyetinde ödendiği, Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesai ve Bey haki tarafından rivayet edilen Ümmü H a b i b e (Radıyallâhü anhâ) 'mn hadisi ile sabittir. Keza S a f i y -ye bint-i Hayey bin Ahtab (Radıyallâhü anhâî adlı mü'minlerin annesinin mehiri, onu cariyelikten azâd buyurmak olmuştur. Yine annelerimizden Cüveyriye bint el-Hâris (Radıyallâhü anhâ), Sabit bin Kays (Radıyallâhü anh)'in cariyesi idi. Âzad olmak için efendisi iîe kadı kitabet yâni belirli bir meblâğ para veya mal vermek karşılığında âzad olma akdini yapmış idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî 'e vâki müracaatı üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yerine gerekli ödemeyi yaptı ve ödenen meblâğ üzerine nikâh akdi yapılmakla Cüveyriye (Radıyallâhü anhâ) hane-i saadet ehlinden olma şerefine kavuşmuş oldu.
Dirhem hakkında geniş bilgi 1791 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.[84]
Okiyye hakkında da gerekli bilgi 1793 -1794 nolu hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir.
12,5 okiyye 500 dirhem olduğuna göre 500 sayısı dip notunda gösterilen gram ile çarpılınca elde edilen sayı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem hanımlarının çoğunun mehirinin kaç
gram gümüş olduğunu gösterir.

1887) Ebü'1-Acfâ es-Sülemî (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre, Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) şöyle söyledi, demiştir:
(Ey Mü'minler!) Kadınların mehiri (ni çoğaltmak) hususunda aşırı gitmeyiniz. Çünkü bunda aşırı gitmek, eğer dünya (hayatın) da Övülecek bir şey veya Allah katında bir takva olmuş olsaydı, buna en çok hakkı ve en liyakatli olanınız Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olacaktı. (Halbuki) O, (muhterem) hanımlarından hiç bir kadının m eh irini on iki okiyyeden fazla yapmamış ve O'nun kızlarından hiç bir kadının mehri on iki okiyyeden fazla yapılmamıştır.
Şüphesiz adam, karısının mehirini gerçekten o kadar ağır görür ki nihayet karısına (karşı) içinde bir düşmanlık olur ve (karısına) : Senin (ile evlenmek) için alaku'l-Kırba (= kırba ipi) veya araku'l-Kırba (= kırba teri) ne varıncaya kadar her şeyin külfetine girdim, der.
(Ebü'1-Acfâ (Radıyallâhü anh) demiştir ki:) Ve ben doğumumdan Arap bir adam İdim. (Buna rağmen) Ömer'in dediği Alaku'l-Kırba veya Araku'I-Kırba'mn ne (demek) olduğunu anlıyamadım." [85]

İzahı

Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Beyhakî, Dâ-r i m İ ve Hâkim de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Hadisin cumtesinden İtibaren sonuna kadar olan kısmı Tirmizi ve Ebü Dâvûd'da yoktur. N e -sai ve Beyhaki'de vardır. T i r m i z î hadîsin hasen -sahih olduğunu, Hâkim de hadîsin senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Ayrıca başka bir sened ile I b n - i Ömer (Radiyal-lâhü anh)'den rivayet ederek, hadisin müteaddit rivayetleri bulunduğunu söylemiştir.
Rivayetlerin ekserisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-leml'in hanımlarının ve kızlarının mehirlerinin on iki okiyye olduğu bildirilmiştir.
Menhel'in Tekmile yazarının beyânına göre İbn-i Şîrîn'-den olan bâzı rivayetlerde "on iki buçuk okiyye" geçiyor.
Tekmile yazarı şöyle der:
"Eğer bu rivayet, mahfuz ise Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'m Âiş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet ettiği (1886 nolu) hadise mutabık olur.
Son rivayet mahfuz olmasa bile bu hadis ile Âiş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsleri arasında bir muhalefet yoktur. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin açıklaması bölümünde

belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hanımlarının çoğunun mehirinin 12,5 okiyye olduğu kastedilmiştir. Bâzı hanımlarının mehiri başka türlü olmuştur."
Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde ezcümle şöyle der: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümmü Habî-b e (Radıyallâhü anhâ) adlı hanımının mehirinin dört bin dirhem olduğuna dâir olan rivayet, Ömer (Radıyallâhü anh)'in sözünden müstesnadır. Çünkü Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ)'nın mehirini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tâyin et-memiş ve vermemiştir. Necâşi (Radıyallâhü anh) Habeşistan * da kendi kesesinden ödemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh) ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilen me-hir miktarını belirtmek istemiştir.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi arasında görülen zahirî ihtilâfa gelince Ömer (Radıyallâhü anh) okiyyelerin küsuratım hesaba katmamış, onun için on iki okiyye demiştir. Yahut Ömer (Radıyallâhü anh) Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) 'nın mehir durumuna ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın dediği yarım okiyye fazlalığına muttali olmamıştır, denilebilir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ; "Kadınların mehirlerini çoğaltmak hususunda aşırı gitmeyin" sözü;
"ve eğer bir karı yerine başka bir karı almak isterseniz, onlardan birisine çok mal (mehir) vermiş olduğunuz halde bile artık ondan bir şey (geri) almayınız"[86] âyetine aykırı düşmez. Çünkü âyet-i kerime çok mehir vermenin câizliğine delâlet eder. Daha faziletli olduğuna delâlet etmez. Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise me-hirin en faziletlisinin ne kadar olduğunu beyan eder.
El-Mirkat'ta beyan edildiğine göre bâzı rivayetlerde şöyle denilmiştir :
"Ömer (Radıyallâhü anh) kadınların mehirlerini kırk okıyyeden fazl al aştırmayın. Kim fazlalaştırırsa ben fazlasını Beytülmâla atarım, demiş. Bunun üzerine bir kadın, Ömer'e :
(Yâ Ömer!) Senin böyle yapmaya hakkın yoktur, demiş. Ömer
(Radıyallâhü anh) kadına:
— Niçin (hakkım yok)? diye sorunca, kadın yukardaki âyeti okumuş. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Bir kadın isabet etti, bir erkek (yâni kendisi) hatâ etti, demiştir." Tuhfe'den yapılan nakil burada sona erdi.
Hadisin son kısmındaki "Nihayet adamın karışma (karşı) İçinde bir düşmanlık olur." cümlesinin şerhinde Sindi şöyle der:
"Yâni fazla mehir adama ağır geldiği için bunu öderken veya bunu düşünürken kalbinde karısına karşı bir düşmanlık duyar."
Hadîsin "Alaku'I-Kırba veya Araku'l-Kırba" kelimelerinin açıklaması ve bununla kastedilen mânâ hakkında Sindi şöyle der:
"Alak: Kırbaya bağlanan ip demektir. Cümleden kastedilen mâ-nâ şudur: 'Ey karı! Ben senin mehrin için kırbanın ipine varıncaya kadar her külfete katlandım.'
'Araku'l-Kırba' da rivayet edilmiştir.
Arak: Ter ve terlemek mânâsını ifâde eder. Araku'l-Kırba'dan maksat kırbanın suyunun akmasıdır. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur: ('Ey karı!) Ben senin (mehrin) için o kadar külfete katlandım ki kırbadan su aktığı gibi ter döktüm.'
Bâzılarına göre 'Araku'l-Kırba'dan maksat kırbayı sırtında taşıyanın terlemesidir. Cümlenin mânâsı da şöyle olur: «...kırbayı sırtında taşıyanın terlemesi gibi terleme külfetine katlandım.'
Bir kavle göre bu kelime ile kırbanın terlemesi kastedilmiştir. Kırbanın kendisinin terlemesi muhaldir. Cümleden maksat şudur: , Kırbanın terlemesi çok çetin külfete katlanmaktır.
Sıhah'ta şöyle denmiştir:
' E 1 - A s m a î: Falan adamdan Araku'l-Kırba'ya rastladım, denilir. Yâni ondan çok zorluklar ile karşılaştım. Ben bu tâbirin aslını bilemiyeceğim, demiştir.
El-Asmaî'den başkası da şöyle demiştir: Araku'l-KırbA*-dan maksat kırbayı sırtında taşıyanın terlem esidir. Bunun aslı da şudur: Kırba taşıyıcısı cariyeler ve yardımcısı bulunmayan kimseler su dolu kırbaları sırtlarında taşırlar. Bazen de eşraftan olanlar, mecburiyet karşısında kırbayı sırtında taşımak ihtiyacını duyarlar. Hem alışkın olmadıkları için onlara zor gelir. Hem de halktan utanırlar. Bu nedenlerle ter dökerler. İşte bunun için Araplar; derler ki: Senin için 'Araku'l-Kırba' külfetine katlandım. Araku'l-Kırba yerine AJaku'l-Kırba da kullanılır, demiştir.'
Râvi E b ü ' 1 - A c f â (Radıyallâhü anh) 'in : 'Ben Alaku'I-Kır-ba veya Arâku'l-Kırba'nin ne (demek) olduğunu anlıyamadım' sözünü söylemesinin sebebi bu tâbirin pek kullanılmamasıdır."
N e s a i' nin rivayetinde E b ü' 1 - A c f â (Radıyallâhü anh): 've ben henüz erginlik çağma varmamış, nes-len Arap bir gençtim' demiştir. Sindi onun haşiyesinde: Yâni yaşım küçük olduğu için bu tâbir ile neyin kastedildiğini anlıyamadım, demek istediğini söylemiştir.

1888) Abdullah bin Amir bin Rebîa'nın bahası (Amir bin Rebîa)[87] (Radtyal/âhü attftümâ)'(\an rivayet edildiğine göre :
Benî Fezâre (kabilesin)den bir erkek (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerinde nikâhını kıydı. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun (kıyılan) nikâhını caiz (muteber) saydı." [88]

İzahı

Tirmizi ve Ahmed de bu hadîsi rivayet etmişler, T i r -m i z i hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Tir raizi'-deki rivayete göre Benî Fezâre' den bir kadın (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerine nikâhlanmıştır. Oradaki hadisin meali şöyledir:
"...Abdullah bin Âmir bin Rebîa'mn babası (Âmir bin Rebia) (Radıyallâhü anhümâ)dan rivayet edildiğine göre Benî Fezâre (kabilesin) den bir kadın (mehir olarak) bir çift ayakkabı üzerine ev-lendi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadına:
— "Sen varlıklı olduğun halde (mehir olarak) bir çift ayakkabı karşılığında nefsini (n karılığından yararlanmayı) vermeye razı oldun mu?" diye sordu. Kadın da:
Ebü'l Acfâ (R.A.)uı Hâl Tercemesi
Bu zâtın adı Herm bin Nesib'dir, Adının Nesfb bin Herm olduğunu söyleyen-ler de vardır.
Kendisi, Amr bin el-Âs (R.A.) ve onun oğlu Abdullah (R.A.)'den hadis rivayet etmiştir. Râvileri ise, el-Hâris bin Hasiyra, Salih bin Cübeyr eş-Şâmi, Mu-hammed bin Cübeyr, Muhammed bin Şîrîn ve başkalarıdır, îbn-i Muin, Dârekutnl ve îbn-i Hibbân onu sıka saymışlardır. Dört sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (El-Menhel Tekmilesi cild 3, Sah. 281)
Mehrin miktarı hakkındaki âlimlerin görüşlerini bundan sonra gelen hadisin izahı bölümünde anlatacağım.
— Evet, diye cevap verdi. (Râvi demiş ki) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o nikâhı caiz .(muteber) saydı."
Tuhef yazarı şöyle der:
"El-Hâf iz, Buluğu' I-Merâm'da T i r m i z i' nin bu hadisin sahih olduğuna dâir sözünü naklettikten sonra, bu hususta ihtilâf vardır, demiştir.
Seneddeki râvi Âsim bin Ubey dullah'ın îbn-i Muin ve İbn-i Hibbân tarafından zayıf görüldüğünü İbnü'l-Cevzî' nin söylediği el-Hâfız ez-Zeylaî' den nakledilmiştir."
Bu hadisin zahirine göre mehirin en azı belirli bir miktar ile tâyin edilmiş değildir.
Mehirin en azı belirli bir miktara bağlıdır, diyen âlimler, bu ve benzerî hadisleri peşin ödenen ve (mehir-i muaccel) ismi verilen me-hir mânâsına yorumlamışlardır.
Yeri geldiğinde peşin ve vadeli mehir çeşitleri hakkında gerekli izah yapılacaktır. Sâdece şu noktayı belirtmekle yetineyim: Bazen mehirin bir kısmı peşin ödenmek bir kısmı da şu kadar vâde ile ödenmek üzere nikâh kıyılır. Peşin olan mehire "Mehir-İ muaccel" vadeli olan mehire de "Mehir-i müeccel" denilir. [89]

Mehirin En Az Miktarı Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

El-Menhelin Tekmile yazarı şöyle der:
Mehirin az bir miktar olabileceği hususunda âlimler müttefiktir. Ancak en az mehirin sınırı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre mehirin en az 10 dirhem gümüş veya buna müsavi bir maldır. Bunların bir delili Dârekutnî1 nin Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği;
= "Hiç bir mehir on dirhem (gümüşiden daha az olamaz." eserdir. Diğer bir delîl de Dârekutnİ ve Beyhaki1 nin Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettikleri şu mealdeki merfu bir hadîstir:
«Kadınları, küfü'leri olanlardan başkaları ile evlendirmeyin. Velilerinden başkası onları evlendirmesin ve on dirhem (gümüş) den az hiç bir mehir yoktur."
Ancak bu iki hadis de zayıftır. (Tekmile yazarı zayıflık nedenlerini uzunca anlatmış ise de buraya aktarmaya gerek görmedim. İsteyenler Ebû Davud'un "Mehirin azlığı" babına ait Tekmile şerhine müracaat edebilirler.
2. M â 1 i k i 1 e r: Mehirin en az miktarı bir bolü dört miskal altın, veya üç dirhem gümüş yahut bu değerde bir maldır, demişlerdir.
Mâlik: Kadının bir bolü dört miskal altından az bir mehirle nikâhlanabileceği görüşünde değilim.

Hırsızın elinin kestirilmesini gerektiren meblâğ da budur, demiştir.
îbn-i Veheb müstesna, M â 1 i k' in bütün arkadaşları onun görüşündedirler.
3. Şafiî, Ahmed, İshak, Sevrı ve Evzâî: Satın alman bir mala bedel olmaya elverişli her şey veya ücret olmaya müsait her şey mehir olabilir, demişlerdir.
Bunların bir delili (1889 nolu) S e h 1 (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Mehirin az ve çok olabileceğine dâir hadîsleri de bu grub delîl göstermiştir.
Nevevî, Müslim'in "En az mehir" babında şöyle der:
"İşlerinde el-Leys bin S a' d , İbn-i Eli Leylâ, Dâvûd-i Zahirî, hadîsçilerin f ıkıhçılan ve M â 1 i k' in arkadaşlarından îbn-i Veheb'in bulunduğu Selef ve Halef âlimlerinin cumhurunun mezhebi budur ki: Evlenecek erkek mehir olabilir. Ayakkabı, demir yüzük gibi şeyler de mehir olabilir. Cumhurun bu mezhebinden başka mezheblerin bu konu hakkındaki görüşleri Sünnet (sabit hadis) e muhaliftir. Çünkü sahih ve
sarih olan = «Şu halde demirden bir yüzük
bile olsun (mehir olarak) bir şey temin etmeye çalış.[90] hadîs diğer mezhebleri yenen bir delildir, demiştir."
Tekmile yazarı cumhurun görüşünü yansıtan üç grubun gösterdikleri başka hadîsleri de nakletmiş ise de bunları buraya aktarmaya lüzum görmedim. [91]

Mehirin En Çok Meblâğı İçin Bir Sınır Var Mı?

El-Cevap hayır. Bunun için bir sınır yoktur. En efdaJı 1886 ve 1887 nolu hadîslerde geçtiği gibi 500 dirhem gümüştür. Bundan fazlası olması da caizdir. Çünkü 1887 nolu hadîsin izahı bölümünde geçen Nisa sûresinin 20. âyeti, mehirin daha fazla olabileceğine delâlet eder.

1889) Sehl bin Sa'd (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir: Bir kadın (evlenmek teklifi ile) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) 'e geldi. Efendimiz:
— «Kim bu kadınla evlenmek ister?» diye sordu. Biraz sonra bir adam:
— Ben, dedi. Bunun üzerinde Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama: Demirden bir yüzük bile olsa kadına (mehir olarak bir şey) ver buyurdu. Sonra adam Efendimize demirden bir yüzüğüm (bile) yoktur, (hiç bir şey bulamadım) Dedi. Efendimiz adama:
— «Kur'an'dan ezberindeki (süreleri kadına öğretmen şartı) üzerine seni onunla tevziç ettim. (Evlendirdim.)» buyurdu." [92]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadis metni Müellifinkinden uzundur.
Uzun olan rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'e gelen kadın kendi nefsini (mehirsiz olarak) efendimiz'e vermek teklifinde bulunmuş ve ayakta dikelip durmuş, efendimiz bir cevap vermemiş, bunun üzerine orada bulunan sahâbilerden birisi:
Yâ Resûlallahl (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eğer senin ona ihtiyacın yok ise onu benimle evlendir, demiş, efendimiz de adama »
«Senin ona verebileceğin bir mehir var mı?» diye sormuş, adam da t
Şu üstümdeki elbiseden başka hiç bir şeyim yoktur, deyince, efendimiz adama:
«Eğer sen, üstündeki elbiseyi ona verirsen elbisesiz oturursun. Sen başka bir şey bulmaya çalış» buyurmuş, adam, hiç bir şey bu-lamıyacağını söyleyince Efendimiz, adama:
«Şu halde demirden bir yüzük bile olsun bir şey temine çalış.» buyurmuş. Adam gidip araştırmış da hiç bir şey bulamayınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama i
«Kur'an'dan senin ezberinde bir şey var mı?» diye sormuş, adam da:
Evet. Şu ve şu sûreler ezberimdedir, diyerek bâzı sûrelerin isimlerini söylemiş ve bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
«Kur'an'dan ezberindeki sûreler (i ona öğretmen şartı) ile seni onunla tezvic ettim. (Evlendirdim.)» buyurmuştur.
Uzun metnin ihtiva ettiği fıkhı hükümler yoktur. Ben Müellifimizin rivayet ettiği metnin ihtiva ettiği hükümleri özetliyerek anlatmakla yetineceğim. Bu konuya geçmeden önce şunu belirteyim:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat eden kadının ismini araştırmama rağmen rastlıyamadım. Keza kadınla evlenen sahâbînin ismini de bir yerde göremedim. Tabarâni' nin ri-

vayetinden, adamın Ensâr-ı Kirâm'dan olduğu anlaşılıyor. [93]

Hadîsin Fıkıh Yönü

"Tekmile yazarı şöyle der:
1. Hadîs, nikâh için bir şeyin mehir olarak verilmesinin gerektiğine delâlet eder. Âlimler hür bir kadının mehirsiz olarak nikâh edilemiyeceği hususunda icmâ etmişlerdir.
2. Mehirin nikâh akdinde belirtilmesi evlâdır. Çünkü, mehir hususunda ilerde bir nizaın çıkması önlenmiş olur. Hem de kadının yaran bundadır. Zira nikâh kıyıldıktan sonra ve henüz cinsel temas yapılmamış iken boşama vuku bulursa nikâh akdinde anılan mehirin yarısı kadının hakkı olarak ödenir.
3. Mehirin bir an önce ödenmesi müstehabtır.
4. Hadîsin zahirine göre demir yüzük takınmak caizdir. Bunda bir kerahet yoktur. Fakat cumhura göre demir yüzük takınmak caiz değildir. Çünkü Ebû Davud'un 'Yüzük kitabı'nm 'Demir yüzük' bölümünde:
"Büreyde (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiğine göre bir adam, parmağında demirden mamul bir yüzük takınmış olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelmiş, Efendimiz, adama:
adama:
«Ne oluyor? ben senin üstünde cehennem ehlinin (takındığı) hül-ye (= huliyatın tekilidir.) görüyorum,» buyurmuştur."
Cumhur, S e h 1 (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine cevaben: Bu hadîs demir yüzük takınmanın yasaklanmasından önce buyrulmuş veya hadîsten maksad, mehir için behemhal bir şeyin ödenmesidir, demişlerdir.
Bu husus için ayrıntılı bilgi edinmek isteyenlerin Fıkıh kitabları-na müracaatları gerekir.
5. Hadîs, Kur'an'ı öğretmenin mehir olabileceğine delâlet eder. Şafiî ve bir rivayetinde A h m e d böyle hükmetmişlerdir.
Hanefîler, Mâlik, El-Leys, îshak, Mekhul ve bir rivayetinde A h m e d: Kur'an-ı öğretmek mehir olamaz. Mehirin bir mal olması gerekir, demişlerdir.
îbn-i Kudâme: 'Bu âlimlerin böyle hükmetmelerinin delili: Nisa sûresinin 24. âyetindeki; "Kadınlar (ile evlenmey)i mallarınızla istemeniz..." ve bunu takip eden 25. âye-tindej "Ve sizden her kimin hür kadınlarla evlenmeye mâlî yönden gücü yetmezse../*
nazm-ı celîlleridir.
Son âyette geçen "Tavl" mal demektir, demiştir." Tekmile yazarı bu grubun başka delillerini de zikretmiş. Daha sonra şöyle demiştir:
"Bu grubtaki âlimler (1889 nolu) S e h 1 (Radıyallâhü anh)'in hadisini şöyle yorumlamışlardır: Kadınla evlenmek isteyen adam Kur'an ehli olduğu için' Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurmak istemiştir: "Sen Kur'an ehlinden olduğun için bu kadınla seni evlendirdim"
Bir de şu vardır: Hadiste "Kur'an-ı öğretmek" ifâdesi yoktur. Yahut bu hüküm o adama mahsustur.
H a t t â b i: Hadîs, Kur'an öğretmek için ücret almanın câiz-liğine delâlet eder. Eğer hadisten kastedilen mânâ: Adamın Kur'an ehli oluşu dolayısıyla mehirsiz olarak kadının onunla evlendirilmesi, olmuş olsaydı, mehirsiz evlendirmek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e münhasır bir yetkiye dayanmış sayılırdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den başka hiç bir kimse mehirsiz evlendirme yetkisine sahip değildir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama Kur'an'dan ezberinde bir şey var mı? şeklinde yönelttiği sorudan bunu öğretmeyi mehir yapmayı kasdetmemiş olsaydı, bu soru anlamsız kalırdı. Çünkü Kur'an'dan bir kısmını ez-berlemiş olanı evlendirmek caiz olduğu gibi, Kur'an'ı iyi okuyamayanı evlendirmek de caizdir. Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kadının mehrini bir süre sonra ödemek üzere adama borç eylediği de yoktur. Yukarda belirtilen nedenlerle açık olan durum şudur ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kur'an-ı öğretmeyi kadın için mehir kılmıştır', der.
(Tekmile yazarı daha sonra H a 11 â b î' nin görüşünün paralelinde görüşlerini beyan eden Beyhaki ve Ibnü'I-Kay-y ı m' in kavillerini nakletmiştir.)
6. Hadîs: «Seni falan kadınla tezvic ettim» sözü ile nikâh akdinin gerçekleştiğine delâlet eder. 'Tezvic* kelimesi yerine 'İnkah* kelimesi kullanılırsa hüküm aynıdır. Tezvic veya tnkâh masdarların-dan alınma mazi fiilleri ile nikâh akdinin yapılabileceği hususunda âlimler ittifak halindedirler. Çünkü bu iki masdardan türeme fiiller Kitab ve Sünnet'te vârid olmuşlardır. [94]

Bu Husustaki Âlimlerin Görüşleri

1. Şafiî, Zührî ve Îbnü'l-Müseyyeb'e göre nikâh akdi ancak bu masdarlar veya bunlardan türeme fiillerle yapılır. Başka kelimelerle olmaz. Tarafların böyle akid yapmaları zaruridir.
2. Âlimlerin cumhuruna göre, nikâh akdi mezkûr kelimelerle olduğu gibi hibe, temlik, satmak ve sadaka etmek kelimeleri ve bunlardan türeme mazî fiilleri ile de olabilir.
3. Mâlikîler'e göre hibe kelimesi ile nikâh akdi yapıldığında, kadının mehiri anılırsa akid sahihtir. Aksi takdirde sahih değildir.
Sattım, helâl ettim, verdim gibi hayat boyunca devamlılığı ifâde eden fiiller ile nikâh akdi yapılırsa, M â 1 i k î 1 e r' den bâzılarına göre nikâh akdinde mehir anihrsa akid sahihtir. Anılmazsa sahih değildir. îbn-i Rüşd'e göre bu kelimelerle kıyılan nikâh bâtıldır.
Hayat boyunca devamlılığı ifâde etmeyen kiralamak gibi kelimelerle akdedilen nikâh ise ittifakla bâtıldır."

1890) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhy&en; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aişe (Radıyallâhü an-hâ) 'yi (mehir olarak) 50 dirhem (gümüş) kıymetindeki ev eşyası üzerine nikahladı."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Atiyye el-Avfl zayıftır. [95]

18- Adam. Karısı İçin (Bir Mehîr) Tâyin Etmeden Nikâhı Kıyar, Sonra Mehir Durumu Böyle İken Ölür, Babı

1891) Abdullah (bin Mes'ud) (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre, kendisine :
Bir adam bir kadınla evlenmiş, sonra adam duhul (= kadınla cinsel münâsebet) de bulunmamışken, (nikâh akdinde bir) mehir de tâyin etmemişken ölmüş, meselesi sorulmuştur.
Râvi demiştir ki Abdullah (Radıyallâhü anh) :
Kadına, mehir (i misil hakkı) var, kadına (kocasından) miras (hakkı) vardır. Ve kadın üzerinde iddet vardır, demiştir. (Abdullah'ın bu fetvasından) hemen sonra Ma'kıl bin Sinan el-Eşcaî (Radıyallâhü anh) :
Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ) hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in aynen böyle hüküm buyurduğuna şâhid oldum, demiştir.
Müellif bu hadisi kısmen değişik ikinci bir senedle de rivayet etmiştir." [96]

İzahı

Tirmizi, Ebü Dâvûd, Nesai ve Beyhakî de bu hadîsi, mânâyı etkilemeyen az lâfız farkı ile rivayet etmişlerdir.
Müellifin zikrettiği iki senede göre bu hadisi îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den hem M e s r û k hem de A 1 k a m e rivayet etmişlerdir.
Hadiste, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) soruyu cevaplandırırken, verdiği hükmün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den alındığını söylemediği için hadis mevkuf sayılır. Ancak onun verdiği cevâbın aynısının Birvâ (Radıyallâhü anh) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verildiğine Ma'kıl bin Sinan (Radıyallâhü anh) şehâdet edince hadis mevkufluktan çıkarak merfu' olmuştur.
Hadisdeki "DubÛF'den maksat cinsel temastır. Zayıf bir kavle göre bundan maksat halvete girmektir. Yani damat ile gelin yalnızn başlarına kapalı bir yerde buluşmaları duhul sayılır, zifafa girdikten sonra cinsel temas olmasa bile duhul hükmü vardır.
Hadisdeki "Farz"dan maksat mehir miktarının damat tarafından tâyin ve takdir edilmesidir. Tabiî kadının veya yetkili velisinin buna rızâ göstermesi şarttır.
İddet: Kocası ölen veya boşanan kadının bekleme süresidir. Bu süre bitmedikçe kadın başka bir erkekle evlenemez. îddetle ilgili bir çok hüküm vardır. Talâk kitabında yeri geldikçe ilgili hükümler anlatılacaktır.
Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'a sorulan mes'elenin mâhiyeti tercemeden de anlaşıldığı gibi şudur:
Bir adam, bir kadınla evlenirken vereceği mehir miktarı tâyin edilmiyor. Adam henüz kadınla cinsel temas yapmadan ölüyor. Kadının mehir ve mirasçılık hakkı var mı? Keza duhul olmadığına göre kadın iddet denilen sürece beklemekle mükellef mi? îddetle ilgili hükümlere tâbi mi, değil mi?
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) verdiği cevapta; kadına mehir ödenecek, kocasının malına

mirasçıdır: Ve iddete tâbidir hükmünü vermiştir.
Ödenecek mehir, mehr-i misildir. Yâni kadının anası, teyzesi, halası ve kız kardeşleri gibi yakınlarının mehiri ne kadar ise onunki de böyle hesaplanarak Ölen kocasının malından ödenir.
Kadının miras hakkına gelince ölen kocasının başka eşlerinden bile olsun çocuğu varsa, kadına 8'de bir hisse, çocuğu yok ise 4'de bir hisse ödenecektir.
îddet de yukarda anlattığım gibi dört ay on günlük bekleme süresidir,
îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) böyle hüküm verdiğinde orada bulunan Ma'kil bin Sinan (Radıyallâhü anh) onun verdiği hükmün isabetli olduğunu belirtmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü anhâ) adlı kadın hakkındaki ayni hükümleri verdiğini beyan etmiştir.
Ebû Dâvûd, Tirmizî, Beyhakî, îbn-i Hib-b â n ve Hâkim'in Abdullah bin U t b e (Radıyallâhüanh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre bu hadiste söz konusu edilen mes'ele hakkında Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a müracaat edenler, bir kaç defa ona müracaat ettikten sonra İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) :
"Ben bu kadın hakkında derim ki: Kadının akrabası olan kadınların mehiri gibi ne onlannkinden fazla ne de noksan bir mehir bu kadının hakkıdır. (Kocasından) mirasçılık da onun hakkıdır. Kadın üzerine iddet de vardır. Eğer (verdiğim) bu hüküm doğru ise Allah'(in tevfikin) dendir. Şayet hatâh (bir hüküm) ise ben (im ilmimin eksikliğin) den ve şeytan (in karıştırmasın) dandır. Allah ve Resulü (bu fetvamdan ve hatâdan) beridir, demiş. Bunun üzerine (orada bulunanlardan) el-Cerrâh ve Ebû Sinan'ın dâhil olduğu Eşcâ kabilesinden bir kaç zât (Radıyallâhü anhüm) ayağa kalkarak :
Ey İbn-İ Mes'ud! Biz şâhidlik ederiz ki Birvâ' bint-i Vâşık (Radıyallâhü -anhâ) hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim içimizde senin verdiğin hüküm gibi hüküm buyurdu ve Birvâ'm kocası Hilâl bin Mürre el Eşcaî (Radıyallâhü anh) idi, dediler. Râvİ demiştir ki, bunun üzerine İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) verdiği hükmün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu hükme uygunluğu nedeni ile son derece sevindi."
Nikâh akdinden sonra ve henüz mehir tâyin edilmemiş iken kocası ölen bir kadın, duhul yâni cinsî münâsebet olmamış olsa bile mehir-i misilin tamamına müstehaktır. Hadis buna delâlet eder. [97]

Bu Husustaki Âlimlerin Görüşleri

1. îbn-i Mes'ud, Hanefi âlimleri, îshak, A h -med ve Cedîd (= yeni, yâni son) kavlinde Şafiî bu hadîsle hükmetmişlerdir.
2. Evzâî, el-Leys, Mâlik ve Kadim (= eski) kavlinde Şâ f i î: . Kadın mehir almayı hak etmemiştir. Çünkü mehir kadınlığından yararlanma karşılığıdır. Adam onun kadınlığından yararlanmadığı için bu istihkak gerçekleşmiş olmaz demişlerdir.
Tirmizî bu hadîsin hükmü ile ilgili olarak şöyle der: "îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsi hasen-sahîhtir. Bîr kaç sened ile ondan rivayet edilmiştir. îlim ehlinin bâzısı bu hadisle amel etmiştir. Sevri, Ahmed ve îshak'ın kavli de budur.
Ali bin Ebi Tâlib, Zeyd bin Sabit, Ibn-i . Abbâs ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm)'ün dâhil olduğu bir grup âlim : Bu durumdaki bir kadın, kocasından mirasçıdır, tddeti gereklidir. Mehir hakkı ise yoktur, demişlerdir. Şafii'-nin (ilk zamanlardaki) kavli de budur. Şafii: Birvâ' bint-i V â ş ı k (Radıyallâhü anhâJ'nın hadisi sabit olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKden rivayet edilen hadîs, delil olurdu, demiştir. Şafiî' den rivayet edildiğine göre kendisi M ı s ı r' da bu (ilk) kavlinden dönerek Birvâ' bint-i Vâşık (Ra-dıyallâhü anhâJ'nın hadisi ile hüküm etmiştir."
Tekmile yazarı ikinci grubun delillerini bir bir zikretmiş ve cumhur sayılan birinci grubun bu delillere vâki itirazlarını beyan etmiştir. [98]

Hadîsten Çıkarılan Diğer Hükümler

1. Mehir anılmadan kıyılan nikâh akdi sahihtir. Bunda âlimler müttefiktir.
2. Nikâh akdinden sonra henüz duhul yâni cinsel temas yapılmamışken ve mehir miktarı tâyin edilmediği halde kocası ölen bir bir kadın kocasının malına mirasçıdır. Bu hususta âlimler müttefiktir.
Mehir miktarı maddede durumu belirtilen kadın, henüz duhul olmamış olsa bile kocasının ölümü dolayısıyla iddete tâbidir. Bu id-det dört ay on gündür. Bu hususta âlimler müttefiktir.
Mâldl bin Sİnân (R-A.) ve Birvâ* bint-i Vâşık (R.A.)*nın Hâl Tercemeleri
Mâ'kil bin Sinan bin Mazhar el-Eşcai Ebû Muhammed <R,A.) sahâbîdir. Künyesinin Ebû

Abdirrahman olduğu da söylenmektedir. Bir kavle göre künyesi Ebü Sinan'dır. Bu zât Mekke fethinde kavminin sancaktan olarak bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.)'den bu hadisi rivayet etmiştir. Kendisinden hadis rivayet edenler İse Mesrûk el-Esved, Abdullah bin Utbe bin Mes"ud, Alkame, NâfÎ, bin Cübeyr bin Mutim ve başkalarıdır. Hicretin 63. yılı Harre'de katledilmiştir.
Birvâ* bint-i Vâşik (R.A.)'nın adı hadisçilerce 'Birva'dır. Lügat âlimlerince 'Berva'dır. El-Eşcaiyye el-KÜabiyye'dir. Hilâl bin Mtirre (B.A.)'ın karışıdır. (El-Men-hel Tekmilesi Cild 3, Sah. 301) [99]

19- Nikâh Akdinin Hutbesi(Ntn Beyanı) Babı

1892) Abdullah bin Mes'ud (Radıyaîlâkü anA/den; (Ya) şöyle demiştir :
Her hayrı içine alan veciz sözler ve her hayrın sonuçları (na âit en edebî konuşmalar) veya böyle demiştir: Her hayrın başlangıçları (na dâir en edebi) sözler, (Allah tarafından) Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'e verildi. O da bize namaz (in sonunda okunan) teşehhüdü ve (nikâh akdi ile benzeri) hacettin başlangıç) hutbesini öğretti. Namaz teşehhüdü şudur:
(Nikâh akdi ve benzeri) hacettin başlangıç) hutbesi de şudur.-
Sonra (bu) hutbene, Allah'ın kitabından şu üç âyeti sonlarına kadar eklersin: [100]

İzahı

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesaî, Dâ-r i m î ve B e y h a k i de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler kısadır. Ebû Dâvûd'un rivayetinde Hacet hutbesinin metninin bitiminde:
"Sonra bu hutbene Allah'ın kitabından şu üç âyeti eklersin" cümlesi olmaksızın mezkûr hutbesi bittikten sonra; "ve Efendimiz üç âyet okur," ifâdesi ile hadîs son buluyor. Daha sonra T i r m i z İ şöyle der: Râvi Abser bin el-Kâsım: Süfyân-ı Sevrı bu âyetlerin şunlar olduğunu açıklamıştır, diyerek mezkûr âyetleri naklet-m iştir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Hutbe: Yapılan konuşma, söz söylemek, va'z etmek, yapılan dîni konuşma ve başka mânâlara da gelir. Cuma ve bayram günleri yapılan dinî konuşmalara da anılan lügat mânâlarından dolayı Hutbe denilir.
Namaz sonunda okunan Teşehhüd'e de Hutbe denilir. Bu sebeple thn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) bu hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara namaz hutbesini öğrettiğini bildirmiştir. Namaz hutbesinden maksadı namazda okunan teşehhüd'dür.
Cevâmiül'-Hayr: Hayrın bütün nevilerini içine alan veciz sözler, demektir, Cevâmi; Câmi'in çoğuludur. Cami, çok mânâ içeren az sözdür ki buna veciz de denilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşsiz bir edip idi. Arapların en üstün edebiyatçısı, en fesâhatlisi ve belagatta en kuvvetlisi
idi. Nitekim sahih bir hadiste; «Ben Arapların en fasihiyim. Bununla da iftihar etmem.» buyurmuştur. Başka bir sahih hadiste: "Bana (Alîah tarafından) Ce-vâmiü'I-Kelîm verildi.» buyurmuştur.
Az sözle, çok mânâlar ifâde eden dünyanın en üstün şahsiyyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir.
Gerek namazda okunan teşehhüd ve gerekse hacet hutbesi bu fesahat, belagat ve edebiyat gücünün birer canlı örneğidir. Görüldüğü gibi bunlar kısa birer sözlerdir. Ama mânâları gereği gibi an-latılırsa sahîfeler, hattâ cildler doldurur ve hayrın bütün nevilerini ihtiva ettiği rahatlıkla anlaşılır.
î b n - i Mes'ud (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu üstün meziyetini belirtmek istemiştir.
Havâtim: Hâtem, Hatim ve hâtime'nin çoğuludur. Değişik mânâlara gelir. Burada Sonuçlar mânâsı kastedilmiştir. Namaz bir hayırdır. Namazın sonunda okunan teşehhüd'de bu hayrın bir sonucudur. Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e verilen ve öğretilen veciz bir söz dizisidir. Efendimiz de bir üstün hayır olan namaz ibâdetinin bu güzel sonucu yâni teşehhüd'ü ümmetine öğretmiştir.
Fevâtih: Fâtiha'nın çoğuludur. Fatiha ise bir şeyin başlangıcı demektir. Kur'an'ın ilk sûresine de bu nedenle Fatiha adı verilmiştir. Bu kelimelerin başka mânâları var ise de burada kastedilen mânâ başlangıç mânâsı olduğu için diğer mânâları anlatmaya gerek görmüyorum.
Nikâh ve başka hayırlı işierin başlangıcında okunması meşru olan ve bu hadîste anılan hutbe de Allah tarafından Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e öğretilen veciz bir söz dizisidir. Efendimiz de bunu ümmetine öğretmiştir.
Hülâsa Havâtimü'1-Hayr•. Her nevî hayırlı işlerin bitiminde söylenen en veciz sonuçlarıdır.

Teşshhüd bunun bir örneğidir.
Fevâtihü'1-Hayr de.- Her nevi hayırlı işlerin başlangıcında söylenen en veciz takdim konuşmalarıdır. Nikâh akdinin başında okunması meşru kılınan ve hacet hutbesi ismi verilip bu hadiste anılan sözler bunun bir misâlidir.
Hadisin tercemesinde "Veya böyle demiştir" sözü râvinin tereddüdünden ileri gelmiştir. Yâni İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'a "Cevâmiü'I-Hayr ve Havâtimeh" ifâdesini kullanmış, ya da "Fevâtiha'1-Hayr ifâdesini kullanmıştır.
Bu iki ifâdenin taşıdığı mânâ tercemede Özlü verilmiş, yukarıda da ayrıntılı olarak belirtilmiştir.
Hadîste geçen 'Hacet' kelimesi ile nikâh akdi işi kastedilmiş olabilir. Bâzı âlimler böyle yorumlamışlardır. Bu kelime ile yalnız nikâh akdi değil, her çeşit hayırlı ihtiyaç ve iş kastedilmiş olabilir. Çün kü böyle yorum yapanlar da vardır.
Ebû Davud'un süneninde İbn-i M e s' u d (Radıyallâhü anh)'den yapılan bir rivayette
"Nikâh akdi ve başka şeylerdeki hacet hutbesinde..." îf^desi bulunuyor. Bunun için Şafiî: Nikâh, satış ve diğer bütün akidlerde hutbe okumak sünnettir, demiştir.
Tekmile yazarı da : Bu hadîs, nikâh ve diğer önemli akidlerde anılan hutbeyi okumanın müstehaphğına delâlet eder. Bu hususta muhalif kalan bir âlimin bulunduğunu bilmiyorum, demiştir.
Hadiste geçen teşehhüd kısmı, Müellifimizin rivayet ettiği 899 no-lu îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçmiştir. Onunla ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir. Tekrarlamaya ihtiyaç yoktur.
Hadîste geçen Hacet hutbesinin mânâsını verelim: Hutbenin Meali:
«Şüphesiz her türlü hamd Allah'a mahsustur. Biz O'na hamd ederiz. (Emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak için) Ondan yardım dileriz. (Tüm günahlarımız için) O'ndan mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülerin (i işlemek) den Allah'a sığınırız. Allah bir kimseyi (hidâyete ve iyi amele) muvaffak kılarsa, artık hiç bir kimse onu delâlete götürmeye muktedir olamaz ve Allah bir kimsenin şakâvetini (~ mutsuzluğunu) takdir ederse, artık hiç bir kimse onu hidâyete erdirmeye muktedir olamaz. Ben dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki Allah'tan başka tapınmaya lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir, hiç bir ortağı yoktur. Yine dilimle ikrar ve kalbimle tasdik ederim ki; Muhammed Allah'ın (en sevgili) kulu ve (en son - en büyük) elçisidir.»
Hacet hutbesinin sonuna eklenen üç âyetin tamam1 ve mealleri:
"Ey İman etmiş olanlar! Allah'a bihakkın takva ile ittika edin
(= O'na şükredip nankörlük etmeyin. ıtâat edip günah işlemeyin, O'nu anın. unutmayın) ve (ölünceye kadar müslümanlık dininden ayrılmayın). Ancak müslümaniar olarak Ölünüz.[101]
"Ey insanlar! O rabbinizden korkun ki, sizi bir nefis (Adem)den yarattı. Ve ondan da karısını yarattı. O ikisinden de bir çok erkekler ve kadınlar türetti. Ve O Allah'tan korkunuz ki, O'nun (adıy)la bi-ribirinizden dilekte bulunursunuz, rahimler (yakınlarınızın haklarına riayetsizlik)den de sakınınız. Şüphesiz Allah üzerinizde murakıptır.[102]
"Ey İman etmiş olanlar! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Böyle yaparsanız) O, sizin için amellerinizi islâh eder ve sîzin için günahlarınızı bağışlar. Her kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse şüphesiz büyük bir zafere ermiş olur.[103]
Yukarıda âyetlerin özlü mânâlarını sunmakla yetindim. Bunların açıklaması için tefsir kitablarına bakılabilir.

1893) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hutbenin başında:) buyurdu.[104]

İzahı

N e s a i bu hadîsi "Nikâh akdedilirken m üsten ab olan sözler" babında^ rivayet etmiştir. Oradaki rivayetin baş kısmında şu ilâve vardır: "
"Bir adam bir şey hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu. (Konuşmadan) sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şunu buyurdu."
Bu ilâveden sonra buradaki hutbe rivayet olunmuştur.
Oradaki rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hayırlı işin başlangıcında bu hutbeyi irad buyurmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Cuma hutbelerinin başında da bu mübarek sözleri buyurduğu Ebû Dâvûd, T i r -mizî, ve Nesaî'nin İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhVden rivayet

ettikleri hadîsten anlaşılıyor. Bâzı rivayetlerde bu hutbeye biraz ilâve vardır.
Sindi, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin haşiyesinde, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mübarek sözleri hutbede buyurduğunu kaydetmiştir.
Bu rivayetlerin tümünden anlaşılıyor ki. Peygamber (Sallallahü 'Aleyhi ve Sellem) Cuma ve Bayram hutbeleri olsun, nikâh ve başka işlere âit konuşmalar olsun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hitabetlerinin başlangıcında bu mübarek sözleri söyler, sonra asıl konuya geçerdi.
Bu hadiste anılan hutbenin bitimindeki; M* U! sözü, konuşmanın başlangıcı ile asıl konuya girişi bir birinden ayırmak için Arap dilinde kullanılması âdet olan bir ifâdedir. Bu nedenle bu ifâdeye 'Faslı Hitâb Edatı = Konuşmanın bir kısmını diğer bir kısmından ayırma edatı' denilir.
Bu ifâde bazen de konuşmanın bir konusundan diğer bir konusuna geçişte kullanılır. Bundan gaye muhatabların dikkatini çekmektir.
Bu ifâdenin tercemesi "Bu söylenen sözlerden sonra söylenecek söze (veya yapılacak işe) gelince" şeklinde yapılabilir. Türkçemizde bu ifâde yerine bazen "İmdi" kelimesi kullanılır.
Hadîs, her hayırlı işle ilgili yapılan konuşmaya bu mübarek sözlerle başlamanın müstehablığına delâlet eder.

1894) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-(Allah'a) Hamd (etmek) ile başlanılmayan her önemli şey (bereketi) kesilmiş (veya noksan bir şey)dir.»"
Not: Sindi, şöyle demiştir : Îbnü's-Sal&h ve Nevevt bu hadisin hasen olduğunu söylemişler, îbn-i Hîbb&n kendi sahihinde, el-H&kim de el-Müstedrek'te bu hadisi rivayet etmişlerdir. [105]

İzahı

Bu hadîsin bir benzerini Ebû Dâvûd ve Nesaî yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den merfu olarak rivayet etmişlerdir. Oradaki hadis metni şöyledir .«Allah'a hamd (etmek) ile başlanılmayan her konuşma (bereket) kesilmiş (veya noksan bir şey)dir.» Bu rivayetin isnadının sahih olduğu Câmiüs'-Sağîr şerhi Sirâcü'l-Münîr'de bildirilmiştir. Bâzı rivayetlerde "Eczem" veya "Akta' " kelimeleri yerine "Ebter" kelimesi bulunur. Hepsinden kastedilen mânâ: "Bereketsiz veya noksan" demektir.
Tirmizi de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak şu hadîsi rivayet ederek hasen - garib olduğunu söylemiştir:«İçinde teşefıhüd bulunmayan her hutbe (= konuşma) kesilmiş (veya cüzzâm hastalığına tutulmuş) el gibidir.»
T i r m i z î' nin şerhi Tuhfe'de bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle deniliyor:
"Turbeştî: Teşehhüd'ün asıl mânâsı şehâdet kelimesidir. Başka bir rivayette "Teşehhüd" kelimesi yerine "Şehâdet" kelimesi bulunur. Şehâdet: Kesin haberdir. Kesin haberlerin en doğrusu ve en azametlisi Allah Teâlâ'ya hamdetmektir, demiştir.
*E1-Erbaîn El-Büldaniyye' kitabının başında müellifi e 1 - H â f 1 z Âbdülkadir er-Ruhâvî: Bu hadisin başka metinlerle yapılan rivayetleri de vardır. Bunlardan birisinde: «Besmele ile baş-lanılmayan her önemli şey (bereketten) kesilmiş (veya noksan) dir.» hadîsidir, demiştir.'
Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesaî, îbn-i Hibbân, Hâkim, Dârekutnî, Beyhaki ve başkalarının Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri ve senedleri müteaddit olan hadîsin bâzı rivayetlerinde önemli her şeyin başında hamd etmek, diğer bâzı rivayetlerde besmele çekmek, bir kısım rivayetlerde her konuşmanın başında hamdetmek .isteniyor. Sindî müellifin hadisinin haşiyesinde şöyle der: 'Bâzı âlimler hadisdeki hamd etmeyi Allah'ı anmakla yorumlamışlardır. Çünkü bâzı rivayetlerde 'Besmele çekmek' diğer bir kısım rivayetlerde 'Allah'ı anmak' il© başlanılmayan her şeyin noksan veyâ bereketsiz olduğu bildirilmiştir. Bütün rivayetlerin arasını bulmak için 'Allah Teâlâ'yı anmak' yorumunu yapmak en uygun olanıdır.'
Önemli işlerden maksat haram veya mekruh olmayan meşru şeylerdir. Bu şeyler, konuşmak, hutbe okumak, bir iş yapmak gibi hususların tümünü kapsar.
Müellif bu hadîsi hutbe babında zikretmekle,, hutbenin başında hamd etmeyi ve Allah Teâlâ'yı anmayı kasdetmiştir.
Bu bâbtaki hadîsler, nikâh akdinin başında ve diğer önemli işlerin başında hutbe okumanın müstehablığına delâlet ederler. Çünkü yukarda metni ve meali verilen hutbede Allah'a hamdetmek, O'ndan yardım ve mağfiret dilemek, serlerden O'na sığınmak, keli-me-i şehâdet ve daha başka meziyetler ve hayırlar toplanmış durumdadır. Böyle meziyetleri içine alan bir zikir manzumesi ile başlanılan işler bereketli ve tam olur. Bunsuz yapılan işler ise bereketsiz ve

noksan olur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) 'in tavsiyesine riâyet edilmemiş olur.
Tirmizi'de bildirildiği gibi hutbesiz kıyılan nikâh akdi bâzı âlimlerce caiz sayılmıştır. Süfyân-ı Sevrî ve başka âlimler böyle demişlerdir. Çünkü Ebû Dâvûd ve Beyhakî'-nin Benî Süleym kabilesinden (A b b â d isimli) bir adam (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Ben Abdülmuttalib'in kızı Ümâme (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmek istediğimi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettim. O da hutbe olmaksızın nikâhımızı akdetti."
Zâhiriyye mezhebine mensup âlimler nikâh akdi için hutbe okumanın vâcipliğine hükmetmişlerdir.
Cumhur'a göre nikâh akdinde hutbe okumak müstehabtır. [106]

20- Evlenmeyi Duyurmak Babı

1895) Âişe (RadtyaUâhü anhâ y dan rivayet edildiğine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeÜem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bu evlenme işini (halka) duyurun ve bunun için def çalınız.»*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Alimler bunun senedindeki ravi Halid bin İlyâs Ebül-Heysem el-Adevî'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Hattâ, tbn-i Hibbân, Hâkim ve Ebû Sald en-Nakkaş onun mevzu hadîslerinin bulunduğunu söylemişlerdir.

1896) Muhammed bin Hâtib (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seltetn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Helâl (birleşme) ve haram (birleşme) arasındaki fark, evlenmekte def çalmak ve duyurmaktır.»" [107]

İzahı

îlk hadis Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi senedindeki râvi H â 1 i d de zayıftır. Fakat Tirmizi de Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'dan bu hadîsin benzerini, hattâ bir mislini "Nikâh ilânı" babında başka bir sened ile rivayet etmiştir. Oradaki merfu' hadîs şöyledir
-Bu evlenme işini (halka) duyurun. Nikâh akdini de mescidi erde kıyınız. Ve bunun için defler çalınız.» T i r m i z î bu hadîsin hasen - garib olduğunu söylemiştir.
Görüldüğü gibi Tirmizi' nin rivayetinde evlenmenin duyurulması, bu maksatla deflerin çalınması emredilmiş ve Müellifimizin rivayetine ilâveten nikâh akdinin mescidlerde kıyılması emredil-miştir.
Tuhfe yazarı şöyle der: 'Elimizde bulunan Tirmizi nüshalarında bu hadisin hasen - garîb olduğu kaydı mevcuttur. El-Mişkât ve en-Neyl'de Tirmizi' nin bu hadîsi rivayet edilmiş, ancak oralardaki beyâna göre Tirmizî, bu hadîsin garîb olduğunu söylemiş, hasen olduğunu söylememiştir. EI-Mişkât ve en-Neyl sahiplerinin ellerindeki Tirmizî nüshalarının sahih nüshalar olduğu kanaati hâkimdir. Çünkü Tirmizî bu hadîsin senedindeki îsâ bin Meymun'un zayıf olduğunu söylemiştir. El-Hâfız da el-Fetih'te bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.
'Ahmed, îbn-i Hibbân ve el-Hâkim'in de, 'Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'den rivayet
ettikleri benzer bir hadiste; «Evlenme işini duyurun.» Duyurulmuştur. O rivayette; evlenme için defler çalınız.» cümlesi yoktur.
Hadîsdeki "ĞirbâT kelimesinin asıl mânâsı "Kalbur"dur. Def, kalbur şeklinde olup bir yüzü deri ile kaplı olduğu için "ĞırbâT* tâbiri kullanılmış ve "Def mânâsı kastedilmiştir.
Muhammed bin Hâtıb (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizî, Nesaî, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, Muhammed bin Hâtıb (Radıyallâhü anh)'in henüz erginlik çağına varmamış, küçük bir genç iken Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüğünü beyan etmiştir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"El-Cezeri, en-Nihâye'de: Bu hadîsten maksat, evlenme işinin duyurulmasıdır. Bu da evlenme işini halk arasında yaymaktır, demiştir.
El-Kaârî, el-Mirkât'ta: 'Yâni evlenme işini anlatmak, teşhir etmek ve def çalmak istenmiştir. Çünkü böylece evlenme işi ilân edilmiş olur. İbnü'l-Melîk: Çiftlerin helâl birleşmesi ile haram birleşmesi arasındaki farkın, yalnız evlenmede def çalmak ve duyurmaktan ibaret olduğu kastedilmemiştir. Çünkü nikâh akdedilirken şahitlerin hazır bulunması ile helâl birleşme, haram birleşmeden ayırdedilmiş olur. Hadîsten maksat evlenme işinin ilân edilmesine teşviktir. Tâ ki

halktan gizli kalmasın. Şu halde def çalmak ve toplanan halkın mubah şiirleri yüksek sesle ve makamla okumaları ile evlenme işinin duyurulması sünnettir, demiştir. Şerhü's-Sünne'de şöyle denilmiştir: Hadisin mânâsı, evlenme işinin ilân edilmesi ve halk arasında bundan bahsedilmesidir. Hadîsdeki "Savt" kelimesi ile halkın evlenme işinden haberdar olup kendi aralarında konuşması kast- edilmiştir. Makamla ve yüksek sesle şiir söylenmesi değildir,' diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı daha sonra şöyle der:
Bence açık olan şudur ki: Hadîsdeki "Savt" kelimesinden mak-sad, mubah olan nağme ile söz söylemektir. Çünkü düğünlerde def çalgısı eşliğinde makamla şiir söylemek caizdir. Er-Rube yyi' bin t-i Muavviz (Radıyallâhü anhâVin hadîsi buna delâlet eder. Tirmizî ve Buharı bu hadisi rivayet etmişlerdir.'
Tuhfe'nin bahsettiği er-Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ)'in hadîsi müellifimiz tarafından rivayet edilen 1897 nolu hadîstir.
Hadîsin: "Bu nikâh işini duyurunuz.» cümlesi ile ilgili olarak Tuhfe yazarı şöyle der:
Yâni; nikâh akdini şahitlerin huzurunda kıyınız, diye yorum yapılabilir. Bu takdirde hadîsdeki emir vâciblik içindir. Hadîsin bu cümlesinden m aks ad, evlenme işinin açıktan yapılıp teşhir edilmesi olabilir. Bu takdirde cümledeki emir müstehablık içindir.
Nikâh için deflerin çalınması ile ilgili hadîsdeki emre gelince; bâzı Fıkıhçılar: Deflerden maksad, pulsuz olan deflerdir, demişlerdir. İbnü'l-Hümâm böyle anlatmıştır.
El-Hâfız da: Defleri çalmakla ilgili hadîsdeki emir, erkeklere ait olduğundan dolayı düğünlerde def çalmanın kadınlara mahsus olmadığı söylenmişse de, bu söz zayıftır. Düğünlerde def çalmakla ilgili kuvvetli hadîslerdeki izin, kadınlara aittir. Artık bu hükümde erkekler kadınlara hadîslerdeki izin, kadınlara aittir. Artık bu hükümde erkekler kadınlara kıyaslanamaz. Çünkü kadınlara benzemek yasaklığı umumîdir, demiştir.
Tuhfe yazarı, e 1-H â f ı z'ın yukarıdaki sözünü naklettikten sonra : Ben derim ki: Düğünlerde söylenmesi mubah kılınan makamla söz söylemek de kadınlara mahsustur. Erkekler için caiz değildir, demiştin
Evlenme, çocukları sünnet etme ve dinî bayram günlerinde def çalmak ve nağme ile söz söylemek hakkındaki Fıkıhçıların görüşlerini Müellifimizin 1302 ve 1303 nolu hadîslerin şerhinde özetle beyan etmiştilv Oraya müracaat edilebilir. Ayrıca bu bâbtan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde bu konuda biraz bilgi verilecektir. [108]

21- Gına' (= Nağme Ve Yüksek Sesle Şiir Söylemek) Ve Def (Çalmak) Babı

1897) Hâlid el-Medenî isimli Ebü'I-Hüseyn (Radtyallâhü anhyûen; Şöyle demiştir :
Biz bir aşure günü Medine (-i Münevvere)'de idik. Cariyeler, def çalıp nağme ile söz söylüyorlardı. (Bu durumu yadırgadığımız için) Biz er-Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü anhümâ) 'nın yanına girdik de cariyelerin durumunu ona anlattık. Kendisi bize şöyle dedi: Ben, gelin olduğumun kuşluk vaktinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evlenme törenime gelerek odama girdi. O sırada iki kızcağız def çalgısı eşliğinde nağme ile söz söylüyor ve Bedir savaşında şehid edilen babalarımın menkıbelerini anıyorlardı. Bu kızcağızlar söyledikleri sözler arasında: İçimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber de vardır, diyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradaküere) :
«Bu söze gelince bunu söylemeyiniz. Yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilmez.» buyurdu."
Muhammed bin H&tib (Rji.)'ui Hâl Tercemesi
Muhammed bin Hâtıb bin el-Hars bin Muammer bin Habib bin Veheb bin Huzftfe bin Cümh el-Cümhl Ebü'l-Kâsım, sahâbîdir. Alî bin Ebi Tâlib (R.A.yden badis rivayet etmiştir. Tirmizl, Nesaİ ve thrA Mâceh yanında onun iki hadisi vardır. Havileri ise tbrâhim ve el-Hars adlı iki oğlu ile Semmâk bin Harb ve btr cemaattır, meretin 74. yılı vefat etmiştir. (Hulasa: 333) [109]

İzahı

Buhârî, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da Rubeyyi' (RadıyaÜâhü anhâ) 'nin hadisini rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Tirmizi' nin rivayetinde bu hadîsin baş kısmında bulunan râvi H â li d (Radıyallâhü anh) 'a âit sözler yoktur.[110]
Rivayetlerde mânâyı etkilemeyen bâzı kelime değişiklikleri vardır. Bu değişiklikleri anlatmaya gerek görmüyorum. Zâten bunu anlatmak bir hayli yer alır.

Müellifin rivayet ettiği hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım: Gına' ve Teğanni: Yüksek sesle ve nağme ile şiir söylemektir. Bu şiir, söyleyiciye âit olabildiği gibi başkasına da âit olabilir.
Def î Kalbur şeklinde olup, bir yüzüne deri çekilmiş ve diğer yüzüne deri çekilmiş ve diğer yüzü açık olan çalgı âletidir.
Câriye: Hür olmayan kadın ve hür olan genç kız demektir. Bu kelimenin çoğulu Cevârî'dir.
Nudbe i Ölünün hasletlerini ve iyiliklerini sayıp anmaktır. Aşure günü: Muharrem ayının onuncu günüdür. Yüce dinimizce kutsal sayılan mübarek bir gündür.
Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyallâhü-anhâ)'mn evlendiği zâtın isminin Eyâs bin el-Bükeyr el-Leysi olduğu ve sahâbîlik şerefine mazhar olduğu I b n - i S a' d tarafından beyan edilmiştir.
Rubeyyi' bint-i Muavviz (Radıyailâhü anhümâ) '-nm evlendiği zâtın isminin Eyâs bin el-Bükeyr el-tey-s İ olduğu ve sahâbîlik şerefine mazhar olduğu î b n - i S a' d tarafından beyan edilmiştir .
Rubeyyi' (Radıyailâhü anhâ) 'nin Bedir savaşında şe-hid edilen ve hadîste "babalarım" diye geçen zâtların, Rubeyyi' (Radıyailâhü anhâ)'nin babası Muavviz (Radıyailâhü anh) ve amcaları M u â z (Radıyailâhü anh) ile A v f (Radıyailâhüanh) oldukları el-Hâf iz tarafından beyan edilmiştir. Hepsine "babalarım" ifâdesi kullanılmıştır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Rubeyyi' (Radıyailâhü anhâ)'nin gelin olduğu geceyi takip eden gün kuşluk zamanı Rubeyyi.' (Radıyailâhü anhâî'nin odasına gittiği, B u - hâri ve Tirmizi' nin rivayetinden açıkça anlaşılmaktadır. Müellifin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun odasına girdiğinde odada iki câriye, yüksek sesle şiirler söy-leyip Bedir savaşında şehid edilen, gelinin babalarının hasletlerini ve iyiliklerini yâd ediyorlardı. Buhâri ve Tirmizi" nin rivayetinden; câriye sayısının ikiden fazla olduğu ve def çalgısı eşliğinde şiir söyledikleri anlaşılmaktadır. Buhârî ve Tirmi-z İ' nin rivayetlerinde "Cüveyriyât: Câriyecikler" tâbiri kullanılmıştır. Tuhfe yazarının beyânına göre bu cariyelerden maksad, Ensâr-ı Kirâm'ın kızcağızları imiş. Hürün, karşıtı olan câriye mânâsı kaste-dilmemiştir.
Yine Tuhfe'nin naklettiği bir kavle göre bu kızcağızlar, şehvet yaşına henüz gelmemiş küçük yaştaki kız çocukları imiş.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gelinin odasına girdikten sonra da kızcağızlar çalgı ve şiirlerine devam etmişler, bu arada "ve içimizde yarın ne olacağını bilen bir Peygamber vardır." demişler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu söze karşı çıkarak öyle söylememelerini ve yann ne olacağını Allah'tan başka hiç kimsenin bilmediğini buyurmuştur
Buhârî ve Tirmizi' nin rivayetine göre bu sözü cariyelerden birisi söylemiş ve Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle söylememesini emrettikten sonra : «Ve evvelce söylemiş olduklarını söyle.» buyurmuştur. Bu cümle Tirmi-z î' de : Ve bu sözden önce söylemiş olduklarını söyle.» şeklindedir.
Buhâri ve Tirmizi' deki bu ilâve, içinde mübalâğa olmayan mersiyeleri dinlemenin câizliğine delâlet eder. [111]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1- Düğün ve kutsal günlerde kadınların def çalmaları ve yüksek sesle şiir söylemeleri caizdir. Bu husustaki ayrıntılı bilgi, müellifin 1303 nolu hadîsinin izahı bölümünde geçmiştir.
2- Bir fitne tehlikesi olmadığı takdirde kadınların söyledikleri şiirleri ve def çalgısını dinlemek caizdir. Ancak hadisten çıkarılan hüküm, mübalâğaya kaçmadan ölülerin meziyetlerini anlatmaya âit şiirlere mahsustur.
3- Allah'tan başka hiç kimse yarın ne olacağını bilemez. Bir Peygamber, ancak Allah tarafından kendisine bildirilen gelecekdeki şeyleri bilebilir.
4- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, gelinin odasına girmesi ve oradaki kızcağızların çalgı ve şiirlerini dinlemesi, umumi bir mübahlık hükmünü vermez. Yâni gelinin mahremi olmayan erkeklerin, gelin ile çevresinde bulunan kadınların odasına gidip oturması hükmü çıkarılamaz. Çünkü O, büyük ve eşsiz bir şahsiyet idi. En ufak bir fitne tehlikesi söz konusu değildi. Ayrıca gelinin yüzünün açık olduğuna dâir bir kayıt, hiç bir rivâyetde yoktur. O zamanın örf ve âdeti icabı olarak gelinlerin yüzleri örtülü idi. Yukarıda anlatıldığı gibi gelinin yanındaki kızlar da küçük yaştaki çocuklarda ayrıca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odaya girdiğinde gelinin bir perde arkasında bulunmuş olması muhtemeldi. Nitekim hadîsin bâzı sarihleri böyle demişlerdir. Muhtemelen bu düğün, kadınların tamamen örtünmelerine âit âyetlerin inişinden önce vuku' bulmuştur.

1898) Âişe (RiuhyallâhiÎ aıthâ)'thın ; ŞüyU* demiştir : Bir defa ensâr kızlarından iki kızcağız

(def"çalgısı eşliğinde) Buâs savaşında ensâr'ın yekdiğeri hakkında söyledikleri şiirleri nağme ile ve yüksek sesle benîm yanımda okurlarken (Babam) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) odama girdi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: ve bu iki kız şarkıcı değillerdi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) : (Bu ne hâl?) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in odasında şeytan mezmûru mu? diyerek beni azarladı. Bu iş fıtır bayramı gününde idi. (Odamdaki yatağına uzanıp mübarek yüzünü çevirmiş vazıyette bulunan) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bunun üzerine (Ebû Bekir) (Radıyallâhü anh)'a dönerek) :
*Yâ Ebâ Bekir! (Onlara ilişme.) Şüphesiz her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır.- buyurdu. [112]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Nesai de rivayet etmişlerdir. Tercemede parentez içi ifâdeler, Buhâri ve Müslim' deki rivayetlerden alınmadır.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Buâs: M e d i n e' de oturan Evs ile Hazreç kabileleri arasında 120 yıl kadar süren savaşların vuku bulduğu bir kalenin ismidir. Evs ve Hazreç kabilelerinin, aslen Y e -m e n' li olup câhiliyyet devrinde M e d i n e' ye yerleşmiş, kardeş oğullarından oluşan iki topluluk olduğu malûmdur. Bu iki topluluk arasında süre gelen savaşlar hicretten 3 yıl öncesine kadar aralıklı devam etmiştir. Zaman zaman vuku bulan savaşlara bir takım isimler verilmiş ve son savaş Buâs kalesi çevresinde vuku bulduğu için o savaşa Buâs savaşı ismi verilmiştir. Bazen de 120 yıllık savaşa Buâs savaşı ismi verilir. Nihayet meşhur Akabe görüşmeleri neticesinde îslâmiyeti kabul eden Evs ve Hazreç kabileleri arasında süre gelen savaşlar, Peygamber (Sallallahü Aley hi ve Sellem)'in bereketi ve Allah'ın inayetiyle son bulmuş, ondan bu yana düşmanlık yerine samimi sevgi ve saygı hâkim olmuştur. Bu hususta geniş ma'lumat için İslâm tarihine âit kitaplara müracaat edilmelidir.
Mezmûr ve Mizmâr: Düdük, ney ve kaval gibi üfürülmekle çalman çalgılar, bunları çalma işi, ıslık çalma anlamlarına gelir. Bir de makamla şiir okuma mânâsına gelir.
K a s t a i â n i' nin beyânına göre burada makamla şiir okumak veya def çalmak mânâsı kastedilmiştir. Çünkü hadislerde belirtildiği gibi cariyeler, def çalgısı eşliğinde şiir okumuşlardır. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in bu işi şeytan işi olarak vasıflandırması sebebine gelince; Bu gibi şeylerin kalbi meşgul etmesi ve Allah'ı anmaktan alıkoymasıdır. Kalbin Allah'tan gafil kalması ise şeytandan ileri gelir. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), her çeşit eğlence ve makamla şiir okumanın haram olduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin, cariyelerin def çalıp makamla şiir okumalarına müsaade ettiğini bilmediği için karşı çıkmıştır. Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi Ebû Bekir (Radıyallâhü anhî Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına girdiğinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i uzanmış olarak görmüş ve uykuda olduğunu zannetmiş. Bu nedenle müdâhale işini kendisine âit olarak telâkki etmiştir.
Nevevî: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in bu müdâhalesinden çıkarılan netice, büyük zâtların ve fazilet ehlinin bulunduğu yerlerde günah sayılmayan oyun ve eğlencenin uygun olmaması; keza büyük zâtların maiyetinde bulunan bir kimsenin büyük zâtların meclislerine lâyık olmayan bir durumu gördüğü zaman buna karşı çıkabileceği, bu çıkışın orada bulunan büyük zâta karşı saygısızlık sayılmamasıdır. Bilâkis bu tür müdahaleler, büyüğe karşı duyulan saygı ve ta'zimin gerektirdiği bir edep görevidir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cariyelerin yaptığı işi mubah gördüğü için mâni olmamış, ancak cariyelerin sıkılıp bu işi bırakmamaları ve onları dinlememek için uzanıp mübarek yüzünü çevirmiş ve bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi üzerine bir şey örtmüştür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hareketi O'nun güzel huyluluğundan, halimliliğinden ve şefkatinden ileri gelmiştir, der.
K a s t a 1 â n i' nin beyânına göre cariyeler, ensânn henüz erginlik çağına varmamış olan kızcağızları idi. Fakat bâzı sarihlere göre cariyeler, ensânn erginlik çağına varmış olan cariyeleri idi. Çünkü Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâî 'nin rivayetine nazaran cariyelerden birisi Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in cariyesi imiş ve bunlardan birisinin ismi A m â m e imiş. Diğerinin ismi hakkında bir kayda rastlamadım.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı)'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'e verdiği cevaptan çıkarılan hüküm, bayramlarda def çalmanın ve uygunsuz şeylere tahrik edici olmamak kaydıyla nağme ile şiir söylemenin caiz olduğudur. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) '-nin "Bu iki kız şarkı söylemeyi san'at ve âdet edinmiş kızlar da değildiler/' sözü bu olayda nefsi tahrik edici bir durum olmadığına delalet eder.

Nağme ve makamla şiir söyleme hakkında âlimlerin görüşlerini N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şöyle anlatır:
"Nağme ve makamla şiir ve benzerî sözleri yüksek sesle okumak hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1- Hicaz âlimlerinden bir cemâat bunu mubah saymışlar. Malik' ten bir rivayet de böyledir.
2- Ebû Hanîfe ve Irak âlimleri, bunu haram saymışlardır.
3- Şafiî ve meşhur kavlinde Mâlik, bunu mekruh saymışlardır.
Caiz olduğunu söyliyen âlimler, bu hadîsi delil göstermişlerdir. Haram veya mekruh olduğunu söyliyenler ise şöyle cevap vermişlerdir : Hadisdeki gına bir fitneye sebep olmıyan savaş ve kahramanlıkla ilgili şiirleri okumaktan ibarettir. Şehvetleri harekete getirip bir kötülüğe sebebiyet verecek veya uygunsuz bir harekete ve tembelliğe yol açacak gına tamamen ayrı bir şeydir.
Kadı I y â z: Hadiste anılan iki cariyenin okudukları şiirler, savaş şiirleri ve kahramanlık ile zafere âit sözlerdi. Bu tür şiirler, cariyeleri bir şerre teşvik etmez nitelikteydiler. Onların okudukları şiirler, âlimler arasında ihtilâf konusu olan gına çeşidinden değildir. Onların yaptığı iş, anılan konuya âit şiirleri yüksek sesle okumaktı. Bunun için Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) onların şarkıcı kızlar olmadıklarını beyan etmiştir. Çünkü şarkı ve benzeri sözleri makamla ve yüksek sesle söylemeyi san'at hâline getiren şarkıcı kadınlar, söyledikleri sözlerle nefisleri kötülüğe tahrik eder, uygunsuz durumlara yol açar ve fitnelere sebep olabilir. Nitekim, şarkı söylemek, zinanın basamağıdır, denilmiştir. Ayrıca bu cariyeler şarkı söylemeyi san'at edinmedikleri için sakıncaları doğuracak jestler, mimikler v.s. şehvet ve dikkat çekici hareketleri becerecek durumda değildirler. Araplar şiir söylemeye gına ismini verirler. Bu ise âlimler arasında ihtilâf konusu değildir. Bilâkis mubahtır. Sırf nağme ile ve makamla şiir okumayı sahâbîler caiz görmüşlerdir, demiştir."
Şarkı söylemek ve def gibi çalgıları çalmakla ilgili dört mezhep âlimlerinin görüşlerini 1303 nolu nadîsin şerhinde kısaca anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek görmüyorum. Geniş bilgi isteyenler Fıkıh kitaplarına müracaat etsinler.

1899) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'6en; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) bîr defa Medine (i Münevvere) 'nin bâzı yerlerinden geçti de aniden bir kaç kızcağızla karşılaştı. Kızlar def çalıyor, nağme ile şiirler okuyor ve Biz Neccâr oğullarının kızlarıyız. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne iyi komşudur, diyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), o kızcağızlara:
«Allah biliyor ki cidden ben de sizleri seviyorum.» buyurdu."
Not; Bunun isnadının sahîh. râvilerinin de sıka oldukları Zevâid'de bildi-rüaaistir. [113]

İzahı

Benî Neccâr kabilesi, Ensâr-ı Kirâm'dan, büyük bir kabiledir. Bu kabilenin babasının ismi, Teymü'1-Lât olup, Neccâr lakabıyla tanınmıştır. Neccâr, marangoz demektir. Denildiğine göre keserle sünnet olduğu için O'na bu lâkap verilmiştir. Bu kabile. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dedesi Hz, Abdülmuttalib'in dayılarıydı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke' den M e d i n e ' ye hicret buyurduğunda, bu kabileden olan Ebû Eyyub Hâlid bin Zeyd (Radıyallâhü anhJ'ın evine misafir olmuştur. Siyer kitaplarında anlatıldığına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesi Ebû Eyyub (Radıyallâhü anh)'in kapısı önünde çöktüğü zaman Neccâr oğullarının kızları çıkıp def çalmışlar, şiirler okumuşlar ve bu hadiste geçen şiiri söylemişlerdir. Şerefü*l-Mus-tafâ adlı kitapda da bu durum anlatıldıktan sonra şöyle deniliyor:
"Neccâr oğullarının kızcağızları bu şiiri okuyunca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara-.
«Beni seviyor musunuz?» buyurmuş. Onlar: Evet yâ Resûlallahl deyince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez; «Vallahi ben de sizleri seviyorum.» buyurmuş, bir rivayete göre de: «Allah biliyor ki, ben sizi seviyorum.» buyurmuştur." Tabari' nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Allah biliyor ki, benim kalbim sizi seviyor.» buyurmuştur.
Yukardaki bilgilere bakılırsa bu hadîste Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın rivayet ettiği durum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hicret buyurduğunda Medîne-i Münevver e' ye şeref verdiği gün vuku' bulmuştur. Bu hususta İ bn-i M â c e h ' in elde mevcut sünen haşiyeleri Sindi ve Miftahü'l-Hâce'de bir kayda rastlamadım.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Küba' dan M e -din e' ye teşrifi hakkında hadis ve

siyer kitaplarında geniş bilgi vardır. Ben Buharı' nin 'Hicret Bâbi'nda Enes bin Mâ-1 i k (Radıyallâhü anh)'den olan rivayete göre, bu tarihi yolculuğu özlü olarak anlatmakla yetineceğim. Şöyle ki -.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) K û b a'da 14 gece kaldıktan sonra dayıları olan Neccâr oğullarına haber verdi. Onlar da silâhlarını kuşanarak geldiler. Diğer Ensâr-ı Kirâm'ın yolladığı haber üzerine onlar da silâhlı olarak geldiler. Gelenlerin tümü Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'e selâm verdiler. Sonra M e d i n e' ye hareket edileceği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in develeri etrafında toplanan silâhlı Ensâr-ı Kiram, onlara : Düşmanlarınızdan emin dostlarınız da emri-nizde olarak develerinize bininiz, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesine bindi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) de O'nun arkasında deve üzerindeki yerini aldı. Böylece Medine yoluna çıkıldı. Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) K a s v â adlı devesi üzerinde, Ebû Bekir {Radıyallâhü anh) peşinde, Ensâr-ı Kiram onları kuşatmış olarak Medine'ye hareketleri hâlâ gözümün önündedir.
Siyer kitaplarında anlatıldığı gibi bu mübarek kafile R â n û -na'da Cuma namazını kıldıktan sonra M e d i n e ' ye hareket etti. Medine' nin dışına kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i karşılamaya gelen ve yolun iki tarafını dolduran halkın : Peygamber geldi. Peygamber geldi şeklindeki sevgi tezahürleri arasında kafile M e d î n e ' ye doğru ilerliyordu. Medine dolayları Evs ve Hazreç kabileleri ile çevrili olduğundan, yanından geçilen her kabile temsilcileri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in K a s v â adlı devesinin yularına sarılarak: Yâ Resûlallah! Bize konuk olun, size saygılı, düşmanlarınızı yenmeye muktedir kabilemize misafir olunuz, diye tekliflerde bulunuyorlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Deveyi kendi hâline bırakınız. O me'murdur. Emredildiği yere gider, yolunu açınız.» buyurarak onların gönüllerini alıyor. Ve müsâade istiyordu. Nihayet N e c c â r oğullarının yurduna varıldığında onların temsilcileri K a s v â ' nın çevresini sararak: Dayınızın evine buyurunuz, diye davet ediyorlar, bir taraftan da Nec-c â r oğullarının küçük yaştaki kız çocukları defler çalarak şiirler okuyorlardı. Okudukları şiirler içerisinde, bu hadiste anılan beyit de geçiyordu.
Medine şehrine girilince son derece sevinen halk coşmuştu. Kadınlar, damların üstünde: Peygamber geldi, Peygamber geldi, diye seviniyorlar ve şiirler okuyorlardı. Bu sevinç tezahürleri içinde yürüyen K a s v â, nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinin yapıldığı arsaya varılınca oraya çöktü. Fakat efendimiz deveden inmedi. Biraz sonra deve kalktı, biraz gittikten sonra Ebû Eyyûb Hâlid bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in evinin önüne vardığında yere çöktü ve boynunu yere koyup bağırmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devenin üstünden inip N e c c â r oğullarından olan bu bahtiyar sahâbiye misafir oldu. Bu zâtın hâl tercemesi 318 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

1900) Abdullah bin Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'(\an; Şöyle demiştir :
Âişe (Radıyallâhü anhâ), yakını olan bir kızı Ensâr'dan bir adam ile evlendirdi. (Gelin götürüldükten sonra) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi ve (orada bulunanlara) :
— «Genç kızı (damadın evine) gönderdiniz (mi?)» buyurdu. Sa-hâbîler:
— Evet, dediler. Efendimiz:
— «Def çalıp nağme ile şiir söyleyecek bir kızcağızı gelinle beraber gönderdiniz (mi?)» buyurdu. Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
— Hayır, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
— «Şüphesiz Ensâr, içlerinde gazel (âdeti) bulunan bir kavimdir. Keski onlara: *jfÇ>j üÇiû (*^l~?l jj'ül'l - *Size geldik, size geldik. Artık Allah bize de, size de uzun ömür versin, diyecek bir kızcağızı gelinle beraber göndereydiniz.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi el-Eclah ve Ebü'z-Zübeyr dolayısıyla bunun senedi hakkında ihtilâf vardır. Âlimler, Ebü'z-Zübeyr*in îbn-i Abbâs (R.A.V-den hadîs işitmediğini söylerler. Ebû Hatim de onun îbn-i Abbâs (RA.)'ı gördüğünü isbatlamıştır. [114]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Hadiste geçen 'Gazel1 kelimesinin mânâsı, kadınların kendi aralarında sohbet etmeleridir.
Hadisin: cümlesindeki fiil "Ehdeytüm" veya "Ehedeytüm" şekillerinde okunabilir. Birinci okuyuşa göre soru edatı takdir edilir. Çünkü cümlede soru edatı yoktur. İkinci okuyuşa göre fi'lin başındaki hemze, soru edatıdır. Biz, birinci okuyuşu tercemede esas aldığımız için soru

anlamının karşılığını parantez içine aldık. «Genç kızı hediye ettiniz mi?» mânâsını ifâde eden bu cümleden maksat: "Gelini damadın evine gönderdiniz mi?" demektir.
Buradaki rivayete göre gelin edilen kız, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın yakınıdır.
Bu hadisin bir benzerini Buhâri, yine Â i ş e (Radıyal-Iâhü anhâ) 'dan rivayet etmiştir. Oradaki hadîs, meâlen şöyledir:
Âişe (Radıyallâhü anhâî (yanında yetiştirdiği) bir kadını Ensâr-dan bir adam ile evlendirdi. (Gelin götürüldükten sonra) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Âişe! Yanınızda def çalgısı ve şiir söyleme eğlencesi yok (mu?) idi. Çünkü Ensâr oyundan hoşlanırlar.* buyurdu."
Kastalânî, bu hadisin şerhinde şöyle der:
" Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin gelin ettiği kız, onun yetiştirdiği bir yetimdi. Nitekim Taberânî' nin el-Evsât'mda böyle rivayet edilmiştir. îbn-i Mâc eh'in rivayetinde de kızın, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin yakını olduğu bildirilmiştir.
Ebü'ş-Şeyh'in rivayetinde ise; kızın Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin bacısının kızı veya bir yakını olduğu belirtilmiştir.
Üsdü'l-Ğâbe'de, kızın adının el-Fâria bint-i Es'ad bin Zürâre olduğu ve damadın isminin Nebit bin C â -bir el-Ensâri olduğu belirtilmiştir.
Ş e r î k' in rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Def çalan ve nağme ile şiir söyleyen bir cariyeyi gelinle beraber gönderdiniz mi?» diye sormuştur.
Bu hadis de düğünde def çalmanın ve şiir söylemenin meşruluğuna delâlet eder.

1901) Mücâhid [115](Radıyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın beraberinde idim. Bir davul sesini işitti. Bunun üzerine iki parmağı (nm uçları) nı kulaklarına soktuktan sonra oradan uzaklaştı. Hattâ bunu üç defa yaptı. Sonra dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) böyle yapmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvi Leys bin Ebi Se-lim'in zayıflığı hususunda cumhur ittifak etmiştir, Senedin diğer râvisi Sa'lebe ise İbn-i Mâceh'in rivayetinde (İbn-i Mâlik) diye geçmiştir. Bu da Sa'lebe'nin râvisi el-Piryâbi'nin yanıksıdır. El-Müzzi'nin et-Tehzib ve el-Etraf'ta dediği gibi bunun doğrusu (Sa'lebe bin Süheyl Ebû Mâlik)'dir. Ebû Dâvûd bu hadisi kendi sünenin* de, senedi ile beraber Nâfi aracılığı ile İbn-i Ömer (R.A.)'den rivayet etmiştir. Yat-nız şıi fark var ki, Ebû Davud'un rivayetinde Nâfi «Davul sesi» dememiş, bunun yerine «Mizmâr (sesi)» demiştir. Hadisin kalan kısmı buradakinin mislidir. [116]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadisin senedinde zayıf bir râvi var ise de Ebû Dâvûd bu hadîsin bir benzerim değişik bir sened ile rivayet etmiştir. Ancak müellifimizin hadis metninde 'Tabi = Davul' kelimesi bulunur. Ebû Dâvûd'un rivayetinde bu kelime yerine 'Mizmâr* kelimesi bulunur. Mizmâr'm tarifi 1898 nolu hadisin izahında geçmiştir.
Bu hadîs, davul veya liflemekle çalınan kaval ve zurna gibi çalgı âletlerinin sesini dinlemenin yasaklığma delâlet eder. Ancak İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın işittiği sesin evlenme veya dinî bayram gibi bir sevinç günü münâsebeti ile mi, yoksa başka bir sebeple mi çalınan davul veya mizmâr sesi olduğu hususunda bir bilgiye rasthyamadım.
Sindi bu hadisin haşiyesinde : Bu hadis, davul sesini dinlemenin mekruhluğuna ve bundan sakınmanın uygunluğuna delâlet eder, demekle yetinmiştir. [117]

Çalgıları Çalmak Veya Dinlemek Hakkındaki Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri

'Abdurrahman el-Cezlri1 nin Fıkıh kitaplarının El-Hazar ve'1-İbaha' bölümünde bu konu hakkında verilen bilginin özeti şöyledir:
1- Hanefiler; Tanbur, kanun, zurna, borazan ve benzerî çalgıları çalmak tahrimen mekruhtur, demişlerdir.
(Hanefiler' den, e 1 - H a s a n, evlenme düğününde pulsuz def çalmayı mubah saymıştır.)
2- Ş â f i î 1 e r: Evlenme ve sünnet düğünlerinde, dini bayram günlerinde ve bunlara benzer sevinç zamanlarında def çalmak caizdir, demişlerdir. CDiğer çalgılar caiz değildir.)
3- Mâlikiler: Evlenmeyi ilân etmek için pulsuz def, davul, borazan, ney ve kaval çalmak caizdir. Ancak bunları çalmak fazla eğlenceye yol açarsa caiz değildir. Bu hüküm erkekler ve kadınlar

için aynidir, demişlerdir. Bâzı Mâliki âlimler, evlenme düğününde olduğu gibi diğer sevinç günlerinde de, anılan âletleri çalmak caizdir, demişlerdir.
4- Hanbeliler'e göre her türlü çalgıyı çalmak caiz değildir."
Yukarıda anlatılan hüküm, dinleyiciler için de aynidir.
Notta durumu söz konusu olan râvi Sa'lebe bin Süheyl Ebû Mâlik et-Tuhavî et-Temimî el-Kufi, R e y' de yerleşmiştir. Zührî ve el-Leys bin Ebî Selim' den rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Cerir bin Ab-dilham id ve Ebû Usâme'dir. İbn-i Muin onu sıka saymıştır. Tirmizİ ve îbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır.[118]

22- Muhannesîn (= Kadınlaşan Erkekler) Hakkında Bir Bâb

Muhannesin, kelimesi Muhannesın çoğuludur, kadmlaşan erkekler demektir. Bu da orta oyununda yapıldığı gibi, erkeğin, sesini kadın sesi gibi inceltmesi, kadın gibi kınla döküle yürümesi ve davranışları ile huyları yönünden kadın gibi görünmesidir.
M ü si im'in 'Selâm' kitabının Muhannesi, yabancı kadınların yanma gitmekten menetmek' babında rivayet olunan Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsinin şerhinde N e v e v i şöyle der:
"Lügat âlimleri : Muhannes ve Muhannis: Huyları, konuşması ve hareketleri bakımından kadınlara benzeyen erkektir. Bu benzeyiş bazen yaratılıştandır. Bazen de sun'idir, demişlerdir.
Din âlimleri de : Muhannes iki kısımdır:
Bir kısmı yaratılıştan böyledir; konuşmasında, durum ve davranışlarında, huylarında ve görünüşte kadınlara benzetme kasdı kat'iyyen yoktur. Allah Teâlâ onu öyle yaratmıştır. Böyle olan Muhannes bu durumundan dolayı günahkâr sayılmaz, kınanmaz ve yerilmez. Çünkü ma'zurdur, bir rolü yoktur.
Diğer bir kısım Muhannes var ki yaratılışında böyle bir hali yoktur, kasıtlı olarak; huylarında, durum ve davranışlarında, konuşmalarında, kılık ve kıyafetinde kendisini kadınlara benzetir. İşte sahih hadîslerde lanetlenen Muhannes bu kısma girendir."

1902) Peygamber'in eşlerinden Ümmü Seleme (Radtyallâhü rivayet edildiğine göre:
(Tâif in muhasarası esnasında) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girmiş. O sırada (Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah bin Ebî Ümeyye (Radıyallâhü anh) ve kölesi Muhannes orada idiler.) Muhannesin Abdullah bin Ebî Ümeyye (Radıyallâhü anh)'a şöyle söylediğini efendimiz işitti = Eğer Allah yarın Tâif in fethini müyesser eylerse ben sana öyle bir (genç) kadın göstereceğim (yâni senin için yakalıyacağım) ki (semizlikten karnı) dört büklüm karşılar, sekiz büklümle de arkaya döner.
Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Ey Mü'minler!) bu herifi evlerinizden çıkartınız.» buyurdu." [119]

İzahı

Buhâri, Müslim ve lbn-i Hibbân da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bunun bir benzerini Müslim, Â iş e (Radıyaliâhü anhâ) 'dan da rivayet etmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in B u h â r i' deki buyruğu : *Bu kabil herifler bir daha siz kadınların yanına sakın girmesinler.» şeklindedir. M ü s 1 i m ' in ri-vâyetindeki ise: *(Ey Mü'minler!) bu kabil herifler bir daha yanınıza sakın girmesinler.» şeklindedir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sefere çıktığı zaman hanımlarım sırayla beraberinde götürürdü. Mekke fethi seferinde sıra annelerimiz Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) ve Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) 'ya geldiği için onları götürmüştü. Taife de beraber gitmişlerdi. Muhannes Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nm kardeşi Abdullah (Radıyallâhü anh)'m kölesi olduğu ve erkekliği olmadığı için efendisiyle beraber Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanma girmesinde bir sakınca görülmemişti. Nitekim H a t tâbi: Muhan-nes'in kadınlara temayül edecek erkeklik duygusu yoktu. Erlik duygusu bulunmadığı için kadınların saklanması gereken erkeklerden müstesna sayılanlardan idi, demiştir.
Bu hadisin benzeri olup Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bir hadîsin baş kısmında:
Âişe (Radıyallâhü anhâ) : "Muhannes Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in eşlerinin yanlarına girerdi. Çünkü onu erlik duygusu bulunmayanlardan sayıyorlardı. Sonra bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zevcelerinden birisinin yanına girmiş, Muhannes orda imiş ve bir kadını vasıflandırıyormuş..." diyerek buradaki hadisin devamının benzerini rivayet

etmiştir.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Muhannes'in ilk zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin odalarına girmesinin sebebi bu hadîste beyan edilmiştir. Sebep şu idi: Herkes onun erlik duygusunun bulunmadığına ve bu sebeple kadınların odalarına girmesinin mubah-lığına inanıyordu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan bu kötü lâfları işitince erlik duygusunun bulunduğu ve bu duygusunu sakladığı anlaşıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun girmesini yasakladı. Ve kadınların da mu-hanneslere görünmesini yasaklıyarak böylelerin erlik duygusu olup kadmlara rağbet eden erkekler hükmünde oldukları beyan edilmiş oldu.
Hadımlaşmış veya tenasül uzvu kesilmiş olan erkeklerin hükmü de böyledir.
Hadîste anılan köle Muhannes'in ismi hakkında ihtilâf vardır. Kadı Iyâz'ın dediğine göre en meşhur kavle nazaran onun adı H i t' dir. Adının H i n b olduğu rivayeti de vardır. Hinb ahmak demektir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu seferden Medine'ye döndükten sonra bu adamı sürgün etmiştir. Âlimler onun Medine' den sürgün edilmesinin üç nedene dayandığını söylemiş-lerdir.
Birincisi; Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadisinde anlattığı gibi bu herif erlik duygusunu gizliyordu. Herkes onu bu duygudan yoksun sanıyordu.
İkincisi: Bu herifin kadınların güzelliklerini erkeklerin huzurunda anlatması idi. Halbuki bir kadının kendi kocasına bile başka kadının güzelliklerini anlatması yasaklanmıştı. Artık bir erkeğin baş- . ka erkeklere bir kadının güzelliklerini anlatması nasıl olur?
Üçüncüsü: Kadınların çoğunun bile göremiyeceği başka kadınların vücut çizgilerini hattâ kadınların kannlarındaki büklüm sayılarını bile sayacak derecede ahlâksızlığı meydana çıkmış idi."
Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettiğine göre; Muhannes bir defasında ellerini ve ayaklarını kınayla boyamıştı. Bu haliyle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna getirilerek :
Yâ Resûlallah! Bu adam kendini kadınlara benzetiyor, diye şikâyet edilmişti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından Bakî1 a sürülmüştü. Ey Allah'ın Resulü! Bu adamı niçin öldürmüyorsunuz? denilince namaz kılanı öldürmek yasak, diye cevap buyurulmuştu.
Sürülen bu herifin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra tekrar M e d î n e' ye gelmek için vâki müracaatı Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) tarafından reddedilmiş, Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti devrinde fakirlik ve yaşlılık mazeretlerini ileri sürerek M e d i n e' ye dönmek için tekrar müracaatta bulununca halîfe Ömer (Radıyallâhü anh) onu yalnız Cuma günleri M e d î n e' ye gelip halktan ihtiyacını temin ederek aynı gün geri gitmek şartıyla müsaade etmişti.
Muhannes'in Abdullah (Radıyallâhü anhl'a tarif ettiği kadının T â i f' li Gaylan'ın kızı olduğu Buharı* nin 'libas' kitabının "Kendilerini kadınlara benzeten erkekleri evlerden çıkartmak" babında rivayet ettiği aynı hadîste belirtilmiştir. K a s -t a 1 â n î kadının isminin de Bâdiye veya Baniye olduğunu ve kadının dedesinin isminin de Seleme olduğunu söylemiştir.
Muhannes'in "... kadın dört büklüm karşılar, sekiz büklümle de arkaya döner." sözünün mânâsı şudur: "O genç kadının semizliğinden dolayı karnı dört büklümdür. Büklümler onun böğrüne kadar uzanır. Bu nedenle arkadan bakıldığı zaman büklümler iki taraftan taşarak sekiz büklüm görünür."
Hadîsin sonundaki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri umumidir. Yalnız o muhannes'e mahsus değildir. Bu nedenle muhanneslerin hiç birisini evlere sokmamak gerekir. Neve v i = Yumurtaları çıkarılan veya tenasül uzvu kesilmiş olanlar da bu hükme tâbidir, böylelerini evlere almak yasaktır, demiştir. [120]

Tâif Gazvesi

H u n e y n savaşında hezimete uğrayan düşman kuvvetlerinin bir kısmı Tâif te toplanmıştı. Bunun için hicretin sekizinci yılı Şevval ayında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Taife hareket buyurdu. Mekke1 nin güneyinde olup 88 km. mesafede bulunan Tâif şehri o târihlerde eski bir kale ile çevrili idi. Tâiflüer ile bu kaleyi onarıp içine çekilmişlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tâ i f'e hareket etmeden önce Halid.bin el-Velîd (Radıyallâhü anh)'ın komutasında bin kişilik bir kuvveti oraya göndermişti. Tâif kalesi muhasara edildi ve bu

muhasara yirmi gün kadar sürdü. Kale çok muhkem olduğu için muhasaranın uzatılmasından vaz geçildi. Bir yıl sonra T â i f'liler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir hey'et göndererek müslümanlığı kabul ettiler.

1903) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendini (kasden) erkeklere benzeten kadına ve kendini (kasden) kadınlara benzeten erkeğe lanet etmiştir."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin isnadı basendir. Çünkü râvi Yâfcub bin HÜmeydln sıkalığı hususunda ihtilâf vardır. Kalan râviler sıka zâtlardır. EbÜ Dâvûd da bu hadisi buna yakın lâfızlarla rivayet etmiştir.

1904) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeklerden kendilerini (kasden) kadınlara benzeten erkeklere ve kadınlardan kendilerini (kasden) erkeklere benzeten kadınlara lanet etmiştir." [121]

İzahı

Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anhl'ın hadîsinin benzerini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Jbn-i Abbâs (RadıyallAhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Tirmizi. Nesâi, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Dâri-m î de rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Tirmizi' deki hadîs metni şöyledir:
"... İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan? Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeklerden muhannes (= kas-den kendisini kadınlara benzeten) lere ve kadınlardan mütereccile (= kasden kendisini erkeklere benzeten)Iere lanet etmiştir." B uh â r i' nin rivayetinde şu ilâve vardır:
"... Ve buyurdu ki: "Bu kabil adamları evlerinizden kovunuz." İbn-i Abbas demiş ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) falanı çıkardı. Ömer (Radıyallâhü anh) de filânı çıkardı."
Kendisini kasden kadınlara benzeten ve Muhannes adı verilen erkek hakkında gerekli bilgi bu babın başında, ayrıca ilk. hadisin izahı bölümünde verilmişti.
Mütereccile yâni kendisini kasden erkeklere benzeten kadına gelince; bu benzetiş kadının, konuşmasında, durum ve davranışlarında kendisini erkek gibi göstermesi ile oluşur.
K a s t a 1 â n i bu benzetişe misâl olarak kadının silâh kuşanmasını göstermiştir.
Tuhfe yazan da benzetişe misâl olarak kadının kılık kıyafetinde, hâl ve hareketlerinde, yürüyüşünde, yüksek sesle konuşmasında erkek gibi davranmasını göstermiş ve : Kadının görüş ve ilim sahasında erkekler gibi olması sakıncalı değildir. Nitekim en-Nihâye'de rivayet edildiğine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)"nın görüşü, isabetlilik yönünden erkeklerin görüşleri gibi idi, demiştir.
Tuhfe yazarı bu arada şöyle der:
"T a b e r i demiş ki hadisten kastedilen mânâ şudur: Kadınlara mahsus kılık, kıyafette ve süslemede onlara benzemek erkekler için caiz değildir. Keza erkeklere mahsus kılık, kıyafette ve süslemede, onlara benzemek kadınlar için caiz değildir.
E 1 - H â f ı z da : Keza konuşmada ve yürüyüşte erkeklerin kadınlara veya kadınların erkeklere kendilerini benzetmeleri caiz değildir. Kıyafet hususunda her memleketin örf ve âdeti aynı değil-dir. Bâzı memleketlerde erkekler de entari giyer ama kadınları örtünmek ve erkeklerden kaçınmakla ayırdedilirler.
Konuşma ve yürüyüş tarzı bakımından olan benzeyiş kasıtlı olduğu takdirde kötü ve yasaktır. Doğuştan, sesinde veya yürüyüşünde bir benzeyişi bulunan bir kimseye gelince o, bu benzeyişi terket-mek için gayret göstermek ve çalışmakla memurdur. Gayret etmediği takdirde, hadîsin hükmüne girmiş sayılır ve sorumludur. Bilhassa bu hâlinden menmun ise elbette lanete müstahak olmuş olur. Bu ayırım hadisin "Müteşebbihin = kendilerini benzetenler" lâfzından açıkça anlaşılıyor.
Doğuştan Muhannes yâni kadınlara yukanda anılan hususlarda benziyen bir kimse, bu hâlinden dolayı kötülenmez. diyen N e -v e v î gibi âlimlerin sözü bu hâli bırakmaya muktedir olmayan-lara âit olarak yorumlanır. Kişi tedricen bile bu hâlini bırakmaya muktedir olduğuna rağmen özürsüz olarak bir gayret göstermezse gayet tabiî hadis hükmünce yerilmeye mâruzdur, demiştir."
Lanet: Hayır ve mutluluktan ve Allah'ın rahmetinden uzaklığı dilemektir. "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lanet etti" cümlesinin mânası: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

kişinin Allah'ın rahmetinden, hayır ve mutluluktan uzaklığım diledi." demektir, [122]

23- Nikâh Tebriki (İçin Söylenmesi Müstehab Duanın Beyânı) Babı

1905) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii anh)'den: Şöyle demiştir : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (evlenenleri) tebrik
etmek (veya onların uyum ve düzenleri) için dua ettiği zaman şöyle
derdi:
Allah sizler için bereket versin, O'nun bereketi üzerinizde olsun ve O ikinizi hayır içerisinde bir araya getirsin. [123]

İzahı

Tirmizi, Ebû Dâvüd ve Beyhakî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.
Tirmizi ve Ebû Davud'un rivayetlerinde hadisin baş kısmi;"... adamı, evlendiği zaman tebrik
etmek (veya uyum ve düzeni) için duâ ettiği zaman..." şeklindedir. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duası;"Allah senin için bereket versin. O'nun bereketi senin üzerinde olsun. Ve o ikinizi hayır içerisinde bir araya getirsin." şeklindedir. Tirmizi'nin rivayetinde bu duâ metninde; İ«U = "senin için" sözü yoktur. Diğer kısım aynıdır.
Hadîsdeki "Reffaa" fiili "Terfi" mastanndan türeme mazi fiildir. Evlenenlerin uyum ve düzen içinde yaşamalarını dilemek mânâsında kullanılır. Bâzı âlimler, bu fiilin evlenenleri kutlamak anlamında kullanıldığını söylemişlerdir. Ben tercemede her iki mânâyı dikkata alarak parentez içi ifâde ile durumu belirtmek istedim. [124]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Evlenenleri tebrik etmek ve mutlu yaşamaları için duâ etmek müstehabtır.
2. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi duâ etmek daha faziletlidir.
3. Eşler için yapılacak en iyi duâ onlara bereket dilemektir. Çünkü bereket kelimesinin anlamı geniştir. Muhabbet, uyum, düzen ve bağlılık gibi hayrın tüm çeşitlerini içine alır.

1906) Akıl bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine «Öre:
Kendisi (Basra'da) Benî Cüşem kabilesinden bir kadınla evlenmiş. Bunun üzerine halk, onun için uyum ve oğlan çocuklar, dileğinde bulunmuşlar. Kendisi halka t
— Böyle söylemeyin. Lâkin Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'in dediği gibi şöyle söyleyin, demiştir t
«Allah'ım! Onlara bereket ver ve senin bereketin onların üzerinde olsun.»" [125]

İzahı

Nesaİ ve Beyhakî de bu hadisi rivayet etmişlerdir. H a t t â b İ şöyle demiştir: Evlenenlere, uyum ve oğlan çocuklar, dilemek Arapların âdetlerinden idi. Bu dileği; sözü ile ifâde ediyorlar idi. Bu cümlede geçen 'Rifâ' kelimesi 'Refv' kelimesinden alınmadır. Refv iki mânâya gelir: Bu mânâlardan birisi, teskin etmek yâni sükûnete kavuşturmak, demektir. Diğer mânâ ise uyum, düzen ve anlaşmak, demektir.
Akil (Radıyallâhü anh) halkın, câhiliyyet devri âdetlerinden olan böylfc dilekte bulunmalarına karşı çıkmıştır. Çünkü bu söz, duâ niyetiyle değil, uğurlu bir söz olduğu inancı ile kullanılırdı. Bir de şu var ki bu sözde kız çocuklardan nefret duymak anlamı vardır. Câhiliyyet devri insanları kız çocukları hakir görüyor, hattâ diri diri toprağa gömüyorlardı. İslâmiyet bu kötü duyguyu silmiş süpürmüştür, îşte bu nedenle böyle söz söylemeye karşı çıkan Akil (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in buyurduğu gibi duâ edilmesini istemekle halkı aydınlatmıştır. [126]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Câhiliyyet devri âdetine göre, evlenenler için dilekte bulunmak meşru değildir.

2. Hatalı hareket edenleri uyarmak gerekir. Onlara doğru yol gösterilmelidir.
3. Evlenenler için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in buyurduğu gibi duâ etmek müstehabtır.
Râvi A k î 1 (Radıyallâhü anh) bin Ebi Tâlib bin Abdilmuttali b bin Hâşim el-Hâşimî Ebû Y e z î d, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası Ebû T â 1 i b'in oğludur. Hazreti A 1 î (Radıyallâhü anh)'den yaşça yirmi yıl büyüktü. Hudeybiye seferinden önce müslüman oldu ve M û't e savaşına katıldı. Rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Hay ber'in mahsulünden her yjl 120 vesk[127] verirdi. Birkaç hadisi vardır. Râvileri oğlu Mu-. hammed, Hasan-ı Basri ve Ata' dır. N e s a i ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. İ b n - i S a'd'ı n dediğine göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'m hilâfeti devrinde vefat etmiştir.[128]

24- Velîme (== Düğün Yemeği) Babı

T i r m i z î' nin bu bâbındaki hadîslerin şerhinde Tuhfe yazarı şöyle der:
"Lügatçılar, Fıkıhçılar ve başka âlimler demişler ki velîme, evlenme düğünü münâsebetiyle verilen yemeğe denilir. Bu kelime 'Velm* kökünden alınmadır. Velm ise toplamak demektir. Damat ve gelin bir araya geldikleri için bu münâsebetle verilen yemeğe 'Velîme* denilmiştir.
Âlimler yemek ziyafetlerini şu sekiz çeşide ayırmışlar:
1. Velîme'dir.
2. Hurs: Doğum münâsebetiyle verilen ziyafettir.
3. İ'zâr: Sünnet düğünü vesiylesi ile verilen ziyafettir.
4. Vekîre: Bina yapmak nedeni ile verilen ziyafettir.
5. Nakîa: Misafir için verilen ziyafettir.
6. Akika: Çocuğun doğumunun yedinci günü verilen ziyafettir.
7. Vadıyma j Bir musibet başa geldiğinde musibet sahibi tarafından verilen ziyafettir. Bu caiz değil, hattâ haramdır.
8. Me'dube ve Me'debe: Her hangi bir sebep olmaksızın verilen ziyafettir.
E 1 - H â f ı z el-Fetih'te : Yukardaki ziyafet çeşitlerini sayanlar 'Hızak* denilen ziyafet nevini hesaba katmamışlar. Bu ziyafet ise çocuğu sütten kesmek veya hatim indirmek vesiylesiyle verilen yemektir, demiştir."

1907) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ankyden; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} (bir gün) Abdurrah-man bin Avf (Radıyallâhü anh)'in üzerinde (kadınlara mahsus gü-zel kokulardan) sufra (kokusunun) izini gördü ve (Ona) :
— «Bu (koku izi) nedir?» veya «Nedir?» buyurdu. Bunun ü*e-rine Abdurrahman bin Avf:
— Yâ Resul ali ah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ben (mehir olarak) bir nevât (= çekirdek) ağırlığında altın üzerinde bir kadınla evlendim, diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz (Ona) :
— «Bir koyun (kesmek sureti) ile de olsun velime (ziyafetini) ver.» buyurdu." [129]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepisi bu hadisi az lâfız farkı ile rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzun olup hicret zamanında Muhacirler ile E n s â r (Radıyallâhü anhüm) arasında kurulan kar-deşlik dolayısıyla Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh) ile E n s â r' dan Sa'd bin er-Rebi (Radıyal-lâhü anh} arasında kurulan kardeşlikten, Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in fedakârlık teklifinden ve Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'m buna ihtiyaç duymayıp çalışmak isteğiyle rızkını kazanma yolunu tercih etmesinden bahsedilmektedir.
Hadiste geçen "Sufra" kadınlara mahsus güzel kokuların bir çeşididir. Sürüldüğü ve dokunduğu yerde rengi kalır.
N e v e v I: 'Bâzı rivayetlerde; "Sufra eseri" yerine; = "Zataran (denilen güzel kokunun) rengi" ifâdesi vardır. (Ebû Davud'un rivayeti böyledir.) Bu hadîsin sahîh ve doğru mânâsı şudur: Abdurrahnıan bin Avf (Ra-dıyallâhü anh) 'in elbisesine, geline mahsus za'faran ve başka tür gü-zel bir kokunun eseri bulaşmıştır. Abdurrahman (Radıyal-lâhü anh) bu kokuyu sürünmemiştir. Bu bulaşma da onun kasdı olmaksızın vuku' bulmuştur. Çünkü erkeklerin za'feran denilen ve ka-dınlara mahsus güzel kokuyu kullanmaları sahih hadislerle yasaklanmıştır. Keza kadınlara mahsus şâir güzel kokulan sürünmekten erkekler men edilmişlerdir. Ayrıca erkeklerin kendilerini kadınlara benzetmeleri de yasaklanmıştır. Yukarda belirtilen nedenlerle hadisin doğru mânâsı

budur. Kadı Iyâz ve Muhakkik âlimler bu mânâyı tercih etmişlerdir.
Bâzıları demişler ki güveği için, kadınlara mahsus güzel kokuyu sürünmeye ruhsat verilmiştir. Ebû Ubeyd'in anlattığı bir eserde düğün günlerinde güveğiye ruhsat verdikleri belirtilmiştir.
Bazılarına göre ise: Muhtemelen Abdurrahman (Ra-dıyallâhü anh)'m üzerindeki koku eseri az olduğundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hâline itiraz etmemiştir, diye bilgi vermiştir.'
Hadisdeki 'Nevât' kelimesini 'Çekirdek', diye terceme ettim. El-Menhel Tekmilesinde şöyle denilmiştir:
"Bir nevât altın, beş dirhem gümüş değerindeki altın miktarıdır. HattâbI kesinlikle böyle hükmetmiştir. El-Ezherİ de bu kavli seçmiştir ve Kadı Iyâz bu kavli âlimlerin ekserisinden nakletmiştir. B e y h a k İ' nin bir sened ile K a t â d e ' den rivayet ettiği: 'Altından bir nevât, beş dirhem gümüş kıymetindeki altın miktarıdır,' eseri de bu kavli te'yid eder.
Bir kavle göre bir nevât altın beş dirhem altın ağırlığından ibarettir. I b n - i Kuteybe bu kavli nakletmiştir. î b n - i Fâ-r i s bu kavle kesin karar vermiştir. B e y z â v ! de: Zahir olan kavil budur, demiştir.
Bâzı Mâlikîler: M e d i n e - i Münevvere halkı yanında bir nevât, dinarın dörtte biridir, demişlerdir.
Şafii ise, bir nevât'ın beş dirhem gümüş değerindeki altın miktarı olduğunu söylemiştir."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bereket duasında bulunmuştur. Bâzı rivayetlerde şu ilave vardır: "Abdurrahman (Ra~ dıyallâhü anh) demiştir ki: (Peygamber'in duası sayesinde) artık öyle oldu ki ı Ben bir taşı kaldıracak olsam onun altından ya altına ya da gümüşe rastkyacağımı ümid eder durumda kendimi görüyordum/*
E 1-H â f ı z'ın beyânına göre; "Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Abdurrahman (Radıyallâhü anh), vefat edince dört karısı var idi. Her birisine düşen miras hissesinin yüz bin dl-nâr olduğunu gördüm, demiştir." Kanlarının dördünün aldığı hisselerin toplamı Abdurrahman (Radıyallâhü anh) 'den kalan malın sekizde biridir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona velime ziyafetini vermesini emretmiş ve tek bir koyun ile olsun velîme vermesini istemiştir. Abdurrahman (Radıyallâhü anh), evlendiği zaman mâli durumu iyi değildi. Bâzı rivayetlerden bu durum anlaşılıyor. Nitekim bâzı rivayetlere göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yardımı ile kendisi velimesini verebilmiştir. [130]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadîsin zahirine göre güveği, kadınlara mahsus güzel kokulan düğün günlerinde sürünebilir. Ancak bu hadîsten bu hükmün çıkanlamıyacağı muhakkik âlimlerce beyan edildiğini yukarda Ne-v e v î' den nakletmiştim. Bu beyâna göre gelinin süründüğü güzel koku güveyi olan Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'a bulaşmıştır. Bâzı âlimlere göre bu düğün, kadınlara mahsus güzel kokuların erkekler için yasaklanmadan önce vuku bulmuştur. Çünkü bu düğün hicretin ilk zamanlarına rastladığı B u h â r 1' nin uzun rivayetinden anlaşılıyor. Anılan kokuların erkekler için yasaklığıiu rivayet eden sahâbîlerin çoğu sonradan hicret etmiştir.
Tekmile yazan âlimlerin vermiş olduklan başka cevaplan da sıralamıştır. Onlan buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Ebû Hanîfe, Şafii ve onlara tâbi olan âlimler anılan kokuların erkekler tarafından kullanılmasının yasaklığına hükmetmişlerdir.
Mâlikîler'e göre erkeklerin bu nevî kokulan elbiselerine
sürmeleri caizdir. Vücutlarına sürmeleri caiz değildir.
Bâzı âlimler de güveyi düğün günlerinde bu tür kokulan sürünebilir, demişlerdir.
2. Evlenmede mehir ödemek meşrudur. (Bu hususta geniş ma1-lumat 1886-1890 nolu hadîsler bahsinde verilmiştir.)
3. Hadisin zahirine göre evlenme düğünü münasebetiyle velîme ziyafetini vermek vâcibtir. Bâzı âlimler böyle hükmetmişlerdir. Fakat selef ve halef âlimlerinin cumhuruna göre velime ziyafeti sünnettir. Hadisdeki emir müstehablık içindir.
Bu ziyafetin ne zaman verilmesinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilâf vardır. İmamların tümüne göre gerdeğe girildikten sonra verilmesi müstehabtır.
M â 1 i k i 1 e r' in bir kısmına göre gelin getirildiği zaman önce ziyafet verilmesi sonra gerdeğe girilmesi müstehabtır. Halkın bu günkü uygulaması böyledir.
4. Güveyiye bereket duasını yapmak müstehabtır. (Bu hususta geniş ma'lumat bundan önceki bâbta verilmiştir.)
5. Bu ziyafeti imkân nisbetinde bol yapmalıdır. Cumhura göre bu ziyafetin en azı veya en çoğu

için bir sınır yoktur. Herkes gücü nisbetinde yemek verir.
Abdurraıiman bin Avf'in Hâl Tercemesi
Abdurrahman (R.A.) bin Avf bin Abd-i Avf Ebû Muhammed, Bedir ve diğer tüm savaşlarda Peygamber (S.A.V.)in refakatinde bulunmuştur. Cennetle müjdelenen 10 sahâbîden biridir. Habeşistan ve Medine hicretlerinin şerefine kavuşmuş olan bu büyük sahâbî'nin faziletleri ve meziyetleri çoktur. İslam ordusunun cihaz-lanmasıns büyük maddî yardımlarda bulunmuştur. Buhârt'nin anlattığına göre bu zat. Bedir savaşına katılmış olan her zât için 400 dinar vasiyet etmiştir. Bu vasiyet edildiğinde Bedir gazilerinden 100 zât hayatta idi. Hz. AH (R.A) : Abdurrahman gökte ve yerde emin bir zâttır, demiştir.
Peygamber (S-A.v\)'den rivayet ettiği 65 hadîsinden ikisini Buhâıi ve Müslim ittifakla ve beş tanesini Buhârî münferiden rivayet etmiştir. Râvileri İbrahim, Hümeyd, Musab ve Ebû Seleme adlı oğullan ile îbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Enes bin Mâlik (R.A.) ve bir çok zâtlardır. Hicretin 32. yılı 75 yaşında iken vefat etmiş, Hz. Osman (R.A.) onun cenaze namazını kıldırmış ve cenaze Bakî'a defnedil-miştir. Kütüb-I Sitte sahipleri ve başka hadîsçiler onun hadislerini rivayet etmişlerdir (El'Menhel cüd 2, sah. 116)

1908) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin Zeyneb (bint-i Cahş) (Radıyallâhü anhâ) için velîme ziyafeti verdiği kadar kanlarından hiç birisi için velîme ziyafeti verdiğini görmedim. Çünkü Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) 'nın velîmesinde bir koyun (keserek) ziyafet verdi." [131]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Ahmed de bu hadîsi rivayet etmişlerdir.

1909) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zevcesi) Safiyye bint-i Huy ey (Radıyallâhü anhâ) [132] için kavud ve kuru hurma ile velîme ziyafetini verdi." [133]

İzahı

Ahraed, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim1 in uzun bir metin
Zeyneb bint-i Cahş (K.A.)'nın Hâl Tercemesi
Zeyneb büıt-i Cahş (R.A.), Peygamber (S,A.V.)'in halası Ümeyme blnt-İ Ab-dU'1-Muttalib'in kızıdır. Hicretin 3. yılı dul olarak Peygamber (S.A.V.) ile evlenme şerefine kavuşmuştur. Onbir hadisi vardır: Buhârî ve Müslim iki hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ondan hadîs rivayet etmişlerdir. Râvileri kardeşi Abdullah'ın oğlu Muhammed ile Zeyneb bint-i Ebl Sele-me'dir. Âişe (R.A.) : «Ben dindarlıkta ve takvada ondan daha hayırlı, sözünde daha sadık ve akrabalarına daha iyi davranan bir kadın görmedim», diyerek onu övmüştür. Peygamber (S.A.V.)'in ilk vefat eden ve müslümanlardan cenazesi sal tahtası üzerine konan ilk ölüdür. Hicretin 20. yılı vefat etmiştir. (Hulasa: 491)
hâlinde rivayet ettikleri bu hadiste verilen velime ziyafetinin hays denilen bir yemek olduğu belirtilmiştir. Buhârî' nin rivayetinde kuru hurmanın da bulunduğu belirtilmiştir. Orada râvi der ki: "Enesin kavudu da saydığım zannederim."
Hays Araplar arasında bilinen bir yemek çeşididir. 3u yemekte çekirdeği çıkarılmış hurma, yağ, yoğurt kurusu bulunur. Bazen buna kavud da karıştırılır.
EI-KarT, el-Mirkât'ta: S a f i y y e (Radıyallâhü anh) için -verilen velîme ziyafetinde kuru hurma, kavud ve hays yemeği bulunduğu anlaşılıyor. Her râvi bunlardan bildiğini rivayet etmiştir. Böylece rivayetler birleştirilmiş olur, demiştir.
Buhârî' nin bir rivayetine göre bir sofra serilmiş sofraya kuru hurma, kurutulmuş yoğurt ve yağ getirilmiştir. îşte velîme ziyafeti getirilen bu maddelerden oluşmuştur.
El-Hâfız el-Fetih'te: Bu rivayet ile hays yemeği rivayeti arasında ihtilâf yoktur. Çünkü anılan maddeler hays yemeğini meydana getiren parçalardır. Lügat ehli demişler ki hays yemeği şöyle yapılır.- Kuru hurmaların çekirdekleri çıkarılır sonra hurmalar kurutulmuş yoğurt veya un yahut kavud ile karıştırılır. Lügat ehli bu yemeği böyle tarif etmişlerdir. Eğer bu yemeğe yağ kanştinlsa bundan dolayı yemeğin ismi değişmiş olmaz, demiştir.
Tuhfe yazarının dediği gibi Kamusta hays yemeğinin tarifi yapılırken bu yemeğe yağın katıldığı

anlatılıyor.
Hadîs, velîme ziyafetinin ekmeksiz ve etsiz yemekle de olabildiğine delâlet eder.

1910) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin bir velime ziyafetinde bulundum. O ziyafette ne et vardı ne de ekmek vardı.
İbn-i Mâceh demiştir ki: Bu hadisi (Süfyân) bin Uyeyne'den başka hiç bir kimse rivayet etmemiştir." [134]

İzahı

Mü'minlerin anası S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın veli-mesi ile ilgili olarak Buhârî' nin Enes (Radıyallâhü anh)'-den yaptığı rivayetlerin birisinde Enes (Radıyallâhü anh);
"...ve Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'-nın velîme ziyafetinde ne ekmek vardı ne de et..." demiştir.
1910 nolu hadîste sözü edilen velîmenin Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'nın velîmesi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu hususta başka bir kayda rastlamadım.

1911) (Efendimizin eşlerinden) Âişe ve Ümmü Seleme (Hind bint-i Ebî Umeyye) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demişlerdir:
(Alt bin Ebî Tâlib ile Efendimizin kızı Fâtıma (Radıyallâhü an-hümâ)'nın düğününde) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın gelinlik hazırlığını yapıp onun Ali (Radıyallâhü anh)'in odasına götürmemizi emretti. Bunun üzerine biz Alî (Radıyallâhü anh)'m odasına gittik ve Bathâ[135] taraflanndan (getirilen) yumuşak toprağı odaya yaydık. Sonra ellerimizle dittiğimiz hurma kabuğunun elyafı ile iki yastık doldurduk. Daha sonra velîme ziyafeti olarak kuru hurma ve kuru üzüm yedirdik, güzel bir su içirdik. Sonra üstüne elbise atılacak ve su kabı asılacak bir ağaç parçasını getirip odanın bir kenarına koyduk. Biz, Fâtıma (Ra-dıyallâhü anhâ) 'nın düğününden daha güzel bir düğün görmedik."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan râvi e]-Fadl bin Abdülah zayıftır, (ŞU mezhebinin ileri gelen âlimlerinden olan) râvi Câbir el-Ca'fl de zayıflıkla itham edilmiştir. [136]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Fâtıma (Radiyallâhü anhâ) ile Alî (Radıyallâhü anh)'in düğününde verilen yemeğin kuru hurma ve kuru üzüm olduğuna delâlet eder. Müellif bu maksatla bu hadisi bu bâbta zikretmiştir.
El-Mevâhibü'1-Ledünniye'de nakledilen bâzı rivayetlerde ise bu bahtiyar eşlerin velîmesinde zeytin ve kuru hurma bulunduğu,- diğer bir kısım rivayetlerde de velimelerinde kuru hurma ile kurutulmuş yoğurttan yapılan Hays isimli yemek bulunduğu ifâde edilmiştir.
Alî (Radıyallâhü anh) ile Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhları en sıhhatli görülen rivayete göre hicretin birinci yılı Re-c e b ayında kıyılmıştır. Bir kavle göre aynı yılm Ramazan ayında kıyılmıştır. El-Hâfız Mugoltâyİ1 nin dediğine göre aynı yılm Z i' 1 - h i c c e ayında düğünleri yapılmıştır.
T a b e r i ise : Hicretin ikinci yılı S a f e r ayında nikâhları kıyılmış ve hicretin 22'nci ayının başlarında Z i'l-h i cc e'de düğünleri yapılmıştır, der.
Bu hususlarda Siyer kitablarında başka rivayetler de vardır. Evlenmeleri ile ilgili geniş ma'lumat isteyenler Siyer kitaplarına müracaat etsinler.
Hz. Alî (Radıyallâhü anh)'m fazileti (114-121) nolu hadîsler bahsinde ve Hz. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın hâl tercemesi de 771 nolu hadîsin izahı bölümünde geçmiştir.
Hadîs, en aziz ve çok değerli bu güveyi ile gelinin sade hayatlarına ve sâde düğünlerine işaret eder. Evlenmek ve düğün yapmak üzere bir sürü masraflara, ağır külfetlere, hattâ borçlar altına giren veya sokturulan müslümanlar bu hadîsten ibret dersini almalıdırlar. Cenab-ı Hak cümlemize şuur ihsan eylesin. Amin.

1912) Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü ankümâydan [137]; demiştir :
Ebû Üseyd es-Sâidî (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) i düğününe davet etti. Gelin (velime yemeğini hazırlamak işinde) onlara hizmet ediyordu. Gelin:

Ey Sehl! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeüemKe ne içirdiğimi biliyor musun? dedikten sonra: Ben (Tevr denilen kab içinde) geceden bir kaç tane kuru hurma ıslattım. Sabah olunca hurmaları süzdüm ve bunun şırasını O'na içirdim, demiştir." [138]

İzahı

Buhâri ve Müslim de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh)'in adı Mâlik bin R a b i a' dır. Evlendiği kadın ise Ümmü Üseyd bint Veheb bin Selâmet (Radıyallâhü anhâ)'dır.
Gelin'in hizmet etmesi hususunda N e v e v î: Bu hizmet kadınların örtünmesi ve erkeklerden sakınması hakkındaki ilâhi emrin gelişinden önceki zamana âit olarak yorumlanır. Kadının örtülü olarak erkeklere hizmet etmiş olması yorumu uzak bir yorumdur, demiştir.
Bâzı rivayetlerde, gelinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e ne içirdiğine dâir soru sahibi Sehl (Radıyallâhü anh)'dır.
Parentez içine aldığım 'Tevr' kelimesi Buharı ve M ü s -1 i m' in rivayetlerinde vardır. Bu kelime Arap dilinde bakır kab, çömlek, desti ve taştan oyulmuş çanak anlamlarına gelir. Buhâri bu hadisi müteaddit yerlerde rivayet etmiştir. Velîme bölümündeki rivayetinde "Taştan bir tevr" yâni 'taştan oyulmuş bir kab' diye geçer.
Hadîsdeki "Enka'tu" fiilinin alındığı " İnka*" masdan kuru üzüm veya hurmayı ıslatıp hoşaf ve şıra yapmak, demektir.
Geceden ıslatılırsa gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi.
N e v e vî : Kuru üzüm veya kuru hurma şırası ve hoşafının tadı bozulmadikça ve kükremedikçe ümmetin icmaı ile içilebilir, demiştir. Kükreyip tadı değiştikten sonra, kaymağını ve tortusunu at-masa bile âlimlerin çoğuna göre artık içilmez. Şarap hükmüne girmiş olur. E b û Hanife: Bunun şarap hükmüne girmesi için kükreyip tadının değişmesi yanında kaymağını atması da şarttır, demiştir.
Şunu söylemekle yetineyim: Şerhoşluk verdiği takdirde âlimlerin icmaı ile içilemez. Bu husustaki geniş ma'lumat "Eşribe" kitabında inşâallah verilecektir.
Bâzı rivayetlerde: Sabahleyin velîme yemeği verildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e hurma şırasının ikram edildiği belirtilmiştir. Şu halde Ebû Üseyd (Radiyallâhü anh)'ın velîme ziyafeti gerdeğe girildikten sonraki gün verilmiştir. Yemekten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e özel bir ikram mâhiyetinde şıra içirilmiştir. [139]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Velîme ziyafetine büyükleri de davet etmek müstehabtır.
2. Büyükler davete icabet etmelidir. Bu hususta gerekli bilgi bundan sonraki bâbta anlatılacaktır.
3. Kuru hurma şırası (yukarıda anlatılan şartlar dâhilinde) içilebilir.
4. Misafirler içinden büyüklere özel ikramda bulunmak meşrudur. Bilhassa o büyüğe yapılan ikram diğer misafirleri sevindirir-se bu ikram daha faziletli olur.
EbÛ Üseyd (ILA.)^n Hâl Tercemetrf
Ebû Üreydin adı Mâlik bin Rebia bin el-Beden veya el-Bedin bin Amr bin Avf bin Harise bin Amr el-Hazreç el-Ensart es-Sâidi'dir. Bedir savaşına katılmış sahabllerdendtr. Peygamber (S-A.V.)'den rivayet ettiği 28 hadisi vardır. Buharl ve Müslim iki hadisini ittifakla, iki hadisini Buharl ve bir hadisini Müslim, mün-ferid olarak rivayet etmişlerdir. Hâvileri, Enes bin Mâlik, Ebû Seleme, bunun oğlu el-MÜnzir, Abbas bin Sehl ve Abdülmettk bin Satd'dir. Hicretin 60. yılı vefat ettiği söylenmiştir. Kütüb-i Sitte sahiblert onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Men-hel: Cild 4, Sah. 74) [140]

25- (Velîme Ziyafetine) Davet Edene İcabet Etmek Babı

1913) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyden; Şöyle demiştir: Yemeğin en fenası zenginlerin davet edilip fakirlerin terkedildi-ği (bu hâlin âdet edildiği) velîme yemeğidir. Kim (velîme ziyafeti dâvetine) icabet etmezse şüphesiz Allah'a ve Resulüne İsyan etmiş olur." [141]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Mâlik, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Müellifin rivayetinde hadîs Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Yâni onun sözü olarak görülmektedir. Müslim bunu hem mevkuf hem de merfu olarak rivayet etmiştir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözü olarak da rivayet etmiştir. Bir hadis mevkuf ve merfu olarak rivayet edildiği zaman sahîh mezhebe göre merfu hükmündedir.
Hadîs, zenginlerin çağırılması ve fakirlerin çağırılmaması âdet hâline getirilen düğün yemeğinin fena olduğunu hükme bağlamıştır. Böyle bir kötü âdet olsa bile Sindi' nin beyânına göre çağırılanın gitmesi gerekir. Hadîsin son kısmı buna delâlet eder.
N e v e v i: Bu hadisten kastedilen mânâ halkın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra düğün ziyafetleri gibi davetlerde zenginleri çağırıp fakirleri çağırmamaları, zenginlere yemeğin güzelliğini seçmeleri, onlara öncelik tanımaları, davet yerinde iyi yerleri onlara ayırmalarının ve benzeri şeylerin âdet hâline getirmelerinden haber vermektir, demiştir. Çünkü saadet devrinde böyle bir durum olmamıştır.
Hadis, velîme ziyafetine özürsüz olarak icabet etmeyenin günah işlemiş sayıldığına delâlet eder. Bu husustaki âlimlerin görüşlerini bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde anlatacağım.

1914) İbn-İ Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; ResûluHah (Sollallahü Aleyhi vr Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
"Sizden birisi düğün yemeğine çağırıldığı zaman (davete) icabet etsin.",, [142]

İzahı

Buhâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Tirmizi, Mâlik, Ahmed ve Dârimi de bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Hadîs, düğün yemeği dâvetine icabet etmenin gerekliliğine delâlet eder. Böyle davete icabet etmenin hükmü hakkındaki âlimlerin görüşleri biraz farklıdır. Şöyle ki:
1. Hanefî âlimlerine göre düğün yemeği dâvetine icabet etmek vacibe yakın bir Sünnet-ı Müekkede'dir. Delîl ise bu bâbtaki hadîslerdir. El-îhtıyâr da: Düğün yemeği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinden beri devam edegelen ve riâyet edilen önemli bir Sünnettir. Buna icabet etmeyen günah işlemiş olur. Çünkü (1913 nolu) hadîste: "Kim icabet etmezse Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur." buyurulmustur. Artık davet edilen kişi oruçlu ise icabet eder ve duâ eder. Oruçlu değilse yemek yer ve duâ eder. Eğer yemek yemezse ve icabet etmezse günaha girer ve davet sahibine eziyet etmiş olur. Diğer davetler böyle önemli değildir, denilmiştir.
Bâzı Hanefi âlimleri ise düğün yemeği dâvetine icabet etmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir
2. Mâliki, Şafiî ve Hanbeli mezheblerine mensup âlimler düğün yemeği dâvetine icabet etmenin vâcibliğine, diğer davetlere icabet etmenin müstehabhğına hükmetmişlerdir.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te : Düğün yemeği dâvetine icabet etmenin vâcipliğinin şartları şunlardır.- Davet edici erginlik çağına varmış hür ve akıllı olacak, yalnız zenginleri davet edip fakirleri terket-memiş olacak, davet sahibi müslüman olacak, davet gerdeğe girildiği gün veya ertesi gün olacak, davet edilen kişi daha önce başka bir düğün yemeğine çağınlmamış olacaktır. Eğer iki davetiyeyi beraber alırsa, akrabalık bakımından daha yakını, akrabalık yoksa komşuluk bakımından en yakın olanı tercih edecektir. Bir de şu şart vardır: Davet edildiği yerde kendisinin gitmesiyle eziyet duyacak bir kimse olmayacaktır, demiştir.
Davet yerinde içki, haram çalgılar ve erkeklerle kadınların karışık evlenmesi gibi dînen yasak olan bir fiil veya durumun bulunduğunu bilen kimse davete icabet edemez.

1915) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Düğün yemeği ilk gün haktır, ikinci gün meşrudur. Üçüncü gün riya ve gösteriştir.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bumun senedindeki râvi Ebû Mâlik en-Na-hal, zayıflıklarına âlimlerin ittifakla hükmettikleri râvüerdendir. Tirmizi kendi sü-neninde bu hadis-t İbn-İ Mes"ud <R.A.)'den merfu olarak rivayet etmiştir. [143]

İzahı

T i r m i z î' nin rivâyetindeki metin meâlen şöyledir: -İlk günün (velîme) yemeği haktır. İkinci

gününün yemeği sünnettir. Üçüncü günün yemeği gösteriştir. Kim gösteriş yaparsa Allah onu (kıyamet gününde) teşhir eder.»
Düğün yemeğinin verilmesinin vâcibliğine hükmedenler, hadis-deki "Hak" kelimesini sabit yapılması lâzım ve vâcib mânâsına yorumlamışlardır. Velime yemeğinin verilmesinin sünnet olduğuna hükmeden Selef ve Halef âlimlerinin cumhuru hadîsdeki "Hak" kelimesini şöyle yorumlamıştır: Yâni bu ziyafeti vermemek uygun bir şey değildir. Yapılması ziyadesiyle matlubtur. Sünneti Müekkede'dir.
Bu ziyafet ikinci günü verilirse meşru ve sünnettir. Üçüncü gün yapılırsa riyakârlık ve gösteriş için yapılmış olur, yânı mekruhtur. Dinî yönden yararlı değildir. Onda sırf iftihar bulunmuş oiur. Hadisdeki ilk günden maksat gerdeği takip eden gündür. T ı y b İ; ilk günkü davete icabet etmek vâcibtir. İkinci günküne icabet etmek müstehabtır. Üçüncü günküne icabet etmek mek-ruh, hattâ haramdır, demiştir.
El-Kari: Mâlik'in bâzı arkadaşları düğünden sonra yedi güne kadar ziyafet vermek müstehabtır, demişler ise de bu hadîs onların kavlini reddeder, demiştir.
Buharı kendi sahihinde düğün yemeğinin düğünün son gününden itibaren yedi güne kadar verilmesinin câizliğine taraftar çıkarak bunun için özel bir bâb açmış ve bu hadisin zayıflığına böylece işaret etmiştir.
E 1 - H â f ı z, el - Fetih'te: Bu hadis için şah id durumunda olan hadîsleri zikrettikten sonra: Bu hadîslerin her birisinin senedinin şahinliği hususunda itiraz var ise de bunların tümünden öyle bir kuvvet meydana gelir ki hadîsin bir aslının bulunduğuna delâlet eder. Şafii ve Hanbelt âlimleri bu hadisle amel etmişler M â -likîler ise Buharı' nin taraftar olduğu görüşü benimsemişlerdir... demişlerdir.
E b û Dâvûd ve N e s a i bu hadisin bir benzerini Z ü heyr bin Osman (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. [144]

26- (Evli İken Tekrar Evlenen Adamın Son Aldığı) Bakire Ve Dul Kadının Yanında İkamet (Edeceği Sürenin Beyânı) Babı

1916) Enes (bin Mâlik) (RadıyaUâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Selle m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz (son nikahlanan) dul kadın için üç gece ve bakire kız için yedi gece (ikâmet hakkı) vardır.»'*

1917) Ümmü Seleme (Radtyallâhü a«/rfl)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ümmü Seleme (yâni kendisi) ile evlendiği zaman, yanında (üst üste) üç gece ikâmet etti ve (ikâmet süresini kısa tutmasının sebebinin sırayla diğer zevcelerinin yanında kalması gereği olduğuna işaret etmek üzere) ona şöyle buyurdu:
«Senin ehlin yanında seninle ilgili bir önemsizlik yoktur. Dilersen senin için (ikâmet süremi) yedi geceye tamamlarım. Eğer senin için yedi geceyi tamamlarsam, (diğer) karılarımın her birisi yanında yedişer gece ikâmet ederim.»" [145]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebü Dâvüd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Hadîs bâzı rivayetlerde Enes (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Diğer bâzı rivayetlerde ise:
"Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Sünnet şudur ki (evli olan) adam bakire bir kızla evlendiği zaman onun yanında yedi gece ikâmet eder. Dul bir kadınla evlendiği zaman onun yanında üç gece ikâmet eder." B u h â r i' nin rivayeti böyledir. Bu rivayet de merfu hükmündedir. Çünkü sahâbînin : "Sünnet şudur, şu iş sünnettendir." gibi sözleri "Peygamber şöyle buyurdu" hükmündedir.
Dâr imi ve'Beyhakî ise müellifimiz gibi rivayet etmişlerdir.
Bu hadisin fıkıh yönünü sonradan anlatmak üzere Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisine bakalım.
Bu hadîsi Müslim, Mâlik, Şafii, Ahmed, Ebû O â v û d, Tahavî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anhâ)ya buyurduğu;
cümlesindeki «Senin ehlin-den maksat Zâtı Nebevileri olabilir. Çünkü karı ile koca biribirisinin

ehlidir. Bu ifâde böyle yorumlanırsa cümlesinin mânâsı şöyle olur: "(Ey Ümmü Seleme!) Senin yanında yalnız üç gece kalmakla yetinmemin sebebi benim yanımda önemsiz olman ve sana istekli olmamam değildir."
Cümledeki "Ehil" kelimesiyle Ümmü Seleme (Radıyal-Uhü anhâJ'mn kabilesi kastedilmiş olabilir. Bu takdirde cümleden Kastedilen mânâ şöyledir:
"(Ey Ümmü Seleme) Senin yanında yalnız üç gece kalmakla yetinmem nedeniyle senden ötürü kabilene bir hakaret olmaz."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) yanında üç günü tamamladıktan sonra mı zifaftan bir gün sonra mı söylediği hususunda Müellifimizin rivayetinde bir sarahat yoktur. Mâlik, Şafii ve Müslim ' in rivayetine göre gerdeği takip eden günün sabahı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bunu söylemiştir. Ebû D â -v ü d ' un rivayetine göre üç gün ikâmet ettikten sonra söylemiştir. Rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bunu ikinci veya üçüncü günü söylemiş olması da muhtemeldir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'ya bu iki şıktan dilediğini seçebileceğini beyan buyurduktan sonra Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâJ'mn üç günlük ikâmetten sonra sırayla arkadaşlarının yanında kalma şıkkını tercih ettiği Mâlik, Şafiî ve Müslim" in rivayetinde belirtilmiştir.
N e v e v i: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ü m -mü S el e m e (Radıyallâhü anhâJ'ya hakkını beyan buyurmuş ve üç gün ikâmetle yetinildiği takdirde bütün zevcelerin yanında sırayla birer gece kalınacağı şayet üç günlük ikâmetle yetinilmeyip yedi gün , kalındığı takdirde diğer zevcelerin her birisinin yanında yedişer gün kaldıktan sonra sıranın Ümmü Seleme (Radı-yallâhü anhâJ'ya geleceğini bildirmiş ve bu iki şıktan birisini seçmek için Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'yi serbest bırakmıştır. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) üç gün ikâmetle yetinmek şıkkını tercih etmiştir. Çünkü yedi günlük ikâmet bir yönden daha iyi ise de bu takdirde diğer arkadaşlarının her birisinin yanında yedişer gün kalındıktan sonra ancak kendisine sıra geleceği yönünden pek kârlı olmazdı. Çünkü ona sıra geç gelecekti.' demiştir. [146]

Ümmü Seleme (Radıyallâhü Anhâj'nın Hadisinden Çıkarılan Hükümleb

1. Erkek, karısının hakkını onun anhyabileceği bir dil ile anlatmalıdır.
2. Birden fazla karısı olan kişi bunlar arasında adaletli davranmalıdır.
3. Evli iken dul bir kadınla evlenen adam o dul kadını üç günlük ikâmet ile yedi günlük ikâmet arasında serbest bırakmalıdır. Şayet üç günlük ikamet ile yetinilir ise bundan sonra sırayla kanlarının yanında birer gece kalınır. İkâmet süresi yedi güne çıkarıldığı takdirde diğer karıların her birisinin yanında yedişer gün kalınır.
a) Şafii, Ahmed ve cumhur'un kavli budur.
b) Mâlik: Sonradan nikahlanan dul kadın için muhayyerlik yoktur. Onun hakkı yalnız üç gündür, diyerek Enes (Radıyallâhü anh)'ın 1916 nolu hadisiyle amel etmiştir. Ona göre Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hüküm olması muhtemeldir. Böyle bir ihtimal varken Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadisi delil olamaz.
c) Hanefî ler'e göre adam son aldığı dul kadın yanında üç gece ikâmet ederse diğer karılarının her birisinin yanında üçer gece ikâmet edecek. Şayet yedi gece ikâmet ederse diğerlerinin her birisinin yanında yedişer gece ikâmet edecektir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karıları arasında adaletli taksimat yapardı. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde :
«Eğer senin yanında yedi geceyi tamamlarsam (diğer) kanlarımın her birisinin yanında yedişer gece kalırım» buyurulmuş. H a -nefiler'e göre bunun mânâsı şudur; "Ben senin ile diğer karılarım arasında adaletli davranırım. Senin yanında yedi gece kaldığım gibi onların yanında da yedişer gece kalırım." Keza onun yanında 3 gece ikâmet edince diğerlerinin yanında da üçer gece kalmasının gerekliliği mânâsı çıkar.
Cumhur şöyle cevap vermiştir.- Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri arasındaki eşitlik hükmü yalnız yedi gece ikâmet hakkındadır. Üç günlük ikâmeti buna kıyaslamak nass karşısında kıyas yapmak demektir ki, böyle bir kıyaslama muteber değildir. Zahir olan cumhur'un kavlidir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) dul iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onunla evlenmiştir. Hâl tercemesi 600 nolu hadîste geçmiştir.
E n e s (Radıyallâhü anhJ'm hadîsinden çıkarılan hüküm şudur: Evli bir adam tekrar evlendiğinde sonradan evlendiği kadın dul ise onun yanında üç gece ikâmet eder. Sonra mevcut

karılarının hepsinin yanında adaletli bir şekilde sıra ile ikâmet eder. Sonradan evlendiği kadın bakire ise onun yanında yedi gece ikâmet eder. Ondan sonra sırayla ve adaletli bir şekilde hepsinin yanında ikâmet eder,
Tuhfetü'I-Ahvezî'de şöyle denilmiştir:
"Yukardaki hüküm (yâni anlattığım hüküm) Şafiî, A h -med, İshak ve Cumhur'un kavlidir.
Nevevi, Müslim'in şerhinde : 'Bu hadis yeni evlenilen kadın için özel bir hak bulunduğuna delâlet eder. O hak şudur : Eğer bakire ise onun yanında yedi gün ve gece üst üste ikâmet edilir. Sonra mevcut karılar arasında nöbetle ikâmet etmeye başlanılır. Nöbet işi hesaplanırken onun yanında kalınan yedi günlük süre müstesna tutulur. Eğer sonradan alınan kadın dul ise bu kadın serbest-tir. Dilerse ilk üç gece onun yanında ikâmet edilir, sonra mevcut kadınlar arasında adaletli nöbet işine başlanılır. Onun yanında kalınan üç günlük süre nöbet işinden müstesna tutulur. Şayet bu dul kadın yedi gün ikâmet şıkkını tercih ederse kocası ona uyar. Bu süre bittikten sonra diğer karıların her birisinin yanında yedişer gün ikâmet edildikten sonra sıra bu dul kadına gelir. Şafiî ve ona muvafakat edenlerin mezhebi budur. Sahîh hadislerle sabit olan hüküm de budur. Mâlik, Ahmed, İshak, Ebû Sevr, îbn-i C e r i r ve Cumhur'un kavli budur', demiştir.
Hanefî imamlarından Muhammed, kendi Muvatta'mda Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)nın hadîsini rivayet etmiştir. Oradaki rivayet şöyledir: «(Ey Ümmü Seleme) dilersen senin yanında yedi gün ikâmet ederim ve diğer karılarımın yanında da yedişer gün kalırım. Dilersen senin yanında üç gün kalırım ve (sonra) dolaşmaya başlarım.» buyurulmuş. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) : (Benim yanımda) üç gün (ikâmet et) demiştir."
İmam Muhammed bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Biz bununla amel ederiz. Eğer onun yanında yedi günü tamamlarsa diğerlerinin yanında da yedişer gün kalır. Ona diğerlerinden fazla bir hak vermez. Eğer onun yanında üç gün kalırsa diğerlerinin yanında da üçer gün kalır. Ebû Hanîfe' nin ve bizim mezhebimizin bütün Fıkıhçılannın kavli budur, demiştin"
Tuhfe yazan cumhur'un mezhebine taraftar çıkarak Hanefi âlimlerin yeni karı ile eski karı arasında ve bakire ile dul kadın arasında ikâmet bakımından bir farkın bulunmadığı yolunda verdikleri hükmün hadîslerin zahirine uymadığını söylemiştir. Daha sonra tmam Muhammed'in Muvatta* üzerinde yazılmış olan 'Et-Ta'liku'1-Mümecced* adlı kitaptan uzunca bir parçayı nakletmiştir. Bu eserin sahibi de cumhur'un görüşüne taraftar çıkmıştır . [147]

27- Karısı, Yatağına Gireceği Zaman Adamın Söyliyeceği (Duâ) Babı

1918) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radıyallâkü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz bir kadına, bir hizmetçi (=köle veya câriye) ye veya bir hayvana sahip olduğu zaman onun başının ön kısmından tutsun ve şöyle desin; Allah'ım! Ben bunun hayrından ve yaradılışın-daki (huylan ile vasıflan) nın hayırlısından (nasibimi) şüphesiz senden diliyorum. Bunun şerrinden ve yaratılışındaki (huylan ile vasıflan) nın şerrinden sana sığınıyorum.-" [148]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Nesai de bunu mânâyı etkilemeyen az kelime değişikliği ile rivayet etmişlerdir.
Ebû Davud'un rivâyetindeki hadis metninde mevcut benzer duadan önceki metin meâlen şöyledir:
"«Biriniz bir kadınla evlendiği veya bir hizmetçi (köle veya câriye) satın aldığı zaman şöyle desin... ve biriniz bir deve satın aldığı zaman hörgücünün tepesinden tutsun ve bu (duâ)nın mislini söylesin.»
Ebû Dâvûd demiş ki: Râvi Ebû Said şu ilâveyi de yapmıştır: «Sonra devenin başının kısmından tutsun ve kadın ile hizmetçi hakkında bereket için duâ etsin.»"
Hizmetçi diye terceme ettiğim hadîsdeki 'Hadım' kelimesinden maksat köle ve câriyedir.
Hadîsdeki emir müstehablık içindir. Bir kadınla evlenen, köle veya câriye satın alan veya hibe gibi yollarla elde eden veya bir hayvana sahip olan bir kimsenin bu duayı yapması meşru ve müs-tehabUr.

1919) İbn-İ Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'&dtı rivayet edildiğine ibre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden bir kimse karısının yanına (cinsel ilişki için) yaklaşmak isterken: "(Bismillah) Allah'ım! Şeytanı benden (ve eşimden) uzak 1 aştır ve şeytanı bize vereceğin (zürriyet)den uzak eyle" derse, soı» ra (bu cinsel ilişkiden) onların bir çocuğu olursa Allah Teâlâ şeytanı o çocuğa

musallat etmez veya şeytan o çocuğa zarar veremez >'[149]

İzahı

N e s â i' den başka Kütüb-i Sitte'nin tümünde bu hadis vardır. A h m e d de rivayet etmiştir. Parentez içi ifâdeler diğer rivayetlerden istifâde edilerek yazılmıştır.
Hadîsdeki duâ bâzı rivayetlerde şöyledir: Önemine binâen aynen buraya geçiriyorum. Çünkü daha şümullü olup başında besmele de vardır:
-Allah'ın ismi ile. Allah'ım! Şeytanı bizden uzaklaştır ve şeytanı bize vereceğin (zürriyyet)den uzaklaştır.»
Adam eşine yaklaşmak istediğinde, önce bu duayı okumalı, sonra yaklaşmalıdır. Çünkü yaklaşırken okumak hadisin emrine uymadığı gibi saygısızlık Duanın adabına aykındır.
Anılan duayı okuduktan sonra eşine yaklaşan ve bu yaklaşımdan olan çocuğa şeytanın zarar veremiyeceği veya Allah'ın o çocuğa şeytanı musallat ve hâkim etmiyeceği anlamını ifâde eden cüm-lelerdeki "Veya" ifâdesi râvi'nin tereddüdünden ileri gelmiştir. Bu cümlelerden; «Allah o çocuğa şeytanı musallat eylemez.» cümlesi diğer rivayetlerde yoktur.
Diğer cümle yâni «Şeytan ona zarar veremez» anlamını veren cümle ise diğer rivayetlerde biraz farklı metin halindedir. Ama hepsinin ifâde ettiği mânâ ayni noktada birleşir.
Buhâri ile Müslim'in bir rivayetlerinde ve Ebû D â v û d' un rivayetinde bu cümle: W« ûUsûtî a^Jaj ^J = «O çocuğa hiç bir zaman hiç bir şeytan zarar veremez.» şeklindedir.
Hadisin zahirine göre o çocuğa şeytan hiç bir zarar veremiyecek-tir. Fakat âlimler bu cümleyi umumî mânâda tutmamışlardır. Bu hususta âlimler ittifak halindedir. Bu ittifakın sebebi, Buharı1-nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettiği şu mealdeki hadîs olabilir: «Âdem oğullarından doğan her çocuk doğarken şeytan ona dokunur ve bu dokunmadan dolayı çocuk çığlık çıkararak bağırır, Meryem ve oğlu İsâ (Aleyhisselâm) bundan müstesnadır.» Şeytanın dokunması bir nevî zarardır. Ve çocuğun bağırmasına sebebiyet verir.
Âlimler, şeytanın zarar veremiyeceğine dâir cümleyi yorumlama şeklinde ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Bâzılarına göre cümlenin mânâsı şöyledir: "Besmele ve anılan duâ bereketi ile şeytan, o çocuğa hâkim olamıyacak" ve çocuk, Allah Teâlâ'nın aşağıdaki âyette beyan buyurduğu kullardan olacaktır."
"(Ey Şeytan) Kullarımın üzerinde senin bir hâkimiyetin olamaz. Ancak sana uyan sapıklar bundan müstesnadır.[150]
Bir kısım âlimlere göre cümleden kastedilen mânâ şudur: "Şeytan o çocuğu dîninden çıkaramıyacaktır. Veya çocuğun bedenine zarar veremiyecektir. Yahut ona çarpamıyacaktır." Maksat, şeytan onu hiç bir günaha sokamıyacak, demek değildir.
Başka bir kavle göre, maksat, şeytanın o çocuğu büyük günahlara sokamıyacağıdır.
Diğer bir kavle göre maksat, çocuk büyüdükten sonra bir günah işlediği takdirde şeytan onu tevbe etmekten ahkoyamıyacaktır.
Başka çeşit yorumlar var ise de bu kadarını anlatmakla yeti-nelim. [151]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Karı ile koca cinsel ilişkide bulunacaklarından biraz önce koca anılan duayı okursa ve bu ilişkiden çocuk doğarsa, o çocuğun müslümanlık dîni üzerinde öleceği müjdesi verilmiştir.
2. Rızık yiyecek, giyecek ve içeceğe inhisar etmez. Allah Teâ-lâ'nın kullarına verdiği her nîmet rızıktır. Çocuk bir rızıktır. îlim ve ibâdetler de çocuk gibi birer rızıktır.
3. Besmele ve duaya devam etmek o kadar müstehabtır ki; meşru cinsel ilişki istendiğinde bile okunması müstehabtır.
4. Şeytandan ve zararlı her şeyin şerrinden Allah'a, O'nun ismine ve duaya sığmmalıdır.
5. Her çeşit hayra, insanı muvaffak eyleyen Allah Teâlâ'dır. Başarı ve kolaylık O'nun yardımı ile gerçekleşir.
6. Şeytan insanın beraberindedir. Ancak Allah'a zikir edildiği zaman şeytan uzaklaşır. [152]

28- (Eşlerin) Cinsel İlişkide Örtünme (ye Riâyet Etmelerinin Önemi) Babı

1920) Behz bin Hakîm'in dedesi (Muâviye bin Hayda) (Radtyal-lâhü anhümyden rivayet

edildiğine göre şöyle demiştir :
—Yâ ResulalIah! Avretlerimizin neresini örteriz (örtmemiz gerekir), neresini örtüsüz bırakırız (örtmeyebiliriz)?   diye sordum.
Efendimiz, (bana) :
— «Sen avretini (helâlin olan) karından veya cariyenden başka herkesten sakla!» buyurdu. Ben:
— Yâ Resûlallah! Eğer kavm kendi aralarında (karışık ve bir yerde) olsalar, (avretle ilgili hüküm nedir?) bana bundan haber ver, dedim. Efendimiz (bana) :
— «Avretini hiç kimseye göstermemeye gücün yeterse sakın avretini katiyyen gösterme!» buyurdu. Ben t
— Yâ Resûlallah! Eğer birimiz (tek başına) boş bir yerde olursa? (hüküm nedir) diye sordum. Buyurdu ki:
— «İnsanlara nazaran Allah'tan haya etmek daha vâcibtir.»" [153]

İzahı

Bu hadisin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Araştırmalarıma rağmen, Kütüb i Sitte'nin diğerlerinde bu hadis'e rastlamadım. Câmiü's-Saglr'de zikredilen bu hadîsin A h m e d . Hâkim, Beyhaki ve Ebû Ya'la tarafından rivayet edildiği bildirilmekle yetinilmiştir. Zâten Buhâri ve Müslim de Muâviye bin Hayda (Radıyallâhü anh) isimli saha-bî'den hadis rivayet edilmediğini bu hadisin izahından sonra anlatacağım. Bu zâtın hâl tercemesinden de anlaşılıyor. Kanımca bu hadis Zevâid türünden olması kuvvetle muhtemeldir.
Hadis, adamın kendi avret mahallini örtmekle mükellef olduğuna, yalnız helâli olan karısına ve helâli olan cariyesine karşı örtmekle mükellef olmadığına delâlet eder. Tercemede parentez için-de (helâl olan) kaydını ilâve ettim. Çünkü bâzı hallerde adam karısına ve cariyesine karşı bile avret yerlerini açamaz. Meselâ: Vat-i şüphe yâni, kocasından başka bir adam bir kadını, kendi karısını sanarak, kadın da onu kendi kocasını sanarak cinsel münâsebette bulunup sonra yanıldıkları anlaşılınca evli olan bu kadın anılan cinsel ilişkiden dolayı iddet denilen sürece kocasından uzak kalmakla ^mükelleftir. Zira hatalı birleşim neticesinde kadın gebe çıkabilir Kocası da bu süre henüz bitmemiş iken onunla birleşirse doğacak çocuğun kimden olduğu meçhul kalır. Bu sakıncanın giderilmesi için kadın iddete tâbidir. Ve bu sürece kocası ona yaklaşamaz ve avret yerini ona karşı açamaz.
Keza adam, dinden çıkmış cariyesine, putperest veya ateşperest cariyesine veya başka bir erkekle evli cariyesine yaklaşamaz, cinsel ilişkide bulunamaz. îşte böyle bir cariyeye karşı efendisi avret yerini açamaz.
Sahâbi'nin "Kavm kendi aralarında olsalar" cümlesi ile sorduğu soru iki şekilde yorumlanabilir. Şöyle ki:
Sahâbi'nin maksadı, adam, babası, anası, oğlu ve kızı gibi mahremi sayılan yakınları ile beraber bir yerde bulunsalar yine avret yerini örtmek mecburiyetinin bulunup bulunmadığını sormak, olabilir.
Onun maksadı, erkeğin erkeklerle veya kadının kadınlarla beraber olması hâlinde avret yerini örtmek mecburiyetinin olup olmadığını sormak olabilir.
Bu soruya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilen cevapta, kişinin olanca gücü ile avret yerini kimseye göstermemesi emrolunmuştur. Şu halde tedavi gibi bir zaruret hâlinde ihtiyaca göre avret yeri açılabilir. Fazlası açılamaz.
Hadisin son kısmında sorulan soruya verilen cevaptan, kişinin kendi başına ve yalnız olarak bir odada bile bulunduğu zaman avret yerini açmamasının uygunluğu, zira Allah Teâlâ'ya karşı daha çok hayâlı davranmanın önemi anlaşılıyor. Allah Teâlâ her şeyi görür. Örtüler O'nun görmesine hâşa engel olamaz. Gaye Allah'tan saklanmak ve avret yerini ondan gizlemek değildir. Çünkü bu imkânsız bir şeydir. Gaye, Allah Teâlâ'nın emrine itaat etmek, O'nun rızâsına uygun hareket etmek ve sevdiğini yapmak üzere her yerde ve her zaman örtünmektir.
Erkeğin, erkeğe, mahremi olan kadınlara ve yabancı kadınlara karşı örtülü tutması gerekli avret yerleri ile kadının, kadınlara, mahremi olan erkeklere ve yabancı erkeklere karşı örtülü tutması gerekli avret yerleri ve karı - kocanın biribirinin avret yerlerine bakmaları hakkında geniş bilgi Müellifimizin 661 - 662 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
Muâviye bin Hayda (RA.)'ra Hâl Tercemesi
Muâviye bin Hayda bin Muâviye bin Kuşeyr el-Kuşeyrî, Peygamber (S.A.V.)'-den hadis rivayet eden bir sahabîdir. R&vileri ise oğlu Hakim,. Urve bin Röveym el-Laham! ve Hatnld el-Tezenl'dir. îbn-i Sa'd : Onun, peygamber <S.A.V.)'in yanma giderek sohbeti ile müşerref olduğunu,

Efendimize bâzı sorular sorduğunu ve O'ndan hadsler rivayet ettiğini söylemiştir. Muhammed bin es-Saib el-Kelbİ de : Babam bana dedi ki, ben Horasan'da Muâviye bin Hayda (R.A.)'a yetiştim. Horasan savaşında bulundu ve orada vefat etti, demiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesaî onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Müellifimiz de onun hadislerini rivayet etmiştir. (El-Menhel: Cild 9, Sah. 170)

1921) Utbe bin Abd es-Sülemî[154] (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden birisi karısına yaklaşmak (cinsel münâsebette bulunmak) istediği zaman (karısı ile beraber) örtünsün der) ve yabanî eşeklerin çıplaklığı gibi soyunmasından).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Hadisi sahâbi'den rivayet eden tabii meçhul olduğu için senedi zayıftır. [155]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin benzerini Taberânî, Beyhakî ve îbn-i Ebî Şeybe, Abdullah bin M e s'u d (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. CâmiüVSa-ğîr'de nakledilen hadîs metninin son cümlesi;
«Koca ile karısı yabani iki eşeğin çıplaklığı gibi soyu namazlar.- şeklindedir.
N e s a i de bunun benzerini Abdullah bin Sercis el-Müzeni (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Notta belirtildiği gibi Zevâid yazarı seneddeki tabiî yâni Âb-dü'1-A'Iâ bin Adî meçhul olduğu için isnadın zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak yukarda anlattığım gibi îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ve Abdullah bin Sercis (RadıyaJ-Jâhü anh)'den rivayet edilen hadîsler bu hadîsin şâhidleri durumundadırlar. Câmiü's-Sağîr şerhinde hadîsin sahîh olduğu bildirilmiştir.
Hadisdeki emir mendupluk içindir. Adam ve karısı kapalı ve kimsenin göremiyeceği bir yerde birleştikleri takdirde üstlerine bir şey örtmeleri menduptur. Ancak çocukları gibi başka bir kimsenin görebileceği bir yerde olurlarsa örtünmeleri vâcibtir. Örtüsüz birleşmeleri haramdır. Aynca başka bir kimsenin göreceği yerde birleşmeleri yasaktır, tslâm terbiye ve âdabına aykırıdır. Kötülüğe sebebiyet vermesi de ayrı mahzurdur.
Hadisdeki "Ayr" kelimesini yabani eşek diye terceme ettim. Bâzılarına göre evcil eşeğe de "Ayr" denilir. Çıplak birleşmeye eşeklerin örnek gösterilmesinin sebebi onun en ahmak hayvan oluşudur.

1922) Aîşe (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in fercine katiy-yen bakmadım veya bu yerini görmedim.
Râvi Ebû Bekir demiştir ki: Ebû Nâim'in dediğine göre bu hadîsi Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet eden râvi Aişe (Radıyallâhü anhâ) nın kadın olan mevlasıdır." [156]

İzahı

Bu hadîs müellifin 662 nolu hadîsinin aynısıdır. Orada belirtildiği gibi bu hadis Zevâid türündendir. îsnadı da zayıftır.
Hadisin gerekli izahı orada yapılmıştır. Oraya müracaat edilmesi tavsiye olunur. [157]

29- Mak'adlarında Kadınlara Varmaktan Nehiy Babı

1923) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildikte göre; Peygaml>er (Sa/ta/lahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
Makadında karısıyla cima eden adama Allah (rahmet bakışı ile) bakmıyacaktır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: 'Bunun senedi sahihtir. Çünkü İbn-i Hib-bân, râvi el-Hâris bin Muhalled'i sikalar içinde zikretmiştir. Senedin kalan râvileri sıka zatlardır.'
Sindi de : Ebû Pâvûd ve Tirmizİ bu hadisi, buradaki metne yakın bir metinle rivayet etmişler, demiştir. [158]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklanması ile ilgili olarak Sindi şöyle der:
Allah Teâlâ'nın bakmasından maksat, âhiret günü ilâhi rahmete müstehak kılınacak öncü mü'minler'e rahmet bakışıdır. Yâni bu kötü fiili işleyen bir kimse, mü'min olarak ölse bile anılan kafile içinde yer alamıyacaktır. Hadis böyle yorumlanınca bu fiili işleyen bir mü'minin ebedi olarak ilâhi rahmetten tamamen mahrum kılınacağı mânâsı çıkmaz. Böyle bir mânânın çıkarılması zâten hatalıdır. Çünkü:"Şüphesiz Allah (Teâlâ) zâtına ortak koşulması (günahı)nı bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar.[159] âyeti Allah'ın küfürden başka günahları dilediği kimse için bağışlıyacağına delâlet eder. Bağışlaması rahmet bakışı ile olur. Allah'ın rahmeti olmadıkça hiç bir kimse Cennet'e giremez. Zerre miktarı İmanı olanların netice itibarı ile yâni azabını çektikten sonra da olsa Cennetlik olduğu nass-larla sabittir. Şu halde bu şeni fiiii işleyen kişi mü'min ise, günahının cezasını çektikten sonra veya Allah dilediği takdirde daha önce Cennetlik olabilir. Bu da ilâhi rahmet sayesinde gerçekleşir. Hâl böyle olunca bu kötü fiili işleyenin, ilâhi rahmetten tamamen mahrum kılındığı mânâsı kastedilmemiş olur. Ve yukarıda anlatılan mânânın kastedildiği anlaşılır.
Notta Ebû Davud'un ve Tirmizi' nin bu hadîsi, buradaki metne yakın sözlerle rivayet ettikleri söylenmişti.
Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesaî' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivayet ettikleri hadîsin meali şöyledir:
Makadında karısına varan kimse mel1 un (ilâhi rahmetten uzak)-dir.»
T i r m i z î' nin î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ) 'dan merfu' olarak rivayet ettiği hadis ise meâlen şöyledir:
«Makadda bir erkeğe veya bir kadına varan adama Allah (rahmet nazarı ile) bakmıyacaktır.»
Hulâsa gerek müellifimizin ve gerekse diğer müelliflerin rivayet ettikleri yukardaki hadîsler, adamın, helâli olan karısıyla makadda cima' etmesinin şiddetli tehdidi mucip, kötü ve çirkin bir fiil olduğuna delâlet ederler. Yabancı bir kadınla veya bir erkekle bu fiili işleyen kişi ise maazallah zina etmiş sayılır. Bu husustaki ayrıntılı bilgi için Fıkıh kitablarına müracaat gerekir. Müellifimizin 20. kitabında yeri geldiğinde biraz bilgi verilecektir.
Adamın kendi karısıyla makadda cima etmesi selef ve halef âlimlerinin cumhuru, tüm fıkıhçılar ve bütün hadîsçiler tarafından haram sayılmıştır. Delilleri yukarıdaki hadîsler, bundan sonra gelen hadisler ve benzeri hadislerdir.

1924) Huzeyme bin Sabit [160] (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine RÖre :
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Üç kez (üst üste) "Şüphesiz Allah gerçeği bildirmeyi bırakmaz." buyurdu (ktan sonra) : "Mak'adi arında kadınlara varmayınız" buyurdu, demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Haccâc bin Ertât tedlisçidir. Hadis münker olup hiç bir yönden sahih değildir.
(Hadisin senedine ait) durumun böyle olduğunu söyleyen bir kişi değildir. T i r m i z i bu hadisi Ali bin Talk (Radi-yallâhü anhJ'den (merfu* olarak) rivayet etmiştir. [161]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin buradaki senedi zayıf ise de Şafii ayni hadisi başka bir senedle Huzeyme bin Sabit (Radıyallâhü anhî'den yine merfu olarak rivayet ederek senedindeki râvilerin hepsinin sıka olduğunu söylemiştir. Tekmile yazan E b û D â v û d' un Nikâh kitabının 46. babında Şafiî' nin uzunca rivayetini naklettiği gibi Tuhfe yazarı da bu hadisin A h m e d tarafından da rivayet edildiğini söylemiştir.
Hadîsdeki "İstihyâ" kelimesinin asıl mânâsı utanmak ve sıkılmaktır.
Hadîsdeki "Hak"tan maksat, doğru ve gerçek, demektir. 'Haktan istihya etmek' utanmak nedeni ile hakkı söylemeyi bırakmaktır.
Allah Teâlâ'nın zâtı, utanmak ve sıkılmak gibi noksanlıklardan pâk ve nezih olduğu için Kur'an-ı Kerimde ve hadislerde, Allah Teâ-lâ hakkında kullanılan 'İstihyâ' ifâdesi 'Bir şeyi beyan buyurmayı bırakmak' anlamında yorumlanır. Şu halde «Allah haktan istihya etmez» cümlesinin zahiri mânâsı "Allah hakkı ve gerçeği beyan buyurmaktan haya etmez ve sıkılmaz" şeklindedir. Haya ve sıkılma hâli yaratıklara mahsus bir zaaftır. Allah bundan münezzehtir. Bu cümle zahirine göre değildir. Kastedilen mânâ özlü olarak terceme-de bildirilmiştir. Daha açık bir ifâde ile bu cümleyi şöyle yorumlayabiliriz :
"Haya ettiğinden dolayı gerçeği söylemeyi terkeden kimse gibi Allah gerçeği söylemeyi

terketmez. Gerçeği olduğu gibi beyan buyuruyor."
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şer'î hükümleri beyan etmekte sıkılmanın söz konusu olmadığını muhatablarına bildirmek, biraz sonra beyan buyuracağı şer'î hükmü açıklamanın bir vecîbe olduğunu belirtmek ve muhatablannm dikkatini çekmek üzere mezkûr cümleyi üç defa tekrarlarmış sonra şer'i hükmü bildirmiştir.
Bu ve benzeri hadîslerden ilham almış olarak mü'minler, söylenmesinden sıkılan bir şer'i hükmü anlatmak istedikleri zaman : "Dinde haya yoktur/ derler ve ilgili hükmü anlatırlar.
T i r m i z i' nin Ali bin Talk (Radıyallâhü anhJ'den merfu olarak rivayet ettiğine göre notta işaret edilen hadis uzun olup konumuzla ilgili cümleleri şöyledir:
«... Ve m ak adi arın d a kadınlarınıza varmayınız. (Bunu açıklıyorum.) Çünkü Allah gerçeği beyân etmeyi bırakmaz.»
Ebû Dâvûd da Aii bin Talk (Radıyallâhü anh) 'in mezkûr hadisini rivayet etmiştir. [162]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Şer'i hükmü bildirmek hususunda çekingen ve utangaç olmamak gerekir. Böyle hükümleri münasip bir dille ve gerektiğinde anlatmak îslâmm titizlikle üzerinde durduğu haya adabına aykırı değildir.
2. Makadlarından kadınlara varmak kocaları için de yasak ve haramdır.

1925) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir: Yahudiler t Bir erkek bir kadının tenasül uzvuna kadının makat tarafından varırsa (bu birleşmeden doğan) çocuk gözü şaşı olur, diyorlardı. Bunun üzerine Allah Sübhanehû t"Kadınlarınız sizin için bir ekin yeridir. Artık bu ekin yerinize (kadının rahim yoluna) nasıl isterseniz varabilirsiniz.[163] âyetini indirdi." [164]

İzahı

N e s a i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Yahudiler, erkeğin, karısıyla arkadan yâni makadı ta rafından kadının rahim yolu olan tenasül organı ile normal cinsel ilişkide bulunduğu takdirde bu ilişkiden doğacak çocuğun gözü şaşı olduğuna inanıyorlar. Ve böyle söylüyorlardı. Onların iddiasına göre bu şekilde yapılan cinsel ilişki doğacak bebeğin gözlerine zararlı ve dolayısıyla yasaktır. Cenâb-ı Hak hadîste anılan âyet-i kerime'yi indirmekle onların itikat ve iddialarının yanlış olduğunu, kadınla yapılan normal ilişkide, kadının sırt üstü veya yüzü koyun yahut yanı üzerinde yatması, oturması veya başka şekilde durması doğacak çocuğa zararlı olmadığını ve bunda dîni bir sakınca bulunmadığını bildirmiştir
Âyet-i Celile'de, kadınlar çocuk yetiştirme bakımından tarlaya benzetilmiştir. Evlenmenin asıl amacı insan neslinin devamı ve çoğal-masıdır. Amaç bu olunca, erkek karısıyla ancak çocuk yetiştirme yolu olan kadının tenasül organı ile ilişki kurmaya yetkilidir. Âyet-i Kerime, çocuk yetiştiren tarlanıza varabilirsiniz, hükmünü beyan etmek suretiyle makadlarında kadınlara varılamıyacağına delâlet eder. Çünkü makadın çocuk yetiştirme tarlası olmadığı bilinmektedir.
Mezkûr âyetin iniş sebebinin başka olaylar olduğuna dâir rivayetler de vardır. Geniş bilgi için Tefsir kitablarına baş vurmak gerekir. [165]

30- Azilıin Hükmünün Beyânı) Babı

Azil: Arap dilinde bir şeyi yerinden ayırmaktır.
Fikıhçılann dilinde: Cinsel ilişki zamanında kadının gebe kalmaması amacı ile erkeğin geri çekilerek suyunu dışarıya akıtması-dır.

1926) Ebû Saîd-î Hudrî (Ratityaf/âkü anA/den; Şöyle demiştir:
Bir adam azil'in hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sordu. Bunun üzerine Efendimiz s
«Siz azil yapıyor musunuz? Bunu yapmamanızda bir zararınız yoktur. Çünkü Allah Teâlâ'mn, olmasını (ezelde) takdir buyurduğu her canlı behemehal olacaktır.» buyurdu." [166]

İzahı

Buharı. Müslim ve Ebiı Dâvûd da bunu rivayet etmişlerdir. Ahmed ve Tirmizi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Ebû Dâvûd'un rivayetleri uzundur. Oralardaki rivayetlere göre Beni M üs talik savaşının akabinde sahâbiler azil durumunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemTe sormuşlar ve bu cevabı almışlardır.
Hadîsin: cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır.
Bunlardan birisini tercemede sundum. Buna göre çıkarılan mânâ şudur : Azil işini terk etmenizden dolayı bir zararınız olmaz. Siz kadın gebe kalmasın diye azil yapıyorsunuz ve azil işini terk etmeniz hâlinde kadının gebe kalacağını ve böylece zararlı çıkacağınızı sanıyorsunuz. Halbuki durum böyle değildir. Çünkü bir canlının yaratılmasını Allah takdir buyurmuş ise o canlı mutlaka hayat bulacaktır. Sizin tedbiriniz takdiri bozmaz. Allah bir canlının olmasını takdir etmemiş ise siz olmasına çalışsanız bile olmasını sağlıya m azsınız.
Mezkûr cümlenin ikinci yorum şekli şudur: 'Azil yapmanızda bir zararınız yoktur. Yâni mânevi zarar olan günah yoktur." Bu takdirde mezkûr cümle ile azil yapmaya yine cevaz verilmiş olur. Ama azil tedbiri ile kadının gebeliğini önlemek sonucu elde edilmi-yebilir. Çünkü Allah Teâlâ bir canlının hayat bulmasını takdir etmiş ise o canlı mutlaka hayata kavuşacaktır. En basiti, erkeğin haberi bile olmadan ve farkına varmadan bir damlacık suyun rahme intikal etmesi ile cenin oluşabilir. Bu yoruma Köre Arapça gramerine
vâkıf olanların malumu olduğu üzere;cümlesinde olumsuzluk için olan "Lâ" edatı zaid sayılır
Azil yapmanın yasaklığına hükmeden âlimler ise; ifâdesini iki ayrı cümle kabul ederek şöyle yorum yaparlar: "... Hayır. Azil yapmamanız üzerinize vâcibtir," Bu yoruma göre ikinci cümle birinci cümleyi te'kid ve takviye içindir.
Azil hakkındaki âlimlerin görüşlerini bu babın son hadisinin izahı bölümünde bildireceğim.
Bu hadîs, azil-yapmaktan vaz geçmenin daha iyi olduğuna ve azil yapılsa da yapılmasa da bir canlının yaratılması mukadder ise kimsenin bunu önliyemiyeceğine delâlet eder

1927) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta ve Kur*an (âyetleri) inmekte iken biz azil (işini) yapardık." [167]

İzahı

Buharı, Müslim ve Tirmizi de bu hadisi rivayet etmişlerdir M ü s M m' in rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir:
"Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz azil (işini) yapardık. Durum Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ulaştı da O bizi (azil işinden) m enetmedi.'
Câbir (Radıyallâhü anh) şunu demek istiyor: Biz azil işine devam ediyorduk. O sıralarda Kur'an âyetleri inmeye devam ediyordu. Eğer yaptığımız azil işi yasak olsaydı konu hakkında ilâhi vahiy inecekti. Böyle bir emrin indirilmemesi, yaptığımız işin câiz-liğine delâlet eder. Diğer taraftan biz bu işi yaparken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta idi. Eğer yaptığımız iş hatalı bir şey olmuş olsaydı, O bizi menederdi. O'nun bizi men etmemesi de bu işin câizliğine delâlet eder.
Tuhfe yazarı bu hadîs'in şerhinde şöyle der:
"Her hangi bir hüküm üzerinde Allah ve Resûlü'nün takriri yâni yapılan işe karşı çıkmamaları, o hüküm için delîl sayılabilir. Hadis buna delâlet ediyor. Çünkü eğer yapılan iş haram olsaydı Allah ve Resulü, buna karşı çıkacaklardı. Tabiî Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yapılan işten haberdar olması şarttır. El-Fetih yazarının anlattığına usûl âlimlerinin ekserisinin mezhebi şudur: Bir sa-hâbî bir hükmü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanına bağladığı (Meselâ Peygamber hayatta iken şöyle yapıyorduk dediği) takdirde, sahâbînin bu sözü, merfu hadîs hükmündedir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyuruğu hükmündedir. El-Fetih yazarı: Çünkü sahâbiler, karşılaştıkları sorunların çözümlenmesi ve şüphelerinin giderilmesi için dâima Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vururlardı. Bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yapılan azil işinden haberdar olduğu ve buna karşı çıkmadığı anlaşuyor. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in durumdan haberdar olduğu, müteaddit yollarla vâ-rid olan hadislerde açıkça belirtilmiştir, demiş ve M ü s 1 i m' in rivayet ettiği bu hadisi nakletmiştir."

1928) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü ankyûtn; Şöyle demiştir:
Hür kadının izni olmadıkça (kocası tarafından) ondan azil yapılmasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır.

Not: Bunun senedinde bulunan r&vi tbn-i Lahia'nın zayıf olduğu Zev&Id'de bildirilmiştir. [168]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîse göre adam hür karısı ile cinsel ilişkilerde bulunduğunda karısının izni olmadıkça suyunu dışarı akıtamaz. Fakat cariyesi ile ilişkide bulunduğu zaman cariyesinden izin almadan suyunu dışarı akıtabilir.
Tuhfe yazarının beyânına göre, Beyhaki ve Abdür-r e z z â k ' in tahriç ettikleri bir hadîste; "lbn-i A b b â s (Ra-dıyallâhü anh) : Hür kadının izni olmadıkça ondan azil yapılması yasaklanmıştır, demiştir." İbn-i Ebİ Şey be' nin İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiğine göre kendisi cariyesinden azil yapıyormuş. Beyhaki de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den bunun mislini rivayet etmiştir. Bu eserler müellifimizin hadisini takviye ederler. [169]

Âlimlerin Azil Hakkındaki Görüşleri

Tekmile yazarı babında şöyle der:
"Cariyelerden azil yapmak için sahâbilerin bir kısmı ile tabiilerin bir kısmı ruhsat vermişler, bir kısmı da mekruh görmüşlerdir. Rivayet edildiğine göre; 4İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : Azil hususunda hür kadından izin istenir. Cariyeden izin istenmez, demiştir."
Hanefiler, Şafii ve Ahmed böyle hükmetmişlerdir.
Mâlik: Hür kadından izin almadıkça kocası ondan azil yal pamaz. Cariyeye gelince; Eğer nikâhlı karı ise efendisinden izin almadıkça kocası ondan azil yapamaz. Câriye bir erkeğin nikâhlısı ol-mayıp efendisinin emrinde ise efendisi onunla cinsel ilişkide bulunurken ondan izin almaksızın azil yapabilir, demiştir.
N e v e v î: "Biz Ş â f i i 1 e r' e göre, kadın hür olsun, câriye olsun, azil işine rızâ göstersin, göstermesin her durumda azil mekruhtur. Bunun içindir ki Ahmed ve Beyha.kî' nin rivayet ettikleri Cudame bint-i Veheb (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde azil durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e
sorulduğunda verilen cevapta; «Azil, diri olarak kız çocuğunu toprağa gömmenin sinsi bir şeklidir.» buyurulmuştur. Çünkü diri diriye çocuğu toprağa gömmekle çocuk katledilmiş oldugu gibi azil âdeti de doğum yolunu kesmektir. Bu sebeple arka daşlarımız azil işini mekruh saymışlardır. Bunun haram olup olmadığı hususuna gelince, bizim arkadaşlarımız: Adam, sahibi bulunduğu cariyesi ile cinsel temas yaptığında cariyesi razi olsun olmasın, azil yapması haram değildir. Nikahlanan cariyeden azil yapmanın hükmü de böyledir. Çünkü câriye sahibi, onunla yaptığı cinsel ilişkiden çocuğun dogması hâlinde artık o câriye satılamaz ve dolayısıyla sahibi zarara uğramış olur. Câriye ile evlenen adamın o cariyeden doğacak çocuğu, köle veya câriye sayılır. Bu nedenle adam zararlı çıkar. İşte bu zararların önlenmesi için cariyeden azil yapılması haram sayılmamıştır, derler.
Hür karıya gelince, eğer müsaadesi varsa kocası azil yapabilir. Müsaadesi yok ise bir kavle göre azil işi haramdır. En sahih kavle göre mekruhtur.
'Azilin yapılabileceğine delâlet eden hadisler ile diğer hadîslerin arasını bulmak üzere, azilin yasaklanmasına dâir hadislerdeki yasak-lama, tenzihen mekruhtuk mânâsına ,azilin yapılabileceğine dâir hadîsler de azilin haram olmadığına yorumlanmahdır. Azilin yapılabi-leceğine delâlet eden hadîslerin mânâsı azil işinin mekruh olmaması, demek değildir.
Hür kadının izni olmadıkça ondan azil yapmanın haramlığma hükmeden âlimler: Hür kadından azil yapmak işinde kadmm zararı vardır. Bu nedenle onun izni olmadıkça azil caiz değildir, demişlerdir,' diye bilgi vermiştir."
Tuhfe yazarı da şöyle der;
"El-Fetih'te anlatıldığına göre İbn-i Abdi'1-Berr: Hür kadının izni olmadıkça kocasının ondan azil yapamıyacağı hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü cinsel ilişki kadının hak-larındandır. Kadın kocasından bu hakkı isteyebilir. Örf ve âdette bilinen cinsel ilişki, azilsiz olarak yapılandır, demiştir. El-Hâf iz, İbn-i Hubeyre1 nin de îbn-i Abdi'1-Berr gibi bu hususta icmâ bulunduğunu söylediğini, nakletmiştir.
El-Hâf iz daha sonra : Hür kadından azil için müsaade alınmasının esas olduğuna Ömer (Radıyallâhü anh)'in (1928 nolu) hadîsi delâlet eder. Cariyeye gelince, eğer nikahlanmış durumda ise o da hür kadın hükmündedir. Ancak kendisinden mi efendisinden mi? izin alınacağı

hususunda ihtilâf vardır. Eğer câriye nikâhlı değil ise efendisinin onunla ilişkide bulunduğunda azil için ondan izin istemesine gerek bulunmadığı hususunda âlimler ittifak halindedir, demiştir."
Hanefi fıkıh ki tablalının beyânına göre hür kadından ve nikâhlı cariyenin efendisinden izin almadıkça kocaların azil yapmaları caiz değildir. Zaman bozukluğu gerekçesi ile zayıf bir kavle göre izinsiz azil yapılabilir. Adam, sahibi bulunduğu ve bir kimsenin nikâhı altında bulunmayan cariyesinden izin almadan ondan azil yapabilir. [170]

Doğum Kontrolü Hakkındaki Hanefî Alimlerin Görüşleri

Ed-DürrüT-Muhtar'm Hazar ve ibaha kitabı nin 'Nazar ve mess"
babının sonunda azil mes'elesinin hükmü anlatılmıştır. Bu kitabın haşiyesinde İbn-i Âbidin, azil mes'elesi hakkında bâzı nakiller yaptıktan sonra şöyle der:
"Ez-Zahîre'de: Erkeğin suyu kadının rahmine ulaştıktan sonra, kadın o suyu dışarı attırmak isterse, âlimler demişler ki: Cenine ruhun girdiği süre olan 120 gün geçtiği takdirde kadın bunu yapamaz. Bu süre dolmadan önce kadının bunu yapıp yapmıyacağı hususunda yetkili âlimlerimiz arasında ihtilâf olmuştur, denilmiştir.
El-Haniye sahibi: Ben bu süre dolmamış iken kadına böyle mü-bahlık hükmünü vermeye karşıyım. Çünkü ihrama girmiş olan bir hacı adayı ihramda iken av avlanması yasak olduğu gibi avın yumurtasını da kıramaz. Kırsa tazminat öder. Çünkü o yumurta bir av hayvanının aslıdır. Bunun gibi rahime ulaşmış meni de bir ceninin aslını teşkil etmektedir. Bunu dışarıya attırmak en azından günahtır. Tabii şer'i şerifçe meşru sayılan bir özür yok ise hüküm budur, demiştir. Tamamlayıcı bilgi Ihyâü'J-Mevaf kitabından biraz evvel gelecektir. Allah en iyi bilendir."
Dürrü'I-Muhtâr müellifi 'İhyâü'I-Mevat' kitabının girişinden bir kaç satır önce *EI-Vehbaniyyefden naklen aldığı nazım hâlindeki metinde şu beyitler de vardır:
Manâsı: Hamlini düşürmek için kadının ilâç içmesi tahrimen mekruhtur. Cenin henüz şekillenmeye başlamamış iken meşru mazeret için kadının ilâç içmesi caizdir.
Eğer kadın isteyerek ölü bir düşük düşürürse kadının yakınları tarafından sağlanan tazminat düşüğün babasına Ödenir.
İbn-i Âbidin yukardaki beyitlerle ilgili olarak şu bilgiyi sunar:
"EI-Hânlyye'de: 'Cenin henüz şekillenmeye başlamamış iken de bunu düşürmek günahtır. Ancak bir katil günahı kadar değildir, denilmiştir.
Anılan meşru mazeret şöyle olabilir: Emzikli kadında gebelik belirtisi görülür, onun sütü kesilir, süt anayı tutmaya çocuğun babasının maddî durumu elvermez ve emzikli çocuğun hayatı tehlikeye girerse, âlimler demişler ki, cenin henüz kan pıhtısı veya et parçası hâlinde olup şekillenmeye başlamamış ve her hangi bir organı belirmemiş iken, kadın onu düşürmek için ilâç içebilir. Âlimler bunu 120 günlük süre ile takdir etmişlerdir. Anılan şartlar dâhilinde, düşürmenin câizliğinin sebebi emzikli çocuğu korumak için henüz şekillenmemiş bir düşüğü feda etmektir,1 denilmiştir.
Cenin şekillenmeye başlamış sayılması için el-Künye'de beyan edildiği gibi, ceninin parmak veya ayak yahut da başka bir organının belirlenmesi veya cenin üzerinde tüy bitmeye başlamasıdır.
Kadın isteyerek ve ilâç kullanarak veya başka bir şey yaparak şekillenmeye başlamış Ölü bir cenin düşürürse kadının yakınları, yakını yoksa kadın kendi malından 'Gurre' denilen beşyüz dirhem gümüşü tazminat olarak ceninin babasına öderler. (Bu maddi bir tazminattır. Kadının işlediği günah bir katil günahıdır. Bu günahı ve mânevi sorumluluğu ayrıdır. Bu tazminatla bağışlanmaz. Kadın kocasının muvafakati ile bu günahı işlemiş ise yine günah olmakla beraber 'Gurre' denilen tazminatın ödenmesi durumu yoktur.)
Kadın yine isteyerek ve bir ilâç kullanarak canlı bir cenin düşürüp cenin düştükten sonra ölürse, kadının yakınları tam diyet yâni bin dinar altın veya 10 bin dirhem gümüşü çocuğun vârislerine ödiyecekler. Kadının yakınları yok ise kadınln malından tahsil edilir. Kadın bu çocuğa mirasçı olamaz. Ayrıca bir köleyi satın alıp azad etmesi buna gücü yetmezse iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. Kadın bir katil günahı işlemiş sayılır."
Yukarıdaki bilgiyi verirken kitabın 'Cenin* babından naklen bâzı cümleler eklenmiştir. Bu konu çok geniştir. Tam bilgi için fıkıh kitablanna müracaat edilmesi tavsiye olunur.
Ülkemizde doğum Kontrolü namı altında bir çok yavrucakların canlarına pervasızca kıyıldığı için önemine binâen yukardaki bilgiyi aktarmayı gerekli gördüm.
Bâzı mazeretler dolayısıyla kadının gebe kalmaması için kocası nın muvafakati ile ön tedbir alınması caizdir. Bu anlamda doğum kontrolünün sakıncası yoktur. Ama yukarda anlatılan durumlar, doğum kontrolünün sınırları dışına çıkılmış durumlardır.
Burada âcizane gördüğüm korkunç bir rüyamı sayın okuyucularıma bir hâtıram olması ve beni

rahmetle anmalarına vesile olması ümidi ile anlatmayı uygun buldum : 1976 yılında bir adam bana müracaat ederek, karısının tahminen bir aylık gebe olduğunu ve emzikli çocuğunun bulunduğunu söyliyerek bu gebelik hâlinin bir ilâç kullanılmak suretiyle giderilmesi için fetva istedi. Gebelik süresinin bu kadar olduğunu ve mazeretlerini dikkate alarak, ilâç kullanmasında dinî bir sakınca bulunmadığını söyledim. Bunu takip eden günlerde şöyle bir rüya gördüm :
Bir meydandayım. Orada içleri su ile dolu üstleri açık bidonlar vardı. Orada 7 - 8 yaşlarında gül ve top gibi çocuklar duruyor. Bâzı adamlar bu çocukların boyunlarından ve ayaklarından tutup bu çocukların başlarını bu bidonların içine daldırıp boğuyorlar. Ben de bu manzarayı üzüntülü olarak seyrediyorum.
Sayın okuyucularım! Ben bu korkunç rüyayı gördükten sonra, çok korkmaya başladım ve gebelik süresi ne olursa olsun, bunu gidermek için artık fetva vermemeye kesin karar verdim. Ve derim ki, rüya ile şer i mes'eleler için fetva verilmez. Ama yukarıya aldığım El-Hâniye adlı kitabın müellifinin fetvasına bütün içimle katılıyorum. Çok ciddî ve meşru bir hayati mazeret olmadıkça cenin henüz kan pıhtısı hâline gelmemiş olsa bile bunu düşürmeye kalkışmak günahtır ve yasaktır. Ama gebeliği önleyici azil veya sağlığa zararlı olmayan ilâç kullanmak yahut torba kullanmak kadın ile kocasının ortak muvafakati ile olursa bunda dini bir sakınca yoktur. [171]

31- 'Kadın Ne Halası Üzerine Ne De Teyzesi Üzerine Nikahlanır' Babı

1929) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'t\ex\ rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikahlanır.»"

1930) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)\]en; Şöyle demiştir:
Adamın, bir kadınla onun halasını, yine bir kadınla onun teyzesini birlikte nikâhı altında bulundurmasının yasaklığını Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve SellemJ'den işittim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin tshak tediisçİ olup bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir.

1931) Ebû Mûsâ (Radtyallâhü anh):den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadın ne halası üzerine ne de teyzesi üzerine nikahlanır.-" Not: Bunun senedinde Cübâre bin el-Muğallis'in bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [172]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini A h m e d, Müslim ve Ebû Dâvûd da ayni lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadisin metin kısmi uzundur. Ayrıca ayni mânâyı ifâde eden başka bir hadîsi yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den merfu olarak Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizİ, Ahraed, Nesai ve Beyhakİ rivayet etmişlerdir.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet ettikleri bir hadisin meali şöyledir:
«Kadın kendi halası üzerine nikâhlanamaz. Hala kendi kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Kadın kendi teyzesi üzerine nikâhlanamaz. Teyze de kendi kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Ne büyük (olan hala ve teyze) küçük (olan kardeşlerin kızları) üzerine, ne de küçük, büyük üzerine nikahlanır.»
Tirmizi, ayni hükümleri ifâde eden benzer bir hadîsi yine merfu olarak t bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikten sonra Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadislerinin hasen - sahih olduğunu söyler. Tirmizi bu arada şöyle der:
"Bu hükümler hakkında Ali, İbn-i Ömer, Abdullah bin A m r (bin el-As), Ebû Saîd-i Hudrî, Ebû Üsâme, Câbir, Âişe, Ebû Musa ve S e m û -re bin Cündüb {Radıyallâhü anhümî'den de hadisler rivayet edilmiştir.
Hadislerin tümü, bir adamın bir kadın ve o kadının halasını veya teyzesini birlikte nikâhı altında bulunduramıyacağına delâlet ederler. Bütün âlimlerin uygulamaları ve hükümleri bu hadîslerledir. Alimlerden muhalif kalan bir kimseyi bilmiyoruz. Bu hükümlere göre bir adam bir kadınla evli iken o kadının teyzesini veya halasını veya onun erkek kardeşinin kızını yahut kız kardeşinin kızım alamaz. Yâni karısının sayılan yakınlarının hiçbirisi ile evlenemez. Ev-lense ikinci nikâhı hükümsüzdür. Bütün âlimlerin kavli budur."

Tuhfe yazan da bu konuda rivayet edilen bâzı hadislerden söz ettikten sonra el-Hâfız'dan naklen başka sahâbîlerin de konu hakkında benzer hadisleri rivayet ettiklerini anlatır. Bu cümleden olarak E 1 - H â f ı z' m şöyle dediğini bildirir:

'Bir kadınla halası veya teyzesinin bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulamıyacağına dâir hadisi rivayet eden sahâbüerin sayısı on beş i bulmuştur. Bu onbeş sahâbinin rivayet ettikleri hadîs, İbn-i Ebi Şeyb.e, Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, tbn-i Mâceh, Ebû Ya'la, el-Bezzâr, et-Taberâni, îbn-i Hibbân ve başka hadîsçiler yanında bulunmaktadırlar. Eğer sözü uzatmak endişesi olmasaydı ben bunların hepsini ayrıntılı olarak burada zikredecektim.

Tuhfe yazan daha sonra İbnü'l-Münzir. İbn-i Ab-di'1-Berr, îbn-i Hazm, Kurtubi ve Nevevi' nin bu hususta icmâ bulunduğunu söylediklerini ve yalnız Hârici-ler'le Şiiler' den bir grubun bir de Basra fıkıhçıla-nndan Osman el-Betti' nin bu hükümlere muhalif kaldık-lannı ve bu muhalefetin bir değer taşımadığını âlimlerden naklen beyan etmiştir. Zira bu hüküm sünnetle sabit olmuş ve ilim ehli bu sünnetle (= hadîsle) amel etmek üzere ittifak etmişlerdir. Artık onlara muhalif kalanın muhalefetinin hiç bir zararı ve değeri olmaz.'

Hadîslerdeki «Kadının halası» ve «Kadının teyzesi» ifâdeleri umumî mânâda yorumlanmıştır. Yâni ister kadının öz halası olsun, ister kadının babasının veya baba babasının öz halası olsun hüküm aynidir. Kadın bu halalarının hiç birisi ile birlikte bir erkeğin nikâhı altında bulundurulamaz. Keza ister kadının öz teyzesi olsun, ister kadının anasının teyzesi olsun veya nenesinin teyzesi olsun hüküm aynidir. Kadın bu teyzelerinin hiç birisi ile birlikte aynı erkeğin nikâhı altında bulundurulamaz.

Bir erkeğin nikâhı altında birlikte bulundurulamıyacağını yukarda anlattığım iki kadından hangisinin nikâhı önce kıyılmış ise o nikâh muteberdir. Ondan sonra kıyılan nikâh bâtıl ve geçersizdir. Meselâ bir adam bir kadınla evli iken o kadının halası veya teyzesi ile evlenemez. Faraza nikâhını kıyarsa bu nikâh bâtıldır. Keza adam nikâhı altındaki karısının yeğeni durumunda olan onun erkek veya kız kardeşinin kızları ile evlenemez. Faraza nikâhını kıyarsa bu nikâh muteber ve geçerli değildir.

Şayet bir adam. birlikte nikâhı altında bulundurması haram olan iki kadının nikâhını bir akitte ve birlikte kıyarsa, her iki nikâh da bâtıldır.

Birlikte bir erkeğin nikâhı altında bulundurulması haram olan kadınlar, ayn ayn zamanlarda aynı erkeğin nikâhı altında bulundurulabilirler. Meselâ bir adamın kanst ölürse veya adam onu tamamen boşayıp iddeti de biterse adam bu kadının yukarıda anılan yakınlarından istediği bir kadınla evlenebilir. Nasıl ki karısı öldüğü veya onu boşayıp iddeti tamamlandıktan sonra adam kendi baldızı ile evlenebilir.

Nisa sûresinin 23. âyetinde nikâhlanması haram olan kadınlar bildirilmiştir. Âyet i Celilenin meali şöyledir:

(Ey Müminler!) size (şu kadınlarla evlenmeniz) haram kılındı : Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşinizin kızları, kız kardeşinizin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt hemşireleriniz, kanlarınızın anaları ve kendileri ile gerdeğe girmiş bulunduğunuz karılarınızdan yanınızda bulunan üvey kızlarınız. Şayet üvey kızların anaları ile gerdeğe girmemiş iseniz o kızlarla evlenmenizde bir beis yoktur. Kendi sulblerinizden olan oğullarınızın karıları (= gelinleriniz) ve iki kız kardeşi birlikte nikâhınız altında bulundurmanız da — size haramdır — (Câhiliyyet devrinde) geçmiş olanlar müstesna. Şüphesiz Allah gafur ve rahimdir."

Bu âyet-i celile'yi takip eden 24. âyette evli kadınları da nikahlamanın haranı ligi bildirildikten sonra :

"Ve bunlar (yâni 23 ve 24. âyetlerde bildirilen kadınlar)dan başka kadınlar size helâl kılındı."

Bu âyetin zahirine göre bir kadınla onun teyzesi veya bir kadınla onun halası bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulabilirler. $ i i 1 e r' in ve Hâriciler'in birer grubu ve Fıkıhçılardan Osman el-Betti bu âyetin zahirini tutmuşlardır. Fakat büyük bir hatâya düşmüşlerdir. Çünkü bu konuda 15 sahâbi'den rivayet edilen hadisler âyetin yukardaki cümlesinin hükmünü husüsileştirmişlerdir. Bu bâbta kısmen anılan hadislerde bir adamın nikâhı altında birlikte bulundurulması haram kılman kadınlarla ilgili bu hüküm bütün sahâbilerin icmaı. tabiilerin icmaı ve bütün imamların ittifakı ile sabittir. Usul ilminin cumhuruna göre Kur'an âyetle-rindeki hükümlerin ahad hadisi ile hususileştirilmesi caizdir. Çünkü Allah'ın kitabını insanlara açıklayan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dir. Bu yetki ve kutsal görev yine Kur'an-ı Kerîm âyetleri ile Efendimize Allah tarafından verilmiştir.[173] Bu itibarla yukarıdan beri anlatılan hüküm hem sabit ve meşhur hükmünü alan sünnetle hem de icmâ ile sabittir. Dört mezheb âlimleri bu hususta icma bulunduğunu tevsik etmişlerdir.

Tekmile yazarının Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhl'ın (1929 nolu) hadisin izahını yaparken

bu konu hakkında çok geniş ma'lumatı âlimlerden naklen vermiştir. Bu arada t b n - i Kudâ m e ' den de şunu nakletmiştir :
İbn-i Kudâ m e demiş ki : Bize ulaştığına göre H â r i çiler' den iki adam Ömer bin Abdi taziz (Radıyal lâhü anh) m yanına çıkarak evli iken zina edeni recmetmek ve bir kadın ile onun halasını veya onun teyzesini birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulmasının haramlığı hükümlerine karşı çıkmış lar ve bu iki hüküm Allah'ın kitabında yoktur, demişler. Bunun üze rine Halife Ömer bin Abdilaziz (Radıyallâhü anh) on I ara:
— Allah size kaç vakit namazı farz kılmış? diye sormuş. Onlar ı
— Hergün ve gecede beş namaz, diye cevap vermişler. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) namazların rekat sayısını sormuş, onlar da bunu doğru cevaplandırmışlar. Ömer (Radıyallâhü anh) onlara zekât miktarını ve nisabını sormuş, adamlar bunu da doğru cevaplandırınca. Ömer (Radıyallâhü anh) onlara:
— Peki bu verdiğiniz cevaplan Kur'an'da bulabilir misiniz? diye sormuş. Onlar da:
— Hayır. Bunu Kur'an'da bulamayız, demişler. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anhî onlara:
— O halde bu cevaplara ve bilgilere nereden ve hangi kaynaktan vardınız? diye soru sorunca adamlar:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yapmış ve ondan sonra da müslümanlar bunu yapmışlar, diye cevap vermişler. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Şu karşı çıktığınız hükümler de böyledir, demiştir.'
Bir adam, karısı üzerine onun teyzesi, halası, kardeşinin kızları ve baldızı ile evlenemediği gibi sütten olan bu yakınları ile de ev-lenemez. Şayet karısını boşarsa onun iddeti bitmedikçe yine bu yakınları ile evlenemez. Ancak onun iddeti bittikten sonra bu yakınlarından birisi ile evlenebilir. Keza karısı öldüğü takdirde bu yakınlarından birisi ile evlenebilir.
Daha geniş bilgi için Fıkıh kitablarına müracaat gerekir. [174]

32- Adam Karısını Üç Talâkla Boşar, Kadın Da Başka Erkekle Evlenir De Henüz Gerdeğe Girmeden (İkincî) Kocası Da Onu Boşar. Kadın İlk Kocasına Dönebilir Mi? (Hükmünün Beyânı) Babı

1932) Âişe (Radtyallâhü a«*â)'dan; Şöyle demiştir: Rifâa el-Kurazi'nin karısı (Temime el-Kurazîyye) (Radıyallâhü anhümâ) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHemJ'e gelerek:
— Yâ Resûlallah! Rifâa beni boşadı ve (üç talâkla) kesin boşadı. Sonra ben Kurazî Abdurrahman bin ez-Zebîr ile evlendim. Fakat Ab-durrahman'ın erliği elbise saçağı gibi (gevşek) dir, (cinsel ilişki görevini yapamıyor) dedi. Onun bu sözü üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) gülümsedi ve sonra i
— «Sen Rifâa'ya dönmek mi istiyorsun? Sen diğer kocanın balca-ğızını tatmadıkça o da senin balcağızmı tatmadıkça, bu olamaz.» buyurdu."

1933) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ>'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Bir adam, karısını boşar. Sonra başka bir adam o kadınla evlenir ve gerdeğe girmeden bu da onu boşar. Kadın ilk kocasına dönebilir mi? (onunla tekrar evlenebilir mi?) diye soru soruldu. (Bunun üzerine Resûl-i Ekrem) :
-Kadının ikinci kocası onun bale a gizini tatmadıkça, (onun ilk kocasına dönmesi) olamaz* buyurdu. [175]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepisi ve A h m e d rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde az lâfız farkı var ise de bu farklılık mânâyı ve çıkan hükmü etkilemez.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s a i de rivayet etmiştir. Hadislerdeki "baleağızı tatmak" cinsel ilişkiden kinayedir.
Rifâa (Radıyallâhü anh) 'm karısının ikinci kocası Abdurrahman bin ez-Zebir (Radıyallâhü anh)'dır. Bâzı yerlerde 'ez-Zübeyir' şeklinde yapılan harekeleme işi yanlıştır. Doğrusu dediğim gibidir. Sindi ve Tuhfe yazarı bu kelimeyi dediğim gibi tesbit etmişlerdir.
Tirmizî, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini rivayet ettikten sonra şöyle der: 'Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi hasen - sahihtir. Ashabı Kiram ve diğer âlimler (Radıyallâhü an-hüm) ittifakla demişler ki: Bir adam karısını üç talâkla boşar, sonra kadın başka bir erkekle evlenir ve son

kocası onunla cinsel ilişkide bulunmadan boşarsa kadın ilk kocası ile tekrar evlenemez.
Tuhfe yazarı da şöyle der:
"Îbnü'l-Münzir: 'Âlimler, kadının ilk kocası ile tekrar evlenebilmesi için son kocasının onunla cima etmesi şartını koşmaya icmâ etmişlerdir. Yalnız Said bin el-Müseyyeb demiş ki: Kadının son kocası onunla cinsi münâsebette bulunmadıkça, kadının ilk kocası ile evlenemiyeceğini söylüyorlar. Ben derim ki: Son koca sıhhatli bir şekilde kadınla evlenir ve ilk kocasına helal olması gibi bir hileyi düşünmeden normal bir evlilik hayatını sürdürmek niyeti ile nikâhını kıyar, sonra onunla cima etmeden boşar-sa kadın ilk kocası ile tekrar evlenebilir. Ibnü'l-Münzir Saîd bin el-Müseyyeb'in bu sözünü naklettikten sonra sözüne devamla: S â î d ' in bu sözüne katılan hiç bir kimseyi bilmiyoruz. Yalnız Hâriciler' den bir grup onun gibi söylemişler. Galiba Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın ve İbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh)'in hadîslerini işitmediği için Saîd bin el Mü-s e y y e b böyle demiş ve Kur'an'ın zahiri ile amel etmiştir. Fet-hü*l~Bari'de S a î d' in böyle söylemesi bu nedene dayandırılmıştır. Ben diyorum ki Saîd bin el- Mü seyyeb'in bu ruh-satına karşı Hasan-ı Basri de işi daha sıkı tutarak: ikinci kocanın yaptığı cinsel ilişkide menisinin gelmesi şarttır, demiştir. İbn-i Battal: Hasan bu şartında âlimlerden ayrılmıştır. Onun gibi bu şartı koşan fıkıhçı yoktur, demiştir.* şeklinde bilgi vermiştir."
Tekmile yazan da bu hadisin fıkıh yönü ile ilgili olarak şöyle der: "Bir adam karısını üç talâkla boşadıktan sonra artık kadının ona helâl olmadığı, kadının normal evlilik hayatını sürdürmek üzere başka bir erkekle evlenip bu evlilikten kadının ilk kocası ile tekrar evlenmesine imkân sağlamak amacı olmadan kıyılan nikâhtan sonra cinsel ilişkiden önce boşama vuku bulduğu takdirde kadının tekrar ilk kocası ile evlenmesinin caiz olmadığı ve ancak cinsel ilişkiden sonra normal bir boşama vuku bulduğu takdirde kadının ilk kocası ile evlenebileceği hükmüne hadîs delâlet ediyor.
El-Hâfız: Bu hadîs, kadın ile son kocası arasında cinsel temas vuku bulup daha sonra normal bir boşanma olursa kadının tekrar ilk kocası ile evlenebileceğine delâlet eder. Mâliki! er, bu ikinci koca ile evlenme ve boşanma işinde bir hilenin bulunmaması ve kadının tekrar ilk kocası ile evlenmesi gibi art bir düşüncenin bulunmaması şartını koşmuşlardır. Osman (Radıyallâhü anh) ve Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil nakledilmiştir.
Âlimlerin ekserisi: Eğer ikinci koca ile olan evlenme akdinde böyle bir şart sözkonusu edilmiş ise akid fasit sayılır. Aksi takdirde akit sahihtir, demişler.
Alimler kadının ikinci koca ile birleşmesi fasit bir akitle olmuş ise kadının ilk kocası ile evlenemiyeceği hususunda ittifak etmişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim: Hadisdeki 'ikinci koca' diye terceme ettiğim adamdan maksat, ikinci koca değil, kadını üç talâkla boşamış olan adamdan başka o kadınla evlenen her hangi bir kocadır. Bu koca ikinci olabildiği gibi üçüncü veya dördüncü... koca da olabilir. Meselâ: 3 talâkla boşanan bir kadın ikinci bir adamla evlenir ve ikinci kocası gerdeğe girmeden onu boşar. Kadın üçüncü bir kocaya vanr. Üçüncü kocası gerdeğe girdikten sonra onu boşarsa, kadın ilk kocası ile evlenebilir. Faraza üçüncü kocası da gerdeğe girmeden onu boşarsa kadın yine ilk kocasına varamaz. Fakat dördüncü bir koca ile evlenip gerdeğe girdikten sonra boşanırsa ilk kocası ile ev-lenmesinde bir sakınca yoktur.
Üç talâkla kocasından boşanan bir kadının artık o kocaya haram olduğu ve başka bir erkekle evlenebileceği, evlendikten sonra yine üç talâkla boşandığı takdirde ilk kocası ile evlenebileceğine dair hüküm bu bâbtaki hadîslerle sabit olduğu gibi Bakara sûresinin 230. âyeti ile de sabittir. Âyetin meali şöyledir:
"Eğer adam karısını bir daha (yâni üç talâkla) boşarsa artık kadın kocasına helâl olmaz. Nihayet kadın başka bir kocaya varır bu da onu boşarda kadın ile ilk kocası karı - koca haklarına riâyet edeceklerini zannettikleri takdirde yeniden birbiriyle evlenmelerinden dolayı onlar için bir günah yoktur. İşte bu hükümler Allah'ın kanunlarıdır. Allah bunları bilir bir kavm için beyan buyurur."
Görüldüğü gibi âyet-i celile'de kadının ilk kocasına helâl olabilmesi için evleneceği başka bir koca ile gerdeğe girmesi şartı yoktur. Fakat sabit ve sahih olan bu bâbtaki hadislerde Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) bu şartın bulunduğunu beyân buyuruyor. Kur'an-ı Kerim'in açıklayıcısı durumunda bulunduğu Kur'an-ı Ke-rim'le sabit olan Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu şartı koşmasından anlıyoruz ki âyet-i celîle'de bu şart melhuzdur. Bütün sahâbiler, tabiiler ve tüm İslâm âlimlerinin bu hususta icmâ ettiklerini de yukarda anlattım.
Gerek âyet-i celile ve gerekse bu hadîsi şeriflerin hükmünün bir takım hikmetleri bulunduğu muhakkaktır. Bu hikmetlerin başında boşamayı önlemek, aile yuvasının yıkılmasına sed çekmek hikmeti gelir. İslâm dîninde evlenmek hak olduğu gibi gerektiğinde boşanmak da meşrudur. Boşanmanın yasaklanması normal değildir. Bazen boşanmak, bir çok zararlan önler ve iki taraf için de hayırlı olur. Boşanmış bir kadının hayat boyunca hiç bir erkekle evlenmemesi de anormal bir hüküm olduğu için yüce dinimiz böyle bir hüküm getirmemiş ve boşanan bir kadına başka bir

erkekle evlenmesini meşru kılmıştır. Bu hüküm gayet tabii ve mâkuldür. Kadın 09 son kocasının hayat boyunca boşanmamaları da anormal olduğu için islam dîni böyle bir hüküm koymamış ve herkes için bulunan boşanma yolunu ve hakkını bunlara da vermiştir. Bunlar günün birinde şer-i şerife uygun bir şekilde biribirisinden ayrılacak olurlarsa, erkek için evlenme hakkı bulunduğu gibi ikinci kocasından ayrılan kadın için de bu hak verilmiştir. Zâten kadına bu hakkın verilme-mesi anormaldir. Çünkü o da bir insandır. Her kadın için mevcut hakkı ondan esirgemek bir zulümdür. Her kadın gibi son kocasından ayrılan kadın da başka bir erkekle evlenebilir. İslâm dîni, başka bir deyimle yukarıya mealini aldığım âyet-i kerîme ve bu bâbtaki hadisler, bu kadının ilk kocası ile evlenmesini emretmeyip taraflar, karı - koca haklarına riâyet edecekleri kanaatına varırlarsa yine evlenebilirler, diye ruhsat ve müsaade vermiştir. Onları bu yola icbar etmemiş ve bu yolu onlara kapamamıştır, der. En âdilâne ve normal hüküm budur. Bu hükmün yadırganacak bir tarafı yoktur. Bu hükme ters düşen hükümler, anormal, hatta bir zulüm sayılır.
Kadının eski kocasından çocukları olabilir, gönlü çocuklarından bir türlü kopmaz. Gerek kadın ve gerekse eski kocası eski ortak hayatlarında karşılaştıkları anlaşmazlıklarından, geçimsizlikten ve boşanmalarına sebebiyet veren hâl ve hareketlerden tamamen pişmanlık duyup tekrar bir yuva kurmak isteyebilirler. Kendi arzu ve istekleri ile tekrar evlenme isteklerine engel olmak aklen de normal görülmez. İşte bu ve başka hikmetler nedeni ile yüce dinimiz bu kapıyı açık tutmuştur. Ama hiç bir zaman ne kadını ne de erkeği bu yola icbar etmediği gibi bu yolu tavsiye de etmemiştir Hâl bu olunca, şer-i şerifin bu hükmünün yadırganacak hiç bir yönü gösterilemez.
İslâmiyet bu hükmün istismar edilmesini de kesinlikle yasaklamıştır. Yâni eski kocasına helâl olsun, diye kadının başka bir erkeğe varıp üç - beş gün sonra kocasından ayrılıp tekrar eski kocasına varması yolunu kapamıştır. Hülle, denilen bu hileli yolun, îslâm dininde yeri yoktur. Bu babı takip eden bâbta rivayet edilen hadîsler bu hile yoluna bar vuranlar için en ağır tehditleri ihtiva eder. [176]

33- Muhallil (=Hulleci Koca) Ve Muhallelleh (=Kendisî İçîn Hülle Yapılan Koca) Hakkındaki Bâb

Muhallil: Üç talâkla boşanmış bir kadının boşayan kocasına helâl olması niyeti ile veya boşamak şartı ile o kadınla evlenen adam'a denilir. Buna Muhill ismi de verilir. Sözde kadını ilk kocasma helâl kılıcı olduğu için ona bu isim verilmiştir.
Muhallel Leh: Kendisi için bu iş yapılan kadının eski kocası, demektir. Lügat mânâsı 'kendisi için helâl kılman' demektir. Sözde, boşadığı kadın başka bir koca ile evlendirilmek sureti ile onun için helâl kılındığından ona bu ad verilmiştir. Babın başlığında geçen bu kelimelerin özlü karşılığını parentez içinde gösterdim. Bu kelimelerden kastedilen mânâyı da yukarda verdim. Hadislerde de bu kelimeler geçeceği için terceme ederken, babın başlığındaki özlü ifâdeyi kullanacağım.

1934) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hulleci (koca)yı ve kendisi için hülle yapılan (koca)ı lânetlemiştir."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki r&vi Zaro'a bin Salih zayıftır. Nesal ve Tirmizi bu hadîsi Abdullah bin Mes*ud (RA.)'den rlv&yet etmişlerdir. Tirmizi bu hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.

1935) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hulleci (koca) yi ve kendisi için hülle yapılan (koca) yi lânetlemiştir."

1936) Ukbe bin Amir (el-Cühenî [177]) (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Ey ashabım!) Ben size kiralık döl hayvanı bildirmiyeyim mi?» buyurdu. Sahâbîlert
— Bildir, Yâ Resul al I ah! dediler. Resûl-i Ekrem t
— «O (kiralık döl hayvanı) hulleci (koca) dır. Allah hulleci (koca) ya ve kendisi için hülle yapılan (kocay)a lanet etsin.» buyurdu."
Not: Bu hadis Zevâid türündendir. [178]

İzahı

Notta belirtildiği gibi îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm ve Ukbe (Radiyallâhü anh)'m hadîsleri Zevâid türündendir. Tirmizi ve Nesaî, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'm hadisi olarak ve başka senedle rivayet etmişlerdir. T i r m i z î' nin rivayetinde 'Muhalin* kelimesi yerine 'Muhill' kelimesi kullanılmıştır. Her iki kelimenin aynı mânâyı ifâde ettiğini yukarda anlatmıştım. Tirmizi, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'm hadisinin hasen -sahih olduğunu ve bu hadîsin müteaddit senedlerle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edildiğini söylemiştir.
A 1 î   (Radıyallâhü anh)'in hadîsini   Tirmizi   de rivayet etmiştir.
Bir kimseyi lanetlemek, onun Allah'ın rahmetinden ve hayırdan uzaklaştırılmasını dilemek, demektir.
Tuhfe yazarı bu hadîslerin şerhinde şöyle der: "Kadı Iyaz: Muhallil, başkasının üç talâkla boşamış olduğu karısının kocasına helâl olmasını ve tekrar onunla evlenebilmesini sözde sağlamak amacı ile ve o kadınla cinsel ilişkide bulunduktan sonra boşamak üzere onu nikâhlıyan adama denir. Sanki böyle yapmak yâni o kadını nikahlayıp cinsel ilişkide bulunmakla, onu kocasına helâl edecekmiş.
Muhallel leh ise kadını boşamış olan kocasına denir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların ikisini de lânetlemiştir. Çünkü bu çirkin işte, insan şahsiyeti ve vakarı gider, izzeti nefis kalmaz ve kıskançlık duygusu körelir. Kadının kocası açısından görülen bu rezaletler açıktır. Hulleci koca yönüne gelince, o da rezil ve kepaze olur. Çünkü o da başka bir adamın gayesi uğruna kendi nefsini kiraya vermiş ve ücret olarak kadınla cinsel ilişkide bulunmayı kabullenmiş olur. Çünkü kadının eski kocasına helâl olmasına ve cinsel temas yapmasına imkân sağlamak amacı ile kendisi kadınla ilişkide bulunur. Bu rezalet nedeni iledir ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hulleci kocayı kiralık döl hayvanına benzetmiştir, demiştir.
E 1 - H â f ı z da et-Telhis'te : 'Kocasından üç talâkla boşanan kadın' başka koca nikâhlarken boşıyacağmı şart koşsa veya 'Bu kadınla evlendiğim zaman benden boş olsun' gibi bir şart koşsa, böyle bir şarta bağlı olarak kıyılan nikâhın bâtıl olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Şüphesiz hadîs umumî bir hüküm taşıdığı için, böyle bir şartla kıyılan nikâhı da kapsar. Başka tür nikâhı da kapsar.
El-Hâkim ve Tabarânî'nin Ebû Cassan yolu ile   " N a f î' den   rivayet ettiklerine göre :
"Bir adam İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya gelerek şu soruyu sormuş: Bir adam karısını üç talâkla boşamış, adamın kardeşi de bu karı adamla tekrar evlenebilsin, amacı ile nikahlamış. Fakat anılan amaç hususunda İlgililer arasında hiç bir danışma, görüşme ve konuşma olmaksızın nikâh kıyılmıştır. Bu ikinci koca karıyı boşar-sa, karı ilk kocası ile evlenebilir mi? İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh),Hayır. (Kadın ilk kocası ile evlenemez.) Ancak başka bir adam (hakikî anlamda evlenip) beraber yaşamak amacı ile bu kadınla evlenir, sonra (böyle hile söz konusu değil iken) normal bir boşama olursa o zaman kadın ilk kocası ile evlenebilir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) hayatta iken biz bu (soruda anlatılan) birleşmeyi gayri meşru sayardık diyerek cevap vermiştir," şeklinde bilgi vermiştir." Tuhfe yazarı e I - H â f ı z' in sözünü ve onun Hâkim ile Tabarâni' den naklen beyân ettiği îbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anh) 'm hadîsini zikrettikten sonra şöyle der: Bz-Zey-1 â i, NasbuY-Râye'de açıkladığı gibi el-Hâkim, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsini el-Müstedrek'te rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir.
T i r m i z i, 1934 nolu îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin mislini îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) '-den rivayet ettikten sonra: 'İçlerinde Ömer bin el-Hattab, Osman bin Affân, Abdullah bin A m r bin e 1 - A s' in da bulunduğu âlim sahâbiler ve tabiîlerin fıkıhçıları bu hadisle amel etmişlerdir. Süfyân-ı Sevrî, Ibnü'1-Mü-bârek, Şafii, Ahmed ve İshak'ın kavli de budur. C â r û d bana şöyle dedi: V e k î de böyle hükmediyordu ve rey ehlinin bu konudaki sözleri onların fetvaları içerisinden çıkarılıp atılmalıdır, diyordu.
Yine V e k î demiştir ki: S ü f y â n: Bir adam, bir kadının eski kocası ile evlenebilmesini sağlamak niyeti ile o kadını nikahladıktan sonra kadınla yaşamak ve onu nikâhı altında tutmak isterse (yâni eski kocası ile tekrar evlenmesi için kadını boşamak niyetinden cayarsa) adam yeniden ve sıhhatli bir nikâh kıymadıkça kadını yanında tutması haramdır, demiştir. (Yâni hileli olarak kıyılan nikâhın hükümsüz olduğunu söylemiştir.)1 der. Allah cümlesinden râzi olsun.
Tuhfe yazan Tirmizi' nin yukardaki sözlerinin açıklaması bölümünde şu bilgiyi vermiştir:
"Sübülü-s-Selâm'da: 'Bu hadîs (yâni îbn-i Mes'ud (Ra~ dıyallâhü anh)'in bu bâbtaki hadîsi) hulleciliğin haram lığına delâlet eder. Çünkü, lanet ancak haram bir şey işleyen için olabilir. Haram olan her şey yasaktır. Yasaklama hükmü, kıyılan nikâhın bozukluğunu gerektirir. Âlimler, bu hileli nikâh için bir kaç misal getirmişlerdir. O misallerin bir kısmı şunlardır:
Birincisi: Hulleci koca karıyı nikâhlarken akid içinde, ben onu eski kocasına helâl ettirince (yâni onunla evlenip gerdeğe girdikten sonra) bizim nikâhımız sona ermiş olsun, der. Böyle kıyılan nikâh akdi, geçici nikâh mâhiyetini arzeder ki böyle muvakkat nikâh yapılamaz.

İkincisi: Hulleci koca kadınla nikâhını akdederken-, Bu kadım eski kocasına helâl ettireceğim zaman onu boşayacağım, der.
Üçüncüsü: Eski koca ile yeni koca hülle işinde antad kalırlar. Amaç, kadının yeni koca ile dâimi bir evlilik hayatı sürmesi değildir. Kadının tekrar eski kocasına helâl olmasını sözde sağlamaktır. Fakat nikâh akdedilirken bu amaçtan söz edilmiyor.
Hadisdeki lanetleme umumi ve şümullü olduğuna göre bu misallerin tüm ündeki nikâh akdinin bâtıl ve hükümsüz olması gerekir. Bu misallerin bir kısmında nikâh akdinin batıl sayılması hususunda ihtilâf var ise de nikâhın sahîh olduğunu söyleyenlerin elinde bir delil yoktur. Bu nedenle bu söz ile amel edilmemesi icap eder,' denilmiştir.
Hafız Zeylaî, Nasbü'r-Râye'de şöyle der: 'Hanefi Fıkıh kitablarmdan el-Hidâye sahibi bu hadîsi yâni "Allah Muhallil'e ve Muhallel leh'e lanet eylesin" hadîsini delil göstererek, hülle şartı ile kıyılan nikâhın mekruhluğunu söylemiştir. Halbuki hadîsin zahiri böyle kıyılan nikâhın haramlığını gerektirir. Nitekim A h m e d' in mezhebi budur.'
Z e y 1 âî' nin beyânına göre kıyılan nikâhın geçerli olduğuna hükmedenler şu noktaya dayanıyorlar: Hadîste hulleci kocaya Mu-halül yâni kadını eski kocasına helâl ettiren, denilmiştir. Ona bu ismin verilmesi nikâh akdinin sahîhliğine delâlet eder. Çünkü Muhal-UI, helâlliği gerçekleştiren, demektir. Eğer nikah akdi bâtıl olsaydı, Muhallil ismi verilmezdi.
Tuhfe yazarı bundan sonra şöyle der:
"Şüphesiz, îmam Ahmed'in söylediği gibi böyle bir nikâh akdinin haram lığı, hadîsten anlaşılan açık hükümdür. Hulleci kocaya Muhallil isminin verilmesi adamın sanısına göredir. Çünkü üç talâkla boşanmış bir kadınla, boşamak niyeti veya şartı ile nikâh akdini yapan hulleci koca, kendisinin bu kadınla böyle bir nikâh akdini yapıp onunla cinsel temasta bulunmak'sureti ile kadını eski kocası için helâl ettirdiğini sanıyor. îşte bu sanısı dolayısıyla ona Muhallil ismi verilmiştir. Yoksa bu adam böyle yapmakla gerçekten kadını eski kocasına helâl ettirdiği için ona bu isim verilmiş değildir, 'îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin.- Biz bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında gayri-meşru bir birleşme sayardık' mealindeki hadîsi bu durumu aydınlatır." Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisinin sahih olduğunu yukarda H â-k i m' den naklen beyan etmiştik.
Sindi, Tirmizi1 nin şerhinde: 'Rey ehli yâni E b û H a n i f e ve arkadaşlarının cevabı şöyledir: Rey ehlinin kavli bu hadîse muhalif değildir. Çünkü lanetlemek, bazen işin rezaleti ve erkeklik haysiyetinin yara alması nedeni ile olabilir. Hulleci kocaya 'Muhallil' ismi verilmesi kıyılan nikâh akdinin şahinliğine delâlet eder. Çünkü bu kelimenin mânâsı helâl ettirici, demektir. Eğer nikâh akdi sahih olmazsa helâl ettirme durumu gerçekleşmez. Hadiste, kıyılacak nikâh akdinde, boşama şartının bulunmasından veya bulunmamasından söz edilmemiştir. Bu itibarla hulleci kocaya 'Muhallil = Helâl ettirici' isminin verilmesi ile böyle yapanların lanetlenmesi noktalarının arasını bulmak ve hadisdeki bu iki noktayı uzlaştırmak için lânetlemeyi böyle nikâh kıymayı haram kılmak mânâsına değil de işin çirkinliğine bağlayıp böyle yorumlamak gerekir. Hadis böyle yorumlanınca, kadının eski kocasına helâl ettirilmesi niyeti veya şartı ile kıyılan nikâhın bâtıl olduğuna bir delâlet olmaz,' demiştir.
Tuhfe yazarı S i n d i' nin bu sözlerini naklettikten sonra: 'Lanetlemenin, böyle nikâh akdinin haramlığı için olmayıp işin rezaleti için olduğunu söylemek dayanaksız ve mücerret iddiadır. Bilâkis Allah'ın laneti ancak yapılan işin haramlığı nedeni iledir. Hul-leciye Muhallil, denilmesinin nikâh akdinin şahinliğine delâlet etmediği yukarda anlatılmıştır, * demiştir.
Tuhfe yazarı daha sonra H a t t â b î' den şunu nakletmiştir: ' H a 11 â b î, el-Maâlim'de : Kadın ikinci koca ile nikahlanır-ken, kadının eski kocası ile yeni kocası arasında kadını boşamak şartı söz konusu edilmiş ise kıyılan nikâh bâtıldır. Çünkü muvakkat bir nikâh olmuş olur. Fakat böyle bir şart söz konusu edilmeyip, tarafların besledikleri niyet bu ise kıyılan nikâh mekruh sayılır. Eğer bu şekilde nikâh kıyılıp ikinci koca kadınla cinsel temasta bulunduktan sonra boşarsa, kadının iddeti bitince eski kocası ile evlenebilir. Bir çok âlim, tarafların kadının ikinci kocasından ayrılmasını şart koşmasalar bile böyle bir şeyi düşünmelerini ve kalblerinde niyet etmelerini mekruh saymışlardır. Yalnız bir tarafın böyle düşünmesinin hükmü de budur.
İbrahim Nahai: İkinci koca, kadınla dâimi olarak evlilik hayatını sürdürmek amacını gütmedikçe, o kadınla bir süre yasadıktan yâni cinsel ilişkide bulunduktan sonra onu boşasa, kadın eski kocası ile evlenemez. Eğer eski koca, yâni koca ve kadından birisinin niyeti kadının eski kocaya varması için bu nikâhı yapmak ise kıyılan nikâh bâtıldır. Ve kadın böyle bir nikâh ve birleşmeden sonra boşanmakla eski kocası ile evlenemez, demiştir.
Süfyân-i Sevri: İkinci koca kadını eski kocasına helâl ettirmek niyeti ile onunla nikahlandıktan sonra niyetini değiştirip kadını boşamamaya karar verirse, benim görüşüm ve uygun gördüğüm yol adamın kadından ayrı durup yeniden nikâhını kıyması d ir, demiştir.
Ahmed bin Han bel de Süfyân gibi söylemiştir.

Mâlik bin Enes de şöyle demiş : Durum ne olursa olsun derhal kadın ile ikinci koca birbirisinden uzaklaştırılır ve kadın eski kocası ile böyle bir nikâhtan sonra evlenemez,' diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan H a t t â b î' den yukardaki bilgileri naklettikten sonra: Şafiî şöyle demiştir: Eğer ikinci kocanın nikâh akdinde her hangi bir şart söz konusu edilmezse kıyılan nikâh, sahihtir. Tarafların kablerindeki gizli niyet nikâh akdini bozmaz. Çünkü niyet hatıra gelen bir şeydir. Hatıra bir şeyin gelmesinden dolayı insan günah işlemiş sayılmaz. El-Hâfız el-Münzirî, et-Tei-hiz adlı kitabında Şafii' nin böyle söylediğini nakletmiştir. Ben derim ki Şafii' nin bu sözü hakkında da konuşulmuştur."
Tuhfetü'l-Ahvezî bundan sonra Ömer bin el-Hattâb CRadıyallâhü anhJ'den rivayet edilen ve bu konu ile ilgili eserlerini nakletmiştir. Bu eserlerden Ibn-i Ebî Şeybe' nin tahriç ettiği birisinde Ömer (Radıyallâhü anh) :
"Bana intikal ettirilecek her hulleci kocayı ve kendisi için hülle yapılan her kocayı recmedeceğim, demiştir.**
Şafii mezhebinin mutemed Fıkıh kitablanna göre, ikinci koca her hangi bir şartla kadını nikahlarsa o nikâh bâtıldır. Böyle bir şart koşulmamakla beraber, kadının ikinci kocası tarafından boşanıp tekrar eski kocasına varması niyetini beslemek ise mekruhtur.
Hanefi fıkıh kitaplarından Fethül-Kadîr'de şöyle denilmiştir: 'İkinci koca kadım bir şart koşulmadan nikahlarsa duruma bakılır. Eğer bu adam hulleci koca olarak tanınıyor ise yapılan iş tahrimen mekruhtur.'
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler yüce dinimizde Hüllenin yeri olmadığına delâlet ederler. Konu hakkında daha geniş bilgi için Fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. [179]

34- Soy Sebebi İle (Nîkâhlanması) Haram Olanlar, Süt Sebebi İle De Haramdır Babı

1937) Âişe (Rûdtyallâhü anhâ)'&dn rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Neseb (soy) sebebi ile (nikâhlanması) haram olanlar süt sebebi ile de haramdırlar,»" [180]

İzahı

Kütüb-i Sitte'nin tümünde bu hadis vardır: Bâzı rivayetlerde 'Neseb' kelimesi yerine 'Vilâdet' kelimesi bulunur. Asıl mânâsı doğum olan Viladet ve Velâdet kelimelerinden soy mânâsı kastedildiği için Neseb mânâsını ifâde eder. Bu hadîs bâzı rivayetlerde meâlen şöyledir:
"Şüphesiz Allah, soy nedeni ile (nikanlanmasını) haram kıldığı kimseleri süt nedeni ile de haram kılmıştır."
Neseb yâni soy birliği nedeni ile nikâhlanması haram olan kadınlar Nisa sûresinin 23. âyetinde sayılmışlardır. Âyeti Celîle'-nin mealini 1931 nolu hadîsin izahı bölümünde bir münâsebetle sun-muştum. Bunu tekrarlamaya gerek gürmüyorum. Âyet-i Celile'de sayılan kadınlarla ilgili özlü bilgi vermekle yetineceğim :
Âyetinde soy nedeni ile ebedî olarak nikâhlanması haram kılınan kadınlar yedi grup'a ayrılır t
1. Anadır. Adam, kendi anası ile evlenemez. Büyük analar yâni baba anası, ana anası ve daha yukarı derecelerde kalan neneler, ana hükmündedir.
2. Kızıdır. Adam kendi kızı ile evlenemez. Oğlunun kızı, kızının kızı ve daha aşağı derecelerdeki kız torunlar, adamın öz kızı hükmündedir.
3. Ana - baba bir, yalnız baba bir veya yalnız ana bir kız kardeşlerdir. Adam kız kardeşleri ile evlenemez.
4. Haladır. Adam, babasının kız kardeşi ile evlenemez. Adamın dedesinin kız kardeşi ve daha yukarı derecelerdeki halalarının hükmü öz halanın hükmüdür.
5. Teyzedir. Adam anasının kız kardeşi ile evlenemez. Adamın ana anasının kız kardeşi ve daha yukarı derecelerdeki teyzelerinin hükmü de budur.
6. Erkek kardeşin kızıdır. Baba ana bir, yalnız baba bir ve yalnız ana bir erkek kardeşler arasında bu hususta bir fark yoktur. Bunların oğullarının kızları, kızlarının kızları ve daha uzak yeğenleri de öz kızları hükmündedir.
7. Kız kardeşinin kızıdır. Baba ana bir, yalnız baba bir ve yalnız ana bir kız kardeşlerinin hepsinin hükmü aynıdır. Kişi kız kardeşinin kızı ile evlenemiyeceği gibi kız kardeşinin oğlunun kızı veya kız kardeşinin kızının kızı ve daha uzak derecelerdeki kız yeğenlerin hiç birisi ile evlenemez.
Soy sebebi ile nikâhlanmasmın haramlığı Nisa sûresinin 23. âyeti ile sabit olan kadınlar yukardaki yedi kadın ve onların hük-münde olan kadınlardır.

İzahına çalıştığımız Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın 1937 nolu hadisi, îbh-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'ın 1938 nolu hadisi ve benzeri hadisler. Soy sebebi ile haram olan kadınların süt sebebi ile de haram olduğuna delâlet ediyorlar. Şu halde yukardaki yedi grup kadın süt sebebi ile de haramdır. Bir kadın bir çocuğu emzi-rince, çocuğun anası olmuş olur. Süt sahibi olan kadının kocası da o çocuğun babası olmuş olur. Şöyle de söylemek mümkündür: Süt emen çocuk, sütünü emdiği kadının ve süt sahibi kadının kocasının öz çocuğu hükmündedir. Artık bu çocuk, erkek ise süt anası, süt kız kardeşi, süt halası, süt teyzesi, süt kardeşlerinin kızları ve yukar-daki yedi maddede anılan kadınların süt nedeni ile benzerlerinin hepsi haramdır. [181]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Soy sebebi ile nikâhlanması haram olan kadınlar süt sebebi ile de haramdır. Süt emen erkek çocuğun, sütünü emdiği kadına mahrem olup oğlu durumunda bulunduğuna bütün müslümanlar ic-ma etmişlerdir. Artık çocuk o kadınlarla evlenemez. Kadına bakabilir. Bir odada ikisi yalnız kalabilirler. İkisi beraber yolculuk edebilirler.
Bâzı yönlerden öz ana evlâd hükmünde değiller. Meselâ biribiri-sinin malına mirasçı değillerdir. Birisinin nafakası diğerine vacip olmaz. Birisi diğeri için şâhidlik yapabilir...
Süt sebebi ile oluşan haramlık süt emen çocuğun hiç bir yakınına geçmez. Meselâ süt emen çocuğun, sütten kız kardeşi olan bir kadın, o çocuğun kardeşi ile veya o çocuğun babası ile evlenebilir.
Âlimler, soy sebebi ile haram olan kadınlardan dört tanesinin süt sebebi ile haram olmayabildiğim söyleyerek bunları hadîsin umumi hükmünden müstesna tutmuşlardır. Bunların izahı uzun sürer. Bu konu için Fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur. Muhakkik âlimler bu dört kadınla ilgili hükmün hadîsten müstesna sa-yılnuyacağını söylemişler. Çünkü soy veya evlilik dolayısıyla olan hısımlık hâlinde bu kadınlarda görülen neden süt hâlinde bulunmadı-ğı için bir farklılık görülüyor.
Bunu bir misâl ile izah edelim : Meselâ: Soy sebebi ile kardeş olan iki erkek düşünelim. Bu kardeşlerden birisinin anası, diğeri ile evlenemez. Çünkü ya anasıdır, ya da üvey anasıdır. Yâni babasının karışıdır.
Fakat bu kardeşlerden birisini emziren yabancı bir kadın diğer kardeşle evlenebilir. Çünkü bu yabancı kadın ne onun anasıdır ne de üvey anasıdır. Yâni babasının karısı değildir. Başka bir engel yoksa kadın süt emzirdiği çocuğun kardeşi ile evlenebilir.
2. Süt emen kız çocuğun durumu da arkek çocuk gibidir. Yâni bir kadının sütünü emen bir kız o kadının süt sahibi kocasının öz kızı hükmündedir. Süt sahibi kadının kocası onun babasıdır. Kocanın kardeşleri onun amucalandır. Kocanın oğulları onun kardeşleridir. Kocanın çocuklarının erkek çocukları onun yeğenleridir. Keza süt anasının erkek kardeşleri onun dayılarıdır...

1938) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :

Bir defa Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Abdü'1-Mut-talibin oğlu Hamza[182] (Radıyallâhü anh)'in kızı (ile evlenmesi için Hz. Ali (Radıyallâhü anh) tarafından) teklif yapıldı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ:
«Hamza'nın kızı benim süt kardeşimin kızıdır. Şüphesiz soy se-bebîtonikâhlanmasi) haram olanlar süt sebebi ile de haramdır.»" [183]

İzahı

Buhâri ve Müslim de bunu mânâyı etkilemeyen az lâfız değişikliği ile rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m' in Ali (Radıyallâhü anh)'den bir rivayeti meâlen şöyledir:
"Alî (Radıyallâhü anh) demiştir ki.- Bir defa ben:
— Yâ Resülallah! Sen Kureyşten evlenmeyi tercih edip biz hâ-şim oğullarını bu şereften mahrum ediyorsun, sebebi nedir? diye sordum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sizden (evleneceğim) kadın var mı?» dedi. Ben de:
— Evet. Hamza'nın kızı (var), dedim. Bunun Üzerine Efendimiz t
— -Hamza'nın kızı (ile evlenmek) bana helâl değildir. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır.» buyurdu/'
Şehidlerin büyüğü ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amucası Hamza (Radıyallâhü anh) Efendimizin süt kardeşidir. Ebû Leheb'in azadh cariyesi S ü v e y b e' nin

sütünü emmişlerdir. S ü v e y b e câriye iken H z . M u h a m -m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in doğum haberini, verince müjde olarak Ebü Leheb onu azad etmiştir. Bâzı Siyer kitab-larına göre ise hicretten sonra azad edilmiştir.
Süveybe önce H a m z a (Radıyallâhü anh)'ı, sonra Re-sûl-i Ekrem'i emzirmiştir. Daha sonra da Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)*ı emzirmişti. Bâzı rivayetlere göre Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) doğduktan üç gün sonra Süveybe onu emzirmiş ve dört aylık olunca Halime-i Sa'diyye isimli süt anaya teslim edilmiştir, Resûl-i Ekrem ve çok değerli anamız Hatice (Radıyallâhü anhâ) Süveybe'ye iyilik ve yardımda bulunurlardı. Hicretten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine' den Mekke'ye Süveybe'ye hediyeler göndererek onu taltif ederdi. Süveybe, Hayber'in fethinden sonra vefat etmiştir. Onun müslüman olup olmadığı husu-sunda ihtilâf vardır.
U r v e ' den yapılan bir rivayete göre Ebû Leheb öldükten bir yıl sonra kardeşi A b b â s (Radıyallâhü anh) Onu rüyada görmüş ve hâlini sormuş. Ebû Leheb şöyle cevap vermiş : Ben hiç bir rahat yüzü görmedim. Yalnız Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğum haberini bana getirdiği için Süveybe'yi azad ettiğimden dolayı şu kadar sulandım diyerek baş parmağı ile şehâdet parmağı arasında bir delil göstermiştir.
A 1 i (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Amcası H a m z a (Radıyallâhü anh) arasında süt kardeşliği bulunduğunu bilmediği için O'na H a m z a (Radıyallâhü anh)'in kızı ile evlenmesini teklif etmiştir.

1939) (Müminlerin analarından) Ümmü Habİbe (Radtyaltâhü art' hâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-l)*e:
— Yâ Resûlallah! Kız kardeşim Azze ile evlen, demiş. Resûlul (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) O'na:
— «Acâİb sen (kıskanmayıp) bunu arzu eder misin?» buyurmuş. O da t
— Evet. (arzu ederim) Yâ Resûlallah! Çünkü sizin için ortak ve kumadan boş ve tek başıma değilim. Zâtına karı olmak hayır ve şerefi hususunda ortaklarıma nazaran kız kardeşimin bana ortak olmasını daha çok arzu edip uygun görürüm, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «İşte iyi bil ki senin kız kardeşin bana helâl değildir.» buyurmuş. O da:
— Peki ama biz senin, Ebû Seleme kızı Dürre ile evlenmek istediğini söylüyoruz, demiş Bunun üzerine Resûl-i Ekrem i
— «(Eşim) Ümmü Seleme'nin kızını (mı)?* diye sormuş. Ümmü Habîbe de:
— Evet, demiş. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ümmü Seleme'nin kızı (Dürre) benim himaye ve terbiyem altında üvey kızım olmamış olsaydı bile (yine) nikâhı bana helâl olmazdı. Çünkü O benim süt kardeşimin kızıdır. Süveybe (adlı kadın) beni ve Onun babasını (= Ebû Seleme'yi) emzirmiştir. (Siz eşlerim) bir daha kız kardeşlerinizi ve kızlarınızı sakın bana teklif etmeyiniz.» buyurmuş."

Müellif bu hadîsi başka bir senedle yine Ümmü Habîbe'den mer-fu* olarak rivayet etmiştir. [184]

İzahı

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tabarânî ve N e s a î de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde az bir kelime değişikliği var ise de bu değişiklik mânâyı etkilemediği için belirtmeye gerek görmüyorum.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in muhterem eşlerinden Ümmü Habîbe (Radıyalfâhü anhâ) bir adamın karısı hayatta ve onun nikâhı altında iken baldızı ile evlenmesinin haram olduğunu bilmediği için kız kardeşi A z z e (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e teklif etmiştir. Bu kadının ismi M ü s 1 i m ' de de böyle geçmiş, Buharı ve Ebû Davud'un rivayetlerinde ismi belirtilmemiştir. T a" b a r â n İ' nin rivayetinde ise H a m n e olarak geçmiştir. El-H â f ı z ' m beyânına göre kadının ismi hakkındaki en meşhur olan, A z z e ' dir. E 1 - M ü n z i r i ise onun isminin H a m n e olduğunu söylemiştir .
Ümmü Habibe (Radıyallâhü anhâ) Ebü Süfyân (Radıyallâhü anh)'m kızı ve M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'in kardeşidir. Adı Remle' dir. İslâmiyetin ilk günlerinde müslü-manlığı kabul eden bu hatun kocası Abdullah bin Cahş ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Orada kocası hris-tiyanlaşmış ve ölmüştü. Orada dul kalan Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ)'nın nikâhı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e vekâlet edilmek sureti ile orada kıyılmış, mehiri de N

e c â ş i (Radıyallâhü anh) tarafından ödenmiş ve Medine'ye gönderilmişti.
65 hadisi bulunan Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîslerinden ikisini Buhâri ile Müslim ittifakla ve iki hadîsini Müslim münferiden rivayet etmiştir. Kütüb-İ Sitte'-nin diğerlerinde de O'nun hadisleri rivayet edilmiştir. Râvileri ise kızı Habîbe (Radıyalâhü anhâ), kardeşi M u â v i y e (Radıyallâhü anh) ve A n b e s e (Radıyallâhü anh)'dır. Ebû U b e y d ' in dediğine göre hicretin 44. yılında vefat etmiştir.[185]
Hadiste ismi anılan Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) da Resûl-i Ekrem'in muhterem eşlerindendir. O'nun hâl tercemesi 600 nolu hadis bahsinde geçmiştir. Ebû Seleme (Radıyallâhü anhâ) da Ümmü Seleme' nin eski kocası olup ismi Abdullah bin Abdi'1-Esed bin Hilâl bin Abdillah bin Ömer bin Manzum el-Mahzumi1-dir. tik müslümanlardan olup Bedir savaşına katılmıştır. 1 b n - i t shak'ın dediğine göre 10 kişiden sonra müslümanhğı kabul eden 11. sahabi'dir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in balası Berre' nin oğlu ve Efendimizin süt kardeşidir. Ü m m Ü Seleme (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmişti. Ebû Seleme, Bedir savaşından sonra vefat etmiş ve vefatından sonra Ümmü Selem* (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) il» evlenmek şerefine mazhar olmuştur. T i r m i z 1, İbn-i Maceh ve Nesai, Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadislerini rivayet etmişlerdir. Kavisi, Ümmü Seleni e (Radıyallâhü anhâ)'dır.[186]
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ve Ebû Seleme (Rachyallahü anh)'ı emziren Süveybe, Hamza {Radıyallâhü anh)'ı da emzirdiği bundan önceki hadisin izahında belirterek bu hatun hakkında özlü bilgi vermiştim.
Adamın kendi üvey kızı ile evlenmesinin harami ığı Nisa sûresinin 23. ayetinin nassı ile sabit olduğu halde Ümmü Habibe (Radıyallahü anha)'nın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin kızı ile evleneceğini nasıl konuşma konusu etmiştir? diye bir soru hatıra gelebilir. Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) kendi kıx kardeşini de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e teklif etmişti. Bu da mezkûr âyetin nassı ile yasaklanmıştı. Yani iki kız kardeşin birlikte bir adamın nikâhı altında bulundurulması mezkûr ayetle yasaklanmıştır. Yukarda bu teklifle ilgili olarak: Ünmû Habibe (Radıyallâhü anhâ) her halde bunun yasak olduğunu bilmediği için bu teklifte bulunmuş, demiştik. Aynı cevâbı üvey kızla ilgili soruya kargılık vermek mümkündür. Her insanın her şeyi bilmesi beklenemez.
Yukardaki iki soruya şöyle cevap vermek de mümkündür: Ümmü Habîbe (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bunların yasak olmadığını sandığı için böyle söyle-miş olduğu muhtemeldir. Nitekim dört kandan fazla almak Kur'an âyeti ile Ümmet-i Muhammediyye'ye yasak olduğu halde Resûl-i Ekrem için caiz kılınmıştı. [187]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Adam, karısı hayatta ve onun nikâhı altında iken baldızı ile evlenemez. Eğer karısı ölürse veya adam karısını üç talâkla boşar-sa, baldızı ile evlenebilir. Ama adam karısını bir veya iki talâkla bo-şarsa karının iddeti bitmedikçe hükmen kanlığı devam ettiğinden bu süre içinde baldızı ile evlenemez. Çünkü adam bu süre henüz bitmemiş iken karısına dönebilir. îddet süresi bitince adam ile karısı nikahı yenilemek suretiyle evlilik hayatını sürdürebilirler. Şayet nikâhlarını yenilemezlerse o takdirde kadın boşanmış sayılır. Adam o zaman baldızı ile evlenebilir.
Adamın karısı ile baldızı baba ana bir, veya baba bir yahut ana bir kardeş olabilir. Keza soydan kardeş olabildikleri gibi sütten kardeş olabilirler. Hepsinin hükmü aynidir. Karının halası ve teyzesi de karının kız kardeşi hükmünde olup bununla ilgili geniş bilgi 31. bâb-taki 1929-1931 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.
2. Adam üvey kızı ile evlenemez.
Nisa sûresinin 23. âyetinde üvey kızlarla evlenmek hakkında meâlen şöyle buyuruluyor:
"...ve kendileri ile gerdeğe girmiş bulunduğunuz kanlarınızdan yanınızda bulunan üvey kızlarınız size haram kılınmıştır..."
Bu âyet-i kerime'nin üvey kızlarla ilgili cümlesindeki;"Kendilerine duhul ettiğiniz kanlarınızdan olan üvey kızlarınız..." Duhul'dan maksadın ne olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a. Hanef iler, Mâlik ve Ahmed: Duhul'den maksat cinsel temasta bulunmak veya bunun hazırlayıcısı durumundaki sözler, hareketler ve fiillerden her hangi birisini işlemektir. Adam ile karısının halvete girmeleri de bu hazırlayıcı durumlardan sayılır, demişlerdir. Şu halde gerdeğe girmiş olurlarsa cinsel temas olmamış olsa bile artık adamın üvey kızı ona ilelebed haramdır. Ka-nsını boşar veya kansi ölse bile üvey kızı ile evlenemez. Hiç bir ilişki kurmadan karısı Ölür

veya tamamen boşanırsa adam üvey kızı ile evlenebilir.
b. Tavus, Amr bin Dinar ve en sıhhatli kavlinde Şafiî duhuldan maksat cinsî temastır, demişlerdir. Bu kavil 1 b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den de rivayet edilmiştir. Bunlara göre adam karısı ile gerdeğe girmiş olsa bile cinsel ilişkide bulunmadıkça üvey kızı ona ebedî haram olan kadınlardan sayılmaz. Yâni adam cinsel ilişkide bulunmadığı karısını üç talâkla boşarsa veya kansı ölürse adam üvey kızı ile evlenebilir.
c. E v z â î' ye göre adam kansı ile halvete yâni başka bir kimsenin bulunmadığı bir kapalı yere girip kapıyı kapatırsa veya perdeyi salıverirse veya kansını soyup elile dokunursa üvey kızı ile ilelebed evlenemez.
3. Âyet-i celîle'de "Yanınızda bulunan üvey kızlarınız" kaydı vardır. Hadîste de "...benim himaye ve terbiyem altında üvey kızım..." ifâdesi vardır.
Dâvûd-i Zahirî, bu kayıtlann zahirini tutarak: Üvey kız, anasının kocasının yâni üvey babasının himayesinde ve onun yanında yetişmemiş ise adama ilelebed haram olmaz. Adam, karısını boşarsa veya karısı ölürse bu üvey kızı ile evlenebilir, demiştir. Fakat âlimlerin cumhuru: Üvey kız, üvey babasının yanında yetişsin yetişmesin hüküm aynıdır. Yukarda anlattığım gibi kan ile duhul olmuşsa üvey kız ilelebed haramdır. Duhul olmamış ise ilelebed haram değildir, demişlerdir. Cumhur der ki: Üvey kızlar ekseriyetle üvey babalarının yanında kalıp yetiştikleri için âyet-i celîle'de ve ha-dîs-i şerifte böyle ifâde edilmiştir. Başka yerde yetişen üvey kızlann bu hükümden çıkanlması kastedilmemiştir.
4. Süt kardeşinin kızı ile evlenmek haramdır.
Hadîste isimleri geçen Azze binti ebî Süfyân (Radıyallâhü anhâ) ve Dürre binti Ebî Seleme (Radı-yallâhü anhâ) hâtûnlar hakkında hâl tercemesi mâhiyetini arzede-cek bir bilgiye, râvilere âit kitablarda rastlıyamadım. [188]

35- 'Bir Ve İki Defa Süt Emmek (Nîkâhlamayı) Haram Etmez* Babı

1940) Ümmü'I-Fadl (Lübâbe bintü'l-Hâris [189]) (Radtyallâkü sm rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
«Ne bir defa ne de iki defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder.»"

1941) Aişe (Radıyattâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Bir defa ve iki defa süt emmek(evlenmeyi) haram etmez.»"

1942) Âişe (Radıyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:
"Ancak kesinlikle bilinen on defa veya beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder." buyruğu Allah'ın indirdiği Kuranda idi. Sonra nesh oldu." [190]

İzahı

Ü m m ü ' 1 - F a d 1 (Radıyallâhü anhâ)'ın hadisini A h m e d ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn ilk hadîsini Buhar î'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ile Şafiî ve A h m e d rivayet etmişler T i r m i z î, bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Hadislerde geçen "Massa" ve "Rad'a" kelimelerini açıklayalım: Massa i Bu kelimenin sözlük mânâsı: Bir şeyi bir defa emmek ve
yavaşça içmektir. Burada kastedilen mânâ: Emzikli kadının sütünü
bir defa sorup içmektir.
Rad'a t Bir defa süt emmek ve içmektir.
Ümmü'I-Fadl (Radıyallâhü anhâ) 'in hadisinde Rad'a mı, Massa mı kullanıldığı yolundaki tereddüt râviye aittir. Hangi kelime vârid olmuş ise hüküm ve mânâ def işmez. Çünkü kastedilen mânâ bir defa süt emmektir.
Massatân j Massa'nın tesniyesidir. îki massa, demektir. Rad'atân î Rad'a'nın tesniyesi olup iki rad'a demektir. [191]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Bu iki hadîs, bir ve iki defa süt emmek nedeni ile mahremliğin oluşmadığına ve nikahlamanın haram olmadığına delâlet eder. Üç defa süt emmek ise mahremliği oluşturup nikahlamanın haramhğını gerektirdiği anlamını bu hadîslerden çıkaranlar olmuştur. Tekmile yazarının beyânına göre Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) ile Ebû Sevr, Îbnü'l-Münzir, Dâvûd-i Zahirî ve bir rivayetinde A h m e d böyle hükmetmişlerdir.
Âlimlerin Cumhurunun kavli ile dört mezhep âlimlerinin görüşlerini aşağıda beyan etmek üzere önce Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nm son hadîsinin özlü mânâsını ve kimler tarafından rivayet edildiğini bildireyim :
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'mn son hadîsini Mâlik, Şafii, Müslim ve dört sünen sahipleri rivayet etmiştir.
M ü s I i m' in rivayetine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) demiş ki: "Kur'an'da; "Kesinlikle bilinen on defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder." âyeti var idi. Sonra bu âyet "kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram eder."
mealindeki âyetle neshedildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) vefat ettiğinde, beş defa süt emmeye âit âyet okunurdu."
Nevevi bu hadisin yorumu hakkında şöyle der: ' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın sözünün mânâsı şudur: On defa süt emmeye âit âyetin beş defa süt emmeye âit âyetle neshedilme-si Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatına yakın günlere rastladığı için; "Kesinlikle bilinen beş defa süt emmek (evlenmeyi) haram ettirir" âyetinin okunmasının neshedildiğini işitmeyen bâzı kimseler bunu okumaya devam ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat etti. Bunlar bu âyetin okunmasının neshedilmiş olduğunu öğrenince okumasını bıraktılar ve sahâbiler bunun okunmasının neshedildiği hususunda icma ettiler.
Nesih üç çeşittir:
1. Hükmü ve okunması neshedilen âyetler. Bunun misâli: "Kesinlikle bilinen on defa süt emmek (nikâhlamayı) haram ettirir" âyeti.
2. Okunması neshedilip hükmü neshedilmeyen âyetler. Bunun Örneği: = "Kesinlikle bilinen beş def a süt emmek (nikâhlamayı) haram ettirir" âyeti.
3. Hükmü nesholup okunması nesholmayan âyetler. Kur'an'da-ki nesihlerin ekserisi bu nevidendir. Bunun bir misali:
**Ve sizden ölüp de kanlarını geride bırakanlar, karıları için bir yıla kadar evlerinden çıkmamak üzere bir nafaka vasiyet etmelidirler[192] âyetidir.
Bu âyete göre evli bir erkek öleceği zaman karısının bir yıllık yiyecek, giyecek ve oturacağı mesken masrafını karşılayacak bir meblâğı vasiyet etmesi gerekir. Kocası ölen kadının iddeti de bir yıldır. Bu süre dolmadıkça kadın evlenemez. tslâmiyetin ilk zamanlarında hüküm böyle idi. Iddet süresine âit bu hüküm sonra inen:
= "... ve sizden Ölüp de karılarını geride bırakanların karılan kendi kendilerine dört ay on gün beklerler.[193] âyeti ile neshedi-lerek kocası ölen kadının iddet süresi dört ay on güne indirildi. Son âyet okunuşta ilk âyetten önce ise de iniş bakımından ondan sonradır.
Ebû Dâvûd ve Tirmizi1 nin Âişe (Radıyallâhü anhâVdan rivayet ettikleri bu hadîsin metni M ü s 1 i m'deki rivayete benzer.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi' deki rivayetler, N e v e v î' nin dediği gibi nikahlamanın haram lığını gerektiren süt emmenin on defa tekerrür etmiş olması şartının îslâmiyetin ilk döneminde bulunduğuna ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatına yakın dönemde inen bir âyetle süt emme sayısının beşe indirildiğine delâlet eder. [194]

Bir Erkek İle Bir Kadının Bir Biri İle Evlenmesine Mâni Olan Süt Emme Sayısı Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

1. Hanefî âlimleri, Mâlik ve cumhura göre söz konusu evlenme haramlığı, bir defa ve azıcık süt emmekle de gerçekleşir.
Bu görüş, tbn-i Abbâs, îbn-i Mes'ûd, îbn-i Ömer, Sevrî, Said bin el-Müseyyeb, el-Ha-san, Zührî ve Katâde' den de rivayet edilmiştir. Allah cümlesinden râzi olsun.
Bunların delili nikâhlanması haram olan kadınların sayıldığı Nisa sûresinin 23. âyetindeki;
ve sizi emzirmiş olan süt analarınız, süt hemşireleriniz nazm-i celîlinin umumiliğidir. Çünkü bu âyette emzirme işinin defalarca tekerrür etmesi şartı söz konusu edilmemiştir.
Diğer bir delil de "Soy sebebi ile nikâhlanması haram olanlar süt sebebi ile de haramdır."

mealindeki hadîslerin umumîliğidir.[195]
Bu grubun başka delilleri de vardır.
2. îbn-i Mes'ûd, Âişe, Urve bin Zübeyr, Abdullah bin Zübeyr, Atâ, Tavus, Saîd bin Cübeyr, e 1 - L e y s bin Sa'd, Şafiî ve bir kavlinde A h m e d' e göre nikahlamanın haramlığına sebep, kesinlikle bilinen ve beş defa tekerrür eden süt emmektir. Beş defadan az olanı nikahlamanın haramhğını gerektirmez. Bu kavil Ali bin E b î T â 1 i b (Radryallâhü anh)'den de rivayet edilmiştir.
Bu grubun delillerinden birisi Â i ş e (Hadıyallâhü anhâ)'nın
1942 nolu eseridir. Diğer bir delil de Salim Mevlâ Ebi Hu-z e y f e (Radıyallâhü anh) 'a âit Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'mn
1943 nolu hadisidir. Çünkü bâzı rivayetlerde «Beş defa onu emzir» ifâdesi buyurulmuştur.
Bu grubun görüşüne göre bir defa süt emmek şöyle gerçekleşir: Çocuk, kadının memesini tutup süt emer, sonra kendi isteği ile memeyi bırakır. Şayet çocuk doymaktan başka bir nedenle memeyi bırakırsa onun emdiği süt, tam bir defa sayılmaz. Çocuk süt emerken nefes almak veya dinlenmek yahut onu meşgul eden başka bir nedenle memeyi bırakıp pek ara vermeden tekrar süt emmeye başlarsa tümü bir defa sayılır.
3. Üç defa süt emmekle nikahlamanın haram olduğuna hükmeden Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh), bir rivayetine göre Ahmed, İbnü'l-Münzir, Dâvûd, Ebû Sevr ve E b ü U b e y d ise 1940 ve 1941 nolu hadîsleri delil göstermişlerdir.
En kuvvetli ve ihtiyata uygun olanı cumhurun kavlidir. El-Hâfız: 'Nikahlamanın haramlığına sebep olan süt emme sayısındaki rivayetlerin muhtelif olmasj ve bunları rivayet eden Â i ş e (Radıyallâhü anha)'mn muteber saydığı süt emme sayısı hakkındaki ihtilâflar cumhurun mezhebini kuvvetlendirmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anjıâ) 'nın haremlik için on defa, 7 defa ve beş defa süt emmeyi muteber saydığı yolunda rivayetler vardır. Yukardaki durum nedeni ile fcjir defa bile azıcık süt emmeyi nikahlamanın haramlığına sebep saymak gerekir. Diğer taraftan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın (1042 nolu) hadisi delil olmaya elverişli değildir. Çünkü Kur'an âyetleri tevatür yolu Ue sabittir. "Kesinlikle bilinen beş defa süt eDMBAk (nik&hlamayı) h*rmm ettirir" mealindeki cümle râvi tarafından hadis değil âyet olarak rivayet edilmiştir. Bu cümlenin Kur'an'dan olduğu sabit delildir. Râvi bunu hadîs olarak rivayet etmemiş ki hadîs kabul edilebilsin.' demiştir.
İbn-i Abdi'1-Berr de: Şafii, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu eseri (1942 nolu) ile hükmetmiştir. Fakat Ş a-f i i' ye şöyle cevap verilmiştir: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu eserinde anılan cümlenin Kur'an'dan olduğu sü buta ermemiştir.
Oysa Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) bu cümlenin Kur'an'dan olduğunu söylemiştir. Ayrıca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ).'nın bu cümle yâni "Nikahlamanın haramlığına sebep kesinlikle bilinen beş defa süt emmektir" ile hükmettiği hususunda da ihtilâf vardır. Bu nedenle bu cümle ne hadistir ne de Kur'an'dır. E 1 - M â z i r i demiş ki: Â i ş e (Radıyalâhü anhâ) 'nın bu eseri delil olamaz. Çünkü yalnız Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edilmiştir. Kur'an ise âhâ-dın rivâyetiyle sübuta ermez. Bunun için Mâlik: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu eseri ile hükmedilmez. Uygulama bununla değildir. Uygulama Kur'an'ın zahiri (yâni Nisa sûresinin 23. âyetinin zahiri) ve süt emmeye âit hadîslerledir. Yâni azacık sütün çocuğun midesine ulaşması ile nikahlama haramhğı gerçekleşir, demiştir.
Sahâbiler ile tabiilerin cumhurun ve imamların kavli budur. Hattâ el-Leys demiş ki: Sütün çoğu veya azı orucu bozduğu gibi nikâhın haramlığına da sebep olduğu hususunda müslümanlar icma etmişler diye bilgi vermiş, demiştir.
Tekmile yazarı el-Fetih'ten yukardaki nakli yaptıktan sonra şöyle der:
Dini yönden en ihtiyatlı olan durum şudur:
Bir adam evlenmek istediği bir kadın ile kendisi arasında bir süt söylentisini duyarsa, o kadından vazgeçmeli, onunla evlenmeme-lidir. Ama adam bir kadınla evlenip zifafa girdikten sonra bu söylentiyi duyarsa kesinlikle bilinen,beş defa süt emilmiş olduğu sabit olmadıkça adam o karıdan ayrılmak zorunda değildir.
Yukarda görüşlerini beyan ettiğim grupların dayanakları olan deliller ve yek diğerlerine verdikleri cevaplar hakkında geniş malumat isteyenler, hadîs kitaplarının şerhlerine müracaat etsin. [196]

36- Erlik Çağındaki Bir Kimsenin Süt Emmesi(Nin Nikahlamanın Haramlığına Sebep Olduğu) Babı

1945) Aişe (Radtyallâkü anhâ)'âan; Şöyle demiştir: (Ebû Huzeyfe'nin karısı) Sehle binti Süheyl

(Radıyallâhü anhüm) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek t
— Yâ Resûlallahî (Evlâtlığımız) Salimin yanıma girmesinden dolayı (kocam) Ebû Huzeyfe (bin Utbe)'nin yüzünde cidden bir hoşnutsuzluk görüyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Sehle'ye :)
— «Sen Salim'e süt emzir- buyurdu. Sehle:
— O, yetişkin bir adam olduğu halde ben nasıl onu emzireyim? dedi. Bunun üzerine Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi ve:
— «Ben onun yetişkin bir adam olduğunu şüphesiz biliyorum.» buyurdu. Sehle (Radıyalâhü anhâ) da (gidip bu işi) yaptıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek;
Ben (Sâlim'e süt emzirdikten) sonra (kocam) Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'uı yüzünde bir hoşnutsuzluk görmedim, dedi. Salim (onun sütünü emmeden önce) Bedir savaşma katılmış idi." [197]

İzahı

Mâlik, Şafii, Ahmed, Buhar i, Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesai de bunu uzun ve kısa metinler hâlinde ve benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi, Ebû Huzeyfe bin U t b e (Radıyallâhü anh) Salim (Radıyallâhü anh)'ı evlât edinerek kardeşi Velid bin Utbe' nin kızı Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ile evlendirmiş idi. Artık Salim (Radıyallâhü anh) Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh) ve eşi Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın öz evlâdı gibi onların odasında geceler, orada yatar, kalkardı. Câhiliyyet döneminden beri devam edegelen Arap âdetine göre evlât edinilen kişi evlât edinen şahıslatın evlâdı gibi falanın oğlu veya kızı diye isimlenir ve mirasçı olurdu. Nihayet evlât edinmeyi iptal eden;
"Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz. Bu Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, onlar din kardeşleriniz ve dostlarınızda[198] âyeti inince Ebû Huzey-f e (Radıyallâhü anh)'m karısı S eh 1 e (Radıyallâhü anhâî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek durumu ar-zetmiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Sehle (Radıyallâhü anhâ) 'nın Salim (Radıyallâhü anh) 'ı emzirmesini emretmiştir. M â 1 i k' in rivayetine göre efendimiz, beş defa emzirmesini emretmiş ve Sehle (Radıyallâhü anhâ) da onu beş defa emzirmiştir.
Tekmile yazarı kadının bir erkeği emzirmesi usulü hakkında şöyle der:
"îbn-i Abdi'1-Berr: Yetişkin erkeği emzirmek şöyle olur: Kadının sütü bir kaba sağılır. Sonra erkek onu içer. Kadının, memesini erkeğin ağzına vermesi suretiyle olan emzirmeyi hiç bir ilim adamı uygun görmez, demiştir.
Kadı Iyâz da: Her halde Sehle (Radıyallâhü anhâ) kendi sütünü bir kaba sağmış sonra Salim (Radıyallâhü anh) da o sütü içmiştir. Salim, onun memesini emmemiş ve onların tenleri birbirine dokunmamıştır. Çünkü nâmahrem erkeğin, kadının memesini görmesi ve herhangi bir uzvunun ona dokunması caiz değildir, demiştir.
Nevevi de Kadı Iyâz'in bu yorumunu tasvip etmiştir.
İbn-i Sa'd'ın Vâkıdi' den rivayetine göre Sehle (Ra-dıyallâhü anhâ) hergün yeteri kadar sütünü bir kaba sağardı. Salim (Radıyallâhü anh) de içerdi. Beş gün böyle yapıldıktan sonra artık Sehle (Radıyallâhü anhâî 'nın başı Örtüsüz olduğu halde Salim onun yanına girerdi.
Yukarıda anılan âyetle evlâtlığın iptali nedeniyle, nâmahrem durumunda olan S â I i m (Radıyallâhü anh)'in Sehle (Radıyallâhü aflha)'nm odasına girmesini dinî kurallara aykırı gören Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü anh) odasına Salim (Radıyallâhü anh) eskisi gibi girmesinden hoşlanmamıştır. S e h I e (Radıyallâhü anhâ) da bu hâli Ebû Huzeyfe (Radıyallâhü ann)'in yükünden sezince, durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelJem)'e arzetmiştir.
Hadîs metninin sonundaki: "O, (yâni Salim, Sehle'nin sütünü emmeden önce) Bedir savaşına katılmıştı." cümlesinden maksat, S â -1 i m ' in süt emdiği sırada erginlik çağına ermiş olduğunu te'yid etmektir. [199]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadîsin zahirine göre çocukluk çağından çıkmış olanın süt emmesi sebebi ile de nikâh haramlıgı gerçekleşir. Â i ş e, U r v e bin Zübeyr, Ata bin Ebİ Rabah, el-Leys bin Sa'd ve tbn-i' Hazm'ın mezhebi budur. Süt emzirmeye âit âyetler de yaş kaydının bulunmaması da bu mezhebi te'yid eder.

Selef ve halef cumhuruna göre süt emzirmek sebebi ile oluşan nikâh haramlıgı emicinin küçük yaşta olduğu zamana mahsustur. Cumhurun delilleri bundan sonra gelen 37 nolu bâbtaki hadisler ve benzeri hadislerdir.
Cumhur S e h 1 e (Radıyallâhü anhâJ'nın bu hadisine çeşitli cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplardan birisi 1047 nolu hadîste belirtildiği, gibi bu hadîsdeki hükmün Senle (Radıyalâhü anhâ) ve Salim (Radıyallâhü anh)'a mahsus bir ruhsat olması ihtimâli-
dir.
Cumhurun kavline göre koşulan küçük yaş şartı hakkındaki gerekli bilgi bundan sonra gelen bâbta verilecektir.
Hâl Tercemeleri
Ebû Huzeyfe bin Utbe bin Babla bû. Abd-i Şems (RA.)'m ismi Muhşem veya Hâşim yahut Kays'dır. İlk müslümanlardandir. İslâmiyet! kabul eden 44. zâttır, önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmek şerefine mazhar olan bu zftt KâTse ve Mescid-i Aksâ'ya doğru namaz kılmıştır. Bedir, Uhud ve bunlardım sonra yapılan bütün savaşlara katılmış, nihayet Yemame savacında 56 yasmda iken şehid olmuştur.
Sehle binti Süheyl bin Amir el-Kureşl el-Amirl (R.A.) Ebû Huzeyfe (B.AJ'm karışıdır. Babası Süheyl (R.A.) meşhur sahabldir. (Tekmile C. S, Sah. 198-197)

1944) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir :
Andolsun ki recm etme âyeti ve yetişkin kişiyi on defa emzirme (sebebi ile nikahlamanın haramlıgı) ayeti indi ve andolsun ki bu âyetler tahtımın altındaki bir yaprakta (yazılı) idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edip bizO'nun Ölümü ile meşgui olunca, evde beslenen bir koyun (veya keçi odaya) girip o yaprağı yedi." [200]

İzahı

Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde bu hadise rastlamadım. Hadiste anılan recmetme âyeti, .müellifin 2553 nolu hadîsinde geçmektedir. Âyet şöyledir:"evli erkek ve evli kadm zina ettikleri zaman muhakkak onları recmediniz."
Bu âyetle ilgili gerekli bilgi orada verilecektir. Burada şunu belirtmekle yetinelim. Bu âyet, okunması neshedilip hükmü neshedtl-meyen âyetlerdendir.
Yetişkin kişinin 10 defa süt emmesi sebebi ile nikâhın haramlı-gma dâir âyetin de okunmasının mensûh olduğu ma'lumdur. Müellifin bu hadisi bu bâbta zikretmesi bu âyetin hükmünün mensuh olmadığının belirtisidir.
Sindi bu hadisin haşiyesinde: Bu hadîs, süt emme sebebi ile oluşan nikâh haramhğınm yetişkinler hakkında 10 defa süt emmek şartına bağlı olduğuna delâlet eder. Fakat küçük çocukların da ayni hükme tâbi olduğuna delâlet etmez, demiştir.
1943 nolu Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi 10 defa süt emmeye âit âyetin beş defa süt emmeye âit âyetle neshedildiğine delâlet eder. Her iki hadisin birleştirilmesi için bu hadisi böyle yorumlamak gerekir, kanaatındayım.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadîsinin delil olup olami-yacağı hususu, onun 1942 nolu hadisine âit husus gibidir. Oradaki itiraz burada da söz konusudur.
Bu hadiste sözü edilen âyetlerin yazılı olduğu yaprağın bir koyun veya keçi tarafından yenildiğine dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın sözünden maksat bu iki âyetin, okunması gereken Kur'an*-dan olduğunu söylemek değildir. Çünkü böyle bir söz, Kur'an-ı Ke-rîm'de bir değişikliğin bulunmasını gerektirir ki, bu imkânsızdır. Nas-sa muhaliftir. Zira Kuranı Kerîm'in her çeşit tağyir ve tebdilden mahfuz bulunduğu. Allah Teâlâ'nın onun koruyucusu olduğu;
"Şüphesiz Kuranı biz indirdik ve şüphesiz onun koruyucusu biziz" âyeti ile sabittir. A i ş e (Radı-yallâhü anhâ) bu iki âyetin okunmasının mensuh olup hükmünün mensuh olmadığını söylemek istemiştir. Şu var ki 10 defa süt emmeye âit âyetin hükmünün beş defa süt emmeye âit âyetle neshedildiği yine Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) dan rivayet edilmiştir.
Hadîste geçen "Dâcin" evde beslenen koyun ve keçiye denilir. Hadiste anılan yaprağı yiyen hayvan ya koyun veya keçi olduğu için bu duruma parentez içi ifâde ile işaret etmek istedim. Bu kelime evcil diğer hayvanlar için de kullanılır.
Hâl Tercemesi
Salim Mevlâ Ebf Huzeyfe (R.A.)'a Salim bin Malul denilirdi. Aslen İranlı olan bu zât Bedir gazilerinden meşhur ve çok değerli ilk müslümanlardandır. En-sâr'dan bir kadının mevlâsı yani azadlısıdır. Ona mevla Ebİ Huzeyfe deniliyor fende aslında Ebû Huzeyfe'nin azadhsı değildir. Ebû Huzeyfe onu evlât edinmişti Evlât edinmek yasaklanınca ona mevla Ebİ Huzeyfe denildi. Salim,

Ebû Rusaiffa tarafından bir zaman evlât edinildiği için Kureyş'ten, aslen İranlı olduğu İçin acem' den, hicret ettiği için muhacirlerden ve Ensâri bir kadının azadlısı olduğundan En-sar'dan sayılırdı. Kur'an-ı en güzel okuyanlardan idi. Ebû Bekir (RA.)'m hilafeti döneminde Yemame savaşında şehid edildi. (El-Menhel C. 4* Sah. 300) [201]

37- Sütten Ayırma (Çağın)Dan Sonra Süt Emme (Hükmü) Yoktur Babı

1945) Aije (Radtyallâhü anio/dan rivayet edildiğine göre:
Bir defa Aişe'nin odasında bir adam otururken Peygamber (Sal-laJlahü-Aleyhi ve Sellem) içeri girdi ve :
— «Bu kimdir?» diye sordu. Âişe s
— Bu benim (süt) kardeşimdir, diye cevap verdi. Efendimiz, Âise'ye î
— «Odalarınıza aldığınız adamlar (m sütten mahreminiz sayılıp sayılmıyacağınla dikkat ediniz. (Çünkü (mahremliğe sebep olan) süt emme işi, ancak açlık hâlitni gidermek) için olanıdır.»" [202]

İzahı

Buharı, Müslim, Ebû Dâvüd ve N e s a i de bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde;
«Kimlerin sizin süt kardeşleriniz olduğuna dikkat ediniz.» buyurul-muştur. Bu ve benzeri az lafız değişikliği var ise de mânâyı etkilemez.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nin odasında oturan süt kardeşinin isminin ne olduğu, rivayetlerde bildirilmemiştir. El-Hâfız: Ben bu zâtın adına rastlıyamadım. Ebü'l-Kays'ın oğlu olduğunu sanıyorum, demiştir.
Hadîsin; cümlesi veciz bir ifâdedir. İki şekilde yorumlanmıştır. Birinci ve kuvvetli yorum şudur: "Nikahlamanın haramlığına ve bir kadın ile bir erkeğin yalnızca bir odada durmalarının câizliğine sebep olan süt emme işi, süt emicinin, açlığını sütle giderecek, küçük yaşta bir çocuk olduğu zamana mahsustur. Çünkü çocuğun midesi zayıftır, süt onu doyurup besler. Bu nedenle çocuk, emrizen kadının bir parçası ve öz çocukları gibi olur. H a 11 â b i böyle yorumlamıştır. Bu yoruma göre süt emenin çocuk olması şarttır. Yetişkin kişinin emdiği süt muteber değildir.
Sindi" nin dediği gibi böyle yorum yapılınca bu hadisten çıkarılan hüküm hadisin râvisi Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nm görüşüne ters düşer. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn görüşüne göre büyüK yaştaki kişinin emdiği süt de muteberdir. Onun delillerinden birisi 1943 nolu S e h 1 e (Radıyallâhü anhâ)'ya ait hadisidir. A i ş e (Radıyallâhü anhâl'mn 1943 ile 1945 nolu hadislerin arasını bulmak için şöyle demek gerekir: Â i ş e bu iki hadîsin buyu-ruluş târihlerini bilir. Onun görüşüne göre 1945 nolu hadîs 1943 nolu Sehle (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ile mensuhtur.
Yukardaki cümlenin ikinci yorumu şöyledir:
Nikâhın haramhğına ve bir erkek ile bir kadının yalnızca bir odada durmalarına sebep olan süt emme işi, süt emicisini doyurucu olan bol süttür. Yâni bir iki defa emilen süt muteber sayılmaz.
Bu yorum şeklinin bu bâbla ilgisi yoktur. Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta zikretmesi, kendisinin ilk yorumu tercih ettiğine delâlet eder. Eğer ikinci yorumu tercih etmiş olsaydı bu hadîsi bu bâbta değil, daha önce geçen 35 nolu bâbta rivayet edecekti.
Hulâsa bu hadîs, muteber olan süt emme işinin küçük yaştaki çocuklara mahsus olduğuna delâlet eder.
Küçük yaş sının hakkındaki âlimlerin görüşlerini bu babın son hadisini izah ederken beyan edeceğim.

1946) Abdullah bin Zübeyir (Radıyatlâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
"Barsakları (doldurup) birbirinden ayıran sütten başka süt, nikâh haremliğini gerektirmez."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde zayıf bir ravl olan ftm-i Lahİa vardır. Tirmizl bu hadisi Ümmü Seleme'm hadisi olarak rivayet edip hasen - sahih olduğunu söylemiştir, [203]

İzahı

Barsakları birbirinden ayırmadan maksat, sütün yemek gibi gıda yerini tutup beslenme ihtiyacını karşılamasıdır. Bu da ancak küçük çocuğun süt emdiği devrede gerçekleşir. Su halde çocuğun sütten ayrılıp gıdasını yemeklerden aldığı yaşlara varınca emdiği süt, nikâh haramlığı yönünden

muteber değildir. T ı y b i hadisi böyle yorumlamıştır.
Sindi, Tıybî1 nin bu yorumunu naklettikten sonra: Bence, sütün bir iki defa gibi az olmayıp barsakları açacak miktarda olmasının gerekliliği mânâsı kastedilmiş olabilir, demiştir.

1947) Zeyneb binti Ebi Seleme (Radtyallâhü ankümâ)'frdn; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün karılan Aişe (Radıyallâhü anha)'ya muhalefet ederek, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Salim (Radıyallâhü anhümâ) 'nin (erginlik çağına varmışken) Senle (Radıyallâhü anhâ)'nın sütünü emmesinin benzeri ile bir erkeğin onların odalarına girmesinden imtina ettiler ve: (Âişe'ye) Biz ne biliriz? Salimin erlik çağında iken Sehle'nin sütünü emerek, onun odasına girmesinin Sâlim'e özel bir ruhsat olduğunu umuyoruz, dedi-ler." [204]

İzahı

İmam Mâlik. Şafii. Ahmed, Buhârl, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesai de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcelerinin, kendi görüşlerini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya anlattıkları bâzı rivayetlerde belirtilmiştir.
Salim (Radıyallâhü anh)'ın S e h 1 e (Radıyallâhü anhâ)'-nın sütünü emmesi mes'elesi 1943 nolu hadîste anlatılmıştır. Tamamlayıcı bilgi için oraya müracaat edilmesi gerekir.
Bu hadis de süt emmenin muteber olması için, emicinin küçük yaşta olmasının şart olduğunun delilidir. Yâni A i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve H a f s a (Radıyallâhü anhâ)'dan başka Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevceleri bu görüştedirler. Fakat Salim (Radıyallâhü anh)'m süt emmesine âit hükmün ona mahsus bir ruhsat olduğuna dâir bir delil göstermemişler-dir. Bununla beraber ihtiyatlı olanı tutmuşlardır.
1943 nolu hadîsin izahı bölümünde belirttiğim gibi Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Urve bin Zübeyir (Radıyallâhü anh). Ata bin Rabâh, el-Leys bin Sa'd ve îbn-i Hazm'ın mezhebi, küçük büyük herkesin süt emmesi ile nikâh haramlığmın gerçekleşmesidir.
Selef ve halefin cumhuruna göre; süt emmenin muteber olması için küçük yaşta bir çocuk iken süt emilmesi şarttır. Süt emme çağından sonra emilen süt bir değer taşımaz. Cumhurun delilleri bu bâbtaki hadisler ve benzeri hadîslerdir. Cumhur, S â 1 i m ' in olayını, ona mahsus bir ruhsat olarak yorumlanmışlardır. [205]

Çocuğun Süt Emme Yaşı

Nikâhın haramlığına ve mahremliğine sebep olan süt emmeye âit yaş sınırı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. İmam Sevri, Evzâi, Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed, İshak ve Ebû Sevr'e göre bu süre iki yaştır. İki yaşını doldurmuş olan bir çocuğun emeceği süt, muteber değildir. Yâni bununla nikâh haramlığı ve mah-remlik gerçekleşmez.
Bu kavil, Ömer, İbn-i Mes'ud, Ebû Hüreyre, Saîd bin el-Müseyyeb, Ebû Hanife ve Zufer (Radıyallâhü anhümJ'den de rivayet edilmiştir, t b n - i V e h e b bu kavli Mâl i k' den rivayet etmiştir. Başka bir rivayete göre Mâlik: İki yaşını dolduran çocuk üç yaştan bir iki veya üç ay almış ise aynı hükme tâbidir. Fakat fazla gün almış ise, artık emeceği sütün dinen bir değeri yoktur, demiştir.
Bu grubun delillerinden birisi;
"AnaJar çocuklarını tam iki yıl emzirirler, emzirmeyi tamamlamak isteyen için.[206] âyetidir.
Diğer bir delil:
ve çocuğun (ana rahminde) ytiklenilmest ve sütten kesilmesi —süresi— otuz aydır.[207] âyeti-dir. Hamileliğin en az süresi altı aydır. Bu itibarla sütten kesilmek için iki yıl kalır.
Bunların başka delilleri de vardır. Hadîs şerhlerinde ayrıntıları ile birlikte beyân edilmiştir.
2. Ebû Hanife' nin meşhur kavline göre bu süre otuz aydır. Onun delili ise yukardaki son âyettir. Ona göre bu âyet hamlin ve süt emzirmenin her birisinin süresinin otuz ay olduğunu ifâde eder. Ancak hamlin azamî süresinin iki yıl olduğu D â-rekutni ve Beyhakî' nin rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin;"Hamil (gebelik) süresi iki yıldan fazla olmaz» eseri ile sabittir. Süt emzirme süresi ise olduğu gibi otuz ay olarak kalmıştır.
Cumhur, Ebû Hanîfe'ye şöyle cevap vermiştir: Âyetin zahirine göre otuz aylık süre gebelik ve süt emzirme sürelerinin toplamıdır. Beherinin değildir. Birinci âyet bunun delilidir.

Zeyneb binti Ebî Seleme (R.A.)'nin Hâl Tercemesi
Zeyneb el-Mahzumiye (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'in muhterem eşi ÜmmÜ Seleme (B.A.)'ın ilk kocası Ebû Seleme (R.A.)'dan olan kızıdır. Efendimizin üvey kızı olan Zeyneb (R.A.)'in Habeşistan'da doğduğu söylenmektedir. Adı Berre idL Peygamber (S.A.V.) ona Zeyneb ismini verdi.
Kendisi Peygamber (S.A.V.)'den ve kendi anası ÜmmÜ Seleme ile Aişe, Zeyneb bint-t Cahş ve Ümmü Habibe (R.A.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Ebû Ubeyde. Ali bin el-Hüseyin, Kasım bin Muhammed, Urve bin Zübeyir, Ebû Seleme ve Şa'bİ (R.A.) rivayet etmişlerdir. Medine'de kadınlar için fıkıh ilmini en iyi biten hanım idi. Hicretin 73. yılı vefat etmiştir. Dört sünen sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (El-Menhel cild 2, sah. 331} [208]

38- (Emzikli Kadının Sütü) Kocasının Sütü (Sayıldığının Beyânı) Babı

1948) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir;
Kadınların erkeklerden saklanması âyeti indirildikten sonra süt amcam E fi ah bin Ebi Kuays (Radıyallâhü anhümâ) ziyaretime gelerek, odama girmek için izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girinceye kadar ona izin vermekten imtina ettim. Sonra Efendimiz (gelince) :
— «O senin (süt) amcandır. (Yanına girmesi için) ona izin ver.-buyurdu. Ben:
— Beni ancak onun kardeşinin karısı emzirdi ve erkek emzirme-di (ki), dedim. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin İki elin topraklansın veya sağ elin topraklansın» buyurdu.-

1949) Âişe (RadtyaUâhü anAâJ'dan; Şöyle demiştir;
Süt amcam gelerek, odama girmek için izin istedi. Ben ona izin vermekten imtina ettim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
— "(Süt) amcan senin yanına girsin" buyurdu. Ben de ı
— Beni ancak kadın emzirdi ve beni erkek emzirmedi, dedim. Efendimiz buyurdu ki:
— "Şüphesiz o senin (süt) amcandır. Bunun için senin yanma girsin.*',, [209]

İzahı

İmam Mâlik, Şafii ve Kütüb-i Sitte sahipleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn bu bâbtaki hadîsini benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Tekmile yazarının beyânına göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) '-nuı süt amcası Eflah, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerinde Ebû Kuays'in oğlu olarak anılmıştır. Müellifimizin rivayeti de böyledir. Buhârî ve Müslim'de müteaddit yollarla gelen bâzı rivayetlere göre Eflah, Ebû Kuays ' in kardeşidir. M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ) nm süt amcası E b ü' 1 - C a' d künyesi ile anılmıştır. Tekmile yazan : Doğrusu Eflah1 m, Ebû Kuays'm kardeşi olarak gösterildiği rivayettir. Hadîs kitaplarında ve diğer kitaplarda bilinen durum şu : Aişe (Radıyallâhü anhâ)'nın süt amcası Ebu Kuays'ın kardeşi Efleh'tir. Ebü'l Ca'd'da onun künyesidir. Âişe (RadıyaHâ.hü anhâJ'mn süt babası da Ebü'l-Kuays olup bu künye ile meşhur olan bu zâtın adı Vâil bin Eflah
e 1 - E ş ' â r i' dir, demiştir.
Hadisin sonundaki -Senin iki elin topraklansın veya sağ elin topraklansın- cümlesindeki tereddüt ravidendir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya böyle ya şöyle buyurmuştur.
•Ellerin topraklansın* veya «sağ elin topraklansın» mânâsını ifâde eden cümle Araplar arasında bu anlamda kullanılmayıp övme veya yerme mâhiyetinde kullanılır. Bazen de duâ veya beddua anlamında kullanılır. Bu takdirde muhatabın zenginleşmesi veya fakirleşmesi dileği mâhiyetinde kullanılmış olur.
Bu hadis, süt emzirme sebebi ile oluşan nikâh haramlığı ve mah-remlik hükmünün emziren kadının kocası tarafına da yayıldığına delâlet eder.
N e v e v î şöyle der: Tüm âlimlerin ve cumhurun mezhebi şudur ki: Süt emen çocuk, emziren kadının öz çocuğu gibidir. Keza kocasının öz çocuğu gibidir. Bu kan ve kocanın çocukları süt emen çocuğun kardeşleri hükmündedir. Kocanın erkek kardeşleri süt emen çocuğun amcalarıdır. Keza kocanın kız kardeşleri, o çocuğun halalarıdır. Çocuğun evlâdı da kocanın torunlarıdır.

Sahâbiler ile tabiîlerin cumhuru da böyle hükmetmişlerdir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) süt amcası E f 1 a h (Radıyallâ-hü anh) ziyarete gelinceye kadar süt hükmünün emziren kadının kocası tarafına sirayet etmediğini sandığı için durumu garibsemiş sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) durumu beyan buyurmuştur. [210]

39- Nikâhı Altında İki Kız Kardeş Varken Müslüman Olan Adamın (Nikâh Durumunun Beyânı) Babı

1950) (Feyruz) ed-Deylemî (RadtyaUâhü ank)>den;
Câhiliyyet devrinde evlendiğim iki kız kardeş benim nikâhım altında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim (Ben muslumanlığı kabul ettikten) sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Eve döndüğün zaman onlardan birisini boşa.- buyurdu."

1951) Feyruz ed-Deylemî (Radıyallâhü anh>'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resûlallah! Nikâhım altında iki kız kardeş varken ben müs-lüman oldum dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bu-yurdu kİt
«İkisinden istediğin birisini boşa.-" [211]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği ve metinleri birbirine benzeyen D e y 1 e m î (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İmam A h -med, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Ebü Dâvûd'un rivayet ettiği metin 1951 no-lu metnin aynisidir. T i r m i z i' deki metinde Peygamber (Sal-
lallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit cümle; = «İkisinden istediğin birisini seç- şek indedir.
Hadis, iki kız kardeşin birlikte bir adamın nikâhı altında bulun-durulamıyacağina delâlet eder. Müslümanlığı kabul eden bir kimse îslâmiyeti kabul etmeden önceki dönemde iki kız kardeşle evli ise, muslumanlığı kabul edince bunlardan birisini boşamak zorundadır. Hadîs bu hükmü ifâde eder. Bu iki kız kardeşin nikahlan ister beraber ve aynı zamanda kıyılmış olsun, ister birisi önce, diğeri son-ra kıyılmış olsun fark etmez. Erkek bu iki kandan dilediğini nikâhı altında tutar ve diğerini boşar.
Alimlerin bu husustaki görüşlerine gelince İmam Mâlik, Şafii, Ahmed, el-Hasan, Evzâi ve îshak bu hadîsi delil göstererek yukarıda anlattığım gibi hükmetmişlerdir
tmam Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Sevri ve bir cemaat ise şöyle hükmetmişlerdir: Eğer iki kız kardeşin nikâh akdi aynı zamanda kıyılmış ise, adam bunlann ikisinden de aynlmak zorundadır. Şayet nikahlan ayn zamanlarda kıyılmış ise adam, sonradan nikâhı kıyılan kadından ayrılmak zorundadır. Bu gruptaki âlimler: Müslümanlar hakkında uygulanan hükümler, kâfirler hakkında uygulanan hükümler, kâfirler hakkında da uygulanır, görüşündedirler.
Tekmile ve Tuhfe yazarlan Cumhura âit ilk görüşü tercih ederek : Hadîsin zahiri buna uygundur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hangi kadının nikâhı önce ve hangisinin sonra kıyıldığını D e y i e m î (Radıyallâhü anh)'a sormamıştır. Şu halde hüküm umumidir, demişlerdir.
Kadın ile halası veya teyzesi aynı kişinin nikâhı altında beraber bulundurulamayacağı cihetle iki kız kardeşe âit hüküm bunlar hakkında da uygulanır. [212]

40- Nikâhı Altında Dörtten Fazla Kadın Bulunduğu Halde Müslüman Olan Adamın (Nikâh Durumunun Beyanı) Babı

1952) Kays bin H-Hâris (Radıyallâhü anh)\\en; Söylememiştir:
Nikâhım altında sekiz kadın varken müslüman oldum. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek bu durumu kendilerine arz ettim. Bunun üzerine buyurdular ki:
-Onlardan dört tanesini seç.»
Deylemi (KjV.)'nin Hâl Tercemesi
Peyruz ed-Deyleml (R.A.) aslen İranlıdır. Peygamber (S.A.V.)'i ziyaret ederek znüslümanlığı kabul eden bahtiyar sahâbilerdendir. Yemen'de Peygamberlik iddiası ile ortaya atılan sahte Peygamber el-Esved el-Ansi'yi Öldüren zâtdır. Dey-leml (R.A.)'ın bu yalancı peygamberi Öldürmesi haberi Peygamber (S.A.V.)'e son hastalığında ulaştı. Deyleml (R.A.) Peygamber

(S.A.V.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Rfivileri, oğullan Dahhak ve Abdullah ile başka zatlardır. Osman (R.A.) veya Muaviye (R.A.)'in hilâfeti döneminde vefat etmiştir. (Tekmile C. 4, Sah, 222)

1953) (Abdullah) bin Ömer (RadıyaUâkü anhümdi'&dn: Şöyle demiştir :
Cay lan bin Seleme (Radıyallâhü anh), nikâhı altında on kadın bulunduğu halde müslüman oldu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Onlardan dört tanesini al» buyurdu." [213]

İzahı

Kays bin el-Hâris (Radıyallâhü anh) m hadisini E b û Dâvûd ve Beyha ki de rivayet etmişlerdir.
Hadisin râvisi Kays bin el-Hâris, Ebû Davud'un bir rivayetinde el-Hâris bin Kays olarak geçmektedir, Ebû Dâvûd râvinin ismini Kays bin el-Hâris olarak doğrulamıştır. îbn-i Hibbân da bu görüşü benimsemiş ve râvinin sahâbîlerden olduğunu söylemiştir. Lâkin e 1 -H âf ı z e 1 -1 s â b e ' de : Râvinin adını el-Hâris bin Kays olarak tercih ederek, cumhurun böyle dediğini, Buhârî, İbnü's-Seken ve başkalarının bunda karar kıldıklarını ve bundan başka hadisinin bulunmadığını söylemiştir.
Bu hadîsin zahirine göre, nikâhı altında dörtten fazla kadın varken müslüman olan kişi, bunlardan dilediği dört tanesini kendisine seçer. Bu seçmeyi yaparken, hangisi ile önce ve hangisi ile sonra evlendiğine veya hepsi ile bir akitle mi, yoksa ayrı ayrı akitlerie mi evlendiğine bakmıyacaktır. Akitlerin birlikte veya ayrı ayrı zamanlarda kıyılmış olması seçme yetkisini etkilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem î sekiz kadının nikâhlarının beraber mi, ayrı ayrı zamanlarda mı kıyıldığını Kays (Radıyallâhü anh)'a sormadan, dört tanesini seçmesini emretmiştir. Bu hükümle ilgili geniş bilgi aşağıda verilecektir.
Çaydan bin Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadisini Şafii, Ahmed, Tirmizİ, Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin hükmü, bundan önceki hadisin hükmünün aynıdır. [214]

Her Îki Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Müslüman olan kâfirlerin, müslüman olmadan önce kıyılan nikâhları geçerlidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Müslüman olan K a y s (Radıyallâhü anh) ve G a y 1 â n (Ra-dıyallâhü anh) nikâhlarının nasıl kıyıldığını sormamış ve nikâhlarını yenilemelerini istememiştir. Ancak iki kız kardeşi beraberce nikâh altında tutmuş olmak gibi mubah olmayan bir durumun olmaması şarttır.
2. Nikâhı altında dörtten fazla kadın bulunurken müslürnan olan adam bunlardan dilediği dört kadını seçebilir ve dörtten fazla olanlardan ayrılmak zorundadır.
İmam Mâlik, Şafii, Ahmed, Leys, İshak, Hasan-ı Basri ve Muhammed bin el-Hasan'm mezhebi budur. Delilleri de bu iki hadîstir.
İmam Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Sevri, Ev-z â i ve Z ü h r î' ye göre, İslâm hükümlerine aykırı bulunan kâfirlerin nikâhları muteber değildir. Bu nedenle nikâhı altında dörtten fazla kadın varken müslüman olan bir adam, nikâhları ilk kıyılmış olan dört kadını seçebilir. Diğerlerinden ayrılmak zorundadır. Eğer dörtten fazla kadınların hepsinin nikâhı aynı anda kıyılmış ise, nikâhların tamamı bâtıldır. Bu grubun görüşü nassa karşı bir kıyas olduğu için, zayıf görülmüş ve cumhurun görüşü kuvvetli sayılmıştır.
3. Dörtten fazla kadının bir erkeğin nikâhı altında bulunması caiz değildir. Selef ve halefin cumhurunun mezhebi budur âyeti de böyle yorumlanmıştır. Böyle yorumlanmasının delili bu hadîslerdir. [215]

41- Nikâh Kıyılırken Koşulan Şart (İn Yerine Getirilmesi) Babı

1954) Ukbe bin Amir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Pey gamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Yerine getirilmesi gereken şartlardan evlâ olanı nikâh akdinde koşulan şartlardır.»" [216]

İzahı

Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde görülen az lâfız farkı mânâyı etkilemediği için bunu belirtmeye gerek görmüyorum.
Hadîsdeki;kelimesi "Evlâ" mânâsına yorumlanmıştır. Yâni nikâh şartlan başka şartlardan ziyâde yerine getirilmeye lâyık ve onlara nazaran öncelikle riâyet edilmelidir. Çünkü nikâh akdi hakkında çok ihtiyatlı davranmak gerekir, onun zedelenmemesine özen gösterilmelidir.
Öncelikle yerine getirilmeye en liyakatli olan nikâh akdindeki şartlar nelerdir? Nikâh akdinde koşulan her şarta riâyet etmek gerekir ve vâcib midir? Bu hususu aydınlatalım :
N e v e v i şöyle der.- Şafii ve âlimlerin ekserisi: Bu hadis, nikâhın gereklerine aykırı olmayıp bilâkis onun gerek ve amaçlarından sayılan şartlar anlamına yorumlanır. Bu nevi şartlardan misal olarak, erkeğin, karısına karşı iyi davranması, nafakasına, giyeceğine ve meskenine iyi bakması, hukukuna riâyet etmesi, kuması varsa kumalar arasında âdilâne nöbet uygulaması, keza kadının kocasından izinsiz evden çıkmaması, kocasına itaatsizlik etmemesi, kocasının izni olmadan nafile oruç tutmaması, kocasının izni olmadan kimseyi eve almaması, kocasının rızâsı olmadan onun malını harcamaması gibi şartlar gösterilebilir.
Nikâh'ın gerek ve amaçlarına aykırı şartlar koşulmuş ise bunların yerine getirilmesine gerek yoktur. Bilâkis bu nevi şartlar geçersizdir ve nikâh sahih olup kadının emsalinin mehri ödenir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Allah'ın kitabında bulunmayan her şart bâtıldır» buyurmuştur. Bu nevî şartların örnekleri: Erkeğin, karısının nafakasını ödememesi, kumalar arasında nöbet u^u-lünu uygulamaması, yolculuğa giderken karısını beraberinde goiur-memesi ve benzeri şartlar.imam Ahmed ve bir cemaata göre nikâh akdinde koşulan bütün şartlara riâyet edilmesi vâctbtir,' diye bilgi vermiştir. [217]

Hadisin Fıkıh Yönü

Başka şartlardan daha fazla nikâh şartlarına riâyet ve önem verilir. Nikâh şartları şu üç kısma ayrılır:
1. Yerine getirilmesinin vâcipliğine âlimlerin ittifak ettikleri şartlardır. Bu da Allah'ın emrettiği ya iyi davranmak sureti ile evliliği sürdürmek, ya da iyilikle boşanmaktır. Cumhur bu hadisi uuna yorumlamıştır.
2. Yerine getirilmesinin vâcipliğine âlimlerin ittifak ettikleri şartlardır. Örneğin: Nikâhın mehirsiz olması, kadına nafaka verilmemesi, verilen mehrin kocaya iade edilmesi, kocanın karıyla cinsel ilişkide bulunmaması, cinsel ilişki esnasında kocanın geri çekilip suyunu dışarıya akıtması, karının kocasını beslemesi veya ona bir mal vermesi şartları. Bu şartların* hepsi âlimlerin ittifakı ile bâtıldır. Çünkü evlenme akdine aykırıdır. Bu tür şartlar koşulduğu takdirde, geçersizdir. Kıyılan nikâh akdi ise sahihtir.
3. Yerine getirilip getirilmiyeceği hususunda âlimlerin ihtilâf ettikleri şartlardır. Örneğin: Kocanın bu kadın üzerine başka bir kadınla evlenmemesi, kadının kendi evinden kocasının evine nakledilmemesi, kocası ile sefere götürülmemesi gibi şartlardır. î m a m Zühri, Katâde, Hanefiler. Mâlik, Şafii, el-Leys bin Sa'd ve Sevri; Bu nevî şartlar bâtıldır, nikâh akdi sahihtir, kadına mehir ödenir. Çünkü bu nevi şartlar Allah'ın kitabında bulunmadığı gibi evlenme akdinin gereklerinden veya yararlarından da değildir. Bu itibarla bu şartlar fâsıktır. Nasıl ki; kadın kendi nefsini kocasına teslim etmemesi şartını koşarsa bu şart bâtıldır, demişlerdir
Evzâi, îshak ve Ahmed ise: Anılan şartlarla kıyılan nikâh sahihtir. Koca bu şartlara riâyet etmekle mükelleftir, etmediği takdirde kadın nikâhını feshedebilir, demişlerdir. Bu kavil, Ömer bin el-Hattâb, Sa'd bin Ebi Vakkâs ve Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhüml'den rivayet edilmiştir. Bunlar hadîsin umumîliğine bakarak hükmetmişlerdir.
Kadı Iyâz ve bâzı âlimler de hadîsdeki şartı mehir mânâsına yorumlamışlardır. Çünkü kadının kadınlığından yararlanmaya karşılık mehir ödemek dinen şart kılınmıştır.

1955) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-A.-O (Katlt-yallâbü anhüm)'(\en rivayet edildiğine züre; Re?ûlull;ıh (Salta/lahit Ah-yki ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Nikâh akdinden önce (verilmiş) olan mehir, hediye ve hibe kadınadır. Ve nikâh akdinden sonra (verilmiş) olan (mal) kime verilmiş veya hediye edilmiş ise onadır. Adama ikram edilmeye en uygun vesile onun kızı veya kız kardeşidir.-" [218]

İzahı

Nesai ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir.
Hibâ: Hediye ve bağış mânâlarına gelir. Kocanın mehirden ayrı olarak hibe yolu ile veya hibeden bahsetmeden verdiği maldır. Hadiste hibe kelimesi de geçtiği için 'Hiba* kelimesinden maksat, hibe ismi anılmadan verilen maldır. Bu kelimeyi hediye diye terceme ettim.
S i n d i' nin beyânına göre hadîsten kastedilen mânâ şudur: Nikâh akdinden önce kadın velisinin koca tarafından aldığı şeylerin tümü kadına aittir. Ona teslim etmesi gerekir. Nikâh akdinden sonra velinin koca tarafından aldığı şeyler ise kendisinedir.
H a 11 â b i : Veli, mehirden başka bir şeyin kendisine verilmesini şart koşmuş ise, nikâh akdinden sonra kendisine verilen o şey ona aittir, diye yorum yapmak gerekir, demiştir.
Velî nikâh akdinde mehirden başka kendisine bir şeyin verilmesini şart koşsa, kocanın bu şartı yerine getirmeye mecbur olup olmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır.
Bâzı âlimler bunu da kadının kadınlığından yararlanmanın mubah kılınması şartlarından sayıp kocanın bunu yerine getirmek zorunda olduğunu söylemişlerdir.
Velinin kendisine verilmek üzere şart koştuğu şeyin ödenmesinin gerektiğine hükmedenler, bu şeyin kime âit olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
İbn-i Ebİ Rabah. T u s i ve Zühri'ye göre bu mal kanya aittir. Veliye ait değildir. Ömer bin Abdi']-A ziz'in de böyle hükmettiği rivayet olunmuştur. Süf yân-ı Sevri ve Ebû Ubeyd de bu görüştedirler.
Ali bin Hüseyin ile Mesruk'a göre bu mal veliye aittir.
Bâzı âlimler ise şöyle demişlerdir.- Eğer veli kadının babası ise, kendisine verilmesi şart koşulan mal kendisine verilir. Başka bir yakını ise ona değil, kadına verilir.
Hadisin zahirine göre nikâh akdinden önce kocanın verdiği me-hir, hediye ve hibeyi kim teslim alırsa alsın bunların tümü kadına aittir. Veli olsun başkası olsun kocadan aldığını kadına vermekle mükelleftir. Nikâh akdinden sonra koca kime hediye ve hibe verirse
Hadisin sonundaki "Adama ikram edilmeye en uygun vesile onun kızı veya kız kardeşidir" cümlesinden maksat şudur: Bir adamın kızı veya kız kardeşi ile evlenen kimse adama ikramda bulunmanın en uygun ve en liyakatli fırsat ve münasebetini bulmuş olur. Bu iyi münasebetle adama ikram etmelidir. Bu yolla yapılan ikram en iyi ve en uygun yolla yapılmış bir ikram olur. [219]

Nikah Akdinden Önce Veya Sonra Kadın Tarafına Verilen Hediye İle İlgili Âlimlerin Görüşleri

1. Mâlikiler'e göre; nikâh akdinden önce veya akid esnasında, kadına, velisine veya başkasına koca tarafından hediye edilen şeyler, şart koşulsun koşulmasın mehir hükmündedir. Ve mehir hükmüne tâbidir.
Nikâh akdinden sonra koca tarafından karıya veya velisine, yahut başka yakınma hediye edilen şeyler, kime hediye edilmiş ise ona âit olur ve mehir hükmüne tâbi değildir.
2. Hanefî âlimlere göre; evlenme işinin gerçekleştirilip çabuklaştırılması amacı ile koca, karının yakınlarına bir şey verirse onu geri alabilir. Çünkü, bir nevi rüşvet hükmündedir.
Kocanın, nikâh akdinden önce kanya verdiği şeylerin hediye veya nehirden sayılması hususunda mahalli örf âdete göre hükmedil m es i uygun görülmüştür. Eğer gönderilen hediyeler, örf ve âdette mehir-den sayılmıyorsa, hediye hükmündedir. Kan ile koca arasında bu hususta bir ihtilâf vuku bulursa, koca bu eşyayı mehir olarak gönderdiğini ispat etmedikçe, hediye olduğunu savunan karının sözü muteberdir.
3. Şafiî mezhebine göre veli nikâh akdini kıymak için kendisine bir şey verilmesini isteyemez. Bunda israr ettiği takdirde velilik yetkisinden düşer. Ama istenmediği veya şart koşulmadığı hal-de koca kendi gönlünden kopan bir hediyeyi nikâh akdinden sonra karının velisine veya başka yakınlarına sunarsa bir sakıncası yoktur. Nikâh akdinden önce sunulan hediyelerde ise alınması haram olan başlık kokusu bulunduğu için bundan sakınmak takvaya en uygun olanıdır.
Nikâh akdinden sonra verilen hediyeler mehir hükmünde değildir
4. H a n b e 1 i mezhebine göre nikâh akdinden önce koca tarafından gönderilen hediyeler kız verme vadi ile alınmış olur. Kız verilmediği takdirde bu hediyeler geri alınabilir.
Nikâh akdinden sonra koca tarafından verilen hediyeler, mehir-den sayılmaz. Ve kadından geri alınamaz. Ancak boşama işi kadın yönünden doğacak olursa koca mehiri geri aldığında bu tür hediyeyi de geri alabilir.
Yukarıdaki hususlar geniş ve ayrıntılı bilgi ister. Bu bakımdan Fıkıh kitaplarına baş vurmak

gerekir. [220]

42- Bir Cariyeyi Azat Edip Sonra Onunla Evlenen Adam (İn Sevabının Beyânı) Babı

1956) Ebû Musa (eİ-E$'arî [221]) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resul ullah (S ali ali ahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kimin bir cariyesi olup onu (incitmeden) güzelce eğitip. Öğretir; sonra azat eder ve onunla evlenirse iki ecir kazanır. Ehl-i Kitab'tan her hangi bir adam kendi peygamberine ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e îman ederse ona da iki ecir vardır. Başkasının mülkiyeti altında bulunan her hangi bir köle, üzerinde bulunan Allah Teâlâ'nm hakkını ve efendilerinin hakkını edâ ederse ona da iki ecir vardır.»
(Hâvi) Salih demiştir ki t (Şeyhim) Şâ'bi şöyle dedi t Ben sana bu hadîsi, bir şey (karşılık ve bedel) olmaksızın verdim .Şüphesiz bineği bulunan kişi bunun durumdaki bir mes'ele uğrunda binip (ta) Medîne-i Münevvere'ye kadar gider." [222]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Davud'un süneninden başka Kütüb-i Sit-te'nin hepisincie vardır. Ebû Dâvûd da bu hadisi çok kısaca ve şu mealde rivayet etmiştir: «Cariyesini azat edip onunla evlenen adama iki ecir vardır.»
Buhâri1 deki metin ise şöyle başlar: «Üç kişinin ikişer ecri vardır...»
Hadîs bu üç kişinin ikişer sevap kazandığına delâlet eder. Bir kimse Allah rızâsı için cariyesini azat edince bir sevap kazanır. Azat ettiği cariyeye yeni bir iyilik olması ve Allah rızâsı için onunla evlenirse, ayrı bir ecir sahibi olur. Kitap ehlinden olan bir kimse de kendi peygamberine îman etmişken, peygamberlik   görevi   verilen
Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e ulaşıp O'na da îman edince iki imanından dolayı iki ecir kazanır. Buna örnek olarak Ashab-ı Kiram'dan Abdullah bin Selâm (Ra-dıyallâhü anh) gösterilebilir.
Köle de Allah'a karşı görevini yaptığı için bir ecir, efendisine veya varsa birden fazla efendilerine karşı görevini yaptığı için ayrı bir ecir kazanır.
Sindi: Bu hadiste anılan üç kişinin beher amel karşılığında ikişer ecir kazandıkları anlamının kastedildiği umulur. Çünkü her amele karşı bir ecir kazanmak bunlara mahsus bir şey olmayıp umumîdir, demiştir.
Hâvi Ş a' b İ, söylediği sözü kendisine bir soru soran bir H o -rasanlı'ya söylemiş ve şunu demek istemiştir: Bu hadîse dikkat et, bunu belle, kıymetini iyi bil. Çünkü vaktiyle bu hadisin ihtiva et-tiği mânâ kadar önemli olmayan bir mes'ele için bineği bulunan bir kimse ta Medine-i Münevvere'ye kadar gitmeyi göze alırdı

1957) Enes (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
(Hayber savaşında esir alman) Safiyye (binti Huyey) (Radıyal-lâhü anhâJ; Dıhye el-Kelbiyye (Radıyallâhü anh)'m (cariyesi) oldu. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (cariyesi) oldu. Bunun üzerine Efendimiz onunla evlendi ve onu azat etmeyi onun için mehir eyledi.
(Râvi) Hammâd demiştir ki: (Râvi) Abdü'1-Aziz, râvi Sâbit'e: Ey Ebâ Muhammed! Sen Peygamberin Safiyye'ye neyi mehir eylediğini Enes'e sordun mu? demiş. Sabit: Efendimiz, Safiyye'nin nefsini (azat etmeyi) onun için mehir eyledi demiştir." [223]

İzahı

Kütüb-i Sİtte sahipleri ve T a h a v i bu hadisi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzundur. M ü s 1 i m ' in rivayetinde : "Hâvi Sabit, Enes (Hadıyallâhü anh) 'a = Ey Ebâ Hamzal Efendimiz, Safiy-ye'ye neyi mehir eyledi? diye sormuş, Enes de: Safiyye'nin nefsini (azat etmeyi mehir eyledi). Onu azat etti ve onunla evlendi, demiştir." ilâvesi vardır.
Mü'minierin analarından olan S a f i y y e (Radıyallâhü an-hâ)'nın hâl tercemesi 1779 nolu hadis bölümünde geçmiştir. [224]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadisin zahirine göre cariyenin efendisi, onu azat etmeyi onun için mehir yapabilir.
S a I d bin el-Müseyyeb, Nahal, Tavus, Zührî, Sevri, Ahmed, îshak, Hasan-ı Basri ve Ebû Yûsuf böyle demişlerdir. Bunlara göre câriye sahibi böyle yaparsa câriye azat edilmiş olur, kıyılan nikâh sahihtir ve azat etme işi mehir sayılır
İmam Ebû Hanife, Mâlik, Şafii, Muham-med bin el-Hasan ve Züfer'e göre cariyeyi azat etmeyi mehir yapmak sahih değildir. Azat etmekten başka bir mehir kadına verilir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in ve Ashabının yaptığı böyledir. Altın ve gümüşü mehir yaparak evlenirlerdi. Mehir hakkında vârid olan hadislerden bu durum açıkça anlaşılıyor.
Bu grup, açıklamasını yaptığımız Enes (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsine müteaddit cevaplar vermiştir. Bu cevaplardan birisi şudur: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem) Safiyye'yi azat etmeyi onun için mehir eyledi." sözü E n e s' in sözüdür. Bu söz E n e s' in bir yorumu olabilir. Safi yy e ' nin mehri anılmayınca Enes böyle yorumlamış olabilir. İkinci bir cevap: Bu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe mahsûs bir hüküm olabilir. Başkası böyle yapamaz.

1958) Aişe (Radtyallâhü antâj'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sellallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye (binti Huyey) (Radıyallâhü anhâ) 'yi azat etti ve onu azat etmeyi ona mehir eyleyerek onunla evlendi."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: fbn-i Abbas'ın mevl&sı İklime, Alşe'den hadis işittiği kabul edilince bu hadisin senedi sahih olur. îkrlme'nin Aişe'den hadis işitmesi hususunda îbn-i Hâtim'in sözleri arasında bir çelişki vardır. Çünkü el-Merasil'de, Aişe'den hadis işitmediğini söylemiş, el-Cerh ve't-Ta'dll'de İse Ai$e'-den hadis işittiğini söylemiştir, tkrime'nln Aişe'den rivayetinin Sahih-i Buhart'de bulunması, onun Aişe'den nadis işittiğini teyid etmiştir. tbnül-Medinl de : İlerime'. nin Peygamber (S.A.V.)'in muhterem zevcelerinden her hangi birisinden hadis işittiğini bilemiyeceğim, demiştir. Bu hadis Enes'den rivayet edilmiş olarak Buharl, Müslim ve başka hadis kitablannda vardır. (1957 nolu hadis kastediliyor.) [225]

43- Efendisinin İzni Olmaksızın Kölenin Nikâh Akdinin Kıyılması (Hükmünün Beyânı) Babı

1959) tbn-i Ömer (Radtyallâhü anhiimâydan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Efendisinin izni olmaksızın köle nikâhını kıydığı zaman zina tehlikesine düşmüş olur.»"
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin isnadı hasendir. Ebû Dâvûd ve TÎrmizl bu hadisi Câbir (R.A.)'ın hadisi olarak rivayet etmişlerdir.

1960) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Efendilerinin izni olmaksızın hangi köle nikâhını kıyarsa zina tehlikesine düşmüş olur.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Mendelln zayıf olduğu ZevâÎd'de bildirilmiştir. [226]

İzahı

Ebû Davud'un Câbir (Radıyallâhü anhl'den rivayet ettiği metin yukardaki son hadis metninin aynıdır.
T i r m i z i' nin iki senedle Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği metin de buradaki son hadîs metnine daha çok uyuyor.
Hadîslerde geçen "Tezewüc"den maksat nikâh akdini kıymaktır. Efendisinin izni olmadan nikâh akdini kıyan bir kölenin kıydığı nikâh bâtıl olduğu için zina tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş olur. Ve bu akit üzerine evlendiği kadınla cinsel ilişkide bulunursa zina etmiş olur. Hadisten kastedilen mânâ budur.
Hadîsdeki "Tezevvüc" kelimesi mecazî olarak cinsel ilişkide bulunmak anlamında da kullanılabiliyor ise de bu mânâ kastedilmemiş-tir. Çünkü cinsel ilişkide bulunmak için kölenin efendisinden izin alması gerekliliği mânâsı çıkar ki bu mânâ kastedilmemiştir. [227]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadis, kölenin, kendi efendisinden izin almadan kıydığı nikâhının bâtıl olduğuna delâlet eder. Çünkü kölenin bedeni ve emeği efendisinin malıdır. Evlenip karısının haklan ile meşgul olunca, efendisinin hizmetine tam manâsıyla kendisini verememiş olur. Efendisinin hak ve menfaatlannm korunması için onun kendi başına evlenmesi bâtıl sayılmıştır. [228]

Bu Husustaki Âlimlerin Görüşleri

1. İmam Evzâl, Şafiî, Ahmed ve îshak bin Rahaveyh'in mezhebi budur. Bunlara göre kölenin efendisinden izinsiz olarak kıydığı nikâh, efendisi sonradan kabul etse bile bu bâtıldır.
2. Hanefîler'e göre de nikâh bâtıldır. Ancak kölenin efendisi kıyılan nikâhı açıkça veya zımnen kabul etse akid geçerli sayılır.
3. M â 1 i k' e göre kıyılan nikâh sahihtir. Fakat kölenin efendisi bunu feshedebilir. [229]

44- Muta Nikâhının Yaşarlığı Babı

Mut'a: Belirli bir süre için kıyılan nikâhtır. Adam geçici bir süre için bir kadınla evlenir. Süre bitiminde boşamaya bile lüzum kalmadan kendiliğinden birbirinden ayrılmış olurlar. Câhiliyyet devrinin mutad nikâh çeşitlerinden olan mut'a nikâhından amaç, bir aile ocağını kurmak, soyun devamını sağlamak ve birlikte devamlı yaşamak gibi evlenme amaçlan değildir. Bütün amaç bir süre için şehvet duygusunu tatmin etmekti. Bu nedenle mut'a nikâhından dolayı veraset ve boşanma gibi hükümler söz konusu değildi.
Mut'anın şu çeşidi de vardı. Nikâh kıyılırken belirli bir süre ko-şulmazdı da şöyle bir şart koşulurdu: Koca, kan ile yaşamak istediği sürece nikâh akdi geçerlidir. Kandan vazgeçince akit sona ermiş olur.
îbn-i Atiyye' nin mut'a nikâhını anlatırken ezcümle şöyle dediğini Kurtubt nakleder:
Mut'a t Adamın, iki şahidin huzurunda ve kadının velisinin izni ile belirli bir süre için ve veraset hakkı olmamak üzere tarafların kararlaştırdıkları bir mehir karşılığında kadınla evlenmesidir. Süre bitince kadın gider ve adam onu yanında tutamaz.
Câhiliyyet devrinin nikâh usullerinden, birisi olan mut'a usûlüne îslâmiyetin ilk devirlerinde bir zaruret üzerine bâzı savaşlarda ruhsat verilmişti. Fakat H a y b e r savaşında yasaklandı. M e k - k e' nin fethi yolculuğunda tekrar ruhsat verildi ve hemen sonra yasaklandı. Nihayet Veda Haccında kafi olarak yasaklandı.

1961) Ali bin Ebî Tâlib (Kadtyallâkü fl«A)'den; Şöyle demiştir:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber (savaşı) günü kadınların mut'a usûlü ile nikahlanmasın* ve ehli merkeblerin etinin yenilmesini şüphesiz yasakladı." [230]

İzahı

Buhâri, Müslim, Tirmizl ve Nesâi de bu hadisi rivayet etmişlerdir. Hadîsin; "Hayber günü'* sözü Buharı ve Müslim'in birer rivayetlerinde "Nehâ" fiilinin hemen arkasında olup aralarında başka kelime bulunmadığından hadisdeki her iki yasağın Hayber günü konulduğu kesinlikle anlaşılmıştır.
Bu hadisin başka bir rivayetinde, ehli merkeblerin etinin yenilmesi yasaklandığı halde at etinin yenilmesine ruhsat verildiği bildirilmiştir. İmara Ebû Yûsuf, Muhammed, Şafii, A h m e d ve bir çok âlim, bu hadise dayanarak at etinin yenilmesinin câizliğine hükmetmişlerdir.
Ebü Hanife, Mâlik, Evzâı ve Ebû Ubeyd'e göre at ve katır da merkeb gibidir, etleri yenilmez. Çünkü Kur'an bu hayvanların binilme, yük taşıma ve süs için yaratıldığını beyan buyurmuştur.
Hicretin 8. yılı vuku bulan Hayber savaşında mut'a nikâhı ile ehli merkeblerin etinin yenilmesinin yasaklandığına bu hadis delildir.

1962) Sebre (bin Ma'bed [231]) (Radtyaltâhû anhydcn; Şöyle demiştir:
Biz ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Veda hacci yolculuğuna çıktık. Sonra sahâbîler:
— Yâ Resûlallaht Bekârlık (kadınlardan uzak kalmak) bize cidden çetin geldi, dediler. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «(Nikâhlanmasına engel bulunmayan) şu kadınlarla mut'a suretiyle evlenebilirsiniz» buyurdu. Bunun üzerine biz onların yanına vardık. Onlar ancak bizlere kendileri arasına belirli bir süre koyduğumuz takdirde bizlerle evlenmeyi kabul edebileceklerini belirttiler. Bunun üzerine sahâbîler bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattılar. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlarla aranıza belirli bir süre koyunuz.» buyurdu. Sonra ben ve bir amcam oğlu çıkıp gittik. (Mehir olmaya elverişli mal olarak) amcam oğlunun beraberinde bir hırka vardı. Benim de yanımda bir hırka vardı. Onun hırkası benimkinden iyi idi. Ben de ondan daha gençtim. Nihayet bir kadının yanma vardık. (Ve evlenme teklifinde bulunduk.) Kadm (benimle evlenmeyi tercih ederek) : Bir hırka diğer hırka gibidir, dedi. Bunun üzerine ben (hırkamı mehir vererek) onunla evlendim. Ve o gece onun yanında durdum. Ertesi gün gittim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kabe'nin kapısı ile rüknü arasında ayakta şöyle buyuruyordu:
«Ey insanlar! Ben gerçekten mut'a suretiyle evlenmek için sizlere izin vermiştim. Bilmiş olunuz ki: Şüphesiz Allah Teâlâ bunu kıyamet gününe kadar haram kıldı. Artık kimin yanında mut'a suretiyle evlendiği kadınlardan varsa derhal ona yol versin (salıversin) ve onlara mehir olarak verdiğinizden bir şeyi (geri) almayınız.»"

1963) tbn-i Ömer (Radtyailâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
(Babam) Ömer bin el Hattâb (Radıyallâhü anh), halîfe olunca halka bir hitabede bulunarak şöyle dedi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şüphesiz mut'a nikâhı için bize üç gün (veya üç defa) izin verdi. Sonra bunu haram kıldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mut'a nikâhını haram kıldıktan sonra helâl kıldığına şahitlik edecek dört şahidi bana getirmedikçe, evli iken mut'a suretiyle bir kadınla birleştiğini bileceğim. Her hangi bir adamı mutlaka taşla recmedeceğime Allah'ın adıyla yemin ederim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde bulunan Ebû Bekir bin Hafs'm ismi İsmail el-tbâl'dir. îbn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir, tbn-i Etol Hatim de babasından naklen : Ondan ve onun babasından hadisler yazılmıştır. Onun "babası yalan rivayette bulunurdu, demiştir. Ben derim ki onun rivayetinde bir beis yoktur. İbn-i Ebî Hatem: Ahmed, îbn-i Muin, İçli, îbn-i Nümeyr ve başkaları onu sıka saymışlardır, demiştir. îbn-i Huzeyme kendi sahihinde, Hâkim de el-Müstedrek'te onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. [232]

İzahı

Sebre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini kısmen değişik lâfızlarla N e s a î de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Ahmed ve B e y h a k i de bu hadisi çok kısa olarak rivayet etmişlerdir. Bu hadis, hicretin 10. yılı vuku bulan meşhur Veda haccı seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mut'a'ya ruhsat verdiğine ve hemen sonra da haram kıldığına delâlet eder.
Müslim ve Âhmed'in yine Sebre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Mekke fethi seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mut'a'ya ruhsat vermiş ve hemen sonra da yasaklamıştır. Mekke fethi ise bilindiği gibi hicretin 8. yılma rastlar.
Hülâsa, hadîslerden anlaşılıyor ki; Hicretin 7. yılı Hayber savaşında, 8. yılı Mekke fethi seferinde ve 10. yılı Veda haccı yolculuğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce Mut'a için ruhsat vermiş ve hemen sonra da yasaklamıştır. Tekmile yazarının da belirttiği gibi bu hadîsler arasında bir çelişki yoktur. Çünkü açık olan durum budur. Mut'a, ,Hayber savaşında mubah kılınmış, hemen sonra da yasaklanmış, bu yasak Mekke fethi zamanına kadar devam etmiş, fetih sırasında tekrar ruhsat verilmiş, yine hemen sonra yasaklanmış ve Veda haccına kadar yasak devam etmiştir, son kez olarak Veda haccında ruhsat verilmiş ve arkasında haram kılındığı emri verilmiştir. Böylece haramlığı devam edegelmiştir. [233]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan şöyle der:
Mut'a nikâhına dâir gelen hadisler, bunun haram olup hiç bir durumda caiz olmadığına delâlet ederler. Saha bilerin cumhuru, tabiilerin cumhuru ve onlardan sonra gelen âlimlerin cumhuru böyle demişlerdir. Hepsinin mezhebi budur, tslâmiyetin ilk devirlerinde yalnız yolcular için mubah kılınmış, sonra mühahhk hükmü neshedil-miştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edeceği yıl Veda haccında mut'a'nın ebedi olarak haram kılındığını beyan bu* yurmustur. H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti döneminde bu hususta icmâ oluşmuştur.

Mut'a'nm câizliğini savunan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m da bu görüşten döndüğü sabittir. Tirmizi: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan mut'a'ya ruhsat verdiği rivayet olunmuş ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem)'in hadîsini işitince görüşünden dönmüştür, der,
Muhammtd bin Ka'b yolu ile rivayet edildiğine göre İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir.- "İs-lânüyetin ilk devirlerinde mut'a var idi. Adam hiç kimseyi tanımadığı bir şehre giderdi. Eşyasını koruyacak, işini görüp kendisine bakacak ve hizmet edecek bir kadınla ikâmet süresince evlenirdi.Karılan veya sag ellerinin mâlik olduğu cariyeler müstesna.[234] âyeti inince İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : (Daimî nikâhla evlenilen) karı ve cariyeden başka bütün kadınlar haramdır, demiştir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in bu eserinden de anlaşıldığı gibi mut'a, anılan âyetle de haram kılınmıştır.
Bâzı sahâbîler mut'a'nın mübahlığını söylemişler ise de Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in Veda haccında kesinlikle ve ebedî olarak haram lığı m beyan buyurduğunu duyunca görüşlerini bırakmışlardır.
Hattâbî: Mut'a nikâhının haram lığı tüm müslümanların icmâ ı gibidir. îslâmiyetin ilk dönemlerinde mubah idi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccında harem kıldı. Bu itibarla bugün imamlar arasında bu hususta bir ihtilâf yoktur. Yalnız bâzı Rafizîler muhalif kalmışlardır. İbn-i Abbâs (Radıyal-îâhü anh) uzun süre bekâr kalıp, evlenmeye maddi gücü yetmeyen ve çok büyük sıkıntı içinde kalan kimse için mut'a fetvasını bir ara vermiş ise de, sonra bundan vazgeçmiştir, der. [235]

45- İhramda Bulunanın Evlenmesinin Caiz Olup Olmadığının Beyanı Babı

1964) Yezîd bin el-Asamm (Radtyallâkü aw//)'den: Şöyle demiştir: Meymûne bint el-Hâris (Radıyallâhü anhâ)[236] Resûlullah (Sal* tallahü Aleyhi ve Sellem) in ihramda değil iken kendisi İle evlendiğini bana anlattı.
Yezîd (sözüne devamla) ve Meymûne, benim ve (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) nın teyzesi idi, demiştir."

1965) Abdullah bin Alılıâs (RadtyaUâhiİ anhümâ)\\ıın: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda iken (Meyrnûne ile) evlendi."

1966) Osman bin Affân (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İhramda bulunan adam, evlenemez, (başkasını) evi endi rem ez ve evlenme teklifinde bulunamaz.'[237]

İzahı

Y e z I d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anh) 'in hadisini Kütüb-i Sitte sahipleri ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini de Kütüb-i Sitte sahipleri ve başkaları rivayet etmişlerdir.
Hadîslerde geçen ihramdan maksat hac veya ömre yahut her ikisini yapmak üzere niyet edip bu ibâdeti yapmaya başlamış olmaktır. İhrama giren adama 'Muhrim' denilir.
Hadislerde geçen evlenmeden maksad, kendi nikâhını kıymaktır, gerdeğe girmek değildir. Evlendirmekten maksat da velî veya vekil sıfatıyla başkasının nikâhını kıydırmaktır.
Y e z i d (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsleri arasında ihtilâf vardır. Çünkü Y e -z i d (Radıyallâhü anhJ'iii hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda değil iken Meymûne (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmiş, Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre ise Efendimiz ihramda iken onunla evlenmiştir. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in buradaki rivayetinde Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin ismi geçmiyor ise de diğer kitablardaki rivayetinde Onun ismi geçmektedir. Zâten Meymûne (Radıyallâhü anhâ) 'dan başka, mü'minlerin diğer analarından her hangi birisinin nikâhı kıyılırken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihramda bulunduğuna dâir hiç bir rivayet yoktur. [238]

Âlimlerin Görüşleri

1- İbrahim Nahaİ, Sevri ve Hanefî âlimleri İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisini delil göstererek adam ihramda iken kendi nikâhını ve başkasının nikâhını kıyabilir, demişlerdir. Bu hüküm Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'den de rivayet edilmiştir. Bu grubun delillerinden ikisi de T a h a v i' nin rivayet ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bu hükmü te'yid eder mâhiyetteki hadisleridir.
2- El-Leys bin Sa'd, Evzâî, Mâlik, Şafii, Ahmed ve Ishak'a göre ihramda bulunan adam ne kendi nikâhını ne de başkasının nikâhını kıyabilir. Şayet kıyarsa, akid bâtıldır. Ömer, Alî, Ibn-i Ömer ve Zeyd bin Safa i t (Radıyallâhü anhüm)'ün de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur. Bu görüş cumhurun görüşüdür. Bunlann delilleri ise Osman (Radıyallâhü anh)'in 1966 nolu hadisi, Y e z î d (Radıyallâhü anh) 'in yukardaki hadisi ve Ahmed, Beyhaki, T a -havi, Dârimi ve Tirmizi' nin Ebû R â f i (Radıyallâhü anhüm) 'den rivayet ettikleri bir hadistir. O hadîs de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihramda değil iken M e y m û -n e (Radıyallâhü anhâ) ile nikâhını kıydığına ve ihramda değil iken onunla gerdeğe girdiğine delâlet eder.
iki grubun delilleri ve birbirinin delillerine verdikleri cevaplar bir hayli yer alır. Arzu edenler bu hadîslerin şerhlerine müracaat edebilirler.
Hülâsa olarak şunu söyleyeyim: Hanefi âlimlere göre ihramda iken adamın kendi nikâhını veya başkasının nikâhını kıyması tenzihen mekruhtur. Buna rağmen kıyarsa, sahihtir. Diğer üç mezhebe göre kıyamaz. Kıyarsa haram işlemiş olur. Ve kıydığı nikâh bâtıldır. Bu nedenle takvaya uygun olanı bundan sakınmaktır. [239]

46- (Evlenmede) Emsal (Gözetme) Babı

Bu babın başlığında geçen "Ekfâ" kelimesi "Küfü" kelimesinin çoğuludur.
Küfü: Denk, misil ve eş demektir. Nikâh konusunda küfülük, kocanın bâzı hususlarda karıya denk olması demektir. Kocanın hangi hususlarda karıya denk olmasının istendiğine dâir âlimlerin görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı edilirken bildirilecektir.

1967) Ebü Hüreyre (Radtyalİâkü anhyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir:
«Huyundan ve dindarlığından râzi olduğunuz bir adam (yakını nız olan bir kızla evlenmek için) size geldiği zaman (kızı) onunla evlendirin. Eğer (bunu) yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozukluk olacaktır.»
Not: Bu hadisi Tirmizl de rivayet ederek, senedinin munkati (kesik) olduğunu tercih etmiş, sonra başka bir senedle Ebû Hatem el-Müzenî (R.A.Vdan merfu1 olarak rivayet ederek bu senedin hasen olduğunu söylemiştir. [240]

İzahı

Notta işaret edildiği gibi T i r m i z i bu hadisi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)*dan kısmen değişik iki senedle rivayet etmiştir. Senedin birisinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile îbn-i Aclân arasındaki râvi îbn-i Vesime bulunmadığı için sened mürsel yâni munkati'dir. T i r m i z i bu senedi tercih etmiş, ayrıca başka bir senedle Ebû Hatem e 1 - M ü z e n i (Radıyallâhü anh)'den merfü olarak rivayet ederek : Ebü Hâtem sahâbidir, buncan başka hadisini bilmiyoruz, demiştir.
Hadisin Mânâsı;
Tuhfe yazan şöyle der:
"Yâni huyunu ve dindarlığını güzel gördüğünüz beğendiğiniz bir adam evlâdınızdan ve yakınlarınızdan bir kadınla evlenmek için size teklifte bulunduğu zaman kadını onunla evlendirin. Eğer kadını diyanetini ve huyunu beğendiğiniz adama vermeyip, sırf zenginliğe veya sırf güzellik ve makama rağbet ederseniz yeryüzünde karışıklık, bozukluk olacaktır. Çünkü kızlarınız zengin veya makam sahiplerinden başka kimselerle evlendirmezseniz, kadınlarınızın çoğu koca-sız ve erkeklerinizin çoğu kansız kalacak, dolayısıyla kötülük, fuhuş ve ahlâksızlık çoğalacak. Kadınların velîlerine birtakım lekeler gelebilecek, fitne ve fesat çoğalacak, neslin devamlılığı aksayacak, iffet ve muhafazakârlık azalacaktır." [241]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, nikâh konusunda erkeğin kadına küfü olmasının temel ve dönüm noktasının erkeğin dindarlığı ve güzel huyluluğu olduğuna delâlet eder.
Din bakımından küf'ülük, âlimlerin icmâı ile gereklidir. Ve bu özellik erkeklerde aranır, kadınlarda aranmaz. Çünkü gerek bu hadis, gerekse başka hadîsler, erkeğin kadma küfü olmasına dâir gelmiştir. Bunun içindir ki müslüman bir kadının, hıristiyan veya ya-hudi bir erkekle evlenmesi caiz görülmemiştir. Fakat müslüman bir erkeğin ehli kitap olan bir kadınla evlenmesine cevaz verilmiştir. [242]

Erkek Hangi Hususlarda Kadına Küfü Olacak?

1. Cumhura göre din, özgürlük, soy ve san'at (yaptığı iş) olmak özere dört hususta denklik aranır. Bu itibarla:
Müslüman bir kadın gayri müslim bir erkekle, dindar bir kadın fâsık bir erkekle, hür bir kadın, bir köle ile, köklü ve eşraftan bir aile kızı, soyu sopu tanınmayan bir erkekle, ticâret gibi üstün bir işle meşgul olan bir aile kızı, âdi bir işle meşgul olan erkekle ev-îendirilemez. Ancak kadın veya velisi evlenmeye rızâ gösterirse kadın emsali sayılmayan müslüman bir erkekle evlenebilir.
2. M â 1 i k' e göre küf'ülük yanız din bakımından şarttır. Başka bakımlardan aranmaz.
3. Ş â f i i 1 e r' in meşhur kavline göre küf'ülük için şu özellikler aranır: Dindarlık, özgürlük, soyluluk, san'at ve nikâhın feshedilmesine dînen gerekçe sayılan delilik ve cüzzâm gibi hastalıklardan sağlam olmak.
4. Â h m e d' e göre, dindarlık ve soyluluk özelliği aranır. Ondan yapılan ikinci bir rivayete göre yalnız soyluluk özelliği aranır.

1968) Aişe (Radıyattâhü anhâ)d&n rivayet edildiğine göre; Resûtul-Iah (SaUallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kadınların en hayırlısıyla evlenmeye bakın, küfülük (emsalliniz olan kadınlarla evlenin ve küf ülerinizin kızlarını isteyin.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde el-Hâris bin îmrân el-Medini bulunur. Ebû Hâtem onun hakkında : O, kuvvetli bîr râvi değil ve onun rivayet ettiği bu hadisin sıka zâtlardan rivayet edilmiş bir aslı yoktur, demiştir. Dârekutnî de : O terkedilmiş bir râvidir, demiştir. [243]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadisi Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmiştir.
Hadîsin son cümlesi olan; cümlesi Muhammed Fuad Abdülbâki tarafından incelenerek bastırılmış olan eldeki nüshada görüldüğü gibi hareketlenmiş ve dip notunda .-"Yâni emsalinizin kızlarını isteyiniz." diye açıklaması yapılmıştır.
Sindi de cümleyi aynı şekilde açıklamıştır. Ancak cümle Sindi' nin nüshasında harekeli değildir. Yazılışına göre cümledeki fiil "İnkâh" değil "Nikâh" mastarından alınmadır. Yâni;diye okunmalıdır.
Câmiü's-Sağîr haşiyeleri bu cümlede ve bundan önceki cümlede bulunan fiilleri "Nikâh" masdarından alınmış olarak okuyup iki cümlenin mânâsı şöyle olabilir, demişlerdir: "Emsaliniz olan kadınlarla evleniniz ve onlarla birlesiniz."
Âdı geçen zâtların yorumlarına göre hadîsin üçüncü cümlesi, ikinci cümlenin bir te'kidi gibidir. Yâni ayrı ve yeni bir hüküm ifâde etmez, denilebilir. Her iki cümleden çıkarılan sonuç erkeklerin, kendilerine denk olan kadınlarla evlenmeleri tavsiye edilmiş olmasıdır. Ha-disdeki "Ekfâ" kelimesi ile kadınlar kastedilmiş, son cümlede bulunup ona râci olan zamir ile denk erkekler kastedilmiştir.
Âcizane şöyle bir yorum hatırıma geliyor, doğru ise Allah'tandır. Yanlış ise şeytandandır. Yorum şu:
Hadîsin son cümlesindeki fiil "İnkâh" mastarından alınma olup kastedilen mânâ şöyle olabilir: "(Kızlarınızı) denk ve emsal olan erkeklerle evlendiriniz." Bu takdirde bu cümle yeni bir hüküm ifâde eder. [244]

47- (Kuma)   Kadınlar Arasında (Geceleri) E$Ît Olarak Bölmek Babı

1969) Ebü Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İki karısı olup (yanlarında yatmak hususunda) birisini diğerin* den Üstün tutan adam, kıyamet günü vücûdunun bir tarafı eğri olarak gelir.»" [245]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâf, Dâri-m î ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
İki kadınla evli olup birisine meyleden ve yanlarında yatmak bakımından adaletli ve dengeli davranmayan bir kimsenin meyilli davranışının cezası olarak kıyamet günü vücûdunun bir tarafı meyilli ve eğri yâni vücûdu dengesiz olduğu halde hasredilir.
Hadîsdeki adaletsizlikten maksat geceleri kumalar arasında eşit bölmeyip birisine az, diğerine çok gece ayırmaktır. Kumalardan birisini kalben fazla sevmek veya cinsel ilişki bakımından farklı tutmak ise kasdedilmemiştir. Bu iki noktada farklı davranmak adaletsizlik sayılmaz. Çünkü kumalardan birisini kalben fazla sevmek adamın irâdesi dışında kalır. Bundan dolayı bir muâhaza olmıyacağı 1971 nolu hadîsten anlaşılıyor. Çünkü kalb sevgisi insanın elinde değildir. Allah Teâlâ insanları, güçleri dışında kalan şeylerle mükellef kılma-mıştır.
Hadîs, iki karısı bulunanın durumunu belirtmektedir. İkiden fazla karısı bulunan adamın durumuna ait hüküm de aynidir.
Kalb sevgisi insanın elinde olmadığı için sevgiye dayanan cinsel ilişki bakımından da kumaları eşit tutmak vacip kılınmamıştır. Ancak bir karıyı bu noktada ihmal etmek de caiz değildir.
Kumaları, nafaka ve giyecek bakımından da eşit tutmak vacip değildir. Ancak Hanefi mezhebindeki bir kavle göre kadınların nafakasının tesbitinde kocanın malî durumu esastır. Kadınların emsalinin durumu dikkata alınmaz. Bu kavle göre nafaka ve giyecek bakımından kumaların eşit tutulması vâcibtir.
Yukarda işaret ettiğim noktalardaki dört mezhep âlimlerinin görüşlerini anlamak için ayrıntılı bilgi veren fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. [246]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Birden fazla kadınla evlenmek caizdir.
2. Yanlarında yatmak hususunda kumaları eşit tutmak vâcibtir.
3. Anılan hususta kumaları eşit tutmamak şiddetli azaba sebep olur.

1970) Âişe (RadtyaUâhü anhâ)*i\ax\; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yolculuğa çıkacağı zaman kadınları arasında kur'a çekerdi (ve kur'ayı kazananı beraberinde götürürdü.)" [247]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Ahmed ve Ebû Dâvûd daha uzun metin hâlinde, Şafiî de buradaki metin gibi rivayet etmişlerdir.
Yolculukta kanlarından birisini beraberinde bulundurmak isteyen adamın karıları arasında kur'a çekmesinin meşruluğu bu hadisten anlaşılır. Cumhura göre kur'a çekmeden karılardan birisi ile yolculuk etmek caiz değildir. Fakat Hanefîler'le Mâlik'e göre adam kur'a çekmeden karılarından dilediği her hangi birisi ile yolculuk edebilir. Ancak kanlarının hepsinin gönüllerini hoş etmek için aralarında kur'a çekmesi daha iyidir. Bu âlimler, yukardaki hadîsi böyle yorumlamışlardır. Cumhur'a göre ise kur'a çekmek vâcibtir. Çünkü kur'asız olarak karılardan birisi ile yolculuk etmek eşitlik prensibine aykırıdır. Nasıl ki, geceleri kanlan arasında taksim ederken nöbet sırasını kur'a ile tesbit etmek gerekir, kur'asız olarak nöbet sırasını tesbit etmek caiz değildir.
3-4 kadınla evli olup bunlardan ikisi ile yolculuk etmek isteyen adam da beraberinde götüreceği iki karıyı yine kur'a ile seçer. Nitekim Buhar i'nin Âişe (Radıyallâhü anhâl'dan rivayet ettiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa yolculuğa çıkacağı zaman karıları arasında kur'a çekti ve kur'a Âişe ile Hafsa'ya isabet etti.
Geceleri karıları arasında taksim ederken her karı için bir gün ve bir gece ayırmak gerekir. Karıların nzâsı olmaksızın bu süreyi uzatmak caiz değildir. Müellifimizin rivayetinde bu husus belirtilmemiş ise de diğer rivayetlerden bu hüküm çıkarılır.

1971) Âîşe (Radıyallâhü ankâ)'âm; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gecelerini) karıları arasında bölerdi ve (bölme işini) tam bir adaletle yapardı. Sonra şöyle derdi t
-Allahim! İşte bu, benim gücümün yettiği adalettir. Artık senin kadir olduğun ve benim gücümün yetmediği (kalb sevgisi farklılığı) hakkında beni kınama.»" [248]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ne-sâi, Dârimî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Müteaddit kadınlarla evli adamın kalb sevgisi ve sevgiden kaynaklanan şehvet duygusu bakımından hepsini eşit tutması mümkün değildir. Çünkü adamın gücü buna yetmez. Bu sebebledir ki, kalb sevgisi bakımından kumaları eşit tutmak yükümlülüğü yoktur. Şöyle bir soru hatıra gelebilir:
Kalb sevgisi bakımından kumaları eşit tutmak yükümlülüğü bulunmadığı için bu noktadaki ayrıcalık muahaza ve kınamayı gerektirmez. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîste ettiği duanın anlamı nedir?
Bu soruya şöyle cevap verilmiştir: Bu duanın anlamı, kulun dâima Rabbine muhtaç olduğunu ifâde etmektir. Keza, Allah Teâlâ, kullarım güçlerinin dışında kalan bir takım şeylerle mükellef kılabilir, mükellef kılmamış olması sırf O'nun bir lütuf ve ikramıdır, kul bu durumu gözden uzak tutmamalı ve bu lütfün esirgenmemesi için dâima Allah'a yalvarmahdır. [249]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecelerini karıları arasında eşit olarak bölerdi. Bunu onların gönüllerini hoş etmek için yapardı. Çünkü böyle yapmak O'na vacip değildi. A h z â b sûresinin 51. âyeti buna delil gösterilmiştir.
2. Adamın, evli bulunduğu karılarından birisini kalben fazla sevmesi onun elinde ve gücü dâhilinde değildir. [250]

48- Kadın Kendi Gününü (Kuması Olan) Arkadaşına Hibe Eder, Babı

1973) Âîşe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellera) (bir defa) Safiyye binti-Huyeyy (Radıyallâhü anhâ)'ya [251] bir şeyden dolayı hiddetlen misti. Bunun üzerine Safiyye:
Yâ Âişe! (bu) günüm sana olmak üzere sen Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKi benden râzi etmeye çalışır mısın? demiş. Âişe de:
Şevde (R.A.)'nm Hâl Tercemesi
Şevde bint-i Zamaa (veya Zam'a) bin Kays, baba tarafında Kureyş kabilesin' den olup ana tarafından Ensâr'ın Beni Neccâr kabilesine mensubtur. Bilindiği gibi Beni Neccâr kabilesi Peygamber (S.A.V.)'İn da dayıları sayılırdı. Şevde (R.A.) amcası oğlu Sekrân bin Amr (R.A.) ile evli idi. Kocası ile beraber müslümanlığı kabul etmek şerefine erişmiş ilk müslümanlardan ve Habeşistan'a hicret eden bab» «yarlardandır. Habeşistan'dan Mekke'ye döndükten sonra Sekrân (RA.) vefat etti. Anamız Hz. Hadîce (R.A.) da vefat ettikten sonra hicretten 3 yıl önce Peygamber (S.A.V.) Şevde (R.A.) İle evlendi. Şevde son zamanlarda çok yaşlanmıştı, bu nedenle gününü Aişe (R.A.)'ya hibe etmişti. Bir rivayete göre Ali (R.A.)*ın halifeliği döneminde, diğer bir rivayete göre Muaviye (R.A.)'ın hilâfeti devrinde vefat etmiştir.
Peygamber (S.A.V.)'In vefatından sonra muhterem kadınlarından ilk önce vefat eden hanımın Şevde bint-i Zam'a veya Zeyneb bint-i Cahş olduğu hususunda ihtilâf vardır. (Tekmile C. 4, Sah. 21 ve İbn-i Sa'd'in Tabakâtı C. 8 Sah. 37)
Evet, demiş sonra safran bitkisi üe boyanmış olan bir başörtüsünü alıp (boyanın güzel) kokusunun yayılması için üzerine su serpmiş sonra (bunu giyinmiş olarak) Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yakınında oturmuş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem) :
«Yâ Âişe! Benden uzak dur. Çünkü bugün senin günün değildir.-buyurmuş. Bunun üzerine Âişe s Bu Allah'ın fazlıdır, dilediğine verir, demiş ve (kendisi ile Safiyye arasında geçen) durumu Ona anlatmış. Efendimiz de Safiyye'den râzi olmuştur.'*
Not • Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde ravi Sümeyye el-Bas-nyye bulunuyor. Bu râvinin tanınmacUğını. el-Mizan sahibi söylemiştir.

1974) Âişe (Radıyallâhû ü»Aa)'dan; Şöyle demiştir:
Bir adamın uzun süre hayat arkadaşlığı ettiği bir karısı vardı. Bu kadından çocukları da olmuş idi. Adam bu kadmı boşayıp başka bir kadınla evlenmek istedi. Kadıncağız, kendisine gün ayırmaksı-
zın (nikâh altında) durmaya (ve başka bir kadınla evlenmeye) koti' casmı râzi etti. Bu adam hakkında -ve sulh hayırlıdır- âyeti İndi." [252]

İzahı

Zevâid türünden olan 1973 nolu hadis, bir kadının kendi gününü kumasına hibe edebileceğine ve hibe işinin kocasının rızası ile geçerli olduğuna delâlet eder. Ayrıca günü olmayan kadının süslenip kocasının yanına yaklaşmasının caiz olmadığı, kocanın böyle davranmak isteyen karısını uyarmasının ve buna karşı çıkmasının gerekliliği ve karı ile kocanın arasım bulmanın fazileti de bu hadîsten anlaşılır.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadîsinin benzerini Müslim de rivayet etmiştir. Buhâri, Tirraizi ve Ebü D â v û d' un rivayetlerine göre hadîsdeki âyeti celîle, müellifin rivayetinde anılan olaya benzer başka bir olay hakkında inmiştir.
Bir rivayete göre Ibn-i Ebi's-Saib adlı bir zâtın yaşlı bir karısı vardı, bu kadından çocukları da bulunuyordu. Adam bu karıyı boşayıp başka bir kadınla evlenmeyi arzulayınca, kadın, kendisine gün ayırma hakkından vazgeçmek üzere çocuklarının başından uzaklaştırılmamasını ve boşanmamasını kocasından istemiş. Kocası da bu durumun uygun olup olmadığını öğrenmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurmuş ve bunun üzerine anılan âyet inmiştir.
Müellifin rivayetinde bulunan; cümlesi Nisa sûresinin 128'inci âyetinin bir parçasıdır. Âyetin başından bu cümleye kadar olan kısmın meali şöyledir:
«Ve eğer bir kadın (yaşlılık veya hastalık nedeni ile) kocasının nefret etmesinden veya (her hangi bir nedenle) yüz çevirmesinden korkarsa (kadının kendi gecesi, nafakası ve giyeceği gibi haklarından feragat etmesile ve kocasının bunu kabul e tın esile) kendi aralarında sulh olmalarında onlara bir günah yoktur ve (bâzı haklardan vazgeçmekle) sulh olmak (ayrılıp boşanmaktan) hayırlıdır.»
Bir kısmının kısa mealini yukarıya aldığım âyetin tamamı hakkında geniş bilgi için tefsir kitablarına müracaat edilebilir. [253]

49- Evlendirme İşinde Aracı Olmak Babı

1975) Ebû Rühm (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Evlenme işi için iki kişi arasında aracı olmak, en faziletli aracılıklardandır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir ; Bu isnad. mürseldir. Çünkü ravisi Ebû Rühm, Ahzâb bin Esİd veya Ahzâb bin Üseyd isimli zâttır ki, Buhari ve Ebû Hatim onun tabii olduğunu yâni sahabi olmadığını söylemişlerdir. tbn-i Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir.

1976) Aişe (Radıyallâhü anhâ)'önn: Şöyle demiştir:
(Bir gün) Üsâme (Radıyallâhü anh)'ın ayağı kaydı ve kapının eşiği üstüne düşüp yüzü yaralandı. Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) de (bana) :
«Onun kanını sil,» buyurdu. (Fakat tiksinmem nedeni ile) ben onun kanını silmekten hoşlanmadım. Bunun üzerine Efendimiz onun (yarasının) kanını emip yüzünden atmaya başladı. Sonra şöyle buyurdu :
«Eğer Üsâme kız olsaydı, onu evlendirmek için kendisini süsleyip (güzel) giydirecektim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer râvi Behi, Âişe'den hadis işitmiş ise bu hadîsin senedi sahihtir. Behî'nin Âişe'den hadis işitmesi üzerinde konuşulmuştur. Bu husus Ahmed'e sorulmuş kendisi: Ben bu hususta bir şey göremiyorum, ancak Behl'den rivayet ediliyor, diye cevap vermiştir. El-Alii, el-MerasİI'de: Müslim. Abdullah el-Behİ'nin Âişe'den rivayet ettiği bir hadisi almıştır, demiştir. [254]

İzahı

Bu bâbtaki iki hadis de Zevâid türündendir. Birinci hadîs bir erkek ile bir kadının birbirleri ile evlenmeleri için aracı olmanın faziletini ifâde eder. Taraflardan birisi veya ikisi istekli ve arzulu olmadığı halde baskı şeklindeki tavassut bu hadîsin şümulüne girmez. Çünkü tarafların rızası, nikâh akdinin sıhhat ve geçerliliğinin şartıdır. Rızâsız ve baskı etkisi ile yapılan evlendirmelerin sakıncaları günümüzde görülmektedir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhaJ'nın hadisinde anılan O s â m e (Radıyallâhu anh)'ın hangi Ü s â m e olduğu hususunda bir kayda rastlamadım. Bu isimde dört sahâbînin bulunduğu Hülâsa'dan anlaşılıyor. Kuvvetli ihtimal bu zâtın Üsâme bin Zeyd bin el-Hârise olduğudur. Çünkü babası Zeyd (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzadlısı-dır. Baba ile oğul, Efendimizin özel sevgisine mazhar olan bahtiyar sahâbilerdend.ir. Üsâme'nin anası Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ) da Efendimizin çocukluğunda O'na hizmet etmek ve bakıcılık etmek şerefine, hattâ bâzı rivayetlere göre O'na süt emzirme nimetine kavuşmuş hâtûnlardandır. Ü s â m e ' nin hâl ter-cemesi 795 nolu hadisin izahında verilmiştir. [255]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Yaralıya yardımcı olmak ve tedavisi ile meşgul olmak se-vabtır.
2. îrâde ve istek dışı tiksinme elde olmadığı için suç sayılmaz.
3. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiğinde anılan Üsâme 20 yaşlarında olduğuna göre bu yaralanma olayının anılan Üsâme (Radıyallâhü anh)'m çocukluk döneminde olduğu kuvvetle muhtemeldir. Kadının erkek çocuğun yüzündeki yaranın kanını silmesinin meşruluğu hadisten çıkarılabilir. Şayet Ü s â -m e (Radıyallâhü anh) erginlik çağına varmış iken bu yaralanma olmuş ise îslâmî örtüye riâyet etmek kaydı ile ve kocasının huzurunda ve onun rızâsı ile gerektiğinde ve âcil durumda kadının, erkeğin yüzündeki yaranın kanını silmesinin câizliği hükmü çıkarılabilir. Ancak bu hadîsin şahinliği kesin değildir. Notta bu duruma işaret edilmiştir.
4. Hadis Efendimizin üstün merhametini ve yüce tavâzuunu ifâde eder. Ayrıca yaralının yardımına koşmanın sevabına işaret eder.
5. Erginlik çağına varan kızı evlendirmeye çalışmak meşrudur. [256]

50- Kadınlarla İyi Geçinmek Babı

1977) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyattâkü ankümâyâan rivayet edilgine göre; Resftlallah (SaUollahn Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizin en hayırlınız, ailesine en iyi olamnrahr. Ben de ailem» en iyi olanınizim.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisi Tirmizi tc Îön-İ Mbbön (R.A.Vdan rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (R.A.)'dan olan rivayete 8®"**^" vâyeün senedi zayıftır. Çünkü ravi Umâre bin Sevbân* tbn-i Httfoân «tadar sında zikretmiş ise de Abdüüıak : O, kuvvetli değil, demiştir. İbntil-Sattâa da . O"ium hâli meçhuldür, demiştir.

1978) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radıyallâhü ankütnâ)'âan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu.
demiştir:
«Sizin en hayırlılarınız, karılarına en iyi olanlanmzdır.*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi, Buharf ile Mü^'inşar£ lan üzerine sahihtir. Bu hadisi Tirmizi de Ebû Hürevre (B.A.Vden rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir[257]

İzahı

Bu iki hadîsin zahirine göre ailesine iyi olan ve onunla güzelce geçinen mü'min, en hayırlı kişi sayılır. Halbuki, dînen en hayırlı kişi sayılabilmek için diğer alanlarda da iyi amel sahibi olmak gerekir. Sair alanlarda iyi amel ve ibâdet sahibi olmayıp, sadece ailesine karşı iyi olan bir kimsenin en hayırlı kişi say ilamı yacağı biline^ bir peydir. Sindi bu hadîslerin iki şekilde yorumlanmasının muhtemel olduğunu şöyle ifâde, eder.
1. Yâni, ailesi ile iyi geçineniniz, hayırlılarınızdan sayılır. Şu halde, aile ile iyi geçinmek, din açısından arzulanan şeylerdendir. Artık böyle davranan kişi bu açıdan hayırlı sayılır.
2. Hadislerden maksat şu olabilir.: Ailesi ile iyi geçinen bir kimse, diğer alanlarda da iyi amelleri işlemeye mavuffak olur ve böylece en hayırlı kimse durumuna yükselebilir.

1979) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'(\an: Şöyle demiştir:
Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) benimle koşu yarışması yaptı da ben O'nu geçtim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Buhârî'nin şartı üzerine sahihtir. El-Mizzl, el-Etraf'ta bu hadisin Nesâî tarafından rivayet edildiğini söylemiştir. Halbuki, bu hadîs, Nesâİ'nin ravlsi tbnü's-Sünni'nin rivayetinde yoktur. [258]

İzahı

Bu hadîs de aileye karşı iyi davranmanın en güzel bir örneğini ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile koşu yarışmasında bulunuyor ve kanımca onu sevindirmek için bile bile Zâtını yenik gösteriyor.

1980) Âişe (Radtyallâhü anhâydan: Şöyle demiştir:
Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Safiyye bintl Huyey iRadıyallâhü anhâ) ile yeni evlenmiş iken (Hayber savaşından dö-nüp) Medîne-i Münevvere'ye gelince Ensâr-ı Kiramın kadınları (yanıma) gelip Safiyye'den bahsettiler. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki ben de (onu görmek üzere) tanınmıyacak bir kıyafetle ve yüzümü örtüp gittim. Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (açık) olan) gözüme bakıp beni tanıdı. Âişe demiştir ki ı Bunun üzerine ben hemen geri döndüm ve hızlıca yürüdüm. Resûl-i Ekrem (arkamdan gelip) bana yetişti ve beni bağrına bastı. Sonra:
— «Sen onu (Safiyye'yi) nasıl gördün?» diye (bana) sordu. Âişe demiştir ki, ben O'na:
— Bırak (beni). Yahudi kadınlar arasında bir Yahûd? kadındır, dedim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvt Ali bin Zeyd bin Cudân'm zayıflığı nedeni ile bunun senedi zayıftır. [259]

İzahı

Safiyye (Radıyallâhü anhâ) bir yahûdi kabilesi olan B e -n i Nadir kabilesinin hanedanlarından olup Hayber savaşında esir edilip müslüman olmuş ve savaşı müteakip Efendimizin muhterem zevceleri arasına katılma şerefine mazhar olan bir hâtûndur. Hâ! tercemesi 1779 nolu hadis bahsinde geçmiştir. Anılan yahü-di kabilesinin soyundan geldiği için Â j ş e (Radıyallâhü anhâ) onun hakkında yukardaki ifâdeyi kullanmıştır. Müslümanlığı kabullendikten sonra kişinin mensup olduğu soy onun için bir eksiklik değildir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) kıskançlık nedeni ile böyle bir söz sarfettiğine rağmen Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ailelerine karşı çok iyi davrandığı için müsamaha ile muamelede bulunmuştur. Keza, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)nm gönlünü almak için onu bağrına basmış, fakat Â i ş e; "Bırak beni," demekle hoşnutsuzluğunu ifâde etmek istemiş ve buna karşılık Peygamber (Sallallahü Aieyhi ve Sellem) susmuştur. Bu da aileye karşı iyi davranışın en iyi bir örne-

1981) Aişe (Radıyallâhü <mA£J'dan; Şöyle demiştir:
Zeyneb (bint-i Cahş [260]) (Radıyallâhü anhâ), benim odama izinsiz ve öfkeli olarak girinceye kadar (Kumalarımın kızdıklarını) bilmiyordum. (Zeynebî odama girdikten sonra (odamda bulunan) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe =
— Yâ Resul ali ah I Ebû Bekir'in kızcağızı senin için kollarını çevirince, (onun yaptığı iş) sana yetiyor mu? dedikten sonra bana yöneldi (aleyhimde atıp tuttu.) Ben (ona cevap vermeyip) ondan vazgeçtim. Nihayet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
— «O'nu tutup kendini savun,» buy uru ne a ben ona yöneldim. Nihayet bana cevap veremez ve tükürüğü ağzında kurumuş vaziyette kendisini gördüm. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de mübarek yüzünün güldüğünü gördüm."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&vtleri sıkadır. RâvI zekeriyyâ bin Zaide de tedlis ederdi. [261]

İzahı

Sindi bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınları arasında uyguladığı nöbet usûlüne göre sıra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn odasında

kalmaya geldiği gün, sahâbîler Efendimize hediyeler sunarlardı, diğer kadınlarının günlerinde bu tür hediyeleri vermezlerdi. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın kumaları bu duruma kızdılar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) bu durumu sezdirmek için Â i ş e (Radıyallâhü anhâVmn odasına gidip duruma kapalı bir şekilde işaret etti. Sonra Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) gidip çıkışınca Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) durumun mâhiyetini öğrendi.
Zeyneb (Radıyallâhü anhâVnın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e söylediği sözden maksadı şudur: Sen Â i ş e'yi fazlasıyla sevdiğin için başka bir şeye bakmaz gibi oldun.
Zeyneb (Radıyallâhü anhâ), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya yüklenip aleyhinde atıp tutunca, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Âişe (Radıyallâhü anhal'nın kendini savunmasını ve Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)'ya gereken cevabı vermesini emretmiştir. Bu emirden maksat şu olabilir: Bir münâkaşanın sona erdirilmesi cevap vermeye bağlı ise bu yapılmalıdır, bunu yapmakta bir sakınca yoktur. Aksi takdirde, yâni münâkaşacıya cevap vermekte bir yarar yok ise çekiştireni bağışlamak daha iyidir.
Hadîs, aileye karşı iyi davranmanın en iyi örneğini vermiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın odasında bulunduğu bir sırada Zeyneb (Radıyallâhü anhâ)' izin almadan ve öfkeli bir halde odaya giriyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e çıkışıyor, sonra da Aişe (Radıyallâhü anhâ)'ye sataşıp, aleyhinde atıp tutuyor. Buna resmen Efendimiz hazretleri bir şey söylemeyip müsamaha ve sabırla karşılıyor. Nihayet Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'ya kendini savunması ve cevap vermesi için müsâade buyuruyor. Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nın cevap vermesi ve bu kere Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) 'nın susup cevap veremiyecek duruma geçmesi karşısında efendimiz sevinip sevinç belirtisi mübarek yüzünde görülüyor.

1982) Âî§e (Radtyallâkü fl»Aâ>'dan; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in yanında iken (yâni O'nunla evli iken) oyuncak bebeklerle oynardım. Efendimiz de benim (kız) arkadaşlarımı bana gönderirdi, arkadaşlarımla oynaşırdık."
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü halife Me-mun döneminde Önce Basra kadılığı, daha sonra Eş-Şarkiyye kadılığı yapmış olan ravi Ömer bin Hablb el-Adevl'nin zayıflığı hususunda ittifak vardır, tbn-i Muin de bu raviyi yalanlamıştır.
Sindi: Ben derim M bu hadls'Sn aslı sübhesiz sabittir, demiştir. [262]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste geçen Benât kelimesinin lügat mânâsı kızlar demektir. S i n d V nin beyanına göre en-Nihaye'de şöyle denilmiştir: Benât kelimesi ile çocukların oyuncağı olan bebekler kasdedilmiştir. Kadı I y â z demiş ki: Bu hadîs, kız çocukların oyuncak bebeklerle oynamalarının câizliğine delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu durumu görüp itiraz etmediğine dâir hadîs vardır. Âlimler bunun hikmetini şöyle anlatmışlardır. Bunun sebebi kız çocukların, bebeklere bakmaya, onlara zmet etmeye ve ev işlerine alıştırılmalarıdır.
N e v e v i: de: Resim ve heykellerin yapılması ve evde bulun-d anılmasının yasaklığına âit hadîslerden, oyuncak bebeklerin müstesnâ kılındığı muhtemeldir. Bunun hikmeti de yukarda anılan sebep olabilir. Yahut oyuncak bebekler de diğer resim ve heykeller gibi yasaktır, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın oyuncak bebekler edinip onlarla oynaması, hicretin ilk zamanlarında ve henüz resimlerle ilgili yasaklama hükmü verilmemiş iken olmuş olabilir, demiştir.
Süyûti de Nesâî' nin haşiyesinde: Resim ve heykellerin edinilmesi, bulundurulması ve yapılması ile ilgili hüküm varken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve arkadaşları mükelleflik çağı olan erginlik çağına varmamış oldukları için oyuncak bebeklerle oynamışlar, diye bir yorum yapılabilir. Çünkü erginlik çağına varmamış olanlar, dînî vecibelerle mükellef sayılmazlar. Nitekim velî, erkek çocuğuna ipekli elbise giydirebilir. Halbuki ipekli elbise erkekler için haramdır, demiştir.
Sindi yukardaki nakilleri yaptıktan sonra şöyle der: S ü y û -t î' nin bu yorumu bizim Hanefi âlimlerimizin edindikleri kaidelere aykırıdır. Çünkü bizim âlimlerimize göre velî, erkek çocuğuna ipekli elbise giydiremez. Hadîsler de âlimlerimizin görüşünü teyid eder. Örneğin: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi ftüe ferdlerinin küçük yaştaki çocuklarını sadaka malını yemekten m°oet-miştir. Bilindiği gibi Efendimize ve aile ferdlerine sadakadan yemek haram kılınmıştır. [263]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Erkek, ailesine iyi davranmalıdır.
2. Kızların ve kadınların oyuncak bebeklerle oynaşması meşrudur. Bu hususta gerekli Özlü bilgi S i n d î' den naklen verilmiştir. El-Menhel yazarı 2. cüz'ün 297. sahifesinde resimle ilgili bir hadîsin açıklaması bahsinde geniş bilgi verdikten sonra şöyle der: Ez-Zürkaanî: Gölge veren resimlerin edinilmesi, bulundurulması âlimlerin icmâı ile haramdır ancak kızların oyuncak bebeklerle oynaması bu hükümden müstesnadır, demiştir. Kadı I y â z da bu istisnayı yaptıktan sonra: İmam Mâlik, adamın kendi kızına oyuncak bebekleri almasını mekruh saymıştır. Bâzı âlimler ise kızların oyuncak bebeklerle oynamasına cevaz veren hadîslerin resimlerin yasaklığına âit hadislerle mensuh olduğunu söylemişlerdir, demiştir. En ihtiyatlısı her türlü resimleri yâni oyuncak bebekler de dâhil hiç bir resmi bulundurmamaktır.
Resimlerle ilgili geniş bilgi müellifin libas kitabının 44. babında geçen 3649 - 3653 nolu hadisler bölümünde inşaalah veriecektir. [264]

51- Erkeklerin Karılarını Dövmeleri Babı

1983) Abdullah bin Zam'a (Radtyallâhü ankyâen:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ashabına) hitabede bulundu. Sonra kadınlardan bahsedip bunlar (a iyilik etmek) hakkında erkeklere nasihatta bulunduktan sonra şöyle buyurdu t
«Cariyeyi değnekle dövercesine ne zamana kadar bazılarınız karılarını değnekle dövecek (yâni bu âdeti sürdürecek)tir? Halbuki döven adamın, dövdüğü karısının yatağına ayni günün sonunda girmesi umulur.»" [265]

İzahı

Bu hadisi Müslim daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir.
Sindi bu hadisle ilgili olarak şöyle der: Yâni bâzılarınız cariyeyi dövdüğü gibi nikâhlı karısını şiddetle döver. Öteden beri alışılan bu hâle ne zamana kadar devam edilecektir? Bu âdeti terkedin. Halk cariyeyi değnekle dövme âdetine alışkın olduğu için hadiste cariyeyi dövmekten bahsedilmiştir. Bu benzetme, cariyeyi şiddetle dövmenin câizliğini ifâde etmez.
Bir hadiste: «Sopanı karın (m üstün)den kaldırma- buy ur ulm ustur. Bir kavle göre bu hadisten maksat kadını dövmek değil, onu te'dip etmektir.
Erkek gece ailesinin yatağına gireceğine göre aralarında birlik ve sevgi olmalıdır. Kadını değnekle dövmek ise bu birlik ve sevgiye uygun düşmez. Sabahleyin karıyı dövüp akşam onunla ayni yatağa girip yatmak birbirine uygun şeyler sayılmadığı için bunu düşünüp dövmekten vazgeçmek için hadîsin sonunda bir irşat yapılmıştır.

1984) Âişe (Radtyallâhü anM/dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir hizmetçisini ve hiç bir kadını dövmemiş ve mübarek eli İle hiç bir şeyi dövmemiştir."

1985) lyâs bin Abdillah bin Ebî Zübâb (Radtyallâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah'ın cariyeleri (olan karılarınızı) dövmeyin.» Bu emirden sonra Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelip t
— Y& Resûlallah! (bu emrinizden sonra) Kadınlar cesaretlenip kocalarına itaatsizlik etmeye başladılar, dedi. Bunun üzerine (te'dip için ve yara bere bırakmıyacak tarzda) kadınları dövme ruhsatı verildi. Kadınlar da dövüldü. Bundan sonra Muhammed Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerine çok sayıda kadın gitti, (kendilerini şiddetle döven kocalarından şikâyet ettiler.) Ertesi gün sabahleyin Efendimiz şöyle buyurdu
— «Bu gece yetmiş kadın Muhammed (Sallallahü Âleyhive Sellem)'in zevcelerine vardılar. Her birisi kendi kocasından (şiddetli dövmesinden) şikâyet etti. Artık siz, kanlarını (böylesine) döven adamları iyileriniz olarak bilmeyiniz.»" [266]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Dârimi ve Beyhakî de müteaddit yollarla rivayet etmişlerdir.
Hadîsten şu durum anlaşılıyor: Kesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce kadınları

dövmeyi tamamen yasaklamış, kadınlar bundan cesaretlenerek kocalarına itaatsizlik etmeye başlamışlar, bunun üzerine kadınları dövme müsaadesi verilmiş, bu kere erkekler karılarını fazla dövmeye girişmişler, kanlar da kocalarını Efendimize şikâyet etmeye başlamışlar ve nihayet Efendimiz, tedîp için veya huysuzluklarından dolayı kadınları dövmek caiz ise de dövmeyip eziyetlerine sabır ve tahammül etmenin daha iyi olduğunu bildirmiştir.

1986) el-Eş'as bin Kays (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir gece Ömer (Kadıyalâhü anh) 'a misafir oldum. Gece yansı olunca Ömer kalkıp karısını dövmeye başladı. Ben onlan ayırdım Ömer yatağına dönünce bana t Ey Eş'asi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim (şu) şeyi benden (öğrenip) bellet
«Adama, karısını niçin dövdüğü sorulmaz. Vitir namazını kılmadan uyuma.» Râvi demiştir ki ben (Peygamber'in) üçüncü cümlesini unuttum.
Müellif, râvi Ebû Avane'den sonra ikinci bir sened ile de hadisin kendisine rivayet edildiğini söylemiştir.*'[267]

İzahı

Beyhakî de bu hadîsi ayni metinle rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e âit buyruğun ilk cümlesini yine Ebû Avâne yolu ile rivayet etmiştir.
Sindi, hadîsin «Adam'a karısını niçin dövdüğü sorulmaz» fıkrası ile ilgili olarak şöyle der: Yâni adam kadını dövmenin şartlarına ve sınırına riâyet ettiği takdirde karısını usulü dâiresinde dövdüğünden dolayı kınanamaz. Fıkranın mânâsı şu olabilir: Karısını dövme nedeni ve sebebi kocasına sorulamaz. Çünkü bazen dövme nedenini anlatmak uygun olmayabilir. Adam açıklamasını uygun görmediği gerçek neden yerine başka sebepleri ileri sürebilir ve günaha girebilir.
Sindî, hadîsin «Vitir namazını kılmadan uyuma» fıkrası
hakkında da: Bu emir, geceleyin uyanıp teheccüd namazını kılmayı âdet edinmeyen kimselere aittir. Allah daha iyi bilir, demiştir.
Vitir namazını gecenin ilk zamanlarında, yâni uyumadan önce veya uyuduktan sonra geceleyin kılmanın daha faziletli olduğu hususundaki âlimlerin görüşleri 5'inci kitabın 121'nci babında geçen 1185 -1187 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.
H&l Tercemesi
Hadisin râvisi tyas bin AbdUIah bin Ebl ZÜbâb ed-Devsl Mekke'de ikâmet etmiştir. Sahftbl olup olmadığı ihtilaflıdır. Kuvvetli kavle göre sahftbldir. tbn4 Bfbban onu sıka sahâbller ve sıka tabiiler meyanında zikretmiştir, tyas (R.A.) Peygamber (SJLV.Vden rivayette bulunmuştur. Kenrltainin ravlsi ise Abdullah bin Abdlllah bin Ömer bin el-Hattâb'dır. tbn-1 Haceb, Ebû D&vûd ve Nesâl onun hadi» terim* rtvayet etmişlerdir. (El-Menbel Tekmilesi C. 4, sah. 44)
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buyurduğu üçüncü cümlenin ravi tarafından hatırlanamadığı ifâde edilmiştir. Unutan râvinin hangi râvi olduğuna dâir bir kayıt göremedim. İfâdenin zahirine göre unutan râvi E ş ' a s (Radıyallâhü anh) olabildiği gibi senedin herhangi bir halkasını teşkil eden başka râvi de olabilir, îbn-i Mâceh'in haşiyesi Nur-u Misbâhi'z-Zücâce'de belirtildiğine göre el-Hâkim bu üçüncü cümlenin babaya itaat etmekle ilgili olduğunu beyân etmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, erkeğin karısını dövmesinin daha iyi olduğuna, gerektiğinde usulü dâiresinde ve yara, bere bırak-mıyacak şekilde hafifçe dövebileceğine delâlet ederler.
Nisa sûresinin 34. âyeti de itaatsızlığından endişe duyulan karılara nasihat edilmesini, nasihatla uslanmadığı takdirde yataklarının terk edilmesini emreder ve bununla da itaat etmezse hafifçe dövülmesinin câizliğine delâlet eder.
El-Menhel, Tekmile'sinin 4. cildinin 37. sahifesinde K a a d ı -h a n' in Fetâva'sından naklen şöyle denilir. Erkek, karısını şu dört sebebten dolayı usulü dâiresinde dövebilir:
1. Kocası onun süslenmesini istediği zaman bunu yapmamak. (Bu süslenme ev içinde ve kocası için olursa hüküm budur. Ama îslâ-mî örtüye riâyet etmeden yabancı erkeklerin görebileceği yerde kadının süslenmesi caiz olmadığı için bu yolda kocasının arzusuna uya-maz ve kocası onu bu nedenle dövemez.)
2. Kadm aybaşı ve lohusalık hâlinden temiz iken kocasının cinsel temas arzusuna uymaması.
3. Kadının farz namazları kılmaması. İmam M u h a m -m e d' den yapılan bir rivayete göre kadının farz namazı bırakması suçundan dolayı kocası onu dövemez. Kadının cünüblükten veya aybaşı âdetinin sonundaki halden dolayı boy abdestini almaktan imtina etmesi de namazı bırakması gibidir.

4. Kocasının izni olmadığı halde kadının evden çıkması.
Hâl Tercemesi
Hadîsin râvisi Eş'as bin Kays bin Mâdikerib el-Kindl Ebû Muhammed sahâ-bidir. Kûfe'de yerleşmiştir. Dokuz hadisi vardır. Buhârî ve Müslim onun bir hadisinde ittifak etmişlerdir. Hâvileri Ebû Vâü ve Kerdûs'tur. YermûK savaşında gözlerini kaybettiği rivayet edilmiştir. Ettiği bir yemin kefareti olarak onbeş bin dirhem veya dinar ödediği rivayet olunmuştur. Azerbeycan valiliği yapmış, cömert ve ikram sever bir zat idi. Sıffln olayında Ali (R.A.)'ı desteklemiştir. Ebû Hassan ez-Ziyadi-nin dediğine göre hicretin 40. yılı Ali (B.A.)'den 40 gün sonra ve 63 yaşında vefat etmiştir. (Hülâsa: 39) [268]

52- Kadının Saçını Başka Saç İlâvesiyle Çoğaltan Ve Dövünleyen Kadın (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

1987) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının saçını başka saçla çoğaltan, başka saç ilavesiyle saçını çoğalttıran, dövme yaptıran ve dövûnlenen kadınları lanetlemiş (veya Allah'ın lanetlediğini haber vermiş) tir."

1988) Esma (bint-i Ebibekr) (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
(En.sâr'dan) bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek: Benim kızım yeni evlenmiş bir gelinciktir. Bir salgın hastalığa tutulup saçları döküldü. Ben başka saçla onun saçını çoğaltabilir (miy)im? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu t
«Kadının saçını başka saçla çoğaltan kadına ve başka saçla saçını çoğaltan kadına Allah lanet eylemiştir (veya lanet eylesin.)»"

1989) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (SaJlallahü Aleyhi ve Sellem), güzellik İçin dövme yaptıran, dövûnlenen, yüzünün kıllarını yolduran ve ön dişlerini (eğe gibi âletlerle) aralayan ve bu suretle Allah'ın yarattığı tabiî güzelliği değiştiren kadınları lânetlemiştir. Beni Esed kabilesinden Ümmü Yakûb isimli bir kadın (İbn-i Mes'ûd'un) bu hadisini duyunca İbn-i Mes'ûd'a gelerek t
— Senin böyle böyle söylediğini haber aldım, dedi. tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhû anh) :
— Söylediğim şey Allah'ın kitabında bulunduğu halde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lanetlediği kimseleri niçin ben de lânetlemiyeyim? dedi. Kadın:
— Ben şüphesiz Allah'ın kitabının tamamını okurum. (Onda) senin dediğin bu hususu bulamadım, dedi. İbn-İ Mes'ûd t
— Eğer sen Kur'an'ı okudu isen şübhesiz dediğim hususu bulmuşsun. Sen âyetini okumadın mı? diye cevap verince, kadın t
— Evet. (Ben bu âyeti okudum) dedi. Ibn-i Mes'ûd
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dediğim şeyi şübhesiz yasakladı. (Bu kere) kadın :
— Sanırım senin aile ferdlerin (yasaklandığını haber verdiğin şeyi) yaparlar, dedi. tbn-i Mes'ûd i
— Cit de bak, dedi. Kadın gidip baktı da aradığını bulamadı. (Sonra döndü ve) bir şey göremedim, dedi. Abdullah (îbn-i Mes'ud) kadına t
— Eğer benim ailem senin dediğin gibi olmuş olsaydı bizimle ya* şıyamazdı (yâni onu boşardık), dedi." [269]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Kütüb-İ Sitte şahitlerinin hepsi, Esma (Radıyallâhü anhâVnın hadîsini B u -hâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Mes'ûd'un hadisini de Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki ifâde değişikliği mânâyı değiştirmez.
Bu hadîslerde geçen bazı kelimeleri açıklıyahm i Vâsıla i Kadının saçını çoğaltmak maksadı ile başka saçı ilâve eden kadındır. Kendi saçına ilâve yapana da, başka kafimin saçına ilâve yapan kadına da bu isim verilir. Şu halde bir kadın başka saç eklemek suretiyle ne kendi saçını çoğaltabilir, ne de başka kadının saçını çoğaltabilir. Böyle bir iş yaparsa ona Vâsıla ismi verilir.
Müstevsila: Saçının çoğaltılması için başka saçın eklenmesini isteyen ve bunu yaptıran kadındır. Buna Mevsûla da denilir.

Vâsime i Dövünleyen diye terecine ettiğim bu kelime Veşm'den alınmadır. Veşm ise elin arkasına, kola, yüze veya vücûdun görülen veya görülmeyen her hangi bir yerine iğne batırıp kanattıktan sonra üzerine çivit gibi bir şey döküp o yere renk vermektir. Buna dövün ve na'l denilir. Bu şey Arablar arasında yaygın bir âdet idi. Hıris-tiyanlardan Kudüs şehrine-gidip sözde hacı olanlar da kollarını ve ellerini dövdürürler. Memleketimizin bâzı yörelerinde bulunan mıtnblar ve çingeneler arasında da bu âdet var.
Vasime t Yukarda anlatılan Veşm işini yapan kadındır. Müstevşime: Veşm işini yaptıran kadındır. Buna Mevşûme de denilir.
Mütenemmısa; Yüzünün kıllarını yolduran kadına denir. Nâmisa; Yüzün kıllarını yolan kadına denilin
Mütefellice ı Genç görünmek için eğe gibi bir âletle Ön dişlerini aralayan kadına denilir.
Yukarda açıkladığım bu kelimelerle ifâde edilen ve anılan işleri yapan veya yaptıran kadınlar Allah ve Resulünün lanetine m üste-hak olmuş olurlar.
Müslim Libas kitabının 33. babında bu hadisleri rivayet etmiş ve N e v e v i bu hadîslerin şerhinde şöyle demiştir:
"Bu bâbtaki hadîsler, kadının saçına başka saçın eklenmesinin haramlığına ve bunu yapan kadın ile yaptıran kadının lanetlendiğine delâlet ederler. Takılacak saç insan saçı olsun, eti yenen hayvan saçı olsun, kadının mahremi olan bir adamın saçı olsun, yabancı bir adamın saçı olsun, hüküm aynidir. Hadîsler umumî olduğu için açık ve seçik hüküm budur. Fakat bizim arkadaşlarımız takılacak saç insan saçı olursa hüküm ayrıdır, başka saç olursa hüküm değişiktir, diye şöyle bir ayırım yapmışlardır:
Eğer takılacak saç insan saçı olursa âlimlerin ittifakı ile haramdır. Takılacak saç erkek saçı olsun, kadın saçı olsun fark etmez. Keza takılacak saç kadının kocasının saçı veya kadının babası, kardeşi gibi bir mahreminin saçı olsun, yabancıların saçı olsun hüküm aynidir. Çünkü hadîsler umumîdir. Keza, insanın saçından veya başka uzuvlarından yararlanmak caiz değildir. însan uzuvlarını kullanmak sahibine ihanet sayılır, insandan kesilen saç, tırnak ve şâir uzuvlarının gömülmesi gerekir.
Takılacak saç bir murdar hayvandan veya eti yenilmeyen diri hayvandan kesilen saç ise yine haramdır. Çünkü böyle bir saç necis-tir. Böyle bir saçı takınan kadın namaz içinde ve dışında bile bile bir necis maddeyi takınmış olur.
Yukarda anılan iki çeşit saçın takmılmasınm haramlığı hususunda erkek ile kadm arasında bir fark yoktur. Kadın evli olsun bekâr veya dul olsun fark etmez.
Takılacak saç insan saçından başka, temiz bir saç ise bunu takınan kadın kocasız ise yine haramdır. Şayet kocalı bir kadın ise üç kavil var:
1. Kocalı kadının, insan saçından başka, temiz olan bir saçı takınması da haramdır. Çünkü hadîslerin zahiri bunu gerektirir.
2. Birinci maddede durumu belirtilen saçın kocalı kadın tarafından takınılın ası haram değildir.
3. En sıhhatli olan kavle göre kadın, kocasının izni ile takınmış-sa haram değildir. Aksi halde haramdır,
(Yabancı erkeklere karşı başının bir kısmını bile açan kadm için mutlaka haramdır.)
Arkadaşlarımızın bu mesele hakkında söyledikleri sözlerin özeti budur.
Kadı lyâz da şöyle demiştir: Âlimler bu m es'el e hakkında ihtilâf etmişlerdir: Şöyle ki
Mâlik, Taberi ve âlimlerden çok zâtlar veya bunların ekserisine göre kadının saçına her türlü saç, yün ve bez parçası gibi bir şeyi eklemek yasaktır.
El-Leys bin Sa'd'a göre yasaklama, saç takmaya mahsustur. Yün. bez parçası ve benzeri bir şeyi takmakta sakınca yoktur.
Bir rivayete göre saç takmanın caiz olduğunu söyleyenler olmuş ise de bu söz geçerli sayılmamıştır. Çünkü dayanaktan zayıftır.
Kadı lyâz daha sonra şöyle der: Renkli ipekten mamul ipliklerin ve saça benzemeyen diğer maddelerin saça takılması ve bağlanması bu yasağın dışında kalır. Çünkü bunlar Vâsıl değil ve Vâsıl amacını taşımaz. Bu, sadece bir süslenme ve güzelleştirme amacını taşır.
Hadîsler, anılan saç takma işinin büyük günahlardan olduğuna ve haram bir işe yardım etmenin de haram olduğuna delâlet ederler."
N e v e v i daha sonra dövün vurmak mes'elesine geçip bu hususta da şöyle der:
"Dövün vurmak ve istiyerek vurdurmak haramdır. Bazen küçük yaştaki kızlara dövün vurulur. Kız, çocuk olduğu ve henüz mükelleflik çağına varmadığı için ona mes'uliyet yok ise de bunu yapan haram işlemiş olur.
Arkadaşlarımız demişler ki, dövün vurulan yer pis ve necis sayılır. Eğer o dövün lekesini bir ilâçla gidermek mümkün ise giderilmesi gerekir. Şayet ilâçla giderilemeyip ameliyatla giderilebilirse bunu yapmak gerekir. Ancak ameliyat edildiği takdirde o organın sakatlanması,

yararının yitirilmesi veya yüz, el gibi açıkta olan bir uzuv olup çirkin bir iz görülmesine sebebiyet verilirse bundan vazgeçilir. Aksi takdirde o dövünün çıkarılması gerekir ve geciktirilmesi günahtır. Dövün mes'elesinde kadın ile erkeğin farkı yoktur. Yâni erkek için de haramdır.
Nâmisa ve Mütenemmısa yâni yüzün kıllarını yolan ve yolduran kadınlara gelince bu da haramdır. Ancak kadının sakalı veya bıyığı çıkarsa bunu gidermek yasak değil, bilâkis müstehabtır.
îbn-i Cerİr'e göre kadının, sakalını ve bıyığını traş etmesi caiz değildir.
Kadının kaşlarını inceltmesi de bizce haramdır.
Kadının ön dişlerinin aralarını eğe gibi bir âletle açmak da haramdır. Genç kız ve kadınların ön dişlerinin arası genellikle hafifçe açık olur. Yaş ilerleyince dişler arasındaki boşluk kaybolur. Yaşlanan veya buna yakın yaşa gelen bâzı kadınlar genç görünmek için ön dişlerinin arasını eğe ve benzeri âletle açarlar, böylece dişlerinin güzel görünmesini ve kendilerinin genç sanılmasını sağlamaya çalışırlar. Böyle yaptırana MütefellÎce denilir. Bâzı rivayetlerde böyle yaptıran kadına Müstevşire, bunu yapan kadına da Vâşire denilmiştir. Böyle yapmak ve yaptırmak haramdır. Bu bâbta vârid olan hadisler bu hükmü ifâde eder. Çünkü bu hareket hem Allah Teâlâ'nın yarattığı tabiî şekli değiştirmektir, hem de bir nevî aldatmadır. Hadîs bu hareketin güzelleşmek için olmasını yasaklamıştır. Şu halde tedavi için veya dişteki çürüğü gidermek için böyle bir şey yapmak haram değildir." t
N e v e v i' nin sözü burada bitti.
İkinci hadîste geçen Hasba kelimesinin lügat mânâsı kızamık hastalığıdır. Bâzılarına göre çiçek hastalığının bir nevidir. S i n d î bu kelimeyi bir çeşit salgın hastalık, diye yorumlamıştır. Hadisten anlaşılıyor ki sözü edilen gelin yakalandığı Hasba hastalığından dolayı saçları dökülmüştür.
Allah'ın bir kimseyi lanetlemesi, onu rahmetinden uzaklaştırması, demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'in bir kimseyi lanetlemesi ise o kimsenin Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasını dilemesi, demektir.
Son hadiste îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hadîste anılan hareketlerde bulunan kadınları lanetlediğini ve bu hükmün Kur'an'da bulunduğunu ifâde etmiş, Ü m m ü Yakûb isimli kadın böyle bir hükmü Kur'ân'da bulunmadığını söyleyince tbn-i Mes'ûd, Haşır sûresinin 7. âyetinden şu mealdeki bölümü okuyor ve kadına sen bunu okumadın mı diyor?
«Peygamber size ne verirse onu alın* sizi neden menederse ondan sakının.»
Bu nazm-ı celil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her emrine uymanın ve her yasağından sakınmanın Kur'an-1 Kerîm emri olduğunu te*6ik eder. Şu halde hadiste anılan fiiller Kur'an ile yasaklanmıştır, denilebilir. îbn-i Mes'ûd bunu söylemek istemiştir.
îbn-i Mes'ûd: "Eğer ailem senin dediğin gibi olmuş olsaydı bizimle yaşıyamazdı", sözü ile şunu demek istemiştir: Eğer ailem bu hadîsle yasaklanmış fiilleri işleseydi onu boşardım, onunla yaşamazdım. Nevevİ, âlimlerin cumhûrunca bu cümlenin böyle açıklandığını belirttikten sonra: Namaz kılmamak, bu hadisle yasaklanan fiillerden birisini işlemek veya başka bir günahı işleyip, ikaza rağmen de günah işlemesine devam eden bir kadını boşamanın uygunluğu bu hadisten anlaşılıyor. [270]

53- Ne Zaman Gerdeğe Girmenin Müstehab Olduğunun (Beyânı) Babı

1990) Aişe (Radtyallâhü ankâ)'âan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şevval ayında beni nikahladı ve (yine) Şevval ayında benimle gerdeğe girdi. (Nikâh ve zifafım Şevval ayında olduğu halde) O'nun hangi zevcesi Onun yanında benden daha şanslı (mutlu) dur? Âişe de (Peygamber'e uymak üzere) kendi yakını olan kadınları Şevval ayında gerdeğe ithal etmeyi tercih ederdi."

1991) el-Hâris bin Hişâm (Radtyallâhü onh)'âen rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ümmü Seleme (Radı-yallâhü anhâ)'yı Şevval ayında nikahladı ve Şevval ayında onunla gerdeğe girdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında bulunan Muhammed bin îsh&k tedlisçi olup bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Ayrıca müellifin yanında, el-Hâris bin Hişam bin el-Muğİre'nin bundan başka hadisi yoktur. BuhârI, Müslim, Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Nesai'de İse bu ravlnin hiç bir hadisi yoktur.
El-MizzI: Muhammed bin Yezld el-Müstemli de bu hadisi Esved bin Âmir'-den, Esved'In senedi ile rivayet etmiştir. Buradaki senedden şu farkla ki bu se-neddeki Abdülmellk yerine Abdurrahman

bulunur. O daha isabetlidir, demiştir. [271]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadisini Ahmed, Müslim, Tirmizl ve Nesaî de rivayet etmişlerdir. N e v e v I bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîs, evlenme, evlendirme, nikâh kıyma ve gerdeğe girme işlerinin Şevval ayında yapılmasının müstehablığına delâlet eder. Arkadaşlarımız anılan işlerin Şevval ayında yapılması-nın müstehabhğım açıkça hükme bağlıyarak bu hadîsi delil göstermişlerdir.
Câhiliyyet devri insanları ve bu günün câhil tabakası. Şevval ayında nikâh kıymaktan ve gerdeğe girmekten hoşlanmazlar ve bunu uğursuz olarak anlıyagelm işlerdir. Bu görüş tamamen asılsız ve bâtıl bir itikaddır. Câhiliyyet devrinin bâtıl kalıntılanndandır. Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu bâtıl itikadı reddetmek üzere bu hadisi söylemiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymak ve sünnet-i seniyye'ye riâyet etmek için kendi yakını olan kadınların nikâh ve gerdeğe girme işlerinin Şevval ayında yapılmasını arzu ve tercih ederdi. Tercih sebebi anlatılan şeydi. Şevval ayının kendisinde bir mutluluğun varlığı inanışı değildir. [272]

54- Adam Karısına Bir Şey Vermeden Onunla Gerdeğe Girebilir, Babı

1992) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre;
Bir adam karısına bir şey vermemiş İken karıyı adamın gerdek odasına dâhil etmesini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya emretmiştir.[273]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, mehirden bir şey vermeden önce erkeğin gerdeğe girmesinin câizliğine delâlet eder. Hadîsin zahirine göre kadın me-hirden bir şey almadığı gerekçesi ile kendisini kocasına teslim etmekten imtina edemez. Ebû Dâvûd bu hadisi Nikâh kitabının 36. babında rivayet etmiştir. Tekmile yazarı da bu babın şerhinde ezcümle şöyle der:
Said bin el-Müseyyeb, el-Hasan, Nehai. Sevr i. Şafiî. Ahmed, îshak ve Hanefi âlimler bu hadisi ve Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği Ukbe bin Âmir'in hadisin* delil göstererek : Bir adam nikahladığı kadının mehrinden bir şey vermeden önce gerdeğe girebilir, demişlerdir. Gerdeğe girmeden önce kadına bir şey verilmesine dâir gelen hadîslerdeki emir bunlarca müstehablık mânâsına yorumlanmıştır.
Âlimlerden bir cemâatin kavline göre kadına bir şey verilmeden önce gerdeğe girmek erkek için caiz değildir. H a 11 â b i :
"Jbn-i Ömer (Radıyallâhii anhümâ) : Karısına az veya çok bir şey vermeden onunla gerdeğe girmek bir müslümana helâl değildir, demiştir." îbn-i Abbâs ve Katâde' nin de bunu mekruh saydıkları rivayet edilmiştir. Z ü h r î de: Adam karısına bir şey vermedikçe gerdeğe girmemesi yolunda uygulama devam edegel-miştir, demiştir. Mâlik bin Enes de: Nikâh kıyılırken mehir tâyin edilsin edilmesin en az 3 dirhem gümüş veya bir bolü dört dinar altın vermedikçe adam gerdeğe giremez, demiştir, der. [274]

55- Uğurlu Ve Uğursuz Olan Şeylerin Beyânı) Babı

1993) Mihmar bin Muâvİye (Radtyallâhü anh)'Aen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim t
«Hiç bir uğursuzluk yoktur. Bazen (şu) üç şeyde uğur olur» Kadında, atta ve evde.»"
Not : Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka oldukları Zevâid'de söylenmiştir.

1994) Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) (Radtyallâkü anhümâyâan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sullallahü Aleyhi ve Seli cm) şöyle buyurmuştur;
«Eğer olursa, atta, kadında ve meskende olur.» Resûlullah
lallahü Aleyhi ve Sellem) uğursuzluğu kasdeder.*"

1995) Sâlim'İn babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyaüâhü an hum)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Uğursuzluk (şu) Üç şeyde olur t Atta, kadında ve evde.»
Zührî başka bir sened ile ÜmmÜ Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettiğine göre Ününü Seleme bu Üç şeyi sayardı ve bunlarla beraber kılıcı da ilâve ederdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Müslim bunun bütün râvilerinden hadis rivayetinde bulunmuştur. Bu har dlsin aslı BuhârI ve Müslim'de mevcuttur. Hadis'in sonunda anılan kılıcın uğursuzluğu yalnız müellifin rivayetinde bulunduğu için ben bu hadisi Zevâid türü ara sına aldım. [275]

İzahı

İlk hadisin manâsı şudur.- Hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur. Bazen kadın, at ve ev uğurlu ve bereketli olur. E 1 - H & f ı z , el-Fe-tih'te bu hadîsi zikrettikten sonra bunun sahih hadislere muhalif olduğunu söylemiştir. Çünkü bunu takip eden hadîslerden ve başka hadîslerden anlaşılıyor ki kadın, at ve ev bazen uğursuz olur.
Sindi bu hadisin diğer hadislere muhalefetini gidermek için şöyle bir yorum yapmıştır: Yâni Allah Teala'mn takdiri olmaksızın hiç bir şeyden zarar gelmez. Hiç bir şey bizatihi şerrin meydana gelmesinde etkili olamaz. Ancak Allah Teâlâ şerrin meydana gelmesine bir şeyi sebeb kılarsa o zaman o şey şerre vesile kılınmış olur. Kadın, at ve evin uğursuz olabildiğine delâlet eden hadislerden maksat da anılan bu şeylerin bazen şerre sebeb kılınmasıdır.
Notta belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid türündendir.
Sehl (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buharı ve Müslim de rivayet etmişler ve bir benzerini de îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Bâzı âlimler bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Eğer bir şeyde uğursuzluğun varlığı farz edilirse bu uğursuzluk kadın, at ve evde olacaktır. Halbuki bunlarda uğursuzluk olamaz şu halde hiç bir şeyde uğursuzluk söz konusu değildir. Bu yorum şekli bunu tâkib eden hadîse aykırıdır. Bu aykırılığı gidermek için de bunu takip eden ha-dîsdeki uğursuzluğu hakiki mânâda değil de başka şekilde yorumlamışlardır. Kadının uğursuzluğu çocuk doğurmaması ve dilinin uzun olması, evin uğursuzluğu kullanışsızlığı ve komşularının kötü olması, atın uğursuzluğu da işe ve binmeye elverişli olmayışı gibi mânâlara yorumlanmıştır. A h m e d' in rivayet ettiği ve 1 b n - i Hibbân ile Hâkim'in şahinliğini teyid ettikleri S a' d' in merfu olan şu mealdeki hadis böyle yorum yapmayı kuvvetlendirir:
Şu üç şey Âdem oğlunun mutluluğundandır: Salahatlı kadın, elverişli ev ve elverişli binek hayvanı. Âdem oğlunun mutsuzluğundan-dır şu üç şey: Fena kadın, kötü ev ve elverişsiz binek hayvanı.»
Son hadisi yâni t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhârî, Müslim, Tirmizİ ve Nesâî de riv&-yet etmişlerdir. Ancak kılıcın uğursuzluğuna âit fıkra o rivayetlerde yoktur. Bu hadîs at, kadın, ev ve kılıcın uğursuz olabildiğine delâlet eder. Bâzı âlimler buradaki uğursuzluğu hakikî mânâsında tutmuşlar, diğer bir kısım âlimler de başka mânâlara yorumlamışlardır. Bu husustaki görüşleri N e v e v i şöyle nakleder:
"Âlimler îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu hadisinin mânâsı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Mâlik ve bir gruba göre hadisdeki uğursuzluk hakîki mânâsında kullanılmıştır. Yâni Allah Teâlâ'nın takdiri ile bâzı evlerde oturmak zararlı ve tehlikeli olur. Keza bâzı kadınlarla evlenmek veya bâzı atları edinmek ilâhî bir takdir ile zararlara sebeb olur. Şu halde bu hadisin mânâsı şöyle olur: Bu üç şeyde bazen uğursuzluk bulunur.
(Bu grubun yorumuna göre bu hadîsin mânası ile bundan önceki Sehl (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin manâsı ayni olur.)
H a t t â b î ve çok sayıda âlim şöyle demişlerdir: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Her hangi bir şeyi uğursuz saymak yasaktır. Ancak içinde oturmaktan hoşlanılmayan ev, arkadaşlığından nefret duyulan kadın ve kullanılmasından hoşlanılmayan at terkedilmelidir. Yâni kadından boşanılır, ev ve at da ya satılır veya başka şekilde ondan alâka kesilir.
Bâzı âlimler de: Evin uğursuzluğu, onun darlığı ve komşuların kötülüğü ile eziyet etmeleridir. Kadının uğursuzluğu da çocuğunun olmaması, dilinin uzunluğu ve şüphelere yol açan hareketleridir. Atın uğursuzluğu ise onunla savaş yapılmaması, fiatınm pahalıhgjı gibi şeylerdir, demişlerdir.
Bir kısım mülhidler (inkarcılar); «Hiç bir şeyde uğursuzluk yoktur...» hadisini delil gösterip bu hadîse itiraz ederek iki hadîs arasında bir çelişki bulunduğunu ileri sürmek istemişlerdir. İbn-i

Kuteybe ve başkaları bu hadîsin diğer hadisdeki umumi hükmü husus i leş t irdiğin i söylemişlerdir. Yâni bu hadîste sayılan üç şey istisna edilerek bunlarda uğursuzluk olabildiği kasdedümiştir, diye cevab vermişlerdir." [276]

56- Gayret (Kıskanma) Babı

1996) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kıskançlığın bâzısını Allah sever, bazısını da çirkin görür. Allah Teâlâ'nın sevdiği kıskançlık, kötülük olduğu kuvvetle sanıldığında gösterilen tepkidir. Allah'ın çirkin gördüğü kıskançlığa gelince, kötülük belirtisi olmadığı yerde gösterilen tepkidir.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Ebû Sehm meçhuldür. El-Mizzl, el-Etrâfta: Ebû Sehm lsmt bir vehimdir. Doğrusu Ebû Seleme'dir, demiştir. Ibn-İ Hibbân, bu hadisi kendi sahihinde Ubeyd el-Ensâ-ri'den rivayet etmiştir. Ahmed ve kendi Müsnedinde bu hadisi Ukbe bin Amir el-CÜhenİ'den rivayet etmiştir. [277]

İzahı

S i n d î bu hadîsin şerhinde şöyle der: Yâni bir yerde kötülük belirtileri görüldüğü zaman dînî kıskançlık ve gayretin gereği olan tepki göstermek uygun ve övgüye lâyık bir harekettir. Allah böyle bir tepki ve gayreti sever. Fakat kötülük belirtisi bulunmayan yerde dînî kıskançlık ve gayretin gereği olan tepkiyi göstermek uygun değil, bilâkis yerilmeye müstehak bir harekettir. Çünkü hiç bir neden yok iken müslümanlan töhmet altında bırakmak anlamım taşır.

1997) Âişe (Radıyallâhü attftâyd&n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hadice (Radıyallâhü anhâ)'yı (yanımda çok) andığını gördüğüm için onu kıskandığım kadar (kumalarımdan) hiç bir kadını kıskanmadım. (Kıskanmanın diğer bir nedeni olarak) ve and olsun ki Rabb Teâlâ Hadîce'yi cennette kasab'tan (îbn-i Mâceh dedi ki yâni altından) bir köşk ile müjdelemeyi Peygamber'e emretmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır. [278]

İzahı

Buhâri bu hadisin benzerini rivayet etmiştir. Bir rivayeti yine Âişe (Radıyallâhü anhâî'ya ait olup şöyledir:
Ben (kumam) Hadice (Radıyallâhü anhâ)'yı kıskandığım kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in karılarından hiç birisini kıskanmadım. (Hadice'yi kıskanmamın sebebi şuydu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu (yanımda) çok anardı. Çok defa koyun kesip etini parçalardı sonra onun sadık kadın dostlarına gönderirdi. Ben bazen Efendimize:
— Sanki dünyada Hadîce'den başka kadm yokmuş, derdim. Efendimiz de:
— «Hadice şöyle idi, Hadice böyle idi (diye överdi) ve ondan çocuklarım var,» buyururdu."
H a d î c e (Radıyallâhü an ha) 'mn cennette kasab'tan (yâni altından veya inciden) bir köşk ile müjdelenmesi için Allah'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emir verdiğine dâir olan hadîsi Buhârt, Ebû Hûreyre (Radıyallâhü anhVden rivayet etmiştir.
Buhârl1 nin bu iki hadisi, müellifimizin bu hadîsim teyid eder, mâhiyettedir.
Hadisdeki "Kasab" kelimesini müellifimiz altın, diye yorumlamıştır. Bâzı âlimler bu kelimeyi içi boş inci, diye yorumlamışlardır. Bu kelime sözlükte kamış ve başka mânâlara gelir.

1998) el-Misver bin Mahreme (Radtyattâkü ank)'den; Şöyle demiştir: Hz. Hadîce (R-A.)'nin Hâl Tercemesi
Hz. Hadice, Huveylid bin Esed bin Abdİ'1-Uzzâ bin Kuseyy'in kızıdır. Onun nesebi Peygamber (S.A.V.)'in nesebi île Kusay'de birleşir. Hadİce'nin anası ise Pâtime bint-i Zâide'dir. Peygamber (S.A.V.) 25 yaşında iken 40 yaşında olan Hadîce İle evlenmiştir. Hz. Hadice 64,5 yaşında iken vefat ettiğine göre bu yüce evlilik hayatı 24 küsur yıl sürmüştür. Hadİce'nin vefat târihi hakkında müteaddit rivayetler vardır. Katâde'nin rivayetine göre hicretten 3 yıl Önce vefat etmiştir. Kabr-i şerifi Mekke'nin Cennetü'l-Muallâ mezarîıgındadır. Buharl'nİn Hz. Ali (ItA.)'den rivayet ettiğine göre; Peygamber (S.A.V.) : «Meryem, (zamanındaki) kadınların hayır-bjsıdır. İslâm Ümmetinin en hayırlı kadını Hadîce'dir.» buyurmuştur. Bazı İlim ehli bu badls'e dayanarak

Hz. Hadİce'nin Hz. Âişe'den faziletçe Üstün olduğunu söylemişlerdir.
Hz. Hadîce, Peygamber (S.A.V. >'e çok fedakârlık etmiş, en dar günlerinde O"nu teselli etmiş ve yardımcı olmuştur.
Peygamber (S.A.V.)'In ibrahim'den başka bütün çocukları Hadice'dendir. Bun-lann hepsi Peygamber (S.A.V.)'den önce vefat etmişlerdir. Yalnız Fâtime (RA.) Efendimizden sonra vefat etmiştir. Peygamber (S-A.V.)'in erkek çocukları Kasım Ue Abdullah Peygamberliğini ve halkı îslâma davet etmeden önce vefat etmişlerdir. Peygamber (S.A.V.)'in Abdullah isimli çocuğuna Tabir ve Tayyıb da denilir. Peygamber <S.A.V.)1n Mâriye'den olan oğlu İbrahim İse hicretin 8. yılı doğmuş ve bir buçuk yıl veya bir yıl on ay sonra vefat etmiştir. Zeyneb, Bukayye ve Ümmü Külsûm isimli kızları yukarda İşaret ettiğim giW Peygamber (S-A.V.)'den önce vefat ^emişlerdir. Hz. Fâtime ise Peygamber (S-A.V.Vden elti ay sonra vefat etmiştir. Peygamber (S.A.V.)'ln nesl-i mübarekl Ha. Patimû'dandır.Resûlullah (Sal lal la hu Aleyhi ve Sellem) minber Üzerinde iken şöyle buyurduğunu (bizzat) İşittim:
«Hişâm bin el-Mugire'nin oğulları, kendilerinin kızını Âli bin Ebî Tâlib'e nikahlamaları için benden izin istediler. (Ama) ben onlara izin vermiyeceğim, sonra da izin vermiyeceğim, daha sonra da İzin vermiyeceğim. Ancak Ali benim kızımı boşamak ve onların kızını nikahlanmak isterse (o takdirde izin vereceğim). Çünkü şüphesiz kızım, benden bir parçadır. Ona elem veren şey bana (da) elem verir ve ona eziyet veren şey bana (da) eziyet verir.»"

1999) Ali bin el-Hüseyn (bin Ali bin Ebi Tâlib) (Radtyallâhü an-hümyden rivayet edildiğine göre: el-Misver bin Mahreme (Radtyalldhü ank)f kendisine şöyle demiştir:
Ali bin Ebi Talib (RadıyaUâhüanh), Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)'İn kızı Fûtuna (Radıyallâhü anhâ) ile evli iken Ebû Cehil'in kızı ile evlenmek istedi. F&tıma, bu durumu işitince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak ;
— (Babacığım kızlarına eziyet edildiğinde) onlar için senin kızmadığını herkes söylüyor. Bak İşte Ali, Ebû Cehil'in kızı ile evlenmek üzeredir, dedi.
Misver demiştir ki Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı (bir hutbe okudu. Hutbesinde) şehâdet getirdikten sonra şöyle buyurduğunu işittim:
— «Besmele, hamd ve şehâdetten sonra (bilmiş olun ki:) Ben . (kızım Zeyneb'i) Ebül-Âs bin er-Rabia nikâh ettim. O bana (Zeyneb üzerine evlenmiyeceğine) söz verdi ve bana karşı (verdiği sözde) doğru davrandı. Ve şüphesiz Muhammed'in kızı Fâtıma benden bir parçadır. (Aranızda dolaşan söylentiler gibi şeyler yüzünden) onu bir hatâya düşürmenizi çirkin görürüm. Allah'a yemin ederim ki, hiç bir zaman Resühıllah'm kızı, Allah'ın düşmanı (Ebü Cehil)'in kızı ile beraber bir erkeğin nikâhı altında birleşemez.»
Râvi demiştir ki: Bunun üzerine Ali (Radıyallâhü anh), Ebü Ce-hil'in kızını istemekten vazgeçti." [279]

İzahı

Misver (Radıyallâhü anh) in'ilk hadîsini Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmişlerdir.
Hadis'in baş kısmında «Hişâm bin el-Muğîre'nin oğulları» bu-yurulmuştur. Hişâm, Ebû Cehil'in babasıdır. Bilindiği gibi Ebû Cehil, Bedir savaşında Cehenneme yollanmıştı. Onun kardeşleri Seleme ve Haris ile oğlu İ k r i m e Mekke' nin fethedildiği yıl müslüman olmuşlar ve İslâmiyete samimiyetle inanmışlar. Ebû C e h i 1' in kızını A 1 i (Radıyallâhü anh) ile evlendirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'den izin isteyenler Ebû C e h i 1' in anılan iki kardeşi ile oğlu idiler.
Ebû Cehil'in kızının ismi hakkında değişik rivayetler vardır. El-Hâkim'in rivayetine göre Cuveyriye ismine âit kavil meşhurdur. Onun isminin Avrâ, Hayfâ veya Cemile olduğuna dâir rivayetler de vardır.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hişâm oğullarına izin vermiyeceğine dâir buyruğu üç defa tekrarlamıştır. Bu tekrarlamadan maksat İzin vermeyişi geçici bir süre için olmayıp dâimi-dir. İlelebet izin verilmiyecektir.
Hadisin: «Ancak Ali benim kızımı boşamak...» fıkrasından maksat, Ali' nin Ebû C e h i 1' in kızını istemekten vazgeçmesini sağlamaktır. Açık olan yorum budur. Çünkü Peygamber (Sallallah Aleyhi ve Sellem) izin vermiyeceğini bildirdikten sonra A 1 i (Radıyallâhü anh)'m Ebû C e h i 1' in kızını istemesi ihtimali akıldan çok uzaktır.
Hadis, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) nin üstün faziletine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in yanındaki yüce değerine delâlet eder.

Mis ver'ın ikinci hadisini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki metin daha uzundur.
Hadiste sözü edilen Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Zeyneb (Radıyallâhü an-hâî isimli kızı ile evli idi. Ebü'l-Âs, Zeyneb ile evlenirken onun üzerine ikinci bir kadınla evlenmiyecegine söz vermiş ve bu sözüne sadık kalmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) irad buyurduğu hutbede onun bu sadakatini ifâde edip övmüştür.
Hadisi açıklayan âlimler şöyle derler: Ali (Radıyallâhü anh) de Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) ile evlenirken muhtemelen böyle bir şart koşmuştur. Eğer böyle bir şartı varsa, bu şartı unuttuğu için Ebû Cehil' in" kızım istemiştir, diye yorum yapılır. Şayet böyle bir şartı yok ise, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) üzerine evlenmeye teşebbüs etmesi kendisinden beklenmediği için ima yollu kınanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çok ender olarak kişiyi işlediği kusurdan Ötürü yüzyüze ayıplardı. H z. Ali (Ra-dıyallâhü anh)'ı sırf Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nm rızasını ve gönlünü almak için alenen ayıplamıştır. Bu olay M e k.k e fethinden sonra vuku bulmuştur.
Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e peygamberlik görevi verilmeden önce O'nun yaşça en büyük kızı Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) ile evlenmişti. Evlenir-ken, Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) 'nin üzerine ikinci bir kadınla evlenmiyecegine söz vermiş ve bu sözüne sadakat göstermişti. Bu zât henüz müslüman olmadan önce vuku bulan Bedir savaşında esir edilmişti. Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) evlenirken anası Hatice (Radıyallâhü anhâ) tarafından kendisine hediye edilmiş olan gerdanlığını Mekke' den Medîne-i Münevver e'ye esir edilen kocası E b ü'l-Â s'a göndererek, gerdanlığını fidye olarak verip esaretten kurtarılmasını istemişti. Re* sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerdanlığı görünce, «Dilerseniz, Zeyneb'in esirini Zeyneb için salıverin ve gerdanlığınım da Zeyneb'e geri gönderin» buyurmuş, Sahâbiler de: Hay hay deyip, E b ü' 1 - Â s' ı serbest bırakmışlar ve Z e y n e b' in gerdanlığını da iade etmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyneb'i Medine'ye göndermeyi E b ü' 1 - Â s ' tan is-teyip serbest bırakılması için şart koşmuş idi. E b ü'l-Â s, verdiği sözü yerine getirmiş ve Mekke'ye varır varmaz Zeyneb'i Medine-i Münevvere'ye babasının yanına göndermişti. E b ü' 1 - Â s ikinci kez esir edilmiş, yine Z e y n e b' in ricası üzerine tekrar serbest bırakıldıktan sonra İslâm i yeti kabullenmiş ve bunun üzerine Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Zeyneb'i onun nikâhına iade buyurmuştu. Bundan sonra E b ü ' 1 - Â s ile Zeyneb'in Ümâme isimli kız çocukları olmuştur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â 1 i (Radıyallâhü anh)'in E b û C e h i l'in kızı ile evlenmeye teşebbüsleri konusunda yaptığı konuşma esnasında Ebü'l-Âs'ın mes elesin i A 1 i için örnek olmak üzere açıklamıştır. Çünkü E b ü'l-Â s müslüman olmadan önce de, müslüman olduktan sonra da Zeyneb'e dâima iyilik etmiş, onu hiç üzmemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Onu (yâni Fâtıma'-y)ı bir hatâya düşürmenizi çirkin görürüm,» ifâdesinden maksat şu olabilir; F â t ı m a, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yaptığı müracaat esnasında: "Herkes senin kızların için kızmadığını söylüyor." demişti. Halk arasında dolaşan bu söylenti gerçek değildi. F â t ı m a' nın böyle bir söylentiye değer vermesi bir hatâ sayılır. Halk, onun bu hatâya düşmesine sebebiyet vermiş olur.
Bâzı rivayetlerde bu cümle; «ve ben Fâtuna'nın (kıskançlık yüzünden kocasına karşı) şanına lâyık olmayan bir davranışa kapılmasından endişeleniyorum.» şeklinde geçiyor. Müellifin rivâyetindeki cümleyi böyle yorumlamak da mümkündür. Cümledeki hitap sahâbîlere ise de asıl muhatap A 1 i olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in F â 11 m a hakkında böyle bir endişe duymasının sebebi ise, F â t ı m a' nın anası Hatice (Radıyallâhü anhâ) vefat etmişti, ondan sonra da kardeşleri vefat etmişlerdi. F â ti m a bu musibetler'nedeni ile üzgündü. Üzerine kuma geldiği takdirde kendisini teselli'edecek kimse pek yoktu.
'A 1 i (Hadıyallâhü anh) ise birden fazla kadınla evlenmenin câizliğine âit âyetin umumî hükmüne bakarak ikinci bir kadınla evlen mesinde bir sakınca göremediği için böyle bir istekte bulunmuş olabilir. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buna rızâ göstermediğini anlayınca derhal bu istekten vazgeçmiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Allah'a yemin ederim ki hiç bir zaman Peygamberin kızı ile Allah'ın düşmanı (Ebû Cehil)'in kızı...» cümlesi değişik şekilde yorumlanmıştır. Tekmile yazan bu cümle ile ilgili olarak özetle şöyle der:
'Bu cümlede şu işaret var: Ali, Fâtıma üzerine Ebû C e h i 1 * in kızı ile evlenebilir. Lâkin bu evlenme işi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e eziyet verir, O'na eziyet ise haramdır.
Nevevi: "Peygamber bazı rivayetlerde mevcut;
«Ben helâl olan bir sevi haram kılacak değilim- sözü ile Ali' nin Ebû C e h i 1' in kızı ile evlenmesinin mübahhğma delâlet eder. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki nedenle Fâtıma ile Ebû Cehil'in kızının beraberce bir nikah altında bulundurulmasını

yasaklamıştır. Birinci neden : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son derece Fâtıma ve A 1 i * ye şefkatli idi. A 1 i evlenseydi Fâtıma eziyet duyacaktı, dolayısıyla Peygamber de eziyet duymuş olacaktı. O'na eziyet veren ise helak olacaktı. İkinci neden: Fâtıma kıskançlık yüzünden kocasına karşı hatâ edebilirdi.
Bir kavle göre cümlenin mânâsı şudur: Allah'ın lütfü İle ben biliyorum ki Fâtıma ile Allah'ın düşmanının kızı bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmiyecektir.
Cümlenin mânâsı muhtemelen şöyle olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızı ile Allah'ın düşmanının kızının bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmesi haramdır. Bâzı rivayetlerde bulunduğunu yukarda ifâde ettiğim ilâve cümlenin mânâsı da şöyle olur: Ben helâl olan bir şeyi haram kılacak değilim. Yâni, ben Allah'ın hükmüne muhalif bir şey söylemem. O bir şeyi helâl kılmış ise onu haram edemem ve O, bir şeyi haram kıldığı zaman ben helâl kilamam ve haram lığını açıklamak durumundayım. Çünkü susmam, onun mubah lığına delalet eder. Bu yoruma göre bir erkeğin nikâhı altında birleştirilmesi haram olan kadınlardan ikisi de Pey-gamber'in kızı ile Allah düşmanının kızıdır," diye bilgi vermiştir N e v e v i' nin sözü burada sona erdi.
E1 - H â f ı z şöyle demiştir: Hutbenin zahirine göre, Ali' nin Ebû C e h i T in kızı ile evlenmesi caizdir. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), F â t ı m a* nın hatırı için A 1 i' yi menetmiş, A M de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrine uyarak, bu işi bırakmıştır. Bence, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızları üzerine başka kadınla evlenmenin yasaklanması hükmü verilmiş olabilir. Bu hüküm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kızlarından yalnız F â 11 m a ' ya münhasır olabilir'[280]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadis Fâ t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın üstün faziletine ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in onun nzâsını gözetleyip ona ne derece şefkatli ve düşkün olduğuna delâlet eder
2. Fâtıma, Ali nin E b û C e h i I' in kızı veya başka bir kimsenin kızı ile evlenmesine rızâ gösterseydi, Ali' nin bundan menedilmiyeceği hükmü çıkarılabilir
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in damadı Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anh) hakkındaki bâzı bilgiler 60. bâbta rivayet edilen 2008 - 2010 nolu hadislerin izahı bölümünde verilecektir. [281]

57- Nefsini (Kadınlığını) Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) E Hibe Eden (Yânî Mehîrsîz Veren) Kadın (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2000) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre: Şöyİe söylerdi:
Kadın, nefsini (kadınlığını) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (mehirsiz olarak) hibe etmekten haya etmez mi? (diye ayıplardı.) Nihayet Allah TeâIâ,
"Ey Nebi, kadınlarından dilediği (nin nöbeti) nî geriye bırakabilirsin, dilediğini de yanına alabilirsin (kadınların arasında nöbet usûlünü uygulamaya mecbur değilsin)» âyetini indirince Âişe ben şöyle söyledim, demiştir -.
— (Yâ Resülallah) Rab bin şübhesiz senin dilek ve arzunu geciktirmeden derhal gerçekleştirir." [282]

İzahı

Buhârî, Müslim ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir.
B u h â r i' nin bu âyet için açtığı bâbta rivayet ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hadisinin şerhinde A s k a 1 â n İ : Pey-gamber(Sallallahi) Alcvhi ve Selleml'e nefislerini yâni kadınlıklarını mehirsiz olarak hibe edim kadınların bir kaç tane olduğu müteaddit hadislerden anlaşılıyor. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu bâb-taki:
"Nefislerini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe eden kadınları ayıblardım . " mealindeki hadisi de nefsini hibe eden icadının ikiden fazla olduğuna delâlet eder. Bâzı ri"âyeti*ere göre H a v -lete bint-i Hâkim, Fâtıma bint-i Şüreyh. Ümmü Şerik, Zeyneb bint-i Huzeyme isimli hâtûnlar, nefislerini anılan şekilde efendimize hibe eden kadınlardandırlar. Nefislerini bu şekilde efendimize hibe eden kadınlardan hiç birisi ile efendimizin gerdeğe girmediği sahih rivayetlerle sabittir, demiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) nın bu kadınları ayıplamasının sebebi hakkında Sindi şöyle der: Âişe (Radıayllâhü anhâ). kadınların fıtratında bulunan kıskançlıktan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in kadınları çoğalmasın, diye bu ayıplamayı yapardı. K u r t u b İ de : Bu

kınama kuvvetli kıskançlıktan ileri gelmiştir. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ). anılan hibe şeklinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için Allah tarafından mubah kılındığını biliyordu. Ve Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu kadınların anılan davranışlarının takdire şayan, imrenilecek bir hâl olduğunu da anlıyordu. Bu yüce şerefe kavuşmak ve Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) in bereket ve feyzinden istifâde etmek ve O'nun hayat arkadaşı olmak en büyük nimetlerdendi, demiştir.
Hadiste geçen âyetin açıklaması ile ilgili olarak Askalânî özetle şöyle der:
Cumhur'a göre âyetin mânâsı şudur: «Kadınların arasında nöbet usûlünü uygulama zorunda değilsin. Bunlardan dilediğin ile yatarsın, dilediğini geri bırakırsın.-
Bir kavle göre mânâ şöyledir: «Kadınlarından dilediğin* alırsın, dilediğini bırakırsın.»
Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: -Nefislerini sana hibe eden kadınlardan dilediğini kabul edersin, dilediğini reddedersin.»
Bu babta rivayet edilen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi ilk ve son mânâyı teyid eder mâhiyette olmakla beraber ikinci mânâya da muhtemeldir. Zühri : Bu âyet indikten sonra da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadınlarından herhangi birisinin nöbet sırasını geciktirdiğini bilmiyorum, demiştir. Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SellemJ'in son hastalığında Â i ş e (Radıyallâhü anhâKmn odasında devamlı kalmak için diğer zevcelerinden izin istediğine dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edilen hadîs de O'nun nöbet usûlünü son hastalığına kadar sürdürdüğüne delâlet eder. demiştir. Aşka Un i' den özetle alınan bilgi burada bitti.
Hadîste anılan âyet-i celîle inince Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nın söylediği sözden maksadı şudur: Ben kadınların kendi nefislerini Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Sellemî'e (mehirsiz olarak) hibe etmeleri nedeni ile onları kınıyordum. Sonra baktım ki Allah Teâ-lâ O'nun rızâsını ve arzusunu sür'atle gerçekleştiriyor. Artık ben de anılan kınama işini bıraktım. Çünkü benim ayıplamam O'nun rızâsına aykırı olabilirdi.
Hadîsin sonunda olup Âyet-i Celile'nin inişinden sonra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenü'e hitaben söylediği sözün yorumu hakkında N e v e v İ şöyle der: Yâni "Allah senin işini hafifletir ve işlerinde seni serbest bırakır." Bunun içindir ki Allah O'nu bu âyette serbest bırakmıştır.
Hadisin bu cümlesinde geçen "Hava" kelimesinin lügat mânâsı nefsin arzusu, demek ise de burada rızâ mânâsında kullanılmıştır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nefsi arzuya göre hareket etmediği ve bundan«pak ve nezih olduğu Kuranı Kerîm ile sabittir. O, insanları nefsi arzuya uymaktan men ederken, böyle bir şeyi O'nun hakkında düşünmek bile büyük bir hatâdır. Bâzılarına göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) nazlılığından ve kadınların yaratılışında mevcut kadınlık kıskançlığı nedeni ile bu kelimeyi kullanmıştır. Â i ş e IRadıyallâhü anhâ) bu kelime yerine Rızâ kelimesini kullansaydı daha münâsip olurdu.'

2001) Sabit (el-Iiennâni) (RadtyaUâhü ank)\\en; Şöyle demiştir : Biz Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhl'ın yanında atanıyorduk. Onun bir kızı da onun yanında idi. Enes:
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in yanına gelerek kendi nefsini (kadınlığını) Ona arzetti ve: Yâ Resûlallah! Bana ihtiyacın var mı diyerek (O'nunla evlenmek teklifinde bulundu)?
(Yanımızda bulunan) Enes'in kızı -. O kadının hayasının azlığına şaşarım, dedi. Bunun üzerine Enes, (kızına) :
O kadın senden hayırlıdır. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile evlenmek (şerefine) kavuşmak istediği için kendi nefsini O'na arz etti, dedi." [283]

İzahı

Buharı ve Nesâi de bunu rivayet etmişlerdir. Hadîs'in:cümlesinin asıl mânâsı*Onun hayasını azaltan şey nedir?» demektir. Bundan kasdedilen mânâ ise, onun hayasının azlığına hayret etmektir.
Askalânİ bu hadîsin şerhinde : Hadîste sözü edilen E n e s (Radıyallâhü anhVin kızının isminin ne olduğuna dâir bir bilgi edinemedim. Zannımca ismi Ü m e y n e' dir. Nefsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz eden kadının hangi kadın olduğunu da bilemedim. Bilindiği gibi bir kaç kadın nefsini Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe etmiştir. (Bunların isimleri bundan önceki hadîsin şerhinde belirtilmiştir.) Kuvvetli ihtimâle göre burada sözü edilen kadın Leylâ b i n t - i Kays bin e 1 - H a t î m ' -dir, demiştir. Askalâni daha sonra hadîsten çıkarılan hükümlerle ilgili olarak şöyle der:
1. Kadın, bir erkekle evlenmek istediği takdirde durumu (uygun yolla) ona sunabilir. Bundan

dolayı kadın kınanmam alıdır.
2. Böyle bir teklif alan erkek, teklifi kabul veya reddetmek hususunda serbesttir. Ancak reddetmek istediğinde, bunu kadının yüzünde söylemeyip susmakla yetinmelidir.
3. Erkek böyle teklifle gelen kadınla evlenmemelidir. Ancak buna rağbet ederse evlenebilir. Bu üçüncü madddeki hükmü söyleyen var ise de ben hadîste bu hükme âit bir delâlet görmüyorum.
4. Âlim kimse, kendisinde istenen bir işi yapmak istemezse bunda bir sakınca yoktur. Ancak istekliyi kırmadan uygun bir şekilde cevap vermelidir.
Müslim bu hadîsin bir benzerini Sıdak babında S e h 1 bin Sa'd-i Sâidî (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Onun hadisini müellifimiz 1889 nolu hadîs olarak kısa bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Nevevî, Seni1 in hadîsinin açıklaması bahsinde şöyle der:
'Bu hadis, kadının kendi kadınlığını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe etmesinin câizliğine delâlet eder.
"...ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nikâhlanmasmı dilediği takdirde sana mahsus olmak Üzere ve mü'minlere şümullü olmaksızın nefsini (kadınlığını mehirsiz olarak) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hibe eden raü'min kadını almanı (Allah helâl) kılmıştır.[284] âyeti de ayni hükmü ifâde eder.
Yukardaki hadis ile âyet bir kadının kendi nefsini mehirsiz olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e hibe edebildiğine delâlet ederler. Arkadaşlarımız bunları delil göstererek bu hükme varmışlardır. Şu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle bir kadınla mehirsiz olarak evlendiğinde bu evlenme caizdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadınla gerdeğe girdikten sonra da mehir ödemez. Keza ölüm veya başka nedenle de mehir ödeme durumu söz konusu değildir. Peygamberden başka bir kimse için bu hüküm yoktur. Yâni bir erkek mehirsiz olmak kaydı ile bir kadınla evlenemez.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nikâh akdinin hibe sözü ile oluşup oluşmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bâzı arkadaşlarımız anılan âyetin ve hadisin zahirine bakarak hibe sözü ile nikâh akdinin oluştuğuna hükmetmişlerdir. Diğer bir kısım arkadaşlarımız: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nikâh akdi de başka kimselerin nikâh akdi gibi tnkâh veya Tezviç kelimesi ile oluşur. Hibe kelimesi ile akit yapılamaz, demişlerdir. Bu grub-taki âlimlere göre anılan âyet ve hadîsten maksat nikâhın mehirsiz olarak kıyılmasının câizliğidir.
îmam-ı A'zam Ebû Hanife'ye göre nikâh akdi için İnkâh veya Tezviç kelimesi şart değildir. Sürekli ve dâimi temlik anlamını ifâde eden her kelime ile nikâh kıyılabilir.
Sevri, Ebû Sevr ve Mâlik'in arkadaşlarından bir çok zât bizim görüşümüz gibi hükmetmişlerdir. Mâli k ' ten gelen bir rivayet de böyledir. Diğer bir rivayete göre, nikahlama niyeti olmak kaydı ile akit, hibe sadaka ve satış kelimeleri ile de yapılabilir. Akitte mehir anılsın, anılmasın hüküm böyledir. Fakat, rehin, icar veya vasiyet kelimesi ile akit yapılamaz.* [285]

58- Çocuğunun Kendisinden Olduğunda Şüphe Eden Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2002) Ebû Hüreyrt* (liıulıyatlâhü anh)\\vn; Söyle «lemi-ıit :
Benî Fezâre (kabilesin)den bir adam ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:
— Yâ Resûlallah! Benim ailem siyah bir erkek çocuk doğurdu. (Ben siyah olmadığım için ailemden şübheleniyorum, demek istedi.) Bunun üzerine ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
— «Senin develerin var mı?» diye sordu. Adam :
— Evet (var), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Peki, develerin renkleri nasıldır?» buyurdu. Adam î
— Kırmızıdır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— -Develerin içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mı?» buyurdu. Adam :
— Şüphesiz bunlar içinde beyazı siyaha çalar boz develer vardır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) :
— «Şu halde o boz renk nereden bunlara geldi?» diye sordu. Adam:
— Soyundan bir damara çektiği umulur, diye cevap verdi. Efendimiz:
— «Bu çocuğunu da eski bir soy damarı çektiği umulur,- buyurdu.
(Bu hadîsi müellife Ebû Bekir ile Muhammed bin Sabbah rivayet etmişlerdir. Bu ifâde Muhammed bin Sabbah'a aittir.)"
2003) (Abdullah) bin Ömer (Rad$yallâkü anhümâ)'<Xan; Şöyle de-mişlİr:
Bedevilerden bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanına gelerek:

— Yâ Resûlatlah! Benim karım benim yatağım üzerinde (yâni nikâhım altında) siyah bir oğlan çocuk doğurdu. Halbuki biz Öyle bir aileyiz ki içimizde öteden beri hiç bir siyah kimse olmamıştır, dedi, (karısından şüphelendiğini ifâde etmek istedi.) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona:
—• «Develerin var mı?» diye sordu. Adam:
— Evet (var), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Peki, bunların renkleri nasıldır?» buyurdu. Adam t
~ Kırmızıdır, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bunların içinde siyah deve var mı?» diye sordu. Adam t
— Hayır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mı?» buyurdu. Adam:
— Evet (vardır.), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— «Peki, o boz renk nereden oldu?» diye sordu. Adam :
— Soyundan bir damarın onu çektiği umulur, diye cevap verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Soyundan bir damarın senin bu oğlunu çektiği de umulur.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde râvî Abâa bin KÜleyb bulunur. Müellifin rivayeti böyledir. Doğrusu ise Abâde bin Küleyb'dir. El-Müzzİ, et-Tehzib'de böyle demiştir. Ebû Hatim, anılan Abâde'nin, rivayetlerinde çok doğru olduğunu söylemiştir, tbn-i Ebİ Hatim de Buhari'nin onu zayıflar arasında zikrettiğini söylemiştir. [286]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir, tbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh) 'm hadîsi ise Zevâid türündendir.
N e v e v î bu hadisin şerhinde şöyle demiştir:
"Çocuğun deri rengi babasının deri rengine uymasa bile, çocuk babasından olma kabul edilir. Hattâ baba siyah iken çocuğu beyaz olsa veya bunun aksi olsa hüküm budur. Sırf deri renginin benzememesi gerekçesi ile baba, çocuğun kendisinden olmadığını iddia edemez. Keza baba ile ananın her ikisi de beyaz olup çocuk siyah olsa veya bunun aksine onlar siyah olup çocuk beyaz olsa, hüküm aynidir. Çünkü çocuk, soyunun çok uzak bir damarına çekmiş olabilir. Hadis, anılan hükümleri ifâde eder. Yine hadisten anlaşılıyor ki, bir baba çocuğun kendisinden olmadığını ima ederse, bununla çocuğu dinen reddetmiş olmaz. Yine erkek ailesinden şüphelendiğini söyle-mekle, onu zina ile suçlamış sayılmaz. Şafiî ve ona muvafakat edenlerin görüşü budur. Bu hüküm de hadisten çıkarılan hükümlerdendir.
Hadisten çıkarılan bir diğer hüküm de şudur: Mes'elelerde benzerleri dikkate almak ve yetkili fıkıh âlimleri tarafından kıyaslama yapmak caizdir. Keza mümkün mertebe evli bir kadının çocuklarını meşru kabul etmeli ve bu konuda ihtiyatlı davranmalı." [287]

59- Çocuk, Fîrâş'a (Yatak Sahîbî Olan Erkeğe) Aittir. Zina Eden Erkeğe De Mahrumiyet Düşer, Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce gerek babın başlığında ve gerekse hadîslerde geçen Firâş kelimesini açıklıyalım:
Firâş t Bu kelimenin asıl mânâsı yataktır. Burada kastedilen mânâ hakkında değişik görüşler vardır. Tuhfe yazarının beyânına göre en-Neyl'de şöyle denilmiştir: "Âlimlerin ekserisine göre burada Fi-râş'tan maksat kadındır. (Çünkü kadın, kocası için bir yatak hükmündedir.) Bir kavle göre Firâş'tan maksat kocadır. Bu kavil Ebû H a n i f e' den de rivayet edilmiştir. (Firâş'in sözlük mânâsı ile bu mânâ arasındaki münâsebet şudur: Erkek de karısı için bir nevi yatak sayılır.) Kamusta da: Firâş, erkeğin karışıdır, denilmiştir"
Tekmile yazan da: Firâş, kadının kocası veya efendisi, demektir. Koca, karısının üstünde yattığı için karıya da firâş denilebilir. Firâş kelimesi hem karı hem koca mânâsında kullanılabilir, demiştir.
Yukarda verilen özlü bilgiden de anlaşıldığı gibi bu bâbta geçen hadislerde bulunan «Çocuk firâş'a aittir» cümlesindeki firâş ile kadının kocası veya efendisi kastedilmiş olursa mânâ açıktır. Şayet firâş kelimesi ile kadın kastedilirse bu takdirde cümlede Sahib kelimesi varmış gibi kabul edilir ve mânâ şöyle olur: «Çocuk firaş (yâni kadın) sahibi olan erkeğe aittir.»
Bu bâbta rivayet edilen ilk hadîste bir kaç kişinin ismi geçmektedir. Bu isimlerin sahihleri hakkında ön bilgi verilmeden terceme-ye geçilirse mânânın anlaşılmasında güçlük çekilebilir.

Bu hadis, bir cariyeden doğma çocuğun nesebinin tâyinine aittir. Çocuk cariyenin efendisine mi, yoksa câriye ile zina eden erkeğe mi verilecek?
Câhüiyyet devrinin kötü âdetlerinden birisi şuydu: Bu devrin insanları, bazen cariyeleri fuhuşta çalıştırıp para kazanmak için edinirlerdi. Velûd yâni çok çocuk doğuracak cariyeler bu iş için seçilirdi. Bu cariyelerle yatıp kalkan erkeklerden birisi cariyenin doğurduğu çocuğa sahip çıkıp, bu çocuk bendendir, dediği takdirde câriye sahibi bu çocuğu o zinakâr adama verirdi. Çocuk onun çocuğu sayılırdı.
Bu hadîste böyle bir mes'ele dâva konusu edilmiş ve dâvanın halli için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat edilmiştir.
Dâvada bulunan taraflar;
Bir tarafta Sa'd bin Ebî Vakkas ile ölen kardeşi Utbe bin Ebî Vakkas bulunuyor.
Diğer tarafta Abd bin Zam'a bulunur. Bu zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kayın biraderidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şevde isimli ailesi, Zam'a' nın kızıdır. Bu hadîste bir münâsebetle Şevde' den de bahsedilmektedir.
Dâva konusu t Zam'a' nın cariyesinin doğurduğu Abdur-rahman isimli çocuğun nesebinin tâyini.

2004) Âişe (Radıyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Zamanın cariyesinin oğlu (Abdurrahman'ın nesebinin tâyini ve kimin oğlu sayılmasının gerekliliği) hakkında Zam'a'mn oğlu (Abd) ile Sa'd (bin Ebi Vakkas), aralarında bulunan ihtilâfın halli için Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurdular. Sa'd:
— Yâ Besûlallah! (ölen) kardeşim (Utbe) bana vasiyet ederek, Mekke'ye vardığımda Zamanın cariyesinin oğluna bakıp yakalamamı (almamı) istemiştir, (Çünkü çocuğun kendisinden olduğunu söylemiştir), diye iddiasını açıkladı. Abd bin Zam'a da:
— Çocuk benim kardeşimdir, babamın cariyesinin oğludur, babamın firâşı (yatağı) üstünde doğmuştur, dedi. Sonra Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğun Utbe'ye benzediğini gördü ve:
— «Yâ Abd bin Zam'a! (Abdurrahman isimli) bu çocuk senin (kardeşin) dir. Çocuk fir&ş (sahibin) e aittir. (Sonra Peygamber (Sal-UÜahü Aleyhi ve Sellem), kendi zevcesi olan Zam'a kızı Sevde'y®' :
«Yâ Şevde! Sen bundan sonra (Abdurrahman isimli) bu çocuğa gözükme» buyurdu." [288]

İzahı

T i r m i z i' den başka Kütüb-i Sitte sahihleri ve Şafii bu hadisi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki az lafız değişikliği mânayı değiştirmez. Bâzı rivayetler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ait metinde; «ve zina eden erkeğe de (çocuktan) mahrumiyet vardır.- ilâvesi bulunuyor. Buhar! ve Ebû Davud'un rivayetlerinde bu ilâve bulunmaktadır.
Câhüiyyet devrinin kötü âdetlerinden birisinin de çok çocuk doğuran cariyelerin fuhuşta çalıştırılması, böylece efendileri için bir kazanç sağlanması ve cariyelerle zina eden erkekler arzu ettikleri takdirde doğan çocuk bendendir, deyince çocuğun ona verilmesi mes'e-lesi olduğunu yukarda anlatmıştım.
Sa'd ile Abd bin Zam'a arasındaki bu niza B u -h â r i' nin rivayetinde açıklandığı üzere Mekke1 nin fethedil-diği yıl vuku bulmuştur.
Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) cennetle müjdelenen on sahâbîden birisidir. Onun fazileti 129 -132 nolu hadisler bölümünde anlatılmıştır.
Abd bin Zam'a bin Kays bin Abd-i Şems el-Kureşi el-Âmiri ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem zevcesi Şevde (Radıyallâhü anhâl'nın kardeşi ve sahâbilerin ileri gelenlerindendir.
Bunlar arasında ihtilâf konusu olan çocuğun ismi Abdurrah-dır. Fakat çocuğun anasının ismi hakkında bir bilgi edinemedim.
Zam'a'nin cariyesi ile zina eden ve çocuğun kendisine ait olduğunu Sa'd (Radıyallâhü anhî'a vasiyet edip çocuğun alınmasını isteyen Utbe bin Ebî Vakkas ise Uhud savaşında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in mübarek dişini kıran ve mübarek yanağını yarahyan kişidir. Bâzı rivayetlere göre bu adam müslüman olmuştur. Bâzıları ise bunun küfür üzerinde öldüğünü söylemişlerdir.
M e k k e' nin fethedildiği gün Sa'd (Radıyallâhü anh) M e k k e ' de çocuğu görünce kardeşi U t b e' ye benzetmekle hemen tanımış ve çocuğu yakalamıştır. Sa'd câhüiyyet devri usulünce çocuğa sahip çıkarak yeğeni olduğunu iddia etmiştir. Zam'a' nin oğlu Abd (Radıyallâhü anh) ise

çocuğun kendisinin kardeşi olduğunu, zira babasının cariyesinden olduğunu iddia etmiştir. Dâva Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal edince O, câhiliyyet devrinin kötü âdetini yıkıyor ve çocuğun A b d'ın kardeşi olduğuna hükmediyor. Ve kadın kocalı ise, doğan çocuğun kocaya âit olduğunu, kadın kocalı olmayıp câriye ise, doğan çocuğun cariyenin efendisine âit olduğunu, kadınla zina eden erkeğin çocukla ilgili hiç bir hak iddia edemiyeceğini hükme bağlıyor.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) burada Islâmi hükmü belirtmekle beraber çocuğun zâni U t b e' ye benzediğini görüyor, bunun için Şevde (RadıyaJlâhü anhâ)'nın bundan sonra o çocuğa gözükmemesini yâni nâmahrem olduğunu bildiriyor. Halbuki yukarda işaret ettiğim gibi Şevde, Zam'a' nm kızı idi ve dolayısıyla Abd bin Zam'a' nın öz kardeşi idi. A b -durrahman isimli çocuk da Abd bin Zam'a' nın kardeşi olduğuna hükmedildiğine göre.S evde' nin de kardeşi olmuş olur. Şevde' nin o çocuğa görünmemesi ve ondan saklanması hükmü mendubluk içindir. Buharı' nin rivayetine göre bu emirden sonra, Abdurrahman ölünceye kadar S e v d e' yi hiç görmemiştir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin «Çocuk firâş (sahibin) 'e aittir» buyruğu ile ilgili olarak N e v e v î özetle şöyle der:
"Yâni bir adamın karısı veya firâşa (yâni kan hükmüne) dönüşmüş cariyesi bulunup yanında gebeliğin en az süresince (ki bu süre altı aydır) kaldıktan sonra doğum yaparsa doğan çocuk, babasına benzesin, benzemesin babasının çocuğu olarak kabul edilir ve miras ile diğer hükümler onun hakkında uygulanır.
Bir kadının Firâş sayılmasının ne ile gerçekleştiği hususuna gelince eğer nikâhla helâl kılınan kadın ise sırf nikâh akdinin kıyılması ile kadın Firâş sayılır. Bu hususta icmâ bulunduğunu âlimler nak-letmişlerdir. Ancak kadın Firâş sayıldıktan sonra kocasının kendisi ile cinsel ilişkide bulunduğunun mümkün olması şartı-koşulmuştur. Eğer bu mümkün olmazsa, meselâ : Doğuda oturan bir erkek ile batıda oturan bir kadının nikâhı kıyılıyor. Ama bunların hiç birisi kendi memleketinden ayrılmıyor ve böylece bunların buluşmaları mümkün değil iken kadın 6 - 7 ay veya daha çok zaman sonra çocuk doğurursa bu çocuğun babasına ait olduğuna hükmetmek söz konusu değildir. Mâlik, Şafiî ve tüm âlimlerin kavli budur. Ancak Ebû Hanİfe bunlara muhalif kalarak karı - koca buluşması mümkün olmasa bile çocuk babasına ilhak edilir, hattâ adam nikâh akdini takiben ve henüz karısı ile buluşma imkânı yok iken karısını boşar da 6 ay sonra kadın doğum yaparsa, doğacak çocuk o kocaya ilhak edilir, demiştir."
N e v e v î daha sonra nikâhlı olmayıp câriye edinilen kadının doğuracağı çocukla ilgili fıkıhçıların görüşlerini anlatıyor. Bunu buraya aktarmaya lüzum görmüyorum.
Bir kadın, mahremliğine şüphe duyduğu erkeklere gözükmeme-lidir. Hadis bu hükme delâlet eder.

2005) Ömer (bin el-Hattab) (Radtyallâhü aM*;'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuğun firâş (sahibin)'e
âit olduğuna hükmetmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Ebû Yezld el-Mekki Ebû Ubeydillah'ı İbn-i Hibbân sikalar arasında anmıştır. Senedin kalan r&vüeri İse Buhâri ile Müslim'in şartlarını taşıyorlar.

2006) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ü«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Çocuk firâş (sahibin) e aittir. Zina eden (erkek) e de (çocuktan) mahrumiyet vardır.»"

2007) Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radtyallâhü tf»ft)'den; Şöyle demiştir : Ben, Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim:
«Çocuk firâş (sahibin) e aittir. Zina eden (erkek) e de (çocuktan)
mahrumiyet vardır.»"
Not: Bunun senedinin sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirmiştir. [289]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh) ile E b û Ü m â m e (Radıyal-iâhü anh) 'in hadisleri Zevâid türündendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Ebû Dâvûd hâriç Kütüb-i Sitte'nin tümünde rivayet edilmiştir. Bu hadîsler yukarda izahını yaptığım hadîsin hükmünü teyid ederler. [290]

60- Birisi Diğerinden Önce Müslüman Olan Karı Ve Koca Babı

2008) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü anküm âydan: Şöyle demiştir :
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek müslüman oldu. Sonra bir adamla evlendi. İbn-i Abbas demiştir ki sonra kadının ilk kocası gelerek :
— Yâ Resûlallah! Ben (bu) karımla beraber müslüman olmuştum ve karım benim müslüman olduğumu biliyordu, dedi. İbn i Abbas demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), kadını son kocasından aldı ve ilk kocasına iade etti."

2009) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü an/tümâ)'&dn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kızını (Zeyneb'i) iki yıl sonra (kocası) Ebü'l-Âs bin er-Rabİ'a ilk nikâhı ile iade etti."

2010) Amr bin Şııayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâhü anhüm)'(\en; Şöyle demiştir:
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kızı Zeyneb'i yeni bir nikâh ile (kocası) Ebü'l-Âs bin er-Rabi'a iade etti." [291]

İzahı

îlk hadîsi Ahmed, Beyhakî, Ebû Dâvûd ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarının dediği gibi bu hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Bir kadın, kocası ile beraber müslüman olursa, kadın kocasına iade edilir. Yâni kocası boşamadıkça o, başka bir erkekle evlenemez. Bu hususta icmâ vardır.
1 b n-i A b b â s (Radıyallâhü anh)'m ikinci hadîsini A h-med ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i' deki rivayete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Zeyneb'i altı yıl sonra kocasına iade etmiştir. Buradaki rivayette ise «iki yü sonra» ifâdesi vardır.
Sindi: Müellifin rivayeti ile Ahmed ve Ebû Davud'un rivayetlerinde mevcut; "iki yıl" mânâsını ifâde eden kelimedeki "Te" harfi sehven yazılmış ve aslının; "bir
kaç yıl" mânâsını ifâde eden çoğul kelimesi olabilir, böylece bu rivayetler Tirmizi' nin rivayetine uygun olur, demiş ise de bu ihtimal uzak bir ihtimaldir. Bu kadar kitablarda bir kalem hatâsı dü-şünülmez. Ayrıca Tuhfe'de belirtildiği gibi Ş e v k â n i bâzı rivayetlerde "üç yıl" ifâdesinin bulunduğunu belirttiğine göre bu rivayetlere Sindi ne diyebilir?
Yine Tuhfe'de beyan edildiğine göre el-Fetihte : Bâzı rivayetlerde de "altı yıl", bâzı rivayetlerde "iki yıl", diğer bir kısım rivayetlerde "üç yıl" denilmiştir. Bu rivayetlerin birleştirilmesi ve hepsinin geçerliliği için şöyle denilebilir: Altı yıl rivayetinden maksat Z e y n e b (Radı-yallâhü anhâ) nin hicreti ile kocasının müslümanlığı kabullendiği târih arasında geçen süredir. İki yıl veya üç yıl rivayetinden maksat ise;hicret eden mü'min kadınlar
inkarcı adamlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl değildir.[292] âyetinin indiği târih ile Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nin kocasının M e d i n e ' ye gelip müslümanlığı kabul ettiği târih arasında geçen süredir. Çünkü bu süre iki yıl, bir kaç aydır, denilmiştir.
Bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellern), Z e y -n e b (Radıyallâhü anhâ)'yı, müslümanlığı kabullenen kocası E b ü'l-Â s'a iade ederken yeni bir nikâh kıydırmamış ve câ-hiliyyet devrinde kıyılmış olan eski nikâhı geçerli saymıştır. Ti r-mizi1 nin rivayeti daha kesindir. Çünkü oradaki rivayette; nikâhla iade etmiş ve yeniden nikâh kıydırmamıştır." diye geçiyor.
Bu hadîsten sonra gelen ve T i r m i z i' nin de rivayet ettiği Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) kocasına geri verilirken nikâhları ye-nilenmiştir.
Tirmizî, Abdullah 'm hadîsini rivayet edip isnadının söz götürür durumda olduğunu bildirdikten sonra: İlim ehlinin uygulaması bu hadise göredir. Şöyle ki: Bir kadın müslümanlığı kabullenip henüz iddeti bitmemiş iken kocası da müslüman olursa yeni bir nikâh kıymadan kadın, kocasına teslim edilir ve ona helâldir. (Kadının iddeti bittikten sonra kocası müslüman olursa, ancak yeniden nikâh kıymakla kadın ona helâl olur.) Mâlik. Evzâi, Şafii, Ahmed ve Ishak'ın kavli de budur, demiştir.
Tuhfe yazarı da bu bölümde : İmam Muhammed, kendi Muvatta'ında demiş ki: Kadın müslüman olup kâfir olan kocası da İslâm memleketinde olursa, önce kocasına İslâmiyeti kabul etmesi

teklif edilir. Eğer müslüman olursa, kadın kendisinin karışıdır. Şayet koca, müslümanlığı kabul etmeyi reddederse, kadın kendisinden alınır ve bu ayırma kesin boşanma hükmündedir. Ebû Hanife
ve İbrahim Nehai' nin kavilleride böyledir, diye bilgi vermiştir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre Z e y -n e b (Radıyallâhü anhâ) 'nin nikâhı yenilenmemiştir. Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre ise nikâhı yenilenmiştir. Böylece iki hadîs arasında bir ihtilâf vardır. A b d u 11 a h ' in hadîsinin senedine itiraz edilmiştir. Çünkü bu senedde bulunan Hac-câc bin Ertat tedlisçidir ve Amr bin Şuayb' den hadîs almamıştır. Tuhfe yazarının en-Neyl'den naklen beyan ettiğine göre ilim ehlinden bir cemâat bu senedi bu gerekçe ile zayıf saymıştır. İbn-i Abbâs'in hadîsi ise sahihtir. Şu halde Z e y -n e b (Radıyalâhü anhâ) 'nin nikâhı yenilenmemiştir.
Hâl böyle olunca akla şu soru gelir: Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), bir kaç yıl son**a hattâ T i r m iz i'nin rivayetine göre altı yıl sonra kocasın u iade edilmiştir. Yukarda beyan edildiği gibi müslümanlığı kabul eden kadından sonra ve henüz iddeti bitmemiş iken kocası da müslüman olursa nikâh kıymaya gerek kalmadan kadın kocasına geri verilir. Fakat kadının iddeti bittikten sonra kocası müslüman olursa yeniden nikâh kıymak gerekir. Nikâh kıyılmadan kadın bu kocasına helâl olmaz. Kadının iddeti ise bilindiği gibi üç defa âdet görüp temizlenmesidir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'-nın iddetinin yıllarca ve bilhassa altı yıl sürmesi ihtimali yok gibidir. Nikâh kıyılmadan Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ), kocasına nasıl helâl olmuştur?
Sindi, BeyhakÎ' nin bu soruyu şöyle cevabladığını nakleder:
Yukarda yazılı Mümtehine sûresinin 10. âyeti ininceye kadar geçen süre için Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ)'nin müs-lümanhğı kabul etmiş olması ve kocasının küfür hâline devam etmiş olması onlar arasında mevcut nikâhı olumsuz yönde etkilememiştir. Çünkü mü'min bir kadının kâfir kocasına haramlığı ancak bu âyet ile bildirilmiştir. Bu âyetin inişinden önce böyle bir hüküm yoktu. Bu itibarla anılan âyet gelinceye kadar, Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) ile kocası arasında mevcut nikâh geçerli sayılırdı. Bu âyet H u -d e y b i y e olayından sonra inmiştir. Âyet indikten sonra Z e y -n e b (Radıyallâhü anhâ) 'mn iddeti başlamış olur. Hudeybiye olayı üzerinde uzun bir süre geçmeden Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) 'nin kocası M e d i n e ' ye gelip müslüman olmuştur. Z e y -n e b {Radıyallâhü anhâ)'nin iddetinin bu süre devam etmiş olması mümkündür ve bu neden ile yeniden nikâh kıymaya gerek kalmadan ilk nikâh ile Zeyneb (Radıyallâhü anhâ), kocasına iade edilmiş olabilir.
Bâzı âlimler de : t b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'in hadi-sindeki ilk nikâhtan maksat ilk mehirdir, nikâh akdi değildir. Yâni Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Z e y n e b (Radıyallâhü anhâJyı kocasına iade ederken yeni bir mehir alınmamıştır. A b -d u 1 1 a h " in hadisindeki nikâhtan maksat ise nikâh akdidir. Yâni Z e y n e b (Radıyaliâhü anhâî'nın nikâh akdi yenilenmiş, fakat yeni bir mehir alınmamıştır. Böylece iki hadîs arasında görülen ihtilâf bertaraf edilmiş olur, demişlerdir.
Daha geniş bilgi İçin B u h â r İ ' nin şerhlerine müracaat edilebilir. [293]

61- Ğayl (= Erkeğin Emzikli Karısı İle Cînsel İlişkide Bulunması) Babı

Ğayl, Ğilet ve Ğıyâl: Yukarda parantez içi ifâde ile tarif ettiğim gibi erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunması demektir.
Sahîh-i Müslim'in Rıdâ kitabından bir önceki bâbta da rivayet edilen ve biraz sonra terceme edeceğimiz C ü d â m e (Radıyal-lâhü anh)'in hadisinin şerhinde N e v e v i şöyle der:
Ebü'l-Âs Bin er-Rebî (R.A.) hakkında biraz bilgi verelim :
Bu zât hakkında 1999 nolu hadîsin izahı bölümünde bilgi verilmiştir. Buna bin er-Rabia da denilir. Dedesinin ismi ise; Abdü'1-Uzzâ bin Abd-i Şems'tir. Ebü'i-Âs, onun künyesidir. îsmi ise Lakiyt'tır. Bir kavle göre ismi Kaasim veya Maksim'-dır. Kendisi, servet, emniyet ve ticaret bakımından Mekke'nin sayılı kişilerindendi. Anası Hâle de Peygamber (S.A.V.)'in ilk ailesi olan Madice (R.A.)'nın kız kardeşidir. Peygamber, henüz peygamberlik görevi ile görevlenmemiş iken, Hz. Hadice (R.A.)'nin arzusu üzerine en büyük kızı olan Zeyneb (R.A.)'i Ebü'1-Âs'a nikahladı. Peygambelrik görevi Hz. Muhammed (S.A.V.)'e verilince Ebû Leheb. oğlu Utbe'nin nikâhı altındaki Efendimizin kızı Rukayye'yi boşattırdığı gibi Zeyneb'İ boşattırmak için çalıştı. Diğer müşrikler de EbÜ'1-Âs'a parlak vaadlarda bulunarak Zeyneb'i boşamasını istediler. Fakat. Ebü'l-Âs, onlara uymadı, parlak tekliflerini de reddetti. Ebül-Âs'ın Bedir savaşında ve daha sonra da iki defa müslümanlara esir düştüğünü ve Bedir savaşından sonra serb-.st bırakılınca Peygamber (S.A.V.)'in isteği üzerine Zeyneb (R.A.)'yı Mekke'den Medine'ye babasının yanına gönderdiğini, ikinci kez esir edildiğinde yine Zeyneb (R.A.)'in ricası üzerine serbest bırakıldığını

1999 nolu hadis bahsinde belirtmiştim. Zeyneb (R.A.) Medine'de babasının yanında ve kocası da Mekke'de küfür Üzerinde yıllarca kaldılar Nihayet Hudeybiye olayından bir süre sonra ve Mekke fethinden Önce ikinci Kez esir edilip serbest bırakılan Ebü'l-Âs Mekke'ye vardıktan sonra Medine-i Münevvere'ye dönüp İslâmiyeti kabullendi Peygamber (S.A.V.) de, kızı Zeyneb (R.A.t'yı ona iade etti. (El-Menhel: C. 6, sah. 13)
Âlimler, bu hadisdeki Ğilet kelimesi ile kastedilen mânâ husü-dunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Mâlik, kendi Muvattaında ve A s m a i ile diğer lügat âlimleri : Ğilet ve ğayl'den maksat; erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasıdır, demişlerdir.
İbn-i Sekit'c göre anılan kelimelerden kastedilen mânâ kadının hâmilp ikon süt emzirmesidir.

2011) Cüdâme hint-i Yehb el-Ksediyye [294] (Radıyallâhü anhâ)\\di\: SİÎyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'den şöyle buyururken işittim :
-Ben ğıyali (erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasını) yasaklamayı arzuladım. (Fakat) baktım ki acemler ve rumlar ğıyal işini yapıyorlar ve (emzikli) çocuklarını öldürmüş olmuyorlar.»
(Cüdâme demiştir ki) ve O'na azıl (cinsel ilişki esnasında erkeğin geri çekilip suyunu dışarıya akıtması) hükmü sorulurken de şöyle buyurduğunu (bizzat) işittim :
-Azıl, ve'd (= kız çocuğu diri olarak toprağa gömme işin)in gizli bir çeşitidir.»" [295]

İzahı

Ahmed, Müslim, Nesâi ve Beyhaki de bu hadisi rivayet etmişlerdir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Erkeğin emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yasaklanmak istenmesinin sebebi hakkında âlimler: Bu yasaklamadan gaye, emzikli çocuğa bir zararın gelmemesidir. Çünkü tabibler derler ki: Böyle süt, çocuk için zararlıdır. Arablar da emzikli kadınla cinsel ilişkide bulunmayı fena bir şey olarak telâkki edip bundan sakınırlar, demişlerdir. Hadis, bu işin câizliğine delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yasaklamamış ve yasaklamamanın sebebini de belirtmiştir.
Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ictihad etmesinin câizliğine de delâlet eder. Usûl âlimlerinin cumhurunun kavli de böyledir. Bir kavle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vahyin gelmesi mümkün olduğu için O, ictihad edemez. Fakat bu kavil zayıftır. Doğrusu cumhurun görüşüdür.
Hadîs'te azil yâni cinsel ilişki esnasında erkeğin geri çekilip suyunu dışarıya akıtması yasaklanmış ve bu işin bir nevî çocuk öldürmeye benzediği bildirilmiştir.
Hadîs'te azil işi «Ve'd-i hafi- olarak gösteriliyor.
Ve'd: Kız çocuğu diri diri toprağa gömmektir. Câhiliyyet devrinde bu kötü âdet Arablar arasında yaygın idi. Bunun iki sebebi vardı. Birinci sebep, kız çocuk babası olmak bir zillet ve hakaret kabul edilirdi. Kız çocuğu olan baba, toplumdan gizlenir, halkın içine çıkamazdı. Bu sebeble kız çocuklar öldürülürdü. İkinci sebep ise, çocukların geçim sıkıntısına mâruz kalmamaktı. İslâmiyet bu kötü âdeti kökünden kazıyıp attı.
Hafi: Gizli, demektir. Azil de bir nevî gizli Ve'd gibi gösterilmiştir.
Hadîsin zahirine göre azil yasaktır. Fakat azilin mübahlığına delâlet eden hadîsler daha çok ve daha sıhhatlidir. Bu itibarla buradaki hüküm mekruhluk olarak yorumlanmıştır.
Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhaki' nin E b û S a î d ' i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadise göre, adamın biri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem»'e azil işi için baş vurduğunda «Yahudiler azilin küçük Ve'd olduğunu söylerler» demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Yahudiler yalan söylemişlerdir. Eğer Allah, çocuğu yaratmak istemiş olsa sen bunu değiştiremezsin» buyurmuştur.
Bizim hadisimiz ile bu hadis arasında zahirî bir ihtilâf var ise de aslında ihtilâf yoktur. Çünkü yahudiler azilin haram olduğunu iddia ediyorlardı. Peygamber bunu reddetmiş, yâni azilin haram olmadığını beyân buyurmuştur. C ü d â m e' nin hadîsinden maksat da azil işinin mekruhluğunu beyan etmektir.
Fethü'l-Bârî'nin azil babında beyân edildiğine göre lbnü'l-K a y y i m bu iki hadisin arasını şöyle bulmuştur: «Yahudiler, azil yapmak hâlinde kadının hâmile kalması düşünülemez, bu nedenle azil yapmak Ve'd'in bir çeşitidir, derlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların bu görüşünü reddederek ; Allah bir çocuğu yaratmak isterse azil buna engel olamaz, demek istemiştir. Allah bir çocuğu yaratmayı dilemezse, çocuğun olmaması Ve'd sayılamaz. C ü-d â m

e' nin hadîsinde azilin gizli Ve'd gösterilmesinin sebebi ise, adam azil yapmakla çocuktan kaçmış olur. Onun bu davranışı, Ve'd işini yapanının davranışına benzer. Ve'd işini yapan adam arzusu-nu fiilen gerçekleştiriyor. Azil işini yapan ise arzusunu gerçekleştir-miyor."
Azil mes'elesi hakkındaki âlimlerin görüşlerini Nikâh kitabuim 30. babında rivayet edilen 1926-1928 nolu hadîsler bölümünde anlattım. Oraya müracaat edilebilir.

2012) Esma bint-i Yezîd bin es-Seken[296] (Radtyallâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen şunu işitmiştir:
«(Emzikli karılarınızla cinsel ilişkide bulunmak sureti ile) gizlice çocuklarınızı öldürmeyiniz. Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki ğayl, (emzikli kadınla cinsel ilişki çocuğa öyle zararlıdır ki çocuk yetişip) atma binmiş atlı (iken, o)na ulaşır ve nihayet onu attan düşürüp ölümüne sebebiyet verir.*" [297]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt da bulamadım.
Bu hadis, erkeğin, emzikli karısı ile cinsel ilişkide bulunmasının zararlı olduğunu ve bu zarar şimdilik görülmese bile çocuk büyüdükten sonra görülebildiğine delâlet eder. İcabında bu çocuk büyüyüp atlı giderken, çocukluğunda aldığı mezkûr zararın etkisi ile atından düşüp ölebilir, diye bilgi veriliyor.
Bundan önce geçen sahih hadiste ğaylın zararlı olmadığı bildirilmiştir. Bu hadîse göre ise zararlıdır. Sindi bu hadis'in şerhinde şöyle der:
Bu hadis Arabların görüşünü yansıtan ve ilk zamanlarda Duyurulan bir hadîs olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işin zararlı olmadığını anladıktan sonra diğer hadisi buyurmuştur, denilebilir. Fakat bu yorum uzak bir yorum şeklidir. Çünkü birinci hadîsten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işi yasaklamak istemiş, fakat yasaklamamıştır, İkinci hadiste ise yasaklama hükmü vardır. Artık ikinci hadîsin ilk hadisten önce bu-yurulmuş olması mümkün değildir. Diğer taraftan eğer ikinci hadis Arabların görüşünü yansıtıcı bir hadis olmuş olsaydı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konu hakkında yemin etmezdi. Yemin etmesi münâsip olmazdı. Yukarda anlatılan nedenlerle en yakın ihtimal bu hadîsi yâni ikinci hadisi sonradan buyurmuş olmasıdır. Bu ihtimale göre şöyle denilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işin çocuğa zararlı olmadığını Acemlerde ve Rumlarda görünce bunu mubah saymıştır. Daha sonra bu işin çocuğa zararlı olduğunu ve bu zararın çocukta o an için görülmese bile bilâhare etkisinin görüldüğünü anlayınca bunu yasaklamıştır, denilebilir.
Sindi' nin bu görüşü bir ihtimale dayanır. Aslında bu hadisin sıhhat durumu mechulümdür. Çünkü başka kitabta bulamadım. Bildiğim kadarı ile fıkıhçılardan ğayhn yasaklığına hükmedeni de görmedim.
Şöyle bir yorum şekli âcizane hatırıma geliyor. Eğer doğru ise Allah'tandır. Yanlış ise benim hatamdır. Gayl'ın iki şekilde yorumlandığını yukarda N e v e v i' den naklen beyân ettim. Birinci mânâ erkeğin, emzikli karısı ile cinsel temasta bulunmasıdır. İkincisi hâmile kadının çocuğa süt emzirmesidir. Bilhassa gebeliği ilerlemiş bir kadının çocuğa süt emzirmesi, çocuğa zarar verebilir. Hattâ halkımızın dilinde bu süte haram süt tâbiri kullanılır. Çayla âit yasaklama bu son mânâdaki ğayla âit olabilir. Bu takdirde yasaklama mekruhluk mânâsına yorumlanabilir. Ancak hâmile kadının emzirdiği sütün çocuğa zararlı olduğu tıb alanında yetkili kimselerce tes-bit ve beyân edildiği takdirde bu yasaklamanın haramlık mânâsına yorumlanması da muhtemeldir. Doğrusunu ancak Allah bilir. [298]

62- Kocasına Eziyet Eden Kadın Hakkında Bir Bâb

2013) Ebû Ümâme (RadtyaUâhü attfı)'dçn\ Şöyle demiştir:
Bir kadın, iki çocuğu ile beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Kadın bir çocuğunu taşımış, diğer çocuğunun da elinden tutup çeker vaziyette idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kadının çocuklarına olan bu şefkat ve düşkünlüğünü görünce) şöyle buyurdu:
«(Kadınlar çocuklarını) karınlarında taşıyıcılardır, doğuruculardır, çok merhametlilerdir. Kocalarına ettikleri eziyetler olmazsa bunların namazcıları Cennet'e girer.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki raviler sıka 2âtlardır, fakat sened munkati'Oir. Çünkü Tirmizl, el-llel'de anlattığına göre Buhârİ: Ravl Salim bin Ebi'I-Ca'd, Ebû Ümame'den hadis işitmemiş, demiştir. îbn-i Hibbân da, bu ravinin Ebû Ümâme'nin zamanına yetiştiğini söylemiştir. [299]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis kadınların, çocukları için bir çok eziyetlere katlandıkları, gerek gebelik döneminde, gerek doğum sancılarını çekerken ve gerekse çocuklara bakıp yetiştirirken bir hayli eziyetler çektiklerini belirttikten sonra, bunlardan kocalarına eziyet etmeyi bırakıp namazlarını dosdoğru edâ edenlerin cennetlik olduklarını, lâkin kadınların kocalarına çok eziyet ettiklerini ve az namaz kıldıklarını bildiriyor.
Kocasına itaat edip, namazını dosdoğru edâ eden ve Ramazan orucunu vaktinde usulünce tutan kadınların cennetlik olduklarına dâir hadisler vardır. O hadîsler buradaki hadisi teyid eder mâhiyettedir.

2014) Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Her hangi bir kadın (mü'min) kocasına eziyet ettiğinde, adamın hurü'I-İyn'den olan karısı (bu kadına) :
Allah senin canım alsın, adama eziyet etme. Çünkü şübhesiz o, senin yanında misafirdir, senden ayrılıp yanımıza gelmesi yakındır, der.»" [300]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i de rivayet etmiştir. Hadîsin bâzı kelimelerini açıklıyahm :
Hür: Havrâ'nın çoğuludur. Havrâ'nın lügat mânâsı, gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı simsiyah olan kadındır. Cennetlik olan mü'minlere Allah tarafından ihsan edilecek cennetin kadınlarına bu isim verilmiştir.
îyn: Aynanın çoğuludur, gözü geniş olan kadınlar, demektir. Hadis'in; cümlesini "Allah senin canını alsın11 diye terceme ettim. Bu cümle : Allah sana lanet eylesin veya Allah senin cezanı versin, gibi şekillerde de terceme edilebilir.
Hurinin "...O, senin yanında misafirdir..." cümlesi ile huri şunu demek ister: Adam senin yanında geçici bir süre kalacağı için bir misafir gibidir, sen onun hakikî karısı değilsin, hakiksrtta asıl ka-rıları bizleriz, senden ayrılıp bize kavuşacaktır.
Tirmizî' nin şerhi Tuhfe yukardaki bilgiyi vermiştir. Bu bilgiden dolayı kadınlar bana kırılmasınlar. Aslında hurilerin böyle bir azarına muhatap olmak istemeyen ve bundan hoşlanmayan bayanlar, beylerine eziyet etmeyi bıraksınlar ve bırakmalıdırlar. [301]

63- Haram, Helâli Haram Etmez, Babı

2015) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anHiimâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Haram, helâli haram etmez.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi Nâfi'den rivayet eden Abdullah zayıftır. [302]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis ile kastedilen mânânın ne olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Sindi: Bundan maksat şu olabilir : Bir erkek bir kadınla zina ederse ve bu haramı işlerse, bun-dan dolayı bu kadın o erkeğe haram olmaz. Yâni bu suçtan sonra erkek bu kadınla evlenebilir. Kadın onun helâli olabilir.
Hadisten kastedilen mânâ su olabilir: Bir erkek bir kadınla zina, ederse, bu gayri meşru birleşme, nikâh ile olan birleşmeye benzemez. Yâni bir adam bir kadınla evlendiği zaman küdının usul ve furuu, adama haram olur. Adanı kadını boşasa bile, onun usul ve furuu ile evlenemez. Örneğin adan;, kayın anası, kayın nenesi, üvey kızı ve üvey torunu ile evlenenle/.. Fakat /mâ ile birleşme nikâhla birleşme gibi değildir. Meselâ bir adam bir kadınla zina ederse,

bundan sonra aynı kadının usul ve furuu ile evlenebilir. Yâni aynı kadının anası ile veya nenesi ile veyahut kadının kızı ile evlenebilir, şeklinde yorum yapılabilir, demiştir.
Sindi' nin ikinci yorumu M â 1 i k ' in meşhur kavline ve Şafii ile Ebû Sevr'in görüşlerine uygundur. Çünkü bunlara göre zina ile olan birleşme, nikâh ile birleşme gibi değildir. Kişi zina ettiği kadının anası veya kızı ile evlenebilir.
Sahâbiler ile tabiilerin cumhuru, Hanefiler, Süfyan-ı Sevr i, Evzâi ve Ahmed'e göre gayri meşru birleşme de nikâh hükmündedir. Yâni bir adam bir kadınla zina ederse, artık onun anası, nenesi gibi usulü ve kadının kızı gibi furûu ile evlenemez. [303]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/189-190

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/190

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/191-192

[4] Rûm sûresi 7. âyeti ile 1847 nolu hadîste bu hikmete işaret vardır.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/192

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/193-194

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/194-195

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/195-197

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/197

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/197-198

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/198-201

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/201

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/202

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/202-203

[14] Bu hadisin râvisi Amr bin el-Ahvas (B.A.) el-Ceşmi, sahâbidir. Hadisini sünen sahipleri rivayet etmişlerdir. Hâvisi oğlu Süleyman'dır. Hadisin ikinci râvisi ve anılan zâtın oğlu olan Süleyman bin Amr bin el-Ahvas, sıkadır. Babasının râvisidir. Kendisinden de Şebib bin Garkada rivAyet etmiştir. (Hulasa: Sah. 155. 1H7»

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/203-205

[16] Pıtır sadakası bahsinde belirtildiği gibi Şâfifler'den Nevevi'ye göre bir mUd 53S gram, R&fH'ye göre 811 gramdır.

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/205-208

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/209

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/209-211

[20] Bu Muftz (HA.Vm kısa hâli 1116 nolu hadisin dip notunda geçmiştir.

[21] Hâl tercemesi 55 nolu hadis bahsinde geçmiştir .

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/211-213

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/213

[24] Tevbe sûrestain 34 ve 39. Ayetleri.

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/213-214

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/215-217

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/217-218

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/218

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/218-220

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/221

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/222

[32] NikihuT-Ebkâr babında

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/222-224

[34] Hulâsa : Sahife : 306

[35] Hulâsa : Sahife : 258
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/225-226

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/226-227

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/227-228

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/228

[39] **Mubammed bin Mesleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi**
Muhammed bin Mesleme bin Seleme bin Hâlid bin Adi el-Evsİ el-Ensârf Ebû Abdirrahman, AbdÜ'l-Eşhel kabilesinin hallfl'dir. Câhiliyyet devrinde, Muhammed ismini alanlardandır. Peygamber (S.A.V.) bazı savaşlara çıktığında Onu Medine'de kendine halife olarak bırakırdı. Cemel ve Sıffin olayları gibi Sahâbiler arasında ilahi bir takdir, diye İfâde etmek istediğim müessif fitnelerden uzak duran saha-bilerdendir. Medlne-i Münevvere'de Mus'ab bin Umeyr (R.A.)'ın eliyle müslüman-bk şerefine erişen bahtiyar sahâbllerdendir. Hicreti Nebevi'de Peygamber (S.A.V.) Ensâr-ı Kiram ile Muhacirini izam arasında kardeşlik akdini yaparken bu zat ile Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh (R.A.) arasında kardeşlik kurmuştur. Uhud savası yenilgisinde Peygamber (S.A.V.)'İn yanında durmak sebatım gösterenlerdendir. Te-bük seferinde Peygamber (S.A.V.) O'nu Medine'de halîfe olarak bıraktığı için bu sefer hâriç, bütün savaşlara Peygamber (Sj\.V.)'M beraberinde katılmıştır. O, Peygamber (S.A.V.)'in can düşmanlarından olduğu bilinen KaT> bin el-Sşref'i öl-dürenlerden birisidir.
Bu zatm 16 hadisi vardır. Buhâri onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte*nin kalanları da onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Hâvileri, el-Muğtre bin Şu"be, Seni bin Ebl Hasme ve Câbir'dir. Medine'de yerleşmiş, hicretin 77. yılında vefat etmiştir. (Hulâsa: Sah. 359 ve el-Menhel clld S, sah. 139)

[40] Hal tercemesi 41. badis bölümünde geçmiştir.

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/229-231

[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/231-233

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/234-235

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/235-236

[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/236-238

[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/238-241

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/242-243

[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/243-244

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/245-246

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/246-248

[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/249

[52] Hâl tercemesi 149 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/249-252

[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/253-254

[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/254-256

[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/257

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/257-258

[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/259-260

[59] Aişe ,(R.A.)'wn kısa hâl tercemesi 47 nolu hadis izahında geçmiştir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/260-262

[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/262-264

[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/264

[62] Hftl tercemesi 1456 nolu hadis bölümünde geçmiştir.

[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/265

[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/265-267

[65] Nisa sûresi, âyet; 3

[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/267-268

[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/269

[68] Asaba, Ölünün yakınlarından belirli hissesi olanlardan artan ölünün malını alan ve pak sahibi mirasçı yok ise ölünün malının tamamını alan mirasçılardır.

[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/269-271

[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/271

[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/271

[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/271-272

[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/272-275

[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/275-276

[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/276-277

[76] Bakara: 222

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/277-280

[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/280-281

[79] Nisa: 3

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/281-284

[81] Bir hadisin metninden ayn bir metinle rivayet edilip onun mânasını ifâde eden hadls'e Şâhid' denilir. Aynı metin başka bir veya birden fazla râviler tarafından rivayet edilirse ilk hadls'e 'Mutâba'aleyh* diğerine de Tibl' denir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/284-285

[82] Hâl tercemesl 1328 nohı hadis bahsinde geçmiştir.

[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/285

[84] Bir dirhemi örfi 3,12 gr. Veya 3.207 gramdır. Bir <ürhem-i şerl de 2,457 gramdır. B&nlanna göre 2,8 gramdır.

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/286-287

[86] Nisa 20

[87] Hâl tercemesi 907 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/288-291

[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/291-292

[90] Bu hadisi KÜtüb-i SItte sahipleri rivayet etmişlerdir. Uzunca metnin bir parçan burada anılmıştır. (1869 nolu) hadistir.

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/292-293

[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/294

[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/294-295

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/295-297

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/297-298

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/298-299

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/299-301

[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/301-302

[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/302

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/303-304

[101] Al-i Imrân: 102

[102] Nisa : I

[103] Ahzâb : 70-71

[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/304-308

[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/308-309

[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/310-311

[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/311-312
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/312-314
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/315
[110] Rubeyiy* (R.A.)'nin hâl tercemesi 390 nolu hadiste geçmiştir. Onun ravisi Halici el-Medeni hakkında Hulâsa'nm 100. sahifesinde şöyle denmiştir: H&-Hd bin Zekvân el-Medenî'nin künyesi Ebü'l-Hasan veya Ebül-Hüseyn'dir. Rubeyyi' (R.A.)'nın râvisidir. Kendisinden de Bişr bin el-Mufaddal rivayette bulunmuştur, îbn-i Muin onun sıka olduğunu söylemiştir. KÜtüb-i Sitte sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/316-317
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/317-319
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/319-322
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/322-325
[115] Mücâhid bin Cebr Mevle's-Sâib bin Ebl's-Sâib Ebü'l-Haccâc el-Mekld, Kıraat ve Tefsir ilimlerinde önder bir tâbirdir. îbn-i Abbâs, Ümmü Seleme, Ebû Hüreyre. Câbir ve Âise (R.A.)'den rivayette bulunmuş, kendisinden de İkrime, Ata, Katftde, el-Hakem bin Uteybe, Eyyub ve bir cemâat rivayet etmiştir. İbn-i Muin ve Ebû Zur*a onu sıka saymışlardır. Kütüb-i Sitte'de rivayetleri vardır. Hicretin 21, yılı doğup 102 veya 103. yıU Mekke'de secdede iken vefat etmiştir. (Hulasa: 369)
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/325-327
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/327
[118] Hulâsa: 57
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/327-328
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/328-329
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/329-332
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/332-333
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/333-335
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/335
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/335-336
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/336-337
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/337
[127] Bir vesk 60 sa'dır. Bir sa'ın kaç kg.a tekabül ettiğini 1794 notu hadisin izahı bölümünde geçmiştir. Kesirleri hâriç âlimlerin takdirlerine göre bir sa\ 3,244 veya 2,130 yahut 2,140 kg.dır.
[128] Hulasa : 269. 270
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/337-338
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/338-339
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/339-341
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/341-343
[132] Hal tercemesi 1779 nolu hadiste geçmiştir.
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/343
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/343-345
[135] Bathâ, geniş tabanlı, kumlu ve çakıllı dereye denilir.
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/345-346
[137] Sehl (R.A.)'ıa hâl tercemesi 164 nolu hadis bölümünde geçmiştir.
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/346-347
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/347-348
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/348
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/349
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/349-350
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/350-351

[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/351-352
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/352-353
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/353-355
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/355-357
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/357-358
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/358-359
[150] Hİcr: 42
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/359-360
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/360-361
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/361-362
[154] Hâl tercemesi 1604 nolu hadîsin dip notunda geçmiştir.
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/362-364
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/364-365
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/365
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/365-366
[159] Nisa : 48
[160] Hâl tercemesi 315. hadis bahsinde geçmiştir.
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/366-368
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/368-369
[163] Bakara : 223
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/369-370
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/370
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/370-371
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/371-372
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/372-373
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/374
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/374-376
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/376-378
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/378-379
[173] Bu durumu bildiren âyetlerden birisi Nahıl sûresinin 44. âyetidir.
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/380-383
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/384-385
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/385-388
[177] Hâl tercemesi 558 nolu hads bahsinde geçmiştir.
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/388-390
[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/390-396
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/396
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/396-398
[182] Hftl tercemesl 1913 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/398-399
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/399-401
[185] Bu bilgilerin bir kısmı Hülâsa 491'den, bir kısmı da başka kitaplardan alınmıştır.

[186] HÜl&sa 203 ve el-Menhel cild 4, sah. 307

[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/402-403
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/404-405
[189] Hâl tercemesi 522 nolu badis bahsinde geçmiştir.
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/405-406
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/406-407
[192] Bakara: 340
[193] Bakara: 234
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/407-409
[195] Bu kitabın 34. babında geçen X937 ve 1938 nolu hadisler.
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/409-411
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/411-412
[198] Ahzab: 5
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/412-414
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/414-415
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/415-416
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/416-417
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/417-418
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/419
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/419-420
[206] Bakara: 233
[207] Ehkaf: 15
[208] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/420-421
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/422-423
[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/423-424
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/424-425
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/425-426
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/426-427
[214] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/427-428
[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/428-429
[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/429
[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/430-431
[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/431-432
[219] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/432-433
[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/433-434
[221] Hâl tercemesi 88 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[222] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/434-436
[223] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/436
[224] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/436-437
[225] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/437-438
[226] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/438
[227] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/439

[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/439
[229] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/439-440
[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/440-443
[231] H&1 tercemesl T70 noju hadis bölümünde geçmiştir.
[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/443
[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/444-445
[234] Mü'minûn sûresi. Ayet: 6
[235] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/445-446
[236] Hâl tercemesi 372 nolu hadiste geçmiştir,
[237] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/446
[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/447
[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/447-448
[240] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/448-449
[241] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/449
[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/449-450
[243] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/450-451
[244] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/451
[245] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/451-452
[246] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/452
[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/453-454
[248] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/454
[249] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/454
[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/455
[251] Peygamber (S.A.V.)'İn muhterem zevcelerindendir. Hâl tercemesi 1779 nolu hadis bahsinde geçmiştir.
[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/455-457
[253] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/457-458
[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/458-459
[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/460
[256] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/460
[257] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/461
[258] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/462
[259] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/462-463
[260] Peygamoer (S-A.V.)'in zevcelerinden olan bu hâtûnun hâl tercemesi 1908 nolu hadisin İzahında verilmiştir.
[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/463-465
[262] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/465-466
[263] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/466-467
[264] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/467
[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/468
[266] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/468-470
[267] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/470-471
[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/471-472
[269] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/473-475
[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/475-479

[271] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/479-480
[272] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/480-481
[273] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/481
[274] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/481-482
[275] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/482-484
[276] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/484-485
[277] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/486
[278] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/486-487
[279] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/487-490
[280] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/490-494
[281] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/494
[282] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/494-495
[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/495-497
[284] Ahzab: 50
[285] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/497-499
[286] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/499-501
[287] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/502
[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/502-504
[289] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/504-507
[290] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/508
[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/508-509
[292] Mümtehine : 10
[293] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/509-512
[294] Bu hâtûn, meşhur Ukkâşa bin Muhsin'in ana hır kardeşidir. Hicret eden sahnbilerdendir. İki hadîs: vardır. Muslin bu hadisin; rivayet etmiştir Sünen sa-hibleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Ruvisi Â:şe ı R.A.Vdır. ı Hülâsa 489)
[295] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/512-513
[296] 1589 nolu hadisin tercemesine ait dip notunda bu kadın hakkında özlü bilgi verilmiştir.
[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/514-516
[298] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/516-517
[299] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/517
[300] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/518
[301] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/518-519
[302] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/519
[303] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/519-520

10- TALÂK KİTABI

10- TALÂK KİTABI

Müellif, bu kitabta boşama ile ilgili hadisleri rivayet etmiştir.
Talâk ı Bu kelime Arap dilinde bağlı bir şeyin bağını çözmek demektir. İslâm hukukunda bu kelime kadını boşamak manasında kullanılır. Çünkü boşamak, nikâh bağını çözmek demektir.
Kadını boşamak işi İslâmiyetle doğmuş bir kavram değildir. Câ-hiliyyet devrinde de boşama işi vardı. Ancak o dönemde boşamanın belirli bir sınırı yoktu. Boşamanın üç talâk ile yapılması sınırı îslâ-miyetle yerleşmiştir. Mâlik ve Şafiî' nin H i ş â m bin U r v e' den rivayet ettiklerine göre U r v e (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Câhiliyyet devrinde adam karısını boşardı, henüz kadının iddeti bitmemiş iken ona dönüş yapardı ve tekrar onunla yaşardı. Bir süre sonra yine boşar, iddet bitmeden tekrar dönüş yapardı. Adam bu işi bin defa tekrarlayabilirdi. Nihayet adamın biri karısını boşadı. Kadının iddeti bitmek üzere iken, adam karısına dönüş yapıp birlikte yaşadı. Sonra tek~ar boşadı ve karısına: Allah'a yemin ederim ki, artık seni yanıma almıyacagım ve ilelebed bana helâl olmıyacaksın, dedi. Bunun üzerine;
"Kadını boşamak ikidir. Bundan ^onra (erkeğin görevi) ya iyi geçinmek üzere (karısına dönüş yöpıp onu nikâhında) tutmak, ya da iyilikle (kadına zarar vermeden) bırakmaktır.[1] âyeti indi. Artık halk boşama itini buna göre düzenlediler.
Âyet-i kerîme'nin açıklaması şöyle yapılmıştır: Yâni erkek karısını bir talâkla boşadıktan sonra, ona dönüş yapabilir. Tekrar bir talâkla boşarsa yine dönüş yapabilir. Bu iki talâkı bir defada işlerse durum yine böyledir. Erkek karısını üçüncü talâkla da boşarsa artık ona dönüş yapamaz, onu tamamen salıvermesi gerekir. Erkek iki talâkla boşadıktan sonra ya karısına karşı iyi davranmak ve güzelce geçinmek üzere dönüş yapar. Yahut tamamen onu boşar ve artık, kadın ona helâl olmaz. Yâni tekrar dönüş yapmak veya nikâhı tazelemek sureti ile kadınla yaşıyamaz. Evlilik bpğı tamamen kopmuş olur.
Âyetin «Talâk ikidir- cümlesini /ayıf bir kavle göre şöyle de yorumlamak mümkündür : Haram olmayan boşama, defaten yapılmayıp aralıklı olarak ve birer talâk ile yapılan boşamadır.
îslâm hukukunda boşama, Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Allah Teâlâ Talâk sûresinin birinci âyetinde meâlen :
Ey Peygamber! Kadınları boşamak durumunda olduğunuz zaman onları, iddetlerini gözeterek (yâni kadın aybaşı âdetinden temizlenmiş ve henüz onunla cinsel ilişkide bulunmamış iken) boşayınız (onları, hayız veya nifas hâlinde iken veya temiz olup onlarla o temizlik hâlinde cinsel ilişkide bulunmuş iken boşamaym.) ve iddet (süresin)! sayıp hesablayın...» buyurmuştur. Bu âyet boşamanın haram olmadığına delâlet eder. Boşamanın câizliğine delâlet eden hadîslerin bir kısmı burada anılmıştır.
İslâm âlimleri de boşamanın cevazı üzerinde icmâ etmişlerdir. Boşamanın câizliği yâni bu kapının kapanmamış olması en âdilâne sistemdir. Çünkü boşamanın yasaklığı ve buna hiç bir suretle cevaz verilmemesi çok sakıncalar doğurur. Bazen kan koca arasında büyük anlaşmazlık çıkar, beraber yaşamaları imkansızlaşır. Bu durumda nikâhın devamı büyük zararlara yol açar. Şöyle ki: Erkek, karısının nafakasını ödemeye zorlanır. Kadm da erkeğin nikâhı altında hap-sedilir. Halbuki aralarında müthiş bir husûmet ve fena bir geçimsizlik bulunur. Şartlar böyle iken nikâhın devam ettirilmesinde taraflar için hiç bir fayda düşünülemez. Bilâkis daha büyük durum-lar ve tehlikeler doğabilir. Hattâ cinayetler ve- intiharlar bile olabilir. Bu sakıncaları dikkata alan islâmiyet, gerektiğinde nikâhın sona erdirilmesi kapısını aralamıştır. Kan koca haklarına riâyet edilmediği ve tarafların tamiri güç ihtilâflara düştüğü ortam gibi nedenler karşısında boşamayı meşru kılan İslâmiyet genellikle bu yetkiyi erkeğe vermiştir, kadına vermemiştir. Çünkü kadınlara oranla erkekler, irâdelerine daha hâkim, aklen daha mükemmel olup görüşlerinde ve kararlarında daha isabetli hareket ederler. Kadınlar ise genellikle, arzu ve isteklerine mağlûp olur, sözlerinde ve hareketlerinde acele eder, irâdelerine hâkim olamaz, görüş ve kararlarında yanılırlar. Boşama yetkisi zayıf ve aklı noksan olan bayanlara verilmiş olsaydı, aslında bir aile ocağının yıkılmasına sebep olmıyacak bir takım olayların etkisi altında kalarak boşama yemini ağzından çıkabilir ve böylece boşanmış olur. Bu gibi nedenlerle İslâmiyet bu yetkiyi ona vermemiştir.
İnsanın nefsi bir çok emeller peşinde koşar, hayali bir takım emeller kurar. Bazen bir şeye muhtaç olmadığı halde, kendisini muhtaç gösterir. Bazen bunun aksine muhtaç olduğu halde kendisini müstağni gösterir. Erkek icabında boşama kararı verir ve bunu yapmak ister. İslâmiyet erkeğin bu işi tedricen yapmasını emretmiştir. Şöyle ki, kadın aybaşı âdeti veya lohusalık hâlinde iken, yahut bu hallerden temiz olmakla beraber o temizlik hâlinde kocası ile cinsel te-masta bulunmuş iken kocası tarafından boşanması dînen caiz sayılmamıştır. Meşru ve caiz olan boşama ise kadın, anılan özürlerden temizlendikten sonra ve henüz onunla cinsel ilişkide

bulunulmadan önce tek talâkla boşanmasıdır. Boşamanın kadının bu hâline tahsis edilmesinin hikmeti şudur: Kadının aybaşı veya lohusalık hâli boyunca ondan uzak kalan kocası onun bu hallerden temizlendiği gün kadınlığından yararlanmak isteğini ve ihtiyacını diğer günlere nazaran fazla duyar. Ona rağbet eder ve cinsel ilişki kudretini hâizdir. Kadına en çok rağbet ettiği böyle bir günde erkek karısını boşama ihtiyacım duymaya devam ederse, bu duygusunda gerçekçi olduğunu daha iyi anlar. Buna göre kadını bir talâkla boşayıp iddet süresi içinde kadına dönüş yapmazsa bu kararında haklı ve isabetli olduğunu kabullenir. Bilindiği gibi iddet bittikten sonra erkek pişmanlık duyarsa nikâhın yenilenmesi gerekir. Şayet kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken erkek ona dönüş yapma ihtiyacını duyarsa rücu eder ve kadın ona helâl olur. Kadm ikinci kez aybaşı âdeti veya lohusalık hâlini görüp temizlendikten sonra erkek hâlâ onu boşama ihtiyaç ve zaruretini duymaya devam ederse yukarda anlatıldığı şekilde tekrar bir talâkla boşar. Yine iddet henüz bitmemiş iken erkek yemininden rücû etmek isterse ona dönüş yapar ve ettiği yeminden pişmanlık duymuş olur. Eğer iddet bittikten sonra pişmanlık duyarsa tekrar nikâhı yenilemek suretiyle birlikte yaşamaları caizdir. Böylece ikinci kez bir araya gelen eşler bir süre beraber yaşadıktan sonra erkek hâlâ da kadını boşama ihtiyacını duyarsa yukarda anılan şekilde son defa olmak üzere tekrar bir talâkla boşama yapar. Artık böyle bir yeminde bulunduktan sonra kadına dönüş yapması veya nikâhı yenilemesi imkânı kalmamış olur ve eşler tamamen bir birinden ayrılmış olurlar.
Yukarda anlatılan şekilde yapılan boşamanın takip ettiği seyir erkeğin iyi düşünerek ve çok isabetli karar vererek hareket etmesine en iyi imkân vermektedir. Bu imkânları- iyi değerlendirip boşamaya gitmesi eşlerin beraber yaşamalarının güçlüğünü ve sakıncalı olduğunu âdeta kanıtlamış olur. [2]

Boşamanın Değişik Hükümleri

Erkeğin kadını boşaması bazen mubah, bazen mustahab veya vâcib, bazen haram veya mekruhtur. Şöyle ki:
1. Erkek kadından hoşlanmayıp onu istemez ve kadınlığından yararlanmadığı halde nafaka ve diğer masraflarını ödemeye gönlü razı olmazsa onu boşaması mubahtır.
2. Kadın, dili ve sözleri ile, veya fiilleri ile kocasına eziyet ediyor veya başkasını incitiyorsa, yahut namaz kılmamakta İsrar ediyorsa kocasının onu boşaması müstahabtır
3. Erkeklik uzvunun kesikliği veya erkekliğin yitirilmesi gibi bir nedenle erkek kadınla cinsel ilişkide bulunmaktan âciz ise, kadını boşaması vâcibtir.
4. Yukarda anılan nedenler bulunmadığı halde sebebsiz yere ve geçimsizlik yok iken kadını boşamak mekruhtur.
5. Kadın aybaşı veya lohusahk âdeti içinde iken veya cinsel ilişkinin yapıldığı temizlik hâlinde kadını boşamak ise haramdır. Bu hususta geniş bilgi ikinci bâbta verilecektir. [3]

1- Süveyd Bin Said Bize Hadis Rivayet Etti. Babı

2016) Ömer hin el-Hattâh (RadtyaUâhü anh)'öen rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Ömer bin el-Hattâb'ın kızı) Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'yı (rec'î talâk ile) boşadı, sonra ona rücû (dönüş) yaptı." [4]

İzahı

Ebû Dâvûd ve Dârimi de bunu rivayet etmişlerdir. Tekmile yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, muhterem zevcelerinden Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'ın kızı Hz. Hafsa (Radıyallâhü anha)'nm boşaması olayı şöyle olmuştur:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), muhterem zevceleri arasında düzenlediği nöbet usûlüne göre onların odalarında sırayla kalırdı. Bir defasında sıra Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın odasına gelmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun odasında idi. Hafsa (Radıyallâhü anhâ). baba ve anasını ziyaret etmek üzere izin istedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de izin verdi. Hafsa (Radıyallâhü anhâî gittikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber göndererek cariyesi M â r i y e el-Kıbtiy e (Radıyallâhü anhâ)'yi Hafsa (Radıyallâhü anhâl'nın odasına getirtti. Onunla temasta bulundu. Bu esnada dönen Hafsa (Radıyalâhü anhâ) odanın kapısını kilitli görünce, kapının önünde oturup ağlamaya başladı. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kapıyı

açıp dışarı çıkınca Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'nın ağlamakta olduğunu gördü ve niçin ağladığını sordu. Hafsa (Radıyalâhü anhâ) da şöyle cevap verdi: Sen bunun için bana izin verdin. Cariyeni benim odama getirtip benim yatağımda ve benim günümde onunla yattın. Benim bir hakkım ve saygınlığım senin yanında yok mu?
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Mâriye benim cariyem değil mi, Allah onu bana helâl etmemiş mi? Senin rızânı almak üzere Mâriye bana haram olsun. Sakın benim onu kendime haram ettiğimi kumalarına söyleme.- buyurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem oradan ayrılıp gittikten sonra Hafsa (Radıyallâhü anhâ), kendi odası ile Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn odası arasındaki duvara vurarak Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya: Sana müjde. Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Mâriye (Radıyallâhü anhâ)'yi kendisine haram etti ve Allah bizleri Mâriye (Radıyallâhü anhâ)'den rahat ettirdi, dedi ve gördüklerini ona anlattı. Hafsa (Radıyallâhü anhâ) ile Âişe (Radıyallâhü anhâ), kumalarına karşı birbirini destekler ve dost durumunda idiler."
[5]âyetinde buyurulduğu gibi Allah Teâiâ Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'mn,*bu sırrı Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye ifşa ettiğini Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdi. Bundan dolayı öfkelenen Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'yı boşadı. Sonra Cebrail (Aleyhisselâm)'ın getirdiği emir ile Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem), Hafsa (Radıyallâhü anhâ)'ya dönüş yaptı ki; bu dönüşe İslâm hukukunda Rec'at ve Müracaat, denilir. Erkeğin rec'at yapabilmesi için bir veya iki talâkla boşaması şarttır. Üç talâkla boşaması hâlinde rec'at edilemez.
Tabarâni ve Ebû Naim'in sahih bir sened ile Kays bin Yezid' den rivayet ettiklerine göre :
"Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Hafsa bint-i Ömer'i boşamış, sonra Hafsa'nın dayıları Kudâme ve Osman bin Maz'ûn Haf-sa'nın odasına gitmişler. Hafsa ağlamış ve Allah'a yemin ederim ki O, tokluktan dolayı boşama yemini etmiş değil, demiş. Bu arada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odaya girmiştir. Hafsa da hemen örtünmüştür. Sonra Peygamber (Sallailahü Aleyhive Sellem) : «Cibril bana dedi ki: Hafsa'ya dönüş yap, çünkü Hafsa çok oruç tutar, çok gece namazına kalkar ve Cennette senin zevcendir.»" diye bilgi vermiştir. [6]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Rac'i talâkla karısını boşamış olan bir kimse, iddet bitmemiş iken rac'at yâni karısına dönüş yapabilir. Rac'at yaparken nikâhı tazelemeye gerek yoktur. Yukarda da işaret ettiğim gibi Rac'i talâktan maksat bir veya iki talâkla yapılan boşamadır. Bu hüküm Kitab, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Bakara sûresinin 228. âyetinde;
«...ve boşanan kadınların iddeti henüz bitmemiş iken. kocaları barışmak isterlerse onları geri almakta öncelikle hak sahibidirler...*
buyurulmuştur. Keza Bakara sûresinin ı*:il. üyelinde :
«...kadınları boşadığımz zaman (yâni rac'î talâkla boşadığımz zaman) iddetleri sona ererken (ermek üzere iken) onları ya güzellikle tutun {rac'at edin) ya da güzellikle bırakın...» buyurulmuştur.
Bu iki âyet, rac'i talâkla boşanıp henüz iddetini doldurmamış olan kadına, kocasının dönüş yapabileceğine delâlet ederler.
îkinci bâbta rivayet edilen 2019 nolu hadîs de ayni hükme delâlet eder.
Kurtubi; Hür adam karısını bir veya iki talâkla boşadık-tan sonra, henüz iddet süresi dolmamış iken yeniden nikâh kıymaya gerek olmadan karısına dönüş yapabilir. Bu dönüş için kadının muvafakat etmesi söz konusu değildir. Adamın kadınla gerdeğe girmiş veya girmemiş olması bu hususta fark etmez. Şayet iddet bitinceye kadar adam dönüş yapmaz ise artık kadın serbesttir. Dilerse yeniden nikâh kıyılmak sureti ile kocası ile yaşıyabilir. Dilerse bag-ka bir erkekle usûlü dâiresinde evlenebilir. Yâni eski kocasının bir tercih hakkı söz konusu değildir. Bu hususta âlimler ittifak halindedir, demiştir.
Yukardaki bilgi Tekmile'nin Müracaat babından naklen verilmiştir.

2017) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radıyaüâkü anhyfen rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Bâzı kimselere ne oluyor ki Allah'ın kanunları ile oynuyorlar. Onlardan birisi (karısına) : Seni boşadım. Sana rücu (dönüş) yaptım. Seni boşadım, diyor.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvi Müemmel bin İsmail'in sıkalığı ihtilaflıdır. Onun sıka olduğu söylendiği gibi hatâsının çokluğu da söylenmiştir. Bir kavle göre

hadisleri münkerdir. [7]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin izahı ile ilgili olarak Sindi şöyle der; Yâni boşama işi Allah katında sevimsiz ve çirkin bir şeydir. Lüzumu hâlinde kullanılmak üzere meşru kılınmıştır. Şu halde ancak ihtiyaç duyulduğunda boşama yapılmalıdır. İhtiyaç yok iken ikide bir boşama yeminini yapmak ve sık sık karıyı boşamak Allah'ın kanunlarına bir nevi saygısızlıktır.
Hadisin -Seni boşadım. Sana rücû ettim. Seni boşadım.» cümlesinden maksat şudur: Boşamaya ihtiyaç duyulmadığı, hattâ bilâkis kadına ihtiyaç duyulduğu halde sık sık boşama ve bundan dönüş yapılması bir alışkanlık ve oyuncak hâline getirilmiş oluyor. Kadına ihtiyaç duyulması adamın her boşamanın arkasında ona dönüş yapmasından anlaşılıyor.

2018) Abdullah hin Ömer (Rmlıyullâhü atıİiihtıâ)\hın rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalhıHahii Mryh't vr Srffcm) çnylr buyurdu, demiştir :
*Helâl (yâni haram olmayan) şeyler içinde Allah Teâlâ'nın ençok buğzettiği şey (sebebsiz yere yapılan) boşamadır.»" [8]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîste anılan Helâl'dan maksat haramın karşılığıdır. Parantez içi ifâde ile de buna işaret etmek istedim. Haramın karşıtı olan manâ kasdedilince, vâcib, mendub, mekruh ve mubah şümullü olur. Helâl kelimesini böyle açıklamakdan maksat şudur. Talâk kitabının girişinde anlattığım gibi boşamanın şer'İ hükmü değişiktir. Bazen kadını boşamak vacip olur. Bazen de müstahap olur.
Diğer bâzı durumlarda mubah olur. Allah Teâlâ, dînen vacip veya müstahap, yahut mubah kılman bir şeye buğzetmez, haram veya mekruh olan şeylere buğzeder. Şu halde vacip, müstahap veya mubah sayılan boşama çeşitlerine Allah Teâlâ buğzetmediğine göre bu hadiste geçen Helal kelimesi ile mübahhk mânâsı kasdedilmemiştir. Bununla haramın karşıtı olan kavram kasdedilmiştir. Bu takdirde Helâl kelimesinin mânâsına mekruh kavramı da girer. Ve böylece Allah'ın buğzettiği boşamanın mekruh olan boşama çeşidi olduğu anlaşılmış olur. Allah'ın haram olan boşamaya buğzettiği zâten malûm olan bir şeydir. Çünkü Allah bütün haramlara buğzeder. Mekruh olan boşama ise sebepsiz yere yapılan boşamadır. Böyle bir boşama nikahlan-manın yararlarını giderir, üzüntülere yol açar ve evlenme amaçlarına ters düşer. [9]

2- Sünnet (Hadîs)'e Uygun Olan Boşama (Usûlünü Beyan Eden Hadîslerin Beyânı) Babı

Bu babın başlığında bulunan Sünnet kelimesi dîni kaynaklardan birisi olan hadis mânâsına yorumlanır. İşlenmesi sevap olan sünnet ibâdeti mânâsı kasdedilmemiştir.

2019) (Abdullah) bin Ömer (RadıyaUâhü ankümâ)'<\an; Şöyle demiştir :
Karım aybaşı âdeti içinde iken ben onu (bir talâk ile) boşadım. (Babam) Ömer bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'» anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oğlun Abdullah'a emret, karısına geri dönsün, sonra kadın temizlenip, tekrar aybaşı âdetini görüp bundan sonra tekrar temizleninceye kadar onunla birlikte yaşasın, (kadın ikinci kez âdetten temizlendikten) Sonra oğlun dilerse onunla cinsel ilişkide bulunmaksızın boşayabiiir. Dilerse onunla aile hayatını sürdürebilir. İşte kadının ikinci kez âdetten temizlenip henüz bu temizlik hâlinde onunla cinsel ilişkide bulunmaksızın onu boşamak, Allah'ın müsâade ettiği iddetin başlamasına elverişli olan boşamadır.»" [10]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahihleri, Mâlik ve Şafiî rivayet etmişlerdir.
Abdullah'm boşadığı kadının adı Âmine bint-i G i f â r dır. Ona Bint-i Ammâr diyenler de vardır. A h -m e d' in müsnedinde kadının isminin N e v v â r olduğu bildirilmiştir. Rivayetlerin

birleştirilmesi için şöyle söylenebilir: Kadının adı Âmine, lâkabı da N e v v â r olabilir.
Abdullah'm karısına dönüş yapmasına âit verilen emir vücûp için olabilir. Mâlik ve bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Hanefî ler' den el-Hidâye sahibi de bu görüşün sıhhatli görüş olduğunu söylemiştir.
Diğer üç mezhep imamlarına göre bu emir mendubluk içindir. Yâni aybaşı âdeti içinde iken kadını bir veya iki talâkla boşayan bir erkek, birinci görüşe göre karısına dönüş yapmak mecburiyetindedir. İkinci görüşe göre dönüş yapması müstahabchr.
Abdullah'ın, karısına dönüş yapması için Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Selîem) 'in emir vermesinin sebebi, kadının iddet süresinin uzamamasım sağlamaktır. Çünkü âdet süresi iddetten sayılmaz.
Hadîsin zahirine göre, aybaşı âdeti içinde karısını bir veya iki talâkla boşayan erkeğin dönüş yapmasından sonra kadının iki kez temizlenmesini beklemesi ve ancak bundan sonra boşayabileceğine delâlet eder. Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve başkalarının da rivayet ettikleri müellifin 2023 nolu Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisine göre ise anılan kadının bir kez temizlenmesi kâfidir. İkinci kez temizlenmesini beklemeye gerek yoktur.
Ebû Hanife (Rahimehullah), bir rivayetinde Ş â f i I ve A h m e d (Rahimehullah) son rivayetle amel ederek, kadının bir kez temizlenmesi yeterlidir, demişlerdir. Bunlar: Kadın aybaşı âdeti içinde iken boşanması m enedi İmiş tir. Bu engel, kadının temizlenmesi ile kalkmış olur. Diğer temizlik hallerinde olduğu gibi ilk temizlik hâlinde de kadını boşamak caizdir. Allah Teâlâ da Talâk sûresinin birinci âyetinde meâlen : "Ey Nebî kadın boşamak durumunda kaldığınız zaman onları iddetlerinin başlamasına elverişli zamanda boşayımz..." buyurmuştur. îddetin başlamasına elverişli zaman ise kadının âdetten temizlenip, henüz cinsel ilişkinin olmadığı zamandır. Âyet umumi hükmü ile kadının ilk temizlik zamanına da şümullüdür, demişlerdir.
Bu grubtaki âlimler: İki kez temizlenmeye delâlet eden rivayetlere şöyle cevap vermişlerdir: Bu rivayetler iki kez temizlenme zamanını beklemenin müstahablığma delâlet eder.
Hadîste sözü edilen temizlenmeden maksat, kadının kanının kesilmesi mi, yoksa kan kesildikten sonra boy abdesti alması mı?
Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır. A h m e d ' den her iki kavil de rivayet edilmiştir. Tekmile yazarının beyânına göre ikinci kavil tercih edilmiştir. Çünkü bâzı rivayetlerde Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhKıtt karısı ile ilgili olarak buyurduğu emirde: «Yâ Ömer oğluna emret, karısına geri dönsün, kadın boy abdestini alınca tekrar aybaşı Âdetini görünceye kadar...» ifâdesi bulunuyor.
M â 1 i k' in mezhebi de budur.
Hadîsin son cümlesi Talâk sûresinin ilk âyetine işarettir. Bu âyetin kısa mealini yukarıya almıştım. Âyet-i Celîle kadınları, iddetlerinin başlamasına elverişli zamanda boşamayı hükme bağlamıştır. [11]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kadın aybaşı âdeti içinde iken veya temizlik hâlinde kendisi ile cinsel ilişki yapılmış iken onu boşamak haramdır. Rac'ı talâkla yâni bir veya iki talâkla bu hallerde boşayan erkek, karısına geri dönmekle mükelleftir. Onun dönüş yapması vâcibtir. M â 1 i k' in kavli böyledir. Bir rivayetinde A h m e d de böyle demiştir.
Cumhurun kavli ile A h m e d' in meşhur kavline göre, kadına geri dönmek vacip değil müstahabtır. Çünkü evlenmek vacip değildir. Evliliği sürdürmek de vacip olmamalıdır. Lâkin Hanefi âlimlerden Hidftye sahibi erkeğin rac'at etmesinin vâcibliğine dâir kavle taraftar çıkarak, bunun sıhhatli kavil olduğunu söylemiştir. Gerekçe olarak da şunu göstermiştir: Hadîs rac'at etmeyi emretmiştir. Diğer taraftan aybaşı âdeti esnasında boşamak haram olunca bu hâlde nikâhı sürdürmek gerekir.
Kadının iddeti bitinceye kadar erkek ona dönmezse, artık nikâhı yenilemeden erkeğin kadına dönemiyeceği hususunda âlimler ittifak etmişlerdir.
Kadınla cinsî temasta bulunduğu temizlik hâlinde boşamada bulunan erkek, rac'at etmekle emrolunmamıştır. İbn-i Battal'in beyânına göre bu hususta da âlimler ittifak etmişlerdir. Lâkin Ş â -f i î 1 e r' den el-Hanâtiî rac'at etmekle ilgili bir kavli anlatmıştır.
Erkek, karısı ile gerdeğe henüz girmemiş iken, aybaşı âdeti hâlinde onu boşarsa, âlimlerin ittifakı ile rac'at etme emri yoktur. Yâni erkek bu durumda karışma dönüş yapmakla emrolunmamıştır. Bu kavle Hanefi âlimlerden Z ü f e r muhalefet etmiş ise de onun muhalefeti pek dikkata alınmamıştır. Çünkü gerdeğe girilmeden önce boşanan kadın için iddet durumu yoktur. Artık rac'at etmenin bir gereği kalmıyor. Bilindiği gibi rac'attan gaye kadının iddeti-nin

uzamasını önlemektir. Yukardaki bilgi el-Fetih'ten naklen alınmıştır.
N e v e v i: Aybaşı âdeti içinde olan kadın hâmile ise Şafiî-ler'ce sahih olan kavle göre onu boşamak haram değildir. Çünkü âdet esnasında kadını boşamak iddetinin uzamasına sebebiyet verir. Bu nedenle yasaklanmıştır. Âdet hâlindeki kadın hâmile ise onun boşanma iddeti üç kez temizlenme süresi değil, doğum yapmasıdır. Durum bu olunca âdet esnasında iken boşanan hâmile kadının idde-tinde bir uzama söz konusu olmaz.
2. Hadîsin «Sonra dilerse kadını nikâhında tutar, dilerse bırakır» cümlesinden anlaşılıyor ki, bir adam, aybaşı âdeti esnasında bulunan karısına: âdetten temizleneceğin zaman boşsun, derse böyle bir boşama hadîslere uygun bir boşama sayılamaz. Çünkü sünnete uygun boşama kadın temiz iken erkeğin, irâdesini kullanarak yaptığı boşamadır.
3. Erkek karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu temizlik hâlinde yaptığı boşama haramdır. Cumhurun kavli de böyledir.
Kadın aybaşı âdetinden temizlendikten sonra henüz onunla cinsel ilişkide bulunmamış iken kocasının yaptığı bir veya iki talâkla boşama sünnete yâni hadislere uygun bir boşamadır. Şayet üç talâkla boşarsa bâzı âlimlere göre yine sünnete uygun boşamadır. Şafiî ve A h m e dHn kavli böyledir.
Bâzı âlimlere göre sünnete uygun boşama yalnız bir talâkla olan boşamadır. Sevrî ve İshak'm kavli böyledir.

2020) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Sünnet (hadîs)'e uygun olan boşama karısı (aybaşı ve lohusa-lık hâlinden) temiz iken ve onunla cinsel temasta bulunmaksızın erkeğin ettiği boşamadır."

2021) Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyallâhü anh)'ın sünnet (hadîs)e uygun boşama hakkında şöyle söylediği kendisinden rivayet edilmiştir :
Erkek, karısını her temizlik hâlinde (onunla cima etmeksizin) bir talâkla boşar. Kadın üçüncü kez temizlenince (yine onunla cima etmeksizin) kocası onu (son bir talâkla) boşar. Bu son boşamadan sonra (iddet olarak) kadına bir kere aybaşı âdeti görmesi gerekir. (yâni bir kere hayız görüp temizlenince iddeti bitmiş olur.)" [12]

İzahı

t b n - i M e s' u d' un bu iki hadisini N e s â î de riyâyet etmiştir. Bu hadîsler de sünnete uygun boşama usûlünü tarif ederler.
Hadîslere uygunluk açısından boşama iki kısma ayrılır: Birincisi Sünnî yâni sünnete — hadîslere — uygun olan boşamadır. İkincisi Bidî ve bidat yâni sünnete —hadîslere— uygun olmayan boşamadır.
Kadın aybaşı âdeti veya lohusalık hâlinde iken yapılan boşama Bidat olan boşamadır. Keza kadın temizlendikten sonra onunla cima yapıldıktan sonra olan boşama da Bidat sayılır.
Kadın temiz iken ve onunla cinsel ilişki yapılmaksızın yapılan boşama Sünnî sayılır. Şafiî ve Ahmed'e göre kadını bir temizlik hâlinde üç talâkla boşamak da bir veya iki talâkla boşamak gibi Sünnî sayılır. Diğer bir kısım âlimlere göre bir temizlik hâlinde birden fazla talâkla boşamak Bidat sayıbr. Ancak buna rağmen yapılan boşama geçerlidir.
Yukardaki hükümler, kendisi ile gerdeğe girilmiş ve aybaşı âdeti gören ve hâmile olmayan kadınlara mahsustur. Çünkü gerdeğe girmemiş olan kadın boşandığı takdirde onun için iddet diye bir şey bulunmadığından boşanmasının zamanı kendisine bir yarar veya zarar sağlamaz. Hâmile kadının iddeti ise doğum yapmasıdır. Bu nedenle bunların boşanması Bidat veya Sünnî diye vasıflanmaz. Bunlarla, bir de henüz aybaşı âdetini görecek yaşa henüz varmamış olan küçük yaştaki kadınlar ve aybaşı âdetinden kesilmiş bulunan kadınların boşanması ve iddetlerinin hesablanması hususunda ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına başvurmak gerekir.
Bu hadis, yukarda durumu anlatılan kadının iddetinin üçüncü kez aybaşı âdetinden temizlenmesi ile tamamlandığına delâlet eder. Yâni temiz iken boşanan kadın, bundan sonra üç defa aybaşı âdetini görüp temizlendikten sonra iddeti tamamlanmış sayılır. Çünkü hadîsin râvisi İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) 'in görüşüne göre Bakara süresinin 228. âyetinde geçen Kur' kelimesi aybaşı âdeti demektir. Âyet-i celîle boşanan kadının iddet süresinin üç Kur' olduğunu bildirmiştir. Âyette geçen Kur' kelimesi ile aybaşı âdetinin kasdedildiğini söyleyenlerin başında Hulefâ-i Râşi-d î n, sahabîlerin diğer ileri gelenleri, Ebû Mûsâ el-Eş'â-ri, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) gelir. Tabiîlerden S a i d bin Cübeyr, Tâvûs ve Said bin el-Müseyyeb, Hanefî âlimler ve A h m e d de böyle hükmetmişlerdir.

Aişe, Mâlik, Şafii bir rivayetinde A h m e d ve yedi fıkıhçı Saîd bin el-Müseyyeb bir kavlinde, Urve bin Zübeyr, Kasım bin Muhammed, Ebû Bekir bin Abdirrahman, Harice bin Zeyd bin Sabit, Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe bin Mes'ud ve Süleyman bin Y e -sâr Kur' kelimesini temizlik hâli olarak yorumlamışlardır.
Arap dilinde bu kelime iki mânâda da kullanılır. Yukarda anılan grublann gösterdikleri deliller, Âyet-i Celîlenin tefsir bahsinde ve bu bâbta rivayet edilen müteaddit hadislerin şerhlerinde uzun uza-dıya anlatılmıştır. O delilleri buraya aktarmaya gerek yoktur. Netice itibarı ile şöyle demekle yetinmek istiyorum :
Kur' kelimesini hayız olarak yorumlayanlara göre temizlik hâlinde iken ve kendisi ile cima yapılmaksızın boşanan kadın, boşandığı temizlik hâlini takiben üç kez aybaşı âdeti görüp temizlendikten sonra iddetini tamamlamış olur. Hadisimizin râvisi İbn-i Mes'ud {Radıyallâhü anh) da bu hadîste bu durumu belirtiyor.
Kur* kelimesinin temizlik hâli olduğunu söyleyenlere göre, durumu yukarda anlatılan kadın, boşandığı temizlik hâli dâhil üç kez temizlenip üçüncü kez aybaşı âdetine başlayınca iddeti tamamlanmış olur.

2022) Yûnus bin Cübeyr Ebû Ğallab (Radtyallâhü anh) şöyle demiştir :
Aybaşı âdeti içinde iken karısını boşayan adamın durumunu Abdullah bin Ömer'e sordum. Abdullah (Radıyallâhü anh) :
Sen Abdullah bin Ömer'i (yâni beni) tanıyor (mu) sun? (İşte Abdullah), karısını hayız hâlinde iken (bir talâkla) boşadı. Sonra (babası) Ömer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in yanına vararak (durumu arzetti). Bunun üzerine Peygamber, Abdullah'ın, karışma geri dönmesini emretti, diye cevap verdi. Ben (Abdullah'a) :
(Adam ettiği boşamadan dönüş yapınca) o talak, adamın aleyhinde hesablanır mı? diye sordum .Abdullah t (Radıyallâhü anh) :
Eğer adam (boşama yemininden sonra) karısına geri dönmekten âciz ise veya. dönebildiği halde ahmaklık edip dönüş yapmazsa (o talâk adam aleyhinde hesablanmaz mı?) Evet o talâk hesablanır." [13]
İzahı

Buhâri' den başka Kütüb-i Sitte sahibleri ve A h m e d bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Hadis, hayız hâlinde olan karısını boşayan erkeğin rac'at etmekle mükellef olduğuna ve rac'at etse bile ettiği boşama nedeni ile karısının bir talâkının gitmiş olduğuna delâlet eder. Yâni erkek rac'at edip karısına dönüş yapsa bile o talâk geri gelmez. Karısı iki talâk hakkı ile ona bağlı kalmış olur. Bundan sonra adam iki talâkla da boşadı mı artık kadın ona kesinlikle haram olur. Rac'at etmek veya nikâhı yenilemekle helâl olmaz. Âlimlerin cumhuru ve imamlar bu konuda ittifak halindedirler. îbn-i Hazm, îbn-i T e y -miye, îbn-i Kayyım ve Şiîler'e göre o talâk geri gelmiş olur. Yâni adam boşama yemini etmemiş gibi olur.
Tekmile yazarı bu hadîsin şerhi bölümünde Cumhurun delillerini ve cumhura muhalefet edenlerin mesnedlerine verilen cevabları ayrıntılı olarak beyan etmiştir. İsteyenler oraya müracaat edebilirler.
Râvi Yûnus'un son sorusuna Abd ullah'in verdiği ve hadîsin en sonunda kalan cümleyi şöyle açıklayanlar da vardır:
«Eğer adam, karısı hayız hâlinden temizleninceye kadar boşamayı geciktirmekten âciz kalıp sabredemezse ve âdet içinde boşamada bulunmak suretiyle ahmaklık ederse, onun ettiği talâk sayılmaz mı? Bu nasıl sayılıyorsa, dönüş yapanın ettiği talâk da sayılır. [14]

3- Hâmile Kadın Nasıl Boşanır, Babı

2023) (Abdullah) bin Ömer (Radıyatlâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre;
Kendisi karısını, aybaşı âdeti içinde iken boş a m iş. Sonra Ömer
(Radıyallâhü anh), durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e anlatmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Oğlun Abdullah'a söyle, karısına geri dönsün. Sonra karısı âdetten temizlenmiş (boy abdesti almış) iken (—onunla cima etmeksizin—) veya hâmile iken boşasın (boşayabilir)» buyurmuştur." [15]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ebû D â -vûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde bulunan lâfız değişikliği mânâyı etkilemez. [16]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kadın ay başı âdeti içinde iken onu boşamak haramdır ve hemen ona dönüş yapmak vâcibtir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in dönüş yapmasını emretmiştir. Ancak bilindiği gibi onun boşaması bir talâk ile olmuştu. Üç talâkla boşama olmuş ise aybaşı âdeti içinde de olsa artık kadına dönüş yapmak mümkün değildir. Böyle bir boşama haram ise de geçerlidir.
Tekmile yazan Sünnet talâkı babında rivayet olunan bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:
N e v e v î: Kadının rızâsı olmaksızın hayız hâlinde ve hamilelik durumu da yok iken onu boşamanın haramhğı hususunda tüm ümmet icmâ etmiştir. Şayet adam bu durumda karısını boşarsa haram işlemiş olur. Talâkı da geçerlidir. Adam karısına dönüş yapmakla mükelleftir. (Tabiî boşama üç talâkla olmuş ise artık dönüş yapılamaz) . Zahiriye mezhebine mensup bâzı âlimler, hayız hâlindeki boşama geçersizdir, çünkü böyle bir boşamaya izin verilme-miştir .demişler ise de bu söz muteber değildir. Doğrusu yukarda anlattığım sözdür, demiştir
2. Karısını aybaşı âdeti içinde iken bir veya. iki talâkla boşa-yan adam, ona dönüş yapıp âdetten çıkılıncaya kadar onunla birlikte yaşaması emredilmiştir. Karısı temizlendikten sonra onu boşamak caizdir. Yâni iki kez temizlenmesini beklemeye gerek yoktur. E b û Hanîfe' nin kavli budur Şafii ve Ahmed' den alman birer rivayet de böyledir.
3. Hâmile kadını, temiz iken veya aybaşı âdeti içinde iken boşamak caizdir ve sünnete yâni hadîslere uygun boşama sayılır. Cumhurun kavli budur. Hâmile kadını boşamanın Sünnî bir boşama olmadığına dâir bir kavil Ahmed' den rivayet edilmiştir.
4. Rac'at hususunda erkek kendi başına yetkilidir. Karısının muvafakati veya velinin aracılığı ve izni gibi şeylere ihtiyaç yoktur. [17]

4- Bir Oturumda Üç Talâkla Boşayan Adam (in Ettiği Boşamanın Hükmünün Beyânı) Babı

2024) Amir eş-Şabî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Fâtıma bint-i Kays (Hadıyallâhü anhâ) 'ya Bana boşanman (olayın)ı anlat, dedim. Fâtıma: Kocam Yemen tarafına çıkmış iken beni üç talâkla boşadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu geçerli saydı, dedi." [18]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ta-h a v î de rivayet etmişlerdir. Müellifin bu hadis için açtığı babın başlığına bakılırsa bu hadîste anılan üç talâkla boşama olayının bir oturumda yapıldığı mânâsını vermek gerekir Hadîsin lafzında ise bu hususta bir açıklık yoktur. Fâtıma bint-i Kays (Radı-yallâhü anhâ) 'nın boşanmasına âit rivayetler muhteliftir. Bâzı rivâyetlere göre ayrı ayrı zamanlarda boşanmıştır. Diğer bâzı rivayetler buradaki rivayet gibidir. Ebû Dâvûd'un süneninde bu rivayetlerin bir kısmı rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd "Mebtûte (yâni tamamen boşanmış) kadının nafakası" babında bu rivayetlerin bir kısmını almıştır. Tekmile yazarı da anılan rivayetler arasında görülen ihtilâfın halli için N e -v e v i' nin şöyle dediğini nakleder :
Fâtıma bint-i Kays (Radıyallâhü anhâ)'nin boşanmasına âit rivayetler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi için şöyle yorum yapılır: Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) daha önce iki talâkla boşanmıştı. Sonra da kalan bir talâk ile boşanmış. Artık Onun boşandığını belirtip talâk sayısına temas etmeyen rivayetler, onun bir talâkla boşandığına dâir rivayetler ve onun son kalan talâkla boşandığına âit rivayetler açıktır. Yâni bir yoruma gerek yoktur. Bu rivayetler zahiri gibi kabul edilir. Onun tamâmı ile boşandığına dâir rivayetten maksat, bir celsede üç talâkla boşandığı değildir. Maksat kalan talâkla boşanmak suretiyle tamamen boşandığım ifâde etmektir. Keza onun üç talâkla boşandığına dâir rivayetten maksat üç talâkın bir oturumda vuku bulduğunu ifâde etmek değildir. Gaye üç talâkı tamamlayan bir boşamanın vuku bulduğudur.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) 'nın kocası Ebû Amr bin Hafs bin el-Muğire (Radıyallâhü anh) 'dır.

Bâzı rivayetlere göre Ebû Amr' (Radıyallâhü anh), Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'yi boşadıktan sonra "V" e m e n tarafına çıkmıştır. Buradaki rivayette olduğu gibi bâzı rivayetlere göre Ebû Amr (Radıyallâhü anh), Yemen tarafında iken onu boşamıştır. Rivayetlerin şöylece birleştirilmesi mümkündür: Ebû Amr (Radıyallâhü anh) yolculuğa çıkmadan önce iki talâkla boşamış. Yemen tarafına gittikten sonra kalan bir talâkla da boşamıştır. Başka şekilde de rivayetleri birleştirenler olmuştur.
Tekmile yazarının beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ali (Radıyallâhü anh)'ı Yemen tarafına gönderdiği zaman Ebû Amr (Radıyallâhü anh) da onunla beraber gitmişti. Orada iken kalan son ve üçüncü talâkla karısını boşamıştı.
Fâtıma (Radıyalâhü anhâ)'nın hâl tercemesini 1789 nolu hadîs bölümünde vermiştim. Onu boşayan kocasına gelince, künyesi Ebû Amr bin Hafs bin el-Müğîre' dir. Bir kavle göre Ebû Hafs bin el-Müğire el-Mahzûmî
e 1 - K u r e ş i' dir. Adının A h m e d veya Abdülhamid olduğunu söyleyenler vardır. Bir kavle göre adı ile künyesi birleştirilmiştir. Yâni künyesinden ayrı olarak bir ismi yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken E b û A m r (Radı-yallâhü anh) Ali (Radıyallâhü anh) ile beraber Yemen tarafına gitmiş, orada iken karısı F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) 'yi boşamış ve orada vefat etmiştir.[19]

Bir Defada Yapılan Üç Talâkla Boşamanın Hükmü

Bundan önce geçen ikinci bâbta rivayet edilen hadîsler, üç talâkın ayrı ayrı temizlik hallerinde yapılmasının meşruluğuna delâlet ederler. Bu hususta gerekli bilgi orada verildi.
Şayet bir adam karısını bir defada ve üç talâkla boşarsa bunun hükmü nedir?
Böyle bir boşama bidat yâni sünnete aykırı bir boşama tarzı sayılmakla beraber geçerlidir ve bununla kadının üç talâkı da gitmiş olur. Bu hususta dört mezheb imamları ve tüm âlimler ittifak halindedirler .
Saîd bin Cübeyr, Tâvüs, Atâ, Amr bin Dinar ve Zahiriye mezhebi mensublarının böyle bir bo-şama ile ancak bir talâkın gittiğine hükmettikleri rivayet edilmiş ise de Hattâbî şöyle cevap verir: "Bir sözle yapılan üç talâkla boşamanın bir talâkla boşama olduğuna dâir sahâbilerden ve tabiilerden yapılan nakil onların ilk bilgilerine dayanır. Bu hüküm neshedil-miş ve böyle bir yeminle üç talâkın gittiği yolunda icmâ oluşmuştur. Son durumdan haberdar olan hiç bir sahâbinin bu son hükme muhalefet ettiğine dâir hiç bir sahih rivayet yoktur, demiştir.
Şu halde Ali, îbn-i Mes'ud, Abdurrahman bin Avf ve Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'den yapılan nakil-ler de böyledir.
Tekmile yazan "Üç talâkla boşamadan sonra kadına geri dönmenin mensuhluğu" babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde bu hususta geniş bilgi vermiştir. Yukarda verdiğim bilgi de oradan alınmadır. Onun verdiği bilgilerden bâzı paragrafları buraya aktarmakla yetinmek istiyorum. Çünkü tamâmı buraya aktanlır-sa en az 40 - 50 sahife tutar.
Mâlik, Şafiî ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri I y â z' m hadisinden anlaşılıyor ki îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ilk zamanlarında üç talâkla yapılan boşamanın bir talâk hükmünde olduğunu söylemiş ise de sonradan bu görüşten rücû etmiş ve bununla üç talâkın gittiğine hükmetmiştir.
Yine Ebû Davud'un müteaddit senedlerle rivayet ettiğine göre karısını bir defada üç talâkla boşayan bir adam İ b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'a müracaat ettiğinde, 1 b n - i Abbâs, adamın karısının üç talâkla boşanmış olduğuna hükmetmiştir. Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in tilmizleri M ü c â -hid, Said bin Cübeyr, Atâ, Mâlik bin el-Hâ-ris ve Amr bin Dinar: İbn-i Abbâs (Radıyallâ-hü anh)'m böyle hükmettiğini yine Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilmiştir.
Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bir hadîste t b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken ve Ebû Bekir (Radıyalâhü anh)'in halifeliği dönemi ile Ömer (Radıyallâhü anh)'in halifeliği döneminin ilk zamanlarında bir adam karısını üç talâkla (bir sözle) boşadığı zaman, bununla bir talakının gittiğine hükmedilirdi. Sonra halîfe Ömer (Radıyallâhü anh) halkın boşama işini çoğalttığını görünce böyle boşama ile üç talâkın gittiğine hükmetmeyi emretti." demiştir.
Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:
"Âlimler bu mes'ele hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu hadisin zahiri ile amel ederek, bir defada üç talâkla yapılan boşama ile yalnız bir talâk gitmiş olur, demişlerdir. Sahâbîlerden, Zübeyr bin el-Avvâm, Abdurrahman bin Avf, Ibn-i Mes'ud, Ali bin Ebî Tâlib ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüml'den bu kavil rivayet edilmiştir. Tabiilerden İkrime Mevlâ Ibn-i Abbâs, Tâvûs, Muham-med bin îshak ve Zahiriye mezhebi mensublarının çoğu bu görüşü benimsemişlerdir. Hanefi, Mâliki ve Han-beli mezheblerine

mensup bâzı kimselerden de böyle bir kavil rivayet edildiği söylenmiştir. Fakat bu görüş tutarsızdır. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) böyle bir boşama ile kadının üç talâkının gittiğine hükmettikten ve ilk zamanlardaki hükmün neshedildiği sahâbîlerce bilindikten sonra, Ömer (Radıyallâhü anh)'m verdiği fetvaya aykırı hiç bir sahâbînin fetva verdiği veya böyle bir şey söylediği rivayet edilmemiştir. Eğer ilk zamanlardaki hükmün neshe-dildiği durumu olmamış olsaydı Ömer (Radıyallâhü anh) böyle bir fetva veremezdi. Keza o bu fetvayı verdiKten sonra onun zamanında yaşayan hiç bir sahâbînin onun bu fetvasına karşı çıkmaması düşünülemez.
Cumhur, bu hadîs ile buna benzer gösterilen delillere şöyle cevap vermiştir:
1. Yukarıya meali alman İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsi muztaribtir ve defaten üç talâkla yapılan boşama ile kadının üç talâkının da gittiğine dâir gerek İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'tan ve gerekse diğer sahâbilerden tevatür yolu ile yapılan rivayetlere muhaliftir. Artık anılan hadîsle amel etmek caiz değildir. El-Kurtubî, Müslim'in şerhi el-Müfhim'de: İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi, kendisinden rivayet edilen diğer sahih rivayetlere ters düştüğü gibi muztaribtir. Hadisin ifâde tarzına bakılırsa bu durumun o devirde yaşayan bütün sahâbîler ile tabiilerden nakledilmesi gerekir. Eğer böyle bir şey olmuş olsaydı, yaygınlaşması gerekirdi ve yalnız İbn-i A b -bas (Radıyallâhü anh)'a münhasır kalmaması gerekirdi. Halbuki başkasından böyle bir şey rivayet edilmemiştir. Bu durumda, anılan hadîsin bâtıl olduğunu tevsik eden bir delil bulunmadığı takdirde yine bununla amel etmemek gerekir, demiştir.
2. Anılan hadîs, üç talâkla boşamaya âit olmayıp talâk sayısı anılmaksızm "kesinlikle boşadım" şeklinde yapılan boşamaya âit olabilir. Nitekim Hattâbî: Bu hadîsin "kesinlikle boşama" mânâsına yorumlanması muhtemel ve yakındır. Çünkü bu nevî boşamanın yâni "kesinlikle boşama" sözü ile bir talâkın gittiği, Rükâ-n e (Radıyallâhü anhâ) 'ye âit bir hadîste rivayet edilmiştir.R ü -k â n e (Radıyallâhü anhâ) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle hükmettiği gibi bu nevi boşama ile ancak bir talâkın gittiğineÖmer (Radıyallâhü anh) da hükmetmiştir. Sonra halk boşamaya hız verince bununla da üç talâkın gittiğin Ömer hükmettiği gibi Ali, îbn-i Ömer, Saîd bin el-Mü-seyyeb, Urve,Ömer bin Abdilaziz ve Zühri (Radıyallâhü anhüm) de böyle hükmetmişlerdir.Mâlik, E v -zâı, Ibn-i Ebi Leylâ, ve Ahmed de böyle hükmedenlerdendir.
3. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisi boşama sözünün üç defa tekrarlanması ile ilgilidir. Meselâ: Adam, karısına "Sen boşsun. Sen boşsun. Sen boşsun" der. Böyle bir şekil boşamada bulunan adam ikinci ve üçüncü cümle ile ilk cümleyi teyid ve takviye etmiş olabilir. Ya da her cümle ile karısının bir talâkını ve böylece üç cümle ile onun üç talâkını gidermeyi kasdetmiş olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) dönemlerinde herkes dürüst ve doğru sözlü idi. Hilebazlar yoktu. Boşama sözünü kullanan adama, niyeti sorulduğu zaman içindeki samimî niyeti söylerdi. Onların ifâdelerinin doğruluğuna inanıldığı için böyle bir yeminde bulunan kişiye niyeti sorulduğunda: Ben ikinci ve üçüncü cümle ile ikinci ve üçüncü talâkı atmayı niyet etmedim, benim niyetim bir talâkla boşamak idi, ikinci ve üçüncü cümleyi, ilk cümlenin takviye ve tekidi için kullandım, deyince onun ifâdesinin doğruluğuna inanıldığı için bu sözle bir talâkın gittiğine hükmedilirdi. Ömer (Radıyallâhü anh) durumun ve ahvalin değiştiğini görünce, ikinci ve üçüncü cümleleri ilk cümlenin tekidi şeklinde yapılacak yorumlamayı yasakladı ve böyle bir sözle üç talâkın gittiğine hükmedilmesin! emretti.
4. Bu hadis, gerdeğe girilmeden önce edilen boşamaya aittir. Saîd bin Cübeyr, Tâvûs, Ata ve Amr bin Dinar (Radıyallâhü anhüm) gibi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m arkadaşları hadîsin böyle yorumlandığım söylemişlerdir. Bunlara göre henüz gerdeğe girmeden önce üç talâkla boşanan bir kadının defaten yapılan bu boşama ile yalnız bir talâkı gitmiş olur. Fakat tüm âlimler onların bu görüşünü kabul etmemişlerdir. Rabia bin Abdirrahraan, îbn-i Ebi Leylâ, Evzâî, Leys bin Sa'd ve Mâlik bin Enes (Radıyallâhü anhüm) : Bir adam gerdeğe girmediği kansına "Sen boşsun. Sen boşsun. Sen boşsun" sözünü aralıksız söyler ise bununla üç talâk gitmiş olur ve artık nikâh yenilemekle veya rücû etmekle adama kadın helâl olmaz, demişlerdir. Ancak İmam Mâlik: Adamın tekid niyeti yok ise hüküm böyledir, demiştir. S ü f y â n - i S e v r İ, rey ehli, Şafiî, Ahmed ve Ishak: Kadın ilk söz ile tamamen boşanır, kalan sözlerin bir değeri kalmamış olur, demişlerdir.
5. tik zamanlarda üç talâkla boşama bir talâk olarak kabul olunurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bu hüküm neshedildi. Ebû Davud'un Yezîd-i Naha-v i (Radıyallâhü anh) 'den î k r i m e (Radıyallâhü anh) yolu ile îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'tan ettiği rivayete göre ilk zamanlarda adam karısını üç talâkla da boşadığı zaman henüz iddet bitmemiş iken, karısına geri dönebilirdi. Sonra Bakara sûresinin 229. âyeti ile bu hüküm neshedildi.

Tekmile yazarı bu hususlarda rivayet olunan hadîsleri de naklettikten sonra şöyle der :
Bu hadisler açıkça gösteriyor ki, tek bir cümle ile karısını üç talâkla boşayan adam onu üç talâkla boşamış sayılır. Böyle bir sözle ancak bir talâkın gittiğine dâir hüküm ilk zamanlara aitti. Sonradan bu hüküm neshedilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) da bunu demek istemiştir.
Yukardan beri verdiğim bilgilerden de anlaşıldığı gibi hak olan hüküm, sahâbîlerin cumhuru, tabiîlerin cumhuru ve dört mezhep imamlarının ittifakla verdikleri hükümdür. Şöyle ki: Bir adam tekbir sözle ve bir defada karısını üç talâkla boşadığında, üç talâkın tamâmı gitmiş olur. Bu hüküm İbn-i Abbâs, Ebû H ü -reyre, İbn-i Ömer, Abdullah bin Amr, İbn-i Mes'ud ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm)'den de rivayet edilmiştir.[20]

5 - Racat Babı

2025) Mutarrtf bin Abdillah bin eş-Şıhhîr (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :
İmrân bin el-H us ay n (Radıyallâhü anh)'a şöyle bir soru soruldu : Bir adam karısını (bir veya iki talâkla) boşar. Sonra (henüz iddet bitmemiş iken) karısına dönüş yapıp onunla cinsel ilişkide bulunur. Halbuki, adam ne boşamayı ne de rac'atı (geri dönüşü) şâhidlendir-memiş (şâhidlerin huzurunda yapmamış) tır.
İmrân (Radıyallâhü anh) (bu soruya cevaben) şöyle demiştir i Sen (boşamayı ve karına geri dönüşü şâhidlendirmerr;ekle) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine aykırı boşamada bulunmuş ve (yine) Onun sünnetine aykırı rac'atta bulunmuşsun. Kadım boşamayı ve ona rac'at etmeyi şâhidlerin huzurunda yapmalısın, dedi." [21]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Oradaki rivayette hadîsin son cümlesi; "ve bir daha şâhid olmaksızın boşama veya rac'atta bulunma" şeklindedir.
Rac'at: Karısını bir veya iki talâkla boşamış ve henüz iddet bitmemiş iken adamın karısına geri dönmesidir. Bu dönüş sözle olabildiği gibi kadının yatağına girip onunla cinsel temasta da olabilir.
İ m r a n (Radıyallâhü anh)'in bu eseri merfû hadîs hükmündedir. Çünkü onun "... Peygamber'in sünnetine ayları..." ifâdest eserin merfû hadîs hükmünde olduğunu tevsik eder,
Bu eser boşctma ve rac'at işinin şâhidlerin huzurunda yapılmasının meşruluğuna delâlet eder.
Bu işleri şâhidlendirmenin vâcibMgi veya müstahablığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır.
Tekmile yakarı bu ihtilâfı özetle şöyle anlatır;
1. Şafii ve Ahmed'in birer kavillerine göre boşama ve rac'at için şahit tutmak vâciotır. Bu hadîsin zahiri buna delâlet ettiği gibi Talâk sûresinin 2. âyetinin zahiri de buna delâlef^ eder. Âyetin meali şöyledir: * (Rac'i talâkla boşadığınız) kadınların iddet süresi bitmek lidere iken onları ya iyilikle tutun (onlara geri dönün) ya da iyilikle bırakın, (rac'at veya bırakmaya dâir) içinizden âdil iki şahit getirin...
2. Hanefıler, Mâlik ve bir rivayetinde A h m e d anılan şahit getirme emri müstahaölık içindir. Çünkü rac'î talâkta, erkeğin karısına dönüş yapması için kadının muvâfal^atı şart değil-dir. Erkeğin diğer hakları gibi bu hakkın kullanılması için şahit tutmaya gerek yoktur. Keza rac'at için kadının velisinin hazır bulunmasına ihtiyaç olmadığı gibi şahide de hacet yoktur. Âyet ve haclîs-deki emir müstahablık içindir, demişlerdir.
Erkeğin rac'atımn mutlaka iddetin bitiminden önce olmasının gerekliliği hususunda âlimler ittifak halindedir. Rac'atın sözle olduğu hususunda da ihtilâf yoktur.
Cumhura göre rac'at sözle olduğu gibi fiille de olabilir. Yâni erkek dili ile bir şey söylemeden, karısı ile cinsel münâsebette bulunursa bununla da rac'at etmiş sayılır. Ancak Mâlik ve İşhak'a göre erkek cimaa tevessül ederken rac'at niyeti ile bu işi yapmalıdır. Niyetsiz olursa rac'at sayılmaz.
Hanef iler, Said bin el-Müseyyeb, Hasan, Sevri ve Evzâî'ye göre niyet şart değildir. Çünkü iddet süresince erkek muhayyerdir. Karısına dönüş yapmayı sözle yapabildiği gibi fiille de yapabilir.
Şafii ve Ahmed'in birer kavillerine göre rac'atın sözle yapılması şarttır. Çünkü rac'at için şahit tutmak gerekir. Bu gibi işlerde şâhidlik ancak sözlü rac'at için yapılabilir.
Âyet ve hadisin zahirine göre rac'at sözle olabildiği gibi cinsel ilişkide bulunmakla da olabilir. Bu itibarla Hanefiler'in görüşü daha açıktır. [22]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Boşama ve rac'at için iki şahit tutulmalıdır.
2. Şahit olmaksızın yapılan boşama ve rac'at Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetine aykırıdır.
3. Rac'at kadınla cinsi münâsebette bulunmakla da olabilir. Bu üç maddede anlatılan hükümler hakkındaki fıkıhçılann görüşlerini yukarda Tekmile'den naklen verdim. [23]

6 - Boşanan Hâmile Kadın Doğum Yapınca İddeti Bitmiş Olur, Bâb1

2026) Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Ümmü Külsum bint-i Ukbe (Radıyallâhü anhâ) onun nikâhı altında idi. Ümmü Külsum (Radıyallâhü anhâ) hâmile iken (bir gün) Zübeyr (Radıyallâhü anh»a: Bir talâkla (beni boşamak sureti ile) nefsimi hoşlandır (gönlümü açıver) diye talebte bulunmuştur. Zübeyr (Radıyallâhü anh) de onu bir talâkla boşadıktan sonra namasa çıkmış ve namazdan d ön ünce ye kadar karısı doğun yapmıştır. Bunun üzerine Zübeyr (Hadıyallâhü anh) : Bu kadına ne ohıyor? Beni aldattı, Allah onun cezasını versin, demiş, sonra Peygamber (Saltel-lahü Aleyhi ve Sellem) in yanına varmış (da başından geçeni anlatmıştır) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona -.
«İddet süresi beklenmedik bir anda sona ermiştir. I Artık) «en ona (yeniden) talip ol» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râviJer sıka aâtianfer. Fafcat sened munkatîdir. Râvi Meymûn, İbn-i Mihrân olan zâttır. Meymün'un babası Ebû Eyyub'un Zübeyr'den olan rivayetlerinin roürsel olduğunu eL-Mizii, et-Tebzlbte söylemiştir. [24]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, hâmile bir kadm boşandığı zaman iddetinin doğum yapması olduğuna delâlet eder. Hâmile olmayan kadın gibi üç defa temizlenmesi ve aybaşı âdeti görmesi diye bir iddet onun için söz konusu değildir. Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de : Bir talâkla boşanan kadının iddeti esnasında kocası rac'at etmez veya edemezse, iddet bittikten sonra, artık karıya dönüş yapamaz. Ancak yabancı bir erkek gibi kadına yeniden istekli çıkabilir. Kadın kabul ederse usulü dâiresinde yeniden nikâhları kıyılır. Kadın muvafakat etmezse, onu boşayan erkek için bir tercih hajütı yoktur.
Talâk sûresinin 4. âyetinde geçen;
« ,. ye hâmile kadınların iddet süresi doğum yapmalarıdır...» nazm-i celîlde hâmile kadınların iddetlerinin doğum yapmaları ile sona erdiğine delâlet eder. Bu âyet-i celîlenin anılan kısmı acaba kocası ölen hâmile kadınlara da şümullü mü? yoksa yalnız boşanan hâmile kadınlara mı mahsustur? Bu hususta gerekli bilgi ve ilim ehlinin görüşleri inşaallah bundan sonra gelen bâbta rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Burada şunu söylemekle yetiniyorum. Boşanan kadın hâmile ise onun iddeti, doğum yapması ile sona ermiş olur. Bu hususta yukar-daki nass mevcuttur. [25]

7- Kocası Ölen Hâmile Kadın Doğum Yapınca Erkeklerle Evlenmesi Helâl Olur, Babı

2027) Ebü's-Senâbil (bin Ba'kek) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Sübey'a el-Eslemiyye bint-i el-Hârîs (Radiyallâhü anhâ), kocasının vefatından yirmi küsur gece sonra doğum yaptı. Sonra lohu-galık hâlinden çıkınca evlenme tekliflerini almaya hazırlandı. Onun bu durumu kınandı ve Resûlullah Salialiahü Aleyhi ve Sellem) 'e de anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu t
«Eğer (evlenme işini) işlerse (bunu yapabilir) çünkü iddet süresi bitmiştir.»*'

2028) Mesrûk ve Amr bin Utbe (Radtyallâhü anhümâ)'6a.n rivayet edildiğine göre:
İkisi Sübey'a bint~i el-Haris (Radıyallâhü anhâî'ya mektup yazarak onun iddetle ilgili durumunu sordular. Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) onlara şöyle cevap yazdı: Sübey'a, kocasının ölümünden yirmi beş gün sonra doğum yaptı. Sonra da hayırlı bir koca ile evlenmek arzusu ile hazırlandı. Bu esnada Ebü's-Senâbil bin Ba'kek (Radıyallâhü anh), ona uğradı ve (hazırlandığını görünce) : Sen acele ettin. Uzun iddet olan dört ay on gün bekle, diyerek (Sübey'a (Radıyallâhü anhâl'nın doğum yapmakla iddetten çıkmasına karşı çıktı.) Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) (demiştir ki)

Bunun üzerine ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak:
Yâ Resul ali ah! Benim için istiğfar buyur, dedim. O -.
«İstediğin istiğfar ne hakkındadır?» diye sordu. Ben de durumu O'na arz ettim. Bunun üzerine buyurdu ki •.
«Eğer sen sâlih bir koca bulursan.evlen.»"

2029) Misver bin Mahrama (Radtyallâhü aniden rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kocası ölen) Sübey'a (Radıyallâhü anhâ)'ya, loğusalığından çıkınca evlenmesini emretti. [26]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. İkinci hadisin birer benzerini Müslim, Ebû D â -vûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Üçüncü hadîsi Buhâ-ri ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler uzundur. Ama, hepsinden çıkarılan fıkhî hüküm aynıdır.
Hadîste anılan Sübey'a bin t-i el-Hâris el-Es-I e m i y y e (Radıyallâhü anhâ) 'yi îbn-i S a' d muhacirlerden saymıştır. îbn-i îshak'ın bir rivayetinde bu kadının ismi Sübey'a bint-i Ebi Berza el-Eslemi, diye geçer. E 1 - H â f ı z: Eğer bu rivayet sabit ise, burada anılan Ebû Berzâ, meşhur sahâbî olan Ebû Berza' dan bas-fca, bir kimsedir. Ebû Berza sözcüğü, ya Sübey' nın ba-bası H & r i s ' in künyesidir, ya da Sübey'a' nın bir dede-sinin isim veya künyesidir, demiştir.
Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) den bu bâbtaki hadîsi rivayet etmiştir. Kendisinden de Medîne-i Münevvere fıkıhçiları ve Küfe ehli rivayette bulunmuşlardır. Buhârî, Müslim, E t> û Dâvûd, Mesâi ve İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir.
Sübey'a (Radıyallâhü anhâ) 'yi boşayan kocasının adı ise Sa'd bin Haviete' dir. Ebû Dâvûd'un rivayetine göre bu zât, Beni Âmir bin Lüey kabilesinden olup Bedir savaşma katılma şerefine mazhar olanlardandır. Sübey'a fHadıy&U&hü anhâ) ile evli iken hicretin 10. yılı Veda haccında Mekke'de vefat etmiştir. Bir kavle göre bu zât aslen İran'h olup Yemen tarafından gelmedir ve Beni Âmir kabilesinin antlaşmak mensubu idi. Onun vefat târihi hakkında başka rivayetler de vardır.[27]
Hadislerde sözü edilen Ebü's-Senâbil (Radıyallâhü anh) bin Ba'kek bin Haris bin Sabbak bin Abdiddâr
el-Kureşi, Müellefe-i Kulûb yâni müslümanhğı kabul edip gönülleri henüz Islâmiyete iyice yatışmayanlardan idi. Bu zâtın adının A m r, Âmir veya Habbe olduğuna dâir rivayetler ve başka rivayetler de vardır. Onun bir kaç hadîsi vardır. Râvisi Züfer bin Evs' tir. Onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra yaşadığını I b n - i Sa'd kesin olarak ifâde etmiştir.[28]

Bu Hadîslerin Fıkıh Yönü

Hadîsler, kocası ölen hâmile kadının doğum yapması ile iddeti-nin sona erdiğine delâlet ederler. Ashab-ı Kiram'dan Ömer (Radıyallâhü anh), oğlu Abdullah ve îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhâ) keza Hanefiler, Malık, Şafii, Ahmed ve Süfyân-i Sevri bu hadislere göre hükmetmişlerdir. Bu grubtaki âlimler kocası ölen hâmile kadınların iddet süresinin dört ay on gün olduğuna dâir Bakara sûresinin 228, âyetinin hükmünü Sübey'a (Radıyallâhü anhâVnm hadîsi ile husûsileştir-misler ve anılan âyetin hâmile olmayan kadınlara mahsus olduğunu söylemişlerdir. Yine bu gruba dâhil âlimler Talâk süresinin 4. âyetinde bulunan; «Hamile kadınların iddeti doğum yapmaları ile sona erer...» nazm-i celilin hükmünün boşanan ve kocası ölen kadınlara şümullü olduğunu söylemişlerdir. Yâni hâmile kadın, boşandığı takdirde iddeti doğum yapması ile sona erdiği gibi kocası öldüğü takdirde de iddeti dört ay on gün değil, doğum yapmasıdır. Çünkü Bakara sûresinin 228. âyeti ile Talâk sûresinin 4. âyetindeki anılan hükümler umumi mânâya alındığında iki âyet arasında bir çelişki doğar. Şöyle ki, Bakara sûresinin 228. âyetine göre "Kocası ölen kadınların İddet sûresi dürt ay on gündür." Bu âyetteki hükmün hâmile olan ve olmayan bütün kadınlara umumî olduğunu farzedelim.
Talâk sûresinin 4. âyetinde de "Hâmile kadınların iddetinin doğum yapmaları ile sona erdiği bildirilmiştir.» Bu âyetteki hükmün kocası Ölen ve boşanan tüm kadınlara umunu ve şümullü olduğunu farzedelim.
Şimdi: Kocası ölen hamile kadının iddeti ne kadardır? B akara sûresinin 228. Âyetini umumi mânâda alırsak anılan kadın dört ay an gün iddet bekler.Ta1ak sûresinin 4. âyetini umumî

mânâda alırsak anılan kadının doğum yapması ile iddetten çıkması gerekir.
İşte, yukarda anılan Zavat-i Kiram, S ü b e y ' a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini delil göstererek kocası ölen hâmile kadının idde-tinin, doğum yapması ile bittiğine hükmetmişlerdir. Buna paralel olarak Talâk sûresinin 4. âyetindeki "hâmile kadınların iddeti ile ilgili hükmün" umûmi olup boşanan veya kocası ölen hâmile kadınların iddetinin doğum yapması ile sona erdiği yolunda yorum yapmışlardır. Bunun için Bakara sûresinin 228. âyetindeki hükmün hâmile değil iken kocası ölen kadınlara âit ve mahsus olduğunu da bu zâtlar söylemişlerdir.

2030) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü an fi)'den; Şöyle demiştir: Vallahi kim dilerse (gelsin) haksız olanı beraberce lânetliydim. (—Haksız olana lanet olsun diyelim.) Şübhesiz Talâk sûresi, (kocası ölen kadının iddetinin) dört ay on gün olduğuna dâir âyetten sonra indirilmiştir." [29]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Talâk süresinde kadınlarla ilgili şer'i hükümler bulunduğu için İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh(bu sûreye "Kısa Nisa sûresi" demiştir. Bu sûrenin dördüncü âyetinde meâlen «...Hâmile kadınların iddeti doğum yapmaları ile tamamlanır ..* buyurulmuş-tur. I b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a göre bu âyetin hükmü boşanan hâmile kadına ve kocası ölen hâmile kadına şümullüdür ve kocası ölen kadınların iddetinin dört ay on gün olduğunu bildiren Bakara sûresinin 228. âyeti bu âyetten önce indirilmiştir. Talâk sûresinin 4. âyeti bu âyetten sonra indirildiğine göre sonradan indirilen âyet, daha önce inen âyetin hükmünü huşusileştirmiştir. Yâni önce inen Bakara sûresinin 228. âyetinde kocası ölen kadınların iddetinin dört ay on gün olduğu bildirilmiştir. Bu âyetin zahirine göre kocası ölen kadın, hâmile olsun veya olmasın iddeti dört ay on gündür. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a göre bu âyetteki kadından maksat hâmile olmayan kadındır. Çünkü bundan sonra inen Talâk sûresinin 4. âyetinde hâmile kadının iddetinin doğum yapması ile tamamlandığı bildirilmiştir. Böylece T a -1 â k sûresinin 4. âyeti. Bakara sûresinin 228. âyetini hususileştirmiştir. .
İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) bu görüşünde isabetli olduğunu ve hak olan görüşün bu olduğunu kesinlikle belirtmek için sözünün başında yemin etmiş ve kim bu hususta bana muhalefet ediyorsa gelsin, dilerse toplanalım ve hakka muhalif olana lanet olsun. diyelim, demek istemiştir.
Ali bin Ebî Tâlib (Radıyalâhü anh). amlan her iki âyetin hükümlerine riâyet etmek üzere, kocası ölen hâmile kadın, doğum yapmak iddeti ile dört ay on gün iddetinden en uzun olanı tamamlamakla mükelleftir, demiştir. Yâni henüz dört ay on günlük süre dolmadan doğum yaparsa, bu süreyi de doldurmakla mükelleftir. Şayet bu süre dolduğu halde doğum yapmamış ise doğum yapmayı bekliyecek ve doğum yapmakla iddet'i tamamlanır. Bilindiği gibi Talâk sûresinin 4. âyetinde anılan hâmile kadının, kocası ölen veya boşanan kadın olduğuna dâir bir kayıt bulunmamaktadır. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) bu âyetteki hâmile kadını mutlak mânâda almıştır. Yâni ister kocası ölmüş olsun, ister boşanmış olsun hüküm aynidir.
Boşanan hâmile kadının iddeti doğum yapması ile tamamlandığı gibi, kocası ölen hâmile kadının iddetinin de doğum yapması ile sona erdiğine dâir İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m görüşü, cumhurun görüşüdür. Bunların delili bu bâbta geçen Sübey'a (Radıyallâhü anhâVnın hadîsidir. [30]

8- Kocası Ölen Kadın İddeti Süresince Nerede Durur, Babı

2031) Zeyneb bint-i Kâ'b bin Ücra (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Kocası Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'m kız kardeşi Fu-ray'a bint-i Mâlik (Radtyallâhü anhâ) şöyle demiştir :
Kocam, (kaçan) kölelerini aramaya çıktı ve Kadûm tarafında onlara yetişti. Köleler kocamı (orada) öldürdüler. Kocamın ölüm haberi geldi. Ben o sıralarda babamın evine uzak düşen Ensar'ın evlerinin birisinde ikâmet ediyordum. Bunun üzerine ben. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in yanına vararak
Yâ Resûlallah! Kocamın ölüm haberi geldi. Ben babamın evinden ve kardeşlerimin evinden uzak olan bir evdeyim. Kocam ne bana harcanacak bir mal bıraktı, ne mirascıhk yolu ile sahip olduğum bir mal bıraktı, ne de maliki bulunduğu bir ev bıraktı. Babamın evine ve kardeşlerimin evine taşınmama izin verirseniz şübhesiz bunu çok arzularım ve bazı isterim yönünden iyi olur,

diye müsaade İstedim. Efendimiz *
«Ditersen (taşınma işini) yap,- buyurdu. Furay'a demiştir İd t Re-sttlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUemKta diü ile Allah'ın benim için verdiği bu hükme sevinçli olarak Peygamberin huzurundan ayrıldım. Nihayet ben mescidde veya evin sahanlığında iken, Efendimiz beni (geri) çağırarak :
«Sen nasıl söyledin?» buyurdu. Furay'a demiştir ki: Ben söylediklerimi tekrar anlattım. Bunun üzerine O, bana s
«Yazılı (yâni süresi Kur'an da belirli) iddet süresi tamamlanıncaya kadar, sen kocanın ölüm haberini aldığın evinde dur» buyurdu. Furay'a demiştir ki: Ben o evde dört ay on gün iddet olarak durdum." [31]

İzahı

Bu hadisi dört sünen sahibleri. Mâlik, Şafii, Ahmed ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki ifâde değişikliği mânâyı etkilemediği için o değişikliği belirtmeye gerek görmü-yorum.
Hadisin metninde geçen A'lâc: îlc'in çoğuludur. Acemden, iri ve kaba adamlar, demektir. Burada köleler anlamında kullanılmıştır. Yine hadîste anılan Kadûm, Medine-i Münevvere'ye 6 mil mesafede bir yerin ismidir. Bu semte Kaddüm da denilir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), kocası öldürülen Furay'a (Radıyallâhü anhâ) 'ya önce babasıgile taşınıp iddetini orada sürdürmesine izin vermiş, hemen sonra da bu müsaadeyi durdurmuştur. Tekmile yazarı Furay'a (Radıyallâhü anhaVnın kocasının ismine dâir bir kayda rastlamadığını ifâde ettikten sonra şöyle der:
"Şöyle bir soru hatıra gelebilir; îddette olan bu kadının evini taşımasına Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) niçin önce izin vermiş, sonra da bu izni iptal etmiştir? Keza kadının aldığı ev kocasının mülkü değildi, kocasından ona ne bir mal kalmıştı, ne de bir nafaka. Durum böyle iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının iddetini bu evde tamamlamasını nasıl emretmiştir? Bu sorulara şöyle cevap verilir:
Kadın durumu arz ettiği zaman, onun anılan evden taşınması önce zaruri görülmüş ve bu nedenle izin verilmiş, kadın geri çağrılarak durumu tekrar gözden geçirilince, taşınması zaruri görülmediği için ayni evde iddetuü ikmal etmesi emredilmiştir, daaitobUir. £$ din gündüz çıkıp ihtiyaçlarını görür ye geceyi o evde geçirir.
Bâzı rivayetlerde şu fazlalık vardır: Furay'a demiştir ki i Osman bin Affan (Radıyallâhü anh)'in (halifeliği) zamanı olunca, halîfe bana haber gönderip (beni çağırttı) ve bu m es'ele yi bana sordu. Ben de anlattım. Halîfe Osman, anlattığım, hükme uydu ve bununla hükmetti. [32]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Bir kadın, kocası öldüğünde hangi evde ikâmet ediyor ve kocasının Ölüm haberini alıyor ise iddetini o evde sürdürmek zorundadır, başka eve taşınamaz. Hadîs buna delildir. Dört mezheb imamları, Evzâi, îshak ve sahâbiler ile tabiilerden birer cemâat böyle hükmetmişlerdir. Ömer bin el-Hattâb, Osman bin Affân, tbn-i Ömer, İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhüm) ile Kasım bin Muhammed, Salim bin Abdill ah ve Said bin el-Müseyyeb böyle hükmedenlerdendirler.
Hattâbî: Bu hadis, kocası ölen kadının iddeti boyunca kocasının evinde oturmasının gerekliliğine, başka evde oturamıyacağı-na ve mesken ihtiyacının karşılanmasının vücûbuna delâlet eder. Ebû Hanîfe demiştir ki: Kocası ölen kadının iddeti süresince mesken ihtiyacı kocasının malından karşılanır, kadın kendi meskeninden başka bir yerde geceleyin duramaz ve gündüzleri dilerse evinden dışarı çıkabilir.
Mâlik, Şafii, Ahmed ve Sevri de böyle hükmetmişlerdir. Muhammed bin el-Hasan ise: Kocası ölen kadın iddeti bitinceye kadar evden dışarı çıkamaz, demiştir.
Atâ, Câbir, el-Hasan, Ali, İbn-i Abbâs ve Â i ş e (Radıyallâhü anhüm) : Kocası ölen kadın iddetini dilediği evde geçirir, demişler, diye bilgi vermiştir."
Zeyneb (SA)'ma Hal Tercemesi
Zeyneb bint-İ Kâ*b bin Ücra el-Ensârîye (R.A.)'yı İbn-i Esir ve başkası saha-bilerden saymışlardır. Bâzıları da onu tabiilerden saymışlardır. Kendisi, kocası Ebû Saîd-i Hudri (R.A.)'den ve onun kız kardeşi Furay'a (R.A.)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de yeğenleri Sa'd bin îshak bin KâTs ile Süleyman bin Muhammed bin KâT» rivayette bulunmuşlardır. İbn-i HİbbÂn onu sikalardan saymıştır. Hadîslerini Ahmed ve dört sünen sahibleri rivayet etmişlerdir.
Furay'a bint-i Mâlik ise Ebû Saîd-i Hudri'nin kız kardeşidir. Ensar'ın Beni Hud-ra kabllesindendir. Biat-ı Rıdvan'da bulunan bahtiyar hâtûnlardandır. Anası Ha-bîbe bint-i Abdillah'tır. Sünen

sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Men-hel Tekmilesi C. 4. Sah. 346) [33]

9- Kadın İddette İken Bulunduğu Evden Çıkabilir Mi, Babı

2032) Urve (bin Zübeyir)[34] (Radtyallâhü ank&mâyâan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben (Medine-i Münevvere valisi) Mervân (bin el-Hakern)*tıı y*-nına girerek ona şöyle dedim: Senin ailenden bir kadın boşanmış (iddette)dir. Ctea uğradım evini değiştiriyordu. Sonra kadın şöyle dedi : Fâtıma bint-i Kays evimizi değiştirmemize müsaade ederek kendisinin (iddette iken) ev değiştirmesine Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaade ettiğini bize haber verdi. (Urve demiştir ki:) Bunun üzerine Mervân: (Evet.) Fâtıma onlara ev değiştirmelerini emretti, dedi. Urve demiştir ki: Mervân'ın bu sözü üzerine ben şöyle dedim: (îyi) ama Allah'a yemin ederim ki Âişe, Fâtıma'nın bu fetvasını kınadı ve dedi ki: Fâtıma ıssız ve ücra bir evde idi. Onun o evde durmasından korkuldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) de bundan dolayı Fâtıma'nın ev değiştirmesine müsâade etti."

2033) Âişe (Radtyallâkü anhâydzn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Fâtıma bînt-i Kays : Yâ Resûlallah! (îddet için durduğum ey ıssız olduğundan) zorla evime girilmesinden korkuyorum, dedi. Bunun üzerine Ftesûlullah onun ev değiştirmesine müsaade etti." [35]

İzahı

Urve (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin birer benzerini Şafii, Buhar î, Ebü Dâvûd, ve Beyhaki da rivayet etmişlerdir.
Halîfe M u â v i y e (Radıyallâhü anh) tarafından M e d i -ne-i Münevvere valiliğine atanan Mervân bin el-Hakem'in yakını olduğu bildirilen kadın, M e r v â n' m kardeşi Abdurrahman bin e 1 - H a k e m ' in kızı U m -r e ' dir. Onu boşayan kocası ise Yahya bin Said e 1 - Â s ' -dır. Umre, üç talâkla boşandıktan sonra, iddetini tamamlamadan evinden çıkıp babasının evine taşınmış ve bu fetvayı Fâtıma b i n t-i Kay s ' tan aldığını, zira kendisinin de boşanıp henüz iddetini tamamlamamış iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in izni ile evini değiştirdiğini haber verdiğini U r v e' ye anlatmıştır. Fakat Urve buna karşı çıkmış ve durumu kadının amcası olan Medine valisi M e r v a n ' a şikâyet edince, Mervân da bu işin Fâtıma1 nın izni ve müsaadesi ile gerçekleştiğini söylemiştir. Urve. Fâtıma' nın ev değiştirmesinin zaruri görülmesi nedeni ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buna müsaade edildiğini ve Âişe' nin bu işe yâni Umre' nin ev değiştirmesine karşı olduğunu rivayet etmiştir.
Hadisin zahirine göre Mervân da Âişe' nin görüşüne katılmıştır. [36]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Üç talâkla boşanan bir kadın zaruret olmadıkça kocasının kendisine tahsis ettiği evde iddetini tamamlamakla mükelleftir, başka eve taşınamaz. Tehlike korkusu olduğu takdirde ise başka eve taşınabilir. Tekmile yazarının beyânına göre İbn-i Abbâs, Câbir, Atâ, Tavus ve îkrime: Üç talâkla boşanan kadın iddetini dilediği evde sürdürür, demişlerdir. İbn-i Mes'ûd, Âişe, Saîd bin el-Müseyyeb ve Süleyman bin el-Ye-s â r'dan da bu görüş nakledilmiştir.
Ebü Hanife'ye göre, anılan kadın ne gece ne de gimdüz, evinden çıkamaz. Fakat kocasının ölümü dolayısıyla iddette bulunan kadın gündüz evden çıkabilir, gece çıkamaz, Muhammed bin el-Hasan'a göre ise kocasının ölümü veya boşaması nedeni ile iddette olan kadın ne gece ne de gündüz evden dışarı çıkamaz.
Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre kocasının ölümü dolayısıyla iddette olan kadın gündüz evden dışarı çıkabilir, fakat akşamlan evine dönmesi gerekir.
Âişe (Radıyalâhü anhâ) 'nın hadîsini Müslim ve N e -s â î de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsde boşanan Fâtıma b in t-i K a y s ' in ev değiştirmesine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaade etmesinin sebebinin, F â t ı m a* nın duyduğu tehlike korkusu olduğu bildirilmiştir.
Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 1789 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir.

2034) Câbir (bin Abdiilah bin Amr bin Haram el-Ensârî) (Radtyallâ-hü anhümâydan: Şöyle demiştir :

Teyzem (üç talâkla) boşanmıştı. Hurmalığındaki hurmaları kesmek için (evden dışan) çıkmak istedi. Fakat bir adam onu (iddette olduğu gerekçesi' ile) hurmalığına çıkmasına mâni oldu. Bunun üzerine teyzem Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gitti (ve durumu ona arzetti). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) • «Hayır. Hurmalarını kes. Çünkü şübhesiz (hurmalarından) sadaka vermen veya başka hayır yapman umulur.» buyurdu." [37]

İzahı

Bu hadisi, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Ne-sâî ve Beyhakî da rivayet etmişlerdir.
Tekmile yazarı: C â bi r'in teyzesinin ismine ve onu dışarı çıkmaktan meneden adamın adına bir yerde rastlıyamadım. Sadaka da hayrın bir nevî olduğuna göre hadîste sadaka verme ile ilgili parça fazla değil mi? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna şöyle cevap verilir: Sadaka sözü ile zekât kasdedilmiş olabilir, hayırdan maksat da hediye, nafile sadaka ve ikram olabilir, demiştir.
Hurmaları ağaçlarından kesip toplama işi genellikle gündüz ya-pddığı için, bu hadîs üç talâkla boşanma nedeni ile iddette bulunan kadının işi için gündüzleri evden çıkmasının câizliğine delâlet eder.
Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde bu konudaki âlimlerin görüşlerini şöyle anlatır:
"Bu hadis üç talâkla boşanmış kadının iddette iken ihtiyacını gidermek için gündüzleri evden çıkmasının câizliğine delâlet eder. Mâlik, Şafiî, Ahmed, Sevrî ve el-Leys'in mezhebi budur. Bu âlimlere göre kocasının ölümü dolayısıyla iddette bulunan kadın da gündüzleri işini görmek üzere evden çıkabilir. Hanefî âlimler, ölümle ilgili iddet mes'elesinde bu âlimlerin görüşündedirler. Fakat boşanma ile ilgili iddet mes'elesinde bu görüşte değillerdir. Bunlara göre boşanma iddetinde bulunan kadın ancak mal, can veya namus tehlikesi gibi çok zaruri bir mazeret hâlinde evinden çıkabilir. Başka işler ve mazeretler dolayısıyla dışarı çıkamaz. Bunların defili boşama iddetinde bulunan kadınlarla ilgili olan Talâk sûresinin birinci âyetinde geçen; «...onları (yâni boşama iddetinde bulunan kadınları) evlerinden çıkartmayınız...» emridir. Birinci grubtaki âlimler ise bu hadîsin anılan âyetin hükmünü hususîleştirdiğini söylemişlerdir.
Hadîs, hurma, ağaçlarından kesildiği zaman bundan sadaka çıkarmanın müstahablığına ve hurmalık sahihlerini buna teşvik etmenin faziletine delâlet eder." [38]

10- Üç Talakla Boşanan Kadın İçin Mesken Ve Nafaka (Hakkının Bulunup Bulunmadığını Beyân Eden Hadisler) Babı

2035) Fâtıma bint-i Kays (Radtyallâhü <wAfl)'dan rivayet edildiğine göre;
Kocası kendisini üç talâkla boşamış da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o(nun iddet süresi) için ne mesken ne de nafaka göre: (hakkını) kıldı."

2036) Fâtıma bint-i Kays (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta İken kocam beni (üç talâkla) boşadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Senin İçin ne mesken ne de nafaka (hakkı) vardır» buyurdu." [39]

İzahı

Fâtıma bint-i Kays (Radıyallahü anhâ) 'nın ilk hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Tahavi, ikinci hadisinde Tirmizi rivâyetinde şu ilâve vardır; "Râvî Şa'bî demiştir ki i Ben bu hadisi İbrahim (Nahai) 'ye anlattım. İbrahim şöyle karşılık verdi: Fâtıma'nm bu sözü Ömer bin el-Hattab (Eadıyallâhü anh) 'a intikal ettirilmiş de Ömer i
Biz Rabbimizin kitabını ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnet (hadis) İni bir kadının sözü için bırakmayız. Böyle kadın (yâni üç talâkla boşanan kadın) için (iddeti süresince) mesken ve nafaka hakkı vardır."
F â t ı m a (Radıyallâhü anha)'nın bu hadîslerine göre üç talâkla boşanan kadın için iddeti süresince mesken ve nafaka hakkı vardır. Yâni kocası onun bu ihtiyacını karşılamak zorundadır. [40]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Tekmile yazan "Mebtûte (yâni tamamen boşanan) kadının nafakası" babında özetle şöyle der:
"Bu mes'ele hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki: İbn-i Abbâs, Hasan-ı Basrî, Amr bin Dinar, İkrime, Şa'bî, Ahmed bir rivayetinde lshak ve Zahirîye mezhebi mensubları ile tüm hadîs ehli, Fâ tını a (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisine uygun hükmetmişlerdir.
Mâlik, Şafii, Evzâi ve el-Leys bin Sa'd'a göre üç talâkla boşanan kadın hâmile değilse onun mesken hakkı var, fakat nafaka hakkı yoktur. Hâmile ise mesken hakkı bulunduğu gibi doğum yapıncaya kadar nafaka hakkı da vardır.
Nahai, Sevri ve Hanefîler: Anılan kadın hâmile olsun olmasın hem mesken hem de nafaka hakkına hâizdir, demişlerdir."

Tekmile yazan bu arada her grubun delîlinide anlatmıştır. [41]

11- Boşama Mutası Babı

Mut'a t Erkeğin, kansını boşaması sebebi ile ona ödemesi gereken mala denir, Mut'a adı verilen malın, boşamanın hangi çeşitinde verildiğine dâir özlü bilgiyi inşaallah hadîsin izahı bölümünde vereceğim.

2037) Âişe (Radtyallâhü anhâyd&n; Şöyle demiştir:
Cevn kızı Amra, BesûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (e nikâh olunup O'n)un huzuruna konulunca Amra, senden Allah'a sığınırım, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
«(Ey Amra) sen (sânı çok yüce olan) bir sığınılana (yâni Allah'a) sığındın» buyurduktan sonra onu boşadı ve Üsâme veya Enes'e emredip ona râzıkkıyye (denilen beyaz keten kumaştan mamul) üç kat elbise giydirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ubeyd bin el-Kasun bulunur. Onun hakkında îbn-i Muin : O, kezz&b ve habisti, demiş, Salih bin Mıham-med de: O, kezzâbtır, hadis uyduruyordu, demiştir. İbn-i Hibbân da: O, sıka zatlardan mevzu hadisleri rivayet edenlerdir, HİşamHİşam bin Urve'den bir tomar mevzu hadisler rivayet etmiş, demiştir. Buhârî, Ebû Zur*a, Ebû Hatim, Nesâî ve başkaları onu zayıf saymışlardır. [42]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin senedinin durumu notta belirtilmiştir. Hadiste sözü edilen kadının adının Esma olduğuna dâir rivayet vardır. B u h â r i bu hadisin bir benzerini Âişe (Radıyallâhü anhâ), diğer bir rivayeti de Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Buhârî' nin rivayetinde kadının ismi belirtilmeyip ondan "Cevn kızı" diye bahsedilmiştir. Bâzı rivayetlere göre kadının adı Ümeyme1 dir. B u h â r i' nin Ebû Üseyd1 den olan rivayetinde "Kadın: Senden Allah'a sığınırım, deyince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadına t «Şüphesiz Sen (şanı çok yüce) bir sığınılan a —Allah'a— sığındın» buyurduktan sonra (odadan) yanımıza çıktı ve : - Ey Ebû Üseyd ona râzıkkıye (denilen beyaz keten kumaştan mamul) iki kat elbise giydir ve onu ailesine teslim e$» buyurdu." denilmiştir.
Bu kadın C e v n oğullarından Numân bin Şerâ-h İ 1' in kızıdır. C e v n oğulları E z d soyundan bir kabiledir. Bu kabile Kinde emirlerinden idiler.
Rivayetlere göre Kinde emiri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile akraba olmak şerefine kavuşmak üzere kızını O'na arz etmiş, O da kabul buyurmuştu. î b n - i S a' d' in rivayetine göre anılan kadının nikâh işi bittikten sonra Âişe ve Hafsa (Radıyallâhü anhümâ) kadınlık kıskançlığı etkisi ile kadının yanına giderek başını taramışlar. Sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) ona şöyle demiş: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) senin yanına girdiğinde sen O'na: Senden Allah'a sığınırım, dersen bundan memnun olur, demişti. Kadın da bu yüzden böyle söylemişti.
Hadîste bulunan "Muâz" kelimesinin sözlük mânâsı "Kendisine sığınılan, sığınak, sığınma zamanı ve sığınma işidir." Burada kendisine sığınılan zât mânâsı kastedilmiş olabilir. Bundan maksat da Allah Teâlâ'dır. Çünkü kadın "Senden Allah'a sığınının.*' demişti. Bu kelime ile sığınak mânâsı da kastedilmiş olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı "Şübhesiz sen yüce bir makama (yâni Allah katına) sığındın," demektir.
Anılan kelime "Maaz" olarak da okunabilir. Maaz kelimesi ise sığınak, sığınma zamanı ve sığınma işi anlamına gelir. Burada sığınak mânâsı kastedilmiş olur.
Hadis, henüz gerdeğe girilmemiş bir kadını boşamak hâlinde ona Mut'a denilen bir miktar malın

verilmesinin meşruluğuna delâlet eder.
Mut'a (Mehir) hakkındaki âlimlerin görüşleri özetle şöyledir:
1. Hanefiler'e göre, nikâh akdi sıhhatli bir şekilde kıyı-lırken mehir durumu söz konusu edilmez veya fasit bir mehir tâyin ve tesbit edildiği, meselâ; şarap, mehir kılınırsa ve gerdeğe girilmemiş iken erkek karısını boşarsa, mehr-i misil yâni kadının yakını olan kadınların mehirlerinin meblâğının yarısını geçmemek üzere mut'a ödenir. Mut'ayı verecek erkek mut'ayı elbise olarak verebildiği gibi onun değerini nakit olarak da ödeyebilir. Mut'a miktarının tâyin ve tesbitinde erkek ile kadının mâli durumu esas alınır. Mut'a miktarı hiç bir zaman mehr-i mislin yarısından fazla olamaz ve beş dirhemden az da olamaz. Taraflar zengin olduğu takdirde mut'anın en üstün miktarı ve taraflar fakir olduklarında mut'anın en azı takdir edilir. Taraflar orta halli iseler, mut'a'nın vasat bir miktan tâyin edilir. Mut'a, vacip, müstahap ve mubah kısımlarına ayrılır. Şöyle ki: Mehirsiz olarak kıyılan nikâhtan sonra gerdeğe girilmeden önce boşama vuku bulduğunda mut'a vâcibtir. Nikâh akdinde mehir anılsın anılmasın gerdeğe girilip cinsel temas vuku bulduktan sonra boşama olursa mut'a ödemek müstahabtır. Nikâh akdinde mehir tayin edilip, henüz cinsel temas olmamış iken boşama yapılırsa mut'a ödemek mubahtır.
Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.
2. Şâfiiler'e göre nikâh akdi mehirsiz olarak veya mehir durumu söz konusu edilmeden kıyılıp da henüz mehir miktan tâyin edilmemiş ve cinsî temas vuku bulmamış iken boşama olursa mut'a ödemek gerekir. Cinsel ilişki vuku bulmuş olduğu takdirde de mut'a ödenir. Fakat nikâh akdinde mehir miktarı tâyin edilmiş olup da henüz cinsel temas yapılmadan boşama vuku bulursa mut'a ödenmez. Mut'a'nın en azı, mâlî değeri bulunan herhangi bir şeydir. Onun en çoğu için bir sınır yoktur. Mut'a'nın 30 dirhemden az olmaması ve mehir miktarının yarısından az olması müstehabtır. Taraflar bir meblâğ üzerinde anlaşırlarsa mesele kalmaz. Aksi takdirde miktarı, hâkim tarafından tesbit edilir. Hâkim, yapacağı tesbitte tarafların mâlî durumlarını dikkate alır.
3. Mâliklîer'e göre mut'a'nın vacip kısmı yoktur. Mut'a mendubtur.
4. Hanbeliler'e göre mut'a'mn en üstünü bir köledir. En azı da kadının namaz kılması için örtmesi gereken vücûdunu örtecek durumda olan bir elbisedir. Mut'a miktarı erkeğin mâli durumuna göre tesbit edilir. Gerdeğe girilmeden ve hâkim tarafından mehir miktarı tesbit edilmeden veya taraflar bir miktar üzerinde anlaşmamış iken boşama vuku bulduğunda mut'a vacip olur. Keza mehir olmaya elverişli olmayan şarap ve domuz gibi bir madde mehir kılınmak sureti ile nikâh kıyıldığı takdirde yine mut'a ödenmesi vâcibtir.
Başka âlimlerin değişik görüşleri de vardır. Dört mezhebin mut'a hakkındaki ayrıntılı hükümleri bir hayli yer aldığı için bu kısa bilgi île yetiniyorum. Geniş bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulabilir. [43]

12- Adam (Karısını) Boşadığını İnkâr Eder Babı

2038) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâhü anhüm)'6an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sel-lem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kadın, kocasının kendisini boşadığım iddia edip, sonra buna dâir âdil bir erkek şahit getirdiği zaman, kocasına yemin teklif edilir. Eğer kocası (onu boşam adı gına) yemin ederse şahidin şahitliği geçersiz olur ve eğer kocası yemin etmekten imtina ederse, imtina etmesi başka bir şahit yerine geçer ve boşamaya hükmedilir.»1'
Not: Bunun senedinin şahinliği ve râvilerinin sıkahğı Zevâid'de bildirilmiştir. [44]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîse göre kadın, kocasının kendisini boşadığım iddia edip bir erkek şahit getirdiği zaman, kocasına yemin teklif edilir. Şayet kocası onu boşamadığına yemin ederse, şahidin ifâdesi muteber sayılmaz ve kadın kocasına teslim edilir. Şayet kocası yemin etmekten imtina ederse »imtina etmesi de bir şahit hükmünde olur ve kadının boşandığına karar verilir.
Bu hususta âlimlerin görüşlerine gelince:
Hanefî fıkıh kitablarmdan el-Hidâye'nin "^ahâdetler" kitabının şerhi Fethü'l-Kadir'de özetle şu bilgi veriliyor: Muamelelerde ve nikâh, boşama, vekâlet, vasiyet, rac'at ve neseb gibi konularda iki erkek şahit veya bir erkek ile iki kadın şahit gerekir. Ş â f i î' ye göre kadınların erkeklerle beraber ettikleri şahitlik ancak mâli konularda kabul edilir. Mâli olmayan hukuki konularda

kadınların ettikleri şahitlik muteber değildir. (Yâni iki erkek şahit gerekir. Şu halde boşama ve nikâh gibi konularda iki erkek şahit şarttır.) Mâlik de Şafii gibi söylemiştir. A h m e d' den iki kavil rivayet edilmiştir. Birisi bizim kavlimiz gibidir, diğeri ise anılan iki imamın kavli gibidir."
Görüldüğü gibi kadının boşama iddiasının ispatı için bir erkek şahit ile iki kadın şahit veya iki erkek şahit şarttır. Bir erkek şahit ile kadının kocasının yeminden imtina etmesi dört mezhebin görüşlerine göre yeterli sayılmıyor.
Talâk sûresinin ikinci âyetinde, bir veya iki talâkla karısını boşayan erkeğin rac'at etmesi yâni kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken kadına dönüş yapması için iki âdil şahidi tutması emredilmiştir. Hanefîler, Mâlik ve Ahmed'e göre bu emir müstehablık içindir. Yâni erkek rac'at ettiğinde bunu iki âdil erkek şahitle tevsik etmelidir, bunu yapması müstehabtır. Şafiî ve A h m e d' den yapılan birer rivayete göre rac'atın anılan şahitlerle tevsik emri vâciblik içindir.
Geniş bilgi için fıkıh kitablarma baş vurulmalıdır. [45]

13- Şaka Olarak (Karısını) Boşayan Veya (Bir Kadınla) Nikahlanan Yahut Karısına Rac'at Eden (Dönüş Yapan) Erkek (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2039) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhydea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üç şey vardır ki ciddisi de ciddîdir, şakası da ciddîdir: Nikâh, boşama ve rac'at.»" [46]
İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadisin mânâsı şudur: Bir erkek karısını boşar veya bir kadınla evlenir veyahut bir yeyâ iki talâkla boşadığı karısının iddet süresi henüz bitmemiş iken ona dönüş yaptıktan sonra, anılan işleri ciddi yapmadığını ve şaka ettiğini iddia etse onun bu iddiası geçersizdir. Bu işlerde şaka olamaz.
Hadisin bu hükmü hakkında âlimler ittifak halindedirler.
Tekmile yazan bu hadîsin açıklaması bahsinde H a 11 â b i' nin 967le söylediğini yazar:
Erginlik çağına varmış ve akıllı olan yâni deli olmayan bir erkeğin ağzından apaçık boşama yemini çıktığı zaman, karısını boşadı gına hükmedilir, bu hususta âlimler ittifak halindedirler. Adamın: Ben saka ettim, bununla karımı boşamak istemedim, gibi sözleri hiç bir yarar sağlamaz. Eğer bu gibi sözlere itibar edilmiş olsaydı, şart hükümler İşlemez olurdu. Karısını boşayan veya bir kadınla nikahlaman yahut kölesini azat eden bir kimsenin sonradan pişmanlık duyması sonucu böyle sözleri ve mazeretleri ileri sürmesinden emin olunmazdı. Ve netice itibarı ile ilâhî hükümler işlemez olurdu. Bu itibarla hadiste anılan sözleri kim kullanırsa, bunun sonucuna da katlanmış olur v& bunun aksini iddia etmesi geçersiz sayılır. Hadis, bu konularda ihtiyatlı davranmayı ve laubali olmamayı vurgular. [47]

14- Kalbinde Karısını Boşayıp Dîl İle Boşamayan Adama Ait Bâb

2040) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ümmetimin kalblerinden geçen şeyleri (fiilen) işlemedikçe veya (dillen ile) söylemedikçe Allah Te&Ia şüphesiz Affeylemiftir.»" [48]

İzahı

KÜtüb-i Sittenin tümünde rivayet edilen bu hadisin hasen- sahih olduğu T i r m i z i tarafından ifâde edilmiştir.
Tekmile yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle demiştir: "Bu hadisin, fıkıh yönünden delâlet ettiği hükümler şunlardır:
1. Allah Teâla bu ümmetin hatırından geçen kötülükleri günah saymamıştır. Ancak hatırdan gecen şer bir şey işlenir veya dil ile söylenir ise; o zaman günah sayılır. Bu ilâh! lütuf, bu ümmete mahsustur. Geçmiş ümmetler için böyle bir bağış yoktu. Onlar hatırlarından geçen, serlerden dolayı mesul sayılırdı. Bir kavle göre O m -m e t - i Muhammediye de ilk zamanlarda sorumlu tutulmuş, sonra Bakara sûresinin son âyeti ile sözü edilen sorumluluk kaldırılmıştır.

2. Adam kalbinde karısını boşadığı zaman, boşama yeminini dili ile söylemedikçe, boşamış olmaz. Haneliler ile A t & bin Ebİ Rabâh, Said bin Cübeyr, Katâde, el-Ha-s a n , S e v r i, Şafii, Ahmed ve İshak böyle hükmetmişlerdir.
Z ü h r î' ye göre, adam kalbinde karısını boşadığı zaman, boşama yeminini dili ile söylemese bile boşamış sayılır. E ş h e b' in Mâl i k' ten olan rivayeti de böyledir. Îbnü'l-Arabi bu görüşün gerekçesini şöyle anlatmıştır: Kalbi ile kâfir olan bir kimse, küfrünü açığa vurmasa bile küfre gitmiş olur, keza, ibâdetlerini riyakârlıkla ve gösteriş için yapan veya bir müslümanı zina ile kal-ben ithamda bulunan bir kimse günah işlemiş olur. Kalb ile işlenen bütün ameller böyledir.
H a 11 â b i bu görüşe cevaben şöyle der: Bu hadis bu grubun aleyhinde delildir. Ayrıca bir adam karısı ile Zihâr etmeye yâni karısının vücûdunun bir kısmını anası ve kız kardeşi gibi ilelebed nikahlaması haram olan bir kadının o kısmına benzetmeye karar verirse, bunu dili ile söylemedikçe; Örneğin adam karışma: "Senin sırtın anamın sırtı gibidir" sözüne benzer bir söz söylemedikçe Zihâr yeminini etmiş sayılmaz. Bu hususta ilim ehli ittifak halindedir. Zihâr yemini, boşama yemini anlamını taşır. Şu halde sadece kalben karar vermekle Zihâr yemini oluşmadığına rağmen neden boşama yemini oluşsun? Keza bir adam kalben bir kimseyi zina suçu ile itham etse bile bunu dili ile söylemediği sürece itham etmiş sayılmaz. Yine namazda konuşmak haramdır, namazı bozar. Halbuki namaz içinde ikan kalbinden bir konuşmayı geçiren kimsenin namazı bozulmaz. Eğer kalbden geçen konuşma dil ile konuşma hükmünde olmuş olsaydı, namazı bozması gerekirdi."
Âcizane şöyle bir yorum hatırımdan geçiyor, doğru ise Allah'tandır, yanlış ise bendendir: Şöyle ki; insan oğlundan meydana gelen ve şer'i hükümlerin alanına giren şeyler üç kısma ayrılır:

1. Dil ile söylenen sözler.
2. Vücûdun tamamı veya el, ayak ve göz gibi bir organ ve vücûdun bir kısmı ile işlenen fiiller.
3. Küfür, îman, ihlâs ve riya gibi kalb ile işlenen işler.
Hadis-i şerif, birinci ve ikinci maddelerin kapsamına giren şeyler hakkındadır. Bu gibi işler; dil ile söylenmedikçe veya vücûdun tamamı veya organları ile işlenmedikçe, sadece kalbden geçmesi hâlinde günah sayılmaz. Meselâ: Bir adam aleyhinde konuşmak ve sövmek kalbten geçse bile dil ile söylenmedikçe günah sayılmaz. Keza bir hırsızlık fiili hatırdan geçse bile hırsızlık fiili işlenmedikçe, bu suç işlenmiş olmaz. Ama kalbin fiillerinden sayılan küfür, riyakârlık ve benzerî şeyler günah sayılır. Hadîs-i şerif bu tür kalbi fiillerin günah sayılmadığına âit bir hüküm taşımaz.
Şöyle de denilebilir: Hadîs, bir vesvese şeklinde insanın kalbine gelen geçici şeylerin günah sayılmadığını ifâde eder. însanın kendi istek ve irâdesi ile hatırına getirip kalbinde kökleşmesine çalıştığı kötü niyetlere ve duygulara İsrar eder ve bunu kalbinden atmak da istemezse bu gayretkeşlik manevî sorumluluk ve âhiret cezasını gerektirir, [49]

15- Matuh (= Deli), Çocuk Ve Uyuyanın Boşaması Babı

2041) Aişe (Radıyallâhü anhây&an rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Üç sınıf mükelleftik kalemi kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, erginlik çağına varıncaya kadar çocuktan ve akıllanın-caya veya ayıhncaya kadar deliden.»
(Müellifin şeyhi râvi) Ebû Bekir kendi rivayetinde: «ve şifâ buluncaya kadar delilik hastalığına tutulandan» demiştir." [50]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir.
Bu babın başlığındaki "Matuh" kelimesini deli diye terceme ettim. Çünkü müellifin bu bâbta rivayet ettiği hadîslerde çocuk, uyuyan ve delinin mükellef olmadıkları bildiriliyor. T i r m i z î de Talâk kitabının bir babını Matûh'un talâkına ayırmış ve burada rivayet ettiği bir hadîste :Matûh'un talâkının geçersiz olduğu bildirilmiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre âlimler oradaki Matuh kelimesini değişik şekillerde tarif etmişlerdir. Şöyle ki: e 1 - H â f ı z: Matuh: Aklı noksan olan, demektir. Çocuk, deli ve sarhoş, bu kelimenin anlamına girer. Cumhura göre; bunların işledikleri fiiller geçersizdir, demiştir. İbnü'1-Esîr el-Cezeri' nin en-Nihâ-ye'de beyan ettiğine göre Matuh, deli demektir.
Zeynü'1-Arab da: İrâdesi dışında sarhoş olan, deli, uyuyan, hastalığın şiddeti ile aklı giden hasta ve baygın kimse, bu kelimenin şümulüne girer. Çünkü bunların hiç birisinin talâkı geçerli

değildir. Çocuk da bunlar gibidir, demiştir.
El-Hidâye yazan da: Erginlik çağına varmamış olan çocuğun boşaması geçersizdir, onun akıllı olması neticeyi değiştirmez. Deli ve uyuyanın da talâkı muteber değildir. Matuh da deli hükmündedir, talâkı vâki olmaz, demiştir. î b n ü'I-H ü m âm: Matuh, bir kavle göre anlayışı az, konuşması dengesiz ve tedbiri bozuk olmakla beraber; sövüp saymayan, dövüp kırmayan kimse demektir Deli ise sövmek ve dövmekle, matûh'tan farklıdır. Matûh'u başka şekilde tarif edenler olmuş ise de bu tarif daha uygundur, demiştir.
T i r m i z î' nin rivayet ettiği hadîste çocuğun ve uyuyanın talâkından söz edilmediği için âlimler oradaki Matuh kelimesini, çocuğu ve uyuyanı da kapsamına alacak şedide mânâlandırmıslardır. Burada ise; gerek babın başlığında ve gerekse hadîsin metninde çocuk ve uyuyan, anıldığı için matuh kelimesini hadîsin metnine uygun olarak deli mânâsına yorumlamak isabetli olur, kanısındayım.
Müellifimiz bu hadisi iki şeyhinden rivayet etmiştir. Bunlardan Muhammed bin Hâlid'in rivayetinde uyuyan ve çocuktan sonra anılan üçüncü kişi "Akülanıncaya veya ayıhncaya kadar deli" şeklinde ifade edilmiştir. Bundaki tereddüt râviye aittir. Müellifin diğer şeyhi E b û Bekir'in rivayetinde anılan üçüncü kişi ise "Şifâ buluncaya kadar delilik hastahgma tutulmuş olan" şeklinde ifade edilmiştir. îki rivayetin m&nAsı aynıdır. Ancak ifâde tarzında değişiklik vardır.
Hadis, çocuk, uyuyan ve akli dengesi bozuk olan kimselerin bu durumları devam ettiği sürece işledikleri şeylerden dolayı sorumlu olmadıklarını ifâde eder. "Bu genel mânâ dolayısıyla, bunların bu halleri devam ettiği sürece, ettikleri boşama yeminlerinin de geçersizliği hükmü ifâde edilmiş olur.
Abdurahman el-Cezeri, dört mezhebin fıkhına âit kitabının Talâk bölümünde talâkın oluşmasının şartlarını beyân ederken özetle şöyle der:
"Talâkın oluşmasının şartlarından birisi boyaşanm akıllı olmasıdır. Bu itibarla delinin boşaması hükümsüzdür. Deli bir kimse ara sıra ayılsa bile, delilik hâlinde ettiği boşama yemini geçersizdir. Deli ifâdesinden maksat, bir hastalık nedeni ile aklı giden kimsedir. Bu itibarla deli kelimesi, beygm veya herhangi bir hastalığın şiddeti ile aklı zail olan ve konuştuğunu bilmeyen hastaya da şâmildir. Sarhoşluk verdiğini bile bile bir maddeyi alıp sarhoş olan ve bu halde iken karısını boşayan bir kimse de deli hükmünde sayılmayıp karısı boşanmış olur. Hülâsa alınması haram olan herhangi bir müskiratı bile bile alıp sarhoş olan bir kimsenin boşaması muteberdir. (Sarhoşun ettiği boşama yemininin hükmü hakkında geniş bilgi için anılan kitaba veya diğer fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.)
Boşamanın oluşmasının şartlarından birisi de boşayanın erginlik çağına varmış olmasıdır. Bu itibarla bu çağa varmamış olan çocuğun ettiği boşama yemini geçersizdir. Ancak Hanbelîler'e göre boşamanın ne demek olduğunu ve sonuçlarını idrak eden bir çocuk on yaşından küçük bile olsa ettiği boşama yemini geçerlidir."

2042) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur:
«Çocuktan, deliden ve uyuyandan sorumluluk kalemi kaldırılıyor.» "
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Kasım bin Ye-iEİd, meçhuldür ve Ali bin Ebî Tâlib (B.A.)*a yetişmemiştir. [51]

İzahı

Ebû Dâvûd da bunun benzerini daha uzun bir metin hâlinde A 1 i (Radıyallâhü anh)'den merfu olarak rivayet etmiştir. Oradaki rivayet meâlen şöyledir: «(Mükelleftik) kalemi üç kişiden kaldırılmıştır i Uyanıncaya kadar uyuyandan, ihtilâm oluncaya kadar çocuktan ve akıllamncaya kadar deliden.» 1 b n - i C ü -r e y c' in K"â sim bin Yezid aracılığı ile Ali (Radı-yallâhü anh)'den merfu olarak ettiği rivayette şu ilâve vardır: «ve
bunaktan.»
Bu hadisin hükmü bundan önce rivayet edilen Â i ş e (Radıyallâhü anhât'nın hadîsinin hükmü gibidir.
Avnü'l-Mâbud yazarı Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bu hadisin şerhinde şöyle der:
"El-Hâf iz, el-Fetİh'te bu hadîsin rivayetlerini anlattıktan sonra: "Fıkıhçılar bu hadislerin muktezası ile hükmetmişlerdir. Lâkin îbn-i Hibbân'ın anlattığına göre hadîste anılan kişilerden mükelleflik kaleminin kaldırılmasından maksat bu kişilerin işledikleri serlerin onların defterlerine yazılmamasıdır. Bunların iş* ledikleri hayırlar ise defterlerine yazılır, diye bilgi vermiştir.
Bizim şeyhimiz, T i r m i z i' nin şerhinde: îbn-i Hibbân'ın dediği husus çocuk için açıktır. Yâni

çocuk bir hayır işlerse onun defterine yazılır. Fakat deli ve uyuyan için bu düşünülemez. Çünkü bunların aklı yoktur. Oysa bir ibâdetin sıhhati için akıl şarttır" demiştir. [52]

16- Zorlananın Ve Unutanın Boşaması Babı

2043) Ebû Zerr-i Ğifârî (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şey (in günahın)! Allah Teâlâ şüphesiz affetmiştir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âlimler, bu senedde bulunan râvi Ebû Bekir et-Hüzelî'nin zayıflığı üzerinde ittifak ettikleri için bu sened zayıftır.

2044) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ümmetimin gönüllerinden geçen (günah işleme) temayülleri (fiilen) işlemedikçe, yahut (dilleri ile) söylemedikçe, bir de onların zorlandıkları şeyleri Allah Teâlâ şüphesiz affey lemistir.»"

2045) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şey (in günahın) ı Allah Teâlâ affeylemiştir.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened munkati değilse sahihtir. Fakat münkati görülür. Nitekim ikinci senedde, Ubeyd bin Nümeyr isimli râvi ilaveten vardır... Bu münkatilik yani senedden bir ravinin atılması ile meydana gelen kopukluk râvi el-Velîd bin Müslim'den ileri gelmiş olabilir. Çünkü kendisi tedlisçi idi.

2046) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Zorlama altında ne boşama olabilir, ne de (köle ve cariyeyi) âzad etmek.»" [53]

Bu Bâbtaki Hadislerin İzahı

İlk ve üçüncü hadîs Zevâid türündendir. Üçüncü hadisin senedinde inkıta (= kopukluk) bulunduğuna dâir olup notta belirtilen Zevâid yazarının sözü anlaşılmaz görülür. Tekmile yazarı bu senedin râvilerinin sahih hadîs râvileri olduğunu belirtmiştir. Bu hususu ehline havale edelim. Çünkü bu hadîsin benzerleri müteaddit se-nedlerle rivayet edilmiştir. Hâkim, Beyh'akî ve Taba-r a n î bunun benzerini rivayet edenlerdendir.
Bu iki hadis, yanılma, unutma veya zorlanma sureti üe yapılan işlerin günahının Allah tarafından afvedildiğine delâlet ederler.
Yanılma ve unutma hususunda bazen insan kusurlu, bazen de kusursuz sayılır. Kusurlu sayılmadığı zaman bağışlanır. Fakat kusurlu sayıldığı zaman bağışlanmaz. Hâzin tefsirinde Bakara sûresinin son âyetinin açıklaması bölümünde özetle *öyle denilir:
"Unutma iki nevidir: Birincisi, kulun kusurlu ve ihmalkâr görüldüğü durumundaki unutmadır. Bu da kulun emredildiği işi yapmadığı zaman gerçekleşir. Örneğin : Kul, elbisesinde kan lekesini görür de bunu gidermeyi geciktirir, sonra unutup bu elbise ile namaz kılar. Kul burada kusurlu sayılır. Çünkü kan lekesini görür görmez gidermesi gerektiği halde bunu ihmal etmiştir. Ama kul elbisesindeki kan lekesini görmeyip namaz kılarsa bunda mazur sayılır. Keza, kul emredildiği bir işi yanılmak sureti ile yapmaz veya menedil-diği bir şeyi yanılarak yaparsa, bunun bağışlanması beklenir. Fakat meselâ, kul Kur'an-ı Kerim'in bir sûresini belledikten sonra bunu okumayıp neticede unutursa, bu unutma ve yanılma bağışlanmaz. Bu itibarla unutma ve yanılma suçlarının bağışlanması için Allah Teâlâ'ya duâ edilmesi bu ayet-i kerime'de emredilmiştir."
Yanılmaya bir başka misal: Kul ava tüfek atarken hatâ olarak bir insanı vursa, o semtte insanın bulunduğu ihtimalini hesaba katmamış ve gerekli tedbiri almamış ise mes'ûldür. Aksi takdirde mes'ûl değildir. Ama bununla beraber maktulün yakınlarına diyet (tazminat) ödenmesi ve kefaret çıkarılması gerekir.
Hülâsa: Unutma ve yanılma suretiyle yapılan işlerde kul kusurlu ve ihmalkâr değilse bunun günahı bağışlanır. Ama bâzı sorumluluklar kalkmaz. Meselâ; öğle hamazı vaktinin girdiğine kanaat edip namaz kıldıktan sonra vaktin girmediğini öğrenirse, hatâsı bağışlanır, fakat öğle namazını tekrar kılmakla mükelleftir. Keza bulutlu hava gibi bir mazeretle henüz öğle namazı

vaktinin girmediğine inanan bir kimse veya öğle namazını kıldığı zannı ile unutup ikindi vakti girdikten sonra farkına varan, bu yanılma ve unutmada mazur ve bağışlanmış olmakla beraber öğle namazını kaza etmekle mükelleftir. [54]

Yanılmakla Yapılan Boşama Yeminin Hükmü

Dört mezhebin fıkhına âit "ETFıkhü Ale-rMezâhibi-1'Erbaa" adlı kitabın Talak bölümünde yazar Abdurrahman şöyle der: "Boşamanın oluşmasının şartlarından birisi de yanılmaksızın boşama sözünü kullanmaktır. Bu itibarla adam, karısına; Sen tanırsın diyeceği yerde yanılarak; Sen taliksin derse, kendisi ile Allah arasında boşamanın olmadığı malûmdur. (Talik, boş demektir.) Ama iş hâkime intikal ederse, adamın yanılma iddiası kabul olunmaz. Çünkü, hâkim onun kalbindeki niyete muttali olamaz."
Şafii fıkhına âit el-Envâr'da ayrıca şu mesele de vardır: Bir adam evli olduğunu unutarak veya vekili tarafından nikâhı kıyıldığı halde bundan habersiz olarak : Karım boştur, gibi bir boşama yemininde bulunursa, zahiren karısı boşanmış sayılır. Ama adam ile Allah arasında gizli kalan duruma göre boşama olmamıştır.
Bu iki hadiste sözü edilen "Zorlama" hususunu aşağıda açıklamak üzere şimdi, bu babın ikinci hadisi olan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisine geçelim :
Bu hadis, zorlama ile ilgili son cümlesi hâriç. B u h â r i ve M ü s 1 i m' de de rivayet edilmiştir. Müellifin 2040 nolu hadisi de bunun benzeridir. însanın hatırından geçen, fakat bilfiil işlenmeyen^ veya dil ile söylenmeyen nefsâni temayüllerin Allah tarafından bağışlandığına dâir gerekli bilgi orada verilmişti. Bunu tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak M ü s 1 i m' in îman kitabında rivayet ettiği bu hadisin şerhinde N e v e v i' nin verdiği bilgiyi buraya aktarmakla yetinmek istiyorum. N e v e v İ özetle şöyle der:
"İmam e 1 - M â z i r i' nin dediğine göre Kadı E b ü B e k i r' in mezhebi şudur.
Bir kimse bir günah işlemeyi kalbine yerleştirip buna karar verirse, verdiği karar ve azimden dolayı günah işlemiş sayılır. Bu ve benzeri hadisler, bir günah işleme arzusu hatırına gelip geçen ve kalbinde karar kılmayan kimseler hakkındadır, diye yorum yapılır Günah işleme arzusu ile günah işlemeye azimli olmak birbirinden tamamen farkh iki ayrı şeydir.
îşte Kadı Ebû Bekir'in mezhebi budur. Fıkmçılar-dan ve hadisçilerden çok kimseler K â d ı' ya muhalefet ederek bu ve benzeri hadisleri zahirlerine göre mânâlandımuşlardır.
Kadı Iyâz da: Selef âlimlerinin tümü ve fıkıhçılar ile hadisçilerden ilim erbabı Kadı Ebü Bekir'in mezhebini tutmuşlardır. Çünkü kalb ile işlenen suçlardan dolayı sorumluluğun varlığı hadislerle sabittir. Şu varki âlimler şöyle demişlerdir; Kalbin azim ve karar kıldığı suç başka şey, kalbin buna azim ve karar vermesi başka bir şeydir. Kul suç işlemeye kalben karar vermekle bir günah işlemiş olur, o günahı fiilen işleyince ikinci bir günah işlemiş olur. Eğer kalben karar verdiğine rağmen Allah korkusu ile o günahı işlemekten vazgeçerse bir hasene Isevap) kazanır.
Günah sayılmayan kalbi arzu ve istek ise hatıra gelen ve kalbte karar kılmayıp geçici olan nefsânî istek ve arzulardır demiştir.
N e v e v i yukardaki nakilleri yaptıktan sonra; Kadı E b û B e k i r * in görüşü iyi ve açıktır, buna ilâve edilecek bir şey yoktur. Kalbin bir günah üzerinde azim ve karar kılmasının sorumluluğu mucip bir hâl olduğu nasslarla sabittir.
«Zanların çoğundan sakının. Şübhesiz zanların bâzısı günahtır...» ve «Müminler arasında hayâsızlığın yayılmasını arzu edenlere dünya ve âhirette elim azap vardır.[55] mealindeki âyetler bu nasslardan-dır. Bu konudaki âyetler çoktur. Ayrıca; hased, mü'minleri hakir görmek, onlara kötülük dilemek ve benzeri bir çok kalbi amellerin ha-ramlığı şer-i şerifin nassları ve ümmetin icmâı ile sabittir, diye bilgi vermiştir."
Bu babın sonunda rivayet edilen Âişe (Hadıyallâhü anhâ)'-nınhadîsini Ahmed, Ebü Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsdeki "İğlâk" kelimesini zorlama mânâsına terceme ettim. Bâzıları bu kelimeyi öfke mânâsına yorumlamışlar ise de bu görüş tutarlı sayılmamıştır. Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta rivayet etmiş olması kendisinin de bu kelimeyi zorlama mânâsına kabul ettiğinin delilidir. El-Hâfız, el-Fetih'te "İğlâk halindeki boşama" babında, îğlâk kelimesinin öfke mânâsına yorumlanması görüşünün reddedildiğini naklen beyan etmiştir. Tekmile yazarı da: Tercih edilen görüş, iğlâk kelimesinin zorlama mânâsına yorumlanması görüşüdür. Öfke hâlindeki boşamaya gelince; bunun ayrı ayrı durumları vardır. Îbnü'l-Kayyim; Öfke üç kısma ayrılır: Bazen öfke, aklı tamamen giderir ve sahibi, ne söylediğini hiç bilemez, şuursuz konuşur. Böylesine öfkelenen bir kimsenin boşamasının geçersizliği hususunda ittifak vardır. Çünkü boşamanın geçerliliğinin şartlarından birisi, boşayanın akıllı olmasıdır. Öfkelenmenin ikinci nevi; sahibinin ne söylediğini

düşünebilir ve irâdesi ile hareket edebilir durumdaki öfke. Böyle bir öfke hâlinde yapılan boşamanın geçerliliğine karşı çıkan yoktur. Öfkenin üçüncüsü şöyledir: Öfke şiddetlenir, fakat sahibinin aklı tamamen gitmiş değildir. Adam hiddetinin şiddetli ânında söylediği söze, öfkesi dinince pişmanlık duyar. İşte böyle bir durumda yapılan boşama yemininin geçerliliği ve geçersizliği ihtilâf konusudur, demiştir." [56]

Zorlama Altında Yapılan Boşamanın Hükmü

Gerek bu hadîs ve gerekse bundan önce bu bâbta rivayet edilen hadîsler zorlama altında yapılan boşamanın geçersizliğine delâlet eder.
Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince Tekmile yazan şu bilgiyi verir:
Ashâb-ı Kiram'dan Ömer. Ali, îbn-i Ömer, Ibn-i Abbâs, İbn-i Zübeyir, Câbir bin Semûre (Ra-dıyallâhüanhüm) ve başkaları zorlama ile yapılan boşamanın geçersizliğine hükmetmişlerdir. Mâlik, Şafii, Ahmed, Ev-zâi ve İshak'm mezhebi de budur. Bu grubun delilleri bu hadisler ile N a h i 1 sûresinin 106. âyetidir. Çünkü bu âyet-i ce-lîlede küfür kelimesini kullanmaya zorlanan fakat kalbindeki İman devam eden bir mü'minin ağzından çıkan küfür kelimesinden dolayı bir sorumluluğun bulunmadığı bildirilmiştir. Küfür kadar ağır olmayan şeyler de bu hükme tâbidir. Şu halde boşamaya zorlanan, fakat kalbinde boşama niyeti olmayan bir kimsenin ağzından çıkan boşama yemini ile karısı boşanmaz.
(Zorlama ile yapılan boşamanın geçersizliği fıkıhçıîarca bâzı şartlara bağlanmıştır. Bu şart ve ölçülerin öğrenilmesi için fıkıh kitab-larma baş vurmak gerekir.)
Hanefiler, Sevri, Zühri, Şâbi ve Katâde'-ye göre zorlama ile yapılan boşama muteberdir. Çünkü boşamaya âit âyet umumidir. Herhangi bir kayıt ile bağlılığı yoktur. İkinci de-lîl de Safvân bin A m r et-Tâ İ'nin rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
«Kocasından nefret eden bir kadın bir gün kocasını uyurken yakalamış, eline büyük bir bıçak alıp kocasının göğüsünün üzerine oturduktan sonra onu uyarmış ve ona: Allah'a yemin ederimki ya beni Üç talâkla boşarsm, ya da seni boğazlarım, demiş. Adam yalvarmış ise de kadın İsrarda bulununca, adam onu üç talâkla boşamış, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKe giderek durumu arz etmiş. Peygamber, onun yaptığı boşamanın geçerli olduğunu bildirmiştir.»
Bu grubtaki âlimler: Zorlama neticesinde-adam rızâsı dışında karısını boşamış oluyor. Boşamanın oluşması için adamın rızâsı ise şart değildir."
Tekmile yazan daha sonra cumhurun bu gruba verdiği cevab-Jan yazıyor ve delil gösterilen boşama âyetinin bu hadislerle husûsi-leştiğini, S a f v a n ' in hadisinin senedinin zayıf olduğunu ve bu nedenle cumhurun görüşünün tercihe şayan olduğunu bildiriyor. Daha sonra zorlamanın oluşmasının şartlarını açıklıyor.
Bu şartların bilinmesi için fıkıh kitablanna müracaat edilmesi gereklidir. Buraya alamadım. Çünkü bir hayli yer ve zaman alır. [57]

17- Nikahtan Önce Boşama Olamaz Babı

2047) Anır bin Şuayb'ın rle.lesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radı-yallâhü anhüm) dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallalhhÜ Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :
«Adamın nikahlanmadı^ bir kadın hakkında boşama (yetkisi) yoktur.-"

2048) Misver bin Mahrama (Radıyallâhü anh)'den rivayet edİldiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Nikâh kıyılmadan önce boşamak yoktur ve (köleye - cariyeye) mâlik olmadan önce (onları) azad etmek yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvi Ali bin el-HÜseyin bin Vâkıd'ın güvenirliği ihtilaflıdır. Diğer râvi Hişâm bin Sa'd da böyledir ve zayıftır. Fakat Müslim, Şevâhid'de onun rivayetini almıştır.

2049) Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyâen rivâyetrfdildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur:
«Nikâh kıyılmadan önce boşamak yoktur.
Not:Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi CÜveybir bin Saîd'in zayıflığı üzerinde ittifak bulunduğu için bunun senedi zayıftır. [58]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizi, Ebü Dâvûd, Ah-med, Beyhaki, Dârekutnî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadîsin metni bâzı rivayetlerde uzuncadır.
Bu bâbtaki diğer hadîsler Zevâid türündendir.
Bu hadîslerde geçen Nikâh kelimesinden maksat nikâh akdidir. Yâni nikâh akdi yapılmadan önce edilen boşama yemini geçersiz ve etkisizdir. Bir adam henüz nikâhlanmadığı bir kadını boşarsa bu boşama hükümsüzdür. Çünkü adam henüz o kadının kadınlığından yararlanma hakkına sahip değildir. Köle ve cariyeyi azad etmek de böyledir. Adam, mâliki bulunduğu bir köleyi, bir cariyeyi âzad edebilir. Fakat henüz mâliki olmadığı köleyi, cariyeyi âzad edemez. Böyle bir hak ve yetkisi yoktur.
Tekmile yazarı bu hadisin açıklaması bahsinde özetle şöyle der: Bu hadis, nikâh akdi kıyılmadan önce yapılan kesin ve şartsız boşamanın geçersiz ve hükümsüz olduğuna delâlet eder. Çünkü boşama hak ve yetkisi nikâh akdinin kıyılmasından sonra doğar. Kesin ve şartsız boşamaya misâl şu olabilir: Bir adam, Fatma ismindeki kadınla evli olmadığı yâni aralarında bir nikâh akdi bulunmadığı halde: Ben F a t m a'yi boşadım, derse bu yeminin bir değeri yoktur. Bu yeminden sonra adam o kadınla evlense, nikâh akdinden önce ettiği bu yeminin bir etkisi ve zararı yoktur. Bu hususta âlimler ittifak halindedirler.
Keza, kişi henüz mâlik olmadığı köleyi âzad edemez veya her hangi bir malı satamaz, satış yapsa bile böyle bir satış muteber değildir.
Nikâhlanmaya bağlanan boşama ve mâlik olmaya bağlanan âzad etme meselesine gelince; bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. Anılan meseleyi bir misal ile açıklayalım:
Adam bir kadına: Eğer seninle nikâhlanırsam sen boşsun, der veya : Nikâhlanacağım her kadın boş olsun, der. Köle meselesinde de örneğin: Satın alacağım her köle hür olsun, der. îşte nikâhlanmaya bağlanan böyle bir boşama veya mâlik olmaya bağlanan bir âzad etme sözü hakkında âlimler farklı görüş beyan etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Hanef iler'e göre nikahlanma şartına bağlı boşama geçerlidir. Şart tahakkuk edince yâni nikahlanma akdi kıyılınca boşama gerçekleşmiş olur. Meselâ bir adam : Falan kadmla evlenirsem, o boş olsun, veya: Nikâhhyaeağım her kadın boş olsun, derse, nikâh-lanması hâlinde boşama vuku bulmuş olur. Köleyi âzad etme meselesi de böyledir.
Mâlik' ten yapılan meşhur rivayet de böyledir. Bunların delili Ma'mer'in Zührî' den rivayet ettiği şu fetvadır:
«Bir adam: Benim nikâhlanacağım her kadın boş olsun ve satın alacağım her köle hür olsun, derse hüküm onun dediği gibi gerçekleşir. Yâni bir kadınla evlenirse, kadın boşanır ve bir köleyi satın alırsa köle âzad edilmiş sayılır. Zührî böyle fetva verince Ma'-' m e r, ona:
"Nikahlanmadan önce boşama yoktur ve mâlik olmadan önce (köleyi) âzad etme yoktur", mealinde hadis gelmemiş mi? diye sorunca, Zührî: Bu hadîs; Benim karım boş olsun ve benim kölem âzad olsun, şeklinde söz söyleyen adam hakkındadır, diye cevap vermiştir.
2. Sahâbilerin cumhuru ve selef âlimlerine göre nikâhlanmaya bağlanan boşama ve mâlik olmaya bağlanan âzad etmeler, şartları tahakkuk etse bile hükümsüzdür. Şafiî, Ahmed, İshak, hadîs ehlinin cumhuru ve Zahiriye mezhebi mensupları da böyle demişlerdir. Bunların delilleri bu bâbta rivayet edilen hadîslerdir.
Hanefiler ise bu bâbtaki hadîsleri şartsız yapılan boşama yeminleri hakkında yorumlamışlardır.
3. Mâlik i 1 e r'in cumhuruna göre nikahlanmadan önce yapılan boşama yeminleri iki çeşittir. Şöyle ki:
1. Eğer adam belirli bir kabileden veya belirli bir şehirden ni-kâhlıyacağı her hangi bir kadm hakkında boşama yemininde bulunursa, meselâ: Falan sülâleden veya falan şehirden nik Ahi anacağım her kadın boş olsun, gibi bir söz söylerse, nikâhlanacağı kadın boşanmış olur. Şu halde adam, umumî bir yemin değil özel bir yemin etmiş olur.
2. Eğer adam böyle değil de umumî bir yeminde bulunursa; meselâ : Nikâhlanacağım her kadın boş olsun, gibi bir söz söylerse, sonra evlenirse karısı boşanmış sayılmaz. Çünkü böyle bir yemin, men-dub olan evlenmeye bir nevî sed çekmiş olur.
Rebîa bin Ebî Abdurrahman Rebiatü-1 Rey adı F e r r u h' dır), Sevrî, Leys bin Sa'd ve Ev-z â i de böyle hükmetmişlerdir. Bir rivayete göre Mâlik bu mesele hakkında sükût etmiştir."
Nikâh akdinden önce yapılan boşama yemini hakkında âlimlerin görüşlerini yukarda beyan ettim. Bilindiği gibi bu boşama da: Şartsız ve nikahlanma şartına bağlı olmak üzere iki kısma ayrılır. Şartsız yapılan bu tür boşama âlimlerin ittifakı ile geçersizdir. Nikahlanma şartına bağlı boşama meselesi hakkındaki ihtilâfı yukarda beyan ettim. [59]

Nikâh Akdinden Sonra Yapılan Şartlı Boşama Yeminleri

Bir adam nikâhlı karısının talâkını her hangi bir şarta bağlarsa, meselâ; adam karışma: Sen falan işi yaparsan veya ben falan eve girersem, yahut Ramazan bayramı olunca sen boşsun, gibi bir boşama yemininde bulunursa, koştuğu şart gerçekleşince boşama vukuu bulmuş olur. Adamın maksat ve niyeti kadını korkutmak, bir şeyi yapmasını veya yapmamasını sağlamak gibi bir şey olsa, yâni boşama maksadını gütmemiş olsa bile hüküm budur. Bu hususta dört mezheb imamları ile âlimlerin cumhuru ittifak halindedirler. Zahiriye mezhebi mensubları ile İ b n - i H a z m ' a göre adamın maksadı karısının boşamasını anılan şarta bağlamak olmayıp, onu korkutmak veya bir işi yapmasını veya yapmamasını sağlamak ise; şart tahakkuk edince bununla boşama olmaz.
Bir veya iki talâkla, boşadığı kadının iddeti henüz bitmemiş iken bir şarta bağlı boşama yemininde bulunan adamın ettiği yeminin hükmü de böyledir. [60]

18- Boşama Sayılan Söz (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2050) Evzâî: Ben Zühri'ye : Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)'in hangi zevcesi O'n-dan Allah'a sığınmıştır? diye sordum. Zührî şöyle cevap verdi, demiştir : Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın şöyle dediğini bana Urve haber vermiştir.
Cevn kızı (Amra) Resulü ilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (e nikâh olunup O'nî un huzuruna konulup Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona yaklaşınca, Cevn kızı: Senden Allah'a sığınırım, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«(Ey Cevn'in kızı) sen (şanı) büyük olan (Allah)'a sığındın. Artık ailen gile git.- buyurdu." [61]

İzahı

Bu hadisi Buhâri de rivayet etmiştir. Hadiste anılan Cevn kızının ismi, hâli ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı böyle bir söz sarfetmesi sebebi hakkında gereken bilgi Müellifin 2037 nolu hadîsinin izahı bölümünde verilmiştir. Burada tekrarlamaya gerek kalmamıştır. [62]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, boşama niyeti ile adamın, karısına; Baban gile git, sözü ile kadının boşandığına delâlet eder. Boşamayı gerektiren sözlerle ilgili özlü bilgi verelim :
Boşama yemini olarak kullanılan sözler iki kısma ayrılır:
1. Talâk kökünden alınma kelime ve cümlelerle veya örf ve âdette boşama yemininden başka mânâlarda kullanılmayan başka cümleler. Bu tür sözlerle yapılan boşama sözüne fıkıh ıstılahında "Talâkın sarihi" adı verilir.
2. Boşama mânâsına muhtemel olduğu gibi başka mânâlara da muhtemel olup bu mânâların hepsinde kullanılan sözlerle yapılan boşama nevi. Bu çeşit sözlere ise fıkıh ıstılahında "Talâkın kinayesi" adı verilir. Bunu bir misâl ile açıklayalım : "Baban gile git" sözü kinaye kısmına giren bir cümledir. Bu cümle boşama anlamında kullanılabilir. Adam bu sözle şunu demek istemiş olabilir: Seni boşadım, seninle ilgim kalmadı, artık yanımda durma, baban gile git. Bu takdirde bu cümle ile kadın boşanmış olur. Nitekim bu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr cümleyi bu anlamda kullanmış ve Cevn'in kızını böylece bosamış-tır. Bu cümle boşama değil, kadının ziyaret için babası gile gitmesi niyeti ile de kullanılabilir. Bu takdirde, cümlenin boşama ite ilgisi söz konusu değildir. İşte boşamaya ve başka mânâlara muhtemel olan bu gibi sözlere Kinaye ismi verilir. [63]

Âlimlerin Bu Konudaki Görüşleri

I. Hanef iler'e göre Talâkın sarih kısmı ikiye ayrılır;
A) Talâk sözcüğü ve bundan türeme kelimelerle yapılan boşama.
Biz Talâk kelimesini boşama kelimesi ile açıklamak sureti ile buna örnekler verelim: Meselâ adam karısına: Sen boşsun veya seni boşadım yahut sen boşanmışsın, der ise sarih talâkla

karısını boşa-mış olur. Başka bir deyim ile adam karısına: Sen taliksin (= boşsun) veya seni tatlîk ettim yahut sen tatlik edilmiş (= boşanmış) sın derse sarih talâkla boşamış olur. Talâk kelimesi veya bundan türeme kelime ve cümlelerle yapılan bu nevî boşama yemini ile kadın rac'î bir talâkla boşanmış olur. Adam talâk kelimesini veya bundan türeme kelimeleri kullanmak suretiyle ettiği yeminle hiç bir şeye niyet etmemiş veya birden fazla talâkla boşamayı kasdetmiş olsa bile yine hüküm aynidir. Yâni rac'î bir talâk vuku bulmuş olur. Çünkü bu söz birden fazla talâkı kasdetmeye elverişli değildir ve Talâk kitabının 2. babında geçen 2019 nolu İbn-i Ömer (Radıyaüâhü anh)'in hadîsinde belirtildiği gibi kendisi karısını hayız hâlinde iken tatlîk etmişti, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) onun, karısına rac'at (= dönüş) yapmasını emretmişti. Hanefîler şöyle derler: Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'e ettiği yemin ile bir talâkı mı, birden fazla talâkı mı kasdettiğini sormamış ve niyetini sormamıştır. Eğer bu söz ile birden fazla talâka niyet etmek sahih olmuş olsaydı, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu soruşturacaktı. Rac'i talâkın mânası şudur: Kadının iddet süresi henüz bitmemiş iken kocası ettiği yeminden rücu ederek karısına dönüş yapabilir. Nikâh akdini yenilemeye de gerek yoktur.

B) Bir memleketin örf ve âdetinde yalnız boşama işinde kullanılan ve talâk kelimesi ile bundan türeme kelimelerden başka kelimelerle yapılan boşama yeminleri. Buna misal: Adam karısına; Sen haramsın veya seni kendime haram ettim yahut sen benimle beraber haramdasın. Bu sözlerle kadın bâin talâkla kocasından boşanmış olur. Adamın boşamaya niyet etmiş olması şart değildir. Kadın ancak bâin talâkla boşandığı takdirde kocasına haram olduğu için bu sözler bâin talâkı gerektirir. Bâin talâkın mânâsı şudur: Bir veya iki bâin talâkla boşanan kadın ancak nikâhın yeniden kıyılması sureti ile kocasına helâl olur. Nikâh yenilenmeden kocası ona dönüş yapamaz. Üç talâkla boşanmış ise artık nikâhın yenilenmesi ile de kocasına helâl olamaz.

Yine Hanefîler'e göre Kinaye sözler* de iki nevidir:

A) Adamın karısına: Iddetine başla veya rahmini (benden) temizle, sözü ile ettiği boşama yeminidir. Bu sözle rac'î bir talâk vuku bulur. Adam bu sözle iki veya üç talâk da kasdetmiş olsa yine bir talâk olur. Çünkü anılan söz birden fazla talâka elverişli değildir.

B) Adamın karısına: Baban gile git, kendine koca ara, sen bâ-insin, gibi bir sözle ettiği boşama yeminidir. Böyle bir sözle bâin bir talâk vuku bulmuş olur. Şayet adam bu sözle üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur.

Kinaye nevine giren sözlerle yapılan yemin ile boşamanın vuku bulması için boşama belirtisi de aranır. Boşamaya hükmedecek hâkim için bu belirti, adamın bu sözü kullanırken öfkeli olması veya bu sözü kullanacağı sırada boşama konusunda konuşmaların cereyan etmiş olmasıdır. Yemin eden adam için boşama belirtisi ise onun niyetidir. Yâni adam bu sözü kullanırken boşamaya niyet etmiş ise, bilmelidir ki boşama oluşmuştur. Hâkim onun bu gizli hâlini bilmediği için boşamanın vuku bulmadığına hükmetse bile, bu hüküm Allah katında makbul değildir. Bu hususta adamın niyetinin esas olduğunun delili ise 2051 nolu R ü k â n e (Radıyalâhü anh)'in hadîsidir. Çünkü bu hadîste belirtildiği gibi Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) onun kaç talâka niyet ettiğini sormuştur.

II. Mâlik, îshak bin Raheveyh ve Şafiî'ye göre adam, sarih talak kelimeleri veya kinaye kelimeleri ile boşama yemininde bulunduğunda kaç talaka niyet ederse o sayıda talak vuku bulmuş olur. Sarih talâk kelimesi ile yemin edilirken, başka bir deyimle sarih talâk kelimeleri kullanılırken boşama niyeti şart değildir. Meselâ bir adam karısına; Seni tatlik ettim, derse boşamaya niyet etmemiş olsa bile kadın boşanmış olur. Ancak bu sözle bir talâk vuku bulmuş olur. Şayet adam bu sözü kullanırken üç talâkla boşamayı kasdetmiş ise kadın üç talakla boşanmış olur. Bunun delili ise 2051 nolu R ü k â n e (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Boşama niyeti ile kullanılan kinaye sözler de ayni hükme tâbidir. Bunun bir delili de izahında bulunduğumuz 2050 nolu Âi şe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsidir. Çünkü bu hadîsten anlaşıldığı gibi Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Cevn'in kızına -. «Ailen gile git» buyurmakla onu üç talâkla boşamış oluyor. Urve bin Z ü -b e y i r (Radıyallâhü anh) 'm da bu görüşte olduğu rivayet edilmiştir.

Kinaye sözleri ile yapılan boşama yeminleri ile boşamanın vuku bulması için boşayanın boşama niyeti esastır. Başka bir belirtiye hacet yoktur.

III. Süfyân-i Sevr!, Evzâi ve Ahmed'e göre sarih veya kinaye boşama yemini ile bir talâk vuku bulur.

Gerek sarih ve gerekse kinaye boşama sözleri hakkında çok çeşitli meseleler ve buna bağlı değişik hükümler mevcuttur. Gerekli aydınlatıcı bilgi için fıkıh kitablanna müracaat etmek gerekir. Biz bu özlü bilgiyi sunmakla yetineüm. [64]

19- Elbette (Kelimesinin Îlâve Edildiği) Boşama Babı

2051) Abdullah bin Ali bin Yczîd bin Kükâııe (Radıyallâhü an-hüm)'ün dedesi (Rükâne)'den rivayet edildiğine güre:
Kendisi (Süheyme isimli) karısını "Elbette boşamak" sözü ile bo-şamış (Yâni boşama yemininde elbette kelimesini de kullanmış), sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna varıp ettiği yeminin hükmünü sormuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
— -Elbette kelimesi ile neyi kasdettin?» buyurmuş. Rükâne (Radıyallâhü anh) :
— Bir talâkı (kasdettim), demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—- «Bununla yalnız bir talâkı kasdettiğine Allah Teâlâ'nın ismi ife yemin eder misin?» buyurmuş. Rükane (Radıyallâhü anh) :
— Vallahi, ben elbette kelimesi ile yalnız bir talâk kasdettim, (birden fazla talâkı kasdetmedim) diye cevap vermiştir. Râvi demistir ki, Bunun üzerine Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sözü edilen) kadını Rükâne'ye geri verdi.
(Müellifimiz) Muhammed bin Mâcete: Ben Ebü'l-Hasan AH bin Mu ham m ed et-Tanâfısî'den işittim dedi ki: Bu seçme hadise hayranım, diye rivayette bulunmuştur.
(Müellifimiz) îbn-i Mâcete dedi ki: Ebû Ubeyd, elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yeminini (nikâh bağlarım tamamen) kesici olarak bırakmıştır. Ahmed de elbette kelimesinin kullanıldığı boşa-ma yemini ile yalnız bir talâkın gittiğine fetva vermekten korkmuştur." [65]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Hâkim, Bey-haki ve Dârekutni de rivayet etmişlerdir.
Kadının isminin Süheyme olduğu bâzı rivayetlerde belirtilmiştir. Bâzı rivayetlerde Rükane (Radıyallâhü anh) m S ü -heyme'yi Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) hilâfeti döneminde ikinci talâkla ve Hz. Osman (Radıyallâhü anh) döneminde üçüncü talâkla boşattığına dâir ilâve vardır.
Elbette: Bu kelimenin sözlük mânâsı: Kesmek, demektir. Arap dilinde bu kelime genellikle bir cümlenin arkasında kullanılır ve o cümlenin mânâsının kesinliğini ve katiyyetini ifâde eder. Arablar, bu âdetleri gereğince bir çok cümlenin arkasında kullandıkları gibi boşama yeminine âit cümlenin arkasında da kullanırlar. Türkcemiz-de de bu kelime elbette, diye kullanılır. Hadisin râvisi Rükane (Radıyallâhü anh) karısını boşadığına dâir talâk cümlesine elbette kelimesini eklemiş ve bunun hükmünü sormuştur. Bu kelimenin eklendiği boşama cümlesi iki mânâya muhtemeldir. Şöyle ki. bir adam karısına; Seni elbette boşadım, dediği zaman karısını yalnız bir talâkla boşamayı kasdedebildiği gibi, onu tamamen yâni üç talâkla boşamak sureti ile nikâh bağlarının tamamını kesmeyi de kasdede-bilir, işte iki şekil de muhtemel olduğu için Peygamber (Satlaliahü Aleyhi ve Sellem) R ü k â n e' nin neyi, yâni bir talâkı mı, daha fazlayı mı kasdettiğini sormuştur. R ü k â n e , bir talâkı kas-dettiğini beyan edince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona yemin teklif eylemiş ve Rükane yalnız bir talâkı kasdet-tiğine yemin edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S ü-heyrae'yi ona geri vermiştir.
Müellifimizin Ebu Ubeyde ile ilgili sözünün anlamı şu olabilir: Ebu Ubeyd, sorumluluktan kaçınarak bu hadisi bırakmıştır. [66]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan bu hususta şöyle der; Hadîsten çıkarılan fıkıh hükümleri şunlardır:
1. Elbette kelimesini kullanarak karısını boşayan ve bu sözle yalnız bir talâkla boşamayı kasdettiğini beyan eden adama yemin teklif edilir. Yemin ettiği takdirde beyânı kabul olunur. Aksi takdirde kabul edilmez. Boşamaya dönük olup adama yarar sağlayan her iddiası ancak yeminle tevsiki hâlinde muteberdir.
2. Kocanın kullandığı sözün apaçık durumuna ters düşmemek kaydı ile onun her iddiası ancak yemin etmesi hâlinde kabul edilir.
3. Elbette kelimesini kullanarak boşama yemininde bulunan koca bu yeminle birden fazla talâkı kasdetmediği takdirde, karısını bir talâkla boşamış sayılır. Bu talâk rac'i talâk sayılır. Ş â f i i' ye göre bu talâk rac'î sayılır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) Suheyme'yi Rükâne'ye teslim etmiştir. Eğer bu talâk bâin talâk sayılmış olsaydı, yeniden nikâh kıymak sureti ile kadının, kocasına teslim edilmesi gerekirdi. Hanefîler'e göre bu talâk bâin talâk nevindendir. Rükâne ile Süheyme'-nin nikâhları yenilenmiş olabilir.
Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yemini ile vuku bulan talâk durumu ve sayısı hakkında

âlimler şöyle demişlerdir:
a) Ebû Hanife'ye göre adam, bu sözle bir talâkı kas-detmiş ise bâin bir talâk vuku bulur. Eğer üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur.
b) M â 1 i k * e göre bu sözle üç talâk vuku bulur.
c) Ş â f i î' ye göre adam yalnız bir talâkı kasdetmiş ise rac'i bir talâk vuku bulmuş olur, üç talâkı kasdetmiş ise üçü de vuku bulur.
d) Â h m e d : Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama yemini île üç talâkın vuku bulunduğundan endişeliyim, bu itibarla bununla yalnız bir talâkın vuku bulduğuna fetva vermeye cesaret edemiyorum, demiştir.
4. Bir sözle yapılan üç talâk yemini ile talâkların üçü de gitmiş olur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), R ü k â -n e' nin ettiği elbette boşama sözü ile yalnız bir talâkı kasdettiğini tevsik için ona yemin teklif etmiştir. Şu halde eğer Rükâne üç talâkı kasdetmiş olsaydı, üçü de vuku bulurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin teklifi buna delâlet eder.
5. Yemin etmesi gereken bir kimse, yetkililerce yemin teklifi yapılmadan önce kendiliğinden yemin ederse, bu yemin muteber değildir. Çünkü muteber olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Rükâne1 nin ilk yemini ile yetinecekti. Halbuki ona, ikinci kez yemin etmek üzere teklifte bulunmuştur."
Tuhfe yazarının beyanına göre el-Ayni, Buhâri' nin şerhinde:
"Adamın karısına hitaben: Sen elbette boşsun, demek sureti ile ettiği boşama yemini hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anh)'a göre bu sözle bir talâk vuku bulur, adam üç talâkı kasdederse, üçü de gider. Îbnü'l-Münzir, O'nun böyle dediğini anlatmıştır. Ebû Hanife ve Şafii de böyle demişlerdir. Âlimlerden bir cemaata göre bu sözle üç talâk gider. Bu kavil, Ali, İbn-i Ömer, İbnü'l-Müseyyeb, Urve, Zührî, İbn-i Ebî Leylâ, Mâlik, Evzâî ve Ebû Ubeyd' den de rivayet edilmiş, demiştir."
El-Kaari de el-Mirkat'ta: Elbette kelimesinin kullanıldığı boşama sözü ile Ş â f i i' ye göre rac'i bir talâk vuku bulur, adam iki veya üç talâk kasdetmiş ise, kasdettiği sayıda talâk vuku bulmuş olur. Ebû Hanife'ye göre bu yemin ile bâin bir talâk vu-kû bulur. Eğer adam üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur. M â 1 i k' e göre bu sözle üç talâk vuku bulur, demiştir.
T i r m i z î' nin beyânına göre Sevrİ ve Küfe âlimleri : Adam bu sözle bir talâkı kasdetmiş ise bir, üç talâkı kasdetmiş ise üç talâk vuku bulur Fakat iki talâkı kasdetmiş ise, yine bir talâk vuku bulur.
Adamın iki talâkı kasdettiğinde iki değil de bir talâkın vuku bulmasının sebebi, Mirkat'ın şerhinde şöyle açıklanmıştır. Mastar sözcüğü tekildir. Birden fazla sayıya delâlet etmez. "Üç" sayısı, bir topluluğu ifâde ettiği için topluluk, bir sayısı hükmündedir, "Elbette" kelimesi mastardır. Bununla bir veya onun gibi düşünülen üç talâk kasdedilebilir, fakat iki talâk kasdedilemez.
Hadis râvîsi Rükâne (Radıyallâhü anh) bin AH-4 Yezîd bin Hâşim el-Muttalibi, Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Râvileri; Nâfi bin Uceyr ve kendisinin torunu Ali bin Yezîd bin Rükâne' dir. M u â v i y e (Radıyallâhü anh) hilâfeti döneminde M e d i n e - i Münevvere1 de vefat etmiştir. [67]

20- Adam, (Boşanmak Huslusunda) Karısını Muhayyer Kılar, Babı

2052) Aişe (Radıyaİtâbii anJıâ)'f\nn rivayet edildiğine güre şöyle de-nıişlir :
Resûlullah (Sdllallahü Aleyhi ve Sellem), bizi (yâni muhterem zevcelerini, kendisi ile beraber kalmak ve kendisinden ayrılıp boşanmak hususunda) muhayyer bıraktı, biz (tüm zevceleri) kendisini (yâni Onun nikâhı altında kalmayı dünyalığa ve süse tercih edip) seçtik. Resül-i Ekrem, kendisini seçmemizi talâk olarak görmedi. (Yâni bunu talâk saymadı.)"

2053) Aijt* {Um!ıyallahü anhâ)\\ı\n: Şöyle demiştir: âyeti inince Resûlullah (Sa)lallahü Aleyhi ve Sellem) benim odama girdi ve s
«Yâ Âişe! Ben sana bir durumu anlatacağım. Bu durum hakkında baban ve ananın emirlerini sormadan karar vermeye acele etmemende senin için bir mahzur yoktur» buyurdu.
Âişe demiştir ki: Vallahi O, biliyordu ki babam ve anam Ondan ayrılmamı emredecek değiller.
Âişe demiştir ki: Resûl-i Ekrem (bu tenbihten sonra);
âyetlerini bana okudu. Bunun üzerine ben dedim ki: Bu hususta (yâni dünyalığı ve ziyneti veya Allah'ı ve Resulünü seçmek hakkında) babam ve anamın emirlerini mi soracağım. Ben Allah'ı ve Resulünü (dünyalığa) kesinlikle tercih edip seçtim." [68]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Kütüb-i Sitte sahihleri ve A h m e d rivayet etmişlerdir. A h m e d ' in rivayeti uzundur. Diğer rivâyet- lerin bâzı lafızlarında görülen farklılık mânâyı etkilemez.
İkinci hadisi Müslim ve Buhârİ de rivayet etmişlerdir. Bu hadîslerin fıkıh hükümlerini anlatmadan önce her iki hadisin mânâsını ilgilendiren ve ikinci hadîste anılan A h z a b Sûresinin 28. ve 29. âyetlerinin meallerini ve iniş sebebim anlatalım :
Âyetlerin Meali î
Ey Peygamber eşlerine de ki: Eğer siz dünya hayatını ve linetini istiyorsanız gelin size mut'a (denilen bağışı) vereyim ve güzellikle salıvereyim.» (28)
-Eğer Allah'ı, Resulünü ve Âhiret yurdunu istiyorsanız (bilin ki) Allah, içinizden güzel amellerde bulunanlar için büyük ecir hazırlamıştır.- (29)
Tekmile yazan Talâk kitabının Hıyar babında bu iki âyetin iniş sebebinin Câbir bin Abdillah tarafından şöyle açıklandığını beyan eder:
E b ü Bekir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in odasına girmek için müsade istemeye geldiğinde Efendimizin odasının kapısı önünde sahâbîler toplanmış idi. Orada-kilerden hiç kimseyi içeri girmek için izin verilmemiş idi. E b û B e -k i r (Radıyallâhü anh)'a içeri girmesi için Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından izin verildi. O girdi. Sonra Ömer tRadıyallâhü anh) geldi, o da izin istedi. Kendisine de izin verilince O da huzura girdi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i üzgün ve suskun olarak oturmuş ve zevcelerini O'nun etrafında toplanmış vaziyette gördü. Ömer: Ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i güldürecek bir söz söyliyeceğim, diye şöyle dedim, demiştir: Yâ Resülallah! Keşke Hârice'nin kızını — Ömer kendi eşini kasdediyor— göreydin, benden nafaka istedi, ben de kalkıp üzerine yürüdüm ve ensesini tokatladım. Bu söz üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi ve:
«(Kendi eşlerini kasdederek) bunlar, gördüğün gibi etrafımda toplanmış, benden nafaka istiyorlar», buyurdu. Bunun üzerine E b ü Bekir, (kızı) Â i ş e ye doğru kalkıp ensesini tokatladı. Ömer de (kızı) H a / s a' ya doğru kalkıp ensesini tokatladı. E b û Bekir ile Örn e r (kızlarını tokatlarken) şöyle diyorlardı: Sakın Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, yanında olmayan bir şeyi istemeyin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "în eşleri: Vallahi biz, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yanında bulunmayan bir şeyi ilelebed istemiyeceğiz, dediler. Bu olaydan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bütün zevcelerinden bir ay veya 29 gün uzak durdu. Sonra şu âyetler— A h -z â b sûresinin 28. ve 29. âyetleri — indi (Râvi bu arada inen âyetleri nakleder.) Bu âyetler inince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ilâhi emri zevcelerine, Â i ş e ' den başhyarak tebliğ etti. (Râvi bundan sonra Müellifimizin 2053 nolu hadîsinin benzerini rivayet etmiştir. Bu rivayet Müslim'de mevcuttur.)
Tekmile yazarı yukardaki nakli yaptıktan sonra bu babın ilk hadîsinin fıkıh yönünü şöyle anlatır:
Bir adam, nikâhı altında kalıp birlikte yaşamak veya ayrılıp gitmek hususunda karısını muhayer (serbest) kıldığı zaman, karısı onun nikâhı altında kalma şıkkını tercih ederse, kadının bu tercihinin bir boşama sayılmıyacağı bu hadisten anlaşılıyor. İmamlar ve cumhur da bununla hükmetmişlerdir.
Yukarda anlatılan durumda, kadın kendi nefsini tercih ettiği takdirde, bir rac'i talâk mı, bir bâin talâk mı, yoksa üç talâk mı vuku bulduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Hat tâbi bu ihtilâfı şöyle anlatır:
Nikâhı altında kalmak ve ayrılıp gitmek hususunda karısını serbest bırakan adamın durumu hakkında ilim ehli ihtilâf etmişlerdir. Fıkıhcılann ekserisine göre, kadın serbest kılındığı yerden kalkıp gitmedikçe anılan iki şıktan dilediği şıkkı tercih edebilir. Boşanma şıkkını tercih etmeden ve kendini boşamadan o yerden aynlırsa, artık elinde bu yetki kalmamış olur. Mâlik, Sevrî, Evzâi, rey ehli ve Şafiî böyle hükmetmişlerdir.
Zühri, Katâde ve el-Hasan'a göre, kadın o meclisten ayrılsa bile yetkisi devam eder.
Kadın kendi nefsini tercih ettiği takdirde; bu tercihi ile kaç talâkın vuku bulduğu hususunda da ihtilâf vardır:
1. Anılan tercihin bir talâk hükmünde olup, bu talâk konusunda kadının öncelikle hak sahibi olduğu yolunda Ömer, îbn-i Mes'ud ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olmuştur. Süfyan-i Sevri, Şafiî, Ahmed ıje î s -h â k' in kavilleri de böyledir.
2. Bu tercihin bâin bir talâk mâhiyetinde olduğu, Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Rey ehlinin görüşü de böyledir. El-Hasan ise: Kadın kendi nefsini tercih ederse bu tercih üç talâk hükmündedir, kocasını tercih ederse bu tercih bir talâk hükmündedir,

kocası bu talâka öncelikle hak sahibidir, demiştir.
3. Mâlikiler'e göre hüküm şöyledir: Kadın kocasını tercih ederse bu tercih talâk mâhiyetinde değildir. Kadın kendi nefsini tercih ederse durumuna bakılır. Eğer kocası ile gerdeğe girmiş ve ondan sonra söz konusu serbestlik almış ise, kadının kendi nefsini tercih etmesi üç talâk hükmündedir. Eğer kadınla kocası arasında cinsel ilişki vuku bulmadan bu serbestlik verilmiş ise ve kendisi de kendi nefsini tercih ederse, bu tercih bir talâk hükmündedir. [69]

21- Kadının (Gerek Yok İken) Hul'Etmesi (= Talakını Satın Alması) nın Keraheti Babı

Bu babın başlığında geçen Hul' kelimesi hakkında biraz bilgi verelim :
Hul* i Arap dilinde bir şeyi soyn>ak ve gidermek, demektir. Fıkıh istilahında ise: Nikâh mülkiyetini, bir bedel karşılığında belirli kelimelerle gidermektir. Bu belirli kelimeler, hul1, satmak, satınalmak, ayrılmak, karşılıklı beraatlaşmak ve bunlara' benziyen bir kaç kelimedir.
Hanefî âlimler Hul'u şöyle tarif etmişlerdir:
Hul1 kelimesi veya onun mânâsını ifâde eden kelimelerle; nikâh mülkiyetini gidermeye "Hul',, denilir. Ancak kadının da bunu kabul etmesi gerekir. Şayet adamın yaptığı hul' akdinde ne açıktan ne de imâ yolu ile kadın tarafından her hangi bir ivaz (= bedel) ödenmesi söz konusu edilmemiş ise hul'un oluşması için kadının kabullenmesi aranmaz.
Yukarda verilen tariften de anlaşılacağı üzere Hul', talâkın bir nevidir. Çünkü boşama bir mal karşılığı olduğu gibi mal karşılığı olmaksızın da olabilir. Bir bedel ve mal karşılığı olmaksızın yapılan boşamaya talâk, denilir. Bir ivaz (= bedel) karşılığı yapılan boşamaya da Hul' denilir. Boşamak bazen caiz, bazen mekruh, bazen müs-tahab gibi değişik hükümler aldığı gibi Hul1 da böyledir. Eşler arasında şiddetli geçimsizlik çıkması veya biribirine karşı yükümlü bulundukları haklara riâyet etmemeleri gibi hallerde Hul' işi meşrudur. Bu meşruluk Kitâb, Sünnet ve İcmâ' ile sabittir. Bakara sûresinin 229. âyetinde buyurulan "... Eğer siz onların (yâni eşlerin) ilâhi yasaları koruyamıyacaklarından korkarsanız o takdirde kadının fidye olarak vereceği şeyde ikisine de günah yoktur." îlâhi emir Hul'un meşruluğu hakkındadır. Müellifin 2056 ve 2057 nolu hadis-leride bunun meşruluğuna delâlet eder.
Eşler arasında bir geçimsizlik çıktığında bunların yakınlarından iki kişinin barışçı hakem olarak toplanıp geçimsizliği gidermeye ve eşleri uzlaştırmaya çalışmaları sünnettir. Nisa sûresinin 35. âyeti bunu emreder. Bu gayretlere rağmen uzlaşma sağlanamazsa talak veya hul' yolu ile eşlerin ayrılmaları meşrudur.
Hul'un hangi kelimelerle oluştuğu, rükünleri ve şartlarının neler olduğu hususunda gerekli bilgi almak için fıkıh kitablarına müracaat gerekir.

2054) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Boşanma talebinde mazur gösteren bir durum yokken, kocasından boşama isteğinde bulunmakla beraber cennet kokusunu bulan bir kadın yoktur.»"
Not: Bu hadisinin senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

2055) Sevbân (Radtyaltâhü a«</r>'den rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Hangi kadın (Boşanmayı gerektiren) çetin bir durum bulunmadığı halde kocasından boşama isteğinde bulunursa ona cennet kokusu haramdır.»" [70]

İzahı

İlk hadis Zevâid türündendir. İkinci hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim bu hadisin, B u h â r î ile M ü s 1 i m' in şartlan üzerinde sahih olduğunu, Tirmizî de bunun hasen olduğunu söylemişlerdir.
Her iki hadîs, boşanmayı gerektiren, aşırı geçimsizlik gibi bir durum bulunmadığı halde kadının, kocasından kendisinin veya kumasının bir mal karşılığı veya karşılıksız olarak boşama teklifinde bulunmasının haram olduğuna delâlet ederler.
Böyle bir talebte bulunan kadının cennet kokusunu duyamıyaca-ğına dâir cümlenin mânâsı, onun cennet kokusunu duymak nimet ve lezzetinden mahrum kılınması olabilir. Yâni kadın cennete girse bile bu kokudan mahrumdur. Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: îyi mü'minler cennet kokusunu ilk andan itibaren duyarlar, fakat böyle davranan kadın bu kokuyu onlar gibi ilk zamanlarda duymayacaktır. Yâni geç duyacaktır. Her iki ihtimalde de bu cümle büyük bir

tehdit anlamını taşır. Tekmile yazan : Bu cümlenin açık mânâsı; böyle davranan kadın, öncelikle cennete müstahak olanlardan değildir, demiştir. [71]

22- Hull Edilen Kadın, Kocasının Kendisine Verdiği (Mehiri) (Hul1 Bedeli Olarak Kocasına) Verebilir, Babı

2056) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhumüydan; Şöyle demiştir :
Cemile bint-i Selûl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek t
Yâ Resûlallah! Vallahi ben (kocam) Sabit (bin Kays) 'i ne diyaneti (nin noksanlığı), ne de huyuCnun kötülüğü) açısından kınıyorum. (Yâni ondan ayrılmak istememin sebebi bu değildir.) Lakin (onun yanında kalırsam) küfrü mucip bir duruma düşmemi çirkin görüyorum, (çünkü) Ondan nefret etmemeye gücüm yetmiyor. (Bu cihetle ondan ayrılmak istiyorum), dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cemileye t
-Sâbit'in mehlr olarak sana vaktiyle vermiş olduğu bostanım kendisine geri verir misin?» diye sordu. Kadın t
— Evet veririm, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Sabit bin Kays'a, bostanı Cemîle'den (geri) almasını ve bundan fazla bir şey almamasını (ve buna karşılık kadını boşamasını) emretti. (Kadın bostanı, Sabit de talâkını verdi.

2057) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Radı-yallâhü anhüm) 'den; Şöyle demiştir :
Habîbe bint-i Sehl, Sabit bin Kays bin Şemmâs'ın nikâhı altında idi. Sabit kısa boylu çirkin bir adam idi. Habîbe:
— Yâ Resûlallah! Vallahi eğer Allah korkusu ol m as avdı kocam sabit yanıma girdiği zaman (yaratılışı itibarı ile çirkinliğinden) onun yüzüne tükürürdüm, dedi. (Bu yüzden ondan ayrılmak istediğini söyledi) Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem), ka~ dına:
-Sâbit'in, vaktiyle mehir olarak sana verdiği bostanını kendisine geri Verir misin?» diye sordu.
Kadın -. Evet veririm, dedi.
Râvi demiştir ki: Bunun Üzerine kadın bostanı Sabit'e geri verdi. Râvi demiştir ki: Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sabit ile Habîbe'yi biribirinden ayırdı."
Not: Zevâdd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Haccâc bin* Ert&t bulunur. Bu zât tedHsçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. [72]

İzahı

îlk hadisi Buhâri veBeyhakî de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Zevâid türündendir.
Sabit (Radıyallâhü anh) ile karısı arasında hul' yolu ile boşama olduğuna dâir Ebû Dâvûd, Nesâî' nin ve başka sahih hadis kitablannda müteaddit rivayetler mevcuttur. Gerek müellifin rivayetlerinde ve gerekse diğer rivayetlerde S â b i t' in karısının ismi değişil! gelmiştir. Bâzı rivayetlerde Cemile, bint-i Selûl, bir kısım rivayetlerde Habibe bint-i Sehl ve bir kısmı rivayetlerde Meryem el-Meğâliye, diye geçer.
El-Hâfız, el-Fetih'te beyân ettiğine göre İbn-i Abdi'l-Be rr:
Sabit bin K a y s ' m karısının ismi hakkında ihtilâf vardır. Basra' Ular, kadının Cemile bint-i Übey (bin S e 1 û 1 î olduğunu, M e d î n e ' li âlimler de onun H a b î b e bint-i Sehl olduğunu anlatmışlardır. Kadının ismine âit rivayetlerin ikisinin de sıhhatli ve her iki hadîsin meşhur oluşundan çıkan açık sonuç; olayların ayrı ayrı olup S â b i t' in ayrı zamanlarda bu iki kadından hul' yolu ile boşanmış olmasıdır, demiştir.
El-Hâfxz: Bâzı rivayetlerde bulunan Meryem el-Ma-galiye. Cemile1 nin başka bir ismi olabilir, demiş ve bu ihtimâlin delillerini izah etmiştir. Kadının değişik isimleri hakkında görülen farklı rivayetlerin birleştirilmesi hususunda geniş bilgi için el-Fetih'in Hul' bölümüne müracaat edilebilir.
ilk hadiste C e m î 1 e'nin söylediği söz değişik mânâlarda yorumlanmıştır. El-Fetih'te, e I - H â f ı z bu hususta özetle şöyle der :
Yâni eğer ben, Sabi t * in nikâhı altında kalırsam küfrü mucip bir duruma düşmemi çirkin görüyorum. Kadın bu sözü ile şuna işaret etmiş olabilir: S â b i t' e karşı duyduğum şiddetli nefretin baskısı ile sırf nikâhımızın çözülmesi amacı ile İslâmiyet'ten çıktığımı ve kâfir olduğumu söylemek mecburiyetinde kalabilirim. Kadın, böyle bir pozisyona girip böyle bir söz söylemesinin haram olduğunu biliyordu. Lâkin şiddetli nefretin kendisini böyle bir duruma düşmesinden

korkuyordu.
T ı y b î: Kadının sözünün mânâsı şu olabilir: Ben müslüman olduğum halde, kocasından nefret eden genç ve güzel kadından beklenen itaatsizlik ve kocanın hakkına riayetsizlik gibi İslâmiyet'e ters düşen olumsuz davranışlar içerisine düşmekten korkarım. Kadın İslâmiyet'e ters düşen kocaya itâatsızlığa ve koca hakkına riayetsizliğe küfür ismini vermiş olur, demiştir.
Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir: Ben nefret ettiğim bu adamla beraber yaşarsam, küfrün gereği olan düşmanlık, kin ve husûmet gibi olumsuz hareketlerde bulunmayı çirkin görürüm. Bunun için ondan ayrılmak istiyorum.
" Kadının sözünde bulunan küfürden maksat ybcaya karşı küfran ve nankörlük olabilir. Çünkü kocanın hakkına riayetsizlik ve ona itaatsizlik, bir nevi nankörlüktür. [73]

Hadislerin Fıkıh Yönü

1. Eşler arasında çıkan geçimsizlik yalnız kadın tarafından olsa bile hul' yolu ile boşanmak meşrudur. Bu geçimsizlik ve ayrılma nedeni sırf kadının kocasından nefret etmesi ve sevmemesi olabilir. Böyle bir durumda adam fidye ismi verilen bir mal karşılığı kadının talâkını satabilir. Bu mal kadına vermiş olduğu mehir de olabilir. Çünkü hadislerde belirtildiği gibi Sabit, karısı ile evlenirken mehir olarak bostanını vermişti. Kadın boşanma talebinde bulunun-ca, mehir olarak almış olduğu bostanı geri vermiş ve bu fidye ve bedel karşılığı Sabit onunla hul' etmiş, yâni talâkını satmıştır.
2. Hul' eden adam karısına mehir olarak verdiği malın tamamını hul' fidyesi ve bedeli olarak geri alabilir. Hadîsin buradaki rivayetine göre bundan fazla bir şey alamaz. Ancak hadisin sonunda bulunan ve fazla bir şey almamaya âit; iIi)i*iG cümlesi Buhâri'-
nin rivayetinde yoktur. B e y h a k î' ninkinde vardır. Keza A b -dürrezzâk, Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin mür-sel rivayetlerinde bu cümlenin mânâsını ifâde eden benzer cümle bulunuyor. Bu fazlalığı almanın daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Bu husustaki âlimlerin görüşlerine gelince Tekmile yazan Özetle şöyle der:
"Bu hadis, S â b i t' in, mehir olarak karısına vermiş olduğu malın tamamını geri aldığına delâlet eder. Bu hususta âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Hanefiler'e göre geçimsizlik kadın tarafından ise kocası hul' fidyesi olarak mehir miktarını geçmiyecek meblâğı alabilir, bunda bir kerahat yoktur. (Mehir miktarından fazla bir şey alması mekruhtur, bununla beraber aldığı mal ona helâldir.) Eğer geçimsizlik koca tarafından ise hul' yolu ile yapacağı boşamada kadından bir şey alması haramdır. (Fıkıh kitablarında bulunan mekruhluk tâbiri ile tahrimen mekruhluk kasdedilmiştir.)
2. A h m e d' e göre nikâh akdinde anılan mehir miktarı ne ise bundan fazla bir meblâğ üzerinde hul' etmek mekruhtur. Çünkü bu ve benzeri hadislerde fazlalıktan menedilmiştir.
3. Mâlik, Şâfil ve cumhura göre; nikâh akdinde anılan mehir mikdarından fazla bir meblağ üzerinde de hul' yapılabilir, bunda bir kerahat yoktur. [74]

23- Hul' Olan Kadının İddeti Babı

tddet: Kocası ölen veya boşanan kadının bekleme süresine verilen bir isimdir. Bu hususta gereken bilgi 2026 - 2030 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak şunu belirtmekle yetineyim :
Boşanan kadın hâmile değil ise onun iddet süresi üç defa aybaşı âdetini görüp temizlenmesidir. Bundan sonra başka bir erkekle evlenebilir. Hul' yolu ile kocasından ayrılan ve hâmile olmayan kadının iddeti ne kadardır? İşte bu bâbta rivayet edilen hadîs bu konu hakkındadır. Hadîsi izah ederken bu konudaki fıkıh hükmünü anlatacağım.
üJ»
Sabit (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Sabit bin Kays bin Şemmâs el-Ensârf el-Hazred, sahâbîlerin ileri gelenlerinden ve kuvvetli bir hatib idi. Müslim'de rivayet edilen şahin bir hadiste onun cennetlik olduğu belirtümiştir. Buhârî onun bir hadisini rivayet etmiştir. Ebû Davüd ve Nesâî «Kitabu ameli yevmin ve Leyletin»de onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Hâvileri Enes, Muhammed bin Kays ve kendi oğlu İsmail'dir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmış ve hicretin 12. yılı vuku bulan Yemâme savaşında şehid olmuştur. Ölümünden sonra Hâlid bin el-Velİd (R.A.) onu rüyada görmüş ve rüyada yaptığı vasiyeti Halid infaz eylemiştir. El-tstîâb'ta rivayet edildiğine göre Sabit, Yemâme günü şehid edildiğinde üzerinde bulunan zırhlı elbisesini bir müs-lüman ahp götürmüştür. Sabit

ölümünden bir kaç gün sonra Hâlid'in, bir rivayete göre başka bir müslümanm rüyasına gelmiş ve arhu elbisesinin nerede olduğunu haber vererek, bunun oradan alınmasını, satılıp j?«rasmın fakirlere dağıtılmasını istemiş ve bunun üzerine bulundurulan elbisesi, vasiyet ettiği gibi satılıp bedeli fakirlere dağıtılmıştır. (Hülasa sah. 57)

2058) übâde bin Sâmit (Radtyallâhü anA)'den; Şöyle demiştir:
Ben Rübeyyi1 bint-i Muavviz bin Afra' (Radıyallâhü anhâ) *ya Bana, (kocanın seni hul' etmesi) olayını anlat, dedim. Rubeyyi' şöyle dedi: Ben hul' yolu ile kocamdan ayrıldım. Sonra Osman (bin Af-fân) (Radıyallâhü anhl'ın yanına vardım ve: Bana ne kadar iddet gerekir? diye sordum. Osman, bana: Senin üzerinde hiç bir iddet yoktur. Ancak kocan yakın bir zamanda sana yaklaşmış (yâni cinsi iliş-kide bulunmuş) ise sen bir defa aybaşı âdetini görünceye kadar onun hakkı altında bekliyeceksin, dedi. Rubeyyi dedi ki: Osman bu fetvasında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Meryem el-Mağâ-liye hakkında verdiği hükme uydu. Meryem, Sabit bin Kays'ın nikâhı altında idi, hul' yolu ile ondan ayrıldı idi." [75]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. T i r mi z î de Süleyman bin Yesâr aracılığı ile Rübeyyi' den rivayet ettiğine göre:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Rübeyyi hul' yolu ile kocasından ayrılmış ve bir defa aybaşı âdetini görünceye kadar iddet beklemesi için kendisine emredilmiş veya Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine emretmiştir." T i r m i -z î bu hadîsin sahih olduğunu söyledikten sonra "îbn-i A b -b â s (Radıyallâhü anhümâ)'dan şu mealdeki hadîsi rivayet etmiştir.) Sabİt'in kamı Hablbe bint-i Seni bin Sulebe (R.A.) Ensar'dan olan bir saha-bldir. Râvisi Amre bint-i Abdurrahman'dır. Ebû Dâvûd ve Nesâî onun hadislerini
rivayet etmişlerdir.
Sabİt'in karısı Cemile bint-i Selûl, bâzı rivayetlerde Cemile bint-i Abdillah bin tibeyy bin Selûl olarak geçmektedir. Selûl, Cemile'nin dedesidir. Abdullah bin Übeyy bin Selûl, Medine-i Münevvere'deki münafıkların reisi idi. İslâmiyet aleyhinde bir hayli kışkırtmaları ve zararları olmuş ve nihayet münafık yâni kalben kâfir olarak öldüğü Kur'an ayeti ile sabit olmuştur. Cemile ise samimî müslüman-lardan bir hatundur. Kocası Hanzala bin Ebt Âmir, Uhud savaşında şehid edildiğinde hâmile İdi. Ondan Abdullah bin Hanzala isimli çocuğu oldu. Cemile daha sonra Sabit bin Kays ile evlendi. Bundan da Muhammed isimli bir oğlu oldu. Sabit de onu hul' edince bu kere Cemile, Mâlik bin ed-Dahşam ile evlendi. Daha sonra da Hablb bin İsaf Ue evlendi (Tekmile C. 4, sah. 193)
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Sabit bin Kays'ın karısı hul' yolu ile kocasından ayrılmış ve Peygamber (Sal-iallahü Aleyhi ve Sellem) kadına bir defa hayız görünceye kadar id-det beklemesini emretmiştir." "İbn-i Abbâs'ın bu hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
T i r m i 2 i daha sonra şöyle der: "Hul* yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresi konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: As-hâb-ı Kiram'dan ve onlardan sonra gelen âlimlerin ekserisi: Hul* yolu ile ayrılan kadınm iddeti, talâk yolu ile kocasından ayrılan kadının iddeti gibidir, demişlerdir. Sevrî, Küfe âlimleri, Ah-med ve îshak da böyle hükmedenlerdendirler. Ashâb'ın bâzı âlimleri ile başka bâzı âlimler ise hul' yolu ile ayrılan kadının id-detinin bir defa hayız görmesi süresi_ olduğunu söylemişlerdir."
Talâk yolu ile kocasından ayrılan kadının iddet süresinin üç defa aybaşı âdeti veya temizlik hâli görmesi olduğu iddet bahsinde belirtilmişti. Hul' yolu ile vuku bulan ayrılmanın da talâkla ayrilma-nın bir nevî olduğunu söyleyen âlimler; boşanan kadının iddetinin ne olduğu Kur'an'ın nassı ile sabittir. Nass karşısında bu ahad hadîsi ile amel edilmez, derler. [76]

Hul'un Bir Nevî Boşama Olduğunu Söyleyen Âlimler

Ali, Osman, îbn-i Mes'ûd, el-Hasan, İbrahim Nahâî, İbnü'l-Müseyyeb, Süfyân-i Sevrî, Hanefîler, Mâlik, Evzâi, Şafii (Radı-yallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir.
Bunlara göre hul' yolu ile ayrılan kadının iddeti talâk yolu ile ayrılan kadının iddeti gibidir. [77]

Hul'un Talâk Olmayıp Nikâh Akdinin Feshi Olduğunu Söyleyenler

İbn-i Âbbâs, Ahmed, Îshak, Ebû Sevr ve zayıf bir kavlinde Ş â f i İ böyle hükmedenlerdendir. Hul'un nikâh feshi olduğuna hükmedenlere göre böyle ayrılan kadının iddeti, bir kez aybaşı âdeti görmesidir. Bunların delili bu bâbta rivayet edilen hadîs ve benzerî hadîslerdir. Çünkü bu hadîsler hul'un nikâh akdinin feshi olduğuna delalet ederler. Hul'un fesih olmayıp talâkın bir nevî olduğu kabul edilse bile, hul' yolu ile ayrılan kadının iddetinin bir hayız olduğu söylenebilir. Çünkü bu hadisler buna delâlet eder. Hadis, boşanan kadının talâkı hakkındaki âyetin hükmünü hususüeş-tirmiş olur. Âyetin, âhâd hadîsi ile hususileştirilemiyeceğini söyleyenlere, S i n d i' de belirtildiği gibi şöyle cevap verilebilir. Sözü edilen âyetin hükmü başka âyetle hususileşmiştir. Böylece hükmü huşusileşen bir âyetin hükmünün âhâd hadisleri ile de hususileştirilebilir.
Bu görüş âlimlerce benimsenmemiş ve; hul1 yolu ile ayrılan kadının talâk yolu ile ayrılan kadın gibi iddet beklemesi gerekir, demişlerdir.
Kuvvetli görüşe göre hul' bir nikâh feshi değil, bir nevi boşamadır. Çünkü, hul' hükmü, talâk hakkında gelen Bakara sûresinin 229. âyetinde yer almıştır. Ayrıca, Buhâri ve başka yerde rivayet edilen Sabit bin Kays (Radıyallâhü anh)'ın karışım hul1 yolu ile ayırmaya âit hadis rivayetinde Resûl-i Ekrem, Kays'a; «Bostanı geri al karının talâkını ver», buyurmuştur. Hattâ buyurulan tâbir meâlen şöyledir: «Onu bir talâk ile tatlik et.» [78]

Hul Yolu İle Bir Talâkı Satan Adam Aynı Kadınla Tekrar Birleşebilir Mi?

Bilindiği gibi adam bir talâkla boşadığı karısının iddeti henüz bitmemiş iken nikâhı yenilemeden ona dönüş yapabilir. Fakat adam karısının bir talâkını hul' yolu ile satınca artık nikâhı yenilemeden ona dönüş yapamaz. Dört mezheb imamının ve bir çok âlimin görüşü budur. Şu halde böylece bir talâkını satınalan kadın veya fıkıhta anlatılan velisi istemezse, nikâh yenilenmez ve iddet bitince kadın başka bir adamla evlenebilir. Eski kocası onu veya velisini nikâhı yeniletmeye zorlayamaz. Ancak Said bin el-Müseyyeb ve Z ü h r î: Adam, kadından aldığını geri verse ve henüz iddet bitmemiş ise iki şâhid tutup kadına dönüş yapabilir, demişlerdir. Yu-kardaki bilgi Tekmile den alınmıştır. (C. 4, Sah. 200)
$u noktayı da belirteyim: Bir adam, yakın zamanda cinsel ilişkide bulunmadığı karısını hul' yolu ile boşadığı takdirde kadın için hiç iddet olmadığı anlamı bu hadisten anlaşılıyor ise de; diğer riVâ-yetlerde, böyle bir kayıt olmaksızın kadının iddetinin bir hayız olduğu bildirilmiştir. Sabit bin Kays'in. karısına dâir T i r -m i z I'nin rivayet ettiği hadiste de Peygamber I Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının bir hayız süresince iddet beklemesini emretmiş ve böyle bir kayıt koşmamıştır. Bu itibarla, bu kayıt üzerine hüküm veren bir kimseyi bilmiyorum. [79]

24- İlâ Babı

îlâ: Arap dilinde mutlak yemin, demektir. Fıkıh ıstılahında ise: Adamın, dört ay veya daha fazla bir süreye kadar karısı ile cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmesidir. T i r m i z î îl&îyı tarif ettikten sonra: "Adam îlâ yemini edip, üzerinde dört ay geçine;, ne olacağı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ashâb-ı kiram'dan ve onlardan sonra gelenlerden bâzı âlimlere göre îlâ yemini üzerinden dört ay geçince, yemin eden adam artık ya yemininden dönüş yapıp karısına yaklaşır, ya da onu boşar. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve 1 s h a k' in kavli de budur.
Yine Ashâb-ı kiram'dan ve onlardan sonra gelen bâzı ilim ehline göre, anılan yemin üzerinden dört ayın geçmesi ile bâin bir talâk vuku bulmuş olur. Sevri ve Küfe ehli böyle hükmetmişlerdir," diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da özetle şu bilgiyi verir:
"Bir adam yeminsiz olarak karısına: Sana yaklaşmıyacağım, derse bununla ilâ etmiş olmaz.
Ebû .Hanîfe, arkadaşları ve yeni kavlinde Ş â f i î' ye göre bir adam karısına dört aya kadar yaklaşmamaya yemin ederse ilâ etmiş olur. Adamın, bu yemini öfke hâlinde etmesi veya bu süre yaklaşmamanın kadına zarar vermesi şart değildir. Fakat M â 1 i k' e göre şarttır. Eğer bu sürece yaklaşmamak kadın için zararlı değil, bilâkis yararlı ise ve bu yarar için yemin edilmiş ise buna îlâ denmez. A h m e d' in de bu hususta M â 1 i k ' in görüşünde olduğu rivayet olunmuştur. Ali, îbn-i Abbâs ve el-Hasan' dan da bu görüş nakledilmiştir. *
Ebû Hanîfe, Şafiî ve bunların grubuna dâhil âlimlerin yukarda anlatılan görüşünün delili îlâ hakkında inen Baka-r a süresinin 226 ve 227. âyetlerinin mutlak olmasıdır. Yâni bu âyetlerde îlâ'nın öfke hâlinde veya kadına zarar vermek üzere yapılmasına dâir herhangi bir kayıt veya işaret yoktur.
Eğer bir adam dört aydan az bir zaman için karısına yaklaşmamaya yemin ederse, bu yemin îlâ sayılmaz. Bu hususta dört mezheb imamları ve diğer âlimler ittifak halindedirler.

D»rt ay veya daha çok bir süre için îlâ yemininde bulunup henüz dört ay dolmadan, yeminini bozan yâni karısı ile cinsel ilişkide bulunan bir adama, yemin kefareti ödemesi gerekir, bundan başka bir şey lâzım gelmez."
Abdurrahman el-Cezerî, dört mezhebin fıkhına âit kitabının talâk bölümünde ilâ konusunda gerekli bilgiyi vermiştir.. Çok çeşitli meseleleri bulunan bu konu hakkında gerekli bilgiyi vermemiz, çok yer ister. Biz özlü bilgi vermekle yetiniyoruz. Anılan kitaba veya daha tafsilâtlı fıkıh kitablanna müracaat edilebilir. Bu zât fıkıh istilahındaki îlâ'yı şöyle tarif eder:
"îlâ: Adamın, karısına yaklaşmayacağına yemin etmesidir. Bu yaklaşmama işi: Vallahi karımla cinsi temasta bulunmayacağım, şeklinde mutlak, yâni belirli bir süreye bağlı olmaksızın olabilir. Ebedi olarak yaklaşmamaya yemin olabilir. Yahut dört ay veya daha fazla belirli bir süre ile kayıtlamak sureti ile îlâ olabilir. Fakat dört aydan az veya tam dört ay süre kaydı ile ilâ olmaz. Ancak Hanefi-ler'e göreilâ'nınen az müddeti dört ay olduğu için : Dört aya kadar kanma yaklaşmıyaeağıma Allah adı ile yemin ederim, diyen bir kimse îlâ etmiş sayılır. Diğer mezheblere göre olmaz. [80]

İlânın Hükmü Ve Delîli

Arablar eskiden beri, karıları ile cinsî münâsebette bulunmamak için ilâ yemininde bulunurlardı. Câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden biri olan îlâ âdeti gereğince bir çok kimse bir yıl, iki yıl veya daha uzun süre için îlâ ettikleri gibi, ilelebed karılarına yaklaşmamak için bu yeminde bulunanlar da olurdu. İslâmiyet bu kötü âdeti islah eyledi ve îlâ'nın dört aya kadar adamın karısından uzak kalmasına imkân verdiğini, bundan sonra ya kadına yaklaşması veya onu boşa-masının gerekliliği hükmünü getirdi. Bu konuda inen Bakara sûresinin 226. ve 227. âyetlerinin mealleri şöyledir:
-Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler, dört ay bekleyebilirler. Eğer yeminlerinden dönerlerse, şübhesiz Allah, mağfiret edici ve rahmet edicidir.» (226)
«(Yemin edenler) şayet boşamaya kararlı iseler, şübhesiz Allah işitici ve bilicidir.» (227)
Son âyetteki; «Şayet boşamaya kararlı iseler» ifâdesi iki mânâya muhtemeldir:
Birincisi i Yemin edenler dört ay geçtikten sonra, eğer boşamaya kararlı iseler... Bu süre bittikten sonra boşamaya kararlı olmak, ya adamın kendi kendine karısını boşaması veya işin kadıya intikal etmesi ile gerçekleşir. Şu halde yalnız dört ayın tamamlanması ile boşanma gerçekleşmiş olmaz. Mâlik, Şafii ve Ahmed'in
görüşü de böyledir.
İkincisi: Yemin edenler dört ay geçinceye kadar, yeminlerinin gereği olan uzak durmaya İsrar ederlerse, onların bu azim ve İsrarları boşamaya karar ve İsrar olur. Artık onlar boşadık, demeseler bile bu sürenin bitmesi, bizatihi talâktır. H a n e f i le r' in görüşü de budur."
Hulâsa; îlâ yemininde bulunan bir adam dört aya kadar yeminini bozmayıp karısından uzak durmaya devam ederse, dört ayın bitiminde :
1. Adam ya karısına derhal dönüş yapar veya onu boşar.
2. Bu sürenin bitmesi ile kadın bâin bir talâkla boşanmış sayılır. Tuhfe yazarı bu iki görüş sahiblerinı, gösterdikleri delilleri ve görüşlerin mukayesesini bildirir.
Buhâri Ashâb-ı Kiram'dan Osman, Ali, I bn-i Ömer, Âişe, Ebü'd-Derdâ ve on iki sahâbî'nin ilk gö-rüşle amel ettiklerini söylemiştir. El-Hfif ı z: Bu görüş M â -lik. Şafiî, Ahmed ve İshak'ın da kavilleridir. Diğer hadis ehli de böyle demişlerdir, der.
İmam Muhammed, el-Muvatta1 ında naklettiğine göre Ömer, Osman, tbn-i Mes'ûd ve Zeyd bin Sabit: İlâ edip dört ay tamamlanıncaya kadar karısına dönüş yapmayan adamın karısı bâin bir talâkla boşanmıştır. Ve kocası diğer istekliler gibi, kadına yeniden istekli çıkabilir, demişlerdir. Buna göre bu âlimler ikinci görüştedirler. Rey ehlinin görüşü de budur.
Bu mesele hakkında Ashâb-ı kiram'ın görüşleri değişiktir.
Yukarda da anlattığım gibi İlâ konusunda bir çok mesele vardır. Bu kadarlık bilgi ile yetinip hadîslerin tercemesine geçelim. Terce-meye geçmeden önce şunu da hatırlatalım : Şer-i Şerifteki îlâ'nın en-az süresinin dört ay olduğunu yukarda beyan etmiştik. Görüleceği gibi şu gelen hadislerde haber verilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin süresi ise bir aydır. Bir ay için yapılan yemine lügat mânâsı bakımından ilâ ismi verilir, fıkıh ıstılahında verilmez. İlânın lügat mânâsı yemin olduğu için bu babın başlığında ve hadislerin metninde ilâ tâbiri kullanılmıştır.

2059) Aişe (Radtyallâhü anhö)'da.n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin etti. Bu

yemin üzerine, Resû-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi dokuz gün bekledi. Nihayet otuzuncu günün sonuna doğru benim odama teşrif buyurdu. Ben : Bir ay oda arımıza girmemeye şüphesiz yemin ettin, dedim. Resûl-i Ekrem (Sal* lallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez:
-Ay (bazen) şöyledir,» buyurdu ve her defasında elinin on parmağını salıveriyordu. (Sonra yine üç kez) :
«Ve ay (bazen) şöyledir,» (buyurdu) ve parmaklarının tamamını salıverdi, üçüncü defasında bir parmağını yumdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı hasendir. Çünkü Abdurrah-man bir Ebi'r-Rical'in sıkalığı ihtilaflıdır.

2060) Âişe (Radtyallâkü atıhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûîul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak şu sebeble îlâ etti:
(O'nun kadınlarından) Zeyneb (bint-i Cahş) O'nun hediyesini O'na iade etti. Bunun üzerine Âişe. Resûl-i Ekrem'e : Zeyneb şüphesiz senin hediyeni küçümsedi. dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sel-İem) de kızdı ve bütün kadınlarından İlâ etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Harise bin Muhammed bin Ebi'r-RİcâI bulunur Bu râviyi, Ahmed. îbn-i Muin, Nesâi, İbn-i Adi ve başkaları zayıf görmüşlerdir,

2061) (MiTminlerin anası) Ümmü Seleme (Radtyallâhü atıhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin etti. (Bu süre) yirmi dokuz gün olunca (otuzuncu) günün sonuna doğru veya evvelinde (Âişe'nin odasına) gitti. (Aişe tarafından) :
— Yâ Resülallah (aydan) ancak yirmi dokuz gün geçti, denildi Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu ay yirmi dokuz gündür,- buyurdu." [81]

İzahı

İlk hadis Zevâid türündendir. Bu hadiste: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, kadınlarının odalarına bir ay gitmeme-ye yemin ettiği, ayın otuzuncu günü akşamdan önce Âişe (Ra-dıyallâhü anhâJ'nm odasına girdiği, kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin ettiği Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından söylenince; ayın bazen otuz, bazen yirmi dokuz gün olduğunun bu-yuruldugu, ifâde edilmektedir. Bu hadiste, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesine sebep olan olayın ne olduğu belirtilmemiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ikinci hadisi de Zevâid türündendir. Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesine sebep olan olayın Onun kadınlarından Zeyneb bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâî'mn Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından kendisine gönderilen hediyeyi geri çevirmesi olduğu ifâde edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söz konusu yeminine sebep olan olay hakkında başka rivayetler de vardır. Bâzı rivayetlere göre bunun sebebi, muhterem zevcelerinin nafakalarını artırma talebleri olayıdır. Bu olay hakkında yeterli bilgi 2052 - 2053 nolu hadislerin izahı bölümünde verilmiştir. Diğer bâzı rivayetlere göre Efendimizin söz konusu yemin etmesine sebep olan olay, Hz. H a f s a (Radıyallâhü anhâ) nin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in talimatına rağmen gizli bir durumu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya if§â etmesi olayıdır. Bu olay hakkında gerekli bilgi 2016 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. B u h â r İ" nin Nikâh kitabının "Adamın, kızına kocası hak-kında nasihat etmesi" babında rivayet ettiği Ömer (Radıyallâ-hü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde el-Fetih yazan bu olayların hepsine işaret ettikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemin etmesinin sebebi bu olayların tümü olabilir, demiştir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâî'mn hadisini Buhâ-r İ de rivayet etmiştir. Buradaki rivayette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bâzı kadınlarının odalarına bir ay girmemek için yemin ettiği ifâde edilmiş ise de B u h â r i' nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün kadınlarının odalarına girmemeye yemin etmiştir. Çünkü oradaki rivayette "bâzı kadınları" kaydı yoktur. Diğer bâzı rivayetlerden de anlaşılıyor ki; söz konusu yemin bütün kadınlarının odalarına girmemek içindi.
Şunu tekrar hatırlatayım : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemini kadınlarının odalarına bir ay girmemek içindir. Bu itibarla Onun yemini Şer-i Şerifte beyân edilen î!â sayılmaz. Çünkü ilânın en az süresinin dört ay olduğu yukarda belirtilmişti. Keza, fıkıhtaki ilâ, kadınla cinsi münâsebette bulunmamak üzere yapılan yemindir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem)'in yemini ise kadınların odalarına girmemek hakkındadır. Bu noktadan da O"nunki îlâ sayılmaz. [82]

25- Zihâr Babı

Zihâr: Bu kelimenin lügat mânâsı iki kişinin sırtlarını biribirine dayamalarıdır. Buna müzâharat da denilir.
Şer-ı Şerifte ise müslüman ve mükellef bir adamın kendi karısını veya onun boynu, başı, sırtı ve karnı gibi önemli bir uzvunu, yahut vücudunun yansı, üçte birisi gibi Dır parçasını, kendi anası, bacısı, halası ve teyzesi gibi ebedi olarak nikâhlanması haram olan bir kadına veya onun uzuvlarına veya belirli fc;r parçasına benzetmesi-1 dir. Bunu örneklerle açıklayalım: Meselâ adam kendi karışma hitaben:
1. Sen anam gibisin.
2. Senin sırtın anamın sırtı gibidir.
3. Senin vücudunun üçte birisi teyzemin vücudunun üçte birisi gibidir.
Yukarda yapılan tariften de anlaşıldığı gibi bir adam karısını, kendi babası, oğlu gibi bir erkek akrabasına benzetirse veya baldızına benzetirse, yahut üç talâkla boşamış olduğu eski karısına benzetirse bu, Zthâr sayılmaz. Ancak A h m e d ' e göre zihâr sayılır.
Zihâr yemini câhiliyyet devrinde de vardı. Adam karısı ile cinsel ijişkide bulunmayı zihâr yemini ile kendine haram kılardı. Artık o kadınla ilelebed, birleşemezdi. Ayni zamanda o kadınla birleş-mek bütün erkekler için haram telâkki edilirdi. Arablar zihâr yeminini genellikle: Sen bana, anamın sırtı gibisin, şeklinde karılarına hitab etmek sureti ile bu yemini yaparlardı. Bu yeminde sırt kelimesinin tercihan kullanılmasının sebebi, kadının erkek için bir binek mesabesinde farz edilmesidir. Çünkü cinsel yevlaşımlarda erkek üstte kalır. Sırt kelimesinin Arapça karşılığı "Zahr"dır. Zahr ile Zihâr kelimeleri ayni kökten gelmedir. Bu tür yeminlerde genellikle Zahr ke-limesi kullanıldığı için bu yemine Zihâr ismi verilmiştir.
Şer-i Şerif, câhiliyyet devrinin kötü âdetlerinden olan Zihâr yemini için bâzı müeyyideler getirmek sureti ile bunu İslah eylemiştir.
Getirilen hükümler:
1. Böyle bir yeminde bulunmak haram ve yasak kılınıyor, âhi-rette cezayı mucip bir suç olduğu bildiriliyor.
2. Böyle bir yeminde bulunan erkek, maddî bir ceza olarak kefaret ödemekle mükellef kılınmış ve bu kefareti ödemedikçe karısı ile birleşmesi yasaklanmıştır. Ayrıca bu yeminle kadının kocasına ebedi haram olmadığı bildirilmiştir
Yukarda iki madde hâlinde belirtilen hükümlerin delilleri aşağıya meali çıkarılan M ü c â d e 1 e süresinin 2 - 4. âyetleri ve müellifin 25. ve 26. bâblarda rivayet ettiği hadisler ve bunlara benzer hadislerdir.
Âyetlerin mealleri:
«Sizden, zihar yemininde bulunmakla karılarını annelerinin yerine koyup haram sayanlar (bilsinler ki) karıları anneleri değildir, anneleri ancak onları doğuranlardır. Şübhesiz onlar elbette kötü ve yalan bir lâf söylüyorlar ve muhakkak, Allah çok afıv edici ve mağfiret edicidir.» (2)
«Zihâr yemininde bulunmakla kanlarını haram sayan, sonra da sözlerinden dönenler, artık cinsel ilişkide bulunmadan önce bir köle âzad etmeleri gerekir. İşte siz bununla öğütlenmiş olursunuz. Allah, işlediklerinizden haberdardır.» (3)
«Kim köle bulamazsa, cinsel temastan Önce iki ay aralıksız oruç tutması gerekir. Buna da gücü yetmiyenler altmış yoksulu doyurur. İşte bu, Allah'a ve Peygamberine iman etmeniz içindir. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kâfirler için de elim azâb vardır.» (4)
Bu âyetler ile bunlardan önceki birinci âyetin iniş sebebi 2063 no-lu hadisin terceme ile izahında gelecektir.
Zihâr ile ilgili bâzı fıkıh hükümlerini gelecek hadîslerin izahı bölümünde münâsebet geldikçe sunacağım. Ancak bu konudaki hükümler çoktur ve âlimlerin görüşleri bazen farklı olur. Bu bakımdan tamamlayıcı bilgi için fıkıh kitabi a rina baş vurmak gerekir.

2062) Seleme bin Sahr el-Beyâzî (Radıyallâhü ankyden; Şöyle demiştir :
Ben (helâlim olan) kadınlara karşı çok şehvetli bir adamdım. Benim kadar helâli ile temasta bulunan bir erkeğin varlığını sanmıyorum. Bu durumum dolayısıyla Ramazan ayı girince, (gündüzleri bir hatâya düşmemek için) Ramazan ayı çıkıncaya kadar karımdan zi-hâr'da bulundum. Bir gece karım benimle konuşurken onun şehvet getirici bir tarafı açılıp o yere gözüm ilişti. Bunun üzerine ben de karımın üstüne atlayıp temasta bulundum. Sabah olunca kavmimin

yanma gidip başımdan geçeni anlattım ve:
— Benim için (bu durumu) Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e sorun, diye ricada bulundum. (Fakat) Onlar:
— Biz bunu yapacak değiliz. (Çünkü) bunu yaptığımız zaman, (bakarsın) Allah, hakkımızda âyet gönderir veya hakkımızda Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir kavli (~ hadisi) olur da bunun lekesi bizim üzerimizde kalır ve lâkin, biz seni günahınla baş-başa bırakacağız. Sen git de hâlini Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlat, dediler. Seleme demiştir ki:
Artık ben (onların yanından) çıktım ve nihayet Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in huzuruna varıp başımdan geçen olayı O'na arzettim. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana:
— *(Yâ Seleme) Sen (mi) bu fiili işledin?» buyurdu. (Bu söz kınama mahiyetindedir.) Ben de ı
— (Evet) bunu yapan benim. Ve Yâ Resûlallah! İşte ben (hazırım), Allah'ın benim aleyhimdeki hükmüne sabrederim, dedim. Re-sûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şu halde bir rakaba (köle veya câriye)yi âzad et», buyurdu. Seleme demiştir ki ben:
— (Yâ Resûlallah!) Seni hak (din) ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, kendi nefsimden başka hiç bir şeye mâlik değilim, dedim. Resûl-i Ekrem (Saîlallarü Aleyhi ve Sellem) ;
— «O halde aralıksız iki ay oruç tut», buyurdu. Seleme demiştir ki, ben:
— Yâ Resûlallah! Başıma gelen belâ oruç tutmamdan başka bir sebeble mi geldi? dedim. Resûl-i Ekrem (Saİlallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu durumda sen yetmiş yoksula sadaka ver veya yemek yedir», buyurdu. Seleme demiştir ki ben:
— Seni hak ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki, bu (geçen) gecemizi akşam yemeğimiz bulunmadığı halde geçirdik, dedim. Buyurdular ki:
— «Öyle ise Benî Zürayk (kabilesinin) zekât âmili (memuru) na git de ona söyle, onların zekâtını sana ödesin. Sen de (bundan) altmış yoksulu yedir ve kalanından yararlan,»" [83]

İzahı

Ahmed, Ebû Dâvûd, Hâkim, Tirmizi ve Beyhaki de bunu rivayet etmişlerdir. Hâkim bu hadisin M ü s 1 i m ' in şartı üzerine sahih olduğunu, Tirmizî de bunun hasen - sahîh olduğunu söylemişlerdir.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde şu ilâve vardır: "Peygamber; •Sen (Benî Zürayk kabilesinin zekât memurundan alacağın zekâttan) bir vask kuru hurmayı altmış yoksula yedir, sen ve aile ferdle-rin de kalanı yiyin» buyurdu. Seleme demiştir ki: Bunun üzerine ben kavmime döndüm ve onlara: Ben sizin yanınızda darlık (güçlük) ve kötü görüş buldum ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanında genişlik (kolaylık) ve iyi görüş buldum. Ve sizin zekâtınızın bana verilmesini emretti, dedim."
Bâzı rivayetlerde cüz'î bir kelime farklılığı var ise de mânâyı etkiliyecek durumda değildir. [84]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Geçici süre için yapılan zihâr yemini, bir süre ile kayıtlı olmayan zihâr gibidir. Çünkü Seleme (Radıyallâhü anh) Ramazan ayı çıkıncaya kadar karısını kendisine haram etmek kaydı ile zihâr etmişti. Ş â f i î' ye göre böyle bir zihâr, muteber değildir. Şu halde bir **dam karısına : Sen bu geceye kadar bana, ana-mm sırtı gibisin, diye zihârda bulunursa, Ş â f i i' ye göre bu yemin geçersizdir. Cumhur ve Hanef iler'e göre, adam, koştuğu süre bitmeden karısına yaklaşırsa kefaret ödemesi gerekir. Süre bittikten sonra yaklaşırsa bir şey ödemesi gerekmez. Mâlik ve îbn-i Ebi Leylâ'ya göre süre bitince adamın kefaret ödemesi gerekir, yeminini bozmamış olması onu kefaret ödemekten kurtarmaz.
2. Bu hadîs, zekâtın tamamını bir sınıf müstehaklara vermenin câizliğine hükmedenler için bir delildir. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Züreyk kabilesinin zekâtının tamamını Seleme (Radıyallâhü anh)'a ve aile efradına verilmesini emretmiştir. Bilindiği gibi zekâtın müstehaklan sekiz sınıf insanlardır. Âlimlerin çoğuna göre bu sekiz sınıftan mevcut sınıfların hepsine dağıtmak gerekir.
3. Kefaret olarak âzad edilecek rakabe, köle veya câriye olabilir Bunların küçük yaştakini veya tamamen işe yaramaz hâle sokan eksiklikler hâriç, bir elin, bir ayağın kesikliği veya aksaklığı gi-bi bir kusuru olanı âzad etmek de yeterlidir. Cumhûr'a göre rakabe-nin müslüman olması şarttır. Mâlik, Şafiî ve Ahmed de bu görüştedirler. H a n e f i 1 e r ise delillerin umumiliğine bakarak kâfir rakabeyi âzad etmek de kâfidir, demişlerdir.

4. Rakabe (köle - câriye) âzad etmeye gücü yetmeyen adam, iki ay aralıksız oruç tutmakla mükelleftir. Bu süre içinde Ramazan ayı, oruç tutmanın haram olduğu Ramazan bayramının ilk günü ve Kurban bayramının dört günü bulunmayacaktır. Ancak Ebû Hanîfe'ye göre Ramazan ayında oruç tutmakla mükellef olmayan yolcu ve hasta adam Ramazan ayını ve bundan önce gelen Sabân ayını kefaret orucu ile geçirebilir. Mâlik ve Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre geçiremez. Adam iki aylık kefaret orucunu tutarken bir gün bile oruca ara verirse daha önce tuttuğu oruç muteber sayılmaz. Keza, adam bu iki ay içinde geceleyin bile karısına yaklaşamaz. Çünkü henüz kefaret ödemiş değildir. Hastalık ve yolculuk gibi bir mazerete binâen oruca ara verilemez. Verildi mi, tutulan oruç muteber sayılmaz.
5. İki ay fasılasız oruç tutmaya muktedir olamayan bir kimse altmış yoksulu doyurur veya onlara sadaka verir. Ebû D â v û d'un rivâyetindeki ziyâdeye göre bunlara bir Vask yâni altmış Sâ' Kuru hurma vermesi gerekir. Bir Sâ* dört Müd'dür. Bunların kaç kilo, kaç gram tutarında olduğu zekât bölümünde etraflıca anlatılmıştır.
Bu madde hakkındaki âlimlerin görüşlerinin özeti:
a) Hanefîler'e göre altmış yoksulun her birisine kuru hurma veya kuru üzüm veya arpadan birer sâ (3300 küsur gr.) veya yarım sâ buğday verir. Bunun bedelini nakit olarak da ödeyebilir. Yahut bunları sabah ve akşam doyurur.
b) Mâlik ve Ş â f i i'ye göre şehrin zahiresinin çoğu buğday ise bundan, arpa ise bundan, altmış yoksulun beherine bir müd (yaklaşık 1100 gr.) verir.
c) A h m ed' e göre her yoksula bir müd buğday veya yarım sâ' kuru hurma veya kuru üzüm verir.
Hadis kitablarında ve şerhlerinde bunların hepsinin delilleri mevcuttur. Konunun uzamaması için bu delilleri anlatmıyorum.
6. Bir adam anılan kefaretin hiç birisini ifâ etmeye muktedir değil ise bu hadisin zahirine göre, yükümlülükten kurtulamaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) S e 1 e m e' ye yardımda bulunarak altmış yoksula kefaret ödemesini sağlamıştır. Cumhurun kavli budur. Dört mezheb imamlarının kavli de böyledir.

2063) Âişe (Radtyallâhü anAâ)fdan; Şöyle demiştir:
İşitmesi her şeyi kaplayan (Allah Teâlâ) çok yücedir. Havle bint-i Salebe, kocasını Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve SeUeml'e şikâyet ederken (öyle yavaş fısıltı ile söylüyordu ki yanlarında bulunduğum halde) ben gerçekten onun sözlerini işitiyordum da bir kısmını duya-mıyordum. Havle şöyle diyordu :
'Yâ Resûlallah! Kocam gençliğimi yedi, karnım ona saçıldı (yâni ona evlâd doğurdum). Nihayet yaslanıp çocuktan kesildiğim zaman kocam bana zihâr yaptı. Al I ahım, ben şüphesiz hâlimi sana. arzediyorum.
Kadın (böyle demeye devam edip) henüz oradan ayrılmadan nihayet Cebrail (Aleyhisselâm) şu âyetleri indirdi •.
(Mücâdele 1, 2, 3 ve 4. âyet)
(1) «(Ey Muhammed) Kocası hakkında seninle tartışan ve hâlini Allah Teâlâ'ya arzeden kadının sözünü Allah şüphesiz işitti ve Allah ikinizin (seninle kadının) karşılıklı konuşmanızı işitir. Şüphesiz Allah (her şeyi) hakkı ile işitici ve görücüdür.[85]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i' de rivayet etmiştir. Hâzin tefsirinde, bu hadisin Buhâri ve Müslim'de rivayet edildiği bildirilmiş ise de buna rastlıyamadım.
Hadîs; Allah Teâlâ'nm yüceliğini, her şeyi işittiğini ve H a v -I e'nin şikâyet ve yakarışını kabul buyurup zihâr hükümlerini, zihâr yapmanın çirkinliğini, yalanlığım, Allah Teâlâ'nm afv ve mağ-firet ediciliğini, zihâr edenlerin ifâ etmeleri gerekli kefaretin mâhi-
SeJeroe <R.A.>'ın Hâl Tercemesi
Seleme'nin İsmi bâzı rivayetlerde Selmân olarak geçer. Fakat sıhhatli olan isim Seîeme'dir. Bu zât Sahr bin Hârisefcin oğludur. Ensar'ın Hazreç bölümündendir. Zürayk kabilesinin Benî Beyaz koluna mensubtur. Peygamber (S-A.V.)'den hadis rivayet etmiştir. Bağavî: Zihâr hadîsinden başka onun hiç bir hadîsini bilmiyorum, demiştir. Tirmizl, Ebû Dâvud ve İbn-î Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Tekmile C. 4. Sah. 172)
yetini ve ifâ usulünü bildirici Mücâdele sûresinin ilk 4 âyetinin bu olay üzerinde indiğini bildirir.
Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunun benzerini daha uzun metin hâlinde rivayet etmişlerdir.

Ebû D â-v û d' un rivayetinde bu kadının ismi Huveyle bint-i Mâlik bin Sa'lebe diye geçer. Oradaki rivayet meâlen şöyledir:
"Huveyle şöyle demiştir: Kocam Evs bin Sâmit benim hakkımda zihâr yemininde bulundu. Bunun üzerine Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek (kocamı) O'na şikâyet ettim. Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kocam hakkında benimle tartışarak: «Sen Allah'tan kork. Çünkü O, senin amcan oğludur», buyurdu. Bu tartışmamız devam ediyordu. Ben Onun yanından ayrılmadan nihayet Mücâdele sûresinin başından farz olan zihâr kefaretinin neler olduğunu bildiren âyetlerin sonuna kadar olan Kur* ân indi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -.
— «Evs bir rakabe (köle - câriye) âzad eder.» buyurdu. Huveyle i
— O, rakabe bulamaz, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O halde iki ay üst üste oruç tutar» buyurdu. Huveyle t
— Yâ Resûlallah! O çok yaşlıdır, oruç tutamaz, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şu halde altmış yoksulu yedirsin», buyurdu. Huveyle t
— Onun yanında sadaka verecek hiç birşey yoktur, dedi. Huveyle demiştir ki s O esnada huzura (onbeş sâ' büyüklüğünde) sepet dolusu kuru hurma getirildi. Ben: Yâ Resûlallah! (bu hurmayı ver) ben de bu kadar hurma (ilâve edip) ona yardım ederim, dedim. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İyi söyledin, git de onun yerine söz konusu iki sepet hurmayı altmış yoksula yedir ve amucan oğluna dönüş yap» buyurdu."
Havle ve kocası Evs (R.A.) hakkında bir kaç söz :
Havle bint-i Sa'lebe bin Mâlik veya Huveyle bint-i Mâlik bin Sa'lebe bin As-ram bin Fehr'dir. Kocası ise Evs bin Sâmıt bin Kays bin Asram bin Pehr Wn Sa'lebe bin Salim bin Avf bin Hazreç'Öir. tkisi de Ensâr'dandır. Evs (R.A.), Peygamber (S.A.V.) İle beraber bütün savaşlara katılmış ve seksenbeş yaşında iken Osman (R.A.) zamanında vefat etmiştir.
Havle veya Huveyle (R.A.) de, hakkında dört ayet inen bahtiyar; bir kadındır. Birçok senedle rivayet edildiğine göre halife Ömer bin ei-Hattâb <R.A.) bir gün beraberinde bir cemâat olduğu halde çıkıp yolda giderken çok yaşlı bir kadının yanından geçmek istedi, Kadın onu durdurmak istedi. O da durdu ve kadın ile karşılıklı bir Hayli konuştular. Sonra oradan ayrılınca bir adam : Ey mü'minlerîn emlri! Sen o ihtiyar kadının başında cemâati hapsettin, dedi. Bunun üzerine halîfe : Yazıklar olsun sana, o kadının kim olduğunu biliyor musun? O öyle bir kadındır ki Allah Teâlâ yedi gök tabakasının Üstünden onun şikâyetini işitti. O, Havle bint-i Sa'lebe'dir. Allah onun hakkında şu âyetleri İndirdi: (Halife, Mücâdele suresinin ilk âyetlerini okudu) Vallahi eğer o kadın geceye kadar dursaydı, ben ondan ay-nlmıyacaktmı. Ancak, namaz,, kılmak için ayrılır, namazdan sonra onun yanına dönerdim, diye cevab vermiştir. [86]

26- Zihâr Yemini Eden Adam Kefâretî Ödemeden Önce Karısı İle Cinsel İlişkide Bulunur, Babı

2064) Seleme bin Sahr el-Beyazî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Kefaret ödemeden Önce karısı ile cinsel ilişkide bulunan ziharcı (zihâra yemin eden) adam hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kefaret (yeter) dir- buyurmuştur."

2065) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Bir adam — Seleme bin Sahr — karısı hakkında zihâr yemininde bulunmuş ve kefaret ödemeden önce onunla cinsel temas etmiştir. Daha sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek bu durumu O'na anlatmıştır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Ne sebeple öyle ettin? (= Yâni zihâr kefaretini ödemeden kan-na yaklaştın?» buyurmuş. Adam:
Yâ Resûlallah! Ay ışığında katımın ayak bileziklerinin beyazlığını gördüm, bunun etkisi ile nefsime hâkim ol a m ay ip onunla cinsel temasta bulundum, demiş. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gülürasemiş ve kefaret ödey inceye kadar kadına yaklaşmamasını ona emretmiştir." [87]

İzahı

Seleme (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivayet etmiştir. Ib n-i Abbâs (Radıyallâhü

anhVın hadisini Ebû Dâvüd, Tirmizî, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîs şerhlerinde bu adamın Seleme bin Sahr (Radıyallâhü anh) olduğunu beyân ederler. Zâten 2062 nolu hadîs de Seleme hakkındadır. Orada bu zâtın zihâr yemininde bulunduğu, yeminden sonra ve henüz kefaret ödemeden karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu, bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettiği ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ken-disine, kefaret ödemesi emrini verdiği belirtilmiştir. [88]

Hadisin Fıkıh Yönü

2065 nolu hadîs, zihâr yeminini yapan adamın kefaret ödemeden karısına yaklaşmasının haram olduğuna delâlet eder. Bu hususta ilim ehli ittifak halindedir. Keza kefaret ödemeden karıya yaklaşmakla kefaret ödeme gerekliliği adamın üzerinden kalkmaz.
Gerek bu hadis ve gerekse bundan önceki hadis ile 2062 nolu hadise göre, kefaret ödemeden karısına yaklaşan adama tek bir kefaret gerekir. Yâni kefaretten önce işlediği temas suçundan dolayı ayrı bir kefaret gerekmez. Cumhur ile dört mezheb imamlarının verdiği hüküm böyledir.
Kefaret ödemeden önce adamın, karısına şehvetle bakması, öpmesi, avret mahalline bakması ve temas olmaksızın sevişmesi meselesine gelince, bu hususta âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki; Cumhur ile Hanef iler'e göre bunlar da temas gibi haram şeylerdir. Çünkü zihâr âyetinde -Teihâstan önce kefaret ödenmesi» emrediliyor. Temas kelimesi cinsel ilişki ve buna yol açan hareketlere mâna bakımından şümullüdür. Şehvetsiz temasın (dokunmanın) bu âyetin hükmünün dışında tutulmasına dâir icmâ; âyetteki temas kelimesinin hakiki mânâsından çıkarılarak mecazi mânâsına yorumlanmasını gerektirmez.
S e v r î ve bir kavlinde Ş â f i i' ye göre haram olan, yalnız cinsî temastır.
Kefaret ödemeden kadına yaklaşmanın haramhğı hakkında yukarda anlatılan hüküm, geçici olmayan zihâr yemini hakkındadır. Muvakkat yâni belirli bir süre için yapılan zihâr o süre için geçerlidir. Süre bitince zihâr hükmü ve etkisi kalkmış olur. Yâni adam o belirli süre içinde karısına yaklaşamaz. Yaklaşmak isterse, önce kefaret çıkarır, sonra yaklaşır. Şayet adam süre bitinceye kadar, karısına yaklaşmazsa, süre bittikten sonra artık kefaret ödemesi gerekliliği kalkmış olur ve dolayısıyla karısına yaklaşması mubah olur.
Bâzı zihâr yeminleri, boşama niyeti ile kullanılırsa, kan boşanmış sayılır. Bu konu çok geniştir. Fıkıh kitablarında ayrıntılı olarak ve âlimlerin değişik görüşleri üe beraber anlatılmıştın. [89]

27- Liân Babı

Liân, Mülâana ve Teâlün kelimeleri Lan kökünden alınmadır. La'n i Arap dilinde kovmak vt hayırdan uzaklaştırmaktır.
Liân, Mülâana ve Telâün kelimeleri fıkıh ıstılahında: Erkek ile karısının lânetleşmesidir. Bu lânetleşme şöyle olur: Adam, karısını zina ile itham edip bunu dört şâhid ile ispat edemediği takdirde; hâkimin huzurunda, bir cemâatin önünde ve karısına karşı, karısına: tsnad ettiği zina suçu hakkında doğru sözlülerden olduğuna dâir Allah adına dört defa yemin eder ve beşinci defada: Eğer kanma zina isnadı hususunda yalancılardan isem Allah'ın laneti üzerime olsun, der. Bundan sonra karısı, kocasının kendisine isnad ettiği zina suçu hakkında şüphesiz yalancılardan olduğuna dâir Allah adına dört defa yemin eder ve beşinci defasında: Eğer kocam, bana zina suçunu isnad etmesi hususunda doğru sözlülerden ise Allah'ın gazabı üzerimde olsun, der.
İşte bu lânetleşmeye Şer-i Şerifte Liân, Mülâana ve Telâün denilir. Çünkü koca ile karısı bununla birbirinden uzaklaşmış olurlar ve bundan sonra artık hayatları boyunca birleşemezler. Kadın başka bir erkekle evlenip bilâhare boşansa bile eski kocası ile evlenemez. Bilindiği gibi talâk veya zihâr yolu ile birbirinden ayrılan eşler, hakkında böyle ağır müeyyide yoktur. Meselâ: Ayrılan kadın başka bir koca ile normal evlenir, onunla bir süre yaşar, sonra gerektiğinde bo-şandığı takdirde, eski kocası ile evlenmesi yasak değildir.

2066) Sehl bin Sa'd-i Sâidî (Radtyalâhü anhümâ)'daa rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Aclân oğullarından) Uveymir, (Aclân oğullarının başı olan) Âsim bin Adî'ye gelerek: Benim için Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şu soruyu sor, dedi s
(Yâ Resûlallah!) ne dersin? Bir kimse, karısının beraberinde bir adamı bulsa (zina ettiklerini muhakkak bilse) ve (zâni) adamı öldürse, bu Öldürme nedeni ile kadının kocası kısas olarak öldürülür mü? Yoksa kadının kocası ne yapar?

Âsim da gidip bu soruyu Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lernJ'e sordu. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), bu soruları ayıpladı. (Bundan hoşlanmadı.) Sonra Uveymir, Asım a rastladı ve: Ne yaptın? diye sordu. Âsim ona: Sen bana iyi bir iş getirmedin. Ben (senin sorunu) Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e sordum. Ama O, bu soruları ayıpladı (böyle meseleleri sormayı çirkin gördü), dedi. Bunun üzerine Uveymir ı

— Vallahi ben kendim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e gidip bu soruyu muhakkak soracağım, dedi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in hu zurna çıktı. Baktı ki kendisi ile karısı hakkında Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'e Kur'an âyetleri indirilmiş.[90] Bunun üzerine Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), Uveymir ile karısı (Havle) arasında Liân işlemini icra etti. Bu işlemden hemen sonra Uveymir

— Ey Allah'ın Resulü! Allah'a yemin ederim ki eğer ben bu kadım götürse m (yâni nikâhım altında tutsam) onun aleyhinde yalan söz söylemiş olurum, (yâni artık onunla yaşıyamam) dedi. Râvi demiştir ki: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem), Uveymir'e (karısını boşamasını) emretmeden önce kendisi karısından ayrıldı (yâni üç talâkla boşadı). Artık lânetleşen karı, koca hakkında bu şekil boşama, uyulan bir yol oldu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) (orada bulunanlara) :

«Bu kadma nezâret ediniz. Eğer vücudu siyah, gözlerinin siyahı koyu, kalçaları iri (ve baldırları kaba) bir çocuk getirirse (doğurursa) ben Uveymir'in bu kadına zina isnadında gerçekten doğru olduğunu sanırım. Eğer kadın keler nevinden kızılca kurt gibi kızılca bir çocuk getirir (doğurur) ise ben Uveymir'in yalancı olduğunu sanırım» buyurdu. Râvi demiştir ki sonra kadın (Havle) hoşlanılmayan (Yâni zina isnadını doğrulayıcı) surette bir çocuk getirdi." [91]

İzahı

Bu hadisi, T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahibleri ve imamlar da rivayet etmişlerdir. Bâzı kelimelerde değişiklik var is© de mânâyı değiştirecek durum olmadığı için bu değişikliği belirtmeye gerek yoktur.

Karısının yanında yabancı bir adamı bulup zina ettiklerini anlayan ve zâniyi öldüren adam kısas yolu ile öldürülür mü? sorusunu takip eden "Yoksa kadının kocası ne yapar?" cümlesinin mânâsı şu olabilir; Adam bu kötü ve çirkin hâle muttali olduğu zaman gayret ve kıskançlığı galeyana geldiği için zâniyi öldürürse, kendisi de kısas yolu ile öldürülecek mi? Kısas yolu ile öldürülmesi gerekirse ve İslâmiyet bunu emrediyorsa adam, zâniyi öldürsün mü, yoksa bu çirkef ve kirli lekeyi sinesine çekip sabır mı etsin?

İkinci yorum: Zâniyi öldürdüğünden dolayı adamın da kısas yolu ile Öldürülüp öldürülmemesi sorusu şöyle dursun. Kadının kocası bu şeni leke üzerinde sabır mı edecek, yoksa Allah Teâlâ onun için bir yeni emir mi indirecek?

Âsim (Radıyallâhü anh) bu soruyu Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) e arz edince, Efendimiz bu sorudan hoşlanma-mıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in hoşlanmamasının sebebini Şafii şöyle anlatır: Haram kılınmamış bir şeyin haram kılınmasına sebebiyet vermemesi için, vahiy geldiğinde hakkında bir emir gelmeyen meselelere âit soruların sorulması yasak idi. Nitekim sahih bir hadiste: -Günahı en büyük olan insan o kimsedir ki, haram kılınmamış bir şey hakkında dini hükmü sorar ve onun sorması yüzünden o şey haram kılınır.» buyurulmuştur. El-Hâfı», Şafiî' nin böyle dediğini anlatmıştır.

Tekmile yazan Liân babında yukardaki bilgiyi verdikten sonra şöyle der:

"Nevevi de : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ihtiyaç duyulmayan meseleler hakkında soru sorulmasından hoşlanmazdı. Bilhassa bir müslümanm şeref ve haysiyetini zedeleyici ve çirkin dedikoduların yayılmasını körükleyici mâhiyetteki konulara âit sorular. Yoksa bir olay olduğu zaman ihtiyaç duyulan soruların sorulmaması kasdedilrriemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu nevi soruları normal bir durumda cevablamıştır, hoşlanmaması da görülmemiştir. Çünkü mü'minler başlarına gelen meseleleri O'na sorarlardı, O da hoş görü ile cevablardı. Â s ı m ' in sorusu, yahudî-ler ile münafıkların eline bir dedikodu ve istismar kozunu verdirip müslümanlarm ırz, şeref ve haysiyetleri aleyhinde müthiş ve çirkin yaygaralar koparmalarına yol açıcı durumda olduğu için. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vuku bulmamış böyle meseleler hakkında soru sorulmasından hoşlanmamıştır. Sonra böyle sorulan sormak bâzı güçlüklere yol açabilir, oysa Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kolaylaştırmayı arzulardı.

Uveymir'in karısının ismi meşhur kavle göre H a v İ e b i n t - i K a y s ' tır. Bir rivayete göre bu Havle, Üvey-m i r' in sorusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arze-den Â s ı m' in

kızıdır, diğer bir rivayete göre erkek kardeşinin kızıdır. Âsim, Aclân oğulları kabilesinin reisi ve H a v -1 e ' nin yakını olduğu için Uveymir'in Âsım'a müracaatla sorusunun Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikalini istediği söylenmiştir.
Bu babın başlığının altında ve bu hadîsin t erce m esinden önce verdiğim izahta Hân'ın nasıl cereyan edeceğini anlatmıştım. Bundan sonra gelecek hadisle münâsebeti daha kuvvetli olduğu için o hadisin izahı bölümünde mealini sunacağım liân âyetlerinde de liân hükmü ve şekli anlatılmaktadır. Artık bu hususu burada anlatmaya gerek görmüyorum.
Uveymir ile karısı Havle arasında liân yemini icra kılındıktan sonra Uveymir Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrini beklemeden karısını üç talâkla boşamış ve artık bu kadınla yaşamasının mümkün olmadığını Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz etmiştir. Râvi: Bu liân olayı sonunda cereyan eden boşama işi artık izlenen bir yol ve uygulanan bir âdet hâline geldi, demiştir.
Cumhûr'a göre liân yemini yapılınca koca ile kan birbirinden tamamen aynlmış sayılırlar, kocanın ayrıca boşama yeminine gerek kalmaz. Hanefi âlimler ise liân ile boşamanın vuku bulmuş sayılmıyacağını ve liân yemininden sonra H â k i m' in lânetle-şen eşlerin ayrılmasına karar vermesinin gerekliliğini söylemişlerdir.
Cumhur: Uveymir, liân yemini ile eşlerin birbirine haram olmadıklarını zan ettiği için, ayrıca boşama yemininde bulunmuştur, derler. H a n e f i 1 e r ise; hadîsin zahirine göre sırf liân yemini ile eşlerin aynlması vuku bulmuş oluyor. Ancak hâkim liân yemininden sonra eşlerin ayrılmasına hükmeder veya adam talâk eder. 2069 nolu hadisin zahiri de Hanefiler için bir delildir.
Hadisin son kısmında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in doğacak çocuğun tetkik edilmesini emredip eşkâli şöyle olursa U v e y m i r'in, iddiasında doğru olduğunu, çocuğun eşkâli böyle olursa Üvey m i r'in iddiasında yalancı olduğunu sandığını bildirmiştir. Bu cümlelerde geçen Vahara kelimesi kertenke lenin bir nevinin adıdır. Bu hayvan kızılcadır, yere döşenip yürür. Bâzıları bunun zehirli olduğunu söylerler. Doğan çocuğun eşkâli. Uveymir'in zina isnadına âit dâvasında doğru olduğunu kanıtlamıştır.
Uveymir* in karısı Havle ile zina ettiği iddia edilen şahıs ise Şerik bin Sahmâ' dır. Bu herifin Hilâl bin Ü m e y y e nâmındaki zâtın karısı ile de zina ettiği iddia edilmiştir. Bu konu bundan sonraki hadiste gelecektir. [92]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Başına bir iş gelen kimse, meselesini ve dini hükmü direk ilim ehline sormalı, ortaya aracı koymamalı ve meselesini gizli tutmalıdır.
Ümmetin başına güçlük gelmesin diye Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerek yok iken fazla soru sorulmasından hoşlanmazdı. Dini sorular ancak gerek görüldüğünde sorulmalıdır. Alimlerin bir kısmı vuku bulmamış bir mesele hakkında soru sorulmasını mekruh saymıştır. Fakat âlimlerin ekresirinin uygulaması böyle değildir.
Hakkında vahiy gelmemiş olan meseleler hakkında sahâbiler soru sorabilirlerdi. Sorulan sorudan âlimin hoşlanmaması, sorana kızması ve incitmesi bile soru sahibini bağlamaz. Kişi ihtiyaç duyduğu mesele hakkında uygun ve nazik bir şekilde âlimin müsâid zamanını kollayıp sorusunu tekrarlayıp sonuç almaya çalışmalıdır.
Sorulan soru çirkin bir olaya âit olsa bile ilgili kişi sorusunu açık veya gizli sorabilir. Bunda bir ayıp ve kusur yoktur. Ancak özel ve gizli sormak evlâdır.
2. Evinde bir adam öldürüp bunu öldürmesinin sebebinin onu kendi karısı ile beraber zina hâlinde yakalaması olduğunu iddia eden kimsenin bu iddiası kabul olunmaz ve kısas olarak öldürülür. Çünkü böyle mücerred iddia dinen makbul sayılsaydı bir çok masum insanın kanı heder olurdu. Zira birisini öldürmek isteyen bir kimsenin, onu kendi evine bir bahane ile götürüp evinde öldürmesi ve gerekçe olarak böyle iddiada bulunması mümkündür. Nevevî: Bir adamı öldürüp onu karısı ile zina hâlinde yakaladığını ileri süren adam hakkındaki hüküm konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Cumhur: Adamın iddiası kabul olunmaz ve kısas olarak öldürülmesi gerekir. Ancak maktulün vârisleri olayı doğrular veya katil dört âdil erkek şâhid ile zina iddiasını ispat ederse ve maktul evli ise katil öldürülmez, ama katil dâvasında doğru olup katil meselesi de gizli kalırsa katil, Allah'a karşı sorumlu değildir, demiştir.
2. Zararı az olan, zararı çok olana tercih edilmelidir. Karısı ile zina ettiğini bilen adam, bunu dört âdil erkek şâhid ile ispat imkânına sahib değil iken zâniyi öldürürse, kendisi de kısas olarak öldürülecek. Öldürmeyip sabretse ve liân veya boşama yolu ile kadından aynlırsa bunun zararı

nisbeten azdır. İşte bu yolu seçmek matlub-tur.
3. Karısını zina ile itham eden ve şâhid bulamayan kimse liân yoluna baş vurabilir. Bu onun için meşrudur. Liân bazen vâcib, bazen mekruh, bazen de haram olur. Şöyle ki:
Adam karısını zina hâlinde yakalar veya kadın zina ettiğini itiraf eder ve adam bu itirafı doğrularsa, zina olayı da adamın karısına yaklaşmadığı bir temizlik hâlinde cereyan etmiş ve adam bu is-naddan sonra da karısına yaklaşmadığı halde kadın hâmile çıkarsa, adam liân yoluna gitmek ve çocuğun kendisinden olmadığını söylemek zorundadır, işte bu durumdaki liân vâcib olan Hândır.
Mekruh olan liân ise şu durumdaki Hândır: Adam, karısının yanına yabancı bir kimsenin girdiğini görür ve karısı ile zina ettiğini kuvvetle sanırsa, liân talebinde bulunabilir. Lâkin bu olayın gizli tutulup karıyı boşaması daha. uygundur. Çünkü zan ile hükmedilmez.
Yukarda anlatılan iki durum dışındaki hallerde liân yapmak ise haramdır. Karısının zina ettiği dedikodusu yaygınlaşan adamın Iinn etmesinin caiz olup olmadığı hususunda Ş â f i i' nin arka-daşları ile A h m e d1 in iki kavli vardır.
4. Liân işi hâkîm'in marifeti ile yapılır. Eşlerin kendi aralann-da arzuladıkları başka birisinin huzurunda liân etmeleri geçersizdir.
5. Liân işlemi bir cemâatin huzurunda yapılır, gizli bir yerde yapılamaz. Çünkü bu hadis ile bunu takip eden hadisler gösteriyor ki, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) liân işini S e h 1 bin Sa'd, îbn-i Mes'ûd, İbn-i Ömer ve îbn-i Abbâs'ın bulunduğu bir cemâatin huzurunda icra eylemiştir." ITekmileden alınan bilgi burada bitti.)
Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anhVın hâl tercemesi 164 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.
Asım b. Adî (R.A.) Hal Tercemesi
Asan bin Adi bin el-Cedd bin Aclân el-Kudâi (R.A.) Ensâr'm andlaşmahsıdir. Uhud ve ondan sonraki savaşlara katılmıştır. Bedir savaşına katılmak için yola çıkmış, takat Peygamber (S.A.V.) gördüğü lüzum üzerine kendisini Kubâ ve e>Ali-ye halkının başına göndermiştir. Bu nedenle kendisi Bedir ehlinden sayılmış ve bu savaşın ganimetinden kendisine bir pay verilmiştir. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'den badis rivayet etmiştir. Hâvileri ise Sehl bin Sa'd, Şa"bl ve oğlu Ebü'l-Beddâh'tır, H. 40. yılda vefat ettiği söylenmiştir. Dört sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile C. 2, Sah. 131. Not: Buhari, Müslim ve imamlar da onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Liân hadisi bunun bir misalidir.)

2067) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyailâhü anküma)'dan rivayet edildiğine göre:
Hilâl bin Ümeyye (el-Ensâri), karısı (Havle)'nin Şerik bin Sah-mâ ile zina ettiğini Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda iddia etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hilâl'e î
«Dört şahidini hazırla veya sırtına had (vurulur)» buyurdu. Hilâl, Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e;
— (Yâ Resûlallah!) Seni hak (din) ile gönderen (Allah)'a yemin ederim ki ben (bu isnadımda) muhakkak doğru sözlüyüm ve muhakkak Allah Teâlâ bu meselemde benim sırtımı (şahsımı) hadden kurtaracak âyet göndercektir, dedi. îbn-i Abbâs demiştir ki: Hemen
sonra; âyetinden âyetine kadar olan Nazm-i İlâhî indi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Slelem) de (bu âyetlerin kendisine indiği yerden) hemen ayrılıp Hilâl ile karısına haber gönderdi (onları huzura getirtti.) İkisi de geldi. (Önce) Hilâl ayağa kalkarak (âyetlerde emredildiği şekilde) liân yemininde bulundu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (eşlere hitaben) : Allah, ikinizden birisinin yalancı olduğunu şüphesiz bilir. Bu itibarla (ikinizden) tevbe edip bu liân yemininden imtina eden var mıdır? buyuruyordu. Hilâl liân yemini ettikten sonra karısı ayağa kalktı ve liân yeminini (âyetlerde emredildiği gibi dört defa) etti. Beşincisinde : "Eğer Hilâl (zina isnadında) doğru sözlü ise Allah'ın gazabı Havle'nin üzerinde olsun" demeye sıra gelince, orada bulunanlar kadına.- (Ey kadın bil ki) bu (beşinci) yemin şüphesiz elim azabı mûcibtir, diye uyardılar. îbn-i Abbâs demiştir ki: Bu uyan üzerine kadın durakladı ve biraz geriledi. Hattâ biz kadının (kocasını tek-zib etmekten) dönüş yapacağım (ve beşinci yemini yapmadan gerisin geriye gideceğini) sandık. Fakat kadın (kendini toparladı ve) :
— Vallahi ben kabilemi ömür boyunca rezîl ve rüsvay etmem, dedi, (ve beşinci yemini de etti). Sonra Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) orada bulunanlara:
— «(Hâmile olan bu kadının doğuracağı çocuğun) durumuna dikkat edin. Eğer gözleri sürmeli, kalçaları iri ve baldırları kaba bir çocuk getirir ise, çocuk Şerik bin Sanmaya aittir», buyurdu. Kadın da hakikaten bu şekilde bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Eğer Allah'ın kitabının (liân) hükmü yerine getirilmemiş olsaydı benim ile bu kadın için bir

durum (kadını recmettirmek işi) olacaktı.» buyurdu." [93]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), karısını zina ile itham eden Hilâl (Radıyallâhü anh) 'in Kur'ân'da emredildiği gibi dört şâhid getirmesini, aksi halde 80 değnek vurmakla had edileceğini bildirmiştir. Zina hakkında şâhidlik edecek dört adil erkek şâhid'in vereceği ifâdede zina eden erkek ile kadını uygunsuz, tenasül uzuvlarını cima hâlinde gördüklerini söylemeleri gerekir. Adam bu şâhid-leri getirmediği takdirde hâkimin kararı ile 80 değnekle dövülmek cezasına çarptırılır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu durumu Hilâl'a bildirince Buhâri ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde bulunan ilâvede belirtildiğine göre: "Hilâl: Yâ Resû-lallah! Birimiz karısı Üzerinde bir adam gördüğü zaman şâhidler aramaya (mı) gidecek?" demek sureti ile bunun güçlüğünü ifâde etmek istemiştir. Nihayet hadiste belirtildiği gibi karısının zina ettiğini iddia edip dört âdil erkek şahidin yukarda anlatılan şekildeki ifâdeleri ile ispat edemeyen adam ile karısı arasında liân işleminin uygulanacağına dâir N û r sûresinin aşağıda meali yazılı 6, 7,8 ve 9. âyetleri indi:
«Karılarına zina isnad edip de kendi şahıslarından başka şa-hidleri olmayanlardan birisinin (yalnız başına) şah id ligi, cidden kendisinin doğru sözlülerden olduğuna dâir dört defa Allah'ın adı ile yemin etmesidir.» (6)
Beşincisi de: Eğer kendisi yalan sözlülerdense Allah'ın laneti, onun üzerine olsun, demesidir.» (7)
«(Zinâ isnad edilen) kadının da: Kocasının şüphesiz yalan sözlülerden olduğuna dâir Allah'ın adı ile dört defa yemin etmesi ve beşincisinde: Eğer kocası doğru sözlülerden ise Allah'ın gazabı kendi üzerine olsun, demesi ondan cezayı (recmedilmeyi) savar.» (8, 9)
Bu hadis-i şerife göre yukarıya mealini yazdığımız âyetler H i -lal hakkında inmiştir. Bundan önceki hadîsin zahirine göre mezkûr âyetler U v e y m i r hakkında nazil olmuştur.
Tekmile yazarının beyânına göre âlimler anılan âyetlerin iniş sebebi hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre Hilâl meselesi, bir kısmına göre U v e y m i r meselesi bu âyetlerin iniş sebe-bidir. Bâzı ilim ehli de bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuşlardır: Önce Hilâl meselesi sonra da U v e y m i r meselesi vuku bulmuştur. Mezkûr âyetler de her iki olay hakkında inmiştir. Bu bilgiyi e 1 - H â f ı z' dan naklen veren Tekmile yazarı daha sonra Hâf ız'ın şöyle dediğini söyler: "Muhtemelen Âsim, âyetler inmeden önce Uveymir'in meselesini sormuş, sonra H i -1 â 1 gelip sormuş ve H i I â 1' in sorması üzerine âyetler inmiş ve U v e y m i r ikinci kez müracaat edince âyetlerin inmiş olduğunu görmüştür. Âyetler Hilâl hakkında indiği halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uveymir'e; «Seninle karın hakkında âyetler indi,» buyurmasından maksad, böyle meselesi olan; herkes hakkında âyetlerin indiğini beyân etmek olabilir."
H i I â 1' in karısı ile zinâ ettiği iddia edilen şahsın Şerik bin Sahmâ olduğu bu hadîste belirtilmiştir. Tekmile yazannın M-Hâfız' dan naklen beyân ettiğine nazaran, U v e y m i r' in karısı ile zinâ ettiği iddia edilen şahıs yine bu heriftir. Şu halde bu herif her iki olayda zinâ ile itham edilen kişidir. Diğer bir husus da her ki kadının Havle isimli olmalarıdır. Uveymir'in karısı olan kadın meşhur kavle göre Havle b i n t - i K a y s * tır. Hil'âl'm eşi ise Havle bint-i Âsım'dır.
Esler liân yeminine başlarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara nasihat ediyor ve eşlerden birisinin mutlaka yalan söylemiş olacağını ifâde edip bundan dönüş yapmasının kendisi için daha iyi olacağını belirtiyor. Ebû Davud'un bir rivayetinde belirtildiği gibi bu arada Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Şüphesiz ahi ret azabı dünya azabından daha şiddetlidir.» buyuruyor. Erkek, karısına zinâ isnâd ettikten sonra liân yemininden dönüş yaparsa, yâni yemin etmekten istinkâf ederse, Kazif haddi ismi verilen ceza ile cezalandırılır. Bu da ona seksen değnek atmaktır. Kadin liân yemininden imtina ederse ona verilecek dünyevî ceza onu recmetmektir. Anılan bu iki ceza da âhiret azabından ehvendir.
Eşler arasında liân yemini icra edildikten sonra doğacak çocuğun eşkâlinin tedkiki emrediliyor ve neticede, zina ile itham edilen Şerîk bin Sahmâ'ya benzeyen bir çocuk meydana geliyor. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadının liân yemini etmesi ile recmedilmesi cezasının defedilmiş olduğuna dâir ilâhî hüküm olmamış olsaydı, ben bu kadını recmettirirdim, buyurmak istemiş ve H i 1 â 1' in bu dâvada doğru sözlü olduğuna işaret buyurmuştur.
Hilâl bin Ümeyye (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kiram'-dandır. Benî Vâkıf kabilesine mensubtur. Hicretin 9. yılı vuku bulan Tebûk savaşına özürsüz katılmayan ve seferden dönüldükten sonra

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e katılmama sebebini sorduğunda doğruyu söyleyen üç zâttan birisidir ki, bunların savaştan geri kalmaları suçunun Allah tarafından bağışlandığı T e v b e sûresinin 118. âyeti ile bildirildi.
Bu hadîsten çıkarılan ve bundan önceki hadîsten çıkarılamayan fıkıh hükümleri:
Bir kadına zina isnad etmek büyük günahlardandır. Karısına böyle suç isnad eden kimse, isnadını şâhidlerle ispatlıyamadığı takdirde liân yemininde bulunmak mecburiyetindedir. Şâhidleri getiremediği gibi liân yemininden de istinkâf ederse seksen değnek vurulmak sureti ile had edilir. Bu cezaya Kazif haddi denilir. Bu had ile cezalandırılan adamın fâsıklığına da hükmedilir ve artık şâhidliği de hiç bir yer ve zamanda ve hiç bir mesele hakkında kabul olunmaz.
Yukarda anlatılan hüküm cumhur, Mâlik, Şafiî ve A h m e d' in kavlidir.
Hanefîler'e göre karısını zina ile suçlayıp bunu şâhidlerle ispat edemeyen kimse liân yemininde bulunmak zorundadır. Yeminden imtina ederse hapsedilir. Nihayet liân ederse kazif cezası ile cezalandırılmaz, serbest bırakılır. Şayet adam kendini tekzlb ederse veya boşama gibi bir yol ile kadından aynlırsa ceza evinden alınıp kazif haddi vurulur. Adamı afvetmek veya sulh olmak caiz değildir. Bununla beraber kadın onun had edilmesini istemezse, had edilmez.

2068) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir: Biz bir Cuma gecesi Mescid-i Nebevide İdik. (Meseid'e giren) bir adam (oradaki cemaata hitaben) : Eğer bir erkek, karısının yanında (zina hâlinde) bir erkeği bulup zâniyi Öldürürse siz (katil diye kısas olarak) adamı öldürürsünüz. Eğer karısının zina ettiğini söyler (ve şâhidler getiremez) seniz onu kazif haddi ile cezalandırırsınız. Vallahi ben muhakkak bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatacağım, dedi. Sonra bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e anlattı.
Bunun üzerine Allah Teâlâ Hân âyetlerini indirdi. Âyetler indirildikten sonra adam (Peygamber'e) gelip karısının zina ettiğini iddia etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de adam İle karısı arasında Hân hükmünü uyguladı ves
Bu kadının (kıvırcık saçlı) siyah bir çocuk doğıvması (ve böylece zina olayının doğrulanması) umulur,- buyurdu. Sonra kadın kıvırcık saçlı ve siyah bir çocuk doğurdu." [94]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmedde rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adamın ismi belirtilmemiştir. Bu zâtın Hilâl bin Ümey y-,e (Radıyallâhü anh) olması ihtimali kuvvetlidir. Çünkü İslâmiyet'te Uk Hân yemini eden zât Hilâl' dır. Bu hadisin Müslim' deki rivayetinde, müracaat eden adamın İslâmiyet'te ilk liân yemini eden olduğu, belirtilmiştir. Şu halde müracaat sahibi Hilâl' dır.
Hadîste sözü edilen liân âyetleri bundan önceki hadisin izahında mealleri verilen Nûr sûresinin 6, 7, 8 ve 9. âyetleridir.

2069) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaİlâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Bir erkek karısı ile liân yemininde bulundu ve çocuğun kendisinden olmadığını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşleri birbirinden ayırdı ve çocuğu tneseb ve mirasta) kadına ilhak eyledi. [95]

İzahı

Bu hadisi, Şafii ve Kütüb-i Sitte sahipleri rivayet etmişlerdir. Tek m ile'd e beyan edildiğine göre hadiste anılan adam, 2066 no-lu hadiste sözü edilen U v e y m i r' dir. Karısı da Havle bint-İ K a y s' tır. Liân yemininin gereği olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî eşleri birbirinden ayırdı. Hanefiler bu hadîsi delil göstererek: Eşler sırf liân yemini ile birbirinden ayrılmış olmazlar. Hâkimin eşleri ayırması gerekir, demişlerdir.
Cumhur ise Eşler sırf liân yemini ile birbirinden ayrılmış sayılırlar. Liân yemini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda icra kılındığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları ayırdı, ifâdesi kullanılmıştır. Eğer eşlerin ayrılmaları ancak hâkimin karan ile tahakuk etmiş olsaydı, çocuğun zevç tarafından red edilmesinin de ancak hâkimin karan ile gerçekleşmesi gerekecekti. Hâkimin karan olmaksızın çocuğun zevç tarafından red edilmesi caiz ve geçerli olduğuna göre hâkimin kararı olmaksızın eşlerin birbirinden aynlmış olmalarının da caiz olması gerekir. Hadîsteki ifâde tarzı buna delâlet eder. Şu halde hadîsteki: "Peygamber

onları ayırdı" cümlesinin mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), liân yemini ile eşlerin birbirinden aynlmış olduklarını beyân buyurdu, demektir, diye yorum yapmışlardır.
Tekmile yazan yukardaki bilgiyi H a 11 â b i' den naklen verdikten başka âlimlerin görüşlerini şöylece biraz daha açıklamaktadır:
1. Ebû Hanife, Muhammed ve Sevri'ye göre eşlerin birbirinden ayrılmaları liân yemininden sonra ancak hâkimin karan ile gerçekleşir. A h m e d' den yapılan en açık rivayet de böyledir. Delil de bu hadistir.
2. Mâlik, Evzâî, Züfer Cumhûr'a göre eşler liân yeminini bitirince birbirinden ayrılmış olurlar. A h m e d' in de böyle bir rivayeti vardır.
3. Şafiî ve Sahnûna göre erkeğin liân yemini ile ayrılma gerçekleşmiş olur. Ayrılma işi kadının liân yeminine bağlı değildir. Çünkü bu ayrılma, talâk gibi söz ile oluşan bir ayrılmadır. A h m e d ' in böyle de söylediği rivayet edilmiştir.
Erkek liân yemininden sonra kendini yalanlarsa hüküm nedir?
Bu hususta da âlimler değişik görüşler beyân etmişlerdir: Hanefi] ere göre liân yemininden sonra erkek yalan söylediğini iddia ederse kendisi hakkında kazıf haddi tatbik edilir ve bundan sonra aynı kadınla nikâhlanabilir. A h m e d ' den de böyle bir fetva rivayet edilmiştir.
Mâlik, Şafiî ve kuvvetli rivayette A h m e d: Liân-dan sonra eşler ebedî olarak birbirinden ayrılmış olurlar. Bu itibarla hiç bir suretle artık birleşemezler, demişlerdir.
Ömer, Ali ve îbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhüm) ile Atâ, Zührİ ve Evzâi' nin de böyle dedikleri rivayet olunmuştur.
Hadis; erkeğin karısına zina isnadı dolayısıyla ettiği liân yemini münâsebeti ile karısının doğuracağı çocuğun kendisinden olmadığını söyler ise, doğacak çocuğun erkeğin sayılmıyacağına delâlet eder. Keza; bu çocuğun, annesinin çocuğu sayılacağını belirtir. Yâni ço-cuk o erkeğin çocuğu sayılmaz, ikisi arasında mirasçılık durumu yoktur. Fakat çocuk İle annesi arasında mirascılık durumu bulunur.

2070) (Abdullah) bin Abbâs (Raâtyallâkü anAtimlJ'dan; Şöyle demiştir :
Ensâr'dan bir erkek Beliclân (Beni Aclân) kabilesinden bir kadınla evlendi. Sonra yanma girip bir gece onunla yattı. Sabahleyin adamı Ben kızı bakire olarak bulmadım dedi. Kadının bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna arzedildi. Bunun üzerine Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) genç kadını çağırtıp (bu durumu) kendisine sordu. Kadın : Hayır. Ben bakire idim, dedi. Bunun üzerine Peygamber koca ile karının liân etmelerini emretti. Onlar da liân yeminleri ettiler ve koca, kadına mehir verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde zayıflık vardır. Çünkü ravi Muhammed bin îshak tedlisçidir, Bezzâr da: Bu hadis yalnız bu senedle tanınır, demiştir. [96]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Sindi: Bu hadîse göre erkek karısının nikâhtan önce zina ettiğini iddia ederse yine aralarında liân hükmü icra edilir, demiştir.
Bu hadis, erkeğin cinsel ilişkide bulunduğu kadından liân hükmü gereğince ayrıldığı takdirde nikâh dolayısıyla tahakkuk etmiş olan mehirin tamamım kadına ödemekle mükellef olduğuna delâlet eder. Erkek bunu ödemekten imtina edemez veya Hândan önce ödemiş ise tamamını veya bir kısmını geri isteyemez. Bu hadisin isnadı zayıf ise de ayni hadisi teyid eden ve t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den merfü olarak rivayet edilen hadis vardır. îbn-i Ömer'in hadisini Buhâri, Müslim, Şafiî, Ah-med, Ebû Dâvûd ve Nesâi rivayet etmişlerdir. O hadiste beyân edildiğine göre liân yemini icra edilen eşlerden erkek, liân hükmü icra kılındıktan sonra, nikâh nedeni ile ödediği mehiri geri istemiş, fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkeğe:
-Senin bir alacağın yoktur, eğer sen zina İsnadı İddiasında doğru sözlü isen, kadına vermiş olduğun mehir, onun kadınlığından yararlanmana karşılıktır. Eğer sen zina İsnadı iddiasında yalan söz söylemiş isen mehir talebinde bulunman sana çok uzaktır., buyurdu.
Yukardaki hadîslere dayanarak âlimler bu hükümde ittifak etmişlerdir. Şayet henüz cinsel temas vuku bulmamış iken erkek karısına zina isnadında bulunup, liân yemini icra edilirse, verilmiş olan mehirin geri verilmesi hususunda âlimler şöyle demişlerdir:
Ebû Hanife, Şafiî, Mâlik ve Evzâi: Kadına mehirin yarısı ödenir, demişlerdir. El-Hakem ile Hammâd ise: Kadına mehirin tamâmı ödenir, demişlerdir.

2071) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyaHâhü anküma)'âan rivayet edildiğine göre: Peygamber (SaUaUahii Ah-yhi ve Scltem) şöyle buyurmuştur :

«Kadınlardan dört sınıf vardır ki onlar (ile kocaları) arasında Hân (yeminlerinin icrası) yoktur: Müslüman erkeğin nikâhı altındaki Hristiyan kadın, m uslum an erkeğin nikâhı altında bulunan yahüdî kadın, kölenin nikâhı altındaki hür kadın ve hür erkeğin nikâhı altındaki câriye.*
Not; Bunun senedinde bulunan Osman bin Atâ'nın zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. [97]

İzahı

Bu hadiste anılan eşler arasında liân yemininin icra edilmiyeceği bildirilmiştir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri Özetle şöyledir:
H a n e f i I e r şöyle demişlerdir.
Koca, şâhidliğe ehil olmadığı zaman onun liânı geçerli değildir. Şâhidliğe ehil sayılmıyanlardan bâzıları şunlardır: Köle, kazif haddi ile cezalandırılmış olan ve kâfir. İşte bu durumdaki kocanın Mânı muteber değildir.
Câriye, zimmiye yâni Hristiyan veya Yahudi olan kadın, birisine zina suçunu isnad etmesi nedeniyle kazif haddi ile cezalandırılmış kadın, erginiik çağına varmamış kadın, deli kadın ve zinâkâr kadına zina suçunu isnad eden yabancı kişi kazif haddi ile cezalandırılmaz. Karı, yukanda sayılan sınıflardan ise. kocasının liânı muteber değil ve bu isnaddan dolayı kocaya had tatbik edilmez.
Yukarıdaki durumda olan koca, karısına zina isnad ettiği takdirde, hâkim onu ta'zir eder, yâni kırk değnekten az ve durumuna uygun bir ceza ile cezalandırır. Çünkü kadına leke sürmüş olur. Ama yukarıda anlatılan mazeret dolayısıyla onun hakkında kazif haddi tatbik edilmez.
Koca, yukarıda anlatıldığı gibi şâhidliğe ehil olmadığı zaman karısına zina isnâd ederse kazif haddi ile cezalandırılır. Çünkü liân hükmü onun yönünden uygulanamıyor.
Eşlerin ikisi de şâhidliğe ehil olmazlarsa; meselâ -.İkisi de daha önce kazif haddi ile cezalandırılmış iseler, koca kazif haddi ile cezalandırılacak. Çünkü onun durumu liân hükmünü uygulamaya mânidir.
Han ef iler'in delili, yukarıdaki hadîstir. Başka delilleri de vardır.
Şafii, Mâliki ve Hanbeliler'e göre; yemini sahih sayılan herkesin liânı daha sahihtir. Bu itibarla eşlerin ikisi de hür, köle - câriye, adaletli, fâsık, zimmi olsalar, yahut birisi köle veya câriye olursa yahut koca müslüman olup, karı hristiyan veya ye-hudi olursa, bunlar arasında liân hükmü tatbik edilir.
Bu üç imamın delili, liân âyetinin umumiliğidir. Yâni âyet her çeşit eşlere şümullüdür. Eşlerden birisi hür, diğeri hür değilse yahut koca müslüman olup, karı ehl-i kitab ise veya eşlerden birisi âdil, diğeri fâsık ise, bunların liân yemini geçerlidir. Bu grubun başka delilleri de vardır. Geniş bilgi fıkıh kitablarında vardır. [98]

28- Kocanın Karısını Kendine Haram Etmesi Babı

2072) Âişe (Radtyattâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karılarından İlâ etti (onlann odalarına bir ay girmemeye yemin etti) ve haram etti, böylece (kendisine) helâl olanı haram eyledi ve (böyle) yemin için ke-faret ödemeyi (gerekli) kıldı. [99]

İzahı

Bu hadisi Ti r m i z i de rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarına bir ay yaklaşmamak için yemin etmesi ile ilgili geniş bilgi İlâ babında geçen 2059-2061 nolu hadisler bölümünde verilmiştir. Hadîsin zahirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ettiği yeminde bütün karılarını kendine haram eylemiştir. Fakat sahih hadîslerle sabit olduğu gibi bütün karılarına sadece bir ay yaklaşmamaya veya onlann odalarına girmemeye yemin etmiş ve eşlerinden yalnız cariyesi M â r i y e' yi kendi zâtına haram eylemiştir. Şu halde "ve helâl olanı haram eyledi" cümlesinden maksat O'nun Mâr i y e'yi kendine haram etmesi olayıdır. Elde mevcûd Sünen nüshalarında; "ve haram etti" cümlesinden sonraki cümle; "ve böylece
(kendisine) helâl olanı haram eyledi" şeklindedir. Bu ifâde tarzına göre son cümle ilk cümlenin bir nevi açıklaması mahiyetindedir. Sü-nen'in haşiyesi S i n d i' de ve T i r m i z î' de ise son cümle;"Sonra, kendine haram ettiği şeyi (işlemek sureti ile) helâl eyledi." şeklindedir. Bu ifâde tarzı daha uygundur. Çünkü, bir önceki cümle ile ifâde edilmiş olan bir mânâyı tekrarlama

durumu kalmaz ve ilk cümle ile ifâde edilmemiş olan yeni bir hüküm ifâde etmiş olur. Ayni zamanda bundan sonra gelen cümle ile irtibatı daha münâsibtir. Bu takdirde hadis metninin tercemesi şöyle olur:
"Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) karılarından ilâ etti (Onların odalarına bir ay girmemeye yemin etti) ve (kendisine helâl olanı) haram etti. Sonra kendine haram ettiği şeyi (işlemek suretiyle) helâl eyledi ve (böyle) yemin için kefaret ödemeyi (gerekli) kıldı."
Resûl-i Ekrem (Salaüahü Aleyhi ve Sellem)'in kendine haram ettiği helâl şey ile neyin kasdedildiği hususunda değişik yorumlar vardır. Bâzıları bununla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, cariyesi Mâriye (Radıyallâhü anhâ) yi kendine haram etmesi olayının kasdedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Vallahi ben Mâriye'ye yaklaşımyacağım», diye yemin ettiği ve bundan sonra da: «Mâriye bana haram olsun-, buyurduğu rivayet edilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M â r i y e' yi kendine haram etmesi ve ona yaklaşmamaya yemin etmesi olayı ile ilgili gerekli bilgi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, H a f s a (Radıyallâhü anhâ) yi boşadığına dâir 2016 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
Bâzıları da bununla, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bal şerbetini içmeyi kendine haram etmesi olayının kasdedildiğini söylemişlerdir. Bu olayın özeti de şudur: Buhâri, Müslim ve diğer sahih hadis kitablannda Âişe (Radıyaüâhü anhâ) 'dan rivayet edilen sahih bir hadiste beyan edildiği gibi Peygamber (Sallallahü AleyhiveSellem) karısı Zeyneb bint-i Cahş (Rad-ı yallâhü anhâi'nın nöbetinde onun odasında bal şerbeti içerdi ve bu nedenle orada çok kalırdı. Bu duruma kıskanan Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile H a f s a (Radıyallâhü anhâ) kendi aralarında söz birliği yaparak Resûl-i Ekrem (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) bunlardan hangisinin odasına gelirse O'na:
"Yâ Resûlallah! Sen meğafir (yapışkan ve tatlı bir zamk olup fena kokusu olduğu söylenir) mi yedin? Senden meğafir kokusunu duyuyorum, denilmesini kararlaştınyorlar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldiğinde Hafsa böyle söyleyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır. Ben meğafir yemedim. Yalnız Zeyneb'in yanında iken bal şerbetini içmiştim. Bir daha onu içmem», diye yemin etmişti.
îşte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendine haram ettiği helâl şeyden bal şerbetini içmesi hususu kasdedilmiş olabilir. T a h r i m sûresinin aşağıya meali alınan ilk âyetinin iniş sebebinin bal şerbeti olayı veya Mâriye ile ilgili olay olduğu yolunda rivayetler vardır: Âyetin meali
«Ey Peygamberi Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin haram edersin, (bununla) karılarının rızasını ararsın? (Bununla beraber üzülme çünkü) Allah (sana) ğafûr ve rahimdir.»
Âyet'in açıklaması ve iniş sebebine dâir gelen rivayetlere âit geniş bilgi tefsir ve-hadîs kitablarında mevcuttur. Münâsebet geldiği için sadece anılan âyetin mealini sunmayı uygun buldum.
Erkeğin karısına: Sen bana haramsın, şeklinde ettiği yeminin hükmüne âit bilgiyi bundan sonraki hadîsin izahı bölümünde vereceğim.

2073) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaltâkü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir ;
(Kişinin helâl olan bir şeyi kendisine) haram etmesinde yemin (kefareti ödemesi) vardır.
Ve İbn-i Abbâs : And olsun ki şübhesiz Resûlullah, sizin İçin güzel bir örnektir, diyordu." [100]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Buhâri' deki İbn-i Abbâs'm eseri meâlen şöyledir:
"Erkek karısını kendine haram ettiği zaman (onun bu sözü) bir şey (yâni talâk) değildir. Şübhesiz Resûlullah sizin için güzel bir Örnektir/1
Müslim' deki bir rivayet müellifimizin rivayeti gibidir. Diğer bir rivayeti ise meâlen şöyledir:
"Erkek, karısını kendine haram ettiği zaman onun bu sözü, kefaretini çıkarması gerekli bir yemindin And olsun ki şüphesiz Resûlullah sizin için güze! bir Örnektir.»
Hadisin sonundaki fıkra, A h z â b sûresinin 21. âyetinden iktibastır, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhl'ın bu iktibas ile M â r i y e (Radıyallâhü anhâl'nm meselesine işaret ettiği Kas-t a 1 â n î ve TuhfetÜ'l-Bâri'de beyan edilmiştir: Şöyle ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yukarda anlatıldığı gibi cariyesi Mâ-r i y e ' yi zâtına haram eylemişti. Sonra Cenâb-ı Hak T a h r i m sûresinin birinci âyeti ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İ uyarmıştı. Bunun üzerine

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin kefaretini ödeyip Mâriy e'ye dönüş yapmıştı. Îşte t b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh), karısını kendisine haram eden erkeğin Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) i en güzel örnek alıp kefaret ödemesini ve karısına dönüş yapmasını istemiştir. El-Fetih yazarı: Anılan âyetin iniş sebebi, en sıhhatli rivayetlere göre M â r i y e (Radıyallâhü anhâ)'nın meselesidir. Evet erkek, karısının şahsını kendisine haram etmek niyeti ile bu sözü söylediği takdirde, mekruh bir söz söylemiş olur. Karısına yaklaşmasa bile der-hal yemin kefareti ödemesi gerekir. Bu söz yemin değildir. Çünkü yemin ancak Allah Teâlâ'nm isimleri veya sıfatları ile edilir.
N e s â i' nin İbn-i Cübeyr' den rivayet ettiğine göre bir erkek îbn-i Abbâs'a:
"Ben karımı kendime haram ettim, diyerek bunun hükmünü sormuş, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) da adama: Sen yalan söz söylemişsin. Karın sana haram değildir, demiş ve mezkûr âyeti okumuştur." diye bilgi vermiştir. [101]

İki Hadîsin Fıkıh Hükümleri

Hadislerin zahirine göre bir adam kendisine helâl olan bir şeyi kendisine haram ederse, bu sözle o şey haram olmaz. Adam yemin kefaretini çıkarır ve o şey kendisine helâl olur.
Bir adam karışma: Sen bana haramsın, dediği zaman bunun hükmü nedir?
Kastalânî, Buhâri1 nin "Bir erkek karışma: Sen bana haramsın" başlığı ile açtığı bâbda şöyle der:
"Hasan-i Basri: Erkeğin niyeti esastır, demiştir. Yâni erkek bu sözle karısını bir veya daha ziyâde talâkla boşamaya veya zihâr'a niyet etmiş ise onun niyet ettiği şey vuku bulmuş olur. Çünkü boşamak da zihâr da kadını haram ettirir. Bu itibarla bu söz talâktan kinaye olabildiği gibi zihâr'dan da kinaye olabilir. Her ikisine birden niyet etmesi muteber değildir. Çünkü boşama ayrılmayı, zihâr ise nikâh altında kalmayı gerektirir. Onun için ancak birisi kasdedilmiş olabilir. Erkek bunlardan birisini tercih etmek durumundadır, Şafiî1 nin görüşü budur.
Hanefîler'e göre erkek bu sözle bir talâkla boşamayı kas-detmiş ise bâin bir talâk vuku bulmuş olur. İki talâkı kasdetmiş ise yine bir bâin talâk gitmiş olur. Eğer boşamayı kasdetmemiş ise bu söz bir yemindir ve erkek İlâ etmiş olur.
Mâlikil er'e göre bu söz üç talâkla boşama demektir. Erkeğin niyeti sorulmaz."
N e v e v i de Müslim'in "Boşama niyeti olmaksızın kanasa kendine haram eden adam'a kefaretin vâcibliği" babında rivayet olunan 1 b n - i Abbâs (Hadıyallâhü anhJ'ın hadisinin izahı bölümünde Özetle şöyle der:
"Bir erkek karısına: Sen bana haramsın, dediği zaman bunun hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:
Kadı Iyâz bu mesele hakkında 14 mezheb ve görüşün bulunduğunu beyanla:
1. Hanefiler'e göre, adam boşamayı kasdetmiş ise bâin bir talâk gider, üç talâkı kasdetmiş ise üçü de gider. îki talâkı kasdetmiş ise bâin bir talâk gider. Bir şeye niyet etmemiş ise yemin sa-yılır. Yalan bir söz söylemeyi kasdetmiş ise, geçersiz ve bâtûdır. Z ü -fer'e göre adam bununla iki talâk kasdederse, iki talak vâki olur.
2. M â 1 i k' in meşhur kavline göre bu söz ile kadının üç ta-lâkı gider. Kadınla cinsel ilişkide bulunulmuş olsun, olmasın fark etmez. Ancak adam, bu sözle bir talâkla boşamayı kasdettiğini söylerse ve kadınla henüz cinsel ilişkide bulunmamış iken bu yemini yapmış ise, iddiası kabul olunur. Aksi takdirde kabul olunmaz. A 1 i bin Ebî Tâlib. Zeyd, el-Hasan ve el-Hakem'in de böyle dedikleri rivayet olunmuştur.
3. İbn-i Ebi Leylâ ve Mâlikiler' den e 1 - M a -c i ş û n i' ye göre bu sözle üç talâk vâki olur. Bununla bir talâkla boşamayı kasdettiğini iddia etse bile bu iddia kabul olunmaz. Adamın yeminden önce kadınla cinsî münâsebette bulunmuş veya bulunmamış olması da neticeyi değiştirmez.
4. Kadınla cinsel ilişkide bulunulmuş olduktan sonra söylenen üç talâk, vâki olur. Temastan önce söylenirse bir talâk vâki olur. Ebû Mus'ab ve Muhammed bin Abdü'l-Hakem böyle demişlerdir.
(Kadı Iyâz bu konu hakkında on dört mezhebin görüşlerini böylece maddeler hâlinde sıralamış ve N e v e v i de aynen nakletmiştir. Bunların hepsini buraya aktarmak bir hayli zaman ister, Kadı' nın naklettiği fetvalardan bir ikisini de aktarıp buna son verelim.
5. îbn-i Abbâs ve bâzı tabiîlere göre bu söz bir yemin hükmündedir. Yemin kefaretini çıkarmak gerekir. (Yâni bu sözle boşama veya zihâr oluşmaz.)
6. Bu söz, yemek yemeyi ve su içmeyi haram etmek için edilen yemin gibidir. Bu itibarla hiç bir etkisi yoktur ve hiç bir şeyi ödemek de gerekli olmaz, bâtıl bir sözdür. Mesrûk, Şâb i, Ebû Seleme ve Mâlikîler' den A s b a ğ böyle demişlerdir.
(Kadı Iyâz, Şafiî' nin görüşünü kısaca anlattığı için N e v e v i, Şafii' nin görüşünü daha ayrıntılı

olarak şöyle anlatır:)
Ş â f i i' ye göre erkek bu söz ile boşamayı kasdetmiş ise talâk, zinan kasdetmiş ise zihâr olur. Eğer erkek, talâk veya zihâr olmaksızın kadının şahsını haram etmeye niyet etmiş ise bu söz ile yemin kefareti gerekir. Bununla beraber bu söz bir yemin değildir. Eğer adam bu sözle hiç bir şeye niyet etmemiş ise Şafiî' nin kuvvetli kavline göre yemin kefareti gerekir. İkinci kavline göre bu söz boştur, bununla hiç bir şey gerekmez.
Yukarda anlatılan hükümler hür kadın hakkındadır. Şayet erkek kendi cariyesine: Sen bana haramsın, sözünü söylerse:
1. Ş â f i i' ye göre adam bu sözle, cariyesini âzad etmeye niyet etmiş ise câriye âzad olmuş olur. Eğer cariyenin şahsını, haram etmeyi kasdetmiş ise bu söz yemin sayılmamakla beraber yemin kefaretini çıkarması gerekir. Hiç bir niyeti yok ise yine yemin kefareti gerekir.
2. M â 1 i k' e göre bu söz cariye hakkında söylendiği takdirde, hiç bir değeri yoktur ve hiç bir şey lâzım gelmez.
Kadı Iyâz: Bu söz câriye hakkında söylendiğinde hemen hemen tüm âlimlere göre yemin kefareti gerekir, demiştir.
3. Ebü Hanlfe'ye göre adam cariyesini, bir yemeği yemeyi, bir şeyi yapmayı kendine haram ettiği zaman, kendine haram ettiği şeyi yapmadıkça meselâ; cariyesine yaklaşmadıkca, yemeği yemedikçe hiç bir şey lâzım gelmez. O şeyi işleyince yemin kefareti gerekir.
Mâlik, Şafiî ve cumhura göre adam, karısından ve cariyesinden başka her hangi bir şeyi kendisine haram ederse, meselâ : Şu yemek veya şu su bana haram oisun veya şu elbiseyi giymek, falan eve girmek, bu adamla konuşmak bana haram olsun, yahut haramdır, derse,-bununla o şey haram olmaz ve bu sözün bir değeri yoktur. Kendisine haram ettiği şeyi yaparsa hiç bir şey lâzım gelmez." (N e v e v i' den naklen aldığım bilgi burada bitti.) [102]

29 - (Evli) Câriye Âzad Edildiği Zaman Nikâhını Feshetmekte Serbest Olduğu (Na Dâir Gelen Hadisler) Babı

2074) Âişe (Radtyallâkü anhâ)'ddn rivayet edildiğine göre:
Kendisi (cariyesi) Beri re'yi âzad etmiş, bunun üzerine Resulü 1-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Berîre'y». (nikâhını feshetmesi hususunda) muhayyer bırakmıştır. Berîre'nin hür kocası var idi."

2075) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
(Âişe'nin cariyesi) Berîre'nin kocası Muğîs isimli bir köle idi. (Berire âzad edilip kocasından ayrılmayı tercih edince) zavallı Muğîs (in perişan durumu hâlâ gözümün önünde, kendisin) e bakıyor gibiyim. (Berîre'yi aşırı seven) Muğîs, ağlıyarak ve göz yaşları yanağının üzerinden akarak, (Medine sokaklarında ve çevresinde) Berîre'nin arkasında dönüp dolaşırdı. (Berîre ise ondan nefret ederdi.) Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (babam) Abbâs'a:
— «Yâ Abbâs Muğîs'in Berire'ye aşın muhabbetine ve Berîre'nin ona olan nefretine hayret etmiyor musun?» buyurdu. Sonra (Muğis'in baş vurusu üzerine) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Berîre *ye j
— «(Ey Berîre!) keski Muğîs'e dönüş yapsan. Çünkü senin çocuğun babasıdır.» buyurdu. Berîre:
— Yâ Resûlallah! (Ona dönüş yapmam için) bana emir ediyor musun? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Ben emretmiyorum). Ancak şefaatçi (aracı) oluyorum» buyurdu. Berîre i
— Muğîs'e ihtiyacım yoktur, dedi."

2076) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
(Cariyem) Berire dolayısıyla üç sünnet (şer'i hüküm) tamamlandı s Berire âzad edildiği zaman nikâhının feshi hususunda serbest kılındı, kocası da köle idi. Sahâbîler Berîre'ye (cariyem iken) sadaka verirlerdi» kendisi de (bu sadakadan) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hediye ederdi, O da t
«Bu, Berire'ye sadakadır, bize de (Berîre'nin) bir hediye (si) dir,» buyurdu. Bir de s
«Velâ (yâni âzad edilen köle ve câriye'ye mirasçı olmak hakkı) âzad edene aittir,» buyurdu."

2077) Âişe (Radtyallâhü anhâf'dan; Şöyle demiştir:
Berire (nikâhını feshettiğinde) üç kez aybaşı âdetini görünceye kadar beklemesi (yâni bu süre bitmeden başka bir adamla evlenmemesi) kendisine (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) tarafından) emredildi."
Not: Bunun senedinin sahîh ve râvilerinin sıka oldukları Zevâld'âe biîdiril*

2078) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Berîre'yi (âzad edildi ğinde nikâhının feshi hususunda) serbest kıldı." [103]

İzahı

Bu babın ilk hadisinin birer benzerini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Bu hadise göre hür bir erkeğin nikâhı altında bulunan bir câriye âzad edildiği zaman o kocanın nikâhı altında kalıp kalmamak hu-ı susunda serbesttir. Dilerse nikâhını feshedebilir. Tekmile yazarî bu husustaki görüşleri şöyle anlatır:
"Hammâd ve Hanefî âlimler bu eseri delil göstererek: Hür bir erkeğin nikâhı altında iken âzad edilen câriye nikâhını feshedip etmemekte serbesttir, bu hadiste anılan Be r i r e isimli cariyenin kocasının köle olduğunu bildiren (2075, 2076) ve benzeri) hadîslere gelince bunlar; Berire1 nin âzad edilme olayından önceki durumuna aittir. Yâni Berire âzad edilmeden önce bir kölenin nikâhı altında idi. Fakat B e r î r e âzad edildiğinde kocası hür idi. Böylece B e r î r e' nin kocasının hür olduğunu bildiren hadisler ile, köle olduğunu bildiren hadîslerin birleştirilmesi sağlanır, diye yorum yapmışlardır.
Mâlik, Şafii Ahmed ve Cumhur: Bir câriye âzad edildiği zaman kocası hür ise, kadın nikâhını feshedemez. Çünkü aranan küfü'Jük (= denklik) durumu mevcuttur, eşlerin ikisi de hürdür. Fakat câriye âzad edildiğinde kocası köle ise, kadın nikâhını feshedebilir. Çünkü bu takdirde küfü'lük yoktur. Hür bir kadının bir kölenin nikâhı altında kalması, kadına bir leke ve bir noksanlık, bir zül sayılabilir. Bu itibarla Şer-i Şerif, ona nikâhını feshetme yetkisini vermiş, demişlerdir.
Bu grubtaki âlimler, B e r î r e' nin âzad edildiğinde hür bir kocasının bulunduğunu bildiren (2074 nolu) esere cevaben : Anılan hadîsteki; "Kocası hür idi" ifâdesinin kime âit olduğu hususunda ihtilâf vardır: Bu ifâdenin A i ş e (Radiyallâhü anhâ)'ya mı, râvi E s v e d ' e mi, başka bir râviye mi âit olduğu yolunda değişik görüşler vardır. İmam Ahmed: Berire1 nin kocasının hür olduğu rivayeti yalnız râvi E s v e d' den sabittir. Ondan başka râvilerden sabit değildir. Berire' nin kocasının köle olduğu rivayeti ise Ibn-i Abbâs ve başkalarından sabittir. M e d î -n e âlimleri de bunu rivayet etmişlerdir. Medine âlimleri bir şeyi rivayet edip onunla amel edince en sıhhatli şey olmuş olur. Hür bir erkeğin nikâhı altında bulunan bir câriye âzad edilince, sıhhatli olduğuna âlimlerin ittifak etmiş oldukları mevcut nikâh akdi, ihtilaflı bir delil ile feshedilmez, demiştir.
Buhâri de: .E s v e d * in kavli münkati'dir, Ibn-i Ab-b â s' m: Ben Berire'nin kocasını köle olarak gördüm, sözü daha sıhhatlidir, demiştir."
2075 nolu tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, EbûDâvûd ve Tirmızî de rivayet etmişlerdir. Tirmlzl, bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
BuhadıVegöre Berire âaad«diriğizaman, Muğls adlı bir kölenin nikâhı altında idi. Berire'yi çok severdi, fakat B e r i r e ise aksine ondan hiç hoşlanmaz ve şiddetle nefret ederdi. B e r î r e âzad olduktan sonra nikâhını feshetti. M u ğ i s , onun peşine düşüp ağlar, sızlar, fakat B e r î r e kararından dönüş yapmaz ve artık onunla yaşamak istemediğini belirtirdi.
Sevgi genellikle karşılıklı olduğu için, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) M u ğ i s' in aşırı sevgisi ile B e r i r e'nin aşırı nefretinin şaşılacak şey olduğunu A b b â s ' a işaret etmek istemiştir.
Bu hadis, bir kölenin nikâhı altında iken âzad edilen cariyenin nikâhını feshedebildiğine delâlet eder. Bu hususta âlimler müttefiktir. Çünkü câriye hürriyetine kavuşunca köle olan kocasına küfü' değildir. Daha üstün sayılır. Bu itibarla nikâhını feshedebilir.
Yukarda durumu anlatılan kadının kocası hür ise kadının nikâhını feshedip edemiyeceği hususundaki âlimlerin görüşlerini yukarda anlattım. Hülâsası: Şa'bî, Nahaî, Süfyân-i Sevrî ve Hanefîler'e göre feshedebilir. Mâlik, Şafii, Evzâî ve Ahmed'e göre feshedemez.
Bu hadîsten çıkarılan diğer bir şer'î hüküm de âlim ve salâhath adamların aracılığını reddetmekte bir mahzurun olmamasıdır.
2076 nolu hadîsi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Ahmed de bunun benzerini Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Sünen = sünnetler" kelimesinden maksat şer'İ yol ve Islâmi hükümdür. Yâni

B e r î r e' den dolayı üç şer'i hüküm beyân edilmiştir. Bu hükümler hadîste sıralanmıştır:
Birincisi: B e r î r e ' nin kocası köle idi, B e r î r e âzad edilince bunun nikâhı altında kalıp kalmamak hususunda serbest ki-hndı. Şu halde kölenin nikâhı altında iken âzad edilen câriye dilerse, kocasının nikâhı altında devam eder, dilerse nikâhını fesheder.
İkincisi: Sahâbîler B e r i r e ' ye sadaka gönderirlerdi. B e -r i r e de bundan Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ikramda bulunurdu ve O da kabullenirdi. Şu halde bir kimse aldığı sadakadan, sadaka almayan kimselere hediye verebilir. Buhâri'-nin bir rivayetinden anlaşıldığına göre bir defa B e r î r e' ye bir mikdar et sadaka edilmiş, pişirilen etten Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yemiftir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Bu et Berîre'ye verilen bir sadakadır, Zâtınız ise sadaka kabul etmez, denilmiş. O da «Bu, Berire için bir sadakadır. Bize de Berîre'nin verdiği bir hediyedir,» buyurmuştur.
Üçüncüsü: Âzad edilen köle ve cariyeye mirasçı olmak onu âzad eden kimsenin hakkıdır. Yâni mirasçılık hakkı ancak onu âzad edene aittir, başkası mirasçı olamaz. Bu konudaki gerekli bilgi Farâiz kitabının 7. babında gelen 2732 - 2734 nolu hadîslerin izahında inşa-allah verilecektir.
Hadisin bu cümlesinin B e r î r e hakkında buyurulmasının sebebi N e s â i' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'dan rivayet ettiği şu mealdeki hadîstir:
"Berire, sahihleri ile kitabet akdi yapmıştı. Bu akda göre Berire her yıl bîr okka altın vermek kaydı ile dokuz okka altın ödeyecek, buna karşılık sahibleri kendisini âzad edeceklerdi. Berire de bu iş için Âişe (Radıyallâhü anhâJ'dan yardım dilemeye gelmişti. Âişe: Hayır. Ancak şöyle olabilir: Velâ hakkı bana âit olmak kaydı ile ben deraten onlara istedikleri meblâğı sayarım, deyince, Berire gidip bu konuda sahibleri ile görüşmüş, fakat onlar velâ hakkının kendilerinde kalmasında İsrar etmişler. Berîre dönüp durumu Âişe'ye arzetmiş, bu arada Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de oraya gelmiş ve Berire ile Âişe'nin konuşmalarına şâhid olmuştur. Âişe velâ hakkının kendisine verilmesini isteyince, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nedir bu?» diye konuşulan hususu sormuş, Âişe de: Berire bana gelip yaptığı kitabet akdi gereğince ödemesi gereken meblâğ için yardım istedi. Ben de: Hayır. Ancak kendileri dilerlerse senin velâ hakkın bana âit olmak kaydı ile ben defaten bu meblâğı veririm, dedim. Berire de gidip onlara teklifini anlattı. Fakat onlar velâ hakkının kendilerinde kalmasında İsrar ettiler, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Âişe'ye:
«Velâ hakkı onlara âit olmak şartı ile sen Berîre'yi satın al, çünkü velâ hakkı, âzad edenindir,» buyurdu.
Âişe (Radıya*llâhü anhâ) B e r î r e' yi satın aldıktan bir süre sonra onu âzad etmiştir. Berîre' nin âzad edilmesi olayı hicretin 9. yılı vuku bulmuştur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası A b b â s (Radıyallâhü anh) T â i f savaşından sonra Medine-i Münevvere'ye gelmiştir. Bu savaş ise hicretin 8. yılının sonlarında olmuştur. 2075 nolu hadîste belirtildiği gibi Berîre' nin âzad edilip kocası M u ğ S s' ten ayrılmaya karar verip nikâhını feshedince, M u ğ î s ' in aşırı sevgisi ve Berîre' nin aşın nefreti durumu hakkında Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), amcası Abbâs'a «... şaşmaz mısın?» buyurmuştur. îbn-i 'Abbâs da bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi: Ben Berîre' nin nikâhını feshetmesi üzerindeki M u ğ î s' in hâlini müşahede ettim, demiştir. Şu halde kendisi de orada bulunmuştur. Müellifin rivayeti de bunu gösteriyor. îbn-i Abbâs ise babası ile beraber Medine'ye gelmiştir. Bu da olayın yukardaki tarihte olduğunu gösterir.
2077 nolu hadîs Zevâid türünden olup senedi sahîh ve râvileri güvenilir zâtlardır. Bu hadîse göre âzad edilen câriye nikâhını feshettiği zaman; üç defa aybaşı âdetini görmesi onun için iddettir. Şu halde hür bir kadın gibi iddet bekler. Ahmed ve Bey haki de bunun benzerini merfu olarak İbn-i Abbâs1 tan rivayet etmişlerdir. Âlimlerin bu husustaki görüşlerini bundan sonra gelen bâbta anlatacağım. [104]

30- Cariyenin Talâk (Sayıs) ı Ve İddet (Süres)i Bâbı

2079) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Cariyenin talâkı ikidir, iddeti de iki hayız hâlidir.»
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinde bulunan Atiyye eI-Avn"nin zayıflığı hususunda ittifak vardır. Râvi Ömer bin Şebîb el-KÛfl de bunun gibidir. Bu hadisi Mâlik, el-Muvatta'da îbn-i Ömer (R.A.) üzerinde mevkuf olarak rivayet etmiştir. Nesâî hâriç, sünen sahibleri de bu hadisi Aise yolu ile rivayet

etmişlerdir. -

2080) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Cariyenin talâkı ikidir, iddeti de iki kez aybaşı âdetidir.» Râvi Ebû Âsim: Ben râvi Müzahire bu hadîsi anlattım ve kendisine dedim ki: (Ey üstad!) bunu İbn-i Cüreyc'e rivayet ettiğin gibi bana da rivayet et. Bunun üzerine (Üstad Müzahir) şöyle söyledi, demiştir i
El-Kasım aracılığı ile Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayetle bana intikal ettiğine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
«Cariyenin talâkı ikidir, iddeti de iki kez aybaşı âdetidir.»" [105]

İzahı

îlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîsi Ebû Dâvûd, Beyhaki, Hâkim, Dârekutnî ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Hâkim, bunun sahîh olduğunu söylemiştir. Tirmizi de : Bu hadîs garibtir, bunu merfû olarak yalnız "Müzahir bin Eşlem' den tanırız, Müzahir ise, bundan başka hiç bir hadîsi bilinmemektedir, demiştir. Fakat e I - M ü n -z i r î onun başka hadîsinin bulunduğunu söylemiştir.
Hadisteki Kur' kelimesinin asıl mânâsı kadının temizlik hâli veya aybaşı âdeti hâlidir. Burada ise iddet mânâsında kullanılmıştır. Nitekim Ebû D â v û d' un bir rivayetinde Kur* kelimesi yerine İddet kelimesi rivayet edilmiştir.
Râvi Ebû Âsim, bu hadisi hem Jbn-i Cüreyc vâsıtası ile Müzahir' den, hem de vasıtasız olarak Müzahir' -den rivayet etmiştir. Buna tercemede işaret edildi. [106]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Cariyenin kocası hür olsun köle olsun, câriye üzerinde iki talaka sâhibtir. Yâni hür veya köle erkek câriye karısını iki talâkla boşadı mı tamamen boşamış olur. Üçüncü talâk söz konusu değildir. Tekmile yazarı âlimlerin bu husustaki görüşlerini bu hadîsin rivayet edildiği "Kölenin talâkının sünneti" babından şöyle anlatır:
a) Hanefiler'e göre cariyenin iki talâkı bulunur. Kocası hür olsun, köle olsun fark etmez. Bunlar: Talâk ve iddet hususunda muteber olan kadındır. Eğer kadın câriye ise kocası onun iki talâkına mâliktir ve onun iddeti iki kurdur. Kadın hür ise kocası onun üç talâkına mâliktir ve onun iddeti üç kur'dur. Kocası hür olsun, köle olsun netice değişmez, demişlerdir.
Sevri, Hasan, İbn-i Şîrîn, îkrime ve Zühri de böyle demişlerdir. Bu kavil Ali bin Ebi Tâiib ve Ibn-i Mes'ud' dan da rivayet olunmuştur.
Hanefîler'in delili bu hadistir. î bn ü'l-Hüm âm: Hadîsin sahîhliğinin bir alâmeti de âlimlerin uygulamasının böyle olmasıdır, demiştir. Mâlik de; Bu hadîsin Medine-i Münevvere'de olan şöhreti, hadisin senedinin sıhhatına ihtiyaç bırakmaz, demiştir.
b) Mâlik, Şafiî, Ahmed, Said bin el-Mü-seyyeb ve îshâk'a göre talâk hususunda erkeğin durumu muteberdir. İddet hususunda ise kadının durumu muteberdir. Şu halde koca hür ise üç talâka mâliktir. Karısı hür olsun, câriye olsun fark etmez. Eğer koca köle ise karısının iki talâkına mâliktir. Karısı hür olsun câriye olsun netice değişmez. Bu kavil Ömer bin el-Hattab, oğlu Abdullah, Osman bin Affân, Zeyd bin Sabit ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü an-hüm)'den rivayet edilmiştir. Bunlar şöyle gerekçe göstermişlerdir:
Allah Teâlâ talâk konusunda erkeklere hitab eylemiştir. Şu halde talâk hükmünde erkeklerin durumu muteberdir. Keza talâk sırf kocanın bir hakkıdır. Bu hak hürriyet ve kölelikle değişir. Çünkü hür erkek dört kadınla evlenebilir, fakat köle ancak iki kadınla evlenebilir. Karısı hür olan hür erkeğin talâkının üç, karısı câriye olan
kölenin talâkının iki olduğu hususunda ihtilâf yoktur. İhtilâf ancak eşlerden birisinin köle, diğerinin hür olması hâline mahsustur.
îddet bakımından ise kadının durumu muteberdir. Yâni kadın hür ise iddeti üç Kur'dur. Kocasının köle veya câriye oluşu neticeyi değiştirmez. [107]

31- Kölenin (Karısını) Boşama (Yetki)Si Babı

2081) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemHn yanına gelerek:

— Yâ Resul ali ah! Benim efendim, beni cariyesi ile evlendirdi. Şimdi de o câriye ile beni birbirimizden ayırmak ister, diye şikâyette bulundu. İbn-i Abbâs demiştir ki: Bunun üzerine Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hemen) minbere çıktı ve:
«Ey insanlar! Sizden birisine ne oluyor ki kölesini cariyesi ile evlendirir, sonra onları birbirinden ayırmak ister- Şüphesiz boşama (yetkisi) ancak kadının bacağını tutan (kocasın) a aittir, (yâni kölenin efendisine âit değildir.)»"

Not: Bunun senedinde Îbn-I Lahİa'nın bulunduğu ve onun zayıf olduğu Ze-vâid'de bildirilmiştir. [108]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadis, boşama yetkisinin kadının kocasına Ait olduğuna ve koca köle de olsa hükmün bu olduğuna, köle sahibinin, kölenin karısını boşamaya yetkili olmadığına ve kölenin kansı köle sahibinin cariyesi bile olsa neticenin ayni olduğuna delâlet eder.

Âlimlerin görüşü de bu merkezdedir. Buna muhalif görüş beyan edeni bilmiyorum, [109]

32- Bir Cariyeyi İki Talâkla Boşayıp Sonra Onu Satın Alan Erkek (Hakkında Gelen Hadis) Babı

2082) Nevfel oğullan azadlısı Ebü'l-Hasan (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Bir köle (câriye olan) karısını iki talâkla boşadıktan sonra ikisi de âzad edilmiştir. Bu erkek bu kadınla (tekrar) evlenebilir mi? sorusu İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya soruldu. İbn-i Abbâs t
— Evet (evlenebilir), dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbâs'a:
— (Bu hükmü) kimden (rivayet ediyorsun)? diye soruldu. O: Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla hükmetti, diye cevap verdi.
Râvi Abdürrezzâk'm dediğine göre Abdullah bin el-Mübârek şöyle demiştir: (Bu hadisi İbn-i Abbâs'tan rivayet eden) şu Ebü'l-Hasan, boynuna büyük bir taş yüjtiemiştir." [110]

İzahı

Bunu Âhmed, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadîsin son kısmında bulunan ve râvi Ebü'I-Hasan hakkında İbnü'l-Mübârek'in söylediği söz ile ilgili fıkrayı Ebü Dâvûd, Ahmed bin Hanbel' den naklen rivayet etmiştir.
İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'a soru soran zâtın râvi Ebü'l-Hasan olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. Ebü'l-Hasan bu soruyu kendi şahsı ile karısı için sormuştur. Çünkü N e s â i' de bulunan bir rivayette Ebü'l-Hasan : Ben ve karım ikimiz de memluk idik, demiştir.
Memluk; başkasının malı demektir. Köle ve câriye mânâlarını kaplar, [111]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadisin zahirine göre bir köle âzad edildiği zaman, hakkı olan talâk sayısı üçe çıkar. Bu nedenle; köle iken iki talâkla boşadığı karıya rac'at (dönüş) yapabilir. Çünkü âzad edilmekle sâhib olduğu üçüncü talâkı duruyor. îbn-i Abbâs ve Zahiriye mezhebi mensubları böyle hükmetmişlerdir. Lâkin cumhurun tatbikatı böyle değildir. Bu hadîsle amel etmemişler ve şöyle yorum yapmışlardır : îbn-i Abbâs'in dediği durum üç talâkla yapılan boşamanın bir talâk sayıldığı döneme aittir. Nitekim o dönemdeki bir kölenin iki talâkla ettiği yeminle bir talâk gidiyordu. Ama o dönemdeki uygulamanın değiştiği malumdur. Yâni üç talâkla yapılan boşama yemini ile bir değil, üç talâk vâki olur. Şu halde hadîsin hükmü ilk döneme aittir.
Hadisin sonunda bulunan İbnü'l-Mübârek'in sözünün mânâsı şudur :Ebü'l-Hasan büyük bir vebali yüklenmiştir. Çünkü onun rivayeti tüm fıkıhçıların kavline ters düşer. [112]

33- Ümmüt-Veled'in İddet (Süresinin Beyân) I Babı

Ümmü'I-Veled : Efendisinden çocuğu olan cariyeye denilir.

2083) Amr bin el-Âs (Radıyaitâhü anhyâen; Şöyle demiştir: Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in sünnetini (yolunu) bize bozmayınız. Ümmü'l-Veled'in idtieti dört ay on gündür," [113]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki metinde az kelime değişikliği var ise de mânâ ve hüküm değişmez.
Ümmü'l-Veled'in ne demek olduğunu yukarda anlattım. Bir adam bir câriye satın aldığı zaman nikâhsız ona helâldir. Cariyeyi alan erkek onunla cinsi münâsebette bulunup da ondan çocuğu olursa, cariyeye Ümmü'I-Veled denilir ve ona âit bir takım özel hükümler bulunur. Yeri geldiğinde anlatılacaktır. [114]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Ümmü'I-Veled olan cariyenin efendisi öldüğü zaman bu cariyenin iddetinin hür kadının iddeti gibi dört ay on gün olduğuna bu hadis delildir. Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince, Tekmile yazarı şöyle der:
1. Said bin el-Müseyyeb. İbn-i Cüheyr, İbn-i Şirin. Mücâhid, Evzâi, İshâk bin Ra-h e v e yh ve bir rivayetinde Ahmed böyle hükmetmişlerdir. Delilleri bu hadistir. Bir de şu var.- Bu câriye, efendisinin ölümü ile" kendiliğinden âzad edilmiş sayılır. Artık hür bir kadın durumuna geçtiği için onun gibi iddeti olur.
2. Hanefiler, Atâ. Sevri ve Nahaî: Efendisi tarafından âzad edilmekle veya efendisinin ölümü ile âzad edilmiş sayılan cariyenin iddeti üç Kur'dur. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anhî ve başka sahâbilerden rivayet edildiğine göre kendileri: Ünv mü*l-Veled'in iddeti üç hayızdır, demişlerdir. Şu halde hüküm budur, demişlerdir.
3. Mâlik ve Ş â f i i' ye göre bunun iddeti bir hayızdır. Osman, Ibn-i Ömer, Âişeve el-Hasan (Radı-, yallah ü anh)'den bu kavil rivayet olunmuştur. A h m e d'den. d« böyle bir rivayet vardır. [115]

34- Kocası Ölen Kadının (Îddetînce) Süslenmesinin Yasaklığı Babı

2084) (Peygamberin zevcelerinden) Ümmü Seleme ve İJmmü Habîbe (Radtyalldhü anfıümâ)'âan rivayet edildiğine göre;
Bir kadın Peygamber (SallaJlahü Aleyhi ve SellemJ'e gelerek kızının kocasının öldüğünü, kızının gözünün ağrıdığını ve bu nedenle gözüne sürme çekmek istediğini, söyledi. Bunun üzerine Restilullah (Saİlaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ey kadınlar (Câhiliyyet devrinde ve islâmiyet'in ilk döneminde sizden birisinin kocası öldüğünde bir yıl nâmüsâid şartlar altında beklerdi ve) bir yıllık iddeti bittiğinde (yerden aldığı) hayvan tezeğini (omuzundan arkaya) atardı (ve böylece yastan çıkardı.) Şimdi ise size kolaylık sağlanmıştır ve iddet ancak dört ay on gündür.» [116]

İzahı

Bu hadisi Şafiî. Mâlik ve Kütüb-i Sitte sahihleri tarafından rivayet edilmiştir. Bâzı rivâyetlerdeki metin bir hayli uzundur. Bâzı rivayetlerde bu hadis Peygamber (Aleyhi's-salâtü ,ve'sse-Iam)'ın zevcesi Zeyneb bint-i Cahş (Radıyallâhü anhâ)'-dan da rivayet edilmiştir. Tekmile yazarının beyanına göre Peygam-ber'e müracaat eden kadın Âtike bint-i Na'im bin Abdillah'tır. Fakat kızının ismine dâir bir bilgiye rastlanmamıştır. Vefat eden erkek ise el-Muğire el-Mahzumı'dir.
Tekmile yazan daha sonra şöyle der:
"Kadının sorusunun süs için kullanılan sürme hakkında olduğu umulur. Çünkü süs için olmayan ve gözün tedavisinden başka bir amaçla kullanılmayan bir sürme nevinin kullanılması mahzurlu olmasa gerek. Bilindiği gibi hastalıklara karşı tedavi olmak meşrudur. Bilhassa tedavi yapılmadığı takdirde bir organa veya vücûdun tümüne bir zararın gelmesinden korkulursa.
Peygamber (Aleyhi1 s-salâtü ve'sselâm) : İddet ancak dört ay on gündür.» buyruğu ile iddet süresinin kısalığına ve eski iddet adetine nazaran kolaylığına işaret etmek istemiştir.

Buhâri ve diğer bâzı kitablardaki rivayetlerde belirtildiğine göre câhiliyet döneminde, kocası ölen kadın bir yıllık iddet ini yas hâlinde geçirmek üzere, en fena elbise içinde ve evinin en kötü bir tarafında beklerdi. Yılı doldurunca, yakınından bir köpek geçtiği zaman kadın yerden bir tezek parçasını alıp atardı ve böylece iddetin-den çıkardı.
İslâmiyet'in ilk zamanlarında, kocası ölen kadının iddeti bir yü olarak tesbit edildi. Bu tesbit Bakara sûresinin 240. âyeti ile yapıldı. Ama yukarda anlatılan câhiliyet âdetinin kötü durumları kalmadı. Sonra inen aynı sûrenin 234. âyeti ile bu süre dört ay on güne indirildi. [117]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Diğer rivayetlerde belirtildiği gibi Peygamber (Aleyhi'ssalâtü ve's-selâm) kocası ölen kadının iddeti bitinceye kadar gözüne sürme çekmesine izin vermemiştir. Kadının güzel koku sürünmesi, süslü elbise giymesi ve buna benzer şekillerde süslenmesi de yasaktır. Bundan sonra gelen bâbtaki hadislerin terceme ve izahında bu konuya tekrar değinilecektir.
Kadının iddeti süresince kocası için yas tutması yâni yukarda anılan süsten uzak durmasının hükmüne gelince; cumhura göre bu yas kadına vâcibtir. Delil de bu hadistir. Bundan sonra gelen hadîsler de bunun delilleri sayılır. Yalnız Hasan-ı Basrî cumhura muhalefet etmiş ise de cumhur onun gösterdiği delili çeşitli yollarla kabul etmemiştir.
2. Hanefiler hadisteki "Kadın" tâbirinden hareketle; yetişkin olmayan küçük bir kızın nikâhının kıyıldığı erkek veya erkek çocuk öldüğü zaman.anılan yası tutmakla mükellef değildir. Fakat cumhur onun da yas tutmasının vâcibliğine hükmetmiştir. Cumhura göre hadiste kullanılan "Kadın" tâbiri küçük yaştakinin bu hükümden çıkarılması için kullanılmamıştır. Genellikle kocası ölenler yetişkin oldukları için bu ifâde kullanılmıştır.
3. Hadîsin zahirine göre kocabı ölen kadın, kocası ile cinsel ilişkide bulunmuş olsun olmasın, hür olsun câriye olsun fark etmez.
Boşanan kadın da iddeti süresince yas tutacak mı? Yâni süslenmeyi bırakacak mı?
Boşanan kadın rac'î ise yâni bir veya iki talâkla boşanmış ise yas tutmamasına âlimler ittifak etmişlerdir. Yâni iddet esnasında süslenebilir. Çünkü kocası ile evlilik hâli tamamen kopmuş değildir. Kocası nikâhı yenilemeden ona dönüş yapabilir. Şayet kadın bâin ise yâni üç talâkla boşanmış ise Mâlik, Şafiî ve îbnü'l-Münzir'e göre hüküm aynidir. Çünkü bu hadis ve benzeri ha-disler kocası ölen kadın hakkındadır. Boşanan kadın hakkında değildir. Hanefiler ile Ebû Sevr'e göre üç talâkla boşanan kadın da yas tutmakla mükelleftir. Bu kadın, kocası ölen kadına kıyaslanmıştır. Çünkü iddet nikâhlanmayı haram kılar, bu itibarla ni-kâhlanmayı teşvik edici hareketler de yasaktır. [118]

35- Kadın, Kocasından Başka Bir Kimsenin Ölümü Dolayısıyla İhdâd (= Matem) Eder Mi? Babı

İhdâd: Ölü dolayısıyla kadının süsünü ve güzel koku sürünmesini bırakmasıdır. Terceme ve izahta bu kelime yerine yas tutma ifâdesini kullanacağım, bununla İhdâd anlamını kasdediyorum.

2085) Aişe (RadtyaUâhü ankâydun rivayet edildiğine göre Peveam-ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bir kadının, kocasından başka Wr ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir,- buyurdu."

2086) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm karısı Hafsa (Ra* dtyallâhü anhây&an rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
— «Allah'a ve âhiret gününe îman eden bir kadının, kocasından başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir.»

2087) Ümmü Atiyye (Nesîbe bint-i el-Hârîs) (RadtyaUâhü rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Kadın kocasından başka bir ölü için üç günden fazla yas tutamaz, kocası için (ise) dört ay on gün yas tutar, (bu sürece süs için) boyanmış elbise giyinmez, lâkin (Yemen'in bir nevî boyalı kumaşı olan) asb elbisesini giyinebilir. Gözüne sürme çekmez ve güzel koku sürünmez, ancak aybaşı âdetinden temizlendiği vakit (buhurun birer çeşidi olan) kust veya azfar'dan azıcık bir

parça kullanabilir.»" [119]

İzahı

İlk hadisi Müslim ile Nesâî, ikinci hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Son hadîs T i r m i z i' den başka Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerden alman hükümler t
1. Kadın kocasından başka her hangi bir ölü için üç gün yas tutar, daha fazla tutamaz. Bu ölü, kadının yakın veya uzak akrabası olsun fark etmez. Bu hususta âlimler ittifak halindedir.
2. Kadın, kocasının ölümü üzerine iddeti süresince yas tutmakla mükelleftir. Bunun vâcib olduğunu bundan önceki bâbta izah etmiştim.
3. Hadîslerde : «Allah'a ve âhirete îmanı olan kadın» tâbiri var. Şu halde mü'min olmayan yâni zimmi kadın, anılan yas hükmüne tabi değildir. Hanefîler, Mâlikîler'in bâzısı ve E b û Sevr böyle demişlerdir. Fakat cumhur zimmi kadın da mü'min kadın gibi yas hükmüne tâbidir, demişlerdir. Bunların gösterdikleri gerekçe, hadîs şerhlerinde anlatılmıştır. Hadîsler ilk grubun görüşünü teyid eder.
4. Yas tutan kadın, süs alâmeti sayılan boyalarla boyanmış elbise giyemez, süs sayılan sürmeyi gözüne çekemez ve güzel koku sürünemez. Ancak aybaşı âdetinden çıktığı zaman süs için değil de pis kokunun giderilmesi için az miktarda kust ve azfâr isimli buhurdan bir parça kullanabilir.
Tekmile yazarının beyânına göre Mâlik ile Şafii, siyah boya ile boyanmış elbiseyi giyinmeye ruhsat vermişlerdir. Çünkü bu renkle boyanmış elbise süs için kullanılmaz, bilâkis üzüntü için giyilir. Âlimlerin cumhuru beyaz elbiseyi giymeye de ruhsat vermişlerdir. Fakat bâzı M â I i k î 1 e r süs için kullanmayı elverişli beyaz veya siyah renkle boyanmış elbiseye ruhsat vermemişlerdir.
Ş â f i i 1 e r: Süs için olmayan boyalı elbise giyilebilir, ipekli elbise de giyilebilir. Fakat altın ve gümüş zinet eşyası takımlamaz, demişlerdir. [120]

36- Baba Oğluna Karısını Boşamasını Emreder, Babı

2088) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anftümâ)'dat\; Şöyle demiştir.
Benim nikâhım altında bir karım var idi ve ben onu severdim, babam da ona buğzederdi. Sonra (babam) Ömer (Radıyallâhü anh) bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bu karımı boşamamı emretti. Ben de onu boşadım."

2089) Ebû Abdirrahman (es-Sülemî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Bir adamın babası veya annesi Crâvi Şube tereddüd etmiş) kendisine karısını boşamasını emretti. Adam da (karısını boşamak istemediği için) karısını boşaması hâlinde yüz köleyi âzad etmeyi adadı. Adam sonra Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'in yanına vardı. Baktı ki EbÜ'd-Derdâ kuşluk namazını kılıyor ve namazını uzatıyor. Öğle ile ikindi arasında da namaz kıldı. Sonra adam (durumu) ona sordu. Ebü'd-Derdâ; Adağını ifa et ve baban ile annene itaat et, dedi.
Ebü'd-Derdâ şöyle de dedi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdular ki s
«Baba, cennet kapılarının en hayırlısı (ndan girmeye vesile) dir, artık (dilersen) baba ve annenin hukukunu iyice koru veya (iyice korumayı) terk et.»" [121]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Tirmİzl, Ebü Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Tirmizl*-deki rivayet meâlen şöyledir:
"İbn-i Ömer CRadıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir: Benim nikâhım altında sevdiğim bir kadın vardı. Babam da ondan hoşlanmazdı. Babam onu boşamamı emretti. Fakat ben boşamadan imtina ettim. Sonra durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettim. Efendimizs
«Ey Ömer oğlu Abdullah! Karını boşa.» buyurdu." Tirmizi bu hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.
T i r.m izi' nin şerhi Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Baba, oğluna, karısını boşamasını emrettiği zaman, oğlun babasının emrine itaatla, karısını boşamasının vâcib olduğuna bu hadîs bir delildir. Oğulun karısını sevmesi; onu nikâhı altında

tutması için bir mazeret değildir. Anne de baba hükmündedir. Çünkü annenin hakkının babanın hakkından fazla olduğu, sahih hadislerle sabittir."
Ebü'd-Derdâ' nın hadisini Tirmizî, İbn-i Hib-bân. Hâkim ve Ebû Dâvûd-i Tayâlisî de rivayet etmişlerdir. Hâkim, bunun sahih olduğunu da söylemiştir. Zehebi de desteklemiştir. Tirmizî1 deki hadîs meâlen şöyledir:
"Bir adam Ebü'd-Derdâ' (Radiyallâhü anh) a giderek: Benim bir karım vardır. Annem onu boşamamı emrediyor, dedi. Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ:
— Ben Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve SelIemJ'den işittim, şöyle buyurdu, dedi .-
«Baba cennet kapılarının en hayırlısından girmeye vesile)dir, artık dilersen bu kapıyı zayi et veya hıfzet.»"
Tirmizi şöyle der: "Râvi S ü f y â n bu hadîsi rivayet ederken adamın karısını boşamasını emredenin onun babası olduğunu söylediği gibi bazen de onun annesi olduğunu söylerdi. Bu hadis sahihtir."
T i r m izi' nin şerhi Tuhfe yazan bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: "Kâ di î Iyâz bu hadîsin açıklaması hakkında şöyle demiştir: Yâni cennete girmeye ve en yüce makamlarına erişmeye vesile olan en iyi hayır, babaya itaat ve hukukuna riâyet etmektir.
K â d i İ' den başka bâzı âlimler ise : Cennetin müteaddid kapılan bulunur, en iyi ve üstünü ortadaki kapıdır. Bu kapıdan girmeyi sağlayan şey, babanın hukukuna riâyettir, demişlerdir. Hadisteki baba tâbiri umumi olup, anneye de şümullüdür. Çünkü bu kelime Valid diye geçer, valid, doğurucu demektir. Baba çocuğun doğmasına vesîle olduğu gibi anne de vesiledir. Bir de şu var: Annenin hukuku, babanın hukukundan daha önemlidir,
îbn-i Atiyye, baba ve anneye itaat için şu umumî hükmü ve prensibi söylemiştir: Mubah işleri yapmak veya yapmamak hususunda baba ve annenin emrine uymak vâcibtir. Mendub ve farz-ı kifâyelerde onlara itaat müstehabtır. Evlâd, iki vâcib arasında kaldığı zaman yine baba ve annesinin arzusu olan yönü tercih edecektir. Meselâ: Anne hastadır, oğlunun onun yanında durup bakımı ile meşgul olmasına ister. Adam orada durursa; cemaatla namaz kılmayı kaçıracak veya namazı, vaktinin son zamanına tehir edecek, anasının arzusuna uymazsa cemaata yetişecek veya namazını ilk vaktinde edâ edecektir. Bu durumda annenin yanında kalmayı tercih etmek gerekir. Fakat annenin emrini ve arzusunu yerine getirmek bir farzın terkine sebebiyet verirse, ona itaat yoktur. Meselâ annenin bakımı ile meşgul olduğu takdirde farz namazı kazaya bırakmak mecburiyeti doğacaksa, bu durumda, önce farz namazı kılacak ve bunu tercih edecektir." [122]

Baba Veya Annenin Emri Üzerine Evlâd Karısını Boşamaya Mecbur Mu?

Bu bâbtaki hadîsler evlâdın kayıtsız ve şartsız bu emre uymak mecburiyetine delâlet etmezler. Şöyle ki İbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh) sevdiği karısını, babasının isteği üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emri ile boşamış ise de, bu olaydan umumi hüküm çıkarılamaz. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) gibi bir baba, kendi gelininden hoşlanmamış ve oğlunun onu boşamasını istemiş ise muhakkak bu istek sırf Allah yolunda bir istektir, dünya ile ilgili bir istek değildir. Nitekim et-Tâc el-Cami H'l-Usûl adlı hadis kitabının 5. cildinin başında bulunan "Birrin nevileri" babında rivayet olunan bu hadisin haşiyesinde : "Ömer (Radıyallâhü anhî 'in hoşlanmaması üzerine oğlu Abdullah'in karısını boşaması için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emir vermesi hükmü H z. Ömer ve onun gibi zâtlara mahsus bir hükümdür. Çünkü Örn er'in hoşlanmaması muhakkak Allah içindir ve din açısından hoşlanmamayı gerektiren bir nedene dayanır. Bunun içindir ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Abdullah'a kadını boşamayı emretmiştir. Böyle bir özel durum olmadiktan sonra kadını boşama hususunda erkek, kimseye itaat etmekle mükellef değildir. Ancak boşamayı gerektiren meşru bir sebep varsa, bu ayrı bir mesele olur. Bilindiği gibi "Boşama Allah katında en çirkin helâl şeydir" mealinde sahih hadis vardır" denilmiştir.
tbn-i Hacer-Heytemi de Zevâcır kitabının "Baba ve anneye itaat" babında ve bu bâb'dan önceki bâbta baba ve anneye itaatsizliğin ölçüsü hakkında geniş bilgi vermiştir. Orada ezcümle ve özetle şöyle de söyler; "Baba ve anneye Ukûk diye ifâde edilen asilik ve itaatsizlik, onlara, örf ve âdette basit sayılmayacak derecede eziyet etmek ve incitmektir. Eziyet ve incitme konusunda muteber olan şey, baba ve annenin durumudur. Yâni baba ve anne bir şeyden inciniyorsa evlâd bundan sakınmalıdır. Lâkin baba ve annenin ikisinin veya birisinin aklı noksan olduğu ve iyi ile kötüyü seçemediği için evlâdına bir şeyi emreder veya menederse, buna muhalefet etmek de örf ve âdette asilik ve itaatsizlik sayılmazsa, evlâd bu durumda muhalefet edebilir ve bu muhalefetten dolayı fâsık sayılmaz. Çünkü mazurdur. Meselâ adam karısını seviyor ve ondan

ayrılmak istemiyor, babası veya annesi, yahut ikisi ise onun karısını boşamasını istiyorlar. Bu istek kadının diyanetinin noksanlığından bile ileri gelse adam bu noktada baba ve annesinin isteğine uymaya mecbur değildir. İlerde gelecek Ebü'd-Derdâ' nın hadisinden bu hüküm çıkarılır. (Yazar 2089 nolu hadîsimizi kasdediyor) Çünkü E b ü' d -D e r d â (Radıyallâhü anh) soru sahibini serbest bırakıyor, ama babanın emrine uyulup boşamanın daha iyi olduğuna işaret ediyor, îbn-i Ömer {Radıyallâhü anh)'in hadîsi de böyle yorumlanır. (Yazar 2088 nolu hadisimizi kasdediyor)
Baba ve annenin diğer emir ve yasaklan da böyledir. Yâni sırf akıllarının noksanlığı ve meseleyi kavrıy ama maları nedeni ile verecekleri emir veya yasak, akıllı adamlara arz edildiği zaman bu noktada baba ve anneye itaat etmemeyi eziyet etmek ve incitmek saymazlarsa, evlâd o işte muhalefet edebilir."

Şu halde baba ve annenin, evlâdına, karılarını boşamaları için verecekleri emre uyma zorunluluğu yoktur ve bu emri yerine getirmemekle evlâd, haram bir iş yapmış sayılmaz. Baba ve anneye itaat ve onlara isyan etmekle ilgili gerekli bilgi inşaallah 33. kitabın baş kısmında geîen ilk bâbiannda verilecektir. [123]

---

[1] Bakara: 229

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/521-524

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/524

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/524-525

[5] Tahrim : 3

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/525-526

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/526-528

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/528

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/528-529

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/529-530

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/530-531

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/531-533

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/533-536

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/536

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/536-537

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/537

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/537-538

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/538

[19] Tekmile C. 4, sah. 310
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/538-540

[20] (El-Menhel Tekmilesİ C. 2, cüz, 4 sata. 125-139)
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/540-544

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/544-545

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/545-546

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/546

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/546-547

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/547-548

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/548-550

[27] Tekmile c. 2, cüz. 4, sah. 359

[28] Hülasa: 451
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/550-551
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/551-552
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/552-553
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/553-555
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/555-556
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/556
[34] Urve (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Urve bin Zübeyr bin el-Avvâm (R.A.) Medine-i Münevvere'nin âlimi ve imam olarak anılmış büyülc bir tabiidir. O; babası, Zeyd bin Sabit. Üsâme bin Zeyd, Said bin Zeyd, Aişe, Ebü Hüreyre (R.A.) bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğullan Hişâm, Muhammed, Osman, Yahya ve Abdullah rivayet etmişler, ayrıca torunu Ömer bin Abdiilah, Zühri, Bbü'z-Zinad, tbn-İ Münkedir, Salih bin Keysân ve bir cemaat da ondan rivayet etmişlerdir. Kendisi, halası Âişe (R.A Vdan geniş çapta fıkıh bilgisini almıştır. Oğlu Hişâm ; Ben babamın hadislerinin ancak binde birini belleyebilelim, demiştir. Urve, bütün yıl oruç tutardı ve oruçlu İken vefat ettiği yine oğlu Hiş&ra'dan rivayet edilmiştir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde doğmuştur. Bir rivayete göre ise Hz. Ömer'in hilâfetinin sonu na doğru doğmuştur. (Meriyetleri pek çoktur. Bu kadarlık kısmını belirtmekle yetiniyorum.) Hicretin 94. yılı vefat etmiştir. Tez ki ret ü'l-Hu f faz C. 1, S. 62)
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/557-558
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/558
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/558-560
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/560
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/561
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/561-562
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/562
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/562-563
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/563-565
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/566
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/566-567
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/567
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/567-568
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/568
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/569-570
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/570-571
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/571-573
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/573-574
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/574-575
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/575-576
[55] Hücürât: 12 ve Nûr: 19
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/576-579
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/579-580
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/580-581
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/581-583
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/583-584
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/584
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/585
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/585
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/585-587

[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/588-589
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/589
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/590-591
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/592-593
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/593-595
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/595-597
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/597
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/598-599
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/599-600
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/601
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/602-603
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/603-604
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/604
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/604-605
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/605
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/606-607
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/607-610
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/610-611
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/611-615
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/615
[85] Havle hakkında inen Mücâdele süresinin 2, 3 ve 4. âyetlerinin mealleri bu babın girişinde yazılıdır. Oraya müracaat edilmelidir.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/616-618
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/618-619
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/620-621
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/621
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/621-622
[90] Nur : 6, 7, 8 ve 9. Ayetler
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/622-625
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/625-627
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/627-631
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/631-634
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/634-635
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/635-637
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/637-638
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/638-639
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/639-640
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/640-642
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/642-643
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 5/643-646
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/5-7
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/7-11
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/11-12

[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/12-13
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/13-14
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/14
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/14-15
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/15
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/16
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/16
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/16-17
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/17
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/17
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/18
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/18-19
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/19-20
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/20-21
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/21-22
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/22-23
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/23-25
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/25-26

11- KEFARETLER KİTABI

1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellemin (Genelikle Kullandığı) Yemin (Şeklinin Beyânı) Babı

2090) Rıfâa el-Cühenî (Radıyallâhü anA/'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin etmek İstediği zamanı Muhammed'in nefsi (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim.»
derdi"

2091) Rıfâa bin Araba el-Cühenî (Radtyallâhü a»A/den; Şöyle demiştir :
Allah huzurunda şehâdet ederim ki Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve SeilemJ'in (genellikle) ettiği yemin:
«Benim nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim.» (şeklinde) idi.
(Yahut Rıfâa şöyle demiştir:) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (genellikle) ettiği yemin:
«Allah huzurunda şehâdet ederim, nefsim (kudret) elinde olan (Allah) 'a yemin ederim.» (şeklinde) idi.'*
Not: Bu iki hadisle İlgili olarak Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu iki sened de zayıftır. Çünkü birinci senedde bulunan Muhammed bin Mus'ab zayıftır, ikinci senedde bulunan Abdülmelik bin Muhammed es-San'ânl de zayıftır. Lâkin Nesâİ bu hadisi Amelii'1-Yevm vel-Leyle'de İki sened ile rivayet etmiştir. Bu senedlerin birisi Buhârt ile Müslim'in şartı üzerine, diğeri de Buhârî'nin şartı üzerine sahihtir.
Bu hadisin ravİsi Rıfâa'nın bundan başka hadîsi müellifin süneninde yoktur. Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebü Dâvûd ve Nesâİ'nin yanında ise hiç bir hadisi yoktur.

2092) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (RadtyaUâhii anhümYAtti rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m yeminlerinin ekserisi şu idi:
«Kalbleri (n hallerini) değiştiren (Allah)'a andolsun ki, hayır.»" [1]

İzahı

R i f â a' nın hadisi Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi hadisin iki senedi de zayıftır. Ama hadisin metni sahihtir. Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâmî'in bu hadiste belirtilen şekilde zaman zaman yemin ettiği bir çok hadîste de görülmektedir.
î bn - i Ömer (Radıyallâhü anh);m hadisi Müslim' den başka Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir. Hadisteki yemin lafzında geçen "Musarrıf = Değiştiren" kelimesi ye-rine bâzı rivayetlerde "Mukallib = Çeviren, döndüren" kelimesi bulunur. İki kelimenin ifâde ettiği mânâ aynidir. Çünkü kalbi değiştirmek veya çevirmekten maksad, kalbin kendisini değil, onun hâlini ve durumunu küfürden îmana ve îmandan küfüre; keza hayırlı işlerden şer işlere ve şer işlerden hayırlı işlere çevirip döndürmek ve böylece değiştirmektir. Kasdedilen mânâ bu olunca yukarda anılan iki kelime arasında pek fark bulunmadığı anlaşılır.
Avnül-Mâbud'da beyan edildiğine göre e 1 - A y n î • Kalbleri çevirmekten maksad, kulun kalbini, îmanı küfüre tercih etme hâlinden, küfürü imana tercih etme hâline çevirmesi veya bunun aksini yapmasıdır, demiştir.
E 1 - H â f ı z da : Kalbleri değiştirmekten maksad, kabîerin durum ve hallerini değiştirmektir, kalbin kendisini değiştirmek değildir. Bu hadis, kalble işlenen amellerin yaratıcısının Allah Teâlâ olduğuna delâlet eder. Keza, Allah Teâlâ'nın bilinen isimleri ile anılması caiz olduğu gibi O'nu sabit ve sânına lâyık sıfatlan ile de anmanın câiz-liği bu hadîsten anlaşılıyor, demiştir. [2]

Hadîsin Fıkıh Yönü

E 1 - H â f ı z yukarda anlattığı iki hükümle beraber aşağıdaki hükmün de bu hadisten çıkarıldığını ifâde etmiştir;
Allah'ın bir sıfatı ile yemin edip, sonra yeminini bozan bir kimsenin kefaret ödemesinin

gerekliliğine hükmedenler için bu hadis delildir. Bu hükmün aslında âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Mevcut ihtilâf şudur: Allah Teâlâ'nın hangi sıfatları ile yemin oluşur, hangileri ile oluşmaz. Mukakkik âlimlerin görüşü şudur: Allah Teâlâ'-ya mahsus olup başkası hakkında kullanılmayan sıfatlarla yapılan yeminler, bozdurulduğu takdirde kefaret ödemek gerekir. Meselâ bu hadiste anılan Allah'ın sıfatı Ona mahsustur. Bu yemin bozdurulduğu zaman kefaret çıkarılır. Fakat Allah Teâlâ hakkında kullanıldığı gibi başkası hakkında da kullanılan sıfatlar ile yapılan yemin böyle değildir. Meselâ diri mânâsını ifâde eden "Hayy", ve vardır mânâsını ifâde eden "Mevcûd" kelimeleri Allah Teâlâ hakkında kullanıldığı gibi başkaları hakkında da kullanılır. Bu kelimeler ve benzeri kelimelerle yapılan yeminler muteber mi, değil mi? Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır.

El-Hâf iz, Buharı' nin "Peygamber'in yemi-,* nasıl idi" adlı babında rivayet olunan hadîslerin izahının baş kısmında özetle şöyle der:

"Bu bâbta rivayet edilen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yeminleri dört çeşittir: Birincisi: «Nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a and olsun.-

-Muhammedin nefsi (kudret) elinde olan (Allah)'a and olsun» yemini de ilk yemin gibidir. Bu yemin sözü başında **Lâ" veya "Emâ" yahut "Eym" kelimesi bazen bulunmuş, bazen de bulunmamıştır. (2090-2091 nolu hadis)

İkincisi: «Kalbieri çeviren (Allah)'a andolsun ki, hayır.» (2092 nolu hadisimiz gibi.»

Üçüncüsü: «Vallahi» şeklindedir.

Dördüncüsü : -Kabe'nin Eabbine and olsun» şeklindeki yemindir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in en çok kullandığı yemin birinci şekildir. Bundan sonra çok kullandığı yeminin ikinci şekil olduğu anlaşılıyor,

H a n e f î 1 e r ile Mâl i k i I er'in sözlerinin zahirine göre Allah Teâlâ'mn Kuranı Kerim'de veya sahih hadîslerde gelen bütün isimleri ve sıfatlan ile yapılan yeminler muteber olup bozdurulması hâlinde kefaret ödemek gerekir,

Şâ fi i ler ile Hanbe liler'in meşhur kavillerine göre Allah Teâlâ'mn isim ve sıfatları üç kısımdır: Rahman, Âlemlerin Rabbi ve yaratıkların Halikı gibi Allah Teâlâ'dan başkaları hakkında kullanılmayan kelimelerden birisi ile yapılan yemin oluşur ve bozdurulması kefareti gerektirir.

Allah hakkında kullanıldığı gibi bazen başkaları hakkında da kullanılan Hak ve Bâb gibi kelimelerle yapılan yemin yine muteber olup bozdurulması kefareti gerektirir. Ancak kişi bununla yemin ederken Allah'tan başka bir şeyi kasdederse yemin oluşmaz.

Allah hakkında kullanıldığı gibi çok zaman başkası hakkında da kullanılan; Mevcûd, Mümin ve benzeri kelimelerle yapılan yemin ile Allah Teâlâ kasdedilirse yemin oluşur. Fakat başka şey kasdedilirse veya hiç bir şey kaydedilmezse yemin oluşmaz." [3]

Son İki Hadîsin Metni İle İlgili İki Husus

2091 nolu hadiste geçen ve "Allah huzurunda şen âdet ederim" diye terceme ettiğim cümle muhtemelen sahâbînin sözüdür. Bu cümle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in yemininden bir parça olabilir. Bu iki ihtimâle tercemede işaret ettim.

2093 nolu hadîsteki yemin sözünün başında bulunan "Lâ" harfi olumsuzluk edatı olabilin Bu takdirde mânâsı: Hayır-yok, demektir. Bu harfin ilgili olduğu cümle, yeminden önce yapılan konuşmadan anlaşıldığı için dile getirilmesine gerek kalmaz. Bu cümle geçmiş zamana âit olabildiği gibi gelecek zamana, geniş zamana veya şimdiki zamana da âit olabilir. Meselâ: Yapmadım, olmadı, söylemedim, böyle değildir, yapmayacağım, bırakmıyacağım...

Söz konusu "Lâ" harfi olumsuzluk edatı olmayıp yemin sözünü pekiştirmek için kullanılmış olabilir. Kur'an-ı Kerimde de yemin sözü ile beraber bu harf gelmiştir. Olumsuzluk anlamını ifâde etmediği için Arap gramerinde buna zâid harf denilir. Ama bu harf fazla değil, yemini kuvvetlendirir. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerîm de veya Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in buyruğunda fazla harfin varlığı söz konusu edilemez.

2093) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü atthyâen; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi veSelleml'in yemini (bazen) şöyle idi:

Hayır ve (eğer durum böyle değilse) ben Allah'tan mağfiret dilerim.»" [4]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd da rivayet etmiştir. Sindi' nin beyânına göre Beyzâvi: Hadisin

metninin'mânâsı şöyledir: "Eğer durum böyle değilse ben Allah'tan mağfiret dilerim." Bu söz yemin olmamakla beraber, anlatılan durumun doğruluğunu tasdik ve takviye etmesi bakımından yemine benzer ve bu nedenle E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) buna yemin ismini vermiştir, der.
T ı y b i ise .- Anılan sözün yemin mâhiyetini taşıması bakımından şöyle demek uygundur : Allah'tan mağfiret dilemeye âit cümle, yemin cümlesine atıf edilmiş olarak kabul edilmelidir. Yemin cümlesi ise mukadderdir, yâni sözden atılmıştır. Esas itibarı ile sözün tamamı şöyledir: "Ben Allah'a yemin ederim ve eğer durum böyle değilse Allah'tan mağfiret dilerim."
Cümlenin başında bulunan "Lâ" harfi, yeminin tekidi için kullanılan bir zâid edat olabilir. Veya yeminden önce konuşulmuş bir sözün reddedilmesini ifâde etmek ü^ere kullanılmıştır. [5]

2- Allahdan Başka Bir Şey Üzerine Yemin Etmekten Nehiy Babı

2094) Ömer (bin el-Haltab) (RadıyaUûhii anhyden rivayet edildiğine göre:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) Ömer'in kendi babasına yemin ettiğini kendisinden işitti ve:
— «Şüphesiz Allah sizleri babalarınız üzerine yemin etmekten meneder.» buyurdu. Ömer demiştir ki: Ben (bu yasağı Resûl-i Kkrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim andan itibaren) artık ne kendim babalar üzerine yemin ettim ne de başkalarından naklen bu tür yemini ağzıma aldım." [6]

İzahı

Mâlik ve KütÜb-i Sitte sahibi erin in hepsi bu hadisi rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazan bu hadisin şerhinde : 'Allah Teâlâ'dan başka bir şe y« yemin etmenin yasaklanmasının hikmeti hakkında g&ttnler şöylo inişlerdir: Bir şeye yemin etmek onu tazim ve yüceltmeyi gerekli rir. Hakikatta azamet Allah'a mahsustur. Babalar veya başka şeylere yemin etmenin hükmü hakkında ihtilâf vardır. Hanbeliler'in meşhur kavline göre haramdır. M â 1 i k i 1 e r' in meşhur kavline göre mekruhtur demiştir.
Bu hususta genişçe bilgi bu babın sonunda verilecektir.

2095) Abdurrahman bin Semûre[7] (Radıyalîâhü anhythn rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu., demiştir :
«Ne putlar üzerine ne de babalarınız üzerine yemin ediniz.»"

2096) Ebû Hüreyre (Radıyalîâhü anhyden rivayet edİİdiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim yemin eder de yemininde Lat ve Uzzâ üzerine and olsun derse, hemen Lâ ilahe illallah, desin (yâni Tevhid kelimesini getirsin.)

2097) Sa'd (bin Ebî Vakkas) (Radtyallâhü ankydtm; Şöyle demiştir:
Ben (henüz yeni müslüman olmuş iken bir defa) Lât ve Uzzâ üzerine yemin ettim. (Arkadaşlarım bununla) kâfir olduğumu ve bu nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e baş vurmamı söylediler. Ben de durumumu O'na arzettim. Bunun üzerine Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki j
.Üç defa; Allahtan başka ibâdete lâyık hiç bir mâbud yoktur. O. birdir, ortağı yoktur, söyle sonra sol tarafına üç defa tükür ve Eûzü çek (Şeytan'dan Allah'a sığınırım de.) ve bir daha böyle yemin etme.»" [8]

İzahı

Abdurrahman bin Semûre'nin hadisini Müslim ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Tavâği" tâğiye'nin çoğuludur, putlar demektir. Höreyre>nin hadîsini Buhar i, Müslim. Jj-Du Dâvud ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu ve bundan sonraki hadiste geçen "Lât" ve .Uzzâ" da putların isimleridir.
S a d (Radıyallâhü anhVın hadisini N e s â î de rivayet etmiştir.
Bu hadîsler, babalar ve putlar üzerine yemin etmenin yaşattığına delâlet ederler. Ayrıca son iki

hadis de, putlar üzerine yemin eden bir kimsenin Kelime-i Tevhid getirmesini emreder. N e v e v i bu hadîslerin şerhinde şöyle der:
"Bu hadisler, putlar üzerine yemin edenin Lâ ilahe illallah kelimesini getirmesini emreder. Çünkü kişi putlar üzerine yemin edince putları tazim edici söz söylemiş olur. Bizim arkadaşlarımız: Bir kimse herhangi bir put üzerine yemin ederse veya; Şu işi yaparsam ya-hûdî olayım, yahut hıristiyan olayım, veyahut İslâm dîninden veya Peygamber (Aleybi's-salâtü ve's-selâm)'den uzak olayım derse veya buna benzer bir yeminde bulunursa, bu yemin oluşmuş bir yemin sayılmaz. Böyle yemin eden kimse derhal Allah'tan mağfiret dileyip Kelime-i Tevhid getirmekle mükelleftir. Dediği işi yapsın veya yapmasın yemin kefareti ödemesi gerekmez, demişlerdir. Mâlik, Ş â -f i İ ve âlimlerin cumhurunun mezhebi de budur.
Ebû Hanîfe'ye göre adam böyle bir yeminde bulunduğu zaman yemin kefaretini de ödemekle mükelleftir. Ebû Hanîfe delil olarak şunu göstermiştir: Bir adam Zihâr (Erkeğin, kendi karısını mahremi olan bir kadının sırtına benzetmesi gibi yemine Zihâr denilir) yemininde bulunduğu takdirde kefaret ödemekle mükellef tutulur. Çünkü yalan ve çirkin bir söz söylemiş olur. Putlar üzerine yapılan yemin ve yukarda anılan diğer yeminler de yalan ve çirkin yeminlerdir. Şu halde bundan dolayı da kefaret ödenmelidir.
Cumhur, Ebû Hanîfe1 ye şöyle cevap vermiştir: Hadislerde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle yemin edenin Ke-lime-İ Tevhîd getirmesini emretmiş, fakat kefaret ödemesini emrot-memiştir. Kefaret ödeme işi Seri Şerifle sabit olmadıkça asıl olan bunun yokluğudur.'[9]

Allah'tan Başka Bir Şeye Yemin Etmenin Hükmü

Abdurrahman el-Cezerî dört mezhebin fıkhına âit kitabının Yemin bölümünde özetle şu bilgiyi vermiştir:
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Kabe, Cebrail ve veli gibi tazim edilen bir şey üzerine edilen yemin, oluşmuş ve muteber bir yemin sayılmaz. Böyle bir yemini bozmak hâlinde kefaret ödemek gerekmez. Böyle bir yeminde bulunan bir kimse herhangi bir varlığı tazim bakımından Allah Teâlâ'ya ortak etmek niyetini taşıyorsa bununla Allah'a ortak koşmuş olur. Eğer adam Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve benzeri mukaddes varlıklarla ettiği yeminden bunları küçümsemek ve hakir görmek maksadını güdüyorsa, bununla kâfir olur. Şayet yukardaki şeyleri kasdetmeyip sırf yemin etmeyi kasdediyorsa bunun hükmü hakkında âlimler şöyle demişlerdir:
1. Hanefî âlimlere göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se Kabe ve Mushaf gibi mukaddes yaratıklarla yemin edilmez. Yemin ancak Allah Teâlâ üzerine yapılır. Bununla beraber, İtikad edilmesi ve inanılması küfrü mucip olup şer-i şerifin helâl saymadığı bir söz üzerine yemin eden bir kimse, yeminini bozduğu takdirde kefaret ödemekle mükelleftir. Meselâ: Şu işi yaparsam Peygamber (Aleyhi's-salâtü vesselam) 'den veya Kur'an'dan, yahut Kâta e' den uzak bulunayım, derse, sonra yeminini bozarsa kefaret öder.[10]
2. Şâfiîler'e göre yukarda anılan maksadlar olmaksızın Allah'tan başka mukaddes varlıklarla yemin etmek mekruhtur.
3. Hanbeliler'e göre Allah'tan başka varlıklar üzerine yemin etmek haramdır. Böyle yemin edenin tevbe ve istiğfar etmesi, pişmanlık duyması gerekir. Kefaret ödemesi diye bir şey lâzım gelmez.
4. Mâliki1er'in meşhur kavline göre de haramdır. Babalar, eşraf ve padişahlar üzerine yemin etmek de haramdır."
Yeminlerle ilgili hükümler pek geniştir. Fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. [11]

3- İslamiyet'ten Başka Bir Din Üzerine Yemin Edenin (Hükmünün Beyânı) Babı

2098) Sabit bin Dahhâk (bin Halife el-Eşhelî) (Radtyaliâhü ank)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim İslâmiyet'ten başka bir dine yalancı ve kasıdlı olarak yemin ederse o kimse dediği gibidir.»" [12]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-İ Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen Millet kelimesi din ve şeriat demektir. Bu kelime umumî olduğu için bütün dinleri kaplar.

Bu hadis iki şekilde yorumlanabilir. Şöyle ki t
Bir dîne yemin etmek iki şekilde olabilir.
Birinci şekil: Meselâ hıristiyanhk dinine veya yahudilik dînine yemin ederim ki falan iş şöyle olmuştur veya ben şöyle yapacağım. Eğer hadîsteki yeminden maksat bu tarz yemin ise, böyle yemin eden müslüman kimse bu dinin bâtıl olduğuna inanır. Halbuki bir şeye yemin etmek, o şeyi tazim ve yüceltmek içindir. Müslüman kimsenin bâtıl bir dîni yüceltmediği ve böyle bir inanç sahibi olmadığı malumdur. Şu halde böyle bir yeminde bulunan müslüman o dîne yemin etmekle sözde tazimde bulunuyor ise de bunda samimî değildir ve gösterdiği yüceltme hususunda yalancıdır. Çünkü yüceliğine inanmadığı o dini yüceltir gibi görünür. Bu kısa bilgiyi verdikten sonra şöyle diyeyim: Hadîsteki "Kâzib = Yalana" kelimesinden maksad "yemin edenin o dîni yüceltmekte yalancı olması" mânâsıdır. Hadisteki "Müteammid = kasıdlı olarak" kelimesinden maksad da "yemin edenin bu durumu bile bile yemin etmesi" dir.
Yukardaki açıklama ve yoruma göre hadisin açık meali şöyledir: «Bir kimse İslâmiyet'ten başka bir dîne yalancı ve bile bile, yani o dînin yüceltmeye lâyık olmadığına inandığı halde ve bile bile yemin ederse o kimse dediği gibi yalancıdır."
Bu yorumdan çıkan sonuç şudur: Böyle yemin eden kimsenin yemini muteber değildii ve kişi bununla küfre gitmez.
Yukarda anlattığım şekilde bâtıl bir dîne yemin edip o dîni yüceltmek ve tazim etmek maksadını samimi olarak beslerse, yâni yüceltmede yalancı olmayıp onu hak bir din kabul edip bu niyetle ve bile bile onunla yemin ederse, yemin eden adam dediği gibidir. Yâ.^ ni kâfir olur. Çünkü müslüman adam başka bir dîni yüceltmez, onun yüceliğine inanmaz, inanırsa İslâmiyet'ten çıkmış olur. Ancak hıristiyanhk veya yahûdılik dinlerine yemin ederken bu dinlerin asıl ve tahrif edilmemiş olan mâhiyetini kasdederek yemin ederse kâfir olmaz. Anlattığım hükümler Kastalânî' den naklen verilmiştir.
Yukarda, bir dîne yemin etmenin iki şekilde olabildiğini söyledim. Birinci şekli ve bu şekle göre hadîsin yorumunu anlattım.
İkinci şekil yemin: Bir işi veya bir sözü, yahut bir fiili yemine bağlamaktır. Meselâ kişi şöyle der.- Bu işi yapmamış isem, yahut yapmış isem. veya yaparsam, yahut böyle söylersem, yahudi olayım veya hıristiyan olayım, yahut putperest olayım, der. Bu da bir tarz
yemindir.
Hadisten kasdedilen yemin tarzı bu olabilir. Bu takdirde hadîsteki "Kâzib s= Yalancı" kelimesinden maksad "yemininde yalancı" demektir. Yâni meselâ : Adam bir şey yapmış olduğu halde, "Eğer bu işi yapmış isem yahûdi olayım*' diye yemin eder. Keza adam "Şu işi yaparsam hıristiyan olayım" der, sonra o işi yapar. Verdiğim her iki misâlde de adam yalan söylemiş olur. Çünkü geçmiş zamanda yaptığı işi inkâr ediyor, İkinci misalde de yeminini bozarak yeminine ay-kin hareket etmekle yeminine sadâkat göstermiyor.
Bu hadîs böylece de yorumlanabilir. Hadîsin açık meali şöyle olur:
-Kim yemininde yalancı olarak ve bile bile İslâmiyet'ten başka bir dine girmek üzere and ederse o kimse dediği gibi (kâfir) dir. Veya and ettiği dîne inananlar gibi azaba müstahaktır.»
Bu yorumla ilgili olarak Avnü'l-Mâbud sahibi şöyle der: "Hadisin zahirine göre bir kimse böyle yemin ederse kâfir olur. (Yâni meselâ bir adam bir şey yapmıştır. Sonra: Eğer bu işi yapmış isem hıristiyan veya yahûdi olayım derse, yahut falan işi yaparsam yahûdi olayım diye yemin edip sonra o işi yaparsa islâmiyet'ten çıkmış olur.)
El-Hâfız: Bu hadîsten maksad; böyle yeminin elîm bir azaba sebebiyet verdiğini bildirmek üzere tehdit olabilir, küfür hükmü kas-dedilmemiş olabilir. Yâni o dîne inanan bir kimsenin müstehak olacağı azabın benzerine böyle yemin edenin de müstehak olduğunu bildirmek murad olabilir. Bunun bir benzeri: -Namazı terk eden bir kimse kâfir olur» mealindeki hadîstir. Yâni namazı terkeden kimse, namazı inkâr edenin azabı gibi bir azaba müstehak olur. İbnü'l-Münzir demiştir ki: "Hadîsin: O kimse dediği gibidir, cümlesi böyle yemin edenin mutlaka küfre gittiğini ifâde için olmasa gerek. Maksad şu olabilir. O dini yücelten adam nasıl yalancı ise onunla yemin eden adam da öylece yalancıdır, diye bilgi vermiştir.
Yine el-H â fi z'ın beyânına göre Îbnü'l-Münzir şöyie demiştir:
Bir adam: "Eğer şu işi yaparsam Allah'ı inkâr etmiş olayım veya hıristiyan olayım, yahut putperest olayım" gibi bir söz sarf edip sonra da o işi yaparsa, adamın durumunun ne olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1. îba-i Abbâs, Ebû Hüreyre, Atâ, Kata do ve İslâm memleketlerindeki fıkıhçılarm cumhuru: Bu adama kefaret vâcib olmaz ve bu sözden dolayı kâfir olmaz. Ancak kâfir olmaya kalben karar vermiş ise o zaman kâfir olur, demişlerdir.
2. Evzâî, Hanefîler, Ahmed ve îshak: Bu söz bir yemindir ve adama kefaret gerekir, demişlerdir.

Îbnü'l-Münzir bu iki görüşü beyân ettikten sonra ük görüşün daha sıhhatli olduğunu savunarak: Çünkü Lât ve UaaA'ya yemin edenin, La ilahe illallah, demesi (2096 nolu) hadiste emredilmiş, fakat kefaret ödenmesi emredilmemiştir, demiştir.
El-Hâfız bu nakli yaptıktan sonra şöyle der: "tbn ü'l-M ünz ir' den başkası ilk görüşü teyiden: (2098 nolu) hadiste "Kim İslâmiyet'ten başka bir dîne yemin ederse o kimse, dediği gibidir" buyurulmakla müslümanların korkutulması kas-dedîlmiştir. Tâki kimse böyle söz sarf etmeye cesaret edemesin."
Hattâbl: de: Bu hadîs, İslâmiyet'ten uzak bulunayım, diye yemin eden bir kimsenin günah işlemiş sayıldığına ve kefaret ödemekle mükellef tutulmadığına delâlet eder. Çünkü bu hadis böyle yemin eden kimsenin cezasının mal ödemek olmayıp diyanetinin zedelenmesi olduğuna hükmetmiştir, demiştir.

2099) Enes (Radtyallâhü o»*;'den; Şöyle demiştir: Bir adam: Ben o zaman şüphesiz yahûdi olayım, derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun sözünü işitti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yahudilik (o takdirde) tahakkuk etmiş oldu,» buyurdu."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Bakiyye btn el-Velld tedlisçidir ve bunu an'an» Ue rivayet etmiştir.

2100) Büreyde (bin el-Husay&) (Radtyallâhü û»A)'den rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
- (Falan işi işlemiş isem - falan sözü söylememiş isem gibi bir şarta bağlı olarak) İslâm dîninden uzak bulunayım diyen bir kimse (bu yemininde) yalancı ise, o kimse dediği gibi (İslâmiyet'ten uzak bulunmuş veya İslâmiyet'ten uzak bulunanlar gibi azaba müstahak olmuş) dır. Eğer (bu yemininde) doğru sözlü ise İslamiyet salimen ona dönmez.»" [13]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türöndendir. Bu hadise göre bir adam; Meselâ: Şu şeyi böyle yaparsam ben yahûdî olayım derse, sonra dediği gibi yaparsa, yahûdî olmuş olur. Bu m&nA hadîsin zahirine göredir. Âlimlerin görüşlerini ve beyan ettikleri değişik yorumlan aşağıda özlü olarak anlatacağım. Bu husustaki bilgi kısmen yakardaki izah bölümünde verilmiştir.
Büreyde (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini Ebû Dâvûd, N e s â i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Âlimlerin bu hadisle ilgili yaptıkları yoruma terceme esnasında parantez içi ifâdelerle işaret ettim.
Bir adamın: İslâmiyet'ten başka bir dine yemin etmesi ile ilgili gerekli bilgi ve yemin edilişin iki şekilde düşünülebileceğine dâir husus 2098 nolu hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.
Bu hadisteki yemin oradaki ikinci yoruma uyar. Yâni adamın: Ben İslâmiyet'ten uzak bulunayım, sözü bîr şarta, bir iş veya sc*e bağph olarak kullanılır. Meselâ: "Falan sözü söylemiş isem, şu fiili işl«niş isem veya şu işi yapmamış isem" gibi geçmiş zamana âit olumlu veya olumsuz bir söz veya fiile bağlı kullandır. Keza gelecek zamana veya şimdiki zamana ait bir olumlu veya olumsuz fiil veya «Öze bağlı kullanılır.
Adamın İslâmiyet'ten uzak bulunmayı, yukarda anılan bir fiil veya söze bağlaması işi, aslında bir yemin değildir. Ancak bir noktada yemine benzer. Yemin; bir işe teşvik veya ondan menetmek için kullanılır. Yukardaki söz bu amaç bakımından yemine benzediği için buna da yemin denilir. El-Hâfız'm Buhâri' nin şerhinde ve 2098 nolu hadîsimizin şerhinde bu görüşü İbn-i Dakiki'l-î y d' den naklen beyan etmektedir.
İslâmiyet'ten uzak bulunma yemini geçmiş zamandaki bir fiil veya söze bağlanmış ise yemin edenin bu hususta yalancı veya doğru sözlü olmasının mânâsı açıktır. Meselâ: Adam; 'eğer ben falan sözü söylemiş isem İslâmiyet'ten uzak bulunayım, diye yemin etmiş ve o sözü söylemiş ise yalancıdır. O sözü söylememiş ise doğru sözlüdür. Hadîsin zahirine göre yalancı ise, İslâmiyet'ten uzaklaşmış olur. Doğru sözlü ise İslâmiyet'e yakışmayan ve yüce İslâm dinini küçültücü söz sarf etmiş olduğu için din yönü zedelenmiş olur.
E1 - H â f ı z ayni yerde îbn-i Dakiki'l-îyd'in şöyle dediğini beyân eder: İslâmiyet'ten uzak bulunmayı geçmiş zamana âit bir söz veya fiile bağlayan kimse yalancı ise, Şâfiîlsr'in bir kısmına göre adam kâfir olmuş olur, hadîsin zahiri buna delâlet eder. Bâzı âlimler: Eğer adam yalan söylemesi hâlinde kâfir sayılacağını biliyor ise kâfir olur. Çünkü küfre rızâ göstermiştir. Gelecekteki bir işe veya söze bağlı bu yemini edip, sonra yeminini bozanın hükmü de budur. Bâzı âlimler de başka görüşler beyan etmişlerdir, der. Şimdiki zamana âit yeminin hükmü

maziye âit olanı gibidir.
Bu yemini gelecek zamandaki bir iş veya bir söze bağlayan kimse yeminini bozarsa yalancı sayılır, bozmazsa doğru sözlü sayılır.
El-Hâfız bu yeminin hükmü hakkında kısmen yukarıya alınan görüşleri beyan ettikten sonra: bu yemini kullanan adamın küfre gidip gitmediği yolundaki tahkıkli ve kuvvetli görüş şudur, der:
'Eğer adam, bu yeminle İslâmiyet'ten başka bir dini yüceltmeyi kasdediyorsa bununla kâfir olur. Şayet, İslâmiyet'ten uzak bulunmayı gerçekten koştuğu iş veya söze bağlıyorsa, durumuna bakılır: Eğer niyeti hakikaten o takdirde küfre gitmek ise yine kâfir sayılır. Çünkü küfre niyetlenmek küfürdür. Şayet niyeti o iş veya sözden uzak olduğunu ve kalacağını belirtmek ise bu yeminle küfre gitmez. Ancak bu yeminle yine günah işlemiş olur. Bâzı âlimlere .göre haram işlemiş olur. Diğer bir kısım ilim ehline göre mekruh ve çirkin bir söz
sarfetısiş olur.'
El-Hâfız' dan naklen verilen bilgi burada sona erdi. Hülâsa, böyl« yeminlerin tehükatt ve ciddi vebali mucip olduğu bu hadîslerden anlaşılıyor. Şuurlu müslümanın böyle yeminlerden son derece uzak durması gerekir. îslâm fıkıh âlimlerinin bu husustaki görüşleri hakkında geniş bilgi almak isteyenler fıkıh kitablarma müracaat -etmelidirler.
Hadisin şöyle yorumlanması da mümkündür: islâmiyet'ten uzak bulunayım, diye yemin eden kimse, yemin ettiği hususta yalancı ise veya yeminini bozmak sureti ile yalancı durumuna düşerse, o kimse dediği gibidir. Yâni İslâmiyet'ten uzak bulunan kimselerin müstehak oldukları azab gibi bir azaba müstehak olur. Yahut İslâmiyet'ten uzak bulunur. Yâni küfre gitmemekle beraber îslâmiyeti çok zayıflamış olur. Yemin ettiği hususta doğru sözlü ise veya yeminine sâdık kalıp bozmazsa. İslâmiyet'i küçültücü söz sarfettiği için İslâmiyet salimen ona dönmez. Yâni müslümanlığı zedelenmiştir.
Diğer bir yorum şekli şöyledir:
İslâmiyet'ten uzak durayım, diye yemin eden bir kimse, gerçekten uzak durma niyeti ile söylemeyip yalancı olarak bu lâfı ederse o kimse dediği gibi yalancıdır. Yâni İslâmiyet'ten uzaklaşmış olmaz. Kim bunu samimî olarak ve gerçekten İslâmiyet'ten uzak bulunmak niyeti ile söylerse o kimse İslâmiyet dışına çıktığı için İslâmiyet salimen ve olgunca ona dönmez. Çünkü küfre rızâ göstermiştir. Artık imanını yenilemekle tekrar müslümanlığa dönüş yaparsa m uslum an sayılır. Aksi takdirde sayılmaz. [14]

4- Kendisi (Nîn Îknâ Edilmesi) İçin Allah Adı Üzerine Yemin Edilen Herkes (Edilen Yemine) Razı Olsun, Babı

2101) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edü- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir adamın, kendi babasının üzerine yemin ettiğini işitti ve bunun üzerine :
«Babalarınız üzerine (sakın) yemin etmeyiniz. Allah'a yemin eden bir kimse doğru söylesin. Kendisi(nin ikna edilmesi) için Allah'a yemin edilen bir kimse, razı olsun! (Yeminin gereğini kabul etsin). Allah (adına edilen and) a rıza göstermeyen (gereğini kabul etmeyen) kimse Allah'a yakın (bir kul) değildir.»"
Not; Bunun senedindeki râvüerin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

2102) Ebû Hüreyre (Radıyailâhii anh)'ûen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Meryem oğlu İsâ bir adamın hırsızlık ettiğini görmüş ve ona: Sen çaldın mı? diye sormuştur. Adam da: Kendisinden başka ibâdete liyakatli hiç bir ilâh olmayan (Allah) 'a yemin ederim ki hayır, (çalmadım) , demiş. Bunun üzerine İsâ (Aleyhisselâm) : Allah'a İman ettim (O'nun adına yemin edeni doğruladım) ve gözümü yalanladım, demiştir.»" [15]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid türünden-dir. Arablar câhiliyet devrinde babalarına, annelerine, dedelerine ve diğer yakınlarına yemin ederlerdi. Bu yemin usûlü onlar arasında yaygın bir âdet idi. İslâmiyet geldikten sonra bu yüce dine giren müs-lümanların ilk zamanlarda eski alışkanlıkları itibarı ile böyle yeminlerde bulunduklarını gören Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml onları uyarmış ve inenetmiştir. Yüce Allah'a yemin eden bir kimse* nin doğru konuşmasını emretmiştir. Keza, bir adanuöîknâ edilmesi için AlJ&h adına yemin edilince artık adamın ikna ve tatmin olmasa bile bunu kabul etmesi gerekir. Resûl-i Ekrem;

(Aleyhi's-salâtü ve's-setam) bunu da emretmiştir. Yemin edeni dolETulamak mümkün iken, doğrulamayan kimsenin Allah'a yakın kullardan sayılmıyaca-ğını da haber vermiştir. Çünkü Allah'a yakın kullar, Allah Teâlâ'ya karşı duydukları tazim ve yüceltmeden dolayı Onun adına yemin edeni doğrularlar.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buharı, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde az kelime değişikliği var ise de mânâyı etkilemez. Bunun için bu değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum.
Bu hadiste: î s â (Aleyhisselâm) 'in adamın hırsızlık ettiğini gördüğü, bunu sorunca adamın bunu inkâr edip hırsızlık etmediğine Allah'a yemin ettiği ve yeminden sonra î s â' nın adamı doğ-rulayip, kendi gözünü yalanladığı ifâde edilmiştir.
El-Hâfız, el-Fetih'te bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir: "'Îbnü'l-Cevzi' nin dediğine göre Îbnü't-Tîn: Isâ, yemin edeni tasdik etmek amacı ile "Âmentü billâh = Allah'a îman ettim" demiş ve gözünü yalanlamıştır. Gözünü yalanlaması ile bu olayda gözünü yalanlamayı kasdetmern iştir. Bundan maksadı gözünü başka bir işte yalanlamasıdır, demiştir.
Fakat Ibnü't-Tîn'in bu tevili uzak bir ihtimaldir.
Bazı âlimler: İ s â'nın bu meseledeki tekzib ve tasdiki, olayın içyüzüne âit değil, hükmün zahirine aittir. Çünkü görgü, olayın bilinmesinin en kuvvetli aracıdır. Hâl böyle olunca î s â nasıl gözünü yalanlar da adamı tasdik eder? demişlerdir.
Şu ihtimal da vardır: î s â, adamın o şeye elini attığını görünce, alıp götürdüğünü sanmış, fakat adam yemin edince 1 s â zannından dönmüştür.
Kurtubî de: îsâ' nın sözünden maksadı şu olabilir: Allah'a yemin edeni doğrularım ve eşyanın hırsızlık maksadı ile alındığına dâir olan kanaatimi yalanlarım. Çünkü muhtemelen adam; hakkı olan bir şeyi almış veya mal sahibinin izni ile almış, yahut eşyaya bakıp çevirmiş, fakat çalmak istememiş, demiştir.
Bu ihtimal zayıftır. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) 1 s â'nın adamın hırsızlık ettiğini-gördüğünü ifâde buyurmuştur,
Kişilerin suç işledikleri zannı ile cezâlandınlamıyacakları hükmü bu hadisten çıkarılmıştır."
Hadis Allaha yakın oIup O'nu tazim edenlerin, O'nun adına yapılan yeminleridoğrulamalarının en kuvvetli örneğini vermiştir. [16]

5- Yemin (Netice Îtîbarı İle) Ya Günaha Girmektir Yâ Da Pişmanlık Duymaktır, Babı

2103) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaltâhü anhümâ)'â&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yemin (sonucu İtibarı ile) ancak ya günaha girmektir veya pişmanlık duymaktır.»"
Not: Zevâid'de : Bu hadisi îbn-i Mâceh kendi sahih'inde rivayet etmiştir. Şu halde hadis sahihtir, denilmiştir. Halbuki, tbn-i Mâceh'in kitabına Sahih ismi verilmez. (Ona sünen, denilir.) Zevâid yazan bu hadisi Îbn-İ HÎbban veya tbn-i Hu-zeyme'nin kendi sahihinde rivayet ettiğini söylemek istemiş de sehven îbnl- M&-ceh, demiş olabilir, [17]

İzahı

Sindi, Zevâid türünden olan bu hadisten kasdedilen manânın şöyle olduğunu söylemiştir • Yâni bir şeyi yapmak veya söylemek üzere yemin eden kişi, üzerine yemin ettiği şeyi yerine getirmez ve kefaretini de ödemezse günaha girmiş olur. O günahı gidermek için kefaret ödemesi gerekir Şayet üzerine yemin ettiği şeyi ifa eder veya kefaret öderse genel olarak yemin ettiğine pişman olur. Bu itibarla yemin etmenin sonucu çoğu zaman ya günaha girmektir, ya da pişmanlık duymaktır. Şu halde en uygunu yemin etmemektir.
Notta belirtildiği gibi îbn-i Mâceh'in kitabına hadis dilinde Sünen ismi verilmiştir. Ona Sahih, ismi verilmemiştir. Bu itibarla Zevâid burada yanılmıştır. Sehven böyle demiştir. İnsan oğlu sehvedebilir, îbn-i. Hibbân ile İbn-i Huzeyme'nin kitablanna Sahîh ismi verilmiştir. Zevâid yazarı bu iki âlimden birisinin ismi yerine sehven İbn-i Mâceh demiş olabilir. [18]

6- Yeminde İstisna Babı

tstisnâ kelimesi Türkçemizde de kullanılan ve türkceleşmiş bir sözcüktür, denilebilir. Bununla beraber bu kelimeyi biraz açıklıyahm. İstisna, bir sözün kapladığı anlamın bir kısmını ondan

ihraç etmektir. Meselâ: Bütün insanlar sapıktır, müminler hâriç.
Bu örnekte kullanılan insanlar sözü, mü'minleri de içine alır. în-sanlör için verilen sapıklık hükmünden müminler istisna, edilmiştir. Bu nevi istisna bulunduğu gibi bir hükmü bir şarta bağlama hâline da istisna denilir. Meselâ: Evime gelirsen sana ikramda bulunurum, eözünde, muhataba ikram etmek hükmü, onun eve gelmesi şartına bağlanmıştır. Bu duruma göre muhâtab eve gelmezse ikram görmeyecek veya ona ikram vadi olmayacak, denilebilir.
Avnü'l-Mabüd yazarı Ebü Davud'un sünenindeki "Yeminde istisna" babının girişinde e 1 - H â fi z' in şöyle dediğini nakleder: Malum olan istisna nevinden başka, bir istisna çeşidi vardır. O da taliklerdir. Talik çeşitlerinden birisi d© bir işi Allah'ın dilemesine talik etmektir. Bu bâbta kasdedilen istisna, bir işi Allah'ın dilemesine talik etmek (bağlamak) tır. Meselâ bir adam: Vallahi eğer Allah dilerse falan işi yapacağım, derse yemininde istisna etmiş olur. Keza: Allah'a yemin ederim ki, Allah dilerse şu işi yaprmyacağım, derse yemininde istisna etmiş olur.
E 1-Hâ f ı z'ın yukardaki beyânına göre bir adam: Allah'a yemin ederim ki inşsallah şu işi yapacağım veya şöyle diyeceğim, diye yemin ©derse yemininde istisna etmiş olur. Ancak adam talik niyeti ile değil de, mübarek bir sözdür, diye inşâallah kelimesini kullanırsa buna istisna denmez,

2104) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü «ftAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim yemin edip de (yemininde) inaaatlah (Yâni Allah dilerse) ders© bu istisnası onun İçin (yararlı)dır.»"

2105) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankumâ)\\an rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salldlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yemin edip de (yemininde) inşâallah diyen adam, dilerse (yemininden) dönüş yapar (yeminini bozar) dilerse (yeminini olduğu gibi) bırakır. (O kimse) günaha girmiş olmaz. (Yâni yeminini bo/.sa kefaret ödemesi gerekmez.)

2106) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Yemin edip de (yemininde) inşâallah diyen bir kimse (yeminini bozduğunda) günah işlemiş olmayacaktır. (Yâni kefaret ödemesi gerekmez) "[19]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini Tirmial de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette; cümlesi yerine;
= «(yeminini bozmakla) günaha girmiş olmaz» cümlesi kullanılmıştır. Her iki ifâdeden çıkan sonuç aynidir: Yâni bir adam yemin ederken inşâallah, sözünü kullanırsa onun yemini oluşmuş bir yemin sayılmaz. Çünkü yeminini Allah'ın dilemesine bağlamıştır. Allah'ın dilemesi şartının tahakkuk etmesi ise bizce meçhuldür. Yemin olunmayınca, onu bozmak da söz konusu edilemez. Yâni yeminine muhala-fet ötmesi günah sayılmaz ve muhalefet ettiği takdirde kefaret Ödemesi gerekmez.
İbn-İ Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â İ de rivayet etmişlerdir. Müslim
ise bunu mevkuf olarak yâni Îbn-İ Ömer'in sözü olarak rivayet etmiştir. Dikkat edildi ise müellifimiz bu hadisi iki sened ile rivayet etmiştir. İlk sened merfüdur. Yâni Peygamber (AleyhiVsalâtü ve's-selâm)'a ulaştırılmıştır, ikinci sened (2106 nolu) ise 1 b n-i Ömer'e ulaşmıştır. Onun eseri ve sözüdür.
1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadisi de ayni hükmü ifâde eder. Yeminde istisna edilince, yâni inşâallah denilince o yemin oluşmuş sayılmaz ve dolayısıyla, ona muhalefet etmek sakıncalı değildir, kefaret gerektirmez.
Sahihi Müslim'de "Yeminde ve başka şeyde istisna" başlığı ile bir bab açılmış ve burada I b »- i Ö m e r' in eseri ile merfû başka hadisler rivayet edilmiştir. N e v e v i bu hadislerin $erhincle özetle şöyle der;
"Mezkûr hadisten anlaşılıyor ki; bir adam yemin ederken, yemini ile beraber ve fasılasız olarak * İnşâallah* derse, yeminini bozmakla günaha girmiş olmaz (ve kefaret ödemesi de gerekmez). Keza yemini de oluşmuş sayılmaz. Yemindeki istisnanın muteber olması için iki şart vardır: Birinci şart; tnşaallah sözünün yemin cümlesine aralıksız olarak eklenmesidir. İkinci şart da, yemin cümlesi henüz bitmemiş iken, inşâallah demeye niyet etmektir.

Kadı lyâz: înşâallah sözü yemin cümlesine fasılasız olarak eklendiği zaman, edilen yeminin oluşmuş sayılmayacağı hususunda tüm nıüslümanlar icmâ etmişlerdir. Yemin cümlesi bitip, ara verildikten sonra söylenen inşâallah sözü de bâzı selef âlimlerinin dediği gibi istisna sayılmış olsaydı, hiç kimse, hiç bir yeminde günaha girmiş olmazdı, kefaret ödemesi de gerekmezdi. (Çünkü yemin eden herkes yemininden bir süre sonra, yeminini bozmak istediğinde, günaha girmemek ve kefaret ödemeye gerek bırakmamak için, bir süre önce ettiği yemine atfen "İnşâallah" diyebilir.) demiştir. Kadı lyâz sözüne devamla:
Yemin edilirken buna eklenecek inşâallah sözü ile yemin cümlesi arasında fasıla bulun.naması keyfiyeti hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Yâni yemin cümlesi ile inşâallah cümlesi arasında ne kadar ara ve fasıla olmaması gerekir?
1. Mâlik, Evzâî, $âfii ve Cumhura göre yemin cümlesi ile inşâallah cümlesinin birlikte söylenmesi gerekir. İki cümle arasında susmamak icâbeder. Ancak nefesin kesilmesi nedeni ile verilen ara zararsızdır.
2. Tâvûs, el-Hasan ve Tabiilerden bir cemaata göre, yemin eden adam oturduğu meclisten kalkmadıkça, yeminine eklemek üzere söyleyeceği inşâallah sözü istisna sayılır.
3. K a t â d e ' ye göre yemin eden adam oturduğu yerden kalkmadıkça veya konuşmadıkça istisna edebilir.
4. Said bin Cübeyr'e göre adam dört aya kadar istisna edebilir.
5. îbn-i Abbâs'a göre kişi ne zaman hatırlarsa o zaman istisna edebilir.
Bâzı âlimler: Yukardaki ilk görüşten sonraki görüşlerden mak-sad; inşâallah sözü mübarek bir sözdür, her konuşmada anılmahdır, unutulduğu takdirde hatıra gelir gelmez yine denilmelidir. Bu hususta; yâni inşâallah sözünün unutulması hâlinde, bilâhare hatırlanınca söylenmesi K e h f sûresinin 23. âyeti ile emredilmiştir. Bu görüş sahiblerinin maksadı yemin eden adam yemin ettikten bir süre sonra istisna ederse yâni inşâallah derse yemini çözülür ve yeminine muhalefet etmesi bir günah sayılmaz, demek değildir, demişlerdir. Şu halde yemin ettikten bir süre sonra istisna etmekle yemin çözülmez ve yemin bozdurulduğu takdirde günaha girilmiş olur, dolayısıyla kefaret ödenir."
Allah Teâlâ'ya yemin edildiğinde istisna etmenin, yâni inşâallah demenin hükmü yukarda anlatılmış oldu. N e v e v i bundan sonra boşama, köle veya cariyeyi âzadetme ve diğer konularda istisna etmenin hükmünü şöyle anlatır:
"Boşama, âzadetme ve Allah'a yemin etmekten başka her hangi bir konuda istisna yapılırsa bunun hükmü hususunda âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir. Önce bu konulara âit misaller getirelim, sonra âlimlerin görüşlerini anlatalım.
Meselâ : Bir adam : înşâallah karım benden boştur, inşâallah kölem hürdür, inşâallah karım bana annemin sırtı gibidir, inşâallah Ali'nin bende bin lira alacağı vardır, Allah hastama şifâ verirse inşâallah, bir ay oruç tutmak Allah için benim adağımdır, gibi bir söz söylerse, bu sözde kullandığı inşâallah cümlesi istisna sayılır mı, sayılmaz mı? Bilindiği gibi istisna sayılırsa o yemin oluşmuş sayılmaz. İstisna sayılmaz ise yemin oluşmuş olur.
1. Şafii. Küfe âlimleri, Ebû Sevr ve başkalarının mezhebine göre Allah adına yapılan yeminde istisna muteber ve geçerli olduğu gibi diğer şeylerde de istisna muteber ve geçerlidir.
Bu itibarla boşama, köle-câriye âzad etme, zihâr, adak, ikrar vesâir işlerde inşâallah cümlesi kullanıldığı zaman bu akidlerin hiç birisi oluşmuş olmaz. Bu görüşü bir örnekle aydınlatalım: Bir adam karısına: Şen inşâallah benden boşsun, derse bu sözle karısı boşanmış olmaz. Âzadetme, zihâr, adak ve diğer meseleler de böyledir.
2. Mâlik ve E v z â i' ye göre inşâattan sözü ile yapılan istisna ancak Allah'a yapılan yeminlerde geçerlidir. Bunun dışındaki işlerde geçerli değildir. Bu görüşe göre bir adam karısına: Sen inşâallah benden boşsun, derse karısı boşanmış olur. Diğer mes'ele-ler de bunun gibidir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan hadîste -Eğer kişi inşâallah derse» buyurmuştur. Şu halde sözü edilen istisnanın dille söylenmesi gereklidir, Sadece kalb ile istisnaya niyet etmek kâfi değildir. Ebû Hanife, Şafii, Mâlik, Ahmed ve bütün âlimler böyle demişlerdir. Ancak bâzı Mâliki âlimler istisnaya kalben niyet etmenin kâfi olduğunu söylemişlerdir. [20]

7- Bir Şey İçin Yemin Edip Ondan Başka Bir Şeyi Daha Hayırlı Gören Kimse (nin Ne Yapacağını Beyan Eden Hadisler) Babı

2107) Ebû Musa (el-Eş'ârî) (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
(Tebûk seferi için hazırlık yapılırken) ben Eş'arîlerden küçük bir cemâat içinde Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak kendimiz için binek hayvanı istedik, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize :

— «Vallahi sizi bindiremem ve sizi bindireceğim hayvan yanımda yoktur- buyurdu. Ebû Mûsâ demiştir ki, bunun üzerine biz Allah'ın dilediği kadar bekledik. Sonra (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ganimete âit) develer getirildi. Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) (bunlardan semizlikten) hörgüçleri be yozlaşmış üç dişi devenin bize verilmesini emretti. Biz (develeri teslim alıp) gidince, bâzılarımız diğer arkadaşlarımıza: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e müracaatla kendimiz için binek hayvanlarını istedik. Kendisi bize binek hayvanı veremeyeceğine yemin etti. Sonra da bize binek hayvanları verdi. (Herhalde biz O'na yeminini unutturduk, bundan sonra iflah olamayız) Geri dönelim, dediler. Bunun üzerine biz (geri dönüp) huzura çıktık ve:
— Yâ Resûlallah! Biz sana gelip binek hayvanları bize vermeni istedik. Sen bize binek hayvanları veremeyeceğine yemin ettin. Sonra da bizi bindirdin, dedik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize e
— «Vallahi sizi ben bindirmedim. Sizi Allah bindirdi. Vallahi ben bir şey için yemin edip sonra o şeyden başka bir şeyin deha hayırlı olduğunu bildiğimde inşâallah şübhesiz yeminimin kefaretini öderim ve daha hayırlı olan şeyi işlerim* buyurdu veya «Daha hayırlı olanı işlerim ve yeminimin kefaretini Öderim» buyurdu."

2108) Ad! bin Hatim (RadtyaHâm a**J'den rivayet edildiğin* göre; Resûluttah (SaHallakü Aleyki ve S*B*m) yiyle buyurdu, demıçtir:
-Kim bir şey için yemin edip sonra ondan başka bir şeyi daha hayırlı bilirse, daha hayırlı olanı yapsın ve yemininin kefaretini ödesin.-"

2109) Mâlik el-Cüşemî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: (Bir defa ben) :
—Yâ Resûlallah amucam oğlu yanıma gelir (= bana ihtiyacı olur), ben de ona (bir şey) vermemeye ve ona sila-ı rahm etmemeye yemin ederim, dedim. O, buyurdu ki t
Yemininin kefaretini öde.»" [21]

İzahı

E b û M û s â (Radıyallâhü anhî'ın hadisini Bu h â r I, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bu zâtın ismi Abdullah bin Kays' tır. Hâl terce-mesi 86. holü hadîs bölümünde geçmiştir. Bu zât Eş'âriler adı İle meşhur büyük bir kabiledendir. Yemen tarafında bulunan bu kabilenin ilk reisi S e b e sülâlesinden Üded oğlu Nata â t' dır. Bu adamın vücûdu anneden kıllı olduğu için, kendisine, kıllı mânâsını ifâde eden Eş1 ar lâkabı verilmiştir.
Hadiste geçen "Rant" kelimesini, küçük bir cemâat, diye terce-me ettim. Bu kelimenin asıl mânâsı üç veya yediden ona kadar insan topluluğudur.
Zevd kelimesi: Üçten ona veya yediye kadar yahut ikiden dokuza kaçlar deve sürüsü, demektir. Ekseriyetle dişi develer anlamında kuîlaıyhr. Burada, dişi deve mânâsında kullanılmıştır.
Ebü Musa ve onun kabilesinden olan arkadaştan, T e -bük seferine çıkılmak üzere hazırlık yapılırken, ihtiyaç duydukları develerin temini için Resûl-i Ekrem (AJeyhi's-salatü ve's-selâm)'e müracaat etmişlerdir.
T e b û k seferi, Resûl-İ Ekrem (Aleyhi"s-salâtü ve's-selâm) 'iri bizzat katıldığı en son savaş seferidir. Hicretin dokuzuncu yılı Recep ayında bu sefere çıkıldığı rivayet olunmuştur. Bu sefere T e * b û k gazvesi ve U s r e Igüçlük) gazvesi de denilir. Tfi.bûk, H i c a z' in kuzey tarafında bulunan bir şehirdir. Bu gün Ürdün' den kara yolu ile Hicaz'a gidenler bu şehirden geçerler.
Bu seferde savaş yapılmadı. Çünkü Roma imparatorluğu'-nun Ş a m' da büyük bir ordu hazırladığı ve bâzı Arap kabilelerinin de onlarla birleştiği, bu büyük ordunun Medine-i Mü-nevvere'ye yürümeye hazırlandığı haberi alınınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm) onlara karşı çıkmak üzere hazırlandı ve bu sefere çıkıldı. Nihayet T e b ük'e kadar gidildi. Alınan haberin gerçek olmadığı anlaşılınca geri dönüldü. Bu sefer çok güç ve çeşitli olaylarla geçen ve birtakım şer'î hükümlerin konulması, bâzı âyetlerin inmesi ile sonuçlanan önemli bir seferdir. Geniş izahat isteyenlerin siyer kitablanna müracaatları tavsiye olunur.
Hadisin mânasına dönelim:
Ebû Musa ve arkadaşlarının vâki müracaatları üzerine, Resül-i Ekrem (Aİeyhi's-salâtü ve's-selâm), kendilerine deve veremeyeceğine yemin etmiş. Sonra da gelen develerden müellifin rivayetine göre üç tanesini onlara vermiştir. Eş'âr İler develeri alıp oradan ayrıldıktan sonra, Resûl-i Ekrem (Aİeyhi's-salâtü veVse-lâmJ'in ettiği yemini unuttuğu için onlara deve verdiğini zannederek endişelenmişler ve başlarına büyük zararların geleceğinden korkarak derhal geri dönüp yemin durumunu Resûl-i Ekrem (AleyhTs-salâtü ve's-selâm)'e arzetmişlerdir. Resûl-i

Ekrem (Aİeyhi's-salâtü ve's-selâm) onlara:
«Sizi ben bindirmedim, Allah bindirdi.» buyurmuştur. Bu buyruğun izahı hakkında Nevevi: Yâni kulların fiillerinin yaratıcısı Allah'tır M â z i r î demiş ki: Bunun mânâsı şöyledir: Sizi bindireceğim develeri Allah verdi. Eğer Allah vermeseydi, sizi bindireceğim deve benim yanımda yoktu. Kadı da demiş ki: Muhtemelen Allah Teâlâ onları bindirmek için vahiy indirmiştir, diye bilgi verir.
Resûl-i Ekrem (Aİeyhi's-salâtü ve's-selâm) daha sonra: -Vallahi ben bir. şey için yemin edip sonra o şeyden başka »ir şeyin daha hayırlı olduğunu bildiğimde üışâallah, şüphesiz yeminimin kefaretini öderim Ye daha hayırlı olan işi işlerim.» buyurmuştur. Râvi hadisin son kısmının böyle olduğu veya şöyle olduğu hususunda tereddüt ettiğini ifâde etmiş ve bu tereddüdünü belirtmek için; Veya Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şöyle buyurdu, demiştir:
«... Daha hayırlı olanı işlerim ve yeminimin kefaretini öderim.»
Hâvinin tereddüt ettiği nokta şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in kefareti ödemek ve daha hayırlı olan işi işlemekle ilgili iki cümleden hangisini önce ve hangisini sonra kullandığında tereddüdü vardır.
Bâzı rivayetlerde kefaret ödemekle ilgili cümle öncedir, bâzı rivayetlerde ise, bu cümle diğer cümleden sonradır. El-Mâzirİ'-nin dediği gibi bu iki cümleden birisinin önce, diğerinin sonra olması pek pnemli değildir. Çünkü iki cümle arasında bulunan atıf edatı "Vav"dır. Bu edat sıralamayı ifâde etmez. Yâni önce kefaret Ödenir, ondan sonra yemin bozdurulur, veya önce yemin bozdurulur, sonra kefaret $deair, diye bir mânâ "Vav" edatından çıkarılmaz. Kefaret ödemek için üç durum vardır: Yeminden önce kefaret ödemek, âlimlerin ittifakı ile caiz değildir. Yemin edilip bozdurulduktan sonra kefaret ödemek ise âlimlerin ittifakı ile caizdir. Yeminden sonra ve heöüz yemin bofcthırulmamış iken kefaret ödemenin câizliği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
N e v e v î şöyle der:
"Bu bâbta rivayet olunan hadîslerden anlaşılıyor ki: Bir şeyi yapmak veya bir işi işlememek için yemin eden bir kimsenin yeminini bozması, yeminine bağlı kalmasından daha hayırlı ise yeminini îtemaşj müsteıabfer. Ve yeminini bozunca kefaret ödemesi gerekir. 0a hususta âlimler ittifak halindedir. Keza yemin bozdurulmadan toföret ödemenin vâcib olmadığı hususunda da ilim ehli ittifak etmişlerdir. Diğer taraftan, yemin etmeden önce kefaretin ödenemiye-Ceği ve kefareti ödemenin, yemini bozduktan sonraya bırakılabileceği hakkında da ittifak vardır. Fakat yemin edildikten sonra ve henüz yemin bozdurulmamış iken kefaretin ödenmesinin câizliği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1. Mâlik, Şafii, Evzâî, Sevrî ve on dört sahâbi île Tabiilerden bir kaç cemâat yemin edildikten sonra ve henüz bozdurulmamış iken kefaretin ödenmesinin câizliğine hükmetmişlerdir. Âlimlerin cumhurunun kavli de budur. Bunlara göre kefareti ödemeyi yemini bozduktan sonraya bırakmak müstehabtır. Ş â f i 1; Yemin kefareti oruç olarak ödendiği takdirde bunu yemini bozduktan sonraya bırakmak gerekir, demekle bunu istisna etmiştir. Gerekçe olarak da şöyle demiştir: Oruç bedeni bir ibâdettir, vaktinden önce ödenemez. Farz namaz ve Ramazan orucu için vaktin girmesi şarttır. Bu da böyledir. Bunun vakti ise yemini bozduktan sonra girer. Ama yemin kefareti mal olarak ödenirse, yemin bozmadan önce de ödenebilir. Nasıl ki; malı bir ibâdet olan zekât, vaktinden önce çıkarılabilirse.
2. Ebû Hanife, onun arkadaşları ve Mâlikîler*-den E ş h e b: Yemin kefareti hiç bir suretle yemini bozmadan Önce ödenemez, demişlerdir. Cumhurun delili bu hadîslerin zahiri ve zekâtın vaktinden önce ödenmesinin câizliğine kıyaslamaktır.
Hadîsin metninde geçen "Zürâ" kelimesi "Zirve"nin çoğuludur. Zirve, her şeyin en yüksek kısmıdır. Burada develerin hörgüçleri kas-dedilmiştir. Buradaki rivayette Eş'âr iler'e üç deve verildiği bildirilmiştir. Bâzı rivayetlerde beş deve verildiği ifâde edilmiştir. Rivayetler arasında ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü üç devenin verilmiş olması bundan fazla verilmediğini gerektirmez. Bir rivayetteki fazlalık makbuldür."
N e v e v î' den naklen verilen bilgi burada bitti.
Adî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim ve Nesil de rivayet etmişlerdir. Bu zâtın hâl tercemesi 87 nolu hadîs bölümünde verilmiştir. Bu hadîsin metni bir önceki metinde de geçtiği için ayrı bir izahı gerekmez.
Mâlik el-Cüsemî' nin hadisini N e s â î de rivayet etmiştir. Nesâi1 deki rivayet daha uzundur ve meâlen şöyledir: Mâlik şöyle demiştir:
"Yâ Resûlallah! Nasıl davranacağımı bana bildir. Benim bir amcam oğlu var. Ben kendisine gidip bir şey istediğim zaman bana vermez ve sıla-ı rahim (yâni akrabalığın gereği olan iyilik) etmez. Sonra bana muhtaç olur ve gelip benden bir şey ister. Ben de ona (bir şey) vermemeye ve sılarj rahim etmemeye yemin ettim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), daha hayırlı olanı

yapmamı ve yeminimin kefaretini ödememi emretti."
Mâlik bin Nadlael-Cüşemi (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Râvisi oğlu A v f' dır. Dört sünen sahibleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir B u h â r i de Ef'alü'l-İbâd'da onun hadîslerini rivayet etmiştir.[22]

8- Yeminin Kefareti Onu Terketmektir Diyenin Babı

2110) Âişe (Radıyaüâhü anhâ)ydan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Akrabalık ilişkisini kesmek vey4 İyi olmayan başka bir şey için yemin eden kimsenin biri (yemininin gereğini yapması) o şeye İsrar etmemesi (bırakması) dır.»
Not: Bunun senedinde bulunan râvi Harise bin Ebi'r-Ricâl'ın zayıflığı Üzerinde ittifak edildiği Zev&İd'de bildirilmiştir.

2111) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyatlâhü ankümyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
— «Kim bir şey için yemin edip de ondan başka bir şeyin daha hayırlı olduğunu bilirse, yeminini terketsin. Çünkü yeminini terk etmesi, o yeminin kefaretidir.»*'[23]

İzahı

tik hadis Zevâid türündendir. Sindi bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Hadisin zahirine göre; akraba ile iyi ilişkiyi kesmek için veya İyi olmayan başka bir şey için yemin eden kimsenin, yeminini terketmesi, yâni yeminini bozması, onun için kefaret yerine geçer ve artık ayrıca kefaret ödemesi gerekmez. Çünkü hadîste geçen "Birr" kelimesinin şer'î mânâsı, yemininin gereğinin ifasıdır. Bir kimse yemininin gereğini îfa ettiği zaman, kefaret ödemesi gerekmez. Çünkü yeminine sadakat göstermiştir. Şer'an şer sayılan bir şey için yemin eden kimsenin, yeminini bozması, bu hadisin zahirine göre şer'an Birr sayılırsa, artık ne diye kefaret ödesin. Lâkin bu konuda vârid olan meşhur hadislere göre bu tür yeminde bulunan kimsenin, hem yeminini bozması arzulanır, hem de kefaret ödemesi gerekir. Hâl böyle olunca buradaki Birr kelimesi şer'i mânâdan başka bir mânâya yorumlanmalıdır. Şöyle denilebilir: Böyle yemini bozmak, dînen matlûb olduğu için bu açıdan bir nevi Birr gibidir. Çünkü her yeminde dînen matlûb olan şey, yemine sadakat göstermek ve bozmamaktır. Fakat böyle yeminde dînen matlûb olan şey yemini bozmaktır. Bu nedenle burada yemini bozmak, başka yeminlere sadakat göstermek gibidir. Bu benzetme ise kefaretin vâcibliğine ters düşmez. Gerek bu hadis ve gerekse bundan sonra gelen hadis sabit ise böyle yorumlanmalıdır.
İkinci hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiş ve söyle demiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan vârid olan bütün hadisler; (bir şeye yemin edip de ondan başka bir şeyin daha hayırlı olduğunu bilen kimse yeminini bıraksın) "ve yemininin kefaretini Ödesin" şeklindedir. Ancak isnadı bakımından muteber olmayan hadisler müstesna.
Ebû Dâvûd şunu demek ister: Hayırlı veya hayırsız bir İşi için yemin eden bir kimse yeminini bozunca kefaret ödemesi gereklidir, iyi olmayan bir iş için ettiği yemini bozup iyi olanı İfa eden kimsenin yeminini terketmesi, iyi bir şey olmakla beraber kefaret ödeme mecburiyetini kaldırmaz.
Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre Muhaddis M u h a m-med Ishak ed-Dehlevî hadisin; "Çünkü kişinin yeminini terketmesi, yemininin kefaretidir" cümlesinin yorumlanması ile ilgili olarak şöyle demiştir: Yâni bu kişi şer bir iş için yemin etmekle günaha girmiştir. Bu günahın giderilmesi o yemini bozmakla sağlanır. Yeminini bozunca da kefaretin ödenmesi gerekir. Kefaret ödeme işi ayrı bir mes'eledir.
Hulâsa yapılması veya yapılmaması için yemin edilen bir şey iyi görülmeyip, yeminin.bozdurulması hâlinde mutlaka kefaret ödenir. Bu bâbta rivayet edilen hadisler sahih ise yukarda anlatılan şekilde yorumlanır. [24]

9- Yemin Kefâretî Ne Kadar Yedirilir, Babı

2112) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümd)'dan; Şöyle elemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) kuru hurmadan bir sâ' yemin kefareti ödedi ve

insanlara bunu emretti, (bir sâ1 kuru hurma) bulamayan kimse buğdaydan yarım sâ1 verir."
Not: Bunun senedinde bulunan Ömer bin Abdillah bin Ya'lâ'nın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [25]

10- Ailenize Yedirdiğinizin Ortalamasından (Kefaret Verilmesi) Babı

2113) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'da,n; Şöyle demiştir :
Ailesinin zahiresini (piyasada) bol olan maddelerden veren adamlar vardı ve ailesinin zahiresini (piyasada) güçlükle bulunan maddelerden veren de vardı. Bunun üzerine (yemin kefareti olarak verilecek yiyecek maddesi hakkında) «Ailenize yedirdiğinizin ortalamasından* emri ilâhisi indi." [26]

Üc Bâbta Geçen İki Hadîsin İzahı

9. bâbta geçen hadiste yemin kefaretinin kuru hurmadan bir sâ olduğu bildirilmiştir. Bir sâ kuru hurma bulamayan kimsenin yarım sâ buğday vermesine âit hadîsin son kısmı, ifâde tarzının zahirine göre îbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anhl'ın sözüdür. Bu kısmın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m buyruğundan olması da muhtemeldir.
Yemin kefaretinin 10 yoksulu yedirmek veya giydirmek, yahut bir köleyi azadiamak olduğu ve bunlara gücü yetmeyenlerin üç gün oruç tutmaları olduğu aşağıda meali yazılacak Mâ i d e sûresinin 89. âyetinde bildirilmiştir. Kişi dilerse 10 yoksulu yedirir, dilerse Onları giydirir, arzu ederse bir köleyi azadlar. Bunlardan istediğini tercih edebilir. Bunların hiç birisini vermeye gücü yetmezse üç gü& oruç tutar.
Şu halde hadîste sözü edilen bir sâ kuru hurma veya yarım sâ buğday her yoksula verilen mikdardır. 10 yoksulu yedirmek gerektiğine göre bir yeminin kefareti 10 sâ kuru hurma veya 5 sâ buğday olmuş olur. [27]

Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri

1. Hanefiler'e göre 10 yoksulun her birisine yarımşar sâ buğday veya kuru hurma ve arpadan birisinden bir sâ ödenir. Buğday unundan da verilebilir. Bundan yine yarım sâ verilir. Arpa unun-dan bir sâ vermek de caizdir. Kişi dilerse buğday veya onun unundan yarım sâ'ın bedelini, yahut kuru hurma veya arpa, yahut arpa unundan bir sâ'm bedelini verebilir.
Yukarda anılan gıda maddelerini veya bedelini ya on yoksula verir. Ya da bir yoksula 10 gün süre ile verir.
Kuru üzüm ve diğer hububattan da vermek caizdir. Yemin kefaretinin yukardaki meblâğlar olduğuna dâir bu görüşün, Ömer, Ali, Zeyd bin Sabit, Nahaî, Şa'bî ve Sevrî (Radıyallâhû anhümVden de rivayet edilmiştir.
2. Diğer üç mezheb imamlannin görüşüne göre yemin kefareti her yoksula bir müd olmak üzere toplam on müddür.
Sâ ve müd hakkında geniş bilgi 1793 -1794 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Orada belirtildiği gibi sâ miktarı hakkında değişik görüşler vardır:
1. Hanefîler'e göre bir sâ 1040 dirhemdir. Bir dirhem de 3,12 gr. kabul edilirse 1040 X 3,12 = 3244,8 gr. eder. Şu halde bir sâ, yaklaşık olarak 3250 gr. buğday ve arpa gibi hububat alan bir hacim ölçeğidir.
2. Ş â f i İI e r * den Nevevî ve Hanbelîler'e göre bir sâ 685 5/7 dirhemdir. Bir dirhem 3,12 gr. kabul edilirse bir sâ: 685 5/7 X 3,12 = 2139,42 gr. buğday gibi hububat alan bir hacim ölçeğidir.
3. Mâlikîler'e göre bir sâ 682,66 dirhemdir. Bir dirhem 3,12 gr. kabul edilirse bir sâ: 682,66 x 3,12 = 2129,92 gr. buğday gibi bir hububat alan hacim ölçeğidir.
Müd ise sâ'ın dörtte biri büyüklüğünde olan bir hacim ölçeğidir.
Yukarda anlatıldığı gibi yemin kefaretinin bir çeşidi, 10 yoksulu yedirmektir- Beher yoksula ne kadar yiyecek maddesi verileceği hususunda mevcut ihtilâfı özlü olarak hatırlatayım :
1. îbn-i Abbâs, îbn-i Ömer, Zeyd bin Sabit, Saîd bin el-Müseyyeb, Kasım bin M u-hammed, Süleyman bin Yesâr, Atâ, el-Ha-s a n, Mâlik ve Ş â f i İ' ye göre o memleket, halkının zahiresinin çoğu hububatın hangisinden ise ondan her yoksula bir müd verilir. Şu halde 10 yoksula toplam 10 müd verilir,
2. Ömeri Ali, Âişe ve Irak âlimlerine göre her yoksula iki müd, yâni yarım sâ buğday

verilir. Buna göre 10 yoksula toplam 20 müd, yâni 5 sâ buğday verilir.
3. Ebû Hanife, Şa'bi, Nahai, Saîdbin C ü be y r ve M ü c â h i d' e göre her yoksula yanın sâ buğday veya bir sâ arpa, kuru üzüm, kuru hurma gibi bir yiyecek maddesi verilir.
4. Âhmed "bin Hanbel'e göre her yoksula buğdaydan bir müd veya arpa ve kuru hurma gibi bir maddeden yarım sâ, yâni iki müd verilir.
Bir yemin kefaretinin tamamını bir günde tek bir yoksula vermenin caiz olmadığı hususunda ittifak vardır. Bir günde 10 yoksula veya 10 günde ayni yoksula vermek ise caizdir.
Dört mezheb âlimlerinin bu konu ile ilgili değişik görüşleri ve kefaretin muteber sayılması için birtakım değişik şartları vardır. Bu husus için fıkıh kitablanna baş vurmak gerekir.
İkinci hadîste bir parçası anılan M â i d e sûresinin 89. âyetinin tamamının meali şöyledir:
«Allah sizi rastgele yeminlerinizden dolayı muaheze etmez ve lakin bile bile ettiğiniz yeminlerden ötürü hesab sorar. (İşte bile bile edip bozduğunuz) yeminin kefareti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu yedirmek yahut giydirmek veyahut bir köleyi âzadlamaktır. (Bu kefareti) bulamayan, üç gün oruç tutar. İşte yeminlerinizin kefareti budur. Yeminlerinizi koruyun (Pek yemin etmeyin - ettiğiniz yemini bozmak daha hayırlı değilse bozmayın). Şükredersiniz, diye Allah size böylece âyetlerini açıklıyor.»
Bu âyet-i kerîme'de yeminin dört çeşit kefaretine temas buyu-ruluyor. Bunlardan birisi 10 düşkünü yedirmektir. Diğeri 10 yoksulu giydirmektir. Bir başkası bir köleyi âzadlamaktır. Bu üç nevi arasında bir sıralama yoktur. Yâni yeminini bozan kişi bunlardan dilediğini seçer. Şayet bunlardan hiç birisini yapamazsa üç gün oruç tutar.
10 yoksulu yedirmekle ilgili gerekli bilgiyi yukarda verdik.
10 yoksulu giydirmeye gelince, âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir :
Hanefi ler'e göre en az üç ay giyilebilecek ve gövdenin tamamını veya çoğunu örtebilecek bir elbise olmalıdır. Kadına verilirse buna baş örtüsü de eklenmelidir.
îbn-i Abbâs, el-Hasan, Mücâhid, Atâ, Tâ-v û s ve Ş â f i ıı ye göre elbise denilebilecek bir parça giydirmek gerekir.
Mâlik ve Ahmed'e göre verilecek elbisenin namazda örtülmesi gerekli vücud kısmını örtecek bir elbise olması gerekir ki, erkeğe bir, kadına iki parça elbise verilir.
Başka görüş beyân edenler de vardır.
Köle. ile ilgili ayrıntılı bilgi yermeye bugün için gerek görmüyorum. Çünkü memleketimizde bugün için köle bulunamıyor.
Bunlardan hiç birisini bulamayan kimse üç gün oruç tutmakla mükelleftir. Bu orucun ard arda tutulmasının gerekliliği hususunda da ihtilâf vardır:
İbn-i Abbâs, Mücâhid, Atâ, Katâde, Ebü Hantfe, Ahmed ve bir kavlinde Ş â f i İ' ye göre orucun üst üste tutulması gereklidir.
El- Hasan, Mâlik ve diğer bir kavlinde Ş â f i i' ye göre oruç aralıklı da tutulabilir. Ard arda tutulması daha efdaldir. [28]

11- Erkeğin (Âîle Ferdlerine Zarar Veren) Yemininde İnad Ve İsrar Etmesinden Ve Kefaret Ödeme (Çaresîn)Den İmtina Etmesinden Nehiy Babı

2114) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anAj'den rivayet edildiğine göre; Ebü'l-Kasım (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sizden birisi (aile ferdlerine zarar verecek bir şey için ettiği) yeminde in ad ve İsrar ettiği zaman şüphesiz bu İsrarı ve inadı (Kendi yeminini bozup da) emrolunduğu kefareti ödemesine nazaran onun İçin Allah katında daha çok günahtır.
Bu hadîs, ikinci bir senedle de İbn-İ Mâceh'e ulaşmıştır." [29]

İzahı

Bu hadisi Buhârl ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Adama» ettiği yeminin onun atfe ferctteri atoyhtode olduğu
r i ile M ü s 1 i m' in rivayetlerinde sarahaten belirtildiği için bu durumu tercemede dikkate aldım. Yâni bir erkek bir şey için yemin eder ve yeminini bozmak istemez fakat onun yeminini bozmaması aile ferdlerini mutazarrır ederse, yeminini bozup kefaretini ödemesi gerekir. Yeminini bozması ile işlediği günahı kefaret ödemek sureti il gidermiş olur. Yemininde İsrar etmesi hâlinde aile ferdleri zarar gördüğü için erkek daha fazla günaha girmiş olur.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
Yâni adam, âüe ferdleri ile ilgili bir yemin eder ve yeminini bozmaması aile ferdlerine zarar verir,

yeminini bozması da onu haram bir şey işlemesine sokmaz ise en uygun olanı onun yeminini bozup kefaretini ödemesidir. Eğer adam: Ben yeminimi bozmak sureti ile günaha girmem, yeminimi bozmak vebalından sakınırım ve böyle yapmanın benim için vebal olmasından korkarım, derse bu düşünüşü ile hatâ etmiş olur. Bilâkis onun yeminini bozmamakta İsrar etmesi ve aile ferdlerini zararda tutmasının günahı, onun yeminini bozmasının günahından daha çoktur.
Hadisin zahirine göre adamın yeminini bozması da günahtır, fakat bozmaması daha günahtır. Halbuki bu durumda yemini bozmakta günah yoktur. Hadisteki ifâde tarzı adamın anlayışına göredir. Adam öyle sandığı için öyle ifâde edilmiştir. Aslında bu durumda yemini bozmakta bir günah söz konusu değildir. Şu halde kasdediien mânâ şöyle olur: Yâni yeminini bozmakta bir günah olsa bile, yeminde inad ve İsrar etmek daha çok günahtır. Yukarda belirtildiği gibi, adamın yeminini bozması başka bir yönden onu günaha sokmuyor ise hüküm böyledir. [30]

12- Yemin Eden Kişinin Yemininin Gereğine İlgililerin Riâyet Etmesi Babı

Bu babın başlığında geçen iki kelimenin açıklamasını yaptıktan sonra hadislerin tercemesine geçmek daha uygundur. Çünkü bu açıklama tercemenin daha kolay anlaşılmasına yardımcı olur.
Muksim: Kasem eden, yemin eden, demektir.
İbrâr: Kişinin ettiği yemininin bozulmamasına riâyet etmek ve onun yemininin korunmasına yardımcı olmaktır. Bunu bir misal ile aydınlatalım : Bir adam bir kimseye: Vallahi şu işi yapacaksın veya falan yere gitmeyeceksin, diye yemin eder. Bu örnekte, muhâtab o işi yaparsa veya denilen yere gitmezse, adamın yeminine riâyet etmiş olur ve yemininin bozulmamasma yardımcı olmuş olur. îşte muhatabın, bu şekilde söz konusu yemine riâyet etmesine ve yemin sahibinin yeminini bozdurmamasına İbrâr denilir. Biz tercemede İbrâr kelimesini kullanacağız. Maksad bu mânâdır.

2115) Berâ bin Âzib (Radıyallâhü an/rj'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin eden kimseyi ibrâr etmemizi (yeminin gereğine riâyet etmemizi) emretti. [31]

İzahı

Bu hadisi N e s â i de rivayet etmiştir. Hadîsin mânâsı şudur: Bir adam bir kimsenin bir şey yapması isteği ile yemin ederse ve o isteğin yerine getirilmesinde bir sakınca yoksa, isteğin yerine getirilmesi ve böylece adamın yemininin korunması müstehab olarak emrolunmuştur. Bu istek bir şeyin yapılmaması yolunda da olabilir. Hüküm aynidir.
Başkasının bir şeyi yapması veya yapmaması ile ilgili olarak yapılan yeminin hükmü ve ilgilinin o yemine riâyet etmesinin hükmü hakkında fıkhi görüşler bundan sonraki hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

2116) Abdurrahman bin Safvân veya Safvân bin Abdirrahman el-Ku-reşî (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Mekke'nin fetih günü kendisi babasını huzura getirerek t
— Yâ Resûlallahl Babama hicrettin faziletin)den bir pay kıl, diye istekte bulundu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz (Mekke fethinden sonra) hicret yoktur,* buyurdu. Teklif sahibi oradan ayrılıp (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amucası) Abbas (Radıyallâhü anh)'ın yanına girdi ve* (Yâ-Abbâs!) Sen beni tanıdın mı? dedi (Ve isteğini ona da arzetti). Abbas : Evet (seni tanıdım), dedi ve Abbâs, ridasım giymeden, bir gömlekle hemen çıkıp geldi ve:
— Yâ Resûlallahl Sen falan adamı (yâni teklif sahibini) tanırsın, bizimle onun arasındaki münasebeti de (bilirsin). Bu adam babasını, sana getirdi ki, hicret etmek üzere sen onunla (yâni babası ile) biat edesin, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Mekke fethinden sonra) Şüphesiz hicret yoktur» buyurdu. Abbas (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e t
— Senin (bu adamın babası ile bîat etmen) üzerine yemin ederim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek elini uzatıp adamın babasının eline dokundurdu ve:
«Amcamı ibrar ettim (yeminini yerine getirdim) ve hicret yoktur-, buyurdu.

Bu hadîs ikinci bir senedle de İbn-i Mâceh'e ulaşmıştır. Râvi Yezid bin Ebî Ziyâd demiştir ki: Yânı halkı müslüman olmuş bir memleketten hicret yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezîd bin Ebî Ziyâd vardır. Müslim mütâba (yâni başka râvilerle teyid edilen) hadislerde onun rivayetlerini almıştır. Cumhur ise onu zayıf saymıştır. [32]

İzahı

Bu hadisin ilk râvisinin Abdurrahman bin S af-vân mı, yoksa Safvân bin Abdirrahman mı oldu-ğunda râvi tereddüd etmiştir.
Tekmile yazan birinci cildin 238. sahifesinde beyan ettiğine göre Abdurrahman bin Safvân bin Kudâme el-Cümhi (Radıyallâhü anh)'ı î b n - i H i b b â n sahâbiler arasında zikretmiştir. Bu zât Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan ve Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhJ'den riva-yette bulunmuş olup râvisi de M ü c â h i d ' dir. Ebû Dâvûd ile İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Fakat Hulâsa'nın beyânına göre B u h â r i, bu zâtın sahâbiliğinin sabit olmadığını söylemiştir. Safvân bin Abdirrahman'a gelince, Hulâsa'da böyle bir isme rastlamadım. Ebû Dâvûd Hacc'ın el-Mültezem babında M ü c â h i d yolu ile Abdurrahman bin Safvân' dan hadîs rivayet etmiştir. Bu duruma göre bu hadîsin râvisinin Abdurrahman bin Safvân olması ihtimali bence kuvvetli görülmektedir. Allah daha iyi bilir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadiste Mekke fethinden sonra, Mekke' den M e d i n e ' ye gitmenin hicret sayılmayacağını ve hicret faziletini kazandırmayacağını belirtmiştir.
İslâm'da hicret iki kısımdır: Birisi tehlikeli yerden emniyetli yere hicret etmektir. İslâmiyet'in ilk günlerinde Mekke' den Habeşistan'a yapılan iki hicret ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in Mekke' den M eji i n e ' ye hicret ettiği dönemdeki hicret bu nevidendir. Diğeri küfür diyarından islâm diyarına yapılan hicrettir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hicret döneminden sonra ve henüz Mekke fethedilmemiş iken Mekk e ' den Medine-i Münevvere'ye yapılan hicret de bu nevidendir. Bu dönemde yalnız Medine'ye yapılan hicret fslâ-mî hicret sayılırdı. Mekke fethedildikten sonra bu belde artık bir İslâm beldesi olduğu için buradan M e d î n e' ye gidip orada yerleşmek hicret sayılmaz. Fakat küfür diyarından İslâm1 diyarına göç etmek yine hicret sayılır ve buna muktedir olan kimse için hicret etmek vâcibtir.
Hz. A b b â s (Radıyallâhü anh) bu durumu bilmediği için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e İsrarda bulunmuş, i'fiili zâtın muhacir sayılması için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm)'in biat etmesi ricasını tekrarlamış ve bu ricanın kabulü için yemin etmiştir. Resûî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) amcasının yeminini yerine getirmek üzere bu zâta elini uzatıp onun eline dokundurmakla beraber, hicret olmadığını bildirmiştir. [33]

Başkasinin Bîr Îş Yapması Veya Yapmaması İsteği İle Yapılan Yeminin Hükmü

Abdurrahman eJ-Cezeri, dört mezhebin fıkhına âit kitabının yemin bölümünde özetle şöyle der:
1. Hanefî mezhebine göre hüküm şöyledir: Bir kimse bas-ka bir kimseye: Vallahi sen şöyle yapacaksın. Veya sen şöyle yap-mıyacaksm, derse durum tetkik edilir. Eğer yemin edenin maksadı: kendisinin yemin etmesi değil de muhataba yemin verdirmek ise. bu söz yemin sayılmaz ve ikisine de bir şey lâzım gelmez. Şayet yemin edenin maksadı kendisinin yemin etmesi ise veya hiç bir şeye niyet etmemiş ise, bu söz onun için yemindir ve muhatabı kendisine uymazsa, yemini bozulmuş olur, dolayısıyla kefaret ödemesi gerekir.
Eğer adam, muhatabına: Kasem ettim sen şu işi yapacaksın veya Allah'a kasem ettim sen şu işi yapacaksın veyahut Allah'a yemin ederim, yahut Allah'ın adı ile şehâdet ederim sen şunu yapacaksın, derse bu söz yemindir. Bu tür yemini yaparken; "Senin üzerine" kelimesini yeminine eklesin veya eklemesin netice değişme?.. Muhatabı kendisine uymazsa yemin edenin kefaret ödemesi gerekir. Fakat muhataba hiç bir şey lâzım gelmez. Eğer yemin eden adamın maksadı muhatabın o işi yapıp yapmayacağını sorup öğrenmek ise ve yemin etmek değilse o takdirde bu söz yemin sayılmaz
2. Şafii mezhebine göre hüküm şudur: Bir kimse bir kimseye : Senin üzerine Allah'a kasem ederim veya Allah adı ile senden dilerim ki sen şu işi yapacaksın, derse duruma bakılır. Eğer yeminci bu sözle yenıin etmeye niyet etmiş ise, bu söz yemindir. Muhatab ona uymazsa yemin sahibi kefaret ödemekle mükelleftir. Eğer yemincinin gayesi muhataba yemin ettirmek, yahut muhatab nezdinde aracılık etmek ise veya hiç bir şeye niyet etmemiş ise bu söz yemin sayılmaz. Yemincinin maksadı kendisinin yemin etmesi ise muhatabın ona uyması sünnettir. Çünkü uymazsa yeminci kefaret ödemekle mükellef olur. Ancak yemincinin isteği sakıncalı ise ona

uymak söz konusu olmaz.
3. Hanbeli mezhebine göre hüküm şöyledir: Bir kimse başkasına : Vallahi sen şu işi yapacaksın veya falan işi yapmayacaksın, derse, sonra muhatabı kendisine uymazsa, yeminci yeminini bozmuş sayılır ve kefaret ödemesi gerekir. Muhataba bir şey lazım gelmez. Eğer: Şu işi yapmanı Allah adı ile senden İsterim der ve bununla yemin etmek isterse, bu söz de yemin sayılır ve kefaret yine yemin-ciye aittir. Ama bu son sözle sırf aracılık kasdederse, yemin sayılmaz. Allah adını anarak dilekte bulunan bir kimsenin dileğini yerine getirmek sünnet olduğu gibi yukarda anılan şekillerde yemin eden adamın dileğine uymak da sünnettir. Ancak istenen şey meşru değilse, yeminciye uymak söz konusu olamaz.
4. Mâl ikil e r'e göre de hüküm şöyledir; Bir kimse bir başkasına: Allah adına senin üzerine yemin ettim ki sen şöyle ya-pasm veya şöyle yapmayasın, derse ve muhatabı kendisine uymaz-sa, yemincinin yemini bozulmuş olur ve kefaret ödemesi gerekir. Muhataba bir şey gerekmez. Şayet adam: Senin üzerine kasem ettim, derse hüküm yine böyledir. Ancak bu söz ile yemin kasdedilmemiş ise meşhur kavle göre, bu söz yemin sayılmaz. Keza: Senin şu işi yapmanı Allah adı ile senden isterim, der ve bununla yemin etmeye niyet etmezse, en sahih kavle göre bu söz yemin sayılmaz.
Yukarda anılan bütün şekillerde muhatabın yeminciye veya dilekçiye uyması mendubtur. Bilhassa uymaması hâlinde kefaret ödeme durumu olan yeminlerde muhatabın uyması daha kuvvetli bir mendubtur. [34]

13- Allah'ı Dilediği Ve Senin Dilediğin, Sözünü Söylemekten Nehiy Babı

2117) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Biriniz yemin ettiği zaman Allah'ın dilediği ve senin dilediğin, demesin. Lâkin Allah'ın dilediği, sonra senin dilediğin, desin.»
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan râvî Eclah bin Abdillah'ın sıkahğı ihtilaflıdır: İmam Ahmed, Ebû Hatim, Nesâî. Ebû Dâvûd ve İbn-i Sa'd onu zayıf görmüşler. İbn-i Muin, Yâkub bin Süfyân ve el-lcli de onu sıka saymışlardır. Senedin kalan râvileri sıka zatlardır.

2118) Huzeyfe bin el-Yemân (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir :
Müslümanlardan bir adam, rüyasında ehli kitâb'dan bir adamla karşılaşmış ve ehli kitab olan adam ona ı Allah'a ortak koşmanız olmazsa siz (müslümanlar) ne güzel insanlarsınız. Siz AÜah'ın ve Muhammed'in dilediği, diyorsunuz, demiştir. Müslüman adam da sonra rüyasını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmış, bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— -Bilmiş olun ki Vallahi şüphesiz siz (müslümanlar)m bu kelimeyi kullandığınızı bilmiyordum. Şöyle deyiniz ı
"Allah'ın dilediği sonra Muhammed'in dilediği." buyurdu.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ana bir erkek kardeşi Tufeyl bin Sahbere (Radıyallâhü anh) de bu hadîsin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiştir."
Not : Bu senedin râvüerinin Buhâri'nin şartı üzerine sıka oldukları, Zevâîd'de bildirilmiştir, [35]

İzahı

Zevâid yazan bu iki hadisi de Zevâid türünden saymıştır. E 1 -Hafız ise el-Fetih'te bu iki hadisin A h m e d ve N e s â i tarafından da rivayet edildiğini bildirmektedir. Nesâi' nin Müc-tebâ isimli süneninde bunlara rastlamadım. Her halde büyük süne-ninde rivayet edilmiştir. i' ikinci hadisteki; cümlesinde baskı hatâsı olarak bir hemzenin eksik olduğu kanaatmdayım. Bu cümledeki müzari fiili olumlu olarak görülmektedir Kanımca olumsuz olması uygundur. Be.n tercemede olumsuz olarak mânâlandırdım. Bu fiil olumsuz olursa cümlenin mânâsı şöyle olur: "Ben siz müslumanların bu kelimeyi (yâni Allah'ın dilediği ve Muhammed'in dilediği, sözünü) kullandığınızı bilmiyor idim,"
Bu fiil olumlu olunca "Bilmiyor idim" yerine "Biliyor idim" demek gerekir ki bunun bozukluğu açıktır. Bu fiil olumlu olarak müellif tarafından rivayet edildiği farz edilirse cümleyi şöyle mânâlandır-mak gerekir: "Ben siz (rnüslümanlar)a bu kelimenin doğrusunu tarif etmiş olayım." Ehlinin malumu olduğu üzere, bu mânâ mezkûr cümleden güçlükle çıkarılabilir.
Yukarda ifâde ettiğim gibi kalem hatâsı olarak bir hemze eksik ise cümlenin mânâsı açıktır.

Şöyle ki: Yâni siz müslümanların konuşmanızda böyle bir kelime kullandığınızı bilmiyordum, sözlerinize dikkat etmediğim için bu kelimenin ağzınızdan çıktığından haberim yoktur. Eğer haberim olmuş olsaydı sizi menederdim.
Hulâsa bu sözü söylemenin hatalı oluşu sırf anılan müslümanıri rüyasına dayanmıyor. Allah ile kulunun denk tutulması kokusunu veren çirkin bir kelime olduğu için yasaklanmıştır.
îlk hadis de bu sözün doğrudan yasaklanmış olduğunu gösterir. Ahmed' in rivayet ettiği bir başka hadîse göre:
"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Allah'ın dilediği ve senin dilediğin, demiş bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
«Sen beni ve Allah'ı denk mi ettin? Hayır, bilâkis yalnız Allah'ın dilediği» buyurmuştur."
«Allah'ın dilediği, sonra senin dilediğin» ifâdesinin meşru kılınmasının sebebine gelince, Allah Teâlâ'nın dilemesi, kulun dilemesinden önce tahakkuk eder Bu ifâde de o tahakkuka uygundur. [36]

14- Yemininde Tevriye Edenin (Hükmünün Beyânı) Babı

2119) Süveyd bin Hanzala (Radtyattâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ziyaret etmek üzere (yola) çıktık. Beraberimizde Vâil bin Hücr de var idi. (Yalda) Vâil'i bir düşmanı yakaladı. Arkadaşlar (Vâitt kurtarmak için) yemin etmeyi günah saydılar. Ben kendim yemin ederek t Bu benim kardeşimdir, dedim. Yeminim Üzerine Vâil'in düşmanı onu serbest bıraktı. Sonra biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardık. Ben, arkadaşlarımın yemin etmeyi günah saydıklarını ve Vâil'in, kardeşim olduğuna yemin ettiğimi O'na arz ettim. O, buyurdu kiı
«Doğru söz söylemişsin. Müslüman, müslümanın kardeşidir.»"

2120) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
— «Yapılan yemin ancak yemin ettirenin niyeti üzerine (vâki)-dir.."

2121) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü on&J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Senin yeminin, arkadaşının (Yemin ettirenin) seni tasdik ettiği niyet üzerine (vâki)dir.»" [37]

İzahı

Tevriye s Bir sözden ilk anlaşılandan başka bir mânâyı kasdet-mektir. Meselâ ilk hadiste râvinin kullandığı "Bu benim kardeşimdir" sözünden ilk anlaşılan mânâ, kan kardeşliğidir. Bununla din kardeşliği anlamını kasdetmek tevriye olur. Babın başında geçen Tevriye kelimesini anlattıktan sonra hadîslerin izahına geçelim :
S ü v e y d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadiste ismi geçen Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 659. hadisin izahı bölümünde geçmiştir. Süveyd bin Hanzala ise Kûfe'li sahâbilerden olup bundan başka hadîsinin bilinmediği e 1 - M ü n z i r î tarafından ifâde edilmiştir. Nesebi ve hayatı hakkında da bir bilgi edinilemedi.
Hadis, bir müslümanı bir zâlimin elinden kurtarmak için yeminde tevriye etmenin meşru olduğuna ve bundan dolayı yemincinin kefaret ödemesinin gerekli olmadığına delâlet eder.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in ilk hadisini Müslim de rivayet etmiş, ikinci hadisini Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Son hadîs metninde geçen "Sahib" kelimesini "Arkadaş" diye terceme ettim. Bu kelimeden kasdedilen mânâ kişinin yemin etmesini teklif eden hasım, dâvâcı ve konuşmacıdır. Buna işaret etmek için "Yemin ettiren" ifâdesini ilâve edip parantez içine aldım.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in bu iki hadîsi, yeminde tevriye etmenin faydasız olduğuna delâlet ederler. Yâni yemin teklif eden tarafın niyeti ve kasdettiği mânâ esastır. Yemin eden kimse başka bir mânâyı kasdederek tevriye etse bile bunun bir faydası yoktur.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Hadîste geçen M üst ah lif, yemin teklifinde bulunan kimsedir. Bu hadîs hâkimin yemin teklifine yorumlanır. Bir kimse başka bir kimseden davacı olup bir hak talebinde bulunduğunda, hâkim davalıya yemin tevcih eder de dâvâlı, onun kasdettiği mânâdan başka bir şeye niyet etmek sureti ile tevriye edip yemin ederse, tevriyenin bir yaran yoktur. Yemin hâkimin niyetine göre

oluşur. Bu hükümde icmâ vardır. Bunun delili bu hadîs ve icmâ'dır.
Şayet hâkim veya vekili tarafından yemin teklif edilmediği zaman kişi yemin edip tevriyede bulunursa, tevriye yararlıdır ve kişi yemininden dolayı günah işlemiş olmaz. İster kimse yemin teklif etmemiş iken, o kendiliğinden yemin etsin. İster hâkim ve vekilinden başka bir kimse ona yemin teklifinde bulunsun, netice değişmez. Burada yemin teklifinde bulunan şahsın niyeti esas değildir. Hulâsa; Genellikle yemin edenin niyeti esastır. Ancak dâvâlı olduğu zaman hâkim veya vekili tarafından kendisine yemin tevcih edildiği zaman edeceği yeminde, yemin ettirenin niyeti esastır. Kendisinin tevriye etmesi ona bir yarar sağlamaz. Hadisten kasdedilen mânâ budur.
Bir dâvada hâkim yemin teklifinde bulunmamış iken, kişinin edeceği yeminde, kendisinin niyeti esastır.
Yukarda anlatılan hükümler, Allah'a yemin etmek hakkında olduğu gibi talâk ve âzadlamak hakkında da uygulanır. Şu farkla ki, Hâkim bir kimseye talâk veya âzadlamak yeminini tevcih etmeye yetkili değildir, ancak Allah adı ile yemin etmeyi teklif eder. Durum bu olunca hâkim herhangi bir dâvada, talâk veya âzadlamak yeminini teklif ettiği zaman, yemin edecek kişi tevriye edebilir. Bu tevriye yararlıdır.
Hâkim veya yetkili kılacağı kişiden başkasının tevcih edeceği yeminde, keza kimse yemin teklif etmemiş ilçen kişinin kendiliğinden edeceği yeminde, tevriyenin yararlı olduğunu yukarda anlattım. Şu da bilinmelidir ki, tevriyenin yararlı olduğu hallerde, yemin kefaretini çıkarmak gerekmez, ama edilen yemin ile herhangi bir kimsenin sabit ve mevcut bir hakkı zayi olursa ve hak yerini bulmazsa, şüphesiz o tevriye caiz değildir. Allah katında vebali mûcibtir. Bu hususta da âlimlerin icmâı vardır.
Kadı I y â z : Edilen yemin ile her hangi bir kimsenin hakkı zayi olursa, yeminci tevriye de etse günahtan kurtulamaz. Bu hususta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur, demiştir"
Avnü'l-Mabûd yazarı özetle şöyle der;
El-Kaari: Ebû Hüreyre' nin hadisinden maksat şudur; Yemin ettiren şahıs, yemin ettirme hakkına hâiz ise, onun niyeti muteberdir. Yeminci başka bir şeye niyet edip tevriyede bulunursa, bununla günahtan kurtulamaz. A h m e d de böyle hükmetmiştir, der.
En-Neyl yazan da: Bu hadis delildir ki, muteber olan niyet yemin edenin değil, ettirenindir. Yemin ettiren kişi hâkim olsun, alacaklı olsun, fark etmez. Keza zâlim olsun, mazlum olsun, doğru sözlü olsun, yalancı olsun hüküm aynidir. Bir kavle göre yemin ettiren şahıs yalancı ise muteber olan onun niyeti değil, yemin edenin-niyetidir, demiştir. [38]

15- Nezir (Adamak)tan Nehîy Babı

2122) Abdullah İrin Ömer (Radtyallâhü aı/ıümâ)'ık\n: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adak adamayı men etti ve:
«Bununla ancak cimriden (bir şey) çıkarılmak istenir.» buyurdu."

2123) Ebû Hüreyre (Radıyallâhii anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resûluîlah (Saflallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz, adak adamak, Âdem oğluna takdir edilmiş olandan başka bir şey getirmez. Lâkin kendisi için takdir edilmiş olan şey ona güç gelir. (Bunun üzerine adak adar) ve nezir sebebi ile cimriden bir şey çıkarılmak istenir. Böylece nezirden önce ona kolay olmayan şey (nezirle) kolaylaştırıhr. Halbuki Allah Teâlâ: 'İnfak et (malını hayır yoluna harca. Eğer infâk edersen) ben (de) sana in-fâk ederim (mal veririm)", buyurmuştur.»»" [39]

İzahı

İlk hadisi T i r m i z i hâriç, Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde "Leîm" kelimesi yerine "Bahir kelimesi bulunur. Bunun için bu kelimeyi "Cimri" diye terceme ettim. Leim kelimesi lügatta "kınanan, kötü ve cimri" mânâlarına gelir. Burada cimri mânâsı kasdedilmiştir.
îkinci hadis Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.
İlk hadiste adak adamanın yasak olduğu bildirilmiştir. H a t -tâbi şöyle demiştir:
Bu hüküm, ilmin garib bir bölümüdür. Çünkü nezir yasaklanıyor ve yapıldığı takdirde ifâsı vâcib kılınıyor. Şâfiiler'in ekserisi, M â 1 i k i 1 e r ve Hanbelîler adak, adamanın mek-ruhluğuna hükmetmişlerdir. Ş â f i i 1 e r' den N e v e v î ise adak adamanın müstehab olduğunu söylemiştir. Kadı Hüseyin, Mütevelli ve Gazali de böyle demişlerdir. Kur-t u b i, nezirin

yasaklısına dâir hadisleri, bir menfaatin elde edilmesi veya bir zararın defi için yapılan nezirlere tahsis etmiş ve böyle yorumlayarak şöyle der: Bir adam; Eğer Allah benim hastama şifâ verirse sadaka vermek üzerime borç olsun, gibi bir nezir yaparsa, bu yasaktır ve hadîsler bu gibi nezirlere aittir. Çünkü adam sadaka vermeyi hastasının iyileşmesine bağlayınca, anlaşılıyor ki o, bu hayırı sırf Allah rızâsı için yapmıyor, bir menfaat karşılığı yapıyor. Nitekim eğer hastası iyileşmezse bu sadakayı vermiyecek. Bu davranış ise ancak cimrilere mahsûstur. Çünkü genellikle cimri kimse, malını hazır bir bedel ve menfaat karşılığında verir. Hadisin «Nezirle ancak cimriden bir şey çıkarılır» cümlesi bu mânâya işarettir. Bir de şu durum vardır: Câhil adam zan ediyor ki ettiği nezir; onun dileğinin yerine gelmesini gerçekleştirir veya ettiği nezirden dolayı Allah onun dileğini yerine getirir. Câhil kişi böyle îtikad eder. ilk şık, sahibini küfre yaklaştırır. İkinci şık da bariz ve apaçık bir hatâdır. Hattâ el-Hâfız ikinci şıkkın da küfre yakın olduğunu söylemiştir.
Kurtubi daha sonra, hadisteki nezirin yasaklığı âlimlerce mekruhluk mânâsına yorumlandığına dâir nakiller yapmış ve sonunda şöyle demiştir: Yukarda anlattığım sapık itikad sâhibleri için bu yasaklama haramlık mânâsına ve böyle itikadı olmayan kimseler için de mekruhluk anlamına yorumlamak daha uygundur. Yâni yukarda anlatılan sapık itikad sahihlerinin adak adamaları haramdır, böyle yanlış İtikadı olmayanların nezir etmeleri mekruhtur.
El-Hâfız, Kurtubi' nin bu tafsilâtını tasvib etmiştir. Nezrin yasaklığına dâir hadisin râvisi İbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anh) 'in olayı da bu yorumu teyid eder. Çünkü bu olay bir menfaat karşılığı yapılan nezire aittir."
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisinde de nezirin kaderi değiştirmediği, insan oğlunun kaderinde olan bir şeyi gi-dermediği, kaderinde olmayan bir şeyi sağlamadığı, kaderde bulunan bâzı şeylerin onu nezre sürüklediği ve böylece cimri kimsenin daha önce kolayca veremediği malını nezir dolayısıyla kolayca vermesine vesile olduğu, halbuki Allah yolunda harcanan malın yerini Allah'ın doldurduğu bildirilmektedir.
Tuhfe yazan şöyle der:
Kadı Iyâz: İnsanların âdeti nezirleri birtakım menfaatla-nn elde edilmesine veya bâzı zararların define bağlamaktır. Hadis bunu yasaklar. Çünkü bu hâl cimrilerindir. Cömert kimse Allah yo-lunda bir hayır yapmak istediği zaman bunu hemen yapar. Cimri ise ancak bir çıkar için veya zarardan korunmak için yapar. Halbuki, nezir mukadder olmayan bir menfaat sağlamaz veya bir zararı önleyemez, demiştir.
Tıybî de, Kadı Iyâz'ın yukarda anlatılan sözünün benzerini söyledikten sonra: Bu yasak böyle bir menfaat temini veya bir zararın defi için yapılan nezirlere mahsustur. Her çeşit menfaat ve zararın Allah'ın takdiri ile olduğuna inanan kimseler ve nezirlerde bulunup da işleri kolaylaştıranın ancak Allah olduğunu bilen mü'minler için böyle bir yasaklama yoktur. Böyle inanan kimseler ettikleri nezirleri de yerine getirirler. Allah Kuranı Kerim'de
nezirlerini İfâ edenleri;. âyeti [40] ile över, demiştir. [41]

Dört Mezhebin Nezir Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre, fıkıh kitablannda belirtilen şartları taşıyan nezirler sahih ve meşrudur.
2. Şafiî mezhebine göre; bir menfaat veya zarar düşünülmeden yapılan nezir ve bir menfaatin sağlanması veya bir zararın defi şartına bağlı nezir bir ibâdet sayılır. Buna Teberrür nezri denir. Bir de Lücâc = Husûmet ve öfke hâlinde yapılan nezir vardır. Oluşması ve şartları için fıkıh kitablanna başvurmak gerekir.
3. Hanbelîler'e göre nezir mekruhtur. Bununla beraber yapıldı mı ifâsı gerekir.
4. Mâlikiler'e göre bir nimete kavuşan veya bir zarardan kurtulan kimsenin Allah'a şükür mâhiyetinde yaptığı nezir men-dubtur ve îfâsı farzdır. Fakat bir menfaatin temini veya bir zararın 4ef i şartına bağlı kılman nezirin hükmü ihtilaflıdır. Bir kavle göre mekruh, diğer bir kavle göre caizdir. Ancak sözü edilen menfaatin temininde veya zararın definde nezirin bir rolü olduğuna inanarak kişinin nezir etmesi haramdır.
Her mezhebte konu ile ilgili geniş bilgiler olup izahı uzun sürdüğü için bu kadarla yetinelim. [42]

16- Günah İslemeyi Nezretmek Babı

2124) "İmrâıı hin Huıyn (Rarfivaltâhit tnıh)\\ew rivayet edildiğine yöre; Rmilullah (SatlılU'ihü Air y/ti ve Scllcnı) şiiyU* buyurdu, demiştir ;

-Allah'a isyan etmek hakkında nezir yoktur ve Âdem oğlunun mâlik olmadığı bir şeyi nezretmesi yoktur.»"

2125) Âi^e (Radiyallâhii anfiâ)'(hm rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Salliillahil Aleyhi ve Selimi) çtiyle buyurmuştur :
-Allah'a isyan etmeyi (gerektiren kötü bir iş için) nezretmek yoktur. Bunun kefareti bir yemin kefaretidir.»"

2126) Âişe (Rtidtyallâhü anhâ)'(\ı\n rivayet edildiğine göre: Re.sûUıl-lah (Sallallahü Alryhi ve Sellrm) şöyle buyurdu, demiştir ;
•Kim Allah'a itaat etmeyi nezrederse O'na itaat etsin (nezrini yerine getirsin) ve kim Allah'a isyan etmeyi nezrederse sakın O'na isyan etmesin (nezrini yerine getirmesin).-'"[43]

İzahı

İmrân (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve Ne-s â î de rivayet etmişlerdir. Hadisin açık mânâsı, bir günah işlemeyi nezretmek muteber ve oluşmuş bir nezir sayılmaz. Keza kişi sâ hib olmadığı bir malı nezretse, bu da oluşmuş ve sahih bir nezir sa yılmaz. N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der:
"İçki içmek gibi bir günahı işlemeyi nezreden kişinin ettiği nezrin bâtıl olduğu, oluşmuş bir nezir sayılmadığı ve bu nezirden dola yi bir yemin kefaretini ödemenin gerekli olmadığı bu hadisten anlaşılıyor, Ebû Ha n i f e, Mâlik, Şafii ve âlimlerin cumhuru böyle demişlerdir. A h m e d * e göre böyle nezirde yemin kefareti gerekir. Onun delili ise A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'-nın (2125 nolu) hadîsi ve îmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'m rivayet ettiği ve Â i ş e ' nin hadisine benziyen başka hadisidir. Bu iki hadiste, günah işİeme nezrinin kefaretinin, bir yemin kefareti olduğu bildirilmiştir. Cumhurun delili ise J m r â n bin Husayn (Radıyallâhü anh)'m buradaki hadisidir. Onun diğer hadisi muhaddis âlimlerin ittifakı ile zayıftır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm sözü edilen hadisi de zayıftır."
Avnü'l-Ma'bûd yazarı N e v evi' nin bu sözünü naklettikten sonra:
Lâkin, e 1 - H â f ı z : Ben diyorum ki Tahâvi ve Ebû Ali bin es-Seken -Günah işleme nezrinin kefareti bir yemin kefaretidir.» mealindeki hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu itibarla bu hadisin zayıflığı üzerinde nerede ittifak vardır? demiştir.
Sindi de : Hadisin : «Günah işlemeyi nezretmek yoktur» cümlesinin mânâsı, böyle bir nezrin oluşmuş sayılmıyacağı değildir. Çünkü eğer mânâ böyle olsa, -Böyle nezrin kefareti, bir yemin kefaretidir.» cümlesine münâsib olmaz. Bu itibarla ilk cümlenin mânâsı: «Böyle nezrin yerine getirilmesi yoktur.* demektir. Sahih bâzı rivayetlerde cümle böyle ifâde edilmiştir, demiştir.
Böyle nezrin kefareti bir yemin kefaretidir, diye hükmeden A h -med ve İshâk, Âişe (Radıyallâhü anhümâJ'nın 2125 sayılı hadisini delil göstermişlerdir. El-Mütaka'da beyân edildiğine göre E b ü H a n i f e de böyle hükmetmiştir. Daha geniş bilgi aşağıda verilecektir.NevevÎ, İm'rân (Radıyallâhü anh)'m hadisinin şerhinde
şu bilgiyi de verir:
"Bu hadîste -Âdem oğlunun mâlik olmadığı bir şeyi nezretmesi yoktur.» cümlesi şöyle yorumlanır: Kişi nezrini kendisinin mülkiyeti altında olmayan belirli bir şeye bağlarsa, meselâ : Allah benim hastama şifâ verirse ben Allah için falancanın kölesini âzad etmemi nezrederim, derse bu nezir sahih değildir. Keza falan adamın elbisesini veya evini sadaka ederim gibi kendisinin malı olmayan bir şeyi adarsa bu adak muteber değildir.
Şayet adam mâlik olmadığı bir şeyi boynunun borcu olarak nez-rederse böyle nezir sahihtir. Meselâ adamın kölesi yoktur ve bir köleyi satınalabileceği parası da yoktur. Bununla beraber: Allah benim hastama şifâ verir ise bir köleyi âzad etmeyi Allah için nezrederim, derse bu nezir sahihtir. Hastası şifâ bulduğu takdirde bir köleyi âzad etmesi onun zimmetinde tahakkuk etmiş bir borç olur."
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm ilk hadisini E b û Dâvûd ve Ti r m i z i de rivayet etmiş, Onun ikinci hadisini Müslim'den başka Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi ve A h m e d rivayet etmiştir.
Tirmizî, Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nm ilk hadîsini rivayet ettikten sonra bunun sahih olmadığını, çünkü ZührÎ' nin bu hadisi E b û Seleme' den işitmediğini ifâde etmiştir.
Tuhfe yazan da özetle şöyle der:
"Bir günahı işlemeyi nezreden kişiye, bir yemin kefaretinin vâ-cib olup olmadığı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Cumhûr'a göre kefaret gerekmez. Ahmed, Sevri, îshâk ve Ha-nefîler ile Şâfiiler1 den bâzıları kefaretin vücûbuna hükmetmişlerdir.

Âlimler günah işlemeyi nezretmenin haramhğı hususunda ittifak halindedirler. Bunların ihtilâfı sâdece böyle bir nezirden dolayı kefaret ödemenin vâcib olup olmadığı husûsundadır. Kefaretin vücûbuna hükmedenler bu bâbta rivayet olunan hadislere dayanmışlardır. Cumhur bunların zayıf olduğunu söylemiştir. Bence bu hadîsler müteaddit olduğu ve müteaddit yollarla rivayet edildiği için delil olmaya elverişlidir."
Böyle haram bir nezirde bulunan kimse için en ihtiyatlı olanı, onun kefaret ödemesidir, denilebilir.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'nm son hadisi ile ilgili olarak Tuhfe yazan şunlan söyler:
"Hadis'in "Allah'a itaat1' ifâdesi, dînen vâcib ve müstehab olan ibâdetlerin hepsini kaplar. Dinen vâcib olan bir şey zâten vâcibtir. Bunun adanması şöyle olur: Meselâ, beş vakit namaz farzdır. Bunları ilk vakitte kılmak mümkün olduğu gibi vaktin ortalarında veya sonlarına doğru kılmak da caizdir. Bir kimse bunlan vaktin ilk zamanında kılmayı nezrederse, ilk vakitte kılmak onun için vâcib olur. Müstehab ibâdetlerin adanması ile bunların vâcib olması durumu açıktır. Müstehab olan mâli veya bedenî ibâdetler, bilindiği gibi müs-tehabtır, vâcib değildir. Fakat bir kimse bunlardan herhangi birisini nezrederse, bunu yapmak artık vâcib olmuş olur. [44]

17- Bir Adak Adayıp Da Adağının Ne Olduğunu Belirtmeyen Kimsenin (Adamasının Hükmünü Beyan Eden Hadisler) Babı

2127) Ukbe bin Âmir el-Cühenî (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (S ali ali ahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir adak adayıp da onu tâyin etmezse o adağın kefareti bir yemin kefaretidir.»"

2128) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim bir adak adayıp da onu belirtmezse, o adağın kefareti bir yemin kefaretidir. Kim gücünün yetmediği bir adak adarsa bunun kefareti de bir yemin kefaretidir. Kim gücü dâhilinde bir adak adarsa onu yerine getirsin.-" [45]

İzahı

U k b e (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini Müslim, T i r -m i z i. Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hadisin : «ve o adağı tâyin etmezse» cümlesi yoktur.
Tuhfe £azan Ukbe (Radıyallâhü anhKın hadisinin açıklaması bölümünde şöyle der:
"Adağın tâyin edilmemesi şöyle olur: Meselâ; Adam : Ben bir adak adadım veya: Bir adak benim üzerimde olsun, der ve bunun oruç mu, yoksa bir şey mi olduğunu belirtmez. İşte böyle bir nezrin kefareti bir yemin kefaretidir. Bu hadis, kefaretin belirsiz nezre âit olduğunun delilidir.
M ü s 1 i m ' in rivayetinde yukardaki cümle yoktur. N e v e v İ bu hadisin şerhinde: "Âlimler bu hadisten kasdedilen mânâ hakkında ihtilâf etmişlerdir. Arkadaşlarımızın cumhuru bu hadisi Lücâc denilen adak nev'ine yorumlamışlardır. (Lücâc nezri, öfke veya münâkaşa hâlinde yapılan nezirdir.) Böyle bir adamada bulunan şahıs serbesttir, dilerse adağım yerine getirir, dilerse bunu yerine getirmez de bir yemin kefaretini öder.
Mâlik ve âlimlerden çok kimse veya âlimlerin çoğu bu hadisi mutlak nezre (Yâni tâyin edilmeyen nezre) yorumlamışlardır. Yâni : Üzerime bir adak olsun, gibi belirsiz adak adayana aittir.
Hadis fıkıhçilanndan bir cemâat da bunu. bütün nezir nevilerine teşmil etmişler ve: Kişi ettiği bütün nezirlerde serbesttir, dilerse bunun yerine bir yemin kefaretini öder, demiştir." Müslim*-deki hadis metni şöyledir = «Nezrin kefareti yemin kefaretidir.» Nevevi, Müslim' deki rivayeti dikkate alarak bu görüşü benimsemiş olabilir. Ş e v k â n i ise şöyle der:
Zahir olan yorum Müslim" deki rivayeti tâyin edilmemiş olan adak nevine tahsis etmektir. Çünkü Müslim' deki rivayet mutlaktır. Diğer bâzı rivayetler, tâyin edilmeyen adakla kayıtlıdır, mutlak olan rivayeti kayıtlı olan rivayete göre yorumlamak vâcibtir. Tâyin edilen adaklara gelince, eğer adayanın gücünün dışında kalan bir ibâdet ise, onun yerine bir yemin kefareti ödenir. Şayet adayanın gücü dâhilinde bir ibâdet ise bunu yerine getirmek gerekir. O ibâdet mâli olsun, bedeni olun fark yoktur. Eğer yapılan adak bir günah işlemek ise. böyle bir nezir sahih değildir ve bunun yerine kefaret ödemek de gerekmez. O günahın işlenemiyeceği de malûmdur. Eğer nezredilen şey mubah bir iş olup adayanın gücünün yettiği bir iş ise, zahir olan hüküm bu tür nezrin muteber sayılması ve yerine getirilmediği takdirde kefaretin ödenmesinin gerekliliğidir. Çünkü yaya olarak Kâ'b e' ye gitmeyi adayan kadm hakkında vârid olan hadislerde

bunun ifâsı emredilmiştir. Şayet adanan mubah şey, adayanın gücü dışında bir şey ise, yine bir yemin kefaretinin ödenmesi gerekir. Ibn-i Abbâs (RadıyaHâhü anhJ'ın 2128 nolu) hadisi buna delâlet eder. Sahih hadislerden istifâde edilen hükümlerin hülâsası budur, demiştir."
Tuhfe'den naklen verilen bilgi burada sona erdi.
Avnü'l-Mabûd yazarı da Nevevi ve Şevkâni' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra Ş e v k â n i' nin yorumunun güzel olduğunu söylemiştir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû D â -v ti d da rivayet etmiştir.
Bu hadisle ilgili izah Şevkâni' nin yukardaki sözünden anlaşıldığı için buna eklenecek bir şey yoktur, denilebilir. [46]

18- Nezrin Yerine Getirilmesi Babı

2129) Ömer bin el-Hattab (Radtyallâkü anhyAen; Şöyle demiştir: Ben câhüiyet döneminde İken bir adak adadım ve müslüman olduktan sonra (bunun hükmünü) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Nezrimi yerine getirmemi emretti." [47]

İzahı

Kütüb-i Sitte'nin hepsinde bu hadis rivayet edilmiştir. Bunun bir benzeri de müellifimizin 1772 nolu hadisidir. Buradaki rivayette Ömer (Radıyallâhü anh) 'm ettiği nezrin mâhiyeti belirtilmemiş ise de diğer rivayetlerde, bunun Mescid-i Haram'da bir gece itikâfa girmesi olduğu belirtilmiştir. Bir kısım rivayetlerde "Bir gece" ifâdesi yerine "Bir gün" ifâdesi var ise de e 1 - H â f ı z bu rivayetin şaz olduğunu belirtmiştir. T i r m i z i bu hadisi rivayet edip sahih - hasen olduğunu söyledikten sonra: Sahâbilerden ve başkalarından bir kısım ilim adamları oruç tutmaksızın itikâf olmadığını söylemişler, bir kısım âlimler de itikâfa giren kimsenin oruçlu olması şart değildir, demişlerdir. Bir kısım ilim ehli de bu hadîsi delil göstererek: Bir kimse müslüman olmadan önce hayırlı bir şeyi adamış ise müslüman olduktan sonra, adağım yerine getirmelidir, demişlerdir.
îtikâfa girmek için oruç tutmanın şart olmadığını söyleyenler Ömer (Radıyallâhü anh) 'in bu hadisini delil göstermişlerdir. A h -med ve tshâk'ın kavli de budur, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan da şöyle der:
"Şevkâni: Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadisi, kâfir iken bir adak adamış olan kimsenin müslümanlığı kabullendikten sonra adağını îfa etmesinin vâcibliğine delâlet eder. Şafii' nin bazı arkadaşları böyle hükmetmişlerdir. Fakat Cumhur, kâfir'in nezrinin sahih olmadığına hükmetmişlerdir. Ö m er'in hadisi cumhurun aleyhinde bir delildir. Cumhur'dan bâzı âlimler, Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in Ömer'e verdiği emir vâciblik için olmayıp, müstahablık için olduğunu söylemişler ise de bu cevab onlara bir yarar sağlamaz.Çünkü onlara göre adak oluşmuş sayılmaz. Oluşmamış bir adak'ın yerine getirilmesinin müstahablığı söz konusu olur'mu?
E bu Hanife, Mâlik, Sevrî ve Evzâî orucsuz itikâfın sahih olmadığını söylemişlerdir. Ali, İbn-i Mes'ûd ve bâzı ilim ehli de: îtikâfa girmek için oruç tutmak şart değildir demişler.
İtikâf ile ilgili hükümler hakkında gerekli bilgi Oruç kitabının itikâf bölümünde anlatılmıştır.

2130) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anküməâyâstn rivayet edildiğine göre:
Bir erkek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn yanına gelerek :
— Yâ Resûlallah, ben Buvâne'de deve kesmeyi adadım, dedi. Re-sûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona
«Câhiliyet devri işinden bir şey senin kalbinde var (im)?» Buyurdu. Adam:
— Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Nezrini yerine getir,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki, bu hadîsi Ebû Pâvûd kendi süneninde Abdullah bin Ömer'in hadîsi olarak rivayet etmiştir. İbn-i Abbas'ın hadîsinin senedindeki râviler de sıka zatlardır. Lâkin onun senedinde el-Mes'ûdl bulunur. Bu râvinin adı Abdullah bin Mes'ûd'dur. Ömrünün son zamanlarında rivayetleri karıştırmıştır. İbn-i Hibbân: onun rivayetleri karışmış, birbirinden ayırd edilemiyor, bırakılmaya müstahaktır, demiştir.

2131) Meymûne bint-i Kerdem el-Yesâriyye (Radtyallâkü ankümâ)'-dan rivayet edildiğine göre :
(Bir yolculukta) kendisi babasının terkiyesinde iken babası Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

SelIemJ'e (yolda) yetişti vcj Ben Bu-vâne'de (kurban) kesmeyi nezrettim, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Orada put var mı?» buyurdu. Babam: Hayır, dedi. Eesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), babama:
«Nezrini yerine getir,» buyurdu.
Bu hadîsin misli, Meymûne bin t i Kerdem'den de merfû olarak rivayet edildiğine dâir başka bir senedle İbn-i Mâceh'e ulaşmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun ilk isnadı sahihtir. Meymûne bint-i Kerdem'in sahabüiği ihtilaflıdır. İbn-i Hibbân ve Zehebi, el-Kâşif ve Tabakat'ta onun sahâbilîğini isbatlamışlardır. İlk rivayetin ifâde tarzı da onun Peygamber (S-A.V.)'i gördüğünü teyid eder. îmâm Ahmed, kendi Müsnedinde bu rivayeti şu ifâde ile almıştır: «Meymûne bint-i Kerdem'den (rivayet edilmiştir, kendisi de) babası Kerdem'den rivayet (ettiğin)e göre babası Kerdem, Resûlullah (S.A.V.»'e sormuş...* İmam Ahmed böylece bunu Meymûne'nin babasına isnad edilen hadislerden eylemiştir.
İkinci yolla yapılan İsnad munkatidir. Çünkü Yesdtd bin Mıksern, Meymûne (BA.)'den işitmeröistir. Hadîsin aslı Buhârİ ile Müslim'de ve diğer kitablarda Ömer bin el-Hattab (R.A.)'ın hadisi olarak bulunur. [48]

İzahı

îbn-i A b b â s (Radıyallahü anh) ile Meymûne (Ra-dıyallâhü anha)'nın hadisleri Zevâid türündendir. Notta ük hadisin Ebû Davud'un süneninde Abdullah bin Ömer (Radıyallahü anh)'den rivayet edildiği ifâde edilmiş ise de ben buna rastlamadım. Orada Abdullah bin Amr (Radıyallahü anh) den buna benzer bir hadis rivayet edilmiştir. Oradaki rivayete göre soru sahibi bir kadındır. Câhiliyet devri halkının, kurbanlarını kestikleri belirli bir yerde kurban kesmeyi nezretmiş, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de, kadına, kurbanını putlara mı keseceğini sormuş, kadın hayır, deyince Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : "Adağını yerine getir», buyurmuştur. Amr kelimesi ile Ömer kelimesinin Arapça yazılışları pek farklı olmadığı için kalem hatâsı olarak "Ömer" denilmiş alabilir, yâni A m r' in yanında yazılması gereken "Vav" harfi unutulmuş olabilir. Ebû Dâvûd bunun bir benzerini de Sabit bin D a h h â k (Radıyallahü anh)'den rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd, Meymûne bint-i Kerdem (Radıyallahü anhâ)'den de buradaki rivayetin bir benzerini rivayet etmiştir.
Buvâne: Mekke' nin aşağısında veya Y e n b a * arkasında, ya da Şam ile Diyarbakır arasında bir yerin ismidir. Avnü'l-Mabüd bu rivayetleri almıştır. H a t t â b İ şöyle der:
Hadisten anlaşılıyor ki bir kimse belirli bir yerde yemek vermeyi veya kurban kesmeyi adarsa bunu başka memleketteki fakirlere veremez. Ş â f i î' nin mezhebi budur. Ondan başka âlimler ise bunu caiz görmüşlerdir. Sindî de Hattabî gibi söyler.
Hadîs'in râvisi Kerdem (Radıyallahü anh) 'm sahâbî olduğu Buhârİ, Îbnü's-Seken ve İbn-i Hibbân tarafından ifâde edilmiştir. Zehebi de onun Süfyân es-S a k a f î' nin oğlu olduğunu söylemiş ve sahabîlerden saymıştır. Râvisi ise kızı Meymûne ve Abdullah bin Amr bin e 1 - A s' dır. Kerdem'in kızı Meymûne (Radıyallahü anhâ) 'nin sahabiligi hakkındaki ihtilâf notta ifâde edilmiştir. Hulâsa sahibi de onu sahâbilerden sayarak, râvisinin Y e z i d bin M ı k s e m olduğunu söylemiştir. Baba ile kızın hadîslerini Ebû D â v ü d , müellifimiz ve Ahmed rivayet etmişlerdir,
Bu hadisler, câhiliyet devrinin îtikad izleri veya örf ve âdetlerine eğilim olmaksızın b devirlerde kurban kesme yeri olarak seçilmiş mıntıkada putlar yok ise, orada kurban kesmek için yapılan nezrin yerine getirilmesinin meşru olduğuna delâlet ederler. [49]

19- Zimmetinde Bir Adak Bulunduğu Halde Ölen Kimse (Nin Adaglna Âît Hükümleri Beyan Eden Hadîsler) Babı

2132) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir :
Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh), bir adak adayıp da yerine getirmeden ölen annesinin zimmetinde olan bu adağın hükmünü Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sordu. Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem) ona i
«Sen annen yerine o adağı kaza et (yerine getir)», buyurdu." [50]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Avnü'l-Mâbud yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der;
"Sa'd (Radıyallâhü anhî 'in annesinin adağının ne olduğu hususunda ihtilâf vardır. Bunun oruç olduğunu söyleyenler olduğu gibi köle âzadlamak olduğunu söyleyenler de vardır. Bir kavle göre sadaka, diğer bir kavle göre mutlak adak, başka bir kavle göre Sa'd tarafından bilinen muayyen bir adak idi. Bu hadîs, ölünün zimmetinde kalan vâcib haklatın, onun yerine kaza edileceğine delâlet eder.
Zimmetinde bir mâli adak bulunduğu halde ifa etmeden ölen kişi, ifasını vasiyet etsin, etmesin, onun terekesinden bunun kaza edilmesinin vâcibliğine cumhur hükmetmiştir. Ancak kişinin, son hastalığında adadığı adak, onun terekesinin tamamından değil, üçte birisinden ödenir.
M â 1 i k 11 e r ile Hanefiler'e göre ölünün zimmetinde kalan mâlî nezrin ödemesi için onun vasiyet etmesi şarttır.
H a t t â b i de: Bu hadis, ölünün şahıslara olan borcu, terekesinden Ödendiği gibi, adadığı adakların ve tahakkuk etmiş kefaretlerinin de onun terekesinden kaza edileceğine delâlet eder. Şafiî ve arkadaşlarının mezhebi budur. Ebû Hanife'ye göre ölü vasiyet etmemiş ise ne adakları ne de kefaretleri ödenir, demiştir.
Kastalânİ de: Zimmetinde mâli bir adak olan ölünün terekesinin tamamından bu adak ödenir. Ölünün vasiyet etmiş olması şart değildir. Ancak son hastalığında adadığı adak onun terekesinin üçte birisinden ödenir. Eğer Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in annesinin adağı mâli bir adak idi ise Sa'd ya annesinin terekesinden ya da kendi kesesinden ödemiş olabilir, demiştir."
Tuhfe yazan şöyle der: Ölünün zimmetinde kalan adak, mâli olmadığı takdirde cumhura göre mirasçıları bunu kaza etmeye mecbur değillerdir. Kefaret, adak ve zekât gibi mâlî vâciblere gelince eğer ölünün malı yok ise mirasçıları kendi mallarından bunu ödemeye mecbur değildir. Ama ödemeleri müstahabtır. Cumhura göre hadisteki emir teberru mânâsına yorumlanır.

2133) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildi-
ğine göre:
Sa'd (RjM'ın Hâl Tercemesi
Sa'd bin Ubâde bin Deylem bin Harise el-Hazrecİ; Hazreç kabilesinin reisi idi. Bütüa savaşlarda Ensâr-i Kirâm'ın sancakdan İdi. Müslim'de beyan edildiği gibi Bedir savaşında da bulunmuştur. Meşhur Akabe görüşmelerine katılan ilk bahtiyar sahabîlerdendir. Cömertliği ve güzel yazısı ile şöhret bulmuştur. Resûl-i Ekrem (S-A.V.)'den hadîsler rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde hadîsleri vardır. Ravileri oğulları Kays, Saîd ve îshak'tır. Saîd bin el-Müseyyeb de ondan mürsel hadisler rivayet etmiştir. Çok sadaka vermekle meşhurdur. Ebû Bekir (R.A.)'a biat etmeyip Medîne-i Münevvere'den ayrılmış, Şam tarafında kalmış ve bir daha Medine'ye dönmemişUr. Nİhây*t Şam'a bağlı Havran'da bir kavle göre hicri 16. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa: XS4>
Bir kadm Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek; Yâ Resûlallah! Annem vefat etti ve üzerinde oruç adağı vardı. Bu adağını yerine getirmeden vefat etti, dedi. Bunun üzerine Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onun yerine velîsi oruç tutsun, buyurdu,»"
Not; Bunun senedinde bulunan İbn-i Lahia'nın zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. [51]

İzahı

ZevâÎd türünden olan bu hadis, ölünün zimmetinde kalan adak orucunun, onun yakınları tarafından kaza edilebileceğine delâlet eder. Müellifin 1758 ve 1759 nolu hadisleri de bu konudadır. Gereken bilgi orada verilmiştir. Ölünün zimmetinde kalan Ramazan orucu ile ilgili gerekli bilgi ise müellifimizin 1757 nolu hadîsinin izahında geçti. Oraya müracaat edile&üir. Burada şu özlü bilgiyi vermekle yetinmek isterim:
Avnü'l-Mabûd yazarı "Ölünün adağını kaza etmek" babında E b ü
Davud'un tbn-i A t) b â s (Radiyallâhü anh)'den rivayet ettiği ve buradaki hadise benzer bir harfisin şerhinde şöyle der:
ölü yerine oruç tutmanın caiz olmadığını söyleyen âlimler bu hadisi, ölünün oruç borcuna mahsuben fidye verilmesi mânâsına yorumlamışlardır. Lâkin bu yorum cidden çok uzak bir yorumdur. (Hattâ hatalı bir yorumdur, denilebilir. Çünkü hadîste ölü yerine oruç tutulması

emredilmektedir.) Kast alâni' nin beyânına göre Ahmed bin Hanbel adak orucunun ölü yerine tu-tulabileceğine hükmetmiştir. Şafiî' nin eski kavline göre ölünün her çeşit oruç borcu, yakınları tarafından kaza edilebilir. Şvâ -f i i' nin muhakkik arkadaşları da bu görüşü tercih etmişlerdir.
En-Neyl yazarı: Ölünün zimmetinde kalan her çeşit orucun, onun velileri tarafından kaza edilebileceğine îbn-i Abbâs'ın'bu hadîsi delildir. Hadîs ehli, Ş â f i İ I e r' in hadısçi fıkıhçılarmdan bir cemâat ve Ebû Sevr de böyle hükmetm işlerdir. B e y h a -k i' nin nakline göre Ş & f i i bu hükmü hadîsin sıhhat şartına bağlamıştır. Hadîs de sahihtir, diye bilgi vermiştir.
B e y h a k i el-Hilâfiyyât'ta: tbn-i Abbâs'm bu hadisi sabittir. Ben had isçiler arasında bu noktada bir ihtilâfın varlığını bilmiyorum. Cumfeûra göre ölünün ve ölü yerine oruç tutmakla mükellef değildir. Yâni tutmayabilir. Z â h i r i y y e mezhebine göre ise veli mecburdur.
Ebû Hanîfe, Mâlik ve yeni kavlinde Şafii: Ölü yerine hiç bir oruç tutulmaz, demişlerdir. El-Leys, îshâk ve Ebû Ubeyde'ye göre ölünün yalnız adak orucu tutulabilir, demiştir. [52]

20- Yaya Olarak Hacca Gitmeyi Adayanın (Adak Hükmünün Beyânı) Babı

2134) Ukbe bin Âmir (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Kız kardeşi (Ümmü Hibbân Kâ'be'yi ziyaret etmek üzere) baş açık ve yalın ayak yürüyerek gitmeyi nezretmîş ve Ukbe bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmış (ve kız kardeşinin yürüyerek gitmeye güçsüzlüğünü arz etmiş) tir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ukbe'ye»
-Kız kardeşine emret de binsin, başım da örtsün ve üç gün oruç tutsun.-"

2135) Ebû Hüreyre (*den rivayet edildiğine göre
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yaşlı erkeğin, iki oğlunun arasında (onlara dayanarak) yürüdüğünü gördü ve:
— «Nedir bu (yaşlı)nın hâli?» diye sordu. Yaşlının iki oğlu:
— (Bu, babamızın yaya olarak Kâ'be'ye gitmek üzere ettiği) bir adaktın yerine getirilmesi)dir, Yâ Resûlallah! dediler. Resûl-İ Ekrem
CSalIallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ey ihtiyar bin. Çünkü şüphesiz Allah senden ve senin nezrinden müstağnidir» (thtiyacı yoktur), buyurdu." [53]

İzahı

Ukbe (Radiyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişler, Buharı, Müslim ve diğerleri de bunu benzer metinlerle rivayet etmişlerdir.
Hafiye: Yalm ve çıplak ayaklı, demektir. Muhtemire: Baş örtülü, demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kadının başını açmasını nezretmesinin geçersiz ve bâtıl bir şey olduğuna işaret etmek üzere, onun başını örtmesini emretmiştir. Çünkü bir günahı işlemeyi adamak yersizdir. Kadının bineğine binerek gitmesi de emredilmiştir. Çünkü bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi K â' b e * ye yaya gitmeye kadının gücü yetmiyordu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sse-lâm) kadının üç gün oruç tutmasını emretmiştir. Bu orucun ne için emredildiği hususunda ihtilâf vardır. Bâzı rivayetlerde ise, kadının K â' b e' ye binerek gitmesi ve bir kurban kesmesi emri vardır. Bu nedenle bâzı âlimler: Kadının malı durumu müsâid değilse kurban yerine üç gün oruç tutması emredilmiş, diye yorum yapmışlardır. Bir kısım ilim adamları da: Kadın yaya gitmeyi nezretmişti. Buna gücü yetmeyince binmesine izin verilmiş ve bu nezrini yerine getirmediği için bir yemin kefaretini ödemesi gerekiyordu. Mâlî kefaret ödiyeme-diği için üç gün oruç tutma kefaretini ödemesi emredilmiştir, derler-Bir kısım ilim ehli de: Kadın, haram olan baş açık gitmeyi adamıştı. Haram adak yerine, bir yemin kefareti ödenir. Mâli kefarete gücü yetmediği için kadın üç gün oruçla emrolunmuştur.
Avnü'l-Mabûd yazarı şöyle der:
"El-Kari: Kadın kurban Jcesemediği veya yeminin mâli kefaretini Ödiyemediği için ü$ göre;
H a 11 â b î: Kadın kurban kesmek veya üç gün oruç tutmak hususunda serbest bırakılmıştır. Bu nedenle buradaki rivayette oruç tutması, diğer bir rivayette kurban kesmesi emredilmiştir, der.
Söbülü's-Selâm yazan da: Kadının üç gün oruç tutmakla emre-dilmesi sebebinin, onun baş açık gitmeyi adaması olduğunu uma-nm. Çünkü baş açık gitmek haramdır. Haram bir adamadan dolayı yemin kefareti ödenir, demiştir.
Kâ'be'ye yaya gitmeyi nezretmekle ilgili görüşler:

Ebû Hanife'ye göre hac veya ömre niyeti olmaksızın Kâ'be'ye gitmeyi nezretmek sahih değildir. İnfazı gerekmez. Hac veya ömre niyeti ile gitmeyi nezreden kişiye gelince, yaya gitmeyi adamış iken binerek gider veya binerek gitmeyi nezretmiş iken yaya giderse kurban kesmesi gerekir. Şafii' nin bir kavli de böyledir. Ebû Hanİfe' nin arkadaşlarının görüşüne göre yaya gitmeyi adayan kişi böyle gidebilsin veya gidemesin, binerek gittiği takdirde kurban kesmesi gerekir.
Ş â f i i' ye göre, yaya gitmeyi adayan kişinin gücü yeterse böyle gider, gücü yetmez ise biner ve kurban keser.
Hadis hac veya ömre niyeti olmaksızın bile K â' b e' yi ziyaret etmeyi adamanın meşruluğuna delâlet eder.
Kadı îyaz da: Hacca yaya gitmek bir özel ibadettir. Nezretmekle vâcib olur ve diğer adaklar gibi yerine getirilmesi gerekir. Yerine getiremeyen kimseye bir fidye gerekir. Mâlik ve Şafii'-nin mûtemed kavline göre bu fidye bir koyun veya keçidir. A I i (Radıyallâhü anh) bir devenin kurban edilmesi gerekir, demiştir. Bâzı âlimler deve kesme emrinin müstahablık için olduğunu söylemişlerdir, diye bilgi vermiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Kütüb-İ Sitte'nln çoğunda bunun benzeri E n e s (Radıyallâhü anh) 'den de merfü olarak rivayet edilmiştir. [54]

21- Nezrinde İbâdeti Günaha Karıştıranın (Nezrinin Hükmüne Âit) Hadis Babı

2136) (Abdullah) bin Abbas (RadtyaUâkü anhümâ)'dan; Şöyle He-miîtir:
ResüJuMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) Mekke'de güneşte ayakta duran bir adamın yanından geçti deı
— Bu nedir?- buyurdu. Sahâbîler:
— Bu adam oruç tutmayı, akşama kadar gOIgelen memeyi, konuşmamayı ve devamlı ayakta durmayı nezretmiştir, dediler. Resûl-İ (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Adam konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamla-sın» buyurdu.
Bu hadis ikinci bir senedle de İbn-i Maceh'e ulaşmıştır. Allah daha tyi bilir." [55]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayete göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hutbe okurken bu adamın güneşte ayakta beklediğini görmüştür. Yine oralardaki rivayetlerde adamın Ebû t s r â î 1 nâmında bir zât olduğu belirtilmiştir. Avnü'l-Mabûd un beyânına göre bu zât, K u r e y ş kabilesinin Âmir oğulları koluna mensub bir sahâbidir. Bâzılarına göre bu zât Easar'dandır.
Peygamber (Aleyhi's-talatü ve's-seiam) im sfttm orucunu ikmal etmesini, fakat konuşmamak, oturmama* v» gölgelenmemek gibi insana «niyet veren ve bir n«vi İbadet ofeta&o&a <Jair ne Kitab'ta ne de
Sünnet'te bir hüküm bulunmayan adaklara bağlı kalmanın söz konuşu olmadığını belirtmiştir. Adamın oruç hâriç diğer adaklarını bozması emredildiği halde, buna karşılık bir kefaret ödemesi emre-dilmemiştir. Kurtubİ: Bir günahı işlemeyi veya gücün yetmediği bir işi adayan kimseye kefaret vâcib değildir, diyen cumhur için en kuvvetli delil bu hadîstir, demiştir.
Mâlik de: Ben Peygamber (Aleyhi's-saiâtü ve's-se!âm)'in bu zâta, kefaret ödemesi için bir emir verdiğini duymadım, demiştir.
H a t t â b i : Bu adamın adağında ibâdet ile günah toplanmış İdi. Peygamber (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) ibâdet olan orucu ikmal etmesini emretmiş ve ibâdet olmayan güneşte dikilmek, konuşmamak ve oturmamak işini bırakmasını istemiştir. Çünkü bunlar İslâmiyet'te ibâdet değildir. Üstelik insana boşuna bir eziyet ve işkencedir. Bu itibarla günaha dönüşen bu şeylere âit adak muteber sayılmadığı gibi, bunun yerine kefaret çıkarılması da emredilmemiş, demiştir. [56]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/27-28

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/29

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/29-30

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/31

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/31-32

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/32

[7] Abdurrahman bin Semüre bin Habb, Mekke fethinden sonra müslüman olmuş ve Sicist&n Be Kftbü fethinde bulunmuştur. 14 hadisi vardır* Kütüb4 Sitte1-de hadisleri rivayet edilmiştir. Kavileri Hasan-ı Basri ile Abdurrafeman bin Ebı Leylâ'dır. İbn-i Sad'm dediğine göre H. 50. yılı vefat etmiştir. ıHul&sa 228)

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/32-34

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/34-35

[10] Bu paragraf başka kttabtan alınmadır.

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/35-36

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/36

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/37-40

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/40-42

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/42-43

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/43-44

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/45

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/45

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/46-47

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/47-50

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/50-52

[22] Hulâsa Sah. 368
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/52-55

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/56

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/56-57

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/58

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/58-59

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/59

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/59-62

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/62

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/62-63

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/63-64

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/64-66

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/66-67

[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/67-68

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/68-70

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/70-71

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/71-72

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/72-74

[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/74-75

[40] İnsan: 7

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/75-77

[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/77

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/78

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/79-81

[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/81-82
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/82-83
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/83-84
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/84-86
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/86-87
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/88
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/88-90
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/90-91
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/91-92
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/92-93
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/93-94
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/94-95

12- TİCÂRETLER KİTABI

12- TİCÂRETLER KİTABI

1- (Rızık Teminî İçin Meşru) Çalışma Yollarına Teşvik Babı

2137) Âişe (Radıyallâhü ankâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sal lal!a hu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz erkeğin yediği en helâl lokma kendisinin (meşru) kazancından olanıdır. Çocuğu da şüphesiz onun bir kazancıdır.»

2138) Mıkdâm bin Ma'dîkerib ez-Zübeydî (Radtyallâhü arjhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyur-muştur:
«Erkek kendi el emeğinden daha helâl bir kazanç kazanmamıştır ve erkeğin kendi nefsi, ailesi, çocuğu ve hizmetçisi (nin nafakası) -na harcadığı mal (onun için) sadakadır.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun- senedinde İsmail bin Ayyaş bulunur. Bu hadîsi Tirmizi, Ebü Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. [1]

İzahı

Â i ş e (Radıyaîâhü anhâ) 'mn hadisini T i r m i z î ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Buharı de Tarih'de rivayet etmiştir. S i n d î bu hadisin izahında şöyle der:
Burada geçen "Atyab" kelimesi "En helâl" demektir. Erkeğin meşru kazancı, haram lokma şüphesinden uzak olduğu için buna "En helâl" denilmiştir. Çocuk da babanın bir kazancı sayılmıştır. Çünkü baba, çocuğun dünyaya gelmesine vesiledir. Çocuk babanın bir kazancı olunca, çocuğun malı da babanın bir kazancı olmuş olur. Şu halde baba çocuğunun malını yiyebilir. Fıkıhçüar: Baba muhtaç olduğu takdirde ihtiyacı kadar çocuğunun malından yiyebilir, demişlerdir.
Baba ve anne muhtaç oldukları takdirde nafakaları, evlâdına vâ-cibtir.
M i k d â m (Radıyalîâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. B u h â r î de bu zâttan şu mealde merfû bir hadis rivayet etmiştir:
«Hiç kimse kendi el emeğini yemekten daha hayırlı bir lokma asla yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâvûd (Aleyhisselâm) da şüphesiz kendi el emeğini yerdi.»
Kastalânî bu hadîsin şerhinde.- İnsanın kendi el emeğinin daha hayırlı olmasının sebebi şudur; Bu emek, sahibini de başkasını da yararlandırır, kişiyi işsizlik ve tembellikten uzaklaştırır, nefsin gururunu kırdırır ve çalışkan sahibini dilencilik zilletinden korur, demiştir.
Hadis, erkeğin kendi nefsine, aile ferdlerine ve hizmetçisine harcadığı helâl malının kendisi için bir sadaka hükmünde olduğunu ifâde eder. Bu harcamadan maksat, ifrat ve tefritten uzak ve normal ihtiyaçlar için yapılan masraflardır. Çünkü İslâmiyet israfı da cimriliği de yasaklamıştır. Kişinin kendi nefsine karşı da sorumlu olduğuna dâir hadîsler vardır. Bunlardan birisinde meâlen : -Şüphesiz senin nefsinin de senin üzerinde bir hakkı vardır» buyurulmuştur. Adamın ailesi ile çocuklarının nafakası da fıkıh kitablarında belirtilen şartlar dâhilinde ona vâcibtir. Bunun sadaka sayılmasının mânâsı, adamın bu harcamalardan dolayı sevab kazanmasıdır. Yâni erkek kendi nefsinin ve aile ferdlerinin zarurî ihtiyaçlarını gidermekle mükellef olmakla beraber, bunu yapmakla ecir ve sevab kazanır. Bu hususta başka hadîsler de vardır.
M i k d â m (Radıyalîâhü anh) sahâbîdir. Kısa hâl tercemesi
442 nolu hadis bahsinde verildi.

2139) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)*âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Emin, dürüst ve müslüman tacir, kıyamet günü şehidlerle beraberdir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan KÜlsûm bin Cevşen el-Kuseyrf zayıftır. Bu hadîsin aslım Tirmizi, Ebû Sald-i Hudrî (RA.Vden merfû olarak rivayet etmiştir. [2]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Ancak onun bu sözüne itiraz edilmiştir.
T i r m i z i' nin Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet ettiği hadisin meali şöyledir:

«Dürüst ve emin tacir; nebiler, sıddıklar ve şehidlerle beraberdir.»
Tuhfe yazan şöyle der:
"Tıybi: Yâni ticâretinde dürüstlüğü ve güvenirliği esas tutan kimse peygamberler, sıddıklar ve şehidler zümresinde olur. Bu iki temele aykırı hareket eden tacir ise fâsıklar ve âsilerle olur, demiştir. El-Lemeât yazan da: Yâni anılan yüce dereceye erişmek için dürüstlük ve güvenlik hususunda en üstün dereceye ulaşmaya gayret edilmelidir, demiştir."
Tuhfe yazan daha sonra, dürüst ve emin tacirin faziletine âit olup îbn-i Abbâs ve Enes hazretlerinden rivayet edilen hadîsleri nakletmiştir.
S i n d î de: Yâni emin, dürüst ve müslüman tacir, hayırlı mal elde etmek niyeti ile çalıştığı zaman mübarek insanlarla haşrolur. Şu halde, aslında mubah olan bir çalışma iyi niyetle yapıldığı zaman, ibadet sayılır ve böyle çalışan kimse sevab kazanır. Âhirette de ibâdet ehli ile beraber, olur, demiştir.

2140) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü afsAJ'den. rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailakü Aleyhi ve Şettem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kocasız fakir kadının ve günlük geçimi olmayan kimsenin nafakalarını kazanmaya çalışan müslüman, Allah yolunda savaşan mü-câhid gibi ve gece namaz kılıp gündüz oruç tutan kişi gibidir.» [3]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Tirmizî'deki metinde «Yâ mücâhid gibi veya...» ifâdesi bulunur. Ayni: Buradaki tereddüt râviye aittir, demiştir.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Ermele: Kocasız kadın, demektir. Dul, evlenmemiş kadın ve kızlar bu kelimenin mânâsma dâhildir. Bir kavle göre bu kelime yalnız, kocasından ayrılan kadına mahsustur. İrmâl, fakirlik demektir. Kocasının olmayışı nedeni ile nafakasız kalan kadına, fakirliğinden dolayı Ermele denilmiştir."
Tuhfe yazan da N e v e v î * nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra: Zengin ve kocasız kadına Ermele denilmez. Miskin ise hiç bir şeyi olmayan veya az geçimi olan fakire denilir. Hadisin mânâsı şudur: Kocasız fakir kadın ve yoksul kimsenin işlerini gören, onların nafakasını temine çalışan ve onlara yardımcı olan bir müs-lümanın ecir ve sevabı, mücâhidin Allah yolunda savaşmaktan elde ettiği sevab ve geceleyin ibâdete kalkıp, gündüz de oruç tutan bir kimsenin bu ibâdetlerden kazandığı sevab gibidir, demiştir.

2141) Muâz bin Abdillah bin Hubeyb'in amcası (Radtyallâhii an-hüm)!den; Şöyle demiştir:
Biz bir mecliste idik. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem), başında ıslaklık eseri bulunduğu halde (meclisimize) teşrif etti. Bâzımız O'na t Seni bugün rahat ve hoş gönüllü görüyoruz, dedi Bunun üzerine O da t
«Evet ve Allah'a hamdolsun» buyurdu. Sonra cemâat zenginliği anlatmaya daldılar. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
«Takva sahibi (= günahtan sakınan kimse) için zenginlikte-bir mahzur yoktur. Takva sahibi için sağlıklı olmak, zengin olmaktan daha hayırlıdır ve gönül hoşluğu, rahatlığı bir nimettir.»"
Not: Bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. [4]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi A h m e d ve H â ki m de rivayet etmişlerdir. Râvî Muâz bin Abdillah bin Hu-b e y b' in amcasının ismine rastlamadım. Abdullah bin H u b e y b (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Hadîsin ilk râvîsi, ifâde tarzının zahirine göre Muâz'ın amcası, yâni Abdullah'ın kardeşidir. Muhtemelen Abdullah'ın amcasıdır. Câmiü's-Sa-ğîr'de bildirildiğine göre hadisin ilk râvîsi Yesâr bin Abd (RadıyaUâhü anh)'dır. Bu duruma göre müellifimizin rivayetinde "amcası" kelimesi ile kasdedilen zât Yesâr bin Abd (Radı-yallâhü anh) olabilir.
Câmiü's-Sağîr şerhi el-Azîzî'de şöyle deniliyor:
"Ğınâ: Mal ve servettir. Bunu helâl yoldan kazanıp hayır yollarına harcayan kişi, bu sahada takva sahibi sayılır. Şu halde meşru yoldan kazanılıp hayır yollarına harcanan varlık, sahibi için bir mahzur teşkil etmez. Sağlık, servetten daha hayırlı sayılmıştır. Çünkü vücut sağlığı, ibâdetin yerine getirilmesine yardımcıdır."

El-Hafni de i Gönül hoşluğu ve rahatlığı, servetin Allah'ın rızâsına uygun harcanması hâlinde önemle aranır. Yâni zengin bir kimse malının bir kısmını Allah yolunda ve O'nun rızâsı uğrunda harcarken gönül hoşluğu içinde ve mertçe yapmalıdır, böyle yapması onun için bir nimettir. Allah yolunda malını harcarken gönül hoşnutsuzluğu ise nefsin habisliğine alâmettir, demiştir.
Sindi de şöyle der: Süyûti: Takvâsız varlık, tehlikelidir, sahibini helâka götürür. Çünkü, takvâsız kişi malını kazanırken bunun meşru veya gayri meşru yoldan gelmesine dikkat etmez. Malın hakkı olan zekât ve benzeri hayırla ilgili görevim yapmaz. Üstelik malim kısmen de olsa meşru olmayan yollarda kullanır. Mal sâhibiûdö takva duygusu olduğu takdirde anılan sakıncalar gider ve onun yerine hayırlar gelir, demiştir. [5]

2- Rızık Aramada İktisad (İfrat Ve Tefritten Sakınmak) Babı

2142) Ebû Humeyd es-Sâidî[6] (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dünya (malım) taleb etmekte mutedil olun (ifrat ve tefritten sakanın). Çünkü herkes kendisi için yaratılmış olan (dünyalık)a hazırlatılmış (durumda) dır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan İsmail bin Ay-yfiş tedlisçidir ve bunu an'ane ile rivayet eünişür. Onun kendi beldesi (Şam) halkından başkasından olan rivayeti zayıftır.

2143) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahi* Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kederi en büyük olan insan, dünyasının İşine de âhiretinin işine de Önem veren (olgun) mü'mindir.»
Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) demiştir ki t Bu, garîb bir hadîstir. Bunu yalnız İsmail rivayet etmiştir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezld er-Rakkaşİ, el-Ha-san bin Muhammed bin Osman ve İsmail bin Behr&m bulunur.

2144) Câbir bin Abdillah (Rodtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sollollahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ey insanlar! Allah'tan korkunuz ve (dünyalığı) istemekte mutedil olunuz (ifrat ve tefritten sakınınız). Çünkü rızkı gecikse bile tamâmını almadıkça hiç bir nefis ölmiyecektir. O halde (rızık talebinde) Allah'tan korkunuz ve (dünyalığı) istemekte mutedil olunuz (ifrat ve tefritten sakınınız). Helal olan (dünyalığ)ı alınız ve haram olanı bırakınız.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü bunda el-Ve-Hd bin Müslim ve İbn-İ Cüreyc vardır. İkisi de tedlisçi idi. Ebü'z-Zübeyr de onlar gibidir. Üçü de bunu an'ane üe rivayet etmişlerdir. Lâkin bu hadîsi Ebü'z-Zübeyr aracılığı üe Câbir (R^.)'den rivayet etmek hususunda Müellifimiz yalnız değildir Çünkü Ibn4 Hibbân da kendi sahihinde bunu C&bir'den iki senedle rivayet et mistir. [7]

İzahı

Bu babtaki hadislerin üçü de Zevâid türündendir. Ancak şu var ki Ebû Humeyd (Radıyalfahü anh) *ın hadisini Hakim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Hadîsin son cümlesi kısmen değişik ise de mânâda bir değişiklik yoktur. Hâkim, kendi senedinin Buhâri ile Müslim'in şartları üzerine sahih olduğunu ifâde etmiştir.
Bu hadis, dünya malını ve rızkı taleb ederken mutedil olmayı, yâni talebte kusur etmemeyi ve aşırı hırsa da kapılmamayı, bunu meşru ve helâl yoldan kazanmaya çalışmayı emreder. Kişinin kendisi için takdir ve tâyin edilmiş rızık ve varlıktan fazla veya eksik bir şey kazanmasının söz konusu olmadığı da hadîste belirtiliyor. Hâl böyle olunca itidal ve orta yoldan sapmanın anlamı kalmıyor.
E n e s (Radıyallâhü anhî 'm hadîsi de kâmil mü'minin, dünyasına da âhiretine de önem vermesi nedeni ile diğer insanlardan fazla keder sahibi olduğunu bildirir. Çünkü yalnız dünya kederi veya yalnız âhiret kaygısı bir insan için yeterdir. Olgun mü'min için anılan iki keder birleştiğinden dolayı kendisi diğer insanlardan fazla üzüntü duymak durumundadır.
Câmiü's-Sağîr şerhi el-Azîzİde: Bu hadîsin şerhinde: Çünkü kâmil mü'min dünyalığını dikkate almadan âhiretine çalışsa dünya* sına zarar vermiş olur, âhiretine bakmadan dünyasına çalışsa

âhiretine zarar vermiş olur. Bu itibarla, dünyası için çalışırken âhiret mutluluğunun zedelenmemesinin göz önünde bulundurulması güç bir sorundur. Herkes bunu başaramaz. Ancak Allah Teâlâ'nın muvaffak kıldığı mü'minler için güç değildir. Hadîs buna işaret eder.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim bunun Müslim'in şartı üzerine sahih olduğunu söylemiştir.
Bu hadis de mü'minleri nzık talebinde mutedil davranmaya çağırır ve ifrat ile tefritten kaçınmalarını emreder. Her nefis kendisine takdir ve tâyin edilmiş olan rızkının tamâmım almadıkça ölmiye-ceğine göre bunun gecikmesi, sahibini mutedil yoldan saptırmama-lıdır. Mü'minler rızıklannı helâl yoldan ve olgunluk içinde aramalıdır. Haramdan sakınmalıdır. [8]

3- Ticârette (Günahlardan) Sakınma Babı

2145) Kays bin Ebî Garaza (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz (tacirler) e simsarlar deniliyordu. (Bir gün) ResûluIİah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) biz (tacirler) e uğradı ve bize bundan daha güzel bir isim vererek i
«Ey tacirler topluluğu! Şübhesiz (çoğu zaman) alışverişde (yalan) yemin ve yararsız —boş— lâf bulunur. Bunun için siz ona (yâni alışverişe veya o yalan yemin ile edilen faydasız lâfa) sadaka karıştırınız.»" [9]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
"Bize simsarlar denilirken (bir gün) Resûlullah ISallallahü Aleyhi ve Sellem) çıkıp bize geldi ve «Ey tacirler topluluğu! Şüphesiz (çoğu zaman) şeytan ve günah, alışverişte hazır bulunurlar. Bunun için siz alış verişinize sadaka karıştırınız,» buyurdu.»
Hadiste geçen "Semâsîre" kelimesi simsarın çoğuludur. Simsar,
satıcı ile alıcının araşma giren ve satışı gerçekleştirmeye çalışan kimseye denilir. Dilimizde de kullanılan bir kelimedir.
Tüccar kelimesi de tâcir'in çoğuludur. Râvî tüccar kelimesinin daha güzel olduğunu ifâde etmiştir. Hattâbî: Simsar kelimesi Arapça değil, yabancı bir kelimedir. O dönemde alışveriş işi ile meşgul olanların çoğu acem olduğu için bu kelime onlardan arap-çaya geçmiştir. Tüccar kelimesi ise arapçadır. Bunun için râvî bu ifâdeyi kullanmış, demiştir.
EI-Kari: Hadisteki «Lağıv» kelimesinden maksad, ne din ne de dünya açısından hiç bir faydası olmayan lâftır, demiştir.
Hadisteki «Half» veya «Halıf» kelimesi yemin demektir. Yâni satışta çoğu zaman çok yemin edilir veya yalan yemin ediiir ki, bunların ikisi de hatâdır.
Alışverişte yararsız lâflar ve çokça yemin veya yalan yere yemin bulunduğundan dolayı alış verişe sadaka karıştırılması veya anılan lâf ve yeminlere sadaka karıştırılması emredilmiştir. Çünkü sadaka Allah'ın gazabının ateşini söndürür.
Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Bu hadis hasen -sahihtir. Biz Kays (Radıyallâhü anh) 'm bundan başka merfû bir hadîsini bilmiyoruz, demiştir.
Hulâsa sahibi de 318. sahifede bu zâtın G ı f a r kabilesinden bir sahâbî olduğunu, sünen sâhiblerinin kendisinin hadîsini rivayet ettiklerini ve râvisinin Ebû V â i 1 olduğunu bildirmiştir.

2146) Rıfâa (bin Râfi [10]) (Radıyallâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz (bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (dışarı) çıktık. Baktık ki halk sabah erken alışveriş ediyorlar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
Ey tacirler topluluğu! diye seslendi. Onlar gözlerini yukarı kaldırıp boyunlarını uzatınca Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şübhesiz tacirler kıyamet günü fâcirler olarak diriltilirler. Ancak, Allah'tan korkup yeminine bağlı kalan ve sözünde doğru olan tacirler bunun dışındadır, buyurdu.*" [11]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Dârimî de rivayet etmişlerdir.

Füccâr kelimesi fâcir'in çoğuludur. Fâcir, Allah'ın emrinden çıkan yalancı ve günahkâr demektir. Tuhfe yazarının el-Mirkat'dan naklen beyan ettiğine göre burada fâcir'den maksat yararsız söz söyleyen ve alışverişinde çok yemin eden veya yalan yere yemin eden kimsedir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklamasında şunlan söyler: "Hadiste anılan Allah korkusundan maksad, alışverişte aldatma, hiyle ve hiyânet etmemek veya Allah'a karşı kulluk görevini yap-maktır.
Hadîsin «Sözünde doğru» ifâdesinden maksat, tacir'in gerek ettiği yeminde ve gerekse şâir konuşmalarında doğru sözlü olmasıdır.
Kadı Iyâz: Tüccarlar genellikle muamelelerinde, malların kusurlarını gizlemeyi ve yalan yemin ve benzeri sözlerle eşyalarının revaç bulmasına gayret etmeyi alışkanlık hâline getirdikleri için onların fâcir olduklarına hükmedilmiştir. Fakat haram kazançtan sakınıp yeminine sadâkat gösteren ve doğru sözlü olan tacirler bu hükümden müstesna kılınmıştır. Sarihler böyle yorum yapmışlar ve fâcirliği, faydasız söz söylemek ve yemin etmek mânasına yorumlamışlardır, demiştir. [12]

4- Adama (Meşru) Bir Yönden Bir Rızık Verilince O Yönü Bırakmasın, Babı

2147) Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü anh)Jâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Meşru) bir işten(bir nzık) kazanan kimse o işe devam etmelidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Ferve Ebû Yû-nus'un sıkalığı hususunda ihtilâf olduğunu Zehebl el-Kâşifde söylemiştir. El-Ezdi de onun zayıf olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasında anmış* ür. Havilerden Hilal bin Cübeyr el-Basrİ'yi îbn-i Hibbân sikalar arasında zikretmiş ve: Hilal, Enes'ten rivayette bulunmuştur, eğer kendisi Enes'ten hadis İşitmiş ise..., demiştir. [13]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bölümünde Sin-d î şöyle der: Yâni Allah Tealâ, kuluna bir yönden bir nzık kapışım açınca, kul o yönü ve sebebi bırakmamalıdır, o yönden rızıklan-maya devam etmelidir, onu bırakıp başka yöne gitmemelidir. Çünkü her iş herkes için uygun olmaz.
Beyhaki de bu hadisin bir benzerini Enes (Radıyallâ-hü anh)'den rivayet etmiştir. Oradaki metnin meali şöyledir: «Bir kimse bir işte rızıklanırsa, ona devam etmelidir.» El-Azizi de bunun şerhinde: Yâni bir kimsenin geçimi bir işe bağlı ise o iş durumu bo-zulmadikça ondan ayrılmamalı. Çünkü, o işi bırakıp başka ise geçen kişi, yeni işten hayır görmeyebilir, demiştir.

2148) Nâfi (RadtyaUâhü a«*)'den; Şöyle demiştir:
Ben ticâret malımı Şam ve Mısır'a gönderiyordu m. Sonra bir kez malımı Irak'a gönderdim ve mü'minlerin annesi Âişe (Radıyal-lâhü anhâ) 'nm yanma varıp ona:
Ey mü'minlerin annesi! Ben ticâret malımı Şam'a gönderiyordum. (Bu defa) Irak'a gönderdim, dedim. Âişe (Radıyallâhü anhâJ şöyle dedi:
(Böyle) yapma. Sana ve eski ticâret yerine ne oldu? (ki sen eski yeri bırakıp başka yere yöneliyorsun) Çünkü ben Hesûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, buyurdu ki:
«Allah birinize bir yönden bir rızık ulaştırdığı zaman, o yön o kimseye değişip güçleşinceye kadar onu bırakmasın.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir ; Bu hadisin senedi aleyhinde konuşulmuştur. Çünlcü râvî Ebü Âsım'ın babasının adı Mahled bin ed-Dahhâk'tır. Bu zâtın sikalığı ihtilaflıdır. El-TJkayli ve Nesâi, onun hadislerinin başka râvî tarafından teyid edilmediğini söylemişlerdir. İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasında anmıştır. Diğer râvi Zübeyr bin Ubeyd'in mechûl bir râvi olduğunu Zehetoi söylemiştir. İbn-i Hibbân ise bunu sikalar arasında anmiştır. [14]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîsi Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet eden N â f i hakkında Hulâsa sahibi sadece bu zâtın Âişe' den rivayette bu-lunduğunu ve râvîsinin de Zübeyr bin Ubeyd olduğunu söylemekle yetinmiştir. N â f i isimli bir kaç sahâbî ve Tabii vardır. Bu râvî hakkında başkaca bilgi verilmemiştir.

Hadîsin son cümlesinin, şeklinde olduğuna dâir tereddüt râviye aittir. Mânâ bakımından iki cümle arasında bir fark yoktur, denilebilir.
Hadisin mânâsı açıktır. Şu halde bir mü'min meşru olmak kaydı ile herhangi bir yoldan geçimini sağladığı ve varlık kazandığı zaman o yolu bırakmamalıdır, çalışmasını o yolda sürdürmelidir. £n-cak o yolla para kazanmak ve geçim sağlamak güçleştiği takdirde, başka bir yöne başvurmalıdır. Çünkü rızık kapıları pek çoktur. EI-Azîzî bu hadîsin açıklamasını yaparken bu münâsebetle şu mealdeki hadisi nakletmiştir:
«Bütün beldeler Allah'ındır. Halk da Allah'ın kullarıdır. Bu itibarla sen nereyi iyi ve uygun görürsen orada ikâmet et ve Allah Teâlâ'ya hamdet.» [15]

5- San'atlar (A Ait Gelen Hadîsler) Babı

2149) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallatlahü Aleyhi ve Sel/cm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah her peygamberi koyun gütmüş olarak göndermiştir. (Koyun gütmemiş bir peygamber yoktur)» Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı O'na:
Ve sen de (mi) Yâ Resûlallah dediler? O:
«(Evet) ben de. Ben Mekke halkı için karârît karşılığında koyun güderdim» buyurdu.
Müellifin şeyhi Süveyd: Yâni her koyun bir kırat karşılığı (nda gütmüş) idi, demiştir." [16]

İzahı

Bu hadisi B u h â r î de rivayet etmiştir. Karârît kelimesi ki-rât'ın çoğuludur. Kırat, bir dinar'm yirmide biri veya yirmi dörtte bindir
Hadîsin zahirine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ücretle koyun sürüsü gütmüştür. Müellifin şeyhi S ü v e y d' in "Yâni her koyun bir kîrât karşılığı (nda gütmüş) idi" sözü bu mânâyı kuvvetlendirmektedir.
Buhâri' deki rivayette; it j\p Jf- = -Karârît üzerine» ifâdesi kullanılmıştır. Bâzı hadîs sarihleri bu ifâdeyi de buradaki ifâde gibi yorumhyarak "Yâni karârît denilen para karşılığı" demişlerdir.
Bâzı âlimler de hadisteki Karârît kelimesini para çeşidi değil de bir mevki ismi olarak yorumlamışlardır. Bunlara göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Karârît denilen semtte koyun güttüğünü ifâde etmiş ve Peygamber ücretle koyun gütmemiştir. O, kendi koyunlarını gütmüştü. Eİ-Fetih yazarının beyanına göre I b.r ahim el-Harbî, Karârît'in Mekke'de bir semtin ismi olduğunu, hadîste bu mânânın kasdedildiğini ve gümüşten olan para çeşidinin kasdedilmediğini söylemiştir. İbnü'l-Cevzi de kendi üstadı olan İbn-i Nâsır'a uyarak İbrahim el-Har-b i' yi tasvib etmiş ve îbn-i Mâceh'in şeyhi ^an S ü -v e y d' in bu hadisin sonundaki yorumunun hatâ olduğunu söylemiştir.
EI-Fetih yazarı ilk yorumun, yâni karârît'in bir semtin adı olmayıp bir para birimi olduğunun tercih edildiğini söylemiştir. Yâni S ü -v e y d ' in tefsirinin daha isabetli olduğunu savunmuş, gerekçe olarak da Mekke halkının K a r â r i t isimli bir semti tanımamalarını göstermiştir. İkinci yorumu destekleyenler N e s â i' nin rivayet ettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'in:
«Musa koyun güderken peygamber oldu, Dâvûd da koyun güderken peygamber oldu, ben de ehlimin koyununu Ciyâd'da güderken Peygamber olarak gönderildim.» buyurduğunu ve bu hadîsin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ücretle değil de kendi ehlinin koyununu güttüğünü gösterdiğini söylemişler ve bu hadîsin, S ü-vey d'in yukardaki yorumunu reddettiğini iddia etmişler ise de bu hadîs, Süveyd'in yorumunu reddetmez. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kendi ehlinin koyununu C i y â d denilen semtte ücretsiz ve başkalarının koyunlarını Karârı t denilen para birimi karşılığında gütmüş olması mümkündür. N e s â î' nin rivayet ettiği hadiste buyuruları «Ehlimin koyununu» ifâdesi ile Mekke ehlinin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Çünkü Mekke ehli bir bakıma Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in ehlidir. Bu takdirde iki hadis birleşmiş olur. Birisinde O'nu, koyun sürüsünü ücretle güttüğünü, diğerinde de koyun gütme semti bildirilmiş olur.
K a r â r i t kelimesinin bir semtin ismi anlamında kullanıldığını savunanlardan bâzısı kendi yorumunu teyid mâhiyetinde 'şöyle derler:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ücret karşılığı kimsenin koyununu gütmediğinin bilinmesidir.
Siyer kitablannda belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-şalâ-tü ve's-selâm) koyun güderken 20

küsur yaşında olduğu anlaşılmaktadır.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in peygamberlik döneminden önce koyun gütme işinde çalışmalarının hikmet ve sebebi hakkında da el-Fetih yazarı özetle şöyle der:
Peygamberler'in peygamberlik döneminden önce koyun gütme arzusunun Allah tarafından onların kalblerine ilham edilmesinin hikmeti hakkında âlimler şöyle demişlerdir:
Ümmetlerinin işlerini tedvir etmekle görevlendirilmeden önce buna hazırlanmak üzere koyun gütmekle görevlendirilmişler ki; yavaş yavaş buna alışsınlar. Koyun gütmek sureti ile yaratıklara şefkat ve merhamet duyguları artar, koyun güderken dağılan sürüyü toplamak, bir otlaktan başka bir otlağa götürmek, onları sulamak, hırsız ve yırtıcı hayvanlardan korumak, büyük bir sabır ve yumuşak huyluluk ister. Koyunların huylan değişik olur, zayıf bir yaratık olmasına rağmen yaylanırken diğer hayvanlardan fazla dağılırlar. Bu da onlara müsamaha etmeyi gerektirir. İşte koyunları sabır, şefkat, merhamet ve müsamaha ile gütmeye alışan ve bu güzel duygularla cihazlanan peygamberler, değişik huylu, idrak ve akıl açısından birbirinden farklı insanları bir ideal etrafında toplamaya, kusurlarını hoş görü ile karşılamaya, eksiklerini sabırla onarmaya ve onları idare etmeye alışmış olurlar.
Gütme işinde koyunların tercih edilmesinin sebebine gelince koyun diğer hayvanlardan daha zayıftır, yaylanırken develere ve sığırlara nisbeten daha çok dağılır, buna rağmen onları toplamak develeri ve sığırları toplamaktan daha kolaydır, çobana daha itaatkârdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tüm mahlûkatın en üstünü olduğu halde çobanlık ettiğini anlatması O'nun yüksek tevâ-zuunu ve Allah'ın kendisine verdiği nimetleri dile getirmek içindir.

2150) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Peygamberlerden) Zekeriyyâ (Aleyhisselâm) marangoz idi.-" [17]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde şöyle der :
Bu hadîs, sanatla iştigal etmenin meşruluğuna, marangozluk sanatının faziletine ve marangozlukla kimsenin şahsiyet ve onurunun kırılmadığına delâlet eder. Hadîs, Zekeriyyâ (Aleyhisselâm) 'm faziletine de delâlet eder. Çünkü O sanatkâr idi, elinin emeği ile geçinirdi. En iyî geçimin kişinin kendi kazancı ile sağladığı geçim olduğu ve D â v û d (Aleyhisselâm) 'in kendi el emeği ile geçindiği, hadisle sabittir.

2151) Âişe (Radtyalâhü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Resimler yapanlar kıyamet günü muhakkak azab olunurlar. (O gün) bu kimselere: Resimlerini yaptığınız (canlıları) diriltiniz (bakalım?) denilir.»" [18]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen Suret kelimesi umumidir. Yâni gölgeli olan heykel gibi şekiller olsun, gölgesiz olan fotoğraf gibi resimler olsun, hepsinin hükmü aynıdır. Âlimler buradaki yasağı canlıların resim ve heykellerine yorumlamışlardır. Yâni cansız olan ağaçlar, dağlar ve diğer cisimlerin resim ve heykellerin, bu yasağa girmediğini ifâde etmiş-lerdir.
N e v e v 1 bu hadîsin şerhinde şöyle der:
'Her hangi bir canlının resim veya heykelini çizmek şiddetle haramdır ve büyük günahlardandır. Çünkü bu ve benzeri hadîslerde bunlar hakkında ağır tehdldler Duyurulmuştur. Anılan şekiller önemli maddelerle veya önemsiz maddelerle yapılmasında, keza saygı duyulmak veya hakir gösterilmek üzere yapılmasında bir fark yoktur. Her hali ile mutlaka haramdır. Çünkü bunda Allah Teâlâ'nın yaratıklarına benzetme vardır. Anılan resimler, elbisede olsun, yaygı, para, kab, duvar üzerinde veya başka şeyde olsun fark etmez. Fakat ağaç gibi cansız varlıkların resimlerini çizmekte bir sakınca yoktur. Resim yapmanın hükmü budur.
Resimleri edinmeye ve kullanmaya gelince, her hangi bir canlının resmini duvara asmak, giyilen elbise üzerinde bulundurmak gibi hakaret sayılmıyacak durumda kullanmak ve edinmek haramdır. Eğer yere serilen yaygı veya yaslanılan yastık gibi bir şey üzerinde olup hürmet

edilmiyecek ve hor kullanılacak bir durumda ise bu tür resimleri kullanmak haram değildir. Lâkin böyle tahkir edilecek şekildeki bir resim bulunduğu yere rahmet meleklerinin girip girmediği hususunda ihtilâf vardır.
Yukarda anlattığım hususlarda gölgesi olan şekiller ile gölgesi olmayan şekiller arasında bir fark yoktur. Bu mesele hakkındaki görüşümüz budur. Mezhebimizin görüşü de budur. Sahâbîler, Tabiiler ve onlardan sonra gelen alimlerin cumhurunun kavli de budur. Sevri, E b û Hanife ve Mâlik ile diğer ilim ehlinin mezhebi de budur.
Selef âlimlerden bazısı: Yasaklanan suretler, gölgesi olan şekillerdir. Gölgesiz resimler için bir sakınca yoktur, demişler ise de bu görüş bâtıldır. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'm itiraz ettiği resim bir perde üzerinde idi. Bunun gölgesiz olduğu açıktır. Kaldı ki diğer bâzı hadîsler umumîdir.
Z ü h r î de: Suretler hakkındaki yasak, umumîdir. Böyle resimli bir şeyi kullanmak ve böyle resimlerin bulunduğu eve girmek de yasaktır. Resim bir elbise üzerinde işleme şeklinde olsun, başka şekilde olsun fark etmez, keza duvarda olsun, elbisede olsun veya hor kullanılan bir yaygı üzerinde yahut hor görülmiyecek tarzda bulundurulsun hepsi yasaktır. Çünkü hadîsteki hüküm umumîdir, demiştir. Z ü h r î' nin bu görüşü de kuvvetlidir.
Bâzıları da *. Elbise üzerinde bulunan resimler yasak değildir. Duvarlar üzerinde olan resimler ve heykeller ise yasaktır, demiştir.
Gölgesi bulunan kısmın haramhğı ve bunu bozmanın gerekliliği üzerinde ilim ehli icmâ etmiştir.
Kadı I y â z: Kız çocukların oyuncağı olan bebeklerin bu hükmün dışında olduğunu söylemiştir. Çünkü bu hususa ruhsat veren hadisler vardır. Fakat imam Mâlik, bir babanın kız çocuğuna bebek almasının mekruhluğuna hükmetmiştir, demiştir."
N e v e v i' den naklen verilen bilgi burada bitti. Bebeklerle ilgili geniş bilgi 1982 nolu hadîs bölümünde verilmiştir.
Resim ve heykellerin kesinlikle yasaklanmasının hikmeti putperestliği kökünden kazımaktır. İslâmiyet de bunu kesinlikle yasaklamıştır. Bu yüce dinde yobazlık, bâtıl îtikad ve Allah'tan başkasına tapmak yoktur. [19]

Bir Canlının Resmî Yarım İse Bu Da Yasak Mı?

Abdurrahman el-Cezeri, dört mezhebin fıkıh kitabının Hazar ve İbâhat bölümünde özetle şöyle der:
1. Hanefî mezhebine göre bir canlının resmi, yaygı, yastık gibi hor ve hakir kullanılacak bir şey üzerinde ise veya başsız gövde, yahut gövdesiz baş gibi yaşaması imkânsız noksan bir vücut durumunda ise bunu yapmakta veya kullanmakta bir sakınca yoktur. Fakat yaşıyabilecek şekilde olur veya saygı duyulacak yüksekçe bir yere konulursa caiz değildir. (Kullanılması da yapılması da ayni hükme tâbidir.)
2. Şafiî mezhebine göre bir canlının resmini yapmak haramdır. Yapılan bir canlı şekli gölgesiz olup yaygı yastık ve döşek gibi hor ve hakir kullanılacak bir şey üzerinde ise veya gölgeli olup yaşıyamıyacak bir gövde noksanlığı var ise; bunu bulundurmakta sakınca yoktur. Gölgesiz resim hor görülmiyecek ve hakir kullanıl-mıyacak bir şey üzerinde ise veya gölgeli olup yaşıyabilecek gövdeye sâhib ise kullanılması yasaktır.
3. H a n b e 1 i mezhebine göre bir canlının resmi hor kullanılacak yaygı ve yastık gibi bir şeyin üzerinde olursa veya gölgeli olup başsız gövde, yahut gövdesiz baş gibi yaşıyamıyacak durumda ise bunun yapılması ve kullanılması caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.
4. Mâliki mezhebinde canlıların resimleri gölgesiz olup hor kullanılacak bir şey üzerinde ise sakıncalı değildir. Hor kullanıl-mıyacak bir şey üzerinde ise yine bir kavle göre caiz değildir. Gölgeli olup yaşıyabilecek bir gövde şeklinde ise yine haramdır. Yaşıyamıyacak bir gövde noksanlığı var ise haram değildir. Bu mezhebin görüşüne ait bilgi uzunca izah istediği için bu kadarlık bilgi ile yeti-nelim.Hulâsa vesikalık fotoğraf veya insanın boy fotoğrafı hâtıra olarak evde bulundurmanın ve ihtiyaçlarda kullanmanın bir sakıncası olmadığını söylemek mümkündür. Fakat bir boy fotoğrafını odaya asmak, yüksekçe bir şeyin üzerine koymak, keza her hangi bir canimin tam fotoğrafını veya heykelini odanın bir yerine süs için ve görülecek şekilde bırakmak caiz değildir. Bâzı evler puthanelere benzer. Odaların büfeleri ve duvarları insan ve hayvanların boy fotoğrafları ve heykelleri ile donatılmış vaziyette maalesef görülmektedir. Yukarda verdiğim ilim ehlinin görüşleri karşısında buna son vermek gerekir. Cenâb-ı Hak müslümanlara şuur ihsan eylesin.

2152) Ebû Hiireyre (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahii Aleyhi

ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İnsanların en çok yalan söyleyenleri boyacılar ve kuyumculardır.-"
Not: ZevAid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü bunda bulunan râvl Perkad es-Sebahl zayıftır. Râvi Ömer bin Harun'u da İbn-i Maln ve başkası tefczdb etmişlerdir. [20]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir.
Sindi bu hadîsin izahında şunları söyler: Boyacılardan mak-sad elbise boyacılarıdır. Gerek bunlar ve gerekse kuyumcular ekseriyetle sözlerini yerine getirmedikleri, siparişleri vaktinde vermeyip müşterilerini geciktirdikleri için hadiste bunların herkesten fazla yalan söz söyledikleri ifâde edilmiştir. Bir kavle göre bu hadîsten mak-sad anılan san'atkârlar değil, işittikleri sözleri değiştirip yalan ve uydurma söz düzenbazlarıdır.
Buh&ri, Satışlar kitabının bir babını Kuyumcular hakkında gele» hadislere ayırmıştır. Bu babta rivayet edilen hadîslerden anlaşılıyor ki; Peygamber (Aleyhi's-salatü ve's-selâm) zamanında kuyumcular vardı ve onlarla alışveriş yapılıyordu. Resül-i Ekrem (Aleyhi'salâtü ve's-selâm) de bu sanata mâni olmuyordu. Kastalânî de bu durumu belirttikten sonra: Bu bâbta rivayet edilen hadîsten anlaşılıyor ki; bir sanata bozukluk girse bile bu sanat ile iştigal eden kimselerle alışveriş etmekte bir sakınca yoktur. Hattâ bir sanatta en âdi insanlar bile çalışsa yine onlarla iş yapılabilir. Nitekim bu hadîste belirtildiği gibi Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) bir yahûdî kuyumcu ile alışverişte bulunmuştur. Müellif B u -h â r î muhtemelen bu babı açmakta boyacılar ile kuyumcuların en yalancı insanlar olduğuna dâir (müellifimizin 2152 noda rivayet ettiği) hadise işaret etmek istemiş olabilir, demiştir .
E 1 - H a f n î de Câmiü's-Sağîr'de rivayet edilen hadisimizin izahı bölümünde özetle hadisi açıkladıktan sonra Gazali' nin şöyle dediğini nakletmiştir:
"Sanatlar ve ticâretler bir toplum için birer farz-ı kifâyedir. Çünkü sanatlar ve ticâretler bırakılırsa hayat felce uğrar, halkın çoğu helak olur. Herkes bir sanat dalında çalışsa, diğer dallar durur ve yine toplumun yaşaması güçleşir. Bâzı ilim adamları Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in; «Benim ümmetimin ihtilâfı bir rahmettir» mealindeki hadîsini bu yönde yorumlamışlar ve: Yâni ümmetin sanat ve ticâret kollarında çalışma arzularının değişik olması, bütün kollar için isteklilerin bulunması bir rahmettir. Sanatların bir kısım önemlidir. Toplumun ihtiyaçlarına cevap verir. Bir kısmı da önemli değildir. Çünkü dünya ziyneti ve süs işine aittir. Bu tür sanat olmasa da toplumun hayatı zarara uğramaz. Müslüman bir toplumun meşru ihtiyaçlarına cevap veren ticâretler ve sanatlar birer farz-ı kifâyedir. Bu itibarla bu alanlarda çalışan mü'minler birer farz-ı kifâyeyi İfâ etmek niyeti ile çalışmalıdırlar. Nakış ve boya gibi süse yönelik sanatlarda da çalışmaya rağbet etmemelidirler. Çünkü bu dallar farz-ı kifâyeden sayılmazlar. Haram olan oyun ve eğlence âletleri, saz âletleri ve benzeri şeyleri imâl etmek ise haramdır. Böyle bir sanatı bırakmak, bir zulmü bırakmak kâbilindendir. "terzinin erkeklere ipek elbise dikmesi, kuyumcunun erkek için altın yüzük gibi ziynet eşyasını imâl etmesi haram sanat nevindendir. Bu iş için alınan ücret de haramdır."
Merhum Gazal î'nin zamanında bulunmayan ve bugün memleketimizde moda hâlini alan bir çok kıyafetler îslâma aykırı olduğuna göre bu elbiseleri diken terziler de sorumludur, aldıkları ücret de haramdır, örneğin: Kadınlar için dikilen daracık elbiseler öyle dar dikiliyor ki; giyildiği zaman vücud çizgilerini bile gösterir. Diğer tarafta mini etek kıyafeti bunun bir başka örneğidir. [21]

6- İhtikâr Ve Malı Piyasaya Sürmek Babı

2153) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Stokçuluk etmeyip malım) satışa arz eden » "f"£« (kârh)dır, ihtikâr eden de meVun (= Allah'ın rahmetinden uzak) dır.-"
Not: Bunun senedinde bulunan Aü bin Zeyd bin Ced'ân'uı zayıf oîdu&tt Ze-v&d'de bildirilmiştir.

2154) Ma'mer bin Abdillah bin Nadla (Radtydlâhü anhyie* rivâ-yet edildiğine göre; Resûlullah (Srtlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, «e-mistir:
«Günahkâr ve âsi kimseden başkası ihtikâr etmez.»" [22]

İzahı

Ömer (Radıyallahü anh) 'm hadîsini Hakim etmiştir. Bu hadiste geçen Câlib. Çeşitli malları getirip safcsa arzeden kimsedir. Hadis, böyie yapan kimsenin kârlı olduğunu bildirir. Muhtemelen bununla ilgili cümle dua mahiyetindedir. Yâni «Malım satışa arz eden kimseyi Allah rızıklandırıp kazançlı eylesin.»
Hadîsin ikinci cümlesinde ise ihtikâr eden kimsenin mel'un olduğu bildirilmiştir. Mel'un t Allah'ın rahmet ve rızâsından uzak olan demektir. Bu cümle de beddua mâhiyetinde olabilir. Yâni «İhtikâr eden kimseye Allah lanet eylesin.»
M a ' m e r (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, E b û Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsin mânâsı şudur; İhtikâr, günah işlemeyi alışkanlık hâline getiren âsî kişinin işidir, başkası bu kötü ve çirkin fiili işlemeye cesaret edemez.
Bu hadis ihtikâr'ın çok ağır bir vebal olduğuna delâlet eder.
Tuhfe yazan ihtikâr hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir :
"El-Hâfız: Şer-i Şerifte ihtikâr: İhtiyaç fazlası gıda maddesini, halkın ihtiyacı bulunduğu halde stok edip satmamak ve piyasada darlığın ve kıtlığın baş göstermesini beklemektir. S a i d bin el-Müseyyeb'in ihtikâr'ı böyle yorumladığı rivayet olunmuş-
u 'Ahmed'e göre, ihtikar yalnız zahire nev'inden olan gıda maddelerine mahsustur. Diğer maddelerde intikar yoktur, diye bilgi vermiştir.
î m â m Mâlik bu hadisin umumîliğini delil göstererek: Gerek gıda maddelerinde ve gerekse halkın ihtiyaç duyduğu diğer maddelerde ihti&Ar haramdır, demiştir.
Şevkini de en-N«yl'de : İhtikar hakkında gelen hadîslerin zahirine göre her maddede ihtikâr haramdır. Gıda maddeleri, hayvanların yemleri ve diğer maddeler arasında bu hükümde bir fark yoktur. Bta hadîslerde yiyecek maddeleri kaydı var ise de diğer bâzı hadislerde bu kayıt yoktur. Mutlak olan, yani yiyecek maddeleri kaydı bulunmayan hadîsleri, yiyecek maddelerine tahsis etmek doğru değildir, demiştir.
Nevevî de: Ma'mer'in bu hadîsi ihtikâr'ın haram olduğunu açıkça bildirmektedir. Bizim arkadaşlarımız: Haram olan ihtikâr yalnız zahire maddelerindeki ihtikârdır, demişlerdir. Bu nevî ihtikar şöyle olur: Adam kıtlık zamanında ticâret için yiyecek malını alır ve derhal satmaz da fiyatı yükselsin diye stok yapar, tşte haram olan ihtikâr budur. Şayet zahire maddeleri kendi mahsûlü olsa veya bolluk zamanında alıp saklasa veya kıtlık zamanında kendi ihtiyacı için satın alsa, ya da kıtlık zamanında alıp, vaktinde satsa bu haüerda ihtikar söz konusu değildir ye bu iş haram sayılmaz. Zahıre maddelerinden başkasında ihtikâr olmaz. Bizim mezhebimizin görüşü budur.
îhtikâr'ın haram kılınmasının sebebi, toplumun zarara uğramasının önlenmesidir. Nitekim bir adamın yanında ihtiyaç fazlası gıda maddesi bulunup halkın ihtiyacı da varsa ve halk başka yerden bu ihtiyacı gideremezse, zaruri ihtiyaç karşısında adam icbar edilmek sureti ile gıda maddeleri sattırılır. Yâni insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için adam malını satmaya icbar edilir. Bu hüküm hakkında âlimlerin icmâı vardır, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazarı da: İhtikâr konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Mâlik ve Sevrî'ye göre ihtikâr gıda maddelerine mahsus değildir. Her çeşit malda ihtikâr yasaktır. Mâlik: Her hangi bir malı stok edip saklamak piyasaya zarar verip o malın pahalanmasına sebebiyet verirse bu hareket ihtikâra girer. Ancak meyvelerde ihtikâr durumu yoktur, demiştir, diye bilgi verir.

2155) Ömer bin el-Hattâb (RadtyaUâhü ankydta rivayet edildiğine göre; kendisi Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemyden şunu işitmiştir :
«Kim müslümanlarm zararına bir yiyecek maddesinde ihtikar yaparsa Allah o kimseye cüzzam hastalığım verir ve İflâs ettirir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır. Seneddeki râvilerden Ebû Yahya el-Mekki ile el-Heysem bin Muln'i, tbn-İ Hibban sikalar arasında anmıstır. El-Heysem bin Râfi'i de tbn-i Muin ve Ebû D&-vud sıka saymışlardır. Râyi Ebû Bekir el-Hanefi'nin adı Abdülkebîr bin AbdUme-cid'dir. Buh&rl ile Müslim onun rivayetlerini almışlardır, tbn-i Mâcehln şeyhi Yahya bin Hakim'i de Ebû Davûd. »Mat ve başkası şıka saymışlardır. [23]

7- (Hastaya Şifâ Dileği Île) Okuyanın Ücret Alması Babı

2156) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü (ZffA)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) bizi otuz süvari olarak bir savaşa gönderdi. Biz (bu yolculukta) bir kabilenin yanında inip onlardan bizi misafir etmelerini istedik. Fakat onlar bizi misafir etmekten imtina ettiler. Bu esnada onların reisini bîr akrep soktu. Bunun üzerine onlar yanımıza gelerek: İçinizde akrep (sokmasın)dan dolayı (hasta üzerinde) okuyabilen bir kimse

var mı? dediler. Ben t Evet. Ben (varım). Lakin (siz bizi misafirliğe kabul etmediniz) siz bize koyunlar vermedikçe ben hastanffla •kuauyacagım, dedim. Onlar: Peki, size otuz koyun kesinlikle veriyoruz, dediler. Biz de bunu kabul ettik ve ben hasta üzerinde yedi defa (El-Hamd sûresini) okudum. Hasta şifâ buldu, biz de koyunları teslim aldık. Sonra bu koyunlar (m bize helâl olup olmadığı) hakkında içimizde-bir şüphe meydana geldi. Bunun için biz (arkadaşlarımıza) : Biz Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma varıncaya kadar (koyunları bölüşmeye) acele etmeyiniz! dedik. Sonra biz (O'nun yanına) gelince ben yaptığım işi Ona arz ettim. O:
«Fatiha sûresinin bu kadar etkili bir dua olduğunu nasıl bilebü-din? Koyunları aranızda bölüşünüz. Sizinle beraber bana da bir hisse ayırınız,* buyurdu.
(îbn-i Mâceh dedi ki) : Bu hadîs yukardaki senedden başka şu iki senedle de bize ulaştı, (ve müellif bu iki senedi beyan etti.)
Ebû Abdillah (künyeli müellifimiz) dedi ki: Doğru sened, râvi EbÜ'l-Mütevekkü'in senedidir. [24]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Rivayetlerde bâzı kelime değişikliği var ise de bunu anlatmak bir hayli yer alır ve bu değişiklik hadîsin ihtiva ettiği hükümler bakımından bir farklılık da meydana getirmez. Bu nedenle o değişikliği anlatmaya girmemeyi tercih ettim. Şimdi hadîsin metninde geçen bir iki kelimeyi açıkladıktan sonra ihtiva ettiği hükümleri anlatacağım:
Hadîste geçen "Rükye" kelimesi îbn-i Esir'in açıklamasına göre hastanın iyileşmesini dilemek üzere Kur'an, Allah'ın isimlerini ve sıfatlarını okumak sureti ile Cenâb-ı Hakk'a duâ etmek ve sığınmaktır. Umdetü'l Karide beyân edildiğine göre Ibn-i D i -resteveyhi: Rükye, bir ağrı veya korku, yahut şeytan, ya da sihirden kurtulup şifâya kavuşmak için okunan her söze denilir, de-miştir.
Rakı de rukye okuyucusuna denilir. Bâzı bölgelerde bu tür okumaya nefes etmek, denilir.
Seriyye i Düşmanla savaşmaya gönderilen ve sayısı dört yüz kişiyi, geçmeyen askeri kuvvettir.
Hadîste geçen; cümlesindeki "Mâ" sözcüğünün zâid olduğu kuvvetle muhtemeldir. Sindi de bu görüştedir. Bu cümle istifham mahiyetindedir. Diğer rivayetlerde bu cümlenin anlamim ifâde eden cümle de istifham anlamım taşıyor. Cümleden kas-dedilen mânâ E b û S a î d (Radıyallâhü anh) 'in takdir ve taltif edilmesidir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Sizinle beraber bana da bir hisse ayırınız» buyruğundan maksadı, E b û S a î d ile arkadaşlarının gönüllerini hoş etmek ve koyunların kendileri için helâl olduğunu bildirmektir.
Müellif bu hadisi üç sened ile E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet ettikten sonra, râvî E b û B i ş r aracılığı ile Ebü'l-Mütevekkil' den olan rivayeti, A' m e ş ve Cafer aracılığı ile Ebû Nadra' dan olan rivayete tercih ettiğini ifâde etmek istemiştir. [25]

Hadîsîn İhtiva Ettiği Hükümler

I. Hastanın iyileşmesi dileği ile Kur'an-ı Kerîm âyetlerini okumak karşılığında ücret almak meşrudur.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde: Bu hadis, Fatiha ve zikir okumak sureti ile nefes etmek karşılığında ücret almanın caiz olduğuna ve bunda bir mekruhluk bulunmadığına delâlet eder. Kur'an-ı Kerîm'i öğretmek ücretini almanın hükmü de böyledir. Ş â f i î, Mâlik, Ahmed, îshâk, Ebû Sevr ve diğer selef âlimleri ile onlardan sonra gelen âlimlerin mezhebi budur. Ebû H a n i f e , nefes etmek üzere Kur'an okumak ücretini almayı caiz görmüş, fakat Kur'an öğretme ücretini caiz görmemiştir.
Verilen koyunların hepsi okuyucunun hakkıdır. Ebû S a i d'in, koyunları arkadaşları ile bölüşmesi onun bir bağışı mahiyetindedir, sırf arkadaşlarının gönülleri hoş olsun ve bir yardımlaşma olsun, diye taksim etmiştir. Yoksa arkadaşlarının hiç bir hakları söz konusu değildir, demiştir.
2. Hastanın iyileşmesi dileği ile Kur'an okumak ve Allah'a' sığınmak, duâ etmek meşrudur.
M ü s 1 i m ' in "Tib, hastalık ve rtikye" kitabının başında Ne-v e v İ özetle şöyle der:
"Bu bölümde rivayet edilen bir hadîste: «Nefes etmeyen, ettirmeyen ve Rablerine tevekkül edenler hesaba tâbi tutulmadan cennet'e girecekler»'* buyurulmuştur. Bu hadisin, nefes etmenin meşruluğuna dâir gelen ve burada rivayet edilen hadislere muhalif olduğu sanılmasın. Nefes etme ve ettirme işine iltifat etmeyenlerin övgüsüne âit hadis, kâfirlerin sözleri, anlamı bilinmeyen sözler ve yabancı dille yazılı sözlerle yapılan Rükye (= nefes etme ve ettirme) işine

aittir. Çünkü anlamı meçhul sözler veya yabancı dille söylenen sözler, küfrü mucip veya küfre yakın birtakım mânâları taşıyabilir, ya da söylenmesi ve dile getirilmesi mekruh şeyleri ihtiva edebilir. Bu nedenle bu tür Rükye'lere itibar etmeyenler övülmüştür.
Kur'an âyetleri ve bilinen zikirler ile yapılan Rükye yâni nefes etmek ve ettirmek yasak değildir, bilâkis sünnettir. Âlimler, Kur'an âyetleri ve Allah'ın zikirleri ile Rükye etmenin ve ettirmenin câiz-liği hakkında icmâ bulunduğunu nakletm işlerdir.
El-M âzirî: Rükye, Allah'ın kitabı ile veya O'nun zikirleri ile yapıldığı zaman caizdir. Fakat yabancı dil ile veya mânâsı bilinmeyen sözlerle yapılan Rükye caiz değildir ve yasaklanmıştır. Çünkü bu tür Rükyede küfrü mucip bir durum olabilir. Ehl-i Kitâb, yâni Hristiyan ve Yahudilerin yaptıkları Rükye hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anh) bunu caiz görmüştür. Mâlik ise, tahrif edilmiş Tevrat ve İncil âyetleri ile Rükye etmeleri endişesi ile onların Rükye lerine tevessül etmeyi caiz görmemiştir. Ehl-i Kitab'm Rükye'lerini caiz görenler demişler ki: Ehli Kitab'ın, Rükye'lerini değiştirmedikleri kanısı vardır. Çünkü, bunu değiştirmelerinde bir amaç yoktur. Onlar kendi amaçlan doğrultusunda tahrifler yapmışlardır. (Örneğin: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'imiz ile ilgili âyetleri Tevrat ve İncil'den çıkarmışlardır.) Kendi amaçlarına hizmet etmeyen tahrifleri ne için yapacaklar, demiştir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Rükye'yi yasakladığına dâir gelen hadise ilim ehli şöyle cevap vermişlerdir:
a. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), önce nefes etmeyi yasaklamış, sonra bu yasağı kaldırmıştır. Rükye işine izin vermîfc ve kendisi bizzat yapmıştır. Şer-i Şerif bunun meşruluğu üzerinde ka* rar kılmıştır.
b. Yasaklama işi, yukarda anılan meçhul rükyelere mahsustur.
c. Yasaklama, nefes etmenin bizatihi kendisinde bir etki bulunduğuna ve insanlara bizzat bir yarar sağladığına inanan ve böyle sapık bir İtikada sahip olan kimseler hakkındadır. (Her çeşit fayda ve zararın Allah'ın takdiri ile olduğuna, yapılan rükyenin sadece Allah'a iltica edip sığınmak. O'na yalvarmak ve O'nun âyetleri Üe ftfc kirlerinin bereketinden ibaret olduğuna inanan ve her çeşit sıkıntı ve hastalığı giderenin ancak Allah Teâlâ olduğuna itikadı tam kimseler için rükyenin bir mahzuru yoktur.) Bu gibi kimseler için yasak değildir." (N e v e v i *nin sözü burada bitti.)
3. Fâtihâ sûresi şifâdır. Bu nedenledir ki, onun bir adı da Safiye' dir. T i r m i z i' nin E b û S a î d' den merfû Olarak rivayet ettiği bir hadîste «Kur*an*ın Fatiha sûresi her hastalık için bir şifâdır.» Duyurulmuştur. Ebû Davud'un İbn-i Med'ûd'-dan rivayet ettiğine göre:
"Peygamber (Aleyh i's-salâtü ve's-selâmJ'in torunu Hasan veya Hüseyin hastalandı. Bunun üzerine Cebrail, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve beileml'e inerek bir kab su üzerinde Fatiha sûresini kırk defa okumasını ve hastanın başını, ellerini ve ayaklarını bu suda yıkatmasını emretti."
4. Bedevilere misafir olmak ve Arablann sularının başında konaklamak, keza ihtiyaç duyulan birşeyi onlardan para karşılığı veya parasız istemek caizdir.
5. İkramda bulunmayı reddeden kişiye ikram etmemek ve onun gibi davranmak caizdir. Nitekim hadiste sözü edilen kabile, sahâ-bileri misafir etmediler. Onların olumsuz tutumları karşısında Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) da onların hastasına ücretsiz okumayı reddetti.
6. Zahiren helâl görülen bir şeyi teslim almak caizdir. Bunun helâl olup olmadığı hususunda bir şüphe uyandığı takdirde, yetkili ilim ehline soruncaya kadar o. malda tasarruf etmemek gerekir.
7. Bir kimsenin nasibi ondan esirgenemez. Kimse buna mâni olamaz. Nitekim otuz koyun sahâbilerin nasibi olduğu için bu kabile onların nasibini vermemezlik edemedi. Halbuki daha önce onları misafir etmeyi kabul etmemiş idi.
8. Bir mesele hakkında nass bulunmadığı takdirde ictihad yetkisine sahib olan zâtlar ictihad edebilirler. [26]

8- Kur'an Öğretmek Karşılığında Ücret Almak Babı

2157) Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Suffe ehlinden çok kimselere Kur'an ve yazı yazmayı Öğrettim. Öğrencilerimden bir adam bana bir adet ok yayım hediye etti. Ben de — kendi kendime —: Bu bir mal değildir. Ben de bununla savaşlarda Allah yolunda ok atarım, dedim. Bununla beraber durumu Re-sûtullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu yay karşılığında kıyamet günü boynuna ateşten bir halkanın takılması seni sevindirecekse, yayı kabul et,* buyurdu."

2158) Übey bin Kâ'b (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir adama Kur'an öğrettim. O da bana bir adet ok yayım hediye etti. Ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettim. Resûl-İ Etoenn (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer «en bu yayı alırsan ateşten bir yay almış olursun- buyurdu. Bunun üzerine ben yayı (sahibine) geri verdim."
Not ; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi muztarib nevindendir. Bunu Zehebi, el-Mîzân'da râvi Abdurrahman bin Selem'in hâl tercemesi bölümünde söylemiştir. EI-Alâ da, el-Merâsü'de, râvi Atiyye bin Kays el-KelâÎ'nin Übey bin KâTî (R.A.)'den olan rivayetinin mürsel olduğunu söylemiştir. [27]

İzahı

U b â d e (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Avnü'l-Mabûd'da H a 11 â b î' nin şöyle söylediği belirtilmiştir:
"Bu hadisin mânâ ve yorumu hakkında âlimlerden bir cemâat ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Bâzıları, bunu zahirine göre mânâlandırarak: Kur'an öğretmek karşılığında ücret almak mubah değildir. Z ü h r i, Ebû Hanîfe ve İshâk bin Raheveyh bu görüştedirler.
2. Âlimlerden bir cemâat; Şart koşulmadıkça ücret almakta bir sakınca yoktur, demiştir. Hasan-ı Basrî, İbn-i Sirîn ve Ş a' b i de bu görüştedirler.
3. Diğer âlimlere göre şart koşulsun koşulmasm ücret almak caizdir, demişlerdir. Atâ, Mâlik, Şafii ve Ebû Sevr'in görüşü budur. Bunlann bir delili bir kadınla evlenmek isteyip me-hir olarak verebileceği bir malı bulunmayan adama Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in adama: «Senin hıfzındaki Kur'an karşılığında bu kadını sana nikahladım» mealinde buyurduğu ve Sehl bin Sa'd'ın rivayet ettiği hadîsdir.[28]
Bu grubtaki âlimler U b â d e {Radıyallâhü anh)'in hadîsine cevaben: U b â d e fahrî olarak Suffe ehline Kur'an okutmuş, onlara ders verirken bir bedel ve menfaati düşünmemiş, sırf sevab kazanmak için okutmuştu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seiâm) de kendisini uyarmış, sevabının giderilmemesi için dikkatini çekmiş ve tehdit etmiştir. U bade' nin meselesi, bir kimsenin zayi olmuş bir malını fahrî olarak bulup getiren veya denize düşmüş bir eşyayı yine fahrî olarak çıkarıp getiren adamın meselesine benzer. Zayi olan veya denize düşen bir malı bulup bir hayır olsun diye getirip sahibine teslim eden kişi, mal sahibinden bir ücret alamaz. Ama önceden pazarlık edip, sonra bulup getirirse, ücretini alabilir, Suffe ehli fakir kimselerdi. Halkın sadakası ile geçinirlerdi. Bunlardan mal almak mekruhtur, mal vermek de müstahabtır.
4. Bâzı ilim ehli de •. Kur'an öğretmek karşılığında ücret almanın değişik durumları vardır: Müslüman cemâati içinde Kur'an oku-tabilen müteaddit kimseler var ise Kur'an dersini vermek belirli bir kişinin boynunda bir farz-ı âyin değildir. Bu itibarla öğreticilik eden kişi, ücret alabilir. Şayet bir yerde bu işi becerebilen yalnız bir kişi var ise bu iş ona farz-ı ayin olur. Bu takdirde bu kişinin ücret alması caiz değildir. Hadisler arasında görülen ihtilâf bu yolla hallolur, demişlerdir,"
Avnü*I-Mabûd, Hattâbi1 nin yukardaki sözünü naklettikten sonra Fethti'l-Vedûd'dan naklen şu bilgiyi vermektedir:
S ü y û t î: Bâzı âlimler Ubâd e' nin hadisinin zahirini tutmuşlar. Bâzıları da bunu tevil ederek, tbn-i Abbâs'ın rivayet ettiği; = «Karşılığında ücret aldığımız hizmetlerin en haklı olanı Allah'ın Kitabı karşüığındaki ücrettir.» hadîsine ters düştüğünü söylemişlerdir, demiştir.
Beyhakî de: Ubâde' nin hadisine âit seneddeki râvi-lerin hepsi tanınmış zâtlardır. Yalnız râvî el-Esved bin Salebe' nin bundan başka hadisini bilmiyoruz. Bu râvîden dolayı Ubâde1 nin hadîsinde ihtilâf olmuştur. îbn-i Abbâs'ın (yukardaki} hadisi ile Ebû S a i d' in (2156 noluî hadisine &it senedler daha sıhhatlidir, demiştir.
Fethü'l-Vedüd yazarı: Ben diyorum ki: Hadîsler arasında bir zıtlık ve ihtilâf olduğu zaman bir şeyi haram kılan hadise Öncelik tanınması meşhurdur. Umulur ki bu prensip hadislerin senedlerinin sıhhat derecesi eşit olduğu zaman uygulanır. Lâkin Ebû D 4-v û d' un sözü, bu konuda vârid olan hadisler arasında bir zıtlık ve ihtilâfın bulunmadığına işaret eder. Şöyle ki, îbn-i A b b â S*l*ı hadisi ile benzeri hadîsler tıp ve tedavi hakkındadır. Ü b ad e 'nin hadîsi ise öğretim hakkındadır. Bu durumda, rükye için Kur'an okii-mak karşılığında ücret almanın câizliği ve Kur'an öğretmek karfci-hğında ücret almanın caiz olmaması mümkündür.
Bâzıları da demişler ki: Ubâd e'nin hadîsi ihlâs ve azî-met'in kaçırılmamasına âit bir uyarıdır. îbn-i Abbâs'ın hadisi ise ücret alma ruhsatının beyânına aittir, diye bilgi vermiştir.
Sindi de yukardaki görüşlerin bir kısmım beyan ettikten sonra şöyle der:
"En uygunu şöyle demektir: Âlimler arasındaki ihtilaf ücret hakkındadır. Hediye almaya gelince,

bunun caiz olmadığım söyleyen bir kimse yoktur. U b â d e' nin hadîsi ise hediye hakkındadır. Bu nedenle U b â d e' nin hadîsi âlimlerin icmâi ile terk edilmiştir. E b û Davud'un sözünün zahirine göre kendisi bu hadisle amel etmiştir. Muhtemelen kendisi bu hadîsin ücret hakkında olduğunu zan etmiştir.
Kur'an öğretmek karşılığında ücret almanın caiz olmadığını söyleyen ilim ehlinin 2156 nolu Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyal-lâhü anh) 'm hadisine verdikleri cevâba gelince Ibnü'l-Cevzi özetle şöyle der:
1. Ebû Saîd-i Hudri'nin, reislerine Fatiha okuduğu kabile kâfir idi. Onların malını almakta bir sakınca yoktu.
2. Misafire ikram etmek vâcib olduğu halde bu kabile İslâm süvarilerinin ihtiyaçlarını gidermeyip misafir etme isteğini de reddetmişlerdi.
3. Duâ için ücret almanın, câizliği Kur'an öğretmek için de ücret almanın câizliğine delil olmaz."
Şu noktayı belirteyim: Bu konu, ölüler veya diriler için hatim veya Yasin okumak konusu değildir. Kur'an dersini vermek ve okutmak konusudur. Kur'an okutmak en şerefli bir görevdir. Bu görevi üstlenen kimselerin Kur'an-ı Kerîm'in yüceliğini her şeyden üstün tutmalıdır. Başka bir hizmet ve göreve benzemez. Her hangi bir görev için pazarlığa girişmek normaldir. Ama bu kutsal görev için maddi menfaati ön plâna almamak gerekir. Yukarda beyan edildiği gibi Ebû Hanife gibi bâzı zâtlar Kur'an öğretmek karşılığında ücret almanın caiz olmadığı görüşündedir. En ihtiyatlısı ve takvaya en yakışanı ücret almamaktır. Öğrenci veya velîsi, görevlinin bu şerefli emeğine karşılık bir hediye verdiği takdirde, bu alınabilir.
Bu konu hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler, KÜtüb-İ Sitte'nin şerhlerine müracaat edebilirler. Biz bu kadarhk bilgiyi vermekle yetinelim. [29]

Suffe Ehlî Hakkında Birkaç Söz

Suffe, eski tip evlerde bulunan seki, sed gibi yüksekçe eyvane denir. Bu kelime dilimize sofa olarak geçmiştir. Medine-i Münevvere'de bulunan Mescid-î Nebevi'nin bitişiğinde bir sofa vardı. Üstü örtülü ve etrafı açık bir sundurma biçiminde idi. Burası, evsiz muhacirlerden bâzı fakir erkeklere mahsustu. Burada ikâmet eden mübarek zâtlar, ibâdetle, Kur'an-ı Kerim'i okumakla, okuma yazmayı öğrenmekle ve özellikle bol bol ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den feyiz almakla zamanlarını değerlendirirlerdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bunlara Kur'an öğretmek üzere bâzı sahâbileri görevlendirirdi. Yetiştiril len bilginle- de müslümanlığı kabul eden kabilelere Kur'an öğreticisi olarak gönderilirdi. Bu sofada ikâmet eden sahâbilere Ehl-i Suffe denilir. Sayılan bazen birkaç yüzü bulan bu zâtlar ilim ve ibâdetle zamanlarını en iyi şekilde değerlendirdikleri gibi, gerektiğinde cihâda da giden bir ilim ve irfan ordusu idi. Evlenenleri buradan ayrılırdı. İaşeleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve zengin sahâbîler tarafından karşılanırdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunların mâişeiti ile yakından ilgilenirdi. Rivayete göre bir ara Hz. Fâtime (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a mıörâcaat ederek el değirmeni ile buğday çekmekten usandığını arz etmiş ve bir hizmetçi istemiş. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Kızım sen ne diyorsun? Ben henüz Suffe ehlinin geçimini yoluna koyamadım,» buyurmuştur.
Suffe ehline ders okutmak üzere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen âlimlerin başında lbn-i Mes'ûd, Übey bin Kâ'b, Ebü'd-Derdâ ve Muâz bin Cebel görülüyor. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *-dan çok hadîs rivayet eden Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Suffe ehlindendir. O'nun gibi Suffe mensublannın bir kısmı hadîs rivayetinde bulunmuştur. Diğer bir kısmının isimlerine hadis rivayetlerinde rastlanmıyor. Allah Teâlâ Bakara sûresinin 273. âyetinde bunlara mâlî yardımda bulunmayı emreder ve bunların üstün meziyetini tescil buyurur. Allah bizleri- onların şefaatına ve komşuluğuna kavuştursun. Amia. [30]

9- Köpek Bedelinden, Fahişenin Fuhuş Kazancından, Kâhinin Ücretinden Ve Erkek Hayvanı Dişiye Çektirme Bedelinden Nehiy Babı

2159) Ebû Mes'ûd (ükbe bin Amr el-Ensârî[31]) (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köpek bedelinden, fahişenin fuhuş kazanandan ve kâhin'in kehânet ücretinden nehiy etti
yasakladı)."

2160) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü juAj'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köpek bedelinden ve erkek hayvanı dişiye çektirme ücretinden nehiy etti."

2161) Câbir (Radtyallâhü anhy&en rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kedi bedelinden nehiy etti." [32]

İzahı

EbüMes'ûd (Radıyallâhü anh) 'ıh hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anhrın hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmiştir. M ü s i i m de bir benzerini rivayet etmiştir. Müslim*-deki rivayet meâlen şöyledir:
"Râvî Ebü'z-Zübeyr demiştir ki: Ben, köpek ve kedi bedelinin hükmünü Câbir (Radıyallâhü anh) 'den sordum. Câbir dedi ki i Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) bundan men etmiştir."
ı: „
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, köpek ve kediyi satıp bedelini almanın, fahişe kadının zina kazancının, kâhin ve falcının aldığı ücretin ve döl hayvanı dişiye çektirme ücretinin haram olduğuna lâlet eder.
Âlimlerin bu hadîsleri yorumlamaları ve anılan bedel ve ler hakkındaki görüşleri ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der: '
"Hadîste geçen fahişenin mehir'inden maksad onun zinadan aldığı kazançtır. Bu kazancı kadınlığını vermek karşılığında aldığı için şekil açısından mehir'e benzer. Çünkü bilindiği gibi nikahlanan kadın, kadınlığını eşine teslim etmesi karşılığında aldığı mala mehîr ye sıdak denilir. Zâniye ve fahişe -kadının bu çirkin fiili büyük günah olduğu gibi onun fuhuş kazancı da müslümanlann icmâı ile haram-dır.
Kâhin ve falcının aldığı ücret de âlimlerin icmâı ile haranidır. .;
Hulvân t Kâhin'e verilen ücrettir. H e r e v î ve başkası bu kelimenin Halâvet'ten alınma olduğunu söylemişler kâhin yorulmadan ve kolaylıkla bu ücreti aldığı için aldığı ücret, tatlı şeye benzetilmiş •ve btt necienle buna hulvân denilmiştir. Kızını nikâhlarken babasının kendine aldığı kızının mehrine de Hulvân denilir. Mehir, bilindiği gibi kızın hakkıdır. Babasının hakkı değildir. Babanın bunu kendine alması yadırganır ve özellikle kadınlar arasında ayıp bir şey sayılır.
Arkadaşlarımızdan Bağavî ve Kadı Iyftz: Kâhin'in aldığı ücret müslümanların icmâı ile haramdır. Çünkü haram olan kehânetin, karşılığıdır ve bâtıl bir yolla mal yemektir. Şarkıcı kadının şarkıcılıktan aldığı kazanç ve ölü üzerinde sesle ağlayıp ölünün meziyetlerini dile getiren kadının bundan dolayı aldığı ücret de ayni şekilde haramdır, demişlerdir.
H a 11 â b î : Arrâf'm kazancı da kâhin'in kazancı gibi haramdır. Bunlar arasındaki fark şudur: Kâhin, kâinatta gelecek zamanda meydana gelecek olaylardan haber veren ve sırları bildiğini iddia eden kimsedir. Arrâf ise çalınan şeyleri, zayi olan şeylerin yerini bildiğini ve bu gibi işleri meydana çıkarabildiğini iddia eden kimsedir. Arablar abrasında bir sürü kâhin vardı. Bunlar bir çok şeyleri bildiğini iddılâ ederlerdi. Bunların bir kısmi; kendisinin emrinde cinler bulunduğunu ve onlar vasıtası ile birtakım bilgiler edindiğini iddia ederdi. Diğer bir kısmı da, kendisinde bulunan bir nevî ilham ve kudretle bâzı şeyleri idrâk ettiğini iddia ederdi. Arrâf denilen kısım da, birtakım ön bilgiler ve nedenler ile bâzı gizli şeyleri bilebildiğini iddia ederdi. Meselâ bir mal çalındığı zaman kim tarafından çalındığını ve mahn nerede olduğunu, bir kadın zina ile itham edildiği zaman, hangi erkekle ilişki kurduğunu anladığını iddia ederdi. Kâhin'e başvurmayı yasaklayan hadîsler, bunların tümünü yasaklar ve bunları doğrulamayı, dediklerinin doğrultusunda hareket etmeyi haram kılar, demiştir.
Hadîsler, köpek bedelini de yasaklamıştır. Bâzı rivayetlerde köpek bedelinin en şer bir kazanç olduğu, bir başka rivayette anılan kazancın habis, yâni pis ve çirkin bir kazanç olduğu belirtilmiştir. Bu hadisler köpeği satmanın sahih olmadığına, satılan köpeğin bedelinin helâl olmadığına ve köpeği öldürenin, köpeğin sahibine bir şey ödemesinin gereksiz olduğuna delâlet ederler. Eğitilmiş veya eğitilmemiş köpekler bu hükümde ayni durumdadır. Keza, edinilmesi ve beslenmesi caiz olan ile olmayan köpekler arasında da bir fark yoktur. E b û Hüreyre, Hasan-ı Basrî, Rabîa, Ev-zâî, e 1-H ak em, Hammâd, Şafiî, Ah m e d, D â-vûd, İbnü'l-Münzir gibi zâtların dâhil olduğu cumhur'un görüşü budur.
E b û Hanlf e- Yararlanılan köpekleri satmak sahihtir ve onu öldüren kimse, onun değerini ödemekle mükelleftir, demiştir.

Câbir, Ata ve Nahaî'ye göre av köpeğini satmak caizdir, diğerlerini satmak ise caiz değildir, demişlerdir.
Mâlik' den üç rivayet vardır. Birisi Cumhur'un yukarda anlatılan görüşü gibidir. İkincisi, köpeği satmanın şahinliği ve öldürenin onun kıymetini ödemesinin gerekliliğidir. Üçüncü rivayete göre satılması sahih değildir, ama öldürenin onun değerini ödemesi gerekir.
Cumhurun delili bu hadîslerdir. Bâzı rivayetlerde av köpeği hâriç diğer köpeklerin bedelinin alınması yasaklanmış, bir köpeği öldüren bir adamın 20 deve ödemesine Osman (Radıyallâhü anh) 'm hükmettiği ve îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) A m r bin e 1 - A s (Radıyallâhü anh) 'm da köpek katiline onun değerini ödettikleri bildirilmiş ise de bu rivayetlerin zayıflığına hadîs imamları ittifakla hükmetmişlerdir.
Kedinin bedeline gelince, bunun yasakhğına dâir rivayetler, ya mekruhluk mânâsına yorumlanmış ya da yararsız kedilere tahsis edilmiştir. Yararlanılan kediyi satmak caizdir, bedeli de helaldir. Mekruhluk hükmünün hikmeti ise halkın kediyi satmayıp hediye etmeye veya emaneten vermeye alışmaları ve bunu âdet hâline getirmeleridir. Bu hüküm bizim ve tüm âlimlerin mezhebidir. Yalnız E b û Hüreyre, Tâvûs, Mücâhid ve Câbir bin Z e y d, (2161 nolu) hadisi delil göstererek kediyi satmanın sahih olmadığını söylemişlerdir. Cumhur bu hadîsi yukarda anlattığım gibi yorumlamıştır. Kuvvetli cevap budur. Hattâbî ve Ebû Amr bin A b d i'l-B e r, kedinin bedelinin alınmasına dâir hadîsin zayıf olduğunu söylemek sureti ile cumhurun görüşünü teyid etmek istemişler ise de bunların bu cevabı uygun değildir. Çünkü anılan hadîs zayıf değildir. Müslim ve başkası rivayet etmişlerdir.
Asb-i Fahl'den maksad, erkek hayvanı dişi hayvana çektirmek ücretidir. Döl hayvanı, koç, teke, aygır ve diğer büyük veya küçük baş hayvanlardan hangisi olursa olsun hüküm aynidir. Bir döl hayvanını dişiye çektirmek için kiralamanın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Ebû Sevr ve başka âlimlere göre bu kiralama akdi geçersizdir, ücret almak da haramdır. Müstecir döl hayvanı kullandırsa, önceden bir ücret üzerinde anlaşma yapılmış olsa bile her hangi bir ücret ödemesi gerekmez. Bu hükmün gerekçesi şöyle anlatılmıştır: Bir mahn kiraya"verilebilmesi için, onun müstecire teslim edilmesi ve malum olması şarttır. Döl hayvanının suyu malûm olmadığı gibi müstecire teslimi de mümkün değildir. Ayrıca döl hayvanının dişiye su verip vermediği ve dişinin aşılanıp aşılanmıyacağı da kestirilemez. Bu nedenle kiralamada aldanmak ve zarara uğramak muhtemeldir. Sahâbîler ile tabiîlerden bir cemâat ve Mâlik, belirli bir süre için veya belirli defalar için kiralamanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Buna ihtiyaç bulunduğunu ve önemli bir gaye ve yarar için yapıldığım anılan hükme gerekçe göstermişlerdir. Bunlara göre hadîsteki yasaklama mekruhluk içindir ve güzel ahlâka teşvik amacı iledir."
Nevevi' den naklen alınan malûmat burada bitti.
Avnfil-Mabûd yazan da ezcümle: Döl hayvanı emaneten bu iş için vermek mendubtur ve bunu emaneten alan şahsm, hayvan sahibine bir ikramda bulunması caizdir, demiştir. [33]

10- Hacâmet Edenin Kazancı Babı

2162) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemî hacamat oldu ve hacamat edene ücretini verdi.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu hadîsi yalnız (Muhammed) bin Ebî Ömer rivayet etti."

2163) Alî (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacamat oldu ve bana emretti. O'nun emri üzerine ben hacamat edene ücretini verdim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: AH (R.A.Vın bu hadîsinin senedinde Âb-dül-Alâ bin Âmir bulunuyor. İbn-i Mehdt ve el-Kattân bu raviyi terletmişler, Ah-med, İbn-i Muin ve başkası da onu zayıf saymışlardır.

2164) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacamat oldu ve hacamat eden (Ebû Taybey)'e ücretini verdi.

2165) Ebû Mes'ûd Ukbe bin Amr (Radtyallâhü anA^'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacamat edenin (hacamat) kazancından nehiy buyurdu,"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebu Mes'ûd (R.A.)'an bu hadîsinin senedi ahin olup râvileri

Buhârl'nin. şartı üzerine sıka zâtlardır.

2166) Muhayyisa (el-Ensârî) (Radıyallâhü arh)*den rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hacamatçının kazancının hükmünü sormuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendisini bu kazançtan menetmiş. Sonra Muhayyisa, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (müracaatla bu kazanca olan) ihtiyacını anlatmış. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hacamat kazancını su taşıyıcısı develerinin yemine ver,» buyurdu." [34]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anlı) 'm hadîsini Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadîsi müellifimize yalnız îbn-i Ebî Ömer rivayet etmiş ise de Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'a başka râviler nakletmiştir. B u h â r i' nin rivayetinde şu ilâve de vardır:
«Eğer hacamat ücreti haram olsaydı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) bu adama (ücret) vermezdi.» Ebû Davud'un rivayetinde de bu mânâyı ifâde eden bir ilave vardır.
Ali (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid türündendir.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'e hacamat eden zâtın Ebû Tayfa e isimli bir köle olduğu ve kendisine verilen ücretin bir sâ kuru hurma olduğu belirtilmiştir. Müslim'in bir rivayetine göre kendisine iki sâ yiyecek verilmiştir. Verilen ücret mikdan hakkında başka rivayetler de vardır. Olay müteaddit olabilir.
Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid türündendir.
Muhayyisa (Radıyallâhü anh)'in hadisini Mâlik, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan ilk üç hadîs, hacamat kazancının, meşru olduğuna delâlet eder. Dördüncü hadîse göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hacamat kazananı yasaklamıştır. Son hadîse göre hacamat kazancı hayvan yemine harcanabilir. Bu hadîsin bâzı rivayetlerinde «Bu kazana su taşıyan devene ve kölene yedir» bu-yurulmuştur. Bundaki ilâveye göre bu kazanç köleye de helâldir, [35]

Âlimlerin Hacamat Kazancına Ait Görüşleri

N e v e v İ bu hususta şöyle der:
"Hacamat kazancı hususunda âlimler ihtilâf etmiştir. Selef ve halef âlimlerinin ekserisi: Hacamat kazancı haram değildir. Bu kazançtan yemek ne hür kimseye ne de köleye haramdır. A h m e d' in meşhur kavli de böyledir. Ahmed' den diğer bir rivayet ve ha-dîsçilerin fıkıhçılarına göre bu kazanç köleye helâl, hür kimseye haramdır. Cumhur tbn-i Abbâs'ın hadîsini delil göstererek: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hacamat olmuş ve hacamat edene ücretini vermiştir. Eğer haram olsaydı O vermezdi. Hacamat kazancının yasaklığına dâir rivayetler tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlanır. Amaç adî kazançlara tenezzül etmeye ve şerefli kazanç yollarına teşviktir. Eğer haram olsaydı, bu hususta hür ile köle arasında bir ayrıcalık olmazdı. Çünkü kişi, kölesine helâl olmayan bir şey yediremez, demişlerdir."
Son hadîs râvisi Muhayyisa veya Muhaysa bin Mes'ûd el-Ensârî (Radıyallâhü anh) Uhud, Hendek ve bundan sonraki savaşlara katılan bir sahâbîdir. Ravidir, torunu Haram bin Sa'd bin Muhayyisa' dur. Dört sünen sahihleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[36]

11- Satılması Helâl Olmayan Şeyler Babı

2167) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhiitnâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin) fetih yılı Mekke'de iken şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz Allah ve Resulü, içkinin, murdar hayvanın, domuzun ve putların satılmasını haram kıldı.» Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hükmü bildirince Ona:
Yâ Resûlallah! Murdar hayvanın iç yağlarına ne buyurursunuz? Çünkü murdar hayvanın iç yağları ile vapurlar yağlanır, deriler yağlanır ve bununla halk (mum yapıp) ışıklanır, diye soruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),:
«Hayır, murdar hayvanın iç yağları haramdır. Buyurdu. Bundan sonra da Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) :
«Allah yahu d ilere lanet eylesin. Çünkü Allah onlara murdar hayvanın içyağlannı haram kddı. Onlar bu yağı erittiler sonra sattılar ve bedelini yediler,» buyurdu." [37]

İzahı

Bu hadis Kütüb i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *m bu hadisi M e k k e' de ve fetih yılında buyurdu, demekle hadîs'in, târihini tesbit etmiştir. M e k k e, bilindiği gibi hicretin 8. yılı fethedilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir.-"Meyte i Şer-i Şerife uygun boğazlama olmaksızın ölen veya öldürülen hayvan demektir. (Buna murdar denilir.)
Hamri Şarabtır. Bunun satılmasının haram kılınmasının hikmeti müskir olmasıdır. Bu nedenle bütün müskiratın hükmü aynidir.
Asnâm; Sanam'm çoğuludur, putlar demektir. Puta Vesen de denilir. Cevheri, bu iki kelimenin eş manâlı olduğunu söylemiştir. Nihâye yazarı bu iki kelimenin anlamlan arasında bir farklılık bulunduğunu ifâde ederek: Vesen î Taş, ağaç veya başka maddelerden mâmuİ insan şeklinde olup dikilir ve ona tapılır. Sananı da: Göİge-siz resimdir (ki buna portre denilir), demiştir.
Murdar hayvanın iç yağlarının yararlarından bahisle hükmünü soran sahâbi'ye cevaben Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) : «Hayır, murdar hayvanın İç yağları haramdır.» buyruğunu Ş af i i ve kendisine tâbi clanlar.- Yâni bunun satılması haramdır, diye yo-1 rumlamışlardır. Bu yoruma göre, murdar hayvanın iç yağlarından yararlanmak bu hükmün dışında kalmış ölür, yâni caizdir. -
Âlimlerin ekserisi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan buyruğunu, murdar hayvanın iç yağlarmd&n her. çeşi^ ya^ rarlanmanın haramlığı mânâsına yorumlamışlardır. Buna göre murdar hayvanın yalnız tabaklanmış derisinden yararlanmak caizdir. Çünkü bu hususta özel delil vardır. Anılan hayvanın tabaklanmış derisinden başka hiç bir parçasından yararlanmak caiz değildir,
Hadts'in; cümlesini «Allah yahüdüere lanet eyler sin» şeklinde terceme ettim. Bu cümlenin mânâsı şöyle de olabilir; «Allah yahûdüeri helak eyledi.»
Allah yahûdilere murdar hayvanın iç yağlarını haram kılınca onlar, bunu eritmek sureti ile sözde helâl etme hiyleşine baş vurmuşlardır. Oysa böyle bir hiyle geçersizdir, haramlık hükmünü değiştirmez."
N e v e v i de bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in •. «Murdar hayVâmn iç yağları haramdır» emrini Şafii ve arkadaşları, anılan yağların satılmasının haramlığı mânâsına yorumlamışlardır. Bu yoruma dayanarak da: Anılan yağlann yenilmesi ve insanın bedeninde kullanılması caiz değildir. Fakat vapurların yağlanması, bundan mum yapıp ışıkta kullanılması ve diğer işlerde istimali caizdir, demişlerdir. Atâ bin Ebi Rabâhve Taberi de böyle demişlerdir.
Cumhur ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anılan emrini, murdar hayvanın iç yağından yararlanmanın haramteğı mânâsında yorumlamışlardır. Bu yomama göre murdar Jıayvanırt tabaklanmış derisinden başka hiç bir parçasından yaraaPİft&üaBaaz. [38]

Pislenen Yağlar Ve Diğer Maddelerin Hükmü

N e v e v i sözlerine devamla şöyle söyler:
Zeytin yağı ve diğer sıvı yağlara bir necaset girdiği takdirde yemek ve insan bedeninden başka işlerde, meselâ ışıklandırmada, sabun yapımında kullanılması caiz mi? Pislenen bal, bal arılarına ye-dirilir mi? Murdar hayvan eti av köpeğine veya diğer köpeklere ye-dilir mi? Keza pislenen yemek, hayvanlara yedirilir mi?
Bu hususlarda, selef âlimleri arasında ihtilâf vardır. Bizim mezhebimizin sahîh kavline göre bunların hepsi caizdir. Kadı Iyâz bu kavli çok saha bil erden ve Mâlik, Şafii, E b û H a n i -f e, O'nun arkadaşları, Sevrî ve el-Leys bin S a' d' -den nakletmiştir. Kadı Iyâz, bu kavlin Ali, İbn-i Ömer, Ebû Mûsâ, Kasım bin Muhammed ve Salim bin Abdillah bin Ömer' den de rivayet edil-diğini söylemiş ve: Ebû Hanîfe, O'nun arkadaşları, el-Leys bin S a' d ve başkaları demişler ki, pislenen zeytin yağının pislendiğini açıklamak şartı ile satılması caizdir, demiştir.
Bizim arkadaşlarımız : Murdar hayvanın, şarabın ve domuzun satılmasının haramlığmın hikmet ve sebebi bunların necis olmasıdır, demişler. Sebep bu olunca bu hüküm tüm necis maddeleri kaplar. Murdar hayvanın, şarabın ve domuzun satılmasının haramnğı hususunda müslümanlann

icmâı vardır. Put ve heykellerin satılmasının haramlığmm hikmeti ise bunun bir şeye yaramamasıdır, meşru ve mubah bir menfaatınm olmamasıdır. Şayet kırılıp parçalandığı tak-dirde, parçalan mubah bir şeyde kullanılmaya yararsa, bu durumda satılmasının câizliği hakkında ihtilâf vardır."

2168) Ebû Ümâme (Radtyallâhü a«A>'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallanü Aleyhi ve Sellem) şarkıcı cariyelerin satılmasını, satın alınmasını, şarkıcılık kazançlarını ve onların (satış) be-deU«rini yemeyi .yasakladı." [39]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Tirmizi1 deki merfû hadîsin meali şöyledir: "(Şarkıcı) cariyeleri satmayınız, onlan satın almayınız, onlara (şarkıcılığı) öğretmeyiniz. Onların ticâretinde hiç bir hayır yoktur ve (satış) bedelleri haram-
dir. «Ban insanlar, Allah yolundan saptırmak için (eğlendirici haram sesler gibi) mûnker sözü satın alırlar.[40] âyeti bunun misli hakkında indirildi.»
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Hadîs, cariyelere şarkıcılığı öğretmeyi yasaklar. Çünkü şarkıcılık zinanın basamağıdır. Şarkıcı cariyeden maksat şarkıcılığı sanat hâline getirendir. Kâdi: Hadîsteki yasaklama, şarkıcı cariyeleri şarkıcılık etsin diye satılmasına ve satın alınmasına mahsustur. Bunları meşru amaçla satmak veya satınalmak, yasa^ değildir. Şarkıcı cariyelerin satış bedelinin haramlığı, bunların satışının geçersizliğine delâlet eder. Lâkin cumhur bunların satışının sahîh olduğuna hükmetmiştir. (Akit sahîh olmakla beraber, haramdır.) Hadîs şöyle yorumlanır. Şarab imalâtçısına üzüm satıp bedelini almak haram olduğu gibi şarkıcı cariyeleri satıp bedelini almak da haramdır. Çünkü haram bir işin yapılmasına yardım edilmiş olur. Ama satış akdi geçerlidir, demiştir.
"Hâkim ve Beyhakî'nin îbn-i Ebî Şeybe*-den rivayet ettikleri sahîh bir eserde Abdullah îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'a, yukardaki âyette geçen; (Lehvel-Hadîs»'in mânâsı sorulmuş, kendisi s O'ndan başka hak ilâh olmayan (Allah)'a yemin ederim ki, bununla şarkıcılık ve şarkı kasdedilmiş-tir, diye cevap vermiştir "
N e v e v i'nin beyânına göre kadının şarkıcılık kazancının haramlığı hususunda icmâ vardır. Kadın hür de olsa hüküm aynidir. [41]

12- Münâbeze Ve Mülâmese (Denîlen Satışlar) Dan Nehiy Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2169) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemM (şu) iki satıştan ne-hiy etmiştir: Mülâmese ve münâbeze (denilen satışlar)dan."

2170) £bû Saîd-j Hudrî (Radtyallâhü aw*)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mülâmese ve münâbeze yenilen satışlar) dan nehiy etmiştir.
(Ibn-i Mâceh'e bunu rivayet eden iki şeyhden birisi olan) Sehl şunu da ilâve etmiştir: (Şeyhim) Süfyân dedi kî-. Mülâmese, (müş-teru adamın (satlık) şeye elini dokundurması ve o şeyi görmemesi lyoklamaması suretiyle yapılan satış)dır. Münâbeze de: Adamın-ben beraberindeki malı bana at, ben de beraberindeki mah sana atayım demesi (ile yapılan satış) dır.'*[42]

İzahı

İlk hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Son hadîs aeBunâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi tararımdan da rivayet edilmiştir.
M ü s 1 î mv in rivayet ettiği ilk hadisin râvisi Ebû H ü -rey r e (Radıyallâhü anh) mülâmese ve münâbeze satış seklini şöyle tarif etmiştir:
"Mülâmese: (Elbiselerini birbiri ile değiştirmek isteyen) iki kişinin her birisinin arkadaşının elbisesini yoklamadan (ve açıp bakmadan) sadece ellemesi (ile yaptıkları değiştirme satışı) dır.
Münâbeze de: Birbirinin elbisesine bakmadan birisinin kendi elbisesini diğerine atması ve diğerinin de kendi elbisesini o birine atması (şeklinde yaptıkları değiştirme satışı) dır."

Yine M ü s 1 i m' in rivayet ettiği ikinci hadîsin râvisi Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) mülâmese ve münâbeze satış şeklini şöyle tarif etmiştir:
"Mülâmese: Adamın, diğer bir kimsenin elbisesini geceleyin veya gündüz ellemesi, fakat açıp yoklamaması (şekli ile yapılan satış) dır.
Münâbeze de: Bir adamın kendi elbisesini başkasına atması ve bunun da kendi elbisesini ona atması (şekil ile yapılan karşılıklı satış) dır. Bunlar elbiseleri yoklamadan, açıp bakmadan ve karşılıklı rızâ olmaksızın bu değiştirmeyi satış kabul ederler.»
Durulmuş bir elbise açılıp kontrol edilmeden satılamaz ve satın alınamaz. Ayni durumdaki bir elbise ile de değiştirilemez. Çünkü böyle bir satış aldatıcı olabilir. Bunun için yukarda tarif edilen mülâmese veya münâbeze ismi verilen satışlar yasaklanmıştır.
Mülâmese ve münâbeze ismi verilen satışların değişik tarifleri vardır. Bir kısmı yukarda anlatıldı. N e v e v İ' nin beyan ettiği (şu) şekilleri özlü anlatmakla yetinelim:
"Arkadaşlarımız mülâmese satışının üç çeşidini beyân etmişlerdir:
1. Adam dürülü bir elbise getirir veya açık bir elbiseyi karanlıkta getirir. Müşteriye elletir ve ona: Bu elbiseyi bu fiyatla sana sattım. Şu şartla: Senin elbiseyi ellemen kâfidir, artık bakmıyacak-sın ve akdimiz kesindir. Sonradan pişmanlığın, elbiseyi geri vermen yoktur, der.
2. Adam bir elbiseyi müşteriye gösterirken ona: Sen elbiseye el sürdün mü, sana satılmış olur, der.
3. Adam birisine bir mal satar ve ona: Sen bu mah ellediğin an, senin muhayyerlik hakkın kalmamış olur, henüz bu yerden ayrılmamış olsak bile artık caymıyacaksın, der.
Münâbeze satışı hakkında da arkadaşlarımız üç şekil beyan etmişlerdir :
1. Adam birisine: Ben bu elbiseyi senin yanma atacağım, benim bunu sana atmam kesin satış akdi yerine geçer, der.
2. Adam birisine: Bu malı sana sattım. Senin yanma attığım an, akid kesinleşmiş olur. Artık senin için muhayyerlik hakkı yoktur, der.
3. Adam, bir kimseye : Ben şu satılık elbiselerin üzerine şu çakıl taşını atacağım, hangi elbisenin üzerine düşerse onu sana satmış olurum, der."
Bütün bu satışlar âlimlerin icmâı ile bâtıl ve geçersizdir, bir nevi kumardır. Çünkü apaçık bir aldatma vardır. [43]

13- Adam (Dîn) Kardeşinin Satışı Üzerine Satış (Yapmasın) Ve Onun Pazarlığı Üzerine Pazarlık Etmez (Etmesin) Babı

2171) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) :
«Bazınızın, satışı üzerine diğer bâzınız satış yapmaz (yapmasın) buyurdu.»"

2172) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Erkek, (din) kardeşinin satışı üzerine satış yapmaz (yapmasın) ve onun pazarlığı üzerine pazarlık etmez, (etmesin)»" [44]

İzahı

îlk hadîs, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde mevcuttur. İkinci hadîs ise Buhârî, Müslim ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Müellifimizin rivayetinde, satış üzerine satış yapma fiili ile pazarlık üzerine pazarlık yapma fiili olumsuzluk edatı ile geldiği için terceme ederken «Yapmaz» ve -etmez» dedim. Bundan maksad yasaklama olduğu için bunu parantez içine aldığım «Yapmasın» ve «etmesin» fiilleri ile ifâde etmek istedim.
Satış üzerine satış yapmanın ve pazarlık üzerine pazarlık etmenin ne demek olduğunu ve bununla neyin kasdedüdiğini anlatalım: N e v e v i bunu şöyle anlatır:
"Kardeşin satışı üzerine satış yapmanın örneği şöyledir: Bir adam bir mal satınalmış ve malı geri verebilmek için muhayyerlik süresi henüz bitmemiş iken, birisi ona der ki: Aldığın malı geri ver, yapılan satışı feshet. Ben sana bu malın mislini (aynisini) daha ucuza vereyim, veya bu malın daha iyisini ayni fiyatla vereyim.
İşte buna, satış üzerine satış yapmak denilir. Böyle bir satış haramdır.
Kardeşin satınalması üzerine, satınalmak da aynen haramdır. Bunun örneği de şöyledir: Satıcı

bir mal satmış ve henüz muhayyerlik (caymak) süresi bitmemiş iken birisi ona: Bu satışı boz, malı geri al. Ben daha yüksek fiyatla alırım, der veya buna benzer bir şey söyler.
Kardeşin pazarlığı üzerine pazarlık etmenin örneğide şöyledir:
Mal sahibi ile müşteri bir fiyat üzerinde anlaşır ve pazarlıkları biter, fakat henüz satış akdini yapmamışlar iken, başka bir müşteri, satıcıya: Bu malı ben almak isterim, der. İkinci müşterinin bu girişimi haramdır. Eğer satıcı ile ilk müşteri bu malın fiyatı üzerine anlaşmışlar ise hüküm budur. Ama satışa arz edilen mala bir müşteri bir fiyat verirken, başka bir müşterinin fazla fiyat vermesi haram değildir. (Örneğin: îhâleye konan bir mala müteaddid müşteriler değişik fiyat söyleyebilir ve fiyatını arttırabilirler. Tabii fiyat arttıncı-lannm gerçekten aha.olmaları şarttır. Alıcı olmadığı halde sırf malın yüksek fiyatla sattınlması amacı ile artırmaya katılan kişi haram işlemiş olur.)
Bir müslümanın satışı üzerine satış yapmak veya pazarlığı üzerine pazarlık etmek yukardaki hadîslerle yasaklanmıştır. Bundan kasdedilen mânâ da yukarda anlatılmıştır. Alimler söz konusu yasaklamanın haramlık için olduşu hususunda ittifak etmişlerdir. Haram olmasına rağmen bir kimse bu haramı işlerse yaptığı akdin geçerliği hususunda ihtilâf vardır. Ebû Hanîfe, Şafiî ve başka âlimlere göre bu akid geçerli olmakla beraber buna girişenler, âsi ve günahkâr olurlar. Davud'a göre akid geçersizdir. Mâlik' den iki rivayet vardır. Bir rivayet D â v û d' un görüşüne, diğeri de ilk görüşe uyar. Malın artırmaya konularak satılması ise Cumhûr'a göre caizdir. Şafiî' nin beyânına göre bâzı selef âlimleri bunu mekruh saymışlar. [45]

14- Necş (= Müşteri Olmadığı Halde Öyle Görünüp Kasıtlı Olarak Fiyat Artırman) İn Yasaklanması Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2173) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) necşi yasaklamıştır."

2174) Ebû Büreyre (Radıyallâhü anhydtn rivayet edildiğine -göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Birbirinize necşetmeyiniz! (Müşteriyi kandırıp kızıştırmaynıız)» buyurmuştur." [46]

İzahı

İlk hadîsi Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
H a t t â b î Necş kelimesini şöyle tarif etmiştir: Necş şudur: Bir adam bir malın satışa arz edildiğini görür, alıcı olmadığı halde, alıcılar fiyatı artırsınlar diye, alıcı görünüp fiyatım artırır. Adamın bu hareketine Necş denilir. Bu hareket alıcıları kandırdığı için haramdır.
Nevevî de Hattâbî gibi Necş'i tarif ettikten sonra: Bu fiil, icmâ ile haramdır. Adamın bu hareketi yüzünden yüksek fiyatla yapılan satış akdi sahihtir. Satıcı, adamın bu durumundan haberdar ise ikisi de günah işlemiş olurlar. Şayet satıcının bilgisi dışında bu fiil işlenmiş ise, günah bunu yapana aittir. Satıcının haberi yok ise ve satış akdinden sonra müşteri bu durumu öğrenir ise artık müşteri akdi bozamaz. Hattâ sahih kavle göre, satıcı durumdan haberdar olsa bile yine müşteri cayamaz. Çünkü aldanma hususunda kusurludur.
Mâlik' den yapılan bir rivayete göre, bu akid fasiddir. Mâlik; hadisteki yasaklama akdin geçersizliğini gerektirir, demiştir.
Ebû Bekir, hadîslerdeki Necş'i şöyle tarif etmiştir: Aha olmayan bir kimsenin, satışa arz edilen bir malı, yüksek fiyatla satılsın, diye övmesidir.
Nevevî, bu tarifi tasvip etmeyip ilk tarifin sıhhatli olduğunu söylemiştir. [47]

15- Şehirlinin (Komisyoncu Olarak) Köylünün Malını (Onun Hesabına) Satmasının Yasaklığı Babı

2175) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhy&tn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Hiç bir şehirli hiç bir köylünün hesabına (onun malını) satamaz.»"

2176) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber

(Sallattahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Hiç bir şehirli hiç bir köylünün hesabına (onun malını) satamaz, insanları (alışverişlerinde kendi hallerine) bırakınız. Allah onların bazısını bâzısından nzıklandırır.»"

2177) Tâvûs'un rivayetine göre (Abdullah) bin Abbâs (Radtyailâkü anhüm) şöyle demiştir:
Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir şehirlinin bir köylü hesabına (onun malını) satmasını yasakladı.
(Tâvûs demiştir ki:) Ben İbn-i Abbâs'a: Resûl-i Ekrem (Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem) 'in •. «Bir şehirlinin bir köylü hesabına- sözünün mânâsı nedir? diye sordum. İbn-i Abbâs: Şehirli, köylüye simsar olamaz, diye cevap verdi." [48]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim ile Tirmizî de rivayet etmiş ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Tirmizî'den başka Kütüb-i Sitte yazarları tarafından rivayet edilmiştir.
S i n d î: Bu hadîsler, satışlarla menfaat karşılığı aracılığı yasaklar. Çünkü aracılık toplumun zarannadır. Şöyle ki, mahnı satmaya gelen köylü kendi hâline bırakılırsa malım günün rayicine göre satıp gider. Toplum da normal fiyatla satmalmış olur. Bir kavle göre hadîslerden kasdedilen mânâ şudur: -Şehirli, mahnı (yalnız) köylüye satmasın.» Bu da şöyle olur: Şehirli, malını şehirlilere satmaz. Çünkü şehirliler günün rayicini bildikleri için fazla fiyatla satınal-mazlar. Bu nedenle şehirli, malını yalnız köylülere satar. Sebebi de, köylünün günün rayicini bilmemesi ve işini bir an önce bitirip köyüne dönmesi arzusudur. Dolayısıyla köylü pahalı almış olur. Ancak bu yorum, hadîslerin zahir mânâlarından uzaktır, diye bilgi vermiştir.
N e v e v i de şöyle der:
"Bu hadîsler, şehirlinin, köylünün malını satmaya aracı olmasının haramlığına delâlet ederler. Şafiî ve âlimlerin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. Bizim arkadaşlarımız şöyle yorumlamışlardır: Bu hadîslerden maksat şudur: Yabancı adam köyden veya başka şehirden bir satılık mal getirir. Umumun ihtiyaç duyduğu bu malı günün rayici ile satmak ister. Bir şehirli ona: Bu malı benim yanıma bırak. Ben azar azar ve yüksek fiyatla satarım, der. îşte bu şartlarla satış yasaktır. Bir de o şehirlinin böyle yapmasının haram olduğunu bilmesi şarttır. Şayet bunun haram olduğunu bilmezse veya o mal ihtiyaç duyulan bir mal değil ise, ya da getirilen mal az olduğu için ihtiyacı karşılamaktan uzak ise, böyle yapmak haram değildir. Yukarda anılan şartlar tahakkuk ettiğinde şehirlinin aracılık etmesi haram olduğuna rağmen böyle yapıp satarsa, yapılan satış akdi geçerlidir. Ama geçerli olmakla beraber haram ve günah bir satış olmuş olur. Bizim mezhebimiz budur. Mâliki' lerden ve başka âlimlerden bir cemâatin görüşü de böyledir.
Mâlikîler'in bir kısmına göre yapılan satış feshedilir. Ancak satılan mal geri verilemiyecek durumda değişmiş ise satış feshedilmez.
Atâ, Mücâhid ve Ebû Hanîfe'ye göre şehirlinin köylünün hesabına malını satması her durumda caizdir. Bunun yasaklanmasına âit hadîs mensuhtur.
Bâzıları da: Hadîslerdeki yasaklama tenzihen mekruhluk içindir, demişlerdir.
N e v e v i yukardaki görüşleri naklettikten sonra: Sıhhatli olan görüş ilk görüştür. Delilsiz iddia ile ne nesih durumu ne de ya-saklığın tenzihen mekruhluğu için olma durumu kabul olunur, de-miştir."
Avnü'l-Mabûd yazannm beyânma göre B u h â r î, hadîsteki aracılığın yasaklığını, bir ücret karşılığı olan aracılığa tahsis etmiştir. Ücretsiz ve menfaatsız, aracılık ve simsarlık bu yasağın dışında kalır.
H a 11 â b î: Hadîs, aracının satmasını yasakladığı gibi satınal-masını da yasaklar. Çünkü «Bey*» kelimesi satmalma anlamında da kullanılır, demiştir. [49]

16- Pazara Getirilmek İstenen Satılık Malı Yolda Karşılamanın Yasakuğı Babı

2178) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anhyâ.va. rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Celebleri (satılmak üzere dışardan getirilen eşyaları — yolda —) karşılamayınız. Kim celebten bir malı tpazara getirilmeden önce) karşılayıp satın alırsa, mal sahibi (satıcı) çarşıya vardığı zaman (o malı geri almakta) muhayyerdir.»"

2179) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâkü anhiimâydzn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) celebi (satılık malı — yolda —) karşılamayı yasaklamıştır."

2180) Abdullah bin Mes'ûd (RadtyaUâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (çarşıya getirilmek istenen) satılık şeyleri (yolda) karşılamayı yasaklamıştır." [50]

İzahı

ilk hadisi Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi, ikinci hadîsi Buhâ-r î ile Müslim ve son hadîsi Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
İlk hadiste geçen -Eclâb» kelimesi Celeb'in çoğuludur. Celeb, çarşı ve pazarda satılmak üzere dışardan getirilen eşya demektir. Bunlar çarşı ve pazara getirilmeden önce, müşterinin gidip yolda karşılaması ve ucuza almaya çalışması, yasaklanmıştır. Bu yasaklama, satıcı yararına olduğu gibi, diğer müşterilerin de yararınadır.
Son hadîsteki "Büyü" kelimesi de Bey'in çoğuludur. Bey'in asıl mânâsı satmak işidir. Burada satılmak istenen eşya, mânâsında kullanılmıştır.
N e v e v i bu hadislerin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîsler, celebleri karşılamanın haramkğına delâlet ederler. Mâlik, Şafiî ve cumhur'un kavli budur. Ebû Hanîfe ve E v z â î' ye göre celebleri karşılayıp yolda mal satınalmak, halka zarar vermezse caizdir. Zarar verirse mekruhtur. Nevevi, hadislerdeki açık yasaklamayı gerekçe göstererek ilk görüşü daha isabetli gördükten sonra: Bizim arkadaşlarımız demişler ki: Celebleri karşılamanın haramlığının şartı, karşılayan müşterinin, bunu yapmasının haramlığım bitmesidir. Şayet adam başka bir maksatla çıkmış iken celeble karşılaşır ondan bir şeyi satm alırsa bizim arkadaşlarımızın ve M â 1 i k' in arkadaşlarının iki kavli vardır. Bizim arkadaşlarımızın en sıhhatli kavline göre yine haramdır. Ha-ramlığına hükmettiğimizde, yapılan satış geçerlidir.
Celebleri karşılamanın yasaklanmasının hikmeti, satıcıyı, aldanmaktan korumaktır. Âlimler bu hikmeti anlatmışlardır.
El-Mâzirî şöyle demiştir: Şöyle bir soru hatıra gelebilir:
Şehirlinin, köylünün hesabına onun malını satması, şehir halkının yararına yasaklanmıştır. Yâni köylünün malının günün rayicine göre topluma satılması düşünülmüştür. Halbuki, şehirli aracı olma-' yınca köylünün malının rayiçten düşük bir fiyatla satılması muhtemeldir. Diğer tarafta, dışardan getirilen malın yolda karşılanması ise satıcı yararına yasaklanmıştır. Hulâsa bir taraftan satıcı korunuyor. Diğer taraftan şehirli korunuyor?
Buna şöyle cevap verilir. Şer-i Şerif bu gibi meselelerde halkın yararına bakar. Kişinin sırtından tek kişinin geçinip menfaat sağlamasına bakmaz. Dışardan mal getiren kişi, kendi malını kendi eli ile ve aracısız sattığı zaman toplum yararlanır. Mal ucuzlar. Bütün şehir halkı istifade eder. Burada İslâmiyet toplumun yararım, kişinin yararına tercih eder. Fakat dışardan gelen satılık malı yolda karşılayıp ucuza almak isteyenin bu hareketi, toplumun yararına değildir. Sadece o kişinin yararınadır. Onun yararına karşılık satıcı zarara uğrar. Burada islâmiyet bir kişinin yararı için diğer bir kişinin zarara uğramasına cevaz vermiyor. Ayrıca bir müşterinin, celebi yolda karşılayıp malı satınalması pazar halkına ve dolayısıyla şehir halkının tümüne zarar verir.
Yukarda anlatılan nedenler ile bu iki mesele ve hüküm arasında bir ihtilâf yoktur. Bilâkis iki hükmün sebep ve hikmeti birdir. Bu da toplumun yararıdır.
Satıcı, malını yolda karşılayan müşteriye satıp pazara geldikten sonra günün rayicinden ucuza verildiğini anlayınca, satış akdini bozmakta muhayyerdir. Yolda karşılayıp ondan mal alan müşteri, günün rayicini ona yanlış söylemiş olsun, rayiçten bahsetmemiş olsun fark etmez. Şayet yapılan satış günün rayicine göre veya daha pahalı ise, en sahih kavle göre satıcı, yapılmış akdi bozamaz. Çünkü aldanmamıştır." (N e v e v î' nin sözü bitti.)
El-Hâfız: Hanefî fıkıh kitablarmda mevcut hüküm şudur: Eğer satılık malı yolda karşılayıp satınalma işi, satıcıyı zarara sokarsa veya bu durum şehir halkına zarar verirse, bu iki takdirde celebleri karşılamak mekruhtur, diye bilgi vermiştir. [51]

17- Satıcı Ve Alıcı Bîribirlerinden Ayrılmadıkça (Yaptıkları Satış Akdini Kabul Ve Red Hususunda) Muhayyerdirler, Babı

2181) Abdullah bin Ömer (Radtyaüâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«İki adam alım satım akdini yaptıkları zaman beraber olup biri-birinden (bedenen) ayrılmadıkça veya bunlardan birisi diğerini tah-yîr etmedikçe İkisi de (akdi bozmakta) serbesttirler. Eğer bunların birisi diğerini tahyîr eder ve ikisi de yapılan akdin kesinleştiğine karar verirlerse (biribirinden ayrılmamışlar ise de) satış akdi kesinleşmiş olur. (Yâni artık hiç birisi akdi bozamaz) ve bunlar alım satım akdini yaptıktan sonra hiç birisi akidden dönüş yapmamış iken biribirinden ayrıhrlarsa (yine) satış akdi kesinleşmiş olur. (Yâni artık hiç birisi akdi bozamaz)»"

2182) Ebû Berze el-Eslemî[52] (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Satıcı ile alıcı biribirinden ayrılmadıkça (yaptıkları satış akdini bozmakta) serbesttirler.»"

2183) Semûre (bin Cündüb [53]) (Radtyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Satıcı ile alıcı (akitten sonra) biribirinden ayrılmadıkça (yaptıkları satış akdini bozmakta) serbesttirler.»'*[54]

İzahı

îlk hadis, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Müslim ve N e s â î' deki hadîs metni buradakinin aynisidir. Diğerleri kısadır. Ben bu hadîsi terceme ederken «Tahyîr» kelimesini kullandım. Satıcı ile alıcıdan birisinin diğerini tahyîr etmesinin mânâsı şudur: Bunlardan birisinin diğerine: Yapılan satış akdinin kesinleşmesi, yâni bundan dönüş yapmama şıkkını seç, demesi ve muhatabın da bu şıkkı seçmesidir. Tahyîr kelimesi ile kasdedilen mânâ uzun olduğu için tercemede tahyîr kelimesini kullanmayı tercih ettim. Hadîsin mânâsının hulâsası şudur:
Satıcı ile alıcı sataş akdini yaptıktan sonra biribirinden aynlir-larsa, meselâ birisi kalkıp giderse, yapılan satış akdî kesinleşmiş olur. Artık akdi bozamazlar. Keza akidden sonra bunlardan birisi diğerini tahyîr ederse, yâni akdin kesinleşmesi şıkkını seçmesini teklif edip, diğeri de, bu şıkkı seçerse, akid kesinleşmiş olur. Akdin kesinleşme şıkkını tercih eden taraf, artık akdi bozamaz ve yapılan ahm satımdan cayamaz. Tahyîr işi satış akdinin hemen arkasında ve taraflar henüz biribirinden ayrılmamış iken de yapılırsa hüküm budur. Eğer taraflardan birisi diğerini tahyîr edip, karşı taraf susarsa susan taraf, oradan ayrılmadan akdi feshedebilir. Çünkü, akdin kesinleşmesi şıkkini tercih etmemiştir. Kendisine tahyir teklifinde bulunan taraf ise en sahîh kavle göre akdin kesinleşmesini kabullenmiş sayılır ve dolayısıyla akdi feshedemez.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîs, satış akdinden sonra satıcı ile alıcı, akdin yapıldığı meclisten ayrılıncaya kadar, akdi feshetme hakkına sahib olduklarına delâlet eder. Bunlar bedenen biribirinden ayrılınca (meselâ birisi o meclisten çıkarsa) akid kesinleşmiş olur, feshedilemez.
Sahâbîlerin, tabiîlerin ve bunlardan sonra gelenlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir. Böyle hükmedenlerin bâzıları şu zâtlardır: Ali bin Ebî Tâlib, İbn-i Ömer, îbn-i Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Berze el-Eslemi, Tâvûs, Saîd bin el-Müseyyeb, Ata, Kadı Şüreyh, Hasan-ı Basri, Şa'bî, Zührî, Evzâi, İbn-i Ebî Zi'b Şüfyân bin Uyeyne, Şafii, İ b n ü'1-M üb â r e k , Ali bin el-Medeni, Ahmed bin Hanbel, îshâk bin Rahuveyh, Ebû Sevr, Ebû Ubeyd, Buhâ-r i i diğer hadîsçiler ve başkaları. Allah cümlesinden razı olsun.
Ebû Hanife ile Mâlik'e göre akid yapılınca satış kesinleşmiş olur. Satıcı ile alıcı, akid yapıldıktan sonra, henüz akdi yaptıkları yerden ayrılmamış olsalar bile bunu feshedemezler. R a -b i a da böyle demiştir. Bu kavil N a h â î' den de nakledilmiştir. S e v r i' den yapılan bir rivayet de böyledir. Allah hepsinden razı olsun.
N e v e v i sözüne devamla şöyle söyler: Bu bâbta rivayet edilen sahîh hadîsler, ikinci grubun görüşünü reddeder ve bunların bu hadislere karşı sahîh bir cevablan yoktur. Doğrusu, satıcı ile alıcıya anılan muhayyerlik hakkının varlığıdır. Cumhurun görüşü böyledir. Allah daha iyi bilir."
Avnü'l-Mabûd yazarı da Cumhurun görüşünü tercih etmiş ve: Satıcı ile alıcının ayrılmasından maksad bedenen biribirinden ayrılmalarıdır, demiştir.
N a h a î ve rey ehli, hadîsteki ayrılmayı, satıcı ile alıcının satış akdini bitirmeleri ve konuşmalarını tamamlamaları mânâsına yorumlamışlardır. Bunlara göre ayrılmak söz ve konuşmanın kesilmesidir. Tarafların bedenen ayrılmaları değildir. Hattâbi: Eğer hadîs, N a h a i' nin dediği gibi yorumlanırsa, hadis faydasız ve mânâsız olur. Şöyle ki: Hadîsin mânâsı şöyle

olur: «Satıcı ile alıcı akid işini tamamladıkça, yâni satıcı, sattım ve alıcı, satın aldım, demedikçe taraflar serbesttir.» Halbuki herkesin malûmu olduğu üzere, satıcı, satış, akdini yapmadıkça kendi malında muhayyer ve serbesttir. Keza müşteri bir malın satın alınmasını kabul ettim, demedikçe, muhayyer ve serbesttir. Bunu herkes bildiği için hadis neyi ifade etmiş olur, demiştir.
Bu hususta daha geniş bilgi almak isteyenler hadîs kitablannın şerhlerine müracaat etsinler.
Ebû Berze (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Tahâvî de, Semûre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini N e s â î de rivayet etmişlerdir. [55]

18- Hıyar (Muhayyerlik) Satışı Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce bu babın başlığında bulunan Bey-i hıyar teriminin açıklamasını yapayım.Çünkü tju terim İ bn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ve başka sa-hâbîlerin merfû hadislerinde de bulunuyor.
Bey' kelimesi bilindiği gibi satış akdi demektir. Hıyar kelimesi de satış akdinin kabul veya feshi hususunda muhayyer ve serbest olmak anlamında kullanılmıştır. Şu halde bu terimin özlü karşılığı "Muhayyerlik" satış nevî, demektir. Bundan kasdedilen mânâ nedir?
N e v e v İ şöyle der: "Bey-i Hıyar hakkında âlimlerin şu üç kavli vardır:
1. Bundan maksad, satış akdi tamamlandıktan sonra ve henüz taraflar biribirlerinden ayrılmamış iken bunların biribirlerini, akdin kesinleşmesi veya feshi hususunda muhayyer ve serbest etmeleridir ki buna Tahyîr denilir. Bu şöyle olur. Satış akdinden sonra taraflar biribirinden ayrılmadıkça taraflardan birisi veya ikisi akdi feshedebilir. Ancak akidden sonra taraflar, akdin kesinleşmesine ve fesih cihetine gidilmemesine karar verirlerse, biribirinden ayrılmasa-lar bile akid kesinleşmiş olur ve artık hiç bir taraf akdi feshede-mez. îşte akdin yapıldığı yerde ve taraflar biribirinden henüz ayrılmamış iken akdin kesinleşmiş olmasına karar vermek sureti ile yaptıkları satışa Bey-i Hıyar denilir.
2. Bey-İ Hıyâr'dan maksad, üç gün veya daha az bir süre içinde alım satım işinden dönüş edebilme şartı ile yapılan satış akdidir. Böyle bil şartla yapılan satıştan koşulan süre zarfında dönüş yapılabilir. Tarafların bu süreden önce biribirinden ayrılmaları ile akid kesinleşmiş olmaz. Koşulan sürece muhayyerlik hakkı devam eder. İşte böyle bir şartla yapılan satışa Bey-i Hıyar denilir.
3. Bey-i Hıyar, satış akdinden sonra taraflara akdin fesih hakkı ve muhayyerlik hakkı olmamak kaydı ile yapılan satıştır. Bu takdirde akdin yapılması ile satış kesinleşmiş olur. Artık taraflardan hiç birisi akdi feshedemez. Böyle bir satış bize göre sahîh değildir. Bunun sahih olduğunu söyleyenler bu yorumu yapmışlardır.
Bu hadîsin yorumu hakkında beyan edilen değişik görüşlerin özeti budur. Bizim arkadaşlarımız ilk yorumu seçmişlerdir. Şafii ve hadîsçilerden B e y h a k î de bunu tercih etmişlerdir. Tir-mizî, Sevrî, Evzâi, îbn-i Uyeyne, İshâk ve Abdullah bin el-Hasan el-Anberî de bu görüşe taraftar olmuştur."
Bu babın ilk hadîsinin de ilk görüşü teyid ettiği kanısındayım.

2184) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâyâan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) bedevi bir erkekten bir yük dökülmüş ağaç yaprağını satın aldı. Satış akdi tamamlanınca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedevî'ye) :
«(Bana sattığın yükten veya kararlaştırılan bedelinden istediğini) seç,» buyurdu. Bunun üzerine bedevi, (Resul4 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e) :
Allah sen (in gibi) alım satımcıya uzun ömür versin ,dedi."

2185) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine-gÖ-re; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Satış ancak (tarafların) karşılıklı rızası ile olur.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı sahih olup râvUeri sıka zâtlardır. îbn-i Hibbân da bu hadisi kendi sanih'inde rivayet etmiştir. [56]

İzahı

îlk hadîs'i Tirmizî de rivayet etmiş ve bunun hasen - garib olduğunu söylemiştir. Oradaki metin kısa olup meali şöyledir:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bedevTyi satış akdinden sonra muhayyer etti.**

Tuhfe yazan da bu hadisle ilgili olarak : Yâni bedevi ile yapılan alım satım akdi bittikten sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu akdin kabul veya feshi hususunda muhayyer ve serbest etti. Tıybî: Bu hadîsin zahiri E b û H a n i f e ' nin mezhebini teyid eder. Çünkü satıcı ile alıcı akid'den sonra biribirinden ayrılmadıkça taraflar için akdin fesih hakkı bulunmuş olsaydı, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, bedevî'yi muhayyer kılmasının anlamı kalmazdı. Buna şöyle cevap verilir: Bu hadis mutlaktır. İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in (2181 no-lu) hadîsi ve benzeri hadîsler kayıtlıdır. Mutlak hadîs, kayıtlı hadise göre yorumlanır, demiştir.
İbn-i Ömer'in anılan hadîsi ile benzerî hadisler akid yapıldıktan sonra taraflar biribirinden ayrılmadıkça akdi feshetme hakkına sahib olduklarına, ancak henüz ayrılmamışlar iken birisi diğerini muhayyer edip diğeri de akdin kesinleşmesine karar verince, fesih hakkının kalmadığına delâlet ederler.
Bu hadîsin zahirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile bedevi arasında yapılan satış akdi kesinleştikten sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ona muhayyerlik hakkını lütuf etmiştir. Bu babın başlığında Bey-i Hıyar ile ilgili verilen bilgiye göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bedevî'yi akidden sonra ve henüz biribirinden ayrılmamışlar iken muhayyer kılmakla, akdin kesinleşmesini istemiş ki, sonradan bedevi, akdin feshini talep etmesin. Böyle yorum yapılırsa, bu satış bey-i hıyâr'in yukarda anlattığım çeşitlerinin ilkinden olmuş olur.
E b û S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Zevâid türündendir. Notta belirtildiğine göre İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmiştir.
Hadise göre, taraflardan birisine veya ikisine baskı ve zorlama yapılmak sureti ile gerçekleştirilen satış, geçersizdir. Tarafların kendi rızâları ile satışın yapılması esastır.
Câmiü's-Sağîr şerhlerinde beyan edildiğine göre bu hadisin 'Duyurulmasına neden olan hâdise şudur: Bir kıtlık döneminde bir ya-hûdî kuru hurma ve arpa getirip satmak istemiş, bâzı kimseler de Resûl-i Ekrem (Aley^i's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ederek bu mala ucuz bir rayiç koymasını istemişler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise bu isteği kabul etmemiş ve bu hadisi buyurmuştur. Hadîs'in bu olay üzerine Duyurulduğu, hadîs'in râvisi olan E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir.
Hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Bir satış akdinin caiz ve sahih olması için satıcı ile alıcının kendi rızâları ile bu akdi yapmaları şarttır. [57]

19- Satıcı İle Alıcı (Satıştan Sonra) İhtilâfa Düşerler, Babı

2186) Abdurrahmân [58] (bin Abdillah bin Mes'ûd) (RadtyaUâ-hü onhümâyâan:
(Babam) Abdullah bin Mes'ûd (Ganimet malından humus olarak) emirliğe âit kölelerden bir kaç tanesini Eş'as bin Kays [59](Radıyallâhü anh) "a sattı. Sonra kölelerin bedelinde ihtilâfa düştüler. İbn-i Mes'ûd t Ben (köleleri) sana yirmi bine sattım, dedi. Eş'as da i (Hayır) ben (köleleri) senden ancak on bine satın aldım. dedi. Bunun üzerine Abdullah onat İstersen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittiğim bir hadisi sana haber vereyim, dedi. Eş'as de: O hadîsi ver (yâni oku), dedi.
İbn-i Mes'ûd i Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den İşittim, buyurdu ki t
«Satıcı ile alıcı (satış akdinden sonra) ihtilafa düşüp aralarında da sahid olmadığı ve satılan mal aynen durduğu zaman, (Makbul)söz, satıcının (yeminle doğruladığı) sözüdür. Ya da taraflar satılan malı geri çevirirler. (Yâni satış akdini bozarlar)-, dedi. (Bunun üzerine) Eş'asi
O halde ben satılan (köleler) i geri vermek görüşündeyim, dedi. Sonra köleleri geri verdi." [60]

İzahı

Bu hadisi Şafii, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmi-z 1, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetler kısadır. Bâzı rivayetlerde «Ve satılan mal aynen durduğu» kaydı yoktur. Diğer bir kısım rivayetlerde bu cümle yerine;
= «Satılan mal da duruyor» cümlesi vardır. Bu değişik durumlar ve metinlerin uzunluğu ile kısalığı üzerinde durmak bir hayli yer alır. Hadîsten çıkarılan hükümler bakımından da pek fark etmediği için bunları buraya aktarmaktan vazgeçtim.
Bu hadisin senedi münkatidir. Çünkü îbn-i Mes'ûd'un oğlu Abdurrahman, babasından hadîs dinlememiştir. T i r -m i z 1 de bu hadisi değişik bir sened ile rivayet ettikten sonra o senedin de Ibn-i Mes'ûd'un râvisi Avn bin Abdil-1 a h'ın mürsel olduğunu söylemiştir. B e y h a k i sen sahih senedin Ebû Davud'un rivayet ettiği Ebû Umeys'in senedi olduğunu ifâde etmiştir.

îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm E ş' a s (Radıyal-lâhü anh) 'a sattığı kölelerin bir kaç tane olduğu ve bunların Humus köleleri olduğu ifâde edilmiştir.
Avnü'l-Mabûd'da beyan edildiğine göre H a t t â b î şöyle demiştir:
"Satıcı ile alıcı arasında bir ihtilâf olduğu zaman yapılacak işlem ve şer'i hüküm konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Mâlik ve Şafiî'ye göre satıcıya: Sattığın malı ancak dediğin fiyatla sattığına AUah adı üzerine yemin et, denilir. Eğer yemin ederse, müşteriye: Sen ya malı satıcının dediği fiyatla kabul edeceksin, ya da ancak dediğin fiyatla malı aldığına Allah adı üzerine yemin edeceksin, denilir. Eğer alıcı da yemin ederse, mal ile alâkası kesilir ve satıcıya iade edilir. (Şayet alıcı yemin etmekten istinkâf ederse, satıcının dediği fiyatla malı kabullenmiş olur.)
Yukarda anlatılan hükümler açısından satılan malın olduğu gibi durması veya istihlak edilmiş olması Ş â f i i' ye göre fark etmez. Çünkü mal helak olmuş ise onun değeri satıcıya iade edilecektir. Hanefîler'den Muhammed bin el-Hasan da böyle hükmetmiştir.
2. Satılan mal helak olduğu takdirde Nahaİ, Sevri, Evzâi, Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre alıcının yeminli sözü ile hükmedilir. Mâlik' ten yapılan meşhur rivayete göre mal helak olduğu takdirde O'nun verdiği hüküm bu grubun verdiği hükme yalandır. Bunların delili ise hadîsteki «ve satılan mal duruyor» kaydıdır. Bu kayıttan anlaşılıyor ki, mal duruyorsa satıcının yeminli sözü muteberdir, mal durmuyor ise hüküm başkadır. Lâkin bu kayıt yalnız İbn-i Ebi Leylâ* nın rivayetinde bulunuyor. Bu rivayet ise mürseldir. Bu kaydın bâzı râvilere ait olduğu da söylenmiştir. Taraflar arasında ihtilâf vuku bulduğunda çoğu zaman mal olduğu gibi durduğu için bu cümlenin gelmiş olması ve verilen hükümde bir farklılık meydana getirmemesi muhtemeldir." (Hatt&bİ* nin sözü bitti.)
Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit hadîs metninde taraflar arasında çıkan ihtilâf konusu belirtilmediği için, hüküm umumilik ifâde eder. Yâni anılan ihtilâf satılan malın bedelinin tutarına âit olsun, satışla alâkalı başka hususta olsun fark etmez. İhtilaf konusuna âit tarafların şahidleri yok ise hüküm hadiste beyân bu-vurulan hükümdür. Şu halde satılan mal, satış bedeli, veya bunlarla ilgili şartlardan her hangi birisi hakkmda taraflar arasında ihtilâf çıktığı zaman, arada şâhid yok ise satıcının yeminli sözü ile hükmedilir. Yemin kaydı hadîste yok ise de Şer-i Şerifin genel hükümleri bunu gerektirir. Çünkü her hangi bir dâvada «Söz falanındır» denilince mutlaka yeminli sözü kasdedilir. Ayrıca Ahmed ve Nesâi' nin Ebû Ubeyde' den rivayet ettiklerine göre kendisi Abdullah bin Mes'ûd'un şöyle söylediğini ifâde etmiştir:
«Satıcı ile alıcının, satış bedeli hususundaki ihtilâfı Üzerine Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) satıcıya yemin teklif edilmesini ve bundan sonra alıcının malı kabul veya iade etmekte serbest bırakılmasını emretti**
Ş e v k â n î : Satışla ilgili her hangi bir hususta alıcı ile satıcı arasında bir ihtilaf vuku bulduğu zaman satıcının yeminli ifâdesinin muteber olduğuna hükmeden alimlerin delili bu hadistir. Tâbi! taraflar akdin feshine karar verirlerse yemin yoluna gitmeye hacet yoktur. Bu hususta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Taraflar arasındaki nizâm sona erdirilmesi yolu ya akdi feshetmek ya da satıcının yemin etmesidir. Hadisin zahirine göre satılan malın aynen durması veya helak olması neticeyi değiştirmez. Çünkü malm aynen durmasına âit kaydın bulunduğu rivayet delil olmaya elverişli sahih ve sabit bir rivayet değildir. Satılan mal helak olmuş ise ya onun misli ya da değeri geri verilir. Bir de şu husus bilinmelidir ki her ihtilâfın çözüm yolu satıcının yemin etmesi değildir. Bildiğim kadarı ile hiç bir âlim böyle dememiştir. İhtilâf konusuna göre âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir. Bunun izahı çok uzun sürer. Fıkıh kitablarmda etraflıca izah edilmiştir. Bu ihtilâfın sebebi şudur: Sahih bir hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi"s-salâtü ve's-selâm) meâlen:
Şahidler davacıya, yemin de dâvâlıya düşer.» buyurmuştur. Bu hadis genel hükmü ile, davacının şâhid getirmekle, dâvâlının da yemin etmekle mükellef olduğuna delâlet eder. Satıcı bazen dâvâlı bazen davacı olur. Davalı olduğu zaman mesele yoktur. Ama davacı olduğu zaman mealini verdiğimiz hadise göre şâhid getirmekle mükelleftir. Mealini verdiğimiz hadisi Buhâri, Müslim, Ahmed ve başkalan rivayet etmişlerdir. İşte bu iki hadisi göz önünde tutan âlimler satıcı ile alıcı arasında çıkan ihtilâfları bu iki hadisin ışığında hâl etmeye çalışmışlardır. Bu nedenle satıcı dâima yemin etmekle mükelleftir, denilmez, demiştir." (Tuhfe'den naklen verilen bilgi burada sona erdi.)
Bilindiği gibi Ibn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) halîfe Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) tarafından K û -f e hazine nazırlığına atanmış idi. Bu olayın o dönemde olduğu kanısındayım. Çünkü Ibn-i Mes'üd'un Emirlik kölelerini sat-tığı belirtilmiş, Ebû Davud'un rivayetinde de Humus kölelerini sattığı ifâde edilmiştir. O'nun hâl tercemesi 137 -139 nolu hadîsler bölümünde geçti.

[61]

20- Senin Yanında (= Mülkiyetin Altında) Bulunmayan Bir Mau Satmaktan Ve (Satınalınıp Da Henüz) Teslim Alınmamış Bîr Malın (Başkasına Satılıp) Karından Nehiy Bâbl

2187) Hakîm bin Hızâm (Radtyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben (Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e) : Yâ Resûlallah! (Müşteri) adam, benden mal satınalmak ister. Halbuki istediği mal benim yanımda (= mülkiyetim altında) yoktur. Ben (piyasadan temin etmek üzere) onunla satış akdi yapabilir miyim? diye sordum. O:
«Sen, yanında (= mülkiyetin altında) bulunmayan bir malı satma,- buyurdu."

2188) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Redf-yallâhü anhümâ)'dzn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallatlakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Senin, yanında (= mülkiyetin altında) bulunmayan bir malı satman helâl değildir, (satınalınıp da henüz) teslim alınmamış bir maun (başkasına satılıp kazanılan) kârı da helâl değildir.»"

2189) Attâb bin Esîd (Radtyallâkü anh)[62]'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini Mekke'ye (Vali olarak): gönderdiği zaman kendisini, (satın alıp da henüz) teslim alınmamış bir malın (= başkasına satılıp kazanılan) kârından menetmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Leys bin Ebİ Selim sayıl ve tedllsçidlr. Râvi Ata bin Ebl Baban da Attab'a yetişmemiştir, [63]

İzahı

Hâkim bin Hizam ve Abdullah (Radiyallâhü anhümâ)'mn hadislerini diğer üç sünen sâhibleri de rivayet etmişlerdir. A t t â b (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türünden-dir. Bunun senedi zayıf ise de ifade ettiği hüküm bir önceki hadîste de ifade edilmiştir.
Hakim'in Ebû Pâvûd ile Tirmizî'riin yanındaki hadisi biraz daha uzuncadır. Ebû Davud'un yanındaki rivayette mevcut soru şekli şöyledir:
(Müşteri) adam bana gelir ve yanımda (= mülkiyetimde) bulunmayan satılık mal ister. Ben onun için (Yâni ona devretmek üzere) çarşıdan mal satmalabilir miyim?"
Tuhfe yazarı bu soru ile kasdedilen mânâyı şöyle açıklar: Yâni kişi» mülkiyeti altında bulunmayan bir malın satış akdini yapıp sonra o mala piyasadan satınalarak o kişiye teslim edebilir mi?
Resûl-i Ekrem (AleyhTs-salâtü ve's-selâm), satış akdi yapılırken satıcının mülkiyeti altında bulunmayan bir malın satılmasını yasaklamıştır.
Selem denilen satış nevî bu hükmün dışındadır. Selem: Teslim edilmesi şart koşulan zaman ve yerde piyasada bulunan bir malın aydınlatıcı vasıfları tesbit edilmek sureti ile bilâhare satıcı tarafından temin edilmek ve tâyin edilen vâdede ve yerde alıcıya teslim edilmek üzere yapılan satış çeşididir. Meselâ: 10 litre süzülmüş inek yağının beher litresi 100 liradan olmak kaydı ile beş ayın bitiminde şu yerde teslim edilmek üzere bir satış akdi yapılır. Müşteri yağ bedelini peşin verir. Satıcı da belirtilen evsaftaki yağı, gösterilen vâdede müşteriye teslim eder. Böyle bir satışa selem denilir. Bununla ilgili gerekli bilgi 2280-2282 nolu hadisler bölümünde verilecektir.
Selem ve selef ismi verilen satış çeşidinin meşruluğu numaraları verilen hadîsler ve benzeri hadîslerle sabit olduğu için buradaki hadîslerde yasaklanan satışlar selem'in dışında kalan satışlara mahsustur.
Ölçü, tartı ve sayı birimleri ile mikdan apaçık bir şekilde tesbit ve tâyin edilemeyen mallarda selem olmaz. Dolayısı ile buradaki yasağın şümulüne girer. ,
Bunu da bir misal ile aydınlatalım: Meselâ müşteri, satıcıya mü-râcatla birtakım misafir koltuğu ister. Satıcı bu mal bulunmadığı halde satış akdini yapar. Sonra gidip bu malı temin eder ve müşteriye teslim eder. îşte bu akid fâsiddir. Çünkü akid yapılırken anılan takım satıcının mülkiyeti altında değildi. Satıcı, kendisinin henüz almamış olduğu bu takımı akidden önce müşteriye bir bahane ile gösterse bile hüküm aynidir. Fakat satıcı müşteri ile görüşüp satış akdi-ni yapmadan önce gidip o takımı satın alıp, teslim aldıktan sonra müşteriye satarsa, bunda bir sakınca yoktur. Çünkü bu takdirde kendi mülkiyeti ve eli altında bulunan bir malı satmış olur.

Şerhü's-Sünne'de bu hadîsin selem1 in dışında kalan malların satışına âit olduğu belirtildikten sonra: Efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen kölenin satışı, satmalınmış olup henüz teslim alınmamış bir malın satışı ve başkasının malını sahibinden izin almadan satmak da bu hadîsin hükmüne tâbidir. Çünkü bunların hiç bî-risinin satıcının mülkiyeti altında olduğu kabul olunmaz. Başkasının malım ondan habersiz satmanın caiz olmamasının sebebi, mal sahibinin bunu kabul edip etmiyeceğinin bilinmemesidir. Şafiî böyle demiştir. Ebû Hanîf e'nin arkadaşları, Mâlik ve Ahmed'e göre bu satışın geçerliliği mal sahibinin tasvibine bağlıdır. O, kabul ederse bu satış geçerli sayılır, diye bilgi verilmiştir.
tik hadîsin râvisf Hakim bin Hızâm (IUA.Vra Hâl Tercemesl
Hakim bin Hizam bin Huveylid bin Esed bin Abdil-Uzza el-Esedî, Peygamber (S-A.V.)'İn zevcesi Hadîce (R.A.)'nın kardeşi oğludur. Kırk hadisi vardır. Buh&rt ile Müslim, onun dört hadisini almışlardır. Kütüb-i Sitte'nin hepsi ondan hadis rivayet etmişlerdir. Hâvileri Sald bin el-MÜseyyeb, Abdullah bin el-Hars bin Nev-fel, Urve ve Musa bin Talha'dır. Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Îbn-İ tshâfc*ra dediğine göre Resûl-i Ekrem Huneyn ganimetlerinden ona yüz deve vermiştir. Fil vak'asından 13 yıl önce Kâ/be İçerisinde doğmuştur. Çok cömert bir zat îdi Müslüman olmadan yüz bole azadlamış ve müslüman olduktan sonra da bu kadarım âzadlaınıştır. Mus'ab ve bir cemaatın dediğine göre hicretin 54. yılı vefat etmiştir. Buh&rl: Ö, müslüman olmadan önce 60 ve müslüman olduktan sonra da 60 yıl yaşamış, demiştir. (Hulasa, 90. sah.)
Bu hadis, kişinin mülkiyeti altında bulunmayan veya alıcıya teslim etmeye gücünün yetmediği bir malı satmasının haramhğına delalet eder.
Bu babın ikinci ve üçüncü hadisi satın alınıp henüz teslim alınmamış bir maun satılmasını yasaklar ve elde edilecek kârın helâl olmadığını bildirir. Böyle bir satış da geçersizdir. Çünkü henüz ilk satıcıdan teslim alınmamıştır. Telef ve helak olmasından ilk satıcı sorumludur. Evvelâ ilk satıcıdan teslim alınır. Sonra alıcı onu satabilir. Şerhü's-Sünne'de: Bir mal satıldıktan sonra, alıcısına teslim edilmediği sürece, o malın sorumluluğu satıcısına aittir. Yâni zayi veya helak olsa bunun zarar ve ziyanı satıcıdan tazmin edilir. Alıcısı sorumlu değildir. Alıcı zarardan sorumlu değil iken kâr etme hakkı da yoktur, denilmiştir. [64]

21- Îki Mücîz (= Yânı Çocuğun Malında Ticarete Mezun Veli) Satış Yaptıkları Zaman Satılan Mal İlk Akid Yapana Aittir, Babı

2190) Ukbe bin Âmir veya Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anhü-w*4)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Her hangi bir adam bir malı İki kişiye (ayrı ayrı) satarsa o mal bu İki kişiden ilk alana aittir.»"

2191) Stmûre (bin Cündüb) (Radtyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mücîz (yâni çocuğun malında ticârete mezun velisi) olan İki kişi (bir malı İki ayrı müşteriye) sattıkları zaman o mal ilk (satış yapılan) müşteriye aittir." [65]

İzahı

S e m û r e (Radıyallâhü anh)'ın İlk hadîsini E b û D â-vûd ve Tirmizî, Nikâh kitabında daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Ayrıca Nesâi, Şafii, Ahmed ve D â r i m I de rivayet etmişlerdir. Tirmizî ile Ebû D â v ü d, bunu Semûre' den, Şafii, Ahmed ve Nesâi ise Ukbe bin Âmir' den rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayetinde ise "ya Semûre'den veya Ukbe'den" ifâdesi kullanılmıştır.
E 1 - H â f ı z, et-Telhîs'te: Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu, Ebû Zur'a ile Ebû Hatim ve el-Hâkim de bunun sahih olduğunu söylemişlerdir. Bu senedin sıhhati, H a -san-ı Basri' nin Semûre' den hadîs işittiğinin sübutu-na bağlıdır. Hasan'ın Semûre' den hadîs işitmesi meselesi ihtilaflıdır, demiştir. Tirmizî, Hasan'ın Semûre'den olan rivayetinin, onun U k b e*den olan rivayetinden daha sahih olduğunu söylemiştir. [66]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

Bir adam bir malı bir kişiye sattıktan sonra, aynı malı başka bir kişiye de satarsa, ikinci satış akdi bâtıldır. Çünkü ilk satış ile mal satıcının mülkiyetinden çıkıp müşterinin mülkiyetine geçmiş

sayılır. Artık satıcı ikinci satışta kendi mülkiyeti altında olmayan bir malı Batmış olur. Bu hüküm hakkında âlimler ittifak halindedir.
Semûre (Radıyallâhü anhl'ın ikinci hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir bilgi edinemedim. Bu hadîste geçen Müciz kelimesini parantez içi ifâde ile açıkladım. S inci i' nin beyânına göre NİHaye'de: Mücîz, yetimin ve erginlik çağına varmamış olan çocuğun malında alım satım yapmaya mezun ve yetkili kılınan velîsi ve kayyımı, demektir, diye bilgi verilmiştir. Şu halde bir malı satmaya yetkili kılman iki kişiden birisi o malı bir müşteriye satar, diğer yetkili de durumdan habersiz veya haberdar olduğu halde ayni malı ikinci bir müşteriye satarsa, bu son satış hükümsüzdür. îlk satış muteberdir. [67]

22- Örbân (Kaparo) Satışı Babı

2192) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anküm)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) örbân (kaparolu) satışı yasaklamıştır.'*

2193) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyd-lâkü anhümyden rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) Örbân (kaparolu) sa yaj6^iyifti^wtnr
Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) : Örbân şöyledir t Adam bîr hayvanı yüz dinara satınalır da satıcıya kaparo olarak iki dinar verir ve t Eğer ben bu hayvanı almazsam bu iki dinar sanadır, der. (Örbân böyle yapılan satıştır.)
Şöyle de söylenmiştir t Yâni Allah'u A'lem örbân şudur t Adam bir mal satmahr da satıcıya bir dirhem veya daha az ya da daha çok verir ve satıcıya şöyle söyler: Eğer malı teslim alırsam (mesele yok)., aksi takdirde verdiğim dirhem sana olsun, demiştir." [68]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ancak, 1 b n - i M â c e h' in, Örbân kelimesinin tarifine ait olup hadîsin sonunda verdiği bilgi orada yoktur. Orada da Ebû Dâvûd, hadîsi rivayet eden Mâlik bin Enes'in Örbân tarifini nakletmiş-tir. İmâm Mâlik'in Orhan'ı şöyle tarif ettiği rivayet olunmuştur: "Örbân sanımızca şöyle olur —Allah en iyi bilendir—i Adam bir köle satmahr veya bir hayvanı kiralar. Sonra mal sahibine * Sana bir dinar veriyorum (verdim), eğer köleyi veya kiralık hayvanı (götürmeyi) terkedersem sana verdiğim para sana olsun, der.
Hülâsa, gerek müellifimizin gerekse Mâli k'in tarif ettiği Örbân, bizim bildiğimiz kaparo demektir. Arap dilinde buna Örbûn ve Arbûn da denilir. Bu kelimeler, islâh ve bozukluğu gidermek mânasını ifâde eden İ'râb kökünden alınmadır. Kaparo, satınahnan malın başka müşteriye satılması tehlikesini giderdiği için ona bu isim verildiği İbn-i Esir tarafından ifâde edilmiştir.
fil-Mecmû'da beyân edildiğine göre kaparolu satışın bâtıl olmasının sebebi: Böyle bir satışta aldanma vardır, ayrıca şartlı bir satış sayılır. Çünkü satış akdi yapılınca mal alıcının olur. Halbuki kaparo veren adam, malı götürmezsem kaparom sana kalsın demekle, rızâsı olmadığı zaman malı satıcıya iade etmeyi şart koşmuş sayılır. Böyle bir şart satış akdinin kesinlik hükmüne aykırıdır. Ayrıca alıcı anılan sözü ile malı kabullenmediği takdirde kaparoyu satıcıya bırakmayı kabullenmiş olur. Oysa bu meblâğ karşılıksız olarak satıcı tarafından alınan bîr kazançtır.
Avnü'l-Mabûd'da özetle şöyle denilmiştir:
"En-Neyl yazarı: Müşteri kaparo verirken şöyle demek ister*. Satınaldığım malı arzulamıyacak olursam veya kiraladığım hayvanı götürmekten vaz geçersem verdiğim kaparo karşılıksız olarak sana kalsın. Malı veya kiralık hayvanı götürecek olursam ödiyeceğim meblâğdan kaparoyu düşeriz, kalanı öderim. Bu hadis böyle bir satışın haram,olduğuna delâlet eder. Cumhür'un kavli budur. Yalnız A h m e d cumhur'a muhalefet ederek, caiz olduğunu söylemiştir. Ömer ve oğlu (Radıyallâhü anh) 'dan da bu kavil rivayet edilmiştir. Bunların görüşünü teyid eden delil Abdürrezzak'ın kendi kitabında rivayet ettiği Zeyd bin Eşlem'in hadîsidir. Bu hadise göre kendisi satışta kaparo almanın hümkünü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sormuş ve Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) de bunun helâl olduğunu beyan etmiştir. Fakat bu hadîs mürseldir ve senedinde bulunan İbrahim bin E b i Yahya zayıftır. Cumhür'un görüşü kuvvetlidir. Çünkü Amr bin Şuayb'in hadîsi müteaddid yollarla rivayet edilmiştir. Sonra bu hadis anılan satışın sakıncalı olduğuna delâlet eder. Bununla amel etmek mübahhk yoluna tercih edilir, demiştir.

Sindi de: Şerhü's-Sûnne'de şöyle denilmiştir: Bu satış ilim ehlince bâtıldır. Ebû Hanif e, Mâlik ve Şafiî de böyle hükmedenlerdendir. Ömer ve oğlu Abdullah (Radıyallâhü anhümâ)'nın bu satışın câizliğini söyledikleri rivayet edilmiştir. A h m e d de bunların görüşüne temayül etmiştir, diye bilgi vermiştir. [69]

23- Bey-İ Hasat (= Çakıl Taşı Île Satiş Yapmak) Ve Bey-İ Gahar (Dışı Müşteriyi Aldatıp İçyüzü Ve Sonucu Meçhul Malı Satmak) Tan Nehiy Babı

Bu bâbta geçen hadîslerin tercemesine geçmeden önce Bey-i Hasat ve Bey-İ Garar terimlerinin tarif ve açıklamasını yapalım. Çünkü hadislerde de ayni terimler geçecek. Bunun açıklamasını terce-medo vermek uzun sürer. Bu İtibarla önce bu ifâdelerle neyin kas-dedildiğini bilelim, sonra tercemelerde bu ifâdeleri aynen kullanalım.
Bey ı Satış yapmaktır. Hasat: Çakıl taşlandır. Bâzı satışlarda çakıl taşları kullanıldığı için bu tür satışlara Bey-i Hasat denilmiştir. N e v e v î bu tür satışın üç şekilde olabildiğini şöylece ifâde eder :
1. Satıcı müşteriye: Atacağım çakıl taşlan şu elbiselerin hangileri üzerine düşerse o elbiseleri sana sattım, der. Yahut; Şu araziden bu noktadan şu çakıl taşının düşeceği yere kadar olan parça' sim sana sattım, der.
2. Satıcı alıcıya : Elimdeki şu çakıl taşını atmcaya kadar sana muhayyerlik hakkını tanımam kaydı ile bu malı sana sattım, der.
3. Bu elbisenin üzerine çakıl taşım attığım zaman bu elbise şu fiyatla sana satılmış olur, der ve taraflar çakıl taşını atmayı satış akdi olarak kabul ederler.
Bey-i garar1 a gelince Garar kelimesi, Arab dilinde gaflet, unutma, aldatma, kandırma, bâtıl bir şeye rağbet ettirme ve tehlikeli işe sokmak gibi mânâlara gelir. Burada kasdedilen mânâya gelince, Av-nü'1-Mabûd yazan şöyle der: Bey-i garar, tahakkuk edip etmeyeceği bilinmeyen ve âkibeti meçhul satıştır. Sindi de; Dışı müşteriye parlak görünüp içyüzü meçhul olan veya gerçekleşmesi endişeli olan satış akdidir, demiştir. Tirmizi1 nin beyânına göre Şafii bu tür satışa, denizdeki balığı, havadaki kuşu ve efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen köleyi satmayı örnek göstermiş-
' N e v e v i   Bey-i garar hakkında şöyle der:
"Bu tür satışın yasaklanması hükmü, satışlara âit hükümlerin içinde önemliyeri bulunan bir temel hükümdür. Bu hükme giren meseleler sayılamıyacak kadar çoktur. Efendisinden kaçıp nereye gittiği bilinmeyen köleyi, olmayan, hayali şeyi, meçhul şeyi, müşteriye teslimine gücü yetmeyen şeyi, satıcının mülkiyetine girmesi tamamlanmamış şeyi, göl ve denizdeki balığı, hayvanın memesindeki sütü, hayvanın kanundaki cenini, sürüdeki koyunlardan belirsiz bir tane-sini ve demetler hâlindeki elbiselerden belirsiz bir tanesini satmak, bu tür satışların örnekleridir. Bunlara benzer çok örnekler verilebilir. Bu tür satışların hepsi bâtıl ve geçersizdir. Çünkü hepsinde aldanma ve aldatma durumu mevcuttur. Böyle bir satışa zaruri ihtiyaç da
yoktur.
Zaruret hâlinde kaçınılmaz bâzı aldanmalara katlanılır. Meselâ : Satınahnan bir evin temelinin nasıl olduğu bilinmeyebilir. Gebe veya süt veren koyun satınalınır, bunların durumu da bilinmez. Çünkü evin temelinin nasıl olduğunu görmek zor. Koyunun karnında-kini ve süt verim durumunu da bilmek kolay değildir. Bu gibi hususlarda aldanmak göze alınır. Başka bir çâre yoktur. Keza bâzı basit aldanmalar da kabul olunur. Meselâ ev, hayvan ve elbise aylık hesabı ile kiralanır. Halbuki bâzı aylar 30 gün, bâzılan da 29 gün olur. Âlimler ücretle hamamda yıkanmayı caiz görmüşlerdir. Halbuki kimisi cok su kullanır, kimisi hamamda çok kalır, kimisi az kalır.
Yukarda verdiğim örneklerde görüldüğü gibi bazen aldanma söz konusu olduğu halde satış caiz görülür, bazen caiz görülmez. Satış akdinin sahih veya bâtıl olmasının bu husustaki dönüm noktasım âlimler şöyle belirlemişlerdir: Eğer aldanmaya katlanma ihtiyacı duyulup bundan korunmak güç ise ve aldanma değeri basit ve cüz'i bir şey ise akid sahihtir. Aldanılan mikdarın mâlî değeri küçüm-senmiyecek derecede ise veya bundan sakmmak mümkün olup güç değil ise ya da anılan malı satınalma ihtiyâcı yok ise böyle bir satış sahih değildir. A lda t malı satışa dâhil meseleler p^V çoktur. Bunlardan bâzılarının sahîhliği ve bâtıllığı hususunda ilim ehlinin ihtilâf ettikleri görülebilir. Bu ihtilâfın sebebi şudur: Bâzı âlimler o meseledeki aldanmayı küçümseyerek, yok gibi saymış ve akdin sıh-hatına hükmetmiş iken diğer bâzı ilim ehli anılan aldanmayı küçümseyerek akdin bâtıllığına hükmetmiştir."

2194) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir-:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bey-i Garar ve Bey-i Hasât'ı yasaklamıştır.

2195) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü onhümâ)'ûan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bey-i Garar'i yasaklamıştır.*'

Not: Bunun senedinde bulunan Eyyûb bin Ütbe'nin »yıf olduğu Zeviid'de bildirilmiştir. [70]

İzahı

İlk hadîsi Müslim, Tirraizi, Ebû Dâvûd ve N e s â İ de rivayet etmişlerdir. Son hadîs ise Zevâid türünden olup, A h m e d de rivayet etmiştir. Bey-i Hasat ve Bey-i Garar'ın ne demek olduğunu yukarda anlattım. Bu tür satışlar haram ve bâtıldır. Aldatmah satışlar yasaktır. Câhiliyet devrinde aldatmalı satışların bir kısmı yaygın olduğu için hadîslerde bunlara da değinilmiştir. Bu bâbtaki çakıl taşı ile yapılan satışlar ve bundan sonraki bâbta değinilen satışlar, câhiliyet devrinin yaygın satışlarından idi. Bu nedenle bunlara değinilmiştir. Ayrıca bu babın ilk hadîsinde olduğu gibi bâzı hadisler ile genel hükümler konulmuştur. [71]

24- Büyük Baş Ve Küçük Ba$ Hayvanların Karınlarındaki Cenînin Anılan Hayvanların Memelerindeki Sütün Ve Dalgıcın Bir Dalışının Satınaunmasının Yasaklığı Babı

2196) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Doğuruncaya kadar büyük baş ve küçük baş hayvanların karındaki ceninin, sağılıp öl-çülünceye kadar bunların memelerindeki sütün, kaçmış iken kölenin, taksim edilinceye kadar ganimet hissesinin, teslim alınıncaya kadar sadakaların ve dalgıcın çıkaracağı avın satınalmmasını yasaklamıştır."

2197) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre;
Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem), Habelü'I-Habele'yi (Yâni gebe devenin doğacak dişi yavrusunun hamlini) satmayı yasaklamıştır"[72]

İzahı

İlk hadis'i müellifimizden başka Kütüb-İ Sitte'nin yazarlarından kim tarafından rivayet edildiğini bilemedim. Tuhfe yazarı; E b ü S a 1 d ' in hadîsinin 1 b n - i M â c e h tarafından rivayet edil-diğini söyler, başkası tarafından da rivayet edildiğine dâir bir bilgi vermez. Bu hadisin Zevâid türünden olması muhtemeldir. Bu hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklıyayım:
En ânı: Naam'ın çoğuludur. Naam ise deve, sığır, koyun ve keçi nevinden olan hayvan türüne verilen bir isimdir.
Duru' s Dar'm çoğuludur, memeler demektir.
Hadis, anılan hayvanların karnındaki cenini ve bunların meme-lerindeki sütü satmayı ve almayı yasaklamıştır. Çünkü böyle bir satışta aldatma ve aldanma olur. Cenin doğduktan sonra, süt de sağılıp ölçüldükten sonra satılır, alınır.
Kaçmış kölenin yakalanmaması veya geri dönmemesi muhtemel olduğu için alıcının aldanmasının önlenmesi amacı ile satışı yasaklanmıştır.
Ganimet malı mücâhidler arasında taksim edilmemiş iken her kesin hissesi belli olmadığından hissedarların, hisselerini satmaları yasaklanmıştır. Ancak hisseler dağıtıldıktan sonra satış caizdir. .
Sadakalar da böyledir. Zekât olsun diğer sadakalar olsun müstahak larca teslim alınmadıkça mülkiyet işi tamamlanmamış olur. Halbuki satışın sıhhati için satıcının tam mülkiyet sahibi olması gerekir.
Dalgıcın çıkaracağı av satışı meselesini Nihâye yazan şöyle tasvir etmiştir: Dalgıç müşteriye şöyle der: Ben bir dahş yaparım ne çıkarırsam sanadır sen de buna karşılık şu kadar para vereceksin. Bu da aldanmaya ve-aldatmaya sebebiyet verdiği için yasaklanmıştır.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini Kütüb-i Sitte'-nin diğer yazarları da rivayet etmişlerdir.
"Habelü'l-Habele" ne demektir? Bunu açıkhyalım:. Habel gebelik ve gebenin karnındaki cenin mânâlarına gelir. Habele ise ayni mânâya geldiği gibi, hâbil'in çoğulu da olabilir. Hâbil ise hâmile mânâsını ifâde eder.
Bu hadisten kasdedilen mânâ hususunda iki tür yorum vardır. Müellifin rivâyetindeki ifâde tarzına en uygun yorum, tercemede-ki mânâdır. Yâni hâmile bir deve henüz doğum yapmamış iken onun karnındaki cenin dişi farzedilir ve ilerde onun da büyüyüp hâmile olacağı tasarlanır.

Böyle bir tasan gerçekmiş gibi pazarlık konusu edilir ve deve sahibi, hâmile olan devesinin doğuracağı dişi ceninin ilerde doğuracağı cenini satıyor. İşte hadîs bu satışı yasaklamıştır. Çünkü satılığa çıkarılan cenîn hayalî bir varlıktır, deve sahibinin mâlik olduğu bir mal değildir, meçhuldür ve müşteriye teslimi imkânsızdır. Bu satış Bey-i Garar türünden aldanmaya ve aldatmaya sebebiyet veren bir akiddir. Lügat âlimleri bu hadîsi böyle yorumlamışlardır.
İkinci yorum şöyledir: Satıcı malını satar ve müşteriye: Şu gebe devenin doğuracağı cenin, gebe kalıp da doğurunca o zaman sen malıı bedelini verirsin, der. Böyle bir hayalî vâde ile satışın yapılması yasaklanmıştır. Çünkü koşulan vâde meçhuldür.
Kastalâni' nin beyânına göre Mâlik, Şafiî ve başkaları bu hadîsi böyle yorumlamışlardır. M ü s 1 i m' in rivayetinde "îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle der:
Câhiliyet devri adamları boğazlanan deve etini Habelü'l-Habele vâdesi ile biribirlerine satarlardı. Habelü'l-Habele, gebe devenin doğum yapması ve doğurduğu dişi yavrunun da gebe kalmasıdır. Peygamber (Salİallahü Aleyhi ve Sellem) onları (bu satıştan) nehiy eyledi."
M ü s 1 i m ' in bu rivayetinde râvî İ b n - i Ömer Habe-lü'I-Habeleyi açıklamıştır. N e v e v i' nin dediğine göre Şafiî ve Usûl âlimlerinin muhakkikleri: Râvi'nin açıklaması, hadisin zahirine muhalif olmadığı zaman öne alınıp tercih edilir, demişlerdir.
N e v e v i daha sonra şöyle der:
Habelü'l-Habele satışının yorumu hakkındaki ihtilâfın özeti şudur : Bu hadis ile yasaklanan şey, deve cenîn'inin satılması mıdır.
yoksa bir malın, cenîn'in doğması - doğurması vâde gösterilmek sureti ile satılmasının yasaklanması mıdır?
Şayet yasaklanan şey ceninin satılması ise, gebe devenin cenini mi, yoksa bu ceninin doğuracağı cenin mi kasdedilmiştir?
Eğer yasaklanan şey, bir malın satış bedelinin ödenmesi için ceninin doğması - doğurması vâdesine bağlamak ise, kasdedilen vâde, birinci ceninin mi, ikinci cenin mi doğması kasdedilmiştir?
Yukarda anlatılan ihtimallere göre hadisin yorumlanması hakkında dört görüş vardır." (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Yukarda da işaret ettiğim gibi bu tür satışlar câhiliyet devrinde bulunduğu için bu nevî satışlar ismen açıklanmak sureti ile yasaklanmıştır. Bunların hepsinde aldatma, aldanma ve mechullük bulunduğu için Bey-i Garar kısmına girerler. Bu çeşit satışların yasak-lığına âit genel emir bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerde mevcuttur. [73]

25- Artırma Sureti İle Alım Satım Babı

2198) Enes bin Mâlik (Radtyailâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ensâr'dan bir erkek (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek dilencilik etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Evinde bir şeyin var (mı)?» diye sordu. Adam: Hayır (bir şeyim yok. Yalnız) bir çul var. Bir parçasını giyiyoruz ve bir kısmını da altımıza seriyoruz. Bir de su içtiğimiz bir adet bardak vardır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O çul ile bardağı bana getir.» buyurdu. Adam da gidip getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları mübarek eline aldı. Sonra:
«Kim bunları satın almak ister?» buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
Ben ikisini bir dirheme alırım, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki veya üç defa:
«Kim bir dirhem üzerinde artırma yapar?» buyurdu. Bir (başka) adam:
Bunları iki dirheme a İm m, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları (çul ve bardağı) bu adama verdi ve iki dirhemi aldı. Sonra bu parayı Ensâri kişiye teslim ederek t
«Bundan bir dirhem ile yemek salın al da aile ferdlerine yetiştir. Diğer dirhem ile de bir keser satın alıp bana getir» buyurdu. Enr sâri (buyurulan işi) yaptı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Ensârfnin getirdiği) keseri alıp mübarek eliyle buna bir sap takta ve Ensârf ye:
«Git odun topla, onbeş güne kadar seni görmiyeceğim (görmiye-yim)» buyurdu. Adam artık odun toplayıp satmaya başladı. (On beş gün sonra) on dirhem biriktirmiş olarak geldi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onat
«(Biriktirdiğin) paranın bir kısmı ile yiyecek, bir kısmı ile de giyecek al.» buyurduktan sonra şuhu da buyurdu s
«Bu (çalışarak geçimini sağlaman), senin için kıyamet gününde, yüzünde dilencilik noktası (çirkin izi) bulunduğu halde gelmenden (haşrolmandan) hayırlıdır. Dilencilik şüphesiz ancak şu

üç kişi için olabilir: Şiddetli fakirlik çeken, çok ve ağır borç altında bulunan ve can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen.»" [74]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştir. N e s â i de bu hadîsi kısa bir metin hâlinde rivayet etmiştir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ensari adama Seni on beş güne kadar görmiyeceğim» yâni görmiyeyim sözünden mak-sad adamın çalışmayı bırakmaması ve oralarda boş gezip dolaşma-masıdır.
Alın teri ile çalışıp geçim sağlamanın, dilencilikten hayırlı olduğuna dâir hadisteki cümlenin zahirine göre dilencilikte de bir hayır vardır. Oysa dilencilik hayırlı ve iyi bir kazanç yolu değildir. Ehlinin malûmu olduğu üzere tafdîl fiili olan "Hayırlı" kelimesi burada tafdil anlamında kullanılmamıştır. Yâni burada kasdedilen mânâ şöyle olur: Odun toplayıp, satarak geçim sağlamak hayırlı bir iştir. Dilencilik yolu ile geçim sağlamakta ise bir hayır yoktur. Çünkü di-lencilik edenin izzet-i nefsi kırılır, ayrıca kıyamet' günü, yüzünde çirkin bir iz bulunur.
Hadisin sonunda dilenciliğin ancak üç kişi için sakıncasız olduğu bildirilerek bunlar sayılmaktadır.
Birincisi, düşkün ve perişan fakirdir. Müdkı' kelimesi Dukaa' kelimesinden alınmadır. Dukaa1 kelimesi toprak demektir. Dakı' da topraklanmak demektir. Şu halde Müdkı' topraklanıp tozlanmaya ve perişanlığa yol açan şiddetli fakirlik hâline düşmüş kimse, demektir.
İkincisi, ağır ve çetin borç altına girmiş kimsedir. Müfzi' kelimesi de tfzâ' masdanndan alınmadır. İfzâ, ise kötü ve çetin bir duruma düşürmektir. Müfzi, borç sahibini kötü ve çetin duruma dü-şüren ağır borçtur.
Üçüncüsü, can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen kişidir. Mû-ci' îcâ1 masdanndan alınmadır. îcâ* j Can yakmak demektir. Şu halde Mûci' kan, can yakıcı kan demektir. Bu mesele şöyle olur: Bir adam, bir kişiyi öldürür. Kaatilin bir yakını, maktulün yakınlarına diyet vermek üzere husûmeti ortadan kaldırmaya çalışır ve böyle bir barışma için taraflar anlaşırlar. Kaatilin yakınlarının malı olmadığı için anılan diyeti veremiyorlar. Diyeti vermeyi üstlenen kişi de kendi malı olmadığı için ödeyemiyor. Ödemediği takdirde kaatil, kısas yolu ile öldürülecektir. Bunun Öldürülmesi, diyeti ödemeyi üstlenen kişiyi çok inciticidir. Böyle bir durumda, diyeti ödemeyi yüklenmiş kişi dilencilik edebilir. Ta ki bu diyeti ödeyebilsin.
H a t t â b î: Muci' Kan: Kan gütme dâvalarının halli ve tarafların barışı uğrunda bir kimsenin ödenecek diyet ve tazminatı yüklenmesidir. Bunu yüklenen kimse, dilencilik edebilir, demiştir. [75]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm)'in üstün ahlâkını, tevâzuunu, fakirlere karşı şefkat ve merhamet derecesini gösterir. Çünkü adamın çulunu ve bardağını mübarek eline alarak artırmaya koymuş ki sahâbiler, o malı almaya rağbet etsinler.
2. Bir malı artırmaya koymak sureti ile satmak caizdir. Pazarlık üzerine pazarlık etmenin yasakhğına âit 2172 nolu ve benzerî hadîsler, satıcı ile müşterinin fiyat üzerinde anlaşıp pazarlığını bitirdikleri ve sadece satış akdinin yapılmadığı duruma mahsustur. Henüz bir fiyat üzerinde taraflar arasında kesin bir anlaşma olmamış iken, fiyat üzerine artırmada bulunmakta ve artırma ile alım satım işini yapmakta bir sakınca yoktur.
3. Büyükler, mâiyetlerindeki insanlara mutluluk yolunu göstermeli ve teşvik etmelidir.
4. Çalışarak geçimini sağlayabilen kimsenin dilencilik etmesi yasaktır. Zaruret olmadıkça dilencilik yoluna baş vurulmamahdır. Çünkü izzet-i nefsin kırılmasına ve âhiret sevabının azalmasına sebebiyet verir. [76]

26- İkaale (= Alış Verîş Akdini Bozma) Babı

İkaale: Akid yapan tarafların bu akdi kaldırmalarıdır. Taraflardan birisi bunu isterken diğeri uymazsa akid kalkmaz. Fakat diğeri de kabul ederse akid kalkmış olur. Bu bâbtaki hadîs, diğer tarafın uymasının faziletine dâirdir. Tarafların rızâsı ile akdin kaldırılmasının meşruluğu icmâ ile sabittir.

2199) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuştur :
-Satış akdinin kaldırılması hususunda kim bir müslümanın isteğini kabul ederse Allah onun hatâsını kıyamet günü kaldırır (bağışlar.)-" [77]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Avnü'l-Mabüd yazarının beyânına göre İncâhü'l-Hâce'de şöyle denilmiştir:
"Satış akdinin İkaale'si şöyle olur: Bir adam bir malı satın al-tüktan sonra, bu mala ihtiyacı kalmaması, bedelini ödeyememesi veya bu satışta aldanmış olması kanaati ile ya da başka bir nedenle bu satıştan pişman olup, malı iade etmek istediği zaman, satıcının bu isteği kabul etmesine îkaale denilir. Satıcı bu isteği kabul etmeye mecbur değildir. Çünkü satış akdi kesinleşmiştir. Fakat bu isteği kabul etmekle alıcıya ihsan ve iyilik etmiş olur. Bu iyiliğine karşılık, Allah Teâlâ da onun hatâsını ve günahım kıyamet günü bağışlar."
Hadîs umumî bir hüküm getirdiği için, İkaale, alıcı tarafından da olabilir, kanaatindeyim. Yâni satıcı her hangi bir nedenle bu akid-den pişman olup malını geri almak istediği zaman, alıcı bu isteği kabul edip malı iade ederse, satıcıya iyilik etmiş olur ve hadîste müjdelenen sevabı kazanır. [78]

27- Fiyat Tahdidini Mekruh Görenlerin (Rivayet Ettikleri Hadîsler) Babı

2200) Enes bin Mâlik (Radtyatlâhü flw*)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) hayatta iken (bir ara) fiyatlar yükseldi. Bunun üzerine sahâbîlert
Yâ Resûlallah! Fiyatlar yükseldi, bizler için fiyatları tahdid ve tâyin et* diye müracaatta bulundular. Resûl-i Ekrem (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) (onlara cevaben) :
Şüphesiz ucuzlatıp pahalandıran, daraltan, genişleten ve nzık veren Allah'tır. Şüphesiz, ne bir kan ne de bir mal ile ilgili her hangi bir hakkı benden isteyecek bir kimse bulunmadığı halde Rabbıma kavuşmamı umarım,» buyurdu."

2201) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) hayatta iken fiyatlar (bir ara) yükseldi. Bunun üzerine sahâbîler:
Fiyatları tâyin buyurmanızı diliyoruz Yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) (onlara) :
«Sizden hiç bir kimse, kendisine yaptığım bir zulmün karşılığını benden istemediği (yâni kimseye haksızlık etmediğim) halde sizden ayrılmamı (yâni ölmemi) şüphesiz umarım,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Saİd bin Ebl ArûbCnin hafızası son zamanlarında bozulmuştur. Lâkin Abdü'1-Alâ eş-Şamî, kendisinden bu hâlinden Önce rivayet etmiştir. Râvî Muhammed bin Ziyâd'a gelince, Zehebrnm beyanına göre Buhârİ onun başka râvilerce teyid edilmiş hadislerini ri-vâyet etmiştir. îtjn-i Hibbân dA: O, sıka zâtlardandır, az hatâya düşmüş, [79]

İzahı

£ n e s (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bunun hasen - sahih bir hadîs olduğunu söylemiştir.
Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ise Zevâid türünden-dir. Fiyat tâyin ve tahdidi bakımından iki hadisin hükmü aynidir;
Tes'ir: Devlet yetkilisinin, fiyatları tâyin ve tahdid etmesi, demektir. Konulan fiyattan ucuz veya pahalı alım satımlar yasaklanmış olur. En-Neyl yazarı bu kelimeyi böyle açıklamıştır. Avnü'I-Ma-bûd yazarı ilk hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu ve benzerî hadîsler delil gösterilerek fiyat tâyin ve tahdidinin haramlığına ve böyle yapmanın zulüm olduğuna hükmedilmiş-tir. Bunun gerekçesi şudur: Mal sahipleri, mallarında tasarruf etmeye yetkilidir. Devlet yetkilileri müslümanların yararlarına riâyet etmekle mükelleftir. Alıcının yararına malı ucuzlatmak, satıcının, malım değeri ile satabilme hak ve yararına gölge düşürür. Devlet yetkilileri alıcının yararını göz önünde bulunduracağı gibi satıcının

yararını da dikkata almak ve âdilâne hareket etmek durumundadır. Şu halde satıcıyı da alıcıyı da baskı altında tutmamak gerekir. Mal sahibini, rızâsı dışında malını satmaya zorlamak, alım satımlarda esas olan, tarafların karşılıklı rızâları prensibine ters düşer. Bu nedenle âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir. Fakat Mâlik: Devlet yetkilisi fiyatları tâyin ve tahdid etmeye yetkilidir, demiştir. Ancak bu konuda vârid olan bu bâbtaki hadisler ve benzerî hadisler M â 1 i k ' in görüşünü reddeder."
Yukardaki paragrafı Avnü'l-Mabûd yazarı en-Neyl'den naklen almıştır.
Okuyucuların hatırına şöyle bir soru gelebilir: Devlet yetkilileri fiyatları tâyin ve tahdid etmeye yetkili olmazsa mal sâhibleri ve satıcılar insafsız davranıp alıcıları kandırabilirler. Fahiş fiyatla mal satabilirler. Fahiş fiyatla mal satmak, alıcıyı aldatmak, ihtikâr yapmak ve benzerî olumsuz tutum ve davranışların yasaklığma dâir hadîsler mevcuttur. Devlet yetkilileri bu hadîslerin hükümlerine aykırı hareket edenlerle mücâdele eder ve onlara gereken cezayı verir. Kaldı ki müstahsilin malına belirli bir fiyat koymak, müstehliklerin yararına ise de o malın istihsal oranını düşürebilir ve piyasada darlıkların doğmasına sebebiyet verebilir. Bir mal çokça üretilirse piyasa-da bir bolluk olur ve mal kendiliğinden ucuzlayabilir. Üretim az olduğu takdirde haliyle bir fiyat yükselmesi olur. islâmiyet, ferdlerin yararlarını eşit tutmuştur. Toplumun yararını ferdlerin yararından üstün tutmuştur. Bu konu ile ilgili gerekli bilgi 2175 - 2180 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Oraya müracaat edilebilir. [80]

28- Alım Satımda Kolaylık Gösterme (Nin Faziletinin Beyânı) Babı

2202) Osman bin Affân (Radıyallâkü anh)'öen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Satarken ve alıcı iken kolaylık gösteren adamı Allah cennete dâhil eylesin (veya eylemiştir.)»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka zât-lardır. Fakat sened munkati'dir. Çünkü Ali bin el-Medenî'nin el-îlel'de beyan ettiğine göre ravi Atâ' bin Ferrûh, Osman bin Affân'a kavuşmamıştır.

2203) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sattığı zaman kolaylık gösteren, satın aldığı zaman kolaylık gösteren ve hakkını isterken kolaylık gösteren kula Allah rahmet eylesin.- [81]

İzahı

Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Nesâi de rivayet etmiştir. Zevâid yazarının bunu Zevâid türünden sayması bir zühul eseri olabilir.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buharı de rivayet etmiştir. T i r m i z i bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Oradaki rivayet meâlen şöyledir:
•Sizden önce (ki ümmetlerde) bir adamı Allah mağfiret eyledi. (Mağfiretin sebebi şu idi:) O adam satarken* alırken ve hakkını isterken kolaylık gösterirdi.»
El-Fetih de : Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadisinin şerhinde özetle şöyle deniliyor.- Semh'in asıl mânâsı cömertliktir. Burada kasdedilen mânâ ise, kolaylık göstermektedir. Hadis bir duâ mâhi-yetinde olabilir. Yâni satarken, alırken ve hakkını taleb ederken kolaylık gösteren kimsenin ilâhi rahmete kavuşması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's sala t ü ve's-selâm) dua buyurmuştur. Hadîs haber verme mâhiyetinde olabilir. Y&ni boyia âmv&tk&n bir kimseye Allah rahmet eylemiştir. T i r m i z î' d«fci rivayet ikinci mânâyı ifâde eder.
Hadîs bu kolaylığı prensip hâline getirenlere mahsustur. Çünkü Seni kelimesi sıfatı müşbihe nevindendir. Bu nevî sıfatlar devamlılık ifâde ederler. Yâni hayatında bir defa alış veriş edip bunda kolaylık göstermek pek Önemli değildir. Mühim olan, müslümanın her muamelede, yumuşak, müsamahakâr ve kolaylık gösterici olmasıdır.
I bnü't-T î n'in anlattığı bir rivayette)j ifâdesi vardır. Bunun mânâsı "Yani borcunu öderken de (kolaylık gösterir, vâdesini geçirmez.")
N e s â î' nin rivayet ettiği Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde şu ilâve var: "Yâni borcunu Öderken ve alacağını İsterken (de kolaylık gösteren...)"
Hadis, muamelelerde müsamahakâr davranmaya, kolaylık göstermeye, başkasına sıkıntı vermemeye ve alış verişlerde üstün ahlâklı Jıareket etmeye teşvik eder."
müeilifimiiaiö.rivâyete''in hadisinde bu ilâve, yâni N e s â İ' deki ilâve yoktur. [82]

29- Pazarlık Etmek Babı

2204) Emmâr oğullannm anası Kayle (RadtyaUâhü a»*â,Tdan; Şöyle demiştir:
Resûlul1 ıh t S al lal la hü Aleyhi ve Sellem)'in umrelerinden birisinde Merve'nin yanında O'nun huzuruna çıktım ve:
Yâ Resüİallah! Ben alım satım yapan bir kadınım. Bir şey satın-almak istediğim zaman, arzuladığım fiyattan düşük bir fiyat teklif ederim. Sonra arzuladığım fiyata varıncaya kadar azar azar artırırım. Bir malı satmak istediğim zaman da, arzuladığım fiyattan fazla bir fiyat teklif ederim. Sonra arzuladığım fiyata varıncaya kadar (tedricen) fiyatını indiririm, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Öyle) yapma yâ Kayle! Sen bir şeyi satmalmak istediğin zaman, (düşük fiyat değil) arzuladığın fiyatı teklif et. Sana verilsin veya verilmesin,» buyurdu. Sonra şöyle buyurdu:
«Bir malı satmak istediğin zaman versen de vermesen de (yüksek fiyat değil) satmak istediğin fiyatı söyle.»"
Not: Zevâid'de şöv^ç deı^lmiŞj4r : Bunun senedinde inkatâ' vardır. E[-Mü?zi el-EtrM'ta: îbn-i Huseymln Kayle'den olan rivftyeti üzerinde düşünmek gerekir.

2205) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü a«Att»m)'dan rivayet edildiğine göre şüyle demiştir :
Ben bir savaşta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde idim. (Yolculukta) bana:
«Allah sana mağfiret eylesin! Sen bu deveni bir dinara satar mısın?» buyurdu. Ben:
Yâ Resûlallah! Medine'ye varacağım zaman bu, sizin deveniz-dir, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah sana mağfiret eylesin! Peki bunu iki dinara satar (mı) sın?» buyurdu. Câbir demiştir ki: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yirmi dinara varıncaya kadar (devenin fiyatını) birer dinar artırdı ve beher dinar artırırken «Allah sana mağfiret eylesin» diye bana dua ediyordu. Ben Medine'ye vardığım zaman devemin başından tutup Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına götürdüm. (Yâni O'na teslim etmek istedim). Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Bilâl! Ona (yâni Câbir'e) ganimet maundan yirmi dinarver* buyurdu. Bana da:
«Deveni alıp ailen ferdlerine götür» buyurdu." [83]

İzahı

K a y 1 e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi Zevâid türündendir. C â -b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde kısa ve uzun metinler halinde rivayet edilmiştir. Kasta lâni' nin beyânına göre B u h â r î bu hadîsi yirmi yerde rivayet etmiştir.
Kayle (Radıyallâhü anhâJ'nuı hadîsinden çıkan hükümleri
1. Kadın şer'î meseleleri âlimlere sorabilir. Yâni kadının, bir erkek mahremi vâsıtası ile sordurması mecburiyeti yoktur. Kadın bizzat da sorabilir. Ancak şu vardır: Kadın îslâmî emre uygun bir şekilde örtünüp öylece âlimin huzuruna çıkmalıdır. Bugün sokaklara dökülen sayısız kız ve kadının çıplak denecek derecede acık saçık kıyafete benzer kıyafetle değil.
2. Yukarda anlatıldığı gibi tesettüre riâyet etmek kaydı ile kadın alım satım yapabilir. Ancak genç yaşta olup bir fitne tehlikesi var ise alım satım yapması yasaktır.
3. Alıcı, bir mala vermek istediği fiyatı teklif etmelidir. Daha aşağı bir fiyat söyleyip yavaş yavaş artırarak istediği fiyata çıkması yasaklanmıştır.
4. Satıcı da malını satmak istediği fiyatı teklif etmelidir. Önce yüksek fiyat söyleyip sonra düşmesi yasaktır.
Alım satım yapılsın veya yapılmasın yukardaki prensibe riâyet edilmesi emredilmiştir. Bu prensip çok önemlidir. Bütün satıcılar ve alıcılar buna saygılı olsalar herkes gönül rahatlığı içinde alış verişini yapar. Fakat günümüzde buna riâyet eden hemen hemen yok gibidir. Satıcı: Yüksek fiyat söylemeyip gerçek fiyatı söylersem kimse almaz. Çünkü halk söylenen fiyatı düşürmeye alışkındır. Önce yüksek bir fiyat söylerim. Sonra müşterinin pazarlığa tutuşması sonucu normal fiyata inerim, der. Alıcı da buna benzer bir şeyler söyler. Ticarî ahlâk bozulduğu için alım satımlarda büyük bir güvensizlik vardır. Herkes aldanacağı endişesi içinde alışveriş eder.
Hadîste geçen Merve, Mekke'de ve Mescid-i H a -r a m' in bitişiğinde bir tepeciğin ismidir Hacılar bu tepecik ile Safa tepeciği arasında yedi defa gidip gelirler. Mescid-i Haram binası büyütülüp genişletildiği için bu tepecikler ve bunların arasındaki saha, bu binanın içinde kalmıştır

Hadisin râviyesi Kayle (Radıyallâhü anhâ) 'mn Hulâsa'da beyân edildiğine göre sahâbî'dir. Abdullah bin Osman bin Hüseym ondan mürsel rivayetlerde bulunmuştur. Onun rivayetlerini yalnız İbn-i Mâceh almıştır. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisine gelince, yukarıda işaret ettiğim gibi bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet edilmiştir. Hadiste anılan savaşın hangi savaş olduğu hususunda değişik görüşler vardır. Kastalânî bu görüşleri nakletmiştir. B u h â r i' ye göre T e b û k savaşıdır. Müslim' deki rivayete göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâmî ile C â b i r arasındaki görüşme Mekke' den Medine'ye dönüşte olmuştur. Buna göre Mekke' nin fetih savaşı kas-dedilmiştir. Çünkü diğer târihİerde Mekke' den olan dönüşlere savaş dönüşü denilmez.
Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın devesi geride kalmış ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in duasının bereketi ile deve canlanmış, bu kere de diğer develeri geçmiştir,
C â b i r devesini satışa arz etmediği halde Resûl-i Ekrem (Aley-hi'İs-salâtü ve's-selâm)'in deveye talip çıkması, bir mal sahibi, malını satışa arz etmeden buna müşteri olmanın meşruluğuna.delâlet eder.
Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Deve yirmi dinar değerinde iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı) niçin ona bir dinar fiyat vermiş, sonra iki dinar ve daha sonra birer dinar artırmak sureti ile yirmi dinara çıkmıştır? Halbuki bundan önceki hadîste alıcının, içinden geçen fiyat ne ise doğrudan o fiyatı teklif etmesi ve daha düşük fiyatı teklif etmemesi emredilmiştir.
Bu sorunun cevâbı hadîsin sonunda mevcuttur. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deveyi satın almak istememiştir. Nitekim Medine'ye varıldıktan sonra C â b i r deveyi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e teslim etmeye götürmüş, fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), C â b i r'e ganimet malından yirmi dinar verilmesini ve deveyi de geri götürmesini emretmiştir. Hattâ hadisin bâzı rivayetlerinde Resûl-i Ekrem (Aleyh'i's-salâtü ve's-selâm) Câbir'e -Deveni elinden almak üzere fiyatım düşürmek için seninle pazarlık ettiğimi mî sanıyorsun, deveni ve paranı al. Deve sanadır.» buyurmuştur
Ganimet malının beşte biri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine verildiği malûmdur. Kalanı da gaziler arasında taksim edilirdi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Câbir'e verdirdiği yirmi dinar, herhalde ganimetin humus (= beşte bir) his-sesinden ödenmiştir.

2206) Ali (Radıyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), güneş doğmadan önceki vakitte alım satım pazarlığı ile meşgul olmayı ve süt sahibi hayvanları boğazlamayı yasaklamıştır."
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Nevfel bin AbdUmelik ve Rab! bin Habîb vardır. [84]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadiste güneş doğmadan önceki vakitte pazarlıkla ve ticâretle meşgul olmaktan nehiy ediliyor. Çünkü f©x cirden güneş doğuncaya kadar olan vakit çok değerlidir, Allah'a zikir ve ibâdetle geçirilmelidir
S i n d î yukardaki yorum ve gerekçeyi açıkladıktan sonra: Bu hadisteki Sevm'den maksat pazarlama ve ticâret etmek değil, develeri otlatmak mânâsı olabilir. Yâni develeri güneş doğmadıkça otlatmayınız. Bu mânânın kasdedilmiş olması muhtemeldir. Bu vakitte develeri otlatmanın yasaklanmasının sebebi ise devecilikle iştigal edenlerin malûmu olduğu üzere, anılan vakitte otlatmak, develerin veba hastalığına tutulmalarına yol açabilir, demiştir.
Müellifimiz bu hadisi bu bâbta zikretmekle, Sevm kelimesini deve otlatma değil, pazarlama mânâsına yorumladığına işaret etmiş
sayılabilir.
Süt veren hayvanın boğazlanması, süt verimine son verdiği için uygun görülmemiştir. Hadîs ise buradaki yasaklama tenzihen mek-ruhluk mânâsına yorumlanır, kanaatindeyim. Çünkü süt veren hayvanı kesmenin haramlığına hükmeden bir âlimin bulunduğunu bilmiyorum. [85]

30- Alım Satımlarda Yeminlerin Yaşarlığı Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2207) Ebû Hüreyre (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah (Azze ve Celle) onlarla konuşmayacak, onlara

bakmayacak ve onları temize çıkarmıya-caktır. Onlar için elim bir azab da vardır: (Birincisi) çölde ihtiyacından fazla suyu bulunup da (susamış) yolcudan esirgeyen adamdır. (İkincisi) ikindiden sonra bir kimseye bir mal satıp bu malı şu ve bu fiyata aldığına dâir Allah'a yemin eder ve müşteri de (bu yemin üzerine) kendisine inanan, halbuki yemininde yalancı olan (satıcı) adamdır. (Üçüncüsü) de o adamdır ki devlet büyüğüne sırf dünyalık için bey'at eder. Devlet büyüğü ona dünyalık verirse bey'atının gereğini ifâ eder (yâni itaat eder). Ona dünyalık vermezse, bey'atının gereğini ifâ etmez (yâni isyan eder.)*"

2208) Ebû Zer(-i Gıfârî) (RadıyaUâhü a«*)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
Üç kişi vardır ki kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmıyacaktır. Onlar için elim bir azab da vardır t (Ebû Zerr demiştir ki) Bunun Üzerine bent Bunlar kimlerdir? Yâ Resul a! lan! Şüphesiz mahrumiyete ve hüsrana uğradılar, dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Elbisesini (kibrinden dolayı) ayak topuklarının aşağısına kadar sarkıtan, verdiğini başa kakan ve yalan yeminle malına revaç sağlayan (yâni rağbet ettiren) kimselerdir.- buyurdu."

2209) Ebû Katâde (el-Ensârî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Malınızı sattığınızda yemin etmekten sakının. Çünkü yemin malınıza revaç (ve rağbet) kazandırır, sonra (malınızı) mahveder (bereketini giderir).»" [86]

İzahı

Ebü Hüreyre (RadıyaUâhü anh)'in hadisini Buhâri ve Müslim de. rivayet etmişlerdir. Ebû Zerr (Radıyal-
lâhü anh) 'in hadisini Buhârİ hâriç Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir. Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
îlk iki hadîste anılan bedbaht kişilerin âhirette uğrayacakları çok kötü durumları ifâde edilmekte ve Allah'ın onlarla konuşmayacağı, onlara bakmayacağı, onları temize çıkarmayacağı ve onlar için elim azab olacağı bildirilmektedir. Şimdi bu ifâdelerle kasdedilen mânâyı açıklayalım:
N e v e v î bu hususta şöyle der:
"Allah'ın onlarla konuşmaması" cümlesi ile kasdedilen mânâ hakkında değişik yorumlar vardır.- Bir kavle göre, yâni Allah hayır işler işlemiş sevgili kullan ile yapacağı ve rızâsını ifâde edici olarak yapacağı konuşma gibi bir konuşma ile bu bedbaht insanları taltif etmeyecek, bilâkis gazabına uğrayacak kimseleri tehdid ettiği gibi bunları tehdid edecek ve kahredici konuşma yapacaktır. Diğer bir kavle göre bu cümleden maksad, Allah böyle adamlardan yüz çevirecektir.
Müfessirlerin cumhuruna göre kasdedilen mânâ, şudur: Allah bunlara yararlı ve sevindirici bir konuşma yapmıyacaktır.
Bir başka kavle göre, Allah sevgili kullarına melekler gönderecek ve melekler bunları selâmlıyacaklardır. Fakat anılan zümrelere melekler göndermiyecektir.
"Allah'ın onlara bakmaması" ifâdesi ile kasdedilen mânâ da şudur : Allah onlara rahmet ve lutüf etmeyecektir.
"Allah'ın onları temize çıkarmaması" ifâdesinden maksad, Allah'ın onların günahlarını bağışlamaması ve günah pisliğinden arın-dırmamasıdır.
Elim, azab acısı ve ızdırabı, kalblere işleyen şiddetli azabtır.
Hadîste anılan kişilerin durumlarım biraz açıklı ya hm :
1. Su bulunmayan çölde ve kırda ihtiyacından fazla suyu bulunduğu halde, susamış yolcudan su esirgeyen adamdır. Böyle davranan katı yürekli, merhametsiz ve acımasız kimsenin bu çirkin hareketi büyük bir günahtır. Fazla suyunu hayvanlardan esirgemek haram iken bir insandan ve susamış bir yolcudan suyu esirgemek ne demektir? Fakat susamış yolcu, öldürülmesi mübaJı olan savaş düşmanı ve mürted gibi bir kimse ise ondan su esirgemek haram değildir.
2. ikindiden sonra bir malım satmak isteyen ve müşteriyi inandırmak gayesi ile yalan yemin ederek, bu malı şu fiyatla aldım diyen ve böylece malını satan kimsedir. Burada "ikindiden sonra" kaydının hikmeti hakkında H a 11 â b i' nin şunları söylediği, el-Fetih'-te beyan edilmiştir:
Yalan yere yemin etmek her zaman haramdır. Burada ikindiden sonra, kaydının konulmasının hikmeti bu vaktin Allah katında daha değerli olmasıdır. Çünkü Allah Teâlâ, melekleri bu vakitte toplatır ve günlük ameller bu vakitte sonuçlanır. Her şeyin sonucu önemli ve muteberdir. Bu

nedenle bu vakitte işlenen suçların cezası daha ağır kılınmıştır. Ta ki inanan kimse özellikle bu vakitte suç işlemeye cesaret edemesin. Bir kimse bu vakitte suç işlemeye cesaret ederse, başka vakitlerde de suç işlemeye alışmış olur.
3. Sırf şahsî çıkarı için devlet büyüğüne bey'at edip umduğu yaran bulduğunda bey'atuıa sadakat gösteren ve umduğu şahsî men-fatı bulmayınca isyan eden kimsedir. Böyle menfaatperest kimse de anılan tehdide müstahaktır. Çünkü bu karaktere sahip kişi devlet büyüğünü de müslümanlan da aldatır ve beklenmedik fitne ve bozgunculuğa sebebiyet verebilir. Hele nüfuzlu ve kitleleri peşinde sü-rükleyebilen bir kimse ise onun tehlikesi büyük olur.(İkinci hadiste anılan)
4. şahıs da kibir ve gururundan dolayı elbisesinin eteğini topuklarının aşağısına kadar uzatıp sarkıtan kişidir. Elbisesini kibrinden dolayı böyle yapmak haramdır ve elim azabı gerektirir. Kibir duygusu ile değil ise haram değildir. Çünkü bu durum başka bir hadîste açıklanmıştır. Açıklayıcı hadîs şudur;
«Kibrinden dolayı elbisesinin eteğini yere sürükleyen kişiye Allah (rahmetle) bakmıyacaktır.»
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in eteği de bir ara yere değiyordu, Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendisine: «Sen onlardan değilsin* buyurmak sureti ile ona ruhsat ve müsaade buyurdu. Çünkü Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) kibirlenmeden dolayı böyle yapmış değildi." (N e v e v i' nin sözü bitti)
5. Verdiği ihsan veya sadakayı başa kakan kimsedir. İyilik Allah nzâsı için yapılmalıdır. Allah'ın verdiği maldan Allah'ın kuluna bir şey verildiğinde başa kakmak çirkin ve insanlığa yakışmaz kö-tü bir hareket ve elîm azabı mucip bir davranıştır. Bu kötü huyu alışkanlık hâline getirenler ilâhî azaba mâruz kalır. Hele yaptığı iyilik bir sadaka ise bunu başa kakmak daha fenadır. Hattâ Kur'an-ı Kerîm'in Bakara sûresinin 264. âyetinde böyle hareket edenler, inanmayanlara benzetilmiştir. Âyetin baş kısmının meali şöyledir:
«Ey iman edenler, Allah'a ve ahi ret gününe inanmayıp, insanlara gösteriş için malını sarfeden kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve eziyet etmekle ibtal etmeyiniz...»
Son hadîste de bir malın satılması uğrunda yemin edilmesi yasaklanıyor. Burada yalnız yalan yemin değil, doğru yere de yemin etmek yasaklanmış ve edilen yeminle mala rağbet ve revaç sağlansa bile, bu satışın hayırlı bir satış olmadığı, maddi yönden de malın bereketini giderdiği ve malı mahvettiği bildiriliyor. N e v e v i bu hadîsin şerhinde: Çünkü zaruret ve ihtiyaç yok iken doğru yere yemin etmek mekruhtur. Bir de malın rağbet kazanması amacı güdüîürse daha fena olur. Çoğu zaman müşteri de bu yemine kanar. (Yâni böyle bir durum varsa yeminin vebali daha da ağırlaşır), diye bilgi vermiştir. [87]

31- Aşılanmış Hurma Ağaçlarını Veya Malı Olan Köleyi Satan Kimse Hakkında Gelen Hadisler Babı

2210) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ) dan rivayet edil diğine göre; Peygamber (Sal fail ahu Aleyhi ve SeUcm) şöyle buyurmuştur:
«Kim aşılanmış hurma ağaçlarını satın alırsa onun (o yılkı) meyvesi satıcının hakkıdır. Meğer ki, müşteri (meyvenin de kendisine âit olmasını) şart koşa.»
CNftfi* aracılığı ile İbn-i Ömer'den merfu* olarak rivayet olunan bu hadisi, müellifimiz Hişâm vasıtası ile Mâlik'den ve Muhammect vasıtası Ue el-Leys'den rivayet etmiştir.)"

2211) (Abdullah) bin Ömer (Radtyatlâhü anhümâydun rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim aşılanmış hurma ağaçlarını satarsa (o yük i) meyvesi, ağaçlan satanın hakkıdır. Ancak müşteri (meyvenin kendisine âid olmasını) şart ettiği takdirde meyve kendisine ait olur. Kim de malı olan bir kaleyi satın alırsa, kölenin mab satıcının hakkıdır. Meğer ki, müşteri (kölenin malının kendisine âit olmasını) şart ede.*"
(Salim aracılığı Ue îbn-i Ömer'den merfû olarak rivayet olunan bu hadisi müellifimiz, Muhammed vasıtası Ue el-Leys'den ve HİSam vâsıtası ile Süfyândan rivayet etmiş, el-Leys ile Süfyân'ın ikisi de Zühri vasıtası ile Sâlim'den... rivayet etmişlerdir.)

2212) Abd-ı Rabbıh'in Nâfr aracılığı ile İbn-i Ömer (Radıyallâhü an-en rivayet ettiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (aşılanmış) hurma ağaçlarım satan ve (malı olan) köleyi satanla ilgili (bir önceki hadiste anılan) hükümlerin İkisini de buyurmuştur. (Râyî Abd-ı Rab-bıh hurma ağaçlan ve köle meselelerinin ikisini de birlikte rivayet etmiştir.)" [88]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyalâhü anh) 'in ilk hadîsini Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da, rivayet etmişlerdir. N e s â î de bir benzerini rivayet etmiştir. Onun ikinci hadisi Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde mevcuttur. Üçüncü hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini bilemedim.
Bu hadîste beyân edilen iki meseleye ait hükümler vardır:
1. Aşılanmış hurma ağaçlan satıldığında o yıla âit meyvesinin kimin hakkı olduğu meselesidir.
2. Malı olan köle satıldığında malının kimin hakkı olduğu meselesidir.
Bu meselelerin açıklamasına başlamadan Önce bu üç hadisin rivayetleri hakkında özlü bilgi vermek ihtiyacını duydum.
Hadislerin üçü de îbn-i Ömer'e aittir ve üçü de merfü-dur.
Müellifimiz ilk hadîsi kısmen değişik iki senedle ve N â f i' aracılığı ile t b n- i Ömer' den rivayet etmiştir. N â f i'in râvisi ilk senedle Mâlik' dir, ikinci senedde e 1 - L e y s ' dir. Bu hadîste yalnız hurma ağaçları meselesi bulunuyor.
Müellifimiz ikinci hadisi de kısmen değişik iki senedle rivayet etmiştir. Bu senedlerde N â f i yerine Salim'in, îbn-i Ömer1 den rivayet ettiği görülür. S â 1 i m ' in râvisi ise Züh-r î' dir. Zührİ1 den rivayet edenler ise el-Leys ve S ü f -y a n' dır.
Bu hadîste hem hurma ağaçları meselesi hem de köle meselesi vardır.
Müellifimizin üçüncü hadisinde ise N â f i' in râvisi A b d - i R a b b i h ' dir. Bu hadiste de hurma ağaçlan meselesi ile köle meselesinin ikisi de vardır. Halbuki N â f i'in ilk hadîsinde yalnız hurma ağaçlan meselesi vardır.
Hulâsa: Gerek S â 1 i m' in ve gerekse N â f i' in rivayet ettikleri hadîslerde hurma ağaçlan meselesi vardır. Bunda bir ihtilâf yoktur. Ancak köle meselesinin hangi rivayette merfû olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilâfa değinmeden önce müellifimizin rivayetlerini gözden geçirelim: Diğer kitablarda olduğu gibi burada da S&lim'in îbn-i Ömer' den olan merfû rivayetinde yâni 2211 nolu hadiste köle meselesi de vardır.
Nâfi'in İbn-i Ömer' den olan merfû 2210 nolu hadisinde köle meselesi yoktur. Fakat 2212 nolu hadîsinde vardır. îlk hadîste N â f i' in râvisi el-Leys ve Mâlik' dir. Son hadîste ise N â f i' in râvisi Abd-i Rabbih' dir.
Yukarda da anlattığım gibi 2212 nolu hadisin başkaca rivayet edildiğini bilemedim. Aşağıda geleceği gibi N e s â i' nin de bunu rivayet ettiği anlaşılıyor ise de buna rastlayamadım. Büyük sünenüv de olabilir.
Salim ve N â f i' in, köle meselesi ile ilgili rivayetlerinin hangisinin kuvvetli olduğu hususundaki ihtilâfı Avnü'l-Mabûd yazan el-Fetih'ten naklen şöyle beyân eder:
"Kölemeselesininmerfûluğukonusunda Salim ve Nâfi'in ettikleri rivayetler hakkında şu ihtilâf vardır:
1. Z ü h r i' nin Salim aracılığı ile îbn-i Ömer' den merfû olan rivayetinde hurma ağaçlan meselesi ile köle meselesinin ikisi de mevcuttur. (2211 nolu hadîs kasdediliyor.) Hadîs hafızlan böyle rivayet etmişlerdir.
2. Mâlik, el-Leys, Eyyub, Ubeydullah ve başka zâtların N â f i' aracılığı ile îbn-i Ömer' den merfû olan rivayetlerinde yalnız hurma ağaçlan meselesi vardır. (2210 nolu hadîsimizde olduğu gibi). Bu zâtlar aynca N â f i' aracılığı ile İbn-i Ömer' den ve îbn-i Ömer'in de Ömer1 den mevkuf olarak köle meselesini rivayet etmişlerdir.
(Şu bilgiden anlaşıldığı gibi N â f i hurma ağaçlan meselesini îbn-i Ömer' den merfû olarak rivayet etmiştir. Köle meselesini de İbn-i Ömer aracılığı ile Ömer' den mevkuf olarak rivayet etmiştir. Böyle iki ayn hadis rivayet etmiş olur.)
Müslim, Nesâî ve Dârekutni Nâfi'in bu iki ayn rivayetini S â 1 i m' in rivayetine tercih etmişlerdir.
Buhârî, Ali bin el-Medini ve îbn-i Abdil-berr ise S â 1 im' in rivayetini tercih etmişlerdir.
Nesâi, Abdi Rabbih yolu ile Nâf i'den hem hurma ağaçlan, hem de köle meselelerini merfu1 olarak rivayet etmiş ise de bu bir vehimdir." (E 1 - H â f ı z müellifimizin 2212 nolu hadisini kasdediyor. Ben Nesâî' nin el-Müctebâ isimli küçük sünenin-de buna rastlamadım. Büyük süneninde olması muhtemeldir veya Müctebâ'da bulunduğuna rağmen ben göremedim. Zevâid'in notunun olmayışı bunun el-Müctebâ'da bulunduğunu teyid eder.)
Not: Parantez içindeki ifâde mütercime aittir. [89]

Hadîslerin İfâde Ettici Mâna Ve Hükümler

1. Bu hadisler aşılanmış hurma ağaçlarının o yılkı meyvelerinin satıcıya ait olduğunu ve müşteri meyvenin de kendisine âit olmasını şart ettiği takdirde meyvenin müşterinin hakkı olduğuna delâlet ederler.
Avnü'I-Mabûd yazan bu hususta şu bilgiyi verir: "Salim (Radıyallâhü anhl'ın hadisinden şu hüküm çıkar: Üstünde aşılanmış meyve bulunan hurma ağaçlan satıldığında, meyve, satışa dâhil değildir, satıcının hakkıdır. Hadiste "Aşılanmış" kaydı bulunduğuna göre, aşılanmamış meyve, ağaçların satışına dâhildir ve müşterinin hakkıdır. Âlimlerin cumhuru böyle hükmetmişlerdir Fakat Ebû Hanife ile Evzâi, cumhura muhalefet ederek aşılanmış olsun olmasın meyvenin satıcının hakkı olduğuna hükmetmişlerdir. İbn-i Ebî Leylâ'ya göre ise aşılanmış olsun veya olmasın meyve müşterinin hakkıdır.
Gerek Ebû Hanife ile Evzâi' nin ve gerekse İbn-i E b i Leylâ' nın verdikleri hüküm, meyve ile ilgili bir şartın satıcı veya müşteri tarafından koşuimaması hâline mahsustur. Şayet satıcı, meyvenin kendisine âit olmasını şart ederse veya müşteri buna benzer bir şartı koşarsa, şarta uyulur. Bu şart koşulduğu takdirde meyve aşılanmış olsun veya olmasın fark etmez, şarta riâyet edilir.
2. Hadisler malı olan köle satıldığı zaman, onun malının satıcıya âit olduğuna ve müşteri, onun malının kendisine âit olmasını şart koştuğu takdirde, o malın da müşterinin hakkı olduğuna delâlet ederler.
N e v e v i: Hadisler. Mâlik ve kadim kavline göre Şafii için delildir. Çünkü bunlara göre, köle sahibi, kölesine bir mal verebilir ve verdiği zaman mal kölenin hakkı olmuş olur. Lâkin köle satıldığı zaman onun malı satıcının hakkı olmuş olur. Ancak müşteri kölenin malının da kendisine âit olmasını şart ederse, o takdirde mal müşterinin hakkı olmuş olur.
Ebü Hanife ve Cedîd kavlinde Şafiî: Köle hiç bir suretle mal sahibi olamaz, mülk edinemez, demişler ve bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Bu hadisten maksat şudur: Kölenin elinde, efendisinin bir malı bulunduğunda, köle satılınca o mal efendisinin hakkıdır. Ancak müşteri o malın da kendisine verilmesini şart ederse, mal müşteriye âit olmuş olur, diye bilgi vermiş."
Memleketimizde ve zamanımızda köle müessesesi bulunmadığı için bu kısa bilgi ile yetinelim.

2213) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle elemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müşteri (kendisine âit olmasını) şart koşmadığı zaman, (satılan) hurma ağaçlarının meyvesinin, ağaçları aşılayanın hakkı olduğuna ve (yine) müşteri (kölenin malının kendisine âit olmasını) şart etmediği zaman kölenin malının satıcıya âit olduğuna hükmetti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İsbak bin Yahya bin ei-Veltd vardır. Buhâri ve başkası, onun Ubâde bin es-Sâmit'e yetişmediğini söylemişlerdir. (Yâni sened, zayıf ve munkatidir.) [90]

32- Yaş Meyvaları (Yenilmeye) Elverişliliği Belirmeden Önce (Ağacı Üstünde Ve Ağaçtan Ayri) Satmanın Yasaklığı Babı

2214) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)âm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:
Yaş meyvayı (kızarmak, sararmakla yenilmeye) elverişliliği be-Urinceye kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayınız.»
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) satıcıyı da alıcıyı dft (bundan) menetmiştir."

2215) Ebû Hiireyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yaş meyvayı (kızarmak, sararmak suretiyle yenilmeye) elverişliliği belirinceye kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayınız.»"

2216) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yaş meyvayı (kızarmak, sararmakla yenilmeye) elverişliliği belirinceye kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayı yasaklamıştır."

2217) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), meyvayı, kızanncaya veya saranncaya kadar (ağacı üstünde ve ağaçtan ayrı) satmayı, yaş üzümü yenilebilirliği belirtisi görülünceye kadar (ağacı üzerinde ve ağaçtan ayrı) satmayı ve hububata, taneleri sertleşip kuvvet-leninceye kadar

satmayı yasakladı." [91]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (RacUyallâhü anh) 'm hadîsini A h m e d , Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'mhadisini Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Enes (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin yaş meyvanın satılması ile ilgili ilk cümlesini Buhârî ve Müslim de, yaş üzüm ve hububatın satılmasına âit kısmını Ebû Dâvüd ve T i r -m i z i de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin zahirine göre ağaç üstündeki meyvalar sararmak veya kızarmak sureti ile yenüebüirliğinin alâmeti görülmedikçe ağaçtan ayrı olarak satılamaz, satınahnamaz. Ağaçla beraber satılmasına âit hükümler ise bundan önceki bâbta geçen hadîsler bölümünde geçmiştir. Meyvalar kızarınca veya sarann-ca yine bu hadislerin zahirine göre alınır ve satılır. Çünkü bu durumdaki meyvanın alıcısının malı zayi edilmiş sayılmaz. Ama mey-va, nevine göre kızarmadan veya sararmadan satılırsa satıcı, bâtıl yolla müslüman kardeşinin malını yemiş, müşteri de malını zayi etmiş olur. Hadîslerde geçen "Salâh" kelimesinin buradaki mânâsı meyvanın kızarmak veya sararmak sureti ile yemeye yaramasıdır. Bü-duv kelimesi de bu hâlin belirmesi ve görülmesidir. Meyvaya bu halden önceki durumunda koruk dersek, Büduvv-i Salâh hâli, onun ko-rukluk hâlinden çıkıp olgunlaşmaya yüz tutması hâlidir, diyebiliriz. Müslim'in rivayetine göre hadisin râvisi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'a "Meyvanın salâh'ı nedir?" diye sorulmuş ve ken-. dişi: "Meyvanın âfetinin gitmesidir," diye cevap vermiştir. Yâni mey-va kuvvetlenmiş ve dolu, şiddetli rüzgâr gibi bir tabii âfetle dökülmesi tehlikesi pek kalmamıştır. Meyvanın bu hâline Salâh hâli denilir.
Aşağıda bu hadîslerin hükümlerini ve âlimlerin konu ile ilgili görüşlerini anlatırken Büduvv-i salâh ifâdesi yerine "Olgunlaşma alâmeti görülmesi" ifâdesini kullanacağım.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadislerin şerhi bölümünde şöyle der: "îbn-i Ömer'in hadîsine göre, meyvalarda olgunlaşma alâmeti görüldükten sonra ağaç üstünde iken satılması caiz ve sahihtir. Bu satış yapılırken meyvalann hemen kesilmesi veya tam olgun-laşıncaya kadar ağaç üstünde kalması şartı konulsun veya hiç söz konusu edilmesin hüküm budur. Meyvalann Olgunlaşma alâmetinin görülmesi kaydının hikmet ve anlamı şudur: Bu durumdan sonra afetlerden korunması nisbeten mümkündür. Bundan önceki durumda âfetlerden çabucak etkilenir. Cumhur yukarda anlattığım hükmü vermiştir.
Ebû Hanîfe'ye göre ağaç üstünde ipka edilmesi şartı ko-şulduğu takdirde meyvalann, olgunlaşma alâmeti görülmeden önce veya sonra satılması bâtıl ve geçersizdir. Satıştan hemen sonra kesilip toplatılması şartı koşulmadığı takdirde ise her iki durumda da satışı sahihtir. Yâni ister olgunlaşma alâmeti görülmüş olsun ister görülmemiş olsun fark etmez.
Bir ağacın üstündeki meyvalardan yalnız bir tanede olgunlaşma alâmetinin görülmesi kâfidir. O bahçede bulunan o nevî meyvalann hepsinin satışı için aranan olgunlaşma alâmetinin görülmesi şartı gerçekleşmiş sayılır. Allah Teâlâ uzun süre yararlanmamızı sağlamak hikmetine binâen nıeyvanın tamâmını bir arada olgunlaştır-mıyor peyderpey olgunlaştırıyor. Bu İtibarla meyvanın tamâmının olgunlaşmasını satış için şart koşarsak, bu şart gerçekleşmeden satış cihetine gidilemez. Bundaki sakınca ve güçlük ise malumdur.
Meyvada olgunlaşma alâmeti görülmeden önce kesildiği takdirde ondan yararlanmak mümkün ise satılması icmâ ile sahihtir. Buna örnek üzüm koruğudur. Kastalâni. Buhar!' nin şerhinde bu hükmü anlatmıştır."
Tuhfe yazan ise konu hakkında şöyle nakiller yapar: "Mey v al arda olgunlaşma alâmeti görülmeden önce satılması hususunda e 1 - H â f ı z, el-Fetih'te: Bu hususta âlimler değişik görüşler beyân etmişlerdir. Şöyle ki:
1. îbn-i Ebİ Leylâ ve Sevri'ye göre satış mutlaka bâtıldır. (Yâni meyvalann hemen kesilmesi veya ipka edilmesi şart edilsin edilmesin hüküm budur. Ancak bu hususta icmâ vardır, diyenler yanılmışlardır.
2. Yezid bin E b î Habib'e göre meyvalann ibka-sı şartı bile konsa satışı sahihtir. Bu hususta icmâ vardır, diyenler de yanılmıştır.
3. Şafiî, Ahmed, Cumhur ve bir rivayetinde M â 1 i k'e göre hüküm şöyledir: Eğer meyvalann satıştan hemen sonra kesilmesi şart edilirse, satış bâtıl değildir. Aksi takdirde bâtıldır.
4. Hanefî ler'in ekserisi Satış akdi yapılırken, meyvalann tam olgunlaşıncaya kadar ibkası şartı

konmamış ise satış sahihtir. Hadîslerdeki yasaklama henüz mevcud olmayan meyvalar hakkında yorumlanır, demişlerdir. Bir kavle göre hadisler zahirine göre mânalandınlır. Ancak bunlardaki yasaklama tenzihen mekruh-luk manasınadır, diye bilgi vermiştir. (El-Fetih'ten alınan bilgi bitti.)
Şevkâni de en-Neyl'de: Bilmiş ol ki, bu bâbta rivayet olunan hadisler ve benzerî hadislerin zahirine göre olgunlaşma alâmeti görülmeyen meyvalann bu durumda iken satılması yasaktır ve ya pılan satış akdi bâtıldır. Çünkü yasaklama o satışın geçersizliğine delâlet eder. Meyvalar anılan durumda iken, kesilmesi şartı ile satılabilir, diyenler, yasaklayıcı hadislerin mânâlannı hususileştirmeye ve kısıtlamaya elverişli delil göstermek durumundadırlar. Bu hususta icmâ vardır, diyenlerin sözü de sıhhatli değildir. Çünkü yukarda görüldüğü gibi ilk görüş sâhibleri bu durumdaki satışın mutlaka ba-ul olduğunu söylemişlerdir. Kesmek şartı ile bu durumdaki meyvalann satılmasının câizliğini savunanlar birtakım illetler (sebebler) göstermişler ise de bunlar, nass olan buradaki hadisler karşısında geçerli değillerdir. Hak olan ilk görüştür, Yâni kesme şartı olsa bile meyvalarda olgunlaşma alâmeti görülmedikçe yapılacak satış geçersizdir
Yine bu hadislerin zahirine göre meyvalarda olgunlaşma alâmeti görülünce yapılacak satış sahihtir. Meyvalann ağaçta ibka edilmesi şartı konulsun veya konulmasın hüküm aynidir. Çünkü Ş & r i • i Hakim, satış yasağım, meyvalann olgunluk alâmetini göstermeye başlaması zamanı ile sınırlandırmıştır. Şu halde bu zamandan sonraki durumun hükmü ayndır
Meyvalar olgunluk alâmetini göstermeye başlayınca, hemen kesmek şartı ile satılması caizdir, fakat ibka edilmesi şartı ile satılması caiz değildir, diyenler dâvâlanm delil ile ispatlamak durumundadırlar, diye bilgi vermiştir." (Tuhfe'den yapılan nakil bitti.)
E n e s (Radıyallâhü anhVın hadisinden şu hüküm de çıkarılıyor:
Buğday, arpa ve bunlar gibi hububat nevinin taneleri sertleşip kuvvetlenince başak hâlinde iken satılabilir. Mâlik. K û f e' li-İer ve âlimlerin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. N e v e v i' nin M ü s) i m ' in şerhinde beyân ettiğine göre Şafii mezhebindeki hüküm şöyledir: Arpa ve dan gibi taneleri açıkta bulunan hububat başak hâlinde iken taneleri sertleştikten sonra satılabilir Fakat buğday gibi taneleri başak içinde gizli olan hububat nevi başak hâlinde iken satılamaz. Ancak harman etmek gibi bir yolla kabuğu giderildikten sonra satılabilir
Hububatın, taneleri sertleşmeden önce satılması ise yukarda geçen Büduvv-i salâh, yâni olgunlaşma alâmetinin görülmesi meselesinin hükmüne tâbidir. Yâni olgunlaşma alâmeti görülmeyen mey-valann satılmasının caiz olup olmadığı hususunda yukarda geçen ihtilâf, taneleri henüz sertleşmemiş hububat nevinin satılması hakkında da mevcuttur. Mühim olan bir noktasını belirteyim: E b û H a -n i f e' ye göre, taneleri olgunlâşıncaya kadar ibkası şartı ile ba-şakların satışı sahih değildir. Böyle bir şart koşulmadan yapılan satış sahihtir. Başaklardaki taneler sertleşmemiş iken yapılan hububat satışında, hemen kesilmesi şart edilirse satış sahihtir, diyen âlimler ekseriyeti teşkil ederler.
Çıkan hulâsa: Ekilen buğday, arpa ve darı gibi hububat henüz başaklanmamış iken veya başaklanıp da taneleri sertleşmemiş iken, tam olgunlaştıktan sonra biçilmek kaydı ile yapılan satışlar Cumhûr'a göre bâtıl ve geçersizdir. Memleketimizde bâzı zamanlarda bu tür satışlar yapılmaktadır. 'Bu gibi satışlardan kaçınmak gerekir. Satıcı da alıcı da mes'uldür. [92]

33- (Belirli Ağaçların Gelecek) Birkaç Yıllık Meyvalarını Satmak Ve Meyvayı Helak Eden Âfet Babı

2218) Câbİr bin Abdillah (RaHtyatâhü anhümâ)'dan; Şöyle demîşiir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sinin bey'i (denilen muayyen ağaçların gelecek bir kaç yıllık meyvalarım önceden satma işOni yasaklamıştır."

2219) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhii anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (ağaç üstündeki) meyvaları satıp sonra (henüz kesilmemiş iken) meyvalara bir âfet gelirse, satıcı, sakın kardeşi (olan müşterisi) nden bir mal (yâni meyva bedelinden bir şey) almasın. Sizden birisi (satıcı) müslüman kardeşinin (müşterinin) malım neyin karşılığında alacaktır?» [93]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmiştir. İkinci hadîsini N e -s â î de rivayet etmiştir.
Babın başlığında ve ilk hadiste geçen "Sinin" kelimesi "Sene"nin çoğuludur, yıllar demektir. Bey'

kelimesi de satış, demektir. Bey-i sinin terkibinin karşılığı, yıllar satışı, demek olur. Hadis sarihleri bu ifâde ile kasdedilen mânânın şu olduğunu beyan ederler: Muayyen ağaçların bir veya daha çok yıllarda vereceği meyvaları Önceden satmaktır. Bu satışa Bey'-i sinin denildiği gibi Bey'-i muâveme de denilir. Muâveme, âm kelimesi ile ilgilidir. Bilindiği gibi âm da yıl demektir.
Avnü'l-Mabud yazan bu babın ilk hadisinin şerhinde şöyle der: "Hattâbİ: Bey-i Sinin şudur: Adam bir hurma ağacının veya birden fazla hurma ağacının üç veya dört ya da daha fazla yıllarda vereceği hurmaları önceden satar. Bu satışta aldatma vardır. Çünkü satıcı mevcut olmayan ve satış akdi yapılırken henüz yaratılmamış olan bir şeyi satmış olur ve bu şeyin ilerde de olup olmayacağını bilemez. Ağaçlar meyva verir mi, vermez mi? Bu da bilinemez. Bu satışın geçersizliği ve yasaklığı muayyen ağaçların vereceği mahsule aittir. Şu veya bu bahçenin, ya da falan ağacın vereceği mahsul şeklinde bir kayıtlama yapılmaksızın, şu evsafta ve falan ölçü birimi ile, bu kadar zaman içinde teslim etmek kaydı ile bir mahsulün satılması caizdir. Bu tür satışa selem ve selef ismi verilir. Anlatılan şartlar dâhilinde satılan bir mal. teslim edileceği târihte piyasada bulunuyor ise satış akdi geçerli ve caizdir. Yâni bu şart da aranıyor, demiştir.
Nevevî def hadîste yasaklanan satış usûlünün bâtıl olduğuna dâir icmâ bulunduğunu söylemiştir. Bâtıl olmasının sebebi, satılan meyvamn yokluğu, bilinmemesi, satıcının mülkiyetine geçmiş sayılmaması ve müşteriye teslim edilmesinin imkânsızlığıdır.
İkinci hadîste geçen "Câiha" t Ağaç üstünde kızarmak veya sararmakla olgunlaşmaya yüz tuttuğu beliren meyvalan ve benzerî mahsulleri mahveden âfet'e denilir. Avnü'l-Mabûd'da böyle tarif edilmiştir. Orada beyân edildiğine göre H a t t â b i de söyle demiştir:
"Caiha. meyvalan mahveden âfettir. Ağaç üstünde satılan ve satıldıktan sonra âfet zaranna uğrayan meyvalann bedelinin müşteriden alınması bu ve benzeri hadislerde yasaklanmıştır. Bu konuda verilen emir fıkıhçılann çoğuna göre, mendubluk ve müstahablık içindir, vâciblik için değildir, satıcı buna uymayabilir. Satıcının buna uyması ve müşteriden para almaması bir iyiliktir, ihsandır.
Ahmed. Ebü Ubeyd ve hadîsçilerden bir cemaata göre bu emir vâciblik içindir. Satıcı, ağaç üstündeki meyvalan satıp henüz kesilmemiş iken bir âfete mâruz kalınması hâlinde bunun bedelini müşteriden alamaz. (Yâni zarar miktarı hesabtan indirilir).
M â 1 i k ' e göre âfetin verdiği zarar, mahsûlün üçte birisinden az ise. müşteriye aittir, fazla ise satıcıya aittir.
Hadisteki emrin vâciblik için değil de mendubluk ve müstahablık için olduğuna hükmedenlerin delili şudur: Bu meyvalar tamamen müşterinin malı olduktan sonra âfete uğramıştır. Eğer müşteri o meyvaları başkasına satmış veya hibe etmiş olsaydı, yaptığı tasarruf sahih sayılırdı. Yeni beliren, henüz âfetlere karşı dayanamayan ve olgunluk alâmeti görülemeyen ağaç üstündeki meyvalann satılması (2214-2217 nolu) hadislerle yasaklanmıştır. Bu hadislerdeki yasağın hikmet ve sebebi, âfetlere dayanamayan meyvalann satılması ile müşterinin zararının önlenmesidir. Meyvalar olgunluğa yüz tutunca, âfetlere karşı oldukça dayanabilir duruma gelmiş olur. dolayısıyla müşterinin zarara uğraması önlenmiş olur. Eğer bu durumdaki meyvalann âfetlere mâruz kalması ile zarara uğraması hâlinde bu zarar satıcıya âit olmuş olsaydı, yeni beliren meyva ile, olgunlaşmaya yüz tutan meyva arasında ne fark kalırdı ve yeni beliren meyvalann satılmasının yasaklanmasının hikmet ve sebebi ortadan kalkmaz mı idi?"
Sindi' nin beyânına göre bâzı âlimler bu hadisi, satıcının, meyvalığı müşteriye teslim etmeden önce vuku bulan âfete tahsis etmişlerdir. Meyvalık alıcıya teslim edildikten sonra, mal. satıcının uhdesinden çıkmış ve müşterinin uhdesine geçmiş olur. Âfetten doğan zarar da müşteriye aittir. Sindi bu grubun delilini de beyân etmiştir. Oraya bakılabilir. [94]

34- Tartıyı Ağır Yapmak Babı

2220) Süveyd bin Kays (Radıyalîâkü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben ile Mahrefe el Abdı Hacer'den bir mikdar satılık elbiseyi
(Mekke'ye) getirdik. (Minâ'da satıyorduk) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu arada) yanımıza geldi ve bir uzun içdonunu bizimle pazarlık etti. (Biz O'na içdonunu sattık) Bizim yanımızda ücretle tartan bir tartıcı vardı. (Sattığımız elbise karşılığında aldığımız bedeli tartan) bu tartıcıya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ tartıcı! (İçdonu bedelini) tart ve tartını ağır yap,» buyurdu."

2221) Mâlik Ebû Safvân bin Umeyre (Radtyallâhü anh)'âtn; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hicret'ten önce (Mekke'de) bir aded uzun içdonu

parçasını sattım. Bunun üzerine O, benim İçin (içdonu bedelini) tarttı ve benim lehimde tartıyı ağır
yaptı."

2222) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir.
«(Vereceğiniz şeyi) tartacağınız zaman tartınızı ağır yapınız.»"

Npt: Bunun senedinin, Buh&rl'nin şartı üzerine sahih olduğu. Zevâid'de bil-dîrümlşür. [95]

İzahı

Bu bâbm ilk hadisini Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmi-zi, Nesâî ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir.
İlk hadîsin râvîsi Süveyd bin Kays ile ikinci hadîsin râvîsi Mâlik, Ebû Safvân'ın ayni zât olduğu şerhlerden anlaşılıyor. Avnü'l Mabûdda nakillere dayanılarak verilen bil giye göre Ensâr'dan olan bu sahâbinin künyesi Ebû Safvân'-dır, fakat isminde ihtilâf vardır. Bâzılarına göre ismi Süveyd bin Kays' dır. Diğer bir kısma göre ismi Mâlik' dir. Bir kısım rivayetlerde ise Mâlik bin Umeyre, diye geçer. Sahâ-bî olan râvînin ismindeki ihtilâf, hatâ tanınmaması, hadîsin senedinin sıhhatına bir halel getirmez. Bu nedenle anılan sahâbînin ismindeki ihtilâf önemli değildir. Netice olarak bu iki hadîs aynı sa-habîden rivayet edilmiştir, demekle yetinelim.
İlk hadiste geçen "Bezz" kelimesini elbise, diye terceme ettifn. Tuhfe yazarının beyânına göre Kaamûs'ta : Bezz, elbiseye veya ev eşyasının elbiselik kısmına denilir, satıcısına bezzaz ye bu san'ata da bezzazlık denilir, denmiştir. E 1 - K a r i' nin naklen beyan ettiğine göre Bezz, Küfe halkı arasmda, yalnız ketenli ve pamuklu elbiselere denilir. İpekli ve yünlü elbiselere ve elbiseliklere denmez.
Ayni hadîste geçen "Hecer" kelimesi Yemen tarafında bir şehrin ismidir. Ayrıca Medîne-i Münevvere'ye yakın bir köyün adıdır. Râvî Süveyd (Radıyallâhü anh)'ın ve arkadaşının bu satılık elbiseyi Yemen tarafındaki şehirden mi,Medine tarafına düşen köyden mi getirdiklerine dâir bir kaysfc göremedim. Anılan satılık elbiseyi Mekke'ye getirdikleri, Ebû D â-v û d'un rivayetinde ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâmi'in onlardan içdonu alıp bu hadîsi buyurmasının M i n â denilen ve hacılarca bilinen yerde olduğu N e s â i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Bu durumları parantez içine aldığım kelimelerle ifâde ettim.
Serâvil: İçdonu demektir. Ricl de içdonu pacasıdır. îküM& hadiste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir içdonu paçası aldığı ifâde edilmiştir. Ancak N e s â i' nin rivayetinde Ricl kelimesi bulunmamaktadır. Oradaki rivayette O'nun bir içdonu aldığı ifâde edÜ-mektedir. Aşağıda H a t t â b i' den naklen vereceğim bilgide söz konusu edilecek Ebû H ü : e y r e (Radıyallâhü anhl'in hamsinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: İçdonun en ifi örtü olduğunu söylediği kaydedilmektedir. Gerek paça tâbiri ve gerekse içdonun en iyi örtü olduğuna dâir ifâde, O'nun aldığı İçdomüi uzun olduğuna bir alâmet telâkki ederek, tercemede "Uzan" kelimesini ilâve ettim. Muhtemelen O'nun aldığı içdon diz kapağından göbeğe kadar olan avret mahallini örtecek uzunlukta idi. Bu hususta da bir kayıd göremedim. Hakikati Allah bilir.
Hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in satm aldığı içdonun bedelini terazi ile tartılan nevinden bir şey verdiği anlaşılıyor. Çünkü O, tartıcıya: (Bu bedeli) tart ve tartıyı ağjr yap, buyurmuştur. Hadis sarihleri O'nun içdon bedeli olarak verdiğin şeyin ne olduğunu belirtmemişlerdir.
Hadisler, alım satım muamelelerinde birisine tartı ile mal verildiği zaman tartının tam, hattâ ağır gelecek şekilde yapılmasının önemini ifâde ederler. Bunu bir örnekle açıkhyayım: Meselâ 5 kilo şe-feejf satan kişi terazinin bir kefesine 5 kg.lık ağırlık koyacak, terazinin diğer kefesine şeker koyup tartacak. Şeker konulan kefekin diğer kefeye ağır gelecek şekilde şeker koymalıdır, buna İrcâh d«ailir. Tir-dh ve RÜchân da bu anlamda kullanılır. Buradaki hadîslerde İrcâh kökünden alınma fiiller kullanılmıştır. Babın başlığında ise RÜchân kelimesi kullanılmıştır.
Avnü'l-Mabûd yazarı ilk hadisin şerhinde şu bilgiyi verir:
"Hattâbi-. Hadîs, bir malı ölçmek veya tartmak karşılığında ücret almanın meşruluğuna delâlet eder. Bir malı taksim etmenin veya hesabım yapmanın ücreti de anılan ücret hükmüne tâbidir. Fakat Saîd bin el-Müseyyeb bir şeyi taksim etmek karşılığında ücret almayı yasaklardı. Ahmed de bu ücreti almayı mekruh sayardı.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tartıcıyı muhatap tutması ve ona talimat vermesi, müşterinin satıcıya vereceği mal bedelini tartma ücretinin müşteriye ait olduğuna dâir bir delil gibidir. Müşteri pazarlık edilen bedeli ödemekle mükellef olduğuna göre bedelin tartma ücretinin

de kendisine âit olması gerekir. Müşteri ile ilgili durum bu olunca, satıcının tartı ile satacağı malın tartma ücretinin de kendisine âit olması gerekir, diye bir kıyaslama yapılabilir, demiştir.
S ü y û t i de : Bâzı âlimler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in indon satın aldığını, fakat giymediğini söylemişlerdir. I b -nü'1-Kayyım el-Cevzî ise O'nun içdon giydiğini söylemiştir. Îbnü'l-Çevzi'nin bu sözünün bir kalem hatâsı olduğu söylenmiştir. Lâkin E b û Ya'lâ' nin müsnedinde ve Ta-baranı' nin el-Mucemü'I-Evsat'ında zayıf bir sened ile Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den şu mealde bir hadîs rivayet edilmiştir : "Ben bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde çarşıya çıktım. O, bezzazların yanında oturdu ve bir içdonu dört dirhemle satın aldı. Ben:
Yâ Resûlallah! Sen gerçekten içdon giyiyor (mu) sun, dedim? Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Evet, seferde, hazerde, gece ve gündüz (giyerim). Çünkü ben örtünme ile emrolundum, içdondan daha iyi (avret yerini) örtücü bir giyecek bulamadım,* buyurdu." [96]

35- Ölçü Ve Tartı (İşin) De Tevakki Etmek (Hiyleden Sakınmak) Babı

2223) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâsm rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne-i Münevvere'ye geldiği zaman Medîneliler Ölçü yönünden en bozuk insanlardan idiler. Sonra Allah Sübhânehu ve Teâlâ; âyetini indirdi. Bu âyet indirildikten sonra Medineliler ölçü işini iyi yaptılar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü Muhammed bin Akil ve Ali bin el-Hüseyn hakkında ihtilâf vardır. Senedin diğer râvileri sıkft zâtlardır. [97]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, Mutaffifîn sûresinin baş kısmının hicretten sonra indirildiğine delâlet eder. Sûre'nin ilk âyetlerinin meali şöyledir;
«Ölçü ve tartıda insanların hakkını çalanların vay hâline. Onlar ki insanlardan ölçekle aldıkları zaman haklarını tam alırlar ve insanlara ölçerek veya tartarak (bir şey) verdikleri zaman ölçü ve tartılarını eksik yaparlar. Bunlar büyük bir günde dirileceklerini sanmıyorlar mı?» (Mutaffifin: 1 - 5)
Yukarıya meallerini aldığım âyetler ölçü ve tartı işinde hiyle edenlerin sonuçlarının çok kötü olduğuna işaret ederler. Şu halde müslümana yaraşan şey, ölçüsünü ve tartısını tam yapmasıdır, en ufak bir şüpheye bile yer bırakmamalıdır. Âyetler hakkında geniş bilgi isteyenler tefsir kitablanna müracaat edebilirler. [98]

36- (Alım Satımlarda) Hiyle Ve Aldatmadan Nehiy Babı

2224) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre;
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir (küme) zahire satan bir adamın yanından geçti de mübarek elini kümenin içine sok-tu. Baktı ki küme hiylelidir (= içi ıslaktır). Bunun üzerine Resûlul-Iah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiyle eden - aldatan kimse, bizden değildir,» buyurdu."

2225) Ebü'I-Hamrâ1[99] (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm: Kendisi, yanında bir kab içinde bir mikdar (satılık) zahire bulunan bir adamın yakınlarından geçti ve mübarek elini o zahirenin içine soktu. Sonra adama:
«Sen galiba hiyle etmişsin. Kim bize hiyle eder — aldatır —sa, o bizden değildir,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Dâvûd künyeli bir râvl vardır. Bu adam, Nüfey' bin el-Hârİs el-Ama olup terkedilmiş zayıf râvîlerden birisidir, tbn-i Ömer: Âlimler, Ebül-Hamrâ'nın zayıflığı üzerinde İttifak etmişler, bazıları da onu tekzib etmişler ve ondan rivayet etmeyi bırakmak için icma etmişlerdir, demiştir. İbn-i Maîn de onun mevzu hadisleri rivayet ettiğini söylemiştir. Ama buradaki hadisini teyid eden yukardaki hadîs mevcuttur. O hadis bu hadisin şahididir. [100]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Tirmi-zi ve Ebû Dâvûd'un rivayetler indeki metin uzuncadır. Tirmizî' dekinin meali şöyledir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (satılık) bir küme «a-hirenin yanından geçti de elini kümenin içine soktu. Parmaklan m-landı. Bunun üzerine -.
«Ey zahire sahibi! Bu (ıslaklık) nedir?» buyurdu. Zahire sahibi: Yağmurdan ıslandı, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallaltahü
Aleyhi ve Sellem) :
«O halde, ıslak kısmı niçin kümenin üstüne koymadın ti herfcva
görebilsin» buyurduktan sonra:
«Kim hiyle ederse —aldatırsa— o bizden değildir.» buyurdu."
Tirmizî bu hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.
«Hiyle edip aldatan kimse bizden değildir,» buyurulmuçtur. den değildir" ifadesi ile kasdedilen mânâ ile ilgili olarak AvKfl* bûd yazan şu nakilleri yapar:
"Hattâbi: Yâni bizim yolumuz ve ahlâkımız üzerinde dir. Çünkü din kardeşine hiyle eden onu aldatan bir kimse bana uymayı ve yoluma sarılmayı terk etmiştir. Bâzı âlimlere göre bunun mânâsı; Böyle davranan kimse müslüman değildir, denilmiş is» â» bu yorum sıhhatli değildir. Cümlenin sıhhatli yorumu benim dediğim yorum şeklidir, demiştir.
Nevevi de Müslim'in rivâyetindeki «... Benden değildir» buyruğun şerhinde: Yâni böyle davranan kimse benim ilmime, amelime ve güzel yoluma uyup gösterdiğim hidâyet prensibine riâyet edenlerden değildir. Nasıl ki evlâdının hareketlerini beğenmeyen adam, evlâdına: Sen benden değilsin, der. Süfyân bin Uyeyne bu tür yorumlamadan hoşlanmazdı ve şöyle derdi: Bu nevî yorumlama iyi değildir, buyurulan tehdidin daha etkili olması açısından böyle yorum yapmayıp olduğu gibi bırakmak gerekir, diye bilgi vermiştir.
Avnü'l-Mabüd yazan yukardaki nakilleri yapar ve bu arada: Bu hadis, alım satımlarda hiyle etmenin, bir müslümanı aldatmama ha-ramlığına delâlet eder. Bu hüküm hakkında icmâ vardır, der." [101]

37- (Satın Alınan) Zahirenin (Müşterî Tarafından) Teslim Alınmasından Önce (Bîr Kimseye) Satılmasının Yaşarlığı Babı

2226) (Abdullah) bin Ömer (Radıyaüâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir zahireyi satın alırsa bunu (satıcıdan) teslim alıncaya kadar satmasın.»"

2227) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyattâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir zahireyi salın alırsa bunu (satıcıdan) teslim alıncaya kadar satmasın.»
Râvî Ebû Avâne kendi rivayetinde şu ilâveyi yapmıştır: İbn-i Abbâs demiştir ki: Ben her şeyin (bu hükümde) zahire gibi olduğunu sanıyorum." [102]

İzahı

İ b n - i Ömer'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâı de rivayet etmiştir. îbn-i Abbâs'ın hadîsini Kütüb-i Sitte'nin yazarlannm hepsi rivayet etmişlerdir.
Her iki hadis, bir zahireyi satın alan bir kimsenin bunu satıcıdan teshin almadan satamıyacağına delâlet ederler. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) hububat ve gıda maddelerinin dışında kalan şeylerin de ayni hükme tâbi olduğu görüşünü beyân etmiştir.
Tuhfe yazarı îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir;
"îbn-i Abbâs, her şeyin zahire gibi olduğunu sandığını söylemekle kıyas yapmıştır. Diğer şeylerin de zahire gibi olduğuna dâir şu nassların kendisine ulaşmadığı kanaatindeyim:
Ebû Dâvûd ve Dârekutnî' nin rivayet ettikleri bir hadîste "Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir :
Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) satın alınan bir maıın olduğu yerde, müşterileri tarafından satılmasını yasaklamış ve müşterileri bu malı kendi eşyalarının yanma naklettikten sonra satabileceklerini bildirmiştir."
A h m e d' in rivayet ettiği bir hadîste "Hakim bin Hıza m (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Ben: Yâ Resûlallah! Ben çeşitli satışlarla iştigal ediyorum, bunlardan hangisi bana helâldir, hangisi bana haramdır? dedim. Buyurdu ki:

«Sen bir şey satın aldığın zaman onu teslim almadıkça satma...* Muhammed, el-Muvatta'da: Biz zahirede olduğu gibi her maddenin satışında îbn-i Abbâs'ın sözü ile hükmederiz. Bir kimse satm aldığı bir malı teslim almadıkça satmamahdır. Merhum Ebû Hanîfe' nin kavli de budur. Ancak kenclişi, ev, akar ve arazi gibi bir yerden bir yere nakledilmesi mümkün olmayan eşyaların teslim alınmadan Önce, sahibi olan müşteri tarafından satılmasına ruhsat vermiştir. Ama biz, teslim alınmadıkça hiç bir şeyin satılmasını caiz görmüyoruz, demiştir. Tuhfe yazan: î m a m Muhammed'in bu görüşü açık olan hükümdür. Çünkü yukarda anılan Zeyd bin Sabit ile Hakim bin Hıza m'ın hadîsleri umumîdir, der.'

Aynî de: Âlimler bu mesele hakkında ihtilâf etmişlerdir:

1. Mâlik: Bu hadîslerde zahire kaydı bulunduğu için bunun dışında kalan mallar teslim alınmadan önce de satılabilir, demiştir.

2. Ahmed: Satılan mal, ölçü, tartı veya saymak sureti ile satılan çeşitlerden ise teslim alınmadan satılamaz. Başka şekilde satılan mallardan İse teslim alınmadan önce do satılabiHr, demiştir.

3. Züfer. Muhammed ve Şafii: Zahire olsun başka maddeler olsun hiçbir mal teslim alınmadan satılamaz. Çünkü hadisler umumidir, demişlerdir. (Bunlar 2188 sayılı hadîs ve yu-karıya mealini aldığım Hakim ve Zeyd'in hadîsle benzeri hadîsleri kasdediyorlar.)

4. Ebû Hanife ve Ebû Yûsuf'a göre gayri menkul mallar teslim alınmadan önce de satılabilir. Fakat menkul mallar teslim almmadan önce satılamaz."

Yukarda görüşleri beyân edilen âlimlerin hepsinin delilleri şerhlerde beyân edilmiştir. İbnü'l-Kayyım el-Ce vzi1 den naklen Avnü'l-Mabûd'un dip notu şeklinde verilen bilgide, bu grub-ların delilleri beyân edilmiş ve görüşlerin mukayesesi yapılmıştır. Orada bir malın satıcıdan tesliminden önce müşteri tarafından satılmasının yasaklanması hikmeti olarak şu iki sebeb beyân edilmiştir:

1. Satın alınan bir mal müşteri tarafından teslim alınmadıkça onun mülkiyet durumu zayıftır. Çünkü mal telef olduğu takdirde, satış fesholmuş olur ve zarar satıcıdan tazmin ettirilir.

2. Satın alman mal teslim alınmadan önce satılıp, bu satışın sahih sayılması hâlinde bu arada telef olursa, bunun zararı iki şahsa ayrı ayrı tazmin ettirilir. $öyle ki.- İlk müşteri teslim almadığı için, ilk satıcıya tazmin ettirmesi gerekir. İkinci müşteri de bunu teslim almadığı için kendi satıcısı olan ilk müşteriye tazmin ettirmesi gerekir.

Bu iki illet ve sebebe yapılan İtiraz da orada beyân edildikten sonra şöyle bir üçüncü sebeb ve hikmet beyân edilmektedir:

Satın alınan bir mal teslim alınmadıkça ondan satıcının alâkası kesilmez ve satıcı müşterinin büyük bir kâr ile satmasını görürse yaptığı satışı feshetme ve malı teslim etmeme yoluna girebilir. Haksızlık bile olsa bunu yapabilir, bir takım hiyleli yollara ve bahanelere baş vurup satışın bâtıl olduğunu iddia edebilir. Böyle bir durum, zulüm, haksızlık, düşmanlık, kin ve üzücü olaylara sebebiyet verebilir. Günlük hayatta bunun benzerine raslamlır. Şer-i Şerif müşteriyi, malı teslim almadıkça bunda tasarruf etmekten menetmiştir ki, önce malını teslim alsın sonra dilediği gibi tasarruf etsin. Teslim aldıktan sonra parlak kârlar ve kazançlarla da satsa, artık satıcının mala el koyması, teslim etmekten imtina etmesi, satışı bir bahane ve hiyle ile feshetmesi tehlikesi kalmamış olur. Tecrübeli tacirler, Şeriatın bu hükmünden habersiz büş ûl*alar, bir tedbir olsun diye yine böyle hareket ederler. [103]

Bir Malın Teslimi Ne Şekilde Gerçekleşir?

Bu bâbta rivayet olunan hadisler, satın alınan bir zahireyi teslim almadan önce satmayı yasaklamıştır. Diğer malların da zahire hükmünde olduğunu söyleyen âlimlerin bulunduğunu yukarda gördük. Peki bir mal ne şekilde teslim alınmış sayılır? Bu soru hatıra gelebilir. Avnü'l-Mabûd yazarı bu nokta hakkında H a t t â b î' nin şöyle dediğini nakleder:

Satın alınan şeylerin teslim alınması şekli halkın örf ve âdetlerine ve malların nevilerine göre değişir. Bâzı mallar, müşterinin eline vermekle teslim edilir. Bir kısım mallar bir yerden başka yere aktarılması suretiyle teslim edilir. Bâzı mallar müşterinin emrine ve tasarrufuna bırakmak suretiyle teslim edilir. Bâzı mallar ölçekle ölçmek sureti ile teslim edilir. Bu da Ölçmek suretiyle satın alman ve yine ölçülerek satılmak istenen mallara mahsustur. Ama götürü nazaride suretiyle satılmak istenen bir küme zahire ve hububatın teslim şekli bunun bir yerden başka bir yere aktarılması ile gerçekleşir. Çünkü bunun hakkında özel hadis vardır.

H a 11 â b İ' nin kasdettiği hadîs aşağıda gelecek 2228 nolu hadis ve benzeri hadistir.

2228) Câbir (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) satıcının ölçeği ve müşterinin Ölçeği olmak üzere iki ölçekle ölçülmedikçe bir zahireyi satmayı yasaklamıştır."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde bulunan râvl Muhammed bin Abdirrahman bin Ebl Leylâ Ebû Abdirrahman el-Ensâri zayıftır. [104]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin şerhinde Sindi şöyle der: "Yâni ölçekle zahireyi şaton alan bir kimse, bunu ölçerek satmak istediği takdirde, evvelâ ölçerek satıcıda teslim alması ve bundan sonra yine ölçerek satması gerekir. Şu halde bu hadîs, götürü pazarlık usûlü ile değil de, ölçek usûlü ile alman ve ayni usul ile satılmak istenen zahire alım satımına aittir. Hadîsten maksad şudur: Bir ölçekle satm alman bir zahire, o ölçekle ölçmek suretiyle teslim alınmadıkça tekrar satılamıyacağı gibi, anılan şekilde ölçülerek teslim alındıktan sonra satılmak istendiğinde o ölçümle yetinmek suretiyle de satışı yapılamaz. Satışı yapılacağı zaman yeniden ölçülmesi gerekir. Çıkan netice şudur: Götürü pazarlama usûlü ile değil de ölçmek suretiyle yapılacak her satış için ayrı ayrı ölçmek gerekir. Bir ölçümle yetinilemez. Ama satışlardan birisi götürü pazarlık usûlü ile yapılırsa o satış için ölçmek şart değildir.
Bir kavle göre ölçerek satm alman bir zahire, ancak ölçerek satılabilir, götürü usul ile satılamaz, hadîsten kasdedilen mânâ budur. Fakat bu görüş zayıftır." [105]

38- Mücâzefe Satışı (Götürü Olarak Yapılan Satış) Babı

2229) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Dışardan eşya getiren) kervandan ölçüp tartmadan götürü usul le erzak alırdık. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) s aldığımız erzakı olduğu yerden başka yere nakletmeden önce satmamızı yasakladı." [106]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ne-s â î' de rivayet etmiştir.
Mücâzefe, Cizâf, Cüz&f ve Cezaf: Bir malı Ölçmeden, tartmadan veya saymadan satmaktır ki buna götürü usulle satmak denilir.
Bilindiği gibi bâzı malların mikdarı ölçmekle, bir kısım malların mik-dan tartmakla tesbit edilir. Bâzı mallar da sayılmak sureti ile mik-dan tesbit edilip satılır. Anılan yolla tesbit edilmeksizin götürü pazarlık sureti ile yapılan satışa yukardaki isimler verilmiştir. Meselâ: Harman veya pazar yerinde bir yığın buğday var. Bunun kaç ölçek veya kaç ton olduğu tesbit edilmeksizin götürü usulle satılıyor. Buna mücâzefe, cizâf, cezâf ve cüzâf satışı denilir.
Hadîs bu tür satışın sahih olduğuna delâlet eder. Erzakı bu şekilde satın alan bir kimse o erzakı başka bir yere nakletmeden sata-mıyacaktır. Bu hüküm de hadîsten çıkarılıyor. Hadîsten çıkarılan bu iki nokta üzerinde biraz duralım:
Götürü usulle erzak ve hububatın satılması sahihtir. Ölçülmesi veya tartılması gerekli değildir. Saîd bin el-Müsey|peb, tshâk, Evzâi ve Hasan bin Hay böyle hükmejföa-lerdendirler. Küme hâlindeki erzakı tartmadan veya ölçmeden götürü pazarlık usulü ile satılmasının câizliği hususunda imamlar arasında bir ihtilâf yoktur. Ancak Şafiî' nin en sıhhatli kavliae göre böyle satış tenzîhen mekruhtur. Mâlik' ten yapılan rivayete göre götürü usulle satılan bir malın ölçü veya tartı bakımından mikdarı satıcı tarafından biliniyorsa götürü usulle satılması sahih
değildir.
N e v e v î * nin beyânına göre herhangi bir malı bir küme dirhem karşılığında satmak da caizdir. Yâni kümenin kaç adet dirhemden ibaret olduğu bilinmeksizin böyle satış sahihtir.
Hadîs, pazarlık sureti ile satın alınan bir hububatın olduğu yerden başka bir yere nakledilmeksizin satılmasının yasakhğına delâlet eder. T ı y b i: Çünkü menkul bir malın teslim alınması, alıcının onu olduğu yerden başka bir yere nakletmesi ile gerçekleşir, demiştir. Avnü'l-Mabûd'un yazarının dediği gibi bu hadîs, ölçmek veya tartmak sureti ile de satm alınan bir zahirenin tesliminden önce sa-tılamıyacağına delâlet eder. Cumhür'un görüşü de budur.
Satm alınan menkul ve gayri menkul her nevî malların teslim alınmalarından önce satılıp satılamıyacağı hususundaki görüşleri bundan önceki bâbta beyân ettiğim için tekrarlamaya lüzum görmüyorum.
Satm alınan mallardan erzak ve hububata âit özel hadîslerin bu-yurulduğu görülmektedir.

Bilindiği gibi herhangi bir mal satın alındıktan sonra teslim alınmadıkça başkasına satılmasının yasaklığı hakkında müteaddit hadîsler vardır. 2188 ve 2189 nolu hadîsler, bundan önceki bâbta geçen hadislerin izahı bölümünde meallerini verdiğim Zeyd bin Sabit ile Hakim bin Hizam'in hadîsleri bu hususta vârid olan hadislerdendir. Bütün mallar içinden gıda maddeleri hakkında ayrıca özel hadîslerin bulunduğunu görüyoruz. Bu bâbta ve bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîsler gibi. Bunun hikmeti şu olabilir: Erzak ve zahire herkesin her zaman ihtiyaç duyduğu maddelerdir. Bunun stok edilmesi, yer değiştirmeden el değiştirmesi ve pazara sevk edilmemesi piyasada bir darlığın doğmasına ve ihtikâra yol açabilir. Bu sakıncaların önlenmesi için bu hüküm konulmuş, denilebilir. Diğer tarafta alınan her hangi bir malın teslim ve tesellümü yapılmadan ve yeri değiştirilmeden olduğu yerde el değiştirmesi ve bunun usul hâline getirilmesi, âdeta bir faizcilik kapısının açılmasına sebebiyet verir gibidir. Çünkü bir para değişiminin ötesinde bir şey yok gibidir. Meselâ depo edilmiş bir erzak düşünelim. Müşteri bunu onbin liraya alır. Ama el sürmeden ve yerini değiştirmeden olduğu yerde bir ay sonra oniki bin liraya satar, tkinci müşteri de ayni şekilde bir süre sonra onbeş bin liraya satar. Görüldüğü gibi bu satışlarda bir para mübadelesi görülür ve bir mal mübadelesi görülmez.
Hulâsa çeşitli nedenler yanında, ihtikâr ve faizciliğin doğmasını önlemek de bu hükümlerin illeti (sebebi) olabilir.

2230) Osman bin Affân (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir: Bferr çarşıda fturü hurma satardım ve (müşterilerime) : Ben (satın alırken) bu ölçekle ölçtüm bu kadardır, derdim ve (tekrar ölçmeden) o ölçme (hesabı) ile kablar dolusu kuru hurmaları (müşterilerime) verirdim ve kârımı alırdım. Sonra böyle satış yapmam hakkında İçime bir şüphe girdi. Bunun üzerine (durumu) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'e sordum. Buyurdu ki.
«Sen (satarken) ölçmeyi söz konusu edince hurmayı (yeniden) ölç.-" [107]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buhâri talikan rivayet etmiştir Oradaki hadisin metni şöyledir :(Yâ Osman!) Sattığın zaman ölçtür ve satın aldığın zaman bizzat kendin ölçerek al.»
El-Fetih'de beyân edildiğine göre Ahmed, Dârekutni ve Bezzâr da bu hadisi rivayet etmişlerdir. El-Fetih yazan şöyle der:
"El-Leys yolu ile yapılan rivayet şöyledir: "Osman (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir ;
Ben Benî Kaynukaa çarşısından kuru hurma satın alıp Medine'ye getirir ve Medineliler için piyasaya arz ederdim. Müşterilerime kaç ölçek olduğunu söylerdim. Bunlar da benim sözüme itimad ederek benden alırlar ve kârımı verirlerdi. Sonra bu durum Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e arz edildi..." Bu rivayet de bu hadisin sâdece ölçü ve tartıların tam yapılmasını emretmiyor. Aynı zamanda bir mal alınırken de satılırken de ölçülmesini emrediyor."
Sindi de bu hadîsin açıklamasında şöyle der: Osman (Radıyallâhü anh)'in maksadının şu olduğu umulur:
Kendisi ölçmek sureti ile satın aldığı hurmayı, satarken tekrar ölçmezdi. îlk ölçmeyi esas tutarak satardı ve müşteriye: Ben bu malı satın alırken ölçtüm, bu kadardı, derdi. Müşteri de onun sözüne itimad ederek, yeniden ölçmeden satın alırdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevabta kendisine şunu emretmiştir: Sen satışını ölçek hesabı ile yaptığın zaman eski ölçme işine güvenme, bununla yetinme ve yeniden ölç.
Hulâsa: Bir adam ölçerek satın aldı& W mah götürü usulle de-ğil; de. plçek hç^&bı üe satmak istediği". Eski ölçüye dayanarak ve bununla yetinerek satamaz. Ama ölçmek suretiyle satın aldığı bir malı götürü pazarla satmak isterse bunda bir sakınca yoktur. Bu hüküm bandan önceki hadîsin açıklaması bölümünde anlatıldı.
Osman (Radıyallâhü anh)'in hadisinden çıkan hüküm 2228 nolu hadîsten de çıkarılır. [108]

39- Zahireyi Ölçmekte Umulan Bereket Babı

2231) Abdullah bin Rüsr el-Mâzînî (Radtyallâhü ankümâyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den işittim, buyurdu ki;
«Zahirenizi ölçünüz ki sizin için bereketli olsun.»"
Not: Abdullah bin BÜsrfin bu hadisinin sahih olup râvtlerfnin sıka olduktan, Zevâid'de bildirilmiştir.

2232) Ebû Eyyub (el-Ensârî) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) :
«Zahirenizi ölçünüz ki sizin için bereketli olsun.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Eyyûb'un bu hadisinin senedinde Ba-kiyye bin el-VelId bulunur, bu râvl tedlisçidir. Hadisin aslı Buhârl'de vardır. [109]

İzahı

Bu bâbtaki iki hadis Zevâid türündendir. Ancak notta belirtildiği gibi hadîs*in metni Buh&rİ'de mevcuttur, tki hadîsin metni aynidir. B u h â r i' deki rivayette hadisi Resül-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'den nakleden sahâbi M i k d â m bin Ma'dîkerib' dir. Bu hadiste ölçülmesi emredilen *Taâm"dan maksad, satıhk olan zahire, erzak ve hububat mı, yoksa aile reisinin, aile ferdleri için edindiği azık mıdır? Her iki mânâ da muhtemeldir.
Sindi,- el-Mazharî' nin şöyle dediğini nakleder: Taamı (yâni erzakı) ölçmekten maksad, kişinin sattığı veya aldığı erza-km miktarını bilmesidir, bunun meçhul kalmamasıdır. Keza kişinin aile ferdleri için edindiği azığı ve nafakayı ölçmesi de matlubtur. Çünkü böyle yaparsa yıllık nafakanın ne kadar olduğunu Öğrenir ve buna göre hazırlığını vapar. Gerek satılık erzak ve gerekse nafaka için edinilen azık ölçüldüğü takdirde bereketli olduğu bildirilmiştir. Bunun hikmeti ve izah. sudur; Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selamVin emrine riâyet edenler, bu riâyetleri sayesinde dünya hayatında büyük bir bereket, âhirette de büyük ecir kazanırlar.
El-Hâfız da el-Fetih'de özetle şöyle der; "Ahmed, îbn-i Mâceh ve Tabarâni de bu hadisi değişik senedlerle rivayet etmişlerdir. îbn-i Mâceh bunu Ebû Eyyûb (RadıyaUâhü anh) "den rivayet etmiştir. Diğerleri ise M ı k d a m (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. Dârekutnİ, îbn-i Mâceh'in Ebû Eyyüb'i ilâve etmesi rivayetini tercih etmiştir.
İbn-i Battal, kişinin aile ferdlerine harcadığı nafakayı ölçmesinin mendub olduğunu söylemiştir. Yâni yılın tamâmı veya bir bölümü için ne kadar azık gideceğini tahmin, edip buna göre azığı ölçmek iyidir, Allah'ın bereketi ile o azık takdir ettiğiniz sürece yetecektir.
Îbnü'l-Cevzi de: Anılan bereket, ölçerken çekilen Besmele sayesinde hâsıl olur, kanısındayım, demiştir.
Bence, yapılacak ölçme işi deneme düşüncesi ile yapılırsa bere-ketsizleşir. Fakat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine uymak düşüncesi ile yapılırsa bereketlenir. Velhâsıl, ölçme işinin kendisinde ne bereketsizlik, ne de bereketlenme vardır, ölçme işine deneme düşüncesi eklenirse, eklenen düşünce yüzünden zahireden bereket kalkar, gider. Ölçme işine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'selâm)'in emrine uyma düşüncesi eklenirse, bu düşünce sayesinde zahireye bereket gelir.
T a b e r i' nin dediğine göre kasdedilen mânâ şu olabilir: Aile ferdlerinizin azığını hazırladığınız zaman, Allah'tan bereket dileyerek ve dilediğinizin kabul olunmasına güvenerek ölçünüz. Bir kimse böyle ölçtükten sonra tekrar ölçünce, onun ikinci kez ölçmesi, bunun mikdannı anlamak için olmuş olur. Dolayısıyla, zahiresinin bereketlenmesinde şüphe ve tereddüt sahibi olmuş olur. Bu tereddüdünün cezası olarak, azığı erken biter.
Şu ihtimal de vardır: Aile reisi yıllık veya mevsimlik azığı ölçerse, nafakayı kullanan hizmetçisi hakkında bir kötü zan beslemeye yer bırakmamış olur ve zandan uzak kalması sebebi ile azığı bereketli olur. Çünkü azığı ölçmeden kullandıran aile reisi bunun hesabını yapmamış olur. Günün birinde azık tükenince masum olan hizmetçisi ve nafakayı kullanan kişi hakkında kötü bir zan besleyebilir. Halbuki, ölçerek teslim etmiş olsaydı böyle bir zanna yer bırakmamış olurdu."
İlk hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 1726 nolu, ikinci hadisin râvîsi E b û Ey-y ü b (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 318 nolu ve M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 442 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. [110]

40- Çarşılar Ve Oralara Girmek Babı

2233) Ebû Üseyd es-Sâidî[111] (Ra&tyallâfrü <«*>'*«; mistir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Nebıyt çarşuma gitti, oraya baktı. Sonra i
«Burası siz tmü'minler)e (uygun) bir çarşı değildir,» buyurdu. Sonra başka bir çarşıya gitti. Oraya da baktıktan sonra:
«Burası (da) size (münâsib) bir çarşı değildir,» buyurdu. Sonra dönüp bu çarşıya geldi ve burada dolaştı. Sonra:
«Burası sisin çarşınızdır. Sakın bu çarşı İptal edilmesin ve bu çarşı (satıcıları ve alıcıları) üzerine

vergi yükletilmesin,» buyurdu.*'
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin şu ravlleri nayıf küsuc-lerdir: tsh&k bin îbr&him, Muhammed, Ali ve bunların şeyhi Zübeyr bin Mtoutr bin Ebl Üseyd «s-S&idl.

2234) Selmân(-i Fârisî [112]) (Radıyallâhü a«A)'den; Şöyle de-miftir:
Be« Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKden işittim buyurdu fci i
«Sabah namazına giden bir kimsö îman bayrağı ile gitmiş olur ve çarşıya giden bir kimse şeytan bayrağı ile gitmiş olur.»'*
Not: Bunun senedinde bulunan İsa bin Meymûn'un zayıflığı üzerinde İtti* fak bulunduğu, Zevaid'de bildirilmiştir.

2235) Sâlim'in dedesi (Ömer bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anküma)'-dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Kim çarşıya girdiği zaman i
zikrini okursa Allah ona bir milyon hasene (sevab) verir, onun bir milyon seyyie (küçük hatâ) sini siler ve onun için cennette bir köşk yaptırır.»" [113]

İzahı

Bu babın ilk iki hadisi Zevâid türündendir. Son hadisi Tfrmi-z i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Çarşılarda genellikle, çok yemin edilir, ayıplı mal sağlam gibi satılır, sağlam mal kötülenir, hiyle. aldatma ve kandırma eksik olmaz, verilen sözlerden cayılır, emânete hiyânet edilir, yalan konuşulur. İhtikâr, karaborsacılık, faizcilik ve tefecilik gibi hatıra gelebilen türlü türlü günah ve masiyetler işlenir. İnsan oğlunun işletüği günah ve masiyetlerin çoğunda şeytan aleyhinnale'nin tahriki, vesvesesi ve aldatması vardır. Bu itibarla çok günahların işlenmesine sahne olan çarşı ve pazarlar, şeytanların bir nevi basan alanları ve faaliyetlerinin yoğun olduğu önemli yerlerdir. Bu nedenledir ki. çarşıya giren kimse çok dikkatli hareket etmelidir. Alıcı olsun satıcı olsun şeytana yem olmaması için uyanık olmalı ve Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in burada buyurduğu gibi şeytan bayrağını çeken gafiller arasında yer almamalıdır.
Çarşıya girerken yukarda anılan zikri okuyan bir kimsenin çok sevab kazandığı, küçük günahları varsa çok sayıda bağışlandığı ve cennet'te bir köşk nimetine hak kazandığı son hadiste müjdelen m ektedir. Sindi' nin dediği gibi adamın hiç hatası yok ise hatâların bağışlanması yerine sevablan artırılır.
Anılan zikrin okunmasının bu yüce mükâfatının çarşıya girmeye bağlanmasının hikmeti hakkında T ı y b i: Çünkü çarşı ticâretle iştigal olunan ve bu nedenle Allah'tan gafil olmaya müsâid bir yerdir. Bu yüzden şeytan özellikle burada müslümanlara musallat olur, şeytanın yardımcıları burada toplanır. Bu gaflet yerinde Allah'ı anan bir müslüman şeytanla savaşır ve grubunu yener ve böylece anılan mükâfata lâyık olur, demiştir.
Son hadiste anılan zikrin meali:
-Allah'tan başka ibadete lâyık hiç bir ilâh yoktur. O, birdir biç bir ortağı yoktur. Mülk ve saltanat ancak O" nundur ve hamd O'na mahsustur. O, yaşatır ve O, öldürür. O, dâima diridir, ölmez. Her türlü hayır ancak Onun elindedir ve O, dilediği her şeye kadirdir.» [114]

41- Gündüzün İlk Vaktinde Bulunduğu Umulan Bereket Babı

2236) Sahr el-Gâmidî (RadtyaUâhü ank)'ten rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
.Allahım! Ümmetim için gündüzün ilk vaktini (yâni bu vakitte yaptıkları işi) bereketti eyle,- buyurdu, demiştir.
Sahr demiştir ki: ve Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir askeri birlik veya bir orduyu savaşa gönderdiği zaman gündüzün ilk vaktinde gönderirdi.
(Râvî) demiştir ki: ve Sahr ticâretle iştigal eden bir adam idi. (Bu emre uyarak) ticâret mallarını sabah erken gönderirdi ve bu sayede servet sahibi oldu, malı çoğaldı."

2237) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'d*n rivayet edildiğine göre-ResnluUah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) :

-Attanım! Ümmetim için Perşembe gününün ük vaktini (yâni bu vakitte yaptıkları işi) bereketti eyle,» buyurmuştur."
Not: Bunun senedinde bulunan Abdurrahman ve ondan ftsatınnm zayıf ot duldan, Zev&id'de büdirilnu>Ur,

2238) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivâytt «dediğine göre; Peygamber (SaUaüahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle dua etnûçtir:
«Allahım! Ümmetim için gündüzün ilk zamanını (yâni bu vakitte yaptıkları işi) bereketli eyle.»" [115]

İzahı

Sahr (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve tbn-i Hibbân da rivayet etmiş-lerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid türündendir.
Hadîste geçen "Bükûr" kelimesini "Gündüzün ilk vakti" diye ter-ceme ettim. Bu kelime, sabah namazı ile güneşin doğması arasındaki zamana denilir. El-Münzirî böyle tarif etmiştir. El-Mün-cid'e göre Bükre, fecir ile güneşin doğması arasındaki vakte ve günün ilk zamanlarına denilir. Ğudûv kelimesi de bu mânâlara gelir. Bu kelimeler sabahın erken vakti, sabahın ilk zamanlan ve kuşluk vakti anlamlarında da kullanılır. Burada, sabahleyin erken işe başlamaya teşvik buyurulmuş ve bu vakitte yapılan işlere bereket verilmesi için duâ buyurulmuştur.
Seriyyeı Düşmanla savaşmaya gönderilen ve âzami sayısı 400 kişilik olan askeri birliktir.
Ceyş: Askeri kuvvet demektir. Bu hadîste Seriyye ve Ceyş kelimelerinin ikisi de kullanılmıştır ve ifâde tarzı "Bir seriyye veya bîr ceyş" şeklindedir. Bu ifâdede kullanılan "Veya" sözünün râvinin tereddüdünden geldiğine dâir bir kayda raslamadığım için Ceyş kelimesi ile seriyyeden daha büyük askerî kuvvet anlamının kasdedildi-ği kanaatına vardım. Bu nedenle Ceyş kelimesi yerine ordu kelimesini kullandım.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî küçük veya büyük bir askerî kuvveti savaşa gönderirken, sabahın erken vaktinde yollardı. Râvi bunu ifâde etmek istemiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mü'minlerin sabahın erken saatlerinde yapacakları işlerin bereketli ve verimli olması için duâ etmiştir. O'nun dualarının makbul ve müstecab olduğunda mü'-minler şüphe etmezler. Nitekim hadîsin râvîsi Sahr (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu duasına mazhar olmak için ticâret mallarını sabahın erken saatlerinde yolladığı ve bu sayede servet sahibi olduğu ifâde edilmiştir.
El-Münziri bu hadisin sahâbîlerden bir cemâat tarafından rivayet edildiğini ifâde ettikten sonra, râvilerinin bir Vısmmm şu zâtlar olduğunu söylemiştir: Ali, îbn-i Abbâs, İbn-i M«s'ûd, İbn-i Ömer, Ebû Hüreyre, Ene s bin Mâlik, Abdullah bin Selâm, linrân bin Hu-sayn, Câbir bin AbdiUah, Büreyde, Evs bin Abdillah ve Âişe (Radıyallâhü anhüm).
B e y h a k i' nin rivayet ettiğine göre, "Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Bir gün sabahleyin (gün doğmadan önce) ben uzanmış idim. (Babam) ResûluÎlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana uğradı ve mübarek ayağı ile bana dokundu. Sonra;
«Kızcağım! Kalk ve Rabbinin nzik taksiminde hazır bulun, gafillerden olma. Çünkü Allah fecir ile güneşin doğması arasındaki vakitte insanların rızkım taksim eder.» buyurdu." Yine Beyhaki'-nin rivayetine göre "Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Resuluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah namazından olan Fâtime (Radıyallâhü anhâ) 'nin odasına girdi. Fâtime uyuyordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu uyandırdı ve şöyle buyurdu..." diyerek yukardaki hadîsin mislini nakletti.
S a h r {Radıyallâhü anh) hakkındaki bilgi şudur: Tuhfe yazarının beyânına göre Z e h e b i, Tezkirede: S a h r, yalnız bu hadisin rivayeti ile tanınmış bir zâttır ve ancak bu hadîsi rivayet et-miş olması ile sahâbi olduğu söylenmiştir. Kendisinden bu hadisi rivayet eden zât da U m â r e' dir. Bu râvî ise meçhuldür, demiştir. [116]

42- Musarrât (= Müşterîyî Aldatmak İçîn) Sütü Sagılmayıp Göğsünde Biriktirilen Hayvan)I Satmak Babı

2239) Ebû Hüreyre (Radtyatlâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Bir musarrâtı (= müşteriyi aldatmak için sütü sağılmayıp göğsünde biriktiren) bir hayvanı satın alan bir kimse (hayvanı kabul veya satıcıya iade etmek hususunda) üç güne kadar serbesttir. Eğer onu İade ederse onunla beraber bir sâ semrâ (yâni buğday) değil bir sâ kuru hurmayı da (sağılan süte karşılık) versin.»'*[117]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvüd ve T i r m i z I de rivayet etmişlerdir.
Musarrâti Kelimesi tasriye masdarından alınmadır. Tasriye, Arab dilinde, sütü birikinceye kadar memede hapsetmek ve sağma-maktır. Suyu hapsetmeye de tasriye denilir. Burada kasdedilen manâ ise tercemede parantez içi ifâde ile belirttiğim gibi müşteriyi aldatmak maksadı ile hayvanın sütünü sağmayıp hapsetmek ve çok süt veriyor gibi göstermek ve böylece hayvanı yüksek fiyatla satmaya çalışmaktır.
N e v e v i bu konu hakkında özetle şöyle der: 'Tasriye haramdır. Yâni deve, sığır, koyun, keçi, kısrak, merkeb, diğer hayvanların ve cariyenin sütünü hapsedip memelerinde biriktirmek ve bol süt veriyor gibi gösterip müşteriyi kandırmak haramdır. Çünkü bu hareket hiyle ve aldatmadır. Haram olmakla beraber yapılacak satış sahihtir. Ancak müşteri, bu hiylenin farkına varınca kabul veya iade etmek hususunda serbesttir.
Bu hadisin metni değişik şekillerde rivayet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde yalnız koyunun hükmü belirtilmektedir. Bâzı rivayetler me-âlen şöyledir:
«Kim, sütü sağılmayıp memelerinde biriktirilen bir koyunu satın alırsa, onu götürüp sağsın. Eğer sağdığı süt mikdanna rıza gösterirse hayvanı tutsun (kabullensin). Eğer sağılan süt mikdanna rı-zâ göstermezse koyunu bir sâ hurma ile beraber İade etsüı.»
Bâzı rivayetlerde müşterinin üç güne kadar muhayyer olduğu belirtilmektedir, diyen N e v e v i bunları ve diğer rivayetleri naklettikten sonra sözüne devamla şöyle der;Müşteri anılan aldatma işini anlayınca, derhal iade etmek zorunda mıdır, yoksa iade işini üç güne kadar geciktirebilir mi? Bu hususta bizim arkadaşlarımız ihtilâf etmişlerdir. En sıhhatli kavle göre müşteri iade edecekse, derhal iade etmek zorundadır, bekletemez. Müşteri bazen bu hiylenin farkına hemen varamaz. İcâbında iki üç güne kadar ancak farkına vanr. Bâzı rivayetlerde bulunan üç günlük süre bu maksada dayanır. Yâni daha önce hiylenin farkına var-mayıp sonra anlarsa, ona üç günlük mehil hakkı tanınmıştır. Müşterinin sağdığı ve kullandığı süt az olsun çok olsun, satın aldığı hayvan deve olsun veya. sığır yahut koyun ve keçi olsun hiç bir fark gözetmeksizin bir sâ hurmayı da hayvanla beraber satıcıya iade edecektir. Bizim mezhebimiz ile Ebû Yûsuf, Mâlik, el-Leys, Ibn-i Ebi Leylâ, Ebü Sevr ve hadîsçilerin fıkıhçı-lannın kavli budur. Sahih hadise uygun olan görüş budur. Bâzı arkadaşlarımıza göre o memleketin zahiresinin çoğu hangi maddeden ise ondan bir sâ verilir, bu hüküm hurmaya mahsus değildir.
Ebû Hanîfe, Irak âlimlerinden bir cemâat ve M â -1 i k İ 1 e r' in bir kısmı ve bir garîb rivayette Mâlik: Müşteri anılan hayvanı iade edebilir, fakat bir sâ hurma vermesi durumu yoktur. Çünkü İslâmiyet'te asıl kaide şudur: Bir kimse başka bir adamın bir malını telef ettiği zaman o maun emsali varsa emsalinden ödeme yapar. Misli kısımdan değilse yâni emsali bulunan çeşitlerden değilse, o malın değerini öder. Başka bir çeşitten ödeme yapmak genel hükümlere aykırıdır, demişlerdir (Yâni müşteri sağılan sütü telef etmiştir. Bir sâ hurma ne süttür ne de sütiut değeridir.)
Cumhur şöyle cevab vermiştir: Bir mesele hakkında sahih bir hadîs bulununca, akli yolla ona itiraz edilemez. Bir sâ hurma ödeme hükmünün verilmesinin sebebi şudur: O devirde oralardaki zahirenin çoğunu hurma teşkil ediyordu. Şer'i hüküm böylece tesis edildi. Kullanılan süt mikdan yerine ayni miktar süt veya bunun değeri değil de bir sâ hurma ödeme emrinin hikmetine gelince, amaç herhangi bir niza ve ihtilâfa yer bırakmamak ve kesin bir sınırla tahdid etmektir. Bunun benzerleri çoktur. Örneğin: diyet 100 deve olarak tâyin ve tesbit edilmiştir. Maktulün özellikleri diyet mikdannı değiştirmez. Ödenen bir sâ hurma, satış akdi yapıldığında hayvanın memelerinde bulunan süte bedeldir. Bundan sonra müşterinin aldığı süt zâten müşterinin hakkıdır."
Bu ve benzerî hadîslerle amel etmeyen ve müşteri ya hayvanı kabul eder ya da aynen iade eder ve bunun yanında bir sâ hurma ödemez, diyen âlimlerin delilleri ye cumhûr'un verdiği cevablar ay-rıntılı olarak el-Fetih'te izah odümiştir. Oraya müracaat edilebilir.
Hanefi fıkıh kitablarmdan lbn-i Abidîn'de bu mesele hakkında biraz bilgi verilip Hanefî mezhebindeki değişik görüşler beyan edildikten sonra: Satıcı bu hiylesi ile müşteriyi aldat-mjştir. Bu nedenle hayvanın değerinin farkını müşteriye ödemek zorundadır, şeklindeki T a h â v î' nin rivayetini tercih etmiştir. Mâlik, Şafii, Ahmed ve Ebû Yûsuf ise bu hadisle amel etmişlerdir.

Bir rivayete göre Ebû Yûsuf: Müşteri sütün değerini de hayvanla beraber satıcıya iade eder, demiştir.
Hanefi fıkıh kitablarmdan Fethü'I-Kadîr'in HıyarûVBey' babının sonunda şöyle deniliyor : El-Müctebâ'da: Müşteri satın atöıgı koyunu veya ineği sağarsa, artık geri veremez. Musarrat olan veya olmayan hayvanlar arasında bu hüküm açısından bir fark yoktur. (Musarrat yukarda tarif edildiği gibi müşteriyi aldatmak amacı ile sütü sağılmıyarak biriktirilen ve çok sütlü olarak gösterilmek istenen hayvana denilir.) Musarrat hayvan sütünün azlığı gerekçesi ile satıcıya iade edilebileceğine Şafiî, Mâlik, Ahmed ve Züf er hükmetmişlerdir. Ebü Yûsuf tan yapılan bir rivayet de böyledir. Müşteri musarrat hayvanı sağdıktan sonra bize göre iade edemez. Musarrat hayvanın sütünün azlığı anlaşılınca, hayvanın değerinin farkını müşteri satıcıdan alabilir mi? el-Kerhİ'-nin rivayetine göre alamaz. Tahâvi' nin şerhindeki rivayete göre bu farkı alabilir. Çünkü hayvanın sütü sağıldıktan sonra, rağbet edilen bol süt verimliliği vasfı elde edilememiştir. Satıcı, hayvanın sütünü sagmayıp hapsetmek suretiyle müşteriyi aldattığından bu kavlin fetva için tercih edilmesinin uygunluğu söylenmiştir. Eğer satıcı gebe bir hayvanı satarken, sütünün çok olduğunu müşteriye söylerse ve hayvan doğum yaptıktan sonra satıcının dediği gibi çıkmazsa müşteri hayvanı geri verebilir. Buradaki durum da böyledir.

2240) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydaa rivayet edildi' ğine göre; Resûlullah (SallaHahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ey insanlar! Muhaffele (~ müşteriyi aldatmak amacıyla sütü sağılmayıp göğsünde hapsedilen) bir hayvanı satın alan bir kimse (hayvanı geri vermek hususunda) üç güne kadar serbesttir. Müşteri onu geri verecekse onunla beraber, sağdığı sütünün iki mislini (Veya eldeki) bir mislini (n kıymeti kadar) buğday da versin.»"
Not: Bu hadisi Ebû Davûd da rivayet etmiştir. El-Fetih'te: Bunun senedi zayıftır ve İbn-i Kuddâme demiş ki bu hadisin zahiri İle amel etmek alimlerin ittifakı ile terkedilmiştir, diye bilgi verilmiştir. [118]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadis Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Sindi bu hadisin şerhinde: İslamiyet'in ilk zamanlarındaki hükmün bu hadise göre olmuş olması ve müşteri ile satıcının arasında çıkacak ihtilâfın kesilmesi için ödenecek meblâğın bir önceki hadisle tâyin ve tahdid edilmiş olması umulur. Âlimlerin bu hadisle amel etmemeleri de bundan dolayı olabilir. Halbuki Ebû Dâvûd bunu rivayet etmiştir. Âlimlerin bununla amel etmemelerinin ikinci sebebi bu hadîsin senedinde bulunan zayıflıktır, demiş ve bundan sonra da nottaki durumu belirtmiştir.
Avnü'l-Mabüd'da: "Muhaffele ve Musarrat ayni mânâyı ifâde ederler. Muhaffele, toplatılan demektir. Hayvanın sütü, onun göğsünde toplatıldığı için hayvana bu isim verilmiştir.
"Sütün bir veya iki misli'* ifâdesinde ki tereddüd râviye aittir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ya böyle, ya da şöyle buyurmuştur.
Bu hadis ile bundan önceki hadisin arasında görülen ihtilâf nasıl izah edilir? diye bir soru sorarsan ben derim ki el-Hâfız bunu şöyle cevablamıştır: Bu hadîsin senedi zayıftır. îbn-i Kud-dâme demiş ki: Âlimler bu hadisin zahiri ile amel etmemek'hususunda ittifak etmişlerdir.
Hattâbi de: Bunun senedi tutarlı değildir, demiştir. Durum, H a 11 â b î' nin dediği gibidir. Allah kendisinden râzi olsun. Çünkü senedde bulunan râvi C ü m e y' bin Ömer hakkında îbn-i Nümeyr.- O, en çok yalan söyleyenlerdendir, demiş. I b n - i Hibbân da demiş ki. O, rafızi idi hadis uydururdu,» diye bilgi vermiştir.

2241) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü <m*)'den; Şöyle demiştir:
Sadık ve masdûk olan Ebü'I-Kasım (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) üzerinde çehâdet ederim ki O, bize şöyle buyurdu:
-Muhaffel (müşteriyi aldatmak için sütü sağılmayıp göğsünde biriktirilen) hayvanları satmak bir aldatmadır ve aldatmak, hiç bir müslümana helâl değildir."
Not: Bunun senedinde Câbir el-Caf i bulunduğu ve kendisinin doğruluğunun çüpheü olduğu. Zevaid'de bildirilmiştir. [119]

43- Satın Alınan Maldan Elde Edilen Gelir, O Malın Helak Olmasından Sorumlu Olması Nedeni İle (Müşterinin Hakkı) dır. Bâbı

2242) Aişe (Radtyallâhü ankâyâstn; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (satın alınan*) kölenin gelirinin, kölenin helak olmasından sorumlu olması neden, ile (muşterinin hakkı) olduğuna hükmetti."

2243) "Âişe (Radıyallâhü a»Aâ/dan; Şöyle demiştir:
Bir adam bir köleyi satın aldı ve çalıştırıp ondan gelir sağladı. Sonra kölede bir kusur bulup (satıcıya) geri verdi. Bunun üzerine satıcı: Yâ Resülallah! Adam, benim kalemi çalıştırıp ondan gelir sağladı, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Satın alınan malın geliri, onun helak olmasından sorumlu olması nedeni ile (müşterinin hakkı) dır.» buyurdu." [120]

İzahı

Bu iki hadîs Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından rivayet edilmiştir. Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâİ de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde her iki metin de mevcuttur. Bâzı kelime değişikliği var ise de Resûl-i Ekrem (Aleyhi s-salâtü ve's-selâm) 'e âit metinde bir değişiklik yoktur. Tirmizi' deki rivayet birinci hadis gibidir.
Sünenlerin hepsinde mevcut olup Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit metin şöyledir:
«Haraç, daman iledir.» Biz bu cümle ile kasdedilen mânâyı ifâde etmek için bu kelimeleri kullanmayıp, bunların karşılığını kullanmaya çalıştık. Aşağıda biraz daha açıklayıp iyice anlaşılmasına çalışacağız.
Haraç: Satın alınan köle, câriye, hayvan, ev ve benzerî menkûl veya gayri menkûl bir maldan elde edilen gelir, demektir.
Daman: Bir malın helak olmasından sorumlu olmak ve gerektiğinde bedelini ödemeyi yüklenmek, demektir. Fıkıh ıstılahında çok kullanılan bir terimdir. Zâmm olmak ve tazmin etmek, tazminat gibi kelimeler bu kökten alınmadır. Satılan mal ile ilgili bir örnekle bunu açıklıyayım : Satılan bir mal müşteriye teslim edilmedikçe satıcının Zamanındadır, denilir. Vâni o mal telef olursa sorumluluk satıcıya aittir, zararı o çeker. Müşteri bunun zararına karışmaz. Keza; satın alınan bir mal müşteriye teslim edildikten sonra o malın damanı müşteriye âittıı. Yâni mal helak olursa müşterinin kesesinden gitmiş olur. Satıcının ilgisi yoktur. Daman kelimesini garanti kelimesi ile ifâde etmek mümkündür. Şu halde bir mal bazen satıcinin, bazen de alıcının daman ve garantisi altındadır. Satın alındıktan sonra kusur ve noksanlığı görülen bir mal satıcıya geri verilebilir. Bu takdirde, satıcı, müşterinin o maldan elde ettiği geliri isteyemez. Meselâ, hadiste anıldığı gibi adam bir köleyi satın alıp çalıştırmış ve ondan biraz kazanç elde etmiş, sonra kölenin kusurlu olduğunu anlayınca, köleyi satıcıya geri vermiştir. Fakat köleden elde ettiği geliri vermemiştir. Satıcı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaatla bu geliri de istemiş ise de bunun müşterinin hakkı olduğu beyân Duyurulmuştur. Bu beyânde «Haraç, daman iledir» buyurulmuştur. Yâni kim malın helakinden sorumlu ise, malın geliri de onun hakkıdır Bilindiği gibi kölenin sorumluluğu müşteriye aittir. Çünkü köle onun yanındadır. Bu nedenle kölenin geliri de bu sorumluluğa karşılık olarak müşterinin hakkıdır.
«Haraç daman iledir» cümlesi «Haraç, damanın karşılığıdır.» şeklinde yorumlanabilir. Yâni satın alınan malın geliri o malın helakinden sorumlu olmaya karşılık müşterinin hakkıdır.
Bu cümle "Haraç daman sebebi ile hak edilir" şeklinde de yorumlanabilir. Yâni, satın alman malın geliri, o malın helakinden sorumlu olması nedeni ile müşterinin hakkıdır.
Avnü'l Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şöyle der: "En-Nihâye'de: Hadisteki haraç'tan maksad, satın alman köle, câriye ve mülkten elde edilen gelirdir. Bu da şöyle olur: Adam bunlar gibi bir şey satın alır ve bir süre kullanıp ondan gelir sağladıktan sonra bunun eski bir kusuruna vâkıf olur, satıcı bu kusuru gizlediği nedeni ile müşteri bunu geri verir. Satıcıya verdiği bedelini de geri alır. Müşteri bu hakka sahibtir. Malı geri verince, elde etmiş olduğu geliri satıcıya vermez. Çünkü bu gelir kendisinin hakkıdır. Sebebi de şudur: Bu mal müşterinin yanında iken helak olsaydı zarar ve ziyan müşteriye âit olacaktı. Satıcıya âit olmayacaktı. Bu zararı çekmeye daman denilir, diye bilgi verilmiştir.
Es-SübüTde ve Maâlimü's Sünen de de buna benzer bilgi verilmiştir. [121]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Tuhfe yazan ŞerhüVSünne'den riâfclen şöyle der:

1. Ebû Hanîfe" nin arkadaşlarına göre, satın alınan bir hayvan müşterinin yanında doğum yapınca ve alınan bir ağaç, onun yanında meyva verince, artık mal kusurlu ve ayıblı olması gerekçesi ile satıcıya iade edilemez. Müşteri bu kusur nedeni ile malda beliren değer farkını satıcıdan isteyebilir. (Mesela: Sağlam olduğu kanaati ile satın alınan bir hayvan 10 bin lira fiyatla satın alınmıştır. Müşteri bu hayvanı teslim alıp bundan gelir sağlar, sütünü sağar, ondan yavru elde eder. Bir süre sonra da hayvanın eski bir kusurunun farkına varır ve bu kusurun satıcı tarafından gizlendiği karı Aa tına vanr. Hayvanda bu kusur olunca, değeri 10 bin lira değil, ancak 8 bin lira olur. Müşteri bu hayvanı geri veremez. Fakat değer ve fiyat farkı olan 2 bin lirayı satıcıdan geri isteyebilir.)
2. Ş & f i i' ye göre hüküm şöyledir: Müşteri satın aldığı hayvandan süt, yün, yavru ve benzerî gelirler elde eder. Keza satın aldığı ağaçlardan meyva alır, cariyeden evlâd elde eder. Sonra anılan mallarda eski kusurların bulunduğunun farkına varırsa, satın aldığı hayvanı, cariyeyi ve ağaçları satıcıya geri verip ödediği bedelleri tam olarak alabilir ve bu mallardan elde etmiş olduğu gelirler kendisinin hakkıdır. Satıcı bu gelirleri isteyemez.
3. M â 1 i k ' e göre yavrular, anneleri ile birlikte satıcıya iade edilir. Fakat yün. kıl ve süt gibi mahsuller geri verilmez. [122]

44- Kölenin Uhdesi (Yâni Alıcısının Muhayyerliği Veya Satıcısının Zimmetinde Olduğu Süre) Babı

2244) Semüre bin Cündüb (Radıyattâhü anh)'den rivayet edildiğine ; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Seltem), şöyle buyurdu, demiştir: (Satılan) kölenin uhdesi (yâni alıcısının muhayyerliği veya satıcısının zimmetinde olduğu süre) üç gündür.-"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvtler sıka zâtlardır Ancak Sald bin Ebl Arûbe'nin hafızası son zamanlarında karışmıştı. Fakat Abede bin Süleyman kendisinden, bu hâlinden önce rivayette bulunmuştur. Ravt el-H» »an'ın Semûra (R.A.)'den hadis İşitmesi meselesi d» «öa götürür.

2245) Ukbe bin Âmir (RadtyaUâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakii Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Dört günden sonra uhde yoktur.»" [123]

İzahı

S e m û r e (Radıyallâhü anhJ'm hadîsini Ebû Davûd, bu sahâbîden değil, Ukbe (Radıyallâhü anhVden merfû olarak rivayet etmiştir. A h m e d de buradaki ikinci hadisin bir benzerini rivayet etmiştir. Müellifimizin rivayet ettiği her iki hadisin senedinde bulunan râvi el-Hasan-ı Basri' nin S e m û -r e'den hadîs işittiği hususu notta da belirtildiği gibi ihtilaflıdır. Onun Ukbe (Radıyallâhü anhJ'den de hadis işitmesinin sabit olmadığı Îbnü'l-Medenî ve Ebû Hatim er-Râzi tarafından ifâde edilmiştir. Bu itibarla her iki sened de şüphelidir.
Uhde: Bu kelime Arab dilinde, sened, andlaşma, emanet şey, ta-ahhüd, mes'uliyet, zimmet ve kusur gibi mânâlara gelir. Burada kas-dedilen mânâ zimmet ve mes'uliyettir, denilebilir. Muhayyerlik mânâsına da yorumlanabilir,
«Kölenin uhdesi üç gündür* mealindeki hadisi H a t t â b i şöyle açıklamıştır: "Yâni adam câriye veya köle satın alır. Satıcı bunun kusursuz olduğunu satış akdinde şart etmez. İşte böyle bir satıştan sonra üç güne kadar müşteri, bir kusur görmesi hâlinde, kusurlu köleyi veya cariyeyi satıcıya geri verebilir. Gördüğü kusurun eski olduğunu ispatlaması için kendisinden şâhid istenemez. Eğer üç günden sonra bir kusur görürse, bu kusurun, satıcının yanında iken de kölede veya cariyede bulunan eski bir kusur olduğunu şâhid ile ispatlamak zorundadır. Ebû Davud'un rivayetine göre râvi K a t â d e de mezkûr hadîs metnini böyle yorumlamıştır.
Mâlik bin Enes bu hadisle amel etmiş ve: Satıcı, köleyi satarken kusursuz olduğunu şart etmemiş ise hüküm budur, demistir. İbnü'l-Müseyyeb ve Zühri gibi Medine âlimlerinin görüşü de budur.
Şafiî ise satın alınan bir malda bir kusurun görülmesi hâlinde satış üzerinden geçen süreye bakmaz ve şöyle der: Görülen kusur, satış târihi ile dâva târihi arasındaki süre içinde beliren yeni bir kusur olması muhtemel ise. kusurun satış târihinden sonra meydana geldiğini söyleyen satıcının yeminli ifâdesi muteberdir. Şayet görülen kusurun bu süre içinde meydana gelmiş olması mümkün olmayan eski bir kusur ise mal satıcıya geri verilir, demiştir.

Ahmed bin Hanbel de bu hadîsi zayıf görmüş ve bu konuda sabit bir hadîs yoktur, Hasan-ı Basrî, Ukbe (Radıyallâhü anh)'den hiç bir hadîs işitmemiştir, bu hadis şüphelidir. Çünkü Hasan-ı Basri bir defa Ukbe' den işittiğini, başka bir defasında S e m û r e' den işittiğini söylemiştir, demiştir." (H a t t â b i' nin sözü burada bitti.)
El-Münziri de: Hasan-ı Basri' nin Ukbe bin Âmir' den hadis işittiğinin sahih olmadığını t b n ü ' 1 -Medini ve Ebû Hatim er-Râzi söylemişlerdir. Bu itibarla (2245 nolu) hadîs munkatidir. İbn-i Mâceh de bu hadisi yine Hasan-ı Basri aracılığı ile rivayet etmiştir. Burada da Hasan-ı Basri bir tarafta Ukbe bin Âmir'-den, diğer tarafta S e m û r e' den rivayet ettiğini söylemiştir. Hadisin metinleri de farklıdır. Senedde muztariblik mevcuttur, demiştir.
Beyhakî de, Hasan-ı Basri' nin S e m ü r e' den olan rivayetinin hıfzedilmiş durumda olmadığını söylemiştir. (Bu izah Avnü'l-Mabûd'dan naklen verilmiştir.) [124]

45- Kusurlu Bir Mal Satan Kimse, Kusuru (Müşteriye) Açıklasın, Babı

2246) Ukbe bin Âmir (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlullah (SaHaîlahü Aleyhi ve SeMem y den şunu işitmiştir r
«Müslüman, müslümanın kardeşidir. Kusurlu bir malı (din) kardeşine satan hiç bir müslümanalbu satış) helal olmaz. Meğer ki (satarken) bu kusuru ona açıklaya.»

2247) Vasile bin el-Eska' (Radıyallâhü onftj'den; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdular ki:
«Kusurunu açıklamadığı bir mah satan bir kimse, dâima Allah'ın gazabı altındadır ve melekler devamlı ona lanet ederler.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Bakİyye bin el-Velîd tedlisçidir. Şeyhi de zayıftır. [125]

İzahı

Ukbe (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ahmed, Tabarâni, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Vasile (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ahmed de rivayet etmiştir. Râmuz'daki bilgiye göre Müslim de Ukbe1-nin hadîsini rivayet etmiştir. Ama araştırmama-.rağmen M ü s -1 i m' de buna rastlayamadım. Zevâid yazarının bunu almaması da Râmuz'daki bilgiyi teyid eder.
Satın alman bir malda değerini düşürücü veya alım amacına uymamayı gerektiren bir kusurun bulunduğu ve bunun satıcının yanında iken bulunduğu anlaşıldığında, müşteri bu mah geri verebilir. Şu halde müşterinin bu malı geri verebilmesi için görülen kusurun, malın değerini düşürücü olması şarttır veya bu mal kusuru dolayısıyla müşterinin işine ve alım amacına uymaması gerekir. Ayrıca bu kusurun müşterinin yanında meydana gelmiş bir kusur olmaması şarttır. Satın alınan binek hayvanının serkeş olup biniciye eziyet etmesi, onun değerini düşürücü bir kusurdur. Kurbanlık olarak satın alınan bir koyunun kulağının kesik olması, onun değerini düşürmemekle beraber alım amacına uymaması nedeni ile önemli bir kusur sayılır.
Satın alınan bir malda ne gibi kusurlar bulunduğu takdirde müşteri onu geri verebilir? Bunun geri verilebilmesi için ne gibi şartlar aranır? Geri vermek için ne kadarhk süre makbuldür?
Bu hususlarda dört mezhebin görüşlerini beyân etmek için birkaç sahifelik bilgi vermek gerekir. Bu nedenle istenen bilgi için fıkıh kitablarma müracaat etmeyi tavsiye ederim.
Kusurlu bir malı sağlam gibi satmanın haram olduğu ve malm kusurunun satış yapılırken açıklanmasının gerekliliği bu bâbtaki hadislerden de anlaşılmaktadır. Vasile (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de malın kusurunu açıklamadan satan kimsenin uğrayacağı kötü sonucu bildirmektedir.
Vasile bin el-Eska (Radıyallâhü anh) 'm hâl terce-mesi 530 nolu hadis bölümünde geçti. [126]

46- (Akraba Olan) Esirleri Biribirinden Ayırmanın Yasaklığı Babı

2248) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyollâhü an A)'den; Şöyle demiştir
Esirler getirildiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), ayni ev halkını biribirinden ayırmak istemediği için hepsini toplu halde (bir kişiye) verirdi."
Not: Bunun senedinde Câbir el-paü'nin bulunduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

2249) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyaltâhü <mA)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana/kardeş ve gence-cik iki köle hibe etti. Ben bunların birisini sattım. Sonra Resûl-

ı Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
O iki gencecik ne işlediler? (Yâni halleri nasıldır?)* buyurdu.
Bent
Bunların birisini sattım, dedim. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Onu geri al,» buyurdu."

2250) Ebû Mûsâ (el-Eş'ârî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) câriye üe çocuğunu ve (köle olan) iki kardeşi biribirinden ayıran kimseye lanet etmiştir. [127]

İzahı

Zevâid türünden olan tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A hme d de rivayet etmiştir. Ali (Radıyallâhü anh) in hadisini Tir m iz.I ve Hâkim de rivayet etmiştir. Ebû M û s â (Radıyallâhü anhl'ın hadisinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt bulunmamakla beraber Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. EI-Mün'zirî1 nin bildirdiğine göre D a -r e k u t n i de rivayet etmiştir. Câraiü's-Sağîr'de, î b n - i Mâ-c e h' ten rivayet edilmiştir. Bu itibarla Zevâid türünden olması kuvvetle muhtemeldir.
İlk hadise göre, esir alınan aile ferdlerinin hepsinin toplu halde bir kimseye verilmesi gerekir, Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) böylelerini biribirinden ayırmak istemezdi. Hadîs metninin açık mânâsı ve yorumu böyledir. CâmiüVSağir haşiyesinde e 1 -H a f n i şöyle der: Yâni esirler içinde bir kadın ile çocuğu veya bir erkek ile çocuğu ya da iki kardeş bulunduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saİâtü ve's-selâm) kadını birisine, çocuğunu da başka şahsa vermezdi. Keza erkeği bir şahsa, çocuğunu da başka şahsa vermezdi. Kardeşleri de ayrı ayrı kişilere vermezdi. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm î, üstün merhameti dolayısıyla kadınla çocuğunu ayni şahsa, erkekle çocuğunu birlikte bir kişiye ve iki kardeşi de beraberce bir adama verirdi.
A 1 i (Radıyallâhü anh)'ın hadisine göre esir edilen iki kardeşi biribirinden ayırmamalıdır. Bu hadîste geçen "Gulâm" kelimesi, erginlik çağına yaklaşmış erkek çocuk, oğlan çocuk, köle ve hizmetçi anlamlarına gelir. Burada hangi mânânın kasdedildiğine dâir bir kayda rastlamadım. Bunların köle olduğu açıktır. Fakat yaş durumlarının ne olduğuna dâir bir sarahat yoktur. Ancak, köle mânâsını ifâde eden "Abd" kelimesi yerine "Gulam" kelimesinin kullanılmış olması nedeniyle bunların gencecik oldukları kuvvetle muhtemeldir. Aşağıda, âlimlerin görüşleri beyân edilirken görüleceği üzere, ana ile evlâd durumundaki iki esiri biribirinden ayırmamak hükmü, evlâdın küçük yaşta olması hâline tahsis edilmektedir. Ev-lad büyüdükten sonra anasından ayırmakta bir sakınca görülmemektedir. Durum bu olunca iki kardeşin de küçük yaşta olduğu ihtimâli kuvvet kazanır. Hakikatini Allah bilir.
Ali' nin sattığı köleyi geri alması için verilen emrin zâKiri-ne göre yapılan satış sahih sayılmamıştır.
E b û M ü s â (Radıyallâhü anhJ'ın hadisi de câriye ile çocuğunu ve köle olan kardeşleri biribirinden ayırmanın yasaklığına ve bu hareketin Allah'ın rahmetinden uzak kalmaya sebep olduğuna delâlet eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in lanet etmesi kişinin Allah'ın rahmetinden uzak kalması için dilekte bulunması demektir. Bunun nasıl bir tehdid olduğu açıktır. [128]

Esir Edilen Aile Ferdlerini Biribirinden Ayırmanın Hükmü Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri:

Tuhfe yazarı bu bâbtaki hadîslerin şerhinde şöyle der: "Burada câriye ile çocuğunu ayırmadan maksat birisini satıp diğerini satmamak veya ikisini ayrı ayrı şahıslara satmak ya da hibe yolu ile bunları ayrı ayrı kimselere vermektir. Esir alman baba ile çocuğu da ayni hükme tâbidir. Hattâ biribirine mahrem durumunda olan yakın akrabalar da böyledir. Yâni esir alman âüe ferdlerin-den biribirine mahrem olanlar bir müslümana verildikten sonra, onun bunları dağıtıp ayrı ayrı şahıslara satması veya hibe etmesi ya da birisini yanında alıkoyup diğerini başkasına vermesi hükmü de aynidir, yasaktır.
Şerhü's-Sünne'de; Nene, dede ve babanın hükmü de böyledir, denilmiştir.
Şevkâni de: Bu bâbta rivayet edilen hadisler, câriye ile çocuğunu ve kardeşleri biribirinden ayırmanın haramhğına delâlet ederler. Câriye ile çocuğunu biribirinden ayırmanın haramlığı hususunda icmâ bulunduğu el-Bahir'de îmam Yahya' dan naklen beyân edilmiştir. Bu beyâna

göre, çocuk, anasına muhtaç olmayacak yaşa geldikten sonra, ayırmak caizdir. Ayırmak haram olduğuna rağmen yapılacak satış sahih mi, yoksa geçersiz mi?
Ebû Hanîfe'ye ve bir kavlinde Ş â f i i' ye göre satış akdi geçerlidir. Şafii' nin diğer bir kavline göre satış bâtıl ve geçersizdir.
Baba ile çocuğunu ayırmaya gelince, bâzı fıkıhçılar bunlan biribirinden ayırmanın haram olmadığına hükmetmişlerdir. El-Bahîr sahibi : Baba anaya kıyas edilir, demiştir.
Usûl ve f urû dışında kalan yakınları biribirinden ayırmanın hükmü ise, Hanefller'e göre bu da haramdır. Ş a f i î * ye göre haram değildir. Kardeşleri ayırmanın haramUğı buradaki nass-larla sabittir. Fakat diğer yalanlan bunlara kıyaslamak tam yerinde değildir. Çünkü aralarında fark vardır. Kardeşleri veya ana ile çocuğu biribirinden ayırmadan doğan güçlük başkadır, diğer yakınları biribirinden ayırmanın güçlüğü bu kadar zor değildir. Şu halde diğer akrabaları bunlara kıyaslamak uygun ve yerinde değildir. . Hadislerin zahirine göre söz konusu ayırma satış yolu ile olsun veya başka yolla olsun hepsinin hükmü birdir. Ancak bunları ayıran kişi istek ve irâde dışı ayırırsa bunun bir sakıncası yoktur. Meselâ: Esirler, gaziler arasında taksim edilirken bazen yakın akraba-İan biribirinden ayırmak mecburiyeti hâsıl olur, diye bilgi vermiştir."
Söz konusu yakınlar kaç yaşına varınca ayırmak caiz olur? Tuhfe yazan bu hususta da şöyle der:
1. Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre, küçükleri, erginlik çağına varıncaya kadar ayırmak caiz değildir.
2. Ş â f i İ' ye göre çocuk yedi veya sekiz yaşa varınca ayırmak caiz olur.
3. M â li k ' e göre çocuk diş çıkarınca ayırmak caiz olur.
4. A h m e d ' e göre çocuk büyüyüp erginlik çağına varsa bile ayırmak caiz olmaz.
H a n e f İ1 e r; Küçük yaştaki kardeşleri ayırmak caizdir. Fakat birisi küçük, diğeri büyük yaşta iseler ayırmak caiz değildir, demişlerdir.
El-Ğays'ta beyân edildiğine göre, esir akrabalar, erginlik çağına vardıktan sonra, ayrı ayrı kişilere satış, hibe veya başka yollarla verilebilir ve bu hususta icmâ vardır.
Erginlik çağına varanları ayırmanın câizliği için Darekut-n I ile Hâkim'in rivayet ettikleri Ubâde bin es-Sâ-mtt (Radıyallâhü anhl'ın şu mealdeki hadîs de delil gösterilmiştir:
"Ana ile çocuğu biribirinden tefrik edilmez. (Ayrı şahıslara satılamaz, hibe edilemez) Bunun üzerine: Ne zamana kadar? diye soruldu. Buna cevaben buyuruldu ki i Erkek çocuk, erginlik çağına varıncaya ve kız çocuk, aybaşı âdetini görünceye kadar." [129]

47- Köle Satın Alma Babı

2251) Abdülmecîd bin Vehb (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir: El-Adda' bin Hâlid bin Hevze (Radıyallâhü anh) bana dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in benim için yazdığı (yazdırdığı) bir yazıyı sana okutmayalım mı? Abdülmecîd demiştir ki: Ben: Okutunuz, dedim. Bunun üzerine el-Adda* bana bir yazı çıkardı. Baktım ki yazıda şu ifâde vardır t
Bu, el-Addâ' bin Hâlid bin Hevze'nin, Allah'ın BesûlÜ Muham-med (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den satın aldığı maltın satışına âit yazı)dır. El-Addâ1, Ondan bir köle veya bir câriye satın aldı. (Bu satış) müslümanın müslümana satışıdır. (Satılan malda) hiçbir hasta-hk yok, hiçbir aldatma yok ve hiçbir huysuzluk yoktur." [130]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bunu 'Bey* kitabının "Kttabetfi'ş-Şurût" babında rivayet etmiştir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıkhyahm i
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Hadîsteki «Dâ*» kelimesinden maksadın içhastahk olduğunu el-Mut-arriz söylemiştir. Onun dediğine göre bu içhastalığın belirtisi görülsün veya görülmesin fark etmez. Îbnü'l-Münîr de: Bu kelimeden maksat satıcının gizlediği bir hastalıktır. Yâni satıcı satıhk köle veya cariyenin herhangi bir hastalığını gizlememiş-tir. Çünkü kölede bir hastalık bulunup da satıcı bu hastalığı müşteriye açıkladıktan sonra yapılan satış, yine bir müslümanın bir müslümana yapacağı bir satış durumundadır. Şu halde hiç bir hastalık yoktur, derken, bilinen bir hastalığın olmayışı ifâde edilmek istenmiş olur, demiştir.
Ğâile: Bu kelime aldatma ve hiyle mânâsında kullanılmıştır. Bir kavle göre bundan maksad, kölenin efendisinden kaçma huyu ve alışkanlığıdır.
Hıbse ve Hubse: Kötü huylar, demektir. Bâzıları bununla haramları işlemek mânâsının kasdedildiğini söylemişlerdir.

Bâzıları da şöyle demişlerdir: Dâ' kelimesi ile beden hastalığı, Hubse veya Hıbse ile huy hastalığı ve Ğâile de satıcının satılık maldaki kusuru açıklamaması ve susmasıdır, demişlerdir.
Râvî, e I - A d d â ' (Radıyallâhü anh) sahâbidir. Hadisleri azdır. Huneyn savaşından sonra müslüman olmuştur. (Tuhfe'den yapılan nakil bitti.)
E 1 - A d d â ' (Radıyallâhü anh) 'in "Köle veya câriye" ifâde-sindeki tereddüd râvîlerden Abbâd bin Leys'e aittir. [131]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Yapılan satışları yazı ile tevsik etmek müstahabtır.
2. Büyükler, yanlarında bulunan dini bilgileri müslümanlara aktarmalıdır.
3. Satıcı bir mal satarken mal kusursuz ise bu durumu belirtmelidir ve kusuru varsa bunu gizlememelidir.
4. Müslümanlara yakışır alış verişler böyle olmalıdır.
5. Köle ve cariyeyi satmak ve satın almak meşrudur.

2252) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr) (Radtyallâkü an-y&m rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz câriye satın aldığı zaman: Allahım! Ben bunun hayrını ve bunda yarattığın (huyların ve vasıflar) in hayırlısını şüphesiz senden diliyorum. Bunun şerrinden ve bunda yarattığın (huylarla vasıflar) m şerrinden de şüphesiz sana sığınırım, desin ve mübarek olması için dua etsin. Biriniz bir deve satın aldığı zaman da hörgücü-nün en yüksek yerinden tutup mübarek olması için duâ etsin ve bu duayı söylesin.»" [132]

İzahı

Bu hadîsi E b û Dav ü d ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd "Nikâh" bölümünde rivayet etmiştir. Oradaki rivayette bir adam bir kadınla evlendiği veya (köle - cariyeden) bir hizmetçi satın aldığı veya bir deve satın aldığı zaman bu duayı okuması emredilmektedir. Müellifimiz de nikâh bölümünde bunun bir benzerini yine î b n - i Amr (Radıyallâhü anh) 'den ri-vayet etmiştir. (No: 1918)
Netice i Bir adam bir kadınla evlendiği, bir hayvan satın aldığı veya bir köle ya da bir câriye satın aldığı zaman bu duayı okuması ve bunun berekete vesile olması için duâ etmesi müstahab'dır. [133]

48- Sarf (Altını Altınla, Gümüşü Gümüşle Değiştirmek) Ve Birisi Diğerinden Miktarca Fazla İken, Peşin De Olsa Mübadelesi Caiz Olmayan Mallar Babı

2253) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Tartı bakımından eşit .de olsalar) altını altınla (satmak) faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine;) Al bunu, (diyerek elindeki altına peşin vere) ve (diğeri de ona :î Al bunu, (deyip elindeki altını peşin vere). (Ölçü bakımından eşit de olsalar) buğdayı buğdayla (satmak) da faizdir- Meğer ki (taraflardan birisi diğerine;)Al bunu, (deyip yanındaki buğdayı peşin vere) ve (diğeri de ona:) Al bunu, (deyip yanındaki buğdayı peşin vere). Arpayı arpa ile (mik-darları ayni de olsa satmak) de faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) Al bunu, (diyerek yanındaki arpayı peşin vere) ve (diğeri de buna:) Al bunu (diyerek yanındaki arpayı peşin vere). Hurmayı (ayni miktar da olsa) hurma ile (satmak) da faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) Al bunu, (deyip yanındaki hurmayı peşin vere) ve (diğeri de ona); Al bunu, (deyip yanındaki hurmayı peşin vere).*"

2254) Müslim bin Yesâr ve Abdullah bin Ubeyd'den; Şöyle demiştir :
Ubade bin es-Sâmıt ile Muâviye (Radıyallâhü anhüm) (bir gün) bir kilisede veya bir havrada bir araya geldiler ve Ubade bin es-Sâmıt, onlara (orada bulunan müslümanlara) şu hadisi nakletti:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) bizi gümüşü gümüşle, altını altınla, buğdayı buğdayla, arpayı arpayla ve hurmayı hurmayla (Müslim ile Abdullah'dan birisi demiştir ki: Ve tuzu tuz ile, — diğeri bunu söylememiş —) satmaktan nehiy etti. (Meğer ki biribiri ile satılmak istenen bu iki şey biribirine eşit olup ikisi de peşin ola.), Buğdayı arpa ile ve arpayı buğday ile elden ele (yâni

ikisi de peşin olmak kaydı ile) dilediğimiz gibi (yâni mikdarlan eşit olmasa bile) satmamıza izin verdi.'*[134]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Kütüb-İ Sİtte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Ubade (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u -h â r i * den başka Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir. U b â d e' nin hadis metninde bâzı rivayetlerde fazlalık, yâni ilâve, bir kısmında da kısalık vardır. N e s â i' nin rivayeti buradaki rivayete daha yakındır. Ancak buradaki metinde bulunmayan ve tercemede parantez içinde ifâde edilen parça N e s â î' deki rivayette mevcuttur. Bu parça önemlidir ve şöyledir;Yâni biribiri ile değiştirilecek gümüşler, altınlar, buğdaylar, arpalar, hurmalar ve tuzlar mikdarca eşit ve peşin olacak olursa ayni cinsin mübadelesi yasak değildir. Bu istisna olmazsa, değiştirilmek istenen iki parça gümüşün ağırlığı ayni de olsa ve ikisi de peşin bile olsa satışının ve mübadelesinin yasak olması gerekir. Anılan diğer maddeler de böyledir. Halbuki diğer rivayetlerde ve benzerî sahih hadîslerde belirtildiği gibi peşin ve eşit olmak kaydı ile gümüş gümüş ile, altın altınla, buğday buğdayla, arpa arpa ile. hurma hurma ile ve tuzu tuz ile satılabilir.
Bâzı rivayetlerde şu ilâve vardır:«Kim fazla verirse veya fazla isterse faizcilik etmiş olur.»
U b â d e (Radıyallâhü anh)'m hadîs metnindeki uzunluk ve kısalık ile bâzı rivâyetlerdeki ilâveleri anlatmak bir hayli yer alır. Bu kadarla yetinmeyi uygun buldum.
Şimdi bu iki hadisin mânâ ve hükümlerini anlatmaya çalışalım:
Bu babın başlığında bulunan "Sarf" kelimesinin lügat mânâsı nakletmek ve reddetmektir. Istılahta alım satımda alman ve verilen şeylerin ikisinin de altın ve gümüşten olmak üzere yapılan satıştır. Başka bir deyimle parayı parayla satmaktır. Faiz hakkında gelen hadîslerde kullanılan bu kelime altını gümüşle, gümüşü altınla, altını altınla, gümüşü gümüşle satma mânâlarında kullanılmaktadır.
N e v e v i: Âlimler: Altm altınla veya gümüş gümüşle satıldığı zaman buna Mürâtala denilir ve altın gümüşle veya gümüş al-tınla satıldığı zaman buna Sarf denilir, demişlerdir, der.
Birinci hadiste geçen "Hâe" kelimesi ile ilgili olarak Nevevİ şöyle der: "Bu kelime iki şekilde gelir: «Hâ» ve «Hâe-. Meşhur olan ikinci şekildir. Bunun aslı «Hâke»dir. Mânâsı da: Al bunu. Taraflardan birisi böyle söyleyerek elindeki malı diğerine verir. Diğeri de «Hâe = bunu al» demek suretiyle elindekini muhatabına verir. Hulâsa bunun mânâsı satıcı ile alıcının mubayaa ettikleri malları peşin ve karşılıklı biribirine teslim ve tesellüm etmeleridir.
Ribâ :Bu kelimenin lügat mânâsı: Bir şeyin artması ve fazlalık, demektir. Şer-i Şerifte ise faiz, demektir. Faiz karşılıksız bir fazlalık olduğu için ona ribâ ismi verilmiştir. Ribâyı şöyle tarif edenler vardır: Akid yapan taraflardan birisine, bir mal karşılığı olmaksızın verilmesi şart koşulan fazlalıktır. Cinsi ve mikdarı ayni olan iki mal biribiri ile değiştirilirken taraflardan birisinde fazla bir şey verilmesi ribâ sayılır. Şu halde yüz lirayı yüz on lira ile değiştirmek, yüz lirayı ödünç verip vâdesi geldiğinde yüz beş lira almak, 5 gram altını peşin veya vadeli 6 gram altınla değiştirmek ve 5 gram gümüşü peşin veya vadeli 6 gram gümüş ile değiştirmek ribâdır. Buğday, arpa, hurma ve tuz da böyledir.
Tefecilik de ribânın bir çeşitidir. Câhiîiyet devrinde özellikle tefecilik yaygın idi. Ödünç verilen para için bir faiz tahakkuk ettirilirdi. Vâdesi geldiğinde, ödenen borçla birlikte faizi de ödenirdi. Şayet borçlu borcunu ödeme imkânı bulamazsa, alacaklı ile anlaşmaya oturur ve borcun vâdesi uzatılır, ama buna göre asıl borç mi kdarına eski ve yeni faizler eklenirdi, böylece ödünç verilen paranın bâzan bir katı veya daha fazla mikdarda faizi alınırdı. Borç ödeme vâdesi bir kaç defa uzatılınca eklenen faizler ve artırılan faiz oranı yüzünden borçlu çok ağır yükler altına girerdi, islâmiyet gerek tefeciliği ve gerekse faizciliği her çeşiti ile yasakladı. Yâni faiz oranı düşük olsun veya olmasın hepsi yasaktır.
Faizin haram lığı Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Faizciliğin nasıl bir haram olduğunu 58. bâbta gelecek 2273 - 2279 nolu hadîsler bölümünde inşâallah anlatacağım ve konuya âit âyetlerden de bir ikisinin mealini vereceğim. Bu İtibarla şimdi yukardaki hadislerin mânâsını açıklayalım ve hükümlerini anlatalım.
N e v e v i Ribâ babının hadislerinin şerhinde özetle şöyle der: "Âlimler faizin haramlığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Faizin hangi malların mübadelesinde vuku bulduğu ve hangi malların değiştirilmesinde faizin bulunmadığı hususunda görülen farkh görüşler ise teferruata aittir.
Faizin haram lığına dâir hadisler çoktur ve meşhur nevindendir. Besûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîslerde altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzda faizin bulunduğunu açıkça belirtmiştir. Zahiriye mezhebi mensublan kıyas delilini kabul etmedikleri için bu altı

maddenin dışında kalan mallarda faizin bulunmadığını söylemişler ise de, bu mezhebten olmayan bütün âlimler, bu altı maddenin anlamını taşıyan diğer mallarda da faizin bulunduğuna hükmetmişlerdir. Âlimler: Bu altı maddede faizin haram kılınmasının sebebi vardır, bu sebebe İllet ismi verilir, derler. Sözü edilen illetin tesbiti hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Ebû Hanîfe: Altın ve gümüşün faizinin haramlığına âit illet bu iki maddenin ahm ve satımının tartılmak suretiyle yapılmasıdır. Diğer dört maddenin faizinin haramhğına İllet ise bu maddelerin alım ve satımlarının ölçekle yapılmasıdır. Bu itibarla tartılmak suretiyle satılan demir, bakır ve diğer malların hükmü altın ve gümüş hükmü gibidir. Keza ölçülerek satılan kireç, alçı ve çöven gibi, yiyecek maddelerinden olmayan mallar dâhil hepsinde faiz hükmü mevcuttur, demiştir. Yâni ayni cins maddenin bir mikdarı onun bir mikdarı ile satılırken mikdarların eşit olması ve ikisinin peşin olması şarttır. Birisi diğerinden mikdarca fazla olursa veya birisi hazır, diğeri veresiye olursa faiz olur.)

2. Şafiî: Altın ve gümüşün faizin haramlığına âit illet bunların satın alınan mallara bedel olarak verilmesidir. Yâni para ve nakid nevinden olması veya bunun gibi kullanılmasıdır. Yâni sikke-1) olsun sikkesiz olsun mübadelelerde mal karşılığı ödenen cinslerdir. Altın ve gümüş tartı ile verilir. Tartı ile verilen diğer mallar altın ve gümüş gibi mübadelelerde mal karşılığında para gibi kullanılmadığı için bunlarda faiz yoktur.

Diğer dört madde, yâni buğday, arpa, hurma ve tuz ise bunların faizinin haramlığına âit illet, bunların yiyecek maddeleri olmasıdır. Yiyecek maddesi olmak bakımından bu dört maddeye benzeyen bütün yiyecek maddeleri bu hükme tâbidir, demiştir.

(Şu halde ölçülerek alım satımı yapılan bütün yiyecek maddeleri buğday, arpa, hurma ve tuz gibidir. Yâni bir yiyecek maddesi ayni cins yiyecek maddesi ile satılmak istendiğinde bunların ayni mikdarda olması ve ikisinin de peşin verilmesi gerekir. Aksi takdirde faiz olur. Yiyecek maddesinden olmayıp ölçülmek sureti ile alım satımı yapılan mallar ise buğday ve benzerî mallan gibi değildir. Yâni mübadelede eşitlik ve peşinlik şartı aranmaz. Örneğin kireç. Ölçül-" mek suretiyle satılan bir maddedir. Bir ton kireç, birbuçuk ton kireçle peşin veya veresiye satılabilir. Bunda faiz yoktur. Tartılmak suretiyle satımı alımı yapılan mallar da gümüş ve altın hükmünde değildir. Örneğin demir tartı ile satılan bir maldır. Bir ton demir birbuçuk ton demirle peşin veya birisi veresiye olmak üzere satılabilir. Şunu da kaydedelim: Hangi malların ölçülmek ve hangilerinin tartılmak sureti ile satıldığını tesbit etmek için fıkıh kitablanna müracaat etmek gerekir.)

3. Mâlik, altın ve gümüş hakkında Şafii gibi hüküm vermiştir. (Yâni mevzuat — tartılanlar —dan olan mallar altın ve gümüş hükmünde değildir.) Diğer maddeler, yâni buğday, arpa, hurma ve tuza gelince, bunların faizinin haramlığının illeti, bunların zahire nevinden olması ve azık olmaya elverişliliğidir, diyen Mâlik kuru üzümü de hurmaya kıyaslamıştır.

4. Said bin el-Müseyyeb, kadîm kavlinde Ş â -f i i ve A h m e d : Bu dört maddedeki illet bunların yiyecek maddeleri oluşu ve tartılmak veya ölçülmek suretiyle satılmalarıdır. Bir malın faiz hükmüne tâbi olması için yiyecek maddelerinden olması veya tartılan ya da Ölçülen cinslerden olması gerekir, demişlerdir. Buna göre ölçülmek veya tartılmak suretiyle değil de sayılarak saklan kavun, ayva ve benzeri yiyecek maddeleri faiz hükmüne girmez.

Nevevl malların faiz hükmüne tâbi tutulmasının illetine âit âttmlerin görüşlerini yukarda anlatıldığı gibi beyân ettikten sonra anılan mallarla ilgili olup âlimlerin ittifakla verdikleri bâzı hükümleri beyân etmektedir. Bu hükümleri beyân etmeden önce verilecek beyânda sık sık geçecek Rebevî kelimesini açıkhyayım ki bu kelime kullanılırken bununla neyin kasdedildiği anlaşılsın. Rebevî: Ribâya yâni faize tâbi mal demektir. Meselâ: Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz birer rebevi maldır.

N e v e v i şöyle der:

"Âlimler aşağıdaki hükümler üzerinde ittifak etmişlerdir: 1. Rebevî bir malı, ribâ illeti başka olan bir rebevî mal ile her şekilde satılabilir Yâni mübadele edilecek malların ikisinin hazır ve peşin olması şart değildir. Keza iki malın tartı veya ölçü bakımından eşit olması da şart değildir. (Bunu bir iki misal ile açıklayalım: Meselâ altın ve gümüşün illeti yukarda anlatıldığı gibi, tartılarak satılmasıdır veya alım satımlarda para gibi mal bedeli olarak kullanılmasıdır. Buğday ve arpanın illeti ise ölçülerek satılması veya yiyecek maddeleri olması ya da zahire olarak kullanılmasıdır. Şu halde altın ile gümüşün illeti başka Jey, buğday ile arpanın illeti başka şeydir. Bu itibarla altın, buğday veya arpa ile satılabilir. Gümüş de buğday veya arpa ile satılabilir. Keza buğday veya arpa, altın veya gümüş ile satılabilir. Satılan ile alınan bu şeylerin ikisinin hazır ve peşin olması veya mikdarların eşit olması şart değildir. 10 gram altın beş ölçek buğdayla satılabilir ve buğday peşin verilip altının veresiye olması veya bunun tersi olabilir. Keza meselâ: 10 gram gümüş 10 ölçek arpa ile satılabilir, gümüşün veresiye veya arpanın 4 ay sonra verilmek üzere satış akdi yapılabilir.)

2. Rebevi bir mal ayni neviden bir mal ile satılırken (meselâ buğday buğday ile satılırken veya altın altın ile satılırken) satılanın da alınanın da peşin olması şarttır. Bunlardan birisinin veresiye olması caiz değildir ve faizdir. Keza ikisi peşin de olsa birisinin diğerinden fazla olması caiz değildir ve faizdir. (Meselâ altın altınla satılmak istenirken satılan altın ile alınan altının ayni ağırlıkta olması ve ikisinin de hazır ve peşin olması şarttır. Birisi veresiye olsa veya birisi diğerinden ağır ise faizdir. Keza: Buğday buğday ile satılırken satılan buğday ile alman buğdayın ikisinin de hazır ve peşin olması ve ölçek birimi ile ayni mikdarda olmaları gerekir. Birisi veresiye veya fazla ise faizdir.)
3. Bir mal ayni cinsten bir mal ile satılırken (meselâ buğday buğday ile veya altın altın ile satılırken) veya bir mal, faiz illetin de ortak olduğu benzerî bir mal ile satılırken (meselâ altın gümüş ile satılırken veya buğday arpa ile satılırken) satış akdinden sonra taraflar henüz biribirinden ayrılmamış iken satılan ve alınan malların teslim ve tesellümünün yapılması şarttır. Teslim ve tesellümün sonraya bırakılması caiz değil ve faizdir.
4. Faiz illetinde ortak olan iki cins malın mübadelesi yapılırken (meselâ buğday arpa ile satılırken veya altın gümüş ile satılırken) satılan ve alman malların ikisinin de peşin olması şartı ile mik-darlarının eşit olması şart değildir. Birisi diğerinden fazla olabilir. (Meselâ 10 gram altın 50 gram gümüşle satılabilir. Ancak ikisinin de hazır ve peşin olması şarttır. Keza bir ölçek buğday iki ölçek arpa ile satılabilir. Ancak ikisinin de peşin olması gerekir. Birisinin veresiye olması hâlinde faiz sayılır.)
Yukarda anlatılan hükümler hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur.
Hadiste anılan altın ve gümüşle ilgili olarak âlimler: Bu hüküm altın ve gümüşün her çeşidine şümullüdür. Yâni altın ve gümüş külçe hâlinde olsun, sikkeli olsun, ayan tam olsun, düşük veya farklı olsun, ziynet eşyası biçiminde olsun, olmasın, tam veya kırık parça hâlinde olsun, hüküm aynidir, demişlerdir." N e v e v i'nin sözü bitti.[135]

Yukardaki İki Hadîsten Çıkarılan Hükümler

Yukarda N e v e v î' den naklen verilen beyânlarda, bu hadîslerden çıkarılan hükümler de geçmiştir. Ama bu hadislerden çıkarıldığı belirtilmediği için özlü olarak buna değinmeyi uygun buldum.
1. Mikdarlan eşit olsa bile altım altınla, gümüşü gümüşle, buğdayı buğdayla, arpayı arpayla, hurmayı hurmayla ve tuzu tuzla satmak, satın almak haramdır ve faizdir. Ancak satılan ve satın alınan mikdarlar eşit olup satış akdi yapılırken taraflarca teslim ve tesellümü yapılırsa haram değil ve faiz sayılmaz.
2. Mikdarlan eşit olsun veya olmasın, satış akdi yapılırken teslim ve tesellümü derhal yapmak kayıd ve şartı ile buğdayı arpa ile, arpayı buğdayla satmak veya satın almak caizdir.
U b â d e (Radıyallâhü anhî'ın hadisinin bâzı rivayetlerinde açıkça belirtildiği gibi, 2. maddede yazılı hüküm buğday ve arpaya mahsus değildir. Rebevî olan diğer mallarda da hüküm aynidir. Yâni cinsleri muhtelif iki mal, satış akdi esnasında teslim ve tesellüm edilmek kaydı ile mübadele edilebilir. Bu iki malın mikdarca eşit olması şart değildir. Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde bulunup da buradaki rivayette bulunmayan ilâve şöyledir;
«(Biribiriyle mübadele edilmek istenen) bu mallar muhtelif olunca Cyâni ayni cinsten olmayınca) elden ele olduğu zaman (yâni ikisi de peşin verildiği zaman) dilediğiniz gibi (yâni mikdarlan eşit veya birisi diğerinden fazla olduğu halde) satabilirsiniz.»
H a t t â b t : Hülâsa rebevi bir mal ayni cins mal ile satılırsa mübadele edilecek mikdarlann eşit olması şarttır. îkisi peşin de olsa birisinin diğerinden fazla olması caiz değildir, faiz sayılır. Rebevi iki ayn cinsten olan iki mal biribiri ile değiştirilmek istendiğinde ikisi de peşin verilirse birisinin diğerinden mikdarca fazla olması caizdir, demiştir.
Ribâ illetinde ortak olan iki mal, meselâ altın ile gümüş veya buğday ile arpa biribiriyle satılmak istendiğinde birisinin veresiye olmasının caiz olmadığı, fakat ikisi de peşin verildiği takdirde mik-darlan eşit olmasa bile satışın sahih ve faizsiz olduğunu yukarda N e v e v î' den naklen beyân etmiştim.

2255) Ebû Hüreyre (Radıyalİâhü anhyâen rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Mikdarca eşit (ve elden ele peşin verilmek üzere) gümüşü gümüşle, altım altınla, arpayı arpayla ve buğdayı buğdayla (satabilirsiniz.)-"

2256) Ebû Saîd(-i Hudri) (Radıyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir!

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) biz (mücâhidlerJe (hazinedeki) kanşık hurmalardan (tayin) verirdi. Biz de bunu iyi kaliteli hurma ile değiştirirdik ve iyi hurmanın değer farkına karşılık olmak üzere aldığımız mikdardan fazla mikdarda hurma verirdik. (Bunun iki saını bir sâ hurmaya satardık). Bunun üzerine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İki sâ (hurmayı) bir sâ hurmaya ve iki dirhem (gümuşu) bir dirhem (gümüş) e satmak olmaz. (İkisi de peşin ve tartıca eşit olmakkaydı ile) dirhem, dirhemle dinar da dinarla (satılabilir) iki dirhem arasında ve iki dinar arasında (satışı bozucu) fazlalık ancak tartı bakımından olan (fazlalık) dır.»" [136]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Oralardaki metin daha uzundur. Yukarda terceme ederken parantez içinde ifâde ettiğim «Elden ele» sözünün mânâsını veren kelimeleri oralardaki rivâyetten alınmadır. Bu kayıt gereklidir. Çünkü bu hadîste anılan maddelerden herhangi birisi ayni cinsten ayni mikdar ile satılırken satılan ve alman mikdarların ikisinin de peşin verilmesi gereklidir. Aksi takdirde faize girer.
Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini B u h â r i, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste geçen "Cemi" kelimesi muhtelif nevilerden toplanan karışık hurma yığınına denilir. Bir kavle göre hangi neviden olduğu bilinmeyen ve belirli bir ismi olmayan her renk hurmaya denilir. Bilindiği gibi iyi kaliteli hurma çeşitlerinin özel isimleri vardır. îsimsiz veya karışık olan hurmalara rağbet edilmez, makbul ve iyi sayılmaz. Sadakalardan toplanmış hazine hurmaları gây.et tabii karışık olurdu. İçinde iyisi de kötüsü de bulunurdu. Mücâhidlerin tâyinleri hazîne hurmalarından verilirdi. Onlar da bunun iki sâını bir sâ iyi hurmaya satarlardı. Durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal edince böyle yapmanın caiz olmadığı bildirilerek : «İki sâ hurmayı bir sâ hurmaya ve iki dirhemi bir dirheme satmak olmaz» bu-yurulmuştur.
Yukarda belirttiğimiz gibi rebevî fâizsal bir mal ayni cinsten bir mal ile satılırken ikisinin peşin verilmesi ve mikdarca eşit olması gerekir. İki maldan birisi veresiye olursa faiz sayılır. Keza bir mal diğerinden fazla olursa yine faiz olur. Şu halde iyi kaliteli olsun, âdı cinsten olsun biribiriyle satılacak ve mübadele edilecek hurmaların hacım ölçüsü bakımından eşit ve ayni mikdarda olması şarttır. Aksi takdirde faiz olur. Buğday, arpa, tuz ve fâizsel olan diğer maddeler de hurma gibidir.
Dirhem ve dinar da böyledir. Dirhem gümüş mânâsında, dinar da altın mânâsında kullanünuştu-. Çünkü hüküm umumidir. Aslında dirhem sikkeli gümüş para, dinar da sikkeli altın para anlamlarında kullanılır. Fakat faiz hükmü bakımından sikkeli, sikkesiz, ayarı tam olan, olmayan altm ve gümüşün hükmü aynidir. Bu bakımdan genel mânâya almak daha uygundur. Hulâsa bir dirhem gümüş ancak bir dirhem gümüşle satılabilir. Bir dirhemi iki dirheme satmak veya iki dirhemi bir dirheme satmak faizdir. Yukarda belirttiğim gibi bir dirhemin bir dirhemle satılabilmesi için ikisinin de peşin olması ve tartı bakımından eşit olması gerekir. Birisi veresiye veya az, çok ağır olursa satış fâsid ve faizli olmuş olur. Dinar da dirhem gibidir.
Müellifimizin rivâyetindeki hadis metninin;
kısmını diğer rivayetlerde bulamadım. Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen başka hadîslerde bu ilâvenin:
«(İkisi de peşin ve eşit olmak kaydıyla) dirhem dirhemle, dinar da dinarla (satılabilir)» kısmı vardır. Fakat; cümlesi yoktur. Sadece müellifimizin rivayetinde bulunan bir ilâvedir. Başka rivayetlerde bu cümleye rastlayamadım.
Bu hadîsin sonunun mealini tercemede şöyle verdim: «(îkisi de peşin ve tartıca eşit olmak kaydıyla) dirhem dirhemle, dinar da dinarla (satılabilir.) İki dirhem arasında ve iki dinar arasmda (satışı bozucu) fazlalık, ancak tartı açısından olan (fazlalık) dır.»
Yâni biribiriyle değiştirilecek iki dirhemden birisinin kalite, ayar ve tarihî değer gibi yönlerden diğerinden üstün olması ve fazla kıymet taşıması sakıncalı değildir. Satışı bozmaz ve faiz sayılmaz. Sakıncalı olan fazlalık ancak tartı ve ağırlık bakımından olan fazlalıktır, îki dinar da biribiriyle değiştirilmek istendiiğnde, tartı balonundan eşit olmaları gerekir. Sakıncalı olan fazlalık, ağırlık ve tartı açısından olan fazlalıktır. Ayni ağırlıkta olduktan sonra, kalite, ayar ve eski oluşu gibi yönlerden bir dinarın yâni altının diğer dinardan üstün olması ve fazla değer taşıması bir sakınca teşkil etmez. Biribiriyle değiştirilebilir.
Hadisin son kısmının meali -şöyle de olabilir: «Aralarında yalnız tartıca fark bulunan bir dirhemi bir dirheme ve bir dinarı bir dinara satmak da olmaz.» Yftni satışın bozul*
masına sebeb olan fazlalık yalnız tartı bakımından olan fazlalıktır. Kalite üstünlüğü gibi nedenlerle birisinin değerce fazla olması satışın bozulmasına sebebiyet vermez.

Sindi, böyle yorumlamış ve: Muhtemelen böyledir, demiştir. Benim kanaatıma göre daha önce anlattığım gibi de yorumlanabilir. İfâde tarzı da yaptığım yoruma daha müsaid görülür, kanısındayım.
Bunlardan önceki hadîslerden çıkarılan hükümlerden ayrı olarak bu hadîsten çıkarılan hükümler;
l. Adî olsun iyi kaliteden olsun biribiriyle değiştirilmek istenen hurmaların ölçü bakımından eşit olması ve ikisinin de peşin olması gereklidir. Meselâ iki sâ adî hurmayı bir sâ iyi hurmaya satmak veya satın almak caiz değildir. Buğday, arpa ve diğer rebevî mallar da hurma gibidir. Kalitesi düşük hurma ve benzeri zahireyi iyi kaliteli ile değiştirmek isteyen bir kimse, kendi malını satar ve aldığı para ile gider iyi kaliteli mal alır. Nitekim B u h â r î ve M ü s 1 i m' in ittifakla rivayet ettikleri E b û S a i d ile Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhümâî'nın hadisinde meâlen şöyle denilmektedir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sahâbîyi Hayber'e haraç âmili olarak tâyin etti. Sonra bu zât Cenîb (denilen iyi cins) hurma getirdi. Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Hayber'in bütün hurmaları böyle midir? »diye sordu. Adam:
Hayır, vallahi Yâ Hesûlallah! Biz bundan bir sâ hurmayı İki sâ âdi hurma karşılığında alırız ve bundan iki sâ hurmayı, üç sâ âdi hurma ile alırız, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle yapma! Âdi hurmayı parayla sat. Sonra bu parayla cenîb (denilen iyi cins) hurma al.*M
2. Dirhem dirhemle ve dinar dinarla satılırken tartılarının eşit olması gerekir. Birisi diğerinden tartıca ağır olursa satış caiz olmaz ve faiz sayılır.
3. Tartı bakımından eşit olan sikkeli veya sikkesiz iki parça gümüş veya iki parça altın biribiriyle değiştirilebilir, satılabilir. Bunlardan birisinin değerinin üstün olması satış için sakıncalı değildir. Yani faiz sayılmaz. [137]

49- Faiz Ancak Veresiyede Vardır, Diyenlerin Babı

2257) Ebû Hüreyre (Radtyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ebû Sald-i Hudri (Radıyallâhü anh)'den: Bir dirhem (gümüş) ancak bir dirhem (gümüş) ile ve bir dinar (altın) da ancak bir dinar (altın) ile (yâni fazlalıksız satılır), sözünü işittim. Bunun üzerine ben kendisine:
Ben îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan başka şey (Yâni veresiye olmazsa mübadele edilen gümüşlerin veya altınların ağırlığının eşit olmamasında faiz yoktur) dediğini işittim, dedim. Ebû Saîd şöyle cevab verdi:
Ben İbn-i Abbas'a rastladım ve ona: Sarf (yâni peşin olarak altını fazla altınla ve gümüşü fazla gümüşle değiştirmenin câizliği) hakkında söylemekte olduğun sözün mesnedinden bana haber veri Bu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğin bir şey mi, yoksa Allah'ın kitabında bulduğun bir hüküm mü? diye sordum. İbn-i Abbâs i
Ben bu hükmü Allah'ın kitabında bulmadım ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den de işitmedim ve lâkin Üsâme bin Zeyd bana dedi ki i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Faiz, ancak veresiyede bulunur.» buyurdu.1'

2258) Ebü'l-Cevzâ (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ondan yâni İbn-i Abbâs'dan işittim: Sarf (yâni peşin olmak kaydı ile ağırlığı eşit olsun, olmasın gümüşü gümüşle ve altmı altınla satma) işine fetva veriyordu ve kendisinden bu fetva naklediliyordu. Sonra bu fetvadan rucû (dönüş) ettiği haberi bana ulaştı. Bir sûre sonra Mekke'de kendisine rastladım ve t
Senin bu hükümden rucû ettiğin haberi bana ulaştı, dedim. Kendisi:
Evet. O hüküm benim bir görüşüm idi. Halbuki işte Ebû Saîd (-i Hudrî), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sarf işini yasakladığını heber veriyor, dedi." [138]

İzahı

Ebü SaSd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buharı, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim' deki rivayetlere göre Ebû S a i d'in râvisi ve kendisine îbn-i Abbâs'm fetvasının durumunu soran zât Ebû S â I i h (Zekvân) 'dır. Halbuki müellifimizin buradaki rivayetine göre Ebû S a î d'in râvisi ve bu sorunun sahibi Ebû Hüreyre'dir. Ebû Hüreyre'nin soru sahibi olması ihtimâli zayıftır. Çünkü Sarf yâni para değiştirme konusunda Ebû Hüreyre' nin yanında merf û hadis vardı. 2255 nolu hadîs örnek gösterilebilir. Bu nedenle Sarf hakkındaki

Şer-i Şerifin hükmü Ebû Hüreyre tarafından bilinmekte idi. Buradaki ifâde tarzının zahirine göre Ebû Hüreyr e bu hükmü sanki Ebû S a i d ' den işitiyor. Bir de buna ters düşen bir hükmün de İbn-i Abbâs' dan işitildigini ifâde ediyor. Sünen nüshalarından elinde bulunan üç nüsha da böyledir. Burada Ebû S a î d ' in râvisi Ebû Salih' tir, demek de kolay olmuyor. Bir kalem hatâsı olduğunu söylemeye de dilim varmıyor. Doğrusunu Allah bilir, demekle yetinmek daha uygundur.
Hadîsin Mânâsı:
Ebû S a İ d (Radıyallâhü anh) : Gümüş gümüşle ve altın altınla satılırken satılan ile satın alınan gümüşlerin, altınların ağırlıklarının eşit olması gerekir. Fazla veren veya fazla isteyen kimse faizcilik etmiş olur, demiştir. Buradaki rivayet kısadır. Müslim'deki rivayet uzunca olup orada;
^jl -xâi jbjljl slj ^
= «Verilen ile alman gümüşler, verilen ile alınan altınlar tartı bakımından eşit olacaktır. Fazla veren veya fazla isteyen kimse faizcilik etmiş olur.»
Buna göre iki parça gümüş peşin olarak biribirivle satılmak istendiğinde ayni ağırlıkta olmaları şarttır. Birisi diğerinden fazla ise faiz olur. Keza iki parça altın peşin olarak biribiriyle satılmak istendiğinde ağırlıklarının eşit olması gerekir. Birisi diğerinden ağır ise faiz olmuş olur. Ebü S a i d bu hükmü beyân edince râvisi: Ama İbn-i Abbâs böyle demiyor, diyerek İbn-i Abbâs'm fetvasını hatırlatıyor. Çünkü îbn-i Abbâs peşin olarak değiştirilecek iki parça gümüşün ağırlıklarının eşit olmasını, keza iki parça altın peşin olarak biribiriyle değiştirilirken ağırlıklarının ayni olmasını gerekli görmüyordu. O'na göre eşitlik şartı veresiye satışına münhasır idi. Yukarda etraflıca izah ettiğim gibi birisi veresiye olmak üzere altını altınla, gümüşü gümüşle veya altını gümüşle satmak mutlaka faiz sayılır. Miktarları eşit olsa bile hüküm budur ve bu hususta icmâ vardır.
Ebü S a İ d bu soru üzerine İbn-i Abbâs ile olan mülakatını ve İbn-i A b b â s ' in kendi görüşüne mesned olarak gösterdiği Ü s â m e ' nin hadisini naklediyor. Ü s â m e (Radıyallâhü anh) 'in hadisi sahih bir hadistir. Ama İbn-i Ab-b â s ' in görüşüne mesned olamıyor. Âlimler Ü s â m e ' nin hadîsini değişik şekillerde yorumlamışlardır. Şöyle ki:
N e v e v î bu hususta »öyle der :
"Bir kısım âlimler Ü s â m e (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsinin ribâ hakkında vârid olan müteaddid sahih hadislerle mensuhtur. (Çünkü ribâmn yasaklanması tedricen olmuştur. Önce veresiye olanı yasaklamış, daha sonra Ribe'1-Fadl denilen fazlalıklı ribâ yasaklanmıştır.) Bütün müslümanlar Ü s â m e' nin bu hadîsinin zahiri ile amel etmeyi bırakmak hususunda icmâ etmişlerdir. Bu icmâ, hadîsin mensuh olduğuna delildir. Bir kısım âlimler de bu hadisi değişik şekillerde yorumlamışlardır. Bu yorumlardan birisi bu hadîsin değişik cins malların mübadelesi hakkındadır. (Meselâ peşin olmak kaydı ile altın gümüşle, gümüş altınla, buğday arpa ile, arpa hurma ile satıldığında satılan ile alman malların mikdarlannın eşit olması gerekmez. Birisi diğerinden fazla olabilir. Fakat veresiye olunca birisinin fazla olması faizdir.)
Diğer bir yorum da, Ü s â m e' nin hadîsinin mücmel (kapalı) olması ve E b û S a i d ile diğer sahâbilerin rivayet ettikleri hadislerin açıklayıcı olmalarıdır. Bir hadîs icmalli olup, bir başka hadis tafsilâtlı olunca tafsilâtlı olan hadisle amel etmek vâcib-dir.
N e v e v i daha sonra şöyle der: M ü s 1 i m' in rivayet ettiği hadîslerden anlaşılıyor ki tbn-i Abbâs ile îbn-i Ömer; peşin olan satışlarda yâni satılan mal ile satın alman mal satış akdi esnasında teslim ve tesellüm edildiğinde bu mallar faize tâbi mallardan olsa bile birisinin diğerinden miktarca fazla olması caizdir, kanaatında idiler. Buna göre peşin olmak kaydı ile bir dirhem gümüş iki dirhem gümüşle, bir dinar altın iki dinar altınla, bir sâ hurma iki sâ hurma ile ve bir sâ buğday iki sâ buğdayla satılabilir. Ribâya tâbi diğer mallar da böyledir. Bu iki sahâbî faiz durumunun sadece veresiye satışlarda bulunduğu görüşünde idiler. Bu görüşe mesnedde Ü s â m e' nin bu hadîsi idi. Fakat E b û S a î d'in hadîsi ile diğer hadisler bu iki sahabi'ye ulaşmca bu görüşten rucû ettiler ve bir mal ayni cinsten bir mal ile satıldığında satılan mal ile satın alman mal peşin de ödenseler yine miktarlarının eşit olması gerekir, birisi diğerinden fazla olursa faiz olur, dediler. M ü s -1 i m' in rivayet ettiği hadisler gösteriyor ki I b n - i Ömer ile Ibn-i Abbâs bu hadisleri ilk zamanlarda işitmemişlerdi. Sonra işitince eski görüşlerini bıkarak bu hadîslerle amel ettiler." Nevev î' nin sözü bitti.
Müellifin rivayet ettiği Ebü'l-Cevzâ hadisi, Hâki m'in rivayet ettiği Ebü Miclez'in hadisi ve M ü s 1 i m' in rivâyet ettiği Ebü's-Sahbâ'nın hadisi de İ b n - i Abbâ sın anılan görüşten rucû ettiğini açıkça beyân etmektedirler. E b ü ' 1 -C e z v â' nin hadîsinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayı-da rastlamamakla beraber kalan Kütüb-i Sitte'de de bulamadım. [139]

50- Altın İle Gümüşü Biribiriyle Mübadele Etmek (Değiştirmek) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce bir hususu belirtmeyi uygun gördüm: Sarf kelimesinin altını gümüşle, gümüşü altınla satma mânâsına geldiği gibi altım altınla, gümüşü gümüşle satma mânâsına da geldiğini bundan önce geçen 48. bâbta söyle-miştim.O bâbta geçen hadîslerde altım altınla ve gümüşü gümüşle satmanın hükmü bildirilmişti. İstıraf da ayni mânâya gelir. Bu bâbta ise altını gümüşle ve gümüşü altınla satmanın hükmünü bildiren hadîsler bulunur.
Sarf ve istıraf masdarlan, bunlardan türeme fiiller altın ve gümüşten başka malların biribiriyle değiştirilmesi veya mal ile para değişimi anlamlarında kullanıldığı zaman, cer harfi olan "Bâ" edatı verilen şey değil, alınan şeyin başında kullanılır. Fakat alınan da verilen de altın, gümüş ve para nevinden olunca bu kural yoktur. Yâni Bâ harfi verilenin başında gelebildiği gibi alınanın başında da kullanılabilir. Bu nedenle bu babın başlığının tercemesini yaparken "Altını gümüşle değiştirme" ifâdesini kullanmadım da genel bir ifâde kullandım. Zâten bu bâbta rivayet edilen hadisler sadece altını gümüşle değiştirme hükmünü değil, hem bunu hem de gümüşü altınla değiştirme hükmünü beyân ederler.

2259) Ömer bin el-Hattâb (RadtyaUâhii anh)'dea rivayet edildiğine göre; ResÛlullah (Sallaüakv Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir t
«Altını gümüşle (satmak ve gümüşü altınla satmak) ribâ (= faiz)dır. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) bunu al, (diyerek vereceğini peşin vere) ve (diğeri de ona:) bunu al, (diyerek ve-receğini peşin vere).»
(Müellifin şeyhi) Ebû Bekir bin Ebİ Şey be dedi ki: Ben S üfyandan şunu söylerken işittim: «Altını gümüşle» (buyurulmuştur). îyi-ce hıfzediniz." [140]

İzahı

Bu hadisi N e s â î de rivayet etmiştir. Bundan sonra gelen hadiste Ömer (Radıyallâhü anh)'ın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'den rivayet ettiği cümle de bunun benzeridir. O ha-disi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi de Mâlik de rivayet etmişlerdir. Buradaki hadisin sonunda nakledilen S ü f y â n' in sözü N e s â i' nin rivayetinde yoktur-
Bu hadîs, altının gümüşle veya gümüşün altınla veresiye satılmasının faiz olduğuna delâlet eder. Veresiye olunca verilen ile alınan mikdarı eşit bile olsa yine faizdir. Ancak verilen ile satılanın ikisi de peşin ödenirse yâni satış akdi yapılırken her iki ödeme yapılırsa, ağırlıkları eşit olmasa bile faiz değildir. Meselâ: 100 gram gümüş 10 gram altınla satılabilir. Keza 50 gram altın 500 gram gümüşle satılabilir. Ancak altın ile gümüşün ikisinin de hazır ve peşin ödenmesi şarttır.
Hadîsin sonunda S ü f y â n ' dan rivayet edilen söz ile S ü f -yân dinleyicilerinin dikkatini şu noktaya çekmek istemiştir: Altın altınla veya gümüş gümüşle veresiye satıldığında faiz olduğu gibi bunlar değişik de olsa yâni altın gümüşle veya gümüş altınla veresiye satıldığı zaman yine faiz olur. Ama peşin satışlarda faiz olabilmesi için satılan ile alınanın ayni cinsten olması yâni ikisinin de altın veya ikisinin de gümüş olması gerekir. Bilindiği gibi ikisi ayni cinsten ve peşin olduğunda faiz sayıla bilmesi için ayrıca* ağırlıklarının eşit olması yâni birisinin fazla olması da gerekir.

2260) Mâlik bin Evs bin el-Hadesân (Radtyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Ben (bir gün sahabîler meclisine) gelerek: Kim dirhemlerini (altınla) değiştirmek ister? diye sordum. (Cennetle müjdelenen 10 zâttan) Talha bin Ubeydillah, Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhü-mâ)'mn yanında iken (bana) Altınını bize ver. Sonra kesedarımız (Gabe'den) gelince sen bize gel, dirhemlerini vereceğiz, dedi. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) Talha (Radıyallâhü anh)'a hitaben:
Hayır, (böyle olmaz) vallahi. Sen ya ona dirhemlerini şimdi vereceksin veya onun altınını kendisine geri vereceksin. Çünkü Resü-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Gümüşü altınla satmak faizdir. Meğer ki (taraflardan birisi diğerine:) bunu al, (diyerek vereceğini peşin vere) ve (diğeri de ona:) Bunu al, (diyerek vereceğini peşin vere.)» buyurdu."

2261) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâkü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûluliah (Sallattakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Aralarında ağırlık farkı olmaksızın altın altınla, gümüş de gümüşle (değiştirilebilir). Gümüşe ihtiyacı olan bîr kimse, altın im onunla değiştirsin. Altına ihtiyacı olan da, gümüşünü onunla değiştirsin. Sarf (yâni bu değiştirmelerin hepsi) şöyle olur: (Taraflardan birisi diğerine:) Al bunu,

(diyerek vereceğini peşin verir) ve (diğeri de ona.:) Al bunu, (diyerek vereceğini peşin verir.)»" [141]

İzahı

Mâlik (Radıyallâhü anh) m hadîsini Buhâri, Müslim. Tirmizi, Nesâi ve Mâlik bin Enes de rivayet etmişlerdir. A 1 i (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Hâkim de rivayet etmiştir. Sünenimizden başka Kütüb-i Sitte'nin herhangi birisinde buna rastlayamadım. Ama Zevâid türünden olduğuna dâir not da yoktur.
M â 1 i k ' in hadîsi altın i!e gümüşün biribiriyle değiştirilebilmesi için ikisinin de peşin verilmesinin şart olduğuna, fakat ağırlıklarının ayni olmasının şart olmadığına ve birisinin veresiye olmasının faiz olduğuna delâlet eder. B u h â r i' de ve başka rivayetlerde belirtildiğine göre T a 1 h a (Radıyallâhü anh)'in Mâlik (Radıyallâhü anh) den almak istediği altın yüz dinar idi ve T a i-h a ' nın bu altınları Mâlik" den alıp elile evirip çevirdiği belirtilmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in müdâhalesinde söylediği : "Veya Mâlik'in altınını kendisine geri vereceksin" sözü de T a 1 -h a ' nın altınları eline aldığına delâlet eder. Cennetle müjdelenen 10 güzide sahabîden birisi olan T a 1 h a (Radıyallâhü anh) altın ile gümüş biribiriyle değiştirilirken ikisinin de peşin ve hazır olmasının şart olduğuna dâir hükmü işitmediği ve böyle bir satışın meşru olduğunu zannettiği için bu muameleye girişmiş, sonra Ömer (Radıyallâhü anh) konu hakkındaki hadisi rivayet etmekle durumu bildirmiştir.
T a 1 h a (Radıyallâhü anh)'in hizmetçisinin G a b e isimli köyde olduğu bâzı rivayetlerden anlaşılmaktadır. G a b e , M e -dine-i Münevvere yakınında bulunan bir köydü. Bu yerde T a 1 h a ' nın hurmalığı ve malı olduğu Kastalânî'de belirtilmiştir.
N e v e v i bu hadîsin sert 'ndo şöyle der :
Re b e v î ifâızsel) iki mal mübadele edildiğinde bakılacak : Eğer ikisi faiz illetinde ortak iseler, mübadele esnasında her ikisinin teslim ve tesellümü şarttır. Birisinin veresiye olması hâlinde faiz olur. Bu hadîs, buna delâlet eder. Faiz illetinde ortak olan iki mal ayni cinsten olsun başka başka cinslerden olsun hüküm aynidir.
(N e v e v i' nin yukardaki sözlerini bir örnekle açıklayalım : Meselâ: Altın ve gümüşün faiz illeti, bu malların alım satımlarının tarta usûlü ile yapılmasıdır. Şu halde faiz illeti, altında ve gümüşte aynidir. Bu itibarla altın ve gümüş, faiz illetinde ortakdırlar. İki parça altın da faiz illetinde ortak sayılırlar. Gümüş de böyledir. Yâni iki parça gümüş de faiz illetinde ortak sayılır. Çünkü bunların hepsinin mubayaası tartı usûlü iledir. Altın ve gümüşteki faiz illetinin bu olduğu, Ebû Hanîfe'ye göredir. Ş â f i i' ye göre bunların faiz illeti, bunların mubayaalarda nakid ve bedel olarak kullanılmasıdır. Bunlardaki faiz illetinin başka şey olduğuna dâir bilgiler 48. bâbta verilmiştir. Hülâsa, bütün âlimlere göre altın ve gümüşün faiz illeti aynidir. Şu halde altın altınla veya gümüşle mubayaa ve gümüş veya altınla mubayaa edildiği zaman satılan ve satın alınanın ikisinin de peşin verilmesi gerekir. Birisinin veresiye olması faizdir. Buğday, arpa, hurma ve bunlar gibi fâizsel maddeler de böyledir. Bunların da faiz illeti aynidir. Şu halde buğday buğdayla veya arpayla mubayaa edildiğinde satılanın ve satın alınanın ikisinin de peşin olması şarttır. Aksi halde faiz olur.) [142]

Peşin Verilmesi Nasıl Gerçekleşir?

Mâlik ve arkadaşları bu hadisi delil göstererek: Altının altınla veya gümüşle, gümüşün de gümüşle veya altınla mubayaasında satış akdinin hemen arkasında satılan ile satın alınanın teslim ve tesellümü gerekir. Satış akdinden hemen sonra yapılmayıp da biraz ara verildikten sonra ve henüz taraflar satış akdinin yapıldığı yerden ayrılmamış iken teslim ve tesellüm yapılsa bile bu satış bâtıl ve faiz sayılır, demişlerdir,
Ebû Hanife, Şafii ve başka âlimler : Teslim ve tesellümün, satış akdinin yapıldığı yerde ve taraflar biribirinden ayrılmamış iken yapılması gerekir. Fakat satış akdinin hemen arkasında ve hiç ara vermeden yapılması şart değildir. Taraflar satış akdinden sonra biribirinden ayrılmadıkça, aradan bir iki veya daha fazla gün geçse bile teslim ve tesellüm yapılabilir ve faiz sayılmaz. Şu halde önemli olan husus, tarafların biribirinden ayrılmadan teslim ve tesellüm işini yapmalarıdır, demişlerdir. Bu hadis. Mâlik ve arkadaşları için delil olmaz. T a 1 h a (Radıyallâhü anh) m. Mâlik bin Evs (Radıyallâhü anh) in altınlarını teslim alması ve gümüşü bilâhere ona vermesi teklifine gelince, Talha, diğer alım satımlar gibi bu nevi satışın mubah olduğunu zannetmişti. Ömer (Radıyall&hü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmj'ın hadîsini okuyunca, T a 1 h a bu satış işini bıraktı." N e v e v i' nin sözü bitti.

A 1 i (Radıyallâhü anh)'m hadîsine gelince, bundan çıkanları hükümler şunlardır :
1. Altın ayni ağırlıktaki altınla, gümüş de ayr.i ağırlıktaki gümüşle satılabilir. Ancak satılan ile almanın ikisinin d: p®Şin verilmesi şarttır.
2. Biribiriyle değiştirilmesi istenen altınların veya gümüşlerin ağırlıkları ayni olmayıp birisi diğerinden fazla olursa veya birisi veresiye olursa, yahut İkisi de veresiye olursa satış bâtıl olup faiz sayılır,
3. Altın, gümüşle satılmak istenirse veya gümüş, altınla satılmak istenirse, satılan ile satın alınanın ağırlıklarının eşit olması şart değildir. Birisi diğerinden tartı açısından fazla olabilir. Ancak satılan ile satın alınanın ikisinin de peşin verilmesi şarttır. Birisinin veya ikisinin veresiye olması faiz sayılır.

Hadîsin sonundaki; cümlesi hadîste geçen bütün alım satımlara şümullüdür. Yâni altın, altınla veya gümüşle, keza gümüş, gümüşle veya altınla değiştirilirken satılan ile alınanın her ikisinin peşin verilmesi gereklidir.
Talha (Radıyallâhü anh)'in hâl terce m esi 125- 128 nolu hadîsler bölümünde geçti. Mâlik bin Evs bin el-Hade-sân (Radıyallâhü anh), âlimlerin cumhuruna göre Tâbii'dir. Bâzı âlimler onun sahabilik şerefine kavuştuğunu söylemişler ise de B u h â r i bu sözü sabit görmemiştir. Hulâsa'da : Mâlik, mu-hadramlardandtr. Kendisi, Ömer, Osman ve başka sahabi-lerden rivayette bulunmuştur. Hâvileri ise Z ü h r i, İ b n ü'l-M ü n k e ' dir ve bir cemaattır. V â k ı d i ' nin dediğine göre hicretin 92. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayetleri vardır denilmiştir.[143]
Muhadram ; Câhiliyet devrinde yaşayan sonra Resûlullah (Aley-his-salâtü ves-selâm)'m zamanına yetişip müslüman olan, fakat Re-Sûl-i Ekrem'in sohbetine nail olmayan zâtlar için verilen bir isimdir. Bu gibi zâtlar sahâbî sayılmamakla beraber- tâbiî'lerin büyüklerinden sayılırlar.
Dinar: Sikkeli altındır. Altın para anlamında da kullanılır.
Dirhem ve Verık: Sikkeli gümüştür. Dirhem gümüş para anlamına da gelir. Dinar sikkeli veya sikkesiz alün mânâsında, dirhem ve venk de sikkeli, sikkesiz gümüş mânâsında da kullanılır. Burada ve benzeri hadislerde umumi mânâ kasdedilmiştir. Yâni faiz konusunda sikkeli ve sikkesiz altın ve gümüş arasında bir fark yoktur. [144]

51- Gümüş Yerine Altın (Almak) Ve Altın Yerine Gümüş Almak Bâb1

2262) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaltâhü o**ümâ)*da*i Şöyle de-mistir:
Ben deve satardım. (Bazen deve bedeli olan) alto yerine gümtt, atatan. (Bazen) dirhemler yerme dinarlar ve (bazen) dinarlar yertae dirhemler aurdun. Sonra (bu durumu) Peygamber (Sallallahü Alev hi ve Sellem)'e sordum.
Sen altın ve gümüşten birisini alıp diğerini verdiğin zaman senin ile (alış veriş ettiğin) arkadaşın arasında (alınıp, verilenden ötürü) bir karışıklık (yâni Ödenmemiş bir şey) varken sakın ondan ay-nlma,- buyurdu.
Bu hadis ikinci bir senedle de yine İbn-i Ömer vasıtasıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den rivayet edilmiştir." [145]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Yukardaki tercemede parantez içine alınan ifâdeler diğer rivayetlerden istifâde edilerek alınmıştır. Ebû D â-v û d' un rivayeti meâlen şöyledir:
"... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şeyle demiştir.: Ben Baki (el-Gardak) da deve satardım. (Bazen) dinarlarla satardım da (dinarlar yerine) dirhemler alırdım. (Bazen de) dirhemlerle satardım ve (bunun yerine) dinarlar alırdım. Bunun yerine şunu alırdım ve şunun yerine bunu verirdim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) Hafsa (Radıyallâhü anhâî'mn odasında iken, ben Ona müracaat ederek:
Yâ Resûlallah! Biraz müsâade buyurmanızı istirham ediyorum. Zâtına şunu sormak istiyorum ı Ben Bakî'de deve satıyorum. (Bazen) dinarlarla satıyorum da (dinarlar yerine) dirhemler alıyorum. (Bazen) dirhemlerle satıyorum da (bunun yerine) dinarlar alıyorum. Bunun yerine şunu alıyorum ve şunun yerine bunu veriyorum, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Günün rayıcına göre, bu (anlattığı) nı almanda bir beis yoktur. Meğer ki seninle ahş veriş

ettiğin kişi arasında (altın ve gümüşten henüz ödenmemiş) bir şey varken biribirinizden ayrılmış olasınız.» buyurdu."
H a t t â b i : Hadîs, alıcı ile satıcı arasında teslim ve tesellümü yapılmamış bir şey varken biribirisinden ayrılmamalarım şart koşmaktadır. Çünkü altın yerine gümüş almak veya gümüş yerine altın almak bir sarftır. Yâni bir nakid değiştirmektir. Altın ile gümüşün sarfı yâni biribiriyle değiştirilmesi bunların ikisinin peşinen ve tamamen ödenmesi hâlinde sahihtir. Tamâmı veya bir kısmı veresiye kalırsa faiz olur. Altın yerine gümüş almak veya gümüş yerine altın almak konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. İlim ehlinin ekserisi bunu caiz görmüşlerdir. Ebû Seleme bin Ab-dirrahman ile tbn-i Şebreme ise bunu sakıncalı görmüşlerdir. î b n - i p bi Leylâ ise: Bu değişiklik günün rayıcına uygun yapılmazsa mekruhtur, demiştir. Diğer âlimler günün rayicim dikkata almamışlardır. Günün rayıcından ucuz veya pahalı olmasına bakmamışlardır. İbn-i Ebî Leylâ' nın görüşü sıhhatli olan görüştür. Hadîs de günün rayicini şart koşmuştur, demiştir.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre Şevk ani: Hadîs, kişinin zimmetinde yâni boynunda bulunan altın veya gümüş borcunu diğeri ile değiştirmesinin, yâni borcu altın iken bunun yerine gümüş vermesinin, veya borcu gümüş iken bunun yerine altın Ödemesinin caiz olduğuna ve alacaklının bunu kabul etmesinin de câizliğine delâlet eder. Hadisin zahirine göre, değiştirilmek istenen altın ve gümüşün ikisi hazır olmayıp yalnız birisi hazırdır. Bu da ödenmesi gerekli olan değil, diğeridir. Şu halde hazır olmayan, hazar gibi kabul edilir, demiştir,
Ş e v k â n i' nin ne demek istediği açıktır. Şöyle ki: I b n - İ Ömer (Radıyallâhü anh) develeri meselâ altınla pazarlık edip satış akdini yaptıktan sonra, altın yerine gümüş alıyor. Keza gü-müşle satıp, bunun yerine altın alıyor. Bu durumun zahirine göre müşteri, elinde bulunanı ödüyor. Meselâ: Altınla satın aldığı devenin bedelini, altın değil, gümüş olarak ödüyor. Şu halde hazır olan gümüştür. Borç olan altın ise hazır değildir. Artık hazır olmayan altın hazır hükmünde kabul ediliyor. Sanki satıcı satış akdini yaptığı altım teslim alıyor. Sonra bunu müşterinin elinde bulunan gümüşle değiştiriyor. [146]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

Bir mal altınla satılırken, altın yerine gümüş ödemek ve bir mal gümüşle satılırken, bunun yerine altın ödemek caizdir. Ancak satış akdini yapanlar biribirinden ayrılmazdan önce mal bedelinin tamâmının ödenmesi gereklidir. Aralarında satışla ilgili bir alâka varken yâni ödeme hesabı bitmemiş iken tarafların biribirinden ayrılmaları hâlinde bu ödeme faiz sayılır. Bu takdirde satış bedelinin aslı ne ise onun ödenmesi gerekir.
Tuhfe yazan şöyle der:
"Gümüş yerine altın ve altın yerine gümüş vermenin câizliğine hükmeden âlimler arasında Ömer bin e 1 - H a t t â b, oğlu Abdullah, el-Hasan, ei-Hakem, Tâ v û s, Züh-ri, £bû Hanife, Mâlik, Şafii, Ahmed, Sev-ri ve E v z â İ (Radıyallâhü anhüm) bulunur.
İbn-i Mes'ûd, tbn-i Abbâs, Said bin el-Müseyyeb ve bir kavlinde Şafii anılan değiştirmenin mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Allah cümlesinden râzi olsun.
Birinci grubtaki âlimler şu hususta ihtilâf etmişlerdir: Bunların bir kısmına göre yapılacak değişikliğin günün rayıcına uygunluğu şarttır. Hadisin bâzı rivayetlerinde bu şart mevcuttur. Ah-a m e d' in mezhebi böyledir. Ebû Hanife ve Şafii'ye göre anılan değişikliğin günün rayıcına uygunluğu şart değildir. Daha ucuz veya daha pahalı da yapılabilir. [147]

52- Gümüş Ve Altın Paraları Kesip Kirmanın Yasa Kliği Bâb1

2263) Alkame'nin babası Abdullah (bin Sinan el-Müzenî) (Radtyal-lahü ankümâ)'öan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müslümanlann tedavüldeki sikkeli (altın ve gümüş) paralarını bir ihtiyaç (ve gerek) yok iken kesip kırmayı yasakladı." [148]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Hadis, bir ihtiyaç ve gerek yok iken tedavüldeki altın ve gümüş parayı kesip kırmanın, bozmanın ve parçalamanın yasaklığına, ihtiyaç ve zaruret hâlinde ise bunda bir sakınca bulunmadığına delâlet eder. İhtiyaç ve zaruret şöyle olur: Meselâ bunun sahte olması şübhesi varsa veya düşük ayarlı olduğu halde tam ayarlı gibi gösteriliyorsa, kesip kırmakta sakınca yoktur.

H a t t â b i: Altın ve gümüş parayı kesip kırmanın yasakhğı-nın hikmeti hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: Bâzılarına göre yasağın hikmeti, para üzerinde Allah'ın isminin yazılı olmasıdır. Bir kısım âlimler: Para bir emanettir, bunda hiyânet etmemek gerekir, ayrıca parayı kesip kırmak, malı zayi etmek demektir, demişlerdir. Ebü'l-Abbâs' tan buna ulaşan bilgiye göre, Asr-ı Saâdet'te bâzı adamlar altın ve gümüş paraların kenarlarım makasla kırpıp, bir nevi gizli hırsızlık yapıyorlardı, kestikleri parçalan değerlendiriyorlardı. Bunun üzerine bu yasak konuldu, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı Ha t tâ bi' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra: En-Neyl yazan: Sikkeli sair paralar da bu anlamdadır, özellikle bunlar tedavülde iseler. Çünkü müslümanlann elinde bulunan Islâmî paralan kesip kırmak ve parçalamak, onların malını zayi etmektir, demiştir.
tbn-i Reslân da, es-Sünen şerhinde: Devlet başkanı, kendisinden önceki bir devlet başkanının devrine âit sikkeli gümüş para ile alış veriş etmeyi lağvedip bunun yerine piyasaya başka paralan sürerse, lağvedilmiş parayı kınp eritmek ve gümüşünden yararlanıp değerlendirmek caizdir, demiştir.
Ş e v k â n î de: Gerek ve ihtiyaç yok iken altın ve gümüş parayı kesip kırmayı Şâr-i Hakim yasaklamıştır. Kişilerin yaran ve kazancı uğruna bunlan bozup parçalamak toplum yararına olabilir. Bu itibarla topluma zararı varken kişisel çıkarlar için buna cevaz vermek uygun değildir, demiştir.
Yukarda en-Neyl'den naklen verilen bilgiden anlaşıldığı gibi İslam memleketlerinde tedavülde olan sair paralar da altın ve gümüş paralar hükmündedir. Âcizane kanaatıma göre şâir paralan kesip parçalamak, altın ve gümüş paralara nazaran daha sakıncalıdır. Çünkü altın ve gümüş parçalansa bile ondan yararlanmak mümkündür. Fakat kâğıt para parçalansa bir şeye yaramaz. Oysa piyasadaki kâğıt paranın değerce altın, gümüş ve sair inallardan hiç bir farkı yoktur. Bunu parçalamak, malı açıkça zayi etmektir, sakıncası büyüktür.
Hadisin Rfivîsi (Hâl Tercemesl)
Abdullah bin Sinan el-Medenl O^A.) sahabidir. Öd adet garib hadîsi vardır. Râvtsi Zeyd bin Eslem'dir. Müslümanların sikkeli altın ve gümüş paralarını kesip kırmaya ait hadisini kendisinden ofihı Alkame rivayet etmiştir. Alkame biz Abdİt lan el-Müzenî, onun oğludur. Tirmizt Ebû Davûd ve Îbn4 Maceh onun hadistertai rivayet etmişlerdir. (Hulasa: 200) [149]

53- Yaş Hurmayı Kuru Hurma İle Satmak Babı

2264) Züher oğullarının mevlâsı Zeyd Ebû Ayyaş (Radıyallâhü anh)'~ den rivayet edildiğine göre;
Kendisi arpanın, süit (peygamber arpası) ile satın alınmasının hükmünü Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh)'a sormuştur. Sa'd kendisine: Bunlardan hangisi (hacım ölçüsü bakımından diğerinden) fazla olur? diye sormuş. Kendisi -. Arpa (fazla olur), diye cevab vermiştir. (Zeyd demiş ki:) Bunun üzerine Sa'd (Radıyallâhü anh) beni bu alım satımdan menetti ve şöyle dedi: Ben şu olaya şâhid oldum i Yaş hurmayı kuru hurma ile satın almanın hükmü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e soruldu. Bunun üzerine O;
«Yaş hurma kuruduğu zaman (hacım ölçüsü bakımından) eksilir mi?» buyurdu. Sahâbîler -.
Evet, dediler. Bunun üzerine O, bundan (yâni yaş hurmayı kuru hurma ile satın alınmasını) nehiy buyurdu." [150]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Mâli k de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen -Beydâ- ve -Süit- kelimeleri değişik şekillerde mânâlandınlmıştır. Beydâ kelimesinin lügat manâsı beyaz §ey, demektir. Burada arpa manâsında kullanûdım söyleyenler olduğu gibi buğday mânâsının kasdedildiğini söyleyenler de vardır. Bâzı âlimler de bunu, yaş süit mânâsına yorumlamışlardır. Süit kelimesini de arpa, buğday ve bunlara benzemekle beraber ayn bir hububat türü mânâsına yorumlayanlar vardır. Bu husustaki nakilleri özlü olarak sunalım: Avnü'l Mabûd yazarı özetle şöyle der:
"Ha tt âbî: Beydâ' buğdayın bir çeşiti olup beyaz renklidir, Mısır taraflarında yetişir. Süit ise buğdaydan ayn bir hububat çeşitidir. Taneleri buğday tanelerinden ufak olur. Bâzıları demişler ki: Beydâ, yaş sült'e denilir. Beydâ'ın bir buğday çeşiti görüşü malum ve meşhurdur, demiştir.
El-Mecmâ'da: Süit: Beyaz ve kabuklu bir arpa çeşitidir. Bir kavle göre buğdayın bir nevidir. Birinci söz daha sıhhatlidir. Çünkü Beydâ, buğdaydır, denilmiştir.
Hadiste yaş hurmanın kuruduğu zaman eksilip eksilmediği sorulmuştur. Kadı lyâz bu hususta :

Yaş hurmanın kuruduğu zaman eksildiği açık olup herkesçe bilinmektedir. Bu itibarla amaç bu değildir. Bu sorudan gaye, değiştirilmek istenen hurmaların kuru iken hacim ölçüsü bakımından eşit olmalarıdır. Çünkü kuru halde iken tamamen eşit olmalarının gerçekleşmesi şarttır. Aksi takdirde faize girer. Bu itibarla kuru hurma ile yaş hurmanın hacim ölçüsü bakımından eşit olması yeterli değildir. Keza yaş hurmanın kuruyunca ne kadar azalacağını takdir etmek de yeterli sayılamaz. Çünkü bu bir tahminin ötesine geçemez, kesinlik kazanamaz. Şu halde yaş hurma ile kuru hurmanın mubayaası ve değiştirilmesi caiz değildir, ilim ehlinin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. Ebû H a-n i f e ise: Hacim ölçüsü bakımından biribirine eşit olan kuru hurma ile yaş hurmayı değiştirmek yâni bunların birisini diğeri ile satmak ve satın almak caizdir, demiştir. Kendisi bu hadîsi yaş hurmayı veresiye olan kuru hurma ile satma mânâsına yorumlamıştır, demiştir. Bu yoruma delil olarak bâzı rivayetlerde bulunan veresiye kaydıdır. Bu rivayet meâlen:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaş hurmayı veresiye olan kuru hurma ile satmayı yasaklamıştır." şeklindedir.
Veresiye kaydını rivayet eden râvî Yahya bin Ebî Kesir' dir. Bu râviye karşı Mâlik bin Enes, İsmail bin Ümeyye, Dahhâk bin Osman ve Üsâme bin Zeyd ayni hadîsi Yahya' nın şeyhi olan Abdullah bin Yezid' den rivayet etmişler ve veresiye kaydım rivayet etmemişlerdir. Bu itS>arîa Yahya' mn rivayeti hadîsçi-lerce mazbut sayılmamıştır." K*ldı ki veresiye olunca yaş olsun kuru olsun hepsi karam ve faizdir. Yâni mikdarları eşit bile olsa değiştirilecek burmaların birisi veresiye olunca zâten faize girer. Artık yaş hurmanın kuruyunca eksilip eksilmediğini sormanın ve bu duruma dikkatlan çekmenin mânâsı kalmamış olur.
Tuhfe yazan da özetle şöyle der:
"İmâm Muhammed, el-Muvatta'da: Bir ölçek yaş hurmayı bir ölçek kuru hurmaya satın alan ve sattığım peşin verip satın aldığını da peşin teslim alan kimse hakkında biz bu hadîsle amel ederiz. (Birisi veresiye olursa yasaklığı âlimlerin ittifakı ile sabit olduğu için İmam Muhammed bunların peşin olduğunu belirtir.) Çünkü yaş hurma kuruduğu zaman eksilir ve bir ölçekten az olur, dolayısıyla diğer hurma fazla olmuş olur. Bunun için satış batıldır, demiştir. Ahmed, Mâlik, Şafiî ve diğerleri de bu hadisle amel etmişler ve: Ne peşin, ne veresiye, ne eşit mikdar-da, ne de farklı mikdarda kuru hurmayı yaş hurma ile değiştirmek ve satmak, satın almak hiç bir suretle caiz değildir. Fakat kuru hurmayı kuru hurmayla ve yaş hurmayı yaş hurmayla, ikisinin de peşin ve mikdarca eşit olmaları hâlinde satmak ve satın almak caizdir. . Fakat mikdarlan eşit değilse veya hurmaların birisi veresiye olursa satış caiz değildir. Ebû Hanife' nin görüşü bunların görüşünden farklıdır. Çünkü kendisi mikdarları eşit ve ikisi de peşin olan kuru hurma ile yaş hurmayı biribiriyle mubayaa etmenin câizliğine hükmetmiş ve: Çünkü yaş hurma da hurmadır. Hurmanın hurma ile satılması ise caizdir. Aranan şey bunların eşit olmasıdır, demiştir.
Ebû Hanife' den rivayet edildiğine göre kendisi B a ğ -d a d'a gittiği zaman oranın âlimleri bu fetvasının gerekçesini kendisine sormuşlar. Onlar kendisine şiddetle hücum ederek bu hadisle amel etmemesini ve buna muhalefet etmesini eleştirmişlerdir. Bunun üzerine Ebû Hanîfe onlara: Yaş hurmaya hurmadan sayılır ya da başka bir madde sayılır. Eğer hurma sayılırsa kuru hurma ile mubayaası caizdir. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Mikdarları eşit olan hurmayı hurmayla satmak caizdir,» buyurmuştur. Yaş hurma, hurmadan başka bir madde sayılı* yorsa yine caizdir. Çünkü «Rebevi (fâizsel) malların cinsleri değişik olunca peşin olmak kaydıyla dilediğiniz gibi (yâni mikdarları farklı da olsa) satabilirsiniz» buyurulmuştur, demiştir. Bunun üzerine B a ğ d a d' U âlimler bu hadîsi (yâni 2264 nolu hadîsimiz) £ b û H a nİ f e'ye okumuşlar. Ebû U anife- Bu hadisin dönüm noktası râvi Zeyd bin Ayyaş* tır. Bu râvî ise meçhuldür, demiş veya hadîsi kabul olmayan bir râvîdir, demiştir.
Hadîs âlimleri Ebû Hanîfe' nin râvîyi tenkid etmesini beğenmişlerdir. Hattâ İbnü'l-Mübârek: Ebû Hani-f e hadîs bilmiyor, deniliyor. Nasıl böyle söyleniyor? Oysa kendisi: Zeyd, hadîsi kabul olmayan bir râvîdir, demektedir, diye Ebû Hanîfe1 nin hadîslere vukûfiyetini ifâde etmek istemiştir."
Âlimler Zeyd bin Ayyaş Ebû Ayyâş'ın sıka olduklarım söylemişlerdir. [151]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. İkisi peşin ve mikdarları eşit de olsa yaş hurmayı kuru hurma ile satmak caiz değildir. Çünkü yaş hurma kuruduğu zaman eksilir ve eşitlik şartı yitirilmiş olur. Kurusunun mikdarı takdir edile-rek değiştirilmek istenen kuru hurmaya eşit tutulmasına çalışılsa bile bu takdir bir tahminden ibaret kalır ve sonuç vermez. Ebû Hanîfe' den başka âlimlerin görüşlerinin böyle olduğu yukarda anlatıldı.

Türkçemizde peygamber arpası denilen Süit ile arpayı veya Süit ile buğdayı biribiriyle değiştirmek hükmü de böyledir. Yâni bunların ikisi de peşin ve hacim Ölçüsü bakımından mikdarları eşit bile olsa biribiriyle değiştirilmesi yasaktır ve faiz sayılır. Sebebi de şudur : Süit, Beydâ'ya benzediği için ayni cins sayılır. Artık Beydâ kelimesini arpaya yorumlarsak süit ile arpanın bir cins sayıldığını söyleyeceğiz. Beydâ kelimesini buğday diye yorumlarsak, süit ile buğdayın ayni cins sayıldığını söyleyeceğiz. Buğday ve arpa gibi hububatın ayni cins hububatla mubayaa edilebilmesi için verilen ile alınanın ikisinin eşit ve peşin olmasının şart olduğunu, aksi takdirde faiz sayıldığını 48. bâbta anlatmıştık. Süit denilen hububatın değiştirilmek istendiği Beydâ yâni arpa ile veya buğday ile eşit olması gerekir. Hacim ölçüsü bakımından eksik veya fazla olursa satışı ya-
saktır. Hadîsin; «Süit ile Beydâ'dan hangisi efdaldır cümlesini Mâlik «Hangisi mikdarca fazladır» şeklinde yorumlamıştır. Sindi böyle söylüyor. S a' d (Radıyallâhü anh) 'in bu sorusunu cevablayan Zeyd, Beydâ'm efdal olduğunu söylemiştir. M â 1 i k'in yorumuna göre Beydâ'm mikdarca süitten fazla olduğu Zeyd tarafından ifâde edilmiş oluyor. Bunların mikdarca eşitliği mübadelenin temel şartlarından olması hasebiyle S a ' d bu mübadelenin caiz olmadığına hükmetmiştir.
Beydâ kelimesini ister buğday ile, ister arpa ile yorumlayalım. Bunun sült'ten mikdarca yâni hacim ölçüsü bakımından fazlalığını acizane şu şekilde tasavvur ediyorum:
Meselâ: Bir ölçek buğday veya bir ölçek arpayı alıp bir tarafa bırakalım. Bir ölçek de süit denilen hububatı oraya bırakalım. Bir müddet sonra bunlara baktığımız zaman sültün diğerlerinden çok eksildiğini ve diğerlerinin nisbeten az eksildiğini görürüz. Demek ki süit çok fire vermiş olur. Buğday veya arpa buna nazaran az fire vermiş olur. Dolayısıyla bunlar ölçülecek olursa buğday veya arpanın süitten fazla olduğu görülür. Bu nedenle süit ile bunların hacim ölçüsü bakımından eşitlikleri tam sağlanmamış sayılır ve bu nedenle mübadeleleri yasaklanmıştır. Yukardaki cümlenin açıklaması ve M â 1 i k ' in yaptığı yorum hakkındaki görüşüm budur. Bu hususta açıklayıcı bir bilgiye rastlayamadım. Başka bir İzah şeklini de düşünemiyorum.
Yukardaki cümlede geçen "Efdal" sözünü üstün veya daha değerli, şeklinde yorumlamak yanlıştır. Çünkü rebevî olan ayni cinsten iki mal biribiriyle değiştirilirken kalite veya değer üstünlüğü bir sakmca teşkil etmez. Rebevİ iki cins mal biribiriyle değiştirilirken de durum budur. Bu nedenle bu kelimeden maksad İmâm Mâ-1 i k' in dediği gibi hacim ölçüsü bakımından çokluk ve fazlalıktır. [152]

54- Müzâbene Ve Mühâkale Babı

Müzâbene ve Münâkale kelimeleri bu bâbtaki hadîslerin metinlerinde de geçecektir. Bu itibarla önce bunlann ne tür satış olduklarını anlatalım, sonra hadîslerin tercemesîne geçelim:
Müzâbene: Bu kelimenin sözlük mânâsı karşılıklı savunma ve müdâfaa, demektir. Biraz sonra anlatacağımız bir nevî satışa bu ismin verilmesinin sebebi şudur: Bu nevi satışlarda taraflar kendi haklarını birbirine karşı müdâfaa ederler. Şöyle de söylenebilir: Taraflardan birisi bu nevî satışta aldandığının farkına varınca satışı red ve defetmek ister. Karşı taraf da bu teklifi red ve defetmek ister, satışın kesinleşmesine çalışır. Bazen taraflar arasında bu yüzden husûmet de çakar. Müzabenenin sözlük manalarından birisi de karşılıklı husûmet etmektir. Istılah! manâda bu durumun da dikkata suretiyle bu ismin verildiğini söytemek yerinde olur.
Fıkıh ve hadis ıstılahında ise Müzâbene değişik şekillerde tarif edilmiştir. 2265 nolu hadiste geleceği üzere Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) : Müzâbene: Ağacı üzerindeki yaş hurmayı kuru hurma ile, asması üzerindeki yaş üzümü kuru üzümle ve başaktaki hububatı temizlenmiş ayni cins hububatla tahmin ve takdir ederek satmaktır, demiştir. Fakat bâzı âlimler: Başaktaki hububatı, temizlenmiş ayni cins hububatla tahmin ederek satmaya Münâkale denilir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bunu diğerleri ile beraber anlattığı için buna da Müzâbene demiştir, derler.
Avnü'l-Mabûdda belirtildiğine göre Buhâri ve Müslim' de bulunan rivayetlerde N â f i' (Radıyallâhü anh) Müzâ-bene'yi İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in buradaki tarifi gibi tanımlamıştır. Yâni başaktaki buğdayı, ölçekle tahmin edip safi buğdayla satmaya Müzâbene demiştir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Buharı' deki bir rivayetinde bulunan Müzâbene tarifinde hububattan söz edilmemiştir. Oradaki rivayete göre Müzâbene: Ağacı üzerindeki yaş hurmayı ölçekle tahmin edip kuru hurmayla satmak ve asması üzerindeki yaş üzümü ölçekle tahmin edip kuru üzümle satmaktır.
Yine B u h â r i' nin bir rivayetine göre 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) Müzâbene: Ağaç üzerindeki yaş hurmayı ölçekle tahmini takdir edip kuru hurma ile satmak ve satıcının alıcıya:

Tahmininden fazla çıkarsa, fazlası bana âit olur, eksik çıkarsa tamamlarım, demesidir, şeklinde tarif etmiştir.
Müzâbene i Ağacı üzerindeki taze hurmayı tahmin ve takdir ederek kuru hurma ile satmaktır, diye tarif edenler de vardır. Tirm i z i' de böyle tarif edilmiştir.
Münâkale: Başağındaki buğdayı ölçekle tahmin ederek safi buğdayla satmaktır, diye tarif edilmiştir. Süyutî ve Nevevİ böyle tarif etmişlerdir. Müslim'in Said bin el-Müsey-y e b (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste, Müzâbene ve Muhâkale'nin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yasaklandığı belirtildikten sonra: Müzâbene ağacındaki yaş hurmayı (ölçekle tahmin ederek) kuru hurma ile satmaktır. Münâkale de: Henüz biçilmemiş (ve başağından çıkarılmamış) buğdayı safi buğdayla (yine tahmin ve takdir etmek suretiyle) satmaktır, bir de bir araziyi buğday ile kiralamaktır, denilmektedir.
Tuhfe yazarının beyânına göre en Nihâyede şöyle denilmiştir-. Münakalenin tarifinde ihtilâf vardır. Şöyle ki; Bir kavle göre araziyi buğday karşılığında kiralamaktır. Hadiste böyle açıklanmıştır. Ziraatçılar buna Muhârese derler. Diğer bir kavle göre Münâkale, bir araziyi bundan alınacak hâsılatın üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir hisse karşılığında işletmektir. Başka bir kavle göre, ba-şagındaki buğdayı, safi bir buğdayla satmaktır. Henüz tam olgunlaşmamış bir mahsûlü satmaya Münâkale, diyenler de vardır. Mu-hâkale'nin yasaklanmasının sebebi şudur: Bir hububat ayni cinsten bir hububatla satılırken satılan ile alınanın ikisinin de peşin ve mik-darca eşit olması şarttır. Münâkale satışında, mikdarlann eşitliği sağlanamadığı gibi bir taraf veresiyedir.
Müzâbene satışının yasaklanmasının sebebi de en-Nihâye'den naklen verilen yukardaki sebebdir.
tir:

2265) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü atthümâ)'âan; Şöyle demiş-
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müzâbene*yi yasaklamıştır. Müzâbene; Adamın, hurmalıgındaki yaş hurmayı (ağacında) ölçekle (tahmin ederek) kuru hurma ile satmasıdır. (Keza) bagın-daki yaş üzümü (dalmda, tahmini) ölçekle kuru üzüm ile satmasıdır ve tarlasında bulunan başağındaki taze buğdayı (yine tahmini) ölçekle safi buğday ile satmasıdır. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların hepsinden nehiy buyurmuştur."

2266) Câbîr bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâyâzn; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Münâkale ve Müzâ-bene'den nehiy buyurmuştur."

2267) Râü' bin Hadîc (Radtyallâhü an A)'den; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Münakale ve Müzâbe-ne'den nehiy buyurmuştur." [153]

İzahı

Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmiş-lerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Müslim ve Tirmizi' nin R â f i {Radıyallâhü anh) '-den olan rivayetlerinde yalnız Müzâbene'nin yasaklandığından söz edilmekte olup Muhâkale'den bahsedilmemektedir. Kütüb-i SÎtte'nin diğerlerinde ise bu hadisi göremedim.
Bu hadisler Müzâbene ve Münâkale şeklindeki satışların yasak-lığına delâlet ederler. Bu satışın yasaklanmasının sebebi de şudur: Hurma, buğday ve diğer rebevi yâni fâizsel olan bir mal ayni cins bir mal ile satılırken ölçek hesabıyla mikdarlarının eşit olması ve ikisinin de peşin ödenmesi gerekir. Aksi halde faiz sayılır. Ağacın-daki yaş hurma, yaş üzüm ve başağındaki buğday mikdarları ölçek hesabı ile kesin bir şekilde tesbit edilemez. Yapılacak tesbit ancak bir tahminden ibaret kalır. Bu itibarla ağacmdaki yaş hurma ile bunun karşılığında verilen kuru hurmanın, dalındaki yaş üzümle onun karşılığında verilen kuru üzümün ve başağındaki buğday ile bunun karşılığında verilen safi buğdayın mikdarca eşitliğinin sağlanması mümkün değildir. Mutlaka birisinin diğerinden fazla olması ihtimali bulunur. Bu itibarla faiz durumu hâsıl olur. Ayrıca bir mechullük bulunduğu için bir tarafın aldanması da söz konusudur. Anılan yaş hurma, yaş üzüm ve başağmdaki buğday tahmin edilip bunlar karşılığında verilen kuru hurma, kuru üzüm ve safi buğday hazır ve peşin de olsa hüküm budur. Çünkü eşitlik durumu bilinemez. Oysa. ayni cinsten iki rebevî malın mubayaa edilebilmesi için ikisinin peşin olması şart olduğu gibi, mikdarlannın da eşitliği şarttır.
N e v e v î Muza ben e babından önceki bâbta özetle şöyle der: "Araya (yâni muayyen bir

ağaçtaki yaş hurmayı yerdeki kürü hurma ile satmak) akdi hariç, yaş hurmanın kuru hurma ile satılmasının haramhğı hususunda âlimler ittifak etmişler ve bunun faiz olduğunu hükmetmişlerdir. Yaş üzümün kuru üzümle satılmasının haramhğı meselesinde de âlimler ittifak halindedirler. Âlimler, başağında ki buğdayın safi buğdayla satılmasının haramlığı üzerinde de icmâ etmişlerdir. Bu satışa Muhâkale denilir. Münâkale kelimesi haki kökünden alınmadır. Haki ise, ekin ekmek ve ziraat yeri, demektir.

Kuru hurma ile satılmak istenen yaş hurma ye kuru üzümle satılmak istenen yaş üzüm, ağaçları üstünde iken satışı haram olduğu gibi bu meyvalar ağaçlarından kesilip devşirildikten sonra da bu şekilde satılamaz. (Yâni kısacası yaş hurma kuru hurma ile satılamaz ve yaş üzüm kuru üzümle satılamaz. Bu yaş hurma ve yaş üzüm ağaçları üzerinde ise bu satışın haramhğı üzerinde âlimlerin icmâı vardır. Bunların bu satışları kesilip devşirildikten sonra ise âlimlerin cumhuruna göre yine haramdır. Çünkü yaş hurma ve yaş üzüm kuruyunca fire verip eksilir. Ne kadar ekşiteceğini kesinlikle bilmek mümkün değildir. Bu itibarla bunların karşılığında ahnan kuru hurma ve kuru üzüm ile bunların mikdarlannın eşitliğini temin etmek mümkün değildir ve bu nedenle haramdır.)

Ebû Hanîfe ise: Yaş hurma ve yaş üzüm kesilip devşirildikten sonra kurusundan aynı mikdardaki misli ile satılması caizdir, demiştir. Meselâ bir ölçek yaş hurma bir ölçek kuru hurma ile ye bir ölçek yaş üzüm bir ölçek kuru üzijmle satılabilir-" Başağından yeni ayrılan taze buğdayın, kurumuş buğdaydan misli ile, satılmasına da hükmetmiştir, Hanefî âlimlerden Ebû Yûsuf ve M u h a m m e d * in de dâhil bulunduğu cumhura göre hurmanın yaşı, kurusuyla hiç bir suretle satılamaz. Keza üzümün yaşı hiç bir surette kurusuyla satılamaz. Başaktaki buğday da safi buğdayla hiç bir suretle satılamaz.

Hurma ve buğday gibi rebevî yâni fâizsel bir maddenin tazesi ile kurusunun biribiriyle değiştirilmesi ile ilgili gerekli bilgi 2264 nolii hadisin İzahı bölümünde verilmiştir. [154]

55- Ârâyâ (Belirli Bîr Kaç Ağacın Üstündeki Yas Hurmayı) Kuru Hurma Olarak Tahminen Takdir Etmek Suretiyle (Peşîn Kuru Hurma Île) Satmak Babı

2268) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyallâhü anhümyden; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî 'in Ariyye (yâni belirli bir kaç ağacın üstündeki yaş hurmayı kuru hurma olarak tahminen takdir etmek suretiyle, tahmin edilen mikdardaki peşin kuru hurma ile satılması) hakkında ruhsat verdiğini Zeyd bin Sabit bana haber verdi."

2269) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü an/tsimâ^dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in Ariyye (yâni belirli bir kaç ağacın üstündeki yaş hurmayı) kuru hurma olarak mikdannı tahmin etmek suretiyle (o mikdardaki peşin kuru hurma ile) satılmasına ruhsat verdiğini Zeyd bin Sabit bana haber verdi.

(Râvi) Yahya demiştir ki t Ariyye, kişinin aile ferdlerinüı azığı olan kuru hurmasını verip bununla birkaç hurma ağacının (üstündeki) yaş hurmayı kuru hurma olarak tahminen takdir etmek Suretiyle satın almasıdır." [155]

İzahı

Müellifimizin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) aracılığı ile rivayet ettiği Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in bu hadislerini Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. E b û D â v û d da bunun benzerini Hârice bin Zeyd aracılığı ile Zeyd (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bâzı rivâyetterdeki metin uzuncadır. O rivayetlerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Müzâbene ve Münâkale satışlarını yasakladığı, fakat araya satışına izin verdiği belirtilmektedir. Diğer değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum. Aşağıda yapacağım izah esnasında gerek duyulursa buna değinilecektir. Şimdi Ârâyâ ve Ariyye kelimelerini ve bunların tariflerini açıklayalım:

Tuhfe yazan özetle şöyle der:

"Ârâyâ kelimesi Ariyye'nin çoğuludur. Ariyye, ağacı üstündeki yaş hurmayı ağaçsız olarak hediye etmektir. Yâni ağaç hediye edilmiyor, sâdece üstündeki hurmalar hediye ediliyor. Kıtlık zamanlarında hurma bahçeleri bulunanlar, hurmalığı olmayanlara bu ikramda bulunuyorlardı. Arablarda bu âdet vardı. Karşılıksız olarak yapılan bu ikrama Ariyye denilirdi. Sağım hayvanı olmayan ailelere koyun ve deve gibi sağun hayvanı, sütünden faydalanılmak üzere emaneten vermek âdeti de vardı. Sağım hayvanı yine sahibinin malı idi. Bunu emaneten alan aile de

karşılıksız olarak bunun sütünden yararlanırdı. . Bu ikrama da Menîha denilir. Şer-i Şerif ıstılahındaki Ariyye'nin tarifi hususunda ihtilâf vardır. Yâni Şeriatte bu kelime ile neyin kasdedildiği hususunda değişik görüşler vardır. Şöyle ki:
1. Mâlik Ariyye'yi şöyle açıklamıştır: Kişi, hurmalığındaki ağaçlardan belirli bir tanesinin üstündeki yaş hurmayı karşılıksız olarak bir adama verir. Sonra adamın hurmalığa girip çıkmasından zahmet duymaya başlar. Hurmalık sahibinin, o ağaç üstündeki yaş hurmayı tahminen takdir edip bu kadar kuru hurmayı peşinen ve defaten adama vermek suretiyle bahçeden ilişiğini kesmesine ruhsat ve izin verilmiştir.
2. Şafii de Arâyâ'yi şöyle tarif etmiştir: Adam belirli bir veya birden fazla ağacın üstündeki yaş hurmanın ne kadar olduğunu tahminen takdir eder. Sonra bu kuruyunca ne kadar eksilece-ğini tahminen hesaplar. Bunun üzerine kuruduğu zaman ne kadar kalacağım tahmin ediyorsa o mikdarda kuru hurmayı ağaç sahibine peşin verip bunun karşılığında ağaç üstündeki yaş hurmayı satın alır. İşte bu alıma Arâyâ (ve Ariyye) denilir. Taraflar teslim ve tesellümü tamamlamadan birbirinden aynlırlarsa bu satış bozulur.
(Şafii' nin anlattığı teslim ve tesellüm şöyle olur: Müşteri takdir edilen kuru hurma mikdan ne .se o kadar kuru hurmayı ağaç sahibine teslim eder. Ağaç sahibi de meyvasını sattığı ağaçları müşterinin emrine verir.)
El-Hâfız, el-Fetih'te : Şafiî1 nin tarifinden çıkan sonuç, ariyye'nin götürü usulle veya veresiye şekli ile olmamasıdır, demiştir.
3. Süfyân bin Hüseyin de: Arâyâ, fakirlere hibe edilen ağaçlar üstündeki yaş hurmalardı. Fakirler bu hurmaları devşirme zamanını bekliyemezlerdi. Bunun için bu yaş hurmaları, dile-dikleri kuru hurma ile satmalarına ruhsat verildi, demiştir.
El-Hâfız: Ariyye satış şekilleri çoktur. Bunlardan birisi şu* dur: Adam hurma bahçesi sahibine der ki Şu ve bu ağaçların üstündeki yaş hurmadan kaç ölçek kuru hurmanın çıkacağım tahminen takdir et ve bana o kadar kuru hurma ile sat. Bahçe sahibi de tahmin ettiği mikdardaki kuru hurmayı adamdan alır ve anılan hurma ağaçlarını onun emrine verir. Adam da yaş hurmadan yararlanır. Ariyye'nin diğer bir şekli de şöyle olur: Bahçe sahibi belirli bir veya birden fazla ağacın üstündeki yaş hurmayı bir adama hibe eder. Fakat adam hurmaların kuruması mevsimini beklemekle mutazarrır olur ve hurmaları yaş iken yemek istemez. Çünkü kuru hurmaya ihtiyacı vardır. Bunu azık ve zahire yapmak ister. İşte adam ağaçlar üstündeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurma çıkacağım tahmin ve takdir eder. Sonra bunu kuru hurma karşılığında ya bahçe sahibine veya başka bir kimseye satar ve kuru hurmayı peşin teslim alır, der. El-Hâfız bu arada Ariyye'nin başka şekillerini de anlatır."
Avnü'l-Mabûd yazan da bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: " N e v e v i, Ariyye şöyle olur: Bahçe sahibi belirli ağaçlar üstünde bulunan yaş hurmayı tahmin ve takdir ederek şöyle der: Bu ağaçlar üzerinde bulunan yaş hurmalardan meselâ üç vesk (belirli bir hacim birimidir) kuru hurma hâsıl olur. Sonra bu yaş hur-malan üç vesk kuru hurma ile satar ve kuru hurmayı teslim alır. Bahçe sahibi ile adam birbirinden ayrılmadan önce adam kuru hurmayı teslim etmekle, bahçe sahibi de anılan ağaçlan adamın emrine vermekle teslim ve tesellüm işi yapılır Ariyye denilen bu tür satış beş veskten az mikdardaki hurma için caizdir. Beş veskten fazla mikdardaki hurma için caiz değildir. Yaş hurma karşılığında verilecek kuru hurma tam beş vesk olduğu takdirde ise bunun câiz-liği hususunda Şafii" nin iki kavli vardır. En sahîh kavline göre caiz değildir. Ariyye denilen satış türü için verilen ruhsat fakirlere mahsus olmayıp zenginler de bundan yararlanabilirler. Zayıf bir kavle göre bu ruhsat fakirlere mahsustur. Ariyye satışı en sahih kavle göre yaş hurma ile yaş üzüme mahsustur. Diğer meyva-ları bu şekilde satmak caiz değildir. Zayıf bir kavle göre diğer jney-valan da bu şekilde satmak caizdir, demiştir.
Hattâbi de: Arâyâ türü satışlar, Müzâbene türü satışların yasakhğma âit hükümden müstesnadır. Görüldüğü gibi bu hadiste, Arâyâ türü satışı için ruhsat verildiği bildirilmektedir. Ruhsat vermek, ancak yasaklamadan sonra vuku bulur. (Yâni bir şey yasaklanmamış iken ona cevaz verilirse bu cevaz vermeye ruhsat denilmez.)
Mâlik, Şafiî, Evzâi, Ahmed, İshâk ve Ebû U b e y d ' in dâhil bulundukları fıkıhçıların ekserisi ariyye türü satışa ruhsat verildiğine hükmetmişlerdir. Rey ehli ise buna ruhsat vermemişler ve Müzâbene'nin yasak lığının umumiliği görüşünü savunmuşlardır. Ariyye'ye ruhsat verildiğine dâir bu ve benzeri hadîsleri mânâya uygun olmayan şekilde yorumlamışlardır, demiştir.
Hattâbi' nin, sözünde geçen Münâbeze satışına âit hadîsler 54. bâbta geçti. Orada gerekli izah yapıldı. Hatırlanacağı üzere Müzâbene ağacı üzerindeki yaş üzümü veya yaş hurmayı takdir edip bundan kaç ölçek kuru üzüm veya hurmanın çıkacağını tahmini olarak tesbit etmek ve bu mikdar kuru üzüm veya kuru hurma karşılığında o yaş üzümü veya yaş hurmayı satmaktır. Bu satış yasaklanmıştır. Çünkü meselâ 10 ölçek kuru hurmayla satılan yaş hurmadan 10 ölçek kuru hurmanın ve 15 ölçek kuru üzümle satılan yaş üzümden 15 ölçek kuru üzümün elde edileceği

kesinlikle bilinemez. Halbuki bunların eşit olmaması hâlinde faiz sayılır. Bu nedenle Müzâbene ismi verilen satış yasaklanmıştır. Ancak az mikdardaki hurmanın bu şekilde satılmasına ruhsat verilmiştir. Ruhsat verilmiş *olan satışa da Ariyye satışı ismi verilmiştir.
T i r m i z i' nin tbn-i Ömer aracılığı ile Z e y d bin Sabit (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettiğine göre Z e y d şöyle demiştir:
"Resûlullah (Sallaltehü Aleyhi ve Sellem) muhakale ve müzâbene (denilen satış nevilerin)den nehiy etti. Ancak arâyâ sahihlerine arâyâlarını, tahminle takdir etmek suretiyle bundan elde edilecek kuru hurmanın misli ile satmalarına İzin verdi."
T i r m i z İ bundan sonra, beş vesk'den az mikdardaki hurma için arâyâ yolu ile satılmasına Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ruhsat verdiğine dâir Zeyd bin Sabit ile Ebû Hüreyre' nin hadîslerini rivayet etmiş ve bunun akbe-nide de beş vesk hurmanın arâyâ şeklinde satılmasına ruhsat verildiğine dâir Mâlik bin Enes'in merfû hadîsini rivayet etmiştir. T i r m i z İ bundan sonra şöyle der: Şafii, Ahmed ve İshâk'in dâhil olduğu bir ilim cemâati demiş ki: Arâyâ satışı, Muhakale ve Müzâbene satışlarına âit yasaklama hükmünden müstesnadır. Bunların delili Zeyd bin Sabit Üe Ebû Hüreyre' nin hadisleridir. Bunlara göre beş veskten az mikdardaki yaş hurmayı ağacı üstünde iken ölçekle tahmin etmek suretiyle kuru hurma ile satmak caizdir. Bâzı âlimler bunun hikmetini şöyle açıklamışlardır: Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm) bu hususta müslümanlara kolaylık sağlamak istemiştir. Çünkü müslümanlar Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ederek: Yaş hurmayı ancak kuru hurma ile satın alabiliriz. (Başka türlü almamız güçtür. Aksi takdirde taze hurmadan mahrum kalırız) Bunun üzerine onlann taze hurmayı yiyebilmeleri için beş veskten az mikdarı bu şekilde satın almalarına ruhsat ve izin verdi."
Arâyâ şekli ile yapılacak satışa âit ruhsatın beş vesk veya bundan az mikdardaki hurma için olduğuna dâir rivayetler değişiktir. Bâzı rivayetlerde «Beş vesk veya bundan az» ifâdesi mevcuttur. Alimlerin bir kısmı bu ifâdedeki tereddüdün râviye âit olduğunu söylerken bir kısım âlimler de: Bu ifâde tereddüt anlamında değil, bundan maksad muhayyerlik ve serbestliktir, demişlerdir. Yâni beş vesk de olabilir, bundan az da olabilir.
Tuhfe yazan da bu konuda özetle şöyle der:
"Âlimler beş veskten fazla hurmanın arâyâ şekli ile satılmasına cevaz vermemişler ve beş veskten az mikdar için ise cevaz vermişlerdir. Tam beş vesk olunca bu hususta ihtilâf vardır. Mâliki-1 e r' in en sahîh kavline göre caizdir. Şafii ve Hanbell âlimlere göre caiz değildir.
Ebû Hanİfe ise arâyâ şekli ile yapılan satışların hiç birisine cevaz vermemiştir. Kendisi Münâbeze ve Muhâkale'nin yasak-lığma âit hadîsleri umumi olarak mânâlandırmıştır. Arâyâ'ya âit hadisleri de şöyle yorumlamıştır: Bu hadîsler hibe yolu ile verilen yaş hurmaya aittir. Şöyle ki: Bahçe sahibi bir ağacın üstündeki yaş hurmayı bir adama hibe eder. Henüz bunu teslim etmemiş iken bundan dönüş yapmak ister, işte bu durumda bahçe sahibine şöyle bir ruhsat verilmiştir: Dilerse ağacın üstündeki yaş hurmadan ne kadar kuru hurmanın çıkacağını tahminen takdir eder ve adama bu kadar kuru hurma hibe edip adamın ağaçla ilişiğini keser."
Arâyâ satışında yaş hurma karşılığında kuru hurmanın verilmesi gerekir. Ağacın üstündeki yaş hurmayı tahminen takdir etmek suretiyle ve arâyâ şeklinde, ferdeki yaş hurma ile satmak ve değiştirmek caiz değildir. Cumhurun görüşü budur Arâyâ hadislerinin bâzısının rivayetlerinde arâyâ'nın kuru veya yaş hurma ile değiştirilmesine ruhsat verildiği belirtilmiş ise de bu ifâde râvinin tereddüdü şeklinde yorumlanmıştır.
Avnü'l-Mabûd yazarı Kastalânî' den naklen şöyle der: Buhâri ve Müslim'in Zeyd bin Sabit' ten yaptıkları bir rivayette; «Zeyd (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arâyâyı kuru hurma veya yaş hurma satmaya ruhsat vermiştir.»"
Bu hadîsin zahirine göre ağacı üstündeki yaş hurmayı arâyâ şeklinde kuru hurma ile satmak caiz olduğu gibi yerdeki yaş hurma ile de satmak caizdir. Şâfiiler'in böyle bir kavli vardır. Buna göre hadîsteki "Veya" ifâdesi muhayyerlik ve serbestlik içindir. Fakat cumhur, arâyâ'nın yaş hurma ile satılmasını caiz görmemiş ve bu hadîsteki "Veya" ifâdesinin râvînin tereddüdünden ileri geldiğini söylemiştir. Cumhur: Çünkü arâyâ hakkındaki hadislerin ekserisinde arayanın kuru hurma ile değiştirilmesine izin verildiği bildirilmektedir. Bunlarda yaş hurmadan bahsedilmemektedir. Bu itibarla rivayetlerin ekserisindeki ifâdelere göre hüküm vermek gerekir, demiştir.
Arâyâ hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler, Buhâri'-nin şerhleri ile Tirmizi1 nin Tuhfe adlı şerhine müracaat etsinler.
Bir Vesk, 60 sâ'dır. Bir sâ 4 müd'dür. Bu konu hakkında gerekli bilgi 1832 -1833 nolu hadisler bölümünde verilmiştir. 1825 -1826 no-lu fıtır sadakası hadisleri izahı bölümünde sâ ve müd hakkında gerekli bilgi vardır. Ayrıca Taharet kitabında bu konu geçmiştir. [156]

56- Veresiye Olarak Hayvanı Hayvanla Satmak Babı

2270) Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü oflAJ'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), veresiye olarak hayvanı hayvanla satmayı yasakladı.*'

2271) Câbir (bin Semûre) (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalldUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Elden ele (yâni peşin olarak) bir hayvanı iki hayvan ile satmakta bîr beis (sakınca) yoktur,» buyurdu ve bu satışın veresiye olarak yapılmasından kerahet etmiştir." [157]

İzahı

Semûre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, E b û Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Tirmizi: S e -mûre'nin hadîsi hasen- sahih bir hadistir. E 1-H a s a n'ın (Yâni Hasan -1 Basrî'nin) S e- m û r e * den hadis işittiği doğrudur. Bunu Ali el-Medeni ve başkası da söylemiştir. As-hab-ı Kirâm'dan ve onlardan sonrakilerden ilim ehlinin ekserisi, veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak hususunda bu hadîsle amel etmişlerdir. Süfyân-ı Sevri, Küfe ehlive Ahmedde böyle demişlerdir. Ashâb-ı Kiram'dan ve onlardan sonra gelenlerden bazı alimler de veresiye olarak hayvanı hayvanla satmaya ruhsat ve cevaz vermişlerdir. Şafiî ve îshak'ın kavli de böyledir, demiştir.
Tuhfe yazan da Tirmizi1 nin bu ifâdeleri bölümünde şöyle der :
"Şevkâni, en-Neyl'de: Veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak hususundaki âlimlerin görüşleri şöyledir:
1. Cumhura göre veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak caizdir. Alınan ile satılan hayvanların eşit sayıda veya ayni cinsten olması şart değildir. (Yâni meselâ bir koyun, veresiye iki keçi ile satılabilir. Bir sığır, veresiye iki sığırla veya üç deveyle satılabilir. Keza bir sığır, veresiye bir sığırla ve bir katır veresiye bir katırla satılabilir.)
2. M&lik'e göre, cinsleri muhtelif hayvanları cumhurun yukarda anlatılan görüşüne uygun satmakta bir salanca yoktur. Fakat ayni cins hayvanlar veresiye olarak birbiriyle satılırken sayılarının eşit olması gerekir. (Yâni meselâ bir koyun, veresiye koyunla satılacaksa iki koyunla satılamaz, ancak bir koyunla satılabilir. Veresiye olduğunda satılanın sayısı ile alınanın sayısının eşitliği şarttır.)
3. Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve Ah-m e d' e göre veresiye olarak hayvanı hayvanla satmak mutlaka caiz değildir. Yâni birbiriyle satılacak hayvanların sayısı eşit olsun olmasın, ayni cins hayvanlar olsun değişik cins hayvan olsun hiç bir suretle caiz değildir. Bunların delilleri bu bâbta rivayet edilen hadisler ile mevkuf olan başka rivayetlerdir. Ali bin Ebİ T â 1 i b (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Kendisi bir devenin veresiye iki deve ile satılmasından kerahat etmiştir. Îbn-İ Ömer (Radıyallâhü anh) 'den de böyle bir rivayet vardır. Bu rivayetler bilindiği gibi mevkuf türündendir.
Cumhur ise S e m û r e (Radıyallâhü anh) ile C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîslerinin senedlerini sahih olmadığını söylemişlerdir. Şöyle ki: Cumhur Hasan-ı Basrî' nin S e m û r e (Radıyallâhü anh)'den hadis işittiğinin ihtilaflı olduğunu ve Câ-b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin senedinde bulunan H a c -c â c' in yanılgılarının çok olduğunu ve ayni zamanda tedlisçi olup bu hadisi an'ane ile Ebü'z-Zübeyr* den rivayet ettiğini gerekçe göstermiştir.
Cumhür'un delili ise Ahmed, Ebû Dâvûd ve Bey-haki' nin rivayet ettikleri Abdullah bin Amr bin e 1 - Â s (Radıyallâhü anh) 'in merfû olan bir hadîsidir. Bu hadise göre Peygamber (Aleyhi s-salâtü ve's-selâm), Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'a bir askerî birliği teçhiz edip her askere birer binek devesini vermesini emretmiş, Abdullah mevcut develeri taksim etmiş ve develer bitmiştir. Bunun üzerine Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendisine, zekât develerinden ödenmek üzere deve almasını emretmiş ve bu emre binâen Abdullah, ilerde elde edilecek zekât develerinden iki deve vermek üzere bir deve almaya başlamıştır. (Böylece ihtiyaç duyulan develeri temin etmiştir.)
Cumhur, Abdullah bin Amr (Radıyalâhü anh)'in bu hadîsini delil göstererek veresiye iki deve ile, bir deveyi satmanın ve satın almanın câizliğine hükmetmişlerdir.
Bu nevî satışın yasaklığına hükmeden âlimler ise Abdullah'ın bu hadîsinin diğer hadislerle mensuh olduğunu söylemişlerdir. Şafiî ise hadîslerin arasını bulmak üzere, veresiye olarak hayvanı satmanın yasaklığına dâir Semûre ile Câbi r'in hadîsini şöyle yorumlamıştır: Bu hadîsler alman ve satılan hayvanların ikisinin de veresiye olması hakkındadır. Birisi peşin, diğeri veresiye

olursa, veresiye olan hayvan sayısı fazla da olsa bir sakınca yoktur.
Âlimlerin yukarda özetle anlatılan görüşleri ve delilleri ile bu delillere yapılan itirazlar, yorumlar ve cevablar hakkında geniş bilgi almak için Tirmizi ve Ebû Dâvûd'un şerhlerine müracaat edilebilir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisini T ir mi z i de rivayet etmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâl de buradaki metnin birer benzerini yine Câbir (Radıyallâhü anh) '-den rivayet etmişlerdir. [158]

Yukardaki İki Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Satılan ve satın alınan hayvanlar peşin oldukları takdirde sayılan eşit olmasa bile yapılan satış sahihtir, faiz sayılmaz. Bu hususta icmâ bulunduğunu bundan sonra gelen .bâbta anlatacağım.
2. Veresiye olursa hayvanı hayvanla satmak yasaktır. Satılan ve satın alınan hayvanların sayısı eşit olsun olmasın hüküm aynidir. Yukarda anlattığım gibi bu görüş Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve A h m e d'in görüşüdür. İhtiyata en uygun olan görüşün bu görüş olduğu söylenmiştir.
Cumhura göre peşin bir hayvanı veresiye bir veya birden fazla hayvanla satmak caizdir. Ancak satılan ve satın alınanın ikisi de veresiye olursa satış caiz değildir. Bu hususta da gereken bilgi yukarda verildi. [159]

57- Elden Ele (Yânî Satılan Ve Alınanın Îkîsî De Peşîn Olarak) Hayvanları Sayıca Fazla Hayvanlarla Mubayaa Etmek Babı

2272) Enes (bin Mâlik) (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (mü'minlerin anası) Safiyye (bint-i Huhey) 'yi yedi baş (cariye - köle) ile satın aldı.
(Râvî Abdurrahman dedi ki: (Peygamber, Safiyye'yi) Dihye el-Kelbrden (satın aldı.)" [160]

İzahı

Zevâid yazan bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bu bir kalem hatasıdır. Çünkü Müslim de Nikah kitabının 14. babında bu hadîsi rivayet etmiştir. Safiyye (Radıyallâhü anhâ) Beni Kurayza ve Bent Nadir isimli meşhur iki yahudt kabilesinin reisi olan Huyeyy b i n S a'y e'nin Peygamberlerden H â r û n (Aleyhisselâm) 'm sülâlesinden idi. H a y b e r savaşında esir edilenler arasındaydı. Bu rivayete göre Dihye el-Kelbı'nin payına düştükten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu satın almış ve ona karşılık Dih-y e ' ye yedi baş câriye - köle vermiştir. Verilenlerin câriye veya köle olduğuna, şayet kanşık ise kaçının câriye, kaçının köle olduğuna dâir bir bilgi edinemedim. Hepsinin câriye veya köle olması da muhtemeldir. Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin hâl terceme-si 1779 nolu hadisin izahı bölümünde geçtiği için o bilgi ile yetine-lim. Ancak şunu da belirteyim: Buhâri ve Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadise göre H a y b e r esirleri toplandıktan sonra Dihye (Radıyallâhü anh) gelerek: Yâ Resûlallah, esir alınan cariyelerden bir tanesini bana ver, dedi. Dihye de gidip S a f i y y e' yi - aldı. Fakat bir sahâbî Beni Kurayza ile Benî Nâdir'in en büyük hanedanı olan Safiyye' nin Dihye tarafından alınmasına karşı çıkıp durumu Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e arz etmesi neticesinde, Dihye' nin Safiyye'yi değil de, başka bir câriye alması emredilmiş, sonra Safiyye ganimet olarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mülkiyetine geçmiştir. Bilâhare Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu azâd ederek, mü'minlerin analan arasında idhal buyurmuştur. Safiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etmesi şekline âit rivayetlerin birleştirilmesi ile ilgili olarak N e v e v i şöyle der: Safiyye' nin D i h y e'nin payına düştüğüne âit cümlenin mânâsı muhtemelen şöyledir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Dihye'* ye, bir câriye almasını müsâade ettiği ve Dihye de Safiyye' yi seçtiği için, kendisinin payına düşmüş, denilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Safiyye'yi yedi baş insan karşılığında Dihye' den satın almasına âit cümlenin mânâsı da şöyle olabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sajâtü ve's-selâm) çıkacak dedikoduları önlemek amacı ile Safiyye'yi Dihye'-ye vermeyi uygun bulmayınca, gönlünü almak üzere kendisine yedi esir vermiştir. Bu yedi kişi, Safiyye' nin yerine verildiği için bu verilişe alım satım denilmiştir. Bu cümleler böyle yorumlanınca rivayetler arasında bir ihtilâf kalmaz. [161]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükmü

Satılan ve satın alınanın ikisi de peşin olduğu takdirde bir câriye veya bir köleyi, birden fazla câriye veya köle ile satmak ve satın almak caizdir. Faiz sayılmaz. Hayvanların satışı da böyledir. Yâni satılan ve satın alınanın ikisi de peşin olduğu takdirde bir hayvanı birden fazla hayvanla satmakta ve satın almakta bir sakınca yoktur. Bundan önceki bâbta beyân ettiğim gibi bu hususta âlimlerin icmâı vardır. Avnü'l-Mabûd yazarının İbnü'l-Kayyim1 den naklen verdiği bilgiye göre, ölçülerek veya tartılarak satılan malların dışında kalan, köle, câriye, hayvan, bitki ve şâir mallar peşin olmak kaydı ile birisi diğerinden fazla da olsa birbiriyle satılması caizdir.
Satılan veya satın alınan mal veresiye olursa cumhura göre satış yine sahihtir. Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve A h m e d' e göre caiz değildir. M â 1 i k' e göre veresiye satılacak ile satın alınacak mal ayni cinsten olup birisi diğerinden fazla ise satış sahih değildir. Mallar sayıca eşit ise veya cinsleri değişik ise satış sahihtir. Bu hususta geniş bilgi bundan önceki bâbta verildi.
D i h y e (Hadıyallâhü anh) Ashab-i Kiram'in büyüklerinden-dir. B e d i r' de ve diğer savaşlarda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in beraberinde bulunma şerefine nail olan bir zâttır. Çok defa Cebrail (Aleyh isse lam) onun suretinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gelirdi. Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh) ve' başka bir çok sahâbî Cebrail'i onun suretinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanında görmüşlerdir. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), İslâmiyet'e davet etmek üzere bâzı devlet adamlarına mektup gön-dermişti. Rûm Kayser' ine yazdığı mektubu D i h y e götürmüştü. [162]

58- Faizin Ağır Bir Günah Olduğunun Beyânı Babı

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin tercemesine geçmeden* önce faiz hakkında gelen bâzı âyetleri ve mealleri buraya almayı faydalı gördüm. Çünkü bu âyetler faizin haramlıgını açıkça belirttiği gibi ağır, çetin ve büyük bir günah olduğunu da ifâde eder. Faiz oranı düşük olsun, yüksek olsun her nevi, kesinlikle haramdır. Bu hüküm Kur'an âyetleri, hadis-i şerifler ve müslümanlann icmâı ile sabittir. Faizin haramlığını inkâr etmek küfürdür. Allah cümlemizin imanını korusun ve bu hastalı&a tutulanlara şifâ ihsan eylesin.
"Faiz yiyenler (kıyamet günü) ancak şeytanın çarptığı kişinin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların "Alış veriş muamelesi tıpkı faiz gibidir," demeleri yüzündendir. Oysa, Allah alış verişi helal, faizi haram kılmıştır. Artık kime Rabb'inden bir Öğüt gelir de faizcilikten vazgeçerse, geçmişi kendisine aittir ve onun hükmü Allah'adır. Kim faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir. Onlar orada ebedî kalıcılardır." (Bakara: 275)
"Allah faizin bereketini giderir (karıştığı malı) mahveder. Sadakaları ise bereketlendirir (sadakası çıkarılan malı artırır). Allah, çok nankör ve günahkâr olan hiç kimseyi sevmez." (Bakara: 276)
"Ey İman edenler! Eğer mü'min insanlar iseniz, Allah'tan korkunuz ve faizden arta kalanı bırakınız."
"Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından (size karşı açılan) bir savaş malûmunuz olsun. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece (sermayenizden fazlasını istemekle) zulüm etmiş olmazsınız ve (sermayenizden noksan almakla) zulme uğramış olmazsınız." (Bakara: 278, 279)
"Ey îman edenler! Faizi kat kat artırılmış olarak yemeyiniz ve Allah'tan korkunuz ki iflah olabilesiniz."
"Ve kâfirler İçin hazırlanmış olan ateşten sakınınız."
"Ve Allah'a ve Resulüne itaat ediniz ki rahmete erdirilesiniz."
(Âl-i îmrân: 130, 131 ve 132)

2273) Ebû Hüreyre (Rodıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Mi'raca) götürüldüğüm gece, karınları odalar gibi (büyük) olan bir kavmin üzerine vardım. Bunların karınlarında dışardan görülen yılanlar vardı. Ben: Bunlar kimlerdir? Yâ Cebrail! diye sordum. Cebrail dedi ki: Bunlar faiz yiyicileridir.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Ali bin Zeyd bin Ced'ân'ın zayıf olduğu Ze-vâid'de bildirilmiştir.

2274) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Faiz, yetmiş çeşit günahtır. Bunların en hafifi, erkeğin kendi anası ile zina etmesi (veya

evlenmesi) günahı kadardır.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Neclh bin AMirrahman Ebû Maşerin zayıflığı Özerinde ittifak edildiği, Zevaid'de bildirilmiştir.

2275) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Faiz yetmişüç kapı (çeşit) dir.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Râvl îbn-i Adl'nin adı Muhammed bin ibrahim olup sıka bir zâttır. Bu hadisi Şutıe'den yalnız kendisi rivayet etmiştir. [163]

İzahı

Yukardaki hadislerin üçü de Zevâid turündendir. İkinci hadisi Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste faizin yetmiş çeşit günahının bulunduğu ifâde edilmiştir. Yâni faizin çok çeşitleri vardır. Hepsi de günahtır. En hafi sanılan faizin günahı kişinin, anası ile zina etmesi kadar ağır bir günahtır. Bu hadîste geçen "Nikahlanma" sözü evlenme akdi veya cinsel ilişki mânâsına yorumlanabilir, ikisinin sonucu aynidir.
Üçüncü hadîste ise faizin yetmiş kapısının, yâni yetmiş çeşidinin bulunduğu bildirilmektedir. Bundan maksad, faizin çeşitlerinin çokluğudur. Yoksa yetmiş sayısı ile tahdid değildir. Gerek bu ve gerekse bundan önceki hadîste geçen "yetmiş üç" sözü de böyle yorumlanınca iki hadîs arasında zahiren görülen ihtilâf bertaraf edilmiş olur. Sindi böyle yorum yapmıştır.

2276) Ömer Mn el-Hattâb (Radtyallâhü anhydetı; Şöyle demiştir:
Son inen âyet, faiz âyetidir. Resülullah (Sallallahâ Aleyhi ve Sel-lem) de bu âyeti (teferruatı ile) tefsir etmeden vefat etti. Artık siz faizi de faiz şüphesi bulunan muameleyi de bırakınız."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir ve ravileri sıka zâtlardır. Ancak ravl Sald bin Arûbe'nin hafızası son zamanlarında zayıflamıştı. [164]

İzahı

Bu hadîs de Zevâid türündendir. Sindi: tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in maksadı faiz âyetinin, helâl ve haramla ilgili âyetlerin sonuncusu olduğunu ve hükmünün sabit olup mensuh olmasının söz konusu olamıyacağım bildirmektir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu âyeti tefsir etmeden vefat ettiğim söylemekle de Ömer (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Yâni faizin bütün teferruatını açıklayıcı ve kıyâsa mahal bırakmıya-cak geniş kapsamlı bir açıklamanın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yapılmamış olduğunu bildirmektir. Yoksa bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) faiz âyetini açıklayıcı ve faiz hükümlerini beyân edici bir çok hadis buyurmuştur, der. Evet yalnız îbn-i Mâceh'in bu bölümde rivayet ettiği 2253 - 2273 nolu 20 kadar hadîs faizin hükümlerini beyân eder. Ömer (Radıyallâhü anh) bu eser ile faiz konusunda çok ihtiyatlı davranmanın gereğine işaret ederek faiz kokusu duyulacak şüpheli muamelelerden uzak durmak için müslümanların dikkatini çekmek istemiştir.
Faizin haram kılınması hakkında kısa bir bilgi vermek uygun olur.
Câhiliyet devrinde ve İslâmiyet'in ilk zamanlarında yaygın olan faiz usûlü daha çok şöyle id* Parası çok olan bankerler, faizciliği san'at hâline getirmişlerdi. Meselâ bir adama yüz dirhemi bir yıl vâde ile yüzde 20 nisbetinde bir faizle ödünç verirlerdi. Vâdesi geldiğinde adam para sahibi ile yeni bir anlaşma yaparak vâdeyi bir yıl daha uzatır ve asıl para ile tahakkuk etmiş olan faize ek olarak vereceği 80 dirhemi ödemeyi kabullenirdi. Böylece ikinci vâde geldiğinde 200 dirhem ödemek durumunda kalırdı. İkinci vâde geldiğinde taraflar sûreyi tekraı uzatır ve buna karşı 250 veya 300 dirhem ödeme yapılması üzerinde ittifak ederlerdi. Bu şekilde sürdürülen faizcilikle paranın bir kaç katı ödenirdi. M e k k e' de inen Â1 - i î m r â n sûresinin yukarda yazıh 130. âyeti ile bu çirkin muamele takbih edilerek müslümanların böyle yapmaları yasaklandı. Bu âyette, faizin kat kat artırılarak yenilmesi yasaklanmış oldu. Günün faiz usûlü kat kat artırmak olduğu için bu durum belirtildi. Yoksa ilk anda sanıldığı gibi kat kat olmayıp normal bir orandaki faizin mübahhğı mânâsı çıkarılamaz. Meselâ: Anasını silâhla yaralayan kişi azarlanırken: Anam silâhla yaralaman çirkin bir suçtur, denildiği zaman, kişinin anasını sopa ile yaralamasının veya dövmesinin çirkin bir suç olmadığı mânâsı çıkarılabilir mi? Bu âyet de böyledir. O günkü faiz durumu Öyle olduğu için bu ifâde buyurulmuştur. Tefsir kitablannda açıkça belirtildiği gibi bu âyetteki "kat kat faiz" tâbiri, böyle olmayan faizin mübahlığmı beyân için olmayıp, o günkü

çirkin durumu belirtmek içindir. Bu hususta müslümanların icmâı vardır. Ayet-i Celîle'yi başka türlü yorumlayan hiç bir ilim adamı yoktur. Kaldı ki Medine-i Münevvere devrinde ve Mekke' nin fethi sırasında inen ve yukarda yazılı bulunan B a -kara sûresinin 275 - 279 nolu âyetleri faizin çoğunu da azını da kökünden yasaklamıştır. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de bu hadîste helâl ve haramla ilgili âyetlerin sonuncusunun faiz âyeti olduğunu bildirmekle bu âyetleri kasdediyor. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre kendisi de ribâ, yâni faiz âyetinin en son inen âyet olduğunu bildirmiştir. Buhârl İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) *m bu rivayetini "Tefsir** bölümünde rivayet etmiştir.
Bâzı rivayetlerde îbn-i Abbâs: En son inen âyet'in;
«Allah'a döndürüleceğiniz sonra zulüme uğramadan herkesin kazancının tamamının verileceği günden korkunuz.» (Bakara: 281) âyetidir, demiştir. Bu iki rivayet arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bu âyet ile faiz âyeti toptan inmiştir. Meşhur Veda haccı esnasında inen faiz âyetinin hükmü de bu esnada uygulanmıştır. Çünkü bu hac esnasında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yüzbını aşkın bir îslâm cemaatına hitaben buyurduğu ve dünya durdukça tüm insanlık âlemine ışık tutacak şaheser hutbesinde câhiliyet devrinin kötü âdetlerinin tümünü kökünden kaldırmış ve faizle ilgili olarak da meâlen:
«Faiz lağvedilmiştir. Fakat borcunuzun aslını vermeniz gerekir. (Faiz almakla) zulüm etmeyiniz ve (borcun aslını almamakla) zu-lüme uğramayımz. Faiz, Allah'ın emriyle artık haramdır. Câhiliyet devrinden kalma bu çirkin âdetin her çeşidini işte ayaklarımın altında çiğniyorum. İlk kaldırdığım faiz Abdülmuttalib'in oğlu Ab-bâs'ın faizidir.» buyurmuştur.
Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz'un rebevi yâni faizi ihtiva eden mallar olduğu nasslarla sabit olduğunu bundan önceki bâblarda görmüştünüz. Bunların dışında kalan malların hangilerinin bunlara tâbi olduğunu da orada anlatmıştım. Bâzı malların ise bunlara tâbi olup olmadığı hususunda sahâbilerin ve tabiilerin ihtilâf ettiklerini belirtmiştim. Meselâ: Ölçülerek satılan mallardan olan ve yiyecek maddelerinden olmayan kireç faize tâbi midir, değil midir? Ebû Hanife'ye göre tâbidir. Ş â f i î' ye göre tâbi değildir. Yâni bir ölçek kireç veresiye iki ölçek kireçle satılabilir mi, satılamaz mı? Keza, bir koyun veresiye iki koyunla satılabilir mi, satılamaz mı? bunun gibi ihtilaflı olan meseleler vardır. Ömer (Radıyallâhü anh) bu eserinde, faiz şüphesi olan meselelerde ihtiyatlı davranmayı tavsiye etmiştir. O'nun bu tavsiyesinden hareketle âlimler yâni yetkili müctehidler arasında ihtilâf konusu edilen bu gibi meselelerde faiz ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve bu gibi muameleleri yapmamalı.

2277) Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) faiz yiyene, yedirene, şâhidlerine ve kâtibine şüphesiz lanet etti." [165]

İzahı

Ebû Dâvûd, Tirmizl, Nesâî, îbn-i Hib-bân ve Hâkim de bunu rivayet etmişler ve Tirmizi bunun hasen- sahih olduğunu söylemiştir. Müslim de bu hadis metnini C â b i r (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmiştir. Ayrıca îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den de bunu kısa bir metinle rivayet etmiştir. O metinde yalnız faiz yiyen ile yedirenden söz edilmekte ve bunların Peygamber (Aleyhi's-salatü ve's-selâm) tarafından lanetlendiği belirtilmektedir. Buhar! de bunun bir benzerini Ebû Cuheyfe (Radıyallahü anh) -den merfû olarak rivayet etmiştir. N e s a l'nin rivayet ettiği Ibn-i Mes'ûd'un hadisi şöyledir:
«Faiz yiyen, yediren, faizli işleme şâhid olanlar ve kâtibük eden kimseler bilerek bunu yapınca, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dili İle (yâni buyruğu ile) kıyamet günü mel'unlardır.»
Hadis şârihl erince beyân edildiği gibi hadîslerdeki «Faiz yiyen» sözünden maksad faiz alandır. Aldıktan sonra yese de yemese de hüküm aynidir. Yararlanma çeşitlerinin en büyüğü yemek olduğu için bu ifâde kullanılmıştır. Keza, «Faiz yediren-den maksad da faiz verendir.
Faizli muameleye şâhidlik edenler İle kâtiblik edenlerin de ayni suça ve günahına ortak oldukları bildirilmektedir.Müslimdeki C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisinde; «Bunların hepsi faiz günahında ve vebalinde müsavi, yâni eşittir» ilâvesi vardır. N e v e v i bu hadisin şerhinde: Bu hadis, faiz alan ile veren arasındaki muameleyi yazmanın ve buna şâhidlik etmenin haramlığına ve bâtıl bir işe yardımcı olmanın yasakhğına açıkça delâlet eder, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunlan lânetleme-sinin iki mânâsı vardır: Birincisi, bunların ilâhî rahmetten uzak olduklarını bildirmektir. İkincisi, bunların ilâhi rahmetten uzak kalmalarını dilemektir. Bu iki mânânın hangisi olursa olsun, bu ve benzeri hadisler faizcilikle iştigal

edenlerin ve bunların bu muamelelerine kâtiblik, şâhidlik ve benzerî şeylerle yardıma olanların aki-betlerinin çok fena olduğuna delâlet ederler. Çünkü bunların Allah'ın rahmetinden uzak olduklarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından bildirilmesinden daha büyük bir tehdîd düşünülemez. Keza böyle yapanların Allah'ın rahmetinden uzak kalmaları için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beddua etmesi ve dilekte bulunması da bir öncekinden hafif bir tehdid sayılamaz. Zira, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in her dileğinin Allah katmda makbul olduğu inancındayız. Allah cümlemizi saklasın.

2278) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
(And olsun), şübhesiz İnsanlar üzerine Öyle bir zaman gelecek ki, onlardan, faiz yemeyen (yâni almayan) hiç kimse kalmıyacaktır. Artık faiz yemeyene de faizin tozu konacaktır. [166]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs faizciliğin yaygınlaşacağını, herkesin bu hastalığa tutulacağmı ve faizcilik etmeyenlere de faizin tozunun konacağını haber vermektedir. Bu, ResüM Ekrem (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm)'in bir mûcizesidir ve zamanımızda tahakkuk etmiştir. Çünkü görüldüğü gibi faizcilik yaygınlaşmış bir hastalık hâlini almıştır. Zengini de orta hallisi de zor geçineni de bu yola tevessül etmekte ve kendisince bir mazeret de beyân etmektedir. Oysa faizcilik kesinlikle ve nasslarla haram kılınmış olup hiçbir zaman hiç kimse için buna ruhsat verilmemiştir ve hiç bir mazeret de makbul değildir.
Ebû D â v ü d' un bir rivayetinde; «faizin tozundan» ifâdesi yerine; «faizin buharından» ifâdesi vardır.
Sonuç değişmez. Faiz yemeyen adamlara faizin tozunun veya buharının konmasını Avnül-Mabûd yazan şöyle açıklamıştır: Yâni adam, faiz işlemine şâhid veya kâtib olur ya da faizcilik edenlere misafir olup yemeklerinden yiyer. Yahut onların hediyelerini kabul eder. Böylece faiz eseri ve lekesi adama da bulaşır.
E 1 - H a f n i de: Bu hadis dünya malım elde etmek için çalışıp çabalayan ve dünyalığa dalan kimselerin faizcilikten geri kal-mıyacaklarını bildirir. Dünyalığa dalmayan nice takva sahihleri vardır ki, kendilerini bundan korurlar. Kendilerini bu hastalıktan koruyanlar her devirde bulunur, demiştir.
Bile bile faizden kendilerini koruyanlar vardır. Faizcilik etmediği gibi, buna şâhidlik, kâtiblik ve benzeri yolla yardım etmekle bulaşmaktan sakınan müminler bizim zamanımızda da mevcuttur. Alış verişine faiz karışan insanlar pek çok olduğu için, gidilen yemekli evlenme törenine, yemekli mevlidlere. iftar davetlerine ve buna benzer nedenlerle vuku bulan misafirliklere katılan müslüman-lann faiz tozuna mâruz kalmadıklarını söylemek güç olsa gerek. Biraz daha derinleştirirsek, yediğimiz ekmekten giydiğimiz elbiseye kadar alım satımını yaptığımız her şeyde faiz tozunun bulunduğunu söylemek mübalâğa sayılmasa gerek. Allah afıv eylesin.

2279) (Abdullah) bin Mes'ûd (Radıyallâkü a»*)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Faizden mal çoğaltan hiç bir kimse yoktur ki İsinin âkibeti malın azalmasına dönüşmesin.»
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka «âtlardır. Çünkü râvl Abbas bin Caferi, fbn-i Ebt Hatim ile Îbnül-Medenl sıka saymışlar ve îbn-i Hibb&n da sikalar arasında anmiştır. Senedin kalan rftvileri de Müslim'in şartı Üzerine sıka zâtlardır. »-Fetihte, bunun senedinin basen olduğu belirtilmiştir. [167]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Hâkim de rivayet etmiştir. Hadis faizin zahiren malı çoğalttığı görülüyor ise de netice itibariyle malı eksilttiğini bildirir.
Abdürrezzak'ın Ma'mer* den rivayet ettiği şu mealdeki hadis de bu durumu teyid eder:
"Ma'mer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Biz faizcinin kazancı, üzerinden kırk yıl geçmeden muhakkak mahvolur buyurulduğunu İşittik."
Bakara sûresinin 276. âyeti de bu konuya ışık tutar;
«Allah faizin bereketini giderir (karıştığı malı) mahveder, ga? dakalan İse bereketlendirir (sadakası çıkarılan malı artırır). Allah çok nankör ve günahkâr olan hiç kimseyi sevmez*'*
Faizcilik ve tefecilik edenlerin bu yolla zenginleştiğini görmek mümkündür. Ama bunların

servetlerinin kısa ömürlü olup bir süre sonra, aksine iflâs ettiklerini müşahede ediyoruz, duyuyoruz. Bunun örneklerini her devirde ve her memlekette görmek mümkündür. Allah islâh eylesin. [168]

59- Selef (Denilen Satış Nevî) Bilinen Bir Ölçek Ve Bilinen Bîr Tartı İle Ve Malûm Bir Vâdeye Bağlanarak Yapılır, Babı

Selef: Cinsi, mikdan ve evsafı tesbit edilen bir malın belirli bir vâde'de ve yerde teslim edilmek üzere muayyen ve peşin bir bedelle satılmasıdır. Halkın dilinde bu satışa "Peşin para ile veresiye mal almak'*, denilir. Tabii halk dilindeki bu tarif yetersizdir. Çünkü veresiye alınacak malın cinsi, evsafı ve miktarı tesbit edilecek, ne zaman ve nerede teslim edileceği açıklanacaktır. Ayrıca veresiye alınan mal karşılığında peşin verilecek bedelin para olması şart değildir. İcâbında para verilmez de bir mal verilir.
Bunu bir misal İle açıklayalım: Bir adam. hububatın harmanlarının kaldırıldığı Eylül ayının başında 10 kilo falan nevi buğdayı filan köyde teslim edilmek kaydıyla bu târihten beş ay önce bu şahıstan satın alır ve parayı peşin verir. Veya durumu anlatılan buğdayı bir halı ile satın alır ve halıyı peşin verir. Şu halde buğday veresiye olmuş olur. Bunun bedeli olan para veya hah peşin olur. işte bu ve benzerî satışlara Selef denilir.
Selef denilen satış akdinde veresiye olan mal karşılığında verilen bedel peşin olduğu için bu tür satışlara Selef ismi verilmiştir. Çünkü bu kelimenin sözlük mânâsı önceden vermek ve takdim etmektir. Bedel önceden veriliyor, takdim ediliyor. Bu satışa Selem de denilir. Bu kelime de teslim kelimesi ile ilgilidir. Bu satışta bedel teslim edildiği için bu isim de verilmiştir.
Taraflar ve alım satımı yapılan mallar için fıkıh ıstılahında bazı terimler kullanılır. Bunları da özetle söyüyeyim:
Peşin ödenen bedele, Re'Sü'1-Mal, denilir.
Bedeli veren tarafa, Rabbü's-Selem, denilir.
Veresiye alınan mala, Müslem fin, denilir.
Veresiye mal sahibine de, Müslem ileyh, denilir.
El-Fetih'te beyân edildiğine göre Irak halkı bu satışa Selef, Hicaz halkı da Selem, derler.
Satılan mal satış akdi yapılırken satıcının yanında ve mülkiyetinde bulunmadığı halde Şer-i Şerif bu satışa müsâade etmiştir. Satılan mal hazır olmadığından bir nevi aldanma veya aldatma ihti-mâli var ise de duyulan ihtiyaç nedeniyle buna cevaz verilmiştir. Bu satışın meşruluğu Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Bakara süresinin 282. âyeti bunun meşruluğuna delildir. Bir kısmı bu bab-ta rivayet edilen hadîsler de bunun meşruluğuna delildir. S a 1 d bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'm dışında hiç bir âlimin bunun meşruluğuna itiraz ettiği bilinmemektedir. Yâni âlimler bunun meşruluğu üzerinde ittifak etmişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim: Caiz olmadığı, Kitab, Sünnet veya îc-ma ile sabit olan satışlar, bundan müstesnadır. Onların dışında kalan muamelelerde bu satış söz konusu edilebilir. Esasen Selem ve Selef dediğimiz akidler, satış akdi sayılamaz. Fıkıh ıstılahında bu akidlere Selem veya Selef denilir ve yapılan pazarlık ve akidde de " Bey*" kelimesi ve " İştira" kelimesi, yâni satmak ve satın almak sözleri kullanılmaz. Yukarda anlattığımız terimler ve bunlardan türeme fiiller kullanılır. Onun için bu muamele, satış muamelelerinden tamamen ayrı bir işlemdir. Bununla beraber normal alım satımlar için koşulan şartlar aynen bu muamelede de aranır. Bunlardan birisi eksik olduğu takdirde yapılan akid geçersizdir. Alım ve satım muamelelerinde bulunması gereken şartlardan ayrı olarak bâzı ek şartların burada bulunması gereklidir. Ancak bu ek şartların mâhiyetleri ve sayılan açısından fikıhçılar farklı görüşler beyân etmişlerdir. Hepsinin ittifakla koştukları şart, Re'sü'1-Mal, yâni veresiye alınacak malın bedelinin, akid meclisinde ve peşin olarak teslim edilmesi şartıdır. Bâzı âlimlere göre şu şartlar da aranır:
1. Peşin ödenen bedel karşılığında satın alman maun veresiye olması.
2. Veresiye satılan malın vâdesi geldiğinde o târihte piyasada bulunması ve temininin mümkün olması.
3. Veresiye olan malın bir yerden başka bir yere taşınması külfetli ise akidde bunun teslim edileceği yerin bildirilmesi.
4. Veresiye olan malın cinsi evsafı ve mikdanmn tâyin ve tes-bit edilmesi.
Avnü'I-Mabûd yazarı da Selef babının girişinde özetle şöyle der: I r a k 11 1 a r' m Selef ve Hicazlılar'ın Selem dedikleri bu akid veresiye olup vasıflan ve mikdan tesbit edilen bir maun satışıdır. Bâzıları, bedelin peşin olması kaydını da tarife dâhil etmişlerdir. Halbuki bu kayıt bir şart mahiyetindedir, tarife dâhil edilmemelidir. Bu akdin meşruluğu üzerinde âlimler ittifak halindedirler. Yalnız Saîd bin el-Müseyyeb'in muhalif kaldığı söylenmiştir. Âlimler bu akdin bâzı

şartları hakkında ihtilâf etmişlerdir. Fakat alım satımlarda aranan şartların hepsinin bu akid için de arandığı ve Resü'1-Mal, denilen bedelin, akdin yapıldığı yerde peşin ödenmesinin gerekliliği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bu akid bir ruhsat mı, azimet mi? diye ihtilaf olmuştur. Bâzı âlimler : Bu nevi akidlere ihtiyaç duyulduğundan buna ruhsat verilmiştir. Azimet değildir, demişlerdir.
Selem ve Selef dediğimiz bu akdin rükünleri, şartları ve meseleleri hakkında geniş bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulması tavsiye olunur.

2280) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaliâkü anhümâydan; §öyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'den Medine-i Münevvere'ye) geldiğinde, halk iki, üç yıllık vâdede hurma (yi teslim etmek ve bedelini peşin ödemek üzere) selef muamelesini yaparlardı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t
«Kim selef usûlü İle hurma (gibi bir şey) almak isterse (taraflarca) bilinen bir ölçek veya bilinen bir tartıyla ve muayyen bir vadeye değin akid yapsın.»" [169]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hurma kelimesi yerine meyva kelimesi bulunuyor. Bir kısım rivayetlerde ise hurma veya meyva kelimeleri yerine «bir şey» ifâdesi kullanılmıştır. Bu değişik rivayetlerden çıkarılan sonuç Selef muamelesinin meşruluğunun hurmaya veya meyvaya mahsus olmayıp ölçülen veya tartılan diğer mallara da şümullü olmasıdır. Selef muamelesinin diğer mallarda da meşru olduğuna delalet eden hadislerin bir kısmı ilerde gelecektir. Tirmizi bu hadîsi rivayet ettikten sonra özetle şöyle der: Bu hadîs hasen - sahihtir. Saha-bilerden ve başkalarından olan ilim ehlinin ekserisi bu hadîsle amel ederek, yiyecek maddeleri, giyecek maddeleri ve tarifi, tesbiti ve evsafı ile tamtüabilen, anlatılabilen diğer mallar hakkında selef muamelesinin yapılmasını caiz görmüşlerdir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Mekke' den M e -dîne-i Münevvere'ye gelişinden maksad hicret buyurduğu zamanki teşrifleridir.
Tuhfe yazan bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Selef ve Selem ayni mânâyı ifâde ederler. El-Cezerl, en-Nihâye'de: Selem şöyledir: Sen belirli bir vâde bitiminde sana teslim edilmek üzere belirli bir mal için altın veya gümüş veriyorsun, işte senin bu parayı peşin ödemene selem denilir. Çünkü sen parayı mal sahibine teslim ediyorsun. Teslim ettiğin için bu muameleye Selem ismi verilmiştir» der.
Genel hükümlere kıyaslama yapılırsa bu muamelenin caiz olmaması gerekir. Çünkü bedeli peşin ödenen mal, satıcının elinde ve mülkiyetinde olmayabilir. (Müellifimizin 2187 - 2189 nolu hadîslerinin izahı bölümünde satıcının sahibi bulunmadığı bir malı satami-yacağı anlatılmıştır.) Ancak selem ve selef denilen satışlar ve alımlar bu genel hükmün dışında kalır. Çünkü bu muamelenin câizliği sahih hadislerle sabittir ve Bakara süresinin (282 nolu) mü-dâyene ayeti de bu satışın câizliğine delâlet eder.
Bu hadis bedeli peşin verilen veresiye mal ölçülen maddelerden ise ölçek hesabı ile, şayet tartılan maddelerden ise tartı hesabı ile mikdannm bilinmesinin vâcibliğine ve veresiye malın teslim edileceği tarihinin ve vâdesinin bilinmesinin gerekliliğine delâlet eder. Malın ölçek veya tartı îtiban ile bilinmemesi hâlinde yapılan akdin geçersizliği de bu hadisten anlaşılır."
Avnü'l-Mabûd yazan da Özetle şöyle der:
"Bu hadisin. bâzı rivayetlerinde hurma ifâdesi, diğer bir kısım rivayetlerinde meyva ifâdesi bulunur. Es-Sübul'de denildiği gibi mey-va ifâdesi umumi bir hüküm ifâde eder. Yâni selem akdinin meşruluğu hurmaya mahsus değildir. Umumidir, Hadiste veresiye malın ölçü ve tartısının bilinmesi, emredilmektedir. Yâni ölçülen maddelerden ise ölçüsünün tartılan maddelerden ise tartısının bilinmesi gereklidir. Yoksa sanıldığı gibi bir malın hem ölçüsünün hem de tartısının bilinmesi şart koşulmamıştır. (Nevevİ de böyle açıklamıştır.)
Bu hadîs, peşin verilen bedel karşılığında ve selem usûlü ile alınan maun veresiye ve belirli bir vâdeye bağlı olmasının muteber olduğuna delâlet eder. Cumhur da bu görüşü tutmuştur. Cumhura göre mal veresiye olmazsa selem akdi caiz değildir. Ş â f i î 1 e r' e göre caizdir. N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der;
Bu hadis selem akdinin câizliğine ve selem usûlü ile alınan malın ölçü, tartı veya başka şekillerle miktarca bilinmesinin şart olduğuna delâlet eder. Şu halde alman mal kumaş gibi uzunluk ölçü birimleri ile ölçülen cinslerden ise belirli bir ölçü birimiyle mikdannm bilinmesi gerekir. (Meselâ 20 metre uzunluğunda, 80 cm. eninde safi pamuktan mamul düz basma gibi) Şayet hayvan gibi sayı ile satılıyorsa kaç aded olduğu bildirilecektir. (Meselâ 10 aded koyun gibi). Hadisin mânâsı

şudur: Selem akdi ölçülen bir mal hakkında ise ölçüsünün bilinmesi gerekir. Tartılan mallardan ise ağırlığı malûm olsun. Veresiye ise vâdesi bilsin. Hadisin mânası bu olunca selemin mutlaka veresiye olması anlamı çıkanlamaz. Bilâkis selem peşin ve hazır malda da caizdir. Çünkü aldanma mümkün olduğuna rağmen veresiyede bu akid caiz olduktan sonra, vadesiz mal için bu akdin öncelikle caiz olması gerekir. Zira veresiye olmayan malda aldanma olmaz. Hadîste anılan vâde, veresiye olmasını şart koşmak için değildir. Bunun mânâsı, şayet veresiye olursa vâdesinin bilinmesidir. Veresiye olan mal için selem akdinin câizliğine icmâ ve ittifakla hükmeden âlimler veresiye olmayan mal için selem akdinin câizliği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şafiî ve diğer bâzı ilim ehli bunun da câizliğine hükmetmişlerdir. Mâlik, Ebû Hanı f e ve başka âlimler de bunun caiz olmadığına hükmetmişlerdir. Selem usûlü ile alınan malın evsafının iyice tâyin ve tesbit edilmesinin gerekliliği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir."

2281) Abdullah bin Selâm[170] (Radtyaltâkü anh)'âen; Şöyle demiştir :
Bir adam (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi ve (Yahudilerden bir kavmi kasdederek) :
Falanın oğulları müslüman oldular. Fakat cidden aç kaldılar. Bundan dolayı dinden dönmelerinden korkuyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında (bir şey) vardır?» buyurdu. Yahudilerden bir adam t
Benim yanımda bu kadar Cnakid) vardır, (Zannımca üç yüz dinar, dedi) falanın oğullarının bahçesinden (alınacak meyva üzerine) şu ve bu fiyatla (selem akdini yaparım,) dedi. Bunun üzerine Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şu ve bu fiyatla ve şu şu vâdeyle (olur). Fakat falanın oğullarının bahçesinden (elde edilecek meyva kaydı) olmaz,» buyurdu.

Not: Bunun senedinde bulunan el-Velld bin Müslim'in tedlisçi olduğu Ze-vftid'de bUdİilmlştir. [171]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, peşin alman para karşılığında selem usûlü ile satılan malın fiyatının belirtilmesinin ve malm teslim edileceği vâdenin tâyin ve tesbit edilmesinin gerekliliğine, fakat malın yâni meyvanın falan bahçeden elde edilecek mahsulden olması şartının koşulmasının caiz olmadığına delâlet eder. Çünkü o bahçenin o yıl mahsul vermemesi muhtemeldir. [172]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Selem akdinde paranın peşin alınması ve malın veresiye olması meşrudur.
2. Meyvalarm selem usûlü ile ve veresiye olarak satılması meşrudur.
3. Selem akdinin meşru olması için malm fiyatının tesbit edilmesi ve vâdenin tâyin edilmesi gereklidir.
4. Muayyen bir bahçeden alınacak mahsul üzerine selem yapmak caiz değildir.
5. Gayn müslimlerle alış veriş etmek caizdir.
6. Muhtaç durumda olan müslümanlara ve bilhassa mühtedi-lere yâni İslâmiyet'i yeni kabullenmiş olanlara yardımcı olmak müs-tahab'dır.
7. Sıkıntı içinde bulunan müslümanlann durumunu büyüklere arzetmek meşrudur.

2282) Abdullah bin Ebi'l-Mücâlid (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Selem (usûlü ile yapılan akid esnasmda satıcının yanında mal yoksa bu akdin caiz olup olmadığı) hususunda Abdullah bin Şeddâd (bin el-Hâd) ile (Küfe kadısı Âmir bin Ebî Müsâ el-Eş arî) Ebû Bür-de arasında ihtilâf çıktı. Bunun üzerine (Tabii olan bu zâtlar) beni (Sahâbîlerden) Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anhüml'a gönderdiler Ben de (gidip) ona sordum. (Soruma cevaben) :
Biz, (gerek) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta İken ve (gerekse) Ebû Bekir'in ve Ömer'in (halifelikleri) zamanın-da buğday, arpa, kuru üzüm ve kuru hurma için, yanlarında bu mallar bulunmayan bir kavimle selem muamelesini yapardık, dedi.
(Abdullah bin Ebi'l-Mücâlid demiştir ki:) Sonra ben (bu soruyu sahâbilerden) İbn-i Ebzâ (el-Huzâi) (Radıyallâhü anh) a (da) sordum. O da böyle (Yâni Abdullah bin Ebi Evfâ gibi) cevab verdi"[173]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir.
Hadîsin açıklamasına geçmeden önce sened ve hadiste anılan bir zâtm künyesi ile ilgili bir durumu açıklamak ihtiyacım duydum. Şöyle ki:
Elde mevcut sünenimizin üç nüshasında Abdullah bin Şeddâd ile ihtilâfa düşen zâtm künyesi "Ebû Berze" olarak geçer. Halbuki Buharı, Ebû Dâvûd ve Nesâî'-nin rivayetlerinde bu zâtm künyesi "Ebû Bürde" olarak geçer. B u h â r i' nin K a s t a 1 â n i, Aynî ve Tuhfetü'1-Barî şerhlerinde Ebû Bürde'nîh Küfe kadısı Âmir bin Ebî Musa el-Eş'ari'nin künyesi olduğu belirtilmektedir. Ebû Berze künyeli bir tabiinin bulunduğuna dâir bir bilgi de edinemedim. Bu nedenle olayın müteaddid olduğunu da söyleyemem. Bürde kelimesi ile Berze kelimesinin Arapça yazılışları da birbirine çok benzer. Kanımca sünenimizdeki Bense kelimesi bir kalem hatasıdır. Doğrusu Bürde'dir. Bunun için tercemede Ebû Bürde olarak ifâde ettim.
Hadisin râvisi tbn-i Ebi'l-Mücâlid ise Abdullah bin Ebİ Evfâ (Radıyallâhü anh) 'in kölesidir. Râvi Y a h yâ, onun adının Abdullah olduğunu belirtmiştir. Râ-vi Abdurrahmân ise onun ismini belirtmemiştir. Bâzı rivayetlere göre onun ismi Muhammed' dir.
Hadisin Manası
Daha önceki hadîslerin açıklaması bölümlerinde anlattığım gibi Selem muamelelerinde para ve benzeri bedel peşin ödenir. Mal veresiye olur. Veresiye mal satıcılığını yapan ve Müslem îleyh ismi verilen tarafın elinde ve mülkiyeti altmda o malın bulunması şart değildir. Satıcı, o malı vâdesi geldiğinde temin etmekle mükelleftir. Mal satıcının kendi mahsûlü olabildiği gibi piyasadan temin etmesi de caizdir. Önemli olan husus maun şart koşulan vâdede piyasada bulunmasıdır. Sözü edilen malın Selem akdi yapıldığı sırada Müslem İleyh ismi verilen satıcının mülkiyetinde bulunmasının şart olup olmadığı hususunda, Abdullah bin Şeddâd ile Ebû Bürde arasında ihtilâf olmuştur. Yâni satıcının elinde bu mal yok iken yapılan Selem akdi caiz mi, değil mi? Tabii olan bu iki zât meselenin halli için râvi İbn-i *Ebi'l-Mücâlid'i, Ashâb-i Kirâm'dan Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh)'a göndermişlerdir. Bu râvi de gidip sormuştur. Verilen cevab-ta, sözü edilen malm Selem akdi yapılırken satıcının elinde bulunmasının şart olmadığı sonucu çıkarılıyor. Râvi bu soruyu sahâbîlerden tbn-i E b z â {Radıyallâhü anh)'a da sormuş, O'ndan da ayni cevabı almıştır.
Şu halde bu hadis iki sahâbi'den rivayet edilmiştir.
Hadîsten çıkarılan sonuç: Selem usûlü ile satılan malın akid yapıldığı sıralarda satıcının elinde bulunması şart değildir. Ancak piyasada bulunması hususunda ihtilâf vardır: [174]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Ayni bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Selem yolu ile satılan maun piyasada bulunup bulunmaması durumu dört şekilde düşünülebilir:
1. Mal, Selem akdi yapılırken piyasada bulunur. Fakat teslim etmek için koşulan vâde geldiğinde piyasada bulunmaz. Maun durumu böyle ise Selem akdi sahih değildir.
2. Mal, selem akdinin yapıldığı târihten vâdesi gelinceye kadar piyasada devamlı bulunur. Bu takdirde selem akdi âlimlerin ittifakı ile caizdir.
3. Mal, Selem akdi yapıldığı târihte piyasada yoktur. Fakat teslimi için koşulan vâde geldiğinde piyasada bulunur.
4. Mal, hem selem akdi yapıldığında hem de teslim için koşulan vâde geldiğinde piyasada bulunur. Fakat akid ile vâde arasındaki süre içinde kesintiye uğrar.
İşte üçüncü ve dördüncü durumda olan malın selem usûlü ile satılması bizce (Hanefî mezhebince) caiz değildir. Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre caizdir. Bunların gerekçesi, selem akdinde koşulan vâde geldiğinde mal piyasada bulunduğu için temin ve tesliminin mümkün olmasıdır. Biz deriz ki: Teslimi mümkün olmayabilir. Şöyle ki: Satıcı bu esnada ölebilir ve vâde geldiğinde mal teslim edilmez. Dolayısıyla alıcı zarara uğramış olur.
Hadiste, ölçülerek satılan mallardan dört madde bulunur. Ölçülmek suretiyle satılan diğer mallar da bunlara kıyaslanır. [175]

Hadisten Çıkarılan Diğer Hükümler

1. Selem muamelesi meşrudur.
2. Çıkan problemlerin ilim ehline intikal ettirilmesi ve aydınlatıcı bilgi alınması gereklidir.

3. Doğrusunun meydana çıkarılması için ilmi meseleler üzerinde usulünce tartışma açılması ve sohbet edilmesi meşrudur."
Avnü'l-Mabüd yazarı da: Selem akdi yapıldığı zaman bulunmayıp da vâdesi geldiğinde bulunması mümkün olan bir malın bu usulle satılmasının câiziiği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Cumhura göre selem akdi caizdir. Teslim etmek için koşulan vâde gelmeden önceki dönemde malın bulunmayışı selem akdinin câiz-liğine zarar vermez. Ebû Hanife'ye göre zarar verir. Malın akid târihinden vâde târihine kadar geçen süre boyunca bulunması şarttır. Sevri ile Evzâi de Ebû Hanlfe'nin görüşüne katılmışlardır. Bunların delili İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisidir. (Yâni 2284 nolu hadisimiz). Cumhurun buna verdiği cevab o hadisin izahı bölümünde verilecektir, demiştir.
Cumhurun delili ise Ibn-i Ebi'l-Mücâlid'in rivayet ettiği Abdullah bin Ebl Evfâ ile İbn-i Eb-z a' nın hadisidir. [176]

Bu Hadîste İsimleri Geçen Sahâbiler Ve Tâbüler

1. Ashâb-i Kiramdan olan Abdullah bin Ebi Ev-f â (Badiyallâhü anh) in hâl tercemesi 416 nolu hadis bölümünde geçti.
2. Abdurrahman bin Ebza (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi de 218 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. B u i. â r İ, onun sahâbi olduğunu söylemiştir. Tabii olduğunu söyleyen de vardır.
3. Ebû Bürde (Radıyallâhü anh) Tabiî olup Ashâb-i Kiram' dan Ebû Mûsâ el-Eş'ari (Radıyallâhü anh) 'in oğludur. Küfe kadılığını yapan bir fıkıh âlimidir. Adı Âmir veya e 1 - H â r i s ' dir. Ali, Zübeyr, Huzeyfe {Radıyallâhü anhüm) ve bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğulları Abdullah, Yûsuf, Said, Bilâl ve bir cemaat rivayet etmiştir. Sıka bir zâttır. V â k ı d i' nin dediğine göre H. 103. yılı vefat etmiştir, Kütüb-İ Sitte yazarları onun rivayetlerini almışlardır.[177]
4. Abdullah bin Şeddâd bin e I - H â d Ebü'I-Velİd el-Medenî (Radıyallâhü anhüm) tabiîlerdendir. Babasından ve Ömer, Ali ve Muâz (Radıyaüâhü anhüm)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Muhammed bin Ka'b, Mansûr ve el-Hakem bin Uteybe rivayet etmişlerdir. Nesâi ve İbn-i Sa'd onu sıka saymışlardır. Hicri 81 veya 83. yılı vefat etmiştir. Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde onun rivayetleri vardır.[178]
5. Abdullah bin Ebi'l-MücAlid (Radıyallâhü anh) tâbirlerden olup Abdullah bin Ebi Evfâ {Radıyallâhü anh)'in kölesidir. Efendisinden (ve î b n-i E b z â)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Eş'as bin Câbir ve Ebû İshâk eş-Şeybânİ rivayet etmişlerdir. 10 hadisi vardır, t bn-i Muin onu sıka saymıştır. B u h â r i, Ebû Dâvüd, îbn-i Mâceh ve Nesâi onun hadislerini almışlardır.[179]

60- Kim Selem Usulü İle Bir Mal Satın Alırsa (Teslim Almadan Önce) Onu Başka Bir Mal İle Değiştirmesin. Babı

2283) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sen selem usûlü İle bir mal satın aldığın zaman (teslim almadan önce) onu başka bir mal İle değiştirme.»
(İbn-i Mâceh demiştir ki:) Abdullah bin Said de Ebû Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'m bu hadisini merfû olarak, ayni metin ve ayni senedle rivayet etti. Ancak kendisi râvî Sa'd'ı zikretmedi.'* [180]

İzahı

Bu hadisi Ebü Dâvûd da rivayet etmiştir. Sindi bu hadîsin metnini şöyle açıklamıştır: Yâni müşteri, selem usûlü ile satın aldığı malı teslim almadan önce başka bir mal ile değiştiremez.
Hattâbi de: Bir adam selem usûlü ile bir dinan bir kişiye verip bir ay sonra teslim edilmek üzere bir ölçek buğday satın alır. Bir aylık vâde dolar da satıcı buğday bulamaz. Ebü Hani-f e'ye göre satıcı buğday yerine başka bir malı o dinar karşılığında adama satamaz, dinan geri vermesi gerekir. Ebû H a -n İ t e bu hadisin umumiliği ve zahiri ile amel etmiştir. Şafii'-ye göre taraflar selem akdini bozmaya karar verdikleri zaman adam vermiş olduğu dinar karşılığında satıcıdan

başka bir mal satın alabilir. Ancak satın alacağı malı, selem akdini bozdukları mecliste, yâni taraflar birbirinden ayrılmazdan önce teslim alması gerekir. O zaman teslim almayıp sonra teslim alırsa caiz değildir. Çünkü bu takdirde bir borcun başka bir borçla değiştirilmesi durumu oluşmuş olur ki bu caiz değildir.
Taraflar selem akdini bozmadan önce, selem usûlü iic satılan malın teslimi yapılmamış iken bunun başka bir mal ile değiştirilmesi, yâni o mal yerine satıcıdan başka bir malın alınması ise caiz değildir. Ş â f i i' ye göre hadisten kasdedilen mânâ budur, demiştir.
El-Alkami de: 'Bu hadis zayıftır. Bu hadis delil gösterilerek, selem usûlü ile satın alınıp henüz teslim alınmamış bir malın ayni cins ve ayni nevi bir mal ile değiştirilemiyeceğine hükme-dilmiştir. Çünkü satın alınıp henüz teslim alınmamış bir malın satılması caiz değildir, bu da onun hükmündedir.D ârekutni de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:
Bir mal için selef akdini yapan bir kimse o maldan veya verdiği bedelden başka bir şey almasın.» buyurduğunu rivayet etmiştir. Bu hadîs de zayıftır. Sözü edilen malın değiştirilmesinin yasak-lığından anlaşılıyor ki, o mal teslim alınmadan önce alıcısı tarafından satılamaz, başkası o mala ortak edilemez ve o malda tasarruf etme yetkisi başkasına verilemez. Bu hükümler böyledir. Aha bu malı satıcının kızı için mehir yaparsa caiz olmaz. Keza satıcısı kadın olup alıcı bu kadınla evlenip bu malı teslim almadan onun için mehir yapsa bu da caiz değildir', demiştir.
El-Münziri. bu hadisin senedinde bulunan A t i y y e bin S a' d ı in rivayetinin delil olamıyacağım söylemiştir, Ebû Davud'un rivâyetindeki hadis metni şöyledir:
Kim selem usûlü ile bir mal satın alırsa (bunu teslim almadan önce) o malı başka bir mal ile değiştirmesin (yahut) o malı başkasına (satmak-hibe etmek gibi bir şekilde) devretmesin.»
Görüldüğü gibi Ebû Davud'un rivayet ettiği hadis metni iki şekilde mânâlandınlabilir: Birincisi o malın başka bir mal ile değiştirilmemesi, yâni o mal yerine satıcıdan başka bir malın alınmaşıdır. İkincisi alıcının bu malı teslim almamış iken başka bir kimseye satmak, hibe etmek gibi bir yolla devretmesidir. El-Mirkaat yazan T ı y b i' nin bu hadîsi, yâni Ebû D â v û d' un rivayet ettiği metni böyle açıkladığını nakletmiştir.
Bu hadisi müellifimize Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr ve Abdullah bin Saîd isimli iki zât rivayet etmiştir. Bunların ikisinin beyân ettikleri senedler aynidir. Sadece şu fark vardır: Abdullah'ın senedinde râvi S a' d yoktur. Z i y â d bundan değil, bunun şeyhi olan A t i y -y e * den rivayet etmiştir. [181]

61- Muayyen Bir Hurma Bahçesinin Ağaçları Meyva Çiçeklerini Çıkarmamış İken Bunun Mahsûlü Olacak Hurmaların Selem Usûlü İle Mubayaası Babı

2284) Necrân'lıdan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya;
Muayyen bir hurmalığın ağaçlan hurma çiçeklerini çıkarmadan önce onun hurmalarını selem usûlü ile satın alırım? (Bu caiz mi?) dedim. Abdullah bin Ömer:
Hayır, (Böyle yapma,) dedi. Ben t
Niçin? diye sordum. Kendisi:
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam, henüz hurma çiçeklerini çıkarmamış olan hurma ağaçlarımı oah-çesinün vereceği hurmalar) da selem yaptı. (Yâni peşin bedel ödeyerek alınacak hurma mahsûlünü satın aldı). Sonra o hurmalık o yıl hiç mahsul çıkarmadı. Bunun üzerine müşteri: Bu hurmalık mey-va verinceye kadar bana aittir, dedi. Satıcı da: Ben sana bunun yalnız bu yılki meyvalannı sattım, dedi. Sonra müşteri ile satıcı ihtilâflarını Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz ettiler. Bunun Üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), satıcıya:
«Müşteri senin hurmalığından bir şey (mahsul) aldı (mı)?» buyurdu. Satıcı i
Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde sen müşterinin malını ne hakla kendine helâl adeder-sin? Kendisinden aldığını iade et ve (Ey mü'minler) yenilmeye el-verişliliği bel irine ey e kadar hurma ağaçları (in mey vasin) da selem muamelesini yapmayınız,-buyurdu." [182]

İzahı

Bu hadîsi Eb û Dâvûd da rivayet etmiştir. E 1 - M ü n -z i r i, bu hadisin senedinde mechül bir râvinin bulunduğunu söylemiştir. Bu da î b n - i Ömer (Radiyallâhü anh)'ın râvisi olan N e c r â n

1 ı zâttır. Ebü Dâvûd'un rivayetinde "Necran'lı bir adam" ifâdesi kullanılmıştır. Bu adamın kim olduğu bilinmemektedir. Necrân, Yemen ile Hecer arasında bir bölgenin ismidir. S ü y û t İ böyle demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadisin açıklaması bölümünde şöyle der:
"Ebû Hanife bu hadîsi delil göstererek : Selem usûlü ile satılan malın selem akdinin yapıldığı târihten malın teslim edileceği vâdeye kadar piyasada kesintisiz bulunması gereklidir. Vâde târihinden önce kesintiye uğrayan malın selem yolu ile satılması caiz değildir, demiştir.
Şevkâni de: Bu hadîs sahih olmuş olsaydı bununla amel etmek daha iyi olurdu. Çünkü matluba apaçık delâlet eder. Vâdesinden önceki dönemde bulunmayan malın selem yolu ile satılabileceğine dâir olan Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyal-lâhü anh)'ın —2282 nolu — hadisi ise matluba açıkça delâlet etmiyor. Çünkü Abdullah bin Ebi Evfâ bu hadîste; "Re-sül-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken, biz yanlarında mal bulunmayan adamlarla selem muamelesini yapardık..." demektedir. Demek ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tür muameleye karşı çıkmamıştır. Karşı çıkamamış olması sanılıyor. Hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu tür muameleyi tasvib buyurduğu kaydı yoktur. Fakat şu var ki, 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın bü hadisinin senedinde meçhul bir râvi vardır. Bu nedenle delil olmaya elverişli değildir,
Abdullah bin Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh)'ın hadisine dayanarak akid esnasında bulunmayan malın selem usûlü ile mubayaa edilmesinin câizliğine hükmeden cumhur Necrân'-lının bu hadisi hakkında şöyle demişlerdir: Bu hadis sahih olmuş olsaydı, muayyen bir bahçenin mahsûlü hakkında selem yapmaya veya vâdesi çok yakın olan selem işlemine ya da veresiye değil de hazır olan bir mal için yapılan selem akdine âit olarak yorumlanıp anılan şekildeki selemin caiz olmadığı hükmü çıkarılırdı.
Akid yapıldığında mevcut olmayıp vâdesi geldiğinde bulunacak malların selem usûlü ile mubayaasının câizliğine delâlet eden diğer bir delil de iki, üç yıllık vâde ile meyvanm selem yoluyla mubayaa edildiğine dâir (2280 nolu) hadîstir. Bilindiği gibi meyva iki, üç yıl dayanamaz. Eğer malın selem akdinin yapıldığı târihten teslim edileceği târihe kadar kesintisiz bulunması şart olmuş olsa/di yaş hurma için böyle uzun vadeli selem mubayaasının yapılmasının sahih olmaması gerekecekti.
Bu grubun en münasip delili budur, demiştir. (Şevkânl'-nin sözü bitti.)" [183]

62- Hayvanda Selem Babı

2285) (Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SeHem)'\n azadh kölesi) Ebû Râfi' (Radtyallâhü anh)'<\en\ Şiiyle demiştir;
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamdan bir bekr (denilen gencecik deve) ödünç aldı ve: «Zekât develeri geldiğinde (onunla) senin borcunu öderiz,» buyurdu. Sonra zekât develeri geldi. Resül-i Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Râfi! Bu adama, alacağı olan bekr*ini (= gencecik devesini) öde,» buyurdu. Ben (getirilen zekât develeri içinde) ancak rebâi (ismi verilen yedi yaşındaki deve) ve daha yüksek yaştaki (üstün) develeri buldum. Bunun üzerine (adamın devesine denk deveyi bulamayıp daha üstün develerin bulunduğunu) Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber verdim. Ot
«Adama (devesinden üstün olanı) ver. Çünkü insanların en hayırlısı, borcunu en güzel şekilde verenidir,- buyurdu."

2286) Irbâd bin Sâriye (Radtyallâhü an/r J'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idim. Bör bedevi gelip Resul-i Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ı Ala-CB&b olduğum bekrimi (= gencecik devemi) öde, dedi. Resûl-i Ek-mm {Şallallahü. Aleyhi ve Sellem) ona yüksek yaşta (yâni devesinden üstün) bir deve verdi. Bedevi *
Yâ Resûlallah! Bu, benim devemden yaşça üstün (yâni daha kıymetli) dir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«İnsanların en hayırlısı, borcunu en iyi şekilde ödeyenidir.» buyurdu/'[184]

İzahı

Ebû Râfi' (Radıyallâhü anhî'ın hadisini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir, î r b â d (Radıyallâhü anhî 'in hadisini Nesâî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Her iki

hadîste sözü edilen bedevilerin isimleri hakkında bir bilgi edinemedim. Hadîslerde geçen Bekr ve Rebâi kelimelerinin mânâlarını tercemede parantez içi ifâdelerle belirttim. Bu hususta şu açıklamayı da yapalım;
Bekr: Gencecik deve, demektir. Bunun 2, 3, 4 ve 5 yaşlarındaki develer hakkında kullanıldığı lügat kitablarından anlaşılmaktadır. Küçük yaştaki develer pek makbul sayılmaz. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in ödünç aldığı develerin küçük yaştakiler olduğu hadîslerden anlaşılmaktadır.
Rebâî: Altı yaşını bitirip yedi yaşma giren deve, demektir. Ona bu ismin verilmesinin sebebi: Deve bu yaşa varınca Rebâiyye denilen dişleri çıkarır. Bu dişlerin ikisi altta, ikisi de üstte ve ön dişler ile azı dişleri arasında çıkar. Bunlara dilimizde "Üçüncü çift kesici muahhar dişler" denilir. Rebâî develer Bekr develerden daha kıymetli ve üstün sayılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Bekr denilen küçük yaştaki deve borcunu Rebâî denilen ve daha kıymetli ve üstün develerden ödemiş ve «İnsanların en hayırlısı borcunu en güzel şekilde ödeyendir,» buyurmuştur. Son hadiste ise-, «İnsanların en hayırlısı borcunu en iyi şekilde Ödeyenidir,» buyurmuştur.
Bu babın başlığına dikkat edildi ise "Hayvanda selem babı" şeklindedir, ilk hadîs metninin başında Selef kökünden alınma İstislaf tâbiri kullanılmıştır. Selef ve Selem'in ayni şey olduğunu bundan önceki bâblarda anlatmıştım. Ancak bu bâbta rivayet edilen hadislerin metinleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, develeri ödünç ve borcunu da deve olarak ödemek üzere muamele yaptığına delâlet ederler. Bu nedenle hadîs sarihleri ilk hadîsteki İsttriaf sözünü selem muamelesi değil, istikraz yâni borçlanma istemi anlamına yorumlamışlardır. Mâmafi aşağıda belirteceğim gibi hayvanda istikraz muamelesini meşru gören âlimler selem muâmelesinide meşru saymışlar ve bu hadîsleri delil göstermişlerdir. Durum böyle olunca bu babın başlığı ile burada rivayet edilen hadîsler arasındaki münâsebet ve ilgi anlaşılmış olur.
Müslim'de Ebû Râfi'in hadisi ile ona benzer E b û H ü r e y r e' nin ve C â b i r' in hadisleri rivayet edilmiştir. N e v e v î bu hadislerin şerhinde özetle şöyle der:
"Bu hadisler borçlanma talebinde bulunmanın ve borçlanmanın câizliğine delâlet ederler. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) borçlu olmaktan Allah'a sığınırdı. Ama ihtiyaç nedeniyle borçlanmıştır.
Hadîsler ödünç hayvan almanın câizliğine delâlet ederler. (Ödünç hayvan almanın mânâsı hayvanı ödünç alıp, vâdesi geldiğinde hayvan ödemektir.) Bu hususta üç mezheb vardır:
1. Ebû Hanîfe ve Küfe âlimlerine göre ödünç hayvan almak caiz değildir. Bunlara göre bu hadîsler mensûhtur. (Bunların delili 56. bâbta rivayet olunan 2270 ve 2271 nolu hadîslerdir. Bu hususta gereken bilgi orada verilmiştir.) Fakat bunların bu hadislerin mensuh olduğu dâvası delilsizdir.
2. Selef ve halef âlimlerin cumhuru ve Mâlik ile Şafii' nin mezhebi, bütün hayvanların ödünç alınmasının câizliğidir. Cariyeyi de mahremi olup cinsel ilişkide bulunması caiz olmayan yakınlarına ve kadına ödünç olarak vermek caizdir. Fakat onunla Cinsel ilişkide bulunabilecek bir erkeğe ödünç vermek caiz değildir.
3. El-Müzeni, îbn-i Cerir ve Davud'un mezhebi: Gerek hayvanları ve gerekse cariyeyi herkese ödünç vermek caizdir.
Bu hadîsler, hayvanlarda selem usûlü muamele yapmanın câizliğine delâlet ederler. Selem'in hükmü ödüncün hükmü gibidir.
Ödünç yoluyla veya başka yollarla borçlu olan bir kimse borcunu öderken, zimmetinde bulunan borçtan daha iyisini ve daha güzelini ödemesi müstahabtır. Bu hüküm de buradaki hadîslerden çıkarılır. Böyle yapmak sünnet ve güzel ahlâktan sayılır. Bu, menfaat çekici ödünçten sayılmaz. Bilindiği gibi alacaklıya bir yarar sağlayan ödünç faiz sayılır ve yasaktır. Ancak, söz konusu yarar, ödünç verme akdinde şart koşulursa yasaktır. Ama böyle bir şart koşulmamış ise (ve alacaklıya bir yarar sağlama amacı güdülmemiş ise) borçlu borcunu öderken fazlasıyla ödemesi, zimmetindekinden daha iyisini ödemesi bizce müstahab'tır. Alacaklı da bu fazlalığı alabilir. Fazlalık ister borcun vasıflarında olsun ister sayı bakımından olsun fark etmez. Meselâ borç 10 şey iken 11 şey verilebilir. Mâli k'in mezhebine göre aded'deki fazlalık caiz değildir, yasaktır. Bizim arkadaşlarımızın delili bu hadisteki «En hayırlınız, borcunu en güzel şekilde ödeyeninizdir» buyruğun umumiliğidir.
Ebû H â f i' in hadîsinde, "Zekât develeri gelince alacaklının devesinden daha üstün deve verildiği" bildirilmektedir. Bu hususta hatıra şöyle bir soru gelebilir:
Zekât malına nezaret eden bir kimse bundan teberru yapamaz. Durum böyle iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), alacaklıya hakkından daha üstününü nasıl vermiş?
Bu soruya şöyle cevab verilmiştir: Resül-i Ekrem (Aîeyhi's-salâ-tü ve's-selâm), deveyi kendi zâtı için ödünç almış ve zekât develeri gelip müstahaklarma dağıtılınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-

salâtü ve's-selâm) borcundan daha üstün bir deveyi kendi parasıyla zekât müs-tahakkmdan almıştır. Alacaklısına daha üstün deveyi vermekle onun hakkından fazlasını teberru etmiştir. Ebü Hüreyre (Radı-
yallâhü anhJ'ın rivayetinde bulunan«(Alacaklı) bedevî'ye devesinin yaşıtı olan bir deveyi satın alın» emri, bu cevabı teyid eder. Anılan sorunun en kuvvetli ve uygun cevabı budur. Başka cevablar da verilmiştir."
Ebü Râfi'in hâl tercemesi 449. hadîs bölümünde ve ir-b â d' ınki de 42. hadîs bölümünde geçmiştir. [185]

63- Şirket (Ortaklık) Ve Müdârebe Babı

Şirket i Birden fazla kişinin sermayelerini veya mallarını birleştirip ortaklık kurmaları ya da bedenen müşterek çalışmaları, diye tarif edebiliriz. Sermayeleri, şâir ticâret malları ortaklığı olsun iş ve bedenen çalışma ortaklığı olsun bunlara dâir yapılacak akidler, şartlar, rükünler ve hükümler pek geniş izah isteyen konulardır. Fl-kıhçılar arasında bâzı hususlarda görüş ayrılıkları vardır. Bu itibarla bu konu hakkında fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. Burada bu hususlara deftinmiyeceftim. Çünkü bu bâbta rivayet «dilen hadîsler söz konusu ortaklıkların nevilerini ve hükümlerini beyan etmedikleri için bu geniş konuya değinmek konu dışına çıkmak olur. Ayrıca çok izah ister.
Müdârebe: Ortaklığın bir nevidir. Bu ortaklık, sermaye birisinden, çalışma da diğer taraftan olmak üzere kurulur. Kazanç, ortaklık akdinde belirtilen orana göre taraflar arasında taksim edilir. Meselâ kazancın yansı sermaye sahibine, yansı da emek sahibine veya üçte birisi bir tarafa, üçte ikisi de diğer tarafa olabilir. Zarar ise sermaye sahibine ait olur. Diğer taraf zarara ortak değildir. Çünkü, o taraf bedenen çalışmakla verdiği emek boşa gitmiş iken maddeten de kendisini zarara ortak, etmek adaletsizlik oiur. Bu tür ortaklığa Mukarâda ve Kırâd da denilir. Bunun şartları, rükünleri, hükümleri ve cereyan ettiği alanlar ile taraflann yetki ve sorumluluk-lan pek geniş izah ister. Bu hususlarda mezhebler arasında farklı görüşler de vardır. Bu itibarla geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir. Biz şunu belirtmekle yetinelim:
Müdârebe, Mü karada ve Kırâd isimleri verilen bu ortaklık şek-İÖ3İR meşruluğu İcmâ ile sabittir. Bunun meşruluğu hükmüne mu-İtfUefet eden bir ilim adamının varlığı bilinmemektedir. Bu ortak-llk şesjıli câhiliyet devrinde de vardı. Taşıdığı maslahat ve yarar dolayısıyla islâmiyet bunun devamım kabul etmiştir. Hattâ bâzı âlimler bunun sünnet olduğunu söylemiştir. Çünkü sermaye sahibi için de bu parayı işleten emek sahibi için de hayırlı ve yararlı bir iştir. İki şahsı düşünelim: Birisinin parası vardır. Ama bunu çalıştırmaktan âcizdir, ticâretle iştigal edemiyor. Diğer tarafta çalışmak ve ti-«a&ret etmek isteyen fakat parası olmayan bir başka kişi vardır. Bu Öurumda para sahibinin parasını değerlendirmesi ve fakir adamı yararlandırması, fakir adamın da bu parayla ticâret yapıp geçimini sağlamaya çalışması sünnet olmaz mı?
Bu nevî ortaklık için parayı işleten adamın dürüst, dirayetli, çalışkan ve liyakatli olması elbette gereklidir. Bu ve benzerî vasıflan taşımıyan kişilere bu maksatla para vermek ise elbette sakıncalı ve yasaktır. Çünkü böyle bir adama para kaptırmak âdeta bile bile malî gpkağa atmaktır. Halbuki malı korumak dînen vâcibtir.
Bu ortaklık sistemi yüce dînimizin emir ve yasaklarına riâyet «Jenler için uygun ve yerinde bir ticâret sistemidir. Faizciliğe de sed çeken bir tedbirdir. îslâm ahlâkının dejenere olduğu bir toplum gayet tabii bu sisteme yönelmek kolay bir iş değildir ve haliyle fâizcUiğe bir akis görülecektir. Bu muamele iyi işletilirse dinin yasaklamış olduğu faizciliğe mahal kalmaz. Bilindiği gibi faizcilikte kapital sahibi mutlaka bir kazanç sağlar. Emek sahibi faizle aldığı parayı işletirken zarara da uğrasa kapital sahibine, tahakkuk eden faizi ödemek durumunda kalır ki, bu işlem isabetli ve âdilâne bir işlem değildir. Emek sahibi bunca emek sarf etsin, hiy-le ve hiyânet etmediğine rağmen kâr etmeyip üstelik zarar etsin. Bundan sonra da faiz akdi yapılırken istenen faizi de ödesin...

2287) Es-Sâib (Radtyallâkü a«A)'den rivayet edildiğine gör»; Bey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'e şöyle demiştir:
Câhiliyet devrinde sen benim ortağım idin. Sen ortafcfom ©İfc hayırlısı idin. Sen bana ne muhalefet ederdin, ne de münakaşa ederdin." [186]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Hâkim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivayet ettiği hadis metni daha uzun olup meâlen şöyledir:
"... Sâib CRadıyallâhü anhJ'den rivayet edildiğine göre. şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin huzuruna vardım. O'nun yanında bulunanlar beni övmeye ve benden bahsetmeye başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben (onu hepinizden) fazla bilirim,* buyurdu. Ben t Doğru söyledin! Babam ve anam sana feda olsun. Sen bettim ortağım idin. Sen ne muhalefet ederdin ne de münakaşa ederdin, dedim,"
H a t t â b i, hadiste geçen ve "Derd" kökünden alınma mu-zari fiilini muhalefet mânâsına ve "Mira" kökünden alınma muzari fiilini de mümanaat mânâsına yorumlamıştır. Biz de buna göre ter-ceme ettik.
Hadîs, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in câhiliyet döneminde bile üstün ahlâka sahib olduğuna delâlet eder.
Hadisin râvîsi S â i b (Radıyailâhü anh) hakkında e 1 - H â -f ı z, el-îsâbe'de: Es-Sâib bin Ebi Sâib'in adı S a y -fi'dir, Abdullah bin Sâib'in babasıdır, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazan da El-Münziri' den naklen özetle şöyle der:
Bu hadisin isnadı hakkında çok ihtilâf vardır. E b û Ömer en-Nemri, bu hadîsin cidden muztarib olduğunu söylemiştir. Bâzıları bu hadisin es-Sâib bin Ebi's-Sâib'e âit olduğunu söylerken, bâzıları da busun Abdullah bin es-Sâib ' e âit olduğunu söylemiştir. Bu ihtilâflar muvacehesinde hadis, delil olamıyor. Es-Sâib bin Ebi's-Sâib (Radıyailâhü anh) Müellefe-i Kûlub (yâni yeni m üs 1 uman olup gönlü henüz İslâmiyet'e yatışmayanlar)dandır.
Hülâsa yazan da: Es-Sâib bin Ebi's-Sâib Sayfî bin Âbid, Mekke Kaari'i (tyi Kur'an okuyucusu) Abdullah'in babasıdır. Senedinde ıztırâb bulunan bir hadîsi vardır. Ebû Dâvûd, Ibn-i Mâceh ve Nesâî onun hadîsini rivayet etmişlerdir, der.[187]

2288) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü ank)'den; Şöyle demiştir: Ben, Sa'd ve Ammâr Bedir (savaşı) günü elde edeceğimiz (ganimet) de ortaklık (akdini) yaptık. Sonra (savaş bitiminde) ne ben ne de Ammâr bîr şey getirdik. Sa'd (ise) İki erkek (esir) getirdi." [188]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadîs münkatidir. Çünkü râvî Ebû Ubeyde, babası tbn-i Mes'ûd (Radıyailâhü anh) 'den hadis işitme m iştir.
Avnü'I-Mabûd yazan bu hadîsin şehrinde şöyle der: Bu hadis, Şirket-i Ebdân'ın câizliğine delîl gösterilmiştir. Şirket, ortaklık, demektir. Ebdân da beden'in çoğuludur. Şu halde Şîrket-i Ebdân, bedenlerin ortaklığı, demektir. Bedenlerin ortaklığı demek, bedenen çalışan iki veya daha çok kişiler, çalışmalarından alacak-lan kazancı kendi aralannda taksim ederler. Her ortak çalışması oranında ücret alır. Bu ortaklık ayni san'at dalında olduğu takdirde Mâlik caiz görmüştür. Meselâ ortaklann hepsi terzilikte veya marangozlukta ya da demircilikte çalışırlarsa olur. Fakat ayn ayn san'at dallarında çalışanların bu şekilde ortak olmaları caiz değildir. Ebû Hanîfe ve arkadaşlan da bunu caiz görmüşlerdir. Fakat Şafiî bu tür ortaklığı caiz görmemiştir. Ona göre herkes kendi işinde ve menfaatlannda kendi basınadır. Herkesin yaptığı iş bellidir. Bu nedenle herkes kendi kazancına sahibtir. Bu ortaklık hayvan sürüleri belli olan iki kişinin kalkıp bu sürülerden elde edilecek süt ve yavrularda ortaklık kurmalan gibidir. Halbuki bu ortaklık sahih değildir. Çünkü herkesin hayvanlan bellidir, bunların verdiği süt belli, doğuracağı yavrular belli ve ayndır. Bu nasıl caiz değil ise diğeri de caiz değildir.
Şafii bu hadîse de şöyle cevab vermiştir: Bedir savaşından elde edilen ganimet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a aitti. Dilediği kimselere verirdi. Gazilerin aldıklan esirler de O'nun emrine tevdi edilmiştir. O dilediği gibi tasarruf etmiştir.

2289) Suheyb[189] (bin Sinan) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üç şey vardır ki bereket onlardadır: Vadeli satış, mukarada (denilen ortaklık) ve satmak için değil de ev (zahiresi) için arpa ile buğdayın karışımları.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Salih bin Suheyb mecfaûl Wr r&vldir, El-Ükayli: Râvi Abdurrahim bin Davud'un hadîsi nif. zedilmemis, demiştir.

Sindf de; BuhârI'nin. Ravİ Nasr bin Kâsım'ın hadisinin meçhul olduğunu söylediğini nakletaıiştir. [190]

64- Çocuğunun Malından Adamın Olan Hakkı (nın Beyânı) Bâbı

2290) Aîşe (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz sizin yediğinizin en helâli, (meşru) kazancınızdan olan (lokma) dır. Şüphesiz sizin çocuklarınız da sizin kazancınızdandır.»"

2291} Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anküma)'dan rivayet edildiğine göre bîr adam:
Ya Resûlaüah! Benim (biraz) malım ve çocuğum vardır. Babam da cidden benim malımı kökünden tüketmek ister, dedi. Bunun üzerine Resûİ-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Sen babanın (kazancı) sın, malın da babana (helal) dır.» buyurdu."
Not: Bunun senedinin sahih olup ravilerinin de Buhârl*nin şartı Üzerine sık& oldukları. Zevaid'do belirtilmiştir.

2292) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyallâhü anhüm)'dGn rivayet edildiğine göre:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geıerek t Babam cidden benim malımı kökünden tüketti, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Sen babanın (kazancı) sın, senin malm da ona (helâl) dır.» buyurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Öyle de buyurdu ı
«(Ey mü'minler:) Şüphesiz sizin evladınız sizin en helal kazan-cuuzdandır. Bunun için onların mallarından y ey iniz.-" [191]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Tirmizî, E b û Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 2137 nolu hadisi de bunun bir benzeridir.
T i r m i z İ bu hadisi rivayet ettikten sonra -. Ashâb4 Kiram'-dan ve onlardan sonra gelenlerden bazı ilim ehli bu hadisle amel ederek : Çocuğunun malında babanın elleri açık (yâni serbest) tir, dilediği tnikdan alabilir, demişlerdir. Bir kısım âlimler de demişler ki: Baba muhtaç olduğunda çocuğunun malından alabilir. Fakat ihtiyacı olmadığında alamaz, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan da şöyle der:
"Hadiste evlâd, babanın bir kazancı sayılmıştır. E I - M ü n â -v İ'nin dediği gibi evlâda kazanç demek, mecazî mânâdadır. Çünkü evlâd babasının bir parçasıdır.
Ş e v k â n î: Bu hadisi Hâkim, îbn-i Hibbân ve A h m e d rivayet etmişlerdir. Bu hususta vârid olan hadîslerin tümü delil olmaya elverişlidir. Bunlar, evlâdın malına babanın ortak olduğuna delâlet ederler. Bu nedenle baba, evlâdının malım ondan izin almadan da yiyebilir ve kendi malında tasarruf ettiği gibi onun malında da tasarruf edebilir. Ancak, israf yollarında ve sefihçe harcayamaz. Fakir olan baba ve anaya nafaka vermenin zengin evlâda vâcibliği hakkında icmâ bulunduğunu El-Bahr yazan naklet-miştir, diye bilgi vermiştir.
lbnü'l-Hümâm da Â işe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini naklettikten sonra: Hadîste geçen «Sizin evlâdınız da sizin kazancınızdandır» mealindeki cümlenin mânâsı "Çocuğun malı babanın malıdır" şeklinde değildir. Çünkü Allah Teâlâ ölen kişinin ço-cuklan olduğu zaman, ölenin babasına sâdece altıda bir, nisbetinde bir miras payı vermiştir. Eğer kişinin malının mülkiyet hakkı babasına âit olmuş olsaydı kişi öldüğü zaman malının tamamının babasına verilmesi gerekecekti, demiştir."
Avnü'l-Mabûd yazan da bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Baba, evlâdın dünyaya gelmesine sebep olduğu için, evlâd onun bir nevi kazancı sayılmış ve dolayısıyla evlâdın kazancından yemek ona helâl kılınmıştır,
H a t t â b i : Bu hadîs, nafaka verebilir durumda olan evlâdın, kendi baba ve anasının nafakasını vermekle mükellef olduğuna delâlet eder. Ne durumda olan baba ye analann nafakalarının evlâdına vâcib olduğu konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır: Ş â f i i' ye göre baba fakir ve çalışamaz durumda olursa, nafakası evlâdına vâcibtir. Eğer babanın öz malı varsa veya vücutça bir sakatlığı bulunmayıp çalışabilir durumda ise nafakası evlâdına vâcib değildir. Diğer fıkıhçılar ise: Baba ve ananın nafakası evlâdın üzerinde vâcibtir, demişlerdir. Bunlardan her hangi bir ilim adamının söz konusu nafakanın vâcibliği için babada bir vücut sakatlığını şart koştuğunu bilmiyorum, demiştir.

T ı y b İ de : Ş â f i İ' ye göre, muhtaç ve çalışamaz durumda olan baba ve ananın nafakası evlâda (yâni erkek çocuklara) vâcibtir. Fakat muhtaç olmayan veya çalışabilenlerin nafakası evlâda vâcib değildir. Şafiî' den başkası böyle bir şart koşmadan baba ve ananın nafakasının evlâda vâcib olduğuna hükmetmişlerdir, demiştir."
C â b i r (Radıyallâhü anhVın hadisi Zevâıd türündendir. A m r' in dedesinin hadisini Ahmed, Ebû Dâvûd ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ettiği bu iki hadiste haber verilen adamın İsmi hakkında bir kayda rastlamadım.
Bu iki hadîste geçen ve "İctiyâh" kökünden alma fiilleri "Kökünden tüketmek" mânâsına terceme ettim. İctiyâh masdarının asıl manâsı bir şeyi kökü ile koparmak ve kökünden kazımak, imha etmektir. Burada malı bitirmek ve tüketmek mânâsı kasdedilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a müracaatla, babasının kendisinin malını tüketmek istediğini söyleyen adamın sözü hakkında Ha t tâ b i şöyle der: Adamın maksadı şu olabilir: Benim malım azdır. Çocuğum da vardır. Babam da benden nafaka ister. Çoluk çocuğunun nafakasından artan malım babamm nafakasını karşılayamaz. Eğer babamın istediği nafakayı da ödeyecek olursam malım tükenir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın bu mazeretini kabul etmeyerek «Sen babanın (bir kazancı) sın, malın da babana (helâl) dır.» buyurmuştur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğunun mânâsı şudur: Baban kendi malı gibi senin malını da ihtiyacı nisbetinde alır. Senin malın bulunmadığında çalışarak mal kazanabilirsen, çalışıp babanın nafakasını ödemen vâcibtir.
Babanın bir ihtiyacı yok iken ve nafakadan ayn olarak evlâdının malını elinden alıp dilediği gibi kullanma mânâsı kasdedilmemiş-tir. Böylece evlâdının malını nafakadan başka şeylere harcayıp tüketme ve yok etme mânâsını çıkanp bu şekilde hüküm vermiş bir ilim ve fıkıhçıyı bilmiyorum, demiştir[192]

65- Kocasının Malından Kadının Yapabileceği Harcama Bâb1

2293) Âişe (Radtyallâhü û»Aâ/dan; Şöyle demiştir: Hind (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek t
Ya Resûlallahl (Kocam) Ebû Süfyân cimri bir kimsedir. Bana ve çocuğuma yetecek kadar nafaka vermiyor. Ancak kendisinin bilgisi olmaksızın malından aldığım mikdar bize yetiyor, dedi. (Ve bunun sakıncalı olup olmadığını sordu.) Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :

•Örfe göre kendine ve çocuğuna yetecek mikdan (onun malından) al» buyurdu." [193]

İzahı

Bu hadisi Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Buhar i'deki rivayet meâien şöyledir: "... Aişe (Radıyallâhü anhâ) "dan: Şöyle demiştir:" Hind (Radıyallâhü anhâ), Besülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
(Kocam) Ebû Süfyân cimri bir kimsedir. Bunun malından gizlice almamda bana bir günah var mı? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Örfe göre kendine ve çocuklarına yetecek mikdan alabilirsin» buyurdu."
Aynî, bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Evlâd erginlik çağına varmış olsa bile nafakasının babasına âit olduğunu söyleyenler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Fakat bu hadis onlar için delîl olmaz. Çünkü hadiste Özel bir durum söz konusudur. Bundan umumi bir hüküm çıkarılamaz. Bu olaydaki çocuk küçük yaşta olabilir. Ya da büyük yaşta olmakla beraber bir vücut sakatlığı bulunmuş olabilir. [194]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkarılır

1. Bir adam hakkını alenen alamazsa, fırsat bulunduğunda gizli de alabilir.
2. Hakkını alabilmek ve uğradığı haksızlığı yetkililere anlatmak amacıyla ilgili şahısta bulunan kusur ve hatâlan dile getirmek caizdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hind'i dinlemiş ve anlatılana îtiraz etmemiştir.
3. Hanef iler: Bir kimsenin gıyabında onun aleyhinde hüküm verilemez, demişlerdir. Hüküm verilebilir, diyen ŞafÎfler bu hadîsi kendi görüşlerine delîl göstermişler ise de bu, onlar için bir

delil olmaz. Çünkü Hanefiler; Bu olay M e k k e' de cereyan etmiştir. Ebû Süfyân da orada idi, demişlerdir.
Erkek aleyhinde karısı için nafaka bağlayan hâkimin ne kadar nafaka bağlıyacağı hususunda âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Şöyle kî:
1. Mâ] ik'e göre kadının zenginlik ve fakirlik durumuna İtibar edilerek nafakasının mikdan tesbit edilir. Nafaka için. maktu bir meblâğ yoktur. Ebû Hanife de böyle demiştir.
2. Ş â f i İ' ye göre kadının değil de kocasının mâlı durumu dikkate alınarak kadının nafaka mikdan hâkim tarafından takdir edilir. Bu takdir şöyle yapılır: Kocası zengin ise iki müd, fakir ise bir müd ve orta halli ise bir buçuk müd yiyecek günlük olarak tesbit ve takdir edilir. Halife'nin kızı ile bekçinin kızı nafaka bakımm-dan eşit tutulur."
N e v e v î de bu hadîsin şerhinde şöyle der: "Bu hadisten elde edilen hükümler şunlardır i
1. Kadının nafakası kocasına vâcibtir.
2. Küçük yaştaki fakir çıx;uklann nafakaları babalarına vâcibtir.
3. Nafaka mikdan müdlerle tesbit edilmeyip kifayet edecek sekilide tesbit edilir. Bizim arkadaşlarımızın mezhebine göre kandan başkasının nafakası kifayet edecek şekilde tesbit edilir. Hadîsin za-hiiri' de bunu emreder. Fakat karının nafaka mikdan müdlere göre tasbit edilir. Onun günlük nafakası şöyle tesbit edilir: Zengin kocaya iki müd, fakir kocaya bir müd ve orta halli kocaya bir müd yükletilir. Müd, sâ'm dörtte biridir. (Sâ'ın mikdan âlimlere göre değişiktir. Zekât bölümünde geniş bilgi verilmiştir. Bir fikir vermesi bakımından yuvarlak bir hesabla, bir sâ yaklaşık olarak 3 kilo 300 gramdır.) Bu hadis bizim arkadaşlarımızın görüşünü reddeder.
4. Hâkim ve müfti, yabancı yâni mahremleri olmayan bir kadının ifâdesini dinleyebilirler.
5. Fetva istemek veya şikâyet etmek ve benzeri işler amacıyla bir kimsenin hoşlanmayacağı hallerini dile getirmek caizdir. Gıybet sayılmaz.
6. Alacağını alamayan bir kimse kendi alacağı kadar borçlusunun malında izinsiz alabilir. Bizim mezhebimiz böyledir. Fakat Ebû Hanife ve Mâlik bunu almayı caiz görmemişlerdir.
7. Fetva soran kişinin ifâdesine göre ve karşı tarafın ifâdesini almadan fetva vermek caizdir. Tabii, verilecek fetvanın geçerliliği, fetva isteyenin anlattığı hususta doğru sözlü olması şartına bağlıdır. Fetva veren zâtın bu şartı açıklaması vâcib değildir. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) H i n d' in ifâdesine göre Şer'i hükmü beyan etmiştir. Müfti'nin bu şartı açıklaması da sakıncalı değildir.
8. Kadın kendi çocuklarına, babalarının malından nafakalarını ödemek ve ihtiyaçlarını gidermek hakkına sâhibtir.
9. Şer-i Şerifte bir sınırla tahdid edilmemiş olan hususlarda örf ile amel etmek caizdir.
10. Evli kadın kocasından izin almak kaydıyla, kendi meşru ihtiyaçlarını gidermek için evden dışarı çıkabilir. Keza, kocasının rızası olduğunu bildiği takdirde kendisinden özel izin istemeden de çıkabilir.
11. Bir kimsenin gıyabında onun aleyhinde hüküm verilebilir. Bizim arkadaşlarımız ile diğer bâzı âlimler bu hadisi bu görüş için delil göstermişlerdir. Fakat bu mesele hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır:
a) Ebû Hanîfe ve Küfe' nin diğer âlimlerine göre gıyabında kimsenin aleyhinde hüküm verilemez.
b) Şafiî ve cumhura göre, İnsanların haklan ile ilgili dâvalarda kişinin gıyabında da aleyhinde hüküm verilebilir. Fakat Allah'ın hukuku olan cezalarda gıyabında kişinin aleyhinde hüküm verilemez. Bu hadîs bu mesele için delil olamaz. Çünkü bu hüküm M e k k e ' de verilmiştir. Ebû Süfyan da M e k k e " de idi. Aleyhinde gıyabi hüküm verilen kişinin o şehir veya köyde olmaması veya gizlenmiş olup onu buldurmanın mümkün olmaması gerekir. Halbuki bu şart Ebû Süfyan'da mevcut değildi. Bu itibarla Onunla ilgili verilen cevap bir hüküm olmayıp bir fetva idi."
Ebû Süfyân (Radıyallâhü enh) ile H i n d (Radıyal-lâhü anhâ) hakkında birkaç söz:
Ebû Süfyân (Radıyallâhü anh) Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Hâl tercemesi 355 nolu hadis bölümünde geçmiştir. Kendisi M u â v i y e (Radıyallâhü anh)*ın babasıdır.
Ebû Süfyân'ın kansı H i n d de kocasından hemen sonra mü si uman lığı kabul etmiştir. Hind, Utbe bin Ha-b i a ' nın kızıdır. Buharı' nin Â i ş e (Radıyallâhü arınandan rivayet ettiğine göre, Hind (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e:
"Yâ Resûlallah! Vaktiyle senin evin kadar yıkılmasını İstediğim bir ev ve hiç bir aile yoktur. Bu gün ise hiç bir ev halkı senin hane halkın kadar benim yanımda sevimli değildir, dedi ve hadîste anlatılan fetvayı sordu..."
Bu kadın, müslüman olmazdan evvel Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e karşı kin ve husûmetle doluydu. Hattâ Uhud savaşma katılarak müşriklere cesaret vermek ve onları tahrik etmek amacıyla savaş meydanında tahrik edici şiirler okuduğu ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şehid düşen amcası Ham-za (Radıyallâhü anh)'m ciğerini çiğnediği rivayet

edilmiştir. Fakat müslüman olduktan sonra samimiyetle İslâm'a sarılmış ve bundan sonraki savaşların bir kısmına katılarak İslâm askerlerine yardımcı olmuş, onları heyecanlandırıcı şiirler okumuştur. Y e r m u k savaşma kocasıyla beraber katılmış ve fedakârlıklar göstermiştir. Hind (Radıyallâhü anhâ) Ömer (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in babası Ebû Kuhâfe'nân vefat ettiği gün vefat etmiştir.

2294) Âişe (Radtyallâhü anhâydzn rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Saliallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kadın, israf etmeyerek (örf ve âdeta uygun olarak) kocasının evinden (onun rızasıyla) infak (ve ikram) ettiği zaman, (râvi Mu-hammed dedi ki: Babam — Abdullah — kendi rivayetinde: «Kadın yedirdiği zaman» ifâdesini söyledi.) kadının sevabı kendisine olur. Kocası da bu malı kazandığı için o kadar sevab kazanır. Kadın İse infak ettiği için sevab kazanır. Hizmetçiye de bu kadar sevab olur. Allah bunların sevablarından hiç bir şey eksiltmez (veya kocanuı sevabı, karısının ve hizmetçinin sevablarından bir şey eksiltmez.)»" [195]

İzahı

Bu hadis, KÜtüb-İ SÎtte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde az kelime değişikliği var ise de manâyı etkilemez.
N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Kadının infak ve yedirmesinden maksad, onun mal sahibinin çoluk çocuklarına, hizmetçilerine, misafirlerine, ziyaretçilerine, bas vuran yolculara ve fakirlere mal sahibinin açık izniyle veya örf ve âdette izin sayılan rızasıyla yedirmesi, sadaka vermesi ve ikramda bulunmasıdır.
Sözü edilen yedirme, infak ve ikram evin dirliğini bozmaz ve israf sayılmaz durumda olursa hüküm budur. İnfak ve sadaka az bir mikdar sayılmayıp örf ve âdete göre mal sahibinin açık iznini gerektirir durumda ise kadın mal sahibinden açık müsaade almadan
tasarrufta bulunamaz. Hadîsin; «Kadın israf etmeyerek- kaydıyla bu mânâ kasdedilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) bu kayıtla, kadının infak ve ikramının örf ve âdete göre kocasının rızâsı olduğu bilinen az miktarda olmasına işaret buyurmuştur. Hadîsteki «Yedirme» ifâdesi de bu hususa bir işarettir. Çünkü örf ve âdette yemek işinde ikram yapmak normal sayılır. Fakat kocanın parasından ikram yapmak, sadaka vermek veya değerli bir malını vermek bu hükmün dışında kalır.
Şu husus da bilinmelidir: Kadın, hizmetçi, köle ve câriye, mal sahibinden izin almadan malında hiç bir tasarruf ve harcama yapamazlar. Mal sahibinin izni olmadan bunlann yapacakları sadaka harcaması bile bunlara hiç bir sevab sağlayamaz. Bilâkis başkası* nın malında izinsiz tasarrufta bulundukları için vebal ve günah altında kalmış olurlar.
Mal sahibinin izin vermesi iki türlüdür: Birisi, nafaka ve sadaka vermek için açıkça müsaade etmesidir. İkincisi de örf ve âdete göre izin vermiş sayılmasıdır. Meselâ, kapıya gelen dilenciye bir parça ekmek veya buna benzer bir sadaka vermek. Böyle halde bu gibi cüzî sadaka vermek âdettir. Uygulana gelen örf ve âdete göre mal sahibinin buna müsaade ettiği, buna rızâ gösterdiği kanaati hâkim ise bu usul bir izin hükmündedir. Mal sahibi dille izin vermemiş olsa bile rızâsının bulunduğunu bilmek kâfidir. Bir memlekette bu usul ve âdet bulunduğu halde buna rızâ göstermediği bilinen bir aile reisinin malından ondan açıkça izin almadan bir parça ekmek bile sadaka verilemez. Bir şahıs cimri olduğu için buna rızâ göstermediği bilinirse veya rızâsının bulunmadığı kendisinin hâl ve hareketlerinden anlaşılırsa, ne karısı ne de başkası onun malından ondan açık izin almadıkça en ufak bir sadakayı veya en cüzî bir ikramı yapamazlar.
Hadiste anlatılan sevab ortaklığının mânâsı şudur: Hayırlı bir iş ve hizmeti yapmakta ortak olan yâni emeği olanlar, bunun karşılığında verilecek ecir ve sevabta da ortak olurlar. Ecir ve sevabta ortak olmanın mânâsı emeği olan herkesin asıl sahibi kadar ecir ve sevab kazanmasıdır. Birisine verilen sevab diğerinin sevabının eksilmesine sebebiyet vermez."
Bu hadisi müellifimize rivayet eden Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr, bunu hem kendi babası Abdullah* tan, hem de Ebû Muâviye' den rivayet etmiştir,. Hadisin baş kısmındaki-eiinote Ebû Muâviye 'nin rivâyetinde «Kadın infak ettiği zaman...» şeklindedir. M u h a m -m e d'in babası A b d u 1 1 ah'ın rivayetinde ise bu cümle «Kadın yedirdiği zaman...» şeklindedir. Müellifimiz bu durumu belirtmiştir. Biz de tercemede bu durumu açıklamaya çalıştık.
Hadîsin metninde kocanın izin ve müsadesi kaydı çok ise de âlimler bu kaydın düşünüldüğünü ifâde etmişlerdir. Yâni gerek nafaka harcama işinde gerekse sadaka vermek hususunda kocanın açık veya kapalı izin vermesi ve rızâsı esastır. Ancak erkek vermekle mükellef bulunduğu karısının ve küçük yaştaki çocuklarının nafakasını ödemekten imtina ederse veya eksik öderse

kadmın, onun malından ondan habersiz bile kendi nafakasını ve çocuklarının nafakasını alması meselesinin hükmü ayrıdır. Bu hükümle ilgili gerekli bilgi ve âlimlerin bu mesele hakkındaki görüşleri bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verildi.

2295) Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu kiı
«Kadın kocasının (açık veya kapalı) izni olmaksızın evinden (yâni kocasının malından) hiç bir şey infak (ve sadaka) edemez.» Oradakiler :
Yâ Resûlallah! Yemeği de infak edemez (mi) ? diye sordular. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yemek en üstün mallannızdandır.» buyurdu." [196]

İzahı

Bu hadisi Tirmizl de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette; e *>• = «Kadının evinden» sözü yerine; lig^jj ^4; O* = «Kocasının evinden» sözü vardır. Kasdedilen mânâ budur. Yâni kocasının malıdır. Hadisin son kısmı buna delâlet eder. Kocasının izninden maksad açık izni veya rızâsının bilinmesidir. Bu husus bundan önceki hadisin izahı bölümünde anlatıldı. Örf ve âdete göre israf sayılmayan cüzî sadakalara aile reislerinin nzâsı olduğu bilindiği takdirde bu rızâ bir nevî izin sayılır.
Hadisin «Yemek en üstün mallanmızdir.» cümlesinin izahı hakkında Tuhfe yazarı şöyle der: Yâni kadın kocasının izni olmaksızın en ufak bir şeyi sadaka etmeye yetkili olmayınca bundan daha aziz ve değerli yemek ve ev azığını infak etmeye nasıl yetkili olabilir?
Bundan önce geçen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm hadîsinde; «Kocasının izni» kaydı bulunmadığı halde bu hadîste bu kayıt bulunmaktadır. Orada da bu kayıt melhuzdur.
Bu hadisin râvîsi Ebû Ümâme (Radıyallâhü anhVın hâl tercemesi 449 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti. [197]

66- (Sâhîbînîn Malından) Kölenin (Bîr Şey) Vermesi Ve Sadaka Etmesi Babı

2296) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kölenin dâvetinebet ederdi.
2297) Umeyr mevlâ Âbî'1-Lahm (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Benim efendim (Âbi'1-Lahm) bana yiyecek verirdi. Ben de bundan yedirirdim. Efendim beni (bundan) menetti veya (Umeyr) dedi ki t (Efendim) beni dövdü. Bunun üzerine (bu durumu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ben sordum veya o (yâni efendim) sordu. Ben i
(Başka adama yedirme işinden) vazgeçmem veya bunu bırakmam, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) de:
«(Başkasına yedirmeye ait) sevab ikinizin arasındadır.» buyurdu." [198]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T a b a r â n İ de ri-tf&yet etmiştir. Zevaid'den sayilraadtğına göre Kütüb-i Sitte'nin her-b&ngi grisinde de bulunması gerekir. Fakat ben rastlayamadım.
Umeyr (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Müslim de rivayet etmiştir.
Sindi, Enes'in hadîsi ile ilgili olarak: Dâvetine icabet edilen köle ticâret etmeye mezun bir köle olabilir. Efendisinin izniyle ticâret eden köle az ikramda bulunabilir. Anılan kölenin davet etmek için efendisinden izin almış olması da muhtemeldir. Hülâsa, ticâret etmek üzere efendisinden izin almamış bir kölenin ondan izin almadan bir kimseyi davet etmesinin câizliği mânâsı bu hadisten çıkarılamaz, demiştir. Çünkü kölenin mülkiyet hakkı yoktur. Kazancı da efendisinin malıdır. Mal sahibinden izin almadan malında tasarruf etmek, hattâ ondan sadaka çıkarmak bile caiz değildir.
Umeyr (Radıyallâhü anh)'m Müslim' deki rivayeti meâ-len şöyledir: "Benim efendim, güneşte et kurutmamı emretti. (Ben de et kuruturken) yanıma bîr fakir geldi. Ben de ona etten yedirdim. Sonra efendimin bundan haberi oldu. Bunun üzerine beni dövdü. Ben de Besülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıkıp O'na bu durumu anlattım. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem de efendimi çağırttı ve ı

«Niçin bunu dövdün?» diye sordu. Efendim de: Ben buna emretmeksizin bu, benim yiyeceğimi (başkasına) veriyor, dedi. Bunun üzerine Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel «(Buna âit) sevab, ikinizin arasındadır.» buyurdu."
N e v e v i de bu hadîsin şerhinde şöyle der: "Bu hadîs şöyle yorumlanır: Umeyr, efendisinin razı olduğu zannıyla etin bir parçasını sadaka olarak vermiş, efendisi ise buna rızâ göstermemiştir. Umeyr (Radıyallâhü anh), sevab kazanmıştır. Çünkü kendisi bir hayır olduğuna inanarak ve ibâdet niyetiyle bu işi yapmıştır. Efendisi de sevab kazanmıştır. Çünkü kendisinin malı bir hayır yoluna harcanmıştır.
Sevabının ikisinin arasında olmasının mânâsı, fakire yedirilen mal karşılığında verilen sevabın ikisinin arasında taksim edilmesi değildir. (Çünkü bu mal karşılığında verilen sevabın, tamamı, mal sahibine aittir. Ancak, bu hayra vesile olup sadakayı fakire ulaştıran kişi de bu hizmetinin karşılığında sevab kazanır. Birisinin sevabı, diğerinin sevabını azaltmaz.) Bu hususta geniş bilgi daha önce geçmiştir. (2294 nolu hadisin izahında bu bilginin benzeri geçmiştir) .
Bu hadisin en uygun yorumu budur. Bâzıları başka şekilde yorum yapmış ise de o yorum, rızâ gösterilecek bir yorum değildir.
Umeyr (Radıyallâhü anh) 'm efendisi Âbİ'1-Lahm. (Ra-dıyallâhü anh) 'm adı A b d u 1 1 a h' tır. îsmi. Halef veya el-Huveyris el-Ğıfârî, diye rivayetler de vardır. Bir kavle göre kendisi et yemediği için, diğer bir kavle göre putlar adı kesilen kurbanların etini yemediği için bu künyeyi almıştır. Bu
künyenin sözlük mânâsı: Etten imtina eden, demektir. Bu zât saha-bîdir. H u n e y n savaşında şehid edilmiştir. Râvisi de mevlâsı Umeyr (Radıyallâhü anh) 'dır."
Umeyr (Radıyallâhü anh) de sahabîdir. Birkaç hadîsi vardır. Müslim onun bir hadîsini —ki bu hadîstir— rivayet etmiştir. Râvîleri ise Yezîd bin el-Hâd ile Muham-med bin ibrahim et-Teymi'dir. Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[199]

67- Bir Kavme Âît Mâşiye (Koyun. Keçi, İnek, Manda Ve Develer) Veya Bağ - Bahçe Üzerinden Geçen Bir Kimse Ondan Bir Şey Alabilir Mi? Babı

2298) (Guber oğullarından) Abbâd bin Şürahbîl (Radıyattâhü anh)*-den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Başımıza bir açlık ve kıtlık yılı geldi. Ben de Medİne-i M üne v ve-re'ye gittim ve bu yerin bahçelerinden birisine vardım. Bir miktar başak alıp oğarak tanelerini çıkardım. Birazını yedim. Kalanını da elbisemin içine koydum. (Bu arada) bahçe sahibi geldi, beni dövdü ve elbisemi aldı. Ben de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma varıp O'na (bu durumu) anlattım. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bahçe sahibi olan) adama: "O, aç iken sen ona (bir şey) yedirmedin ve o, câhil iken sen ona (bir şey) öğretmedin," buyurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emri ile bahçe sahibi, Abbâd'm elbisesini kendisine geri verdi ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abbâd'a bir veya yarım vesk yiyecek verilmesi için emir buyurdu." [200]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
S i n d î bu hadisin açıklaması bölümünde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bahçe sahibine hitaben buyurduğu cümlelerden kasdedilen mânâ şudur: Abbâd. aç ve bilgisiz idî. Sana lâyık davranış şöyle yapmandı: Yere düşen başakların sana âit olduğunu ona öğretecektin, bundan sonra da onun almış olduğu hububatı ona bırakıp yedirecektin. Fakat sen bunların hiç birisini yapmadın, diye açıklamıştır.
Avnü'l-Mabûd yazan da şöyle der:
"H a t t â b î : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A b b â d' ı bilgisizliği dolayısıyla mazur saymıştır. Çünkü Abbâd, topladığı hububatı götürmenin yasaklığını bilmiyordu. A b -b â d aç olduğu halde ona yiyecek maddesini yedirmediği için bahçe sahibi de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından kınanmıştır.
Abbâd bin Şürahbil el-Yeşküri el-Anberî (Radıyallâhü anh)'m bundan başka hadîsinin bulunmadığı söylenmiştir. B a ğ a v i, onun Basra'da ikamet ettiğini ve Ebû Bişr Cafer bin Ebi İyâs' tan başka râvisinin bulunmadığını söylemişti
Hadisin sonunda bulunan; "ve ona bir veya yarım vesk yiyecek verilmesi için emir buyurdu." cümlesinden maksad, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Abbâd'a yiyecek yardımında

bulunduğunu ifâde etmektir. Bâzıları bu cümleyi: "Resûl'i ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bahçe sahibine bir veya yarım vesk yiyecek verilmesi için emir buyurdu", şeklinde yorumlamışlar ise de bu yorum hatalıdır. Çünkü buradaki cümleyi bu şekilde yorumlamak uzak bir ihtimalle mümkün ise de Ebû D â v û d' un rivâyetindeki benzeri cümlenin böyle yorumlanması mümkün değildir. Çünkü oradaki cümle şöyledir: ve Resûl-i Ekrem emretti; Bahçe sahibi benim elbisemi bana iade etti ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bana bir veya ya-nm vesk yiyecek verdi."
Hadîsin fıkıh yönünü bu bâbtaki hadîslerin hepsinin terceme-sinden sonra tümünün fıkıh yönü ile birlikte anlatacağım.

2299) Râfi' bin Amr el-Ğifârî (Radtyallâhü o»A/den; Şöyle demiştir:
Ben erginlik çağma yaklaşmış bir yaşta İken (meyvasını düşürüp yemek için) hurma ağaçlarımıza —veya demiş ki— Ensâr'ın hurma ağaçlarına taş atardım. Sonra (bir defa yakalanıp) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirildim. Resûl-i Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) de bana t
— «Yâ ğulâm (yetişkin çocuk)! — Râvî tbn-İ Kâsib demiş ki, Re-sûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Yâ oğulcuğum! —Sen niçin hurma ağaçlarına taş atıyorsun?» buyurdu. Râfi' demiş ki ı Ben:
— (Düşürdüğüm hurmayı) yiyorum, dedim. Resûl-i Ekrem t
— «Bundan sonra hurma ağaçlarına taş atma da yere düşmüş olan hurmaları ye.» buyurdu. Râfi' demiş kii Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini başıma sürdü ve ı
«Allahım bunun karnını doyur.» buyurdu."

2300) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sen bir çobanlın sürüsünün) üzerine vardığınız zaman çobanı üç defa yüksek sesle çağır. Eğer çoban cevab verirse, (ondan izin alıp süt içersin). Eğer çobandan bir ses çıkmazsa (yâni görülemez-se) bozgunculuk etmeksizin (sütü sağıp götürmeksizin)" sürüsünün sütünden içebilirsin. Bir bahçenin duvarının üzerine vardığın zaman da bahçe sahibini üç defa yüksek sesle çağır. Eğer sana cevab verirse, (ondan izin alarak mahsulden yersin). Şayet bahçe sahibinden bir ses çıkmazsa, bozgunculuk etmeksizin (mahsûlü götürmek-fcizin) yiyebilirsin.»"
Not: El-Fetih'te: Bu hadisi Tahâvî de rivayet etml? vs tbn-İ Hibb&n ile Hâkim bu hadisi sahih saymışlar, denilmiştir.
Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-CÜreyrî'nin temi Sa'd bin tyâs'tır. Bu râvînin hafızası son zamanlarında zayıflamıştır. RâvI Yezld bin Hârûn da ondan bu hâlinden sonra rivayette bulunmuştur. Lâkin Müslim'de kendi sahih'inde onun hadislerini yine Yezîd bin Harun aracılığıyla rivayet etmiştir.

2301) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sizden birisi bir bahçenin üzerinden geçtiği zaman (meyvala-nndan) yesin. Fakat ondan bir şeyi elbisesinin içine koyup götürmesin.." [201]

İzahı

Râfi' (Radıyallahü anh) 'm hadîsini Tirmizî ve Ebû D â v û d da rivayet etmiştir. T i r m i z i bu hadisin hasen - ga-rib - sahîh olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd bu hadisi "Yere düşen meyvadan yiyebilir, diyenin babı" başlığı ile açtığı bir babta rivayet etmiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı da: Bu hadîs yere düşen meyvadan yemenin caizliğine delâlet eder, demiştir.
Tirmizl'nin rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) R & f i' e; Niçin Ensâr'ın hurma ağaçlarına taş atıyorsun? diy« sorunca. R * f i, açlıftuu neden göstermiştir.
Sindi de: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in, R a -f i' e; -Yere düşen meyvalardan ye.» buyurmasını bâzı âlimler delü göstererek, R â f i' in açlık zarureti içinde olmadığını söylemişlerdir. Çünkü açlık zaruretinden dolayı bu işi yapmış olsaydı yalnız yere düşmüş meyvalardan değil, ağaçlan üzerindeki meyvalardan da yemesi için ruhsat verilecekti. Resûl-i Ekrem (Aleyh:1 s-salâtü ve's-selâmJ'in "Allahım! Onun karnını doyur." diye duâ büyümesi Râ-f i' in açlık zarureti içinde olmadığına delâlet eder. Hâl bu olunca bu hadisin zahirine göre açlık zarureti olmasa bile bir bahçenin üzerinden geçerken onun yere düşmüş meyvasından yemek caizdir. Ama meyvadan alıp götürmek caiz değildir. Fakat cumhur, yere düşmüş olsa bile bir

bahçenin meyvasından, sahibinin bilgisi dışında yemek caiz değildir. Ancak açlık zarureti hâlinde yerde veya ağacı üzerindeki meyvadan zaruri açlık ihtiyacını gidermek caizdir, demiştir, diye bilgi vermiştir.
E b û S a İ d (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türünden-dir. Notta belirtildiği gibi Tah'âvi de bunu rivayet etmiştir. Ayrıca B e y h a k i de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve T i r -mizi de bu hadîsin süt içmekle ilgili kısmının benzerini S e m û -re bin Cündüb (Radıyallâhü anhâ) 'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Oralardaki metin daha ayrıntılı olup meâlen şöyledir : «Biriniz bir mâşiye (yâni koyun, keçi, inek, manda ve deve sürüsü) üzerine vardığında sürü sahibi onların arasında ise ondan izin istesin. Şayet izin verirse süt sağıp içsin. Eğer sürü sahibi orada değil ise yüksek sesle üç kez onu çağırsın. Eğer ondan bir cevab alırsa müsaade istesin (ve izin alırsa sütten içsin). Şayet bîr cevab (ve ses) alamazsa süt sağıp içsin. Fakat süt götürmesin."
Hattâbi bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadisteki hüküm, hiç bir yiyecek maddesini bulamayan ve açlıktan hayatı tehlikeye giren kimse hakkındadır. Eğer adam bu durumda ise böyle yapması caizdir. Hadis ehlinin bâzısı: Durumu böyle olan adamın içtiği sütü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) kendisine temlik etmiş sayılır. Artık bu süt adama helâldir ve sütün kıymetini süt sahibine ödemesi gerekmez, demiştir. Fakat fı-kıhçılann ekserisi: Adamın varsa sütün değerini süt sahibine öde-mesi gereklidir. Çünkü "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Hiç bir nıüslümamn malı kendisinin gönül hoşluğuyla olmadıkça (hiç kimseye) helâl değildir, buyurmuştur" diye bilgi vermiştir.
1 b n - i Ömer (Radıyalahü anh) 'in hadisini T i r m i z î ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini Abdullah bin Amr bin el-As (Radı-yallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Yolcu bir kimsenin yolculuk esnasında bahçelerin meyvalarını yemesine ilim ehlinin bâzısı ruhsat vermiştir. Bâzıları da değerini ödemeksizin yemesini caiz görmemiştir, der.
Tuhfe yazan da Tirmizî' nin bu sözü ile ilgili olarak şöyle der: N e v e v i, el-Mühezzeb'ih şerhinde: Bağ, bahçe, ziraat ve küçük veya büyük baş hayvan sürüsünün yakmından geçen bir kimsenin bundan bir şey yemesi veya içmesi meselesi hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir:
1. Cumhur ve Ş â f i i' ye göre, zaruret olmadıkça adam bunlardan bir şey alamaz. Zaruret hâlinde alabilir ve aldığının bedelini ödemekle mükelleftir.
2. Selef âlimlerinin bir kısmına göre zaruret hâlinde bunlardan bir şey alıp yediği veya içtiği takdirde bedelini ödemek ona borç olmaz.
3. A h m e d' e göre, eğer bağ ve bahçenin etrafı duvarlarla çevrili değil ise buradaki yaş meyvayı, zaruret olmasa bile yiyebilir. En sahih rivayet böyledir. A h m e d' den yapılan ikinci rivayete göre ancak zaruret hâlinde yiyebilir. Her iki rivayete göre de adamın yediği onun boynunda borç olmaz.
Şafii bu fetvayı, bu konuda rivayet olunan hadîsin sıhhatı-na bağlamıştır. Beyhaki' nin dediğine göre Şafii' nin kas-dettiği hadis tbn-i Ömer'in (2301 nolu) hadisidir. Beyhaki bu hadîsi zayıf sayarak : Kuvvetli olmayan bir kaç yolla rivayet edilen bu hadis sıhhat bulmamıştır, der. E 1 - H â f ı z ise: Hak olan budur ki, bu hadisin senedlerinin toplamı sahih bîr hadîsin derecesinden eksik değildir, demiştir."
Îbnü*l-Kayyim'in dediğine göre Ebû Hanife ve Mâlik de cumhura göre hükmetmişlerdir. Yâni kişi açlıktan dolayı hayatî tehlike ile karşı karşıya kaldığı zaman bedeline borçlanmak kaydıyla başkasının bağ ve bahçesinden veya başkasının davarlarının sütünden açlığım giderecek kadar alabilir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîslerin tümünün zahirine göre sahibinden habersiz olarak hayvanın sütünü sağıp içmek, bağ ve bahçe ile benzeri yerlerde bulunan meyva ve diftar sebze ile hububattan yemek caizdir. Fakat bundan sonra gelen bâbta rivayet edilen hadisler ile benzerî sahih hadisler sahibinden izinsiz herhangi bir malı yiyip içmenin haramlığına delâlet ederler. Ayrıca Nisa sûresinin 29. âyeti de sahibinin rızâsı olmaksızın mal yemeyi haram kılmıştır. Âyet'in meali şöyledir: «Ey imân edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rızâ ile yapılan ticâretle yeyin. Nefislerinizi de mahvetmeyin. Şüphesiz Allah size çok rahir?* edicidir.-Yukarda işaret ettiğim nedenle bâzı âlimler yasaklamaya âit hadîslerin sahih ve daha kuvvetli rönaattuıa itibar ederek bu bâbtâ. rivayet olunan hadîslerdeki câizlik hükjaaü&ü değişik şekillerde yorum-lamışlardır. Tuhfe yazarı bu yorumlan ayrıntılı olarak bildirmektedir. Bunların bir kısmı özetle şöyledir;
1. Bahçe veya hayvan sahibinin rızâsının bulunduğu bilindiği takdirde onun bağ ve bahçe mahsûlünden yemek veya hayvanlarının sütünden içmek caizdir. Bu hadîs böyle yorumlanır.
2. Hadislerde verilen ruhsat yolculara mahsustur.

3. Anılan ruhsat zaruret hâline mahsustur.
4. Anılan ruhsat açlıktan hayatı tehlikeye girenlere mahsustur.
5. Bu ruhsat, böyle yapmanın âdet olduğu memleketlere mahsustur. Îbnü'l-Arabi'nin dediğine göre Hicaz, Şam ve diğer bâzı memleketlerde, sahibinden izinsiz olarak bahçelere girilip meyva yemek ve hayvanın sütünü sağıp içmek âdettir.
6. T a h â v i: Bu ruhsat misafir etmenin vâcib olduğu döneme mahsustur. Bu vâciblik hükmü neshedilince buna atfen konan ruhsat da neshedildi, demiştir. [202]

68- Mâşiye (Yânî Koyun, Keçf, İnek Ve Deve) Sahibinin İzni Olmadıkça Sütünden İçmenin Yasaklığı Bâbı

2302) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Salon herhangi biriniz, bir adamın izni olmaksızın mâşiye (koyun, keçi, inek, manda ve deve) sinin sütünü sağmasın. Birinizin kilerine gidilip kapısı kırılarak zahiresinin çıkarılması onun hoşuna gider mi? (Bu da böyledir.) Çünkü onların (süt veren) hayvanlarının memeleri şüphesiz onlar için (kiler gibi) gıda maddelerini saklar. Bu itibarla, sakın herhangi biriniz, bir adamın izni olmaksızın maşiyesinin sütünü sağmasın.»"

2303) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'der\ ; Şöyle demiştir: Biz (bir defa) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn berinde yolculuk ederken, memeleri ıdâ (denilen bitki) fle bağh bir deve sürüsü ile karşılaştık. Biz (sütünü saj£ıp içmek üzere) develerin olduğu yerde toplandık. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi çağırdı. Biz de O'nun yanına döndük. BartH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz bu deve sürüsü müslümanlardan bir ev halkının malıdır. Sütü de onların azığı ve Allah'tan sonra (muhtaç oldukları) bereket (ve hayırlı malı)dır. İçinde yol azığınız bulunan kablarınızın yanına döndüğünüzde, içindeki azıklarınızın götürülmüş olduğunu anlamanız sizi sevindirir mi? Bunu adalet olarak görüyor musunuz-? buyurdu. Sahâbîler:
— Hayır, dediler. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şüphesiz bu da öyledir.» buyurdu. Biz:
— Eğer yiyeceğe ve içeceğe muhtaç olursak ne emredersin? dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«— Ye de götürme ve iç de götürme.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Sehyt bin Abditlah vardır. Buharl onun hakkında : Onun isnadı düzgün değildir, demiştir. Sindf de : Ben diyorum ki: Râvf Hacc&c bin Ert&t da tedlisçi idi ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiş, demiştir. [203]

İzahı

tbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in hadisini Buharı. Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türünden olup A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şöyle der: "El-Kari: Bu hadîsin mânâsı şöyledir, demiştir: Süt veren hayvanların memeleri süt muhafazası bakımından, sizin zahirelerinizi muhafaza eden kilerleriniz gibidir. Başkalarının koyun ve şâir hayvanlarının sütünü sağan kimse, sanki hayvan sahihlerinin kilerlerinin kapılarını kırıp zahirelerini çalmıştır. Şerhü's-Sünne'de şöyle denilmiştir: îlim ehlinin ekserisi bu hadîsle amel etmiştir. Yâni açlıktan doğan bir zaruret olmadıkça sahibinden izin almaksızın anılan hayvanların sütünü sağmak caiz değildir. Ahmed, tshak ve başkasına göre sahibi hazır olmayan mezkûr hayvanların sütünü sağıp içmek açlık zarureti içinde olana da olmayana da caizdir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicret yolculuğunda iken O'nun için Ebû Bekir, Kureyş" ten bir adama âit koyun sürüsünün sütünden sağdı. Sürü sahibi hazır değildi, kölesi çobanlık ediyordu.
Bâzıları da îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh'm —2301 no-lu —hadisini delil göstererek: Yolcu bir kimse başkasının bahçesindeki meyvalardan yiyebilir, demiştir. Yukarda anlattığım gibi ilim ehlinin ekserisine göre açlıktan doğan bir zaruret olmadıkça sahibinden izinsiz ne hayvan sütü sağılıp içilebilir, ne de bahçenin mey-vası ve benzeri yiyecek yenilebilir, diye bilgi vermiştir."
N e v e v i de 2302 nolu î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)"in hadisinin şerhinde özetle şöyle der: "Meşrebe, Meşrübe, yiyecek maddeleri ve başka şeylerin hıfze-dildiği yerdir. Hadîsin mânâsı

şöyledir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), memedeki sütü kilerde hıfzedilen yiyecek maddelerine benzetmiştir. Sahibinden izinsiz bunu almak caiz olmadığı gibi onu almak da caiz değildir. [204]

Hadîsten Elde Edilen Hükümler

1. Başkasının malını kendisinden izin almadan yemek, almak ve onda tasarrufta bulunmak caiz değildir. Hayvan sütü ile başka mallar arasında bir fark yoktur. Buna muhtaç olan da olmayan da ayni hükme tâbidir. Ancak açlıktan hayati tehlikeye girmiş olup murdar hayvan etini bile bulamayan kimse başkasının malını bulursa zaruret nedeniyle yiyer ve bedelini sahibine öder. Bizim mezhebimiz ile Cumhurun görüşüme göre malın bedelini ödemek gereklidir. Seleften bâzıları ile bir kısım hadisçilere göre malın bedelini ödemek gerekmez. Fakat bu görüş zayıftır. Açlıktan hayatı tehlikeye giren bir kimse başkasının malını ve murdar hayvan etini bulduğunda bunlardan hangisini yiyeceği hususunda âlimler arasında meşhur bir ihtilâf vardır. Bize göre murdar hayvan eti tercih edilecektir.
Açlık zarureti yok iken başkasının hayvanlarının sütünü içmek veya yiyecek maddelerinden bir şey yemek meselesine gelince, süt veya başka yiyecek sahibine nazı geçip rızâsının bulunduğunu bilen veya kuvvetle zanneden kimse onun izni olmaksızın yiyebilir, içebilir. Aksi takdirde bunu yapamaz.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Ebû B e k i r' in hicret yolculuğunda sahibi hazır olmayan koyun sürüsünün sütünden içmeleri meselesine gelince, bu mesele değişik şekillerde yorumlanır. Şöyle ki:
a. Koyun sahibini tanımaları ve ona nazlarının geçmesi.
b. Oradan geçenlere süt ikramında bulunmak üzere sürü sahibinin çobana izin ve yetki vermiş olması.
c. O bölgede sürünün sütünü içmenin örf ve âdete göre mubah ve serbest olması.
d. Anılan sürünün harbî yâni müslümanlara düşmanlık eden bir gayri müslime ait olması ihtimalleri yorumların bir kısmım teşkil eder.
2. Meseleler arasında kıyas yapmak ve aralarındaki benzerliği beyân etmek meşrudur.
3. Süte yiyecek denilebilir. O halde* bir yiyecek yemiyeceğine yemin eden bir kimse süt içerse yeminini bozmuş olur. Ancak sütün dışındaki şeylere niyet etmiş ise, süt içmekle yeminini bozmuş sayılmaz. [205]

69- Mâşiye (Yâni Koyun, Keçi, Sığır Ve Deve) Edinme Babı

2304) Ümmü Hâni' (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisine :
«Koyun ve keçi edin. Çünkü bu hayvanlarda bereket vardır.» buyurmuştur."
Not: Bunun senedininin sahih ve râvîlerinin sıka oldukları, Zevâid'de îrfl-dirilmiştir.

2305) Urve el-Bârıkî (Radtyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet edildiğine göre şöyle buyurulmuştur :
«Develer, sâhibleri için bir izzettir. Koyun ile keçi de berekettir ve hayır, kıyamet gününe kadar atların alınlarında düğümlüdür.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi, Buhârî ile Müslim'in şartlan üzerine sahihtir. Hattâ hadîsin bir kısmı bu senedle, Buhârî ve Müslim'de de mevcuttur. Develeri ve koyunla keçileri yalnız İbn-i Mâceh rivayet ettiği için ben bu hadisi Zevâid türü araşma aldım.

2306) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydân rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Koyun ve keçi cennet hayvanlarındandır.*"
Not: Bunun senedinde bulunan Zerbî bin Abdillah Ebü Yahya el-Ezdî'nin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir.

2307) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zenginlere koyun ve keçi edinmelerini ve fakirlere tavuk edinmelerini emretti ve buyurdu ki i

Zenginler, tavuk edindiklerinde Allah köylerin helak olmasını diler.-
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Ali bin Urve âlimlerce terk edilmiştir, îbn-i Hibbân : O, hadis uydurur, demiştir. RâvI Osman bin Abdirrahman da meçhuldür. İbnü'l-Cevzl bu hadisin metnini mevzu hadisler arasında anmıstir. [206]

İzahı

Görüldüğü gibi bu babın hadîsleri Zevâid türündendir. Ancak Urve (Radıyallâhü anh)*ın hadîsinin son cümlesi Buhârl ve M ü s 1 i m' de de rivayet edilmiştir. Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri acıklıyahm .-
Ğanem: Koyun ve keçi türü hakkında kullanılan bir cins isimdir. Bazen koyun anlamında kullanılır. Burada umumî mânâda kullanılmıştır.
Şât da ğanem gibi koyun ve keçi türüne verilen bir cins isimdir.
E b û T â I i b ' in kızı ve Ali (Radıyallâhü anh) 'in kızkar-deşi olan Ü m m ü Hâni (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl terceme-si 465 nolu hadis bölümünde geçti. Onun bu hadisini T a b a r â n i ve Hatîb-i Bağdadî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste hayvancılığa teşvik ve koyun ile keçi edinmede bereket bulunduğu bildirilmektedir. Gerçekten tecrübe ile sabit olduğu gibi koyun ve keçi bereketli hayvanlardır. Hızla çoğalır ve çok yönden sahibini yararlandırır
Urve (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde de koyun ve keçinin bereketli olduğu bildirilmektedir. Ayrıca hayrın, kıyamete dek, atların alınlarında düğümlü olduğu belirtilmektedir.
Atlarla ilgili cümle B u h â r î ve Müslim'de de rivayet edilmiştir.
Hadîste anılan atlardan maksad savaş için edinilen atlardır. Çünkü B u h â r i' deki metnin sonunda, hayrın sevab ve ganimet olduğu beyân edilmiştir. Oradaki metin meâlen şöyledir: «Atın alınma dökülen saçların kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür. Hayır, (âhirette) sevab ve (dünyada) ganimettir.»
Müslim'in Cerir' den olan bir rivayetinde "Cerir (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem>'in, savaş atının alnına dökülen saçları mübarek elleriyle büktüğünü ve bükerken i Savaç atının perçeminin örgülerinde kıyamete kadar hayır bağlıdır. Bu hayır, (âhirette) sevab ve (dünyada) ganimettir, buyurduğunu gördüm."
Nevası: Nâsiye'nin çoğuludur. Nâsiye alın, demektir. Burada atın alımndaki saçlar kasdedilmiş olur. Atın kendisinde bulunan meziyet mecazen alınmdaki saçlara izafe edilmiştir. Yâjıi maksad savaş atlarının dünyada ganimet ve âhirette sevab kazanmaya vesile olduğunu belirtmektedir.
El-Fetih yazarı: Buradaki attan maksadm yalnız savaş atı değil de genel mânâsı olabilir. Yâni at, hayır vesilesi olabilir. İyi işlerde kullanılırsa ondan dünya ve âh ir e t için kazançlar elde edilebilir. Ama kötü bir maksad için edinilirse bundaki sakınca ve fenalık atın kendisinde değil, onu bu yolda kullanandadır, demiştir.
Hattâbi de: Bu hadis, at edinmek suretiyle elde edilen kazancın en güzel ve helâl kazançlardan olduğuna işaret eder, demiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen hadîsin mevzu hadislerden olduğuna notta işaret edilmişti. S i n d î bu hadisin açıklamasıyla ilgili olarak: Fakirler tavukçulukla geçi-nebilirler, besledikleri tavukları ve mahsullerini satmakla kazanç sağlarlar. Zenginler, tavuk edindikleri takdirde kendi tavuk ihtiyaçlarını kendileri gidermiş olur ve haliyle fakirlerden satın almalarına pek ihtiyaç kalmaz. Bu hâl ise fakirlerin geçim yolunu daraltmış olur. Fakirlerin geçim yolunu tıkatmak ise toplumun helâkına sebebiyet verebilir. Allah böyle bir toplumun helakini diler, demiştir. Ancak bu hadîsin mevzu hadîslerden olduğunu yukarda belirttik.
Hâl Tercemesi
2305 nolu hadisin râvîsi Urve el-Bânki el-Esdİ bin Ebi'1-Ca'd, sahâbldir. Kû-fe'de yerleşmiştir. 13 adet hadîsi vardır. Buhâri ile Müslim onun bir hadisini — ki bu hadistir— ittifakla rivayet etmişlerdir. Râvileri ise Kays bin Ebl Hâzim, ŞaT)t ve Simâk bin Harb'dır. Hz. Ömer'in halifeliği döneminde KÛfe kadılığı yapmıştır. ŞaTaî, onun Kufe*nin ük kadısı olduğunu söylemiştir. Kutüb-i Sittelıin hepsinde onun hadisleri vardır. (Hülâsa : 264)
Urve <R.A.)'ın, bin Ebi'1-Ca'd olmayıp, bin el-Ca'd oldutun* ait rivayetler de vardır. El-Bârık da Yemen tarafında bir dağın İsmi olduğu, el-Fetih'te ifada edilmiştir. Şu halde bu dağa Isftfetan ons el-Bânkl, denilmiştir. [207]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/97-98

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/98-99
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/100
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/101-102
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/102
[6] Buzâtm hâl teröentttf 97* Ööîu hadis bölümüjule gfafett.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/103-104
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/104-105
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/105-106
[10] Bu sahâblnln hâl tercemeat 460 nolu hadis bölümünde geçti.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/106-107
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/108
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/108-109
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/109-110
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/110
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/111
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/111-113
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/114
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/114-116
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/116-117
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/117-118
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/119
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/119-121
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/122-123
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/123-124
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/124-126
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/126-128
[28] Bu badis müellifimizin 1889 nolu hadisidir.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/128-130
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/131
[31] Bu Sah&bfnln hâl tercemesi 668. nolu hadis feömraûnûe geçti
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/132-133
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/133-136
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/136-138
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/138-139
[36] Hulâsa: 395
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/139
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/139-140
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/140-141
[40] Lokman: 8
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/142
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/143
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/143-144

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/144-146
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/146
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/147-148
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/148
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/148-149
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/149-150
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/150-152
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/152-153
[52] Hâl teroemesl 674 nolu hadis bölümünde geçti.
[53] Hal tercemeei 39 nolu badis bölümünde geçti.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/153-154
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/154-156
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/156-157
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/157-159
[58] Bu zat. babası tbn-i Mes'ûd (RA.) ile Ali bin Ebİ Talİb (R.A.)'den rivayet etmiştir. Havileri ise oğulları Kasım ve Maan'dır. İbn-i Muin: O, sıkadır. Fakat babasından hadis işitraemistir, demiştir. HaMelün dediğine göre hicretin 77. yılı vefat etmiştir. Kötflb-I Sitte yazarlarının hepsi onun hadislerini rivayet et mislerdir. (Hulasa 230) Buradaki hadisi de munkati'dir.
[59] Bu satın hal tçrcemesi 1086 nolu hadis bölümünde geçti.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/159-160
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/162-164
[62] HM tercemesi 1819 nolu badis bölümünde geçtt
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/164-166
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/166-168
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/168-169
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/169
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/169-170
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/170-171
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/171-172
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/172-174
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/175
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/175-176
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/176-178
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/178-180
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/180-181
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/181
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/181-182
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/182
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/182-183
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/184-185
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/185
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/186
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/187-188
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/188-191

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/191
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/192-193
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/193-196
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/196-197
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/198-199
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/200-201
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/201-202
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/203-206
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/206-207
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/207-208
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/209-210
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/210-212
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/212-213
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/213
[99] Hilâl bin el-Hars isimli bu zât Peygamber (S.A.V.VÜ1 azadlısıdır. Râvi-si Ebû Dâvûd el-Ama'dır. Buhâri : Onun sahâbl olduğu söyleniyor da hadisleri sahih değildir, demiştir. Yalnız İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almıştır. (Hulâsa Sah: 448)
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/213-214
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/215
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/216
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/216-218
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/219
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/219-220
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/220
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/220-222
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/223
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/224
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/224-226
[111] Hal tercemesi 1912 nolu hadis bölümünde geçti.
[112] Hal tercemesi 149-150 nolu hadis bölümünde
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/226-228
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/228-229
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/229-230
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/231-232
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/232-233
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/233-236
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/236-237
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/237-238
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/238-239
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/239-240
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/240-241
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/241-242
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/242-243

[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/243-244
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/244-245
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/245-246
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/247-248
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/248-249
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/249-250
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/250
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/251
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/251-252
[135] Parantez içindeki ifadeler mütercime ait olup açıklamak için ilâve edilmiştir, Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/253-258
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/258-260
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/260-262
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/263-264
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/264-267
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/267-268
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/268-270
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/270-271
[143] Hulâsa : 366
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/271-273
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/273-274
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/274-275
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/275-276
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/276
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/276-277
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/278
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/278-281
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/281-282
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/282-285
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/285-286
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/287
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/288-292
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/293
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/293-295
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/295-296
[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/296
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/296-297
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/297-298
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/298-301
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/301-302
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/302-304
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/304-306
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/306-307

[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/308
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/308-311
[170] Bu sab&bfofn hAl tercemesi 1095 notu hadis bölümünde verilmiştir.
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/311-314
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/314
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/314-315
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/315-316
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/316-317
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/317
[177] Hulâsa; 443
[178] Hulâsa : 201
[179] Hulâsa: 212
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/318
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/319
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/319-321
[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/321-322
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/322-323
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/323-325
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/325-327
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/327-329
[187] Hulasa: 133
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/329-330
[189] Bu sahabinin hal teroem.es! 150 nolu hadis bölümünde geçti
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/331-332
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/332-333
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/333-335
[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/335-336
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/336
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/337-340
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/340-342
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/342-343
[198] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/343-344
[199] Hülâsa: 297
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/344-345
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/346
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/346-349
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/349-352
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/352-354
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/354-355
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/355-356
[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/356-358
[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/358-359

13- AHKÂM (HÜKÜMLER) KİTABI

Ahkâm; Hüküm'ün çoğuludur. Bu kitabda hüküm vermenin usûlü, âdabı ve şartları gibi bâzı önemli yönleri ile hüküm veren hâkim ve diğer yetkililerle ilgili âdab, şartlar ve benzerî durumlar hakkında gelen hadisler rivayet edilmektedir.
Hüküm ve Kadâ' kelimelerinin mânâları aynidir. Bu iki kelime Arab dilinde değişik mânâlarda kullanılır. Şer-i Şerifte ise: Devlet yetküisince verilen ve uyulması mecburi olan dinî karardır. Bu karar, ilgilileri bağlayıcıdır ve dînî esaslara dayalıdır. Devlet tarafından yetkili kılınan hâkim veya idarecinin verdiği bu karar geçerlidir.
Avnü'l-Mabûd yazarı başka tarifleri de nakletmiştir. Bunlardan birisi şöyledir: Özel veya tüzel kişilere ait muayyen olaylar hakkında Şer'i Şerife uygun ve bağlayıcı sözlü veya yazılı karara Kada denilir.
Eş-Şirbîni de el-Iknâ'da: Kadâ kelimesi Arab dilinde bir şeyi sağlamlaştırmak, tamamlamak, yerine getirmektir. Şer-i Şerifte ise iki veya daha fazla hasımlar arasındaki husûmeti ve anlaşmazlığı Allah'ın hükmü ile hâl ve çözümlemektir, demiştir.
E 1 - A y n i de : Kadâ, husûmetleri halletmektir, demiştir.
Yukarda anlatılan şer'î hüküm ve kadâ'yı veren zâta Kadı ve Hâkim denilir. Ekseriyetle böyle hükümleri vermekle meşgul olanlara bu unvanlar verilir. Devletin tevdi ettiği görevlerin çoğu başka konulara yönelik olmakla beraber bazı ihtilâfların ve nizâlann halli görevini üstlenmiş olan devlet yetkililerinin verdikleri ve Şer'I esaslara uygun hükümler de bu terimin kapsamına dahildir. [1]

1- Kudât (= Kadılar) İn Durumlarının Anlatıldığı Bâb

2308) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sdlallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-İnsanlar arasında kadı (yâni hükmedici) kılınan kimse, bıçak sız boğazlanmış olur.»" [2]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Ah-med, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Halk arasında hüküm vermek üzere görevlendirilen kimsenin bıçaksız boğazlanmış olmasının yorumu ve kasdedilen mânâ ile ilgili olarak Avnü'l-Mabûd yazarı aşağıdaki nakilleri aktarmıştır:
"Ibn-i Salâh: Maksad, manen boğazlanmaktır. Çünkü bu göreve atanan kişi dünya ateşi ile âhiret ateşi arasında kalır. Dürüst görev yaparsa dünya azabına uğrar. Günün havasına uyarak dürüstlükten saparsa âhiret azabına mâruz kalır, demiştir.
H a t t â b i ve kendisine tâbi olanlar ise: Hadiste bıçakla boğazlanma ifâdesinin bırakılarak bıçaksız boğazlanma ifâdesinin kullanılmasının iki nedeni vardır: Birincisi, bu göreve atanma dolayısıyla korkulan hususun atanan kişinin hayatının tehlikeye düşmesi değil, dîninin helak olmasıdır, İkincisi: Bıçakla boğazlanan kişi pek ıztırap duymaz. Boğmak ve benzerî yolla, bıçaksız boğazlamanın duyduğu elem çok daha büyük olur. İşin ağır mes'uliyetine dikkatleri çekmek için bu ifâde tercih edilmiş, demişlerdir.
Es-Sübülde de: Kadıüğı üstlenmenin büyük mesuliyeti burada ifâde edilmiştir. Hadiste sanki şöyle buyuruluyor: Hâkimliği üstlenen kişi canını boğazlanmaya hazırlamıştır. Bu itibarla bundan uzak durmalıdır. Çünkü hakkı bile bile veya hakkı bilmeden haksızlıkla hükmederse şüphesiz cehennemlik olur. Boğazlanmanın «bıçaksız olduğu» ifâdesinin kullanılmasının hikmeti şudur: Bundan maksad gerçek boğazlanma değildir. Gaye, nefis ve canın âhiret azabı ile helak olmasıdır, denilmiştir."

2309) Enes bin Mâlik (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre: Resuluİlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Halk arasında) hâkimlik etmeyi taleb eden kimse kendi nefsi ile başbaşa bırakılır (Allah tarafından kendisine yardım edilmez). Kim de buna icbar edilirse (yâni isteği dışında bu göreve atanırsa) bir melek ona iner ve onu doğru yola yöneltir.»" [3]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd. Tir mi z i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.

Bu hadis, halk arasında hâkimlik etme ve hüküm verme talebinde bulunmanın ve böyle mevkilere ihtiraslı olmanın iyi bir şey olmadığına işaret eder. Hadîsin «Kendi nefsi ile başbaşa bırakılır» cümlesinden maksad, böyle bir kimseye, vereceği hüküm ve kararın isabetli ve hakka uygunluğu hususunda Allah Teâlâ tarafından yardım edilmiveceğinin bildirilmesidir.
Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki metin biraz daha uzundur. Oradaki metin meâlen şöyledir: «(Halk arasında) hâkimlik etmeyi İsteyip buna atanmak için aracılardan yardım dilerse, kendi nefsi ile başbaşa bırakılır (Allah ona yardım etmez). Bu göreve talip olmayıp, buna atanabilmek için herhangi bir aracıdan yardım dilemeye» kimseye (bu görev verildiğinde) Allah Teâlâ bir melek gönderir. Melek kendisine hak v« «dalet yolunu gösterip o yola yöneltir.»
Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî' den rivayet ettikleri şu merfû hadîs de bu hadisi teyid eder :
BİZ isteyenlere idarecilik vermiye ceğiz.»

2310) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü ank)'dtn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Yemen'e (kadı olarak) gönderdi. (Beni göndereceği zaman) Ben t
Yâ Resûlallah! Beni gönderiyorsun. Halbuki ben (tecrübesiz) bir gencim, onlar arasında hükümler vereceğim, hüküm nedir, bilmem? dedim. Ali demiştir ki: Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sellem), mübarek elini göğsüme vurdu, sonra:
«Allahımt Bunun kalbine (hakkaniyetle hüküm etmek) hidâyetini ver ve dilini (doğru sözlülük üzerine) sabit kıl» buyurdu. Ali demiştir ki:
Bu duadan sonra iki kişi arasında hüküm vermek hususunda hiç bir tereddüd duymadım."
Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvîler sıka zâtlardır. Fakat sened munkatidir. Ebû Hatim : İsmi Saîd bin Feyrûz olan râvt Ebü'I-Bah-terl, Ali (RJL)'den hadis işitmemiş ve O'nun zaroanma da yetişmemiş, demiştir. «indi: Ban diyorum ki: Ali'nin bu hadisini Ebû Dâvûd, başka bir senedle rivayet •tnüftir. Zevold yazan buradaki »enedin değişikliğine bakarak bu hadisi Ztvftid türünden »aymış olabilir. [4]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd başka bir senedle yine A 1 i (Ra-dıyallâhü arın) 'den, merfû olarak rivayet etmiştir. El-Munzi-r î * nin dediğine göre T i r m i z î de bunu kısa bir metinle rivayet etmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "El-Mazhar: Ali (Radıyallâhü anh), hasımlar arasında nasıl hüküm verileceğini bilmediğini söylemek istememiştir. Onun demek istediği husus şudur: Hasımlar arasında çıkan dâvalara bakmak, tarafların birbirine hiyle etmeleri ve hasımların ifâdelerini almak, şâhidlerini dinlemek gibi hususlarda tecrübem yoktur, diye yorum yapmıştır.
T ı y b i de: Ali (Radıyallâhü anh) Yemen'e hâkim olarak gönderildiği zaman şüphesiz, Kitâb ve Sünnet'i iyi bilirdi. Ali: Ben gencim, hüküm nedir, bilmem... sözü ile tecrübesinin azlığını ve bu nedenle fikir ve içtihadını geliştirmediğini mazeret olarak göstermek istemiştir. Bunun içindir ki, Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-selâtü ve's-selâm) ona duâ etmiştir. Buyurulan duanın mânâsı şudur: Allahım, A 1 i' ye şer'î hükümleri Kitâb ve Sünnetten çıkarma yolunu göster, gönülünü aç ve dilini doğru ile hak üzerine sabit kıl ki, dâima isabetli hüküm versin.
Ebû Dâvûd bu hadîsi Kadâ kitabının 6. babında rivAyet etmiştir. Metin bakımından biraz farklılık var ise de netice İtibariyle ayni mânâyı ifâde eder, denilebilir. Oradaki rivayette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), A 1 i' ye, hasımların ikisini de dinlemedikçe hüküm vermemesini ve iki tarafı da dinledikten sonra hüküm vermesinin uygun olacağını tavsiye buyurmuştur. [5]

2- Zulüm Ve Rüşvet Hakkındaki Şiddetli Tehdîd Babı

2311) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîent) şöyle buyurdu, demiştir:
-İnsanlar arasında hüküm eden her hâkim kıyamet gönü geldiğinde bir melek onun ensesinden tutar. Sonra melek başını semâya kaldırır. Eğer (meleğe) : Onu at, diyen olursa melek, onu (cehennemin) öyle derin bir çukuruna atar ki kırk yılda o çukurun dibine varabilir.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Mucâlid'in zayıf olduğu, Zevâİd'de bildirilirmistir. [6]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin açıklaması bölümünde Sindi şöyle der:
"Bu hadisin umumîliği, hakkaniyetle hüküm veren hâkimleri de kapsar. Fakat her hâkim'in atılacağı anlamı çıkmaz. Şu halde atılması için emir verilecek olanlar, yalnız haksız yere hüküm veren hakimlerdir. (Hadîs böyle yorumlanınca çıkan sonuç şu olmuş olur: Kıyamet günü görevli melekler hâkimlerin enselerinden tutup gökten emir beklerler. Haksız ve yersiz hüküm veren hâkimler hakkında gökten verilen emir üzerine melekler bunlan cehennemin derinliklerine atarlar. Allah'ın rızâsına ve emirlerine uygun hüküm veren hâkimler hakkında ise böyle bir emir verilmez.)
Başından sonuna kadar hadîsin tamamının bâtıl ve haksız hüküm veren hâkimlere mahsus olması ihtimali de vardır."
Bence bu yorum daha uygundur. Çünkü İlâhî adalete uygun hüküm veren hâkimlerin kavuşacakları ikramlara âit hadisler mevcuttur. Kıyamet günü meleğin bir insanın ensesinden tutup semâya bakması, o insanın suçluluğunun bir belirtisidir. Bu nedenle ikinci yorum daha uygun görülür. Fakat hadisin son kısmı ilk yorumu te-yid eder. Çünkü hadîsin tamamı hakkaniyetten ayrılıp adaletsiz hüküm veren hâkimlere mahsus olursa, onun cehenneme atılması emri beklenir. Oysa hadîste: -Onu at, diyen olursa» ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde, görüldüğü gibi, ensesinden tutulan herkesin atılması için emir verileceği anlamını taşımaz. Yâni böyle bir emir verilmi-yebilir de. Bu durum ilk yorumu teyid eder gibidir.

2312) Abdullah bin Ebî Evfâ (Radtyallâhü anhümöJ'dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Hâkim zulüm etmedikçe, şüphesiz Allah onunla beraberdir. Hakim zulüm edince Allah onu kendi nefsi ile (başbaşa) bırakır. (Yâni ona yardımcı olmaz.)"

2313) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtydlâkü onkümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu. demiştir:
«Allah'ın laneti rüşvet verenin ve rüşvet alanın üzerindedir (veya üzerinde olsun.)»" [7]

İzahı

îbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) in hadisini T i r m i -zî. Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, adaletten ayrılmayan hâkimin yardımcısının Allah olduğuna ve zulüm eden hâkim'in Allah'ın yardımından mahrum olduğuna delâlet edçr. Şu noktayı da belirteyim: Adalet ve hakkaniyet ederken, tlâhi adalet ve Allah'ın koymuş olduğu esaslara uygun hakkaniyettir, tlâhi adalet ve. hakkaniyet ölçülerine ters düşen bir adalet kavramı makbul ve muteber değildir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, E bu Davûd, tbn-i Hibbân. Tabarâ-ni ve Dârekutnî de rivayet etmişlerdir.
Tirmizİ ve Ebû Davud'un rivâyetlerindeki hadîs metni şöyledir:
- Resul ull ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüşvet vereni ve rüşvet alanı Ianetlemiştir.»
Lanet: Allah'm rahmetinden uzak olmaktır. Allah falana lanet etti, denildiği zaman Allah'm o kimseyi rahmetinden uzaklaştırdığı, ifâde edilmiş olur. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) falanı lanetledi, denilirken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in o kimsenin Allah'ın rahmetinden uzak kalmasını diledi, mânâsı çıkabildiği gibi o kimsenin ilâhi rahmetten uzak kaldığını bildirdi, mânâsı da çıkabilir. Her iki yorum da anlayanlar için büyük bir teh-diddir.
Hülâsa burada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) rüşvet vpreni de alanı da lânetlemiştir. Yâni bunların Allah'ın rahmetinden uzak olduklarını bildirmiştir ya da uzak kalmalarını dilemiştir.
Müellifimizin rivayeti de böyledir. Yâni Allah'ın lanetinin bunlar üzerinde olduğu ve bunların rahmetten uzak tutulduğu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından haber verilmiştir veya Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunların rahmetten uzak kalmaları için dilek ve bedduada bulunmuştur.
Ahmed'in Sevbân (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste «Râiş» de vardır. Râiş, rüşvet alan ile veren arasında gidip gelen aracı demektir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin şehrinde özetle şu bilgiyi verir: "Raşî, rüşvet verendir. Mürteşî, rüşvet alandır. Râiş de bunlar
arasında gidip gelen aracıdır. Rüşvet: Hak olmayan bir şeyi hak
imiş gibi elde etmek için verilen mal ve menfaattir.
Kişinin hakkı olan bir şeyi elde edebilmesi için mecburiyet karşısında verdiği şey rüşvet

sayılmaz. Keza bir zulümü defetmek ve kurtulmak için verilen şey de rüşvet sayılmaz. Rivayet edildiğine göre Ashab-i Kirâm'dan îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) H a b e ş i s t a n' da bir şeyden dolayı yakalanmış ve iki dinar vermek suretiyle kurtulabilmiştir. Tabiîlerin imamlarından bir cemaattan rivayet edildiğine göre onlar: Bir kimsenin zulüm korkusuyla kendi canını veya malını korumak ve kurtarmak için bir şey vermesinde bir sakmca yok, demişlerdir."
Antü'l-Mabûd yazan da E 1 - K a r i' den naklen özetle şöyle der:
"BÜ$vet: Bir hakkın iptali veya hak olmayan bir şeyi hak imiş gibi elde etmek veya göstermek amacıyla verilen şeye denir. Fakat bir zulümü defetmek veya hak olan bir şeyi elde edebilmek için mecburiyet altında verilen şey rüşvet sayılmaz. Keza, hak sahibinin hakkını kazandırmak için çalışıp emek veren kimsenin aldığı mal da rüşvet sayılmaz. Böyle denilmiştir. Ancak son hüküm, hakimler, İdareciler, devlet memurları ve yetkililer için değildir. Bunlar o hükmün dıçında kalırlar. Çünkü hak sahibinin hakkım elde etmesi için ve kimsenin zulüme uğramaması için çalışmak bunların görevleri-
Kfeemsn ı-umar u«: Bir kimse kendi hakkım elde edebilmesi vey& bîr zulümü basından defetmesi için verdiği şey rüşvet değildir, denilmiştir.
S e v k a n i de: Bir kimsenin hakkı olan bir şeyi elde edebilmesi İçin gerektiğinde vereceği şeyin rüşvet sayılmıyacağı ve bu alnaçla hâkime rüşvet verebileceğini söyleyenlerin elinde makbul bir delH var ise bir diyeceğimiz yoktur. Muteber bir delil yok İken bunu, hadisin hükmünün dışında nasıl tuttuklarını bilemiyorum. Doğrusu ve hak olanı bu hadisin hükmünün umumiliğini tutmaktır, demiştir." [8]

3- Hâkim İctihâd Eder (Olanca Gücüyle Hakkı Arar) Ve İsabetli Karar Verir, Babı

2314) Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' den işittim, buyurdu ki t
«Hâkim, hüküm vereceği zaman ictihâd edip (yâni olanca gücüyle hakkı arayıp) isabetli karar verince iki sevab kazanır (ictihâd ve isabetli hüküm sevab lan). Hükmedeceği zaman ictihâd edip (yani olanca gücüyle hakkı arayıp) hatalı hüküm verince ona bir sevab vardır (îctihad sevabı.)»
(Kavi) Yezîd demiştir ki Ben bu hadisi Ebû Bektr bra Asır Mn Kazma naklettim. Kendisi dedi ki: Bana Ebü Setenj, Bfan Httaeyn (Radıyalâhü anh) 'den bu hadîsi naklettirin şekilde rivayet ««ti." [9]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde Amr bin el-As (Ra-dıyallâhü anh) ile Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir.
Sindi bu hadîs'in açıklaması bölümünde: Hülâsa, hâkim'in yapması gerekli olan şey, doğru ve hakkı bulmak için olanca gücüyle çalışmasıdır. Olanca gücüyle gayret ettiğine rağmen hatalı hükmederse, mazur sayılır. Evet, doğruyu bulabilir ve buna muvaffak olursa iki sevab kazanır: îctihad sevabı ve hak ile hükmetme sevabı. Aksi takdirde yalnız ictihâd sevabını kazanır. Şu nokta kaldı: Hadiste sözü edilen ictihâd Şer'î delillerden hüküm çıkarmak içtihadı mı, yoksa hasımlar arasında dâva konusu edilen olayın mâhiyetini anlayıp gerçeğe uygun hüküm vermek için gayret edip çalışması mı? Alimlerin ekserisi buradaki içtihadı birinci mânâya yorumlamıştır. Lakin bu hadîs, ictihâd etmenin câizliğine delil olamaz. Çünkü ikinci şekilde de yorumlanabilir, demiştir.
N e v e v i de bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Bu hadîsin Şer-i Şerife uygun hüküm vermeye ehil ve dinî bilgilerle mücehhez âlim hâkim hakkında olduğuna dâir müslümanla-rın icmâı vardır. Bu nitelikteki hâkim, Allah'ın hükmüne uygun ve isabetli karar verdiği zaman iki sevab kazanır. Sevablardan birisi içtihadından dolayıdır, diğeri de ilâhi hükme uygun ve isabetli karar vermesinden dolayıdır. Anılan hâkim, verdiği hükümde yaruhr-sa. ettiği ietihad'dan dolayı bir ecir kazanır.
Âlimler şöyle demişlerdir: Bir hâkim, Allah'ın hükümlerine göre karar vermeye ehil ve liyakatli değilse, hüküm vermesi helâl değildir. Buna rağmen hüküm verirse, bir sevab kazanması söz konusu değildir ve hükmü infaz edilmez. Verdiği hükümde isabet etmiş olsa bile durum budur. Çünkü bu isabet tesadüfen olmuştur. Şer'i Mr esasa dayalı değildir. Bu itibarla, bütün hükümlerinde günahjeâr sayılır. Verdiği hükümler geçerli sayılmaz ve kendisi mazur dahildir. (N e v e v î bundan sonra 2315 nolu hadisi naklederek delil gost»-rir ve sözlerine devamla şöyle der:)

İctihâd etmeye yetkili her müetehid, verdiği kararların hepsin-nin isabetli ictihâd ettikleri söylenebilir mi? Yoksa bu durumda birisi isabeüi, diğeri hatûh mı sayılır? Âlimler bu hususta da rhUldf et-r işlerdir. Bir görüşe göre farklı iki ietihad'dan birisi isabetli, diğeri hatalı sayılır. İsabetli olan ictihâd, Allah katındaki hükme uygun olanıdır. Hatalı ictihâd da Allah katındaki hükme ters düşen içti-had'dır. İsabetli ictihâd sahibi iki sevab kazanırken hatalı ictihftd eden de bir sevab kazanır. Çünkü bu müetehid de olanca gücöyi» çalışarak gerçeği bulmaya gayret etmiştir. Hatâ etmekte mazur sayıldığı için günaha girmiş olmaz. Ş â f i I ve arkadaşları bu görüşü benimsemişlerdir.
İkinci görüşe göre farkh ictihâd edenlerin hepsinm ictîhadîan va vardıkları sonuçlar isabetli sayılır. Yâni birbirine ters düşe© 1W ictihâd sahiblerinin hepsi isabetli hüküm vermiş olurlar.
İki grup da bu hadisi kendileri için delil göstermişlerdir. Birinci gruba delil olması açıktır. Çünkü hadîs, müetehidi isabetli ve hatalı diye ikiye ayırmıştır. Eğer her müetehid isabetli sayüsaydı, hatalı diye bir şey kalmazdı. Hatalı olmasına rağmen kendisine sevab verilmesine gelince, bu sevab, sarf ettiği gayret ve çalışmasının karşılığıdır.
Hadîsin ikinci gruba delil olması ise şöyle izah edilmiştir: Bu hadîs, müetehid için sevab bulunduğunu bildirmektedir. Eğer müetehi-din isabetli kararı olmasaydı kendisine sevab verilmezdi. Hadîste, müetehid'e hatalı denmesinin sebebi şudur: Eğer müetehid, ictihâd alanı dışında kalan, meselâ hakkında icmâ bulunan bir mesele hakkında ictihâd ederse veya yaptığı ictihâd nassa muhalif olursa böyle bir ietihâdda bulunan kişi hatâh iş yapmış olur. (Tabii bir müetehid bile bile nassa muhalif bir hüküm veremez, keza icma'a muhalif bile bile ictihâd edemez. Ettiği ictihâd geçersiz ve vebaldir. Ancak bilmiyerek ve yanılarak böyle bir duruma düşerse, ettiği hatâdan dolayı mazur sayılabilir.)
Müctehidin bazen hatalı ictihâd edebildiğini söyleyen grub, fer'i meseleler hakkında yapılan içtihadı kasdederler. Tevhîd esasları ile ilgili meselelerde farklı ictihâd edenler olursa, bunlardan yalnız birisinin içtihadının isabetli ve buna ters düşen ictihadlann hatalı olduğu hususunda âlimlerin icmâı vardır. Yâni bu farklı ictihadlann , ikisinin isabetli olması söz konusu değildir."
Avnü'I-Mabûd yazarı da özetle şöyle der:
"Hâkim'in isabetli ve haklı karar vermesinden maksad, vâki içtihadının Allah'ın hükmüne muvafık ve uygun olmasıdır. H a 11 â b i bu hadisin şerhi bölümünde şöyle demiştir: Allah'ın hükmüne uygun karar vermek için olanca gücüyle çalışan müctehid hatâh hüküm verdiğinde sevab kazanmasının sebebi, ictihâd etmesinin ibâdet sayılmasıdır. Ettiği hatâdan dolayı sevab kazandı, denemez. Ancak ettiği hatânın günahı müctehidin boynundan kaldırılır. (El-Fetih yazan H a t t â b î' nin bu sözünden çıkan sonuç şudur: Hat-t â b i' ye göre, "Hatalı ictihâd edene bir sevab vardır", emrinden maksad, o içtihadın günahının bağışlanmasıdır, demiştir.)
Hatâh içtihadın günahının bağışlanması içtihada ehil olan kimselere mahsustur. Yâni kıyas yollarını bilen, usûl ilmine vâkıf ve ictihâd araçlarına sâhib olup ictihâd etmeye liyakatli olan müctehidin olanca gücünü harcadığına rağmen varacağı neticede beyân edeceği hüküm Allah katındaki hükme aykırı düşerse, mazurdur ve bundan dolayı günahkâr sayılmaz. İctihâd etmeye liyakatli olmayan kimse ictihâd etmeye yeltenmekle, haddini aşmış olur ve işlediği hatada mazur sayılamaz. Bilâkis günahla karşı karşıyadır. Burey-d e (Radıyallâhü anh'ın 2315 nolu) hadisi bunun bir delilidir.
îctihâd etmeye liyakatli müctehidin hatalı içtihadında mazur sayılması, fıkıh konulannın teferruatına âit meselelere mahsustur. Bu gibi meseleler, muhtelif hükümlere ve değişik görüşlere muhtemel ve müsâid ise farklı ictihadlar yapılabilir. Değişik görüşlere muhtemel olmayan ve açık olduğu için herhangi bir yoruma mahal bırakmayan $er-i Şerifin ana hükümleri ve temel meseleleri hakkında yapılacak en ufak bir hatâ bağışlanmaz. Zâten bu gibi mesele ve hükümler hakkında ictihâd yapmak söz konusu değildir. Kitâb, Sünnet veya îcmâ ile sabit olan hükümler kesindir. Bunlara ters düşecek bir görüş beyânı söz konusu değildir. Böyle bir girişimde bulunan kimse, işlediği hatâda mazur sayılmıyacağı gibi görüşü de reddedilir, demiştir. [10]

Kimler İctihâd Edebilir?

Avnü'l-Mabûd yazan bundan sonra Muhtasaru Şerhi's-Sünne*-den naklen şöyle der:
Müctehid; Şu beş ilmi bilen kimsedir: Allah'ın Kitâb'ının ilmi, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Sünnet (yâni hadîs) ilmi, Selef âlimlerinin icmâ'ları ve ihtilaflı kavilleri, lügat ilmi ve Kı-yâs-ı Fukahâ ilmi. Müctehid; Kitâb, Sünnet ve icmâ'da açık bir hüküm bulamadığı takdirde, kıyas yoluyla bu üç delilden hüküm çıkarmak için olanca gücünü kullanır, işte bu hükmü çıkarma yolunun özel bir ilmi vardır ki buna Kıyâs ilmi denilir.

Müctehid; Kitâb (Ku'ran) ilminden nâsih, mensûh, mücmel, mufassal hâs, âm, muhkem, müteşâbih, kerahet, tahrîm, ibâhat ve nedb'i bilecektir. Sünnetten de bunlan bilecek, aynca sahih, zayıf, müsned ve mürsel hadîsleri bilecektir. Kitâb ile Sünnet arasındaki sıralamayı da bilecek. Ta ki, zahiri, Kitâb'a uymayan bir hadîs bulduğu zaman bunun yorum şeklini bilebilsin. Çünkü, Sünnet, Kitabın beyânı ve açıklamasıdır. O'na muhalif olmaz.
Müctehid; Kitâb ile Sünnet'ten Şer'i hükümlerle ilgili olanlan bilmek zorundadır. Bunların dışında kalan kıssalar, mevizeler ve ha* berleri bilmesi şart değildir.
Müctehid; lügat'ten, Kitâb ve Sünnet'te bulunanlan bilecektir. Bunlarda bulunmayan ve Arab dilinde bulunan tüm kelimeleri bilmesi şart değildir.
Müctehid; Sahâbilerin ve Tabiilerin şer'i hükümlerle ilgili sözlerini ve tüm fıkıhçıların fetvalarının büyük çoğunluğunu da bilecek ki, vereceği hüküm onların verdikleri hükümlere muhalif olmasın. Bu takdirde icmâ'a aykırı bir hüküm vermek tehlikesinden emin olur. İşte bir ilim adamı bu nevilerin hepsini bilirse ictihâd edebilir. Bunları bilmeyen ilim adamının yapacağı şey müctehidlere taklid yoluyla bağlanmaktır." (Avnii'l-Mabûd'un Kadâ kitabının ikinci babından naklen verilen bilgi bitti.)

2315) Ebü Hâsım (Radtyaüâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Abdullh) bin Büreyde'nin, babası (Büreyde bin el-Husayb) (Radıyallâhü anhüm)'den merfû olarak rivayet ettiği Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ı
«Hâkimler üçe ayrılır. İkisi ateş (yâni cehennem) dedir. Birisi de cennettedir. Hakkı bilip bununla hükmeden adam cennettedir. Hakkı bilmediği halde insanlara hâkimlik eden adam ateştedir. Hükmünde zulüm eden (yâni hakkı bildiği halde bâtıl ile hükmeden) adam da ateştedir» hadîsi olmasaydı biz diyecektik ki: Hâkim içti-had ettiği zaman şüphesiz cennet'tedir." [11]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebü D&vûd da rivayet etmiştir. Bu hadîste hâkimler üç kısma ayrılmıştır:
1. Allah Teâlâ'nın hükmünü bilen ve buna gör© karar veren hâkimdir. Böyle davranan hâkim cennetliktir.
2. Allah'ın hükmünü bilmeden buna uygun veya aykırı karar veren hâkimdir. Bu ise cehennemliktir.
3. Allah'ın hükmünü bildiği halde bunu bırakıp bâtıl ile hükmeden hâkimdir. Bu da cehennemliktir.
Avnü'l-Mabûd yazarı şöyle der: Bu hadîs, hâkimlerden yalnız feakkı yâni Allah'ın hükmünü bilip bununla amel edenlerin cehennemden kurtulduklarım ve diğerlerinin kurtulamadıklarına delâlet eder. Muteber olan uygulamadır. Bu itibarla hakkı bilip de tatbik etmeyen bir kimse bilmeyen kişi gibidir ve onunla beraber cehennemliktir. Hadîsin zahirine göre bilmeden hüküm eden ve hükmü tesadüfen hakka uygun düşen hâkim de cehennemliktir. Çünkü hadiste bir istisna yoktur.
Hadîs, bilmeden yâni Allah'ın hükmü hakkında bilgisi olmadan kişinin hüküm vermesini veya hakkı bile bile bâtıl ile hükmetmesini yasaklayıp böylesini tehdid ediyor. Hatîb-i Şirbîni: Birinci hâkimin hükmü infaz edilir. Fakat Ucinei ve üçüncüsünün Hükmü infaz edilmez, demiştir." [12]

4 - Hâkim Sinirli Bir Halde İken Hüküm Etmez, Babı

2316) Ebû Bekre (Radtyaüâhü animden rivayet eâiküğfes güre; R«-sûlullah (Saİlallakü Aleyhi ve Sellem) :
Hâkim sinirli bir halde iken iki kimse arastada bükten (etmesin) buyurdu.
Hişâm'ın rivayetinde hadîsin metni şöyledir » Sinirli bir halde iken Hâkim'İn iki kimse arasında hflküm si münâsib olmaz." [13]

İzahı

Bu hadis, N e s â i' den başka Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde vardır. Bâzı rivayetlere göre Ebû Bekre (Radıyallâhü aah), S e -c i s t â n' da kadılık, yâni hâkimlik yapan oğlu Ubeydul-1 a h' a yazdığı bir mektubta: Oğlum! Sen sinirli bir halde iken iki kimse arasında hüküm etme. Çünkü ben Resûlullajı'tan işittim şöyle buyurdu, diyerek buradaki hadîsi nakletmiştir. Bu durumu anlatan

râvi de Ebû Bekre (Radıyallâhü anh) 'm oğlu Abdur-rahman' dır.
Sinirli bir halde iken hüküm etmenin yasaklanmasının sebebi, hâkimin bu halde iken normal düşünüp ictihâd etmesinin ve isabetli karar vermesinin güçlüğüdür. Ayrıca hiddetlenme nedeniyle hissi hareket etmek veya haksız yere hüküm verme endişesi vardır.
Tuftf» yazan hu hadisin şerhinde özetle
"lbn-i Dakîki'1-lyd: însan sinirlendiği zaman durumu değişir ve normal düşünmeyebilir. Bu itibarla hakkaniyetle ve isabetli hüküm vermesi için hâkim'in sinirli bir halde iken hüküm etmesi yasaklanıyor. Fıkıhçılar bu yasağı, normal düşünmeye engel olan aşın açlık, aşırı susuzluk ve fazla uykusuzluk gibi hallere de teşmil etmişlerdir. Bu teşmil, kıyas yoluyladır.
Yasaklamanın zahirine göre, bu halde iken hüküm etmek haramdır. Yasağı, asıl mânâsı olan haramlıktan çıkarıp mekruhluğa yorumlamayı gerektiren bir neden yoktur.
Bir hâkim bu yasağa aykırı hareketle, sinirli iken hüküm ettiği zaman, bu hüküm muteber mi?
Verilen hüküm hakka uygun ise cumhura göre muteberdir. Bunun delili ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sinirli iken Z ü b e y r (Radıyallâhü anhî lehine karar vermiş olmasıdır. Cumhur, bu olayı delil göstererek, buradaki yasağı haramlıktan mekruhluğa çevirmiştir. Fakat Ş e v k â n İ: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'e başkasını kıyaslamak doğru değildir. Çünkü O, sinirli iken de hatalı bir hüküm vermekten masumdur. Başkası sinirli iken hatalı hüküm edebilir. Bunun için bâzı fıkıhçılara göre bu halde verilen hüküm geçersizdir. Bir kısım âlimler de demişler ki: Hâkim vereceği hükmü anladıktan sonra sinirlenirse, hükmü makbuldür, Henüz ne hüküm vereceğini kestirmemiş iken sinirlenirse edeceği hüküm geçersizdir veya geçerli olup olmaması ihtilâf konusudur, demişlerdir. El-Hâf iz bu son görüşü benimsemiştir."
Hülâsa sinirli iken hâkim'in verdiği hüküm H a n b e 1 î fıkıhçılara göre muteber sayılmaz. Diğer mezheblere göre hüküm sahih olmakla beraber bu halde hüküm vermek mekruhtur.
Ebû Bekre (Radıyallâhü anhJ'ın hâl tercemesi 233 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. [14]

5- Hâkimin Kararı Hîç Bir Haramı Helâl Etmez Ve Hiç Bir Helâli Haram Etmez, Babı

2317) (Mü'minlerin analarından) Ümmü Seleme (Radıyallâhü an-an rivayet edildiğine göre Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Selletn), şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz siz dâvalarınızı bana getiriyorsunuz. Ben ancak bir beşerim (Allah bildirmedikçe gaybı bilemem). Bâzınızın meramını bâzınızdan daha iyi anlatması umulur. Ben şüphesiz sizden işittiğim sözlerinize göre aranızda hükmederim. Artık kimin lehinde kardeşi (yâni hasmı) nın hakkından bir şeye hükmedersem sakın o kimse (aslında hakkı olmayan) o şeyi (kardeşinden) almasın. Çünkü ben o kimse için ateşten bir parça kesmiş olurum. O kimse o parçayı kıyamet günü getirir.

2318) Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sali alla kü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ben ancak bir beşerim (Her gaybı bilemem). Bazınızın ifadesi bagınızmkinden daha iyi olması umulur. Bu itibarla, ben kimin lehinde kardeşi (yâni hasmı) nın baklandan bir parça kesersem. Şüphesiz o kimseye ateşten bir parça kesmiş olurum.»"

Not: Bunun senedinin sahih ve r&vllerinin sahih badis r&vlleri olduğu, 2e-vftid'de bildirilmiştir. [15]

İzahı

Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde vardır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in "Ben ancak bir beşerim" sözü üe ilgili olarak Nevevi şöyle der:
"Yâni insanlar gaybı bilemezler ve meselelerin iç yüzüne vâkıf olmayabilirler. Ancak Allah Teâlâ dilediği takdirde insan oğlu bunlardan bir şey bilebilir. İnsanlar için mümkün olan bir şey peygamberler için de olabilir. Peygamber (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) da in-sanlar arasında zahire göre hükmeder. Gizli halleri araştırıp buna muttali ve gaybı bitebilmek yoluna tevessül etmez. O da dâvalara bakarfce» sahicileri dinler, yemin ettirir ve buna. göre hükmünü verir. Baktığı dâvaların iç yüzü, dışardan görüldüğünün aksine de olabilir. Allah Teâlâ dileseydi O'nu hasımlar arasındaki dâvanın iç yüzüne vâkıf kılardı. O da şahide ve yemine ihtiyaç duymadan

mes«-tenin iç yüzüne göre hükmederdi. Lâkin Allah Teâlâ, ümmetin O'na uymasını emrettiği için ümmetine bu meselelerde de örnek olacak şe-kildö davalara bakmasını dilemiştir. Ümmetin, dâvaların içyüzüne ve gayb© vâkıf olmaları beklenemiyeceğine gör© dâvalara zahire göre bakmaları, şâhidlere ve yeminlere baş vurmaları gerekir. Ümmete bu hususta da örnek durumunda olan Besûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-Iâtü ve's-selâm) 'in dâvaların zahirine göre hüküm etmesi gerekli kı-hnzmştır. Allah Teâlâ, zahire göre hüküm verme emrini koymuş. Bu emre uymak hususunda herkes eşittir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu emre uyar ki başkasına örnek olsun."

El-Hâfız da: «Ben ancak bir beşerim» cümlesinden mak-sad şudur: Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) gerek zâtında ve gerekse sıfatlarında kendisine özgü birçok meziyetlerle temayüz etmekle beraber bir beşerdir. Resul olan bir insanın her gaybı bilmesi şart değildir. Allah dilediği zaman Resûl'ünü gayba vâkıf kılar, dilediği zaman vâkıf kılmaz. Bu itibarla Resûl'ün dâima haklıyı ve haksızı birbirinden ayırd etme yeteneğine sahip olduğu, çünkü gaybı bildiği söylenemez, demiştir.

Hadîste geçen "Elhan" kelimesi ism-i tafdîldir, "Daha zekî" mânâsım ifâde eder. Hüccet de delil, demektir. Bu kelimelerin geçtiği cümleaUı asal masası "Bâzınız delilini bâzınızdan daha zekîce anlatır. En-Neyl yazan: Bunun mânâsı şöyle olabilir: BAzuuz delilini daha güzel ifâde eder, öyle ki gerçekte haksız olduğu halde kendistai haklı çıkarır ve haklı olduğu sanılır. Fakat en zahir ve açifc mâna şöyledir: Bâzınız meramını bâzınızdan daha güzel ifâde eder. Nitekim Buhârî ve Müslim'de bu eümle;

"Ve bâzınızın bâzınızdan daha olması umulur" şeklindedir. Eblâğ: Daha beliğ, demektir. Yâni meramını daha güzel ifâde eden, demektir.E 1 - H â f ı z bu cümlenin mânâsı ile ilgili olarak: Maksad şudur: Bâzınız daha zekî olunca delilini diğerinden daha güzel anlatmaya muktedir olur, demiştir. Biz de tercemede bu durumu dikkata aldık.

Hadisin «Ben o kimse için ateşten bir parça kesmiş olurum- cümlesinin mânâsı şudur: Yânı biriniz, hasmımn hakkından bir parçayı bile bile alırsa bu yüzden cehenneme müstahak olur.

Avnü'l-Mabud yazan bu hadisin şerhinde şu bilgiyi aktara*: "Hattâbi: Hadîsten çıkarılan fıkıh hükümleri şuitfatsflırt Hâkim zahire göre hükmetmekle mükelleftir. Hâkim'in hükıaü haram olan bir şeyi helâl etmez ve helâl olan bir şeyi haram etmez. Makim, hükmünde hatâ ettiği takdirde bu hatâ zahiren geçerli ise de hakikatte ve âhirette geçersizdir, makbul değildir, demiştir.

(Yâni hâkim dâvâlı ve dâvâlının ifâdelerine, gösteriden şfthidle-re ve edilen yeminlere göre hüküm eder. Taraflardan birisi hiyleli yolla kendini haklı çıkarmak suretiyle ve hâkimin verdiği hükme dayanarak diğer tarafın hakkına tecâvüz etmiş ise hâkimin vermiş olduğu karar kendisini mes'uliyetten kurtaramaz. Hakkı olmayan bir şeyi alan kimse için o şey haramdır. Hâkim'in hükmü ile o şey helâl olamaz. Helâl olan bir şey de hâkimin aksi hükmü yüzünden haram olmaz.)

Nevevi de Müslim'in şerhinde ve bu hadîsin açıklaması bölümünde:

Hâkimin hükmü gizli birşeyi helâl etmez ve haramı helâl etmez, diyenler için bu hadîs delildir. Sahâbilerden, Tabiîlerden ve bunlardan sonra gelen islâm âlimlerinin cumhuru, Mâlik, Şafiî, A h m e d ve bütün îslâm memleketlerinin fıkıhçüarı bu hadîsi delil göstererek böyle hükmetmişlerdir. Bu itibarla meselâ:

tki yalancı şâhid bir malın falan adama âit olduğunu söyler, hâkim de buna göre hükmederse bu mal bu adama helâl olmaz.

Keza, iki yalancı şâhid bu adamın bir adamı öldürdüğünü söylerler ise maktulün velisi, şâhidlerin yalancı olduğunu bildiği halde kaatil olduğuna hükmedilmiş masum adamı kısas yoluyla öldürte-mez veya diyet alamaz.

îki yalancı şâhid bir adamın, karısını üç talâkla boşadığma şâhid-lik eder ve hâkim de kadının boşandığına hükmederse, şâhidlerin yalana şâhidîik ettiklerini bilen bir kimse bu kadınla evlenemez.

Maâlimü's-Sünne'de: Ebû Hanife demiş ki: Bir kadm kocasının kendisini boşadığını iddia edip iki şâhid gösterir, şâhid-ler de kocasının kendisini boşadığma şahidlik ederler ve hâkim de eşlerin birbirinden ayrılmış olduğuna hükmederse, kadın kendisi ile Allah'ı arasında boşanmış olur. Şâhidler yalancı da olsa' durum budur ve bu şâhidler de bu kadınla evlenebilirler, demiştir. Fakat Ebû Hanife' nin arkadaşları bu hususta kendisine muhalefet etmişlerdir, denilmiştir."

Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra es-SübüI'den naklen beyânda bulunmuştur. Bu nakilde verilen bilgi yukarda beyân edilen bilginin benzeri olduğu için buraya aktarmaya hacet kalmamıştır, kanısındayım. [16]

6- Kendisine Ait Olmayan Bir Şeyi İddia Edip Uğraşan Adam (Hakkında Gelen Hadîsler;

Babı

2319) Ebû Zer(-i Gifârî) (Radıyallâhü anft)'den rivayet edildiğine göre; kendisi Resûl-i Ekrem (SaUoHaİM Aleyhi ve Selient)'den çunu buyururken işîtnugtir: -
«Kim, hakkı olmayan bir şeyi iddia ederse bizden değildir ve ateşten oturağını (cehennemdeki yerini) hazırlasın.*"

2320) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ûan rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sailallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, haksız bir mücâdele (ve dâvaya) yardım eder (veya zulü-me yardım eder) ise (bundan tevbe ©dip) vazgeçinceye kadar dâima Allah'ın gazabı altındadır.-" [17]

İzahı

Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'m hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir bîtgi ©dinemedim. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû D â v û d. Kadâ kitabının 15. babında rivayet etmiştir.
Kendisine âit olmayan bir şeye sahib çakan ve hakkı imiş gibi iddiada bulunan bir kimsenin bu davranışının cehennem azabını mû-cib bir suç olduğu bildirilen ilk hadîste bayuralan: "Bizde» değildir*1 ifâdesini âlimler şöyle yorumlamışlardır: Yâni böyle yapan adam Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-seîâm)'in yolunu tâkib erjenler* den değildir.
I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsinde geçen: "Veya zulüme yardım..." ifâdesindeki tereddüd râviye aittir. Yâni r&vî diyor ki: Hadîsteki ifâde ya şöyledir veya böyledir. E 1 - H â k i m de bu hadîsi rivayet etmiştir. Oradaki rivayette "Bi zulmin" yerine "Bi gayri hakkın" ifâdesi kullanılmıştır. Bu iki ifâdenin mânâsı aynidir. Çünkü zulüm, haksızlık demektir.
Bu hadîste de haksız iddialara yardımcı olmanın ve zulümü desteklemenin Allah'ın gazabını ve azabım mûcib olduğu ifâde edilmekte ve ilahi gazabtan kurtulmak için derhal tevbe edip bundan vazgeçmenin gerekliliğine işaret edilmektedir. Kul hakkını ilgilendiren suçlardan dolayı yapılan tövbenin makbul olması için gerekli şartlardan birisi de ilgili kul ile helâllaşmak olduğunu belirtmekte fayda vardır. [18]

7- Şâhid Davacıya. Yemîn De Dâvilîya Düşer, Babı

2321) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâkü anhümâyâsa rivayet edildiğine göre: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:Eğer İnsanlara (şâhidsiz ve sırf) iddialarıyla (hak) verilmiş ol-saydı bâza insanlar, bâzı adamların kanlarını ve mallarım dâva ede-cc&ierdi. Lâkin yemin dâvâlıya düşer." [19]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde ve başka kitablarda da mevcuttur. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. N e v e v î' nin beyânına göre B e y h a k 1 ve başkasının hasen veya sahih olan rivayetlerinde;*Ve lâkin şâhid davacıya düşer» ilâvesi vardır.
Tuhfe yazan bu hadîsin şerhinde şöyle der:
"Dâvâcı, sözü zahire muhalif olan tarafdır, başka bir deyimle, susması, dâvanın düşmesine vesile olan tarafa dâvâcı denilir. Dâvâ-cımn iddiası zahire muhalif olmakla zayıf olduğu için kuvvetli delil olan şâhidle ispat etmek durumundadır. Dâvâlının durumu kuvvetli okluğu için zayıf olan yeminle yetinilir. Dâva, hâkim'e intikal ettiği zaman, hâkim davacıdan şâhid ister. Davacının şâhidleri bulunmadığı zaman hâkim dâvâlıya yemin tevcih eder."
"Bu hadis, Şer-i Şerîf hükümlerine âit büyük bir kaide ve genel bir kuraldır. [20]

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılır

Bir kimse bir hak iddiasında bulunursa onun mücerred icföt&sı kabul olunmaz, iddiasını şahidi erle isbatlamak zorundadır. Ancak, dâvâlı onu doğrularsa, aynca şahide ihtiyaç kalmaz.
Davacı, kidiâstnı şâhidle isbat etmeyip dâvihnın yemin etmesini taieb ederse bu talebi kabul olunur. Yâni hâkim dâvâlıya yemin ettirir-

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saltü ve's-selâm) davacıdan şâhid istemenin hikmetini beyân buyurmuştur. Buyurulduğu gibi eğer dâva-cmm ş&hiâsiz tfadeei ve iddiası kabul olunmuş olsaydı, bâzı insanlar, bir kısım kimselerin kanlarım ve mallarım iddia ederlerdi, bunun kendileri için helâl kılınmasını istiyeceklerdi ve dâvâlılar kenefi canlarını ve mallarmı koruyamazlardı. Dâvâcı ise kendi kanmı ve malını şahidi© koruyabilir.
Selaf ve halef âlimlerinin cumhuru ile Ş â f i i' ye göre, ken-dtrindaa bir hak t&leb ©dilen her dâvâlıya yemin ettirilebilir. Btt ha dts, cumhurun bu görüsünü teyid eder. Dâvâlı ile dâvâcı arasmda bir münasebet, ıhtılat ve ilişki bulunsun veya bulunmasın hüküm budur.
Mâlik, onun arkadaşlarının cumhuru ve M e d i n e - i Münevvere' nin meşhur yedi fıkıhçısma göre, her dâvâlıya yemin ettirilemez. Ancak kendisi ile dâvâcı arasımla ıhtılat ve ilişki bulunan dâvâlıya yemin ettirilebilir Eğer her dâvâlıya yemin ettirilir, denilirse bâzı sefih kimseler, bir kısım faziletli ve değerli in-sanlan bir gün içinde defalarca yemin ettirebİJirler. Bu çirkin dav-ranışlara meydan v^hnemek için dâvâlı ile dâvâcı arasında bir ihtilafta (yâni ilişkinin) bulunması şartı konulmuştur. Şart koşulan "ihtilafın mâhiyeti ve tefsiri hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bunla-rın bir kısmı ıhtılatı şöyle açıklamışlardır: Dâvâlının dâvftcı ile alış veriş ve veresiye muamele yaptığı bir veya iki şâhidle isbat edilirse Ihtılat durumu gerçekleşmiş olur. Bâzıları da ıhtılattan maksad şudur, demişlerdir: Dâva edilen hak ile ilgili bir muamelenin dâvâcı ile dâvâlı arasında cereyan etmiş olmasının, mâkul görülmezdir veya •eşyal açıdan muhtemel görülmesidir. Bazılarına göre dâva edilen **fefrw varlığının muhtemel olması ıhtılat şartmın oluşması tein
Cuıahûr'un delili bu hadistir. Dâvâcı ile dâvâlı arasında bir ihtiyatın bulunması şartına âit bir mesned ne Kur'an'da, ne hadîslerde ne de îcmâ'da vardır."

2322) El-Eş'as bin Kays (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir:
Benimle yahûdîlerden bir adam arasında bir arazî vardı. Ya-hûdi benim hakkımı inkâr etti. Ben onu Peygamber (SalIaBahü Aleyhi ve SellemJ'in huzuruna götürdüm. Bunun üzerine ResûluBah
(Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) bana i
«Senin şahidin var mı?» buyurdu. Ben t
Hayır, dedim. Bunun üzerine ResûM Ekrem yahûdî'ye:
«Yemin et» buyurdu. Ben i
Yemin ona düşünce o yemin eder ve malımı götürür, dedim. Bunun Üzerine Allah sübhâneh:
«Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini az bir değerle değişenlerin, işte onların âhirette hiç bir nasibi yoktur. Allah kıyamet günü onlara hitab (iltifat) etmeyecek» onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab da onlar içindir.[21] âyetini indirdi." [22]

İzahı

Bu hadis Ktitüb-İ Sitte'nin hepsinde mevcuttur. AvnÜ'I-Mabûd yazannın beyânına göre TıybI: Bu âyetin, E ş' a s (Radıyal-lahü anh)'ın: J'Yemİn yahûdiye düşünce o yemin eder ve malımı götürür," sözü ile olan ilgisi nedir? denilirse, mezkûr âyetin inişinin bu olayla iki yönden ilişkisinin bulunduğunu söylerim : Birisi şudur: Sanki E ş'a s (Radıyallâhü anh)'a: Senin ona yapacağın tek şey yemin ettirmektir, bundan başka yapacağın bir şey yoktur. Eğer kendisi yalan yere yemin ederse, şüphesiz vebal kendisine aittir, deniliyor. İkincisi bu âyet, yalan yere yemin etmenin ağır vebali mûcib olduğuna dâir Tevrât'daki âyeti yahûdî'ye hatırlatmış olabilir, de-miştir. [23]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Dâvâcı dâvasını şâhidle ispat etmek durumundadır. Dâvâcı müslüman olup dâvâlı gayr-i müslim bile olsa hüküm budur.
2. Dâvâcı, dâvasını şâhidle ispat edemediği takdirde, hâkim dâvâlıya yemin teklif eder. Dâvâlı yemin edince dâva sona ermiş olur.
3. Dâvâlı gayr-i müslim bile olsa hüküm budur. Müslüman gibi gayr-i müslim dâvâlıya da yemin teklif edilir.
Hadîste anılan âyet-i kerime ise bir dünyalık için yalan yere yemin etmenin ne kadar ağır bir suç olduğunu ve böyle davrananların âhiretteki çok kötü durumlarını beyân buyurur.
Eş'as bin Kays (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 1986 nolu hadis bölümünde geçti. [24]

8- Bir Mal Koparmak İçin Yalan Yere Yemin Edenin (Vebalini Beyân Eden Hadîsler) Babı

2323) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim, müslüman bir adamın malım koparmak amacıyla bile bile yalancı olarak bir şey üzerine yemin ederse Allah'ın gazabına uğradığı bir halde O'nun huzuruna gider.»" [25]

İzahı

Bu hadîs Kütüb i S itte n in hepsinde rivayet olunmuştur. Bu hadîs, bir müslümanm malından bir şey koparmak amacıyla bile bile yemin eden bir kimsenin Allah'ın gazabına uğradığına ve çok fena bir halde O'nun huzuruna gideceğine delâlet eder. Allah'ın gazabına uğramasının mânâsı, o kimsenin kıyamet günü elim azaba mâruz bırakılması ve işlediği suçun intikamımn kendisinden alınması, demektir.
Bâzı rivayetlerde; "İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) bu hadîsi rivayet edince el-Eş'as bin Kays (Radıyallâhü anh) :
Vallahi Resûl-i Ekrem £ Aleyhi's-salâtü ve's-selâm>'in bu hadisi benimle ilgili bir olay münâsebetiyle buyuruldu, diyerek (2322 nolu) hadîsi beyân etmiştir.
Hadiste "bir müslümanm malı..." ifâdesi mevcuttur. Kasta-I â n i: bir zimmî'nin malı da bir müslümanm malı gibidir, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "İbn-i Battal: Cumhur bu hadisi ve bu âyeti (yâni bundan önceki hadîste geçen Â 1 - i î m r â n sûresinin 77. âyeti) delil göstererek "Gamûs" yeminin hiç bir kefareti yoktur, demiştir (Ga-mûs yemin, bile bile yalan yere edilen yemindir.) Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tür yemin eden kimsenin işlediği isyanı, günahı ve cezasını beyân buyurmuş ve fakat bunun kefaretine dâir bir beyânda bulunmamıştır. Eğer bunun da diğer yeminler gibi bir kefareti bulunmuş olsaydı, diğer yeminlerin kefaretlerini beyân buyurduğu gibi bunun da kefaretini beyân edecekti. Nitekim Münâkid yemin hakkında «Yemininin kefaretini fidesin ve (yeminini bozup) hayırlı olan şeyi işlesin» buyurmuştur.[26]
lbnü'l-Münzir demiş ki: Gamûs yeminde kefaret bulunduğunu söyleyen âlimlerin sözüne delâlet eden bir hadisin bulunduğunu bilmiyoruz. Bilakis hadisler bu tür yeminin kefareti yoktur, diyen âlimlerin sözüne delildirler. Ben diyorum ki: Bunun hepsi Ş â f i İ 1 e r aleyhinde hüccettir, diye bilgi vermiştir.
En-Nihâye'de: Gamûs yemin bile bile yalan yere yapılan yemindir. Başkasının malını koparmak için bile bile yapılan yalan yemin, gamûs yemin için bir örnektir. Bu tür yemine gamûs isminin verilmesinin sebebi ise bu yeminin, sahibini günaha batırması, sonra da cehennem ateşine batırmasıdır. Gamûs: Batına, demektir, diye bilgi verilmiştir.
Muhammed bin Nasr, İbnü'I-Münzir ve tbn-i Abdi'1-Ber demişler ki: Gamûs yeminde kefaret bulunmaması üzerinde sahâbîler ittifak etmişlerdir. Bunun nedeni ise böyle bir yeminin çok ağır olması ve kefaretle bağışlanamayacak derecede vebalinin büyük olmasıdır.
$ â f i i ise gamûs yeminin de münakid yemin gibi kefareti ödenir, demiştir. Onun delili ise (2107-2109 nolu) hadislerde geçen «Hayırlı olanı yapsın ve yemininin kefaretini ödesin» emridir. Ş a-f i i: Bu hadîslerde bir şeyi yapmamak veya bir şeyi yapmak içte yemin edip sonra yeminini bozmakta hayır gören bir kimsenin yeminini bozup kefaret Ödemesi emredilmiştir. Bu emirden şu hüküm de çıkarılır: Yalan yere yemin eden bir kimsenin de kefaret ödemesi meşrudur." demiştir.

2324) Ebû Ümâme el-Hârisî (Radtyattâkû <m*>den rivayet edildiğine göre; kendisi Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve. Settemyi şöyle buyururken işi t mistir:
«Müslüman Ur kimsenin hakkını yemin etmek suretiyle kopa-«oıı Wç bir adam yoktur ki Allah ona cenneti haram kılmasın v» oaa catwnaam ateşini vacib eylemesin.-
{Ebû Ümâme demiş kiJ bunun üzerine sahâbîlerden bir adam: Yâ Resûlallah! Koparılan hak ve pek az bir şey olsa bile (mi)? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Erâk ağacından bir misvak bile olsa (yine böyledir.)- buyurdu.[27]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmiştir.
N e v e v i bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Hadîsin «Müslüman bir kimsenin bir hakkını...» ifâdesinde şu incelik vardır: Sözü edilen hak mal olmayabilir. Meselâ bir kimseye âit, murdar hayvan derisi, hayvan tezeği gibi necis olup yararlı eşyalar da mal gibidir. Keza, birden fazla kansı bulunan adamın günlerini karılan arasında eşit bir surette taksim etmesi gerekir. Her karının taksimde bir hakkı vardır. Bu hak mal türünden değildir. îf-fetli bir kadına zina suçunu isnad eden kimse, bu suçu ispat etmediği takdirde müfteri durumuna düşer ve bu nedenle Kazif haddi olarak seksen değnekle dövülmesi gerekir. Bu gibi meselelerde söz konusu haklar mal nevinden değildir. Ama hepsi bu hadisin şümulüne girer,
Müslüman bir kimsenin hakkını bile bile yalan yeminle koparan kimseye cennetin haram ve cehennemin vâcib olduğuna dâir cümlelerin yorumuna gelince, bu ifâdeler iki şekilde yorumlanabilir:
Birincisi: Anılan şekilde bir hak koparmanın helâlliğini itikad edip bu inanç üzerine ölen bir kimseye cennet haram ve yasak kılınır ve cehennem vâcib olur. Çünkü bunu helâl itikad etmek küfürdür. Adam bu itikadla küfre gitmiş olur. Haliyle ona cennet haram olur ve cehennem vâcib olur.
İkincisi: Adam bu suçu işlemekle cehenneme müstahak olmuş olur. Ama Allah'ın kendisini afıv etmesi mümkündür. Bu adam cennete ilk giren zümrelerle beraber giremiyecektir, onlarla girmesi haram ve yasaktır.
Hadiste: «Müslüman bir kimse* tâbiri, müslüman olmayan bir kimsenin hakkını yeminle koparmanın câizliğini ifâde etmez. Bu tâbir, müslümanın hakkının daha önemli olduğunu ve bu hakka tecâvüzün azabının daha şiddetli olduğunu ifâde etmek içindir. Zimmi'nin hakkına tecâvüz etmek de haramdır. Lâkin müslümanınki kadar ağır değildir. (Zimmî, vatandaşlık hakkı verilen hıristiyan ve ya-hûdilere verilen isimdir).
Hadiste anılan şiddetli azab, müslüman bir kimsenin hakkını yemin etmek suretiyle koparan ve tevbe etmeden ölenler içindir, Tev-be edip, yaptığı işten pişmanlık duyan ve hakları sahihlerine iade eden veya hak sahihlerine gerçeği anlatıp onlarca bağışlanan bir kimse bu suçu bir daha işlememek azim ve kararını verirse bu günahtan kurtulmuş olur. Allah daha iyi bilir.
Hâkimin hükmü, insanın olmayan bir hakkı helâl ettirmez, diyen cumhur, Mâlik, Şafiî ve Ahmed için bu hadîs de bir delildir. Ebû Hanife'ye göre hâkimin hükmü maldan başka hakları helâl ettirir.
Hadis müslüman hakları haramlığının çok şiddetli olduğuna ve şiddetli olması açısından az veya çok hak arasında bir farkın bulunmadığına delâlet eder.
Allah'ın bir kimseye gazab etmesi, onu rahmetinden uzaklaştırmasını dilemesi, onu tazîb etmesi ve hareketini kötülemesi, demektir." [28]

9- Hakların (Bâtıldan) Ayırd Edildîği Makamlarda (Edîlen) Yemin Babı

Ebû Ümâme <R-A,)'in hâl tercemesi
Nevevl bu hususta da şöyle der :
«Bu zât, Ebû Ümâme el-Bâhili (R.A.)'den başka bir zattır. Bunun adı tyâs bin Salebe el-Ensârt el-Hârist'dir. Hazreç kabilesinin el-Hars oğullan kulundandır. Meşhur kavle göre bu zâtın ismi budur. Ebü Hatim er-Razl: Onun adı Ab-dullah bin Salebe'dlr, demiştir.»

2325) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, bir yeşil misvak için bile olsa benim şu minber'i m yanında bile bile yalan yere yemin ederse, ateşten oturağını hazırlasın.-"

2326) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»*;ıden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Yaş bir misvak için bile olsa bu minber yanında bile bile yalan yere yemin eden hiç bir köle ve hiç bir câriye yoktur ki ona cehennem vacip olmasın.»"
Not: Bunun isnadının sahih ve râvilerinin sıka oldukları. Zevâid'de bildi-rümiştir. [29]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebü Dâvûd ve N e s â 1 de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türündendir.
Babın başlığında geçen "Makatı1" kelimesi "Makta"ın çoğuludur. Makta, kesme yeri, kesme zamanı ve kesmek işi anlamlarına gelir. Bir de Arap dilinde Maktau'1-Hak, diye bir terim kullanılır. Mânâs ise hakk'ı bâtıldan ayırd eden şey. demektir. Dâva konusu edilen bir meselede taraflardan hangisine hak verilirse, diğerinin bir hakkı kalmamış olur, dolayısıyla hak kazanana haklı ve hak kazanamayana haksız denilebilir. Haksız derken kasıdlı olarak haksızlık etmek isteyen anlamında değil, hakkı olmayan mânâsı kasdedilmiş olur. Bu itibarla hak kazanamayan dâvâcı veya dâvâlının isteği ve talebi boşuna ve bâtıl olmuş olur. Bâtıl kelimesi, hak kelimesinin karşılığında kullanılır. Bu kısa bilgiden sonra şöyle söyleyebiliriz:
Hâkim, verdiği hükümle hak ile bâtılı birbirinden ayırd etmiş olur, denilebilir. Şâhidler ve yeminler hak ile bâtılın birbirinden ayırd edilmesine vesile olduğu için bunlara da Makta u'l-Hak denilebilir. Keza müslümanlar, saygı duyduğu mukaddes yerlerde ve mukaddes zamanlarda yalan söylemeye ve özellikle yemin etmeye cesaret edemedikleri için kutsal yer ve zamanlara da Maktau'1-Hak denilebilir. Çünkü kutsal yer ve zamanlarda da hakkın bâtıldan ayırd edilmesine vesile teşkil eder. Bu kutsal yerlere, mekân ismi ve kutsal zamanlara, zaman ismi olarak da Makta demek mümkündür.
Yalan yere yemin etmeyi önlemek için, yalan yemin etmenin daha ağır günah olduğu bilinen bâzı zamanlar ve bâzı mekânlar yemin için seçilmektedir. Günlerden Cuma, vakitlerden ikindiden sonra, yerlerden Mekke' deki Mescid-i Haram, M e d i -ne-i Münevvere' deki Mescid-i Nebevi ve bu mescidin içinde bulunan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in minberinin yanı yemin için en önemli zaman ve yerlerdir. E 1 - H â -f ı z' in beyânına göre Hattâbî ve Ebû Ubeyd: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken yeminler O'nun minberinin yanında icra edilirdi, demişlerdir. Bu itibarla bu gibi yer ve zamanlara Makatiu'l-Hukûk denilir.
Şimdi bu bâbta rivayet edilen Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin açıklaması ile ilgili Avnü'l-Mabûd yazarı tarafından verilen bilgiyi aktaralım:
Yalan yere yemin eden kimse günahkâr olduğu için ettiği yemine de mecazi anlamda günahkâr denilmiştir. Bu itibarla "Âsime" kelimesi yalan mânâsına yorumlanır.
Hadiste, "yeşil bir misvak için bile yalan yere yemin eden..."
denilmiştir. Yâni en kıymetsiz bir şey için de yapılan yalan yeminin..., denmek istenmiştir. Yeşil misvakden maksad yaş misvakdır. Yaş misvak, ancak misvak ağacının bulunduğu bölgede bulunur, başka yerlerde bulunmaz. Misvak, yetiştiği bölgede bol bulunur ve parayla satılmaz. Kuru misvak ise o bölgeden başka bölgelere götürülüp parayla satılır. Bu itibarla kuru misvak para eder.Fakat yaş misvak para etmez. Para etmeyecek durumda olan bir basit şey için bile olsa Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in minberi yanında yapılan yalan yeminin vebali bu kadar büyük ise değerli bir malı haksız olarak koparmak için bu yerde yapılacak yalan yeminin vebali artık ne kadar büyük olur.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in minberinin yanında yalan yere yapılan yeminin ne derece ağır bir günah olduğunu ifâde eder.
Ş e v k â n i: Bir dâva dolayısıyla yemin etmek durumunda olan bir kimseye yemini ağırlaştırmak üzere mescid, H a r e m-i Şerif ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in minberi gibi kutsal bir yeri, ikindiden sonra ve Cuma günü gibi bir zamanı yemin için seçmenin câizliğine bu hadis delil gösterilmiştir. Cumhur böyle yapmanm câizliğine hükmetmiştir.
Hanefîler'e göre bu nevî ağırlaştırma caiz değildir. B u -h â r î de bu konu için açtığı babın başlığında "Yemin etmek nerede dâvâlıya düşerse orada yemin edebilir" ifâdesini kullanmakla
Hanef iler'in görüşüne katıldığına işaret etmiş sayılır.
Bâzı âlimlere göre bu husus hâkim'in takdirine kalmış bir şeydir.
Sahâbilerden bir cemâatin, dâvâcı oldukları kimselerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in minberi yanında ve { br â-h i m (Aleyhisselâm) 'in makamı ile Hacer-i Esved'in arasındaki yerde yemin etmelerini teklif ettikleri vârid olmuştur. Bâzı sabâbîlerin de bu teklife uymadıkları rivayet olunmuştur.
Bâzı sahâbîlerin de Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ettirdikleri rivayet olunmuştur.
Bir gayri müslim'e yemin ettirilirken kahır, gazab kelimeleri gibi şekillerde yemini ağırlaştırmanın câizliği hususunda bir ihtilâf yoktur. Fakat meselâ, hıristiyana kilisede ve yahûdîye havrada yemin ettirme talebine âit bir şey vârid olmamıştır, demiştir. [30]

10- Ehli Kitâb (Yâni Hıristiyan Ve Yahudiler) e Ettirilen Yemin (Şeklinin Beyânı) Babı

2327) Berâ bin Âzib (Radtyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yahûdîlerin âlimlerinden bir adamı (Abdullah bin Soriya'yı) çağırttı. Sonra (kendisine) :
«Musa'ya Tevrat indiren (Allah) ile sana yemin ettiriyorum (veya sana soruyorum),» buyurdu."

2328) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyd&n; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki erkek yahûdTye:
«Mûsâ (Aleyhisselâm) a Tevrat indiren Allah ile ikinize yemin ettiriyorum (veya ikinize soruyorum),» buyurdu." [31]

İzahı

Berâ (Radıyallahü anh)'ın hadîsini Müslim ve E b û D â v û d da rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi uzun bir metin hâlinde Hudûd kitabında rivayet etmiştir. Oradaki hadis numarası 2558'dir. Hadiste sözü edilen yahûcü adamın isminin Abdullah bin Soriyâ olduğu Avnül-Mabûd'da beyân edilmiştir.
Câbir {Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Bu hadîslerde geçen ve Neşdet ile İnşad masdarlanndan alınan fiiller bir şey sormak mânâsında kullanıldığı gibi yemin ettirmek manâsında da kullanılır. Ben bu duruma işaret etmek için parantez içi ifâdeler kullandım. Babın başlığı yemin ettirmek mânasını icab ettirir.
El-Mecmâ'da bey£n edildiği gibi Neşedtükâllah'a. EnşedtÜ-kâllah'a, Enşcdtüke Billahi, Naşedtükâliah'a ve Naşedtüke Billahi sözlerinin mânâsı; Sana, Allah üzerine yemin ettiriyorum veya Allah adını anarak sana soruyorum, demektir. Enşedtü BİIlâh ifâdesini kullanmak ise hatalıdır.
Her iki hadis de Ehl-i Kitab, yâni hıristiyan ve yahûdîlere ettirilecek yemin şeklini bildirirler. Şu farkla ki bir hıristiyana yemin ettirilirken M û s â (Aleyhisselâm) yerine t s & (Aleyhisse-lâm) 'm ismi anılacaktır. Bunlara şöyle de yemin teklif edilir: Yemin edecek kişi hıristiyan ise ona denilecek ki: İsa'ya İncil indiren AUah'a yemin ederim, de.
Şayet yahûdî ise, Musa'ya Tevrat indiren Allah'a yemin ederim, şeklinde yemin etmesi teklif edilir.
B e r â (Radıyallanü anh) *ın hadîsinin uzun bir metin hâlinde 2558 numarada geleceğini söylemiştim. Orada daha geniş bilgi verilecektir.
C â b i r (Radıy allâhü anh) 'in hadîsi E b û Davud'un rivayetinde uzuncadır ve meâlen şöyledir:
"Yahudiler, kendilerinden olup zina eden bir erkek ile bir kadını (Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in huzuruna) getirdiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), onlara i
«Bana içinizden en âlim iki adam getirin,» buyurdu. Onlar da gidip Soriyâ'mn iki oğlunu getirdiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gelen iki ilim adamına yemin verdirip; Zina eden erkek ile kadın hakkındaki Tevrat'ın hükmünü sordu. Onlar da: Tevrat'ta şu hükmü buluyoruz: Sürme çöpü sürmelikte olduğu gibi erkeğin tenasül uzvunu kadınınkinin içinde gördüğüne dört erkek şâhidlik ettiği zaman zina edenler recmedilir, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm), onlara:
«O halde bu iki kişiyi recmetmenize engel nedir?» diye sordu. Onlar •.
Bizim hükümranlığımız ve saltanatımız geçti, (azalırız endişesiyle) Suçluları öldürmek istemeyiz, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şâhidleri dinledi. Dört .ş&hid sürme çöpünün sürmelik içind» oiâu&u gibi erkeğin tenasül uzvuna kadının tenasül uzvunun içinde gördüklerini ifâde ettiter. Sundan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zina eden erkek üe kadının recmedümelerini emretti."
Görüldüğü gibi bu rivayet uzundur ve içindeki hükümler çoktur. Bunun hükümlerini anlatmak da bir hayli zaman alır. Ben sadece bir noktaya işaret etmekle yetineceğim. Bâzı âlimlere göre, Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dinlediği şâhidler müslü-manlardan olabilir. Diğer bir kısım âlimler; Kâfirlerin, kâfirler hakkında şâhidlik etmelerinin meşruluğu bu hadisten çıkarılır, demişlerdir.
N e v e v i de, zina eden erkek ile kadının itirafı üzerine Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in onları recmettiği görüşüne taraftar çıkar. E 1 - H â f ı z ise olayın vahiy yoluyla doğ-rulanmış olması ihtimâline ağırlık veriyor.
Cumhura göre bir kâfirin şâhidliği ne bir müslüman hakkında ne de bir kâfir hakkında muteberdir. Tabiîlerden bir cemâat ile bâzı fıkıhçüar müslüman şâhid bulunmadığı zamanlarda kâfirin şft-hidliğini kabul etmişlerdir. [32]

11- İki Ayrı Adam Bir Malın Kendisinin Olduğunu İddia Ederler (Yâni Birisi: Bu Mal Benimdir, Der.
Diğeri: Hayır Senin Değil Benimdir, Der) Ve Hiç Birisinin Şahidi Yoktur, Babı

2329) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre
şöyle demiştir:
İki adam (m her birisi) ayni hayvanın kendisinin (malı) olduğunu iddia ettiler. (Yâni birisi: Bu hayvan benimdir, dedi. Diğeri de: Hayır benimdir, dedi.) Aralarında şâhid de yoktu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemin için kur'a etmelerini emretti."

2330) Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü ank)1den; Şöyle demiştir:
İki adam, dâvalarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e İntikal ettirdiler, aralarında bir hayvan (in mülkiyeti ihtilâfı) var idi ve taraflardan hiç birisinin şahidi yoktu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayvanı taraflar arasında yanladı." [33]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû D â -v ü d da rivayet etmiştir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini yine Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bir adam bir malın kendisinin olduğunu iddia eder. Başka bir adam da ayni mala sâhib çıkar ve hiç birisinin şahidi de yok ise bunların dâvası nasıl halledilecektir?
Tabiî eğer bu mal taraflardan birisinin elinde ise, elinde bulunduran adam, malın kendisine âit olduğuna yemin etmek suretiyle hak kazanır. Bu itibarla hadîste anılan meselede ihtilâf konusu malın ya üçüncü bir şahsın elinde bulunması veya tarafların ikisinin elinde olması gereklidir. Âlimler her iki hadîsteki meseleyi bu şekilde yorumlamışlardır.
Hülâsa: Bir mal üçüncü bir şahsın elinde veya tarafların ikisinin elinde iken taraflar bu mala sâhib çıksalar ve hiç bir tarafın şahidi yok ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre taraflardan birisi yemin etmek suretiyle hak sahibi olmuş olur. Bunun için de taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a hangisine isabet ederse o taraf yemin eder ve mal kendisinin olur.
Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre anılan meselede ihtilâf konusu mal taraflar arasında eşit taksim edilir. Bu hadisin zahirine göre taraflara yemin tevcih edilmeden bu taksim yapılır. H a t t â b i: Bana öyle geliyor ki ihtilâf konusu mal tarafların ikisinin elinde idi ve taraflar sâhib olma açısından eşit durumda oldukları için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), malın iki taraf arasmda eşit olarak taksim edilmesi hükmünü buyurmuştur. Çünkü mal üçüncü bir şahsın elinde iken başka iki kişinin mü-cerred bir iddia ile buna sâhib çıkmaları ile bir hak sahibi olamaz-lar.demiştir.
El-Karî de: Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin mânâsı: «İkiniz de yemin edin ve malı aranızda yarılayın» şeklinde olabilir, demiştir.
El-Kari'in yaptığı yoruma göre iki hadis arasında bir f ark-hlık kalmamış olur. Âlimlerin bu mesele hakkındaki görüşlerini biraz sonra açıklıyacağım. Bu açıklamaya geçmeden önce şu noktayı da belirteyim:
Her iki hadîste «Tarafların şahidi yoksa» buyurulmuştur. Bunun mânâsı ya gerçekten şâhidlerin yokluğudur ya da iki tarafın da şâ-hidleri bulunduğu için etkisiz hâle girdiğinden yok sayılmasıdır. [34]

Taraflar Arasında Kura Çekmenin Mânâsı, Şekli, Zamanı Ve Nedeni

Avnül-Mabûd yazarı bu hususlarda muhtelif nakiller yapmaktadır. Bunu şöylece özetlemek mümkündür:
"HattâbI: Buradaki İstihâm'dan maksad kur'a çekmektir. Taraflar kur'a çekerler. Kur'a kime isabet ederse, o yemin eder ve mal onun olur. Bunun bir benzeri A 1 i (Radıyallâhü anh)'den ri-vayet edilmiştir. Şöyle ki:
"Hanş bin el-Mut em ir demiş ki, çarşıda satılığa çıkarılan bir katır yakalanıp Ali (Radıyallâhü anh) 'a getirildi. Bir adam: Bu katır benimdir, ne sattım ne de kimseye hibe ettim, dedi ve katırın kendisine âit olduğuna dâir beş şâhid getirdi. Başka bir adam da geldi. O da: Katır benimdir, dedi ve iki şâhid getirdi. Bunun üzerine Ali (Radıyallâhü anh) : Bu mesele hakkında hüküm etmek de var, sulh etmek de vardır. Ben ikisinide size anlatayım: Sulh şöyle olur: Katır satılır ve bedeli yedi sehim olur. Beş şâhid getirene beş senim ve iki şâhid getirene de iki sehim

verilir. Eğer taraflar sulh olmayıp hüküm isterlerse hüküm şudur: Taraflardan birisi katarı satmadığına ve hibe etmediğine yemin eder. Yemin etme hususunda anlatmazsanız yemin etmek için ben aranızda fcur'a çefcttrtrfm, Kur'a hanginize İsabet ederse o yemin eder (ve katır onun olur) dedi. Râvİ demiş ki = Ben buna şahidim. AH, böyle hükmetti." dîye bilgi vermiştir.
Bir kavle göre kur'a şöyle olur: ihtilâf konusu mal taraflardan hiç birisinin elinde değil ve hiç birisinin şâhidleride yok ise aralarında kur'a çekilir. Kur'a kime isabet ederse o yemin eder ve mal onun olur.
K e r m â n i de: Kur'a tarafların, mala mustahaklık derecesinde eşit oldukları zaman yapılır. Meselâ: Mal tarafların ikisinin elindedir. Her biri malın tamamının kendisine ait olduğunu iddia eder. Birisi yemin etmek suretiyle tamamını elde etmek ister. Diğer taraf da ayni şekilde yemin edip tamamını kazanmak ister. İşte bu durumda taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime isabet ederse o, yemin eder ve malın tamamı kendisine verilir, demiştir.
$ e v k â n i de: Kur'a usûlünün uygulanmasının sebebi şudur : Taraflar mala sâhib olma iddiasında delil açısından eşit oldukları zaman, tercih sebebi yok iken bir tarafı tercih etmek caiz olmaz. Tarafları eşit tutmak bakımından kur'a usûlünden başka bir çâre kalmaz. Kur'a usûlü de, hasımlar arasında eşitlik yapmanın bir nevidir, ihtilâf konusu mal tarafların ikisinin elinde veya üçüncü bir şahsın elinde olup malın kendisine değil, taraflara âit olduğu ikrar edildiğinde, bu malın nasıl verileceği veya ne şekilde taksim edileceği hususunda fıkıh imamlarının beyân ettikleri görüşler pek uzundur. Fakat mal bir tarafın elinde olduğu takdirde o taraf dâvâlı ve karşı taraf dâvâcı sayılır. Artık, şâhid getirmek davacıya, yemin etmek de dâvâlıya âit olur. Yemin etmek için söz konusu kur'a meselesine gelince, Şafii fıkıh kitablarındaki hüküm, yemin teklifinin kur'a usûlü ile değil de hakim'in takdirine âit olmasıdır. Hâkim istediği tarafa yemin teklifinde bulunabilir. Lâkin e 1 - B e r -mavi demiş ki •. Hadîs kur'a usûlünü emrettiği için en uygun olanı bununla amel etmektir, diye bilgi vermiştir." [35]

Bîr Mal Hakkında Îki Kişi İhtilafa Düştüğü Ve Her Birisi Malın Kendisine Ait Olduğunu İddia Ettiği Takdirde Hüküm Nedir?

Bu konu gerçekten çok karışıktır ve uzun izah isteyen, değişik bitere sahne olan bir konudur. Avnfl'l-fefabûd'da dagmık bir $e-kftte A^BÜen bu konuyu derleyip toplayarak özette sunmaya çah-ftfryie ki:
Bu konu bir kaç şıkka ayrılır:
1. Mal üçüncü bir şahsın elindedir.Bu şahıs malın kendisine âit olmadığını ve ihtilâfa düşenlere âit olduğunu söyler Fakat bir tarafın mı ya da tarafların müşterek malı mı? bilme?.. İki tarafın da Sâhidleri vardır.
2. Mal üçüncü bir şahsın elindedir. Bu şahıs malın kendisine âit olmadığını söyler. Fakat taraflardan kime âit olduğunu bilmez. Tarafların şâhidleri de yoktur.
3. Mal tarafların ikisinin elindedir ve iki tarafın da şâhidleri vardır veya hiçbir tarafın şâhidleri yoktur.
Biz bu meselenin her birisi hakkında beyân edilen görüşleri aktaralım :
i. meseleye âit görüşler söyledin
a) Ahmed ve Ishâk bin Rahaveyh: Taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa o yemin eder ve mal onun olur, demişlerdir. Şafii' nin kadîm kavli de böyledir.
b) Rey ehli ile S ü f y â n - i Sevri: Hâkim bu malı iki taraf arasında eşit taksim eder, demişlerdir. Şafii1 nin cedîrt yâni yeni ve son kavli de böyledir.
c) Şafii' nin yine cedid bir kavline göre taraflar kur'a çekerler ve kur'a kime isabet ederse o kimse, şâhidlerinin doğru söylediklerine yemin eder. Sonra mal kendisine verilir.
d) Mâlik: Ben malın taraflardan birisine verilmesine hük-medemem, demiştir. Kendisinden rivayet edildiğine göre şöyle bir kavli de vardır: Hangi tarafın şâhidleri daha âdil ve mazbut olup kendisi de daha takva sahibi ise mal ona verilir.
e) E v z â i: Hangi tarafın şâhidleri çok ise mal ona verilir, demiştir.
f) Ş â b İ: Tarafların şâhidlerinin sayısına gör© mal hisselere ayrılır ve her tarafa şâhidleri sayısınca hisseler verilir, demiştir.
Yukarda verilen görüşler H a 11 â b i' den naklen verilmiçtir.
2. meseley* alt g6rüsl«r de şâyl«dırı
E 1 - M i ş k â t' in cerhinde: Mesele şöyledir: Üçüncü bir «obam «Ünde bulunan mola taraflar sahib çıkmak ister. ŞfeĪ tentfta 4* şâhidleri yoktur v«y* iki tarafın da şahidleri vardtr. Yarada bulunan üçüncü «aha: Ben bu malın kime ait olduğunu bHıiyuder. Bu durumda taraflar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa yemin eder ve mal kendisinin olur, Ali (Hadıyallâhü anh) böyle

hükmetmiştir. İbnü'l-Melik'in dediğine göre A h m e d ve bir kavlinde Şafiî de böyle demiştir. Ebû Hanîfe'ye göre tarafların ikisi de yemin ederler. Sonra mal ikisi arasında eşit olarak taksim edilir, denilmiştir.
Ebû Hanîfe ile Şafiî' nin diğer birer kavillerine göre mal üçüncü şahsın elinde bırakılır.
3. meseleye gelince: Mal ikisinin elinde bulunduğu için iki taraf da malın yarısı için davacı ve malın yarısı için dâvâlı durumundadırlar. İki tarafın da şahidi bulunmadığı takdirde davacı durumunda oldukları yarım için bir hak talebinde bulunamazlar. Fakat dâvâlı durumunda oldukları yarım için yemin etmeleri yeterlidir. Bunun için hekim bu malı ikisinin arasında eşit olarak taksim eder. îki tarafın şâhidleri olsa yine hüküm budur. Çünkü şâhidler birbirlerinin ifâdelerini etkisiz hâle getirmekle yok gibi sayılırlar. İki taraf yemin etse veya yeminden istinkâf etse yine hüküm budur.
Bu üçüncü madde ile ilgili bilgi Ş e v k â n i' den naklen verilmiştir."
Bu hadîslerin izahı bölümünde verilen bilgi Avnü'I-Mabûd'dan naklen verilmiştir. [36]

12- Çalınmış Olan Bir Malını, Satın Alan Bir Kimsenin Elinde Bulan Adam (İn Hakkını Beyân Eden Hadîs) Babı

2331) Semûre bin Cundüb (RadtyaUâhü oftAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir malı kaybolup veya çalınıp, sonra bir satıcının elinde bulunca adam Öncelikle bu malını alma hakkına sâhibtir. Müşteri (yâni başkasından satın alan satıcı) da verdiği bedeli, (kendisine bu malı) satan kişiden tahsil eder."
Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin bir kısmını Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Müellifin senedinde bulunan Haccâc bin Ert&t tedlisçidir. [37]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis, bir kimsenin malı kaybolduğu veya çalındığı zaman, bunu kimin elinde bulursa derhal alma hakkına sâhib olduğuna delâlet eder. Mal sahibi malını yakaladığı kimseye bir şey ödemekle mükellef değildir. Yitik veya çalıntı mal eİin-de yakalanan kişi ise bunu kimden satın aldıysa gidip ondan parasını geri alır. Tabiî satan kişiyi bulamazsa zararı kendisi çeker.
Ebû Davud'un rivayet ettiği hadîs metni meâlen şöyledir :
-Kim, malının aynisini bir adamın yanında bulursa, (malına) öncelikle hak sahibidir. (Bu malı) satın alan adam da satıcısını takib eder (yâni verdiği parayı ondan tahsil etme hakkına sâhibtir.)»
Turbeşti: Bu hadîs, gasbedilen veya çalman ya da kaybolan bir maj hakkındadır, demiştir.
E 1 - M ü n z i r i' nin dediğine göre Nesâî de Ebû D a -v û d' un rivayet ettiği metnin benzerini rivayet etmiştir. [38]

13- Mâşiye (Yâni Koyun, Keçî, Sığır Ve Deve Sürüleri) Nin (Ekinlere Ve Benzerlerine) Verdiği Zarar Hakkındaki Hüküm Babı

2334) (Haram) bin Muhayyısa el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir :
El-Berâ1 (bin ÂzibJ'in, ekinlere zarar vermeyi alışkanlık hâline getiren bir devesi vardı. Bu deve bir kavmin bostanına girip zarar verdi. Sonra bu husus hakkında Resulü Hah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşuldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) şu hükmü verdi:
Mallan (yâni bostan ve benzerleri) gündüz korumak, sahihlerine aittir. Hayvanların geceleyin verdiği zarar da hayvan sahihlerine Ödettirilir.
... Haram bin Muhayyısa'dan rivayet edildiğine göre, el-Berâ, bin Azib (Radıyallâhü anh), şöyle demiştir! El-Berâın ev halkının bir devesi (bir bostana) zarar verdi. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun misli ile hükmetti (Râvi, bundan önceki hadisin mislini rivayet etti.)" [39]

İzahı

Müellifimizin iki ayn senedle Haram (Radıyallâhü anh)'-den rivayet ettiği hadisin bir senedi el-Berâ (Radıyallâhü anh)'a ulaşmıştır, diğeri Haram (Radıyallâhü anh)'a aittir. Ebû Dâvûd ve Nesâi

de bu hadisin iki şeklini de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un el-Berâ (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği metin meâlen şöyledir:
«Halkın ekinlerine zarar vermeyi alışkanlık hâline getiren bir devemiz vardı. Bir bostana girip bostana zarar verdi. Sonra bu hususta Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konuşuldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bostanları gündüz koruma işinin bostan sahihlerine, hayvanları gece koruma işinin hayvan sahihlerine ve hayvanların gece verdikleri zararın hayvan sahihlerine ödettirilmesine hükmetti."
Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der: "En-Nihâye'de: Hâıt, etrafı duvarla çevrili bostandır, diye tarif edilmiştir.
Şerhü's-Sünnede îlim ehli şöyle hükmetmişlerdir: Davarların ve diğer sâhibli hayvanların gündüz verdikleri zararlar, bunların sahihlerine tazmin ettirilmez. (Herkes bağını, bahçesini, bostanını ve ekinini korumakla mükelleftir) Fakat hayvanlar geceleyin bir zarar verirlerse, bu zarar sahihlerinden tazmin ettirilir. Çünkü örf ve âdet şöyledir: Bostan ve ekin sahihleri gündüzleri kendi mallarını korurlar. Hayvan sahihleri de hayvanlannı gece korurlar. Bu örf ve âdete aykırı hareket edenler, alışılmış usûlün dışına çıkmış olurlar.
Bu hüküm, hayvanların başında sahihlerinin bulunmaması haline mahsustur. Şayet sahihleri beraberlerinde ise verilen zarar sâhtb-lerine âit olur. Hayvan ister ağzı ile ister ayaklan ile zarar versin hüküm aynidir. Keza hayvanın beraberinde bulunan sahibi, hayvana binerek, hayvanı sürerek veya hayvanı durdurarak anılan zararın vuku bulması fark etmez. Mâlik ve Ş a f i İ de böyle hükmetmişlerdir.
Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre ise sahibi beraberinde değil iken hayvanın gece veya gündüz verdiği zarar, hayvan sahibine ödettirilmez, diye bilgi verilmiştir.'"[40]

14- (Başkasına Âit) Bir Şeyi Kıran Hakkındaki Hüküm Babı

2335) Benî Sûe kabilesinden bir adamdan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radiyallâhü anhâ)'y»!
Bana, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huyundan haber ver, dedim. Âişe (Radiyallâhü anhâ), bana:
Sen Kur'an-ı Kerim Ve şüphesiz sen (Yâ Muhammed) yüce ahlâk sahibisin[41] okumuyor musun? dedi. Âişe (sözüne devamla) dedi ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ, ashabı (arkadaşları) ile beraber (benim odamda) idi. Ben O'nun için yemek yaptım. (Kumam) Hafsa da O'nun için yemek yaptı. Âişe dedi ki: Hafsa (yemeği hazırlamak hususunda) beni geçti. Ben cariyeme •. Git de Hafsa'nın çanağındaki yemeği dök, dedim. Hafsa'nın cariyesi) yemeği Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in önüne tam koyacağı sırada benim cariyem ona yetişti ve (onun eline vurarak) çanağı düşürdü. Çanak kırıldı ve içindeki yemek de (deriden mamul sofra üzerinde) yayıldı. Âişe dedi kii Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çanağın parçalarını birleştirdi ve deriden mamul sofra üzerine dökülen yemeği topladı. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle sahabîler o yemeği yediler. Bundan sonra da Resûİ-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim çanağımı (içindeki yemekle beraber} gönderip Hafsa'ya verdi ve t
«Kabınız yerine bir kab alınız ve içindeki yemeği (de) yeyiniz» buyurdu. Âİse dedi ki: Ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda işlediğim bu işin etkisini O'nun mübarek yüzünde görmedim. (Yâni hiddetlenme izini görmedim.)"
Not: Bunun senedinde bulunan Tabiî meçhul olduğu için isnadın zayıflığı, Zevâid'de bildirilmiştir.

2334) Enes bin Mâlik {Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) kadınlarından birisi (yâni Âişe)nin yanında idi. Bu esnada, müminlerin analarından (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in kadınlarından) birisi, içinde yemek bulunan bir çanak gönderdi. Âişe, yeMek getiren elçi (hizmetçi) nin eline (bir taş parçası ile) vurdu. Çanak yere düşüp kırıldı. Bunun üz&rine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikiye bölünen çanağın parçalarını alıp birleştirdi. Sonra yemeği toplayıp içine koymaya ve (sahabiier'e) : «Anana kıskandı. Yeyiniz,- buyurmaya başladı. Sahabîler yemeği yediler. Nihayet, Âişe evindeki (sağlam) çanağı getirdi. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sağlam çanağı (yemek getiren) elçiye (hizmetçiye) verdi ve kırık çanağı bunu kıranın evinde bıraktı." [42]

İzahı

îlk hadis Zevâid türündendir, Darekutni de rivayet etmiştir. Enes (Radiyallahü anh)'ın hadisi ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde mevcuttur. Hadislerde anılan çanak kırma olayının A I ş e (Radiyallâhü anhâ) 'nıa odatmda cereyan ettiği sabittir. Fakat A i ş e (Redıyallâhü anhâ)'mn odasına çanak gönderen kadının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hangi zevcesi olduğu hususunda değişik rivayetler mevcuttur. Müellifimizin ilk hadîsinde H a f s a (Radıyallâhü anhâ) 'nın çanak gönderdiği belirtilmektedir. Dâre-k u t n İ' nin rivayeti de böyledir. T a b e r â n î' nin el-Evsat'ın-daki rivayete göre çanak gönderen kadın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'dır. E b û Davud'un bir rivayetine göre Safiyye bint-i Huyey (Radıyallâhü anhâ) 'dır. Kas-talanı, Tabarânî' deki senedin daha sahîh olduğunu ve sözü edilen olayın müteaddid olmasının muhtemel olduğunu söylemiştir. Yemeği getiren hizmetçinin kadın olduğu E b û D â v û d'un rivayetinden anlaşılmaktadır. Buharı ve Ebû Dâvûd ile müellifimizin son hadîsine göre hizmetçinin eline vurup çanağı düşüren, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dır. Müellifimizin ilk hadîsinde ise çanağı düşürüp yemeğini döken, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) nm câriyesidir.
Kaş'a î Ağaçtan mamul çanaktır. Nıta' da, deriden mamul sofradır.
Avnü'l Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in.- «Ananız kıskandı» buyruğu hakkında H a t t â b î: Bu cümledeki hitab, bu olayı işiten tüm müslümanlaradır. Yâni müslümanlar, Â i ş e (Radı-yallâhü anhâ) 'nın bu hareketini yermesinler. Çünkü kadınların tabiatında bulunan kıskançlık nedeniyle özellikle kumasına karşı kadının böyle hareket etmesi beklenir. Kadın, kumasına kıskandığı için böyle hareketlerden kendisini tutamaz. Bir kavle göre bu hitâb, orada o esnada bulunan mü'minlere mahsustur, demiştir.
Es-SübûTde: Bu hadîs, başkasının malını helak eden kimsenin o malın mislini ödemekle mükellef olduğuna delâlet eder. Hububat ve diğer eşyalardan misli bulunan mallardaki hükmün bu olduğu hususunda âlimler arasında ittifak vardır.
Hanefîler ile Mâlik'e göre, ölçülmek veya tartılmak suretiyle işlem gören malların mislini ödemek gerekir. Bunların dışında kalan eşya ve hayvanların ise değerinin ödenmesi gerekir.
Şafii ve Kûfeliler'e göre hayvan olsun başka şeyler olsun misli bulunabiliyorsa mislini ödemek gerekir. Misli bulunamadığı takdirde değeri ödenir, denilmiştir.
Kınlan çanak yerine çanak verilmesi hususu ile ilgili olarak Kastalânî de: Çanak, misli bulunan mallardan değildir. Çünkü parçalan birbirine benzer durumda olan eşyaların mislini ödemek normaldir. Meselâ para yerine para vermek, paranın mislini vermek demektir. Ama çanak öyle değildir. Tıpa tıp birbirine uymayabilir. Bu nedenle çanak .yerine çanak verme meselesi bir sorun şeklinde görülmüştür. Bu sorun ve müşkilâtın cevâbı B e y h a k I tarafından nakledilmiştir. Şöyle ki: Her iki çanak da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in malıydı, O'nun kadmlannın evlerinde bulunuyordu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), çanak kıran kadını, kendisine kırık çanağı bırakmak ve sağlam çanağı kumasına göndermek suretiyle cezalandırmıştır. Bu itibarla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yaptığı iş, bir dâva konusunda karşı taraf aleyhinde bir hüküm vermek mâhiyetinde değildir, ö»-mistir."
Sindi de Kastalânî' nin yukarda B e y h a k î' deri naklen verdiği cevâbın yanında: Muhtemelen iki çanağın değeri eşitti, demiştir. [43]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Başkasının malım kıran, mahveden kimse, varsa o malın mis* lini, yoksa değerini ödemekle mükelleftir. Bu hususta gerekli izah verildi.
2. Kadınların tabiatlarında bulunan kıskançlık etkisiyle kusurlarını hoş görü ile karşılamak en uygun olanıdır.
3. Müslümanlan evde misafir edip yemek yedirmek sevabtır, mendubtur.
4. Temiz sofra üzerine dökülen yemeği yemek meşrudur.
5. Büyük zâtların meziyetlerini ve üstün ahlâkını anlatmak meşrudur.
6. Her iki hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sabır ve hoşgörü meziyetlerine delâlet eder, ilk hadiste geçen Ayet ile de sabit ©Wuğu &.U âfftita ve yüce ahlâkının bir örn^ini verir.[44]

15- Adam Komşusunun Duvarının Üzerine Ağaç (tan Hatil Başını) Koyabilir Babı

2335) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur:
«Birinizin duvarının üzerine ağaç (tan hatil başını) koyma* içta komşusu izin istediği zaman duvar sahibi onu menetmesin.-
Ebû Hüreyre (Hadıyailâhü anh), bu hadîsi yanındakilere rivayet edince onlar, (bunu garipsiyerek) başlarını eğdiler. Ebû Hürey-re onları (n bu vaziyetlerini) görünce i Ne oluyor ki, ben sizi bu (sünnet) den yüz çevirir görüyorum. Vallahi ben duvarın üzerine konulacak hatil başını, (sonra) sizin omuzlarınızın araşma korum, dedi. [45]

İzahı

Bu hadîsi Nesâî' den başka Kütüb-i Sitte sâhiblerinin hepsi rivayet etmiştir.
Hadîste bulunan "Hasebe" kelimesi ile evlerin üstünün örtülmesi işinde hatil olarak kullanılan ağaç mânâsı kasdedilmiştir. Bu kelime bir adet ağaç mânâsında kullanıldığı gibi cins isim olarak yâni adet kavramı düşünülmeksizin ağaç mânâsına da gelir. Bâzı rivayetlerde bu kelimenin çoğulu olan "Huşüb" sözcüğü vardır. Çoğul mânâsının kasdedildiği açıktır. Bu itibarla hadîsin mânâsı şöyle olur: "Birinizin duvarının üzerine komşusu evinin hatillerinin başlarını koymak isterse buna mâni olunmasın."
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der: "Heuüs'te Hasebe kelimesi tekil olarak geçmektedir. Fakat bundan maksad bir adet hatil değildir, hatil cinsidir. Yâni cins isimdir. Çünkü B u h â r İ' de ve başka kitablarda bu kelime yerine bunun çoğulu olan Huşüb kelimesi bulunur. îbn-i Abdi'1-Ber: El-Muvattada her iki kelime de vardır, ikisinden ayni mânâ kasdedilmiştir, der. E 1 - H â f ı z da: Tekil ve çoğul olarak gelen rivayetlerin birleştirilmesi için İbn-i Abdi'1-Ber r'in yaptığı yorumdan başka bir yorum söz konusu değildir. Çünkü tekil olan rivayetten maksad yalnız bir adet hatilin konulmasına izin vermektir, denilirse mânâ değişik olur. Bilindiği gibi bir adet hatile müsaade etmek başka şey, bir çok hatile müsaade etmek başka şeydir, de-
miştir.
Hadîs'te "Menetmesin" buyurulmuştur. Bâzı ilim ehli bu hadisi delil göstererek: Bir adamın duvarı bulunup da komşusu evinin hatillerinin başlarını o duvarın üzerine bırakmak için İzin istediğinde, duvar sAhîtoi mâni olamaz, demiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bu hadîsi rivayet edince, yanında bulunanlar, batlarım Önlerine eğmek suretiyle bu rivayete karşı çıkar gibi gftrftn-müçlar. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) bunun sıhhatim if&de «dip uygulanmasının gerekliliğini bildirmek amacıyla:
"Vaftahi ben duvarların üzerine konulacak hatillerfaa baflanaı (sonra) «zin omuzlarınızın araşma korum," demiştir.
(Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in sözünü bu şekilde terceme ettim. Başka şekilde de yorumlayanlar olmuştur. Verdiğim terceme H a t t â b i' nin yaptığı yoruma uygundur.) Hattâ-b i : Bu sözün mânâsı şöyledir: Eğer siz bu hükmü kabul etmez ve kendi rızâlarınızla bunu uygulamazsanız, ben bu hatillerin başlarım isteğiniz dışında omuzlarınızın üzerine korum. Ebû Hüreyre bu sözü ile anılan hükmün uygulanmasının gerekliliğini takviye etmek istemiştir.
Îmâmü'l-Haremeyn de bu yorumu tercih etmiş ve: Ebû Hüreyre Medine-i Münevvere valisi iken bu mesele vuku bulmuş, demiştir.
Bâzıları da Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in bu sözünü şöyle yorumlamışlardır:
"Vallahi ben bu hadisi aranızda yayacağım ve bu rivayeti tokmak gibi ensenize indireceğim. Nasıl ki uyarılmak istenen kişinin omuzlarının arasına darbe indirilir."
Avnül-Mabûd yazan da «öyle der:
"KastaUni: Ebû Hüreyrc (Radıyallâhü anh) in sözündeki mü«nnas zamiri onun rivayet ettiği sünnet (hadîs) e raci olabilir. Bu takdirde onun sözünün mânâsı şöyle olur; Vallahi ben aranızda haykıra haykır» bu hadîsi rivayet edeceğim ve rivayetimle sizi inciteceğim. Nasıl ki gafletten uyarılmak istenen insanın omuzlarının arasına darbe indirilir. Anılan müennes zamiri, Hasebe ye raci olabilir. Bu takdirde Ebû Hüreyre' nin sözünün mânâsı şöyle olur: Eğer siz bu hükmü kabul etmez ve gönül rızasıyla bununla amel etmezseniz ben haşebeyi yâni hatili omuzlarınızın üzerine isteğiniz dışında korum. Bu sözü, kendi rivayetini takviye için söylemiştir. H a t t â b i böyle yorum yapmıştır, demiştir.
N e v e v i de: Bu hadisteki emir mendubluk için midir, vâ-ciblik için midir, diye ihtilâf olmuştur. Yâni kişi, kendi evinin hatil-lerinin başlarını bir komşusunun duvarlarının üzerine bırakmak için izin isteyince, izin vermek mendub mudur, vâcib midir?
Ebü Hanife'ye göre müsaade etmek mendubtur. Şafiî ile M â M k ' in arkadaşlarının en sahih kavilleri de böyledir. Şafii ile M â 1 i k' in arkadaşlarının diğer bir kavillerine ve A h m e d ile

hadis ehline göre izin vermek vâcib'tir. Hadisten açıkça anlaşılan hüküm de budur, demiştir.
Komşunun komşuya iyilik etmesi ve yardımcı olması hususunda bir çok tavsiyelerin bulunduğu bilinmektedir. Bu hadîs de bu anlamı taşır. Komşunun hatil başlarının duvarın üzerine konulmasına izin verilmesinin vâcibliği veya mendubluğu, duvar sahibinin evine veya duvarına bir zarar ve tehlike vermemesi şartına bağlıdır. Çünkü başkasma zarar vermemek de İslâm'ın bir emridir. Zarar vermemek ve mutazarrır olmamak gereği dikkattan uzak tutulmamalıdır. Özellikle zamanımızda birkaç katlı karkas bina yapımı âdet hâline gelmiştir. Teknik elemanların malumu olduğu üzere her kirişin, hatilin ve duvarın taşıma gücü ve yüklenen ağırlık hesablanmaktadır. Hatillerin başlarının bir duvarın üzerine konulmasıyla duvara yeni bir yük yükletilmiş olur. Duvarın bunu taşıma gücü yok ise hatil başlarını buraya koymak duvar için, hattâ bina için bir tehlike arz edebilir. Bu gibi ahvalde, izin istemek de, izin vermek de caiz değildir.

2336) İkrime bin Seleme'den rivayet edildiğine göre:
Belmüğire (Benü'l-Müğire)den iki kardeşten biri, evinin duvarının üzerine başkasının hatil başlarını koydurmamaya, köle azad-lamak üzere yemin etti. Sonra Mücemmi' bin Yezid ile Ensâr-İ Kİ-râm'dan çok sayıda adam (Radıyallâhü anhüm), geldiler ve dediler ki i Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) 'in:
«Sizden birisi, (evinin) duvarına, komşusunun ağaç (hatil başını) koymasını engellemesin,» buyurduğuna şehâdet ederiz. (Yemin eden kardeş) bunun üzerine (diğerine) şöyle dedi =
Ey kardeşim! Senin lehinde ve benim aleyhimde hüküm verilmiş oldu. Ben de (köle azadlamak üzere) yemin ettim. Bu itibarla sen benim duvarımın yanına bir direk koy ve batilini direğin Üzerine bırak (ki benim yeminim bozulmasın.)"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Hişâm bin Yahya bin el-As el-Mahzûml vardır. İbn-İ Hibbân onu sikalar arasında anmıştır. Zehebt: Bu râvlnin sıkahğı ihtilaflıdır, demiştir. Diğer râvi İkrime bin Seleme ise, ne sücalığı ne de zayıflığı hakkında konuşan bir kimseyi görmedim. Mücemmi bin Yezld (R.A.)'ın bundan başka hadisi ne müellif yanında ne de Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde yoktur.

2337) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Herhangi biriniz, duvarının üzerine komşusunun ağaç (tan ha-til başım) koymasını menetmesin.»"
Not: Bunun senedinde bulunan îbn-i Lehia'mn zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. [46]

İzahı

Bu iki hadis de Zevâid türündendir. ilk hadîsi B e y h a k ı de rivayet etmiştir. Bunlann metni Ebû Hüreyre (Radıyal-lahü anh)'ın riv&yetindvki metin gibidir.
Birinci hadiste anılan kardeşlerden birisinin köle azadlamak üzere yemin ettiği iftfcde edUaıektedir. Köle azadlamak Özere yemin et-mffuain mânisi #udur; Adara şu işi yaparsam veya falan I91 yapmaz-mm kûlw» azftd oivtn, tim. [47]

16- Yol (Genişligi) Mîkdarı Hakkında İhtilaf Ettikleri Zaman (Verilecek Hükmün Beyani) Babı

2338) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : «Yolu yedi zira (geniş) ediniz.»"

2339) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yol (genişliği) hakkında ihtilâf ettiğiniz zaman, yolu yedi zira (geniş) ediniz."
Not; Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu. Zevâid'de belirtil-nüçtir, [48]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'ın hadisini N e s & i hâriç Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhî'm hadîsi Zevâid türündendir. Tuhfe yazannın beyânına göre îbn-i Abbâs1 in hadisini A b -dürrezzâk da rivayet etmiştir.

Tuhfe yazan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhVın hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir:
"El-Hâf iz: Hadîsteki Zira kelimesi ile insan zirâinin kas-dedilmesi açık olan ihtimaldir. (însan zirâi, elin parmak ucundan dirsek ucuna kadar olan kısımdır. Eğer maksad bu ise, mutedil bir insanın zirâına itibar edilir. Bununla arşın mânâsı kasdedilmiştir, diyen de vardır, demiştir.
Tabari: de: Hadîsin mânâsı ortak yolun yedi zira geniş tutulmasıdır. Arazîde ortak olanlar yola ayırdıkları bu mikdarın dışında kalan kısımdan yararlanırlar ve hiçbir ortak başkasına zarar vermemiş olur. Yolun yedi zira kadar geniş tutulması emrinin hikmeti ise, yüklü hayvanların geçişlerine ve kapıların önüne atılması zaruri görülen eşyalara müsâid yer ve imkân verilmesidir. Yol kenarında durup alış veriş etmek isteyen satıcılar da ev sahihleri gibi yararlandınlmahdır. Söyle ki: Yol genişliği yedi ziradan az olduğu takdirde, gelen gidenlere engel olur, diye satıcıların bu tür yolların kenarında oturup alış veriş etmelerine izin verilmez. Fakat yol genişliği yedi ziradan fazla geniş olursa satıcılar, yolun fazla kısmında oturup işlerini görebilirler, bunlara mâni olunamaz, demiştir."
Avnü'l-Mabûd yazarı da N e v e v i' nin şöyle dediğini nakleder :
Yol mikdarına gelince, adam kendi mülkünden bir parçasını Allah rızâsı için yola tahsis etmek istediğinde, yol genişliğinin mikdan kendisinin takdirine kalmış bir şeydir, geniş tutması daha sevab-tır Bu mesele hadisten kasdedilmiş değildir. Eğer açılacak yol bir grubun arazisinin arasından geçecekse ve arazî sâhibleri bu yolu açıp yaşatmak isterlerse durumlarına bakılır. Şayet arazi sâhibleri yol genişliği hususunda bir şey üzerinde anlaşıp karar verirlerse mesele kalmamış olur. Eğer ihtilâfa düşerlerse, yolun genişlik mik-dan yedi zira olur. Hadîsten kasdedilen hüküm buna aittir.
Mevcut ve işlek bir yolun çok geniş olduğunu gördüğümüz zaman bunu daraltabilir miyiz? Hiç kimse daraltamaz ve müdâhale edemez. Az bir mikdarım bile işgal edemez. Lâkin yolun çevresinde bulunan sahibsiz araziyi ihya etmek ve yoldan geçenlere mâni olmayacak şekilde değerlendirmek caizdir, demiştir. [49]

17- Komşusuna Zarar Veren Bir Şeyi Kendi Mülkünde İnşâ Eden Adamın Babı

2340) Ubâde bin es-Samit (Radtyallâhii ank)'(\en rivayet edildiğine
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zarara sokmanın ve zarara karşı intikam almanın yasak lığına hükmetmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ubâde'nin bu hadlsinii. isnadmdaki ravl-ler sıka zâtlardır. Fakat sened münkatidir. Çünkü râvi İshâk bin el-Velid'in Ubâ-de"ye yetişmediğini Tirmizi ve îbn-i Adi söylemişlerdir. Buhâri de. onun Ubâde ile buiuşamadıgını söylemiştir.

2341) (Abdullah) bin Abbâs (RadtyaUâkü anküniâ)'Ann rivayet edil-diğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Zarara sokmak ve zarara karşı intikam almak yoktur.»"
Not: Bunun senedinde bulunan Câbir bin el-Cafl'nin sıkâh&ının şübheli olduğu, Zevaid'de bildirilmiştir. [50]

İzahı

Bu iki hadis Zevâid t üründendir. İkinci hadisi A h m e d de rivayet etmiştir. İki hadîste geçen Darar ve Dırar kelimelerinin manâları hakkında Sindi şöyle der:
Darar: Birisine herhangi bir yönden zarar vermektir. (Dilimizde kullanılan zarar, kelimesinin aslı budur.)
Dırâr: îki kişinin birbirine karşılıklı olarak zarar vermesidir. Yâni birisi karşıdakini zarara sokunca, karşı taraf bunun intikamını almanın meşru olduğunu zanneder. Halbuki, öyle değildir. Zarar vereni zarara sokmak ve intikam almak caiz değildir. Ancak zarar veren kimseden zarar mikdarım tanzim etmek hakkı vardır.

2342) Ebü Sırma (Radryattâkü anh)'<\en rivayet edildiğine güre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Kim, (müslüman bir adama) zarar verirse Allah da onu zarara sokar ve kim (müslüman bir adama) eziyet ederse Allah da o kimseyi incitir.*" [51]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ne-s â 1 de rivayet etmişlerdir.
Hadîste fiilleri kullanılmış olan Darar ve Meşakkat masdarlan-nın mânâları ile ilgili olarak Tuhfe yazarı şöyle der:
Bu iki kelimenin mânâları birbirine yakın olup Dırar'ın bir kimsenin malını telef etmek anlamında ve Meşakkat'ın bir kimsenin bedenine eziyet etmek anlamında kullanıldığı söylenmiştir.
Mâdârarat: Haksız olarak bir kimseyi zarara sokmaktır. Idrâr da ayni mânâyı ifâde eder.
Düşmanlık, münazaa ve haksız yere başkasına eziyet etmektir. Hülâsa burada kasdedilen mânâ açıktır. Kim Şer'i Şerife göre meşru bir hak ve yetkisi yok iken herhangi bir müslüma-nın şahsına eziyet eder veya malına zarar verirse Allah Teâlâ, o kimseye hak ettiği cezayı verir ve o müslümanın intikamım alır. Hadîs bu hükmü ifâde etmektedir.
Bu hadîs müslüman bir kimsenin şahsına eziyet etmeyi ve onu herhangi bir zarara sokmayı haram kılmıştır. Avnü'l-Mabüd yazarı burada müslüman kimsenin kasdedildiğini, nitekim bâzı rivayetlerde bu kaydın ifâde edildiğini bildirdiği için bu durumu parantez içi ifâde ile belirttim.
Avnü'I-Mabûd yazan bu arada şunu ifâde eder: "Hadisten çıkarılan sonuç şudur: Komşu olsun veya olmasın her hangi bir müslümanın bedenine, ırzına, şerefine, haysiyetine veya malına dînen hakkı olmadığı halde zarar veren adamın basma Allah Teâlâ zarar indirir ve müstahak olduğu cezayı verir. Başkasına herhangi bir zarar vermenin haramlığına bu hadîs de bir delildir.
Hadîsin râvîsi E b û Sırma (Radıyallâhü anh) Bedir ve diğer savaşlara katılan sahabîlerdendir. Ensar'in Benî N e c -car kabîlesindendir. Adı, Mâlik bin Kays' dır. İsminin Kays bin Mâlik, Mâlik bin Es'ad, Lübâbe bin Kays ve İbn-i E b i Enis olduğuna dâir rivayetler de vardır. Ra-vileri Abdullah bin Muhayriz ve Muhammed bin K â ' b' dır. Müslim ve dört sünen sahihleri onun ha-dîslerini rivayet etmişlerdir. Buhâri de el-Edebü'1-Müf-r e d'inde ondan rivayette bulunmuştur. [52]

18- İkî Adam Bir Huss <= Sazlıktan Yapılan Kulübe) Nin Mülkiyetini İddia Edenler, Babı

2343) Câriye (bin Zafer el-Hanefî) (Radtyallâkü w«A)'den; Şöyle demiştir :
Bir kavim, aralarında bulunan ve sazlıktan mamul bir kulübenin mülkiyeti hakkındaki ihtilâflarının halli için Peygamber (S ali al lahü Aleyhi ve SellemVe müracaat ettiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunlar arasında hüküm vermek için Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ı gönderdi. Huzeyfe de (gidip) evleri kulübe kamışları iplerinin bağlı olduğu yere bitişik olanlar lehinde hükmetti (Yâni kulübeyi onlara verdi). Huzeyfe Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına dönünce (durumu ve hükmü) O'na arzetti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (Huzeyfe'ye) : «İsabetli hüküm verdin ve iyi ettin, buyurdu.*" Not: Zevâid'de : RâvI Nimran bin Câriye'yl İbn-i Hibbân sikalar arasında anmış ve tbnü'l-Kattân da demiş ki : Onun hâli meçhuldür, diye bilgi verilmiştir. Sindi de : Ben derim ki : Âlimler, Dehsem bin Kurran'ı terketmişler ve tbn-İ Hibbân, onu sikalar arasında anmakla âlimlerden ayrılmıştır, der. [53]

İzahı

Bir de bu iplerin bağlanıp düğümlendiği yerlere mânâda kullanılmıştır. Huss da sazlık ve kamıştan mamul kulübe anlamında kullanılmıştır. Bu nevi kulübeler çok hafif olduğu için bir rüzgârla yıkılabilir. Bu nedenle kulübenin muhkem olması için çadır gibi kazıklara bağlanması icab eder. H u z e y f e (Radıyallâ-hü anh) kulübe iplerinin bağlı bulunduğu kazıkların veya benzerî şeylerin bitişiğindeki ev sâhiblerine hak vererek kulübenin bunlara ait olduğuna hükmetmiştir. Sindi, e I - H e r e v î' nin şöyle söylediğini nakleder: Hadîsten maksad şudur : H u z e y f e , evleri kulübe kamışları iplerinin bağlı olduğu yere bitişik olanlar lehinde hükmetmiştir. Çünkü başka bir delil olmayınca evin bitişik oluşu mülkiyetin bir delili olur. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'m bu ev sahihlerine yemin ettirmek suretiyle hükmettiği kuvvetle umu-lur. Şu halde kulübe bu ev sahihlerinin zilyedliğinde kabul edilmiştir. Dâva konusu mal kimin elinde ise o kimse dâvah olur. Karşı taraf da davacı olur. Davacı, şâhidler getirmek zorundadır. Şâhid-lerie dâvasını ispat edemeyince dâvâlıya yemin teklif edilir ve ettiği yeminle hak sahibi olmuş olur.
Hadîsin râvîsi Câriye (Radıyallâhü anh) bin Zafer el-Hanefi el-Kûfi sahabidir. Râvîsi oğlu N i m r â n ' dır. îbn-i Mâceh, onun hadislerini rivayet etmiştir.[54]

19- Halâs'ı (Satılan Malı Kurtarmayı) Şart Kılan Satıcı (Nın Satış Akdi Hükmünün Beyânı) Babı

2344) Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Bir mal iki ayrı adama satıldığı zaman, mal ilk müşterinin hakkıdır.»
(Râvî) Ebü'l-Velid demiş ki 1 Bu hadîste Halas'ın iptali (hükmü) vardır." [55]

İzahı

Bu hadîs, sünenhnizin 2190 ve 2191 nolu hadisinin mislidir. Orada geçti ve gerekli izah orada yapıldı. Müellifimizden başka kimler tarafından rivayet edildiği de orada belirtildi. Ancak burada bulunan Ebü'l-Velid'in sözü orada yoktur.
Bir satıcı bir malı iki ayrı zamanda iki ayn kişiye satamaz. İlk satış muteberdir. İkinci satış hükümsüzdür. Satıcı ikinci müşteriye satarken birinci müşteriye sattığı malı kurtarıp ikinciye vermeyi taahhüt etse bile ikinci satış bâtıldır. E 1 - V e 1 i d ' in kullandığı Halas kelimesinin mânâsı kanımca budur.
Sindi de: Yâni satıcı, satılık malın halâsım üstlenmek şartıyla da ikinci müşteriye satışta bulunursa yine bu satış bâtıldır ve bu şart bir yarar sağlıyamaz, demiştir. [56]

20- Kur'a İle Hüküm Vermek Babı

2345) tmrân bin Husayn (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
(Ensârdan) bir adamın altı kölesi vardı. Ve bundan başka malı yoktu. Adam Öleceği zaman bunların hepsini azadladı. Sonra (durumdan haberdar edilen) flesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (köleleri çağırttı ve) onları (üçe) böldü. (Aralarında kur'a çekti. Kur'ayı kazanan) iki köleyi azadladı ve (kalan) dört kölenin kölelik hükmünü İbka eyledi." [57]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Parantez içindeki ifâdeler diğer ri-vâyetlerden alınmadır. Tirmizi bu hadisi rivayet ettikten sonra : İlim ehlinin bâzısı bu hadîsle amel etmişlerdir. Mâlik, Şafii, Ahmed ve İshâk'm kavli de böyledir. Bunlar, bu meselede ve başka meselelerde kur'a ile hüküm edilmesi görüşündedirler. Küfe ehlinden ve başkalarından bir kısım ilim ehli ise kur'a ile amel etmeyerek demişler ki, bu meselede her kölenin üçte birisi azadlanmış sayılır ve ölünün mirasçıları kölelerin her birisinin değerinin üçte ikisinden kazanç sağlamaya çalışırlar, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Ölüm hastalığında yapılan azadlamanın, ilgilinin terekesinin üçte birisinden infaz edilmesinin gerekliliği bu hadîsten anlaşılmaktadır. Bunun sebebi de terekede mirasçıların hakkının varlığıdır. Hibe ve benzeri teberrular da azadlamak gibidir. (Bilindiği gibi vasiyet de böyledir. Yâni kişi ölüm döşeğinde iken malının ancak üçte birisinden teberru, azadlama ve vasiyet edebilir. Malının üçte birisinden fazla olan bu gibi tasarruf ve vasiyetinin geçerliliği mirasçıların tasvibine bağlıdır.)
B u h â r i Şahâdat kitabının bir babım müşkil meselelerde kur'a çekme konusuna ayırmış ve bu bâbta bir kaç hadîs rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadîslerin hepsi kur'amn meşruluğuna delâlet eder.
E 1 - H â f ı z da : Kur'a usûlünün meşruluğu hususunda ihtilâf vardır. Cumhur, kur'a usûlünün bâzı meselelerin çözümlenmesinde meşruluğunu hükmetmiştir. H a n e f î 1 e r' in bir kısmı ise buna karşı çıkmışlardır. İbnü'l-Münzir Ebü Hani-f e ' nin de kur'a ile hükmettiğini nakletmiştir. B u h â r i' ye göre müşkil meselelerde kur'a usûlü uygulanır. Bâzıları ise şöyle demişlerdir : İki veya daha çok kimselerin hakkı sabit olduğu bir meselede, hak sahibleri arasında niza bulunduğu takdirde bu nizâın halli için kur'aya baş vurulur. İsmail el-Kâdi: Bâzı K ü -f e âlimlerinin zan ettiği gibi kur'a usûlünde herhangi bir hakkın iptal edilmesi, diye bir şey yoktur. Ancak şu var: Ortaklar arasında taksimat yapıldığı zaman kıymet takdiri yoluyla taksimatı denk yapmaları gerekir. Her ortağın müteaddit mallarda bulunan dağınık hakkı birleştirilir ve hisseler böylece ayrı ayrı bölümlerde toplatıldıktan sonra ortaklar arasında kur'a çekilir. Her ortak kur'ada kendisine isabet eden payı alır. Kur'a usûlünün sağladığı fayda bir ortağın istediği bir

malı seçmesini önlemektir. Çünkü birisi bu malı seçip diğeri de ayni malı seçmekte İsrar ederse aralarında niza çıkar. İşte kur'a böyle niza lan da önlemiş olur.
Kur'a ya eşit haklarda ya da mülkiyet hakkının tâyin ve tesbiti hususunda uygulanır. Eşit haklarda uygulanan kura örneklerinden bâzıları şunlardır:
1. Halifelik hakkında eşit olanlar.
2. Namaz kıldırmak veya ezan okumak hususunda eşit olanlar.
3. Ölüyü yıkamak veya cenaze namazını kıldırmak için eşit derecede ölüye yakın olanlar.
4. Kadının nikâhını kıymakta eşit derecede olan velîleri.
5. Namazda birinci saffa geçmek isteyenler.
6. Sebil olan han ve otelde konaklamak isteyenler.
7. Birden fazla kadınla evli erkeğin yolculuğa bunlardan birisini götürmek için.
Mülkiyet hakkının tâyin ve tesbiti için yapılan kur'a örnekleri:
1. Ölüm döşeğinde iken adamın yaptığı vasiyette, azadlanma-larını istediği kölelerin onun terekesinin üçte birisinden fazla olması hâli.
2. Ölüm döşeğinde iken azadladığı köleler, onun terekesinin üçte birisinden fazla olması hâli.
3. Ortaklar arasında yapılacak taksimatta hisselerin denkleştirilmesi neticesinde yapılan kura, diye bilgi vermiştir."
N e v e v î de: Azadlama ve benzeri meselelerde kur'a usûlünün meşruluğuna hükmeden Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshâk, Dâvûd, tbn-i Cerir ve Cumhur için bu hadis delildir. Bunlara göre bir kimse ölüm hastalığında kölelerini azad-lasa veya azadlanmasını vasiyet etse ve kölelerinin tutarı onun malının üçte birisinden fazla ise malının üçte birisi hesaplanacak ve buna gQre köleler bölümlere ayrılacak, sonra köleler arasında kur'a çekilecek kur'ayı kazanan köleler azadlanır. Kalan kölelerin köleliği devam eder.
Ebû Hanife, Sabi, Nahai, Şüreyh, el-Ha-san ve Îbnü'l-Müseyyeb: Kur'a usûlü bâtıldır, her kö-leden kendisine düşen hisse azadlanır. Kalan kısmı kölelikte kalır ve mirasçılar bu oranda köleyi çalıştırıp ondan yararlanırlar, demişlerdir. Fakat bu hadîs ve başkaca bir çok hadis bu grubun görüşünü reddeder. Özellikle bu hadîste bulunan:
"Resûl-i Ekrem bu altı köleden iki tanesini azadladı ve kalan dört kölenin köleliğinin devamına hükmetti*' ifâdesi bu görüşü açıkça reddeder, demiştir.

2346) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden: Şöyle demiştir:
İki adam bir malın satışı hakkında nizâlaştılar (Yâni birisi mal benimdir, dedi. Diğeri de hayır benimdir, dedi). Hiç birisinin şâhid-leri de yoktu. Bunun üzerine Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem), onlara, yemin etmeye gönüllü olsunlar veya olmasınlar yemin etmek üzere aralarında kur'a çekmelerini emretti." [58]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs biraz kısa olarak 2329 numarada da geçti. Hadîsin izahı orada yapıldı. Burada bulunup da orada bulunmayan;
«Yemin etmeye gönüllü olsunlar veya olmasınlar* ifâdesini biraz açıklamakla yetinelim:
El-Hâf iz, el-Fetih'te : Hattâbi ve başkası demiş ki: Bu ifâdede bulunan ikrah kelimesinden ikrahın hakîkî mânâsı olan zorlama kaydedilmemiştir. Çünkü insan, yemin etmeye zorlanmaz. Bunun mânâsı şudur; Yemin etme işi iki kişiye düşüp ikisi de yemin etmeyi kabullenseler, kalben yemin etmeye tarafdar olsunlar veya olmasınlar, yemin etmek için kur'a çekerler. Kur'a kime isabet etse o yemin eder ve hak onun olur. îşte bunların yemin etmeye kalben tarafdar olmalarına İstihbâb ve kalben tarafdar olmamalarına İkrah denilir. Her ikisi de yemin etmeyi kabullendiği ve birisi, ben yemin edeceğim derken diğeri de ben yemin edeceğim, diye niza ve münâkaşaya düşerlerse, bunun halli için aralarında kur'a çekilir. Kur'ayı kazanan yemin eder, demiştir.
Bu hadis de bâzı meselelerin hükme bağlanması için kur'a usûlüne baş vurulmasının meşruluğuna delâlet eder.

2347) Âişe (Radıyaliâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir sefere çıkmak istediği zaman kadınları arasında kur'a çekerdi, (ve kur'ayı kazananı beraberinde götürürdü.)" [59]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvüd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Parantez içindeki ilâve Buhâri ve Ebû Dâvûd' daki rivayetten alınmadır. Bu hadîs müellifimizin süne-ninde 1070 numarada da geçmiştir. Birden fazla karısı bulunan bir adam yolculuğa gittiğinde bunlardan birisini beraberinde götürmek istediği takdirde aralarında kur'a çekmesinin meşruluğuna bu hadîs bir delildir ve kur'a usûlünün bâzı meselelerde meşruluğuna da delâlet eder. Birden fazla karısı bulunan adamın kur'a çekmeden birisini beraberinde sefere götürmesi cumhura göre caiz değildir. Hanefîler ile Mâlik'e göre caizdir. 1970 nolu hadîsin izahında biraz daha geniş bilgi verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.

2348) Zeyd bin Erkam[60] (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) Yemen'de (kadı) iken, (câriye) bir kadınla bir temizlik hâlinde cinsel ilişkide bulunan üç erkeğin dâvası kendisine intikal ettirildi. (Bu üç adamın her biri, ka-dından doğan çocuğun kendisinden olduğunu iddia ediyordu.) Bunun üzerine Ali bunlardan iki kişiye:
Çocuğun buna (yâni üçüncü erkeğe) ait olduğunu ikrar Cyâni kabul) ediyor musunuz? diye sordu. Adamlar s
Hayır, diye cevab verdiler. Sonra Ali (bu üç kişiden) ikisine i Çocuğun şuna (yâni diğer adama) âit olduğunu ikrar (kabul) ediyor musunuz? diye sordu. Bunlar (da) :
Hayır, dediler. Artık Ali, bunlardan iki kişiye:
İkiniz çocuğun şuna (yâni diğer adama) âit olduğunu ikrar ediyor musunuz? demeye başladı ve her defasında adamlar:
Hayır, dediler. Bunun üzerine Ali bu üç adam arasmda kura çekti, çocuğu kur'ayı kazanan adama ilhak eyledi (yâni çocuğun ona âit olduğuna hükmetti) ve diyet (yâni cariyenin değerin) in üçte ikisini bu adama yükledi . Sonra, Ali'nin verdiği hüküm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kadar gülümsedi ki mübarek dişleri görüldü." [61]

İzahı

Bu hadisi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesdî de rivayet etmişlerdir. Ebû D â v û d ' un bir rivayetinde "Zeyd bin Erkanı (Radıyaîlâhü anh) : Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanında oturuyordum. Bîr adam Yemen'den geldi ve şöyle söyledi, diyerek" hadisi rivayet etmektedir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicretin 10. yılı Ali (Radıyallâhü anh)'ı Y e m e n ' e kadı olarak göndermişti. Ali (Radıyallâhü anh)'a müracaat eden üç kişinin her biri kadından do-ğan çocuğun kendisinden olduğunu iddia ediyordu. Çocuğun oğlan olduğu, da hadîsten anlaşılıyor. Çünkü Veled, oğlan çocuğa denilir.
Ebû Dâvûd bu hadîsi Talâk kitabının 32. babında rivayet etmiştir. Tekmile yazan bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi vermektedir :
'Kuvvetli ihtimâle göre sözü edilen kadın, üç erkeğin müşterek cariyesi idi, adamlar da mülkiyetleri altında olduğundan dolayı kadınla cinsel ilişkide bulunmakta bir sakınca olmadığı zannıyla anılan ilişkide bulunmuşlardı. Nitekim tbn-i Teymiye bu hadîsi "Ortaklar câriye ile bir temizliV hâlinde cinsel ilişkide bulunurlar bâbı'nda rivayet etmekle bu duruma işaret etmiştir.
Müşterek câriye ile cinsel ilişkide bulunmak hiçbir ortak için helâl değildir, haramdır ve bu işi yapan ortağı tazîr ile cezalandırmak gerekir. Buna rağmen, cinsel ilişkide bulunan ortaktan gebe kalan cariyenin çocuğu o ortağa ilhak edilir (Yâni çocuğu sayılır ve câriye o ortağın ümmü'l-veled'i olur, O ortak cariyenin diğer ortaklara düşen hisse değerini onlara ödemek zorunda kalır ve bundan sonra cariyeyi de satamaz.) Fakat zinadan doğan çocuk, babasına ilhak edilemez.
A 1 i (Radıyallâhü anh), davacılardan iki kişiye, çocuğun diğer adamdan olduğunu ikrar ve kabul edip etmiyeceklerini sorduğunda, hayır cevâbım almış, soruyu bu üç adamın ikişerine yönelttikçe hep ayni cevâbı almca, çocuğun birisine verilmesi için kur'a çekme hükmünü vermiş ve çocuğun kur'ayı kazanan adama aidiyetine hükmetmiştir. Böyle hükmetmekle cariyenin ayni adam için ümmü'l-veled olmasına da hükmetmiş olur. Bu nedenle cariyenin değerinin üçte ikisi diğer iki ortağa verilmesini de adama emretmiştir.
NevâciZî Nâciz'in çoğuludur, gülme esnasında görülen dişler, demektir. Bununla ön dişler kasdedilmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem, (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), gülümserdi, fakat pek gülmezdi. Ama muhtemelen o gün azı dişleri görülecek kadar gülmüştü. Bu takdirde Nevâciz ile azı dişleri kasdedilmiştir, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî Ali1 nin keskin zekâsına ve isabetli hükmüne gülmüş veya gülümsemiştir. [62]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Çocuk birden fazla babaya nisbet edilemez. Çocuğun nesebi ancak bir babaya bağlanır.
2. Üç erkek, ortak bulundukları bir câriye ile bir temizlik hâ-ünce cinsel ilişkide bulunup câriye bu temaslar sonucunda çocuk doğurur ve ortakların her birisi çocuğun kendisinden olduğunu iddia ederse, ortaklar arasında kur'a çekilir. Kur'a kime çıkarsa çocuk onun olur ve o kimse cariyenin değerinin üçte ikisini ortaklarına ödemekle mükelleftir, tshâk bin Raheveyh ve kadim kavlinde Şafiî böyle hükmetmişlerdir.
Mâlik, cedid kavlinde Şafii, Atâ, el-Leys, Sev-r i ve A h m e d: Neseb, kur'a usûlü ile tesbit edilemez. Neseb tesbiti kaifler yani iz takibi mütehassısları tarafından yapılır, demişlerdir.
Hanefi ler: Neseb tesbiti ne kur'a usûlü ile ne de kaifler aracılığıyla yapılamaz, demişlerdir." (Tekmile den yapılan nakil bitti.)
(Hadîste anılan meselede olduğu gibi birden fazla erkek ortaklar cariyenin çocuğunun kendilerinden olduğunu iddia ederlerse, Hanefiler'e göre çocuk ortakların hepsine ilhak edilir, hepsine mirasçı olur ve câriye de hepsinin Ümmü'l-Veled'i olur.)
Hadiste anılan mesele ve benzeri olaylarda kur'a ile amel etmeyen âlimlerin delilleri ve görüşleri ile ilgili bundan sonraki bâbta gelen hadîsler bölümünde verilecektir. [63]

21- Kaifler (= Îz Tâkîbi Mütehassısları) Babı

2349) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün sevinçli olarak ve şöyle buyurarak odama girdi-. Yâ Âişe! Bildin mi (yâni bilmiş ol ki) Mücezziz el-Müdlicî (isimli kaif) yanıma geldi. Üsâme ve (babası) Zeyd'İ »başlarını örtmüş, üzerlerinde saçaklı bir örtü olduğu vaziyette (uyurken) ve ayakları açık olarak gördü. (Kaif şöyle baktı) Sonra i Bu ayakların bâzısı öbürlerinden olmuştur, dedi." [64]

İzahı

Bu hadis, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. E b û Dâvûd; Üsâme siyahtı, Z e y d de beyazdı, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) in kaif'in bu sözüne sevinmesinin sebebi şudur:
Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kölesi idi, sonra evlâdhğı olma şerefine kavuşmuştu, beyaz renkliydi. Oğlu Üsâme (Radıyallâhü anh) ise, koyu siyah idi. Bu yüzden câhiliyet devri adamları Ü s â -m e ' nin nesebi hakkında dedikodu ediyorlardı. Bu dedikodu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i üzüyordu. Kaif Mücezziz, Ü s â-m e' nin Zeyd' den olduğunu söyleyince, bu tesbit câhiliyet adamlarının dedikodusuna son verdiğinden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sevindi. Çünkü câhiliyet devri adamları, kaiflerin sözlerine itimad ediyorlardı.
Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anh) ile oğlu Üsâme (Radıyallâhü anh) başları ve vücudları örtülü olduğu halde kaif bunların meydanda olan ayaklarına bakmak suretiyle baba oğul olduklarını tesbit etmiştir.
Kaif; iz mütehassısı, demektir. Çoğulu Kafe'dir. Kaif, el, ayak veya yüzdeki çizgilere bakarak bulduğu benzerliklerle kişinin nesebini tesbit edebiliyor. Câhiliyet devrinde kaiflere büyük önem verilirdi. Hukuk açısından da kaif in sözüne itibar edilerek kaiflik bir ilim dalı kabul edilirdi. Asrımızda önem kazanan parmak izi de bunun bir benzeridir.
Mücezziz'in ismi Mücezzez olarak da geçmektedir. Beni Müdlic bin Mürre bin Abd-i Menâf olduğu için kendisine el-Müdlici denilir. Kıyafet yâni kaiflik işi bu kabile ile Beni Esed kabilesinde kuvvetli idi. Sahih kavle göre kaiflik san'atı bu iki kabileye mahsus değildi. Arab âlemi bu tip bilginlere çok önem ve itibar ederlerdi. Üsâme' nin anası Ümmü Eymen Bereke, siyahlardan olduğu için Üsâme siyahlıkta ona çekmişti, beyaz olan babası Z e y d' e çekmemişti. Siyah bir ana ile beyaz bir babadan siyah bir çocuğun olması doğaldır. Ama münafıklar ve câhiliyet devri adamları yersiz dedikodular ediyorlardı. Bunlar Allah ve Resulünün emirlerine itibar etmezler^ fakat kaif in sözüne güvenirlerdi. İşte bu nedenledir ki, kaifin sözü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü veVselam)'i sevindirdi. Yoksa ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu dedikodu-nun asılsız olduğunu biliyordu.
Zeyd bin Harise (Radıyailâhü anh)'ın hâl tercenıesi 462 ve oğlu Ü s â m e (Radıyailâhü anh)'m

hâl tercemesi de 795 nolu hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir. [65]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazarı bu hususta şöyle der:
"Kaiflik şer'an muteberdir ve nesebin tesbiti için buna dayanı-labilir. Çocuk buna dayanılarak bir babaya ilhak edilebilir.
Bu mesele hakkındaki görüşlere gelince, âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Mâlik, Şafiî, Ahmed, Evzâi, el-Leys, Ebû Sevr, Ömer bin el-Hattâb, îbn-i Abbâs, Enes bin Mâlik ve hadîs âlimlerinin tümü böyle hükmetmişlerdir.
Bunların delillerine gelince birincisi bu hadistir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm), Mücezziz el-Müdli-c î' nin sözüne sevindi ve sevinç belirtileri mübarek yüzünde görüldü.
İkinci delîl, karısıyla Kân eden Hilâl bin Ümeyye (Radıyailâhü anh) 'in liân olayı üzerine buyurulan ve îbn-i Abbâs' in rivayet ettiği (2067 nolu) hadîstir. Çünkü zina ile itham edilmiş durumda olan H i 1 â 1* in karısı hakkında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) meâlen: "Bu kadının durumuna dikkat edin. Eğer gözleri sürmeli, kalçaları iri ve baldırları kaba bir çocuk getirirse (yâni doğurursa) çocuk (zina ile itham edilen) Şerik bin Seniha'dandır,» buyurdu. Kadın da hakikaten böyle bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Eğer Allah'ın Kitabının (Liân) hükmü yerine getirilmemiş olsaydı benim ile bu kadın için bir durum (yâni kadını recmetmek işi) olacaktı,» buyurdu."
Hanefiler, Sevrî ve Küfe' liler ise: Kaiflerin sözleri ile amel etmek caiz değildir. Bununla hükmetmek bâtıldır. Çünkü bunlarınki bir zan ve tahmindir. Şer-i Şerifte zan ve tahminle amel etmek caiz değildir. Nitekim 1 s r â sûresinin 36. âyetinde
Allah Teâlâ; «ve bilmediğin bir şeyin artuna düşme» buyurmuştur. Bu bâbta rivayet edilen hadise gelince buna karşı deriz ki: Bir adam Resûl-i Ekrem'e müracaat ederek, karısının siyah bir çocuk doğurduğunu söylemekle çocuğun kendisinden olduğunda şüphe ettiğini ifâde etmek isteyince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Bu çocuğu eski bir soy damarının çektiği umulur» mealinde cevab verdi. (Bu hadîs müellifimizin süneninde 2002 numarada geçti). Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın: Çocuk benden değildir, demesine izin vermedi ve benzerliğe itibar etmedi. Liân meselesinde de eğer benzemek etkili olsaydı bununla yetinilirdi ve liân işlemine lüzum kalmazdı. Çocuğun doğumu beklenirdi. Doğumdan sonra çocuğun meşru veya gayri meşruluğu kaif aracılığıyla tesbit edilirdi, demişlerdir.
Hanefiler, Üsâme ile Zeyd'in meselesi hakkında da şöyle derler:
Münafıklar Üsâme' nin renginin Z e y d ' in rengine uy-mamasım bahane ederek Üsâme1 nin Zeyd' den olmadığı dedikodusunu yapıyorlardı ve Allah ile Resulünün hükmüne rızâ gös-termiyorlardı. Münafıklar kaiflerin sözlerine itibar ediyorlardı. Kaif bunlann birbirinden olduğunu söyleyince, bu sözle münafıkları yalanlamış oldu. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî sevindi."
Tekmile yazarı bundan sonra cumhurun Hanefiler'e verdiği cevablan izah ediyor. Konuyu daha fazla uzatmamak için bu kadarlık bilgi ile yetiniyorum.
Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de karar vermek için bir kaif yeterdir.
N e v e v i: Kaillerle hüküm etme görüşünde olan âlimler kai-fin âdil olmasını şart koşmuşlardır. (Şer-i Şerife göre âdil sayılmanın bâzı şartları vardır. Meselâ, fâsık olmaması gerekir. Büyük gü-nahlardan birisini işleyen veya küçük günahlara devam eden bir kimse âdil sayılmaz.)
Bir kaifıtı yeterli olup olmaması konusunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bizim arkadaşlarımızın en sahîh kavline göre bir kaif ile yetinilebilir. M â 1 i k i 1 e r' den Îbnü'l-Kâsım da böyle demiştir. Fakat Mâlik ile bizim bâzı arkadaşlarımız: îki kaif şarttır, demişlerdir. Bu hadîs, bir kaifle yetinilebileceğine delildir. Yine en sahîh kavle göre kaiflik işi Beni M ü d 1 i c kabilesine mahsus bir san'at değildir. Kaifin mehâretli ve tecrübeli olması da şarttır.
Kaifler herhangi bir çocuk hakkında hüküm yürütmeye yetkili değildir. Bunlar ancak zina sayılmayan ve "Vat-ı şübhe = helâl sanılan cinsel ilişki" hükmüne giren birleşmeler sonucunda doğan çocuğun nesebi müşkil olunca kaifin görüşüne yer ve imkân verilir. Meselâ :
Bir adam kendi cariyesi ile cinsel temasta bulunduktan sonra onu satar. Cariyenin ayni temizlik hâli devam ederken müşterinin onunla temas etmemesi gereklidir. îstibra denilen süreden sonra temas etmesi caiz olur. Fakat müşteri bu hükme riâyet etmeden ayni temizlik hâlinde temasta bulunur ve câriye müşterinin temasından gebeliğin asgari süresi olan altı ay geçtikten sonra ve satıcının teması üzerinden gebeliğin azami süresi olan dört yıl geçmemiş iken bir çocuk doğurur. Bu çocuğun satıcıdan veya müşteriden olması muhtemeldir. Biz çocuğun kime âit olduğunu tesbit etmek üzere kaif'e müracaat ettiğimizde, kaif çocuğu hangisine n is be t ederse, çocuğun

o kişiye âid olduğuna hükmedeceğiz. Şayet kaif bunu çöze-mezse veya çocuğun ikisinden de olmayıp bunların dışında bir adamdan olduğu görüşünü beyan ederse, erginlik çağına varıncaya kadar çocuğu bekletiriz. Bundan sonra yâni erginlik çağına vardıktan sonra çocuk satıcı ve müşteriden hangisine meylederse, biz çocuğu ona bağlarız. Eğer kaif çocuğu satıcı ile müşterinin ikisine de bağlarsa Ömer bin e 1 - H a t t â b, Mâlik ve Şafii'ye göre biz yine çocuğu, erginlik çağına kadar bekletiriz ve bundan sonra çocuk hangisine meylederse ona verilir.
Kaif'in tesbitini geçersiz sayan âlimlerin görüşlerine gelince:
Ebû Hanife'ye göre, çocuk, kendisinden olduğunu iddia edenlerin yâni tarafların ikisine de ilhak edilir ve ikisine de mirasçı olur. Ebû Yûsuf ile Muhammed de böyle demişlerdir.
î s h a k : Taraflar arasında kur'a çekilir. Çocuk, kur'ayı kaza-nan'a ilhak edilir, demiştir." diye bilgi vermiştir.

2350) (Ahdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâJ'dan; Şöyle demiştir :
Kureyşler kâhin bir kadının yanına varıp ona t
(İbrahim (Aleyhisselâm)'in ayak izinin bulunduğu bilinen taşı işaretle) bu makam sahibine İz bakımından hangimizin daha çok benzediğini bize söyle, dediler. Kadın da;
Suyun götürdüğü kum gibi yumuşak olan şu toprağın Üzerine bir yaygı çekip üstünde (çıplak) ayakla yürürseniz size (istediğiniz) haberi veririm, diye cevab verdi. (Ravî) demiştir ki: Bunun üzerine Kureyşler bir yaygı yaydılar. Sonra herkes yaygının üstünde yürüdü. Kadın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin ayak izini gördü ve bunun üzerine O'na İşaretle t
Bu, benzerlik yönünden Makam sahibine (yâni İbrahim Aleyhis-selâm'a) en yakın olamnızdır, dedi. Bundan sonra Kureyşler yirmi yıl veya Allah'ın dilediği kadar beklediler. Daha sonra Allah, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i elçi olarak gönderdi."
Not: Bunun isnadının sahih ve râvilerinin sıka oldukları. Zevâid'de bildirilmiştir. [66]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Buradaki Kâhin'den maksad kayıptan haber veren değil, iz takibinden anlayandır. Yâni kaif mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü ayak izi incelemiştir. Makam'dan maksad İbrahim (Aleyhisselâm) 'in ayak izinin bulunduğu meşhur taştır. Bu taş hâlen Kâbe-i Muazzama' nm yanında ve bir muhâfazalık içinde bulunmaktadır. Hacılar K â b e' yi ziyaret ederken bu taşı da görmektedirler. Makam sahibinden maksad da İbrahim (Aleyhisselâm)'dır. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâmî onun neslindendir. İbrahim (Aleyhisselâm) Kâbe-i Muazzama'yı inşa ederken rivayete göre bu taşın üstünde çalışıyordu. Mübarek ayak izleri o zamandan kalmadır. İncâhü'1-Hâce yazan: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), dedesi İbrahim (Aleyhisselâm)'a şeklen benziyordu. Nitekim M ü s 1 i m ' in bir rivayetine göre " C â b i r (Radıyallâhü anh), Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sizin sahibiniz (yâni Zat-i Nebevin) in İbrahim'e benzerliğini gördüm.»"
Sihle: Suyun götürdüğü kum gibi yumuşak, demektir. Toprak üzerinde başka izler bulunmasın, diye kadın bir yaygının serilmesini istemiştir, diye bilgi vermiştir, [67]

22- Çocuğu (Birîbirînden Ayrılan) Baba Ve Anasından Dilediğini Seçmekte Serbest Bırakmak Babı

2351) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), henüz erginlik çağına varmamış bir oğlan çocuğu (ayrılan) babası ile anasından dilediğini seçmek hususunda serbest bıraktı ve:
«Yâ ğulâm! Bu senin anandır, şu da senin babandır (Bunlardan hangisini diliyorsan onun elinden tut,» buyurdu. (Oğlan anasının elinden tuttu. Anası da onu götürdü)." [68]

İzahı

Bu hadisi Şafii ve Tirmizî de rivayet etmişler ve T i r m i z i: Bu, hasen - sahih bir hadistir, demiştir. Ebû D â -vûd, Ahmed, Nesâî ve Beyhakî de bunu uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir. Parantez içi ifâdeler Ebû D â v û d' un rivayetinden alınmadır. Fakat parantez içinde gösterdiğim "Ayrılan" kelimesi Ebû Davud'un rivayetinde yoktur. Ancak hadîsin baş kısmı boşanan karı ile koca hakkında olduğu için oradan istifâde edilmekle bu ilâve yapılmıştır.

Hadîste geçen "Ğulâm" kelimesinin mânâsı henüz erginlik çağına varmamış yetişkin erkek çocuğudur. Bu itibarla hadîs, bakıma muhtaçlık dönemini atlatıp, kendi kendine yiyip içebilen ve iyi ile kötüyü az çok birbirinden ayırdedebilir yaşa gelen yetişkin oğlan çocuğu hakkındadır. [69]

Bâzı Sorular

1. Baba ile ana boşandıktan zaman çocuk hangisine verilir?
2. Çocuk oğlan vöyâ kız olunca fark eder mi?
3. Çocuk bakıma muhtaç küçük yaşta veya bu dönemi atlayıp erginlik çağma yaklaşmış ya da bu çağa varmış ise hüküm nasıldır?
Yukarda üç madde hâlinde sıraladığım sorular hakkındaki hükümler değişiktir ve âlimlerin görüşleri farklıdır. Ebû Dâvûd bu hadîsi Talâk (boşama) kitabının 35. babında rivayet etmiş ve şerhi Tekmile yazarı da yukardaki sorulara cevab teşkil eden geniş bilgi vermiştir. Hattâ farklı görüş beyân eden âlimlerin delillerini ve birbirlerinin delillerine verdikleri cevablan da yazmıştır. Biz bunu özetleyerek ve tartışma kısmına değinmeden aktarmaya çalışacağız.
"*Bir erkek karısından ayrıldığı zaman bunlardan olma erkek çocuğu erginlik çağına yaklaşmış ise, bunlardan istediğini seçmekte serbesttir. Dilerse babasının yanında, arzu ederse anasının yanında kalabilir. Bu hadîs buna delâlet eder. Ancak âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: [70]

Hanefî Âlimlerin Görüşü

Erkek çocuğu, kendi kendine yiyip içebilecek ve taharetlenebilecek yaşa gelinceye kadar tercihan anasının yanma bırakılır. Ana İçin öncelik hakkı tanınır. H a s s â f, bu yaşı yedi olarak takdir etmiştir. Fetva bununla verilir. Hülâsa: Oğlan çocuğu yedi yaşına kadar anasının yanma verilir, babası istese bile verilmez. Fakat yedi yaşından sonra anadan alınıp babaya teslim edilir. Çünkü bu yaştan sonra çocuğun terbiyesi ve öğretim ile diğer işleri baba tarafından daha etkin ve isabetli görülür.
Kız çocuğu da, fetvaya esas olan kavle göre dokuz yaşına varıncaya kadar anasının yanında bırakılır, hak öncelikle ananındır. Dokuz yaşından sonra kız çocuğu babasına teslim edilir. Çünkü, bu yaştan sonra kız çocuğu korunmaya muhtaçtır. Babası daha iyi koruma gücüne sâhibtir
t m a m -1 A'zam ile Ebû Yûsuf'a göre kız çocuğu erginlik yağma varıncaya kadar anasının yanında bırakılır. Za-hirü'r-Rivaye olan kavil de budur. Çünkü kız çocuğu, erginlik çağına varmadan önce, ev işlerini, kadınların âdab ve usûlünü öğrenmek durumundadır. Anası bu yönlerden babasından daha iyi yetişe-tirebilir.
Erkek ve kız çocuğun bakım süresi olan yukardaki zaman dolunca çocuk, anasından alınıp velîsine teslim edilir. Çocuk dilediğinin yanında kalmak hususunda serbest değildir. Erkek çocuğu erginlik çağına vardıktan sonra babasından ve anasından kimin yanında kalmak isterse serbesttir. Hattâ reşid ve güvenilir durumda ise ikisinden de ayrı olarak oturabilir. [71]

Şafiî'nin Görüşü

Ana, erkek veya kız çocuğunu yedi yaşına kadar yanında tutmaya tercihan hak sahibidir. Çocuklar yedi yaşına varıp akıllarında da bir anormallik yok ise oğlan olsun kız olsun baba ve anasından, istediğini seçmekte serbest bırakılır ve hangisini tercih ederse onun yanında kalabilir. [72]

Mâlikin Görüşü

Oğlan çocuğu erginlik çağına varıncaya ve kız çocuğu evlenin-ceye kadar anasının yanında bırakılır. Ananın öncelik hakkı vardır. Çocuk babasının yanında kalmayı tercih etme hakkına sâhib değildir ve serbest de değildir. Anasının yanında kalmak durumundadır.

Ahmedin Görüşü

Oğlan ve kız çocuğu yedi yaşma kadar anasına tercihan verilir. Çocuk bu yaşa kadar dilediğini seçme yetkisine sâhib değildir. Oğlan çocuğu yedi yaşına varınca aklında bir anormallik yok ise

babasından ve anasından dilediğini seçmekte serbesttir. Hangisinin yanında kalmak isterse tercihan o tarafa verilir. Tabii baba ile ana arasında bir ihtilâf varsa yani ikisi de çocuğu almak isterse hüküm budur. Dört büyük halîfe, Ebû Hüreyre ve Şüreyh (Radıyallâhü anhüıoâ) böyle hükmetmişlerdir.
Kız çocuğu yedi yaşına varınca babasından ve anasından dilediğinin yanında kalmak bakımından muhayyer ve serbest değildir. Babası için öncelik hakkı vardır. Çünkü bakımdan amaç, bakılanın menfaatidir. Kız çocuğun yedi yaşından sonra babasının yanında kalması onun yararınadır. Zira, bu yaştan sonra korunmaya muhtaçtır. Kızı korumak bakımından baba daha güçlüdür. Diğer taraftan kız bu yaştan sonra evlenme çağma yaklaşıyor. İstekliler, babaya müracaat ederler. Kızın velîsi babasıdır. Yedi yaşından sonra'.$& zm baba veya anasını seçme hakkı yoktur. Çünk"ü bu hususta Şer-i Şerifte bir hüküm buyurulmamıştır. Kız çocuğu oğlan çocuğa,, kı-yaslanamaz. Aralarında fark vardır. Korunma ve evlendirme bakımından kız çocuğun ihtiyacı fazladır. Oğlan çocuğun ihtiyacı onunki kadar değildir.
':
Hülasa: Kocasından boşanan kadın yedi yaşından küçük oğlan ve kız çocuğunu yanına almak bakımından öncelikle hak sahibidir. Çocuk babasına teslim edilmez, anasına verilir ve çocuk bu hu«usta dilediğini seçme yetkisine sâhib değildir. Yukarda da belirtildiği gibi bu konuda dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. Çocuk yedi yaşma vardıktan sonra kimin yanında kalması gerekir, ne gibi yetkisi vardır, meselesi ihtilâf konusudur. 8u ihtilâf yukarda belirtildi *
Yukarda beyân edilen ihtilâf, boşanıp da başka koca ile evlenmeyen ana hakkındadır. Şayet ana başka bir kocayla evlenirse, çocuk yine kendisine verilecek mi?
Bu mesele de ihtilaflıdır. Şöyle ki:
Kocasından boşanan küçük çocuklu kadın, başka bir erkekle eV-lenmedikce, çocuğu yanına almak hususunda öncelikle hak sahibidir. Kadın bir erkekle evlenince bu hakkı düşer. Cumhurun görüşü budur. Hattâ Ibnû'l-Münzir, bu hususta icmâ bulunduğunu söylemiştir.
A h m e d' e göre kadın başka bir erkekle evlense bile kız çocuğunu yanında tutma hakkına sâhibtir. Kız, evleninceye kadar anasının yanında kalmak durumundadır. Fakat bu görüşe delâlet eden bir delilin görülemediği beyân edilmektedir.
Osman (Radıyallâhü anh) ile Hasan-ı Basri ve îbn-i Hazm'â göre kadının başka koca ile evlenmesi nedeniyle anılan hakkı düşmez. O, kız veya oğlan çocuğuna bakıp yetiştirmek hakkına sâhibtir.
Hanef iler; Kadının ikinci kocası, çocuğun amcası gibi bir mahremi ise hakkı devam eder. Şayet kadının ikinci kocası çocuğun mahremi olmayıp yabancı bir adam ise çocuk kadından alınır, demişlerdir.
Kuvvetli olan görüş yukarda anlatılan cumhurun görüşüdür ki, kadın başka bir koca ile evlenince, bu koca çocuğun mahremi bile olsa, kadının tercih hakkı düşmüş olur ve çocuk ondan alınabilir."
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.
göre:

2352) Abdü'l-Hamîd bin Seleme'nin dedesinden rivayet edildiğine (Boşanan) babası ile anası kendisini yanlarında tutmak hususunda nizaa düşüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e (dâvalarının halli için) müracaat ettiler. Baba ile anadan birisi kâfir, diğeri de müslüman idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onu (bunlardan birisini seçmek hususunda) serbest bıraktı. O da kâfir olana yöneldi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ailahım ona hidâyet ver.» diye duâ eyledi. Bu duâ üzerine o, müslüman olana yöneldi. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu müslüman olana vermeye hükmetti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Dârekutnl : Abdü'I Hamld bin Seleme, onun babası ve dedesi tanınmıyorlar, demiştir. [73]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi hadîsin ilk üç râvîsi meçhul olduğu için senedi zayıftır. Ebû Dâvûd. Ahmed ve Dârekutnl bunun bir benzerini R â f i' bin Sinan (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Hadîsin meali şöyledir: Râfi' bin Sinan (Radıyallâfcü. anh) 'den ri-vayet edildiğine göre:
Kendisi müslüman olmuş fakat karısı müslüman olmaktan imtina edip, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat ederek: (Şu) kızımdır ve sütten yeni kesildi ve yeni

kesilmiş gibidir, dedi (kızının kendisine verilmesini istedi). Râfi' de: Benim kızımdır, dedi (kızın kendisine verilmesini istedi). Bunun üzerne Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Râfi'a:
«Bir tarafa otur,» buyurdu. Karışma da:
«Sen (de) bir tarafa otur,» buyurdu ve (Umeyre isimli) kız çocuğu bunların arasına oturttu. Sonra Râfi ile karısına:
«İkiniz (de) kızcağızı (yanınıza) çağırın,» buyurdu. (Bunun üzerine) kız anasına meyletti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (bu durumu sezince) :
•Allahım! Kıza hidâyet ver,» diye duâ buyurdu. (O'nun duasının bereketiyle) kız bu kere babasına yöneldi. Babası da onu aldı."
Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:
"Bu hadîsin zahirine göre erkek müslüman olup karısı küfür üzerinde kalır ve ikisinin küçük yaşta bir çocuğu varsa, çocuğun anası küfür üzerinde kaldığına rağmen çocuğun kendisine teslim edilmesi caizdir. Ama, müslüman olan babaya teslim edilmesi daha iyidir. Hanefîler, Ebû Sevr ve Mâlikîler'den İbnü'l-Kasım bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir.
Mâlik, Şafii ve Ahmed ise: Kâfir'in küçük yaştaki çocuğa bakması ve velilik etmesi caiz değildir. Çünkü:
"Ve AUah kâfirlere' minler aleyhinde asla yol vermeyecektir.[74] âyeti umumidir. Caiz olmaması nedeni ise, kâfir kimse, çocuğa küfrü aşüıyacak, süsleyecek, güzel gösterecek ve bu yolda eğitecektir. Böyle çocuğun müslüman kalmasma engel olacak ki, bundan daha büyük bir zarar düşünülemez, demişlerdir. Bunlar bu hadîsin şahinliğinin sabit olmadığını söylemişlerdir.
İhtiyatlı olanı, çocuğu kâfir baba veya anaya değil, bunlardan müslüman olana teslim etmektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'a-selâm) 'in duası da bunu teyid eder. (Tekmile'den yapılan nakil bitti.) [75]

23- (İnsanlar Arasında) Sulh Yapmak Babı

Sulh: Bu kelime Arab dilinde, barışmak, anlaşma yapmak, düzelmek, faydalı ve uygun olmak gibi mânâlara gelir.
Avnü'I-Mabüd yazarı: Âlimler sulhu bir kaç kısma ayırmışlardır: Mü si umanın kâfirle sulh olması, karı ile kocanın sulh olması, devlete isyan eden güç ile devlet gücünün sulh olması, birbirinin malını gasbetmek isteyen iki kişinin sulh olması, haraç hakkında sulh yapmak, emlâk ve haklar konusunda taraflar arasında çıkan anlaşmazlık ve nizaı kesmek için yapılan sulh, gibi kısımlara ayırmışlardır. Burada kasdedilen mânâ son kısımdır. Yâni mülkler ve hak-hukuk konularında çıkan ihtilâfın sulh yoluyla hâl edilmesi konusu kasded il mistir. Fıkıhçıların Sulh babında anlattıkları kısım da budur. es-SubüI'de böyle denilmiştir, diye bilgi verir.

2353) Amr bin Avf (el-Müzenî [76]) (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve ŞellemJ'den şöyle buyururken işittim:
«Sulh, müslümanlar arasında caizdir. Meğer ki bir helali haram eden veya bir haramı helâl eden sulh ola.»" [77]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Tercemeye geçmeden önce yukarda Avnü'l-Mabûd'dan naklen verdiğim bilgide ifâde edildiği gibi buradaki Sulh tan mak-sad hak ve hukuklar, alım satım gibi mülklerle ilgili olarak taraflar arasında çıkan ihtilâfı, kadı'mn vereceği şer'î hükümle değil de anlaşma ve uzlaşma yolu ile halletmekdir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir: "İPrNeyl yazarı hadisin, "Sulh caizdir" cümlesi ile ilgili olarak: Bu ifâdenin zahiri, hadîste istisna edilen şeyler hâriç, her sulhun câizUğine delâlet eder. Burada istisna edilenlerin dışında kalan her-hangi bir şeyde sulh etmenin caiz olmadığını iddia edenin delil getirmesi gerekir. Şafii ve başkası demişler ki: Bir hakkın inkârından dolayı yapılacak sulh caiz değildir. (Halbuki bu tür sulh, caiz olan sulhlardan istisna edilen nevîlere girmiyor, caiz olan sulhların dışında tutulmadığına göre bunun da caiz olması gerekir.) Şafiî ve başkası, bir hakkın inkârından dolayı yapılan sulhun caiz olmaması hükmünü bu hadisten değil:
«Hiçbir müslümanm malı, onun gönül hoşluğu ve rızâsı olmadıkça helâl olmaz.» hadisinden çıkarmışlardır.

Bir hakkın inkârından dolayı yapılan sulhun câizUğine hükmeden âlimler ise onlara şöyle cevab vermişlerdir: Sulha rızâ göstermek gönül hoşluğuna alâmettir.
Bu babın hadîsinde istisna edilenlerin dışında kalan bütün alacak, verecek, mülkiyet ve benzerî meselelerde ve dolayısıyla bir hakkın inkârından dolayı yapılan sulhların câizliğine hükmeden E b û Hanîfe, Mâlik, Ahmed ve Cumhur, bu hadîsin umumîliğini esas almışlardır, demiştir.
Hadîs'te iki müslüman arasında sulh etmenin câizliği bildirilmiştir. Şer'i hükümlere muhatab olanlar ekseriyetle müslüman kimseler olduğu için burada müslüman ifâdesi kullanılmıştır. Yoksa bir müslüman ile bir gayri müslim veya iki gayri müslim arasında sulh etmenin caiz olmaması kasdedilmemiştir.
Sulh yapmanın caiz olmadığı hususlar bu hadiste boyan Duyurulmuştur. Bunlardan birisi helâl bir şeyi haram eden sulh nevidir. Bunun örneği; Başka bir kadınla evlenmemek üzere kadının kocası ile sulh olması. Diğer bir örnek: Karıyı boşamamak üzere eşlerin birbiriyle sulh olmasıdır.
Sulh yapmanın caiz olmadığı bir diğer husus da, haram bir şeyi helâl eden sulh nevidir. Buna örnek: Helâl olmayan bir malı yemek ve elde etmek yolunda yapılan sulh, diğer bir örnek: Cinsel temasta bulunmanın caiz olduğu bir câriye ile cinsel temasta bulunmamak üzere yapılan sulh. [78]

24 -(Alım Satımda Aldatılmakla) Mâlını Zarara Sokan Kimseyi MalındaTasarruf Etmekten Menitme Babı

2354) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'âen Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (kişisel yararlarını koruma) açısından akıl ve görüşünde zayıflık bulunan bir adam vardı ve alış veriş ederdi. Onun aile ferdleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
Yâ Resûlallah! Onu malında tasarruf etmekten menet, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de adamı çağırttı ve onu alım satım işinden menetti. (Fakat) adam:
Yâ Resûlallah! Ben alım satımdan kendimi tutamam, dedi. Bunun üzerine Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama şöyle buyurdu:
•O halde alım satım ettiğin zaman (muhatabına) : Bunu al (veya, al ve ver) ve (İslâm dininde) aldatmak yoktur, de.»" [79]

İzahı

Bu hadisi Kbû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Bu hadîs hasen -sahih - garib'tir. İlim ehlinin bâzısı bu hadîsle amel ederek: Hür erkek akıl yönünden zayıf olursa alım satımlardan menedilir, demişlerdir. Ahmed ve İshâk'm görüşü budur. Âlimlerin bir kısmı da erginlik çağına varmış hür erkeğin kendi malında tasarruf etmesine mâni olunamıyacağı görüşündedir, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi vermektedir: "En-Nihâye yazan: Bu hadiste geçen "Ukde"den maksad kişisel
yararlar açısından görüş ve akıldır, demiştir. Hadiste sözü edilen
adamın ismi Habbân bin Münkız' dır.
Hacr: Malda tasarruf etmeyi yasaklamaktır. Kadı'nın çocuğu ve sefîh'i yâni yararını zararından ayırd edemeyen kimseyi, mallarında tasarruf etmekten menetmesi de Hacr'ın bir nevidir.
Hılâbet: Aldatmak, demektir.
N e v e v i: Âlimler bu hadîsin hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir : Bâzı âlimler: Hadîsin hükmü o adama mahsustur. Satıcı ile alıcı arasında meydana gelen aldatma ve aldanmadan dolayı, aldatılan taraf satış akdinden cayamaz ve ona muhayyerlik hakkı yoktur. Aldatma tutarı az olsun çok olsun fark etmez, demişlerdir. Ebû Hanİfe, Şafii ve diğer bâzı âlimlerin mezhebi budur. Mâlik' ten yapılan iki rivayetin en sahihi de böyledir.
Mâliki mezhebine mensûb Bağd ad'lı âlimlere göre, aldatma tutarı malın değerinin üçte birisi kadar olduğu takdirde aldatılan taraf satış akdini feshedebilir. Delil de bu hadîstir. Aldatma tutarı daha düşük ise feshedemez.
Sahih olan görüş ilk görüştür. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu adama muhayyerlik hakkı verdiği sabit değildir. Sabit olan şey O'nun adama: «Sen deki: (îslâmiyette) aldatmak yoktur.» emridir. Bu emirden dolayı muhayyerlik hakkı doğmaz. Bir de şu durum vardır : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu adama muhayyerlik hakkı verdiği sabit olmuş olsaydı bile, bu hak sırf o adama verilmiş olurdu, umumi bir hüküm ifâde etmezdi. Bu

itibarla bu hüküm genelleştirilmez.
Hür adamın aklında zayıflık bulunması hâlinde, malında tasarruf etmesi yasaklanır, diyen Ahmed ve Ishâk bu hadîsi delîl göstererek: Aklında zayıflık bulunan adamın yakınları onun alım satımlardan menedilmesi için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat ettiklerinde Resûl-i Ekrem Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu isteği reddetmedi. Eğer erginlik çağına varmış hür erkeğin alım satımdan ve malında tasarruf etmesinden menedilmesi sahih olmasaydı (Resûl-i Ekrem, müracaatçıları reddedecekti, demişlerdir.
Erginiik çağına varan hür adam, kendi maunda tasarruf etmekten menedilmez, diyen âlimler de bu hadisi delîl göstererek: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu adamı malında tasarruf etmekten menetmedi. Eğer erginlik çağına varmış hür adamın kendi malında tasarruf etmesinin yasaklanması caiz olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu adamı alış veriş etmekten men edecekti, demişlerdir."
Bir noktayı belirtmek gerekir. Şöyle ki: Alım satım işinde aldatılan taraf için muhayyerlik hakkı yoktur, derken malın değerinden fazla fiatla satılması hâli kasdedilmektedir. Böyle bir satış haram olmakla beraber, yukarda anlatıldığı gibi âlimlerin bir kısmına göre akid sahihtir. Ama kusurlu bir mal, kusursuz gibi satılır da müşteri bilâhare farkına varırsa, bu âlimlere göre de malı geri verebilir. Bu hususta geniş bilgi için 2224 - 2225 ve 2246 - 2247 nolu hadîsler bölümlerine müracaat edilebilir.
Hadîsin «Ve (îslâmiyette) aldatmak yoktur, de» cümlesi ile ilgili olarak Turbuştî: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan adama bu sözü söylemesini telkin etmiş ki, adam alım satım yaparken alış veriş ettiği kişiye böyle söylesin ve malın değerini bilmediğini sezdirsin. Tâki karşı taraf kendi nefsi için istediği iyiliği onun için de istesin. O devrin adamları haklara riâyet ederler, müs-lüman kardeşlerini aldatmak ve kendi nefisleri için istedikleri iyilikleri onlar için de isterlerdi, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan da İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'-den rivayet edilen buna benzer merfû bir hadisin şerhinde şöyle der:
"«Ve (islâmiyet'te) aldatmak yoktur» sözü Şer-i Şerifte, satış yapılırken üç güne kadar satıştan cayabilme şartı anlamında kullanılır. A h m e d, bu hadîsi delil göstererek: Malın değerini bil-meyen bir kimse aşırı derecede aldatılırsa, yâni fahiş fiyatla almış olursa, malı geri verebilir, demiştir. Hanbeliler'in bir kısmı fahiş fiyatın sınırı malın değerinin üçte biridir, demişlerdir. Bir kavle göre altıda biridir. Hanef iler, Şafii ve Cumhur ise: Bu, belirli bir olaydır, bundan umumi bir hükmün çıkarılması caiz değildir, demişlerdir." Üç güne kadar muhayyerlik şartının koşulması hâlindeki durum bundan sonraki hadîsin izahı bölümünde belirtilecektir.

2355) Muhammed bin Yahya bin Habbân (Radtyallâkü anhüm)'den; Şöyle demiştir :
O, benim dedem Münkız bin Amr'dır. (Bir savaşta) beynine kadar varan bir baş yarası almıştı ve bu yara onun dilini kırmıştı (ağır-laştırmıştı.) Kendisi buna rağmen ticâreti bırakmazdı ve (alış verişte) devamlı aldatıhrdı. (Bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*in yanına gelip durumunu O'na arzetti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kendisine:
-Sen alış veriş ettiğin zaman •. (İslâm dininde) aldatmak yoktur, de. Sonra sen, satın aldığın her maltı geri vermek) hususunda üç geceye kadar muhayyersin. (Bu üç günlük süreden) sonra nzan olursa malı tut ve arzulamazsan malı sahibine geri ver,» buyurdu,"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin îshak bulunur. Kendisi tedlîsçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. [80]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Dârekutni ve Bey-h a k î de rivayet etmişlerdir.
Âmme t Beyne kadar varan baş yarasıdır. Hüâbet i aldatmaktır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'a müracaat eden zâtın kimliğinin tesbiti hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Buradaki ifâde tarzına göre bu zât Münkız bin Amr (Radıyallâhü anh) 'dır. Çünkü Habbân (Radıyallâhü anh), M ü n k ı z' in oğludur. Elde mevcut sünen nüshaları böyledir. Yâni ilgili cümle;
şeklindedir. Zamir, H a b b â' a râci kılınırsa mânâ: "Habbân, dedem Münkız bin Amr'dır." biçiminde olur ki mânâ bozulur. Çünkü biraz önce belirttiğim gibi Habbân, Münkız'ın oğludur. Zamir için merci olmaya elverişli başka bir keüme geçmediği için merciin Habbân olması muhtemeldir. Mânânın bozulmaması için cümlede bir kelime eksikliğinin bulunduğunu söylemek durumu doğar ki, böyle bir şey söylemem de mümkün değildir. Eğer cümle; şeklinde olsaydı manası şöyle olurdu: "Habbân, dedem tbn-i Münkız bin Amr'dır.'

Böyle bir eksikliğin bulunduğunu ve bir kalem hatâsının olabildiğini söylemek cesaretinde bulunamıyacağım için cümleyi "O, benim dedem Münkız bin Amr'dır" diye terceme ettim. Bu şekilde ter-ceme etmek mümkündür. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden zâttan bahsedilmiş olabilir. Bu arada râvî Muhanımed bin Yahya bin Habbân "O, benim dedem Münkız bin Amr'dır..." diyerek hadîsi rivayet etmiştir.

Bâzı âlimler, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden zâtın Habbân bin Münkız bin Amr olduğunu söylemişlerdir. îbn-i Cârûd, Hâkim ve başka zâtlar böyle demişlerdir. M ü s I i m * in şerhinde N e v e v î de bu görüştedir. Habbân şahabı oğlu sahabîdir. Ensâr-i KirânV-dandır. U h u d ve bundan sonraki savaşlarda bulunmuştur. Osman (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde vefat etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile beraber bir savaşta bir kale'ye hücum ederken başından ağır yaralanmış ve bu yaranın etkisi ile dilinde bir ağırlık ve aklında bir zayıflık doğmuştur. Bu nedenle de alış verişlerde aldatılıyordu. Vâki müracaatı üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendisine:

«Sen alış veriş ettiğin «aman (islâmiyet'te) aldatmak yoktur, de»" emir ve tavsiyesinde bulunmuştur.

Bundan önce geçen E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisinde sözü edilen zâtın da Habbân (Radıyallâhü anh) olduğu görüşü kuvvetlidir. Zayıf bir kavle göre o hadîste sözü edilen zât Habbân'ın babası Münkız bin Amr' dır.

Hadîsin «Sen alış veriş ettiğin zaman "(İslâmiyet'te), aldatmak yoktur» cümlesi ile ilgili gerekli bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.

Hadîsin bu cümlesinden sonra gelen kısımda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu zâta, satın aldığı bir malı kabul veya geri vermesi için üç günlük bir muhayyerlik hakkını vermiştir.

A h m e d ve bâzı M â 1 i k î 1 e r bu hadîsi delil göstererek rayici bilmeyen bir müşteri aldatılarak yüksek fiyatla satm aldığı bir malı geri verebilir, demişlerdir. Fakat Cumhur, Hanefîler ve Şafiller: Hadiste verilen müsaade belirli bir olaya ve özel bir duruma münhasır olup, umumî bir hüküm ifâde etmez. Müşteri, rayıctan yüksek bir fiyatla satm aldığını sonradan anladığı bir malı geri veremez, demişlerdir.

Bir mal kusuru gizlenerek sağlam imiş gibi satıldığı takdirde kusuru gören müşteri bunu geri verebilir. Bu durum bundan Önceki hadîs bölümünde de belirtildi. Keza Bey-i garar nevine giren satışlar yolu ile yapılan aldatmalar da yasak olup satışlara âit akid-ler geçersizdir. Buna âit geniş bilgi ise 2194 - 2195 nolu hadîsler bölümünde anlatılmıştır. Başka bâblarda da buna değinilmiştir. Oralara müracaat edilebilir.

Keza satış akdi yapılırken muhayyerlik şartı konulabilir. Böyle şart konulduğu takdirde ilgili taraf koşulan şartın ışığı altında satış akdini feshedebilir. Ebû Hanîfe, Şafii ve Hanefîler' den Z ü f e r' e göre şartlı muhayyerlik süresi üç gündür. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre bu süre bir iki ay olabilir. A h m e d ' e göre süresiz olabilir. Mâliki-1 e r' e göre ticâret eşyasında bu süre 3 - 5 gündür. Gayri menkul eşyada 36 - 38 gündür. Hayvanlarda değişik süreler vardır. Bu hususta geniş bilgi edinmek fıkıh kitablanna baş vurmak gerekir. [81]

25- Hâkimin, Müflisin Malına Hacız Koyup Alacaklılar İçin Satması Babı

Mu'dim: Fakir, demektir. Burada kasdedilen mânâ ise, malı, borcunu kapat a m ayan fakir kimsedir. Bu nedenle bu kelimeyi müflis, diye terceme ettim.

Teflîs: Bu kelime Arab dilinde, bir kimsenin iflâs ettiğini ilân etmektir. Şer-i Şerifte ise hâkim'in iflâs eden kimsenin malına hacız koyması ve onu malında tasarruf etmekten menetmesidir.

Ğuramâ: Garim'in çoğuludur. Carim, borçlu mânâsına kullanıldığı gibi alacaklı mânâsına da kullanılır. Burada alacaklı mânâsına kullanılmıştır

2356) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyailâhü anhyden; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adamın satın aldığı meyvalara bir âfet geldi ve adam (ödeyemeyecek mikdarda) çok borçlandı. Bun ur üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahabüere:)

«Bu adama sadaka veriniz,» buyurdu. Halk da ona sadakalar verdi. Fakat verilen sadaka da onun borcuna yetmedi. Bunun özerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alacaklılara:

«Bulduğunuz (şu) mikdan alınız ve sizin için şu mikdardan başka bir hak yoktur.» buyurdu." [82]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
Nev'evi ve Tuhfe yazan : Hadiste sözü edilen zâtın M u â z bin Cebel (Radıyallâhü anh) olduğu söylenmiş, derler. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir: "Yâni adam, satın aldığı meyvaları henüz satmamış iken meyvalara bir âfet geldi ve adam bir hayli borç altına girdi. Bir taraftan meyva sahibi, parasını istiyor. Diğer taraftan başka alacaklılar alacaklarını taleb ediyorlardı. Adamın, borçları kapatacak malı da yoktu. Bunun için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müs-1 uman lan bu adama sadaka vermeye teşvik buyurdu. Fakat toplanan sadaka tutarı, borcunu kapatamıyordu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), alacaklılara, mevcut meblâğı almalarını ve bunun dışında bir hakları olmadığını buyurdu. Alacaklıların başkaca bir haklarının olmadığına dâir cümleyi e 1 - K a a r i' şöyle yorumlamıştır: Yâni siz alacaklıların hakkı mevcut malı almanız ve kalan alacağınız için borçluya mal edininceye kadar mühlet-verip bundan sonra istemenizdir.
Şu halde borçlunun malı borcunun tamamını karşılayamazsa, mevcut malı alacaklılara dağıtılır. Kalan borcu düşmez. Alacaklılar bekliyecekler ve borçlu mal edindiği zaman alacaklılar kalan haklarını istiyeceklerdir,"
Tuhfe yazarırun beyânına göre el-Mazhar bu cümleyi •şöyle yorumlamıştır: Yâni alacaklılar borçlunun malını aldıktan sonra kalan alacaklarından dolayı borçluyu incitme ve hapsettirme hakkına sâhib değildir. Çünkü hâkim borçlunun malına haciz koyup sattırınca, adamın iflâs ettiği anlaşılmış olur. İflâsı sabit olan bir borçlu ise, borcundan dolayı hapsettirilmez. Bilâkis serbest bırakılır ki, bir mal edinebilsin. Adam çalışıp da mal edinince veya başka yolla mal sahibi olunca alacaklılar, kalan alacaklarını tahsil ederler. Bu cümlenin mânâsı: "Siz alacaklılar bulabildiğiniz malı alınız ve kalan alacağınıza Ait hakkınız düşer. Artık borçlu ilerde zengin -leşse bile siz kalan alacağınızı taleb edemezsiniz" şeklinde değildir. Çünkü Allah Teâlâ : = "Ve borçlu fakir ise borcunu Ödeyebilecek bir mala sâhib oluncaya kadar beklenmelidir..." buyurmaktadır.[83] El-Mirkat'ta bu cümlenin el-Mazhar tarafından böyle yorumlandığı ifâde edilmiştir.
Tuhfe yazarı yukardaki nakli yaptıktan sonra sözlerine devamla şöyle der: El-Mazhar'in kabul etmediği yorum şeklini bâzı âlimler benimsemiş ve cümleyi şöyle yorumlamışlardır. Yani siz alacaklılar, meyvalarına âfet gelen borçlunuzun bulabildiğiniz malınızı alınız. Bundan başka kalan alacağınız için borçludan bir hak taleb edemezsiniz. N e v e v î de şöyle der:
Ağaç üzerindeki meyvalar, yenilmeye elverişliliği belirdikten sonra ağaç üstünde iken satılıp ağaçlar müşterinin emrine verilir ve henüz meyvaları toplama zamanı gelmemiş iken meyvalar bir âfete uğrarsa bunun zarar ve ziyanı satıcıya mı, müşteriye mi âit olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Şöyle ki:
Ebû Hanife. el-Leys bin Sa'd, en sahîh kavlinde Şafiî ve başka bâzı âlimler: Zarar ve ziyanın tamamı müşteriye aittir. Zararın satıcının alacağından düşülmesi söz konusu değildir, yâni vâcib değildir. Fakat satıcının bunu hesabtan düşmesi müstahabtır, demişlerdir.
Kadim kavlinde Şafii ve bir cemâat: Anılan zarar satıcıya aittir ve onun alacağı meblâğdan düşülür, demişlerdir.
Mâlik ise: Âfetle meydana gelen zarar tutan, meyvalann bedelinin üçte birisinden az ise hesabtan düşülmesi vâcib değildir. Fakat üçte bir veya daha çok bir meblâğ tutarsa bunun satıcıya yükletilmesi ve hesabtan düşülmesi vâcibtir, demiştir. N e v e v İ bundan sonra da, âlimlerin yukarda anlatılan görüşlerinin dayanaklannı anlatır. Bu delilleri görmek isteyenler oraya müracaat etsinler."
Ağaç üstündeki meyvalan satın alıp henüz toplamamış iken bir tabiî âfet nedeniyle meyvalar zarara uğradığı takdirde, bu zararın satıcıya veya müşteriye ait olduğuna dâir daha geniş bilgi 2219 no-lu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat, edilebilir.
N e v e v i bu hadîsten çıkarılan diğer hükümlerle ilgili olarak şöyle der:
1. Muhtaçlara ve borçlulara yardımcı olmak müstahabtır.
2. Böylelere sadaka vermek suretiyle sıkıntıdan kurtarmak da müstahabtır.
3. Borcunu ödemekten âciz fakir bir kimseden borcunu ödemesini isteyip peşini bırakmamak veya hapsettirmek mubah değildir. Mâlik, Şafiî ve Cumhura göre fakir borçludan İsrarla ala-cak istemek veya onu hapsettirmek caiz değildir. Fakat I b n - i Süreye: Borçlu fakirliği sabit olsa bile borcunu ödeyinceye kadar hapsedilir, demiştir. Ebû Hanife'ye göre, fakir borçlunun peşine düşüp alacağı istemek caizdir.
4. Müflisin malının tamamı alacaklılara alacaklarına mahsuben dağıtılır. Alacaklıların hakkı tam ödeninceye kadar malı verilir. Müflise yalnız elbisesi ve buna benzer zaruri eşyası bırakılır. Başka neyi varsa borcunun tamamının ödenmesi için satılır.

2357) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ>'dan: Şöyle de-. mistir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mu âz. bin Cebeli alacaklılarının elinden kurtardı. Sonra onu Yemene âmil (vali) olarak atadı. Bunun üzerine Muâz şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (olan) malım karşılığında beni (alacaklılarımın elinden) kurtardı. Sonra beni (Yemen'e) vali atadı."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Seleme el-Mek-ki'nin hâli meçhuldür. Diğer râvi Abdullah bin Müslim hakkında Îbn-I Hibbân: O, mevkuf hadisi merfû gösterir ve merfü hadisi isnad eder. Kendisinin rivayeti delil olamaz, demiştir. El-Âcüri de : Ebû Dâvûd aracılığıyla Ahmed'den rivayet edildiğine göre Ahmed : Her belâ ondandır, demiştir. îbn-i Muin de : O, çok sadıktır. Fakat hatâsı çoktur, demiştir. [84]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Muâz bin Cebel (Radı-yallâhü anhî seçkin sahâbilerdendir. Hâl tercemesi 55 nolu hadis bölümünde geçti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onun malını satıp alacaklılarına dağıttığı ve malının, bütün borcunu kapatmaya yetmediği şerhlerde belirtilmiştir. Şu halde M u â z'ın "(Olan) malım karşılığında beni...'1 şeklindeki sözünün mânası şöyledir : ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mevcut malımı satıp alacaklılara dağıttı. Malım borcumu kapatmadığı halde ve alacaklıların alacağı henüz bitmemiş iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) beni bunların elinden kurtardı.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Muâz (Radıyal-lâhü anhî 'ı Mekke fethinden sonra Yemen'e vali olarak gönderdi. Muâz bundan sonra maddî sıkıntıdan da kurtulmuş olduğuna işaret etmek istediği kanısındayım.
Bu hadis de borçlunun borcunun ödenmesi için malına haciz konulup satılmasının meşruluğuna, borçlunun malı borcunu tamamen karşılamadığı takdirde olan malının alacaklılara dağıtılması ile ye-tinüeceğine, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Muâz'ı Yemen'e vali tâyin ettiğine, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şefkatinin yüceliğine ve M u â z'ın faziletine delâlet eder. [85]

26- Malının Aynisini İflâs Etmiş Bir Adamın Yanında Bulan Kimsenin Babı

Burada rivayet olunan hadîslerde geçen iflâs'tan maksad kişinin malının, onun borcunu kapatamamasıdır. Arab dilinde falan kişi iflâs etti, denilince, zengin iken fakirleşti veya altın ile gümüş para sahibi iken bu nevî parası kalmayıp fülus denilen değeri düşük madenî para sahibi oldu, mânâsı kasdedilir. İflâsın hakîki mânâsı ise zenginlik hâlinden fakirlik hâline düşmektir.
Malı, borcunu karşılıyanıyacak duruma düşen ve müflis ismi verilen bir adamın yanında bir kimsenin malı, olduğu gibi duruyor ise acaba mal sahibi, diğer alacaklılar gibi midir, yoksa onlara ter-cihan kendi malını geri alabilir mi?
Keza, ölen bir adamın borcu, onun terekesinden fazla olur ve alacaklı durumda olanlardan birisi bu tereke içinde kendi malının aynisini bulur ise bu alacaklı diğerlerine tercihan kendi malını ala-bilir mi, yoksa onun bir tercih hakkı olmayıp diğer alacaklılar gibi midir?
Kendi malının aynisi, derken o malın eksiksiz, ziyâdesiz ve vasıfları değişmeksizin olduğu gibi durması kasdedilir.
Gerek müflisin yanında ve gerekse ölenin terekesinde kişinin bulduğu kendi malı, derken satıp da bedelini almadığı mal kasdedilir. Çünkü bedelini almış ise, bir hakkı kalmamış olur.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler yukarda işaret ettiğim meseleler hakkındadır. Bunların tercemesinden sonra gerekli izah yapılırken âlimlerin görüşleri de beyân edilecektir. Şimdi tercemeye geçelim.

2358) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre. Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Malının aynisini (yâni olduğu gibi), iflâs etmiş bir şahsın yanında bulan bir kimse, o malı başka kimselere nazaran öncelikle alma hakkına sahihtir.-"

2359) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur :
«Herhangi bir adam bir eşya satar, sonra iflâs etmiş durumda olan bir adamın (yâni müşterisinin) yanında bu eşyaya aynisiyle (yâni hiç değişmemiş olarak) yetişir ve eşyanın bedelinden bir şey teslim almış değil ise, eşya o adamın (hakkı) dır. Eğer adam eşyanın

bedelinden bir şey teslim almış İse kendisi diğer alacaklıların mislidir (Yâni öncelik hakkı yoktur.)»"

2360) Mcdîhe-i Münevvere kadısı (Ömer) bin Halde ez-Zurakî (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz iflas etmiş bir arkadaşımız (in elinde bulunan ve bedelini Ödemediği bir mal) hakkında Ebû Hüreyre'nin yanına gittik (O'na müracaat ettik). Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) söyle dedi.
Bu (mesele). Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, hakkında şöyle hükmettiği (meselenin misli) dir*
Herhangi bir adam ölür veya iflâs ederse (bedelini ödemediği) eşya sahibi, o eşyayı aynen (onun yanında) bulunca, kendi eşyasını (diğer hak sâhibîerinden) Öncelikle alma hakkına sâhibtir."

2361) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«Herhangi bir kimse ölür de yanında (satın alıp bedelinin tamamını ödemediği başka) bir adamın malı aynen duruyor ise, mal sahibi malının bedelinden bir şey teslim almış olsun veya (hiç bir şey) teslim almamış olsun, diğer alacaklıların mislidir (Yâni öncelik hakkı yoktur.)*" [86]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin hepsinin râvisi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'dır. Onun ilk hadisini Kütüb-i Sitte sâ-hiblerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde kısmen kelime değişikliği var ise de mânâyı etkiliyecek bir değişiklik yoktur.
Âlimlerin cumhuru bu hadîsi satılan mal hakkında yorumlamışlardır. E 1 - H â f ı 2 bu hususta geniş bilgi verdikten sonra: Verilen bilgilerden anlaşılıyor ki bu hadis satılan mal hakkındadır. Ödünç veya emanet verilen mal da bu hükme tâbidir, demiştir.
Cumhur bu hadîsi şöyle yorumlamıştır: Bir adam malını satar ve bedelinden hiç bir şey almamış iken müşterisi iflâs eder. Satıcı da gider malım olduğu gibi müşterinin yanında bulur. Yâni malın-da bir değişiklik ve bir tasarruf yapılmamış iken bulur, îflâs eden müşterisinin borcu çoktur. Başka alacaklılar da gelip haklarını taleb ederler. Satıcı kendi malını bulunca, diğer alacaklılara tercihen kendi malını geri almak hakkına sâhibtir. Diğer alacaklılar bu malı alacakları oranında bölüşme teklifinde bulunma haklyna sâhib değillerdir.
Cumhur bu hadisi satıcının malının bedelinden hiç bir şey teslim almadığı meselesine yorumlamıştır. Bu yorumun dayanağı da bu hadisten sonra gelen hadîstir. Çünkü ikinci hadiste belirtildiği gibi eğer satıcı malın bedelinden bir şey teslim almış ise diğer alacaklılara tercih hakkı yoktur. Fakat cumhurdan Şafiî satıcının tercih hakkının yine bulunduğunu söylemiştir. Ş â f i î' ye göre satıcı, kalan alacağını o maldan alır. Kalanı diğer alacaklılara verilir. $ â f i î' nin bu görüşünü en-Neyl yazarı beyân etmektedir.
Bu babın üçüncü hadîsine göre ölen adam da iflâs eden adam gibidir. Yâni bir mal satın alıp bedelini ödemeden ölen bir kimsenin yanında o mal olduğu gibi duruyor ise mal sahibi kendi malım öncelikle alma hakkına sâhibtir. Şafii bu hadisi delil göstererek böyle hükmetmiştir.
Bu babın son hadîsi ise ölen adamın iflâs eden adam gibi olmadığına delâlet eder. Buna göre, bir mal satın alıp bedelinin tamamını ödemeden ölen bir kimsenin yanında bu mal olduğu gibi du-ruyor ise satıcının bir tercih hakkı yoktur. Bu malın bedelinden bir şey almış olsun veya hiç bir şey almamış olsun fark etmez. Satıcı diğer alacaklılar gibidir. Ölenin diğer malları gibi bu malı da alacakları oranında kendi aralarında taksim ederler. Mâlik ve A h m e d bu hadisle amel etmişlerdir. Bu son hadîsi Ebû D â -v û d mürsel olarak Ebû Bekir bin Abdirrahman bin el-Hâris bin Hişâm' dan rivayet etmiştir. Fakat görüldüğü gibi müellifimiz bunu merfû olarak rivayet etmiştir. E 1 - M ü n z i r î de bu hadisi Ebû Bekir'in mürseli olarak göstermektedir. Şafiî de bunu mürsel kabul ettiği için üçüncü hadisle arrel etmeyi tercih etmiştir. [87]

Âlimlerin Konu Hakkındaki Görüşleri

N e v e v i bu konu hakkındaki görüşleri şöyle anlatır;
"Bir mal satın alıp bedelini ödemeden iflâs eden veya ötüp malı borcunu kapa ta ma yan bir kimsenin satın aldığı mal aynen duruyor ise bu malın kimin hakkı olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanîfe'ye göre satıcının bu malı geri alma hakkı yoktur. Satıcı diğer alacaklılar gibidir.

Hepsi, borçlunun malını alacakları oranında bölüşürler.
2. Şafii ve bir cemaata göre satıcı muhayyerdir. Dilerse sattığı malı geri alır. İsterse geri almaz ve diğer alacaklılarla birlikte, borçlunun malını alacakları oranında bölüşürler.
3. Mâlik: Satıcı, iflâs meselesinde malını geri alır ve ölüm meselesinde satıcı diğer alacaklılar gibidir. Hepsi ölünün malını alacakları oranında bölüşürler, demiştir."
A h m e d de ölüm meselesinde M â 1 i k ' in görüşündedir.
Avnü'l-Mabûd yazan da iflâs eden müşterinin yanında malım, olduğu gibi bulan ve malının bedelinden hiç bir şey almamış olan satıcının diğer alacaklılara tercihen kendi malını geri alma hakkına sâhib bulunduğu hükmünün Cumhurun kavli olduğunu beyân ettikten sonra şöyle der:
"Hanef iler buna muhalif kalmışlardır. Onlara göre satıcı diğer alacaklılar gibidir, tercih hakkı yoktur. Bu hadîsle amel etmemeleri için beyân ettikleri mazeretleri bilmek istiyor isen el-Fetih veya en-Neyl kitabını mütalâa etmeni tavsiye ederim.
El-Hattâbi: Bu hadisin hükmü Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in sabit bir sünnetidir. İlim ehlinden çok kimseler bununla hükmetmişlerdir. Osman bin Affân (Radıyal-lâhü anh) da böyle hükmetmiş ve Ali bin Ebi Tâlib (Ra-dıyallâhü anh)'den de böyle hükmettiği rivayet edilmiştir. Sahâbî-lerden bunlara muhalefet eden bir kimseyi bilmiyoruz. U r v e bin Z ü b e y r (Radıyallâhü anh) 'm kavli de budur. Mâlik, Şafiî, Ahmed, Evzâî ve îshâk da böyle hükmetmişler-dir. Ebû Hanife, îbrâhîm Nahai ve İbn-i Şeb-reme: Satıcı diğer alacaklılar gibidir, demişlerdir, der."
Ömer bin Halde (R.A.)'nin bâl tercemesi
Üçüncü hadisin râvisi Ömer bin Halde ez-Zürekl (R.A.) Medtne-i Münevvere kadılığı yapmıştır. Bir kavle göre babasının temi Abdurrahman el-Ensarf'dir. Halde onun dedesinin ismidir. Kendisi Ebû Hüreyre (R.A.)'den hadis rivayet etmiştir. Râvisi Reblatü'r-Rey'dir, Ebû DÂvûd ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. El-Vakidİ : O, heybetli, iffetli, takva sahibi ve sıka bir zâttır, demiştir. (Hulâsa: 282) [88]

27- Şâhidlik Etmesi Taleb Edilmeyen Bir Kimsenin Şâhidlik Etmesinin Yasaklığı Babı

2362) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: (mü'min olan) insanların hangileri daha hayırlıdır? diye soruldu. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(En hayırlı insanlar) benim karn'ım (sahâbîlerim)dir. Sonra onların hemen ardından gelen (Tabiî) lerdir. Sonra bunların hemen ardından gelen (Tabiilerin Tabiî) leridir. Daha sonra bir takım insanlar gelir ki onlardan birisinin şâhidliği yeminini ve yemini şâhid-1 iğini geçer. [89]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. Hadisteki Karn kelimesinin asıl mânâsı zamandır. Ancak bu zaman süresinin tesbit ve tâyini hususunda değişik görüşler vardır: On, yirmi, otuz, altmış, yetmiş, seksen, yüz, yüz yirmi yıl olmak üzere muhtelif rivayetler vardır. Bâzılarına göre Karn, insan kuşağıdır. Her kuşak bir Karn'dir. Bir kısım âlimler: Her yüz yıl bir Karn'dır, demişlerdir. Bu hadîsteki Karn ile kasde-dilen mânânın tesbiti hususunda da ihtilâf vardır. Nevevî' nin beyânına göre, el-Muğlr-e: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in karn'ı O'nun sahâbîleridir. Onların hemen ardından gelenlerden maksad sahâbîlerin evlâdıdır ve bunların hemen ardından gelenlerden maksad da sahâbîlerin evlâdının evlâdıdır, demiştir.
N e v e v i daha sonra: Sahih olan kavil şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in karn'ından maksad O'nun sahâbîleri-dir. îkinci karn'dan maksad. Tabiîlerdir ve üçüncü karn'dan maksad da Tabiîlerin Tabiîleridir. Âlimler, karn'lann en hayırlısının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in karn'ı yâni sahâbıleri olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Cumhurun kavline göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i bir saat bile gören her m üs 1 uman sa-hâbi sayılır.
Hadîs, en hayırlı kuşağın, sahâbîler kuşağı olduğuna delâlet eder. Bundan maksad kuşağın tümüdür. Bu itibarla bu hadis, sahâbi'nin peygamberlerden üstün olduğuna ve herhangi bir sahâbî kadının, Meryem ve Âsiye gibi kadınlardan daha faziletli olduğuna delâlet etmez. Çünkü kasdedilen mânâ bir kuşağın diğer kuşaklara üstünlüğüdür. Üstün olan kuşaktaki her ferdin diğer ku-şataki bütün ferdlerden üstünlüğü anlamı çıkarılamaz.
Hadisin son kısmında gelen «... onlardan birisinin şâhidliği yeminini ve yemini şâhidliği geçer» cümlesi ile ilgili olarak da N ev e v î şöyle der:
Bu cümle, şâhidlik ederken yemin eden kimseyi yermektedir. Cümlenin mânâsı: Adam hem

yemin eder, hem de şâhidlik eder. Artık bazen önce yemin eder ve bunun arkasında şâhidlik eder. Bazen de bunun tersini yapar. Bâzı M â I i k i 1 e r bu hadîsi delil göstererek : Şâhidlik ederken yemin eden adamın şâhidliği reddedilir, demişlerdir. Fakat cumhur, şâhidlik ederken yemin eden adamın şâhidliğini reddetmez.
Sindi de bu cümle ile ilgili olarak; Cümleden kasdedilen mânânın şu olduğu umulur: Yâni anılan üç kuşaktan sonra gelen bir takım insanların yalan konuşmaları çoğalır ve şâhidliklerine güvenilmez. Bu nedenle adamlar şâhidliklerini yeminleri ile takviye etme gayretinin içine girerler. Artık şâhidlik ederken ifâdelerinden önce veya sonra yemin ederler, demektedir.
Hadîs, yemin ve şâhidliğin önemli şeyler olduğuna ve İslâm'ın ilk dönemlerinde bunlara ehemmiyet verildiğine işaret eder. Nitekim B u h â r i bu durumu belirtmek için bu hadisin sonunda îbrâhîm Nahai 'nin şu sözünü de rivayet etmektedir: Biz çocuk denecek yaşta İken konuştuğumuzda "Eşhedu billah" ve "Allah ile ahdim olsun" sözünü kullandığımız için velilerimiz bizi döverlerdi.

2363) Câbir bin Semûre (RadıyaUâhü anh)'den: Şöyle demiştir: Ömer bin el-Hattâb (RadıyaUâhü anh), Câbiye [90]de bize bir hitabede bulundu ve şöyle söyledi: Ben aranızda böyle ayakta durduğum gibi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de aramızda ayağa kalktı ve şöyle buyurdu
Benim ashabım, sonra onların hemen ardında gelen (Tabii) ler ve sonra bunların ardında gelen (Tabiilerin Tâbü)Ieri(n değerini takdir etmek) hakkında bana riâyet ediniz (yâni bana olan hürmetinizi göz önünde bulundurup benim hatırım için onlara saygılı olunuz). Daha sonra (ki kuşaklarda) yalancılık o kadar yayılacak ki, adam, şâhidlik etmesi taleb edilmediği halde şâhidlik edecek ve yemin etmesi teklif edilmediği halde yemin edecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka zât-lardır. Ancak şu var ki, râvî Abdü'l-Melifc bin Umeyr tedüsçidir ve bu hadîsi an'a-ne ile rivayet etmiştir. [91]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîste, Ashâb-ı Kiram, Tabiîler ve bunların Tabiilerinin faziletine işaret edilerek
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hatırı için bu üç kuşakta yaşayan müslüman-lara değer ve saygı göstermenin gerekliliği ifâde edilmektedir.
Râmuzü'l-Ehâdis şerhi Levâmiü'l-Ukûl'da özetle şöyle deniliyor: "Yâni sahâbîlerin kıymet ve değerlerini takdir ediniz, onları incitmeyiniz, tenkid etmeyiniz ve aleyhlerinde konuşmayınız.Çünkü onlar benim arkadaşlarımdır. Onlara karşı durum ve davranışlarınızda benim hatırımı ve bana olan saygınızı göz önünde bulundurunuz. Tabiîler de Ashab-i Kirâm'ın izini tıpa tıp takip ettikleri için onlara da saygılı olma emri verilmiştir. Üçüncü kuşaktaki müslümanlar ilk iki kuşak dışında kalan müslümanlann en mümtaz tabakasını teşkil ederler. Fakat bu üç kuşaktan sonra gelen bir takım insanlar, şâhidlik etmeleri taleb edilmediği halde şâhidlik etmeye ve yemin etmeleri teklif edilmediğine rağmen yemin etmeye girişirler. Bu hal ise insanların takvasının zayıflığına ve itimadm azlığına delâlet eder."
Müslim, Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in (2362 nolu) hadîsi ile beraber bunun bir benzerini İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmiştir. Bunun sonunda bulunan ilâvede şu cümle de vardır:
"Bunlardan sonra bir takım insanlar olur ki şâhidlik etmeleri taleb edilmediği halde şâhidlik ederler ve apaçık hiyânet ederler..."
N e v e v i de bu cümlelerin şerhinde şunları söyler: "Bu hadîsin zahiri, «Şâhidlerin en hayırlısı, şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce şâhidlik edendir» (2364 nolu) mealindeki hadîse muhaliftir. Âlimler bu iki hadîsin arasında görülen zahirî ihtilâfı şöylece gidermişlerdir:
Bir hak iddiasında bulunan bir kimse, dâva konusu meseleye vâkıf olan şahidi bilir ve tanır. Dâva sahibi, şâhidlik etme talebinde bulunmadan önce şahidin şâhidlik etmeye acele etmesi bu hadiste yerilmiştir. Bu hadîs böyle yorumlanır, denilmiştir.
Diğer hadîste (yâni 2364 nolu) övülen şâhidlik ise dâva sahibinin tanımadığı ve bilgisi olduğundan haberi olmayan bir şahidin dâva sahibine: Ben senin meselene şahidim, durumu biliyorum. Arzu edersen hâkimin huzurunda şâhidlik ederim, diyerek haberdar et' mesi ve istenildiği takdirde şâhidlik etmesidir. Allah Teâlâ haklan ile ilgili dâvalara âit şâhidlik de anılan şâhidlik hükmüne tâbidir. Allah. Teâlâ hakları konusunda bilgisi olan bir kimse hâkim'e baş vurarak konu hakkında şâhidlik eder. Bu nevi şâhidlik de övgüye lâyık şâhidlik nevindendir.

Boşama, vakıf, azadlama, genel vâsiy-yetler ve cezalara âit şâhidlik Allah Teâlâ haklarına âit şâhidlik için birer örnektir. Bu gibi dâvalarda şâhidlik etme talebi olmaksızın şâhidlerin hâkim'e müracaatla ifâde vermeleri övgüye lâyık şâhidliklerdendir. Ancak örtbas edilmesinde yarar görülen cezalarla ilgili dâvalarda şâhidlerin bilgilerini gizlemeleri daha uygun olur.
îşte bu iki hadis arasmda görülen zahiri ihtilâfın bertaraf edilmesinin en uygun şekli bunların böyle yorumlanmasıdır. Bizim arkadaşlarımız ile Mâlik ve âlimlerin cumhuru böyle yorum yap-mışlardır. Doğrusu da budur.
Bu hadis başka şekillerde de yorumlanmış ise de bu yorumlar zayıftır. Bunlardan birisi şöyledir:
Şâhidlik etme talebi yapılmadan herhangi bir konuda şâhidlik etmek yerilmiştir. Böyle yorumlayanlar, diğer hadîsi dikkata almamıştır.
Diğer bir kavle göre bu hadîs yalancı şâhidlik hakkındadır. Bir başka kavle göre bu hadîs, cezalara âit şâhidlik hakkındadır.
Bu yorumların hepsi yanlıştır.
Şâhidlik etmesi taleb edilmemiş iken kişinin kendiliğinden gidip bir dâva hakkında ettiği şâhidlik cumhura ve bizim mezhebimize göre geçerlidir." [92]

28- Adamın Görgü Tanıklığı Vardır Da İlgili Kişi Bu Durumu Bilmez, Babı

2364) Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden, şöyle buyururken işitmiştir:
«Şâhidlerin en hayırlısı, şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce tanıklık görevini ifâ edendir.»" [93]

İzahı

Bu hadîsi Mâlik, A h m e d , Müslim ve Ebü Dâ v û d da rivayet etmişlerdir. Müslim' deki hadis metni şöyledir
İyi dinleyin ben şâhidlerin en hayırlısını size haber vereyim: Şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce şâhidlik eden kimse.» Ebü Dâvüd ile Tirmizi' deki metin de böyledir.
Bundan önceki bâbta geçen hadîsler, şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce kişinin şâhidlik etmesinin iyi olmadığına delâlet ederler. Orada verilen izahta gerekli bilgi verildi ve hadîsin yorum şekli anlatıldı. Bu hadîste ise şâhidlik etmesi taleb edilmeden önce kişinin şâhidlik etmesinin övgüye lâyık olduğu belirtilmiştir. Orada dolaylı olarak bu hadîsin yorum şekline de değinilmişti. Nevevi bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der .-
"Bu hadis ile kasdedilen mânâ hakkında iki yorum vardır. Bunların en sahih ve en meşhur olanı Mâlik ve Şafii' nin arkadaşlarının yaptığı şu yorumdur:
Bir insanın bir hakkı ile ilgili olarak bir şahsın şâhidliğe yarar lı bilgisi vardır. Fakat hak sahibi, bu şahsın bilgisinden habersizdir. Şahıs, hak sahibine gelir ve konuya şâhid olduğunu bildirir. İşte bu şahıs, en hayırlı şâhid'dir.
İkinci yorum: Bu hadîs hasbî şâhidlik hakkındadır. Yâni sırf insanlara mahsus haklar dışında kalan dâvalara âit şâhidliktir ki bu dâvalar yalnız Allah Teâlâ haklarına aittir veya Allah Teâlâ ile kul haklarının birleştiği meselelere aittir. Bunlara örnek: Boşama, azad-lama, vakıf, umumi vâsiyyetler, cezalar ve benzerî konular. Bu gibi konularda bilgisi olan şâhidlerin hâkim'e müracaat ederek ifâde vermeleri vâcibtir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'in mü-teaddid âyetlerinde Allah için şâhidlik etmeyi emretmiştir.
Birinci yorumda anılan meseleler hakkında da bilgisi olan kimselerin şâhidliklerini gizlememeleri ve bilgilerini hâkim'e aktarmaları vâcibtir. Çünkü bu bilgiler birer emânettir. Emâneti ödemek gereklidir.
Bu hadis başka şekilde de yorumlanmıştır. N e v e v i bu şekilleri de anlattıktan sonra bu hadîs ile bundan önceki bâbta geçen hadîs arasında bir çelişki bulunmadığını tekrar anlatır. Biz bu hususu bundan önceki bâbta anlattığımız için bunu tekrarlamaya gerek görmüyoruz.
Hadîsin râvisi Zeyd bin H âl id (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesini 945 nolu hadîs bölümünde vermiştik. [94]

29- Borçları Şâhidlendirmek Babı

2365) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtylalâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
(Ey îman edenler birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman) âyetini okudu ve nihayet

(Eğer bâzınız bâzınıza güvenirse — Yâni borcu sened, şâhidler veya rehinle tevsik etmeye gerek duymazsa— güvenilen (borçlu) kimse borcunu ödesin) âyetine gelince 1 Bu âyet, bundan Öncekini neshettti, dedi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu. mevkuf bir seneddir. Fakat merfü hükmündedir. [95]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Hadiste anılan birinci âyet B a -kara sûresinin 282. ve Kur*an-i Kerîm'in en uzun âyetidir. Bu âyet'te borçlandığı zaman bunun sened ile tevsik edilmesi ve iki erkek şâhid, bu olmazsa bir erkek ile iki kadın şâhidle teyid edilmesi emredilmek ted ir. Hadîste anılan ikinci âyet ise ayni sürenin 283. âyeti olup ilk âyeti tâkib etmektedir. Bu âyet'te, yolculuk hâlinde sened tanzim edecek kâtib bulunmadığı takdirde borca karşılık rehin alınması emredilmekte ve daha sonra yukarda yazılı nazm-ı Celîl buyu-rulmaktadır. Tercemede mealini sunduğum bu nazm-i Celil'de «Eğer bazınız bâzınıza güvenirse, güvenilen kimse borcunu ödesin» buyuru lmak tadır.
ilk âyet'te borcun sened ve şâhidle tevsik edilmesi ve son âyetin baş kısmında borca karşı rehin alınması emredilmektedir. Daha sonra gelen Nazm-i Celîl'de, güvenilen borçlunun borcunu Ödemesi emredilmektedir. Bu hadis'e göre Ebû Saîd-i Hudri (Ra-dıyallâhü anh) bu Nazm-i Celil'in bundan önceki hükümleri neshet-tiğini söylemiştir. Şu halde alacaklı kimse borçlusuna güveniyorsa, sened tanzimi, ş&hidlerin tutulması ve rehin alınması emri yoktur. Hadisin zahirinden anladığım budur. Fakat Sindi: Hadisten kasdedilen mânânın şöyle olması umulur, der: Mü'minler birbirine güvensin güvenmesin önce borç senedini yapmakla emrolunmuşlar. Sonra, güven ve emniyet olduğu takdirde şâhidlerle yetinmeleri em-rolunmuştur ve bu emirle ilk emir neshedilmiştir.
Hadisin ifâde tarzını Sindi' nin yaptığı yoruma uygun görmüyorum. Çünkü son emirden önce, sened tanzimi, şâhid tutulması ve rehin alınması emri geçmektedir. Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh) bu son emir, bundan öncekini neshetti, demiştir. 8u ifâdenin zahirine göre yalnız sened tanzimi emri değil diğer emirler de bu son emirle neshedilmiştir.
Fahrü'd-Din, Tefsîrü'l-Kebîr'inde bu âyetlerin tefsirinde özetle şu bilgiyi verir:
"Bâzıları âyetinin, bundan önceki âyetlerde geçen, sened tanzimi, şâhid tutulması ve rehin alınması emirlerini neshettiğini söylemişlerdir. Bilmiş ol ki, zorlayıcı bir delil bulunmadıkça bir âyetin hükmünün mensuh olduğunu kabullenmek hatâdır. Bilâkis ilk âyetlerdeki sened, şâhid ve rehin emirleri irşad ve ihtiyat yolunu göstermek mânâsına yorumlanır. Son emir ise ruhsat içindir. Yâni güven ve emniyet olduğu takdirde borç için sened yapılmayabilir, şâhid tutulmayabilir ve rehin alınmayabilir. "İbn-İ Abbâs (Radıyalâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi i Müdâneye Ayetinde (Yâni 282. âyette) nesih yoktur," demiştir.
Borcun senedle, şâhidlerle tevsik edilmesine ve rehin almaya âit emirlerin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Söyle ki:
Atâ, tbn-i Cüreyc, Nahai ve Taberi'ye göre emir vâciblik içindir.
Müctehid fıkıhçüann cumhuruna göre bu emir mendubluk içindir. Cumhurun delili şudur: Biz bütün İslâm memleketlerindeki tüm müslümanlarm senedsiz ve şâhidsiz veresiye muamelelerde bulunduklarını görmekteyiz. Bu uygulama, anılan emirlerin vâciblik için olmadığına dâir bir icmâdır. Diğer taraftan her veresiye muamele için sened ve şâhid mecburiyetini koymak müslümanlar için büyük bir güçlük doğurur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), İslâ-miyet'in kolaylık dîni olduğunu emretmiştir.
Bir kısım âlimler de: Bu emirler vâciblik içindi, sonra; âyeti ile neshedildi, demişlerdir.El- H a s a n, Sabi ve el-Hakem bin Uyeyne' nin mezhebi budur."
Hulâsa, zamammızdaki insanların çoğunda emniyet ve itimad kalmadığı için veresiye muamelelerde en ihtiyatlı yol, sened ve şâhid tutma yoludur. Ya da rehin almak şeklidir. Allah en iyi bilendir. [96]

30- Şâhidliği Caiz Olmayanların Babı

2366) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-ıj'den rivayet edildiğine göre; Reaûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hâin erkeğin, hâin kadının, İslâmiyet'te had cezasına çarptırılmış olan kimsenin şâhidiiği ve kin ile husûmet sahibinin, husûmet beslediği kişi aleyhinde şâhidlik etmesi caiz değildir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccac bin Ertat vardır. Bu râvi tedlis

ederdi. Bunu da an'ane ile rivayet etmiştir. "Umtzl bu hadisi Âise <R.A.)'dan rivayet etmiştir. [97]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türünden sayılmıştır. Halbuki E b û D â v û d da bunu az bir değişiklikle rivayet etmiştir. Oradaki rivayette:ve İslâmiyet'te had cezasına çarptırılmış olan kimse" ifâdesi yerine;«Ve zina eden erkek ve zina eden kadın» ifâdesi vardır. Tabii-buradaki ifâde daha umumi bir mânâ ifâde eder ve herhalde bu farktan dolayı bu hadis Zevâid türünden sayılmıştır.
Hadisteki "Hâin" kelimesinin Türkçesi hinâyet eden, demektir. Hıyanet eden erkek ve hiyânet eden kadından maksadın ne olduğu hususunda iki görüş vardır. Birinci ve kuvvetli olan görüşe göre bundan maksad fâsık erkek ve fâsık kadındır. İslâm dininde fâsık, büyük bir günah işleyen veya küçük günahlara devam eden kimseye denilir. Fâsık bir kimse dîni hükümlere aykırı harekette bulunmakla ilâhi emânete hiyânet etmiş olur ve bu nedenle kendisine hâin denilir. Artık ister Allah hakkına, ister kul hakkına tecâvüz etmekle hiyânet etmiş olsun fark etmez. Her iki surette de hiyânet etmiş ve fışkı mucip bir harekette bulunmuş olur.
ikinci yoruma göre buradaki hiyânetten maksad kul haklarına hiyânet etmektir.
Tuhfe yazan bu hadisin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan olan rivayeti bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"E 1 - K a a r i, el-Mirkaatta : Hıyanetin meşhur mânâsı insanların emânetlerine riâyet etmemektir. Allah'ın kullara emânet ettiği dinî hükümlere riayetsizlikle yapılan hiyânet mânâsı meşhur olan mânâ değildir. Şârih olan bâzı âlimlerimiz böyle demişlerdir. K â d i ise : Burada meşhur mânâdan daha geniş kapsamlı umumi bir mânâ kasdedilmiş olabilir. O da şudur: Kişinin kendisine verilmiş herhangi bir emânete hiyânet etmesi anlamıdır. Verilen emânet dinî hükümler olsun, kul haklan ve mallan olsun. Hepsi bu anlama girer, demiştir. Kadı' nın yorumuna göre Hâin den maksad F&-sik'dır. Fâsık ise, büyük günah işleyen veya küçük günahlara devam eden kimse demektir, demiştir.
En-Neyl yazan da: Ebû Ubeyd, hiyânetin insan haklarına münhasır olmayıp Allah haklarını da kapladığını açıkça belirtmiş, demiştir."
Yukardaki nakillerden alman sonuç, büyük bir günah işleyen veya küçük günahlara devam eden erkek veya kadının bu hatâla-nndan tevbe ve dönüş yapmadıkça şâhidlik ler in in kabul olunmama-sidir.
Hâin ve Hâine kelimeleri böyle yorumlanınca, had cezasına çarptırılmış veya kin ve husûmet besleyen kimse, bu kelimelerin anlamının kapsamına girer. Fakat önemine binâen bunlar ismen anılmışlardır, denilebilir.
Şâhidiiği kabul olmayanlardan birisi de islâmiyet'te had cezasına çarptınlmış kimsedir. Bilindiği gibi bekâr iken zina eden erkek veya kadın, iffetli kadına zina isnadında bulunup ispatlamayan erkek veya kadın ve içki içen kimse had cezasına carptınhr. Birincisine yüz, ikincisine seksen ve üçüncüsüne kırk kırbaç vurulur. Burada kasdedilen ceza bunların hepsi midir, yoksa yalnız iffetli kadını zina ile itham eden kimseye vurulacak Kazıf haddi mıdır?
Tuhfe yazan bu hususta şu bilgiyi verir:
"îb n ü'l-M e 1 i k'e göre bundan maksad kazıf haddi ile cezâlandmlmış kimsedir. Ebû Hanife bununla amel ederek : Hakkında kazıf cezası uygulanmış olan bir kimse, tevbe etse bile ilelebed şâhidiiği kabul olunmaz, demiştir.
El-Kâdı ise: Had cezasına çarptınlmış olan kimse ister bekâr iken zina suçundan dolayı haddedilmiş olsun, ister iffetli kadını zina ile itham ettiğinden dolayı kazıf haddine çarptınlmış ol-sun ve ister içki içtiğinden dolayı içki haddine çarptınlmış olsun hepsi bunun şümulüne girer, demiştir. El-Mazhar da şöyle demiştir: Ebû Hanife'ye göre hakkında kazu* haddi uygulanmış oian kimsenin şâhidliği katiyen ve ebedî olarak kabul olunmaz. Tevbe etse bile hüküm aynidir. Fakat bu ceza tatbik edilmemiş iken şâhidliği kabul olunur, demiştir. Ebû H a n î f e'den başka âlimler: Kazıf büyük bir günahtır. Bu günahı işleyen kimse fâsık sayılır. Bunun had cezasının uygulanıp uygulanmamış olmasının bir etkisi yoktur. Bu itibarla adam tevbe etmiş ise, hadden önce de sonra da şâhidliği kabul olunur. Şayet tevbe etmemiş ise ne hadden önce ne de hadden sonra şâhidliği kabul olunmaz, demişlerdir.
Tuhfe yazan yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Bence, had cezası uygulandıktan sonra tevbe edenin şâhidliği kabul olunur, diyen âlimlerin kavli kuvvetli ve tercihe şayandır. Nitekim e 1 - H â -f ı z, el-Fetih'te ve Îbnü'l-Kayyim bu kavli tahkik etmişlerdir, der.
Şâhidliğinin kabul olmadığı bildirilenlerden birisi de kin ve husûmet beslediği adam aleyhinde şâhidlik eden kimsedir. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve cumhur bu hadîsle amel ederek: Kişinin

düşmanlık ve kin beslediği kimse aleyhinde verdiği şâhidlik geçersizdir, demişlerdir.
Ebû Hanîfe ise: Düşmanlık şâhidliğe mâni değildir. Çünkü düşmanlık fışkı mûcib değildir. Nasıl ki sadâkat ve dostluk da şâhidliğe mâni değildir, demiştir.
En-Neyl yazan: Hak olan kişinin düşmanı aleyhinde verdiği şâ-hidliğin geçersiz sayılmasıdır. Çünkü hadîs bunun delilidir. Delillere karşı delilsiz görüşler etkisizdir, demiştir.

2367) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)7dtn rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden şu hadîsi işitmiştir:
«Bir bedevinin bir köy sahibi aleyhinde şâhidliği caiz değildir.»" [98]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Avnül-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir:
"Bedevi: Göçebe hayatmı yaşayıp belirli bir ikamet yeri olmayan kimsedir, çadırlarda yaşar ve sık sık yer değiştirir.
Köy sahibi t Şehirde oturan, demektir. En-Nihâye'de: Bedevi'nin şâhidliğinin mekruh kılınmasının sebebi, onun şer'İ hükümlerden habersiz oluşu ve şâhid olduğu olayları gereği gibi kavrıyamayışıdır, denilmiştir.
Hattâbî de: Bedevilerin şâhidliğinin mekruh sayılmasının sebebi şu olabilir: Bunlar şâhidliğin nasıl yapıldığını bilmezler ve şâhidliği gereği gibi ifâ edemezler. Çünkü şâhidlik ederken dengesiz konuşmayla ifâdenin amacından saptırılmış olacağını bilemezler. Müşahede ettikleri mesele ve olayları da tesbit ve gerektiğinde hâ-kim'e intikal ettirmekten âciz insanlardır. Ahmed de böyle demiştir. A h m e d ' in arkadaşlarından bir cemâat bu hadîsle amel etmiştir. Mâlik ve Ebû Ubeyd de böyle demişlerdir. Fakat âlimlerin ekserisi bunun şâhidliğinin kabulüne hükmetmiş-lerdir, îbn-i Reslân'ın dediğine göre bunun şâhidliğinin geçerliliğine hükmeden âlimler bu hadisi, bedevilerden adaleti yâni fâsık olmadığı bilinmeyenlere âit olarak yorumlamışlardır. Genellikle bedevilerin adaleti bilinemez, demiştir."
Sindi de Hattâbî' nin sözünü naklettikten sonra: Bir kavle göre bu hadîsin mânâsı bedevinin, şehirli aleyhinde şâhidlik etmesinin uygun ve isabetli olmamasıdır. Çünkü aralarında bir münasebet ve ilişki bulunmadığı için iftira şüphesi duyulabilir. Bu kuşku nedeniyle uygun görülmemiştir. Ama bedevi onun lehinde şâhidlik ederse, kabul olunur. Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: Bedevinin, şehirli aleyhinde şâhidlik işini üstlenmemelidir. Çünkü gerektiğinde bedeviyi bulmak kolay değildir. Bir başka kavle göre bu hadîsteki şâhidlik kişinin fakirliğinin ispatı hakkındaki şâhidlik-tir. Bu nevi şâhidlikte, şahidin inceleyici ve tecrübeli olması dış gö-rünüşe değil, meselelerin iç yüzüne nüfuz edebilecek kabiliyet ve dirayet sahibi olması gerekir, diye bilgi vermiştir. [99]

31- Bir Şâhid Ve Yemin İle Hükmetme Babı

2368) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şâhidle beraber (davacının) yemini ile (dâvanın sübûtüne) hükmetmiştir."

2369) Câbir (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre:
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şâhidle beraber (davacının) yemini ile (dâvanın sübûtuna) hükmetmiştir."

2370) (Abdullah) bin Abbas (Radtyallâhü onhümâ)'d<m; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şâhid ve (davacı) mn) yemini ile hükmetti."

2371) Sürrak (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir erkeğin şâhidliğini ve talibin (yâni davacının) yeminini geçerli saydı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Tâbi! olan râvî (yâni Sürrak'ın ravlsl) meçhuldür ve Sürrak «U.Wen bundan başka hadîs rivayet edilmemiştir. [100]

İzahı

Ebû Hüyreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizî ve Ahmed, tbn-i Abbâs (Radıyal-lâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir. Sürrak (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türündendir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadislerin şerhinde özetle şöyle der: "Hattâbî: Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davacının yeminini ve bir erkek şahidini yeterli görerek onun lehin-de hükmetmiştir. Bana öyle geliyor ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), davacının yeminini bir erkek şâhid yerine koymuştur. Böylece davacının yemini ile bir erkek şahidi iki şâhid gibi kabul buyurmuş, demiştir.
Bu hadîsler bir erkek şâhid ve davacının yemini ile dâvanın sü-butûna hükmetmenin câizliğine delâlet ederler.
N e v e v î: Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir: £b û Hanife, Küfe âlimleri, Şa'bî, el-Hakem, el-Ev-zâî, el-Leys ve Mâlik'in Endülüslü arkadaşları demişler ki hiç bir meselede davacının yemini ve. bir erkek şahidi ile hükmedilemez. Sahâbîler, Tabiiler ve bunlardan sonra gelen âlimlerin cumhuru demişler ki malî konularda davacının yemini ve bir erkek şahidi ile hükmedilir. Ebû Bekr-i Sıddİk, Ali, Ömer bin Abdilaziz, Mâlik, Şafiî, Ahmed, Medîne-i Münevvere fıkıhçıları, H i c â z' m diğer âlimleri ve îslâm memleketleri âlimlerinin büyük çoğunluğu da böyle hükmetmişlerdir. Bunların delilleri bu hususta vârid olan hadîslerdir. Bu hadîsleri rivayet eden sahâbîler Ali, lbn-i Abbâs, Zeyd bin Sabit, Câbir, Ebû Hüreyre, Sa'd bin Ubâde, Abdullah bin Amr bin el-Âs ve el-Muğire bin Şu'be CRadıyallâhü anhüm) 'dır.
Hadîs hafızları demişler ki bu konuda rivayet edilen hadislerin en sahih olanı, îbn-i Abbâs CRadıyallâhü anh) 'm hadîsidir, îbn-i Abdilber de şöyle demiştir: Hiç kimse tbn-i Abbâs' m bu hadisinin senedi hakkında bir itiraz veya tenkidde bulunmamıştır, bunun sıhhati konusunda hiç bir ihtilâf yoktur ve konu hakkında gelen Ebû Hüreyre ile Câbir'in hadîsleri de hasendir, diye bilgi vermiştir.
Hattâbî: Bu hadîsler, «Şâhid ler davacıya, yemin de dâvâlıya aittir.» mealindeki hadise muhalif değildir. Çünkü o hadîs şâhidsiz yemine aittir. Bu hadîsler ise şâhidle beraber olan yemin hak-kındadır. Bu itibarla hadîslerin konuları ayrı ayn şeylerdir. Konular ve yerler ayn olunca hükümler de ayn olabilir, demiştir."
H a t t â b i' nin işaret ettiği hadîs ile ilgili gerekli bilgi 2321 -2322 nolu hadîsler bölümünde geçti. Oraya bakılabilir.
Davacının yemini ile gösterdiği bir erkek şahidin ifâdesini yeterli saymayan âlimlerin bu hadislere karşı beyân ettikleri mazeretler, dayanaklar ve bu hadîslerle amel eden âlimlerin verdikleri cevablar T i r m i z î ' nin şerhi Tuhfe'de beyân edilmiştir. Oraya bakılabilir. [101]

32- Yalan Şâhidlik Babı

2372) Hureym bin Fâtik el-Esedî (Radtyallâhü ankyden:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) sabah namazını kıldı. Sonra (namazdan) dönünce ayakta durdu ve üç kez:
«Yalan yere şâhidlik etmek (günahlığı hususunda) Allah'a ortak koşmaya denk kılınmıştır,» buyurdu. Sonra şu âyeti okudu ı
(Ve Allah'a ortak koşmaksızm O'na yönelerek yalan yere şâhidlik etmekten çekinin.)"
Hâl Tercemesl
Son hadisin râvisi Sürrak (R.A.) sah&bldir. Önce Mısır'da, dana sonra İskenderiye'de İkamet etmiştir, El-Askerl, O'nun isminin SÜrak olduğunu' söylemiştir. Babasının ismi Esed el-Cüheni'dir. Nesebi hakkında başka rivayetler de vardır. Onun râvisl olan Tabii meçhuldür. Buradaki hadisinden başka hadisi rivayet olunmamıştır. (Tuhfe cild [102]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Hadis, yalancı şâhidliğin çok ağır günah olduğuna delâlet eder. Avnül-Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şöyle der:
"El-Kari: Yâni yalan yere yapılan şâhidlik günahlığı hu* susunda Allah Teâlâ'ya ortak koşmaya eşit tutulmuştur. Çünkü Al* lah'a ortak koşmak, O'na karşı edilen büyük bir yalandır. Yalancı şâhidlik de ilgili kula karşı edilen büyük bir yalandır. Her iki yalan da caiz olmadığı gibi birer iftiradır. Bu bakımdan bu iki yalan birbirine benzer ve eşit durumdadır, demiştir.
T ı y b i de : Yalancı şâhidliğin Allah'a ortak koşmaya eşit tutulması sebebi şudur: Allah'a ortak koşmak, bir nevî yalancı şâ-hidliktir. Çünkü Allah'a ortak koşan kimse, putların ibâdet edilmeye

lâyık olduğunu söylemekle büyük yalan işlemiştir, demiştir."
Yalan yere şâhidlik etme vebalinin ağırlığını vurgulamak için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan buyruğu üç kea tekrarlamış ve buyruğunun teyidi için mezkûr âyet'i okumuştur.
Ebû Dâvûd ve Tirmizi1 nin rivayetlerinde, anılan âyet-i kerime'nin; Ott/^ O-* or*J\ l**£*l* = «*k putlardan çekinin...» Nazm-i Celil'i de vardır.
Hac sûresinin 30. âyetinin son kısmı ile 31. âyetinin baş kısmından ibaret.olup bu hadîste anılan Nazm-i CeUTin tamamı şöyledir:
"Allah'a ortak koşmaksızm O'na yönelerek pis putlar (a tapmak) -dan çekinin ve yalan yere şâhidlik etmekten —veya yalan sözden — çekinin..
Görüldüğü gibi bu âyetlerde putlara tapmak ile yalancı şfthid-lik veya yalan söz söylemek beraber anılmıştır. Bu da yalan hid liğin ne kadar ağır bir günah olduğuna delalet eder.
Tefsir kitablannda açıklandığı üzere tbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh) âyet-i kerîme'deki "Kavl-i Zûr" ifâdesini yalancı şâ-hidlik mânâsına yorumlamıştır. Bâzı müfessirler de bu ifâdeyi yalan söz söylemek mânâsına yorumlamışlardır. Yalancı şâhidlik, yalan söz söylemenin bir nevî olduğu için her iki yorumda da yalancı şâhidü-ğin ağır bir günah olduğu anlamı vardır.

2373) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)7dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah yalancı şâhid için (cehennem) ateşi vâcib kılmadıkça onun ayaklan (yerinden) aynlamıyacaktir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Muhammed bin el-Pırât'in zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. İmam Ahmed de onu yalanlamıştır. [103]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs, yalancı şâhidlik edenin, ifâde verdiği yerden henüz adım atmamış iken veya kıyamet günü hesaba çekileceği yerden ayrılmamış iken cehennem azabına müstahak kılınacağına delâlet eder. Adamın ayaklarının ayrılmamasından mak-sad kendisinin ayrılmamasıdır.
Hureym (RjM'oi Hâl Tercemesİ
Hureym bin Patik el-Esedl Ebû Yahya (İLA.) sahabldir. Babasının ismi el-Afa-ram bin Şeddâd bin Amr bin Fatik'dlr. Bu zat, Hudeyblye seferinde bulunmuştur. El-Kesif'de beyan edildiğine göre Bedir savasına da katılmıştır. 10 aded hadisi vardır. Havileri ise oğlu Eymen ve Vâbısa bin Mabed'dir. ELVâkidl'ye göre bu zat Mekke fethinden sonra müslüman olmuştur. Dört sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Muâvtye (R.A.)'ra hilafeti döneminde vefat etmiştir. (Hulasa : 108) [104]

33- Ehli Kitabın Birbirleri Aleyhinde Şâhidlik Etmeleri Babı

2374) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü c«A«mâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kitab ehlinin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmelerini caiz kılmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Mücâlid bin Said zayıftır. [105]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid türündendir. Bu hadise göre Ehl-i Kitab'ın yâni hınstiyan ve yahûdüerin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmeleri caizdir. Yâni ettikleri şâhidlik geçerlidir.
Süneni Ebû Davud'un şâhidlik bölümünün "Yolculuk hâlinde yapılan vasiyet hakkında zunmilerin şâhidliği" babında rivayet olunan Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (Radıyallâhü anh) 'm bir hadîsinin şerhinde Avnü'l Mabûd yazarının naklen beyânına göre H a t -tâbi şöyle demiştir:
"Mâlik ve Şafii: Zimmî yâni ehl-i Kitab'ın gerek bir müslüman aleyhinde ve gerekse bir kâfir aleyhinde herhangi bir konuda şâhidlik etmesi caiz değildir, demişlerdir.
Rey ehline göre zimmilerin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmeleri caizdir. Bütün kâfirler bir millet sayılır. Yâni bunların inandıkları kitablarm ve dinlerin ayrı olması neticeyi değiştirmez. Bu itibarla bir hınstiyarun bir yahûdî aleyhinde veya bir yahûdinin bir hınstiyan aleyhinde verdiği şâhidlik kabul olunur. (Fakat bir zimmînin bir müslüman aleyhinde şâhidlik etmesi caiz değildir.)
Ahmed bin Hanbel'e göre zimmîlerin birbirleri aleyhinde şâhidlik etmeleri caiz değildir. Keza

bunların bir müslü-man aleyhinde şâhidlik etmeleri de caiz değildir. Ancak yolculuk hâlinde bir müslüman vasiyet ederken müslüman şâhid bulamadığı takdirde vasiyeti için tuttuğu zimmîlerin şâhidliği zaruret nedeni ile geçerli sayılır.
Şâbî, ibn-i'Ebl Leylâ, îshâk bin Rahu-veyh ve Zührî'ye göre yahûdînin yahûdi aleyhinde şâhidlik etmesi caizdir, fakat hıristiyan veya mecûsî aleyhindeki şâhidliği caiz değildir. Çünkü bunların her birisi ayrı bir millet yâni din mensubu sayılır. Bir din mensubunun başka bir din mensubu aleyhinde şâhidlik etmesi caiz değildir. [106]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/361
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/362
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/362-363
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/363-364
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/365
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/365-366
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/366-367
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/367-369
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/369-370
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/370-372
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/373-374
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/374
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/375
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/375-376
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/376-377
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/378-380
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/380-381
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/381-382
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/382
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/382-383
[21] Al-i İmran: 77
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/383-384
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/384-385
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/385
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/385-386
[26] 2107.2109 nohı hadisle» bak.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/386-388
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/388-389
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/389-390
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/390-392
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/392-393
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/393-395
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/395-396
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/396-397
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/397-398
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/398-400

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/400-401
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/401
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/401-402
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/402-403
[41] Kalem : 4
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/403-405
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/405-407
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/407
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/408
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/408-412
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/412
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/412-413
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/413-414
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/414-415
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/415
[52] Hülasa : 453 ve Avnü'l-Mabûd : clld 10, sah. 64
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/415-416
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/417
[54] Hülâsa: 60
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/417-418
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/418
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/419
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/419
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/419-422
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/422-423
[60] H&i tercemesi 146 nolu hadis bölümünde geçti.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/423-424
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/424-425
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/425-426
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/426
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/427-428
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/428-431
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/431-432
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/432
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/432-433
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/433
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/433-434
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/434
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/434-436
[74] Nisa: 141
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/436-437
[76] Hal Urcemssi 1379 nolu badis bölümünde geçü.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/438

[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/438-439

[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/439-440

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/440-443

[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/443-445

[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/445-446

[83] Bakara : 280

[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/446-449

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/449

[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/450-452

[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/452-453

[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/453-454

[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/455

[90] Câbiye Şam'ın güney batısında ve Dımışk'a bir günlük mesafede bir şehrin ismidir. Hz. Ömer (R.A.)'ın hilâfeti döneminde bir askeri merkez idi. Halife Ömer, seçkin sahâbiler ile burada toplantı yapıp savaş planları hazırlamış ve Yermûk savaşından sonra ganimet mallan burada taksim edilmişti. Câbiye hutbesi, diye anılan meşhur hitabeti Halife Ömer burada irad etmişti.

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/455-457

[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/457-459

[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/459

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/460-461

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/461

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/461-463

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/463-464

[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/464-466

[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/466-467

[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/467-468

[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/469-470

[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/470

[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/471-472

[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/472

[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/473

[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/473-474

14- HİBELER KİTABI

1- Adam Çocuğuna Bir Şey Hibe Eder, Babı

2375) Numân bin Beşîr (Radtyallâhü anküma)'d&n rivayet edildiğine göre:
Babası kendisini alıp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn yanına götürerek:
(Yâ Resûlallah!) Sen şâhid ol: Ben malımdan şu kadarını (oğlum) Numân'a hibe ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona:)
«(Peki) Sen N um ân a hibe ettiğinin mislini diğer çocuklarının her birisine de hibe ettin (mi)»? buyurdu. Beşîr:
Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde bu işe benden başkasını şâhid et,» buyurdu. (Sonra) : «Çocuklarının sana itaat etmeleri hususunda eşit olmaları seni sevindirmez mi?- buyurdu. Beşîr:
Evet (sevindirir), diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde hayır (onlara hibe etmede eşitsizlik etme)» buyurdu."

2376) Numân bin Beşîr (Radıyallâkü anhümd)'âan rivayet edildiğine göre:
Babası kendisine bir köle hibe etti ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına giderek O'nu (bu'işe) şâhid etmek istedi Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Nu-mân'ın babasına) :
«Sen her çocuğuna bunun mislini hibe ettin (mi)?» buyurdu. Babası : Hayır, deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -O halde köleyi geri al,» buyurdu." [1]

İzahı

Numân (Radıyallâhü anh)'m hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Kütüb-i Sitte'de müteaddid yollarla rivayet olunan bu hadîsin metninde bazı değişiklikler mevcuttur. Bunların burada belirtilmesi zaruri değildir ve biraz da izah ister. Bu itibarla bu değişikliklere değinmiyeceğim.
Hadîs, hibe ve hediye hususunda evlâd arasında eşitliğin gözetilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Anılan eşitliğe riâyet edilmesinin hükmü hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. AvnÜl-Mabûd yazan Nevevi' den naklen şu bilgiyi vermektedir:
"Hadis, hibe hususunda evlâd arasında eşitlik ve adalet yapılmasının müstahablığına delâlet eder. Bu itibarla evlâd kız olsun oğlan olsun bunlara hibe verilirken eşitlik prensibinden ayrılmamaya dikkat edilmelidir. Bâzı arkadaşlarımız: Oğlan çocuğa iki kız hissesi kadar pay verilmelidir, demişler ise de birinci görüş sıhhatli olanıdır. Çünkü hadisin zahiri o görüşü teyid eder.
Şayet bir adam çocuklarının bir kısmına mal hibe edip diğerlerine bir şey hibe etmezse bunun hükmü hususunda ihtilâf vardır: Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafiî'ye göre bu hibe sahihtir ve böyle davranmak haram olmayıp mekruhtur.
Ahmed, Sevrî, îshâk ve başkalarına göre böyle yapmak haramdır. Bunların delillerinden ikisi bâzı rivayetlerde bulunan; *ve evlâdınız arasında adalet ediniz» ve; «Ben haksız bir şeye şâhid olmam» ifâdeleridir.
Birinci grubtaki âlimlerin delili ise hadisin;
= «Buna benden başkasını şâhid et» emridir. Eğer böyle yapmak haram veya bâtıl ve geçersiz olsaydı böyle buyurmazdı. Bir de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), B e ş i r'e «Köleyi geri al» buyurmuştur. Eğer yapılan hibe işi geçersiz olsaydı geri almak ve hibeden rücu' etmek gereksiz kalırdı.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buna şâhid olmayı kabullenmeyip haksızlık diye vasıflandırmasına gelince bu da ikinci grubun görüşünü ispatlamaz. Çünkü, eşitlik ve adaletten sapan her şeye Cevr ve haksızlık denilir. îster haram olsun ister mekruh olsun fark etmez. Yâni mekruh olan bir şey de Cevr ve haksızlıkla vasıf landırılabil ir.''
Tuhfe yazarı da şöyle der:
" E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te şöyle der: Cumhurun görüşüne göre evlâd arasında hibe konusunda eşitlik yapmak müstahabdır. Eğer bir adam, evlâdından bir kısmına hibede bulunursa, yaptığı hibe işi sahih olmakla beraber mekruhtur. Bu nedenle hibe edilen şeyi geri almak veya diğer çocuklara da onun mislini hibe etmek müstahab'-dır. Cumhura göre hadiste gelen ve eşitliğin gözetilmesine âit emir, mendubluk içindir, keza eşitsizliğin yasaklanmasına dâir nehiy de tenzîh en mekruhluk içindir.

Hibe etme hususunda evlâd arasında eşitlik yapmanın vâcibli-ğine hükmedenler de N u m â n' in hadisini delil göstermişlerdir. Tâvûs, Sevri, Ahmed ve tshâk böyle söyleyenlerdendir. Mâlikîler'in bir kısmı da böyle demiştir. Bu grubtan alınan meşhur kavle göre eşitlik prensibine aykırı olarak evlâda verilen hibe geçersizdir. Ahmed' den yapılan rivayete göre yapılan hibe sahih olup bundan rücu' edilmesi vâcib'dir ve ev-lâddan birisinin borçluluğu ve sakatlığı gibi bir ihtiyaca binâen ona fazla hibede bulunmak caizdir.
Evlâda verilen hibenin eşitlik şekli bakımından da ihtilâf vardır. Muhammed bin el-Hasan, Ahmed, îshâk, Ş â f i i 1 e r' in bir kısmı ile M â 1 i k i 1 e r' in bâzısına göre eşitlik, erkek çocuğa kız çocuğun payının iki katını vermek suretiyle olur. Yâni mirasta olduğu gibi erkek çocuğa iki hisse verilir. Bunun gerekçesi de şudur: Eğer babanın malı, önün ölümüne kadar bekletilirse, erkek çocuğa kız çocuğun hissesinin iki katı verilir. Şu halde babanın hayatında da hibeler bu ölçüye göre verilmelidir.
Diğer âlimlere göre erkek ve kız çocuklar arasında bir ayırım yapılmaksızın hepsine eşit şekilde hibe verilmelidir. Hadîsteki eşitlik emrinin zahiri bu görüşü teyid eder. Said bin Mansur ile Beyhakî1 nin hasen bir sened ile îbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettikleri merfû şu hadîs de bu görüşe delîl gösterilmiştir:
«Hibe vermek hususunda evlâdınızı eşit tutunuz. Eğer ben evlâdın bir kısmını (hibe hususunda) üstün tutsaydım kızları üstün tutacaktım." [2]

2- Çocuğuna Bir Şey Hibe Edip Sonra Bundan Dönen Adamın Babı

Hâl Tercemesi
Numân (R.A.)'ın h&I tercemesi 112 nolu hadis bölümünde geçti. Bunun babası Beşlr bin Sa'd bin Sulebe (R.A.) Ens&rtn Hazreç kabilesinden olup Akabe görüşmesinde bulunan ve Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılan sahâbl-lerdendir. Hicretin 13. yılı AynÜ't-Temr'de sehld edilmiştir. (Hülasa: 90)

2377) (Abdullah) bin Abbâs ve (Abdullah) bin Ömer (RadtyaUâhü ankümâyden rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Adamın bir şeyi hibe edip sonra bundan dönmesi helal değildir. Ancak çocuğuna bir şey hibe eden baba bu hükmün dışındadır. (Yâni hibesini geri alabilir.)»"

2378) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saüaüakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Her hangi biriniz hibesinden rücu' etmesin, çocuğundan (hibesini istirdad eden) baba bu hükmün dışındadır." [3]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Ne-s a î de rivayet etmişlerdir.. Diğer hadîsi N e s a î de rivayet etmiştir.
Bu hadisler kişinin, verdiği hibe ve hediyeyi geri istemesinin caiz olmadığına, fakat babanın evladına verdiği hibe ve hediyeyi geri almasının câizliğine delâlet ederler. Cumhurun görüşü de böyledir.
Tuhfe yazarının beyânına göre merhum el-Kâdı şöyle demiştir:
"îbn-i Ömer ile îbn-i Abbâs'ın hadîsi (yâni 2377 nolu hadîs) hibeden dönüş yapmanın câizliğinin sâdece babanın evlâdına verdiği hibeye münhasır olup başka kimsenin verdiği hibeden dönüş yapmasının caiz olmadığına dâir apaçık bir nass'dır. Ş â -f i İ de böyle hükmetmiştir. Fakat Sevrî ve E b û Hanî-f e ' nin arkadaşları bunun aksine hükmederek : Kişinin evlâdına, mahremi olan bir yakınma veya eşine verdiği hibeden dönüş yapması caiz değildir. Lâkin kişinin yabancı bir kimseye verdiği hibeden rücû etmesi caizdir, demişlerdir. Mâlik ise: Verilen hibeden dönüş yapmak herkes için caizdir. Ancak eşlerden birisinin diğerine verdiği hibeden dönüş yapması caiz değildir, demiştir.
Bâzı Hanefîler bu hadisi şöyle yorumlamıştır: Hadis'in «Hibeden dönmesi helâl değildir» ifâdesinden maksad, bunun caiz olmaması değildir, amaç, yapılan hibeden dönüş edilmesinin önlenmesi ve sakmdırmaktır. Nasıl ki, "Varlıklı adamın dilenciyi eli boş döndürmesi helâl değildir," denilir.
Çocuğuna hibe veren babanın bu hüküm dışında tutulmasının mânâsı ise şudur: Yâni baba,

çocuğuna hibe ettiği bir şeyi geri alıp onun ihtiyaçlarına sarf etmesi caizdir. Nasıl ki, baba çocuğunun öz malını da onun nafaka ve diğer ihtiyaçlarında kullanmaya yetkilidir. Bu cümleden kasdedilen mânâ budur, hibeden dönüş yapmak ve bunu istirdad etmek değildir.
Hadisin böyle yorumlanması, zahir olan mânâsından bir dönüş olduğu gibi uzak bir yorum şeklidir." (Kadı' nın sözü bitti.)
Miftâhü'1-Hâce yazan da son hadîsin açıklaması bölümünde özetle şöyle der:
'Bu hadîs delil gösterilerek : Baba, evlâdına verdiği hibeyi geri alabilir, denilmiştir. Cumhurun görüşü de böyledir. Fakat Ahmed:
Hibe eden kişi kim olursa olsun verdiği hibeyi geri alamaz, demiştir
Bâzıları: Baba, küçük yaştaki çocuklarına hibe ettiği veya erginlik çağına varmış bulunan evlâdına hibe edip teslim ettiği bir şeyi geri alamaz, demişler ise de Muhammed bin Ali:
Böyle bir ayırımı yapmaya delil olabilecek bir mesned yoktur, demiştir.
Bu konuda ananın da baba hükmünde olup olmaması konusunda ihtilâf vardır. Fıkıhçılann ekserisi: Hadîsteki Valid = doğurucu, kelimesi anaya da şümullüdür, nasıl ki Veled kelimesi oğlan ve kız çocuğa şümullüdür. îshâk: Hak olan budur ki baba, evlâdına verdiği hibeden dönüş yapabilir. Vâlid kelimesinin din ıstılahında veya Arap dilinde anaya da şümullü olduğu sıhhat bulursa ana da baba gibidir. Yâni ana da evlâdına verdiği hibeyi geri alabilir. Aksi takdirde ana geri alamaz. Lügat kitablarmdan el-Mısbâh'ta: Vâlid, babadır. Valide de anadır, denilmektedir. [4]

3- Ömrâ (Bîr Şeyî Bir Kimseye Ömrü Boyunca Vermek) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Ömrâ kelimesi ve işlemi hakkında özlü bilgi vermek uygun olur. Avnü'1-Ma-bûd yazarı şöyle der:
"Ömrâ kelimesi ömür kelimesinden alınmadır. Ömür de bilindiği gibi hayat demektir. Câhiliyet döneminde adam evini arzuladığı kimseye verir ve ona: Bu evi sana ömrün boyunca helâl kıldım, derdi. O dönemde böyle bir âdet var idi. Bu işleme Ömrâ adı verilmiştir. Ömrâ işleminin aslı ve sözlük mânâsı budur. Şer-i Şerifte ise cumhura göre anılan şekilde verilen evin mülkiyetini alıcıya geçmiş olur ve ölümünden sonra mülkiyet hakkı vericiye değil alıcının mirasçılarına intikal eder. Ancak verici, evi verirken alıcının ölümü hâlinde evin kendisine âit olacağını şart koşarsa o takdirde ev kendisine iade edilir."
Tuhfe yazarının naklen beyânına göre en-Nihâye'de: Ömrâ ve Amrâ ismi verilen bu işlem câhiliyet devrinde revaçta idi. Adam evini arzuladığı kişiye, ömrü boyunca mesken olarak kullanması için verirdi ve o kişi ölünce adam evini teslim alırdı. İslâmiyet bu işlemi iptal eyledi ve ömür boyunca yararlanılmak üzere verilen ev ve benzeri eşyanın sürekli olarak alıcının mülkiyetine geçeceğini, artık vericinin o eşyayı geri alamıyacağını ve alıcının ölümünden sonra o eşyanın alıcının mirasçılarına intikal edeceğini bildirdi. Bu hususta rivayet olunan hadîsler birbirini teyid eder. Fıkıhçılar ise bu hususta ihtilâf etmişlerdir: Bâzıları bu hadislerin zahiri ile amel ederek : Bu şekilde yapılan işlemle, ilgili eşyanın mülkiyeti sürekli bir süratte alıcıya intikal eder, demişlerdir. Bir kısım fıkıhçılar da: Bu şekilde verilen eşya Âriye gibidir yâni eşyanın mülkiyet hakkı vericide kalır, alıcı karşılıksız ve ücretsiz olarak geçici bir süre için o eşyadan yararlanır alıcı ölünce eşya sahibine iade edilir, demiş ve hadisleri tevil etmişlerdir, diye bilgi verilmiştir,

2379) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Ömrâfnm mal sahibinin yararına uygunluğu) yoktur. Çünkü kime ömrâ işlemi ile bir mal verilirse artık o mal (dâimi olarak) o kimsenindir."
Not: Bunun senedinin Buhâri ve Müslim'in şarttan Üzerine saî.ih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2380) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhii anhüntâydan rivayet edildiğine göre kendisi :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim, demiştir:
«Kim Ömrâ usûlü ile bir malı bir adama ve onun nesline verirse artık (söylediği) sözü onun o maldaki hakkını kesmiş olur. Bu itibarla o mal, ömrâ usûlü ile verilen adama ve onun neslinedir.»"

2381) Zeyd bîn Sabit (Radtyallâhii anhyden rivayet edildiğine göre : Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem), ömrâ'yı alıcının (Ölümünden sonra) vârisine vermiştir." [5]

İzahı

Zevâid yazan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)ıın hadisini Zevâid türünden saymıştır. Bu durum nottan da anlaşılır. Ancak bu hadis N e s â i tarafından da rivayet edildiğine göre Zevâid türünden sayılmaması gerekmektedir. Bunda gözden kaçma olabilir
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve Ne-s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Tirmizi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Zeyd (Radıyallâhü anh)'m hadisini N e s â I de rivayet etmiş, Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmiştir.
Bu hadîsler, ömrâ usûlü ile verilen bir malın sürekli olarak alıcıya ve ölümünden sonra evlâd ve ahfadına intikal ettiğine delâlet ederler. Sonuç bu olduğu için ömrâ usûlü ile mal vermenin, vericinin yarar ve menfaatma uygun düşmediği, ilk hadîste belirtilmektedir.
Ömrâ işleminin ne demek olduğunu tercemelere geçmeden önce anlatmıştım.
Avnü'l-Mabûd yazan bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
N e v e v i: Bizim arkadaşlarımız ve başka âlimler demişler ki: Ömrâ şudur: Adam birisine: Örneğin şu evi ömrün boyunca veya hayatta olduğun sürece ya da yaşadığın müddetçe yahut dünyada kaldığın sürece sana kıldım, der veya bu mânâyı ifâde eden başka bir söz söyler. İşte bu söze Ömrâ denilir.
Akıb ise adamın evlâd ve torunlan, yâni nesli anlamını ifâde eder.
Arkadaşlarımız demişler ki Ömra üç durumda oluşur:
1. Adam şöyle der: Ben şu evi ömrâ usûlü ile sana verdim, sen öldüğün zaman da bu ev senin mîrasçılann veya senin neslinindir. Bu akid sahihtir ve bunun sahihliğine karşı çıkan âlim yoktur. Alıcı bu akid ile evin mülkiyetine sâhib olmuş olur ve ev kendisine hibe edilmiş sayılır. Adam öldüğü zaman ev onun mirasçılarına intikal eder. Mirasçısı yok ise ev hazineye intikal eder ve hiç bir sû-retle eski sahibine yâni verene intikal etmez. Mâlik bu görüşe muhalefet etmiştir. (M â 1 i k' e göre intifa hakkı alıcıya ve onun mirasçılarına intikal eder. Fakat mülkiyet hakkı eski sahibine aittir,)
2. Adam: Ben şu evi ömrâ usûlü ile ömrün boyunca sana kıldım, demekle yetinir ve alıcının ölümü hâlinde ne olacağını belirtmez. Bu akdin sıhhati konusunda Şafii1 nin iki kavli vardır. En sahîh olan kavline göre bu akid sahihtir ve bunun hükmü de ilk şıkkın hükmü gibidir.
3. Adam: Bu evi ömrün boyunca sana kıldım. Sen öldüğün zaman ben sağ isem ev bana aittir. Şayet ben ölmüş isem ev benim mirasçılarıma âit olacaktır. Bu akdin sıhhati hususunda da arka-daşlarımız arasında ihtilâf vardır: En sahîh görüşe göre akid gene sahihtir ve bunun hükmü de ilk şıkkın hükmü gibidir.
Hülâsa, en sahîh kavle göre Ömrâ bütün çeşitleri ile sahihtir ve mal alıcının mülkiyetine geçmiş olur. Artık alıcı dilediği gibi o malda tasarruf edebilir.
Ebû Hanife' nin görüşü de Şafii mezhebinin görüşü gibidir. Sevri, el-Hasan bin Salih ve Ebû U b e y d e ' nin kavli de böyledir. Bunların delilleri bu sahîh hadislerdir.
A h m e d' e göre geçici ömrâ sahih değildir. Fakat geçici olmayan, yâni geçici olduğuna dâir bir kayıt bulunmayan ömrâlar caizdir.
Mâlik ise: Ömrâ bütün durumlarda sâdece evin intifa hakkının verilmesinden ibarettir. Hiç bir durumda evin mülkiyet hakkının verilmesi oluşmaz, demiştir, diye bilgi verir. (N e v e v i' nin sözü bitti.)
El-Mirkafda belirtildiğine göre Mâlik: Adam, ömrâ usûlü ile evini bir kimseye verirken: Senden sonra da senin mirasçılarına olsun, gibi bir söz söylememiş ise, o kimsenin ölümü hâlinde evin intifa hakkı vericiye, verici ölmüş ise onun mirasçılarına geri verilir, demiştir. [6]

4- Rukbâ (Bir Adamın, Kendî Evini Bîrisine Hîbe Etmesi Ve Ona: Ben Senden Önce Ölürsem Ev Sana. Sen Benden Önce Ölürsen Ev Bana Olsun Demesi) Babı

Rukbâ: Bu kelime müraRaba'dan alınmadır. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre S ü y û t î bu kelimeyi şöyle tarif etmiştir: Rukbâ şudur : Adam birisine: Ben evimi sana hibe ettim. Eğer sen benden önce ölürsen ev bana döner ve ben senden önce ölürsem ev sanadır, der. Taraflar birbirlerinin ölümünü gözettikleri için bu işleme mürakaba'dan alma Rukbâ ismi verilmiştir.
En-Nihâye'de de bu kelime böyle tarif edildikten sonra: Fıkıh-çılar bu işlemin hükmü konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları: Bu işlemle evin mülkiyeti sürekli olarak alıcıya geçmiş olur, demiştir.

Bir kısım fıkıhçılar ise: Hayır, jnülkiyet hakkı vericide kalır, âriye gibi alıcı bundan yararlanır, demiştir, diye bilgi verilmiştir.
Tirmizi de: Rukbâ, adamın : Bu şey öTirün boyunca sanadır sen benden önce ölürsen bana geri geli* demesidir, diye tarif etmiştir.

2382) (Abdullah) bin Ömer (Radtydlâhü anhümâ)'âsm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Rukbâ (nin mal sahibinin yararına uygunluğu) yoktur. Çünkü kime rukbâ usûlü ile bir şey verilirse artık o şey o kimsenin hayatında da, ölümünde de kendisine aittir.»
Râvi demiştir ki: Rukbâ, mal sahibinin: Benden ve senden hangimiz sonra ölürse bu mal onundur, demesidir."

2383) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet ediMi-ğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuydu, dwniftir:
«Ömrâ, kendisine verilen İçin (dâimi olarak) geçerlidir. (Hibe eden bundan dönüş yapamaz)« Rukbâ da kendisine verilen için (sürekli biçimde) geçerlidir. (Hibe eden bundan dönüş yapamaz)." [7]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisi N es âi'de de rivayet edilmiştir. Ancak rukbâ'nın tarifine ait râvinin sözü orada yoktur. Bu tarifin hangi râviye ait olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Bu hadîsin ilk cümlesinden maksad, rukbâ'nın yasak lığı veya geçersizliği değildir. Bu cümleden maksad şudur: Rukbâ işlemini yapmak suretiyle mallarınızı zayi etmeyiniz ve mülkiyetinizden çıkarmayınız. Çünkü rukbâ işlemini yapmakla mal, mülkiyetinizden çıkar ve karşı tarafa geçer. Şu halde anılan cümleden kasde-dilen mânâ: Böyle bir işlemin yapılması, yarar açısından uygun değildir. Ama buna rağmen yapılırsa akid sahihtir. Alıcının ölümü ile mal onun mirasçılarına intikal eder.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini rivayet ettikten sonra: Bu hadîs hasendir. Ashâb-i Kirâm'dan ve başkalarından bâzı ilim ehlinin uygulaması böyledir. Yâni Ömrâ işlemi gibi Rukbâ işlemi de caiz ve geçerlidir. Ahraed ve îshâk'ın kavli de böyledir. K û -f e 1 i bâzı âlimler ile başkaca bâzı ilim ehli ise Ömrâ işlemini caiz görüp Rukbâ işlemini caiz ve geçerli saymamışlardır, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan da: C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadisi, Rukbâ ile Ömrâ işlemlerinin hükümlerinin ayni olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşüne göre Rukbâ, Ömrâ gibidir. Fakat Mâlik, Ebû Hanîfe ve Muhammed rukbâ'yı caiz görmemişlerdir. Ebû Yûsuf ise cumhurun görüşüne katılmıştır. El-Fetih'de beyân edildiği üzere N e s â İ sahih bir sened-le îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan mevkuf olarak; "Ömrâ ve rukbâ müsavidir" mealinde bir eser rivayet etmiştir, diye bilgi verdikten sonra H a t t â b i' den naklen şöyle der: Ebû Hanîfe demiş ki, Ömrâ usûlü ile verilen mal alıcıya (ve vârislerine) miras yolu ile intikal eder. Rukbâ ise âriyedir. (Yâni intifa hakkı alıcıya geçici olarak verilmiş olur.) Ş â f i I' ye göre Rukbâ, Ömrâ gibidir. Alıcının ölümü hâlinde mirasçılarına intikal eder. Ha* dlsin zahirinin hükmü de böyledir. [8]

5- (Verilen) Hibeden Rücû Etmek Babı

2384) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Verdiği hibeyi geri alan kişinin durumu köpeğin durumu gibidir. Köpek yer, nihayet doyunca kusar. Sonra kustuğuna dönüş yapıp onu yer.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîs Buhârî ve Müslim'de Ebû Hüreyre (R.A.)'den başka sahabiden rivayet edilmektedir. Ebû Hüreyre"nin rivayetine âid seneddeki râviler sıka zâtlardır. Fakat bu sened munkatidir. Ahmed bin Han-bel: Hılâs bin Amr el-Hecerî, Ebû Hüreyre'den bir şey işitmemiştir, demiştir.

2385) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, defa «Hibesini geri alan kişi. kustuğunu

yiyen gibidir.»*'

2386) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Hibesinden dönüş yapan kişi, kustuğuna dönüş yapan (yiyen) köpek gibidir.»" [9]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) *ın hadîsi Zevâid türün-dendir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde mevcuttur. Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi T i r m i z î tarafından da rivayet edilmiştir.
Nevevî, îbn-i Abbâs'ın hadisinin şerhinde: Hibe edilip teslim edildikten sonra bundan dönüş yapmanın haramlığı bu hadîsten açıkça anlaşılmaktadır. Bu hadîs, yabancılara verilen hibelere yorumlanır. Kişinin kendi evlâdına veya torunlarına verdiği hibelere gelince bundan rücû etmesi caizdir. Nitekim Beşîr bin N u m â n (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde — 2375 - 2376 nolu — bu durum belirtilmiştir. Kardeşlere, amcalara ve diğer yakınlara verilen hibelerden de dönüş yapmak caiz değildir. Mâlik, Şafiî ve E v z â i' nin kavli böyledir.
Ebû Hanîfe ve diğer bâzı âlimler ise: Herkes verdiği hibeden dönüş yapabilir. Ancak baba, evlâdına veya mahremi sayılan yakınlarına verdiği hibeden dönüş yapamaz, demişlerdir, diye bilgi vermektedir.
Es-Sübül yazarının naklen beyânına göre Tahâvi: Hibesinden dönüş yapanın, kustuğunu gerisin geriye yiyen adama benzetilmesi, hibeden dönüş yapmanın haramlığını gerektirir. Fakat diğer rivayette olan ziyâdede hibesinden dönüş yapan kişi köpeğe benzetilmektedir. Bu benzetiş ise hibeden dönüş yapmanın haram olmadığına delâlet eder. Çünkü köpek mükellef değildir. Kustuğunu tekrar yemesi onun için haram sayılamaz. Bu fiil haram olmayınca buna benzetilenin fiil de haram sayılmamalıdır. Hadîsten maksad, hibeden dönüş yapmaktan sakındırmaktır ve köpeğin fiiline benzeyen bir işin yapılmamasıdır, demiştir.
Es-Sübül yazan bu nakli yaptıktan sonra bu tevilin uzaklığını ve hadîsin sunuluşuna uymadığını ifâde eder ve: Bu gibi benzetmeler, Şer-i Şerifte ilgili işten şiddetle sakınmak amacıyla anılmaktadır. Nitekim namazın âdabı konusu işlenirken, tilki gibi sağa sola dönülmesin, köpek gibi oturulmasın ve secde edilirken karganın gagasıyla bir şey alması gibi çarçabuk eğilip kalkılmasın, buyurulu-yor. Anlaşılan açık mânâ, bunun haramlığıdır, uzak yorumlara iltifat edilmemelidir, demiştir.
Hibelerden dönüşle ilgili biraz bilgi bu kitabın birinci ve ikinci babında da verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir.
El-Fetih yazarı da Ömrâ ve Rukbâ babından bir sahîfe önce verdiği bilgi meyânmda T a b e r i' nin şöyle dediğini nakleder:
"Bâzı hibe- çeşitleri vardır ki bunlardan dönüş yapmanın câiz-liği hadîslerle sabit olduğu için o tür hibeler buradaki hadîsin hükmünden istisna edilir: Karşılığında bir şey verilmek şartı ile yapı-lan hibe, babanın kendi evlâdına verdiği hibeler, henüz teslim edilmemiş olan hibe ve miras yolu ile hibe edenin hissesine düşen ve böylece onun eline geçen hibe, bu hadîsin hükmünün dışında kalan hibe çeşitleri için birer örnektir." [10]

6- Karşılığını Ummak Suretiyle Bir Şeyi Hibe Edenin Babı

2387) Ebû Hüreyre (Radıyattâhü ûwA>'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Karşılığı verilmedikçe adam, verdiği hibeyi geri alma hakkına
sahihtir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan îbrâhlm bin İsmail bin Mücemmi' zayıftır. [11]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Dârekutni de rivayet etmiştir.
Bu babın başlığında, hibenin karşılığının alınması umudu söz konusu edildiği halde hadîsin metninde anılan umuda dâir bir sarahat yoktur. Babın başlığı böyle olunca, müellifimizin böyle yorum yaptığı sonucuna varılır. Şu halde, kişi hibe ederken karşılığını alacağını umarak ve bu

niyeti taşıyarak hibede bulunmuş ise, karşılığı kendisine verilmedikçe hibesini geri alma hakkına sâhib olduğu mânâsı ve hükmü çıkarılabilir. Tuhfe yazarının beyânına göre Mâlik, Ömer (Radıyallâhü anh)'den şu mealde bir eser rivayet etmiştir: "Kim karşılığını alacağını umarak bir hibede bulunursa, karşılığı verilmedikçe, hibesi geri verilmeye mahkûmdur." " E 1 -Hafız: Hâkim ve İbn-i Hazm bu eser sahihdir, demişlerdir, îbn-i Hazm bu hadîsin benzerini merf û olarak Ebû Hüreyre' den rivayet etmiştir. Tabarânî de bunun benzerini tbn-i Abbâs' dan gene merfû olarak rivayet etmiştir. Şevkânî bu rivayetleri naklettikten sonra: Eğer bu hadisler sahîh iseler, hibenin geri ahnamıyacağına dâir hadîslerin hükmünü hususîleştirmiş olurlar ve netice itibariyle şu hüküm çıkarılır : Karşılığı verilmemiş iken hibenin geri alınması caiz olmuş olur, demiştir.
Hadis, hibenin karşılığının alınmasının meşruluğuna da delâlet eder. Zâten Buhârî, Tirmizî ve Ebû Davud'un A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettikleri bir hadîste Resûl-i Ekrem'in hediyeyi kabul ettiği ve karşılığında hediye verdiği belirtilmektedir. Avnü'l-Mabûd'da belirtildiği gibi kadîm kavlinde Şafii ve bâzı Mâliki âlimler Â i ş e' nin sözü edilen hadîsini delil göstererek: Karşılığının verilmesini söz konusu etmeden hediye veren, fakat hediyesinin karşılıksız bırakılmıyacağını uman kimsenin hediyesine karşılık verilmesi vâcibtir. Meselâ bir fakirin bir zengine hediye vermesi gibi. Fakat zenginin fakire verdiği hediyenin kar siliğini vermek vâcib değildir. Çünkü böylesi karşılık beklemez, demişlerdir. Hadîsin buna delâlet etmesinin yönü Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in hediyeleri karşılıksız bırakmamasıdır. Fakat bu görüşte olmayan âlimler: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu prensibi bunun vâcibliğine delâlet etmez, demişlerdir.
H»aef iler ve cedid kavlinde Şafiî: Karşılık almak üzere ve bu maksadla verilen hediye geçersizdir. Çünkü meçhul bir satış hükmündedir, demişlerdir. Diğer taraftan hediyenin amacı bir bağışta bulunmaktır. Karşılık beklemek ise bağış anlamına uygun değildir. En-Neyl'de bu bilgi verilmiştir.
Turbeşti de: Fazla bir karşılık beklemek üzere verilen hediyeyi kabul etmek mekruhtur, demiştir.
Şerhü's-Sünne'de de: Karşılığının verilmesi şart koşulmaksızın verilen hediyenin hükmü hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları Â i ş e (Radıyallâhü arıhâl'nın hadisini delîl göstererek: Hediyenin karşılığını vermek gerekir, demişlerdir. Bâzıları da hediye verenleri üç kısımda mütâlâa etmişlerdir: Mâli durumu İyi olanın kendisinden dun olan bir kimseye verdiği hediye bir ikramdır, karşılığını vermek gereksizdir. Kişinin kendi emsaline verdiği hediye de böyledir. Yâni karşılık vermeye gerek yoktur. Mâlî durumu daha iyi olana verilen hediye ise karşılıksız bırakılmamalıdır. Çünkü bu durumda verilen hediyenin karşılığı beklenebilir.
Hediyenin karşılığının değeri ise örf ve âdete göre takdir ve tes-bit edilir. Bir kavle göre verilen karşılık, hediyenin değerine denk olmalıdır. Diğer bir kavle göre hediye sahibini razı edecek bir karşılık verilmelidir. [12]

7- Kocasının İzni Olmaksızın Kadının Hediye Vermesi Babı

2388) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyattâhü aKÂcûnJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S ette m) irâd ettiği bir hutbede şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir erkek bir kadınla evlenince erkeğin izni olmaksızın kadının, kendi malından hediye vermesi câîz değildir,»" [13]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. E b û D â v û d' un iki ayrı senedle rivayet ettiği iki hadîs metni arasında biraz farklılık vardır. Bunlardan birisi meâlen şöyledir: «Kocasının izni olanaksızın kadının hediye vermesi caiz değildir.» Diğeri de meâlen şöyledir: «Kocası kendisi ile nikahlanınca kadının kendi malında bir şey yapması (yâni hediye vermesi) caiz değildir.»
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde şu bilgiyi verir: "Kadının malından maksad kadının kendi malı kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde kadının hediye vermesinin caiz olmamasından mak-sad tenzihen mekruhluktur. Bunun hikmetide kadınların akıllarının noksanlığıdır. Bu itibarla kadın kendi malından bir hediye vermek istediği zaman önce kocasına damşmalıdır. Kocasının görüşünü alması, ona danışması ve muvafakatim alması müstahab'dır. Aksine hareket etmesi ise tenzihen mekruhtur (Bununla beraber kadın kendi malında tasarruf etme yetkisine sâhib olduğu için yapacağı hibe ve sadaka sahihtir.)

Kadının malından maksad, kadının elinde bulunan ve kocasına ait olan mal olabilir. Kadının elinde bulunduğu için mala mecazen kadının malı denilmiştir. Hadîs böyle yorumlanınca caiz olmama ifâdesi ile haramlık kasdedilmiş olur. Çünkü kadının bu malda tasarruf etme yetkisi yoktur. Bâzı âlimler bu hadîsin böylece iki şekilde yorumlanabileceğini söylemişlerdir.
En-Neyl yazarı da: Kadın akıllı ve erginlik çağma varmış olsa bile kocasmdan izin almaksızın kendi öz malından hediye veremi-yeceğini söyleyen âlimler bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Bu hususta ihtilâf .vardır. Şöyle ki:
1. E 1 - L e y s : Bu caiz değildir. Kadının vereceği hediye onun malının üçte birisinden az bile olsa gene caiz değildir. Ancak çok cüz'î ve kıymetsiz bir şey ise caiz olur, demiştir.
2. Tâvûs ve Mâlik: Kadın, malının üçte birisine kadar, kocasının izni olmaksızın verebilir. Fakat bundan fazlasını ondan izin almaksızın veremez, demişlerdir.
3. Cumhur: Kocasının izni olmaksızın kadın kendi malından dilediği mikdan verebilir. Ancak sefih ise (yâni menfaatini zararından ayırd edemiyecek durumda ise), veremez, demiştir. El-Fetih yazarı demiş ki: Cumhurun gerek Kitâb'dan ve gerekse Sünnet'den delilleri çoktur."
Kocanın izninden maksad açıkça izin vermesi veya rızâsının bulunduğunun anlaşılmasıdır.
Sindi' nin beyânına göre Şafiî: Bu hadîs sabit değildir. Kur'an-i Kerim, Sünnet, eser ve mâkul, bu hadîsin hilâfına, (yâni kadının kendi öz malında tasarruf etme yetkisine sâhib olup ko-casından izin almasına mecburiyet bulunmadığına) delâlet ettiği halde biz bu hadîsle nasıl hükmedebiliriz, demiştir.

2389) Ka'b[14] bin Mâlik (Radıyallâhü <z«A)'den rivayet edildiğine göre:
Karısı Hayre (Radıyallâhü anhâ) kendi malı olan bir zinet eşyasını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürüp t Bunu sadaka olarak verdim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :
— -Kadının kendi malından sadaka vermesi caiz değildir. Meğer ki kocasının izni ola. Bu nedenle, sen (kocan) Ka'b'dan izin istedin mi?» buyurdu. Hayre:
— Evet, diye cevab verdi. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hayre'nin kocası Ka'b bin Mâlik'e haber göndererek:
«Sen Hayre'ye kendi süs eşyasını sadaka etmesi için İzin verdin mi?» diye sordu. Ka'b (Radıyallâhü anh) :
Evet, cevâbını verdikten sonra Resulüllnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anılan süs eşyasını Hayre'den kabul etti."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yahya vardır. Halbuki, Ka'b'm evlâdı arasında böyle btr adası tanınmaktadır. Bu itibarla sened zayıftır. [15]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/475-476
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/476-478
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/478-479
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/479-481
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/481-482
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/483-484
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/484-486
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/486
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/487-488
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/488-489
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/489
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/490-491
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/491
[14] Hâl tercemesi 1082 nolu hadis bölümünde geçti.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/492-494

15- SADAKALAR KİTABI

1- (Verîlen) Sadakaya Rücû (Dönüş) Yapma Babı

2390) Ömer bin el-Hattâib (Radıyallâkü ««*;'dcn rivayet edildiğine ; ResCıluDah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine) :
«(Vermiş olduğun) sadakana dönüş yapma.»"

2391) Abdullah bin el-Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine «öre; ResûhiHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sadaka verip sonra sadakasına dönüş yapan kimsenin durumu, kusan sonra dönüp kusmuğunu yiyen köpeğin durumu gibidir.»" [1]

İzahı

Ömer (Raciıyallâhü anh)'m hadisi Buharı .o Müs-1 i m' de rivayet edilmiştir. Oralardaki rivayetlerin bâzısında şu ziyâde vardır: «Çünkü sadakasına dönüş yapan kimse, kusmuğuna dönüş yapan köpek gibidir.»"
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsi M ü s 1 i m' de de rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler, verilen sadakaya dönüş yapmanın, yâni cayıp geri almanın haramlığına delâlet eder. Verilen sadaka teslim edilince, teslim alanın mülkiyetine girmiş olur ve teslim edenin mülkiyetinden çıkmış olur. Artık bundan dönüş yapmak ve-sadakayı geri almak hak ve yetkisi kalmaz. Sadaka hibeden farklıdır. Hatırlanacağı üzere 2384 - 2387 nolu hadislerin izahı bölümünde hibeden dönüş yapmanın bâzı âlimlerce caiz görüldüğü belirtildi. Avnü'l-Mabûd yaza-rının Zekât kitabının 30. babında belirttiği gibi sadaka, âhiret sevabını kazanmak niyetiyle verilen bağıştır. Hibe ve hediye ise kişiye ikramda bulunmak ve ona yaklaşmak niyetiyle bir şey vermektir. [2]

2- Bir Malı Sadaka Olarak Verip Sonra Onun Satışa Arz Edildiğini Gören Kişi O Malı Satın Alabilir Mi?. Babı

2392) Ömer (bin el-Hattâb) (Hadtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken kendisi (yaya bir mücâhide) bir atı sadaka olarak vermiş, bir süre sonra at sahibinin atı noksan fiyatla satmak istediğini görmüş ve bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e giderek ata müşteri olmasının hükmünü sormuştur. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (Ömer'e) :
«Sadakam satın alma,» buyurmuştur."

2393) Zübeyîr bin el-Avvâm (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine Röre:
Kendisi gamr veya gamre denilen bir atı sadaka olarak (birisine) vermiş sonra o attan olduğu söylenen erkek veya dişi kir tayın satışa arz edildiğini görmüş ve (onun atından olduğu için) tayı satın almayı bırakmıştır."
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zey&id'de bildirilmiştir, [3]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Mâlik, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmiş-lerdir. Zübeyir (Radıyallâhü anh)'ın hadisi ise Zevâid türün-dendir.
Nevevi, Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde: Bu hadîsteki yasaklama tenzîhen mekruhluk içindir, haramhk için değildir. Şu halde, bir malı sadaka, zekât, kefaret, adak gibi bir ibadet niyeti ile veren bir kimsenin ayni malı verdiği şahıstan satın alması mekruhtur. Keza hibe veya başka şekilde kabullenmesi ve mülkiyetine kendi irâdesi ile geçirmesi de mekruhtur. Fakat irâdesi dışında meselâ miras yolu ile mülkiyetine geçmesinde bir mekruhluk yoktur. Anılan sadakayı alan şahıs bunu üçüncü bir şahsa satış veya başka bir yolla devrettikten sonra ise sadakayı veren kimsenin bu malı almasında bir kerahet yoktur. Bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi böyledir. Âlimlerden bir cemaata göre kişinin vermiş olduğu sadakayı, verdiği şahıstan satın alması haramdır. Bunlara göre hadîsteki yasaklama haramlık anlamındadır, diye bilgi

vermiştir.
Avnü*l-Mabüd yazan da bu hadîsin şerhinde İ bn-i B a t -t â 11 'n şöyle dediğini nakleder: Âlimlerin ekserisi bu hadise dayanarak kişinin vermiş olduğu sadakayı satın almasını mekruh saymışlardır. Mâlik, Kûfeliler ve Şafiî' nin kavli de budur. Bu hüküm bakımından farz sadaka ile nafile sadaka arasında fark yoktur. Şayet bir adam kendi sadakasını satın alırsa, yaptığı alım akdi sahihtir. Fakat böyle bir alıma girişmemesi uygundur. Kişinin ödediği yemin kefareti de ayni hükme tâbidir. Kişinin vermiş olduğu sadaka sonradan miras yolu ile kendisine intikal ederse bunda hiç bir mahzurun bulunmadığı ve anılan sadakanın kendisi için helâl olduğu yolunda âlimlerin icmâı vardır.
1 b n ü ' 1 - M ü n z i r ise.- Bir sadakayı verip sonra onu satın almak hiç bir kimse için caiz değildir. Çünkü bu hususta sabit yasak vardır. îîu yasaktan dolayı satın alma akdinin geçersiz sayılması icâbeder. Ancak bu akdin câizliği üzerinde icmâ edildiği sabit olursa o zaman denecek bir söz kalmaz, demiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre kişinin verdiği sadakayı satın almasının mekruhluğunun nedeni hakkında I bnü'1-Mel ik: Bâzı âlimler bu hadisin zahirine bakarak kişinin kendi sadakasını satın almasam haram saymışlardır. Fakat âlimlerin ekserisine göre bu hadîsteki yasaklama tenzîhen mekruhluk içindir. Bundaki kerahetin hikmeti de şudur: Sadakayı kabul eden kimse, sadaka sahibine fiyat bakımından müsamaha edip noksan bir değerle satabilir. Çünkü sadaka sahibi kendisine ikramda bulunduğu için onun da bir karşılık olsun diye malı değerinden düşük bir fiyatla vermesi muhtemeldir. Durum böyle olunca sadaka sahibi malın değeri ile verdiği bedel arasındaki farkı geri almış ve bu farka dönüş yapmış gibi olur, demiştir.
Kişinin vermiş olduğu farz sadakayı satın almasına dâir gerekli bilgi Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'ın 1841 nolu hadisinin izahı bölümünde verildi. Oradaki hadise göre kişinin satın aldığı sadaka kendisine helâldir.
Bâzı âlimler Ebû S a İ d' in hadîsini farz sadakaya ve Ö m e r' in hadisini de nafile sadakaya yorumlamak suretiyle iki hadîsi birleştirmişlerdir. Ö m e r' in hadîsinin nafile sadakaya yo-rumlanmasının gerekçesine gelince farz sadakaya dönüş yapmanın düşünülememesidir. Bilindiği gibi Ö m e r' in hadîsinin bâzı rivayetlerinde : «Sadakana dönüş yapma* buyruğu da vardır. Dönüş ve rücû etme keyfiyeti farz olan sadaka hakkında nasıl olabilir?
Yukarda belirttiğim gibi Ömer'in hadîsindeki yasağın ten-zihen mekruhluk mânâsına yorumlanması hâlinde bunun Ebû S a i d' in hadîsi ile uzlaşması açıktır. [4]

3- Bir Sadaka Verip Sonra Ona Mirasçı Olanın Babı

2394) Büreyde (bin el-Husayb) (Radıyallâkü anh)'âen; Şöyle demiştir :
Bir kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Yâ Resul al lan! Ben anneme (genç) bir cariyeyi sadaka olarak verdim. Annem de öldü (ve o cariyeyi bıraktı), dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kadına) şöyle buyurdu i
-Allah seni sevablandırdı ve (cariyeyi) mirasla sana geri verdi.-"

2395) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radt-yallâhü ankümyden; Şöyle demiştir :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: Yâ Resûlallah! Ben anneme bir bahçemi verdim. (Sonra) annem de öldü ve benden başka mirasçı bırakmadı, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (adama) şöyle buyurdu: «Senin sadakan tam oldu. Bahçen de sana döndü.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Amr bin Şuayb'ın hadisini delil gösterenlerin yanında bu sened sahihtir. [5]

İzahı

B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, T i r -inizi, Ebû Dâvûd ve Nesâide rivayet etmişlerdir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e müracaat eden kadının ve anasının isimlerine dâir bir kayda rastlamadım. Kadın anasına sadaka olarak yâni Allah rızâsını kazanmak niyeti ile vermiş olduğu cariyeyi miras yoluyla alma hakkına sâhib olup olmadığım ve aldığı takdirde evvelce ettiği sadaka sevabının eksilip eksilmiyece-ğini sormak istediği hadîs sarihleri tarafından bildirilmektedir. Zâten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyurduğu cevab da buna

bir işaret sayılabilir, kanısındayım. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's- ve's-selâm) 'in buyruğunun açıklaması şöyledir .-
Senin vermiş olduğun sadakanın sevabı tamdır, ananın ölümü dolayısıyla cariyenin miras yoluyla tekrar sana intikal etmesi senin sadakanın sevabını eksiltmez. Sen sadakanı kendi irâdenle geri almış değilsin. Allah Teâlâ onu miras yoluyla sana döndürmüştür. Onun için câriye senin malın olmuş olur ve sana helâldir. Bu şekilde cariyeyi alman sadakaya dönüş sayılmaz.
1 bn ü'l-M elik: Âlimlerin ekserisine göre kişinin sadakasına mirasçı olması mubahtır. Yâni adam bir yakınına sadaka verir, sonra yakınının ölümü dolayısıyla o sadakaya mirasçı olursa, onu alması helâldir. Anılan sadakanın bir fakire verilmesinin vâcib-liğini söyleyenler de vardır, demiştir.
N e v e v i de: Bu hadîs, kişinin yakınına vermiş olduğu sadakaya mirasçı olması hâlinde teslim alıp onda tasarruf etmesinin mekruh olmadığına delâlet eder. Fakat kişinin vermiş olduğu sada-kayı satın alması mekruhtur. Ömer (Radıyallâhü anh) 'm at meselesine âit (2392 nolu) hadîsi bunun mekruhluğuna delâlet eder, diye bilgi vermiştir.
Zevâid türünden olan ikinci hadîs de ayni hükmü ifâde eder. Notta Amr bin Şuayb'ın hadîsinin bâzı âlimlerce makbul sayıldığına işaret edildi. Bunun nedeni şudur: Amr bin Şuayb bin Muhammed bin Abdillah bin Amr bin e 1 - A s (Radıyallâhü anhüm) 'm sıkahğı ihtilaflıdır. Ebû Dâvûd: Amr'in, babası aracılığı ile dedesinden olan rivayeti hüccet olmaz, demiştir. Fakat Nesâi: O sıkadır, demiştir. El-Hâfız Ebû Bekir îbn-i Ziyâd da: Amr*m, babasından ve babası Ş u a y b' in de kendi dedesi olan Abdullah bin Amr' den hadîs işittiği sabittir, demiştir. B u h â r î de Ş u a y b' in, dedesi Abdullah bin Amr' den hadis işitmesinin sabit olduğunu söylemiştir. [6]

4- (Malını) Vâkıf Edenin Babı

2396) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
(Babası) Ömer bin el-Hattab (m ganimet payı) Hayber'de (Semg denilen hurmalık) bir araziye isabet etti. Sonm Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeüemVİn yanına gidereki
Yâ Resülaliah! Hayber'de(ki ganimetten) öyle bir mal bana isabet etti ki benim nazarımda bundan daha azizi ve güzel bir malı şimdiye kadar hiç elde etmedim. Bana ne emir buyurursun? diyerek
(araziyi hayır için değerlendirme şekli hakkında) O'ndan emir istedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine) :
«Dilersen arazinin aslını vakfedersin ve onun mahsullerini sadaka edersin,» buyurdu.
İbn-i Ömer demiştir ki: Sonra Ömer bu arazi hakkında şu (şartlı vakıf) işlemi yaptı: Malın aslı satılamaz, hibe edilemez ve ona mirasçı olunamaz. Ömer onun gelirini fakirlere, vâkıfın yakın akrabasına, esaretten kurtulmak isteyen kölelere, Allah yolunda savaşan mücâhidlere, yolculara ve konuklara sadaka kıldı. Bu maun mütevellisi olan kimsenin bundan mal biriktirmeksizin ve mülkiyetine tecâvüz etmeksizin gelirinden örfe göre yemesinde veya bir dostuna yedirmesinde bir günah yoktur."

2397) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine g.'ire (babası) Ömer bin el-Hattâb:
Yâ Resûlullah! Şüphesiz ben, Hayber'deki yüz sehimdik malım) -dan bana daha sevimli bir malı hiç bir zaman elde etmedim. Ben bunu sadaka etmek istedim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Onun aslını vakfet ve mey vasim Allah yoluna tahsis eti» buyurdu.
(îbn-i Mâceh'in şeyhi) İbn-i Ebi Ömer: Sonra ben bu hadisi başka bir yerde kitabımda şu sen e di e gördüm dedi ve senedi beyân ederek : Ömer (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir, diyerek bunun mislini nakletti." [7]

İzahı

İlk hadîs, Ktitüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Ömer (Radıyallâhü anh)'in vakfettiği arazinin hurmalık olup S emğ isimli olduğu, bâzı rivayetlerde belirtilmektedir. Ömer (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a müracaat ettiğinde arazinin değerini belirttikten sonra: "Bana ne buyurursun?" sözünden maksadı şudur: Ben bu araziyi Allah'ın rızâsını kazanmak için sadaka etmek istedim. Fakat bunu hangi yolla ve ne şekilde sadaka

edeceğimi bilemiyorum.
Hadîsin; ^ CJxaj cümlesinin mânâsı "ve arazinin mahsullerini sadaka edersin" demektir. İkinci hadîsteki benzeri cümle bunu açıklar durumdadır.
Buradaki rivayete göre arazinin satılamıyacağı, hibe edilemiye-ceği ve mirasçı olunamıyacağma dâir koşulan şartlar, Ömer tarafından konulmuştur. Buhârî' deki rivayete göre bu şartlar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu içinde yer almıştır. Bu rivayetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu şartları koşmayı emretmesi ve Ö m e r' in de bu emir üzerine anılan şartlan koşmuş olması muhtemeldir. Bu durumda, râvilerin bir kısmı anılan şartları merfû olarak^ diğer bir kısmı da mevkuf yâni Ö m e r' in sözü olarak rivayet etmiş olabilir.
Arazinin gelirinin nerelere harcanacağı Ömer tarafından tâyin ve tesbit edilmiştir. Harcama yerlerinden birisi kölelerin esaretten kurtarılması hizmetidir. Yâni arazi geliri kitabet akdini yap-mış olan kölelerin borçlarının tasfiyesinde de kullanılsın. Kitabet akdi şudur: Kölenin efendisi kölesine der ki: Sen kendi nâmına çalış ve şu kadar para bana öde. Bu meblâğı ödediğin gün sen hürsün. Köle de bunu kabullenir ve böylece taraflar arasında akid yapılmış olur. İşte bu akid, Şer-i $erif te kitabet akdi ismini almıştır.
Kölelerle ilgili şarttan maksad arazi gelirinin bir kısmı ile köle satın alınıp azadlanmaşı olabilir.
Ömer (Radıyallâhü anh) anılan araziye bakacak mütevellinin bunun gelirinden örf ve âdete göre normal sayılacak yâni ifrat veya tefrit olmayacak bir ölçü dâhilinde kendi giyecek ve yiyeceğine ve dostuna harcama yapmasına ruhsat vermiş, fakat mütevellinin bu arazinin mülkiyet hakkına tasallut etmesine veya gelirinden mal biriktirmesine izin vermemiştir. Bilâkis bunu yasaklamıştır.
N e v e v î bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Bu hadîs, vakıf işinin meşruluğuna ve câhil i yet döneminin şaibelerine muhalif plduğuna delâlet eder. Bizim mezhebimiz ve cumhurların mezhebi budur. Mescidlerin ve suların vakfedilmesinin sa-hîhliğine tüm müslümanlann icmâ etmiş olmaları da vakfın aslının şahinliğine delâlet eder. [8]

Hadisten Çıkarılan Diğer Fıkıh Hükümleri Şunlardır,

1. Vakıf malı, satılamaz, hibe edilemez ve vâris olunamaz. Yâni vâkıfın ölümü hâlinde mirasçıları vakıf malını kendi mülkiyetlerine geçiremezler. Vâkıfın şartlarına uymak mecburiyeti vardır.
2. Vâkıfın koşacağı şartlar geçerlidir.
3. Vakıf işi fazilet ve sevabı yüce olan bir hayır yoludur. Vo-klf »daka-i câriyedir.
4. Şifinin sevdiği değerli malını vakfetmesi veya başka yolla, Allah yolunda harcaması fazileti yücedir.
5. Hadis Ömer (Radıyallâhü anh) 'm faziletini ifâde eder.
6. Hayır yollarında ve diğer işlerde fazilet ehline danışma yapılmalıdır,
7. H a y b e r bölgesi savaşla fethedilmiş olup arazisi gaziler arasında taksim edilmiştir. Gaziler kendi paylarına düşen emlâk ve arazide tam tasarruf hakkına sâhib kılınmışlardır.
8. Kişi yakın akrabalarına vakıf yapabilir ve böyle yapmak fazileti mûcibtir.
9. Mütevelli örf ve âdete uygun biçimde vakıf gelirinden bir mikdanm kendi yiyecek ve giyeceğine harcayabilir. Fakat bunda aşırılık edemez."
T i r m i z i de bu hadisi rivayet ettikten sonra: Sahâbller ile başkaları bu hadîsle amel etmişlerdir. Arazilerin ve başka malların vakfedilmesinin meşruluğuna muhalefet eden bir kimseyi mütekad-dim âlimler arasmda da görmüyoruz, demiştir.
Tuhfe yazarı da özetle şöyle der:
"Tahâvi, İsâ bin Ebân'ın şöyle dediğini anlatır: Ebû Yûsuf, vakıf malının satılmasının câizliğini söylüyordu. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) 'm bu hadîsi kendisine ulaşınca: Bu hadîsi î b n - i A v n' den kim işitti, diye sordu. Bunun üzerine tbn-iAliyye bu hadîsi Ebû Yûsuf'a rivayet etti. Bunun akabinde Ebû Yûsuf: Artık kimse bu hadise muhalefet edemez ve eğer bu hadis Ebû Hanife'ye ulaşmış olsaydı o da bununla hükmedecekti, dedi ve vaktin' satılabileceğine dâir verdiği fetvadan dönüş yaptı. Nihayet vakıf malının sa-tılamıyacağı hususunda bir ihtilâf kalmamış gibi oldu."
Bu babın ikinci hadîsini Nesâî ve Şafiî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste anılan yüz sehimlik arazi parçası bundan önceki hadîste anılan ve semğ denilen hurmalık olabilir. Yâni H a y b e r arazisi gaziler arasmda taksim edilirken Ömer < Radıyallâhü anh) 'a yüz senim düşmüş ve bu pay semğ denilen hurmalıktan ibaret olmuş olabilir.
İbn-i Kfâceh'in şeyhi İbn-i Ebî Ömer bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. İki seneddeki râviler ayni zâtlardan ibarettir. Şufarklaki N âf i'in râvisibirincisenedde Ubey-dullah bin Ömer' dir. İkinci

senedde ise Abdullah'-dır.
Bu hadis de bir malın aslını vakfedip mahsûlünü Allah yoluna tahsis etmenin meşruluğuna delâlet eder. [9]

5- Ârîye (İntifa Hakkı Geçici Ve İvazsız Olarak Verilen Mal) Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadislerde geçen Âriye ve Minha kelimeleri hakkında gerekli bilgi sunulduktan sonra hadislerin terce-mesine geçmek uygun olur. Çünkü tercemede bu kelimeler aynen kullanılacaktır.
Ariyye, Âriye ve Are kelimeleri Şer-i Şerifte şu mânâyı ifâde eder:Menkul veya gayri menkul bir malın intifa hakkını geçici ve ivazsız yâni bedelsiz olarak bir kimseye vermektir. Verilen nesneye de âriye, âriyye ve âre denilir. Tarla, bağ, bahçe, ev, binek hayvanı, yük hayvanı ve süt ftayvanı bu şekilde verilebilir.
Minha ve Menîha: Bu kelimelerin asıl mânâsı bağıştır. Bu bağış hayvan, meyvalar ve diğer mallarda olabilir. Bu nevi bağışlar malın mülkiyeti ve intifa hakkının ikisinde olabildiği gibi yalnız intifa hakkında da olabilir. Bu takdirde geçici olur. Meselâ süt veren koyun veya meyvalı ağaç bir kimseye teslim edilerek: Koyunun sütü kesilinceye ve ağacın meyvası bitinceye kadar bunların mahsûlünden yararlanma hakkını karşılıksız olarak sana verdim. Bunları, mahsulleri bitince bana iade edeceksin, denilir. Bu da minha ve menîha'nın bir nevidir. Bu bâbta rivayet olunan hadislerde bu son mânâ kasdedilmiştir.

2398) Ebû t'mâme (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim şöyle buyurdu, demiştir:
«Âriye (sahibine) ödenir. Minha da (sahibine) iade edilir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü râvi îsmâil bin Ayyaş tedlisçidir. Lâkin bu hadisi yalnız İbn-i Ayyaş rivayet etmemiştir. Zira İbn-i Hibbân de kendi sahih'inde bu hadisi başka bir senedle rivayet etmiştir.

2399) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü «w/t/den rivayet edildiğine gö-re kendisi :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKden şöyle buyururken işittim, demiştir:
«Âriye (sahibine) ödenir ve minha (sahibine) iade edilir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahihtir. Râvi Abdur-rahman, Yezid bin Câbir'in oğludur, sıkadır. Râvi Said de Ebû Saîd el-Makberi'nin oğludur. [10]

İzahı

Ebû Üm â m e (Radıyallâhü anht'ın hadisini Ebû D â-v û d daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. T i r m i z I de Minha ile ilgili cümle hâriç, Ebû Davud'un rivayet ettiği metnin mislini rivayet etmiştir. Hâl böyle iken Zevâid yazarının bu hadîsi Zevâid türünden saymasının sebebini bilemedim.
Hadisin "Âriye (sahibine) ödenir" mealindeki cümlenin açıklaması bölümünde Tuhfe yazarının el-Mirkat'tan naklen beyânına göre Turbeştî şöyle demiştir: Yâni âriye sahibine tediye edilir. Âlimler bu cümleyi değişik şekilde yorumlamışlardır. Çünkü âriye'-nin helak olması hâlinde, bedelinin bundan yararlanan kişiye ödettirilip ödettirilmiyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ödettirilir, görüşünde olanlara göre bu cümlenin yorumu şöyledir: Âriye duruyor ise sahibine aynen tediye edilir. Durmayıp helak olmuş ise onun değeri tediye edilir.
Âriye, telef olduğu takdirde değeri ödettirilmez diyen âlimler ise bu cümleyi şöyle yorumlarlar: Âriyenin, sahibine geri verilmesi masrafı sahibine âit olmayıp karşı tarafça ödenir.
Hadisin "Minha (sahibine) iade edilir" cümlesinin mânâsı şöyledir : Yâni minhanın mülk. yet hakkı sahibine aittir. Bundan yararlanan kişi bunu sahibine iade etmekle mükelleftir. Meselâ bir adam süt veren ineğini sütünden yararlansın, diye bir adama geçici ve karşılıksız olarak veriyor veya meyva ağacı, meyvasindan yararlansın, diye bu şekilde veriyor ya da sebze ve hububat; eksin diye arâzisini veriyor. Minha ismi verilen bu bağış anılan malların mülkiyetine âit değil, sâdece intifa hakkına ve belirli bir süreye aittir. Malın mülkiyet hakkı, mal sahibine aittir. Şu halde yararlanma süresi bitince anılan malın sahibine iade edilmesi gerekir.
Ahiye telef olunca sahibi bunun değerini ödettirebilir mi?
Bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Mirkafta Kadı'-dan naklen beyân-edildiğine göre âriye, müstaîrin yâni yararlanmak üzere alan kişinin yanında iken telef olursa îbn-i Abbâs, Ebû

Hüreyre, Atâ, Şafii ve Ahmed'e göre âriyenin değeri müstair'e ödettirilir. Şürayh, el-Hasan, Nahai, Ebû Hanîfe ve Sevrî'ye göre ödettirilmez. Çünkü âriye, müstaîr'in elinde bir emanet durumundadır. Onun bir kusuru olmadıkça kendisine ödettirilmez. Bu görüş Ali ve I b n - i M e s' û d' den de rivayet edilmiştir. Allah cümlesinden râzi olsun.
Âriye olarak verilen bir mal müstair'in elinde iken helak olduğu takdirde hangi durumlarda ona ödettirilir ve hangi durumda ödettirilemez, âriye akdi nasıl oluşur ve ne gibi hükümleri vardır? Bu hususlar geniş izahlar ister. Bu itibarla fıkıh kitablarma baş vurmak lâzımdır.

2400) Semûre (bin Cündüb) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur;
«El, (başkasına âit) aldığı malı, (mâlikine) ödeyinceye kadar o maldan sorumludur.» [11]

İzahı

Bu hadisi Tirmizİ, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmi*terdir.
Hadîs, âriye, icare veya başka yollarla alınan ve mülkiyeti başkasına âit bulunan malın mâlik'ine iade edilmesinin vâcibîiğine delâlet eder. Ariyeyi alan kişinin yanında âriye mal telef olduğu takdirde kendisinden tazmin ettirilir yâni ona ödettirilir, diyen âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Âlimler arasında bu hususta bulunan ihtilâf yukarda anlatıldı.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin mânâsı şöyledir: Yâni el, aldığı malı mâlikine iade etmekle mükelleftir, bunu yapması vâcibtir, demiştir.
T ı y b i de: Yâni elin aldığı mal, el sahibinin zimmetine geçmiş olur, telef veya zayi olması hâlinde el sahibine ödettirilir, anılan mal sahibine iade edilinceye kadar bu sorumluluk devam eder, demiştir.
İbnü'l-Melik de: Yâni gasp edilen malı sahibine iade etmek vâcibtir. Sahibi taleb etmese bile hüküm budur. Ariye olarak alınan mal için bir süre tâyin edilmiş ise süre bitiminde sahibi tarafından taleb edilmese bile iade edilmesi vâcibtir. Vedia, yâni hıfz edilmek üzere emânete bırakılan mal, sahibi tarafından istendiği zaman iade edilmesi vâcibtir, demiştir.
Hülâsa âriye, icâre ve vedia gibi meşru yollarla geçici olarak alınan veya hırsızlık, soygunculuk ve gasb gibi gayri meşru yollarla elde edilen malların gerçek hak sahibi olan mâlik ve sahihlerine iade edilmesinin vâcibliği için bu hadis bir delildir.
Ş e v k â n i de: Âriye veya vedia gibi meşru, bir yolla geçici olarak teslim alınan bir mal, teslim alanın hıyaneti sonucunda telef olursa malın kendisine ödettirilmesinin gerekliliği hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Fakat onun bir hıyaneti olmaksızın, unutma, yanılma, veya gücü dışında kalan bir nedenle veya zayi olma, çalınma ve âfet gibi bir nedenle telef olması hâlinde ödettirilir mi, ödettirilmez mi? Bu gibi durumlarda teslim alanın bir hiyâ-neti ve kusuru söz konusu değil iken kendisine ödettirilecek mi? Bu hadisin zahirine göre ona tazmin ettirilir. [12]

6- Vedia (Hıfz Edilmek Üzere Bırakılan Emânet) Babı

2401) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radt-valfâkü anhümâ)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srllem), şöyle buyurdu, demiştir :
«Bir mal hıfz edilmek üzere kimin yanma emaneten bırakılırsa o kimse üzerine tazminat yükleme yoktur.»"
Not : Râvi el-Müsennâ ve onun râvisi zayıf oldukları için bu sened zayıftır. [13]

İzahı

Vedia: Yukarda da belirttiğim gibi hıfz edilmek üzere emânet edilen mala denilir. Bunun âriye'den farkı açıktır. Çünkü âriye, bundan önceki bâbta belirttiğim gibi kullanılıp yararlanılmak üzere karşılıksız ve geçici olarak verilen mala denilir. Amaç, onu kullanmak ve ondan yararlanmaktır. Vedia ise sırf hıfzedilmek için verilir. Onu kullanmak veya ondan yararlanmak caiz değildir.
Hadîs, vedianın telef olması hâlinde değerinin emanetçiden tahsil edilemeyeceğine, ona tazmin ettirilemiyeceğine delâlet eder. Şev-kani' nin beyânına göre bu hususta icmâ bulunduğu söylenmiştir. Ancak emanetçi vediada hiyânet edip bile bile helak ederse bu takdirde bedeli ve

kıymeti kendisine ödettirilir. Gene Ş e v k â n î' -nin beyânına göre emanetçi, kendisine teslim edilen emânetin muhafazasında kusurlu olursa kendisine ödettirilir. Çünkü kusur islemek de hiyânetin bir nevî sayılır. [14]

7- Emanetçi Kişi Emânet Bırakılan Malda Ticâret Edip Kâr Sağlar, Babı

2402) Örve el-Rârıkî (bin ebi'l-Ca'd) (Radtyaifâhü fl«A)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) kendisi için bir koyun satın almak üzere ona bir dinar verdi. O da (gidip) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için (o dinarla) iki koyun satın aidi. Sonra bir koyunu bir dinara sattı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir koyun ile bir dinar getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (alış verişinin) bereketli olması için ona dua etti.
Râvî demiştir ki: Artık Örve ve toprak alsaydı onda kâr ederdi." ... "Örve bin Ebi'l-Ca'd el-Bârıkî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir î
Satılmak üzere bir koyun sürüsü geldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bana bir dinar verdi ve râvi bunun mislini anlattı." [15]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da burada olduğu gibi iki ayrı se-nedle Örve (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir.
Avnü'l Mabûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi vermektedir :
"Mal sahibi, vekil ettiği kişiye: Bu dinarla şöyle bir koyun al, dediği zaman, vekilin bir dinarla ayni vasıfları taşıyan iki koyunu almasının câizliği bu hadisten anlaşılıyor. Çünkü vekil, müvekkilinin isteğini yerine getirmiş olur, üstelik ona fazla bir kazanç sağlamış olur.
Bir adam, vekil ettiği kişiye: Şu koyunu bir dirhem ile sat, dediği zaman, vekil iki dirheme satarsa bu satış da yukardaki muamele gibi caizdir. Keza müvekkil bir koyunun bir dirheme satın alması vekilinden istemiş iken vekilin istenen vasıftaki bir koyunu yarım dirheme satın alması da caizdir. N e v e v İ' nin naklen ettiği beyâna göre $ â f i i 1 e r yanında sahîh olan hüküm budur.
ö r v e (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için satın aldığı koyunlardan birisini O'ndan yetki almadan satmıştır. Hadîsin bu kısmı, fuzûlî'nin satışının sahihliğine delil sayılmıştır. (Fuzuli, fıkıh ıstılahında mal sahibinden yetki almadan o malı satan kişiye denilir.)
Mâlik, bir rivayetinde A h m e d ve kadîm kavlinde Ş â -fil-* Fuzuli'nin satışı, mal sahibinin tasvibi hâlinde geçerlidir, diyerek bu hadisin hükmü ile amel etmişlerdir. N e v e v i de bu hükmü kuvvetli görmüştür. Ali, tbn-i Abbâs, îbn-i Mes'ûd ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) gibi sahâbi-lerin dâhil olduğu seleften bir cemâatin da böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur.
Cedid kavlinde Şafii : Mevkuf (yâni sahibinin tasvib veya reddine bırakılan) alım ve satım bâtıldır. Çünkü Resûl-i Ekrem
(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) «Sen yanında(mülkiyetin altında) olmayan bir şeyi satma» buyurmuştur, der ve Ö r v e' nin bu hadîsine cevaben : Bu hadisin sahîhliğini itiraz edilmektedir, sahih olduğu takdirde örve'ye satış yapması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından vekâlet verilmiş olması mümkündür, der.
Ebû Hanife: Mevkuf satış sahihtir, fakat mevkuf alım sahih değildir. Sebebi ise, bir malı sahibinin mülkiyetinden çıkarmak onun izin ve müsaadesine bağlıdır. Fakat onun mülkiyetine bir şeyi dâhil etmek için onun izin vermesi şart değildir, demiştir. Ancak şöyle bir itiraz yapılabilir. Satın alınan bir malın onun mülkiyetine dâhil edilmesiyle o malın bedeli onun mülkiyetinden çıkarılmış olur.
Mâlik' den ise Ebû Hanife' nin kavlinin aksi rivayet edilmiştir. Eğer bu rivayet jahîh ise bu görüş kuvvetlidir. Çünkü bu görüşe göre bütün hadislerle amel edilmiş olur. S e v k â n i böyle demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in duasından sonra Ö r v e' nin' ticâret şansı o kadar açıldı ki her alım satımdan kârlı çıkardı. Had is'in sonundaki "Artık Örve toprak alsaydı onda kâr ederdi" sözü onun her alış verişte kazançlı olduğunu ifâde etmek için kullanılmıştır. Ama hakîkî mânâda kullanılmış olması da muhtemeldir. Çünkü toprağın bâzı çeşitleri satılır. Bu takdirde gene onun her işte kazançlı olduğu ifâde edilmiş olur.
Ebû Dâvûd ve Tirmizî bu hadîsin benzerini Hâkim bin Hızâm (Radıyallâhü anh) 'den de rivayet etmişlerdir. H a t t â b İ de.bu iki hadîsle ilgili olarak şöyle der:

Bir adamın malını ondan izin veya vekâlet almadan satmak rey ehline göre caizdir. Ancak böyle bir satışın kesinleşip geçerlilik kaşanması, mal sahibinin tasvibine bağlıdır. Mal sahibinin durumu duyup tasvib etmesi hâlinde satış kesinleşmiş olur. Böyle bir satışı caiz gören rey ehli böyle bir satın almayı caiz görmezler. Yâni onlara göre, bir adama onun izin veya vekâleti yok iken bir şey satın almak caiz değildir. Rey ehlinin delilleri Örve (Radıyallâhü anh) ile Hakim bin Hızâm (Radıyallâhü anh) 'm hadisleridir.
Mâlik ise bu tür satışları da alımları da caiz görmüştür. Şafii bunların hiç birisini caiz görmemiştir. Bu iki hadisin se-nedleri muttasıl değildir. (H a t t â b i bundan sonra senedler hakkında bilgi veriyor). [16]

8- Havale Babı

Havale t Tahvil kökünden alınmadır. Nakletmek manasınadır. Fıkıhçılann ıstılahında ise: Bir borcu bir kimsenin zimmetinden başka bir kimsenin zimmetine aktarmak ve nakletmektir.
Asıl borçlu, zimmetindeki borcu başka bir kimseye havale ettiği için kendisine MuKil denilir. Alacaklı olan şahıs için havale işlemi yapıldığından kendisine Muhâlün Leh denildiği gibi havale işlemini kabullendiğinden dolayı da Muhtal denilir. Söz konusu borç zimmetine havale edilen şahsa da Muhal Aleyh denilir. Havale edilen borca da Muhal Bth denilir.
Bazı fıkıhçılara göre havale işlemi bir borcun diğer bir borç ile satışıdır. Borcun borç ile satışı yasak olmakla beraber bu işlem genel hüküm dışında tutularak buna ruhsat verilmiştir. Diğer bir kısım fıkıhçılara göre bu işlem, borcun bir ödeme nevidir. Diğer bazılarına göre bu akid bağımsız ve özel bir akid durumundadır.
Havale işleminin geçerliliği için muhil'in muvafakati âlimlerin ittifakı ile şarttır. Onun nzâsı dışında böyle bir işlem yapılamaz.
Âlimlerin ekserisine göre muhtarın rızâ ve kabulü de şarttır. Asıl borçlunun zimmetindeki borç ile muhâlün aleyh'in zimmetindeki borcun vasıflarının müşterek olması ve bilinmesi şarttır. Bâzı âlimlere göre her iki borcun nakid olması ve yiyecek maddelerinden olmaması da şarttır.

2403) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Zulüm, borcunu ödemeye muktedir olanın Özürsüz olarak borcunu Ödemeyi geciktirmesidir. Ve (alacaklı durumda olan) biriniz varlıklı ve güvenilir bir kimseye havale edildiği zaman, havale işini kabullensin.»"

2404) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel/cm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Borcunu Ödemeye muktedir olanın özürsüz olarak borcunu ödemeyi geciktirmesi bir zulümdür. Ve sen (alacaklı durumda iken) varlıklı ve güvenilir bir kimseye havale edildiğin zaman ona havale edilmeni kabullen.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yûnus bin Ubeyd ile Nâfi arasında bir inkıta vardır. Ahmed bin Hanbel : Yûnus, Nâfi'den bir şey işit-memiştir. O ancak Nâfi'in oğlunun aracılığıyla Nâfi'den işitmiş yâni rivayet etmiştir, demiştir. İbn-i Muin ve Ebû Hatim de : Yûnus Nâfi'den bir şey işitmemiş, demişlerdir. Ben derim ki: Hüşeym bin Bişr de tedliscidir ve bunu an'ane ile rivayet etmiştir. [17]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyalîâhü anh) 'm hadisini Kütüb-i Sit-te yazarlarının hepsi ve Ahmed ile Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadisin ilk cümlesi N e s â î' nin rivayetinde buradaki gibidir.
Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve T i rm i z i 'de bu cümle; şeklindedir. Her iki ifadeden kasdedilen mânâ aynidir. Yâni borcunu vaktinde ödeme gücüne sa-hib olan kişinin özürsüz olarak bunu geciktirmesi zulümdür. Müellifimizin rivayetinin zahirinden sezildiği gibi zulümün yalnız bu durumdaki kişinin davranışından ibaret olması ve başka bir zulüm çeşidinin bulunmaması kasdedilmemiştir.
Hadiste geçen bazı kelimeleri açıklayalım t
Matl: Bu kelimenin asıl mânâsı bir şeyi uzatmaktır. E 1-Ez-heri' nin beyânına göre bu kelimenin asıl mânâsı müdâfaa ve itişmektir. Burada ise ödenmesi gerekli bir hakkı ödemeyi mazeretsiz olarak geciktirmektir.

Ganî ı Zengin demektir. Lâkin burada; borcunu ödeme gücüne sâhib olan, anlamında kullanılmıştır. Şu halde borcunu ödeme gücüne sâhib olan fakir de bu hükme girer ve mazeretsiz olarak borcunu geciktirmesi zulüm sayılır.
Melî: Zengin manasınadır. En-Nihâye yazarı: Burada kasdedilen mânâ zengin ve güvenilir kişidir, demiştir.
Cumhur, hadîsin ilk cümlesini tercemede belirttiğim gibi mânâ-lancıirmış ve: Matl masdarı, faili olan gani'ye izafe edilmiş, demiştir. Zayıf bir kavle göre bu izafe masdarın, mefulüne izafesi nevin-dendir. Buna göre cümlenin mânâsı şöyle olur:
"Zengine olan borcu özürsüz geciktirmek (borcunu ödemeye muktedir kimse için) bir zulümdür." Bundan maksad da şudur: Alacaklı kişi zengin bile olsa borcu zamanında ödemek vâcibtir. Ala-caklının zengin oluşu, hakkının geciktirilmesini meşrûlaştırmaz. Zenginin alacağını mazeretsiz geciktirmek zulüm olunca, fakirin alacağını geciktirmek daha büyük zulüm olmuş olur. Fakat bu yorum uzaktır.
Hadîsin son kısmında, borçlunun, alacaklıya güvenilir ve zengin bir borçluya havale etmesi yâni zimmetindeki borcun o kişi tarafından ödenmek üzere alacaklıya teklifte bulunması hâlinde alacaklının bu teklifi kabul etmesi emredilmektedir. Nevevi: Bu emir bizim arkadaşlarımız ile cumhura göre mendubluk içindir. Bir kavle göre emir mübahlık içindir. (Yâni alacaklının bu teklifi kabul etmesi mubahtır.) Diğer bir kavle göre emir vâciblik içindir, demiştir.
H a 11 â b i de: Hadis, borcunu ödeme gücüne sâhib olmayan kimsenin borcunu geciktirmesinin zulüm olmadığına delâlet eder. Bu geciktirme zulüm sayılmayınca böyle bir borçlunun hapsedilmesi de caiz olmaz. Çünkü, hapsetmek işi bir cezadır. Haksız ve zâlim durumunda olmayan kişinin cezalandırılması ise söz konusu değildir, demiştir.
El-Hâf iz da el-Fetih'te bu hadisin açıklaması bölümünde özetle şöyle der:
"Muhtâl'ın havale işlemini kabullenmesine ait hadîsteki emir müstahablık içindir. Cumhura göre böyledir. Fakat bu hususta ic-mâ vardır, diyenler yanılmıştır. Bir kavle göre bu emir mübahlık içindir. Hanbeliler'in ekserisi ile Ebû Sevr, îbn-i Cerir ve Zahiriye mezhebi mensublan bu emri vâciblik mânâsına almışlardır. [18]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Matl, yâni borcunu ödiyebilir durumdaki şahsın özürsüz olarak borcunu geciktirmesi zulüm ve haramdır. Cumhura göre, bile bile böyle yapan kişi büyük günah işlemiş olur ve fâsık sayılır. Bâzı âlimlere göre kişinin fâsık sayüabilmesi için bunu bir defa yapması yeterlidir, tekrarlanması gerekmez.
2. Alacaklı kişi, alacağını istemeksizin borçlunun ödemeyi geciktirmesi fâsık sayılmasını gerektirir mi, gerektirmez mi? Bu hususta ihtilâf vardır. Hadîsin zahirine göre alacaklı tarafından taleb vuku bulmadıkça, borç ödeme geciktirilmesi ile borçlu fâsık sayılmaz. Çünkü Matl. taleb anlamını işaret eder. Boynunda bir hak bulunan herhangi bir kimsenin bu hakkı vaktinde ödememesi ve özürsüz geciktirmesi Matl sayılır. Meselâ: Erkeğin karışma, efendinin kölesine ve hâkim'in kendisine baş vuranlara karşı mükellef olduğu hakları geciktirmeleri bu hükme girer.
3. Borçlunun ödemeye muktedir olmadığı borcu geciktirmesi zulüm sayılmaz.
4. Malı hazır olmadığı için borcunu vaktinde ödemeyen zengin zulüm etmiş sayılmaz. Çünkü bu durumdaki zengin fakir hükmündedir.
5. Borcunu ödemekten âciz kalan fakir, borcunu vaktinde ödemedi diye hapsedilmez, eline imkân geçinceye kadar kendisinden ödeme istenmez. Ama hapsedilebileceğini söyleyenler olduğu gibi borcunu ödemesi için istekte bulunulabileceğini söyleyenler de vardır.
6. Havale işlemi taraflarca kabul edilip kesinleştikten sonra Muhâlün aleyh'in yâni borç ödemesi kararlaştırılan kişinin ölmesi veya iflâs etmesi gibi bir engel nedeni ile borcun tahsili imkânsız-laşınca, Muhtâl yâni alacaklı şahıs Muhil yâni asıl borçluya dönüş yapamaz ve ondan tahsil edemez. Çünkü eğer ondan taleb etmesi yolu açiK tutulsaydı, borcun havale edildiği şahsın zengin olması şartı koşulmamalı idi ve bu şartın koşulması anlamsız kalırdı. Zenginlik şartı koşuiunca, alacaKimın ilk borçluya dönüş yapmaması gereği ortaya çıkmış olur.
Hanefîler'e göre yukarda anlatılan durumda, alacaklı şahıs asıl borçluya dönüş yapabilir.
7. Borcunu ödeme gücüne sâhib olduğuna rağmen mazeretsiz ve bilerek borcunu geciktiren şahısdan borcun cebirle tahsili, tahsil edilinceye kadar peşinin bırakılmaması, İsrarla taleb edilmesi ve tahsil için gerekli her çâreye baş vurmanın meşruluğu anlaşılıyor. Çünkü onun yaptığı iş bir zulümdür.
8. Havale işleminin oluşması için muhil ve muhtâlın yâni asıl borçlu ile alacaklının rızâsı şarttır. Fakat muhâlün aleyh'in yâni borcun havale edildiği kişinin rızâsı şart değildir. Çünkü hadîste

kendisinden söz edilmemiştir. Cumhurun görüşü böyledir. Ktfkat Hanefî âlimler, onun da rızâsının şart olduğunu söylemişlerdir. Ş â -fiiler' den el-Ustuhrî de böyle demiştir." CEl-Fetih'ten yapılan nakil bitti.) [19]

9- (Boçluya) Kefil Olmak Babı

2405) Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken İşittim, demiştir:
«Kefil, taahhüd ettiği borcu yüklenmiştir ve borcun ödenmesi vâ-cibtir.»"

2406) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam 10 dinar alacaklı olduğu borçlusunun yakasına sarıldı. Borçlu şahıs (alacaklısına) :
Benim yanımda (mülkiyetimde) sana vereceğim hiç bîr şey yoktur, dedi. Alacaklı adam da (borçlusuna) :
Hayır! Vallahi sen alacağımı ödeyinceye veya bir kefil bana getirinceye kadar senden ayrılmıyacağım, dedi. Sonra onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna çekip götürdü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) borçluya *
«Sen alacaklından ne kadar mehil istersin?» buyurdu. Borçlu t Bir ay, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-O halde ona ben kefil olurum.» buyurdu. Sonra borçlu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dediği vakitte huzura geldi (veya borcunu getirdi). Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Bu (altını) nereden elde ettin?» buyurdu. Adam t Bir madenden, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunda hayır yoktur,» buyurdu ve onun yerine borcunu ödedi." [20]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû D â -vûd, Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r -m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Ebû D â -v û d ' un rivayet ettiği metin uzundur. Oradaki rivayette müellifimizin 2398 nolu hadis metni de mevcuttur.
Hadîste geçen Zaim, kefil demektir. Gârim, kefil olup taahhüd ettiği borcu yüklenen, demektir. «Zaim, gârim'dir» cümlesinin mânâsı şudur: Kefil olan kişinin yüklendiği borcu ödemesi gerekir. Yâni borçlu, borcunu ödemediği takdirde kefili onu ödemekle mükelleftir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû D a -v û d da rivayet etmiştir. Hadîste sözü edilen borçlu ile alacaklının isimleri hakkında bir bilgi edinemedim.
Hadîs'in; »eUü cümlesi iki şekilde mânâlandırılabilir:
Birincisi: «Borçlu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e geldi.-
İkincisi: «Borçlu vaad ettiği işi yaptı.» Yâni borcunu getirdi.
Ebü Davud'un rivayetinde; borçlunun, vaad ettiği mik-dan Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'e getirdiği ve getirilen nesnenin altın olduğu ifâde edilmektedir.
Borçlu, bunu bir madenden elde ettiğini söyleyince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Bunda hayır yoktur» buyurmuştur. Ebû Davud'un rivayetinde ise: «Buna İhtiyacımız yoktur, bunda hayır yoktur» Duyurulmuştur. Bu ifâde ile kasdedilen mânâ hakkında Sindi: Bana öyle geliyor ki adamın madenden elde ettiği altının beşte bir hissesini devlete vermediği Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'ce bilindiği için, bunda hayır bulunmadığı ifâde buyurulmuştur. Çünkü devletin hakkı olan humusu ödenen madenleri işletmek meşrudur, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t a b i hadisin bu cümlesi ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
Adamın madenden istihsal ettiği altının Peygamber (Aleyhi's-sal&tü ve's-selâm) tarafından reddedilmesine ve: «Buna ihtiyacımız yoktur...» Duyurulmasına gelince, bu, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından bilinen özel bir sebebe dayanıyor gibidir. Yoksa, madenlerden istihsal edilen altının edinilmesinin mubah olmayışı anlamına dayanmıyor. Çünkü altın ve gümüşün tümü madenlerden elde edilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanından bugüne kadarki uygulama madenlerden altın ve gümüşün istihsalinin meşruluğuna delâlet eder.
Yukardaki buyruğun nedeni şu olabilir: Maden sahihleri, madenlerdeki toprağı işletenlere

satarlar. Bunlar da topraktaki altın ve gümüşü istihsal ederler. Topraktan elde edilecek altın ve gümüş oranı bilinmeyince, bu nevî satışlarda aldanma veya aldatma olabilir. Zâten âlimlerden bir cemâat madenlerin toprağını satmayı mekruh görmüşlerdir. Atâ, Şâbî, Süfyân-i Sevrİ, Ev-z a I, Şafii, Ahmed ve İshâk bin Râheveyh de böyle söyleyenlerdendir.
«Buna ihtiyacımız yoktur, bunda hayır yoktur» ifâdesinden inak-sad şöyle de olabilir: «Yâni getirdiğin şu altına revaç yoktur ve işimizi görmez.» Bunun sebebine gelince Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kefil olduğu altın sikkeli idi. Borçlunun getirdiği altın ise sikkesiz idi. Orada darphane gibi bir yer ve külçe altını sikkeli altın hâline getirecek kimse de yoktu. O dönemde sikkeli altınlar Rum memleketlerinden Hicaz'a getirilirdi. Halîfe A b d ü 1 -melik bin Mervân zamanına kadar durum böyle devam etti. Nihayet kendisi ilk darphaneyi açtırıp sikkeli altını îslâmî bir para olarak piyasaya sürdü. Onun döneminde basılan altınlara M e r Anî altın ismi verilir.
Yukardaki cümlenin Duyurulmasının sebebi şu olabilir: O dönemde madenlerden elde edilen kazançlar pek meşru sayılmazdı, bir takım aldatma ve aldanmalar vuku bulurdu. Şöyle ki maden sâhib-leri, madenleri işletme hakkını istihsal edilecek mahsûlün yüzde on, yirmi veya otuzu kendilerine verilmek üzere işletmecilere verirlerdi. Bu ise aldatmaya veya aldanmaya yol açardı. Çünkü işletmecilerin bir şey çıkarıp çıkaramıyacokları meçhul idi. [21]

Yukardaki İki Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Borçlulara kefil olmak meşrudur.
2. Kefil olan şahıs, borcu ödemeyi yüklenmiş sayılır. Yâni borçlu şahıs, borcunu vâdesinde ödemediği takdirde, kefil bunu ödemekle mükelleftir.
3. Borçlunun yakasına sarılıp, borcunu ödemesi için sıkıştırılması ve kendisinden kefil istenmesi meşrudur.
4. Borçluya mehil vermek müstahabtır. (Bu konuya âit hadisler 14. bâbta gelecektir.)"

2407) Ebû Katâde (Radtyaîlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir cenaze. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirHe-rek üzerine namaz kılması arzulandı. Fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Csahabîlere) :
«Arkadaşınız üzerine (siz) namaz kılınız. Çünkü onun üzerinde bir borç vardır.» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Katâde t
O borcu ben tekeffül ederim, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :ödemeyi (mi?)» buyurdu. Ebû Katâde > (Evet) ödemeyi (tekeffül ederim), dedi. Cenazenin zimmetindeki borç on sekiz veya on dokuz dirhem idi. (Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun üzerine namaz kıldı.)" [22]

İzahı

Bu hadisi Tirmizİ ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. Ölünün zimmetindeki borç mikdarma âit kısım oralardaki rivayetlerde yoktu, ölen adamın Ensâr-i Kirâm'dan olduğu, N e s â i' deki rivayette belirtilmiştir. Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) ölünün zimmetindeki borcu ödemeyi üzerine aldıktan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in o cenaze üzerine namaz kıldığına dâir cümle burada ve Nesâî'de yok ise de Tirmizi'-
deki rivayette vardır. Orada; «Ebû Katâde ölünün borcunu ödemeyi üzerine aldıktan sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) cenaze üzerine namaz kıldı.» cümlesi bulunuyor.
Buhâri de bu hadîsin benzerini Seleme bin el-Ek-v a (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Oradaki rivayette -Ebû Katâde: Yâ Resul allan! Cenaze üzerine namaz kıl onun borcu (nu ödemek) benim üzerimde (vâcib)dir, dedi. Bundan sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o cenaze üzerine namaz kıldı.» denilmektedir.
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der:
"Kadı ve başkası demişler ki: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in borçlu olarak ölen kimseler üzerine cenaze namazı kılmaktan imtina etmesi, müslümanların borçlanmaktan sakınmalarım sağlamak ve bile bile, özürsüz olarak borçlarını geciktirmelerini ve ödemede kusur etmelerini önlemek için olabilir. Ya da borçlu ölenin zimmetinde kul hakkı bulunduğundan dolayı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ona yapacağı duanın Allah katında makbul tutulmasından endişelendiği ve böyle bir durumu arzulamadığı nedeni ile onun üzerine namaz kılmaktan çekinmiştir.
Hadîs, her hangi bir kimsenin ölünün borcunu yüklenmesinin ve ödemeyi üzerine almasının

câizliğine delâlet eder. Ölen şahsın borcunu karşılıyabilecek malı bulunsun veya bulunmasın fark etmez, îki halde de caizdir. İlim ehlinin ekserisi böyle hükmetmiştir. Ş â -f i î * nin görüşü de budur. Fakat Ebû Hanife: Borcunu karşılıyabilecek kadar mal bırakmadan ölen şahsın borcuna kefil olmak geçerli bir akid değildir, demiştir.
T ı y b i : de şöyle der: Bâzı âlimlerimiz demişler ki: Borcunu karşılıyabilecek kadar mal bırakmadan ölen kimsenin borcuna kefil olmanın geçerliliğine hükmeden Ebû Yûsuf, Muhammed, Mâlik, Şafiî ve Ahmed — Allah hepsine rahmet eylesin— bu hadisi delîl göstermişlerdir. Çünkü eğer kefalet işi sahih olmasaydı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hadîste anılan kişi üzerine namaz kılmıyacaktı. Ebû Hanife ise:
Müflis bir ölünün borcuna kefil olmak sahîh değildir. Çünkü böyle bir borç, sakıt olan yâni düşen borç nevindendir. Düşen bir borca kefil olmak ise bâtıldır ve geçersizdir. Bu hadîste anılan Ebû K a -t â d e' nin kefalet işi, borçlu ölen şahsın ölümünden önce yüklenilmiş bir kefalet durumunun açıklanması mâhiyetinde olabilir. Yâni Ebû Katâde' nin, daha önce bu borca kefil olup, cenaze töreni esnasmda bu durumu açıklamış olması muhtemeldir. Ya da Ebü Katâde'nin yaptığı iş bir kefalet değil de bir vaad mâhiyetinde olabilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ölünün borcunun nasıl ve ne yolla ödeneceğini öğrenmek istediği için namazdan imtina etmiş, bu durum açıklığa kavuşunca namaz kılmış, demiştir.
Tuhfe yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra : Bence ilim ehlinin ekserisinin söylediği görüş, açık olanıdır. Allah daha iyi bilir, der. [23]

10- Borcunu Ödemek Niyetiyle Borçlanan Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2408) İmrân[24] bin Huzeyfe (Radtyallâhü a*kütnâ)'âa.n; Şöyle demiştir :
Müzminlerin anası Meymûne (Radıyallâhü anhâ) borçlanıyordu. Onun ev halkından birisi (bir gün) kendisine i Yapma, diyerek onun böyle borçlanmasına karşı çıktı. Meymûne t
'Hayır (Böyle yapmaya devam edeceğim). Çünkü ben, Peygamberim ve sadık dostum (Muhammedi (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem) '-den şöyle buyururken işittim i
«Hiç bir müslüman yoktur ki bir borç ile borçlansın ve borcumu Ödemek istediğini Allah bilsin de o m üs 1 umana dünyada borcunu Ödemesini kolaylaştırmasın (borcunu ödetmesin).»" [25]

İzahı

Bu hadisi Nesâi, îbn-i Hibbân ve Hakim de rivayet etmişlerdir. Hadis, iyi niyetle ve ödemek azim ve karan ile meşru işleri için borçlanan müslümanın borcunu dünyada ödemeye Allah'ın inâyetiyle muvaffak olacağını müjdeler. Ayrıca iyi niyetlerin yapılan işler üzerinde olumlu etkiler bıraktığına işaret eder. Böylece iyi niyetli olmaya teşvik eder. Keza, iyi niyetle borçlanmanın meşruluğu da hadîsten çıkarılır.
ödememek niyetiyle borçlananların durumlarına gelince bu konu bundan sonra gelen bâbtaki hadislerde mevcuttur.

2409) Abdullah[26] bin Cafer (bin Ebl Tâlib) (Radtyallâhü anhü-*«d>'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Borçlu Allah'ın rızâsına aykırı bir şeye Aid olmadıkça borcunu ödeyinceye kadar Allah onunla beraberdir.»
Râvî demiştir ki t Abdullah bin Cafer kesedarına şöyle derdi, Gİt de bana veresiye al. Çünkü Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'den İşittiğim (bu) hadisten sonra şüphesiz, her gece Allah benimle beraber olduğu halde gecelemek isterim. Allah benimle beraber olmadığı halde bir gece (bile) gecelemek istemem.*'
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [27]

İzahı

Zevaid türünden olan bu hadisi Hâkim de rivayet etmiştir. Hadis, Allah'ın rızâsına aykırı olmayan işler uğrunda borçlanan kimselere Allah Teâla'nın yardımcı olduğuna delâlet eder. Şu halde meşru yolda borçlanan kimseler borçlarını kolaylıkla ödemeye muvaffak olurlar. Bu hadîs de bir önceki hadisin hükmünü teyid eder. Allah'ın borçlu ile beraber olması şöyle de izah edilebilir:

Borcuna sadakat gösterip bunu ödemenin ve borçtan kurtulmanın önemini idrak eden müslümanlar, borçtan bir an önce kurtulmak için Allah'ın yardımını dâima diler ve dualarda bulunurlar. Gönülleri hiç bir zaman Allah Teâlâ'dan gafil kalmaz. Gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın böyle şuurlu kullan ile beraber olmaması düşünülemez. Kul Allah ile beraber olunca Allah da onunla beraber olur. [28]

11- Ödeme Niyetinde Olmayarak Bir Borç İle Borçlanan Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2410) Suhaybü'1-Hayr[29] (bin Sinan) (Rodtyallâkü enk)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlefn) şöyle buyurmuştur:
«Herhangi bir adam ödünç alacağı şeyi sahibine ödememek karan ile borçlanırsa Allah'ın huzuruna hırsız olarak çıkar.»
Bu hadis başka bir senedle de Suhayb'den, merfû olarak rivayet edilmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Yûsuf bin Muhammedi İbn-i Hİbbân sikalar arasında anmıştır. Ebû Hatim de : Onun rivayetin* de bir beis yok, demiştir. Bunârt ise: Onun rivayeti üzerinde düşünmek gerekir demiştir.
Hâvi Abdülhamld bin Ziyad'ı, İbn-i Hİbbân sikalar arasında anmıştır. Ebû Hatim de: Ö. bir şeyh'tir, demiştir.
Ravl Ziyftd bin Sayff (bin Subayb)'i de İbn-i Hİbbân sikalar arasında Anmıştır.

2411) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anjt)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seller») şöyle buyurmuştur :
-Her kim halkın mallarını, telef etmek niyetiyle alırsa. Allah onu telef ettirir.»'*[30]

İzahı

S u h a y b (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. Müellif, bunu iki senedle S u h a y b' den rivayet etmiştir. Hadis, ödememek niyetiyle borç almanın bir nevî hırsızlık olduğuna delâlet eder. Bu niyetle halkın malını alan bir kimsenin Allah'a hırsız olarak kavuşacağından maksad ise o kimsenin hırsızların müstahak oldukları cezaya çarptırılacağıdır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Buhârl tarafından da rivayet edilmiştir. Oradaki rivayet daha uzundur. Hadisin baş kısmında şu cümle vardır:
-Her kim halkın mallarım, ödemek niyetiyle alırsa Allah o kimseye, (dünyada) ödeme işini kolaylaştırır.»
Hadis'in: «Allah onu telef ettirir» cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak Ayni: Yâni o kimse kötü niyetli olduğu için ödünç aldığı maldan yararlanamaz, mal elinden gider, borcu zimmetinde kalır ve âhiret günü bu fiilinden dolayı cezalandırılır. K i r m â n I bu hadîste anılan muameleyi ödünç işlemine tahsis etmiş ise de bunun bir anlamı yoktur. Hadîsin mânâsı umumîdir. Yâni ister ödünç almak yolu ile olsun ister başka tür muamele yollan ile olsun hepsi bu hükme girer, demiştir.
Hülâsa gerek ödünç nakid alınırken, gerek veresiye mal alınırken borçlanan şahsın niyeti esastır. Eğer iyi niyetle ve borcunu ödemek azim ve kararı ile bu işlemi yaparsa, Allah onun yardımcısıdır, borcunu dünyada ödemesini kolaylaştırır. Aksi takdirde, kişi, aldığı maldan hayır ve bereket elde edemez. Allah o malı onun elinden almak suretiyle telef ettirir. Ayrıca o kişi âhiret azabına müstahak olmuş olur. [31]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

EI-Fetih yazarı bu hadîsin şerhinde bâzı âlimlerden naklen be-yân ettiğine göre hadîsten şu hükümler çıkarılmıştır:
1. Veresiye alım satım yapıldığında ve ödünç mal alındığında borçlu taraf borcunu güzelce ödemelidir.
2. Başkasının malını telef etmek niyetiyle böyle bir işlemde bulunan kişi Allah tarafından telef edilir, yâni dünya hayatında onun başına veya malına bir felâket gelir ve aldığı maldan bir hayır bulamaz. Şu halde işlenen suçların cezası bazen suç cinsinden olur. Çünkü adam başkasının malını telef edince, buna karşın onun malı telef edilir.
3. Her işte iyi niyetli olmak ve kötü niyetten sakınmak gerekir. Bütün muamelelerin dönüm

noktası niyetlerdir.
4. Ödenmek niyetiyle borçlanmak meşrudur. Kişi kendisini ödeme gücünp sâhib olarak gösterip veresiye bir mal satın alır ve bu malda tasarrufta bulunur. Sonra ödeme gücüne sâhib olmadığı anlaşılırsa, ödeme vâdesi gelmedikçe bu satıştan dönüş gibi bir işlem yapılamaz. Çünkü ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle davranan kimsenin kötü akıbetini belirtmekle yetinmiş ve satışın geçersizliği veya bozulması hakkında bir şey buyurmamıştır. [32]

12- Borçlanma Hakkında Teşdid Babı

2412) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem)'m mevlâsi (azadh kölesi) Sevbân (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallat-lahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Kim (şu) üç şeyden uzak iken ruhu cesedinden aynlırsa, cen-net'e giren Kibir, ganimet mauna hıyanet ve borç.»"

2413) Ebû Hüreyre (RadtyoUâhü on*J'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Ölen) mü'min'in ruhu. zimmetindeki borç ödeninceye kadar borçluluğundan dolayı tutukludur.»" [33]

İzahı

Sevbân (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi Tir'mizi, Ne-sâî, İbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir. Tirmizi bu hadisi Gulûl babında rivayet etmiştir. Tuhfe yazan bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir:
Gulûl: Bu kelimenin açıklaması hakkında el-Münziri: Gazilerden birisinin, ganimet malından kendisine ayınp sakladığı şeye denilir. Oysa ganimet malının gaziler arasında Şer-i Şerife göre taksim edilmek üzere kumandana teslim edilmesi gerekir. Bir gazinin az veya çok bir şeyi saklaması ve kendisine ayırması caiz değildir. Kumandan bile ganimet malından bir şeyi kendisine ayıramaz. Bir gazinin ganimet malından elde ettiği yiyecek veya hayvan yemini kendisine ayırması konusunda da âlimler ihtilâf etmişlerdir, demiştir.
El-Cezeri de en-Nihâye'de : Gulûl: Ganimet malı taksim edilmemiş iken bundan bir şey çalmak ve hiyânet etmektir. Herhangi bir şeyde gizli hiyânette bulunmak, gulûl sayılır, demiştir.
Hadiste sayılan şeylerden uzak kalan kimsenin cennete gireceği bildirilmektedir. Hadîs, anılan şeylerden uzak kalmayıp bunlardan birisini işleyenin cennete girmiyeceğine, yâni cezasını çekmeden cennetlik olmayacağına delâlet eder.
T i r m i z î bu hadisi iki senedle Sevbân' dan rivayet etmiştir. Onun Saîd bin Arûbe aracılığı ile Katâde'-den olan rivayetinde "Kibir" kelimesi yerine "Kenz" kelimesi bulunur. Mecmaü'l-Bihâr'da beyân edildiği gibi Kenz kelimesinin lügat mânâsı yere gömülü maldır. Bu malın müstahaklara verilmesi vâ-cib olan kısmı ödenince buna Şer-i Şerifte kenz denilmez. Yâni o malı edinmenin bir dinî sakıncası kalmaz. Nitekim : "Zekâtı Ödenen mal kenz sayılmaz" buyurulmuştur.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini A h m e d ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Hadîs, borçlu ölen kişinin borcu ödeninceye kadar borçluluğundan dolayı tutuklu olacağına delâlet eder. Burada tutukluluktan kasdedilen mânâ ile ilgili olarak Tuhfe yazarı şu bilgiyi verir :
"Su yûti : Yâni borçlu olarak ölen mü'min cennetteki makamından alıkonulur ve borcu ödenince salıverilip makamına gönderilir, demiştir.
Eİ-Irâkî de: Yâni borçlu ölen mü'min hakkında cennetlik veya cehennemlik hükmü verilmeyip durdurulur. Nihayet borcu ödenince gerekli hüküm verilir, demiştir.
Bizim arkadaşlarımızın cumhuruna göre borçlu olarak ölen mü'min borcunu kapatacak mal bırakmış olsun veya olmasın hüküm aynidir. Fakat e I - M â v e r d i arkadaşlara muhalefet ederek: Bu hadîs, geride borcunu kapatabilecek kadar mal bırakan ölüye aittir, demiştir.
Ş e v k â n i de en-Neyl'de : Bu hadîste, mirasçılar ölünün borçlarını ödemeye teşvik edilmekte ve borcu ödeninceye kadar ölünün nefsinin muallâkta bırakılacağı yakınlarına haber verilmektedir. Bu hüküm borcunu kapatacak kadar geride mal bırakan ölüye aittir. Malsız olarak ve borcunu ödeme azim ve kararı içinde iken ölen mü'-min'e gelince, böylesinin borcunun Allah tarafından ödeneceğine dâir hadîsler vardır (Yâni Allah Teâlâ kendi hazinesinden o ölünün alacaklısının hakkını ödeyecektir), demiştir." Tuhfe yazan bundan sonra Ş e v k â n i' nin naklettiği hadîsleri beyân eder. Bunları görmek isteyenler Tuhfe'nin cenaze bölümünden bu hadîse tahsis edilen bâb'a müracaat etsinler.

2414) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anftüntâ)'(\an rivâyel edildiğine göre; Resûluilah (SalİaÎhhü Ahyki ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir:
«Üzerinde bir dinar veya bir dirhem (borç) bulunduğu halde Ölen kimsenin borcu onun hasenatından (hayırlarından) ödenir. Orada (Yâni kıyamette) ne dinar var ne de dirhem.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Salebe bin Sevâ vardır. Ebû Hatim onun hakkında : Ben ona yetiştim de onun hadislerini yazmadım, demiştir. Ben onun hakkında yalnız bunu gördüm. Ebû Hâtim'den başka hiç bir imamın onun hakkında bir şey söylediğini görmedim. Senedin kalan ravlleri Müslim'in şartı üzerine sıka zatlardır.[34]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin bir benzerini Taberânİ, gene I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Oradaki merfü rivayet şöyledir:
"Borç iki nevidir: Borcunu ödemek niyetinde iken Ölen kimsenin velîsi (yardımcısı) benim. Borcunu ödemek niyetinde olmadığı halde ölen kimse de hasenatı (hayırları) ndan alınan (ve alacaklıya verilen) borçlu işte budur. O gün ne dinar var ne de dirhem."
Taberâni1 nin rivayet ettiği metinde belirtildiği gibi borçlu ölen her mü'minin borcuna karşılık hayır ve ibâdetlerinin sevabından alınıp alacaklıya verilmesi mânâsı kasdedilmemiştir. Ancak borcunu Ödemek niyetinde olmayan ve böylece müslümanlann haklarını ve mallarını telef etmek gibi kötü niyeti bulunan kimseler bu halde ölürlerse, borcu nisbetinde sevablarından alınıp alacaklıya verilmesi kasdedilmiştir. denilebilir. [35]

13- Kîm Bîr Borç Veya Bakıma Muhtaç Âîle Bırakır (Ölür) İse (Borcunu Ödemek Ve Ailesine Bakmak) Allah'a Ve Resulüne Âittîr. Babı

2415) Efeö Hüreyrt (Radıyallâkü ankl'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken mü'm in kimse borçlu olarak öldüğü zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem) :
«Bu ölü, borcunu karşıhyacak bir mal bıraktı mı?» diye sorardı. Eğer oradakiler: Evet, deseydiler Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} onun üzerine namaz kılardı. Ve eğer: Hayır, deseydiler Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oradakilere:
«Arkadaşınız üzerine siz namaz kılınız,* buyururdu. Sonra Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'ine (mâlî) fetihler verince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
-Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha yakınım. Her hangi bir mü'min borçlu ölürse, borcunu ödemek bana aittir. Mal bırakırsa, veresesinin hakkıdır.»"

2416) Câbir (Radıyallâhü <z»AJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (ölürken) bir mal bırakırsa, bu onun mirasçılarınındir ve kim (ölürken) bir borç veya bakıma muhtaç aile ferdleri bırakırsa (borcunu ödemek ve çoluk çocuğuna bakmak) benim üzerimdedir ve (işi) bana aittir. Ben mü'minlere (kendilerinden) daha yakınım.»" [36]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Ahmed, Ebû D â -vûd ve Nesâî tarafmdan da rivayet edilmiştir.
Nevevi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ilk zamanlarında borçlu ölen ve borcunu karşılıyabilecek malı olamayan müslüman-lar üzerine cenaze namazı kılmazdı. Bunun hikmeti ise halkı borçlarını ödemeye ve borçlu olarak ölmemek için hayatta iken borçları tasfiye etmeye teşviktir. Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e fetihler nasib eyleyip devlet hazinesini sıkıntıdan kurtarıp zenginleştirince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu durumdaki cenazelerin namazını kılmaya ve borçlarını kapatacak mal bırakmayanların borçlarım ödemeye başladı.
Hadîs'in; «Arkadaşınız üzerine siz namaz kılınız» cümlesi cenaze namazının kılınması için bir

emirdir. Bu namaz farz-ı kifâye'dir.
Mal bırakmadan borçlu ölen müslümanlann borçlarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafmdan ödendiği ifâde edilmektedir. Bu borcun nereden ve kimin mahndan ödendiği hususunda şu görüşler vardır:
Bir kavle göre bu borç, müslümanlann maslahatları ve hizmetleri için ayrılan mallardan ödenirdi. Diğer bir kavle göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in öz malından ödenirdi.
Bu tür borçların Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından ödenmesi hükmü hususunda da ihtilâf vardır. Bir kavle göre O'na vâcib idi. Diğer bir kavle göre bir teberru mâhiyetinde idi.
Kez'ı, boıçlu ölen ve buna karşılık mal bırakmayanın borcunun devlet hazînesinden ödenmesi hükmü hususunda da ihtilâf vardır. Bunun vâcib olduğunu söyleyenler olduğu gibi değildir diyenler de vardır.
Hadîsin mânâsı şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şunu beyân buyurmak istemiştir: Ben sizlerin işlerinizi düzenlemekteyim. Biriniz hayatta iken de ölü iken de onun işleri ile meşgul olurum ve her iki durumda da onun velisiyim. Bu itibarla borçlu öleninizin malı yok ise borcunu ben öderim. Ölünün malı var ise mirasçılarına aittir ben onun malından bir şey almam. Eğer ölünün bakıma muhtaç kimsesiz çoluk çocuğu var ise bana gelsinler. On-lann nafakası ve masrafları bana aittir." (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde geçen "Daya" kelimesi masdar olup helak olmak manasınadır. Burada, bakıma muhtaç ve fakir aile ferdleri anlamında kullanılmıştır. Çünkü bu durumda olan çoluk çocuk bakmışız bırakılırsa helak olmak ile karşı karşıya kalır. Bu kelime "Dıyâ" olarak da rivayet edilmiştir. Bu takdirde "Dâyi" kelimesinin çoğuludur, helak olanlar anlamını ifâde eder. Yâni helak olanlar durumu ile karşı karşıya kalan aile ferdleri demektir. Bir kavle göre "Dıyâ" kelimesi, küçük yaştaki çocuklar ye sakatlar gibi bakıma şiddetle muhtaç olup ihmal edildiği takdirde helak olmaya mahkûm olanlara verilen bir isimdir.
El-Münzirî de et-Tergîb'de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ilk zamanlarda, borçlu ölen üzerine namaz kılmadığı sabittir. Bu hüküm sonra neshedildi, demiş ve buradaki hadîsi ri-vayet etmiştir. [37]

14- Fakirin Borcunu Erteleme Bâbı

2417) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Şellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kim fakir bir borçluya kolaylık gösterirse Allah (da) ona dünyada ve âhirette kolaylık ihsan eder.»"

2418) Büreyde el-Eslemî[38] (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurmuştur:
«Kim bir fakirin borcunu ertelerse (erteleme süresince) her gün karşılığında o kimseye bir sadaka sevabı olur. Kim onun borcunu vâdesi geldikten sonra ertelerse (bu sürece) her gün karşılığında o kimseye borç mikdarının bir misli sadaka sevabı olur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Nüfey' bin el-Hâris el-Ama el-Kûfl vardır. Bu râvinin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir.

2419) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahabisi Ebü'l-Yeser (Ka'b bin Amr) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah'ın kendisini (kıyamet günü Arş'ın) gölgesinde gölgelemesini severse bir fakirin borcunu ertelesin ya da (borcunu kısmen veya tamamen) düşsün.-" „

2420) Huzeyfe (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«(Sizden önceki ümmetlerden) bir adam ölmüş (ve cennete girmiş) sonra kendisine: Sen ne (hayır) işledin (ki cennetlik oldun)? diye sorulmuştur. Adam — işlediği hayrı — (ya hatırlamış veya kendisine hatırlatılmış) da: Ben (istihkakım olarak) dirhemleri, dinarları ve nakid para (yi aldığım) da müsamaha ve kolaylık gösterirdim. Fakir borçluya da mehil verirdim, diye cevab vermiş. Bunun için Allah kendisini bağışlamıştır.
(Huzeyfe (Radıyallâhü anh) bu hadisi rivayet ederken orada bulunan Ukbe bin Amr el-Ensârî)

Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) : Ben (de) bunu Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, demiştir." [39]

İzahı

Ebû Hüreyre (Rachyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, Hâkim ve îbn-i H i b fa â n da rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde bulunan cümle değişikliği mânâ ve hükmü etkilemez. Bu hadîste fakir borçluya kolaylık göstermenin fazileti anlatılmaktadır. Sindi: Bu kolaylık vâdesi gelmemiş olan borcun vâdesini uzatmak, vâdesi gelen borcu ertelemek, borcu kısmen veya tamamen bağışlamak veya borçluya sadaka vermek suretiyle oluşabilir, demiştir.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türün-dendir. El-Münziri1 nin beyânına göre Ahmed ve Hâkim de bunu rivayet etmişlerdir. Bu hadiste de fakir borçlunun borcunun ertelenmesinin fazileti anlatılmaktadır. Burada anlatılan fazilet şöyledir: Bir fakirin vâdesi henüz gelmemiş olan borcunu erteleyen kimse kaç günlük mehil verirse beher gün için bir sadaka vermiş gibi sevab kazanır. Şayet borcun ödeme günü geldikten sonra bunu yeni bir vâdeye kadar ertelerse bu süre boyunca her gün o borç mikdarı kadar sadaka çıkarmış gibi sevab kazanır.
Terğîb'te rivayet olunan metne göre vâdesi gelen borç ertelendiği takdirde verilen mehil süresince beher gün o borç mikdannın iki misli kadar sadaka sevabı alacaklıya verilir. Vâdesi gelmemiş olan borcun vâde süresi uzatılınca verilen mehil süresince alacaklı kişi beher gün borç kadar sadaka vermiş gibi sevab kazanır.
Ebü'l-Yeser (Radıyallâhü anh) fın hadîsini Müslim, Hâkim- ve Taberânî de rivayet etmişlerdir. Müslim'deki metin değişik ise de mânâ aynidir. Bu hadîste de fakirin borcunu erteleyen veya kısmen, ya da tamamen bağışlayan bir kimsenin âhiret günü Arş-i A'lâ'nın gölgesinde dinlenme nimetine kavuşturulacağı belirtilmekte ve bu yüce faziletin karşılığı müjdelemektedir.
H u z e y f e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Buhâri ve Müslim ' de de rivayet edilmiştir. M. ü s 1 i m' in rivayetinde;«ve cennete girmiş» ziyâdesi bulunduğu için bu durumu parantez içi ifâde ile belirttim. Bilindiği gibi bu hadîsi iki sahâbı rivayet etmiştir. îkinci sahabi Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'dır. Tirmizî ve Müslim bunun benzerini Ebû Mes'ûd1 dan da rivayet etmişlerdir. Hadîste sözü edilen zâtın bizden önceki ümmetlerden olduğu bâzı rivayetlerde açıklandığı için tercemede buna işaret ettim.
Hadîste sözü edilen zâtın cennetlik olmasına vesile olan meziyetine gelince bu zât alacağını teslim alırken karşı tarafa kolaylık gösterirmiş. Karşı taraf zengin olsun fakir olsun verdiği dinar, dirhem ve diğer paralarda noksanlık olsa bunu kabul eder, böylece müsamahakâr davramrmış ve fakirin borcunu ertelermiş. Bu kolaylık ve müsamahası dolayısıyla Allah'ın mağfiretine mazhar olmuştur. Hadîs bu nevi davranışların faziletini ifâde eder.
Hadîste geçen "Sikke" kelimesi dinar ve dirhem manasınadır. [40]

15- Hakkı Güzelce İstemek Ve Günahlara Girmekten Sakınarak Almak Babı

2421) (Abdullah) bin Ömer ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Kim hakkini taleb ederse bunu imkân nisbetinde günahlara girmekten sakınarak istesin.»"
Ebttl-Yeter <ILA.)1n Hâl Terccmesi
EbÜ'l-Yeser Kat bin Amr bin Abbâd bin Amr el-Ensârİ es-Selemİ Akabe görüşmelerine katılan ve Bedir savaşına iştirak eden yüce sahâbllerdendir. Birkaç hadisi vardır. Müslim onun bu hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahibleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Ravlleri oğlu Amraar ve Musa bin Talha'dır. Ebû Hatim onun hicretin 55. yılı vefat ettiğini söylemiştir. Bedir savaşına katılan sa-habllerin en son vefat edeni bu zâttır. Allah cümlesinden razi olsun. (Hulasa: 321)

2422) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'öen rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hak sahibine :
«Sen hakkını, imkân dâhilinde günahlara girmekten sakınarak al.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir. Râvileri Müslim'in şartı üzerine sıka zâtlardır. îbn-i Hibbân da bunu kendi sahihinde rivayet etmiştir. [41]

İzahı

I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) ile Â i ş e (Ftadıyallâhü anhâ) 'mn hadîsini Tirmizİ ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Zevâid türünden olup notta belirtildiği gibi tbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen "Afâk" kelimesi haramlardan sakınmaktır. "Vâfi" kelimesi de tam manasınadır. Şu halde "Afâf-ı vâfî" haramlardan tam sakınmak demektir. Hadîslerde, kişi hakkını taleb eder-ken haramlardan tam sakınarak ve tam sakınmak mümkün olmadığı takdirde imkân nisbetinde bu gayret içinde olması ve hakkını meşru bir şekilde taleb etmesi istenmektedir. Hadis metinlerinin zahirine uyan mânâ budur. Hadîslerdeki; ı»ilj jıs- "tam veya noksan" ifâdesi hak kelimesinden hâl olabilir. Yâni alacaklı şahıs hakkını tam veya noksan olarak alsın her iki durumda da hakkını, günahlara girmekten sakmarak taleb etmelidir.
Mutâlebe: Başkasının zimmetinde bulunan hakkı taleb etmektir. Bu kelime bâb'm başlığında geçtiği gibi ilk hadisin baş kısmında da bu masdardan türeme mazi fiil geçmektedir. Fakat Sünen'in elde mevcut iki nüshasında ve el-Münzirî' nin et-Terğîb isim-
li kitabının eldeki nüshasında bu fiilin mücerredi olan; "taleb etti" bulunur. Cümledeki mânâ açısından bu iki ifâde arasında bir fark yoktur. [42]

16- Borcu Güzelce Ödeme (Faziletinin Beyânı) Babı

2425) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'6ea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz sizin en hayırlınız borcunu en güzel şekilde verenleri-nizdir. (Veya borcunu en güzel şekilde verenleriniz sizin en hayırlı olanlannızdandır.)»"

2424) Abdullah bin Ebî Rebîa el-Mahzûmî (Radtyallâhü aw*)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn savaşma giderken kendisinden otuz veya kırk bin (dinar veya dirhem) ödünç almış ve savaştan dönünce bu borcu kendisine ödemiş sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine:
«Allah senin için ailene ve malına bereket ihsan eylesin. Şüphe-siz borcun karşılığı (borçlunun) bunu tam olarak (alacaklıya) Ödemesi ve teşekkür etmesidir.»"
Abdullah (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Abdullah bin Ebî Rebia Amr bin el-Muğtre bin Abdillah bin Ömer bin Manzum el-Kureş! el-Mahzûmt Ebû Abdİrrahmân el-Mekkl sahabidir. Bir hadîsi (ki buradakidir) vardır. Hz. Osman (R.A.) zamanında ve onun şehld edildiği günlerde Mekke yakınlarında vefat etmiştir. îbn-i Mâceh ile Nesat onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hulfts»: 197) [43]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü annJ 'in hadisini Buhâri, Müs.lim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buradaki metin kısadır. Oralardaki metin ise uzuncadır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir adamdan ödünç deve almış. Sonra alacaklı şahsa devesinden yaşça üstün ve daha değerli bir deve ödemiştir. Adam verilen devenin kendisinin devesinden daha değerli olduğunu söyleyince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîsi buyurmuştur. Bu konuya ait benzeri hadisler müellifimiz tarafından Ticâret kitabının 62. babında 2285 ve 2286 numara ile geçti. Orada etraflıca izahı yapılmıştır.
Hadîsin metninde görülen tereddüd râviye aittir. Bu duruma parantez içi ifâde ile işaret edilmiştir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ya şöyle veya böyle buyurdu denilmek istenmiştir. Eğer hadisin metni; «Şüphesiz sizin en hayırlınız...
şeklinde ise bunun zahirine göre borcunu en güzel şekilde ödeyen müslümanlar en hayırlı müslümanlardır. Halbuki sâdece borcun en güzel şekilde ödenmesi bir müslümanın en hayırlı kimse olmasını gerektirmez. En hayırlı insan olabilmek için başka şartlar ve meziyetler aranır. Bu itibarla el-Fetİh yazarı bu rivayeti şöyle yorumlar: Yâni muamele açısından en hayırlınız, borcunu en güzel şekilde öde-yenlerinizdir.
Hadisin baş kısmi; «Şüphesiz sizin en hayırlılarınızdan...» şeklinde ise mânâ açıktır. Yâni borcunu en güzel şekilde ödeyenler sizin en hayırlı olanlannızdanaır. Bundan maksad şu olabilir. Borcuna sadakat gösterip güzel bir şekilde ödemek iyi insanların şiarıdır. İyi olmayan insanlar pek öyle davranmazlar. Şöyle de denilebilir: Borcu en güzel şekilde ödemek öyle bir meziyettir ki böyle davranan müslümanlar diğer alanlarda da Allah'ın yardımı ile başarılı olurlar ve bu

sayede en hayırlı müslümanlar arasında yer alırlar. [44]

Hadîsin Buradaki Metninden Çıkarılan Hükümler

1. Kişinin borcunu güzelce ödemesi onun iyiliğinin belirtisidir.
2. Borçlu kişi alacaklısına cefâ vermemelidir.
3. ödünç alınan malın cinsinden olmak kaydiyle daha üstün olanı ödemek caizdir. Ancak ödünç verme akdinde, daha üstün olanının borçlu tarafından alacaklıya verilmesi şart koşulmuş ise böyle bir akid yapmak ve böyle bir fazlalığı almak âlimlerin ittifakı ile haramdır, faize girer.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadisi N e s â İ ve Ah-m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Nesâî' nin rivayetinde hadisin metni; - «peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benden kırk bin (dinar veya dirhem) ödünç aldı...» şeklindedir. Bu rivayet, yapılan muamelenin borç muamelesi olduğunu açıkça ifâde eder. Verilen meblâğın dinar veya dirhem olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. O günkü nakid para dinar ve dirhemden ibaret olduğu için mânânın anlaşılması bakımından parantez içi ifâde kullandım.
Hadîste geçen şu kelimeleri açıklıyahm:
Selef: Borç manasınadır. Burada bu mânâ kasdedilmiştir. Bir de Selem denilen bir satış türüne verilen ikinci bir isimdir. Bu tür satış hakkındaki hadisler ve hükümler 2280 - 2286 numaralarda geçmiştir.
Vefa: Borçlunun alacaklıya hakkını tam olarak ve zamanında ödemesidir.
Hamd: Bu kelimenin lügat ve ıstüâhî mânâsı geniş izah ister. Burada borçlunun alacaklıya teşekkür mânâsı kasdedildiği için diğer mânâlar üzerinde durmayı gereksiz görüyorum.
Huneyn: Mekke-i Mükerreme ile Tâif arasında ve M e k k e' ye 3 mil mesafede bir derenin ismidir. H u -n e y n savaşı hicretin 8. yılı Şevval ayının 5. günü vuku bulmuştur. [45]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Ödünç istemek, almak ve vermek meşrudur.
2. Ödünç alman şeyin mislini, tam olarak ve zamanında ödemek müstahabtır.
3. Borç ödenirken borçlunun alacaklıya teşekkür etmesi, duâ etmesi ve bilhassa alacaklının ailesi ile malının bereketi için niyazda bulunması müstahabtır. [46]

17- Hak Sahibi (Hakkını İstemekte» Bir Nüfuza Sâhibtir, Babı

2425) (Abdullah) bin Abhâs (RarftyalÎâhü anhümâ)'<\an; Şöyle demiştir :
Bir adam gelip Allah'ın Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellern) 'den bir alacak veya bir hak taleb etti de (yüce huzura münâsib olmayan kaba) bâzı sözler söyledi. Resûlullah (Sallalİahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîleri o adamın haddini (fiil veya sözle) bildirmek istediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Sahâbîlerine hitaben) :
«Susunuz, bırakınız. Çünkü kişi borcunu ödey İnceye kadar alacak sahibinin onun üzerinde bir nüfuzu (yâni edep çerçevesinde alacağını taleb etme hakkı) vardır.» buyurdu."
Wot: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haneş bulunuyor. Bu tm ismi Huseyn bin Kay* Ebû Ali er-Rahbl'dir. Ahmed, İbn-i Muin. JEbû Hatim Cbâ Zur'a bunun aayjflığını ifâde etmişlerdir.

2426) Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâkü ö«A>'den :
Bir bedevi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek Resûl-i Ekrem (Sallahü Aleyhi ve Sellem)'in uhdesinde bulunan alacağını istedi de O'na karşı sert davrandı. Hattâ O'na t
Borcumu ödemezsen (veya: Borcumu ödediğin zaman dışında) seni sıkıştıracağım, dedi. Bunun üzerine sahâbiler (o kaba) bedeviyi azarladılar ve (kendisine) :
Yazıklar olsun sana kimle konuştuğunu biliyor (mu)sun? dediler. Bedevi:
Ben şüphesiz hakkımı istiyorum, dedi. Bundan sonra Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlerine) :
«Niçin hak sahibi ile beraber (ondan yana) olmadım*? (olmahy-
Hfil TercemesJ
Hadiste sözü edilen Havle WnW Kay» bin Pehr, Peygamber (•-A.Y.>*in «w» 5i Hamsa (R-A.)'ın altesidir. Snsar-İ Kirftm'ın Beni Necc&r kabllMineen elaa bu hatunun bir kaç hadisi vardır. Buharl onun bir hadisini rivayet etmiştir. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) (Hamza bin

Abdi'l-Muttalib'in kansı) Havle büıt-i Kays (Radıyallâ-hü anhümâ)'ya (haber) gönderdi. (Havle gelince) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Eğer senin yanında kuru hurma var ise bize ödünç ver bizim kuru hurmamız gelince senin borcunu öderiz.» buyurdu. Havle de:
Evet (olur), babam sana feda olsun Yâ Resûlallah, dedi. (Râvî) demiştir ki: Havle Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Ödünç (kuru hurma) verdi ve ResûH Ekrem (Sallalalhü Aleyhi ve Sellem) de bedevinin borcunu ödedi ve (üstelik) ona yemek yedirdi. Sonra bedevi (Resûl-i Ekrem) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Sen benim hakkımı mükemmel bir şekilde ödedin, Allah da sana mükâfatını tam olarak versin diye (sevinçle) dua etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İşte bunlar insanların en hayırlılarıdır. İçinde, zayıf kimsenin incitilmeden hakkını alamadığı bir toplum yücelemez (veya yücelmesin.)»"
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bu, sahih bir seneddir, râvileri sıka zatlardır. Çünkü râvi İbrahim bin Abdillah'ın çok doğru sözlü olduğunu Ebû Hâtûn söyten^tir. [47]

İzahı

Nottan da anlaşılacağı üzere bu hadîsler Zevâid türündendir. Taberâni son hadîsin benzerim Havle (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den, B e z z â r ve ÖAhmed de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet etmişlerdir.
Babın başlığında ve ilk hadiste geçen Sultân kelimesi lügatta hâkimiyet, galebe çalmak, delil, kuvvet otorite ve nüfuz gibi mânâlara gelir. Burada nüfuz mânâsı daha uygun olur kanısındayım. Yâni alacaklı kişinin borçlusu üzerinde bir nüfuzu, sözünün geçerliliği vardır. Bundan maksad da alacaklının edeb çerçevesi içinde hakkını taleb ve bunda İsrar etme yetkisine sâhib olduğunu ifâde etmektir. Sindi, Sultân kelimesini hak talebinde mübalâğa etmek mânâsına yorumlamıştır. B u h â r î Vekâlet kitabında Ebû H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh) 'den bu hadisin bir benzerini rivayet etmiştir. Oradaki rivayete göre; "Bir bedevi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek alacağını istemiş ve talebinde (bedevilik âdeti üzere) kaba davranmış. Bunun üzerine sahabiler bu bedeviye (söz veya fiilen) haddini bildirmek istemişler. Fakat Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Bu adamı bırakınız (dokunmayınız). Çünkü hak sahibi (edep çerçevesinde) hakkını İstemek yetkisine sahihtir.» buyurmuştur..."
İkinci hadîste bulunan "Kuddiset" fiili "Takdis" masdaruadan alınmadır. Takdis, günahlardan arındırmak, mübarek kılmak, zillet ve hakaretten kurtarmak, yüceltmek gibi mânâlara gelir. Burada bunların herhangi birisi kasdedümiş olabilir. Bu cümle haber verme veya beddua mâhiyetinde olabilir. Cümlenin mânâsının açık şekli şudur : Zayıf ve güçsüz kimse bir toplum içinde hakkını eziyetsiz alamıyorsa ve &nee& incitilmek suretiyle hakkını alabiliyorsa o toplam zillet ve hakaretten kurtulamaz, yücelemez, mübarek olamaz ve günahların kirinden armamaz. Ya da kurtulmasın, yücelmesin, mübarek olmasın ve arınmasın diye bunlar aleyhinde duâ edilmiş olur. Her iki ihtimalde de zayıf insanı incitmeden hakkını ödemenin önemi ve onu incitmenin vebali vurgulanmış olur.
Hadisin: «İşte bunlar insanların en hayırlılarıdır» cümlesi ile şuna işaret edilmiş oluyor: Yâni hakkı savunan ve hak sâhiblerin-den yana çıkıp hakkın infaz edilmesine yardımcı olanlar insanların en hayırlılarıdır.
Alacaklı şahıs bedevi olduğu için bedevilerin âdeti üzere sert ve kaba konuşmuştur. Ashâb-ı Kiram onu İkaz edip azarlamışlar ise de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ashabını hak sahibinden yana olmaya teşvik buyurmuş ve bedevinin alacağını temin edip ödediği gibi ona ikramda bulunmuş ve misafir edinip yedirmiştfr. Gerçekten yüce ahlâk örneği olan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salatü ve's-selâm)'in bedeviye gösterdiği müsamaha, hoşgörü, iltifat ve ikram her türlü takdirin üstündedir. Nitekim bedevi, başlangıçta alacağını isterken çok kaba davranmış, sert çıkışta bulunmuş olmasına rağmen Resûl-i Ekrem (Aleyhı's-salâtü ve's-selâm)'in âlicenâbhğı ile müsamaha ve ikramı karşısında duygulanmış, memnun olmuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm)'e duâ etmiştir. [48]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Borçla muamele yapmak meşrudur.
2. Alacaklı kimse edeb sınırını aşmamak kaydı ile hakkını isteme yetkisine sâhibtir. Adab-ı

muaşerete yâni beşerî münâsebetlere aykırı söz veya davramşia hak talebinde bulunmak uygun değildir.
3. Cehaletinden, görgüsüzlüğünden dolayı kaba davranan ve sert çıkışla hakkını taleb edenlere karşı müsamahakâr davranılma* hdır.
4. Hak sahibine hakkını alıncaya kadar yardımcı olmak ve hakkı -avunmak gerekir.
5. Kuru hurmayı ödünç almak meşrudur. (Kuru hurmanın ve-vasye kuru hurma ile satmak ayrı bir meseledir. Satış yapıldığında /erlen ile alman hurma mikdan eşit de olsa veresiye olunca faiz say lir. Bu konu faiz bölümünde genişçe izah edilmiştir.)
6. Alacaklı kişinin hakkı ödenirken ona hakkından fazla bir i ay vermek ve ikramda bulunmak meşrudur. (Ancak ödünç akdi ya-l ılırken böyle bir fazlalık söz konusu edilmiş ise veya bu amaçla ak-coı yapıldığı taraflarca bilinirse bu işlem faize girer.)
7. Zayıf ve nüfuzsuz insanların haklarını kollamak ve korumak gerekir. Kuvvetli insanların bunlara zulüm etmemeleri ve bilâkis zulümden korumaları gerekir. Bir toplum içinde bu vecibeye riâyet edilmezse ve zayıf insanlar ancak incitilmek suretiyle haklarını alabiliyorlar ise o toplumun tümü zarara uğrar, yücelmez, bilâkis zillet ve ha-tarete mâruz kalır. Çünkü zayıfın hakkını korumak toplumun gö-revidiı'. Birisi zayıfa zulüm ederken diğerlerinin seyirci kalması da bir suçtur ve işte bu suçtan dolayı hepsi zarar görebilir. [49]

18- Borçtan Dolayı (Borçluyu) Hapsetmek Ve Mülâzeme (Alacaklının Onun Yakasına Yapışması) Babı

2427) Eş-Şerîd (bin Süveyd es-Sakafî[50]) (Radıyallâkü anh)'-den rivayet edildiğine göre Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Borcunu ödemeye gücü yeten kişinin borcunu Ödemeyi geciktirmesi (alacaklısı tarafından) şikâyet edilmesini ve cezalandırılmasını helâl kılar.»
Ali e t-Tan afisi dedi ki t Borçlunun ırzından maksad şikâyet edilmesidir. Ukubetinden maksad da onun hapsedilmesidir."

2428) El-Hirmâs bin Habîb'in dedesi (Radtyallehü anküm)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir borçlumu (yakalayıp) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e götürdüm. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana ı
«Borçlunun peşini bırakma,- buyurdu. Sonra gündüzün sonunda bana uğrayarak ı
«Yâ Ahâ benî Temim! Senin esirin ne yaptı (Yâni borcunu ödedi mi?)» buyurdu." [51]

İzahı

E ş - Ş e r i d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Buharı de, bunu talikan rivayet etmiştir. El-Hırmâs'ın dedesinin hadisini Ebû D â * v û d da rivayet etmiştir.
Hadîslerde bulunan bazı kelimeleri açıklayalım:
Buna geçmeden önce babın başlığında geçen "Mtilâzeme" kelimesini açıklayalım:
Lüzum kökünden türeme Mülâzeme kelimesi Arab dilinde mü-teaddid anlamlara gelir. Burada kasdedilen mânâ ise alacaklının borçlusunun peşini bırakmaması, onu tâkib etmesi ve ondan ayrılmamasıdır. Bu itibarla bu anlamı, yakasına yapışma diye özetlemek mümkündür. Mülâzeme hakkındaki hükmü aşağıda anlatacağım.
Leyy: Borçlunun özürsüz olarak borcunu ödemesini geciktirme-sidir.
Vâcid: Borcunu ödemeye gücü yeten kimse anlamındadır.
Irz i Şahsiyet, namus, şeref ve haysiyet gibi mânâlara gelir. Müellifimize bu hadîsi rivayet eden Ali bin Muhammed et-Tanâf isi: Bu kelime ile kasdedilen mânâ alacaklının borçluyu şikâyet etmesi ve durumunu anlatmasıdır, demiştir. E b û D â v û d ' un rivayetinde ise râvîlerden Abdullah bin el-Mübârek; Borçlunun ırzını helâl kılmanın mânâsı onun aleyhinde sert ve ağır çıkış yapılmasının meşruluğudur, demiştir. E I - A y n İ' nin beyânına göre Süf yân: Irzdan maksad alacaklının borçluya dille eziyet etmesidir, demiştir. Bu kelimeyi başka şekilde yorumlayanlar da vardır.
Ukubet: Bu kelimenin asıl mânâsı cezadır. Burda ise gene müellifimizin şeyhlerinden yukarda adı geçen zât: Bununla, hapsetmek mânâsı kasdedilmiş demiştir. Keza E b û D â v û d' un ri-vayetinde İbnü'l-Mübârek de böyle açıklamıştır. A y -n i' nin beyânına göre S ü f y â n da böyle yorum yapmıştır.

Son hadiste borçluya Esir denilmiştir. Esîr'in asıl mânâsı malumdur. Borçlu hakkında Mülâzeme usûlü uygulanınca yâni alacaklı onun peşini bırakmayıp alacağını devamlı surette isteyince borçlu esir gibi olur. Bu nedenle borçlu hakkında esir ifâdesi kullanılmıştır.
Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadîslerin şerhinde özetle şöyle der;
"îlk hadîsin mânâsı şudur: Borcunu ödeme kudretine sâhib olan bir kimse mazeretsiz olarak borcunu ödemeyi geciktirince alacaklı kişinin onun aleyhinde ağır konuşması (yâni bu adam benim hakkımı vermiyor, bana zulüm ediyor gibi sözler sarfetmesi) caizdir. Keza hâkimin de o borçluyu tedîb etmek gayesiyle takdir edip hapsetmesi caizdir. Çünkü borçlu böyle davranmakla zulüm etmiş ol.ur. Zulüm ise haramdır.
El-Hattâbi: Bu hadis, borcunu ödemekten âciz fakir kimsenin borcundan dolayı hapsedilemiyeceğine delildir. Çünkü hadis borcunu ödemeye muktedir olan kişinin hapsedilmesini caiz kılm^-tır. Borcunu ödeyemiyecek derecede fakir olan kimse ise VacU sayılamayacağından hapsedilmesi caiz olmaz. Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ş ü r e y h borcunu ödemeye muktedir olup ödemeyi özürsüz geciktiren ile borcunu ödemeye muktedir olmayanın hapsedile-bileceği görüşündedir. Rey ehli de bu görüşü benimsemiştir.
2. Mâlik ise: Borcunu ödemekten âciz kimsenin hapsedilmesi cezası yoktur. Onun hakkında yapılacak tek şey kendisine mehil vermektir, demiştir.
3. Şafiî' nin mezhebi: Dış vaziyetine göre fakir görülen borçlu hapsedilmez, zengin görülen borçlu ise borcunu ödemekten imtina edince hapsedilir, diye bilgi vermiştir.
£ 1 - H i r m â s ' in dedesinin hadisi de, borçluluğu şer'an sabit olan bir kimseye alacaklı olan şahsın Mülâzeme etmesinin câizliği-ne delildir.
En-Neyl yazarı: Ebû Hanîfe' den ve Şafiî* nin arkadaşlarından yapılan bir rivayete göre alacaklı şahıs borçlusuna şöyle Mülâzeme edebilir: Borçlu nereye giderse alacaklı da oraya gider, o bir yerde oturdu mu bu da orada oturur ve onunla beraber onun evine girebilir. Ancak onun çalışıp para kazanmasına mâni olamaz.
A h m e d' e göre alacaklı kişi yakında bulunan şâhidlerini getirip alacaklı olduğunu ispatlamak üzere borçlu zanlısının Mülâzeme altında tutulması teklifi kabul edilir. Çünkü alacaklıya bu imkân verilmediği takdirde borçlunun hâkim'in meclisinden ayrılması endişesi vardır. Fakat alacaklının şâhidleri uzak bir yerde ise alacaklının Mülâzeme hakkı yoktur. -
Cumhura göre Mülâzeme ile amel edilmez. Çünkü alacaklı şahıs eğer: Benim şâhidlerim vardır. Ama hazır değiller, der ise hâkim : Sen borçlun olduğunu iddia ettiğin sanığa borçlu olmadığına dâir yemin teklif edebilirsin veya sanık senin şâhidlerin gelinceye kadar serbesttir, diyecektir. Cumhura göre hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Sen borçlunu kontrol et, onu tâkib et. Fakat bu yorum hadîsin açık mânâsından uzaktır."
Son hadîsin rftvîsi el-Hirmâs'ın dedesinin ismi hakkında bir bilgi edinemedim. AvnÜ'I-Mabûd yazarının el-Münzirl'-den naklen beyanına göre Buhâri, et-Târihu'1-Kebir'inde e 1 Hirmâ s'dan, onun da babasından ve bunun da dedesinden., şeklinde rivayette bulunmuştur. Ibn-i Ebî Hatim de el Hirmâs'ın dedesinin sahabî olduğunu söylemiştir.

2429) Kâ'b bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi (Bir gün) Mescid-İ Nebevi'de (Abdullah) bin Ebî Hadred (el-Eslemi)'den alacağını Ödemesini istemiş (ve aralarında ileri geri konuşma geçmiş), hattâ sesleri yükselmiş ve nihayet Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) evinde olduğu halde seslerini işitmiş ve bunun üzerine onların yanına teşrif ederek t
Yâ Kâ'b, buyurmuştur.
Kâ'b de: Emrindeyim, Yâ Resûlallah! diye cevab vermiştir. Re-sul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (ona) :
«Alacağın (meblâğ) dan şu kadarını bırak,» buyurmuş ve istihkakın yansını mübarek eliyle İşaretlemiştir. Kâ'b de:
Yaptım (yâni alacağımın yarısını bıraktım) demiş, (bunun üzerine) Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (borçluya) : «Kalk da bunu (yâni kalanı) öde,- buyurmuştur. [52]

İzahı

Bu hadis Tirmizl' den başka Kütüb-f Sitte yazarlarının hepsi tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadîsin bu bâbla olan münâsebeti şudur: Kâ'b (Radıyallâhü anh) alacağım tahsil etmek için Abdullah (Radıyallâhü anh) ile konuşurken aralarında tartışma ve münakaşa çıkmış ve nihayet sesleri o kadar yükselmiş ki

Mescid-i Nebevi'nin bitişiğindeki Hane-i Saadet * inde bulunan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından duyulmuştur. Buna rağmen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K â' b ' i hakkmı bu şekilde istemekten men etmemiştir. Hattâ K â' b ' m, istediği meblâğın yansından vazgeçmesi ve bağışlaması için teklifte bulunmuştur. Hadîsin şerhlerinde beyân edildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu emri tarafları sulh etmek ve borcun bir kısmının bağışlanması için aracı olmak mahiyetindedir.
Avnü'l-Mabûd'da naklen beyân edildiğine göre en-Neyl yazarı: Kâ'b ile Abdullah arasında çıkan niza ve ihtilâf borcun mikdarı hakkında olabilir. Meselâ borçlu bir mikdar borcun varlığını kabul ediyor. Fakat alacaklı taraf borcun bu kadar değil, faz* la olduğunu iddia ediyor. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de ihtilâf konusu olan fazla mikdann yansının bırakılmasını ve diğer yarısının ödenmesini emrediyor. Böyle bir ihtimal vardır. Şayet durum böyle olmuş ise yapılan sulh işi, inkâr edilen yâni varlığı kabul edilmeyen bir istihkaka âit olmuş olur. Hadis de bu tür sulhun câizliğine delil olmuş olur.
Taraflar arasında çıkan nizâm borcun mikdan hakkında değil de ödeme vâdesinin gelip gelmediği hakkında olması muhtemeldir. Böyle bir ihtimâle göre inkârdan doğan ihtilâfın sulh yolu ile çözümlenmesinin câizliği hükmü hadisten çıkarılamaz. E b û H a-nife, Mâlik ve Şafiî inkârdan dolayı yapılan sulhun bâtıl olduğu görüşündedirler, diye bilgi vermiştir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) borçluya: «Kalk da bunu öde,» buyurmuştur. Bir kavle göre bu emir vâciblik içindir. Çünkü alacaklı taraf borcun bir mikdanndan vaz geçince ve bu konuda yapılan teklifi kabullenince borçlunun kalan borcu derhal ödemesi vâcib olur ki, alacaklı kişi hem borcun bir mikdarını tenzil etmek hem de kalan istihkakının geciktirilmesi suretiyle zararlı duruma düşmesin. [53]

19- Karz (Borç Para Ve Mal Verme Faziletinin Beyânı) Babı

2430) Kays bin Rûmî'den; Şöyle demiştir:

Süleyman bin Üzünân, Alkame (bin Kays bin Abdülah[54])'a Ödeneği çıkıncaya kadar bin dirhem borç vermiş idi. Sonra Alkame'-nin Ödeneği çıkınca Süleyman alacağını kendisinden İstedi ve onu sıkıştırdı. Bunun üzerine Alkame borcunu ödedi. (Ama) Alkame kızmış gibiydi; bir kaç ay durdu. Sonra Süleyman'ın yanma gidereki Benim ödeneğim çıkıncaya kadar bana bin dirhem ödünç ver, dedi. Süleyman da: Peki, memnuniyetle (dedikten sonra ailesine.) Yâ Ümme Ut be! Senin yanmda bulunan mühürlü keseyi getir, dedi. Bunun üzerine Ümmü Utbe keseyi getirdi. Süleyman (bana hitaben:) Bilmiş ol ki: Allah'a yemin ederim bu (para), şüphesiz senin bana ödediğin dirhemlerdir. Ben bundan tek bir dirhemin (bile) yerini değiştirmedim (kullanmadım), dedi. (Bunun üzerine) Alkame t Allah babandan razı olsun. O halde (alacağının tahsili için) beni sıkıştırmanın sebebi ne idi? dedi. Süleyman t
— (Sebebi senden işittiğim (hadis) dir deyince, Alkame <
— Sen benden ne işittin? diye sordu. Süleyman t
— Ben senden İşittim, sen fbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayetle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S«llem)'in şöyle buyur-du&unu naklettin:
«Bir müslumana bir şeyi iki kez borç olarak veren hiç bir nuis-lüman yoktur ki onun bu davranışı, o şeyi bir defa sadaka etmesi gibi (sevab) olmasın.»
Alkame: İbn-i Mes'ûd bana böyle rivayet etti, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun se&edi zayıftır. Çünkü ravl Kays bin Rûmi meçhuldür. Süleyman bin Yüseyr'in de zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. Bu hadisi İbn-i Hibban kendi sahlh'Inde başka bir sened ile İbn-i Mes'ftd (R.A.)'den rivayet etmiştir.

2431) Enes bin Mâlik (Radtyaüâkü ank)'den rivayet edildiğine gire Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Miraca çıkarıldığım gece Cennet'in kapısı üzerinde "Sadaka karşılığı (nda) on misli (sevab var) dır. Borç karşılığı (nda) da on sekiz misli (sevab var) dır." ifâdesinin yazılı olduğunu gördüm. Bunun üzerine Cebrail'e:
Borç vermenin sadakadan üstün olmasının hikmeti nedir? diye sordum. Cebrail dedi ki ı
Çünkü sadaka dileyen kişi (bazen) yanmda (bir şey) bulunduğu halde dilenir. Fakat borç isteyen kimse, ancak ihtiyaçtan dolayı borçlanmak ister."
Kot: Zevald'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Hattâ bin T» sdd'İB zayıflığını Ahmed, İbn-i Muin, Kbu Davûd, Nea&l, Sbû Zur'a. Darefcutnt re başkaları ifâde etmişlerdir. [55]

İzahı

Zevâid türünden olan bu iki hadiste borç vermek suretiyle müs-lümanın müslümana yardımcı olmasının fazileti anlatılıyor. Birinci hadîse göre bir müslümana para veya başka bir malı borç olarak iki defa vermek, bunu sadaka olarak vermek kadar sevabtır. î b n - i Mes'ûd (Hadıyallâhü anh) 'a âit bu hadîsi îbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. El-Münziri bu bilgiyi verirken hadisin metnini de nakletmiştir. Ancak onun rivayet ettiği metne göre bir şeyi bir defa borç olarak vermek o şeyi iki defa sadaka etmek kadar sevabtır. Çünkü oradaki metin şöyledir:
El-Münziri bunun îbn-i M.âceh, İbn-i Hibbân ve Beyhakî tarafından rivayet edildiğini belirtmekte-dir. Görüldüğü gibi müellifimizin rivayeti bundan farklıdır. Müellifimizin rivayetine göre iki borç bir sadaka gibi iken bu rivayete göre bir borç iki sadaka gibidir. Elde mevcut üç sünen nüshası aynidir. İkinci hadisten çıkarılan hüküm bu son rivayete daha yakındır. Çünkü ikinci hadîse göre borç yaklaşık olarak sadakanın iki katı kadar sevaba vesile olur. Sadakanın sevabı on kat artırılır. Borcun sevabı ise on sekiz kat artırılır. S ü y û t î' nin haşiyesinde beyân edildiğine göre Sirâcüddin el-Belkînî: Ene s'in bu hadisi bir dirhemi borç olarak vermenin iki dirhemi sadaka et-menin sevabı kadar olduğuna delâlet eder. Sadaka olarak verilen dirhemlerden bir şey sahibine geri verilmediği için on kat sevab aynen durur. Fakat borç verilen dirhem sonradan sahibine geri verildiği için bunun karşılığında yirmi kat sevabtan iki senim düşer ve böylece on sekiz sehim sevab kalmış olur, demiştir.
Beyhakî' nin de rivayet ettiği son hadîste borç vermenin sadakadan daha sevab olmasının hikmeti belirtiliyor. Evet sadaka talebinde bulunanlar arasında dünyalıktan bir şeyleri bulunduğuna rağmen dilenciliği alışkanlık hâline getirenler vardır. Hattâ çoktur denilebilir. Fakat borç para veya başka bir mal isteyen kimseler genellikle ihtiyaçtan dolayı isterler.
Hadîslerde geçen veya konu ile alâkalı görülen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Harita: Deriden veya başka maddeden mamul kese manasınadır. Burada para kesesi mânâsı kasdedilmiştir.
Atat Arab dilinde müteaddid mânâlara gelen bu kelimeyi Ödenek diye terceme ettim. Çünkü lügat kitablannda beyân edildiği üzere Atâ t bahşiş mânâsına geldiği gibi hazineden askere verilen aylık veya yıllık ödeneğe de denilir. Dinî ilim ile iştigal edenlere hazineden verilen ödeneğe de Atâ denilebilir. Hadîsteki ifâde tarzı burada bahşiş değil de belirli zamanlarda verilen ödenek mânâsının kas-dedildiğini gösterir.
Mukriz: Borç verene denilir. Müstakrizi Borç isteyene denilir. İkraz: Borç vermektir. İstikraz * Borç istemektir. Karz i Verilen borç mânâsına geldiği gibi borç verme mânâsına da kullanılır.
Bâzı fıkıhçılar İkraz ve Karz'ın şer'i mânâsını şöyle tanımlamışlardır : Misli iade edilmek üzere bir şeyi bir kimseye temlik etmek* tir.
Hanefiler İkraz muamelesini böyle tarif etmişlerdir. Çünkü bunlara göre İkraz işlemi ancak misli nevine giren mallarda yapılabilir. Yâni ölçülmek veya tartılmak ya da sayılmak suretiyle mikdan tesbit edilebilen ve borç alındığı takdirde mislinden ayni mikdarın geri verilmesi mümkün olan mallarda olabilir. Şu halde para, altın, gümüş, hububat, kuru hurma, kuru üzüm ve benzerî mal-lar misli iade edilmek kaydı ile borç verilebilir. Meselâ 50 gram altın borç olarak verilir. Borçlu kişi bunun mislini yâni 50 gram altını iade eder. Keza bir ölçek buğday borç olarak verilebilir. Çünkü onun misli olan bir ölçek buğday borçlu tarafından iade edilebilir. Taneleri arasında pek farklılık bulunmayan ve tane hesabı ile alınıp verilen yumurta, ceviz gibi mallar da borç verilebilir. Borçlu bunlardan aldığı sayıdaki makdarın mislini geri verebilir. Fakat taneleri arasında aşın farklılık bulunan karpuz, kavun ve nar gibi malları borç vermek caiz değildir. Çünkü taneleri arasında bulunabilen farklılık bunların değerini etkiler.
Misli neviden sayılmayıp kıymî denilen yâni kıymet ve değerleri itibarı ile alınıp verilen hayvan, odun, akar ve benzerî mallar ikraz şekli ile verilemez. Hülâsa, Kıymî olan yâni kıymet takdiri su-retiyle işlem gören mallarda İkraz durumu caiz değildir. Misli mallarda caizdir.
Ş â f i İ 1 e r' e göre İkraz: Karşılığı iade edilmek üzere bir malı temlik etmektir. Bunlara göre ise misli mallarda olduğu gibi kıymî olan mallarda da İkraz işlemi yapılabilir. Başka bir deyimle Selem işlemi yapılabilen tüm mallarda İkraz işlemi de caizdir. Ancak Müktariz ve Müstakriz ismi verilen borçluya mahrem sayılma-
yan cariyeyi İkraz suretiyle vermek caiz değildir. Çünkü bu caiz olsaydı cariyeyi borç alan kişi icabında onunla cinsel ilişkide bulunurdu ve bu işlem cariyeleri cinsel ilişki işinde kullanmak üzere verme anlamını taşırdı. Böyle bir işlem ise M â 1 i k ' in naklen beyânına göre icmâ ile haramdır ve geçersizdir. Şâf iîler'e göre Selem işlemi yapılamayan mallarda İkraz işlemi de yapılamaz. Selem hakkında gerekli bilgi 2280 - 2286 nolu hadîsler bölümünde geçti. Oraya müracaat edilmelidir.
M â 1 i k i 1 e r' e göre de Selem işlemi caiz olan malların tümünde İkraz işlemi yapılabilir. Yâni

ticâret malları, hayvanlar ve Misli sayılan mallarda bu işlem yapılabilir.
Hanbeli ler'e göre satılması caiz olan bütün mallarda İkraz yapılabilir. Ağırlık, hacim veya uzunluk ölçüsü ile satılan mallar olsun sayılmak veya başka şekilde satılan mallar olsun hepsinde İkraz işlemi yapılabilir. Aranan en önemli şart borç verilecek malın m i k darının sağlam bir şekilde tesbit ve tâyin edilmesi ve evsâfının belirlenmesidir.
İkraz işleminin sıhhati için bir takım şartların tahakkuku bütün mezheblere göre gereklidir. Bu hususta olsun, İkrazın rükünleri ve hükümleri olsun bu alanların tümünde mezhebler arasında bâzı görüş farklılıkları mevcud olduğu için gerekli bilgi edinmek isteyenler mutlaka fıkıh ki tabi arına baş vurmalıdır. Çünkü bu hususları burada anlatmak hem geniş izah ister. Hem de bir hayli zaman alır.
İkraz yâni borç vermek suretiyle müslümanlara yardımcı olmak elbet çok sevabtır ve sünneM müekkede'dir. Muztar durumda bulunan ve borç isteyen müslümana kendisini hayatî tehlikeden kurtaracak mikdarda borç vermek vâcibtir. Alacağı borç ile günah işli-yeceği bilinen kimseye borç vermek ise haramdır. Çünkü günah işlemesine yardım edilmiş olur.
Ekmek tartılmak suretiyle borç verilebilir. Yâni meselâ bir kg. ekmek borç edilir. Sonra bunun yerine bir kg. ekmek geri verilir. Asıl budur. Fakat Hanefi ve Şafiî âlimlerden ekmeğin tane hesabı ile borca verilebileceğine fetva ver«al®r vardır. Bunun gerekçesi, görülen zaruri ihtiyaç ve gramajdaki farkın önemsenme-mesidir.
Borç edilen mal ne ise ayni cins ve m ikdarın iade edilmesi gereklidir. Verilen mikdardan fazla bir şeyin verilmesi şart koşulur-sa haramdır. Keza Mükriz'e yâni borç veren tarafa menfaat sağlayan İkraz işlemi caiz değildir.
Şafiî fıkhına âit Nihâyetü'l-Muhtâc kitabının Karz babında bu konuya âit bâzı hadisler rivayet edilmiştir. Bu arada buradaki hadisler de nakledilmiştir. Müellif Re m eli anılan iki hadîsin arasını bulmak için müteaddıd yorumlar yaparak özetle şöyle der: Yukardaki hadislerden birisine göre borcun sevabı sadakanm sevabının yarısı gibidir, diğer hadise göre ise bunun aksine borcun sevabı sadakanm sevabının iki mislidir. Son hadîsin senedinde zayıflık vardır. Eğer bunun şahinliği sabit olursa şöyle söylenebilir: Borcun sevabının fazlalığı sonradan bildirilmiş olabilir. Veya bundaki on sekiz sayısı borç vermenin karşılığı olan küçük dereceler hakkındadır. Bu dereceler sadakanın beş derecesine tekabül eder. Son hadiste borç verilen şeyin sevabının on sekiz sayısı ile belirtilmesinin sebebi şudur: Borç olarak verilen bir dirhem ile karşı tarafın kederi giderilmiş olur ve borçluya ihtiyacını giderinceye kadar mehil verilmiş olur. Şu halde bunda iki meziyet ve ibâdet vardır. Bu nedenle iki dirhem gibidir. îki dirhemin sevabı da yirmi derecedir. îki dirhem gibi olan bu dirhem sonradan geri alınınca iki derece düşmüş olur ve böylece on sekiz derece kalmış olur.
Nihâyetü'l-Muhtâç yazarı daha sonra İkrazın mendûb. vâcib. haram ve mekruh olduğu halleri veyân etmektedir.

2432) Yahya bin Ebî îshâk el-Hünâi'den; Şöyle demiştir:
Ben En es bin Mâlik (Hadıyallâhü anht'a şunu sordum t Bizden bir adam, (din) kardeşine mal ikraz eder (yâni mislini geri almak üzere bir mal verir). Sonra malı alan kişi, ikraz edene bir hediye verir? Enes dedi ki t Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur i
«Biriniz bir mal ikraz edip sonra malı alan şahıs ikraz edene bir hediye verdiği veya onu bineğine bindirmek istediği zaman salan o bineğe binmesin ve o hediyeyi kabul etmesin. Meğer ki, ikraz isinden önce bunlar arasında bu nevi iş cereyan etmiş ola.»"
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Utbe bin Humeyd ed-Dabbt bulunuyor. Bu ravîyi Ahmed ve Ebû Hatim zayıf saymışlar ve lb^: Hibbân ise onu sikalar arasında anmıştır. Râvi Yahya bin Ebf İshâk'ın hâli de meçhuldür. [56]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Bey haki de rivayet etmiştir. Hadis, İkraz işlemi suretiyle alacaklı durumda olan tarafın borçlu olan taraftan hediye ve benzeri yolla yararlanmasını yasaklıyor. Ancak ikraz işleminden önce taraflar arasında hediyeleşme ve benzeri yardımlaşma cereyan edip âdet hâline gelmiş ise, yâni sözü edilen yararlanmanın ikraz işlemi ile hiç ilgisi yok ise alacaklının borçlu tarafından verilen hediyeyi kabul etmesi, bineğine binmesi, keza yükünü taşıtması caiz kılınıyor. El-Alkami : Hadisteki yasaklama fenzîhen mekruhtuk mânâsına yorumlanmıştır. Yâni takvaya en yakışanı alacaklının borçlusundan hediye almaması ve bir menfaat sağlamamasıdır, demiştir.
E 1 - H a f n İ de: Alacaklıya hediye vermek, onu bildirmek, yükünü taşıtmak gibi menfaatler

ikraz akdi yapılırken şart koşulur-sa, faiz olur. Dolayısıyla hadisteki yasaklama haramhk anlamına yorumlanır, îkrâz akdinde böyle bir şart koşulmamış ise bu yasaklama tenzih ve takva anlamına yorumlanır, demiştir.
Para veya başka bir şeyi borç olarak verip bunun karşılığında mukrız'a yâni verene bir menfaatin şart koşulması faiz sayılır. Çünkü «Muknz'a menfaat sağlayan her nevî borç faizdir» mealinde hadîs vardır. İkraz akdinde böyle bir şart koşulmadığı gibi taraflarca düşünülmemiş ve böyle bir amaç güdülmemiş iken sonradan borçlu taraf borcunu öderken fazlasıyla ödemesi veya aldığı şeyden daha iyisini iade etmesi meşrudur.
Abdurrahman el-Cezeri de el-Fıkih Ala'l-Mezâhib adlı kitabının Karz bölümünde İkraz ile ilgili gerekli bilgi vermiştir. Muknz'a yarar sağlama konusu île ilgili olarak dört mezhebin görüşünü özetle şöyle anlatır:
1. Hanefi mezhebine göre bir menfaat karşılığı bir kimseye bir şeyi borç olarak vermek mekruhtur. îkrâz akdi yapılırken böyle bir şart koşulduğu takdirde hüküm budur. Fakat böyle bir şart koşulmamış iken borçlu taraf borcunu öderken aldığından daha iyisini veya fazlasıyla verirse bunda bir sakınca yoktur. Borçlunun alacaklıya bir hediye vermesi de caizdir. Ancak takvaya en uygun olanı bundan sakınmaktır.
2. Ş â f i i" ye göre muknz'a her hangi bir menfaat sağlayan borç akdi geçersizdir. Yâni borç akdi yapılırken muknz'a herhangi bir yarar sağlayan bir şartın koşulması ıkrâz akdinin bozulmasına sebebiyet verir. Meselâ alman malın daha kalitesinin veya mikdar-ca fazlasının verilmesi şart koşulmuş ise ıkrâz akdi geçersizdir. Fakat böyle bir şart koşulmadığına rağmen borçlu tarafın borcunu öderken aldığından fazla mikdarı veya aldığından daha üstün olanını vermesi güzel bir şeydir.
3. Mâlikîler'e göre îkrâz akdi yapılırken muknz'a herhangi bir menfaat sağlayan bir şartı koşmak haramdır. Keza muk-nz'ın (borç verenin) muktanz yâni borç alandan hediye alması haramdır. Fakat taraflar arasında hediyeleşme âdeti İkraz işleminden önce var idiyse veya İkraz işleminden sonra taraflar arasında kız alıp verme akrabalığı gibi bir ilişki kurulursa alacaklının borçludan hediye kabul etmesinde bir sakınca yoktur. Sırf İkraz nedeniyle hediye almak ise mutlaka haramdır.
4. Hanbeliler'e göre İkraz akdi yapılırken alacaklıya herhangi bir menfaati sağlayıcı bir şartın koşulması caiz değildir. Meselâ alacaklının borçlunun evinde ücretsiz veya ucuz bir ücretle oturması veya bir hediye alması gibi. [57]

20- Ölü Yerine Borç Ödeme Babı

2433) Sa'd bin el-Atval [58] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre '
Kardeşi vefat etmiş, üçyüz dirhem (mal) bırakmış ve baloma muhtaç çoluk çocuğu bırakmıştır. (Sa'd demiş ki:) Bunun üzerine ben bu parayı kardeşimin çoluk çocuğunun nafakasına harcamak istedim. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
Senin (ölen) kardeşin borcundan dolayı hapsedilmiştir. Artık sen onun yerine borcunu öde», buyurdu. Sa'd da t
Yâ ResOlaUaht Ben onun yerine borcunu ödedim. Yalnız bir kadının iddia edip şâhidlendiremediği iki dinarı ödemedi m. dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Sa'd'a) :
«Sen kadına (iddia ettiğini) ver. Çünkü kadm şüphesiz gerçeği söyleyendir (veya bunu hak edendir)» buyurdu/'
Not: ZfcvücTde şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir, ftavl Abdülmelik Kbû Cafer'i tfen-i Hibban sıka zâtlar arasında anmıştır. Senedin kalan ravlleri da sahihtir. KütOb-i Sitte'de SVd M» el-Atvan'ın bundan başka hadisi yoktur. [59]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadis Zevâid türüadöndir. H*dHin metninin sonunda bulunan; Am^ kelimesi thkak masdanndan ism-i fâü olabilir. Bu takdirde kelimenin mânâsı "hakkı söyleyen*', demektir. Cümlenin mânâsı da şöyle olur: Kadın senin kardeşinden iki dinar alacaklı olduğuna dâir iddiasında doğru sözlüdür.
Sindi hadisin bu cümlesi ile ilgili olarak : Burada meselenin iç yüzü ile hükmedilmiştir, der. Şu halde eğer hadisin şahinliği sabit olursa, bir hâkim dâva konusu edilen bir meselenin iç yüzüne vâkıf olunca buna göre hükmeder, denilebilir.

Miftâhü'1-Hâce yazarının yorumundan anlaşıldığı üzere kendisi yukardaki kelimeyi ism-i fail değil de masdar olarak anlamıştır. Çünkü kendisi: noksanlıktır. Yâni bereket noksanlığıveya yarar noksanlığıdır, der. Kelimenin böyle yorumlanması kanunca uzak bir ihtimaldir. Bununla beraber yanlıştır, denemez. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyledir: "Borç bereketin veya yararın ek-silmesidir."
Hadisin; «Kardeşin borcundan dolayı hapsedilmiştir» ifâdesinden maksad onun cennete girmesinin engellenmesidir. Yâni borcundan dolayı cennete giremiyor. Borcu ödenince girebilecektir. S ü-y û 11 cümleyi böyle yorumlamıştır. E 1 -1 r â k 1 ise: Yâni onun durumu aydınlığa kavuşmamıştır. Ne kurtuluşuna ne de helâkına hükmediimemiştir. Zimmetindeki borcun ödenip ödenmiyeceği bekleniyor, demiştir.
Borçlu ölen kimsenin cennete girmekten menedilmesinin anlamı hakkında gerekli bilgi bu kitabın 13. babında geçen 2412 - 2413 no-lu hadîsler bölümünde verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur. [60]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. ölen bir müsl umanın borcu var ise önce bu ödenir. Sonra bir şey kalırsa mirasçılarına dağıtılır, ölenin geride bıraktığı mirasçılar bakıma muhtaç fakir çoluk çocuk da olsa hüküm budur.
2. Ölen bir müslüman, borcu ödenmedikçe cennete girmekten menedilir veya onun hakkında verilecek kurtuluş veya cezalandırma hükmü bekletilerek borcunun ödenip ödenmeyeceğine bakılır.
3. Hâkim, dâvanın iç yüzüne vâkıf olduğu takdirde bu durum şâhidle ispat edilmese bile gerçeğe göre hükmeder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ölünün borcundan dolayı tutuklu olduğuna vâkıf idi. İki dinar alacağı olduğunu iddia eden kadın bunu şâhidlendireznemişti. Buna rağmen kadının doğru söylediği ifâde bu-yurularak alacağının ödenmesi emredildi. Bir ölüde alacağı olduğunu iddia eden bir kimse dâvasını ispatlamak durumundadır. Delilsiz iddia ile, ölünün mirasçıları bir şey vermek zorunda değildir. Aksi takdirde birçok ölünün terekeleri dolandırıcı ve yalana davacılara kaptırılır. Buna rağmen ölüden alacaklı olduğunu iddia edip şâr hidlendiremeyen .kimsenin iddiasının mirasçılar tarafından gözden geçirilmesi ve iddia mâkul sebeblere dayalı görüldüğü takdirde ölünün terekesi veya mirasçıların mâli durumu istenen borcu ödemeye müsâid ise takvaya en uygun olanı bu borcu ödemektir. Fakat fetva yolu bu değildir.

2434) Câbir bin Abdillah (bin Amr bin el-Harâm) (Radtyallâkü a«-A*wnd)'dan rivayet edildiğine göre :
Babası (Abdullah) bir yahûdi adamın (alacaklı) olduğu otuz vesk (kuru hurma) borcunu kendisinin boynunda bırakıp vefat etti (şehid edildi). Câbir bin Abdillah, borcun ertelenmesini yahûdî-den taieb etti ise de yahûdî ona mehil vermekten imtina etti. Bunun üzerine Câbîr Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e müracaat ederek kendisi İçin yahüdî ile görüşüp aracılık etmesini diledi. Sonra Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Câbir'in yanına giderek boynundaki borca karşılık hurmalığının meyvasım almayı yahudiye teklif etti. Fakat (hurmalıktaki hurma az olduğundan) ya-hûdi bundan imtina etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdî ile (tekrar) konuştu. (Câbir'e mehil vermesini istedi) Yahudi borcu ertelemeyi de kabul etmedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Câbir'in hurmalığına girdi ve içinde dolaştıktan sonra Câbir'e:
Ağaçlardaki hurmaları yahûdi için topla ve onun borcunun tamamını ver-, buyurdu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hurmalıktan çıkıp) döndükten sonra Câbir de yahûdi için otuz vesk hurma topladı ve on iki vesk de kendisi için arttı. Sonra Câbir olup biten bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber vermek üzere O'nun yanına gitti. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (yerinde) bulamadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gittiği yerden) dönünce Câbir O'nun yanına vardı, yahu-dînin borcunun tamamını ödediğini haber verdi ve on iki veskin arttığını arz etti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (Câbir'e) :
«Bu durumu Ömer bin el-Hattâb'a haber ver,- buyurdu; Câbir de Ömer (Radıyallâhü anhJ'a gidip haber verdi. Ömer, Câbir'e t And olsun Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hurmalıkta dolaştığı zaman kesin olarak bildim ki Allah muhakkak hurmalığı bereket-lend irecektir.»" [61]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Vesk, altmış sâ'dır, yaklaşık olarak bir deve yüküdür, denilebilir. Bunun kaç kg. olduğu hakkında gerekli ayrıntılı bilgi 1793, 1794 nolu hadislerin izahı bölümünde verildi. Tekrarlamaya gerek yoktur. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın boynunda kalan 30 vesk kuru hurma yerine onun hurmalığında ve ağaçlar üzerinde bulunan yaş hurma verilmesi teklifi bir sulh mahiyetindedir. Kuru hurmanın yaş hurma ile değiştirilmesi meselesiyle ilgisi yoktur. Çünkü 2264 nolu hadîs bölümünde kuru hurmanın yaş hurma ile satılmasının yasak lığı belirtildi ve bu arada konu hakkındaki ilmî görüşler ve ihtilâflar anlatıldı. Hadîs sarihleri: Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve"s-selâm)'in buyurduğu teklif bir sulh mahiyetindedir, derler. Bâzı rivayetlerde belirdiği gibi Câbir (Radıyallâhü anhî'm hurmalığında bulunan yaş hurma, yahûdînin alacaklı olduğu otuz vesk kuru hurmadan az idi. Bunun içindir ki, yahûdi kişi sulh yoluna ya-naşmamıştı. Fakat Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesi olarak toplanan hurma yahûdinin alacağını karşıladığı gibi on iki vesk de artmıştı. Buhâri' nin rivayetine göre on yedi vesk artmıştı. Diğer bir rivayete göre artan mikdar on dokuz vesktir.
B u h â r İ' nin bir rivayetine göre C â b i r (Radıyallâhü anh) topladığı hurmadan yahûdînin hakkını ödeyip on yedi veskin de arttığını görünce durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'e haber vermeye geldiğinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ikindi namazında idi. Namazdan sonra C â b i r durumu arz etti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu durumu Ömer bin el-Hattâb'a bildirmesini emir buyurdu.
Aynî: Durumun Ömer'e bildirilmesinin faydası, Ömer'in îmanının kuvvetlendirilmesidir. Çünkü hurmalıktaki hurma az iken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mucizesi olarak artmış idi. Mucize her müslümanın îmanının kuvvetlenmesine vesile iken durumun Ömer'e bildirilmesinin istenmesinin sebebi ise Ömer'in Câbir'in söz konusu meselesini önemsemesi veya meselenin başlangıcında hazır bulunmasıdır, der.
El-Hâfız da el-Fetih'te şu bilgiyi verir:
"El-Mühelleb: Bir kimsenin alacaklı olduğu şey kuru hurma iken buna karşılık tahminen takdir edilen bir mikdar kuru hurmayı borçludan alması caiz değildir. Bunun câizliğine hükmeden âlim yoktur. Çünkü borcun mikdarı bilindiği halde bunun karşılığında alınan mikdar bilinmemekte ve taraflardan birisinin aldanmasına yol açılmaktadır. Ancak borca karşılık verilen kuru hurma mikda-nnın borcun mikdarmdan az olduğu alacaklı tarafça bilinip rızâ gösterilirse caiz olur, demiştir.
Yaş hurmanın kuru hurma ile" değiştirilmesi ve satılması caiz değildir. Ancak Araya (ve Ariyye denilen ve izahı 2268, 2269 nolu hadîsler bölümünde geçen) satış şeklinde caizdir. Fakat bir borcun Ödenmesi hâlinde buna cevaz verilmiştir. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yahûdi'ye mikdarı bilinen ve alacaklı olduğu kuru hurma yerine mikdarı bilinmeyen ve fakat onun alacağı mikdardan az olan hurmalıktaki yaş hurmayı kabul etmesini teklif etmiştir. Hurmalıktaki hurmaların az olup borcu karşılamadığı BuhârT nin Sulh kitabında rivayet ettiği hadîste belirtilmiştir." [62]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Vadesi gelmiş bir borcun ertelenmesini teklif etmek caizdir.
2. Borçlu taraf borcunu Ödiyeceği malın zararını önlemek için uygun bir süre borç ödemeyi erteleyebilir.
3. Devlet büyüğü, tebasının ihtiyacını gidermekle meşgul olmalı ve aralarını bulmak için teşebbüslerde bulunmalıdır.
4. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesi olarak hurma miktarı çoğalmıştır. Çünkü daha önce az olduğu bilinen hurmalar O'nun himmetiyle çoğalmış ve istenen borcu karşıladığı gibi hemen hemen bir o kadar da artmıştır.
5. Ölen kimsenin bakıma muhtaç çoluk çocuğu olsa bile boy* nunda kul borcu var ve mal bırakmış ise önce borcu ödenir.
Sahâbî oğlu sahâbi Câbir (Radıyallâhü anh)'m hâl terce-mesi 190 nolu hadîs bölümünde geçti. O hadîs, U h u d savaşında şehîd edilen C â b i r' in babası Abdullah (Radıyallâhü anh)'in faziletini bildirmekte ve şehîdlerin yüce mertebelerine dâir Âl-i tmrân sûresinin 169 nolu âyetinin C â b i r' in şehîd babasının dileğine binâen indirildiğini belirtmektedir. [63]

21- Üç Şey Vardır Ki Kim Bunlar İçin Borçlanırsa Allah (Kıyamette) Onun Yerine Borçlarını

(Hazînesinden) Öder, Babı

2435) Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyaUâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallatlahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Şüphesiz borç sahibi ölünce kıyamet günü borcu kendisinden tahsil edilir. Fakat (şu) üç haslet için borçlanan (müslüman) bir kimse bu hükmün dışındadır: Adamın gücü Allah yolunda (savaş-ta) zayıflar ve bu nedenle borçlanıp bununla Allah düşmanına ve kendi düşmanına karşı kuvvetlenir ve adamın yanında bir müslüman Ölür ve onun tekfin ve defni için borçtan başka bir şey bulamaz. Bir de adam bekârlık yüzünden nefsinin günaha girmesinden korkar da dînini korumak gayesiyle evlenir. Şüphesiz Allah Teâlâ kıyamet günü bunların yerine borçlarım öder.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahman bin Zİ-yâd bin Enum eş-Şeybânî kadı îfrîkıyye bulunur ki bu râvi zayıftır. Ahmeü, İbn-i Muin, Nesâİ ve başkaları onun zayıflığını beyân etmişlerdir. [64]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi B e y h a k i de rivayet etmiştir.
Borçlu ölen bir kimsenin borcunun kıyamet günü kendisine ödettiril meşin in mânâsı onun zimmetindeki borca karşılık kendisinin se-vablannm alacaklılara dağıtılmasıdır. Bu nokta 2413-2414 nolu hadisler bölümünde belirtilmiştir. Hadiste anılan üç iş ve maksadla borçlanan bir kimsenin borcunun kıyamet günü Allah tarafından ödenmesinin, mânâsı Allah Teâlâ'nın kendi hazinesinden alacaklılara istihkaklarını vermesi ve borçluyu bundan kurtarmasıdır. Anılan şeyler için borçlanan bir kimse, borcunu ödemek niyet ve kararında iken buna imkân bulmadan ölürse durum böyledir. Ama, borcunu ödemek imkânına sâhib olduğuna rağmen ödememezlik edip mazeretsiz geciktirirse ve ödeme niyetinde olmadığı halde ölürse mesuldür. Hadiste beyân buyurulan ilâhi ikram böyleleri için değildir. Levamiü'I-Ukûl yazarı Hâmuz un şerhinde böyle yorum yaptıktan sonra (2414 nolu) İbn-i Ömer'in Tabarâni tarafından rivayet edilen hadisini bu yoruma delîl olarak nakletmiştir. Tabarânî' nin rivayet ettiği hadis meâlen şöyledir: «Borç iki (nevi)dir: Borcunu Ödemek niyetinde iken ölen kimsenin velisi benim. (Yâni onun yerine borcunu ben öderim) Borcunu Ödemek niyetinde olmadığı halde ölen kimse de, (kıyamet günü) sevablann- (yeterince) alınıp (hak sâhiblerine dağıtılan) borçludur. O gün kıyamette) ne dinar var, ne dirhem.» Yâni kişinin borcu, sevaplarından ödenir. [65]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/495-496
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/496
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/496-497
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/497-499
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/499-500
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/500-501
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/501-503
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/503-504
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/504-505
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/505-507
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/507-508
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/508-509
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/509-510
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/510
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/510-511
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/511-513
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/513-514

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/515-516
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/516-517
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/517-519
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/519-520
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/521
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/521-523
[24] îmrânbin Huzeyfe. Hz. Meymûne anamızdan rivayette bulunmuştur. HA-vt Ziyad bin AmrMır. İbn-i Maceh ile Nesal Onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hulasa: 895)
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/523-524
[26] İ610 nolu hadis bölümünde geçti
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/524-525
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/525
[29] Hâl tercemesS 150 nolu hadis bölümünde seçti.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/525-526
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/526-527
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/527-528
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/528-529
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/529-530
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/531
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/531-532
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/532-534
[38] Hal tescemesi 149. hadis bÖHimüncte geçti.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/534-535
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/536-537
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/537-538
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/538
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/539-540
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/540
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/540-541
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/541
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/542-544
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/544-545
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/545-546
[50] Bir kavle göre aslen Hadramûtlu olan bu zat Hudeyblye seferine lan sahâbUerdendir. (Ayni • C. 82. Sah.)
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/546-547
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/547-550
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/550-551
[54] AUcame'nin hâl tercemesi 1845. hadis bölümünde geçti. Kays bin Rûmi İse onun râvlsidir. Süleyman bin Üzünân'ın ismine Hulâsa'da ve Tezkire'de rastlamadım
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/551-553
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/554-558
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/558-559
[58] Bin Abdillah el-Cendami ei-Basri sahibidir, Jki hadisi vardır. KÜtüb-i Sitte'den yalnız sünenimizde bu hadisi vardır. Hicretin «4. yılı vefat etmiştir. (Hu-lftM: 134)

[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/559-560
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/560-561
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/561-563
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/563-564
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/564-565
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/565-566
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/566-567

16- REHİNLER KİTABI

1- Ebû Bekir Bin Ebi Şeybe Bize Hadis Anlattı, Babı

2436) Aişe (Radtyallâkü anhâ)*dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Ebü'g-Şahm isimli)
bir yahûdî'den bir mikdar zahire (arpa) vadeli olarak satın aldı t»
(demir) bir zırhını ona rehin verdi."

2437) Enes (bin Mâlik) (Radtyaltâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(And olsun) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) (demir) zırhını Medine-i Münevvere'de (Ebü'ş-Şahm isimli) bir yahûdinin yanına rehin bırakarak ondan aile ferdi eri (nin nafakası) için arpa aldı."

2438) Esma bint-i Yerid (bin Seken[1]) (Radıyallâhü ankâ)'-dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zırhı bir mikdar zahire karşılığı bir yahûdinin yanında rehinde iken vefat etti."
Not: Zev&icTde şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Şerh bin Vah-?eb'İ. Ahmed, tbn-l Muin ve başkaları Aka saymışlar. Şu'be, Kbû Hatim ve Nesal İse onu sayıf görmüşlerdir, Ravllerdea Abdülharaid bin Behram'ı da Ahmed, tfen-İ Muin, Îbnü'l-M»deni, Kbû Dâvûd ve baakaları sıka saymışlardır.

2439) (Abdullah) bin Abbâs (KadıyaUâhü attkümâ)'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem), zırhı otuz sa arpa karşılığı bir yahûdinin yanında rehinde iken vefat etti.'*
Not: Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu. Zevâid'de bildirilmiştir. [2]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Buhârî, Müslim, Şafii, N e s â î ve Beyhakl de rivayet etmişler.E n e s(Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buharı, Müslim ve tbn-i Hibbûn da rivayet etmişlerdir. Diğer iki hadis Zevâid türünden-dir. Mif tâhü'1-Hâce yazarı İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin Tirmizi tarafından da rivayet edildiğini beyân ediyor ise de buna rastlamadım. Eğer Tirmizi tarafından da rivayet edilmiş ise Zevâid türünden olmaz.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yahûdîye rehin bıraktığı zırhın demirden mamul olduğu Buharı' nin Â i ş e' -den olan bir rivayetinde belirtilmiştir.
Yahûdinin isminin Ebü'ş-Şahm olduğu Şafii ve B e y h a k i' nin rivayetlerinde belirtilmiştir. Yahûdiden satın alınan zahirenin arpa olduğu ve bunun Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in aile ferdleri için alındığı Enes'in rivayetinde belirtilmiştir. Keza zahirenin belirli bir vâde ile veresiye satın alındığı Â i ş e' nin rivayetinde ifâde edilmiştir.
Satın alman arpanın otuz sâ olduğu, müellifimizin son hadisinde belirtildiği gibi Buhâri1 nin Cihad bölümündeki rivayetinde de belirtildiği Kastalâni tarafından ifâde edilmiştir. Otuz sa yaklaşık olarak bir deve yükünün yansı kadardır, denilebilir. Sa'ın net mikdan Zekât ve Fitre bölümlerinde belirtilmiştir.
Borçlu ölen bir kimsenin borcu ödeninceye kadar nefsinin tutuklu olduğuna dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in 2413 nolu hadîsine şöyle cevab verildiği Kastalâni tarafından ifâde edilmektedir:
Ebû Hüreyre' nin bu hadîsi borcunu karşılayacak bir malı alacaklının yanına bırakmayan kimseler hakkındadır. El-Ma-verdi de bu cevaba taraf dar olmuştur. Kaldı ki, anılan hüküm ümmetin ferdlerine ait olup Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bundan münezzehtir. Diğer taraftan Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "in vefatının hemen akabinde O'nun zırhını rehinden alarak borcu ödediğini îbn-i Tallâ, Eî-Akdiyatü*n-Nebeviyye'de beyân etmiştir.
Kastalâni, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisinin şerhinde daha sonra şu bilgiyi verir:
Bu hadîs veresiye satışın câizliğine delâlet eder. Böyle bir satışın ruhsat mı, azimet mi olduğu yolunda ihtilâf vardır, tbnü'l-Arabi: Veresiye satın almayı ruhsat saymışlar ise de açık olanı bunun ruhsat olmayıp azimet olmasıdır. Çünkü Cenab-t Hak B a -kara süresinin 282 ve 283. Ayetlerini bu konu hakkında İndirmiş. bunu İslâmiyet'in bir temeli kılmış ve bir çok hükümler» kaynak yapmıştır, der.

Hazerde olsun seferde olsun veresiye alınan mal karşılığında rehin işlemini yapmak cumhura göre meşrudur. Bakara sûresinin 283. âyetinde rehin işleminin seferde yapılması buyurulmuş ise de, âlimler: Sefer hâlinde veresiye muameleleri sened ve kâtible tevsik etmenin güçlüğü nedeni ile anılan âyette seferden söz edilmiştir. Yoksa hazerde yapılan veresiye işlemleri için rehin işleminin yasaklığı anlamı kasdedilmemiştir, demişlerdir. (Zâten bu bâbtaki hadîsler de cumhurun görüşünü teyid eder. Bilhassa Enes'in hadîsinde Resûl:i Ekrem (Aleyhi's-salâtüve's-selâm)'in Medine-i Münevvere1 de rehin işlemini yaptığı açıkça belirtilmiştir.) T a b e r i * nin beyânına göre Mücâhid ve Dahhâk, cumhura muhalefet ederek, rehin işinin ancak seferde ve veresiye işleminin senedini yazacak bir kâtibin bulunmaması hâlinde meşru saymışlardır. Zahiriye mezhebinin îmâm-ı Dâvûd-i Zahirî ve onun arkadaşları da bu görüştedirler."
Nevevi de Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisinin şerhinde özetle şöyle der:
"Hadisten şu hükümler çıkarılır:
1. Zimmîler (yâni vatandaş hakkı verilen Ehl-i Kitâb) ile alış veriş etmek caizdir.
2. Zimmîlerin elinde bulunan malların mülkiyet hakkı kendile-. rinedir.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) dünya malına ta-rafdar olmamış, az bir varlıkla yetinmiştir.
4. Rehin işlemi caizdir.
5. Savaş malzemesini zimmi kimseye rehin bırakmak caizdir.
6. Rehin işlemi hazerde de caizdir. Dört mezheb imamları ile âlimlerin hepsi böyle hükmetmişlerdir. Mücâhid ile Dâvûd-i Zahirî muhalif kalarak: Rehin işlemi yalnız seferde meşrudur. Bunun delili de Bakara süresinin 283. âyetidir, demişlerdir. Cumhur ise bu hadîsi delil göstermiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zahireyi sahâbîler-den değil de bir yahûdîden satın alması ve ona zırhını rehin bırakması meselesine gelince bunun nedeni hakkında müteaddid cevab-lar verilmiştir: Bir kavle göre, bu gibi işlemlerin câiziiğinin beyanı içindir. Diğer bir kavle göre o esnada ihtiyaç fazlası zahire yalnız o yahûdînin yanında bulunuyordu. Bir başka kavle göre Ashâb-ı Kiram ResûH Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) den almıyacaklar-dı ve zahirenin bedelini de kabul etmiyeceklerdi, zahireyi bedelsiz vereceklerdi. Bu nedenle herhangi bir sahâbiye maddi bir sıkıntı olmaması için bir yahûdî ile muamele yapılması tercih edilmiştir.
Zimmilerin ve diğer kâfirlerin elinde bulunan malın haramlığı kesinlikle bilinmedikçe onlarla muamele etmenin câizliği üzerine âlimler ittifak etmişlerdir. Lâkin müslümanlarla savaşmaları muhtemel olan gayr-i müslimlere silâh, diğer savaş malzemeleri, onların dinlerinin ayakta durmasına yardımcı olacak herhangi bir malı satmak caiz değildir. Keza zimmi olsun, müslümanlarla banş andlaş-masun imzalamış gayr-i müslimler olsun, banş andlaşması yapma-mış olan ve Ehl-i Harb denilen düşman kâfirler olsun bunların hiç birisine Mushaf-i Şerîf veya mü si uman köleyi satmak caiz değildir." [3]

2- Rehin Edilen (Hayvan) Binilir Ve Sağılır, Babı

2440) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Binit hayvanı rehin olunca (yemi verilmesi karşılığında) binilir. Sağım hayvanı da rehin edildiği zaman (yemi verilmesi karşılığında) sütü içilir. Rehin edilen hayvanın nafakası (ona) binen ve (sütünü) içen kimse üzerine vâcibtir.-" [4]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Tirmizl ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Buhâri ve Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde "Yürkebu" ve "Yüşrebu" fiillerinin arkasında -Binefekatıh = hayvanın nafakasına karşılık» ziyâdesi vardır. Burada tercemede parantez içi ifâde İle buna i«&ret edildi. Hadisin manâsı «Öyle olur: Rehin edilen hay-
vanın nafakası yâni yemi verildiği için buna karşılık ona binmek ve sütünü içmek hakkı elde edilir. Onun nafakası, ona binen ve sütünü içen kimse üzerine vacibtir
Dikkat edildi ise burada hayvanı rehin bırakan mı yâni hayvan sahibi mi. yoksa hayvanın rehin olarak bırakıldığı alacaklı taraf mı kasdedild iğine dâir açık bir kayıt yoktur. Bu itibarla hadîsin mânâsında ihtilâf olmuştur. Şöyle ki :
Sindi; Cumhura göre yâni kişi rehin ettiği hayvanın sütünü içer ve ona biner. Hayvanın nafakası da kendisine aittir. Hadîsten maksad da şudur: Rehin bırakılan maldan yararlanmaya ara

verilmez. Sahibi, onu rehin bırakmadan önce nasıl kullanıyor idi ise rehin bıraktıktan sonra da kullanma ve yararlanma hakkına sâhib-tir.
Bir kavle göre hadisten kasdedilen mânâ şudur: Alacaklı taraf rehin aldığı hayvanın sütünü içer. Yemi de ona vacibtir. Hadis böyle mânâiandırılmca. rehin bırakılan hayvanın yemi. ondan yararlanmanın karşılığı olmuş olur. Rehin hayvandan yararlanma, başkasının malından karşılıksız yararlanma durumuna girmez. Ahmed böyle mânâlandırmıştır. Hadisin zahiri de böyledir, demiştir.
Avnü'I^Mabûd yazan da bunun şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Rehin hayvanın sütünü içen ve ona binen taraf hadiste tâyin edilmediği için bu hadîsin mücmel olduğu söylenmiştir.
Bu söze şöyle cevab verilmiştir: Hadîste icmal yâni mücmellik yoktur. Burada mürtehin yâni yanına rehin bırakılan alacaklı taraf kaydedilmiştir. Çünkü râhin yâni hayvanı rehin bırakan kişinin bundan yararlanması onun yemini vermesinden dolayı değil, onun sahibi olmasından dolayıdır. Fakat karşı taraf öyle değildir. Hayvanın yemini verdiği için buna karşılık olmak üzere ondan yararlanır.
Hadis, rehin bırakılan hayvanın bakım ve yemi bırakılan tarafça karşılandığı takdirde hayvan sahibinin izin ve müsaadesi olmasa bile mürtehinin yâni rehin alan tarafın hayvandan yararlanmasının meşruluğuna delâlet eder. Ahmed, el-Leys, el-Ha-s a n ve başkası böyle hükmetmişlerdir.
E b û Hanife. Mâlik, Şafii ve âlimlerin cumhuru .-Mürtehin yâni rehin alan taraf, rehin alman maldan katiyyen yararlanamaz. Rehin malın bütün yararlan ve masraftan mal sahibine Aittir, demişlerdir
Bu bilgi en-Neyl'den naklen aktarılmıştır.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te şöyle der:
Hadisin zahirinin mânâsı şudur: Rehin edilen hayvanın sütünü içen ve ona binen kimse üzerine onun yemi vacibtir. Yâni hangi taraf olursa olsun hüküm budur. Bu hadîs, mürtehin rehin edilen mala baktığı takdirde mal sahibinin izni olmasa bile ondan yararlanabilir, diyen âlimler için bir delildir. Ahmed, tshâk ve bir cemaat böyle hükmederek : Mürtehin, rehin hayvana verdiği yemin değeri kadar onun sütünü içebilir ve ona binebilir. Yeminin değerinden fazla binme veya sütünü içme hakkına sâhib değildir ve hayvandan başka türlü yararlanamaz, demişlerdir.
Hadiste icmal bulunduğu iddiasına gelince, hadis, hayvana yem verme karşılığında ondan yararlanmanın câizliğini açıkça ifâde etmiştir. Bu hüküm ise mürtehine mahsustur. Evet hadîste mürtehin veya râhin kaydı yok ise de mürtehin kasdedilmiştir. Çünkü râhinin, kendi malından yararlanmasının sebebi mal sahibi oluşudur, malın nafakasını ödemesi değildir. (Fakat mürtehin, rehin edilen malın sahibi değildir. Bu itibarla o maldan nasıl yararlanabilir? Ancak malm yâni hayvanın yemini vermesi ve bakması karşılığında ve bu oranda yararlanma hakkına sâhib olabilir.)
Cumhura göre mürtehin hiç bir suretle rehinden yararlanamaz. Cumhur şu iki nedenle hadisi tevil etmişlerdir: Birincisi t Hayvan sahibinin izni olmaksızın başka kişinin onun sütünü içmesine ve ona binmesine cevaz verilmesidir. İkincisi: Başkasına âit hayvana binme ve sütünü içme karşılığında bunların değerlerinin ödettiril-mesi yoluna gidilmiyor da hayvanın yeminin verilmesi esas tutuluyor. Bu iki neden ise kıyasa muhaliftir. Ibn-i Abdi'1-Ber: Bu hadis fıkıhçıların cumhuruna göre, üzerinde icma edilen bir takım usullere ve şahinliği sabit olan bazı eserlere aykırıdır, t b n – i Ömer'in: -Hiçbir adamın sağım hayvanları onun İzni olmaksızın satılamaz» hadisi bu hadisin men-suh olduğuna delâlet eder, demiştir.
E 1 - H â f ı z bundan sonra t b n - i A b d i' I - B e r r * in sözüne cevaben: Bir hadisin neshedilmiş olması ihtimâle dayandırılamaz. Anılan iki hadisten hangisinin önce ve hangisinin sonra olduğunu söylemek ve târihlerini tesbit etmek de mümkün değildir. Kaldı ki hadîslerin birleştirilmesi, yâni zahiren görülen çelişkinin giderilmesi mümkündür. Evzâi, el-Leys ve E b û Sevr hadisi şöyle yorumlamışlardır : Râhin yâni hayvan sahibi rehin edilen hayvana bakmaz, yemini vermezse, mürtehinin hayvana bakması, yemini vermesi ve hayvanın hayatını koruması meşru kılınmıştır. Mürtehinin bu hizmetine karşılık olmak üzere onun hayvana binmesi ve sütünü içmesi mubah kılınmıştır. Ancak şu şart vardır ki, mürtehinin alacağı süt veya bineceği mikdann değeri, verdiği yemin değerinden fazla olmaması gerekir. Fazlası, hayvan sahibinin hakkıdır, demiştir. (El-Fetih'ten alınan nakil bitti.)
Avnü'I-Mabûd yazarı daha sonra: Bu sahih hadisin bir takım usûllere muhalif olduğu iddiasına cevaben şöyle denilir: Bu sabit hadîs de usullerden biridir. Diğer usuller (sabit deliller) ile birleştirilmesi mümkün olmadığı takdirde ondan daha kuvvetli bir asıl bulunmadıkça o reddedilemez. Ibn-i Ömer'in yukardaki hadisine gelince o hadis umumidir. Bu hadis İse husûsidir. Onun hükmünü hususlleştirmiş olur, diye bilgi verir."
Ttıhfe yazarının beyânına göre Şafii bu hadîsin şöyle yorumlanabileceğini söylemiştir: Kişi binit

hayvanını veya sağım hayvanını rehin eder ve alacaklı tarafın muvafakati ile buna biner ve sütünü içer. Bu durumda, hayvan sahibi rehin işleminden önce olduğu gibi rehin işleminden sonra da hayvana biner veya sütünü içer ve hayvanın yemini de verir.
Bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler Tuhfe veya Hâ-:' in el-Fetih kitabına müracaat edebilirler. [5]

3- Rehin (Borcun Ödenmesi Suretiyle) Geri Alınabilir, Babı

2441) Ebû Hüreyre (Radmüâhü ank)^n rivlyet
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Rehin (borcun ödenmesi suretiyle) geri alınabilir.» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Humeyd er-Râzl'yi İbn-i Muin bir rivayette sıka saymış ise de diğer bir rivayette zayıf saymıştır. Ahmed, Nesâî ve Cûzcânî de onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. tbn-i Hibbân da: O, sıka zâtlardan ma&lûb hadisler rivayet eder, demiştir. İbn-i Muin de : O, fcezzâbtır, demiştir. [6]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Şafii, Dârekutnl, Hâkim, Beyhaki ve îbn-i Hibbân başka sened-le ve uzunca bir metin hâlinde rivayet etmişler. Dârekutnl o senedin muttasıl ve hasen olduğunu söylemiştir. Avnü'I-Mabüd yazan bu durumu belirttikten sonra : Ebû Dâvûd, el-Bez-zâr, Dârekutni ve îbn-i Kattân'ın bu hadisin Said bin el-Müseyyeb' den mürsel olarak, yâni E fc û Hüreyre amlmaksızm sahih bir senedle rivayet edildiğini söylemişlerdir. Oralardaki hadis metni şöyledir:
«Rehin edilen mal, rehin eden sahibinden (kopup) kendisine rehin edilen alacaklının hakkı (ve malı) olmaz. Rehin edilen malın menfaati (ve kazancı) sahibine aittir, zararı (ve masrafı) da onun üzerindedir.-
Hadiste geçen "Yağlak" fiilinin masdarı olan "Ğulûk" ve "Ğalfc" kelimesinin mânâsını açıklamak zaruretini duymaktayım.
En-Nihâye'de: Rehin edilen malın Ğulûk'u onun alacaklının etolde kalması ve sahibi olan borçlunun bunu kurtarmaya muktedir olamamasıdır. Hadisten kasdedilen mânâ şudur: Rehin, sahibinin borcunu Vâdesinde ödememesi nedeniyle alacaklının mülkiyetine geçmez.
Câhiliyet devrinde bir malı rehin eden kimse zimmetindeki borcu vâdesinde ödemeyince o mal derhal alacaklının mülkiyetine geçmiş ve onun hakkı olmuş sayılıyordu, islâmiyet bu kötü âdeti iptal etti, diye bilgi verilmektedir.
El-Ezher! de: Rehin edilen malın Ğalk'ı onun çözülmesinin zıddıdır. Yâni çözülmemesidir. Malını rehin eden kişi bunu çözünce yâni borcunu ödeyince düğümlenmiş ve bağlanmış olan malını serbest etmiş olur, demiştir. El-Misbâh yazarı da: Rehnin Ğalk'ı alacaklının mülkiyetine geçmesidir, demiştir.
Rehin edilen hayvanın sütünü almanın, ona binmenin ve onun yemini vermenin onun sahibine âit olduğunu, alacaklının yâni yanma rehin bırakılan tarafın hayvanın sütünden veya ona binmek suretiyle istifâde edemiyeceklerini söyleyen cumhurun görüşünü bundan önce geçen bâbtaki hadîsin izahı bölümünde açıklamıştım. En-Neyl yazan: Cumhurun en iyi delili Ebû Hüreyre' nin bu hadisidir. Çünkü Ş â r - i Hakim rehnin gelirini ve giderini rehin edene vermiştir. Lâkin hadisin mevsûl veya mürsel olduğu, keza merfü veya mevkuf olduğu konusunda ihtilâf vardır. Bu durum ise bunun diğer hadîslere karşı delil olmasını gölgeler, demiştir. Fakat Avnü'l-Mabûd yazan bu hadisin Şafiî ve Dârekutni tarafından hasen ve muttasıl bir senedle merfû olarak rivayet edildiğini belirtmektedir. Yukarda belirttiğim gibi Hâkim, Bey-haki ve îbn-i Hibbân da ayni h ıdîsi rivayet etmişlerdir, [7]

4- İşçilerin Ücretinin (Zamanında Ve Eksiksîz) Ödenmesi Babı

2442) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ResuluHah (SatlaÜahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç (sınıf insan) vardır ki, kıyamet günü ben bunların hasmıyım. Ve ben kimin hasmı oldu isem kıyamet günü onu mağlûb ederim t (Birincisi) o kimse ki, bana (benim adımı anarak) söz verir de sonra ahdini bozar. (İkincisi) o kimsedir ki hür bir kimseyi (köle diye) satar da pahasını yer.

(Üçüncüsü) o adamdır ki, bir İşçi tutup çalıştırır da Ücretini tam vermez." [8]

İzahı

Bu hadisi Buhar!, t bn-i Huzeyme ve 1 b n - İ Hibbân da rivayet etmişlerdir. B u h â r İ' nin rivayetinde; fıkrası yoktur. Oradaki rivayet hadis-i kudsi şeklindedir. Yâni Allah Teâlâ'nın sözü olarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından ifâde ve beyân edilmiştir. Çünkü hadisin baş kısmı şöyledir:
"... Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah Azze ve Celle buyurdu ki t Üç (sınıf insan) vardır...»"
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hasım olmasının anlamı, O'nun davacı olmasıdır. Şu halde hadiste anılan üç sınıf insana kıyamet günü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davacı olur. Hadîste belirtildiği gibi O'nun davacı olduğu kimseler yenilir, yâni mutlaka müstahak olduğu elim azaba çarptırılır.
Allah Teâlâ'nın hasım olmasının mânâsı ile zıd olması ve ceza-landırılmasıdır. İbnü't-Tin : Allah Teâlâ bütün zâlimlerin hasmıdır. Bu üç sınıf zâlimlere karşı Allah'ın husûmetinin şiddetli ol-duğunun bilinmesi için hadîste bunlar anılmıştır, der. Şu halde anılan üç sınıf insanın göreceği azab çok şiddetlidir.
B u h â r i' nin rivayetinde olduğu gibi hadîs, kudsî olunca; cümlesinin mânâsı şöyle olur: «Benim adıma yemin edip söz verir de sonra ahdini bozar.»
Müellifimizin rivayetinde olduğu gibi hadis, kudsî olmayınca ifade Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit olur ve bu takdirde anılan cümlenin manâsı şöyle olur: «Benim adımı anarafc verir de sonra ahdini bozar.»
Kıyamet günü Allah'ın ve Resulünün husûmetine ve elîm azaba müstahak olan üç sınıf insandan birisi Allah'a yemin ederek söz veren veya Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adını anarak söz veren ve sonra ahdini bozan, sözünden cayan kimsedir.
İkincisi, hür bir kimseyi bile bile köle diye satarak karşılığında aldığı malı yiyen kimsedir. Satılan bir şeyin karşılığında alman mal genellikle kullanılıp yenildiği için burada yenilme kaydı konulmuştur. Alman bedel yeniîmese de hüküm aynidir. Hat tâbi : Hür bir kimseyi köleleştirmek iki şekilde olur: Birincisi, kişi kölesini azadlar. Sonra azadlamayı gizler veya inkâr eder. İkincisi, köleyi azadladığına rağmen zor kullanmak suretiyle onu köle gibi çalıştırır. Birinci şekil daha şiddetlidir, der. Üçüncü bir şekil daha vardır: Adam hür bir kimseyi cebir kullanmak suretiyle yakalar ve köle olduğunu söyleyerek satar.
El-Mühelleb : Hür bir insanı köle diye satma günahının ağırlığının sebebi şudur: Müslümanlar hürriyet bakımından eşittir. Bu itibarla hür bir kimseyi satan adam onu Allah'ın mubah kıldığı tasarruflardan alakoymuş olur ve esaret zilletine sokmuş olur. Halbuki yaratıcı olan Allah Teâlâ hür kimseyi bütün tasarruflarında serbest kılmış ve özgürlük nimetini bahsetmiştir, der.
İbnü'l-Cevzî de: Hür kişi Allah'ın kuludur. Kim Allah'ın kuluna tasallut ederse, kulun sahibi olan Allah o kimsenin hasmı olur, der.
Üçüncüsü, bir işçiyi çalıştırıp ücretini vermeyen veya eksik veren kimsedir. Eksik ücret derken taraflar arasında mutabık kalman ücret kasdedüiyor. Yoksa iş veren taraf, bir işçiyi belirli bir ücretle tuttuktan sonra işçinin baskı ve tehdîd yapmak suretiyle iş verenden almak istediği ücret kasdedilmemiştir. Çünkü iş verenin rızâsı dışında ve baskı ile kendisinden alman pazarlık dışı kazançlar dînen meşru ve mubah sayılmaz. Yapılan andlaşmaya göre işçinin hak ettiği ücreti vermeyen kimse ise bir hür kimseyi köleleştirip satan kimse gibi ağır vebal altına girer. E 1 - H â f ı z' m dediği gibi çünkü bu takdirde, adam işçiden ücretsiz olarak yararlanmıştır. Artık yararlanılan şey yenilmiş olur. Keza onu ücretsiz çalıştırmak istemiş olur ki bu da bir nevi köleleştirmek sayılır.

2443) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'ûan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurdu, demiştir:
İşçiye, ücretini teri kurumadan Önce veriniz.»*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin aslı Buh&rl'nln sahih'inde ve başka kitablarda Ebû Hüreyre*nin hadisi olarak vardır. Lakin musannifimizin senedi zayıftır. Çünkü ravllerden Vehb bin Sald ve Abdurrahman bin Zeyd zayıftır. [9]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs de işçi ücretinin işin bitiminde geciktirilmeden verilmesini emreder. Sindi: Yani işçi işini bitirince, çalışmadan meydana gelen teri kurumadan önce ücretinin verilmesine özen gösterilmelidir, der.
El-Azîzî de Câmiü's-Sağîrin şerhinde: Yâni işçi işini bitirince hemen ücreti verilmelidir. Amaç budur, işçinin çalışırken terlemesi . kasdedilmemiştir. El-Münâv i*nin sözünden alınan bilgiye göre bu hadis, hasen li gayrih'dir, der. Orada beyân edildiğine göre bu hadîsin benzerini Taberânî, Câbir bin Abdillah'dan ve Tirmizî de Enes'ten rivayet etmişlerdir. Bundan önce geçen Ebû Hüreyre' nin hadisi de bu hükmü ifâde eder ve işçinin ücretini geciktirmenin şiddetli azaba sebep olduğunu beyân eder. [10]

5- İsçiyî Karnını Doyurmak Ücretiyle Tutmak Babı

2444) Utbe bin en-Nüdder [11] (Radtyallâkü anhyden; ŞÖyîc demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. Tâsinmim (Kasas) sûresini okudu. Nihayet Musa'nın kıssa'sına (âid ayetlere) gelince buyurdu ki:
«Müsâ (Aleyhisselâm) (Şuayb'ın kızıyla) nikâhlanmaya ve karnının doyurulmasına karşılık (Şuayb'ın yanında) işçi olarak sekiz veya on yıl çalışmayı kabullendi.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü senedde bulunan Bakiyye tedllsçidir. Bu Utbe'nin bundan başka hadisi îbn-i Mâceh'in yanında yoktur. Diğer beş kitâbta ise bunun hiç hadisi yoktur. [12]

İzahı

Hadiste anılan Tâsînmim sûresi, Kasas süresidir. Bu sûrenin baş kısmında M û s â (Aleyhisselâm) ile F i r' a v u n olayı anlatılıyor. Sûrenin 21 ilâ 26. âyetlerinde M û s â {Aleyhisselâm) 'm Mısır' dan çıkıp M e d y e n' e gidişi ve burada iki kadının babası ile olan görüşmesi beyân buyuruluyor. 27 ve 28. âyetlerde de kadınların babasının Musa. (Aleyhiseslâm) "ı işçi tutması ve iki kızından birini O'na nikahlaması teklifi ile O'nun cevabı ifâde buyuruluyor. Bu son iki âyet, hadîsimizin işaret ettiği hükmü ifâde ettiği için buraya almayı uygun buldum.
Kadınların babası t "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık bu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan o senden bir ikram olur. Ama sana güçlük vermek istemem, tn-şâallah beni iyi kimselerden bulacaksın" dedi.
Musa: "Bu — taâhhüd — benimle senin aramızdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam artık bana bir zulüm olmayacaktır, Allah da söylediklerimize vekildir" dedi. (Kasas : 27, 28)
Bu konu hakkında geniş bilgi edinmek için tefsir kitâblarına müracaat etmek gerekir.
Sindi bu hadisin şerhinde: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bizden önceki ümmetlere âit şeriat'i nakletmesi ve bunun bizim şeriatımızda caiz olmadığını bildirmemesi, bu hükmün şeriatımızda da geçerli olduğunun delili sayılır. Şu halde bir işçiyi, karnını doyurmak ve evlendirmek yâni mehir masrafını karşılamak üzere tutmak caiz olmalıdır, der.
El-Azizi de: Bu hadîs, işin nevini açıklamadan işçi tutmanın câizliğine delâlet eder. Mâlik böyle hükmetmiş ve: Bu iş, örf ve âdete göre uygulanır, demiştir. Fakat Ebû Hanife ve Şafiî: Yapılacak ve görülecek işin nevî belirtilmeden işçi tutmak geçerli bir akid sayılmaz, demişlerdir, der.
Muhammed el-Hafni de: Bu hadiste bildirilen hüküm bizden öncekilere âit şeriattır. Bu nedenle bizim için bir delil değildir! Bir işin nevi belirtilmeksizin işçi tutmanın caiz olmadığına hükmedenlerin görüşü bu hadisle red edilmez, demiştir.

2445) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben yetim büyüdüm, fakir olarak hicret ettim. Karnımı doyurmak ve (yolculukta) ayağımın (dinlenmesi için binit hayvanına bazen binmeme imkân verme) nöbeti karşılığında Gazvan kızı (Büsre) '-nin işçisiydim. (Yolculukta bir yerde) konakladıkları zaman onlara odun toplardım. Binit hayvanlarına binip yolculuk ettikleri zaman da onlar için develerini şarkı söylemek suretiyle hızlı yürütmeye teşvik ederdim. İslâm dînini bir nizam kılan, Ebû Hüreyre'yi de imâm (emîr-Vâli) kılan Allah'a hamd olsun."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve mevkuftur. Çünkü râvl Hayyâa bin Bistâm'ı İbn-i Hibbân sikalar arasında anmış, Dârekutni, Ze> hebî ve başkaları da onu sıka saymışlardır. Senedin kalan râvüeri de sıka zâtlardır. [13]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis'te Ebû Hüreyre (Ra-diyallâhü anh) kendi hâlini dile getirmektedir. Hadiste geçen Ukbe i Nöbet ve son nöbet anlamına gelir. Ayağın ukbesi, ayağın dinlenmesi için binit hayvanına binme nöbetidir. Ebû Hüreyre (Ra- , dıyallâhü anh) Büsre' nin işçisi iken uzun yolculuk edildiğinde onların develerinin hızlı gitmelerini sağlamak için şarkı söyleyerek yaya yürüyordu, yorulunca da arasıra bindiriliyordu. Kervan bir yere konakladığı zaman ise yine Ebû Hüreyre (Radı-yallâhü anh) için istirahat yoktu. Çünkü bu esnada onlara odun topluyordu. Bu 'ağır hizmet karşılığında kendisine verilen ücret ise sadece yiyeceğini vermek, bir de arasıra bindirmek idi. Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh) gerek bu dönemde, gerekse çocukluk ve hicret döneminde çok sıkıntı çektiği gibi müslüman olduktan sonra S u f f e ehli arasında geçirdiği dönemde maddi yönden çok sıkıntı çekmiştir. H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde Ebû Hüreyre (Badıyallâhü anh) bir ara Bahreyn emirliği yaptığı gibi M u â v i y e (Radıyallâhü anh) 'in halifeliği döneminde de iki kez Medine-i Münevvere valiliği yapmıştır. Valiliği esnasında da dağdan topladığı odunu sır-tında taşıyarak çarşıya getirdiği ve satıp bununla geçindiği rivayet olunmuştur. Kısa hâl tercemesi 1 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. [14]

6- Adam Beher Kovayı Bir Adet Kuru İyi Hurma (Ücret) Île Su Çıkarır Ve Kuru Hurmayı (Almayı) Şart Koşar, Babı

2446) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydsn; Şöyle demiştir :
Allah'ın Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e (bir ara) yiyecek ihtiyacı ve maddî yokluk geldi. Sonra bu durumdan Ali (Radıyallâhü anh) in haberi oldu. Bunun üzerine Ali çıktı ve çalışıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir yiyecek vermek üzere bir iş aradı. Yahudilerden bir adamın bahçesine vardı ve beher kova bir adet kuru hurma karşılığı olmak Üzere ona on yedi kova su çekti. Yahudi de kuru hurmalarından on yedi adet acve (denilen iyi nevi) kuru hurmayı ona seçti. O da bunu Allah'ın Nebisi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e getirdi."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haneş vardır. Bunun İsmi HÜseyn bin Kays'dır. Ahmed ve başkası onu zayıf saymışlardır.

2447) Alî (Radtyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir: Ben bir adet kuru hurma karşılığında bir kova su çıkarırdım ve hurmanın kuru, iyi olmasını şart koşardım."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin r&vlleri sıka zatlardır. Hadis de mevkuftur. Ravl Ebû İsh&k'ın İsmi Amr bin Abdillah es-Sübeyl'dir. Son zamanlarında hafızası bozulmuştur. Kendisi tedlls ederdi. Bu hadisi de an'ane ile rivayet etmiştir.

2448) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»/r)'den: Şöyle demiştir: Ensâr'dan bir adam gelerek ı
Yâ Resûlallah! Ben senin rengini değişmiş görüyorum, ne oldu? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seli e m) :
«Açlık.» buyurdu. Bunun üzerine Ensâri zat hemen eşyasının olduğu yere gitti. Eşyası arasında (yiyecek) bir şey bulamadı. Sonra (yiyecek) aramaya çıktı. Bir hurmalığı sulayan bir yahüdî ile karşılaştı. Ensâri zât, yahûdîye i
Senin hurmalığım suvarayım (mı)? dedi. Yahudi:
Evet (sula) dedi. Ensâri:
Her kova (su) bir adet kuru hurma (ücret) ile, dedi. Ve Ensâri. ne içi kararmış, ne sertleşmiş kuru ve ne de kötü olan hurmayı almamayı ve kuru iyi hurmadan başka hurmayı almamayı şart koştu. Sonra iki sâ kadar (kuru hurma) karşılığı su çıkardı ve aldığı hurmayı Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellemî'e getirdi.*1
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Sald bin Keys&n'ı Abtned, İbn-i Muin ve başkası zayıf saymışlardır. [15]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadislerin Zevâid türünden olduğu ve senedlerinin zayıflığı notta belirtilmiştir. Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıkhyaum:
Hasâsaı Yiyecek maddelerine muhtaç olmak ve fakirliktir.
Acve ı Bir nevî iyi hurmadır.
Celide: Kuru iyi hurmadır.

Hamsi Açlıktır.
Hadire t İçi kararmış hurmadır.
Tarize: Sertleşmiş kuru hurmadır.
Haşefe: Kötü hurmadır.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ve sahâbilerin çektikleri maddi sıkıntı ve yokluğu, açlığa sabır ve tahammülleri, buna rağmen bir şeyi karşılıksız istemeye tenezzül etmemeleri gibi yüce meziyetlerini ifâde ettiği gibi, büyük insanların ücretle çalışmalarının, hattâ bir gayri müslinün yanında işçi olarak belirli işleri yapmalarının câizliğine delâlet ederler. Keza, işçinin iş verenle pazarlık etmesi ve alacağı ücretin nevî ve evsâfın önceden belirtmesinin meşruluğuna da delâlet ederler. [16]

7- (Tarla Mahsûlünün) Üçte Bir Ve Dörtte Bir (Gîbi Belirli Hissesi) İle Müzâraa (Muamelesinin Hükmünün Beyânı) Babı

Bu ve bundan sonra gelen dört beş bâbta geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra hadîslerin tercemesine geçmek daha uygun olur,
kanaatindeyim.
Müzâraa ı Arazî sahibi ile bunu işletecek kimse arasında yapılan bir nevi ortaklık muâmelesidir. Bu muamelede, elde edilecek mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir mikdann işleten tarafa verilmesi belirtilir. Tohum arazî sahibine âit olur. Ekip biçme hizmet ve masrafları ise işletene âit olur.
Muhabere* Müzâraanın aynidir. Ancak bâzılarına göre Muhaberede tohum araziyi işletene âit olur. Kastalâni, Müzâraa ile Muhabere arasında bu farkın bulunduğunu ifâde ediyor.
N e v e v i : Müzâraa ve muhabere birbirine yakın iki muameledir. Arazi üzerine yapılan bu iki muameleye göre alınacak mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir mikdarı arazîyi ekip biçene, kalanı da arazî sahibine âit olur. Lâkin, Müzâraa'da tohum arazî sahibine aittir. Muhaberede ise tohum işletene aittir. Bizim arkadaşlarımızın cumhuru ve Şafiî böyle demiştir. Arkadaşlarımızın bir kısmı ve lügat âlimlerinden bir cemâat ise bunların mânâlarının ayni olduğunu söylemişlerdir.
Muhâkala: Bir kavle göre müzâraa manasınadır. Diğer bir kav-• le göre, bir ölçek, beş ölçek gibi belirli bir mikdar buğday karşılığında araziyi kiraya vermektir. Bir başka kavle göre, Muhâkala, başa-ğındaki buğdayı, samandan temizlenmiş safi buğdaya satmaktır. Olgunlaşmamış olan ziraatı satmaya Muhâkala denilir, diyenler de vardır. Burada kiraya verme mânası kasdedilmiştir.
Müzâbene: Ağacı üzerindeki yaş hurmayı kuru hurmaya satmaktır.

2449) Râfi bin Hadîc[17] (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sal 1 allan ü Aleyhi ve Sellem) münakale ve müzâbe-ne'den nehiy etti ve t
Ancak üç kişi araziyi ekebiliri Arazisi olan adam, kendi arazisini eker. Kendisine minha (yâni karşılıksız yararlanma) yolu ile bir arazi verilen adam da, kendisine verilen bu araziyi eker. Bir araziyi altın veya gümüş ile kiralayan adam da (bunu ekebilir.)»" [18]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir, N e s â î' nin bir rivayeti burada olduğu gibidir. Diğer bir rivayetinde ise merfû olan kısım yalnız Münakale ve Müzâbene'den nehiyden ibarettir. Metnin bundan sonraki kısmı ise S a î d bin el-Müseyyeb'in sözüdür. Mâlik ve Şafii de bu son kısmı S a î d bin el-Müseyyeb'in sözü olarak rivayet etmişlerdir. [19]

Hadisten Çıkarılan Hükümler

1. Münakale, yâni araziyi, mahsulünün belirli bir mikdarı kan şıhgında kiralamak yasaktır. Âlimlerin bu husustaki ihtilâfı ve bu nevi kiralamayı caiz görenlerin bu hadîsi yorumlamalarına ve ce-vablanna âit bilgi sonra verilecektir.
2. Müzâbene, yâni ağacı üzerindeki yaş hurmayı kuru hurma ile satmak yasaktır. Bu hususta gerekli bilgi Ticâret kitabının 54. babında geçen 2265 - 2267 nolu hadisler bölümünde ve bunu tâkib eden 55. bâbta verilmiştir.

3. Ücretsiz ve ivazsız olarak sırf insanî bir mülâhaze ile yararlanılmak üzere geçici bir süre için verilen araziyi işletmek meşrudur.
4. Altın veya gümüşle kiralanan araziyi ekip biçmek meşrudur. Gerek nakid para ile ve gerekse başka bir mal veya araziden alınacak mahsûlün belirli bir mikdan karşılığında araziyi kiralamanın câizliği hususundaki ihtilâfı sonra vereceğim.
5. Kişinin kendi arazisini ekip biçmesi meşrudur.

2450) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'dwn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz muhabere işlemini (yâni mahsûlünün üçte biri, dörtte biri gibi belirli bir mikdara karşılık arazimizi kiraya verme işini) yapardık ve bunda bir beis görmezdik. Nihayet Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını Râfi' bin Hadic'ten işittik. Artık biz bu muameleyi Râfi'in bu sözünden dolayı terkettik."

2451) Câbir bin Abdi İlah (Radtyallahü anhümâ) 'dan; Şöyle demiştir: Bizden bâzı adamların (ihtiyaçlarından) fazla arazileri var İdi. Onlar bu arazilerini (mahsullerinin) üçte biri ve dörtte biri karşılığında kiraya verirlerdi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Kimin (ihtiyacından) fazla arazisi varsa bunu eksin veya (din) kardeşine (karşıhKsız) ektirsin. Şayet (kardeşine karşılıksız vermekten) imtina ederse arazisini (elinde) tutsun (kiraya vermesin.)*"

2452) Ebû Hüreyre (Radtyallahü anh)'âen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kimin arazisi varsa bunu eksin veya (din) kardeşine (karşılıksız) ektirsin. Eğer (kardeşine karşılıksız ektirmekten) imtina ederse arazisini (elinde) tutsun (kiraya vermesin.)»" [20]

İzahı

İbn-i Ö m e f (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. M ü s -1 i m ' in N â f i aracılığıyla t bn-i Ömer' den olan bir rivayetinde N a f 1 şöyle demiştir: "İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn devrinde ve Ebû Bekir. Ömer ve Osman'ın emirlikleri döneminde ve Muâviye'nin halifeğinİn İlk zamanlarında arazilerini kiraya veriyordu. Nihayet Muâviye'nin hilafetinin son zamanlarında İbn-i Ömer, Râfi bin Ha-dîc'in bu muamele hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yasaklamasının bulunduğunu söylediğini işitince İbn-i Ömer, Rafi'in yanma girdi. Ben de İbn-i Ömer ile beraberdim. İbn-i Ömer bu meseleyi Râfi'a sordu. Râfi de t Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarlaları kiraya vermeyi menediyordu, dedi. İbn-i Ömer de bundan sonra bu işi terketti ve kendisine sorulduğu zaman t Râfi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını söyledi, derdi."
Hülâsa görüldüğü gibi î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) bu görüşte olmadığı ve uzun süre uygulaması böyle olmadığı halde R â f i'in bu hadisinden sonra ihtiyatlı davranarak bu işi bırak-mıştır.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Buhârî ve Müslim tarafından da rivayet olunmuştur. Bu iki hadiste, kişinin kendi arazisini ekmesi veya din kardeşine karşılıksız ve menfaatsız ektirmesi emrediliyor. Bu yapılmadığı takdirde arazi sahibinin arazisini elinde tutması yâni kiraya vermemesi emrediliyor.
'Arazi sahibinin bunu elinde tutması" hükmü ile ilgili olarak el-Fetih yazan şöyle der: Bir araziyi boş bırakmak onun menfaatini zayi etmek demektir. Bu ise malı zayi etmek sayılır. Halbuki bir malın zayi edilmesi sabit ve sahih hadislerle yasaklanmıştır. Bu itibarla yukardaki hüküm müşkil görülüyor. Bu müşkile şöyle cevab verilmiştir: Bir malı zayi etmenin yasaklığı o malın aynisini veya telâfisi mümkün olmayan menfaatini elden atmaktır. Burdaki hüküm ise ona ters düşmez. Çünkü bir arazi ekilmediği zaman yararsız kalmış olmaz. Ondan ot, yakacak gibi şeyler elde edilebilir, hayvanların merası olabilir ve benzeri işlerde kullanılması mümkündür. Faraza hiç bir yararı olmasa bile toprağı dinlendirilmiş, İslah edilmiş ve güçlendirilmiş olur. İcâbında bir yıl sonra işletilince iki yıllık verim alınabilir. Bu cevab, hadîsteki yasaklamanın her nevi kirayı kapsaması hâline aittir. Şayet hadisteki yasaklama o gün için uygulanan kira usûlüne âit ise arazinin muattal ve boş bırakılması emri söz konusu değildir. O zamanki usûl: Arazi, alınacak mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi bir mikdar karşılığında kiraya verilmesi şeklinde idi. Hadis bu şekli yasaklıyor ise arazi başka usulle kiraya verilebilir. Meselâ altın ve gümüş karşılığı kiraya

verilebilir.
Bu bâbta rivayet edilen hadislerin zahirine göre araziyi, mahsûlünden alınacak belirli bir mikdanna, meselâ yansına, üçte birisine, beşte birisine karşılık kiraya vermek caiz değildir. Fakat altın veya gümüş karşılığında kiraya vermek meşrudur. Bu bâbtan sonra gelen bâblarda araziyi, mahsûlünün belirli bir mikdanna karşılık kiraya vermenin câizliğine, yasak olan Müzâraa'nm hangi nevî Müzâraa olduğuna ve altın gümüş karşılığında araziyi kiraya vermenin câizliğine ait hadîsler gelecektir. Hepsinin kısa izahı bitince âlimlerin görüşlerini beyân etmeye çalışacağım. [21]

8- Araziyi Kiraya Vermek Babı

2453) îbn-i Ömer'in (mevlâsı) Nâfi (Radtyallâhü anhümyâen rivayet edildiğine göre Nâfi şöyle demiştir :
(Abdullah) bin Ömer kendisine âit bir araziyi ekilmek üzere kiraya veriyordu. Sonra (bir gün) bir adam onun yanına gelerek t Râ-fi bin Hadîc, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tarlalan ekilmek üzere kiraya vermey? yasakladığını söyledi» diye ona haber verdi. Bunun üzerine İbn-i Ömer (Râfi'in yanma) gitti. Ben de onunla beraber gittim. Nihayet (Mescid-i Nebevi ile çarşı arasında bulunan) el-Belât (denilen yer) de Râfi*in yanına vardı ve bunu ona sordu. Râfi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn tarlaları (ekilmek üzere) kiraya vermeyi yasakladığını ona haber verdi. Bunun üzerine Abdullah (bin Ömer) tarlalarını kiraya vermeyi ter-ketti."

2454) Câbir bin Abdİllah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
flfesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) bize bir httfte trtid ederken buyurdu ki t
«Kimin arazisi varsa onu (kendine) eksin veya (din kardeşine bedelsiz) ektirsin. Onu kiraya vermesin.»'*

2455) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhâkale'den *«My etti.
Münakale arazinin (ekilmek üzere) kiralanmasıdır.*'[22]

İzahı

Nâfi aracılığı ile îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'dw rivayet olunan ilk hadis Buh&ri, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Buh&ri, Müsli» ve N e s â I tarafından da rivayet olunmuştur.Ebü Said
(Radıyallâhü anhJ'm hadisi ise N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir.
Araziyi, mahsûlünün belirli bir mikdan karşılığında kiraya vermeye Müzâraa, Muhabere ve Muhakale denildiğini bundan önceki babın girişinde anlatmıştım. Bu muameleyi caiz görmeyenler bu bâbta ve bundan önceki bâbta geçen hadisleri delil gösterirler. Bu muamelenin câizliğine hükmeden âlimlerin bu hadislere verdikleri cevabların bir kısmı 10., 11. ve 14. bâblarda geçen hadislerdir. Bir de buradaki yasaklama tenzihen mekruhluk manasınadır. Amaç yardımlaşmaya teşvik ve ihtiyaçtan fazla tarlası bulunan müslüman-Jarın bunu îcarsız olarak din kardeşlerinin yararlanmasına emaneten vermesini istemektir, diye yorum yapanlar vardır. [23]

9- Ağaçsız Arazi (Tarla)Yi Altın Ve Gümüş Karşılığı Kiraya Vermeye Dâir Ruhsat Babı

2456) Tâvûs'darı rivayet edildiğine göre :
Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) halkın, araziyi kiralama hakkında (ileri geri) çok konuştuklarını işitince: Sübhânallah. Resûlul lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak:
«Herhangi biriniz arazisini menfaat:uz ve geçici olarak (din) kardeşine vermeli idi», buyurdu ve araziyi kiraya vermeyi yasaklamadı, dedi."

2457) (Abdullah) Mn Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)\\nn rivayet edildiğine göre Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Selhm) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz herhangi birinizin kendi arazisini (din) kardeşine (işletmesi için) menfaatsız ve geçici olarak vermesi, arazi (yi işletme) karşılığı) şunu ve bunu (yâni malûm bir ücreti) almasından kendisi için daha iyidir.-

İbn-i Abbâs dedi ki: Bu (yâni araziyi malum bir ücret karşılığında kiraya vermek) Hakl'dır .Ensâr diliyle de Muhâkale'dir."

2458) Hanzala bin Kays'den (el-Ensârî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi (araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermenin hükmünü) Râfi bin Hadice sordum. Râfi dedi ki s Biz (müstecire) : Bu ki t'an in çıkaracağı (mahsûl) sana ve bu parçanın çıkaracağı (hâsılat) bana ait olmak üzere (diyerek) arazimizi kiraya veriyorduk. Sonra arazimizi, çıkaracağı mahsûl karşılığında kiraya vermekten menedildik. (Fakat) arazimizi gümüş (ve altın) karşılığında kiraya vermekten menedilmedik." [24]

İzahı

I b ti-i A bbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebü Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Râfi (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadisin zahirine göre araziyi kiraya vermekte bir sakınca yoktur. Kira durumu herhangi bir kayıtla tahdîd edilmediğine göre ister altın ve gümüş karşılığı olsun, ister araziden alınacak mahsûlün üçte bir gibi belirli bir mikdarı karşılığı olsun kira işleminin caizliği anlamı çıkarılabilir. Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'e âit metin ise müslümanları Minha"ya teşvik mahiyetindedir. Yâni araziyi kira olmaksızın bir müslümanın işletmesine, kendine ekip biçmesine ve böylece yararlanmasına geçici olarak tahsisi tavsiye edilmektedir. Bâzıları bu teşvik emrini araziyi kiraya vermenin yasaklanması anlamına yorumladığı nedeniyle 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm bu açıklamayı yaptığı anlaşılıyor.
Haki ve Muhkala'nm ayni şey olduğu, Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) tarafından ifâde edilmiştir. Bu da bir araziyi belirli bir ücret karşılığında kiraya vermektir. 7. babın girişinde Muhâka-la'nın tarifini yaptım. Bu hadisde araziyi belirli bir ücret, meselâ iki ölçek buğday veya on gram altın karşılığında kiraya vermenin câizliğine delâlet eder.
Râf i bin Hadic (Radıyallâhü anh)'in hadisi de arazinin belirli bir mikdar gümüş veya altın karşılığında kiraya vermenin câizliğine delâlet eder. Fakat arazinin şu parçasının mahsûlü arazi sahibine ve bu parçasının mahsûlü kiracıya âit olmak üzere yapılacak kira işleminin yasaklandığı bu hadiste belirtilmektedir. Çünkü böyle bir akid taraflardan birisinin aldanmasına vesile olabilir.
Bu hadisin bâzı rivayetlerinde Râfi bin Hadîc (Radıyallâhü anh) "Ama altın ve gümüş karşılığında kiraya vermekte beis yoktur" demiştir. Bunun için tercemede altın kelimesini parantez içine aldım.
Alimlerin arazi kiralamaya âit görüşleri 12. babın hadisi hakkında yapılacak izah bölümünde anlatılacaktır. [25]

10- Yasak Olan Müzâraa Babı

2459) Râfi bin Hadîc (Radıyallâhü an/r)'den rivayet edildiğine göre amcası Zuheyr (Radtyallâhü anh) :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize kolay olan bir işten bizi menetti, dedi. (Râfi demiştir ki) Ben de t
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in söylediği şey muhakkak bir gerçektir, dedim.Bunun üzerine (amcam) Zuheyr dedi ki: ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) :
«Tarlalarınızı ne yapıyorsunuz?» diye sordu. Biz t Arazimizi (mahsûlünün) üçte birisi, dörtte birisi ve buğdaydan, arpadan vesk (denilen ölçek) ler karşılığında kiraya veriyoruz, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle yapmayınız. Bunları ya kendiniz ekiniz veya (başkasına ücretsiz verip) ektiriniz-, buyurdu/*

2460) Râfi bin Hadîc'in yeğeni Üseyd bin ZuHayr (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Birimizin arazisi ihtiyacından fazla olunca onu mahsûlünün üçte bir, dörtte bir ve yarısı karşılığı (kiraya) verir ve su arklarının kenarlarında yetişen mahsûlden üç hisse, kusara (kapçıklar) ve tarlanın sulak kısmının mahsûlünü (n kendisine verilmesini) şart ederdi. Geçim o zaman zor idi. Ziraatçı kimse de arazide demirle ve Allah'ın dilediği tarım âletleri ile çalışmak suretiyle ondan yararlanabilirdi. (Bir gün) Râfi bin Hadic yanımıza gelerek i ResûluUah (Saİ-lallahü Aleyhi ve Sellem) size yararlı olan bir işten şüphesiz nehiy etti. Allah'a itaat ve Onun Resulüne itaat sizin

için daha yararlıdır. Şüphesiz, Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sizi Haki muamelesinden men e t ti ve buyuruyor ki
-Kim ki arazisi ihtiyacından fazla ise bunu (zirâat için etin) kardeşine (karşılıksız) versin. (Yâni kardeşi geçici olarak onu ekip yararlansın) ya da (tarlasını ekinsiz) bıraksın- dedi."

2461) Vrve bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) dedi ki: Allah Râfi bin Ha-dic'i mağfiret eylesin. Vallahi ben (Müzâraa'ya ait) hadîsi ondan daha iyi bilirim. (Müzâraa'dan dolayı) dögüşmüş olan iki adam Pey-« gamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellemİ'e geldiler. Peygamber de: «Hâliniz böyle olursa tarlaları kiraya vermeyiniz,» buyurdu. Râfi de Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) 'İn (yalnız) : «Tarlaları kiraya vermeyiniz» emrini işitmiş (olayın evveliyatını işitmemiş) tir." [26]

İzahı

Râfi (Radıyallâhü anh)'m amcası Z u h a y r (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîsi Buhârî, Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmt'in Z u h a y r'a: -Siz arazinizi ne yapıyorsunuz?» şeklindeki sorusuna verdiği cevab, Buhârî' nin rivayetinde: "Tarlaların sulak tarafı (bize) olmak üzere ve hurmadan arpadan vesk (denilen ölçek) ler karşılığında kiraya veriyoruz" biçimindedir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buna karşılık buyruğunda da: «Veya tarlalarınızı (boş) tutunuz.» ilâvesi vardır.
Üseyd bin Zuhayr (Radıyallâhü anh) in Râfi (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîsi E b û D â v ü d ve Ne-s â i de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Cedâvit Cedvel'in çoğuludur. Küçük nehirler manasınadır. Bur-da tarlalar içinde açılan küçük arklar kasdedümiştir.
Kusara: Harman dövülüp savunulduktan sonra başaklar içinde kalan hububata denildiği gibi, hububat eleklerde elenince elek üstünde kalan kabuklu tanelere de denilir. Bunu kapçık olarak ter-ceme ettik.
Rebî: Küçük nehir anlammadır.
Haki: 2457 nolu hadîsin izahı bölümünde tarif edildi.
Zuhayr (Radıyallâhü anh)'m hadîsine göre bir araziyi, ondan alınacak mahsûlün üçte bir ve dörtte bir gibi belirli bir mikda-n veya arpadan, buğdaydan belirli ölçekler karşılığında kiraya vermenin yasaklığına delâlet eder.
Üseyd (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise bir araziyi, ondan alınacak mahsûlün üçte bir ve dörtte bir gibi belirli bir mikdarı karşılığında ve tarlanın şu tarafından, bu kısmından alınacak mahsûl tarla sahibine âit olmak üzere kiraya vermenin yasaklığına delâlet eder.
Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise tarafların niza ve döğüşmelerine yol açacak şekilde araziyi kiraya vermenin yasaklığına delâlet eder. Bu hadis Ebü Dâvûd ve Nesâ i tarafından da rivayet edilmiştir.

Bu hadisler karşısında ilim ehlinin görüşlerini 12. babın hadisinin izahı bölümünde vereceğim. [27]

11- (Mahsûlün) Üçte Biri Ve Dörtte Biri Karşılığında Müzâraa (Arâziyî Kîraya Verme) Ruhsatı Babı

2462) Amr bin Dinar'dan; Şöyle demiştir:
Ben Tavûs'a; Yâ Ebâ Abdirrahmân! Keşke şu muhabere İşini bı-rakaydın. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını söylüyorlar, dedim. Tavus (Radıyallâhü anh) :
Ey Amr! Ben (arazimi kiraya verdiğim) kimselere yardım (kolaylık) ederek (arazimi) veriyorum. Şüphesiz Muaz bin Cebel (Radıyallâhü anh) de bizim yanımızda (yâni Yemen'de vali iken) halkı Muhabere İşlemi üzerinde tuttu (yâni ruhsat verip destekledi). Ve (Muhabere hükmünden) herkesten ziyâde haberdar olan zât (Yâni lbn-i Abbâs) (Radıyallâhü anhümâ) bana haber verdi ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhabere işlemini yasaklamadı ve lâkin buyurdu ki t «Şüphesiz birinizin, arazisini ziraat için (din) kardeşine karşılıksız vermesi, o arazi karşılığında belirli bir ücret almasından kendisi için hayırlıdır."
Üseyd b. Zuhayr (R.A.Kın hâl tercemesi
Üseyd bin Zuhayr bin RAfl el-Evsl (R.A.) Hendek savaşma katılan sahabl-lerdendir. tkl hadisi var. Sünen s&hibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Ra-vlleri, oğlu Râfi, Mttcâhid ve tkrime

bin H&Iid'dir. Mervân bin el-Hakem'in devrinde vefat etmiştir. (Hulasa: 38)
R&ff bin Hadls'in amcası Zuhayr bin Râfi bin Adi bin Yezld el-Evsl el-Mede-nl (R.A.) Akabe görüşmelerinde bulunan bahtiyar sahâbllerdendir. Bedir savasında bulunup bulunmadığı hususu İhtilaflıdır. Buhari, Müslim, Nesal ve İbn-İ Mâceh onun bir hadisini rivftyet etmişlerdir. R&vlsİ kardeşi oğlu Rafl bin Ha-dtc (R.A.)'dir. (Hulasa : 182)

2463) Tâvûs'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Şüphesiz Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) Resûlullah (Sallal-tahü Aleyhi ve Sellem)'İn, Ebû Bekir'in, Ömer'in ve Osman (Radıyallâhü anhüm)'ün devirlerinde araziyi (mahsûlünün) Üçte biri ve dörtte biri karşılığında kiraya vermiştir. (O dönemlerden) bu güne kadar anılan kira işlemi uygulanmaktadır."
Not: Zev&İd'de söyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvileri sıka »atlardır. Çünkü râvl Ahmed bin Sabit hakkında tbn-i Hibban: O sikalar içindedir, isi dosdoğrudur, demiştir. Senedin kalan ravîleri S&hlh-i Buhari'de yer almışlar, hüccet sayumışlardır, derim.
Şüphesiz birinizin, arazisini ziraat için (din) kardeşine (ücretsiz) vermesi, belirli bir ücret karşılığı vermesinden kendisi için hayırlıdır." [28]

İzahı

T â v û s '.un ilk hadisini Buhâri, Müslim, Tirmizi ve K e s â i de rivayet etmişlerdir. Onun ikinci hadîsi Zevâid tü-ründendir. Üçüncü hadîsi ise Buharı ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadîse göre Muhabere işlemi Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yasaklanmamış, yalnız araziyi ekilmek üzere karşılıksız olarak bir müslümana mu-vakkaten vermenin ücretle vermekten arazi sahibi için daha iyi olduğu bildirilmiştir. A m r bin Di nâr Tâvüs'a: Keşke şu Muhabere işini bırak say d in. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunu yasakladığını söylüyorlar, demiş. E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te: A m r' in bu sözü ile Râf i bin Hadis (Ra-dıyallâhü anh Tın hadisine işaret ettiğini sanıyorum.
Müslim ve N e s â i' nin Hammâdbin Zeyd yoluyla A m r bin Dinar' dan rivayet ettiklerine göre şöyle demiştir: "Tavus, arazisini altın ve gümüş karşılığında kiraya vermekten hoşlanmazdı ve mahsûlün Üçte biri ve dörtte biri karşılığında kiraya vermekte bir beis görmezdi. Bir defa Mücâhid, ona: Sen Raf i bin Ha-dic (Radıyallâhü anh)'ın oğlunun yanına git de onun kendi babasından rivayet ettiği hadisi dinle, dedi. Tâvûs, (Mücâhid'e) :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yasakladığını bilsem bunu yapmam. Lâkin bu isi Râfi'in oğlundan daha iyi bilen fbn-i Abbas (Radıyallâhü anh) bana şu hadisi rivayet etti, diyerek (burdaki) hadisini anlattı."
T â v û s ' un rivayet ettiği ikinci hadise göre bir araziyi, mahsulünün üçte biri veya dörtte biri karşılığında kiraya vermede bir sakınca yoktur. Mu âz bin Cebel (Radıyallâhü anhî'm uygulaması, gerek Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) devrinde ve gerkese dört halîfe döneminde böyle devam etmiştir. O günden bu güne kadar yâni Tav û s' un zamanına kadar olan tatbikat da böyle devam edegelmiştir.
Üçüncü hadîs de birinci hadîsin benzeridir. Bu hadîste geçen "Ha-râc" kelimesi ücret manasınadır.
Bu bâbta geçen hadisler, araziyi belirli bir ücret karşılığında tarım için kiraya vermekte bîr sakınca bulunmadığına delâlet ederler. Ücret, arazi mahsûlünün üçte biri gibi belirli bir mikdarı olabilir.
El Fetih yazan: t b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh), bu ha-dişiyle, Müzâraa'dan nehiy eden hadîsin varlığını inkâr etmiyor. Onun maksadı şudur: Nehye âit nehiy eden hadisi açıklamış oluyor, şunu demek istiyor; Müzâraa'nın nehyinden maksad bunun yapılmasının yasaklığı değil, araziyi ziraat için ücretsiz olarak vermenin daha iyi olduğunu bildirmektir. Bir kavle göre İ b n - i Ab bas (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Müzâraa işinin aslı yasak değildir. Sıhhatli bir akid yapılırsa bir sakıncası yoktur. Bu yasaklanmamıştır. Fakat Müzâraa akdi yapılırken fâsid bir takım şartlar koş ulursa (Meselâ: Arazinin sulak tarafının mahsûlünün arazi sahibine âit olması şartı gibi) o takdirde yasaktır. Yasaklamaya âit hadisler böyle fâsid şartlara sahne olan Müzâraa akidlerine mahsustur. Lâkin T i r m i z î' deki rivayette : "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Müzaraa'yı haram kılmadı'* ifâdesi bulunuyor. Bu ifâde benim yorumumu takviye ediyor, der.[29]
İlim ehlinin görüşlerini bundan sonraki bâbta beyân edeceğimi tekrar hatırlatmakta fayda görüyorum. [30]

12- Araziyî (Belirli) Bir Mîkdar Zahire Karşılığı Kiralamak Babı

2465) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Münakale ederdik (Yâni tarlalarımızı malum bir ücret karşılığında kiraya verirdik.) Râfi'in anlattığına göre amcalanndan birisi onların yanına varmış ve şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Kimin arazisi varsa onu belirli bir mikdar zahire karşılığı kiraya vermesin.»" [31]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin zahirine göre bir araziyi belirli bir mikdar zahire meselâ iki ölçek buğday karşılığında kiraya vermek yasaktır. Ebû Davud'un rivayetinde bu hadîsin metni ile 2459 nolu ha: dişin metni birleştirilmiştir. Râfi (Radıyallâhü anh)'m oradaki râvisi Süleyman bin Yesâr' dır. Müellifimizinkine gelince bu hadîste R â f i' in râvisi gene Süleyman bin Yesâr' dır. Fakat 2459. hadîste Ebü'n-Necâşî' dir. Ebû D â v ü d' un rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'e âit metin meâlen şöyledir:
«Kimin arazisi varsa onu kendisi eksin. Ya da (din) kardeşine (meccânen) ektirsin. Onu ne (arazi mahsûlünün) üçte biri, ne dörtte biri ne de belirli bir mikdar zahire ile kiraya veremez (veya kira-ya vermesin).»"
Bu hadîse göre bir araziyi belirli bir mikdar zahire karşılığında kiraya vermek yasaktır. Bu hadîsin Ebü Davud'un sünenin-deki rivayet ile müellifimizin 2459 nolu rivayeti arazinin elde edilecek mahsûlün üçte biri ve dörtte biri gibi belirli bir mikdarı karşılığında kiraya verilmesinin yasaklığma delâlet eder. [32]

7. Bâbtan 12. Baba Kadar Olan Bâblarda Rivayet Edilen Hadisler Ve Âlimlerin Müzâraa Hakkındaki Görüşleri

Bu bablarda geçen hadislerin bâzısına göre araziyi kiraya vermek caiz değildir. Bazılarına göre belirli bir mikdar zahire karşılığında kiraya vermek veya araziden elde edilecek mahsûlün üçte biri, dörtte biri gibi bir mikdarı karşılığında kiraya vermek caiz değildir. Bir kısım hadislere göre bu şekilde kiraya vermek caizdir. Gene bâzı hadîslere göre araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermek caizdir. Diğer bir kısım hadîslere göre belirli bir ücret karşılığında kiraya vermek caizdir. Bu hadîslerden altı tanesi E â f i (Radıyallâhü anhJ'den rivayet edilmiştir. Avnü'l-Mabûd yazanımı beyânına göre Hattâbî: Ahmed bin Hanbel. Râfi' in bu konudaki hadislerini zayıf sayarak şöyle demiştir, der. "Raf i' in hadisi çok renklidir, — Yâni muzdarib'tir, rivayetleri muhteliftir— Çünkü kendisinde yapılan rivayetlerin birisinde: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim şöyle buyurdu, der. Bir başka rivayette: Amcam, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm'in şöyle buyurduğunu söyledi, der." diye bilgi verdikten son-ra Hattâbî sözüne devamla: Ahmed bin Hanbel Müzâraa işlemini caiz görmüş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-SalSttÜ ve's-selâm) "in H a y b e r arazisini bu yerdeki yahûdilere Mûift-raa şeklinde ve H a y b e r bahçelerini Müsakat şeklinde verdiğini, delil göstermiştir. îbn-i Ebi Leylâ, Yakûb, M u -hammed, îbn-i Sir'în, Îbnü'l-Müseyyeb, Zaferi ve Ömer bin Abdilaziz de Müzâraa akdini caiz saymışlardır. Fakat Ebû Hanife. Mâlik ve Şafii l&İ-zâraa işlemini caiz görmemişlerdir. Bunlar R â f i'in hadîsinin zahirini tutmuşlar ve bunun gerçek illetine Ahmed gibi muttali olmamışlardır. Müzâraa, araziden alınacak mahsûlün üçte biri ve dörtte biri gibi belirli bir hissesi karşılığında veya tarafların anlaşacakları belirli başka bir ücret karşılığında caizdir. Ancak Müza-raa akdinde fâsid şartlatın bulunmaması gereklidir. (Meselâ tarlanın şu sulak tarafının mahsûlünün arazi sahibine âit olması şartı gibi). Bütün İslâm memleketlerindeki uygulama böyledir. Râfi bin H a d i c (Radıyallâhü anhVden rivayet edilen hadislerin bir kısmı mücmeldir. Bir kısmı tafsilâtlıdır. Gerek Râfi' den ve gerekse başka sahâbilerden rivayet olunan ve Müzarra'nın her çeşidinin yasaklandığına delâlet eden mücmel hadisler Müzâraa nin şu veya bu nevinin câizliğine delâlet eden tafsilâtlı rivayetlere uygun yorumlanmahdır. Nitekim îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh). Müzâraa yapılmamasına dâir hadislerin anlam ve hikmetini sezerek : Bu hadislerden maksad araziyi, mahsûlün belirli bir mikdan karşılığında kiraya vermenin haram kılınması değildir. Amaç müs-lümanların birbirlerine yardımcı olmaları ve ihtiyacından fazla arazisi bulunan bir kimseyi bunu meccânen din kardeşine ziraat için vermesine teşviktir. Nitekim Raf i' den yapılan bâzı rivayetlerde

Müzâraa'nm fâsid ve bâtıl bir takım şartlara bağlandığı ifâde edilmiştir. Bunlardan birisi Hanzala bin Kays'm R â -f i' den rivayet ettiği (2458 nolu) hadisidir. Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) de rivayet edilen (2461 nolu) hadîsinde araziyi kiraya vermenin yasak kılınması sebebini açıklamaktadır. M u -hammed bin İshâk, Müzâraa hakkında bir kitab yazmış ve orada güzel bilgiler vererek, bu işlemin yasaklanmasına ait hadislerin gerçek nedenlerini anlatmıştır." (H a t t â b î' nin sözü bitti.) [33]

Âlimlerin Müzâraa Hakkındaki Görüşleri

Müzâraa hakkında vârid olan ve büyük bir kısmı müellifimizin burada 7 -12. bâblarda rivayet ettiği hadîslerden ibaret olan rivayetleri nakleden N e v e v i âlimlerin görüşlerini özetle şöyle açıklar :
1. Tâvûs ve Hasan-ı Basri: Tarlaları kiraya vermek ne şekilde olursa olsun caiz değildir. Ne mikdan belirli ölçeklerle tesbit edilen her hangi bir nah ire ile, ne tarladan alınacak mahsûlün belirîî bir hissesi ile ne de altın ve gümüş karşılığında kiraya verilmez. Çünkü bâzı hadislerde tarlaların kiraya verilmesi herhangi bir kayda bağlı kılınmadan yasaklanmıştır, derler. (2450. 2451. 2452. 2453, 2454 ve 2455 nolu hadisler gibi.)
2. £bü Hanife, Şafii ve çok âlimler: Araziyi, altın, gümüş, zahire, elbise vesâir mallar karşılığında kiraya vermek caizdir. Anılan mallar tarlada ekilecek mal cinsinden veya başka cins-ler ve çeşitlerden olmasında bir sakınca yoktur. Lâkin tarladan elde edilecek mahsûlün üçte birisi gibi belirli bir hisse karşılığında kiraya vermek caiz değildir. Böyle bir kiralamaya Muhabere ismi verilir. Keza tarlanın belirli bir tarafın mahsûlünün tarla sahibine âit olması şartının koşulduğu kiralama işi de caiz değildir, demişlerdir. Bunların delilleri tarlaların altın, gümüş ve benzeri mallar karşılığında kiraya verilmesinin Cnizliğini ifâde eden R â f i bin H a -d! c ile Sabit bin Dâhhâk'ın yukarda gecen hadisleridir. (2458 nolu hadis, hattâ 2456 nolu hadis de böyle.)
Bu grubtaki âlimler, tarlaları kiraya vermenin yasaklanmasına dâir hadîsleri iki şekilde tevil etmişlerdir:
Bir yorum şöyledir: Yasaklama, tarlanın sulu kısmından veya şu kıtadan alınacak mahsûl tarla sahibine âit olmak üzere veya mahsûlün üçte bir, dörtte bir hissesi karşılığında yapılan kira işlemine aittir. Nitekim hadis râvileri bu hadîsleri böyle yorumlamışlardır.
İkinci yorum : Söz konusu yasaklama tenzihen mekruhtuk içindir. Bundan amaç, müslümanları yardımlaşmaya (ve ihtiyacından fazla tarlası bulunanların bunu tarım için ücretsiz olarak din kardeşlerine vermeye teşviktir.
Bu iki yorum veya bunlardan birisi zaruridir, Çünkü hadîsler arasında görülen ihtilâf ancak bu şekil yorumlamakla giderilebilir. Buhârî ve başkası şu son yoruma işaret etmişlerdir. Bunun an-lamı İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) den de rivayet edilmiştir.
3. R e b İ a : Araziyi yalnız altın ve gümüş karşılığında kiraya vermek caizdir. Başka bir mal karşılığında kiraya vermek caiz değildir, demiştir. (2449 ve 2458 nolu hadîs Rabia için delil sayılabilir) .
4. Mâlik: Araziyi zahire karşılığında kiraya vermek caiz değildir. Fakat altın, gümüş ve başka mallar karşılığında kiraya vermek caizdir, demiştir
5. Ahmed, E b û Yûsuf, Muhamraed bin el-Hasan. M âl i k iler1 den bir cemâat ve başka âlimler: Araziyi altın, gümüş, karşılığında kiraya vermek ve arazi mahsûlünün üçte bir, dörtte bir gibi belirli bir hissesi karşılığında kiraya vermek, yâni bu tür Müzâraa caizdir, demişlerdir. 1 b n - i Süreye. Ibn-i Huzeyme. Hattâbi ve diğer arkadaşlarımızdan muhakkik âlimler de böyle demişlerdir. Kuvvetli ve seçkin görüş de budur. Bu görüşün kuvvetliliğini Müsakat babında anlatacağız." (N e v e v î' nin sözü bitti.) [34]

13- Bir Kavmin Arazisini Onların İzni Olmaksızın Eken Kimse (Hakkinda Gelen Hadîs) Babı

2466) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaHallnhü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir kavmin arazisini onların izni olmaksızın ekerse, ziraattan ona bir şey yoktur ve onun masrafı (arazi sâhiblerince) ödenir.." [35]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvüd da bunu rivayet etmişlerdir. Hadîs, bir araziyi gasbedip eken kimseye ziraattan bir şey ve-riimiyeceğin© ve ancak tarla için yaptığı masrafın arazi sahibi tarafından kendisine ödeneceğine delildir. Tirmizi: îlim ehlinin bâzısının uygulaması bu hadîse dayanır. Ahmed ve îshâk'ın kavli de böyledir, demiştir.
Avnü'l'Mabûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "îbn-i Reslân, es-Sünen şerhinde şöyle der: T i r m i -z I'nin dediği gibi Ahmed bu hadisi delil göstererek şöyle hükmetmiştir. Sahibinden izin alınmadan ekilen bir arazi, ya ekini biçilip kaldırıldıktan sonra veya ekini henüz ayakta iken sahibi tarafından geri alınır. Eğer arazi sahibi, arazisini hasaddan sonra geri alırsa, kaldırılan mahsul tarlayı gasben ekmiş olana aittir. Bu hükme muhalefet eden bir âlimi bilmiyoruz. Mahsûlün araziyi gas-bedene âit olmasının sebebine gelince, mahsul onun attığı tohumdan meydana gelmiş ve fazlalaşmış bir malı durumundadır. Araziyi gasbeden kişi, bunu sahibine teslim edinceye kadar geçen süre için arazinin kirasını ödemek mecburiyetindedir. Ayrıca, ziraat nedeniyle tarlanın toprağında meydana gelen zayıflığın tazminatını ödemesi ve tarlada ziraattan dolayı açılan çukurları doldurup tarlayı tesviyesi gerekir. Şayet ekin, henüz biçilmemiş iken arazi sahibi, araziye el koyup alırsa, araziye tecâvüz etmiş tarafı, ektiğini kö-künden söküp götürmeye zorlayamaz. O yâni tarla sahibi dilerse mütecavizin masrafını öder ve ekin kendisine âit olur. Dilerse ekini, mütecavize bırakır. (Yukarda anlatıldığı gibi arazinin kirasını, toprağın zayıflamasının tazminatını alır ve mütecaviz, hasaddan sonra tarlayı eski hâline göre tesviye eder.) Ebû Ubeyd de böyle hükmetmiştir.
Şafii ve fıkıhçıların ekserisi: Arazi sahibi, mütecaviz tarafı, ekinini kökünden söküp götürmeye zorlama hakkına sahiptir, demisler ve«Hiç bir zâlimin (mütecavizin ekip diktiği) kökü için (veya haksız yere) ekilip dikilen hiç bir kök İçin bir hak yoktur.» hadisini delil göstermişlerdi. Bu gruba göre ekin, tohum sahibine aittir ve tohum sahibi buna karşılık arazi kirasını öder. (Yâni tarla sahibi mütecavizin ektiği ekini kökünden söktü-rebilir ve söktürdüğü takdirde bunu mütecavize teslim etmekle beraber tarlasının işgal edilmiş olduğu süre için mütecavizden kira alır. Şayet söktürmeyip mahsûlü biçme zamanına kadar müsaade ederse gene mahsul mütecavizindir ve mütecaviz tarlanın kirasını öder.)
İbn-i Reslân daha sonra ilk grubun başka bir delilini zikretmektedir. Bu arada özetle şöyle der: Şafiî ve arkadaşlarının gösterdikleri delil dikilip yer altına uzun kök salan fidanlar hakkındadır. Râfi (Radıyallâhü anhj'ın hadisi ise ekilen tanm hakkındadır. Durum bu olunca iki hadis arasında bir çelişki söz konusu olmaz ve her iki hadisle amel edilir.
Ş e v k â n i' nin beyânına göre Mâlik ve Medine-i Münevvre âlimlerinin ekserisi ilk grub gibi hükmetmişlerdir.
Hadîsin; cümlesinin mânâsı şudur: "Tarlayı gasbede adama tarlada yaptığı ekim, sulama, tohum ve diğer masraflar tarla sahibi tarafından ödenir." Bir kavle göre bu cümledeki nafakadan maksad ziraatın değeridir. Yâni ziraatın kıymeti takdir edilir ve takdir edilen kıymet ne ise tarla sahibi tarafından adama Ödenir. İlk mânâ hadisin zahirine daha uygundur." [36]

14- Hurma Ağaçları Ve Üzüm Bağları (Müsâkat) Muamelesi Babı

Bu bâbtaki hadislerin tercemesine geçmeden önce Müsâkat'ın tarifini yapalım. Çünkü bu bâbtaki hadisler Müsâkat'ın meşruluğu hakkındadır.
Müsâkat kelimesi Sakıy kelimesinden alınmadır. Sakıy kelimesinin lügat mânâsı sulamaktır. Müsâkat fıkıh ıstılahında şuna denilir : Hurma ağaçları ve üzüm asmaları sahibi bunu bir adama teslim eder. Adam bunların sulama, islah ve her türlü bakın* işlerini gdrür. Elde edilen meyvalar pazarlığa göre aralarında taksim edilir. Bu işleme âit yapılan akid Müsâkat'dır. Müsâkafın hükmü ve hangi ağaçlar için yapılabileceği konusundaki ilmi görüşler hadislerin izahı bölümünde verilecektir. Ekinler hakkında yapılan benzerî işleme Müzâraa, Muhabere ve Muhâkale ismi verildiği bundan önce geçen bâblarda anlatılmıştı. Şu halde bahçe sahibi ile bahçıvan arasında yapılan ortaklık akdine Müsâkat denilir. Tarla sahibi ile tarlayı ekip biçen ziraatçı arasında akdedilen ortaklığa Müzâraa, Muhabere ve Muhâkale veya Haki ismi verilir.

2467) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü ankümâydan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (Hayber arazisinden) çıkan meyvadan ve ekinden yansı Hayber (in yahûdi) halkına âît olmak üzere onlarla (müsâkat ve müzâraa) muamelesini yaptı."

2468) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'dzn; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber hurmalıklarını ve arazisini bundan alınacak meyva ve ekinin yarısı karşılığında Hayber (m yahûdî) halkına (müsâkat ve müzâraa muamele usûlü ile) verdi."

Not : Zevald'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-Hakem bin Uteybe'nln Mıksem'den yalnız dört hadis rivayet ettiğini ŞuTse söylemiştir. Buradaki fbn-1 Ebl Leyla'nın adı Muhanuned bin Abdirrahman olup zayıf bir rftvldir.

2469) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber*! fethedince burayı (yâni buranın hurmalıklarını ve tarlalarını yerli halkına) meyva ve ekinin yansı karşılısında (Müsâkat ve müzâraa usûlü ile) verdi."

Not: Zevâid'de söyle denilmiştir. Bunun senedinde bulunan Müslim bin Keysan'ın zayıf olduğunu Ahmed. tbrvi Muin ve başkaları söylemiştir. [37]

İzahı

I b n - i Ömer (Radıyallâhü anhî 'm hadisini N e $ â 1 hâriç, Kütüb-İ Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir. İ bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ahmed de rivayet etmiştir.

Müsâakat ve müzâraa'nın ne demek olduğunu bu babın girişinde beyân etmiştim. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hay-b e r' i fethettikten sonra buranın hurmalıklarını müsâkat, tarlalarım da müzâraa usûlü ile yerli halkına vermiştir. Bu yerde oturan yahûdiler hurmalıklarda çalışıp gerekli bakım ve hizmetini yapacaklar, tarlaları ekip biçecekler ve alınacak meyva ve hububatın yansı bunlara verilecek, diye akid yapılmıştı. Bu hadislerden anlaşıldığı üzere müsâkat akdinin sahih sayılabilmesi için bahçe sahibi ile bahçıvanın mahsûldeki hisselerinin tâyin ve tesbiti gereklidir. Müzâraa da böyledir. Bir tarafın hissesi meçhul bırakılınca yapılan akid sahih sayılmaz.

ilk hadisteki "Semer = meyva" kelimesi müsâkat'a ve '*Z«f' s ekin" kelimesi de müzâraa'ya işarettir.

N e v e v i' nin açıkladığı gibi bu hadîsler müsâkat akdinin meşruluğuna delâlet eder. Mâlik, Sevri, el-Leys. Şafii. Ahmed hadlsçilerin bütün filancaları, Zahiriye mezhebi mensublan ve âlimlerin cumhuru, müsâkatın câizliğine hükmetmişlerdir. Fakat Ebû Hanif e'ye göre müsâkat işlemi caiz değildir. Hattâbî: Ebû Hanife' nin iki arkadaşı yâni Ebû Yûsuf ile Muhammed cumhûr'un kavli ile hükmetmişler, demiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı: Bu hadisler müzâraa ve muhabere muamelesinin câizliğine hükmeden âlimler için kuvvetli delillerdir. Keza hurma, üzüm ve diğer meyva bahçeleri için müsâkat işleminin câizliğine delâlet ederler. Cumhurun kavli de böyledir. Fethü'1-Bâri'-de beyân edildiği gibi Ebû Hanife ve Züfer: Müsâkat hiç bir surette caiz değildir. Çünkü müsâkat, henüz mevcud olmayan veya meçhul olan meyva üzerinde yapılan bir kira işlemidir. Bilinmeyen bir meblâğ veya henüz var olmayan bir mal karşılığında kira işlemi yapılmaz, demişlerdir.

Müsâkatın câizliğine hükmedenler ise bu görüşe şöyle cevab vermişlerdir: Müsâkat, karma ortak olmak üzere bir malda çahşmak için yapılan bir akiddir. Bu itibarla müsâkat, sermaye bir taraftan ve çahşmak diğer taraftan olmak üzere yapılan ve Mudârebe ismi verilen ortaklık gibidir. Mudârebe işinde de emek sahibi kâra ortak olmak üzere parayı çalıştırıyor. Halbuki, kâr edilip edilmeyeceği ve edildiği takdirde ne kadar olacağı bilinmemektedir. Başka alanlarda da kira işlemi yapılmaktadır. Halbuki kiralanan şeyden sağlanacak yarar henüz meydanda yoktur. Müsâkat da böyledir. Bir nass veya icmâ'ın bir kıyasla iptali mümkün değildir.

Müsâkat'm bütün meyva ağaçlarında caiz olduğunu söyleyenler B u h â r i' nin bazı rivayetlerinde bulunan;

-Hurmalıklardan ve ağaçlardan çıkan (meyvalar)ın yarısı karşılığında» ifadesidir. Bâzı rivâ-yetlerde de «her ekinden, hurmalıktan ve ağaçtan...» denilmektedir.

Bu hadîsler delil gösterilerek, ekinin tohumu tarla sahibinden veya toprağı işletenden olmasmda bir sakınca yoktur, denilmiştir. Çünkü hadîslerde buna dâir bir kayıt yoktur. Keza yılların sayısı belirtilmeden müsâkat ve müzâraa işlemi yapılır, diyenler bu hadîsleri delil göstermişlerdir. Durum böyle olunca bahçe ve tarla sahibi dilediği zaman bahçıvanın ve tarlayı işletenin alâkasını kesebilir.

N e v e v î de Müsâkat ve Müzâraa kitabının baş kısmında özetle şöyle der:

"Müsâkat'ın caiz olmadığını söyleyen Ebû Hanife: Hayta e r savaşla fethedilmiş olup bu yer halkı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in köleleri idi. Bu itibarla H a y b e r bahçeleri ile

tarlalarının bütün mahsûlü O'na aitti. Yerlilere verdiği mahsûl de O'na aitti, demiştir. Cumhur ise bu hadîsler ile benzerî hadîslerin zahiri ile hükmetmiştir.
Kadı : Hay ber'in savaşla mı, sulh yoluyla mı yoksa yerlileri başka yere sürmek suretiyle müslümanlarm eline geçtiği yolunda ihtilâf vardır. Bu hususta başka görüşler de vardır. En sıh-hatli görüş, bunun bir kısmının savaşla ve kalan bölgenin sulh yoluyla alındığıdır. Mâlik, onun arkadaşları ve tbn-i Uyey-n e' nin kavli de budur. Her görüşün dayanağı durumunda varid olan eserler mevcuttur, der.
N e v e v I daha sonra şöyle der:
Hangi ağaçlar için müsâkat'ın câizliği hususunda da ihtilaf vardır:
1. Davud'a göre yalnız hurma ağaçlan için caizdir.
2. Ş â f i I' ye göre hurma ve üzüm ağaçları için caizdir. Başka ağaçlar için caiz değildir.
3. M â 1 i k' e göre bütün meyva ağaçlan için caizdir. Ş &-fil' nin de böyle bir kavli vardır.
D â v û d : Hurma ağaçlarında müsâkat bir ruhsattır. Bir nass ile bir şeye ruhsat verildiğinde, o şeyin dışında kalanları ruhsatın içine almak caiz değildir, demiştir.
Şafiî de müsâkat'ın hurma ağaçlan için verilen bir ruhsat olduğunu söylemekle beraber; üzüm bağlan şer'î hükümlerin ekserisinde hurma ağaçlan gibi olduğundan bu noktada da hurma ağaç-lan gibidir, demiştir.
Mâlik ise: Hurma ağaçlannda müsâkat, ihtiyaç ve maslahat için caiz görülmüştür: Bu neden, diğer ağaçlarda da mevcuttur. Bu itibarla diğer ağaçlarda da müsâkat caizdir, demiştir.
tbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde bulunan;
«Meyva veya ekinden» ifâdesini delil gösteren Şafii ve omjn görüşünde olanlar: Müsâkat dolayısıyla yapılan müzâraa işlemi sahihtir, demişlerdir. Halbuki bunlara göre müstakil olarak müzâraa akdini yapmak caiz değildir. Yâni bir adam hurma bahçesini veya üzüm bağını müsâkat usûlü ile bir bahçıvana verdiği zaman bu işleme tâbi olmak üzere tarlasını da müzâraa usûlü ile ayni adama verebilir. Nitekim H a y b e r' de de böyle olmuştur. Fakat bir tarla sahibi kendi tarlasını müzâraa usûlü ile bir kimseye veremez.
Mâlik ise: Müzâraa ne müsâkata tâbi olarak ne de bağımsız olarak caiz değildir, demiştir. Ancak bir adam bahçesini müsâ-kat usûlü ile bir bahçıvana verirken, ağaçlar arasında kalan boşluğu ekmek üzere bahçıvanla müzâraa akdini yapabilir, demiştir.
Ebû Hanîfe ile Züfer ise: Gerek müsâkat ve gerekse müzâraa caiz değildir. İster bunlar ayrı ayrı olsun ister beraber olsun, ister birisi diğeri dolayısıyla olsun her hâl ve durumda caiz olmaz. Bu hususta yapılan akid bâtıldır, demiştir.
îbn-i Ebi Leylâ, Ebû Yûsuf, Muhammed, Küfe" nin diğer âlimleri, hadîsçilerin fıkıhçıları, A h m e d, İbn-i Huzeyme, îbn-i Şüreyh ve diğerleri: Müsâkat ve müzâraa beraber veya ayrı ayn yapılabilir, demişlerdir. Ne-v e v i bu son görüşün daha kuvvetli olduğunu söyleyerek bu bâb-taki hadisleri delil göstermiş ve diğer görüşlere karşı çıkmıştır. N e -v e v î daha sonra şöyle der:
Müsâkat'ın belirli bir süreye bağlanması şarttır. Cumhurun görüşü budur. Çünkü müsâkat da kira gibidir. Kaç yıllık olduğu belirtilmelidir. Cumhur burdaki hadîslere cevaben: Bu hadîsler böyle yorumlanır, demişlerdir. Bir kavle göre belirli bir süreye bağlamadan sureye oagiamacian müsâkat'ın câizliği İslâmiyet'in ilk dönemine ve Resül-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur. Ebû Sevr: Müsâkat için bir süre belirtilmediği takdirde, bir yıllık olarak kabul olunur, demiştir, Z â h i r i y y e mezhebi mensublan ise bu hadislerin zahirine bakarak, müsâkat'ın belirsiz bir zaman için yapılmasının caiz-ligine hükmetmişlerdir." [38]

15- Hurma Ağaçlarını Telkih (Döllendirme) Babı

2470) Talha bin Ubeydillah[39] (Radtyallâhü anh)'den; ŞÖyl^ demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde bir hurma bahçesinin yanından geçtik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hurma ağaçlarını döllendirmekte olan bir topluluk gördü ve:
«Şu adamlar ne yapıyorlar?» diye sordu. (YanmdakÜer) :
Onlar erkek hurma ağacın (m çiçeğin) den (bir parça) alıp dişi hurma ağacı (çiçeği) ne koyuyorlar (döllendiriyorlar), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahâ Aleyhi ve Sellem) :
«Bunun bir yarar sağlıyacağını sanmıyorum» buyurdu. Resûl-i
Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu sözü onlara ulaştı. Onlar da bu işi bıraktılar ve hurma ağaçlarından indiler. Durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşınca şöyle buyurdu:
«O (söylediğim) söz ancak bir zandır. Eğer telkih (döllendirme) bir yarar sağlıyorsa bunu

yapınız. Çünkü ben ancak sizin gibi bir beşerim. Zan da şüphesiz (gâh) isabet etmez ve (gâh) isabet eder. Ve lâkin ben.- Allah (şöyle) buyurdu, diyerek size bir şey söyleyince Allah adına yanılmam (veyahut) velâkın ben: Allah (şöyle) buyurdu, diyerek size söylediğim sözde Allah adına yanılmam.»"

2471) Aişe (Radiyallâhü anhâ)\\i\n\ Şöyle demiştir:
peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bâzı sesler işitti ve :
«Bu ses nedir?» buyurdu. (O'nun yanında) olanlar: Hurma ağaçları (sesi)dir. Bunları döllendiriyorlar, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Bunu) yapmasaydılar (kanımca meyvasi) iyi olurdu.» buyurdu. Bunun üzerine (ilgililer) o yıl döllendirme işini yapmadılar. (Fakat ağaçların verdiği) mahsûl şıys (yâni çekirdeği pekişmemiş, âdi
hurma) oldu. Sahâbiler (bu durumu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattılar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«(Yapmak istediğiniz) bir şey dünyanız işinden olursa onunla ilgili bilginiz (esas) dır. O şey dininizin işlerinden olursa (onun hükmü) bana âiddir. [40]

İzahı

Bu iki hadisi Müslim Fadâil kitabında rivayet etmiştir. Müslim'in Âişe ve Enes1 den olan rivayetinde Resûl
Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :«Dünyanızın işini siz daha iyi bilirsiniz.» buyurmuştur.
Telkih ve Te'bîr Arap dilinde müteaddid mânâlara gelir. Burada hurma çiçeklerini döllendirme mânâsına gelmiştir. Bilindiği gibi meyva çiçeklerinde döllenme işi rüzgâr ve böcekler vasıtasıyla yapıldığı gibi başka yollarla da yapılabilir. Bu işe bazen tozlaşma da denilir- Hurma çiçeklerinde yapılan dölleme şekli hadîsin metninde anlatılmıştır. Erkek hurma çiçeğinden bir parça alınıp dişi hurma çiçeğine yerleştirilir. Döllenen hurma çiçeklerinin verdiği hurma olgun ve dolgun olur. Döllenmeyen ağaçların hurmaları ise Şıys olur. Şıys kelimesi lügat kitablarmda adî hurma ve çekirdeği pekişmemiş hurma mânâlarına açıklanır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in «Dölleme işinin bir yarar sağlıyacağını sanmıyorum» sözü ile ilgili olarak Sindi: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu sözünde doğrudur ve aksi çıkmamıştır. Çünkü gerçekten öyle sanıyordu. Eğer döllemenin bir yarar sağladığım sandığı halde yarar sağladığını sanmadığını söylemiş olsaydı, sözünün hilafı çıktı diye bir şey hatıra gelebilirdi. Hâşâ böyle bir şey söz konusu değildir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyurduğu "Ekzibe" fiili de yanılma mânâsına yorumlanır. Yâni dînî bir hükmü bildirirken O'nun yanılması mümkün değildir, demiştir.
N e v e v î de bu hadîslerin şerhinde özetle şöyle, der :
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, şer'i bir mesele hakkında kişisel ictihâdda bulunduğu zaman bununla amel etmek ve buna uymak zorunludur. Fakat dünya işleri hakkında şer'î bir hüküm olmamak üzere kişisel görüş ve danışma mâhiyetinde bir söz söylerse buna uymak dînen vâcib değildir. Hurma ağaçlarının döllenmesi meselesi hakkında buyurduğu ilk söz bu nevidendir. Bunun içindir ki «Dünya işini siz daha iyi bilirsiniz.» buyurulmuştur.
Âlimler yukardaki durumu beyân ettikleri gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hurma döllenmesine âit sözünün bir durumu bildirmek değil bir zannı ifâde etmekten ibaret olduğunu, nitekim bâzı rivayetlerde bunun belirtildiğini söylemişlerdir. Dünya işleri hakkında O'nun bir zan sahibi olması ve zannettiği duruma aykırı bir durumun belirmesi O'nun için bir noksanlık sayılamaz. Bir peygamber'in bir dünya işinde yanılabilmesinin sebebi ise onların din işlerine önem vermeleri ve dünya işleriyle pek iştigal etmemeleridir."
İkinci hadîste geçen; sözündeki; kelimesi "Şe nu" diye okunabilir. Şe'n kelimesi Arap dilinde durum, hâl, iş, taleb, önemli iş, büyük iş, büyük hâl, huy, tabiat gibi mânâlara gelir. Bir de şuur mânâsına gelir. Müslim' deki rivayet bu son mânâyı kuvvetlendirdiği için böyle terceme ettim.
Bu kelime "Şe'ne" şeklinde de okunabilir kanısındayım. Bu takdirde mefûl-i mutlak durumunda olup onu nasbeden fiil "İş'enû"dur. Ve mânâ şöyle olabilir : «Dünya işinize kendiniz yönelinîz, sarılınız, bakınız...»
Sözü edilen kelime "Şeene" diye hareketlenmiştir. Bunun bir kalem hatâsı olduğu kanaatin dayım. Çünkü gerek gramer ve gerekse lügat bakımından uygun bir mânâ bulamadım. [41]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Hurma ağaçlarının döllenmesini sağlamakta bir sakınca yoktur. Diğer ağaçların hükmü de aynidir.
2. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir dînî hükmün beyânı hususunda yanılması mümkün değildir. Fakat dînî bir hüküm mâhiyetini taşımıyan ve tamamen bir dünya işine âit bir meselede Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanılması, yâni o mesele hakkındaki zan ve kanaatinin aksine bir durumun görülmesi mümkündür. Çünkü böyle bir zannm din ile alâkası yoktur. Tamamen dünyaya âit bir mesele ile ilgilidir. Böyle bir zan, Risâlet makamı için bir noksanlık getirmez.
3. Dünya işlerimizi görürken meşru olmak kaydıyla en uygun, yararlı ve kazançlı olanı seçmekte serbestiz. Fakat dinle ilgili sorunların çözümlenmesi için aklımızı hakem yapıp fetva vermemiz mümkün değildir. Mutlaka şer'î delilleri tetkik ve tahlil eden İslâm âlimlerinin beyanlarına göre hareket etmek zorunluluğu mevcuttur. [42]

16- Müslümanlar Üç Şeyde Ortaktırlar, Babı

2472) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Müslümanlar üç şeyde ortaktırlar: Suda, otta ve ateşte. Bunun (satılmak suretiyle alman) bedeli de haramdır.»
Ebû Saîd demiş ki: Sudan maksad akar sudur."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Hırâş'ı Ebû Zur'a, Buhâri ve başkaları zayıf saymışlar. Muhammed bin Ammâr el-Mevsıli de : O, kezzâbtır, demiştir.

2473) Kbû Hüreyre (Radıya/Iâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcnt) şöyle buyurmuştur :
«Üç şey vardır ki vermemezlik edilmezler: Su, ot ve ateş.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir isnaddır ve râvileri mevsuk (güveniliri zâtlardır. Çünkü Muhammed bin Abdillah bin Yezid Ebû. Yahya el-Mekkî'yi Nesâî, İbn-İ Ebi Hatim ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin kalan râvîleri de Buhâri ile Müslim'in şartı üzeredirler.

2474) Âişe (Radtyatlâhü anhâ)\\-An rivayet edildiğine göre kendisi (bir gün Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) :
Yâ Resûlallah! Vermemezlik edilmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Su, tuz ve ateş», diye cevab verdi, Âişe dedi ki: Ben:
Yâ Resûlallah! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şu suyu (esirgememeyi) anladık. Peki, tuz ve ateşin durumu nedir? diye sordum.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana hitaben) :
«Yâ Humeyrâ! Kim bir (parça) ateş verirse, o ateşin pişirdiği yemeğin tamamını sadaka etmiş gibi (sevab kazanmış) olur. Ve kim bir (parça) tuz verirse, o tuzun güzelleştirdiği yemeğin tamâmını sadaka etmiş gibi (sevab kazanmış) olur. Kim Su bulunan yerde bir müslümana bir içim su içirirse bir rakaba (köle - câriye) yi âzadla-nuş gibi (sevab kazanmış) olur ve kim su bulunmayan yerde bir müslümana bir içim su içirirse onu ihya etmiş gibi (sevab sahibi) olur.»"
Not ; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Ali bin Zeyd bin Ced'ân'm zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır. [43]

İzahı

Bu bâbtaki hadisler Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd ilk hadisin mislini muhacirlerden bir adamdan merfû olarak rivayet etmiştir. Oradaki rivayette o muhacirin ismi belirtilmemiştir. Sahâ-binin isminin mechûl kalması hadisin sıhhatini pek etkilemez.Birde şu var: Ordaki rivayette hadîsin sonundaki; «ve bunun bahası haramdır.» cümlesi yoktur.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir: "Hadisteki sudan maksad, bir kimsenin çalışarak meydana getirdiği veya kanal ve arklar kazmak suretiyle elde ettiği ya da kendisine ait kablarda, havuzlarda, depolarda ve benzeri özel yerlerde toplamakla sâhib olduğu sular dışında

kalan kısımlardır.
Kelâ: Yaş ve kuru ot manasınadır. Hattâbi: Bu kelime ile kascledilen mânâ, kimsenin mülkiyetinde olmayan arazilerde bulunan ve umûmun yararlanabildiği meralardaki otlardır. Bu nevi meralar umûma ait olduğu için herhangi bir kimse burdaki otları kendi inhisarı altına alamaz ve başkalarım bundan yararlanmaktan menedemez. Fakat bir kimsenin arazisinde bulunan otlar onun malıdır. Kendisinin izni olmaksızın hiç kimse o ottan yararlanamaz, koparıp götüremez, demiştir.
Halkın ateşte ortak olmasından maksad, açıkta yakılan ateşin ışığından herkesin istifâde edebilmesi ve lâmba gibi aydınlatma araçlarını bundan yaktırabilmesidir. Lâkin bir kimsenin yaktığı ateşin közünden bir parça almak onun iznine bağlıdır. Ondan izin almak-sızın közünden alıp götürmek caiz değildir. Çünkü közden bir parça almakla ateşin mikdarı azaltılmış, hattâ sönmesine sebebiyet verilmiş olabilir.
Bir kavle göre ateşten maksad, ateşi yakmakta kullanılan bir nevî taştır. Bu taş nevî kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazide bulunduğu takdirde, kimse bunu vermemezlik edemez.
Ş e v k â n î, en-Neyl'de : Bilinmelidir ki bu konuda rivayet olunan hadîslerin tümü, anılan üç şeyde su, ot ve ateş genel bir ortaklık hakkının varlığına delildir. Bu hüküm umûmidir. Yâni şu veya bu su, şöyle olan ot, böyle olan ateş, diye bir kayıdlama ve sınırlandırma durumu hadîslerde yoktur. Bu hadîslerin umûmî olan hükmünü husûsüeştirecek özel bir delil olmadıkça anılan maddelerin herhangi bir nevî bu hükmün dışında kalmaz. Bu hadislerden daha genel olan hadîsler delil gösterilmek suretiyle bu hadîslerin hükmü husûsîleştirilemez. Meselâ: «Bir kimsenin gönül hoşluğu olmadıkça onun malı Kiç kimseye helâl olmaz.» hükmünü ifâde eden genel hadîsler burdaki hadîslerin hükmünü husûsîleştirmez. Çünkü, anılan üç maddenin mal sayıldığı tesbit edilmedikçe o tür hadîsler bu konuda delil olmaya elverişli olmaz. Anılan üç maddenin mal sayılıp sayılmaması ise bilindiği gibi ihtilâf konusudur, der."
Sindi de : Âlimlerden bir cemaat hadîsin zahirini tutarak: Su, ot ve ateş hiç bir surette kimsenin malı sayılamaz, satılamaz ve temlik edilemez, demiştir. Fakat âlimler arasında meşhur olan kav-le göre ottan maksad kimsenin özel malı olmayıp umûma âit ot kısmıdır. Sudan maksad da, mâliki olmayan gökten inen sular, kaynak suları ve nehir - çay sularıdır. Ateşten maksad ise, sâhibsiz araziden toplatılıp yakılan odunlardan hâsıl olan ateştir. Şayet bir adam bir suyu alıp kablarma koymak suretiyle mâliki durumuna geçerse, bunu satması caizdir. Ot ve ateş de böyledir, demiştir.
A i ş e (Radiyallâhü anhâ)'dan rivayet edilen son hadîsi İ b-nü'1-Cevzi, mevzu hadîsler arasında anmıştır. S i n d î bu hadîsin haşiyesinde şöyle der :
"Suyu t i, en-Nihâye'de: Humeyrâ1, Hamrâ'nın tasgir ismidir. (Yâni Arapça kurallarına göre küçültülmüş isimdir.) Beyaz renkli kadm anlammadır. (Hamrâ kelimesi Ahmer kelimesinin mü-ennesidir. Kırmızı mânâsını ifâde eder. Ahmer kırmızı erkek, ham-î"â da kırmızı kadın demektir. Humeyrâ ise kırmızıya çalan, yâni az kırmızı olan kadın demektir. Humeyrâ kelimesi Â i ş e CRadıyal-lâhü anhâ) için kullanılmış bir lâkab mahiyetindedir.) Bâzı âlimler: Humeyrâ lâkabı kullanılan bütün hadîsler zayıftır. Yalnız Hâki m'in rivayet ettiği bir hadis bunun dışındadır, t S i n d i bu hadîsi de anmış ise de konumuz dışında olduğu için o hadîsi buraya geçirmeye gerek görmedim.)
Sindî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ile ilgili olarak: Bana öyle geliyor ki bu hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir : "Su ve ateş gibi pahalı olamayan mebzul şeyler konu komşudan ve muhtaç kimselerden esirgenmemeli, vermemezlik edilmemelidir," diye bilgi verir.
"Tuzun vermemezlik edilmemesi" emri ile ilgili olarak H a t -tâbi: Bunun mânâsı şöyledir : Tuz, kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazi veya bir dağda bulunan madeninde iken kimse kimseyi bunu almaktan menedemez. Ama bir adam tuzu ordan alıp götürmek suretiyle mülkiyetine geçirirse veya kendi mülkiyeti altında bulunan bir yerden tuz istihsal ederse, onun malı olur. Başkasını bundan menedebilir ve bunu satabilir. Diğer mallarında her çeşit tasarruf hakkına sâhib olduğu gibi bunda da her nevî tasarrufta bulunabilir, demiştir. [44]

17- Nehirlerin Ve Pınarların Iktâı (Devlet Büyüğünce Bir Kimseye Verilmesi) Babı

Bu babın hadîsinin tercemesine geçmeden önce Iktâ kelimesini açıklıyayım:
E 1 - K a a r i: İktaa: Yerin belirli bir kıtasını bir kimseye vermektir, demiştir. Avnü'I-Mabûd yazarı da: İktaa: Sâhibsiz bir araziyi belirli kimselere tahsis etmektir. Bu arazi bir toprak parçası olabildiği gibi bir maden ocağı ve çevresi de olabilir. Böyle bir tahsis yapılınca başkası o yerden yararlanamaz. Böyle bir tahsisin yapılabilmesi için o yerin herhangi bir kimsenin malı olmaması gerekir.

İbnü't-Tin de: Bir tahsisin İktaa sayılabilmesi için bir arazi veya akar olması şarttır. İktaa ancak sulh yoluyla fethedilen topraklarda uygulanabilir. Bir müslümanın veya andlaşmalı bir gayr-i müslim'in mülkiyetinde bulunan bir gayr-i menkûlde İktaa olamaz. İktâa mülkiyet veya intifa hakkının verilmesi şeklinde yapılabilir.
Hangi arazi ve mâden türünde İktaa olabileceği ve hangisinde yapılamıyacağı hususu hadîsin izahı bölümünde anlatılacaktır.

2475) Ebyad bin Hammâl (RadtyaUâhü <mJı)'<\en rivayet edildiğine göre :
Kendisi Me'rib Şeddi Tuzlası denilen tuzlayı (bağış veya satış yoluyla Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den) istedi. (Re~ sûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) de) bu tuzlayı kendisine verdi. Sonra el-Akra' bin Habis et-Temîmî (Radıyallâhü anh) Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma vararak:
Yâ Resûlallah! Ben câhiliyet devrinde (yâni müslüman olmadan önce) o tuzlaya vardım (gördüm). O tuzla susuz bîr arazidedir. Kim oraya varırsa tuz alır. Ve o tuz kesintisiz su gibidir (devamlı bulunur), dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebyad bin Hammâl'den bu tuzla tahsis akdini kaldırmasını istedi. Ebyad bin Hammâl da (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) :
Anılan tuzlayı (ben(im tarafım)dan bir sadaka kılman üzere tahsis akdini kaldırmak hususunda senin isteğini kabul ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)de:
«O (tuzla) senden bir sadakadır ve kesintisiz devam eden su mislidir. Kim ona varırsa onu(n tuzunu) alabilir (Yâni müslüman-larm müşterek malıdır) buyurdu.
(Müellifimizin şeyhinin şeyhi) Ferec (bin Saîd) : O tuzla bugün de o durum üzerinedir. Kim ona vardıysa onu(n tuzunu) alır, demiştir.
(Râvî) demiştir ki:
Ebyad bin Hammâl tuzlanın tahsis akdini kaldırmakla Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in isteğini kabul edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve,Sellem) bu (tuzla)nın yerine kendisine Cürf-i Mürâd'da bir arazi ve hurma ağaçlarını verdi." [45]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım :
Me'rib: Y e m e n ' de bir şehrin ismidir. Süleyman (Aleyhisselâm)'m eşi B e 1 k î s ' in beldesidir.
Milh : Tuz manasınadır. Burada tuzla mânâsına kullanılmıştır. Bu tuzla Südd-i Me"rib denilen semtte olduğu için buna Südd-i Me'rib tuzlası denilmiştir.
İktaa : Hadîsin tercemesine başlamadan önce tarif ettiğim için tekrarlamaya gerek yoktur.
Katîa : Iktaa usûlü ile verilen kıt'a manasınadır.
Idd : Devamlı bulunan ve hiç kesilmeyen su manasınadır.
İkaale : Yapılan bir akdin kaldırılması ve iptali için taraflardan birisinden gelen teklifi karşı tarafın kabul etmesidir. İkaale satış işinde olduğu gibi ahid ve andlaşma işinde de olabilir. 2199 nolu hadis İkaale'nin sevabı hakkındadır. Orada gerekli bilgi verilmiştir.
İstikaale ise İkaale'yi istemektir.
Sindi bu hadisin haşiyesinde şu bilgiyi verir : "Ebyad bin Hammâl (Radıyallâhü anh) Me'rib'-deki tuzlayı bağış veya bedeli mukabilinde istemiştir. Bir kavle göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-setâm) o tuzladan tuzu çıkarmanın çalışıp uğraşmaya ve emek sarf etmeye bağlı olduğunu zan ettiği için E b y a d ' a tahsis etmiş. Sonra el-Akra' bin tuzun
Habis (Radıyallâhü anh) tuzlanın durumunu arz edip ordaki tuzun yer yüzünde ve hazır vaziyette bulunduğunu, devamlı ve kesintisiz su gibi olduğunu açıklayınca Resûl-i Ekrem tahsis işini iptal eylemiştir. S ü y û t î' nin beyânına göre S ibkî; Açık olan durum budur ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sırf E b -y a d ' in gönlünü hoş etmek üzere tahsis işleminin iptali için ondan istekte bulunmuştur. Bu istek bir ikramdan ibarettir, demiştir. (Yâni tuzla durumu anlaşılınca E b y a d' m muvafakati olmasa bile tahsis işlemi iptal edilirdi. Ama Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son derece kerem sahibi olduğu için ondan istekte bulunmuştur.)
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Ebyad'a: «Tuzla senden bir sadakadır.» buyruğu da O'nun yüce ahlâkının bir örneğidir.
Bâzı âlimler demişler ki: Bu hadîs bir maden ocağının kişilere tahsis edilebilmesi için ocağın yüzeyde olmaması ve istihsal için uğraşıp masraflar yapma zorunluğunun bulunması şarttır.

Şayet madenler yüzeyde olup pek uğraşmadan ve fazla masraf yapmadan istihsal edilecek durumda ise hükümdarın yâni devlet büyüğünün bunu kişilere tahsis etmesi caiz değildir. Böyle madenler müslümanla-nn ortak malıdır. Herkes ondan yararlanabilir. Âdeta su ve ot gibidir."
Müellifimiz bu hadîs için açtığı babın başlığında "Nehirlerin ve pınarların iktaa'ı" ifâdesini kullanmakla ayni görüşte olduğuna işaret etmiş, kanısındayım. Çünkü nehirlerin ve pınarların İktaa'ınm caiz olmadığı bilinmektedir. Bundan sonra gelen bâblarda bu konuya değinilecektir. Avnü'l-Mabûd yazarı da Sindi' den naklen verdiğimiz bilginin benzerini El-Kaari', Süyûtî ve S i b -k i' den nakletmekte ve bu arada özetle şunu da söylemektedir :
Ebü't-Tayyib ve başkası: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b y a d' in sözünün zahirine göre mezkûr tuzlayı ona tahsis etmişti. Bu hüküm, bir fetva için müftî'ye müracaat eden kişinin meseleyi yanlış anlatması sonucunda verilen fetva gibidir. Müftî sonradan meselenin gerçek mâhiyetini öğrenince son duruma göre ikinci bir fetva verir. Müftî bu hususta hatalı sayılamaz, demişlerdir.
S i b k i de: Yer yüzünde olan madenlerin kişilere tahsis edilmesi yasağı, muhtemelen o olay günü konulmuştur. O güne kadar ya caizdi veya onun hakkında bir hüküm verilmemişti. Câhüiyet
devrinden beri devam edegelen usûl uygulanıyordu. Ya da tahsîs işlemi bâzı şartlara bağlı idi. E 1 - A k r a' m açıklaması neticesinde o şartların bulunmadığı anlaşıldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'^-selânı) 'in E b y a d' dan Ikaale isteği ise sırf O'nun yüce ahlâkının gereği idi. E b y a d' in gönlünü hoş etmek içindi, denilmiştir, diye bilgi" vermiştir.
Avnü'l-Mabûd yukardaki bilgiden sonra şöyle der: "Bu bâbta rivayet edilen hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve O'ndan sonra gelen İslâm Devlet Başkanlarının maden ocaklarını İktaa usûlü ile kişilere tahsîs etme yetkisine sahip olduğuna delâlet eder. İktaa'dan maksad mâliki bulunmayan arazilerin bir kısmını kişilere tahsis etmektir. îster o parça içinde madenler bulunsun ister bulunmasın hüküm aynidir. Böyle bir tahsîs yapılınca o kişiler için bir imtiyaz hakkı doğar. Yâni başkaları o yerde tasarrufta bulunamazlar. Tahsis edilen yerin her hangi bir kimsenin mülkiyeti altında olmaması şarttır."
Yukarda verdiğim bilgiden anlaşıldığı üzere, maden ocaklarından istihsal işi külfetli, masraflı ve uğraşmaya bağlı ise tahsis işi caizdir. Aksi takdirde caiz değildir. Bütün müslümanların ortak malı durumundadır.
Bu konuda geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.
Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde Kadı Iyâz'm şöyle dediğini nakleder: İktaa: Devlet başkanının Allah'ın maundan bir şeyi liyakatli gördüğü bir kimseye tahsis etmesidir. İktaa ekseriyetle arazi tahsîs işinde kullanılır. Arazide İktaa şöyle olur: Devlet başkanı bir arazi parçasının mülkiyet hakkını bir adama verir. Adam da araziyi işletir, değerlendirir. Kazancı da kendisine ait olur. Ya da Devlet Başkam arazinin mülkiyet hakkını değil de gelirini bir kimseye tahsis eder. Artık o arazi parçasından elde edilen hâsılat o kimseye âit olur.
Hadîsin son kısmında Peygamber (Aleyhi s-salâtü ve's-selâm) 'in Ebyad'a bir parça arazi ve hurma ağaçlarını verdiği bildirilmektedir. Bunun zahirine göre Devlet büyüğü dilediği bir kimseye bahçelerde yetişmiş durumdaki ağaçları verebilir. Ebû Dâvûd da "Esma bint-i Ebî Bekir (Radıyallâhü anhümâ) 'dan: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zübeyr'e hurma ağaçlarını İktaa etti (yâni verdi.)" mealinde bir hadîs rivayet etmiştir. Hattâbî de:
Hurma ağaçları yer yüzeyinde bulunan madenler gibi külfetsiz ve pek çalışmadan yararlanılacak nevîdendir. (Halbuki maden ocaklarının kişilere tahsis edilmesi ve onların imtiyaz sahibi kılınması için istihsal edilecek madenlerin yer yüzeyinde olmaması ve çalışıp, çabalamak yorulup masraf yapmak suretiyle istifâde edilebilecek durumda olması gereklidir. Hazır sofra durumundaki açık maden ocakları yer yüzeyinde olunca Iktâ edilemez.) Bu itibarla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) söz konusu hurma ağaçlarını kendisine âit humus hissesinden vermiş gibidir. Allah daha iyi bilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Medine-i Münevvere ' de muhacirlere bâzı evler tahsis eylemişti. Buna âit rivayetlerde "Iktâ" ifâdesi vardır. Ebû İshâk el-Merüzî bur-daki Iktâ'ı Âriye mânâsına yorumlamıştır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen evleri muhacirlere emaneten vermişti, diye bilgi verir. [46]

18- Su Satmaktan Nehiy Babı

Üç Hâl TiTcemesi
Ebyad bin Hammâl (R.A.) Yemen'in Me'rib şehrindendir. Medîne-i Münevve-re'ye gelerek sahâbilik şerefine kavuşmuştur. Bir kavle göre Veda haccı yapılırken Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'i

ziyaret ederek sahâbîlik mertebesine erişmiştir. İbn-i Sa'd'm dediğine göre Ezd kabilesindendir. Bu zâtın dokuz hadisi var. Tir-mizî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 44)
Akra' bin Habis (R.A.) Mekke fethinden sonra Peygamber (S.A.V.)'e gelen Temim kabilesi eşrafından kumlu hey'ette idi. Bu zât Mekke fethi ve Huneyn savaşlarında Peygamber (S.A.V.)'in maiyetinde idi. Irak ve Enbâr fetihlerinde Hâlid bin el-Velid (R.A.)'m ordusunda öncü birliklerin kumandam olarak savaşan bu zâtın asıl isminin Ferrâs olduğu söylenmiştir. Akra'm lügat mânâsı kel demektir. Bu zâtın başının bir bölümündeki kıllar döküldüğü için Akra' lâkabını almıştır. Gerek İslâmiyetinden önce ve gerekse bundan sonra eşraftan idi. Abdullah bin Âmir onu bir askerî kuvvetin başında Horasan tarafına göndermişti. Bu seferinde el-Cûzcâni'de şehid edildi. (Üsdü'1-Gâbe : I. C, Sah. 131)
Perec bin Saîd bin Alkame bin Eybad bin Hammâl el-Me'ribi, babasının amcaları Sabit ve Cübeyr'den rivayette bulunmuştur. Rivayetlerinde bir beis bulunmadığı Ebû Zur'a tarafından ifâde edilmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa: 308)

2476) İyâs bin Abd {Ebû Avf) el-Müzenî (Radıyattâhü anlı) bâzı insanların su sattığını görünce (onlara) şöyle dediği rivayet olunmuştur:
Su satmayınız. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)den (ihtiyaç fazlası) suyun satılmasını yasakladığını işittim."

2477) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)\\an\ Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) suyun fazlasını satmayı yasakladı." [47]

İzahı

îyâs (Radıyallâhü .anh) 'in hadîsini Sünen yazarlarının hepsi rivayet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
İyâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîs metni Ebû Dâvûd'un rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîs metni gibidir. Çünkü ordaki metin şöyledir:
Avnü*I-Mabûd yazan bu hadisin şerhinde şöyle der: "Hattâbi: «Suyun fazlası» ifâdesinden maksad, kişinin kendi ihtiyacı ile aile ferdlerinin, hayvanlarının ve ekinlerinin ihtiyacından artan sudur, demiştir.
Hadis, ihtiyaç fazlası suyu satmanın haramlığma delâlet eder. Hadisin zahirine göre kişinin kendi mülkünde ve arazisi içinde bulunan su ile mevât yâni sahipsiz arazide kişi tarafından çıkarılan su arasında bir fark yoktur. Keza içmek ve benzeri işler için olsun hayvanları suvarmak veya ekinleri sulamak için olsun fark etmez. Çölde olsun başka yerde olsun hüküm aynidir, ihtiyaçtan artanı satılmaz. K u r t u b i : hadîs metninden çıkan zahir mânâ ihtiyaç fazlası içme suyunun satılmasının yasak kılınmasıdır, demiştir."
Tuhfe yazarı da yukardaki bilginin benzerini naklettikten sonra : Suyu satmanın yasaklanmasına ait hadisler umûmî olmakla beraber küp ve fıçı gibi kablara alman sular bu hükmün dışında tu-tulmuştur. Çünkü özel kablara aktarılan su kişinin dağdan topladığı oduna kıyaslanır. Sahipsiz araziden toplanan odunların getirilip satılması caizdir. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir adama, odun toplayıp satmak suretiyle geçimini sağlamasını ve böylece dilencilikten kurtulmasını emretmiştir. Ancak şu var ki, bir hadîsin hükmünün kıyas yoluyla husûsîleştirilmesinin caiz olup olmaması ihtilâf konusudur, demiştir.
N e v e v i de özetle şöyle der:
"Çölde bulunan ihtiyaç fazlası suyu şu şartlarla parasız vermek vâcibtir: İhtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını giderecek başka suyun bulunmaması, sözü edilen ihtiyacın hayvanları suvarmak olup tarlayı sulamak için olmaması ve su sahibinin su ihtiyacının olmaması.
Şu da bilinmelidir ki, sahih mezhebe göre, kişinin kendi arazisinde ve mülkünde çıkan su onun malıdır. Bâzı arkadaşlarımıza göre onun malı olmaz. Kişinin küp ve fıçı gibi kablara aldığı mubah su ise onun malı olmuş olur. Doğru olan hüküm budur. Hattâ bâzıları, kablara konulan suyun ilgilinin malı sayıldığı yolunda icmâ bulunduğunu söylemişlerdir. Fakat gene bâzı arkadaşlarımız: Kişinin kendi kablarma aldığı su da onun malı sayılmaz. Ancak öncelikle yararlanabilir, demiştir. Ama bu görüş yanlıştır."
Hülâsa su müslümanlarm müşterek malıdır. Bunun hakkında gelen hadîsler ve gerekli izah 2472 - 2474 nolu hadîsler bölümünde geçti. Bu itibarla deniz, nehir, çay, pınar ve kuyu suları parayla satılmaz. Herkes bundan içebilir, hayvanlarına içirebilir. Ancak bir adamın tarlası ve bahçesi gibi mülkiyeti altında bulunan bir pınardan veya kuyudan hayvanları suvarmak mülk sahibinin iznine

bağlıdır. Çünkü kişinin mülkünün içerisine girmek onun müsaadesine bağlıdır. Susuzluktan hayatî tehlike ile karşı karşıya kalan kişi izinsiz de oraya varıp su içebilir. O çevrede başka su bulunmaması hâlinde hayvanları suvarmak meselesine gelince bunun bir kısmı bundan sonra gelecek hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır. Geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat etmek gerekir.
Kişinin mubah sulardan alıp küpte, fıçıda ve benzeri kablarda depo ettiği su ise onun özel malı olduğu konusunda icmâ bulunduğunu N e v e v î nakletmiştir. Kişi bu suyu satabilir. Fakat bâzıları 16. bâbta geçen hadîsler muvacehesinde bunun bile kişinin malı sayılamıyacağmı, ancak kendisi için bir öncelik hakkının bulunduğunu söylemişlerdir. [48]

19- (İhtiyaçtan) Artan Suyu (Başkalarının Hayvanlarından) Esirgemek Yüzünden (Bunların) Meradan (Yararlanmalarına) Engel Olmanın Yasaklığı Babı

2478) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü a«/t)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Herhangi biriniz (ihtiyacından) artan suyu (başkalarının hayvanlarından) esirgemek yüzünden (bunların) meradan (yararlanmalarına) engel olmasın.» "

2479) Âişe (Radıyallâhü <wAâ/dan rivayet edildiğine göre; Resûlul-)ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(İhtiyaçtan) artan su (başkasından) esirgenemez ve kuyunun (ihtiyaçtan) artan suyu (kimseden) esirgenemez.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Harise bin Ebi'r-Ricâl'm zayıf olduğunu Ahnıed ve başkası söylemiştir. İbn-i Hibbân da bu hadîsi kendi sahihinde, içinde İshâk'ın bulunduğu bir senedle rivayet etmiştir. İshâk da tedlisçidir.
tyâs fcin Abd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
İyâs bin Abd veya bin Abdillah el-Müzenî Ebû Avn veya Ebû Avf el-Hicâzl sahâbîdir. Bir hadîsi vardır. — Burdaki hadîstir — Hâvisi Abdurrahman bin Mu-tim Ebü'I-Minhâl'dır, Buhârî : Bunun sahabüiği bilinmiyor, demiştir. Fakat İbn-i Ebi Hatim : O, sahâbîdir. Ben babamdan ve Ebû Zur'a'dan onun sahâbî olduğunu söylediklerini işittim, demiştir. Sünen sâhibleri onun hadîsini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 42) [49]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anlı) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte1-nin hepsinde rivayet edilmiştir. Hadîsin metni çok özlü rivayet edildiği için cumhurun verdiği mânâyı sunabilmek üzere parantez içi ifâdeler kullanmak durumunda kaldım.
N e v e v i bu hadîsten kasdedilen mânâyı şöyle açıklar: Bir çölde bir adamın kazıp meydana getirdiği ve mülkiyeti altına giren bir kuyusu bulunur. Kuyudaki su onun ihtiyacından fazladır. Kuyunun yanında da umûma âit bir otlak bulunur. O semtte bu kuyudan başka su bulunmaz. Bu itibarla anılan kuyudan hayvanlara su verildiği takdirde o meradan yararlanmak ve hayvanları orada otlatmak mümkün olur. Aksi takdirde o meradan istifâde edilemez. (Çünkü otlatılan hayvanlar suvarılmadığı takdirde susuzluktan ölebilir.) İşte böyle bir durumda kuyu sahibi kendi ihtiyacından artan suyu ücretsiz olarak hayvanlara serbest etmekle mükelleftir. Hayvanların suvarılmasma engel olması haramdır. Çünkü fazla suyu esirgediği takdirde hayvan sahipleri hayvanlarını o merada otlatmaktan çekinirler ve hayvanlarının susuzluktan helak olmasından korkarlar. Kuyu sahibi suyu esirgemekle merada otlatmaya engel olmuş sayılır.
Böyle bir arazide, başka su bulunmaması hâlinde su sahibinin ihtiyacından artan fazla suyu hayvanları suvarmada kullanmaya müsaade etmesi ve bir ücret almaması vâcibtir. Su sahibinin bu durumda suyu satması haramdır. Çünkü adam suyu sattığı zaman o çevredeki merayı satmış gibi olur. Oysa kendisi umûmun malı olan bir merayı satma hakkına sahip değildir. Bunun sebebi de şudur-. Hayvan sahipleri verecekleri parayı sırf su için değil, o su çevresinde bulunan meradan yararlanmak gayesiyle de vermiş olurlar. Dolayısıyla merayı para ile satın almış duruma girerler."
Avnü'l-Mabûd yazarı da hadisten kasdedilen mânâyı N e v e v î gibi açıkladıktan sonra özetle: Cumhur bu hadîsi böyle açıklamıştır. Hadîs böyle yorumlanınca kuyu sahibinin suyu yalnız hayvan sahiplerine meccânen vermek ile mükellef tutulmuş olur. Sürüleri güden çobanlar da bu hükme tabidir. Yâni çobanlar susadıkları zaman kuyu sahibi onlara da meccânen su vermek ve

onların bur-dan su almalarına izin vermek durumundadır. Çünkü çobanlar bundan men edildikleri takdirde hayvanları gütmeleri zorlaşır ve hayvan gütme işinden imtina ederler. En-Neyl'de böyle denilmiştir, diye bilgi verir.
Tuhfe yazan da yukardaki bilginin benzerini naklettikten sonra şöyle der : H a n e f î 1 e r ile Ş â f i î 1 e r' e göre kuyu sahibi yalnız hayvanların ihtiyacı için suyu esirgememek durumundadır." Fakat araziyi sulama işi için böyle bir mecburiyeti yoktur. El-Mü-z e n î' nin anlattığına göre Şafii hayvanlar ile ekinler arasında şu farkın bulunduğunu ifâde etmiştir: Hayvanlar canlıdır. Susuz bırakılmaları hâlinde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalmış olurlar. Tarımda böyle bir tehlike yoktur.
M â 1 i k' e göre kuyu sahibi ihtiyacından artan suyu bedava, hayvanlara vermemezlik edemediği gibi ekinleri sulamaya da mâni olamaz.
"Kuyu sahibinin ihtiyacından artan su" ifâdesi kullanılmıştır. H a 11 â b î kuyu sahibinin ihtiyacını şöyle açıklamıştır: Yâni kuyu sahibi ile aile ferdlerinin içme ve diğer ihtiyaçları, hayvanları suvarma ve ekinlerini sulama ihtiyaçlarıdır.
Yukarda belirttiğim gibi âlimler bu bâbta rivayet olunan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini kişinin sâhibsiz arazide kazıp îmar ettiği kuyu suyu hakkındadır. Kuyu sahibi öncelikle kendi su ihtiyacını giderme hakkına sâhibtir. İçme, kullanma, hayvanları suvarma ve ekinleri sulama diye açıklanan ihtiyaçtan artan su fazlası kuyu sahihlerinden esirgenemez. Yâni o çevrede başka su bulunmadığı takdirde yakınındaki meradan hayvan sahihlerinin ya-rarlanmasına imkân vermek üzere kuyu sahibi ihtiyacından artan suyu bunlara vermemezlik edemez. Bedava vermek durumundadır. Başkasının ekininin sulanması için vermemezlik edip edemiyeceği hususunun ihtilaflı olduğunu yukarda anlattım.
Hadîsteki yasaklama haramlık ve mekruhluk anlamına yorumlanması hususu da ihtilaflıdır. T ı y b î bu hususta şöyle der: Bu hükümdeki ihtilâf suyun temlik edilip edilemiyeceği hususundaki ih-tilâfa dayanır, demiştir.
Mâlik, Evzâî ve Şafiî'ye göre bu yasak haramlık manasınadır. Bâzı âlimlere göre ise mekruhluk manasınadır. [50]

Kişinin Kendi Arazisindeki Kuyu Suyuna Âit Hüküm

1. Hanefî mezhebine göre bir kimsenin kendi arazisi içinde kazıp imar ettiği kuyu suyu kesilmez durumda ise bu su onun malı sayılmaz. Kendisi için öncelik hakkı bulunmakla beraber ihti-yacmdan artan fazla sudan başkası istifâde edebilir. Yâni kuyu sahibinin izni olmasa bile oraya bir mil mesafede başka su bulunmadığı takdirde başka adamlar o sudan içebilir ve hayvanlarını suvarabilir. Fakat tarlalarını sulayamaz. Ancak şu var ki, kuyu sahibi izin vermedikçe kimsenin onun tarlası ve arazisi içine giremez. Bu itibarla kişinin arazisi içinde bulunan bu nevî kuyu ve havuzdan su içmek veya hayvanını suvarmak isteyen kimse için arazi sahibi ya su çıkarır veya arazisine girmeye izin verir. Kuyu sahibi bu iki şıktan birisini tercih etmek mecburiyetindedir. Çünkü oraya bir mil mesafeye kadar mubah su bulunmadığı için insan ve hayvanın içme su ihtiyacının giderilmesi mecburiyeti vardır. Bu hak hayatî bir Önem taşıdığı için mülk sahibi su isteyen kimseye su vermediği ve su isteyenin veya hayvanlarının susuzluktan telef olması tehlikesi olduğu zaman su isteyen kişi zorla onun arazisinin içine girip su alma hakkına sâhibtir. Ancak onun kuyu veya havuz kenarını bozmak gibi bir zarara sebebiyet vermemek de şarttır.
Hülâsa kişinin kendi arazisi içinde kazdığı kuyu veya yaptığı havuz suyu kesintisiz ise yâni ondan alınacak su yerine yeniden su geliyor ise bu su mülk sahibinin mülkiyetine girmiş sayılmaz. Do-layısıyla başka kimselerin de bu suda hakkı vardır. Mülk sahibi kendi ihtiyacını giderdikten sonra artan suyu bedava olarak insanların ve hayvanlarm içmesine açık tutmak durumundadır. Onların da hakkıdır. O çevrede başka su bulunmadığı takdirde mülküne zarar vermemek kaydiyle başkası kuyu ve havuzdan su alır veya mülk sahibi ona su verir.
Kuyu suyu kesilir durumda ise, bu su fıçı ve küpe alınan su hükmündedir. Yâni sahibinin mülkiyetine girmiş kabul edilir ve bunda kimsenin ortaklık hakkı kalmamış olur.
Kuyu sahibi kendi mülkünde kazdığı kuyu suyundan başkasının bahçe veya tarlasına su vermek mecburiyetinde değildir.
2. Şafiî mezhebine göre bir kimsenin arazisi içinde kendiliğinden veya çalışıp uğraşmak neticesinde çıkan kuyu ve pınar suyu mülk sahibinin malıdır. İhtiyacından artanı bedava olarak başkasının arazisinin sulanması için vermek mecburiyetinde değildir. Fakat şu şartlar tahakkuk ettiğinde başkasının hayvanlarının suva-nlmasina bedava vermek mecburiyetindedir: Su ihtiyacım duyan hayvan sahibinin o çevrede başka su bulamaması, orada bir meranın bulunması suyun çıktığı yerde su sahibinin hayvanları, ekinleri ve bahçeleri için duyulan su ihtiyacının

giderilmesi, hayvanların su sahibinin arazisine girmesi yüzünden ekinlerine veya başka malına zarar verilmemesi. [51]

20- Derelerde (Akan Sularda) N Şirb (Yânî Ziraatı Sulamak İçin Sudan Yararlanma Nöbeti) Ve Suyu (Ekinde - Bahçede) Tutma Miktarı Babı

2480) Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir: Ensâr'dan bir adam Harre mevkiindeki hurmalıkları suladıkları su yollarından ve su nöbetinden dolayı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) katında Zübeyr (bin el-Avvam)'ı şikâyet etti. (Bu arklardan geçen su önce Zübeyr'in hurmalıklarına uğruyordu. Sonra şikâyetçinin tarlasına varıyordu. Bir defa Zübeyr hurmalığım sulamak üzere suyu tuttuğu sıralarda) Ensârî (Zübeyr'e) :
Suyu serbest bırak ki (bize) geçsin, demişti. Fakat Zübeyr kendi hurmalığını sulamadan suyu bırakmak ve nöbetini ona vermekten imtina etmişti. Sonra taraflar Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda muhakeme oldular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zübeyr'e) :
«Yâ Zübeyr! (Hurmalığını) sula, sonra suyu komşuna salıver» buyurdu. Bunun üzerine Ensârî hiddetlendi ve •.
Yâ Resûlallah! Zübeyr halan oğlu olduğu için mi? dedi. (Onu tarafgirlikle itham etmek istedi. Bu sözünden üzülen) Resûlullah
tSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünün rengi değişti. (Çünkü müşteki O'nu tarafgirlikle itham etmek suretiyle saygısızlıkta bulunmuştu.) Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lem) :
«Yâ Zübeyr! (Hurmalığını) sula, sonra suyu hurma ağaçlarının köklerine —veya duvara— erişinceye kadar hapset (Su hakkını tam kullan)» buyurdu.
Râvî demiştir ki: (Bu olayı anlatan) Zübeyr (Radıyallâhü anh) ; Vallahi öyle sanıyorum ki şu âyet bu olay hakkında indi: dedi.
İçi Hayır (Resulüm)! Rabbına and olsun ki onlar (yâni mü'miniz diyenler) aralarında çıkan anlaşmazlıkta seni hakem yapıp sonra verdiğin hükümden nefislerinde hiç bir güçlük duymayarak tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça îman etmiş olmazlar." (Nisa: 65) [52]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Süneni-mizin 15. numarasında da ayni hadîs geçti. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce sulh yoluyla ve Z ü b e y r ' in asgarî ihtiyacını gidermek suretiyle suyu komşusuna salıvermesi yolunda hükmetmiş. Sonra da şer'i hükmü beyân etmiştir. Şikâyetçinin müslüman veya münafıklardan olduğu yolundaki görüşleri orada beyân ettiğim için burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Hadîsin konumuzla İlgili yönünü açıklamakla yetinelim : Şirb: Sudan isabet eden pay anlammadır. Fıkıh ıstılahında ise ekin bahçe ve hayvan sulamak için sudan yararlanma nöbetine denilir. Bu bâbta rivayet edilen hadisler ekin ve bahçelerin sulama nöbeti hakkında olduğu için bunlara âit su nöbeti mânâsı kasdedü-miştir.
Evdiye: Vâdi'nin çoğuludur, dereler demektir. Burada kasdedi-
len mânâ derelerde akan sel, yağmur sulan ve çaylar gibi umûma âit sulardır. Bu nevî sular kimsenin malı değildir. Müslümanların ortak malıdır. Herkes bunu içmek, temizlik işlerinde kullanmak, hay-
vanlarını sulamak hakkına sâhibtir. Tarla ve bahçeleri sulama hakkına gelince bunu aşağıda anlatacağım.
Şirâc: Şerc'in çoğuludur. Su yolları ve arkları anlammadır.
Harre : Siyah taşlı arazi anlammadır. Kastalâni1 nin dediğine göre burada kasdedilen mânâ Medine-i Münevve-r e ' nin bir semtidir.
Cennetle müjdelenen 10 sahâbîden olan Zübeyr (Radıyallâhü anh), Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halası S a-f i y y e tRadıyallâhü anhâ) bint-i Abdulmuttalib'in oğludur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halalarından yalnız S a f i y y e (Radıyailâhü anhâ) müslüman olmuştur.
Cedi*: Duvar, demektir. Bir kavle göre burada ağaçların kökü mânâsı kasdedilmiştir. Diğer bir kavle göre ağaçların sulanması için bahçede açılan küçük arklar ve cetveller kasdedilmiştir.

Diğer bir kavle göre her ağacın etrafında açılan çukurcuklar anlamı kasdedilmiştir. [53]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

Aynî bu hadisten şu hükümlerin elde edildiğini söyler:
1. Şahıslar tarafından meydana çıkarılmayan ve kendiliğinden akan dere sulan mübâh sular nevindendir. Yâni herkes bundan yararlanabilir. Müslümanların ortak malıdır.
2. Tarla ve bahçelerini bu nevi sudan sulamak isteyenlerden yukarda olana öncelik hakkı vardır. Önce kendisi suyu tutarak sulama işini tamamlar. Su onun ağaçlarının köklerine ulaşınca suyu kendisinden aşağıda bulunan komşusuna salıverir. Komşusu da bu şekilde sulama ihtiyacını gördükten sonra daha aşağıda bulunan en yakın komşusuna salıverir ve sulama işi bu sıraya göre aşağıya doğru aktarılır. (Ayni bu arada 2481, 2482 ve 2483 nolu hadîslerimizi anarak bu hadislerde beyân edilen suyu tutma mikdarmı anlatır.)
N e v e v i' nin M ü s 1 i m ' in şerhinde belirttiği gibi sulama sırası su basma en yakın araziden başlar ve bundan sonra sıra ikinci derecede yakın olan araziye gelir. Böylece diğer tarlalara sırayla geçilir. Bâzı mütaahhirîn fıkıhçılar öncelik sırasının suya yakınlık itibariyle değil de arazinin ihya edilmesi, yâni işletilmesi târihine göre tesbit edildiğini söylemişler ise de bu görüş pek tutarlı
değildir. (Bu görüşe göre meselâ sudan uzak bir tarla ağaçlandırılır ve sulanmaya başlanır. Bundan bir süre sonra suya daha yakın bir sahipsiz arazi başka bir adam tarafından ihya edilerek ekin ekilir veya ağaçlar dikilir. Sonradan ihya edilen arazi suya daha yakın olmakla beraber öncelik hakkı yoktur. Önce uzaktaki bahçe sulanır. Onun su ihtiyacı giderildikten sonra sıra yakın olan ekin ve bahçeye gelir.)
İbn-i Kaddâme, el-Muğnî'de: Küçük bir çay veya yağmur suyu bir derede akar ve bundan sulanabilen arazi sâhibleri sulama işinde ihtilâfa düşerlerse suya en yakın araziden sulamaya başlanılır. Bu arazi sulanıp ondaki su mikdarı ayak topuklarına kadar varınca, su bu araziye en yakın olan ikinci araziye salıverilir. Bu da ayni şekilde sulandıktan sonra onun yakınındaki araziye sıra gelmiş olur ve sırayla diğer araziler bu şekilde sulanır. Şayet su hepsine yetmezse hangi araziye kadar anılan şekilde varırsa oraya kadar olan araziler sulanmış olur. Daha aşağıda olan arazi için bir hak söz konusu olamaz. Meselâ: Su ancak ilk araziye yetebilecek durumda ise ikinci arazi için bir hak kalmamış olur. M e d i n e - i Münevvere fıkıhçıları. Mâlik ve Şafii' nin kavli de budur. Bu kavle muhalefet eden kimseyi bilmiyoruz, demiştir.
K u r t u b i de bu hadisin şehrinde : Akar suya öncelik hakkı en yakın olana ve bundan sonra sırayla yakın olana verilir. Suya en yakın olan arazinin su ihtiyacı tamamlanınca su sırası bun-' dan sonra gelen araziye âit olur. Sıra bu şekilde izlenir. Ancak suyun aslı arazisi aşağıda olan kimsenin mülkiyeti altında ise böyle bir su yukarda bulunan bir arazinin üzerinden geçse bile sulama hakkı aşağıdakinindir. Yukardakinin sulama hakkı yoktur, demiştir.
3. Hâkim hasımlara sulh yolunu teklif etmelidir. İ b n ü ' t -Tin: Cumhurun mezhebine göre hâkim sulh yolunu yararlı gördüğü takdirde taraflara bu yolu gösterir. Şafii' den nakledilen sahih kavil de böyledir. Fakat Mâlik bunu menetmiş, demiştir.
4. Tarafların sulha yanaşmadığım anlayan hâkim her tarafın tam hakkı ne ise bunu beyân etmelidir.
5. Şer'î hâkim'e eziyet eden taraf kınanır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) câhilce ve küstahça davranan tarafa tepki olmak üzere Z ü b e y r' in kendi meşru hakkının tamamını kullanmasını emretmiştir. Allah Teâlâ da indirdiği âyetle o herifi kınamıştır.
6. Hâkim öfkeli iken hüküm veremez. Ama Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) öfke hâlinde de hüküm verebilir. Çünkü O, hiç bir beşere benzemez, öfkeli olsun olmasın hak ve adaletten ayrılmaz. Bütün günahlardan ve hatalı hüküm vermekten pâk ve nezihtir.
7. Devlet başkanı tazîr cezasını hak eden kimseyi tedîb edebildiği gibi onu bağışlama yetkisine de sâhibtir."
Z ü b e y r ((Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 122 - 124 nolu hadis ve oğlu Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 15. hadîs bölümlerinde geçmiştir.

2481) Sa'lebe bin Ebî Mâlik (Radıyallâhü ank)'den: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mehzûr (isimli dere) suyu (ile arazilerin sulanması sırası) hakkında şöyle hükmetti: (Arazisi) yukarda olan kimse (arazisi) aşağıda olan kimsenin üstündedir (yâni öncelik hakkına sâhibtir.) Yukardaki kimse (arazisini) su ayak topuklarına varıncaya kadar sular. Sonra suyu kendisinden aşağıda olana salıverir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Sa'Iebe'nin bu hadîsini yalnız fbn-i Mâ-ceh rivayet etmiştir.

Sa'Iebe'nin hiç bir hadisi Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında yoktur. Bunun senedinde Zekeriyyâ bin Manzûr el-Medeni el-Kadi vardır. Ahmed, îbn-i Muîn ve başkası onu zayıf görmüşlerdir.

2482) Anır bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dryallâhü atıhümâ)\\er\ rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mehzûr (isimli dere) suyu hakkında (arazisi olan) kişinin suyu, ayak topuklarına varıncaya kadar hapsetmesi ve suyu bundan sonra sahvermesiyle hükmetti."
2483) übâde bin es-vSâmit (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) hurmalıkların akar sudan sulanması hakkında şöyle hükmetti: En yukardaki (hurmalık), sonra yukardaki (hurmalık) aşağıdaki (hurmalık) dan önce sulanır ve su, ayak topuklarına varıncaya kadar (üstteki hurmalıkta) bırakılır. Sonra su bunun arkasında gelen aşağıdaki (hurma bahçesi) ne salıverilir. Bahçeler bitinceye veya su tükeninceye kadar böyle (ya-i pıhr)."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında îshâk bin Yahya bulunur, îbn-i Adî: İshâk, Ubâde (R.A.)'a yetişmediği halde ondan rivayette bulunur, demiştir. Adî'den başkası da bfc^Ie söylemiştir.[54]

İzahı

S a'l e b e (Radıyallâhü anh) ile Ubâde (Radiyallâhü anh) 'in hadîsleri Zevâid türündendir. Amr bin Şuayb'm dedesinin hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Mehzûr: Hicaz'da Beni Kurayza isimli yahûdi kabilesine âit bir derp ismidir. El-Bekri' nin el-Mucem'de beyân ettiğine göre Medine-i Münevvere'de bir deredir. Diğer bir kavle göre Medîne-i Münevvere çarşısının olduğu yerin ismidir. Îbnü'1-Esîr ile el-Münzirî' nin dediklerine göre Medîne-i Münevvere çarşısının olduğu yerin ismi Mehzûr' dur.
Avnü'l-Mabûd yazarı şöyle der:
"Hadîsteki "A'Iâ"dan maksad suyun çıktığı yere en yakın olandır. (Buna göre hadîsteki "Esfel"den maksad da suyun çıktığı yere A'lâ'ya nazaran yakın olmayan demektir.)
Bu hadîsler, arazisi suyun çıktığı yere yakın olan kimsenin arazisini sulama hakkma sahip olduğuna, suyu insan ayağının topuklarına varıncaya kadar arazisi içinde tutabildiğine ve bundan sonra suyu aşağıdaki komşusuna salıvermesinin gerektiğine delâlet eder. Bu hüküm derelerde akan sular, sel suları ve kuyu (yâni sahipsiz olan kuyu) suları hakkındadır.
İbnü't-Tîn: Tarla ve bahçe sahibinin suyu tutma mikda-rı hakkında Cumhurun görüşü suyun insan ayağı topuklarına varıncaya kadar tarlada birikmesidir. îbn-i K i n â n e ise bu mikdan hurmalıklara ve ağaçlara tahsis ederek; Ekinlere gelince su ayakkabı bağlarına —nalin tasmasına— varıncaya kadar tutulabilir. Bundan sonra salıverilir, demiştir. T a b e r i de şöyle demiştir : Araziler değişiktir. Her arazi için yetecek mikdar tutulur, diye bilgi vermiştir, [55]

Müslümanların Ortak Oldukları Sular

Denizler, göller ve Fırat, Dicle gibi büyük nehirler ile kimsenin mülkiyeti altında olmayan yerlerden çıkan küçük nehirler ve pınarlar müslümanların ortak oldukları sulardır. Derelerde akan yağmur ve kar suları da böyledir. Herkes bundan içebilir, hayvanlarım suvarabilir. Sahipsiz yerden çıkan pınarlar dere suları ve sahipsiz kuyuların sularından arazinin sulanmasına gelince bu bâbta rivayet edilen hadîslerin hükmü uygulanır. Yâni suyun çıktığı yere en yakın araziden başlamak suretiyle sulamaya başlanılır. Su nerede biterse daha aşağıdaki araziler için bir hak talep edilemez.
Şahısların sahipsiz arazide kazıp meydana çıkardıkları kuyular ile kişilerin arazisi içinde çıkan pınarlardan sulama işi bundan önceki bâbta anlatıldı.
Hanefî fıkıh kitablanndan ed-Dürrü'I-Muhtâr'm İhyâü'1-Me-
vât kitabının Şirb faslında özetle şöyle denilir :
"Herkes denizden ve Dicle, Fırat gibi büyük nehirlerden arazisini sulama hakkına sahiptir. Umûma zarar vermemek kay-diyle herkes bunlardan kanal açmak suretiyle arazisini sulayabilir ve değirmen inşâ edebilir. Fakat başkasının kuyusundan, pınarından ve su depolarından izinsiz olarak araziyi sulamak, caiz değildir.
İbn-i Âbidîn de : Sular dört nevidir: Birincisi deniz suyudur. Bundan içmek, hayvanları suvarmak ve araziyi sulamak hakkı herkes için mevcuttur. Herkes dilediği gibi bundan yararlanabilir. İkincisi S e y h û n nehri gibi büyük derelerin suyudur. Herkes bundan içmek ve hayvanlarını

suvarmak hakkına sâhibtir. Umûma zarar vermemek kaydiyle herkes bundan arazisini de sulayabilir. Üçüncüsü belirli bir grubun mülkiyeti altındaki kanallara ve arklara giren sulardır. Bu gibi sulardan herkes içebilir ve Csu yollarını bozmamak kaydiyle) hayvanlarını suvarabilir. Dördüncüsü (fıçı, küp ve benzerî) kablara alınmış olan sulardır. Bu gibi sularda başkasının hakkı yoktur. Gerekli bilginin tamamı el-Hidâye'de vardır, der."
Konu hakkında tamamlayıcı bilgi edinmek isteyenler fıkıh kitab-îarına başvurmalıdır.
Şafiî fıkıh kitablarmdan Minhâcü't-Tâlibîn'in İhyâü'l-Mevât kitabının ikinci faslında özetle şu bilgi veriliyor:
"(Nîl, Fırat ve Dicle gibi) derelerde akan mübâh, yâni kimsenin mülkiyeti altında olmayan sular ve (kimsenin mülkiyetinde olmayan) dağlardan akan pınarlar halkın ortak malı sayılır. Herkes bundan yararlanmak hususunda eşittir. Bir grup insan, arazilerini böyle bir su ile sulamak ister de su mikdan hepsine yetecek durumda değil ise en yukardaki adam kendi arazisini sular. Sonra yukardaki adam arazisini sular ve arazi sahipleri bu sıraya göre sulama hakkına sahip olurlar. Yukardan aşağıya doğru her arazi sahibi suyu, ayak topuklarına varıncaya kadar kendi arazisi içinde tutar. Bundan sonra suyu komşusuna salıverir.
Bir adam mülk edinmek için değil de yararlanmak ve ihtiyaçlarında kullanmak üzere mevât yâni sahipsiz bir arazide bir kuyu kazar ise onun suyundan öncelikle yararlanma hakkına sahiptir. (Yâni içme, hayvanlarını suvarma ve arazisini sulama hususunda onun için öncelik hakkı vardır.) Adam ordan göçünce öncelik hakkı düşmüş olur.
Bir adam mülk edinmek niyetiyle mevat bir arazide kuyu kazarsa veya kendi mülkü içinde bir kuyu kazar ve su çıkarırsa onun suyuna mâlik olmuş olur.
Her iki meselede yâni mülk edinsin veya edinmesin adam kendi içme, içirme ve sulama ihtiyacından artan suyu başka kimselerin arazilerinin sulama işleri için bedava vermek mecburiyetinde değildir. Fakat (Suyun yakınında bir mera bulunup başka da su bulunmadığı takdirde) başkalarının hayvanları için su vermek mecburiyetindedir."
Konu hakkında gerekli bilgi edinebilmek için fıkıh kitablarına müracaat etmek tavsiye olunur. Ben özlü bilgi ile yetinmek durumundayım.

2484) Kesîr bin Abdillah hin Amr bin Avf el-Müzenî'nin dedesi
Hâl Tercemesi
2481 nolu hadîs râvisi SaUebe bin Ebî Mâlik el-Kurazi Ebû Mâlik veya Ebû Yahya el-Medenî (R.A.), Benî Kurayza Mescidinin imamı idi. Bir hadîsi vardır. Bir de Ömer <R.A.)'den rivayeti vardır. Râvileri oğullan Manzür ve Mâlik'dir. Et-Tehzib'de: O, sahâbidir. Peygamber (S.A.V.rden rivayeti vardır. Ayrıca Ömer bin el-Hattâb, Câbir bin Abdillah, Osman bin Affân ve Abdülmelik bin Mervân'dan rivayette bulunmuştur, denilmektedir. El-İcli ise : o, sıka bir tabiîdir, demiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (.Hülâsa: 5?)
(Amr bin Avf el-Müzenî) (Radtyallâhü anhümyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Atîar sulama gününde (diğer hayvanlardan) önce sulanır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Avf (R.A.) bulunur. Bu sened zayıftır. Çünkü onun torunu Kesir bir Abdillah hakkında Şafiî: O, yalarım temellerinden biridir, demiştir. Ebû Dâvud da: O, kezzâb'tır, demiş ve İbn-i Hibbân da: O babası aracılığıyla dedesinden bir takım mevzu hadîsler rivayet etmiştir. Ne o hadisleri kitablarda zikretmek ne de ondan rivayette bulunmak helâl değildir. Meğer ki şaşılacak şey olması yönünden rivayet edile, de-mistir.

2485) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Câhiliyet devrinde taksim edilmiş olan her şey, taksim edildiği şekil üzerine (geçerli) dir. İslâmiyet devrinde taksim edilen her şey d© İslâmiyet'in taksim (hükümler) i üzerine (geçerli) dir.»*'[56]

21- Su Taksimi Babı

2484) kesir bin abdillah bin Amr bin Avf el- Müzeni'nin dedesin den rivatet edildiğine göre:
Resulullah sallallahü Aleyhi ve sellem şöyle buyurdu, demiştir:
Atlar sulama gününde diğer hayvanlardan önce sulanır. [57]

İzahı

Amr bin Avı el-Müzenî (Radıyallâhü anh) 'in ha-dîsi Zevâid türündendir. Bu zât Bedir savaşına katılan sahâbi-lerdendir. 185 ve 1279 nolu hadîsler bölümünde bu durum belirtildi. Notta belirtilen Zevâid ifâdesinde bir kalem hatâsı olabilir. Notun tercemesine o hatâyı gidermeye işaret ettim. Çünkü bir sahâbi için zayıflık söz konusu değildir. Ancak bunun senedinde bulunan ve O'nun torunu olan Kesir zayıf olduğu için sened zayıftır.

Bu hadise göre hayvanlar sulanmaya götürüldüğü gün atlar, develerden, sığırlardan ve koyun ile keçilerden önce sulanır. Şu halde sulama işinde bir sıralama ve bir taksim durumu söz konusudur.

Sindi' nin beyânına göre hadîsin başındaki fiil bâzı nüshalarda "Yübeddeu = Başlanılır" şeklinde ve diğer bâzı nüshalarda "Yübeddu = Ayırd edilir" şeklinde gelmiştir. Her iki şekilde de kas-dedilen mânâ atların diğer hayvanlardan önce sulanmasıdır.

S ü y ü t i' nin sözünden anlaşıldığına göre ise bu fiil "Yüned-deu" şeklinde olup "Tendiye" mastarından türemedir.

Tendiye: Adamın, develeri ve atları suya getirip biraz su içirdik-ten sonra meraya döndürüp bir saat otlattırması ve takrar sulamaya getirmesidir. Tendiye: Atı terletinceye kadar koşturmak mânâsına da gelir.

İbn-i Abbâs (Hadıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd da Farâiz kitabında rivayet etmiştir. Bu hadise göre Câhiliyet devrinde miras ve diğer konularda yapılan taksimat muteber sayılır. Yâni böyle bir taksimatı yapanlar sonradan müslümanhğı kabullenince evvelce yaptıkları taksimat bozulmuş sayılmaz. Fakat müslümanhğı kabullendikten sonra insanlar taksimatlarını îslâmi hükümlere göre yapmak durumundadırlar. îslâmiyet'e aykırı taksimler muteber değildir.

Bundan önce geçen bâblarda beyân edilen hadislerde su işi için bâzı taksimler, sulama nöbetleri ve su kullanımında bir takım sıralama olduğu belirtilmişti. Bu bâbtaki ilk hadis de sahih ise atların diğer hayvanlardan önce sulanması emredilmiş olur. Ancak hadîsin senedinin durumu yukarda belirtildi. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de İslâmiyet'te yapılan taksimlerin şer'i hükümlere uygunluğunun esas olduğunu, fakat câhiliyet devrindeki taksimlerin îslâmi hükümlere uygunluğunun aranmıyacağım belirtmektedir.

Avnü'l-Mabüd yazarının beyânına göre H a t t â b i bu hadîsin şerhinde : Bu hadîsten şu hükümler çıkar: Câhiliyet devrinde kıyılan nikâhlar ve alım satımlar ile benzeri yollarla yapılan muameleler ve mal edinmeler olduğu gibi geçerli sayılır. İslâmiyet bunları iptal etmez. Fakat İslâmiyet'ten sonra bu gibi meseleler vuku bulursa mutlaka îslâmî emirlere uygunluğu şarttır, demiştir.

İbnü'î-Kayyim de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m bu hadisinin şerhinde şöyle der:

*Ey îman edenler Allah'tan sakının ve kalan faizi bırakın.» Bakara 278) âyeti bu hadîsin hükmüne delâlet eder. Çünkü Allah Teâlâ bu âyette müslümanların teslim almadıkları faizden vazgeçmelerini emretmekte ve onların daha önce teslim almış oldukları faize değinmemektedir. Bilâkis onların önceden almış oldukları faizi geçerli saymaktadır.

Nikâhlar da böyledir. Yâni İslâm dîni câhiliyet devrinde kıyılmış olan nikâhlara da dokunmamış, nasıl kıyıldığını araştırmamış, bilâkis o tür nikâhları geçerli saymıştır. Ancak iki kız kardeşi bir erkeğin nikâhı altında toplamak ve dörtten fazla kadının bir erkeğin nikâhı altında birleştirmek gibi İslâmiyet'te iptal edilmesi gerekli olan nikahlan geçersiz saymıştır. Bu da henüz teslim alınmamış faiz gibidir.

Câhiliyet devrinde edinilmiş mallar da böyledir. Eesûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-seîâm) müslüman olan bir kimseye malını ve bunu ne şekilde kazandığım sormamış ve buna değinmemiştir.

Bu âyet ve bu hadis İslâmiyet'in temel prensiplerinden biridir. Birçok hükümler bu esâsa dayanır."

İbnü'l-Kayyim bundan sonra bu hadisin mirasla ilgili yönünü anlatmaktadır. Mirasla ilgili bilgiyi burda değil de 2749 no-lu hadîsin izahı bölümünde vermeyi düşünüyorum. Çünkü o hadîs burdaki hadîsin benzeri olmakla beraber Farâiz kitabında olduğu için miras konusu orda işlenmelidir. [58]

22- (Sâhibsiz Arazide Kazılan) Kuyunun Harim'i Babı

Harlm: Himâyesi gerekli olan her yere denilir. Evin harîmi, evin hak ve menfaatleri için çevresindeki yerlerden himaye edilmesi gerekli bölümdür. Meselâ mevât yâni sâhibsiz bir arazide inşâ edilen evin giriş cebhesinde eve girip çıkmak için gerekli yer, sü-pürülecek kar, çöp

ve ateş külünün atılacağı yerler o evin harimidir.. Bu yerler ev sahibinin tasarrufu ve himâyesi altına girmiş olur. Başka bir adam bu yerlerde tasarruf edemez. Kuyunun harîmi de kuyu yarar ve haklan için kuyu sahibinin himâyesi altında tutulması gerekli olan kuyunun çevresidir. Bu çevre ile ilgili bilgi bu bâbtaki hadislerin izahı bölümünde anlatılacaktır.

2486) Abdullah bin Muğaffel[59] (Radıyallâhü ank)'de.n rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Kim (mevât —sahipsiz— bir arazide) bir kuyu kazarsa kendi mâşiyesî (koyun, keçi, sığır ve deve sürüsü) için yatak olmak üzere (kuyu çevresinden) kırk arşındık saha) onun (hakkı)dır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin iki senedinin dönüm noktası râvi İsmail bin Müslim el-Mekkî üzerindedir, Yahya el-Kattân, İbn-i Mehdi ve başkaları bu râvîyi terketmişlerdir.

2487) Ebû Saîd-z Hudrî (Radtyaüâhü anhyâen rivayet edildiğine göre Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kuyunun harîmi (ondan su çekmek işinde kullanılan) ipinin uzunluğu (kadar çevresindeki yer3 dir.»"
Abdullah (Radıyallâhü anhî 'in hadîsi Zevâid türünden-dir. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Ama Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde buna rastlamadım. Bu iki hadîste geçen bâzı kelimeleri açık-lıyahm:
Harîm kelimesinin açıklamasını yukarda yaptım.
Zira s İnsanın el parmağı ucundan dirseğine kadar, keza parmate ucundan omuza kadar ve arşın gibi mânâlara gelir. Avnü*l-Mabû<£ yazarının beyânına göre burada insan zirâi yâni ilk mânâ. kasde} dilmiştir. insan zirâi yaklaşık olarak arşın uzunluğunda olduğu içik zirâi arşın mânâsına terceme ettim.
Atan s Deve, sığır, koyun ve keçi sürülerinin su çevresindeki yatağıdır.
Mâşiye: Deve, sığır, koyun ve keçi sürüşüdür. Rişâ: Kuyudan su çekme işinde kullanılan iptir.
Bu hadîsler mevât yâni sahipsiz arazide kazılan su kuyularının harîm sahasını tâyin ederler. Kendi ihtiyaçlarım karşılamak üzere mevât arazide kuyu kazan adam ondan yararlanma hakkına sahiptir. Kuyudan yararlanabilmek için kuyunun çevresi de mevât yâni sahipsiz ise hadislerde belirtilen saha da kuyu sahibinin tasarrufu altına girmiş olur. Bir başkası o saha içinde kuyu kazamaz veya başka şekilde orayı işgal edemez. Birinci hadîse göre o saha kırk zirâ-dır. Hadîsin zahirine göre saha kırk zira karedir. Yâni kuyunun her tarafında onar zirâlık mesafeyi kaplar. Fakat bâzı âlimler bunun az olduğunu ve hadîsten maksadın bu olmayıp kuyunun her tarafından kırk zira mesafe olduğunu söylemişlerdir. Hanefi fıkıh kitablarmdan İbn-i Âbidîn'in beyânına göre sıhhatli olan yorum sonuncusudur. Çünkü gaye kuyu sahibinin zararının önlenmesidir. Bir başkası 10 zira mesafede başka bir kuyu kazdığı takdirde suyun bu kuyuya geçmesi ve ilk kuyu suyunun kaybolması endişesi vardır. Bu itibarla kazılan bir kuyunun harîmi her cephede 40 zira kabul edildiği takdirde anılan zarar önlenmiş olur.
Kuyu suyu insan gücüyle çekilsin deve gücüyle çekilsin E b û H a n î f e ' ye göre harimi kırk zirâdır. Ebû Yûsuf ile M u -h a m m e d' e göre kuyu suyu deve gücüyle çekiliyor ise harîmi altmış zîrâdır. Metinler ile şerhlerin zahirine göre fetva Ebû H a -n i f e' nin sözü iledir.
Şafiî mezhebine göre kuyu harîmi kuyudan su çeken adamın duracağı yer, çıkarılan suyun döküleceği yer, suyun biriktirileceği havuz veya göl, sulamaya getirilecek hayvan sürülerinin su çevresinde bekletildiği yer gibi kuyu suyundan yararlanabilmek için ihtiyaç duyulan saha sahipsiz olmak kaydiyle kuyu harîmidir. îh-tiyaç duyulan saha başkasının arazisi ise kuyu harîmi olamaz.
İkinci hadîse göre kuyunun harîmi kuyudan su çekme işinde kullanılan ipin uzunluğu kadardır. Yâni kuyunun her kenarından
itibaren ipin uzunluğu kadar olan kuyunun çevresi kuyu harîmi sayılır. Meselâ:
İpin uzunluğu on metre ise kuyunun kenarından itibaren her taraftan on metre uzunluğundaki saha kuyunun harîmi sayılır.
E 1 - H a f n î, Câmiü's-Sağîr haşiyesinde; Bu ölçü genel durum itibariyledir. Çünkü anılan saha içinde ikinci bir kuyunun kazılması hâlinde ilk kuyu suyunun azalması kuvvetle muhtemeldir. Şayet daha geniş bir sahaya ihtiyaç duyulursa saha buna göre genişler. Bu nedenledir ki fıkıhçılar kuyu haramini böyle takdir etmemişlerdir. Kuyunun harîmi içinde kalan sahadan kuyu sahibinin izni olmaksızın başkasının yararlanması caiz değildir, der. [60]

23- Ağaçların Harîmi (Nîn Beyânı) Babı

2488) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anhydtn; Şöyle demiştir:
Hurma bahçesi (yakın) ında (ki sahipsiz arazide başka bir) adamın bir, iki, üç tane hurma ağacı bulunup, sonra (bahçe sahipleri ile adam) bu ağaçların haklan hususunda ihtilâfa düştüler. Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi bunun hakkında şöyle hüküm verdiî
Ağaçların bulunduğu araziden beher ağacın boyu kadar olan çevresi o ağacın harım i d îr."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi munkaü, zayıftır. Çünkü îshak bin Yahya TTbâde (R.A.)'a ulaşamadığı halde ondan rivayette bulunmaktadır,

2489) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Hurma ağacının harı mi onun dallarının uzunluğu (kadar) dır.»"
Not : Bunun senedinin zayıf olduğu. Zevâid'de bildirilmiştir. [61]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan her iki hadîsin de Zevâid türünden olduğu nottan anlaşılmıştır. Avnü'I-Mabüd yazarının beyânına göre U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Abdullah bin Ahmed Zevâidü'I-Müsned'de, T a b e r â n i de el-Kebîr'inde uzun bir metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Cerîd: Cerîde'nin çoğuludur. Hurma dalları manasınadır. Sa'f da hurma dalları manasınadır. İki kelime anlamı arasında şu fark vardır. Dallar üzerindeki hurma yapraklan duruyor iken dallara Sa'f denilir. Yapraklan soyulmuş ise dallara Cerîd denilir.
Dalların uzunluğundan maksad ağacın uzunluğudur. Bu hadîsler mevât yâni sahipsiz arazide dikilen ağaçîann harimi hakkındadır. Çünkü kişinin kendi mülkü ve arazisi içinde diktiği ağaçlar için harîm söz konusu değildir, çünkü arazi onun mülküdür. Bundan önceki babın girişinde anlattığım gibi harim mevât arazide inşâ edilen ev, kazılan kuyu ve dikilen ağacın hak ve menfaatlerinin korunması için sahibine tahsis edilen arazi parçasıdır. O parça onun tasarrufu altına girmiş olur ve başkası ondan izin almadan ordan faydalanamaz.
Hadislerden çıkarılan sonuç şudur: Bir adam mevât bir arazide iki üç adet ağaç diktiği zaman her ağacın hariminin tesbiti için ağacın yerden tepesine kadar boyu ölçülür. Ağacın boyu ne kadar ise onun çevresindeki araziden o kadarlık bölümü onun harîmi sayılır. Câmiü's-Sağîr haşiyesinde el-Hafnî: Söz konusu hari-min hesaplanmasında kuyunun harîminin hesaplanması usûlü uygulanır. Yâni ağacın her tarafında onun boyu kadar harimi vardır, der.
Ebû Dâvûd da Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anhVden şu mealde bir merfû hadis rivayet etmiştir: «İki adam bir hurma ağacının harîmi konusundaki dâvayı Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikal ettirdiler. Resül-i Ekrem ağacın (boyunun) ölçülmesini emretti. Ağaç Ölçüldü, boyunun yedi zira olduğu görüldü. Bir rivayete göre beş zira olduğu görüldü. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ağacın harîminin bu kadar olduğuna hükmetti.»
Hanefî mezhebine mensûb âlimler ağacın harîminin beş zira olduğuna hükmederek fıkıh kitablannda nakledilen bir hadîsi delil göstermişlerdir. [62]

24- Bir Taşınmaz Malı Satıp Da Bedelini O Malın Misline (Yâni Bîr Taşınmaz Mala) Koymayan (Yâni Satın Alınmasında Kullanmayan) Kimse(Nin Durumunun Beyânı) Babı

2490) Saîd bin Hureys (Radıyallâhü anh)'den. Şöyle demiştir: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki t
*Kim bir ev veya akar satıp da bedelini bunun misline koymaz (yatirmaz) ise o kimse, (aldığı) bedelin kendisine mübarek olmamasına müstahak olur.»
Bu hadîs kısmen değişik ikinci bir sened ile ayni sahâbîden mer-fû olarak müellife intikal etmiştir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Saîd İsin Hureys'in hadîsinin senedinde İsmâîl bin İbrahim vardır. Buharî, Ebû Dâvûd ve başkası bu râvîyi zayıf saymışlardır. Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî'ye ait beş kitabta Said bin Hureys'in hiç bir hadîsi yoktur. Müellifin süneninde d© bundan başka hadisi yok-

2491) Huzeyfe bin el-Yemân (RadtyaUâkü ank)'âen rivayet edildiğine göre ResûluHah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir ev satıp da bedelini onun misline koymaz (yatırmaz) ise ev (in bedeli) o kimse için mübarek olmaz.»1'
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Yûsuf bin Meymûn'u Ahmed ve başkası zayıf saymışlardır. [63]

İzahı

Bu iki hadîs Zevâid türündendir. Ed-Dümeyri' nin beyânına göre Beyhakî de Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'in
hadîsini rivayet etmiştir.
Birinci hadîste geçen "Karnin" lâyık ve müstahak manasınadır. Kornan da okunabilir. Bu kelime ise mastardır, liyâkat ve müstahak olmak manasınadır. Böyle okuyan olmuş olmakla beraber birinci okunuş daha uygundur.
Hadîslerden kasdedilen mânâ şudur : Bir kimse bir taşınmaz mal satarsa parasını yine bir taşınmaz mala vermelidir. Bir adam kendi evini satıp da bunun parasını bir eve yatırmazsa o kimse paranın kendisi için bereketli olmamaya müstahak olur. El-Hafni, CâmiüVSağîr haşiyesinde: Yâni bîr adam kendi meskenini satıp da onun yerine başka bir mesken almazsa parası bereketli olmaz. Ama adam zaruret karşısında evini satar da bunun bedeli ile çoluk çocuğunun nafakasını sağlamaya çalışırsa bunda bir beis olmaz, demiştir.
Miftâhü'1-Hâce yazan da: Yâni taşınmaz malı satıp bununla taşınır mal almak iyi bir şey değildir. Çünkü taşınmaz mahn geliri ve yararı iyidir. Tehlikesi ise azdır. Çünkü çalmamaz, gaspedilemez ve kaçınlamaz. Bu nedenle satılmaması uygundur. Satıldığı takdirde yine bir taşınmaz mal alınmalıdır, der.
Saîd bin Hureys (Radıyallâhü anh), Amr bin Hureys'in kardeşidir. Üç adet hadîsi vardır, tbn-i Mâceh'in süneninde onun bir hadîsi (Bu hadisi) vardır. Râvisi Abdülmelik bin Umeyr'dir. (Hulâsa : 136) [64]

---

[1] Hâl tercemesi 1589nolu hadisin dip notunda verildi.

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/569-570

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/570-573

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/573

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/573-576

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/576-577

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/577-578

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/578-579

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/579-581

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/581

[11] Bu zât sahabidir. İki hadisi vur. Dımışk'ta yerleşmiştir. îbn-i Mâceh onun (bu) hadisini rivayet etmiştir. Hâvileri Halid bin Madan ve Ali bin Rabâh'tır. (Hulasa: 258)

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/581-582

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/582-584

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/584

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/584-586

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/586-587

[17] Hâl tercemesi 160. badis bölümünde geçti.

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/587-588

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/588

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/589-590

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/590-592

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/592-593

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/593-594

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/594-595

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/595-596

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/596-598

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/599

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/600-602

[29] Tavus bin Keysân el-Yernânl el-Cenedl (R..A)'ın temi bir kavle göre K«K-vin'dir. Ebû Hüreyre, Âişe, İbn-i Abb&s, 2eyd bin Sabit, Zeyd bin Erfcam, Cftbir ve İba-i Ömer (R^.)'den rivayette bulunmuş ve Muâz bin Cebel (RA.)'den de mürsel olarak rivayet etmiştir. 50 kadar sah&bi'ye yetiştiğini söylemiştir. RAvl-leri MücfthlU, Amr bin Şuayb, Habİb bin Ebl Sûblt. Zühri, Ebû ZÜbeyr. Amibin Dinar, Süleyman el-Ahvel ve bir cemâattir. tbn-İ Abbas (R.A.): Ban, TAvûs'u cennet eblinden santran, demiştir. Amr bin Dinar da: Ben onun mislini görmedim, demiştir. îbn-i Hibbân'm dediğine göre 40 defa hacca gitmiştir. İbnal-Kat-tân'ın dediğine göre H. 106. yılı vefat etmiş ve Hiş&m bin AbdilmeUk onun cenaze namazmı kılmıştır. tbn-İ Muin ve başkası onun sıka olduğunu belirtmişler. KÜtüb-1 Sitte*nin hepsinde onun rivayetleri vardır.
3462. hadisi Tavûs'tatı rivayet eden Amr bin Dinar el-Cümhi Ebû Mutuunroed yüce alimlerdendir. Abdullah'lardan, Kttreyb'den ve başkaca bir cemaattan rivayet etmiştir. Havileri ise Katftde, Eyyûb. Şube, iki Sülyân. iki Hammâd ve bir cemaattır. 500 hadisi var. H. 116 veya 116. yıh vefat etmiştir. Kütüb-i 31tte*iün hepsinde onun hadisleri vartnr. (Hulasa: 181 ve 288>

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/602-603

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/603-604

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/604

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/604-606

[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/606-607

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/607-608

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/608-609

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/609-611

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 6/611-614

[39] Hâl tercemesi 125-128 nolu hadîsler bölümünde geçti.

[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/5-7

[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/7-8

[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/8-9

[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/9-11

[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/11-13

[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/13-15

[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/15-18

[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/18-19

[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/19-20

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/21

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/22-23

[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/23-24

[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/25-26

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/26-27

[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/27-30

[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/30-31

[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/31-33

[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/33-34
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/34-36
[59] Bu aâtıii hâl tereemesi 17. hadîste geçti.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/36-37
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/37-39
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/39-40
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/40-41
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/42-43

17-ŞUF'A KİTABI

Şuf'a: Bu kelimenin açıklaması ile ilgili olarak el-Fetih yazarı: Şuf'a: Arap dilinde Şefi' masdandna.n alınmadır. Şefi' çift manasınadır. Şuf'a kelimesinin Şer-i Şerifteki mânâsı ise: Bir ortağın yabancıya intikal eden hissesinin ayni fiyatla diğer ortağa intikal etmesi hakkıdır, demiştir.
El-Fetih yazarının yukarda anılan tarifi Şuf'a hakkının ortağa mahsûs olup komşu için böyle bir hakkın bulunmadığını söyleyen âlimlere göredir. Ev, akar ve bahçe komşusu için de Şuf*a hakkının bulunduğu görüşünde olan ilim ehline göre Şuf'a'nm Şer'î mânâsı şöyledir; Satılan bîr taşınmaz malın satıldığı fiyatla satıcının o maldaki ortağına, ortağı yoksa mala bitişik komşuya ayni fiyatla öncelikle devredilmesi hakkıdır. Yâni satıcının ortağı, o yoksa komşusu dilerse o satışı geçersiz kılıp ayni fiyatla mülk edinme hakkına sahiptir. [1]

Şuf'a Hakkı Hangi Mallarda Ve Kimler İçin Var?

Bu hususta özlü bilgi veren Nevevi, Müslim'in Şuf'a babında şöyle der:
1) Müslümanlar henüz ortaklar arasında taksim edilmemiş olan akar nevinde ortaklar için Şuf'a hakkının bulunduğu hususunda icmâ etmişlerdir. Âlimler: Şuf'a hakkının tanınmasının sebebi ve hikmeti ortağın zararının giderilmesidir. Bu hakkın yalnız akarlar-
da bulunmasının hikmeti de bu nevi mallarda çok yönden zarara uğramanın mümkün olmasıdır, demişler.
2) Âlimler, hayvanlarda, elbiselerde, ev eşyalarında ve diğer taşınır mallarda şuf'a hakkının bulunmaması hususunda da ittifak etmişlerdir. Kadı I y â z : Bâzı adamlar buna muhalif kalarak ticâret eşyasında da şuf'a hakkının bulunduğunu söylemişlerdir. Bu hüküm A t â' dan rivayet edilmiştir. Kendisi: Her şeyde hattâ elbisede bile şuf'a hakkı vardır, demiştir. Îbnü'l-Münzir bu kavli kendisinden nakletmiştir. A h m e d' den yapılan bir rivayete göre hayvanlarda ve münferid binada, yâni arsa hâriç olmak üzere sırf yapıda şuf'a hakkı vardır.
3) Ortaklar arasında taksim edilmiş, yâni ifraz edilmiş akare yâni taşınmaz mala gelince, komşular için şuf'a hakkının bulunu |j bulunmadığı hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Mâlik. Şafii, Ahmed ve Cumhûr'a göre komşuluk nedeniyle şuf'a hakkı yoktur. İbnü'l-Münzir'in anlattığına göre Ömer bin el-Hattâb, Osman bin Affa, n, Said bin el-Müseyyeb, Süleyman bin el-Yesâr, Ömer bin Abd i laziz, Zühri, Yahya el-Ensârî, Ebü'z-Zinâd. Rebia, Mâlik, Evzâî, el-Muğire bin Abdirrahmân, Ahmed, fshâk ve E b ü S ev r böyle hükmetmişlerdir.
b) Ebû Hanife ve Sevri ise komşuluk nedeniyle de şuf'a hakkının bulunduğuna hükmetmişlerdir. Allah daha iyi bilir. Allah cümlesinden râzi olsun.
4) Müslüman ile zimmî arasında da şuf'a hakkı var mı?
Şuf'a hakkına ait hadîslerin metinleri umumi olduğu için müs-lümanın zimmi aleyhinde şuf'a hakkı bulunduğu gibi zimmînin de müslüman aleyhinde şuf'a hakkı vardır. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii ve cumhurun kavli budur.
Sabi, el-Hasan ve Ahmed'e göre zimmî'nin müslüman aleyhinde şuf'a hakkı yoktur.
5) Şehirde oturan kimseler için şuf'a hakkı bulunduğu gibi şehirde oturmayıp köyde ikamet eden bir kimse de şuf'a hakkına sahiptir. Ebû Hanife, Şafii, Sevri, Ahmed, I s - hâk ve Îbnü'l-Münzir böyle hükmetmişlerdir. Cumhurun kavli de budur. Fakat Sabi: Şehirde oturmayan bir kimse için şuf'a hakkı yoktur, demiştir." [2]

Hanefî Mezhebinde Şuf'a Hakkını Doğuran Nedenler

Hanefî mezhebine göre bir akarda şuf'a hakkına sahip olabilmek için:
1. O akara ortak olmak.
2. Akar'm mülkiyetinde ortak olmamakla beraber akara giden özel yolda veya sulama işinde kullanılan özel suya ortak olmak gibi haklarda akara ortak olmak. Meselâ ifrazı yapılmış olan tarlaları sulayan özel bir su vardır. Bu su o tarlalara aittir. Tarlalar ifraz edildiği için her tarlanın sahibi ayrıdır. Fakat hepsi o suya ortaktır. Su ortaklığı da şuf'a hakkına bir nedendir. Keza tarlalar arasında açılmış bir yol o tarlaların özel bir yolu olup bu yol çıkmaz bir yol olduğu için. tarla sahiplerinden başkasının o yoldan yararlanma hakkı yok ise tarla sahipleri bu özel yola ortak olduğundan yol ortaklığı da şuf'a hakkına neden olur.
3. Akarın mülkiyetinde veya haklarında ortak olmamakla beraber bitişik komşu olmak. Bu da

şuf'a hakkına bir nedendir. Meselâ iki tarlanın yolu ayrı olmakla beraber tarlalar birbirine bitişiktir. Bu da şuf'a hakkını doğurur.
Evler de tarla gibidir. Meselâ bir çıkmaz sokak içinde bulunan ve kapıları ayni avluya açılan iki daireden biri iki kişinin ortak malıdır. Ortaklardan birisi kendi hissesini satarsa şuf'a hakkı öncelikle onun ortağımndır. Ortağı istekli olmadığı takdirde şuf'a hakkı avluya ortak olan diğer dâire sahibinindir. O da istekli olmayınca şuf'a hakkı o çıkmaz sokağa ortak olan diğer ev sahiplerinin olur. Onlardan da istekli çıkmazsa o dâireye bitişik olup kapısı başka bir sokağa açılan komşu bina sahibinin şuf'a hakkı doğar.
Şu halde şuf'a hakkı yukarda anlatılan sıraya göredir. Birinci maddede yazılı nedenle şuf'a hakkı sahibi varken ikinci ve üçüncü maddede yazılı nedenlerle şuf'a hakkına sahip olanlar bir hak iddia edemezler. Keza birinci maddede yazılı şuf'a hakkı sahibi istekli olmadığı için ikinci maddeye göre şuf'a hakkı sahibi istekli olunca üçüncü maddede yazılı şuf'a hakkı sahibi bir hak iddia edemez.
Yukarda da anlattığım gibi Şafiî, Mâliki ve Han-b e I İ mezheblerine göre komşuluk nedeniyle şuf'a hakkı yoktur. Ancak, ifraz edilmemiş taşınmaz malın ortakları için şuf'a hakkı vardır. [3]

Bir Kimse Akar Ortağının İzniyle Kendi Hissesini Başka Bir Kimseye Sattıktan Sonra. O Ortak Şuf'a Hakkı İle O Hisseyi Alabilir Mi?

N e v e v i bu hususta da şöyle der : Ebû Hanife, Mâlik, Şafiî, bu üç imâmın arkadaşları, Osman el-Bet-t i, lbn-i Ebi Leylâ ve başkaları: Sözü edilen ortak o hisseyi şuf'a hakkı ile alabilir, demişlerdir.
El-Hakem, Sevri, Ebû Ubeyd ve hadîs âlimlerinden bir cemaat: O ortak artık alamaz, demişlerdir. A h m e d ' den ise her iki görüş de rivayet edilmiştir. [4]

1- Kim Ribâ' (Ev, Arsa, Tarla, Bahçe) Satarsa (Satmadan Önce) Ortağına Bildirsin, Babı

2492) Câbir (bin AbdÜlah) (Radıyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûluilah (Sallattahü Aleyhi ve. Selîem) şöyle buyurdu, demiştir ;
«Hurma bahçesi veya arazisi, arsası olan bir kimse bunu (satın almayı) ortağına teklif etmedikçe (başkasına) satamaz.»"

2493) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi've Seltem) şöyle buyurmuştur:
«Bir arazisi, arsası olup da satmak isteyen bir kimse bımu (satın almayı) komşusuna teklif etsin.»"
Not : Bunun isnadının sahih ve râvîîerinin sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir. [5]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Tahâvî de rivayet etmişlerdir. Müslim' deki bir rivayet meâlen şöyledir:
«Bir Reb'a (yâni ev, akar, tarla) da veya hurma bahçesinde ortağı bulunan bir kimse ortağına bildirmedikçe bunu satamaz. Ortağı dilerse (satın) alır, arzu etmezse bırakır.»
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhî'm hadîsi ise Zevâid tü-ründendir.
Ribâ\ Rebi'in çoğuludur. Rebf ve Reb'a tekildir. Bir kavle göre Rebi' de Reb'a'nm çoğuludur. Reb'a'nın asıl mânâsı yazlık evdir. Fakat mesken, büyük ev ve arsa, tarla gibi her nevî taşınmaz mal mânâsına da kullanılır. Burda akarın her nevi kasdedilmiştir.
îlk hadîs bahçe ve akar ortakların müşterek malı olduğu zaman bir ortak kendi hissesini satarken önce ortağına teklif etmesinin gerekliliğine delâlet eder ve akara ortak olanın şuf'a hakkının bulunduğunu ifâde eder.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t â b i bu hadisin şerhinde: Bu hadîs ortak akarda ortakların şuf'a hakkının bulunduğuna delildir. Bu hususta âlimler ittifak halindedir. Hadisin metni, ortaklar arasında taksim edilip ifrazı yapılan akarda şuf'a hakkının bulunmadığını açıkça ifâde etmiyor ise de mefhûmu yoluyla yâni anlaşılan anlamı itibariyle delâlet eder. (Çünkü ortaklar arasında taksim edilip ifraz edilen akarda ortaklık mefhumu ve anlamı kalmamış olur.) Keza bu hadis, şuf'a hakkının arazi ve arsa gibî taşınmaz mala mahsus olup bunların dışında

kalan ticâret malı, ev eşyası, hayvan gibi taşınır mallarda şuf a hakkının bulunmadığına delâlet eder, demiştir.
Hadîsin zahirine göre kişinin ortağına haber vermeden ve ona teklifte bulunmadan taşınmaz maldaki kendi hissesini satması haramdır. Sindi: Hadîslerin zahiri böyle ise de âlimlerin çoğu bunun haram değil, mekruh olduğunu söylemişlerdir. Çok sayıda âlimin beyânlarına göre böyle bir satış haram değildir, bilâkis caizdir, demiştir. Nevevî de Sindi gibi söylemiştir.
Söz konusu satışm haram olmayışından maksad şudur: Yapılan satış mekruh olmakla beraber, kesinleşmesi ortağın haberdar edildikten veya haberi olduktan sonra şuf'a hakkım kullanmamasına bağlıdır. Şayet taşınmaz malın ortağı bu satışı duyup da istekli çıkarsa şuf'a yoluyla ayni fiyatla satınalabilir. Bir ortak haberdar edilip istekli olmadığını beyânla diğer ortağın hissesinin başka bir kimseye satılması için izin verir ve satış yapıldıktan sonra izinden pişman olup tekrar anılan hisseye talip çıkarsa âlimlerin çoğuna göre onun şuf'a hakkı vardır. Bu durum yukarda anlatıldı.
İkinci hadis, taşınmaz malın komşusu için de şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet eder. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının görüşü de böyledir. Fakat diğer üç mezhebin görüşüne göre komşu için şuf'a hakkı yoktur. Âlimlerin gerek ortaklık nedeniyle ve gerekse komşuluk sebebiyle şuf a hakkının bulunması konusundaki görüşleri bu kitabın girişinde anlatıldı. Komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının bulunup bulunmadığı hususu bundan sonraki bâbta rivayet olunan hadisler bölümünde tekrar ele alınacaktır. Burada şu noktayı belirtmek yerinde olur:
Görüldüğü gibi müellifimiz bu kitâbm birinci babım ortaklık nedeniyle şuf'a hakkının bulunduğuna ve ikinci babı da komşuluk nedeniyle olan şuf'a hakkına ayırmıştır. Komşunun şuf'a hakkına dâir hadisleri ikinci bâbta rivayet ettiği halde bu babın 2493 nolu hadisini ikinci bâbta değil de birinci bâbta rivayet etmiştir. Müellifin böyle yapması ikinci hadîste sözü edilen komşu sözünü ortak anlamına yorumladığının bir belirtisi sayılabilir kanısındayım. Çünkü ikinci bâbm hadîslerinin izahı bölümünde görüleceği üzere komşunun şuf'a hakkının bulunmadığı görüşünde olan âlimler, komşunun şuf'a hakkının bulunduğuna delâlet eden hadîsleri çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. O yorum çeşitlerinden birisi de bu nevi hadîslerde bulunan komşu sözünü ortak mânâsına yorumlamaktır. [6]

2- Komşuluk Sebebiyle Olan Şuf'a Babı

2494) Câbir (bin Abdîllah) (Radıyallâhü anhümây&an rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellevı) şöyle buyurdu, demiştir :
«İki akarın yolu bir olduğu zaman (biFisinin sahibi olan) komşu hazır olmasa bile komşusunun (akarının) şuf'a'sına en fazla hak sahibidir. Komşunun şuf'a hakkı (m kullanması müşteri tarafından)
beklenir.»"

2495) Ebû Râfi1 (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Komşu (şuf'a açısından), sekabine (yâni bitişiğindeki akara) öncelikle hak sahibidir,»"

2496) Şerîd[7] bin Süveyd (RadtyaUâhü anhyâen :
Ben; Yâ Eesûlallah! Bir arazi (var) dır. Onda hiç kimsenin hissesi yoktur. Ancak komşuluk (hakkı) vardır (yâni bunda şuf'a hakkı var mı?) dedim. O:
«Komşu, sekabine (yâni bitişiğindeki akara) öncelikle hak sahibidir,» buyurdu." [8]

İzahı

C â b i r (Radiyaîlâhü anh)'m hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Darîmî de rivayet etmişler. Ebû R â f i' in hadisini Buhâri ve Nesâi de rivayet etmişler. Ş e r i d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir.
Tir nı izi, Câbir'in hadîsini rivayet ettikten sonra; Bu hadis hasen - garib'tir. İlim ehlinin uygulaması bu hadîse göredir. Yâni şuf'a hakkı bulunan bir kimse hazır olmasa bile bu hakkı devam eder, seferi uzun sürse bile dönüşünde bu hakkını kullanabilir, demiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadisin şerhinde: Bu hadîsin zahirine göre şuf'a hakkı bulunan bir kimse seferde iken şuf'a hakkının bulunduğu bir malın satıldığını duyunca bu hakkı talep etmek üzere derhâl dönmesinin veya haber göndermesinin vâcib olmadığına delâlet eder. M â 1 i k' e göre

vâcibtir. Bâzı ilim adamlarına göre eğer adamın olduğu yer üç konaklık mesafeden fazla ise vâcib değildir. Üç konak veya daha az ise şuf'a hakkım talep etmek üzere hemen dönmesi veya haber göndermesi gereklidir, der.

Hadîsin; sözündeki zamirin mercii iki komşu veya iki akar olabilir. Mânânın daha iyi anlaşılması için ikinci şekli tercih ettim. Tuhfe yazarı iki şeklin de mümkün olduğunu ifâde etmiştir.

Hadisin; Şuf* a hakkı beklenir» cümlesinin mânâsı
hakkında îbn-i Reslân'm şöyle söylediğini Tuhfe yazan nakleder: Bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir: "Yâni şuf'a hakkına sahip kimse çocuk ise erginlik çağma varıncaya kadar bu hakkı mahfuzdur. Nitekim T a b e r â n i, el-Evsat'mda ve es-Sağîr'inde C â b i r' den şu merfû hadîsi de rivayet etmiştir: "Resûlulîah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: «Çocuk, erginlik çağma varıncaya kadar şuf'a hakkı kalıcıdır. Erginlik çağma varınca, dilerse alır ve dilerse bırakır.»"

Avnü'l-Mabûd yazarı da özetle şöyle der:

"Bu hadîs, hazır olmayan kimse çok geç dönse bile şuf'a hakkının mahfuz olduğuna delildir. Hadîs komşunun şuf'a hakkına sahip olabilmesi için kendisinin taşınmaz malı ile komşusunun taşınmaz malının yolunun bir olmasının şart olduğuna delâlet eder. Şu halde sırf komşu olmak şuf'a hakkını doğurmaz. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın "Sınırlar konulup yollar değiştirilince..." hadîsi (2499 nolu) de bu durumu teyid eder. En-Neyl yazarı Ebû R â f i (Radıyallâhü anh)'m (2495 noîu) hadisini ve benzeri hadisleri de böyle yorumlamışlardır. (Yâni komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının sağlanabilmesi için komşu iki taşınmaz malın yolunun bir olması şarttır. Birbirine bitişik iki akarın yolları ayrı olunca en-Neyl yazarına göre şuf'a hakkı yoktur."

Sindi de bu hadîsin haşiyesinde; cümlesi ile ilgili olarak : Bu cümlenin mânâsı hakkında şöyle denilmiştir: Cümlenin mânâsı komşunun kendi malını satmaması ve komşusunu beklemesi demek değildir. Cümlenin mânâsı şöyledir: Müşteri şuf'a hakkının kesilmesi için beklemek durumundadır. Şuf'a hakkına sahip kimse gelip o mala istekli olmadığını beyânla müşteriye izin verince müşterinin alım akdi tamamlanmış ve kesinleşmiş olur, der.

Ebû R â f i (Radıyallâhü anh) ile Şerîd (Radıyallâhü anh)'in hadislerinde geçen "Sekab" kelimesi yakınlık ve komşuluk manasınadır. Bu kelime bâzı rivayetlerde "Sakab" olarak geçer. Yâni kelimenin baş harfi Sin olabildiği gibi Sad da olabilir. Mânâ bakımından bir değişiklik yoktur. Sindi' nin beyânına göre Sü-y û t î şöyle demiştir: Bu kelimenin mânâsı Asmaî'ye soruldu. Bunun üzerine A s m a î : Ben Resûlulîah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâni) 'in hadîsini tefsir etmem. Lâkin Araplar bu kelimeyi bitişik komşu anlamında kullanırlar, demiştir. Tercemede A s m a î' -nin açıklamasını dikkate aldığım için bu durumu parantez içi ifâde ile belirtmek istedim.

Sindî, Ebû Râfi (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini şöyle mânâlandırır.- Yâni komşu bitişik binaya tercihan ve öncelikle hak
sahibidir. Komşuluk nedeniyle şuf a hakkının bulunmadığı görüşünde olan âlimler ya «Car = komşu» kelimesini ortak mânâsına yorumlarlar. Ya da hadisin şuf'a hakkında olmayıp iyilik ve yardımlaşma bakımından komşunun öncelik hakkının bulunduğu mânâsına yorumlarlar.

Avnül-Mabûd yazarı da bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: Sekab, Sakab ve Sakb kelimeleri yakınlık ve komşuluk anlamına gelir. Komşuluk nedeniyle şuf'a hakkının bulunduğunu söy-leyen âlimler Ebû Râfi'in (2495 nolu) hadîsini delil göstermişlerdir.

Hattâbi: Bu hadîste (yâni Ebû Râfi'in hadîsinde) şuf'a bahsi yoktur. Hadîsten kasdedilen mânâ şuf'a olabilir. Bu hadisten maksad, komşuya iyilik ve yardım bakımından öncelik verilmesi olabilir. Bir de şu ihtimal vardır: «Car = komşu» kelimesi ile ortak mânâsı kasdedilmiş olabilir. Çünkü bazen ortağa komşu denilir. Bunun sebebi de ortakların bazen ayni binada oturmaları ve-ya oturdukları evlerin komşu olmalarıdır. Hadîs âlimleri bu hadîsin isnadı hakkında konuşmuşlardır. Bunun senedi muzdarib'dir. Diğer taraftan şuf'a hakkının yalnız ortaklar için bulunduğuna dâir hadîslerin senedleri güzeldir. Onlarda hiç bir ızdırab yoktur, demiştir.

Avnü'l-Mabûd yazan daha sonra bu hadisten maksadın komşuya yardım ve iyilik bakımından öncelik tanınması ihtimâlinin bâtıl olduğunu söyleyerek Şerid bin Süveyd'in (2496 nolu) hadîsini delil göstermiştir. [9]

3- (Ortak Akar Taksim Edîlîp) Sınırlar Tâyin Edilince Artık Şuf'a (Hakkı) Olmaz, Babı

2497) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«/e)'den; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ortaklar arasında) taksim edilmemiş (taşınmaz) mal hakkında şuf'a ile hükmetti. (Taşınmaz mal taksim edilip her hisseye âid) sınırlar belli olunca artık şuf'a (hakkı) olmaz.

(Müellifimiz demiştir ki:) Bu hadîsi Muhammed bin Hammâd et-Tahrânî de (ayni senedle) bize rivayet etmiştir.

(Râvî) Ebû Âsim demiştir ki: Saîd bin el-Müseyyeb(in Ebû Hü-reyre'den rivayeti) mürseldir. Ebû Seleme'nin Ebû Hüreyre'den rivayeti de muttasıldır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, Buhârî'nin şartı üzerine sahih bir seneddir. Bu hadîs Buhâri'de ve başka kitablarda Câbir (R.A.)'m hadîsi olarak gelmiştir, [10]

İzahı

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymıştır. Bu hadîsi Said bin el-Müseyyeb ile Ebû Seleme bin Abdirrahman, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi Saîd bin el-Müseyyeb'in Ebû Hüreyre' den rivayeti mürseldir. Yâni Saîd, Ebû Hüreyre'yi görmemiştir. Fakat Ebü Seleme'nin Ebû Hüreyre'den rivayeti muttasıldır. Bu durumu belirten Ebû Âsim, müellifimizin şeyhleri Muhammed bin Yahya, Abdurrahman bin Ömer ve Muhammed bin Hammâd et-Tah-râni' nin şeyhidir. Müellifimiz bu hadîsi anılan üç şeyhi vasıtasıyla Ebû Âsim' dan rivayet etmiştir.
Ebû Dâvûd da bu hadîsin benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmiştir. Ordaki rivayette de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm râvileri Ebû Seleme ile Saîd bin el-Müseyyeb'dir. Ordaki metin şöyledir:
_ «Arazi-akar taksim edüip (her hisseye âid) sınırlar konulunca artık onda şuf'a (hakkı) yok-tur.»
Notta, bunun benzerinin B u h â r î' de ve başka kitablarda C â b i r CRadıyallâhü anh)'m hadîsi olarak geldiği ifâde edilmiştir. C â b i r' in hadisi 2499 nolu hadîstir.
Bu hadîs, taksim edilmemiş taşınmaz malda şuf'a hakinin bulunduğuna ve taksim edilip her hissenin sınırları tâyin ve tesbit edildikten sonra şuf'a hakkının kalmadığına delâlet eder. Geniş bilgi bundan sonra gelecek C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin, izahı bölümünde verilmek üzere bu kadarlık bilgi ile yetinelim.

2498) Ebû Râfi' (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Komşu, (şuf'a açısından) sekabine (yâni bitişiğindeki taşınmaz mala) ne ise (yâni o mal az olsun çok olsun) öncelikle hak sahibidir.»"

2499) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)}dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şuf'a hakkını yalnız taksim edilmemiş (taşınmaz) bütün mallara koydu. (Taksim edilerek her hisseye âid) sınırlar konulup yollar tâyin ve ayırt edilince artık şuf'a (hakkı) yoktur." [11]

İzahı

Ebû Râfi'in hadîsinin bir benzeri 2495 numarada geçti. Oradaki metin Buhârî ve Nesâi'de de mevcuttur. Bur-daki rivayeti Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. İki metin arasındaki fark ise oradakinde"Câr" kelimesi kullanılmıştır. Burada ise "Şerîk" kelimesi kullanılmıştır. Câr, komşu manasınadır. Şerik kelimesinin asıl mânâsı ortak demektir. Ancak burada komşu mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü ortak, bitişiğinde olan veya olmayan her taşınmaz malda şuf'a hakkına sahiptir. Kişinin ortak olduğu bir taşınmaz malda şuf'a hakkına sahip olabilmesi için o malın ona bitişik olması şart değildir. Bu hadîste ise bitişik taşınmaz maldaki şuf'a hakkı beyan edilmektedir. Bu itibarla bu hadîste geçen Şerîk kelimesi komşu anlamına yorumlanmıştır. Bu kelime böyle yorumlanınca bu hadîsin meâl'i bundan önce geçen 2495 nolu hadisin meâl'i gibi olur. Câmiü's-Sağîr şerhinde el-Azîzî: Yâni komşu, bitişiğindeki taşınmaz mala şuf'a açısından öncelikle hak sahibidir. O mal az olsun çok olsun fark etmez. Bu hadîs sahihtir, der.
Komşuluk nedeniyle de şuf'a hakkının bulunduğunu söyleyen âlimler için bu hadîs de bir delil durumundadır. Komşuluğun şuf'a hakkına neden olmadığı görüşünde bulunan ilim ehlinin bu hadîs karşısında verdikleri cevap 2495 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhârî, Tirmi-zî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîs taksim edilmemiş ortak taşınmaz malda ortaklar için şuf'a hakkının bulunduğuna ve bu nevî mal ortaklar arasında taksim edilip her ortağın sınırları tâyin ve yolu müstakil olunca şuf'a hakkının kalmadığına delâlet eder.
Avnü'l-Mabûd* yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Hadîsin; cümlesinin mânâsı hakkında Kas ta-

lan 1 : Yâni taksim edilen akardan her ortağa düşen hissenin giriş ve çıkış yolları belli olunca..., demiştir. El-Kaarî de: Yâni her 'hisse için özel bir yol verilmek suretiyle yollar tâyin edilince..., demiştir.

Hadîsin; «Artık şuf'a yoktur» cümlesi hakkında el- K a a r i: Yâni akar ortaklar arasında taksim edildikten sonra şuf'a hakkı yoktur. Bu hadîse göre şuf'a hakkı ortak için vardır. Fakat komşu için yoktur. Bu hüküm Ş â f i î'nin mezhebidir.

Komşu için de şufa hakkı vardır, diyen Ebû Hanîfe ve arkadaşları bu hadise cevaben: Hadîste geçen;

= «Sınırlar tâyin edilince» cümlesi C â b i r'in sözüdür, demişlerdir. Bunların delilleri ise komşu için de şufa hakkının bulunduğuna delâlet eden (2494, 2495 ve 2496 noluî hadîslerdir, demiştir.

Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra: Ben derim ki: Bir hadîste geçen cümlelerin tümü hadîsten sayılır. Ancak cümlelerin bir kısmının râvîye âid olduğu sabit olunca durum değişir. Amlan cümlenin (2497 nolu) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde de bulunması onun hadisten olduğunun delilidir, demiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra H a t t â b i' den naklen şöyle der:

Bu hadîs, komşu için şufa hakkının olmadığına açıkça delâlet eder.

Hadîsin; fıkrasına gelince bunun ilk cümlesini bir grup âlimler kendileri için delîl gösterirken, ikinci cümlesini de diğer grup kendi görüşleri için delil saymışlardır. Şöyle ki, taksim edilmiş akarda şufa hakkı yoktur, diyen âlimler bu fıkranın; «Sınırlar konulunca» cümlesini delîl göstermişlerdir. Taksim edilmiş olsa bile yolu müşterek olan akar' da şufa hakkı vardır, diyenler de bu fıkranın; «Ve yollar tâyin edilince» cümlesini delîl göstermişlerdir.

H a t t â b î daha sonra ikinci cümlenin, taksim edilip yolu müşterek olan akarda şufa hakkının bulunduğuna delâlet etmediğini savunmuştur." Geniş bilgi için şerh kitablarma müracaat etmek uygun olur kanısındayım.

Sindi de bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der;

Bu hadise göre bir akar ortaklar arasında taksim edilmedikçe her ortak için şufa hakkı vardır. Akar ortaklar arasında taksim edilip her ortağın hissesi ve yolu belli olunca artık şufa hakkı ol-maz. Bu hadîsin zahirine göre şufa hakkı ortağa mahsustur. Komşu için böyle bir hak yoktur. Mâlik ve Şafiî' nin kavli böyledir. Komşu için de şufa hakkı vardır, diyen ilim ehli ise bu hadisten maksad ortaklık nedeniyle olan şufa hakkının kalmayışı-dır. Çünkü ortağın tercihli bir şufa hakkı vardır. Taksimden sonra onun tercih durumu kalmamış olur. Ama komşuluk nedeniyle olan şufa hakkı devam eder. [12]

4- Şuta Hakkını Talep Etme Babı

2500) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaîlâhü anhütnâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Şuf'a (hakkı) devenin bağlı bulunduğu ipi çözmek gibidir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Ab-dirrâhman el-Beylemânî vardır, tbn-i Adi, onun hakkında: El-Beylemani'nin rivayet ettiği bütün hadîslerdeki belâ yâni zayıflık hep onun yüzündendir. Ondan Muhamraed bin el-Hâris rivayet ettiği zaman ikisi de zayıftır. O, babasından bir Ukım hadisler rivayet etmiş ki, hepsi mevzu hadislerdir, delil gösterilemezler ve ben bu hadisleri ancak şaşılacak şey olmak üzere ananm, demiştir.

2501) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

-Bİr ortak diğer bir ortaktan önce (üçüncü bir ortağın hissesini şufa yoluyla) satın aldığı zaman, diğer ortağın hisseyi satın alan ortak aleyhinde bir şufa hakkı yoktur. Erginlik çağına varmamış ortak ve gâib yâni hazır bulunmayan ortak için de şufa hakkı yoktur.."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Beylemâni bulunuyor. Bundan Önceki sened'den söz edilirken bu râvi hakkında konuşuldu. [13]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen her iki hadis de Zevâid türündendir. Se-nedlerinin zayıflığı notta belirtildi.

Birinci hadîste "Ikal" deveyi bağlamakta kullanılan ip manasınadır. "Hail" ise ipi çözmek manasınadır. Bu hadîste şuf'a, anılan ipi çözmeye benzetilmiştir. Bundan kasdedilen mânâ

hakkında S i b -k i, el-Minhâc'ın şerhinde şöyle demiştir: Meşhur olan mânâ şudur: îpi çözülen serkeş deve kaçırıldığı gibi zamanında kullanılmayan şuf a hakkı da kaçırılır. Bir kavle göre hadisin mânâsı şöyledir : Ortağın şuf'a hakkmı kullanmayıp başkasına yapılan satışı kesinleştirmesi suretiyle bu hakkın çözülmesidir. Yâni şuf'a hakkı bulunan bir malın satışı kesinleşmiş olmaz. Ancak şuf'a hakkı bulunan kimse gelip şuf'a hakkından vazgeçtiğini beyân ederse yapılan satış akdi kesinleşmiş olur. Şu halde yapılan satışın kesinleşmesi şuf'a hakkı bulunan adamın takdirine bağlıdır. Adam bu hakkı kullanmıyacağını beyân edince bu bağ çözülmüş olur.

îlk yoruma göre şuf'a hakkı bulunan bir kimse bu hakkım geciktirmeden kullanmak durumundadır. Geciktirdiği takdirde onun hakkı kalmamış olur. Hanefî ve Şafiî mezheblerinin en sahîh görüşlerine göre şuf'a hakkı olan bir kimse satış haberini alır almaz, satılan hisseye tâlib olduğunu beyân etmesi ve durumu şâ-hidlendirmesi gerekir, istekliliğini ifâde ve tevsik ettikten sonra satın almadaki gecikmesi sakıncalı değildir. Bu hususta değişik ve ayrıntılı hükümler vardır. Hanefi ve Şafiî mezheblerine âid fıkıh îhtablarma müracaat etmek gereklidir.

İkinci hadîsin baş kısmının mânâsı şöyledir: Meselâ bir akarda ortak olan üç kişiden birisi kendi hissesini bir ortağma sattığı zaman satılan bu hisse konusunda diğer ortağı şuf'a yoluyla bir hak taleb edemez.

Bu hadîse göre erginlik çağma varmamış kimse ile hazır olmayan yâni başka bir memlekette bulunan kimse için şuf'a hakkı yoktur. Gâib olan, yâni hazır olmayan kimsenin şuf'a hakkının bulunduğuna dâir gerekli bilgi sahîh olan 2494 nolu hadîs bölümünde verildi. Erginlik çağma varmayan çocuklara gelince İbn-i Ebî Leylâ'ya göre onların şuf'a hakkı yoktur. Fakat bâzı âlimlere göre çocuğun da şuf'a hakkı vardır.

Hanefî ve Şafiî mezheblerine göre hazır olmayan kimse satışı duyduğunda o hisseye istekli olduğunu şâhidlendirir. Böylece şuf'a hakkını kararlaştırmış olur. Mâlik'e göre o kimse satış işini duyar duymaz şuf'a hakkını taleb etmek üz©r© derhal yola çıkar veya bir elçi gönderir. [14]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/45

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/45-47

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/47-48

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/48

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/48-49

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/49-50

[7] Bu zâtın sahâbî olduğunu 2427 nolu hadîsin dip notunda belirtmiştim.

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/51-52

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/52-54

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/54-55

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/55-56

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/57-58

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/59

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/60

18- LUKATA KİTABI

Lukata: Yerde bulunan ve sahibi mechûl maldır. Buna Lukta ve Lukaata da deniliyor ise de en meşhuru Lukata'dır. Lukata'mn yerden alınıp sahibi bulunduğu takdirde kendisine verilmek üzere götürülmesinin meşruluğu Kitâb, Sünnet ve İcmâ-ı Ümmet ile sabittir.
Lukata'nm yerden alınması hakkında mübâhhk, mendubluk, vâ-ciblik, haramlık ve mekruhluk hükümleri vardır. Şöyle ki:
1. Lukata'yı gören kişi kendinden emin olup bunu saklıyacağı-na, hıyanet etmiyeceğine inanıp yerden kaldırmaması hâlinde hıyanet edecek bir kimse tarafından götürüleceği endişesini duymazsa bunu alıp almaması mubahtır. Almasında veya almamasında bir sakınca yoktur.
2. Lukata'yı yerden almaması hâlinde, hiyânetli bir kimse tarafından götürülmesi şüphesi olduğu takdirde birinci maddede durumu belirtilen kişinin bunu alması mendubtur.
3. Lukata'yı yerden almaması hâlinde, hiyânetli bir kimse tarafından götürülmesi kuvvetle muhtemel olup durumu birinci maddede yazılı kişiden başka güvenilir bir kimse oralarda yok ise o kişinin bunu alması farz-ı ayndir. Güvenilir başka kimseler de orada var ise o kişinin bunu alması farz-ı kifâyedir.
4. Lukatayı gören kişi kendine güvenemiyor veya gereğini ya-pamıyacağı kanaatında ise bunu alması haramdır.
5. Lukata'yı gören kişi kendine güvenmekle beraber gereğini yapanuyacağı endişesi ve şüphesi içinde ise bunu alması mekruhtur.
Yitik mal hayvan ise, genellikle buna Lukata denmez de Dâlle denilir. Şu halde yitik mal hayvan ise buna Dâlle denilir. Hayvandan başka bir mal ise buna Lukata denilir. Fakat T a h â v î bu iki kelimenin anlamı arasında bir fark olmadığını, yitik hayvan için Lukata kelimesinin kullanıldığını ve yitik diğer mallar için Dâlle kelimesinin kullanıldığını söylemiştir. Müellifimiz birinci görüşte olduğu için yitik hayvanlar için açtığı birinci babın başlığında Dâlle kelimesini ve yitik diğer mallar için açtığı ikinci babın başlığında Lukata kelimesini kullanmıştır. Hadislerin zahiri de birinci görüşü teyid eder, kanısındayım. [1]

1- Develer, Sığırlar Ve Koyunlar İle Keçiler Dâllesî (Yitîgî) Babı

2502) Abdullah bin eş-Şıhhîr[2] (Radtyaltâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Müslümanm d âli esi (yitik hayvanı veya yitik her nevi malı) ateş alevidir.»"
Not: Bu hadisin senedinin sahSı ve râvllerlnin sıka oldukları. Zevâid'de bildirilmiştir, [3]

İzahı

D â r i m î' nin de rivayet ettiği bu hadîsin mânâsı şudur: Bir kimse bir müslümanın yitik malım kötü niyetle alırsa yâni sâhibine teslim etmek niyetiyle değil de yemek maksadıyla alırsa bundan dolayı cehennem azâbma müstehak olur. S i n d î bu hadîsi böyle açıklamıştır. Hadisteki Dâlle kelimesi yitik hayvan anlamına mü-sâid olduğu gibi yitik her nevi mal anlamına da müsâiddir. Çünkü yitik olan herhangi bir malı kötü niyetle almak haramdır. Yitik deve ve sığırın alınması bâzı âlimlerce mutlaka haram görülmüştür. Bâzı âlimler ise yalnız yitik devenin alınmasının haramlığma hükmetmişlerdir. Bunun sebebi ise bu tür hayvanların kendilerini yırtıcı hayvanların tehlikelerden koruyabilmeleridir. Bu hususla ilgili genel bilgi bu bâbm diğer hadîslerinin izahı bölümünde verilecektir. Bu duruma burada işaret etmenin sebebi şudur: Eğer hadisteki Dâlle kelimesi ile yalnız yitik deve ve sığır kasdedilmiş olsaydı, kötü niyetle olsun iyi niyetle olsun bu nevî yitik hayvanı almamanın gereğine işaret edilmiş, denilebilir. Fakat âlimlerden böyle yorumlayanı görmedim ve hadisin zahiri de buna uygun değildir. Çünkü Dâlle kelimesini yalnız yitik deve ve sığır mânâsına tahsis etmek ve koyun ile keçiyi bunun anlamının dışında tutmak hatâdır. Mamafih bundan sonra gelen hadîste geçen Dâlle kelimesini deve ve sığır mânâsına yorumlayanlar olmuştur. O hadîsin izahı yapılırken bu noktaya değinilecektir.

2503) El-Münzir bin Cerîr (bin Abriillah el-Becelî) (Radtyallâhü ankümâyûan; Şöyle demiştir:
Ben el-Bevâzîc'te babam (Cerir bin Abdullah[4] İle beraberdim. (Babamın) sığır sürüsü akşama doğru (meradan) geldi. Babam, (sürü içinde) yabancı bir sığır gördü ve ı Bu nedir? diye sordu. Ordakiler: Sığır sürüsüne İltihak eden bir sığırdır, diye cevab verdiler. El-Münzir demiştir ki;

Bunun üzerine babam emretti. O sığır sürüden çıkarılıp gözlerden kayboluncaya kadar kovalandı. Sonra babam şöyle dedi: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:

«Dâlle'yi (yâni yitik hayvanı) ancak sapık bir kimse kendi malına karıştırır.»" [5]

İzahı

Bu hadîsi Ahmed, Ebü D â v ûd, Nesâi ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir. Hadîsin râvîsi Cerîr bin Ab-dillah el-Bece li (Rachyallâhü anh)'m hâl tercemesi 159 nolu hadîs bölümünde geçti. Hadisin ikinci râvîsi e 1 - M ü n z i r ise onun oğludur, sıkadır. Müslim de onun hadîslerini rivayet etmiştir.

El-Bevâzîc: Musul'a bağlı eski bir şehir olup Dic-1 e nehrine yakındır. Tekmile yazarının beyânına göre bu beldede eskiden beri bir çok ilim adamları yetişmiştir. E 1 - M ü n z i r î' nin dediğine göre bu şehir bu hadîsin râvîsi olan Cerîr bin Abdi 1 1 a h (Radıyallâhü anh) tarafından fethedilmiştir.

Ebû Davud'un rivâyetindeki hadisin baş kısmı meâlen şöyledir: "El-Münzir bin Cerîr: Ben el-Bevâzîc'de (babam) Cerîr ile beraberdim. Çoban (babama âid) sığır sürüsünü getirdi. Sürü için-de yabancı bir sığır vardı. Bunun üzerine babam, çobana : Bu (sığır) nedir? diye sordu. Çoban da: Bu sığır sürüye iltihak etti. Kimin olduğunu bilmiyorum, diye cevab verdi. Bunun üzerine Cerîr: Bunu sürüden çıkarınız. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, dedi:= Dâlle'yi (yâni yitik hayvanı) ancak sapık bir kimse kendi malına karıştırır.»"

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-F ▪Uâtü ve's-selâm)'in buyruğunun başında bulunan; tjjjt ve bâzı rivayetlerde olduğu gibi; fiillerini hadîs âlimleri katmak ve karıştırmak mânâsına yorumlamışlar-dır. Yâni yitik bir hayvanı bulan kimse bunu kendi malına katıp karıştırarak buna mâlik olamaz. Meğer ki sapık bir kimse ola. Dâll (Sapık) kimseden maksad ise hak ve doğru yoldan ayrılan kişidir. Şu halde yitik bir hayvanı bulan kimse bunu sahibine teslim etmek
niyetiyle alıp durumu usûlü dâiresinde ilân ederse bu niyetle ahp barındırmakta sakınca yoktur. Nitekim Müslim* in Zeyd bin H â 1 i d' den rivayet ettiği merfû bir hadîste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Bir Dâlle*yi (yâni yitik hayvanı) barındıran kimse durumu ilân etmedikçe dalâlettedir.»

Sindi bu hadisin şerhinde şöyle der:

"Dâlle'den maksad yitik mal olabilir. Yâni hayvan olsun başka mal olsun. Hepsini kapsıyacak şekilde umumî bir mânâya yorumlanabilir. Dâlle bu mânâya yorumlanırsa hadîsin mânâsı şöyle olur: Yitik malı ancak sapık bir kimse alarak kendi malına karıştırıp buna sahip çıkar. Asıl sahibine ulaştırmak için gerekli duyuruyu yapmaz.

Alman yitik mal kendini yırtıcı hayvanlardan koruyabilen ve günlerce susuzluğa açlığa dayanabilen deve olsun, başka hayvan veya başka mal olsun hiç birisi kötü niyetle ve buna sahip çıkıp saklamak ve ilân etmemek caiz değildir.

Bir kavle göre hadîs şöyle yorumlanmıştır.

Dâlle'den maksad kendini yırtıcı hayvanlardan koruyabilen ve ot ile su ihtiyacını gidermek için uzaklara gitmeye muktedir olan yitik deve ve sığırdır. Bu yitik hayvanlar sahibine teslim edilmek üzere gerekli duyuruyu yapmak niyetiyle de olsa alınmamalıdır. Ancak sapık kimse bunları alır. Çünkü böyle hayvanı barındırmaya ge-
rek yoktur. O ergeç sahibine ulaşır. Fakat hadisteki; tjjjt fiili ba-
rındırmak değil de el koymak, malına karıştırıp buna sahip çıkma mânâsına yorumlanırsa Dâlle kelimesini deve ve sığıra tahsis etmeye lüzum kalmaz."

Tekmile yazan da bu hadîsin şerhinde şöyle der: "Bu hadis Cerir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'm görüşüne göre sığırın da deve gibi kendisini yırtıcı küçük hayvanlardan koruyabildiğine ve bu nedenle sığır yitik olduğu zaman alınmasının caiz olmadığına delâlet eder. Bunun içindir ki Cerîr (Radıyallâhü anh) yabancı sığırın kendisinin sığır sürüsünden çıkarılmasını emretmiştir. (Âlimlerin bu husustaki görüşleri bundan sonra gelen hadisin izahı bölümünde verilecektir.)

H a t t & b i de: Bu hadîs yitik bir malı almanuı meşruluğuna deiâtet eden hadîsîere muhalif değildir Çünkü Dâlie kelimesi altın, gümüş, eşya ve diğer malları ifâde etmez. Dâîle, ancak deve, sığır ve kuş gibi yitik hayvanlar anlamını ifâde eder. Şu halde kendisini tehlikelerden koruyabilen bir yitik hayvanı almamak ve sahibini buluncaya kadar serbest bırakmak gerekir, demiştir.

2504) Zeyd bin Hâlirî el-Cühenî[6] (Radtyallâkü anh)'Ğen rivayet edildiğine göre :

Bir kere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yitik deve hükmü soruldu. ResûM Ekrem

{Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiddetlendi, yanakları kırmızüaştı ve cevaben ;
«Ondan 3&ti& ne? Onun be/aberinde (uzak yolculuğa dayanan) ayaklar ve (karnında) su tulumu vardır. Sahibi ona rastlaymeaya kadar o (hayvan kendi kendine) suya varır ve safî uzun ot yer» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'e koyun - keçi yitiğinin hükmü de soruldu. Buna cevaben:
«Onu al. Çünkü o (hayvancağız) şüphesiz ya sanadır ya senin kardeşinedir ya da kürtündür» buyurdu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e lukata'nın hükmü de soruldu. Bunun üzerine Re-sûlullah şöyle buyurdu :
«Lukata'nın dağarcığını ve ağız bağını iyice tanı ve lukatayı bir yıl ilân et Eğer (bir kimse tarafından) kamtlayıcı bir şekilde vasıflan anlatrıırsa (ona ver). Böylece vasıfları anlatılmazsa (yâni sahibi çıkmazsa) onu kendi malına kat»"[7]

İzahı

Bu hadîsi Buhftri, Müslim, Ahmed, Tirmi z î ve Ebû Dâvûd da rivayet, etmişlerdir. Tir mizi bunun hasen sahih olduğunu söylemiştir E 1 H â f ı z'ın beyânjna göre bu sorulan soran zât Süveyd el-Cüheni (Radıyallâ-hü anhî'dir. Taleri,. Bağa vi ve başkalarının rivâyqt ettikleri bir hadîste Süveyd (Radıyallâhü anh) bu sorulan Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorduğunu ve bu cevab-ları aldığını beyân etmiştir. Hadîste yitik deve ve yitik koyun - keçi hakkında Dâlle kelimesinin kullanılmış olması bu kelimenin yitik hayvanlar hakkında kullanıldığım teyid eder. Çünkü hadîsin son kısmında ayrıca Lukata'nın yâni yitik hayvan dışında kalan diğer yitik malların hükmü sorulmuştur.
Yitik bir maiı almanın meşru kılınmasının asıl amacı bunun zayi olmasını önlemek ve sahibine ulaştırmaktır. Deve uzun yolu katet-meye günlerce susuz kalmaya dayandığı gibi kendini yırtıcı hayvanlardan koruma gücüne sahip olduğu için yitik iken alınmasının gereksiz oiduğu bildirilmiş ve gerekçesi de açıklanmıştır.
Hiza: Deve ayağı anlaımnadır. Sîkâ da su tulumudur. Burda devenin karnı mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü deve birkaç günlük ihtiyacı karşılayabilecek kadar suyu bir defada içebilir. Bu nedenle onun karnı su tulumu gibidir
Yitik koyun ve keçiye gelince bu zayıf hayvan uzun süre yemsiz ve susuz yaşıyamadığı gibi kendisini yırtıcı hayvanlardan da koruya-muz. Bu nedenle yitik koyun ve keçinin iyi niyetle alınması ve ba-nndırılınası meşru kılınmıştır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selAm) yitik koyun ve keçi ile ilgili soruyu cevablarken şunu buyurmak istemiştir: Yitik koyun ve keçiyi sen alır, ilân edersin. Buna rağmen sahibi çıkmazsa sana aittir. Sen almaz da müslüman kardeşin alırsa ona aittir. Yâni o da senin gibi usûlü dâiresinde ilân ettiğine rağmen sahibini bulamazsa onun olmuş olur (Hadîsteki kardeş kelimesi yitik hayvanın sahibini ve başka müsîümanı kapsar.) Şayet ne sen ne de kardeşin almazsa koyun kurt'un ve benzeri yır-
tıcı hayvanın yemi olmuş olur. Bu son cümle yitik koyun ve keçiyi almanın meşruluğunun hikmetini beyân eder.
Lukata'nın hükmü de hadisin son kısmında beyân buyuruluyor. Bu fıkrada geçen Ifâs: Azığının konulduğu dağarcıktır. Bu, deriden, ağaçtan ve başka şeyden mamul olabilir. Burda kasdedilen mânâ içinde yitik malın bulunduğu torba ve benzeri her hangi bir şeydir. Vikâ da dağarcık, kese ve torbanın ağzının bağlanmasında kullanılan bağdır. Lukata'nın hükmünün beyân buyurulduğu fıkrada içinde yitik malın bulunduğu torba ve benzerî şeyin ve ağız bağının, yitiği alan kişi tarafından iyice tanınması, bilinmesi ve bellenmesi emrediliyor ki, yitik mala sahip çıkacak kimselerin bunu doğru veya yanlış tarif ettikleri onun tarafından iyice bilinebilsin. Ayrıca yitik malın bir yıl süre ile ilân edilmesi emredilmiştir. İlân edilirken yitik malın evsâfı ilân edilmiyecektir. Sâdece bir yitik malın bulunduğu ve kaybedenlerin falan kişiye baş vurmaları münâsip vâsıtalarla halkın toplandığı yerlerde, camilerin kapılarında ve yitik malın bulunduğu semtte ilân edilecektir. Bu husus aşağıda tekrar anlatılacaktır. Yapılan bir yıllık ilân neticesinde yitik malın evsâfını beyân etmek suretiyle sahibi olduğunu kanıtlayacak kimse çıkarsa mal ona verilecektir. Sahibi bulunmadığı takdirde malın yitiği bulan kimseye âid olduğu ifâde buyurulmustur. [8]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Yitik deveyi alıp barındırmak caiz değildir. Sahibi bulununcaya kadar onu serbest bırakmak gerekir. Mâlik, Evzâî ve Şafiî' nin kavli böyledir. Hanefî ler'e göre yitik deveyi almak mekruhtur. Yâni sahibini buldurmaya çalışmak ve ilân etmek üzere bunu barındırmak mekruhtur.

El-Leys bin Sa'd ise: Yitik deveyi köylerde ve meskun sahalarda bulan iyi niyetli kimse alır. Fakat sahrada bulursa alamaz, demiştir. Mâlik ve Şafiî' den birer rivayet de böyledir. Hanef îl er' den de bu kavil rivayet olunmuştur.
Şafii âlimler: Yitik deve köy ve şehirden uzak yerlerde görülürse muhafaza edilmek üzere hâkim veya başkası onu alabilir. Fakat mülkiyetine geçirmek niyetiyle alıp götürmek haramdır. Şayet yitik deve köyde bulunur ise usûlü dâiresinde ilân etmek ve buna rağmen sahibi çıkmadığı takdirde mülkiyetine geçirmek niyetiyle bunu almak caizdir. En sahih kavil budur, demişlerdir.
Tâvûs, Evzâî, Hanefîler ve Mâlik'in bâzı arkadaşları: Yitik sığır, yitik deve gibidir, demişlerdir. Mâlik ve Ş â f i i ise: Yitik sığır tehlikeli bir yerde ise yitik koyun hükmündedir. Aksi halde yitik deve hükmündedir, demişlerdir. Başka görüşler de vardır.
2. Yitik koyun ve keçiyi gereği yapılmak üzere almak caizdir. Cumhur ve Hanbelîler bu hadîsi delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Tekmile yazarı bu konu hakkında özetle şöyle der;
"El-Leys bin Sa'd'in kavline ve bir rivayetinde Ah-m e d' in kavline göre yitik koyun ve keçiyi ancak devlet yetkilisi alabilir. Kişiler alamaz. Bu hadîs bu görüşü reddeder.
Bâzı âlimler: Yitik koyun ve keçiyi meskûn sahada almak caiz değildir. Fakat çölde, dağda ve benzeri yerde almak caizdir, demişler ise de bu hadis bu görüşü de reddeder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle bir aynım yapmaksızın alınmasını emretmiştir. Eğer meskûn saha ile çöl ve dağ arasında bir fark bulunmuş olsaydı Resûl-i Ekrem t Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu durumu soru sahibine soracaktı veya olan farklılığı belirtecekti. Kurt meskûn sahalarda bulunmaz, ancak çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulunur, denemez. Çünkü koyun ve keçinin bu gibi yerlerde kurt'a âid olması köy ve şehirlerde kurttan başkasına âid olmamasını gerektirmez. Yâni bu gibi yerlerde çalınma gibi tehlikeler mevcuttur. Diğer taraftan sahibi meçhul yitik mal çölde olsun köy ve şehirlerde olsun Lukata hükmüne tâbidir.
Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Çünkü o ya senindir, ya senin kardeşinindir veya kürtündür» buyruğunun zahirine göre yitik koyun ve keçiyi bulan kimse bundan yararlanabilir. İbn-i Kudâme bu konu hakkında özetle şöyle der:
Yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimse dilerse (evsâfını ve alâmetlerini tesbit ettikten sonra) hemen yiyebilir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî ve başka âlimler böyle hükmetmişlerdir. İbn-i Abdi'1-Berr: Tehlikeli yerlerde rastlanan yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimsenin (bunun evsaf ve alâmetlerini tesbit ettikten sonra) hemen yemesinin câizliği üzerinde âlimler icnıâ etmişlerdir. Bu hükmün dayanağı ise ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-
selâm) 'in: «O ya senindir, ya kardeşinindir veya kürtündür» mealindeki buyruğudur. Çünkü bu buyrukta hayvancağız, bulana âid kılınmış ve bulan kimse ile kurt eşit kılınmıştır. Sonra hayvan sahibi için en kârlı iş budur. Çünkü hayvancağız hemen boğazlanıp yenmezse bakım ve beslenmesi sorunu doğar. Hayvanın uzun süre elde tutulup bakım ve yem masrafı bazen hayvanın değeri kadar bir meblâğ tutar» İlerde sahibi çıktığı zaman icâbında hayvanın değeri kadar masraf ödemek durumunda kalabilir. Fakat bunun alâmet ve evsâfı tesblt edilip kıymeti de takdir edildikten hemen yenilmesi ve bahâsının sahibine teslim -edilmek üzere muhafaza edilmesi en kârlı yoldur, demiştir.
Yitik koyun ve keçiyi (evsâfı bellenip değeri takdir edildikten sonra) hemen yemenin câizliği hususunda bu hayvancağızı çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulmak ile şehirde bulmak arasında bir fark yoktur. Fakat Ebû Ubeyd, Şâfiîler ve tbnü'l-Münzir: Bunu şehirde bulan kimse satabildiği için yiyemez. Satıp da bedelim muhafaza etmesi gerekir. Fakat çölde bulan kimse satma imkânına sahip olmadığı için yiyebilir, demişlerdir- Cumhurun görüşü ilk görüştür. Cumhurun delili hadîste bir kayıtlama»!?* olmayışıdır. Ayrıca sahrada yiyiîmesi helâl olan bir şeyi şehirde yemek de helâldir.
İbn-j K udâme sözlerine devamla şöyle der : : Yitik koyun ve keçiyi bulan kimse yukarda anlatıldığı şekilde düerse bunu kesip yiyebildiği gibi dilerse bunu kendi malından besler karşılıksız olarak bakar ve mülkiyetine geçirmez. Sahibi çıkınca ona teslim eder. Bulan kişi şayet ilerde hayvan sahibinden +,ah-sil etmek üzere hayvanın bakım ve yem masrafını tesbit edip hu durumu şâhidlerle tevsik eder ve sonra hayvan sahibi bulunursa, ara-lan masraflar hayvan sahibinden tehsil edilebilir? Bu hususta iki rivayet vardır. Bir rivayete göre anılan masraf tahsil edilebilir Diğer rivayete göre tahsil edilemez. İkinci görüş Ş âb î ve Şafiî1 nin kavlidir. Bunun gerekçesi de şudur: Hayvanın bakım ye yemi her gün tekrarlanır. Bazen hayvanın değeri kadar masraf olabilir. Bu itibarla yitik hayvancağızı bulan kişinin bunu derhal satıp bedelini muhafaza etmesi veya bedelini takdir ^e tesbit ettikten sonra boğazlayıp yemesi ve bedelini sak)aması hayvan sahibi için daha kârlıdır.
Titik koyun veya keçiyi bulan kimsenin üçüncü bir yolu bunu satıp bedelini muhafaza etmesidir. Satış işini bizzat yapabilir. Ş â-f i i * nin bâzı arkadaşlarına göre satış işini ancak devlet yetkili-

sinin izni ile yapabilir. Cumhurun görüşüne göre devlet yetkilisinden izin almaya gerek yoktur," Tekmile1 den naklen verilen t fe n-i K-udâm s'rnn sözü bitti.
3. Lukata'yı, yâni yerde bulunan ve sahibi meçhul para ve diğer eşyayı iyi niyetle almak caizdir. Alman mal az olsun çok olsun bir yıl ilân edilir. Sahibi çıkarsa ona verilir. Sahibi çıkmazsa bulana helâl olur. Bulan kişi bunun yâni bulduğu malm alâmetlerin i ve evsâfını iyice bellemek zorundadır.
Üçüncü maddede belirtilen hükümler hakkında gerekli geniş bil-gi bundan sonra gelen 2. bâbta rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde verileceğinden oraya, müracaat ediJT*ıeRl

2505) Iyâz bin Himâr (Radıyallâkü ank)sâea rivayet edildiğine göre
Resulullah (SaHallahü Aleyhi ve SeUem) şöyte
«Kim bir lukata (yitik mal) bulursa âdil bâr veya MÜ ilri şâînid kutsun. Sonra bulduğu malı değiştirmesin ve (yitik mal bulduğunu) gizlemesin. Eğer lukata'nın sahibi gelirse öncelikle buna âid sahibidir, Sahibi gelmezse (yâni çıkmazse) Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd, Ebû D&vûd-l Tayâlisi, Hesaî, Beyhak!, ve :T a h & v t. da. Rivayet Tekmile yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Tutulacak âdil şâhid sayısının bir veya iki olduğuna dâir tered-düd, râvi'ye âiddir. Ahnıed ve Tahâvî1 nin rivayetlerinde bu tereddüd durumu yoktur. Oralardaki rivayette iki âdil şâhid'in tutulması emredilmiştir. Lukata'ya âid tutulacak şâhidlerin hangi hususlar için tutulacağı hususunda bir kaç görüş vardır:
1. Kişi sâdece bir lukata bulduğuna dâir şâhidler tutacak. Fakat bulduğu malın evsâfını açıklaimyacaktır ki, herhangi bir yalancı kimse haksız yere bu mala sahip çıkmasın.
2. Kişi bulduğu malın tüm evsâfını tesbit etmek için şâhidler tutacak ve bütün vasıfları şâhidlere anlatacak ki günün birinde ölürse vârisleri o malda tasarruf etmesin, kendisinin malı olduğunu sanmasınlar. Şâfiîler'in bir kısmına göre kişi, bulduğu malın bâzı vasıflarını şâhidlendirecek ve bâzı evsâfını gizli tutacaktır. N e v e v i : En sıhhatli görüş budur, der. [9]

2- Lukata Babı

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Lukata yâni yitik mal bulan kimse bunu alınca durumu şâ-hidlerle tesbit etmelidir. Şâhid tutmaya âid hadisteki emrin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Hanefiler'e göre, kişinin bulduğu malm onun yanında emânet sayılıp kusur ve ihmâli olmadıkça zayiinden ve helak olmasmdan sorumlu tutulmaması için şâhid tutmuş olması şarttır. Eğer şâhid tutmamış ise mal onun yanında helak olursa veya zayi olursa kusur ve ihmâli olsun veya olmasın mal sahibi çıktığında bunu ödettirir. Kişi yitik malı sahibine teslim etmek üzere iyi niyetle aldığını, fakat şâhid tutmadığını söyler ve mal sahibi de onu doğruîarsa bu takdirde kişi o malın helak veya zayiinden sorumlu değildir. Şu halde bir adam yitik bir mal bulup yerden alır da durumu şâhidlendirmez ve sonra henüz sahibi bulunmamış iken adamın kusuru olmaksızın mal helak veya zayi olur. Sonra sahibi çıkar ve adam durumu anlatır. Mal sahibi de adamın iyi niyetle malı götürdüğünü doğruîarsa adama malm değerini ödettiremez. Şayet mal sahibi adamı yalanlarsa Ebû Hanife'ye göre malı tazmin ettirir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre adam, bulduğu malı sahibine iade etmek niyetiyle aldığına yemin ederse ödetme durumu kalmaz.
b) Ş â f i i' ye göre kişinin yitik mal bulduğunu şâhidlendir-mesi vâcibtir. Şafii, hadisin zahirini tutmuştur. Bir de şu durum vardır: Adam şâhid tutmaymca görünüşte adam malı kendi nefsi için almış olur.
c) Mâlik, Ahmed ve meşhur kavlinde Şafii: Şâhid tutmak müstehabtır. Hadîsteki emir müstehablık içindir. Çünkü yitik mal bulmaya âid sahih hadîslerde şâhid tutma emri yoktur. Bu hadîslere bakılınca' burdaki emrin müstehablık için olduğu kanaati hâsıl olur, demişlerdir.
Hattâbi: Bu hadîsin şâhid tutma emri eğitim ve irşad anlamını taşır. Şâhid tutma emrinde iki hikmet vardır. Birisi şudur: Şâhid tutulmadığı takdirde nefis ve şeytan yitik malı götüren adamın kalbine vesvese sokabilir. Adam malı götürürken iyi niyetle götürmüş olduğuna rağmen sonra nefis ve şeytan kendisini iğfal edebilir ve hiyânete sürükleyebilir. Adam şâhid tutmuş ise böyle bir tehlike endişesi olmaz. İkinci hikmet de şudur: Adam aniden ölebilir. Mirasçıları da bunu onun öz malmdan sayarak bölüşme iddiasında bulunabilirler. Şâhid tutulmuş ise böyle bir tehlikeye yer kalmamış olur.
2. Hâdevüer hadisin «Mal sahibi gelmezse artık o, Allah'ın malıdır» cümlesini delil göstererek: Bir yıl süre ile usûlüne uygun olarak ilân edilmesine rağmen sahibi çıkmayan yitik mal, bunu bu-lan kimsenin fakir olması kaydı ile mülkiyetine geçer. Bulan kimse fakir değilse yitik mal onun

mülkiyetine geçmez. Çünkü Allah'ın malını ancak sadakaya muhtaç kimseler alabilir, demişlerdir. Bu husustaki ilmî görüşler bundan sonra gelen iki hadîsin izahı bölümünde verilecektir.
Hâl Tercemesi
Hadisin râvîsi lyâz bin HİImâr bin Ebl Himâr bin Naciye el-Mücâşiî (R.A.) Basra'da ikamet eden sahâbilerdendir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvîîeri ise Abdullah bin Eş-Şıhîr'İn oğullan Mutarrif ile Yezîd'dir. Başka râvîîeri de vardır. Onun hadîslerini dört sünen sâhibleri ve Müslim rivayet etmişlerdir. Buhârî de el-Edeb'de onun hadîslerini rivayet etmiştir, (Tekmile : C- 3, Sah. 142)

2506) SüveycI hin GafeJe (RadıyaUâhü anhyden-. Şöyle demiştir:
Bir kere ben Zeyd bin Sûhân ve Selmân bin Rebîa (Radıyallâ-hü anhümâ) üe beraber (savaşa) çıktım. Nihayet hm el-U^eyb*de olduğumuz zaman ben yitik bir kamçıya yerde bulup aldım. £eyd üe Selmân bana: Onu at, dediler, Ben (atmaktan) îmttaâ $ttim. Sonra Medîne-i Münevvere'yft vardığımız zama^ ben Üfoey hin. Kâ'b (Radı-yallâhü anhü'm yanma ıranp durunnu »na ajnlflitftj.m. Übı^y şftyle $ed* c
Sen isabet ettin, Resûlnllah (Sallallabü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken ben yerde yüz dinar bulup aldım ve tmrmn Mi^Tnü*?** İResftl-î Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'9 satfdM**^ O-,
bir yıl Chalkm. toplandığı yerlerde) illftın ©t» buyurdu. Bent de onu bir yıl ilân ©ttim. Fakat onu bile** hiç' kimseye rastlamadım. Sonra ResûM Ekrem (SallaUahü Aleyhi v& Sellem)'^ sorüSam»- O*
(bir yıl daha) ilân et» buyurdu. Ben de îbir yıl daha) îlftn ettim. Fakat onu bilen kimseyi bulamadım (Durumu tekrar arz edince) Eesûl-i Ekrem şöyle bıryürdıı s
Bu (para)nın kesesini, ağız bağım v% sayısını hıfset 'belle). Sonra bir yıl (daha) ilân et. Eğer bunu bilen bir kimse gelir (de sa-yısını, kesesini ve ağız bağını doğru tarif eder) se keseyi $na ^er. Bunu bilen kimse gelmezse hv. senin malının ?bir kazanç) yolu gibidir, fYâni sana âiddir.)"

2507) ZeyĞ bin Hâİid eî-Cühenî {Radtyâtlâkü ûnftyâen rivayet ediî-ne göre:
tukata (yitik mal) hükmü Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem>se soruldu. BesûM Ekrem şöyle buyurdu;
i bir yıl ilân et Eğer (sahibi olduğu bildirilecek bir şe~ Kilde) evsâfı anlatılırsa bunu ver. Şayet (anılan şekilde) evsâfı an-I&dlmtfzsa bunun ifâsını (kapağını, ağız bağını) ve vıâsını (kah, torba, dağarcık, kese ve hurç gibi içinde bulunduğu zarfını) hıfzet (belle). Sonra bunu ye. Daha sonra sahibi (kamtlayıcı bilgi ile) gelirse bunu ona Öde. [10]

İzahı

i ü v s y d CBadıyallâhü anh) 'm hadîsini Kütüb-İ Sitte sahipte Tahâ^î ve E b û Davudi T a y â 1 î s î de ri~ yâyet etmişlerdir- T i r m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Hadîs metni bâzı rivayetlerde kısadır
Hadiste geçen el-Uzeyb, Küfe ye bir ko^gefe mesafede bu-!uzmn bir çayın ismidir Bu çayın B s a î T «j *r î\ m kabîk-▪îine âid olduğu Tekmile'de jfâde edilmiştir Sâny^ ™ fmâfc *,e ismi geçen iki arkadaşının bir savaşa gittikleri ?© bu seferde S û -y « y d in yitik kamçıyı aldığı E b û D ▪% t % Û un rivayetin-^e belirtilmiştir. Tine E b û Dâvûd'an rivayetinde S ü -7 ^ y d' in savaştan dönüldüğünde Ha^ca gitt^i ^e tou vesile ife Msdinei Münevvere görüşüp ondan bu hadîsi rivayet ettiği ifââe edilmektedir.
Bu hadîsin zahirine göre yitik malın üç yıl müddetle ilân edilmesi gereklidir. Fakat E b û Dâ ?Ad ile E b *â Dirûd-i Tayâl' si nin rivayetlerinde râvi Seleme b \ n Kh -9 y 1 üı su üâvesi cardır
«Ve Seleme dedi ki: Ben pek bilemiyorum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Übey bin Kâb'a) ▪ «Bunu ilân at» sözünü Üç defa mı bir defa mı söyledi?»
Gerek Seleme' nin bu sözü ve gerekse Z e y d bin H â 1 i d (Radıyallâhü anh)'ın 2507 ve 2504 nolu hadîsleri karşısında fıkıhçılar yitik malın bir yıl ilân edilmesinin yeterli olduğuna hükmetmişlerdir.
Z e y d (Radıyallâhü anh)'m hadisini Buhâri, Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Tahâvi, ve B e y h ak; de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste, yitik malm bir yıl ilân edilmesi ve bundan sonra sahibi çıkmadığı takdirde bulan tarafından yiyilmesi emredilmiştir. Fakat daha sonra sahibi çıkarsa yine

ona ödeme yapılmasının gerekliliği ifâde buyurulmuştur. [11]

İki Hadîsin Fıkıh Yönleri Ve Âlimlerin Konuya İlişkin Görüşleri

1. Lukata'yı yâni yitik malı gereğini yapmak üzere yerden alıp götürmek caizdir. Buna dâir şer'i hükümler bu kitâbm girişinde anlatıldı.
2. Alman lukatanın sahibini bulmak için ilân yapmak gereklidir. İlân şöylece gerçekleştirilir : Yitik malm bulunduğu yerde, çarşıda, caddelerde, camilerin önünde ve halkın toplandığı benzeri yerlerde "Kimin bir şeyi kaybolmuş ise bana müracaat etsin. Çünkü benim yanımda yitik bir mal vardır" şeklinde ilân yapılır.
3. İlk hadisin zahirine göre ilân süresi üç yıldır. Son hadis ise ilân süresinin bir yıl olduğuna delâlet eder. Yukarda da işaret ettiğim gibi ilk hadisin râvîsi Seleme ilânın bir defa mı üç defa mı yapılmasının emre d il d iğin i pek bilemiyorum, demiştir. Ebû D â v û d ' un diğer bir rivayetine göre Seleme:
Su = Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Übey bin Kâ'b'a «Bunu bir yıl süre ile ilân et» diye üç defa verdiği emirleri bir yılda mı üç yılda mı verdiğini pek bilemiyorum" demiştir. Yukarda da kısaca belirttiğim gibi gerek muhtelif rivayetlerde bulunan ve Seleme' nin tereddüdünü ifâde eden bu ilâve ve gerekse Z e y d (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri muvacehesinde fıkıhçılar ilân süresinin bir yıl olduğu yolunda ittifak halindedir, denilebilir.
Bu hükümle ilgili olarak Tekmile yazarı özetle şöyle der: "Nevevi : Yitik malın bir yıl ilân edilmesinin yeterliliği üzerine âlimler ittifak halindedir. Hiç birisi üç yıl ilân edilmesinin gerekliliğine hükmetmemiştir. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in ilânın üç yıl süreyle yapılmasının gerekliliğine hükmettiği rivayet olunmuş ise de bu rivayetin sabit olmadığı umulur, demiştir. İbnü'l-Münzir de Ömer (Radıyallâhü anh)'-den üç yıl, bir yıl, üç ay ve dört gün ilân edilir, şeklinde dört rivayet nakletmiştir. îbn-i Hazm da Ömer (Radıyallâhü anh)'den dört ay ilân edilmesi şeklinde beşinci bir rivayette bulunmuştur. Bu muhtelif rivayetleri yitik malm büyüklüğüne ve küçüklüğüne hamletmek mümkündür.
İlân süresi hakkındaki ilmi görüşler .-
a) Hanefî mezhebinin fetvaya esas olan görüşüne göre mal sahibinin yitik malını arıyacağı umulan sürece ilân yapılır. Aramadan vazgeçtiği kanaati hâsıl olunca ilâna son verilir. Yaş meyva ve yiyecek maddeleri gibi pek dayanamayan maddeler ise bozulması endişesi duyuluncaya kadar ilân edilir. Bu endişe belirince ilâna son verilir. Ebû Hanîfe' den yapılan bir rivayete göre yitik mal 10 dirhemden az ise birkaç gün ilân edilir. Yitik mal 10 dirhem veya daha fazla ise bir yıl ilân edilir.
b) Mâlikîler'e göre yitik mal önemli ise meselâ 10 dinardan fazla ise bir yıl ilân edilir. Bir dinar veya daha az bir şey ise birkaç gün ilân edilir. Değeri bir dirhemden az ise veya sahibi tarafından aranmıyacağı kanaati hâsıl olan baston, kamçı az mikdar-da kuru üzüm gibi bir şey ise ilâna gerek yoktur. îlân edilmeden yeyilebilir. Ancak sahibi çıktığı zaman ona verilir veya değeri ödenir.
c) Ş â f i î 1 e r yitik malı büyüklüğüne ve küçüklüğüne göre ayrı hükümlere bağlamışlardır. Kıymetli olan yitik mal bir yıl süreyle ilân edilir. Pek değeri olmayan yitik mal daha az bir süre ilân edilir. Pek değeri olmayan malın ölçüsü bir rivayette bir dinar, diğer bir rivayette dinarın dörtte biri, başka bir rivayette bir dirhemdir. Şafii mezhebinin en sıhhatli görüşü şöyledir: Kişinin, kaybettiği malı için uzun boylu üzülmediği sanıldığı takdirde onun aramaya son verdiği kanaati hâsıl olan bir süreyle ilân yapılır. N e -v e v î : Kişinin bulduğu yitik mal pek önemsiz değil ise ve bulan şahıs bunun sahibi çıkmadığı takdirde yemek niyetinde ise bir yıl süreyle ilân edilmesinin vâcibliği üzerine tüm müslümanlar icmâ etmişlerdir. Yitik bulan kişi bunu sahibi için hıfzetse bile yine ilân etmesi gereklidir. Çünkü ilân etmediği takdirde sahibi malının nerede ve kimin yanında olduğunu nasıl bilecektir. Pek önemli olmayan mal için yapılacak ilân süresine gelince o değerde bir yitik mal örf ve âdete göre ne kadar zaman aranıyorsa o kadar süreyle ilân edilmesi gereklidir. Yukardaki hüküm değeri olan mallar hakkında* dır. Bir tane kuru hurma, kuru üzüm gibi kıymetsiz bir şey bulan şahıs bunu ilân etmeden de yiyebilir,
Hanbeliler'e göre yitik mal bir dirhem veya daha fazla ise ya da bu değerde bir mal ise bir yıl ilân edilir. Fakat bir parça ekmek, bir tane kuru hurma, değnek, bez parçası gibi önemsin bir şey ise ilân edilmeyebilir ve ilân edilmeden onda tasarruf adi-lebilir.
4. Yitik malı bulan kimse bizzat ilân işini yürütür. Yâni devlet yetkilileri aracılığıyla ilân etme zorunluğu yoktur. Kişi, ilân için başka kimseyi de görevlendirebilir. Bu işi ücretsiz yapacak kimseyi bulamadığı takdirde ücreti kendisine âid olmak üzere ücretle adam tutar. Tuttuğu adama ödediği ücret Ahmed, Şafiî ve rey ehline göre kendisine aittir. Mal sahibine âid

değildir. E b ü * 1 -Ka t tâb'a göre adam bulduğu malı sahibine ulaştırmak üzere ahp bu niyetle hıfzederse sahibini bulduğu zaman ilân masrafım ondan alabilir. İbn-i Akil1 den de böyle bir kavil rivayet edilmiştir.

5. Yitik malın kabı, ağız bağı ve miktarı gibi alâmetleri onu bulan şahıs tarafından bellenir. Bunu bellemeye âid emrin hikmeti bulan şahsın bunun alâmetlerini unutmaması ve buna sahip çıkacak kimselerin doğru veya yalan söylediklerini tesbit etmesi ve bilmesidir. Bu hükme âid "Belle, tanı" cümlesi yerine bâzı rivayetlerde"Hıfzet, sakla" cümlesi bulunmaktadır. 8u iki cümlenin anlamlan birbirine yakın olmakla beraber aralarında bir farklılık vardır. Birinci cümlede yitik malın sayısının, kabının ve ağız bagmm tanınması, bellenmesi ve unutulmaması emredilmekte-dir. İkinci cümlede ise bunların muhafaza edilmesi vs saklanması emredilraektedir. Şu halde bunların hem îyice bilinip bellenmesi hem de saklanması gereklidir. Yitik malın sayısı saklanmalı ve bulan kişinin malına karıştırılmamalıdır. Onun kabı ve ağız feaği gibi alâmetleri de saklanmalı ve. atılmamalıdır. Bu hükme âid emir, âlimlerin ekserisine göre vâciblik içindir. Yâni yitik mal bulan kimsenin anılan alâmetleri bellemesi ve saklaması vâcibtir. Bâzı âlimlere göre bu emir mendubluk içindir. Diğer bir kısım âlimlere göre yitik mal yerden alınırken ba alâmetleri bellemek vâcibtir. Daha sonra da bu bilgiyi korumak müstehabtır.

6. Yitik malın sahibi olduğunu iddia edip evsâfını doğru anlatmak suretiyim kanıtlayıcı bilgi verene mal verilir. Kuudısinden şâ-hidler istenmez. Mâlik, A h1 m e d , Dâvûd, elLeys bin S a' d ve BulUr İ'ye göre anlatılan adama malt teslim etmek vâcibtir. Şahid getirmeye zorlanamaz.

Hanef ilör, Şafii ve Cumhur'a göre yitik malın evsâfım doğruca anlatan kişinin bu malın sahibi olduğuna kanaat getirildiği takdirde malı bulan kişi bundan şâhid istemeden malı verebilir Fakat vermeye mecbur değildir. Gerektiğinde malın kendisine âid olduğunu şâhidlendirmdsini isteyebilir. Bu grubtaki âlimlere göre hadîsteki: "Malı öna ver" mealindeki emir mübahhk içindir. Yâni malı ona verebilirsin. Veya bu emir rnendubluk içindir. Yâni malı ona vermen iyidir.

7. Yitik mal bulan kişi zengin olsun fakir olsun emrolunan sürece ilân ettikten sonra mal sahibi çıkmazsa malı mülkiyetine geçirebilir ve yiyebilir. Çünkü ilk hadîs râvîsi Übey bin Kâ'b (Radıyallâhü anh) Ensâr-î Kirâm'ın zenginlerinden idi. Resûlullah (Aleyhi's-^salâtü ve's-selâm) bu hadîste anılan dinarları ilândan sonra mülkiyetine geçirmesini emretti. Şafii, Ahmed ve bir rivayetinde Mâlik böyle hükmetmişlerdir.

Hanefîler ise: Yitik mal bulan şahıs zengin ise yitik malı mülkiyetine geçiremez. Sahibi çıkmadığı takdirde fakirlere sadaka olarak vermek durumundadır. Fakat bulan şahıs fakir ise mülkiyetine geçirebilir, demişlerdir. Hanefîler bu hadîse cevaben ; Übey (Radıyallâhü anh) o günlerde zenginlerden değildi, fakirdi. Nitekim Buhâri ve M ü s I i m' in E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre;

—«Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe erişeme^siiitiz»[12]/ âyeti inince E b û T a 1 h a (Radıyallâhü anh) : "Rabbımızın malımızın bir kısmını harcamamızı istediği kaıiaatma vardım. Yâ Eesülallah sen şâhid ol. Ben Berinâ arazîmi Allah İçin verdim, dedi. Bunun üzerine Besâîui-îah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ı «Bunu yakınlarına ver,» buyurdu. Ebû TaSha da bunu Hassan bin Sabit ile Übey bin Kâ'b'a tahsis etti."

Bu hadîs Übey (Radıyallâhü anh) 'in o esnada fakir olduğuna delâlet eder. Muhtemelen bundan bir süre sonra Übey zenginleşti.

8. Yitik mal bulan kimse ilândan sonra sahibi çıkmazsa malı mülkiyetine geçirir de daha sonra mal sahibi çıkarsa mal sahibine verilir. Cumhur : Mal duruyor ise aynen iade edilir. Harcanmış ise bedeli ödenir, demiştir. Zeyd bin Hâlid (Radıyallâhü anhl'm hadisi bunun en açık delilidir.

Mâlik ve Dâvûd: Çölde bulunan koyun ve keçinin sahibi çıkmadığı için bulan kişi tarafından yiyildikten sonra sahibi çıksa bile artık bir hakkı olamaz, diyerek 2504 nolu hadîsi delil göstermişler ise de 2507 nolu hadîs onların görüşünü reddeder. Bu itibarla kuvvetli görüş cumhurun görüşüdür." (Tekmile'den özetlenerek alman bilgi bitti.) [13]

3- Farenin (Deliklerden) Çıkardığı Malı Alıp Götürmenin Hükmüne Âit Bâb

Kavilerin Hâl Tercemeleri

Übey bin KâT> (R.A.)'ın hâl tercemesi 104., Zeyd bin Hâlid (R.A.)'m hâl tercemesi 945. ve Süveyd bin öafele (R.A.Vm hâl tercemesi 1801. hadîs bölümünde geçti.

2506. hadîste ismi geçen Zeyd bin Suhân (R.A.) bin Hucr bin el-Hâris el-Abdî Ebû Süleyman hakkında el-Hâfız, el-îsâbe'de beyân ettiğine göre İbnü'I-Kelbî: O, Resûl-I Ekrem (S.A.V.)'e yetişen bahtiyar sahâbilerdendir, demiştir. İbn-i Abdi'l-Ber ise : Onun sahâbîliğmi bilmiyorum. Fakat Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in zamanına yetişmiş, çok faziletli büyük bir insandır, demiştir. El-Mamer bin el-Müsennâ'nın beyânına göre bu zât sahâbilik şerefine ermiştir. Bu zât Kadisiye

savaşma katılmış ve kolu şehid olmuştu. Cemel olayında katledildi.
Aynı hadîste ismi geçen diğer zât Selmân bin Rebîa bin Yezîd bin Ömer el-Bâhîlî (R.A.), Selmânü'l-Hanbel ismi ile tanınmıştır. Bir kavle göre bu zât da sahâbîlerdendir. Kendisi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den ve Ömer bin el-Hattâb'-dan rivayette bulunmuştur. Râvlleri ise Süveyd bin Ğafele, Ebû Vâil. Ebû Mey-sere ve başka zâtlardır. EI-İclî onun hakkında : O, tabiîlerin büyüklerinden olup sıka zâttır, demiştir. İbn-i Sa'd da onu Küfe ehlinin tabiilerinden ve birinci tabakadan saymıştır, tbn-i Hibbân da onu tabiîlerin sikalarından saymıştır. Müslim onun hadîslerini nakletmiştir. (Tekmile: C. I, Sah. 81)

2508) EI-Mıkdâd bin Amr (Raâtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi bir gün büyük abdestini bozmak için el-Bakî mezarlığı dolaylarına gitti. Halk (o dönemde az ve kuru yemek yedikleri için) iki üç günde ancak bir defa büyük abdest bozmaya gider ve deve kığısı gibi büyük abdest yapardı. Sonra kendisi bir harabeye girdi ve büyük abdestini yapmak için oturmuş iken baktı ki erkek büyük bir fare yerdeki bir delikten bir dinar çıkardı. Fare o deliğe girip bir dinar daha çıkardı. Sonra böylece on yedi adet dinar çıkardı. Daha sonra kırmızı bir bez parçasının kenarım delikten çıkardı.
Mikdâd dedi ki: Sonra ben o bez parçasını çektim. Onun (yâni bezin) içinde de bir dinar buldum. On sekiz adet dinar tamamlandı. Ben bunlarla (harabeden) çıktım ve bunları Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in huzuruna getirip durumu O'na arz ettim. Sonra: Bunların sadakasını (yâni humus—beşte bir— hakkını) al. Yâ Resûlullah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana):
— «Bunları götür. Bunda sadaka (humus) yoktur. Allah bunu sana mübarek eylesin» buyurdu. Sonra i
— «Bunları elinle delikten çıkarmış olabilir ((mi)sin?» buyurdu. Ben:
— Sana hak (din) ile ikramda bulunan (Allah)'a yemin ederim ki hayır (Elimi deliğe sokmadım), dedim.
Râvî demiştir ki: Mikdâd ölünceye kadar bu dinarların sonu gelmedi. (Yâni bitmedi.)" [14]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da Harâc, Fey, ve İmaret kitabının Rikâz babında rivayet etmiştir. Hadiste geçen Baki'in Habhaba bakî'i olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. Yâni hâlen Mescid-i Nebevi' nin yakınında bulunan ve bir çok sahâbî'nin yattığı meşhur Bakî mezarlığı değildir. En-Nihâye'de beyân edildiğine göre Bakîu'l-Habhaba Medine-i Münevvere dolaylarında bulunan bir semtin ismidir. Hadiste belirtildiği gibi bunun bir kısmı mezarlık idi. Mikdâd (Radıyallâhü anh) 'in mezarlıkta büyük abdest yaptığı şeklinde yanlış bir şey hatıra gelmesin. Çünkü kendisinin de belirttiği gibi o bir harabede ab-destini bozmuştur.
Hadîste geçen diğer bâzı kelimeleri açıklayalım:
Ba'r: Deve kığısıdır. O dönemdeki insanlar maddî sıkıntıdan az ve kuru yemek yedikleri için iki üç günde ancak bir defa dışarı çıkma ihtiyacını duyarlardı ve büyük abdestleri deve tersine benzerdi.
Çühr: Yerdeki delik anlammadır. Genellikle yılan, fare ve haşarat deliklerinde kullanılır.
Cürez: Farenin bir nevidir. Bir kavle göre erkek ve büyük fare demektir.
Mikdâd (Radıyallâhü anh) bulduğu dinarların define hükmüne tabi olduğunu sandığı için bunun beşte birisinin ödenmesinin gerektiği kanaatıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise bunun Lukata hükmünde olduğunu beyân buyurduktan sonra Mikdâd' m dinarları kendi eliyle delikten çıkarıp çıkarmadığını araştırmıştır .H a 11 â b î: Bu araştırma gösteriyor ki eğer Mikdâd bunu delikten çıkarmış olsaydı bu, define hükmüne girip humusu yâni beşte birinin ödenmesi gerekecekti, demiştir,
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in M i k d â d " a: «Allah bunu sana mübarek eylesin» buyruğu ile ilgili olarak da H a 11 â b î : Bu buyruk, dinarların derhal Mikdâd için helâl olduğuna delâlet etmez. Şuna delâlet eder: Dinarlar lukata hükmüne tabidir. Usûlü dâiresinde ilân edilip de sahibi çıkmazsa o zaman Mikdâd için helâl olur, demiştir. [15]

4- Bir Rikâz'a (Define' ye) Rastlayan Kimseye Âit Bâb

2509) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi

ve Sellem) şöyle buyurdu demiştir:
Rikâz'da (yâni definede) humus vardır.»"

2510) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Rikâz'da (yâni defîne'de) humus vardır.»"
Mıkdâd (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Mikdâd bin Amr bin Sulebe el-Behrânî el-Kindî Ebü Ömer bin bin el-Esved sahâbîdir. Kırk iki hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun. bîr hadîsini birlikte rivayet etmişlerdir. Ayrıca yalnız Müslim onun üç hadîsini rivayet etmiştir. Râvî-leri ibn-i Abbâs, Ubeydullah bin Adî bin el-Hiyâr ve bir cemaattır, Bedir savaşının suvârîlerindendir. Habeşistan'a hicret edenlerden olup bütün savaşlara katılmıştır. Resûl-i Ekrem bir hadîste: «Allah rilört kişiyi sevmemi emretti,» buyurmuş ve saydığı bu zâtlar arasında Mikdâd'i da saymıştır. Hicretin 33. yılı Medîne-i Münevvere'ye üç mil mesafede bulunan el-Ceref'te vefat etmiş ve cenazesi Medine-i Münevvere'de defnedilmiştir. (Hulâsa: 397-398) [16]

İzahı

Ebû Hüreyre (Ftadıyallâhü anh) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte*-nin hepsinde vardır. îbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'm hadisini îbn-i Ebî Şeybe ve Taberânî de rivayet etmişlerdir. Diğer Kütüb-i Sitte'de buna rastlamadım.
Rikâz: Define diye terceme ettiğim bu kelime ile kasdedilen mânâ hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Mâlik, Şafii ve cumhur bu kelimeyi İslâm'dan önceki devirlere âit define mânâsına yorumlamışlardır. Ebû Hanîfe, Sevri, Evzâi ve başkaları ise bu kelimeyi yer altındaki madenlere ve anılan definelere şümullü umumî bir mânâya yorumlamışlardır. Bu nedenle madenlerin de define gibi humus yâni beşte bir nisbetindeki harca tabi olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır.
Humus i Beşte bir demektir. Rikâz'dan vergi olarak veya zekât olarak alınacak meblâğ beşte bir nisbetinde olduğu için bunda humus olduğu buyurulmuştur.
Tuhfe yazarı Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: "lbnü'1-Esîr, en-Nihâye'de: Rikâz, Hicaz halkı yanında câhiliyet devrine âit define manasınadır. Irak halkı yanında ise madenler manasınadır. Arap dili bu iki mânâya da mü-sâiddir. Çünkü madenler de defineler de yer altında gömülüdür. Hadis ise birinci mânâya gelmiştir. Define kolay ve bol yararlı olduğu için bunun beşte birisinin ödenmesi vâcib kılınmıştır, der.
Cumhur, Mâlik ve Şafiî Rikâz'ı câhiliyet devrine âit define mânâsına yorumlayarak: Madenlerde humus yoktur. Fakat bundan alınacak mal nisâb mikdarma ulaşınca zekâtı ödenir, demişlerdir. Ebû Ubeyd ile Buharı' nin bildirdiklerine göre Ömer bin Abdilaziz de böyle hükmetmiştir.
Hanefîler ise, Rikâz'ı define ve madenlere şümullü bir mânâya yorumlayarak: Defineler olsun, madenler olsun bunların beşte bir hissesinin vergi olarak ödenmesi gerekir, demişlerdir."
Gerek cumhurun ve gerekse Hanefî ler'in Rikâz kelimesinin yorumlanması hakkında gösterdikleri deliller ve yek diğerine verdikleri cevabîar hadis şerhlerinde etraflıca anlatılmıştır. Arzu edenler buralara bakabilirler.
Rikâz, câhiliyet devrine âit definedir, diyen cumhura göre bulunan defineden çıkarılacak mal altın ve gümüş olabildiği gibi kıymetli eşya ve mücevherat da olabilir. Ne olursa olsun humusu yâni beşte bir nisbetindeki hissesi vergi olarak ödenir. Ş â f i i' ye göre definenin dinen rikâz sayılabilmesi için çıkarılacak malın altın veya gümüş olması şarttır. Başka mallar bulunursa humusunun ödenmesi gerekmez. [17]

Rikâz'ın Humusu Kimlere Verîlîr?

El-Hâf iz : Âlimler rikâz'm humusunun yâni beşte bir nisbetindeki hissesinin verileceği yer konusunda da ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanife, Mâlik ve Cumhur: Bu hisse vergi olarak verilir ve müslümanların sosyal hizmetlerine harcanır, demişlerdir. El-Müzenî de bu görüşü tercih etmiştir. Şafiî' nin en sahih kavline göre bu hisse zekâtın müstehaklarına dağıtılır ve başka hizmetlere harcanamaz. A h m e d' den ise anılan iki görüş yolunda iki rivayet vardır. Âlimler rikâzdan humus'un Ödenmesi için bir yıllık sürenin geçmesinin şart olmadığı hususu üzerinde ittifak halindedirler, demiştir. [18]

Maden Ve Rikâz'ın Tarifi Ve Hükümlerine Ait Dört Mezhebin Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre maden ve rikâz ayni mânâyı ifâde ederler. O mânâ da şudur: Yer altında bulunan maldır. îster altın ve gümüş gibi kıymetli cevherleri taşıyan toprak ve benzerî maddeler hâlinde olsun, ister kâfirlerin yere gömdükleri hazîne ve define şeklinde olsun fark etmez. Şu halde insan eliyle yere gömül-meyip de Allah tarafından yer altında yaratılan ve kıymetli malları taşıyan madenler de rikâz anlamı içine girer.
Rikâzdan yâni define ve madenlerden ödenen humus zekât değildir. Çünkü zekâtın şartları burda aranmaz.
Madenler üç kısma ayrılır-.
1. Altın, gümüş, bakır ve demir gibi ateşle elde edilip şekillendirilen.
2. Petrol gibi sıvı halde olan.
3. Bunların dışında kalan. Yâni sıvı olmadığı gibi ateşin tesiri ile şekillendirilmeyen kısım. Mücevherat ve yakutlar gibi.
Madenlerin birinci kısmına giren maddelerden elde edilecek malın humusun, yâni beşte bir nisbetindeki hissenin çıkarılıp müslü-manların sosyal hizmetlerine harcanmak üzere devlete vergi olarak ödenmesi gerekir. Kalan beşte dört nisbetindeki mala gelince eğer kimsenin mülkiyeti altında olmayan bir arazide bulunmuş ise kalan malın tamamı bunu bulana aittir. Anılan madende humusun vâcib olabilmesi için bulunan madende câhiliyet devrine âit bir alâmetin bulunması gereklidir. Yâni o malın kâfirlere âit olduğunu kanıtla-yıcı belirtilerin bulunması şarttır. Şayet İslâmiyet devirlerine âit olduğuna dâir bir belirti bulunursa bulunan maden rikâz değil, Luka-ta hükmüne tabidir. Yâni yitik mal sayılır. Bunda humus gerekmez. Bunun kâfirlere veya müslümanlara âit olduğu hususunda şüphe hâsıl olur da kesin bir sonuç alınmazsa câhiliyet devrine âit olarak kabul edilir.
Anılan maden kısmı belirli kimselerin mülkiyeti altında bulunan bir yerde bulunursa bunun humusu ödenir ve kalanı o yerin sahibine aittir.
Evinde maden veya define bulan kimsenin bunun humusunu ödemesi vâcib değildir. Hepsi kendisine aittir.
Yukarda anlatılan madenlerin ikinci ve üçüncü kısımlarında vergi, harç ve zekât gibi bir şeyin çıkarılması vâcib değildir. Ancak sıvılardan cıva'da humus vâcibtir. Yer altında bulunan silâhlar, araç ve gereçler, malzemeler ve ev eşyası da define gibi humusa tabidir.
Denizden elde edilen anber, inci ve balık gibi mallardan bir harç vâcib değildir.
2. Şafii mezhebine göre Rikâz: Câhiliyet devrine yâni kâfirler dönemine âit altın ve gümüş definesidir. Defineden çıkarılan altın veya gümüş nisab mikdarı olunca üzerinden bir yılın geçme-si süresi beklemeksizin humusunun yâni beşte birinin zekâtın müs-tahaklarına ödenmesi gerekir. Defineden elde edilen altın veya gümüşün sikkeli olması şart değildir. Kişi böyle bir defineyi yer altında değil de üstünde bulursa buna rikâz denmez. Bu, lukata hükmüne tabidir.
Bulunan define kâfirlere âit olmayıp, İslâm dönemine âit olduğu anlaşılıyor ise bunun sahibinin kim olduğu bilindiği takdirde sahibine teslim edilmesi gereklidir. Sahibi ölmüş ise mirasçılarına verilir. Sahibi bilinmiyor ise Lükata hükmüne tabidir. Keza bunun câhiliyet devrine mi, İslâmiyet devrine mi âit olduğu bilinmiyor ise gene lukata hükmüne tabidir. Bir kimse, kendi mülkünde bulunan definenin kendisine âit olduğunu iddia ederse, define ona âit sayılır. Şayet böyle bir iddiada bulunmazsa kendisinden önceki mâlikin sayılır.
Maden ise Allah tarafından bir yerde yaratılan bir şeyi ordan çıkarmakla elde edilen maldır. Şer-i Şerifte madenlerden yalnız altın ve gümüşten ödeme yapılır. Demir, bakır ve kurşun gibi maddeler madenlerden istihsal edilmekle beraber bunlardan bir ödeme yapılmaz. Madenlerden istihsal edilen maddelerin sıvısı, katısı, ateşin etkisiyle şekilleneni veya başkası arasında bir fark yoktur. Madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşte vâcib olan mikdar kırkta birdir. Yâni altın ve gümüşün zekâtı nasıl kırkta bir ise madenlerden istihsal edilen altın ve gümüşün zekâtı da kırkta birdir. İstihsal edilen altın ve gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şartı yoktur. İstihsal edilir edilmez hemen zekâtı ödenir.
3. Mâliki mezhebine göre, Rikâz: Câhiliyet devrine âit altın, gümüş ve diğer malların definesidir. Bir definenin câhiliyet devrine mi, îslâmî bir devreye mi âit olduğunda tereddüd edilirse câhiliyet devrine âit olarak kabul edilir. Definede çıkan mal altın olsun gümüş olsun başka mal olsun bunun humusu, yâni beşte biri genel hizmetlere harcanmak üzere devlete verilir. Ancak defineye ulaşmak büyük çalışmalar ve masraflarla gerçekleşirse bunun kırkta biri zekât olarak müstehaklarma dağıtılır. Her iki takdirde elde edilecek malın nisab miktarını doldurması şart değildir. Definenin kalan kısmı arazi sahibinin hakkıdır. Ancak arazi sahibinin bunu miras yoluyla veya ihya etmek suretiyle sahip olması şarttır. Eğer arazi sahibi bu yeri satın almak veya hibe yoluyla elde etmiş ise define bu yerin ilk sahibinin hakkıdır. Şayet bu yer hiç kimsenin

mülkiyetinde değil ise define, bulan kişinin hakkıdır.
Müslümanların veya zimmî, yâni İslâm memleketinde vatandaşlık hakkı verilmiş olan gayr-i müslimlerin yere gömmüş olduğu definelere gelince bu nevî define sâhibleri veya mirasçıları bilindiği takdirde onların hakkıdır. Kime âit olduğu bilinmezse bu nevî defineler Lukata yâni yitik mal hükmüne tâbidir. Bir yıl ilân edilir. Buna rağmen sahibi çıkmazsa bulanın hakkıdır. Fakat bu nevî definelerin asırlarca önceki devirlere âit olduğu bâzı karine ve alâmetlerle anlaşılırsa, Lukata hükmüne tabi değildir. Sâhibleri bilinmeyen mallar gibi devlet hazînesine konulur ve müslümanlann genel hizmetlerine harcanır.
Maden ise Allah'ın yerde ve toprakta yaratmış olduğu altın, gümüş demir, bakır ve kibrit gibi maddelerdir. Maden Rikâz'dan tamamen ayrı bir şeydir. Madenden istihsal edilecek madde altm veya gümüş ise nisab miktarına ulaşsın veya ulaşmasın yıllanması beklenmeksizin zekât ödeme şartları tahakkuk edince zekâtı ödenir. Anılan madenin zekâtı kırkta bir olup zekâtın müstehaklarma dağıtılır.
4. H a n b e 1 i mezhebine göre Rikâz: Câhiliyet devrine ait definedir. Kâfirlere âit olduğu bilinen defineler rikâz sayıldığı gibi yer yüzünde bulunan ve onlara âit olduğu bir takım alâmetlerle anlaşılan mallar da define hükmündedir. Fakat İslâm alâmeti bulunan veya hem küfür hem de İslâm alâmeti bulunan defineler Rikâz hükmüne tabi olmayıp Lukata hükmüne dâhildir. Rikâzı bulan şahıs bunun humusunu, yâni beşte birini umumî hizmetlere harcanmak üzere devlet hazînesine teslim etmek zorundadır. Kişi defineyi kendi mülkünde veya sahipsiz bir arazide bulursa humustan artan kısım kendisinin hakkıdır. Şayet başkasının arazisinde ve akarında bulursa, arazi sahibi definenin kendisine âit olduğunu iddia etmezse yine bulana aittir. Şayet arazi sahibi definenin kendisine âit olduğunu iddia etmekle beraber şahidi yok ve kendisi bulunan definenin evsâfını tarif edemezse yemin etmek suretiyle alır. Bir kimsenin izni olmaksızın mülküne girip araştırma yapan ve neticede define bulan kişi bir hak talebinde bulunamaz. Bulunan define mülk sahibine aittir. Yukarda anlatıldığı şekilde. Şayet kişi arazi sahibinin izni ile girip araştırma ve çalışma neticesinde define bulursa bulan kişi öncelikle define hakkma sahip olur.
Madene gelince, maden, yerde oluşan ve toprak cinsinden olmayan maddelerdir. İster altın, gümüş, bakır gibi katı halde olsun ister kibrit ve petrol gibi sıvı halde olsun fark etmez. Böyle bir maddeyi istihsal eden kişi bunun onda birini ödemekle mükelleftir. Bu ödemenin vâcibliğinin iki şartı vardır: Birincisi istihsal ettiği madde altın veya gümüş ise yabancı maddelerden tasfiye edildikten sonra net miktarının nisab olması gereklidir. Bu iki maddeden başka mal cinsinden ise değerinin nisab tutarında olması gereklidir. İkinci şart müstahsilin zekât mükelleflerinden olmasıdır. Şu halde müstahsil zimmî yâni gayri müslim veya borçlu bir müslüman ise ona vâcib değildir. İstihsal edilen maden ocağı birisinin mülkü içinde ise istihsal edilen maden, mülk sahibinindir. Başkası istihsal etse bile hüküm budur. Maden ocağı sahipsiz bir arazide ise elde edilen maden, müstahsilin malıdır. Bu takdirde bunun kırkta birini zekât
olarak ödemesi gerekir. İstihsal ettiği mal altm veya gümüş olsun, başka maddeler olsun fark etmez.
Not: Define ve madenle ilgili daha geniş bilgi isteyenler fıkıh kitablarma müracaat etsinler. Dört mezhebin görüşü ile ilgili olup yukarda verilen bilgi El-Fıkıh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa adlı kıtabtan özetlenerek alınmıştır.

2511) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Sizden önceki (ümmet) lerde bir akar (ev) alan bir adam vardı. (Satın aldığı) akarda içi altm dolu bir cürre (küp veya testi) buldu. Bunun üzerine (satıcıya) :
— Ben senden toprak aldım, senden altın almadım, dedi. (Satıcı) adam da (alıcıya) :
— Şüphesiz ben sana bu toprağı, içindeki ile beraber sattım, dedi. Sonra satıcı ile alıcı (üçüncü) bir adama baş vurup muhakeme oldular. Kendisine baş vurulan adam, (bunlara) :
— Sizin oğlunuz ve kızınız var mı? diye sordu. Bunlardan birisi (alıcı) :
— Benim bir oğlum var, dedi. Diğeri (satici) dâ:
— Benim bir kızım var, dedi. Kendisine müracaat edilen adam: ^ — Şu halde oğlana kızı nikâh ediniz. Oğlan ile kız bü altından kendilerine harcasınlar ve sadaka versinler, diye hükmetti. [19]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
E 1 - H â f ı z , EI-Fetih'te özetle şöyle der :
"Bu hadîste sözü edilen satıcı ile alıcının isimlerine rastlamadığım gibi hüküm için baş vurdukları zâtın ismine de rastlamadım. Ancak Veheb bin Münebbeh'in el-Mübtedâ adlı kitabında bu iki adamın baş vurdukları zâtın peygamberlerden Dâvûd (Aleyhisselâm) olduğunu söylemiştir. İshâk bin Bişr'in el-Mübtedâ'sında ise hüküm için baş vurulan zâtın Z ü 1 k a r -ne y n - in hakimlerinden olduğu nakledilmiştir.
Akar: Ev, arsa, hurmalık, kıymetli ev eşyası gibi değişik mânâlara gelir. Burada ev mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü Veheb bin Münebbeh'in rivayetinde satılan malın ev olduğu belirtilmiştir.
Satıcı ile alıcı arasında yapılan satış akdinin yalmz akar için olduğu hadîsin metninden açıkça anlaşılıyor. Satıcı evde bulunan malın da dolaylı olarak satılmış olduğuna inanıyor, alıcı ise bunun aksine inanıyor. Aralarındaki ihtilâf konusu budur. Satış akdinin şekli hakkında ihtilâfları yoktur. Hadîsin zahirine ^Öre alıcı, içinde altın bulunan Cerre'yi yâni küp veya testiyi evin içinde yâni yere gömülü olmaksızın bulmuştur. Dinimize göre bu durumda alıcının sözü muteberdir ve altuı satıcının malıdır.
Tarafların satış akdinin şekli hakkında ihtilâfa düşmüş oldukları muhtemeldir. Şöyle ki muhtemelen alıcı: Sen satarken evi ve için-dekini sattım, demedin der. Satıcı ise: Hayır ben evi ve içindekini sana sattım, der. İhtilâf konusu bu ise Şer-i Şerifteki hüküm şudur: İki taraf sözlerinde doğru olduklarına yemin ederler ve satılan ev geri verilir.
Alıcının evi aldıktan sonra evde tadilât yaparken defineye rastlamış olması da muhtemeldir. İshâk bin Bişr'in rivayeti bu ihtimâli teyid eder. Çünkü bu rivayete göre müşteri: Ben ev aldım. Bunu tamir ederken bir define buldum, der. Satıcı da altınları teslim almaya davet edilirken : Ben evime altın gömmedim ve böyle bir şeyden haberim de yoktur, der... Olay böyle olursa Şer'î hüküm şöyledir: Bu definenin kâfirler dönemine âit olduğu bilinirse Bikâz hükmüne tabidir. Müslümanlar devrine âit bir define olduğu bilinirse Lukata hükmüne tâbidir. Müslümanların veya kâfirlerin devirlerine âit olduğu bilinmezse bu define devlet hazinesine devredilir. Hadîste anılan devirdeki şeriat hükmü yukarda anlatılan şeriatımızın hükümleri gibi olmadığı için başvurulan kişinin hadîste anlatıldığı şekilde hüküm verdiği umulur.
Hadisin zahirine göre tarafların baş vurdukları şahıs resmi hâkim değil, taraflarca hakem tâyin edilmiş bir kimsedir. Fakat î s -hâk bin Bişr'in rivayetinde baş vurulan zâtın resmi hâkim olduğu belirtilmiştir. Eğer bu rivayet sabit ise tarafların hakem tâyin etmeleri ve hakemin verdiği hükmün geçerliliği caizdir diyen âlimler için bu hadîs delil olmaz. Dâvâlı ve davacının kendi aralarında bir hakem tâyin edip verdiği hükme uyulmasının caiz olup olmaması ihtilaflı bir meseledir. Hakem tâyin edilen şahsın bu işe liyakatli olması ve hakkaniyetle hükmetmesi şartı tahakkuk ederse verilen hüküm Mâlik ve Ş â f i î' ye göre caiz ve geçerlidir. Bu hüküm memleketin hâkiminin görüşüne uygun olsun veya olmasın muteberdir. Şafiî ceza ile ilgili meseleleri bunun dışmda tutmuştur.
Ebû Hanife ise hakemin verdiği hükmün o memleketin hâkiminin görüşüne uygun olmasını şart koşmuştur." El-Fetih'ten yapılan nakil bitti.)
B u h â r î' nin rivayetinde hakem —veya hâkim—in verdiği hükme âit cümle şöyledir :
Oğlana kızı nikâh ediniz. Bu altınlardan bunlara harcayınız ve (bundan) sadaka veriniz."
Define ile ilgili geniş bilgi bundan önceki hadîslerin izahı bölümünde verildiği için burada bu hususla ilgili geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum. [20]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 761-62

[2] Bu sahâbi'nijı hâl tereemesi 1705 nolu hadis bölümünde geçti.

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/62

[4] Cerir (R.A.) meşhur sahâbilerdendir. Hâl tereemesi 159 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/62-64

[6] Bu zâtın hâl tercemesi 945 nolu hadîsin izahı bölümünde geçti.

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/64-67

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/67-68

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/68-71
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/72-75
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/75-76
[12] Âl-İ İrm-ân : 92
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/76-80
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/80-82
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/82-83
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/83
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/84-85
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/85
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/85-89
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/90-91

19- ITIK (YÂNİ KÖLE VE CARİYEYİ ÂZADLAMA) KİTABI

1- Müdebber (Âzadlanması Sâhîbîntn Ölümüne Bağlanan Köle) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Müdebber kelimesinin tarifini verelim :
Müdebber kelimesi Tedbir masdanndan alınmadır. Dîn ıstılahında Tedbîr akdi şöyledir : Kişi kendi kölesine: Ben öldüğüm zaman sen âzadlısın gibi bir söz söylemek suretiyle onun âzadlanma-sını kendi ölümüne bağlar. îşte bu sözleşme ve akid işine Tedbîr akdi denilir. Tedbir kelimesi de Dübür kökünden alınmadır. Dübür, arka demektir. Kişinin dübürü onun arkası manasınadır. Ölüm de hayatın arkasında olduğu için hayattan sonraya talik edilen âzadlama işine Tedbîr ismi verilmiştir. Müdebber ise âzadlanması, sahibinin ölümüne bağlanan köledir.
Müdebber'in mânâsı açıklanmış olduğundan hadislerin terceme-sinde bu kelimeyi aynen kullanmakta bir beis görmüyorum.

2512) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müdcbber (Yâni âzad-lanması sahibinin ölümüne talik edilen) köleyi sattı."

2513) Câbir bin Abdîllah (Radtyallâhü onhümâ)'âar\; Şöyle demiştir:
Bizden (Ebû Mezkûr isimli) bir adam (Ben öldükden sonra sen âzadlısm diye) tedbîr akdi suretiyle (Yâkub isminde) bir köleyi âzad-ladi. Adamın bu köleden başka malı da yoktu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (âzadlanması sahibinin ölümüne talik edilen) bu köleyi (sahibi hayatta iken) sattı. Benî Adî kabilesinden İb-nü'n-Nehhâm (Nuaym) isminde bir adam bu köleyi satın aldı. (Re-sûl-i Ekrem kölenin bedelini sahibine verdi.)" [1]

İzahı

Müellifin Câbir (Radıyallâhü anhVden rivayet ettiği, biri kısa diğeri uzunca olan bu hadîsi Buharı, Müslim, Ebû D â v û d ve Ne-sâi de kısa ve uzunca metinler hâlinde rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde köle sahibinin isminin Ebû Mezkûr ve kölesinin isminin de Yâkub olduğu açıklandığı için bu durumu parantez içinde ifade ettim. Köleyi satın alan zatın N u -aym bin Abdillah bin en-Nahhâm olduğu da diğer rivayetlerde belirtilmektedir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözü edilen müdebber köleyi satmasının sebebi köle sahibinin,maddî sıkmtı içinde olması idi. Nitekim bu durum müellifimizin ikinci rivayetinde ve B u -h â r î' nin rivayetinde belirtilmektedir. [2]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Bu hadîsler âzadlanması sahibinin ölümüne talik edilmiş olan köleyi satmanın câizliğine delâlet eder. Ancak bu mesele ihtilaflıdır. Avnü'l-Mabûd yazan bu hususta özetle şöyle der:
"Teivîh sahibi: Âlimler müdebber yâni âzadlanması sahibinin ölümüne talik edilen kölenin satılıp satılmıyacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanife, Mâlik ve Küfe' den bir cemâat: Kişi müdebber kölesini satamaz, demişlerdir,
2. Şafiî, Ahmed, Ebû Sevr, İshâk ve Zahiriye mezhebi mensubları bunu caiz görmüşlerdir. Â i ş e , Mücâhid, el-Hasan ve Tâvûs'un kavli de böyledir.
3. İbn-i Ömer, Zeyd bin Sabit, Muham-med bin Şîrîn, İbnü'l-Müseyyeb, Zührî, Şa'-bi, Nehaî, İbn-i Ebi Leylâ-ve el-Leys bin S a' d bunu mekruh saymışlardır.
4. E v z â î : Müdebber köleyi ancak onu âzadlamak üzere satın almak isteyene satmak caizdir. Başka kimseye satmak caiz değildir, demiştir.
5. A h m e d ' e göre sahibi borçlu ise satabilir, aksi halde satamaz.
Mâlik, müdebber kölenin satılmasının ve hibe edilmesinin câizliği hususunda Medîne-i Münevvere halkının ic-mâ ettiğini anlatır, demiştir,
Aynî de özetle şöyle der: Hanefî âlimlere göre Müdebber iki nevidir. Birincisi âzadlanması sahibinin ölümüne bağlanan köledir. Buna Mutlak müdebber nevi denilir. Bu nevî köle satılmaz, hibe edilmez. Ancak çalıştırılır. Hizmet ve kazancından yararlanılır. Sahibi ölünce terekesinin üçte biri kölenin değerini karşılıyor ise köle âzadlanmış olur. Aksi takdirde kölenin üçte biri âzadlanmış olur. Müdebber'in ikinci nevi de Mukayyed olanıdır. Sahibi kendisine: Ben bu hastalıktan ölürsem sen hürsün, veya şu yolculuğumda ölürsem sen hürsün, ya da ben beş

seneye kadar ölürsem sen hürsün, gibi bir şekilde kölesinin âzadlanmasım belirli bir şarta bağlarsa, bakılır. Koşulan şart tahakkuk ederse âzadlanmış olur. Tahakkuk etmezse onu satmak caizdir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu arada başka kitablardan da nakiller yaparak değişik görüşleri ve taraftarları hakkında genişçe bilgi verir ve sonunda şöyle der :
Hulâsa, Hanefi âlimler bu hadîsi Mukayyed müdebber köleye âit olarak yorumlamışlardır. Bu durumdaki köleyi satmak bunlara göre caizdir. M â 1 i k ' in arkadaşları; Hadîste anılan köle sahibi borçlu idi. Borçlu olunca Tedbir akdini bozması caizdir, demişlerdir. Şafiî ve taraftarları ise hadîsi zahirine göre mânâ-landırmışlar ve: Müdebber köle her durumda satılabilir, demişlerdir"
Köle müessesesi târihe karışmış olduğundan bu konuda daha geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum.

2514) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankümâyâ&n rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur-
«Müdebber (yâni âzadlanması sahibinin ölümüne bağlanan) köle sülüs (yâni sahibinin terekesinin üçte birin) den (olmak üzere geçerli)
îbn-i Mâcete dedi ki: Ben Osman'dan yâni İbn-i Ebî Şeybe'den işittim şöyle dedi s Bu, yâni -Müdebber köle sülüstendir- hadîsi hatâdır.
Ebû Abdiliah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bu hadîsin aslı yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde AH bin Zabyân vardır. Bu râviyi tbn-i Muin, Ebû Hâşim ve başkası zayıf saymışlardır. İbn-i Muin ayni zamanda onu yalanlamıştır. El-Müzzî de : Şafii bu hadîsi AH bin Zabyân'dan, mevkuf olarak rivayet ederek şöyle demiştir, der :
Ali bin Zebyân dedi ki : Ben bu hadisi merfû olarak rivayet ederdim. Sonra arkadaşlarımız : Bu hadis merfû değil, bilâkis tbn-i Ömer (R.A.) üzerinde mevkuftur, dediler. Ben de bunu mevkuf ettim.
Şafii dedi ki : Bu hadisi rivayet eden hafızlar bunu İbn-i Ömer (R,A.) üzerinde durduruyorlar. [3]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin sened durumu notta belirtildi. Hadîs'ten çıkarılan hüküm şudur : Bir kimse kölesinin âzadlanması-nı ölümüne talik edip meselâ, ben öldüğüm zaman sen hürsün, derse ve sonra ölürse bakılır. Eğer adamın geride bıraktığı mahn üçte birisi bu kölenin değerini karşılıyor ise köle âzadlanmış olur. Sülüs yâni terekenin üçte birisi karşılamıyor ise karşıladığı değer nis-betinde âzadlanmış olur. Kalan kısmının âzadlanması için kölenin çalıştırılıp bu meblâğı kazanmasına imkân verilir. Mâlik, $ â -fiî ve cumhurun görüşü budur. El-Leys bin Sa'd ve Z ü f e r'e göre müdebber köle, sahibinin terekesinin tümünden âzadlanmış olur. Yâni terekenin üçte biri bunun değerini karşılamaz da terekenin tamamı karşılarsa yine âzadlanmış olur.
E 1-A y n i1 nin beyânına göre Hanefi mezhebinin görüşü şöyledir:
Köle sahibinin başka malı yok ise kölenin üçte biri âzadîanmış olur ve kalan üçte ikisinin değerini kazanması için çalışmasına imkân verilir. Şayet köle sahibi borçlu ölüp borcunun tutarı kölenin değerinin tamamına denk veya daha fazla ise köleye değerinin tamamını çalışarak kazanması için fırsat verilir ve böylece değeri kadar para kazanınca âzadlanır. [4]

2- Ümmehâtü'l-Evlâd (Yâni Sahibinden Çocuğu Olan) Cariyeler Babı

Bu babın başlığında geçen iki kelimenin açıklamasını verelim: Ümmehât: Ümm'ün çoğuludur. "Analar" manasınadır.
Evîâdî Veled'in çoğuludur. Veled, oğlan çocuk anlamına geldiği bazen kız olsun oğlan obun genel mânâda yâni çocuk anlamında kullanılır, Evlâd kelimesi de böyledir. Burada "çocuklar" mânâsına kullanılmıştır. Câriye sahibi bununla cinsel ilişkide bulunup bundan çocuğu olunca bu câriye'ye Ümmü'l-Veled denilir. Yâni çocuk anası. Bu durumdaki cariyeler satılır mı, satılmaz mı? Böyle bir cariyenin sahibi ölünce câriye âzadlanmış sayılır mı, sayılmaz mı? Bu bâbta rivayet edilen hadîsler bu konuya aittir. Âlimlerin bu konuya ilişkin hüküm ve görüşleri bunların izahı bölümünde verilecektir.

2515) (Abdullah) hin Abhâs (Radıyatiâhk <whünıây<\M\ rivayet edil dİRİne göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi vr Srllrm) şöyle buyurdu, demiştir :

«Herhangi bir adamın cariyesi kendisinden olma çocuk doğurursa o câriye o adamın ölümünden sonra âzadlanmış olur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hüseyn bin bin Abdil-!ah bin ITbeydiIlah bin Abbâs bulunur. tbnü'l-Medinî ve başkası bu râviyi terket-mislerdir. Ebû Hatim ve başkası da bunu zayıf saymışlardır. Buhâri de : Bu râvi ?,mdıkh.k.Ia itham ediliyordu, demiştir.

2516) (Abdullah} hin \h\ms İUuetfvutlâfiii antıiimâ)\\ı\n: Şöyle demiştir ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in huzurunda (oğlu) İbrahim'in anası (ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cariyesi olan Mâriye) (Radıyallâhü anhâ)'dan söz edildi. ResüM Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ;
-Onu, oğlu (İbrahim) âzadladı» buyurdu."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hüseyn bin AbdUlah vardır. Bu râvi'nin durumu demin anjatıldi.[5]

İzahı

î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisini A h m e d , Hâkim. Dârimi ve Beyhaki değişik senedlerle rivayet etmişlerdir. İkinci hadisini D â r e k u t n i de rivayet etmiştir, Bu iki hadislerden çıkan hüküm şudur : Adamın cinsel ilişkide bulunduğu cariyesinden çocuğu olunca adam öldükten sonra câriye âzadlanmış olur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) 'in M â r i y s (Ra-dıyallâhü anh) isimli cariyesi var idi. ResüM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml'in î b r â h i m isimli oğlu bu cariyeden idi. Bu ne-denle Mâriye Ümmül'-Veled sayılır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatından sonra âzadlanmış sayılırdı. Hadisin «Onu oğlu âzadladı» cümlesinin mânâsı bu olabilir. Yâni oğlu onun âzadtanmasına sebep oldu. Kanaatime göre hadisin mânâsı böyledir. Çünkü cariyenin sahibinden olma çocuk doğurmasıyla derhal âzadlandığına hükmeden ilim adamını bilmiyorum. Keza doğan çocuğun babasının cariyesini âzadlama yetkisi de yoktur. Kaldı ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selârn) in oğlu İbrahim henüz iki yaşını doldurmadan vefat ettiği rivayet olunmaktadır. î tara h i m ' in doğumundan sonra Mâriye1 nin âzadlandığına dâir bir bilgi de edinemedim. Bu itibarla hadisi yukardaki şekilde yorumlama yoluna gittim.
Avnü'l-Mabüd yazarı "Ümmehâtü'l-Evlâd'ın âzadlanmasi babında e 1 - H â f ı z ' dan naklen şu bilgiyi verir :
"Ümmü'l-Veled yâni sahibinden olma çocuk doğuran cariyenin âzadlanması ve onun satılmasının câizliği hususunda setef ve halef âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :
1. Ömer (Radıyallâhü anh)'m bu nevi cariyeyi satmanın caiz olmadığına hükmettiği sabittir. Osman CR^tİpptih&feû anh)
ile Ömer'bin Abdilaziz'in de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur. El-Hasan, Atâ, Mücâhid, Salim, îbn-i Şihâb ve İbrahim gibi zâtlar dâhil, tabiîlerin ekserisi de böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafiî, Sevr!, Evzâî ve el-Leys de böyle hüküm vermişlerdir. Ebû Hanîfe' nin arkadaşları da böyle demişlerdir. (El-Hâf iz bu arada başka âlimlerin isimlerini de vermektedir.)
2. Ebû Bekr-i Sıddik, Ali bin Ebî Tâlib, îbn-i Abbâs, îbn-i Zübeyr, Câbir ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) ise bu durumdaki cariyeyi satmayı caiz görmüşlerdir. Yâni sahibi dilerse onu satabilir. D â-vûd-i Zahirî de böyle demiştir.
Îbnü'l-Hünıâm da el-Hidâye'nin şerhinde: Ümmü'l-Veled o cariyeye deniliyor ki, onun tamamına veya bir kısmına mâlik olan adamdan çocuğu vardır. Bu nevî câriye satılamaz, hibe edilemez ve başkasına temlik edilemez. Sahibi onu âzadlamadan ölürse o âzad-lanmış olur. Sahibi öldüğü zaman malı onun borcunu karşılayamaz durumda olsa bile hüküm budur. Ashâb-i Kiram ile Tabiîlerin ve fıkıhçılarm cumhurunun görüşü budur. Bâzıları böyle câriye satılabilir diyerek Câbir (Radıyallâhü anh) 'in — 2517 nolu — hadîsini delil göstermişlerdir. Bu mezheb, Ebû Bekir, Alî, îbn-i Abbâs, Zeyd bin Sabit ve İbn-i Zübeyr' den de rivayet edilmiştir. Lâkin İbn-i Mes'ûd ile îbn-i Abbâs' tan yapılan sahih bir rivayette bu iki zât: Bu câriye, oğlunun hissesine mahsuben azatlanır, demişlerdir. Bu rivayet gösteriyor ki eğer bu iki zâtın yukardaki görüşleri sabit olsa bile bundan dönüş yapmışlardır."

2517) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramızda, hayatta iken biz, çocuklarımızın anaları olan cariyelerimizi satardık. Bunda bir sakınca görmezdik."
Not: Biuıun senedinin sahîh ve râvîlerinin sıka zâtlar olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir. [6]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Bu hadîse göre kişi, kendisinden çocuğu olan cariyesini satabilir. Bundan önceki hadîsin izahı bölümünde bâzı sahâbîlerin bu görüşte olduklarını ve Câbir (Radıyallâhü anh) 'm da bu görüşte olduğunun rivayet edildiğini belirtmiştir.
Serârî: Sürriyye'nin çoğuludur. Cariyeler manasınadır. Bazıları ev kadım olarak kullanılan câriye mânâsına kullanıldığını ifâde ederler. Ümmehâtü'l-Evlâd'ın sahibinden çocuğu olan cariyeler mânâsına olduğunu yukarda anlatmıştım. Elde mevcut sünen nüshalarında Serârî kelimesi ile Ümmehât kelimesi arasmda atıf harfi olan "Ve" vardır. Bu harfin varlığı dikkate alınırsa cümlenin mânâsı "Biz cariyelerimizi ve bizden çocuğu olan cariyelerimizi satardık..." olur. Kişinin kendi cariyesini satabildiği bilinen bir şeydir. Hadîsten kasde-dilen inânâ bu olmayıp sahibinden çocuğu olan cariyenin satılabil-mesidir kanısındayım. Avnü'l-Mabûd'da müellifimiz ile Â h m e d tarafından rivayet edildiği bildirilen bu hadîs nakledilirken atıf harfi olan "Ve" kelimesi yoktur. Bu nakle göre bâzı nüshalarda bu harf yoktur.. O nüshaları dikkate alarak tercemeyi sundum. Çünkü mânâ bakımından daha uygundur.
Ebû Dâvûd da başka bir senedle Câbir (Radıyallâhü anh)Jden buna benzer bir hadis rivayet etmektedir. Ordaki metin şöyledir:
"Câbir (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in dönemlerinde biz Ümmehâtül-Evlâd (yâni bizden çocuğu olan cariyeler) i sattık. Ömer (Radıyallâhü anh) (halîfe) olunca bizi (bundan) menetti. Biz de (bundan) sakındık."
El-Mü nzi r i bu hadîsi rivayet ettikten sonra özetle şöyle der:
"Bâzı âlimler şöyle demişlerdir: Sahibinden çocuğu olan cariyeler muhtemelen Resûl-i Ekrem fAleyhi's-salâtü ve's-selâmî zamanında çok az satıldığı için O'nun bundan haberi olmamış olabilir. Şu ihtimâl de vardır: Belki ilk zamanlarda bu nevî cariyelerin satılması caiz idi. Sonra yasaklandı. E b û B -e k i r (Radıyallâhü anh) ise konulan yasağı duymamış olabilir veya onun döneminde bu nevi olay vuku bulmamış olabilir. Çünkü onun dönemi kısa sürdü. Bu dönemde mürted olanlar olduğu için E b û Bekir bir taraftan bunlarla savaşmakla meşguldü. Diğer taraftan îslâmî hizmetler konularında yoğun bir çalışma içinde idi. Ömer (Radıyallâ-hü anlı) halîfe iken, bu konu hakkında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) tarafından buyurulmuş olan sahîh hadîsler kendisine intikal edince bu yasağı koydu."
Avnü'I-Mabûd yazarı İbn-i K u d â m e' nin de şöyle dediğini nakleder:
"Sahibinden çocuğu olan cariyeyi satmanın caiz olmadığı yolunda sahâbüerin icmâ'ı vardır. Ali, îbn-i Abbâs ve İbn-i Z ü b e y r' in bunu caiz gördüklerine dâir yapılan rivayet, nakledilen icmâ'ı gölgelemez. Çünkü bu zâtların bu görüşten rücû ettikleri kendilerinden rivayet edilmiştir."
Bu ifâdenin akabinde konuya ilişkin rivayetler nakledilmekte ise de bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Çünkü günümüzde bu nevi meseleler görülmez. Câriye işi târihe karışmıştır. [7]

3- Mükâteb Köle Babı

Mükâteb: Kendisi ile Kitabet akdi yapılan köle manasınadır. Mükâtib ise: Kölesi ile Kitabet akdi yapan kişiye denilir. Kitabet akdi şöyle olur. Kişi, kölesine : Sen şu kadar para veya bu kadar mal kazanıp bana verdiğin zaman âzadlanmış olursun, der. Köle de bunu kabul eder. îşte köle ile sahibi arasında yapılan bu akid Kitabet ismini ahr. î b n ü' t - T i n : Kitabet akdî İslâmiyet'ten önce de uygulanıyordu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî da bu işlemi yasaklamadı ve uygulanmasını tasvib buyurdu, demiştir.

2518) Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
-Üç kişi vardır ki Allah Teâlâ'mn bunların hepsine yardım va*dl vardır» Allah yolunda savaşan gazi, (âzadlanması için vermesi gereken parayı - malı) ödemek isteyen mükâteb köle ve nefsini harama girmekten menetmek isteğiyle evlenen adam.» [8]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Nesâî, Ahmed, İbn-i Hib-bân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadiste anılan üç zümreye Allah Teâlâ'mn yardım etmesinin Allah üzerine hak olmasının mânâsı, bu yardımın sabit olmasıdır. Ya da Allah'ın kendi ihsan, ve keremiyle bunlara yardım etmeyi kendi zâtına vâcib kılmasıdır. Yâni va'd buyurmuş olmakla va'dini gerçekleştirmesidir. Yoksa Allah Teâlâ hiç bir şeyi yapmak zorunda ve mecburiyetinde değildir. Her şeyi dileğiyle yapar. İrâde ve dileği olmaksızın hiç bir şeyin vuku bulması ve yaratması söz konusu değildir. Hadîs, bu üç zümreye Allah'ın yardımcı olduğunu müjdeler.

2519) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin ei-Âs) (Ra-dtydUâku ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sotlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Her hangi bir köle ile yüz okka üzerine kitabet akdi yapılır ve İle bunun hepsini ödeyip de yalnız on okka ödememiş ise köleliği svam eder.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Haccâc bin tat, tedlisçidir. [9]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd. Tirmizi ve Nesâi de vâyet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadîsin garîb nevinden oldu-ınu beyân etmiştir. Zevâid sahibinin bunu Zevâid türünden sayasının sebebini bilemedin. Çünkü diğer sünen sâhiblerince de ri-iyet edilmiştir.
Okiyye ; Okka demektir. Bir Okiyye kırk dirhem olarak tarif ediliştir. Okiyye hakkında geniş bilgi 1793 ve 1794 nolu ve dirhem hak-nda geniş bilgi 1790 -1791 nolu hadislerin izahı bölümünde veril-. Okiyyât: Okiyye'nin çoğuludur. Evâki de Okiyye'nin çoğuludur. Hadîsten çıkarılan hüküm şudur: Sahibi ile kitabet akdini ya-m köle, pazarlık edilen para veya başka bir malın tamamını öde-edikçe kölelik hâli devam eder. Âlimlerin ekserisinin görüşü bu-ar. Selef âlimlerinin bâzısının görüşü değişiktir. Meselâ Ali bin
b î T â 1 i b (Radıyallâhü anh)'den yapılan bir rivayete göre ile anılan meblâğın ne mikdarını ödemiş ise o nisbete göre bir smı âzadlanmış olur. Şu halde köle anılan meblâğın yarısını öder-
onun yarısı âzadlanmış olur. tbn-i Mes'ûd ve İbn-i Ab b â s' tan da başka görüşler rivayet olunmuştur. Fakat Cum-irun görüşü bu hadîsten çıkarılan hükme uygundur. 2521 nolu Ai ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsi cumhurun görüşüne en kuv-stli delildir.
H a t t â b î şöyle der: "Mükâteb, yâni kendisi ile kitabet ak- yapılan köle henüz borcunun tamamını ödememiş iken satılabi, diyen âlimler için bu ve benzerî hadisler delil durumundadır.
inkü onun kölelik hâli devam ettiğine göre sahibinin mülküdür,
Lni malıdır. Kişi malını satabilir.
Hadîsten çıkarılan ikinci hüküm de mükâteb köle henüz borcu-ın tamamım ödememiş iken ölürse, köle olarak ölmüş olur. Yâni >rç mikdanndan ödemiş olduğu mal onun sahibinin hakkıdır ve ilenin çocukları varsa bunlar da sahibin köleleri sayılır. Köle öl-iğü zaman kalan borcunu karşılıyabilecek kadar bir kazancı olup
bunu sahibine ödememiş ise yine hüküm aynidir. Bu hüküm Ömer bin el-Hattâb, Zeyd bin Sabit, Ömer bin Abdilazîz, Zühri, Katâde, Şafii ve Ahraed'-den de rivayet olunmuştur."
Ebû Hanife'ye göre ise borcunun tamamını ödemeden ölen köle kalan borcunu karşılayabilecek kadar bir mal geride bırakmış ise âzadlanmış sayılır. Böyle bir mal bırakmadan ölmüş ise köle olarak ölmüş sayılır.
M â 1 i k' e göre borcunun tamamım ödemeden ölen kölenin çocukları var ise köle âzadlanmış sayılır. Yok ise köle olarak Ölmüş sayılır.

2520) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÜem)'m zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radıyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine hitaben) şöyle buyurmuştur :
«Siz (kadınlar) dan birisinin mükâteb bir kölesi olup kölenin Ödeyeceği meblâğı (para - malı) olduğu zaman artık kölenin sahibesi (kadın) ondan saklansın (Yâni köle onun odasına girmesin.)»"
Not: Sindi şöyle demiştir: Beyhaki'nin Şafii'den naklen beyân ettiğime göre bu hadîsin râvîsi Nebhân olduğu için senedde biraz zayıflık vardır. [10]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmiştir. T i r m i z î hadîsin hasen - sahîh

olduğunu söylemiştir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aİey-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in muhterem zevcelerindendir. Nebhân (Radıyallâhü anh) da bu hatunun mükâteb kölesi idi.
Bu hadîsten çıkarılan hüküm şudur •. Bir kadın kendi kölesi ile Kitabet akdi yapar. Yâni ona : Sen şu kadar para veya bu kadar mal kazanıp bana verdiğin zaman âzadlısın, der. îşte kadın ile kölesi arasında böylece akid yapıldıktan sonra köle, ödemesi gerekli meblâğı temin edince henüz kadına teslim etmemiş olsa bile âzad-lanmasının gerçekleşmesi yaklaşmış olduğu için artık köle eskisi gibi kadının odasına giremez. Kadına bakamaz. Tamamen yabancı bir erkek gibidir.
Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadisin izahı bölümünde es-Sübül'den naklen su bilgiyi verir.
Bu hadis şu iki mesele için delildir:
1. Mükâteb köle ödemesi gerekli şeyi temin edince hür adamlar gibi olur ve sahibi kadın ise henüz ödeme tamamlanmamış olsa bile artık o köleye karşı örtünür. Kölenin ona bakması haramdır. Bu hadis Amr bin Şuayb'in (2519 nolu) hadisine muhaliftir. (Çünkü yukarda görüldüğü gibi o hadise göre köle ödemeyi tamamlamadıkça kölelik hâli devam eder.)
Şafiî bu iki hadîs arasında zahiren görülen çelişkiyi şöylece kaldırmıştır: Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in zevcelerine mahsustur. Bu zevceler, köleleri ile Kitabet akdini yapıp köleleri; ödeyecekleri meblâğı temin ettikten sonra henüz bu meblâğı teslim etme-miş olsalar bile artık bu analarımızın odalarına giremezler ve onlara bakamazlar.
(Es-Sübül yazarı hadîsler arasında görülen çelişkinin başka şekil yorumlarla da kaldırıldığım beyân etmiş ise de o yorumlan buraya geçirmeye gerek görmüyorum. Arzu edenler Avnü'l-Mabûd'a bakabilirler.)
2. Köle, sahibesi olan kadınla kitabet akdini yapmadıkça ona bakabilir. Yâni nâmahrem sayılmaz. Fakat Ebû Hanife'ye göre köle anılan akdi yapmamış iken de sahibesi olan kadına bakamaz. Tamamen yabancı erkek hükmündedir. Nitekim âzadlanınca köle ayni kadınla evlenebilir."

2521) Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Selfcmym zevcesi Âişe (Ra-dtyallâhü an/ıâydan rivayet edildiğine göre :
Berire (Radıyaliâhü anhâ), dokuz okka (yâni 360 dirhem) ödemek üzere âzadlanması için efendileriyle kitabet akdini yapan mü-kâtebe bir câriye iken O'na (yâni Âişe'ye) geldi (Bu meblâğın ödenmesi hususunda ondan yardım diledi.) Âişe, Berîre'ye i Eğer efendilerin arzu ederlerse, velâ hakkı (yâni sen öldüğün zaman veraset hakkı) bana ait olmak üzere defaten onlara öderim (Yâni bu meblâğla seni onlardan satınalırım ve sonra seni âzadlarım), dedi. Râvî demiştir ki t Berire efendilerinin yanma giderek durumu onlara anlattı. Fakat onlar (bu teklifi) kabul etmediler, meğer ki Âişe, Beri-re'nin velâ hakkını kendilerine şart koşa. Sonra Âişe, bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Âişe'ye) :
«Yap (yâni Berireyi onlardan satın al ve sonra âzadla. Çünkü velâ hakkı âzadlayanadır. Onların koştukları şart geçersizdir.)» buyurdu. Râvî demiştir ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı ve (Mescide gidip) halka karşı bir hutbe irâd buyurdu. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu :
«Bir takım adamlara ne oluyor ki, onlar Allah'ın kitabında (Yâni hükmünde) olmayan bir takım şartları şart koşuyorlar. Allah'ın kitabında olmayan (ve ona aykırı olan) her şart, yüz adet şart olsa bile o bâtıldır (geçersizdir). Hak olan, Allah'ın kitabıdır ve kuvvetli olan Allah'ın şartıdır. Velâ hakkı da (köleyi - cariyeyi) âzadlayana aittir.»" [11]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra ifâde ettiği hükümleri beyân edelim.
Velâ s Âzadlanan köle ve cariyenin ölümü hâlinde onlara mirasçı olma hakkı anlamında kullanılmıştır. Bu kelime başka mânâlara da geliyor ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir.
Mükâtebe: Kendisi ile efendisi arasında kitabet akdi yapılan câriye demektir. Kitabet akdi bundan önce tarif edildiği için tekrar tarif etmeye gerek yoktur.
Evâkî: Okiyye'nin çoğuludur. Bir okiyye'nin kırk dirhem olduğunu yukarda belirttim.
Hadîsin zahirine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) B e r i r e (Radıyallâhü anhâ)'mn velâ hakkı kendisine âit olmak üzere kitabet akdi ile istenen dokuz okkalık parayı vermeyi teklif etmiştir. Yâni, kendisi bu meblâğı Berir e'yi satın alma bedeli olarak değil de bir yardım mâhiyetinde verecek, B e r î r e' nin efendileri B e r î r e ' yi âzadlıyacak, fakat B e r î r e ' nin velâ hakkı on-

lara değil de Â i ş e' ye âit olacak. Hadis'in zahiri böyle ise de bu mânâ kasdedilmemiştir. Çünkü Â i ş e, başkasının âzadlıya-cağı cariyenin velâ hakkını nasıl taleb eder. Hadisin bâzı rivayetleri kasdedilen mânâyı açıklığa kavuşturur. Nitekim Hişâm bin U r v e ' nin rivayetinde; «Âişe (Eadıyallâhü anhâ), Berîre'ye : Efendilerin dokuz okka parayı defaten ödememi, seni benim âzadlamami ve velân hakkının bana âit olmasını arzu ederlerse, bunu yaparım,» demiştir.
Bu rivayetten anlaşılıyor ki, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin maksadı B e r î r e' yi anılan meblâğ ile satın almak ve sonra âzadlamaktır. Çünkü kişi ancak mâlik ve sâhib olduğu köle ve cariyeyi âzadlayabilir. Başkasının mülkiyetinde olan köle ve cariyeyi âzadlayamaz.
Âişe' nin kasdettiği mânânın bu olduğunun ikinci bir delili de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Âişe' nin yapmak istediği işlemi tasvib buyurmasıdır. Eğer Âişe' nin maksadı anılan meblâğı bağış mâhiyetinde Berir e'ye verip ödeme işinde ona yardımcı olmak ve buna karşılık velâ hakkının kendisine verilmesi teldifi olsaydı, B e r î r e ' nin efendilerinin bu.
teklifi reddetmeleri meşru olurdu ve Âişe' nin teklifi hatalı olurdu. Çünkü bu takdirde B e r î r e' yi âzadlayanlar Âişe değil, karşı taraf olurdu ve velâ hakkı da onların olurdu. Oysa hadîsin son kısmı bu mânânın kasdedilmediğine delâlet eder.
Hulâsa hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Âişe, Berire'-yi anılan meblâğ ile satın almayı, sonra âzadlamayı ve velâ hakkının kendisine âit olmasını B e r î r e' nin efendilerine teklif etti. Karşı taraf ise bunu kabul etmeyip, B e r i r e' nin velâ hakkı kendilerine âit olmak şartı ile anılan meblâğ ile satmayı kabullendiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de Â i ş e ' ye . «Yap» buyurdu. Yâni onların bu şartını kabullen ve B e r i r e' yi satın al. Sonra âzadla. Çünkü bu şartın bir değeri yoktur. Velâ hakkı âzadlayana aittir. Başkası bu hakkı taleb edemez. Etse bile bâtıldır ve geçersizdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in makdası ise S i n d î' nin dediği gibi bu tür bâtıl şartların geçersizliğini ve hiç bir yarar sağlamadığını açıklamaktır.
Hadîsin «Allah'ın kitabında olmayan şartlar» cümlesinde geçen kitab'tan maksad Allah'ın hükmüdür. Yâni Allah'ın, kulları için koymuş olduğu Şer-i Şerifte olmayan şartlar...
İbn-i Huzeyme: Yâni Allah'ın hükmünde ve dîn'inde caiz veya vâcib kılınmayan şartlar bâtıl ve geçersizdir. Kur'an-i Ke-rîm'de beyân buyurulmayan her türlü şartın bâtıllığı mânâsı kasde-dilmemiştir. Çünkü alış verişlerde bazen kefil şartı koşuluyor. Bu şart bâtıl değildir. Keza satılan bir malın bedelinde bazen bir takım evsaf ve şartlar koşuluyor. Ödemenin peşin veya taksitli olması şartı koşuluyor. Bu nevî şartlar Kur'an'da beyân edilmediği halde geçerlidir. Hülâsa Şer-i Şerifte meşru kılman şartlar sahihtir. Meşru kılınmayan şartlar bâtıldır, demiştir.
Kastalâni de bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: 'Bu hadîsin zahirine göre mükâteb köle ve câriye, âzadlaması için ödemesi gerekli meblâğı temin etmekten âciz olmasa bile Kendisinin rızasıyla satılması caizdir. B u h â r i bu görüşü seçmiştir. A h m e d' in mezhebi de budur. Fakat Ebû Hanîfe, Şafiî ve Mâîikiler'in bir kısmı bunu caiz görmemişler ve B e r î r e' nin olayına şöyle cevap vermişlerdir: B e r i r e anılan meblâğı ödemeden âciz kalmıştı. Nitekim Âişe' den yardım dilemişti.
B e y h a k î' nin dediğine göre Şafiî: Mükâteb köle ve câriye ile efendileri satışa muvafakat ettikleri zaman tarafların mu-
vâfakatı, evvelce yapılmış olan kitabet akdini kaldırmak anlamını taşır, demiştir.
Â işe (Radıyallâhü anhâ), B e r i r e (Radıyallâhü anhâl'yi satın aldıktan sonra âzadladı. Müellifimizin 2074-2078 nolu hadisleri B e r i r e ile ilgili bâzı hükümleri ifâde eder. Oraya da bakılabilir. [12]

4- (Köle Ve Câriye) Âzadlama (Faziletinin Beyânı) Babı

2522) K;Vh hin Mıırrc (KndıyaUâhu nnh)\\crı; Şöyle rlrmiştiı :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTclen işittim buyurdu ki :
-(Müslümanlardan) kim, müsiüman bir köleyi âzadlarsa o köle o kimsenin (cehennem) ateş(in) den kurtuluşu (na vesile) olur. Âzad-layanın her kemiği âzadlananın her kemiği yerine geçer. Ve (müs (umanlardan) kim, müslüman iki cariyeyi âzadlarsa o iki câriye o kimsenin (cehennem) ateş(in) den kurtuluşu (na vesile) olur. Âzad-layanın her kemiği âzadlanan iki kadının iki kemiği yerine geçer.» [13]

İzahı

Bu hadisi E b û D â v ü d ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bunun birer benzerim B u h â r i, E b ü H ü r e y r e (Ra-dıvallâhü anhl'den.' T i r m i z i de E b ü Ü m â m e (Radıyallâhü anhl'den rivayet etmişlerdir. Başka rivayetler de vardır. Hadis müslüman köle

ve cariyeyi âzadlamanın faziletini beyân eder ve bir köleyi âzadlamanın iki cariyeyi âzadlamak kadar faziletli olduğunu ifâde eder. Bu husustaki ilmi görüşleri ve nedenlerini anlatmaya gerek görmüyorum. Hulâsa kişi köleyi âzadlayınca âzadladığı beher kemiği ve beher uzvu yerine kendisinin o kemiği ve o uzvu cehennem ateşinden âzad edilir. Ke/â kişi iki câriyrvi azad edince âzadladığı iki cariyenin iki kemiği ve iki u/y unu Karşılık onun o ke migi ve o uzvu cehennem ateşinden â/adlanır. Böylece bütün viicû du cehennemden kurtulur

2523) F.bû Zat ('Kadıya!!ahit auh)\\cn. Şiiylr firmiştir :
Ben (bir kere Resûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e) ; Yâ Resûlallah kölelerin ve cariyelerin hangisifni âzadlamak) daha faziletli (hayıııı)dır? diye sordum. Buyurdular ki: «Sahibi yanında en nefis (rağbetli) ve pahası en yüksek olan» dır. [14]

İzahı

Bu hadisi Buharı". Müslim ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadis, sahibi yanında en kıymetli ve değeri en yüksek olan köle ve cariyeyi t'ızadlamanın daha çok sevab olduğunu ifâde eder. Â 1 - i î m r â n sûresinin 92. âyetinde de buna işaret vardır : Âyet-i Celiîenin meali şöylodir:
Kâ'b lıin Mürrr (R.A.)'ın Hâl TcrcfmpsÎ
Kâ'b bin Mürre veysı Mürrc fiin K:ı'b el-Behzi Önce Basra'da, sonra Ürdün'de ikamet eden sahıibfIcrdentlir. Ravis: Şurahbil bin t's-Sımt ve başkalarıdır. Sünen s^hibieri onun İndislerini rivayet etmişlerdir. Hicn^in 57 veyit 59. yılı Ürdün'de \-e-fât otmişHr. f H«!«sft : Sah. 321
-Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcama yapmadıkça hayrın kemâline eremezsiniz...» Rivayete göre bu âyet-i kerime inince Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) çok sevdiği cariyesini âzadlamıştır. [15]

5- Kîm Mahremi Olan Bir Yakınına Mâlik Olursa O Yakın (Köle - Carîye) Hürdür, Babı

2524) Semûre bin Cündüb (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine Köre; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim mahremi olan bir yakınma mâlik olursa o yakın (köle - câriye) hürdür.»"

2525) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; ResûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim mahremi olan bir yakınına mâlik olursa o yakm (köle - câriye) hürdür.»"
Not: Bunun senedinde, aleyhinde konuşulan râvînin varlığı Zevâid'de bildirilmiştir. [16]

İzahı

İlk hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Zevâid yazan ikinci hadîsi Zevâid türünden say-
mıştır. Fakat Avnü'l-Mabûd'da belirtildiğine göre bu hadisi N e-s â i de rivayet ederek; Bu hadîs münkerdir. Çünkü bunu S ü f -yân' dan yalnız D a m r a' nın rivayet ettiğini biliyoruz, demiştir. Beyhaki de: Bu senedde büyük yanılgı vardır. Çünkü bu senedle sabit olan hadis bu değil, falan hadistir, diyerek o hadisi beyân eder. Buharı ve Müslim, Damra' nın hadîslerini rivayet etmemişlerdir. Aslında Yahya bin Muin ve başkası Damra' nın sıka olduğunu beyân etmişler ise de bu râvi bu hadiste hatâya düşmüştür.
Mahrem ve Muharram: Kişinin nesebten akrabası olup evlenmesi haram olan yakım manasınadır. Ana, baba, evlâd, kardeş, hala, teyze, dayı ve amca gibi. En-Nihâye'de belirtildiği gibi Ferâiz yâni miras hükümlerinde ise nikâh düşmeyen kadın akrabalara denilir. Ana kız, kız kardeş, teyze ve hala gibi.
Rahim i Ana rahmi manasınadır. Burada rahim sahibinden mak-sad akraba mânâsıdır. Şu halde "Zâ rahmin mahremin veya muharremin" ifâdesinin mânâsı nikâh düşmeyen kan akrabasıdır.
Hadîs böyle bir akrabası köle veya câriye iken buna her hangi bir yolla sâhib olan kişi bunu âzadlamış sayıldığına veya bunu âzad-lamak zorunda olduğuna delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri ve yukardaki ifâdeyi yorumlamaları farklıdır,
N e v e v i bu hususla ilgili olarak özetle şöyle der: "Mâlik olunan akrabalann âzadlanması hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır : Şöyle ki:
Zahiriye mezhebine göre baba, ana ve evlâd dâhil hiç bir akraba sırf mülkiyete geçmekle

âzadlanmış olmaz. Herhangi bir akraba köle veya câriye iken mülkiyete geçirildikten sonra usûlü dâiresinde âzadlamrsa hürriyetine kavuşur. Aksi takdirde bu hâl devam eder.
Cumhûr'a göre usûl ve furû, yâni baba, ana ve bunların baba ve anaları ile kişinin evlâd ve torunları köle veya câriye iken mülkiyete geçirilir geçirilmez derhal âzadlanmış sayılır. Usûl ve furû dışında kalan akrabalar hakkında cumhur da ihtilâf etmiştir; Ebû H a n i f e' ye göre nikâh düşmeyen bütün akrabalar ayni durumdadır (Yâni efendi durumunda olan kişi ile mâlik olduğu köle cariyenin yakınlık durumları tetkik edilir. Taraflardan birisi diğeride kadın farz edilip bunların birbiriyle evlenmelerinin haram olup olmadığına bakılır. Evlenmeleri bu takdirde haram ise köle veya câriye durumunda olan kişi âzadlanmış olur. Efendi ile karşı tarafın ikisi de erkek veya ikisi de kadın olsa yine bu faraziyyeye göre hüküm çıkarılır.)
Şafiî ve arkadaşları ise: Usûl ve furû kısmı âzadlanmış olur. Diğer akrabalar âzadlanmış sayılmaz, demişlerdir.
M â 1 i k' e göre kardeşler de usûl ve furû gibi âzadlanmış sayılır. [17]

6- Bir Köleyi Âzadlayıp Bir Hizmette Bulunmasını Şart Koşanın Babı

2526) Sefine Ebû Abdirrahmân (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir :
(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) beni âzadladı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenıî'e yaşadığı sürece hizmet etmemi şart koştu." [18]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki metin daha uzundur. Bir de ordaki rivayette koşulan şart Sefine1 nin hayatı boyunca hizmet etmesi, şeklindedir. Orada şu ziyâde de vardır : Ümmü Seleme, Sefine1 yi âzadlıyacağı zaman koşmak istediği şartı açıklayınca Sefine:
«Eğer sen benim üzerime şart koşmasan bile ben hayatım boyunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den aynlmıyacağim» demiştir."
H a t t â b i : Şart ismi verilen hizmet etme teklifi ve kabulü bir va'd mahiyetindedir. Gerçek mânâda şart mâhiyetinde değildir ve yerine getirilmesi vâcib değildir. (Çünkü âzadlama akdinden sonra koşulan bir şarttır.) Fıkıhçüarın ekserisi âzadlama akdinden sonra koşulan şartı geçerli saymamıştır. Zira mülkiyet hakkı kalktıktan sonra koşulmuştur. Hür bir kimsenin yararları kiralama gibi bir bağlayıcı akid olmaksızın elde edilemez, demiştir.
Şerhü's-Sünne'de ise : Hizmet şartı, âzadlama akdi ile birlikte koşulursa köle kendi değerini ödemekle mükelleftir ve hizmet etmekle mükellef değildir. Şayet söz konusu şart, âzadlama akdinden sonra koşulu'rsa geçersizdir ve fıkıhçüarın ekserisine göre köle hiç bir şeyle mükellef değildir. Eğer bir kimse kölesine: Bana bir ay hizmet etmek şartı ile seni âzadlıyorum, derse köle derhal âzadlanır ve anılan sürece hizmet etmekle mükelleftir. Fakat hayatın boyunca hizmet etmen, şeklinde bir şart koşulursa veya süre tahdidi konulmadan hizmet şartı koşulursa bir kavle göre köle derhal âzadlanmış olur ve kendi değeri kadar bir malı efendisine ödemekle mükelleftir, denilmiştir.
En-Neyl'de de: Bu hadis şartlı âzadlanıanın sahîhliğine delâlet eder, diye bilgi verilmektedir.
Daha geniş bilgi için hadîs şerhlerine baş vurmak gerekir, [19]

7- Bir Kölede Bulunan Hissesini Âzadlayan Kimse (Ye Âit Gelen Hadîsler) Bâbı

2527) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir memlûk (yâni köle) deki hissesini âzadlarsa, (memlû-kün kalan hissesine yetecek kadar) o kimsenin malı olduğu takdir-
de kendi malından onu (kölelikten) kurtarması vâcibtir. Şayet malı yoksa köleye (kalan hissesinin) değerini kazanması için gücü dahilindeki işlerde çalışma teklifi yapılır."

2528) (Abdullah) bin Ömer (Radıyaltâhü anhümâydnn rivayet edildiğine gorc; Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir;
«Kim bir köledeki hissesini âzadlar ve kölenin (kalan) hissesine yetecek kadar malı var ise onun

adına, kölenin kalan sehmi için adaletli bir kıymet takdir edilir ve o kimse, ortaklarının hisseleri (nin kıymet)ini verir. Köle de onun adına âzadlamr. Şayet o kimsenin, ortaklarının hisselerini karşılıyacak kadar malı yok ise köleden azarladığı hisseyi âzadlamış olur.»" [20]

İzahı

Bu iki hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Birinci hadîse göre bir kimse bir köledeki hissesini âzadladığı zaman durumuna bakılır. Eğer ortaklarının hisselerini normal bir fiatla satın alabilecek kadar malı var ise onların hisselerini de satın almaya ve satın aldıktan sonra köleyi kurtarmaya, yâni hürriyetine kavuşturmaya mecburdur. Şayet onun bu kadar malı yok ise köle yapabileceği işte çalıştırılmak suretiyle kalan hisselerin bedeli temin edilir ve ortaklara böylece haklan verilmekle kölenin kalan kjsrm da âzadlanmış olur.
Bu hadiste geçen İstîsâ kelimesini N e v e v î ' nin beyânına göre cumhur tarafından şöyle tarif edilmiştir: Diğer ortakların hisselerinin bedelini kazanmak üzere köleye çalışma teklifini yapmaktır.
İkinci hadîse göre kölenin bir hissesini âzadlayan şahıs ortaklarının hisselerini satın alacak derecede mal sahibi değil ise İstisâ du-
rumu, yâni köleye çalışıp da kalan hisselerin değerini kazanma tel lifi yapılmaz. Âzadlanan hisse âzadlanmış olur ve kölenin kalan hi; seleri kölelikte bırakılır. Bu iki hadîsin zahiri böyledir ve zahirin göre iki hadîs arasında bir farklılık vardır. B u h â r i bu fark hlığm şöylece bertaraf edildiğine işaret eder: İ b n - i Ö m e (Radıyallâhü anh) 'in hadisinden çıkan sonuç şudur: Köledeki hisse sini âzadlayıp kalan hisseleri satın almaya muktedir olmayan şah sın yapacağı bir şey yoktur. Onun âzadladığı hissenin âzadlanma sı kesinlik kazanmış olur. Diğer ortakların hisseleri olduğu gibi du rur. Şayet köle bu hisselerin değerini kazanmak için çalışmaya muk tedir ise çalışması istenir ve böylece kölelikten kurtarılır. Eğer ça îışmaya muktedir değil ise kalan hisseler olduğu gibi durur.
Hadîsler arasında şeklen ve zahiren görülen farklılığın esâsa âi olmadığı yolunda başka yorumlar da vardır. Ama bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Bâzısı âzadlanan köle ve cariyenin, kalan hisseleri ile ilgili ilm: görüşleri beyân eden N e v e v i özetle şu bilgiyi verir:
Bir kimse başkası ile ortak bulunduğu köledeki hissesini âzadladığı zaman kalan hisseleri satın alabilecek durumda zengin ise kalan hisseler âdilâne takdir edilir ve takdir edilen bedel kendisine ödettirilir. Bu hususta ne köle, ne kendisi ne de diğer ortaklar muhayyer değildir. Bunların hepsi veya bir kısmı muhalif olsa bile hürriyet hususundaki ilâhî hakka riâyet etmek üzere bu hüküm aynen uygulanır.
Kişinin kendi hissesini âzadlaması ile bu hissenin âzadlanması kesinleşmiş olur. Bu hususta âlimlerin icmâı vardır.
Ortakların hisselerine gelince, kendi hissesini âzadlayan ortak zengin ise, bu husustaki hüküm hakkında değişik mezhebler vardır:
1. Kalan hisseler de âzadlanmış sayılır. Buna âit bedel de takdir edilip hissesini âzadlayan ortağa ödettirilir. Velâ hakkı da onundur. Şafiî, Evzâi Sevrî, Ebû Yûsuf, Muham-med bin el-Hasan, Ahmed bin Hanbel ve bir çok âlimin mezhebi .budur.
2. Kalan hisselerin bedeli ödendikten sonra bu hadîsler âzadlanmış olur. M â 1 i k ' in meşhur kavli budur.
3. Diğer ortaklar serbesttir. İsterlerse kendi hisselerinin değerini kazanıncaya kadar köleye çalışma fırsatını verirler. Dilerlerse
kendi hisselerini de âzadlarlar ve velâ hakkı müşterek olur. Şöyle de yapabilirler: Kendi hisselerinin bedelini, âzadlayan ortaktan tahsil ederler. Bu ortak da köleye çalışıp bu meblâğı kendisine ödemesini teklif eder. Bu takdirde velâ hakkının tamamı bu ortağa ait olur. Ebû Hanif e1 nin kavli budur.
Şayet kendi hissesini âzadlayan ortak fakir ise bu meselede de ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Kölenin âzadlanan hissesinin âzadlığı kesinleşmiş olur. Onu âzadlayana bir görev düşmez. Köleye de çalışıp kalan hisseleri kurtarma teklifi yapılmaz. Kölenin kalan hisseleri kölelikte kalır. M â -lik, Şafii, Ahmed ve diğer bir kısım ilim ehlinin mezhebi budur. Hicaz âlimlerinin cumhuru da İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine dayanarak böyle hükmetmişlerdir.
2. Köleye diğer hisseleri kurtarması için çalışma teklifi yapılır. Ebû Hanife, îbn-i Ebî Leylâ ve Küfe âlimleri ile Evzâî, Tshâk ve İbn-i Ebî Leylâ' nın mezhebi budur.

N e v e v î daha sonra bu meselelerin ayrıntıları hakkındaki hükümleri beyân ediyor ise de bunları buraya geçirmiyorum. [21]

8- Kölenin Malı Varken Onu Âzadlayanın Babı

2529) (Abdullab) bin Ömer (Radıyallâkü ankümâ)7d<m rivayet ediî-ine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim kölenin malı varken onu âzadlarsa kölenin malı o kimseyedir. Meğer ki efendi (kölesine) malım vere de böylece mal onun ola.»"
(Râvî) İbn-i Lahia, (kendi rivayetinde;«Meğer ki efendi kölenin malını istisna ede (Yâni kölenin malım köleye bağışlaya)» ifâdesini rivayet etmiştir. [22]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen; «Kölenin malı» ifâdesinin zahirine göre köle mal edinebilir. Fakat efendisi bunu ondan cebren alma hakkına ve yetkisine sahiptir. Bu görüş M â 1 i k' in kavlidir. Cumhura göre köle mal edinemez. Hadîste geçen «Kölenin malı» ifâdesinden mak-sad, "kölenin elinde bulunan veya kölenin çalışarak elde ettiği mal", mânâsıdır. Gerek kölenin elinde bulunan ve gerekse çalışarak elde ettiği mal, efendisinin malıdır, mülkiyetindedir. Bu mal kölenin elinde olduğu veya kendisi elde ettiği için «Kölenin malı» tâbiri kullanılmıştır.

Hadîsin; «Kölenin malı onundur» cümlesindeki zamirin mercii, yâni âit olduğu şahıs konusunda ihtilâf vardır. Âlimlerin ekserisine göre zamir köleyi âzadlayana râcidir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: «...kölenin malı onu âzadlayanadır.» Bir kısım ilim ehli ise zamirin köleye âit olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur.- «...Kölenin malı köleyedir.»

Hadisi; «Meğer ki efendi (kölesine) malını vere de böylece mal onun ola» diye terceme ettim. Çünkü âlimler böyle açıklamışlardır. İbn-i Lehia'mn rivayetinde bu ifâde yerine benzerî bir ifâde mevcuttur. Netice itibariyle mânâ aynıdır.
Yukarda işaret ettiğim gibi zamirin mercii ya köledir ya da âzad-îayan efendisidir. Buna göre de hadîs iki şekilde terceme edilebilir ve buna göre mânâsının taşıdığı hüküm de farklı olur. Âlimlerin ekserisinin görüşüne uygun tercemeyi yukarda sundum. Bunun hülâsası şudur;
Kölenin elinde efendisinin malı var iken efendisi onu âzadlarsa kölenin elnde bulunan mal efendisine aittir. Ancak efendisi bu malı köleye bağışlarsa o zaman mal köleye ait olur.'
îkinci ihtimâle göre yâni anılan zamir köleye âit olduğu takdirde hadisin tercemesi şöyle olur:
«Kim, kölenin malı varken onu âzadlarsa kölenin malı köleyedir. Meğer ki efendi malın kendisine âit olmasını şart koşa. O zaman mal efendinin olur.»
Bu mânâya göre köle mal sahibi olabilir. Birinci görüş cumhurun görüşüdür. İkinci görüş ise el-Hasan, Ata, Mahai ve M â 1 i k ' in görüşüdür.

2530) (Abdullah) îbn-i Mes'ûd'un âzadhsı Umeyr (Radıyaîlâhü an-^'dan rivayet edildiğine göre Abdullah (îbn-i Mes'ûd) kendisine:
Yâ Umeyr! Şüphesiz beni seni kolay bir âzadlama ile âzadladin% (Çünkü) ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'i:
-Herhangi bir adam bir köleyi âzadlar da o (köle)nin (elinde bulunan) malına değinmezse o mal o (köle) nindir» buyururken işittim. Artık bana söyle, senin (elinde bulunan) malın n© (kadar) dır."
Müellif bu hadîsin kısmen değişik ikinci bir senedle de kendisine intikal ettiğini belirtir."
Not ; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İshâk bin ibrahim el-Mes'ûdî vardır. Buhâri bunun hakkında : Bu râvînin hadîsini merfü olarak rivayet etmesi hususunda başka râvî tarafından teyid edilmez, demiştir. İbn-i Adi de : Bunun yalnız iki adet hadisi vardır, demiştir. Mesleme de onun sıka olduğunu Söylemiştir. İbn-i Hibbân da onu sıka zâtlar arasında anmıştır. Bu râvinin şeyhi Umeyr'i İbn-i Hibbân, sıka zâtlar arasında anmıştır. Senedde bulunan el-Muttalib bin Ziyâd'ı Ahmed, İbn-i Muin, el-İcii ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin ka-lan râvîleri sıka zâtlardır. [23]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadis kölenin mülkiyet hakkına sahip olmadığına delâlet eder. Ve

cumhurun görüşünü teyid eder. Çünkü kişi köleyi âzadlarken kölenin malına, yâni onun elinde bulunan mala değinirse ve: Elinde bulunan mal ne kadardır? şeklinde bunu dile getirirse mal efendiye âit olur. Ama kişi kölenin elinde bulunan mala değinmez ve bunu dile getirmezse mal köleye kalır. Hadîs bunu ifâde eder. Malın köleye kalması efendisinin bir ikram ve iyiliği mahiyetindedir. Bu, köle için bir kolaylık ve müsamaha demektir. Nitekim İbn-i Mes'ûd (Radıyaîlâhü anh) buna işaret etmiş ve kölesini âzadladıktan sonra işin bittiğini belirterek bundan sonra onun elinde bulunan malın mikdarını sormuştur.
Bundan önceki hadisin izahı bölümünde belirttiğim gibi M â -lik, Hasan-ı Basrî ve İbrahim Nahaî bu ve benzerî hadîslerin zahirini tutarak kölenin mülk edinme hakkına sahip olduğunu savunmuşlardır.
Umeyr, İbn-i Mes'ûd {Radıyaîlâhü anh)'in âzadlı kölesi ve onun râvîlerindendir. Râvileri ise oğlu İmrân ve torunu îshâk bin İbrahim* dir. İbn-i Hibbân, Um e y r'in sıka olduğunu söylemiştir. [24]

9- Zina Çocuğu (Köle-Câriye) Âzadlama Babı

2531) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle?n)'in âzadli cariyesi Meymûne bint-i Sa'd (Radıyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zina çocuğu (köleyi âzadlama)nm (sevab) durumu soruldu. Bunun üzerine O, buyurdular ki:
«Savaşta giydiğim bir çift ayakkabı, zina çocuğunu âzadlamadan hayırlıdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü Yezid ed-Dmni bulunur, tbn-i Abdilganî, onun hadîslerinin münker olduğunu, Buhârî de onun meçhul olduğunu söylemiştir, Zehebî de böyle demiştir. Dârekutnî de onun tanınmadığını ifâde etmiştir. [25]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. El-Azizî, Câmiü's-Sağîr'in şerhinde: Zina çocuğundan maksad baba ve anası gibi kötü yola düşen, onlar gibi zina ve fuhuşla iştigal eden gayr-i meşru çocuktur. E ş - S e y h demiş ki bu hadisin buyuru İmasının sebebi şudur: Meymûne (Radıyallâhü anhâ) kötü halli köleyi âzadlamanm durumunu Hesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a sormuş ve O da böyle cevab buyurmuştur, der.
Hadisin mânâsı şöyle olur : Bir çift ayakkabı ile cihad etmenin sevabı kötü halli zina çocuuğnu âzadlamanm sevabından fazladır.
Bunun sebebide şudur : Kötü halli zina çocuğu kölelikte tutulduğu takdirde bu halden menedilebilir. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyle de olabilir: Cihad için bir çift ayakkabıyı satın almak, zina çocuğu olup kötü halli bir köleyi satın alıp âzadlamaktan daha se-vabtır.
Sindi de: Bana öyle geliyor ki hadîsten maksad zina çocuğu köleyi âzadlamanm sevabının azlığıdır. Bunun sebebi şu olabi-
lir: Genellikle zina çocuğu kötü halli olur. Böyle bir kişiye iyilik etmenin sevabı azdır. Bu da liyakatli olmayana iyilik etmek işi gibidir, der.
H a t t â b i bu hadîsin bir benzeri hakkında : Bu hadîs muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. Bir yoruma göre bu hadîs belirli bir kötü kişi hakkında buyurülmuştur, der. H a t t â b İ diğer yo-rumları da beyân ediyor ise de onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Meymûne (Radıyallâhü anh), Sa'd isimli bir kişinin kızıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in âzadh câriye-sidir. Bir rivayete göre babasının ismi S a î d ' dir. Bu hâtûn Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayette bulunmuş olup hadîsleri sünenlerde mevcuttur. Râvîleri de Eyyûb bin Hâ~ lid bin Safvân ve başkalarıdır.[26]

10- Bir Erkeği Ve Karısını Âzadlamak İsteyen Kişi Önce Erkeği Âzadlasın, Babı

2532) Âişe (Radtyaltâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kan - koca durumunda olan bir kölesi ve bir cariyesi vardı. Kendisi:
Yâ Resûlallah ben bunları âzadlamak istiyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer ikisini âzadlayacak isen kadından önce erkeği âzadla» buyurdu." [27]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. Kan koca durumunda olan köle ve cariyeyi âzadlamak isteyen kişinin önce köleyi âzad-laması emredilmiştir. Bu emir müstehablık içindir. Yâni böyle ol-ması daha uygundur. Bunun hikmetine ilişkin olarak şöyle denilmiştir : Eğer önce kadın âzadlanirsa, henüz kocası kölelikten âzadlan-mamış iken kadın nikâhını feshedebilir ve böylece kocası zarar eder. Çünkü câriye durumunda iken hürriyetine kavuşan kadın köle olan kocasından ayrılabilir. Fakat önce erkek âzadlamrsa câriye durumundaki karısı ondan ayrılma hakkına sahip olmaz.
Sindi bu kavli naklettikten sonra : Eğer gerekçe ve hikmet ı bu ise eşleri birlikte âzadiamak suretiyle de ayni hikmet gerçekleşir. (Çünkü önce erkek âzadlandığı zaman nasıl karısı nikâhını feshedemiyor ise ikisi ayni anda âzadlandığı zaman da kadın nikâh . feshini isteyemez. Bu itibarla şöyle söylemek mümkündür: Erkek şerefçe üstün olduğu için önce onun âzadlanması ve sonra karısının âzadlanması tavsiye edilmiştir, der. [28]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/93-94

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/94

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/95-97

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/97

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/97-99

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/99-101

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/101-102

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/102-103

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/103-104

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/104-105

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/105-107

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/108-110

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/110

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/110-111

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/111-112

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/112

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/112-114

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/114

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/114-115

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/115-116

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/116-118

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/1118-119

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/119-121

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/121

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/121-122

[26] Hülâsa: 496
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/122-123

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/123

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/124

20- HAD (CEZÂ)LAR KİTABI

Hudûd : Had'ın çoğuludur. Had kelimesi sözlükte engel, engel olma işi, sınır gibi anlamlara gelir. Suç işleyene tatbik edilmesi Şer-i Şerifte emrolunan cezalara had denilir. Çünkü bu cezalar suç işlemeyi engeller. Burada kasdedilen mânâ cezalardır. Zina haddi, hırsızlık haddi, iffetli kadına zina isnadında bulunup da ispatlayama-yana verilen kâzif haddi, içki içme haddi bunun birer örneğidir, ilerdeki bâblarda geldikçe bu nevi hadlar hakkında genel bilgi verilecektir. [1]

1- Üç (Suç) Dışındaki (Huylardan Dolayı) Hiç Bir Müslümanın Kanuni Akıtmak) Helâl Olmaz, Babı

2533) Ebû Ümâme (Es'ad) bin Sehl bin Huneyf (Radıyallâkü ank)'-den ; Şöyle demiştir :
(Halîfe) Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) (fitneciler yüzünden evine kapandığı günlerde) bir ara onlara yukardan baktı ve onların (kendisini) öldürmekten sö^etmekte olduklarını işitti. Sonra (bize) şöyle söyledi:
Onlar şüphesiz beni ölümle tehdîd ediyorlar. Niçin beni öldürüyorlar? Halbuki ben Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den:
«(Şu) üç (suç)dan başka (suçlar)dan dolayı hiçbir müslümanm kam (m akıtmak) helâl olmaz: Sahih bir nikâh ile cinsel ilişkide bulunmuş olduğu halde zina edip recmedilen adam, haksız olarak bir inşam katleden adam ve müslüman olduktan sonra dinden çıkan adam (öldürülürler.)» buyururken işittim. Allah'a yemin ederim ki, ben ne câhîîiyet devrinde ne de İslâmiyet döneminde zina ettim. Müslüman hiç bir kimseyi de öldürmedim ve müslüman olduğum andan bu ana kadar dinden çıkmadım."

2534) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü ««///den rivayet edildiğine snre Resülullah (Sallallahü Aie/hi ve Srltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet eden hiç bir müslüman kişinin kanı (m akıtmak) helâl olmaz. Ancak (şu) üç kişiden birisinin kam helâl olur i Maktulün hayatına karşılık (öldürülecek! katil, zina eden seyyib (yâni sahih bir nikâh ile cinsel ilişkide bulunmuş kişi) ve İslâm cemaatından ayrılıp dinini terkeden kimse.»" [2]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z i , Nesâî, Şafiî, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadîs, üç suçtan birisini işleyenin öldürülmesinin helâl olduğunu ifâde eder. Bunlar bekâr değil iken zina eden, bile bile bir kimseyi öldüren ve müslüman iken İslâmiyet'ten çıkan kişilerin işledikleri zina, katil ve mürtedliktir.
Birinci hadîste geçen "Muhsan" kelimesi ve ikinci hadîste geçen "Seyyib" kelimesi ile ayni mânâ kasdedümiştir. Muhsan kelimesinin asıl mânâsı korunan, muhafaza altına alınan demektir. Sahih bir nikâh ile evlenip cinsel ilişkide bulunan kişi kötü yola düşmekten korunduğu için erkek ise "Muhsan", kadın ise "Muhsana" denilir. Seyyib kelimesi de dul manasınadır. Fakat burada muhsan mânâsına kullanılmıştır. Şu halde sahîh bir nikâhla evlenip karı koca hayatı bir defa olsun yaşadıktan sonra ayrılanlar da Muhsan sayılır. Yâni bu durum da evli iken boşanma, veya ölüm gibi nedenlerle dul kalan erkek veya kadın dul iken zina ederse Muhsan sayılır.
Nevevi, tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhinde: Bu hadis muhsan zâni'nin öldürülmesinin gerekliliğini ispatlar. Bunun öldürülmesi ise taşa tutmak suretiyle recmedilmesi-dir. Bu hüküm hakkında icmâ vardır. Hadîs öldürülene karşılık olarak katilin öldürülmesini hükme bağlar. Bundan maksad kısas hükmünün tatbikidir. Zimmi'yi, yâni ehli kitab olup vatandaşlık hakkı verilen bir gayrı müslimi öldüren müslüman olup cizye vermek suretiyle İslâm memleketinde ikâmetine izin verilen gayr-i müslim'i öldüren müslüman hakkında ve köleyi öldüren hür kimse hakkında kısas hükmünün uygulanacağını söyleyen Ebû Hanîfe' nin arkadaşları bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Fakat Mâlik, Şafiî, Ahmed ve el-Leys dâhil âlimlerin cumhuruna göre zimmîyi öldüren müslüman hakkında kısas tatbik edilmez. Keza köleyi öldüren hür kimse de kısas edilmez, der.
Her iki hadîs mürted olan kimsenin öldürülmesinin gerekliliğine delâlet eder. Bununla ilgili hüküm bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde anlatılacaktır. Nevevi bu hususta

da şöyle der:
"Hadîsin: «İslâm cemâatinden ayrılıp dinini terkeden kimse» ifâdesi İslâmiyet'ten çıkan her mürted kişiyi kaplar. Bu hüküm umumîdir. Kişi herhangi bir şekilde İslâmiyet'ten çıkar ve tövbe edip İslâmiyet'e dönüş yapmazsa öldürülmesi vâcibtir. Âlimler: İslâm dev-
letine isyan etmek, dinde yeri olmayan bir şeyi dine sokmak veya başka şekilde İslâm camiasından çıkan kişi de bu hükme tâbidir. Hâriciler de böyledir, demişler. Bu hadîslerin zahirine göre anılan üç zümre insandan başka hiç kimsenin öldürülmesi caiz değildir. Halbuki suikast'de bulunup saldıran kimseyi nefis müdâfaası mâhiyetinde öldürmek caizdir. Bu ve buna benzer meseleler bu genel hükmün dışında tutulur. Öyle ise bu hadîslerdeki hüküm umumi değildir. Bununla beraber şöyle de söylenebilir. Öldürülmesi caiz olmayan bir müslürnana saldırıp onu katletmek isteyen kişi tslâm camiasından çıkan gruba dâhildir. Ya da şöyle denilebilir. Bu hadislerden maksad, taammüden, yâni bile bile öldürülmesi caiz olanlar bu üç zümredir. Bunların dışında kalan kimseler taammüden öldürülemezler. Fakat suikast'de bulunup saldıran kişiyi öldürmek nefis müdâfaası mâhiyetinde olduğu için taammüden öldürmek mâhiyetine girmez."
Osman bin Af f ân tRadıyallâhü anh) güzide sahâbi-lerdendir. E b û Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Ra-dıyallâhü anh) 'den sonra Ümmet-i Muhammediye1 nin en faziletli simasıdır. Üçüncü halîfe'dir. O'nun faziletine dâir hadîsler 109-113 nolu olarak geçti. Orada onun hâl tercemesi kısaca anlatıldı.
Tuhfe yazarı burdaki hadîsin şerhinde : Mısırlı' lar halîfe Osman (Radıyallâhü anh)'ı muhasara altına aldılar. Bunun sebebi de halifenin Abdullah bin Sa'd bin Ebi Serh'i Mısır valiliğine ataması idi. M ı s ı r I ı' lar bu atamaya karşı oldukları için böyle davrandılar. Atamaya karşı çıkarak Osman (Radıyallâhü anh)'] evinde muhasara altına aldılar. Bu olay meşhurdur, der.
Halife Osman (Radıyallâhü anh) hicretin 35. yılı Z i 1 h i c -c e ayının yedi veya sekizinci Cuma günü M e d i n e - i Münevvere' deki evinde şehid edildi. O'nun vefat târihi ve günü hakkında başka rivayetler de vardır. O'nun haksız yere öldürülmesi ve şehid -edilmesi bir ilâhi takdirdir. Zâten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadisi onun şehid edileceğine işaret ediyor. Allah onun mertebelerini yüceltsin ve bizi onun şefâatına nail eylesin. Şehîd edilmesi, nedenleri ve bu elim olay hakkında geniş bilgi vermeye gerek görmüyorum. Ancak şöyle söyliyeyim : Bu elim olay İslâm âleminde bugüne kadar kapanmayan derin bir yara açmıştır. Bunu ve benzeri olayları deşmek hiç kimseye fayda sağlamaz. İslâm düşmanları hâriç.
îlk hadisin râvisi Ebû Ümâme Es'ad bin Sehl bin Huzeyf el-Ensârî (Radryallâhü anh) sahâbilerden sayılır. Ebü Ümâme künyesi ile tanınır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görmek şerefine nail olmakla beraber O'ndan hadîs rivayet etmemiştir,[3]

2- (İslâm) Dininden Çıkan Kimse (Nîn Hükmünün Beyânı) Babı

2535) (Abdullah) bin Abbâs (Radryallâhü anhümâ)\\an rivayet edildiğine jîÖre; Resûlullah (Sallal/n/tii Aleyhi vr Sel t cm) şöyle buyurdu, demiştir; «Her kim (hak olan) dinini değiştirirse, onu hemen öldürünüz.-"

2536) Behzbin Hakînvin dedesi (Muâviye bin Hayda) (Raâtyallâkü anhümyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Müslüman olduktan sonra (Allah'a) ortak koşan bir müşrik kâfirlerden ayrılıp müslümanlar (camiasın) a katılmadıkça Allah onun hiç bir amelini kabul etmez.»" [4]

İzahı

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buharı, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da kısa ve uzun metinler hâlinde rivayet etmişlerdir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde «el-Fetih'ten naklen şu bilgiyi verir;
islâmiyet'ten çıkan mürted erkek öldürüldüğü gibi mür-ted kadın da katledilir, diyen âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir. Fakat Hanefi âlimler bu hadisi mürted erkeklere tahsis ederek, kadınları öldürmeyi yasaklayan hadîsi delil göstermişlerdir. Mürted kadın da öldürülür diyen cumhur, kadınların öldürülmesini yasaklayan hadisi savaşa katılmayan ve henüz müslü-manlığı kabul etmemiş olan kadınlara tahsis etmiştir. Cumhurun diğer bir delili de şu mealdeki hadîstir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) Muâz bin Cebel'i Yemen'e gönderirken kendisine :
«Hangi erkek İslâmiyet'ten irtidad ederse (çıkarsa) sen onu (İslâm'a) davet et. Eğer dönüş yaparsa (Mesele yok). Şayet dönüş yapmazsa onun boynunu vur (kılıçla kes). Hangi kadın

İslâmiyet'ten çıkarsa onu (İslâm'a) çağır. Eğer dönerse (mesele yok.) Aksi halde boynuna vur (kılıçla kes)», buyurdu. Bu hadisin senedi hasendir. Âlimler arasında ihtilâf konusu olan meseleye âit bir nass'dır. Ona dönüş yapılmalıdır."
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde mürted olan kişinin İslâmiyet'e davet edilmesi ve bu çağrıya icabet etmeyip küfürde İsrar ettiği anlaşıldıktan sonra öldürülmesi hükmünün infazı konusunda bir açıklama olmamakla beraber diğer bâzı hadîsler buna delâU.i ettiği için cumî.ur İstitâbe'y* yâni mürted kişiyi tevbeye davet etmeyi gerekli görmüştür.
İbn-i Battal: Mürted kişinin tevbe etmeye ve İslâmiyet'e dönüş yapmaya çağırılıp çağırılmıyacağı konusunda ihtilâf vardır. Cumhura göre önce istitâbe edilir. Eğer dönüş yaparsa salıverilir. Aksi halde katledilir. El-Hasan, Tâvûs ve Zâ-h i r i y y e mezhebi mensuplarına göre mürted kişiye böyle bir çağrı yapılmaksızın derhal öldürülmesi vâcibtir. İbnü'I-Kas-s a r, cumhurun görüşünü teyid eder mâhiyette sükuti icmâ bulunduğunu söyler, ve bu icmâ'ın oluşması durumunu anlatır. Şu halde hadisin «Hemen onu öldürün» emrinden maksad mürted kişinin İslâm'a dönüş yapmaması hâlidir. Mürted kişinin bir defa veya üç defa İslâm'a davet edileceği ve davet süresinin tâyini hususunda da ihtilâf vardır. Bu sürenin bir celse, bir gün, üç gün ve bir ay olduğu yolunda değişik görüşler vardır, der.
Hadisteki "Din"den maksad İslâm dinidir. Yâni İslâm dininden çıkan kimse mürted sayılır ve öldürülmesi gerekir. Fakat bâtıl bir
dini bırakıp müslüman olan kimse dinini değiştirdiği için katledilmez. Bâtıldan hakka dönüş yaptığı için taltif edilir.
Bâtıl bir dini bırakıp yine bâtıl başka bir dine giren, meselâ Hıristiyanlıktan yahûdîliğe geçen ve bunun aksine hareket eden kimse Hanefîler'e göre katledilmez. Çünkü İslâm dışı dinlerin tümü tek din durumundadır. Nitekim «Küfür tek bir millet yâni dindir» mealinde hadis vardır. Fakat bâzı Şafiî âlimler hadîsin umumîliğini dikkate alarak bâtıl bir dinden yine bâtıl bir dine geçen kimse de katledilir, demişlerdir.
İkinci hadîsin başkaca kimler tarafından rivayet edildiğini tesbit edelim. Bu hadîse göre mürted olan bir kimse tekrar müslümanlığa dönmedikçe yaptığı amellerin hiç birisi Allah katında makbul değildir.
Hanefî âlimlere göre mürted olan bir kimsenin mürted olmadan önce işlemiş olduğu ibâdetlerin ve sâlih amellerin hepsinin sevabı gitmiş olur. Mürted kimse tekrar İslâmiyet'e dönüş yapınca vaktine erdiği namazı edâ eder ve daha önce hac ibâdetini işlemiş olsa bile yine ona hac farz olur. Evvelce yaptığı hac ibâdeti geçersizdir.
Ş â f i i 1 e r' e göre de mürted, İslâm'a dönüş yapınca yeniden hac ibâdetini ifa etmesi farzdır. Mürted olmadan önce yaptığı hac geçerli değildir.[5]

3- Had (Cezâ)Ların Dosdoğru Yerine Getirilmesi (Nin Önemine Ait Hadîsler) Bâbî

2537) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah'ın (koyduğu) had (cezâ)Iarmdan birisini dosdoğru infaz etmek Allah Azze ve Celle'nin beldelerinde kırk gece (süreyle) yağan) yağmurdan daha hayırlıdır.»'*
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Said bin Si nân'i İbn-i Muin ve başkası zayıf saymışlardır. Dârekutnİ de : O hadîs uydurur, elemişi ir

2538) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü <7«//)'den rivayet edildiğine göre; ResûUiUah (Sallallakü Aleyhi ve. Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yer yüzünde uygulanan (ilâhî) bir had (ceza), yerdekiler için kendilerine kırk gün yağmur verilmesinden daha hayırlıdır.»"

2539) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâkü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullab (SailaUahü Aleyhi ve Scfle.m) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Kur'an'dan bir âyet'i inkâr ederse şüphesiz onun boynunu vurmak (öldürmek) helâl olur. Kim de: Allah'tan başka (hak) üâh yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Şüphesiz Muhammed (Sallalla-
hü Aleyhi ve Sellem) de Allah'ın kulu ve Resulüdür, derse artık kimse ona dokunamaz. Meğer ki bir (suç işlemekle) bir had (cezây)a uğrar da cezası infaz edile.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir sened'dir. Çünkü bunda Hafs bin Ömer eî-Arabî el-Karh bulunur. İbn-i Muin, Ebü Hatim, Nesâî, İbn-i Adî ve Dârekutnî onu zayıf saymışlar. İbn-i E"bi Hatim ise onu sıka saymıştır.

2540) Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyaîlâhü anh)}den rivayet edildiğine göre; Resûlullab (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
*(Ey müslümanlar) Siz Allah'ın had (cezâ)larım (Akrabalıkta veya güçlülükte ve güçsüzlükte size) yakın olan ve uzak olan herkes hakkında dosdoğru infaz ediniz. Sakın hiç bir kınayanın kınaması sizi Allah (m hükmünü uygulamak) konusunda tutmasın (yâni ala-koymasın.)-"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi İbn-i Hibbân'm şartı üzerine sahihtir. Çünkü o bunun bütün râvîlerini sikalar arasında anmıştır. [6]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Taberâni de rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ahmed ve Nesâî de rivayet etmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ile Ubâde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid türünden olup başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim.
Bu bâbtaki hadislerin hepsi Allah'ın emretmiş olduğu cezaların aynen tatbik edilmesinin önemini beyân etmektedir. İlk iki hadîs ilâhî cezaların tatbikinin kırk günlük yağmurdan hayırlı olduğunu bildirmektedir. Sindi bu hususta şöyle der:
"Bunun hikmeti hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü ilâhi cezaların uygulanması, insanları günahlardan ve suç işlemekten aîakor ve yağmur için gök kapılarının açılmasına vesile olur. İlâhî cezaların uygulanmaması veya bunda gevşeklik göstermek ise insanların günahlara ve suçlara dalmasına sebebiyet verir. Bu ise kıtlık, kuraklık ve halkın helak olmasına yol açar.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Kur'an-ı Ke-rim'in tek bir âyetini inkâr edenin öldürülmesinin helâl olduğunu ifâde eder. Çünkü Kur'an-ı Kerîm'in tek bir âyetini inkâr eden kimse mürted olur. Yâni İslâmiyet'ten çıkmış olur. Mürted ile ilgili hüküm ise bundan önceki bâbta beyân edildi. Şu noktayı da belirteyim : Kur'an'm bir âyetini inkâr etmek sâdece bunun âyeti olduğunu inkâr etmekten ibaret değildir. Bunun âyet olduğunu, yâni Allah tarafından indirildiğini inkâr eden kimse dinden çıktığı gibi herhangi bir âyetin hükmünü tasvib etmeyen, meselâ falan âyetin hükmü 20. asrın uygarlığı ile bağdaşmaz veya şu âyetin hükmü uygulanmamalıdır, bunu uygulamayı uygun görmüyorum, diyen bir kimse de mürted olur ve İslâmiyet'ten çıkmış olur.
Bu hadîs kelime-i Şehâdet getirip anlamını kalben tasdik eden bir kimsenin öldürülmesinin haram olduğunu ifâde eder. Ancak böylece müslümanlığı kabul eden bir kimse haddi gerektiren bir suç işlerse o takdirde cezası uygulanır.
Son hadîsteki "Karîb = yakın" ve "Baîd = uzak" kelimeleri iki mânâya yorumlanmıştır. Bundaki yakınlık ve uzaklık akrabalık açısından olabildiği gibi kuvvet ve nüfuz bakımından da olabilir. T ı y -b î böyle demiştir. Yâni suç işleyen kişi sizin yakın akrabanız olsun uzak akrabanız olsun onu ilâhî hükme uygun olarak cezalandırmakta bir ayırım yapmayın. Keza o kuvvetli ve nüfuzlu bir kişi olsun zayıf ve nüfuzsuz kimse olsun fark etmez. Herkese ayni şekilde ilâhî cezayı uygulayın. Ve Allah'ın hükümlerini uygularken başkasının sizi ayıplaması, kınaması, yermesi gibi karşı hareketler de sizi engellemesin. İlâhî cezayı tereddüdsüz ve önemle tatbik ediniz. [7]

4- Kendisine Had (Ceza) Vâcib Olmayanların Babı

2541) Atiyye el-Kurazî (Radtyallâhü (7w//,)'den; Şöyle demiştir:
Kurayza (savaşı) günü (müslümanlarca esir edilen) bizler Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedildik. (Durumumuz kontrol edildi.) Sonra avret yerinde tüy biten erkek (esirler) öldürüldü ve avret yerinde tüy bitmeyen oğlan (esirler) salıverildiler (yâni öldürülmediler). Ben de avret yerinde tüy bitmeyenlerin içinde idim. Bu nedenle salıverildim."

2542) Atiyye el-Kurazî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Ey müslümanlar!) Bilmiş olun ki işte ben aranızdayım."

2543) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydasi; Şöyîe mistir:
Uhud (savaşı) günü ben on dört yaşında iken Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz edildim (Yâni durumum O'nun tarafından gözden geçirildi). O, bana icazet vermedi. (Yâni yaşça ergin değilim, diye savaşa katılmama izin vermedi.) Hendek [savaşı) günü de ben on beş yaşında iken O'na arz edildim. Bu defa bana icazet verdi. (Yâni savaşa katılmama izin verdi.)

Nâfi demiştir ki: Ben bir kere hilâfeti zamanında Ömer bin Ab-düaziz'e bu hadîsi anlattım. Ömer bin Abdilaziz dedi ki: Bu on beş yaş küçük ile büyük arasında bir sınırdır (çocukluğun nihayeti ve erginliğin başlangıcıdır, dedi ve bütün illerdeki valilerine bir genelge göndererek on beş yaşma varan askerlere maaş bağlamalarını emretti,)" [8]

İzahı

Atiyye el-Kurazi (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r -m izi, Ebû Dâvûd ve Dârimî de rivayet etmiştir. Onun ikinci hadisine Tirmizi ve Ebû Dâvûd'un sü-nenlerinde rastlayamadım. Bu hadîse göre savaş esirlerinde erginlik çağmın tesbit ölçüsü avret yeri tüylerinin bitmesidir. Beni K u -r a y z a savaşından sonra yakalanan erkeklerden erginlik çağma varanlar ile bu çağa varmamış olanlar böylece tesbit edildi. Erginlik çağma varanlar savaştıkları için öldürüldüler. Bu çağa henüz varmamış olanlar ise öldürülmediler. Hadîsin râvlsi Atiyye-el-Ku-r a z i (Radıyallâhü anh) da tutsaklar içinde idi. Kendisi erginlik çağına varmadığı için öldürülmedi. Benî Kurayza sava-şında yalnız savaşan yahûdîlerin katledildiğini ve savaşmayan küçük yaştakilere dokunulmadığmın beyânı için olsa gerek ki bu râ-vî ikinci hadîsinde müslümanlara hitaben : «İşte ben aranızdayım,» der. Yâni ben bu savaştaki esirlerden idim. Erginlik çağma varmadığım için salıverildim ve hâlen yaşamaktayım. Kanımca onun sözünün mânâsı budur.

Müslüman çocuklarının erginlik çağının alâmetleri bundan sonra izahı yapılacak İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ile ilgili bilgi verilirken anlatılacaktır. Şunu belirtmekle yetineyim; Müslüman çocuklarının erginlik belirtisi olarak yaş durumu, ihtilâm ve aybaşı âdeti gibi ölçüler varken kâfir çocuklarının erginlik belirtisi olarak avret yeri tüylerinin bitimi esas alınmıştır. Bunun sebebine gelince H a t t â b î şöyle der :

Avret yerinde tüylerin bitmesini rnüslüman çocuklarının erginlik çağma varması için delîl saymayıp kâfir çocuklarının erginlik

çağına varması için delil ve alâmet sayan âlimlerin bu ayırımı yapmaları şu nedene dayanıyor, kanısındayım :

Kâfirlerin çocuklarının yaşça ergin olmalarını tesbit etmek güçtür. Bunların yaşlarının tesbiti hususunda kâfirlerin sözlerine itibar edilemez. Çünkü onların verdikleri bilgilere ve haberlere itibar edilmez ve bunlar öldürülmekten kurtulmak için kendilerini küçük gösterme gayretinden geri durmazlar. Fakat müslüman çocuklarının yaş durumunu tesbit etmek mümkündür. Çünkü m üs 1 umanların verdikleri bilgilere ve haberlere itibar edilir. Bunların çocuklarının yaşlan yakınla.nnca bilinir. Doğum târihleri malum olabilir. Bu nedenle kâfir çocukları için etek kıllarının bitmesine itibar etme yoluna gidilmiştir.

Turbüşti de: Kâfir çocukları için avret yeri tüylerinin bitmesi erginlik çağma varmalarının alâmeti sayılmıştır. Çünkü bu ölçüye baş vurma zarureti vardır. Kâfirler, erginlik çağına varmış olmalarının kendileri için tehlikeli olduğunu bildikleri zaman ihtilâm olmakla veya yaşça erginlik çağma vardıklarını gayet tabii gizlerler ve doğru söylemezler, demiştir.

Şimdi İbn-i Ömer ERadıyallâhü anh)'in hadisinin izahına geçelim :

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Beyhaki, İbn-i Hibban ve İbn-i Huzey-m e de rivayet etmişlerdir. Hadîs metninin bâzı kelimelerinde değişiklik var ise de mânâyı ve hükmü etkilemez. Bütün rivayetlere göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) Uhud savaşı vuku bulduğunda on dört yaşında idi. Savaşa katılmak için gözden geçirilmiş ve savaşa katılmasına izin verilmemiştir. Ertesi yıl vuku bulan Hendek savaşı için gene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından gözden geçirilmiş ve savaşa katılmasına izin verilmiştir. Bu esnada on beş yaşında idi. Şu halde on beş yaş, erginlik çağının belirtisi sayılır, S u y u t i' nin naklen beyânına göre Beyhaki: Hükümdar Hendek savaşından bu yana on beş yaşma bağlanmıştır. Daha önce ise mümeyyizlik çağma varmak hükümlerin tatbiki için yeterli görülürdü, demiştir. Mümeyyizlik çağı çocuğun kendi kendine yemek yiyebilmesi, su içebilmesi, ayak yoluna gidip gelebilmesi çağıdır. Bu da yaklaşık olarak 7-8 yaşlarıdır, denilebilir.

Hadisin râvlsi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bu hadîsi halîfe Ömer bin Abdilazîz'e anlatınca halife: On

beş yaşın küçüklük ve büyüklük sınırıdır, demiştir. Şu halde on beş yaşma varan çocuk, büyük sayılır ve henüz bu yaşa varmamış çocuk küçük sayılır.

Fethü'l-Vedûd yazan; Çocuk ihtilâm olmak gibi belirtilerle erginlik çağma varmamış ise fıkıhçıiann ekserisine göre on beş yaşına varması erginlik alâmetidir, der.

H a 11 â b i de : Çocuklar hakkında had cezalarının uygulanabilmesi için gereken erginlik çağının sınırı konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Ş â f i i' ye göre oğlan çocuğu ihtilâm olur veya on beş yaşına varınca, ergin erkekler gibidir. Had cezaları onlara tatbik edilir. Kız çocuğu ise aybaşı

âdeti görünce veya on beş yaşma varınca ergin kadınlar hükmündedir ve hakkında had cezaları uygulanır. Avret yerinde tüy bitme işi ise erginlik çağına varma belirtisi sayılmaz. Bu belirti ancak kâfirler hakkında uygulanır, demiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Şerhü's-Sünne'de: tlim ehlinin ekserisine göre hüküm şöyledir Oğlan ve kız çocuğu on beş yaşını doldurunca erginlik çağma varmış olur. Şafiî ve Ahmed de böyle demişlerdir. Bunlar dokuz yaşını doldurup on beş yaşına varmadan önce ihtilâm olurlarsa gene erginlik çağma varmış sayılırlar. Keza kız çocuğu dokuz yaşından sonra aybaşı âdeti görünce bulûğ çağma varmış olur. Dokuz yaşma varmadıkça ihtilâm olmak veya kızın hayız kanı görmesi söz konusu değildir, der.
EI-Hidâye'de de: Erkek çocuğun erginlik çağma varması ihtilâm veya cinsel ilişkide bulunduğu zaman menisinin gelmesi veya kadını gebe bırakması ile gerçekleşir. Bunlar yok ise on sekiz yaşını doldurmakla bulûğ çağma varmış olur. Kız çocuğun erginliği ise aybaşı âdeti, ihtilâm olması veya gebe kalması ile oluşur. Bunlar olmazsa on yedi yaşı doldurması ile ergin sayılır. Yukardaki hüküm E b û H a n i f e ' ye göredir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre ise oğlan ve kız çocuğu on beş yaşım doldurunca erginlik çağma varmış olurlar. Bu görüş Ebû Hanife' den de rivayet edilmiştir.   Şafiî' nin   kavli de böyledir, denilmektedir.
Hanefi ve Şafii mezheblerine göre oğlan ve kız çocuğun erginlik çağına varmaları alâmetleri yukarda anlatıldı. Hulâsa bu iki mezhebe göre kız ve oğlan çocuklar on beş yaşını doldurunca erginlik çağına varmış olurlar. Ayrıca dokuz yaşından sonra meninin gelmesi de erginlik çağı sayılır. İhtilâm da böyledir. Kızların aybaşı âdeti de Ml«f alâmetidir. DâğeF iki mezhebe gelince:
Mâliki mezhebine göre ayrıca avret yerinde ufak tüy değil de kılların çıkması ve sesin kalınlaşması gibi alâmetler de vardır.
H a n b e 1 i mezhebine göre ise meninin gelmesi, traşı gerektirecek kalınlıkta etek tüylerinin bitmesi, on beş yaşı doldurmak kız ve oğlan çocuk için erginlik alâmetleridir. Bunlardan birisi yeterlidir. Kızlar için ayrıca aybaşı âdetini görmek veya gebe olmak da bulûğ çağı alâmeti sayılır,
Hadîsler isimleri geçen savaşlara gelince U h u d savaşı hicretin 3. yılı U h u d dağı eteğinde vuku buldu. Hendek ve Beni Kurayza savaşları ise Medîne-i Münevvere' de ve civarında hicretin 5. yılı vuku buldu. Benî Kurayza yahûdileri müslümanlarîa yaptıkları andlaşmaya aykırı olarak Hendek savaşında Mekke ' li müşriklere yardımda bulundukları için bu savaşın hemen akabinde Benî Kurayza yahûdîleri ile savaş emri Allah'tan geldi ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu savaşa gitti. Savaş müslümanların zaferi ile sonuçlandıktan sonra bunlar hakkında uygulanacak hüküm için tutsaklar Ensâr-i kirâm'dan Sa'd bin Muâz (Ra-dıyallâhü anh)'in karar vermesini istediler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu isteği kabul buyurarak Hendek savaşında aldığı yaradan dolayı hasta yatan S a ' d ' a haber vererek hüküm etmesini istedi. Sa'd (Radıyallâhü anh) da bunların savaşan erkeklerini öldürmeye ve kadınlar ile çoluk çocukları câriye ve köle olarak müslümanların yararına tahsisine karar verdi. Bunlar dörtyüz kişi idi. Sa'd böyle karar verince Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-saîâtü ve's-selâm),   S a ' d ' a   hitaben :
= «Sen Allah'sın bunlar hakkındaki hükmüne isabet ettin, ona uygun hüküm verdin,» buyurdu,
Tirmizî, Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in Benî Kuray-z a yahûdîleri hakkında verdiği hükümle ilgili C â b i r (Radıyaî-lâhü anh)'in merfû hadîsini Seyr kitabının 28. babında rivayet etmiş ve hadîsin hasen - sahih olduğunu beyân etmiştir. O hadîsi N e s â î ve îbn-iHibbân da rivayet etmişlerdir.
İşte Atiyye el-Kurazî bu savaşta esir edilenlerden idi ve etek tüyleri bitmeyen küçük yaştakiler içinde salıverilenler-den, yâni öldürülmeyenlerden idi. Kendisi bu durumu anlatır. Bu zât müslüman olup sahâbîlik şerefine erişen mutlu insanlardandır. Hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvîsi M ü c â h i d ve başkalarıdır. Sünen sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. [9]

5- Müslümanın Aybını) Örtmek Ve Had (Cezâ)ları Şüphelerle (Yâni Suç Delillerinin Kıfâyetsizlıgiyle) Defetmek Babı

2544) Ebû Hüreyre (Radıyallahü an/ı)'c\en rivâyeı edildiğine ı^iire ; Resûlullah (SaUaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Kim bir müslüman (kardeşinin aybın)ı örterse Allah da onutn aybmı) dünyada ve âhirette Örter.»"

2545) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü atıh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUaUahü Aleyhi ve. Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Had (cezây)ı defedebildiğiniz sürece (yâni suç sabit olmadıkça) defediniz.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbrahim bin el-FadJ el-Mahzûmî bulunur. Bu

râvîyi Ahmed, îbn-i Muin, Buhâri ve bankaları zayıf saymışlardır.

2546) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü an humâ) 'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ve Srllem) şöyle buyurmuştur:
«Kim müslüman kardeşinin avreti (aybı)m örterse Allah da kıyamet günün onun aybım örter. Kim müslüman kardeşinin avreti (aybı)m açığa vurursa Allah da onu aybmdan dolayı evinin içinde bile rezil etmekle kusurunu meydana çıkarır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Osman bin Safvân el-Cümehi bulunur. Ebû Hatim bunun hadîslerinin münker ve zayıf olduğunu söylemiştir. Dârekutni de : Bu râvi kuvvetli değildir, demiştir. İbn-i Hibbân ise bunu sıka râvîler arasında anmıştir. Senedin kalan râviieri sıka <gj-venilir) râvîlerdir. [10]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs iki şekilde yorumlanır: Birincisi müslümanla-rı giydirmenin fazileti anlamıdır. Yâni kim bir müslümamn vücûdunu örter ve onu giydirirse Allah da kendisini kıyamette giydirir. Yâni kendisinin günahlarını bağışlar ve cezalandırmaz. (Hatırıma şöyle bir şey de geliyor: Allah da kendisini cennet libası ile giydirir. Fakat böyle yorumlayanı tesbit edemedim.)
İkinci yorum şekli ise şöyledir: Kim bir müslümamn gizli bir kusurunu görür de bunu halka anlatmazsa ve böylece aybını örterse, Allah da onun aybmı kıyamet günü örter. Yâni günahım bağışlar.
E 1 - H â fi z , el-Fetih'te bu son yorumu beyân ettikten sonra : Bu hadîs, suçu ve kusuru gören müslümanı kötülükle mücâdele etmekten alıkoymaz. Kişi kusur işleyen adamı bundan menetmeye ve münkeri engellemeye memurdur. Kusurlu görülen şahıs uyanlara ve nasihatlara kulak asmaz ve suça devam ederse, durumu gören şahıs gerektiğinde onun aleyhinde şâhidlik etmek durumundadır. Bu konuda da emirler vardır. Nasıl ki kişi işlediği kusuru gizleme-lidir, bunu başkasına anlatmamalıdır. Ama gider de hâkim huzurunda kendi suçunu ikrar ederse, b.öyle davranması kabul edilir. îş-lenen bir günahın gören tarafından gizlenmesi ve açığa çıkarılmaması kanımca şu durumda olur: Olup biten ve tekerrür etmiyecek bir kusur işlenmiş ise bunu dile getirip suçluyu teşhir etmek uygun
değildir. Suçlara karşı çıkıp buna engel olmaya çalışmak ise suç işlenirken durumu'görenlere aittir. Yâni bir kimse bir suçun işlenmekte olduğunu görünce buna engel olmaya çalışacak ve önlemek isteyecektir. Şayet müdâhalesi etkisiz kalırsa durumu hâkime intikal ettirir ve şâhidlik eder. Suçu gören kişinin durumu hâkime şikâyet etmesi yasak olan gıybetten sayılmaz ve buna bir müslümanın aybını açığa çıkarmak, onu teşhir etmek, denmez). Bilâkis müsîüma-na düşen kutsal bir görevdir ve vâcib olan bir nasihat hizmetidir. Hadîs, gıybet etmenin yasaklığına da işarettir. Çünkü bir müslümanın şahsına münhasır gizli bir kusurunu açıklamak, ayıplan örtmeye ters düşer, demektedir
Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anhî'ın ikinci hadîsine gelince, bu hadis suç sabit olmadıkça had cezasının uygulanmamasını emreder. Yâni sanık hakkında iddia edilen suç sübut bulmaz ve suçlu olmaması ihtimâli var ise, hâkim şüphede kaldığı takdirde had cezasını uygulamamalıdır.
T i r m i z î de bu hadisin bir benzerini Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâ) 'den merfu olarak rivayet etmektedir. O hadis şöyledir:
«Gücünüz > ettikçe müslüm&nlardan hadları Ue'Ahırı) defediniz. Eğer çıkar yolu varsa (Yâni suçu sabit olmazsa) sanığı sahveri-niz. Çünkü hâkim'in affetmekte hatâ etmesi cezalandırmakta hatâ etmesinden iyidir.»
E 1 - K a r i' bu hadisteki hitabın devlet yetkililerine âit olduğu görüşünü destekler. Yâni hâkim kendisine intikal eden ve had cezasını gerektiren dâvada sanığa suçunu itiraf ettirme yoluna git-memelidir. Hattâ varsa sanığın mazeretlerini dikkate almalıdır ve suçu sabit olmadıkça cezasının tatbikine acele etmemelidir. Fakat suç sabit olduktan sonra cezanın tatbiki hususunda tereddüd veya müsamaha gösteremez. Cezayı aynen ve zamanında uygulamak zorundadır. Bu husus bundan iki bâb önce geçen hadîslerde belirtilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
îbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anhJ'ın hadîside Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh)'ın ilk hadîsine benzer. O hadîsle ilgili izah bunun için de söz konusudur. Ancak bu hadîsin son kısmı ikinci yorumu teyid eder. Yâni, müslümam örtmekten maksad,
onun gizli hallerini ve şahsına âit kusurları halka anlatmakla onu teşhir etmemelidir. Ama kendisi uyarılır, kötülüğüne engel olunmaya çalışılır ve buna rağmen kusurlarını devam ettiriyor

ise bunu ilgililere şikâyet etmek meşrudur. Bunda bir günah yoktur ve gıybet durumu da söz konusu değildir. Aleni suç işleyenle mücâdele etmek kutsal görevdir. Halkı dolandıran, hırsızlık eden ve buna benzer fâ-sıklığı açıkça yapan şer insanlara karşı müslümanlan ikaz etmek, onları korumak ve haberdar etmek de giymet sayılmaz. Bilâkis görev sayıldığına dâir hadisler vardır. [11]

6- Had (Cezâ)Larün Uygulanmaması Yolun) Da Aracı Olmak Babı

2547) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:
Benî Mahzûm kabilesinden hırsızlık eden (Fâtıma isimli) kadının durumu Kureyş (kabilesin) i cidden üzdü, ızdıraba soktu. Bunun üzerine bunlar:
Bu kadın (in el kesme cezasının affı veya fidyeye çevirilmesi konusu) hakkında kim Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile
konuşabilir, diyorlardı. (Kendi aralarında böylece görüştükten sonra) dediler ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mahbûbu (sevdiği) Üsâme bin Zeyd (bin el-Hârise) (Radıyallâhü anhümâ) 'dan başka kim bunu arz etmeye cesaret edebilir? (Sonra Kureyş, konuyu Üsâme ile görüşüp aracı olmasını istediler.) Üsâme de (kadının affı veya cezasının paraya çevirilmesi için) Resûl-i Ekrem (Salîalla-hü Aleyhi ve Sellem) ile konuştu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Üsâme'ye) :
«Sen Allah'ın (koyduğu) had (cezâ)lardan birisi (nin terkedil-mesi) hakkında mı aracı oluyorsun?» diyerek onu kınadı. Sonra kalktı ve (halka) yüksek sesle hitabede bulunarak:
«Ey insanlar! Sizden öncekiler — İsrail oğulları — şöyle davrandıkları için helak oldular: Bunlar kuvvetli adam aralarında hırsızlık ettiği zaman onu bırakırlardı da zayıf adam aralarında hırsızlık ettiği zaman onun aleyhinde had (ceza) uygularlardı. (Yâni elini keserlerdi.) Allah'a and olsun ki eğer Muhemmed'in kızı Fâtıma çalmış olsayds şüphesiz ben o (kızım Fâtıma) nm elini keserdim,» buyurdu.
(Müellifin şeyhi) Muhammed bin Rumh dediki: Ben el-Leys bin Sa'd'dan; Allah (Azze ve Celîe) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Fâtıma'yı hırsızlık etmekten şüphesiz korumuştur, sözünü söylerken işittim. Her müslüman da bunu söylemelidir."

2548) Mes'ûd bin el-Esved (Radıyallâkü ank)'âcn; Şöyle demiştir: (Fâtıma isimli) kadın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinden o kadifeyi çaldığı zaman biz bunu büyük (bir olay olarak) gördük. Bu, Kureyş (kabilesin) den bir kadın idi. (Kureyş kabilesine bir leke olmasın düşüncesiyle) biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gidip O'nunla konuştuk ve: Bu kadım kurtarmak için biz kırk okka (altın veya gümüş) fidye veririz, dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :.
«(Cezasını çekmekle) temizlenmesi onun için daha hayırlıdır,» buyurdu. Sonra biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem)'in sözünün yumuşaklığını işitince (cesaretlendik ve) Üsâme'nin yanına gidip (ona) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sen konuş (aracı ol) dedik. Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce bir hitabede bulunmak üzere ayağa kalktı ve (bize) :
^Allah'ın cariyelerinden bir câriye üzerine vâcib olan Allah Azze ve Celle'nin (koyduğu) cezalardan birisi (nin terk edilmesi) hakkındaki bu İsrarınız nedir? Muhammed'in nefsi (canı, kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki o kadının tenezzül ettiği şey (hır-sızhğ)a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kızı Fâtıma tenezzül etmiş olsaydı şüphesiz Muhammed (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) onun elini keserdi,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin îshâk bulunur. Bu râvî tedlisçidir (ve bunu an'ane ile rivayet etmiştir.) [12]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Hadîs metni bâzı rivayetlerde kısacadır. Hırsızlık eden kadm'm isminin Fâtıma olduğu hadîs şerhlerinde belirtilmiştir. Kadın Kureyş'in Beni M a h -z û m isimli büyük bir kabilesinin eşrafından idi. Kadının babası el-Esved bin Abd i'l-Es ed, Bedir savaşında H a m z a (Radıyallâhü anh) tarafından öldürülen bir kâfir idi. Bâzı rivayetlerde kadının Mekke fethi günü (ganimet malından) mücevherat çaldığı, diğer bir kısım rivayetlerde ise kullanılıp geri verilmek üzere emaneten aldığı eşyaları geri vermeyip inkâr etmeyi alışkanlık hâline getirdiği belirtilmektedir. Burdaki

rivayette Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in evinden kadife çalmıştı. Hülâsa öyle anlaşılıyor ki kadın defalarca bu suçu işlemişti. İşlediği suçun mâhiyeti hakkında geniş bilgi için hadîs kitablarma ve şerhlerine baş vurmak uygun olur, kanısındayım. Kadın K u r e y ş ' e mensup olduğu için K u r e y ş, onun elinin kesilmesini kendileri için bir leke saydıklarından dolayı, bağışlanması veya cezayı fidyeye çevirme gayreti içine girdiler. Bu iş için de Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sevdiği Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'ı aracı koydular. Üsâme' nin hâl tercemesi 795 nolu hadîsin izahı bölümünde verildi. Nihayet Üsâme, kadın hakkında el kesme cezasının uygulanmaması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nezdinde aracı ve şefaatçi olma cesaretini gösterdi. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den kınama cezasını aldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ilâhi cezaların uygulanmasının önemini belirtmek üzere yüksek sesle bir hitabede bulundu. Bu hitabede î s r â i 1 oğullarının helak olmalarının nedeninin ceza uygulamada adaletsizlik edip eşraftan ve nüfuzlu kimseler suç işledikleri zaman cezasız bırakmaları, fakat nü-fûzsuz ve zayıf insanlar suç işledikleri zaman haklarında ceza tatbik etmeleri olduğunu belirtti. Hadis metninde İsrail oğullarının hırsızlık suçunu işleyenler hakkında ayrıcalık ettikleri belirtilmiş ve diğer suç ve cezalara değinilmemiş ise de î b n - i D a -k i k ' î i d : İsrail oğullan, helak olmalarını gerektiren bir çok suçlan vardı. Bu itibarla burada helak olmalarına neden olarak yalnız hırsızlık edenler arasında ayrıcalık yapmalan gösterilmiş ise de bana öyle geliyor ki amaç onların bütün cezalarda böyle ayrıcalık etmelerini beyân buyurmaktır, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) nezdinde, kızı Falıma (Radıyallâhü anhâ) 'm kıymeti çok olduğu için onu örnek göstermiş ve: O bile hırsızlık etmiş olsaydı elini kestireceğini beyân buyurmuştur. Bu örnekten maksad ilâhî cezaların her mükellef hakkında uygulanmasının Önemini ve suçlular arasında ayrıcalık edilmemesinin gerekliliğini belirtmektir. El-ie y s bin Sa'd'ın dediği gibi Hz. Fâtıma'yı hırsızlık etmekten yüce Allah korumuştur. Her müslüman bu hadîsi anarken el-Ley s bin S a ' d ' m söylediği sözü söylemelidir. Hadîsin sonunda bulunan : «Her müslüman bu sözü söylemelidir» ifâdesini râvî M u -hammed bin Ruhm'un sözü olarak terceme ettim. Bu sözün el-Leys bin Sa'd'ın sözünün devamı olması da muhtemeldir.
Hadîs, ilâhi cezaların uygulanmaması için yetkililer nezdinde aracı olmayı yasaklar. Fakat bir suçlunun dâvası henüz yetkili makama intikal etmemiş iken bunun alışkanlık hâline gelmediği kanaati hâsıl olursa, yetkili makamlara intikal ettirilmemesinin câiz-liğine âit bâzı hadisler vardır. Bir had cezasını gerektiren suç dâvası hâkime intikal ettirildikten sonra suç sübût bulmuş ise hâkim ilâhî cezayı uygulamak mecburiyetindedir. Suçluyu bağışlaması veya fidye karşılığı salıvermesi caiz değildir. Hadis buna da işaret eder.
Zevâid nevinden olan Mes'üd bin el-Esved (Radı-yallâhü anh) 'in hadisinde sözü edilen kadın bir önceki hadîste söz konusu edilen kadındır. [13]

7- Zina Haddi (Yani Cezası) Nın Beyânı Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce Zina kelimesinin Şer-i Şerifteki mânâsını açıklamayı uygun buldum. Çünkü halk arasındaki kullanılış yeri ayrıdır. Şöyle ki; evli bir erkeğin bir kadınla veya evli bir kadının bir erkekle nikâhsız olarak cinsel ilişkide bulunmalarına zina denilir. Evli olmayan erkek ile kadının birleşmesine veya evli erkeğin genel ev kadını gibi kötü yoldaki bir kadınla birleşmesine fuhuş denilir, zina denilmez. Halbuki yüce dinimize göre bunların hepsine Zina denilir. Bunun içindir ki fıkıh âlimleri Zinâ'yı şöyle tarif etmişlerdir :
Zina: Şer'i nikâh, mülkiyet ve benzerî olmaksızın erginlik çağına varmış ve deli olmayan bir erkeğin şehvet duyulacak yaşa varmış bir kız-kadınla cinsel ilişkide bulunmasıdır. Bu tarif zina cezasının uygulanmasına esas olan tariftir. Çünkü gelecek bâbta rivayet edilen hadislerde görüleceği üzere erkeğin erkekle veya hayvanla birleşmesi gibi gayr-i meşru bir çok fiiller de büyük günah-hk açısından zina hükmündedir.
Mes'ûd bin el-Esved (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
İbnü'I-Acmâ künyesi ile meşhur olan bu zât Bey'atÜ'r-Rıdvân'a katılan bahtiyar s ah ahilerdendir. Mu'te savaşında şehîd edildi. RâvîsÎ kızı Âîşe'dlr. îbn-i M&* ceh bu zâtın hadîslerini rivayet etmiştir. (Babasının Bedir'de kâfir oiarftfc rüldüğünü yukarda belirttim. (Hülâsa : 374)

2549) Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl (Radtyallâhü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre (bu üç sahâbî) şöyle demişlerdir:
Biz Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanında idik. (Bedevilerden) bir adam (hasmı ile birlikte) geldi ve Resûl-i Ekrem
(Sallailahü Aleyhi ve Sellemî'e:

(Yâ Resûîallah), Allah'a yemin ederek Allah'ın kitabı (yâni hükmü) ile aramızda hüküm etmeni diliyorum, (Benimle hasmın arasında sulh yoluyla değil de Allah'ın hükmü ile hüküm etmedikçe bu dileğimde İsrar edeceğim), dedi. Hasmı daha dirayetli ve edebli idi. O da i
(Yâ Resûîallah) aramızda Allah'ın kitabı ile hükmet ve bana izin ver ki (durumu) arzedeyim, dedi. îtesûl-i Ekrem (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) de (buna hitaben) :
«Söyle», buyurdu. Bunun üzerine söz verilen hasım (yâni ikinci kişi) :
Benim oğlum bunun yanmda işçi (çoban) idi Ve bunun karısı Üe zina etmiş. Bu nedenle ben (bu adama) yüz koyun ve bir hadim (câriye) vererek oğlumu kurtardım. Sonra ben ilim ehlinden birkaç adama sordum. (Henüz bekâr olan) oğluma yüz değnek had (cezası) ve bir yıl sürgün, bu adamın karışma da recim (taşlamak suretiyle öldürülme cezası) nın gerektiği (bu âlimler tarafından) bana haber verildi, dedi. Bundan sonra Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Seliem),:
•Hayatım, (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, çüp-hesiz ben, aranızda Allah'ın kitabı (yâni hükmü) ile hükmedeceğim: Verdiğin yüz koyun ve hadim (câriye) sana iade olunur. Oğluna da yüz değnek vurmak ve bir yıl sürgün gerekir» buyurdu. (Sonra sa-hâbüerden Üneys'e de) :
«Yâ Üneys bu (bedevi) nin karısına git. Eğer (isnad edilen suçu) itiraf ederse onu recmet», buyurdu.
(Râvî Hişâm demiştir ki: Sonra Üneys kadına gitti. Kadın da (îsnâd edilen suçu işlediğini) itiraf etti. Üneys de kadım recmetti,"

2550) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Zina cezasının hükmünü) benden alınız. Allah şüphesiz o (zina eden) kadınlar için bir yol açtı. Bekâr (erkeğin) bekâr (kadın) la (zina etmesi cezası) yüz değnek ve bir yıl sürgündür. Seyyib (sa-
hîh nikâhla evlenip bir defa olsun eşiyle birleşen erkeğin) seyyib (kadın) la (zina etmesi cezası) yüz değnek ve recim (taşa tutulmak suretiyle öldürülmesi) dir.»" [14]

İzahı

İlk. hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet plunmuştair. Sa-sahih hadîs yukarda isimleri anılan üç sahâbi tarafışdan rivayet edil-
mistir. Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerinde bunlardan Ş i b 1 (Radıyallâhü anh)'m ismi geçmiyor. Bunun sebebi ise bu zâtın sahâbî olup olmadığı hususundaki ihtilâf olabilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden hasımlar, O'nun Allah'ın kitabı ile hüküm buyurmasını istemişlerdir. Bu istekten amaç O'nun sulh yoluyla meseleyi hâl etmemesidir. Çünkü hâkim hasımların rızasıyla onlar arasında sulh yapabilir. Hasımlar sulh yoluyla değil ilâhî hükümle haklarında karar verilmesini istemek üzere bu ifâdeyi kullanmışlardır. Başka bir amaç söz konusu değildir. Zira, hasımlar da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ilâhî hükümden başka bir hüküm ve sisteme göre hüküm vermeyeceğini biliyorlardı. Hadîste; «Allah'ın kitabı ile hüküm verme» ifâdesi kullanılmıştır. Tıy bi : Burada kitâb'tan maksad Kurıan-ı Kerim değil ilâhî hükümdür. Çünkü Kur'an'da zina edenin recmedilmesine dâir bir hüküm yoktur. Kitâb'tan maksad Kur'an-ı Kerîm, olabilir. Bu takdirde hadîste anılan olay zina eden muhsan yâni evlinin recmedilmesine âit âyetin lafzım neshedümesinden önce olmuştur, der. (T ı y b î' nin değindiği âyet ile ilgili gerekli bilgi 2553 nolu hadîsin izahı bölümünde verilecektir.)
Râvî, ikinci hasmın daha dirayetli ve edebli olduğunu belirtmiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı bu nokta hakkında: Ravinin hasımları olaydan önce tanıması muhtemeldir. Bunun için ikinci hasmın daha bilgili olduğunu belirtmiştir. Ravinin maksadı ikinci hasmın bu olayla ilgili dîni hükümler konusunda daha bilgili olduğunu beyân etmek olabilir. Ya da ikinci hasmın huzur-i saadette daha edebli davranması ve konuşmak için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den izin istemesi nedeniyle râvî bunun daha dirayetli ve edeb-îi olduğunu belirtmek istemiştir, diyerek İrşâdü's-Sâri'den naklen bilgi verir.
Hadîste geçen "Hadim" kelimesi köle ve câriye mânâlarında kullanılır. Ancak burada câriye mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü bâzı rivayetlerde câriye kelimesi kullanılmıştır.
Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) fidye olarak verilen koyunların ve cariyenin geri verilmesine hükmetmiştir. Bu hüküm bâtıl ve fâsid akid ile alman malın geri verilmesinin gerekliliğine delâlet eder. Nitekim bu olayda fâsid bir sulh yoluyla ödenen meblâğın geri verilmesi emredilmiştir.

Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de bekâr iken zina eden kimsenin cezasının yüz değnek dövülmesi ve bir yıl süreyle başka bir
memlekete sürülmesidir. Muhammed bin Nasr, Kıı-f e âlimleri hâriç, sürgün hükmü üzerinde ittifak edildiğini savunur.
Îbnü'l-Münzir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu olayda Allah'ın kitabı ile hükmedeceğine yemin ettikten sonra zina eden bekâr kişinin yüz değnek dövülmesine ve bir yıl sürgün cezasına çarptırılmasına hükmetmiştir. Allah'ın kitabının yegâne açıklayıcısı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seiâm)'dir. Allah'ın kitabının yegâne açıklayıcısı ve tefsircisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dir. Ömer bin el-Hattâb da be^ kâr zâniyi bir yıl sürgüne mahkûm edip minber üzerinde bu hükmü ilân etti ve dört halîfe'nin tatbikatı böyle devam etti. Sah&oî-lerden bu hükme karşı çıkan da olmadı. Bu itibarla sürgün hükmü üzerine icmâ edilmiştir, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sahâbüerden Ü n e y s ' e : îlk hasmın karışma git. Eğer zina ettiğini itiraf ederse onu recmet, buyurdu, Bu fıkranın zahirine göre Ü n e y s kadının zina edip etmediğini araştırmak üzere görevlendirilmiştir. Halbuki, zina haddının tatbiki için suçun işlendiği yolunda araştırma ve suçu meydana çıkarmaya çalışılmaz. Bilâkis zina ettiğini itiraf eden kimseye bu itiraftan dönüş yapma telkinini yapmak müstahab-tır. Bu itibarla anılan fıkradan maksadın şu olduğu âlimlerce beyân edilmiş ve yorum yapılmıştır: İkinci hasım ilk hasmın karısına zina isnad etmekle sanık durumuna düşmüştür. îsnad ettiği suç sübut bulmazsa Kâzif haddi olarak kendisine seksen değnek dövülmesi gerekir. Ü n e y s durumu kadına bildirmek ve gereğini yapmak üzere gönderilmiştir. Eğer kadın zina suçunu itiraf etmezse kendi-sini zina ile itham eden tarafın Kâzif haddine çarptırılmasını taleb edebilir veya bağışlar. Şayet zina suçunu itiraf ederse o zaman is-nadda bulunan taraf Kâzif cezasından kurtulmuş olur' ve itirafta bulunan kadın recmedilir. Çünkü evlidir. Kastalâni ve Neve v î bu fıkradan maksadın bu olduğunu ve âlimlerin böyle yorum yaptıklarım bildirirler. Hadîs, zina eden evlinin recmedilmesi hükmünü de beyân eder.
Ubâde (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsin «Allah, şüphesiz o (zina eden) kadınlar için bir yol açtı» cümlesinin aşağıda yazılı Nisa sûresinin 15. âyetine işaret olduğu, Nevevi tarafından beyân edilmiştir. '
«Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu ispatlayacak aranızdan dört şâhid getirin, şehâdet ederlerse o kadınları, ölünceye veya Allah onlar için bir yol açmcaya kadar evlerde tutunuz.»
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), âyette sözü edilen yolu bu hadîste beyân etmiştir. Bu da bekâr iken zina eden erkek veya kadının yüz değnek dövülmesi ve bir yıl sürgün edilmesidir. Sahih bir nikâh üe evlenip bir defa olsun cinsel ilişkide bulunduktan sonraki hayatında zina eden erkek veya kadının recmedilmesidir. Hadîste durumu böyle olana Seyyib denilmiştir. Seyyib kelimesinin asıl mânâsı dul demektir. Fakat burda bu mânâ kasdedümemiştir. Yukarda anlattığım mânâ kasdedilmiştir.
Yukarda yazılı âyet-i celîlenin mensuh olup olmadığı yolunda ihtilâf vardır: Bir kavle göre âyet mensuh değildir. Bu hadîs bu âyetin tefsir ve açıklamasıdır. Yâni âyet, zina eden kadınların ölün-ceye veya Allah onlar için bir yol açmcaya kadar evlerde tutulmalarını emreder. Sonra buyurulan hadîs açılan yolun ne olduğunu açıklar. Diğer bir kavle göre bu âyetin, hükmü zina eden erkek ve kadının yüz değnek dövülmelerini emreden N û r sûresinin 2. âyetiy-le neshedilmiştir. Bir başka kavle göre bu âyet Seyyib iken zina edenler N û r süresindeki âyet ise bekâr iken zina edenler hakkındadır.
Bu hadîse göre Seyyib iken zina eden erkek ve kadına önce yüzer değnek vurulur. Sonra recmedilirler. Bir grub âlim bu hadîsin zahirini tutmuşlardır. Alî bin Ebî Tâlib, Hasan-ı Basrî, îshâk bin Râheveyh, Dâvûd ve Şafiî'-nin bâzı arkadaşları böyle hükmedenlerdendir.
Âlimlerin cumhuru ile Seyyib iken zina edenlere ayrıca yüz değnek vurmaya gerek yoktur. Onları recmetmek, yâni taşa tutmak suretiyle öldürmek yeterdir. Cumhurun delili ise 2554, 2555 ve 2558 no-lu hadîsler ve benzerî hadîslerdir. Çünkü bu gibi hadîslerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zina eden Seyyib'leri recmet-tirdiği bildirilmekte ve ayrıca bunlara yüzer değnek vurulduğundan söz edilmemektedir.
Hadîs zina eden bekâr kişinin bir yıl sürgün edilmesinin vâcib-liğine de delâlet eder. Bu hüküm erkeğe de kadına da şümullüdür.
Cumhûr'un görüşü de böyledir. Yâni kadın ile erkek arasında bir fark yoktur. Bir yıl sürgün edilir. Mâlik ve Evzâi'ye göre sürgün cezası erkeğe aittir. Kadın sürgün cezasına çarptırılmaz. Alî bin Ebî Tâlib'-den de bu kavil rivayet olunmuştur. Bu grubun gerekçesi şudur: Kadın sürgün edilirse kötülüğe mâruz bırakılmış olur. Nitekim yanında mahremi olmadıkça yolculuğa çıkması yasaklanmıştır.

Hadîste «Bekâr erkek, bekâr kadınla zina ederse, seyyib erkek seyyib kadınla zina ederse...» hükmü umumîdir. Yâni zina edenlerin bu cezalara çarptırılması için iki tarafın bekâr veya iki tarafın evlenmiş olması şart değildir. Bekâr kişi ister bekâr bir kimse ile zina etsin ister evli bir kimse ile zina etsin onun cezası yüz değnek ve sürgündür. Keza evli kişi ister bir bekârla zina etsin ister bir evli ile zina etsin onun cezası recmedilmesidir. [15]

8- Kendi Karısının (Mülkiyetindeki) Câriyesiyle Cinsel İlişkide Bulunan Erkek Hakkında Gelen Hadîsler Babı

2551) (Küfe emîri Nûmân bin Beşîrin kâtibi) Habîb bin Sâlim'den rivayet edildiğine göre :
Karısının cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan bir adam Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anhümâ) 'nın huzuruna getirildi. Numân bin Be-
şîr (Radıyallâhü anh) :
Ben bu olay hakkında ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hükmü ile hükmedeceğim, diyerek şunu söyledi .
Eğer kadın kendi cariyesini kocasına helâl etmiş ise, ben kocasına yüz değnek vurdururum. Şayet kadın kocasma (anılan temas için) izin vermemiş ise ben kocasını recmederim, dedi."
2552) Seleme bin el-Muhabbık (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
ftesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, karısının câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan bir adamın dâvası arzedildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamı had (cezası) ile cezalandırmadı." [16]

İzahı

Habîb bin Salim (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r -mizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadîsini ise Nesâî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini rivayet etmiştir.
Birinci hadisin zahirine göre karısının iziniyle onun cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan erkeğe yüz değnek vurulur. Şayet karısının izni olmaksızın bu işi yaparsa recmedilir. Bilindiği gibi yüz değnek vurmak bekâr iken zina eden kişiye ait had cezasıdır. Yüz değnekten az olan dövme, tekdir ve takbih gibi cezalara îslâm ıstılahında Tazîr denilir. İbnü'l-Arabî: Numân bin Beşîr (Küfe emiri iken) karısının izniyle onun câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adama yüz değnek vurmak suretiyle ona had cezası verme görüşünde değildir. Onun maksadı adamı tazir ve tedib etmektir. Ancak bu tazîr cezasını yüz değnek vurmak suretiyle yükseltmekle onun hakkında şiddetli bir tedîb uygulamıştır, der. Sindi, İbnü'l-Arabî' nin bu sözünü neklettikten sonra: Çünkü evli iken zina suçunu işleyen kimsenin cezası yüz değnek vurmak değil, onu recmetmektir. Karısının izniyle onun cariyesi ile cinsel ilişkide bulunan adama recmetme cezasını vermeyip dövme ce-zâsmı vermenin sebebi şu olabilir: Kadın kendi câriyesiyle cinsel ilişkide bulunma iznini kocasına verince cariyesinin kadınlığından yararlanma hakkını kocasına vermiş olur. Bu iş ise fâsid ve bâtıl bir
akid olmakla beraber bir nevi şüpheli cinsel ilişki sayılır. (Şüpheli cinsel ilişkiye bir misâl olarak şunu gösterebiliriz: Bir adam karanlık bir odada yatan bir kadını kendi karısını zan ederek onunla cinsel ilişkide bulunur. Sonra da yanıldığını anlar ve başka bir kadın olduğu anlaşılır.) İşte böyle bir şüpheli temas sayıldığı için adama Tazîr cezası verilmiş olur. der. [17]

Karısının İzniyle Onun Câriyesiyle Cinsel İlişkide Bulunan Adam Hakkında Uygulanacak Ceza Konusundaki İlmî Görüşler

Avnü'l-Mabûd yazarı bu konuda şöyle der:
"Âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir: Tirmizi, Ali bin Ebî Tâlib ve İbn-i Ömer1 in dâhil olduğu sa-hâbîlerden bâzı zâtlara göre karısının izni olsun olmasın bu işi yapan adam recmedilir. İbn-i Mes'ûd'a göre adama had cezası verilmez. Tazîr ve tedib edilir. Ahmed ve İshâk ise Numân bin Beşîr' den bu hadîste rivayet edilen hükmü benimsemişlerdir, der.
T i r m i z î : Bu hadîs muztaribtir. Buhârî; Katâde'-nin H a b î b' ten hadîs işitmediğini ve ancak H â 1 i d bin U r f u t a vasıtasıyla ondan hadis rivayet ettiğini söyledi, der. H â -lid bin Urfuta ise meçhuldür. Buhârî: Ben bu hadîsten sakınırım, dedi, diye bilgi vermektedir. H a t t â b î de bu hadîs munkatidir. Âlimlerin uygulaması bu hadîse göre değildir, der.
Seleme bin el-Muhabbık (Radıyallâhü anh) ise karısının câriyesiyle cinsel ilişkide bulunan adama

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in had cezası vermediğini rivayet eder. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini ayni râvîden rivayet etmiştir. Fethül-Vedûd'da beyân edildiğine göre B e y h a k i kendi süneninde: Tabiîlerden sonra gelen fıkıhçılann hepsi bu hadîsle amel etmemek için ittifak etmiş olmaları bu hadîsin, had hakkında gelen hadîslerle mensûh olduğuna delildir, dedikten sonra, bana ulaşan habere göre bu hadîs hükmü had cezaları konulmadan önce idi.
Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh)'in hâl terceme-si 112 nolu hadîs bölümünde geçti. Seleme bin el-Muhabbık veya el-Muhabbak (Radıyallâhü anh) Ebû S i -
nân el-Hüzeli el-Basri' nin 12 hadîsi vardır. Râvîsi oğlu Sinan ile Hasan-ı Basri' dir. Ebû Dâvûd, Hesâi ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[18]

9- (Zina Edeni) Recmetme Babı

2553) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) (halîfe iken Medîne-i Mü-nevvere'deki Mescid-i Nebevfde bir Cuma hutbesinde) şöyle demiştir:
(Ey müslümanlar) Şüphesiz ben şundan korkarım: Halkın üzerinden uzun bir zaman geçer de nihayet bir adam; Ben Allah'ın kitabında (zina eden evliyi) recmetme (hükmünü) bulmuyorum, der ve bu yüzden halk Allah'ın farizalarından birisini terketmekle dalâlete giderler. Bilmiş olun ki (Zina eden) kişi muhsan (evlenmiş) olup beyyine (dört erkek şâhtdî, veya gebelik, ya da itiraf olduğu zaman şüphesiz recmetmek haktır. Şüphesiz ben recm âyetini okudum. Âyet şudur»
«Şeyh ve Şeyha (yâni muhsan erkek ve kadın) zina ettikleri zaman onları muhakkak recmediniz.»
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) recmetti ve O'ndan sonra da biz recmettik." [19]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Ömer bin el-Hattâb {Radıyallâhü anh) 'm bu sözü Medine-i Münevvere* de bir Cuma hutbesinde irâd ettiği hutbenin bir parçasıdır. Buhâri bu hutbeyi ve bunu irâd etmeğe neden olan olayı Hudûd kitabında rivayet etmiştir.
N e v e v S bu hadîsin izahı ile ilgili olarak ; Recm âyeti lafzı neshedilip hükmü kalıcı olan âyetlerdendir. Bâzı âyetlerin ise hükmü neshedilmiş olup lafzı kalıcıdır. Yâni mushafta yazılıdır, okunur. Fakat hükmü yürürlükte değildir. Lafzı ve hükmü neshedilmiş olan âyetler de vardır. Lafzı neshedilmiş olan âyetler, cünübün okuması ve abdestsizin ellemesi haramlığı gibi hususlarda Kur'an-i Kerîm hükmünde değildir. Sahâbîlerin recm âyetini mushaflarda yazmamış olmaları, lafzı neshedilen âyetlerin mushafta yazılmaması-nın gerekliliğine delâlet eder. Ömer (Radıyallâhü anh)'m minber üzerinde Recm hükmünü ilân etmesi, orada bulunan sahâbîlerin ve diğer cemâatin bu ilâna karşı çıkmayıp susmaları Recm hükmünün ispatına delildir, der.
Ömer'in : "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-sslâm) recm hükmünü uyguladı ve O'ndan sonra da biz uyguladık" sözü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den sonra Recm hükmü üzerinde İcmâ oluştuğuna delildir.
Nevevî; Ömer (Radıyallâhü anh)'m korktuğu husus meydana geldi. Çünkü hâriciler recm hükmünü inkâr ettiler. Bu da Ömer'in kerâmetlerindendir. Ömer'in geleceğe âit bu bilgiyi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'den almış olması da muhtemeldir, der.
Ömer bu hadîste: «Zina eden kişi Muhsan olduğu zaman»
der. Muhsan kelimesini bundan önceki bâblarda tarif etmiştim. Tekrar hatırlatayım ;
Muhsan s Aklı olup erginlik çağına varan ve hür bir kadınla ev-İenip bir defa olsun onunla cinsel temasta bulunmuş kimsedir. Biz bu dört şartı tercemede belirtem ediğim iz için bazen Muhsan kelimesini «Evli» diye terceme ediyoruz. Tabii bu tam karşılığı değildir. Çünkü evvelce evlenmiş olup sonra dul kalan kişi dul iken zina ederse gene Muhsan sayılır. Muhsan kadın da böyledir, Yâni aklı olup erginlik çağma varan hür bir kadın sahih bir nikâhla bir erkekle evlenip bir defa olsun cinsel ilişkide bulundu mu artık o kadın Muhsan sayılır.
Ömer (Radıyallâhü anh) muhsan erkek veya kadın zina ettikleri takdirde bu suçlan sabit olursa recmedilir, der ve suçun sü-butu için delil olarak şâhidler, gebelik ve itirafı gösterir. Şâhidlerin dört erkek olması üzerinde ittifak ve icmâ vardır. Erkek şâhid sayısı daha az olursa sanıklara had cezası verilmez. Zina suçunun sü-bûtu için gebelik yeterli delil sayılır mı, sayılmaz mı? Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle kû Ömer bin el-Hattâb, Mâlik ve arkadaşları : Bilinen kocası bulunmayan bir kadın hâmile çıkar ve isteği dışında ırzına tecâvüz edildiği bilinmezse ona had cezası verilir. Ancak kadın memleketin yabancısı olup kocalı olduğunu veya bir erkeğin cariyesi

olduğunu iddia ederse had edilmez, demişlerdir.
Cumhûr'a göre kadının sırf hâmile çıkması ile had cezası uygulanmaz. Onun had cezasına çarptırılması için ya itirafta bulunması veya dört erkek şahidin usûlüne göre şâhidlik etmeleri şarttır. Cumhurun delili ise had cezalarının şüphelerle defedilmesine dâir gelen hadîslerdir.
Ş e v k â n i : Bu söz Ömer (Radıyalîâhü anh}'a aittir. Canların helak olmasına, yol açan had cezalan gibi önemli olaylar için bir sahâbînin sözü yeterli değildir, ö m e r ' in bu sözü, sahâbilerden bir cemâatin huzurunda söylemiş olması ve bu söze karşı çıkılmamış olması durumu icmâ'ın oluşmasını gerektirmez. Çünkü bu kitabın bir çok yerinde belirttiğim gibi ictihâd meselelerinde o içtihada muhalif kalanların karşı çıkması şart değildir, der.
Üçüncü delil olan itirafa gelince, bu, kişinin zina ettiğini itiraf etmesi ve bundan dönüş yapmaması demektir. Muhsan iken zina ettiğini itiraf eden kişinin recm edilmesinin gerekliliği üzerinde icmâ edilmiştir. Kişinin bu itirafı dört defa tekrarlanmasının gerekliliği hususunda da ihtilâf vardır. Yâni bâzı âlimlere göre bir kez itiraf yeterlidir. Bunu dört defa tekrarlaması şart değildir.
Lafzı neshedilmiş olmakla beraber hükmü baki ve kalıcı olan recm âyetinin mânâsı şöyledir: «Şeyh ve şeyha (Yâni muhsan erkek ve kadın) zina ettikleri zaman onları muhakkak recmediniz.»

2554) Ebû Hüreyre (Rodıyaüâhü oh///den rivayet edildiğine .»öre; Mâiz bin Mâlik (el-Eslemî). Peygamber (SalJallahü Aleyhi ve Srltctu)"ın yanına gelerek:
(Yâ Resûlallah) ben şüphesiz zina ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yüz çevirdi. (Yâni söylediği söz üzerinde durmadı.) Sonra Mâiz (gene) : Şüphesiz ben zina ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' (gene) ondan yüz çevirdi. Daha sonra Mâiz (tekrar) : Ben şüphesiz zina ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) ondan yüz çevirdi. Sonra Mâiz: Ben zina ettim, dedi. Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) Cgene) ondan yüz çevirdi. Nihayet Mâiz dört defa ikrar edince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun recme-dümesini emretti. Sonra Mâiz (götürülüp) taşlanınca, (dayanamayıp) geri kaçtı. Elinde bir deve çene kemiği bulunan bir adam (Abdullah bin Üneys) ona yetişip vurdu ve yere yığdı. (Böylece öldürüldü.) Taşlann kendisine verdiği ızdıraba dayanamayıp kaçışı sonradan Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatılınca buyurdular kİ :
«Niçin onun peşini bırakmadınız» (belki itirafından dönüş yapardı. Allah da onun tevbesini kabul ederdi.»-" [20]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z İ de rivayet etmiştir. M â i z ' in rec-mine dâir hadisi Kütüb-i Sitte sahipleri müteaddid sahâbüerden, değişik senedlerle ve benzer cümlelerle rivayet etmişlerdir. Bu hadis de evlenmiş iken, yâni Muhsan iken zina eden kimsenin recmedilme-sinin gerekliliğine delâlet eder. Mâiz zina ettiğini itiraf edip bu itirafı dört defa tekrarlamış ve bundan sonra recmedilmesi emredilmiştir, itirafın dört defa tekrarlanmasını şart koşanlar bu hadîsi delil göstermişlerdir. M â i z ' in taşlanınca kaçtığını duyan Resül-i
Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) fin: «Niçin onu bırakmadınız» emrini deîîl gösteren âlimler; Zina ettiğini ikrar eden ve bu ikrarına dayanılarak had edilen suçlu kaçtığı zaman peşi bırakılır. Suçlu yaptığı ikrardan dönüş yaptığım söylerse salıverilir. Aksi takdirde takip edilip recmedilir. Şafiî ve Ahmed'in kavli budur. M â 1 i k ' in meşhur kavline göre suçlu kaçınca peşi bırakılmaz ve recmedilir. Başka görüşler de vardır.
Mâlik ve Ş â f i i' ye göre suçlunun zina ettiğini bir defa ikrar etmesi yeterlidir. Bunu dört defa tekrarlaması şart değildir. Yâni bir defa itiraf etmesi onun suçluluğunu ispatlamış olur.
Ebû Hanife, Ahmed ve îshâk ise bu ve benzeri hadisleri delil göstererek ikrarın dört defa tekrarlanması şarttır, demişlerdir. Hattâ Hanefî âlimlere göre ikrarın dört ayrı meclislerde tekrarlanması şarttır. Hadîsten çıkarılan hükümler hakkında geniş bilgi almak isteyenler B u h â r i' nin el-Fetih şerhine başvurabilirler.

2555) İmrân bin Husayn (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine
Bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in huzuruna gelerek zina ettiğini itiraf etti. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının üstündeki elbisenin onan üzerinde sıkıca bağlanmasını emretti. Sonra kadını recmettirdi. Daha sonra kadının cenazesi .üzerine namaz kıldı." [21]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde kadının Gâmi-d i yye kabilesinden olduğu, diğer bâzı rivayetlerde C ü h e y n e kabilesinden olduğu belirtilmektedir, N e v e v i' nin beyânına göre Ğâmidiyye kabilesi C ü h e y n e kabilesinin bir ko-luduK
Kadının üstündeki elbisenin sıkıca bağlanması sebebi ile ilgili olarak en-Neyl yazan: Bundan maksad kadının çıplak vücûdunun recm esnasında acılmamasıdır. Bunun içindir ki Cumhur'a göre kadın oturtularak recmedilir. Erkek ise ayakta dikilerek recmedilir, Nevevi, kadının oturtularak recmedilmesi hususunda âlimlerin ittifak hâlinde olduğunu söylemiştir. Fakat hadislerde buna delâlet edecek bir cümle yoktur. Şüphesiz örtünme açısından kadının otur-tulması en uygun olanıdır, der.
Bâzı rivayetlerde kadının hâmile iken zina itirafında bulunduğu ve doğumunu yapıncaya kadar recm cezasının ertelendiği belirtilmektedir. Hattâ bâzı rivayetlerde kadın doğumunu yaptıktan sonra cezasının uygulanması için vâki mürâcatı üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), çocuğu yemek yiyebilecek yaşa gelinceye kadar kadının cezasını tekrar ertelemiştir, deniliyor.
Buradaki rivayette kadının gebeliği belirtilmemekte ise de diğer rivayetlerde bu durum belirtilmiştir. Hadîs, Muhsan iken zina edenin cezasının recm olduğuna delildir. [22]

10- (Zina Eden) Yahûdî Erkek Ve Kadını Recmetme Babı

2556) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan) Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve- Selîem) (zina eden) bir ya-hûdî erkek ile bir yahûdî kadını recmettirdi. Ben onları recmeden-lerdenim, (And olsun ki) ben, recmedilen erkeğin (atılan) taşlara karşı kendini recmedilen kadına siper ettiğini gördüm."

2557) Câbir bin Semûre (Radıyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:
Gerçekten Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) (zina eden) bir yahûdî erkeği ve bir yahûdî kadını recmettirdi."

2558) Berâ' bin Âzib (Radıyallâhü anh)'âen\ Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yüzü kömür ile karartılmış ve değnekle dövülmüş bir yahûdî erkeğin yanından geçti. Sonra yahûdîleri çağırtıp Conlara) :
«Siz kitabınız (Tevrat) da zina edenin cezasını böyle (mi) buluyorsunuz?» buyurdu. Yahudiler:
Evet, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onların âlimlerinden (Abdullah bin Surya isimli) bir adamı çağırtıp (ona) :
«Musa'ya Tevrat indiren Allah'a yemin ettirerek sana soruyorum. Siz (Tevrat'ta) zina edenin cezasını böyle mi buluyorsunuz?» buyurdu. Adam:
Eğer bana böyle yemin ettirmen olmasaydı ben (gerçeği) sana bildirmezdim, biz kitabımız (Tevrat) da, zina edenin cezâsmı recmet-mek olarak buluyoruz. Lâkin eşrafımız arasmda recim cezası çoğaldı. Bunun üzerine artık eşraftan olan kimseyi (zina suçuyla) yakaladığımız zaman onu bırakıyorduk ve zayıf kimseyi (zina suçundan) yakaladığımız zaman onun hakkında recim cezâsmı uyguluyorduk. Sonra biz Gelin eşraftan olana ve olmayana tatbik edeceğimiz bir ceza şekli üzerinde ittifak edelim, dedik. Sonra recim cezası yerine yüzü kömürle karartma ve değnekle dövme cezası üzerine ittifak ettik, dedi. Bundan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allahım, Yahudiler senin emrini Öldürdükleri (uygulamadıkları) zamanda, senin emrini ilk ihya eden (uygulayan) benim,» buyurdu ve zâni yahûdînin recmedilmesine hükmetti de bu hüküm infaz edildi.*'[23]

İzahı

Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Tirmizî de rivayet etmiştir. Berâ (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Zina eden kadımn isminin B ü s r e olduğu el-Fetih'te beyân edilmiştir. Fakat bu kadında zina

eden erkeğin ismi hakkında bir bilgi edinemedim. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından çağırtılan yahûdî âlimin Abdullah bin Surya olduğu hadîs şerhlerinde belirtilmiştir. Zina eden kimsenin cezasının Tevrat'a göre ne olduğu yolunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) tarafından yahûdî âlime soru sorulması ile ilgili olarak N e v e v î şöyle der:
"Âlimler : Bu soru ne yahûdîleri taklid etmek içindir, ne de Tevrat' taki hükmü onlardan öğrenmek içindir. Bu soru yahûdilerin zina suçunu işleyenlere uyguladıkları cezânm Tevrat'a ters düştüğünü onlara itiraf ettirmektir. Zina eden kimsenin recmedilmesine dâir Tevrat âyetinin o günkü Medine ve çevresi yahûdîlerinin ellerinde bulunan Tevrat nüshalarında mevcut
olduğu ve tahrif edilmediği, vahiy yoluyla Resûl-i Ekrem. (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirilmiş olabilir. Yahudilerden müslüman olan bilginlerin bu durumu, yâni zina cezasına dâir âyetin elde mevcut Tevrat nüshalarında bulunduğunu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz etmiş olmaları ihtimali de vardır, demişlerdir."
Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadîslerin şerhinde Özetle şöyle der .
"Taberâni ve başkasının rivayet ettikleri Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh) 'm bir hadisine göre Tevrat' taki recim âyeti meâlen şöyledir: Muhsan ve muhsana —yâni evlenmiş erkek ve evlenmiş kadm — zina ettikleri ve bu suçları şâhidlerle ispatlandığı zaman recmedilirler. Kadm gebe olursa, doğum yapıncaya kadar cezası ertelenir."
İslâm şeriatına göre de hüküm böyledir. Yâni muhsan olmayıp bekâr olan erkek veya kadın zina ettiği zaman recmedilmez. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü vesselam) zina ettikleri sabit olan yahûdi erkek ve kadım recmettirdiğine göre bunlar muhsan idi.
Hadîsler, muhsan iken zina eden kişinin recmedilmesi için müslüman olmasının şart olmadığına delâlet ederler. Şafiî ve A h -m e d ' in kavli de böyledir. (Hanefîler' den Ebû Yûsuf da böyle hükmetmiştir.)
Mâlikiler ve Hanefîler'in çoğu ise recim cezasının uygulanması için suçlunun müslüman olması şarttır. Bu iki mezheb âlimlerine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen yahûdîleri Tevrat hükmü gereğince recmettirmiştir. İslâm'ın hükmünü uygulamış değildir. Bu âlimler bu hadîslere böyle cevab veriyorlar. Fakat bu cevab tatmin edici değildir. Çünkü kâfirler arasında Kur'an ile hükmedilmesi; &\ \<\ U - *:.. âyetinde emredilmiştir. [24]

11- Sübût Bulmamakla Beraber Zinakârlığı Şüyu Bulan Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2559) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'Ğan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Zina suçundan dolayı) herhangi bir kimseyi şâhidsiz (ve iti-rafsız) recmetmiş olsaydım falan kadını recmedecektim, Çünkü konuşma tarzından, vaziyetinden ve yanına girenlerden dolayı cidden kendisinden şüphe meydana gelmiştir.»
Not: Bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir.

2560) d-Kâsım bin Muhammed (bin Ebibekr-i Sıddık) (Radıyallâhü anhüm)'den\ Şöyle demiştir:
(Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) liân işlemi usulünce lânetleşen karı-koca kıssasını anlattı. Bunun üzerine (Abdullah) bin Şeddâd (bin el-Hâd), İbn-i Abbâs'a;
Hakkında, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «(Zina suçundan dolayı) her hangi bir kimseyi şâhidsiz (ve itirafsız) recmetmiş olsaydım bu kadını recmedecektim» buyurduğu kadm o (anlattığın kadm mı) dır? diye sordu. İbn-i Abbâs:
(Hayır). Rivayet ettiğin hadîste sözü edilen kadm, (kötülük belirtilerini) açığa vuran bir kadındır."
Not: Bu hadîs Buhârî, Müslim ve başka hadîs kitablannda da vardır. [25]

İzahı

İlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîs, notta belirtildiği gibi Buhârî ve Müslim'de de rivayet olunmuştur.
Bu babın başlığında geçen "Fahişe" çok çirkin günah, hayâsızlık ve zina mânâlarına gelir. Burada zina mânâsı kasdedümiştir. İzhâr kelimesi ise bir şeyi açığa vurmak manasınadır. Âlimler buradaki «fuhuşun izhârı» ifâdesini şâhidler veya suçlunun itirafı yoluyla sübût bulmamakla beraber zina suçunu işleme belirti ve alâmetlerinin meydana çıkması, şüyu bulması, mânâsına yorumlamışlardır. Bu yorum dikkate alınarak başlığın tercemesi yapıldı.

İkinci hadiste sözü edilen Liân işlemi Sünen'imizin Talâk kitabının 27. babında etraflıca anlatılmış ve-lânetleşen kan-koca kıssası da orada rivayet edilen 2066 ve 2067 nolu hadîslerde anlatılmıştır. 2067 nolu hadîsin râvîsi yine îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) *-dır. îbn-i Abbâs söz konusu olayı orada anlatmıştır. Olayın mâhiyetini öğrenmek isteyen ve Liân işlemi hakkında gerekli bilgi edinmeyi arzulayanlar oraya müracaat edebilirler. Orada belirtildiği gibi Hilâl bin Ümeyye (Radıyallâhü anh), kansı Havle bint-i Âsi m'in Şerîk bin Semhâ isimli bir erkekle zina ettiğini iddia etmiş ve bunun üzerine Hilâl ile karısı arasında Liân işlemi tatbik edilmiştir. Hâmile kalan kadın zina ettiği iddia edilen Ş e r î k ' e benzeyen bir çocuk doğurmuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm); *Eğer Allah'ın Kitâb'ımn (Liân) hükmü infaz edilmemiş olsaydı benimle bu kadın için bir durum (yâni kadını recmetme işi) olacaktı.» buyurmuştur.
İbn-i Şeddâd bu kıssayı îbn-i Abbâs' tan dinledikten sonra rivayet ettiği burdaki hadisin, yâni 2560 nolu hadîsin de sözü edilen Havle hakkında buyurulduğunu zan etmiş ve durumu İbn-i Abbâs'a sormuştur, ibn-i Abbâs ise Ibn-i Şeddâd'ın rivayet ettiği bu hadisin sözü edilen H a v -1 e hakkında olmayıp fuhuşçuluğu sabit olmamakla beraber şüyu bulan bir kadın hakkında buyurulduğunu açıklamıştır.
Soru sahibi Abdullah bin Şeddâd bin el-Hâ d'ın, îbn-i Abbâs'm teyzesi oğlu olduğu, el-Fetih'te beyân edilmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîslerde sözü edilen kadının ismi hakkında bir bilgi edinilemediği, el-Hâfu tarafından ifâde edilmiştir.
El-Fetih'te belirtildiği gibi bu hadislerden çıkan hüküm şudur: Bir kimse zina suçuyla itham edilse bile usûlüne uygun bir şekilde şehâdet edecek dört şahidin ifadesiyle veya sanığın itirafıyla suçu ' sabit olmadıkça had cezası verilemez. [26]

12- Lût Kavmini (Lîvâta) İşini İşleyen (În Hükmünü Beyân Eden Hadîsler) Babı

L û t (Aleyhisselâm) bir peygamberdir. Onun kavmi livâta fiiline düşkündü. Bilindiği gibi erkeğin erkekle cinsel ilişkide bulunmasına livâta denilir. Erkeğin kadınla bu nevî cinsel ilişkide bulunmasına da livâta denilir. L û t Peygamber'in kavmi arasmda bu çirkin fiil çok yaygın olduğu ve insanlık tarihinde ilk olarak bu kavim tarafından işlendiği için bu çok kötü fiile "Lût kavminin ameli" ismi de verilmiştir. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler bu çirkin fiili işleyen tarafların müstehak oldukları cezanın mâhiyeti bildirilmektedir. Sözü edilen ceza konusuna dâir ilim ehlinin görüşleri hadîslerin izahı bölümünde verilecektir. Şunu da ifâde edeyim ki, hadîslerin tercemesi veya izahı bölümünde "Livâta" veya "Lût kavminin ameli" ifâdesini kullanırken erkeğin erkekle cinsel ilişkisi ve erkeğin kadınla bu tür cinsel ilişkisi anlamını kasdediyorum. Çünkü erkeğin erkekle cinsel ilişkide bulunması yasak olduğu gibi erkeğin kadınla bu tür, yâni dübür yoluyla cinsel ilişkide bulunması kesinlikle haramdır.' Bir erkek kendi helâli olan karısıyla da böyle bir cinsel ilişkide bulunamaz. Bulunduğu takdirde çok çirkin ve büyük bir günah işlemiş olur.

2561) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kimin Lût kavminin amelini işlediğini bilirseniz, bu (çirkin) fiili işleyeni de kendisi ile bu fiil işleneni de öldürünüz.»"

2562) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Lût kavminin (çirkin) amelini işleyen kimse hakkında:
«Üsttekini ve alttakini recmediniz. Her ikisini de recmediniz» buyurmuştur."

2563) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ümmetim için en çok korktuğum şeyüerden birisi) Lût kavminin ameli (ni işlemesi) dir. [27]

İzahı

t b n - i A b b â s {Radıyallâhü an!*) 'm hadisini Ebû Dft. v û d , Tirmizi, Nesâî, Ahmed, Hâkim ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi talikan rivayet etmiştir. Hâkim de bunu rivayette bulunmuştur. Câbir (Radıyallâhü anhVin hadîsi

Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir.
İlk iki hadîsin zahirine göre erkek erkekle veya kadınla livâta denilen çirkin cinsel ilişkide bulunduğu takdirde iki tarafın da katledilmesi gerekir.
Tuhfe ve Avnü'l-Mabûd yazarlarının naklen beyânlarına göre Şerhü's-Sünne'de konu hakkında şu bilgi verilmiştir:
"Livâta suçunu işleyen homoseksüelin had cezasının tâyin ve tesbiti hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Ebû Yûsuf, Muhammed ve en kuvvetli kavlinde Şafii: Livâta suçunu işleyen failin cezası zina edenin cezasıdır. Yâni fail bekâr ise yüz değnekle dövülür. Muhsan, yâni evlenip eşiyle bir defa olsun cinsel ilişkide bulunmuş olduktan sonraki hayatında livâta suçunu işlemiş ise recmedilir. Kendisiyle bu çirkin iş yapılan taraf erkek olsun kadın olsun yüz değnekle dövülür ve Ş ,â -f i î' ye göre ayrıca bir yıllık süreyle sürgüne tâbi tutulur.
2. Mâlik, Ahmed ve Şafiî1 nin diğer bir kavline göre bu işi işleyen taraflar bekâr olsun veya olmasın recmedilirler. Şafii' nin üçüncü bir kavline göre taraflar ilk hadîsin zahiri gereğince katledilirler."
Hanefîler'in bir diğer kavline göre bu suçu işleyenler hâkimin takdir edeceği bir şekilde tazir ve teşhir ile hapis cezasına çarptırılır. Suçun tekerrürü hâlinde tazîr cezası olarak kılıçla öldürülür.
Ebû Bekir-i Sıddik, Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anhümâ) gibi büyük zâtların dâhil olduğu sahâbîlerden bir cemaata göre bu suçu işleyen taraflar kılıçla katledilirler.
Âlimlerin görüşleri ve bu çirkin suçun zararları hakkında gerekli bilgi, Abdurrahman el-Cezerî' nin dört mezhebin fıkhına âit eserinin Hudûd kitabında verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir. [28]

13- Mahremi (Yânî Kendisiyle Evlenmesi Haram Kılınan Yakın Akrabası) Olan Bir Kadınla Zina
Eden Ve Bir Hayvanla Cinsel İlişkide Bulunan Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2564) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Mahremi olan kadınla zina edeni katlediniz. Bir hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseyi de katlediniz ve o hayvanı da öldürünüz.»" [29]

İzahı

Bu hadîsin hayvanla cinsel ilişkide bulunmaya âit fıkrası E b û Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'de de rivayet edilmiştir. Mahremiyle cinsel ilişkide bulunmaya âit fıkrayı da Tirmizî "Başkasına Yâ Muhannes! diyen kimse hakkında gelen hadîsler" bâ-bmda rivayet etmiştir.
Mahrem kelimesinin açıklamasını yukarda yaptım. Mahrem kadın, nikâhlanması haram olan âna, teyze, hala, kaymana, üvey ana, kız ve kardeş gibi yakın akraba durumundaki kadın anlamında kullanılır. Bu durumdaki kadınlarla zina etmek en çirkin ve en büyük zinalardandır. Zina cezaları bu kötü harekette bulunanlar hakkında da aynen uygulanır. Yâni bu pis fiili işleyen kişi bekâr ise yüz değnekle dövülür. Bekâr değilse recmedilir. Bu ceza umumîdir. Şayet bu şeni fiili işleyen kişi, bunun haramlığma inanmayarak böyle bir harekette bulunmuş ise mürted, yâni dinden çıkmış sayılır ve kâfir sayıldığı için katledilir. Yâni onun katledilmesi diğer zânilerin katledilmesinden farklıdır. Şöyle ki, bekâr olmayan zâni bir İslâmi ceza olarak recmedilir. Fakat müslüman olduğu için teçhiz ve tekfin ile cenaze namazı gibi dinî görevler ona karşı ifa edilir. Bu ceza in-aşallah onun suçuna kefaret olur ve Allah'ın mağfiretine kavuşur. Mahremi olan bir kadınla zina edip bunu mubah sayan kişi ise İslâmiyet'ten çıkmış sayıldığı için öldürülür ve kâfirlerin mezarlığına gömülür. Yıkama ve kefenleme ile cenaze namazı gibi görevler onun için yapılmaz. Hadîsin ilk fıkrası böyle yorumlanır.
Ebû Dâvûd'un Sünen'inde, mahremiyle zina eden kişi için özel bir bâb ayrılmış ve orada Berâ bin Âzib (Ra-dıyallâhü anh)'den iki senedle bir hadîs rivayet edilmiştir. Orada beyân edildiğine göre üvey anasıyla evlenen bir adamın başının kesilmesi ve malına el konulması için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu sahâbînin amcasını görevlendirmiştir. Ancak bu bâb-taki hadîsin sıhhati tartışma konusu olmuştur. Avnü'l-Mabûd'da be-
yân edildiği gibi Câhiliyet devrinde ölen kimsenin karısı da terekesi gibi miras olarak evlâdına intikal ediyordu. Bu yüzden mirasçı durumunda olan evlâd, üvey anasıyla evlenirdi ve bunu meşru bir hak olarak telâkki ediyordu. İslâmiyet bu kötü alışkanlığı yasakladı ve babanın

kanlarıyla evlenmeyi evlâda haram kıldı.
âyeti bu hükmü getirdi. Bundan sonra herhangi bir kimse câhiliyet devrinin bu kötü âdetine uyarak, bile bile bu harekette bulunursa ve bunun helâl olduğuna inanırsa mürted olmuş olur. Bu yüzden de öldürülmesi gerekir.
Bu hadîsin ikinci fıkrasına gelince, bunun zahirine göre bir hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimsenin ve o hayvanın öldürülmesi gereklidir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî' nin rivayetlerinde hayvanın öldürülmesi hikmeti hadîsin râvîsi olan î b n - i Ab-b â s' a soruldduğunda îbn-i Abbâs şöyle cevap vermiştir :
"Ben bunun hikmeti hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir şey işitmedim. Zannımca Resûllullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem), böyle çirkin fiile mâruz bırakılan hayvanın etinin yenilmesini ve bundan yararlanılmayı hoş görmemiştir."
Ebû Dâvûd ile Tirmizî ve Nesâi' nin rivayet ettikleri başka bir hadîste «İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseye had lâzım değildir.» demiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizi, İbn-i Abbâs'in bu mevkuf hadîsinin bundan önce rivayet edilen merfû hadîsinden daha sıhhatli olduğunu söylemişlerdir. Bundan dolayıdır ki fıkıhçılarm ekserisi: Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseye had lâzım gelmez. Onun tazîr edilmesi gereklidir, demişlerdir. Yâni hayvanla bu çirkin fiili işleyen kimse teşhir, terzil edilir, kırka yakın sopayla dövülebilir, hapsedilebilir ve benzeri şekillerde tahkir edilir. Fakat öldürülmez veya yüz değnekle had edilmez. Bu çirkin fiile mâruz bırakılan hayvan da fıkıhçılarm ekserisine göre öldürülmez.
Tuhfe'de naklen beyân edildiğine göre Ebû Hanife, Mâlik, Ahmed ve en zahir kavlinde Ş â M î, hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimsenin tazir ile cezalandırılmasının gerekliliğine hükmedenlerdendir. î s h â k ise, bile bile bu çirkin hareketi işleyenin katledilmesi görüşündedir. [30]

Hayvanla Cinsel İlişkide Bulunan Kimsenin Cezası, Hayvanın Öldürülmesi Ve Eti Yenen Cinsten Olduğu Takdirde Etinin Yenilip Yenilmemesi Hakkında Dört Mezheb Âlimlerinin Görüşleri

Abdurrahman el-Cezerî' nin el-Hudüd kitabında bu hususlarda naklettiği görüşleri özetleyerek buraya aktaralım:
A) Hayvanla cinsel ilişkide bulunmak dört mezheb imamlarının ittifakıyla çirkin büyük günahlardandır. Bu çirkin günahı işleyenin cezasına gelince bu hususta görüş ayrılıkları vardır. Şöyle ki:
1. H a n e f i 1 e r ; Bu fuhuşu işleyen kimsenin had edilmesi hususunda âyet veya sabit hadis bulunmadığı için hâkimin uygun göreceği tazir cezası verilir. Verilmesi vâcib olan tazîr cezası ibret verici, bu kötülüğü önleyici mâhiyette olacaktır. Kınama, teşhir, terzil, hapis ve sopa ile dövmek gibi cezalar verilir, demişlerdir.
2. Mâlikîler; Bu kötü fiili işleyen kimsenin cezası zina cezası gibidir. Bekâr ise yüz değnek vurulur. Muhsan ise recmedilir, demişlerdir.
3. Ş â f i î 1 e r' den yukardaki iki görüş de rivayet edilmektedir. (Birinci görüş Ş â f i î' nin en kuvvetli kavlidir.) Üçüncü görüşe göre bu işi işleyen kimse bekâr olsun, muhsan olsun öldürülür.
4. H a n b e 1 İ 1 e r' in en kuvvetli kavillerine göre tazir cezası verilir. Yâni H a n e f î 1 e r gibi hükmetmişlerdir, ikinci görüşleri ise M â I i k i i e r ' in görüşleri gibidir.
B) Bu çirkin fiile mâruz bırakılan hayvana âit hüküm ise:
1. Hanefiler: Sözü edilen hayvan bu fiili işleyenin malı ise öldürülmelidir. Başkasının malı ise boğazlanması vâcib değildir, demişlerdir.
(Hanefî fıkıh kitablanndan Gurar, Durar ve haşiyesinde bu hususta verilen bilginin özeti şudur: Bu kötü fiile mâruz kalan hayvan, eti yenmeyen neviden ise boğazlanır. Sonra yakılır. Boğazlama ve yakma işleri vâcib değildir. Boğazlanan hayvan başkasına âit ise, bu kötü fiili işleyen suçlu, hayvanın değerini sahibine ödemek zorundadır. Hayvan, eti yenen neviden ise boğazlanır. E b û H a -n î f e ' ye göre eti yenilebilir. Ebû Yûsuf'a göre eti yakılır. Hayvanı boğazlamanın hikmeti, bu fiili işleyen kişi hakkındaki dedikoduların ve kınamaların sona erdirilmesidir.)
2. Mâlikîler'e göre sözü edilen hayvan, eti yenilen cinsten olsun yenilmeyen cinsten olsun öldürülmesi vâcib değildir. Çünkü bu hususta rivayet edilen İbn-i Abbâs'ın hadîsi zayıftır. Eti yenilen cinsten ise etini yemekte bir sakınca yoktur.
3. $ â f i î 1 e r' in bu hususta iki kavilleri vardır. Bir rivayete göre eti yenilen cinsten ise boğazlanır (ve eti yenilir.) Eti yenilmeyen neviden ise öldürülmez. (Eti yenilen cinsten olduğu

takdirde boğazlanması vâcib değildir. Yâni öldürülmeyebilir.)
Bunların ikinci rivayetlerine göre eti yenilen cinsten olsun, yenilmeyen cinsten olsun şüyu bulan kınama ve dedikoduları sona erdirmek için öldürülmelidir.
4. Hanbelîler'e göre eti yenilen ve yenilmeyen hayvanlar öldürülür. Bunu öldürmek vâcibtir. Hayvan başkasının malı ise bedeli bu fiili işleyene ödettirilir. Eti yenilen neviden olsa etini yemek caiz değildir.

Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarma baş vurulmalıdır. [31]

14- Cariyelere (Zina Suçundan Dolayı) Had Cezalarının Tatbiki Babı

2565) Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl (RaâtyaHâiıü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre şöyle demişlerdir :
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. Bir adara, O'na evlenmeden önce zina eden cariyenin (had edilip edilmemesi) hükmünü sordu. ResûH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
«(Zina ettiği sabit ise) cariyeyi (elli değnekle) döv. Sonra (tekrar) zina ederse (gene elli değnekle) döv» buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ya) üçüncü defasında veya dördüncüsünde:
«Câriye tekrar zina ederse artık (aybını beyân ederek) onu kıldan (mamul) bir ip (değeri) ile de olsa sat,» buyurdu."

2566) Âişe (Radıyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Câriye zina ettiği zaman onu (elli değnekle) dövünüz. Eğer (yine) zina ederse yine onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (tekrar) zina ederse (yine) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (yine) zina ederse (tekrar) onu (elli değnekle) dövünüz. Sonra (aybını beyân ederek) bükülmüş bir ipe de olsa satınız.»
Dafir, (bükülmüş) ip anlamınadır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ammâr büı Ebî Perve bulunur. Buhâri ve başkasının dediği gibi bu râvi zayıftır. Fakat îbn-i Hibbân onu sıka (güvenilir) zâtlar arasında anmıştır. [32]

İzahı

İlk hadisi Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, T i r -m i z î ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi Süfyân bin Uyeyne yoluyla Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Ş i b 1! den rivayet etmiştir, Ebü Hüreyre ile Z e y d ' in rivayetlerine bir diyecek yoktur. Fakat Ş i b 1' in sahâbî olmadığı Tirmizi ve îbn-i Muin tarafından ifâde edilmiştir. Bu nedenledir ki diğerleri bu hadisi Ebû Hüreyre ve Zeyd1 den rivayet etmişlerdir. Tirmizi, Hu-dûd kitabının "Bekâr olmayan zâninin recmedilmesi"ne âit 8. babında bu hadîsi rivayet ederek özetle şöyle der: Süfyân bin Uyeyne bu hadisi Ebû Hüreyre, Zeyd bin Hâlid ve Şibl' den rivayet etmiştir. Mâlik bin Enes, M a m e r ve başkaları ise bu hadîsi Ebû Hüreyre ve Zeyd bin Hâlid' den rivayet etmişlerdir. Süfyân bin Uyeyne burada yanılmıştır. Bir hadîsin senedini diğer bir hadîsin senedine dâhil etmiştir. Bu senedlerin doğru şekli şöyledir: Birisinde Zühri, Ubeydullah aracılığıyla Ebû Hüreyre ve Zeyd' den merfû olarak rivayette bulunmuştur. Diğerinde Zührî, Ubeydullah'tan Ubeydullah da Şibl bin Hâlid aracılığıyla Abdullah bin Mâlik e 1 - E v s i' den merfû olarak rivayette bulunmuştur. Her iki se-nedle rivayet edilen hadis metni aynidir .Hadîs âlimlerince sahih olan senedler böyledir. Şibl bin Hâlid, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ulaşmamıştır. Şibl, Abdullah bin Mâlik el-Evsi aracılığıyla Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den rivayette bulunmuştur. Süfyân' dan rivayet edildiğine göre Şibl denilen zâtın Şibl bin Hâmid olduğunu söylemiştir. Bu da hatâdır. Doğrusu Şibl bin Hâlid' dir. Bir kavle göre Şibl bin Huleyd' dir.
Hadîsin mânâsına ve ihtiva ettiği hükme gelince, zina eden cariyenin cezasının celd, yâni kamçılamak ve dövmek olduğu, bu ve bundan sonra gelen hadîslerde belirtiliyor. Soru sahibi henüz evlenmemiş durumda olan câriye'nin zina etmesi hâlindeki cezanın mâhiyetini soruyor. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise verdiği cevapta cariyenin bekâr ve evlenmiş durumunu söz konusu etmeden celd edilmesini, kamçılanmasını emrediyor. El-Hâfız bu inceliği belirtmektedir. Zâten Muhsan, yâni evlenmiş durumdaki cariyenin zina etmesi hâlinde verilecek

cezanın elli değnek dövmek olduğu Nisa sûresinin 25. âyetindeki;
«Cariyeler evlendirildiğinde zina edecek olurlarsa onlara hür (be-
kâr) kadınlara edilen azabın yansı edilir» bildirilmiştir. Şu halde câriye bekâr olsun, evli veya dul olsun zina ettiğinde verilecek ceza elli sopa atmaktır. Bu suç defalarca tekerrür ederse her defa ayni ceza tekrar edilir.
Evli veya dul olan hür kadın zina ettiği takdirde bunun cezasının recmetmek olduğu bilinmektedir. Ayni durumdaki cariyeye öldürme cezasının yarısını vermek mümkün olmadığı için yukardaki âyetten maksadın bekâr olan hür kadına verilecek cezasının yarısı olduğu anlaşılır.
Bekâr olsun veya olmasın cariyeye verilecek cezanın elli değnek dövmek olduğu hususunda Ebû Hanîfe, Mâlik, Şafii ve âlimlerin cumhuru ittifak halindedir. Köle de câriye gibidir.
İbn-i Abbâs, Tâvûs, Ata, İbn-i Cüreyc ve Ebû Ubeyd'in dâhil olduğu seleften bir gruba göre evli olmayan köle ve cariyeye had cezası verilmez.
K astalâni bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der;
"Hadisteki emir câriye sâhibinedir. Şu halde köle ve câriye sahibi şâhidleri dinler ve bunların suçu sabit olduğunda bizzat cezayı tatbik eder. Devlet yetkilisinin kararına gerek yoktur. Mâlik, Şafii Ahmedve Cumhur'un görüşü böyledir. Fakat Ebû Hanîfe ve bir cemaata göre bu yetki devlet adamına mahsustur.
Üç veya dört defa zina edince artık o câriye veya köleyi satma emri müstahabhk içindir. Yâni efendisi onu satmak mecburiyetinde değildir. Satarsa onun bu aybını ve kusurunu söylemek zorundadır. Aksi halde müşteri bu kusuru öğrenince satışı bozabilir. Buhâri, Kadı Şüreyh (Radıyallâhü anh)'ın bu konuda verdiği kararı nakleder. Yâni câriye veya kölenin zinâkârlığı satışı iptal ettirebilen kusur ve ayıplardan sayılır.
E 1 - H â f ı z şöyle der: Her mü'min kendi nefsi için arzulamadığı bir şeyi hiç bir mü'min kardeşi için de arzulamamak durumda iken kişinin zinâkâr kölesini veya cariyesini satması emri nasıl izah edilir? diye insanın hatırına bir soru gelebilir. Bu soruya şöyle cevap verilir: Köle ve cariyenin satılmasına sebep olan bu kötü hallerinin müşterinin yanında devam edeceği malum değildir. Bu kötü hâli bırakmaları muhtemeldir. Çünkü köle ve câriye zina suçunu işlemelerinin satılmalarına sebep olduğunu bilirler ise sahip değiştirmenin, "muhit ve memleket değiştirmenin güçlülüğünü düşünebilir ve
bu işten vazgeçebilirler. Çünkü alışılmış bir muhiti terk etmek kolay değildir.
Sonra yer değiştirmek, muhit değiştirmek bazen kötü huylan değiştirmeye vesile olur.
İkinci hadîs Zevâid türündendir. Bunun metninin ihtiva ettiği mânâ bir öncekinin benzeridir. Ayrıca izah edilecek bir yönünü görmüyorum. [33]

15- Kâzif (Îffetlî Bir Müslümana Zînâ İsnad Etme) Haddi (Cezası) Beyânı Babı

2567) Aişe (RadıyaUâhü anhâ)'d<m :
(İtham edildiğim suçtan) berâatime (masumiyetime) dâir âyetler inince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üzerinde ayağa kalkarak masumiyetimi anlattı ve (inen) Kur'ân (âyet-lerin) i okudu. Minberden inince (beni itham eden) iki erkeğin ve bir kadının hadde dilmelerini (cezalandırılmalarını) emretti. Bunlar (kâzif) haddi olarak dövüldüler."

2568) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyaüâhü ankümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Bir adam bir adama yâ muhannes dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz. Ve bir adam bir adama yâ lûtî (livâ-tacı) dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz.»" [34]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Tirnıizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhj'm hadîsini Tirnıizî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Tirmizî' nin rivayet ettiği hadîsin meali şöyledir:
«Bir adam bir adama yâ yahûdî dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz. Ve bir adam bir adama yâ muhannes dediği zaman o (diyen) adamı yirmi (kırbaçla) dövünüz. Kim bir mah-remiyle (yâni kendisiyle evlenmesi haram olan yakın akrabası durumundaki bir kadınla) cinsel ilişkide bulunursa onu katlediniz.»
Kazif ve bunun cezası olan Hadd-i kazif hakkında genel bilgi verdikten sonra yukardaki

hadislerin manâsıyla ilgili gerekli bilgi verelim.
Kazif: Bu kelimenin sözlük anlamı bir şeyi atmaktır. Fıkıhçılar ile hadîsçilerin ıstılahında ise iffetli bir müslümanı açık veya kapalı bir ifâde ile zinayla itham etmektir. Meselâ bir adam iffetli bir müslümana: Sen zânisin, derse onu açıkça zina ile itham etmiş olur. Keza, meselâ bir adam A h m e d oğlu A 1 i' ye sen Velî' nin oğlusun, derse Ali' nin anasını kapalı ve dolaylı yolla zinayla itham etmiş olur. Bu nevî ithama Kazif ismi verilmiştir. Çünkü bu ithamı yapan kişi neye ve kime isabet edeceğini düşünmeden, ne gibi tahribata sebebiyet vereceğini hesaba katmadan elindeki taşı uluorta fırlatan kimse gibi zina isnadı sözünü ağzından fırlatıp atmış olur. Ve bu sözden dolayı iffetli bir müslümanın ve yakınları ile çevresinin şeref, haysiyet, namus ve iffetiyle oynamış olur. İtham altında tutulan müslüman ve onun yakınları büyük ızdırablar altında inim inim inlerken, ithamda bulunan kişi bu ızdırablardan gafil, onların duyduğu acıyı duymaz, hattâ belki bu isnaddan dolayı sevinç duyar.
Kâzif suçuna Firye de denilir. Firyenin sözlük anlamı ise iftira ve yalandan ibaret sözdür.
İffetli bir kadın veya erkeğe zina suçunu isnad edene de Kâazif (kâzfedici) denilir. Adam bu çirkin iddiasını, sanığı zina hâlinde ve uygunsuz vaziyette gözleriyle bizzat gördüklerini usûlü dâiresinde ifâde edecek dört erkek şâhid ile ispatlamadığı takdirde müfteri durumuna düşer ve ceza olarak seksen değnek dövülür. Bu cezaya Kâzif haddi denilir. Kâzif suçunu işleyip ispatlayamayanlarm bu cezaya çarpılacağı N û r sûresinin 4'üncü âyetinde buyurulnıuştur. Bu ve bunu takip eden 5 âyet şöyledir:
-İffetli hür kadınlara (zina çirkefini) atıp bunu (ispatlayıcı) dört şâhid getiremeyenlere seksen değnek vurunuz. Ve bunların şâ-hidliğini îlelebed kabul etmeyiniz. Bunlar şüphesiz fâsıklardır. Ancak bu iftiradan sonra tevbe edip durumlarını İslah edenler müstesnadır, (yâni fâsıklıktan kurtulabilirler.) Çünkü Allah şüphesiz gafurdur, rahimdir.»
Kişinin kendi karısını zina ile itham etmesi ve bu isnadını dört görgü şahidin usûlü dairesindeki ifadeleriyle ispatlayamaması hâlinde eşler arasında Liân işlemine baş vurulur, liân'ın tarifi, hükmü ve bununla ilgili gerekli bilgi 10. Talâk kitabının 27. babında geçti. Oraya müracaat edilebilir. Orada beyân edildiği gibi önce koca liân yemininde bulunma durumundadır. Şayet kendisi bu yeminden imtina ederse kendisine Kâzif haddi uygulanır. Eğer bu yemini yaparsa Kâzif cezasından kurtulur. Bu kere karısına liân yemini teklif edilir. Kadın da liân yemininde bulunursa boşanmaları yoluna gidilir. Şayet kadın yeminden imtina ederse recmedilir.
Yukarda anılan cezayı gerektiren Kâzif nasıl oluşur?
Kâzif sözleri üç kısımda mütalâa edilir : Zina isnadını apaçık ifâde eden "Sen zânisin", "senin arkan zina etti" gibi söz. Bu nevî kâzif sözüne "Sarîh kâzif" denilir. İkinci nevî ise "Sen fâcire bir kadınsın" gibi zina anlamına ve başka anlamlara yorumlanabilen sözlerdir. Bu nevi sözlere "Kinaye kâzif" denilir. Sarîh kâzif sözleri ke-
sinlikle Kâzif suçunu oluşturur. Fakat Kinaye kâzif sözü, kâzif anlamım ifâde ettiği gibi başka mânâyı da ifâde edebilir. Bu nevi sözleri söyleyen kişi, ben bununla zina isnadını kasdettim, der ise kâzif suçunu işlemiş olur. Şayet, ben bununla zina isnadı mânâsını kasdetmedim, der ve hakkında bu söz söylenen şahıs da kendisini doğrularsa kâzif suçu işlenmiş sayılmaz. Eğer hakkında bu söz söylenen şahıs kendisini yalanlayıp, hayır bu adam bana zina isnad etmeyi kasdetti, der ise bu sözü söyleyen adama yemin teklifi edilir. Adam zina isnadı niyetiyle söylemediğine yemin ederse had cezasından kurtulmuş olur. Fakat müslüman kardeşi hakkında uygunsuz sözler kullandığı için Devlet yetkilisinin uygun göreceği tahkir, teşhir, hapis gibi bir tâzir cezasına çarptırılır.
Sarih ve kinaye kâzif sözlerine ait yukarda anlatılan hüküm hususunda mezhep imamları ittifak halindedir.
Kâzif sözlerinin üçüncü nevi ise "Aslını soruştur", Ey meşru doğumlu insan" gibi sözlerdir. Buna Tariz yollu kâzif nevî denilir.
Hanefiler'e ve Şâfiîler'in bir görüşüne göre Tariz sözleri ile kâzif maksadı güdülmüş olsa bile kâzif cezasını gerektirmez. Ş â f ı i 1 e r' in diğer bir kavli ile Hanbeliler'in bir kavline göre bununla zina isnadı kasdedildiği zaman kâzif suçu işlenmiş sayılır.
M â 1 i k i 1 e r' e göre bu nevi sözlerle zina isnadı niyeti olsun veya olmasın kâzif suçu işlenmiş olur. [35]

Kimlerin Kimler Hakkındaki Kazif Sözleri Kazif Cezasını Gerektirir

Dört mezheb imamlarına göre hür, reşîd (akıllı, baliğ), bir müslüman bir baskı altında olmaksızın hür, reşîd ve iffetli bir müslüman erkeği zina ile itham ettiği zaman bu isnadını dört erkek ve âdil şâhid ile ispatlamak durumundadır. İspatlıyamadığı takdirde kazif cezasına çarptırılır. Keza

yukarda vasıfları yazılı kişi reşide, iffetli ve hür bir kadını zina ile itham ettiği zaman yukarda belirtildiği gibi isnadını şâhidlerle ispatlıyamazsa kazif cezasına çarptırılır. Daha Önce zina suçundan dolayı cezaya çarptırılmış, sabıkalı bir erkeğe veya kadına zina isnâd eden kimse kazif suçunu işlemiş olmaz. Çünkü itham ettiği kişide bu suç mevcuttur. [36]

Hangi Suç İsnadı Kazif Cezasını Gerektirir

Yukarda durumu anlatılan bir müslüman diğer bir müslümanı zina veya livâta ile itham ederse kazif suçunu işlemiş olur. Keza, hür ve müslüman bir kadından doğma bir kimseye : Senin nesebin sahih değildir," diyen kişi kazif suçunu işlemiş olur. Bu hususta mezheb imamları ittifak halindedir. Fakat bir kimse bir kimseyi başka bir günah ile itham ederse kazif suçu işlemiş olmaz ve ona kâzif cezası uygulanmaz. Abdurrahman el-Cezerî' nin "Dört Mezheb'in Fıkhı" adlı kitabının Cezalar bölümünde yukarda-ki bilgiler verilmektedir. Bu arada şu bilgi de veriliyor:
Bir kimse bir müslümana: "Ey'f asık, yâ habis, yâ muhannes, yâ fâcir, yâ namazsız1' sözlerinden birisini söylemekle onu bu suçlardan birisiyle itham ederse, bu suçlar zinadan başka suçlar olduğu için ithamcı kişi kazif suçunu işlemiş olmaz. Yâni kazif cezasıyla cezalandırılmaz. Hâkimin uygun göreceği bir tazir cezasıyla cezalandırılır. Tazîr cezası hapis, dövme, teşhir, kınama gibi önleyici ve İslah edici bir ceza olur.
Kazif cezası olan seksen değnek, itham edilen tarafın talebine binaen uygulanır. Çünkü onun şeref ve haysiyetiyle oynanmıştır. Şayet zina iie itham edilen kimse, itham edeni bağışlarsa, ithamcı taraf kazif cezasından kurtulmuş olur. Bu hususta da imamlar ittifak halindedir.

Kazif ile ilgili hükümler hususunda geniş bilgi almak için fıkıh kitablanna müracaat edilmelidir. [37]

Hadîslerin Mânâsı İle İlgili İzahı Verelim

İlk hadîste Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : Münafıklar tarafından kendisine yapılan iftira ve asılsız itham olayına işaretle bu dedikoduya katılan müslüman iki erkek ile bir kadının kazif cezasına çarptırıldığını ifâde eder.
Â i ş e tRadıyallâhü anhâ)'ya münâfıklarca yapılan iftira ve itham meselesi hakkındaki geniş bilgi B u h â r î' nin Şehâdet, Meğâzî, Tefsir, Cihâd, İtisâm ve Tevhîd bölümlerinde, M ü s 1 i m'in Tevbe bölümünde ve N e s â î' nin Tefsir bölümünde yine Anamız Â i s e (Radıyallâhü anhâ)'ya yakıştırılmak istenen suçun tamamen asılsız olup o mübarek hâtûnun iffeti, nezaheti ve masumiyeti Nûr sûresinin ll'nci âyetinden 20'nci âyetine kadar olan 10 âyet ile tescil
ve tevsik edilmiş olup konu hakkında geniş bilgi bu âyetlere ait tefsir kitablannda da mevcuttur. Biz burada söz konusu mesele hakkında özlü bilgi vermekle yetinelim.
N û r sûresinin onbirinci âyetinden yirminci âyetine kadar olan âyetlerin iniş sebebi özetle şöyledir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir yolculuğa çıktığı zaman muhterem zevceleri arasında kur'a çeker ve kur'a hangisine isabet ederse onu alıp beraberinde götürürdü. Hicretin altıncı yılı "Benî Müstalık" savaşında Â i ş e anamızı beraberlerinde götürmüşlerdi. Savaştan sonra Medine-i Münevvere'ye dönüşte Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve beraberindeki kuvvetler bir sahada akşamlamışlardı. Konaklanan yerde bir kaç saat kalındıktan sonra yola devam emri verilmişti. Bu esnada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) defi hacet için kafileden uzakça bir yere çekilmişti. Ve boynundan düştüğünün farkına vardığı gerdanlığını aramaya koyulmuştur. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) şütüf ve mahmil denilen etrafı ve üstü örtülü ve deveye yüklenen sandık gibi olan hevdecte yolculuk ediyordu. Konaklandığı zaman hevdec görevlilerce devenin sırtından indirilir. Yola çıkılacağı zaman tekrar devenin sırtına çıkarılıp bağlanırdı. Â i ş e gencecik zayıf bir hatundu. Vücûdu çok hafif olduğu için görevliler o konak yerinde hevdeci deveye yüklerken Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nın hevdecte olmadığım farkedemediîer. Kafile yola devam etti. Â i ş e, kafilenin olduğu yere dönünce kafilenin gitmiş olduğunu gördü. Kendisini muhakkak arayıp bulacaklar ümidiyle orada beklemeyi uygun buldu ve bekledi. Burada beklerken bir ara uykuya daldı. Böyle seferlerde bir âdet var idi. Görevlendirilen bir kişi kafile konakladığı yerden hareket ettikten sonra konaklama yerini kontrol eder, oraları dolaşır, bir şey unutulup unutulmadığını araştırır. Bu seferde bu iş için Safvân bin el-Muttal es-Sele m. i görevlendirilmişti. Bu zât kafilenin konakladığı yeri dolaşırken Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamıza rastlar ve devesini onun emrine verir. Â i ş e anamız onun devesine biner. S a f v â n da devesinin başını çekerek nihayet ikinci bir konaklama yerinde kafileye ulaşılır. İşte Â i ş e

(Radıyallâhü anhâ) anamızın ve Safvân (Radıyallâhü anh)'ın sonradan gelip kafileye yetişmelerini gören münafıkların başkam Abdullah bin Übey denilen herif bu nezih ve pâk iki mübarek şahsiyet hakkında iftira etmeye başladı ve onun gibi dış görünüşte müslüman olmakla beraber kalben kâfir olan münafıkları grubu bu çirkin iftirayı dillerine dolayıp dedikodulara başladılar. Bu hâinlerin hunharca iftiraları ve düşmanca dedikoduları bâzı sâf müslümanları da yanılttı, bunların da dedikodu etmeleri görüldü. Müslümanlardan bu çirkin dedikoduya kapılan iki erkeğin Hassan bin Sabit üe Mistah bin Üsâşe ve kadının Hamne bin t-i Cahş olduğu rivayet edilmiştir. Halbuki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamızın yüce fıtratı, nezâhat ve paklığı apaçık idi. Safvân (Radıyallâhü anh) da sahâbilerin en hayırlılarından idi. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâmî'in bütün savaşlarında bulunma şerefine nail olmuştu. Â i ş e anamız münafıkların bu çirkin dedikodularını duymadı. Bu seferden dönülünce, hastalandı ve hastalığı bir ay kadar sürdü. Bu sürece Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üzgünlüğünü seziyor, fakat nedenini bilemiyordu. Bir ay sonra sıh-hata kavuşan Â i ş e anamız bu kere münafıkların çirkef zırıltılarını duyunca üzüntüsünden tekrar hastalanıp yataklık oldu. İffet ve paklığının ilâhî bir tezkiye ile meydana çıkması için Cenâb-ı Allah'a niyazda bulundu. Bu çirkin ve düşmanca dedikoduların şüyu bulması üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M e s-cid-i Nebevi'de bir hutbe irad ederek meâlen şöyle buyurdu :
«Ey müslümanlar! Benim ehlim (eşim) hakkında bana eziyet eden bir herif hakkında kim bana yardımcı olur? Vallahi ben ehîlm hakkında hayırdan başka bir şey bilmiş değilim. Bu müfteriler bir adamın da ismini ortaya koydular. Bu zât hakkında da ben hayırdan başka bir şey bilmiyorum,» buyurdu. Â i ş e anamız ise : «Allah benim masum olduğumu bilir, ben bir şey demem, ben bir sâlih kul olan Yûsuf Peygamber'in babası Yâkûp Peygamber gibi;
«Şimdi benim işim güzelce sabretmektir. Söylediklerinize karşı sığmağım da Allah'tır.» derdi.
Nihayet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e N û r sûresinin ll'inci âyeti ve bunu takip eden âyetler indi. Böylece Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) anamızın masumiyeti ve söylenen dedikoduların tamamen iftira olduğu Allah tarafından bildirildi. Bu ilâhî vahiden dolayı son derece sevinen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ıztırap içinde bulunan hakîkî mü'minleri, özellikle Â i ş e anamızı ve onun babasıyla anasını müjdeledi, gönüllerindeki ıztıraba son vermiş oldu. Â i ş e anamız, masumiyetinin Kur'an âyetleri ile tescil edildiğini öğrenince: «Ben kimseye değil ancak Allah'a ham-dederim,» dedi.
Â i ş e anamızın masumiyetini tescil eden N û r sûresinin 10 - 20'nci âyetlerin tefsirlerine bakıldığı zaman bu olay hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek mümkün olduğu için bu âyetlerin meal ve tefsirlerini buraya geçirmeye lüzum görmüyorum.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nm hadîsinde belirtildiği gibi bu âyetler inince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) minbere çıkarak ayakta bu âyetleri okuyor. Sonra münafıkların yaptıkları iftirayı diline dolayarak o mübarek ve pâk anamızı itham eden müs-lüman iki erkek ile bir kadının kazif cezasına çarptırılmasını emrediyor. Müellifimizin rivayetinde bu üç kişinin ismi belirtilmiyor. E b û D â v û d' un bir rivayetinde bu şahısların Hassan bin Sabit, Mistah bin Üsâse ve Hamne bint-i Cahş olduğu ifâde edilmiştir. Hassan, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve"s-Selâm)'in sairi idi. O'nu şiirlerinde lâyıkıyla medhu scnâ ettiği için ona bu lâkab verilmişti. Sahâbilerin Ensar kısmındandır. Ama bu meselede maalesef hatâya düşüp cezalanmayı hak etti. Hamne ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zevcelerinden Z e y -neb bint-i Cahş'ın kız kardeşidir, Mistah da Ebû Bekr-i Sıddîk (Radıyallâhü anhJ'ın yakın akrabasıdır.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin T i r m i z i tarafından da rivayet edildiğini yukarda belirttim. T i r m i z î bu hadisin senedinde bulunan râvî îbrâhîm bin İsmail bin Ebî Habîbe' nin zayıf olduğunu belirtmiştir. Bu itibarla bu hadîs zayıf sayılır. Bu hadîse göre bir adam bir adama: «Yâ muhannes» veya «Yâ Lûtî (livâtacı)» derse ona yirmi sopa atılır. Muhannes kelimesinin açıklaması hususunda S i n d î' nin beyânına göre el-Mecma'da şu bilgi verilmiştir: "Muhannes: Kendisiyle livâta edilen kimsedir. Muhannis ise yaratılışı itibarıyla durumu, hareketleri ve sesi kadmlannkine benzeyen erkektir. Bir kavle göre muhannes ve muhannis durumunu, hareketlerini ve sesini kasıtlı olarak kadmlannkine benzeten erkektir. Bu benzetiş kasıtlı olunca laneti mûcibtir. Böylelerine lanet olsun mealinde hadîs vârid olmuştur. (Sünenimizde Nikâh kitabının 22'nci babında geçen 1902 -1904 nolu hadîsler muhannesler hakkındadır.) Sözü edilen benzeme bazen yaratılışta bulunur."
Lutî ise üvâtacı (fail homoseksüel) anlamım ifâde eder. Kendisi ile livâta işi yapılan yâni kullanılan şahıs mânâsına gelir.
Kazif hükümlerini yukarda beyân ederken: Bir kimsenin iffetli bir müslümanı: «Ey zâni» veya «Ey livâtacı» gibi sözlerle zina ile itham ettiği takdirde dört mezheb imamının ittifakıyla kazif suçu-
nu işlemiş sayılır, diye bilgi vermiştim. Kazif suçunu işleyen kimse bu isnadı ispatlamadığı

takdirde kazif cezası olan seksen değnek dövülmesi gerekir. Ama kişi zinadan başka bir günahla birisini itham eder, yâni uygunsuz bir söz sarf ederse o takdirde devlet yetkilisinin uygun göreceği bir tazir cezası ile cezalandırılır. Muhannes kelimesi değişik mânâlara, yâni zinadan başka mânâlara da yorumlanabildiği için bu kelime tazîr cezasını gerektirebilir, ki bu durum yukarda etraflıca anlatılmıştır. Fakat "Lûtî = livâtacı" sözü zinadan başka bir mânâya yorumlanamaz ve cezası ancak seksen değnektir.[38]

16- Sarhoşun Haddi (Cezası) Babı

2569) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Hadd (cezası) nı infaz ettiğim (ve bu cezadan dolayı ölen) hiç kimsenin diyetini (hayat pahasını) vermiş değilim. Ancak şarap içen (ve ona uyguladığım haddan dolayı ölen) kimsenin diyetini öderim. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şarap içen hakkında (sayısı sınırlı) bir had koymamıştır. O (şarap içene belirli bir sayı ile vurduğumuz) had bizim kendimizin (ictihadla) koyduğumuz bir cezadır."

2570) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şarap içme (cezasın) da (suçluyu) ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla (kırk darbe) vurmayı emrederdi."

2571) Hudayn bin el-Münzir er-Rakkaşî (Radıyallâhü anh)'den Şöyle demiştir :
El-Velîd bin Ukbe, (halîfe) Osman (bin Affân) (Radıyallâhü anh)'in huzuruna getirilerek, (şarab içtiğine dâir) şâhidler onun aleyhinde ifâde verince, Osman, Ali (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh) 'a: Amcan oğlunu (yâni el-Velîd'i) al da onun hakkında (şarab içme) cezasını infaz et, dedi. Ali de onu dövdürdü ve dedi ki: (Şarab içene) Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) kırk dayak attı, Ebû Bekir kırk dayak attı ve Ömer seksen dayak attı. Kırk dayak da seksen dayak da sünnet (yâni uygulanması meşru ceza) dır." [39]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Hudayn bin el-Münzir ' in hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadîslerin üçü de sahihtir.
Bu babın son hadîsinde A 1 i (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şarab içene kırk dayak attırdığını ifâde eder. E n e s (Radıyallâhü anh)'in M ü s 1 i m ' deki bir rivayetinde; kelimesi ziyâdesi vardır. Yâni bu rivayete göre de Resûl-i Ekrem şarab içene ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla kırk dayak atılmasını emrederdi. Ebû Dâvûd'un Katâde (Radıyallâhü anh) 'den olan bir rivayeti de M ü s 1 i m' in bu rivayeti gibidir. Hülâsa şarab içene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırk dayak attırdığı sabittir. Durum bu olunca A 1 i (Radıyallâhü anh)'m ilk hadisi değişik şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki;
Ali' nin ilk hadîsinin zahirine göre Resûl-i Ekrem, şarab içene atılacak dayak sayısını tâyin ve tesbit etmemiş, ona atılan dayak sayısı sahâbilerce tesbit edilmiştir. Oysa sahih hadîsler, Resûl-i Ekrem'in ona kırk dayak attırdığına delâlet ederler.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu husus hakkında özetle aşağıdaki bilgiyi verir:
Ali (Radıyallâhü anh) 'nin bu iki hadîsi (yâni 2569 ve 2571 nolu hadîsler) arasında görülen ihtilâf nasıl giderilir denilecek olursa buna şöyle cevap verilir;
E 1 - H â f ı z bu iki hadîs arasında zahiren görülen ihtilâfın esasta bulunmadığını şöyle ifâde eder: Alî' nin ilk hadisinin mânâsı şöyledir: "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şarab içene kırk dayaktan fazla olan darbe sayısı hakkında belirli bir rakam koymamıştır. Şarab içene uyguladığımız seksen değnek bizim koyduğumuz bir uygulamadır."
A 1 i (Radıyallâhü anh) bu hadiste «Seksen değnek bizim koyduğumuz bir uygulamadır» derken Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti devrinde halîfeye beyân ettiği kendi görüşüne işaret etmek-tedir.
(El-Hâfız, Ali' nin kendi görüşü, derken el-Muvatta'-da ve başka kitablarda Ali1 den ve Müslim ile Ebû Dâvûd1 un Abdurrahman bin Avf tan nakledilen şu görüşü kasdediyor : Enes bin Mâlik' ten rivayet edilen bir hadîste Enes şöyle der:
"Şarab içene Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) kırk

dayak attırdılar. Ömer (Radıyallâhü anh) halîfe olunca şarab içenlerin sayısı çoğaldı. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) sahâbîleri topladı ve şarab içene atılacak dayak sayısının tesbiti hakkında onların görüşlerini sordu. Abdur-
rahman bin Avf (Radıyallâhü anh) ve bir rivayete göre Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) şarab içene kırk dayak atılmasını teklif ettiler. Bundan sonra Ömer (Radıyallâhü anhJ, şarab içenlere seksen dayak atılmasını emretti."
Yukarıya mealini aldığım E n e s ' in hadisi şarab içene Ö m e r' in halifeliği döneminde seksen dayak atıldığına delâlet eder. Ali' nin 2571 numaralı hadîsi de buna delâlet eder. Şu halde Ö m e r' in hilâfeti döneminde şarab içene seksen dayak atılması hususunda sahâbîlerin icmâı oluşmuştur.)
A 1 i (Radıyallâhü anh)'nin ilk hadisi böyle yorumlanınca hadîsin tamamının meali şuna dönüşmüş olur:
«Cezasını infaz ettiğim ve bu cezanın infazı dolayısıyla ölen hiç bir suçlunun hayat pahasını ödemem. Ancak şarab içene uyguladığım kırk dayaktan fazla olan dövmeden dolayı suçlu Ölecek olursa onun diyetini, yâni hayat pahasını öderim. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ona kırk dayaktan fazla olan dövme için belirli bir sayı koymamıştır. Ona seksen dayak atma işi bizim kendimizin bir uygulamasıdır.»
Beyhakî ve İbn-i Hazm da bu yorumu kesinlikle hükmetmişlerdir. (El-Hâfız* dan naklen alman bilgi buraya kadardır.)
Avnü'l-Mabûd yazarı daha sonra e 1 - M ü n z i r i' den naklen şu bilgiyi verir :
Vâcib olan bir dövme cezasının infazından dolayı ölen bir suçlunun diyeti, yâni hayat pahası ne infaza karar veren şer'î hâkim'e ne de devlet hazînesine düşer. Yâni hâkim böyle bir diyeti vermeyeceği gibi devlet hazînesinden de böyle bir ödeme yapılmaz. Bâzı ilim ehlinin beyânına göre bu hususta âlimler ittifak halindedir.
Suçluya verilen tazîr cezası onun ölümüne sebebiyet verdiği takdirde bir ödeme yapılıp yapılmıyacağı hususunda ise âlimler arasında ihtilâf vardır. Âlimlerin cumhuruna göre bu meselede de ne hâkime ne de devlet hazinesine herhangi bir diyet borcu tahakkuk etmez. Fakat Ş â f i i' ye göre maktulun diyeti, hâkim'in yakınla-nnca ödenir. Hâkim de katil kefaretini öder. Bir kavle göre diyet, devlet hazinesinden ödenir.
Hâkim, şarab içene kırk dayak attırdığında suçlu ölürse hâkimin bir tazminat ödemesi söz konusu değildir. Hâkim ona seksen dayak attırdığında suçlu ölürse hâkim diyetin yansını ödemek du-
rumundadır. (El-Münziri1 den naklen alman bilgi burada bitti.)
Nevevi de Müslim'in şerhinde el-Mü nz i r i'-nin yukarda verdiği beyânın bir benzerini vermektedir. Tazminat ve diyet hususundaki hüküm özetle şudur:
Şer'î bir dövme cezasının infazı dolayısıyla suçlunun ölümü hâlinde ne hükmü veren şer'î hâkim, ne hükmü yerine getiren dövü-cüler, ne de devlet hazînesi bir diyet veya tazminat ödemez. Hâkim veya cellâdların bir kefaret ödemeleri de söz konusu değildir. Bu hükümler hususunda âlimler ittifak halindedir. Verilen bir tazîr cezasından dolayı ölen suçlu için diyet verme meselesine gelince, cumhûr'a göre ne hâkim, ne hükmü yerine getiren cellâd Cdö-vücü) bir tazminat veya diyet öder. Hazîneden de bir şey ödenmez. Ş â f i i ' ye göre hâkimin yakınları tazîr cezasından dolayı ölen suçlunun diyetini Öderler. H â k i m ' in kendi malından da katil kefareti ödenir. Ödemenin nereden tahsil edileceği hususunda Ş â -f i î' den başka kaviller de rivayet edilmiştir.
2570 nolu E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisine göre şarab içene atılacak dayak ayakkabılarla ve yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla olabilir. Yâni mutlaka değnekle, kamçıyla veya sopa ile olması şart değildir.
N e v e v î bu hususta da şu bilgiyi verir:
"Şarab içene ayakkabılarla, yapraklarından soyulmuş hurma dallarıyla ve elbise kenarlarıyla dövmek suretiyle had edilmesinin câizliği üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir. Bu suçluyu kamçıyla dövmenin câizliği hususunda ise ihtilâf vardır. Arkadaşlarımızın en sahih kavline göre kamçıyla da olabilir. Kamçıyla dövüldüğü takdirde kamçının mutedil boy ve büyüklükte olması ve mutedil bir vuruşla olması gereklidir. Cellâd döverken elini başının yukarısına kadar kaldırmamah, kolunu mutedil bir şekilde kaldırmalıdır."
E n e s' in burdaki hadîsinde şarab içene atılan dayak sayısı belirtilmemiş ise de yukarda beyân ettiğim gibi onun Müslim' deki rivayetinde «kırk dayak» kaydı mevcuttur. Şarab içene seksen dayak atılır, diyen âlimler bu hadise şöyle cevab verirler: Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ekseriyetle kırk dayak attığını ifâde eder. Fakat bundan fazla atmadığını ifâde etmez, derler.
A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm 2571 nolu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından daha uzun bir

metin hâlinde rivayet
edilmiştir. Oralardaki rivayetlerde : «El-Velîd bin Ukbe'nin şarab içtiğine şehâdet edenlerden Humrân (bin Ebân) onu şarab içerken gördüğünü, diğer bîr şâhid de onu şarab kusarken gördüğünü ifâde edince halîfe Osman: O, şarab içmeden şarab kusmaz, demiş ve cezasının verilmesini Ali (Radıyallâhü anh)'a teklif etmiştir. (Bu teklif halîfenin Ali'ye bir ikramı mâhiyetini taşır.) Ali bu teklifi kabul ederek suçluyu dövmek için oğlu el-Hasan bin Ali'yi görevlendirmiş, el-Hasan bundan imtina edince Ali bu kere Abdullah bin Câ-fer-i (Tayyarı) görevlendirmiştir. Abdullah eline kamçı alarak suçluyu dövmeye başlamış, Ali de kamçıları saymıştır. Nihayet kamçı sayısı kırkı bulunca Ali, Abdullah'a: "Yeter. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kırk dayak attı, Ebû Bekir kırk dayak attı, Ömer de seksen dayak attı. Kırk dayak da seksen dayak da sünnettir (yâni uygulanması meşrudur). Bu bence daha sevimlidir. (Yâni bence kırk dayak seksen dayaktan daha sevimlidir) demiştir.» mealinde bilgi vardır.
Hülâsa görüldüğü gibi şarab içen kimseye verilecek dövme cezası kırk dayaktır. Bâzı rivayetlerde Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında dayak sayısının seksene çıktığına delâlet ederler. Ömer (Radıyallâhü anh) zamanında uygulanan ve sahâbîlerce de tasvib edilen seksen dayak atma da meşrudur. Nitekim A 1 i (Radıyallâhü anh) da bunun meşruluğunu ifâde eder. Zâten dört halîfece uygun görülecek hükümlerin meşruluğu "Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Benim sünnetime (yoluma) ve benden sonra Hulefa-i Râşidm'imin sünnetine (yollarına) sarılın» mealindeki sahih hadisi dört halifece uygulanacak yolun meşruluğunu tesbit etmiştir. Halife Ömer zamanında sahâbîlerin ittifakıyla şarab içme haddi ve cezası seksen dayağa çıkarılmıştır. Ali (Radıyallâhü anh) da bunlardan birisidir. Hattâ bu cezanın seksen dayağa çıkarılmasını teklif edenlerdendir. Buna rağmen bu devirden sonra başlayan Osman (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti döneminde Ali (Eadıyallâhü anh) e 1 - V e 1 î d' e kırk dayak atmıştır. Ali' nin bu uygulamasına ne halîfe Osman (Radıyallâhü anh) ne de orada bulunan sahâbilerden onun oğlu Hasan (Radıyallâhü anh) ve Abdullah bin Cafer (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar itirazda bulunmamışlardır.
N e v e v i bu bâbta rivayet edilen hadîslerin açıklaması bölümünde şu bilgiyi vermektedir:
Şarab içmenin haramlığı, bunu az veya çok içenin had cezasına çarptırılmasının vâcibliği ve şarab içenin bu suçu defalarca tekrarlamış olsa bile katledilmiyecegi hususunda müslümanlar icmâ ~eÇ.
mislerdir. T i r m i z i ve çok sayıda âlimler bu icmâın bulunduğunu ifâde etmektedirler.
Kadı I y â z şarab içme suçundan dolayı dört defa had cezasına çarptırıldıktan sonra bu suçu tekrar işleyenin öldürülmesinin gerekliliğini bir cemaattan naklederek bunların elinde bir hadîsin (Bu hadîsler- 2572 - 2573 noludur) bulunduğunu ifâde ediyor ise de bu görüş bâtıldır, sahâbîlerin ve bunlardan sonra gelenlerin yukarda anlatılan icmâma muhaliftir.
Şarab içene kaç dayak atılacağı hususundaki ihtilâfa gelince :
1. Selefin cumhuru ile içlerinde Ebû Hanîfe, Mâlik, Evzâi, Sevrî, Ahmed ve İshâk'm dâhil bulunduğu fıkıhçıların büyük çoğunluğuna göre şarab içenin haddi seksen dayaktır. Kadı I y â z cumhurun bu görüşte olduğunu naklet-miştir. Bunların delili Ömer (Radıyallâhü anh) devrinde oluşan sahâbîlerin icmaldir. Bunlar: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şarab içene kırk dayak attırması tahdid için değildir. Bunun içindir ki, bâzı rivayetlerde «kırk dayak kadar» ifâdesi kullanılmıştır, derler.
2. Şafiî, Ebû Sevr, Dâvûd-i Zahiri ve diğer bâzı âlimler: Şarab içen kimsenin haddi kırk dayaktır, demişlerdir. Şafii: Hâkim dayak sayısını seksene çıkarabilir, kırktan yukarısı tazîr mahiyetindedir. Çünkü sarhoş kimse namaz kılmamak, başkalarına eziyet etmek, cinayet işlemek, başkasının şeref ve haysiyetiyle oynamak gibi suçlan işleme zeminini hazırlamış olur, demiştir.
Şarab içen kimse sarhoş olsun veya olmasın mutlaka had cezasına müstehak olduğu noktasında âlimler ittifak halindedir. (N e -v e v î' den naklen verilen bilgi burada bitti.) [40]

Önemli Bir Nokta

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerin tercemesinde ve izahında şarab kelimesini kullandım. Başka içkilerin bu hükmün dışında kaldığı sanılmasın. Şarab kelimesini kullanmamın sebebi "Harar" ke-limesinin Arap dilinde şarab anlamında kullanılmasıdır. Şer-i Şe-rîf'te ise sarhoşluk verebilen bütün içkilere "Hamr" denilir. Çünkü
bir hadis-i şerifte; «Sarhoşluk veren her şey hamr'-dır.» buyurulmuştur. Bu mealde başka başka hadisler de vardır. Bunun içindir ki dört mezheb âlimleri sarhoşluk veren her içkinin şa-rab hükmünde olduğu noktası üzerinde ittifak etmişlerdir.

Azı veya çoğu sarhoşluk veren her içkinin haramlığı ve zararları hakkında gerekli bilgi "Eşribe Kitabı" bölümünde rivayet edilen hadislerin izahı bölümünde verilecektir. [41]

17- Defalarca Şarab İçen Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2572) Ebû Hüreyre (Radtvallâhü anlı)'fen rivayet edildiğine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kişi sarhoş olduğu zaman ona dayak atınız. Eğer tekrar sarhoş olursa (gene) ona dayak atmız. Sonra tekrar sarhoş olursa (tekrar) dayağa çekiniz» Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) dördüncü defasında buyurdu ki: «Sonra sarhoşluğa dönüş yaparsa boynunu vurunuz {öldürünüz).»"
Hudayn bin el-Münzir (R.A.)'in Hâl Tercemesİ
Hudayn bin el-Münzir er-Rakkaşi Ebû Sâsân el-Basrî, Osman (R.A.) ve Ali (R.A.)'den hadis rivayetinde bulunmuş ve Sıffîn olayında Ali (R.A.)'nin taraftan olarak bulunmuştur. Kendisinden de Hasan-ı Basrî ve başkaları rivayet etmişlerdir. El-İclî onun sıka olduğunu söylemiştir. Bir rivayete göre hicretin 99. yıli vefat etmiştir. Müslim, Ebû Dâvûd, İbn-i Mâceh ve Nesâi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 9ö>

2573) Muâviye bin Ebî Süfyân (Radıyallâhii anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sc/lrnt) şöyle buyurmuştur :
-Kişiler şarab içtikleri zaman onlara dayak atınız. Sonra (şa-rab) içtikleri zaman (tekrar) onlara dayak a&mız. Sonra (şarabî içtiklerinde (gene) onlara dayak atınız. Bundan sonra (şarab) iç-tikleri zaman artık onları öldürünüz.-" [42]

İzahı

Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Muâviye (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû Dâvûd, Tir m izi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu iki hadisin zahirine göre üç ayrı defada içki içip beher defasında had cezası olan dövme cezasına çarptırıldığına rağmen dördüncü kez içen kimsenin öldürülmesi gerekir.
T i r m izi, Kitabü'l-tlel'de: Tüm müslümanlar bu hadîsin mensuhluğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Bir kavle göre öldürülmeden maksad şiddetle dövmektir, der. S ü y û t i ise bu hadîsle amel edilmesinin gerekliliğini savunarak T i r m i z i' nin haşiyesinde uzunca bilgi vermiştir.
İbn-i Hibbân ise bu hadîslerdeki öldürme emrinin, içki içip bunun haremliğini kabul etmeyen ve helâl olduğuna inanan kimselere ait olduğu yolunda yorum yapmıştır.
Nevevi de Müslim'in şerhinde: Kadı î y â z, bir grubun bu hadîse dayanarak böyle yapan yâni üç defa içki içip beher defadan dolayı dövme cezasına çarpıldığı halde dördüncü kez içki içen kimsenin katledilmesinin gerekliliğine hükmettiklerini naklediyor ise de bu görüş bâtıldır. Sahâbilerin ve onlardan sonra gelenlerin icmâına aykırıdır. Bu hadis mensûhtur. Bâzı âlimler : Mevcut icmâ bu hadisin mensuhluğuna delildir, demişlerdir. Bâzıları da: Bu hadis şu mealdeki hadisle mensuhtur, demişlerdir; «Müslüman hiç bir kimsenin kanı helâl değildir. Ancak şu üç kişinin kanı helâldir : Haksız yere bir müslümam bile bile öldüren katil, bekâr olmayan zâni ve îslâm dininden dönüş yapan mürted» diye bilgi verir.
Hülâsa burada olduğu gibi bâzı hadîslerde Resûl-i Ekrem CAley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in, dördüncü kez içki içen kimsenin katledilmesini emretmiş ise de gerek Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm} ve gerekse O'ndan sonraki devirde şer'i hükümleri uygulayan sahâbilerden hiç kimse içki içeni öl dür tm emiştir. Hattâ T i r -m i z i' nin rivayet ettiği bir hadîste «Kubeysa bin Züeyb (Radı-yallâhü anh) yukardaki hadîs metninin bir benzerini rivayet ettikten sonra şöyle der: Bir adam içki içti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e getirildi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu dövdürdü. Adam sonra tekrar içki içti. Tekrar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e getirildi. Yine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu dövdürdü. Adam üçüncü kez tekrar içki içtiğinden dolayı huzura getirildi ve tekrar dövdürdü. Adam dördüncü içki içtiğinden dolayı huzura getirildi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gene onu dövdürdü. Böylece (içki içmekten dolayı) öldürme cezası insanların üzerinden kaldırılmış oldu. Artık bu uygulama bir ruhsat oldu.»
Daha geniş bilgi için hadîs ve fıkıh kitablarına baş vurulabilir. [43]

18- Kendisine Had Cezası Vâcib Olan Yaşlı Ve Hasta Kimse (Ye Âit Hükümler) Babı

2574) Saîd bin Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü arthümâydm; Şöyle demiştir :
Evlerimiz arasında vücût yapısı noksan ve zayıf bir adam vardı. (Bir defa) binanın cariyelerinden birisiyle kötü vaziyette aniden yakalandı. Bunun üzerine (babam) Sa'd bin Ubâde onun durumu-nu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ona yüz sopa atınız.» buyurdu. Sahâbîler:
— Ey Allah'ın nebisi adam bu dayağa dayanamıyacak derecede çok zayıftır, ona yüz sopa atmış olsaydık ölecekti, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «O halde onun için yüz salkı m h bir hurma dalım alınız ve
onu (o dal ile) bir defa dövünüz.» buyurdu.
Bu hadîsin benzeri Ebû Ümâme bin Sehl tarafından doğrudan doğruya (yâni Saîd bin Sa'd'ın aracılığı olmaksızın) Sa'd bin Ubâde'-den merfû olarak ve kısmen değişik bir sened ile de müellifimize intikal etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu senedin kuvvet durumu rftvl Muham-med bin îshak'm hâline bağlıdır. Bu rftvî tedlîsçidir ve bunu an'aneyle rivayet etmiştir. [44]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini gene Ebû Ümâme bin Sehl bin Huneyf (Radıyallâhü anh) aracılığıyla bir sahâbîden ve merfû olarak rivayet etmiştir. Ordaki senedde Ebû Ümâme sahâbînin ismini açıklamayıp sâdece Ensâr'dan olduğunu belirtmekle yetinmiştir. Bilindiği gibi sahâbînin isminin verilmemesi hadis senedinin kuvvetini haleldar etmez.
i Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım.
İşkâl: Üzerinde küçük dalcıklar bulunan büyük hurma dalıdır.
Şimrâhi Büyük hurma dalı üzerinde bulunan küçük dalcıklardır. T ı y b i bu iki kelimeyi böyle açıklamıştır. En-Nihâye'de de böyle açıklama yapılmakla beraber Şimrâh j Üzerinde hurma bulu-nan dalcıklar, denilmiştir. Yâni Şimrâh, hurmaları alınmış salkın» çubuğudur.
Sevt: Kamçı, sopa, cop gibi dövme işinde kullanılan şeye denilir. Avnü'l-Mabûd yazarı buna benzer hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Had cezasına dayanamayacak durumdaki hasta suçluya, üzerinde yüz dalcık bulunan bir hurma dalı veya benzeriyle bir defa dövmekle cezasının infazının câizliği bu hadîsten anlaşılır. Bütün dalcıkların suçluya değmesi şarttır. Bir kavle göre abılan dalı vurmak yeterlidir. Yâni her dalcığın mutlaka suçlunun vücûduna değmesi şart değildir. Hastalar hakkındaki bu uygulama şer'an caiz olan hilelerdendir.
Hanefî fıkıhçılardan İ bnü'l-Hü m â m: Cezası rec-metmek olan yâni bekâr olmayan bir hasta zina ettiği zaman cezası infaz edilir. Çünkü öldürülmesi gereklidir. Bu sebeple hastalık hâli bu cezânm infazına mâni değildir. Şayet zina eden hastanın cezası yüz dayak atmak ise, yâni bekâr ise, iyileşinceye kadar cezası ertelenir. Çünkü hastalık hâlinde dayak cezasının infazı onun ölümüne sebebiyet verebilir. Eğer .iyileşmesi umulmayan bir hastalığa tutulmuş veya noksan yapılı, zayıf bünyeli ise bize ve Ş â f i î' ye göre yüz dalcıklı bir hurma dalı ile bir defa dövülür ve her dalcığın suçlunun vücûduna değmesi vaciptir. Bunun içindir ki daim yaygın olmasının gerekliliği söylenmiştir, der.
Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 2132 sayılı hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Oğlu S a i d (Ra-dıyalîâhü anh) da sahâbidir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'dan hadis rivayetinde bulunduğu gibi babasından da rivayette bulunmuştur. Râvisi ise oğlu Ş ü r a h b i 1 ' dir. A 1 i (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti döneminde Yemen valiliğinde bulunmuştur, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. [45]

19- Biz (Mü'minler)e Silâh Çeken (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2575) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Kim biz (mü'minler)e silâh çekerse artık o bizden değildir.»"

2576) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn rivayet edil-e göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim biz (mü'minler) e silâh çekerse artık o bizden değildir.»"

2577) Ebû Musa el-Eş'arî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim biz (mü'minler) e silâh çekerse artık o bizden değildir." [46]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadisler Buhâri ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Musa (Radıyallâhü anlı) 'm hadisini Tirmizi de rivayet etmiştir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadîsini N^s.âî de rivayet etmiştir.

Bu hadislerin zahirine göre müslümanlaria savaşmak veya müs-lümaniarı öldürmek amacıyla silâh çeken bir kimse müslümanlıktan Çıkmış olur. Halbuki îslânı'm esaslarına kesinlikle inanan, helâli helâl ve haramı haram kabul eden bir mü'min katil, zina, isyan ve di-jer büyük günahları işlemekle İslâmiyet'ten çıkmaz. N e v e v î hadîslerin şerhi bölümünde: "Ehl-i Sünnet mezhebince ve fıkıh-pılarca kabul edilen genel kaideye göre haksız yere, yâni savaşmayı neşrû kılan şer'i bir neden yok iken, tevil etmeden ve savaşmayı nübah saymaksızm müslümanlara silâh çekip (silâhlı çatışmaya jiren) bir kimse bu hareketinden dolayı âsi ve günahkâr olmakla beraber kâfir sayılmaz. Eğer giriştiği savaşmayı mubah telâkki eder-;e o takdirde kâfir olur ve İslâmiyet'ten çıkar. Durum bu olunca bu |hadîs zahirine göre olmayıp başka mânâya yorumlanır. Yorum şek-iine gelince;

Bir kavle göre mânâ şöyledir: Bir tevil yoluna gitmeden savaşmayı mubah telâkki eden kimse kâfir olur ve müslümanlıktan çıkar.

Diğer bir kavle göre mânâsı; "Böyle yapan kimse bizim yolumuz ve olgun prensibimiz üzerinde değildir."

Süfyân bin Uyeyne bu son yorumdan hoşlanmayarak :. Bu, hatalı bir yorumdur. Bilâkis daha etkin ve önleyici olması açısından tevil edilmemesi uygundur, demiştir" diye bilgi verir. [47]

20- (Müslümanlarla) Savaşan Ve Yer Yüzünde Bozgunculuk Çıkarmaya Çalışanlar (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2578) Enes bin Mâlik (Radıyallâkii a»A)'den; Şöyle demiştir

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ureyne (kabilesin) den bâzı kimseler Medîne-i Münevvere'ye geldiler. Sonra Medîne (nin su ve havası onlara dokunduğu için bu şehir) de kalmak istemediler. Bunun üzerine Resûl-î Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:

«Bize âit bir deve sürüsünün bulunduğu (Gâbe denilen) yere gidip develerin sütlerinden ve idrarlarından içiniz», buyurdu. Onlar da (böyle) yaptılar. (Bu vahşîler sıhhat bulunca) İslâmiyet'ten (küfre) döndüler ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Yesâr isimli) çobanını öldürüp develerini de önlerine katıp götürdüler. (Bundan haberdar olunca) Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları yakalamak için (bir fırka) gönderdi. Onlar yakalanıp huzura getirildi. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların ellerini ve ayaklarını kestirdi, ateşte kızdırılmış çivilerle gözlerini sürmeletti ve ölünceye kadar onları Harre (denilen yer) de bı-raktırdı."

2579) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n; Şöyle demiştir:

Bir güruh insan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ıin sa-ğim develerine baskın yapıp kaçırdılar. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yakalattığı bu vahşî) topluluğun ellerini ve ayaklarını kestirdi ve gözlerini oydurdu." [48]

İzahı

İlk hadîs, Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Tir-m i z î ve N e s âi tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadis ise N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir.

Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: İctîvâ: Ceviy kökündendir. Ceviy, göğüs hastalığı, mide hastalığı ve benzerî iç hastalıklara tutulma mânâsına gelir. îctivâ ise

uujıc wii ii»oLann.uaiı uuiayı yemeKien, ıçmeKien KesıımeK ve Dır yeri beğenmemek gibi mânâlara gelir. Burada Medi ne-i Münevvere1 nin suyuna ve havasına alışamamak, olumsuz yönden etkilenmek ve hoşlanmamak demektir.

Zevd: Sayısı üçten dokuza kadar olan deve sürüşüdür.
Semere, mazi fiilidir. Bu kelime Semmere, şeklinde de okunabilir. Her iki fiilin mânâsı «Çiviledi" demektir. Burada ateşte kızdırılmış çivi ile gözleri sürmelemek, dağlamak mânâsı kasdedümiştir.
Hârre: Medine-i Münevvere şehrinin dışında ka-rataşh bir arazi ismidir. Yezid bin Muâviye zamanında vuku bulan H a r r e olayı bu yerde vuku bulduğu için buna «Harre olayı» ismi verilmiştir.
İkinci hadiste geçen Semele de mazi fiilidir. Oydu, demektir.
Likan: Sağım develeridir.
Hadiste sözü edilen vahşi mürtedler tarafından kaçırılan develer bâzı rivayetlere göre hazine malı olan develerdir. Bâzı rivayetlerde bunun zekât develeri olduğu belirtilmektedir. Bâzı rivayetlere göre ise bu develer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in develeridir. Bâzı âlimler: Bu rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü develerin bir kısmının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ,bir kısmının da zekât develeri olması mümkündür, derler.
Hadislerde sözü edilen mürted vahşîler hakkında E b û Kıla-b e şu bilgiyi de verir: "Bu hunhar adamlar, develer çalan, çobanı Öldüren, müslümanlıktan küfre dönen ve Allah'ın Resulüne savaş açan bir topluluktur."
N e v e v i bu hadisin, yâni 2578 nolu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Bu hadis, Müslümanlarla savaşanların cezası hakkında bir esas teşkil eder. Bu hadîs M â i d e sûresinin aşağıda yazılı 33. âyetine de uygun durumdadır.
-Allah ile ve Resulü ile savaşanların ve yer yüzünde bozgunculuk edenlerin cezası şüphesiz ancak öldürülmeleri veya asılmaları ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazca kesilmesi ve yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyada bir zillettir, onlar için âhirette de çok büyük bir azab vardır.»
Âlimler bu âyetten kasdedilen mânâ hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Mâlik: Âyette sıralanan cezalar hususunda hâkim ve devlet yetkilisi serbesttir. Müslümanlarla savaşan suçlu kimseyi öldürmemiş ise hüküm vermeye yetkili zât, âyette sıralanan cezalardan uygun gördüğünü tatbik eder. Fakat suçlu, bir kimseyi öldürmüş ise onun cezası mutlaka ölümdür, demiştir.
2. Ebû Hanife ve Mâlikîler' den E b û Misab: Savaşan suçlular, adam öldürmüş olsalar bile devlet yetkilisi âyette sıralanan cezalardan uygun gördüğünü uygular. Yâni öldürmeden başka cezalar da verebilir, demişlerdir.
3. Şafiî ise : Âyette sıralanan cezalar muhayyerlik için olmayıp suçluların işledikleri suçlara taksim içindir. Şöyle ki, suçlular adam öldürme suçunu işlemişler ve kimsenin malına tecâvüz etmemişler ise bunlara verilecek ceza ölüm cezasıdır. Şayet suçlular katil suçunu işledikleri gibi müslümanların malına da tecâvüz etmişler ise öldürülüp asılacaklardır. Eğer suçlular müslümanların mallarını alıp kimseyi öldürmemişler ise elleri ve ayaklan çaprazca kesilir. Şayet suçlular yollan tehlikeli hâle getirmekle beraber kimsenin malını almamış ve kimseyi öldürmemişler ise tazîr cezasına çarptırılmak üzere yakalanırlar. Bizce âyette geçen sürgünden mak-sad bunları yakalatıp tazîr etmektir. (Bilindiği gibi tazîr cezası, suçluyu dövmek, teşhir etmek, tahkir etmek ve hapsetmek gibi yollarla gerçekleşir.) Bizim arkadaşlarımız: Yukarda anlatılan suçların zararian değişiktir, bu nedenle cezalar da değişik olmalıdır. Bu itibarla âyette sıralanan cezalar suç nevilerine tevzî mâhiyetini taşır, demiştir.
N e v e .v i sözlerine devamla şöyle der:
Müslümanlarla savaşmak için çalışanlara âit yukardaki hükümler bu savaşı sahrada, yâni meskûn saha dışındaki yerlerde sürdürenler hakkındadır. Bu hükümlerin şehirlerde benzerî suçlan işleyenler hakkında da uygulanıp uygulanmıyacağı hususuna gelince bu hususta ihtilâf vardır. Ebû Hanîfe'ye göre bu hükümler uygulanmaz. Mâlik ve Ş â f i i' ye göre aynen uygulanır.
Kadı Iyâz: Bu hadisin mânâsı hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir: Selef âlimlerinden bir kısmı: Bu hadîsin hükmü, hadlar (cezalar) hakkındaki hükümlere âit âyetlerin ve Muharebe âyeti, yâni yukarıya alınan M â i d e suresinin 33. âyetinin inişinden önce ve suçluların uzuvlarının tahribinin yasaklanmasına âit hadîslerin buyurulmasmdan evvelki zamana aitti, demişlerdir. Diğer bir kısım âlimler ise: Hayır bu hadîsin hükmü neshedilnıemiş olup yürürlüktedir ve Muharebe âyeti de bu .hadiste sözü edilen vahşîler hakkında nazil olmuştur, derler. [49]

Resulu Ekrem (Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâmî Canilere Neden Bu Ağır Cezayı Verdi

N e v e v i sözlerine devamla şöyle der:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'm bu canilere anılan ağır cezayı vermesinin sebebi,

bunların Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in çobanlarına benzer işkenceleri yapmış olmalarıdır. Bunlar bu fiilleri işledikleri için onlara bir misilleme olarak, ilâhi vahye dayanılarak anılan cezalar verildi. Nitekim bunların bu fiilleri işledikleri, M ü s 1 i m ' in bâzı rivayetlerinde belirtildiği gibi Tirmizî, İbn-i îshâk, Mûsâ bin Ukbe ve siyer bilginleri tarafından ifâde ve rivayet edilmektedir. [50]

Develerin İdrarını İçme Emrine Gelince

N e v e v i bu hususta da şöyle der:
M â 1 i k' in arkadaşları ve A h m e d bu hadisi delil göstererek : Eti yenen hayvanların idrarı ve tersi temizdir, necis değildir, demişlerdir. Bunun necis olduğuna hükmeden âlimler ve bizim arkadaşlarımız onlara cevaben : Anılan kişiler develerin idrarını tedavi için içmişlerdir. Şarab ve sarhoşluk veren diğer maddeler hâriç .diğer necis maddelerle tedavi olmak caizdir.
Hadisin bâzı rivayetlerinde belirtildiği gibi develer zekât malı iseler bunların sütlerini içmek için bu heriflere Resûl-i Ekrem CAley-hi's-salâtü ve's-selâm) nasıl izin .verdi? şeklinde bir soru hatıra gelebilir. Bunun cevabı şöyledir: Zekât develerinin sütleri fakir müs-lümanlara verilir. Bu adamlar da oraya gönderildiklerinde muhtaç müslümanlardan idi. (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Yukardaki soruya şöyle de cevap verilebilir: Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi sözü edilen develer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in idi. Yâni develerin bir kısmı zekât malı, diğer bir kısmı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in idi. O, kendi malı oîan develerin sütünü onlara vermiş olabilir. [51]

21- Malını Koruma) Uğrunda Öldürülen Kimse Şehiddir, Babı

2580) Saîd bin Zeyd bin Amr bin NüfeyÎ (Radıyallâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeÎlem) :
«Malı(nı koruma) uğrunda öldürülen kimse şehîddir» buyurmuştur."

2581) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaüâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûluîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim ki malının yanına gidilip (gasbedilmesi için) kendisiyle savaşılır, kendisi de (malını korumak için) savaşır ve öldürülürse o kimse şehîddir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Yezld bin Si-nta et-Temîmi Ebû Rehâvî'nin zayıflığı Ahmed ve başkası tarafından ifâde edilmiştir.

2582) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ı\ex\ rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sclletn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kimin malı zulüm yoluyla (elinden) alınmak istenip de (bu uğurda) Öldürülürse o kimse şehîddir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneüdir. Çünkü derecesi h&^iz ve itkanlı râvîlerin derecesinden aşağıdır. [52]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi diğer sünen sâhibleri, Ahmed, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir. Ayrıca Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve N e s â i ayni metni ve merfû olarak Abdullah bin Amr bin el-Âs' (Radiyailâhü anhüm)'den rivayet etmişlerdir. Diğer iki hadis Zevâid türündendir. Bununla beraber ikinci hadîsin bir benzerini Ebû Dâvûd ve Tirmizi yine Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmişlerdir.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şu bilgiyi verir: "Bu hadis, haksız yere az veya çok malı gasbetmek veya çalmak isteyen kimseyi öldürmenin câizliğine delâlet eder. Cumhurun görüşü budur. Böyle bir adamı öldürmenin vâcib olduğunu söyleyenler ise cumhurdan kopmuştur. M â 1 i k i 1 e r ' in bâzısı: Adamın haksız yere almak istediği mal az bir şey ise onu öldürmek caiz değildir, demişlerdir."
Kurtubi: Bu ihtilâfın sebebi bizce şudur Böyle bir adamı öldürmeye izin verilmesinin sebebi münkeri değiştirmek, yâni önlemek ise; malın azlığı veya çokluğu fark etmez. Şayet sebep malı korumak ve zararım defetmek ise az mal ile çok mal arasında bir farklılık olabilir, demiştir.

Ibnü'1-Mü nzir'in anlattığına göre Şafii: Malına veya canına ya da namusuna kasdedilen kimse serbesttir. Diterse saldırmak isteyenle konuşur veya ona karşı çevreden imdâd tttfep eder. Şayet bu yollarla saldırıyı defedebilir veya saldırgan fcra işten vazgeçerse tecâvüze uğranma tehlikesini atlatan kişi, artı4î saldırmak isteyeni öldüremez. Eğer konuşma veya imdâd yoluyla saldırganı defetmeyi gerçekleştiremezse saldırganı öldürmek suretiyle de olsa malını, canım ve namusunu korur ve kendisine hiç bir şey lâzım gelmez. Lâkin adam, saldırganı öldürmeyi kasdetmemeli ve müdâfaa niyetini taşımalıdır, demiştir. İbnü'l-Münzir. Şafiî' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra: Âlimlerin karar kaldıkları görüş şudur ki, haksız yere malına veya canına ya da namusuna kasdedilen kimse her hâl ve durumda kendini savunup saldırganı defetme yetkisine sahiptir. Yâni saldırganla görüşme veya imdâd isteme yoluna baş vurma zorunluğu söz konusu değildir. Ancak Şafii' den hadis hıfzeden âlimler devlet başkanını bu hükmün dışında tutmak üzerinde ittifak etmiş gibidirler. Çünkü devlet başkanına karşı gelmemek, isyan etmemek ve onun zulümüne sabretmek yolunda hadîsler vardır.
Müslim'in Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği merfû bir hadis de meâlen şöyledir :
"Bir adam ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü vesselam) e gelerek: (Yâ Resûlallah) bir adam gelip benim malımı (haksız yere) almak isterse benim ne yapmanın gerektiğini bana bildirir misin? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
- (Malım) ona verme,» buyurdu. Adam :
Adam benimle savaşırsa ne edeceğim? diye sordu. ResûJ-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Onunla savaş,» buyurdu. Adam :
Peki adam beni öldürürse ne olacak? dedi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Sen şehîd olursun.» buyurdu. Adam :
Yâ ben onu öldürürsem? diye hükmünü sordu. Resûl-i Ekrem
(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«O cehennemlik olur.» buyurdu." *' {Yukardaki bilgi el-Fetih'ten alındı.)
Bu bâbta rivayet olunan hadîslerden alınan sonuç şudur,: Bir müslüman malını koruma uğrunda öldürüîürse şehid sayılır. Yâni âhîrette şehid sevabını kazanır. Fakat dünya hükümleri bakımın-
.* dan şehid sayılmaz. Şehîdlerin kısımları hakkında özlü bügi verelim. & Şöyle kî:
Şehîd üç kısma ayrılır:
l. Kâfirlerle savaş edilirken savaş nedenlerinden birisiyle öldürülen müslüman. Bu tür şehîd âhiret sevabı bakımından şehîdlik ^mertebesine kavuştuğu gibi dünya hükümleri bakımından da şe-îhîddir. Dünya hükümlerinden maksad onun cenazesinin yıkanma-.jması ve üzerinde cenaze namazının kıhnmamasıdır. Hanefilere göre namazı kılınır.
2. Sevab bakımından şehid sayılıp dünya hükümleri bakımın-i dan şehîd sayılmayanlardır. Bunlar da depremde ölen, veba hastalığından ölen, malım koruma uğrunda ölen gibi şehîd olduklarına A dâir sahîh hadîs bulunan müslümanlardır. Böylelerinin cenazeleri * yıkanır ve cenaze namazları kılınır. Bunların sevabının birinci maddedeki şehidin sevabı kadar olması gerekmez.
3. Kâfirlerle yapılan savaşta ve savaş nedenlerinden birisiyle öldürülen, fakat ganimet malında hiyânet etmek gibi bir suç işlediğinden şehid sayılmayacağına dâir sahih hadîs bulunan müslü--'manlar. İşte bu gibi kimseler dünya hükümleri bakımından şehid sayılıp birinci maddede yazılı kimseler gibidir. Fakat âhiret sevabı bakımından birinci maddede yazılı şehîdîer gibi olamazlar.
s Şu noktayı da belirtelim. Malı hırsızdan, soyguncudan ve haksız jyere götürmek isteyenden korumak ve buna engel olmak vâcib değil, caizdir. Yâni mal sahibi meselâ malını korumayıp da soyguncu-,, ya teslim ederse günâh işlemiş olmaz. [53]

22- Hırsızın Haddi (Cezası) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce hırsızlık suçunu işleyen erkek ve kadına verilen cezaya ait M â i d e sûresinin 38. âyetini ve tercemesini okuyuculara hatırlatmak üzere buraya almayı uygun buldum.
«Ve erkek hırsızın ve kadın hırsızın, işledikleri fiilden dolayı Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesiniz.»
Bu âyetin hükümleri ve izahı için tefsir kitablarına müracaat edilmesi tavsiye olunur.

2583) Ebû Hiireyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«AHah hırsıza lanet etsin. O yumurta çalar da eli kesilir, bir ip çalar de eli kesilir.»"

2584) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir :
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) üç dirhem değerindeki bir kalkan (in çalınması olayın) da hırsızın elini kestirdi."

2585) Âişe (Radıyallâhü anhâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlul-Uh (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hırsızın eli ancak dinarın dörtte biri ve daha fazla (değerdeki malı çalması olayın) da kesilir.*"

2586) Âmir bin Sa'd'ın babası (Sa'd bin Ebî Vakkas (Radtyallâhii anhümâ)"dan rivayet edildiğine göre: Peygamber (SaUallakü Aleyhi ve SelUm) $öyle buyurmuştur :
-(Üç dirhemlik) kalkan değerifnin çalınması olayılnda hırsızın eli kesilir.-"
Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Vâkıd bulunur. Bu râvl zayıftır. Bunun zayıflığını belirten, bir kişi değildir. Bu hadisin aslı Buhâri, Müslim ve diğer hadis kitablannda Âişe, Ebû Hüreyre ve îbn-i Ömer (R.A.)'un hadîsi olarak rivayet edilmiştir. [54]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi Buhâri, Müslim ve Nesâi tarafından, îbn-i Ömer (Radı-yallâhü anh)'m hadisi ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Sa'dbin Ebi Vakkas (Radıyalâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid türündendir.
Birinci hadîsin zahirine göre bir yumurta veya bir ipin çalınması hırsızın elinin kestirilmesini gerektirir.
İkinci hadis ise üç dirhem değerindeki bir kalkanı çalan hırsızın elinin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle kes-tirildiğini ifâde eder.
Üçüncü hadis ise hırsızın eli ancak bir dinarın dörtte biri veya bu değerdeki bir malı, ya da daha fazla kıymetteki bir malı çalması hâlinde kestirileceğim ve daha az bir malı çalması hâlinde elinin kestirilemiyeceğini ifâde eder. İkinci hadis ile üçüncü hadis ayni mânâyı ifâde eder. Çünkü bu hadislerin şerhlerinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm! devrinde bir dinar on iki dirheme tekabül ediyordu. Dinar altın para birimidir. Dirhem ise gümüş para birimidir. Dinar ve dirhem belirli ağırlıktaki altın ve gümüş parçaları hakkında da kullanılır. Bu hususta geniş bilgi için Zekât kitabına müracaat edilebilir. Orada geniş bilgi verilmiştir.
Dördüncü hadiste kalkanın değeri belirtilmemiş ise de diğer hadislerde bunun değeri üç dirhem olarak belirtilmiştir. [55]

Çalınan Mal Ne Değerde Olursa Hırsızın Eli Kesilir

Âlimlerin bu husustaki görüşlerini beyan etmeden önce şu dorumu belirtmekte fayda vardır:
Yukarda yazılı âyet, hırsızın elinin kestirilmesini emreder. Bu itibarla bu ceza Kur'ân-ı Kerim'in nassıyla sabittir. Ancak anılan âyette çalınacak malın değeri belirtilmemiştir. Bu itibarla e 1 - H a -san, Zâhiriyye mezhebi mensupları ve Hâriciler: Anılan âyette çalman malın değeri belirtilmediği için malın azlığı ve çokluğu söz konusu değildir. Malın değeri çok az bile olsa hırsı-zın eli kesilir, demişlerdir.
Cumhur ise bu bâbta rivayet olunan hadîsleri ve benzeri hadîsleri delü göstererek hırsızın elinin kestirilebilmesi için çalman malın hadîslerde belirtilen değerden az olmamasını şart koşmuştur.
Cumhur: Âyet-i Kerîme, mutlaktır. Çalman malın değerini belirtmemiştir. Hadisler ise bu âyeti açıklayıcıdır ve çalman malın en az değerini beyân eder, demiştir. Hak olan, cumhurun sözüdür.
Cumhur da hırsızın elinin kestirilmesini gerektiren malın asgari değerinin tesbiti hususunda ihtilâf etmiştir. Şöyle ki:
N e v e v i âlimlerin görüşlerini özetle şöyle beyân eder:
1. Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre çalıntı malın asgari değeri on dirhem gümüş olmadıkça hırsızın eli kestirilemez.
2. Âişe, Ömer bin Abdilaziz, Evzâi, el-Leys, Ebû Sevr, İshâk, Şafii ve bir çok âlim, hattâ âlimlerin ekserisi: Hırsızın elinin kestirilmesi için çaldığı malın değerinin en az altın olan dinarın dörtte biri kadar olması şarttır. Artık dinarın dörtte birinin değeri ister üç dirhem gümüşe denk gelsin ister bundan fazla veya noksan olsun netice değişmez. Çalınan malın değeri altın dinarın dörtte birinden az ise hırsızın eli kestirilemez, demişlerdir.
3. Mâlik, Ahmed ve bir rivayetinde İshâk: Altlfi; dinarın dörtte biri veya üç dirhem gümüş

veya bunlardan birisinin-değeri kadar mal çalmak, hırsızın elinin kestirilmesini gerektirir. Anılan meblâğlardan az bir malı çalmak ise hırsızın elinin kestirilmesini gerektirmez, demişlerdir.
4. Süleyman bin Yesâr, İbn-i Şebreme, îbn-i Ebi Leylâ ve el-Hasan'a göre el kestirmeyi gerektiren meblâğ beş dirhem gümüştür. Bundan az değerli ma-lm çalınması hırsızın elinin kestirilmesini gerektirmez. Ömer bin e 1-H a t t â b (Radıyallâhü anh)'den de bu görüş nakle-dilmiştir.
N e v e v i bu arada başka görüşleri de naklettikten sonra ikinci görüşü destekler ve ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "in 10 dirhem çalan hırsızın elini kestirdiğine, keza beş dirhemi çalanın elini kestirdiğine dâir rivayetlerin zayıflığını beyân eder ve : Bu rivayetler zayıf olmasa bile sahih ve apaçık olan diğer hadîslere muhaliftir. Ayni zamanda bu olaylarda çalman malm on dirhem veya beş dirhem değerinde olması, bu meblâğın şart olduğunu ifâde etmez, demiştir." (N e v e v i' nin sözü bitti.)
El-Hâfız, el-Fetih'te konu hakkında 20 kadar görüşün bulunduğunu beyânla hepsinin dayanaklarını açıklar.
Hülâsa en kuvvetli görüş iki tanedir : Birisi Irak âlimlerinin birinci maddede geçen görüşüdür. Diğeri de Hicaz âlimlerinin ikinci maddede geçen görüşüdür. Hadîsçiler ikinci görüşü daha kuv-vetli buluyorlar. Geniş bilgi için hadîs şerhlerine müracaat edilebilir. [56]

Bu Babın İlk Hadîsinin Manâsıyla İlgili Bir Kaç Söz

Yukarda tercemesi verilen ilk hadisten kasdedilen mânâ hakkında değişik görüşler vardır.- N e v e v î bu görüşleri beyân ederken özetle şöyle der:
Bir cemaata göre bu hadîste geçen "Beyda" kelimesi ile yumurta değil, miğfer mânâsı ve "Habl" kelimesiyle ip değil, vapur halatı mânâsı kasdedilmiştir. Anılan kelimelerle bu mânâlar kasdedilince miğfer ve vapur halatının değerinin üç dirhem gümüşten veya bir dinar altının dörtte birinden fazla olduğu açıktır ve bunu çalan hırsızın elinin kestirilmesi sebebi anlaşılmış olur. Eğer bu kelimelerle yumurta ve ip mânâları kasdedümiş olsaydı değeri üç dirhem gümüş ve dinarın dörtte birinden çok düşük olan bu malların çalınması hâlinde hırsızın elinin kesilmesi hükmü, diğer hadîslerin hükmüne ters düşerdi.
N e v e v i bu görüşü beyân ettikten sonra şöyle der: Muhakkik âlimler bu cemâatin tevilini reddederek zayıf bir yorum olduğunu beyân etmişlerdir. Muhakkikler : Miğferin ve vapur halatının apaçık kıymetleri vardır. Hırsız lanetlenirken ve basit bir şeyi çalması yüzünden elinin kestirilmesine sebebiyet verdiği ifâde edilirken, bu yüzden kınanırken miğfer ve vapur halatını anmanın anlamı ne olur? Değerli bir mal için elini tehlikeye atan yerilmez, bilâkis değersiz bir mal için elini tehlikeye atan kimse yerilir. Elini tehlikeye düşüren hırsız lanetlenip yerilirken basit ve cüzî bir mal uğruna bu harekette bulunduğunu ifâde etmek daha uygundur. Bu itibarla doğ-rusu şudur : Hadisten kasdedilen mânâ, bir yumurta ve bir ip gibi değeri düşük alan dinarın dörtte biri için kişi çok kıymetli olan elini tehlikeye atar mı?
Hadîsten kasdedilen mânâ şu olabilir: Hırsızlığa başlayan kişi yumurta çaldığında eli kesilmeyince cesaretlenir ve daha kıymetli malları çalmaya başlar. Sonra da değerli mal çaldığı için eli kesilir. Şu halde yumurta hırsızlığı onun hırsızlığı ilerletmesine ve elinin kestirilmesine sebebiyet vermiş olur.
Bâzıları da şöyle demişlerdir: Bu hadîs, hırsızın elinin kestirilmesine âit M â i d e sûresinin 38. âyeti indiğinde buyurulmuştur. Çünkü inen âyette elin kestirilmesini gerektiren malın değeri beyân edilmemişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) âyetin zahirine göre bu hadîsi buyurmuş, sonra çalman malın değeri tâyin ve tesbit edilmiştir.
Bu hadîs belirli bir kimseyi dile getirmeden günah işleyenleri lanetlemenin câizliğine delâlet eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: «Bilmiş olun ki Allah'ın laneti zâlimlerin üzerinedir.» buyurulmuştur. Fakat belirli bir günahkâra meselâ "falan hırsıza lanet olsun" şeklinde lanet etmek caiz değildir.
Kişi ilk kez hırsızlık ettiği zaman sağ eli bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık edince bu kere sol ayağı bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık ederse Mâlik, Şafiî, Ahmed, Zührî, Ebû Sevr, Medine-i Münevvere âlimleri ve başka âlimler : Kişinin sol eli bilekten kesilir. Tekrar hırsızlık suçunu işlerse sağ ayağı bilekten kesilir ve bundan sonra her hırsızlık suçunu işleyişinde tazîr cezasına çarptırılır, demişlerdir. Ebû Hanîfe'-ye göre üçüncü kez hırsızlık edince zindana atılmak gibi tazîr cezası verilir.
Hırsızlık cezasının hükümleri hakkında daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir. Biz teı* kadarlık bilgi ile yeti-nelim.
2586 nolu hadîs râvisi Sa'd bin Ebî Vakkas (Ra-dıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 129-132 nolu

hadîsler bölümünde ve oğlu Amir (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi de 1556 nolu hadîsin dip notunda anlatılmıştır. [57]

23- Hırsızın Elini (Kestikten Sonra) Boynuna Takmak Babı

2587) (A bd ur rahman) bin Muhayrîz'den Şöyle demiştir: Hırsızın elini (kestirdikten sonra) boynuna takmanın hükmünü Fadâla bin Ubeyd (el-Ensârî) (Radıyallâhü anh) 'a sordum. Fadâla :
Sünnettir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hırsızlık eden) bir adamın elini kestirdi sonra adamın boynuna taktırdı, diye cevap verdi." [58]

Îzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiş, Ebû Dâvûd ise bir şey söylememiştir. N e s â î ise bunu rivayet ettikten sonra râvî H a c c â c' m zayıflığını belirtmiştir. El-Hâfız da Haccâc ve râvîsinin tedlisçi olduklarım belirtmiştir.
Hırsızın kesilen elini boynuna taktırmak ve teşhir etmek bir ibret olması içindir. Hanefi âlimlerden Îbnü'l-Hümâm bu konuda şöyle demiştir:
"Hırsızın elini kestirildikten sonra boynuna takmanın sünnet olduğuna Şafiî ve Ahmed'in hükmettikleri fiaklolunnıuştur. Bunların delili ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bunu emretmesidir. Bizce ise bunu yapıp yapmamak devlet yetkilisinin takdirine aittir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salütü ve's-selâm)'in, elini kestirdiği her hırsız hakkında bu hükmü uyguladığı sabit değildir ki, sünnet olsun."
En-Neyl yazarı da : Bu hadîs, hırsızın elini kesth'dikten sonra onun boynuna takmanın meşruluğuna delâlet eder. Hırsızlığı önlemek için bundan daha iyi ibret verici bir şey yapılamaz. Bir taraftan hırsız, boynuna takılı kesik eline bakıp kendisini bu hâle sokan suçu ve uğradığı ağır cezayı düşünüp durur (Bir daha böyle bir şeye yanaşa-maz.) Diğer taraftan hırsızı bu vaziyette gören herkes hırsızlıktan nefretle kaçınır ve hırsızlık etmeye niyetli olan kimseleri de vazgeçirebilir, demiştir.
Fadâla (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 1675 nolu hadîsin izahı bölümünde verildi. [59]

24- Suçunu İtiraf Eden Hırsız (İn Hükmünü Beyân Eden Hadîs) Babı

2588) Sa'lebe el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Amr bin Semûre bin Habîb bin Abd-i Şems (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Falanın oğullarına ait bir deveyi çaldım. (Cezamı vermekle) beni (günahtan) temizle, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Amr'ın dediği) kabileye adam göndererek soruşturdu. Adamlar: Gerçekten bir devemizi bulamadık, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle Amr'in eli kesildi.
Sa'lebe demiştir ki: Amr'ın eli (kesilip) yere düştüğü zaman ben ona bakıyordum, kendisi şöyle söylüyordu: (Ey hırsızlık eden el) Beni senden temizleyen Allah'a hamd olsun. Sen cesedimi cehennem ateşine sokmak istedin." [60]

İzahı

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir kayıt bulunmamakla beraber diğer sünenlerde ve Buhârî ile Müslim'de bulamadım. Zâten Hulâsa'dan anlaşıldığına göre Sa'lebe el-E n s â r î (Radıyallâhü anh) 'm hadîslerini yalnız müellifimiz rivayet etmiştir. Bu durumda kanımca bu hadîs Zevâid türündendir.
Hadîs, hırsızlık ettiğini itiraf eden suçlunun itirafına dayanılarak had cezasının uygulanmasının meşruluğuna delâlet eder. Hanefî, Şafii ve Mâliki mezheblerine mensup âlimlerin görüşleri de bu merkezdedir. Bunlara göre suçlunun bir kez itirafta bulunması yeterlidir. Fakat H a n b e 1 î mezhebine mensup âlimler ile Hanefîler' den Ebû Yûsuf'a göre suçlunun itirafı iki defa tekrarlanması gereklidir.
Hadîs Amr bin Senıûre (Radıyallâhü anh) 'in imân ve takva derecesini de belirtir. [61]

25- Hırsızlık Eden Köle(Nin Hükmünün Beyânı) Babı

Sa'lebe bin Amr el-Buhârî el-Ensârî (R.A.) Bedir savaşına katılan büyük sahâbîlerdendir. Râvisi oğlu Abdurrahman'dır. İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmiştir. (Hülâsa: 57)

2589) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; . Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Köle hırsızlık ettiği zaman onu neşş (yirmi dirhem, yâni yan fiyatla) da olsa satınız.»"

2590) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir :
Ganimet malının humus (beşte bir) hissesinden olan kölelerden biri, humus malından bir şey çaldı. Durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz edildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-îem) onun elini kestirmedi ve:
«Allah Azze ve Celle'nin malıdır, bâzısı bâzısını çalmıştır,» buyurdu."

Not: Bunun senedinde bulunan Cübâre'nin zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir. [62]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Ebû D â -vûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadiste geçen "Neşş" kelimesi yarım okka, yâni yirmi dirhem manasınadır. Burada kasdedilen mânâ ise düşük, ucuz ve yarı fiat, demektir. Yâni hırsızlık eden köleyi çok düşük bir fiatla da olsa onun bu durumunu ve kusurunu müşteriye açıklamak şartıyla satınız. Müslüman, kendi nefsi için arzulamadığı bir şeyi hiç bir müslüman için de arzulamamalıdır. Bu prensip karşısmda böyle bir
köleyi başkasına ısatma emrinin hikmetine gelince, insan yer ve çevre değiştirmekle, ahlâkını değiştirebilir. Diğer taraftan hırsızlık ettiği için el değiştiren ve alışkın olduğu çevreyi değiştiren köle, hoşlanmadığı bu tasarrufu düşünerek gittiği yeni efendisi ve çevresi yanında nefsini islâh edebilir. Çünkü aksine hareket ettiği takdirde gene arzulamadığı tasarrufa tabi tutulacağına kanaat etmiş olur. Sonra ilk efendisi onu islâh edememiş olabilir. Yeni efendisinin onu islâh etmesi umulur. Bu gibi nedenler ve hikmetler ile kusurunu açıklamak kaydiyle kölenin satılması tavsiye olunmuştur.
Bu hadîste hırsızlık eden kölenin elinin kesilmesi meselesine de-ğinilmemiştir. Hırsızın elinin kesilmesine dâir âyet ve hadîsler umumîdir. Köleler için istisnaî bir emir ve hüküm yoktur. Bu itibarla köle hırsızlık ettiği takdirde onun da eli kesilir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhi bölümünde Şerhü's-Sünne'den naklen şu bilgiyi verir:
"Âlimler: Köle hırsızlık ettiği zaman eli kesilir. Efendisinin yanında duran köle ile efendisinden kaçıp firar eden köle arasında bu hususta bir fark yoktur, demişlerdir. î b n - i Ömer' den rivayet edildiğine göre bir kölesi firarda iken hırsızlık etmişti. Bunun üzerine 1 b n - i Ömer köleyi Said bin el-Âs'a gönderip elini kestirmesini istemişti. Fakat Saîd bin el-Âs kölenin elini kesmekten imtina ederek : Köle firar iken hırsızlık ettiğinde eli kesilmez, deyince Abdullah bin Ömer (Radıyal-lâhü anh), S a i d' e :
Sen bu hükmü hangi İtitabta buldun, demiş ve kölenin elinin kesilmesini emretmiş ve bu emir infaz edilmiştir. Ömer bin Ab-d i 1 a z î z ' in de hırsızlık eden kölenin elini kestirdiği rivayet olunmuştur. Mâlik, Şafiî ve tüm ilim ehlinin kavli budur."
İkinci hadîs, yukarda da işaret edildiği gibi Zevâid türünden-dir. Hadîsin senedinin zayıflığı da yukarda belirtildi. Cumhurun görüşü şudur: Hazerde olsun, seferde olsun hırsızlık eden kişi hür olsun köle olsun suçu sabit olunca eli kesilir. Ancak bu hadiste bir özellik vardır. O da şudur: Ganimet malının Humus denilen beşte bir hissesi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emir ve ta-sarrufundadır. Köle humus hissesinden çaldığı mal ile birlikte humusa dâhildir. Yâni çaldığına rağmen gene Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrinde ve tasarrufu altında bulunduğu için muhtemelen bu yüzden kölenin eli kestirilmemiştir. Bir de şu vardır: ©anîmet malından almak, şahısların malını çalmaktan farklı olabi-
lir. Nitekim Kadı I y â z : Ganimet malından alınan mal için alıcının elinin kestirilmesi muhtemelen yasak kılınmıştır, der. Allah daha iyi bilir. [63]

Ganimet Malından Bir Şey Çalmanın Hükmü

Ganimet malından ve hazîneden mal çalmak âlimlerin ittifakıyla haramdır. Ancak bu suçu işleyen kimsenin elinin kesilip kesilmi-yeceği hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre ganimet malından bir şey çalan kimsenin eli kesilmez. Çünkü kendisinin de bunda bir istihkakı vardır.
2. Şâfiîfer'e göre ganimet malı henüz taksim edilmemiş iken bundan bir şey çalan kimsenin eli kesilmez. Çünkü kendisinin de bir istihkakı vardır. Taksimden sonra bu suçu işlerse bakılır. Eğer kendisinin dâhil olmadığı bir gruba âit maldan çalmış ise eli kesilir. Fakat kendisinin veya usûl ve furuundan bir kimsenin dâhil bulunduğu bir gruba âit maldan çalmış ise eli kesilmez. Hülâsa hakkının bulunduğu bir maldan çalmış ise eli kesilmez. Aksi takdirde eli kesilir.
3. Mâlikiler'e göre kişi ganimet malmdan hakkından fazla olarak hırsızın elinin kestirilmesi için şer'an tâyin edilen meblâğ kadar mal çalmış ise eli kesilir. Bir kavle göre mutlaka eli kesilir.
4. Hanbelîler'e göre bu mal umûma âit olduğu ve hırsız da umumdan bir kişi olduğu için eli kesilmez.

Geniş ve ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır. [64]

26- Hâin (Emânet Edilen Mala Hiyânet Eden), Müntehib (Malı Gasbeden) Ve Muhtelis (El Çabukluguyla Ve His Ettirmeden Malı Aşıran) Kimseler (İn Ellerinin Kesilip Kesilmiyeceğîne Dâîr Gelen Hadîsler) Babı

2591) Câbir bin Abdİllah (Radıyallâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ne hâin (kendisine mal emânet edilen) in, ne müntehib (malı gasbedenHn ne de muhtelis (el çabukluğuyla, his ettirmeden mal aşıran) in eli kesilir.» (Yâni hiçbirisinin eli kesilmez.)"

2592) Abdurrahman bin Avf (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki :
«Muhtelis (el çabukluğuyla, hissettirmeden mal aşıran) kimseye el kesme (cezası) yoktur.»"
Not: Bunun râvîlerinîn sıka oldukları. Zevâid'de belirtilmiştir. [65]

İzahı

îlk hadis Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadis Zeyâid türündendir.
Bu hadîslerde geçen üç kelimeyi tercemede ve babın başlığında parantez içi ifâde ile açıkladım. Bu kelimelerin açıklaması hususunda bir kaç söz söylemeyi uygun buldum. Şöyle ki:
Hâin kelimesi hiyânet masdarmdan alınmadır, hıyanet eden demektir. Burada kasdedilen mânâ hakkında el-Mirkat'ta: Hiyânet şudur : Bir kimse emin ve güvenilir bilinerek kendisine bir mal emânet bırakılır veya geçici olarak yararlanıp geri verilmek üzere kendisine bir mal teslim edilir. Malı teslim alan bu kimse bilâhare malı in-
kâr eder veya zayi olduğunu iddia eder veya malın kendisine âit olduğunu söyler. İşte güvenilip mal teslim edilen şahsın bu hareketine hiyânet denilir ve kendisine de Hâin denilir, diye bilgi verilmiştir.
Müntehib kelimesi de intihâb kökünden alınmadır, bir malı gabs-eden demektir. İntihâb ve Nehb masdarları, bir malı alenen ve zorla almaktır. Gasbetmek ve yağmalamak suretiyle mal almaya İntihâb denilir,
Muhtelis kelimesi ihtilas masdarından alınmadır, bir malı el çabukluğu yapmak suretiyle ve his ettirmeden aşıran demektir.
Yukarda açıklanan bu suçlar hırsızlık suçundan hafif suçlar değildir. Ama bu bâbta rivayet edilen hadîsler, bu suçları işleyen suçluların ellerinin kestirilemiyeceğine delâlet eder.
Avnü'l-Mabûd yazarı ilk hadîsin açıklaması bölümünde şu bilgiyi verir:
"Bu hadîs bu suçları işleyenlerin ellerinin kestirilmeyeceğine delildir. Hanefî âlimlerden İbnü'l-Hümâm, el-Hidâye'-nin şerhinde: Bizim mezhebimize göre bu üç nevî suçluların elleri kestirilemez. Diğer üç mezheb imamlarının görüşleri de böyledir. Sa-hâbîlerden Ömer (Radıyallâhü anh), İbn-i Mes'üd (Radıyallâhü anh) ve Âiş e (Radıyaliâhü anhâ) 'nın mezhebi de böyledir. Bu hüküm üzerinde âlimlerin icmâ'ımn bulunduğunu nakleden ilim adamları da vardır.

Lâkin âriye (yâni geçici olarak yararlanıp geri verilmek üzere verilen malı) inkâr eden hâin'in elinin kestiri-leceği yolunda Ahmed bin Hanbel' den bir rivayet ve îshâk bin Râheveyh' ten bir nakil vardır, der.
Nevfivi de: Kadı îyâz şöyle der: Allah Teâlâ hırsızın elini kesmeyi vacip kılmıştır ve el kesme cezasını başka suçlar için meşru kılmamıştır. Meselâ ihtilas, gasb ve intihâb suçları için el kesmeyi emretmemiştir. Bunun hikmeti şudur: Bu suçlar hırsızlık suçuna nisbeten az işlenir. Bir de bu suçlar.suretiyle malı giden mağdur taraf yetkili makamlara baş vurmak ve bu suçları şâhidlerle ispatlamakla malının iadesini ve hakkının tahsilini talep edebilir. Fakat hırsızlık böyle değildir. Bu nedenle hırsızlık suçuna daha önem verilmemiş ve önlenmesi için ağır müeyyidelere bağlanmıştır, diye bilgi verir.

Bu konu hakkında da bu kadarhk bilgi ile yetinelim. Geniş bilgiyi fıkıhçılara bırakalım. [66]

27- Ağacı Üzerindeki Meyve Ve Hurma Göbeği (Nîn Çalınması Hâli)Nde Hırsızın Eli Kesilmez, Babı

2593) Râfİ bin Hadîc.(Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Ne ağacı üzerindeki^ meyveyi ne de keser (denilen hurma göbeğini çalması hâlin) de hırsızın elini kesmek yoktur.»"

2594) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ne ağacı üzerindeki meyveyi ne de keser (denilen hurma göbeğini çalması hâlin) de hırsızın elini kesmek yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Said el-Makbürl zayıftır. [67]

İzahı

Râfi (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini dört sünen sahipleri, Ş â -fii, Ahmed, Hâkim, Beyhakî ve İbn-i H i b -b â n rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. İki hadîs metni aynidir.
Hadîste geçen "Semer" kelimesini «ağacı üzerindeki meyve» diye terceme ettim. Âlimler bu kelimeyi ağacı üzerinde olup henüz kesilip toplanmamış meyve olarak tarif etmişlerdir. H a t t â b î bu kelimenin açıklamasıyla ilgili olarak şu bilgiyi verir :
"Şafiî : Semer, ağacı üzerinde olup henüz kesilip toplanmamış olan yaş hurmadır, demiştir. El-Kar i de : Semer, Arap dilinde ekseriyetle ağacı üzerindeki yaş hurma anlamında kullanılır. Bununla beraber bu kelime bütün meyveler için de kullanılır, demiştir. En-Nihâye'de ise: Hurma henüz ağacından kesilmemiş iken ona semer denilir. Kesilince ona rutab denilir ve kurutulup kaldırılınca ona temr denilir, demiştir.
Semer kelimesinden maksad, ağacı üzerindeki meyve olmuş olur. Bir kavle göre bundan maksad çabuk bozulup çürümeye mahkûm olan meyvedir. İster ağacı üzerinde bulunsun ister kesilip harmanda veya başka yerde muhafaza edilmek üzere toplanmış olsun fark etmez.
"Keser" kelimesini hurma göbeği terceme ettim. Buna Şahmü'n-Nahl ve Cümmâr da denilir. Hurma ağacının başında çıkar sığır dili gibidir. Süt tadım verir ve lezzetlidir. Arablar bunu yerler. Keser bir kavle göre hurma koruğu ve hurma çiçeği anlamında kullanılır ve burada bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü bu da yenilir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu ilk hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Şerhü's-Sünne'de şöyle denilmiştir: Ebû Hanife bu hadisin zahiriyle amel ederek: Ağacı üzerinde olsun kesilip toplanmış olsun yaş meyve hırsızlığından dolayı kimsenin eli kesilmez, de-miş ve etleri, sütleri ve meşrubatı da yaş meyvelere kıyaslamıştır. Fakat diğer âlimler bütün bu maddeler, muhafaza edilecekleri yerlerde iken çahnırsa hırsızın elinin kesilmesinin vâcibliğine hükmetmişlerdir. (Her malın muhafaza yerinden neyin kasdedildiği fıkıh kitablannda uzunca anlatılmıştır. Bu nokta için fıkıh kitabJarma baş vurmak gerekir.) Şafii ve M a 1 i k ' in kavli de böyledir. Şafii bu hadîsi ağaçlan üzerindeki ve muhafazalı olmayan meyveler hakkında yorumlamış ve: Medine-i Münevvere hurma bahçelerinin ekserisinin etrafında duvar yoktur, der. Bu hadîsin böyle yorumlanmasının delili ise A m r bin Şuayb'in (2596 nolu) hadîsidir. Bu hadîs, muhafaza altına alınan meyveleri çalmanın el kestirmeyi gerektirdiğine delâlet eder." [68]

Ağacı Üzerinde İken Meyveyi Çalma Suçu El Kestirmeyi Gerektirebilir Mi?

Yukarda da sorunun cevap verilmiş olmakla beraber dört mezhebin bu husustaki görüşlerini özlü olarak aktarayım:
1. Hanefî ve Şafiî mezhebine göre ağacı üzerinde iken meyveleri, cümmar denilen hurma göbeğini ve biçilmemiş zirâi mahsûlü sahibinin izni olmaksızın yemek, el kestirmeyi gerektirmez. Böyle bir hırsızlık eden kişi, yediği mikdarm değerini mal sahibine ödemekle mükelleftir. Şafii mezhebine göre şu da var- • dır: Meyveler ağaçlarından kesilip toplanmış ve harman yeri, depo, ev gibi bir yerde muhafaza altına alınmış ise bu haldeki hırsızlık el kestirmeyi gerektirir. Hanefî mezhebine göre ise yaş meyvelerin muhafaza altına alınma veya alınmaması neticeyi değiştirmez.
2. H a n b e 1 î mezhebine göre ağacı üzerindeki meyveyi çalıp yiyen kimsenin eli kesilmez. Fakat yediği meyvenin bedelinin iki katını sahibine ödemek zorundadır.
3. Mâliki mezhebine göre ağacı üzerindeki meyveler muhafaza altına alınmış ise bundan çalıp yiyen kimsenin eli kesilir ve yediği meyvenin bedelini mal sahibine öder.[69]

28- (Bir Malı) Muhafaza Edildiği Yerden Çalan Kimse (Nin Hükmünün Beyânı) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce babın başlığında bulunan "Hirz" kelimesini açıklayalım. Çünkü bir hırsızlığın el kestirmeyi gerektirip gerektirmemesi hususunda malın çalındığı yerin önemi büyüktür. Bir malı evin içinden çalmak ile sokaktan çalmak arasında her halde bir farklılık vardır. İşte bunun için "Hırz"ın ne demek olduğunu bilmekte yarar vardır. Babın başlığının tercemesini verirken bu kelimenin karşılığı olarak «Malın muhafaza edildiği yer» ifâdesini kullandım.
Hirz: Bir malın emsalinin konulduğu, muhafaza edildiği ve örf, âdete göre bırakıldığı yer, diye tarif edebiliriz. Çünkü örf ve âdette her malın konulduğu bir yer vardır. İşte o yer o malın Hırz'idır. O mal yerden çalınırsa Hirz'ından çalınmış olur ve çalanın elinin kesilmesi hükmü verilebilir. Meselâ evler, dükkânlar, ağıllar, trenler, otobüsler, vapurlar gibi yerler buralara konulan mallar için Hirz sa-
yılır. Çobanlar güttükleri hayvan sürüleri için bir Hirz sayılır. Bekçisi veya sahibi bulunan meydandaki mallar için bekleyen mal sahibi veya bekçi bir Hirz sayılır. Akıllı, ergin bir kimse bir malı-Hırz'ından gizlice götürürse hırsızlık etmiş olur. O mal nisab ise yâni Hanefi mezhebine göre on dirhem gümüş veya bunun değerinde ise, diğer mezheblere göre altın bir dinarın dörtte biri veya üç dirhem gümüş veya bunların değerinde ise hırsızın eli kesilir. Daha ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.

2595) Safvân (bin Ümeyye) (Radıyallâhü ö«A)'den rivayet edildiğine gnre bir kere :
Kendisi Mescid-i Nebevî'de ridâsım (abasını) başına yastık edip uyumuş ve ridâsı başının altından alınmış. Sonra Safvân hırsızını yakalayıp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e götürmüş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) de (suçu sübut bulan) hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Safvân:
Yâ Resülallah! Ben bunu (yâni elinin kesilmesini) istemedim. Ridâm ona sadaka olsun, deyince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safvân'a:
-Adamı bana getirmeden önce (bu işi) yapmalıydın» buyurdu (ve hırsızın elini kestirdi)."

2596) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As (Radı~ yallâhü atıhüm)'den rivayet edildiğine göre:
Müzeyne'den bir adam meyveler (i çalmanın) hükmünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Ağacı üzerinde ve) kapçıkları içinde iken alınıp götürülen (çalınan) meyvelerin değeri ve bununla beraber bir katı (hırsıza ödettirilir.) Harmandan olan meyve kalkan bahâsına ulaşınca bu değerdeki meyveyi çalmak (olayın) da hırsızın elini kesmek (cezası) vardır. Kişi (fakir ve muhtaç olduğu halde) meyveden yiyer ve (bundan bir şey) alıp götürmezse ona bir şey lâzım gelmez.» buyurdu. Adam ı
Harise (yâni meradan çalman) koyun (hakkında ne buyurursun) Yâ Resûlallah? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Koyunun bahası, bununla beraber bahasının bir katı ve ceza (yâni tazir cezası) var. Ağılda olan (koyunu çalmak) ta da hırsızın aldığı koyunun değeri kalkanın bahası kadar olunca el kesme

cezası vardır.» buyurdu." [70]

İzahı

S a f v a n (Radiyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Ridâ" belden yukarı giyilen elbise manasınadır. N e s â i' nin bâzı rivayetlerinde bu kelime yerine «Bürd = Aba» kelimesi geçtiği için terce-mede Ridâ kelimesini aba mânâsına terceme ettim. Uyurken kişinin başının altına koyduğu eşya buradan çalındığı takdirde Hırz'mdan, yâni eşyanın muhafaza edildiği yerden çalma hükmü uygulanır. Şu halde böyle bir hırsızlık edenin eli kesilir. Hadîs buna delâlet eder. Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm ise: Hırsızlık olayı devlet yetkilisine intikal ettirildikten sonra mal sahibinin dâvadan vaz geçmesi veya malını hırsıza bağışlaması bir değer taşımaz. El kesme cezasını durdurmaz. Burdaki rivayette hırsızın elinin kestirildiği ifâde edilmiyor ise de N e s â i' nin rivayetinde bu ziyâde bulunduğu için buraya ilâve ettim. Ama mal sahibi devlet yetkilisine olayı intikal ettirmeden hırsızı bağışlar ve malım kendisine helâl ederse, bu caizdir.
Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Meradan çalman koyunla ilgili soru ve cevap kısmı N e s â i tarafından rivayet edilmiştir. Fakat Ebû Dâvûd ile Tirmizi'-nin rivayetlerinde bu fıkra yoktur.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım: Simâr: Semere'nin çoğuludur, meyveler manasınadır, Ekmâm: Kemm'in çoğuludur, tomurcuklar ve ağaç çiçekleri ile meyvelerin kapçıklarıdır.
Çerin: Hurma harmanıdır. Hurmalar burada kurutulur.
Micenn: Kalkan demektir. Hırsızın elinin kesilmesi için çalınan malın değerinin tesbiti bakımından kabul edilen bir değer ölçüsüdür ki, buna Nisâb denilir. Hanefi âlimler 10 dirhem gümüş değerindeki kalkanı Nisâb kabul etmişlerdir. Şafiî ve diğer âlimler ise bir altın dinarın dörtte bir değerindeki kalkanı Nisâb kabul etmişlerdir. Bâzıları 3 dirhem, diğer bir kısım âlimler 5 dirhem değerindeki kalkanı Nisâb saymışlardır. Bu konuda geniş bilgi bu kitabın 22. babında geçti. 2583 - 2586 noiu hadisler bölümüne bakılabilir.
Harise: Merada çalınan koyun anlamına gelir. En-Nihâye'de bu kelime böyle açıklandıktan sonra İhtiras da bir şeyi meradan almaktır, denilir. Sindi ise Harise: Ağılma varmadan önce geceleyen koyundur, der.
Nekâi: İbret verici ceza anlamınadır. Burada tazîr cezası mânâsı kasdedilmiştir. Tazîr hakkında gerekli bilgi bu kitabın 32. babında gelen 2601, 2602 nolu hadisler bölümünde verilecektir.
Mürâh: Koyun sürüsünün geceledikleri yerdir ki buna ağıl denilir. [71]

Bu Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Ağaçları üzerindeki meyveleri, sahibinin izni olmaksızın götüren bir kimse, götürdüğü meyvenin bedelini meyve sahibine ödeyeceği gibi bu bedelin bir katım da ceza olarak ona ödeyecektir. Fakat Ebû Dâvûd' un bir rivayetinde meyvenin bedeli ödenir, denilir. «Bedelden ayrı olarak bir katı da ödenir» hükmü ile ilgili olarak Sindi: Bir kavle göre bu, malî bir ceza mahiyetindedir. Fakat âlimlerin çoğuna göre mâlî ceza şeklindeki tazîr hükmü nesholunmuştur, der. Bâzı rivayetlerde ağacı üzerindeki meyveyi alıp götüren suçlunun tazîr olarak dövüleceği de hükme bağlanıyor.
2. Harman yerinden çalman hurma kalkan bahası kadar veya daha fazla ise hırsızın eli kesilir.
3. Ağacı üzerindeki meyveleri yiyen, fakat bundan hiç bir şey alıp beraberinde götürmeyen kimseye bir vebal yoktur. Tirmi-z î' nin rivayetinde bu fıkrada «ihtiyacı olan» kaydı mevcuttur. Yâni sözü edilen meyveyi yiyen kimse fakir ve buna şiddetli ihtiyaç duyarsa bu işi yaptığından dolayı vebal altına girmez. Cumhura göre böyle fakir bir kimse başkasının bahçesine girip ağaçlardaki meyvelerden yiyerse, yediği meyvenin bahasını mal sahibine öde-mekle mükelleftir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şafii'-nin görüşü de böyledir. Bâzı selef âlimlerine göre fakru zaruretinden dolayı bunu yapan kimse yediği meyvenin bahasını mal sahibine ödemekle mükellef değildir. Ahmed bin Hanbel'e göre etrafı duvarla çevrili olmayan bahçenin ağaçları üzerindeki meyveden yiyen kimse fakir ve mecbur olsun veya olmasın yediği meyvenin bahasını ödemekle mükellef değildir. Bu hususta daha geniş bilgi için 2298 - 2303 nolu hadîslerin izahı bölümüne müracaat edilmelidir.
4. Sürüden geri kalıp merada bulunan bir koyunu alıp götüren hırsız bunun bedelini ve ceza olarak ikinci bir bedelini koyun sahibine ödemekle mükelleftir. Ayrıca bu suçu işlediği için tazîr cezası olarak dövülür. Ancak mâlî ceza olarak koyunun bahasının ikinci katını ödemesi hükmü âlimlerin ekserisince mensuhtur. Yukarda bunun bir benzeri geçti.

5. Ağıl gibi koyunların geceledikleri yerden bir koyun çalan kimsenin çaldığı hayvanın değeri bir kalkan bahası kadar veya daha fazla ise hırsızın eli kesilir.
İlk hadis râvîsi Safvân bin Ümeyye bin Halef (Radıyallâhü anhüm) Mekke fethi esnasında müslüman olanlardandır. Müellefe-i Kulûb, yâni müslümanlığa gönlü henüz iyice yatışmamış olanlardandı. Müslim onun bir
hadîsini rivayet etmiştir. Sünen sahipleri de onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Râvîleri oğlu Ümeyye, Tâvüs ve Atâ'-dır. H u n e y n savaşı için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e çok sayıda silâh emaneten vermiştir. Hicretin 41. yılı vefat etmiştir.[72]
Meradan çalman koyun ile merada, dağda rastlanan ve sahibi bilinmeyen, kurt'a yem olması beklenen koyun arasında şer'î hüküm bakımından farklılık vardır. Çünkü lukâta durumundaki koyunu iyi niyetle, yâni sahibini buldurmaya çalışmak, durumu ilân etmek ve sahibi bulunduğu takdirde koyunu ona teslim etmek, bulunmadığı takdirde değerini takdir edip sonra koyunu yemek üzere alıp götürmek caizdir. Bu hususta gerekli bilgi 2503 - 2504 nolu hadisler bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat edilebilir. [73]

29- Hırsıza Telkinde Bulunmak Babı

2397) Sbft Üraeyye [74] (Radıyallâhü anh)yden rivayet edildiğine
hırsız Resttlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in huzuruna getirildi. Hırsız suçunu sıhhatli bir şekilde itiraf etti. Fakat çalman eşya onun beraberinde, yanında bulunmamıştı. Bunun üzerine Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine hitaben) :
«Senin çaldığını zannetmiyorum», buyurdu. Hırsız t
— Bilâkis (ben çaldım), dedi. Sonra ResûH Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
«Senin çaldığını sanmıyorum.» buyurdu. Hırsız.-
— Bilâkis (ben çaldım), dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle onun eli kesildi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) (hırsıza) :
De ki; «Ben Allah'tan mağiret dilerim ve Ona dönüş yaparım» buyurdu. Hırsız: dedi.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de iki kez: «Allahım onun tevbesini kabul eyle» diye duâ etti." [75]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hırsıza hitaben: «Senin çaldığım sanmıyorum» buyruğuyla hırsızın suçunu itiraftan dönüş yapması için telkinde bulunmayı kasdettiği, Fethü'I-Vedûd'da nakledilmiştir.
Şevkânî de: Bu hadîs, had cezasını defedici ifâdeler için telkinde bulunmanın müstehablığına, had cezasına çarptırılan suçluya Allah'tan mağfiret dilemesi için emir ve tavsiyede bulunmanın meşruluğuna ve suçlu istiğfarda bulunduktan sonra tevbesinin kabul olunması için kendisine duâ etmenin müstehablığına delâlet eder, demiştir.
Had cezalarının işlenen suça kefaret olup o günahın bağışlanmış olduğuna dâir sahih hadîsler mevcuttur. Hırsızın eli kesildikten sonra hırsızlık günahı bağışlanmış olur. Durum böyle iken Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Tin hırsıza «Allah'tan mağ^ firet dile ve tevbe et» mealindeki emrin hikmeti nedir, diye hatıra bir soru gelebilir. Sindi bu husus için şöyle der:
Emredilen istiğfar ve tevbe hırsızın diğer günahları içindir. Bir daha böyle bir suç işlememesi için tevbe etmesi emredilmiş olabilir. [76]

30- (Suç İşlemeye) Zorlanan (Kimse Hakkında Gelen Hadîs) Babı

2598) VâiÎ (bin Hucr el-Hadramî) (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir kadın (zinaya) zorlandı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî had cezasını kadından defetti ve kadında zina eden adama had (rec-metme) cezasını verdi. Râvî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadına bir mehir (hakkını) kıldığını anlatmadı." [77]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir. Bunlardan birisinde, burada olduğu gibi V â i 1 (Radıyallâhü anh)'m râvîsi, oğlu Abdülcebbâr'dır, Diğerinde ise V â i T in râvîsi diğer oğlu Alkarna' dır. Tirmizi, Alkarna' nın yaşça Abdülcebbâr' dan büyük olduğunu, babasından hadîs işittiğini, fakat Abdülcebbâr'm, babasından hadîs işitmediğini, bu itibarla ilk senedin muttasıl olmadığını ve Alkarna' nın hadîsinin hasen - garîb - sahîh olduğunu beyân etmiştir. [78]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Bir erkek zorla bir kadının ırzına geçerse kadına had cezası gerekmez. Çünkü irâdesi dışında olmuştur. Bu hükümde icmâ vardır.
2. Bir kadının ırzına geçen zâni had edilir. Bu hadiste sözü edilen erkek muhsan olduğu, yâni bekâr olmadığı için recmedilmek suretiyle öldürülmüştür. Bu durum burdaki rivayette belirtilmemiş ise de Ebû Dâvûd ve Tirmizî' nin rivayetlerinde açıklanmıştır. Zânî bekâr ise yüz değnek dövülür ve bâzı âlimlere göre bir yıl süreyle başka memlekette ikâmete mecbur edilir. Ba hususta ayrıntılı bilgi zina bahsinde geçti.
3. Zorla kendisiyle zina edilen kadın için zâai adamdan ffie-hir ismi verilen bir meblâğ malın tahsil edilip edilmeyeceği meselesine gelince, râvî Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı)'ia katU-dına mehir verilmesine hükmettiğini anlatmamıştır. Yâni râvî bu hususta bir şey nakletmemiştir.
Tuhfe yazarı bu fıkrayla ilgili olarak şöyle der: El-Mazhar ve İbnü'l-Melik: Râvînin bunu anlatmaması, kadın için mehir verilmesinin vacip olmadığına delâlet etmez. Çünkü, kadına mehir verilmesinin vâcipliğine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hükmettiği başka hadîslerle sabittir, demişlerdir.
Hanefi âlimlere göre had cezası ile mehir ödeme işi birleşmez. Yâni had cezası verilen meselelerde mehir ödenmez. Mefeir ödenen yerde had cezası verilmez. İbnü'l-Hümâm, Fethü'l-Kadîr şerhinde böyle der. Şu halde hadîste anlatılan olayda mütecavize had cezası verildiği, için ayrıca kadına mehir ödemesi hükmü verilmez.
Şafiî âlimlere göre ise zâni adam, ırzma geçtiği kadına mehr-i misli ödemekle de mükelleftir. Hem bu meblâğı kadıaa ödeyecek hem de had cezasını çekecektir.
Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 659 nolu hadîs bölümünde geçti. [79]

31- Had Cezaları Mescidlerde İnfaz Etmenin Yasaklığı Babı

2599) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyollâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurmuştur:
«Had cezaları mescidlerde infaz edilmez.»"

2600) Amr bin Şuayb'm dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra~ dtyallâhü anhüm)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) had cezasını mescidlerde infaz etmeyi yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan tbn-i Lehîa zayıf ve tedlisçidir. Muhammed bin Aclân da tedlisçidir. [80]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir.
Had cezalarının mescidlerde infaz edilmesinin yasaklanması mescidlerin kanlarla kirletilmemesi ve mescidlerde gürültülere meydan verilmem esidir. Mescidler ibâdet içindir. Bu nedenledir ki, mescidlerde alış veriş etmek, kayıp ilânım yapmak gibi şeyler de yasaktır. [81]

32- Tazîr (Tedîb) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin terceme ve izahına geçmeden önce Tazlr kelimesinin kavramı üzerinde biraz duralım:

Tazâr: Arap dilinde reddetmek, engellemek, mâni olmak mânâsına gelir. Şer-i Şerifte ise had veya kefaret cezasını gerektirmeyen bir günah işleyeni tedîb etmek anlamına gelir. Tazir cezası, kınama, teşhir, dövme ve hapsetme gibi yollarla gerçekleşir. Tazir cezası had cezasından farklıdır. Söyle ki, had cezası herkes hakkında aynen uygulanır. Tazîr cezası ise suçlunun sosyal ve özel durumu dikkate alınarak takdir ve tâyin edilir. Çünkü bu cezadan amaç, suçlunun tekrar o suçu işlememesini sağlamaktır, ibret verici ders vermektir. Öyle adam var ki, işlediği bir suçtan ve günahtan dolayı sadece kınanması veya teşhir edilmesi onun için yeterli bir ders ^olur. Buna karşın öyle adam varki değil teşhir edilmesi, yüzüne kö-tnür sürülüp, merkebe ters bindirilerek çarşı ve pazarda dolaştırılması bile ibret dersi alması açısından yeterli olmaz. Tazîri, had cezasından ayırd eden diğer bir özellik de tazîr meselesinde suçluyu bağışlamak. Yâni dâva hâkim'e intikal ettikten sonra suçlunun bağışlanması mümkündür. Fakat bilindiği gibi had cezasının kaldırılması için aracı olmak veya suçluyu bağışlamak mümkün değildir. Hâkim, kendisine intikal eden had dâvasında cezayı aynen uygulamak zorundadır. Tazir cezası dayak atma yoluyla yapılırsa en çok kaç dayak atılabileceği hususunda ihtilâf vardır. Âlimlerin bu hu-sustaki görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

2601) Ebû Bürde bin Nîyâr (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu:
-Allah'ın (koyduğu) had cezalarından başka hiç bir cezada, kimseye on değnekten fazla vurulamaz.»"

2602) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«On kamçıdan fazla tezîr cezası vermeyiniz.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abbâd bin Kesir bulunur. Ahmed bin Hanbel: Bu râvi, işitmediği yalan hadisler rivayet etmiştir, der, Buhârî de : Âlimler bu râvîyi terketmişler, demiştir. Bunlardan başka zâtlar da bu râvi hakkında böyle konuşmuşlardır. [82]

İzahı

Ebû Bürde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi de rivayet et-mişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Ze-vâid türündendir.
Ebû Bürde' nin hadîsinde geçen «Allah'ın (koyduğu) had cezaları» ifâdesinden maksad Şâri-i Hakîm'in koymuş olduğu belirli cezalardır. Bu cezalar zina, hırsızlık, içki içme'k, müslümanlar-la savaşmak, iffetli bir müslümanı zina ile itham etmek, adam öldürmek veya bir uzvunu kesmek ve mürted olmak suçlarıdır. Bu saydığım suçlardan son ikisine verilen cezaya had isminin verilip verilemeyeceği hususunda ihtilâf vardır. Yukarda saydığım, suçlara verilecek cezalar tâyin ve tesbit edilmiştir. Bu suçların dışında kalan suçlara verilen cezaya Tazîr ismi verilir. Bu hadîsin zahirine göre yukarda sayılanların dışında kalan suçlara dövme cezası verilirken ancak on değnek vurulabilir. Bundan fazla vurulamaz. Bu hadîsin delâlet ettiği anlam hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Avnül-Mabûd yazarının el-Fetih'ten naklen verdiği bilgiye göre söz konusu ihtilâf şöyledir:
1. Ahmed bin Hanbel meşhur kavlinde ve Şafiî-1 e r' in bâzısı bu hadîsin zahiri ile amel ederek: Tazîr cezası 10 değneği geçemez, demişlerdir.
2. Şafii, Mâlik ve EbûHanife' nin iki arkadaşı : Tazîr cezası 10 değneği geçebilir, demişlerdir. Bunlar da muhtelif ve farklı görüşler beyân etmişlerdir. Ş â f i î'ye göre tazîr dayağı, had için tâyin ve tesbit edilmiş sayıya ulaşamaz. Bilindiği gibi hür kimsenin asgarî haddi içki için,atılan kırk dayak ve köleye atılan yirmi dayaktır. Diğerlerine göre, tazîr için atılacak dayak sayısının tesbit ve tâyini devlet yetkilisinin takdirine bağlıdır.
Bu grubun yukardaki hadîse karşı verdikleri cevap ise şöyledir: Sahâbilerin tazîr cezasını uygularken bu hadîsin hükmüne bağlı kalmamaları, yâni 10 sopadan fazla dayak atmaları bu hadîsin niensuhluğu için bir delildir. Nitekim Osman bin Afvân (Radıyallâhü anh) 'in 30 dayak ve Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'m had sayısından veya yüzden fazla dayak atmaları ve diğer sahâbilerin bu uygulamaya karşı çıkmamaları rivayet olunmuştur. Bu grubun başka cevaplan da vardır.
En-Neyl'de beyân edildiğine göre Bey haki; Tazîr dayağı sayısı hakkında sahâbîlerden muhtelif eserler rivayet olunmuştur. Bu hususta en iyi şey, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'-den rivayet edildiği sabit olan hadîs, yâni Ebû Bürde (Radıyallâhü anh)'m yukardaki hadisi ile amel etmektir, demiştir.

E 1 - H â f ı z daha sonra: B e y h a k î' nin sahâbîlerden paklettiği bilgiden anlaşılıyor ki tazîr dayağı sayısı hususunda sa-hâbîler belirli bir şey üzerinde ittifak etmemişlerdir. Durum bu olun-ca sabit hadîsin niensuhluğu nasıl iddia edilir ve mesnedsiz olarak başka görüşlere nasıl gidilir, demiştir. (Avnü'I-Mabûd'dan yapılan nakil bitti.)
N e v e v î de yukardaki iki görüşü beyân ederken başka görüşleri de nakletmektedir. N e v e v î' nin beyânına göre Ebû H a n î f e : Tazîr dayağı kırka ulaştırılamaz, demiştir. Daha geniş bilgi için hadîs şerhlerine veya fıkıh kitablanna müracaat edilmelidir.
Ebû Bürde (R.A.)'ın Hâl Tereemesi
Ebû Bürde el-Belevî Hâni bin Niyâr bin Amr bin Ubeyd, Bedir ve diğer s&-vaşlara katılmış şarabîlerdendir. 20 adet hadisi vardır. Buhârî ve Müslim onun bir hadîsini —bu hadisini— müttefikan rivayet etmişlerdir. Ravîleri kız kardeşinin oğlu Berâ ve Câbir bin Abdillah'tir. Hicretin 41. yılı vefat ettiği rivayet olunmuştur. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadîsleri bulunur.

33- Had (Cezası İşlenen Suça)Kefarettir,Babı

2603) Ubâde bin Sâmıt (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Sîzden herhangi birisinin (işlediği suçtan dolayı) basma had gelmekle cezasını dünyada çekerse o ceza onun (günahının) kefaretidir. Şayet (işlediği suçun) cezâsmı dünyada çekmezse artık (âhi-rette) onun işi Allah'a kalır.»"

2604) Ali (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim dünyada (küfürden başka) bir günah işler de (had veya tazîr) cezası infaz edilirse Allah, kuluna azabını çiftleştirmekten çok daha âdildir. (Yâni âhirette ikinci kez tazib etmez.) Ve kim dünyada bir günah işler de Allah onun o günahını (insanların gözlerinden) örterse Allah bağışladığı bir şey (den dolayı cezalandırmayla dönüş yapmaktan pak, çok kerem ve afıv sahibidir.»" [83]

İzahı

Ubâde (Radıyaîlâhü anh) 'm hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Buhârî ve
Müslim' deki hadis metni uzundur. Müellifimiz bunun son kısmını rivayet etmiştir. Metnin tamamının meali şöyledir :
«(Ey sahâbilerim) Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık etmemek, zina etmemek, evlâdınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiç bir yalanla (kimseye) iftira etmemek ve mâruf (dinî emirle isyan etmemek için bana âhidde bulununuz. Sizden ahdine vefa (ve sadâkat) gösterenin mükâfatı Allah'a aittir. Bu dediğim günahlardan (küfrün dışında kalan) bir günah işleyip de dünyada (had veya tazîr) cezasına çarptırıhrsa bu ceza ona kefarettir. Bunlardan birini yapıp da işlediği fiili Allah (insanlardan) örterse işi Allah'a kalır: Allah dilerse onu bağışlar, dilerse tâzib eder.»
Bu hadîste geçen «Had» kelimesi dünyaca verilen ceza mânâsına kullanılmış olabilir. Bu kelimenin had cezasını gerektiren suç mânâsına yorumlanması da mümkündür. Ehlinin malumu olduğu üzere bu takdirde had kelimesi, mecazen sebebi anlamında kullanılmış olur. Buna göre hadîsin baş kısmının tercemesi şöyle olur: «Kim (had cezasını gerektiren) bîr günah işler de bunun cezası dünyada verilirse...» [84]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm Şudur:

Had cezaları, bu cezaya sebep olan günahın bağışlanmasına vesile olup buna kefarettir. Yâni müslüman kimse o suçtan dolayı âhirette ayrıca azab görmez. Mürted olan kimseye verilen ölüm cezasına had ismi verilmez, diyen âlimlere göre mürtedlik günahım işleyen kimse bu hükmün şumulüne girmez. Fakat mürted kişiye verilen ölüm cezasına da had denilir, diyenlere göre mürted de zahiren bu hükme girer. Halbuki mürted kâfir olarak öldüğü için kendisine verilen ölüm cezası onun mürtedlik günahına kefaret olmaz ve o ebedî olarak cehennemliktir. Bu itibarla mürted bu hükümden müstesnadır, denilir. Bu hükmün hususîleştirilmesinin delili ise;

«Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulma günahım bağışlamaz...» âyetidir.
N e v e v i' nin beyânına göre Kadı Iyâz: Âlimlerin ekserisi bu hadîsi delil göstererek hadlann günahlara kefaret olduğunu söylemişler, der.
El-Fetih yazarı da bu hadîsin şerhinde uzun izahlar ve geniş bilgiler verdikten sonra bu hadîsteki bağışlamanın Allah hakkıyla ilgili olması ve kul hakkının suçlunun boynunda kalması yolunda yorum yapmaya taraftar çıkmaktadır. Buna misal olarak da şöyle der : Hırsızın eli kesilince Allah hakkı bağışlanmış olur. Ama malı çalman tarafın hakkı kalır. Eğer hırsız bu ceza ile beraber çaldığı malı da sahibine verirse o zaman kul hakkı da ödenmiş olur.
Hadisten çıkarılan diğer bir hüküm ise haddi gerektiren bir suç işleyip had cezası verilmeyen müslümanın işinin Allah'a kalmasıdır. Yâni Allah'a ortak koşmaktan başka bir günah işleyip had veya tazîr cezası çekmeden ölen bir müslüman Allah'ın dilemesine göre muamele görecektir. Allah dilerse onu bağışlar, dilerse onu ta-zib eder. Ehl-i Sünnet mezhebi de böyledir. Hârici mezhebine göre mü'min kimse şirkten başka günahla da kâfir olur. Mutezile mezhebine göre bu kişi kâfir olmaz. Ama ebedi olarak cehennemde kalır.
A 1 î (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î ve H â-k i m de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de had cezasının günaha kefaret olduğuna delâlet eder. Had cezasını çekmeden ölen kimseye gelince, Allah Teâlâ dünyada onun günahını halkın gözlerinden saklamış, suçu gizli kaldığı ve kendisi de itiraf etmediği için had cezasına çarptırılmamış olduğu gibi âhirette de Allah'ın onun günahını bağışlaması umulur. Yâni dünyada günahının gizli kalması, âhirette bağışlanmasının bir alâmetidir.
Abdurrahman el-Cezerî de el-Fıkıh Ala'l-Mezâhib el-Erbaa adlı kitabının Hudûd bölümünde beyân ettiğine göre had cezaları hem suçlular için günahlara kefaret olur, hem de toplumu bozgunculuktan ve kötülüklerden temizletir, korur. Selef âlimlerinin cumhuru ve dört mezheb imamlarının görüşü budur. [85]

34- Adam Karısının Yanında (Yabancı) Bir Erkek Bulur, Babı

2605) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Sa'd bin Ubâde (bin Deylem) el-Ensârî (Radıyallâhü anh) [86] :
Yâ Resûlallah! Adam karısının yanında (yabancı) bir erkek bulur, onu öldürebilir mi? diye sordu.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır» (öldüremez),» buyurdu. Sa'd:
Sana Hak dini ikram eden Allah'a and olsun ki (adam kıskançlığı dolayısıyla) bilâkis öldürür, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Saîlallahü Aleyhive Sellem) (orada bulunanlara hitaben) :
«Büyüğünüz (olan Sa'd) in söylediği sözü işitiniz,» buyurdu." [87]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müslim'in bir rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şu buyruğu da vardır:
«Sa'd gerçekten kıskançtır.
Ben ondan daha kıskancım. Allah da benden fazla kıskançtır (Yâni kullarını hayâsızlıktan ve kötülükden menedicidir).»
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) «Adam, karısının yanında bulduğu yabancı erkeği öldüremez», buyurunca Sa'd (Radıyallâhü anh) : «Bilâkis öldürür» derken bu sözle Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân buyurduğu hükme karşı çıkmağı kasdetmemiştir. S a'd'm maksadı, karısının yanında yabancı bir erkeği bulan kimsenin hâlini arz etmek ve bu va-ziyetle karşılaşan kimsenin Kendine hâkim olamayıp derhal o erkeği öldüreceğini bildirmektedir.
Sa'd böyle deyince Resı"ü-i Ekrem f Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) arada bulunanların dikkatini S a'd'm kıskançlığına çekmek üzere : «Büyüğünüzün söylediği sözü işitiniz» buyurmuştur. Müslim' deki bir rivayete göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) daha sonra: «Sa'd gerçekten kıskançtır. Ben ondan fazla kıskancım. Allah da benden ziyâde kıskançtır,» buyurmuştur. El-Ka-, rî' nin dediği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu buyruğu S a'd'm kıskançlık nedeniyle bu sözü söylemekte mazur sayıldığını ifâde eder.
N e v e v î : Bir erkeği öldürüp de karısıyla zina hâlinde yakaladığı için öldürdüğünü iddia eden adamın hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: Cumhura göre adamın iddiası kabul olunmaz. Adam bu iddiasını şâhidlerle veya maktulun 'mirasçılarının itiraflarıyla isbatlamazsa kısas olarak öldürülmesi gereklidir. Şâhidlerin fâsık olmayan dört erkek olması ve zina fiilini

bizzat gördüklerini usûlü dâiresinde beyân etmeleri gereklidir. Öldürülen erkeğin de bekâr olmaması şarttır.
Katilin Allah katındaki durumuna gelince, eğer iddiasında doğru ise bir mes'uliyeti yoktur. Bâzı arkadaşlarımıza göre devlet yetkilisinin emri olmadıkça muhsan iken zina eden kişiyi öldüren ka-tilin kısas olarak öldürülmesi gereklidir. Fakat doğru olan görüş birincisidir. Üçüncü bir görüş olarak bâzı selef âlimleri şöyle demişlerdir : Karısıyla zina ettiği için öldürdüğünü iddia eden katilin iddiası kabul olunur, diye bilgi vermiştir.
Cumhurun görüşüne mesned olan bu ve benzeri hadîslerdeki hükmün ihtiva ettiği hikmet hakkında gerekli bilgi bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

2606) Seleme bin el-Muhabbık [88](Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir :
Had cezalan âyeti inince kıskanç bir adam olan Ebû Sabit Sa'd bin Ubâde'ye:
Söyle bakalım, sen karının beraberinde (yabancı) bir erkek bulmuş olursan ne yapmış olursun? diye soruldu. Sa'd
Ben karımı ve erkeği kılıçla vurup tepelemiş olurum. Ben gidip dört erkek şahidi getirinceye kadar bekler (miy)im? O zamana kadar adam işini bitirip gider. Veya: Ben (karım ile falan erkeği zina hâlinde) şöyle böyle gördüm, diyeceğim. Siz de kazif cezası olarak beni (seksen değnek) döveceksiniz ve ebedî olarak hiç bir şâhidli-ğimi kabul etmiyeceksiniz. (Yâni bunu yapmam, ikisini de derhal öldürürüm.) diye cevap verdi.
Râvî demiştir ki: Bu konuşma, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selienı)'e anlatıldı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şâhid olarak kılıç kâfidir» buyurdu. Daha sonra: «Hayır. Sarhoşun ve kıskancın bu işte biribirini takip etmelerinden korkarım.» buyurdu.
Ebû Abdillah, yâni İbn-i Mâcete dedi ki: Ben Ebû Zur'a'yi şöyle söylerken işittim: Bu, Ali bin Muhammed et-Tanâfisî'nin hadîsidir. Ben bu hadîsi kendisinden dinlemeyi kaçırdım."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kabîsa bin Hureys bin Kabisa bulunur. Buhâri : Bu râvînin hadîsi üzerinde düşünmek gerekir, demiştir. İbn-i Hibbân ise onu sikalar arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri sıka zâk lardir. [89]

İzahı

Bu hadis Zevâid türündendir. Hadiste sözü edilen âyet N û r sûresinin dördüncü âyetidir. Bu âyet-i kerîme hür kadınlara zina isnad edenler hakkındadır ve meâlen şöyledir:
«Hür kadınlara zina isnad edip de sonra dört şâhid getiremeyenlere seksen değnek vurun ve ebediyyen onların şâhidliğini kabul etmeyin. İşte onlar fâsıklarm ta kendileridir.»
Hür ve iffetli kadınlara zina isnad edenler bu isnadlarmı dört erkek ve âdil şâhidle ispatlamak zorundadır. Şâhidler zina ile itham edilen kadın ile zâni erkeği uygunsuz vaziyette, zina fiilini işlerken usûlü dâiresinde ifâde vermezlerse ve sanıklar bu suçu itiraf etmezlerse bunlara zina isnad eden kişiye Kazif cezası olarak seksen değnek vurulur ve şâhidliği de kabul edilmez. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi bu kitabın 15. babında geçen 2567 - 2568 nolu hadislerin izahı bölümünde verildi. Oraya müracaat edilebilir. Bir erkek karısını zina ile itham edip de sahicilerle ispat edemezse ya seksen değnekle had edilir. Ya da Liân yemininde bulunur. Liân yeminin usû-lü ve bununla ilgili bilgi de Talâk kitabının 27. bâbmda geçen 2066 -2071 nolu hadisler bölümünde geçti.
Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh) zina hâlindeki kadın ile erkeğin durumunu tesbit etmek için dört erkek şahidi getirip bulundurmanın zorluğunu ve şâhidleri gösteremediği takdirde Kazif cezasına çarptırılmanın kaçınılmazlığını ifâde etmek istemiş ve bu durumda karı ile zâni erkeği öldürme yoluna gideceğini söylemiştir. Onun bu sözleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'e arz edilince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Şâhid olarak kılıç kâfidir» buyurmuştur. Yâni kadm ile yabancı erkeğin beraber iken birlikte kılıçla öldürülmeleri ve bu vaziyette tepelenmiş olmaları onların bu şeni fiili işlediklerinin belirtisidir. Sonra bu hükmün kötüye kullanılabileceği endişesini beyân buyurarak kıskancı da sarhoşu da katil olayını peşpeşe işliye çeklerinden korkulduğunu bildirmiştir. Hülâsa kötüye kullanılacağı endişesiyle bu hükmü kabul buyurmamış ve kişilere bu yetkiyi vermemiştir. Yâni erkeğin bu vaziyette gördüğü karısını ve yanında bulunan erkeği öldür-, mesi uygun değildir.
Konu hakkındaki cumhurun görüşünü bundan önceki hadîsin izahı bölümünde beyân etmiştim. Abdurrahman el-Ceze-r i de Fıkıh kitabında özetle şöyle der:
"Karısının yanında yabancı bir erkek görüp zina ettiklerine inanarak o erkeği öldüren adamm kısas yoluyla öldürülüp öldürülmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:

Cumhura göre zina isnadı yapılan erkek bu fiili işlediğini itiraf eder veya karının kocası zina suçunu dört şâhidle ispat ederse ve zina eden adam muhsan, yâni şer'i bir nikâh ile bir kadınla bir defa olsun cinsel ilişkide bulunmuş bir kimse ise onu öldürdüğünden dolayı kadının kocası kısas olarak öldürülmez. Aksi takdirde öldürülür. Yâni kadının kocası zina olayını dört şâhidle ispat edemezse ve zâni şahıs da bu suçu itiraf etmemiş ise veya zina suçu sabit olmakla beraber zâni adam bekâr ise kadının kocası onu öldüremez. Öldürürse kendisi de öldürülür. Şâri-i Hakim'in bu hükmü koymasının sebebi şudur: Adamın öldürmek istediği kişiyi bir iş bahanesiyle evine alması ve sonra karısıyla zina ettiği iddiasıyla onu evinde öldürmesi mümkündür. Keza karısını öldürmek isteyen bir kimse onu Öldürüp, sonra bir adamla zina hâlinde gördüğü için öldürdüğünü iddia etmesi mümkündür. İşte bu gibi kötülükleri önlemek ve canlan korumak için İslâmiyet böyle bir gerekçe ile öldürmeye izin vermemiştir. Ancak zina suçunu anlatılan şekilde ispatlayan kimse karısını veya onunla zina eden erkeği öldürürse bir şey lâzım gelmez.
Bâzı selef âlimlere göre öldürülen adam zinâkârlıkla meşhur olduğu için veya kadının geçmişte bâzı kötü halleri bulunduğundan dolayı kadının kocasının zina iddiasında doğruluğunu kanıtlayın bâzı belirtiler varsa veya dürüst bir tabibin muayenesiyle sanıkların zina ettikleri meydana çıkarsa bunları katleden kadının kocası öldürülmez.
Hanbelîler'e ve Mâlik iler'e göre iki şâhid maktulün zina suçundan dolayı kadının kocası tarafından öldürüldüğünü ifâde ederlerse ve maktul bekâr değilse bu katil suçundan dolayı kadının kocası öldürülmez.

Konu hakkında daha geniş bilgi için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır. [90]

35- Babasının Ölümünden Sonra Karısıyla Evlenen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2607) e!-Berâ bin Âzib (Raıhyallâhii a»*/den: Şöyle demiştir:
Dayım (râvî Hüşeym kendi rivayetinde onun isminin el-Haris bin Amr olduğunu belirtmiştir.) bana uğradı. (Bu seferinde) ona Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir sancak tahsis etmiş idi. Ben dayıma: Nereye gitmek istiyorsun? diye (yolculuğunun nedenini) sordum. Dayım şöyle dedi: Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) beni babasın (m ölümün) den sonra onun karısıyla (yâni üvey anasıyla) evlenen bir adama gönderdi ve onun boynunu (kılıçla) vurmamı emretti."

2608) Kurre(hin Eyâs bin Hilâl) (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) beni, babasının (ölümünden sonra) karısıyla evlenen bir adamın boynunu vurmak ve malmı müsadere etmek üzere ona gönderdi."

Not: Bunun senedinin sahîh olduğu, Zevâİd'de belirtilmiştir. [91]

İzahı

B e r â (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî, Ebû D â -vûd, Nesâi ve Dârimî de rivayet etmişlerdir. Tirmi-z i bu hadisin hasen - garîb olduğunu söylemiştir.
Babasının karısıyla, yâni üvey anasıyla evlenen adamın boynunu vurmak üzere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen ve B e r â' in dayısı olduğu belirtilen zâtın ismi râvî H ü ş e y m ' e göre el-Hâris bin Amr' dır. T i r m i z İ ise bu zâtın Ebû Bürde bin Niyâr olduğunu belritmiştir. Ebû Bürde (Radıyallâhü anh) 'in hâl ter-cemesi 2601 nolu hadîs bölümünde geçti. Ebû D â v û d' un rivayetinde ise B e r â : «Amcama rastladım...» demiştir. Yâni bu rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından görevlendirilen zât B e r â' in amcasıdır. Hülâsa'da ise el-Hâris bin Amr'm Bera'm amcası ve dayısı olduğu yolunda rivayetlerin bulunduğunu belirtir. Bu ihtilâflara rağmen Şevkâni: Bu hadisin çok senedleri vardır. Bu senedlerin bir kısmının râvüeri sahih hadislerin râvileridir, demiştir. Bir de şu noktayı belirtmek isterim : Sahâbı 'nin isminin belirtilmemiş olması bir hadîsin sıhhatine helâl getirmez.
Câhiliyet devrindeki insanlar ölen babalarının mallarına mirasçı oldukları gibi onların karılarını yâni kendi üvey analarını nikâh-lamayı da meşru bir hak kabul ederlerdi. Bunu da bir nevi miras telâkki ederlerdi. Câhiliyet devri insanları, babalarının ölümünden, sonra onun karısıyla evlenmeyi miras gibi meşru bir hak telâkki ettikleri için Cenâb-ı Hak bunu özel bir hükümle yasaklayarak :

«Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin» [92] buyurmuştur.
Câhiliyetin bu kötü âdetine uyan bir kimse bunun helâl ve meşru olduğuna inanırsa mürted olur,

İslâmiyet'ten çıkmış olur. Mür-ted kimsenin öldürülmesi gereklidir. Hadîsin zahirini tutan âlimler: Sözü edilen kişi bu evliliğin helâlliğim iddia ettiği için mürted olmuş ve bu nedenle öldürülmesi yolunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) talimat vermiştir, derler.
En-Neyl yazarı: Şer-i Şerifin bu mesele gibi kat'î bir hükmüne ; muhalefet eden bir kimsenin öldürülmesi için devlet adamının emir -j vermesinin câizliği hükmü bu hadîsten çıkarılır. Ancak adamın bu mesele hakkındaki şer'î hükmü bilmesi ve bu hükmü tasvip etmemesi şarttır. Keza, şer'î olduğu kesinlikle bilinen bir hükmü bile bile inkâr eden ve böylece mürted olan bir kimse öldürülünce malı da müsadere edilip devlete teslim edilir. Bu hüküm de hadisten çıkarılır, demiştir.
Babasının karısıyla evlenen bir kimse bu evliliğin haramlığını kabul etmekle beraber bu suçu işlerse mürted olmaz. Fakat zina suçundan dolayı cezalandırılır ve kadınla ilişiği derhal kesilir. Zina cezası ayni şekilde kadın hakkında da uygulanır. Şayet cezaları rec-medümek ise bunlar öldürülürler. Fakat kâfir sayılmazlar. Yâni had cezası ile öldürülmüş olurlar. Müslümanlar hakkında uygulanan teçhiz ve tekfin işlemi bunlar hakkında da uygulanır. Ama bilindiği gibi mürted kişi öldürülünce, kâfir sayılır ve kâfir cenazesinin hükmüne tâbi tutulur. [93]

36- Babasından Başkasına Neseb İddia Eden (Yâni Babam Budur, Diyen) Kişi Ve Kendisini Âzadlayanlabdan Başkasının Âzadlısı Olduğunu Söyleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2609) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre; Resûhillah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim babasından başkasına intisap eder (yâni onun evlâdı olduğunu iddia eder) ise veya kendisini âzadlayan kimselerden başkasının âz adlısı olduğunu söylerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun (veya onun üzerindedir.)»»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinde İbn-i Ebî Dayf bulunur. Bu râvînin sıkâlığı veya zayıflığı konusunda kimsenin bir sözüne rastlamadım. Senedin kalan râvîleri Müslim'in şartı üzerinedir.

2610) Ebû Osman (Abdurrahman bin MÜH) en-Nehdi (Radtyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Ben Sa'd (bin Ebî Vakkas) ve Ebû Bekre (Nüfey' bin el-Hars bin Kelede) (Radıyallâhü anhümâ)'dan (ayrı ayrı) işittim. Her biri şöyle dedi: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim babasından başkasına — babası olmadığını bile bile — neseb iddia ederse (yâni onun evlâdı olduğunu iddia ederse) o kimseye cennet haramdır (yasaktır).»"

2611) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü attkiimâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim babasından başkasına neseb iddia ederse o kimse cennet kokusunu almayacaktır. Halbuki cennet kokusu beşyüz senelik mesafede şüphesiz bulunur.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Çünkü Muhammed bin Sabbâh isimli râvî Ebû Cafer e]-Cürcâni eî-Tâcir'dir. Onun hakkında îbn-s Muin : Onun rivayetinde bir beis yoktur, demiş ve Ebû Hatim de : Onun rivayeti işe yarar, demiştir. Senedin kalan râvileri meşhur zâtlar olduğu için durumlarım soruşturmaya gerek yoktur, [94]

İzahı

Zevâid türünden olan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'ın hadisinin bir benzerini Tirmizi, Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhümâ)'den merfû olarak rivayet etmiştir. İki hadîsin metinleri arasında bir farklılık yoktur.
Ebû Osman en-Nehdi' nin hadîsini Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsi iki sahâbî Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den işitmişlerdir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhl'ın hadisi de Zevâid türündendir.
Bu üç hadis, kişinin babasından başka bir kimseye bile bile neseb iddia etmesinin, yâni babamdır, demesinin haramlığını ve büyük vebal olduğunu ifâde ederler. Bunun haramağının sebebi açıktır. Böyle bir iddiada bulunan kimse kendi öz babasına karşı nankörlük ve isyan etmiş olur. Diğer taraftan yabancı bir adamın evlâdı olduğunu iddia etmekle onun mirasına konmak ister ve o kimsenin asıl mirasçılarının miras hakkından mahrum bırakılmasına veya hisse

nisbetlerinin düşürülmesine sebebiyet vermiş olur.
El-Fetih yazarının beyânına göre İbn-i Battal bu hadis ile ilgili olarak özetle şöyle demiştir:
Bu hadîsten maksad, bir kimsenin bile bile ve kendi arzusuyla öz babasına intisab etmekten dönüş yapıp başka bir kimseye inti-sab etmesi ve babamdır, diye kendini ona evlâd etmesidir. Câhili-yet devrinde bu şekilde evlâd edinme âdeti vardı ve bu usulle evîâd edinme işi yadırganmazdı. Kişi başkasının çocuğunu alıp kendisine evlâd edinirdi ve artık o çocuk onun evlâdı imiş gibi falanın evlâdı
diye çağırılırdı. Nihayet; «Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz, bu, Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmezseniz, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak kabul ediniz.» (Ahzâb: 5) âyeti ve; «Ve Allah, evlâtlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır.» (Ahzâb; 4) âyeti inince artık herkes hakiki babasına nisbet edildi ve babalıklara nisbet işine son1 verildi, (îbn-i Battâl'ın sözü bitti.)
İlk hadîs âzadlanan kölenin, kendisini âzadlayan efendisini bir tarafa iterek başka bir kimsenin âzadhsı olduğunu iddia etmesininde haramlığını ifâde eder. Meselâ âzadlanan bir köle efendisinden başka bir kimseye: Sen benim mevlâmsm, mevlâlık hakkı sanadır, derse bu söz ve iddia haramdır. Sebebi de şudur: Âzadlanan köle, mîrasçısız öldüğü zaman onun malı, kendisini âzadlayan kişiye kalır. Buna benzer bir takım hak ve hukuk bulunur. Âzadlanan köle kendisini âzadlayandan başkasının âzadlısı olduğunu iddia ederse asıl efendisine karşı nankörlük etmiş olur, onun mîrasçılık gibi bir takım haklarını inkâr etmiş olur. Bu nedenle İslâmiyet böyle bir nankörlüğü yasaklamıştır.
îlk hadîste böyle yapanlara lanet ediliyor. Allah'ın laneti, O'nun bir kimseyi rahmetinden uzaklaştırması ve kovması, demektir. Meleklerin ve insanların lanetinden maksad ise, bunların bir kimsenin ilâhî rahmetten uzaklaştırılması için dua etmeleridir.
Kadı îyâz: Burdaki lanet, kâfire olan lanetten farklıdır. Çünkü burdaki lanetten maksad bu suçu işleyen kimsenin müstahak olduğu ceza ve azabı görmesidir, ebedî olarak ilâhî rahmetten mahrum kalması anlamında değildir. Fakat kâfire yapılan lanet ise ebedî olarak rahmetten mahrum k--'ması mânâsına kullanılır, demiştir.
İkinci hadîste babasından başkasına intisab edene cennetin haram yâni yasak olduğu bildirilmektedir. Bu fıkra iki şekilde yorumlanır : Birincisi; Bu günâhı işleyen kişi bunun helâl olduğuna itikad ederek yaparsa İslâmiyet'ten çıkmış olur, mürted olur. Böylece küfre gittiği için ebedî olarak cehennemliktir ve hiç cennete giremiye-cektir. İkinci yorum: Bunun haramlığını kabul ettiğine rağmen işlerse cennete ilk girenlerle beraber girmiyecek ve bu suçun cezasını çektikten sonra cennete girebilecektir. Şayet tevbe eder ve Allah da onu bağışlarsa cezalandırılmadan cennete girmesi mümkündür.
Üçüncü hadiste ise bu suçu işleyenin cennetin kokusunu almayacağı bildirilmektedir. Bu da ikinci hadîs gibi yorumlanır. Üçüncü bir yorum da şudur: Bu suçu işleyen kimse mü'min olarak ölüp bağışlansa bile, cennet kokusunu almak nimetinden mahrum bırakılmasıdır.
İkinci hadîste isimleri geçen Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 129 -132 nolu ve E b û B e k -re N ü f e y (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 233 nolu hadîslerde geçmiştir. Bunların râvîsi olan Ebû Osman en-Neh-d î ise tabiilerdendir. 60 defa hac yaptığı ve 130 yaşı geçkin iken vefat ettiği rivayet olunmuştur. Büyük bir şahsiyettir. [95]

37- Bir Adamı Kabilesinden Nefiy Eden (Yâni Onlardan Değildir Diyen) Kimse (Hakkında Gelen Hadis) Babı

2612) El-Eş'as bin Kays (Radıyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Ben kendi elçileri içinde Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in yanına vardım. Elçiler beni kendilerinden üstün görürlerdi.
Ben:
Yâ Resûlallah! Siz bizden değil misiniz? dedim. Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
*Biz en-Nadır bin Kinâne oğullarıyız. Biz anamızı iffetsizlikle itham etmeyiz ve babalarımıza nisbetimizi red etmeyiz (veya biz babalarımızın sülâlesine intisab etmeyi bırakıp analarımızın sülâlesine intisab etmeyiz), buyurdu.»
RâvÎ demiştir ki: Bundan sonra el-Eş'as bin Kays şöyle derdi: Kureyş kabilesinden her hangi bir adamın en-Nadr bin Kinâne (sülâlesin) den olmadığını iddia eden kim bana getirilirse onu (kazif cezası olarak) had ederim (seksen değnek döverim)."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir, râvileri sıka zâtlardır. Çünkü Akil bin Talhâ'yi İbn-i Muin ve Nesâi sıka saymışlardır. İbn-i Hib-bân da onu sikalar arasında anmıştır.

Senedin kalan râvileri de Müslim'in şartı üzerinedir, [96]

İzahı

Zevâid türünden olan bu sahih hadis bir kimsenin mensup olduğu sülâleden doğma olmadığım iddia etmenin haramlığına ve bu iddianın o sülâleden her hangi bir kimseyi iffetsizlikle itham anlamını taşıdığına delâlet eder. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâmî'in nesebi 21. babasına kadar malumdur ve buna dâir sahih hadîs vardır. O'nun babalarının isimleri sırayla şöyledir : Abdullah bin Abdi i mu ttalib bin Hâşim bin Abd-i Menâf bin Kusay bin Kilâb bin M u r -re bin Ka'b bin Lüey bin G âli b bin Fehr bin Mâlik bin en-Nadr bin Kinâne bin H u -zeyme bin Müdrike bin İIyâs bin Mudar bin Nizâr bin Ma'd bin Adnan, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anası ise Âmine bint-i Veheb bin Abd-i Menâf bin Zühre bin Kilâb, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ana tarafından dördüncü babası olan Kilâb, onun baba tarafından altıncı babası olan Kilâb' dır. Bu zât-ı muhterem de O'nun baba ve anasının sülâleleri birleşir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mensup olduğu kabilenin ismi Kureyş' dir. Bu kabilenin en-Nadr bin Kinâne' nin sülâlesinden olduğu bu hadîsle sabit olduğu için hadisin râvisi el-Eş'as bin Kays hadîsin sonunda geçen sözü kullanmıştır. Çünkü Kureyş kabilesine mensup in-sanların hepsinin en-Nadr bin Kinâne' nin sülâlesinden olduğu bu hadîsle sabit iken bir K u r e y ş i' ye: Sen e n -Nadr bin Kinâne' nin sülâlesinden değilsin, demek onun gayr-i meşru bir evlâd olduğunu iddia etmek mâhiyetini taşır. Bu ise seksen değnek, kazif haddini gerektiren bir suçtur.
Hadiste Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e âit sözler iki şekilde yorumlanabildiği için bu durumu parantez içi ifâdeyi ilâve etmek suretiyle belirtmeye çalıştım. Birinci yorumda Resûl-i Ek-
rem (Aieyhi's-salâtü ve's-selâm) Kureyş kabilesinin gerek baba ve gerekse ana tarafından asil ve iffetli bir kabile olduğunu ifâde etmiş olur. îkinci yoruma göre ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Kureyş kabilesinin sülâlesinde baba tarafı esas tutularak ona intisab edildiklerini ve ana tarafına âit sülâleye inti-sab usûlünü uygulamadıklarını belirtmiş olur. Peygamber (Aleyhi's-salât ü ve's-selâm) 'in dedesi Abdu lmüttalib'in anası M e -dîne-i Münevvere' nin Benî Neccâr kabilesinden olduğu için e 1 - E ş ' a s (Radıyallâhü anh) bunu dikkate alarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onlardan olduğunu söylemek istemiş olabilir. Çünkü milâdî 7. asırda M e d i n e - i Münev. vere doğusunda kalan büyük bir bölgeye Kende ismi veriliyordu. Bu bölgenin isminin Kinde olması da muhtemeldir. Kinde ismi Yemen tarafında kalan bir bölgeye ve bu bölgede oturan büyük bir kabileye verilmiştir. Üsdü'l-Ğâbe'den anladığıma göre E ş' a s (Radıyallâhü anh) Yemen tarafındaki Kin-d e kabîlesindendir.

El-Eş'as (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 1986 nolu hadis bölümünde geçti. [97]

38- Muhannesler (= Kadınlaşan Erkekler) Babı

Muhannes ve Muhannis: Huyları, konuşması ve hareketleri bakımından kadınlara benzeyen erkeğe denilir. Bu benzeyiş bazen yaratılıştan, bazen de sun'idir. Bu benzeyiş yaratılıştan olursa dînen bir sorumluluk teşkil etmez. Fakat sun'î ve kasıtlı olursa yasaktır ve böylesine lanet olsun mealinde hadîsler vardır. 1902 -1904 nolu hadisler böyleleri hakkındadır. Gerekli bilgi orada verildi. Tekrar etmeye gerek yoktur.

2613) Safvân bin Ümeyye (bin Halef) (Radtyallâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
(Bir kere) biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında idik. (Bu arada) Amr bin Mürre geldi ve :
Yâ Resûlallah! Allah şüphesiz benim kaderimde musibet yazmıştır. Çünkü ben elimle tef çalmaktan başka hiç bir yolla rızık I anmamı sanmıyorum. Bu nedenle hayâsızlık durumu olmaksızın şarkıcılık etmem için bana izin ver, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Sana izin vermem, (sana) ikram yok ve hoşnutluk da yoktur. Yalan söyledin, ey Allah'ın düşmanı Allah şüphesiz sana helâl ve güzel rızık edilme imkânını vermiştir. Ama sen Allah Azze ve Celle*-nin sana helâl kıldığı, rızık yerine Allah'ın sana haram kıldığı rızkı tercih ettin. Eğer bu yasaklama hükmünü daha önce sana iletmiş olsaydım şimdi sana (hak ettiğin) cezayı verirdim. Kalk benim yanımdan ve Allah'a tevbe et. Bilmiş ol ki, bu yasağı duyduktan sonra (bu işi) yaparsan seni fena bir şekilde dövdüreceğim, ibret olarak senin başını (usturayla) traş

ettireceğim, seni aile" ferdlerinden uzaklaştırıp sürgün edeceğim ve senin (yağmaladığın malını) ganimet olarak Medine gençlerine helâl kılacağım» buyurdu.
Râvî demiştir ki: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu buyruğundan sonra Amr (bin Mürre) öyle kötü ve rezil bir durumda kalktı ki bunun derecesini ancak Allah bilir. Amr defolup gidince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«Bunlar âsilerdir. Bunlardan kim tevbe etmeden ölürse Allah Azze ve Celle onu kıyamet günü dünyada olduğu gibi muhannes, çıplak ve insanlara karşı bir ince yaprakla olsun örtünmez vaziyette haşredeçektir, ayağa kalktıkça yere yıkılacaktır.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bişr bin Nümeyr el-Bas-rî bulunur. Yahya el-Kattân onun hakkında: O, yalancılığın temellerinden biriydi, demiştir. Ahmed de : Halk onun hadîslerini terketmiş, demiştir. Ahmed'den başkası da böyle demiştir. Râvi Yahya bin el-Alâ hakkında da Ahmed : O, hadîs uydurur, demiştir. Başkaları da Ahmed'in dediğine yakın sözler söylemişlerdir.

2614) (Peygamber'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Rqdtyallâhü an-Aâ)'dan rivayet edildiğine göre :
(Tâif'in muhasarası esnasında) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanına girdi. O esnada —Ümmü Seleme'nin kardeşi Abdullah bin Ebî Ümeyye ve kölesi muhannes orda idiler. — Muhan-nes'in Abdullah bin Ebî Ümeyye'ye şöyle söylediğini işitti.
Eğer Allah yarın Tâif'in fethini nasîb etse sana öyle (genç) bir kadın göstereceğim (yâni senin için yakalıyacağım) ki dört büklümle karşılar ve sekiz büklümle arkaya döner.

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/125

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/125-126

[3] TuhfetÜ'l-Ahvezî C, 3, Sah, 204
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/127-129

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/129

[5] Son hadîs râvîsi Muâviye bin Hayda (B.A.)'m hâl tercemesl 1820 nolu hadîs bölümünde geçti.
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/129-131

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/131-133

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/133-134

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/134-136

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/136-139

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/140-141

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/141-143

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/143-145

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/145-147

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/147-149

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/149-153

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/153-154

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/154-155

[18] Hülâsa; 149
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/155-156

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/156

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/157-159

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/159-160

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/160-161

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/161-163

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/163-164
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/164-165
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/166-167
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/167-168
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/168-169
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/169-170
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/170-171
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/172-173
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/173-174
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/174-177
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/177-178
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/178-180
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/180
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/181
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/181-185
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/185-186
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/186-191
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/191-192
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/192-193
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/193-194
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/194-195
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/195-196
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/196-197
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/197-198
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/198-199
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/199-202
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/202
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/202-203
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/203-204
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/204-206
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/206-208
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/208
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/209-210
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/210-212
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/212
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/212-213
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/213-214
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/214
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/214-215
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/215-217
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/217
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/217-218
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/218-219

[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/220

[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/220-221

[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/222

[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/222-224

[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/224-225

[72] Hülâsa : 174

[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/225-227

[74] Bu zât Ensâr'dan ve Beni Mahzûm kabîlesindendir. Sahâbidir. Râvîsi Mevlâ Ebî Zer'dir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadis- itffâyet etmişlerdir. (Hülâsa : 443)

[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/227-228

[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/228

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/229

[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/229

[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/229-230

[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/230-231

[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/231

[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/231-233

[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/233-234

[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/235

[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/235-236

[86] Ensâr-ı Kirâm'ın Hazreç kabilesinin reisi bulunan bu zâtın hâl terce- 2132 boiu hadîs bölümünde geçti.

[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/236-237

[88] Bu zâtın hâl tercemesi 2552 nolu hadîs bölümünde verildi.

[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/237-238

[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/238-240

[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/240-242

[92] Nisa: 22

[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/242-243

[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/243-245

[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/245-246

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/247-248

[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/249-250

21- DİYETLER (TAZMİNATLAR) KİTABI

21- DİYETLER (TAZMİNATLAR) KİTABI

Diyât: Diyet'in çoğuludur. Diyet, bir insanı öldürmek veya vücûdunun bir uzvunu yararsız hâle getirmek, ya da yaralamak karşılığında ödenen tazminattır. Hangi hallerde ne gibi tazminat ödeneceğine dâir bilgiler bu kitabın ilgili bâblarında rivayet olunan hadîslerde ve bunların izahında beyân edilecektir. En büyük diyet adam öldürme olayında gerektiği için müellifimiz bu kitabın birinci babında zulmen insan öldürme günâhının büyüklüğüne dâir hadîsleri rivayet etmiş, bunu takip eden ikinci bâbta bir mü'mini kasden öldüren kimsenin tevbesinin kabul olunup olunmayacağına dâir hadisleri rivayet etmiştir. Daha sonra gelen bâblarda diyetlere âit hadisleri zikretmiştir. [1]

1- Bir Müslümanı Zulmen Öldürmenin Ağır Vebal Olduğunu Beyân Eden Hadîsler Babı

2615) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kıyamet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm kan dâvaları hakkındadır.»"

2616) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Zulüm ile öldürülen her insanın kamdım günahı)ndan bir pay Âdem (Peygamber)'in ilk oğlu (Kabil hesabı) na olur. Çünkü adam öldürme çığırını ilk açan odur. (Kardeşi Hâbil'i öldürdü).»"

2617) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kıyamet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm kan dâvâ-lan hakkındadır.»"

2618) Ukbe bin Âmir ei-Cühenî (Radtyallâhü atth)'den rivayeti edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah'a ortak koşmayarak ve haram bir kana bulaşmamış olarak O'na kavuşursa (Yâni bu durumda ölürse) cennete girecektir.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : RâvI Abdurrahman bin ÂİZ el-Ezdl, tOc-be bin Âmir (R.A.)'den hadis işitmiş ise bu hadisin senedi sahihtir. Çünkü Ab-durrahman'ın Ukbe'den olan rivayetinin mürsel olduğu söylenmiştir. [2]

İzahı

Müellifimizin Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği ilk ve üçüncü hadis metni aynidir, senedleri muhteliftir. Bu hadis Kütüb-ı Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Bu hadis adam öldürmenin ağır günah olduğunu ifâde eder. Çünkü kıyamet günü ilk hükme bağlanacak suçun adam öldürme suçu olduğu ifâde edilmektedir. Ebû Hüreyre (Radıyallâ-hü anh)'den gelen bir hadîste ise kıyamet günü kulun ilk görülecek hesabının namaza âit olacağı bildirilmektedir. îki hadis arasında çelişki yoktur. Çünkü adam öldürme suçu kul hakkına aittir. Namaz kılmama suçu ise Allah hakkıdır. $u halde kul hakları arasında en büyük günah insanın canına kıymaktır. Allah haklarının en önemlisi de beş vakit namazdır.
Bu babın ikinci hadîsini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs, yer yüzünde işlenen bütün cinayetlerin günahında Adem (Aleyhisselâm)'m ilk oğlunun bir payının bulunduğunu ifâde eder. Âdem (Aleyhisselâm)'ın oğlunun kendi kardeşini çekemeyerek öldürmesi olayı M â i d e sûresinin 27 ilâ 31'inci âyetlerinde beyân buyurulmaktadır. Bâzı rivayetlere göre Âdem Peygamber'in katil olan oğlunun ismi Kabil ve maktul olan oğlunun ismi de H â b i 1' dir. Bu âyetlerin meali şöyledir:
"Yâ Muhammedi Kureyş müşriklerine Âdem'in iki oğlunun olayını iyice anlat: İkisi birer kurban sunmuşlardı. Birinin (Hâbil'in) kurbanı kabul edilmiş, diğerinin ki edilmemişti. Kurbanı kabul olunmayan (Kabil), "And olsun seni öldüreceğim" deyince, diğeri:
"Allah ancak takva sahibi olanların kurbanını kabul eder. Eğer beni öldürmek üzere elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi uzatıcı değilim. Çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben, hem benim (kan) günahımla hem de senin (geçmişteki) günahınla dönüp cehennemliklerden olmanı isterim. Zâlimlerin cezası budur, demişti. Bunun üzerine (Kâbiî), kardeşini öldürmek hususunda nefsine uydu ve onu öldürerek hüsrana uğrayanlardan

oldu. Sonra Allah, kardeşinin ölüsünü nasıl gömeceğim ona göstermek üzere yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Kabil karganın bu hareketini görünce) ;
Bana yazıklar olsun kardeşimin Ölüsünü gömmek için şu karga kadar olmaktan âciz kaldım, dedi ve ettiğine pişman olanlardan oldu."
Yukarda mealleri bulunan âyetlerin izahı için tefsir kitablanna müracaat edilmelidir.
Yeryüzünde işlenen ilk cinayet K â b i 1' in kendi kardeşim öldürmesi cinayetidir. Kabil, yeryüzünde cinayet işleme çığın açtığı için kıyamete kadar işlenen cinayetlerin günahında onun bir payı' vardır. Hadîs bunu ifâde eder. Bu hadîs, yüce İslâmiyet'in genel kaidelerinden birisini teşkil eder. İyi bir çığır açan bir kimse, o çığırda yürüyen insanların elde ettikleri sevapların bir mislini kazandığı gibi kötü bir çığır açan da o çığırda giden insanların işledikleri günahların bir misli o kimseye aittir. Bu konuda vârid olan hadîslerin bir kısmı Sürtenimizin Mukaddime'sinin 14. babında geçmiştir. 203 - 208 nolu hadîslere bakılabilir.
Zevâid türünden olan U k b e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde ise haram kana bulaşmak, yâni haksız yere insan öldürme olayına bulaşmak suçu, Allah'a ortak koşma suçuyla birlikte anılarak bu iki suçu işlemeden ölen bir mü'min'in cennetlik olduğu müjdelenmektedir.
Bundan sonra gelen hadisler de adam öldürmenin nasıl ağır günah olduğunu ifâde ederler.
Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anhl'ın hâl tercemesi 558 nolu hadîs bölümünde geçti. îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi ise 137 -139 nolu hadîslerde geçmiştir.

2619) el-Berâ bin Âzib (Radtyaltâhü anhyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şüphesin dünyanın yok olması Allah katında, haksız yere bir mü'mini öldürmekten daha ehvendir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvîleri sıka zâtlardır. Râvi el-Velîd, bu hadisi Mervân'dan işittiğini belirttiği için tedlîs etme şüphesi gitmiştir. -Müellifimizden başkası da bu hadîsi el-Berâ (.R.AJ'den başka sahâ-bîden rivayet etmiştir. [3]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi B e y h a k i de rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî bu hadîsin benzerini Abdullah bin Amr bin eî-Âs (Radıyaîlâhü anhümâ) 'den merfû ve mevkuf olarak rivayet etmiş ve mevkuf olan rivayetin merfû rivayetten daha sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî' nin rivayet ettiği hadis metni şöyledir:
«Şüphesiz dünyanın yok olması Allah katında müslüman bir adamı öldürmekten daha ehvendir.»
Sindi bu hadisin manâsıyla ilgili olarak özetle şöyle der: "Bu hadîs, bir müsiümanı öldürmenin çok büyük ve ağır bir suç olduğuna delâlet eder. Şöyle ki: İnsanların nazarında dünya, yâni yer küresi büyük ve önemli bir varlıktır. Yer küresinin yıkılıp gitmesi de insanların gözünde çok büyük bir musibettir. Bu itibarla "Dünyanın yok olması müsiümanı öldürmekten daha ehven ve basittir" denilince müsiümanı öldürmenin aniatılamıyacak derecede tehlikeli, korkunç, çirkin ve çok büyük bir âfet olduğu belirtilmiş olur.
Bâzılarına göre bu hadîsteki mü'minden maksad Allah Teâlâ'yı kerçek anlamıyla tanıyan, sıfatların mâhiyetine vâkıf olan kâmil mü'mindir. Çünkü yer küresinin yaratılış hikmeti böyle mü'minle-rin yaşaması, Allah'ın azametini düşünmesi, yerde, gökte bulunan varlıklarda tefekkür edip imânla ilâhı sırlara kavuşmasıdır. Şu halde yer küresi ve dünya, kâmil mü'minler için yaratılmıştır. Allah
katında asıl bir yaratık değildir. Asıl yaratık kâmil mü'mindir. Durum bu olunca dünyanın yıkılıp yok olması, kâmil mü'min'in öldü-, rülmesinden daha hafiftir.

2620) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim bir mü'min'i öldürmeye yarım kelime ile (olsun) yardım ederse alnında "Allah'ın rahmetinden ümitsizdir." ibaresi yazıh olduğu halde o kimse Allah Azze ve Celle'nin huzuruna çıkacaktır."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Yezîd bin Ebî Ziyâd'ın zayıflığı hakkında çok söylemişlerdir. Hattâ bu, mevzu bir hadîse benzer, denilmiştir. [4]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin mislini Beyhakî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Bu hadis, bir mü'-mini öldürmeye en ufak bir işaretle olsun yardım etmenin büyük günah olduğuna işarettir. Cinayete bir işaret ile veya yarım sözle değil de bir takım tahrik ve teşvikle veya maddî yardımla karışan ve maktulün kanına bulaşan kimselerin hâli ne olacak?
Bu hadis sahih ise katil suçuna yardım eden kimsenin alnında y'azılacak «Allah'ın rahmetinden ümitsizdir» ibaresinin mânâsı şöyledir : "Bu adam Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmaya müstehaktır." Bu ibareyi böyle yorumlamanın sebebi ise şudur: Zerre mikdarı iman ile ölen bir kimse günahlarının cezasını çekse bile netice itibariyle cennetliktir ve Allah'ın rahmetine kavuşacaktır. Allah'ın rahmeti olmadıkça hiç kimse kurtulamaz. Şu halde bir mü'mini öldürmekte
dahli ve yardımı bulunan kimse zerre mikdarı imanlı ise Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmaz. Fakat ümitsiz olmaya müstehak olabilir. Hadîs, mü'mini öldürmeye yardım etmeyi mubah telâkki eden ve bunun haramlığını kabul etmeyenler hakkında olabilir. Bu itikad-da bulunan kimse mü'min sayılmaz ve haliyle Allah'ın rahmetinden ümitvâr olması söz konusu değildir. [5]

2- Bir Mü'mîn'i (Kasden Ve Bîle Bile) Öldüren Kimse İçin Tevbe (Kabulü) Var Mı? Babı

2621) Salim bin Ebi'1-Ca'd (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Bir mü'mini kasden (ve bile bile) öldürüp, sonra tevbe ederek îman eden, iyi amel işleyen, sonra hidâyet yolu üzerinde duran kimsenin hükmü (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'ya sorulmuştur. İbn-i Abbas (buna cevaben) :
Ona yazıklar olsun, nerde onun için hidâyet? Ben sizin Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den:
«Kıyamet günü katil, maktul onu yakalayıp kafasından tuttuğu halde (Allah'ın huzuruna) gelir ve maktul: (Yâ) Rabbi buna sor, niçin beni öldürdü, diyecektir,» -hadîsini işittim.
Allah'a yemin ederim Allah Azze ve Celle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'inize (katilin ebedi cehennemlik olduğuna dâir) âyeti indirdi ve bu âyeti indirdikten sonra (hükmünü) neshet-medi, demiştir." [6]

İzahı

EI-Münziri' nin beyânına göre Tirmizi ve el-Ev-s&t'mda Taberânî de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin zahirine göre kasden ve taammüden bir müslümam öldüren kimsenin tevbesi kabul olunmaz. İbn-i Abbâs (Ra-dıyallâhü anh) bu ictihadda idi. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm da bu görüşte olduğu rivayet olunmuştur. İbn-i Ab-b â s' m hadîste işaret ettiği ve kendi görüşüne mesned saydığı âyet Nisa sûresinin 93. âyetidir, meali şöyledir:
«Kim bir mü'mini kasden Öldürürse cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır.»
Âlimlerin cumhuruna göre ise bir mü'mini kasden öldüren kimsenin tevbesi sahihtir. Yâni tevbe kapısı ona kapah değildir. Âlimlerin hepsi bu hükümde ittifak halindedir. N e v e v i bu hususta icmâ bulunduğunu kaydeder ve yalnız İbn-i Abbâs'm muhalif kaldığını ifâde eder. İbn-i Abbâs'm mesnedi olup yukarda meali yazılı Nisa sûresinin 93. âyeti âlimlerce çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: N e v e v i: Bu âyetin isabetli mânâsı şöyledir; Bir mü'mini kasden öldüren kimsenin cezası cehennemdir, bu ceza ile cezalandırılır veya başka ceza ile cezalandırılır, ya da hiç cezalandırılmaz da Allah tarafından bağışlanır. Eğer bir mü'mini kasden ve katli şer'an helâl olmadığı halde bunun helâl olduğunu iddia ederek ve herhangi bir tevil yoluna da girmeden öldürürse katil, şüphesiz mürted ve kâfir olur ve ebedî olarak cehennemde kalır. Bu hüküm üzerine âlimler icmâ etmişlerdir. Şayet katil mü'mini öldürmenin haramhğım kabul edip bunun helâlliğini iddia etmeksizin öldürürse, fâsık ve âsi olur, büyük bir günah işlemiş sayılır. Cezası, da cehennemde ebedî kalmaktır. Ama imanla ölen hiç bir kimsenin cehennemde ebedî olarak kalmayacağı ve Allah'ın ikramıyla netice itibariyle cennetlik olacağı bildirilmiştir. Bu genel emre göre durumu anlatılan katil de ebedî olarak cehennemde kal-mıyacaktır. Bu katil, Allah tarafından bağışlanırsa hiç cehenneme girmez. Bu olabilir. Diğer günahkâr mü'minler gibi günahına karşılık cehennemde azab görmesi de muhtemeldir. Azabı bitince diğer mü'minler gibi cennete girer ve ebedî olarak cehennemde kalmaz. Bu âyetin doğru mânâsı budur. Mü'mini kasden öldüren katilin belirli bir cezaya müstahak olması, onun behemehal bu cezaya çarp-tırılmasını gerektirmez. Bu âyette, katilin ebedî olarak cehennemde

kalacağı bildir ilmiyor. Âyetin verdiği haber onun ebedî olarak cehennemde kalmaya müstahak olduğudur.
Bu âyet başka şekillerde de yorumlanmıştır:- Bir kavle göre bu âyet, bir mü'mini kasden öldürmenin helâl olduğuna inanarak öldüren katil hakkındadır. Diğer bir kavle göre bu âyet belirli bir kişi hakkında nazil olmuştur. Bir başka kavle göre âyette geçen Hulûd sözcüğü ebedî ve devamlı kalmak mânâsına olmayıp uzun süre kalmak anlammadır. Dördüncü bir kavle göre âyetin mânâsı şöyledir: Durumu anlatılan katil cezâlandırılırsa cezası budur. Fakat bu kavillerin hepsi âyetteki kelimelerin hakîki mânâlarına aykırı olduğu için ya zayıftır, ya da fâsiddir. Doğrusu yukarda verdiğim mânâdır, diye bilgi verir.
Salim bin Ebi'1-Ca'd Râfi el-Eşcaî el-Kû-fi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan ve bir cemaattan mürsel olarak hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de A m r bin Mürre, Katâde, el-Hakem bin Uteybe ve bir cemâat rivayet etmiştir. Ebû Nuaynı'in dediğine göre hicretin doksan yedinci yılı vefat etmiştir. Diğer bir kavle doksan sekizinci yılı vefat etmiştir. Onun hicretin 100. yılı vefat ettiği de rivayet olunmuştur. Bu râvî hakkında bu bilgiyi veren Hülâsa yazan Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hicretin 68. yık vefat ettiğini yine Ebû Nuaym' den naklen beyân etmektedir. Bu bilgilere göre Salim bin Ebi'l-Ca'd'm İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayeti mürsel olabilir. Çünkü üçüncü tabakadan olan bu râvî'nin çok mürsel rivayetlerde bulunduğu ifâde edilmektedir. Bâzı hadîsleri de Küreyb vasıtasıyla İbn-i Abbâs' dan rivayet etmiştir.

2622) Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Ey mü'minler) dikkat ediniz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cmübârek) ağzından işittiğim (şu) şeyi size haber vereceğim hadîsi kulaklarım işitti ve kalbim hıfzetti:
*(îsrâil oğullarından) bir adam doksan dokuz insan öldürdükten sonra tevbe etmek istedi. Yer yüzünün en bilgin adamını soruşturdu. Bunun üzerine kendisine (rahip) bir kimse gösterildi. O da kalkıp ona gitti ve:
— Ben doksan dokuz insan Öldürdüm. Acaba benim için tevbe-(den yararlanma ihtimâli) var mı? diye sordu. (Râhib) adam:
— Doksan dokuz insan (m katlin) den sonra (mi? Yâni yararlanman ihtimâli yoktur), diye cevâb verdi. Râvi demiştir ki, katil
(bu olumsuz cevab üzerine) kılıcını kınından çekip rahibi (de) öldürdü ve böylece öldürdüğü insan sayısını bununla yüze çıkardı. Sonra (yine) tevbe etme arzusu belirdi. Bunun üzerine yer yüzünün en bilgin adamım soruşturdu. Kendisine bir (âlim) adam gösterildi. (Bu kere) ona giderek;
Ben yüz insan öldürdüm, acaba benim için tevbe (den istifâde etmem ihtimâli) var mı? diye sordu. Adam •.
Yazıklar olsun sana! Kim senin ile tevbe arasına girebilir (tev-beden yararlanamazsın diyebilir)? Oturduğun (Kefre isimli) kötü köyden çıkıp iyi olan falan köye (Nasra köyüne) git ve orada Rab-bine ibâdet et, dedi. Bunun üzerine (tevbekâr) katil, tavsiye edilen iyi köye gitmek üzere yola çıktı ve yolda eceli geldi. Rahmet melekleri ile azab melekleri onun hakkında münâkaşa etmeye başladılar : Şeytân! Bu adama ben herkesten fazla yakınım, çünkü hiç bir an bana isyan etmedi (dâima bana uydu) dedi. Rahmet melekleri de: Bu adam tevbe ederek yola çıktı, dediler.»
(Râvi) Hammâm demiştir ki: Humeyd et-Tavil, Bekr bin Abdil-lah aracılığıyla Ebû Râfi (Radıyallâhü anh)'den bana rivayet ettiğine göre Ebû Râfi' şöyle demiştir: (Rahmet melekleri ile azab meleklerinin ihtilâfa düşmeleri üzerine) Allah Azze ve Celle (ihtilâfın halli için) bir melek gönderdi. Melekler ihtilâfın Ijalli için buna baş vurup döndüler. Hakem olan melek: Bakınız. îki köy (yâni ölünün çıktığı kötü köy ile gitmek istediği iyi köy) den hangisi ölünün bulunduğu yere daha yakın ise ölüyü o köy halkının hükmüne tabi tutunuz, diye hüküm verdi.
(Râvi) Katâde demiştir ki: El-Hâsan (el-Basrî) bize şu hadîsi rivayet etti: Bu adama (yolun yarısında) Ölüm erişince, adam kendini (iyi köye doğru) itti ve böylece iyi köye yaklaştı .ve kötü köyü kendisinden uzaklaştırdı. Melekler de kendisini iyi köy halkının hükmüne tabi tuttular (yâni iyi insanlardan saydılar).
Müellifimiz demiştir ki: Ebü'l-Abbâs bin Abdillah bin İsmail el-Bağdadî (de) Affân aracılığıyla Hammâm'dan naklen bu hadîsin benzerini bize rivayet etti." [7]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîs metni bâzı rivayetlerde kısadır ve bâzı kelimeler değişiktir. E 1: H â f ı z , el-Fetih'te şöyle der;

"Bu hadîste sözü edilen katilin ve diğer adamların isimleri hakkında bir bilgi edinemedim. Hadîste katilin bir râhib'e baş vurduğu belirtildiği için olayın î s â (Aleyhisselâm)'dan sonra vuku bulduğu anlaşılıyor. Çünkü ruhbanlığın, î s â' ya tâbi toplum tarafından icad edildiği Kur'an-ı Kerîm'de bildirilmiştir. [8]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkarılır

1. Müslümanı öldürmek suçu dâhil bütün büyük günahlardan tevbe etmek meşrudur. Allah Teâlâ katil adamı bağışladığı zaman maktulü ve diğer hak sahiplerini kendi hazînesinden razı eder. Hadîs böyle yorumlanır.
2. İnsanların işlerine bakmakla görevli meleklerin insanlar hakkındaki ictihadları değişik olabilir. Şöyle ki, meleklerin bir kısmı bir insanın âsilerden sayılması görüşünde iken diğer bir kısmı o insanın Allah'a itaat edenlerden sayılması kanâatma varabilirler. Bu yüzden de melekler arasında bir ihtilâf çıkabilir. Allah yine bir melek vasıtasıyla bu ihtilâfı giderir.
3. İnsanın günah işlemesine çeşitli nedenlerle sebep olan çevreyi ve muhiti değiştirmek ve iyiliklerin hâkim olduğu muhite geçmek uygundur.
4. Hadîs, âlim adamın âlim olmayıp ibâdete düşkün adamdan üstün olduğunu ifâde eder.
Çünkü katilin ilk baş vurduğu râhib âlim olmadığı için tevbe etmenin bir yarar sağlıyamıyacağını söyledi. İkinci adam ise âlim olduğu için katile, kimsenin onun tevbe etmesine engel olamıyacağım ve tevbe etmenin yararlı olduğunu ifâde etti.
Kadı Iy âz: Hadîs, tevbenin diğer günahlar için yararlı olduğu gibi katil günahına da yararlı olduğuna delâlet eder. Bu hadîs bizden önceki ümmetlerin şeriatını beyân etmekte ve bu kabîl delillere dayanmanın câizliği ihtilâf konusu ise de bu hüküm ihtilâf konusu meselelerin dışında kalır. Çünkü bu hüküm hakkında şeriatımızda da deliller mevcuttur. Bizim şeriatımızda da delü bulu-"nunca artık ihtilâfa mahal kalmaz. Dînimizdeki delillerden birisi;
«Şüphesiz, Allah zâtına ortak koşma günahım bağışlamaz ve bundan başka günahları dilediği kimseler için bağışlar.» âyetidir, demiştir." [9]

3- Bir Yakını Öldürülen (Mirasçı Durumundaki) Kimse Üç Şeyden Birisini Seçmekte Serbesttir, Babı

2623) Ebû Şürayh el-Huzâî (Radtyallâhü «»A)'den rivayet edildiğine göre ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Yakınının öldürülmesi veya bir uzvunun kesilmesi musibeti başına gelen (mirasçı durumundaki) kimse (şu) üç şeyden birisini seçmekte serbesttir. Eğer dördüncü bir şey isterse manî olunuz. (Üç şey) : Katili öldürmesi veya onu afıv etmesi ya da diyet (tazminat) alması (dır.) Kim bunlardan birisini yaptıktan sonra (diğer bir şeye) dönüş ederse şüphesiz o kimseye, içinde ebedî olarak kalacağı ve ibka edileceği cehennem ateşi vardır.»"

2624) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bir yakını öldürülen (mirasçı durumundaki) kimse, katili öldürmek veya fidye (tazminat) almaktan uygun gördüğünü seçmeye yetkilidir.»" [10]

İzahı

Ebû Şurayh (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û D â -vûd ve Dârimî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i de bunun bir benzerini yine Ebû Şurayh' tan rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen Habl, yara olarak mânâlandırılmıştır. Bu kelimenin bu mânâya olduğuna dâir olup hadîs metni arasında görülen cümlenin kime âit olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Bu cümle Ebû D â v û d ' un rivayetinde yoktur. E 1 - K a r î de bu kelimeyi böyle açıklamıştır. En-Nihâye'de ise bu kelime bir organın bozulması, yâni yararlı halden çıkması mânâsına açıklanmıştır. Sindi de böyle açıklamıştır, Bir organın yararlı halden çıkması o uzvun sakat kalması veya kesilmesi suretiyle olabilir. Böyle bir zarara uğratılan kimseye verilecek tazminat veya suçluya uygulanacak kısas konusu ilerdeki bâblarda izah edilecektir.
Hadîs, maktulün mirasçısı katili öldürmek veya onu afıv etmek ya da tazminat almak hususunda muhayyer olduğuna delâlet eder. Keza, maktulün velîsinin bu üç şeyden ayrı dördüncü bir şey isteyemeyeceğini ve istediği takdirde ona engel olunmasını ifâde ve emreder.

Hadîsin son fırkasından kasdedilen mânâ da şudur: Maktulün velîsi, katili afıv ettikten veya tazminat aldıktan sonra onu öldürmeye dönüş yaparsa veya tazminatsız olarak katili afıv ettikten sonra tazminat istemeye dönüş yaparsa cehennem ateşine müstahak olur. Ebû Davud'un rivayetinde ise «Böyle davranan için ebedî cehennem ateşi vardır» buyurulmuştur. daha önce defalarca anlattığım gibi zerre mikdarı îmanı olan kimsenin ebedî olarak cehennemde kalmıyacağı ve netice itibariyle cennetlik olacağı Kur'an-ı Kerim âyetleriyle ve hadîsi şeriflerle sabittir. Bu itibarla bu hadîs, benzerî hadîsler gibi tevil edilir. Bu tevillerden birisi, böyle davran-mayı mubah telâkki eden, yâni meselâ katili öldürmekten vaz ge-"çip tazminat aldıktan sonra onu öldürmeye dönüş yapıp bu dönüşü helâl sayan maktulün velîsi hakkındadır. Bu velî haram olan bir şeyi helâl telâkki ettiği için küfre gitmiş olur ve bu yüzden ebedî olarak cehennemde kalır. Diğer bir yorum, ebedî olarak cehennemde kalmaktan maksad uzun süre kalmaktır, sonsuzluğa dek kalmak değildir.
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ise Kütübi Sit-te'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Bu iki hadis, katili öldürmek veya diyet almak hususunda maktulün velilerinin serbest olduklarına delâlet ederler. Kısas ile diyetten birisini tercih etme yetkisinin maktulün velilerine âit olduğu görüşü cumhur tarafından da kuvvetli görülen görüştür. Fakat, Ebû Hanîfe, Mâlik ve Sev-r i ' ye göre kısas veya diyet hususundaki tercih hakkı katile aittir.
Maktulün velîleri kasden mü'mini öldüren kimseyi öldürmekten vazgeçip diyet istedikleri ve bunu almayı katili öldürmeye tercih ettikleri takdirde ödenecek diyet miktarı ile ilgili gerekli bilgi bundan sonra gelen bâbtaki hadislerin izahı bölümünde verilecektir. [11]

4- Katil Kasden Öldürülür De Maktulün Mirasçıları Diyete Razı Olurlar, Babı

Ebû Şurayh (R.A.Vın Hâl Tercemesi
İlk hadis râvisi Ebû Şurayh el-Huzâî'nin ismi Huveylid bin Amr'dır. Onun isminin Ka'b bin Arar, Abdurrahman bin Amr ve Hâni olduğuna dâir rivayetler, hattâ başka rivayetler de vardır. El-Münzirî'nin beyânına göre en meşhur olan rivayet ilk olanıdır. Hülâsa yazan da bu zât hakkında şu bilgiyi verir :
İsmi Huveylid bin Amr olan bu sahabî, Mekke fetih günü müslüman olmuştur. Yirmi adet hadîsi vardır. Buhâri ile Müslim onun iki hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir, Ayn ayrı da birer hadisini almışlardır. Râvileri ise Ebû Saîd el-Makbüri. Nâfi bin Cübeyr ve bir cemaattır. îbn-i Sa'd'm beyânına göre hicretin 68. yılı Medîne-i Münevvere'de vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun rivayeti vardır. (Hülâsa: 452)

2625) Zeyri bin (Sa'cl bin) Dumayra (Radıyallâhü anhümyden; Şöyle demiştir :
Babam (Sa'd) ve amcam bana (şu) hadisi anlattılar. —İkisi de Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Huneyn savaşına katılmışlar idi. — İkisi dediler ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize öğle namazını kıldırdı. Sonra bir ağacın altında oturdu. Hındıf kabilesi başkanı el-Akra' bin Habis O'nun huzuruna çıkarak (katil durumundaki) Muhallim bin Cessâme'nin kanını (yâni öldürülmemesini) savunmaya başladı. Uyeyne bin Hısn da ayağa kalkarak (maktul) Âmir bin el-Edbat'ın kanını (yâni katili olan Mu halli m'in Öldürülmesini) taleb etmeye başladı. (Maktu!) Âmir el-Eşca' kabilesinden idi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulün adamlarına:
«Diyeti (=kan bahasını) kabul ediyor (mu) sunuz?» buyurdu. Adam!ar (bundan) imtina ettiler (ve katili öldürmek istediler.) Sonra Benî Leys kabilesinden Mükeytil denilen bir adam ayağa kalkarak t
Yâ Resûlallah Allah'a yemin ederim ki, ben İslâmiyet'in ilk günlerinde öldürülen bu maktul (un kan durumun) u ancak (şöyle olan) bir koyun sürüsü (nün hâli) ne benzetirim-. Sürü su içmeye gelir de (baş kısmı) taşlanıp kovalanır, taşlanmayanı da (korkup) kaçar, (yâni ibret için katil öldürülmelidir), dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (maktulün velîlerine) :
«Size elli (deve) bu yolculuğumuzda (peşin), elli (deve) de (Me-dîne-i Münevvere'ye) döndüğümüz zaman (diyet olarak verilsin)-buyurdu. Onlar da diyeti kabul ettiler." [12]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Hadis, Huneyn savaşı günü buyurulduğu İ b n - i I s h â k ' m el-Mağazî'deki rivayetinde belirtilmiştir. Huneyn, Mekke ile Tâif arasında ve M e k k e' ye üç mil mesafede bir derenin ismidir. Bu savaşın hicretin 8. yılı Şevval ayının 5'inci günü vuku bulmuştur.

Hadîste isimleri geçenler hakkında özlü bilgi verelim:
Katil olan Muhallim bin Cessâme el-Leysi, H i n d i f kabüesindendir. Bu kabilenin isminin H i n d e f olduğu da söylenmiştir. El-Akra' bin Habis (Radıyallâhü anh) da bu kabilenin başkanıdır. Onun hâl tercemesi 2475 nolu hadis bölümünde geçti. Muhallim, onun kabilesinden olduğu için e 1 - A k r a müdafaada bulunmuştur. Muhallim tarafından öldürülen Âmir bin el-Edbat'ın mensup olduğu E ş c a' kabilesi ise Ğ a t f â n isimli büyük bir kabilenin bir koludur. Â m i r' in katili olan M u h a 1 1 i m ' in öldürülmesini isteyen ve bunda isrâr eden Uyeyne bi.n Hısn (Radıyal-lâhü anh) dâ G a t f â n kabüesindendir.
Beni Leys kabilesine mensup Mükeytil isimli zâtın bu olayla koyun sürüsü arasında yaptığı benzetmeden kasdettiği mânâ şudur:
İslâmiyet'in ilk günlerinde çıkan kasden öldürme olayında katile verilecek ceza ibret verici olmalıdır. Bunun için katil öldürülmelidir ki herkes adam öldürmekten sakınsın. Nasıl ki sulanmaya gelen koyun sürüsünün başı taşlandığı zaman arkası da korkudan kaçar.
Maktulün yakınları önce tazminata razı olmayıp katilin öldürülmesinde İsrar etmişler. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-Iâm) onlara ellisi peşin ve ellisi de M e d i n e' ye dönüşte verilmek üzere yüz deveyi tazminat olarak ödemeyi teklif edince kabul etmişlerdir. [13]

Hadîsten Çıkan Hükümler :

1. Kasden öldürülen mü'min maktulün mirasçıları katili öldürmekten vaz geçip diyet, yâni tazminat almaları caizdir.
2. Katili öldürmek veya diyet almak hususundaki muhayyerlik hakkı maktulün velilerine ve mirasçılarına aittir, katile âit değildir. Cumhurun görüşü de böyledir. Fakat Ebû Hanife, Mâlik ve S e v r i : Bu konudaki muhayyerlik hakkı katile aittir, demişlerdir.
3. Bir mü'mini kasden öldürmenin diyeti yüz adet devedir. [14]

Hadîsin Râvîleri

Müellifimizin rivayetinde bu hadîsi Z e y d, babası Sa'd ile amcasından, bunlar da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml'den rivayet etmişlerdir. D u m e y r e (Radıyallâhü anh) ise Z e y d ' in baba babasıdır. Z e y d ' in amcasının ismi hakkında bir bilgi edinemedim. Et-Takrîb'de ; Z e y d ' e Ziyâd da denilmektedir. S a' d , onun babasıdır, D u m a y r e ise onun baba babasıdır. Bu durumda Zeyd bin Sa'd bin Dumayra, denilir. Bir de Zeyd bin Dumayra bin Sa'd denilmektedir. Yâni Z e y d ' in babası Dumayra' dır, D u m a y -r a ' nın babası da S a ' d ' dır, diye bilgi verilmiştir.
Ebû Davud'un rivayetinde ise Ziyâd bin Dumayra ed-Dumarî ve Ziyâd bin Sa'd bin Dumayra es-Sülemi, şeklinde iki tür rivayet vardır. Keza, Ebû Davud'un rivayetine göre bu hadisi Zeyd, kendi babasından ve dedesinden rivayet etmiş ve babası ile dedesinin H u -n e y n savaşına katıldıklarını ifâde etmiştir. Bu rivayete göre hadîsin ilk râvîleri Dumayra ile oğlu Sa'd' dır.
Bu zâtlar hakkında Hülâsa'da verilen bilgiyi aktarmakla yetine-lim. Çünkü sahâbî olan râvînin isminin meçhul olması bile hadisin sıhhatini haleldar etmez.
Dumayra ed-Dumarî veya e s - S ü 1 e m i (Radıyallâhü anh) H u n e y n savaşına katılan sahâbilerdendir. Ravi-si, oğlu Sa'd (Radıyallâhü anhî'dır. Torunu Ziyâd bin S a ' d ' m da kendisinden rivayette bulunduğu söylenmiştir. Ebû Dâvûd ile I bn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir,[15]
Sa'd bin Dumayra CRadıyallâhü anh) da H u n e y n savaşma katılan sahâbîlerdendir. Hadisini, oğlu Ziyâd rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd onun hadîsini almıştır.[16]
Ziyâd bin Sa'd bin Dumayra es-Sülemî, babasından rivayette bulunmuştur. Râvisi, Muhammed bin Ca'fer bin ez-Zübeyr' dir. el-Mizân'da beyân edildiğine göre tam tanınmamaktadır. Ebû Dâvûd ile İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır.[17]

2626) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ro-dtyallâhü anhüm)'c\en rivayet edildiğine jjöre Resûliillah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim (bir mü'mini) kasden öldürürse o kimse maktulün velîlerine teslim edilir. Maktulün velîleri dilerlerse onu öldürürler, dilerlerse diyet (kan bahası) alırlar. Bu da otuz (aded) hikka (dört yaşına giren dişi deve), otuz aded cezaa (beş yaşma b&san dişi deve) ve kırk aded halıfa (hâmile deve) dir. Bu diyet, kasden öldürme tazminatıdır. Maktulün velîleri ile ne (meblâğ)

üzerine sulh yapılırsa bu (meblâğ) onların hakkıdır. Bu da diyetin ağırlaştırılmış olanıdır." [18]

İzahı

Tirmizi ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadisin hasen - garîb olduğunu söylemiştir. Bu hadis de bir mü'mini kasten öldüren kimsenin maktulün velilerine teslim edileceğine, maktulün velilerinin katili öldürmek veya kan bahasını almak hususunda muhayyer kılındıklarına ve bir mü'mini kasden öldürme diyetinin belirli yaşlardaki yüz deve olduğuna delâlet eder. Terceme esnasında belirttiğim gibi bu diyet, dört yaşında 30 ve beş yaşında 30 dişi deve ile 40 tane hâmile devedir. Maktulün velîleri bundan fazla bir meblâğ üzerine sulh olurlarsa bu meblâğ onlara verilir. Anılan diyet, ağır diyettir.
Hadiste geçen Akl, diyet manasınadır. Hıkka, Cezaa ve Hahfa kelimelerinin anlamlarını tercemede parantez içi ifâde ile belirttim, [19]

Diyet Açısından Öldürme Çeşitleri

Diyet yönünden öldürme çeşitleri üçtür: Amden, yâni kasden öldürme, Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzer öldürme ve hatâen yâni kasden olmadığı kasden olana benzemeyen öldürme. Öldürme çeşitlerinin üç olduğu görüşü Hanefîler'in, Şâfiîler'in, Hanbelîler'in, ve Evzâî, Sevrî, İsh âk, Ebû Sevr gibi âlimlerin mezhebidir. Sahâbîlerin cumhuru ile tabiîlerin cumhuru ve bunlardan sonra gelenlerin görüşü de bu merkezdedir. Bunlara göre kasden öldürme suçunda verilen ceza Kur'an âye-tiyle sabit olduğu üzere kısastır. Maktulün velileri kısastan vaz geçip diyete râzi olsalar, üzerine ittifak edilecek, barış yapılacak meblâğ onlara verilir. Hatâ olan öldürme olayında ise yine Kur'an âye-tiyle sabit olduğu üzere maktulün velîlerine diyet verilir. Bu diyet mikdarı bundan sonra gelecek 6. bâbta anlatılacaktır. Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzeyen öldürme olayında ise Diyet-i Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyet verilir. Bununla ilgili gerekli bilgi de bundan sonra gelecek 5. bâbta anlatılacaktır. [20]

Kasden Öldürme Ve Buna Benzeyen Öldürme Nasıldır ?

Hanefî mezhebine âit Fıkıh kitablanndan el-Hidâye'de şöyle denilmektedir:
"Kasden öldürme, silâhla veya bilenmiş sopa gibi silâha benzeyen bir cisimle olan öldürmedir. Silâh veya benzerî olmayan bir cisimle olan öldürmeye Ebû Hanîfe Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzeyen öldürme demiştir. Ebû Yûsuf, Muham-m e d ve Şafiî ise; Katil büyük bir taş veya büyük bir ağaç vurmak suretiyle öldürürse, bu öldürme kasden öldürme sayılır. Genellikle öldürücü olmayan bir cisimle dövmek niyetiyle vururken öldürürse bu öldürme Şibh-i Amd, yâni kasden olana benzeyen Öldürme çeşitidir, demişlerdir. [21]

Kasden Öldürme Diyeti Nedir, Başka Bir Meblâğ Üzerine Barış Ve Katili Bağışlama Caiz Mi ?

Bu hadisi şerife göre kasden öldürülen bir mü'minin diyeti yüz devedir. Develerin yaş durumu terceme ve izahta belirtildi. Tekrara gerek yoktur. Bu diyeti katil peşin olarak ödemek durumundadır. Bu diyetin Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyet olması şu yönlerdendir : Develerin 30 adedi 4 yaşında, 30 adedi 5 yaşında ve 40 adedinin hâmile olması, diyetin katilin yakınlarından değil de doğrudan doğruya katilden tahsili ve bunun defaten peşin olması gereklidir.
Mâliki, Şafiî ve Han beli mezheblerinin görüşü budur. Hanefîler'e gelince bunlara göre kasden öldürme di-
yeti yine 100 devedir. Ama bunların yaşları farklıdır. Şöyle ki, 2'nci, 3'üncü, dördüncü ve 5'inci yaşlara basmış dişi develerden 25'er aded olacaktır. Bu diyet, katilin baba tarafından mirasçısı durumunda bulunan erkekler tarafından üç yıl içinde taksitle ödenir. Bu diyet 6. bâbta gelecek olan hatâen öldürme nevindeki diyete göre ağırdır. Bu nedenle bu diyete de Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyet denilir.
Bir mü'mini kasden öldüren katil ile maktulün mirasçıları bir kan bahası üzerine barıştıkları zaman anlaştıkları mal diyet mikda-rından az olsun çok olsun, bu sulh caizdir. Biçilen kan bahası ne ise, yâni diyet miktarından az veya çok ya da tam diyet kadarı ise bunun ödenmesi vâcib olur ve katil kısas yoluyla öldürülmekten kurtulmuş olur. Bu hüküm hususunda imamlar ittifak

halindedir. Hadîsin son kısmındaki fıkra kanımca bu hususa aittir. Şu halde maktulün velîleri ne gibi bir mal ve meblâğ üzerine sulh olurlarsa bu mikdar diyetten fazla da olsa onların hakkıdır. Diyetten fazla olursa şiddetlendirilmiş bir diyet olmuştur, denilebilir. [22]

5- Şibh-İ Amd (Yâni Kasıtlı Gibi Olan Öldürme) Diyeti, Muğallaza (Yâni Ağırlaştırmış) Tır, Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadislerin tercemesine geçmeden önce ğu hususu belirtmekte fayda görüyorum:
Bundan önceki babın hadîslerinin izahım yaparken diyet durumu bakımından öldürme çeşitlerinin üç olduğunu ve bunlara Amden öldürme yâni kasden öldürme, Şibh-i Amd öldürme, yâni kasden olana benzeyen öldürme, Hatâen öldürme, yâni kasıd olmadığı gibi buna benzer sayılan çeşitin dışında kalan, öldürme isimlerinin verildiğini belirtmiştim. Ayrıca bu çeşitlerin âlimlerce yapılan tariflerine de işaret etmiştim.
Bu üç çeşidin özlü tarifini tekrarlayayım : Amden öldürme, silâhla olan veya bilenmiş sopa gibi silâh hükmünde görülen bir cisimle işlenen katil olayıdır. Ebû H a n î fe. böyle tarif etmiştir. Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şafii ise: Büyük taş veya büyük bir ağaç parçası vurmak suretiyle olan öldürme olayı da Amden öldürme türüne girer, demişlerdir.
Şibh-i amd Öldürme ise bu üç imama göre, genellikle öldürücü olmayan bir cisimle dövmek isterken bu dövmeden meydana gelen öldürme olayıdır. Ebû Hanîfe ise: Silâh ve bunun hükmün-
de görülen cisimler dışında kalan bir cisimle olan Öldürme olayıdır, demiştir.
Bu nevi öldürme Amden öldürme ile hatâen Öldürme arasında kalan üçüncü bir nevî sayılır. Mâlik bu nevi kabul etmiyor. Amden öldürme ile hatâen öldürme dışında bir öldürme çeşidi yok-tur, diyor.
Bu üçüncü nevi öldürmenin varlığına hükmeden âlimler buna şu ismi de verirler: Şibh-i amd olan hatâen öldürme (yâni kasden öldürmeye benzeyen ve fakat hatâen olan öldürme).
Hatâen öldürme nevi ile ilgili bilgi bundan sonra gelen bâbta verilecektir. Amden öldürme diyeti hakkındaki bilgi ise bundan önceki bâbta verilmiştir. Şimdi burada bu iki nevin bir nevi karışımı gibi olan Şibh-i amd öldürmenin diyetini beyân eden hadisleri terce-me edelim.

2627) Abdullah bin Amr {bin el-Âs) (Rodtyallâhü anhümâ)\\m\ rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHcrn) şöyle buyurmuştur:
«Kasden öldürmeye benzeyen hatâen (yanlışlıkla) Öldürme olayının maktulü, kamçı ve sopa ile öldürülen kimsedir. (Bunun diyeti), kırk tanesi hâmile olan yüz devedir.»
Müellifimiz bu hadisin bir mislini ikinci bir senedle de Abdullah bin Amr'den merfû olarak rivayet etmiştir."

2628) (Abdullah) bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke fetih günü Kabe merdiveni üzerinde ayağa kalkarak Allah'a hamu" ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu;
«Hamd (Mekke'nin fethine dâir) va'dini yerine getiren, kuluna — Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e— yardım eden ve düşman topluluklarım yenilgiye yalnızca uğratan Allah'a mahsus-tur. Bilmiş olunuz ki: (Kasden işlenene benzeyen) hatâen öldürme olayı maktulü, kamçı ve sopa ile öldürülen kimsedir. Bunun diyeti yüz devedir. Develerin kırk tanesi karınlarında yavruları bulunan haîifa (hâmile) develerdir. Bilmiş olunuz ki ı Câhüiyet devrinde iftihar vesilesi edilen her şey ve bütün kan dâvaları şu iki ayağımın altındadır, (yâni bâtıldır, düşmüştür). Ancak olagelen Kâ'be siçtâne-si (hizmet ve bakımı) ve hacı sıkayesi (sulaması) bu hükmün dışındadır. Bilmiş olunuz ki: Bu iki işi evvelce olduğu gibi ellerinde bulunanlara vermeyi onaylıyorum.»" [23]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan iki hadîsi Ebû Dâvûd ve Ne-s â i de rivayet etmiştir. Râvi el-Kâsını bin Rebîa bu hadisi bir rivayetinde İ bn-i Amr (Radıyalîâhü anh) 'den, diğer bir rivayetinde Ukbe bin Evs aracılığıyla bu sahâbî-
den, bir başka rivayette de bu hadîsi tbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anh)'den rivayet etmektedir. Müellifimiz ve Ebû Dâvûd bu üç rivayeti de almışlardır, pârekutnî de bu hadisi rivayet ederek râvîlerin söz konusu ihtilâflarını nakletmiştir. El-Mün-z i r î' nin dediği gibi el-Kasım'm bu hadisi

hem 1 b n - i Ömer* den hem de İbn-i Amr' den işitmiş olması muhtemeldir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu hadisi M e k -k e' nin fethedildiği günü buyurduğu belirtilmektedir. Mekke, hicretin 8. yılı Ramazan ayında fethedildi. Hadîste geçen "Ahzâb" kelimesi "Hizb"in çoğuludur, hizibler, topluluklar anlamındadır. Burda, Hendek savaşma katılan düşman kuvvetleri kas-dedilmiş olabilir. Bu kelime ile genel anlamda düşman kuvvetleri mânâsının kasdedilmiş olması da muhtemeldir.
Me'süre: Geçmişlerin övgüye lâyık meziyetleri ve iyi işleri manasınadır. Burda câhiliyet devri insanlarının iftihar edip iyi iş olarak telâkki ettikleri şeylerdir. İslâmiyet câhiliyet devri insanlarının bu tür işlerinin iftihar vesilesi edilmesini iptal etmiştir. Keza kan gütme dâvalarını da yasaklamıştır. Câhiliyet devri insanlarının iftihar ve övgüye lâyık saydıkları şeylerden iki tanesi bu hükmün dışında tutulmuştur. Bunlar K a' b e Sidâne'si ve hacı Sikaye'si-dir. Sidâne, K a' b e' nin bakım ve hizmetidir. Buna Hicâbe de denilir. Sikaye ise hacılara su sunmak hizmetidir. Bu iki görev câhiliyet devrinde de övgüye lâyık en şerefli hizmet sayılırdı. Hat-tabî: Câhiliyet devrinde Hicâbe, yâni K a ' b e bekçiliği ve hizmeti Abdü'd-Dâr oğullarının elinde idi. Sikaye, yâni hacılara su sunmak hizmeti de H â ş i m oğullarının elinde idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mekke fetih günü buyurduğu bu hadîsle bu iki şerefli hizmetin bu iki ailede kalmasını uygun bulmuştur. Bu emirden sonra artık K a ' b e hizmetine Şey-b e oğulları ve hacıları sulama işine de A b b â s oğulları bakmaya devam etmişlerdir, der. [24]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Öldürme çeşitlerinden birisi de Şibh-i amd, yâni taammüden ve kasden öldürmeye benzeyen bir öldürme nevidir. Yukarda da işaret ettiğim gibi Mâlik, bu nevî öldürme çeşi iinin Kur*an-i Ke-rîm'de bulunmadığım, bu nedenle öldürmenin taammüden ve hatâen olmak üzere iki türden ibaret olduğunu söylemiştir.
2. Kamçı ve sopa ile meydâna gelen öldürme olayı Şibh-i amd nevindendir. Bu hükümle ilgili ilmî görüşlerin özetleri şunlardır:
a) Hanefiler'e göre, silâh ve onun hükmünde olan cisimler dışında kalan bir şeyle döverken ve öldürme niyeti değil de dövme niyeti taşırken meydana gelen öldürme olayıdır. Vurulan cisim, ister ekseriyetle tehlike arz eden büyük taş ve büyük sopa gibi bir şey olsun, ister ekseriyetle tehlike arz etmeyen küçük taş ve küçücük sopa gibi bir şey olsun fark etmez.
b) Şâfiîler, Hanbelîler ve Hanefîler' den Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre ekseriyetle, tehlike arz etmeyen küçük taş gibi bir cisimle dövmek isterken ve ard arda darbeler olmaksızın meydana gelen öldürmedir. Ama derbeler ard arda olursa, bu şekilde meydana gelen öldürme teammüden ve kasden öldürme nevine girer. Zayıf bir kavle göre yine Şibh-i amd sayılır.
c) Bu nevi öldürme kısmının, varlığını kabul etmeyen Mâli-kiler ise: Küçük taş ve küçük sopa ile meydana gelen öldürme teammüden olan öldürme nevine girer, demişlerdir.
3. Şibh-i amd, yâni kasden olan öldürmeye benzeyen öldürme diyeti Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış diyettir. Çünkü ödenen 100 devenin 40 adedinin hâmile olması şartı koşulmuştur. [25]

Âlimlerin Bu Diyet Develeri Yaşları Hakkındaki Görüşleri

A) Atâ, Şafiî ve Muhammed bin el-Hasan bu hadîsin zahirini tutarak: Bu diyet, kırk aded hâmile, dört yaşma ve beş yaşına basmış otuzar aded dişi olmak üzere yüz devedir, demişlerdir. Muğallaza, yâni ağırlaştırılmış olan bu diyet katilin baba tarafından olan mirasçıları tarafından üç yıl içinde taksitle ödenecektir.
B) Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Ahmed ve İ s -hâk'a göre. bu diyet, iki, üç, dört ve beş yaşlarına basmış dişi develerden yirmi beşer adettir. Bu diyet katilin baba tarafından olan erkek mîrasçılarınca üç yıl içinde taksitle ödenir.
C) M â 1 i k î 1 e r ise bu nevî öldürmeyi teammüden öldürme sayarlar ve: Bunun diyeti teammüden öldürme diyetidir, derler ki, A grubunun yuka^c beyân edilen görüşlerinde anlatılan yaşlardaki develerdir. [26]

6- (Bîr Mü'mînî) Hatâen (Yanlışlıkla) Öldürme Diyeti, Babı[27]

2629) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem), öldürme diyetini on iki bin (dirhem gümüş) kıldı."

2630) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kim hatâen (= yanlışlıkla) öldürülürse onun develerden diyeti otuz bint-i Madhâd (iki yaşma giren dişi deve), otuz bint-i Lebûn (üç yaşma giren dişi deve), otuz hıkka (dört yaşma basan dişi deve) ve. on ibn-i Lebûn (üç yaşına giren erkek deveîdir, buyurmuştur.
BesûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köylülerin ödeyeceği bu diyet için dört yüz dinar (altın) veya buna denk gümüş kıymet takdir ederdi. Deve sahiplerinin ödeyeceği bu diyet için de kıymet takdir ederdi. Develer pahalanınca, (deve sahiplerinin ödeyeceği) diyetin bedelini de artırırdı ve develerin fiatı düşünce diyetin bedelini de eksiltirdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (deve sahiplerinin ödeyeceği bu nevî diyetin kıymetini) zamanın (rayiç) durumuna göre ayarlardı. Böylece bu nevî diyetin kıymeti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta olduğu dönemde, dört yüz dinar (altın) ile sekiz yüz dinar (altın) arasındaki meblâğlara veya bunun (yâni sekiz yüz dinarın) gümüşten dengi olan sekiz bin dirheme ulaştı.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sığır sürüsü sahipleri tarafından diyeti sığırdan ödenecek maktulün diyetinin iki yüz sığır olduğuna ve koyun sürüsü sahipleri tarafından diyeti koyundan ödenecek maktulün diyetinin iki bin koyun olduğuna hükmetti."

2631) Abdullah bin Mes'üd (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyîe buyurdu, demiştir:
«Hatâen (yanlışlıkla) öldürme diyetinde yirmi hıkka (beş yaşı na giren dişi deve), yirmi cezaa (dört yaşına giren dişi deve), yirmi bint-i mahad (iki yaşına giren dişi deve), yirmi bint-i Lebûn (üç yaşma giren dişi deve) ve yirmi ibn-i mahad (iki yaşma giren erkek deve lâzım) dır.»"

2632) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öldürme diyetini on iki bin (dirhem gümüş) kıldı. İbn-i Abbâs dedi ki: Allah Teâlâ'mn:
«Allah ve Resulü bol nimetinden onları zenginleştirdi de öç almaya kalktılar,[28] buyruğu, bunun hakkındadır. İbn-i Abbâs dedi ki: Âyette sözü edilenler diyet almakla (zenginleştiler.)" [29]

İzahı

Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisini E b û Dâvûd, Tirmizî, Nesâi, Beyhakî ve Dâre-k u t n î de rivayet etmişlerdir. O'nun diğer hadîsini, yâni bu babın son hadisini N e s â i de rivayet etmiştir.
Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Şafiî, Ahmed ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Abbâs (Radıyaliâhü anh) 'in hadîslerine göre diyet, gümüşten ödendiğinde on iki bin dirhemdir. Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsine göre ise köylüler diyeti altın veya gümüşten ödediklerinde, dört yüz dinar altın veya bunun değerindeki gümüşü öderler. Bir dinar on dirhem kabul edildiğine göre dörtyüz dinar altın dört bin dirheme tekabül eder. Bu, meblâğ köylülerden alman diyet miktarıdır. Köylülerden bu kadar diyet aldıran Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deve sahiplerinden bu meblâğı almayıp ödenmesi gerekli develerin günün râyıcına gö-re olan değerinin tutarı ne ise onu tahsil ettirdiği bu hadîste belirtilmekte ve bu tutarın o dönemde dört yüz dinar ile sekiz yüz dinar arasında oynadığı ifâde edilmektedir. Ayrıca sekiz yüz dinarın sekiz bin dirhem gümüşe tekabül ettiği bildirilmektedir.
Amr bin Şuayb'in dedesinin hadîsinden çıkarılan diğer bir hüküm de sığır sahiplerinden iki yüz sığır ve koyun sahiplerinden iki bin koyun diyet olarak alındığı ifâde edilmektedir.
Şu noktayı da belirteyim: Altın, gümüş, sığır ve koyundan ödenen mezkûr meblâğları hatâ en, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti olarak alındığı anlaşılıyor. Altın, gümüş, sığır ve koyundan da diyetin ödenmesinin câizliğine hükraeden âlimlerin bir kısmı: Bu mallardan ödenecek meblâğlar Hatâen olan öldürme diyeti olabildiği gibi Şibh-i amd, yâni teammüden öldürmeye benzeyen öldürme diyeti de olabilir, demişlerdir.
Hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti deve olarak ödendiğinde: Amr bin Şuayb'in dedesinin

hadisine göre bu diyet, iki, üç ve dört yaşlarına basmış otuzar aded dişi deve ve üç yaşma basmış on tane erkek devedir. H a t t â b i, el-Maâîim'de: Fıkıh-çılardan bu hadîs ile hükmeden hiç kimseyi bilmiyorum, demiştir. Yâni hatâen öldürme diyetinin bu hadîste yaş, cinsiyet ve sayısı belirtilen develer olduğuna hükmeden fıkıhçı yoktur. Fıkıhçıların bu husustaki görüşleri ve delilleri aşağıda beyân edilecektir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre hatâen öldürme diyeti, iki, üç dört ve beş yaşlarına basmış yirmişer aded dişi deve ve iki yaşına basmış yirmi adet erkek devedir.
2630 nolu hadîste geçen cümlesi sünenimizin elde mevcut iki nüshasında böyledir. Cümle bu olunca şöyle ter-ceme etmek gerekir kanısındayım:
"Ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hatâen —yanlışlıkla— öldürme diyetine develerin zamanlarına göre (yâni develerin değişik zamanlardaki fiatlarına göre) kıymet takdir ederdi."
Sünenimizin bir nüshasında bu cümle yerine cümlesi bulunur. Nesâî' nin rivâyetindeki cümle de böyledir. Cümle böyle olunca mânâsı gayet açıktır ve meâlen şöyledir: «Ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hatâen öldürme diyetini (ödemek durumundaki) deve sahipleri üzerine (şöyle) kıymet takdir ederdi.»
Bu cümle Ebû Davud'un süneninde; «Ve Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hatâen öldürme diyetine, develerin Hatlarına göre kıymet takdir ederdi,» şeklindedir. Bu ibarenin anlamı da gayet açıktır. Arap-
ça yazıyı bilenlerin malumu olduğu üzere; «ezmân» kelimesi ile; «esman» kelimesinin yazılışı arasında bir yakınlık vardır. Esman kelimesi mânâ bakımından daha uygun olduğu için sünenimizdeki Ezmân kelimesi bir matbaa hatâsı olabilir. Allah en iyi bilendir. [30]

Dört Mezheb Âlimlerinin Hatâen Öldürme Diyetine Dâir Görüşleri

1. Hanefiler ile Han be li ler'e göre hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme diyeti yüz devedir. Develerin yaş ve cinsiyeti şöyledir : İki, üç, dört ve beş yaşlarına basmış yirmişer adet dişi ve iki yaşına basmış yirmi adet erkek devedir. Delilleri ise 2631 nolu İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'m hadisidir. İ b n-i M e s'û d ' un görüşü de böyledir.
2. Şâfiiler ile M â 1 i k i 1 e r'e göre bu diyet birinci grubun belirttiği develerdir. Şu farkla ki, ödenecek yirmi erkek devenin iki yaş değil de üç yaşma girmiş olması gereklidir. E 1 - L e y s bin S a ' d ' m görüşü de budur. Sindi, Nesâi' nin haşiyesinde Şerhü's-Sünne'den naklen şu bilgiyi verir : Şafii1 nin iki yaşındaki erkek deve yerine üç yaşındaki erkek devenin ödenmesine hükmetmesinin sebebi şudur: İbn-i Mes'ûd'un bu hadîsinin râvilerinden Hışf bin Mâlik meçhuldür. Bundan başka hadisi yoktur. H a y b e r maktulleri için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zekât develerinden diyet ödediği rivayet olunmuştur. Zekât olarak ödenen deve yaşlan içinde iki yaşma basmış erkek deve yoktur, iki yaşma girmiş dişi deve bulunmadığı zaman, onun yerine üç yaşma basmış erkek- devenin zekât olarak ödenmesi caizdir.
İbn-i Mes'ûd'un bu hadisine âit senedde H a c c â c bin E r t â t isminde zayıf râvi de mevcuttur.
Dört mezheb âlimlerinin görüşüne göre hatâen öldürme diyeti katilin yakınları tarafından ödenir ve bu diyet hafif bir diyettir. [31]

Diyet Deveden Başka Mallardan Da Ödenir Mi?

Bu bâbta rivayet olunan İbn-i A b b â s (Radıyallâhü anhl'ın iki hadisi ile A m r bin Şuayb'in dedesinin hadîsine göre diyet altın, gümüş, sığır ve koyundan da Ödenebilir. Dört mezheb âlimlerinin bu husustaki görüşlerine gelince :
1. Hanefîler Üe Hanbeli ler'e göre diyet deveden ödendiği gibi altın ve gümüşten de ödenebilir. Altın ve gümüşten Ödenebilmesi için develerin bulunamaması şartı yoktur. Diyet bu üç nevi maldan başka şeylerden ödenemez. Diyet altından ödendiğinde bin dinar ödenir. Bir dinar bir miskal demektir. Diyet gümüşten ödenecek olursa on bin dirhem ödenir. Dinar, miskal ve dir-hem'in kaç grama tekabül ettiğini öğrenmek için sünenimizin zekât bölümüne baş vurabilir.
Hanefîler' den Ebü Yûsuf iîe Muhammed'e göre diyet sığır, koyun ve elbiseden de ödenebilir. Diyet, sığırdan iki yüz adet, koyundan bin aded ve elbiseden iki yüz takımdır.
2. Ş â f i î' ye göre diyet, ancak develerden ödenir. Tarafların rızâsı olursa bunun değeri ödenebilir. Şayet deve yok İse mû-temed kavline göre develerin değeri ödenir. Şafii' nin

kadim (eski) kavline göre develer bulunmazsa bunun yerine on iki bin dirhem gümüş veya bin dinar altın ödenir. Fakat mûtemed kavli cedid (yeni) olan birinci kavlidir. Diyet, sığır, koyun ve elbise gibi mallardan ödenmez.
3. Mâlikiler'e göre diyet on iki bin dirhem gümüş veya bin dinar altın ödenebilir. Bu kavil, Ahmed, İshâk, Hasan-1 Basrî ve Urve bin Zübeyr' den de rivayet olunmuştur. Mâliki mezhebine göre diyet sığır, koyun ve elbise gibi mallardan ödenemez.
Diyetlerle ilgili geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.
Biz bu kadarhk bilgi ile yetindim. [32]

7- Diyet, Âkile (Katilin Yakınları) Üzerine (Vâcib)Dir. Eğer Âkile Yok İse Diyet Beytü'l-Mal (Devlet Hazînesi) İçinde(N Ödenmesi Lâzımıdır, Bâbî

Âkile: Âkil'in çoğuludur. Âkil, diyeti ödeyene denilir. Akl da diyet manasınadır. Diyet kelimesini daha önce açıklamıştım.Tekrar söyleyeyim: Diyet ise kan bahası olarak ödenen tazminata denilir. Akl kelimesinin lügat mânâsı deveyi bağlamaktır. Diyet develerini ödeyenler bu develeri maktulün mirasçılarının evleri önüne getirip bağladıkları için diyete Akl denilmiş ve bunu ödeyene Âkil denilmiştir. Ödeyenler birden fazla kişiler olduğu için de bunlara çoğul mânâsını ifâde eden Âkile ismi verilmiştir. Diyetin aslı develerden ödenir. Şayet develerin değeri olan altın veya gümüş olarak ödenirse buna da Akl denilmiştir, ödeyenlere de Âkile denilmiştir. Âkile katilin baba tarafından olan yakınlarıdır. Ayrıntılı bilgi bu bâbtaki hadîslerin izahı esnasında verilecektir. Hadîsleri terceme ederken diyeti ödeyenleri Âkile ismi ile ifâde edeceğim.

2633) El-Muğîre bin Şu'be[33] (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir :
BesûluUah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) diyetin (katilin) âkilesi tarafından ödenmesine hükmetti."

2634) El-Mıkdâm eş-Şâmî (bin Madîkerib)[34] (Radtyallâhü anh)'-den. rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Mirasçısı olamayan (nıüslüman)ın mirasçısı benim. (Yâni malım beytü'1-mala korum). Onun diyetini Öderim ve ona mirasçı olurum. Dayı, mirasçısı olmayan (yeğenin) in mîrasçısıdır. Onun yerine diyet öder ve onun mirasını alır.»" [35]

İzahı

El-Müğîr e (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. El-Mikdâm (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsler, diyetin katilin âkilesi tarafından ödenmesinin gerektiğine delâlet ederler.
Âkile kelimesinin mânâsı hakkında yukarda özlü bilgi vermiştim. Âlimler bu kelime ile kasdedilen mânâ hakkında biraz farkh görüş beyân ettikleri için bu konuya özlü olarak değinmek isterim. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre hatâen, yâni yanlışlıkla öldürme ve teammüden olmamakla beraber buna benzeyen ve Şibh-i amd ismi verilen öldürme olayı dolayısıyla maktulün mirasçılarına ödenecek diyet, katilin âkilesi tarafından verilir. Bu diyeti verenlere Âkile denilir. Katil, ismi divân denilen ve devlet tarafından tutulan büyük defterlerde yazılı askerlerden ise onun âkilesi bu defterlere isimleri yazılı olanlardır. Bunlar onun diyetini üç yıl içinde öderler. Divân'-da isimleri yazılı bulunan kadınlar ve çocuklar âkile dışında tutulurlar. Divânda yazılı erkeklerin katilin akrabaları olması şartı aranmaz. Şayet katil, divânda yazih değil ise âkilesi onun kabilesidir. Di-vân'da ismi yazılı olmadığı gibi kabilesi ve yakınları da yok ise âkilesi, beytü'î-maldır. Yâni diyeti devlet hazinesinden ödenir. Katilin babası ve oğulları gibi usûl ve furuunun âkileden sayılıp sayılmayacağı hususunda ihtilâf vardır.
2. Şafii ve Hanbeli âlimlere göre de hatâen ve şibh-i amd olan, yâni teammüden olmayan cinayetlerde ödenmesi gerekli diyet, katilin âkilesi tarafından ödenir. Katilin âkiîesi, baba tarafından olup erginlik çağma varmış ve aklı olan erkek yakınlarıdır. Katilin usûl ve furuu, yâni babası, baba babası... oğulları, oğullarının oğulları..., kadınlar ve küçük yaştaki akrabalar âkiîeden sayılmazlar. Katilin bu nevi yakınları yok ise ve âzadlanmış köle durumunda ise âkilesi onu âzadlayan kimsedir. Şayet böyle bir durum da yok ise âkilesi Beytü'l-Maldır. Yâni diyeti devlet hazinesinden ödenir. Bu da yok ise diyet katilin kendisinden tahsil edilir. Bu diyet üç yıl içinde taksitle ödenir.

3. Mâîikiier'e göre katil divân denilen defterde yazılı askerlerden ise âkilesi, divânda yazılı olan kimselerdir. Divân yok, veya katil yazılı değil ya da yazılı olanların sayısı yediyüzden az ise diyetin eksik kalanı veya tamamı katilin asaba ismi verilen yakınları tarafından ödenir. Asaba, yâni katilin oğulları, torunları, erkek kardeşleri, erkek yeğenleri, babası, baba babası gibi mirasçıları nikâhtaki sıraya göre diyeti ödemekle mükelleftir. İlk sıradakiler diyeti ödeyemezlerse, bunlardan sonraki sıralarda olanlar da bu yardıma katılırlar. $âyet katilin mirasçıları yok ise ve âzadlanmış durumda ise âkilesi onu âzadlayan kimsedir. Böyle bir durum da yok ise âkilesi Beytü'l-Maldir. Yâni diyeti devlet hazinesinden ödenir. Diyet üç yıl içinde taksitle ödenir.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurmayı tavsiye ederim.
M i k d â m (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre dayı. mirasçıdır ve yeğeninin diyetini Öder.
Ferâiz kitabında beyân edileceği üzere, kişinin yakınlarından bir kısmının miras hissesi tâyin ve tesbit edilmiştir. Bir kısım yakınlar ise belirli hisseleri bulunan kimseler bu hisseleri aldıktan sonra kalan malı alırlar. Şayet belirli hisse sahibi durumunda mirasçı yok ise malın tamâmım alırlar. Bu nevî mirasçılara Asaba ismi verilir. Belirli hissesi bulunanlara da "Ashab-ı furûd = Belirli pay sahipleri" ismi verilmiştir. Bu iki grubun dışında kalan yakınlara Zevi'l-Arhâm denilir. Dayılar, teyzeler, halalar, kızların çocukları Zevi'l-Arhâm ne-vindendir. Mirasçılardan ashab-ı furuz ve asaba ismi verilen yakınlar bulunmadığı takdirde Zevi'l-arhâm ismi verilen yakınların mirasçı olup olmadığı meselesi ihtilaflıdır. Sahâbilerin çoğu ile tabiîlerin bir kısmına göre bu nevî yakınlar mirasçı sayılırlar. Z e y d bin Sabit (Radıyallâhü anh) ile tabiilerin bir kısmına göre bunlar mirasçı değildir. İlk iki grubtan mirasçı yok ise ölünün malı devlet hazinesine kalır.
M i k d â m (Radıyallâhü anh)'in bu hadisi Zevi'l-Arhâm olan yakınların mirasçı olduğunu söyleyen âlimler için bir delildir. Hanefi âlimler de bu görüştedirler. Fakat Şafiî ve Mâlik bu görüşte olmayıp Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh)'in görüşünü tutmuşlardır.
Diyetin katilin yakınları tarafından ödenmesi hükmünde gerek katilin bu nevi suçlan tekrarlamasının önlenmesi, gerekse maktulün yakınlarının menfaatlarının korunması açısından büyük hikmetleri vardır. Başka faydalan da bulunan bu hükümün yararlan fıkıh ve hadîslerin şerh kitablarında anlatılmıştır. [36]

8- Maktulün Velisi İle Kîsâs Veya Diyet Arasına Giren (Yânî Ona Manî Olan) Kimse (Hakkında Gelen Hadis) Babı

2635) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurmuştur:
«Kim nasıl olduğu belirsiz bir karışıklık içinde veya yakutlarını savunma esnasında bir taş veya bir kamçı ya da bir sopa ile (öldürme kasdı olmaksızın) öldürürse o kimse üzerine hatâen (yanlışlıkla) öldürme diyeti (vâcib) dir. Kim (bu ortamda) kasden öldürürse bu (öldürme) kısasta sebebidir. Kim de katil ile kısas araşma girer (yâni katilin öldürülmesine engel olur) ise, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti o kimse üzerine olsun (veya üzerinedir). O kimseden ne tevbe kabul olunur, ne de fidye (veya o kimsenin ne nafile ibâdeti ne de farz ibâdeti kabul olunur.»)" [37]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
İmmiyyet (Neden ve nasıl olduğu belirsiz şeye denilir. Bu kelime Amıy kökünden alınmadır. Amıy, âmâlık, körlük ve delâlet demektir. Nasıl ve niçin olduğu anlaşılmayan bir şey için kullanılan "Muamma" kelimesi de kökten alınmadır.Suyûtî ve Nevevi bu kelimeyi böyle açıklamışlar ve buna örnek olarak kabi- lelerin asabiyet nedeniyle dövüşmelerini göstermişlerdir.
Hadîste geçen "Asabiyyet" kelimesi de kişinin yakınlarını koruması ve savunması anlamına yorumlanmıştır.
Hadisten kasdedilen mânâ şu olsa gerek :
İki grup arasında çıkan ve meşru bir nedene dayanmayan bir dövüşme ve karışıklık içinde bir adam Öldürme kaseli yok iken vurduğu bir taş veya bir kamçı ya da bir sopa ile bir müslümanı öldürürse, bu suçtan dolayı katilin kısas olarak öldürülmesi söz konusu değildir. Bu suçtan dolayı hatâen öldürme diyeti gerekir. Bur-daki hatâen öldürme diyetinden maksad "Şibh-i a m d" yâni team-müden öldürmeye benzeyen öldürme nevine âit diyettir. Çünkü 2627 ve 2628 nolu hadislerde kamçı ve sopa ile öldürülen kimsenin Şibh-i amd maktulü olduğu belirtildi.

Bir karışıklık ve arbede içinde bile olsa bir mü'mini kasden ve teammüden öldüren kimse ise kısas cezasına müstehak olmuş olur. Hadis bu durumu da belirttikten sonra katilin kısas olarak öldürülmesini engelleyenin vahim ve çok tehlikeli durumunu belirtir. Bu fıkradan maksad ise, maktulün velileri katilin kısas edilmesinden vaz geçmedikleri ve katili bağışlamadıkları veya diyet almayı kabullenmedikleri halde katili koruyup Allah'ın kısas hükmüne mâni olmanın ağır ve büyük günah olduğunu ifâde etmektir. Ama bir kimse katilin bağışlanması için maktulün velîlerinden ricada bulunur, aralarında sulh yapmaya çalışır ise bunda bir sakınca yoktur. Hadîs bunu yasaklamaz.
Katilin diyet vermesine maktulün velîleri rızâ gösterdikleri halde bunu engellemek de ayni hükme tâbidir, yasaktır. Hadisin;cümlesini kısas ve diyete şümullü olacak bir şekilde açıklamak da mümkündür ve muhtemelen müellifimiz bu mânâyı tercih etmiştir. Babın başlığı bunun belirtisi sayılabilir. Bu takdirde bu cümle şöyle terçeme edilir:
"Kün katil ise kısas veya diyet arasına girerse..." Yâni katilin kısas olarak öldürülmesine veya diyetin tahsiline mâni ve engel olursa...
Hadiste geçen *'Sarf" kelimesi tevbe mânâsına yorumlandığı gibi nafile ibâdet mânâsına da yorumlanmıştır.
"Adi" kelimesi de fidye mânâsına yorumlandığı gibi farz ibâdet mânâsına-'da yorumlanmıştır.
Katilin öldürülmesine veya diyetin ödenmesine mâni olan, zor kullanarak veya bozgunculuk ederek bu işe engel olan kimsenin lanetlenmesinden maksad Allah'ın rahmetinden uzak kılınmasıdır. Bu günahı işleyenin tevbesinin, ibâdetlerinin ve fidyelerinin kabul olunmamasından maksad da korkutma ve tehdiddir. Bunun benzerleri sünenimizde defalarca geçti. Örnek olarak 2609-2611 nolu hadislere müracaat edilebilir.

Diyetin mâhiyeti için 2627, 2628 nolu hadislerin terceme ve izahlarına müracaat edilmelidir. [38]

9- Hakkında Kısas (Misilleme) Olmayan (Yaralamalar) Babı

2636) Câriye (bin Zafar)[39] (Radtyallâhü j«*)'den :
Bir adam başka bir adamın alt koluna kılıç vurup mafsal olmayan bir yerden kesip kopardı. Kolu koparılan adam Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellemî'e müracaatla, kolunu kesenden hakkını almasını İstedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kolu kesilene diyet ödemeyi emretti. Adam i
— Yâ Resûlallah ben kısas istiyorum (yâni kolumu kesen hasmımın kolunun kesilmesini istiyorum), dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Diyeti al. Allah diyeti sana mübarek eylesin,» buyurdu ve onun için hasmının kısas edilmesine hükmetmedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Dehsem bin Kurrân el-Yemâni bulunur. Ebû Dâvûd onu zayıf saymıştır. Zevâid yazan : Müellif (İbn-İ Mâceh)'in yanında Câriye'nin bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde ise onun hiç bir hadîsi yoktur, demiştir.

2637) EI-Abbâs bin Abdilmuttalib (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir :
«Ne me'mûne (beyin zarına ulaşan yara) da, ne câife (bedenin iç kısmına ulaşan yara) da ne de münakkıla (kemiği kırıp yerinden kaydıran yara) da kısas (yâni misilleme) vardır. (Yâni başkasını böyle yaralayan kimseye ceza olarak misilleme yapılmaz.)»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Rişdin bin Sa'd el-Mısri Ebü'l-Haccâc el-Mehri bulunur. Bir cemaat onu zayıf saymıştır, Ahmed'in onun hakkındaki sözleri değişiktir. Çünkü bir defasında onun zayıf olduğunu söylemiş, başka bir kere : Onun hadîsinin işe yarar durumda olduğunu umarım, demiştir. [40]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid türündendir.
Bu kitâbm 3. babında rivayet olunan 2623 ve 2624 nolu hadislerin terceme ve izahında belirtildiği gibi bir mü'mini kasden öldüren kimsenin kısas olarak, yâni misilleme olarak öldürülmesi gerekir. Ancak maktulün velileri katili bağışlayabilirler veya maktulü diyet 1: karşılığı serbest bırakabilirler. Keza bir mü'minin el, göz ve diş gibi organlarım yok eden,

kesen, koparan kimse de bir cinayet işlemiş olur ve misilleme olmak üzere bu organının kesilmesi, koparılması meşru kılınmıştır. Ancak bu cezanın uygulanabilmesi için fıkıh kitablarında belirtilen bâzı şartların gerçekleşmesi aranır. Bu nevî zulüme uğrayan kimse dilerse hasmını diyet karşılığı veya karşılıksız bağışlayabilir.
Gerek bir organı kesmek ve gerekse yaralamak suçlarının cezâ-, sı bazen kısas, yâni misilleme olmaz da tazminat olur. Çünkü her v yaralama veya organ kesmeye karşılık verilecek kısas cezasının su-:. ça tıpa tıp uyması güç olabilir. Örneğin bu babın hadislerinde sözü , edilen ve Me'mûme ismi verilen kafa yarası. Böyle yaralamada kafa ;. kırılarak yara beyin zarına ulaşmıştır. Bu suçu işleyene misilleme yapmak onun kafasını ayni şekil ve ölçüler içinde yaralamaktır. Bunun güçlüğü apaçıktır, îşte bu gibi yaralamalarda kısas cezası yoktur. Ancak diyet ve hükümet ismi verilen tazminat cezası uygulanır. Hangi durumda kısas ve hangi durumda diyet veya hükümet denilen tazminat cezası verileceği hadîslerde ve fıkıh kitablannda anlatılmıştır. Biz bunlardan sadece sünenimizde rivayet olunan hadîslerde beyân edilen yaralamalar ve organ kesmelerle ilgili hükümleri açıklamakla yetineceğiz. Çünkü bütün yaralamalarla ilgili bilgi çok uzun sürer.
Bu babın ilk hadisinde geçen Saîd, insan kolunun parmak uçla-rından dirseğe kadar olan kısmına denilir. Hadîste sözü edilen adamın kolu bilek ile dirsek arasında kalan bir yerinden kılıçla kesil-1 diği için kendisi hasmının kolunun da ayni şekilde kesilmesini ve ' böylece kısas hükmünün uygulanmasını istemiş. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu isteği kabul etmeyerek diyet ödenmesine hükmetmiştir. S i n d î' nin dediği gibi Resûl-i Ekrem , (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in burda kısas hükmünü uygulamamasının sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Kemik mafsaldan başka bir yerinden kesildiği zaman buna karşılık, kısas olarak hasmın kemiğini ayni Ölçüde kesmek mümkün değildir. [41]

Elin Diyeti Nedir?

Hadîste, kolu bileğinin yukarısından kesilen adama diyet verildiği bildiriîmektedir. Fakat diyetin ne olduğu belirtilmemiştir. Dört mezheb âlimleri bir müslümanın eîini bilek mafsalından kasden ve teammüden kesen câni'nin elinin kısas, misilleme olarak kesilmesi üzerine ittifak etmişlerdi*. Bunların delili ise M â i d e sûresinin 45. âyetindeki; "Ve yaralara kısasa hükmettik"emridir. Bu ilâhî hüküm, misilleme cezasını ifâde eder. Bu itibarla misillenme mümkün olduğu zaman kısas hükmü uygulanır. Misillemeye riâyet edilmesi mümkün olmadığı yaralar için kısas durumu yoktur. Eli bilek mafsalından kesmek mümkün olduğu için kısas hükmü burda uygulanır. Ayak, diş ve parmak gibi uzuvlar da böyledir. Fakat mağdur edilen kişi, hasmını diyet karşılığında veya diyetsiz bağışlayabilir. Bir elin diyeti tam diyetin yansıdır. Yâni elli devedir. Bir ayağın diyeti de elli devedir.
Hadiste sözü edilen olayda olduğu gibi şayet kişinin eli bilek mafsalından değil de daha yukardan ve mafsaîsız yerden kemiği kesmek suretiyle koparılırsa, bu olayda kısas tatbiki mümkün olmadığı için Hanefi, Şafiî ve Mâliki mezheblerine göre bilekten parmaklara kadar olan kısım için kolu kesilenin kabulü hâlinde tam diyetin yarısı olan elli deve diyet ödenir. Bilekten yukarı olan kısım için hükümet denilen tazminat ödenir. Hükümet şu demektir : Diyetin tamamı veya belirli bir payının ödenmesine dâir bir hüküm bulunmayan yaralar için şu ölçüye göre bir tazminat takdir edilir. Yaralanan kişi köle olmuş olsaydı yaralanmamış iken kaç lira değerinde idi ve yaralanmış iken kaç lira kıymetindedir. Meselâ bu yara yok iken 100 dinar ve yaralandıktan sonra 90 dinar kıymet takdir edilirse bu yara onun değerini onda bir oranında düşürmüştür. Şu halde bu yaranın tazminatı tam diyet olan 100 devenin onda biri olan 10 devedir, denilir. İşte bu on develik tazminata hükümet denilir.
Kolu bileğinin yukarısında ve dirseğin aşağısında kesilen kimse, diyet ve hükümet denilen tazminatı kabul etmeyip hasmının kısas edilmesinde ısrar ederse bu hadise göre bu istek reddedilecektir. Fakat hadisin senedinin zayıflığını not kısmında belirttim. Yukarda geçen M â i d e sûresinin 45. âyeti yaralar için kısas hükmünü koymuştur. Bu olayda caninin kolunu, mağdurun kolu gibi ve tamamen tıpa tıp ona uygun bir şekilde kesmek mümkün değil ise de bilekten kesmek mümkündür. Bu itibarla dört mezheb imamının bu mesele hakkında ittifakla vardıkları hüküm şöyledir:
Caninin kolu bilekten kesilir. Mağdurun bilekten yukarı kesilen kısım için de caniden tazminat istenir. Şayet bir kimse bir kimsenin kolunu dirsek ile omuz mafsalı .arasında kalan bir yerinden, yâni pazının bir kısmını kesip koparırsa, kısas olarak caninin dirsek mafsalından kolu kesilir. Çünkü pazı kemiğini, mağdûrunki gibi ve ta-
mamen ona uygun bir şekilde kesmek mümkün değildir. Mağdurun dirsek mafsalından yukarı

olan kısım karşılığında da caniden tazminat istenir. Mağdur kişi, dilerse caniyi bağışlar veya kolunun ke-silmeyip diyet ve tazminatın ödenmesini taleb edebilir.
îkinci hadîste geçen üç nevi yara ismi geçmektedir. Bunların isimlerini ve Türkçe karşılığım tercemeye geçirdim. Bunları kısaca belirtmekte fayda görüyorum:
Me'mûne -. Beyin zarına ulaşan ve zarı delmeyen kafa tası yara-sıdır. Bu yaraya Âmme ismi de verilir. Bir m.üslümanı böyle yaralayan kimseye misilleme cezası tatbik edilmez. Çünkü daha önce de belirttiğim gibi bunda misilleme tatbiki mümkün değildir. Bu nedenle dört mezheb âlimlerine göre bu yaralama olayında verilecek ceza tam diyetin üçte biridir. Tam diyet yukarda da söylediğim gibi 100 devedir.
Münakkile: Kemiği kırdıktan sonra yerinden oynatan veya kemik zarını gideren yaradır. Bu yara kafa tasında veya yüz nahiyesinde olabilir. Vücûdun başka tarafında olursa ona bu isim veril-mez. Münakkile denilen yaralamada da kısas ve misilleme yoktur. Bu yaranın diyeti ise 15 devedir. Bu hususta icmâ bulunduğu rivayet olunmuştur.
Câife: Bedenin iç kısmına veya beyinin iç kısmına kadar derin olan yaradır. Şu halde etek yerinden boğaza kadar ve kafa tası bölümlerinde meydana gelen ve vücûdun iç kısmına nüfuz eden yara bu neviden sayılır. Mide, barsaklar, ciğerler, göğüs boşluğu gibi organlara ve vücûdun iç kısımlarına ulaşan yaraların hepsine Câife ismi verilir. Bunun da kısası yoktur. Diyeti ise tara diyetin üçte biridir. Bu hususta da âlimler müttefiktir.
Âlimlerin bu meseleler hakkında dayandıkları hadîsler, burda rivayet olunmamış ise de başka kitablarda rivayet olunmuş olup fıkıh kitablarında da anılmaktadırlar. Gerek bu hususlarda ve gerekse benzer meselelerle ilgili geniş bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır. [42]

10- (Başkasını) Yaralayan Kişi Kısas (Misilleme) Olması Cezasi Yerine Fidye (Tazminat) Verir, Babı

2638) Âîşe (Radıyallâhü anhây'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Cehm bin Huzey-fe[43] (Radıyallâhü anh)'i zekât tahsildarı olarak (taşraya) gönderdi. Bir adam zekâtı hakkında Ebû Cehm ile münâkaşa ediyor. Bunun üzerine Ebû Cehm onu dövüp başını kırıyor. Sonra adamın yalanlan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek i
— Yâ Resûlallah! Kısas (yâni misilleme istiyoruz), dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
— «Size şu kadar (mal verilsin), buyurdu. Adamlar razı olmadılar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) — «(Ödenecek tazminat mikdannı artırarak) size şu kadar (mal verilsin)» buyurdu. Adamlar razı oldular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adamlara) :
— «Ben (öğleden sonra) halka hitabede bulunacağım ve sizin razı olduğunuzu onlara bildireceğim,» buyurdu. Adamlar: Evet, dediler. Buna binâen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cemaata) bir konuşma yaptı ve (bu arada) :
«Şu Leysîler kısas talebinde bulunmak üzere bana baş vurdular. Ben onlara (kısas yerine) şu kadar (tazminat) teklif ettim,» buyurdu. (Sonra onlara.dönüp) : Razı oldunuz mu? dedi. Adamlar;
Hayır, dediler. Bunun üzerine muhacirler onları menetmek istediler. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} muhacirlerin vazgeçmelerini emretti. Muhacirler de vazgeçtiler. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları çağırdı ve kendilerine verilecek mal miktarını artırdı. Sonra (onlara) ;
— «Razı oldunuz mu?» buyurdu. Adamlar: Evet, deyince. Re-sûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ben halka konuşma yapacağım ve sizin razı olduğunuzu onlara haber vereceğim,» buyurdu. Adamlar;
— Peki, dediler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) halka konuşma yaptı. Sonra (adamlara) :
—«Razı oldunuz mu?» buyurdu. Adamlar da:
— Evet, dediler.
İbn-i Mâceh dedi ki: Ben, Muhammed bin Yahya'dan şu sözleri işittim t Bu hadîsi yalnız Ma'mer rivayet etti. Kendisinden başka kimselerin bunu rivayet ettiklerini bilmiyorum." [44]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. H a t t â b i, el-Maâlim'de şöyle demiştir: [45]

Bu Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri Şunlardır:

1. Vali ve benzerî devlet adamları şer'an akıtılması haram olan bir kan akıttıkları zaman başkaları hakkında vâcib olan kısas bunlar hakkında da vâcibtir.
2. Başından yaralanan kimse, hasmının kısas edilmesinde, yâni başınm kırılması için İsrarda bulunursa, şer'an tâyin edilmiş bulunan diyetten fazla mal vermek suretiyle yaralıyı razı etmek caizdir.
3. Zekât konusunda mal sahibinin beyânı muteberdir. Zekât memurunun onu dövmesi ve açıklanmayan malın meydana konulması için zorlama yapması caiz değildir. Memurun böyle bir yetkisi yoktur.
E b û Bekir (Radryallâhü anh) ile Ömer (Radıyalîâhü anh)'ın kısas hükmünü vali gibi devlet adamları hakkında uyguladıkları rivayet olunmuştur.$ âfii, Ahmed, ve İshâk da bu görüştedirler." [46]

11- Ceninin Diyeti Babı

Cenin: Kadının rahminde bulunan haml'e denilir. Hamil, kadının karnında gizli olduğu için ona Arap dilinde gizlenmiş şey mânâsını ifâde eden Cenin ismi verilmiştir. Kadının rahminden diri olarak çıkan cenine Veled ismi verilir. Şayet ölü olarak çıkarsa ona Sıkt ismi verilir. Türkçemizde Sıkt'in karşılığı Düşük'tür. Sıkt'a cenin de denilir.

2639) Ebû Htüreyre (Radıyallâhü atıfı)'(\er\ rivayet edildiğine göre; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenin Cin tazminatı) hakkında bir ğurre ile hükmetti. Ğurre, köle veya câriyedir. Aleyhinde (yâni ğurre ödemesine) hüküm verilen adam (kafiyeli, seci'lî cümlelerle : Yâ Resûlallah) Henüz içmeyen, yemeyen, bağırmayan, doğarken ses vermeyen cenîn için diyet verecek miyiz. Halbuki bunun misli hederdir (öcü alınmaz)? dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
Şüphesiz bu adam (kafiyeli cümleler sıralayarak) bir şâirin sö-ZÜ ile hükmediyor. Cenîn (in diyeti) bir ğurredir; Bir köle veya bir câriye- buyurdu."

2640) El-Misver bin Mahrama (Radıyallâhü anhyden: Şöyle demiştir :
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), kadının karnından darbe yemekle Ölü cenîn düşürmesi (tazminatı) hakkında sahâbîlere danıştı. Bunun üzerine el-Müğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) :
Ben, Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem}'in bunun hakkında bir ğurre (yâni) bir köle veya bir câriye (tazminat) ile hükmettiğine şah id oldum, dedi. Ömer (el-Müğîre'ye) :
Seninle beraber (bu hükme) şâhidlik edecek bir sahâbî getir, dedi. Sonra Muhammed bin Mesleme (Radıyallâhü anh) de el-Müğîre ile beraber (bu hükme) şâhid olduğunu söyledi."

2641) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu meselede, yâni cenin (in diyeti) hakkındaki hükmünü sahâbîlere sordu. Bunun üzerine Hami bin Mâlik bin en-Nâbiğa ayağa kalkarak : Ben iki karımın arasında idim. Bunlardan birisi diğerini bir çadır direğiy-le dövüp öldürdü ve ceninini (yâni karnındaki bebeğini) de öldür-cjü. Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenîn (in tazminatı) hakkında ğurre olan bir kölenin ödenmesine ve Öldürülen kadına karşılık katile kadının öldürülmesine hükmetti." [47]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâ-rî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. E 1-M i s v e r (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Ö m er (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Ebû Dâvûd - ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım.

Cenîn: Bu babın baş kısmında belirttiğim gibi kadının rahmin- de bulunan bebeğe ve bebek şekline henüz dönüşmemiş olan hani-'le de denilir.
Ğurre: Bu kelimenin asıl mânâsı atın alnındaki beyazlıktır. Sonra mülk edinilen insan, yâni köle ve câriye mânâsına kullanılmıştır. Başka mânâlar da var ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir. Hadislerde Ğurre kelimesinin arkasında gelen köle ve câriye bunun açıklaması mahiyetindedir ve cenîn katilinin dilerse köle, dilerse câriye verebileceği anlamını ifâde eder.
İmlâs: Bu kelimenin lügat mânâsı bir şeyi düşürmektir. Burda kadının karnından darbe yemesi sebebiyle doğum zamanından önce çocuk düşürmesi mânâsı kasdedilmiştir. B u h â r î, el-İtisâm bölümünde bu kelimeyi: İmlâs: Kadının karnına vurmakla cenin düşürmesidir, diye açıklamıştır. Ebû. Dâvûd'un rivayetinde de bir râvi bu kelimeyi: Yâni adam karısının karnına vurdu, şeklinde açıklamıştır.

Mistah i Çadır direğidir. [48]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1. Bir kimse, gebe bir kadının karnına bir şey vurmak suretiyle veya başka bir şekilde kadının çocuk düşürmesine sebebiyet verirse ceninin diyeti olarak mirasçılarına bir köle veya bir câriye verilmesi gereklidir. Katil veya yakınları köle ve cariyeden birisini seçmekte serbesttir. Hangisini arzu ederlerse onu verirler.
2. Bir kimse gebe bir kadını dövüp onu ve karnındaki bebeği öldürdüğü takdirde bebek diyeti olarak mirasçılarına bir köle veya bir câriye verilir. Katil kısas olarak öldürülür.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in M ü ğ î r e (Radıyallâhü anh)1-den ikinci bir şâhid istemesiyle ilgili olarak şöyle denilmiştir : Ö m e r , bir şahsın hadis rivâyetiyle yetinmiyordu, bir dini mes'elenin halledilmesine esâs olacak bir hadîsin en az iki sahâbi tarafından rivayet edilmesini araştırıyordu. Diğer bir kavle göre. Ömer (Radıyalîâhü anh) ceninin diyetinin bir köle veya bir câriye olduğuna dâir hükmü M ü ğ î r e' den duyunca bu hüküm diyetler hakkındaki bilgilerine uymadığı için Ömer hükmün pekişmesi için başka şâhid istemiştir. Yoksa sanıldığı gibi Ömer, bir sahâbinin rivayetini red etmek için böyle dememiştir. [49]

Âlimlerin Cenin Diyeti Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefî mezhebine göre, bir kimse hür bir kadının karnına bir şey vurursa bu yüzden kadın ölü bir cenîn düşürürse bir ğurre vâcib olur. Eğer cenin oğlan çocuğu ise bu ğurre bir erkeğin diyetinin yirmide biri olan beş yüz dirhemdir. Şayet cenîn kız çocuğu ise ğurre, kadının diyetinin onda biri olan beş yüz dirhemdir. Şu halde ceninin oğlan veya kız olması diyet tutarını değiştirmez. Bu diyet kadını dövenin Âkilesi, yâni baba tarafından olan akrabasından alınır ve ceninin mirasçılarına verilir. Bu diyetin ödeme süresi bir yıldır. Şayet cenîn canlı olarak doğduktan sonra, bu darbenin tesiriyle ölürse tam diyetin ödenmesi gereklidir. Şayet cenin ölü olarak düşer ve bunun arkasında kadın da bu darbenin tesiriyle ölürse, cenîn için bir ğurre ve kadın için de bir diyet ödenir. Vücûdunun bâzı organları belirmiş cenîn, vücûdu tamamlanmış cenin gibidir. Bir kadın bir ilâç almak veya bir şey yapmakla kasden cenini düşürürse, kadının yakınları (Âkilesi) bir köle veya cariyeyi tazminat olarak ceninin vârislerine ödemekle mükelleftir. Ancak kadın bu işi kocasının muvafakatıyla yapmış ise ğurre lâzım olmamakla beraber, bir canlıyı katletmişcesine haram ve günah işlemiş olur. (Kürtaj ve çocuk düşürmek meselesi ayrı bir konudur. Bu hususta biraz bilgi 1926 -1928 nolu hadisler bölümünde geçti.)
2. Şafii mezhebine göre, hâmile bir kadın, dövmek, tehdid etmek gibi bir nedenle ölü bir cenin düşürürse bir ğurer, yâni bir köle veya bir câriye olaya sebep olanın Âkile'sinden, yâni baba tarafından gelen yakınlarından alınıp ceninin mirasçılarına verilir. Ceninin dışarıya çıkması ister anasının hayatına rastlasın, ister anasının ölümünü müteakip olsun hüküm aynidir. Şayet hâmile kadına yapılan darp gibi bir işlemden dolayı cenin diri olarak doğup elemsiz bir süre yaşadıktan sonra ölürse bir tazminat lâzım gelmez. Eğer cenin doğduğu zaman ölürse veya doğup elemi devam edip neticede kurtulamayarak ölürse tam bir diyet ödenir. Cenin tam olduğu takdirde hüküm budur. Şayet yukarda anlatıldığı gibi düşürülen cenin bir et parçası şeklinde olup bilir kişiler bunun bâzı organlarının oluştuğunu meselâ el veya ayak gibi bir tarafının teşekkül ettiğini söylerler ise yine bir ğurre gerekir. Ğurre ismi verilen bu diyet üç yıl süre içinde ödenir.
3. Mâliki mezhebine göre cenin bir kan pıhtısı hâlinde bile olsa anasına bir darp veya korkutma gibi yapılan bir işlemden dolayı ölü olarak düşerse ve düştüğünde anası hayatta ise, anasının tam diyetinin onda biri değerinde bir ğurre ödenir. Ğurre denilen tazminat olaya sebep olan

şahıstan alınıp ceninin mirasçılarına fa-râizdeki nisbetler dâhilinde ödenir. Şayet cenin henüz düşmemiş iker. anası ölürse ve sonra cenin ölü olarak dışarı çıkarsa cenin için bir diyet verilmez. Eğer cenin diri olarak dışarı çıktıktan sonra ölürse ve velîleri yapılan tehdid ve darp gibi bir müdâheleden dolayı öldüğüne yemin ederlerse cenin için bir diyet verilir.

Bu kadarlık bilgi ile yetinelim ve geniş bilgiyi fıkıh kitablanna havale edelim. [50]

12- Diyete Vâris Olmak Babı

îki Râvînin Hâl Tercemesi
İkinci hadisin râvlsi Misver bin Mahrama (R.A.), Abdurrahman bin Avf (R.A.)'m kız kardeşinin oğludur. 22 aded hadîsi vardır. Buhârî İle Müslim onun İki hadîsini ittifakla, Buhârî dört hadisini ve Müslim bir hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Râvleri Ali bin el-Hüseyn, Urve ve bir cemaattır. (Hülâsa : 377)

2642) Saîd bin el-Müseyyeb'den rivayet edildiğine yöre: Ömer (hin eî-Hattâb) (RadıyaUâhü anlı) :
Diyet âkile'nin (yâni maktulün baba tarafından olan yakınlarının) hakkıdır ve kadın (öldürülen) kocasının diyeti (kan bahası) n-dan hiç bir şeye vâris olmaz, diyordu. Nihayet ed-Dahhâk bin Süf-yân (Radıyallâhü anh) :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIemVin, Eşyem ed-Dıbâbi'-nin karısını kocasının diyetine mirasçı kıldığını Ömer'e yazdı. (Bunun üzerine Ömer görüşünden dönüş yaptı.)"

2643) Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Hami bin Mâlik el-Hü-aselî el-Lihyânî'yi kuması tarafından öldürülen karısına mirasçı kıldı." [51]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi, Mâlik ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. îkinci hadisin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bilgi edinemedim.
Hami bin Mâlik (R.A.)ın Mâl TOrcemesi
Hami bin Mâlik bin en-Nâbiğa el-Hüzeli Ebû Nadla el-Basrî sahâbidir. Râ-vlsi İbn-İ Abbâs <R.A.)'dır. Cenln'in diyetine âit hadisini rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâi ve îbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 94)
İlk hadîste geçen "Âkile" kelimesi ile ilgili bilgi 2633, 2634 nolu hadîsler bölümünde verildi. Burada kısaca işaret ettiğim gibi kasde-dilen mânâ maktulün baba tarafından olan erkek, akıllı akrabalarıdır. Ömer (Radıyallâhü anh) ilk zamanlarında diyetin bunların hakkı olduğu ve maktulün karısının bu diyette hakkı bulunmadığı görüşünde idi. Onun bu görüşte olmasının sebebi şu olabilir: Kişi bir adamı kasıdsız olarak öldürdüğü zaman maktulün kan bahasını katilin Akilesi öder. Yâni katilin baba tarafından olan erkek yakınları bu ceremeyi çekerler. Gerektiğinde diyet ödeme yükümlülüğü yalnız bu grup akrabaya âid olduğuna göre buna karşılık olmak üzere diyet alma durumu olunca da yalnız bu grup akrabalar yararlansın. Diğer akrabalara diyetten bir şey verilmesin. Sonra Dahhâk bin Süf yân (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in tatbikatım bildirince Ömer (Radıyallâhü anh) söylediği hükümden rücû ederek hadîsle amel etti. Ömer Radıyallâhü anh)'in kendi görüşünden dönüş yaptığına dâir cümle bizim sünenimizde yok ise de E b û Davud'un sü-neninde bulunduğu için tercemede bu cümlenin karşılığını parantez içine aldım.
T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra bunun hasen - sahih olduğunu ve ilim ehlinin uygulamasının bu hadise göre olduğunu söyler. Şerhü's-Sünne'de: Bu hadîs diyetin önce maktul için vâ-cib bir hak olduğuna ve sonra onun ölümü ile diğer mallan gibi mirasçılarına intikal ettiğine delâlet eder. İlim ehlinin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. E 1 - K a r i, el-Mirkat'ta beyân ettiğine göre Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi, maktulün ana bir kardeşlerini, maktulün eşini ve kadım maktulün diyetine mirasçı kılmamıştır.
Hanefî âlimler ile Şafii' nin mûtemed kavline göre maktulün diyeti, diğer mallan gibi bütün mirasçılarının hakkıdır. Farâiz hükümlerine göre mîrasçılanna verilir. Kadın ile kocası da birbirinin diyetine mirasçıdır. Şafii mezhebinin diğer bir kavline göre diyet maktulün baba tarafından olan erkek akrabasının hakkıdır. Farâizdeki sıraya göre diyet alırlar. Mâlik de bu son görüştedir.

Hadîste Ömer (Radıyallâhü anh)'a mektup yazdığı bildirilen Dahhâk bin Süfyân (Radıyallâhü anh) tanınmış sahâbilerdendir. Resül-i Ekrem . (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından zekât âmili olarak görevlendirilmişti. El-Mişkâfta beyân edildiğine göre bu zâtın, yüz atlıya bedel bir kahraman olduğu söylenmiş-
tir. Kendisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in nöbetini tutardı. N e c d valiliği yapan bu zâtın künyesi E b û S a' d ' -dır. Dört aded hadîsi vardır. Sünen sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Râvîleri Saîd bin el-Me. seyyeb ile H a s a n-ı B as r ı'dir.[52]
Hadiste ismi geçen E ş y e m (Radıyallâhü anh)'in hatâen, yâni yanlışlıkla öldürüldüğü M â 1 i k' in rivayetinde î b n - i Ş i h â b tarafından belirtilmiştir. Bu sahâbinin mensup olduğu Dı-bab , K û f e ' de bir kalenin ismidir.
Ubâde (Radıyaîlâhü anh)'m hadîsinde ismi geçen Hami bin M â-1 i k (Radıyallâhü anh)'in bir karısının diğer karısını öldürdüğü 2641 nolu hadîste de belirtilmişti. Bu kadınlardan birisinin isminin M ü 1 e y k e , diğerinin Ümmü Gutayf olduğu îbn-i Abbâs tarafından belirtilmiştir. Bu ilâve î b n - i Ab-bâs'ın Ebû Davud'un ettiği rivayette mevcuttur. [53]

13- Kâfirîn Diyeti (Kan Bahası) Babı

2644) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü ankütn)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) iki kitâb (yâni Tevrat ve İncil) ehlinin diyetinin müslümanların diyetinin yarısı olduğuna hükmetmiştir. İki kitâb ehli, yahüdîler ve hristiyanlardır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi hasendir, çünkü sahih senedin derecesinden noksandır. Sebebi de şudur : Râvî Abdurrahman bin Ayyâş'ı zayıf sayanı da sıka sayanı da görmedim. Amr bin Şuayb'in dedesi, havlunda da ihtilâf vardır[54]

İzahı

Zevâid sahibi bu hadisi Zevâid türünden saymıştır. N e s â i de bu hadisin benzerini yine Amr bin Şuayb'in dedesinden ve merfû olarak rivayet etmiştir.
Bu hadîse göre bir hristiyan veya bir yahûdînin kan bahası veya bir organın diyeti bir müslümamn kan bahasının yarısı kadardır. Bir müslümamn kan bahasının ne kadar olduğu bu kitabın 4, 5 ve 6. bâblannda beyân edilmiştir.

Vücûd organlarının diyetine dâir bilgiler de bunun akabinde gelen bâblarda beyân edilmektedir. [55]

Âlimlerin Kâfirin Diyeti Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefiler'e göre, zimmilerin, yâni mal can ve din teminatı verilen gayri müslimlerin diyeti müslümanların diyeti kadardır. E b û Bekir CRadıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyal-lâhü anh) de böyle hükmetmişlerdir. Bu diyet ister kasden öldürme diyeti olsun ister hatâen, yanlışlıkla öldürme diyeti olsun fark etmez.
2. Ş â f i î 1 e r' e göre yahûdî, hristiyan, anlaşmalı gayri müs-limler ve güvenlik verilen yabancı gayri müslimlerin diyetleri müslümanların diyetlerinin üçte biri kadardır. Osman (Radıyallâhü anh) ve A m r (Radıyallâhü anh) da böyle hükmetmişlerdir.
3. Mâlikıler'e göre yahûdî ve hris ti yanların diyetleri müslümanların diyetlerinin yarısı kadardır. Kasden öldürme ile yanlışlıkla öldürme diyetleri bu hükme tabidir. Müslümamn diyetinin yansı altı bin dirhem gümüş veya beş yüz dinar altındır. Andlaş-malı müşriklerin diyeti ise müslümamn diyetinin onbeşte biri kadardır.
4. Hanbelıîer'e göre hristiyan veya yahûdî kimseye güvenlik verilmiş iken bir müslüman onu kasden öldürürse onun diyeti bir müslümamn diyeti kadardır. Şayet yanlışlıkla öldürürse onun diyeti müslümamn diyetinin yarısı kadardır.
Notta Amr bin Şuayb'in dedesi hakkında ihtilâf bulunduğu ifâde edildi. Bu ihtilâf şudur: Amr bin Şuayb bin Muhammed bin Abdill ah, Şuayb'in oğludur. Şuayb da Muhammed'in oğludur. Muhammed de Abdullah1 m oğludur. Şu halde A m r' m dedesi Muhammed' dir. Abdullah ise A m r ' in ikinci dedesidir. Bir senedde:
«Amr bin Şuayb, babasından rivayet etmiş, babası da dedesinden rivayet etmiştir» ifâdesi

kullanılınca Şuayb'in Muhammed' den mi yoksa Abdullah' dan mı hadis işittiği kasde-diliyor? Şuayb, Abdullah' dan hadîs işitmiş mi? İşte bu noktadan dolayı böyle bir sened sahîh mi, hasen mi? diye ihtilâf olmuştur. Buhârî; Şuayb, Abdullah' dan hadis işitmiş, demiştir. El-Hâfız Ebû Bekir bin Ziyâd da böyle demiştir. Fakat Ebû Dâvûd, böyle bir sened hüccet, yâni delil sayılmaz, demiştir. Kuvvetli olan görüş bunun sahîh olmasıdır ve böyle bir senedden maksad Şuayb'in Abdullah' dan rivayet etmesidir. Bu itibarla bu durumu parantez içi ifâde üe belirtmek isterim. Allah daha iyi bilir. [56]

14- Katil (Maktula) Vâris Olmaz, Babı

2645) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Selîem) :
«Kati! (öldürdüğü yakınının malına) vâris olmaz» buyurmuştur."

2646) Amr bin Şuayb'den rivayet edildiğine göre :
Müdlic oğullarından Ebû Katâde denilen bir adam oğlunu öldürdü. Ömer (Radıyallâhü anh) kendisinden otuz hikka (beş yaşına basmış dişi deve), otuz cezaa (dört yaşına basmış dişi deve) ve kırk hahfa (hâmile deve) olmak üzere yüz deve aldı. Sonra:
Maktulün erkek kardeşi nerdedir? Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim buyurdu ki:
«Kâtü'e (maktulün malına) vâris olma hakkı yoktur,» dedi."
Not : Bu hadîsin seneaının hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir. [57]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Tirmizi de rivayet etmiştir. N e s a i de büyük süneninde rivayet etmiştir.^ Tirmizi bu hadîsi rivayet ettikten sonra : Bu hadis sahih değildir. Ancak bu senedle bilinmektedir. Senedin râvîlerinden îshâk bin Abdilîah bin Ebi Ferve'yi bâzı ilim adamları terketmişlerdir. A h m e d bin Hanbel de onu terkedenlerdendir. Âlimlerin uygulaması ise bu hadise göredir. İster kasden, ister yanlışlıkla olsur. bir kimse bir yakınını öldürürse, öldürdüğü kişinin mirasçısı olamaz. Bâzı âlimler : Yanlışlıkla öldüren katil maktulün malına mirasçı olur, demişlerdir. Mâlik de böyle söyleyenlerdendir, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarı da Ş e v k â n i' den naklen bu hususla ilgili genişçe bilgi vermektedir. Kasden veya yanlışlıkla bir yakınım öldüren kimse ona vâris olamaz, diyen âlimlerin delillerini beyân eden Ş e v -kani de bu görüşün kuvvetli olduğunu söyler. Orda verilen bilgiye göre :
1. Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Şafii ile ilim ehlinin ekserisi: Katil, öldürdüğü kimsenin mirasçısı olamaz, öldürme işi kasden olsun, yanlışlıkla olsun fark etmez. Katil, maktulün malına mirasçı olmadığı gibi onun diyetine, kan bahasına da mirasçı olmaz, demişlerdir.
2. Mâlik, Nahaİ ve Hâdevîler; Yanlışlıkla öldüren kişi, maktulün malına mirasçı olur. Fakat diyetine mirasçı olmaz, demişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh), A 1 i (RadıyaHâhü anh), Ş ü -r e y h (Radıyallâhü anh) ve diğer İslâm kadılarının da katilin mirasçı olamayacağına hükmettikleri rivayet olunmuştur.
Amr bin Şuayb (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid türündendir. Bundan çıkan hüküm de şöyledir:
1. Baba, öldürdüğü oğlunun malına ve diyetine mirasçı olmaz.
2. Baba oğlunu öldürdüğü takdirde, kısas olarak öldürülmez. Diyet vermekle mükelleftir. Bu diyet katilden sonra gelen ve maktulün baba tarafından olan yakınlarına verilir. [58]

Evlâdını Öldüren Baba Kısas, Misilleme Olarak Öldürülür Mü ?

1. Hanefiler, Şâfiiler ve Hanbeiiler: Adam, oğlunu öldürdüğü gerekçesiyle kısas edilmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem : «Baba, veledini (çocuğunu) öldürdüğü ge-rekçesiyle kısas edilmez» buyurmuştur. Bu, meşhur bir hadistir. İslâm ümmeti bu hadisle amel etmiştir. Şu halde bu hadis kısas âyetinin hükmünü hususîleştirmiş olur. Ömer (Radıyallâhü anh) da oğlunu öldüren kimse aleyhinde diyetle hükmetmiş ve hiç bir sahâbi bu hükme karşı çıkmamıştır, derler.
2. M â 1 i k İ 1 e r ise : Baba oğlunu öldürdüğü için kısas edilmez. Ancak oğlunu yere yatırıp boğazlarsa veya aç ve susuz olarak bir yere hapsedip ölümüne sebebiyet verirse, o zaman kısas

edilir. Yâni öldürülür. Şayet baba öldürme kasdı olmaksızın oğluna büyük bir taş atsa veya sopa ile dövse ve oğlu bu darbelerden ölse, baba kısas edilmez. Hülâsa baba öldürme kasdını taşıyor idi ise teammü-den öldürdüğünde kısas edilir. Öldürme kasdı yok ise kısas edilmez, demişlerdir. [59]

15- Kadının (Cinayet İşlemesinden Dolayı Ödenecek) Diyeti Onun Asabası (Baba) Tarafından Olan Erkek Yakınları) Üzerindedir Ve Kadının Mirası Evlâdınadır, Babı

2647) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amre bin el-As) (Ra-âtyallâhü anhüvı)'öen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Kadının mevcud asa-bası (yâni baba tarafından erkek, akıllı akrabası)nm onun (cinayet işlemesi hâlinde ödenmesi gerekli) diyetini vermelerine ve bunların, kadının vereselerinden (belirli hisse sahiplerinden) artan mal dışında onun hiç bir malına mirasçı olmamalarına hükmetti. (Ayrıca şuna da hükmetti:) Kadın öldürülürse diyeti (kan bahası), onun mirasçıları arasındadır (Farâiz hükümlerine göre aralarında taksim edilir). Bu itibarla katilini onlar öldürür,"

2648) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) diyeti, katile kadının âkilesi (baba tarafından erkek ve akıllı yakınları) üzerine yükledi.
Bunun üzerine öldürülmüş olan kadının âkilesi (baba tarafından olan erkek ve akıllı yakınları) :
Yâ Resûlallah! Öldürülen kadının mirası bizedir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır. Mirası kocasına ve çocukların ad ir» buyurdu. [60]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Ebû Dav û d ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) in hadîsi ise yine Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadislerde geçen Asaba kelimesini biraz daha açıklayalım :
Farâiz kitabında görüleceği üzere mirasçılar asaba ve Zevi'l-Furûd, diye iki kısma ayrılır. Kur'ân-i Kerim'de belirli bir payı takdir ve tâyin edilmiş bulunan mirasçılara Zevi'l-Furûd denilir. Böyle belirli bir payı olmayıp da paylardan artanı alan ve Zevi'I-Furüd'dan kimse bulunmadığı takdirde ölünün terekesinin tamamını alan mirasçılara da Asaba denilir.
Âkile kelimesi bu bâblarda sık sık geçmektedir. Bu kelime ile ilgili geniş bilgi bu kitabın 7. babında verilmiştir. Orada beyân edildiği gibi âlimler kişinin usûl ve furûunu, yâni babasını, baba babasını, oğullarını ve torunlarını Âkilesi kavramının dışında tutmuşlardır. Burdaki iki hadis de kişinin babası ile dedesi, evlâdı ve eşinin Âkile'den sayılmıyacağına delâlet ederler. [61]

Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. Kadm bir cinayet işlediği takdirde ödenmesi gerekli diyet kadının baba tarafından olan erkek yakınlarına ödettirilir,
2. Asaba durumundaki yakınlar, belirli hisseleri bulunan mirasçılardan artan mala mirasçı olup bunun dışında mîrasçılık hakları yoktur .
3. Kadın öldürüldüğü zaman onun kan bahası mirasçıları arasında taksim edilir. Eğer katili kasden öldürdüğü için kısas cezası verilecekse bu cezayı uygulama yetkisi, öldürülen kadının mirasçılarına aittir.
4. Kadın öldürüldüğü zaman mirası, kocasına ve çocuklarına-dır, âkilesine değildir. Yâni baba tarafından olan erkek yakınlarına değildir. Bu husus, geniş izahat ister. Bu itibarla bunu Farâiz kitabına havale edelim.
5. Belirli hissesi bulunan mirasçılar ve evlâd, kişinin Âkilesi'n-den sayılmaz.
H a 11 â b i ilk hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Yâni asaba durumundaki akrabalar, katil erkeğin diyetini üstlendikleri gibi katile kadının diyetini de yüklenirler. Diyet ödemeyi gerektiren cinayetler ister bir erkek tarafından ister bir kadın tarafından işlensin, bundan dolayı ödenecek diyet bunların asabasma yüklenir. Cinayet işleyenin erkek veya kadın olması diyetin yükleneceği akrabalarda bir değişiklik yaptırmaz. Bu hadîs, baba ve baba babanın Âkile ismi verilen gruptan

sayılmayacağına delildir. Çünkü bunlara altıda bir miras hissesi tâyin edilmiştir. Akıla, amca ve bunun oğullan gibi asabalardır. Hadîsin; «Öldürülen kadının diyeti vârisleri arasında taksim edilir» cümlesinden maksad şudur: Öldürülen kadının kan bahası, onun diğer mallan gibidir. Kocası dâhil bütün mirasçıları buna vâris olurlar. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) Eşyem ed-Dıbâ-b i' nin karısını onun diyetine mirasçı kıldı, (2642 nolu hadise baki demiştir.

Hadîsin bu cümlesinden çıkan hüküm şudur; Öldürülen kadının diyetine bütün mirasçıları vâris olur. Mirastan belirli payı olanlar hisselerini alırlar. Artan malı asaba ismi verilen vârisler alır. Şayet belirli payı olan mirasçılardan kimse yok ise diyetin tamamını asaba denilen mirasçılar alır. [62]

16- Diş Hakkında Kısas (Mîsîlleme) Babı

2649) Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anh)'den; .Şöyle demiştir: Enes'in (yâni kendisinin) halası er-Rubeyyi' (Radıyallâhü anhâ) (bir kere) bir cariyenin ön dişini kırdı. Rubeyyi'in yakınları (karşı taraftan) afıv dilediler. Fakat cariyenin adamları (afıv etmekten) imtina ettiler. Bunun üzerine Rubeyyi'in yakınları dişin tazminatını ödemeyi onlara teklif ettiler. Onlar bunu da kabul etmeyerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vardılar. Resûl-i Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) de kısasın uygulanmasını emretti. (Rubeyyi'in kardeşi) Enes bin en-Nadr (Radıyallâhü anh) :

Yâ Resûlallah er-Rubeyyi'in ön dişi (misilleme olarak) kırılacak (mı?) Seni hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim (ve Allah'ın yardımını umarak derim) ki er-Rubeyyi'in dişi kınlmıyacakür, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :

«Yâ Enes (bin en-Nadr) Allah'ın farz kıldığı hüküm kısastır,» buyurdu.

Hâvi demiştir ki: (Enes'in umutlu yemininden) sonra cariyenin adamları (diyete) razı oldular ve (er-Rubeyyi'i kısas cezasından) afıv ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şüphesiz, Allah'ın kullarından öyle kişi vardır ki, Allah'a yemin etse Allah onun yeminini yerine getirir» buyurdu." [63]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Er-Rubeyyi (Radıyallâhü anhâ), Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)Tın halası ve Enes bin en-Nadr (Radıyallâhü anh)'in kız kardeşidir.

Seniyye . Dört ön dişten birisi anlamındadır. Çoğulu Senâyâ'dır.

Hadiste geçen «Kitâbullah» ifâdesi «Allah'ın hükmü» veya «Allah'ın farzı» mânâsına yorumlanmıştır. Bu ifâde ile kısas âyetinin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın cümleden kasdedilen mânâ şudur:

«Cariyenin adamları diyete razı olmayınca ve er-Rubeyyi'i bağışlamayınca Allah'ın koyduğu hüküm, er-Rubeyyi'in dişinin kısas olarak kesilmesidir.»

E n e s : «Er-Rubeyyi'in dişi kesilmez» sözü ile Resûl-î Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân buyurduğu hükme karşı gelmeyi veya tasvib etmemeyi kasdetmiş değildir. E n e s ' in maksadı Allah Teâlâ'nın cariyenin adamlarım yumuşatmasını, kısastan vaz geçirip diyete razı etmesini ummak ve Allah'ın yardım edeceğini beklemektir. Bunun içindir ki, önce diyete kesinlikle karşı çıkan cariyenin adamları E n e s ' in yemininden sonra birden değişip diyete rızâ gösterince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E n e s ' in umduğu ilâhî yardımın ulaştığını işaret etmek üzere buyruğunu ifâde etmiştir. [64]

17- Dişlerin Diyeti Babı

2650) (Abdullah) hin Abbâs (RadiyaUâhü an hü mâ y dan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallalhıhü Aleyhi ve Sellenı) şöyle buyurmuştur:

«Dişler (diyet mikdan bakımından) eşittir. Seniyye (denilen ön) diş ve dırs (denilen diğer dişler) eşittir.»"

2651) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhii atıhünıâ)\\nn rivayet edildiğine

göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dişin diyetinin beş deve olduğuna hükmetti."
Not: Bu hadisin senedinin sahih olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir. [65]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsi T i r m i z i ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Onun ikinci hadisi Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd ve Nesâî bunun bir benzerini Amr bin Şuayb'in dedesinden merfû olarak rivayet etmişlerdir.
Seniyye, ön diş manasınadır. Öndeki dört dişin her birine bu isim verilmiştir. Bunların ikisi yukarda, diğer ikisi de aşağıda olur. Seniyye'nin çoğulu Senayadır, öndeki dört dişe senâyâ ismi verilmiştir. Bunların dışında kalan dişlere de dırs denilir. Dırs'ın çoğulu da Adrâs'tır. îlk hadisten çıkarılan hüküm şudur: Diyet mikdarı bakımından ön dişler ile diğer dişler arasında fark yoktur. İkinci hadîste ise bir dişin diyetinin beş deve olduğu bildirilmektedir.
Bir dişin diyetinin beş deve olduğu hususunda fıkıhçılar ittifak halindedir. Bir kimse bir kimsenin dişini kasden kırar veya kökünden çıkarırsa bunun cezası kısastır. Yân karşı tarafın dişi kesilir veya kökünden çekilir. Ancak dişi kırılan veya çekilen taraf kısas yerine diyete razı olursa kısas yapılmaz ve diyet olarak beş deve ödenir. Keza hatâen, yâni yanlışlıkla diş kesilir, kırılır veya kökünden çıkarılırsa, bunun cezası beş deve diyettir. Hür ve müslüman kadının dişinin diyeti ise hür ve müslüman erkeğin diş diyetinin yansıdır. Yâni iki buçuk devedir. Zimmî, yâni hristiyan ve yahûdinin diş diyeti ise bir deve ve bir devenin üçte ikisidir. Mecûsî, yâni ateşperestin diş diyeti ise bir devenin üçte bindir. [66]

18- Parmakların Diyetinin Babı

2652) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dax\ rivayet edildiğine s«re :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Şu ve şu» yâni küçük parmak, yüzük parmağı ve baş parmak (diyet mikdarı bakımından) «eşittir» buyurmuştur."

2653) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dıyaltâhü atthüın)'(\en rivayet edildiğine £Öre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi vr Sellem) şöyir buyurmuştur :
«Parmakların hepsi (diyet mikdarı bakımından) eşittir. Bunlarda onar deve (diyeti) vardır.»"
Not : Bunun senedinin hasen olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2654) Ebû Mûs;ı el-Eş'arî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine fîöre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Parmaklar (diyet mikdarı bakımından) eşittir» buyurmuştur." [67]

İzahı

İ b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim1-den başka Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Amr bin Şuayb'in hadîsini Zevâid yazarı Zevâid türünden saymıştır. Halbuki Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunu rivayet
etmişlerdir. Ancak Ebû Dâvûd'un rivayetinde ilk cümle yoktur. Oradaki rivayette Amr bin Şuayb'in dedesi meâlen şöyle demiştir :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sırtını Kabe'ye dayanarak okuduğu hutbede «Parmaklarda onar (deve diyet) vardır.» buyurdu."
Ebû Müsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîslerden çıkarılan hüküm şudur:
El parmağı olsun ayak parmağı olsun, küçük parmak olsun büyük parmak olsun her parmağın diyeti on devedir. Fıkıhçılar bu hükümde ittifak halindedir.
Abdurrahmân el-Cezeri, dört mezhebin fıkhına âit kitabının Hudûd bölümünde parmakların diyeti ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir :
"Ellerin ve ayakların parmaklarından birisini yanlışlıkla kesen kimsenin tam diyetin onda birisini vermesi gereklidir. Bu hususta el parmaklan ile ayak parmaklan arasında bir fark olmadığı gibi büyük parmak ile küçük parmak arasında da bir fark yoktur. Keza, erkek ile kadın, müslüman ile kâfir, çocuk ile yetişkin insan arasında bir fark yoktur. Yâni her hangi bir insanın her hangi bir

parmağım yanlışlıkla kesen kimse on deve diyet vermek durumundadır. Bu hususlarda fıkıhçılar arasında bir fark yoktur. Tam diyetin yüz deve olduğu malumdur. Bir parmağın diyeti de on devedir."
Şu noktayı da belirteyim : Parmakların diyeti yanlışlıkla kesilen parmakla ilgilidir. Çünkü kasden kesilecek olursa onun cezası kısas hükmünün uygulanmasıdır. Yâni bir müslümanın parmağını mafsaldan kasden kesen kimsenin cezası onun parmağım ayni şekilde kesmektir. Ancak parmağı kesilen kişi kısastan vazgeçip diyeti kabul ederse o takdirde diyet verilir. [68]

19- Mudıha (Yâni Kemiğe Varan Baş Ve Yüzdeki Yaranın Diyeti) Babı

2655) Anır hin Şıayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtvaltâhü (whünı)'(\en rivayet edildiğine <*Öre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi vr Selimi) şöyle buyurmuştur :
«Mevâdih (kemiğe dayanan baş ve yüzdeki yaralar) da beşer deve (diyet) vardır.»" [69]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd. Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Mevâdıh, mûdıha'mn çoğuludur. Mûdıha: Eti kemikten ayırıp kemiği vazıh ve açık hâle sokan yara manasınadır. Hadîs böyle bir yaranın diyetinin beş deve olduğunu bildirir. Sözü edilen yaranın başta veya yüzde olmasına dâir bir kayıt hadîste bulunmamakla beraber âlimler bu şekilde yorumlayarak : Başta veya yüzde kemiğe dayanan yaranın diyeti beş devedir. Hadîsten maksad budur. Vücûdun başka tarafında kemiğe dayanan yaranın diyeti beş deve değil, hü-kümet ismi verilen tazminattır, demişlerdir. Başta ve yüzde kasden böyle bir yara meydana getirmenin cezası kısastır. Yâni yaralayanın başı veya yüzü ayni şekilde yaralanır. Ancak yaralı taraf, yaralayanı bir tazminat karşılığı veya karşılıksız bağışlayabilir.
Mûdıha ismi verilen yara bir yanlışlık eseri ise bunun diyetinin tam diyetin yirmide biri olan beş deve olduğu hususunda âlimler ittifak halindedir. Delil bu hadis ile benzeri hadîslerdir.
Bu diyet hür ve müslüman erkeğe aittir. Hür ve müslüman kadının diyeti ise bunun yarısıdır. Yâni iki buçuk devedir. Çünkü kadının tam diyeti elli devedir.

Geniş bilgiyi fıkıh kitablanna havale edip bu kadarlık bilgi ile yetiniyorum. [70]

20- Bir Kimse Bir Adamı(n Elini) Isırır, Âdâm Da: Elini (Onun Ağzından Hızla) Çeker Ve (Bu Isırır Ön Dişleri Düşer. Bâbî

2656) tlmeyye oğulları Ya'lâ ve Seleme (Radıyaltâhü anlıümu)\hın rivayet edildiğine göre şöyle demişlerdir :
Biz Tebûk savaşında Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yola çıktık. Bizim beraberimizde bir arkadaşımız da vardı. Biz yolda iken arkadaşımız ile diğer bir adam döğüştüler. Ya'lâ demiştir ki: Adam, (döğüştüğü) arkadaşının elini ısırdı. Arkadaşı da elini onun ağzından (hızla) çekti ve adamın Ön dişini düşürdü. Adam, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in yanına vararak (düşürülen) ön dişinin diyetini istedi. Bunun üzerine Resulullah (Sal-lalîâhü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz (din) kardeşine yönelerek erkek devenin ısırması gibi onu ısırır, sonra gelip (düşen dişine) diyet ister. Düşürülen dişe diyet yoktur,» buyurdu. Ya'lâ demiştir ki: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (dâvayı red ederek) dişin diyetinin bâtıl olduğuna hükmetti."

2657) İmrân bin Husayn (RadıyaUâhü anfı)'(\en rivayet edildiğine
Bir adam (başka) bir adamın kolunu ısırdı. Işınlan adam da kolunu (hızla) çekti de ısıranın ön dişi düştü. Dâva Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikal ettirildi. Peygamber (Sallallahü ASeyhi ve Sellem) dişin diyetinin bâtıl olduğuna hükmetti ve:
-Biriniz erkek devenin dişleriyle sert yem yediği gibi (din kardeşinin kolunu) çatır çatır yiyer (ısırır), (ısıranın düşen dişinin diyeti yoktur), buyurdu." [71]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Buharı, Müslim. Ebû Dâ* vûd ve Nesâi de benzer cümlelerle rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs ise B u h â r i ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Seniyye : Ön diş demektir. Idâd : Isırmaktır.
Kadm: Dişlerin kenarlarıyla yemek manasınadır. FahI: Erkek hayvan manasınadır. Burada erkek ve kuvvetli deve mânâsı kasdedilmiştir.
Akl: Diyet ve tazminat manasınadır.
Zira: Kolun dirsekten parmak uçlarına kadar olan kısmına denilir.
Yed : El mânâsına geldiği gibi, kol mânâsına da gelir.
İki hadiste anlatılan olayın bir olay olması muhtemeldir. Müslim'in rivayeti bunu teyid eder.
Y a'l â (Radıyallâhü anh)'m beraberindeki arkadaşının onun hizmetçisi olduğu bâzı rivayetlerde belirtilmiştir. Diğer bâzı rivayetlerde de Y a ' 1 â (Radıyallâhü anh) ile bir adamın dönüştükleri ve birisinin diğerinin elini ısırdığı belirtilmektedir. Bu itibarla bâzı rivayetlere dayanarak bir kısım âlimler Y a' 1 a ile hizmetçisinin döğüştüklerini, Ya ' 1 â ' nın hizmetçisinin elini ısırdığım ve Y a ' -1 a' nın dişinin düşürüldüğünü ifâde etmektedir. Başka görüşler de var ise de bunları anlatmaya gerek görmüyorum.
Avnü'l-Mabûd yazan Yala (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin şerhinde özetle şöyle der:
"Bu hadîs, zararı defetmek amacıyla kişinin kendini savunurken karşı tarafın uğradığı zararın tanzim ettirilemeyeceğine delâlet eder.
Cumhurun görüşü böyledir. Cumhura göre adamın elini ısıran taraf saldırgan durumundadır. Mâlik, Tazmin ettirme görüşünde ise de bu sahih hadîs onun görüşünü reddeder." [72]

21- Hiç Bir Müslüman Her Hangi Bir Kâfir (i Öldürmesi) Karşılığı Olarak (Yâni Kısas Olarak) Öldürülmez, Babı

2658) Ebû Cühayfe (Veheb bin Abdillah es-Suvâî)[73] (Radtyallâ-%,hü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ali bin Ebî Tâlib (Radiyalîâhü anh)'a :
(Allah'ın kitabından başka) halkın yanında bulunmayıp yalnız sizin yakınınızda (yazılı olarak ve vahya âit) bir bilgi var mıdır? diye sordum. Alî:
Ya'Iâ bin Ümeyye (R.A.)'m Hâl Tercemesi
Birinci hadisin râvîsi Ya'Iâ bin Ümeyye (R.A.)'ın hâl tercemesi 1065 nolu hadîs bölümünde geçmiştir. Diğer râvi Seleme bin Ümeyye (R.A.) ise Ya'lâ'nın kardeşidir. Kûfe'ye yerleşen sahâbilerdendir. Buhâri ile Müslim onun bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Râvîsi de kardeşi Ya'lâ'nın oğlu Safvân'dır. îbn-i îshâk böyle demiştir. Fakat hıfzedilen rivayet şekli Safvân'ın kendi babası olan Ya'Iâ bin Ümeyye'den rivayetidir. (Hülâsa: 147)
Hayır! Vallahi halkın yanında bulunandan başka bir şey bizim yanımızda yoktur. Ancak (bizde) Allah'ın kişiye Kur'an hükümlerini anlamak kabiliyeti vermesi ve şu sahifede (yazılı) olan hüküm-ler vardır. Şu sahifede Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) tarafından buyurulan diyetlerin hükümleri ve hiç bir müslümanm herhangi bir kâfirfi öldürmesinle karşılık öldürülmemesi hükmü vardır, dedi."

2659) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Anır bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhünı)\len rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hiç bir müslüman herhangi bir kâfir (i öldürmesin) e karşılık öldürülmez.»*1 '

2660) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyaîlâhü anhümâ)Vlan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Hiç bir mü'min herhangi bir kâfirü öldürmesinle karşılık öldürülmez ve ahid (güvence) sahibi (kâfir) ahdi (süresi) içinde öldürülmez.»" [74]

İzahı

Ebû Cühayfe (Radıyaîlâhü anh) 'm hadisini B u h â r i, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Amr bin Şuayb'in dedesinin hadisini T i r m i z i, Ebû
Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. ! b n-i Abbâs (Radıyaîlâhü anh}'in hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim.
İlk hadiste Ebû Cühayfe (Radıyaîlâhü anh), A 1 i (Radıyaîlâhü anh)'a soru tevcih ederken «Sizin

yanınızda» diye hitap etmekle çoğul zamirini kullanmıştır. Çoğul zamirini saygı maksadıyla kullandığı muhtemel olduğu gibi bununla Ehl-i Beyti kasdet-miş olması ihtimali de vardır. Yâni sahâbilerin bilmediği ve yalnız Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ehl-i Beyti olan A 1 i (Radıyalîâhü anh) ile Fatma ve çocuklarının bildiği vahya dayalı yazılı bir bilginin bulunup bulunmadığı sorulmuş olur. H z. A1İ, Ehl-i Beyt'in reisi olduğu için bu soru kendisine yö-neltilmiştir.
Ebû Cühayfe (Radıyaîlâhü anh)'m bu soruyu sormasının sebebine gelince, Tuhfe yazarı bu hususta şöyle der:
"Şiiler1 den bir cemaat : Ehl-i Beyt'in ve özellikle A 1 i' -nin yanında vahye dayalı bâzı bilgiler vardır ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâml'in bu bilgileri birer sır olarak onlara vermiş ve onlardan başkası bu bilgilerden haberdar olmamıştır, diye iddiada bulunuyorlardı. Bu iddiada gerçek payının bulunup bulunmadığını Öğrenmek için Kays bin Ubâde ve el-Eşter e n - N a h a i' nin de H z . A 1 i' ye bu soruyu sorduklarını ve burdaki cevâbın benzerini aldıklarını Nesâi ve Ebû Dâvûd rivayet etmişlerdir."
Hz, Ali (Radıyaîlâhü anh), verdiği cevapta bu iddiayı reddeder ve şunu demek ister: Herkesin yanında yazılı olarak bulunan Kur'an-ı Kerim'den başka bizim yanımızda gizli bir şey yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) irşâd ve tebliğ hizmetini umuma açık olarak yapmıştır. Sahâbiler arasında ilmi açıdan bulunan farklılık Kur'an-ı Kerim'den hükümler çıkarma istidad ve kabiliyet derecesinin değişikliğinden ibarettir. Kur'an-ı Kerim'in âyetlerini mütalâa ve mânâlarım düşünme kudreti verilen kişilere ilimlerin kapılan açılır ve Allah'ın yardım ve lütfü ile başkalarının elde edemediği bilgileri edinirler. A 1 i (Radıyaîlâhü anh), yanındaki sa-hifeye işaretle bundaki bilgilerin başka sahâbilerin yanında bulunmayabildiğim belirtmek ister. Yanındaki sahifede diyetlere âit hükümlerin ve bir kâfiri öldüren müslüman hakkında kısas hükmünün uygulanmayacağı emrinin bulunduğunu beyân eder.
Hadîsin : «Bir kâfiri öldüren müslüman hakkında kısas hükmünün uygulanmamasına» âit cümlenin izahı bölümünde Kadı I y â z özetle: Bu hüküm umûmidir. Kâfir kişi, harbî yâni mal ve can emniyeti verilmemiş ve düşman görülen gayri müslim olsun, ister zim-mî yâni mal ve can emniyeti verilmiş elçi ve vatandaşlık hakkı tanınmış gayri müslim olsun bunu öldüren bir mü'min hakkında kısas hükmü uygulanmaz. Ömer, Osman, Ali ve Zeyd bin Sabit (Allah cümlesinden razı olsun) böyle hükmetmişlerdir. Ata, İkrime, el-Hasan, Ömer bin A b -dilazîz, Sevri, Evzâî, Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İ s h â k da böyle demişlerdir.
Nahaî, Sabi ve Ebû Hanîfe' nin arkadaşları ise: Bir mü'min zimmî (Cizye vergisini ödemek karşılığı vatandaşlık hakkı verilen) olan bir gayri müslimi kasden öldürürse kısas hükmü uygulanır. Bu mesele hadîsin umumî hükmünün dışında tutulur, demişler ve dayanakları olan bir hadîsi delil göstermişlerdir. Ancak bunların gösterdikleri delil münkati bir hadîstir, diye bilgi vermiştir. Kadı Iyâz'ın sözü burada bitti.
H a t t â b i ve Avnü'I-Mabûd yazarının konuya ilişkin verdikleri bilgiyi aktarmadan önce kâfirlerin nevileri olan Zimmî, Harbi ve Müstemen ile Zû Ahd hakkında kısa bilgi verip izahta bu terimleri kullanmayı uygun buldum.
Zimmî: Cizye ismi verilen vergiyi ödemeyi kabullenen ve İslâm memleketinde oturup yerleşmesine izin verilen gayri müslimlere denilir. Başka bir deyimle vatandaşlık hakkı verilen gayri müslimler-dir, denilebilir. Bugün memleketimizde oturan hristiyanlar gibi.
Müstemen: Mal ve can emniyeti verilen ve vatandaş olamayan yabancı gayri müslimlere denilir. Elçiler bu neviden sayılır.
Zû Ahd = Ahid sahibi: ise müslümanlarla kendileri arasında andlaşma yapılan ve andlaşmaya aykırı harekette bulunmayan yabancı gayri müsîimlerdir.
Harbî j Yukarda saydığımızın dışında kalan gayri müslimlere denilir. Bunlara bu ismin verilmesinin sebebi ise müslümanlar ya bunlarla savaş halindedir veya savaşmak için hazırlanmaktadır.
Bu bâbta geçen hadîslerde meâlen:
"Hiç bir mü'min hiç bir kâfiri öldürmesi sebebiyle Ckısâs olarak) öldürülmez" buyuru 1 muştur.
H a 11 â b î : Bu cümle apaçık delâlet ediyor ki, müslüman kişi hiç bir kâfire bedel olarak öldürülmez. Müslümanın öldürdüğü kâfir zimmî olsun müstemen olsun başka neviden olsun fark etmez, demiştir.
Avnü'I-Mabûd yazan da özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadîs, bir kâfiri öldürdüğü için bir müslümanın kısas edilmeyeceğine delildir. Öldürülen kâfir harbi ise bu hüküm hakkında ittifak ve icmâ vardır. Öldürülen kâfir şayet zimmî ise cumhura göre hüküm aynıdır. Fakat, Ebû Hanîfe, onun arkadaşları, N a h a i ve Ş a' b i' ye göre öldürülen kâfir zimmî ise onu öldüren müslüman hakkında kısas hükmü uygulanır."

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin son cümlesi Ali (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bâzı rivayetlerinde de mevcuttur.
Müslüman kişi, zimmî dâhil her hangi bir kâfiri öldürdüğü zaman onun hakkında kısas hükmü uygulanmaz diyen âlimler î b n - i A b b â s' m hadisini ve onun hadîsinin benzeri olan Ali* nin hadîsinin son kısmını tercemede beyân ettiğim şekilde açıklamışlardır. Onlara göre hadisten kasdedilen mânâ şudur: Hiç bir mü'min her hangi bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas olarak öldürülmez ve ahid sahibi, yâni güvence verilen bir gayri müsiim öldürülmez. Yâni böylesine can ve mal emniyeti verildiği için, hıyanet etmedikçe veya güven süresi bitmedikçe dokunulmamalıdır, öldürülmesi haramdır.
Zimmi kâfiri öldüren mü'min kısas edilir, diyen Ebû Hanîfe, onun arkadaşları, Nahaî ve Şa'bi ise bu hadisi şöyle yorumlamışlardır:
Hadisteki kâfirden maksad harbî olan kâfirdir ve hadisin mânâsı şöyledir: "Bir mü'min harbî olan bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas edilmez ve ahid sahibi (yâni güvence verilen - andlaşma yapan) kâfir ahdi (süresesi) içinde (veya ahdine sadakat gösterdiği sürece), harbî olan bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas olarak öldürülmez."
Bunlara göre hadîsten çıkan hükümler şunlardır i
1. Bir mü'min harbi bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas edilmez.
2. Zimmî veya müstemen bir kâfir, harbî bir kâfiri öldürdüğünden dolayı kısas edilmez.
3. Hadisteki kâfir harbî kâfir anlamına yorumlandığından dolayı bir mü'min harbî olmayan bir kâfiri (meselâ bir zimmî'yi veya bir müstemeni) öldürdüğünden dolayı kısas edilir.
Birinci grubtaki âlimlere göre hadîsteki kâfir umûmi mânâda kullanılmıştır. O kâfir ister harbi olsun ister zimmî veya müstemen olsun öldürüldüğü zaman onu öldüren mü'min kısas edilmez. Ahid sahibinden maksad ise zimmi ve müstemen gibi can ve mal emniyeti verilen kâfirlerdir. Hadis böyle güvence verilmiş bir kâfiri öldürmenin yasaklığmı ifâde eder. [75]

22- Baba, Oğlunu Öldürmesi Sebebiyle Kısas Edilmez. Bâbî

2661) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anJtüwâ)\\an rivayet edildiğine tföro: Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Setimi) şöyle buyurmuştur:
«Baba, oğlunu öldürmesi sebebiyle kısas edilmez.»"

2662) Ömer bin el-Hattâb <Radıyallâhü <mh)\\ex\\ Şiiyle demiştir:
Ben, Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve SellemKi şöyle buyururken işittim :
«Baba oğlunu öldürmesi sebebiyle kısas edilmez.»" [76]

İzahı

I b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i, A h m e d ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ömer (Ra-dıyaliâhü anh)'m hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Bu iki hadisten çıkarılan hüküm şudur: Bir baba oğlunu kasden öldürmüş olsa bile onun hakkında kısas hükmü uygulanmaz. Şu halde baba, kısasa ait hükümlerin dışında tutulmuştur. B e y h a k i bu hadislerin senedlerinin zayıf olduğunu söylemiştir.' T i r m i z î de ilk hadîsin senedinde bulunan râvi İsmail bin M ü s -1 i m ' in hafızası aleyhinde bâzı âlimlerin konuştuklarını beyân etmiştir. Şafiî de : Babanın evlâdını öldürmesinden dolayı kısas edilmeyeceği hükmünü müteaddid âlimlerden işittim. Ben de bununla hükmediyorum, demiştir. [77]

Âlimlerin Bu Meseleye Âit Görüşleri

1. Hanef iler, Şâfiîler ve Hanbelîler: Bu hadîsle hükmederek adam, oğlunu öldürmesi gerekçesiyle kısas edilmez. Bu hadis meşhurdur. Ümraet-i İslâmiyye bunu kabullenmiştir. Bu itibarla öldürme olaylarında kısasın vâcibliğine dâir âyetin hükmünden bu meselenin istisna edilmesi ve böylece bu hadîs sözü edilen âyetin hükmünü husüsîleştirnıeye elverişlidir. Ayrıca Ömer (Radıyallâhü anh) oğlunu öldüren baba aleyhinde diyet cezasını vermiş ve hiç bir sahâbi onun babayı öldürtmeyip diyet ödeme cezasına çarptırması kararma itiraz etmemiştir, derler.
Ömer {Radıyallâhü anh)'m bu kararına dâir hadîs 2646 numarada geçti. Keza baba, evlâdının hayatına vesile olmuş iken evlâdın onun hayatının sona erdirilmesine sebep olması uygun olmaz.
2. M â 1 i k i 1 e r' e göre baba evlâdını kasden öldürdüğü takdirde hakkında kısas hükmü

uygulanır. Çünkü kısas hükmü umûmîdir. Kısas âyetinin umûmî olan hükmü ahâd hadîsiyle husûsîleş-tirilmez. [78]

23- Hür Kimse, Köle (Yi Öldürmesi) Sebebiyle (Kısas Olarak) Öldürülür Mü, Babı?

2663) Semüre bin Cündeb (Radıyallâhü ank)'Aen rivayet edildiğine ; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Scllevi) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim kölesini öldürürse biz (deJ o kimseyi öldürürüz ve kim kölesinin burnunu keserse biz (de) o kimsenin burnunu keseriz.»"

2664) Amr bîn Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhüm)\\en\ Şöyle demiştir:
Bir adam kölesini kasden ve teammüden öldürdü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) o adama yüz sopa attırdı, onu bir yıl süreyle sürgün etti ve müslümanlann (hisselerinin) içinden onun hissesini sildi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İshâk bin Abdillah bin Ebî Ferve bulunur. Bu râvi zayıftır. Senedde İsmail bin Ayyaş da vardır. [79]

İzahı

Semüre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, E b û Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. îkinci hadîs Zevâid türündendir.
Birinci hadîste geçen Ced'i kelimesini açıklayalım: En-Nihâye'de: Ced'ı burunu, kulağı ve dudağı kesmek mânâlarına gelir. Genellikle burun kesme mânâsında kullanılır. Bir yerde kayıtsız kullanıldığı zaman ekseriyetle burun kesme mânâsına alınır. Falan kişi Ecda'dır veya Mecdû'dur, denildiği zaman burunu kesiktir denildiği anlaşılır.
Birinci hadisin zahirine göre bir kimse kölesini kasden öldürürse o kimse hakkında kısâş hükmü uygulanır. Keza bir kimse kölesinin burnunu veya kulağını ya da dudağım keserse, misilleme olarak o kimsenin o tarafı kesilir.
Tirmizî bu hadisin rivayetini takiben: Tabiîlerden 1 b -râhîm Nahai gibi bâzı âlimler bu hadîsin zahiriyle hükmetmişlerdir. Hasan-ı Basri ve Ata bin.Rabâh gibi bâzı âlimler ise: Hür kimse bir köleyi öldürür veya bir tarafını keserse o hür kimse hakkında kısas ve misilleme hükmü uygulanmaz, demişlerdir. Ahmed ve İshâk'in kavli de böyledir. Diğer bir kısım âlimler de: Hür kişi kendi kölesini öldürdüğünde o kişi hakkında kısas hükmü uygulanmaz. Fakat başkasının kölesini öldüren hür kimse kısas olarak öldürülür, demişlerdir, Süfyân-ı S e v r î böyle demiştir, diye bilgi verir.
El-Kar i' de Hattâbi' nin şöyle dediğini nakletmektedir :
"Bu hadis köle sahiplerini tehdîd mâhiyetinde olup» kölelerin öldürülmemesi ve burun, kulak, dudak kesme gibi işkencelerin yapılmamasını istemiştir. Bâzılarına göre bu hadis eskiden köle olup sonradan hürriyetine kavuşmuş bir kimse hakkında buyurulmuştur. Bu tevile göre adam, eskiden kölesi olup sonra hürriyetine kavuşan bir adamı öldürmüştür. Bu takdirde hür bir kimseyi öldürmüş olur. Cezası da kısastır. Bir kısım âlimler de : Bu hadîs, Bakara sûresinin 178. âyetinde geçen; Hür kimse, hür kimse(yi öldürmek) ile ve köle kimse köle(yi öldürmek) ile kısas edilir...»
emriyle neshedilmiştir, demiştir."
Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre hür kimse kendi kölesini öldürürse, kısas edilmez. Fakat başkasının kölesini Öldürürse kısas edilir.
yi â 1 i k ve Ş â f i i' ye göre hür kimse ne kendi kölesini ne de başkasının kölesini öldürmekle kısas cezasına çarptırılmaz.
Şerhü's-Sünne'de: Bütün âlimler hür kimsenin bir tarafı, kölenin bir tarafını kesmesi gerekçesiyle misilleme cezasına çarptırılmaz, demişlerdir. Âlimlerin bu ittifakı, bu hadîsin ya tehdîd mânâsına yorumlanıl masına ya da mensutı olduğuna delâlet eder, denilmiştir. [80]

24- Katil (Maktulü) Ne Şekilde Öldürmüş İse Ayni Şekilde Kısas Edilir, Babı

2665) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)\\ew rivayet edildiğine göre:
Yahudi bir adam (Ensâr'dan) bir kadının başım iki taş arasında ezerek onu öldürmüştü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yahûdînin başını iki taş arasında ezdirdi (yâni

bu şekilde kısas edilmesini emretti.)"

2666) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre:
Yahudi bir adam (Ensârdan) genç bir kadını üzerindeki gümüş ziynet eşyasına temaen (başını iki taş arasında ezmek suretiyle) öldürdü. (Kadın henüz can vermemiş iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna getirildi.) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadına:
— «Falan kişi mi seni öldürdü?» diye sordu. Kadın i
— Hayır, diye başıyla işaret etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (başka adamın ismini söyleyerek : «Falan adam mı seni öldürdü,» diye) ikinci kez sordu. Kadın:
(Yine) hayır, diye başıyla işaret etti. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir başka adamın ismini söyleyerek : «Falan adam mı seni öldürdü,» diye) üçüncü defa kadına soru sordu. Kadm t
Evet, diye başıyla işaret etti. (Kadının işaret ettiği yahûdî adam yakalanarak huzura getirildi. Adam suçunu itiraf etti.) Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle katil (in başı) iki taş arasında (ezilerek) öldürüldü." [81]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği ve metinleri birbirine benzeyen, ayni olayı anlatan Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Kü-tüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Kadın henüz can vermemiş iken katilin kim olduğu yolunda kendisine soru soran zâtın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) olduğu, Ebû Dâvûd ile T i r m i z i' nin rivayetlerinden anlaşıldığı için bu durumu açıkladım. Katilin suçunu itiraf ettiği Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirraizî' nin rivayetinde belirtilmiştir. T i r m i z î bu hadîsin sahih olduğunu ifâde etmiştir.
İkinci hadîste geçen "Evdâh" kelimesi "Vadah"ın çoğuludur. En-Nihâye yazarı bu kelimenin gümüşten imal edilen ziynet ve hüliyat mânâsına geldiğini ifâde eder.
Birinci hadîste geçen "Radh" taşla kırıp ezmek manasınadır. 'hadisten çıkarılan hükümler
T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra : "İlim ehlinin bâzısı bu hadisle hükmetmiştir. (Yâni katili, maktulü öldürdüğü şekilde kısas etmenin câizliğine hükmetmişlerdir.) Ahmed ve t s -h â k'ın kavli böyledir. İlim ehlinin bâzısı ise kısasın ancak kılıçla yapılabildiğine hükmetmişlerdir, der.
Avnü'l-Mabüd yazan? da bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi vermiştir:
"Bu hadîsten çıkarılan hükümlerin bir kısmı şunlardır :
1. Bir erkek bir kadını kasden öldürürse o erkek kısas olarak öldürülür. Sözüne itimad edilen âlimler bu hususta ittifak halindedir.
2. Cinayet işleyen Kişi ne şekilde ve nasıl cinayet işlemiş ise ayni şekilde kısas edilir. Eğer cânî kılıçla öldürmüş ise kendisi de kılıçla kısas edilir. Şayet cinayeti taşla veya sopayla veya benzen bir şeyle işlemiş ise kendisi de o şeyle öldürülür. Çünkü bu hadîste belirtildiği gibi yahûdî, kadını taşla öldürdüğü için kendisi de taşla öldürülmüştür.
3. Kısas cezasını gerektiren katil cinayetinin kılıç, kama ve bıçak gibi keskin bir âletle işlenmiş olması şart değildir. Katil, cinayeti taş, ağaç ve benzerî ağır bir cisimle işlemiş ise yine kısas cezasına çarptırılır. Nitekim bu olayda yahûdî, kadım taşla öldürmüştür. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve cumhurun mezhebi budur. Fakat Ebû Hanîfe'ye göre katilin kısfts cezasına çarp-tırılabilmesi için cinayeti keskin bir âletle işlemiş olması şarttır. Bu âlet keskin bir demir veya keskin bir ağaç ya da keskin bir taş olabilir. Yahut cinayetin yüksek yerden bırakmak ve ateşe atmak gibi insanları öldürmek için kullanıldığı bilinen bir yolla işlenmiş olması gereklidir." [82]

25- Kısas (Cezası) Yalnız Kılıçla Înfaz Edilir, Babı

2667) Numân bin Beşîr (Radıyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltakü Aleyhi ze ScUem) şöyle buyurmuştur :
«Kısas (cezası) ancak kılıçla yerine getiıılllr.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Câbir el-Ca'fi bulunur. Bu r&vî kezzâb <çok yalan sözlü dür.

2668) Ebû Eekre (Radıyallâhü anh)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kılıçtan başka bir şeyle kısas (cezasının) infazı yoktur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Mübarek bin el-Füdâla tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Râvi el-Hasan da böyledir. [83]

İzahı

Bu babın iki hadîsi de Zevâid türündendir. Tuhfe'de bildirildiğine göre Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh)'in hadisini Bezzâr, Tahâvİ, Taberâni ve Beyhaki de değişik metinlerle rivayet etmişlerdir. Ebû Bekre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Bezzâr ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. D â -rekutnî ile Beyhakî bunun bir mislini Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh)'den de rivayet etmişlerdir. Keza bunun bir benzerini Beyhakî ve Tabarânî, İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir; Fakat Şevkâni bu hadislerin hepsinin senedlerinde ya zayıf ya da terk edilmiş râvîle-rin bulunduğunu ifâde etmiştir.
Şevkânî: Küfe âlimleri ki Ebû H a n i f e ve arkadaşları da bunlardandır, böyle hükmederek demişler ki; kısas hükmü ancak kılıçla infaz edilir. Katil, maktulün başka şekillerde ve başka cisimlerle öldürmüş olsa bile yine kılıçla öldürülür, diye bilgi vermiştir. Bu grubun delillerinin bir kısmı daha vardır ki bunları anlatmak uzun zaman alır. Bunlara muttali olmak isteyenler hadîs kitablannın şerhlerine başvurabilirler.
Numân bin Beşîr (Radıyallâhü anh) 'm hâl terceme-si 112 nolu, Ebû Bekre (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi de 233 nolu hadisler bölümünde geçmiştir. [84]

26- Hiç Kimse Hiç Bir Kimsenin Günahından Dolayı Muahaza Edilmez, Babı

2669) Amr bin el-Ahvas[85] (Rıi(/tyal!â/ıii an/ı)'(\en; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Veda haccmda şöyle buyururken işittim :
«Bilmiş olunuz ki her cânî ancak şahsının işlediği günahtan sorumludur. Hiç bir baba oğlunun günahından sorumlu tutulamaz ve hiç bir oğul babasının günahından sorumlu tutulamaz.»"

2670) Târik el-Mühâribî[86] (Radıyallâhü au/ı)\\en Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i koltuk altlan beyazlığını gördüğüm derecede ellerini havaya kaldırarak şöyle buyururken gördüm :
«Bilmiş olunuz ki hiç bir anne oğlunun günahından sorumlu tutulamaz. Bilmiş oîunuz ki hiç bir anne oğlunun günahından sorumlu tutulamaz.»"
Not : Bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.

2671) El-Haşhâş el-Anbarî (Radıynllâhii anh)\\er\; Şöyle demiştir:
Beraberimde oğlum bulunduğu halde ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in yanına vardım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Sen oğlunun günahından sorumlu tutulamazsın, o da senin günahından sorumlu tutulamaz,» buyurdu.
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvîlerin hepsi sıka zâtlardır. Fakat Hüşeym tedlisçi idi. El-Haşhâş'm bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hadisi yoktur.

2672) Üsâme bin Şerik (Radıyallâhii an/;)'den rivayet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hiç bir şahıs, başka bir şahsın günahından sorumlu tutulamaz.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Râvi Muhammed bin Abdillah'ı İbn-i Hibbân sıka (güveniliri zâtlar arasında anmıştır. Nesâî de onun rivayetinde bir beis olmadığını söylemiştir. Ebü'l-Avvâm el-Kattân'ın adı trnrân bin Dâvûd'dur. Cumhur onun sıka olduğunu söylemiştir. Senedin kalan râvileri de Buhâri ile Müslim'in şartları üzerinedirler. [87]

İzahı

Bu babın ilk hadisini T i r m i z İ de rivayet etmiştir. Diğer hadisler Zevâid türündendir. Ebû Dâvûd 2671 nolu e **1.** Haşhaş (Radıyallâhü anhl'ın hadisinin bir benzerini Ebû H i m s e (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivayet etmiştir.
Hadislerde geçen ve cinayet masdarmdan yapılan fiiller cinayet işleme mânâsına değil de

işlenen cinayetin müâhaza edilme ve sorumlu tutulma mânâsına yorumlanmıştır. El-Mirkat'ta böyle açıklama yapılmıştır.
Sindi de ilk hadisin açıklaması bölümünde: Yâni baba ve oğulun her birisinin işlediği cinayet kendi şahsını ilgilendirir, birisinin işlediği suçtan dolayı diğeri sorumlu tutulamaz ve müahaza edilemez. Hadîslerden kasdedilen mânâ şu olsa gerek: Günah ve kısas konusunda herkes kendi şahsından sorumludur. Kimsenin işlediği günah başkasına yüklenemez ve kimsenin müstehak olduğu kısas cezası başkasına yükletilemez. Baba ile oğul bile birbirlerinin günahından dolayı müahaza edilemez ve bunlardan birisinin müstehak olduğu kısas cezası diğerine tatbik edilemez. Ama diyetler böyle değildir. Kişinin işlediği cinayetin diyeti bazen yakınlarından tazmin ettirilir, demiştir.
En-Nihâye'de de şu bilgi verilmiştir ; Cinayetten maksad dünyada ve âhirette azâb veya kısası gerektiren suç ve günahlardır. Yâni kişi, yakınlarının veya uzaklarının işlediği günah ve suçlardan müâhaza edilmez ve sorumlu tutulmaz. Birisi bir suç veya günah işlerse diğeri bundan mes'ul değildir.
Ebû Davud'un Ebû Rimse (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği hadîsin sonunda; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-sellem buyurduğu hadîsi teyiden;
«Ve günah yüklü hiç kimse başkasının günahını yüklenmez» âyetini okumuştur. (E n 'â m 164, İ s r â 15 ve F â t ı r 18) [88]

27- Cübâr (Yâni Kimseye Ödettirilemeyen Zarar) Babı

Bu bâbtaki hadîslerde geçen Cübâr kelimesinin mânâsım yukarda verdiğim gibi burda da biraz daha açıklayayım
Cübâr: Heder, boşa giden ve karşılığında kimseden diyet veya tazminat alınmayan zarar manasınadır. "Bu cinayet cübârdır" denildiği zaman o cinayetin zararı kimseye öd ettirilemez, anlamı kas-dedilir. Bu bâbta geçen hadislerde sahipli ve yırtıcı olmayan hayvanların verdikleri zararların, maden ocaklarında ve kuyularda uğranılan can zayiatının veya başka zararların ilgililerden tazmin ettirilemeyeceği bildirilmektedir. Bu hadisleri terceme ederken "Cübâr" kelimesi karşılığı olarak "Heder" kelimesini kullanacağım. Bu-nunla yukarda anlattığım mânâyı kasdetmiş oluyorum.
Üsâme bin Şerîk (R-A.)'ın Hâl Tercemesi
Üsârae bin Şerîk es-Su'lebî sahâbilerdendir. Sekiz aded hadîsi vardır. Râvîleri ise Ziyâd bin İlâka ve Alî bin el-Akmar'dır. Sünen sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 26)

2673) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Acmâ (yâni yırtıcı olmayan dört ayaklı hayvanın verdiği zarar) hederdir, maden ocağı (nda uğranılan zarar) hederdir. Kuyu (da uğranılan zarar) hederdir. (Yâni bu zararlar kimseye ödettirüe-mez.)»"

2674) Amr bin Avf (el-Müzenî) (Radıyattâkü anh)'den; Şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemTden şöyle buyururken işittim:
*Acmâ (yâni dilsiz behîme)nin verdiği zarar hederdir. Maden ocağı(nda uğranılan zarar) da hederdir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Kesir bin Ab-dîllah'ı Ahmed ve İbn-i Muin zayıf saymışlardır. Ebû Dâvûd da : O kezzâbtır. demiştir. İmâm Şafiî de : O. yalan sözlülüğün temellerinden biridir, demiştir. İbn-i Abdillah da : Onun zayıflığı üzerinde İcmâ vardır, demiştir.

2675) Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Saîîallahü Aleyhi ve Sellem), maden ocağı (nda uğranılan zararın) hederliğine, kuyu (da uğranılan zararın) hederliği-ne ve acmâ (yâni dilsiz benime) nin verdiği zararın hederliğine hükmetti.
Acmâ: Deve, sığır ve koyun - keçi ve başka behime manasınadır. Cübâr da: (Kimseye) ödettirilemeyen heder manasınadır."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedindeki râviler sıka zâtlardır. Ancak Tirmizî ve başkası İshâk bin Yahya'nın Ubâde (R.A.)'ya yetişmediğini söylemişlerdir.

2676) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûîullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Ateşün yaptığı zarar) hederdir. Kuyu (zararı) da hederdir.»" [89]

İzahı

Bu bâbm ilk hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde -rivayet olunmuştur.. A m r (Radıyallâhü anh) ile Ubâde (Radıyallâhü anh)'in hadisleri Zevâid türündendir. Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh)'in son hadîsi Ebû Dâvûd ile Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.

Hadîslerde geçen Cübâr kelimesinin açıklamasını babın girişinde yaptım.

Acmâ: Behîme demektir. Hayvanın dili olmadığı için ona bu isim verilmiştir. Behime ve çoğulu olan Behâim dilimizde de kullanılmaktadır. Yırtıcı olmayan ve mülk edinilen deve, sığır, koyun, keçi, katır, merkeb, at ve benzeri hayvanlar demektir. Ü bade' nin hadisinin sonunda Acmâ ve Cübâr kelimelerinin açıklamasına ait cümlelerin râvî Mûsâ bin Ukbe'ye âit olduğu görüşü e 1 - H â f ı z tarafından ifâde edilmektedir. Bunun müellifimize âid olması da muhtemeldir.

Ebü Dâvûd ise Acmâ: Salıverilen, beraberinde kimse bulunmayan ve gündüz zarar veren behimedir, demiştir.

Tirmizi de Ebû Hüreyre {Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisini nvâyet ettikten sonra: Bâzı âlimler demişler ki; Acmâ, bağını koparıp sahibinden habersiz giden hayvandır, böyle bir hayvan gidip bir zarar verirse, sahibi bu zararı ödemekle mükellef değildir. Madenle ilgili cümlenin mânâsı da şudur: Bir adam bir maden ocağı kazmıştır. Bir adam gidip bu kazılan ocağa düşerse ocak sahibi bundan dolayı bir tazminat ödemek durumunda değildir. Kuyu da böyledir. Bir adam sebil için bir kuyu kazmış iken başkası o kuyuya düşerse kuyu sahibi bir şey ödemekle mükellef tutulmaz, diye bilgi vermiştir.

Hayvanların yaptıkları zararlar konusu 2332 nolu hadîs bölümünde işlenmiştir. N e v e v i bu hususta özetle şöyle der:

"Hayvanların gündüz verdikleri zararların sahiplerinden tazmin ettirilmemesi hususunda âlimler icmâ etmişlerdir. Ancak hayvanlar gündüz zarar verirken başında bir kimse var ise cumhura göre bu zarar tazmin ettirilir. Şayet hayvan geceleyin zarar verirse Mâ1 i k ' e göre hayvan sahibi bu zararı ödemekle mükelleftir. Şafiî ve arkadaşlarına göre hayvan sahibinin bir kusuru veya ihmâli var ise ona ödettirilir. Aksi takdirde ödettirilmez.

Hanefi âlimlere göre gündüz ve gecenin bir farkı yoktur. Önemli olan husus hayvanın beraberinde sahibinin bulunup bulunmamasıdır. Şayet sahibi beraberinde iken hayvan zarar verirse, sahibi zararı ödemekle mükelleftir. Aksi halde mükellef değildir.

Maden ocakları ve kuyu meselesi hakkında ise Avnü'l-Mabûd yazan özetle şöyle der:

"Yâni bir adam kendi mülkünde veya sahipsiz, mevât bir arazide bir maden ocağını açar. Bir kimse oradan geçerken ocağa düşüp ölürse veya maden ocağı sahibinin ücretle tuttuğu işçiler ocakta çalışırken ocak çöküp işçiler ölürse maden sahibi bir diyet ve tazminat ödemekle mükellef değildir. Kuyu da böyledir. Bir adam kendi mülkünde veya mevât, yâni sahipsiz bir arazide bir kuyu kazar. Sonra bir insan veya başka bir şey kuyuya düşüp telef olursa kuyu sahibine bir şey lâzım gelmez. Keza kuyu kazmak için tuttuğu işçi kuyuya düşüp ölürse kuyu sahibi bir tazminat veya diyet ödemekle mükellef değildir.

El-Hâfız'm el-Fetih'te beyân ettiğine göre Ebû Ubeyd: Bir kimse müslümanlarm yolu üzerinde veya başkasının arazisinde izinsiz bir kuyu kazar da bir insanın telef olmasına sebebiyet verirse, ölenin diyeti kuyu kazanın yakınlarından tahsil edilir, kefareti de kuyu kazan öder. Şayet insandan başka bir mal telef olursa bunun zararını kuyu kazan kişi çeker. Diğer kazılar da kuyu gibidir, demiştir,

îbn-i Battal da: Hanefîler kuyu zararı konusunda cumhura muhalefet ederek: Kuyu kazan kimse mutlaka zararlardan sorumlu tutulur, demişlerdir. Bunlar kuyuyu sahipli hayvana kıyaslamışlardır, Nassa karşı kıyâs geçersizdir, demiştir.

Bu konular hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna başvurmak gereklidir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m son hadisiyle ilgili olarak Avnü'l-Mabûd yazarı özetle şu bilgiyi verir:

"Hadîsin «Ateşin verdiği zarar hederdir» cümlesiyle ilgili olarak H a t t â b i : Bu hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Kişi kendi mülkünde kendi ihtiyacı için ateş yakar. Sonra kendisinin irâdesi dışında rüzgâr ateşi yayıp başkasının malına veya eşyasına zarar verir. İşte böyle bir durumda ateş sahibine bir sey lâzım gelmez, diye bilgi vermiştir." [90]

28- Kasâmet (Denilen Yeminler) Babı

Kasâmet: Ekseme fiilinin masdarıdır. Ekseme: Yemin etti, demektir. Yeminlere genellikle kasem ismi verilirken katili meçhul maktul ile ilgili edilen yeminlere Kasâmet ismi verilmiştir.
Kasâmet: Maktulün velileri katil zanlılarından kan bahasını talep ettikleri zaman kendilerine veya katil zanlılarına taksim edilen yeminlere denilir. Îmâmü'l-Haremeyn'in anlattığına göre fıkıhçıîar: Kasâmet, yeminlerin ismidir, demişlerdir. Lügat âlimlerine göre ise Kasâmet, yemin edenlere verilen bir isimdir.
Nevevî' nin naklen beyânına göre Kadı Iyâz: Kasâmet hadisi Şerîât'ın temellerinden biri ve Dîn'in hükümlerine âid bir kaidedir. Sahâbîlerin, Tabiîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin hepsi Kasâmetle hükmetme keyfiyetinde ihtilâf etmekle beraber bununla amel etmişlerdir.
Bir cemaatın kasâmetie hükmetmedikleri de rivayet olunmuştur.
Kasâmetle amel edilir, diyen âlimler öldürme olayı kasden işlendiğinde kasâmet işlemi neticesinde katil zanlısının kısas olarak öldürülüp öldürülmeyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Âlimlerden bir cemaata göre kısas vâcib olur. Mâlik, Ah-med, îshâk ve kadîm kavlinde Şafiî böyle hükmetmişlerdir.
Küfe âlimleri ve en sahih kavlinde Şafiî: Kısas vâcib olmaz, diyet, yâni kan bahasının ödenmesi vâcib olur, demişlerdir.
Kasâmet işleminde hangi tarafın yemin edeceği hususunda da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Mâlik, Şafiî ve cumhura göre maktulün mirasçıları yemin ederler ve yeminleri sonucunda haklan gerçekleşmiş olur. Bu da yukarda anlatıldığı gibi bâzılanna göre katil zanlısının kısas edilmesidir. Bir kısmına göre ise kan bahasının ödenmesidir.
Ebû Hanîfü' nin arkadaşlanna göre ise cinayetin işlendiği şehir veya kasaba, ve köy halkından maktulün velîlerinin seçtikleri kimselerden elli kişi "Allah'a yemin ederiz ki biz bunu öldürmedik ve katilinin kim olduğunu bilmiyoruz" diye yemin ederler. Bu yeminlerden sonra yemin edenlerle beraber o yer sakinlerine ve akılalarına (yakınlarına) diyet ödeme cezasına hükmedilir. Bunlardan alman diyet maktulün mirasçılarına teslim edilir, demiştir. (Kadı Iy âz'ın sözü bitti.)

2677) Sehl bin Ebî Hasme (Radtyallâkü anh)\n kendi kavminin ileri gelen adamlarından rivayetine göre :
Abdullah bin Schl (bin Zcyd) ve Muhayyısa (bin Mes'ûd bin Zeyd) (Rathyallâhü anhiımâ) başlarına gelen fakirlikten dolayı (bir hurma mevsiminde hurması bol olan) Hayber'e (dostları yanında hurma toplamaya) gittiler. (Ve Hayber'e vardıklarında kendi işlerine bakmak üzere birbirinden ayrıldılar. Bir süre) sonra Mu-hayyis'a gelinip, Abdullah bin Sehl'in öldürülüp bir kuyuya veya bir pınara atılmış olduğu haberi verildi. Bunun üzerine Muhayyısa Hayber yahûdîlerîne giderek:
— Allah'a yemin ederim ki onu siz öldürdünüz, deyince yahû-dîler:
— Allah'a and olsun ki onu biz öldürmedik, dediler. Sonra Muhayyısa ordan (Medine'ye) dönüp kavminin yanma varıyor ve durumu onlara anlatıyor. Daha sonra kendisi, ağabeyisi Muhayyısa ve Abdurrahmân bin Sehl kalkıp (Peygamber) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem'e) gittiler. (Önce) Muhayyısa söze başladı, (maktul ile beraber) Hayber'de olan kendisi idi. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Muhayyısa'ya yaşça büyüklüğü kasdederek:
«İlk sözü büyüğe bırak, ilk sözü büyüğe bırak», uyarısında bulundu. Bunun üzerine (Muhayyısa sustu ve ağabeyisi) Huvayyısa olayı anlattı. Ondan sonra da Muhayyısa konuştu. Neticede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Hayber yahûdîleri ya (öldürülen) arkadaşınızın diyetini (kan bahasmı) öderler, veya onlara (karşı Allah ve Resulü tarafından) bir savaş ilân edilir,» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konu hakkında (Hayber yahûdüerine) yazı yazdırdı. (Bu yazıya cevaben) onlar:
Allah'a yemin ederiz ki onu katiyyen biz öldürmedik, diye yazı gönderdiler. Bu cevab üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lum), Huvayyısa. Muhayyısa ve Abdurrahmân'a:
«Bu cinayetin Hayber yahûdîleri tarafından işlendiğine yemin eder (mi) siniz ve (bu takdirde) arkadaşınızın kan bedeline müstahak olursunuz?» buyurdu. Bunlar:
Hayır, (yanında) bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinayet hakkında nasıl yemin ederiz? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şu halde yahûdîler (bu cinayetten habersiz olduklarına dâir) size yemin ederler,» buyurdu. Bunlar:
Onlar müslüman değiller, (nasıl onların yeminlerine itibar ederiz), dediler. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
maktulün diyetini kendi yanından verdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulün

yakınlarına yüz adet dişi deve gönderip ta evin içinde onlara teslim ettirdi.
Râvî Sehl (bin Ebi Hasme) demiştir ki: O sürüden kırmızı bir dişi deve bana tekme attı."

2678) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-(fıyallâhü an/tüm /den; Şöyle demiştir :
Mes'üd'un oğullan Huvayyısa ve Muhayyısa ile Sehl'in oğullan Abdullah ve Abdurrahmân (Radıyallâhü anhüm), Hayber'de yiyecek temini maksadıyla, (Medîne-i Münevvere'den) çıkıp gittiler. (Hay-ber'de) Abdullah'a zulüm edilip öldürüldü. Sonra durum Hesülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (maktulün arkadaşlarına) =
— «(Abdullah'ın Hayber yahûdîleri tarafından öldürüldüğüne) yemin edersiniz ve (kan bedeline) müstahak olursunuz»? buyurdu. Onlar:
— Yâ HesûlaHah yanında bulunmadığımız bir cinayet hakkında nasıl yemin ederiz? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Şu halde yahûdiler (yemin etmekle) isnad ettiğiniz suçtan beraet ederler.» buyurdu. Onlar;
— Yâ Resûlallah! Yahudiler yemin etmekle beraet edebilince bizi öldürürler, dediler. Râvî demiştir ki: Bunun sonucunda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) maktulün diyetini kendi yanından verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccâc bin Ertât vardır, O tedlîsçidir (ve an'ane ile rivayet etmiştir.) [91]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû D â -vûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs ise Zevâid türündendir.
Buradaki rivayete göre ilk hadîsin râvîsi Sehl bin Ebî Hasme (Radıyallâhü anh) hadîsi kendi kavminin ileri gelen adamlarından rivayet etmiştir, Buhârî' nin rivayetinde ise Sehl resen olayı nakletmiştir. Ebû Davud'un rivayetine göre ise Sehl ve onun kavminin ileri gelen adamları bu hadîsi Ebû Leylâ'ya rivayet etmişlerdir.
Hadîste isimleri geçen zâtlara gelince H a y b e r' de öldürülen Ablullah bin Sehl ile Abdurrahmân bin Sehl kardeştirler. Huvayyısa bin Mes'üd ile Muhayyısa bin Mes'ûd da kardeştirler. Abdullah ile Abdurrahmân'm babaları Sehî, Mes'ûd'un kardeşidir. Durum bu olunca bunların evlâdı da amca çocuklarıdır. Huvayyısa, Muhayyısa1 dan, bu da Abdurrahmân' dan yaşça büyüktü, ilk hadîste geçen "Fakır" derin olmayan ve ağzı geniş kuyu manasınadır. "Ayn" da pınar demektir. H a y b e r' de katledilen A b d u 1 1 a h ' in cesedinin kuyu veya pınara atıldığı yolundaki tereddüd râvîye aittir.
Cinayet olayı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz edileceği zaman Muhayyısa söze başlıyor. Sebebi ise cinayet olayı esnasında kendisinin H a y b e r' de olmasıydı. Fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisini îkaz ederek ilk sözü yaşça büyük olan ağabeyisi Huvayyısa'ya bırakmasını işaret buyuruyor. Bu buyruk bir edeb dersi mahiyetindedir. Önce Huvayyısa, sonra Muhayyısa olayı anlatıyorlar.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in «Yahudiler ya maktulün diyetini öderler ya da onlara karşı savaş ilân edilir» emrinden maksad, cinayetin onlarca işlendiği sabit olması hâlinde onlar bu iki işten birisini yapmak durumunda kalırlar.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm] ile H a y b e r ya-hûdîleri arasında yapılan yazışma neticesinde yahûdiler suçu kabul etmeyince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davacılara yemin teklif etmiş ve yemin ettikleri takdirde maktulün kan bedelini almaya hak kazanacaklarım beyân buyurmuştur. Bu hak kısas mı, diyet mi? Bu husustaki ihtilâf yukarda anlatılmıştı. Bilindiği gibi bütün dâvalarda yemin dâvâlıya aittir. Dâvâcı da şâhid getirmekle mü-kelleftir. Bu hususta Kasâmet meselesi diğer dâvaların dışında tutulmuştur.
Davacılar yemin etmedikleri gibi dâvâlıların müslüman olmayışları nedeniyle yeminlerine itibar edemeyeceklerini söyleyince Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) maktulün diyetini kendi yanından ödemiştir. Bunun sebebi hakkında Avnü'l-Mabûd yazarı: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), nizaa son vermek ve tarafların arasını bulmak için ödemede bulunmuştur. Çünkü maktulün tarafı yemin etmek veya dâvâlıya yemin ettirmekten başka bir hakka sahip değildir. Burda ise iki teklife de razı olmadılar. Gönülleri de kırıktı. Bunun için gönüllerini tamir etmek ve nizaı kesmek isteyen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), diyeti yanından ödemiştir, der.
Davacılar maktulün katil zanlıları tarafından öldürüldüğüne dâir yemin etmekten imtina edince, katil zanlıları maktulü öldürmediklerine yemin etmek suretiyle yapılan isnaddan berâet ederler.

Bu hüküm bu hadîsten anlaşıldığı gibi ikinci hadîsten daha açık bir şekilde çıkarılır. Kasâmet meselesinde hangi tarafın yemin etmesinin gerektiğine dâir bilgi yukarda, babın girişinde verildi.
Sehl bin Ebi Hasme (Radıyallâhü anh), hadisin sonunda, diyet olarak ödenen develerden birisinin kendisine tekme attığını söylemekle bu hadîsi çok iyi bir şekilde hatırında tuttuğunu belirtmek istemiştir.
îkinci hadiste geçen; cümlesindeki fiil İbra veya Tebrie masdarından türeme olabilir ve «Tübriuküm» veya «Tüberriu-küm» şeklinde okunabilir. Cümlenin mânâsı bakımından bu iki okunuş arasında bir farklılık yoktur. Cümle iki şekilde mânâlandırıla-bilir:
Birincisi tercemede belirttiğim gibi şöyledir : «Şu halde yahûdî-ler (yemin etmekle) isnâd ettiğiniz suçtan berâet ederler.»
îkinci mânâ : «Şu halde yahûdîler (yemin etmekle) sizi yemin etmekten kurtarırlar (ve böylece dâva kapanmış olur.)»
Şöyle bir soru hatıra gelebilir:
Abdurrahman bin Sehl (Radıyallâhü anh), maktul A b d u 1 1 a h ' m kardeşi olduğu halde neden amca oğullan Huvayyısa ile Muhayyisa olayı anlatmışlar ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onları dinlemiş de asıl dâva sahibi durumunda olan Abdurrahman'ı konuşturmamış-tır?
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yaş sırasına göre önce H u v a y y ı s a ' yi, ondan sonra da Muhayyısa'yı dinlemiş ve Tirmizi1 nin rivayetinde belirtildiği gibi Abdurrahman'ı da dinlemiştir. Abdurrahman'in yaşça ikisinden de genç olduğunu yukarda belirtmiştim.
Kasâmet ismi verilen yemin tarzı ve hükümleri fıkıh kitabların-da genişçe izah edilmektedir. [92]

29- Kim Kölesinin Bir Organını Kesmek Suretiyle İşkence Ederse O Köle Hürdür, Babı

Sehl bin Ebî Hasme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
İlk hadîs râvisi Sehl'in babası Ebû Hasme'nin ismi Âmir bin Sâide'dir. Bir kavle göre ismi Abdullah bin Sâide bin Âmir'dir. Sehl Ensâr'm Hars kabilesinden yaşça küçük sahâbîlerdendir. 25 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun üç hadisini ittifakla rivayet etmişlerdir. Râvîleri Salih bin Havvât, Urve bin Zübeyr ve Zühri'dir.Bir kavle göre mürsel hadîsler rivayet etmiştir. Ebü Hatim: O rıd-vân biahnda bulunan sahâbîlerdendir, demiştir. Hafız Zehebî: Zanrumca o, Muâ-viye (R.A.)'ın halifeliği döneminde vefat etmiştir, der. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadisleri vardır. (Hülâsa : 157)

2679) Zinbâ (Ebû Ravh) (Radtyallâhü ank)'âtn rivayet edildiğine Kendisi bir kölesinin yumurtalarım çekip çıkarmış (veya erkeklik organım kesmiş) oüarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in huzuruna vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu işkenceye karşı köleyi azadladı (azadlığma hükmetti)."
Not: Râvî İshâk bin Ebi Ferve'nia zayıflığı nedeniyle bu senedin zayıflığı, Zevâid'de belirtilmiştir.

2680) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
(Köle) bir adam imdâd, diye bağırarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Bellem) ona:
-Neyin var?» buyurdu. Köle:
Efendim beni bir cariyesini öptüğüm esnada gördü, bu nedenle benim erkeklik organımı kesti, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbilere) :
«O herifi bana getiriniz,» buyurdu. Adam arandı. Fakat bulunamadı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Git. Sen hürsün,» buyurdu.
(Râvî) demiştir ki -. Köle ı
Yâ Resülallah! Efendim beni köleleştirmek isterse bana yardımcı olmanın kimin üzerine (vâcib) olduğunu söyler misin? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Her mü'min veya her müslüman üzerine" (vâcib) dir,» buyurdu." [93]

İzahı

îlk hadîs Zevâid türündendir. İkinci hadîsi Ebû Dâvüd da rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, kölenin isminin Ravh bin Dînar (Radıyallâhü anh) olduğunu ve onun erkeklik organım kesen efendisinin isminin Zinbâ Ebû Ravh (Radıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir. îlk hadîste kölesinin yumurtala-

rını çıkardığı veya erkeklik organını kestiği bildirilen zâtın Zin-b â olduğu bildirildiğine göre iki hadîsin ayni olaya ve sonucuna âid olduğu ihtimali kuvvetlidir. Birinci hadiste geçen «Hasa» fiili yumurtaları çıkarmak mânâsına geldiği gibi erkeklik organını kesmek mânâsına da geldiğinden bu duruma ilk hadîsin tercemesinde parantez içi ifâde ile işaret ettim.
S i n d İ: Halkın, kölelerine böyle işkence etmelerini önlemek için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's~selâm)'in anılan kölenin âzad-lığma hükmetmiş olması kuvvetle muhtemeldir, demiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı da: Sahih olanı şudur ki, kim kölesine böyle şeni işkence yaparsa o kimsenin isteği dışında kölesinin âzadlan-masına hükmedilir ve köle hürriyetine kavuşmuş olur, demiştir.
Sözü edilen köleye yardım etmenin her mü'mince veya her müs-lümana düşen görev olduğuna dâir cümledeki «snü'min veya müslim» ifâdesindeki tereddüd râvîye aittir.
Hür bir kimse bir köleyi öldürür veya bir organını keserse, buna karşılık o hür kimse hakkında kısas ve misilleme yapılıp yapılmayacağına dâir bilgiler 2663-2664 nolu hadisler bölümünde geç-miştir. Oraya bakılabilir.
îlk hadîsin râvisi Zinbâ (Radıyallâhü anh) bin Ravh bin Selâme el-Cüzâmi' nin künyesi Ebû Ravh'-dır. Filistin'e giderdi. Ebû Nuaym onun sahâbî olduğunu söylemiştir.[94]

30- Öldürme Tarzı Yönünden En İffetli (Merhametli) İnsanlar İmanlılardır, Babı

2681) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü tm/rj'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Ehli îman, öldürme tana yönünden insanların en iffetli (merhametli) lerindendir.»"

2682) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Resûluîlah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellcnı) şöyle buyurdu, demiştir :
«Öldürme tarzı yönünden insanların en iffetlisi (merhametlisi) îman ehlidir.»" [95]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği î b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û D â v û d da rivayet etmiştir. Ordaki hadis metni burdaki metnin aynisidir.
Hadîste geçen iffetten maksad helâl olmayan ve iyi karşılanmayan durum ve davranışlardan sakınmaktır. Yâni mü'minler kısas, had veya başka nedenlerle öldürülmesi gerekli veya caiz olan bir
kimseyi öldürecekleri zaman organlarını kesmek, yavaş yavaş ta-zîb etmek gibi işkenceler yapmak suretiyle değil en rahat bir şekilde öldürürler. Çünkü Allah Teâlâ, bütün yaratıklara karşı merhamet ve acıma duygusunu mü'minîerin kalblerine yerleştirmiştir, imansızlarda ise bu derece merhamet ve acıma duygusu yoktur. Mekke müşriklerinin müslümanların bir kısmını işkence ve ta-zîble hunharca öldürmeleri bunun canlı bir örneğidir. [96]

31- Müslümanların Kanları (Ktsâs Ve Dîyet Hususunda) Eşittir, Babı

2683) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Müslümanların kanlan (kısas ve diyet hususunda) eşittir. Ve onlar, başkalarına (yâni düşmanlarına) karşı tek el (gibi olmalı) dır. Onların (kâfirlere verebilecekleri mal, can ve namus) teminatım (mertebece) en düşük olanı akdedebilir (verebilir). Ve (savaşta alınan ganimet düşman saflanna en yakın olanlar tarafından) en uzak olana iade edilir (yâni hissesi verilir),»"

2684) Ma'kil bin Yesâr[97] (Radıyallâhü a«//)'den -ivâyet edildiğine göre; Resûîullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müslümanlar başkalarına (düşmanlarına) karşı tek el (gibi olmalı) dır ve kanlan (kısas ve diyet hususunda) eşittir.»"

2685) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radtyal-lâhü a?ıküm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 5e/-lem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müslümanların (birlik ve beraberlik) eli onlardan olmayanlara (düşmanlarına) karşı (olmalı) dır.

Müslümanların kanları (kısas ve diyet hususunda) ve malları eşittir. Müslümanların (mertebece) en düşüğü hepsinin adına (kâfire mal, can ve namus) teminatı verebilir ve (savaşta) müslümanlarm en uzak olanları (yâni düşmana en yakın olanları ele geçirdikleri ganimeti düşmana uzak olan) müslü-inanlara iade eder (yâni hisselerini verir).»" [98]

İzahı

Bu babın ilk hadisi ile ikinci hadîsi Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında göremedim. İlk hadîsin mislini Ebû Dâvûd ile Nesâî (Radıyallâhü anhKden merfû olarak rivayet etmişlerdir. Son hadis ise Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir. T i r m i z î bunu ta'likan, yâni senedini anmadan rivayet etmiştir.
Müslümanların kanlarının eşitliğine dâir olup üç hadîste de geçen cümlenin açıklaması ile ilgili olarak Avnü'l-Mabûd yazan, Şer-hü's-Sünne'den naklen şöyle der:
Müslümanların kanlarının eşitliğinden maksad şudur: Müslümanların kanları kısas yönünden eşittir. Yâni öldürülen müslüman eşraftan veya âlimlerden olsa ve katil de eşraftan olmasa veya câhil olsa bile yapılacak iş yalnız katili öldürmektir. Katilden başkasını öldürmek söz konusu değildir. Câhiliyet devrinde durum böyîe değildi. Eşraftan birisi öldürüldüğü zaman buna karşılık yalnız eşraftan olamayan katili öldürmekle yetinilmiyordu, katil ile beraber onun kabilesinden bir kaç kişi öldürülüyordu. İslâmiyet bu kötü âdeti kaldırdı. Eşraftan olan ile olmayan, büyük iîe küçük, âlim ile câhil ve erkek ile kadın kısas bakımından eşit kılındı. Kısas bakımından hiç bir ayrıcalık bırakılmadı. Yukardaki cümle bunu belirtiyor. Yine hadîslerin «Müslümanlar başkalarına karşı tek el (hükmünde) dir.» cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak Ebû Ubeyd: Yâni müslümanlar birbirlerini düşmanlarına ezdirmemelidir. Hepsi birlik ve beraberlik içinde yardımlaşma ve dayanışma içinde olmalıdır, demiştir.
Hadîslerin «Müslümanlarm (kâfirlere verecekleri) teminatı (mertebece) en düşük olanı akdedebilir» cümlesinin mânâsı şudur: Müslümanlardan herhangi bir kimse, hattâ bir köle veya bir kadın bir veya birden fazla kâfire teminat verirse, yâni malı, canı ve namusunun garanti altında olduğunu söylerse bu teminat geçerlidir, diğer müslümanlar buna uymak zorundadır. Kâfire böyle bir teminat vermek için müslümanm eşraftan veya devlet yetkilisi ve etiketlisi olması şartı yoktur.
Hadislerin «(Ganimet malı) en uzak olana iade edilir» cümlesinden kasdedilen mânâyı tercemede parantez içi ilâvelerle açıklamak istedim. Yâni savaşa katılanların zayıfları ile kuvvetlileri, düşmana en yakın saflarda çarpışanlar ile geri saflarda ve düşmana uzak olanları ganimetten hisse almak bakımından eşittirler. Küfür diyarına giren gazilerin hepsinin ganimet malına istihkakları vardır. [99]

32- Bir Muâhed (Kendisine Teminat Verilen Zîmmîy)i Öldüren Kimse (Hakkinda Gelen Hadisler) Babı

2686) Abdullah hin Amr (hin el-As) (Radıyallâhü anhiimâ,1'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlcm) şöyle buyurdu, demiştir ;
«(Müslümanlardan) kim bir muâhed (yâni zimmîyH (haksız yere) öldürürse o kimse Cennet kokusu kokamaz. Halbuki Cennet kokusu kırk yıllık mesafede bulunur.»"

2687) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Müslümanlardan) kim, Allah'ın teminatına ve Resulünün teminatına (yâni dînen geçerli sayılan teminata) sahip olan bir muâd (yâni zimmi'yH (haksız yere) öldürürse, o kimse Cennet kokusu kokamaz. Halbuki Cennet kokusu yetmiş yıllık mesafede bulunur,»" [100]

İzahı

îlk hadisi Buhâri de ve son hadîsi T i r m i z i de rivayet etmişlerdir.
Muâhed ve Muâhid zimmi manasınadır. Zimmî, bilindiği gibi cizye ismi verilen vergiyi devlete vermek üzere kendisine vatandaşlık hakkı, yâni can, mal ve namus teminatı verilen gayri müslim-Iere verilen bir isimdir.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre el-Mecma'de : Zimmet ve zimâm; ahid, teminat, garanti, dokunmazlık ve hak manasınadır. İslâm memleketlerinde oturan gayri müslimlere zimmiler

isminin verilmesinin sebebi bunların müslümanların teminatı ve taahhüdü altında bulunmalarıdır, denilmiştir.
Birinci hadîste Cennet kokusunun kırk yıllık, ikinci hadîste yetmiş yıllık mesafede duyulduğu bildirilmektedir. Cennet kokusunun yüz yıllık ve bin yıllık mesafeden duyulduğuna dâir rivayetler de vardır. S u y û t î bu rivayetleri belirttikten sonra : Bu rivayetlerin birleştirilmesi şöyle olur: Bu durum, müslümanlann mertebelerine ve amellerinin çokluğu veya azlığına göredir. Allah'ın dilediği kimseler bu kokuyu daha uzak mesafeden veya nisbeten yakm mesafeden duyarlar, demiştir. E 1 - K â r i bunu naklettikten sonra : Bu rivayetlerden maksad Cennet kokusunun uzak mesafelerden duyulabüdiğini bildirmek olabilir. El-Fetih'te bu hususta daha geniş bilgi vardır.
Bir zimmî'yi haksız yere katleden müslümanm Cennet kokusunu kokmaması meselesine gelince bunun benzeri daha önce defalarca geçti. Oralarda açıkladığım gibi bundan maksad, bu suçu işleyen kimselerin, ilk zamanlarda Cennete girecek müslümanlarla birlikte girmeye hak kazanmamış olmasıdır. Böyle bir hakkı bulunmamakla beraber Allah Teâlâ dilerse onu bağışlar. Dilemezse bu suça karşı cezasını çektikten sonra Cennete girer. Çünkü müteaddid kesin nasslar, zerre mikdarı îmanı bulunan kimselerin sonuç itibariyle cennetlik olduklarına delâlet eder.
Cümlenin mânâsı şöyle de olabilir : Bu suçu işleyen müslüman Cennete girse de onun kokusunu duymaktan mahrum kılınır-.[101]

33- Bir Adama Can Teminatı Verip Sonra Onu Öldüren Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2688) Rifâa bin Şeddâd el-Fityânî'den; Şöyle demiştir:
Amr bin el-Hamık el-Huzâi (Radıyallâhü anh)'den işittiğim bir kelime (hadis) olmasaydı, beri el-Muhtâr'm başı ile cesedi (ni birbirinden ayırıp) arasında yürüyecektim. Ben Amr bin el-Hamık'tan şöyle söylerken işittim. Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Kim bir adama can teminatım verip sonra onu öldürürse şüphesiz o kimse kıyamet günü bir gadir (zulüm) sancağını taşıyacaktır.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih ve râvileri sıka (süvenilir) zâtlardır. Çünkü râvî Rıfâa bin Şeddâd'm hadisini Nesâî kendi süne-ninde rivayet ermiş ve sıka olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da onu sıka râvî-ler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri _ Müslim'in şartı üzerinedir.

2689) Rıfâa bin Şecîdâd (RadıyaUâhii anhj'âen; ŞÖyle demiştir:
Ben Muhtâr'ın yanma kendisinin sarayında girdim. Kendisi: Cebrail (Aleyhisselâm) bu saatta benim yanımdan kalktı, dedi. Süleyman bin Sured {Radıyallâhü anh)'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bana rivayet ettiği:
«Adam kanı hususunda sana güvendiği zaman sen onu öldürme» hadîsinden başka hiç bir şey beni Muhtâr'ın boynuna (bu iftirasından dolayı kılıç) vurmakdan alakoymadı. İşte beni onun boynunu (kılıçla) vurmaktan meneden şey bu hadistir." [102]

İzahı

İlk hadîs Zevâid türündendir. Zevâid sahibi ikinci hadîsi Zevâid türünden saymadığı ve R i f â a ' nin hadisleri N e s â i tarafından da rivayet edildiği için bu hadisin N e s a i tarafından da rivayet edilmiş olması muhtemeldir. Fakat ben N e s â i' nin sü-neninde bu hadîse rastlamadım. Gözümden kaçmış olabilir.
Hadîs, bir kimseye can güvenliği veren müslümamn bu güvenceye sadakat göstermesinin gerekliliğine ve aksine hareket etmesinin bir zulüm ve haksızlık sayıldığına delâlet "eder. Çünkü verdiği teminata aykırı hareket etmekle emânete hiyânet etmiş sayılır. Emânete hiyânet etmenin haramlığı müteaddid âyetler ve hadîslerle haram kılınmıştır.
Son hadiste sözü edilen Muhtar ile kimin kasdedildiğine dâir bir kayda rastlamadım. Bununla Muhtâr-i Sak af i' nin kas-dedilmiş olması muhtemeldir. Muhtâr-i Sak afi, Hic-ret-i Nebeviyye esnasında doğmuş, fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görme şerefine erişemediği gibi hadîs rivayetinde de bulunmamıştır. H i c â z' da hilâfetini ilân eden Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh)'ın taraftarı iken hicretin 64. yılı O'ndan ayrılarak î r â k ' a geldi ve Küf e'-de Ş i î 1 e r' le iş birliği yaparak K e r b e 1 â olayının intikamını almak üzere Ehl-i Beyt'ten (yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm)'in torunlarından) Mehdi Muhammed

bin el-Hanefiyye tarafından görevlendirildiğini iddia etti. E! altından yaptığı faaliyetler neticesinde 12 bin kadar taraftar topladı ve hicretin 65. yılı Kûf e'yi eline geçirdi. K e r b e 1 â olayında bulunan veya oiayı tertipleyen bir çok kimseyi öldürten Muhtar bir buçuk yıl Kûf e'de hükümdarlık ettikten sonra hicretin 67. yılı Mus'ab bin Zübeyr'in gönderdiği askeri kuvvet tarafından katledildi.
Üç Zâtın Hâl Tercemesi
Birinci hadisin râvisi Amr bin el-Hamık bin Habîb bin Amr ei-Huzâî (R.A.) Hudeybiye andlaşmasından sonra Mekke'den Medîne-i Münevvere'ye hicret etmek şerefine erişen sahâbilerdendir. Hz, Osman (R.A.)'ın şehid edilmesi olayında O'nun evine girenlerdendir. Daha sonra Hz. Ali'ye taraftar çıkıp O'nunla birlikte Cemel, Sıffîn ve Nehrevân olaylarına katılmıştır. Râvîleri Cübeyr bin Nüfeyr ve Rıfâa bin Şeddâd'dır. Hicretin 51. yılı Abdurrahman bin Osman es-Sakafi tarafından öldürülerek başı Muâviye'ye gönderilmiştir. İslâm tarihinde hediye edilen ilk baş bu zâtın başıdır. Nesâi ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 288)
Yine birinci hadisin senedinde ismi geçen Rifâa bin Şeddâd el-Pityânî'nin bağlı bulunduğu Fityân, Büceyle'nin bir koludur. Bu zatın künyesi Ebû Âsim el-Kûfi'dir. (Sünenimizin elde mevcûd nüshalarında el-Kıtbânî, diye yazılı ise tiv Hülâsa'da bu kelime el-FÎtyânî diye beyân edildiği için bu beyânı esas tuttum.) Bu zât, Amr bin el-Hamik'dan hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kavileri ise Abdü'l-Melik bin Umeyr ve Beyân bin Bişr'dir. Nesâî onun sıka olduğunu söylemiştir. Hicretin altmış küsur yılında vefat etmiştir, (Hülâsa : 118)
İkinci hadîsin râvîsi Süleyman bin Sured el-Huzâî Ebû Mutarrif el-Kûfî (R.A.), sahâbidlr. 15 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun bir hadîsini ittifakla rivayet etmişlerdir. Buhâri ayrıca bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvîleri ise Yahya bin Ya'mur ve Adî bin Sâbiftir. îbn-i Abdi'1-Berr : O, Ali (R.A.) ile beraber Sıffîn olayına katılmış, sonra da Hz. Hüseyin (R.A.)'ın intikamını almak için uğraşmış ve hicretin 65. yılı el-Cezîre'nin Aynü'1-Verd denilen yerinde öldürülmüştür. Bu zâ,t, âlim, sâlih ve kavminin eşrafından idi. Kütüb-i Sitte sahipleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir, (Hülâsa : 152) [103]

34- (Bîr Müslümanı Teammüden, Kasden) Öldüren Kişiyi Bağışlamak (Kısas Olarak Öldürmekten Vazgeçmek) Babı

2690) Ebû Hüreyre (Radıyallâhıı anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam (bir müslüman kişiyi) öldürmüştü. Dâva Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedildi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de katili (kısas edilmek üzere) maktulün velîsine teslim etti. Bunun üzerine katil:
Yâ Resûlallah Allah'a yemin ederim ki ben maktulü kasden öldürmedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , maktulün velîsine:
«Bilmiş olki, katil eğer gerçekten doğru sözlü olup sonra sen onu öldürür isen Cehennem ateşine girersin,» buyurdu.
Ebû Hüreyre dedi ki: Bu buyruk üzerine maktulün velîsi katili serbest bıraktı. Ebû Hüreyre dedi ki: Katilin elleri bir enli ve uzun kayışla arkasından bağlı idi. Katil, kayışını çekerek, yederek çıkıp gitti. Bu nedenle kendisine Ze'n-Nis'a (= kayış sahibi) ismi verildi,"

2691) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Bir adam, velisinin katilini Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e getirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«(Katili) bağışla,» buyurdu. Adam bağışlamaktan imtina etti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Diyetini (kan bahasını) al,» buyurdu. Adam (bundan da) imtina etti. (Bu kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Git katili öldür, şüphesiz sen (onu öldürür isen) onun mislisin,» buyurdu. Enes dedi ki: Sonra adama arkadan yetişildi ve kendisine denildi ki, Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Katili öldür. Şüphesiz sen (onu öldürürsen) onun mislisin,» buyurdu. Adam bunun üzerine katile yol verdi.
Enes (Radıyallâhü anh) dedi ki: Katil, (bağlı bulunduğu ve son anda çözülen) kayışını yederek, ev halkının yanma doğru gider vaziyette görüldü. Enes (Radıyaliâhü anh) dedi ki; maktulün velîsi galiba katili bağlamıştı.
(Müellifin şeyhi) Ebû Umeyr dedi ki: İbn-i Şevzeb, Abdurrah-man bin eî-Kâsım'in şöyie söylediğini rivayet etti: Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Seîleml'den sonra (yâni O'ndan başka)

hiç kimse (maktulün velisine) : «Katili Öldür, şüphesiz sen de (onu öldürür-sen) onun mislisin» diyemez.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu, Kemlilerin hadîsidir. Yalnız onların yanında bulunur, (onlardan başka hiç kimsenin yanında bulunmaz.)" [104]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tirmi-zî; Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Nesâî de rivayet etmiştir.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu hadislerin bir benzerini de Vâil bin H ü c r (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Hadîslerde geçen "Nis'a" deve ve benzeri hayvanların yularında kullanılan bir nevî kayış manasınadır.
Hadîslerde söz konusu cinayet zahiren kasden işlendiği için Peygamber (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) katili maktulün velîsine kısas için teslim etmiştir. Katil kasden öldürmediğine yemin edince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) maktulün velîsini uyarmıştır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Eğer katil doğru söylüyor ise» emri, şu hükmü ifâde eder: Zahirine göre kasden işlenmiş bir cinayetin kasden olmadığına dâir katilin yaptığı savunma mu-teber değildir. Ama maktulün velîsine uygun ve ihtiyatlı olanı o katili öldürmekten vazgeçmesidir. Çünkü katil bu savunmasında samîmi ve doğru sözlü ise maktulün velîsi onu öldürmekle günaha girmiş olur.
İkinci hadîste sözü edilen cinayet olayında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) katilin bağışlanmasını, sonra diyetin alınmasını maktulün velîsine teklif etmiş ise de velî bu iki teklife rızâ göster-meyince katil, kısas edilmek üzere kendisine teslim edilmiş ve bu arada Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) :
«Katili öldür sen de (katili öldürürsen) onun mislisin» buyurmuştur. Parantez içi ifâde diğer rivayetlerden yararlanılarak ilâve edilmiştir. Bu cümle ile ilgili olarak şöyle bir soru hatıra gelir .
Bir müslümanı kasden öldürmek büyük bir günahtır. Bu cinayeti işleyen kişiyi öldürmek ve kısas hükmünü tatbik etmek meşrudur. Maktulün velîsi bunu öldürmekle günah" işlemiş olmaz. Halbuki bu hadîste Resûl-i Ekrem maktulün velîsine.- «Sen katili Öldürürsen sen de onun misli olursun» buyurmuştur. Bu nasıl olur?
Buna cevaben Sindi : Yâni adam öldürme bakımından ikisi aynidir. İkisi de adam öldürmüş olur. Ama birisi haksız ve zulüm olarak cinayet işlemiş oîur. Diğeri ise haklı olarak öldürmüş olur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) arayı bulmak ve bağışlamaya teşvik için bu ayırımı yapmadan bu buyruğu söylemiştir. Bu gibi hallerde tarizde bulunmak caizdir. Kasdedilen mânâ şu olabilir : Katil, maktulü kasden öldürmediğine yemin ediyor. Eğer bu sözünde doğru ise katili öldürmek caiz değildir. Yâni mânevi yönden mes'û-Hyetli bir iştir, demiştir.
N e v e v î de bu cümlenin yorumu hakkında: Sıhhatli yorum şudur : Sen katili öldürürsen, bir tarafın diğer tarafa bir üstünlüğü ve bir ikram ile iyiliği yoktur. Çünkü maktulün velisi katili öldürmekle hakkını tam olarak almış olur. Fakat katili bağışlarsa, üstünlük, minnet, iyilik, bol sevab ve dünyada bol takdir kazanmış olur. Bir kavle göre bundan maksad şudur: Katili öldürmekle maktulün velîsi de adam öldürmüş olur. Fakat birinci cinayet haram olan bir cinayettir. İkincisi ise helâl olan bir cinayettir. Bununla beraber ikisi de öfkeye uymak, nefsi arzuyu gerçekleştirmek hususunda eşittir. Özellikle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), katili bağışlamayı talep ettiğine rağmen maktulün velîsi bu taleb'e rızâ gös-termeyip katili öldürme yolunu tercih ederse ne değeri kalmış olur, diye bilgi vermiştir, [105]

Bu İki Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Maktulün velisi kasden cinayet işleyen katili, öldürmek, kan bahasını almak ve katili bağışlamak hususunda muhayyerdir.
2. Devlet yetkilisi, kısası gerekli katili bağışlamak için maktulün velisinden ricada bulunabilir.
3. Kısas edilmesi gerekli katilin kaçması endişesi bulunduğu takdirde onu bağlamak caizdir.
4. Bağlı olan sanığın bu durumda, yâni bağlı olduğu halde ifâde vermesi caizdir.
5. Katil bağışlandığı zaman, tazîr ismi verilen cezaya çarptırılması şart değildir. Yâni bağışlanan katilin, teşhir, tahkir, dayağa çekmek gibi cezalarla cezalandırılması mecburiyeti yoktur. H a t - tâbi' nin anlattığına göre Mâlik bin Enes: Bağışlanan katil yüz değnekle dövülür ve bir yıl süre-ile hapsedilir, demiştir.
Son hadîsi Müellifimize üç zât rivayet etmiştir. Bunlar Remli oldukları için Müellifimiz, bu hadisin

yalnız Remlilerin yanında bulunduğunu ifâde etmiştir.
Abdurrahmân bin el-Kâsım'ın hadisin sonunda rivayet olunan sözünün mânâsı şudur: Kasden bir müslümanı öldürdüğü sabit olan bir katili kısas olarak Öldüren maktulün velîsi hakkında: "Katili öldürürsen sen de onun gibi olursun" demeye kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur. Bu sözü ancak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buyurmuştur. Başkası böyle söyleyemez.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu sözünün yorumu yukarda beyân edildi. Başkası bu sözü söyleyip maktulün velîsini katile benzetemez. Çünkü katilin cinayeti gayri meşrudur, haramdır. Maktulün velîsinin yaptığı iş ise meşrudur ve bir hakkı kullanmaktan ibarettir. [106]

35- Kısas (Dâvasın) Da Bağışlama Babı

2692) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'âer\ rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arzedilen kısasla ilgili her dâvada O, bağışlamayı emir (yâni teşvik) ederdi."

2693) Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdular ki;
«Vücûdundan bir şey (yâni yaralanma veya bir tarafının kesilmesi) ile başına bir musibet gelip de bunu sadaka eden (yâni hasmını bağışlayıp misillemeden vazgeçen) hiç bir (müslüman) adam yoktur ki, bu (bağışlaması) ndan dolayı Allah onu bir derece yükseltmesin veya bundan dolayı onun bir günahını bağışlamasın.»
(Ebü'd-Derdâ demiştir ki) : Bu hadîsi iki kulağım işitti ve kalbim iyice hıfzetti." [107]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs kısas, yâni gerek katili öldürme dâvasında ve gerekse bir müslümanın bir organını kestiği için kendisinin de o organının kesilmesi gereken cânî ile ilgili dâvada bağışlama girişimlerinin meşruluğuna delâlet eder. En-Neyl yazarı: Afıv ve bağışlamaya teşvik işi sahîh hadisler ve Kur'an-ı Ke-rîm'in âyetleriyle sabittir. Genel olarak bağışlamanın meşruiyeti konusunda ihtilâf yoktur. Bulunan ihtilâf şudur: Zulüme uğrayanların zâlimleri bağışlaması mı, bağışlamayı bırakması mı evlâdır?
Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z î de rivayet etmiştir. T i r m i z î bunu rivayet ettikten sonra: Bu, garîb bir hadistir. Râvi Ebü's-Sefer'in Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'den hadis işittiğini bilmiyorum. E b ü's-S e -f e r' in ismi Saîd bin Ahmed, bir kavle göre bin Yuh-m i d' dir, der.
Hadis, yaralanan veya vücûdunun bir tarafı kesilen müslümanın caniyi, yâni kendisine bu zararı veren müslümanı bağışlamasının ve misillemeden vazgeçmesinin sevabını bildirmekle bağışlamayı teşvik eder. Hadîsteki tasadduk, sadaka etmek, bağışlamak manasınadır. [108]

36- Kısas Olarak Öldürülmesi Gerekli Hâmile Kadın (Hakkinda Gelen Hadîs) Babı

2694) Muâz bin Cebel, Ebû übeyde bin el-Cerrâh, Ubâde bin es-Sâ-mit ve Şeddâd bin Evs (Radıyalîâhü anhümyden rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur :
«Kadın teammüden (bir kimseyi) öldürdüğü zaman, hâmile olursa, hamlini bırakıp bebeğini bir bakıcıya teslim edinceye kadar öldürülmez ve hâmile kadın zina ederse, doğum yapıp bebeğini bir bakıcıya teslim edinceye kadar recmedilmez.»"
Not : Zevâid'de şöyJe denilmiştir : Bu hadîsin senedinde İbn-i En'üm bulunur. Bunun adı Abdurrahmân bin Ziyâd bin Enlim olup zayıftır. Kendisinden rivayet eden Abdullah bin Lehia da böyledir. [109]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîs; bir kimseyi öldürdüğü için kısas olarak öldürülmesi gereken veya bekâr olmadığı halde zina ettiği için recmedilmesi gereken kadın hâmile olduğu takdirde bu ce-

zâlann derhal infaz edilemeyip, kadının doğum yapması ve doğacak bebeği besleyip bakacak bir kimseye teslim edinceye kadar erteleneceğine delâlet eder.
Bu hükümler hususunda âlimler ittifak halindedir. Çünkü hâmile kadın kısas veya had olarak Öldürüldüğü takdirde karnındaki cenin de öldürülmüş olur. Ceninin bir günahı söz konusu olmadığı için ceza infazı ertelenir.
Konu hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.
Bu hadisi rivayet eden dört sahâbinin hâl tercemeleri daha önce beyân edilmiştir. [110]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/255
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/255-257
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/257-259
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/259-260
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/260-261
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/261
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/262-265
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/265-266
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/266
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/267-268
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/268-269
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/269-270
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/270-271
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/271
[15] Hülasa:178
[16] Hülasa:134
[17] Hülasa:125
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/271-273
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/273
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/273-274
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/274
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/274-275
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/275-277
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/277-278
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/278-279
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/279
[27] Hatâen öldürmeye misal olarak: Bir ava ateş ederken yanlışlıkla bir insanı öldürmek, yüksekçe bir yerden düşerken bir adama çarpıp öldürmek, av sanarak ateş etmekle insan öldürmek.
[28] Tevbe: 74
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/280-282
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/282-284
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/284-285
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/285
[33] Bu sahâbî'nin hâl tercemesi 41 nolu hadîs bölümünde geçti.
[34] Bu sahâbi'nin hâl tercemesi 442 nolu hadîs bölümünde geçti.

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/285-287
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/287-288
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/289
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/289-291
[39] Câriye bin Zafar âî-Hanafi el-Kûfl, sahâbidir. Raviai oğlu Nlmrân'&r. İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hülâsa : 60)
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/291-292
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/292-293
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/293-295
[43] Bu sahâbl'nin hâl tercemesi 1869 nolu hadis bölümünde geçti.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/295-297
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/297
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/297-298
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/298-300
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/300
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/300-301
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/301-302
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/302-303
[52] Hülâsa: 178
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/303-305
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/305-306
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/306
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/306-307
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/307-308
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/308-309
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/309
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/310-311
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/311
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/311-312
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/312-313
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/313-314
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/314-315
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/315
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/315-316
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/316-317
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/317-318
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/318
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/318-320
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/320-321
[73] Bu sahablnin hâl tercemesi 207 nolu hadîs bölümünde geçti.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/321-322
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/322-326
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/326

[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/326-327
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/327
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/327-328
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/328-329
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/329-331
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/331
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/331-332
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/332-333
[85] Bu sahâbinin hâl tercemesi 1851 nolu hadis bölümünde geçmiştir.
[86] Bu sahâbinin hâl tercemesi 1021 nolu hadîs bölümünde geçti.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/333
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/333-335
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/335-336
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/336-338
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/341-345
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/345-347
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/347-349
[94] Üsdü'l-Ğabe C. 2, Sah. 189 ve 206
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/349
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/350
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/350-351
[97] Bu sahâbî*nin hâl tercemesi 1448 nolu hadîs bölümünde geçti.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/351-352
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/352-353
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/353-354
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/354-355
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/355-356
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/356-357
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/358-360
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/360-361
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/361-362
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/362-363
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/363-364
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/364
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/364-365

22- VASİYYETLER KİTABI

Vasâya, vasiyyet'in çoğuludur. Vasiyyet, bir şeyi tavsiye etmek, ısmarlamak ve tavsiye edilen şey mânâlarına gelir.
Fıkıh ıstılahında ise vasiyyet, bir malın veya bir intifa hakkım teberru suretiyle ölümden sonraya bağlamak üzere başkasına temlik etmektir. Meselâ kişi sağlığında : Ben öldüğüm zaman şu malın falan kişi veya kuruluşa olsun, veya şu akarımın geliri bu hayır yoluna tahsis edilsin, der. İşte bu gibi temliklere vasiyyet denilir.
Müslümanm, sağlığında vasiyyet etmesinin hükmü ve önemi bu kitabın 2. babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde anlatılacaktır. [1]

1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Vasiyyet Etti Mi? Babı

2695) Aise (Radıyallâhü anhâ)\\ı\x\; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiği zaman ne bir dinar (altın), ne bir dirhem (gümüş), ne bir koyun - keçi, ne de bir deve bırakmadı ve (mâlî) bir şey vasiyyet etmedi." [2]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Hattâbi, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın : «ve bir şey vasiyyet etmedi» sözünden maksadı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's selâm) "in mâli bir vasiyyette bulunmadığım ifâde etmektir. Çünkü, insan miras olarak geriye bıraktığı malda vasiyyet edebilir. Geriye mal bırakmadığı takdirde neyi vasiyyet edecektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mirasçılarına kalacak bir mal bırakmadı ki bunda vasiyyet etsin. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mâli olmayan bâzı vasiyyetîerde bulunmuştur. Meselâ, yahüdîlerin Arabistan Yarımadası' ndan çıkarılmasını, misafirlere ikramda bulunulmasını, namazlara dikkat edilmesini, köle ve cariyelere iyi bakılmasını ve malın zekâtına riâyet edilmesini tavsiye buyurduğuna dâir hadîsler mevcuttur, demiştir.
M ü s 1 i m ' in şerhinde Ne v evi de: Âişe (Radıyal-3âhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mâlî vasiyyette bulunmadığını ve Ş i i 1 e r ' in iddia ettiği gibi A 1 i (Ra-dıyallâhü anh)'in hilâfetine dâir bir vasiyyette bulunmadığını ifâde etmek istemiştir, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in H a y b e r ve F e d e k ' te bulunan arazisine gelince O, bu araziyi hayatında müslümanlara vakfederek gelirini onlara tahsis buyurmuştu.

2696) Talha bin Musarriftan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir :
Ben Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhünıâ) 'ya: Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bir şey vasiyyet etti nü? diye sordum. Abdullah:
Hayır, (etmedi) dedi. Ben:
Öyle ise O, müslümanlara nasıl vasiyyet etmelerini emretti? dedim. Abdullah:
O, Allah'ın Kitâb'ı Ue (amel edilmesini) vasiyyet etti, dedi.
Mâlik dedi ki: Talha bin Musarrif, el-Hüzeyl bin Şürahbîl'in şöyle dediğini söyledi: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vasîsî (yâni Şîîler'in iddia ettiği gibi) hilâfeti verdiği Ali (Radıyallâhü anh) başında halîfe olmaya (mı) kalkıştı? Ebû Bekir, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den (herhangi bir sahâbî'nin halifeliği yolunda) bir ahdini bulup da kendini, onun hükmü altına almayı çok arzu etti." [3]

İzahı

Talha bin Musarrif in Abdullah bin Ebi E v f a (Radıyaîlâhü anh) 'den rivayet ettiği kısım Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Fakat onun el-H ü zey 1' den rivayet ettiği eser kısmına başka kitablarda rastlamadım.
Talha bin Musarrif, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir şey vasiyyet edip etmediğini sorunca Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh) bu sorunun özel bir vasiyyete âit olduğunu sandığı için, hayır diye cevap vermiş olnıası kuvvetle muhtemeldir. Abdullah, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) 'in hiç bir tavsiyede bulunmadığını söylemek istememiştir. Nitekim ikinci soruya verdiği cevapta müslümanların Kur'-an-ı Kerîm'e sarılmalarını tavsiye buyurduğunu söylemiştir. B u -h â r i " nin şerhinde Ayni: Î3k sorunun cevabında İ b n - i Ebi

Evfâ, Şiîler'in hilâfetle ilgili iddia ettikleri vasiyyet durumunun asılsız olduğunu söylemek istediği mümkündür, demiştir.
Sünenimizde hadisin sonunda T a 1 h a ' nın el Huzeyl'-den naklettiği eser de bu ihtimali kuvvetlendirir.
Bilindiği gibi Şiiler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hz. A 1 i ' ye bâzı sırları ve dinî emirleri özel olarak öğrettiğini ve başka sahâbilerin bunlardan haberdar edilmediğini iddia etmişlerdi. Yine onların iddialarına göre ResûH Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A 1 i' yi vasi tâyin etmişti. $ i i 1 e r ' in bu dedikodusu o devirde yaygın olduğu için İbn-i Ebi Evfâ İlk' sorudan bu meseleyi anlamış olabilir.
Ş i i 1 e r ' in bu iddiası tutarsızdır. Hiç bir dayanağı yoktur. Onların ileri sürdükleri hadisler mevzudur. Bir çok sahih hadisler bu iddianın asılsız olduğunu ispatlamıştır, i 626 ve 2658 nolu hadîsler de bu iddiayı reddeden delillerdendir.
İbn-i Ebi Evfâ' nın, ilk sorunun mâlî vasiyyete âit olduğunu zan etmiş olması ihtimâli de vardır. Bu nedenle, hayır diye cevaplamıştır. .
T a I h a ' nın ikinci sorusuna gelince bundan maksadı şudur; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vasiyyette bulunmadığına göre bunu müslümanlara emretmesinin hikmeti nedir?
İbn-i Ebi Evfâ bu soruya karşı, Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in Kur'ân-ı Kerîm'i tavsiye ettiğini yâni Kur'-ân-ı Kerim'e sarılmayı, O'nunla amel edilmesini tavsiye buyurduğunu açıklamıştır.
N e v e v i de özetle şöyle der ,-
"İbn-i Ebi Evfâ (Radıyailâhü anh) Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in, malının üçte birisiyle vasiyyet etmediğini kasdetmiş olabilir. Çünkü O, geriye mal bırakmamıştı. Arazisini hayatında sebil etmişti. Silâh, katır ve benzeri eşyasının da vârislerine âit olmayıp hepsinin sadaka olduğunu hadisleriyle beyân buyurmuştu. Bu nedenle vasiyyet edilecek mal yoktu. İ bn-i E b İ E vf â' nın ilk cevapla A 1 i (Radıyailâhü anhl'a halifeliği ile ilgili bir vasiyyetin bulunmadığını beyân etmek istemiş olması da muhtemeldir."
Müslümanların Allah'ın kitabına sarılmaları vasiyyeti en önemli olanı olduğu için İbn-i Ebî Evfâ bunu açıklamakla yetinmiştir. Çünkü yukarda açıkladığım gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in başka vasiyyetleri de vardır.
El-Hüzeyl bin Şüra.hbîl'in eserinde geçen "Hızâm" devenin burnuna takılan halka demektir. Devenin burnuna bir halka takılıp buna yular bağlanınca artık istenen yöne götürülür ve deve yuları çekenin emrine kesinlikle uyar. Bu cümle mecazi mânâda E b û Bekir (Radıyailâhü anh) hakkında kullanılmıştır. Yâni eğer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hilâfet için A 1 i (Radıyailâhü anh} veya başka bir sahâbîyi tavsiyede bulunmuş olsaydı, E b û Bekir burnuna Hızâm denilen halka takılan deve gibi o zâta tâbi olacaktı ve böyle bir şeyin olmasını cânu gönülden isterdi. Ş i İ 1 e r ' in iddia ettiği gibi A 1 i' ye böyle bir vasilik verilmiş iken Ebû Bekir'in hilâfeti kabullenmesi mümkün değildi. Çünkü o takdirde maazallah Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine karşı gelmiş olmaz mı idi. Hâşa ve kellâ. Böyle bir davranış, değil Ebû Bekir, hiç bir sahâbiden meydana gelmez. Allah bizleri onların komşuluğuna kavuştursun.
İbn-i Ebi Evfâ f Radıyailâhü anh)'m hâl tercemesi 416 nolu hadîs bölümünde geçmiştir.
Talha bin Musarrif (R.A.) bin Antr'm Hâl Tercemesi
Talha bin Musarrif (R.A.) bin Amr bin Ka'b el-Yâmi Ebû Muhammed el-Kû-fî âlimlerdendir. İbn-i Evfâ, Enes, Said bin Cübeyr ve başka zâtlardan rivayette bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Muhammed, Ebû îshâk, Zübeyd bin el-Hars, el-A'meş, Mâlik bin Miğvel, Şu"be ve bir çok zâtlardır, Sıka bir zâttır. Hicretin 112. yılı vefat etmiştir, (Hülâsa: 180)

2697) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü atıh)'den; Şöyle demiştir: ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat edeceği son anlarında ruhu boğazına geldiğindeki (ahkâmla ilgili) tüm vasiyyeti:
«Namaza (devam ediniz) ve sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere
(yâni mallarınızın haklarına ve köleler ile cariyelerinizin haklarına riâyet ediniz)» emri idi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü Ahmed bin el-Mıkdâm Ehl-i Zabtın (yâni işittiği hadîsleri iyice belleyenlerin) derecesine erişmemişti. Senedin kalan râvileri Buhâri ile Müslim'in şartları üzerinedir.

2698) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (vefatı sıralarındaki) son sözü:
«Namaza (devam ediniz) ve sağ ellerinizin mâlik olduğu şeylere dikkat ediniz),» emri idi." [4]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anhl'ın hadîsi Zevâid türündendir. Tuhfe'-nin beyânına göre A I i (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini N e s â i de rivayet etmiştir.
Bu iki hadîste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son nefeslerini verirken beş vakit namaza devam edilmesini ve müslümanlarm mâlik olduğu şeylerin hak ve hukukuna riâyet etmelerini tavsiye buyurmuştur.
Mallar el ile kazanıldığı ve alış verişlerde genellikle sağ el kullanıldığı için «sağ ellerinizin mâlik olduğu» tâbiri kullanılmıştır. Müslümanların mâlik olduğu şeylerden maksad ise zekâta tâbi mal- lar ile köle ve cariyelerdir. Yâni mallarınızın zekâtını hakkıyle veriniz ve köle ile cariyelerinize iyi muamele ediniz. Onların haklarına riâyet ediniz. Bu iki emir ahkâmla ilgilidir. Demek ki, ahkâmla ilgili olarak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in son tavsiyesi bu iki meseleye aittir. Tercemede parantez içi ilâve ile ahkâm kaydını koymanın sebebi şudur: Diğer bâzı hadislerde rivayet edildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in son nefeslerini verirken buyurduğu son söz «Allahım bana mağfiret eyle ve beni Re-fîk-i A'Iâ'ya eriştir.»
«Refîk-i A'lâ» ile kasdedilen mânâ hakkında müteaddid yorumlar bulunur. Bu husus 1619 nolu hadiste geçti. Oraya bakılabilir. [5]

2- Vasiyyet Etmeye Teşvik Babı

2699) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Vasiyyet edeceği bir şeyi bulunup da vasiyyeti, yanında yazılı bulunmadıkça iki gece yatmak müslüman bir kişinin hakkı (ona yakışır şey) değildir.»"

2700) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine go-re; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Mahrum kişi, vasiyyet etmekten mahrum olan kimsedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezîd bin Ebân er-Rak-- kaşî bulunur, bu râvl zayıftır.

2701) Câbir bin Abdülnh (Rariıyailâhü anhümâi'dan rivayet edildiğine .yöre: Resûlullah (Sallal/a/iü Aleyhi ve Srlfrnı) şöyle buyurdu, demiştir:
-(Müslümanlardan) kim vasiyyet üzerine (yâni vasiyyet etmiş olarak) ölürse, o kimse (yakışır) bir yol ve sünnette riâyet) üzerine ölmüş olur, takva ve şehâdet üzerine ölmüş olur ve bağışlanmış olarak Ölmüş olur.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bakiyye vardır ki bu zât tedlisçidir. Şeyhi Yezid bin Avf hakkında konuşan kimseyi görmedim.

2102) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü auhümâ)\\-a.n rivayet edildiğine ^öre; Peygamber (S a! I alt akü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Vasiyyet edeceği bir şeyi bulunup da vasiyyeti yanında yazılı bulunmadıkça iki gece yatmak müslüman bir kişinin hakkı (ona yakışır şey) değildir.»" [6]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği î b n - i Ömer (Radıyalâhü anh)'ın hadîsini Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi, Mâlik ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh) ile Câbir (Radıyallâhü anh)'ın hadisleri ise Zevâid türündendir. Bu bâbtaki hadîslerin hepsi vasiyyet etmeyi teşvik etmektedir.
İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçen hak kelimesi yakışır ve lâyık olan mânâsına yorumlanmıştır. Cumhur bu kelimeyi böyle yorumlamıştır. El-Münâvî: Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Bir müslümanın vasiyyet etmek istediği bir malı, veya borcu, ya da başkasına âit olup yanında emânet edilen bir şey var ise bu durumları açıklayıcı yazılı vasiyyeti yanında bulundurması ihtiyata uygun olanıdır, demiştir.
Burdaki rivayette iki gece kaydı var ise de bu kayıd tahdid için değildir. Bâzı rivayetlerde bunun yerine bir gece, kaydı vardır. Bir kısım rivayetlerde ise üç gece kaydı mevcuttur. Rivayetlerin

değişikliği bu sürenin tahdid için olmadığına delâlet eder. Yâni az bir zaman olsa bile, o sürenin vasiyyetsiz geçirilmesi uygun değildir. Çünkü insan ne zaman öleceğini bilemez.
Avnü'l-Mabûd yazarının naklen beyânına göre tbnü'1-Me1 i k bu hadisin şerhinde özetle şöyle demiştir:
"Bâzı ilim adamları bu hadîsin, yâni İbn-i Ömer'in hadîsinin zahirini tutarak : Vasiyyet etmek vaciptir, demiştir. Cumhura göre ise vasiyyet etmek müstahabtır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) vasiyyet etmeyi müslüman için bir hak kılmış, onun aleyhine kırmamıştır. Eğer vasiyyet etmek vacip olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) vasiyyet işini müslümanın lehinde değil, aleyhinde kılacaktı. Hadîsin ifâde tarzı ise vasiy-yetin müslümanın aleyhinde olduğuna yorumlanmaya müsâid değildir. Bâzı âlimler: Müstahab olan vasiyyet, teberru olan işlerle ilgili vasiyyettir. Borç ödeme ve emânetleri sahiplerine iade etmekle ilgili vasiyyet ise vâcibtir, demişlerdir."
Hanefi âlimler vasiyyet etmenin müstehablığma hükmedenlerdendir. Buna delil olarak da bu hadisin râvisi olan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'ın vasiyyet etmediğine dâir bir rivayetin bulun-masını göstermişlerdir.
Nevevi de İbn-i Ömer'in hadîsinin şerhinde özetle şöyle der:
"Vasiyyetle emrolunduğu hususunda tüm müslümanlar ittifak halindedir. Bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi, vasiyyet etmenin mendûbluğudur, vâcibliği değildir. Zâhiriyye mezhebi mensupları bunun vâcibliğini söyleyerek bu hadisi delil göstermişler ise de bu hadîs onların delili sayılamaz. Çünkü hadîste vasiyyetin vâcibiiğine dâir bir hüküm yoktur. Lâkin bir müslümamn borcu, başkasına âit emânet gibi bir hak var ise bunu vasiyyet etmesi lâzımdır. Şafiî: Bu hadîsin mânâsı, müslümamn ihtiyatlı davranması bakımından en uygun olanı vasiyyetnâmesinin yazılı olarak ya-nında bulundurulmasıdır. Bu itibarla müslüman kişinin, vasiyyetini bir an önce yapması, yazdırması, bunu şâhidle tevsik etmesi ve ihtiyaç duyduğu şeyleri vasiyyetnâmesine geçirmesi müstehabtır. Sonra vasiyyetnâmesine ilâve etmek istediği bir durum olursa bunu da eklemelidir, demiştir.
Hadîste vasiyyetin yazılı olması istenmiştir. Bununla beraber şâ-hidlendirilmesi gereklidir. Şâhidlendirilmiş olması kaydı da düşünülür. Böyle yorum yapılmalıdır, Şâhidsiz olarak yazılması kasdedilme-miştir. Hattâ şâhidlendirilmemiş yazılı vasiyyet ile amel edilmez ve bir yarar sağlamaz. Bizim mezhebimiz ve cumhurun mezhebi budur. Muhammedbin Nasr hadîsin zahirini tutarak, şâhidlendirilmemiş yazılı vasiyyetlerin muteber olduğunu söylemiştir." Ahmed bin Hanbel de bu görüştedir,
Kurtubî de: Bu hadîste vasiyyetin yazılı olmasından söz edilmesi, bir tevsik ve teyid içindir. Vasiyyette esas olanı şâhidle tevsik etmektir. Şâhidle tevsik edilen bir vasiyyet, yazılı olsun veya olmasın muteberdir. Bu hususta âlimler ittifak halindedir, demiştir.
£700 nolu hadîsten kasdedilen mânâ ise şudur.: Vasiyyet etmeden ölen bir müslüman vasiyyet amelinin sevabından mahrum kalmakla hayırlı amelin kemâlinden mahrum kalmış olur. Çünkü vasiyyet dünyadaki amellerin sonuncusu durumundadır. Vasiyyet meşru kılınmış ki müslüman kimse âhirette bundan yararlansın. Bundan mahrum kalan kimse büyük bir hayırdan mahrum kalmış olur. [7]

3- Vasiyyette Zulüm Etmek Babı

2703) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim vârisinin mîrasçıhğı (hakkı) ndan kaçarsa Allah kıyamet günü o kimsenin Cennetten mîrasçılığım keser.»"
Not : Zevâid'de bunun senedinde Zeyd el-Ammî'nin bulunduğu bildirilmiştir.

2704) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz adam yetmiş yıl hayır ehlinin amelini (ibâdetini) işler. Sonra (ölümüne yakın) vasiyyet ettiği zaman vasiyyetinde zulüm eder, böylece ameli şerle kapanır ve bu yüzden (Cehennemdeki) ateşe girer (girmeye müstehak olur). Şüphesiz (başka bir) adam yetmiş yıl şer ehlinin amelini işler. Sonra (ölümü yaklaşınca) vasiyyetini adaletli eder, böylece ameli, hayırla kapanır ve bu nedenle Cennete girer.»
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bu hadîsi teyid etmek üzere)
şöyle demiştir: isterseniz; âyetlerini okuyunuz." [8]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadîste, vârislerinden mal kaçıran, yâni ölümü hâlinde mirasçılanna mal kalmasın veya az mal kalsın, diye malının üçten fazlasını vasiyyet etmek, malının tamamını veya çoğunu bir mirasçısına hibe etmek gibi davranışlarda bulunan bir kimsenin Cennetten mahrum edilmeye müstehak olduğu bildirilmektedir. Böyle yapan kimse Cennete mirasçı olma hakkından mahrum edilmeye müstehak olmakla beraber bağışlanırsa Cennete girer. Bağışlanmazsa cezasını çektikten sonra Allah'ın lütfü ile Cennete girer.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen «Va-siyyette zulüm etmek» ifadesiyle mirasçılara zarar vermek mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin rivayetlerinde bu cümle yerine«Altmış yıl Allah'a itaat eden erkek veya kadın Ölecekleri zaman vasiyyette (mirasçılarına) zarar verirler-..» cümlesi kullanılmıştır. Mirasçılara zarar vermek, vasiyyet yüzünden mirasçıları miras hakkından mahrum etmek veya malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmak suretiyle mirasçıların alacakları meşru miktarı azaltmakla olur.

Erkek ve kadının vasiyyetten dolayı mirasçıları zarara uğratmak ile ilgili olarak Tuhfe yazarı özetle şöyle der:

"Yâni altmış yıl Allah'a İtaat eden erkek veya kadın, mirasçısı olmayan yabancı kimselere malının üçten birisinden fazlasını vasiyyet etmek veya mirasçılarının bir kısmı mirastan mahrum kalsın diye malının tamamını diğer mirasçısına hibe etmek suretiyle, mirasçılarının tamamına veya bir kısmına zarar verir. Bu ise Allah'ın koymuş olduğu miras hükmünden kaçmak sayıldığından yasaklanmıştır. İ b n ü'l-M elik bu cümleyi böyle açıklamıştır. Bâzıları da bu cümleyi şöyle yorumlamışlardır : Yâni kişi, vasiyyete liyakatli olmayana mal verilmesini vasiyyet eder veya doğru olarak yaptığı hak bir vasiyyetten cayarak uygulanmaması için ikinci bir vasiyyette bulunur ya da vasiyyetinin bir kısmını nakzeder, yâni iptal eder, demiştir.

Böyle davranan erkek veya kadının cehennemlik olduğuna dâir cümlenin mânâsı da şöyledir : Yâni bu kimseler azaba müstehak olurlar. Lâkin azap edilip edilmemesi Allah'ın dilemesine kalmıştır."

Müellifimizin rivayetinde «yetmiş yıl» kaydı mevcuddur. Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin rivayetlerinde bunun yerine «Altmış kaydı» bulunur. Bu sayılardan tahdîd değil, uzun süre mânâsı kasdedilmiştir.

Gerek iyi amellerde ve gerekse kötü amellerde ömrün son zamanları önemlidir. Hayatı boyunca kötülükler işleyen kimse, ömrünün sonlarında bunlardan pişmanlık duyarak hayırlı işlere yönelirse inşâallah akıbeti iyi olur. Aksine hareket de aksi sonuç verir. Bu konuda başka hadisler de vardır.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in rivayet ettiği bu hadisi teyid etmek üzere okuduğu âyetler Nisa sûresinin 13 ve 14. âyetleridir. Bu âyetlerden önceki âyetlerde miras ve vasiyyetten bah-sedilmektedir. Miras ve vasiyyetle ilgili hükümler beyân Duyurulduktan sonra bu iki âyette meâlen şöyle buyurulur:

-İşte bunlar Allah'ın kanunlarıdır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Orada ebedî kalacaklardır. Büyük kurtuluş da budur.» (13)

«Kim Allah'a Ve Resulüne isyan eder, yasalarını aşarsa Allah onu da içinde ebedî kalacağı bir ateşe sokacaktır. Zillet verici azab da onadır.» (14)

Tirmizi ile Ebû D â v û d ' un rivayetlerine göre Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) bu sûrenin 12. âyetinin sonunda bulunan; (mirasçılara) zarar verme kasdı olmaksızın yapılmış olan vasiyyetten veya borçtan sonra..." parçasından 13. âyetinin bitimine kadar okumuştur.

Bu sûrenin 12. âyetinde bâzı mirasçıların hisse mikdarları belirtilmekte ve bu hisse sahiplerinin hisselerinin, murisin, yâni Ölen kişinin vasiyyeti ile borcu terekeden çıkarıldıktan sonra hesaplanacağını hükme bağlamaktadır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m okuduğu parçanın meali ve 13. âyetin mânâsı yukarda beyân edildi.

2705) Kurre (bin Eyâs)[9] (Radıyallâhü are^'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim ki ölümü yaklaşır da vasiyyet eder ve vasiyyeti Allah'ın Kitabı (ndaki esâslar) üzerine olursa o vasiyyet o kimsenin hayatta iken ödemediği zekâtına keffâret olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bakiyye bin el-Velîd bulunur. Bu râvî tedlisçi

olup bu hadîsi an'ane ile rivayet etmiştir. Onun şeyhi Ebû Halbes de meçhul râvilerdendir. [10]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisin senedinin durumu notta belirtildi. Allah'ın kitabına uygun vasiyyette bulunmanın önemini bundan önceki bâbta rivayet olunan hadisler beyân etmişti. Meşru va-siyyetin mü'min kimse için bir ecir ve sevap taşıdığı da muhakkaktır. Sevabların günahlara keffâret veya azabın hafîfletilmesine vesile olduğu da sabittir. Ancak zekâtta kul hakkı da bulunduğu cihetle mükellefin boynunda ve zimmetinde kalan bir borçtur. Mutlaka ödenmesi gereklidir. Nafile sadakalar ve bağışlar, zekâta müstehak kimselere verilse bile zekât borcu ödenmiş sayılmaz. Vasiyyet de böyledir. Eğer bu hadîs sahih ise şöyle yorumlanmalıdır : Bir müslüman zimmetindeki zekâtı ölümüne yakın zamana kadar ödememiş de ölümüne yakın günlerde zekât borcunun ödenmesini vasiyyet etmişse, vasiyyetine binâen ödenen zekât borcu, onun zamanında vermediği zekât için bir keffârettir. Yâni inşâallah günahının bağışlanması umulur. Allah gerçeği bilendir. [11]

4- Hayatta (Îyi Yollarda) Mal Harcamayıp Ölüm Yaklaşınca Savurganlık Etmenin Yasaklığı Babı

2706) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek :
— Yâ Resûlallah iyi davranmam hususunda üzerimde en çok hakkı bulunan insanın kim olduğunu bana haber ver, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Babana and olsun ki (bu husus) muhakkak sana haber verilecektir. (En çok hakkı olan insan) annendir,» buyurdu. Adam:
(Annemden) sonra (üzerimde en çok hakkı olan kişi) kimdir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sonra (yine) annendir,» buyurdu. Adam:
— (Annemden) sonra kim? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sonra (yine) annen,» buyurdu. Adam:
— (Annemden) sonra kim? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sonra baban», buyurdu. Adam (bu kere) :
— Malımdan bana haber ver Yâ Resûlallah! Ondan nasıl sadaka vereyim, (en faziletli sadaka nasıl olur)? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Peki, Allah'a yemin ederim sen muhakkak (bundan) haberdar edileceksin. (En faziletli tasadduk), sen sıhhatli, (dünyalığa) ihtiraslı, yaşamaya ümidli ve fakirlikten korkarken sadaka vermendir. Sakın (sadaka vermeyi) geciktirme. Nihayet ruhun (gırtlağa işaretle) şuraya gelince malım falana ve malım fulana (olsun) dersin. Halbuki sen hoşlanmasan bile malın (ölümün dolayısıyla) onlaradır.»" [12]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i ' den başka Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Ancak bâzı rivayetlerde yalnız sadaka ile ilgili kısım bulunur. Diğer kısım yoktur.
Hadîste geçen «Sohbet» kelimesi, arkadaşlık, muaşeret, yaşama, geçinme gibi mânâlara geldiğinden, geniş anlamlı olarak davranma şeklinde terceme etmeyi uygun buldum.
Hadiste geçen «Sahih» kelimesi ihtirasla, cimri şeklinde açıklandığı gibi cimri mânâsından geniş bir anlam verenler de vardır. Bu itibarla bu kelimeyi ihtiraslı mânâsına terceme ettim.
N e v e v İ bu hadisin açıklaması bölümünde özetle şu bilgiyi verir :
Hadîsten kasdedilen mânâ şudur.
"İhtiras ve dünyalığı sevmek, insana sıhhatli iken galebe çalar. Bu nedenle insan sıhhatli iken cömertçe davranıp sadaka verirse, daha ihlâslı, samîmi ve ecri daha büyük olur. Fakat hayattan ümidini kesip ölümünün yaklaştığını sezen ve malının vârislerine kalacağını anlayan kimsenin bu sıralarda verdiği sadaka böyle değildir. Çünkü bu esnadaki sadaka, sıhhat, ihtiras, yaşama ümidi ve fakirleşme endişesi duyulduğu durumdaki sadakaya nazaran noksandır.
Ruhun gırtlağa geldiği zamandan maksad bu hâlin yaklaştığı zamandır. Çünkü ruh gırtlağa gerçekten geldikten sonra edilen vasiyyet, verilen sadaka ve yapılan tasarrufların hiç birisi geçerli sayılmaz. Bu hususta fıkıhçılar ittifak halindedir.

Akla şöyle bir soru gelebilir :
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soru sahibinin babasına yemin etmiştir. Halbuki, Allah'tan başkası ile yemin etmenin yasak-lığı bilinmektedir. Babalar adına yemin etmenin yasaklığı da sahih hadislerle sabittir.
Bu soruya şöyle cevap verilir : Yasak olan şey, Allah'tan başka bir şeye bile bile ve teammüden yemin etmektir. Hadiste geçen söz ise kasıd olmaksızın dile gelen bir kelimedir. Bu ne yemin sayılır, ne de yasakların şümulüne girer."
Hadisin son kısmında geçen :
«Ruhun gırtlağa gelince malım falanadır, malım fulanadır, dersin. Halbuki sen hoşlanmasan bile malın (ölümün dolayısıyla) onlaradır.» cümlelerinde bulunan falan ve fulan kelimeleri ile mirasçı-lar mı, yoksa kendilerine mal vasiyyet edilen kimseler mi kasdedil-diği yolunda değişik yorumlar yapılmıştır.
Sindi, bu kelimelerle mirasçıların kasdedildiği görüşündedir Yâni ölüm döşeğindeki bu lâflar bir anlam taşımaz. Çünkü adamın malı ölümü ile mirasçılarına kendiliğinden intikal etmiş olur. Adam bu durumdan hoşlanmasa da netice budur.
Bazı rivayetlerde bu cümleler yerme;
«... Falana şu kadar mal, fulana da bu kadar mal (olsun) dersin. Halbuki o mal filâna olmuş-tur.» cümleleri bulunur.
Bâzıları bu cümlelerde geçen falan, fulan ve filân kelimeleri ile mirasçıların kasdedildiğini söylemişlerdir. Bir kısım âlimler ise : İlk iki kelime ile kendilerine mal vasiyyet edilen kişiler ve son kelime ile
mirasçılar kasdedilmiştir, derler.
Yâni sen ölüm döşeğine girdikten sonra malını şuna buna vasiyyet ediyorsun. Halbuki vasiyyet ettiğin mal sen terekenin üçte birinden fazla olduğu takdirde mirasçıların dilerlerse bu vasiyyeti iptal ederler. Böylece bu vasiyyet geçersiz sayılır.
Âlimler bu cümleleri başka şekillerde de yorumlamışlardır. İsteyenler hadis kitablannın şerhlerine bakabilirler. [13]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Annenin hakkı herkesin hakkından fazladır. Herkesten fazla anne ile iyi geçinmek, iyi davranmak gereklidir. Bu hak çok önemli olduğu için üç defa tekrarlanmıştır.
2. Anneden sonra babanın hakkı diğer insanların haklarından fazladır.
3. En faziletli sadaka, sağlık, ihtiras, yaşama ümidi ve fakirleşme endişesi varken verilen sadakadır. Sadaka ve hayır işleri geciktirilmemelidir.
4. Kişinin ölümü ile malı mirasçılarına kalır. Kişi ölüm döşeğinde mirasçılarını malından mahrum etme yetkisine sahip değildir.

2707) Büsr bin Cahhâş el-Kureşî (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) eline (hafifçe) tükürdü. Sonra şehâdet parmağını (tükürük damlası üzerine) bırakıp şöyle buyurdu:
«Allah (Azze ve Celle) buj uruyor ki: (Ey) Âdem oğlu seni şunun misli olan (bir damla menliden yarattığım halde beni nasıl âciz (zan) edersin (de malından sadaka ödemezsin)? Sonra ruhun şuraya (ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) boğazına işaret etti) ulaştığı zaman sen: Sadaka veririm, dersin. Halbuki sadaka verme zamanı nerede? (Yâni bu fırsatı kaçırdın).»"
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [14]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), muhâtablarınm dikkatini çekmek üzere tükürük damlasını örnek göstererek insanın böyle bir damlacık sudan yaratıldığım Allah'tan naklen beyân buyurmuştur. Bu yüce kudrete sahip olan Allah Teâlâ, kulun vereceği sadakanın yerini fazlasıyla dolduracağım vaad buyurduğu halde muhteris kimseler fakirleşme endişesinden dolayı sağlığında sadaka vermekten çekinirler. Bu davranış bir bakıma Allah Teâlâ'nın kula dünyalık vermekten âciz olduğu zannını sezdirmektedir. Hadîsin kudsi kısmı böyle bir zannın bâtıl olduğuna işaret eder.
Ruhun boğaza gelmesi zamanından maksad tam o zaman olabilir. Bu takdirde, hastanın bu esnada verdiği sadaka geçersizdir. Bu

durum bundan önceki hadîsin izahı bölümünde anlatıldı. Hadisin son cümlesi de böyle yorumlanır. Yâni artık sadaka verme zamanı geçmiştir, yapılan tasarruf geçersizdir.
Ruhun boğaza gelmesi zamanından maksad, bu zamanın yaklaştığı vakit ise bu esnada verilen sadaka geçerli olmakla beraber pek sevaplı olmadığı anlamı kasdedilmiş olur. Bu durum da yukardaki hadîsin izahı bölümünde anlatıldı. [15]

5- Malın Üçte Biriyle Vasîyyet Etmek Bâbı

2708) Amir'in babası Sa'd (bin Ebî Vakkas) (RadıyuHâhü anhümâ)'-dan; Şöyle demiştir :
Ben Mekke'nin fetih yılı (Mekke'de) ölüme yaklaştığım derecede hastalandım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığım dolayısıyla bana uğradı. Ben de %
Ey Allah'ın Resulü şüphesiz benim çok malım var ve bir kızımdan başka mirasçım yoktur. Ben malımın üçte ikisini sadaka olarak vasiyyet edebilir miyim? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Büsr bin Cahhâş el-Kureşî (R.A.)'ın Hâl Tercemesl
Büsr bin Cahhâş (El-Hâfız'm tesbitine göre bu kelime «Cüıâş»dır.> Şam'U bir sahâbîdir. Bir hadisi vardır. Râvisi Cübeyr bin NÜfeyr'dir, İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hülâsa: 47)
«Hayır,» buyurdu. Ben:
Yarısı (vasiyyet olabilir mi)? dedim. Resûî-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) ;
«Hayır,» buyurdu. Ben :
Peki üçte biri (olabilir mi) diye sordum. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üçte bir (kâfidir), üçte bir de çoktur. (Çünkü) senin mirasçılarını zengin bırakman, onlan halka ellerini açıp dilenecek derecede fakir bırakmadan hayırlıdır,» buyurdu. [16]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. S a ' d (Radiyallâhü anh)'ın M e k k e ' de hastalandığı bâzı rivayetlerde belirtildiği için bu durumu parantez içinde belirttim. S a' d (Ra-dıya-llâhü anh) hastalığının ağırlığından dolayı ölümünün yaklaştığı kanısına varmıştı. Fakat Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir mu'cize olarak, Buhâri ile Müslim' deki rivayette sarahaten belirtildiği gibi meâlen «Ey Sa'd Allah'tan umarım ki seni bu hastalıktan kaldıracak ve senin (fetihlerin) le bir çok müslüman-lar faydalar sağlayacaklar ve bir çok müşrikler zararlanacaklardır.» buyurmuştur. Hz. Sa'd (Radıyallâhü anh) bu hastalıktan kurtulup bandan sonra 45 veya 48 yıl yaşadığı ve bir çok fetihlerde bulunduğu sabittir.
Sa'd (Radıyallâhü anh) bir kızından başka mirasçısının bulunmadığını söylemiştir. Halbuki farâiz ilminde «Asaba» ismi verilen mirasçıları vardı. Bu itibarla N e v e v i onun bu sözünü şöyle yo-rumlar : Yâni "Mirastan belirli hissesi olan mirasçı yalnız bir kızım var." Diğer mirasçıları asaba durumunda idiler. Asaba belirli payı olmayıp pay sahiplerinden artan malı ve pak sahibi durumunda hiç mirasçı olmadığı zaman terekenin tamamına mirasçılardır. Sa'd bu cümleyle şunu kasdetmiş olabilir: "Bir kızdan başka çocuğum ve çok yakın mirasçım yoktur."
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) S a ' d ' m, malının üçte birinden fazlasını vasiyyet etmesini uygun bulmayıp üçte birisine izin verdikten sonra: «Üçte bir de çoktur» buyurmuştur. Bu cümle de değişik şekillerde yorumlanmıştır;
El-Hâfiz: Bu cümlenin malın üçte biriyle vasiyyet etmenin câizliğini ve fakat vasiyyet edilecek meblâğın bundan az tutul-
masının daha iyi olduğunu açıklamak amacıyla buyurulmuş olması muhtemeldir. Cümleden ilk anda anlaşılan mânâ da budur, Cümleden kasdedilen mânâ şu olabilir : Malın üçte birini vasiyyet etmek en mükemmel olanıdır, sevabı çoktur. Üçüncü bir ihtimal : Malın üçte biri çoktur, az değildir. Şafiî son ihtimâlin daha uygun olduğunu söylemiştir, î b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ise ilk yorumu benimsemiştir, der.
Hadîste geçen Sa'd (Radıyallâhü anh) in;sözünü «Ben malımın üçte ikisini sadaka olarak vasiyyet edebilir miyim?» diye terceme ettim. Nevevi; Bu cümle iki mânâya muhtemeldir : Birisi, sadaka edilmek üzere vasiyyet etmektir. (Yâni ben öldüğüm zaman malımın üçte ikisi sadaka olarak dağıtılmak üzere vasiyyette bulunabilir miyim?). Diğer mânâ : Malımın üçte ikisini ölmeden önce ve bu hastalık esnasında hemen sadaka olarak dağıtabilir miyim? Bu iki mânâdan hangisi kasdedilirse edilsin, netice değişmez. Tüm âlimlere göre ölüm döşeğinde kişi malının üçte birinden fazla mikdarda ne sadaka edebilir, ne de vasiyyet edebilir. Ancak mirasçılarının rızâsı varsa bu takdirde sadaka etmesi de vasiyyet etmesi de caizdir, diye bilgi

vermiştir.
B uhâri' nin rivayetinde bu cümle yerine;
«Ben malımın tamamını vasiyyet edeyim (mi)?- tâbiri bulunduğu için yukardaki cümleyi buna uygun bir şekilde terceme etmeyi tercih ettim. [17]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Hastayı ziyaret etmek, devlet başkanı dâhil herkese müste-habtır.
2. Tedavi, takva sahiplerinin duasını almak, vasiyyet etmek ve fetva almak gibi meşru bir amaçla hastalığın ağırlığını ve şiddetini dile getirmek hasta için caizdir. Ama öfkelenmek gibi yersiz mak-sadla hastalığın ağırlığım anlatmak mekruhtur ve hastalıktan dolayı beklenen sevabı azaltır.
3. Meşru yollarla mal biriktirmek ve zenginleşmek caizdir.
4. Kişi, yakınlarına, hısım ve akrabalarına ikramda bulunmalı ve mirasçılarına şefkat etmelidir. Yakınlara yardım etmek, yabancılara yardım etmekten üstündür.
5. Bâzı âlimler bu hadisin, zenginliğin fakirlikten daha iyi olduğuna delâlet ettiğini söylemişlerdir.
6. Kişi, vasiyyet edeceği mal miktarı ile mirasçılarına bırakacağı mal mikdarım adaletli bir şekilde ayarlamalıdır. Malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmamalıdır.
Nevevî bu madde ile ilgili olarak özetle şöyle der: "Bizim arkadaşlarımız ve başka âlimler: Mirasçıları zengin olan kimselerin mallarının üçte birisini teberru olarak vasiyyet etmeleri müstehabtır. Mirasçıları fakir olanların ise vasiyyet edecekleri meblâğın, malın üçte birinden az olması müstehabtır, demişlerdir.
Bu yüzyıllardaki âlimler, mirasçısı bulunan kimsenin, malının üçte birinden fazla meblâğda ettiği vasiyyetin infaz edilmemesi ve ancak mirasçılarının rızasıyla infaz edilebilmesi hususunda ittifak etmişlerdir. Keza mirasçıların hepsinin rızâsı bulunduğu takdirde kişi malının tamamını vasiyyet edebilir. Bu hususta da âlimlerin ic-mâı vardır.
Hiç vârisi olmayan kimseye gelince, bizim mezhebimiz ve cumhura göre onun malının üçte birinden fazla mikdar için edeceği vasiyyet geçerli değildir. Fakat Ebü Hanife, onun arkadaşları, î s h â k, bir rivayete göre A h m e d bunu caiz görmüşlerdir. Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh) ile 1 b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'in da bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur."
Hanefi fıkıh kitablarmdan eî-Mültekâ da: Mirasçılar zengin veya alacakları hisselerle zenginleşecek durumda ise malın üçte birinden düşük meblâğı vasiyyet etmek müstehabtır. Aksi takdirde, yâni mirasçılar bu durumda değiller ise vasiyyet etmemek daha sevimlidir. Malın üçte birinden fazla mikdarda vasiyyette bulunmak ise sahih değildir. Mirasçılar razı olmasalar bile malın üçte birini (mirasçı olmayanlara) vasiyyet etmek sahihtir, diye bilgi verilmektedr.
Ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna başvurmak gerekir.

2709) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir :
-Şüphesiz, AHah (hayır) amellerinizi artırmak için mallarınızın üçte birini vefatınız zamanında size tasadduk etti (sadaka - vasiyyet etme yetkisini verdi.)»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Talha bin Amr el-Had-rami bulunur. Bu râviyi zayıf sayanlar bir kişi değildir.

2710) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)}dzn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«(Allah Teâlâ buyurdu ki) Ey Âdem oğlu hiç birisi senin (hakkın) olmayan (ve merhametimle sana verdiğim) iki şey var-. Seni (günahlardan) temizlemek ve arındırmak için, gırtlağını tuttuğum (canını alacağım) zaman malından sana bir pay (vasiyyet için) verdim ve ecel (ömür) ünün bitiminden sonra kullarımın senin üzerine (kıldıkları) cenaze namazı.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi aleyhinde söz söylenir. Çün kü râvîlerinden Salih bin Muhammed bin Yahya hakkında ne tenkid ne de baş ka şekilde herhangi bir kimsenin sözünü görmedim. Râvİ Mübarek bin Hassan* İbn-i Muin sıka saymıştır. Fakat Nesâî, onun kuvvetli olmadığını, Ebû Dâvûd di onun hadisinin münker olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Hibbân da onu sikalar ara smda anmış ve: Bazen hatâya düşer ve muhalefet eder, demiştir. El-Ezdİ ât onun hadisinin terkedildiğini söylemiştir. Senedin k#an râvîleri Buhârl ile Müs lim'İD şartlan üzerinedir. [18]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türünden olup D â r e k u t n î ve B e y h a ki tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadisten kasdedilen mânâ şudur: Hayır amellerinizin çoğalması için öleceğiniz zaman mirasçılarınız razı olmasalar bile malınızın üçte birinde tasarruf etme yetkisine sahipsiniz. Allah size bu yetkiyi ihsan etmiştir. Sadaka ve vasiyyetle hayırlarınızı böylece fazlalaştırmış olabilirsiniz.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de Zevâid tü-ründendir. Bu hadîs kudsî hadîslerdendir. Çünkü hadîsin ifâde tarzı Allah Teâlâ'nm kuluna hitab etmesi şeklindedir. Bu hadîsten kasdedilen mânâ da şudur :
Mal, dünya hayatı içindir. Ölüm gelince malın başkalarına kalması ve vârislere intikal etmesi tabiidir. Buna rağmen Allah Teâlâ, kuluna ölüm zamanında malının üçte birinde tasarruf yetkisi vermiştir. Bu yetki Allah'ın rahmetinin mahsûlüdür ve kulun günahlardan paklanması içindir. Cenaze namazı da böyledir. Cenaze namazı bir ibâdet olduğu için sevabı kılanlara aittir. Ölünün bundan yararlanmaması normaldir. Çünkü herkes ancak sa'i ve gayretinin mahsûlünü alır. Nitekim Allah Teâlâ N e c m sûresinin 39. âyetinde;
«ve şüphesiz, insana çalışmasının karşılığından başka bir şey yoktur.» buyurmuştur. Bununla beraber Allah bir lütuf ve ikram olmak üzere kulunu, üzerinde kılman cenaze namazından yararlandırır ve mü'minlerin namazda ettikleri dualardan onu istifâde ettirir. Sanki onun bir çalışması imiş gibi amellerine ilâve eder. Hadîste geçen Kazam gırtlak manasınadır.

2711) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Halkın (vasiyyetlerini) mallarının üçte birinden dörtte birine indirmelerini arzularım. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ;
«Sülüs (yâni malın üçte biri vasiyyet için) büyüktür veya çoktur,» buyurdu." [19]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. N e v e v î bu hadîsin şerhinde: Bu hadis vasiyyet edilecek meblâğın malın üçte birinden az olmasının müstehablığma delâlet eder. Cumhurun görüşü de mirasçılar zengin olsun fakir olsun vasiyyetin böyle olmasının müstehablığı istikametindedir. Fakat bizim mezhebimiz (Şafiî mezhebi) şudur: Mirasçılar zengin ise malın üçte birini vasiyyet etmek müstehabtır, fakir iseler vasiyyet edilecek meblâğın üçte birden eksik olması müstehabtır. Ebû Bele i r (Radıyallâhü anh)'in ve Ali (Radıyallâhü anh)'m mallarının beşte birini, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) ile İ s h â k'm mallarının dörtte birini vasiyyet ettikleri rivayet olunmuştur. Malın altıda bir, onda bir gibi oranlarda vasiyyetinin daha uygun olduğunu söyleyenler de vardır.
A 1 i (Radıyallâhü anh), İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), Â i ş e (Radıyallâhü anhâî ve başkalarından rivayet edildiğine göre mirasçıları olup da malı az olan kimsenin vasiyyet et-mesinin müstehab olduğunu söylemişlerdir.
Yukarda da belirttiğim gibi Hanefi mezhebinin görüşü bu hadîse uygundur.
Malın üçte birinin çokluğu ile kasdedilen mânâ hakkında gerekli bilgi 2708 nolu hadîsin izahı bölümünde anlatıldığı için tekrarlamaya gerek kalmadı. Üçte birinin büyüklüğü de benzer mânâyı ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Sülüs büyüktür veya çoktur» buyruğundaki tereddüd râviye aittir. Yâni ya büyük kelimesi veya çok kelimesi kullanılmıştır. [20]

6- Hiç Bir Mirasçıya Vasiyyet Yoktur, Babı

2712) Amr bin Hârice (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Kasvâ isimli binek) devesi üzerinde hutbe irâd buyurdu. CBu esnada) binek devesi geviş getiriyordu ve ağzının köpüğü benim iki omuzumun arasında akıyordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hutbesinde) buyurdu ki i
«Allah, şüphesiz her mirasçıya mirastan olan nasibini taklim (ve tâyin) buyurdu. Artık hiç bir mirasçıya vasiyyet caiz değildir. Çocuk döşek (sahibin) e aittir. Zina eden (erkeğ)e de mahrumiyet vardır. Kim babasından başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddia eder veya kendisini âzadlayanlardan başkasının âzadlısı olduğunu söyleT-se Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların

laneti o kimsenin üzerine olsun (veya onun üzerindedir.) O kimseden ne tevbe ne de fidye (râ-vl dedi ki: veya Peygamber! ne fidye ne de tevbe buyurdu) kabul olunur."

2713) Ebû Ümâme el-BâhiH (Radıyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben Veda Haccı yıh Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hutbesinde şöyle buyururken işittim :
«Allah her hak sahibine (mirastan) hakkını şüphesiz vermiştir. Artık mirasçıya vasiyyet yoktur.»"

2714) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü onAj'den; Şöyle demiştir:
(Peygamber Veda Haccı yılı hutbe irâd ederken) ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kasvâ isimli) devesinin (boynunun) altında idim. Devesinin ağzının köpüğü benim üstüme (dökülüp) akıyordu. (Hutbesinde) Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
«Allah şüphesiz her hak sahibine (mirastan) hakkını vermiştir. Bilmiş olunuz ki hiç bir vârise vasiyyet yoktur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvİ Muhammed bin Şuayb'i Rahim ve Ebû Dâvûd sıka saymışlardır. Senedin katan râvileri Bu-hârî'nin şartı üzerinedir. [21]

İzahı

Amr bin Hârice (Hadıyaiîâhü anh) 'in hadîsini Tir-mizî, Ahmed, Nesâî, Dârekutni ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Cirre: Geviştir. Kası: Geviş getirmek, ağza getirilen gevişi yutmak, şiddetli çiğnemek ve dişleri sıkmak mânâlarına gelir. Terce-mede birinci mânâyı seçtim. Diğer mânâları düşünmek de mümkündür.
Lüğâm-, Salya ve bundan meydana gelen köpük mânâlarında kullanılır. Bir kavle göre yalnız salya köpüğü mânâsını ifâde eder.
Âhir; Zânî demektir. Hacr: Mahrumiyettir.
Mevâlî: Mevlâ'nın çoğuludur. Mevlâ, efendi, köle, âzadlı köle, köleyi âzadlayan gibi mânâlara gelir. Burada köle veya cariyeyi âzad-layan kimse mânâsında kullanılmıştır.
Sarf: Bu ve benzerî hadislerde kullanıldığı zaman tevbe veya nafile ibâdet mânâsına yorumlanır.
Adi: Fidye veya farz ibâdet mânâsına kullanılmıştır. Bu kelime de Sarf kelimesi gibi başka mânâlara da gelebilir. Fakat burada yu-kardaki iki mânâdan birisi kasdedilmiştir.
Bu hadîste geçen bâzı cümleler bundan önce gelen hadîslerde bulunduğu ve o yerlerde gerekli izah yapıldığı için burda tekrar izaha gerek yoktur. Şöyle ki:
1. «Çocuk döşek (sahibin) e aittir. Zina eden (erkeğ)e de mahrumiyet vardır» parçası 2006 ve 2007 numaralı hadislerin metninin ay-nisidir,
2. Kim babasından başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddia eder veya kendisini âzadlayanlardan başkasının âzadlısı olduğunu söylerse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti o kimsenin üzerine olsun» parçası 2609 nolu hadîs metni gibidir.
3. «...Ne sarf (yâni tevbe veya nafile ibâdet) ne de adi (yâni fidye veya farz ibâdet) kabul olunur» ifâdesinin bir benzeri 2635 nolu hadiste geçmiştir. Oradaki hadîs cinayet ve diyet konusuna âid olup buradaki konu ile ilişiği yoktur. Sadece ifâde benzerliği bulunduğu ve orada gerekli açıklama yapıldığı için bu durumu hatırlatmakla yetiniyorum.
Yukarıdaki ifâdelerin izahmı görmek isteyenler numaralarım verdiğim hadislerin izahı bölümüne başvurabilirler.
Bu hadîsin yukarıda anlatılan cümleleri dışında kalan ve bunu takip eden hadislerde de bulunan ve mirasçılara vasiyyetin sahih olmadığı hükmünü bildiren cümle ile ilgili açıklamaya geçelim. Bu açıklamaya geçmeden önce şu noktayı da belirteyim :
Bu hadîsten sonra gelen Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Ze-vâid türündendir.
Birinci hadîste «Allah her mirasçıya mirastan olan nasibini taksim etmiştir. Artık mirasçıya vasiyyet caiz değildir» buyuruluyor.
Bu hadisi tâkibeden iki hadîs de bu mealdedir.
Miras âyetleri inmeden önce malı bulunan kimselerin ölecekleri zaman babalarına, annelerine ve en yakın akrabalarına vasiyyet etmeleri Bakara sûresinin 180. âyeti ile farz kılınmıştı. Âyetin

meali şöyledir :
«Birinize ölüm (sebepleri) geldiği zaman, eğer (geriye) mal bı-rakacaksa, anneye, babaya ve yakınlara uygun tarzda vasiyyet etmesi size farz, Allah'a isyan etmekten sakınanlara borç kılındı.»
Sonra mîras hükümlerine âit Nisa süresinin 11 ve 12. âyetleri nazil olunca yukarda meali yazılı Bakara sûresinin 180. âyetinin hükmü neshedilmiş oldu.
Ebü Ümâme (Radıyallâhü anh) ile E n e s (Radiyallâ-hü anh)'m rivayet ettikleri hadîslerin mânâsı şudur: "Allah her mirasçıya tâyin ettiği mîras payım beyân buyurmuştur. Artık hiç bir mirasçıya vasiyyet yoktur."
Hattâbi, Ebû Ümâme' nin hadîsinin açıklaması bölümünde şöyle der:
"Bu hadis miraslara âit âyetlere işarettir. Mîras âyetleri inmeden önce en yakın akrabalara vasiyyet etmek Bakara sûresinin 180. âyetiyle vâcib kılınmıştı. Sonra bu âyetin hükmü mîras âyetiyle neshedildi.
Âlimlerin ekserisine göre mirasçılara vasiyyet hükmünün iptalinin sebebi diğer mirasçıların haklarının korunmasıdır. Sebep bu olunca diğer mirasçılar kabul ettikleri takdirde herhangi bir mirasçıya edilen vasiyyet geçerli sayılır. Nasıl ki malın üçte birden fazla bir miktar mirasçı olmayan kimselere vasiyyet edildiğinde bunun geçerliliği mirasçıların kabulüne bağlıdır. Mirasçılar kabul etmezse, malın üçte birinden fazla olan vasiyyet geçersiz sayılır ve kabul ederlerse muteber sayılır.
Bâzıları: Mirasçılara yapılan vasiyyet, diğer mîrasçılarca kabul edilse bile geçersizdir. Çünkü şer'i bir hüküm konulduğundan dolayı bu hükmün hukuku esas tutulmalıdır. Eğer biz bu hükme rağmen mirasçıya vasiyyeti caiz sayarsak mensûh bir hükmü işletmiş oluruz. Bu ise caiz değildir."
H a t t â b î' nin naklettiği son görüş Z â h i r i y y e mezhebinin görüşüdür. Âlimlerin cumhuruna göre tüm mirasçıların kabulü hâlinde herhangi bir mirasçıya yapılan vasiyyet geçerli sayılır, Aksi takdirde geçersizdir. [22]

7- (Ölüye Âît) Borç Vasiyyet Ün) Den Önce (Ödenmeli) Dir, Babı

2715) Alî (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anhyûen; Şöyle demiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vasiyyet (in infazın) -dan Önce (ölüye ait) borcun ödenmesine hükmetti. Siz;
«Edilen vasiyyetten veya borçtan artakalanının...» âyetini de okuyorsunuz. Ve Resul i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) ana baba bir erkek kardeşlerin birbirlerine mirasçı olduklarına, fakat (bunların beraberinde bulunan) yalnız baba bir erkek kardeşlerinin mirasçı .olmadıklarına da hükmetti." [23]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. A 1 i (Radıyallâhü anh) şunu demek istemiştir: Nisa sûresinin 12. âyetinde bâzı mirasçıların paylan tâyin edilirken ölünün ettiği vasiyyet veya borcundan arta kalan maldan miras paylarının, sahiplerine verileceği bildirilmektedir. Bu âyette vasiyyet kelimesi borç kelimesinden önce anılmıştır. Okuyuştaki öncelikten hüküm ve ödeme açısmdan bir öncelik anlaşılmamalıdır. Âyet-i Celile'de vasiyyet, borçtan önce anılıyor ise de hüküm bunun aksinedir. Önce ölünün borçlan tasfiye edilir. Ondan sonra vasiyyeti yerine getirilir. Daha sonra da kalan mal mirasçılar arasmda taksim edilir.
A 1 i (Radıyallâhü anh)'in sahâbîlere hitaben "Siz «...edilen vasiyyetten veya borçtan artakalanının..." mealindeki âyeti okuyorsunuz* sözünün anlamı ile ilgili olarak T ı y b i : Bu söz bir hükmü beyân etmekle beraber bir soru anlamım taşıyor. Kasdedilen mânâ şöyledir: Siz bu âyeti okuyorsunuz. Acaba bunun, mânâsını da biliyor musunuz? Çünkü vasiyyet okuyuşta borçtan evveldir. Fakat hüküm de borçtan sonradır. Âyette erkek kardeşler de mutlaktır. Yâni bunların; ayni baba ve ayni anadan olma kaydı yoktur. Bu kaydın olmayışı ana baba bir erkek kardeşler ile yalnız baba bir kardeşlerin eşit olduklan zannmı veriyor. Resûl-i Ekrem (Aleyhi'ss-salâ-. tü ve's-selâm) ana baba bir erkek kardeşler ile yalnız baba bir erkek kardeşler arasmda fark bulunduğuna hükmetmiştir, diye bilgi vermiştir.
Borcun vasiyyetten önce ödenmesi gerektiği halde anüan âyette neden vasiyyet kelimesi borç kelimesinden önce geçmektedir? diye bir soru hatıra gelebilir. Âlimler bu hususta müteaddid sebepler beyân etmişlerdir. Tuhfe yazan, el-Hâf iz1 dan naklen özetle şöyle der:
"Âyet-i Kerîme'de vasiyyetin borçtan önce anılmasının sebebi şu olabilir: Vasiyyet edilen mal,

karşılıksız ödenir. Borç ise bir şeye karşılık olarak ödenir. Bu itibarla vasiyyet edilen malı çıkarmak borcu ödemekten daha zordur. Mirasçılarda bu duygu olabilir. Bir f de şu vardır: Mirasçılar borcu ödemekte pek kusur etmezler. Fakat 'tr vasiyyeti çıkarmakta ihmalkâr davranabilirler. Böyle ihmal ve ku-? sur edilmesin diye vasiyyet borçtan önce anılmış denilebilir. Keza. vasiyyet çoğu zaman fakirlere ve yoksullara âit olur. Borç ise bir "'alacaklının sabit hakkıdır. Alacaklı kimse kuvvetle hakkını talep edebilir ve söz söyleme yetkisine sahiptir. Uğraşıp alacağını tahsil eder. (Fakat fakir ve fukara kendilerine vasiyyet edilen meblâğı nasıl ve tr kimlerden tahsil edecekler ve hangi fakirler bu hakkı arayacaklardır? Bir başka sebep şudur: Borç tahakkuk etmiş bir haktır. Vasiy-/ yet ise kişinin kendi arzusuyla üstlendiği bir hizmettir. Kişi bunu ^üstlenmeyebilir. Kimse niçin vasiyyet etmedin diye zorlayamaz. Tamamen ihtiyari bir iş olduğundan ihmal edilmemesi ve teşvik edilmesi için önce anılmıştır, demek mümkündür-"
Borcun vasiyyetten önce ödenmesinin gerekliliği hususunda ilim ehli ittifak halindedir. Bâzı rivayetlere göre E b û Sevr âyetin zâhirindeki tarza bakarak vasiyyetin borçtan önce ödenmesinin gerekliliği görüşünü beyân etmiştir.
Hadîste geçen «A'yan-ı Beni'1-Ümm» ana baba bir erkek kardeşler mânâsında kullanılan bir ifâdedir. «BenÜ'l-Allat* ise yalnız baba bir erkek kardeşler demektir. Mirasçıların bir kısmını beyân eden Nisa sûresinin 12. âyetinde erkek kardeşlerin miras durumları beyân edilmektedir. Ancak bunların ayni baba ve anneden olmalan veya yalnız babalan, ya da yalnız annelerinin" ayni olmalarının şart
olup olmadığı beyân edilmemiştir, işte Ali (Radıyaüâhü nnh) bu hadîsle Resül-i Ekrem (Aieyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu konuda verdiği hükmü rivayet etmiştir. Hadîsten kasdediien mânâ şudur: Bir adam öldüğünde hem ana baba bir erkek kardeşleri hem de yalnız baba bir erkek kardeşleri var ise o kimseye ana baba bir erkek kardeşler mirasçı olur. Fakat yalnız baba bir erkek kardeşleri mirasçı olmaz. Miras konulan bu kitaptan sonra gelen kitapta geçecektir. Yeri geldiğinde daha geniş bilgi verilir. [24]

8- Vasiyyet Etmemiş Halde Ölen Kimse Yerine Sadaka Verilir Mi? Babı

2716) Ebû Hüreyre (RadıyaHâhü anh)\\er\; Şöyle demiştir:
Bir adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e : Babam öldü. Mal da bırakmıştır. Ve vasiyyet etmemiştir. Onun yerine benim sadaka vermem günahlarına keffâret olur mu? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Evet.» buyurdu."

2717) Âişe (RadtyaîlâhİI an/tâ)'(\an; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek i
(Yâ Resûlallah!) Annem aniden öldü. Vasiyyet de etmemişti.
Zannımca annem konuşabilseydi sadaka (verilmesini vasiyyet) ederdi. Şimdi ben onun ad m a sadaka verirsem ona da bana da sevap olur mu? diye sordu. Bunun üzerine ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi veSeîlem,:
«Evet (olur),» buyurdu." [25]

İzahı

Ebû Hüreyre (RadıyaHâhü anh) 'm hadîsini Müslim ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. Âişe {RadıyaHâhü anhâ)'-nın hadisini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e -s â î de rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radıyallâhü anhâl'nın hadîsinde sözü edilen soru sahibi sahâbîlerden Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'dır. U b â d e, annesinin hayrata düşkünlüğünü veya vasiyyet etme arzusunu bildiği için aniden ölen annesinin vasiyyet etme fırsatını bulamadığını söylemek istemiştir. [26]

Bu İki Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Müslüman ölü için sadaka vermek meşru ve müstehabtır.
2. Müslüman ölü, kendisi için verilen sadakalardan yararlanır. Günahları varsa sadaka buna keffâret olur. Günahları yok ise sadaka mertebesinin yükselmesine vesile olur.
3. Ölüsü için sadaka veren kimse de yararlanır. Kendisi için de ayrıca sevap vardır.
4. Ölü adına sadaka vermek için vasiyyet etmiş olması şartı aranmaz. Yakınları diledikleri mikdarda sadaka çıkarabilirler.

Nevevî, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsinin şerhi bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadisten çıkarılan (yukarda yazılı) hükümler hususunda müslümanlar ittifak halindedir. Keza, mirasçıların ölü adına nâfiîe sadaka çıkarmalarının vâcib olmadığı, ancak müstehab olduğu hususunda da müslümanların icmâı vardır. Ölünün zimmetinde kalan mâli haklara gelince bu hakların ölünün bıraktığı mallardan ödenmesi gereklidir. Şayet borçlu ölen kimsenin malı yok ise mirasçıları bu borçlan ödemek mecburiyetinde olmamakla beraber ödemeleri müstehabtır. Mâlî hakların ödenmesi ile ilgili bu hükümler için ölünün vasiyyet etmiş olması şartı aranmaz."
Tuhfe yazarı da Tirmizi' nin İ b n - i A b b â s (Radı-yaîlâhü anh)'den rivayet ve Â i s e (Radıyallâhü anhâ)"nın buradaki hadisine benzeyen ve yine Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anh)'m sorusuna âit hadisin izahı bölümünde geniş bilgi vermiştir. Bunun özeti şöyledir:
"Ölünün, kendisi için verilen sadaka ve edilen dualardan yararlanması hususunda, icmâ vardır. Bu hususta Ehl-i Sünnet ve'1-Cemâat âlimleri arasında bir ihtilâf yoktur. Oruç, namaz ve Kur'an okumak gibi bedenî ibâdetlere gelince bunlar ölü yerine ifa edildiği takdirde ölünün yararlanıp yararlanmaması hususunda ihtilâf vardır. El-Kari, Fıkh-ı Ekber'in şerhinde : E b û Hanife, Ahmed ve selefin cumhuruna göre ölü bu nevi bedeni ibâdetlerden de yararlanır. Mâlik ve Şafiî' nin meşhur kavillerine göre bu nevi ibâdetlerin sevabı ölüye ulaşmaz, demiştir. Eİ-Mirkat'ta da el-Kari, Süyûti' nin şöyle dediğini nakleder: "Okunan Kur'an-ı Kerîm'in sevabının ölüye ulaşıp ulaşmaması hususunda ihtilâf vardır. Selefin cumhuru ile üç mezhep imamının görüşlerine göre ulaşır. Bizim imamımız Ş â f i i' ye göre ise ulaşmaz. Şafiî; «İnsana ancak çalışmasının karşılığı vardır» mealindeki âyete dayanarak bu görüşü benimsemiştir. îlk görüş sahipleri bir kaç yönden cevap vermekle bu âyetin bu meseleye delil olmadığını beyân etmişlerdir. (Tuhfe yazan S u y û t i' nin beyân ettiği cevapları maddeler hâlinde anmış ise de uzun süreceği endişesiyle buraya geçirmiyorum.) $ e v k â n i de en-Neyl'de: hak olanı şudur ki yukardaki âyetin hükmü umûmî değildir. Çünkü evlâdın ölüsü için sadaka vermesi, hac etmesi, köle âzadlaması, oruç tutması gibi hususlarda rivayet olunan hadîsler vardır, diyerek bu hadisleri nakletmiştir. [27]

9- Allah'ın; Ve (Yetimin Velîlerinden) Kim Fakir İse (Yetimin Malından) Mâruf Veçhiyle Yesin- Kavlinin
(Beyânı) Babı

2718) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhümâ)'den; Şöyle demiştir :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: (Geçimime vesile olacak) hiç bir şey bulamıyorum ve malım (da) yoktur. Malı bulunan bir yetimim vardır, dedi.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) : «İsraf etmeyerek ve bir sermaye edinmeyerek yetiminin malından ye,» buyurdu. Amr'in dedesi dedi ki: ve Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in şunu da buyurduğunu zannediyorum: «Ve sen malını yetiminin malıyla koruma.»" [28]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a 11 â b i bu hadîsin şerhinde şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı)'in velîye yetiminin malından yemesine izin vermesi şu mânâyadır: Velî, yetiminin malım koruyup işletmekle ve yetimin çeşitli iş ve hizmetleriyle meşgul olduğu için bu çalışmaya karşılık ve ücret olarak mâkul bir ölçü içinde ihtiyacını giderme yetkisi verilmiştir. Âlimler, yetimin malından yemek hususunda ihtilâf etmişlerdir: İbn-i Abbâs ERadı-yallâhü anhVden rivayet edildiğine göre kendisi: "Vasî, yetime ve malına baktığı zaman malından yiyebilir, demiştir. Ahmed bin H a n b e 1' in görüşü de böyledir. El-Hasan ile Nahai ise : Vasî onun malından yiyebilir ve sonra da ödemeye mecbur değildir, demişlerdir. Ubeyde es-Selmâni, Saîd bin Cübeyr, Mücâhid ve Evzâî de: Vasî yiyebilir. Fakat yetim erginlik çağma vardıktan sonra vasî, yediği mikdarı ona ödemekle mükelleftir, demişlerdir. [29]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Velî fakir olduğu takdirde bakıp hizmet ettiği yetiminin malından uygun bir şekilde yiyebilir. Bu cevazın velînin gördüğü hizmet karşılığı olduğunu yukarda açıklamıştık.
2. Velî, yetiminin malında israf edemez. İsraf, uygun yerde ihtiyaç duyulan fazla mikdarda

harcama yapmaktır. Şu halde velî fakir ise ancak zaruri nafakasının karşılığını yetiminin malından alabilir. Lüks bir harcama yapamaz.
3. Velî, yetiminin malından kendine mal edinemez, kendine bir sermaye biriktiremez.
4. Velî kendi malını, yetiminin malı ile koruyamaz. Yâni kendi malı var iken bunu harcamayıp yetimin malı ile geçinemez.
Müellifimiz bu babın başlığında Nisa sûresinin 6. âyetinden bir parçayı anmıştır. Bundan amacı burada rivayet ettiği hadisi âyetle teyid ve takviye etmektir. Çünkü yukarda, yâni babın başlığında anılan Nazm-i İlâhî fakir velinin, yetiminin malından Mâruf veçhiyle yiyebileceğini bildirmektedir. Bu âyetin tamamının meali şöyledir:
«Yetimleri evlenme çağma gelinceye kadar deneyiniz. Sonra onlarda rüşd (olgunlaşma) görürseniz, mallarını kendilerine hemen teslim ediniz. Onlar büyüyecekler diye mallarını israfla acele yemeyiniz. Kim zengin ise (baktığı yetimin malından yemekten) kaçınsın. Kim fakir ise (baktığı yetimin malından) mâruf veçhiyle yesin. Mallarım kendilerine teslim edeceğiniz zaman, onlara karşı şâhid bulundurunuz. Hesap görmeye Allah yeterdir." (Nisa : 6)
Tefsirlerde beyân edildiğine göre yukarıya mealini geçirdiğim âyetin iniş sebebi şudur : Sahâbilerden Rifâa (Radıyalâhü anh) vefat edip geriye küçük yaşta Sabit isimli bir oğlan çocuk bırakıyor. S â b i t ' in amcası Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e gelerek: Benim kardeşimin oğlu yetimdir, benim idarem ve bakımım altındadır. Onun malından bana helâl olan nedir ve ne zaman malını kendisine teslim edeceğim? diye sorunca bu âyet inmiştir.
Âyet-i Kerîmenin hepsinin izahı uzun sürer. Bu itibarla sadece yetimlere bakan veli ve vasi ile ilgili bölümüne dâir biraz bilgi vermekle yetineceğim. Geniş bilgi için tefsir kitaplarına bakmak mümkündür.
Âyet-i Kerime'de yetimleri idare ve bakımları altına alan velî ve vasinin durumlarına temas edilerek zengin ve fakir olmak üzere iki kısma ayrılıyor. Zengin oian veli ve vasinin yetimin malından bir şey yemekten kaçınması ve fakir veli ile vasinin yetimin malım mâruf veçhiyle yiyebileceğini beyân buyuruyor. Fakir olan veli ve vasinin yiyebileceği miktar belirli ve sınırlıdır. Bu sınır «Maruf» kelimesiyle bildirilmiştir. Âyette geçen «Maruf» kelimesiyle neyin kas-dedildiği hususunda ve buna bağlı olarak âyetten çıkarılan hüküm konusunda âlimler değişik yorumlar yapmışlardır. Bu nokta için özlü bilgi vermekle yetinelim. E 1-H â z ı n tefsirinde özetle şöyle denilir:
"Âlimler bu âyetin hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir:
Ömer, İbn-i Abbâs, İbn-i Cübeyr, Ebü'l-Âliye, Ubeyde e s - S e 1 m â n i , Ebû Vâii, Mücâ-h i d ve M u k a t i 1 ' e göre fakir veli veya vasi zarurî ihtiyaç duyduğu miktarı ödünç olarak yetimin malından alır. Ödünç aldığı miktarı sonradan ve ödeme gücüne kavuşunca ödemesinin gerekli olup olmadığı yolunda bunlar arasında ihtilâf vardır. Mücâhid, S a i d bin Cübeyr: Veli ya da vasi yetimin malından kendi ihtiyacına harcadığı miktar bir ödünç mâhiyetinde olduğu için ödeme imkânını bulunca ödemesi gereklidir, âyette geçen -Maruf» kelimesi ödünç manasınadır, demişlerdir. Ömer (Radıyallâhü anhî'ın kavli de bu merkezdedir. Diğer arkadaşları ise-, Sonradan ödenmesi gerekmez. Veli veya vasî'nin yediği miktar, onun bir ücreti mahiyetindedir, demişlerdir. El-Hasan, Şa'bi Nahaî ve K a t â d e böyle hükmedenlerdendir. Ş a'b i : Veli veya vasi çok muztar durumda kalmadıkça yetimin malından hiç bir şey yiyemez. Ama açlıktan murdar hayvan etini yemeye mecbur kalacağı derecede bir zaruret doğarsa o zaman yetimin malından tehlikeyi giderecek mikdarda yiyebilir, demiştir.
Âyette geçen «Maruf bir veçihle yemek» ifâdesinin yorumlanması meselesine gelince âlimler bu hususta özetle şu görüşleri ve yorumları beyân etmişlerdir:
Ata ve İkrime'ye göre, açlığı giderecek ve avret yerlerini örtecek kadar yiyebilir. E 1 - H a s a n da : Yetimin hurma-hğındaki hurmalardan yiyebilir, sağım hayvanların sütünden içebilir. Fakat yetimin altınından gümüşünden hiçbir şey alamaz. Bir şey alırsa derhal iade etmesi gereklidir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve ilim ehlinden bir cemaata göre «Maruf»'tan maksad, veli veya vasinin gördüğü hizmet, bakım ve çalışması nisbetinde bir ücret olabilir." [30]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/367

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/367-368

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/368-369

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/369-372

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/372-373
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/373-374
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/374-376
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/376-377
[9] Bu sahâbînin hâl tercemesi 6. hadîs bölümünde geçti.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/377-380
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/380
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/380-381
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/382-383
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/383-384
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/384-385
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/385-386
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/386-387
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/387-389
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/390-391
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/391
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/391-393
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/393-395
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/396
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/396-398
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/398-399
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/399
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/399-400
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/400-401
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/401
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/402-403

23- FERÂİZ KİTABI

Ferâiz kelimesi Feriza'nın çoğuludur, Farz masdarından alınmadır. Farz masdan, bir şeyi takdir ve tâyin etmek, kesmek mânâları-nadır. Bâzı mirasçıların alacakları hisseler Kur'an-ı Kerîm âyetleri ve sahih hadîslerle tâyin, tesbit, takdir edildiği ve kesip belirlendiği için bu payların her birisine Feriza ismi verilmiştir. Mirasçılardan belirli payı olmayanlara da Asaba ismi verilmiştir. Asaba adı verilen mirasçılar arasında bir sıralama vardır. Bunlar, belirli paylan bulunan mirasçılarla beraber oldukları zaman belirli payları bulunan mirasçılar paylarını aldıktan sonra artakalan mal varsa bunu belirli ölçüler dâhilinde kendi aralarında bölüşürler. Pay sahiplerinden kimse bulunmadığı takdirde yine bâzı ölçüler içinde malın tamamını kendi aralarında taksim ederler. Vasiyyet kitabında belirtildiği gibi gerek pay sahipleri ve gerekse asabalar, murisin, yâni ölünün borcu ve üçte bire kadar olan vasiyyeti hesaplandıktan sonra artan mala mirasçıhk hakkına hâizdirler.
Miras hükümlerini konu edinen ilme Ferâiz ilmi denilir. Bu ilmi bilen âlimlere de Ferazî, Fâriz ve Feriz denilir. [1]

1- Ferâiz (İlmini) Öğretmeye Teşvik Babı

2719) Ebı) Hu rey re (Rııdıyullâhii (ıııJı)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yâ Ebâ Hüreyre, Ferâiz (ilmin)i Öğreniniz ve öğretiniz. Çünkü ilmin yansıdır ve bu ilim unutulur. Ümmetimden çekilip çıkarılacak ilk şey bu İlimdir.»"
Not : Zevâid yazan şöyle der : Bu hadisi Hâkim de ei-Müstedrek'te rivayet ederek isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Fakat söylediği söze itiraz vâkidir. Çünkü senedde itiraz vâkidir. Çünkü senedde ismi geçen Hafs bin Ömer'in za-yıflığmı îb.n-i Muîn, Buhâri, Nesâi ve Ebû Hatim söylemişlerdir. İbn-i Hibbân da : Hiç bir durumda onun rivayetini delil göstermek caiz değildir, demiştir. İbn-i Adi de : Onun hadisi azdır ve Buhâri'nin dediği gibi münkerdir, demiştir. [2]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Hâkim ve DârekutnÎ de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin senedi zayıf ise de bu konuda başka hadisler de mevcuttur. El-Hâf ız'm el-Fetih'te beyân ettiğine göre Ahmed, Tirmizi ve Nesâi' nin rivayet ettikleri ve H â k i m ' in de sahih olduğunu söylediği bir hadîste «Abdullah bin Mes'ûd (Radiyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:
-Ferâiz (ilmin) i öğreniniz ve halka öğretiniz. Çünkü ben ölmüş olacağım ilim de ölmüş olacaktır. Öyle ki iki kişi miras payları hususunda ihtilâfa düşecekler de aralarındaki ihtilâfı (bilip) çözecek kimseyi bulamayacaklardır.»"
Tuhfe yazan bu konuda rivayet olunan başka hadisleride nakletmekte ise de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Hadisimizin izahına gelince, bu hadîsteki Ferâiz kelimesiyle ferâiz ilminin kasdedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Meşhur olan da budur. Müellifimiz bu görüşte olduğu için bu hadisi bu bâbta rivayet etmiş, denilebilir. Ferâiz ilminin, dînî ilimlerin yansı olduğu bildirilmektedir. Bu cümlenin yorumları hakkında Sindi şu bilgiyi verir.-
"Ferâiz'in ilmin yarısı olduğunun anlamı şudur: İnsanlar için hayat ve ölüm halleri vardır. Ferâiz ilmî insanın ölüm hâline aittir. Diğer ilimler onun hayat hâline aittir. Şu halde ilim iki kısma ayrılmış olur. Hadîsteki «Yarısı» tâbirinden maksad «Bir kısmı»dır. S i b -ki de : Bir kavle göre ferâiz ilminin önemi belirtilmek üzere ilmin yarısı kılınmıştır. Bâzılarına göre bunun mânâsı şöyledir : Ferâiz ilminin teferruatı ve meseleleri etraflıca ve detaylı bir şekilde izah edilirse fıkıh ilminin diğer bölümlerinin tümü kadar olur. Başka bir kavle göre bu hadis, mânâsı idrak edilemeyen müteşâbih nevinden-dir. Nasıl ki İ h 1 â s sûresinin Kur'an-ı Kerîm'in üçte biri ve Kâfi r û n sûresinin Kur'ân-ı Kerîm'in dörtte biri olduğuna dâir hadîslerin müteşâbih, yâni mânâsı insanlarca idrâk edilmeyen neviden olduğu söylenmiştir."
İbn-i Uyeyne'ye bu cümlenin mânâsı sorulduğunda: Ferâiz ilminin hükümleri her insanın ölümü hâlinde uygulandığı için, bunun ilmin yansı olduğu buyurulmuş, diye cevap vermiştir.
Hadîsin «Bu ilim unutulur» cümlesi ile ilgili olarak Sindi: Çünkü halk buna önem vermiyor, demiştir. Kanımca bu cümle1 şöyle de yorumlanabilir. Çünkü bu ilim bir takım kaideler ve hesaplar ihtiva eder. Devamlı okunup işlenmezse çabuk unutulur, hatırda pek tutulamaz. Bu ilimle iştigal edenler bu duruma vâkıftırlar.

Hadîsin «Ümmetimden çekilip çıkarılacak ilk şey bu ilimdir» cümlesinin izahı bölümünde de Sindi: Yâni bu ilmi bilenler ölür. Başkalan da önemsemez ve böylece kalkmış, müslümanlardan alınmış olur. Yoksa bu ilmin, bilginlerin göğüslerinden çekilip çıkarılması, onlara unutturulması mânâsı kasdedilmemiştir, der.
Hadîsin bu haberi asrımızda hemen hemen gerçekleşmek üzeredir. Çünkü gerçekten memleketimizde bu ilmi bilenlerin sayısı çok azalmıştır. Bilenler de ölürlerse onlardan sonra gelecek nesilde bunu öğrenecek kimse çıkar mı, diye şüpheler duyulmakta ve endişe edilmektedir. [3]

2- Evlâdın (Mîras) Hisseleri Babı

Bu bâbtaki hadislerin terceme ve izahına geçmeden önce şu noktayı belirtmekte fayda görüyorum.
Sulb kelimesi zürriyyet ve nesil mânâları gibi başka mânâlara da gelir. Kişinin erkek ve kız çocukları ile bunların ilânihâye torunlarına da sulb denilir. Ölen erkek veya kadının oğlan çocukları ile bunların erkek evlât ve torunları belirli hissesi olan mirasçılardan olmayıp asaba kısmındandır. Asabanm mânâsını yukarda açıklamıştım. Ölen erkek veya kadının kızları, erkek evlâtlarının kızları ise belirli hisseleri olan mirasçılardandır. Bu bâbta kızların ve erkek evlâdın kızlarının hisseleri bildirilmektedir. Babın başlığında Sulb kelimesini özlü olarak evlât diye terceme ettim. Fakat bundan maksad kızlar ve erkek evlâdm kızlarıdır.

2720) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümây'dan; Şöyle demiştir:
(Ensâr'ın Hazreç kabilesinden) Sa'd bin er-Rabi (Radıyallâhü anh)'m karısı (kocası) Sa'd'ın iki kızım Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına getirerek:
Yâ Resûlallah! Bunîar Sa'd'ın kızlarıdır. Sa'd, seninle beraber katıldığı Uhud (savaşı) günü şehîd edildi. Bu kızların amcası, Sa'd'ın bıraktığı malın hepsini aldı (yâni kızlara hiç bir şey bırakmadı).
Şüphesiz kadın (genellikle) ancak malına tamaen nikahlanır (Yâni malı.olmayan kadınlara pek rağbet edilmez). .Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu müracaata cevap vermeyip) sustu. Nihâyet mîras'a âit;âyeti indirildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd bin er-Rabfin erkek kardeşini çağırttı ve:
«Sa'd'ın malının üçte ikisini onun iki kızma ver. Karısına da sekizde birini ver. Sen de kalanı al,» buyurdu. [4]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Sa'd bin er-Rabi (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kiram'm Hazreç kabilesinden idi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Muhacir olan sahâbîler ile Ensâr olan sahâbîler arasında kardeşlik akdini yaptığı esnada Sa'd ile A b - durrahman bin Avf (Radıyallâhü anh) 'ı kardeş etmişti. Sa'd, Uhud savaşında şehîd olunca kardeşi Câhiiiyet devri âdetince kadınların mirastan mahrum olduklarım sanarak onun ma-linin tamamını almıştı. S a ' d ' m karısına ve kızlarına bir şey vermemişti. Bunun üzerine S a ' d ' in karısı durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e arz ediyor ve bu olayı takiben hadiste işaret edilen miras âyeti nazil oluyor. Bu âyet, Nisa sûresinin 11 ve 12. âyetleridir. Meali şöyledir:
«Allah, size evlâdınız hakkında erkeğe iki dişi'nin hissesi kadar emrediyor. Eğer dişi olan evlâd, ikiden fazla ise ölünün bıraktığı malın üçte ikisi onlaradır; Şayet bir tek dişi ise malın yarısı onadır. Ölünün çocuğu var ise ölünün babasıyla annesinin her biri için altıda bir hisse vardır. Şayet Ölünün çocuğu yoksa ve kendisine yalnız babası ile annesi vâris ise annesine üçte bir düşer. Eğer ölünün kardeşleri de var ise annesine altına biri verilir. Bu hisseler, ölünün ettiği vâsiyyetten ve borcundan ardakalana aittir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin menfaatça size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bütün bunlar Allah tarafından birer ferîzadır. Allah şüphesiz âlimdir, hakimdir. (11)
«Kanlarınızın çocuğu yoksa terekelerinin yansı sizedir. Eğer onların çocuğu var ise terekelerinin dörtte biri sizedir. Onların yapmış oldukları vâsiyyetten veya borçtan sonra. Eğer çocuğunuz yoksa ka-
rılarinıza terekenizin dörtte biri vardır. Şayet çocuğunuz var ise kanlarınıza terekenizin sekizde biri vardır. Yapmış olduğunuz vasiy-yetten veya borçtan sonra. Eğer bir erkek veya bir kadın kelâle (usûl ve furuun dışında kalan) vârisler bırakırsa ve o (ölü) nün (yalnız ana bir) tek erkek

kardeşi veya tek kız kardeşi bulunuyor ise onlardan her birine altıda bir hisse vardır. Eğer kardeşler birden fazla iseler terekenin üçte birinde ortaklardır. (Mirasçılara) zarar vermek kasdi olmaksızın edilen vasiyyelten veya borçtan artakalan. (Böyle taksim edilir.) Bütün bunlar Allah tarafından bir ferîzadır. Allah alim ve halimdir.» (12)

İzahını yapmakta olduğumuz hadiste indirildiği haber verilen miras âyeti yukarıya meali alınan Nisa sûresinin 11 ve 12. âyetleridir. Bu âyetlerin izahı için geniş tefsirlere müracaat edilebilir.

Hadîste sözü edilen ölüm vukuatı dolayısıyla kalan mirasçılara verilecek hisseler bu âyetlerde beyân buyurulduğu için Resûl-i Ekrem- (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna göre tereke taksimini emretmiştir. Hatırlatmak için meseleyi tekrar gözden geçirelim :

S a ' d (Radıyallâhü anh) öldüğü zaman geriye mirasçı olarak iki kız çocuğunu, karısını ve bir erkek kardeşini bırakmıştır. Bunlardan kızlarına üçte iki, karısına sekizde bir hisse verildikten sonra kalanı asaba olan erkek kardeşine düşer. Meseleleri 24'ten çözülür. 24 hisseden 16 hisse kızlara, 3 hisse kadına verilir. Geri kalan 5 hisse tutarındaki mal S a ' d ' m erkek kardeşine düşer. Yâni erkek kardeş için belirli bir hisse yoktur. Belirli hisse sahipleri hisselerini aldıktan sonra yerde kalan ne ise erkek kardeşe o verilir.

2721) el-Hüzeyl bin Süıahbîl[5] (Rarhyallâhii an/ı)\\en; Şöyle demiştir :

Bir adam (Küfe valisi) Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile (Küfe kadısı) Sel-mân bin Rebîa el-Bâhilî (Radıyallâhü anhümâ)'nın yanlarına gelerek, ölen kimsenin bir kızına, bir oğlunun kızına ve ana baba bir tek kız kardeşine ait miras hisselerini sordu. Ebû Mûsâ ile Selmân :

Ölünün kızına terekenin yarısı vardır. Kalan (yarısı) da ölünün kız kardeşinedir. (Böylece ölünün oğlunun kızına bir şey yoktur), dediler. (Ebû Mûsâ, soru sahibine:) Sen (Abdullah) bin Mes'ûd'a da git (Ona da sor) O da (kanaatımca) bizim fetvamıza uygun cevap verecektir, dedi. Bunun üzerine adam Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a giderek meseleyi ona sordu ve Ebû Mûsâ ile Selmân'in söyledikleri sözleri ona anlattı. Abdullah ; Ben onların verdikleri fetvaya uygun cevap verdiğim zaman delâlete gitmiş olurum ve hidâyet üzerinde onlardan olmam. Ve lâkin ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'in hükmü ile hükmedeceğim. (O da şudur:) ölünün kızına terekenin yarısı var. Ölünün oğlunun kızına, terekenin üçte ikisini tamamlamak üzere altıda bir var. Kalan (üçte biride ölünün kızkardeşinedir." [6]

İzahı

Buharı, sünen sahipleri, Tahâvi ve Dârimî de bu hadîsi rivayet etmişlerdir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) halife Osman (Radıyallâhü anh) devrinde Küfe valisi iken bu soru kendisine ve o zamanın Küfe kadısı Selmân (Radıyallâhü anh)'a sorulmuştu. Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ) ise Ebû M û s â ' nın selefi sayılır. Çünkü Ömer (Radıyallâhü anh) halîfe iken Tbn-i Mes'ûd'u Küfe valiliğine tâyin etmişti. Osman (Radıyallâhü anh) halife olduktan sonra İbn-i Mes'ûd'u bu görevden alıp yerine Ebû Mûsâ'yi atamıştı. Ebû Mûsâ ile Selmân sorulan soruya kendi ictihadlarına göre cevap vermekle beraber te-yid için soru sahibini İbn-i Mes'ûd'a göndermişlerdi. Onların verdikleri cevaba göre terekenin yarısı ölünün kızma, diğer yansı da ölünün kız kardeşine verilir. Ölünün oğlunun kızı ise m alıcı) rumdur. Soruya verilen cevab ve İbn-i Mes'ûd'un da bu cevâbı teyid edeceği haberi alınca İbn-i Mes'ûd verilen cevâbın yanlış olduğunu, bunu teyid etmenin kendisi için bir delâlet sayıldığını ve doğru yol üzerinde bulunanların dışına çıkmasına sebebiyet vereceğini bildirdikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ayni mesele hakkmda verdiği hükmü bildirerek eeyni-siyle hükmettiğini ifâde etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den rivayet ettiği hüküm şudur: Ölünün kızına terekenin yarısı, ölünün oğlunun kızma terekenin altıda biri verilir. Bu iki kızm aldıkları hisselerin toplamı dört bolü altıdır. Başka bir deyimle terekenin tamamının üçte ikisidir. Kız çocukların hepsinin alacakları miras hissesinin âzamisi terekenin üçte ikisidir. Ölünün tek kızı bulunduğu için hissesi terekenin yarısıdır. Üçte ikiyi tamamlamak için altına bir hisseye ihtiyaç vardır. Bu nedenle ölünün oğlunun kızına altıda bir hisse verilmiştir. Bu hisse için «TekmiletüVSülüseyn = İki sülüsü tamamlamak» tâbiri kullanılır. Ölünün kız kardeşleri, ölünün kızlarıyla beraber oldukları zaman asaba sayılırlar. Kızlar, varsa diğer pay sahipleri kendi paylarını aldıktan sonra artakalan mal bunlara verilir. Bu meselede de böyle olmuştur.

Kızkardeşlerin, kızlarla beraber oldukları zaman asaba sayılacaklarına delâlet eden delillerden birisi bu hadîstir. Bütün sahâbî-ler, tabiiler ve tüm fıkıhçılar bu hadîse uygun hükmederek: Ölü-nün kızlarıyla beraber bulunan kız kardeşler asabadır, demişlerdir. Yalnız İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) bu hükme muhalif kalarak: Bir kimse öldüğü zaman geriye bir kız çocuğu ye baba ana bir kız kardeş bıraktığı takdirde terekenin yarısı kızmadır. Fakat kız kardeşe bir şey

yoktur, demiştir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) yukarda rivayet olunan hükmü açıklayınca ve durum Küfe valisi Ebû M û s â' -ya ulaşınca Buharı' nin rivayetinde belirtildiği gibi «Ebû M û s â (Radıyallâhü anh) :
Bu âlim aranızda bulunduğu müddetçe bana soru sormayınız» demekle îbn-i Mes'ûd'un yüce ilmini takdir etmiştir. [7]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Bir kimse öldüğünde oğlan evlâdı olmayıp yalnız bir kızı varsa o kızın miras hakkı terekenin yarısıdır.
2. Bir kimse ölüp de evlâdından yalnız bir kız, ve oğlunun bir kızı var ise kızına terekenin yarısı ye oğlunun kızma- terekenin at-tıda biri verilir.
3. Bir kimse öldüğünde geriye kız evlâd veya oğlunun kız evlâdından bir veya daha çok sayıda mirasçı bırakır ve bunların yanında ölünün baba ve ana bir veya baba bir kız kardeşleri varsa, bunlar kızlarla asaba durumuna düşmüş olurlar. Belirli pay sahipleri paylarını aldıktan sonra artakalan mal var ise bunlara verilir.
4. Müctehid âlim, içtihad ederek bir fetva verdiğinde, tereddüdü olmasa bile görüşünü teyîd bakımından soru sahibini emsali olan veya daha üstün olduğu kanaatini taşıdığı zâtlara göndermelidir. Fetva veya hüküm veren âlim devlet yetkilisi olup, diğerinde resmî yetki olmasa bile hüküm budur.
5. Bir âlim müctehid ve devlet yetkilisi olarak hatalı fetva veya ictihadda bulunduğunun farkına varan ilim ehli susmayıp gerçeği apaçık bir şekilde açıklamalıdır. Hatalı hüküm veya fetva veren zâtın makam ve etiketi ne olursa olsun sonuç değişmez.
6. Müctehid dâhil, bir âlim yanlış fetva veya hüküm verdiği nin farkına vardığı zaman bundan rücû edip hak olana uymak du rumundadır. (Bu son hüküm B u h â r î' deki rivayetten alınma dır.)
Bu hadîste isimleri geçen İbn-i Mes'ûd'un hâl terce-mesi 137 -139, Ebû M û s â ' nınki 88 ve S e 1 m â n ' ınki 25Ot nolu hadîslerin izahı bölümlerinde geçmiştir. Allah cümlesinden râ zı olsun. [8]

3- Ced (Babanın Babasın) În Miras Hisseleri Babı

2722) Ma'kil bin Yesâr el-Müzenî (Radtyaüâkü anhyâen; Şöyle de mistir:
T*teygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleml'den işittim ki (miras crfar) içinde bir ced (baba babasm)ın bulunduğu bir ferâiz meşe
leşi O'na arz edilmiş ve O, cedd'e üçte bir veya altıda bir hisse vermiştir (buna hükmetmiştir)."

2725) M a'kil bin Yesâr (Rathyallûlıİi <//;//,) >len ; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî, bizde olan bir cedddn mirası) hakkında altıda bir hisse ile hükmetti." [9]

İzahı

Müellifimizin iki senedi e rivayet ettiği M a ' k i 1 (Radıyallâ-hü anhî'm hadîsinin ikinci metninin bir benzerini Ebû Dâvûd ve N e s â i rivayet etmişlerdir. Sindi, M a ' k i 1 (Radıyal-lâhü anhl'ın ilk hadîsi ile ilgili olarak: Bu hadîsten bu hüküm anlaşılamaz. Çünkü dedeye üçte bir veya altıda bir verildiği hususunda tereddüd vardır. Keza, dede hangi mirasçılarla beraber iken anılan hissenin verildiği de açıklanmamıştır, der.
M a ' k i 1' in ikinci hadisinde de cedd'e hangi mirasçılarla beraber iken altıda bir hisse verildiği açıklanmamıştır.
Tirmizî, Ebü Dâvûd ve N e s â i' nin İ m r â n bin Husayn (Radıyalîâhü anhl'den rivayet ettikleri bir hadise göre Resül-i Ekrem bir baba babaya altıda bir hisse verdikten sonra asabelik nedeniyle de ikinci bir altıda bir hisse vermiştir. E 1 -Kari: İ m r â n ' in rivayet ettiği hadiste konu edilen miras meselesinde baba babanın beraberinde ölünün iki kızının bulunduğu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile sahâbîlerce biliniyordu, demiştir.
Tıybi de: İmrân'ın hadisinde sözü edilen miras meselesi şöyle idi: Ölünün iki kızı ve dedesi, yâni

baba babası vardı. Kızlara terekenin üçte ikisi verilir. Geriye terekenin üçte biri kalır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) dedeye altıda bir hisse farz, yâni tâyin ve takdir edilmiş belirli pay olarak vermiştir. Sonra geri kalan altıda bir nisbetindeki malı da dedeye vermiş ve bunun asabelik nedeniyle olduğunu beyân buyurmuştur ki, dede, kendisinin belirli hissesinin üçte bir olmadığını bilsin, diye demiştir.
Ced, yâni dede sahih ve fâsid diye ikiye ayrılır. Fâsid ced için belirli bir pay olmadığı gibi asabelik hakkı da yoktur. Yâni belirli paylan bulunan mirasçılar kendilerine ait hisseleri aldıktan sonra yerde kalan malı alma hakkına sahip olup asabe ismi verilen mirasçılardan da değildir. Fâsid dede kendisi ile ölü arasında bir veya birden fazla kadın bulunan dedeye denilir. Meselâ ölünün annesinin babası gibi. Görüldüğü gibi bu dede ile ölü arasında bir kadın bulunur.
Sahih ced ise kendisi ile ölü arasında kadın bulunmayan dedeye denilir. Ölünün babasının babası ve bunun babası gibi.
Sahih cedd'in miras durumu hakkında sahâbîler arasında uzun ihtilâf vardır. E 1 - H â f ı z , el-Fetih ve et-Telhîs'te, Ş e v k â n i de en-Neyl'de bu ihtilâfı anlatmışlardır. Oralara bakılabilir.
Şu kadarını söylemekle yetineceğim : Sahih ced, bâzı istisnalar dışında kendisi ile ölü arasındaki erkekler sağ değil ise baba gibi miras alır. Örneğin baba babası ölünün oğlan evlâdı ile beraber olup, ölünün babası yok ise ölünün baba babasına altıda bir hisse verilir. Bu meselede ölünün oğlan evlâdı olmayıp kızları var ise ölünün baba babasına altıda bir hisse verilir. Ayrıca kızlar ve varsa diğer pay sahipleri paylarını aldıktan sonra artan malı da baba babası asa-belik sıfatıyla alır. Şayet ölünün babası ve ölünün ne oğlan ne de kız çocukları ve ölünün oğlan evlâdının çocukları yok ise ölünün baba babası asabe sıfatıyla mirasçı olur. Bu takdirde Ölünün belirli pay sahibi mirasçıları var ise bunlar paylarını aldıktan sonra artakalan mal ölünün baba babasına verilir. Belirli pay sahiplerinden kimse yok ise Ölünün bütün malı baba babaya verilir. [10]

4- Cedde (Yâni Baba Anne Ve Anne Anne)nin Mirası Babı

Cedde : Nene ve büyük anne manasınadır. Miras bakımından neneler sahih ve. fâsid, diye iki kısma ayrılır. Mirastan belirli payı bulunan neneye sahih nene ismi verilir. Mirastan belirli payı olmayan neneye de fâsid nene denilir. Ced, yâni büyük babalar da fâsid ve sahih diye iki kısma ayrılır. Kendisi ile ölü arasına bir veya birden fazla kadın giren dedeler fâsid dede sayılır ve mirasçı olamaz. Ölünün annesinin babası gibi. Çünkü bu dede ile ölü arasına bir kadın girmiştir. Kendisi ile ölü arasına kadın girmeyen dedeler ise sahih dede sayılır ve bu nevî dedeler mirasçı olurlar. Ölünün babasının babası gibi.
Sahih nene, kendisi ile ölü arasına fâsid dede girmeyen nenelerdir. Babanın annesi ve annenin annesi gibi. Keza babanın babasının annesi ve annenin annesinin annesi de sahih nenelerdendir.
Fâsid nene, kendisi ile ölü arasına fâsid dede giren nenelerdir. Ölünün annesinin babasının annesi gibi.
Fâsid nene mirasçı değildir. Sahih nene bazen altıda bir hisse alabilir. Bu bâbta rivayet edilen hadîslerde mirasçı olduğu bildirilen nene sahih olan nenedir. Ölünün babasının annesi ve ölünün annesinin annesi gibi.

2724) Kabîsa bin Züeyb (Radıyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:
(Sahîh) cedde (Yâni ölünün anne annesi) Ebû Bekir es-Sıddîk (Radıyallâhü anh) 'a müracaat ederek mîrasçıhk hakkını sormuş, Ebû Bekir de kendisine:
Allah'ın kitabında senin (nıîrasçılık hakkın) için bir şey yoktur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetinde (hadîsinde) senin (mirasçılık hakkın) için bir şeyin bulunduğunu da bilmiyorum. Bu itibarla ben (durumu) sahâbilere soruncaya kadar sen git, diye cevap vermiş ve sonra (durumu) sahâbilere sormuştur. (Soruşturma neticesinde) el-Müğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) : Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona (yâni sahîh neneye) altıda bir hisse verirken ben O'nun huzurunda bulundum, demiş. Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) el-Müğîre'ye: Senin beraberinde başka şâhid, var mı? diye sorunca Muhammed bin Mesleme el-Ensâri (Radıyallâhü anh) ayağa kalkarak, el-Müğîre bin Şu'be'nin dediğinin mislini söylemiş. Sonra Ebû Bekir o neneye altıda bir miras hissesinin verilmesine hükmetmiştir.
Daha sonra baba tarafından olan diğer nene (yâni ölünün baba annesi) Ömer (Radıyallâhü anh) ıa başvurarak mîrasçıhk hakkını sormuştur. Ömer de kendisine :
Allah'ın kitabında senin (mirasçılık hakkın) için bir şey yoktur. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) devirlerinde) neneye altıda bir miras hissesine dâir ve-rilen hüküm ancak senden başkası (yâni diğer nene) için idi. Ben miras paylarına bir şey ilâve edici de değilim. Ve lâkin (sahîh) nenenin miras hissesi o südüstür (altıda bir nisbetindeki

paydır). Artık bu hissede ikiniz içtima ederseniz bu hisse ikiniz arasmdadır (eşit bölüşürsünüz) .İkinizden hangisi tek basma bu hisseye mirasçı olursa (yâni diğeriniz yok ise) bu hisse onadır, demiştir."

2725) (Abdullah) hin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) (sahih) neneyi altıda bir hisseye mirasçı kıldı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinde Leys bin Selim vardır. Bu râvi zayıf ve tedlîsçidir. [11]

İzahı

K a b î s a [12](Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Sünen sahipleri, M â -lik, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'a müracaat eden nenenin babaanne olduğu müellifimizin rivayetinde belirtildiği için E b û Bekir (Radıyallâhü anh) 'a müracaat eden nenenin anne anne olduğu anlaşılır. E 1 - K a r î de bu görüştedir. Nenelerden birisinin baba tarafından, diğerinin de anne tarafından olduğu diğer rivayetlerden de anlaşılmaktadır. N e s â i' nin rivayetine göre E b û Bekir (Radıyallâhü anh)'a müracaat eden nene, baba annedir.
Baba anne ile anne anneden hangisinin Ebû Bekir'e ve hangisinin Ö m e r' e müracaat etmiş olması neticeyi değiştirmez. Hüküm aynidir. Yâni sahîh nenenin mîras hissesi altıda birdir. Sahih nene bir veya birden fazla olsa hüküm aynidir. Örneğin ölünün baba annesi ile anne annesi sağ iseler bunların ikisine verilecek mîras hakkı altıda bir oranındaki hissedir. İkisi bu hisseyi eşit olarak kendi aralarında taksim ederler. Şayet bunlardan yalnız bir tanesi bulunursa altıda bir hissenin tamamı kendisine verilir.
ölünün annesi sağ ise anne annesi ve baba annesi için mîras hakkı yoktur. Çünkü ölünün annesi bunları mîrasçılık hakkından düşürür, mahrum eder. Şu halde ölünün annesi bütün neneleri mirastan mahrum bırakır. Keza ölünün babası hayatta ise ölünün baba annesi mirastan mahrum kalır. Çünkü baba, kendisinin vasıtasıyla ölüye ulaşan yakınlarını mahrum bırakır.
Ölünün annesi yok iken anne annesi ölünün babasıyla beraber mirasçı olur. Yâni ölünün babası, ölünün anne annesini mirastan mahrum edemez.

Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in verdiği hükümle ilgili olarak Tuh-fe yazan; Ömer bu hükmü sahâbilerden bir cemâatin huzurunda vermiş ve kimse karşı çıkmamıştır. Bu itibarla bu hüküm hakkında icmâ oluşmuştur, der.
E 1-H â f ı z, et-Telhis'tc : Bu hadîsin isnadı sahihtir, râvîleri de sıka zâtlardır. Ancak süreten mürseldir. Çünkü K a b i s a ' tim Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'den hadis işitmesi sabit değildir, olayda hazır bulunması da mümkün değildir. K a b i s a ' nın doğum târihinde ihtilâf vardır. Sıhhatli olan rivayet onun Mekke'nin fethedüdiği yılda doğmuş olmasıdır. Bu itibarla onun söz konusu olayda hazır bulunması ihtimâli uzaktır, diye bilgi verir.
Sahîh neneye altıda bir mîras hissesinin verildiğine dâir başka hadîsler de vardır.
Bu hadis, Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in iki sahâbi tarafından rivayet olunan hadîsle amel ettiğine delâlet eder. Ömer (Radıyallâhü anh)'m da iki sahâbi tarafından rivayet olunan hadîsle amel ettiğine dâir sahîh rivayetler mevcuttur. Bu durum, bu iki halîfe'nin hadîs rivayetinde gösterdikleri hassasiyeti göstermektedir. Yoksa tek bir sahâbinin rivayetine inanmamaları veya herhangi bir sahâbînin hâşâ gerçek dışı hadis rivayetinde bulunma ihtimâlinden dolayı değildir.
Bu hadiste ismi geçen el-Mûğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 41. ve Muhammed bin M e s -1 e m e (Radıyallâhü anh)'ınki 1864. hadis bölümlerinde geçti. [13]

5- Kelâle Babı

Kelâle s Arab dilinde, yorulup kuvvetten düşmek, etraftan kuşatılmak gibi mânâlara gelir. Din ıstılahındaki mânâsına gelince, bu hususta ihtilâf vardır: Ebû Bekir, Ömer, Ali, îbn-i M e s ' û d, Zeyd bin Sabit ve İbn-i Abbâs (Ra-dayallâhü anh)'a göre kelâle baba ve çocuk bırakmadan ölen kimse demektir. Kastalânî' nin beyânına göre lügat âlimlerinin cumhuru da böyle demişlerdir. Bâzılarına göre kelâle, ölünün baba ve evlâd dışında bıraktığı mirasçılara verilen isimdir. Bu görüş Ebû Bekir (Radıyallâhü anhî'den de rivayet olunmuştur. Miras bırakılan mala verilen bir

isim olduğunu söyleyenler de vardır. N e -v e v î' nin beyânına göre ilk görüş hakkında icmâ bulunduğunu söyleyenler de vardır.
Kadı Iyâz: Mirasçılar arasında ölünün kızı bulunduğu zaman cumhura göre bunlara kelâle denilir. Çünkü kardeşler ve mirastan belirli payı bulunmayıp asabe ismi verilen diğer mirasçılar ölünün kızıyla beraber mîrasçıhk hakkına sahiptirler, demiştir. Kadı Iyâz'm bu beyânına göre Kelâle şöyle tarif edilir: Ölünün babası ve erkek evlâdı dışında geri bıraktığı mirasçılara kelâle denilir. Meselâ kişi öldüğü zaman babası ve erkek evlâdı yok, fakat kızı, kız kardeşleri, oğlan kardeşleri veya amcası gibi mirasçıları vardır.
Hülâsa, Kelâle: Vâris olacak baba ve evîâd bırakmadan ve bunlardan başka mirasçı bırakan ölüye denilebildiği gibi ölünün bu nevî mirasçılarına da denilebilir. Bu kelime bu iki mânâya da yorumlanabilir. Bu babın son hadîsinde bahsi geçen Nisa sûresinin 12 ve 176. âyetlerinde bulunan Kelâle kelimesi bu iki mânâya uygun bir biçimde açıklanmıştır.

2726) Ma'dân bin Ebî Talha el-Ya'mürî (Radtyallâhü anhüm)'âen] Şöyle demiştir:
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) Cuma günü hutbe okumak üzere ayağa kalktı veya Cuma günü onlara hutbe okudu. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi:
Allah'a yemin ederim ki ben şüphesiz kelâle işinden daha Önemli hiç bir şeyi kendimden;, sonraya bırakmıyorum. (Yâni arkama bırakacağım en önemli mesele kelâle meselesidir). Ben (Kelâle meselesini) Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellemî'e şüphesiz sordum. Bana karşı bu meselede sert davrandığı kadar hiç bir meselede böyle sert davranmadı. Hattâ (bu meseleyi sorduğum zaman) benim yanıma veya göğsüme mübarek parmağıyla dürttü. Sonra:
«Yâ Ömer! Nisa sûresinin sonunda inen yaz mevsimi âyeti (176. âyet) sana kâfidir.» buyurdu."

2727) Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)Jdtn; Şöyle demiştir:
Üç mesele vardır ki Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) onları (açıklamış olsaydı O'nun) açıklaması bana dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimli (olacak)ti: Kelâle, faiz ve hilâfet."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka (güvenilir) zâtlardır. Fakat sened munkatidir kopuktur).

2728) Câbir bin Abdillah (Radıyailâhü anhümâ)'(\an; Şöyle demiştir: Ben (bir ara) hastalandım. ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ve Ebû Bekir (Radıyailâhü anh) birlikte yaya olarak beni hastalığım nedeniyle ziyarete gelmişler. Ben bu esnada baygın imişim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) abdest almış sonra abdest suyundan bir mikdarmı benim üzerime serpmiş. (Ben hemen ayıldım) ve;
Yâ Resûlallah! Nasıl yapayım? Malım hakkında nasıl hükmedeyim? dedim. Nihayet Nisa sûresinin sonundaki miras âyeti indi. (Kelâle mirasına dâir Nisa sûresinin); âyeti (oku),» [14]

İzahı

Ömer (Radıyailâhü anh)'in ilk hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste işaret olunan Nisa sûresinin sonundaki âyetten maksad kelâle mirasını açıklayan bu sûrenin 176. âyetidir. Bu âyet yaz mevsiminde indiği için "Sayf = yaz mevsimi" âyeti ismi veril-miştir. Ömer (Radıyailâhü anh) kelâle meselesini sorduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ona karşı sert davranıp mübarek parmağıyla onun göğsünü veya yanını dürtmesi ile ilgili olarak Nevevi: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ömer'e karşı sert davranması sebebi kanımca şudur : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ö m e r' in ve diğer yetkili-lerin âyetlerden hüküm çıkarmayı bırakıp sırf âyetlerin apaçık hükmüyle yetinme yolunu tutmalarından endişe duyduğu için böyle davranmıştır. Çünkü âyetlerin apaçık hükümleri, karşılaşılacak meselelerin ancak az bir kısmını belirtir. Eğer yetkili müctehid âlimler bu âyetlerden şer'î hükümleri çıkarma işini ihmal etseydiler meselelerin çoğunda veya bir kısmında hüküm verme yolu tıkanırdı. Bu nedenle Ömer gibi zâtların âyetlerden hükümler çıkarmaları matlûb olan önemli vâciblerdendi, demiştir.
M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde; Ömer (Radıyailâhü anh) : "ve eğer ben yaşıyacak olursam kelâle meselesi hakkında öyle bir hüküm
vereceğim ki Kuran okuyan ve okuyamayan herkes bu hükümle amel edecektir" demiştir
Nevevi, Ömer (Radıyailâhü anh) 'in bu eseri ile ilgili olarak da : Ö m e r ' in o anda hüküm beyân etmeyip tehir etmesinin sebebi, vereceği hükmün mâhiyeti hakkında henüz kesin karar

vermemiş olmasıdır. Ömer gerekli inceleme ve araştırma yapıp içtihadını ikmâl ettikten sonra varacağı sonuca göre hüküm vermeyi ve bunu müslümanlara açıklamayı düşünmüştür. Bu nedenle o anda bir açıklama yapmamıştır, der.
Ömer (Radıyailâhü anh)'m ikinci hadîsi ise Zevâid türünden-dir. Keîâle, faiz ve hilâfet meseleleri hakkındaki kıyâs ve içtihada yer bırakmıyacak bir açıklamanın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yapılması temennisinde bulunan Ömer (Radıyailâhü anh) bu temenniye olan iştiyakını ifâde etmek üzere eğer Resûî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu üç mesele hakkında açıklamada bulunmuş olsaydı bu açıklamanın dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha kıymetli olduğunu, fazla sevindirici olduğunu söylemiştir.
Dînî ilimlerle meşgul olanlar, karşılaştıkları bir ilmî meseleyi çözmenin değerini takdir ederler ve bundan duydukları manevî zevk ve lezzetin dünya nimetlerinin tümünden üstün olduğunu bilirler. Kelâle ve faiz ile ilgili bâzı meseleler hakkında ictihadlarla hükümler verilmiştir. Ömer bu iki konu ile ilgili ayrıntılı bilgilerin hepsinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından beyân Duyurulmasını ve içtihada mahal kalmamasını temenni etmiştir. Hilâfet meselesi ve bu konudaki ictihadlarm sonuçları İslâm târihini tetkik edenlerce bilinmektedir. Bu konuda bir şey söylemeye gerek görmüyorum.
Câbir (Radıyailâhü anhJ 'm hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Hattâbİ: Kelâle mirasına dâir Nisa sûresinin sonundaki (176 nolu) âyet indiği zaman Câbir (Radıyailâhü anh)'m ne babası ne de çocuğu vardı. C â b i r ' in babası Abdullah bin H â r â m (Radıyailâhü anh) 'm Uhud savaşında şehîd edildiği ve kelâle âyetinin, yâni yukarda nomarası verilen âyetin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ömrünün sonunda indiği rivayet edilmiştir, der.
Câbir (Radıyailâhü anh) 'in o esnada dokuz aded kız kardeşinin bulunduğu, bâzı rivayetlerde belirtilmiştir. Bâzı rivayetlerde de C â b i r malını nasıl vasiyyet edeceğini sorduğu zaman: Benim ke-lâlem vardır, demiştir. Kelâle kelimesinin usûl ve furû dışında kalan mirasçılar anlamına geldiğini yukarda anlatmıştım.
Bu hadîste Nisa sûresinin 12. âyetinden kelâle mirasına âft parça ile ayni sûrenin sonundaki 176. âyet anılmakta ve bu son ayetin, C â b i r ' in hastalığı esnasında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sorduğu soru üzerine indiği belirtilmektedir. Bu iki âyette de kelâle mirasından söz edilmektedir. Nisa sûresinin başlarında geçen 12. âyet kış mevsiminde indiği için buna kış mânâsını ifâde eden Şitâ ismi verilerek "Ayetü's-Şitâ" denilmiştir. Sûrenin sonundaki 176. âyet diğer âyetten sonra ve yaz mevsiminde indiği için bu anlama atfen "Ayetü's-Sayf" ismi verilmiştir. Kelâle miras hükümleri 176. âyette daha açık bir biçimde anlatıldığı için bu babın ilk hadîsinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ömer'e: «(Kelâle mirası hususunda) Nisa sûresinin sonunda inen Sayf âyeti sana yeter,» buyurmuştur.
Bu âyetin meali şöyledir:
«Senden fetva istiyorlar. De ki Allah kelâle Babası ve çocuğu olmayan kimse hakkında size (şöyle) fetva veriyor:
Bir kimse çocuğu bulunmaksızın ölüp de kendisinin bîr kız kardeşi bulunursa terekesinin yarısı bu kız kardeşinedir. Bu kız kardeşin çocuğu bulunmazsa o kimse bu kız kardeşine mirasçı olur. Eğer kız kardeşler iki tane iseler (ölen) o kimsenin terekesinin üçte ikisi bunlaradır. Şayet onlar erkek ve kız kardeşler olursa, erkeğe iki kız hissesi kadar vardır. Allah, delâlete düşmeyesiniz diye beyân buyuruyor ve Allah her şeyi bilendir.» (176) Bu âyette geçen kardeşten maksad ana baba bir kardeş veya baba bir ve ana ayrı kardeştir.
Âyetten çıkarılan mîras hükümleri özetle şöyledir:
Çocuğu ve babası bulunmaksızın ölen bir kimsenin ana baba bir kız kardeşi veya yalnız baba bir kız kardeşi varsa terekesinin yarısı o tek kız kardeşinin hissesidir.
Bu meselede ölen kişi kız olup hayatta olan kardeş erkek ise bu da ölen kız kardeşinin malına mirasçıdır.
Ölen kişinin hayatta olan ana baba bir kız kardeşleri veya yalnız baba bir kız kardeşleri iki aded iseler bunlara terekenin üçte ikisi verilir.
Ayni durumdaki kardeşler erkek ve kız karışımı ise beher erkeğe iki kızın hissesi kadar verilir.
Yukarda meali yazılı âyetten çıkarılan mîras hükümlerinin ayrıntıları için tefsir veya fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.
Kelâle mirasına âit hükümlerin bir kısmının beyân edildiği N i -s â sûresinin 12. âyetinde karı ile kocanın birbirlerine mirasçı olan durumları açıklandıktan sonra kelâle mîrasıyla ilgili olarak meâlen şöyle buyuruluyor:
«...ve eğer bir erkeğin veya bir kadının kelâle yönünden mirasına konuluyor ve onun (yalnız ana

bir) tek erkek kardeşi veya tek kız kardeşi bulunuyorsa onlardan her birine de altıda bir hisse vardır. Eğer bundan (yâni birden) fazla iseler, üçte bir (oranındaki hisse) de ortaktırlar. (Mirasçılara) zarar vermek kasdı olmaksızın yapılmış olan vasiyyetten veya borçtan sonra. Bütün bunlar Allah'tan bir öğüttür. Allah alîm ve halîm'dir.» (12)
Bu âyetteki kardeşten maksad baba ayrı olup ölünün anasından doğma-olan kardeştir. 176. âyetteki kardeşten maksad ise ana ve baba bir olan veya yalnız baba bir olan kardeştir. Geniş bilgi için tefsir kitablarına baş vurulabilir.
Kelâle mirasına dâir, yukarda mealleri yazılı iki âyetten çıkarılan hükümlerin özetleri şöyledir, denilebilir:
1. Babası ve çocukları olmaksızın ölen bir kimsenin yalnız ana bir, erkek veya kız tek bir kardeşi varsa bu kardeşe altıda bir hisse verilir.
2. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimsenin yalnız ana bir kardeş sayısı birden fazla ise bunların tümüne terekenin üçte biri verilir.
3. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kişinin ana baba bir veya yalnız baba bir, tek kız kardeşi varsa ona terekenin yarısı verilir.
4. Üçüncü maddede yazılı meselede kız kardeş sayısı iki veya daha fazla ise bunlara terekenin üçte ikisi verilir.
5. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimse kadın ise ve ana baba bir, veya yalnız baba bir, tek bir erkek kardeşi varsa bu da ölen kız kardeşinin malına mirasçıdır. (Belirli payı bulunan miras-çılar paylarını aldıktan sonra artakalanı alır ve bu nevî mirasçılar yoksa terekenin tamamını alır.
6. Babası ve çocukları olmaksızın ölen kimsenin ana baba bir kardeşleri erkek ve kız olmak üzere karışık iseler beher erkeğe iki kızın hisseleri kadar verilir.
7. Son maddede anlatılan meseledeki kardeşlerin hepsi yalnız baba bir kardeşler iseler hüküm aynidir. [15]

Bu Hadîsten Çıkarılan Diğer Hükümler

1. Hastayı ziyaret etmek sünnettir. Ziyarete yaya olarak gitmek müstahabtır.
2. Ermiş zâtların ve takva sahiplerinin yedikleri yemek artığı, içtikleri su ve meşrubat artığı ve abdest aldıkları su artığı mübarektir.
3. Hastalık hâlinde edilen vasiyyet geçerlidir. Ancak vasiyyet ederken hastanın ayık, aklının başında olması ve şuurunun yerinde olması şarttır.
4. Müslüman kişi, bilmediği hususları öğrenmek için dînî ilimlerle mücehhez zâtlara müracaat etmelidir.
5. Kendisine soru sorulan dîn âlimi cevabı bilmediği takdirde ictihâd etme güç ve şanlarına sahip olsa bile ictihâd etmek suretiyle kesin bir sonuca varmadıkça cevap vermekte acele edemez. Nitekim C â b i r bu soruyu Hesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'e arz ettikten sonra Resüi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) derhal cevap vermemiştir. Cümhûr bu durumdaki hadîsleri şöyle yorumlar : Soru sorulduğu zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü vesselam) 'e ictihâd yoluyla bir hüküm zuhur etmeyince, vahiy gelmesi ümidiyle soruyu cevapsız bırakmıştır. [16]

6- Müslümanların Müslüman Olmayanlara Mirasçı Olmaları (Hükmünün Beyânı) Babı

2729) Csâme bin Zeyd (Radıyallâhü ankümâ), Peygamber (Sallat-faJıü A ley ki ve Sellem)!Ğen rivayet ettiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz:
«Müslüman, kâfire mirasçı olamaz ve kâfir de müslümana vâris olamaz» buyurmuştur."

2730) Üsâme bin Zeyrî (Radıyallâhü anhümâ)'<\an rivayet edildiğine göre kendisi :
Yâ Resûlallah! Mekke'deki evine mi ineceksin? diye sormuş. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Akıl (Mekke'de) bize evden, meskenden bir şey mi bıraktı?» diye cevâb vermiştir. Akil ve (kardeşi) Tâlib, (babaları) Ebû Tâlib'e vâris olmuşlardı. (Ebû Tâlib'in diğer oğullan) Ca'fer ve Alî (Radıyallâhü anhümâ) hiç bir şeye mirasçı olmamışlardı. Çünkü (Ebû Tâlib öldüğünde) bunlar müslüman idiler. Akil ile Tâlib ise kâfir idiler.
Ömer (Radıyallâhü anh) bunun için diyordu ki: Mü'min, kâfire mirasçı olamaz.
Üsâme (Radıyallâhü anh) da şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

«Müslüman, kâfire mirasçı olamaz. Kâfir de müslümana mirasçı olamaz.»"   '

2731) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur

-İki milletin insanları biribirine mirasçı olamazlar. [17]

İzahı

Ü s â m e (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. îkinci hadîsi T i r m i z i dışında kalan mezkûr kitab sahipleri tarafından rivayet olunmuştur.
A m r' m hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ü s â m e' nin ikinci hadîsinde geçen "Ribâ" birkaç odalı dâire veya birkaç evi muhtevi mesken manasınadır-. "Dur" kelimesi de "Dâr"ın çoğuludur. Dâr da ev ve bina manasınadır.
Kirmanı' nin dediğine göre bâzı ilim ehli: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadîste sözünü ettiği ev Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedelerinden A b d - i M e - nâf'ın oğlu H â ş i m' in idi. H â ş i m vefat edince ev, oğlu Abdülmuttalib'e kaldı. Abdülmuttalib de evi çocukları arasında taksim etti ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de babası Abdullah'm hissesini aldı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu evde dünyâya geldiği rivayet olunmuş, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in: «Akıl bize evden, barktan bir şey mi bıraktı?» buyruğuyla ilgili olarak Hattâbi: Ebû T â 1 i b vefat ettiği zaman oğlu A k î 1 henüz müslü-man olmadığı için ona mirasçı oldu. A 1 i (Radıyallâhü anh) ile C a' f e r (Radıyallâhü anh) o târihten önce müslüman oldukları için mirasçı olmadılar. Akil böylece mâlik olduğu dedesi A b-dulmuttalib'in evini sattı. Resûl-i .EkFem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu ifâde etmek istemiştir, diye bilgi werir.
Şu ihtimal de vardır: Hicretten sonra Ebû Süfyân, muhacirlerin bıraktıkları evlerde tasarruf ettiği gibi Akil de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Mekke' deki evinde tasarruf etmişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu anlatmak istemiştir.
Ebû Tâlib'in oğulları Akil ile T â 1 i b onun malına mirasçı olmuşlardı. Tâlib'in Bedir savaşında öldürülmesi neticesinde Akil onun hissesinede mirasçı olmakla Ebû T â 1 i b ' in bütün malını almış oldu. Akil, Hudeybiye olayından önce müslüman oldu. Mekke' nin fethinden sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müslüman olan K u -r e y ş müşriklerinin câhiliyet devrine ait muamelelerini ve tasarruflarını, gönülleri İslâmiyet'e yatışsın diye geçerli saymıştı. Bu ne-denle Akil'in Abdülmuttalib' den ve E b ü T â -1 i b' ten kalma mallarında yapmış olduğu tasarruflar geçerli sayılmıştı. [18]

Üsâme {Radıyallâhü Anh}'İn Hadîslerinden   Çıkarılan Hükümler

1. Müslüman kimse, kâfir olan yakınlarına mirasçı olamaz.
2. Kâfir kimse, müslüman olan yakınlarına mirasçı olamaz.
N e v e v i bu hadisin şerhinde şöyle der: . "Kâfirin müslüman yakınma mirasçı olamıyacağı hususunda müslümanların icmâı vardır. Fakat müslümanm kâfir akrabasına mirasçı olup olamıyacağı hususunda ihtilâf vardır:
Sahâbîlerin, tabiîlerin ve bunlardan sonra gelenlerin cümhûrü-na göre müslüman kimse kâfir bir kimseye mirasçı olamaz.
Muâz bin Cebel, Muâviye, Saİd bin el-Mü-seyyeb ve Mesrûk ile diğer bâzı zâtlara göre müslüman,
kâfire mirasçı olur. Bunların delili; «islâmiyet üste çıkar ve üstüne çıkılmaz» hadîsidir. Cumhurun delili ise bu bâbtaki sahih ve hükmü apaçık olan hadîstir. Djğer grubun deUtt gösterdikleri hadîste mîras konusuna değinilmemiş olup kasdedüen mânâ İslâmiyet'in diğer dinlere üstünlüğü ve faziletidir. Bu itibarla hükmü apaçık olan bir nass bırakılıp başka şeyle amel edilemez. Mürteci: Müslüman iken dinden çıkıp kâfir olan kişiye denilir. Mürted kişi ile yakını olan müslüman kimse arasında mîrasçılık durumu meselesine gelince, mürted kimsenin müslüman kimseye mirasçı olamıyacağı hususunda icmâ vardır. Fakat müslüman kimsenin mürted olan akrabasına mirasçı olup olmaması hususunda yine ihtilâf vardır. Şöyle ki :
Mâlik. Şafiî, Rebîa, İbn-i Ebî Leylâ ve başka bâzı ilim ehline göre müslüman kimse mürted kimseye mirasçı olamaz.
Ebü Han i f e ' ye göre mürted kişinin, müslüman iken elde etmiş olduğu mal, onun müslüman

mirasçılarına aittir. Onun mürted-lik hâlinde elde etmiş olduğu mal ise devlet hazinesine aittir. [19]

Amr'ın Hadîsinden Çıkarılan Hüküm

Bu hadis iki ayrı milletin insanlarının biribirlerine mirasçı olamayacaklarına delâlet eder. Hadîsin zahirine göre iki milletten birisi kâfir, diğeri müslüman veya ikisi de kâfir milletler olabilir. Fakat cumhur : Hadîsteki iki milletten maksad müslüman millet ile müslüman olmayan millet mânâsı kasdedilmiştir, der. Yâni tüm müslü-manlar bir millet sayılır. Müslüman olmayan bütün milletler de tek bir millet sayılır. Hadîs böyle yorumlanınca Ü s â m e ' nin hadîsi gibi olur.
Kâfir milletlerin biribirine mirasçı olmalarına gelince, meselâ: Yahüdînin Hristiyana, Hristiyanın Yahûdiye, Mecûsinin bunlara ve bunların mecûsîlere mirasçı olmaları hususunda ihtilâf vardır : E b û Hanife, Şafii ve diğer bâzı ilim ehline göre kâfir milletler biribirine mirasçı olurlar.
Mâlik ve Evzâî'ye göre ise kâfir milletler biribirine mirasçı olmazlar. Meselâ bir Yahudi bir Hristiyana veya bir Hris-tiyan bir Yahûdiye mirasçı olamaz. Diğer milletler de böyledir. Ş â -f i i' ye göre şu da vardır :
Bir zimmi, yâni İslâm ülkesinde vatandaşlık hakkı verilen Yahudi veya Hristiyan kimse, harbi, yâni küfür ülkesinde oturan bir gayri müslüme mirasçı olamaz. Harbî kimse de zimmi mirasçı olamaz. Şafiî mezhebine göre, biribiriyle savaş hâlinde bulunan iki kâfir ülke vatandaşı olan gayri müslimler de biribirine mirasçı olamazlar.
İlk iki hadîsin râvîsi Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın hâl ter-cemesi 795 nolu hadis bölümünde geçmiştir. [20]

7- Vela (Köle Veya Cariyeyi Azadlamadan Doğan Hak) Sebebiyle (Azadlanan Kimseye) Mîrasçı Olma Bâbî

Velâ: Yukarda parantez içinde ifâde ettiğim gibi bir köleyi veya bir cariyeyi âzadlamaktan doğan özel hak mânâsına kullanılmıştır. Velâ, başka mânâlara da gelmekte ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir. Bu özel hak âzadlayan kişinin ve bâzı yakınlarının âzad-lanan kimseye bâzı durumlarda mirasçı olmaktır. Şöyle ki:
Âzadîanan köle veya câriye öldüğü zaman asabe ismi verilen mirasçı yakınları bulunmadığı takdirde belirli miras pay sahibi durumundaki mirasçıları varsa bunlara verilen paylardan arta kalan malı onu âzadlayan erkek veya kadına verilir. Şayet âzadîanan kişinin belirli pay sahibi durumundaki mirasçıları da yok ise onun malının tamamı, âzadlayan kimseye verilir. Eğer âzadîayan kişi hayatta değilse ona verilecek mal onun erkek asabelerine verilir. Bunu bir örnekle açıklayalım :
Âzadîanan köle öldüğü zaman oğlu ve karısı varsa, sekizde bir hisseye sahip olan karısına malın sekizde biri verilir. Oğlu da asabe olduğu için artakalan malı alır ve onu âzadlayan kişiye bir şey verilmez. Şayet âzadîanan kölenin yalnız karısı var ve başka hiç bir mirasçısı yok ise karıya sekizde bir hisse verilir. Artakalan mal onu âzadlayan erkek veya kadına verilir. Şayet âzadlayan kişi de hayatta değil de bir oğlu ile bir kızı varsa, âzadîanan kölenin karışma verilen sekizde bir oranındaki hisseden artakalan malın tamamı, âzadîayan kişinin oğluna verilir ve âzadlayanın kızma bir şey verilmez.
Âzadîanan köle öldüğü zaman karısı da yok ise, yâni hiç bir mirasçısı yok ise, malının tamamı onu âzadlayana verilir. Âzadlayan da hayatta değilse, âzadlayanın erkek asabesi durumundaki oğluna verilir.

2732) Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhüm)'den; Şöyle demiştir:
Riyâb bin Huzeyfe bin Saîd bin Sehm, Ma'mer'in kızı Ümmü Vâil el-Cümehiyye ile evlendi ve ondan üç erkek çocuğu oldu. Sonra çocukların annesi öldü. Oğlan çocuklar, annelerinin bir evine ve annelerinin âzadhlannm velâ hakkına mirasçı oldular. Daha sonra Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh) bu çocukları Şam'a götürdü. Çocuklar Amvâs vebâsmda öldüler. Onların asabesi durumundaki Amr (bin el-Âs) onlara mirasçı oldu. Sonra Ma'mer'in oğulları gelip (halife) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) 'a müracaat ederek kız-kardeşlerinîn velâ hakkı konusunda Amr'a dâvâcı oldular. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlemî'den işittiğim hadîsle aranızda hükmedeceğim. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim, dedi:

«Veled (çocuk) ve vâlid (baba veya annen) in elde ettikleri mî-ras hakkı, o (çocuğun veya babası ile annesi) nin olan asabesinindir.»
Abdullah de$\ ki: Ömer (Radıyallâhü anh), (bu hadîse dayanarak) Ümmü vâü'in velâ hakkının bize ait olduğuna hükmetti ve bizim için bu hükme dâir bir yazı verdi. Bu yazıda Abdurrahman bin Avf, Zeyd bin Sabit ve diğer bir zâtın şâhidliği de vardı. Nihayet
Abdülmelik bin Mervân halîfe olduğu süre içinde Ümmü Vâil'in bir âzadlısı vefat etti ve iki bin dinar mâras bıraktı da (Ömer tarafından verilen) bu hükmün değiştirildiği haberi bana ulaştı. Ma'mer'in oğulları, yâni Ümmü Vâil'in erkek kardeşleri bu kere (velâ hakkı için) Hişâm bin İsmail'e müracaatla (bize) dâvâcı oldular. Hişâm da bizi (halife) Abdülmelik'e havale etti. Biz de Ömer (Radıyallâhü anh) 'in yazılı hükmünü Abdülmelik'e götürdük. Abdülmelik:
Ben gerçekten bu hükmün şüphe götürmez hüküm nevinden olduğu görüşünde idim. Medine-i Münevvere halkının durumunun bu hükümde tereddüd edebilecek dereceye ulaştığını sanmıyordum, dedi.
Sonra Abdülmelik (de) Ümmü Vâii'in velâ hakkının bize âit olduğuna hükmetti. Biz bu ana kadar bu hakkımıza devam edegel-dik." [21]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Amvâs ve Imvâs, Filistin'de bir şehrin ismidir. Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti döneminde ve Hicretin 19. yılında bu bölgede görülen veba hastalığında yirmi beş bin insanın öldüğü rivayet olunmuştur. Ebû Ubeyde (Radıyallâhü anh) ile Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh) da bu salgın hastalıkta vefat edenlerdendir.
Hadîste sözü edilen Ümmü Vâil'in üç oğlu da bu hastalıktan vefat edince çocukların asabe ismi verilen yakınlarından Amr bin el-Âs (Radıyaîlâhü anh) miraslarını almıştır. Ümmü Vâil1 den kalma meskenlere mirasçı olduğu gibi Ümmü V â i 1' in âzadlı köle - cariyelerin velâ yoluyla olan miras hakkına da sahip olmuştur. Ümmü Vâil'in erkek kardeşleri, Ümmü V â i 1' in velâ hakkını dâva etmişler ise de halîfe Ömer (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadîsini delil göstererek söz konusu velâ hakkının kendilerine âit olmadığını ve bu hakkın, Ümmü Vâil'in ölümü dolayısıyla oğullarına ve oğullarının ölümüyle bunların asabe durumundaki Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh) 'a intikal ettiğine hükmetmiştir. Amr bin el-Âs'm ölümüyle de bu hak onun asa-belerine intikal eder.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâro)'in hadisinin mânâsı şudur:
Bir oğlan veya kız çocuk, babasından veya annesinden miras yoluyla bir mal veya bir hak elde ederse, o çocuğun ölümü hâlinde bu mal veya hak onun asabesine aittir. Yânı çocuğun belirli pay sahibi olan mirasçıları yok ise bu mal ve hakkın tamamı asabeye aittir. Hadiste sözü edilen meselede Ü m m ü V â i I' in oğlan çocukları ölünce annelerinden kendilerine intikal etmiş olan mal ve velâ hakkının bu çocukların asabe durumundaki A m r bin el-Â s (Radryallâhü anh)'a intikal etmesi gerekir. Ölen çocukların dayıları olan Ümmü V â i 1' in kardeşlerine intikal etmez.
Keza bir baba veya bir anne, çocuklarının ölümü dolayısıyla bir mal veya bir hak elde ederlerse bu baba veya annenin ölümüyle bu mal veya hak onun asabelerine intikal eder. Tabii belirli pay sahibi durumundaki mirasçıları yok ise. Şayet bu nevî mirasçıları var ise ferâiz'de belirtildiği ölçülere göre bunlar hisselerini aldıktan sonra artakalan mal asabelere verilir.
Şu noktayı tekrar hatırlatalım : Velâ hakkı yalnız erkek asabelere intikal eder. Kadın asabelere intikal etmez. Meselâ: Bir köleyi âzadlayan kimse öldüğü zaman bir oğlu ile bir kızı varsa, ma-lının üçte ikisi oğluna, üçte biri de kızına verilir. Fakat velâ hakkı oğluna mahsustur. Yâni âzadlanan köle mîrasçısız öldüğü zaman efendisrıin oğlu ona mirasçı olur fakat efendisinin kızı mirasçı olmaz.
A b d ü 1 m e ! i k bin M e r v â n , E m e v i halifelerinden olup hilâfeti Hicri 65 - 86 yılları arasında 2] yıl sürmüştür. Ü m -mü V â i l'in bir AzadliM onun döneminde vefat edince geriye bıraktığı iki bin din.'ıra Ümmü V â i 1 ' in erkek kardeşleri konmak istemiş ve böylece Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından verilmiş olan hüküm değiştirilmek istenmiş ve Ümmü V â i I ' İn kardeşleri bu maksadla Hişâm bin İsmail'e başvurmuşlardır. Ebû Davud'un rivayetinde "Hişâm bin İsmail veya İsmail bin Hişâm" şeklinde geçmektedir. Bu zâtın neci olduğu hususunda bir bilgi edinemedim. Ancak bu zâtın davacıları ve dâvâlıları halife Abdülmejik'e gönderdiği belirtildiğine göre bu zâtın Medine Valisi ihtimâli hatıra gelir. Çünkü dâvanın Medîne-i Münevvere' den halife A bd ülmel i k'e gönderildiği, Abdülmelik'in sözünden anlaşılmaktadır.

Gönderenin de bu zât olduğu, A b d u 1 1 a h ' m sözünde belirtilmektedir. [22]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Âzadlısı bulunan bir kadın öldüğü zaman erkek çocukları ve erkek kardeşleri varsa, onun malı erkek çocuklarına intikal ettiği gibi, velâ hakkı da çocuklarına intikal eder.
2. Annesinden velâ hakkı kendisine intikal eden çocuk öldüğü zaman bu hak çocuğun asabesine intikal eder, annesinin kardeşlerine intikal etmez.
3. Yetkili ilim adamı ve şer'i hâkim bir hüküm verdiği zaman bunu yazdırması ve şâhidle tevsik etmesi meşrudur.

2733) Âişe (RadıyaUâhü <ınhâ)'(\\\x\; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir âzadlı kölesi bir hurma ağacından düşüp vefat etti. Geriye bir mikdar mal bıraktı. Ne çocuğu ne de başkaca yakım vardı. Bunun üzerine Peygamber (Sal-
iallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onun mirasını, köylülerinden bir adama veriniz» buyurdu." [23]

İzahı

Bu hadîsi diğer sünen sahipleri de rivayet etmişlerdir. Âzadb köle ve câriye öldüğü zaman soyundan asebesi ve belirli hisse sahipleri yok ise malının efendisine miras olarak kaldığını, babın girişinde beyân etmiştim. Bu hadiste sözü edilen âzadlı kölenin soyundan mirasçısı olmadığına göre malının, efendisi olan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etmesi gerekli idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in onun malını köylülerinden birisine verilmesini emretmesi ile ilgili olarak Kadı î y â z : Resûl-i Ekrem (Alevhi's-salâtü ve's-selâm) bu malı sadaka olarak ver-
miş olabilir.Ya da peygamberlerin malları mirasçılarına değil, hazîneye intikal ettiği gibi onlar kimsenin malına da mirasçı olmadıkları için böyle emretmiş olabilir. Bu durumda bu nevî mallar hazîneye intikal eder. Hazineye intikal eden mallar ise müslümanların yararlarında ve ihtiyaçları yolunda kullanıldığı için Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) gördüğü yarar icabı bu malın âzadlı kölesinin köylülerinden birisine verilmesini uygun görmüştür, der.
En-Neyl yazarı da: Bu hadîs, bilinen mirasçısı bulunmayan bir kimsenin miras olarak geriye bıraktığı malının o yerdeki insanlardan birisine verilmesinin câizliğine delâlet eder, demiştir.

2734) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)'in amcası) Hamza (Radıyallâhü ank)'m kızı (ki Muhammed bin Ebî Leylâ'nın dediğine göre; Abdullah bin Şeddâd'ın ana bir kız kardeşidir) (Radıyallâhü a«/s<z)'dan; Şöyle demiştir :
Benim bir âzadlı kölem vefat etti ve geriye bir kız bıraktı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun malını benim ile kızı arasında taksim etti. Malının yarısını bana, yarısını da onun kızına hükmetti." [24]

İzahı

Âzadlı köle, soyundan mirasçı olarak bir kız bıraktığı için kızın hakkı malın yarısıdır. Soyundan asabe durumunda mirasçısı bulunmadığı için yukarda açıkladığım hükümler gereğince artakalan mal, âzadlayana asabe sıfatıyla aittir. H z . Hamza (Radıyallâhü anh)'ın kızının ismi, Miftâhü'l-Hâce'de beyân edildiğine göre S e 1 m â' dır. Yine orada beyân edildiğine göre A h m e d bu hadîsi K a t â d e aracılığıyla Hamza' nm kızı S e 1 m â ' -dan rivayet etmiştir. Bu hadîse diğer sünenlerde rastlayamadım. Nesâi'de rivayet edilmiş olabilir. [25]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

Bir âzadlı köle veya câriye öldüğü zaman yalnız bir kızı, bir de kendisini âzadlayan kimse varsa, malının yarısı hisse olarak kızına verilir. Geri kalan da efendisine verilir.
Hz. Hamza (Radıyallâhü anh)'m kızı sahâbîlerdendir. Râ-vîsi, ana bir kardeşi Abdullah bin

Şeddâd' dır. [26]

8- Katilin (Öldürdüğü Yakınına) Mirasçı Olması Babı

2735) Ebû Hüreyre (Radtyallâhii anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Katil (öldürdüğü kimseye) mirasçı olamaz,* buyurmuştur."

2736) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radıyallâhü ankümây dan; Şöyle demiştir :
Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fetih günü ayağa kalkarak şöyle buyurdu.
-Kadın, kocasının diyeti (kan bahası) ndan ve malından miras alır ve erkek de karısının diyetinden ve malından miras alır. Bunlardan birisi arkadaşını (yâni eşini) öldürmedikçe, (hüküm budur.) Karı ve kocadan birisi arkadaşını (eşini) kasden öldürdüğü zaman, diyetinden ve malından hiç bir şeye vâris olamaz. Eğer bunlardan birisi arkadaşını yanlışlıkla öldürürse onun malından mîras alır. Fakat diyetinden mîras alamaz."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Sa'îd, asılarak öldürülen Said'dir. Ahmed : Onun hadîsleri mevzudur, demiştir ve bir defasında da : O, kasden ve bile bile hadis uydururdu, demiştir. Ebû Ahmed el-Hâkim de : O, hadîs uydururdu ve zındıklık suçundan dolayı asıldı, demiştir. El-Hâkim Ebû Abdillah da : O'nun rivayetinin düşüklüğünde ihtilâf yoktur, demiştir, [27]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Diyet kitabının 14. babında 2645 nolu olarak geçti ve gerekli bilgi orada verildi. Katil kişinin, öldürdüğü yakınma mirasçı olmayacağı yolundaki ilmi görüşler de orada beyân edildi. Yine orada izah edildiği gibi katil, öldürdüğü' yakınının diyetinden de bir şey alamaz. Öldürme kasden olsun, yanlışlıkla olsun fark etmez. Ancak Mâlik ve bâzı ilim ehline göre cinayet yanlışlıkla işlenmiş ise katil maktulün malına mirasçı olur, fakat diyetine mirasçı olamaz.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhJ'm hadîsi Ze-vâid türündendir. Notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. [28]

Bu Hadîsten Çıkarılan Hükümler Şunlardır

1. Karı ile koca biribirlerinin malına ve diyetine mirasçı olma hakkına sahiplerdir. Ancak bu hüküm bunlardan birisinin diğerini öldürmemesi şartına bağlıdır.
2. Kadın, kocasını veya erkek karısını kasden ve teammüden öldürürse öldüren taraf öldürülen tarafın ne malına ne de diyetine mirasçı olamaz.
3. Kadın kocasını veya erkek karısını yanlışlıkla öldürürse, öldüren taraf öldürülen tarafın malına mirasçı olur. Fakat diyetine mirasçı olamaz.
Yukardaki 1 ve 2. maddelerde beyân edilen hükümler fıkıhçila-nn cumhurunun görüşüne uygundur. 3. maddedeki görüş ise Mâlik ve Nahaî ile Hade vîler'in görüşüne uygundur. Fıkihçıların cumhurunun görüşüne uygun değildir. Çünkü ilim ehlinin ekserisine göre yanlışlıkla öldürmek ile kasden öldürmek ara-, sında, mîras hususunda bir fark yoktur. Katil, maktulün malına ve diyetine hiç bir suretle, yâni cinayet yanlışlıkla da işlenmişse mirasçı olamaz.

Yukarda belirttiğim gibi bu konu 2645 ve 2646 nolu hadislerin izahı bölümünde izah edilmiştir. [29]

9- Zevi'l-Arhâm (Denilen Akrabaların Mîrasçılık) Babı

Arhâm: Rahm'in çoğuludur. Rahm, akrabalık manasınadır. Zevî % Zû'nun çoğuludur. Zû, sahip manasınadır. Şu halde Zevi'l-Arhâm; Akrabalık sahipleri, yâni akrabalar manasınadır. Konusu miras bırakılan malların vârisler arasında taksimi olan Ferâiz ilminde bu sözcük, belirli hisse sahipleri ve asabe ismi verilen mirasçılar dışında kalan akrabalar mânâsını ifâde eder. Ölünün kızlarının çocukları, ölünün hala ve teyzeleri ile dayıları ve bunların çocukları Ze-vi'1-Erhâm ismi verilen akrabalardandır.
Zevil-Arhâm ismi verilen akrabaların mirasçı olup olmayacakları hususunda ihtilâf vardır. Yâni

ölünün belirli hisse sahibi durumundaki mirasçıları ve asabe ismi verilen mirasçıları bulunmadığı takdirde malı Zevi'l-Arhâm adı verilen akrabalarına mı, devlet hazinesine mi verilecek?
Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
I. Ömer, Ali, İbn-i Mes'ûd, Ebü Ubeyde bin el-Cerrâh, Muâz bin el-Cebel, Ebü'd-D e r d ânın dâhil bulunduğu sahâbîlerin ekserisine göre Ölünün yukarda anlatılan iki nevi mirasçısı bulunmadığı takdirde Zevi'l-Arhâm denilen akrabaları mirasçı olurlar. Tabiilerden Alkarna, Nahai, Şüreyh, eî-Hasan, İbn-i Şîrîn, Ata,
Mücâhid de bu sahâbîlere uymuşlardır. Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed, Züfer ve bunlara tabi âlimler de böyle hükmetmişlerdir.
Sahâbîlerden Zeyd bin Sabit ise: Zevi'l-Arhâm için mîrasçılık hakkı yoktur. Ölünün belirli hisse sahibi durumundaki yakınları ile asabe nevinden olan mirasçıları bulunmadığı takdirde malı devlet hazînesine bırakılır, demiştir. Tabiîlerden S a î d bin el-Müseyyeb ile Saîd bin Cübeyr de böyle demişlerdir. Mâlik ve Şafiî' nin de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur. Allah cümlesinden razı olsun.
Zevi'l-Arhâm ismi verilen yakınların başlıcaları şunlardır:
1. Ölünün kızlarının evlâd ve torunları...
2. Ölünün oğlunun kızlarının evlâdı ve torunları...
3. Ölünün fâsid dedeleri. Yâni ölü ile kendisi arasında bir kadın bulunan dedeler. Meselâ ölünün annesinin babası, ölünün babasının annesinin babası gibi...
4. Fâsid neneler. Bunlar da fâsid bir dede aracılığıyla ölüye ulaşan büyük annelerdir. Meselâ ölünün annesinin babasının annesi gibi.
5. Ölünün kızkardeşlerinin evlâd ve torunları...
6. Ölünün erkek kardeşlerinin kızları ve bu kızların evlâd ve torunları...
7. Halalar ve evlâdı ile torunları
8. Dayılar ve evlâdı ile torunları...
9. Teyzeler ve evlâdı ile torunlan...
Daha geniş bilgi için farâiz kitablanna baş vurulmalıdır.

2737) Ebû Ümâme (Es'ad) bin Sehl bin Huneyf[30] (Radtyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre :
Bir adam (başka) bir adama bir ok atarak öldürdü. Öldürülen adamın bir dayıdan başka mirasçısı da yoktu. Ebû Ubeyde bin el-Cer-râh (Radıyallâhü anh) bu adamın miras işini (halîfe) Ömer (Radı-yallâhü anh) ra yaslı olarak sordu. Ömer (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur, diye Ebü Ubeyde'ye yazılı cevab verdi:
«Allah ve Resulü, hiç bir mirasçısı bulunmayan (müslüman)ın mirasçısıdır. Dayı da hiç mirasçısı bulunmayan (yeğenin) in mîras-çısıdır.»"

2738) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'm sahabelerinden olup Şâm halkından ol.an Mikdâm Ebû Kerîme (bin Madîkerib)[31] (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûîullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim (ölüp de) bir mal bırakırsa o mal onun mirasçüaruıadır.
Ve kim (ölüp de) bir ağırlık (yâni yardıma muhtaç çoluk çocuk ve borç) bırakırsa o ağırlık (işini yüklenmek) bize aittir, (veya: O agırlık Allah'a ve Resulüne aittir, buyurmuştur). Ve ben hiç bir mirasçısı bulunmayanın mîrasçısıyım. Onun yerine diyet veririm ve onun mirasını alırım. Dayı da hiç bir mirasçısı bulunmayanın mîrasçısıdir. Onun yerine diyet öder ve ona mirasçı olur.»" [32]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste geçen «Hiç bir mevlâsı bulunmayan (müsiüma)nın m evlâsı Allah ve Resulüdür.» mealindeki cümleden kasdedilen mânâ tercemede gösterdiğim gibi «Hiç bir mirasçısı bulunmayan (müslüman) nın mirasçısı Allah ve Resulüdür.» E 1 - K a r i bu cümleyi böyle yorumlamıştır. Allah ve Resulünün mirasçılığmdan maksad ise o kimsenin malının devlet hazînesine intikal ettirilmesi veya müslümanların ihtiyaçlarına har-canmasıdır. Hadîsin ikinci cümlesine göre belirli hisse sahibi durumundaki mirasçılardan ve asabe ismi verilen, yâni belirli hisse sahiplerinden artakalanı alan ve bunlar yok iken malın tamamını alan mirasçılardan kimse bulunmadığı takdirde ölünün dayısı mirasçı olur. Ölünün dayısı ise yukarda anlattığım gibi "Zevi'I-Arhâm" ismi verilen akraba nevindendir. Bu nevi akrabaların mirasçı olup olmadıkları

konusundaki görüşleri yukarda anlatmıştım. Gerek bu ve gerekse bundan sonra gelen hadîs Zevi'I-Arhâm denilen akrabaların mirasçı olduklarına hükmeden âlimler için delildir. T i r m i z î bunun, yâni Ebû Ümâme' nin hadisinin hasen olduğunu söylemiştir.
El-Mıkdâm (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû D â -vûd, NesâÎ, Ahmed, Hâkim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Keli" sahibine ağır gelen yük manasınadır. Burada kasdedilen mânâ ölen kişinin geriye bıraktığı fakir çoluk çocuk ve ödeyemediği borcudur. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü vesselam) in «...Bu yükü yüklenmek bize veya Allah'a ve Resulüne aittir» mealindeki buyruğundan maksad o kimsenin geriye bıraktığı fakir aileye bakıp ihtiyaçlarını gidermenin ve onun borcunu ödemenin Zâti Nebevilerine ait olduğunu belirtmektir.
Diyetler bölümünde etraflıca anlatıldığı gibi cinayet işleyen kimselerin akrabaları bâzı durumlarda cinayetin diyetini öderler. İslâmiyet bâzı durumlarda bu diyeti caninin akrabalarına yüklemiştir. Bu hadîsten mirasçısı bulunmayan müslümamn mirasçısının ve di-
yetini verenin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) olduğu bildirilmektedir.
Hadîsin son kısmında da mirasçı bulunmadığı takdirde dayının, yeğenine mirasçı olduğu ve yeğeni bir cinayet işlediği zaman kendisinin diyeti ödemekle yükümlü olduğu bildirilmektedir. Bu hadîsin ilk kısmının birer benzeri 45, 2415-2416 numaralarda geçmiştir. [33]

10- Asabe (İsmi Verilen Kimselerin) Mîrasçılığı Babı

Asabe: Belirli hissesi bulunmayan mirasçılara verilen bir isimdir. Mirasçıların bir kısmının mirastan alacakları haklar Kur'an âyetlerinde belirli hisselerle tâyin ve tesbit edilmiştir. Anne, nene, bâzı durumlarda baba, bazen kız çocuğu, yalnız anne bir kardeşler gibi. Yukarda da açıkladığım gibi bu nevî mirasçılara Zevi'I-Furûd denildiği gibi Ashâb-ı Furûd da denilir. Yâni belirli hisse sahipleri.
Asabe ismi verilen mirasçılar ise, ölünün erkek evlâdı, bunların erkek çocukları ana baba bir veya yalnız baba bir, erkek kardeşler, erkek kardeşlerle beraber bulunan bunların kız kardeşleri, bâzı durumlarda baba ve bunun babası gibi.

2739) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)\\en; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ana baba bir kardeşlerin biribirlerine mirasçı olduklarına, (bunlarla beraber bulunan) yalnız baba bir kardeşlerinin (bunlara) mirasçı olmadıklarına hükmetti. Adam, baba ve anne bir kardeşine mirasçı olur. Fakat o kardeşin (yalnız) baba bir kardeşleri mirasçı olmazlar."

2740) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
* (Ölenin) mabnı belirli hisse sahipleri arasında taksim ediniz. Hisselerden artakalanı (ölüye) en yakın erkeğe veriniz.»" [34]

İzahı

Alî (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Âyânu Beni'1-Ümm" ana ve baba bir kardeşler manasınadır. Bunlara "Benü'1-Âyân" da denilir. Yine hadîste geçen "Benü'l-Allat" ise yalnız baba bir kardeşler manasınadır.
Yukardaki terimler erkek ve kız kardeşlerin hepsi hakkında kullanılır. Bu hadîsten kasdedilen mânâ şudur:
Bir kimse öldüğü zaman ana baba bir kardeşleri ve yalnız baba bir kardeşlen varsa, ana baba bir kardeşleri mirasçı olurlar. Fakat yalnız baba bir kardeşleri mirasçı olmazlar. Bu iki grup kardeşler asabe ismi verilen mirasçılardan olmakla beraber birinci grubun, yâni ana baba bir kardeşlerin akrabalığı, ikinci grubun, yâni yalnız baba bir kardeşlerin akrabalığından daha kuvvetli olduğu için birinci grup ikinci grubu mirasçılık hakkından düşürür.
Şayet bir kimsenin ana baba bir kardeşleri yok da yalnız baba bir kardeşleri varsa bunlar da asabe sayılır ve mirasçı olabilirler.
kardeşler bizatihi asabedir. Beraberlerinde bulunan kız kardeşlerini de asabe durumuna geçirirler.
İbn-i Abbâs (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Ferâizi Feriza'mn çoğuludur, Kuranı Kerîm'de tâyin ve takdir edilmiş olan miras hisseleridir. Bu

hisseler 1/2, 1/3, 2/3, 1/4, 1/6 ve 1/8
oranındaki paylardır. Kur'an-ı Kerîm bu hisselerin hangi mirasçılara âit olduğunu beyân buyurmuştur. Ayrıca bu hususta hadisler de vardır.
Bir kimse öldüğü zanu:,n ferâiz, yâni belirli hisselere sahip mirasçılardan kimseler varsa önce onların hisseleri verilir. Bundan artakalan varsa ölüye en yakın erkek kişilere verilir.
Belirli hisse sahiplerinin hisseleri ödendikten sonra artakalan malın ölüye en yakın er kişiye verilmesine dâir cümleden kasdedilen mânâ şudur:
Ölenin yakınlarından asabe sayılan er kişiler arasında ölüye en yakın olan mirasçı olur. Diğerleri olmaz. Şayet yakınlık derecesi eşit olan er kişiler çok iseler hepsi mirasçılıkta ortak olurlar. Meselâ ölen kişinin kansı, annesi, iki oğlu ve iki kardeşi bulunursa, bunlardan 1/8 nisbetinde' hisse sahibi olan karısına ve 1/6 nisbetinde hisse sahibi olan annesine hisseleri ödenir. Yâni ölünün malı 24 hisse itibar edilerek bunun 1/8'i olan 3 hisse karıya, 1/6'sı olan 4 hisse ölünün annesine verilir. Geriye 17 hisse kalır. Ölünün oğulları ve kardeşleri asabe sayılır. Ölünün oğulları, ölünün kardeşlerine nisbeten ölüye daha yakın sayılır. Çünkü oğulları doğrudan ölüye ulaşır. Fakat kardeşleri ölünün babası aracılığıyla kendisine ulaşır. Şu halde artakalan 17 hisse ölünün oğullarına verilir ve ölünün kardeşleri mirasçılıktan düşmüş sayılırlar.
Ölünün asabe sayılan er kişilerin beraberlerinde ayni derecedeki kadın kişiler de varsa Nisa süresindeki miras âyetlerinde belirtildiği gibi kadın kişiler er kişilerle beraber mirasçı olurlar. Er kişilere iki kadın kişinin hisseleri kadar verilir. Meselâ ölünün oğlu ve kızı varsa oğluna iki hisse, kızma da bir hisse verilir. Keza ölen kimsenin ana baba bir erkek kardeşleri ve ana baba bir kız kardeşleri varsa kız kardeşler erkek kardeşlerle beraber mirasçı olurlar ve erkek kardeşlerin her birisine iki kız kardeşin hisseleri kadar verilir.
Ölünün er kişi akrabalarının yakınlık sırası genellikle şöyledir: Ölünün oğullan, oğullarının oğulları, ölünün babası, babasının babası, ölünün ana baba bir erkek kardeşleri, bunların oğulları, ölünün baba bir erkek kardeşleri, bunların oğulları, ölünün amcası, amcasının oğulları...
Konu hakkında geniş bilgi ve bâzı noktalardaki ihtilâfları öğrenmek isteyenler fıkıh kitablarma başvurmalıdır. Biz bu özlü bilgi ile yetinmek durumundayız. [35]

11- Hiç Bir Mirasçısı Bulunmayan (Ölünün Malının Kime Verileceğine Dâir Gelen Hadîs) Babı

2741) (AbHııHah) bin Abbâs (Radıyallâhii anhümâ)\\ar\\ Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bir adam Öldü ve geriye hiç bir mirasçı bırakmadı. Fakat âzadlamış olduğu bir köle vardı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın mirasını o âzadlanmiş köleye verdi." [36]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tirmizi bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştirEl-K ar i ; Mirasçısız ölen bu adamın malı devlet hazînesine aitti. Bir teberru mâhiyetinde olmak üzere âzadlı köleye verilmiştir. Nasıl ki Â i ş e (Radıyallâhü anhî'ın rivayet ettiği (2733 nolu) hadiste mirasçısız ölen bir âzadlı kölenin malının, köylülerinden bir (muhtaç) kimseye verilmesi emredilmişti. El-Mazhar'ın beyânına göre Şüreyh ve Tâvûs demişler ki : Âzadlayan kimse, âzadliğı köle veya cariyenin malına mirasçı olabildiği gibi, âzadlanan köle veya câriye de âzadlayanın malına mirasçı olabilir, diye bilgi vermiştir
Devlet hazinesi İslâmi prensiplere göre bozuk bir düzen içinde olursa, mirasçısız ölen kimsenin malı, müslümanlarm genel yararları, yolunda harcanır. Tuhfe yazarı bu görüşü beyân etmiştir. [37]

12- Kadın Üç (Çeşit) Miras Toplar, Babı

2742) Vasile bin el-Eska'[38] (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kadın (şu) üç (çeşit) mirası toplar (alır) ; Âzadlısı, yolda (terk edilmiş olarak) bulup yetiştirdiği bebek ve üzerine, kocasıyla liânlaş-tığı çocuğu (onun mirasları) .»
Muhammed bin Yezîd dedi ki: Bu hadisi Hişâm'dan başkası rivayet etmemiştir." [39]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsin hasen - garîb olduğunu söylemiştir.
Bu hadis kadının soy ve sihri akrabalık sebeplerinden başka yollarla olan mirasçılığını beyân eder. Bu yollardan :
Birincisi, köle veya cariyeyi âzadlaması sebebiyle olan mirasçı-hğıdır. Yâni kadın bunları âzadladıktan sonra bunlar mirasçı bırakmadan öldükleri zaman kadın bunların malına mirasçı olur.
İkincisi, kadının yolda bulup yetiştirdiği ve kimin çocuğu olduğu bilinmeyen bebeğe mirasçı olmasıdır. Bu bebeğe Lakît ismi verilir.
H a t t â b i : Lakît bebek, fıkıhçiîarın hepsinin kavillerine göre hur sayılır. Bu durumda hiç kimse ona mevlâîık yoluyla, yani âzudIı köleye mirasçı olma yoluyla bu bebeğe mirasçı olamaz. Mirasçıhk ya soy ya da mevlâîık yoluyla elde edilebilir. Başka bir yolla mirasçı olabilmek mümkün değildir. Yola terkedilmiş bebek ile onu bulup yetiştiren kimse arasında ne soy birliği ne de mevlâîık yakınlığı yoktur. Fakat İshâk bin Râheveyh: Lakît bebeğin mevlâîık hakkı, onu bulup yetiştiren kimseye aittir, diyerek bu hadîsi delil göstermiştir. Ama, bu hadîs, nakil ehli olan âlimlerce sabit sayılmamıştır. Sabit olmayınca bununla hükmetmek gerekli değildir. Bu itibarla tüm âlimlerin görüşü tercih edilir, demiştir.
Tuhf e yazarı yukardaki nakli yaptıktan sonra e 1 - K â d ı' nın şöyle dediğini nakleder:
"Bebeği yolda bulup yetiştiren kadının ona mirasçı olmasından maksad şudur: Mirasçısız ölen kimsenin malı devlet hazînesine verilir ve muhtaç durumdaki müslümanlara dağıtır, onların ihtiyaçlarına harcanır. Lakît bebek sonradan öldüğünde mirasçısı bulunmadığına göre muhtaç müslümanlara verilecek malı öncelikle onu yetiştirip büyüten kimseye verilmelidir. Maksad budur. Yoksa sanıldığı gibi, âzadlayan kişi, âzadladığı kimseye mirasçı olduğu gibi bebeği yolda bulan kimsenin de bebeğe bir nevî âzadlama yoluyla mirasçı olduğu hükmü kasdedilmemiştir."
Üçüncüsü kadın ile kocasının, üzerinde lânetleştikleri çocuğa kadının mirasçı olmasıdır. Lânetleşme meselesi şöyle olur:
Erkek karısını zina ile itham ederek doğan çocuğun kendisinden olmadığını iddia ettiği ve karısının bu iddiayı reddettiği zaman şer'î hâkim bunlar arasında Hân işlemini uygular. Bu konu süneni-mizin Liân babında etraflıca anlatılmıştır. (2066 - 2071 nolu hadîslere bak) Aralarında liân işlemi uygulanan eşlerden kadın, ilgili çocuğuna anne sıfatıyla mirasçı olur. Fakat çocuğun kendisinden olmadığını iddia etmiş olan kadının kocası bu çocuğa mirasçı olamaz.'Çocuk da annesine mirasçı olur. Fakat kadının kocasına, yâni muhtemel babasına mirasçı olamaz. Bu hususlarda fıkıhçılar ittifak halindedir.
Müellifimizin şeyhlerinden Muhammed bin Yezîd, bu hadîsi yalnız Hişâm'm rivayet ettiğini, ondan başka kimsenin rivayet etmediğini söylemiştir. Fakat Ebû Dâvûd bu hadîsi İbrahim bin Mûsâ er-Râzî aracılığıyla ve Tirmizî de Hârûn Ebû Mûsâ el-Müstemlî
el-Bağdâdi vasıtasıyla Muhammed bin Harb' ten rivayet etmişlerdir. Bu duruma göre H i ş â m ' dan başka iki zât da ayni hadîsi Muhammed bin Harb' ten rivayet etmiş olur. Şu halde bu iki. zâtın rivayeti Muhammed bin Yezîd ' e intikal etmemiştir. [40] .

13- Çocuğunun Kendisinden Olmadığını İddia Edenin Babı

2743) Ebû Hüreyre (Radıyollâhü anh)*(]en; ŞnySe demiştir:
Liân âyeti (Nûf sûresinin 6 - 9. âyetleri) indiği zaman Resulul-lah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :
-Hangi kadın (doğurduğu gayri meşru çocuğun kocasından olduğunu ve meşruluğunu iddia etmek suretiyle) bir aileden olmayan bir kişiyi onlara ilhak eder (katar) sa o kadının Allah (in dini veya rahmeti) ile ilgisi yoktur ve Allah onu cennetine sokmayacaktır. Hangi erkek de çocuğunu tanıdığı (yâni kendisinden olduğunu bildiği) halde inkâr eder (yâni kendisinden olmadığım iddia eder) ise Allah kıyamet günü onu (rahmetinden veya cemâlini görmekten) mahrum edecek ve şâhidler (yâni mahşerdekilerHn huzurunda rezîl edecektir.»"
Not : Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü sened-de Yahya bin Harb bulunur. Zehebî, el-Kâşif'te bu râvinin meçhul olduğunu söylemiştir. [41]

İzahı

Zevâid sahibi bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de E b û Dâvûd, Nesâİ, Ahmed ve îbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir. £1-Münziri de bu hadîsin E b û Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edildiğini beyân etmiştir. Ebû Dâvûd'un senedi değişiktir ve o senedde Yahya bin Harb yoktur. Câmiü's-Sağir sahibi bu hadisin senedinin sahîh olduğunu söylemiştir.
Hadiste işaret edilen Liân âyeti, Nûr sûresinin 6 ilâ 9. âyetleridir. Bu âyetlerle ilgili bilgi sünenimizin Liân babında rivayet olunan 2066 - 2071 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum. Şu kadarını söylemekle yetineceğim :
Bir erkek karısını zina ile itham edip bunu dört şâhidle isbatla-yamadığı ve karısı da bu iddiayı red ettiği zaman şer'i hâkim huzurunda bu eşler lânetieşirîer. İşte bu lânetleşme yeminine lian işlemi denilir.
Bir kadın evli iken zinadan olma çocuğunun kocasından ve meşru olduğunu iddia etmekle bu yabancı çocuğu, kocasının ailesine katmış olur. Kadının bu iddiada bulunmakla büyük bir azaba müstahak olduğu belirtilmektedir. Böyle bir kadının Allah'ın rahmetinden ve dîninden muteber bir hisse almaya müstahak olmadığı ve Cennete girmeye hak kazanmadığı ifâde edilmek istenmiştir. Bu hadîsteki cümlelerin benzerleri daha önce de geçmişti. Oralarda defalarca gerekli yorum yapılmıştı. Hülâsa bu cümleler tehdid mahiyetindedir. Korkutmak anlamım ifâde eder. Bu suçu işleyen kadın, kâfir ise, bilindiği gibi din ve İlâhî rahmetle ilgisi olmadığı gibi cennete girmesi de ebedî olarak yasaktır. Devamlı olarak cehennemde kalacaktır. Fakat müslüman ise, işlediği suçun cezasını çektikten sonra cennete girecektir. Demek ki, bu kadın cennete ilk girenlerle beraber girme hakkına sahip değildir ve dinden, rahmetten muteber ve önemli bir hisse almaya da liyakatli değildir. Ama Aîlah Teâiâ dilerse onu mağfiret eder ve hak sahiplerini kendi hazinesinden memnun eder.
Erkek de kendisinden olduğunu bildiği çocuğunun kendisinden olmadığını iddia etmek suretiyle büyük bir günah işlemiş olur. Bu suçu işleyen erkekle ilgili hadîsteki cümleler de ayni şekilde tehdîd mahiyetindedir. Yukardaki yoruma benzer bir biçimde yorumlanır.

2744) Amr hin Şuayb;in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyallâhü an/tüm)tâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallatlahiî Aleyhi ve Sellcın) şöyle buyurmuştur :
«Kişinin, bilmediği bir nesebi iddia etmesi veya iç yüzü mechül olsa bile bir nesebi reddetmesi (soy nimetine) bir nankörlüktür.»"
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadis sünenin bazı nüshalarında bulunur, bâzısında bulunmaz. El-Müzzî de el-Atrâfta bu hadîsi zikretmemiştir. Bunun senedi sahihtir. Bu hadîsin İbnü'l-Kattân'ın ilâvelerinden olduğunu sanının. [42]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. İnsanın soyu, sopu da bir nimettir. Bu nimeti tepmemek gerekir. Bu itibarla bir kimsenin kendisinden olması mümkün bir çocuğun kendisinden olmadığım iddia etmesi caiz değildir. Ancak fıkıh kitablannda koşulan şartlar tahakkuk ettiği takdirde böyle bir iddiada bulunulur. Aksi halde bu nevî iddialar soy nimetine nankörlük sayılır. Kişinin babasına intisabını reddetmesi ve : Babam sen değilsin, ben falanın oğluyum, ondanım demesi de bir soy nimetini inkârdır, caiz değildir. [43]

14- Çocuğun (Kendisine Âit Olduğunu) İddia Etmek Babı

2745) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Radıyal-lâhü atıhüm)\\ew rivayet edildiğine tföre: Resûlulhıh (Sallallahü Aleyhi ve Sri-letn) şöyle buyurmuştur :
«Kim bir câriye veya hür kadınla zina ederse, ondan olma çocuk, zina çocuğudur. Çocuk (o kimseye) mirasçı olamaz ve kendisine mirasçı olunamaz.-"

2746) Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdu!l;ıh bin Amr bin el-As) (Rti-dtyallâhü anJwm)'r\en rivayet edildiğine tföre: Resûlullah (Sal/aflatıü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur :
«Nisbet edildiği babasının ölümünden sonra ilhak edilmesi istenen çocuk, babası olduğu söylenen adamın Ölümünden sonra mirasçılarının ilhak iddiasında bulundukları kimsedir.»
Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu konuda) şöyle hükmetti:
«Adamın cinsel ilişkide bulunduğu zaman mâliki bulunduğu bir cariyeden doğma kimse, onun adamm çocuğu olduğunu iddia eden (mirasçılar) a katılmış olur. Fakat ilhak iddiasından önce

(adamın mirasçıları arasında) taksim edilmiş olan miras malından o kimseye bir şey yoktur. Henüz taksim edilmemiş mirastan yetiştiği mikdar-dan hissesi kendisinedir. Nisbet edildiği babası (hayatta iken) onu inkâr etmiş (yâni çocuğu olmadığım söylemiş) olduğu zaman, artık (mirasçılar ilhak iddiasında bulunsa bile) o kimse mirasçılara katılmaz (ve adamın çocuğu sayılamaz). Eğer çocuk, adamın (cinsel ilişkide bulunduğu zaman) mâlik olmadığı bir cariyeden veya zina ettiği hür bir kadından olsa, (adamın mirasçıları ilhak iddiasında bulunsa bile) çocuk adamın evlâdından sayılamaz ve çocuğa mirasçı olunamaz. Kendisine nisbet edilen adam, çocuğun kendisinden olduğunu iddia etse bile hüküm böyledir. Çünkü o, bir zina çocuğudur, hür veya câriye olan annesinin mirasçılarına katılır.»
(Râvi) Muhammed bin Eâşid demiştir ki: Hadisteki "İlhaktan önce taksim edilen miras" sözü ile İslâm'dan önce, câhiliyet devrinde mirasçılar arasında taksim edilmiş olan mal kasdedilmiştir."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Bu hadîs sünenin bâzı nüshalarında bulunur, bâzılarında bulunmaz ve el-Müzzl bu hadîsi anmamıştır. [44]

İzahı

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Hadîsin mânâsının izahına geçmeden önce câhiliyet devrinin kötü bir âdetini anlatmak isterim. Çünkü bu âdet bilindikten sonra hadîsin mânâsının anlaşılması daha kolay olur.
Câhiliyet devri adamları, mülkiyetleri altındaki cariyeleri fuhuşta çalıştırırlardı. Ayni zamanda kendileri de bu cariyelerle cinsel ilişkide bulunurlardı. Bu nedenle doğan çocuğun, cariyenin sahibinden mi, yoksa zina edenlerden mi olduğu, çoğu zaman bilinmezdi. Bazen de câriye sahibi ile câriye ile zina eden adam arasında çocuk konusunda ihtilâf doğardı. Câriye sahibi çocuğun kendisinden olduğunu iddia ederken, zinâkâr adam da çocuğun kendisinden olduğunu iddia ederdi. İslâmiyet gelince ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) çocuğun cariyenin sahibine âit olduğuna ve zinâkâr kişinin çocuktan mahrumiyetine hükmetti.
H a t t â b î bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadiste beyân buyurulan hükümler Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-saîâtü ve's-seîâm)'m İslâmiyet'in ilk zamanlarında ve Şer-i Şerifin kuruluşunun başlangıcında koymuş olduğu hükümlerdir. Hadîsle konulan hükümler şunlardır :
Bir adam ölüp de ölümünden sonra mirasçıları bir çocuğun ondan olduğunu iddia ettikleri zaman duruma bakılır. Eğer adam hayatta iken çocuğun kendisinden olduğunu inkâr etmiş ise, ölümün-den sonra mirasçılarının bu iddiası kabul olunmaz ve çocuk, babası olduğu söylenen adama mirasçı olamaz.
Şayet adam hayatta iken çocuğun kendisinden olduğunu inkâr ve red etmemiş ise ve çocuğun annesi de bu adamın cariyesi ise, mirasçıların ilhak, yâni çocuğun adamdan olduğu dâvası kabul olunur ve dâvanın kabulü târihine kadar taksim edilmemiş bulunan adamın malma mirasçı olur. Fakat dâvanın kabulünden önce taksim edilmiş olan miras malından hisse taieb edemez.
Şayet çocuk, adamın cariyesinden değil de başkasının cariyesinden doğma ise, yâni adamın başkasına âit câriye ile gayri meşru cinsel ilişkide bulunması neticesinde kendisinden olma bir çocuk ise veya adamın hür bir kadınla zina etmesi dolayısıyla doğan zina çocuğu ise, adam çocuğun kendisinden olduğunu söylemiş olsa bile çocuk adamın çocuğu sayılamaz, ilhak dâvası kabul edilemez ve çocuk adama mirasçı olamaz. Çünkü gayri meşru birleşme yoluyla neseb oluşamaz.
N e v e v i : de : Hadîsin mânâsı şöyledir: Adamın nikâhlı bir karısı veya mülkiyeti altında olup cinsel ilişkide bulunduğu bir cariyesi olduğu zaman, bakılır. Adam nikâhlı karısı veya câriyesiyîe cinsel ilişkide bulunduktan sonra gebelik süresinin en az süresi geçer ve daha sonra bir çocuk doğarsa, çocuk adama ilhak edilir, yâni onun çocuğu sayılır ve çocuk ile adam arasında mîrascılık ve diğer ilgili hükümler uygulanır. Çocuk adama benzesin veya benzemesin hüküm budur, demiştir.
Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de, zina çocuğunun annesine ve annesinin yakınlarına akrabalığının geçerliliğidir. Annesi câriye olsun, hür olsun fark etmez. Zina çucuğu hür annesine, annesi de kendisine mirasçı olur. [45]

15- Velâ (Yânî Azadlayanın Azadlanana Mirasçı Olma Hakkı) Nın Satılmasının Ve Hibe Edilmesinin Yasaklanması Babı

2747) (Abflullah) bin Ömer (RadıyaHâhü anhümâ)'Ğa.n; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), velâ (yâni âzadlaya-nın, âzadlariana mirasçı olma hakkı) nın satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır."

2748) (Abdullah) bin Ömer (RadıyaUâhü anhum'â)'dan: Şöyle demiştir :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) velâ'nın satılmasını ve hibe edilmesini yasaklamıştır." [46]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği bu hadis Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde rivayet edilmiştir. Velâ'nın Türkçe karşılığını terceme-de ve babın başlığında parantez içi ifâde ile açıkladım. Bilindiği gibi âzadlanan köle ve câriye öldükleri zaman soy ve sihri akrabalarından mirasçıları bulundukları zaman mirasçı olurlar. O köleyi veya cariyeyi âzadlayan kimse veya onun mirasçıları bu köle ve cariyenin malına mirasçı olamazlar. Fakat âzadlanmış köle ve câriye öldükleri zaman hiç mirasçıları yok ise onları âzadlayan kişi miras-
çı olur. Âzadlayan erkek veya kadın ölmüş ise, önün asabe ismi verilen erkek akrabaları onlara mirasçı olur. İşte âzadlayan kişinin, o ölmüş İse asabe sayılan erkek akrabalarının âzadlanmış kişiye mirasçı olma hakkına "Velâ" ve "Mevlâlık" ismi verilir. Hadîs, bu hak-km satış veya hibe yoluyla başkasına devredilemeyeceği hükmünü beyân eder.
Hattâbi: İbnü'l-A'râbi' nin Muhammed bin Z i y â d' dan naklen beyânına göre Arablar velâ hakkını parayla satarlardı. Bu durum onlar arasında yaygın idi. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu işi yasakladı, diye bilgi verdikten sonra Hattâbi: Bu hüküm hakkında âlimler icmâ etmiş gibidir, der. [47]

16- Misasların Taksim Nevîleri Babı

2749) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anküma)'dan rivayet edildi-ğine-gşrç; ReşûluUah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Câhiliyet devrinde taksim edilmiş olan miras malı, câhiliyet devrindeki taksim şekli üzerinde (geçerli) dir. İslâmiyet'in yetiştiği miras malı da İslâmiyet'in taksim şekli üzerinde (geçerli) dir.»"

...Not: Zevâid'de şöyle, denilmiştir :. Râvi İbn-i Lehîa'nm zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır. [48]

İzahı

Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymış ise de bunu Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ancak şu noktadan Zevâid türünden sayılabilir: Buradaki hadîs İbn-i Ömer (Radıyak lâhü anh) tarafından rivayet edilmiştir. E bû D â v û-d'un süneninde ise müellifimiz de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhü-mâJ'nın hadisini 2485 numarada rivayet etmiştir. İbn-i A b b â s'm hadisindeki sened değişiktir ve notta zayıflığı belirtilen râvî İbn-i Lehia o senedde yoktur.
H a t t â b ı bu hadisin, yâni İbn-i Abbâs'in Ebû Dâvûd tarafından olan rivayetinin açıklaması bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadîs, câhiliyet devrinde olmuş bulunan nikâhlar ve mali konularla ilgili hükümlerin geçerli sayıldığına, câhiliyet devrinde bu hükümlerle amel eden kimseler sonra müslüman olunca evvelce işlemiş oldukları bu nevi hükümlerinin red edilmiyeceğine, fakat müs-lümanlığı kabul edenlerin İslâmiyet'e girdikten sonra bu nevi hükümleri uyguladıkları takdirde bunların geçersiz sayılacağına ve İs-lâmî hükümlere uydurulmasının gerekliliğine delâlet eder. [49]

Bu Hadîsten Çıkarılan Mîras Hükmü Şudur

Bir miras malı câhiliyet devrine göre henüz taksim edilmemiş iken mirasçıların tamamı veya bir kısmı müslüman olurlarsa artık taksimat İslâmî hükümlere göre yapılır. Fakat mirasçılar müslüman olmadan önce mal câhiliyet devri usûlüne göre taksim edilmiş ise artık o taksimat geçerli sayılır.
İbnü'1-Kayy im bu konu hakkında şu bilgiyi verir: Bir kâfir ölür ve malı henüz taksim edilmemiş iken mirasçılarından biri müslüman olur ise: Ömer bin el-Hattâb, Osman, îbn-i Mes'ûd ve el-

Hasan bin Alî (Radıyailâhü anh)'a göre müslüman olan mirasçı İslâm'a göre hissesini alır. Câbirbin Zeyd, el-Hasan, Mekhûl, Kata de, Humeyd, İyâs bin Muâviye, İshâk bin Râheveyh ve bir rivayete göre Ahmed bin H a n -b e 1 de böyle demişlerdir. A h m e d ' in arkadaşlarının ekserisi de bu görüştedir. Fakat fıkıhçıların büyük ekseriyeti ve diğer üç mez-heb imamları: Müslüman olan kişi mirasçı olamaz. Mal taksim edildikten sonra müslüman olduğu takdirde mirasçı olmadığı gibi, mal taksiminden önce de müslüman olduğunda yine mirasçı olamaz, de-mişlerdir. Çünkü mirasçı ile ölen yakını arasında din ayrılığı vardır. Din ayrılığı ise mirasçılığa mânidir. [50]

17- Bebek (Doğduğunda) İstihlal Edince (Bağırınca) Mirasçı Olur, Babı

2750) Câbir (bin Abdillah} (Radıyallâhü anhümâ)\\i\v\ rivayet edildiğine çöre; Resûlullah (Salla/lahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bebek (doğduğunda) istihlâl edince (bağırınca veya hayat belirtisi gösterince) cenaze namazı kılınır ve mirasçı olur.»"

2751) Câbir bin Abdillah ve eî-Misver bin Mahrama[51] (Radıyal-lâhü (whüm)'(\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Stili ali akü Aleyhi ve Sefirin) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bebek (doğduğunda) bağırarak istihlâl etmedikçe (ses çıkarmadıkça) mirasçı olmaz.»
(Râvî) demiştir ki: Bebeğin istihlâl'ı, ağlaması, bağırması veya aksırmasidır." [52]

İzahı

İlk hadis, sünenimizin 1508 numarasında geçmiştir. Orada da belirtildiği gibi bunu Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste beyân edilen bebeğin cenaze namazı ile ilgili bilgi ve âlimlerin bu husustaki görüşleri orada izah edilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur.
İkinci hadisi e 1-M i s v e r (Radiyaliâhü anh)'den, müellifimizden başka kim tarafından rivayet edildiğine dâir bilgi edinemedim.
Bebeğin istihlâl'ı, doğduğu zaman ses çıkarması, aksırması, ağlaması mânâlarına yorumlandığı gibi hayat, belirtisini göstermesi mânâsına da yorumlanmıştır. îstihlâl'ı hayat belirtisi mânâsına yorum layan âlimlere göre bebek doğduğunda ağlama, bağırma, aksırma, nefes alıp verme veya hareket etmek gibi her hangi bir hayat belirtisini gösterdiği zaman, mirasçılık hakkını kazanmış olur ve kendisine mirasçı olunur. îstihlâl'ı böylece geniş mânâya yorumlayan âlimler arasında Sevrî, Evzâi, Ebû Hanîfe' nin arkadaşları ve Şafii de bulunur.
Bir kısım âlimler ise istihlâl'ı bağırma mânâsına yorumlamışlardır. Bunlara göre bebeğin mirasçı olabilmesi ve kendisine mirasçı olunabilmesi için doğduğu zaman bağırması şarttır. Sâdece hayat belirtisinin bulunması yeterli değildir. İ bn-i Abbâs, Câbir bin Abdillah, Şüre'yh, Nahaî, Mâlik ve M e -dîne-i Münevvere halkı bu görüşte olanlardandır. Z ü h -r î: Ben aksırmayı istihlâl sayma görüşündeyim, demiştir.
Şerhü's-Sünne yazarı: Bir insan ölüp de mirasçısı anne karnındaki bir bebek ise, bebeğin mirası durdurulur. Eğer diri olarak doğarsa mirasını alır. Şayet ölü olarak doğarsa, mirasçılık hakkı yok-tur. Ona düşünülen hisse, diğer mirasçılara verilir, demiştir.
Bebeğin mirasçılık ve kendisine mirasçı olma durumu hakkında geniş bilgi fıkıh kitablarında anlatılmıştır. İsteyenler oralara müracaat edebilirler. [53]

18- (Kâfir) Adam (Müslüman) Adamın Elleri Üzerine Müslüman Olur, Babı

2752) Temini ed-Dârî[54] (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir defa) : Yâ Resûlallah! (Müslüman) adamın elleri üzerine müslümanlığı kabul eden Ehl-i Kitâb'tan olan adam hakkındaki sünnet (=şer'i hüküm) nedir? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«(Müslüman) adam, müslümanlığı kabul edene, hayatında ve ölümünde herkesten evlâ (fazla yakın)dır.»" [55]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ah-med ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayetinde Ehl-i K i t â b , yâni Hristiyan veya Yahudi iken müslümanlığı kabul edenin durumu sorulmuştur. Bâzı rivayetlerde «Müşriklerden bir kimse müslümanlığı kabul edince...» tâbiri kullanılmıştır. Diğer bir kısım rivayetlerde de «Bir adam müslümanlığı kabul...» ifâdesi bulunuyor. Bu değişik rivayetlerden çıkan sonuç şudur: Hadiste buyurulan hüküm umumîdir. Yâni müslümanlığı kabul edecek kimse ister Ehl-i K i t a b ' tan olsun, ister diğer kâfirlerden olsun hüküm aynidir.
Bâzı âlimler bu hadisi şöyle yorumlamışlardır:
Bir kâfirin müslümanlığına vesile olan mü'min ona herkesten fazla yakındır. Yâni mü'min, müslümanlığı kabul edene hayatı boyunca iyilik etmelidir ve mühtedi öldüğü zaman o mü'min ona mirasçı olur. Bir kavle göre hadisin zahir mânâsı budur.
Cumhura göre bu hadis «Velâ hakkı ancak âzadlamakla oluşur» mealindeki hadisle mensuhtur. Yâni kişi, ancak âzadladığı kişiye mirasçı olabilir. Kişi, İslâmiyet'i kabul etmesine vesiyle olduğu kimseye mirasçı olamaz.
Bir kavle göre hadisten kasdedilen mânâ şudur: Kişi, hidâyetine vesiyle olduğu kimseye, hayatı boyunca yardımcı olmalı, iyilik etmelidir. Mühtedi kişi öldüğü zaman da, hidâyetine vesiyle olan mü'min onun cenaze namazını kıldırmak hususunda öncelik hakkına sahiptir.
H a t t â b i bu hadîsin izahı bölümünde şu bilgiyi verir : "Müslüman kimse, elleri üzerine müslümanhğı kabul eden. kâfire mirasçıdır, diyen âlimler bu hadisi delil göstermişlerdir. Re'y ehli bu görüştedirler. Ancak buna şu şartı eklemişlerdir: Sözü edilen müslüman ile hidâyetine vesile olduğu kişi arasında Muvalat akdinin yapılmış olması gerekir. (Muvâlât akdi şöyle olur : Mühtedi kişi, hidâyetine vesile olan mü'min'e : Ben bir cinayet işlediğim zaman benim diyetimi sen öde ve ben öldüğüm zaman mirasçım sen ol, der. Mü'min de bu sözleşmeyi kabul eder.) Şayet taraflar arasında bu akid yapılmamış ise, mü'min kişi, hidâyetine vesile olduğu kimseye mirasçı olamaz.
İshâk bin'Râheveyh de Re'y ehli gibi hükmetmiştir. Fakat taraflar arasında Muvâlât akdinin yapılması şartını koşmamıştır.
Hadîste bu grubun görüşüne delil olacak bir açıklık yoktur. Çünkü hadiste mirasçılık ifâdesi yoktur. «Herkesten fazla yakınlık ve evlâ olmak» ifâdesi mirasçılık mânâsına yorumlanabildiği gibi iyilik etmek, yardımcı olmak ve yakınlık göstermek gibi mânâlara da yorumlanabilir. Dîger taraftan bu hadîs mirasçılık mânâsına yorumlandığı
takdirde;-Velâ (mirasçı olma hakkı) âzadlayana aittir» hadisine ters düşer.
Fıkıhçılarm ekserisine göre mü'min, hidâyetine vesile olduğu kâ-fir'e mirasçı olmaz.
Ahmed bin Hanbel bu hadîsi zayıf saymıştır. A b -d ü 1 a z i z de : Bu hadisin râvîleri hıfız ve İtkân ehli değildir, demiştir."'
Hanefi âlimlerinden Ebü'l-Berekât en-Nesefi de: Muvâlât akdi meşrudur (Muvâlât'ın ne demek olduğunu yukarda parantez içi ifâde İle anlattım. Şöyle de tarif edilebilir: İki müslüman arasında şöyle bir sözleşme yapmaktır: önce hangimiz bir suç işlerse gerekli diyet karşı taraftan ödenecek ve hangimiz ölürse diğeri mirasçı olacaktır. Muvâlât yoluyia mirasçı olabilmek için di-ğer mirasçılardan kimsenin bulunmaması gerekir.) Muvâlât yoluyla mirasçı olmak sabittir. Tüm sahâbiler bu görüştedir. Hanefi-1 e r ' in görüşü de budur. Bu hadîsin yorumu da şöyledir:
Bir erkek veya bir kadın müsiümanhğı kabul eder ve hiç bir mirasçısı yoktur. Âzadlanmış durumu da yoktur. Müslümanlığı kabul eden kişi, başka bir müsiürnana : Cinayet işlediğim zaman diyetimi ödemen ve öldüğüm zaman mirasçım olman üzere seninle mu-vâlât akdini yaptım, der. Karşı taraf da bunu kabul ederse bu akid kesinleşmiş olur. Müslüman adam, mühtediye mirasçı olma hakkım kazanmış olur.
El-Mazhâr da: Bir müslümanın elleri üzerine bir kâfirin müslüman olması, müslümanın mühtediye mirasçı olması hakkını kazandırmaz. Ebû Hanı f e, Şafiî, Mâlik ve Sevri böyle demişlerdir. Ömer bin Abdilazîz, Saîd bin el-Müsey y eb ve Amr bin el-Leys'e göre miras-çıiık hakkını kazandırır. Yâni velâ hakkı doğar. Bu grup, bu hadîsi delil göstermiştir, der.
Hadîsin sıhhati konusundaki ihtilâfa dâir gerekli bilgi için Av-nü'I-Mabûd'a veya Tuhfe'ye bakılabilir. E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te ve Aynî, el-Ümde'de daha geniş bilgi vermişlerdir. [56]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/405

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/405-406

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/406-407

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/408-409

[5] El-Ezdî el-Kûfi, kardeşi Erkam ve İbn-i Mes'ûd'un râvisidir. Kendisinden de Şa"bi ve Talha bin Musarrıf rivayet etmiştir. Sıkâ'dır. Buhâri ve sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır, (Hülâsa : 414)

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/409-411

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/411-412

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/412-413

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/413-414

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/414-415

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/415-418

[12] **Kabîsa bin Züeyb (R.A.) bin Halha'ın Hâl Tercemesi**
KabÎsa bin Züeyb (R.A.) bin Halha el-Huzâl Ebû İshâk veya Ebû Said el-Me-deni, Şam'a yerleşen sahabîlerin evlâdmdandır. Resûl-i Ekrem'i görme şerefine ermiştir. Doğduğu zaman kendisine dua etsin diye Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e götü-rüldüğü rivayet olunmuştur. Mekke'nin fethedüdiği yıl doğmuştur. Ebû Bekir, Ömer, Ebü'd-Derdâ, Ebû Hüreyre ve başkalarından rivayetleri vardır. Kendisinden de Zührî, Mekhûl, Raca bin Hayât, Ebû Kıîâbe ve başka zâtlar rivayet etmişlerdir. Sıka bir zât ve büyük bir âlimdir. Hicretin 86. yılı vefat ettiği rivayet olunmuştur. Kütüb-i Sitte sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (Hülâsa : 314, Tuhfe C. 3, Sah. 181 ve Tezkire C. 1, Sah. 60)

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/418-419

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/419-422

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/422-426

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/426

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/426-428

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/428-429

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/429-430

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/430

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/431-433

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/433-434

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/435

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/435-436

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/436

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/437

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/437-438

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/438

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/438-439

[30] Bu sahâblnin hâl tercemesi 2533 nolu hadîste geçti.

[31] Bu zâtın hâl tercemesi 442 nolu hadis bölümünde geçti.

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/439-442

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/442-443

[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/443-444

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/444-445

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/446

[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/446

[38] Bu zâtın hâl tercemesi 530. hadîs bölümünde geçti.

[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/447

[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/447-449
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/449
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/450-451
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/451
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/451-453
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/453-454
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/455
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/455-456
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/456
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/456-457
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/457
[51] Bu zâtın hâl tercemesi 2640. hadis bölümünde geçti.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/458
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/458-459
[54] Bu sahâbinin hâl tercemesi 760, hadis bölümünde geçmiştir.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/459-460
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/460-462

24- CİHÂD KİTABI

Cihâd : Arab dilinde güçlük mânâsına gelen Cehd kelimesinden alınmadır. Şeriat ıstılahında ise, Allah adını yüceltmek için kâfirlerle savaşmak mânasına geiir. Allah yolunda cihâd, nefisle mücâdele mânâsına da gelir. Bu Kitâbda Allah yolunda savaşma ile ilgili hadisler rivayet edilmiştir. Allah'ın adını yüceltmek maksadıyla kâfirlerle savaşmak veya buna hazırlanmak farz-ı kifâye'dir. Fakat din düşmanı olan kâfirler İslâm ülkesine girdikleri zaman onlarla savaşmak farzı ayn olur. Biz bu kadarlık bilgi ile yetinelim. Kimlere farz olduğu, kimlerin bundan muaf tutulduğu hususu ve benzeri meseleler fıkıh kitablarında etraflıca anlatılmaktadır. [1]

1- Allah Yolunda Cihâd Etmenin Fazîleti Babı

2753) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhj'den rivayet edildiğine göre; Resûiullah (SaliallaJıü Aleyhi ve Seli eni)- şöyle" buyurdu, demiştir :
«Allah, kendi yolunda (cihâd'a) çıkan (müslüman) kimseye «Benim yolumda cihâd, bana imân ve peygamberlerimi tasdikten başka bir neden onu (evinden) çıkarmıyor» diye (büyük ikram ve çok se-vâb) hazırlamıştır. (Allah) "O kimseyi cennete dâhil etmek veya elde ettiği sevâb veya ganimete nail olarak, çıktığı evine (selâmetle) geri getirmek benim kefaletim altındadır» (diye taahhüdde bulundu.)» Sonra Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) (sözüne devamla) :
«Nefsim (kudret) elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki müs-lümanlara güçlük çıkarmam (endişesi) olmasaydı, Allah yolunda (cihâda) çıkan hiç bir seriyye (yâni savaş müfrezesine katılmak)dan katiyen geri kalmazdım. Ve lâkin ben bir bolluk bulamıyorum ki onları (binit hayvanlarına) bindireyim. Onlar da bir bolluk bulamıyorlar ki (binici olarak) beni tâkib edebilsinler. Ben (savaşa gittik)den sonra (savaştan) geri kalmalarına da gönülleri razı olmaz. Muham-med'in nefsi (kudret) elinde olan (Allah)a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra (dirilerek) savaşıp katlolunmayı, sonra (tekrar dirilerek) savaşıp öldürülmeyi arzularım» buyurdu."

2754) Kbû Said-i Hudrî (Radtyallâhü anfı)'âen rivayet edildiğine gQre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah yolunda cihâd eden (müslüman) kimse, Allah'ın (şu) garantisi altındadır: Allah ya onu mağfiretine ve rahmetine katar veya onu sevâb ve ganimetle (evine selâmetle) geri döndürür. Allah yolunda cihâd eden (müslüman) kimse, (evine) dönünceye kadar durumu, (bu sürece) - gevşeklik etmeksizin (gündüzleri) oruçlu ve (geceleyin) ibâdete devamlı kimsenin durumu gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Atiyye bin Saîd el-Avfi bulunur. Bu râvîyi Ahmed, Ebû Hatim ve başkaları zayıf saymışlardır. [2]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i, Müslim, Nesâî ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin bâzı cümleleri kudsi hadis şeklinde ifâde edilmiştir. Bu nedenle bâzı ifâdeleri parantez içinde ilâve etmek durumu oldu.
Mücâhidin cennete girmesinin Allah'ın kefaleti altında olmasından maksad, Allah'ın ikram ve ihsanı ile cennete kavuşturulmasıdır. Mücâhidin selâmetle ve bol ecirle veya bol ecirle beraber ganimetle evine döndürülmesi ile ilgili cümleden maksad da onun hem maddî hem de mânevi veya yalnız mânevi mükâfatla evine dönmesidir.
Mücâhidin bu mutluluğa erişebilmesi için, cihâdını, nâm ve şöhret gibi dünyevi maksadlarla değil, sırf Allah rızâsı için ve ihlâslı yapması gereklidir. Hadis bu duruma da işaret etmektedir.
İhlâslı mücâhid'in şehîd edilmesi hâlinde cennetlik olduğuna dâir cümle ile ilgili olarak Kadı Iyâz: Bu cümleden maksad savaş şehidinin ölür ölmez derhal cennete dâhil edilmesi olabilir. Nitekim Allah Teâlâ şehîdlerle ilgili bir âyette
*OnIar Rableri yanında dirilerdir, nzıklanırlar...» buyurmuştur. Anılan cümle ile şu mânâ kasdedilmiş olabilir: Mücâhid, hesaba çekilmeden, azab edilmeden ve hiç bir günahtan dolayı müâhaza görmeden, Allah'a çok yakın kullarla beraber Öncelikle cennete girer. Çünkü sahih bir hadîsle sabit olduğu gibi şehîdlik, günahlara kefaret olur.
Hadîste geçen "Seriyye" savaş müfrezesi demektir. Nevevi: Seriyye, askerî müfrezedir. Bazen ordudan ayrılarak düşmana saldırıp tekrar orduya katılır. İbrahim el-Harbî demiş ki:

Seriyye, yaklaşık dörtyüz kişilik müfrezedir. Bu müfreze genei-likle gece yürüyüş yaptığı için ona seriyye ismi verilmiştir, diye bilgi verir.
Hadîsin son kısmında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), savaşa giden her askerî müfrezeye katılma iştiyakını beyân buyurarak, ancak müslümanlara olan şefkat ve merhameti dolayısıyla bâzı küçük savaşlara katılmadığım belirtmektedir. Şöyle ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) herhangi bir savaşa katıldığı zaman tüm müslümanlar refakat etmek ister ve geri kalmaya gönülleri razı olmaz. Tüm müslümanların savaş araç ve gereçlerini, özellikle binit hayvanlarını sağlamaya ne Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ne de müslümanların o günlerdeki güçleri yetmiyordu. Savaşa gidecek olanların bir kısmının yaya olarak, süvarileri takip etmesi güçlüğü açıktır. Binit hayvanı temin edemiyenleri savaşa götür-memek, gidemeyenleri derin üzüntüye sevk eder. İşte bu güç durumu dikkate aîan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bâzı savaşlara bizzat katılmamayı uygun bulmuştur.
Hadîsin en son fıkrası da gaziliğin ve şehidliğin faziletini, şehıd-liği temenni etmenin ve güç yetmez hayırlı işleri dilemenin meşruluğunu belirtir.
Cihâdın farz-ı ayn olmayıp farz-ı kifâye olduğu hükmü de bu hadisten çıkarılır.
E b û S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ise Zevâid türün-dendir. Bu hadis de cihâdın üstün faziletini beyân eder.
Mücâhid, şehid edildiği takdirde ilâhi mağfiret ve rahmete, edilmediği takdirde, sevab ve ganimete kavuşma garantisine sahiptir. Ayrıca cihâd süresi boyunca, gündüzleri oruçla ve geceleri ibâdetle İhya etmişçesine sevap kazanır. [3]

2- Allah (Azze Ve Celle) Yolunda Sabahleyin Veya Akşamleyin (Cihâd İçin) Yürüyüş Yapma (Faziletinin Beyânı) Babı

2755) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyûen rivayet edildiğine göre: Resûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sel/em) şöyle buyurdu, demiştir :
-Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolunda (cihâd için) bir kere yürüyüş, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.»"

2756) Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir :
-Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolunda Icihâd için) bir kere yürüyüş, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.»"

2757) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine güre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ît Seltem) şöyle buyurmuştur:
-Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir vakitte Allah yolımdfe (cihâd için) bir kere yürüyüş, şüphesiz dünyadan ve dünyadaki şeyhlerin hepsinden hayırlıdır."" [4]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim ve Tirraizi, Sehl (Radıyallâhü anh)'m hadîsini
bunlar ile N e s â i ve E n e s (Radıyallâhü anhümâ) 'nınkini yine bunlar ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Ğadve" ve "Ravha" kelimelerinin anlamlarıyla ilgili olarak el-Hâf iz, el-Fetih'te: "Ğadve, Guduv"dan alınmadır. Guduv, gündüzün başlangıcından ortasına kadar olan sürenin herhangi bir zamanında çıkmaktır. Ravha da Ravâh'tan alınmadır. Ravâh, gündüzün ortasından gün batmcaya kadar olan sürenin herhangi bir zamanında çıkmaktır, der. Bu çıkışlar Allah yolunda savaşmak amacıyla olduğu için yürüyüş sözcüğü ile terceme ettim. Çünkü bilindiği gibi askeri harekât için çevremizde, yürüyüş kelimesi kullanılmaktadır.
Böyle bir yürüyüşün dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden hayırlı olması ile kasdedilen mânâ ile ilgiîi olarak da el-Hâfız, İbn-i Dakiki'1-îyd' den naklen şu bilgiyi verir:
Bilindiği gibi bütün dünya ve içindekiler, cennetteki nimetlerin bir zerresine bile denk değildir. Fakat cennet nimetleri dünyada görülemiyor. Dünya nimetleri ise görülüyor. Görülemeyen cennet nimetleri ile görülebilen dünya nimetleri arasında bir mukayese yapıldığı takdirde cennet nimetlerinin değeri daha iyi anlaşılır. İşte bu nedenle hadîste bu mukayese yapılmıştır. Kasdedilen mânâ şöyle olur: Allah yolunda savaşmak için gündüzün herhangi bir zamanında

yapılan bir yürüyüş karşılığında verilecek cennet nimeti, dünyadan ve dünyadaki bütün nimetlerden üstündür.
Hadisteki cümle ile şu mânâ da kasdedilmiş olabilir: Anılan bir yürüyüş ile elde edilen sevab, bütün dünyayı, içindeki bütün varlıklarla beraber Allah yolunda harcamakdan kazanılacak sevabtan daha fazladır.

El-Hâf iz, daha sonra ikinci yorumu teyîd eden mürsel bir hadîsi nakleder. [5]

3- Bir Gaziyi (Savaşa Gidecek Müslümanı) Techizatlandıranın (Sevabının Beyânı) Babı

2758) Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururken işittim:
«Kim Allah yolunda savaşan bir gaziyi mükemmel bir biçimde teçhizattandınrsa, o gâzî ölünceye veya (savaştan) dönünceye kadar (kazandığı) sevabın bir misli onu techizatlandıran kimseye-olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Eğer Osman bin Abdİllah, Ömer bin el-Hattâb (R.A.)'den hadîs işitmiş ise sened sahihtir. Çünkü el-Tehzîb'te müellif, bunun Ömer'den olan rivayetinin mürsel olduğunu söylemiştir.

2759) Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim, Allah yolunda savaşan bir gaziyi teczihatlandınrsa, o gazinin sevabından hiç bir şey eksiltmeksizin sevabının bir misli o kimseye olur.»" [6]

İzahı

Zevâid türünden olan Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini İbn-i Hibbân da rivayet etmiştir. Zeyd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin birer benzerini, Buhâri, Müslim., T i r -mizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Gazinin techizatlandırılması, onun binek hayvanını ve savaş için gerekli araç ve gereçleri ile diğer ihtiyaçlarını temin etmek, demektir.
Birinci hadiste geçen istiklâl masdarından alınma fiilin mânâsı gazinin savaş araç ve gereçlerinden hiç bir şeye muhtaç olmayacak biçimde savaşabilir duruma gelmesidir.
Her iki hadis de bir gaziyi savaşa hazırlamanın sevabının yüceliğine delâlet eder. Asr-ı Saadette müslümanlardan fakir olanlar, Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve zengin olan sahâbiler tarafından techizatlandırılırdı. Techizatlandınlamayanlar savaşa katı-lamıyorlardı. Bu gibi sahâbiler bazen Medine-i Münevvere ' de kalıp savaşa giden müslümanUırın işlerine ve hizmetlerine bakarlardı. [7]

4- Allah Teâlâ Yolunda Mal Harcamanın Fazileti (Nın Beyânı) Babı

2160) Sevbân (Radıyallâhü anh)\\cn rivayet edildiğine göre; Re-Jffilullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir :
«Adamın harcadığı dinarın en faziletlisi (sevabça en üstün olanı) , onun çoluk çocuğuna harcadığı dinar, Allah yolunda bir at için harcadığı dinar ve adamın Allah yolunda (savaşan) arkadaşlarına harcadığı dinardır.»"

2761) Ali bin Ebi Tâlib, Ebü'd-Derdâ, Ebû Hüreyre, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Abdullah bin Ömer, Abdullah bin Amr, Câbir bin Abdillâh ve İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre bu zâtların hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden :
-Kim evinde oturup (yâni savaşa katılmayıp) da Allah yolun (da savaşanlarla bir nafaka (mâlî yardım) gönderirse ona beher dirhem karşılığında yediyüz dirhem (sevabı) vardır. Kim de Allah yolunda bizzat savaşır ve bu uğurda mal harcarsa ona beher dirhem karşılığında yediyüz bin dirhem (sevabı) vardır» buyurduğunu sonra;
= ("... Ve Allah dilediğine kat kat (sevâb) verir...) âyetini okuduğunu rivayet etmişlerdir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Halil bin Abdillâh bulunur. Zehebî: O, tanınmıyor, demiştir, İbn-i Abdühâdi de böyle demiştir. [8]

İzahı

Sevbân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, T i r -mizi, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir, tbnü'l-Melik bu hadisin şerhinde: Yâni bu üç yere yapılan harcama, diğer hayırlı işlere yapılan harcamalardan faziletçe üstündür. Hadiste anılan üç yer arasında da fazilet açısından bir sıralama vardır. Bu da hadisteki sıra durumudur, demiştir. Yâni en faziletli dinar adamın çoluk çocuğuna harcadığı dinardır. Bundan sonra en faziletli dinar, adamın savaş ve benzeri hayırlı yollar için hazırladığı binit hayvanı uğruna harcadığı dinardır. Üçüncüsü; adamın, Allah yolunda savaşan arkadaşları için harcadığı paradır.
Bâzıları: Hadiste bir sıralama durumu yoktur. Anılan üç şey sayılmış, fakat birisinin diğerinden sonra olduğuna dâir bir kayıd yoktur. Ancak şöyle söylenebilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan üç şeyi sırayla sayması hikmetsiz değildir, demişlerdir.
Sekiz sahâbî (Radıyallâhü anhüm) 'den rivayet edilen ikinci hadîs ise Zevâid türündendir. Bu hadis de savaşa katılmayıp, savaşanlara maddî yardımda bulunan müslümanın harcadığı meblâğın ye-diyüz kat ve savaşa katılıp da bu uğurda mâlî harcamada bulunan müslümanın harcadığı meblâğın yediyüz bin kat artırılarak, yâni bu kadar harcama yapmışcasma sevâb kazandığına delâlet eder. Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadisi buyurduktan sonra okuduğu âyet, Bakara sûresinin 261. âyetinin bir bölümüdür ve Allah yolunda harcanan malın sevabının kat kat arttırılmasının Allah'ın dilemesine bağlı bulunduğuna delâlet eder. Resûl-i Ekrem-bu âyeti, hadiste haber verdiği üstün fazileti teyid için okumuştur. Bu âyetin tamamının meali şöyledir:
«Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, (ekilen) öyle bir tanenin durumu gibidir ki, yedi başak bitirmiş ve beher başakta yüz tane bulunmuş olur. Allah Teâlâ dilediğine kat kat artırır. Allah vâsi' (lûtfu geniş) dir, (her şeyi) bilendir.» (261).
Yukarıya mealini aldığım âyetin izahı için tefsir kitablarma başvurmayı tavsiye etmekle yetineyim. [9]

5- Cihâdı Bırakmak Hakkındaki Tehdid Babı

2762) Ebû Ümâme (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şüyle buyurmuştur :
«Kim savaşmaz, veya bir gaziyi techizatlandırmaz, ya da savaşa £İden bir askerin çoluk çocuğuna namusluca bakıp (işlerini görmekle) yerini tutmaz ise Allah sübhâne kıyamet gününden önce onun başına ansızın bir felâket getirir.»"

2763) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Allah yolunda (cihâdla ilgili) bir eseri (ameli) bulunmadığı halde Allah'a kavuşur (yâni ölür) se, o kimse (kıyamet günü) bir eksiği olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkar.»" [10]

İzahı

Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû D â-vûd, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini ise Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadîste geçen "Karia" beklenmedik belâ, âfet ve musibet mânâsına gelir. Bu hadîse göre, savaşa gitmek, savaşa gideni techi-zatlandırmak ve savaşa giden bir müsîümanm geride bıraktığı çoluk çocuğuna namusluca bakıp işlerini görmek, diye sayılan üç şeyden hiç birisini yapmayan bir kimse, hayatta iken büyük ve ânî bir belâya uğrar. S i n d î bu hadîsin izahı bölümünde : İ b n ü' 1 -Mübarek' ten. rivayet edildiği gibi bu durumun Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dönemine mahsus olduğu umulur, demiştir.
İkinci hadiste geçen "Eser"den maksad, alâmettir. Sülme de noksanlık ve eksiklik demektir. E 1 - K â r i, el-Mirkat'ta : Hadîsteki eser'den maksad alâmettir. Yâni yaralanma, yürüyüş nedeniyle tozlanma, bedenin yorulması, mâlî yardımda bulunma, savaş araç ve gereçlerini temin etme, savaşa hazırlanma gibi savaş alâmetlerinden hiç biri olmaksızın ölen kimse, şehîdlik ve cihâd etme mutluluğuna eren kimselere nazaran eksikliği bulunduğu halde Kıyamet günü gelir. Bu hadîsin, cihâda gitmesi farz olan kimseler hakkında olması muhtemeldir. Yâni savaşa gitmesi farz olan bir kimse bunun hazırlığına girişmeyip görevini ihmal eder ve bu durumda ölürse kı-

yamet günü eksikli olarak Allah'ın huzuruna çıkar, demiştir.
T ı y b î de: Bu hadîs düşmanla savaşmaya, nefisle ve şeytanla mücâdeleye şümullüdür. Cihâd eseri de buna göre değişik olur, demiştir. [11]

6- Mazeret Kendisini Cihâddan Alakoyan Kimse (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

2764) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Tebûk savaşından dönüp Medîne-i Münevvere'ye yaklaşınca (sahâbîlere) :
— «Şüphesiz, Medine'de öyle bir (erkek) cemaati var ki, yürüdüğünüz yol boyunca ve geçtiğiniz her derede sizlerle (sevâb bakımından) beraber idiler» buyurdu. Sahâbîler:
— Yâ Resûlallah! Onlar Medine'de oldukları halde (mi?) diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-(Evet). Onlar Medine'de oldukları halde. (Hastalık ve güçsüzlük gibi meşru) mazeret, onları (savaşa katılmaktan) alakoydu- buyurdu."
2765) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) föyle buyurdu, demiştir:
«Medine'de bir takım erkekler var ki, geçtiğiniz her derede ve yürüyüş yaptığınız her yolda şüphesiz onlar (bu savaşa âit) sevâbta sizlere ortak oldular, (Çünkü hastalık ve güçsüzlük gibi meşru) mazeret, onları (savaşa katılmaktan) alıkoydu.»
(Müellifimiz) Ebû Abdillah bin Mâcete dedi ki: (Hadîs'in metni ya böyledir) veya Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğu gibidir. Ben bu hadîsin metnini aynen yazdım." [12]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd da az bir değişiklikle rivayet etmiştir. Ordaki rivayete göre meşru mazeretleri nedeniyle savaşa katılamayıp Medîne-i Münevvere ' de kalanlar, savaş seferine katılan sahâbilerin harcadıkları malın sevabını da kazanmışlardır.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim ve İbn-i Hib ban da rivayet etmişlerdir. Buhâri de talikan naklet-miştir.
Müellifimiz bu hadîsi rivayet ettikten sonra, bunu şeyh'inden rivayet elliği şekilde yazdığını belirtmekle beraber bir ihtiyat olmak u/.ere «Veya Resul i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's selâm)'in buyurduğu gibidir.» sözünü söylemiştir. Bu sözü söylemek bir çok âlimlerce prensip hâline getirilmiştir. Bundan amaç, mânevi mes'uliyetten kurtulmaktır. Çünkü Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir hadisini rivayet ederken en ufak bir hatâya düşmemek gerekir. Bu nok-tayla ilgili bilgiler Sünenimizın başlangıç kısmında verilmiştir.
Tebûk savaşma katılamadıkları halde bu sefere katılan mü-câhidler gibi sevaba eriştikleri bildirilen Medîne-i Münevvere' deki erkek sahâbilerin mazeretlerinin hastalık olduğu, M ü s 1 i m ' in bir rivayetinde belirtilmiştir. Fakat hadîs sarihleri bu mazeretin yanında mâlî veya bedeni güçsüzlük mazeretinin de bulunduğunu diğer bazı rivayetlerden yararlanarak nakletmişler-dir.
Nevevi, Câbir'in hadîsinin şerhinde : Bu hadîs, hayır işlerine niyet etmenin faziletine ve savaşa ya da başka ibâdete katılma kararında olmakla beraber meydana gelen bir meşru mazeret nedeniyle katılamayan kimsenin katılmışcasma sevâb kazandığına delâlet eder, demiştir.
Medine-i Münevvere'de kalan özürlü sahâbîlerin, mücâhidlerin sevabına ortak olmalarının mânâsı, mücâhidlerin sevabından hiç bir şey eksilmeden bunun bir mislinin onlara ihsan edil-mesidir. [13]

7- Allah Yolunda Rıbat (Sınır Ve Önemli Mevkilerde Düşmana Karşı Bekleme) Fazileti Cnîn Beyânı) Babı

2766) Abdullah bin ez-Zübeyr (Radıyattâhü anükmâ)'âan; Şöyle demiştir :
Osman bin Affân (Radıyallâhü anh), cemaata bir hitabede bulundu ve (bu arada) şöyle söyledi:
Ey insanlar! Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şüphesiz bir hadîs işittim. Sizlere ve arkadaşlığınıza olan tutkunluğumdan başka hiç bir şey bunu size rivayet etmeme mâni olmadı
(Yâni benden ayrılarak serhadde nöbet tutmaya gideceğiniz endişesiyle şimdiye kadar size rivayet etmedim). Artık dileyen kimse kendisine (rıbâtı) seçsin veya bıraksın. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:

«Kim Allah Sübhâneh yolunda bir gece rıbât (yâni serhadde ve önemli yerlerde düşmana karşı bekleme) de bulunursa, o bekleyişi(bir günün (nafile) orucu ve gecesinin ibâdeti gibi olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahman bin Zeyd bin Eşlem vardır. Ahmed, İbn-i Muîn ve başkaları bu râvîyi zayıf saymışlardır. [14]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîslerde ve bu babın başlığında geçen "Ribât" kelimesinin mânâsını özlü olarak yukarda belirttim.
Kastalânİ bu kelime ile ilgili olarak şu bilgiyi verir: "Ribât", düşman sınırlarına yakın önemli yerlerde müslümanla-rm ikâmet edip sınırları korumaları ve düşmanları gözetlemeleridir. Ribât'm asıl mânâsı cihâd üzerinde durmaktır. Bir kavle göre Ribât, devamlılık ve ayrılmamak manasınadır. Diğer bir kavle göre Ribât, eşyayı bağlamakta kullanılan bağ manasınadır. Serhadde düşmana karşı bekleyen kimse kendisini bu işe bağladığı veya savaş atını bağladığı ve her an savaşa hazır vaziyette durduğu için bu bağlılığına Ribât ismi verilmiştir."
Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid türünden saymıştır. Ama T i r -m i z î bunun bir benzerini Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) 'm mevlâsı E b û Salih aracılığıyla Osman (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Ordaki rivayete göre; O s -mân (Radıyallâhü anh) minber üzerinde cemaata hitaben:
Benim etrafımda dağılırsınız (yâni serhadde gidip nöbet tutarsınız) endişesiyle, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeîlemKden işittiğim bir hadîsi şüphesiz sizden gizledim. Sonra kişi arzu ettiğini kendine seçsin diye bu hadîsi size anlatmayı uygun buldum. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
«Allah yolunda bir gün rıbât, başka yerlerdeki bin günden hayırlıdır.»
Tuhfe yazan da bu hadîsin şerhinde: Bu hadisi, Ahmed, Nesâî ve İbn-i Mâceh de rivayet etmiştir, der. Şu durumda bu hadîs Zevâid türünden sayılmayabilir. Ancak yukarda işaret ettiğim gibi rivâyetlerdeki kelime farklılığı ve biraz da mânâ değişikliği vardır. Bununla beraber hasen - garîb olan Tirmizî'-nin hadîsi burdaki hadîsi teyid ve takviye etmiş olur.
Hadîste geçen "Dınn" kelimesinin asıl mânâsı cimriliktir. Sahabet de refakat ve arkadaşlıktır. Osman (Radıyallâhü anh), etrafındaki sahâbîlerin ve diğer cemâatin kendisinden ayrılıp, serhad şehirlerine rıbâtın yüce sevabını elde etmek amacıyla gitmelerinden endişe duyduğu için bu hadîsi bir süre rivayet etmediğini belirtmek istemiştir. Daha sonra hadîsi rivayet etmiştir.
Bir farz namazı edâ ettikten sonra diğer farz namazı beklemek de Ribât'm bir çeşitidir. Buna dâir hadîsler vardır. Ancak bunun ci-
hâd için olan ribât'a benzetildiği ve asıl ribât'ın cihâd için serhadde olan ribât ve bekleme olduğu âlimlerce beyân edilmiştir.
M ü s 1 i m ' in rivayet ettiği bir hadiste bir günlük ribât'ın bir aylık (nafile) oruçtan ve Buharı' nin rivayet ettiği başka bir hadiste bir günlük ribât'ın dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden hayırlı olduğu rivayet edilmiştir.

2767) Ebû Hüreyre (RadıyaUâhü ank)'den rivayet edildiğine £öre: Resûltıllah (Sallallahü Aleyhi ve Selimi) şöyle buyurmuştur :
«Kim, Allah yolunda ribât (yâni serhadde veya önemli bir yerde düşmana karşı beklemek)te iken ölürse, dünyada işlemiş olduğu iyi amelinin sevabı (ölümünden sonra da) üzerine akıtılır (yâni ameline devam ediyormuş gibi sevabı devam ettirilir), rızkı da ona akıtılır (yâni ölümünden sonra da rızıklanir), imtihan ediciler (kabir meleklerin)den emin olur ve Allah onu kıyamet günü korkudan emin olarak diriltir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir. Râvi Mabed bin AbdiIIah bin Hişâm'ı İbn-i Hibbân sıka (güvenilir) râviler arasında anmıştır. Râ-vî Yûnus bin Abdi'l-A'lâ'nm rivayetini Müslim almıştır. Senedin kalan râvileri Buhâri'nin şartı üzerinedir. [15]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisi Tabarani'de el-Evsat'ın-da rivayet etmiştir.
Hadiste geçen; öUâJl kelimesi "el-Füttân" diye okunabilir. Bu takdirde "Fâtin"in çoğuludur. Fâtin imtihan eden, kişiyi fitneye sokan gibi mânâlar.a gelir. Burada, kabirde ölüyü sorguya çeken melekler kasdedilmiştir. Şu halde kâfirlerin saldırılarını engellemek ve İslâm ülkesini düşmandan korumak amacıyla serhadde veya önemli başka yerlerde bekleyen bir mü'min bu

durumda iken ölürse, kabir meleklerinin sorgularından emin olur.
Bu kelime "el-Fettân" şeklinde de okunabilir. Bu takdirde "Fâ-tin"in mübalağası olur, yâni çok fitneci mânâsını ifâde eder. Sin-d i' ye göre bu takdirde bundan kasdçdilen mânâ insanı kabir fitnesine sokan şeytân ve benzerleridir. Şu halde, ribâtta iken ölen bir mü'min, kabir fitnesine sebebiyet veren şeytân ve askerlerinin şerrinden emin olarak ölür, mânâsı kasdedilmiştir.
Bu kelime hangi şekilde okunursa okunsun, bundan maksad insanı kabir azabına sokan şeytânlar, askerleri, şer insanlar ve kabir sorgu melekleri ile azâb melekleri olabilir, Böylece umumi bir mânâ ile yorumlayanlar olmuştur. Hülâsa bu cümleden, ribât hâlinde iken Ölen bir mü'minin kabir azabından emin olduğu sonucu çıkar. Bu cümlenin zahirine göre sözü edilen mü'min kabir sorgusundan da emin kılınır. Bâzı âlimler ise: Savaş hâlinde kâfirler tarafından şehid edilenler kabir sorgusundan emindirler. Bunların dışında kalan mükellefler kabir sorgusuna tâbidir. Ancak bâzı mü'minler sorguya tabi olmakla beraber azâbtan muaftırlar. Mürâbıtlar, yâni ribât hâlinde olanlar da bu durumda iken ölürlerse kabir sorgusuna tabi olmakla beraber kabir azabından, eziyet ve işkenceden emindirler, demişlerdir.
Hadiste geçen " Feza'" kelimesini korku mânâsına terceme ettim. Bundan maksad "Fezâ-i ekber" olabilir. Nitekim bâzı rivayetlerde bu tâbir kullanılmıştır. "Fezâ-i ekber = En büyük korku", kıyamet günü yapılacak hayır ve günah hesaplan neticesinde kişiyi cehenneme sevketmek mânâsına yorumlanmıştır.
Ribât hâlinde iken ölen bir mü'minin kıyamet korkusundan veya cehenneme sevk edilme korkusundan emin olarak dirileceği müjdesi verilmiştir.
Hadîste verilen diğer müjdeler ise, ribât hâlinde iken ölen bir mü'minin hayatta iken işlemiş olduğu ibâdetler, hayırlar ve tüm iyi amel ne ise ölümünden sonra da kıyamete kadar bunları işliyormuş gibi sevabının kesintisiz devam etmesidir. N e v e v i ' nin dediği gibi bu fazilet başka kimseye verilmemiştir. Yararlı ilim, sadaka-i câriye, yâni devamlı yarar sağlayıcı köprü, çeşme, mescid gibi hay-
rat bırakan ve takva sahibi evlâd yetiştiren mü'minlerin defterinin kapanmayacağı ve ölümlerinden sonra da kendileri için sevâb yazılacağı hususunda sahih hadîs mevcuttur. Ama o hadîste sözü edilenlerin dünyada iken işlemiş oldukları eserler ölümlerinden sonra da durduğu için bu nevi ameller henüz kesilmiş sayılmazlar. Bu nedenle sahipleri yararlanır. Fakat ribât hâlinde iken ölen bir mü'min'in geriye bıraktığı bir eser olmasa bile ve amelleri sona ermiş olmasına rağmen, sona ermemiş gibi sevâb işi devam eder. Meselâ, hayatta iken namaz kılmış, oruç tutmuş, zikir ve teşbihlerde bulunmuştur, ölümle bu nevî ameller sona ermiş olur. Yâni geriye bırakılan ilim, sadaka ve evlâd gibi devam etmez. Fakat devam etmişçesine sevabı devam ettirilir.
Bir diğer müjde de ribât hâlinde iken ölen mü'minin şehîd gibi ölümünden sonra da Allah tarafından cennet nimetleri ile rızıklan-masıdır. Savaş şehidlerinin ölü olmayıp Allah katında diri oldukla-
ve rızıklandıklari; -[16] âyetiyle sabittir. Ribât hâlinde ölen mü'min de şehîd gibi Allah tarafından rızıklanıyor ve hayatı devam ediyor. Allah bizleri bunlardan eylesin.
Bu hadîsin birer benzerini Müslim, Selmân (Radı-yallâhü anh) 'den ve başka hadîsçüer de başka sahâbüerden rivayet etmişlerdir. Bu rivayetler de hadîsin sıhhatini teyid etmektedir.

2768) Übey bin Kâ'b (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur :
«Müslümanların avreti (yâni düşmanların sızmasından korkulan tehlikeli mevzi veya serhaddilnin arkasında, Ramazan ayı dışında sırf Allah rızâsı ve sevabı için Allah yolunda bir günlük ribât, ecir yönünden şüphesiz yüz yılın orucundan ve gecesini tâatla İhya etmekden daha muazzamdır. Müslümanların avreti arkasmda, Ramazan ayında sevabı Allah'tan bekleyerek, Allah yolunda bir günlük ribât, Allah katında ve sevâb açısından IZannımca buyurdu ki) bin yılın ibâdetinden, orucundan ve gecelerini taatla ihya etmekten şüphesiz daha üstün ve daha muazzamdır. Eğer Allah o kimseyi selâmetle çoluk çocuğuna geri getirirse, bin yılın günahı onun aleyhinde yazılmayacak, ona hayratı yazılacaktır ve ribât sevabı kıyamete kadar onun için akıtılacaktır (yâni kıyamete kadar bu yerde nöbet beklemiş gibi sevaba nail olacaktır.)»"
Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü seneddfi Muhammed bin Ya'la bulunuyor. Bu râvi zayıftır. Râvi Ömer t>in Subayh da böyledir. MekhÛI de Übey bin KâTs'a ulaşmamıştır. Bununla beraber tedlîsçidir ve bu hadîsi an'ane ile rivayet etmiştir. [17]

İzahı

Süyûtî de: El-H.âfız Zekiyü'd-Din el-Mün-ziri, et-Terğîb'te şöyle demiştir, der: Uydurma alâmetleri bu hadis üzerinde parlamaktadır. Ömer bin Subayh'm rivayeti de hiç bir zaman delil olamaz. El-Hâfız, t mâdü'd-Din bin Kesir de Câmiü'l-Mesânîd'de şöyle demiştir: Bu hadîste bulunan ölçüsüzlük ve İslâm'ın genel hükümlerine aykırılık sebebiyle en yakışır şey, bunun mevzu (uydurulmuş) olmasıdır. Diğer bir sebep de bu hadîsin, hadîs uydurmakla tanınan ve kezzâb-lardan biri olan Ömer bin Subayh'm rivayetinden olmasıdır. [18]

8- Allah Yolunda Nöbet Beklemenin Ve Tekbir Getirmenin Fazileti Babı

2769) Ukbe bin Âmir el-Cüheni (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah, askerlerin nöbetini tutan kimseye rahmet eylesin (veya eylemiştir).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvilerin-den Salih bin Muhammed bin Zaide Ebû Vâkıd el-Leys zayıftır.

2770) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim.
«Allah yolunda bir gece nöbet tutmak, adamın kendi çoluk çocuğu içinde (yâni ikâmet ettiği yerde) bin yıl (nafile) oruç tutmasından ve gece ibâdetinden (sevabça) üstündür. (Anılan) yıl üçyüz altmış gündür. Gün de bin yıl gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : BuhârI ve Ebû Abdillah el-Hâkim : Râvi Said bin Hâlid bin Ebi't-Tavîl, Enes (R.A.)'den bir takım mevzu hadîsler rivayet etmiş, demişlerdir. Ebû Naim de : O, Enes'den bir takım münker hadîsler rivayet etmiş, demiştir. Ebû Hatim de : O'nun Enes'den rivayet ettiği hadîsler tanınmaz, demiştir.

2771) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yolculuğa çıkmak istediğini söyleyen) bir adama:
«Sana, Allah'tan korkmayı ve her yüksek yerde tekbîr getirmeyi tavsiye ederim» buyurdu." [19]

İzahı

Ukbe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Hâkim de rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen "Hares", hâris'in çoğuludur. Haris, nöbetçi ve bekçi mânâsına gelir. Askerler, vatan ve müslümanların bekçiliğini yaptıkları için onlara haris denilebilir. Burada askerler kasde-dilmiştir. Hadis askerlerin nöbetini bekleyenlerin Allah'ın rahmetine kavuştuklarını müjdeler. Hadîs, bir duâ mâhiyetinde olabilir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlara rahmet duasında bulunmuştur.
Bâzı âlimlere göre düşmana karşı gözetleme görevini yapanlar bu hadisin şümulüne girer. Çünkü bunlar da serhaddeki veya cephedeki asker için nöbet tutma durumundadır.
Zevâid yazarı bu hadîsin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Fakat Câmiü's-Sağîr şerhinde bunun sahîh bir hadîs olduğu ifâde edilmektedir. H â k i m ' in rivâyetindeki senedin sahih olması ihtimâli hatıra gelir.
E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen hadîsin zayıf olduğu, notta belirtilmiştir. Câmiü's-Sağîr şerhinde bu hadîsin münker olduğu teyid edilmiştir. Zehebî de el-Mizân'da : Bu hadisin ifâdesi hayret vericidir. Eğer bu ifâde sahih olsaydı, bir gecelik nöbet, üçyüz altmış milyon yıllık nafile oruç ve gece namazından üstün olurdu, demiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında göremedim. Câmiü's-Sağir şerh ve haşiyelerinde belirtildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tav-siyeyi, yolculuğa çıkmak isteyen ve yolculuğuyla ilgili tavsiye talebinde bulunan bir adama yapmıştır.
Hadîste geçen "Takva" kelimesini korkmak ile terceme ettim. Takva, korkmak, sakınmak mânâsına gelir. Takva din ıstılahında çeşitli mânâlara gelir. Burada kasdedilen mânâ, Allah'ın emirlerine uymak ve O'nun yasaklanndan kaçınmak suretiyle O'ndan korkmak, azabından sakınmaktır. El-Alkami: Takva, Allah'ın farz, vâcib veya sünnet kıldığı şeyleri ihmâl etmekten sakınmak olduğu gibi O'nun haram veya mekruh kıldığı şeylerden kaçınmak da olabilir. Şu halde takvaya sarılmak için yapılan uyan hem emrolunan şeyleri ihmal etmekten, hem de yasaklanan şeyleri işlemekten sakınmayı ihtiva eder, demiştir.
Hadîste, her yüksek yerde tekbîr alınması tavsiye edilmiştir. Hadîste geçen "Şeref" yüksek yer manasınadır. Yine el-Alkamî: Yolculuk esnasında yüksek yerlere çıkıldıkça tekbîr getirmek müs-

tehabtır. Çünkü tekbir şeytân'ı yolcudan uzaklaştırır ve yolculuk hararetini, sıkıntısını giderir, demiştir. S i n d î de yüksek yere çıkıldıkça tekbîr getirmenin hikmeti ile ilgili olarak: Çünkü yaratığın irtifâı, yaratıcının irtifâını, yâni yüceliğini ve azametini hatırlatır, demiştir.
Bu hadîsin benzerini Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd' ve Nesâî, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'-den rivayet etmişlerdir. O rivayete göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir savaş veya hac, ya da ömre yolculuğundan döndüğü zaman yolculuk esnasında vardığı her yüksek yerde üç kez tekbîr getirir ve sonra belirli bir zikir ederdi. Rivayetler, O'nun oku-, duğu zikri de beyân etmişlerdir. Öğrenmek isteyenler anılan kitab-lara başvurabilirler. [20]

9- Nefir (Kâfirlerle Savaşmaya Gîden Topluluk) İçinde (Cihada) Çıkmak Babı

2772) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre; (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlemyden söz edildiğinde kendisi şöyle demiştir :
«O, insanların en güzeli idi, insanların en cömerdi idi ve insanların en cesûrü idi. Bir gece Medîne-i Münevvere halkı bir düşman baskını korkusuyla sesin geldiği tarafa doğru gittiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Talha'nın çıplak, egersiz bir atı üstünde, boynunda kılıç bulunduğu vaziyette vte herkesten önce sesin olduğu yere varmış olarak (geri dönüp geldiğinde) onlara (yâni sesin olduğu yere gitmekte olan Medînelilere) rastladı ve onları geri çevirip:
«Ey insanlar korkutulmayacaksınız,» buyuruyordu. Sonra at için de:
«Biz onu bir derya (gibi akıcı) bulduk» veya «o, bir derya (gibi akıcı) dır» buyurdu.
(Râvîlerden) Hammâd demiştir ki: Sabit veya başkası bana bu hadîsi rivayet ederek dedi ki: O, Ebû Talha'nın bir atı idi. Ağjr gidişli olduğu söyleniyordu. Fakat o günden sonra önüne hiç geçilmedi."

2773) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâ&n rivayet edildiğine göre ; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Kâfirlerle) cihâda çıkmanız (devlet yetkililerince) istendiği zaman cihâda çıkınız."
Not: Bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka (güvenilir) zâtlar olduğu, Zevâid'de belirtilmiştir

2774) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)Jden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah yolundaki bir toz ve cehennem dumanı müslüman bir kulun içinde toplanmaz.»"

2775) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim öğle ile akşam arasındaki zaman içinde Allah yolunda (ci-had için) bir yürüyüş yaparsa, (o yürüyüş dolayısıyla) kendisine konan tozun misli kıyamet günü ona misk olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Hâvileri hakkında ihtilâf vardır. [21]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh) bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) 'in bâzı üstün meziyyetlerini dile getirmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in insanların en güzeli olmasından maksad sâdece maddî ve şekil yönünden oları güzellik değildir, her yönden olan güzelliktir. Yâni yaratılışı, huyu, sureti, sireti, soyu, beşerî münâsebeti, arkadaşlığı ve diğer yönleri bakımından insanların en güzeli idi. Cömertliği ve cesareti ile ilgili cümleyi de ayni şekilde yorumlamak gerekir.
Enes O'nun üstün cesaretine dâir bir örneği açıklamıştır. Şöyle ki:
Medîne-i Münevvere'ye düşmanın baskın düzenlediği haberi geceleyin yayınlanınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ebû Talha' mn çıplak bir atma binerek düşman sesi sanılan semte hızla ve herkesten önce koşturup varıyor. Yâni zaman kaybı endişesiyle ata eğer bile koymaya fırsat bırakmıyor. Sonra düşman baskını haberinin asılsız olduğunu anlayıp oradan dö-nüşünde Medîne-i Münevvere halkının o semte doğru gitmekte olduklarım görüyor ve onları geri çevirip, korkulacak bir şeyin bulunmadığını bildiriyor.
Hadîste geçen "Bahr" kelimesi deniz, derya ve su mânâlarına gelir. Resûi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ebû Talha' nın atını deryaya, suya benzetiyor. Yâni bu at su gibi aktı ve çok

hızlı koştu, demek istiyor. Ağır yürüyüşlü olduğu söylenen bu atın böyle hızlı koşması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mûci-zestâir. [22]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in insanların en güzeli, en cömerdi ve en cesaretlisi olduğu belirtilmiştir.
2. Başkasına ait atı emaneten ve eğreti olarak almak meşrudur.
3. Hayırlı bir iş için eğreti istenen atı ve benzerini vermek müs-tehabtır.
4. Bir islâm beldesine düşman baskım olduğunda buna karşı koymak için cihâda çıkmak gereklidir. Devlet adamları da bu hizmete bizzat katılabilirler.
5. Cihâda giden müslüman silâhlanarak gitmelidir.
6. Hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seiâm)'in üstün te-vâzuunu (gönül alçaklığını) n bir örneğini verir. Çünkü eğersiz bir ata binerek gitmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Zevâid türünden-dir. Bu hadîs, devlet yetkilileri tarafından kâfirlerle cihâda çıkmaya çağırılan müslünıanlann cihâda çıkmalarının farz-ı ayn olduğuna delâlet eder.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini N e s â i de rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî de birer benzerini rivayet etmişlerdir.
E n e s (Radıyallâhü anh)'m son hadîsi ise Zevâid türündendir. Bu iki hadîs de Allah yolunda savaşa gitmenin faziletini bildirmektedirler. [23]

10- Deniz Savaşı Fazileti (Nin Beyânı) Babı

2776) Enes bin Mâlik'in teyzesi Ümmü Haram bint-i MÜhân (Ra-dtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün benim yakınımda uyudu. Sonra gülümsiyerek uyandı. Ben:
Yâ Resûlallah! Seni ne güldürdü? diye sordum. Resûl-i Ekrem
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Rü'yâmda bana ümmetimden bir grup şu deniz üstünde padişahların tahtlarına kuruldukları gibi vapurlara binerek (Allah yolunda savaşa) gittikleri durumda bana gösterildi (de ona güldüm)» buyurdu. Ümmü Haram:
(Yâ Resûlallah!) Benim de o deniz gazilerinden ohnakhğım için Allah'a duâ et, diye ricada bulundu. Enes demiştir ki:
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun için duâ etti. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar uyudu. Bir süre sonra yine gülümsiyerek uyandı. Ümmü Haram da (ilk) sözünün mislini söyledi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de birinci cevâbının mislini ona söyledi. Ümmü Haram da:
(Yâ Resûlallah!) Beni o gazilerden eylemesi için Allah'a duâ et, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) : «Sen birincilerdensin» buyurdu.
Enes demiştir ki: Hakikaten Ümmü Haram, kocası Ubâde bin es-Sâmıt ile beraber Muâviye bin Ebî Süfyân'ın kumandasında (ve Şâm valiliği zamanında) müslümanlarm düzenledikleri ilk deniz savaşına katıldılar. Müslümanlar savaşlarından (zaferle) dönüp (denizden) Şâm (toprakların) a çıkınca Ümmü Haram binsin diye kendisine bir hayvan (katır) yaklaştırıldı. (Ümmü Haram bineceği esnada) hayvan onu (yere) düşürdü ve o böylece şehid oldu." [24]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Ümmü Haram (Radıyallâhü anh), Enesbin Mâ-1 i k (Radıyallâhü anh)'m annesi Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ) 'nın ana baba bir kız kardeşidir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
Âlimler, Ümmü Haram'm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'e mahrem olduğu hususunda ittifak etmişlerdir (Mahrem, nâmahrem'in karşıtıdır, nikâhlanması ebedî olarak haram olan manasınadır. Adamın, anası, teyzesi, halası gibi.) Fakat, Ümmü H a r â m' in O'na mahrem olması yönü hususunda ihtilâf vardır. İbn-i Abdi'1-Ber ve başkaları: Ümmü Haram O'nun süt teyzelerinden idi, demişlerdir. Diğer bir kısım âlimler: Ümmü Haram, O'nun bab'asımn

veya baba babasının teyzesi idi. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedesi Abdülmut-t a 1 i b ' in anası, Ensâr-i Kirâm'dan olan Benî Neccâr kabilesinden idi, demişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, ümmetinin kendisinden sonra da devamını ve deniz aşın ülkelere bile cihâda gitmelerini rü'yada görmekle istikbâle ait bu gelişme nedeniyle sevinmiş ve gülümseyerek uyanmıştır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) deniz savaşma katılacak roüslümanları tahtlarına kurulmuş padişahlara benzetmiştir. Bâzıları bu benzetişin deniz gazilerinin cennetteki durumlarına âit olduğunu söylemişler ise de en sıhhatlisi, bunun dünyadaki vasıflan olmasıdır. Yâni müslümanlar, maddî imkânlarının genişlemesi, işlerinin düzene girmesi ve sayılarının çoğalması sebebiyle padişahların bindikleri muhteşem vapurlara binecekleri bildiriliyor.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ikinci kez gördüğü rü'-yayı Ümmü Harâm'a anlattığı zaman Ümmü Haram yine dua talebinde bulununca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : «Sen birincilerdensin» buyurmuştur. Bu cevab, ikinci rü'ya-nm birinci rü'yadan ayrı olduğuna delâlet eder. Yâni ikinci rü'yada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gösterilen müslü-manlar, birinci rü'yada gösterilen müslümanlardan başka bir gâzî-ler cemaatidir. [25]

Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-Salâtü Ve's-Selâm) İn; Bu Hadîsten Çıkan Mucizeleri

N e v e v î bu hususta da özetle şöyle der:
Bu hadîs, şu mucizeleri ihtiva eder: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-Iâtü ve's-selâm) ümmetinin kendisinin vefatından sonra da varlığını muhafaza edip güçleneceğini, muhteşem ve kuvvetli olacağım, sayıca çoğalacağını, savaşacaklarını, deniz aşın ülkelere savaş için gideceklerini, Ümmü Haram" m o zamana kadar yaşıyaca-ğını ve deniz gazileri içinde yer alacağını haber vermiş ve Allah'a şükür bunların hepsi aynen gerçekleşmiştir.
Âlimler, Ümmü Haram'in vefat ettiği deniz savaşının ne zaman vuku bulduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu hususta Kadı Iyâz: Siyer ve İslâm tarihçilerinin ekserisi demişler ki: Bu savaş Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'m halifeliği döneminde vuku bulmuş, Ümmü Haram ile kocası Ubâ-de bin es-Sâmit bu savaşta vapura binerek Kıbrıs'a gitmişler, Ümmü Haram, Kıbrıs'ta binek hayvanından düşüp orada vefat etmiş ve orada toprağa verilmiştir, * der." (N e v e v i' den yapılan nakil bitti.)
V â k ı d i ve diğer bir çok siyer yazarlarının dediklerine göre bu deniz savaşı H. 28. yılı vuku bulmuştur.
Müellifimizin rivayetine göre savaştan dönülüp denizden Suriye topraklarına çıkılmca Ümmü Haram, binek hayvanına bindiği zaman yere düşüp vefat etmiştir. Bâzı rivayetlere göre denizden Kıbrıs'a çıkıldığında Ümmü Haram hayvana bindiği sırada yere düşüp vefat etmiştir. Hişâm bin Ammâr, Ümmü Haram'm kabrinin Kıbrıs sahilinde olduğunu ve ziyaret ettiğini yazar. B u h â r i sarihlerinden Aynî de : Bu hatunun kabri Kıbrıs' tadır. Halk tarafından hürmet edilir ve kuraklık olduğu zaman yağmur duasına çıkıldığında onun ruhunun da duacı olması taleb edilir. Bu kabir ermiş bir hatun kabri olarak anılır, demiştir.
N e v e v i : Bâzı ilim adamları bu hadîsi delil göstererek: Allah yolunda savaşmak ve bu yolda Ölmek, yâni düşman tarafından şehid edilmeyip başka nedenle ölmek sevab bakımından eşittir. Çünkü Ümmü Haram öldürülmeyip ölmüştür, derler. Lâkin hadis bunu ifâde etmez. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saiâtü ve's-selâm) Ümmü Harâm'a ve o savaşa gidenlere: Onlar şehidler-
dir, dememiş «onlar Allah yolunda gazilerdir» buyurmuştur. Fakat Müslim'in Ebû Hüreyre' den rivayet ettiği bir hadîste meâlen:
«Allah yolunda öldürülen kimse şehid'dir, Allah yolunda ölen kimse de şehid'dir» buyurulmuştur, diye bilgi verir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e ikinci rü'yasında gösterilen gazilerin îstanbul fethi için hicretin 52. yılı düzenlenen savaş seferine katılanlar olduğu, hadis sarihleri tarafmdan beyân edilmektedir. Çünkü yine Ümmü Haram' dan yapılan bâzı rivayetlerde, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ümmü H a r â m' m ilk deniz savaşma katılan gazilerden olduğunu beyân buyurduktan sonra: «Ümmetimden Kayser'in (Doğu Roma İmparatorluğu 'nun merkezi olan İstanbul) şehrinin savaşma giden ilk muhâribler mağfirete erdirilmişlerdir» buyurmuş ve Ümmü Haram: Yâ Resûlallah! Ben onların içinde (mi) yîm? diye sorunca «Hayır.» cevâbını almıştır.

2777) Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre,; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir.
Ümmü Haram (R.A.)'in Hâl Tercemesi

Ümmü Haram bint-i Milhârt, Ensâr-i Kirâm'm Benî Neccâr kahîlesindendir. Bir kaç hadîsi vardır. Buhârî ile Müslim onun bir hadîsini —ki bu hadistir — ittifakla rivayet etmişlerdir. Râvîleri kız kardeşinin oğlu Enes bin Mâlik ve Ya'lâ bin Şeddâd'dır. Peygamber zaman zaman onun ziyaretine gider ve öğle istirahatını onun yanında geçirirdi. Hicretin yirmi yedinci yıh yapılan deniz savasından dönüşünde vefat etmiştir. Mezarı Kıbrıs'tadır. Kütüb-İ Sitte yazarlarından Tirmizî'nin dışındakilerin hepsi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 497)
«Bir deniz savaşı (sevab bakımından) on kara savaşının mislidir. Ve deniz (savaşın) da başı dönen (gazi), yüce Allah yolunda (savaşta) kam içinde kıvranan kimse gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muâviye bin Yahya bulunur ve bu râvî zayıftır.

2778) Ebi Ümâme (RadtyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:
-Deniz (savaşı) şehidi (sevab bakımından) iki kara (savaşı) şehidinin mislidir. Ve deniz (savaşın) da başı dönen (gazi), kara (savaşın) da kanı içinde kıvranan kimse gibidir. Denizin iki dalgası arasındaki mesafe (yi kateden gazi) de Allah'a ibâdet (yolun) da dünyayı (bir baştan bir başa) kateden kimse gibidir. Şüphesiz Allah (Azze ve Celle), ruhları almak görevini ölüm meleğine — Azrail'e — vermiştir. Ancak deniz şehidini bu hükmün dışında tutmuştur. Çünkü deniz şehidlerinin ruhlarım bizzat Allah alır. Ve Allah, kara şehidinin bütün günahlarım bağışlar, yalnız borç (unu ödememe) günahım bağışlamaz. Deniz şehidinin de tüm günahlarını ve borç (unu ödememe) günahım bağışlar.»" [26]

İzahı

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid türün-dendir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid türünden sayılmamış ise de Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde göremedim. Ancak Sindi' nin S u y û t i' den naklen verdiği bir ifâde bu hadîsin T i r m i z î tarafından da rivayet edildiğine işaret eder.
Mâid ve Sâdir denizde başı dönen anlamını ifâde eder. Bilindiği gibi deniz bâzı kimseleri tutar. Böylelerinde baş dönmesi, bulantı ve kusma görülebilir. Her iki hadîs deniz savaşma katılan müslümanın geçirdiği baş dönme sıkıntısının savaşta yaralanıp kan içinde kıvranmaya benzediğine delâlet eder. Yâni baş dönme sıkıntısı da gaziler için büyük sevablara vesile olur.
Yine her iki hadîs, deniz şehidinin sevabının kara şehidinin sevabından fazla olduğuna delâlet eder. Deniz savaşının üstün faziletine dâir diğer hususlar tercemeden rahatlıkla anlaşıldığı için ayrıntılarına girmeye gerek görmüyorum. Ancak şu noktayı belirtmekle yetineceğim:
Son hadîs kara şehidinin kullara âit borcunu ödememesi günahının bağışlanmadığına, fakat deniz şehidinin bu tür günahı dâhil tüm günahlarının bağışlandığına delâlet eder. Sindi' nin de-diği gibi açık olan hüküm şudur ki, kişi kul borcunu ödemeye güçlü olup durumu buna müsâid olduğuna rağmen borcunu ödememesi günahtır. Hadîsten bu mânanın kasdedildiği umulur.
Sindî' nin beyânına göre; Suyütî, Tirmizi' nin haşiyesinde bâzı ilim adamlarından şunu nakletmektedir:
Bu hadis, yâni Ebû Ümâme' nin hadisi kul haklarının bağışlanmayacağına dikkatları çekmektedir. Çünkü kul hakları çekişme ve sıkıştırma konusudur. İlgili hak sahipleri dâvâcı durumundadır. Bu hadîsin günah sayılan borçlar mânâsına yorumlanması mümkündür. Bu nevi borçlar, gayri meşru yollarla zimmete geçirilmiş borçlardır. Meselâ dolandırıcılık, hırsızlık, gasp gibi yollarla te-câvüz edilen kul hakkı bu nevî borçlardandır. Keza ödememek niyet ve karanyla alman borçlar da böyledir. Fakat meşru yollarla alınan borçlar ise bu yoruma göre söz konusu edilmemiş olur. Artık bu nevî borcu bulunan kara şehidi veya diğer müslümanlarm bundan dolayı muâhaza edilip edilmiyeceği belirtilmemiş olur. Allah dilerse alacaklıların alacaklarını kendi hazînesinden ödemek suretiyle borçluları kurtarır.
Borçlu olarak ölen kimsenin durumu hakkındaki gerekli bilgi 2412 - 2416 nolu hadîsler bölümünde verilmiştir. Geniş bilgi için oraya bakılabilir.
Deniz şehidinin kullara olan borcunun da bağışlandığına dâir bu hadîs, alacaklı durumundaki kimselerin haklarının zayi edileceği mânâsını taşımaz. Böyle bir şey hatıra da gelmemelidir. Çünkü Allah hiç bir. kuluna zulüm etmez. Şu haîde Allah. Teâlâ deniz şehidinin kullara olan borcunu bağışlayınca alacaklılara kendi hazînesinden haklarını öder ve böylece şehidi de borçlu durumundan kurtarır. [27]

11- Deylem (Bölgesinin Fethedileceğin) İ Bildirmek Ve Kazvin'in Fazileti (Nin Beyânı)

Babı

2779) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Selîetn) şöyle buyurdu, demiştir :
«Eğer dünya (mn ömrün) den yalnız bir gün (bile) kalsa, benim ehli beytim'den bir adam Deylem dağına ve Kostantiniyye'ye (İstanbul1) a mâlik oluncaya (yâni fethedinceye) kadar Allah (Azze ve Cel-\leî o günü uzatacaktır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kays bin er-Rabi bulunur. Bu râvîyi Ahraed, İbnü'l-Medenî ve başkaları zayıf görmüşlerdir. Ebû Hatim de: O, kuvvetli olmamakla beraber dürüsttür, demiştir. El-İclî de : O, hadîsle tanınan, rivayetinde çok doğrudur, demiştir. İbn-i Adî de : Onun rivayetleri doğrudur ve hakkında söylenen söz, rivayetlerinde bir beisin olmamasıdır, demiştir.

2780) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Dünyanın etrafını fethetmek siz (müslümanlara) nasib kılınacak ve Kazvîn denilen belde siz (müslümanlar) a fethedilecektir. Kim o beldede kırk gün veya kırk gece rıbât eder (yâni düşmana karşı bekler) ise o kimse için cennet'te, üstünde yeşil bir zeberced taşı bulunan altından mamul bîr sütun üzerine kurulu ve kırmızı yakut taşlarından yapılan bir kubbe (köşk) vardır. O kubbenin altından mamul yetmiş bin kapı kanadı bulunur. Beher kapı kanadının ba-şında Hurü'1-İyn denilen bir zevce vardır.»"
Not: Zevâid'de bu hadisin senedinin zayıf râvîler zincirinden ibaret olduğu belirtilmiştir. Buna âit gerekli bilgi izah bölümünde verilecektir. [28]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid türündendir. Birincisinin senedi hasendir. İkinci hadîs ise mevzu hadîslerden sayıldığı e 1 - C e v z İ tarafından ifâde edilmiştir. Bunun senedi ile ilgili bilgi sonradan verilmek üzere diğer hususlara geçelim.
Birinci hadîste sözü edilen zâtın beklenen Mehdi olması muhtemeldir. Sindi böyle yorum yapıldığını ifâde etmektedir. Bununla beraber Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucize olarak beyân buyurduğu fetihler bilindiği gibi gerçekleşmiştir. Şöyle ki:
Deylem; îrân'ın Ceylân eyâletinde bir şehir ismi olduğu gibi bu bölgenin dağlık kesimine de denilir. Ayrıca ekseriyeti bu bölgede yaşayan bir insan topluluğuna da Deylem ismi verilmiştir. İkinci hadîste sözü edilen Kazvîn de Deylem şehrine komşu bir ilin ismidir. Deylem ve Kazvîn bölgesi hicretin 22. yılı H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'm halifeliği döneminde Berâ bin Âzib (Radıyallâhü anh)'in kumandasındaki askerî bir kuvvet tarafından fethedilmiştir.
Kostantiniyyc ise tercemede belirttiğim gibi İstanbul'un eski ismidir. Hicretin 52. yılı Hz. Muâviye (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti döneminden itibaren müslümanlar defalarca bu beldeyi muhasara altına alıp fethedilmesine çalışmışlar ise de nihayet bu şeref Osmanlı padişahlarından Fâtih Sultan Mehmed'e ve şerefli ordusuna M. 1453 yılında nasib olmuştur.
İkinci hadîsin senedi ile ilgili olarak Zevâid yazarı özetle şu bilgiyi vermiştir:
Bu hadîsin senedinde bulunan Yezîd bin Ebân e r -Rakkaşî, Rebî bin Sabih ve Dâvûd bin el-Muhabber zayıf oldukları için bu sened zayıf râvîler zincirini teşkil eder. İbnü'l-Cevzî bu hadîsi mevzu hadisler arasında anmış ve : Bu hadîs şüphesiz mevzudur. Yezid bin Ebân'-dan başkasının bu hadisi uydurduğunu sanmıyorum. İ b n - i Mâ-c e h' in, bilgisine rağmen bu hadisi kendi sünenine alıp hakkın» da bir şey söylememesine hayret ediyorum, demiştir. Suyûtî de Îbnü'l-Cevzi' den naklen : Bu hadîs mevzudur. Çünkü râvî Dâvûd çok hadîs uydurmuştur ve burda da kendisi itham altındadır. Râvi Rebî de zayıftır. Yezîd ise terkedilmiş bir kimsedir. S u y û t i daha sonra şöyle der: R â f i î bu hadîsi kendi târihinde zikrederek: Bu hadîs, meşhurdur, bir cemâat tarafından Dâvûd' dan rivayet edilmiştir. İbn-i Mâceh de bunu kendi süneninde rivayet etmiştir. Hadîs hafızları I b n-i M â c e h' in sünenini Buhârî ve Müslim1 in sahîhayn ismi verilen kitablan ve Ebû Dâvûd ile Nesâi' nin sü-nenleriyle beraber ve denk kabul ederler. Ayni zamanda İbn-i Mâceh'in sünenindeki hadîsleri delil sayarlar. Ancak şu var ki A h m e d ve başkasının Davud'u zayıf saydıkları anlatılmaktadır. [29]

12- Baba Ve Anast Hayatta Olduğu Halde Savaşa Giden Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

2781) Muâviye bin Câhime es-Selemî (Radtyallâhü Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek:
— Yâ Resûlallah! Allah rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber cihâda cidden niyetlenmişimdir. (Yâni cihâda çıkmama müsaade et) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bağışlanasın. Annen hayatta mıdır?» buyurdu. Ben:
— Evet, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Geriye dön de annene itaat, iyilik et» buyurdu. Sonra ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e diğer taraftan giderek:
— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber cihâd etmeye cidden niyetlenmişimdir, (yâni cihâd'a çıkmama müsade et) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bağışlanasın. Annen hayatta mı?» diye sordu. Ben:
— Evet, Yâ Resûlallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O halde sen annenin yanına geri dön ve ona itaat et» buyurdu. Sonra ben Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne çıkıp i
— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle beraber savaşa çıkmaya gerçekten niyetlendi idim, demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— «Vah sana, vah sana. Annen hayatta mı? diye sordu. Ben:
— Evet. Yâ Resûlallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Allah seni yarlığasm. Sen annenin ayağına sarıl. Çünkü cennet oradadır» buyurdu.
,.. Muâviye bin Câhime es-Selemî (Radıyallâhü anhümâ)'dar yapılan (diğer bir) rivayete göre Câhime, Peygamber (SallaHanü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gitmiş ve bunun mislini anlatmıştır. Ebû Abdillah İbn-i Mâcete dedi ki: Bu Câhime, Huneyn (savaşı) günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ayıplayan Abbâs bin Mirdas es-Selemî'nin oğlu olan Câhime'dir."

2782) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü ankümâj'dan rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'m ya-mna gelerek:
— Yâ Resûlallah! Ben Allah'ın rızâsını ve âhiret mutluluğunu dileyerek seninle cihâda gitmek niyetiyle geldim. Ve (and olsun ki) Babam ve annem (gelişim nedeniyle) ağlamakta oldukları halde ben geldim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O halde sen onların yanma geri git de onları ağlattığın gibi güldür» buyurdu." [30]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerine göre savaşa gitmek üzere Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden zât Câ-hime (Radıyallâhü anhâl'dır. Müellifimiz ise bu hadisi iki senedle rivayet etmiştir. İkinci rivayet onların rivayetlerine uygundur. Müellifimizin birinci rivayetinin zahirine göre Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e cihad için müracaat eden zât Câhi-m e ' nin oğlu M u â v i y e (Radıyallâhü anh) 'dır, İ b n - i A b -di'1-Berr'de cihâd için izin isteyen zâtın Muâviye bin C â h i m e olduğuna dâir bir rivayeti tahriç etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in müracaatçıya: «Sen annenin ayağına sanl. Çünkü cennet ordadır» mealindeki cümlesi yerine N e s â i' nin rivayetinde;
«O halde sen annene sarıl (ondan ayrılma) çünkü cennet şüphesii onun ayakları altındadır.» cümlesi bulunur. Yâni cennetten nasibin ancak annenin rızâsını kazanman hâlinde sana ulaşır. Sanki o na-sib, annenin emrindedir ve anne onun üstünde oturmuştur. Artık ancak anne tarafından sana ulaştırılır. Çünkü bir şey bir kimsenin ayağı altında olunca, artık başkasına ulaşması ancak onun müsaadesi ve izniyle olabilir. Sindi bu cümleyi böyle yorumlamıştır.
Cümleden maksad, anneye karşı mütevâzi davranmanın cennete girmeye vesile olduğu anlamı olabilir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Ebû Dâvûd ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Hattâbi bu hadîsin şerhinde; "Kişinin çıkmak istediği cihâd kendisi için farz olmayıp nafile ise baba ve annesinin izni olmadıkça cihâda çıkması caiz değildi. Fakat cihâd kişiye farz-ı ayn olmuş ise, (meselâ kâfirlerle dövüşmek için, devlet tarafından savaşa çağırılmış ise), böyle bir cihâda katılmak için baba ve annenin müsaadesine gerek yoktur. Yukarda anlatılan hüküm müslüman baba ve anneye mahsustur. Eğer baba ve anne gayri müslim iseler müslüman evlâd bunlardan izin almadan nafile veya farz cihâda katılır, diye bilgi vermiştir.

El-Fetih yazarı Abdullah'ın hadîsini açıklarken: Bu hadîste sözü edilen sahâbî'nin Câhime bin Abbâs olması muhtemeldir, demiş ve bu babın ilk hadîsini delil göstermiştir. El-Fetih yazarı daha sonra: Cumhura göre müslüman baba veya anne evlâdını cihâda gitmekten men ettikleri zaman evlâdın cihâda gitmesi haramdır. Çünkü baba ve anneye itaat etmek farz-ı ayndır. Cihâda gitmek ise farz-ı kifâyedir. Şayet cihâda gitmek evlâd üzerine farz-ı ayn durumuna gelirse artık, onun babasmdan veya annesinden izin alması söz konusu değildir, diyerek buna dâir delileri beyân etmiştir.
İlk hadis râvîleri hakkında özlü bilgi:
Muâviye bin Câhime es-Selemî (Radıyallâhü anhümâ) sahâbidir. Râvîsi İ k r i m e ' dir. Hadîslerini Nesâî ve îbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlere göre cihad için izin isteyen zât kendisidir.
Câhime (Radıyallâhü anh) bin Abbâs bin Mir-dâs es-Selemî ise, yukarda durumu anlatılan Muâviye bin Câhime 'nin babasıdır. Bâzı rivayetlere göre cihâda çıkmak için müsaade isteyen zât budur.
H u n e y n savaşında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'i ayıpladığı müellifimiz tarafından bildirilen kişi ise Câhime (Radıyallâhü anh) 'in babası Abbâs bin Mirdâs es-Selemî' dir. Ayıplama mes'elesi şöyledir: H u n e y n savaşından elde edilen ganimet malının bir kısmı, gönülleri İslâmiyet'e yatışsın diye yeni müslümanlara verilince bâzı kimseler dedikodu ettiler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu takdiri aleyhinde konuştular. El-Mudmarât'ta gönülleri henüz İslâmiyet'e yatışmamış olup H u n e y n savaşı ganimetinden kendilerine büyükçe hisse verilen insanların üç sınıf olduğu belirtilerek şöyle denilmiştir: Bunlardan bir kısmı müslümanhğı kabul etmekle beraber gönülleri henüz İslâm'a yatışmamıştı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) gönüllerini tatmin ve İslâmiyet'e yatıştırmak istedi. İkinci sınıf ise müslümanliğı kabul etsinler ve dolayısıyla kendilerine bağlı kabileler de İslâmiyet'e erişsinler diye taltif edildiler. Üçüncü bir kısım vardı ki, serleri defedilsin diye kendilerine bir şeyler verildi. A b -bâs bin Mirdâs, yâni C â h i m e' nin babası da bu nevîdendir. [31]

13- Cihâdda Niyet Babı

2783) Ebû Musa (el-Eş'arî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, kahramanlık için savaşan adam, hamiyyet (yâni taassub ve yakınlarını desteklemek) niyetiyle savaşan adam ve gösteriş amacıyla savaşan adamın durumu (hakkında ne buyuruiur? diye) soruldu. Bunun üzerine Resûlul-îah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim yalnız tevhîd kelimesinin izzeti, yücelmesi için cihâd ederse ancak o kimsenin cihâdı Allah yolundadır» buyurdu."

2784) Acemlerden bir âzadlı olan Ebû Ukbe (Radtyallâkü cnAJ'den; Şöyle demiştir:
Ben Uhud (savaşı) günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde savaşa katıldım. (Savaşta) müşriklerden bir adamı vurdum ve :Bu darbeyi benden al, ben fârisî gencim, dedim. Sonra bu olay Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e ulaştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana:
«Niçin sen: Bu darbeyi benden al, ben ensârî gencim, demedin-buyurdu."

2785) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyatlâhü ankümâydzn; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:
Allah yolunda savaşıp da ganimetle (ve sağlıkla) dönen her gâzî grubu (âhiret) ecrinin üçte ikisini dünyada almış olurlar. Eğer hiç ganimet elde edemezlerse (âhiret) ecirleri tam olur." [32]

İzahı

Ebû M û s â (Radıyallâhü anh)'m hadîsi KütÜb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Bu hadîste geçen "Hamiyyet" kelimesinin mânâsı: Aşireti, kabilesi ve yakınları için gayretkeş ve mutaassıp olmaktır. Hamiyyet için savaşmaktan maksad, aşireti ve yakınları hakkında duyduğu gayret ve taassup için bunlar uğrunda savaşmaktır.
Bu hadîste işaret edildiği gibi bir adam Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'a bâzı kimseler kahramanlıkla övülsün diye savaşırlar. Bir kısım kimseler de yakınları uğrunda ve onlar için

savaşırlar. Diğer bir kısım adamlar da riyakârlık ve gösteriş için savaşırlar. Bunların hangisinin savaşı Allah yolunda savaş sayılır? diye sormuştur.
T i r m i z i' nin rivayetinde; «Bunların han-j* gisi Allah yolundadır?» ilâvesi vardır.
Resûl-i Ekrem ise verdiği cevapta ancak tevhid kelimesinin yüce olması için savaşanların cihâdının Allah yolunda olduğunu bildirmiştir. Yâni diğer amaçlarla yapılan cihâd Allah yolundaki savaşlardan sayılmaz.
Hamiyyet ve gayretkeşlik bazen din için olur. Şayet din için olursa yine tevhîd kelimesinin yücelmesi için olmuş olur.
E b û U k b e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Fâris, ana dili Farsça olan milletin ismidir. Bunlara Acem de denilir. Bu millet toplu olarak İ r â n' da bulunur. Ebû U k b e aslen I r â n ' lı olup Hâşira bin Abd-i M e n â f oğullarının âzadlısı idi. E 1 - M ü n z i r î bu zâtın B a s r a' lı olduğunu söylemiştir. Ana dili Farsça olanlardan I r â k' ta ikâmet edenler de bulunduğu için bu zâtın ilk zamanlarda B a s r a ' da ikamet etmiş olduğu anlaşılıyor. Ebû D â -v û d' un rivayetinde bu zâtın Fâris halkından olduğu belirtilmiştir. Müellifimizin rivayetinin zahirine göre bu zât Fâris halkının âzadlısı idi. Fakat gerek Ebû Dâvûd'un rivayeti ve gerekse el-Hülâsa ile Avnü'l-Mabûd'da verilen bilgi bu zâtın H â ş i m oğullarının âzadlısı olduğuna ve kendisinin aslen Fâris halkından olduğuna delâlet eder. Bu nedenle müellifimizin rivâyetindeki ifâdeyi bunlara uygun terceme ettim. Zâten müellifimizin rivâyetindeki ifâde böyle terceme edilmeye de müsâiddir. Acemler savaşırken düşmanlarına darbe indirdikleri zaman kahramanlıklarını açıklamak maksadıyla isimlerini ve mensubu bulundukları soyu dile getirirler-di. Bu onların bir âdeti hâlinde idi. Bu nedenle Ebû Ukbe alıştığı âdet uyarınca fârisli bir genç olduğunu belirterek U h u d savaşında düşmana darbe indirmiştir. Bir kavmin âzadlısı hangi soy-dan olursa olsun o kavme mensup olduğu için Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) kendisine, ensârî genç olarak kendisini tanıtmasının uygunluğunu beyân buyurmuştur.
El-Kâri bu hadîsin açıklaması bölümünde: Yâni Ey Ebû U k be! Sen düşmana darbe indirdiğinde öğündüğün zaman yanlarına hicret ettiğin ve bana yardımcı olan Ensâr'a mensub olduğunu söyle. İran* hlar o dönemde kâfir oldukları için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ebû Ukbe' nin kendisini İranlı' lara mensub etmesini hoş karşılamamış ve onun kendisini Ensâr-i Kirâm'a mensub etmesini emretmiştir. Çünkü Ensâr'a intisab etmek, müslümanlara intisab etmek demektir, der.
El-Hülâsa'nin 455. sahîfesinde Ebû Ukbe (Radıyallâhü anh) hakkında şu bilgi verilmiştir: Ebü Ukbe el-Fârisi, H â ş i m oğullarının âzadlısı olup sahâbi'dir. Adının R e ş i d olduğu söylenmiştir. Râvisi, oğlu Abdurrahman bin Ebî Ukbe' dir. Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.
Bu babın son hadîsini Müslim, Ebü Dâvüd, Tir-mizi, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. N e v e v i : Hadisin yegane doğru mânâsı şöyledir ve başka türlü yorumlanması yanlıştır: Gâ-zîler sağ, salim evlerine döndükleri veya ganimetle döndükleri zaman ecirleri selâmetle dönmeyen veya selâmetle dönüp de ganimet elde edemeyen gazilerin sevabından az olur. Ganimet savaş sevabının bir parçasının karşılığıdır. Bu itibarla gaziler ganimetle döndükleri zaman savaştan dolayı müstehak oldukları sevabın üçte ikisini dünyada almış olurlar. Ganimet de sevabın bir parçasıdır, demiştir.
Şu halde ganimet, sevabın üçte birisine ve selâmetle dönmek de sevabın üçte birisine tekabül eder. Böylece sevabın üçte ikisi dünyada alınmış olur. [33]

14- Allah Yolunda Savaş İçin At Bağlayıp Hazırlamak Babı

2786) Urve el-Bârıkî[34] (Radıyallâhü anhyâtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Hayır, atın alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar düğümlüdür, (Hayır, kıyamette sevab ve dünyada ganimettir.)»"

2787) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Atın alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır düğümlüdür.»" [35]

İzahı

U r v e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buharı, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ahmed ve Tahâvî de rivayet

etmişlerdir.
Abdullah (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buharı, Müslim, Nesâi ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Ha-dislerde anılan hayrm ganimet ve sevab olduğu, bâzı rivayetlerin hadîs metninde bulunduğu için bunu parantez içinde belirttim. Hayrın ganimet ve sevab olduğu belirtilen rivayetler, attan maksadın Allah yolunda savaş için hazırlanan at olduğuna delâlet eder. Bu babın üçüncü hadîsi de buna delâlet eder.
Hadîslerde geçen "Nevâsî" kelimesi "Nâsiye"nin çoğuludur. Nâ-siye, başın ön kısmı ve kâkül mânâsına gelir. Burada atın alnına sarkan saçların kasdedildiği, H a t t â b i ve başkaları tarafından ifâde edilmiştir.
Savaş için hazırlanan at, sahibinin dünyada ganimet, âhirette de sevab kazanmasına vesile olduğu için sanki hayır, atın alnına dökülen saçlarına bağlıdır. Yüz ve alın en şerefli uzuv olup hayrın bu uzva bağlanması ancak kâkülde düğümlenmesi yoluyla tasvir edilmesi uygun olduğundan bu ifâde tarzı seçilmiştir, denilebilir.
Savaş atının hayrının kıyamet gününe kadar devam etmesi, İslâmiyet'in ve İslâmiyet uğrundaki cihâdın kıyametin kopmasına yakın günlere kadar devam edeceğine delâlet eder. N e v e v i bu durumu belirtmektedir.

2788) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Atm alnına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır vardır veya düğümlüdür (Râvî Süheyl: Bunda ben tereddüd ediyorum, demiştir.) At, (sahiplerinin durumlarına göre) üç nevidir: Şöyle ki, at bâzı kimseler için sırf sevabtır, bâzı kimseler için de (fakirliğe karşı) bir perdedir. Bâzılarının da boynunda bir vebaldir. At, kendisi için sırf sevab olan kişi, o kimsedir ki, atı Allah yolunda Ecihad için) edinir ve (savaşa) hazırlar. Artık at karnına dâhil ettiği her (yiyecek ve içecek) şeye karşılık sahibi için bir sevab yazılır. Sahibi onu bol otlu geniş bir sahada otlatırsa, atın yediği her şeye karşılık onun için bir ecir yazılır. Ve sahibi onu akar bir nehirden suvarırsa, atın karnına dâhil ettiği beher su damlasına karşılık onun için bir ecir olur. (Hattâ, atın idrarlarında ve gübrelerinde olan sevabı da anlattı.) Ve eğer at şahlanarak (ön ayaklarını kaldırıp) neş'e ile bir veya iki tur koşsa, attığı beher adım karşılığında sahibi için bir ecir yazılır. At kendisi için (fakirliğe karşı) bir perde olan kişi, o adamdır ki, (geçimini sağlamakla) şerefini, iffetini korumak ve güzel rızik yemek maksadıyla at edinir ve atların sırtlarına ve karınlarına âit hakkını onların darlık ve genişlik (zamanların) da unutmaz. At kendisinin boynunda bir vebal olan kimseye gelince, bu da o kimsedir ki, böbürlenmek, taşkınlık etmek, kibirlenmek ve halka karşı riyakârlık için at edinir. İşte, boynunda atın vebal olduğu adam böyle olan kimsedir.»" [36]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi, Nesâî ve B e y h a k î de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin metni bâzı rivayetlerde kısa, bâzılarında uzundur. M ü s 1 i m' in rivayet ettiği metin, müellifimizin rivayet ettiği metin gibi uzundur. Müellifimizin rivayetinde geçen bâzı kelimelerin mânâlarını açıklayalım:
Merc: Otu bol geniş araziye denilir.
Ebvâl: Bevl'in çoğuludur. Bevl, idrar demektir.
Ervâs: Revs'in çoğuludur. Revs, gübre demektir.
Şeref: Arazinin yüksekçe yerine denildiği gibi at koşusunun bir turuna veya son merhaleye de denilir. Bir kavle göre atın bir mil mesafe mikdarı sıçrayarak seğirtmesine denilir ve burada bu mânâ kas-dedilmiştir. Biz bu kelimeyi bir tur mânâsına terceme ettik. Diğer şekillerde terceme edilmesi de mümkündür.
İstinân: Atın, binicisiz ve yüksüz olarak, ön ayaklarını yerden kaldırıp atmak suretiyle neş'e ile koşmasıdır.
Atların sırtlarının hakkından maksad, onların güçlerinin dışında yük yükletilraemesidir. Atların karınlarının hakkı ise onlara iyi bakmak ve yemleri ile suvarma işlerini ihmal etmemektir.
Eşer: Böbürlenmek, kendini beğenmek, azmak, taşkınlık göstermek gibi mânâlara gelir.
Batar: Şımarmak, hakkı kabul etmemek, azmak, beğenmemek ve böbürlenmek mânâlarına gelir,
Bezah: Eşer ve batar mânâlarını ifâde eder. Görüldüğü gibi bu üç kelimenin mânâları birbirine yakındır.
Riya: Gösteriş manasınadır. Yâni zahiren Allah için görünüp, içte dünya ile ilgili bâzı amaçlan

gütmektir.
Tekerrüm: Şeref ve izzeti korumak, iffetli olmak gibi mânâlara gelir. Burada geçimini sağlamak ve kimseye muhtaç olmamak niyetiyle ve şerefini korumak maksadıyla at edinmek mânâsı ifâde edilmek istenmiştir. Nitekim bâzı rivayetlerde; "Taâffüf = İffetini korumak" ifâdesi bulunur.
Tecemmül: Ziynetlenmek, güzel rızık yemek gibi mânâlara gelir. Burada son mânâ kasdedilmiş olabilir. Allah'ın nimetlerinden yararlanmak ve nimetlerin eserlerinin kulun üstünde görülmesi dînen meşru olduğu cihetle bir kibir ve gurur olmaksızın at ziynetiyle ziynet-lenmekte bir beis olmadığı cihetle Tecemmül kelimesi belirttiğim sınırlar dâhilinde ziynetlenme mânâsına da yorumlanabilir.
Hadis, Allah yolunda savaşmak için at edinmenin faziletini beyân eder. Hadîste atın bol otlu geniş arazide yediği her şey ve akar nehirden içtiği her damla su karşılığında sahibi için âhirette ecir ve sevab bulunduğunu ifâde etmektedir. Yâni atın yiyeceğini ve içeceğini rahatlıkla bulduğu ortamda sahibi için bu kadar sevâb varken müsâid olmayan ortamlarda gaza atına yedirilen yem ve içirilen su karşılığında sahibine verilecek sevâb miktarı çok daha fazla ve üstün olacaktır.
Geçim ve kazanç için edinilen atın ise sahibinin fakirliğine bir perde ve engel olduğu ifâde edilmiştir. Kibir, gurur, bencillik, böbürlenme, taşkınlık göstermek, hakka karşı baş kaldırmak, azmak gibi kötü amaçlarla edinilen at ise sahibinin boynunda bir vebal olur.
E 1 - H â f ı z : At ırkının sahiplerinin durumlarına göre üç kısma ayrılması yönü şudur: Kişi ya binmek veya ticâret maksadıyla at edinir. Bu iki maksaddan hangisi olursa olsun bunun beraberinde Allah'a itaat etmek var ise birinci nevi at kısmı olur. Şayet bunun beraberinde günah işleme işi varsa üçüncü nevi at kısmı olur. Eğer bunun beraberinde ne itaat ne de günah işleme yok ise atın ikinci kısmı olur, demiştir.

2789) Ebû Katâde el-Ensârî (Radtyalîâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} şöyle.buyurmuştur :
«Atın en hayırlısı, yağız, alnında ufacık beyaz nişan bulunan, ayaklarında beyazlık olan, burnu ve üst dudağı beyaz ve sağ ön ayağı mutlak (nişansız) attır. Eğer yağız olmazsa, bu alâmetti doru at
(da hayırlıdır.)»" [37]

İzahı

Bu hadisi, Tirmizî, Hâkim, îbn-i Hibbân, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste ge-çen ve atın renklerine âit bâzı kelimeleri açıklayalım:
Edhem: Siyah demektir. Buna yağız at denilir.
Akran: Alnında ufacık bir beyaz nişan bulunan attır. Bu nişan bir dirhem küçüklüğünde bile olabilir. Tuhfe yazarının beyânına göre bu nişan atın yüzünün herhangi bir yerinde olabilir.
Muhaccel: İki veya üç ya da dört ayağında bilek kemiklerinin yukarısına kadar uzanan ve diz kapaklarını geçmeyen az veya çok miktarda beyazlık bulunan ata denilir. Bu beyazlığa da Tahcil denilir.
Ersem: Burnu ve üst dudağı beyaz olan attır. Bâzılarına göre yalnız üst dudağı beyaz olan, diğer bir kavle göre yalnız burnu beyaz olan ata denilir.
Tulk i Mutlak mânâsına kullanılmıştır. Atın falan ayağı Tulk'tur, denilince o ayağın renginin atın vücûdunun ekserisinin rengine uygunluğu kasdedilir.
Kümeyt; Doru manasınadır.
Şiyet: Bu kelimenin asıl mânâsı, atın vücûdunun çoğundaki renge muhalif olan her hangi bir renge denilir. Burda ise alâmet mânâ-1 smda kullanılmıştır.
Bu hadis en hayırlı atın, hadîste anlatılan alâmetleri taşıyan yağız at olduğuna ve bundan sonra da ayni alâmetleri taşıyan doru at olduğuna delâlet eder.
T i r m i z i' nin rivayetine göre hayırlı at edhem, akran ve ersem olan, sonra edhem, akrah, muhaccel ve bir ayağı tulk olan attır. Eğer at edhem değil ise bu alâmetleri taşıyan kümeyt at hayırlı attır.

2790) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü <mh)'dcn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). atın şikâl (yâni ayağındaki çapraz seki) den hoşlanmazdı." [38]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve sünen sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. Müslim ile Ebû Davud'un rivayetlerinde Şikâl'ın tefsiri tercemede parantez içine aldığım şekilde geçmektedir. Yâni atın sağ ön ile sol arka ayaklarında veya sol ön ile sağ arka ayaklarında bulunan beyazlığa Şikâl denilir.
Avnü'l-Mabûd yazarı e 1 - K a r i : Hadîste geçen Şikâl tefsirinin Peygamber (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözünden olmayıp râvîye âit olması açık olan ihtimaldir. Çünkü bu açıklama Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se]âm)'in sözünden olmuş olsaydı Şikâl kelimesinin mânâsını beyân eden bir nass olurdu ve artık bu kelimenin tefsiri hususunda ihtilâf olmazdı, demiştir, der.
H a 11 â b î de: Şikâl bâzı rivayetlerde böyle açıklanmıştır. Bu kelime, atın bir ön ayağı ile bir arka ayağının tahcilli, yâni diz kapağından aşağı kısmında beyazlık bulunması ve diğer arka ayağın mutlak olması şeklinde de yorumlanmıştır, der.
N e v e v î şikâl kelimesinin tefsiri hususunda gelen başka ka-viîîeride nakletmiştir. Oraya bakılabilir.
Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm)'in atın şikâlından hoşlanmaması sebebi hakkında bâzı görüşler beyân edilmiş ise de en uygun olanı bunu O'nun bilgi ve takdirine bırakmaktır. Bâzıları şöyle derler: Belki Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm) bu nevi atlan denemiş ve verimli olmadıklarım görmüş olduğu için hoşlan-mamıştır.

2791) Temîm ed-Dârî (i) (Radıyallâkü ö«A)'den rivayet edildiğine göre kendisi; Resûluİlah (Sallattahü Aleyhi ve SeUem)}den şöyle buyururken işittim, demiştir :
«Kim Allah yolunda (savaşmak için) bir at (edinip) bağlar, sonra onu kendi eliyle yemlerse, beher yem tanesine karşılık o kimse için bir hasene (sevab) olur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed, babası Uk-be ve dedesi bulunur. Bunlar meçhul kimselerdir. Muhammed'in dedesinin İsmi de belirtilmemiştir. [39]

15- Allah Sübhânehu Ve Teâlâ Yolunda Savaşma (Nın Faziletinin Beyânı) Babı

2792) Muâz bin Cebel (RadtyaUâkü onk)yâen rivayet edildiğine göre; kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleftt)'den şu hadîsi işitmiştîr :
«Müslüman bir adam Allah Azze ve Celle yolunda bir dişi demezsin iki sağımı arasındaki süre kadar savaşırsa o kimse için cen- Allah'ın ikramıyla girmesi) vâcib olur.»" [40]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Fuvâk" hayvanın iki sağımı arasındaki müddet mânâsına yorumlanmıştır. Bu kelime "Fevâk" olarak da okunabilir. Sindi bu kelimeyi böyle açıkladıktan sonra : Çünkü sağım devesi .sağılır. Sonra sağıma ara verilerek yavrusu salıverilir. Deve yavrusuna süt vermeye başlar. Biraz sonra tekrar süt sağılır. İşte bu iki sağım arasmdakı süreye Fuvâk denilir. Bir kavle göre Fuvâk: Sabah sağımı ile akşam sağımı arasındaki süredir. Bir başka kavle göre süt sağılırken bir kab dolunca bunu kaldırıp diğer bir kaba sağılmcaya kadar geçen zamana Fuvâk denilir. Diğer bir kavle göre ard arda sağılan iki hayvanın sağımı arasındaki süreye Fuvâk denilir, demiştir.
Hülâsa bu kelime hangi şekilde yorumlanırsa yorumlansın, en kısa bir sürece Allah yolunda ve ihlâslı olarak savaşan bir müslü-man bu hizmetinden dolayı Allah'ın lütfü ile cennete girmeye müs-tehak olur. Onun cennete girmesinin vâcibliğinden maksad Allah'ın lütfü ile cennete girmeye lâyık olmasıdır. Çünkü Allah, hiç kimseyi cennete dâhil etmeye mecbur değildir. Bütün tasarrufları onun irâdesi ve düemesiyledir.

2793) Enes bin Mâlik (Radıyallâkü anh)\\cv\; Şöyle demiştir:
Ben bir savaşta hazır bulundum. Abdullah bin Revana (Radıyal-lâhü anh) (kâfirlerle savaşırken) şöyle dedi:
Yâ nefsim! Seni uyarıyorum. Ben, seni cennet Ce girmeye sebep olan savaş) tan hoşlanmaz olarak görüyorum. Allah'a yemin ederim ki, sen ya itaatkâr (uysal) olarak (savaşmak suretiyle) muhakkak cennete gireceksin ya da şüphesiz buna zorlanacaksın."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvî Dey-lem bin Gazvân halUunda ihtilâf vardır. [41]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Abdullah bin Revâha (Radıyallâhü anh) Ensâr-i Kiram'm Hazreç kabilesinden ve Akabe biatuıda bulunan meşhur sahâbîlerdendir. Kısa bir hâl tercemesi 1820 nolu hadisin izahı bölümünde geçti. Bu zât, bir taraftan kumciyle, diğer taraftan kalemiyle İslâm'a hizmet eden ve şâir tabiatlı bir şahsiyet idi. Hicret-i Nebeviyye esnasında şâir Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh) ile beraber Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in M e d î n e-i Münevvere'ye teşrifine dâir kasideler söylemiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'e en yakın sahâbîler arasında yer alan bu zât, Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve H a y b e r savaşma katılmıştı. Savaşlarda şiir ve kasidelerinin şu mısraını devamlı tekrarladığı rivayet olunmuştur:
"Ey nefsim eğer sen katledihnezsen (şehîd edilmezsen) öleceksin."
Katıldığı bütün savaşlarda kahramanca savaşan İ b n - i Revâha, nihayet hicretin sekizinci yılı katıldığı M û t e savaşında şehîd edildi. Ib.n-i R e v â h a' nm bu sefere çıktığı andan şehîd edildiği ana kadar irticalen söylemiş olduğu bütün şiirleri Siyret-i îbn-i Hişâm'da bulunur. Bu şiirlerinin hepsinde onun şehîd olmak için can attığı görülmektedir.
Yukardaki mısra bir şiirinin birinci mısrâıdır. İkinci mısraı da şöyledir: "İşte bu, ölüm ecelidir. Sen buna mâruzsun."
İzahını yaptığım bu hadîste E n e s (Radıyallâhü anh)'m rivayet ettiği şiirin İbn-i Revâha tarafından M û t e savaşında söylendiği bâzı siyer kitablarmdan anlaşılmaktadır. Ama ayni şiiri başka savaşlarda da söylemiş olması muhtemeldir.
M û t e savaşma katılan İslâm ordusu üç bin kişilikti. Şam dolaylarında vuku bulan bu savaşta düşman ordusu iki yüz bin kişilikti. İslâm ordusu yola çıktığında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ordu kumandanlığına Zeyd bin Harise'yi tâyin etmiş ve şayet Zeyd şehîd olursa Ca'fer bin Ebi Tâ 1 i b' in kumandan olması, bunun da şehid olması hâlinde Abdullah bin Revâha' nm kumandanlığa geçmesi emrini vermişti. İslâm ordusu hareket edip nihayet M û t e ' ye var-dığı zaman iki yüz bin kişilik bir Rum ordusuyla karşılaştı. Üç bin kişilik bir kuvvetin iki yüz bin kişilik bir kuvvetle savaşması cidden büyük bir mesele olduğuna rağmen parolası ya şehâdet veya gâzîlik olan ve birer arslan gibi olan sahâbîler, yılmadan ve korkmadan büyük bir cesaretle savaşa başladılar. Hakikaten bu üç kumandan da sırayla şehîd edildi ve nihayet İslâm sancağına toz kondurmama azim ve kararında bulunan kahraman sahâbîlerden H â -lid bin el-Velid (Radıyallâhü anh) sancağı alarak savaşa devam edildi ve zafer İslâm ordusuna ve H â 1 i d (Radıyallâhü anh) 'a nasib oldu.
Ş a m' m mülhakatından olan B e 1 k a bölgesinde cereyan eden M û t e savaşının vuku bulduğu gün Medîne-i Münevvere' nin Mescid-i Nebevi' sinde sahâbüeri ile sohbet eden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e M û t e savaşı bir sinema filimi gibi Allah tarafından arz edildi ve artık Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) savaş meydanına hâkim ve pek yakın bir tepeden savaşı tâkib eder gibi durumu görmeye başladı. İşte bu arada Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-salâtü ve's-selâm), yanındaki sahâbîlerine; «Zeyd (bin el-Hârise) sancağı aldı, sonra şehîd oldu» buyurdu ve şehâdet getirip, şehide salât ve selâmdan sonra:
«Siz de Zeyd için istiğfar ediniz, Zeyd cennet'e girdi. Orada mutludur. Şimdi sancağı Ca'fer bin Ebî Tâlib aldı» buyurdu. Biraz sonra buna da şehâdet, salât ve duâ edip: «Siz de istiğfar ediniz» buyurduktan sonra: «İşte Ca'fer de cennet'e girdi, istediği tarafa iki ka-nadla uçuyor. Bu defa sancağı Abdullah bin Revâha aldı, o da şehîd oldu» buyurdu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunu söylerken mübarek gözlerinden yaş akıyordu. Abdullah hakkında da şehâdete, salât ve duadan sonra :
«Siz de onun için istiğfar ediniz, bu da cennet'e dâhil oldu» buyurdu. Resûl-i Ekrem sözlerine devamla:
«Bundan sonra sancağı emirsiz olarak Hâlid bin el-Velîd aldı. Ona fetih ve zafer nasib kılındı» buyurdu.
Bu üç kumandanın savaş esnasında şehid düştüğünü ve H â I i d
bin e 1 - V e 1 î d' in eliyle zafer kazanıldığını savaşın cereyan ettiği gün Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Medine-i Münevvere'de ashabına haber verdiğine dâir E n e s bin Mâlik (Radıyallâhü anhl'ın hadîsini B u h â r î rivayet etmiştir. Bu, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mücizesi-dir.

2794) Amr bin Abese[42] (RadtyaUâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak;

— Yâ Resûlallah! Cihâdın hangisi efdal (üstün) dür? diye sordum. Buyurdular ki:
— «Kanı dökülen ve iyi cins atı yaralanan mücâhid (in cihâdı en üstün cihaddır).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî Muhammed bin Zekvân zayıf olduğu için bunun senedi zayıftır. [43]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Cevâd: İyi cins at demektir. Hadîsten kasdedilen mânâ şudur: Canını ve malını Allah yolunda savaşmakla feda edinceye kadar çarpışan müslümanm cihâdı sevab bakımından en üstün olan cihaddır. Allah böyle cihâdı bizlere de na-sib eylesin.

2795) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Allah yolunda yaralanan her yaralı — Allah kendi (rızâsı) uğrunda yaralanan kişiyi herkesten ziyâde bilendir ya — kıyamet gününde, yarası yaralandığı günkü vaziyette (kan fışkırıyor gibi görünüyor halde) gelir: Rengi kan rengi, fakat kokusu misk kokusu.»"
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2796) Abdullah bin Ebî Evfâ (RadtyaUâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) (Hendek savaşı günü) Ahzâb (yâni düşmanlar) aleyhine dua ederek şöyle buyurdu:
«Ey Kur'an'ı gönderen, düşmanlarla hesabı hızlı olan Allah! (Medine önünde toplanan) Ahzâbı {yâni şu Arap kabilelerini) sen dağıt. Allahım! Onların topluluklarını sen hezimete uğrat ve irâdelerini sen sars (ki yerlerinde tutunamasmlar).»" [44]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ahzâb: Hizb'in çoğuludur. Bu savaşa Mekke müşrikleri, Ğ a t f â n müşrikleri, yahûdîler ve onların yandaşı durumundaki kâfir kabileler müslümanlarla savaşmak üzere toplandıkları için bu savaşa Ahzâb ismi verilmiştir. Bu savaşa Hendek savaşı da denilir. Çünkü bu savaştan önce Selmân-i Fârisi (Radıyallâhü anh)'m işareti ve tavsiyesi üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emri ile Medine-i Münevvere şehri etrafında hendek kazıldı ki şehrin savunması kolaylaşsın. Bu savaşın vuku bulduğu târih hususunda ihtilâf vardır. Buhârî' nin tercih ettiği kavle göre savaş hicretin 4. yılı Şevval ayında vuku bulmuştur. Bir kavle göre hicretin 5. yılı vuku bulmuştur. Bu savaşta müslüman ordusu 3 bin kişilikti. Düşman kuvveti ise 12 bin kişilikti. Müslümanlar bu savaşta Medîne-i Münevve-r e şehrinin dışına çıkmayıp şehri savunma taktiğini kullanmayı tercih ettiler. Müşrik kuvvetleri şehri muhasara ettiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu duası kabul olundu ve şarktan kopan bir fırtına bir gecede düşman kuvvetlerini alt üst etti. Gönüllerine bir ümitsizlik yerleşti ve paniğe kapılarak bir başıboşluk içinde Mekke yolunu tuttular. Böylece düşman ordusu bir hezimet ve hüsran içinde dağılıp gitti.

2797) Sehl bin Huneyf (bin vâhib)[45] (Radıyallâhü anhyden rivâ-' ' yet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuş-
tur :
«Kim şehîd olarak ölmeyi Allah'tan içtenlikle dilerse, yatağı üzerinde (yâni şehîd olmaksızın) bile ölse Allah onu şehîdlerin makamlarına ulaştırır.»" [46]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadîs, şehîd olmayı samimiyetle dileyen bir müslümanm şehîd olmayıp başka bir şekilde ölmesi hâlinde de şehîdlik mertebesine eriştiğine delâlet eder. Yâni böyle bir kimse şehîdler hükmündedir ve onlar gibi sevab kazanmış olur. E 1 - M ü n â v î: Çünkü şehîd de bu kimse de hayra niy-yetlenmiş ve gücü dahilindeki işi yapmıştır. Bu nedenle sevabın aslında eşittirler, demiştir. [47]

16- Allah Yolunda (Savaşıp) Şehîd Olmanın Fazileti Babı

2798) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)3den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in huzurunda şehîdIerden söz edildi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yeryüzü şehidin kanından kurumadan önce (hurilerden) iki karısı bitkisiz, geniş bir arazide (emzikli) yavrularını gaybeden (sonra aniden bulan) iki süt anne gibi ve her birinin elinde dünyadan ve
dünyadaki bütün şeylerden hayırlı birer kat cennet elbisesi bulunduğu halde hızla ona koşuşurlar.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi zayıftır. Çünkü râvi Hilâl bin Ebİ Zeyneb zayıftır.

2799) El-Mıkdâm bin Madîkerib[48] (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurmuştur :
«Allah katında, şehîd için altı haslet vardır: Dökülen ilk kanı ile beraber günahları bağışlanır, cennetteki mevkii kendisine gösterilir, kabir azabından korunur, en büyük korkudan emin olur, îman hüllesi (elbisesi) kendisine giydirilir, Hurü'1-îyn ile evlendirilir ve akrabalarından yetmiş (müslüman) insan hakkında şefaat etmesi kabul olunur.»" [49]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid türün-dendir. Bu hadîste geçen "Zı'r" süt anne manasınadır. Fasıl, deve yavrusu demektir. Berâh da bitkisiz geniş arazi manasınadır. Bu hadis, Allah yolunda şehid olan kimsenin Allah katındaki üstün değerini ve can vermekle cennet nimetlerine kavuştuğunu bildirir.
M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z î de rivayet etmiştir. Bu hadîs de Allah yolunda şehîd olan kimsenin Allah katındaki altı meziyyetini bildirir. Yâni bu meziyyetlerin tümü ancak şehîd için vardır, başkası için bunların hepsi yoktur.
Bu hadîste geçen "Düf'a" döküntü, akıntı manasınadır. Bu kelime "Defa" şeklinde de okunabilir. Yâni bir defa demektir. Burada kasdedilen mânâ şehidin dökülen ilk kan damlasıyla günahlarının bağışlanmasıdır.
E 1 - K a r i : Şehidin günahlarının bağışlanın asıyla cennetteki makamının kendisine gösterilmesi birleştirilerek tek haslet sayılmalıdır ki hasletlerin sayısı altıyı geçmesin ve şehidin kabir azabından korunması hasleti, bir önceki hasletin tekrarlanması mâhiyetinde olmasın, demiştir.
En büyük korku diye terceme ettiğim "Feza-i ekber" hakkında da el-Kari: bu ifâdede; 'JŞ*İ\ £>âJI ^y^ ^ = «En büyük korku onlan üzmeyecektir...» (I) âyetine işaret vardır. Fezâ-i Ekber'in açıklanması hakkında değişik rivayetler vardır: Bir kavle göre bundan maksad, cehennem azabıdır. Diğer bir kavle göre ateşe arz edilmektedir. Bir başka kavle göre cehennemlik olanların cehenneme girmelerinden kurtuluş olmadığına kesinlikle inandıkları zamana denilir. Bununla, S û r' un son üflenmesi kasdedilmiştir diyenler de vardır, der ve bu arada başka rivayetleri de nakleder.
Şehide ikram edilen hasletlerden birisi de Hurü'1-îyn denilen cennet kızlarıyla evlendirilmesidir. Tirraizî' nin rivayetinde şehide H û r ü " 1 - î y n ' den 72 kız ihsan edileceği bildirilmiştir.
Hür: Havrâ'nın çoğuludur. Havra, gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı da simsiyah olan kızdır. îyn de Aynâ'nın çoğuludur. Ayna, geniş gözlü kız manasınadır.

2800) Câbir bîn Abdillah (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
(Babam) Abdullah bin Amr bin Haram {Radıyallâhü anh), Uhud (savaşı) günü şehîd edilince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (bana) :
— «Yâ Câbir! Allah Azze ve Celle'nin babana söylediği sözü sana haber vermiyeyhn mi?» diye sordu. Ben:
— Evet, (bildir) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) buyurdu ki:
— «Allah, hicâb (perde) ardından olmaksızın (şehidlerden) hiç kimse ile katiyen konuşnıamıştır. Ve (lâkin) babanla perdesiz ve doğrudan doğruya Celçisiz olarak) konuştu ve ona:
— Ey (sevgili) kulum! Benden ikram iste, sana vereyim, buyurdu. Baban (da) :
— Yâ Rabbim! (Arzum şudur :î Beni diriltirsin (dünyaya geri gönderirsin), ben de ikinci defa

senin uğrunda şehîd edilirim, dedi. Allah (da) :
— İnsanların dünya'ya hiç dönmeyecekleri hükmü şüphesiz benim tarafımdan Önceden verilmiştir, buyurdu. Baban:
Yâ Rabbî! O halde (bizim durumumuzu) arkamda kalanlara ulaştır (bildir), dedi. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) : âyetini(n tamamım) indirdi.»" [50]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadis, sünenimizin Mukaddime bölümünde 190 numarada da geçti. Hadîs ile ilgili gerekli bilgi orada verildi. Hadîste anılan âyet Â 1 - i İ m r â n sûresinin 169. âyetidir. Şunu da belirteyim : Hadîsin zahirine göre bu olay üzerine 169. âyet inmiştir. Fakat bunu tâkib eden 170 -171. âyetler de şehidlerin faziletine dâir-dir ve Tefsîr-i Kebîr'de verilen bilgiye göre 169, 170 ve 171. âyetlerin tamamı Bedir ve Uhud savaşlarında şehîd düşmüş olan muhterem zâtlar hakkında indirilmiştir. Bu itibarla mezkûr üç âyetin mealini sunmayı uygun buluyorum, Zâten 170 ve 171. âyetler mânâ bakımından 169. âyetin devamı durumunda olduğu için hadîs bu âyetlerin tamamının bu olay hakkında indirildiğini bildirir şekilde yorumlanabilir.
*Ve Allah uğrunda öldürülmüş olanları ölmüşler sanma, bilâkis Rab'Ieri katında dirilerdir, (cennet nimetlerinden) nzıklanırlar. (169)
Onlar kendilerine Allah'ın fazlından verdiği şeylerle sevinçlidirler. Onlar arkalarından varıp kendilerine yetişmemiş olan (müslü-man)Iara bir korku olmadığı ve üzülmeyecekleri ile de müjdelenmiş bulunurlar. (170)
Ve onlar Allah'ın bir nîmetiyle, bir ikramıyla ve mü'minlerin mükâfatmı Allah'ın şüphesiz zayi etmeyeceği ile de müjdelenip sevinçli bir durumda bulunurlar.» (171)
Câbir (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 190. hadîs bölümünde geçti.

2801) Mesrûk (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre Allah'ın;
âyetinin mânâsı hakkında (sorulan bir soru üzerine) Abdullah (bin Mes'ûrî) (Radtyallâhü anh) şöyle demiştir:
Bilmiş olunuz ki şüphesiz biz bunu ftesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sorduk. Bunun üzerine (Resûl-i Ekrem) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Şehîdlerin ruhları yeşil kuşlar gibidir, hangi cennette dilerlerse orada rıziklanırlar. Sonra Arş'a asılı kandillere dönerler. Onlar bu durumda iken senin Rabb'in ansızın onlara bir bakışla bakar ve onlara:
— (Başkaca) dilediğinizi benden isteyiniz, buyurur. Onlar:
— Ey Rabb'ımız! Hangi cennette istersek orada rızıklandığımız halde senden ne isteyeceğiz? diye (hiç bir ihtiyaçlarının olmadığını beyânla) cevab verirler. (Allah dileklerini üç kez sorar) Onlar (bir şey) istemedikçe bırakılmayacaklarım (yâni mutlaka bir' dilekte bulunmalarının istendiğini) görünce:
— (Ey Rabb'ımız!) Senin yolunda (bir kez daha) şehîd edilmemiz için senden ruhlarımızı cesedlerimize iade edip dünyaya gönderilmemizi istiyoruz derler. Allah onların bundan başka hiç bir şey istemediklerini görünce, onlara artık bir şey sorulmaz.»" [51]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Hadiste anılan Â 1-i İ m r â n sûresinin 169-171. âyetlerinin mânâsının Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a sorulduğu ve kendisinin: "Biz bunu sorduk da bize şöyle haber verildi" şeklindeki ifâde tarzı Tirmizi'nin rivayetinde mevcuttur.
N e v e v î şöyle der: Bu hadîs merfûdur. Çünkü î b n - i Mes'ûd: "Biz bunu sorduk da şöyle söyledi" demektedir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, der. Kadı I y â z da: Kendisine soru sorulan ve cevab veren zât Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'dir 3tî = "Dedi" zamiri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e râcidir. Durum da bunu gösterir. Çünkü sahâbî'nin durumu, sorusunu Peygamber (Aleyhi's-salâ,tü ve's-selâm) 'e sorması ve aydınlatıcı bilgiyi O'ndan alması, açık olanıdır. Özellikle Müteşâbih bir âyetin yorumu ve âhiret hayatma dâir bir bilgi ancak Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sorulur.
Çünkü âhiret hayâtına dâir bilgi gayba aittir, ancak vahiy yoluyla Öğrenilebilir. Bu durum açık olduğu için îbn-i Mes'ûd bunu rivayet ederken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ismini belirtmeye gerek görmemiştir, der.

Şehidlerin ruhları, müellifimizin rivayetinde kuşlara benzetilmiştir. Sindi: Bu hadîsin zahirine göre şehîdlerin ruhları kuşlar şekline girer. Bir kavle göre şehîdlerin ruhları hızlı uçuş bakımından kuşlara benzetilmiştir. Bu bakımdan olmazsa insan şekli kuş şeklinden daha güzeldir, der,
M ü s 1 i m' in rivayetinde «Şehîdlerin ruhları yeşil bir takım kuşların içindedir» şeklinde buyurulmuştur. Tirmizî' nin rivayetinde ise «Şehîdlerin ruhları yeşil bir takım kuşlardadır» şeklinde ifâde edilmiştir. Bu cümle diğer bâzı rivayetlerde bunlara benzer başka şekildedir.
Kadı Iyâz: Rivayetlerin ekserisine göre şehîdlerin ruhları kuşlar şeklindedir. Bu ruhların Arş'a asılı kandillere döndüklerine dâir cümlede bu rivayetlere daha uygundur, der. Çünkü kandiller kuşların yuvalarını andırır.
Tirmizî' nin şerhinde el-Ahvezî de.- Yâni şehîdlerin ruhları cesedlerinden ayrıldıktan sonra kuşlar suretinde yaratılan heykellere girerler ve bu heykeller onların cesedieri yerine geçer. Allah'ın «Onlar bilâkis Rab'ları katında dirilerdir, rızıklanırlar» âyetinde buna işaret var. Artık bu ruhlar, kuşlar şekline dönüştükten sonra arzuladıkları rızıklara kavuşup nîmetlenirler, demiştir.
N e v e v i bu hadîsin şerhinde uzun izahatta bulunmuştur. Ben bunun bir kısmını özetleyerek buraya aktarmakla yetinmeyi uygun buluyorum:
"Cennet'in yaratılmış olup hâlen mevcûd olduğu bu hadîste beyân buyurulmuştur. Ehl-i Sünnet mezhebi de budur. İçinden Âdem (Aleyhisselâm) 'in çıkarıldığı cennet de budur. Mü'-minlerin âhirette nimetlendirileceği cennet de budur. Ehl-i Sünnet mezheblerinin icmâ ettikleri hüküm budur. Mutezile mezhebi ile bidatçılardan bir grub ve başkaca bâzı kimselerin görüşüne göre ise Cennet hâlen mevcud değildir ve ancak kıyamet koptuktan sonra yaratılacaktır. Bunlara göre içinden Âdem (Aleyhisselâm)'m çıkarıldığı cennet başka bir cennettir. Kur'an-ı Kerim'in ve Sünnet'in zahir ve açık hükümleri ise Ehl-i Sünnet mezhebine delâlet eder.
Bu hadis, ölülerin kıyamet kopmadan önce de mükâfat veya ceza gördüklerini de ispatlar.
Kadı Iyâz: Bu hadîs, ruhların kalıcı olup yokluğa gitmediğine, iyi ruhların nîmetlendirildiğine ve kötü ruhların azabîandı-rıldığma delâlet eder, Kur'an-ı Kerîm ve hadisler de bu durumu bildirirler. E h 1 - i Sünnet'in mezhebi budur. Bidatçılardan bir grub ise buna muhalefet ederek ruhların yokluğa gittiği görüşündedirler. Şehidlerin dışında kalanlara gelince, bunların cennet veya cehennemdeki yerleri her gün sabah ve akşam kendilerine gösterilir. İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anhl'ın bir hadîsi buna delâlet ettiği gibi F ı r ' a v n ' m yakınları hakkında inen; "Onlar sabah, akşam ateşe arz edilirler»[52] âyeti de buna delildir, demiştir.
Kadı Iyâz daha sonra: Âlimler ruhun mâhiyeti konusunda sayılmayacak kadar değişik görüşler beyân etmişlerdir : Kelâm-cılar ile meânî ehli ve batini âlimlerden çok kimse demiş ki, ruhun mâhiyeti bilinemez ve vasıflandırılamaz. İnsanların bilemiyeceği bir
sırdır. Bunlar; *(Ey Muhammed) sana ruhun ne olduğunu da soruyorlar, de ki: Ruh, RabbV mm emrindendir.» [53]âyetini delil gösterirler. Felsefeciler ise rûh'un varlığını inkâr etmişlerdir. Tabiblerin cumhuruna göre ise rûh, akıcı ve latif bir buhardır. Üstâdlarımızdan çok zâtlar, ruhun hayattan ibaret olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir gruba göre ruh, canlının bedeninin her tarafına yaygın latif cisimciklerdir. Bu cisimciklerin cesedden ayrılmasıyla ölüm vuku bulur. Allah bu âdeti uygulamaktadır. Diğer bir kavle göre rûh, bir cisimdir. Onun içindir ki, çıkmak, alınmak ve boğaza gelmek gibi vasıflarla vasıflanıyor. Bâzı mü-tekaddim (öncü) imamlarımıza göre de ruh, insan suretinde olup latif bir cisimdir. İnsan cesedinin içinde yerleşmiş durumdadır. Rûh'un kandan ibaret olduğunu söyleyenler de vardır, demiştir,
Nevevî, Kadı Iyâz'ın yukardaki sözlerini naklettikten sonra: Bizim arkadaşlarımız yanında en sahih olan görüş şudur: Rûh, latif (yâni incecik, şeffaf) cisimler olup bedenin içine yayılmış durumdadır. Bu cisimler bedenden ayrılınca ölüm meydana gelir, der.
Nevevî daha sonra Kadı Iyâz'm: Tenasüh itikadında olan mülhidler, inkarcılar, sözde bu hadîsi ve benzeri hadîsleri kendilerine delil göstermeye kalkışırlar. Onlara göre ruhlar bir canlının bedeninden diğer bir canlının bedenine geçerler. İyi, güzel ve mutlu bedenlerde nimetlendirilip mükâfatlanırlar ve kötü, çirkin, mutsuz bedenlerde de tazîb edilirler. Bu görüşte olan inkarcılara göre Allah'ın bildirdiği sevab ve ceza bundan ibarettir. Bu görüş apaçık bir sapıklıktır. Çünkü insanların öldükten sonra dirilmesi, haşir, neşir, cennet, cehennem ve ateş gibi hususlar hakkında âyetler ve hadîsler vardır (ve bunlara îman etmek, îman'ın temel şartlarından biridir, diye bilgi verdiğini söyler." (Nevevî' den alınan bilgi bitti).
Allah'ın şehidlerin ruhlarına : Dilediğinizi benden isteyin, şeklindeki hitabı onlara olan ikram derecesinin yüceliğini ifâde eder. Çünkü Allah onlara insanın hatırına gelemeyecek nimetleri bile ikram ve ihsan buyurur. Buna rağmen başkaca bir isteklerinin bulunup bulunmadığını İsrarla sorar. Fakat şehidlerin ruhları isteyecekleri hiç bir şeyi bulamayınca ve Allah'ın kendilerinin mutlaka bir şey istemelerini taleb ettiğini görünce, dünyaya geri gönderilmelerini ve böylece

tekrar Allah yolunda savaşıp şehîd edilme isteğinde bulunurlar.

2802) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)*den rivayet edildiğine göre; Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şehîd, öldürülme (acısın) dan, ancak sizden birisinin çimdik-lenmeden bulduğu acı gibi bir şey bulur.»" [54]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, hadisin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir: Allah Teâlâ şehidi korur. Bu nedenle şehid, öldürülmeden dolayı acı ve ızdırab duymaz. Onun duyduğu bütün acı ancak bir çimdiklenme dolayısıyla duyulan bir acı gibidir. Hadîs, Allah'ın mücâhidlere olan ikramını ve yardımını ifâde eder. [55]

17- (Sevab Bakımından) Şehîdlik (Hükmünde) Olması Umulan (Ölüm Çeşitleri) Babı

2803) Câbir bin Atik- (bin Kays) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi (bir ara) hastalandı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendisini hastalığı dolayısıyla ziyaret etti. Bu esnada kendisinin aile ferdlerinden biri:
— Biz onun vefatının Allah yolunda şehid edilmek suretiyle olmasını cidden umuyorduk, dedi. Bu söz üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O zaman (yâni sandığınız gibi şehidlik ancak cihadda öldürülmekten ibaret olunca) ümmetimin şehidîeri şüphesiz azdır. Allah yolunda öldürülmek şehîdliktir. Veba hastalığıyla ölen şehîddir, cü-mu ile (yâni hâmile iken) ölen kadın şehîddir ve suda boğulan, ateşte yanarak ölen ve mecnûb (yâni zâtü'1-cenb hastalığıyla) ölen kimseler de şehîddirler.» buyurdu."

2804) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlerine) :
— «Şehîd hakkında siz kendi aranızda ne dersiniz?» diye sordu. Onlar:
— (Şehidlik) Allah yolunda Öldürülmektir, dediler. Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O zaman benim ümmetimin şehîdleri cidden azdır. Kim Allah yolunda (cihadda) katledilirse, o kimse şehîddir. Kim Allah yolunda Ölürse o kimse şehîddir. Karın hastalığıyla ölen kimse şehîddir ve veba hastalığıyla ölen kimse şehîddir,» buyurdu.
Süheyl dedi ki: Ubeydullah bin Mıksem, Ebû Salih'ten bana rivayet etti ve rivayetinde; "Suda boğulan da şehîddir" ilâvesinde bulundu." [56]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Mâlik ve İbn-i Hibbân da rivayet etmiş-lerdir. Ancak Ebû Dâvûd'un rivayetinde Abdullah bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in hastalığı esnasında ziyaretine giden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu arada bu hadîsi buyurduğu ifâde edilmektedir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadisi hem C â b i r ' in 'hem de Abdullah'ın hastalığı esnasında iki ayrı zamanda buyurmuş olması mümkündür. Ebû Dâvûd'un rivayetinde karın hastalığıyla veya enkaz altında kalmak suretiyle ölenlerin de şehîd hükmünde olduğu beyân buyurulmuştur.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım :
Mat'ûn : Tâûn, yâni veba hastalığıyla ölen demektir.
Cümû : Mecmu, yâni toplam demektir. Bu kelimenin kullanıldığı cümleden kasdedilen mânâ karnında cenin bulunduğu halde ölen kadının da şehid hükmünde olmasıdır. Bir kavle göre ise karnında cenin bulunduğu veya bakire olduğu halde ölen kadının şehîd hükmünde olmasıdır. Şu halde Cümû kelimesi ile kadının beraberindeki bekârlık veya hamilelik hâli kasdedilmiştir. Kadının bekârlığı veya karnındaki cenin henüz kendisinden ayrılmamış olduğu için bu duram, toplam mânâsını ifâde eden Cümû kelimesiyle belirtilmiştir.
Ğarik : Suda boğulan demektir.
Harik: Ateşte yanarak ölen demektir.
Mecnûb : Zatü'1-Cenb denilen hastalıkta ölen demektir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadîste Mebtân yâni kann hastalığıyla veya savaşa katılmış iken düşman tarafından öldürülmeyip başka bir nedenle ölen kimsenin de şehîd hükmünde olduğu beyân buyurulmuştur. Karın hastalığı, ishal, istiska ve benzen hastalıklarla yorumlanmıştır.
Nesâî ve Ahmed'in rivayet ettikleri bâzı hadislerde doğum hastalığıyla ölen kadının da şehîd hükmünde olduğu belirtilmiştir.
Yukarda sayılanların dışında kalan bâzı ölüm vukuatının da şe-hidlik hükmünde olduğuna dâir rivayetler vardır. Biz bu kadarını belirtmekle yetinelim.
Nevevi, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadisinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Allah yolunda öldürülenin dışında kalan ve hadîste şehîd olduğu bildirilen kimselerin şehîdliğinden maksad bunların şehîdlik se-ı vâbma kavuşmalarıdır. Ama dünyada bunlar hakkında şehid işlemi görülmez. Yâni bunların cenazeleri yıkatılır ve cenaze namazları kılınır. Teçhiz ve tekfin gibi cenaze işleri bakımından diğer müs-lümanlar hükmündedir. Âiimler böyle demişlerdir.
Şchîdler üç kısma ayrılır:
1. Dünya ve âhiret bakımından şehîd sayılanlar. Bunlar kâfirlerle yapılan savaş esnasında öldürülen kimselerdir.
2. Âhiret bakımından şehid olmakla beraber dünya hükümleri bakımından şehid sayılamayanlardır. Bunlar burada sayılan kimselerdir.
3. Dünya hükümleri bakımından şehîd sayılmakla beraber âhi-rette şehîd hükmünde olmayanlardır. Bunlar ise savaştan kaçarken Öldürülen veya ganimet malında hiyânet eden gazidir." [57]

18- Silâh Babı

2805) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'<\en rivayet edildiğine «öre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih günü, başında miğfer olduğu halde Mekke'ye girdi."

2806) Sâib bin Yezîd (Radtyallâhü
İnşâallah Tealâ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Uhud (savaşı) günü iki zırh (elbise) almış, bana öyle geiiyor ki bunları üst üste giymiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı Buhâri'nin şartı üze rine sahihtir. [58]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Sindi bu hadisin şerhinde: Diğer bir rivayete göre:
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), fetih günü başında siyah bir sarık olduğu halde Mekke'ye girmiştir." Bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü miğferin sarık altında veya üstünde olmuş olması veya M e k k e ' ye girdiğinde başında miğfer bulunup, sonra miğferi çıkarıp siyah sarık giymiş olması muhtemeldir, demiştir.
S â i b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin bir benzerini E b û D â v û d rivayet etmiştir. Ebû Davud'un rivayetine göre S â i b bu hadîsi, ismini açıkladığı bir başka sahâbîden rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen "Zâhere" fiili "Müzâharat" masdarm-dan alınmadır. Müzâharatın asıl mânâsı yardımlaşma ve dayanışmadır. Burada ise iki zırhlı elbisenin üst üste giyilmesi anlamı kas-dedilmiştir. Çünkü üst üste giyilen iki zırhlı elbise, sanki biribiriyle yardımlaşır ve aralarında bir dayanışma vardır.
El-Kari, bu hadîsle ilgili olarak: Bu hadis, savaş araç ve gereçleri konusunda azami tedbir almanın câizliğine ve meşruluğuna işaret eder ve bu gibi tedbirleri almanın mukadderata tevekkül etmeye ve kadere teslim olmaya ters düşmediğine delâlet eder. de-
mistir. Zâten Allah Teâlâ; âyetinde kâfirlere karşı gücümüzün yettiği kuvveti hazırlamamızı emreder. Âyette geçen kuvvet kelimesini Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bilmiş olunuz ki kuvvet, ok atmaktır»
demekle kuvveti ok atmakla tefsir etmiş ise de, Tuhfe yazarının dediği gibi bu tefsir, kuvvetin o gün için en önemli olan nevini belirtmek mahiyetindedir. Düşmanla savaşmak için günün şartlarının gerektirdiği her nevî araç ve gereçler kuvvet kelimesinin kapsamı içindedir. Zırh, miğfer ve benzeri şeyler de bu kelimenin şümulüne dâhildir.

S â i b (Radıyallâhü anh), sahâbî oğlu sahâbîdir. Hâl terceme-si 29. hadîs bölümünde geçmiştir. Bu sahâbî yedi yaşında iken babasıyla beraber veda haccmda bulunmuştur. Bu itibarla bu zât U h u d savaşı vuku bulduğunda henüz doğmamıştı veya yeni doğmuştu. Bu
nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in U h u d savaşında iki zırhlı elbiseyi üst üste giymiş olmasını başka sahâbiden duymuştur. Ebû Davud'un rivayeti de bu yoldadır. Müellifimizin rivayetinde bulunan "İnşallah teâlâ" ifâdesi bu maksadla ve ihtiyat amacıyla kullanılmış olabilir. Çünkü S â i b (Radıyallâhü anh) U h u d savaşma katılıp bu durumu görmüş değildir.

2807) Süleyman bin Habîb (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Biz (bir gün Humus'ta) Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm yanına girdik. Kendisi, kılıçlarımızda gümüşten bir parça süs görünce kızdı ve:
(And olsun ki) kılıçlarının süsü altından ve gümüşten olmayıp kalay, demir ve sırım olan bir cemâat (ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sahâbîleridir) bir çok fetihleri başardılar, dedi.
Ebü'l-Hasan el-Kattân dedi ki: El-Alâbî, (bir nevî) sinirdir." [59]

İzahı

Bu hadisi Buharı de rivayet etmiştir. Hadîsin râvîsi S ü -leymân bin el-Habîb el Muharibi, halife Ömeı bin Abdilazîz zamanmda Şam kadısı idi. Hicretin 120 yılı veya daha sonra vefat etmiştir. E 1 - H â f ı z' m beyân etö ğine göre Süleyman'm EbûÜmânıe ile mülakat H u m u s' ta vuku bulmuş ve bu hadîs o mülakat esnâsmda rivâ yet olunmuştur.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Anük: Beyaz kalaydır. Bir kavle göre siyah kalaydır. Diğer bir kavle göre katkısız kalaydır,
Hadîd ; Demirdir.
Alâbi: İlbâ'ın çoğuludur. İlbâ:.Devenin boynunda bulunan san renkli bir sinirdir. Devenin boynunda iki tane sarı renkli sinir bulunur. Bu sinir taze ve yaş iken kılıçların kabzalarına ve kınlarına sarılır. Keza çatlayan mızraklara sarılır. Sonra kuruyunca sabitlesin Bu bir süs olduğu gibi sarıldığı kılıç kabzasını, kınım ve mızrakı kuvvetlendirir. Ebü'l-Hasan el-Kattân da Alabî'yi bu şekilde açıklamıştır.
E 1 - H â f i z ' in beyânına göre E v z â i bu kelimeyi tabaklanmamış deri, diye yorumlamıştır. H a t t â b i ise bunu devenin boynundaki san sinir, diye yorumlamıştır. D â v û d i ise bunu kalayın bir nevi olarak yorumlamıştır.
E 1 - H â f ı z bu hadîsten çıkarılan hükümler konusunda özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadîs, kılıç ve diğer savaş âletlerinin altın ve gümüşten başka şeylerle süslenmesinin daha iyi olduğuna delâlet eder. Silâhların altın ve gümüşle süslenmesinin mubah olduğuna hükmeden âlimler bu hadise cevaben demişler ki: Kılıçların altın ve gümüşle süslenmesi düşmanları korkutmak için meşru kılınmıştır. Ashâb-i kiram iman bakımından çok kuvvetli, kahraman ve cesur olduklarından dolayı düşmanlarını korkutmak için kılıçlarını altın ve gümüşle süslemeye ihtiyaç duymuyorlardı.
Hanefi âlimler savaş silâhlarının altın ve gümüşle kaplanmasında ve süslenmesinde sakınca görmemişlerdir. Ancak kılıç kabzasının elle tutulan kısmına altın veya gümüş parçalarının takılmasını sakıncalı görmüşlerdir. Daha ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.
Şâ f i İl e r de savaş silâhlarının gümüşle kaplanmasında ve süslenmesinde bir sakınca görmemişlerdir.
M â 1 i k î 1 e r ise kılıcın altın ve gümüşle süslenmesinin caiz olduğuna fakat diğer silâhların altın veya gümüşle süslenmesinin haram olduğuna hükmetmişlerdir,

2808) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü unhihıuı)\\ıın rivayet edildiğine
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zü'1-Fakar (isimli) kılıcını Bedir (savaşı) günü ganimet hissesinden fazla olarak almıştır." [60]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Teneffele fiili Nefel kökünden türemedir. Nefel, ganimet manasınadır. Teneffüî ise ganimet malından hisse dışında bir şey almak mânâsımı yorumlanmıştır. Sindi ve Tuhfo yazan :
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salât-ü ve's-selâm), Zü'1-Fakar isimli kılıcı Bedir ganimetinden kendisine ait hisseden fazla olarak almıştır, diye yorum yapmışlar ve hadisi bu şekilde

mânâlandırmiş-lardır. Ş e v k â n i ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm)'in ganimet malından aldığı şeyin ganimetin tümünden mi, sarf yeri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ait humus (beşte bir) hissesinden mi, yoksa humusun humusundan mı veya humustan ayrı mı olduğu hususunda âlimler arasında ihtilâf bulunduğunu söylemiştir. T i r m i z i ' nin beyânına göre Mâlik: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bâzı savaşlarda Teneffüî et-tiğine dâir rivayetler bana ulaşmıştır. Bu teneffüî, yâni hisseden fazla olarak bir şeyi almak meselesi O'nun içtihadına dayanır. Devlet başkanı bunu ganimet malının taksiminden önce veya sonra ietihad yoluyla yapabilir, demiştir.
Zü'1-Fakar denilen kılıç kâfirlerden Âs bin Müneb-b i h ' in idi. İbn-i Hişâm'm nakline göre bu kâfir, B e -d i r savaşında Ali bin Ebi Tâli b (Radıyallâhü anh) tarafından öldürüldü. Bu kılıç Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etti. Daha sonra A 1 i (Radıyallâhü anh))'e intikal etti.

2809) Ali bin Ebî Tâlib (Radtyallâkü anh)}den; Şöyle demiştir:

EI-Müğîre bin Şu'be[61] (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber savaşa gittiği zaman beraberinde bir mızrak taşıyordu ve savaştan döndüğü zaman başkası onun için taşısın diye mızrakını yere atıyordu. Sonra Ali (bin Ebi Tâlib bir gün) kendisine dedi ki:
Ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhakkak anlatacağım. (Sonra Ali anlatınca) Resûl-i Ekrem:
«(Ey Müğîre öyle) yapma. Çünkü sen (öyle) yaparsan yere attığın mızrak, yitik mal olarak kaldırılmaz» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü'l-Halîl bulunur. Bu adam, Abdullah bin Ebi'l-Halîl'dir. tbn-i Hibbân onu sıka (£üvenilir)ler arasında anmiştır. Buhârî de : Onun rivayeti başka râvüerce teyid edilmemiştir, der. Se-neddeki râvilerden Ebû İshâk ise tedlisçidir ve ömrünün sonlarında hafızası zedelenmiştir. [62]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadisten çıkarılan hüküm şudur:
Bir kimse bir malım bile bile yere atar ve başkası bu durumu görüp .de o malı yerden kaldırırsa, sahibine iade etmekle mükellef değildir. Çünkü o mal terkedilmiş sayılır. Yitik mal hükmünde değildir. Bilindiği gibi yitik bir malı bulan kimse, mal sahibini araştırıp iade etmekle mükelleftir. Bu nevi mala Dalle ve Lukata ismi verilir. Ama sahibi tarafından bilerek atılan mal terkedilmiş sayılır. Kim onu kaldırıp götürürse kendisi için helâl sayılır.

2810) Ali (bin Ebî Tâlib). (Radtyallâhü an*;'den; Şöyle demiştir:
(Bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elinde bir arabî yay vardı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu arada) bir adamın elinde fârisî bir yay gördü ve adama:
«Şu (elindeki yay) nedir? Onu atıver-, buyurdu ve (mübarek elindeki yaya işaretle) -Sizler bunu, bunun benzerlerini ve mızraklar edininiz. Çünkü Allah şüphesiz bunlarla sizler için dini geliştirir ve sizleri beldelerde yerleştirir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Bişr el-Ci-yani bulunur. Onu Yahya bin el-Kattan ve başkası zayıf saymışlardır. İbn-i Hibbân da onu sıka (güvenilir)ler arasında anmış fakat iyi etmemiştir. [63]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Sindi, arabî yay ve fârisi yay ile ilgili olarak şu bilgiyi verir. Arabî yay okların atılmasında kul-lamlan yay demektir. Fârisî yay ise küçük taşları ve benzeri şeyleri atmakta kullanılan yay demektir.
Hadîsten kasdedilen mânâ şudur:
Düşmanları mağlûb etmek için savaşmaya elverişli silâhlarla ci-hazlanmak gerekir. Zafer kazanmaya müsâid olmayan basit araç v« gereçlerle meşgul olunmamalıdır. [64]

19- Allah Yolunda Ok Atmak Babı

2811) l'kbe bin Amir el-Cüheni (Radıyailâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber

(SaHallahü Aleyhi ve ScUcnı) şöyle buyurmuştur:
«Allah, bir ok (un kâfirlere atılması) sebebiyle üç (müslüman) kişiyi şüphesiz cennete dâhil edecektir:
Onu sevab niyetiyle yapan san'atkânm, atıcısını ve atıcısına yardımcı olanı.» Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyie de buyurmuştur :
«Ok atınız ve bininiz. Ok atıcılığınız biniciliğinizden bana daha sevimlidir. Müslüman adamın eğlendiği her eğlence bâtıldır (sevab-sızdır), ancak yayı ile ok atması, atını eğitmesi ve zevcesiyle oynaşması bu hükmün dışındadır. Çünkü bunlar hak (sevabh eğlenceler) dendir.»" [65]

İzahı

Bu hadisi E b û Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve Bey-ha-ki de rivayet etmişlerdir. Hadis, kâfirlere atılan bir ok sebebiyle üç müslümanın cennete girmeye müstehak olduğunu beyân öder. Bunlardan :
1. Sevab kazanmak niyetiyle oku imâl eden san'atkârdır.
2. Sevab kazanmak niyetiyle oku kâfirlere atan mücâhiddir.
3. Sevab kazanmak niyetiyle ok atıcısının yanında veya arkasında durup ona ok veren ve böylece yardımda bulunan mücâhiddir.
Yardımcı olan mücâhid, ya atılan okları geri getirip atıcıya verir veya orada bulunan okları peyderpey verir.
Hadisin; cümleleri değişik şekillerde yorumlanmıştır.
Tuhfe yazarı bu yorumları şöylece anlatır :
Yâni, siz müslümanlar, sâdece yaya olarak ok atmakla yetinmeyin, bunun yanında binici olarak da ok atmayı ihmal etmeyiniz.
Bu cümlelerin mânâsı şöyle de olabilir : Atıcılık ve binicilik faziletini biliniz ve hem ok atıcılığı hem de ata biniciliği iyice öğreniniz, kendinizi alıştırınız.
Tıybi de : Bu iki cümle ile kasdedilen mânâ ayrı şeylerdir. Çünkü ikinci cümlenin birinci cümleye atıf edilmesi mânâlarının değişik olmasını gerektirir. Şu halde ok atıcısı yaya olur. Binici de mızrak atıcıyıdır. Bu iki cümlenin mânâsı böyle olunca bunları tâkib eden; cümlesinin mânâsı da şöyle olur: «Ok atmakla savaşmak, mızrakla savaşmaktan bana daha sevimlidir» demiştir.
El-Kari ise bu son cümlenin en açık mânâsı şöyledir, der : Ok atıcılığı Öğrenip buna alışmak, at eğitip atıcılığa alışmaktan ef-daldir. Çünkü binicilik kibir ve gurura sebep olabilir. Ok atıcılığında ise böyle bir endişe yoktur. Diğer tarafta ok atıcılığında genel bir yarar vardır. Bunun içindir ki E n f â 1 sûresinin 60. âyetinde ok atıcılığı at edinmeden önce geçmektedir. Kaldı ki, hadis mızraka delâlet etmiyor.
Hadîsin son kısmında ise ok atıcılığı, binicilik ve at eğitimi ile adamın eşiyle oynaşmasının meşru ve sevablı eğlenceler olduğu, diğer eğlencelerin bâtıl ve sevabsız olduğu bildirilmiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Kari: Yayaların ve atlıların koşusu, zihnin dinlenmesi ve bedenin kuvvetlenmesi için idman ve yürüyüş yapmak gibi mubah fiil, hareket ve bilgiler için çalışmak da bu hadîste meşruluğu bildirilen eğlenceler hükmündedir, demiştir.

2812) Amr biri Abese[66] (Radiyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim:
«Kim (Allah yolunda savaşırken) düşmana bir ok atar da oku düşmana ulaşırsa (hedefe) isabet etsin veya etmesin o oktun sevabı) bir köle (yi âzadlama) sevâbma eşittir.»"

2813) Ukbe bin Âmir el-Cühenî (Radıyallâhü anh)'âen Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Siz de düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kuvveti hazırlayınız» âyetini minber üzerinde okurken üç kez:
İyi biliniz ki (bu devirde) kuvvet de ok atmaktır» buyurdu. Bunu kulağımla işittim." [67]

İzahı

Amr (Radıyallâhü anh)'m hadisini T i r m i z î de rivayet etmiş ve bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Tuhfe'de beyân edildiğine göre bu hadisi Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim bu hadîsin senedinin Buharı ile Mü s 1 im'in şartları üzerine sahih olduğunu belirtmiştir.

Hadîs, Allah yolunda düşmana atılan bir oktan hâsıl olan sevabın bir köle veya cariyeyi âzadlama sevabına eşit olduğunu beyân eder.
Ukbe (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste anılan âyet-i kerîme E n f. â 1 sûresinin 60. âyetidir. Âyetin tamamının meali şöyledir:
"(Ey mü'minler!) Siz de düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kuvveti ve bağlanıp beslenen atlan hazırlayınız. Onunla hem Allah'ın düşmanlarını hem de kendi düşmanlarınızı korkutursunuz. Onlardan başka sizin bilmediğiniz ve Allah'ın bildiği diğer düşmanları da korkutursunuz. Allah yolunda harcadığınızın sevabı tam olarak size Ödenir ve siz hiç aldatılmazsınız."
Bu âyette geçen kuvvet, bu hadiste ok atmak diye açıklanmıştır. Hadîs ok atıcılığının önemini beyân eder. Asr-ı Saadette savaşlarda en önemli silâh ok olduğu için ok atıcılığına büyük teşvik yapılmıştır. Bilindiği gibi zaman geçtikçe ve savaş vâsıtaları ile silâhlan tekâmül ettikçe müslümanlarm da din, vatan ve istiklâllerini korumak ve gerektiğinde Allah düşmanlarıyla başarılı bir savaş vermek için en mütekâmil silâhlarla ve savaş araç ve gereçleriyle mücehhez olmaları dinî bir zarurettir.

2814) Ukbe bin Âmir el-Cühenî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, şöyle buyurdu:
«Kim ok atıcılığı öğrenip de sonra terkederse bana isyan etmiş olur.»" [68]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ok atıcılığı öğrenip de sonra bırakıp unutan kimsenin günahkâr sayılması tehdid mahiyetindedir. E b û D â-v û d ' un rivâyetinde«Ok atıcılığından yüz çevirmek niyetiyle» ilâvesi mevcuttur. Bu ilâve dikkate alınırsa günahkârlık anlamı daha açık olur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî ok atıcılığı öğrenmeyi emretmiş ve bir ibâdet saymıştır. Bir ibâdetten yüz çevirmek elbet günah sayılır. Bu kayıt mülâhaza edilmese bile devam edilen nafile bir ibâdeti sebebsiz yere bırakmak mekruhtur. Günahkârlıktan mekruhluk mânâsı kasdedilmiştir, diye yorum yapanlar vardır. Nitekim Nevevi, Müslim'in şerhinde bu hadîsi açıklarken : Bu hadis, şiddetli bir tehdiddir. Ok atıcılığı, bilip de özürsüz bırakıp unutmak şiddetle mekruhtur, der.

2815) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anfıümâ)'âan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve SellemJ (bir kere Eşlem kabilesinden) ok atan bir cemâatin yanma uğradı da:
«Ey İsmail oğulları ok atmaya devam ediniz. Çünkü babanız (İsmail Peygamber) de (mehâretli) bir ok atıcı idi» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bu hadisin senedi sahihtir. Buhârl bu hadîsi Seleme bin el-Ekva (R.A.)'den rivayet etmiştir. [69]

İzahı

Bu hadisi Buhyi, İ b :. - i Hibbân ve Tabarâni de Seleme bin el-Ekva (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Ok atanların Beni Eşlem isimli meşhur kabileden olduğu ve ok atma müsabakasını yaparken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onların yanma vardığı Buharı' nin rivayetinde belirtilmiştir. Hattâ Buharı' nin rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in de onların müsabakasına katıldığı belirtilmektedir.
İbn-i Sa'd'ın Ali bin Rebâh' tan rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Arabların tümünü İ s -m â î 1 (Aleyhisselâm)'m evlâdından saymıştır. Bu nedenledir ki Eşlem oğullarına Ey İsmail oğullan, diye hitab buyurmuştur.
E 1 - H â f ı z bu hadisin şerhinde özetle şöyle der : [70]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Dedeye baba denilebilir.
2. Meşru bir san'atta mehâretli olan bir kimsenin faziletini dile getirmekle onu övmek meşrudur.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in güzel huylulu-ğu ve savaş işlerine âit bilgisi

ifâde ediliyor.

4. Baba ve dedelerin güzel hasletlerine uymaya ve onunla amel edilmeye davet ediliyor. [71]

20- Büyük Bayraklar Ve Küçük Bayraklar Babı

Bu bâbtaki hadislerin tercemesine geçmeden önce babın başlığında geçen Râyât ve Elviye kelimelerini açıkhyayım :
Râyât: Râyet'in çoğuludur. Elviye de Livâ'nın çoğuludur. Bir kavle göre râye ve liva bayrak demektir. Diğer bir kavle göre râye, büyük bayraktır, liva ise küçük bayraktır. Bu bâbm 3. hadîsi râye ile liva arasında bir fark olduğuna delâlet eder. Müellifimizin de bâbm başlısında her iki kelimeyi kullanması kendisinin de bu görüşte olduğuna bir işaret sayılabilir. Râye'yi. bayrak ve livâ'yı, sancak diye tercen. ■ etmek de mümkündür. Miftâhü'I-Hâce yazarı bu kavilleri ve başka kavilleri rivayet etmektedir. Biz bu bâbtaki hadisleri ter-ceme ederken râye'yi bayrak ve livâ'yı sancak şeklinde terceme edeceğiz.

2816) El-Hâris bin Hassan (Radıyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Medîne-i Münevvere'ye geldim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i minber üzerinde ayakta iken gördüm. Bilâl da O'nun önünde ayakta idi, bir kılıç kuşanmıştı. Bir de siyah bir bayrak gördüm ve bu (bayraklı adam) kimdir? diye sordum. Dediler ki: Bu, Amr bin el-Âs'dır, bir savaştan geldi."
2817) Câbir bin Abdillah (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih günü beyaz sancaklı olarak Mekke'ye girdi."

2818) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaîlâhü anhümâydsn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bayrağı siyah ve sancağı beyaz idi." [72]

İzahı

Haris (Radıyallâhü anh)'in hadisinin müellifimizden başka kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim. Bu duruma bakılmalıdır. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmi-zî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bir başka hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bayrağının sarı renkli olduğu bildirilmiştir. Tuhf e yazarı Tirmizî' nin şerhinde bu rivayetleri anlattıktan sonra; Rivayetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü değişik zamanlarda değişik renkli bayrak kullanılmış olabilir, demiştir.
îlk hadîsin râvisi el-Hâris bin Hassan (Radıyallâhü anh) el-Bekri Ebû Kelde sahâbidir. Kûf e'ye yerleşmiştir. Yedi aded hadisi vardır. Tirmizî, Nesâî ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvîleri Eyâd bin Lakit ve Asım bin Behdele1 dir.[73]

21- Savaşta İpek Ve Dîbâc (Denilen İpekli Kumaş) Giymek Babı

2819) Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı Esma (Radıyallâhü anhümâ)yd&n rivayet edildiğine göre:
Kendisi yenlerinde ve yakasında bulunan düğmeleri dîbâc (denilen ipek kumaş) tan mamul bir cübbeyi çıkardı ve:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) düşmanla savaştığı zaman bunu giyerdi, dedi."

2820) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre:
Kendisi, dört parmak mikdan hâriç, ipek ve dibâc (denilen ipek kumaş) tan menederdi ve:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bundan menederdi, dedi." [74]

İzahı

Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisinin bir benzeri 3594. numarada gelecektir. Oradaki hadisi Müslim, Ebü Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmiştir. O hadis metni uzuncadır ve oradaki metinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir cübbesinin yenlerine, yakasına ve yakanın kenarlarına dibâc denilen ipekli kumaşın geçirilmiş vaziyette olduğu belirtilmekte ve Esma' nin bu cübbeyi hâtıra olarak yanmda sakladığı anlaşılmaktadır.

Harîr; îpek demektir. Dibâc: Argacı ve erişi ipek olan bir nevi kumaştır. Dilimizde buna Dîbâ ve atlas denilir.
Müzerrer: Düğmeleri takılı elbiseye denildiği gibi vücut üzerine sımsıkı bağlanıp yaka kenarları birleştirilmiş elbiseye de denilir. Bu kelime Zerr masdarmdan alınmadır. Zerr ise elbiseyi düğümlemek, sımsıkı birleştirip kapamak gibi mânâlara gelir. Zirr ise yakaya ve yenlere takılan düğmeye denilir. Hadiste sözü edilen cübbe-nin, yakasındaki ve yenlerindeki düğmelerin dibâc denilen ipek kumaştan mamul olduğu mânâsı kasdedilmiş olabilir. Tercemede bu mânâyı tercih ettim. Çünkü cümlenin açık mânâsı bu olsa gerek. İkinci bir ihtimal cübbenin yenlerinin ve yakasının dibâc denilen ipek kumaş ile süslü olmasıdır. Allah daha iyi bilir.
İlerde gelecek olan 3594. hadîs son ihtimâli teyid eder.
Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisi Libâs kitabında 3593. numarada da aynen gelecektir. Bu hadise göre bir, iki, üç veya dört parmak evinde ipek bulunan bir eibiseyi giymek caizdir. Fakat bu miktardan fazla ipek bulunan bir elbiseyi giymek caiz değildir.
îpek ile keten, veya pamuk ya da yün karışımı olan elbiseyi giymek konusundaki hükümleri İnşâallah Libâs kitâbmda yeri gelince anlatacağım. Burada e İ-H â f ı z'm sırf ipekten mamul elbiseyi giymek konusunda verdiği özlü bilgi ile yetineceğim :
Buharı1 nin "Savaşta ipek (giymek)" başlığı altında rivayet ettiği hadîs ve sünenimizin 3592 nolu E n e s {Radıyallâhü anh) 'm hadisi ile benzeri hadîsin izahı bölümünde e 1 - H â f ı z şöyle der:
T a b e r i, kaşıntı mazereti hâlinde ipek elbise giymeye verilen ruhsatı dikkate alarak: Savaşta da ipek elbise giymek caizdir, demiştir,
Ebû Hanîfe ile Mâlik: îpek elbise giymek mutlaka haramdır. Ne savaşta ne de kaşıntı gibi bir mazeret dolayısıyla caiz olmaz, demişlerdir.
Ebû Yûsuf ile Şafii'ye göre zaruret hâlinde giymek caizdir.
îbn-i Habib'in anlattığına göre M âlikîl er' den îbn-i Mâcişûn: îpek elbiseyi savaşta giymek müstehabtır, demiştir.
El-Mühelleb ise: Savaşta ipek giymek düşmanı korkutmak içindir. Bu ruhsat savaşta düşmana hiyle etmek ruhsatı gibidir, demiştir.
Tabii bu ihtilâf sırf ipekten mamul elbise hakkındadır. İpek ile başka ürünlerden yapılan elbise hakkındaki hüküm yukarıda işaret ettiğim gibi Libâs kitabında beyân edilecektir. [75]

22- Savaşta Sarıklar Giymek Babı

2821) Amr bin Hureys (Radıyallâhü anh)'deî\\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mübarek) başında bir siyah sarık olduğu, sarığın iki tarafım (ucunu) omuzlan arasında sarkıttığı vaziyette sanki (hâlâ) gözlerimin önündedir."

2822) Câbir (bin AbdiIIah) (Radıyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, (mübarek) başında siyah sarık olduğu halde (fetih günü) Mekke'ye girdi." [76]

İzahı

Amr (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Tirmi-zi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. En-Neyl'de belirtildiği gibi bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) sarığının bir ucunu omuzları arasında sarkıt-mıştır. Burada olduğu gibi bâzı rivayetlerde ise sarığın iki ucunu sar-kıtmiştır. Avnü'l-Mabûd yazarının dediği gibi bu hadîs sarığın ucunu omuzların arasında sarkıtmanın müstahab olduğuna delâlet eder. Hadîs siyah sarık giymenin müstehab olduğuna da delâlet eder.
Ebû Dâvûd1 un rivayetine göre Amr (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i minber üzerinde iken siyah sarıklı ve sarığın uçlarını omuzlan arasında sarkıtmış olarak görmüştür. Bu ilâve. ise hutbe okurken bu şekilde sarıklı olmanın müstehabhğma delâlet eder.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs ise savaşta siyah sarık giymenin müstehabhğma delâlet eder. 2805 nolu hadiste Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, başında miğfer bulunduğu halde fetih günü M e k k e' ye girdiğini belirtmiştir. O hadisin izahı bölümünde belirttiğim gibi bu iki hadis arasında ihtilâf ve çelişki yoktur. Çünkü miğfer ile sarıktan birisinin altta diğerinin üstte giyilmiş olması mümkündür. [77]

23- Savaşta Alım Satım Babı

2823) Hârice bin Zeyd (bin Sabit) (Radıyallâhü anhümâydzn; Şöyle demiştir:
Ben bir adamı, "Kişi savaşa gider de savaş (seferi esnas)ında alım satım eder ve ticâret yapar (Bunun hükmü nedir)?" sorusunu babama sorarken gördüm. Bu soru üzerine babam adama dedi ki ı
Biz Tebûk (savaşın) da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik, (mal) satın alır ve (mal) satardık ve Re-sul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi görüyordu da bizi (bu işten) men etmiyordu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvîlerden Ali bin Urve el-BânJcİ ile Süneyi bin Dâvûd zayıf oldukları İçin bu hadîsin senedi zayıftır. [78]

İzahı

Bu hadîs Zevâid türündendir. Zeyd (Radıyallâhü anh) 'a soru soran adamın maksadı şudur: Allah yolunda savaşmaya giden bir müslüman savaş seferinde ticâret maksadıyla bir mal satar veya satın alırsa bu durum onun savaşa çıkma sevabını giderir mi, gider-mez mi? Zeyd (Radıyallâhü anh)'m cevâbından çıkan sonuç, Allah rızâsı için savaşa giden bir müslümamn bu sefer esnasında ticarî nıaksadla bir alış verişte bulunmasının caiz olmasıdır. Ancak ti-
câretle meşguliyetin cihad hizmetini gölgelememesi gerekir. Aksi halde asıl hizmet olan savaşma faaliyeti baltalanacağından bu gibi meşguliyetler meşrû sayılmaz. Fakat notta belirtildiği gibi hadîsin senedi zayıftır. [79]

24- (Allah Yolunda) Cihâda Gidenleri Uğurlamak Ve Onlarla Vedalaşmak Babı

2824) Muâz bin Enes (el-Cühenî) (Radtyattâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüenı) şöyle buyurmuştur :
«(And olsun ki) Allah yolunda cihâda giden birisini uğurlayıp da sabahtan öğleye veya öğleden akşama kadar olan zamandan bir sürece onun eşyasına nezâret etmem bana dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimlidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Lehla ve onun şeyhi Zebbân bin Fâid vardır. Bunların ikisi de zayıftır.
bin Sabit bin Dahhâk bin Zeyd bin Levzân bin Amr Ensâr-İ Kİrâm'in Hazreç kabilesinin Benî Neccâr kolundan olup meşhur sahâbîlerdendir. Vahiy kâ-übliğl şerefine eren bu zât Rıdvan biatmda bulunan bahtiyarlardandır. Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in huzurunda Kur'an-i Kerîm okumuştur. Ebû Bekr-i Siddİk (R.A.)'ın hilâfeti döneminde Kur'an-ı Kerîm'i bir arada toplamıştır. Yermûk savaşından elde edilen ganimet malının taksim işi kendisine tevdi edilmiştir. Doksan üâ hadisi vardır. Buhârî ile Müslim onun beş hadîsini birlikte rivayet ek mislerdir. Ayrıca Buhâri onun dört hadîsini, Müslim de bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Râvîlermin başında gelenler İbn-i Ömer, Enes bin Mâlik, Süleyman bin Yesâr ve oğiu Hârice'dir. Hicretin 45 veya 48 ya da 51. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin hepsinde onun hadîsleri rivayet olunmuştur. (Hülâsa: 127)
Hârice (R.A.) ise Zeyd (R.A.)'m oğludur. Medîne-i Münevvere'nin meşhur yedi fikıhçılanndandır. Sıka olan bu zât, babasından ve Üsâme bin Zeyd ile Üm-mü'1-AIâ'dan rivayette bulıonmuştur. Kendisinden de Zühri ve Ebû Zinâd rivayet etmişlerdir. Hicretin 100. yılında veya bundan bir yıl önce vefat etmiştir. (Hülâsa: 99)

2825) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kere) beni uğurladı da bana şöyle buyurdu:
-Seni, kendisine emânet edilen şeyler zayi olmayan Allah'a emânet ediyorum.»"
Not: Bunun senedinde İbn-i Lehîa'nin bulunduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2826) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) seriyye (küçük askerî müfreze) leri (savaşa) uğurladığı zaman giden (asker) e şöyle buyururdu :
«Senin dinini, emânetini (yâni geride bıraktığın şeyleri) ve amelinin sonuncularını Allah'a emânet ediyorum.»" [80]

İzahı

Bu babın ilk iki hadisi Zevâid türündendir. Birinci hadîs, Allah yolunda cihâda giden bir müslümamn malına yarım günden az bir süre bile nezâret etmenin sevabının dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinin sevabından üstün olduğuna veya dünyadaki bütün nimetlerden üstün olduğuna delâlet eder. Bunun dünyadan ve dünyadaki bütün şeylerden daha sevimli ve daha hayırlı olması ile kas-dedilen mânâ hakkında geniş bilgi almak isteyenler 2755 - 2757 nolu hadîslerin izahı bölümüne bakmalıdır. Çünkü orada da buna benzer ifâde kullanılmıştır.
İkinci hadîs uğurlanan bir kimseye dua etme şeklini bildirir. Uğurlanan müslümanı Allah'a emânet etmenin mânâsı, onun Allah tarafından* muhafaza edilmesini dilemektir.
Üçüncü hadîsin benzerini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu da uğurlanan mücâhidler için edilen dua şeklini bildirir. Bu hadîste; cihâda gidenin dininin, geride bıraktığı ço-luk çocuk ve mal gibi her türlü şeylerinin ve ömrünün sonlarına doğru işleyeceği amellerin Allah tarafından himaye ve muhafaza edilmesi için duâ edilmektedir. [81]

Bu Üç Hadîsten Çıkarılan Hükümleb

1. Allah yolunda cihâda giden müslümanı uğurlamak ve onun eşyasına bakmak çok sevabtır. Mücâhidlere yapılan her türlü yardım da böyledir.
2. Mücâhidleri uğurlarken hadislerde beyân buyurulduğu şekilde onlar için duâ etmek müstehabtır. [82]

25- Seriyye (Savaşa Giden Askerî Müfreze) Leh Babı

2827) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Eksem bin el-Cevn el-Huzâî CRadıyaîlâhü anh)'a şöyle buyurmuştur:
«Yâ Eksem! Kavminden başka kavimlerle beraber (kâfirlerle) savaş ki huyun güzelleşsin ve arkadaşların yanında kıymetli olasın. Yâ Eksem! (Yolculukta) arkadaşların en hayırlısı dört (kişi) dir, se-riyye (askerî müfreze) ierin en hayırlısı dört yüz (kişilik) tir ve ceyş (büyük askeri birlik) Ierin en hayırlısı dört bin (kişilik) tir. On iki bin (kişilik askerî kuvvet) azlık nedeniyle mağlûp edilemeyecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdülmelik bin Muham-med es-San'âni ve Ebû Seleme el-Âmili bulunur. Bunlar zayıftır. Suyûtî de, İbn-i Ebî Hâtim'in şöyle dediğini nakletmiştir: Babamdan şunu işittim: El-Âmilî, terkedilmiş, hadisi de bâtıldır. [83]

İzahı

Zevâid türünden olan bu hadîsin izahı ile ilgili olarak Sindi şu bilgiyi verir:
Kişinin kendi kavmiyle beraber değil de başka kavimlerle beraber savaş yolculuğu yaptığı zaman huyunun güzelleşmesinin sebebi şudur: İnsanın kendi kavmi insanı gözetir, korur ve riâyet eder. Nazını da çeker. Fakat başka kavimler böyle değildir. Bilâkis başka kavimlere katılan yabancı kişi katıldığı kavimle iyi geçinmek için onların gönüllerine riâyet eder ve dolayısıyla huyunu güzelleştirir.
Keza insan kendi kabilesi ve çevresi içinde pek takdir edilmez. Fakat yabancı bir çevre ve kabile araşma girdiği zaman daha iyi takdir ve saygınlık kazanabilir.
Hadisin; «Ve arkadaşların yanında kıymetli olasın» cümlesindeki fiil kerem kökünden türeme muzari fiili olarak zabtedüdiği gibi tekerrüm masdarından muhâtab emri şeklinde de zabtedilmiştir. Bu takdirde; şeklinde okunur ve meali «Ve arkadaşlarına ikram ve iyilik et» olur.
Hadîsin bundan sonraki bölümünün bir benzerini Tirraizl ve Ebû Dâvûd, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Seraya: Seriyye'nin çoğuludur. Seriyye, askeri birlikten bir kıt'a-dır, düşmana ani baskın yapıp geri döner, birliğine iltihak eder. N e v e v î seriyye'yi böyle açıklamıştır.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre İbn-i Reslân şöyle demiştir:
İbrahim el-Harbî: Seriyye dört yüz civarındaki su-vârî müfrezedir. Buna seriyye denilmesinin sebebi ise geceleyin sey-retmesidir, demiştir.

î b n - i Esir ise bu görüşü zayıf sayarak: Seriyye düşmanla savaşmaya gönderilen ve azamî dört yüz kişilik olan askerî müfrezedir. Buna seriyye ismi verilmesinin sebebi ise bu birliğin seçkin askerlerden teşkil ettirilmesidir, demiştir.
îbn-i Reslân: Seriyye'nin dört yüz kişilik kuvvete denilmesi sebebinin şu olması kuvvetle umulur: Seriyyelerin en hayırlısı olan Bedir mücâhidlerinin üç yüz on küsurdan ibaret olmasıdır. Bu durumda seriyyelerin en hayırlısı üç yüzden dört yüze ve dört yüzden beş yüze kadar olan müfrezedir, demiştir.
Rüfeka: Refik'in çoğuludur, yol arkadaşları mânâsında kullanılmıştır. Hadis, yol arkadaşlarının en hayırlı sayısının dört olduğunu bildirmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarı Gazali' nin bu konuda şöyle dediğini nakleder:
Yolcu kimse kendisini koruyacak bir arkadaşa muhtaçtır. Ayrıca sağda solda görülecek işler için ikinci bir arkadaşa ihtiyaç duyar. Yolculuk edenler üç kişi oldukları takdirde işleri görmeye bir kişi gidecek olursa o kişi arkadaşsız ve yapayalnız kalmış olur. Dolayısıyla sıkılır. Eğer bunlardan ikisi işleri görmeye gidecek olursa eşyalar başında bekleyen yolcu yalnız ve arkadaşsız kalmış olur ve bu kere kendisi sıkıntıya düşebilir. Şu duruma göre yolculukta en az dört arkadaş olmalıdır. Beşinci arkadaş ise ihtiyaç fazlası ve ihtiyat için olur.
Hadîs, yolculuğa çıkan kimsenin dört kişiyle yol arkadaşlığı etmesinin hayırlı olduğunu ifâde eder.
Hadis on iki bin kişilik askeri kuvvetin azlık sebebiyle mağlûb edilemeyeceğini bildirir. Bundan maksad şudur: On iki bin kişilik bir askerî kuvvet mağlûb edilirse yenilgiye uğraması sebebi kuvvetin azlığı değildir, başka şeyîerdir. Meselâ, sayı çokluğuyla mağrur olmak ve Allah'tan yardım dilemeyi unutmak yenilgiye uğramaya sebeb olabilir. Nitekim H u n e y n savaşında îslâm ordusu yaklaşık olarak on iki bin kişilikti. Müslümanlar kuvvetlerinin çokluğuyla mağrur oldular, çokluklarına güvendiler ve: Bugün yenilmi-yeceğiz, dediler. Fakat bu nedenle mağlûb oldular.
Âlimler bu hadîsi delil göstererek : îslâm ordusu on iki bin kişilik olduğu zaman düşman kuvveti onların iki katından fazla olsa bile savaş cephesinden geri çekilmeleri haramdır, demişlerdir, K u r-tubi : Cumhûr'un görüşü böyledir, demiştir,

2828) Berâ bin Âzib (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz (sahâbîîer) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîemî'in Bedir günü (savaşa katılan) arkadaşlarının Tâlût ile beraber nehri geçen arkadaşlarının sayısı gibi üç yüz on küsur olduğunu anlatırdık. Tâlût ile beraber (nehri) yalnız mü'min olan geçti." [84]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri de rivayet etmiştir. Hadîste geçen "Bıdı" üçten dokuza kadar olan sayılar için kullanılır. Hadis sarihleri bu kelimeyi üç sayısı anlamında yorumlamışlardır. Yâni Bedir savaşma katılan sahâbîlerin 313 zât olduğunu ifâde etmişlerdir.
Hadiste beyân edildiği gibi Bedir savaşındaki müslümanîar bu kadar iken düşman ordusu bunların üç dört katı idi. İki ordu arasında maddi güç bakımından muazzam fark bulunduğuna rağmen Allah'ın yardımıyla İslâm mücâhidleri düşmanlarını bir kaç saat içinde büyük yenilgiye uğratıp dillere destan olan zaferle ve bol ganimetle Medlne-i Münevvere'ye döndüler. Bedir
savaşı nedenleri, safhaları ve sonuçlan hususunda geniş bilgi için siyer kitablarına müracaat edilmelidir.
Hadîste sözü edilen Tâlût, İbrahim (Aleyhisselâm) fın neslindendir. Onun Câlût ile ilgili kıssası bir ibret dersi mâ-hiyyetinde Bakara sûresinin 246-251. âyetlerinde beyân buyu-rulmuştur. Bu kıssa hakkında geniş bilgi almak isteyenler bu âyetlerin tefsirlerine müracaat edebilirler. Kıssanın özeti şöyledir:
İsrail oğulları peygamberleri olan Ş e m u i 1' e baş vurarak A m â 1 i k a' nın yaptıkları zulümden şikâyet ederler ve onlarla savaşabilecek bir kumandan tâyinini isterler. Peygamberleri Ş e m u i 1 de ilâhî vahiy sonucunda Tâlût isimli bir zâtı İsrail oğullarına melik tâyin eder. T â 1 û t' un etrafında seksen bin kişilik İ s r â i I1 li mücâhid toplanır. O sıralarda A m â -lika' nın başında ise Câlût isimli bir kumandan ve melik vardı. Ş e m u i 1 peygamber, İsrail' lilerin dönekliğini bildiği için T â 1 û t' a : Sen bunları şöyle bir imtihana tâbi tut: Kim şu Filistin nehrinden su içerse o kimse benim dînimden değildir. Ancak bir avuç su içmek müstesna. Sonra mücâhidlerin hepsi bu emri dinlemeyip nehirden su içerler. Sâdece içlerinde D â -v û d Peygamber'in de dâhil bulunduğu 313 kişi emre itaat eder. Bu sayı Bedir mücâhidlerinin sayısı

kadardır. Filistin nehrini geçen bir avuçluk mücâhid C âl û t' la savaşa tutuşur ve D â v û d (Aleyhisselâm) Câlût'u öldürür. Bir süre sonra Ş e m u i 1 (Aleyhisselâm) da vefat eder ve Tâlût kırk yıl süreyle adaletle hükümdarlık eder.

2829) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîsi Ebü'I-Verd (Harb el-Mâzinî) (Radtyallâkü ank)'dea; Şöyle demiştir :
(Düşmana) rastlarsa kaçar ve (savaşsız olarak) ganimet elde ederse elde ettiği ganimette hiyânet eder durumdaki seriyye (askeri müfreze) den uzak durunuz (Yâni böyle bir seriyyeye katılmayınız)." [85]

İzahı

Bu hadisin Zevaid türünden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Fakat bunu diğer Kütüb-i Sitte'de bulamadım. Zâten Hülâsa'dan anlaşıldığına göre sahâbîlerden olan Ebü'1-Verd (Radıyallâhü anh)'m hadisini yalnız müellifimiz rivayet etmiştir. Bu bilgiye göre bu hadîs kalan Kütüb-i Sitte'de yoktur. Bu itibarla herhalde bu hadîs Zevâid türündendir. Hülâsa yazarı bu sahâbî'nin isminin Harb olduğunu, bir hadîsinin bulunduğunu ve râvîsinin Lehia bin U k b e olduğunu beyân etmiştir.
Düşmanla karşılaşınca geri kaçmak ve ganimet malında hiyânet etmek haramdır. Bu karakterde olduğu önceden bilinen bir müfrezede görev almanın doğru olmadığı ifâde edilmiştir, [86]

26- Müşriklerin Tencerelerinde (Ve Dîğer Kablar1nda) Yemek Yeme Babı

2830) Hülb (et-Tâî) (Radtyallâkü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe hıristiyanlann yemeğini (yemenin hükmünü) sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«Her hangi bir yemekten dolayı sakın kalbine şüphe girmesin (Aksi takdirde) yemek hususunda Hristiyanlara benzersin.»" [87]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. İhtilac'ın mânâsı hareket ve depreşmektir. Tahallüc de
böyledir. Tirmizî' nin rivayetinde; ' gelmiştir. Bu iki rivayete göre kasdedilen mânâ şudur: "Şüphe senin kalbinde hareket etmesin, dolaşmasın." Yâni yemek hususunda şüphe ve tered-düdün olmasın. Bir rivayette Taam kelimesi yerine "Şey'ün" kelimesi bulunur. Mânâ aynidir. Tuhfe yazarının beyânına göre Turbüşti : Bir rivayette; gelmiştir. Bunun mânâsı "Senin kalbine bir şey girmesin. Çünkü yemek temizdir." Tirmizi1 nin rı-vâyetindeki; cümlesinin mânâsı ise "Şüphe senin kalbinde hareket etmesin, dolaşmasın" demektir, demiştir.
Hadisin; cümlesinin mânâsı hakkında Tuhfe yazarı şunlan söyler: Yâni yemek hususunda şüpheye düşmekle sen Hristiyanlara benzemiş olursun. Çünkü bir yemeğin haram veya mekruhluğu hususunda birisinin kalbine bir şüphenin gelmesiyle Hristiyanlar o yemekten imtina ederler. Hadisin bu cümlesi birinci cümledeki nehyin sebebini teşkil eder. Hadîsin mânâsı da şöyle olur: Sen onların yemekleri hakkında şüpheye düşme. Çünkü şüpheye düşersen bu noktada Hristiyanlara benzemiş olursun. Zira yemeklerden şüphelenmek onların huyu ve âdetidir. T ı y b i de.- Hadîsin ikinci cümlesi mukadder bir şartın cevâbıdır ve şart ile cevâbı hadisin birinci cümlesinin gerekçesi mahiyetindedir. Hadisin meali şöyledir: Hristiyanlarm yemeği hususunda senin kalbine bir şüphe girmesin. Çünkü sen, müsamaha ve kolaylık üzerine kurulan İslâm dînine mensubsun. Bu hususta kendine sıkıntı verirsen bu noktada râhiblere benzemiş olursun. Zira bu noktada nefse sıkıntı vermek ruhbanlığın yolu ve âdetidir, demiştir.
Hadîsin râvisi H ü İ b (Radıyalîâhü anh) e t-T â i sahâbî-dir. Bazıları: H ü 1 b bu zâtın lâkabıdır ve ismi Y e z i d bin C e r v e T dir, demişlerdir. Hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd ve îbn-i Maceh rivayet etmişlerdir. Râvîsi de oğlu Kabî-s a'dır.[88]
Hadis, müslüman olmayanların yemeklerinin müslümanlara helâl olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşü de böyledir.

2831) Ebû Sa'Iebe el-Hüşenî (Radtyallâhü anA/den; §öyle demiştir:

Ben, Eesûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek: Yâ Resûlallah! Müşriklerin tencerelerinde yemek pişiriyoruz, diyerek bunun hükmünü sordum. Resûl-i Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve
Sellem) :
«Onların tencerelerinde pîsirmeyiniz,» buyurdu. Ben; Eğer onların tencerelerine muhtaç olup da başka kab bulamaz-sak? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
O takdirde onların tencerelerini güzelce yıkayınız. Sonra yemeğinizi pişirip yiyiniz,» buyurdu." [89]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Hadîsteki "Kudûr" kelimesi Kıdr'ın çoğuludur. Kıdr, tencere, kazan ve çömlek mânâlarına gelir. Burada kablar mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim bâzı rivayetlerde bu kelime yerine Aniye kelimesi bulunur. Aniye kelimesi ise İnâ kelimesinin çoğuludur, kablar manasınadır. Müellifimizin rivayetinde olduğu gibi diğer bâzı rivayetlerde müşrikler tâbiri kullanılmıştır. Buhâri ve M ü s 1 i m ' in rivayetinde ise E h 1 - i Ki t âb tâbiri kullanılmıştır.
Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki soru şekîi şöyledir: "Biz Ehl-i Kitâb'a komşuyuz. Onlar tencerelerinde domuz etini pişirirler ve kablarmda şarab içerler."
Hadiste verilen ayrıntılı cevâba göre başka kab varken E h 1 - i K i t â b' m kablarını kullanmak mekruhtur. Halbuki fıkıhçılara göre, başka kab bulunsun veya bulunmasın onların kablannı yıka-dıktan sonra kullanmakta bir mekruhluk yoktur. N e v e v I bu hususla ilgili olarak özetle şöyle der:
Bu hadîs fıkıhçıların beyân ettikleri hükme muhaliftir, denilebilir. Çünkü fıkıhçîîar: Müşriklerin kablan yıkandığı zaman kullanılabilir ve kullanılmasında bir mekruhluk yoktur. Başka kab bulun-sa da bulunmasa da hüküm budur, demişlerdir. Bu hadîse göre başka kab varken müşriklerin kablarını kullanmak mekruhtur ve bu takdirde onların kablarını yıkamak mekruhluğu gideremez. Ancak başka kab bulunmazsa onlarm kablan yıkandığı zaman kullanılabilir.
Hadis ile fıkıhçıların görüşleri arasmda görülen ihtilâfa cevaben şöyle denilir: Müşriklerin kablannda yemek yeme yasağı onların domuz etini pişirdikleri ve şarab içtikleri kablara aittir. Nitekim Ebû Davud'un rivayetinde bu duruma değinilmiştir. Domuz etinin pişirildiği ve şarabın içildiği kablarda yemek yemenin veya pişirilmesinin yasaklanması sebebine gelince bu kablar yıkandıktan sonra da müslümana tiksinti ve nefret verir. Çünkü bu nevî kablar devamlı surette domuz eti ve şarap gibi necis ve pis şeylerde kullanılmış durumdadır. Bu nedenle böyle kablarm yıkatılsa bile yemek işinde kullanılması mekruh sayılmıştır. Nasıl ki, hacamet işinde kullanılan bir kabı yemek işinde kullanmak mekruhtur.
Fıkıhçılann maksadı ise kâfirlerin necis işlerde kullanmadıklarıdır. Bu nevî kablan yıkamadan yemek işlerinde kullanmak mekruhtur. Güzelce yıkandıktan sonra mekruhluk kalmaz. Çünkü paklanmış olur ve tiksinti verecek durum da yoktur. Fıkıhçılar, kâfirlerin domuz eti ve şarap gibi necis ve pis işlerde kullandıklan kabların yıkatılması hâlinde müslümanlann bunlan yemek işlerinde kullanmalarının mekruh olmadığını kasdetmemişlerdir. [90]

27- Müşriklerden Yardım İstemek Babı

2832) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saltattahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biz hiç bir müşrikten şüphesiz yardım istemeyiz* buyurdu. (Râvî) Ali kendi rivayetinde dedi ki ^ (Râvi) Abdullah'ın babası Yezîd veya Zeyd'dir." [91]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, N e -sâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Müslim' deki ri-vayet uzuncadır ve meali şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bedir tarafına çıktığı zaman (Me-dîne-i Münevvere'ye yaklaşık dört mil mesafedeki) Harretü'l-Vebre (denilen semte) vardığı zaman cesur ve kahraman olduğu anlatılan bir adam arkadan gelip Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e yetişti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in arkadaşları o adamı görünce sevindiler. Adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

füellemJ'e yetişince O'na:
Sana tabi olmak (yâni seninle beraber düşmanlarınla savaşmak) ve seninle beraber ganimet kazanmak için geldim, dedi. Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama:
-Sen Allah'a ve Resulüne inanıyor (mu)sun?» buyurdu. Adam: Hayır, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Öyle ise geri dön. Çünkü ben hiç bir müşrikten yardım isteme-yeceğim, dedi. Âişe demiştir ki:
Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} geçti. Nihayet biz eş-Şecere'de iken adam (tekrar) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aley hi ve Sellem) e yetişti ve O'na ilk defa söylediği gibi teklifte bulundu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)de ilk defa söylediği gibi ona:
O halde geri dön. Çünkü ben bir müşrikten yardım istemeyeceğim, buyurdu, Râvî demiştir ki:
Sonra adam geri döndü. Daha sonra el-Beydâ'da (yine gelip) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk defa buyurduğu gibi (tekrar) adama:
Sen Allah'a ve Resulüne inanıyor (mu)sun, diye sordu. Adam: Evet, diye cevab verdi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aieyhi ve Sellem) adama:
O halde yürü (yâni bize katıl), buyurdu."
Bu hadis müslümanlarm savaş için müşriklerden yardım istemelerinin mekruhluğıma delâlet eder.
Nevevi, Müslim'in şerhinde şu bilgiyi verir: "Diğer hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Saf-vân bin Ümeyye' den müslüman olmadan önce yardım istediği rivayet olunmuştur. Âlimlerden bir cemâat birinci hadisi her durumda tutmuşlardır. Yâni durum ne olursa olsun müşriklerden yardım istenmez. Şafii ve başka âlimler : Eğer kâfir kişinin görüşleri müslümanlarca beğenilir ve onun yardımına ihtiyaç duyulursa ondan yardım istenir. Aksi takdirde ondan yardım istemek mekruhtur, demişlerdir. Bu âlimler bu iki hadisi anılan iki duruma yorumlamışlardır. Kâfir kişi verilen izin sonucunda müslümanlarla beraber savaşa katılırsa, ona müslüman mücâhidler gibi ganimet hissesi verilmez. Fakat ganimetten uygun görülecek bir mikdar verilir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Mâlik ve cumhurun görüşü böyledir. Zührİ ve E vzâi'ye göre kâfire de müslüman mücâhid gibi ganimet hissesi verilir." [92]

28- Savaşta Hile Etmek Babı

2833) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Harb hiledir,- buyurmuştur."

2334) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâh.ü anhütnâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Harb hiledir.» buyurmuştur. [93]

İzahı

Buhâri ile Müslim ayni hadîs metnini C â b i r (Radıyallâhü anh) ile Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den ayrı ayrı senedlerle rivayet etmişlerdir. T i r m i z î "Savaşta yalan söylemek ve hile etmek hakkında gelen hadîsler" başlığı ile açtığı bâbta C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini rivayet ettikten sonra Ali, Zeyd bin Sabit, Âişe, İbn-i Abbâs, Ebû Hureyre, Esma bint-i Yezîd, Ka'b bin Mâlik ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm) 'den de bu hadîsin rivayet edildiğine beyân eder ve bunun sahih - hasen olduğunu söyler.
Bu hadisi müellifimizden başka kimin İbn-i Abbâs ve Âişe' den rivayet ettiğine dâir bir bilgi edinemedim.
Hadîste geçen; acj±. kelimesinin okunuşu hakkında üç şekil bu-
lunduğu Nevevi tarafından şöylece ifâde edilmiştir: Bu kelimenin okunuşu hakkında üç meşhur lügat vardır: Âlimler en fasih lügatin "Had'a" olduğu noktasında ittifak etmişlerdir. S a ' 1 e b ve başkası, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in lügat ve okuyuşunun böyle olduğunu söylemişlerdir. İkinci lügat "HudVdir. Üçüncüsü ise "Huda"dır. Âlimler, savaşta kâfirlere mümkün olan her çeşit hile ve aldatmanın câizliği hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak yapılacak hile ile düşmana verilmiş bulunan güvence veya sözleşme, andlaşmayı bozma durumu var ise caiz değildir. Yalan söylemenin üç şeyde caiz olduğuna dâir sahih hadîs vardır. Bu üç şeyden birisi de savaştır.
Üç şekilde okunduğunu yukarda belirttiğim bu kelimenin üç okunuşunun da ayni mânâyı ifâde

ettiğini söyleyenler olduğu gibi değişik şekilde mânâlandıranlar olmuşlardır. Kadı I y â z gibi bâzı âlimler özetle şöyle yorum yapmışlardır:
Had'a şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyle olur: "Savaş bir kez aldatmaktır." Yâni savaşta düşman, düşmanını bir defa aldatır ve ikincisine ihtiyaç kalmaz. Çünkü birinci hile ile işini bitirmiş olur.
Hud'a şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyle olur: "Savaşın en önemli taktiği hile ve aldatmadır. Başka bir deyimle hile ve aldatma savaşın en büyük bölümünü teşkil eder.
Huda şeklinde okunduğu zaman mânâ şöyledir: Savaş aldatıcıdır, savaşçıları sürprizlerle karşılaştırabilir. Daha geniş bilgi için T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'ye başvurulabilir.
Savaşta yapılacak hile, aldatma ve oyunlar müslümanlar tarafından kullanıldığına göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîsle mücâhidleri bu nevî taktik ve manevraları kullanmaya teşvik buyurmuş olur. Diğer tarafta Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mücâhidleri uyararak, düşmanlarının kurabilecekleri tuzaklara düşmemeleri için dikkatlerini çekmiş oluyor. [94]

29- Hasmı İle Dövüşmek Üzere Savaşçının Muharebe Meydanına Çıkması Ve Savaşçının Beraberinde Bulunan Eşyatnın Hükmüne Dâir Hadîsler) Babı

2835) Ebû Zerr(-i Gifârî) (Radıyallâhiİ anhyfen rivayet edildiğine göre :
Kendisi yemin ederek şöyle demiştir:
âyeti Bedir (savaşı) günü şu altı kişilik topluluk hakkında indi: Bunlar Hamza bin Abdilmuttalib, Ali bin Ebî Tâlib, Ubeyde bin el-Hâris (Radıyallâhü anhüm) ile (hasımları olan) Utbe bin Rebîa, Şeybe bin
Rebîa ve el-Velîd bin Utbe'dir. Bunlar Bedir (savaşı) günü din uğrunda cedelleştiler." [95]

İzahı

Bu hadîsi Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîste isimleri geçen üç sahâbî ile onlarla döğüşen üç kâfir K u-r e y ş kabilesindendir. Hamza (RadıyaUâhü anh) ile Ali {Radıyallâhü anh) H â ş i m' in oğullarındandır. Ubeyde (RadıyaUâhü anh) da Muttalib'in oğullarındandır. Müşrik olan hasımları ise Abd-i Şems bin Abd-i Menâfin oğullarındandır.
Ebû Dâvûd "Mübâreze" babında Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste Bedir savaşında bunların döğüşmeleri ile ilgili olarak şu bilgi verilmiştir: Hadîsin meali şöyledir :
"Ali (RadıyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre (Bedir savaşı günü) Utbe bin Rebîa (kâfirlerin saffından çıkarak) ileri geldi. Arkasında oğlu (Velîd) ve kardeşi (Şeybe) geldi. Sonra Utbe (meydan okuyarak) :
Kim (bizimle) cenkleşmeye çıkacak? diye bağırdı. Bunun üzerine Ensâr-i Kirâm'dan üç genç (onlarla cenkleşmek üzere) meydana fırladılar. Utbe:
Siz kimsiniz? diye sordu. Gençler kimler olduklarım ona bildirdiler. Utbe:
Sizle görülecek bir işimiz yok. Biz amca oğullarımızı istiyoruz
(yâni Kureyş'ten olan emsalimiz meydana çıksın), dedi. Bunun üzerine Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)
Kalk Yâ Hamza, kalk yâ Alî, kalk yâ Ubeyde bin el-Hâris (bin el-Muttalib), buyurdu. Bunun üzerine Hamza, Utbe'ye doğru gitti, ben de Şeybe'ye yöneldim. (İkimiz hasımlarımızı öldürdük) Ubeyde ile Velîd biribirine birer darbe indirip ikisi de biribirini yaraladılar. Sonra biz, Velid'e yönelip onu da öldürdük ve (yaralanan) Ubeyde'-yi taşıdık."
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Şerhü's-Sünne'de : Bu hadîs, kâfirlerle yapılan savaşta mübâreze, yâni hasmı ile döğüşmek üzere mücâhidin meydana çıkıp
döğ üş m esinin câizliğine delâlet eder. Mübâreze, kumandanın izniyle olduğu zaman bunun câizliği hususunda ihtilâf yoktur. Fakat kumandanın izniyle olmadığı zaman bunun câizliği hususunda ihtilâf vardır : Bir cemaata göre yine caizdir. Mâlik ile Şafiî de bu görüştedir, diye bilgi verilmiştir.
H a t t â b i de özetle şöyle der: Hadîs, kumandanın izni olsun yeyâ olmasın mübârezenin câizliğine delâlet eder. Çünkü Ham-za (Radıyallâhü anh) ile Ali CRadıyallâhü anh)'ın mübâreze-ye çıkmaları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in izniyle idi. Ensâri gençlerin mübârezesi, yâni meydana çıkmaları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izniyle değildi. Buna rağmen Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), o gençlerin çıkmalarına itiraz etmedi.
Hadiste anılan âyet Hac sûresinin 19. âyetidir. Bu âyetin meali şöyledir:

"Bu iki zümre (mü'min, kâfir) iki hasımdır ki, kendi Rabteri hakkında cedelleştiler. O küfreden zümre için ateşten elbise biçilmiştir. Başlarına da kaynar su dökülecektir."
Bu hadise göre anılan âyet, Bedir savaşında döğüşen ve isimleri hadîste anılan üç sahâbî ile üç hasımları hakkında nazil olmuştur. Âyetin iniş sebebi hakkında başka rivayetler de vardır. Tef-sîr kitablarında geniş bilgi mevcuttur.
Bir noktayı belirteyim : Hadîste bu âyetin devamı gibi görülen; "Şüphesiz, Allah istediğini yapar" nazm-i celîli ayni sûrenin 14. âyetinin sonudur. Bunun 19. âyet ile beraber anılmasının hikmetini ve sebebini bilemedim. Ancak şu ihtimal hatıra gelir: Bilindiği gibi âyetlerin iniş sırası Mushaf daki sıraya göre değildir. Bu itibarla 14. âyet 19. âyetle beraber ve ayni sebeple inmiş olabilir. Bu durum incelenmelidir. Allah en iyi bilendir.

2836) Seleme bin el-Ekva (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere kâfir) bir adamla savaşıp onu öldürdüm. Bunun üzerine Besûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) onun selebini (beraberindeki eşyasını) bana verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvîîeri sıka (güvenilir) zâtlardır.

2837) Ebû Katâde (Radtyallâhü ank)\\eu rivayet edildiğine göre:
Kendisinin Huneyn (savaşı) günü öldürdüğü (kâfir) bir maktulün selebini (yâni beraberindeki eşyayı) Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine vermiştir."

2838) Semüre bin Cündüb (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim (bir kâfiri) öldürürse seleb (yâni o kâfirin beraberindeki eşya) o kimseyedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Süleyman bin Semüre bin Cündüb bulunur. İbn-i Hibbân onu sıka (güvenilir) zâtlar arasında anmıştir. İbnü'l-Kattân da: Onun hâli meçhuldür, demiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır. [96]

İzahı

Seleme (Radiyallâhü anh) ile S e m ü r e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsleri Zevâid türündendir. Ebû Katâde CRadı-yallâhü anh) 'm hadisi ise Buharı, Müslim ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir.
Seleb: Savaşan kimsenin beraberinde bulunan giyecek, silâh ve diğer eşyalardır. Cumhur böyle tarif etmiştir. Ah m e d ' e göre savaşan kişinin beraberinde bulunan hayvanı selebten sayılmaz. Ş â f i i' ye göre ise seleb silâhtan ibarettir. Yâni savaşçının beraberinde bulunan diğer eşya selebe dâhil değildir.
Bu hadîslere göre savaşta müslüman mücâhidin öldürdüğü düşman üzerinde ve beraberinde bulunan eşya ganimet malına dâhil edilmeyip öldüren mücâhide verilir.
Tirmizi, Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadisini rivayet ettikten sonra : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ashabından ve başkalarından teşekkül eden âlimlerden bir grub bu hadisle amel etmişlerdir. Evzâi, Şafii, ve Ahmed'in fetvaları da böyledir. İlim adamlarından bâzıları da: Devlet başkanı seieb'den beşte bir hisseyi çıkarabilir, yâni dilerse seleb'in beşte dördünü katil mücâhide verir ve kalan beşte birini uygun gördüğü yolda harcayabilir, demiştir. S e v r İ de der ki: Nefel: Devlet başkanının : Kim (savaşta düşmanların malından) ne elde ederse o mal, o kimseyedir ve kim bir kâfiri öldürürse onun selebi, yâni beraberindeki mal o kimseyedir, demesidir. Bu hüküm caizdir ve bu nevî maldan humus, yâni beşte bir hisse, çıkarılmaz. İ s h â k da şöyle demiştir,:
Seleb, katilin hakkıdır. Ancak büyük bir meblâğ tutarsa devlet başkam onun beşte birini alakoyabilir. Nitekim Ömer b i n -e 1 -H a t t a b (Radıyallâhü anh) öyle yapmıştır, diye bilgi verir. ,
Tuhfe yazarının beyânına göre Hanefîl-er ile Mâliki 1 e r: Kâfiri öldüren mücâhid, selebi alma hakkına sahip değildir. Ancak devlet başkanı selebin öldürene âit olduğunu söylemişle o zaman seleb katilin hakkı olur, demişlerdir.
Tuhfe yazan bu arada şöyle der : Cumhura göre katil mücâhid, seleb'i alma hakkına sâhibtir. Mücâhidlerin başında bulunan kumandan selebin katile âit olduğunu önceden söylemiş olsun veya olmasın netice değişmez. Cumhur, bu görüşünde Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) m hadîsine dayanır. Açık olan hüküm de budur. [97]

30- (Kâfir Düşmanlara) Saldırmak, Geceleyin Baskın Yapmak Ve (Bu Arada) Kadınları Ve Çocukları Öldürmek Babı

2839) Es-Sa'b bin Cessâme (Radıyallâhü anh)'der\; Şöyle demiştir: (Bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müşrik -1 (muhârib)Ierden aile sahibi olanlara (İslâm mücâhidleri tarafından) .. geceleyin baskın düzenleniyor ve (bu arada ayırd edilemeyerek) on-| ların kadınları ve erginlik çağına varmamış çocukları da isabet alı-„ yor (yaralanıyor, öldürülüyor), diye soru soruldu. Peygamber (Sal-i lallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onlar da müşrikler (toplumun) dandır» buyurdu." [98]

İzahı

Bu hadîsi Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi rivayet etmişlerdir. ^Soru sahibinin râvî e s-S a'b (Radıyallâhü anh) olduğu, Ebû 'D â v û d ile İ b n-i H i b b â n' in rivayetlerinde belirtilmiştir.

K a s t a 1 â n î: Peygamberin maksadı müşriklerin kadınla-' nnı ve çocuklarını bile bile öldürmenin mübahlığı değildir. Maksad, müşriklerin erkeklerini öldürebilmek için kadınlarını ve çocuklarını öldürmek zarureti olduğu zaman bunların öldürülmesinin câizliğidir. Müşriklerin kadınlarını ve çocuklarını öldürmeden erkeklerini öldürmek mümkün ise kadınlarını ve çocuklarını öldürmek caiz değildir. \r Çünkü diğer bâzı hadisler, müşriklerin kadınlarım ve çocuklarını A öldürmeyi yasaklamıştır, der.

Kastalâni1 nin işaret ettiği hadîslerden ikisi bu babın 2841 ve 2842 nolu hadîsleridir.

H a t t â b î de şöyle der: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) in : "Müşriklerin kadınları ve çocukları onların cam i asm d andır"

hadîsinden maksadı, kadın ve çocukların dînî hükümler konusunda aile reisine tâbi olmasıdır. Yoksa Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), müşriklerin çoluk çocuklarını kasden öldürmeyi mubah kılmış değildir. Bunun mübahlığı ancak ayırd etmenin mümkün olmadığı durumlara ve zamanlara aittir. Meselâ, müşrikler çoluk çocuklarıyla birlikte bir vapurda veya bir kaie'de iken ve müşrikler ile müslümanlar arasında savaş devam ederken bu gibi durumlarda va--puru batırmak ve kale'yi yıkmak mubahtır.

Müslümanlarla savaşan müşriklerin kadınlarını ve çocuklarım öldürme konusuna ait ilim ehlinin görüşlerini bu babın son hadisinin izahı bölümünde inşâallah vereceğim.

2840) Seleme bin el-Ekva' (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken biz Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın kumandasında Hevâzin savaşına gittik ve Benî Fezâre kabilesine ait bir suya varıp gecenin sonunda konakladık. Nihayet fecir zamanı olunca onlara yaygın bir baskın yaptık. Sonra biz başka bir su sahibi olan ailelerin olduğu yere vardık. Bunlara da geceleyin baskın yapıp dokuz veya yedi aşiret olan bunları da öldürdük."

Bir Hâl Tercemesi

Es-SaT) bin Cessâme <R.A,) el-Leysl el-Hic&zi, sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Buhârî ile Müslim onun iki hadîsini müştereken rivayet etmişlerdir. Buhârî, ayrıca onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvîsi İbn-i Abbâs (R-A.)'dır. Başka râ-vîsi yoktur. Kütüb-i Sitte sahipleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 173)

2841) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} (Mekke'nin fetih seferinde) yolda öldürülmüş bir kadın cesedini buldu. Bunun üzerine kadınları ve erginlik çağına varmamış çocukları öldürmeyi yasak-j lad»."

2842) Hanzala el-Kâtib (Radıyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:

Biz (bir kere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bera-,P berinde bir savaşa gittik. Sonra başında halkın toplandığı öldürülmüş J bir kadın cesedine uğradık. Halk Resûl-i Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) için dağıldı. Sonra Resûî-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu kadın savaşanlar içinde savaşmış değildi», buyurdu. Sonra bir adama:
«Hâlid bin el-Velîd'e git ve ona de ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sana emrederek diyor ki:
Sakın hiç bir kadını ve (savaştan başka iş için) kiralanan hiç bir adamı öldürme.»
... Rebâh bin er-Rebî (Radıyallâhü anh) de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini rivayet etmiştir.

Ebû Bekir bin Şeybe dedi ki: Sevrî kendi rivayetinde yanılıyor." [99]

İzahı

Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde :
"Seleme (Radıyallâhü anh) : 6 gece müşriklerden yedi aşiret halkını ben kendi elimle öldürdüm", demiştir.
Bu hadîs de savaş hâlinde müşriklerin evlerine gece baskını düzenlemenin ve baskın esnasında kadınları ve çocukları ayırcl etmek mümkün olmadığı takdirde ev halkından erkekleri öldürürken bu me-yanda kadınları ve çocukları da öldürmenin câizliğine delâlet eder. 2839. hadîsin izahında bu durum belirtilmişti.
I b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhâri, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs savaşta kadınları ve çocukları bile bile öldürmenin ya-saklığma delâlet eder. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadîsin şerhinde: Bu hadîs, savaşta kadınları ve çocukları öldürmenin caiz olmadığına delildir. Mâlik ve Evzâî de böyle hükmetmişlerdir. Bu iki âlimin görüşüne göre bunlar hiç bir durumda Öldürülemezler. Ş â-f i î ve Küfe âlimlerine göre ise kadın, savaşa katıldığı zaman öldürülmesi caizdir, der.
Bu babın son hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadîsi iki senedle rivayet etmiştir. Birinci senede göre Peygamber (Aleyhi's-saîâtü ve's-selâm) ile beraber savaşa katılıp hadîsi rivayet eden sahâbî Hanzala e 1 -K â t i b (Radıyallâhü anh) 'dır. İkinci senede göre savaşa katı-
lıp hadîsi rivayet eden sahâbî Rebâh bin er-Rebi (Radıyallâhü anh) 'dır. Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir bin Ebî Şeybe demiş ki: Birinci senedde Süfyâni Sevrî yanılmıştır. Yâni savaşa katılıp olayı anlatan zât Hanzala değil, Rebâh' tır. Ebû Dâvûd da bu hadîsi Rebâh bin er-Rebî (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Hattâbî bu hadîsin izahında: Bu hadîs, kadının savaştığı zaman öldürülmesinin câizliğine delâlet eder. Çünkü görüldüğü gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu kadının öldürülmesinin haramlığma gerekçe olarak kadının savaşmamasını göstermiştir. Şu halde kadın savaşa katıldığı zaman öldürülmesi caizdir. Hadîsten bu netice çıkarılır.
Asîf: Kiralanan ve tâbi olan demektir, der.
S i n d î: de : Hadîste öldürülmesi yasaklanan kiralık adamdan maksad çobanlık gibi hizmetler için kiralanan kimse olsa gerek. Savaşmak üzere kiralanan kimse kasdedilmiş değildir, der.
Zürriyyet: İnsan nesli demektir Burada kadınlar mânâsında kullanılmıştır. Çünkü hadîs, öldürülen kadın hakkındadır. [100]

31- (Savaşta) Düşman Ülkesinde (Binaları, Ağaçları Ve Ziraatları) Yaktırmak Babı

Hâl Tercemeleri
Seleme (R.A.)'m hâl tercemesi 688. hadîs bölümünde geçmiştir.
Hanzala el-Kâtib (R.A.) bin er-Rebî bin Sayfi et-Temimi el-Üseyyidi Ebfı Rebi el-Kûfî sahâbidir. Sekiz hadîsi vardır. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâceh de onun hadîslerini rivayet etmişler. Râ-vîleri Yezid bin eş-Şİhhîr ve Ebû Osman en-Nehdî'dir. Bu sahâbi Hâİid bin el-Ve-lid (R.A.) ile berabtrtrâk fetihlerine katılmıştır. İbnü'l-Berkî, onun vahiy kâtib-liği ettiğini söylemiştir. Ali (R.A.)'den sonra vefat ettiği söylenmiştir. (Hülâsa : 9B)
Rebâh bin er-R'.'oî (R.A.) el-Üseyyidî Ebû Hanzala sahâbidir. Bunun adının Reyyâh veya Riyâh olduğu da söylenmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve fbn-i Mâceh onun bir hadisini rivayet etmişlerdir. İki tane hadîsi vardır. Râvisi el-Mürakks bin Sayfî'dir. (Hülâsa : 114)
Rebâh ile Hanzala isimli bu iki sahâbî, kardeştir.

2843) t'sâme bin Zeyd (Radıyallâhü (inhiimâ)'dan: Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni (bir askerî kuvvet başında) Übnâ denilen bir köye göndererek;
«Sabahtın erken saatlerinde aniden) Übnâ köyüne var (baskın yap)- Sonra (evlerini, ekinlerini

ve ağaçlarım) yaktır,- buyurdu." [101]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Übnâ, A s -kalan ile Remle arasında bir yerin ismidir. EJ-Kar i böyle demiştir. Bu yer Filistin bölgesindedir. Ebû D â -v û d' un rivayetinde "Übnâ'ya sabahleyin başlan yap" buyurul-muştur. Yâni onlar gafil ve hazırlıksız iken baskın yap.
Hadîste verilen yaktırma emriyle Übnâ halkının yakılması kasdedilmemiş, onların evleri, ekinleri ve ağaçlarının yakılması kas-dedilmiştir. Çünkü insanların yakılmasının yasakhğı B u h â r i, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin H a m z a e 1 - E s 1 e m i (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîste bildirilmiştir. Düşman ülkesini yıkıp yakmak ise cumhura göre caizdir. Bu hususa ait geniş bilgi bundan sonra gelen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

2844) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve- Sellem) (muhasara esnasında) Benî Nadîr'in yaş hurma ağaçlarını (savaş gereği olarak) yaktırdı ve kestirdi. Bu mıntıka, (Benî Nadîr'in hurmalığı olan) Büveyre (denilen mevkî)dir. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle);
"(İnkarcı kitâb ehlinin yurtlarında) herhangi hurma ağacını kestinizse veya kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa (bu hareketiniz) Allah'ın izniyledir ve fâsıkları perişan etmek içindir," âyetini indirdi."

2845) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü an hu mâ)'dan; Şöyle rlo mi^tir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (muhasara esnasında) Beni Nâdir'in yaş hurma ağaçlarını (savaş gereği olarak) yaktırdı ve kestirdi. Onların (durumunu dile getiren Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şâiri Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh);
"(Beni Nadir yahüdîlerinin hurmalığı olan) el-Buveyrc (mevkiin)deki yaygın olan yangın (mü'min olan) Kureyş eşrafına kolayca gerçekleşti" şiirini bu olay hakkında söyledi." [102]

İzahı

İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'in ilk hadîsi Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde rivayet edilmiştir. İkinci hadis Buharı ve Müslim ' de   de rivayet olunmuştur.
İkinci hadîsteki şiirin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in şâiri Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh) tarafından söylendiği -B u h â r î ve M ü s 1 i m ' in rivayetinde belirtilmiştir. Bu itibarla îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m müellifimizin rivâyetindeki "Onların şâiri" ifâdesini B u h â r i ile M ü s 1 i m' in rivayetlerine uygun olarak terceme etmeye çalıştım. Hassan bin Sabit (Radıyallâhü anh)'a "Onların şâiri" demekten maksad onlar hakkında şiir yazan olmasındandır. Yoksa sanıldığı gibi Beni Nadir yahûdîlerinden olan şâir mânâsı kasdedilmemiştir. [103]

Benî Nadir Yahudileri Hakkında Özlü Bilgi

Medine-i Münevvere'de üç kısım yahûdîler vardı: Benî Nadir, Benî Kurayza ve Benî Kaynuka. Bunların bâzısı Medîne-i Münevvere içinde, bir kısmı da civarında ikâmet ediyordu. Benî Nadir ile Benî Kura y z a yahûdîlerinin müstahkem yurtları Medîne-i Münevvere'ye yaklaşık 10 kilometre mesafede idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicret buyurduğu zaman bunlarla ayrı ayrı andlaşma akdetmişti. Andlaşmada yahûdîlere can ve mal emniyeti verilmişti. Buna karşılık gerektiğinde yahûdiler maddî yardımda bulunmayı taahhüt etmişlerdi. Peygamber(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Âmir oğullarından iki kişinin diyetini, yâni kan bahasını ödemek için Benî N a d î r' den yardım istemek için bunların yurtlarına gitmişti. Beraberinde bir kaç sahâbî vardı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlardan yardım isteyince başlangıçta yahûdîler yardım etmeyi kabullendiler ve görüşme esnasında yahûdîler birer birer Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yanından ayrılmaya başladılar. Daha sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hakkında bir suikasd düzenlemeye başladılar. Bir duvarın dibinde oturan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üzerine damdan bir taş atıp öldürmeyi plânladılar. Ama Cebrail (Aleyhisselâm) onların plânını derhal Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberindeki sahâbileriyle hemen orayı terkedip Medine-i Münevvere'ye   salimen döndüler.
İbn-i Sa'd'ın rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunların menfur suikasdlerini sahâbîlerine bildirdi ve Benî Nadîr'e on gün mehil vererek bu süre içinde bölgeyi

terketmelerini, aksi takdirde öldürüleceklerine M u h a m -med bin Mesleme aracılığıyla ilgililere tebligatta bulundu. Benî Nadir yahûdîleri ilk günlerde göç etmeye hazırlandılar ise de Medine' deki münafıkların destekleme vaadine kapılarak gitmemeye karar verdiler. Sonra bu kararı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e duyurarak: Biz yurdumuzu terketme-yeceğiz. Elinden ne gelirse yap. Biz buna karşı koymaya hazırız, diyerek üstelik meydan okudular. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yahûdîlere karşı savaş ilân ederek Beni N a -d i r üzerine yürüdü. Onların yurtlan on beş veya yirmi beş gün muhasara altında tutuldu. Ne Medine' deki münafıklar, ne de Benî Kurayza yahûdîlerin onların yardımına geldi, İşte bu muhasara esnasında düşmanın siper etmesi kuvvetle muhtemel olan hurma bahçelerinin yakılması ve ağaçlarının kesilmesi savaş gereği olarak emredildi. Ağaçlar yakılıp kesilince yahûdiler :

Ey Muhammed! Sen halkı fesattan menettiğini iddia ediyorsun. Ama kendin yaş hurma ağaçlarını yaktırıp kestiriyorsun, diye bağırıp çağırdılar. Onların çıkardıkları feryad üzerine bâzı müs-lümanlann kaiblerine de şüphe ve tereddüd girmişti. Yahudileri ce-vablamak ve müslümanların kalbine gelen şüpheyi gidermek üzere birinci hadîste anılan âyet indirildi. Âyetin tamamının meali şöyledir:

"Herhangi hurma ağacım kestinizse veya kökleri üzerine dikili bıraktmızsa (bu hareketiniz) hep Allah'ın izniyledir ve fâsıkları perişan etmek içindir." (Haşr: 5)

Bu âyet-i kerime hakkında geniş bilgi edinmek için tefsir kitab-larına müracaat edilmelidir.

Dehşet verici muhasaranın devam etmesi karşısında dayanamayan yahûdîler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den bölgeyi terk etmek için güvence istediler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de onlara güvence verdi. Bunun üzerine muhasaraya son verildi ve yahûdîler beraberlerinde götürebildikleri eşyalarla bölgeyi terkettiler. Bir kısmı Şam'a, bir kısmı da Filistin'e gidip yerleştiler. [104]

Hadîsten Çıkarılan Hüküm

N e v e v î bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: "Bu hadîs, savaş esnasında kâfir düşmanların yaş ağaçlarını kesmenin ve yakmanın câizliğine delâlet eder. E 1 - K â s ı m oğlu Abdurrahman, Nâfi Mevlâ îbn-i Ömer, Mâlik, Sevrî, Ebû Hanife, Şafiî, Ahmed, îshâk ve Cumhur bu hadîsle amel etmişlerdir. Ebû Bekr-i S ıd-dîk, el-Leys bin Sa'd, Ebû Sevr ve Evzâî ise bunun caiz olmadığını söylemişlerdir."

Avnü'I-Mabûd yazan da Sübülü's-Selâm'dan naklen şu bilgiyi verir:

"Cumhur, savaşta düşmanın yurdunu yakıp yıkmanın câizliğine hükmetmiştir. E v z â İ ile E b û Sevr ise bunun yasakhğına hükmederek, Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anhî'ın kendi askerlerine böyle bir şey yapmamalarını tavsiye etmesini delil göstermişlerdir. Ancak cumhur onlara şöyle cevab vermiştir: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) asker gönderdiği ülkenin müslümanların eline geçeceğini bildiği ve bu inançta olduğu için anılan tavsiyede bulunmuştu." [105]

32- Esirleri Fidye Karşılığında Kurtarmak Babı

2846) Seleme bin el-Ekva (Radıyallâhü anh)\\zn; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz Ebû Bekir (Radıyallâhü anhl'in beraberinde (yâni emrinde) Hevâzin (kabilesi) savaşına gittik. (Kumandanımız) Ebû Bekir Benî Fezâre (kabilesin) den olup Arabların en güzellerinden bir genç kızı bana ganimet payımdan ayrı olarak verdi. Kızın üstünde eski bir kürk vardı. Ben Medîne-i Münevvere'ye gelinceye kadar kızın elbisesini açmadım (yâni ona hiç yaklaşmadım). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çarşıda bana rastladı ve yemin ederek:

O kızı bana hibe et, buyurdu. Ben de kızı O'na hibe ettim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) o kızı göndererek? Mekke'de esîr tutulan müslümanlan serbest bıraktırmak için onu fidye olarak verdi." [106]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Kışı" eski kürk mânâsına yorumlandığı gibi deriden mamul elbise mânâsına da yorumlanmıştır. Seleme (Radıyallâhü anh) "Ben Medine'ye gelinceye kadar kızın elbisesini açmadım" sözü ile ona cinsel ilişkide bulunmadığını kasdetmiştir. Seleme' nin Medine-i Münevvere1 ye vardıktan sonra kızı

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e hibe edinceye kadar da kıza yaklaşmadığı Müslim ile Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtilmiştir. Yine Müslim ile Ebû Dâvûd'un rivayetlerinde bu kızın, annesiyle beraber esir edildikleri ifâde edilmiştir. O iki rivayete göre eski kürk veya deriden mamul elbise kı-zın annesinin üstünde idi. Rivayetler arasında zahiren görülen ihtilâfı bertaraf etmek için bu elbise veya eski kürkün hem annenin hem de kızın üstünde olması mümkündür, denilebilir. [107]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

1. Kumandan mücâhidlerden herhangi birisine ganimet hissesinden ayrı olarak ganimet malından bir mikdar verebilir. Buna Ten-fîl denilir. Müslim ile Ebû Dâvûd'un rivayetlerine göre Seleme bu kızın dâhil olduğu bir topluluğu kendi eliyle esir etmişti. Böyle bir başarı gösteren mücâhide kumandan takdir ettiği bir mikdar ganimet malını hisseden ayrı olarak verebilir. Ten-fîl yoluyla verilen meblâğın o mücâhidin ganimet hissesine mahsub edilmesi görüşünde olan ilim ehli bu hadisi de bu yolda yorumlarlar.
2. Hadiste geçen; £y\ ââ ~ "Baban Allah içindir" sözünün yemin hükmünde olduğu E b ü ' 1 - B ak a tarafından ifâde edildiğinden tercemede bu yorumu dikkate aldım. Yeminlerle ilgili geniş bilgi sünenimizin 11. kitabından geçen hadîsler bölümünde verilmiştir. Şunu söyleyeyim: Hadis böyle söz söylemenin câizliğine delildir.
3. Müslümanlardan esir edilenleri fidye karşılığı kurtarmak meşrudur.
4. Esîr edilen müslüman erkeklerin esîr tutulan kâfir kadınlarla mübadelesi meşrudur.
5. Düşmandan esir edilen kadın ile yetişkin kızını birbirinden ayırmak caizdir. (Bu hüküm Müslim ile Ebû Davud'un rivayetinden çıkarılır.) N e v e v î, bu hususta âlimler arasında ihtilâf olmadığım beyân etmiştir.
6. Müslümanlardan esir tutulanları esaretten kurtarmak veya müslümanlarm genel yararlarını gerçekleştirmek için Devlet başkanı, mücâhidlerden fedakârlık ve elde etmiş oldukları ganimet malından bir mikdarını hibe mâhiyetinde isteyebilir. Bu istek, yem müs-lüman olmuş mühtedileri İslâmiyet'e ısındırmak gayesiyle bunlara verilmek için de olabilir. H u n e y n ganimet malında bu uygulama olmuştu. [108]

33- (Savaşçı) Düşman, (Bir Müslümana Âit) Malı Elde Eder Sonra Müslümanlar Düşmanı Mağlûb Eder (Ve Böylece Ganimet Meyânında Müslümanların Eline Geçen O Malın Hükmüne Dâir Hadîs) Babı

2847) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ;
Kendisinin bir atı (düşman tarafına) gitmiş ve (savaşçı) düşman atı yakalamıştı. Sonra müslümanlar düşmanı mağlûb etmiş (ve at da ganimet meyânında geri getirilmiş) ti. Bunun üzerine Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zamanında atı kendisine iade edilmiştir.
Ibn-i Ömer: Ve kendisinin bir kölesi kaçarak Rumlara iltihak etmiş ve sonra müslümanlar Rumları mağlûb edince Hâlid bin el-VeIıd (Radıyallâhü anh) köleyi kendisine iade etmiş. Bu (olay) Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in vefatından sonra olmuş, demiştir." [109]

İzahı

Bu hadisi Buharı de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini rivayet etmiştir,
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadis, savaşan kâfirlerin elde ettikleri müslümanlarm mallarına mâlik sayıîamıyacağmı ve mücâhidlerimiz bu malı geri aldıkları zaman ganimet malı taksim edilmeden önce veya sonra mal sahibinin bunu alma hakkına sahip olduğunu söyleyen Şafii ve bir grub âlim için bir delildir. Mâlik, Ahmed ve diğer bâzı âlimlere göre mal sahibi, malını ganimetin taksiminden önce alabilir. Fakat taksim işi bittikten sonra alamaz. Ancak kıymetini vermek suretiyle alabilir. Ebû Hanife de bu görüştedir. Şu farkla ki, kaçan köle bu hükmün dışındadır. Ebû Hanîfe'ye göre kaçan köleyi ganimetin taksiminden önce de sonra da sahibi alma hakkına hâizdir. K a s t a 1 â n î böyle demiştir." [110]

34- Gülul (Yânî Ganimet Malını Çalmak) Babı

2848) Zeyd bin Hâlid el-Cühenî (Radıyallâhü ank)fden rivayet edildiğine göre :
Hayfaer (savaşın) da Eşca' (kabilesin) den bir adam öldü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mücâhidlere) :
Arkadaşınızın cenaze namazını siz kılınız (yâni ben kılmayacağım) buyurdu. (Adamın hâlini bilmedikleri için) sahâbîler bu duruma şaştılar ve (üzüntüden) yüzleri değişti. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbîlerinin vaziyetlerini görünce:
«Sizin arkadaşınız, Allah yolunda ganimet malından çalmıştır» buyurdu.
(Hadîsin râvisi) Zeyd demiştir ki: Bunun üzerine sahâbîler adamın eşyasında arama yaptılar. Yahudilerin boncuklarından iki dirhem (bile) etmeyen boncuklar buldular."

2849) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyaîlâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (yol) ağırlığı (eşyası) üzerinde bekçilik eden, Kerkere isimli bir adam vardı. Bu adam (bir gün) öldü. Ölümünden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Seiîem) :
Bu adam cehennemdedir, buyurdu. Sahâbîler (bunun sebebini öğrenmek için) gidip baktılar ve adamın üstünde ganimet malından çaldığı bir elbise veya bir abâ buldular."

2850) Ubâde bin es-Sâmit (Radıyaîlâhü anftj'den; Şöyle demiştir:
I Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Huneyn (savaşı) günü ganimet maundan bir devenin yanında bize namaz kıldırdı. Namazdan sonra deveden bir tüy alıp mübarek iki parmağı arasına koydu. Sonra (cemaate hitaben) :
«Ey insanlar! Şüphesiz bu (tüy taneciği bile) sizin ganîmetleri-nizdendir. (Artık) ipliği, iğneyi, bundan değerli olanı ve bundan değerce düşük olanı ödeyiniz (yâni bana teslim ediniz). Çünkü ganimet malından bir şey çalmak kıyamet günü sahibine şüphesiz bîr utançtır, bîr ayıptır ve bir ateştir», buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde îsâ bin Sinan bulunur. İbn-i Muin onun hakkında muhtelif sözler söylemiş ve: Onun hadîsi gevşektir, kuvvetli değildir. Bir kavle göre zayıftır ve diğer bir kavle göre rivayetinde bir beis yoktur, demiştir. İbn-i Hibbân ise onu sıka (güvenilir) râviler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri sıka zâtlardır. [111]

İzahı

Zeyd (Radıyaîlâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd, Ne-sâi, Mâlik ve Ahmed de rivayet etmişlerdir., Abdui-1 a h (Radıyaîlâhü anh)'m hadisini Buhârî ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in eşyası başında bekçilik ettiği beyân edilen adamın isminin "Kerkere", "Kirkire" ve "Kerkire" şeklinde okunduğuna dâir rivayetler mevcuttur. Bu adamın cehennemde olduğuna dâir cümlenin manâsıyla ilgili olarak el-Fetih'te: Yâni bu adam ganimet malında hiyânet ettiği için tâzib edilir veya Allah kendisini bağışlamazsa cehennemliktir, diye yorum yapılmıştır.
Bu iki hadis, ganimet malından az veya çok herhangi bir şeyi çalmanın haramlığma delâlet eder. N e v e v î ganimet malında hiyânet etmenin büyük günahlardan sayıldığına dâir icmâ bulundu-ğunu söylemiştir.
Ubâde (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid nevindendir. Bu da ganimet malından az veya çok herhangi bir şeyi çalmanın haramlığma delâlet eder. Bu hadîste geçen "Şenâr" ayıp ve âr manasınadır. Âr ve ayıp ise dilimizde kullanılan kelimelerdir. Noksanlık, eksiklik, utanç ve kusur anlamlarını ifâde ederler. [112]

35- Nefel (Yâni Mücâhid'e Ganimetteki Payından Fazla Olarak Verilen Mal) Babı

Bu bâbtaki hadîslerin tercemesine geçmeden önce "Nefel" kelimesi hakkında özlü bilgi verelim :
H a t t â b î : Nefel, taksimatla kişiye düşen hisseden fazla olarak verilen maldır. Farzdan başka işlenen fazla ibâdete verilen Nâ-file ismi bu kökten türemedir, demiştir.
Kamûs'ta da: Nefel, ganimet malı ve bir şeyi hibe etmek, hibe edilen mal manasınadır. Bunun çoğulu Enfâl ve Nifâl'dır, denilmiştir.
En-nihâye'de ise: Nefel, ganimet malıdır. Çoğulu Enfâl'dir. Nefl ve Nefel fazlalıktır. Kumandan elde edilen ganimet malının tamamını taksim etmeden önce hiç bir mücâhid'e, hissesinden fazla olarak bir şey veremez. Taksimat işi bittikten sonra ganimetten ayrılan beşte bir hisseden

dilerse bâzı mücâhidlere birşey verebilir. Ganimet malının taksiminden önce kimseye böyle bir şey veremez, denilmiştir.
Nefel ismi verilen mükâfatın ganimetin tümünden mi, yoksa hangi kısmından verileceğine dâir bilgiler bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Bu hadîslerde geçen "Nefel" kelimesi mücâhid'e hissesinden fazla olarak verilen ganimet malı anlamında kullanılmıştır.

2851) Habî-b bin Mesleme (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) (ganimetten) beşte bir hisse (yi çıkardık) dan sonra (kalanın) üçte birini nefel olarak mücâhidlere verdi."

2852) Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) savaş seferinin başlangıcında (bir müfrezenin kazandığı ganimetin) dörtte birini ve savaş dönüşünde (bir müfrezenin kazandığı ganimetin) üçte birini nefel olarak (o müfrezeye) verdi." [113]

İzahı

H a b î b (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve) A h m e d de rivayet etmişlerdir. Ubâde (Radıyallâhü anh) 'in ; hadîsini Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
U b â d e ' nin hadisinde bulunan "Bed'e" ve "Rac'a" kelimeleri ' ile hadisin izahı hakkında H a t t â b i şu bilgiyi verir:
Bed'e : Savaş seferinin başlangıcı demektir. Ordu savaş seferine çıktığı zaman bir askeri müfreze (kumandanın emriyle) ordudan ay-- rılarak bir düşman kuvvetine saldırıp ganimet elde ettiği zaman, bunun dörtte biri o müfrezeye olurdu ve kalan dörtte üçünde diğer askerler de onlara ortak olurdu. Savaştan dönüldüğü zaman bir askerî müfreze (kumandanın izniyle) tekrar geriye gider düşmana saldırır ve ganimet malını elde ederse, bu kere kazandıkları ganimetin üçte biri o müfrezeye olurdu ve kalan üçte ikisinde diğer askerler de onlara ortak kılınırdı. Savaş dönüşü tekrar geriye gidip tekrar savaşan müfrezeye hisselerinden ayrı olarak daha fazla mükâfat verilmesinin sebebi ise savaştan sonra tekrar düşmanla savaşmaya gitmekte zorluğun bulunmasıdır. Çünkü düşman başlangıçta gafil avlanabilir. Fakat savaş bitiminde derlenip toplanır ve dikkatli olur.
H a b î b (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine göre böyle bir müfreze düşmana hücum ederse elde ettiği ganimet malından, önce humus yâni beşte bir hisse çıkarılır. Sonra kalanın üçte biri o müfrezeye hisselerinden ayrı olarak verilirdi. Humus olarak önceden ayırd edilen meblâğ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emrine tahsis edilirdi.
H a b î b ' in hadîsi ile U b â d e ' nin hadisi arasında bir ihtilâf yoktur. Nitekim Ebü Davud'un bir rivayetinde H a -b i b , Resûl-i Ekrem f Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in mücâhidlere savaş dönüşünde elde ettikleri ganimetin üçte birini nefel olarak verdiğini ifâde etmekle Ubâde' nin hadîsinin bir benzerini rivayet etmiş olur. Ancak bu nevî ganimet malından, önce humus hissesinin çıkarıldığına dâir H a b i b'in hadîsinde bulunan kayıt, Ubâde' nin hadisinde yoktur. [114]

Bu İki Hadîsten Çıkarılan Özet Şudur:

Gerek savaş seferinin başlangıcında ve gerekse savaş dönüşü esnasında bir askerî müfreze düşmanla savaşıp ganimet malını elde ettiği zaman bunun beştebir nisbetindeki hisse diğer ganimetlerde olduğu gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine tahsis edilirdi. Bu hisse çıkarıldıktan sonra müfreze savaş seferinin başlangıcında bunu elde ettiği takdirde dörtte biri ve savaş dönüşü elde ettiği takdirde üçte biri nefel olarak, yâni tüm ganimet maundaki belirli hisselerinden ayrı olarak verilirdi. Yerde kalan nıikdar ise bütün askerler arasında ve diğer ganimet malı meyânında taksim edilirdi.
Nefel demlen ikramın ganimetin aslından mı, yoksa belirli bir hissesinden mi verildiğine dâir ilmî görüşler:
Ne v evi, Müslim'in şerhinde şöyle der : "Nefeî, yâni mücâhidlerin bir kısmına hisselerinden fazla olarak ganimetten bir şeyin verilmesinin meşruluğu hususunda âlimlerin ic-mâ'ı vardır. Ancak hisse dışı verilen nefel'in nereden verileceği noktasında ihtilâf vardır: Bir kavle göre bu meblâğ ganimet malının tümünden ve taksimattan önce verilir. İkinci kavle göre ganimetten humus,

yâni beştebir nisbetindeki hisse çıkarıldıktan sonra gâzîle-re verilmek üzere kalan meblâğdan ödenir. Üçüncü kavle göre ganimetten çıkarılan beştebir nisbetindeki hissenin beşte birinden ödenir. Yâni devlet başkanının emrine tahsis edilen meblâğdan ödenir. Şafiî' den bu üç görüş de nakledilmiştir. Bu üç görüşün her birisi birer cemaatten nakledilmiştir. Bizce en sıhhatli görüş sonuncu görüştür. Yâni nefel, devlet başkanının emrine verilen ganimetin beşte birinin beşte birinden ödenmesi görüşüdür. Ebû Hanife, Mâlik, İbnü'l-Müseyyeb ve diğer bir grub âlim de bu görüşü benimsemiştir. Ganimetin tümünden verilir, diyenler arasında Hasan-i Basrî, Evzâî, Ahmed, Ebû Sevr ve başkaları bulunur. Hisse dışı verilen nefel, ancak üstün başarı ve güzel yararlar sağlayan mücâhidlere verilir."
Ganimet malının tümü hakkında şunu da belirteyim: Düşmanla yapılan savaş neticesinde elde edilen ganimet malının humus, yâni beşte biri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine verilirdi. Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bunu beş paya bölerdi. Bir hisse zâtının emrine tahsis edilirdi. İkinci hisse O'nun yakınlarına verilirdi. Üçüncü hisse yetimlere aitti. Dördüncü hisse fakirlere idi. Beşinci hisse de yolda kalmışlara tahsis edilirdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatından sonra zâtına ve yakınlarına âit hisseler de diğer üç sınıfa verilmeye başlanmıştır. E n f â 1 sûresinin 41. âyeti bu konu hakkındadır.
Hattâbî, Habîb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhinde şu bilgiyi de verir:
Bu hadis, humus hissesi çıkarıldıktan sonra kalan meblâğ üçte bir oranında nefel verildiğine delâlet eder. Bâzı mücâhidlere hisseleri dışında nefel olarak verilecek mikdar hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir: Mekhûl ve Evzâî bu meblâğ üçtebir oranından fazla olamaz, demişlerdir. Şafiî ise: Nefel olarak verilecek mikdar hakkında bir tahdîd ve sınırlama yoktur. Bunun takdiri devlet başkanının ictihad ve görüşüne aittir, demiştir.

2853) Amr bin Şımyb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra~ dıyallâhü anküm)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'fin vefatın) dan sonra nefel (yâni mücâhid'e hissesinden fazla bir şey vermek) yoktur. (Mü-câhid) müslümanlann kuvvetlileri (kazandıkları ganimetleri) zayıflarına (da hisseleri nisbetinde) verirler.
(Râvî) Recâ demiş ki: Ben Süleyman bin Musa'yı Amr bin Şu-ayb'a şöyle söylerken işittim: Bana Mekhûl, Habîb bin Mesleme (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayetle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in savaş seferi başlangıcında dörtte bir ve savaş dönüşünde üçte bir nisbetinde nefel (yâni bâzı mücâhidlere hisselerinden fazla olarak) verdiğini söyledi. Bunun üzerine Amr bin Şuayb (Süleyman bin Musa'ya) : Ben sana babam aracılığıyla dedemden hadîs rivayet ediyorum. Sen (hâlâ) da bana Mekhûl'den hadîs rivayet ediyorsun? dedi."
Not: Bu hadîsin senedinin hasen olduğu Zevâid'de belirtilmiştir.
Habîb bin Mesleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Habîb bin Mesleme el-Fehrî el-Mekkî Ebü Abdirrahman'in sahâbî olduğu, Şâm halkı, Mıs'ab &z-Zübeyri ve en-Necâdî tarafından ifâde edilmiştir. Râvîleri Dahhâk ve el-Fehrî ve Zeyd bin Câriye'dir, Rumlarla çok savaştığı için kendisine Rûm Habîb'i denilmiştir. İbn-i Sa'd : O, Ermenistan valisi iken orada vefat etmiş, demiştir. H. 41 veya 42. yılı vefat etmiştir. Ebû Dâvûd ile İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. (Hülâsa: 71) [115]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Amr bin Şaayb'm dedesi Abdullah bin Amr b. in el-Âs (Radıyalîâhü anhüm) 'dır. A m r' m buradaki rivayetine göre nefel, yâni herhangi bir mücâhid'e hissesinden fazla olarak bir şey vermek Kesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e mahsustur. O'ndan başka hiçbir kumandan veya devlet başkanı böyle bir yetkiye sahip değildir. Hadisteki "Müslümanların kuvvetlileri..." cümlesinden kasdedilen mânâ şudur: Askerler kumandanla beraber düşmanla savaşa çıktıkları ve askerlerin kuvvetlileri muharebe ettikleri zaman elde ettikleri ganimet kuvvetliler ile zayıflar arasında taksim edilir ve savaşa çıkanların hepsi ganimette ortak olurlar.
Amr bin Şuayb, dedesinden bu mealdeki hükmü rivayet edince Süleyman bin Mûsâ da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in mücâhidlere nefel olarak dağıttığı mikda-rın oranını beyân eden Habîb bin Mesleme' nin hadîsini Mekhûl' den rivayet etmiş. Fakat Amr; Ben sana babam aracılığıyla dedemden hadis rivayet ediyorum. Sen (hâlâ) bana, Mekhûl' den rivayette bulunuyorsun? demekle S ü 1 e y -m â n ' m rivayetine karşı çıkmıştır.
Sindi: Amr'm, kendisinin rivayet ettiği hüküm ile Süleyman'ın rivayet ettiği hüküm ve hadisler arasında bir muhalefet ve çelişki bulunduğunu sandığı için bu çıkışı yaptığı kanaatmda-yım.

Böyle bir zan yoksa çıkış yapmaması gerekirdi. Çünkü iki hadîs ve ihtiva ettikleri hükümler arasında bir çelişki yoktur. Bana öyle geliyor ki, Amr bir çelişki olduğu zannıyla böyle çıkışmıştır, der.
Çelişki olmaması şu nedenledir: Amr, nefel işinin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e mahsûs olduğunu ve başkasının böyle bir şeye yetkili olmadığını rivayet edince, Süleyman bin Mûsâ da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bâzı mücâhidlere verdiği nefel'in oranını beyân eden hadisi rivayet etmiştir.
Nefel hakkındaki ilmî görüşleri bundan önceki hadîslerin izahı esnasında verdim. Oradaki bilgiye sadece şunu ilâve edeyim : Amr bin Şuayb'e göre Nefel işi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur. Başkası böyle bir şeye yetkili değildir. [116]

36- Ganimet Mallarını (Gaziler Arasında) Taksim Etmek Bâbı

2854) (Abdullah) bin Ömer (RadtyaHâkü ankümâ)'d&n rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Haybcr (savaşı) günü (ganimet malından) suvârî'ye üç sehim verdi: At için iki sehim ve adam için bir sehim (tâyin etti.)" [117]

İzahı

Bu hadisi Buhar î, Müslim, Ebü Dâvûd ve T i r m i z î de rivayet etmişlerdir. Bu hadise göre suvârî gâzi'ye ganimet malından üç sehim verilir, yâni süvari yaya gâzi'nin aldığı payın üç katını alır: Bunlardan bir sehim adam içindir. Diğer iki sehim binit hayvanı içindir.
Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Cumhûr'a göre yaya gâzi'ye bir pay ve suvâri gâzi'ye üç pay verilir. Paylardan birisi adam için verilir. Diğer iki pay ise biniti sebebiyle verilir. Ebû Hanife'ye göre ise suvârî'ye ancak iki pay verilir: Birisi kendisi için, diğeri de biniti içindir. A 1 i ve Ebü M û s â ' dan bu görüş rivayet edilmiştir. Başkaca kimse bu görüşü benimsememiştir. [118]

37- Köleler Ve Kadınlar, Müslümanların Refakatinde Savaşta Hazır Bulunurlar, Babı

2855) Abi'l-Lahm'ın âzadlı kölesi Umeyr (RadıyaUâhü ankümây dan: Şöyle demiştir :
Ben köle iken efendimle beraber Hayber savaşına katıldım. Fakat ganimetten benim İçin sehim verilmedi de bana eşyanın en adîlerinden bir kılıç verildi. Ben o kılıcı kuşandığım zaman (boyumun kısalığından veya yaşımın küçüklüğünden) kılıcı yerde sürüklüyor dum. (Râvî Vekî demiş ki; Umeyr'in efendisi et yemez —olduğu için ona Âbi'1-Lahm künyesi verilmiş— idi.)" [119]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Hursiyy" eskimiş ev eşyası, eski kab kaçak manasınadır. Bu gibi eşya ganimet malının en âdisi sayılır. Bu hadis, savaşa katılan köle için hür gaziler gibi sehim verilmeyeceğine, ancak sehimden az bir şey verilmesinin meşruluğuna delâlet eder. Ebû Hanife, Şafiî ve âlimlerin cumhuru bu görüştedir. M â 1 îk'e göre köleye sehim verilmeyeceği gibi başka bir şey de verilmeyecek. El-Hasan, İbn-i Şîrîn, Nahaî ve e 1-H a k e m ise :, Köle düşmanla çarpıştığı takdirde hür mücâhidler gibi kendisi için de normal sehim verilecek, demişlerdir. Âlimlerin bu görüşlerini N e v e v î' den naklen verdim.
Umeyr (RadıyaUâhü anhl'ın kuşandığı kılıcı yerde sürüklemesinin sebebi; ya kendisinin yaşça küçük olması veya kısa boylu olması idi. Bu iki ihtimal Avnü'l-Mabûd yazarı tarafından belirtilmektedir. Tercemede bu durumu parantez içinde belirttim.
Umeyr (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 2297. hadîs bölümünde geçti.

2856) Ümmü Atiyye el-Ensâriyye[120] (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde yedi savaşa gittim. Ben onların eşyaları başında bekler, yemeklerini yapar, yaralıları tedavi eder ve hastalara bakardım." [121]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. N e v e v î' nin İbn-i Sa'd ve başkalarından naklen beyân ettiğine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 27 savaşa katılmış ve 56 seriyye düzenlemiştir. Yâni mücâhidleri savaşa göndermekle beraber kendisi bu seferlere katılmamıştır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in kâfirlerle bizzat çarpıştığı savaş sa-yısı ise siyar ehlinin anlattığına göre dokuz olup şunlardır: B e -dir, Uhûd, Müreysî, Hendek, Kurayza, Hay-ber, Mekke fethi, H u n e y n ve T â i f. Bir kavle göre Mekke sulh yoluyla fethedilmiştir.
Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh) bu savaşların yedisinde bulunmuş ve hadîste saydığı hizmetleri görmüştür.
Hadîs, kadınların savaş seferlerine katılması, mücâhidlerin eşyalarına nezâret etmeleri, yemeklerini hazırlamaları, yaralıları tedavi etmeleri, hastalara bakmaları ve benzeri hizmetleri görmelerinin meşruluğuna delâlet eder.
N e v e v i Kadınların yaralıları tedavi etmeleriyle ilgili bu hüküm, kadınların mahremleri durumundaki erkekler ve eşleri hakkındadır. Yâni kadm babası, dayısı, amcası, yeğeni ve kardeşi gibi evlenmesi ebedi olarak haram olan erkekleri tedavi eder. Kocasını tedavi eder. Başka mücâhidleri tedavi edebilmesine gelince; zaruret olmadıkça, yaralının vücûduna el sürmemek şartıyla olabilir, demiştir. [122]

Savaşa Giden Kadın İçin Ganimetten Sehim Verilir Mi ?

N e v e v î bu hususta da: Ebû Hanîfe, Sevrî, el-Leys, Şafiî ve âlimlerin cumhuruna göre kadm, mücâ-hidler gibi ganimetten senim alamaz. Fakat kendisine sehim meblâğından düşük bir mikdar mal verilebilir. E v z â î' ye göre kadın bizzat çarpışmaya katılır veya yaralanan mücâhidleri tedavi hizmetini görürse mücâhidler gibi sehim alır. M â 1 i k' e göre ise kadm hiç bir suretle ne sehim ne de bundan düşük bir meblâğ alır. Müslim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği sahih ve apaçık olan bu bâbtaki hadîsi son iki görüşü reddeder, demiştir. [123]

38- Devlet Başkanının (Savaşa Giden Mücâhidlere) Tavsiyesi, Babı

2857) Safvân bin Assâl[124] (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bir seriyye (askerî müfreze)de savaşa gönderdi ve (gönderirken) şöyle buyurdu:
Allah'ın isminden yardım dileyerek ve Allah yolunda (cihâd etmek üzere) yürüyünüz. Allah'ı inkâr edenlerle savaşmız. Fakat düşmanın vücûdundan parça kesmeyiniz, (varsa) ahdinizi bozmayınız, ganimet malında hiyânet etmeyiniz ve çocukları öldürmeyiniz."
Not: Bunun senedinin hasen olduğu, ZevâÎd'de bildirilmiştir. :

2858) Büreyde (bin el-Husayb) (Radıyallâhü anh)'âen) Şöyle demiştir :
Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seriyye (askerî müfreze) basma bir adamı kumandan olarak tâyin ettiği zaman adama kendi nefsi hakkında Allah'tan sakınmayı ve beraberindeki müslü-manlar hakkında hayrı (yâni iyi davranmayı) tavsiye buyurduktan sonra şöyle buyururdu:
(Ey mücâhidler) Allah'ın isminden yardım dileyerek, Allah yolunda cihâd ediniz. Allah'ı inkâr edenlerle muharebe ediniz. Savaşınız. Fakat (varsa) ahdinizi bozmayınız, ganimet malında hiyânet etmeyiniz, düşmanın vücûdundan parça, organ kesmeyiniz ve çocukları öldürmeyiniz.
(Ey kumandan!) Müşriklerden olan düşmanlarına vardığın zaman onları şu üç hasletten (seçenekten) birisini seçmeye davet et. Bunlardan hangisine icabet ederlerse sen onlardan kabul et ve onlardan vazgeç. (O üç haslet şunlardır: (Birincisi) Sen onları İslâmiyet'e çağır. Eğer müslüman olmaya icabet ederlerse (bunu) onlardan kabul et ve onlara dokunma. Sonra onları kendi yurtlarından Muhacirlerin yurduna (yâni Medine-i Münevvere'ye) göç etmeye çağır ve onlara şu durumu bildir : Eğer bunu yaparlarsa (yâni Medîne-i Münevvere'ye yerleşirlerse) muhacirler için olan (sevab ve ganimet malı gibi) şeyler onlar için de vardır ve (buna karşılık) muhacirler üzerindeki (savaşa gitmek gibi) yükümlülük onların üstünde de vardır. Şayet (Medine-i Münevvere'ye yerleşmekten) imtina ederlerse onlara şu durumu bildir: (Bu takdirde) onlar müslümanların bedevileri gibi olurlar, mü'minlere uygulanan (namaz, zekât, kısas ve diyet

gibi) Allah'ın hükmü onlara da tatbik edilir ve müslümanlarla beraber cihâd etmeleri hâli dışında onlara fey' (kâfirlerden savaş-
sız alman mal) ve ganimet (kâfirlerden savaşla alman mal) da hiç bir şey (hak) olmaz. Eğer onlar müslümanlık dînine girmekten imtina ederlerse (ikinci haslet olarak) cizye vermeyi onlardan iste. Şayet (cizye denilen vergi ödeme işini) yaparlarsa, onlardan kabul et ve onlardan vazgeç (yâni savaşma). Eğer onlar (bundan da) imtina ederlerse (üçüncü haslet olarak muharebe için) onlar aleyhine Allah'tan yardım dile ve onlarla savaş. Sen bir kaleyi muhasara eder ve kale'dekiler senden kendileri için Allah ahdini ve Peygamberinin ahdini isterler ise sakın onlara Allah'ın ahdini ve Peygamberinin ahdini verme. Ve lâkin onlara kendi ahdini, babanın ahdini ve arkadaşlarının ahdini ver. Çünkü şüphesiz sizlerin kendi ahdinizi ve babalarınızın ahdini bozmanız Allah'ın ahdini ve Resulünün ahdini bozmanızdan sizin için ehvendir. Eğer sen bir kale'yi muhasara eder de kale'dekiler Allah'ın hükmüne uymayı (yâni ilâhî hükmün kendileri hakkında tatbik edilmesini) senden isterlerse, sakın onlara Allah'ın hükmünü uygulamayı kabullenme ve lâkin onlara kendi hükmünü uygula. (Yâni kendi içtihadına göre onlar hakkında hüküm ver). Çünkü sen onlar hakkında (vereceğin hükümde) Allah'm hükmüne isabet edip etmiyeceğini şüphesiz bilemezsin.
(Râvi) Alkarna demiştir ki: Ben bu hadîsi Mukatil bin Hayyân'a naklettim. Bunun üzerine Mukatil dedi ki: Müslim bin Heysam bana bunun mislini en-Numan bin Mukarrin (Radıyallâhü anh) aracılığıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etti." [125]

İzahı

S a f v â n (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid türündendir. B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Her iki hadîste geçen; "Temsülû" fiili; "Tümessilû" şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu iki okunuş arasında mânâ ba1 kurundan bir fark yoktur. Bu iki fiilin kökü olan "Müsle" bir canlının bir tarafını kesmek suretiyle tazib ve işkence yapmak, maktulün burun, kulak, tenasül uzvu gibi bir tarafını kesmekle cesedini bozmak mânâsına gelir. Her iki hadîste düşmanın bu şekilde tazibi, cesedinin tahribi, onlara verilen ahdi bozmak, ganimet malını çalmak, ve savaşamayacak yaştaki küçük çocukları öldürmek fiilleri yasak kılınıyor.
H a 11 â b i "Müsle" sözcüğü ile ilgili olarak özetle şöyle der : "Müsle, bir kimseyi öldürmeden önce veya sonra azalarını kesmek ve cesedini bozmak suretiyle tazîb etmektir. Adamın burnunu veya kulağım kesmek, gözünü çıkarmak ve buna benzer bir organını veya herhangi bir tarafım kesmek Müsle'dir. Hadîsler kâfiri öldürmeden önce veya sonra böyle tazib etmeyi yasaklamıştır. Ancak bir müslümanı bu şekilde tazib eden kâfire misilleme yapılır ve bunu yapmak caizdir, yasağm dışında kalır. Çünkü Peygamber (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in çobanlarına bu nevî tazibi yapan mürted-lere ayni ceza verildi. Keza müslüman katil, bir müslümanı öldürme- den önce böyle tazîb etmiş ise yâni meselâ elini bilekten kestikten sonra öldürmüş ise katile ayni şekilde misilleme yapılır."
Seriyye: Daha önce de defalarca belirttiğim gibi yaklaşık dört- yüz kişilik süvari müfreze veya ordudan ayrılıp düşmana baskın yap- tıktan sonra orduya iltihak eden askerî müfreze anlamlarına gelir. Burada birinci mânâ kasdedilmiştir.
Her iki hadîs düşmana müsle yapmayı, ahdi bozmayı, ganimet malını çalmayı ve savaşmayan çocukları öldürmeyi yasaklar. N e - v e v i, ahdi bozmak, ganimet malını çalmak, savaşmayan çocukla- rı öldürmek fiillerinin haramlığı ve gereksiz yere müsle yapmanın mekruhluğu hususunda icmâ bulunduğunu nakleder.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi, devlet başkanının ku- mandanlara ve maiyetindeki mücâhidlere takva üzerinde olmaları, kumandanın mücâhidlere iyi davranması için tavsiyede bulunmasının müstehablığına delâlet eder. Keza Reisin mücâhidlerin savaşta ihtiyaç duyacakları şeyleri, kendilerine vâcib helâl, haram, mekruh ve müstehab olan şeyleri öğretmesinin müstehablığına da delâlet eder.
Bu hadîse göre İslâm ordusu savaşa gittiği zaman düşmanı önce müslüman olmaya davet eder. Düşman bunu kabul etmezse cizye ismi verilen vergiyi ödemeye davet eder. Şayet düşman bunu da kabul etmezse o zaman İslâm ordusu muharebe gereği habersiz bas- kın düzenlemek dâhil her taktiği kullanabilir.
Düşmanı baskınla tehdîd etmeden ansızın hücum ve saldırıda bu Ummanın caiz olup olmadığı yolunda üç görüş vardır: En sahîh olar görüşe göre îslâm dîninden haberdar olan düşmanı önce müslümar, olmaya davet etmek müstehabtır. Dînimizden habersiz ise hücum dan önce İslâm'a davet etmek vâcibtir. Nâfi Mevlâ İbn-Ömer,   Hasan-i   Basri,   Sevrî,   el-Leys,   Şafiî

Ebû Sevr, Îbnü'l-Münzir ve Cumhur böyle hükmetmişler. İbnü'1-Münz-ir: İlim ehlinin ekserisinin kavli budur, demiştir. N e v e v î: Sahîh hadîsler bu görüş ve hükmü te'-yid eder, demiştir. N e v e v i "Cihâd" kitabının başmda bu konuda geniş bilgi vermiş ve diğer iki görüşü de zikretmiştir. Diğer iki görüşü zayıf sayıldığı için buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) de bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir askerî müfrezeyi savaşa gönderdiği zaman kumandana verdiği talimatta düşmanı önce müslüman olmaya davet etmeyi emrettiğini rivayet eder.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in savaşa gönderdiği kumandanlara verdiği talimatta düşmana gösterilen üç seçenekle ilgili paragrafların özlü izahına geçelim:
1. Düşmanı müslüman olmaya davet etmektir. Düşman bunu kabul ettiği takdirde mesele kalmamış olur. Artık onların can ve mal emniyeti garanti altındadır. Onlar yurtlarından M e d i n e - i Münevvere'ye gidip yerleşmek veya yurtlarında ikâmet etmeye devam etmek hususunda serbest bırakılmakla beraber bu iki şıktan hangisini tercih ederlerse yararları ve yükümlükleri bildirilir: Şöyle ki:
Onlar müslümanlığı kabul edince Medîne-i Münevvere ' ye yerleşmeye davet edilir. Bu davet ve çağrı müstehabtır. Eğer bu çağrıya uyarlarsa kendilerinden önce M e d î n e ' ye hicret etmiş olan muhacirler gibi ganimet malından fey1 yâni muharebe yapılmaksızın fethedilen yerlerden alman maldan ve diğer maddi ve manevî kazançlardan istifâde edecekler. Diğer taraftan muhacirlerin yükümlü oldukları görevler onlara da yüklenir. Bu görev gerektiğinde savaşa katılmak, düşmana baskın düzenlemektir. H a t t â b î bu görevin cihâd olduğunu belirterek: Yâni savaşa çağırıldıkları takdirde geri kalınamaz. Muhacirler savaşa katılmak mecburiyetinde idiler. Fakat bedevi Arablar savaşa çağırıldıkları zaman buna icabet etmek mecburiyetinde değillerdi. Davete icabet edenler gidip savaşır ve düşmandan alman mallardan kendisine düşen hisseyi alırlardı. Savaşa gitmeyen bedevi ganimet ve fey'den bir şey alamazdı. Buna karşılık, savaşa katılmadığı için de kınanmaz, günahkâr sayılmazdı. Ancak mücâhidlerin sayısının savaş için yeterli olması şarttır. Afc-si takdirde bedeviler çağırıldıkları savaşa katılmak mecburiyetinde-dir, der.
Bu paragrafta geçen "Darü'l-Hicre" sözü ile Medîne-i Mü-' n e v v e r e kasdedihniştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Mekke fethinden önceki dönemde Medîne-i Münevvere' ye hicret etmenin İslâm'ın rükünlerinden olduğunu söyleyenler vardır. Yine ayni müellifin beyânına göre H a t t â b î muhacirler hakkında özetle şu bilgiyi vermiştir:
"Muhacirler, Allah yolunda ve İslâmiyet uğrunda vatanlarını terkedip Medîne-i Münevvere'ye göçeden ve muhtelif kabileler ve kavimlerden oluşan bir topluluktu. Muhacirlerin ekserisinin geçimini sağlayacak bir gelirleri yoktu. Medîne-i Münevvere'de bunların ekserisinin ne zirâatı ne de hayvanı vardı. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken ganimetten bunları yararlandırırdı. Bedevi Arablar, yâni köylerde ikâmet eden Arablara gelince; bunlardan savaşa katılanlar ganimetten hisselerini alıp evlerine dönerlerdi. Katılmayanlara ganimetten bir şey yoktu."
Düşman müslüman olmayı kabul etmekle beraber Medîne-i Münevvere'ye yerleşmeyi kabul etmeyip yurdunda kalmayı tercih ettiği takdirde kendilerine şu durum bildirilecek: Onlar diğer bedevi müslümanlar gibi namaz, zekât, oruç ve hac gibi ibâdetlerle mükelleftir. Suç işlemeleri hâlinde ise İslâm dînine göre cezalandırılırlar. Ganimet ve benzeri gelirlerden yararlanmaları ise onların savaşa katılmalarına bağlıdır. Cihâda katılanları bundan yararlanır, katılmayanı yararlanmaz.
2. Düşmanın müslüman olmayı kabul etmediği takdirde Cizye denilen vergiyi ödemeye davet edilmesidir. Düşman bu teklifi kabul ettiği takdirde savaş açılmayacak ve alman cizye her yıl düzenli bir şekilde tahsil edilecektir.
N e v e v î bu nokta ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
"Cizyenin her çeşit kâfirden alınmasının câizliğine hükmeden Mâlik, Evzâî ve onların görüşünde olanlar bu hadîsi de delil göstermişlerdir. Bu gruba göre kâfirler Arab olsun, başka milletlerden olsun, Hristiyan ve Yahudi gibi Ehl-i kitâb olsun, Mecûsî olsun başka çeşit kâfirlerden olsun hepsi bu hükme tâbidir. EbûHa-n î f e ' ye göre cizye bütün kâfirlerden alınır. Ancak Arablann müş-riklerinden ve mecûsîlerinden alınmaz. Ş â f i î' ye göre ise cizye yalnız ehli kitab ve mecûsîlerden alınır. Bunlar Arab olsun, başka milletten olsun fark etmez. Diğer kâfirlerden alınamaz. [126]

Alınacak Cizye Miktarı Hakkındaki Görüşler

N e v e v î sözüne devamla bu husus hakkında da şöyle der: Âlimler cizye mikdarı hakkında

ihtilâf etmişler:
1. Ebû Hanîfe, Küfe' nin diğer âlimleri ve Ahin e, d' e göre cizye zengin için kırk sekiz, orta halli için yirmidört ve fakir için oniki dirhemdir.
2. Ş â f i î' ye göre cizyenin en azı yılda bir dinar altındır. En çoğu ise anlaşmaya bağlıdır. Cizyenin en azı olan bir dinar hususunda zengin kâfir ile fakir kâfir arasında bir fark yoktur.
3. M â 1 i k' e göre altını bulunan kâfir dört dinar altın ve gümüşü bulunan kâfir kırk dirhem gümüş cizye verecek," (Neve-v î' nin sözü bitti.)
4. Düşman müslüman olmayı kabul etmediği gibi cizye ödeme işini de kabullenmediği takdirde savaş açmaktır.
Hadîsin bundan sonraki kısmı bir kale'yi muhasara etmek hâlinde düşmanın ahid ve mîsâk istemesiyle ilgilidir. Bu paragrafta geçen Zimmet ahid ve mîsâk manasınadır. Bu paragrafta düşman Allah ve Resul (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m ahdini istediği takdirde bunun kabul edilmemesi, fakat kumandanın kendi şahsı, babası ve askerleri adına ahid vermesi talimatı verilmekte ve gerekçesi açıklanmaktadır : Gerekçenin özeti şudur: Allah ve Resulü adına verilen teminatı ve ahdi bozmak ağırdır. Kumandan ve asker adına verilen ahdî bozmak nisbeten ehvendir. Bu paragraftaki yasak tenzihen mekruhluk manasınadır. Yasağın hikmeti ise şudur: Kumandan düşmana Allah ve Resûlü'nün ahdini verir. Sonra bu ahdin önemini ve hakkını kavrayamayan bâzı askerler ahde aykırı davranabilir.
Hadîsin son kısmında da muhasara altına alman düşman kendileri hakkında Allah'ın hükmünün uygulanmasını kumandandan istedikleri takdirde bunun kabul edilmemesi ve fakat kumandanın hükmünün uygulanması talimatı verilmekte ve bu talimatın gerekçesi beyân edilmektedir. Gerekçe şudur : Kumandan düşman hakkında bir hüküm verdiği zaman bunun Allah'ın hükmüne uygunluğunu kesin olarak bilemez. Şu halde Allah'ın hükmüdür, diye düşman hakkında uygulanacak hüküm de bir yanılma vuku bulursa bir isabetsizlik ve hatâ işlenebilir. N e v e v i : Bu paragraftaki yasak, tenzihen mekruhluk ve ihtiyat içindir, der. Çünkü ehil ve liyakatli bir müc-tehid dînî bir konuda olanca gücüyle ictihad ettiği takdirde onun vardığı hüküm Allah katındaki hükme uygun düşmese bile müctehid vebal altına girmiş olmaz. Bilâkis içtihadından dolayı sevâb kazanmış olur.
N e v e v î: Bu hadîs her müctehidin, yaptığı ictihadda mutlaka isabetli karar verdiği söylenemez, diyen âlimler için bir delildir. Yâni bir konu hakkında muhtelif ictihadlar yapıldığı zaman bunlardan birisi Allah katındaki hükme uygun olur ve diğerleri uygun olmaz, diyen âlimler için bu hadîs bir delil sayılır. Bütün ictihadlar isabetli ve Allah katındaki hükme uygundur, diyen âlimler ise bu hadîse şöyle cevab verirler: Yâni, Ey kumandan! Sen düşman hakkında bir hüküm verdiğin zaman senin bu hükümde yanıldığına dâir bana Allah tarafından bir vahyin gelmesi mümkün ve muhtemeldir. Bu itibarla onlar hakkında hüküm verirken kendi hükmünü ver, Allah adına hüküm verme. Bu durum Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in dönemine mahsustur. O'nun vefatından sonra böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü müctehidin verdiği hükümde yanıldığına dâir bir vahyin gelmesi söz konusu değildir. Bu nedenle her müctehid yaptığı ictihadda isabetli karar vermiş sayılır.
Hâl Tercemesi
Büreyde bin el-Husayb (R.A.)'in hâl tercemesi 149. hadis bölümünde geçti. Hadîsin ikinci senedindeki râvî Numân bin Mukarrin (R.A.)'m hâl tercemesi hakkında Hülâsa sahibi 403. sahifede şu bilgiyi verir:
Numân bin el-Mukarrin el-Müzenî (R.A.) sahâbîdir. Râvîleri oğlu Muâviye ve Ma'kıl bin Yesâr'dır. Mus'ab (R.A.)'ın dediğine göre bu zât yedi kardeşiyle beraber hicret etmiştir. Asbahân fethinde bulunmuş ve Nehâvend olayında hicretin yirmi birinci yılı şehîd edilmiştir. Kütüb-i Sitte sâhibleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. [127]

39- İmâm (Devlet Başkanın) A İtaat Babı

2859) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim bana itaat ederse şüphesiz Allah'a itaat etmiş olur ve kim bana isyan ederse şüphesiz Allah'a isyan etmiş olur. Her kim imâma ^devlet reisine) itaat ederse şüphesiz bana itaat etmiş olur. Her kim isyan ederse şüphesiz bana İsyan etmiştir."

2860) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir :
(Ey mü'minler! Valilerinizin ve kumandanlarınızın emirlerini) dinleyiniz ve (onlara) itaat ediniz;

üzerinize tâyin edilen vali (veya âmir) başı kuru üzüm gibi saçlı, siyah bir köle olsa bile."

2861) Ümmü'l-Husayn (el-Ahmesiyye) (Radtyallâhü an&î/dan; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim;
Eğer üzerinize habeşî ve burunu, kulağı kesik bir köle emir tâyin edilse, o sizi Allah'ın Kitabı ile sevk ve idare ettiği sürece siz onun emirlerini dinleyiniz ve (ona) itaat ediniz."

2862) Ebû Zerr(-i Gifârî) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi er-Rebeze'ye vardı. O sırada namaz için ikâmet ediliyor ve bir köle (cemaata) namaz kıldırmaya hazırlanıyordu. Bu (gelen zât) Ebû Zer'dir denilince köle (Ebû Zer namaz kıldırsın diye) geri çekilmeye başladı. Bunun üzerine Ebû Zer (Radıyallâhü anh) şöyle dedi:
İmâm (burnu ve kulağı gibi) etrafı kesik habeşi bir köle bile Olsa onun emirlerini dinlememi ve ona itaat etmemi, dostum (Peygamber) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana tavsiye buyurmuştur." [128]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini B u h â r I ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh)' in hadisi ise B u h â r i' de de rivayet edilmiştir.
Ümmü'l-Husayn (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ile E b ü Zer (Radıyallâhü anh)'m hadisleri yine Müslim tarafından, ayrıca Ümraü'1-H u s a yn (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi T i r m i z î tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler İslâm devlet başkanına, valisine, kumandanına ve diğer âmirlerine itaat etmeyi ve emirlerini dinlemeyi vâcib kılar. Müslüman olan âmirlerin Allah ve Resulünün emirlerine aykırı olmayan talimatlarına uymanın vâcibhği hususunda icmâ bulunduğunu Ne-v e v î nakletmiştir. Allah'a isyan ve günah sayılan talimatlarda ise âmirlerin emirlerine itaat edilmesinin haramlığı hususunda da icmâ bulunduğu Kadı Iyâz tarafından nakledilmiştir. Günah olan talimatlara uyulmamasına âit hadîsler bundan sonra gelen bâbta rivayet edilmiştir. Bu itibarla âmirlere itaat edilmesine dair bu bâbtaki hadîsler Şer-i Şerife aykırı olmayan emir ve talimatlar hakkındadır.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e itaat veya isyanın Allah'a itaat veya isyan sayılmasının sebebi Allah'ın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e itaat etmeyi emretmiş olmasıdır. İslâm devlet başkanına itaat etmenin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)' in emrine itaat, keza devlet reisinin emrine isyan etmenin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine isyan sayılması sebebi ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in devlet reisine itaat etmeyi emretmiş olmasıdır. Bu itibarla İslâm devlet başkam tarafından verilen ve dîne aykırı olmayan emirlere itaat etmek Allah ve Resû-lü'nün emirlerine itaat sayılır. Keza onun emirlerine isyan etmek Allah ve Resûlü'nün emirlerine isyan sayılır.
E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisinden de âmir durumunda olan kişi siyah bir köle de olsa onun emirlerini dinlemenin ve ona itaat etmenin vâcibliği hükmü çıkarılıyor. El-Hâf ız'ın da beyân ettiği gibi bu hadîste geçen "İstimal" ifâdesi umûmî bir mânâyı taşır. Yâni vali, kumandan, cami imâmı ve benzeri âmirler bu hükmün içine giriyor.
Bu hadîste âmir atanacak kölenin başı kuru üzüm taneciğine benzetilmiştir. Yâni âmir durumundaki şahıs süreten çirkin, önemsiz ve aklı, zekâsı noksan bir köle bile olsa ona itaat edilecektir.
N e v e v i de: Bir kölenin âmir, vali, kumandan olması iki şekilde düşünülebilir: Devlet başkanı tarafından böyle bir kimse bir göreve atanmış olabilir. Ya da bir köle herhangi bir yolla memleket idaresini eline geçirir. Yoksa normal bir seçimle bir köleyi emir ve devlet başkam yapmak caiz değildir. Çünkü emirin, yâni devlet reisinin hür olması şarttır, der.
H a t t â b i : de: Vuku bulması düşünülmeyen misaller bazen verilir. Bu ve benzeri hadîsler de bu nevîdendir. Yâni dinen düşünülmüyor ise de faraza başa geçen imâm, devlet başkanı, böyle bir kimse bile olsa mutlaka itaat edilmesi gereklidir. îtâatin önemi mâhiyetinde bu misâl verilmiş, der.
E 1 - H â f ı z' in beyân ettiği bir kavle göre E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinden maksad şudur: Devlet başkanı habeşî bir köleyi bir yere vali - kaymakam tâyin ettiği zaman o köleye itaat edilmesidir. Maksad kölenin devletin başına getirilmesi değildir. Hadiste böyle bir ifâde yoktur. Şöyle de denilebilir: Devletin başına usûlü dâiresinde getirilen kişi önceden köle iken âzadlanmış ve hür bir kimse hâline gelmiş ise ona itaat edilmesi vacibtir.
Ümmü'l-Husay n (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccı esnasında buyurduğu. M ü s 1 i m ' in rivayetinde belirtilmiştir. Yine M ü s 1 i m' in

bir rivayetine göre bu hadis M i n â veya Arafat'ta bu-yurulmuştur. Bu hadîste de E n e s ' in hadîsinde olduğu gibi bir göreve atanan devlet yetkilisine itaat edilmesi emrolunmuştur. Ancak o âmirin toplumu Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerime uygun biçimde sevk ve idare etmesi şart koşuluyor. Bu hadîste geçen "Mü-cedda" burnu ve kulağı kesik kişi mânâsına yorumlanmıştır. Bâzıları ise bu kelime vücudunun herhangi bir tarafı kesik olandır, diye yorumlamışlardır.
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: "Bu hadîs, Ulü'I-Emr, yâni devlet yetkilileri ile iyi geçinmeyi, onların talimatlarına uyulmayı ve fitne ile parçalanmadan sakınmayı emreder. El-Mecma'de deniliyor ki: Şöyle bir soru sorulabilir: İmamın hür olması, K u r e y ş ' ten olması ve vücûdunda bir sakatlığın bulunmaması şartı vardır. Oysa bu hadise göre bu şartlar olmasa da itaat edilecek ve bu şartları taşımayan kimse de imâm olabilir? Bu soruya şöyle cevab verilir: Evet normal şartlar içinde dinen imamı seçme yeteneğine sâhib kimselerin görüşleriyle imam seçildiği takdirde anılan şartlar aranır. Fakat böyle değil de cebir ve baskı kullanmak suretiyle imâm olan bir kimse köle veya fâsık bir müslüman da olsa ona muhalefet edip memlekette isyan çıkarmak haramdır. Onun verdiği talimatlar geçerlidir. Diğer taraftan şunu da belirtmek gerekir: Hadiste böyle bir kimsenin imâm, yâni devlet başkanı olmasından söz edilmemiştir. Hadîste devlet başkanı böyle bir kimseyi bir işe âmir tâyin ettiği zaman onun emrine itaat edilmesi isteniyor."
E b û Zer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde geçen "Rebeze" Medine-i Münevvere ile Mekke arasında ve M e -dine-i Münevvere'ye yaklaşık üç konak mesafede bir köyün ismidir. Ebû Zerr-i Gifârî (Radıyallâhü anh), Hz. Osman (Radıyallâhü anh) tarafından bu yerde ikâmete memur edilmişti. Ebû Zer, bu münâsebetle R e b e z e' ye vardığı zaman o köyde bir kölenin imamlık ettiğini görmüş ve imâm namaz kıldıracağı zaman Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'in teşrifi dolayısıyla imâm uyaı^lmış. Bunun üzerine imâm geri çekilmek
istemiş ve E b û Zer (Radıyallâhü anh) bu esnada bu hadisi rivayet etmiştir. N e v e v i bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: E b û Zer şunu demek istemiş: Emir kim olursa olsun, hattâ vücûdunun herhangi bir tarafı kesik, siyah bir köle de olsa ben onun emirlerini dinler ve itaat ederim. Çünkü itaati vâcibdir.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini izah ederken" bir münâsebetle E b û Zer (Radıyallâhü anh) 'in bu hadîsini naklederek: Bu hadîs, Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'in E b û Z e r r' e özel mâhiyette böyle bir tavsiyede bulunmasının hikmetini beyân eder, demiştir. Yâni Ey E b â Zer! Günün birinde bir köleye uymak durumu ile karşılaşırsan onu dinle ve ona itaat et.
Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 149-156. hadisler bölümünde verildi. [129]

40- Allah'a İsyan Hususunda (Hiçbir Yaratığa) İtaat Etmek Yoktur, Babı

Ümmül-Husayn <R.A.)ın Hâl Tercemesi
Ümmü'I-Husayn bint-i İshâk el-Ahmesiyyc sahâbidir. Veda haccında hazır bulunmuştur. Müslim onun iki hadîsini rivayet etmiştir. Râvlsi Yahya bin el-Hu-sayn'dır. Sünen sahihleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 4OT)

2863) Ebû Saîd-İ Hudrî (Radtyallâhü anh)'den Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Alkarna bin Mücezziz (Radiyallâhü anhî'ı bir müfrezenin başında (savaşa) gönderdi. Ben de o müfrezede idim. Kumandan savaşın başına vardığı veya yolculuk ettiği sıralarda askerlerden bir grub (ayrı gitmek için) kumandandan izin istedi. Kumandan da onlara izin vererek başlarına Abdullah bin Huzâfe bin Kays es-Sehmî (Radıyallâhü anh)'ı kumandan tâyin etti. Ben de bu kumandanla beraber savaşa gidenler arasında idim. Abdullah bin Huzafe (beraberindeki grub ile) yolun bir yerinde (konaklamış) olduğu sırada mücâhidler ısınmak veya üzerinde bir yemek yapmak için muazzam bir ateş yaktılar. (Kumandanımız) Abdullah — Kendisinde şaka etme huyu vardı —:
(Ey asker)! Sizin üzerinizde benim emirlerimi dinlemek ve bana itaat etmek hakkı yok mu? diye sordu. Mücâhidler:
— Evet (var), dediler. Kumandan:
— Şu halde ben size neyi emredersem behemehal yapacaksınız (değil mi?) dedi. Mücâhidler:
—• Evet, dediler. Kumandan %
— Şu halde ben size şu (alev alev yanan) ateşe atılmanızı emrediyorum, dedi. Bunun üzerine mücâhidlerin bâzısı ayağa kalkarak ateşe atılmaya hazırlandılar. Kumandan bunların kendilerini cidden ateşe atacakları kanâatına varınca (onlara) :
Kendinizi tutunuz (yâni ateşe atılmayınız). Çünkü ben sizlerle şaka ettim, dedi.

Ebû Saîd-i Hudrî demiştir ki: Sonra biz (savaştan dönüp Medine'ye* gelince mücâhidi er bu durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
— Onlar (yâni başınızdakiler) den kim size Allah'a isyan etmeyi emrederse sakın (o hususta) o kimseye itaat etmeyiniz."
Not: Bunun senedinin sahih olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir.

2864) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Müslüman kişinin bir günah işlemekle emrolunması durumu dışında hoşlandığı veya hoşlanmadığı hususlarda (müslüman âmirle-rinin emirlerine) itaat etmesi vâcibtir. Bir günah işlemekle emrolun-duğu zaman (hiçbir âmiri) dinlemek ve itaat etmek yoktur." [130]

İzahı

Ebû S a î d (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi Zevâid nevilidendir ve senedi sahihtir. İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anhî'ın hadisi Buhâri, Müslim, Tir m izi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir
Birinci hadiste geçen "Duâbet" şaka etmek ve oynamak manasınadır. Burada saka etmek mânası kasdedilmiştir. Buhâri,Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu hadîsin benzerini Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
H a t t â b i : Bu hadis, Ülü'1-Emr, yâni devlet yetkililerinin emirlerine itaat etme vâcibliğinin ancak dinen mâruf, yâni meşru işlere mahsus olduğuna delâlet eder. Meselâ savaşa çağrı, dinen ibâdet ve tâat sayılan hizmetler ve kamu yararına olan işler gibi. Fakat öldürülmesi haram olan insanları öldürmek gibi meşru sayılmayan görev ve hizmet için verilen emirlere itaat edilmeyecek, demiştir.
Şu halde Ülü'l-Emr'e itaat etmek hususunda gelen genel hadisler meşru emirler mânâsına yorumlanır. Sünenimizin 2859 - 2862 nolu hadisler devlet yetkililerinin emirlerine itaat etmeyi emreder ve bu hadislerde verilen emirlerin meşru olup olmadığına dâir bir kayıt yok ise de bu bâbta rivayet edilen hadîsler ve benzeri hadisler verilen emirlerin dînen meşru görev ve hizmetlere mahsus olduğunu bildirirler. Diğer hadîsler de buna uygun bir tarzda yorumlanır.

2865) Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anfı)X\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) :
Benden sonra sünneti (yâni yolumu) söndüren, bid'at ile amel eden ve namazları vakitlerinden geciktiren bir takım adamlar sizlerin işlerinizi tedvir edecekler (yâni başınıza geçecekler) dir, buyurdu. Bunun üzerine ben:
Ya Hesûlallah eğer ben onların zamanına ulaşırsam nasıl yapayım? diye sordum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
Yâ İbn-i Abdi Üm! Sen bana nasıl yapacağını soruyorsun? Allah'a isyan eden kimseye itaat etmek yoktur, buyurdu." [131]

41- Biat Bâbı

2866) I"bade bin es-Sâtnıt (Radıyal/âhü anfı)'ı\er\; ŞÖyîe demiştir:
Biz (Ensârîler Akabe gecesi) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e şöyle biat ettik:
Zor ve kolay hallerimizde, neş'eli ve kederli zamanlarımızda ve başkalarının biz (Ensâriler)e tercih edilmesi durumunda (bile Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından verilecek) emirleri dinlemek vo itaat etmek, ehil emir'c karşı emirlik konusunda nizâ-laşmamak ve nenle olursak hakkı söyleyip Allah uğrunda hiçbir kıyanın kınamasından korkmamak (yâni bu korkuyla hakkı bırakmamak) üzere. (Fakat emirin açık küfrünü görüp, küfrü hakkında Allah'ın kitab'ından elinizde kuvvetli deliliniz olursa o takdirde emirliği konusunda niza edersiniz.)"
Bir Hâl Tercemesi
Birinci hadiste ismi anılan Abdullah bin Huzâİe bin Kays es-Sehmİ el-Kureşî EbÛ Huz&fe (R.A.), Habeşistan'a hicret eden ilk müslümanlardandır. Bu zât Bedir savaşına da katılmış ve Resûl-i Ekrem (S.A.V.) tarafından Kisra'ya gönderilmişti. Birkaç hadîsi var. Müslim onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvileri Ebû Vâil ve Süleyman bin Yesâr'dır. Beğavİ'nin dediğine göre Osman (R.A.)'ın hilâfeti döneminde vefat etmiştir. Müslim ve Nesâi onun hadislerini rivayet etmişlerdir.

(Hülâsa: 194) [132]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim, Nesâî, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişler. Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Ösr: Zorluk, darlık ve sıkıntı manasınadır.
Yüsr: Kolaylık, genişlik ve bolluk, manasınadır.
Menşat: Neş'e zamanı, yeri ve neş'eli olmak mânâlarına gelir.
Mekrah: Hoşnutsuzluk zamanı, yeri, hoşnutsuzluk işi, kederli olmak zamanı, yeri ve kederli olmak işi gibi mânâlara gelir. Burada Menşat ile beraber anıldığı için kederli zaman mânâsına terceme ettim. Çünkü Menşat'ı neş'eli zaman şeklinde terceme ettim.
Esere: İstisâr masdarından isimdir. İstisâr bir şeyi tercih etmek istemek demektir. Bu kelimenin kullanıldığı cümleden maksad: Emir, halife ve yetkili devlet adamları başkalarını veya kendi arzularını bize tercih etseler, maddi yardım, ikram, devlet hizmetlerine atama ve diğer haklar hususunda farklı muamele etseler bile bu duruma sabretmeye ve isyan çıkarmamaya söz vermektir. Sindi, bu mânâyı tercih ederek : Çünkü bir hadîste buyurulduğu gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ensâr'a şöyle bir tavsiyede bulunmuştu: "Benden sonra size karşı bir takım tercihler yapılacaktır. Siz bu duruma sabrediniz." Yâni emirler maddî yardımlar, hediyeler, ikramlar amirlikler ve bir takım haklar hususlarında başka kimseleri siz Ensâr'a tercih edecekler. Siz bu durumlara karşı sabrediniz. Nitekim Hulefâ-i Râşidin yâni hak yolda yürüyen halîfeler devrinden sonraki emirler'in dönemlerinde bu durum vuku buldu ve Ensâr-i Kiram (Radıyallâhü anhüm) bu duruma karşı sabrettiler, diye bilgi vermiştir.
Bu hadis, seçimle iktidar olan devlet adamlarına itaat etmek ve isyan ile ihtilâl çıkarmamak, kardeş kanının dökülmesine sebep olmamak hususunda bir nassdır. Ancak bu itaatin bir sınırı vardır kibu sınır B u h â r i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Biz de bu ilâveyi parantez içinde ifâde ettik. Bu sınır, emîrin apaçık kâfir olması sınırıdır. Yâni böyle kâfir bir emire itaat ve emirlerine uymak yoktur. Zâten bu bâbtan önceki bâbta rivayet edilen hadislerde Allah'a isyan hususunda hiçbir yaratığın emrine uyma ve itaatin söz konusu olamayacağı belirtilmiştir.
Hadisin; cümlesinin mânâsı hakkında da Sindi: Yâni devletin bir yetkilisi ehil bir kimseye verilmiş iken o yetkinin ondan alınarak ehil olan bir başkasına verilmesi için de nizâa girmemeye söz veriyoruz, diye bilgi vermiştir.
Kötü ve zâlim devlet adamlarına karşı takınılacak tavrın ne olacağı hususunda D â v û d İ özetle şöyle der: Âlimlerin bu nokta hakkındaki görüşleri şöyledir: Bir fitne ve zulüme sebebiyet ve meydan vermeden o devlet yetkilisinin işine son verilmesi ve işgal ettiği mevkiden indirilmesi mümkün ise bu yola gidilir. Fakat bu yolla görevden alınması mümkün görülmediği takdirde yapılacak şey, sabretmektir. Bâzıları da şu görüşü beyân etmişlerdir: Fâsık ve zâlim bir kimsenin emirlik gibi devlet makamına baştan seçilmemesi gerekir. Kendisine bîat edilirken adaletli olup, sonradan sapıtıp zulüm ve haksızlık yapmaya başlayan emir küfrü benimsemedikçe ona karşı isyan ve ihtilâl yoluna gidilemez. Dinsizliği ve küfrü kabullenince artık ona karşı çıkmak ve onu o mevkiden indirmek için başka çârelere başvurmak vâcib ve meşru olur.
Hadisin son kısmında ise hakkı ve gerçeği söylemek hususunda hiç kimseye tâviz verilmemesi ve hiç kimsenin kınaması, ayıplaması endişesiyle bundan geri kalınmaması emrediliyor. Şartlar ne olursa olsun, yâni hayati tehlike olmadıkça, müslüman, hakkı ve gerçeği söylemelidir.

2867) Avf bin Mâlik el-E§caî (Radtyallâhü a»*)'den; Şöyle demiştir:
Biz yedi veya sekiz ya da dokuz kişi olarak Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında idik. Peygamber (Sallallahü Aley-hive Sellem) (bize) :
Allah'ın Resulüne bîat ediniz, buyurdu. Bunun üzerine biz ellerimizi (Ona) uzattık. Bu arada bir konuşmacı:
Yâ Resûlallah! Biz şüphesiz size bîat etmiştik. Şimdi sana ne üzerine biat ediyoruz, diye sordu? Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Allah'a kulluk etmeniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanız, beş vakit namazı (usûl ve âdabına uygun olarak) dosdoğru edâ etmeniz, (başınızdaki müslüman âmirlerinizin meşru) emirlerini dinlemeniz, (onlara) itaat etmeniz —Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu arada bir kelimeyi gizli söyledi — ve insanlardan hiçbir şey istememeniz üzerine, diye cevab verdi. Avf (Radıyallâhü anh) demiş kî:
And olsun sonra ben o cemaatın bâzısını kamçısı (elinden yere) düşüyor da yerden kaldırıp kendisine verilmesini hiç kimseden istemiyor gördüm."

2868) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e emirlerini dinlemek ve itaat etmek üzere biat ettik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize acıyarak) :
«Gücünüz yettiği kadar,» buyurdu." [133]

İzahı

Avf bin Mâlik (Radıyallâhü anhî'ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadis İslâm devlet başkanına bîatın tekrarlanmasının meşruluğuna, biat edilirken biat eden ile biat edilenin el ele vermelerinin müstehablığma, biatin Allah'a kulluk etmek, O'na ortak koşmamak, farz ibâdeti düzenli bir şekilde ifâ etmek, Ülü'l-Emr'in emirlerini dinlemek ve onlara itaat etmek üzere yapıldığına delâlet eder. Ayrıca kimseden bir şey istememek için de biat edilmesinin müstehabhğı hükmü buradan çıkarılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e biat eden bu cemâatin kimseden bir şey istememeye söz vermeleri üzerine bu hükmü genel mânâda tuttukları da hadîsten çıkarılıyor. Halbuki yapılan bîatta dilencilik etmemeleri için kendilerinden söz istenmişti. Onlar ise tâlim edilen sözü genel mânâya yorumlamışlar ki yere düşen kamçıyı yerden almak için bile kimseden yardım istememişler. Hadîs en değersiz bir şeyi bile istemekten sakınmayı ve tenezzül etmemeyi teşvik eder.
Enes (Radıyallâhü anbj'ın hadîsini Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bulamadım. Ancak, Buhâri, Müslim, Ebû D â -vûd, Tirmizi ve Nesâi bunun mislini İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'den, merfû olarak rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetine olan şefkat ve acımasının kemâl derecesinde olduğuna delildir. Çünkü Ashâb-i Kiram (Radıyallâhü anhüm) O'na emirlerini dinlemek ve itaat etmek üzere biat ederken güçlerinin yetmediği işler için de biat etmiş olmasınlar diye Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlara telkinde bulunarak : "Güçlerinin yettiği kadar" kaydını ekliyor ve bu kayıtla biat etmelerini arzuluyor. Hattâ bi1 nin dediği gibi cebir ve zor kullanma altında tutulan bir müslümanm biata aykırı davranması, yapılan biati zedelemez. Çünkü irâde dışı bir davranış olmuş olur.

2869) Câbir (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Bir köle gelip hicret etmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e biat etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun köle olduğunu bilmiyordu. Sonra kölenin efendisi gelip onu istedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), efendisine 1
Bu köleyi bana sat, buyurdu ve onu iki siyah köle karşılığında satın aldı. Bu olaydan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (biat için gelen) herhangi bir kimseye köle olup olmadığını sormadıkça onun biatim kabul etmedi." [134]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişler, N e v e v i bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir:
"Hadîste sözü edilen köle sahibinin ve kölesine karşılık olarak aldığı siyah kölelerin müslüman kişiler olması muhtemeldir. Bunların üçünün kâfir kimseler olması da muhtemeldir. Çünkü bilindiği gibi müslüman köleyi kâfir köle karşılığında satmak müslüman bir kimse için caiz değildir.
Hicret etmek üzere Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e biat eden köleye sâhib çıkarak, bu benim kölemdir diyen adamın iddiasını ya şâhidlerle veya kölenin itirafıyla isbatlaması gereklidir. Hattâ köle olduğu iddia edilen kimse hür olduğunu söyledikten sonra ifâdesini değiştirerek köle olduğunu itiraf etse onun son itirafı geçerli sayılamaz. Ancak efendisi onun köle olduğunu şâhidlerle is-batlarsa o zaman köleliğine hükmedilir.
Hadîsten çıkarılan diğer bir hüküm de bir köleyi iki köle karşılığında satmanın câizliğidir. Satılan ve satın alınan köleler peşin olarak teslim ve tesellüm edilirse bu akid âlimlerin icmâı ile sahihtir. Hayvanların alım satımı da böyledir. Yâni bir koyun iki koyuna karşılık satılabilir. Bu takdirde satılan ve satın alınan koyunların derhal teslim ve tesellümü yapılacaktır. Eğer bir adam bir köleyi iki köleye veya bir deveyi iki deveye karşılık vadeli olarak satarsa bu tür satış Ebû Hanife ile Küfe âlimlerine göre caiz değildir. Şafii ve cumhura göre caizdir. Bu mes'ele hakkında başka görüşler de vardır."

Hadîsten çıkarılan bir başka hüküm de şudur: Bir kimse emir'e müracaatla hicret etmek üzere biat etmek istediğinde, emir o kimsenin köle mi hür mü olduğunu bilmediği takdirde önce bu durumu soracak. Eğer adam köle olduğunu söylerse, emir onun biatini kabul etmeyecek. Şayet hür olduğunu söylerse o zaman biati kabul edilecek. Tuhfe yazan bu hükmü beyân etmiştir. [135]

42- Biate Vefa (Yâni Bîatla Verilen Söze Sadakat Göstermek) Babı

2870) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullab (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç kişi vardır ki kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için elim bir azab da vardır:
(Onlardan birincisi) çölde ihtiyacından fazla suyu bulunup da (susamış) yolcudan esirgeyen adamdır. (îkincisi) ikindiden sonra bir kimseye bir mal satıp bu malı şu ve bu fiyatla aldığına dair Allah'a yemin eden, müşteri de (bu yemin üzerine) kendisine inanan, halbuki yemininde yalancı olan (satıcı) adamdır. (Üçüncüsü) de o adamdır ki, imâm (yâni devlet başkanınla sırf dünyalık için biat eder. İmâm ona dünyalıktan verirse o adam biatinin gereğini îfâ eder (yâni itaat eder). Ona dünyalık vermezse o adam biatinin gereğini îfâ etmez (yâni isyan eder)." [136]

İzahı

Bu hadis sünenimizin 2207. hadisimizin aynisidir. Orada belirtildiği gibi bu hadîsi Buharı ve Müslim de rivayet etmişler. Ayrıca T i r m i z î de bunu kısa bir metinle rivayet etmiştir. Hadisin izahı orada yapıldığı için burada tekrar izaha gerek yoktur.

2871) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Devlet yetkilileri toplumu idare ettiği gibi) İsrail oğullarını peygamberleri idare ederdi. Her ne zaman bir peygamber gider (ölür)se, onun yerine başka bir peygamber geçerdi. Benden sonra şüphesiz içinizde hiç bir peygamber olmayacaktır. Sahâbîler:
Şu halde (senden sonra) ne olabilir? diye sordular. Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Benden sonra) halîfeler olur ve sayıları çoğalabilir, buyurdu. Sahâbîler t
(Yâ Resûlallah)! Halîfelerin sayısı taaddüd edince nasıl yapacağız? diye sordular. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Birinciye ettiğiniz biate bağlı kalınız (Çünkü ilk biat sahihtir) ve üzerinizdeki (emri dinleme ve itaat etme) hakkı ödeyiniz. Onlara da Allah (Azze ve CelleJ riâyet etmeleri gerekli haklarınızı soracaktır." [137]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Peygamberlerin israil oğullarını idare etmeleri ile ilgili cümlenin açıklaması bölümünde e 1 - H â f ı z . el-Fetih'te : Yâni t s -r â i 1 oğullarında bir bozulma olduğu zaman Allah Teâlâ bu bozukluğu giderip onları düzene sokacak ve değiştirilen Tevrat hükümlerini tashih edecek bir peygamber gönderirdi. Bu hadis, toplumun iş-lerini sevk ve idare edecek, onları iyi yola yöneltecek ve mazlumun hakkını zâlimden alacak bir liderin bulunmasının gerekliliğine delâlet eder der. E 1 - H â f ı z daha sonra hadisin "İlk halîfe'ye ettiğiniz bîat'e bağlı kalınız..." cümlesinin açıklaması bölümünde de: "Yâni bir halîfe'ye biat edildikten sonra ikinci bir halîfe'ye biat edildiği zaman birinci halîfe'ye yapılan bîat sahihtir, diğer halîfe'ye ya-pılan biat bâtıl ve geçersizdir. N e v e v i demiş ki, ikinci halîfe'ye bîat edenler birinci halîfe'ye bîat edildiğini bilsinler veya bilme-sinler, biat edenlerin hepsi bir memlekette bulunsunlar veya muhtelif memleketlerde bulunsunlar fark etmez. Hüküm aynidir. Cum-hûr'un da teyid ettiği sahih görüş budur. Kurtubi de şöyle demiş: Bu hadiste birinci halîfe'ye yapılan biatin hükmü beyân edilmiş, fakat ikinci halîfe'ye yapılan bîat'ın hükmü beyân edilmemiştir. İkinci halife ile yapılan bîat'ın hükmü M ü s 1 i m' in rivayet ettiği Arfaca hadîsinde;^.VI öit^^-» la 'Diğer halîfe'nin boynunu (kılıçla) vurunuz" cümlesiyle beyân edilmiştir, diye bilgi verir.
Bu hadîs, dîn işinin dünya işinden önce olduğuna delâlet eder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce halîfe'ye karşı olan görevlerin İfâsını emretmiştir. Çünkü seçilen

halîfe'rün emirlerini dinlemek ve itaat etmek dînin yücelmesine, toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşamasına ve her türlü fitne ve fesadın önlenmesine vesile olur. Kişilerin kişisel haklarını halifeden isteme işi sonraya bırakılmış olmakla beraber ihmal edilmemiş ve bu haklar dünyada gerçekleştirilmemişse bile kıyamet günü bunun hesabı mutlaka halifeden sorulacaktır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu durumu da bildirmiştir.
N e v e v î' nin dediği gibi halifelerin çoğalması haberi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesi mahiyetindedir. N e v e v i bu arada: Âlimler bir devirde birden fazla halîfe'ye biat edilmesinin caiz olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. İslâm memleketi ne kadar geniş olursa olsun hüküm budur, demiştir.

2872) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü ankydtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ahdîni bozan her kişi için kıyamet günü (halk arasında teşhir edilmek üzere) bir alâmet dikilir ve: Bu alâmet falan kişinin ahdini bozması (nın cezası) dır, denilir."

2873) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallahü anhyûett rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demi§tir:
Bilmiş olunuz ki ahdini bozan her kişi için ahdini bozduğu oranda kıyamet günü (halk arasında teşhir edilmek üzere) bir alâmet dikilir."

Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde bulunan Ali bin Zeyd bin Ced'ân zayıftır. [138]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r I de rivayet etmiştir. Ayrıca bunun mislini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesâî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir. Ebû S a i d (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi ise Zevâid nevindendir.
Bu hadîsler de ahdini bozan ve sözünde durmayan kimsenin kıyamet günü mahşer halkı huzurunda teşhir ve tahkir edileceği ve içine düştüğü kötü durumun, arkasına takılacak bir alâmetle belirtileceği bildirilmiştir.
El-Hafiz'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre tbn-i Eb! Cemre: Bu hadisin zahirine göre her ahid bozma İşi için bir alâmet takılır ve bu durumda bir kiçi için yaptığı ahid bozma sayısınca alâmetler bulunur. Ahdini bozan kimsenin kıyamet günü bir takım alâmetlerle teşhir edilmesi hikmetine gelince-, ahdi bozma işi genellikle gizli ve kapalı kalır. Bu itibarla cezasının alenen olması uygun olur. Arablara göre bir şeyin en iyi şekilde teşhiri bayrak asmak yoluyladır. Bu nedenle hadîste bayrak dikme tâbiri kullanılmış, demiştir. [139]

43- Kadınların Biat Etmesi Babı

2874) Ümeyme bint-i Rukayka (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Ben birkaç kadın içinde Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına varıp O'na biat ettik. Peygamber bize (acıması nedeniyle) ;
Gücünüz yettiği ve takat getirebildiğiniz kadar. Şüphesiz ben kadınlarla tokalaşmam, buyurdu.** [140]

İzahı

Bu hadisi Tirmizt, Nesâî ve Tabarî de rivayet etmiştir. Tirmizi' nin rivayetinde, Ümeyme (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ves-selâm) bize i Gücünüz yettiği ve takat getirebildiğiniz kadar, buyurun ca ben Allah ve Resûl'ü bize bizden fazla merhametlidirler, dedim. Sonra ı Ya Resûlallah! Bizimle biatle» (Süfyan demiş ki: Yâni biat ederken elinizi bizim elimize ver), dedim. RetûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü veVselam): Benim
yüz kadına sözüm, tek bir kadına sözüm gibidir (yâni kadınlarla tokalaşmam) , buyurdu."
Nesâî ve Tabari' nin rivayetlerine göre Ü m e y m e ile beraber biat için Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat eden kadınlar:
Yâ Resûlaliah! Elini açıp bize uzat, toka!aşalım (yâni ellerimizi senin elinin üzerine koymak

suretiyle biat edelim) dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben kadınlarla musafaha etmem (yâni tokalaşmam). Ancak sizden ahld alırım..., buyurdu.
Kadınlarla yapılan biat'te halife kadınların elini tutmaz ve ancak onlardan söz ve ahid alır. Hadis buna delildir.
ümeyme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Ümeyme bint-i Rukayka (R.A.)'nın babası Abdullah bin Necâd bin Umeyr bin el-Hars bin Harise bin Sa'd bin Teym et-Teymiyye'dir. Bu kadın sahâbilerdendir. Râvîlerİ kızı Hakime ve Muhammed bin el-Münkedir'dir. Sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa : 489)

2875) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in zevcesi Âiçe (Ra~ d\yallâhü anhâ)'d&n; Şöyle demiştir:
îmân eden kadınlar (Fetih'ten önce Mekke'den Medine-i Münev-vere'ye) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma hicret
ettikleri zaman Allah'ın; = "EyNebî! İmân eden kadınlar sana biat etmek üzere yanma geldikleri zaman..., âyeti ile imtihan (yâni biat) edilirlerdi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiş ki: İmân eden kadınlardan bu âyet'i ikrar (yâni âyetteki ahidleri kabul) edenler imtihanı ikrar (yâni şer'i bîat) etmiş olurlardı. Kadınlar bu (âyetteki) ahidleri sözleriyle ikrar ve kabul edince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} onlara : Gidiniz. Ben sizlerle bîatleştim (yâni biatiniz tamamlandı), huyttnttâu. Hayır. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, (mübarek) eli hiç bir (yabancı) kadının eline kat'iyyen temas etmedi. O, kadınlarla sadece konuşmak suretiyle (yâni ellerini tutmadan) bîatleşirdi.
Âişe demiş ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın kendisine emrettiği ahidlerden başka hiç bir şey hakkında kadınlar dan söz almadı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in (mübarek) eli hiç bir (yabancı) kadının eline kat'iyyen temas etmedi. Re-sûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bîat için) kadınlardan söz aldığı zaman onlara sözlü olarak: Ben sizlerle bîatleştim, buyururdu." [141]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadîste anılan Mümtehine sûresinin 12. âyetinin tamamının meali şöyledir:
Bu Ümeyme, Ümeyme bint-i Rukayka es-Sakafiyye'den başkadır. O kadın tabiilerdendir. Bu durum Tuhfe yazan tarafından belirtilmiştir.
"Ey Peygamber! İmân eden kadınlar, sana gelip Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayaklan arasında uyduracakları bir iftira ile gelemeyecekleri ve sana maruf (yâni dînen iyi sayılan) hiç bir hususta isyan etmeyecekleri üzerine bîat'te bulunacakları zaman artık sen de onlarla biatleş (yâni biatlerini kabul et) ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah gafurdur, rahimdir."
Bu âyet. imân eden kadınlarla yapılan biat'te onlardan hangi hususlar için söz ve ahid alındığını beyân eder.
Ayni sûrenin 10. âyeti de îmân ederek hicret eden kadınların gerçekten inandıkları için mi, dünyevî bir takım yararlar ve amaçlarla mı hicret ettiklerinin tesbiti ve bu konuda kanaat sahibi olmak üzere onların imtihan edilmelerini emreder. B u h â r î' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan olan bir rivayetine göre imân edip de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a hicret eden kadınları Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu âyet hükmünce imtihan ederdi. Bu ikinci hadîste de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kadınlarla yaptığı biat'in sözlü olarak yapıldığı ve O'nun mübarek elinin hiç bir yabancı kadının eline temas etmediği belirtilmektedir.
Süneninıizin hadîs metninde geçen ve İmtihan kökünden alınma kelimeler; hadis sarihlerinden Nevevi tarafından bîat mânâsına yorumlandığı için tercemede bu durumu dikkate aldım.
N e v e v î bu hadîsin açıklaması bölümünde özetle şöyle der: Yâni hicret eden kadınlar bu âyette belirtilen hususlar üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e biat edince kadınlar şer'î biat yapmış olurlardı. [142]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler Şunlardır

1. Kadınların biati el tutmak suretiyle değil, ancak sözledir.
2. Erkeklerin blat'ı ise hem el tutmak hem de sözle yapılır (Yâni biat eden erkek sağ elini, biat ettiği zâtın sağ elinin üstüne bırakıp biat ettiği hususları diliyle ikrar eder.)

3. İhtiyaç hâlinde kadının konuşmasını dinlemek erkeğe mubahtır. Yâni kadının sesi ihtiyaç ve zaruret hâlinde avret sayılmaz, dinlenebilir.
4. Yabancı kadının vücûduna dokunmak, onunla tokalaşmak haramdır. Ancak tedavi, hacâmet, kan aldırmak ve diş çektirmek gibi işler için bunu yapabilecek kadın bulunmadığı takdirde zaruret ölçüsü içinde elle temas etmek caizdir." (Nevevi' nin sözü bitti.)
Tuhfe yazarı da şöyle der; Erkeklerin biat'ının musafaha, yâni tarafların birbirlerinin elini tutması suretiyle yapılması sünm-rtir. Keza tarafların sağ elleriyle musafaha etmeleri sünnettir. Çünkü Müslim'in "Amr bin ei-Âs (Radıyallâhü anhl'den rivayetine göre Amr şöyle demiştir: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardam ve O'na : Sağ elini açıp ver ki, sana biat edeyim, dedim. O da sağ elini açıp verdi..." El-Kari bu hadîsin şerhinde: Yâni sağ elini açıp uzat ki ben de sağ elimi senin sağ elinin üzerine bırakıp biat edeyim. Nitekim bîât'te usûl böyledir. demiştir.
Mü'minlerin birbirine rastladıkları zaman sağ elleriyle tokalaşmaları da sünnettir. Bîat ederken veya iki mü'min karşılaşırken her iki elleriyle tokalaşmalarının sünnetliği hakkında sahih, açık ve mer-fû bir hadîsin rivayeti sabit değildir. (Tuhfe yazarının sözü bitti.) [143]

44- Koşu Yarışması İçin Konulan Ödül Ve Ödüllü At Yarıştırmak Babı

Sebakt Koşu yarışmasını kazanan kişi için ödül olarak verilen mala denilir.
Rihân i At yarıştırmak, ödüllü olarak at yarıştırmak ve bir konu hakkında bahse girip ödül koymak gibi mânâlara gelir. Burada ödüllü olarak at ve deve yarıştırmak mânâsında kullanılmıştır. Sebak da at ve deve yarışmasını kazanan kişi için konulan ödül mânâsında kullanılmıştır. Ok ve benzeri silâhlarla yapılan nişan yarışması da at ve deve ile yapılan koşu yarışması hükmündedir. Çünkü kâfirlerle yapılan savaş ve cihâd için bu nevi yarışmalar yararlıdır. Bu yarışmalann ve yarışmayı kazanım kimsenin ödüllendirilmesi ile ilgili bilgi bu bâbtaki hadislerin izahı bu.ümünde verilecektir.

2876) Ebû Hüreyre (Radtyattâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kim önüne geçilmekten emin olmadığı (yâni yarışmayı kazanacağını kesinlikle bilmediği) halde bir atı (yarışacak) iki atın araşma koyar (ve böylece üç at arasında koşu yarışması yapılır) sa bu ödüllü yarışma kumar değildir. Kim de önüne geçilmekten emin olduğu (yâni yarışmayı kazanacağını kesinlikle bildiği) halde bir atı (yarışacak) iki at arasına koyar (ve böylece üç at arasında koşu yarışması yapılır) sa bu Ödüllü yarışma kumardır." [144]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvüd da rivayet etmiştir. Sünen'imizin haşiyesi S i n d i' de hadisin metninde geçen iki cümlenin; şeklinde olduğu, yâni her iki cümlede bulunan iki muzari fiillerinin Binâ-i Mechûl olduğu belirtilmiştir. Ebû Davud'un rivâyetindeki benzer cümlelerde bulunan fiillerin yine Binâ-i mechûl olduğu Avnü'l-Mabûd yazan tarafından ifâde edilmektedir. Ebû Davud'un rivâyetindeki birinci cümle Sindi" nin tesbît ettiği cümle şeklindedir. İkinci cümle de; şeklindedir.
Tıybî ve İbnü'l-Melik bu cümlelerle kasdedilen mânânın şöyle olduğunu ifâde ederler: Yâni yarışacak iki atın araşma kendi atını katan üçüncü şahsın atının diğer iki atı geçip yarışmayı kazanacağı kesinlikle bilinmiyor ise bu yarışma kumar değildir. Ortaya konulan ödülü almak da haram değildir. Şu halde hadîsin birinci paragrafında geçen ve Sindi' nin tesbit ettiği fiillerin bulunduğu cümlenin özlü mânâsı: "Üçüncü at sahibinin önüne geçilmesinden emin olunmaması hâlinde."
Yarışacak iki atın arasına kendi atını katan üçüncü şahsın atının diğer iki atı geçip yarışmayı kazanacağı kesinlikle biliniyor ise bu yarışma kumardır ve ortaya konulan ödülü almak haramdır. Şu halde hadîsin ikinci paragrafında bulunan ve Sindi' nin tesbit ettiği fiillerin bulunduğu cümlenin özlü mânâsı şöyle olur: "Üçüncü at sahibinin önüne geçilmesinden emin olunması hâlinde".
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre e 1 - M a z h a r şöyle demiştir:
"Muhallil, yâni atım iki at arasına koymak suretiyle yapılacak ödüllü at yarışmasını helâl hâle getirmeye çalışan üçüncü şahıs öyle bir at getirmelidir ki, onun atı koşma gücü bakımından diğer atların misli veya onlara yakın bir durumda olmalıdır. Eğer onun atının diğer iki at'a koşu

bakımından üstünlüğü ve mutlaka yarışmayı kazanarak onların önüne geçeceği kesinlikle biliniyor ise bu yarışma caiz değildir. Üçüncü atın varlığıyla yokluğu aynidir. Fakat mu-hallü'in yâni üçüncü şahsın atının diğer iki atı geçmesi kesinlikle bilinmez ve onun yenilmesi muhtemel ise bu yarışma caizdir. Yarışmayı kazananın ödül alması meşrudur." [145]

Ödüllü At Yarışma Şekilleri Ve Bunlardan Meşru Olanlar İle Meşru Olmayanlar

Yine Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre Şerhü's-Sünne'de şu bilgi verilmiştir:
At yarışması işinde yarışmayı kazanan tarafa verilecek mâli ödül devlet yetkilisi tarafından veya yarışmacıların dışında kalan bir vatandaş tarafından verilirse; Ve verecek olan kimse: Yarışmayı kazanan atlıya şu malı vereceğim, derse bu yarışma caizdir ve yarışmayı kazanan atlının söz konusu ödülü alması meşrudur.
Şayet yarışmacı iki atlıdan birisi rakibine: Eğer sen beni geçersen ben sana şu kadar mal vermeyi taahhüt ediyorum. Şayet ben seni geçersem sen bana bir şey vermeyeceksin, derse ve yarışma bu esas üzerine yapılırsa bu da caizdir. Rakip olan tarafın yarışmayı kazanması hâlinde taahhüd edilen malı alması meşrudur.
Eğer yarışacak iki taraf da mal ödemeyi taahhüd ederse bu takdirde yarışma caiz olmaz. Bu da şöyle olur: Yarışmacı taraflardan birisi diğerine : Ben seni geçersem sen bana şu kadar mal vereceksin. Sen beni geçersen ben sana şu kadar mal vereceğim, der. Karşı taraf da peki diyerek böylece bahse girişirlerse bu nevi yarışma caiz değildir, kumardır ve o mal alınıp verilmez.
Son şekil ancak üçüncü bir atlının da yarışmaya katılmasıyla meşrûlaşabilir. (Bu üçüncü şahsın katılmasıyla yarışmanın meşrulaşması için hadîste ve bunun yukarıda geçen izahında belirtilen durum ve şartın bulunması da gereklidir. Yâni üçüncü atın diğer iki at gibi olması gereklidir. Üçüncü atın üstünlüğü ve yarışmayı kazanması kesinlikle biliniyor ise bu yarışma yine haramdır ve kumar sayılır.)
İki yarışmacının ikisinden hangisi yarışmayı kazanırsa diğerine belirli bir malı vermeyi taahhüt etmiş iken; yarışmayı meşrulaştırmak için yarışmaya katılan üçüncü şahsın atı da diğer iki at gibi olunca ve üçü yarışma yapacakları zaman ödülü alma hakkı kime ait olacak?
Yarışmaya katılan üçüncü şahıs, yarışmada ikisini de geçtiği takdirde her ikisinin ödüllerini kazanmış olur. Şayet üçüncü şahıs yarışmada yenilirse diğerlerine bir şey vermez. Üçüncü şahıs diğerlerin önüne geçtiği zaman diğerleri ister beraber olsun ister birisi diğerini geçsin fark etmez. Yâni ödüllerin ikisi de üçüncü şahsa ait olur.
Şayet diğerleri beraber kalıp üçüncü şahıs geride kalırsa hiç birisi ödül kazanmış olamaz.
Eğer asıl yarışmacılardan biri öne geçse ve üçüncü şahıs ile diğer yarışmacı beraber kalsa veya bunlardan biri ikinci, diğeri de sona kalsa, asıl yarışmacılardan öne geçen adam diğer asıl yarış-macıdan ödül alır. İkinci sırada kalana bir şey verilmez.
Şayet asıl yarışmacılardan birisi ile üçüncü şahıs berabere kalsalar ve diğer asıl yarışmacı geride kalırsa, berabere kalanlar ödülü paylaşırlar, geride kalana ise bir şey verilmez.

2877) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaltâhü anhümâyd&n; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S e İle m) bâzı atlan tadmîr etti (yâni idmana çekip zayıflattırdı). Sonra O, tadmîr (idman) edilen atları Hafya'dan Seniyyetti'l-Vedâ'a kadar koşturur (yarıştırır) di. Ve tadmîr (idman) edilmemiş olan atları (da) Seniyyetü'l-Vedâ'dan Benî Züreyka mescidine kadar koşturur (yarıştırır) di." [146]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
İdmar ve Tadmîr: Bir atı iyice kuvvetleninceye kadar bol miktarda yemlemek, sonra yemini azaltıp sıcak bir ahırda çullu olarak tutup terletmek ve böylece etinin hafifletilmesi suretiyle çok koşacak duruma getirmek manasınadır. El-Hâf iz bu iki kelimeyi böyle açıklamıştır.
Sünenimizde Tadmîr masdanndan türeme fiil kullanılmıştır. Bâzı rivayetlerde ise İdmâr masdanndan türeme fiil kullanılmıştır. Yukarda belirttiğim gibi bu iki kelimenin mânâsı aynidir.
Hadiste geçen Hafyâ, Medîne-i Münevvere' nin yakınında bir semtin ismidir. Seniyyetü'1-Vedâ da yine buraya yakın bir yerin adıdır. Medine1 den sefere çıkanlar bu semtte uğur-landıklan için buraya bu isim verilmiştir. Seniyye sözcüğünün sözlük mânâsı dağ yolu demektir. Müslim'in rivayetinde belirtildiği gibi bu iki semt arasındaki mesafe altı mildir. Yine M ü s1 i m' in rivayetinde belirtildiği gibi Seniyyetü'1-Vedâ ile Beni Züreyka mescidi arasındaki mesafe de

bir mildir.
Kurtubi: At ve diğer hayvan yarışı ve yaya yarışının caiz-ligi hususunda ihtilâf yoktur. Ok yarışı da böyledir, demiştir.
N e v e v i de bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Bu hadis de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in idman edilmiş atlar arasında ve idman edilmemiş atlar arasında koşu ya-rışını düzenlediğini ifâde eder. [147]

Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Atlar arasında koşu yarışmasını düzenlemek meşrudur.
2. Savaşa hazırlamak üzere hızlı koşmalarını temin etmek maksadıyla atları idman etmek, tadmir etmek meşrudur.
Âlimler atlar arasında koşu yarışmasını düzenlemenin hükmü hususunda ihtilâf etmişler: Bâzılarına göre caiz, diğer bir kısmına göre müstehabtır. Bizim arkadaşlarımız bunun müstehabhğına hükmetmişlerdir.
Atlar arasında ödülsüz koşu yarışmasının meşruluğu hususunda icmâ var. Fakat ödüllü yarışmaya gelince bu ödül iki yanşmacı tarafından ödenirse üçüncü bir atlının da yarışmaya katılması gereklidir. Aksi takdirde yarışma kumar sayılır." N e v e v î daha sonra yukardaki hadîsin izahı bölümünde Şerhü's-Sünne'den naklen verdiğim bilginin benzerini anlatmaktadır. Bunu tekrarlamaya gerek görmüyorum.

2878) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallakü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Müeabaka Ödülü yalnız deve ve at (koşusun) da vardır. (Bir de ok yarışmasında bulunur.)" [148]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvüd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Ok yarışması ile ilgili cümle müellifimizin rivayetinde yok ise de diğer bâzı rivayetlerde bulunduğu için bunu parantez içinde ilave etmeyi uygun buldum.
H a 11 â b î hadiste geçen "Sebak" sözcüğünün yarışmayı kazanan kişiye verilen ödül ve benzeri şey olduğunu belirttikten sonra hadîsten kasdedilen mânânın şöyle olduğunu söyler;
"Yâni müsabakayı kazanan kişiye verilmek üzere tâyin edilen mal ancak; deve, at ve benzeri hayvanların koşu yarışması ve ok ile benzerî silâh atış yarışması suretiyle hakedilebilir. Çünkü bu tür yarışmalar, savaşa bir nevî hazırlık mahiyetindedir. Bu gibi yarışmalara ödül koymak cihâd için bir teşviktir. Cihâda hazırlık ve savaşmaya güç kazandırma durumunda olmayan kuşların yarışması gibi şeyler için konulan ödül meşru değildir. Bu gibi yarışmalara konulan ödül kumardır ve sakıncalıdır."
Hadiste geçen "Huff" deve ayağı, "Hâfir" ise at ayağı manasınadır. Burada bu kelimelerle deve ve at mânâsı kasdedilmiştir. [149]

45- Düşman Toprağına Mushaf İle Sefbr Edilmesinin Yasaklığı Babı

2879) (Abdullah) bin Ömer (RadtyaUâhü ankümâ)'daM rivâytt edil-e göre; (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) düşmanın eline geçmesi endişesiyle Mushaf İle düşman toprağına sefer edilmesini yasak Udi," [150]

İzahı

kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâyûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadîs, mü-câfîtöföFsit'föşa giderken beraberlerinde Mushaf-i Şerifi götürmelerinin yalaklığına ve yasaklama hikmetinin mukaddes kitabımızın düşmanın eline geçmesi korkusu olduğuna delâlet eder.
Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre îbn-i Abdi'1-Ber şöyle demiştir •" Küçük askeri birliklerin savaşa gittiklerinde beraberlerinde Mushaf-i Şerifi götürmelerinin yasakladığı hususunda fı-kıhçılar^ |*tifajt vardır. Çünkü küçük askeri kuvvetin elindeki Mushaf'ın düşmanın eline

geçmesinden korkulur. Büyük askerî kuvvetler saj^şa^iîtikler^ntie beraberlerinde bulunan Mushaf'ın düşmanın eline geçmesi Ttorkûsu olsun veya olmasın M â 1 i k' e göre yine yasafib^.'^E/jb/tf t ÎJja n i f e' ye göre Mushaf'ın düşmanın eline geçmesi korkusu olmayacak derecede kuvvetli ordu teşkilâtında bulunan askerlerin Mushaf'ı beraberlerinde savaşa götürmeleri caizdir.Ş â f i i' nin görüşü de Ebû H a -n I f e' nin görüşüne benzer.
Bu yasaklamanın sebebi mukaddes kitabımızın düşmanın elinde hakarete uğramasını önlemektir. Hikmet bu olunca kâfir'e Mushaf satmanın yasaklığı hükmü de çıkar. Çünkü kâfir'e Mushaf satmakla onun mukaddes kitabımıza hakaret etmesi fırsatı verilmiş olur.
El-Hâfız: Bu hadîs, kâfir'e Kur'ân-ı Kerim dersini vermenin yasaklısına da delil gösterilmiştir. Mâlik bu görüştedir. Hanefiler bunun câizliğine hükmetmişlerdir. Şafiî' den her iki görüş de rivayet edilmiştir, der. [151]

46- Ganimet Malının Beşte Birinin Taksimi Babı

2881) Cüb^eyT b|n AluVim, {Radtyallâhü
Osmâtı bin Affân (Radıyallâhü anh) ile beraber ftMÛ- Aleyhi ve Sellem)'in yanına giderek CTmrt Htty-ber (savaşı ganimetinin) humus (beşte bir) hissesinden Hafim i lan ye Mutt^ibrpftuUan arasında taksim ejttifti JıUw
(Yâ Resûlallah!) Sen Hâsim oğullan ve Muttalib oğullan kardef-Ierimize (ganimet malından) hl»«e verdlrt (yAnL'bımdan bta» bir tty vermedin). Halbuki (onlann ve bizim sana öfan*yaUıd4univ%ifdlr. [152]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâi derir vayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki metin uzuncadır.
Bilindiği gibi ganimet malının beşte biri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine, dörtte biri de mücâhidlere dağıtılırdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emrine tahsis edilen hisse de E n f â 1 sûresinin 41. âyetinde belirtildiği şekilde beş kısma ayrılırdı. Bu kısımlardan birisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in müslümanlığı kabul eden yakınlarından H â ş i m oğullarına ve Muttalib oğullarına aitti.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) H a y b e r savaşından elde edilen ganimet malından O'nun emrine verilen humus, yâni beşte bir hisseden yakınlarına âit olan kısmı H â ş i m oğullarına ve Muttalib oğullarına vermişti. Bunun üzerine C ü -beyr bin Mut'im (Radıyallâhü anh) ile Osman bin Af fan (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sse-lâm)'e müracaat ederek kendilerinin de O'nun yakınlarından olduğu halde bu hisseden yararlanmadıklarını arz ettiler. Bu iki zâtın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e olan yakınlıkları şöyledir :
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dördüncü dedesi Abd-ı Menâftır. Abd-i Menâfin Hâşim, Muttalib, Abd-i Şems ve Nevfel isimli dört oğlu vardı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) H â ş i m' in torunla-nndandır. Hadîsin râvîsi Cübeyr, Nevfel'in torunlann-dandır. Hadîste sözü edilen Osman ise Abd-i Şems'in torunlarındandır. Bu iki zâtın baba ve dedelerinin isimleri şöyledir:
Cübeyr bin Mut'im bin Adî bin Nevfel bin Ab d-i Menâf.
Osman bin Affân bin Ebi'l-Âs bin Ümey-ye bin Abd-i Şems bin Abd-i Menâf.
Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bin Abdillah bin A b d i'l-M u t t a H b bin H â ş i m bin Abd-i Menâf tır. Görüldüğü gibi bu iki zat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dördüncü babası olan Abd-i Menâf'ta Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile birleşiyorlar.
Abd-i Menâfin oğulları Muttalib, Hâşim ve Abd-i Şems'in anneleri Atikabin Mürre' dir. Abd-i Menâfin diğer oğlu N e v f e 1' in annesi ise V â -kide bint-i Ebi Adî'dir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yakınlık derecesini yukarda belirttiğim Cübeyr bin Mut'im ile Osman bin Affân; Nevfel oğulları ile Abd-i Şems oğullarının Hâşim oğulları ve Muttalib oğulları gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dördüncü dedesi Abd-i M e n â f in soyundan geldikleri cihetle ganimet malından Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yakınlarına verilen hisseden hepsinin yararlanması beklenirken bu hissenin Hâşim oğullan ile Mu t t a 1 i b oğullarına tahsis edilmesi hikmetini öğrenmek üzere Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e müracaat etmişler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hâşim oğullan ile Muttalib oğullarım bir soy olarak gördüğünü beyân buyurmuştur.

Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hâşim oğullarını ve Muttalib oğullarını bir soy saymasının hikmeti hakkında Şer-hü's-Sünne'de: Kureyş kabilesi ile Benî Kinâne kabilesi Muttalib ve Hâşim oğullanna karşı boykot ilân ederek Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kendilerine teslim edilmedikçe bu iki sülâle ile alışveriş etmemeyi, onlara kız alıp vermemeyi kararlaştırdılar, denilmektedir. Nevfel oğullan ile Abd-i Şems oğullan da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yakınları olduğu halde onlara karşı böyle bir boykot ilân edilmedi ve onlar Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e yardımcı olmadılar. Muttalib oğullan ile Hâşim oğullan ise İslâmiyet'in ilk günlerinde bütün sıkıntılara katlanarak Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i savundular. Bu iki sülâleden müslüman olmayanlar bile bu yardımı esirgemediler. Ayrıca bu iki sülâle gerek câhiliyet devrinde, gerekse İslâmiyet devrinde birbirine tutkun olup yardımlaşma ve dayanışma içinde yaşadılar, aralarında hiç bir ihtilâf çıkmadı. Dâima birlik ve beraberlik içinde kaldılar, işte bu nedenle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlan bir soy saymışve ganimetten O'nun yakınlarına verilmesi Allah tarafından emredilen hisse bunlara verilmiştir.

El-Hâf iz, el-Fetih'te özetle şöyle der:

Bu hadîs, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yakınlarına tahsis edilmiş olan ganimet hissesinin H â ş i m oğullarına ve M u 11 a 1 i b oğullarına münhasır olduğu görüşünde bulunan Şafii ve diğerleri için bir delildir. Ömer bin Abdilaziz'e göre bu hisse H â ş i m oğullarına mahsustur. Z e y d bin Erkam ile Küfe âlimlerinden bir cemaat da böyle hükmetmişlerdir. Bu hadîs ise M u 11 a 1 i b oğullarının H â ş i m oğullan gibi sayıldıklarına delâlet eder. Bu hadîs anılan hissenin bu iki sülâleye tahsis edilmesi sebebinin, bunların Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yardımcı olması ve müslümanlığı kabullenmeleri sebebiyle başlarına gelen sıkıntı ve musibetler olduğunu belirtir. Bu hâl müslümanlığı kabullenmeyen Kureyş'in başına gelme-miştı. Hülâsa E n f â 1 süresinin 41. âyeti ganimetten bir hissenin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in akrabalarına verilmesini emretmiştir. Bu akrabalık A b d - i Şems oğullarında mevcuttu. Çünkü Abd-i Şems Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedesi H â ş i m' in ana baba bir kardeşi idi. Ana tarafından olan akrabalık muteber sayılmadığı zaman ayni akrabalık N e v f e 1 oğullarında da mevcuttu. Çünkü Nevfel de Hâ-ş i m' in baba bir kardeşi idi. Abd-i Şems oğullan ile Nevfel oğullarının bu hisseden yararlandınlmamalan sebebi hakkında değişik görüşler var: Şâf iiler'e göre anılan hisseden yararlanma işi akrabalık ile islâm'a yardımcı olma sebebine dayanırdı. Bu iki sebeb H â ş i m oğullan ile M u 11 a 1 i b oğullarında mev-, cut olduğu için bunlar yararlandılar. Abd-i Şems ve N e v -f e 1 oğullan akraba olmakla beraber yardımcı olma durumlan olmadığı için hisseden yararlanmadılar. Diğer bir kavle göre anılan hisseden yararlanma sebebi sırf akrabalıktı. Bu sebeb, Nevfel ve Abd-i Şems oğullarında mevcut olmakla beraber yararlanmalarına şu engel vardı: Bunlar H â ş i m oğullarından ayrılarak onlarla savaştılar. Üçüncü bir görüşe göre sözü edilen âyette akrabalık sözü umumi İse de Sünnet, yâni hadis bu sözü husus!-leştiraılştlr. Yâni Ayetteki "Zl'l-Kurta" İfadesiyle yalnız H A « i m oğullan ve M u 11 a I i b oğullarının kasdedildiği Peygamber (Aley-U'ı-sal*tü vt'ı-Hl*m)'in bu hadisi ile afüclanimftır. [153]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/463

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/463-465

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/465-466

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/466-467

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/467-468

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/468-469

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/469-470

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/470-471

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/471-472

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/472-473

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/473

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/474-475

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/475-476
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/476
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/477-478
[16] Âl-i İmrân: 169
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/478-481
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/481
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/482-483
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/483-484
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/485-487
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/487
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/488
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/488-489
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/490
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/491-493
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/493-495
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/495-496
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/496-497
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/498-500
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/500-502
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/502-503
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/503-505
[34] Bu sahâbt'nin hâl tercemesi 2305. hadîs bölümünde geçti.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/505-506
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/506-508
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/508-510
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/510-511
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/511-512
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/512
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/513-514
[42] Bu zâtın hâl tercemesi 283. hadîs bölümünde geçti.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/514-516
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/516-517
[45] Bu şarabînin hâl tercemesi 506. hadîsin izahı 'bölümünde geçti.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/518-519
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/519
[48] Bu sahâbinin hâl tercemesi 442. hadîs bölümünde geçti.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/519-520
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/520-522
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/522-524
[52] Mümin: 46
[53] îsrâ: 85
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/524-527
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/527-528

[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/528-529
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/529-531
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/531
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/532-533
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/533-535
[61] Bu sahâbi'nin hâl tercemesi 41. hadis bölümünde geçti.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/535-536
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/536-537
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/537
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/538
[66] Bu sahâbînüı hâl tercemesi 283. hadis bölümünde geçti.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/538-540
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/540-541
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/541-542
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/542-543
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/543
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/543
[73] Hülftsa: 67
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/543-544
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/544-545
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/545-546
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/546-547
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/547-548
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/548
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/549
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/549-550
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/550-551
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/551-552
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/552
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/552-553
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/553-555
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/555-556
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/557
[88] Hül&u: 414
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/557
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/557-559
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/559-560
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/560-561
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/561-562
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/562
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/563-564
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/565-567
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/568

[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/569
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/569-572
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/572-573
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/573-574
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/574-575
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/575
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/576-577
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/577-578
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/578
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/579
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/579-580
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/580-581
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/581
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/581-583
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/583-584
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/584-585
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/585-586
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/586-588
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/589
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/590
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/590
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/590-591
[120] Bu sahâbiye hatunun hâl tercemesi 647. hadîs bölümünde geçti.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/591-592
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/592-593
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/593
[124] Bu sahâbînin hâl tercemesi 391. hadis bölümünde geçti.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/593-596
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/596-599
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 7/600-601
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/5-7
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/7-10
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/10-12
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/12-14
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/14-15
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/15-18
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/18-19
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/19-20
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/20-21
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/21-22
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/22-24
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/24-25
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/25

[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/25-27
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/27-28
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/28-29
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/29-30
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/30-31
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/31-33
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/33-34
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/34-35
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/35
[150] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/35-36
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/36-37
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/37
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/38-40

25- MENÂSİK (HAC VE UMRE İBÂDETİ) KİTABI

Menasİk: Mensek ve Mensik kelimelerinin çoğuludur. Mensik ve Mensek, ibâdet yeri, ibâdet zamanı ve ibâdet işi mânâlanna gelir. Burada bu mânâlann hepsi kasdedilmiştir. Çünkü bu kitabta Hac ve Umre ibâdeti işi, zamanı ve yeri açıklanmaktadır. Hac ibâdeti işlerinin tamamına MenasJk denilir. [1]

1- Hac İbâdetine Çıkma Babı

Hac ve Hıc kelimeleri Arab dilinde bir şeyi işlemeye niyetlenmek ve kasdetmektir. Bir yeri veya bir kimseyi ziyaret etmek mânâsına da gelir.
Şeriat dilinde iseı belirli günlerde ihrâm'a girip K â b e - i Mu-a z z a m a * yi ziyaret etmek ve A r a f â t' ta durmaktır, şeklinde tarif edilebilir. Bazıları söyle tarif etmişler:
Hac belirli zamanda belirli yeri belirli bir şekilde ziyaret etmektir. Beltrli yerden makeadj K a'b e ve Arafat'tır. Belirli zamandan maksad Arafat için Arefe günü öğleden sonra ve Kurban bayramı günü fecri doğmadan önceki süre K a-'-b>mi& alvâf etmek bakımından da Kurban bayramı günü fecrinden sonraki süredir. Şer-i Şerife göre şöyle de tarif edilebilir:
Hac s Belirli bir niyetle ihrama girip K a' b e' yi belirli bir süre içinde tavaf etmek.S afâ ve Merve arasında sa'y etmek, belirli bir zamanda A r a f â t' ta durmak gibi özel ibâdet'e denilir.
Hac ibâdetinin bir takım farzları, vâcibleri ve sünnetleri var. Hacc'ın farzları i îhrâm, Arafat'ta durmak, ziyaret tavafıdır. Hacc'ın vâcibleri ve sünnetleri için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.
Hac ibâdeti bedenle ifâ edilen bir ibâdettir. Bu ibâdet için gerekli paranın veya başka malın bulunması ise bu ibâdetin farz olmasının şartıdır.

2882) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûkıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Yolculuk azabtan bir parçadır. O, sizin uykunuzun ve içeceğinizin düzenini bozar (tadım kaçırır). Bu nedenle biriniz (seferde iken) yolculuğuna ait işini bitirince ailesinin yanına dönmeye acele etsin.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîsinin misli ikinci bir senedi e de müellifimize rivayet edilmiştir." [2]

İzahı

Müellifimizin iki senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Yolculuk etmenin azabtan bir parça olmasından maksad, yolcu-İlıktan hâsıl olan meşakkat ve eziyetten dolayı duyulan sıkıntı ve elemdir. Hadîsin bundan sonraki cümlesi bunun gerekçesini ve sebebini açıklar. Çünkü yolcu pir kimse, yiyeceği, içeceği ve uykusu bakımından evinde gördüğü rahatı bulamaz. Hadîste geçen "Nehmef* yolculuk etmeye sebeb olan iş manasınadır. Hadîsin son kısmında ise işini bitiren yolcunun evine dönmeye acele etmesi emredilmektedir.
El-Hâfız, el-Fetih'te bu hadîsin açıklaması bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadis, bir iş için olmaksızın gurbete gitmenin mekruhluğuna ve işini bitiren misafirin evine dönmeye acele etmesinin müstehab-lığına delâlet eder. Özellikle evde olmadığı zaman aile ferdlerinin işleri aksayan yolcu işini bitirince biran önce evine dönmelidir. Çünkü kişi kendi evinde gördüğü rahatlıkla hem dünya işlerini hem de din işlerini daha düzenli ve kolayca yürütür. İbn-i Battal: Bu hadîs ile= «Yolculuk edin, sıhhat bulursunuz»
hadisi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü yolculuk etmek suretiyle kazanılan sağlık, yolculuğun sıkıntılı olması yüzünden elem verici bir azab gibi olmasına mâni değildir. Bu iş, tedavi maksadıyla acı bir ilâcı almaya benzer. îlâç acı olmakla beraber hastalığı giderebilir, demiştir. H a t t â b i de: Bu hadîs zina eden bekârın bir yıl süreyle sürgün edilmesi hikmetine de delâlet eder. Çünkü zinâkâr kişi tazib edilmeye mahkûmdur. Onun sürgün edilmesi de bir nevi azab-tır, demiştir.

2883) El-Fadl bin Abbâs veya Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü an-AümJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallalhhü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur
Hacc'a gitmek isteyen kimse acele etsin. Çünkü bazen kişi hastalanır, binit hayvanı kaybolur ve

(hacca gitmeyi engelleyici) iş peyda olur (meydana gelir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsmail Ebû Halife Ebû tsrâîl el-Melai bulunur. İbn-i Adi onun hakkında: Onun rivayet ettiği hadislerin hepsi sıka, yâni güvenilir zâtlardan rivayetlerine aykırıdır, demiş. Nesâi de onun zayıf olduğunu söylemiş ve Cürcâni onun müfteri ve doğru yoldan sapmış

kişi olduğunu söylemiştir. Evet; = «Kim hacc'a gitmek isterse acele etsin» hadisini başka bir senedle Hâkim rivayet etmiş ve hadisin sahih oldujunu söylemiştir. Ebû Dâvûd da onun gibi o hadisi rivayet etmiştir. [3]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Ahmed ve Beyhakİ de rivayet etmişler. Notta belirtildiği gibi hadisin birinci cümlesini Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmişler. Aynca D â r i m i de rivayet etmiştir.

Hadis bir engelin çıkması endişesiyle hac işine acele edilmesini emreder. Yâni hacc'a gitmek isteyen bîr mü'min ilk fırsatta, bu ibâdeti yapmalıdır. Çünkü hastalık, yolculuğa engel olacak işler ve binit hayvanının yitirilmesi gibi şeyler çıkarabilir ve bu yüzden hacc'a gitme fırsat» kaçınlabilir,
Bu hadis, kendisine hac far? plan bir kimsenin vakit geçirmeden bu ibâdeti yapmasının gerekliliğine ve gidebildiği halde bunu zu edenler, Ebû Davud'un süneninin şerhi el-Menhel'e müracaat edebilirler.
Şafii, Evz&i, Sevr i ve Muhammed bin el-H a s a a ise hacc'ın acele yapılmasının vâcib olmadığını ve gidebilir durumda olup da ilk fırsatta gitmeyenin günahkâr olmadığını söylemişlerdir. E1 - M â v e r d î' nin naklen beyanata göre 1 b n - i Abbâs, Câbir, Atâ ve Tâvüs (Radıyallâhü anhüm) de bu görüştedir. Bu grubun delili ise şudur: Hac ibâdeti hicretin 6. yılı farz oldu. Mekke, hicretin 7. yılı Ramazan ayında fethedildi ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in aynı yılın Şevval ayında Mekke* den M e d i n e' ye döndü. Sahâ-bilerin bir kısmı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emriyle o yıl hac ettiler. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), zevceleri ve sahâbilerin büyük çoğunluğu o yıl M e d i n e' de kalıp hacc'a gitmediler. Hicretin 9. yılı T e b û k savaşına gidilip hac mevsiminden önce Medine'ye dönüldü. O yıl da sahâbilerin bir kısmı Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emriyle Ebû B e k i r' in başkanlığında hacc'a gittiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile diğer sahâbüer M e d i n e' de ikâmet ettiler. O sıralarda savaş ve başka meşguliyetleri de yoktu. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), zevceleri ve sahâbîler hicretin 10. yılı hacc'a gittiler. Bu durum hac ibâdetini ilk fırsatta yapma-nın vâcib olmadığına ve gidebilir durumda olan bir kimsenin bunu tehir etmesinin günah olmadığına delâlet eder. Nevevİ, Şafiî ve arkadaşlarının delilinin bu olduğunu söylemiştir.
El-Menhel yazarı hac ibâdetinin farz olduğu târih hakkında şu bilgiyi verir:
Hacc'ın farz olduğu târih hakkında ihtilâf vardır. Hicretin 5. yılı, 6. yık farz olduğunu söyleyenler olduğu gibi 9. yılı farz olduğunu söyleyenler de vardır. Îbnü'l-Kayyim ve el-Aynİ son rivayetin sahih olduğunu söylemişlerdir. [4]

2- Hacc'ın Farz Kılınması Babı

2884) Ali fbin Ebî Tûlİb) (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir:
"Oraya yol bulabilen insanlara Allah İçin Ka'be'yi hac etmeleri farzdır." (Âl-i îmrân; 97) âyeti inince sahâbîler;
Yâ Resûlallah! Hac her yılda (mı farzdır)? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sustu. Sonra sahâbîler! Her yılda mı (hac etmek farz kılındı) ? diye sordular. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır. Eğer ben evet deseydim (her yıl hac etmek) vâcib olurdu, buyurdu. Bunun akebinde;
Ey imân edenler! Size açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayınız" (Mâide 101.) âyeti indi."

2885) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre sabâbîler:
Yâ ResûlaHah! Hacc'a gitmek her yılda (mı farzdır)? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara cevaben) :

«Eğer ben evet deseydim (her yıl hac etmek) vâcib olurdu, vâcib olsaydı bunu ifâ edemezdiniz ve ifâ etmeseydiniz tazîb edilirdiniz.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened sahihtir. Çünkü Muhammed bin Ebl Ubeyde bin Maan bin Abdirrahmân bin Abdülah bin Mes'ûd sıkadır. Babası da onun mislidir.

2886) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'Am\ Şöyle demiştir :
El-Akra bin Habis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Yâ Resûlallah! Hac her yıl (mı) veya (hayatta) bir defa (mı farzdır), diye sordu? Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (buna cevaben) :
Hac, her yıl değil, (hayatta) bir defa farzdır. Bundan sonra kim (birden fazla hac) yapabilirse o (fazla hac) nafiledir» buyurdu." [5]

İzahı

Ali (Radıyallâhü anh)*ın hadîsini Tirmizi de rivayet etmiştir. Hadîste geçen Âl-i îmrân sûresinin 97. âyeti hacc'ın farz olduğumu bildirir. Bu âyetin meâl'i şöyledir:
"Ka'befnin bulunduğu Mekke) yoluna gücü yeten İnsanların Ka'-be'yi hac (ziyaret) etmeleri Allah'ın onlar üzerinde vâcib bir hakkıdır."
Bu âyet inince sahâbîler gücü yetenlerin her yıl mı, yoksa hayatta bir defa mı hac etmelerinin farziyetinde tereddüd ettikleri için durumu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *e sormuşlar. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soruyu cevapsız bırakınca soru sâhibleri tekrar sormuşlar. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hacc'ın bir defa ifâsının farz olduğunu beyân etmiş ve:
«Eğer ben evet deseydim gücü yetenlerin her yıl hac etmeleri farz olurdu» buyurmuştur.
Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der: Bu hadis hacc'ın ömürde bir defa farz olduğuna delâlet eder. Nevevî, Hafız ve diğerlerinin dediği gibi bu hususta icmâ vardır. Umre de, farz olduğunu söyleyenlere göre böyledir. Ancak hac ve Umre ibâdetlerini edâ eden bir kimse daha sonra bunu yapmak için adakta bulunursa adağı ifâ etmesi farzdır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in:
-Eğer ben evet deseydim her yıl hac etmek farz olurdu- buyruğu, O'nun şer'i hükümleri koymaya yetkili olduğuna delâlet eder. Bu mesele hakkında bulunan ihtilâf Usûl kitablannda tafsilâtlı olarak anlatılmıştır.
Sindi de bu cümle ile ilgili olarak: Bu hadisin zahirine göre hacc'ın her yü ifâ edilmesinin farz kılınması işi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in takdirine bırakılmıştır. Bu nedenle O, evet deseydi her yıl ifâsı farz olurdu. Bu yorum uzak değildir. Çünkü Allah Teâlâ'nın hac işini mutlak olarak farz kılması ve bunun hayatta bir defa veya defalarca yapılmasını farz kılma yetkisini Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e vermesi ve gerekli açıklamayı da O'na bırakması mümkündür, diye bilgi vermiştir.
Hacc'ın hayatta bir defa mı, her yıl mı ifâ edilmesinin farz kılındığının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sorulması ve gerekli cevabın verilmesi üzerine inen ve hadîste anılan M â i d e süresinin 101. âyeti ile bunun arkasındaki âyetin meali şöyledir:
"Ey imân edenler! Öyle şeyleri sormayınız ki, eğer size açıklanırsa sizi üzecektir ve eğer siz Kur'an (âyetleri) indirildiği sırada sorarsanız onlar size açıklanır. Allah sorduğunuz şeyleri affet mistir. Allah bağışlayandır, Halîm'dir.
Sizden önce bir kavim onları sordu, sonra da o sebeble kâfir oldu."
Bu âyetlerin açıklaması ile ilgili bilgi için tefsir kitablarma müracaat edilmelidir.
E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Bu hadis de farz ibâdeti ihmal etmenin azabı mucib olduğuna delâlet eder.
tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Ebû D â -vûd, Nesâi, Ahmed, Beyhakî, Hâkim ve DA-rekutnî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de birden fazla yapılan hacc'ın nafile olduğuna ve ömürde bir defa hac etmenin gücü yetenlere farz olduğuna delâlet eder.
Hacc'ın gücü yetenlere farziyeti Kitâb, Sünnet ve îcmâ ile sabittir. Bilindiği gibi hac ibâdeti İslâm'ın rükünlerindendir. Hacc'ın meş-rûiyetindeki hikmet Ka'be-i Muazzama'yi yüceltmek, dünyanın uzak ve yakın ülkelerinde bulunan müslümanlann toplanıp tanışmalarını ve yardımlaşmalarını sağlamak ve kıyamet gününde Allah'ın huzuruna tüm insanların toplanması hâlini hatırlatmaktır. Hacc'ın meşruiyetinde maddi, mânevi, sosyal, kültürel ve ekonomik bir çok yararlar bulunduğu gibi müslümanlar arasında bulunması gerekli birlik, beraberlik, yardımlaşma, dayanışma ve sevişme bağlarını da kuvvetlendirir.
Hacc'm ne zaman farz olduğuna dâir rivayetleri bundan önceki bâbm hadîslerinin izahı

bölümünde açıkladım.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e soru soran Akra (Radıyallâhü anh)'m hâl terceroesi 247S. hadîs bölümünde geçti. [6]

3- Hac Ve Umre'nin Fazileti (Ne Dâîr Hadîsler) Babı

2887) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü ankyâtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle -buyurmuştur:
Hac ve Umre'yi ard arda yapınız. Çünkü bunları ard arda yapmak demirci körüğü demirin kirini, pasını giderdiği gibi fakirliği re günahları giderir.
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe ... senediyle de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu hadisinin mislini Cyine) Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh) 'den bize rivayet etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu iki senedin dönüm noktası râvî Âsim bin Ubeydillah'tir. Bu râvi zayıftır. Bu metin İbn-i Mes'ûd (R.A.)'m hadîsi olarak sahihtir. TIrm&i ve Nesâî, İbn-i Mes'ûd'un hadîsini rivayet etmişlerdir. [7]

İzahı

Hac ve Umre'nin ard arda yapılması; Önce hac yapıp bunun arkasında Umre yapmak veya bunun tersine önce Umre yapıp onun arkasında hac yapmak suretiyle gerçekleşir. Birinci şekle İfrâd ismi verilir, ikinci şekle de Temettü adı verilir.
Hac ve Umre'nin ard arda yapılmasıyla giderildiği bildirilen fakirlikten maksad zahiri fakirlik olabilir. Bununla batini fakirlik, yâni gönül fakirliğinin kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Yâni Hac ve Umre'nin bir arada yapılması, birisini yaptıktan hemen sonra diğerinin yapılması gönül zenginliğinin hâsıl olmasına vesile olur.
Ard arda yapılan hac ve Umre'nin günahları gidermesi ile ilgili ifâdeden maksad bir kavle göre küçük günahların bağışlanmasıdır. Lâkin hadisteki benzetme bu yoruma engeldir. Çünkü demirci körüğü demirin küçüklü, ve büyüklü tüm kir ve pasını giderir. Hac ve Umre'nin ard arda yapılmasının günahları gidermesi buna benzetil-diğine göre bütün günahların bağışlanması mânâsı çıkar.
Bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Notta belirtildiği gibi Tirmizl ve Nesâî bu hadîsin metnini İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. O hadîsin sonunda şu ilâve de vardır:
"Mebrûr (yâni makbul) hacc'in sevabı ancak cennette girmek) -tir."

2888) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhydtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Umre, kendisiyle diğer Umre arasındaki (zaman içinde işlenen küçük) günahlara keffarettir. Mebrûr (yâni makbul) hacc'ın mükafatı ancak cennet (e dahil olmak) tır." [8]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâl de rivayet etmiştir.
Umre'nin keffâret olduğu bildirilen günahlardan maksad küçük günahlardır. Yâni bir mü'min bir Umre yapar, bir süre sonra tekrar Umre yaparsa ikinci Umre, bu süre zarfında işlenen küçük gü-nahlara keffâret olur. Cuma namazı hakkında da böyle rivayetler vardır. O rivayetler de böyle yorumlanmıştır.
Mebrûr Hac'dan maksad makbul hac'tır. Bâzılarına göre Meb-rûr Hac ile kasdedilen mânâ, hac ibadetiyle meşgul olunduğu sürece bütün günahlardan uzak kalınarak ifâ edilen hac'dır. N e-v e v î bu son yorumu tercih etmiştir. K u r t u b î de: Mebrûr hac ile ilgili yapılan yorumlar birbirine yakın mânâlardır. Hepsinden çıkan sonuç şudur; Mebrûr hac, mükemmel bir şekilde, bütün hükümlerine riâyet edilerek istenilen biçimde ikmâl edilen hac'tır, der.

2889) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü <z«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kim bu beyt'i (Yâni Ka'be-i Muazzama'yı) hac (ziyaret) eder de (bu ibâdetle meşgul olduğu sürece) cinsel ilişki, şehvanî lâflar ve günah işlemezse o kimse (günahlardan temizlenip) annesinin kendisini doğurduğu (günkü) duruma dönüşür." [9]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Müslim1 de rivayet etmişlerdir. M ü s 1 i m'in bir rivayetinde; oİJI &i jî£ m - "Kim bu Beyt-i Şerife gelirse" ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde Hac ve Umreye şümullüdür. Buna göre Umre de bu şartlar dâhilinde ifâ edilirse ayni sevabı sağlar.
Hadiste geçen "Yerfüs" fiilinin masdarı olan "Refes" cinsel ilişki demektir. Şehvani söz söyleme ve çirkin lâf etme mânâlarına da gelir. El-Ezhe ri: Refes, erkeğin kadından arzuladığı her türlü sevişme mânâsını ifâde eder, demiştir.
Bakara sûresinin 197. âyetinde; "Hac'ta refes, fusûk ve cidalyoktur" buyuruluyor. Kadı Iyâz: Bu âyette geçen Refes'ten maksad cinsel ilişkidir. Cumhurun görüşü budur. Hadisteki Refes de bu mânâyadır, demiştir. El-H&fız: Bence açık olan yorum şudur: Hadisteki Refes'den maksad sadece cinsel ilişki değil, daha geniş mânâdır. Yâni cinsel ilişki, şehvanî sözler ve çirkin lâflardır, der.
Hadîste geçen "Yefsuk" fiilinin masdan olan fısk ve fusûk ise ibâdet ve taât yolundan sapmak manasınadır. Burada hatâ ve günâh işlemek mânâsına yorumlanmıştır.
Hülâsa cinsel ilişki, kadınla sevişmeye âit sözler ve çirkin lâflar etmeden ve günâh işlemeden hac ibâdetini sırf Allah rızâsı için ifâ eden bir mü'min annesinden doğduğu gün gibi bütün günâhlarından arınmış olur. Hadîs bu büyük müjdeyi vermektedir.
El-Hâfız, el-Fetih'te: Yâni kişi günâhlardan arınmış olur. Hadîsin açık olan mânâsı, küçük ve büyük bütün günahların bağıs-lanmasıdır. Bu mânâyı teyid eden başka hadîsler de vardır, diyor.
Allah cümlemize böyle hac ve Umre ibâdetini ifâ etmeyi nasib eyle. [10]

4- Rahl (Deve Palanı) Üstünde Hac Yolculuğu Babı

2890) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eski bir palan ve dört dirhem eder veya etmez bir örtü üstünde hac yolculuğu etti ve t Allahım! (Bu), riyasız ve gösterişsiz bir hac'dır (veya bunu ri-yasız ve gösterişsiz bir hac kıl), dedi." [11]

İzahı

B u h â r i bu hadîsin baş kısmını başka bir senedle E n e s (Radıyallâhü anhJ'den rivayet etmiştir. Buhar î'deki metin şöyledir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir palan üstünde hac yolculuğu etti. O'nun biniti, azığını ve yolculuk eşyasını da taşırdı."
Müellifimizin senedindeki râvî Yezîd bin Ebân zayıftır.
Hadîste geçen "Rahl" deve palanı manasınadır. Binit olarak kullanılan deveye de "Râhile" denilir.
Katîfe ı Kadife mânâsına geldiği gibi örtü mânâsına da gelir. Hadîsin ifâde tarzı ikinci mânâya daha uygundur. Bu takdirde bundan kasdedilen mânâ, deve palanı üstüne atılan örtüdür. Şu halde hadisden kasdedilen mânâ şöyledir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mütevazı bir şekilde hac yolculuğu etti. O'nun binitinin palanı eski idi ve palanın üstündeki örtü de yaklaşık olarak dört dirhem değerinde idi.
Katîfe kelimesi elbise mânâsma kullanılmış olabilir. Bu takdirde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstündeki elbisenin ancak dört dirhem değerinde olduğu ifâde edilmek istenmiştir.
Hadis, hac yolculuğunun gösterişten ve riyakârlıktan uzak tutulmasının önemini ifâde eder. Şu noktayı da belirteyim: Gösterişsiz ve mütevâzi bir kıyafetle yolculuk etmek ayrı şey, kirli ve pis kokulu elbise veya araçla yolculuk etmek ayrı şeydir. Yâni hac yolculuğuna çıkan kimsenin temizliğe son derece dikkat etmesi kaydıyla mütevâzi ve gösterişsiz bir halde olmalıdır.
Hadîsin son kısmında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âit cümle iki şekilde yorumlanabildiği için bu duruma parantez içiifâde ile işaret ettim. Her iki yoruma göre bu cümleden maksad yapılan hac ibâdetinin kabul olunmasını dilemektir.

2891) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhimâ)'d*n; Şöyle demiştir :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Mekke ve Medine arasında (hac yolculuğu ediyor) idik. (Yolculuk esnasında) bir dereden geçtik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Bu, hangi deredir, diye sordular. Sahâbîler (Radıyallâhü an-hüm) :

— El-Ezrak deresidir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Musa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki parmağım (n uçlarını) iki kulağına koyup yüksek sesle Lebbeyke duasını okumak suretiyle Allah'a niyaz ederek bu dereden geçerken gözümün önündedir, buyurdu (ve Musa'nın saçlarının uzunluğunu anlattı. Fakat râvî Dâ-vûd anlatılanı iyice hatırlamıyor). İbn-i Abbâs demiş ki:
Sonra ba yolculuğumuza devam ettik. Nihayet bir dağ yolunun (veya bir dağ geçitinin) üstüne vardık. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (orada da) :
Bu, hangi dağ yolu (veya geçiti)dir? buyurdu. Sahâbiler (Radı-yallâhü anhüm) :
(Bu), Herşâ veya Lift yolu (veya geçitlidir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Yûnus (Aleyhisselâm) kırmızı bir deve üstünde, yünden mamul bir cübbe giymiş, devesinin yuları hurma lifinden örülü ince bir sicim olduğu halde lebbeyke duasını okuyarak bu dereden geçerken gözümün önündedir, buyurdu." [12]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
El Ezrak Deresi, Mekke-i Mükerreme'ye bir mil mesafede bulunan Emeç köyünün arkasında kalır. El-Hâf u'ın beyânına göre bu köyün arazisi tarıma elverişlidir.
Cüâr: Sesi yükseltmek ve yardım istemek, yakarışta bulunmaktır.
Telbiye, Lebbeyke duasını okumaktır. Bu duâ hac ve Umre ibâdeti esnasında yüksek sesle ve bol bol okunur. Bu duanın tamamı ve hükmü ile mânâsı bu kitabın 15. babında rivayet olunan hadisler bölümünde anlatılacaktır.
Seniyye: Dağ yolu ve dağ geçiti gibi mânâlara gelir. Burada bu iki mânâ da muhtemel olduğu için tercemede buna işaret ettim.
Herşâ t Şâm ve Medine yolu üzerinde bulunan bir da-, ğın ismidir. Bu dağ C u h f e yakınlarındadır.
Uft i Mekke ile Me d i n e arasında bulunan Kadid dağının geçiti veya yoludur. N e v e v i' nin beyânına göre KadıIyâz ve el-Matâli sahibi; kelimesinin okunuşu hakkında üç rivayet nakletmişlerdir: Bunlar: Lift, Left ve Lefet'tir.
Hitâm: Deve yularıdır.
Hulbeı Hurma lifinden örülü sağlam ve ince sicimdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in eski peygamberlerden Mûsâ ve Yûnus'u hadîste anılan halde görmesi ve onlara bakar gibi olması buyruğuyla kasdedilen mânâ hakkında mü-teaddid yorumlar ve açıklamalar yapılmıştır. El-Hâf iz, el-Fe-tih'te bu yorumları özetle şöyle anlatır:
1. Bundan maksad Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in onları hakikaten görmesi ve onları bu halde görmesidir. Çünkü peygamberler Allah katında dirilerdir, rızıklanırlar. Bu itibarla dünyalarını değiştirmiş olmalarına rağmen onların hac etmeleri mümkündür. Buna hiç biF mâni yoktur. Nitekim Müslim'in Enes (Radıyallâhü anh) 'den olan bir rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), M i' r a c gecesi Mûsâ peygamberi kabrinde ayakta namaz kılarken görmüştür. M i r â c gecesi peygamberlerin ruhları Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz edildiği gibi hac yolculuğu esnasında da bu iki peygamberin ruhlarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e görünmeleri mümkündür. Peygamberlerin cesedleri ise kabirlerindedir.
2. Eski peygamberlerin dünya hayatında iken ifâ ettikleri ibâdet şekilleri ve hac yolculukları durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e temsilî olarak Allah tarafından gösterilmiştir.Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm); "sanki ben..." ifâdesini kullanmıştır. Yâni "Onlara bakıyor gibiyim, görüyor gibiyim" buyurmuştur.
3. Anılan iki peygamber'in hac yolculukları hâli Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e vahiy yoluyla bildirilmiştir. Bildirilen durum çok kesin, açık ve seçik olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm): "Onların bu hali gözlerimin önündedir" buyurmuştur.
4. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki peygamber'in anılan halde hac yolculuklarını rüyada görmüştü. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hac yolculuğu esnasında bu rüyayı hatırlayınca arkadaşlarına anlatmıştır. Peygamberlerin rüyaları da vahiydir.
E 1 - H â f ı z yukardaki yorumları anlattıktan sonra: Bence en kuvvetli yorum sonuncusudur. Çünkü diğer bâzı hadisler bu yorumu teyîd eder, demiştir. [13]

5- Hacının (Hac İbâdeti Esnasında Ve Yolculuğundaki) Duasının Fadu (Üstünlüğü)

Babı

2892) Ebu Hüreyre (Radtyallâhü ank)'Atn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Setten) :
Hacca gidenler ve Umre'ye gidenler Allah'ın elçileridir. Onlar Allah'a duâ ederlerse, Allah dualarını kabul eder ve onlar Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isterlerse Allah onların günahlarını bağışlar, buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Salih bin Abdillah var. Buhârl onun hadislerinin münker olduğunu söylemiştir.

2893) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhwmâyâzx\ rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) çöyle buyurmuştur:
Allah yolunda (kâfirlerle) savaşa giden, hacca giden ve Umre'ye giden kimseler Allah'ın elçileridir. Allah bunları (ibadete) davet etti, bunlar da Onun dâvetine icabet ettiler ve bualar Allah'tan dilekte bulundular, Allah da onlara dilediklerini verdi.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun seaedi haMt'dir. R&vi tznrân'ın sık&h&ı, yâni güvenilirliği ihtilaflıdır.

2894) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü a«*)'den rivayet edildiğine göre:
(Bir kere) kendisi Umre'ye gitmek için Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den izin istedi. Peygamber de kendisine izin verdi ve ona şöyle buyurdu:
Ey kardeşciğim! Sen duanın bir parçasına biii ortak et ve bizi (duadan) unutma.*'

2895) Ebü'd-Derdâ'nın damadı Safvân bin Abdillah bin Safvân (Ra-dtyallâhü anhümyden rivayet edildiğine göre:
Kendisi (Şam'a giderek) Ebü'd-Derdâ'mn evine varmış ve (evde) Ümmü'd-Derdâ (Radıyallâhü anhâ)'yı bulmuş, Ebü'd-Derdâ (Radı-yallâhü anh) ı bulamamış. Ümmü'd-Derdâ kendisine:
Sen bu yıl hacc'a (mı) gideceksin? demiş. Kendisi de: Evet, demiş. Bunun üzerine Ümmü'd-Derdâ (kendisine) demiş ki: O halde Allah'a bizim için hayır duâ et. Çünkü Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Müslüman) kişinin (din) kardeşi için gıyabında (yâni ardından) ettiği duâ makbuldür. O kişinin baş ucunda, duasına âmin, diyen bir (görevli) melek bulunur. O kişi (din) kardeşine hayır duâ ettikçe (görevli) melek: Amîn, (din kardeşin için istediğin) hayrın misli senin için de olsun, der, buyurdu.
Safvân demiş ki: Sonra ben çarşıya çıktım ve Ebü'd-Derdâ'ya rastladım. O da bu hadîsin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bana rivayet etti." [14]

İzahı

Bu bâbm ilk iki hadisi Zevâid nevindendir. Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisine Kütüb-i Sitte'nin diğerlerinde rastlayamadım. Ümmü'-Derdâ ile Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile N e s â î de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadisler hac veya Umre'ye gidenlerin duâlarnın makbul olduğuna delâlet ederler. Son hadîs ise daha umumidir ve bir müslümanın din kardeşine ardında ettiği duânm makbul olduğuna delâlet eder. Kişinin din kardeşine gıyabında ve ardından duâ etmekten maksad kendisi için duâ edilen kişinin haberi olmadan ona duâ etmektir. Çünkü bu şekilde edilen duâ riya ve gösterişten daha uzak ve ihlâslı olur. Şu halde kendisi için duâ edilen kimse duâ edilen yerde hazır bulunsa bile onun işitmiyeceği bir gizlilik içinde edilen duâ yine ardından edilen duâ sayılır.
Âmîn sözünün mânâsı: "Allahım bu duayı kabul eyle" demektir.
Bu ve bundan önceki hadisler müslümanları birbirlerine duâ etmeye teşvik eder.
N e v e v i : Eğer kişi, bir cemaat için duâ ederse ayni sevab ve fazilet hâsıl olun Şayet bütün müslümanlara duâ ederse yine ayni faziletin kazanılması kuvvetle muhtemeldir. Selef âlimlerinin bir kısmı kendi nefisleri için duâ etmek istedikleri zaman ayni duayı din kardeşi için ederlerdi. Çünkü din kardeşi için ettikleri duâ makbul olur ve böylece kendileri için de bunun misli kabul olunmuş olurdu, der. [15]

6- Haccin Vâcib Olmasi Şartının Beyânı Babı

Hâl Tercemeleri:
Son hadisin râvîyesi Ümmü'd-Derdâ (R.A.) Ebü'd-Derdâ (R.A.Vın karışıdır. Ona küçük Ümmü'd-Derdâ denilir. îsmi Hüceyme ed-Dımışkiyye'dir. Bir kavle göre ismi Cüheyme'dir. Tabiilerdendir. Kendisi, kocası Ebü'd-Derdâ'dan, ayrıca Selman-i Fârisi ve Ebû Hüreyre'den rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Cübeyr bin Nüfeyr. Mehdi bin Abdirrahmân, Salim bin Ebil-Ca'd, Şehr bin Havseb ve bir çok kimsedir. Hicretin 81. yılı vefat etmiştir. (Eİ-Menhei C. 8, Sah. 194)
Ebü'd-Derdâ (B.A.)'m hâltercemesi 5. hadîs bölümünde geçmiştir.
Safvân bin Abdillah bin Safvân bin Ümeyye bin Halef el-Cumhl el-Mekkl, dedesinden ve Ali (R.A.)'den badis rivayet etmiştir. (Ayrıca Ümmü'd-Derdâ ve Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den de hadis rivayetinde bulunmuştur). Râvileri ise Zührl ve EbÜ'z-Zübeyr'dir. El-îcll onun sıka (güvenilir) olduğunu söylemiştir. (Hülâsa : 174)

2896) (Abdullah) bin Ömer (Radtyaüâhü ankiimâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in huzurunda ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Hacc'ı vâcib kılan (şart) nedir? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Hacc'ın vâcib olmasının şartı) azık ve binittir, buyurdu. Adam: Yâ Resûlallah! Hacı(nın vaziyeti) nedir? dedi. Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Hacı, çeşitli sıkıntılar nedeniyle) vücûdu kirli ve güzel kokuları kullanmayı bırakandır, buyurdu.
Başka bir adam ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Hacetin belirtisi) nedir? dedi. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Hac); «Acc ve sece'tir» buyurdu.
(Râvi Vekî demiş ki: Acc'tan maksad, Lebbeyke duasını yüksek sesle okumak ve S ece'ten maksad (kurbanlık) develeri boğazlamaktır."

2897) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyaüâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Âl-i İmrân sûresinin 97. âyetinde geçen); «Onun (yâni Ka'be'nin) yoluna gücü yetenler» buyruğun (daki güç) ten maksad azık ve binittir, buyurmuştur." [16]

İzahı

Tuhfetü'l-Ahvezi'de beyân edildiğine göre I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî, Şafii ve Dâre-k u t n i de rivayet etmişler ve Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Dârekutni de rivayet etmiştir, t b n-i A b b â s' m hadîsinin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt bulunmamakla beraber bunu Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bulamadım.
Birinci hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Zad: Azık demektir.
Râhile: Yük devesi ve binit olarak kullanılan deve mânâsına gelir. Hacının bineceği diğer vâsıtalar da bu hükmün şümulüne girer.
Şeis: Bedeni kirlenen kimse demektir.
Tef il: Kirlilikten dolayı bedeni fena kokan kimse demektir. Hac yolculuğu esnasında, özellikle eski devirlerde sık sık yıkanma imkânı bulunmadığı için hacı adaylarının vücutları kirli ve fena kokulu olurdu. Bu hâl hacı adayının içinde bulunduğu anormal şartlardan dolayıdır.
Hadisin metninde geçen; "Es-Secc"kelimelerini râvi V e k i açıklamıştır. Tercemede belirttiğim gibi bunlardan maksad Lebbeyke duasını yüksek sesle okumak ve kurbanlıkları kesmektir.
Büdün: Bedene'nin çoğuludur. Bedene kurbanlık olarak kesilen deve ve sığır mânâlarında kullanılır. Burada hacıların kestikleri kurbanlık mânâsında kullanılmıştır. Lebbeyke duasını yüksek sesle bol bol okumak ve kurbanlık kesmek hacc'ın en açık alâmetleri olduğu için "Hac, bunlardır" buyurulmuştur. [17]

Bu İki Hadîsten Çıkarlıan Hüküm Şudur

Hac ibâdetinin bir müslümana farz olmasının şartı onun K a' -be-i Muazzama ve diğer mukaddes yerleri ziyaret edebilmesi için gerekli azık ve biniti temin etmesidir. Â 1 - i î m r â n sûresinin 97. âyetinde "Ka'be'ye gitmeye gücü yetenler" buyruğun-daki güçten maksadın azık ve binit olduğu, ikinci hadîste beyân edilmiştir.

Hac ibâdetinin bir kimseye farz olması için akıllı olmak, erginlik çağına varmak,, deli olmamak gibi bir takım şartlar vardır. Bu şartların gerçekleşmesi hususunda dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. Bunların dışında her mezhebe göre bâzı şartlar aranır. Bu hususta gerekli bilgi almak için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir. Biz burada sadece hadîste anılan azık ve binit şartları konusundaki ilmî görüşleri beyan etmekle yetinmek istiyoruz. Şöyle ki:
Miftâhü'1-Hâce yazan bu hadîslerin açıklaması bölümünde Özetle şöyle der:
"Bu babın hadîsleri, azık ve binit teminine gücü yeten kimseye hacc'ın vâcibliğine delâlet eder. Ibn-i Abbâs, tbn-i Ömer, Sevri ve fıkıhçıların çoğu böyle hükmetmişlerdir. Bu gruba göre binitin bulunması hacc'ın vâcib olması için şarttır, tbn-i Zübeyr, Ata, İkrime ve Mâlik'e göre İstitâa, yâni K a' b e * ye gitmeye güç yetmeden maksad hacının sağlığının yerinde olmasıdır. Yâni bu kelime sağlık mânâsına yorumlanmıştır. Bu itibarla yaya olarak M e k k e' ye gidebilen bir kimse Mâlik'e göre hac ibâdetini ifâ etmekle mükelleftir, hac böyle kimseye vâcibtir. Binitin temini şartı yoktur. Keza, azık bulamayan ve dilenmek suretiyle yiyecek ihtiyacını temin edebilen kimse de böyledir. Yâni Mâlik, böyle kimseye de hacc'ın vâcibliğine hükmetmiştir."
A 1 - i I m r â n sûresinin 97. âyetinde hacc'm vâcib olması için şart koşulan İstitâa, yâni hacı adayının K a' b e'ye gitmeye gücünün yetmesi hususunda icmâ vardır. Bütün âlimler bu noktada ittifak halindedir. Ancak güç yetmeden neyin kasdedildiği hususunda ihtilâf ve görüş aynlığı vardır. Şöyle ki:
1. Hanefiler'e göre İstitâa, hacı adayının azık ve binit bulmaya gücünün yetmesidir. Bunların, hacı adayının borcundan, mesken giyecek, san'atkânn tezgâh ve âletleri gibi ihtiyaçlarından ve çoluk çocuğunun hac süresine âit nafakasından fazla olması şarttır. Hacı adayının binitinin de örf ve âdete göre onun durumuna elverişli olması şarttır. Bu gün memleketimizden gidecek hacı adaylarının bineceği vâsıta gayet tabiî deve, at gibi şeyler değil, karayolu vâsıtaları, uçak ve vapurdur. Binitin bulunması şartı, memleketi Mekke' den en az üç konak uzakta bulunanlar içindir. Mekke'ye daha yakın mesafede oturan ve yürüyerek M e k k e' ye gidebilen bir kimse için binitin bulunması şart değildir. Yukarda anılan ihtiyaçlarından fazla olarak azığı temin edebildiği takdirde kendisine hac farz olur.
2. Şâfiîler ile Hanbelîler'in görüşleri de H a -n e f i 1 e r' in görüşüne yakındır. Yâni bu iki mezheb âlimleri de hacı adayının çoluk çocuğunun nafakasından, zaruri ihtiyaçlarından fazla olarak azık ve binit bulabilmesini şart gösterirler. Aksi takdirde hac vâcib değildir.
3. Mâlik'e göre hacı adayının azık ve binite muktedir olması şartı yoktur. M e k k e' ye herhangi bir şekilde gidebilen kimseye hac vaciptir. Yürüyerek M e k k e' ye gidebilen kimsenin memleketi üç konaktan fazla uzak olsa bile yine hacc'a gitmesi vâcibtir. Ancak yolculuk yapması hâlinde büyük güçlük ve zorluk çekecek durumda olan kimse için hac vâcib değildir.
Yukarda özlü olarak anlatılan görüşleri etraflıca öğrenmek isteyenler fıkıh kitablarına baş vurmalıdır. [18]

7- Kadın Bir Velisi (Yâni Eşi Veya Mahremi Olan Bir Erkek) Olmaksızın Hacc'a Gidebilir (Mi?), Babı

2898) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radıyallâkü onA/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kadın, üç günlük ve daha fazla mesafeye yolculuk edemez. Meğer ki babası, erkek kardeşi, oğlu, kocası veya mahremi olan (başka) bir erkeğin beraberinde ola."

2899) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah'a ve âhiret gününe inanan hiç bir kadına, beraberinde mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde tek bir günlük mesafeye yolculuk etmesi helâl değildir." [19]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r I, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîse göre bir kadının beraberinde kocası veya mahremi, yâni nikâhlanması ebedî olarak haram olan bir erkek bulunmaksızın üç günlük veya daha uzak mesafeye yolculuk etmesi haramdır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet

etmişlerdir. Bu hadise göre ise kadının, beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde bir günlük mesafeye yolculuk etmesi haramdır.
Mahrem: Kan, sıhrî yakınlık veya süt emzirmeden dolayı nikâhlanması ebedî olarak haram olan kimse demektir. Meselâ kadının babası, erkek kardeşi, kardeşinin oğlu, amcası, dayısı, dedesi, kayın babası, üvey oğlu, süt babası, süt erkek kardeşi, süt oğlu o kadın için mahrem sayılır. Çünkü kadın bunların hiç birisiyle hayatı boyunca katiyyen evlenemez.
Bu iki hadis, bir kadının beraberinde mahremi olan bir erkek veya kocası bulunmadığı halde bir günlük, üç günlük veya daha fazla bir mesafeye yolculuk edemeyeceğine delâlet ederler.
Mahremi veya kocası beraberinde bulunmadığı halde kadının yolculuk etmesinin haram olduğu mesafe hususunda değişik rivayetler mevcuttur. Bu mesafenin bir gün, yarım gün, iki gün, üç gün ve üç gün ile bundan fazla süre olduğuna dâir sahih rivayetler vardır. Avnü'l-Mabûd yazarı bu rivayetleri Müslim' den ve diğer sahih kitablanndan naklen almıştır. Bunları görmek isteyenler anılan kitaba veya Kütüb-i Sitte'ye baş vurabilir. Bunları buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Ben sadece bu rivayetlerin değişikliğinin sebebine dâir bilgiyi aktarmakla yetineceğim.
Avnü'l Mabûd yazarı bu hususla ilgili olarak B e y h a k î' den naklen şöyle der:
Bana öyle geliyor ki, bir defa Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e kadının beraberinde bir mahremi olmaksızın üç günlük yolculuğa çıkması sorulmuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) bunun haram olduğunu bildirmiştir. Kadmm beraberinde bir mahremi yok iken bir günlük mesafeye yolculuk etmesi hükmü başka bir zaman sorulmuş. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna da hayır cevabını vermiştir. Bir başka zaman kadının mahremsiz olarak iki günlük yolculuğa çıkması O'na sorulmuş ve yine hayır cevabı alınmıştır. Diğer bir zaman kadmm bir berîd, yâni yarım günlük bir yolculuğa beraberinde bir mahremi bulunmadığı halde çıkması hükmü O'na sorulmuş ve yine hayır cevabı verilmiştir. Bu itibarla her sahâbî, işittiği buyruğu rivayet etmiştir. Ayni sahâbînin muhtelif rivayetlerde bulunması sebebine gelince o sahâbî muhtelif yerlerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den işittiği ce-vabları ayrı ayrı zamanlarda rivayet etmiştir. Bu rivayetlerin hepsi sahihtir. Bunların hiç birisinde mesafe tahdidi yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bir mesafe tahdidi koymayı kas-detmemiştir. Hülâsa bu rivayetlerden çıkan sonuç şudur: Kadın, kısa veya uzun bir yolculuğa, beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde çıkamaz. Bu yolculuk yarım gün, bugün, iki gün, üç gün veya daha fazla sürsün hepsi aynidir. Çünkü Müslim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet ettiği şu hadis'te süre yoktur: «Bir mahreminin beraberinde olmaksızın hiç bir kadın yolculuk edemez.»
Bu rivayet yolculuğun kısasına da uzununa da şümullüdür.
Hacc'ın farz kılındığına dâir; "Kâ'be'yi hac (ziyaret) etmek Allah'ın insanlar üzerinde (farz) bir hakkıdır..." âyet umûmi olduğu için İslâm ümmeti,- kadına, gücü yettiği zaman hacc'ın farz olduğu noktasında icmâ etmiştir. Kadının gücünün yetmesi durumu erkeğin gücünün yetmesi durumu gibidir. Lâkin âlimler kadına hacc'ın farz olması için beraberinde bir mahreminin bu-lunması şartı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Ebû Hanife'ye göre kadının ikâmet ettiği yer ile Mekke arasındaki mesafe üç konak veya daha fazla ise kendisine hacc'ın vâcib olması için beraberinde bir mahreminin bulunması şarttır. Fakat bu mesafe üç konaktan az olduğu takdirde kadının beraberinde bir mahremi olmasa bile kendisine hac vâcibtir. Hadîs ehli ile re'y ehlinden bir cemaat da Ebû Hanife' nin görü-şündedir. Hasan-i Basrî ile Nahai' den de bu görüş rivayet edilmiştir.
2. Atâ, Saîd bin Cübeyr, İbn-i Şirin, Mâ-. lik, Evzâî ve meşhur kavlinde Şafii: Kadına hacc'ın. vâcib olması için beraberinde bir mahreminin bulunması şart değildir. Şart olan şey, kadının nefsinin güvence içinde olmasıdır, demişlerdir. Şafiî* nin arkadaşları demişler ki, bu güven kadına kocası, veya mahremi olan bir erkek ya da güvenilir bir kaç kadının refakat etmesi ile oluşur. Bu üç refakatçıdan biri olmadıkça Ş â f i î' ye göre kadına hac vâcib değildir. Şayet refakatçi güvenilir bir tek kadın ise Ş â f i i' ye göre kadın hac vâcib değildir. Lâkin o güvenilir refakatçi kadınla beraber hacc'a gitmesi caizdir."
Kurtubi de: Yukardaki ihtilâfın sebebi bu hadislerin zahirinin
hacc'ın farziyetine dâir; âyetinin zahirine muhalif görülmesidir. Çünkü bu âyetin zahirine göre hac ibâdeti M e k k e' ye gitmeye bedenen güçlü olan herkese farzdır. Bir mahremi refakat etmeyen kadın vücutça M e k k e ' ye gitmeye muktedir ise bu âyete göre hac ona vâcibtir. Bu hadislerin zahiri bu hükme muhalif görülünce âlimler görülen ihtilâfın giderilmesi hususunda değişik yorumlar yapmışlardır :
Ebû Hanîfe ve onun görüşünde olan âlimler bu hadîsleri yukardaki âyette geçen "İstitâa = Gücün yetmesi'* sözünü kadınlar açısından açıklayıcı kılmışlardır. Yâni kadınların M e k k e' ye

gitmeye güçlerinin yetmesi sadece vücutça sağlıklı olması değil, ayni zamanda beraberinde bir mahreminin bulunması imkânına sâhib olmasıdır.
- Mâlik ve onun görüşünde olan âlimlere göre bu hadislerde vâcib olan yolculuklara değinilmemiştir. Âyetteki "îstitaa" Mekke'ye güven içinde gitmeye bedenen gücün yetmesi anlamım taşır. Bu hususta erkekler ile kadınlar arasında bir ayırım yoktur. Anılan hadislere cevaben şöyle de denilmiştir: Bu hadîsler yol emniyeti olmadığı zaman anlamına yorumlanmıştır. Ez-Zerkanî böyle demiştir, der.
El-Menhel yazarı da dört mezheb âlimlerinin konuya ilişkin görüşlerini ayrıntılarıyla ve delilleriyle birlikte anlatmaktadır. Bunu buraya aktarmak çok geniş yer alır. Bu itibarla mezheblerin görüşlerinin özetlerini nakletmekle yetineceğim.
El-Menhel yazarı özetle şöyle der:
1. Hanefî âlimlere göre bir kadın, beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek bulunmadığı halde üç günlük veya daha fazla mesafeye yolculuk edemez. Fakat bundan az mesafeye beraberinde bunlardan kimse olmaksızın yolculuk etmesi caizdir. Bu itibarla kadının bulunduğu yer ile Mekke arasındaki mesafe üç günlükten az ise kadın, beraberinde kocası veya mahremi bir erkek bulunmasa bile hacc'a gidebilir. Şayet bu yer ile Mekke arasındaki mesafe üç günlük veya daha fazla ise beraberinde kocası veya mahremi olan bir erkek yok iken kadının hacc'a gitmesi caiz değildir. Kadın anılan yakınlarından birisini beraberinde götüremediği takdirde hacc'a gitmeye güçlü sayılmaz ve dolayısıyla ona hac vâcib olmaz.
2. Şâfiiler'e göre kadının yolculuk edeceği mesafe ne olursa olsun beraberinde bir mahremi veya kocası yok iken yolculuk edemez. Hanbelîler'in görüşü de böyledir. Bu iki mezheb âlimlerine göre hac yolculuğu da böyledir. Yâni kadının beraberinde kocası veya mahremi olan erkeklerden biri bulunmadıkça ona hac ibâdeti vâcib olmaz. Şafiî mezhebine göre kadın güvenilir bir kaç kadının refakatinde hacc'a gidebilir ve böyle refakatçi bulduğu takdirde ona hac vâcib olur. Kadının bulunduğu yer üe Mekke arasındaki mesafenin yakınlığı veya uzaklığı fark etmez.
3. M â 1 i k' i âlimlere göre kadının beraberinde kocası veya bir mahremi yok iken 24 saatlik mesafeye mubah bir yolculuk veya nafile hac yolculuğu edemez. Fakat farz olan hac yolculuğu mesafesi 24 saat veya daha fazla olduğu takdirde kadının beraberinde kocası veya mahremi olmayıp da güvenilir yol arkadaşları var ise ona hac vâcibtir. Ona refakat eden arkadaşlan güvenilir kimseler olduktan sonra ister bir grup erkek olsun ister bir grup kadın olsun fark etmez. Keza kadın genç olsun yaşlı olsun hüküm aynidir. Şayet kadının bulunduğu yer ile Mekke arasmdaki mesafe bir günlük ve bir gecelikten az ise anılan refakatçi bulunmasa bile kadın hacc'a gidebilir. Hattâ hacc'ın diğer şartları tahakkuk ettiği takdirde ona hac ibâdeti farz olur.

2900) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre (bir gün) bir bedevi, Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Sellemyin yanma gelerek:
(Yâ Resûlallah!) Ben şöyle şöyle bir savaşa (katılmak için) yazıldım. Halbuki, karım hacc'a gitmek üzeredir, (Ne buyurulur?) dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Adama) :
O halde sen karınla beraber hacc'a gitmek üzere geri dön, buyurdu." [20]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Onların rivayet ettikleri metin uzuncadır ve onda, kadının beraberinde bir mahremi olmaksızın yolculuğa çıkmasının ve yanma yabancı bir erkeğin girmesinin yasaklığma dâir hükümler de vardır.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: "Soru sahibinin ve karısının isimlerine dâir bir bilgi edinemediğim gibi adamın ismini yazdırdığı savaşın hangi savaş olduğunu da tesbit edemedim. Bâzı âlimler bu hadîsi delil göstererek: Yolculuğa çıkacak kadının beraberinde bir mahremi bulunmadığı zaman kocasının ona refakat etmesinin vâcibliğine hükmetmişlerdir. A h -m e d de böyle hükmetmiştir. Meşhur kavle göre kocası refakat etmeye mecbur değildir. Şayet kocası masrafının karısı tarafından karşılanmasını taleb ederse kadın bunu kabullenmek zorundadır.
Keza bu hadîs delil gösterilerek erkeğin karısını farz olan hac ibâdetinden alakoyma hakkına sâhib olmadığına hükmetmişlerdir. A h m e d böyle hükmedenlerdendir. (Hanefî âlimler de kadının beraberinde bir mahremi bulunduğu takdirde kocasının kendisini farz olan hac'tan men edemeyeceğine hükmetmişlerdir.) Şafiî mezhebinin en sahîh kavline göre hac ibâdetinin geciktirilmesi caiz olduğu için erkek karısını farz haçtan alakoyabilir. îbnü'l-M ü n z i r erkeğin karısını bütün seferlerden men etme hakkına sâhib bulunduğu yolunda icmâ'ın varlığım

söylemiştir. Ancak vâcib olan sefer hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.
N e v e v î de: Bu hadîs en önemli işin diğer önemli işlere tercih edilmesinin gerekliliğine delâlet eder. Nitekim sözü edilen adamın karısıyla beraber hacc'a gitmesi savaşa gitmesine tercih edilmiştir. Çünkü kadına başkasının refakat etmesi mümkün değildi. Fakat adamın yerine başkasının savaşa katılması mümkündü, der." (El-Fe-tih'ten yapılan nakil bitti.)
Buhâri' nin şerhlerinde beyân edildiği gibi bu hadîste sözü edilen adam savaşa gönüllü olarak katılmak için ismini mücâhidler defterine yazdırmış ve savaşa katılması kendi ihtiyarına kalmış olsa gerek. Hadisteki ifâde tarzı da bunu teyid eder. Çünkü gerek müellifimizin rivayetinde ve gerekse Buhâri' nin Cihâd bölümün-
deki rivayetinde adam"Ben şöyle bir savaşa yazıldım*1 der. Yâni ben şöyle bir savaşa katılmak için ismimi mücâhidler defterine yazdırdım. Şu halde adam devlet tarafından çağırıldığı umûmi veya özel bir seferberlik için yazılmış asker durumunda değildi. Bu nedenledir ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın, savaşa gitme işini bırakıp karısıyla beraber hacc'a gitmesi emrini vermiştir. [21]

8- Hac, Kadınların Cihâdıdır, Babı

2901) Âi§e (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Şöyle demiştir :
Ben (bir defa) :
Yâ Resûlallah! Kadınlara (farz olan) bir cihâd var (mı?) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet. Onlar üzerine çarpışmasız bir cihâd vardır: Hac ve Umre,
buyurdu." [22]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. N e s â î' nin rivayetine göre :
"Âişe (Radıyallâhü anhâ) (bir kere) ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Yâ Resûlallah! Biz de sizlerle beraber çıkıp cihâd edemez iniyiz? Çünkü ben Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen ibâdetler içinde kâfirlerle savaşmaktan daha sevablı bir ibâdet nevini bilmiyorum, demiş. Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kadınlar için cihâdın en güzeli ve en iyisi makbul bir hac etmektir, buyurmuştur.*'
Bu hadis, cihâdın kadınlara farz olmadığına, onlara hac ve Umrenin farz olduğuna ve bu ibâdetlerin onlar için cihâd sevabını taşıdığına delâlet eder. Ancak şu var ki, Buhârî ve Nesâî1-nin rivayetinde Umre'den söz edilmemektedir. Buhârî' nin rivayet ettiği hadîs meali şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi: Yâ Resûlallah! Biz cihâdı amellerin en faziletlisi olarak biliyoruz. Biz cihâd'a (yâni düşmanla çarpışmaya) katılamaz mıyız, diye sormuş ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır, siz cihâda katılamazsınız. Siz kadınlar için en faziletli cihâd, makbul hac ibâdetidir, buyurmuştur."
Bu hadis, mücâhidler savaşa gittikleri zaman kadınların onlara refakat etmesini yasaklamaz, maksad bu değildir. Gaye kadınların zayıflığı nedeniyle kâfirlerle çarpışmaya muktedir olmamaları sebebiyle bu sevabtan mahrum olmadıklarını ve onların hac ibâdetleri ifâ etmeleri hâlinde cihâd sevabını kazanacaklarının beyân edilmesidir. Kadınların müslümanlarla beraber savaş seferine katılmalarının meşruluğu Cihâd kitabının 37. bâbmda rivayet edilen 2856. hadîste ve izahı bölümünde belirtilmiştir. Oraya bakılabilir.
Hacc'ın cihâda benzetilmesi sebebi, hac yolculuğunun cihâd yolculuğu gibi vücûda zor gelmesi, malî bir takım harcamalara sebeb olması ve bir takım sıkıntılara katlanmayı gerektirmesidir.

2902) Ümmü Seleme (Radtyallâhü ankâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Hac, zayıf olan her (müslüman) kişinin cihâdıdır." [23]

İzahı

Bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt yoktur.Fakat Kütüb-i Sİtte'nin kalanlarında buna rastlamadım. C&miÜ's-Sağîr'de bu hadisin İbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiği belirtilmektedir. Yâni başkaca kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir işaret yoktur. Bu da bu

hadîsin Zevâid nevinden olması ihtimalini kuvvetlendirir. Allah daha iyi bilir. Bu hadîs de zayıf, yâni savaşmaya ve düşmanla çarpışmaya muktedir olmayan kimseler için hacc'ın bir nevî cihâd faziletini taşıdığını bildirir. Hac yolculuğunun cihâd yolculuğuna benzetilmesi sebebini yukarıdaki hadisin izahı bölümünde belirttim. Tekrarlamaya gerek yoktur. [24]

9- Ölü Yerine Hac Etmek Babı

2903) (Abdullah) bin Abbâs (Raâtyallâhü <mhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resttlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bir adamı AHahım ben Şübrüme yerine senin emrine ama-
deyim, çağrına icabet ettim" duasını okurken işitti ve bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
— Şübrüme kimdir? buyurdu. Adam:
— Benim bir yakınımdır, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
— Sen (kendi nefsin için) hiç hac ettin mi? diye sordu. Adam:
— Hayır, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selİem) :
— Şu halde sen bu hacc'ı kendi nefsin için yap, sonra Şübrüme yerine (gelecek yıllarda) hac İbâdetini yap, buyurdu. [25]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, îbn-i Hibbân ve Bey-h a k î de rivayet etmişlerdir. îbn-i Hibbân ve Beyha-k î bu hadîsin senedinin sahih olduğunu söylemişler ve B e y h a -k î bu konuda bundan daha sahih bir hadîsin bulunmadığını söylemiştir. Şafii de bu hadîsi Ebû Kılâbe' den mevkuf, yâni İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm eseri ve sözü olarak rivayet etmiştir.
Şübrüme yerine hacc'a giden adamın isminin N ü b e y ş e bin Abdillah olduğu söylenmiştir.
Şübrüme adına Lebbeyke duasını okuyan adama Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sorduğu soru şekli Ebû D âv û d' un rivayetinde; "Sen kendi nefsin İçin (daha önce) hac ettin (mi)?" şeklindedir. [26]

Hadisten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

Kendi nefsi için hac ibâdetini ifâ etmemiş olan bir kimse başkası adına hac etmek üzere ihrama girse bile bu ihramı ve niyeti kendi adına değiştirmekle mükelleftir. Çünkü başlamış olduğu hacc'ı ancak bu şekilde kendi adına çevirebilir. Hüküm bu olunca, kendisine hac ibâdeti farz olmuş olsun veya olmasın kendi adına hac etmemiş iken ölü veya diri bir kimse adına hacc'a gidemez. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Şübrüme adına Lebbeyke duasını okuyan adama hac ibâdetinin kendisine farz olup olmadığım veya Şübrüme' nin hayatta olup olmadığını sormadan, bu hacc'ı kendi adına çevirmesini emretmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in soruşturma yapmadan bu hükmü buyurması, bunun genelliğine delâlet eder. [27]

Kendi Adına Hac Etmemiş Bir Kimsenin Başkası Adına Hac Etmesine Dâir İlmî Görüşler

1. Şâfiîler, Hanbelîler, £ v z â î ve Ishâk bu hadîsin hükmü ile amel ederek: Kendi adına hac etmemiş iken başkası adına hac ibâdetine başlayan bir kimse bu hacc'ı kendi adına çevirmek ve bu şekilde tamamlamakla mükelleftir, niyet ettiği kimse adına hac etmiş sayılamaz, demişlerdir.
2. Ahmed bin Hanbel' den yapılan diğer bir rivayete göre bu şekilde başlanan hac ihramı ne adamın kendi hacc'ı için ne de niyet ettiği kimse için sahih ve geçerli sayılamaz.
3. Hanefiler ile Mâlik: Kendi nefsi için hac ibâdetini ifâ etmemiş bir kimsenin başka bir kimse adına hacc'a gitmesi mekruhtur, demişler ve hadîsteki emri mendubluk mânâsına yorum-lamışlardır. Ayrıca Hanefiler bu hadîsin senedinin zayıf olduğunu söylemişler. T a h â v i de bu hadisin mevkuf olduğunu, yâni î b n - i A b b â s' in bir eseri olduğunu söylemiştir. Birinci grubun hadîsin senediyle ilgili görüşlerini yukarda anlatmıştım. Tekrarlamaya gerek görmüyorum.
4. S e v r î' ye göre kendi nefsi için hac etmemiş iken başkası adına hacc'a niyetlenip ihrama

giren kimsenin durumuna bakılır: Eğer kendisine hac farz olmuş ise, kendi nefsi için hac etmeden başkası adına hacc'a gitmesi caiz değildir. Şayet kendisine hac farz olmamış ise, başkası adına başladığı hac ibâdeti niyet ettiği kimse adına sahihtir.
Şu noktayı da belirteyim: Müellifimiz bu hadîsi "Ölü yerine hac etmek*' başlığı altında açtığı bu bâbta rivayet etmiştir. Bu duruma göre hadîste sözü edilen ve kendi adına hacc'a başlanılan Şübrü-m e o târihte ölü imiş. Fakat bu hususta hadîsin şerhlerinde bir kayda rastlamadım.

2904) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâydnn; Şöyle demiştir :
Bir adam (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek:
(Yâ Eesûlallah!) Ben babam yerine hac etmek isterim (Ne bu-yurulur?), dedi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet. Baban yerine hac et. Çünkü sen onun yerine hac etmekle onun hayrını artırmazsan şerrini arttırmış olmazsın, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Seneddekl Süleyman, îtm-i Feyrûz Ebû İshâk künyeli olan Süleyman'dır, sıka (yâni güvenilir) bir râvldir.

2905) Ebü'1-Ğavs bin Husayn (bu zât, el-Fur' kabilesinden bir adamdır) (Radtyallâhü öMA/den rivayet edildiğine göre :
Kendisi, hac etmeden Ölen babasının zimmetinde olan bir hac
(ibâdeti borcu) hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e fetva sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de kendisine) :
Baban yerine hacc'a git, buyurdu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu:
Adak orucu da böyledir, (zimmetinde adak orucu bulunan) ölü yerine bu oruç kaza edilir."
Not; Zeyâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Osman bin Ati el-Hu-râsânf bulunur. İbn-İ Muin onu zayıf saymıştır. Onun hadislerinin münker olduğu ve rivayetlerinin bırakıldığı da söylenmiştir. El-Hâküm de: Bu râvt, babMuv dan bir takım mevzu hadisler rivayet etmiş, demiştir. [28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu iki hadis ölü yerine hacc'a gitmenin meşruluğuna delâlet eder. îbn-i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsi de bu hükmü ifâde eder. Hanefiler, Şâfiiler. Hanbeliler, îshâk, Ebû Sevr, Dâvûd, İbnü'l-Münzir ve Mâlikiler' den îbn-i Habîb ölü yerine hacc'a gitmenin meşruluğuna hükmetmişlerdir.
Mâlik ve el-Leys'e göre kimse kimseye bedel olarak hacc'a gidemez. Ancak farz hacc'ı edâ etmeden ölen bir kimse va-siyyet ettiği takdirde onun yerine hacc'a gidilebilir.
Son hadis de, zimmetinde adak orucu bulunup da ifâ etmeden ölen bir kimse yerine bu nevî orucun tutulabileceğine delâlet eder.
Zimmetinde bulunan adak orucunu tutmaçtan ölen bir kimse yerine oruç tutmanın hükmü ve âlimlerin bu husustaki görüşleri 1758, 1759 ve 2133 nolu hadîsler bölümünde anlatıldı. Zimmetinde R a-m a z a n orucu borcu bulunup da kaza etmeden ölen kimse yerine kaza etmenin hükmü ve âlimlerin konuya ilişkin görüşleri ise 1755. hadîs bölümünde anlatıldı. Oraya müracaat edilebilir.
Son hadis râvisi Ebü'1-Ğavs bin Husayn el-H a s - a m i sahâbîdir. Râvisi Atâ el-Hurâsâni1 dir.
Fakat bu râvi ondan hadîs işitmemiştir. Bu itibarla hadisin senedinde bir inkıta', kopukluk vardır. [29]

10- Hayatta Olan Bir Kimse Hacc'a Gitmeye Vücutça Gücü Yetmediği Zaman Onun Yerine Hac Etme (Hükmünün Beyânı) Babı

2906) Ebû Rezîn (Lakît bin Âmir) el-Ukaylî (Radtyallâhü anA rivayet edildiğine göre:
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Babam çok yaşlıdır, ne hacc'a ne Um re'ye ne de yolculuk etmeye (bedenen) gücü yetmez (Ne Duyurulur?), demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de Ebû Rezîn'e) :
Sen baban yerine hac ve umre et, buyurmuştur." [30]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebü Dâvûd, Nesâi, Bey-hakî, îbn-i Huzeyme, tbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bunun hasen - sahih olduğunu. Hâkim de bunun senedinin B u h â r i ile M ü s 1 i m' in şartlan üzerine sahîh olduğunu söylemişlerdir.
Hadîste geçen; kelimesi "Zıan, Zaan ve Za'n" şeklinde okunabilir. İlk okunuşu S u y ü t i, diğer iki şekli S i n d î naklet-mişlerdir. Bu kelime binek hayvanı, binit üstünde tutunmak ve yolculuk etmek mânâlarına gelir. Burada yolculuk etmek vd binit üstünde tutunmak mânâsında kullanılmıştır. [31]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan bu hadisin açıklaması bahsinde özetle şöyle der:
"Bu hadîs, hac ve umre ibâdetlerini ifâ etmeye bedenen gücü
yetmeyen kimse yerine bu görevin yapılmasının câizliğine delâlet
eder. Peygamber'in "Baban yerine umre yap" emrini, Ş â f i î 1 e r
ile Hanbeliler delil göstererek umre'nin de hac gibi farz olduğuna hükmetmişlerdir. Müslim, Ahmed bin Hanb e 1' den şu sözü işittiğini söylemiştir : "Umre ibâdetinin vâcibliği konusunda bundan daha güzel ve daha sahih bir hadîs bilmiyorum."
Hanefiler ile Mâliki ler, umre'nin sünnet olduğunu söylemişler ve hadîse cevaben: Başkası yerine hac ve umre yapmak, yapan kimse üzerine vâcib değildir. Bu itibarla açık olan yorum, bu hadisteki emrin mendubluk için olduğunu söylemektir, demişlerdir. Hadis böyle yorumlanınca, umre'nin farziyetine delîl olamaz."
Hacc'a gitmeye bedenen gücü yetmeyen kimseye bedel olarak hacc'a gitmek hükmüne dâir ilmî görüşleri bu babın son hadisinin izahı bölümünde anlatmaya çalışacağım.

2907) Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâyd&n; Şöyle demiştir:
(Veda hacc'ı esnasında) Has'a m (kabilesin) den bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına gelerek:
Ebû Rezin (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Ebü Rezin'In ismi Laklt bin Amir bin Sabıra'dır. Bu zât sahâbîdir. 24 aded hadisi vardır. Râvlleri, oğlu Âsim ve kardeşi Hades oğlu Vekî'dir. Sünen sahib-leri onun hadislerini rivayet etmişler. Buhar! de Târih'te onun rivayetlerini almıştır. (Hulâsa: 323)
Yâ Resûlallah! Benim babam cidden çok yaşlı, ihtiyardır, buna-mıştır. Allah'ın kullarına farz kıldığı hac babama da erişmiş (yâni farz olmuş) tur. Halbuki bu farizayı edâ etmeye (bedenen) gücü yetmez (binek hayvanı üstünde duramaz). Onun yerine hac farizasını benim ifâ etmem ona kâfi gelir mi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet, buyurdu."

2908) Husayn bin Avf (Kadtyallâkü o* A J'den: Şöyle demiştir: Ben (bir kere) :
Yâ Resûlallah! Babama hac (farizası) erişti. Halbuki babamın hacc'a bedenen gücü yetmez, meğer ki binit üstünde bağlana, dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir saat sustu. Sonra:
Babana bedel olarak sen hacc'a git, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Muhammed bin KÜreyb bulunur. Ahmed: Bu râvinin hadisleri münkerdir, Husâyobin Avf <R.A.V-den acâib hadisler getirir, demiştir. Buhâri de : Onun hadisleri münkerdir. rivayetlerine itiraz vardır, demiştir. MÜteaddid zâtlar onun zayıflığını söylemişlerdir.

2909) tbn-i Abbâs'ın kardeşi el-Fadl (bin Abbâs) (Radıyaîlâhü an-A«m)'den rivayet edildiğine göre :
Kendisi (Veda hacc'ında) Kurban bayramının ilk günü sabahı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in redif'i idi (Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bindiği devenin arka kısmına onu bindirmişti). Bir ara Has'am (kabilesin) den bir kadın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vararak:
Yâ Resülallah! Allah'ın kullan üzerinde hac hususundaki farizası babama çok yaşlı ve ihtiyar hâlinde erişti (Yâni babama bu halde iken hac farz oldu). Babam (hayvana) binemez (deve üstünde duramaz) haldedir. Ben ona bedel olarak hac edebilir miyim? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Evet, (edebilirsin!) Çünkü eğer babanın zimmetinde bir (kul) borcu olsaydı sen onu öderdin, buyurdu." [32]

İzahı

Has'am kabilesine mensup kadının, hacc'a gidemeyecek durumdaki babası yerine kendisinin hacc'a gidip gidemeyeceğine dâir sorusu ile buna Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından verilen cevâba ait 2907 ve 2909 nolu iki hadîsin meali ve ifâde ettikleri hükümler hemen hemen aynidir. Bu iki hadîs arasındaki fark birincisinin râvîsinin Abdullah bin Abbâs ve ikincisinin râvisinin ise el-Fadl bin Abbâs (Radıyaîlâhü anhüm) olmasıdır. Bu iki hadîs Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd. Tirmizî, Nesâî, Mâlik, Şafii ve D â -r i m i tarafından da rivayet edilmiştir.
Tirmizî bu hadîsi el-Fadl (RadıyaHâhü anh) 'den rivayet ettikten sonra: Bu hadis Abdullah bin Abbâs (Radıyaîlâhü anh) 'dan da rivayet edilmiştir. B u h â r i bu konuda yapılan rivayetlerin en sıhhatlisi Abdullah bin Abbâs'ın. el-Fadl bin Abbâs aracılığıyla Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'don olan rivayetidir, dedi, diyerek bilgi verir.
El-Hâfız da: Buhârî'nin el-Fadl (Radıyallâhü anh) 'eten olan rivayeti tercih etmesi sebebi şudur •. Hadîste söaü edilen kadın, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *e müracaat ettiğinde el-Fadl (Radıyaîlâhü anh) Peygamber (Aleyhi' s-salâtü ve's-selâm)'in beraberinde ve O'nun devesi üstünde O'nun arkasında kalan tarafa binmiş durumda idi. îbn-i Abbâs ise o sıralarda hasta hacılarla beraber Müzdelife' den M i n â' ya gitmişti. Bu itibarla bu hadisi bilâhare el-Fadl bin Abbâs, kardeşi Abdullah'a rivayet etmişti, der.
Has'am: Yemen tarafında bir kabile ismidir. [33]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Binek hayvanı kuvvetli olduğu takdirde ona iki kişinin beraber binmesi caizdir.
2. Büyük zâtların beraberinde ayni hayvana binmek caizdir.
3. Hac yolculuğunda binerek gitmek yaya yürümekten efdaldır.
4. Hadiste baba ve anneye hizmet etmeye, ihtiyaçlarını gidermeye, borçlarını ödemeye ve güçleri yetmediği takdirde onlara bedel olarak hac etmeye teşvik vardır.
5. Kadın, bir erkek yerine bedel olarak hac edebilir.
6. Hayat boyunca devam edecek bir engelden dolayı, .hacc'a gidemeyen bir kimseye bedel olarak hacc'a gitmek meşrudur. [34]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Tekmile yazarı bu konuda şöyle der:
1. Giderilmesi umulmayan bir engel nedeniyle hacc'a gitmeye gücü yetmeyen bir kimseye bedel olarak hacc'a gitmek caizdir. Bu hadîs bunun delilidir. Hanefi ler, Şafiî, Sevri, Ah-med, İshâk, Ebû Sevr. Dâvûd, İbnü'l-Münzir ve Mâlikîler' den t b n - i H a b i b böyle hükmetmişlerdir. Bu gruba göre, hacc'a gitmeye mâni hâl ister hacc'ın kişiye farz olmasından sonra meydana gelsin, ister daha evvel meydana gelsin, fark yoktur. Meselâ : Adamın sağlığı yerinde iken kendisine hac farz olur. Fakat adam hacc'a gitmez. Bilâhare sağlığı bozulur ve artık hacc'a gitmeye sağlık durumu elverişli olmaz, tutulduğu hastalığın geçmesi de umulmaz. İşte durumu böyle olan kimseye de bedel gitmek caizdir. Bunun aksine bir adamın sağlığı yerinde iken ona hac farz olmaz. Sonra dâimi bir hastalığa tutulur ve iyileşmesi ümidi kalmaz. Adam bu duruma düştükten sonra mâli durumu iyileşir ve hac kendisine farz olur. Böyle bir kimseye de bedel olarak hacc'a gidilebilir. Ancak bu grubtan Ebû Hanîfe'ye göre böyle bir kimseye bedel olarak gidilemez. Hanefî mezhebinin özeti şöyledir: Hac ibâdeti bir kimseye farz olduğu zaman sağlığı yerinde olup bizzat hacc'a gitmeye güçlü olduğuna rağmen gitmez ve sonra takattan düşer veya ölünceye kadar şifâ bulması umulmayan bir hastalığa tutulur. Böyle bir kimseye bedel olarak hacc'a gidilebilir. Şayet hacc'a gitmeye bedeni müsâid iken kendisine hac farz olmaz ve yukarda anlatılan bir engel meydana geldikten sonra mâlî yönden kendisine hac farz olursa buna bedei olarak hac farzı ifâ edilemez. Fakat nafile hac bedel yoluyla yapılabilir. Kendisine bedel farz hac yapılabilen kimseye de nafile hac bedel yoluyla yapılabilir.
Bedel olarak giden kimse ihrama girerken bedel olduğu kimse adına niyet etmekle mükelleftir. Bu şartı yerine getirmesi gerekir. Ayrıca Lebbeyke duasını okurken o kimse adına okumalıdır. Bedel olan şahsın hür, erkek, menâsiki, yâni hacc'ın hükümlerini ve yapacağı işleri bilen ve

kendi şahsı için daha önce hac ibâdetini ifâ etmiş bir kimse olması efdaldir. Kölenin, kadının ve kendi nefsi için hac etmemiş bir kimsenin bedel olarak gitmesi ise mekruhtur. Amir, yâni adına hac yapılacak kimsenin izin ve müsâadesi olmaksızın bedel giden şahsın hac ibâdetini başkasına yaptırması caiz değildir. Hattâ bedel giden adam hac yolculuğunda hastalansa bile hüküm budur. Ancak âmir, bedel giden adama: Sen istediğin gibi yapabilirsin demiş ise o zaman bedel giden adamın, başkasını vekil etmesi mümkündür. Bedel giden şahıs, bu takdirde sağlıklı da olsa başkasını kendine vekil edebilir.
2. Mâlik ve el-Leys'e göre kimse kimseye bedel hacc'a gidemez. Ancak zimmetinde hac farizesi bulunan bir ölü, bedel gönderilmesini vasiyyet etmiş ise onun adına bedel gönderilebilir. Bu iki âlime göre hac ibâdeti vücutça hac yolculuğuna muktedir kimselere farzdır. Vücûdu hac yolculuğuna müsâid olamayan kimseye hac farz değildir. Keza hac ibâdetini yapmaya muktedir olan bir kimse bunu başkasına yaptıramaz. Gücünü yitirdiği zaman da bunu başkasına yaptıramaz. Hac da namaz gibidir. Namaz vekâlet yoluyla İfa edilemediği gibi hac da İfa edilemez.
Bu iki âlimin delili ve birinci grubun verdiği cevâbı öğrenmek isteyenler hadîs kitablannın şerhlerine başvurabilirler. [35]

Bedel Gönderen Kişinin Şifâ Bulup Hacc'a Gidebilir Duruma Gelmesi Hâlinde Bu Kere Bizzat Gitmesi Farz Olur Mu?

Âlimlerin ekserisine göre böyle bir kimse bilâhare hacc'a gidebilir sağlığa kavuşursa hacc'a gitmesi farzdır. Çünkü mazereti ve engeli kalkmıştır. Gitmesine mâni bir durum yoktur. Bizzat hac etmesi gerekir. A, hmed ve İshâk'a göre ise artık onun hacc'a gitmesi zorunluğu kalmamış olur. Çünkü gitmesi gerekir, denilirse bir kişiye iki hacc'ın farz olduğuna hükmedilmiş olur. Fakat bu görüş reddedilmiştir. Çünkü bunlardan birisi nafile sayılır. [36]

11- Çocuğun Haccknın Sahîh Olup Olmadığının Beyânı) Babı

2910) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâyûm; Şöyle demi§tir:
Bir hac (yolculuğun) da bir kadın bir çocuğunu Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz ederek:
Yâ Resul ali ah! Bu çocuk için hac (fazileti) var mı? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet. Senin İçin de bir sevâb vardır, buyurdu." [37]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî de rivayet etmiştir. Aynca Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de bunun bir benzerini îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler.
Kadının; "Bunun için hac var mı?1* sözünü âlimler "Çocuk hac ettiği takdirde ona hac fazileti var mı?" şeklinde yorumlamışlardır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in; = "Evet" buyruğu da çocuğun ettiği hacc'ın sevabını kazandığı şeklinde yorumlanmıştır.
El-Menhel yazan Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu sözünü şöyle açıklamıştır; Yâni çocuğun ettiği hac ilerde ona farz olacak hacc'a mahsub olmamakla beraber fazileti vardır. Şayet çocuk erginlik çağına vanp kendisine hac farz olursa, küçük yaşta iken ettiği hac ibâdeti bunun yerine geçmez. Farz olan hac ibâdetini îfa etmekle mükelleftir. Onun küçüklükte ettiği hac ise onun için fazilet ve sevabtır. Bu da namaz gibidir. Erginlik çağına varmamış olan çocuklara namaz farz olmadığı halde kılmaları istenir ve kılmaları hâlinde hem kendileri hem de onları namaza teşvik edenler se-vab kazanırlar.
Çocuğu hacc'a götüren kadın da onun bakımıyla meşgul olduğu, gerektiğinde onu sırtında taşıdığı, ona hac görevini yaptırdığı, ihramda bulunan bir kimsenin yapması haram şeylerden çocuğu koruduğu için sevab kazanır. [38]

Hadîsin Fıkıh Yönü

El-Menhel yazarı bu hususta özetle şöyle der:
"Bu hadis, erginlik çağına varmamış olan çocuğun henüz mümeyyiz, yâni kendi kendine

yiyebilecek, içebilecek ve taharetlenebilecek yaşa gelmemiş olsa bile edeceği hacc'ın sahîhliğine ve geçerliliğine delâlet eder.
Mümeyyiz olmayan çocuk yerine velisi ihram niyetini getirir, çocuğun elbisesini soyar, ona ihram giydirir, onun yerine Lebbeyke duasını okur, ona tavaf ettirir. Safa ile Merve arasında dolaştırır, Arafat'a götürür ve onun yerine Şeytân taşlama işini yapar.
Çocuğun edeceği hacc'ın geçerliliğine âlimlerin cumhuru, Mâlik, Şafiî ve Ahmed de hükmetmişlerdir. Hanefi-ler de böyle demişlerdir. Allâme îbn-i Âbidîn: El-Vel-vâliciye ve diğer kitablarda deniliyor ki: Baba kendi çocuğuna hac ettirir. Deli de çocuk gibidir. Çünkü çocuk ve deli ihram ve hac niyetini getirmekten âciz oldukları için babalarının ettiği ihram onların kendi ihramları hükmündedir, demiştir.
El-Menhel yazarı daha sonra özetle şöyle der:
Çocuğun hac ihramına girmesinin, yâni hacc'a niyet etmesinin sahih olmadığı yolunda Ebû Hanîfe' den yapılan rivayetin mânâsı şudur: Çocuk ihramda iken ihramlı kimse için haram ve yasak olan şeylerden birisini işlerse diğer ihramlüar hakkında gerekli keffâret ve ceza çocuk için gerekli olmaz. Çocuk böyle sakıncalı bir iş işlerse bundan dolayı muâhaza edilmez. Ebû Hanife' nin maksadı, çocuğun ettiği haçtan bir sevab ve fazilet kazanmaması değildir. Ebû Hanife' nin maksadı bu olunca ihrama giren çocuk ihramlı için yasak bir suç işlerse ne çocuğun kendi malından ne de velîsinin malından bir cezanın ödenmesi gerekmez.
ihrama giren çocuk ihramlı iken bir suç işlerse Şâfiiler'e göre çocuğun yaş durumuna bakılır: Eğer çocuk henüz mümeyyiz olmamış ise, yâni 6-7 yaşından küçük ise hiç bir cezanın ödenmesi gerekmez. Çocuk mümeyyiz ise işlediği suçun cezası velisine ödettirilir. Şayet çocuk başkasının tahrik ve teşviki ile o suçu işlerse, ceza onu tahrik ve teşvik edene ödettirilir.
Hanbelîler'e göre ise çocuğun hac masrafı ve hac esnasında bir suç işlemesi nedeniyle ödenmesi gerekli keffâretler onun velîsine ödettirilir.
M â 1 i k i 1 e r' e göre de hüküm şöyledir: Çocuk ihramda iken elbise giymek, koku sürünmek gibi bir suç işlerse verilecek ceza velîsinden tahsil edilir. Çocuğun Harem mıntıkası dışında avlanması cezası da velisine aittir. Çocuğun Harem mıntıkası içinde avlanması sebebiyle ödenmesi gerekli cezaya gelince bu da şöyle olur -. Eğer velî çocuğu kendi başına bırakması hâlinde çocuğun basma bir felâketin gelmesinden endişe duymuyor ise avlanma suçunun cezası yine velîsine aittir. Aksi takdirde çocuğa âit olur. [39]

12- Doğum Yapan Kadın Ve Aybaşı Âdeti Gören Kadın (Kandan Temizlenmeden) Hac İhramına Girer, Babı

2911) Aişe (Radıyallâhü anhâ)\fon; Şöyle demiştir:
(Üvey annem) Esma bint-i Umeys (el-Has'amiyye) (Radıyallâhü anhâ) (Zü'1-Huleyfe mescidi yanındaki) eş-Şecere'de (ihrama gireceği sırada) doğum yaptı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emri üzerine (Esmanın kocası) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Esmâ'ya bütün vücûdunu yıkayıp ihrama girmesini emretti."

2912) Ebû Bekir (es-Sıddîk) (Raıltyallâhü anhydtn rivâyel edildiğine göre :
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SelIemJ'in beraberinde hac etmek üzere (Medine-i Münevvere'den yola) çıktı. Ebû Bekr'İn yanında (zevcesi) Esma bint-i Umeys de bulunuyordu. Esma (Zül'-Huleyfe mescidi yanındaki) eş-Şecere'de Muhammed bin Ebî Bekr'i doğurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına giderek durumu O'na arz etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Esmâ'ya şu talimatı vermeyi Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'e emretti-. Esma bütün vücûdunu yıkayacak, sonra hac niyetiyle ihrama girecek ve herkesin yaptığı hac menâsikini (ibâdetlerini) yapacak. Ancak (kandan temizleninceye kadar) Ka'be'yi tavaf etmeyecektir."

2913) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Esma bint-i Umeys (Radıyallâhü anhâ) (hac ihramına gireceği sırada) Muhammed bin Ebi Bekr'i doğurdu. Bunun üzerine Esma (ne yapacağını öğrenmek için) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "e haber gönderdi. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona vücûdunun tamamını yıkamasını, (kan akmasını engellemek üzere) bir bez parçasını avret mahalline sıkıca bağlamasını ve ihrama girmesini emretti." [40]

İzahı

Â i ş e Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Müslim, Ebû Dâ vû d, Dârimİ ve Beyhakİ de rivayet etmişler. E b â
Bekir (Radıyallâhü anh) ile C â b i r (Radıyallâhü anh)*ın hadîslerini N e s â î de rivayet etmiştir.
Esma bint-i Umeys (Radıyallâhü anhâ) H z. E b û Bekir (Radıyallâhü anh) 'in zevcelerindendir. Hâl tercemesi 1611. hadis bölümünde geçmiştir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler; doğum yapan kadının hac ibâdetine başlayacağı zaman kandan temizlenmiş olmasının şart olmadığına, mîkat denilen yere vardığı zaman hac niyetiyle ihrama gireceğine ve hacc'm bütün vecibelerini, gereklerini ifâ edeceğine, sâdece Ka'be-i Muazzama'yi ziyaret ve tavaf işini erteleyeceğine, kandan temizlendikten sonra tavaf yapacağına delâlet eder. Aybaşı âdeti kam da doğum kanı gibidir. Bunun içindir ki müellifimiz bu babın başlığına aybaşı âdeti hâlini de ilâve etmiştir. Umre ibâdeti de hac ibâdeti gibidir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
İğtisâl: Boy abdesti almaktır. Burada bütün vücûdu yıkamak mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü doğum kanı veya aybaşı âdeti kam kesilmedikçe şer'î boy abdesti alınamaz.
İhlâl: Yüksek sesle Lebbeyke duasını okumak mânâsına gelir. Bunun başka mânâları da vardır. Burada ise ihrama girmek, yâni hacc'a niyetlenmek mânâsında kullanılmıştır. Umre'ye niyetlenmek mânâsına da gelir. Çünkü hac veya umre'ye niyetlenen kimse yüksek sesle Lebbeyke duasını okur.
Eş-Şecere, Medine-i Münevvere'den hacc'a veya umre'ye gidenlerin ihrama girecekleri ve mîkat denilen Zü'l-H u 1 e y f e isimli yerde bulunan bir dikenli ağaçtır. Kastalâ-n i' nin beyânına göre bu ağaç Zü'I-Huleyfe mescidi yanında idi.
İstisfâr i Doğum veya aybaşı âdeti kanmı gören kadının kanı durdurmak amacıyla içine pamuk konulan genişçe bir bez parçasını tenasül organının üstüne koyup sıkıca bağlaması ve böylece kanın akmasını önlemeye çalışmasıdır. [41]

Bu Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri:

1. Doğum veya aybaşı kanını gören kadın temizlenme hâlini beklemeden hac niyetiyle ihrama girebilir. Umre de hac gibidir.
2. Bu mazereti gören kadın ihrama girmeden önce boy abdesti gibi vücûdunun tamamını güzelce yıkamalıdır. Bu yıkanma işi müs-tehabtır, vâcib değildir. Hanefî, Şafii, Mâliki âlim-lerin ve cumhurun görüşü; bu yıkanmanın müstehablığıdır. H a-san-i Basrî il© zâhiriyye mezhebi mensublanna göre bu yıkanma bir boy abdestidir ve vâcibtir.
3. Bu özrü bulunan kadın hac ibadetiyle ilgili her şeyi yapacak. Yalnız Ka'be-i Muazzama'yı tavaf edemez ve tavaftan sonra kılınan tavaf namazını kılamaz.
4. îhrâma girmeden önce kılınan iki rek'at ihram namazı sünnettir, hacc'ın sağlıklı ve geçerli olması için bu namaz şart değildir. Çünkü Esma (Radıyallâhü anhâ) bu namazı kılmadı.
5. Safa ile M e r v â arasındaki sa'y, yâni dolaşmak için abdestli olmak şart değildir. Şu halde K a ' b e' yi tavaf ettikten sonra aybaşı âdeti veya doğum kanı gören kadın Safa ile Mer-v â arasındaki sa'y'ı yapmamış ise bu özürlü haliyle yapabilir. Cumhurun görüşü böyledir. Yalnız Hasan-i Basrî ile bazı H a n b e 1 i âlimleri sa'y için de abdestli olmayı şart koşmuşlar. Bunlar sa'yı tavafa benzetmişlerdir.
6. Doğum "veya aybaşı âdeti gören kadın bu hâlinden temizlenip boy abdesti almadıkça Ka'be-i Muazzama'yı tavaf edemez. Cünüb veya abdestsiz kimse de böyledir. Çünkü H â k i m' in rivayet ettiği ve senedinin sahih olduğunu söylediği, îbn-i A b -b â s (Radıyallâhü anhümâVnın merfû bir hadîste;
"Tavaf (bir nevi) namazdır. Şu farkla ki, Allah Teâlâ tavafta konuşmayı helâl kılmıştır. Artık kim (tavaf esnasında) konuşursa hayırdan başka bir şey konuşmasın" buyurulmuştur. Bu itibarla abdestsiz yapılan tavaf sahih değildir, yeniden yapılması gereklidir. Fakat Hanefıler'e göre sahihtir. Bununla beraber bir kurban kesmesi gerekir. Ancak tavafı yenilerse kurban kesmeye gerek kalmaz. Bâzı Hanefîler'e göre ise bir fitre mikdan sadaka vermek kâfidir. Bunlara göre tavaf ederken abdestli olmak sünnettir.
A h m e d' den yapılan bir rivayete göre ise abdestsiz tavaf yapmak sahihtir ve hiç bir şey lâzım gelmez.
Tavafın abdestsiz yapılmasının câizliğine hükmedenler, tavafı; A r a f â t' ta vakfe etmek, yâni bir süre durmak ve sa'y işine, yâni Safa ile Mervâ arasında dolaşmaya kıyasla mışlardır. Bunlar ve şeytanı taşlamak gibi hac işlerinde abdestli olmak şart değildir. Tavaf da böyledir. [42]

13- Mikat Denilen Belirli Sınırların Ötesinden (Mekke'ye) Hac Veya Umre Niyetiyle Gidenlerin İhrama Girecekleri Yerlerin Beyânı Babı

Âfâk î Ufuk'un çoğuludur, ufuklar manasınadır. Ufuk kelimesi kenar, görüş sahası sınırının sonu gibi mânâlara gelir. Burada kas-dedilen mânâ mîkat ismi verilen belirli sınırların ötesinde kalan memleketlerdir. Belirli sınırlar diye ifâde ettiğim inikatlar bu bâbta rivayet edilen hadislerde bildirilmiştir.
Mevâkît: Mikat'ın çoğuludur, mîkatlar mânâsmadır. Mîkat, hac veya umre ya da ikisini ifâ etmek isteyen kişinin ihrama gireceği yer demektir. Dünyanın herhangi bir yerinden hacca veya umreye giden adayın, mîkat ismi verilen belirli yerlerden hangisinden veya hizasından geçecek olursa mîkat yerine varacağı zaman orada usûlüne uygun biçimde niyet etmesi gerekir. İhrama girmeden, yâni etmek istediği hac veya umre'ye usûlüne uygun olarak niyet etmeden mikat'ı geçmek yasaktır. Buna ilişkin hükümler bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir. îhrâma girmek için mikat ismi verilen yerlerin tâyin ve tesbiti Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından yapılmıştır. Yalnız Irak tarafından gidenlerin mikatı olan Zât-ı Irk'ın O'nun tarafından mı, Ömer (Radı-yallâhü anh) tarafından mı tâyin ve tesbit edildiği hususunda ihtilâf vardır.

2914) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankütttâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) :
Medine (-i Münevvere) halkı ZüT-Huleyfe'den, Şam halkı Cuhfe'-den ve Necid halkı Karn'den (hac veya umre niyetiyle) ihrama girerler (yâni girsinler), buyurdu. Abdullah (bin Ömer) demiş ki: Bu üç (mîkat) ı ben (bizzat) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den işittim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
Yemen halkı da Yelemlem'den ihrama girerler (girsinler), buyurduğu haberi bana ulaştı."

2915) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütttâ)'dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bize bir hutbe okudu. (Hutbede) .- Medine (i Münevvere) halkının ihrama girecekleri yer Zü'1-Huleyfe'den başlar. Şâm halkının ihrama girecekleri yer, Cuh-fe'den başlar. Yemen halkının ihrama girecekleri yer Yelemlem'den başlar. Necid halkının İhrama girecekleri yer Karn'den başlar. Doğu (yâni Irak) halkının ihrama girecekleri yer Zât ı Irk'dan başlar, buyurdu. Sonra (mübarek) yüzünü (doğu tarafındaki) ufuka çevirdi ve:
Allahım! Onların (yâni doğu halkının) gönüllerini (İslâmiyet'e) yönelt, diye duâ etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbrahim el-Harlrl bulunur. Ahmed ve başkası onun hadislerinin metruk olduğunu söylemişler. Bir kavle göre onun hadisleri münkerdir. Onun zayıf olduğu da söylenmiştir.
Bu hadisin aslım Müslim, Câbir (R.A.)'den rivayet etmiş, fakat o rivayette ravl: *Sonra Peygamber (S.A.V.) (mübarek) yüzünü ufuka
döndürdü...» cümlesiyle başlayan paragrafı söylememiş ve Şam halkının Hilkatini da anlatmamıştır. [43]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Dârimi de ri-vayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid ne-vindendir. Ancak notta belirtildiği gibi Müslim bunun inikatlarla ilgili metnini, yine Câbir (Radıyallâhü ajıh) 'den rivayet etmiştir. Sâdece Ş â m halkının mikatı ile ilgili cümle, M ü s-1 i m' in rivayetinde yoktur.
C â b i r' in hadîsine âit notta sözü edilen râvi î b r â h i m bin Y e z i d' in el-Harîri olduğu, Zevâid'den naklen bildirilmektedir. Sindi de böyle ifâde etmiştir. Fakat, Hulâsa'da ve Tirmizi ile Ebû Dâvûd'un şerhlerinde bu zâtın e 1-H û z î olduğu bildirilmektedir, e 1-H a r î r i kaydı yok-tur. EI-Harirî kelimesi ile el-Hûzî kelimesinin Arapça yazılışı arasında yakın benzerlik bulunduğu için kalem hatâsı olarak el-Hariri diye yazılmış olması muhtemeldir.
Birinci hadîste dört mikat ve bunların hangi bölgelerden hacc'a veya umre'ye giden halka âit olduğu bildirilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bunlardan üçünü bizzat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den işitmiş, Yemen halkı mikatımn Yelem-1 e m olduğuna dâir buyruğu ise bizzat Peygamber (AleyhiVsalâtü ve's-selâm)'den işitmemiş ve başka sahâbî aracılığıyla O'ndan işit-miştir. Bu durum onun hadîsinin ifâde tarzından anlaşılır .

İkinci hadiste de birinci hadisteki mîkatlar ve ait olduğu memleketler belirtilmekte, ayrıca doğu tarafından hac veya umre'ye gidecek halkın mikatmın Zât-ı Irk olduğu bildirilmektedir. Hadis sarihleri doğu söz» ile Irak bölgesinin kasdedildiğini belirtmektedirler. [44]

Anılan Mîkatlar Hakkında Özlü Bilgi

Bu konu hakkında bilgi vermeye geçmeden önce anılan memleketlerden hac veya umre'ye gidenlerin inikatları şuralardan başlar, ifâdesinden maksad şudur: O semtten hac veya umre'ye gidenler inikat denilen yerlere varmadan önce ihrama girebilirler ve ihrama girmek için son sınır bu belirli yerlerdir. îhrâmsız olarak bu sının geçemezler. Ama bu sınıra varmadan önce, hattâ bulundukları memlekette ihrama girebilirler. Bu durumu belirtmek için " ihrama girecekleri yer şuradan başlar" şeklinde terceme ettim.
1. Medîne-i Münevvere halkının mîkatı olan Zü'l-Huleyfe, Medine' nin güney batısı tarafında ve Medine'ye altı mil mesafede bir yerin ismidir. Burada Mescidü'ş-Şecere isimli bir cami ve Âbâr-i Alî denilen kuyular bulunur.
2. Ş â m halkının mikatı olan Cuhfe, Mekke' nin kuzey batısında ve M e k k e' ye 32 mil mesafede bir köyün ismidir. Bu yer R â b ı ğ şehrine yakındır. Bu yere M ü h e y' a denilirdi. Şu anda Cuhfe köyü izi ve belirtileri kalmadığı için bu yoldan giden hacı adayları bu köyün kuzey cephesinde bulunan Râ-b ı ğ şehrinde ihrama girerler.
3. N e c i d halkının mikatı olan K a r n, Mekke' nin kuzey doğusunda ve M e k k e' ye bir gün, bir gecelik mesafede bir dağın ismidir. Bu dağ silsilesi Arafat'a kadar uzanır. Bu semte Karnü'l-Menâzil de denilir. Burada bir kaç yol kesiştiği için Karnü'l-Menâzil ismini aldığı rivayet olunur.
Necid, Hicaz ile Irak arasında kalan ve Arabistan Yarımadasından bir bölgedir.
4. Yemen halkının mikatı olan Yeleralem, Mek-k e' nin güneyinde ve buraya iki konak mesafede bir dağın ismidir. Bu dağa E 1 e m 1 e m de denilir. Hattâ asıl isminin Elem-1 e m olduğu söyleniyor. Bu mikat ile Mekke arasındaki mesafenin 30 mil olduğu söyleniyor. El-Fetih'te: "Hadisin zahirine göre Yelemlem, Yemen halkının tümünün mikatıdır. Halbuki bu mânâ kasdedilmemiştir. Çünkü Yemen halkı iki ayrı yolla M e k k e ' ye gelir: Yemen'in Tihâme bölgesi halkı Y e -1 e m 1 e m ' den veya hizasından geçerler. Bu bölge halkının mi-katı Y e 1 e m 1 e m ' dir. Y e m e n ' in dağlık bölgesinden Mekke'ye giden yol ise K a r n mikatından veya hizasından geçer. Yemen, Necdi ismi verilen bu bölge halkının mikatı Y e -1 e m 1 e m değil, K a r n isimli mikattır. Şu halde hadiste anılan Yemen" den maksad bu ülkenin tamamı değil, sâdece T i -h â m e bölgesidir," diye bilgi verilmiştir.
5. Doğu, yâni Irak halkının mîkatı olan Z â t -1 Irk, Mekke' nin kuzey doğusunda ve M e k k e ' ye 46 mil mesafede bir yerin ismidir. Irak halkı mîkatının Z â t -1 Irk olduğu, Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadîste ve Ebû Dâvûd, Nesâî, Tahâvi ve B e y h a k i' nin rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde bildirilmiştir. Bu itibarla müellifimizin rivayetinde bulunan doğu ifâdesi Irak mânâsına yorumlanmıştır. Bu hadislere göre Z â t -1 Irk Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından Irak halkı için inikat kılınmıştır. Cumhur ve A t â bin Ebi Rabâh'ın görüşü böyledir. Diğer bir kavle göre Zât-ı Irk'in Irak halkı için mikat kılınması Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhüm)'ın içtihadı ile olmuştur. Câbir bin Zeyd, Tâvûs, Muhammed bin Şirin, Gazali, Râfiİ ve Nevevi bu görüşte olanlardandır.
Yukarda anılan mikatlar, hadislerde anılan bölgelerde ikamet eden halk için olduğu gibi bu bölgelerde ikamet etmemekle beraber anılan inikatlardan veya hizalarından M e k k e' ye giden başka memleket halkı için de mikat sayılır. Meselâ Türkiye' den hac veya umre niyetiyle yola çıkan bir kimse Medine-i Münevvere üzerinden geçerse Medine halkının mikatı olan Zü'I-H u 1 e y f e o kimse için de mikat sayılır. Keza bir kimse Yemen
yoluyla M e k k e' ye gitmek isterse onun mikatı Yemen halkının mikatı olan Y e 1 e m 1 e m ' dir. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivayet ettikleri İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'in hadisinde mikatlar ve âit oldukları memleketler beyân buyurulduktan sonra:
"Bu mikatlar, hac ve umre etmek isteyen bu bölgeler halkı ile diğer memleketler halkından yolları bu yerlere uğrayan kimseler içindir" ilâvesi vardır.
El-Menhel yazan bu cümlenin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Yâni bu mîkatlar yukarda anılan memleketler halkı ile yolu bu mîkatlardan veya hizasından geçen başka memleketler halkı için mikattır. Bir mîkattan geçen kimsenin memleketine âit belirli

bir mîkatı bulunsun veya bulunmasın hüküm budur. Belirli mîkatı bulunmayan bir memleket halkı hangi mîkat üzerinden geçerse o mikat onun mîkatıdır ve orada ihrama girmesi gerekir.
Belirli bir mîkatı bulunup da kendi mîkatına varmadan önce yolu başka bir mikata uğrayan kimse hangi mîkatta ihrama girecek? Meselâ Şâm'lı bir kimse Medine-i Münevvere1 ye uğrayıp oradan hacc'a veya umre'ye gidecek olursa, Medine halkının mikatı Zü'l-H uleyf e'dir ve Medine'ye 6 mil mesafededir. Ş â m halkının mîkatı olan el-Cuhfe ise Medine ile Mekke arasında ve M e d i n e ' ye bir hayli uzak, M e k k e ' ye 32 mil mesafededir. Şâm'h kimse Medine'den M e k k e ' ye hareket edince Medine' Ulerin mikatı olan Zü'1-Huleyfe'de ihrama girerse, Şam halkının mîkatı olan C u h f e' ye ihramlı olarak uğramış olur. Şayet kendi memleketinin mîkatında ihrama girecekse. Medine' tilerin mîkatı olan Zü'l-Hu leyfe' den ihrâmsız geçecek ve Mek-k e" ye yaklaşınca C u h f e ' de ihrama girecektir.
Yukarıda verdiğim misâldeki adam hangi mîkatta ihrama girmelidir?
Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
1. Hanefi mezhebinin meşhur kavline göre adam Zü'l- H u 1 e y f e ' den ihrama girmelidir, yâni ilk mikattan ihrama girmesi mendubtur. Şayet ilk inikatta ihrama girmeden onun sınırını geçerse C u h f e' de, yâni son mîkatta ihrama girmesi mecburiyeti vardır. Mâlik de böyle demiştir.
2. Şafii, Ahmed ve İshâk'a göre adam Zü'l-Huleyfe'de yâni ilk mikatta ihrama girmek mecburiyetindedir. Ebû Hanife' nin de bir kavli böyledir.
Hanefî mezhebinin fıkıh kitablarmdan el-Bedâyi'de: Kim bu mîkatlardan birisinden (ihrâmsız) geçer ve başka bir mikata varırsa, yâni başka mîkatta ihrama girerse caizdir. Fakat birinci mî-katta ihrama, girmesi müstehabtır. Medine-i Münevvere' ye uğrayıp da oranın mîkatı olan Z ü ' 1 - H u 1 e y f e ' de ihrama girmeden geçen başka ülke halkının C u h f e' de ihrama girmelerinin câizliği, fakat en iyisinin Zü'1-Huleyf e'de ihrama girmeleri hükmü Ebû Hanife' den rivayet olunmuş, diye bilgi verilmiştir.
İki mikat arasından geçen bir kimse, Hanefî mezhebine göre bunlardan birisinin hizasına gelince ihrama girer. Mîkatın semtini inceleme ve araştırma neticesinde varacağı kanaata göre tâyin ve tesbit eder. Bu iki mikattan hangisi Mekke'ye daha uzak ise orada ihrama girmesi daha iyidir. Mâliki mezhebinin zahiri de böyledir. Ahmed'e göre ise adam, M e k k e' ye en uzak inikatta ihrama girmek zorundadır. Şafiî mezhebinin en sıhhatli kavli de böyledir.
Buhâri, Müslim ve başkalarının rivayet ettikleri îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde bulunan;
"Hac ve umre etmek isteyenlerden..."
ifâdesinin zahirine göre hadiste anılan mîkatlardan ihrama girmek M e k k e ' ye Hac veya Umre niyetiyle gitmek isteyenlere vâcibtir. Fakat başka maksadla M e k k e' ye gitmek isteyenlere bu mîkat-larda ihrama girmek vâcib değildir. Şu halde bir M e di n e'li, mikatlan olan Zü'l-Hul ey f e' den geçerken hac veya umre niyetini taşımayıp M e k k e' ye yaklaştıktan sonra hac veya um-re'ye niyet ederse niyet edeceği yerde ihrama girebilir. Bunun ihram için geri dönüp mîkattan ihrama girmesi mecburiyeti yoktur.Niyet ettiği yerde ihrama girdiği zaman, mikattan ihrâmsız geçmiş diye kurban kesmesi de gerekmez.
Bu husustaki ilmî görüşlere gelince:
1. Yukarıda beyân edilen hüküm, yâni mikattan geçerken hac veya umre maksadı yok iken bilâhare M e k k e' ye yaklaşınca hac veya umre etmek isteyen ve böylece niyetini değiştiren kimsenin bulunduğu yerde ihrama girmesinin câizliği ve kurban kesmesinin gereksizliği görüşü îbn-i Ömer ve îbn-i Abbâs'-tan rivayet olunmuştur. Şafiî' nin son kavli de böyledir.
2. Evzâî, Ebû Hanife, Ahmed, İshâk ve Cumhura göre bu adam ihrama girmek için mikata dönmeyip bulunduğu yerde ihrama girerse kurban kesmesi vâcibtir. Çünkü, Mekke'ye herhangi bir maksadla gitmek isteyen kimsenin şer'î mazereti yok iken mîkat'i ihrâmsız geçmesi caiz değildir. Hac veya um-re'den başka bir maksadla da olsa M e k k e' ye giden kimsenin mîkatta ihrama girmesi gerekli olduğu halde bu adam buna riâyet etmediği için günah işlemiş olur ve bu yüzden ceza kurbanı kesmek zorunda kalır.
Yukarıdaki hüküm, ikametgâhı m i katların dışında kalanlara mahsustur. Ama ikâmet ettiği köy veya şehir, mikat ile Mekke arasında bulunan kimsenin M e k k e' ye her girişinde ihrâmh olması şartı yoktur. Böyle bir kimse çeşitli iş ve maksadlarla sık sık Mekke'ye gider. Her girişinde hac veya umre niyetiyle ihrama girmesi mecburiyeti olursa büyük sıkıntı ve güçlük doğar, islâmi-yet'te güçlük bulunmadığı Kur'an-i Kerîm'in âyetleriyle sabittir.
El-Ayni, Buhârî'nin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Çeşitli iş ve ihtiyaçlar için sık sık Mekke' ye gitmek ihtiyacını duyan kimse ile mubah savaş veya düşman korkusu ile M e k k e' ye gitmek isteyen kimselerin M e k k e' ye girebilmeleri için ihrama girmeleri gerekmez. Çünkü Peygamber (Alyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) Fetih günü başında bir miğfer bulunduğu halde M e k k e' ye girdi.

Ashabı da böyle etmişlerdir. Defalarca Mekke'ye girip çıkan kimsenin her girişinde ihrama girmesi vâcib olursa adamın bütün zamanının ihrâmh geçmesi gerekecek. Bu isegüçtür. Bu itibarla hüküm budur. Her giriş için ihrama girmesi vâcib değildir. Şafiî ve Ahmed de böyle hükmetmişlerdir.
Bir mîkat'tan geçerken M e k k e' ye uğramak niyetinde olmayıp da sonradan M e k k e' ye girmeye niyetlenen kimsenin de inikatta ihrama girmesi vâcib değildir. Çünkü inikattan geçerken M e k k e' ye uğramak niyeti yoktu. Bu nedenle mîkatı geçtikten sonra Mekke'ye girmeye niyetlenen kimse niyetlendiği yerde ihrama girer ve ceza kurbanı kesmesi veya başka bir ceza gerekmez. Mâlik, Şafiî, Sevri ve Ebû Hanîfe' nin iki arkadaşı da böyle demişlerdir. Ahmed ve îshâk1 tan yapılan rivayete göre bu adamın mikata geri dönüp orada ihrama girmesi vâcibtir."
Şu noktaya da işaret edeyim: M e k k e' de ikâmet eden bir kimse hac etmek veya hac ile umre'yi birleştirmek suretiyle ifâ etmek istediği zaman Mekke' nin içinde ihrama girer. Fakat yalnız umre etmek istediği zaman Harem'in dışına ve umre'nin mî-katına gidip orada ihrama girer. Mekke' nin içinde, yâni harem sayılan bölge içinde ihrama giremez. [45]

14- İhrama Girme (Zamanının Beyânı) Babı

2916) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağını özengiye sokup devesi ayağa kalkarak doğrulunca Zü'1-Huleyfe mescidinin yanından itibaren yüksek sesle lebbeyke duasını okudu (yâni o zaman ihrama girdi)."

2917) Enes bin Mâlik (Radtyaliâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
(Zü'I-Huleyfe'deki) ağacın yanında ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (bindiği) devesinin sefineleri (yâni çökük iken yere gelen uzuvları) nin yanıbaşında idim. Deve ayağa kalkıp doğrulunca Resûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :"AJIahım! Hac ve umre'yi beraber etmekle dâvetine icabet ediyorum, emrine amadeyim" buyurdu (yâni o zaman ihrama girdi). Bu (ihrama giriş işi) Veda hacc'ında oldu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih, râvileri de sıka (gür venilir) zâtlardır. [46]

İzahı

îbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir. B u h â r î de bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid türündendir. Ancak B u h â r i' nin bir rivayetinde Enes (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de dört rek'at namaz kıldı ve Zü'1-Huleyfe'de iki rek'at namaz kıldı. Sonra devesine binip devesi doğrulunca yüksek sesle Lebbeyke duasını okudu, demiştir."
Hadislerde geçen iki kelimeyi açıklayalım. Sonra manasıyla ilgili bilgi verelim:
"Ğarz" Devenin palanına bağlı özengi demektir.
"Sefinât" Sefine'nin çoğuludur. Sefine, devenin çöktüğünde yere gelen ve yere geldiği için sertleşen uzvuna denilir. Devenin göğü-sünün yere gelen kısmı, dizleri ve uyluklarının dipleri gibi. E n e s (Radıyallâhü anh) : "Ben O'nun devesinin sefinelerinin yanıbaşmda idim" demekle O'nun çok yakmmda idim ve O'nun ne zaman ihrama girip Lebbeyke duasını okuduğunu gördüm, demek ister.
Tekmile'de beyân edildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-aslâtü ve's-selâm) Veda hacc'ına gittiği zaman Zü'1-Huleyfe mescidini henüz yaptırmamıştı. Bu itibarla mescidin yamnda denilirken mescidin yapıldığı yer kasdedilmiştir. Eş-Şecere, bu mescidin yakınında bulunan bir ağaçtır.
Müellifimizin rivayet ettiği bu iki hadîse göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda hacc'ına gittiği zaman M e d î -ne-i Münevvere halkının mîkatı olan Zü'1-Huleyfe'-de ve burada yapılan mescidin yanındaki ağacın bulunduğu yerde devesine binip devesi doğrulunca yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve böylece ihrama girmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve N e s â i' nin rivayet ettikleri tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m bir hadîsine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Z ü ' 1 - H u 1 e y f e' de iki rekâat namaz kıldıktan sonra oturduğu yerde yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş, yâni ihrama girmiştir. Diğer bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem

(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Zü'l-Hul ey f e'den Mekke'ye hareket edip "Beydâ" denilen ve Z ü' 1 - H u 1 e y f e' ye çok yakın olan semtin yüksek yerine varınca yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuştur.

Bu rivayetlerin zahirine göre bir ihtilâf var ise de Ebû D â -vûd, Ahmed, Hâkim ve Beyhakî'nin Said bin C ü b e y r yoluyla rivayet ettikleri İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m bir hadisi bu ihtilâfın görünüşte var ise de aslında bulunmadığına delâlet eder. Şöyle ki: Saîd bin Cübeyr, t b n-i Ab b â s'a:

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihlâl'i, yâni Lebbeyke duasını okuyup ihrama girmesi zamanı hakkında sahâbilerin ihtilâfına şaşıyorum, demiş. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) da ona şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zü'1-Huleyfe mescidinde (yâni mescidin yapıldığı yerde) iki rekâat namaz kıldıktan sonra oturduğu yerde Lebbeyke duasını yüksek sesle okuyup ihrama girmiş. Sahâbîlerin bir kısmı O'nun Lebbeyke sesini işitmiş. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), devesine binip devesi doğrulunca da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve sahâbîlerin bir kısmı O'nun bu sesini işitmiş olduğu için bunu rivayet etmiştir. Çünkü o yolculukta cemaat dalgalar hâlinde geliyorlardı. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Beydâ'nın yüksek yerine çıkınca orada da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve sahâbîlerin bir kısmı oradaki sesi işittiği için bunu rivayet etmiştir. Herkes duyduğunu rivayet etmiştir. Allah'a yemin ederim ki O, namaz kıldığı yerde yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş, devesine binip devesi doğrulunca da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuş ve Beydâ'nın yüksek yerine çıkınca da yüksek sesle Lebbeyke duasını okumuştur. Saîd bin Cübeyr demiş ki:

Abdullah bin Abbâs'ın kavlini tutanlar (inikatta) iki rekâat namaz kıldıktan sonra oturdukları yerde ihrama girerler."

Nevevi, Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin izahı bölümünde: Bu rivayetlerin hepsinin ifâde ettikleri mânâ arasında bir ihtilâf yoktur. Fıkıhçılar bu rivayetlerin herhangi birisiyle amel etmenin câizliği hususunda ittifak halindedirler. Ancak ef-dal olanın hangisi olduğu noktasmda ihtilâf etmişlerdir. Mâlik, Şafii ve cumhur bu hadîsi delil göstererek demişler ki: Efdal olanı, kişinin mîkattan ayrılacağı zaman binek hayvanının hareket ettiği anda Lebbeyke duasını okuyup ihrama girmesidir, demiştir.

Hanefiler, Hanbeliler ve İshâk ile Şafii-1 e r' in bir kısmı yukarıya mealini aldığım îbn-i Abbâs'in hadisini delil göstererek: En faziletlisi iki rekâat ihram namazım kıldıktan sonra Lebbeyke duasını okuyup ihrama girmek ve sonra mî-kat yerinden hareket etmek üzere araca binmektir, demişlerdir.

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisine göre Resûl-i Ekrem (Aley-hi*s-salâtü ve's-selâm)'in Veda hacc'ına gittiğinde Zü'1-Huleyf e ağacının yanında ihrama girerken hac ve umre'ye birlikte niyet etmiştir. Yâni Hacc'i Kıran ismi verilen şekilde niyet edip ihrama girmiştir. Diğer bâzı rivayetler de böyledir. Fakat başkaca rivayetler de vardır. Bir kısım rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc'ı İfrâd'a niyet etmiştir. Yâni Veda hacc'ına gittiğinde yalnız hacc'a niyet etmiştir. Bu konu bu kitabın 37 ve mü-teâkib bâblannda tekrar gelecektir. Orada değişik rivayetler mevcuttur. Gerekli bilgi inşâallah orada verilecektir. [47]

15- Telbiye (Lebbeyke Zikrinin Nasıl Olduğunun Beyânı) Babı

2918) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhiimâydan; Şöyle demiştir :

Ben telbiye'yi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'lin mübarek ağzın)dan aldım (belledim), O şöyle buyuruyordu:

Lebbeyk Allah ü m m e Lebbeyk, Lebbeyk la şerik'e leke Lebbeyk, InneU-Hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk. La şerike lek.

(îbn-i Ömer'in râvîsi) Nâfi demiş ki: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in telbiyesine şunu ekliyordu:

Lebbeyke, Lebbeyke, Lebbeyke ve sa'deyke ve'I-hayru fi yedeyke Lebbeyke VeY-rağbâu ileyke ve'I-amel." [48]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sâhibleri, Şafii, Beyhaki ve D â r i m I rivayet etmişlerdir.

Telbiye: Lebbeyke demek mânâsında kullanılır. Hac veya um-re'ye niyetlenen kimse ihrama girdiği zaman ve daha sonra hac veya umre'nin bir takım vecîbelerini tamamlayıncaya kadar

Lebbeyke zikrini okur. Bu hadîste İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh). Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in telbiye şeklini, yâni O'nun okuduğu Lebbeyke zikrinin tam metnini O'ndan öğrendiğini ifâde edip bu zikrin tamamını rivayet etmiştir. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in râvisi Nâfi de İbn-i Ömer'in bu zikre eklediği ilâveyi rivayet etmiştir.
Lebbeyke sözü çeşitli şekillerde mânâlandınlarak açıklanmıştır. En meşhur ve açık olan mânâ şudur: "Ben senin dâvetine defalarca icabet ederim." İkinci bir mânâ şöyledir: "Ben sana her zaman itaat etmeye hazırım, emrine amadeyim."
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in telbiyesinde, Lebbeyke sözü dört defa tekrarlanmıştır. O'nun telbiyesinin meali şöyledir:
"Ben senin dâvetine defalarca icabet ederim Allahım, emrine amadeyim, sana her zaman itaat etmeye hazırım, (Yâ Rab) Senin şerîk'in (ortağın) yoktur, her emrini ifâya hazırım. Şüphesiz hamd senindir, nimet senindir ve mülk (saltanat ve hükümranlık) senindir. (Bunların hiç birisinde) senin ortağın (ve eşin) yoktur."
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in buna yaptığı ilâvede bulunan "Sa'deyke" sözü de müteaddid şekillerde açıklanmıştır. Bunlardan birisi şudur: "Yardımını benden hiç esirgeme dâima bana yardımcı ol Allahım." Diğer bir mânâ şudur: "Sana itaat ve dâvetine İcabet etmekle dâima mutlu olurum Allahım."
Rağbâ ise dilek ve taleb manasınadır.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm buna yaptığı ilâvede bu-şöyledir:
"Allahım! Senin davetine tekrar tekrar icabet ederim, emrine amadeyim, her emrini yerine getirmeye hazırım. Allah'ım! Yardımini benden hiç esirgeme, sana itaat etmekle dâima mutlu olurum. Her türlü hayır senin (kudret) ellerindedir. (Rabbim!) Senin her dâvetine icabet etmek benim borcumdur. Her türlü dilek ve istek (ancak) sanadır (rahmet kapma arz edilir), amel de (senin rızan içindir ve muvaffakiyet vermenle olur.)"
Telbiye, yâni lebbeyke zikrinin yukanya alınan tercemesinden de anlaşılacağı üzere telbiye'de Aüch'ın dâvetine icabet edilmekten söz ediliyor. Demek ki, Allah kullarını Ka'be-i Muazzama'-yı ziyaret etmeye, hac ibâdetini ifâ etmeye çağırmış ki hacc'a giden mü'min ettiği telbiyede "Allahım! Senin dâvetine defalarca icabet ederim..." der. Evet hacc'a Allah Teâlânm çağrısı olmuştur ve bu çağrı î b r â h i m Peygamber vasıtasıyla vuku bulmuştur. Şöyle ki: Tekmile yazarının beyânına göre îbn-i Cerir, Ahmed bin Müni ve îbn-i Ebi Hâtem'in yaptıkları bir rivayete göre, Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhü-mâ) şöyle demiştir:
İbrahim (Aleyhisselâm) Ka'be'nin inşaatını tamamlayınca Allah tarafından kendisine; UXL ^IİJ! j jjîj = "Ve (Yâ İbrahim!) insanları hac etmeye çağır" diye emir verildi.
ibrahim: Rabbim benim sesim erişmez ki, dedi. Cenabı Allah, Yâ İbrahim sen çağır» eriştirmek bana aittir, buyurdu. Bunun üzerine İbrahim Peygamber (Aleyhisselâm) :
Ey insanlar! Beyt-i Atîk'i (yâni Ka'be-i Muazzama'yı) hac Cziyâ-ret) etmek size farz kılındı. Bu nedenle hac ediniz, diye çağırdı. İbrahim'in sesini gök ile yer arasındakiler işittiler. Görmüyor musunuz? Yer küresinin en uzak bölgesinden insanlar gelerek lebbeyke duasını okurlar (ve Ka'be'yi tavaf ederler)."
Yine İbn-i Ebî Hâtem ile Ahmed bin Müni'in Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan ettikleri bir rivayete göre, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) :
İbrahim Peygamber'in bu çağrışma erkeklerin bellerinde ve kadınların rahimlerinde bulunanlar da Lebbeyke diyerek icabet ettiler. İlk icabet edenler de Yemenlilerdir. İbrahim'in çağrıda bulunduğu günden kıyamet kopuncaya kadar yalnız İbrahim'in çağrışma o gün Lebbeyke demekle cevab verenler hacc'a giderler. O gün İbrahim'e cevab vermeyenlerden hacca giden olamaz." [49]

Telbiyenin, Yâni Lebbeyke Zikrinin Okunmasının Hükmü

Telbiyenin hükmü hususunda âlimler arasında ihtilaf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre Telbiye, ihrama girmenin şartların-dandır, Lebbeyke zikri okunmaksızın ihrama girmek sahih değildir. Ancak şu var ki telbiye yerine her hangi bir hamd, tekbir, zikir tes-bîh de yapılabilir. Telbiye veya zikir ve teşbihin dille okunması şarttır. Bir kimse ihrama girerken bunu yalnız kalbinden geçirirse olmaz. Lübâbül-Menâsik'de böyle denilmiştir. îhrâma girildiğinde Lebbeyke zikrini bir defa okumak farzdır. Birden fazla okumak ve hâl ve hareketlerin değişikliğinde bir yere girerken, çıkarken, otururken, kalkarken, başkalarıyla karşılaşırken, bunu tekrarlamak sünnettir. Her sabah ve her akşam, bunu sık sık okumak müstehabtır. Hülâsa bol bol tekrarlanmalıdır.
2. M â 1 i k' in meşhur kavline göre Telbiye vâcibtir, terk edilmesi ceza kurbanını gerektirir.

Ebû Hanife' nin de böyle bir kavlinin bulunduğunu H a 11 â b i nakletmiştir. El-Mâverdî de bu görüşü bâzı Ş â f i î 1 e r' den nakletmiştir.
3. Şafiî ve Ahmed'e göre telbiye sünnettir. Mâlik' den de böyle bir görüş rivayet edilmiştir. Bunlar, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sırf telbiye etmiş olması bunun vâcibliğini gerektirmez, demişlerdir. Fakat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in telbiye'yi emrettiği, Ahmed ve îbn-i Hibbân'ın rivayet ettikleri Ümmü Seleme' nin bir hadîsinden anlaşılmaktadır. Bu itibarla Telbiye'nin vâcibliğine hükmetmek bâzı hadîs şârihlerince daha uygun görülmektedir.
Bu hadîste îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in telbiyesine ilâvede bulunduğu N â f i tarafından beyân edilmiştir. Lebbeyke zikrine ilâve yapılabilir mi?
Tekmile yazan bu hususta da şu bilgiyi verir:
1. Ebû Hanife, Muhammed bin el-Hasan, E v z â I ve Ahmed'e göre bir ilâve yapmakta beis yoktur. Şafii mezhebinin meşhur kavli de böyledir. Çünkü Ömer bin e 1 - H a 11 â b , oğlu Abdullah ve İbn-i Mes'ûd gibi sahâbiler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından buyurulmuş olan Telbiye'ye ek ve ilâveler yapmışlardır.
2. Mâlik ve Ebü Yûsuf'a göre ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in teîbiyesine ilâvede bulunmak mekruhtur. Şafii' nin de böyle bir kavli vardır.

2919) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir :
Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in telbiyesi şöyle idi:
Lebbeyk Allahümme Lebbeyk Lebbeyk Lâ şerike leke Lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'1-mülk. Lâ Şerike Iek."

2920) Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), telbiyesinde şöyle (de) demiştir:
Lebbeyk İlâhe'l-hakki Lebbeyk = Senin dâvetine icabet ediyorum, (Ey) hakkın ilâh'ı! Senin emrini yerine getirmeye hazırım." [50]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû.Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerinde şu ilâve vardır:
"Câbir (Radıyallâhü anhümâ) demiş ki . Cemâat, "Zel-maâ-ric = Ey göklerin sahibi!" sözünü ve benzeri sözleri (Resûlullah (Sal-îallahü Aleyhi ve Sellem) 'in teîbiyesine) ilâve ediyorlardı ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onların sesini) işitiyordu da onlara bir şey söylemiyordu (yâni mâni olmuyordu)."
Bu hadîste anılan Lebbeyke duası bir öncoki hadîste geçenin ay-nisidir. Meali orada geçti.
Ebû Dâvûd ile diğerlerinin rivayetlerinde bulunan ilâve. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in teîbiyesine ilâvede bulunmanın câizliğine delâlet eder. Bu husustaki ilmî görüşleri yukarıdaki hadisin izahı bölümünde verdim.
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadîsini N e s â i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in telbiyesinde, hadîste anılan cümlelerin de bazen bulunduğuna delâlet eder. Bu hadîste geçen "Hak" kelimesiyle îslâm dini mânâsı kasdedilmiş olabilir.

2921) Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) §Öyle buyurmuştur :
Herhangi bir mülebbi (lebbeyk zikrini okuyucu) lebbeyke zikrini okuduğu zaman onun sağında ve solunda bulunan taş, ağaç ve
"O kerpiç de lebbeyke zikrini eder. (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî doğuya ve batıya işaret ederek) Yer küresi şuradan ve şuradan bitinceye kadar (bulunan bu maddeler lebbeyke zikrini ederler)." [51]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Beyhaki, Hâkim ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. Hadîs, Lebbeyke zikrinin faziletini beyân eder. Hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir: Hac veya umre eden

müslüman kişi lebbeyke zikrini ettiği zaman onun sağ ve sol tarafında yer küresinin son noktasına kadar olan bölgede bulunan taşlar, ağaçlar ve kerpiçler de lebbeyke zikrini ederler. 1 s r â sûresinin 44. âyetinde Allah Teâlâ;
"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar, O'nu teşbih ederler. O'nu hamd ile teşbih etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz onların teşbihlerini anlamazsınız. Şüphesiz O, Halîm'dir, Ğafûr*dur." buyuruyor. Bu âyet de taş, ağaç ve toprak gibi cisimlerin de Allah'ı zikir ve teşbih ettiklerine delâlet eder ve bu hadisi teyid eder. [52]

16- Lebbeyke Zikrini Yüksek Sesle Okuma (Nın Meşruluğu) Babı

2922) Hallâd bin es-Sâib'in babası (es-Sâib bin Hallâd el-Ensârî)
(RadıyaMhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Cebrail (Aleyhisselâm) bana gelerek, ashabımın lebbeyke duasını yüksek sesle okumalarını onlara emretmemi bana emretti."

2923) Zeyd bin Hâîid el-Cühenî (Radtyaüâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cebrail (Aleyhisselâm) bana gelerek:
Yâ Muhammedi Ashabına emret lebbeyke duasını yüksek sesle okusunlar. Çünkü telbiye (yâni lebbeyke duasını yüksek sesle okumak) hacc'm alâmetlerindendir, dedi."

2924) Ebû Bekr-i Sıddîk. (Radtyallâhü ö«*)'den rivayet edildiğine göre:
(Hacc'a âit) amellerin hangisinin efdal olduğu, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e soruldu. O, şöyle cevab verdi:
Lebbeyke duasını yüksek sesle okumak ve kurbanlıkların kanını akıtmak." [53]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini sünen sahihleri, Mâlik, Şafii, Ah-m e d, Dârimî, Hâkim, İbn-i Hibbân ve Bey-haki rivayet etmişlerdir.
Zeyd bin Hâîid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Zevâid yazan bunu Zevâid nevinden saymadığına rağmen Kütübi Sitte'de rastlayamadım.
E b û Bekir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini T i r m i z i, İbn-i Huzeyme ve Dârimî de rivayet etmişlerdir.
Telbiye: Lebbeyke duasını yüksek sesle okumaktır. Yüksek sesle telbiye denilince, ifâde tarzında görülen mükerrerliğin önlenmesi için telbiye, lebbeyke duasını okumak mânâsına yorumlanır. Bu nevi mânâlandırmaya Arap dili edebiyatında Tecrîd ismi verilir. Çünkü meselâ Telbiye kelimesinin anlamı içinde düşünülen "yüksek ses" kavramı bu kelimenin mânâsının dışında tutuluyor ve bu kelime bu mânâdan tecrîd edilmiş oluyor.
İhlâl: Lebbeyke duasını yüksek sesle okumaktır. Burada bu duayı okumak mânâsında kullanılmıştır. Telbiye kelimesi gibidir.
Şiar: Alâmet manasınadır.
Acc ı Lebbeyke duasını yüksek sesle okumaktır.
Secc: Hacının kurbanlığı kesmesidir.
Bu hadisler, lebbeyke duasını yüksek sesle okumanın meşruluğuna ve müslümanlann bununla emrolunduğuna delâlet eder. Çünkü ilk iki hadîsten; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sa-hâbîlerine anılan duayı yüksek sesle okumaları için emir vermesinin Cebrail tarafından verilen bir talimatla istendiği anlaşılıyor. Bu emir cumhura göre mendubluk içindir. Yâni lebbeyke duasını yüksek sesle okumak mendûbtur. Z â h i r i y y e mezhebine göre ise bu emir vâciblik içindir.
Hanefîler ve Şâfiilerde Cumhur gibi bu duanın yüksek sesle okunmasının mendubluğuna hükmetmişlerdir. Mâlik ise bu duanın alçak sesle okunmasının müstehablığına hükmetmiştir. O'na göre ne gizli, ne de yüksek sesle okunmamalı, mutedil bir ses tonu ile okunmalıdır.
Lebbeyke duasının yüksek sesle okunmasının meşruluğu hükmü erkeklere mahsustur. Kadınlara gelince, bunlar seslerini yükselte-mezler. Sâdece kendilerinin işitebilecekleri ve başkasının işitemeye-ceği bir ses tonu ile okumalıdırlar. Hattâ Ayni' nin beyânına göre bu hususta icmâ

vardır. Şayet kadın yüksek sesle okursa, mekruh bir şey işlemiş olur. Yâni haram işlemiş sayılmaz. Çünkü kadının sesi avret sayılmaz. Sahîh görüş budur;
Konu hakkında geniş bilgi için hadîs kitablarımn şerhlerine baş vurulmalıdır.
E b û Bekir (Ruchyallâhü anh)'in hadîsindeki soru şekli T i r m i z i' de; şeklindedir. Yâni sorulan soru ile hac-
cın rükünlerinden sonra hangi amel ve işinin sevabının daha fazla olduğu sorulmuştur. İslâmiyet'teki bütün hayırların ve amellerin en faziletlisinin hangisi olduğu veya haccın rükünleri dâhil, hacının hac esnasında işlediği hizmetlerin hangisinin daha sevab olduğu sorulmamıştır. Çünkü, sevabça daha önemli bir çok ibâdetler bulunduğu gibi hac ibâdetinin rükünlerinin sevabı, cevabta beyân buyurulan yüksek sesle lebbeyke duasını okumanın ve kurban kesmenin sevabından şüphesiz fazladır. Bu durumu dikkate alarak terceme ettim. [54]

17- İhramda Olan Kimse İçin Gölgelikler (Den Yararlanma Hükmünün Beyânı) Babı

Bir Hâl Tercemesi
Bu babın ilk hadisinin râvisl es-Sâib bin Hallâd bin Süveyd bin Salebe bin Amr el-Hazreci Ebû Sehle (R.A.). sahâbldir. Beş aded hadisi var. Hâvileri oğlu Hallâd ve Salih bin Hayvân'dır. Sünen sâhibleri onun hadfelerini rivayet etmişlerdir. Hicretin 70. yılı vefat etmiştir. (Hülâsa: 132>
İkinci hadisin râvisi Zeyd bin Hâlid el-Cühenl (R.A.)'m hâl tercemesi 945. hadis bölümünde geçmiştir.

2925) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah rızâsı için gününü akşama kadar güneş altında geçiren hiç bir muhrim (hac veya umre ihramında bulunan kimse) yoktur ki günahları güneşle beraber batmasın (bağışlanmasın) ve annesinin kendisini doğurduğu (günkü günahsız) hâle dönüşmesin."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvilerden Âsim bin UbeydiIIah ve Âsim bin Ömer bin Hafs zayıf oldukları için bu sened zayıftır. [55]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin senedinin zayıflığı notta belirtildi, îhrâmda bulunan kimsenin Allah katında sevab ve ecir kazanmak niyetiyle güneş altında durmasının, yâni gölgelenmemesinin sevab olduğu bu hadîste belirtiliyor. Bunun zahirine göre gölgelenmek ihramda bulunan kimse için mekruhtur. Bu hadîsi Beyhaki de rivayet etmiştir.
Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve Beyhaki' nin rivayet ettikleri bir hadîste; Ümmü Husayn (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Biz Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Veda haccım eda ettik. Ben (bu esnada) Üsâme (bin Zeyd) ile Bilâl (Radıyallâhü anhümâ)'yı gördüm. Bunlardan birisi Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'in devesinin yularından tutup çekiyordu. Diğeri de O'nu güneşin sıcağından korumak (gölgelemek) için elbisesini havaya kaldırıp böylece tutmuştu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akabe cemresine taş atıncaya kadar bu durum böyle devam etti."
Bilindiği gibi ihramda olan erkeğin başını açık tutması mecburiyeti vardır. Ancak başına değmemek şartıyla şemsiye gibi bir şeyle gölgelenmesi hükmü hususunda ihtilâf vardır. Ümmü Husayn (Radıyallâhü anhâ) 'nın yukarıda meali sunulan hadisine göre şemsiye gibi bir şeyle gölgelenmek caizdir. İhramda olan kişi ister bir yerde dururken ister seyir hâlinde iken fark yoktur. Keza yaya yürümek ile bir araca binerek gitmek arasında bir fark yoktur. Tekmile yazarının beyânına göre âlimlerin cumhurunun görüşü böyledir. Hanefîler ile Şâfiiler de bu görüştedir.
İbn-i Ömer, Mâlik ve Ahmed' den yapılan bir rivayete göre ihramda olan kimsenin binici olarak yürüdüğü zaman güneşten korunmak üzere bir şeyle gölgelenmesi mekruhtur. Mâ-1 i k' e göre bir yerde konaklamış iken de muhrim'in sabit olmayan bir şeyle, yâni şemsiye gibi bir şeyle gölgelenmesi mekruhtur.
Muhrim, yâni ihramda olan kimsenin sabit bir cismin gölgesinde gölgelenmesi ise âlimlerin ittifakıyla caizdir. Meselâ ev ağaç, çadır, oto ve benzeri eşyalar.
Cumhur, Ümmü Husayn (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisine dayanmıştır. Mâlik ve Ahmed ise bu babın hadisi ile benzeri hadîsleri delil göstermişlerdir. Kuvvetli görüş ise cumhurun görüşüdür. [56]

18- İhrama Girileceği Zaman Güzel Koku (Kullanma Hükmünün Beyânı) Babı

2926) Âişe (RadıyaUâhu anhâ)'(\an rivayet edildiğine Rîîrc şüyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i ihrama girmeden önce ihramı için ve ifâda (ziyaret) tavafı etmeden önce ihramdan çıkması için güzel koku ile kokuladim.
(Râvi) Süfyân (kendi rivayetinde, Âişe'nin şu sözünü de ilâve ederek) : "Bu iki elimle1' demiştir. (Yâni Âişe: Bu ellerimle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kokuladım, demiştir.)."

2927) Âişe (Radıyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahâ Aleyhi ve Sellem) lebbeyk duasını okurken (mübarek) başında bulunan ıtrin (yâni sürülen güzel kokunun) panldaması hâlâ gözümün önündedir."

2928) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrama girdikten üç gün sonra ve ihramda iken (mübarek) başında ıtrin panldamasını sanki hâlâ görüyorum." [57]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın ilk hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Ayrıca Mâlik ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi Süfyân bin Uyey-ne ile el-Leys bin Sa'd yoluyla rivayet etmiştir. S ü fy â n'ın rivayetinde A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın;
"Bu iki elimle..." ilâvesi vardır. Bu ilâve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'i anılan iki vakitte kokuladığını pekiştirmek içindir. Yâni Âişe: Ben bu kokulama işini kendi ellerimle şüphesiz yaptım, demek istemiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın ikinci hadisinin benzerini Bu-hâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. O'nun son hadîsi ise N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadîsi ile kasdettiği mânâ şöyledir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrama girmek istediği zaman, henüz ihrama girmemiş iken, ben O'nun mübarek vücûdunu ve elbisesini güzel kokularla kokulardım. Keza, hac ibâdetini tamamlayacağı zaman, henüz ifâda tavafı etmemiş iken yine O'nu güzel kokularla kokulardım. Tavafın çeşitleri vardır. Bunlar tavaf bölümünde inşâallah anlatılacaktır. Burada sâdece şunu belirtmekle yetmeyim: Tavafın çeşitlerinden birisi de İfâda tavafıdır. Buna Ziyaret tavafı da denilir. Bu tavaf hac ve umre'nin bir rüknüdür. Hacı bayramın birinci günü Minâ'da Akaba cemresine taş atıp, saçını traş ettiği zaman ve bâzı hallerde, bâzı âlimlerin görüşlerine göre kurban da kestikten sonra ihramdan çıkmış sayılır. Yâni farz olan ziyaret tavafı etmeden önce, elbise giyebilir, güzel koku sürünebilir, tırnaklarını kesebilir. Yalnız karısıyla birleşemez. Hacı M i n a' dan M e k k e' ye gelip K a' b e * yi tavaf edince eşiyle birleşmesi de helâl olur ve böylece haccını tamamlamış olur. [58]

Âişe (Radıyallâhü Anhâ)'Nın Hadîsinden Çıkarılan Hüküm Şudur

1. İhrama girmeden Önce güzel koku kullanmak meşrudur.
2. Hacı, bayramın birinci günü Akabe cemresine taş atıp, gerekiyorsa kurban kestikten ve saçlarını traş ettikten sonra, henüz ifâda tavafı etmemiş iken güzel koku sürünebilir ve sürünmesi meşrudur. Bu iki halde de güzel koku kullanmak müstehabtır.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın bundan sonraki hadîsleride bu hükümlere delalet eder. Ayrıca şu hükmü de ifâde eder: Hacı, ihrama gireceği zaman kokusu ve rengi kalıcı olan koku nevilerini de kullanabilir. Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. El-Menhel yazan bu ihtilâfı ayrıntıları ve dayanaklanyla beraber anlatmaktadır. Biz sâdece değişik görüşleri ve bu görüşe sâhib olan âlimleri beyân etmekle yetineceğiz:
1. Cumhura göre ihrama girmek isteyen kimsenin ihrama girmeden Önce misk, gül yağı gibi güzel koku ile kokulanması müstehabtır. Sürülen kokunun eserinin ihrama girildikten sonra kalıcı olmasında bir sakınca yoktur. Şu halde sürülen maddenin renginin ve kokusunun kalıcı olması bir zarar vermez. Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Züfer, Şafiî, Ahmed, İshâk, Sevrî ve E v z â i bu görüşte olan âlimlerdendir. Âişe. Sa'd bin Ebi Vakkâs, îbn-i Abbâs, Berâ bin Âzib, Enes bin Mâlik, Ebû Zer, Hüseyin bin Alî, İbnü'l-Hanefiyye, îbn-i

Zübeyr, Ebû Said-i Hudrî, Ömer bin Abdilaziz, el-Esved, el-Ka-sım. Salim Hişâm bin Urve Hârice bin Zeyd ve Ibn-i Cüreyc (Radıyallâhü anhümVün de böyle hükmettikleri rivayet olunmuştur.

2. Atâ, Said bin Cübeyr, İbn-i Şirin, Ha-san-ı Basri ve Zührî'ye göre cismi veya kokusu ihramdan sonra kalıcı olan güzel kokulan ihrama girileceği zaman kullanmak haramdır.

Ömer, Osman ve İbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhüm) de böyle hükmetmişlerdir. Bu görüşe göre, ihrama girecek olan bir kimsenin cismi ve kokusu kalıcı olmayan, yâni sürüldükten hemen sonra eseri kalmayan güzel kokular ile kokulanması meşrudur, kalıcı olan ile kokulanması ise gayr-i meşrudur.

3. Mâli ki ler'e göre ihramdan önce güzel bir koku ile kokulanan kimsenin kullandığı kokunun cismi, ihramdan sonra kalırsa böyle bir koku ile kokulanmak haramdır ve bunu kullanan ihrâmhnın fidye vermesi vâcibtir. Şayet sürülen kokunun cismi ihrâmdan sonra kalmayıp da sâdece rengi kalırsa böyle bir kokuyu kullanan ihrâmlıya fidye ödemesinin vâcib olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bir kavle göre fidye ödemesi gereklidir. Diğer bir kavle göre gerekli değildir. Eğer kullanılan maddenin yalnız kokusu kalıcı ise ve ihrâmh bu durumu biliyor ise bu koku giderilmeden ihrama girmek mekruhtur. Fakat fidye ödemeye gerek yoktur.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu bâbta rivayet olunan ikinci ve üçüncü hadîsi birinci grubun, yâni cumhurun görüşünü teyid eder, mâhiyettedir. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ihrama girmeden önce kullandığı güzel kokunun O'nun mübarek başında, ihramdan sonra da parıldadığını ve bu durumu gördüğünü beyân etmiştir. Hattâ son hadîste;

uJ ilâvesi vardır. Yâni parıldama O'nun ihrama girmesinden
üç gün bonra görülmüştür.

Bu hadîslerde geçen "Vebis" parıldama demektir. Mefarık! Mef-nk'ın çoğuludur. Mefnk, başm saçlarının aynldığı yer manasınadır. [59]

19- İhramda Olan Kimsenin Giyebileceği Elbise(Nin Beyânı) Babı

2929) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllem)Je :

İhramda olan kimse elbiselerden ne giyebilir? diye sordu. Bunun üzerine Re sulu İlah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu :

Ne gömlekler, ne sarıklar, ne donlar, ne burnuslar ne mestler giyer. Ancak na'leyn bulamadığı zaman mestler giysin ve (mest giyeceği zaman) bunları topuklarının aşağısına kadar kessin. Ve (siz ihramda iken) za'feran veya vers (bitkisi) ile boyanmış (veya kokulanmış) hiç bir elbise giymeyiniz."

2930) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü ankümây&?u\\ Şöyle demiştir:

Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda olan kimsenin vers veya za'feran (bitkisi) ile boyanmış bir elbiseyi giymesini yasaklamıştır." [60]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvüd, Nesâî, Şafiî, Dârekut-nî ve Beyhâki de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde ifâde veya cümle değişikliği var ise.de bunlar çıkarılan hükümler bakımından değişiklik meydana getirmediği için bu durumları belirtmeye gerek görmüyorum.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ikinci hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.

Hadîslerden çıkarılan hükümleri beyân etmeden önce bâzı kelimeleri açıklayayım:

Kumus: Kamis'in çogöludur, gömlekler manasınadır. Amâîm: îmâme'nin çoğuludur, sarıklar manasınadır.

Serâvilât j Serâvil'in çoğuludur, donlar manasınadır.

Berânis t Burnus'un çoğuludur. Burnus, başı bedeninden olan ve ona bitişik elbise manasınadır. Kavuk mânasına da gelir. Burada başı örten şey mânâsında kullanılmıştır.

Hıfâf: Huff'un çoğuludur, mestler manasınadır. Bilindiği gibi mest, ayağı topuk kemiklerinin yukarısına kadar örter.

Na'leyn: Ayakların topuk kemiklerinin aşağısını kısmen örten papuç, tokyo, terlik gibi bâzı ayakkabı çeşitlerine denilir.

Ka'beyn: Topuk kemikleri manasınadır. Muhammed bin el-Hasan bu kelimenin burada ayakkabı

bağcıklarının hizasında kalan tarak kemiği mânâsında kullanıldığı yorumunu savunmuş ve bu kelimenin Arap dilinde bu mânâya geldiğini söylemiştir.
Za'feran; safran bitkisidir, boya işinde kullanılır.
Vers: Susam bitkisine benzeyen, sarı ve güzel kokulu bir bitki çeşitidir. Boya işinde kullanılır. Yemen tarafının en güzel kokularından sayılır. Za'feran veya vers bitkisiyle boyanan elbise güzel kokulu olduğu için kullanılması ihrâmlı kimseye yasaklanmıştır.
Muhrim: İhramda olan kimse demektir. İhram, hac için veya umre için yahut her ikisi için de olabilir. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ihramda olan kimsenin giyemeyeceği elbiseleri beyân etmiştir.
İhrâmlı kimsenin ne gibi elbise giyebileceğini soran zâtın ismine dâir bir bilgi edinilemediği, Tekmile sahibi tarafından belirtilmiştir. Bu sorunun ihrama girilmeden önce ve Mescid-i Nebe-vi'de sorulduğu, Nesâi ile Beyhaki'nin rivayetlerinde belirtilmiştir.
Hadiste anılan elbiseleri ve benzeri elbiseleri giymek erkekler için yasaktır. Bu hüküm onlara mahsustur. Kadınlar ihramda iken anılan elbiseleri giyebilirler. Bu hususta icmâ vardır. Ancak kadın ihramda iken yüzünü örtemez. Nitekim Buhârî, Ebû D â -vûd, Nesâi ve diğer bâzı hadisçilerin rivayetlerinde bu hadiste şu ilâve vardır:
da olan kadın yüzünü örtemez ve eldivenler giyemez.
Za'feran veya vers bitkisiyle boyanmış veya kokulanmış elbiseyi giyme yasağı ise kadınlara da şümullüdür. Bu yasaklama ile ilgili cümlede geçen "Mess" ifâdesi temas ve iyice dokunma manasınadır. Yâni bir elbiseye za'feran veya vers bitkisi iyice dokunmuş ise böyle bir elbiseyi giymek ihrâmh erkek veya kadın için yasaktır. Anılan bitkilerin iyice dokunması ve teması, boyama şeklinde olabildiği gibi kokulama şeklinde de olabilir. Bu itibarla bâzı ilim adamları bu ifâdeyi boyanma mânâsına, diğer bir kısmı kokulanma mânâsına yorumlamışlardır. Biz bu duruma parantez içi ifâde ile işaret etmek istedik.
İhrâmlı erkek ve kadın için güzel koku kullanmanın yasaklığı malumdur. Bu iki bitki ile boyanmış elbiselerden güzel koku duyulduğu için bunların giyilmesi yasaklanmıştır. [61]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. Erkek ihramda iken gömlek, don, ceket, pantolon ve benzeri elbise giyemez. Bedenin tamamını veya bir kısmını örten hiç bir elbiseyi adet ve usûlüne uygun olarak giyemez. Eldivenler de elbiseler gibidir. Tekmile yazarının beyânına göre bu hüküm hususunda icmâ vardır. İhrama girecek veya ihramda olan bir kimse şayet gömlek, entari veya dondan başka bir şey bulamazsa ve bunlarla avret mahallini örtmeye mecbur kalırsa bunları bölerek birisini beline sarmak suretiyle peştemal gibi belden aşağısına örter. Diğer bir parçayı da omuzlarına atar.
2. İhramda olan erkek başını sarık, kasket, takke veya herhangi bir şeyle örtemez. Hattâ âdet olmayan bir biçimde bile örtemez. Meselâ başında bir bohça taşıması caiz değildir. Fakat elini başına koyması, güneşten veya yağmurdan korunmak maksadıyla şemsiye kullanması veya başını suyun içine sokması caizdir. Çünkü bu hareketler örf ve âdete göre başı örtmek nevinden sayılmaz.
3. Ayağa mest geçirmek, çorap, çizme ve topuklara kadar ayağı Örten başka isimli herhangi bir ayakkabı nevini giymek ihramda olan erkek için haramdır. Ayağın tamamını örtmeyen ayakkabıyı giymek ise caizdir. Meselâ, tokyo ve hacılarımızın giydikleri çeşitli, terlikler giyilebilir. Giyilecek ayakkabı topuk kemiklerini örterse, ba-
zi Alimlere göre ayakkabı bağcıklarının hizasına gelen tarak kemiğini örterse giyilmemesi gerekir.
Şâfiiler ile Hanbelîler'e göre ihramh erkeğin yüzünü örtmesi haram değildir. Keza ihramh'kadının yabancı erkeklerden saklanmak niyetiyle elini ve yüzünü örtmesi Hanefî-ler ile Şafii ler'e göre caizdir. Ancak yüze çekilen örtünün yüze dokunmaması, yüz ile bu örtü arasında bir arakğın bu-lunması şarttır. Hanbelîler'e göre kadının yüzünü ihtiyaç hâlinde örtmesi caizdir. Meselâ yakınından yabancı erkekler geçtiği zaman yüzünü örtebilir ve bu gibi hallerde yüzünü örttüğü zaman örtünün onun yüzüne dokunmasında bir sakınca yoktur. M â -1 i k i 1 e r' e göre kadın ilgi çekici derecede güzel olursa veya yabancı erkeğin ona baktığı muhakkak bilinirse kadın bu maksatla yüzünü ve ellerini örtebilir. Ancak örtü için de bir takım şartlar var. Bu konuda ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablanna müracaat edilmeli-dir.
4. İhramh erkek ve kadının elbisesine veya bedenine güzel koku sürmesi haramdır. Vers veya za'feran bitkisiyle boyanmış bir elbiseyi giymeleride haramdır. Hadîsin zahirine göre bu nevi elbisede kokunun eseri kalmamış olsa bile hüküm aynidir. Mâlik böyle hükmetmiştir. Şafii:
O elbiseye su serpildiği veya ıslandığı zaman güzel kokusu duyulacak derecede ise giyilemez,

kullanılamaz, aksi takdirde kullanılabilir, demiştir.
Hanefîler'e göre bu nevi elbise güzel koku yayamayacak biçimde yıkanmış ise ihramlı kadının bunu giymesinde bir sakınca yoktur. İhramh erkek de giymemek şartıyla kullanabilir. Bu görüş, Nahaî, Sevrî, îshâk, Ahmed ve Ebû Sevr'den de nakledilmiştir. Kullanılıp kullanılmamasının dönüm noktası, ondaki kokunun gidip gitmemesidir. Elbisenin rengi solmuş olsa bile kokusu duyuluyor ise kullanılması yasaktır.
5. İhramh erkek yukarıda durumu anlatılan ayakkabı bulamadığı zaman mest giyebilir. Ancak bunu ayak topukları kemiklerinin aşağısına kadar kesmesi şarttır. Yâni mest giydiği zaman aşık kemikleri tamamen dışarda ve açık olacak. Bu nedenle mestin üst kısmını kesip atması gerekir.
Hanefiler, Şafii, Mâlik ve Currthur böyle demişlerdir.
A t â ve meşhur kavline göre A h m e d: îhramh erkek zaruret hâlinde mest giyebilir ve giydiği zaman bunun topuk kemiklerinin aşağısına kadar olan kısmını kesmesine de gerek yoktur. Fidye vermesi de söz konusu değildir. îkrime ve Ali (Radi-yallâhü anh) 'den de bu görüş rivayet olunmuştur. Bu grubun delili îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in 2931 nolu hadîsidir. A h -m e d ve Ata o hadisi delil gösterdikleri gibi: Mestin üst kısmını kesmek bir malı telef etmektir. Bir malı bozup telef etmek ise Allah katında sevimli bir şey değildir, derler.
Hattâbi, Ahmed'e cevaben: Anılan vasıfta ayakkabı bulamayan kimsenin giyeceği mestin yukarı kısmını kesmesi bir malı kasden telef etmek yasağının şümulüne girmez. Çünkü bir maslahat ve yarar uğruna yapılan mâli zararlar malı telef etmek sayılamaz. Şer-i Şerif in emrine mutlak itaat ve uymak durumu vardır, der.
Cumhur, îbn-i Abbâs'in bu bâbtan sonraki bâbta rivayet edilen 2931. hadîsine şöyle cevab verir:
îbn-i Abbâs'm hadisi mutlaktır. İ b n- i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise mesti giyebilmek için topuk kemiklerinin aşağısına kadar olan kısmı kesmek kaydı ile kayıtlanmıştır. Kayıtsız olan îbn-i Abbâs'm hadîsi kayıtlı olan îbn-i Ömer'in hadîsi gibi ve ona uygun biçimde yorumlanır. Ayrıca N e s â i' nin rivayetinde îbn-i Abbâs'ın hadîsinde de;"ve mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kessin" kaydı mevcuttur. [62]

20- İhramlı Erkeğin İzar (Belden Aşağı Sarılan Peştemal) Veya Na'leyn Bulamadığı Zaman Don Ve Mestler Giymesi (Hükmünün Beyânı) Babı

2931) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhumâ)'âan; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemKi (Arafat'ta) hutbe okurken (râvi Hişâm dedi ki: "Minber üzerinde" hutbe okurken) dinledim. O, (hutbesinde) :
(Ihrâruhlardan) kim izâr (yâni belden aşağı sarılan peştemalim-si elbise) bulamazsa bir don giysin ve kim na'leyn bulamazsa mestler giysin, buyurdu.
Râvi Hişâm hadîsin baş kısmının kendi rivayetinde; "izâr bulamayan kimse bir don giysin. Don bulamaması hâil müstesna" şeklinde olduğunu söylemiştir."

2932) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Ihrâmlılardan) kim na'leyn bulamazsa mestler giysin ve mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kessin." [63]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi iki şeyhinden rivayet etmiştir: Hişâm bin A m m â r ve Muhammed bin es-Sabbâh. Bu iki üstâd ayni hadîsi müellifimize rivayet etmişlerdir. Ancak şu iki husus yalnız H i ş â m' in rivayetinde bulunur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan hutbeyi minber üzerinde okuması ve izâr bulamayan kimselerin don giymeleri için verilen emrin don bulabilme hâline inhisar etmesidir. Yâni don bulamayan bir kimse, don giymekle mükellef değildir.
Bu hadîsin zahirine göre erkek ihrama gireceği zaman veya ihramda iken bedenin belden aşağı kısmına sarılan ve memleketimizde ihram ismi verilen peştemal bulamazsa don giyebilir. Tabii giyilecek donun göbek ile diz kapağı arasını örtebilecek uzunlukta olması gereklidir. Keza na'Ieyn bulamayan bir ihramlımn mest giymesinin câizliği bu hadîsin zahirinden çıkar. Yâni donu yırtıp peştemal hâline sokmaya ve mesti topuk kemiklerinin aşağısına kadar kesmeye gerek yoktur.

Bundan önceki bâbta belirttiğim gibi Ahmed bin Han-b e 1 ile A t â bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir. Bu görüş Ali bin Ebi Tâlib ile îkrime' den de rivayet edilmiştir. Bu görüşe göre peştemala benzeyen izârı bulamayan kimse uzunca don giyebilir. Keza na'Ieyn bulamayan kimse topuk kemiklerini örten mest giyebilir.
Buhâri ile Müslim'in rivayet ettikleri ikinci hadis, yâni îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm 2932 nolu hadîsi ve 2929. hadis ise na'Ieyn bulamayan kimsenin giyeceği mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kesmesinin gerekliliğine delâlet ederler. Buna kıyasla izâr bulamayan kimsenin giyeceği donu yırtıp peştemal hâline sokması gereklidir.
Na'Ieyn bulamayınca ihrâmlının giyeceği mestlerin yukan kısmının kesilmesine dâir gerekli bilgi ve âlimlerin konuya ilişkin görüşleri bundan önceki bâbta verildiği için tekrarlamaya gerek yok-tur. Ancak el-Hâf iz'ın el-Fetih*te Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadisinin izahı bölümünde verdiği bilgiyi özetlemekle yetineceğim:
Kurtubi: Ahmed bu hadîsin zahirini tutarak na'Ieyn ve izâr bulamayan ihrâmlının donu ve mesti olduğu gibi giymesinin câizliğine hükmetmiştir. Fakat cumhur, mestin kesilmesini ve donun yırtılmasını şart koşmuştur. Cumhura göre ihrâmlı erkek anılan durumda donu veya mesti olduğu gibi giyerse fidye vermesi gereklidir. Cumhurun delili İ b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)"m hadîsin de bulunan; Oy"ve mestleri topuk kemiklerinin aşağısına kadar kessin" kaydıdır. Mutlak, yâni kayıtlı olmayan İ bn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) in hadîsi, kayıtlı olan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsi gibi yorumlanır. Don da mest'e kıyaslanır. Çünkü bunlar ihrâmlıya yasak olması bakımından eşittir. İbn-i Kudâme demiş ki en uygunu mestleri kesmektir Çünkü bu takdirde sahih olan İbn-i Ömer'in hadîsi ile amel edilmiş olur ve ona muhalefet etmekten sakınılmış olur, diye bilgi vermiştir.
El-Hâfız, Kurtubi' nin yukarıdaki sözlerini naklettikten sonra: İzâr bulamayan ihrâmlının donu yırtmadan olduğu gibi giymesinin câizliği Ş â f i i 1 e r' den ve başkaca çok âlimden nakledilmiştir. Bunlar da Ahmed gibi hükmetmişlerdir. Muhammed bin el-Hasan, î m â m ü'l-H a r e m e y n ve bir cemaata göre ise izâr bulamayan kimsenin donu yırtıp peştemal hâline sokması gereklidir. Ebû Hanîfe'ye göre ihrâmh kişi hiç bir surette don giyemez. Bu kavil Mâlik' den de rivayet olunmuştur. Galiba İbn-i Abbâs'ın hadisi M â 1 i k' e ulaşmamıştır. Çünkü el-Muvatta'da şöyle bir bilgi var: Bu hadîsin durumu Mâlik'e soruldu. Mâlik: Ben bu hadîsi işitme-dim, diye cevab verdi.
Hanefîler1 den er-Râzi'ye göre izâr bulamayan ihrâmlı donu yırtmadan giyebilir. Fakat fidye vermesi gereklidir. Onun bu görüşü Hanefîler'in mest giyen ihrâmlı hakkındaki görüşleri gibidir.
Donu yırtmadan, olduğu gibi giymenin câizliğine hükmeden âlimler şu şartı koşmuşlardır: Donun yırtıldığı takdirde bir izâr, yâni peştemal gibi olmaya elverişli olmaması gerekir. Çünkü donun izâr hâline sokulması mümkün ise böyle bir dona sâhib olan ihrâmh izâr bulamamış sayılmaz. [64]

21- İhramda İken (Pek Beğenilmeyen) Hareketlerden Sakınma Babı

2933) Esma bint-i EM Bekir (RadtyaUâhü ankümâyâsn; Şöyle demiştir :
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (Veda haccı yolculuğuna) çıktık. Nihayet biz el-Arc (kasabasınla varınca konakladık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturdu ve Âişe O'nun yanında oturdu. Ben de (babam) Ebû Bekr-i S id dik1 m yanında oturdum. Bizim azığımızı ve yol eşyamızı taşıyan deve ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in yol eşyasını ve azığını taşıyan deve bir tane idi ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in hizmetçisinin beraberinde idi. (Biz onun gelmesini bekliyorduk) Esmâ'nın râvîsi demiştir ki, sonra hizmetçi çıkıp geldi. Beraberinde devesi yoktu. Bunun üzerine Ebû Bekir hizmetçiye :
Deven nerededir? diye sordu. Hizmetçi t
Onu dun gece kaybettim, dedi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) : Senin beraberinde bir tek deve bulunur sen onu kaybedersin? dedi. Esmâ'nın râvisi demiş ki: Sonra Ebû Bekir hizmetçiyi dövmeye başladı.'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
Şu ihrâmhya bakın ne yapıyor buyuruyordu (ve gülümsüyordu.)" [65]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
El-Arc i Medine-i Münevvere' nin güneybatısında ve buraya 120 Km. mesafede bir kasaba ismidir.

Zimâle: Yolcunun eşyasını ve azığını taşıyan deveye denilir. Hadîste anılan yolculuğun hac yolculuğu olduğu Ebû Davud'un rivayetinde belirtilmiştir. Yine Ebû Dâvûd'un rivayetine göre Ebû Bekir'in hizmetçisinin beraberinde bulunan deve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yol eşyasını ve azığını taşıyordu. Durumu böyle olunca müellifimizin rivayetinde Esma' nın "Bizim eşya ve azık devemiz..." sözü şöyle yorumlanabilir: Yâni yukarıda isimleri anılan bizlerin eşya ve azık devesi...

Esma' nın yukarıda andığı zâtlar ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Âişe ve kendisidir. Şu halde Resûl-i*Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve zevcesi Âişe' nin eşyası ve azığı ile Ebû Bekir ve kızı E s m â' nm eşyası ve azığı ayni deveye yüklenmiş ve deve Ebû Bekir'in hizmetçisine teslim edilmişti.

Bilindiği gibi Esma ile Âişe kardeş olup Ebû Bekir'in kızları idi.

Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), azık ve eşya taşıyan deveyi ihmal ederek kaybeden hizmetçisini tedîb için döverken Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Jin gülümsediği Ebû D â v û d'un rivayetinde belirtilmiştir. Şu halde ihramda olan kimsenin tedib için hizmetçisini hafifçe dövmesi yasak değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), E b û Bekir'i men etmemiştir. Bununla beraber hizmetçiyi bağışlaması daha iyidir. Resûl-i Ekrem {Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : "Şu ihram linin yaptığına bakın" buyruğuyla buna işaret etmiştir. [66]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükmü:

İhramda olan kişi tedîb için hizmetçisini usûlü dâiresinde dövebilir. Bu hareket, hacılar için yasaklanan mücâdele şümulüne dâhil değildir. Çünkü E b û Bekir (Radıyallâhü anh) ihramda iken böyle yapmış ve Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu men etmemiştir. [67]

22- İhrâmlı Kimse Başını Yıkayabilir, Babı

2934) Abdullah bin Huneyn'den rivayet edildiğine göre :

Abdullah bin Ab bas ile Misver bin Mahreme (Radıyallâhü an-hüm), Ebvâ mevkiinde (ihrâmlı kimsenin başım yıkaması hususunda) ihtilafa düştüler. Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anh} :

İhrâmlı kimse başını yıkayabilir, dedi- Misver (Radıyallâhü anh) : İhrâmlı kimse başını yıkayamaz, dedi. Bu ihtilâf üzerine İbn-i Abbâs beni meseleyi Ebü Eyyûb el-Ensâri'ye sormak üzere gönderdi. Ben Ebû Eyyûb'u bir kuyunun iki direği arasında başını yıkamak üzere iken buldum. Ebü Eyyûb bir elbise ile örtünüyordu. Kendisine selâm verdim. Kim o? diye sordu. Ben: Abdullah bin Huneyn'im. Beni Abdullah bin Abbâs size gönderdi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihramda iken başını nasıl yıkardı? sorusunu size arz ediyorum, dedim. Abdullah bin Huneyn demiştir ki: Bunun üzerine Ebü Eyyûb-i Ensârî elini kendisini örten elbise üzerine koydu ve başı (tamamıyla) bana görününceye kadar elbiseyi (başından göğsüne kadar) indirdi. Sonra üzerine su dökmek için bekleyen adama: (su) dök diye emretti. Adam onun başına su döktü. Sonra Ebû Eyyûb elleriyle başım oğuşturup ellerini kâh ileri kâh geri götürdü ve daha sonra şöyle dedi:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in böyle yaptığını (yâni başım böylece yıkadığını) gördüm." [68]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.

Ebvâ; M e k k e ' ye yakın bir köyün ismidir.

Karneyn : Kuyunun iki tarafına dikilen direklere denilir. Bir direk de bu iki direğin arasına uzatılır ve kuyudan su çekme işinde bundan yararlanılır. [69]

Hadîsten Çıkabılan Hükümler:

1. İhrâmlı kimse başını yıkayabilir. Cünüblükten temizlenmek için boy abdesti alması hususunda ise ihtilâf yoktur. Keza kadının âdetten veya lohusalık hâlinden temizlenmesi zamam boy abdesti alması hususunda da ihtilâf yoktur. Ancak ihrâmlı kişinin kirden temizlenmek, serinlenmek ve benzeri maksadlarla başını yıkaması hususunda ihtilâf olmuştu. İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm ihrâmlı iken yalnız ihtilâm nedeniyle yıkandığı ve başka nedenlerle

yıkanmadığı rivayet olunmuştur. Mâlik de ihrâmlının başını suya batırmasından kerahet etmiştir.
2. îhrâmlı kişi başını yıkarken saç tellerinin dökülmesinden emin olduğu zaman saçlarım oğuşturması caizdir.
Yukarıdaki iki hüküm hususunda Hanefiler, Şafiî, Ahmed, İshâk ve Cumhur ittifak halindedir. Ömer, C â -bir ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den de bu görüş rivayet olunmuştur.
3. Şer'i meselelerde tartışmada bulunmak ve gerçeği öğrenmek için bilenlere müracaat etmek meşrudur. İhtilâf konusu edilen mesele hakkında bir nassm varlığı anlaşılınca derhal ona dönülür ve nassa karşı bir görüş savunulamaz.
4. Bir hadisin rivayetinde sıka yâni güvenilir bir zâtın haberi kabul olunur.
5. Boy abdesti alacak veya vücûdunu yıkayacak kimsenin örtünmesi gereklidir.
6. Yıkanırken başkasının yardım etmesi meşrudur.
7. Yıkanırken konuşmak ve yıkanana selâm vermek caizdir.
8. Şer'î bir soru soran kimsenin iyi anlaması için verilecek cevâbın uygulamalı olması icâbında tercih edilmelidir.
Hadîste sözü edilen M i s v e r (Radıyallâhü anh) 'in hâl ter-cemesi 2640. hadîs bölümünde geçmiştir. Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi ise 166. hadiste geçmiştir. Ebû Eyyûb' unki de 318. hadîs bölümünde geçmiştir. [70]

23- İhramda Olan Kadın, Yüzüne Örtü Salar (Yâni Yüzünü Örtmesinin Caiz Olup Olmadığının Beyânı) Babı

2935) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir: Biz ihramda olduğumuz halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik. Erkek kervanı bize rastladığı zaman baş örtümüzü başımızın üstünden (yüzümüze) salardık. Kervan bizi geçince biz baş Örtümüzü yukarıya kaldırır (yüzümüzü açar) dik."
Abdullah bin Huneyn (R.A.)'m Hâl Tercemesi
Bu 2ât meşhur kavle göre Abbâs (R.A.)'ın âzadhsıdır. Bir kavle göre İse AH (RA.)'ın âzadlısıdır. Bunlardan ve Ebû Eyyûb, tbn-i Ömer ile Misver bin Mahreme (R.A.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Hâvileri İse oğlu îbrâhlm, Muhammed bin el-Münkerdir, Üs&me bin Zeyd el-Leysİ, Nâfİ mevlâ îbn-1 Ömer TC başkalarıdır. İclî bu zâtın sıka, güvenilir bir tabii olduğunu söylemiştir, Îbn-İ Hib-b&n de onu sıka, yâni güvenilir zâtlar arasında annuştır. Bu zat, Yezİd bin Abdil-meUk devrinde vefat etmiştir. (Tekmile C. I, S. 153) [71]

İzahı

Bu hadîsi, Ebû Dâvûd, Ahmed, Beyhaki ve
îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadîsi kısmen değişik iki senedle rivayet etmiştir.
Hadiste geçen "Bâkib" süvari erkek manasınadır. E b ü D â -v û d' un rivayetinde bu kelimenin çoğulu olan "Rükban" sözcüğü kullanılmıştır. Bu durumu dikkate alarak erkek kervanı tâbirini kullandım. Kadınlar ihramda iken yüzlerini açık tutarlar. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'mn hadiste beyân ettiğine göre kadınlar ihramda iken erkeklerle karşılaştıkları zaman başlarındaki elbiseyi yüzlerine salıp sarkıtmak suretiyle yüzlerini örterler ve erkekler geçince elbiseyi yukarı çekerek yüzlerini açarlardı ve bu durum Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in huzurunda cereyan ederdi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm)'in bu duruma itiraz etmemesi bunun meşruluğuna delâlet eder, [72]

Hadîsten Çıkarılan Fıkıh Hükümleri:

1. İhramda olan kadın, yakınından erkeklerin geçmesi gibi bir durum karşısında yüzünü geçici olarak örtebilir. Dört mezheb imamları ile Atâ, Sevri ve îshâk böyle hükmetmişlerdir. Lâ-kin Hanefîler ile Şâfiîler: Böyle bir ihtiyaç ve lüzum hâlinde kadının yüzüne çekeceği örtünün onun yüzüne dokunmaması ve yüzü ile örtü arasında bir boşluğun bulunması şarttır, demişlerdir. H a n b e 1 i 1 e r' in bir kısmı da böyle demişlerdir. Bunlara göre anılan örtü yüzün bir tarafına değer de hemen aralanır veya kadın uzaklaştırırsa bir ceza gerekmez. Şayet kadm örtüyü yüzünden uzak tutmaya muktedir olduğu halde ihmal ederse fidye cezasına çarptırılır. Çünkü kendi iradesiyle yüzünü sakıncalı bir şekilde örtülü tutmuş olur.

2. îhrâmda olan kadm yüzünü peçe ile örtemez. Ancak zaruret hâlinde başındaki elbiseyi yukarıda anlatılan şekilde üstüne salıverebilir.

3. Şer'i bir lüzum ve zaruret olmadıkça kadın, yabana erkeklere karşı yüzünü açamaz. [73]

24- Hac (İçin İhrama Girildiğin)De (Hac İbâdetini Tamamlamaya Bîr Engel Çıktığı Takdirde İhramdan Çıkmayı) Şart Koşma (Hükmünün Beyânı) Babı

2936) Ebû Bekir bin Abdillah bin Zübeyr'in nenesi (râvî demiştir ki: Nenesi sözcüğü ile Esma bint-i Ebî Bekir'in mi, Su'dâ bint-i Avfra mı kas-dedildiğini bilemiyorum) (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Dubâa bint-i (Zübeyr bin) Abdulmuttalib (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanına girdi ve:
Yâ halam! Seni hacc'a gitmekten alakoyan mâni nedir? diye sordu. Dubâa s
Ben hasta bir kadınım ve hastalığımın hac menâsikini (ibâdetini) tamamlamama engel olmasından korkarım, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona •.
Sen ihrama gir ve hac ibadetini ikmâl etmekten (hastalık gibi bir sebeble) alakonulduğun yerde İhramdan çıkmanı şart koş, buyurdu."
Not: Zeviİd'de şöyle denilmiştir: Su'dâ bint-i Avf (R.A.)'ın bundan başka hadisi müellif (tbn-İ Mâceh)'in yanında yoktur. Kütüb-i Sİtte'nin kalanlarında onun hiç bir hadîsi yoktur. Bu hadîs onun müsnedlerindendir. Bu hadisin senedinde Ebü Bekir bin Abdillah bulunur. Bu râvi'nin tenkidi veya güvenilirliği hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan ravîleri sıka yâni güvenilir zâtlardır.

2937) Dubâa (bînt-i Zübeyr bin Abdilmuttalib) (Radtyallâhü an- rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben hasta iken Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi ve (bana) :
Sen bu yıl hacc'a gitmek istemiyor musun? buyurdu. Ben: Yâ Resûlaüah! Ben cidden hastayım, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sen hacc'a git ve (ihrama girerken) de ki: (Allahım!) Beni hac menâsikinî ikmâl etmekten (hastalık gibi bir sebeble) alakoyduğun yerde ihramdan çıkacağım, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki raviler, sahüYin râvl-leridir. Dubâa (R.A.)'nm Üçten fazla hadisi yoktur. Bu hadîsini yalnız musannifimiz rivayet etmiştir. Ebû Davud da onun bir hadisini rivayet etmiş, dlgcr hadîsini de Nesâl rivayet etmiştir.

2938) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Dubâa bint-i Zübeyr bin Abdilmuttalib (Radıyallâhü anhâ) (bir kere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek ı Ben vücûdunda ağırlık bulunan bir kadınım ve ben cidden hacc'a gitmek istiyorum. Bu durumda, hac niyetiyle nasıl ihrama gireyim? dedi. Resûl-i Ekrem CSallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
Sen hac niyetiyle ihrama gir ve (ihrama girerken Allahım!) Beni hac menâsikini ikmâl etmekten (hastalık gibi bir sebeble) alakoyduğun yerde ihramdan çıkacağım, diye şart koş, buyurdu." [74]

İzahı

Bu babın ilk iki hadîsi Zevâid nevindendir. Şafii de ikinci hadîsin benzerini rivayet etmiştir. Bu babın son hadîsi ise Tekmile'de beyân edildiğine göre Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârimî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Hac'ta şart veya İstırat tabiriyle neyin kasdedildiği, babın başlığında belirtildi. Bunu tekrar hatırlatayım:
Hac etmek niyetiyle ihrama giren kimse ihrama girdiği esnada şu şartı koşar: Ben hastalık veya başka bir nedenle hac menâsikini, yâni ibâdetini ikmâl edemediğim takdirde anılan engelin çıkacağı yerde ihramdan çıkacağım. Buna şart ve iştirat denilir. Bu durum hac'ta olduğu gibi umre'de de olabilir.
Dubâa (Radıyallâhü anh) son hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-solâm)'in amcası Zübeyr binAbdulmuttalib'in kızıdır. Birinci hadîste Abdulmut-t a 1 i b ' in kızı olarak gösterilmiştir. Çünkü Abdulmutta-1 i b onun dedesidir. Bu anlamda onun kızıdır.
D u b â a' nın hacca hazırlandığı sıralarda rahatsız olduğu gerek müellifimizin rivayetlerinden ve

gerekse diğer rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bu nedenle son hadîste geçen " Sakile " sözcüğü ile hastalık nedeniyle vücûdu ağır olan kadın mânâsının kasdedilmesi uygundur. Fakat şerh kitablannda bu kelimenin bu şekilde açıklanması hakkında bir bilgi edinemediğim için terceme ederken "vücûdunda ağırlık bulunan kadın" şeklinde açıklama yapmayı tercih ettim. Çünkü bu ağırlık şişmanlık veya yaşlılık nedeniyle de olabilir. Bu nedenle ihtiyatlı davranma yolunu seçtim. Allah en iyi bilendir. [75]

Hadislerden Çıkan Fıkıh Hükümleri:

Tekmile yazarı bu babın son hadîsinin şerhinde bunun fıkıh hükümleri ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
1. Hac veya umre niyetiyle ihrama giren kimse ihrama girdiği esnada şöyle bir şart koşabilir: Hastalık veya başka bir sebebîe bu İbâdeti ikmâl edemediğim zaman ihramdan çıkmayı şart koşuyorum. Bu şartı koşan kimse için böyle bir engel meydana geldiği zaman ihramdan çıkması caizdir.
2. İhrama girerken bu şartı koşmayan kimsenin ihramdan çıkması caiz değildir. Bu ikinci hüküm hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Zahiriye mezhebi mensublan bu hadislerin zahirini tutarak: Bir engelin çıkması hâlinde ihramdan çıkmayı şart koşmak gerekir. Çünkü hadîslerdeki emrin açık anlamı bunu gerektirir, demişlerdir.
b) H a n e f i 1 e r ile Mâlik ve tabiilerin bâzısı: İhrama girilirken böyle bir şartı koşmak sahih değil ve bir engel çıktığı zaman bu şart, sahibine bir yarar sağlayamaz. Bir engel çıktığı zaman, böyle bir şartı koşmamış bir kimseye ne gerekiyor ise bu şartı koşana da ayni şey gerekir. Şu halde anılan şartı koşan ile koşmayan arasında hiç bir fark yoktur, demişlerdir. Bu görüş t b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) ile Â işe (Radıyallâhü anhâ)'dan da rivayet edilmiştir.
Hastalık, tutuklanma ve benzeri bir engel yüzünden hac veya umre ibâdetini ikmâl etmekten alakonulan kimsenin ne yapması gerektiği hususunda yeterli bilgi bu kitabın 85 ve 86. bâblannda rivayet edilen 3077 - 3080 nolu hadîsler bölümünde inşâallah verilecektir.
c) Şafii1 nin kuvvetli kavli ile A h m e d' in kavline göre ihrama girilirken anılan şartı koşmak müstehabtır. Çünkü bu hadîslerde anılan şartın koşulması tavsiye edilmiştir. Beyhaki'-nin dediğine göre Şafiî, Menâsik kitabında: Söz konusu şar-tın koşulmasına dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi sabit olsaydı ben o hadîsin dışında bir şeyle hükmetmezdim. Çünkü Resû-Iullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sabit olan bir hadise aykırı hüküm vermek bence helâl değildir, demiştir. Bu hadîs müteaddid yollarla sabit olmuştur.
İhrama girilirken anılan şartı koşmanın vâcib olmadığına hükmeden âlimler D u b â a (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsine şöyle ce-vab verirler: Bu hadisteki emir D u b â a' ya mahsustur.
H a t t â b i: "Bana öyle geliyor ki D u b â a hastalığı veya başka bir hâli nedeniyle başlayacağı hac ibâdetini ikmal edemeyeceği kanısında idi. Bu nedenle ihrama girdiği sırada bu şartı koşmuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de ona bu husus için izin vermişti, tbn-i Abbâs' tan edilen bir rivayete göre anılan şartı koşma hükmü mensuhtur. Lâkin bu rivayette zayıf bir râ-vi vardır. D u b â a' nın hadîsinde bulunan : "Ben hac menasikini (hastalık gibi bir sebeble) nerede ikmal etmekten alakonulursam orada ihramdan çıkacağım" cümlesi hac menasikini ikmal etmekten alakonulan kimsenin engel ile karşılaştığı yerde ihramdan çıkmasının câizliğine ve ayni yerde kurbanlığını kesebileceğine delâlet eder. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de Hudeybiye yılı M e k k e' ye giremeyince olduğu yerde kurbanlığını kesip orada ihramdan çıkmıştı. Mâliki, Şafii ve Hanbelî mezheb imamlarının görüşleri böyledir. Fakat Hanefiler'e göre hac menasikini ikmal etmekten alakonulan kimsenin bu nedenle keseceği kurbanlığın haremde kesilmesi şarttır. Harem mıntıkası dışında kesilmesi caiz değildir. Bu itibarla harem mıntıkası dışında me-nâsikini ikmal etmekten alakonulan bir kimse bulunduğu yerde ih-râmh olarak durur ve kurbanlığmı harem'e gönderip orada kesilmesi için vekâlet verir. Kurbanlığının kesilmesi için kendisi ile vekili tarafından bir gün tesbit edilir. Tesbit edilen günde kurbanlığının kesilmiş olduğu kanaatına varıldıktan sonra ihramdan çıkar. Bunların delili ise Ba k a r a sûresinin 196. âyetidir. Bu âyette:
"...Hac veya umreyi ikmal etmekten alakon ur sanız, kolayınıza gelen bir kurbanlık gönderin. Kurbanlığınız yerine ulaşıncaya kadar başlarınızı traş etmeyiniz..."
Hac veya umre için ihrama girildikten sonra hastalık veya tutuklanma gibi bir nedenle bu ibâdetini ikmal edemeyen kimsenin yapması gerekli şeyler hakkında genel bilgi yukarıda işaret

ettiğim gibi bu kitabın 85 ve 86. bâblannda inşâallah verilecektir. [76]

25- Haremi Şerife (Yâni Mescid-Î Haram'a) Girme (Âdabının Beyânı) Babı

Dubâa (ILA.)'nın Hâl Tercemesi
Dubâa bint-i Zübeyr bin Abdilmuttalib, Peygamber (S.A.V.)'in amcası Zü-beyr'in kızıdır. İlk müh&cirlerden olan bu hatun Mıkdâd bin Esved (R.A.)'ın zev-cesidir. 11 aded hadisi vardır. Kendisinden Âişe ve lbn-i Abbâs, rivayette bulunmuşlardır. Aynca kızı Kerime, Satd bin el-Müseyyeb, ürve bin ez-Zübeyr ve başkaları da rivayette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd, Nesâl ve tbn-i Maceh onım hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hüi&h 483 ve

2939) Abdullah bin Abbâs (Radıyalİâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Peygamberler Harem (-i Şerife) yaya ve yalın ayak olarak girerlerdi. Yalın ayak ve yaya olarak Beyt-i Şerifi tavaf edip menâsik'i
(yâni hac ve umre ibâdetini bu şekilde) ifâ ederlerdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mübarek bin Hassan bulunur. Bu râvîyi İbn-i Muin sıka (güvenilir) saymış ise de Nesâi: O, kuvvetli değil, demiş ve Ebû Dâvûd da onun hadîsinin münker olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da sıka râviler bahsinde onun bazen hatâ edip muhalefet ettiğini söylemiştir. El-Ezdî de onun terkedilmiş olduğunu söylemiştir. Seneddeki râvilerden İsmail'e gelince îbn-i Hibbân onu sikalar arasında anmıştır. Senedin kalan râvileri sıka zâtlardır. [77]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin senedine dâir bilgi notta belirtilmiştir. Bu kitabın 28. babında rivayet olunan hadîslerde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in K a' b e - i M u -a z z a m a' yi binek hayvanı üstünde tavaf ettiği sabittir. Keza Buharı' nin "Zi Tuvâ'de Konaklanma" babında I b n - i Ömer (Radıyalİâhü anhümâl'dan rivayet ettiği bir hadîsten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hac veya umre niyetiyle Mekke'ye gelişlerinde devesini Mescid-i Haram kapısının önünden başka bir yerde çöktürmediği anlaşılır. Bu itibarla bu bâbta rivayet edilen yukarıdaki hadis anılan sahih hadîslere muhalif görülüyor. Allah en iyi bilendir. [78]

26- Mekke'ye Girme (Âdabının Beyânı) Babı

2940) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye "Seniyye-i Ulyâ" yolundan girerdi ve Mekke'den çıkmak istediği zaman "Seniyye-i Süflâ" yolundan çıkardı." [79]

İzahı

Bu hadisi Buhâri. Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Seniyye» Dağ yolu, dağ geçiti, yüksek yol mânâlarına gelir. Ulyâ: Yüksek demektir. Süflâ ise alçak manasınadır.
Seniyye-i Ulyâ t Mekke mezarlığına inen yoldur. Bilindiği gibi bu yolun yakınında bulunan mezarlığa Ma'lâ ve halkımızın dilinde Cennetü'l-Muallâ denilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâmJ'in ilk zevcesi H z . H a d î c e (Radıyallâhü anhâ) da bu me* zarlıkta yatar. Anılan yola Kedâ yolu da denilin Kedâ buradaki bir dağın ismidir. Bu yol Mekke1 nin yukarısındadır. î b n - i Ha-cer el-Fetih'te naklen beyân ettiğine göre bu yol aşılması zor sarp bir dağ yolu idi. Sonra Muâviye, Abdülmelik ve Mehdi tarafından muhtelif zamanlarda tesviye edilip kolay geçilebilecek hâle getirilmiştir. İbn-i Hacer daha sonra: Bizim zamanımızda, önce 811 yılında ve sonra 820 yılında Melik M ü e y y e d zamanında inşâ edildi, der. Şimdi ise bu yol asfaltlanıp bir kaç karayolu vâsıtasının beraber seyredebilecekleri hâle getirilmiştir.
Seniyye-i Süflâ da Mekke' nin alt tarafındadır. Bu yola Küdâ yolu da denilir. Küdâ, yanından bu yolun geçtiği bir dağın ismidir. Bu dağ yolu da şimdi karayolu taşıtlarının geçişine çok elverişli hâle getirilip asfaltlanmış durumdadır.
Tekmile yazarı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in M e k k e' ye Kedâ yolundan girip,

çıkarken Küdâ yolunu seçmesinin sebebiyle ilgili olarak: O'nun bir yoldan girip diğer bir yoldan çıkmasının hikmeti, her iki yol çevresinde bulunan halkın O'nun geçişiyle müşerref olmaları ve bereketlenmeleridir. Hikmeti şu olabilir; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicret ederken M e k -k e' den gizli çıkmıştı. Bu nedenle aleni olarak girmek istemiş olabilir. Şöyle söyleyenler de vardır: İbrahim (Aleyhisselâm) halkı Hacc'a davet ederken Mekke' nin yukarısında davet etmişti. [80]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, ihramlı olarak M e k k e ' ye giren herkesin *'Seniyye-i Ulyâ" yolundan girmesinin müstehablığına delâlet eder. îhrâmhnın yolu başka da olsa yolunu değiştirip buradan girmesi müstehabtır. Mekke" den çıkacak kimsenin de "Seniyye-i Süflâ"dan çıkması müstehabtır.

2941) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye gündüz girmiştir.*'[81]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayetlere göre î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) M e k k « ' ye girmek istediği zaman geceyi M e k -k e civarındaki Zi Tuvâ deresinde geçirdi. Sabah olunca boy abdesti aldıktan sonra Mekke'ye gündüz girerdi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını anlatırdı. [82]

Hadisin Fıkıh Yönü

İhrâmlı olan kimsenin Mekke'ye gündüz girmesi müste-habtır. İbn-i Ömer, Ata ve İshâk'ın mezhebi budur. Hanefıler de böyle hükmetmişlerdir. Şafii1 nin en sahih kavli de böyledir. Bunun hikmeti İslâmiyet'in azametini ilân etmek olabilir. Özellikle Mekke'ye giren kimse önder ve lider durumunda olsa.
Âişe ve Said bin Cübeyr'e göre Mekke'ye gece girmek müstehabtır. Bunların delili ise Ahmed, Nesâi ve T i r m i z i' nin rivayet ettikleri Muharriş el-Ka'bi1-nin bir hadîsidir. Bu hadise göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşamleyin umre için ihrama girip e 1 - C u' r â n e ' den geceleyin M e k k e' ye hareket edip M e k k e' de umre me-nâsikini ikmal etmiş, ayni gece Mekke' den çıkıp el-Curâ-n e' ye dönmüş ve burada sabahlamıştır.
Tâvûs, Sevri ve el-Mâverdî'ye göre Mekke'ye girme fazileti bakımından gece ile gündüz arasında bir fark yoktur. En iyisi bu hadîsin zahirini tutup gündüz girmektir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in el-Cu'râne'den geceleyin M e k k e ' ye girmesinin hikmeti ise böyle yapmanın câizliğini bildirmek içindir.

2942) Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Ben, (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e) : Yâ Resûlallah! Yarın (Mekke'de) nereye ineceksin, (evinize mi)? diye sordum. Bu soruyu sormak O'nun (Veda) haccı sırasında idi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Akîl (Mekke'de) bize mesken bıraktı mı? buyurdu. Sonra: (înşâallah) biz yann Kinâne oğullarının yurduna (yâni el-Mu-hassab'a) ineceğiz. Kureyş (müşrikleri) küfür üzerine bu yerde ahd etmişlerdi. Bu ahid ve an d I aş ma Kinâne oğullan ile Kureyş (müşrikleri) arasında Hâşim oğulları (ve Muttalib oğulları) aleyhine: "Bunlarla kız alıp vermemek, alış veriş etmemek üzere" akdedilmişti. (Hâşimîlerle Muttalibiler, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Kureyş ile Kinâne'ye itaat etmeye ikna edinceye kadar bu akid devam edecekti.)
(Râvi) el-Ma*mer demiş ki: Zührî, el-Hayf'ın dere olduğunu söyledi." [83]

İzahı

Bu hadisi Buharı. Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası Ebû T â 1 i b ' in oğlu Ak i 1' in Resûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve"s-selâm)'e mesken ve ev diye bir şey bırakmadığına dâir bir hadis Ferâiz kitabının 6. babında

2730 numarada geçti. Orada gerekli bilgi verildiği için bu hususla ilgili bilgileri tekrarlamaya gerek görmüyorum. Oraya bakılabilir.
Kureyş ile Kinâne oğullan arasında akdedilen and-laşmanın mâhiyeti ve amacı siyer kitablarında etraflıca .anlatılmaktadır. Andlaşmadan amaç Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i İslâm dâvasından vaz geçirmeyi sağlamaktı. Hâşim oğulları akrabalık duygusuyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i himaye etmekten vaz geçmeyince bunları dize getirmek isteyen müşrikler bu sülâleye karşı boykot ilân etti. Artık bunlara kız alıp vermek, alış veriş etmek yok, bu sülâlenin bulunduğu mahalleye gıda mallan satıcılarını salmak yoktu. Akdedilen andlaşma imzalandıktan sonra Ka'be-i Muazzama' nin iç duvarına asıldı ve uygulanmaya konuldu. Hâşim oğulları bu boykottan geniş çapta zarara uğradılar. Mahsur kalan bu sülâle yiyecekten, içecekten ve her nevî ihtiyaç maddelerinden mahrum bırakıldı. Çocukların ve kadınların açlık feryadı Mekke şehrini inletiyordu. Nübüvvetin' yedinci yılı başında ilân edilen boykot üç yıl sürdürüldü. Sonra Cenâb-ı Hak andlaşmanın yazılı olduğu sahifeye bir kurt musallat edip onda yazılı ne kadar bâtıl ve yersiz fıkralar ve kelimeler varsa hepsini imha ettirdi ve K a' b e duvarına içten asılı bu sahifenin son hâlini Cebrail (Aleyhisselâm) vasıtasıyla Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) ıe bildirdi. Kurt, sahifede yazılı mukaddes kelimelere dokunmamıştı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bu durumu amcası E b û Tâlib'e bildirdi. E b û T â 1 i b de Kureyş'e hitaben : Benim kardeşim oğlu Muhammed, K a 'b e' nin içine astığınız boykot sahifesi hakkında bana şu bilgiyi verdi: Allah anılan boykot sahifesine bir kurt musallat etti. Ondaki bâtıl ve yersiz fıkraları o kurt silip imha etti. Yalnız sahifede yazıh Allah'ın ismi kaldı. Ey Kureyş! Ka'be'ye girip bakınız. Eğer yeğenimin sözleri doğru ise bu zulmünüzü, kötü davranışlarınızı bırakınız. Şayet yeğenimin sözleri yalan ise ben onu size teslim edeceğim. İster onu öldürünüz, ister diri bırakınız, dedi. Müşrikler gidip baktılar. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in verdiği haber doğru çıktı. Ellerindeki sahife yere düştü ve kendileri de mah-cub kaldılar.
Bu olay hızla M e k k e ' ye yayıldı ve böylece boykot da sona erdi.
N e v e v î de bu olayı özetle anlatır ve: Müşrikler; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'i ve Hâşim oğullan ile M u t-talib oğullarını Kinâne oğullarının yurduna, yâni el-Mu-h a s s a b' a sürgün etmeye and etmişlerdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda hacc'ında alenen ve açıkça Mekke'ye girme nimetini veren Allah'a şükür etmek üzere Minâ dönüşünde Kinâne oğullarının yurduna inmeye karar vermiştir, der.
Kinâne oğullarının yurdu, Mekke-i Mükerreme ile M i n â arasında geniş bir alanın ismidir. Bu alan M i n â ' ya daha yakındır. Bu semte el-Muhassab, Ebtah ve B a t -h â da denilir. [84]

27- Hacer-İ Esved'i İstilâm (Yânî Öpmek Veya El Sürmek Suretiyle Ziyaret Etmek) Babı

İstilâm: Bu kelimenin asıl mânâsı taşa el sürmek veya selâmlamaktır. Hacer-i Esved'i öpmek mânâsında da kullanılır. Müellifimiz gerek Hacer-i Esved'i öpmek ve gerekse ona el sürmeye âit hadîsleri bu bâbta rivayet ettiği için babın başlığında geçen İstilâm kelimesini "Öpmek veya el sürmek" mânâsına terceme ettim.

2943) Abdullah bin Sercis (Radtyallâhü anhyûtn : Şöyle demiştir :
Ben Usaylı' (yâni başının saçı dökülmüş olan) Ömer bin el-Hat-tâb (Radıyallâhü anhî'i Hacer-i Esved'i öperken ve şöyle söylerken gördüm:
(Ey Hacer-i Esved)! Ben senin bir taş olduğunu, (aslında kimseye) ne zarar, ne de yarar sağlayamayacağını çok iyi bildiğim halde şüphesiz seni öpüyorum. Eğer ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in seni öptüğünü görmeseydim seni Öpmezdim."

2944) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyatlâhü anhümâ)\Un\ Şöyle fle-tnîştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular: And olsun ki şu Hacer(-i Esved) kıyamet günü gören gözleri ve konuşan dili olduğu halde (mahşere) şüphesiz gelecek ve onu hakkıyla istilâm eden (yâni Allah'a itaat ve Resulüne uymak üzere ziyaret eden mümin) kimseler lehinde şâhidlik edecektir."

2945) (Abdullah) bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hacer(-i Esved)'e karşı durdu. Sonra mübarek dudaklarını onun üzerine bırakıp uzun süre ağladıktan sonra ondan ayrıldı. Baktı ki Ömer (bin el-Hattâb) O'nun yanında ağlıyor. Bunun üzerine buyurdular ki:
Yâ Ömer! Göz yaşlan burada dökülür (dökülmelidir)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Avn el-Horasâni vardır. Onu İbn-i Muin, Ebû Hatam ve başkaları zayıf saymışlardır.

2946) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâkü anhütnâ)'-dan; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'nin köşelerinden yalnız siyah köşeyi (yâni Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeyi) ve Cumhîlerin evlerinin tarafından o köşeyi tâkib eden köşeyi (yâni Rükn-i Yemânîyi) istilâm ederdi (mübarek elini sürerdi.)" [85]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Usayli" kelimesi "Asla"m tasgir ismidir, aslacık demektir. Asla': Başının saçları dökülmüş kimse demektir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in başının saçları döküldüğü için râvî Abdul-1 a h onu bu sözcükle vasıflandırmıştır.
Ömer (Radıyallâhü anh) Hacer-i Esved'e: "Sen ne zarar verirsin ne de yarar sağlarsın" derken onun bir taş parçası olması hasebiyle haddi zâtında ve Allah Teâlâ'nın izni olmaksızın kimseye zarar veya yarar sağlayamayacağını ifâde etmek istemiştir. Maksad bu olunca Hacer-i Esved'in ziyaretçileri lehinde kıyamet günü şâhidlik etmesine dâir îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in 2944 nolu hadisine aykırı olmaz. Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu sözü söylemesinin sebebi hakkında Tekmile yazarı şu bilgiyi verir.- O devrin insanları müslüman olmadan önce putlara ta-pagelmişlerdi. İslâmiyet'in nuruyla aydınlandıktan sonra putları terk etmişlerdi. Ömer (Radıyallâhü anh) Hacer-i Esved'i öpmenin veya el sürmek suretiyle ziyaret etmenin taşlara bir nevî ibâdet sanılması endişesini duyduğu için câhil halkın böyle bir zan-na kapılmamalarını ve halkın uyarılmasını istemiştir. Çünkü câhili-yet devrinde halk taşlara taparlardı. Ömer (Radıyallâhü anh) bu sözleriyle halka şunu ilân etmek istemiştir: Bu taşı bizatihi zarar veya yarar sağladığı için değil, sırf Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ye's-selâm) 'e uymak üzere öpüyorum.
Ömer (Radıyallâhü anh) bu sözleriyle şuna da işaret ediyor: Hikmeti bizce bilinmeyen dînî meselelerde Ş â r i - i Hakim olan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e ittibâ etmek, O'na uymak ve talimatlarına tam manâsıyla teslim olmak en doğru ve en güzel davranıştır. [86]

Hadisin Fıkıh Yönü:

1. Hacer-i Esved'i öpmek sünnettir. İzdiham dolayısıyla öpemeyen kimselerin ona elini sürmesi ve elini öpmesi meşrudur. Şayet elini de süremezse onun hizasına geldiği zaman ona yöne-lip tekbir getirmesi meşrudur. T i r m i z î bu hadîsi rivayet ettikten sonra: Bu hadîs hasen - sahihtir. İlim ehlinin ameli bununla-dır. Âlimler Hacer-i Esved'i öpmeyi, bu mümkün olmadığı takdirde elsürüp, sürülen eli öpmeyi, el sürmek de mümkün olmadığı takdirde onun hizasına gelindiği zaman ona yönelip tekbir getirmeyi müstahab saymışlardır, der.
2. Hikmet ve sebebleri bilinemeyen ve çözülemeyen dîni konularda sünnet'e, yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yoluna uymak vâcibtir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in uygulaması, sözleri ve diğer sünneti bizatihi hüccet ve delildir. Şunu da belirteyim : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacer-i Esved'i öpmesi, onun hakkının yüceliğini ilân ve bildirmek içindir. Cenâb-ı Hak bâzı günleri, geceleri ve ayları diğer zamanlardan üstün kıldığı, bâzı yerleri ve beldeleri diğer yerlerden faziletli saydığı gibi bâzı taşlan da diğerlerinden üstün kılmıştır.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z î, Dârimî, Ahmed, Hâkim, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîste Hacer-i E s v e d' in, ziyaretçileri lehinde şâhidlik etmesi için kıyamet günü gören iki gözü ve konuşan dili olduğu halde mahşerde hazır bu-lunacağını bildirir. Allah Teâlâ cansızlara can vermek kudretine sâ-hibtir. Bunda zerre kadar şüphemiz yoktur. Yüce Rabbimiz çamurdan Âdem (Aleyhisselâm) ".ı ve bir damla sudan insan denilen en mükemmel varlığı yarattığı gibi dilediği zaman taşa görme ve konuşma kabiliyetini ihsan edebilir. Gücü her şeye yeter. Zâten gücü her şeye yetmeyen bir varlık, âciz ve noksan sayılır. Allah ise her nevî âciz ve noksanlıktan pâk ve nezihtir.
Bu hadiste geçen; "Bi hakkın" sözcüğü "IstilânTa bağlanabilir. Hakkıyla istilâm, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek Hacer-i Esved'e el sürmek demektir. El-Lemât'ta böyle yorumlanmıştır. Bu takdirde "Hak" kelimesiyle yüce İslâm dininin kasdedilmesi ihtimali de vardır. Buna göre mânâ şöyle olur. İslâm dînine mensub olarak Hacer-i Esved'e el süren...
Hakkıyla istilâm ifadesiyle şu mânâ da kasdedilmiş olabilir: Allah'a itaat ve Resulüne uymak

üzere ona el sürmek.
Bi Hakk'ın sözcüğünün şehâdet'e bağlanması da mümkündür. Bu takdirde ifâde edilen mânâ şöyle olur: Hacer-i Esved, el sürmek suretiyle ziyaret edenleri için bir hak ve sevabın varlığı yolunda şâhidlik edecektir.
Tuhfe yazan bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: "Hadiste anılan şâhidlik hakîki mânâya yorumlanır. Çünkü Allah Teâlâ cansız varlıklara görme ve konuşma kabiliyetini vermeye muktedirdir. Çünkü bütün cisimler mâhiyet itibariyle birbirine benzerler. Birisinde olabilen değişiklik diğeri için de mümkündür. Fakat kalbinde felsefe hastalığı bulunan bâzı kimseler bu hadîsi tevil ederek, bundan maksad, Hacer-i Esved'i ziyaret edenlerin ecir ve sevablarınm tahakkuk etmesi ve çalışmasının boşa gitmemesinin bildirilmesidir, demişlerdir. Beyzâvi de: Birinci yorum mümkün olmakla beraber ikinci yorumun kasdedilmesi zan-nı daha kuvvetlidir, demiştir. Onun bu sözü hayret vericidir. Fakat şaşmamak gerekir. Çünkü kendisi gerek tefsirde gerekse hadislerin şerhinde felsefe yoluna gitmiştir."
î b n- i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın 2945. hadisi Zevâid ne-vindendir. Tekmile yazarının beyânına göre el-Hâkim de bunu sahîh bir senedle rivayet etmiştir. Bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek dudaklarını Hacer-i Esved' in üzerine bırakıp uzun süre ağladığı ve ziyareti tamamlayıp döndüğü zaman Ömer {Radıyallâhü anh)'i orada görünce:
"Yâ Ömer! Göz yaşları burada dökülür," buyurduğu bildirilmektedir. Orada ağlamak ya Allah'a olan iştiyaktan, ya da üstün takva ve haya etmekten ileri gelir.
Bu hadis Hacer-i Esved'i öpmenin ve öperken uzun sürece ağlamanın meşruluğuna delâlet eder.
N e v e v i: Cum-hur'a göre Hacer-i Esved'in ziyaretine giden mü'min'in önce elini sürmesi, sonra öpmesi, daha sonra alnını onun üzerine bırakması müstehabtır. Alnın onun üzerine bırakılması müstehablığı Cumhurun mezhebidir. İbnü'l-Münzir bu hükmü 1 b n - i Abbâs, Ömer, Tâvûs, Şafiî ve Ahmed' den rivayet etmiş ve kendisinin de bu görüşte olduğunu beyân etmiştir. Fakat Mâlik, âlimlerden ayrılarak alnı Hacer-i Esve d'in üzerine koymanın bid'at olduğunu söylemiştir, diye bilgi verir.
İ b n - i Ömer (Radıyaîlâhü anh) 'in 2946. hadisi T i r m i z i hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadise göre Resûl-î Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî K a ' b e ' nin "Rükn-i Yemâni" denilen köşesini de istilâm etmiş, yâni mübarek elini sürmüştür.
Küp şekline benzeyen Ka'be-i Muazzama' nın dört köşesi bulunur. Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe K a ' -b e' nin güney doğusunda, Rükn-i Yemâni, onun güney batısında, Rükn-i Şâmî, onun kuzey batısında ve Rükn-i I r â k î de onun kuzey doğusundadır. İlk iki köşeyi Y e m â n i rükünler ve diğer iki köşeye Ş â m İ rükünler de denilir.
Ka'be-i Muazzama' nın yüksekliği 15 metredir. Kuzey cephesinin genişliği 10 metreye yakındır. Güney cephesindeki ise 10,25 metredir. Batı cephesinin genişliği 12,15 metredir. Doğu cephesinin genişliği ise 11,88 metredir. K a ' b c kapısının eşiğinin yerden yüksekliği de 2 metre kadardır. [87]

Hadîsin Fıkıh Yönü:

1. Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeyi ve Rükn-i Y e m â n V yi istilâm etmek sünnettir.
2. Rükn-i Irâki'yi ve Rükn-i Sami'yi istilâm etmek ise meşru değildir. Bu iki köşe ne öpülür, ne de el sürülür.
Bunun hikmeti hakkında âlimler şöyle demişlerdir t
Hacer-i Esved'in bulunduğu köşede iki fazilet vardır:
Bu köşede Hacer-i Esved'in, bulunması ve bu köşenin İbrahim (Aleyhisselâm)'in attığı temel üzerinde oluşu. Rükn-i Yemâni deki fazilet ise bu köşenin î b r â h i m (Aleyhisselâm)'m attığı temel üzerinde oluşudur. K a' b e ' nin diğer iki köşesinde ise anılan fazilet yoktur. Çünkü o iki köşe hizasında bulunan ve Hicr-i îsmâîl ismi verilen yay şeklindeki duvarla çevrili bölgenin bir kısmı K a ' b e ' dendir. Bu itibarla İbrahim (Aleyhisselâm)'in attığı temelin bu cepheye âit köşeleri mevcut köşelerin dışında ve ilerisinde kalmıştır. Hicr-i İsmail'e âit gerekli bilgi İnşâallah 31. bâbta rivayet edilen 2955. hadis bölümünde verilecektir. [88]

Hacer-İ Esved'i Öpmek, İstilâm Etmek Ve Rükn-İ Yemani'yi İstilâm Etmek Hakkındaki Dört Mezhebin Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre Hacer-i Esved'i öpmek ve ona el sürmek sünnettir. Bunlar mümkün olmadığı takdirde baston gibi bir şeyi ona sürüp o şeyi öpmek sünnettir. Şayet bir şeyi sürmek de mümkün olmazsa ziyaretçi Hacer-i Esved'in karşısında durup ellerini havaya

kaldırır ve ellerinin ayasını ona çevirir, tekbir getirir ve vârid olan malum duayı okur. Bu son şık müstehabtır. Rükn-i Yemânî'yi istilâm etmek, yâni el sürmek suretiyle ziyaret etmek ise müstehabtır, sünnet değildir.
2. Şafii mezhebine göre Hacer-i Esved'i öpmek ve el sürmek suretiyle ziyaret etmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde baston gibi bir şeyi ona sürmek ve sürülen şeyi öpmek sünnettir. Bu da mümkün olmadığı takdirde onun karşısında durulup elle işaret edilir. Bu esnada besmele çekilip tekbir getirilir ve malum duâ okunur. Rükn-i Yemânî'ye el sürmek ve sürülen eli öpmek sünnettir.
3. H a n b e 1 i mezhebine göre Hacer-i Esved'i öpmek ve el sürmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde ona doğru durup elle işaret etmek sünnettir. Rükn-i Yemâni'ye el sürmek de sünnettir. Ondan alınan bir rivayete göre sürülen eli öpmek de sünnettir.
4. Mâliki mezhebine göre Hacer-i Esved'i tekbir getirerek öpmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde ona el sürüp, eli öpmek sünnettir. El sürmek de mümkün olmadığı takdirde herhangi bir şeyi sürüp o şeyi öpmek sünnettir. Bu da mümkün olmazsa karşısında durulup tekbir getirilir. Rükn-i Yemânî'ye el sürmek sonra eli öpmek sünnettir.
Ka'be-i Muazzama' nın diğer iki köşesi öpülmez ve el sürülmez. Âlimlerin cumhurunun görüşü böyledir. Ömer bin el-Hattâb, İbn-i Abbâs, Hanefî, Şafiî, Mâliki ve Hanbelî mezheblerine mensub âlimler, böyle hükmedenlerdendir. Allah cümlesinden razı olsun.
Muâviye, Abdullah bin Zübeyr, Câbir bin Zeyd, Urve bin Zübeyr, Süveyd bin Ga-f e 1 e ise: Bu köşelere de el sürülür, demişlerdir. Onlar Ka'be1-nin hiç bir tarafı ihmal edilmez, demişlerdir. Fakat bu hadîs onların görüşleri aleyhine bir delildir. Anılan köşelere el sürmemek Ka'be-i Muazzama'yi ihmal etmek sayılmaz. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki köşeyi istilâm etmemiştir. O'nun yolu izlenir. Eğer bu iki köşeye el sürmemek ihmal sayılırsa K a' b e ' nin köşeleri arasında kalan duvarlarına el sürmemek de bir ihmal sayılırdı. Halbuki hiç bir ilim adamı bunu ihmal telâkki etmemiştir. [89]

28- Hacer-İ Esved'i Mıhceni (= Değneği) İle İstilâm (Yâni Değneğini Ona Sürmek Suretiyle Ziyaret) Eden'e Âit Bâb

2947) Safiyye bint-i Şeybe (Radıyoilâhü anhâydan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Mekke'nin fetih yıh (fetih işini tamamlamakla) sükûnete kavuşunca devesi üzerinde Ka'-be'yi tavaf etti. Hacer-i Esved'i de mıhcen (denilen değnek) ile istilâm etti (yâni değneği ona sürdü). Sonra Ka'be-i Muazzama nın içine girdi. Orada aydan (denilen hurma ağacından mamul) güvercin suretinde bir put buldu. Onu kırdıktan sonra Ka'be'nin kapısında durup kırdığı putu (dışarı) attı. Ben de O'na bakıyordum."

2948) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Resûlulalh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda hacc'ında bir deve üzerinde tavaf etti. Hacer-i Esved'i de bir mıhcen ile istilâm ediyordu."

2949) Ebü't-Tufeyl Amir bin Vasile (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben Resulü İlah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i devesi üzerinde Kabe'yi tavaf ederken, mıhcen (denilen değneğH île Hacer-i Esved'i istilâm ederken ve mihcen'i (istilâmdan sonra) öperken gördüm." [90]

İzahı

S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Mihcen, ucu eğri olan değnektir ki süvari, onunla deveyi sürer ve yere düşen şeyi onun eğri ucuna takarak alır.
Aydan, Aydâne'nin çoğuludur. Aydâne uzun hurma ağacı demektir.
Hamâme : Güvercin manasınadır. K a ' b e içinde görülen put hurma ağacından güvercin suretinde yapıldığı için ona "Hamâmet-i Aydan" denilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Me k -k e' nin fetih işini bitirdikten sonra Ka'be-i Muazzama'-nın içine girdiğinde orada gördüğü bu putu kırarak dışan atmıştır.
B u h â r i ile M üs li m'in rivayet ettikleri bir hadiste İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
"Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Fetih günü) Mekke'ye girdiğinde Ka'be-i Muazzama

etrafında 360 aded put bulunuyordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elindeki değnekle bunlara dürtüyor ve şöyle buyuruyordu:
«Hak geldi, bâtıl gitti. Bâtıl gitmeye mahkûmdur. Hak geldi, halbuki (ölen bâtıl) ne icada ne de öleni diriltmeye muktedirdir.» Putlar bir bir yere düştü. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün ihramda olmadığından tavaf etmekle yetinmişti.
Bu hadisin fıkıh yönünü biraz sonra anlatmaya çalışacağız, î b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi hâriç, Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi rivayet etmişlerdir.
Âmir (Radıyallâhü anh)'m hadisini Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. [91]

Bu Bâbdaki Hadislerin Fıkıh Yönleri:

1. Binici olarak tavaf etmek caizdir. Hadislerin zahirine göre özür bulunsun, bulunmasın fark etmez. Şafii, Ibnü'1-Mün-zir ve İbn-i Hazm böyle hükmetmişlerdir. A h m e d ' den yapılan sahih rivayete göre kendisi de böyle hükmetmiştir. Tavafı böyle edâ eden kimseye ceza kurbanı da gerekmez. Fakat en faziletlisi yaya olarak tavaf etmektir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîleri yaya olarak tavaf etmişler. Ancak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda hacc'ında ve M e k -k e" nin fetih günü deve üzerinde tavaf etmiştir.
Hanefiler ile Mâlik: Bir özür olmadıkça yaya olarak tavaf etmek vâcibtir. Bir kimse özürsüz iken binici olarak tavaf ederse, yaya olarak yeniden yapmak mecburiyetindedir. Şayet tekrar yapmazsa kurban cezasına çarptırılır. Fakat bir mazeret dolayısıyla binici olarak tavaf etmek caizdir ve bir ceza durumu da yoktur, demişlerdir. A h m e d' den de böyle bir görüş rivayet olunmuştur.
Bu grub anılan hadîslere cevaben şöyle derler: Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in deve üzerinde tavaf etmesi özürler nedeniyle idi. Çünkü Müslim, Ebû Dâvûd, Şafii, Ahmed, Nesâî ve başkalarının rivayet ettikleri bir hadiste Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) ;
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda hacc'ında halk O'nu görebilsin, O halkı görebilsin ve sorusu olan kimseler sorularını Ona sorabilsin diye devesi üzerinde Ka'be'yi tavaf etti ve Safa ile Merva arasında sa'y etti, demiştir." Keza Ebû Dâvûd, Ahmed ve başkasının rivayet ettikleri İbn-i A b b â s (Radı-yallâhü anhümâ) 'nin bir hadîsinde:
"ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda hacc'ında) Mekke'ye vardığında rahatsız idi. Devesi üzerinde tavaf etti. Sonra devesini çöktürüp iki rekât namaz kıldı." denilmektedir.
El-Hâf iz: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anılan iki nedenle devesi üzerinde tavaf etmiş olması muhtemeldir. Durum bu olunca, bu bâbtaki hadisler, özürsüz iken binici olarak tavaf etmenin câizliğine delâlet etmezler. Fıkıhçılann sözlerine göre ise özür olmasa bile binici olarak tavaf etmek caizdir. Ancak özür yok iken binici olarak tavaf etmek tenzihen mekruhtur ve yaya olarak tavaf etmek daha iyidir. Tercihe şayan olanı ise özür yok iken binici olarak tavaf etmenin yasaklığıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), devesi üzerinde tavaf ettiği târihlerde Ka'be'-nin etrafındaki mescidin duvarları yapılmamıştı. Mescidin çevresinde duvar yoktu. Üm mü S e 1 e m r ' nin hadisinde Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona : = "Sen cemâatin gerisinden tavaf et" buyurmuştur. Bu da tavaf sahasında hayvan üzerinde tavaf etmenin yasaklığına delâlet eder. Mescid-i H a r a m ' in etrafı duvarla çevrildikten sonra Mescid'in içinde hayvan üzerinde tavaf etmek yasak olur. Çünkü Mescid'in kirletilmesinden emin olunamaz. Şu halde Mescid'in etrafında duvar yapıldıktan sonra hayvan üzerinde tavaf etmek caiz değildir. Ama duvar çevrilmemiş iken hüküm ayrı idi, o sıralarda mescid durumu yoktu, diye bilgi verir.
2. Hacer-i Esved'i baston ve benzeri bir şeyle istilâm etmek meşrudur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in değnekle istilâm etmesi O'nun elle istilâm etmesinin güçlüğü hâline yorumlanır. Efdal olan elle istilâm etmektir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in elle de istilâm ettiği sabittir ve ekseriyetle elle istilâm etmiştir. Baston ve benzeri bir şeyle istilâm etmekle ilgili ilmî görüşler bundan önceki bâbta rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde verilmiştir.
3. Hacer-i Esved'i öpmek veya elle istilâm etmek mümkün olmadığı veya güç olduğu zaman, bunun üzerine veya benzeri bir şeyle istilâm edildiğinde Hacer-i Esved'e sürülen şeyi öpmek sünnettir.
4. İhrâmsız olarak bile M e k k e ' ye giren mü'minin K a ' -b e ' yi tavaf etmesi sünnettir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M e k k e' nin fetih günü ihrâmsız girip tavaf etmiştir.
İki Hâl Tercemesi
Birinci hadîsin râvisi Safiyye bint-i Şeybe (R.A.) bin Osman Peygamber ı.S.A.Vj'den rivayette

bulunmuştur. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun rivâyetlerini almışlardır. Bu hâtûn, Âise (R.A.)'dan da rivayette bulunmuştur. RâvÎleri ise kardeşinin oğlu Abdülhamid bin Cübeyr ve Katâde'dir. El-Berkani onun sahâbî olmadığını söylemiştir. Fakat İbn-i Mâceh'in rivayetine göre (ki bu hadîstedir) kendisi fetih günü Peygamber (S.A..V)'i görmüştür. Dârekutni de onun Peygamber fS.A.V.Vi gördüğü sabit değildir, demiştir. (Hülâsa : 493)
Son hadisin râvîsi Âmir bin Vasile (R.A.) el-Kinânî el-Leysî Ebü't-Tufeyl, Uhud savaşı yılı doğmuştur. Müslim ile İbn-i Adi onun sahâbiliğini isbatlamışlardır. Bu zât Ebû Bekir ve Ömer'den rivayette bulunmuştur. Katâde. el-Kasım bin Ebi Bez-ze ve bir cemâat kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Hz. Ali'nin tarafdarların-dan idi. Sonra Mekke'de ikâmet ederek hicretin yüzüncü veya yüz onuncu yılı orada vefat etmiştir. Buhârl onun bir hadisini, Müslim de iki hadisini rivayet etmiştir. Sünen sahibleri de onun rivayetlerini almışlardır. Kendisinin en son vefat eden sahâbi'olduğu hususunda ittifak vardır (Hülâsa: 185) [92]

29- Ka'be'nin Etrafında Remel (Hafifçe Koşmak Suretiyle Tavaf Etmek Hükmünün Beyânı) Babı

Remel: Hızlı yürümek ve yelmek manasınadır. Bu yürüyüşte adımlar sık atılır ve omuzlar hafifçe hareket ettirilir. Bu nevî çalımlı yürüyüş, kuvvetliliğin ve zindeliğin belirtisi olur. Bu babın son hadîsinde işaret edildiği gibi Mekke müşrikleri, M e d î n e - i Mü-nevvere'ye hicret eden müslümanların Medine' nin havasına intibak edemeyip hastalandıklarını, zayıf düştüklerini söylü-yor ve bundan dolayı seviniyorlardı. Hudey biye anlaşması gereğince ertesi yıl yâni hicretin 7. yılı Umretü'l-Kazâ'ya, Hudey-b i y e seferinde yapılamayan umre'yi kazaya giden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) müslümanların Mekke müşriklerine karşı zinde ve kuvvetli görünmeleri için K a ' b e ' nin tavafının ilk üç turunda hızlıca yürümelerini, yelmelerini emir etmişti. Tavaftaki Remele'nin açıklanan hikmeti budur. Bunun dışında da hikmetleri olabilir. Bu hususta hadîslerin izahı bölümünde tekrar ele alınacaktır.

2950) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (Mekke'ye geldiğinde) Ka*be'yi ilk tavaf ettiği zaman Hacer-i Esved'den (tekrar) Hacer-i Esved'e (varıncaya) kadar (ilk) üç turda hızlıca ve (diğer) dört turda normal yürürdü.
(Râvi Nâfi demiştir ,:i) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) da Öyle yapardı.*'

2951) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)\\a,n rivayet edildiğine güre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kudüm tavafında) Hacer-i Esved'den (tekrar) Hacer-i Esved'e (varıncaya) kadar (ilk) üç turda hızlıca ve (diğer) dört turda normal yürüdü."

29S2) Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anh)'dea; Şöyle demiştir:
Allah Teâlâ İslâmiyet'i kökleştirip küfrü ve mensublarını yok ettiği halde tavafta hızlı yürümek şu anda nedendir? (Ama) Allah'a yemin olsun ki, Resûlulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken yapmış olduğumuz bir şeyi terketmeyiz." [93]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Şâfiive Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhâri, Ebû Dâvûd, Şafii ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde geçen "Tavaf-ı Ewel"den maksad "Kudüm tavâfT'dır. Hadîs sarihleri böyle yorumlamışlardır. Hac niyetiyle ihrama giren kimsenin M e k k e' ye varır varmaz ettiği ilk tavâf'a kudüm tavafı denilir. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde bildirilen Remel, yâni tavafta koşma hususu yine kudüm tavafına âit olarak yorumlanmıştır. Çünkü bu iki hadisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda hacc'ına dâir olduğu Tekmile yazan tarafından ifâde edilmiştir.
Bu hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve sa-hâbilerin ilk tavafın ilk üç turunda hızlı yürüdüklerine delâlet eder. Bilindiği gibi Ka'be-i Muazzama tavaf edilirken H a -;er-i Esved'in bulunduğu köşenin hizasından tavafa başlanılır ve Kabe' nin etrafında yedi defa

dolaşılır. Her dolaşıma "Şavt" denilir. M e k k e ' ye giren ihramlı kişi Ka'be-i M u -a z z a m a ' yi tavaf ederken ilk üç şavt'ta hızlı yürür ki buna Remel denilir. Diğer dört şavt'ta ise normal yürür. Bu kısa bilgiyi verdikten sonra Remel ismi verilen hızlı yürüyüşün hangi tavaflarda yapılmasının meşruluğuna dâir ilim ehlinin görüşlerini ve bu hadislerden çıkan hükümleri bildirelim:
1. Tavafın ilk üç turunda yelmek ve hızlıca yürümek meşrudur. Âlimlerin bu husustaki görüşleri:
a) Hanef iler'e göre bu hüküm umre için edilen tavafa ve hacc'm kudüm tavafı veya ifâda, yâni rükün tavafına mahsustur. Yâni hac için ihrama giren kimse eğer kudüm tavafından sonra Safa ile M e r v a arasında sa'y edecekse, kudüm tavafının ilk üç turunda hızlı yürüyecektir. Şayet hacı, Safa ile M e r -v a arasındaki sa'y işini ifâda tavafından sonraya bırakmak isterse, kudüm tavafında Remel, yâni ilk üç turda hızlı yürüme durumu yoktur.
Yukarda anılan tavaf çeşitlerinde Remel sünnettir. Bir kimse bunu ilk üç turda yapmadığı takdirde kalan dört turda kaza edemez. Remel denilen hızlı yürüyüş kadınlar için meşru değildir.
b) Mâliki, Şafiî ve Hanbeli mezheblerine göre remel, yâni hızlı yürüme hükmü hac veya umre niyetiyle ihrama giren kimsenin edeceği kudüm tavafına mahsustur.
c) Şafiî mezhebinin diğer bir görüşüne göre bu hüküm, arkasında Safa ile M e r v e arasında sa'y bulunan tavaflara mahsustur. Bu görüşe göre remel işi kudüm tavafında olabildiği gibi ifâda, yâni rükün tavâfda da olabilir.
2. Tavafın ilk üç turundaki hızlı yürüyüş bu turların tamamında uygulanır. Yâni Hacer-i E s v e d' in hizasından başlanılan hızlı yürüyüş, K a ' b e ' nin etrafında dolaşılıp tekrar H a -cer-i Esved'in hizasına gelininceye kadar sürdürülür. Hızlı yürüyüşün Rükn-i Yemâni'ye kadar devam edip bu köşeden H a -cer-i Esved köşesine kadar ise normal yürüneceğine dâir 2953. hadisin hükmü ise mensuhtur. Onun izahı bölümünde tekrar bu hususa değinilecektir.
3. Tavafın diğer turlarında, yâni son dört turda normal yürünür, hızlı yürümek meşru değildir.
Ömer (Radıyallâhü anh) 'in 2952 nolu hadîsinde geçen sözlerinden maksadı şudur : Tavafta hızlı yürümemizin sebebi o dönemde küfrün güçlü ve kuvvetli olması idi. Şimdi ise yüce İslâm dini kök-leşip yerleşmiş ve küfür ile mensubîarı edilmiş, helak olmuştur. Bu duruma bakılacak olursa artık tavafta hızlı yürümek için bir sebeb kalmamıştır. Fakat bunun başka hikmetleri olabilir. Bu itibarla Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında uygulanan hızh yürüme işine aynen devam edilecektir. Hikmeti bilinmese bile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sünnetine, yoluna devam edilecek ve katiyyen terk edilmeyecektir.
Ömer (Radıyallâhü anh) in hadîsinden şu hükümler çıkart
1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir hikmete binâen bir şeyin yapılmasını emreder ve sonra o hikmet kalmasa bile emrolunan şeye devam edilir. Süfyân-i Sevri, anılan hızlı yürümenin Sünnet-i Müekkede olduğuna ve bunu bırakanın ceza kurbanını kesmesinin gerektiğine hükmetmiştir. Fakat tüm âlimlere göre bunu terkedene bir ceza gerekmez.
2. Anılan tavaflarda hızlı yürüme hükmü devam eder. Bu hüküm mensuh değildir.
Bu hadis, sahâbilerin imânlarının ne kadar kuvvetli olduğuna ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sünnetine, hikmetlerini bilmeseler bile ne derece bağlı olduklarına açık bir delildir. Allah onlardan râzi olsun ve bizleri onların yolunda yürümeye muvaffak eylesin.

2953) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âm; Şöyle demiştir,:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî, Hudeybiye (andlaş-masın)dan sonra umre (yolculuğu esna)sında ashabına Mekke'ye girmek istedikleri zaman: Sizin kavminiz (yâni Mekke müşrikleri) şüphesiz yarın (Mekke'de) sizi göreceklerdir. Onlar sizleri güçlü, şiddetli görsünler, buyurdu.
Sonra Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabı Mes-cid-i Haram'a girdikleri zaman Hacer-i Esved'i istilâm ettiler (yâni ellerini sürmek suretiyle ziyaret ettiler) ve (tavafta) hızlı yürüdüler. Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlarla beraber idi. Nihayet Rükn-i Yemânî'ye ulaştıkları zaman (hızlı yürümeyi bırakıp oradan Hacer-i Esved'in bulunduğu) siyah köşeye kadar normal yürüdüler. Sonra (Hacer-i Esved köşesinden) Rürkn-i Yemânî'ye ula-şıncaya kadar hızlı yürüdüler. Oradan Hacer-i Esved köşesine kadar normal yürüdüler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç defa (yâni tavafın üç turunda) böyle yaptı. Sonra (kalan) dört turda normal yürüdü." [94]

İzahı

Bu hadîsin birer benzerini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hudeybiye seferi hicretin 6. yılı olmuştu. Siyer kitab-larında anlatıldığı gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından düzenlenen bu sefer savaş için değil, sırf bir umre ibâ-

detinin ifâsı ve Ka'be-i Muazzama' nın ziyareti içindi. Fakat Mekke müşrikleri bu ibâdetin ifâsına karşı çıktılar. M e k k e ' ye bir konak mesafede bulunan Hudeybiye köyünde konaklanan Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Mekke müşrikleri arasında burada akdedilen bir andlaşma gereğince müslümanlar kurbanlarım bu köyde kesip M e d î n e - i Münevvere'ye döndüler ve ertesi yıl umre'ye gittiler. Bu um-re'ye "Umretü'1-Kazâ'* ismi verilir.
Mekke' den Medine-i Münevvere'ye hicret eden müslümanlar Medîne-i Münevvere' nin havasına intibak edemedikleri ve bir çoğu Medine hummasına yakalandığı için zayıf düşmüşlerdi. Mekke müşrikleri de bu durumu biliyorlardı. Umre için müslümanlar M e k k e' ye girecekleri sıralarda Mekke müşrikleri: Medine hummasıyla zayıf düşen bir kavim size gelecek, diye kendi aralarında ettikleri konuşmayı Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildirdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mekke'ye girileceği esnada sahâbilerine, hadiste anılan talimatı verdi. Bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi tavafın ilk üç turunda H a c e r-i Esved' den Rükn-i Yemânî'ye kadar hızlı yürünmeyi ve Rükn-İ Yemânî'den Hacer-i Esved'e kadar normal yürünmeyi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) emretmiştir. Ashâb-i Kiram da bu talimat gereğince bu şekilde tavaf edince onları seyreden Mekke müşrikleri: Şunlar bizlerden daha kuvvetli ve zindedir, demeye başladılar.
Müslümanlar Ka'be-i Muazzama' yx tavaf ederken Mekke müşrikleri Hicr-i İsmail karşısında durup onları seyrediyorlardı. Bu nedenle Hacer-i Esved1 in bulunduğu köşeden Rükn-i Yemânî'ye kadar olan bölge müşriklerce görülüyordu. Fakat Rükn-i Yemâni ile Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe arasında kalan bölgeyi müşrikler göremiyorlardı. Bu nedenle müşriklerce görülen bölgede hızlı yürünmek ve onlarca görülmeyen bölgede, normal yürünmek emri verilmişti. Bu durum Ebû Dâvûd'un îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'den olan bir rivayetinde belirtilmiştir. [95]

Hadisin Fıkıh Yönü:

1. Umre tavafının ilk üç turunda Hacer-i Esve d'den Rükn-i Yemânî'ye kadar hızlı yürünmek sünnettir. Rükn-i Yemânî'den Hacer-İ Esved'e kadar ise normal yürümek sünnettir.
Bundan önceki hadislerin izahı bölümünde belirttiğim gibi bu hadîs, hicretin 7. yılı ifâ edilen umre ibâdeti esnasında buyurulmuş-tur. Bundan önceki 2950 ve 2951. hadîsler ise hicretin 10. yılı ifâ edilen Veda haccındaki uygulamaya aittir. Bu nedenle son uygulama ilk uygulamayı neshetmiştir. Yâni hızlı yürünecek turlarda Hacer-i Esved' den yalnız Rükn-i Yemânî'ye kadar değil, tekrar Hacer-i Esved'e vanlmcaya kadar hızu yürümek sünnettir.
2. Tavafın son dört turunda normal yürümek sünnettir.
3. Düşmana karşı kuvvetli, zinde ve cesur görünmek meşrudur. [96]

30- (Tavafta) Iztıbâ Babı

Bu babın hadisinin tercemesine geçmeden önce "Iztibâ"ın ne demek olduğunu açıklayalım: Bilindiği gibi umre veya hac niyetiyle ihrama girecek kimse dikişli elbisesini soyar ve ihram ismiyle bilinen iki parçadan ibaret elbiseye bürünür. Bunlardan birisini beline sarmak suretiyle belden aşağı vücûdunu örter. Diğerini de omuzlarına atmak suretiyle vücûdunun yukan kısmını örtmüş olur. Izü-bâ: Omuzlara atılan ve ihram ismi verilen örtünün ortasını sağ koltuğun altından geçirip uçlarını sol omuzun üstüne atmak ve böylece sağ pazıyı açık tutmaktır. Iztıbâ: Zabı', yâni; Dabi" kelimesinden alınmadır. Dabi', pazı demektir. Anılan giyinişte sağ pazı açık tutulduğu için Iztıbâ ismi verilmiştir.

2954) Ya'Iâ (bin Ümeyye et-Temîmî) (Radıyaliâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıztıbâ'lı olarak tavaf etti.
(Râvî) Kabîsa: O*nun (belden yukan) üstündeki ihram bir hırka idi, demiştir." [97]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Dârimi, A h -med ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde hırkanın renginin yeşil olduğu belirtilmiştir. Iztıbâ'm hikmeti ise ih-ramlı kimsenin güçlü görünmesi ve hızlı yürümesinin kolaylaştırıl-masıdır. [98]

Hadîsin Fıkıh Yönü:

îhrâmlı erkeğin tavafın bütün turlarmda ıztıbâ etmesi müstehab-tır. Iztıbâ, Hanefîler, Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre sünnettir. Iztıbâ'ın hangi nevî tavaflarda sünnet olduğu noktasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Hanefî ve Şafiî mezheblerine göre umre tavafında ve haccın remel, yâni hızlı yürümenin meşru olduğu tavaflarında ıztıbâ etmek sünnettir. Bu da kudüm tavafıdır. Bir de kudüm tavafından sonra Safa ile Merve arasmda sa'y yapılmamış ise ifâda, yâni rükün olan tavafta da ıztıbâ etmek sünnettir.
H a n b e 1 i mezhebine göre ıztıbâ işi kudüm tavafına mahsustur.
M â 1 i k' e göre ise ıztıbâ müstehab değildir. Kadınlar için ıztıbâ, âlimlerin ittifakı ile meşru değildir. Çünkü kadınlar vücûdlarım örtmekle mükelleftirler.
Müellifimiz'e bu hadîsi rivayet eden Muhammedbin Yahya bunu Muhammed bin Yûsuf ile Kabîsa isimli iki şeyhinden rivayet etmiştir. Kabîsa' nın rivayetinde;
= "O'nun üstünde bir hırka bulunduğu halde" ilâvesi bulunur. Şu halde ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ihram parçalarından birisi hırka idi. Bilindiği gibi hırka gibi dikişli bir el-biseyi normal şekilde giymek ihrâmlı kimse için yasaktır. Ama bu elbiseyi normal giymeyip ihram biçiminde sarılmak caizdir. [99]

31- Hicr İ (İsmail'i) Ziyaret Etmek Babı

2955) Âîşe (Radıyallâkü ankâyâao; Şöyle demiştir:
Ben Resul ul lan fSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Hicr-i (ismail'in Ka'be'den olup olmadığım) sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
O, Ka'be'den (bir parça)dır, buyurdu. Ben:
Kureyş'in Hicrt-i İsmail)'i Ka'be'ye idhâl etmelerine engel olan şey ne idi? diye sordum. Resûl-î Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Kureyş'in (helâl) bütçesi Hicr(-i İsmail)'i Ka'be'ye dâhil etmeye yetmedi, (bu yüzden Ka'be'yi daralttılar) diye cevab verdi. Ben:
Peki, Ka'be'nin kapısı niçin bu kadar yüksektir, ancak bir merdivenle kapıya çıkılabilir? diye sordum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
O, senin kavminin işidir. Dilediklerini Ka'be'ye dâhil etmek, dilediklerini de oraya sokmamak içindir. Eğer senin kavminin küfür (dönemin)e yakınlıkları (müslümanhğa girişlerinin yeniliği), gönüllerinin kırılması endişesi olmasaydı Ka'be'nin bir parçası olup (di-şarda bırakılan) noksan kısmını Ka'be'ye idhâl etmek üzere onda bir değişiklik yapmaya (maddi) gücümün yetip yetmeyeceğine bakacaktım ve kapısını zemin seviyesine indirecektim, buyurdu." [100]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Mâlik, Şafii, Tahâvİ ve başkaları da bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Hicr-i İsmail, Ka'be-i Muazzama' nın kuzey cephesinde bulunan bir sahanın ismidir. Hicr kelimesi sözlükte, men'et-me, akıl ve himaye gibi mânâlara gelir. İbrahim (Aleyhisse-lâm)'on oğlu İ s m â î 1 (Aleyhisselâm) bu sahada yetiştirilip himaye edildiği için bu isim verilmiştir.
Hicr-i İsmail, 131 cm. yüksekliğinde ve yarım dâire biçiminde bir duvarla çevrilidir. Bu duvarla Ka'be-i Muazzama anısında kalan sahaya Hicr-i İsmail denilir. Duvarın bir köşesi K a'-b e' nin Rükn i Irâkî denilen köşesinin hizâsmdadır ve iki köşe arasında 230 cm. genişliğinde bir boşluk var. Bu boşluktan Hicr'e girilip çıkılır. Duvarın diğer köşesi ise K a' b e ' nin Rükn-i Şâmi denilen köşesinin hizâsmdadır. Bu iki köşe arasında da 223 cm.lik bir boşluk bulunur. Buradan da Hicr'e girilip çıkılır. Yarım dâire biçimindeki duvarın iki köşesi arasındaki mesafe ise 800 cm.dir. Kata e' nin kuzeyindeki duvarının ortası ile Hicr'in yarım dâire biçimindeki duvarın ortası arasında kalan mesafe de 844 cm.dir.
Müellifimizin rivayetinin zahirine göre Hicr-i İsmail denilen sahanın tamamı K a' b e' den sayılır. Fakat bâzı rivayetlere göre bu sahanın bir kısmı K a ' b e ' dendir. Bir kısım rivayetlerde K a' -b e'den olan kısmın 6 zira olduğu belirtilmiştir. 6 zira yaklaşık olarak 3 metreye tekabül eder.
Hicr-i İsmail'in bir kısmının K a1 b e * den bir parça olduğu kesin olduğundan K a'b e tavaf edilirken Hicr-i İsmail'in etrafındaki mevcut duvarın arkasından dolaşmak gerekir. Bir kimse tavaf ederken Hicr-i İsmâîl ile K a' b e duvarı arasındaki bir girişten girip diğer girişten çıkmak suretiyle dolaşırsa tavaf sahih değildir. Çünkü K a ' b e ' nin içinden geçmiş olur. Mâlik, Şafiî ve

Ahmed böyle hükmetmişlerdir.
Hanef iler'e göre ise tavafın anılan duvarın arkasından yapılması vâcibtir. Hicr'in içinden geçmek suretiyle tavaf eden kimse, tavafını yenilemekle mükelleftir. Şayet yenilemeden Mekke'den çıkıp giderse ceza kurbanını kesmekle mükellef olur.
Hicr-i İsmail'in en az 3 metresinin Ka'be' den olduğu kesinlik kazandığına ve bu kısmı Ka'be duvarının bitişiği olduğuna göre bu kısım da namaz kılan bir kimse K a 'b e' nin içinde namaz kılmış olur. Nitekim Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ne-s â i" nin rivayet ettikleri bir hadiste Â i ş e (Radıyallâhü anhâ);
"Ben Ka'be'nin içine girip orada namaz kılmayı çok arzuluyordum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî elimden tutup beni Hicr-i İsmail'e koydu ve: Ka'be'ye girmek istediğin zaman Hicr-i İsmail'de namaz kıl. Çünkü Hicr-i İsmâîl, Ka'be'den bir parçadır. Senin kavmin Ka'be'yi (tekrar) bina ettikleri zaman daraltıp Hicr'i ondan çıkardılar, buyurdu, demiştir."
Ka'be-i Muazzama' nin İbrahim (Aleyhisselâm) tarafından inşâ edildiği nassla sabittir. O'ndan önce ilk defa melekler tarafından yapıldığı, daha sonra Âdem (Aleyhisselâm) tarafından yenilendiği rivayetleri de vardır. Fakat o rivayetler sabit görülmemiştir.
î b r â h î m (Aleyhisselâm) 'dan sonra sırayla Amâlika, Haris bin Mudâd-ı Asgar, Kusay bin Kilâb tarafından yenilenmiş ve daha sonra Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in peygamberliğinden beş yıl önce, yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm) 35 yaşlarında iken K u r e y ş tarafından yenilenmiştir. Hadîste anılan inşaat bu sonuncusudur. A r a blar Öteden beri Ka'be-i Muazzama'ya saygı duyagel-miş ve Ka'be inşaatına ve onarımına helâl para harcamanın lüzumuna inanmışlardır. Bu itibarla K u r e y ş yenileme işine başladıkları zaman helâl paraları yetmediği için Hicr-i İsmail denilen kısmı K a' b e' nin dışında bırakmak suretiyle K a' b e' yi daraltmışlardı. Hadiste bu durum belirtilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K u r e y ş tarafından Ka'be dışında bırakılan kısmı K a' b e' ye dâhil etmek ve Ka'be kapısını zemin seviyesine indirmek istemiş. Fakat hadîste belirtildiği gibi müslümanlığı yeni kabullenmiş olan K u -r e y ş 'in gönüllerinin kırılmasından endişe duyduğu için bu ta'di-lâtı yapmaya teşebbüs etmemiştir. K u r e y ş' in gönüllerinin kı-rılması onların böyle bir ta'dilâtı yanlış değerlendirmeleri yüzünden olabilirdi. Çünkü K u r e y ş kabîlesi Ka'be inşâatını büyük bir iftihar vesilesi ederler ve yaptıkları inşâatla övünürlerdi. Eğer Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onların yaptığı binada anılan değişikliği yapsaydı onlar: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi nefsine münhasır bir şeref elde etmek için böyle davrandı, diyebilirlerdi. Böyle yanlış bir yorumlama ve değerlendirme endişesi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in arzuladığı değişikliğe teşebbüs etmesine engel olmuştur. [101]

32- (Ka'be-İ Muazzama'yı) Tavaf Etme Fazileti (Nîn Beyânı) Babı

29S6) Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü ankümâ)}dan; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve SellemJ'den şöyle buyururken işittim:
Kim Ka'be'yi (yedi defa dolaşmak suretiyle) tavaf eder ve (tavaftan sonra) iki rekât namaz kılarsa bir rakabe (köle veya câriye) yi azadlamış gibi sevabı olur."

2957) Humeyd bin Ebî Sevîyye'den; Şöyle demiştir:
Atâ bin Ebî Rabâh Ka'be'yi tavaf ederken İbn-i Hişâm (Radıyal-lâhü anhüm)'ün kendisine şöyle soru sorduğuna ve kendisinin şöyle cevab verdiğine şâhid oldum: İbn-i Hişâm (Radıyallâhü anhüm) ;
Rükn-i Yemânîlnin fazileti) hakkında (bilgi verir misin? diye) sordu. Atâ bin Ebî Rabâh (Radıyallâhü anh) :
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Rükn-i Irâki'nin fazileti hakkında) şöyle buyurduğunu bana rivayet etti, dedi:
Rükn-i Yemânî yanında 70 melek görevlendirilmiştir. Kim orada;
"Allahım şüphesiz ben senden afıv, dünyada ve âhirette afiyet (selâmet) dilerim. Ey Rabbımız bize dünyâda iyiyi, âhirette de iyiyi ver ve bizi ateşin azabından koru" diye dua ederse o melekler âmin, derler.»
Atâ bin Ebı Rabâh Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe'ye ulaşınca İbn-i Hişâm (ona) :
Yâ Ebâ Muhammed! Şu Hacer-i Esvedtin fazileti) hakkında sana ne (bilgi) ulaşmış? diye sordu. Bunun üzerine Atâ:
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh), Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Selleml'den (Hacer-i Esved'in

fazileti hakkında) şöyle buyurduğunu işittiğini bana rivayet etti, dedi:
*Kim Hacer-i Esved'e yönelirse şüphesiz o kimse Rahman (olan AîlahVa yönelmiş (yâni O'na bey'at ve ahıd) etmiş olur.»
İbn-i Hişâm, Atâ bin Ebi Rabâh'a:
Yâ Ebâ Muhammed! Tavaftın fazileti hakkında işittiğin) nedir? dedi.
Atâ:
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den (tavaf hakkında) şöyle buyurduğunu işittiğini bana rivayet etti, dedi:
Kim Ka'be'yi yedi defa tavaf eder ve (tavaf esnasında) :
"Ailah'ın her nevî noksanlıklardan pâk ve nezih olduğuna inanırım. Ha m d Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah (her şeyden) büyüktür. Günahlardan dönüş ve ibâdete güç ancak Allah'ın yardımıyladır" sözünden başka bir şey (yâni dünya ile ilgili bir lâf) konuşmazsa, onun on günahı silinir, onun için on ha-sene (sevabl yazılır ve bu ibâdet sayesinde onun mertebesi on derece yükselir. Kim de tavaf eder ve tavaf esnasında (dünya ile ilgili) konuşursa, (yalnız) ayakları suya batan kimse gibi onun (yalnız) ayakları rahmete batar, (yâni vücûdunun kalan kısmı rahmete batmaz)."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Sened, bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna delâlet eder. Fakat Zevâid yazan bu sened hakkında bir şey söylememiştir. Sindi bu bilgiyi verdikten sonra: Ed-Dümeyri bu hadîsin mahfuz olmadığına delâlet eden bazı bilgiler nakletmiş tir. [102]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i ve îbn-i Huzeyme de rivayet etmişlerdir. H u m e y d (Radıyalâhü anh)'in hadisi ise Zevâid nevindendir.
İlk hadis, tavafın ve tavaftan sonra kılınan iki rek'at namazın faziletine delâlet eder. İkinci hadîs ise tavaf esnasında okunacak mezkûr duaların okunması ve Hacer-i Esved'i istilâm etmenin faziletini ifâde eder.
Tavaf esnasında dünya ile ilgili konuşmalar yasaklanmamış olmakla beraber konuşmamak müstehabtır. İhtiyaç ve zaruret hâlinde konuşmak ise meşrudur.
Tavaf esnasında dünya ile ilgili şeyleri konuşan kimsenin ayaklarının rahmete batmasından maksad şu olabilir: Böyle davranan kimsenin bütün vücûdu rahmetten pek yararlanmaz, vücûdu kısmen yararlanır. Fakat tavaf esnasında zikir ve duâ gibi şeylerle meşgul olan kimse ise vücûdunun tümüyle rahmetten yararlanır.
Tavaftan sonra kılınan iki rekâat namazın hükmü ile ilgili bil giyi bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde vermeye çalışacağım.
Bir noktayı belirteyim: İkinci hadîsin notunda bu hadîsin Zevâid nevinden olduğunun senedinden anlaşıldığına işaret edilmektedir, h'a işaret kanımca, senedde Humeyd bin Seviyye' nin bulunmasıdır. Ancak Hüsâsa'da, Humeyd bin Ebi Suveyd el-Mekki olarak tanıtılan bir zâtın rivayetinin yalnız İ b n - i M â c e h tarafından alındığı ifâde edilmektedir. Eğer Humeyd bin Ebi Seviyye ile Humeyd bin Ebi Suveyd ayni zât ise bu hadisin Zevâid nevinden olmasının delili bu zâtın senedde bulunmasıdır. Eğer bunlar ayn zâtlar iseler hadisin Zevâid nevinden olduğuna delâlet eden delil araştırılmalıdır. Allah en iyi bilendir.
Şöyle bir şey de hatıra gelir: Suveyd kelimesi ile Seviyye kelimesinin Arapça yazılışları biribirine benzer. Hulâsa'da Humeyd bin Ebi Seveyye ismine rastlamadım. Humeyd bin Ebi Suveyd ismi ise orada bulunur. Bu itibarla İ b n - i Mâceh'in eldeki nüshalarında mevcut Seviyye kelimesinin bir kalem hatâsı olması muhtemeldir. [103]

33- Tavaftan Sonra İki Rekâat Namaz Babı

2958) El-Muttalİb (bin Ebî Vedâa es-Sehmî) (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle, demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve 5ellem)'i şöyle yaparken gördüm: Ka'be'yi yedi defa tavaf edince gelip Hacer-i Esved'in hizasında durdu. Sonra tavaf sahasının kenarında iki rek'at namaz kıldı ve (namaz kılarken) kendisi ile tavaf edenler arasında (sütre olarak) hiç kimse yoktu.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu durum (yâni sütresiz namaza durmak ve namazın önünden geçmek) Mekke'ye mahsustur." [104]

İzahı

EI-Fetih yazarının beyânına göre bu hadîs sünen sâhibleri tarafından rivayet edilmiştir. [105]

Bu Hadîsten Çıkarılan Hükümler Şunlardır:

1. Tavaftan sonra iki rek'at namaz kılmak meşrudur.
2. Tavaf namazı ismi verilen bu iki rekâatı Hacer-i Esved'in bulunduğu köşenin hizasında, yâni İbrahim (Aley-hisselâm) 'in makamında kılmak efdaldır.
3. Anılan namaza matâf'm, yâni Ka'be-i Muazzama'-yı tavaf edenlerin tavaf esnasında işgal ettikleri sahanın kenarında durmak meşrudur.
4. Burada namaza duran kimsenin kendisine bir sütre edinmesi gereği yoktur,
5. K a ' b e ' yi tavaf edenlerin anılan sahada namaza duran kimsenin önünden geçmesinde bir sakınca yoktur. [106]

Yukarda Anılan Hükümler Hakkında İlmî Görüşler

I. Tavaf namazının hükmü hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Hanefiler'e göre bu namaz vâcibtir. Mâlik ve ŞâfiÎ1 nin birer kavli de böyledir. Bu grubun delilleri; 2960. hadiste anılan Bakara sûresinin 125. âyeti, bu âyetin anıldığı mezkûr hadis, benzeri hadisler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in bu namaza devam etmesidir.
b) Şafii mezhebinin eri kuvvetli kavli ile A h m e d ' e göre bu namaz sünnettir. Anılan âyetteki emir müstehablık içindir.
c) M â 1 i k' in meşhur kavline göre bu namaz tavafa bağlıdır. Yâni tavaf vâcib ise namaz da vâcib olur. Tavaf sünnet ise namaz da sünnettir. Namazm 1 b r â h i m' in makamında kılınması mendubtur. Şayet başka bir yerde kılınırsa, henüz abdest bozulmamış iken bunun î b r â h i m ' in makamında yeniden kılınması gerekir.
Cumhura göre bu namazın İ b r â h i m ' in makamında kılınması efdaldır. Başka yerde de kılınabilir. [107]

Başka Namaz Tavaf Namazı Yerine Geçer Mi ?

A) Hanefiler ile Mâlik'e göre başka namaz bunun yerine geçmez.
B) Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre ise farz namaz bunun yerine geçer.
2. Bu hadisin zahirine göre Mescid-i Haram 'da namaza duran kimsenin sütre edinmesi mecburiyeti yoktur. Keza burada namaza duran kimsenin önünden geçmekte bir sakınca yoktur. Mescid-i Haram dışında kalan yerlerde namaza duran kimsenin sütre edinmesi ve namaza duranın önünden geçme hükümleri sünenimizin namaz bölümünde etraflıca anlatılmıştır. Tekrarlamaya gerek yoktur. Burada sadece Mescid-i Haram1 daki duruma âit ilmi görüşleri beyân etmekle yetineceğim.
a) Hanefi mezhebi:
Ka'be-i Muazzama'yi tavaf eden kimsenin, namaza duranların önünden geçmesi caizdir. Keza İbrahim (Aîeyhis-selâm)'ın makamında ve Ka'be-i Muazzama içinde namaza duran kimsenin önünden geçmek caizdir. Namaza duran kimse ile onun önünden geçen kimse arasında bir sütre bulunsun veya bulunmasın hüküm budur.
b) Şafii mezhebi:
Ka'be-i Muazzam a'yi tavaf ederken namaza duranın önünden geçmek caizdir. Sütrenin bulunması veya bulunmaması fark etmez.
c) Mâliki mezhebi:
Mescid-i Haram'da bir sütre edinmeden namaza duranın önünden geçmek caizdir. Tavaf eden kimsenin sütre edinerek namaza duranın önünden geçmesi ise mekruhtur.
d) Haıibeli mezhebi:
M e k k e ' de ve bu mukaddes beldenin harem'inde namaza duranın önünden geçmek caizdir.

2950) (Abdullah) hin Ömer (RadtyaUâhü anhümâ)\\an; Şöyle demiştir :
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'ye) geldi. Ka'-beyiyedi defa tavaf ettikten sonra iki rek'at namaz kıldı. (Râvi Veki demiş ki : Yâni İbrahim'in makamı yanında,) Sonra (sa'y için) Safâ'ya çıktı."
EMIıttalİh (R.A.Hn Hâl Trrcemrsi :

EIMuttalib (R.A.ı bin Ebi Vedân es-Sehmi Ebü Abdillah Mekke'nin fetih gü-nü müslüman o: ;:nla rehindir. Birkaç hadisi vardır. Müslim,ve sünen sfihibleri onun hadislerini rivfıyiT eimişlerdir. Rıivileri okulları Kesir, Cu'ier ve Abdurrahman'djr. • Hülâsa : 379)

2960) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâ)'d,ın; Şöyle demiştir :
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'yi tavaf işini bitirince (tavaf namazı için) İbrahim'in makamına geldi. Bunun üzerine Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) :
Yâ. ResülaUah! Burası Allah Sübhâne'nin;
"ibrahim'in makamı yanında namaz için bir yer edinin" buyurduğu babamız İbrahim'in makamıdır, dedi.
(Râvi) el-Velîd demiş ki: Ben Mâlik (bin Enes)'e Râvi bu âyeti;
şeklinde (mi) okudu? diye sordum. Mâlik {Radıyallâhü anh) :
Evet, diye cevab verdi. (Yâni âyetteki fiil mazi şeklinde değil emr-i jnuhatab fiilidir)" [108]

İzahı

Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B.uhârİ, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs de ta-vâftan sonra iki rekâat namaz kılmanın meşruluğuna delâlet eder. Râvi V e k î' in parantez içindeki açıklaması B u h â r i' nin rivayetinde hadîsin metninde mevcuttur. Yâni Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in bu namazı İ b r â h i m' in makamı yanında kıldığı İ b n - i Ömer tarafından ifâde edilmiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anhJ 'in hadîsinin birer benzerini Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste anılan Allah'ın kelâmı Bakara sûresinin 125. âyetinde geçer. Âyetin bu cümlesindeki fiil mazi ve emri muhatab olmak üzere iki şekilde okunmuştur. Mazi fiili olursa meali şöyle olur: "Ve onlar İbrahim'in makamı yanında bir namaz yeri edindiler." Şayet bu fiil emri muhâtab şeklinde okunursa meali şöyle olur: "Ve İbrahim'in makamı yanında bir namaz yeri edininiz."
Anılan cümle müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. Yukardaki yorum bunlardan biridir. Diğer yorumlar hakkında bilgi edinmek isteyenler tefsir kitablarına müracaat etmelidir.
Makam-ı İbrahim' den maksad İbrahim Pey-gamber'in Ka'be-i Muazzama'yi inşâ ederken veya halkı hacc'a davet ederken üstüne çıktığı taştır. Bu taşta İbrahim (Aleyhisselâm) 'm ayak izi bulunur. Taş hâlen Ka'be-i Muazzama' nın yanında bir muhâfazalık içinde duruyor. Hacca giden-ler ziyaret ederler. İbrahim (Aleyhisselâm) 'm bir mucizesi olarak taş onun ayağı altında yumuşar ve ayağı taşa batar. Bu iz hâlen mevcuttur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K a' b e ' yi tavaf ettikten sonra bu taşın olduğu yere teşrif eder ve sünenimizin 3074 nolu C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde belirtildiği gibi bu-raya vardıktan sonra anılan âyeti okur. Sonra makamın, yâni taşın arkasında durup iki rekâat tavaf namazı edâ eder.
Makam-ı İbrahim ismi verilen taş Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında K a'b e'ye çok yakın, hemen hemen K a' b e duvarına bitişik idi. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) bunu şimdi bulunduğu yere nakletti. [109]

34- Hasta Kimse Binerek Tavaf Edebilir, Babı

2961) (Mü'minlerin annesi) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi hastalanmış, bunun üzerine Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin emriyle (devesine) binerek halkın arkasından tavaf etmiştir. Ümmü Seleme -demiştir ki:
(Ben deve üstünde Ka'be'yi tavaf ederken) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ka'be'nin (ta) yanında namaza durduğunu ve (namazda); sûresini okuduğunu gördüm.
İbn-i Mâceh dedi ki: Bu, Ebû Bekr'in bana rivayet ettiği hadîs metnidir." [110]

İzahı

Bu hadis Tirmizi hâriç Kütüb-i Sitte sâhibîerince rivayet edilmiştir. Hadîs, mazeret hâlinde binerek tavaf etmenin câizliğine delâlet eder. Hayvan üstünde tavaf etmek ve hayvanın K a'b e * -nin yanma götürülmesi hususu ile ilgili bilgi bu kitabın 28. babında verilmiştir. Oraya müracaat edilmelidir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın bu tavafının veda tavafı olduğu, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-

salâtü ve's-selâm)'in K a'-be-i Muazzama' nın tam yanında kıldığı namazın sabah namazı olduğu B u h â r İ' nin "Tavaf namazını Mescid dışında kılan kimse" başlıklı bâbta rivayet ettiği Ümmü Seleme'-nin hadîsinden anlaşılır. Oradaki hadîste belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ümmü S e 1 e m e ' ye : "Sabah namazına durulduğu zaman cemâat namazda iken sen devenin üstünde (ve halkın arkasında, yâni gerisinde) tavafını et" buyurmuş. Ümmü Seleme de böylece tavafını ifâ etmiştir.
Bu hadîsi Ebû Bekir, İshâk bin Mansûr ve Ahmed bin Sinan isimli zâtlar müellifimize rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu durumu belirtir ve rivayet ettiği metnin Ebû Bekr'e âit olduğunu ifâde eder. [111]

35- El-Mültezemün Faziletine Dâir Gelen Hadîs) Bâbî

El-Mıiltezem : Ka'be-i Muazzama' nın H a c e r - i E s v e d ile Ka'be kapısı arasında kalan kısmına verilen isimdir. Bu yere mültezem ismi .verilmesinin hikmeti şudur: Hac veya umre için K a ' b e ' yi ziyarete giden kimse memleketine dönmek istediğinde Ka'be-i Muazzama'ya veda ederken duâ için bu yere varıp bir süre duâ eder, burayı iltizam eder. Burada yapılan duanın makbul olduğuna dâir hadisler vardır. Buraya el-Hatîm de denilir. Fakat meşhur olanı Hatîm'in Hicr-i İsmail mânâsında kullanılmasıdır.

2962) Amr bin Şuayb'ın babası aracılığıyla dedesinden rivayet edildiğine güre babası Şuayb (Radtyallâfıü anhüm) söyle demiştir :
Ben (dedem) Abdullah bin Amr (bin el-Âs) ile beraber Ka'be'yi (veda için) tavaf ettim. Yedi defa dolaşmak suretiyle tavafımızı bitirince Ka'be'nin arkasında (yâni güney tarafında) tavaf namazını kıldık. Sonra ben ona: Cehennem ateşinden Allah'a sığınma duasında bulunmayacak mısın? diye sordum. Kendisi:
Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım, dedi. Şuayb dedi ki: Sonra Abdullah geçip Hacer-i Esved'i istilâm etti (elini sürdü). Sonra Hacer-i Esved ile Ka'be'nin kapısı arasında ayakta durdu ve göğsünü, kollarını ve yanağını mültezeme (Kabe duvarına) yapıştırdı. Daha sonra şöyle dedi:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'i böyle yaparken gördüm." [112]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin senedinin zahirine göre Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'m beraberinde bulunan ve hadisi rivayet eden zât A m r' in dedesi Muhammed bin Abdil-1 a h' tır. Fakat Ebû Dâvûd ile Beyhakî' nin rivayetlerine göre A b d u 1 1 a h ' in beraberinde bulunup hadisi rivayet eden zât A m r 'in babası Şuayb' tır. Tekmile yazarı müellifimizin senedinde bulunan; sözünün mahfuz olmadığı kanısındadır. Ben de bu durumu dikkate alarak hadisin râvisi olup A b -d u 1 1 a h ile beraber bulunan zâtın Şuayb olduğu yolunda tercemede bulundum.
Abdullah (Radıyallâhü anh) ile beraberindeki zât, tavaf namazım İ b r â h î m ' in makamında değil,' K a ' b e ' nin arka cephesinde, yâni güney tarafında kılmışlar. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in bu hareketi tavaf namazının İ b r â h î m ' in makamında kılınmasının şart olmadığına delâlet eder, Bâzıları, onların izdiham sebebiyle İbrahim'in makamına gitmediklerini beyân eder. [113]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Tavaf K a'b e'nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle tamamlanır.
2. Tavaftan sonra tavaf namazı İ b r â h î m ' in makamından başka yerde de kılmabilir.
3. Veda tavafından sonra M ü 1 t e z e m denilen yeri ziyaret edip göğüs, karın, kollan ve yanağı K a'b e' nin duvarına dayayıp dua etmek sünnettir.
Tekmile yazarının beyânına göre Hasan-i Basrî duaların şu on beş yerde makbul olduğunu söylemiştir: Tavafta, Mül-tezem'de, Mizâb'da, yâni altın oluk altında, K a'b e * de, Zemzem kuyusu yanında, Safa tepesinde, M e r v e tepesinde, sa'y esnasında, İ b r â h î m ' in makamının arkasında, Arafat'ta, Müzdelife'de, M i n â ' da ve üç cemre, yâni şeytân taşlama yerlerinde. [114]

36- Hayız (Ay Başı Âdeti) Hâlindeki Kadın Hac Menâsikini İfâ Eder Yalnız (Temizleninceye Kadar) Tavaf Edemez, Babı

2963) Âişe (Radtyallâhü onAâJ'dan; Şöyle demiştir: Biz (hac mevsiminde) ancak hac yapılabileceği (yâni umre yapılamayacağı) inancıyla Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde (Medine'den Mekke yolculuğuna) çıktık. SeriTe veya buraya yakın bir yere vardığımız zaman âdet gördüm. Ben (hac görevimi ifâ edemiyeceğim diye) ağlamakta iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girdi ve: Neyin var? Âdet mi gördün? diye sordu. Ben de: Evet, diye cevab verdim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu, Allah'ın Âdem (Aleyhisselâm)'ın kızlarına yazdığı (takdir ettiği) bir şeydir. Bu itibarla sen menâsik (hac görevler) inin hepsini ifâ et. Sâdece Kabe i Muazzama'yı (hayız âdetinden çıkıncaya kadar) tavaf etme, buyurdu.
Âişe dedi ki: Ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zevceleri adına bir sığır kurban etti." [115]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd, T i r -mizi ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
islamiyet'ten önceki devirlerde Araplar hac mevsiminde umre yapılamayacağına inanıyorlardı. Veda haccına gidilinceye kadar da bu hususta bir hüküm buyurulmamıştı. Bu nedenle Veda haccı için hicretin 10. yılı Medîne-i Münevvere' den yola çıkıldığı sıralarda herkes ancak hac niyetiyle ihrama girilebileceğine ve umre niyetiyle ihrama girilmesinin caiz olmadığı inancında idi. Âişe
(Radıyallâhü anhâ)'nın sözünde geçen; ^J fiili itikad etmek mâ-nâsına yorumlanır. Bu fiil; "Nûrâ" şeklinde de okunabilir.
Bu takdirde zannetmek mânâsına yorumlanır. Yâni biz hac mevsiminde ancak hac niyetiyle ihrama girilebilepeğini ve umre niyetiyle ihrama girilemeyeceğini zan ediyorduk, demek olur.
Şerif: Mekke'ye 6 veya 7 mil, yâni 10 veya 12 km. mesafede ve Mekke' nin kuzey tarafına düşen bir yerin ismidir.
Veda haccina çıkıldığı zaman yukarıda işaret ettiğim itikad sebebiyle herkes hac niyetiyle ihrama girmişti. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde hediy, yâni kurbanlık bulundurduğu için hacca niyet etmişti. Sahâbiler de ona uyarak böyle niyet etmişlerdi. Hacı kafilesi muhtemelen Şerife yaklaşınca veya buraya varınca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde kurbanlık getirmeyenlerin niyetlerini umre'ye çevirebileceklerini beyân buyurmakla câhiliyet devrinin bâtıl inanışını yıkmıştır. Hac niyetiyle ihrama giren kimsenin bunu umre'ye çevirmesi meselesi ise Cum-hur'a göre caiz değildir. Veda haccında özel bir hüküm olmak üzere ruhsat verilmiştir. Yeri geldiğinde bunun üzerinde tekrar durulacaktır. Hac mevsiminde umre yapmak ise İslâm âlimlerinin icmâi ile meşrudur. Bundan sonra gelecek bâblarda haccın çeşitleri anlatılırken bunlardan birisinin de Hacc-i Temettü olduğu görülecektir. Hacc-ı Temettü demek, hac mevsiminde önce umre niyetiyle ihrama girip umre menâsikini ifâ ettikten sonra ihramdan çıkmak ve bayrama yakın günlerde hac niyeti ile tekrar ihrama girmek suretiyle önce umre yapmak ve bundan sonra hac etmektir.
Veda haccında Â i ş e (Radıyallâhü annâJ'nın hac niyetiyle mi, umre niyetiyle mi ihrama girdiği hususunda değişik rivayetler mevcuttur. El-H âf iz bu değişik rivayetleri naklettikten sonra rivayetler arasında görülen ihtilâfın kaldırılması yolunda şöyle bir ihtimâlin söz konusu olduğunu söyler:
Â i ş e {Radıyallâhü anhâ) diğer sahâbiler gibi hac niyetiyle ihrama girmişti. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde kurbanlık getirmemiş olan sahâbilere haclarını umreye çevirmelerini emredince Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) de onlar gibi yapıp umre'ye başlamış oldu. Sonra M e k k e ' ye gireceği sıralarda âdet hâlini görünce, umre tavafını yapamadı. Çünkü hayızıı kadın tavaf edemez. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle hacc'a niyetlendi. Yâni böylece Hacc-ı Kıran'a girmiş oldu.
N e v e v i de e J - H â f ı z ' in yukardaki yorumuna benzer bir yorumla rivayetler arasında görülen zahirî ihtilâfı bertaraf etmiştir. [116]

Hadisin Fıkıh Yönü:

1. Hayızıı kadın, ihrama girmek, A r a f a t" ta durmak, Müzde lif e'de gecelemek, M i n â' da durmak, şeytânları taşlamak gibi hac menâsikini ifâ edebilir. Hayız hâli görülmeden

önce tavaf etmiş ise hayızıı iken Safa ile Merve arasındaki sa'y'ı da yapabilir. Fakat kudüm tavafı veya ziyaret, yâni ifâda tavafı gibi sahih bir tavaf etmemiş iken sa'y etmek cumhura göre sahih olmadığı için bu durumda âdet gören kadın sa'y edemez.
2. Kadın hayız hâlinde iken Ka'be-i Muazzama'yi tavaf edemez. Alimler bu hususta ittifak hâlinde olmakla beraber böyle bir halde iken kadının edeceği tavaf hükmü hakkında şu ihtilâf vardır:
a) Hanef iler: Hadesten taharet, tavafın vâciblerinden-dir. A h m e d' den bir rivayet de böyledir. Şayet bir kimse ab-destsiz olarak tavaf ederse, ettiği tavaf sahîh, yâni geçerlidir. Fakat bir koyun veya keçiyi kurban etmesi gerekir. Eğer bir kimse cünüb veya hayızıı iken tavaf ederse, tavafı geçerli olmakla beraber, bir deve veya sığırı kurban etmesi ve henüz Mekke' den ayrılmamış ise yeniden tavaf etmesi gerekir, demişlerdir. Kişinin, özellikle ha* yızlı veya cünüb olarak tavaf etmesi fiili ise haramdır. Bu halde Mescid-i Harâm'a girmesi de haramdır.
b) Mâlik, Şafiî ve meşhur kavlinde A h m e d ile âlimlerin cumhuru: Tavafın sahîh, yâni geçerli sayıîabilmesi için hadesten taharet ve necasetten taharet şarttır, demişlerdir. Yâni ta-vaf eden kimsenin vücûdunun ve elbisesinin dinen pis sayılan şeylerden pâk ve temiz olması ve abdestli olması şarttır. Bu şart olmadıkça edilen tavaf geçersizdir.
3. Kişi, zevceleri yerine kurban kesebilir ve bir sığır yedi kişinin ortaklaşmasıyla kurban edilebilir.
Bu hükümle ilgili cümleye âit bir iki noktayı belirtmeyi uygun buldum. Şöyle ki: Hadîsin metninde "Bakar" kelimesi bulunur. "Bakar" sığır mânâsını ifâde eder. Bu, cins isim olduğu için bir ve birden fazla sığır anlamında kullanılır. "Bakara" ise bir sığır mânâsım ifade ©der.
Müellifimizin 3135. hadîsinde Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccmda zevceleri için bir sığır kestiğini beyân ettiği için burada "El-Bakar" kelimesiyle bir sığır mânâsı kasdedilmiştir. Hadîs şerhlerinde beyân edildiği gibi Veda haccmda Resul- Ekrem CAIyehi's-salâtü ve's-selâm)'in beraberinde Â i ş e ' den başka yedi zevcesi bulunmuş ve bunlar için bir sığır kurban edilmiştir.
Anılan cümlede; fiili kullanıldığı için bu fiilin zahirine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), zevceleri için Udhiyye denilen kurbanı kesmiştir. Udhiyye Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbana verilen isimdir. Sindi bu ifâde tarzına bakarak: Bu hadis, Kurban Bayramında kurban kesme hükmünün misafir için de mevcut olduğuna delâlet eder, demiştir. Fakat Tekmile yazarı anılan sığırın temettü haccı nedeniyle kesilmesi vâcib olan kurban olduğunu, çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in A i ş e' den başka zevceleri Veda haccmda Temettü haccım ifâ ettiklerini söylemiştir. [117]

37- Hacc-ı İfrâd (Yâni Yalnız Hac Niyetiyle Îhrâma Girmek) Babı

Bu ve bunu takip eden bâblarda Haccı İfrâd, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettü hakkındaki hadîsler rivayet edildiği için önce bu hac çeşitleri hakkında özlü bilgi vermeyi uygun buldum. Şöyle ki:
Hacc-ı İfrâd: Umre'sız Hac, demektir. Bu nevi hac edene de Müf-rid denilir.
Hacc-ı İfrâd şöyle edâ edilir: Hacı adayı inikat, yâni ihrama girme yerine vardığı zaman şöyle niyet eder. Allahım! Hac etmeye niyetlendim. Bunu bana kolaylaştır ve benden kabul eyle, diyerek Leb-beyk duasını okur. Böylece hac ibâdetine başlamış olur. Mekke'ye vardığı zaman Kudüm tavafı eder. îki rekât tavaf namazı kılar. Sonra dilerse Safa ile Merve arasında sa'y eder. Z i I h i c -c e ayının sekizinci günü mümkünse Minâ'ya gider ve bir gün sonra, yâni A r e f e günü oradan Arafat'a çıkar. Z i' I -H i c c e ayının sekizinci günü M i n â' ya gidemezse ayni gün veya A r e f e günü doğruca A rafa t' a gider. A r e f e günü akşamı oradan Müzdelife'ye döner. Sabah namazına kadar burada durur. Şafiî mezhebine göre ise gece yansından sonra buradan hareket edebilir. Sabahleyin Mi n â'ya varır. A k a b a cemresine taş atar. Kurban kesmesi sünnettir. Kurban kesmek isterse bunu da ifâ eder. Sonra saç traşı olur. Mümkünse ayni gün oradan M e kk e' ye gelip rükün olan tavafı ifâ eder. Bu tavafa Ziyaret tavafı ve İfâda tavafı da denilir. Kudüm tavafından sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmemiş ise sa'yı-nı da yapar. İhram denilen elbiseden çıkar ve normal elbisesini giyer. Tekrar M i n â ' ya gider. Bayramın ikinci ve üçüncü günleri üç cemreye taş atar ve üçüncü günü öğleden sonra taşlan attıktan sonra oradan M e k k e ' ye döner. Böylece hac menâsikini ifâ etmiş olur. Böylece haccını tamamladıktan sonra bayramın 5. günü veya daha sonraki günlerde umre yapar. Umre için Mekke' nin dışına, yâni Harem mıntıkasının dışına çıkıp orada ihrama girmesi gerekir. Bu gün hacıların çoğu Ten'îm denilen yere gidip orada umre ihramına girerler. Sonra M e k k e' ye dönüp umre tavafı eder. Tavaf namazını eda eder. Sonra Safa ile Merve arasında sa'y eder ve

bundan sonra saç traşı olur. Böylece umre me-nâsiki tamamladıktan sonra ihram denilen elbiseyi soyar ve normal elbiseyi giyer.
Hacc-ı Kıran: Hac ile umre'yi birlikte ifâ etmektir. Böyle yapmak isteyen kimse mîkat'ta ihrama girdiği zaman şöyle niyet eder: Allahım! Ben hac ve umre'ye niyetlendim. Bunları bana kolaylaştır ve benden kabul eyle, diyerek Lebbeyk duasını okur. Böylece hac ve umre ibâdetine başlamış olur. Tabii gerek bunda ve gerekse diğer çeşitlerde niyet etmeden önce mümkünse boy abdesti, bu mümkün olmazsa abdest aîmır ve ihram namazı kılınır. Sonra niyet edilir. Böy-lece ihrama giren kişi M e k k e' ye vardıktan sonra Hanefi mezhebine göre umre tavafı eda eder, tavaf namazı kılar ve umre için Safa ile Merve arasında sa'y eder. Fakat Hacc-ı İfrad'a niyet eden gibi ihramdan çıkamaz. Arafat, Müzdelife. M i n â' ya gider. Bu yerlerde yapılması gerekli menâsiki ifâ eder. Ziyaret tavafı ve Safa ile Merve arasındaki sa'y işini ve diğer menâsiki ikmâl eder. Böylece hac ve umre ibâdetini birlikte edâ etmiş olur. Böyle yapanlara kurban kesmek vâcibtir.
Hacc'i Temettü; Mikat'ta yalnız umre için ihrama girmek ve umre menâsiki bittikten sonra hac niyetiyle ihrama girmektir. Böyle yapmak isteyen kimse mikat'ta şöyle niyet eder: Allahım! Ben um-re'ye niyetlendim. Bunu bana kolaylaştır ve benden kabul eyle, demek suretiyle umre'ye başlamış olur. Tabii bu arada Lebbeyk duasını da okur. M e k k e ' ye vardığı zaman umre tavafını tâvâf namazını Safa- ile Merve arasındaki sa'y işini bitirdikten sonra saç traşı olup ihramdan çıkar. Böylece umre ibâdetini tamamlamış olur. Kurban bayramına iki gün kala M e k k e ' de hac niyetiyle ihrama girer ve hac menâsikini ikmâl etmek suretiyle hâccını bitirmiş olur. Böyle yapana da kurban kesmek vâcibtir. [118]

Yukarıda Anlatılan Çeşitlerden Hangisi Efdaldır ?

Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki efdaliyet hususunda dört mez-heb âlimleri değişik görüşler beyân etmişlerdir. Efdaliyet sırası mez-heblere göre şöyledir:
1. Hanefi mezhebine göre Hacc-ı Kıran, sonra Hacc-ı Temettü, sonra Hacc-ı İfrad.
2. Şafii mezhebine göre Hacc-ı İfrad, sonra Hacc-ı Temettü. Isonra Hacc-ı Kıran.
3. Mâliki mezhebine göre Hacc-ı İfrad, sonra Hacc-ı Kıran, tonra Hacc-ı Temettü.
4. H a n b e I i mezhebine göre Hacc-ı Temettü, sonra Hacc-ı İfrad, sonra Hacc-ı Kıran.
Hacc-ı ifrad edenlerin kurban kesmeleri sünnettir. Diğer iki çeşitte ise kurban kesmek vâcibtir.

2964) Aişe (Radıyattâhü anftâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacc-ı ifrâd etmiştir.

2965) Mü'minlerin annesi Aişe (RadtyaUâhü anhû)\h\n rivfıyet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallalluhü Aleyhi ve Sullom) hacc-ı ifrûd etmiştir."

2966) Câhir (Ratİtyatlâhü om A)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacc-i ifrâd etmiştir."
Not : Câbir'in hadisine dâir bu senedin sahih olduğu, Zevdid'de belirtilmiştir.

2967) Câbir (Rarİıyaltâkü an/ı)'t\en rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) hacc-i ifrâd etmişlerdir."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kasım bin Abdillah bulunur. Bu râvi terkedilmiştir. Ahmed bin Hanbel onu yalanlamış ve hadislerinin mevzu olduğunu söylemiçtir. [119]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği Âişe (Ra-dıyallâhüanhâ)'nın hadîsini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâ-vüd, Nesâi, Şafiî. Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Diğer iki hadîs Z'evâid nevindendir.
Bu bâbtaki hadîslere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda haccında Hacc-i İfrâd'ı edâ etmiştir. Yâni yalnız hac niyetiyle ihrama girmiş ve haccını bu şekilde ikmâl etmiştir. Mâ-1 i K i ve Şafiî mezheblerine mensub âlimler ile Evzâi ve başka ilim adamları bu bâbtaki hadîslere ve benzeri hadîslere dayanarak Hacc-ı İfrâd'ın Hacc-ı Temettü ve Hacc ı Kırân'dan

efdal olduğunu söylemişlerdir. Dârekutnî' nin rivayet ettiği bir hadîste î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Abdurrahman bin Avf ve îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün Hacc-ı İfrâd ettiklerini rivayet etmiştir. Bey-haki de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den böyle bir hadîs rivayet etmiştir. Geniş bilgi için Sünen-i Ebû Davud'un şerhi Tekmüe'nin I. cildinin 43. sahifesine "Hacc-ı İfrâd" babına bakılabilir.
Hacc-ı Kırân'ın Hacc-ı, İfrâd d an daha faziletli olduğunu söyleyen âlimlerin bu hadîslere karşı verdikleri cevâbı bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde vermeye çalışacağım. [120]

38- Hac Ve Umre'yi Beraber Edâ Eden (Yâni Hacc-I Kıran Niyetiyle İhrama Giren) E Ait Hadîsler Babı

2968) Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü atth)'den; Şöyle demiştir:
Biz (Veda haccı yılı) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde Mekke'ye (gitmek üzere Medine'den yola) çıktık. Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'deni
Lebbeyke, bir umre'ye ve bir hacc'a niyetlendim, buyruğunu işittim."

2969) Enes (bin Mâlik) (RadtyaUâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre;. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) :
Allahım! Bir umre ve bir hac ile emrine amadeyim (dâvetine icabet etmekteyim) buyurmuştur.1
'

2970) Es-Subey bin Ma'bed (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Hristiyan bir adamdım. Sonra müslüman oldum ve hac ile umre (yâni Hacc-i Kıran) niyetiyle ihrama girdim. Sonra Selmân bin Rebia ve Zeyd bin Sohân (Radıyallâhü anhümâ) Kadisiyye'de benim hac ve umre'nin her ikisi için de Lebbeyk duasını okumakta olduğumu işittiler. Bunun üzerine bu iki zât (bana işaretle) :
Şu adam devesinden daha idraksizdir (yâni Hacc-ı îfrâdın daha faziletli olduğu bilincinden mahrumdur), dediler. Onlar bu sözleriyle sanki bana bir dağ yüklediler. (Yâni sözleri bana çok ağır geldi). Sonra ben Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'in yanma vardım ve olup biteni ona arz ettim. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) onlara yönelip kmamada bulundu. Sonra bana dönüp: Sen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine hidâyet olundun, sen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine hidâyet olundun (yâni yaptığın iş O'nun sünnetine uygundur), dedi.
(Râvî) Hişâm kendi rivayetinde dedi ki: Şakîk: Ben ve Mesrûk çok kere gidip es-Subay bin Ma'bed'e bu olayı soruyorduk, demiştir.
......senediyle de es-Subay bin Ma'bed (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Hrıstiyanhk dininden müslümanlığa yeni dönmüştüm. Müslümanlığı kabul edip (sünnet'e uymak için) gayret ve çalışmamda kusur etmedim. Sonra hac ve umre niyetiyle ihrama girdim (Yâni Hacc-ı Kırân'a başladım), demiş ve yukarıdaki hadîsin mislini anlatmıştır.

2971) Ebû Talha (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hac ve umre'yi beraber ifâ etti (yâni hacc-ı kırân'ı edâ etti.)"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccâc bin Ertât bulunur. Bu râvî zayıf ve tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. [121]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsi N e s â İ, ikinci hadîsi ise Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhaki tarafından da rivayet edilmiştir.
Es-Subay (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini müellifimiz iki se-nedle rivayet etmiştir. N e s â i de bunları rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ise ilk senedle rivayet edilen metnin daha genişini rivayet etmiştir. Ahmed ve Beyhaki ise bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir.
Bu bâbtaki hadisler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran şeklinde menâsikini ifâ ettiğine delâlet eder. Hane-filer, Sevri ve İshâk bu hadîsleri delil göstererek Hacc-

ı Kırân'ın Hacc-ı Temettü ve Hacc-ı İfrâd'dan daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Ş â f i i 1 e r ' den Nevevİ, el-Müzeni, Îbnü'l-Münzir ve Takiy ü'd-Di n-i Sibki de Hacc-ı Kırân'ın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.
Gerek bu bâbta rivayet edilen hadisler, gerekse benzeri hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran ettiğine açıkça delâlet ederler. Bu durum sahâbilerden bir cemaattan rivayet edilmiştir. îbn-i Ömer, Â işe, Câbir, Ömer bin el-Hattâb, Ali, İmrân bin Husayn ve Süraka bin Mâlik (Radıyallâhü anhüm) anılan cemaattandır. Bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerin zahirine göre ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı İfrâd etmiştir. Hicretten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yalnız bir defa hacca gittiği sabittir. Bu da hicretin 10. yılı edilen meşhur Veda hacadır.
Tekmile yazarının beyânına göre bu bâbta rivayet edilen hadisler ile bundan önceki bâbta rivayet edilen hadisler arasında görülen zahirî ihtilâf şu şekilde halledilmiştir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacc-ı İfrâd ettiğini rivayet eden sahâbîler O'nun hac için Lebbeyk duasını işitmişler. Bu nedenle Hacc-ı İfrâd ettiğini anlamışlardır. Hacc-ı Kıran hadislerini rivayet edenler ise O'nun hac ve umre için Lebbeyk duasını işitmişler ve böylece diğer grubun işitmediği umre ile ilgili Lebbeyk .kısmını hıfzetmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir söz veya fiilini hıfzedip belleyen sahâbi'nin rivayeti bunu bellemeyen ve hıfzetmeyen sahâbînin rivayetine tercih edilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacc-ı Kıran ettiği şu sebeblerle ağırlık kazanır:
1. O'nun Hacc-ı Kıran ettiğini rivayet eden sahâbîler, Hacc-ı İfrâd ettiğini rivayet eden sahâbîlerden fazladır.
2. O'nun Hacc-ı Kıran ettiğine dâir hadîslerde, Hacc-ı İfrâd ettiğine âit hadîslerde bulunmayan ziyâdelik vardır. Güvenilir râvî-nin ziyâde ve ekleri kabul olunur. Özellikle bu ilâve bir çok sıhhatli yollarla, sahâbîlerden oluşan bir cemaattan rivayet edildiği zaman.
3. Hacc-ı Kırân'a dâir rivayetlerin tevili muhtemel değildir. Fakat Hacc-ı İfrâd'a âit rivayetlerin tevili muhtemeldir.
4. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda haccı seferinde sahâbîlerden beraberinde kurbanlık getirenlere Hacc-ı Kırân'ı emretmişti. O da kurbanlık getirmiş iken kurbanlık getiren sahâbîle-rine Hacc-ı Kırân'ı emredip kendisinin Hacc-ı Kırân'dan başka bir hac şeklini edâ etmesi münâsib görülmez.
Resûl-i Ekrem [Aleyhi1 s-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran ettiğine delâlet eden başka deliller de mevcuttur. Biz bu kadarlık bilgi ile yetinelim.
2970 nolu hadîste Selmân bin Rebîa ile Zeyd bin Suhân'm Hacc-ı Kırân'a başlamış bulunan S u b e y bin Ma'bed hakkında: "Bu adam devesinden daha sapıktır" demelerinden maksadları onun Hacc-ı İfrâd'ın daha faziletli olduğunu bilmemesini yadırgamaktır. Herhalde Selmân ile Zeyd, Ömer (Radıyallâhü anh) 'm Hacc-ı Kırân'dan hoşlanmadığını sandıkları için böyle söylemişlerdi. Halbuki gerçek böyle değildi. Nitekim Ömer (Radıyallâhü anh) S u b e y y' in niyetlendiği Hacc-ı Kırân'm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sünnetine uygun olduğunu ifâde etmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh) Hacc-ı Temettü veya hac niyetiyle ihrama girildikten sonra bunu um-re'ye çevirmeyi tasvib etmiyordu. [122]

Bu Hadîsten Şu Hükümler Çıkar

1. Hacc-ı Kıran sünnet'e uygundur.
2. Dîni bir meseleyi bilmeyen kimse, bu alanda ehil ve liyakatli ilim adamlarına baş vurmalıdır.
3. Dînî meseleler hakkında yeterli bilgisi bulunmayan bir kimse dinî vecibelerini ifâ eden kimseye rastgele sataşmamalıdır. Böyle sataşan kimseler yetkililerce kınanmalıdır.
Anılan hadiste isimleri geçen Selmân bin Rebia ve Zeyd bin Suhân (Radıyallâhü anhüm) 'm hâl tercemeleri 2506. hadîsin izahı bölümünde geçmiştir.
Bu hadiste sözü edilen râvî Subey bin Ma'bed et-T a ğ 1 i b î (Radıyallâhü anhüm) bu hadîsi Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Râvîleri ise Ebû Vâil, M e s -rûk, Ebû îshâk es-Sübeyi, Şa'bî ve îbrâhîm en-Nahai' dir. Bu zât muhadram olan tabiîlerdendir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında müslüman olmakla beraber O'nu görme şerefine nail olamamıştır. Müslim bin Kasım, İbn-i Hibbân ve başkası bunun sıka, yâni güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvûd, tbn-i Mâceh ve N e s â i onun hadisini rivayet etmişlerdir.[123]

39- Hacc-I Kıran Eden Kimsenin (Farz Olan) Tavaf (Sayısının Beyânı) Babı

2972) Câbir bin Abdillah, İbn-i Ömer ve İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümyden rivayet edildiğine

göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sahâbileriyle beraber (Veda haccında Mekke'ye) geldikleri zaman Resûllulah ve (Hacc-ı Kırân'a niyetlenen) sahâbîler, umre ve hac için (Ka'be'nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle) ancak bir defa tavaf ettiler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Müellifin senedinde Leys bin Ebl Selim bulunur. Bu râvi zayıf ve tedlisçidir. Bu hadisi İbn4 Abbâs'm dışında kalan sahâ-bllerden (yâni Câbir ve îbn-i Ömer'den), başka müe'llifler de rivayet etmişlerdir.

2973) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) hac ve umre için (farz olarak) bir defa tavaf etti."

2974) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Kendisi Hacc-ı Kırân'a niyet etmiş olarak (Mekke'ye) geldi. Sonra yedi defa Ka'be etrafında dolaşmak suretiyle tavaf etti ve Safa ile Merve arasmda sa'y etti. Sonra: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle yaptı, dedi."

2975) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Kim hac ve umre niyetiyle ihrama girerse (yâni Hacc-ı Kırân'a başlarsa) hac ve umresi için bir tavaf kifayet eder ve o kimse hac-cını tamamlayıp da hac ve umrenin her ikisinin ihramından beraber çıkıncaya kadar ihramdan çıkamaz." [124]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. En kuvvetli rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Hacc-ı Kırân'ı eda ettiğini bundan önceki bâbta belirttik. Bu seferde O'na refakat eden sahâbilerden bir kısmı da Hacc-ı Kırân'ı eda etmişlerdi. Bu hadîste, hac ve umre için yalnız bir tavaf ettiği bildirilen sahâbîler, Hacc-ı Kırân'ı eda edenlerdir. îfâ edildiği bildirilen tavaf ise farz ve rükün olan tavaftır ki Arafat' tan M i n â' ya dönüldükten sonra yapılır. Şu noktayı da hatırlatayım: Ka'be' nin etrafında yedi defa dolaşmak suretiyle yapılan ziyaret bir tavaf sayılır. Bir tavaf sözü ile bu mana kasdedilir.C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran edâ ettiğine ve umre ile hac için yalnız bir tavaf ettiğine delâlet eder.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Müslim N e s a i de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in Hacc-ı Kıran'ı edâ ettiğine ve umre ile hac için yalnız bir tavafla yetindiğine, keza Safa ile Merve arasında bir sa'y ile iktifa ettiğine delâlet eder.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in son hadîsi T i r m i z î ve A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Bu da Hacc-ı Kıran için bir tavafın yeterli olduğuna ve bu nevi hac niyetiyle ihram giren bir kimsenin haccın ihramından çıkıncaya kadar umre'nin ihramından da çıkamıyacağına delâlet eder. Yâni Hacc-ı Kıran niyetiyle mikat'ta ihrama giren bir kimse M e k k e' ye varınca ihramlı hâline devam eder. Tavaf ve sa'y edip, traş olduktan sonra ihramdan çıksın denemez. Çünkü bayrama kadar ihramda kalmak zorundadır. Arafat' tan M i n â ' ya dönüp bayramın birinci günü şeytanı taşladıktan ve kurbanını kestikten sonra saç traşı olur ve bundan sonra ihram denilen elbiseyi soyup normal elbiseyi giyebilir. Daha sonra farz ve rükün olan tavafı edâ eder. Sa'y etmemiş ise bunu yapar ve diğer menâsiki ikmal etmek suretiyle hac ve umre'nin ihramından beraber çıkar. [125]

Bu Bâbtakî Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. Hacc-i Kıran a niyet etmek suretiyle ihrama giren kimse için bir tavaf ve bir sa'y yeterlidir. Cumhurun kavli de budur. Mâlik, Şafiî ve sahih rivayete göre A h m e d de böyle hükmeden-lerdendirler. Bu grubun kavline göre umre işi hac işinin içine karışmış olur. Artık umre için özel bir tavaf ve özel bir sa'y gerekmez.
Hanefîler'e göre bir tavaf ve bir sa'y yeterli değildir. Yâni Hacc'ı Kıran a niyetlenen kimseye iki tavaf ve iki sa'y gerekir. Bir tavaf ile bir sa'y umre için, diğer bir tavaf ile bir sa'y de hac içindir. Bu görüş, Ebû Bekir, Ömer, Ali, tbn-i Mes'ûd ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm) 'den rivayet olunmuştur.

2. Hacc-ı Kırân'a niyetlenen kimse hac ve umre menâsikini bitirinceye kadar ihram hâline devam eder. Yâni Hacc-ı Temettüa niyetlenen kimse gibi değildir. Çünkü bilindiği gibi Hacc-ı Temettüa niyetlenen kimse M e k k e ' ye vardığı zaman umre'ye âit tavaf ve sa'y işini tamamlar. Sonra saç traşı olur ve böylece umre'yi ikmâl etmekle ihramdan çıkmış olur. Bayramdan bir iki gün önce bu kere hac niyetiyle ihrama girer. [126]

40- Hac Menâsikine (Başlayıncaya) Kadar (Hac Mevsiminde) Umre'den Yararlanmak (Yâni Umre Yapmakla Sevab Kazanmak) Babı

Bilindiği gibi hac, belirli zamanda belirli niyetle K a' b e - i Muazzama'yi tavaf etmek, belirli zamanda Ar a f â t'ta vakfeye durmak ve hac menâsikini ifâ etmektir. Hac ibâdeti yılın her ayında yapılamaz. Hac niyetiyle ihrama girip menâsikini ifâ etmenin mevsimi Şevval, Zilkade aylan ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Dört mezheb âlimleri bu hususta ittifak halindedir. Bu mevsimden önce, yâni Şevval ayı girmeden önce hac niyetiyle ihrama girmek Hanefi, Mâliki ve Han-beli mezheblerine göre caiz ise de mekruhtur. Şafiî mezhebine göre ise geçersizdir.
Umre ise Kurban bayramı günleri hâriç yılın herhangi bir ayında, belirli bir niyetle ihrama girip Ka'be-i Muazzama*-yı fiavâf etmek, sa'y etmek ve saç traşı olmakla ifâ edilen bir ibâdettir. Câhiliyet devrinde umre ibâdeti hac mevsiminde ifâ edilemezdi, yapılması haram telâkki edilirdi. İslâmiyet bu itikadın bâtıl olduğunu beyanla umre'nin hac mevsiminde de yapılabileceği hükmünü getirmiştir.
Daha önce hacc'ın şekillerini beyân ederken bunlardan birisinin de Hacc-ı Temettü olduğunu, yâni hac mevsiminde önce umre niyetiyle ihrama girip bunu tamamladıktan sonra ihramdan çıkmak ve bayrama bir iki gün kala hac niyetiyle ihrama girip hac menâsiki, edâ etmek olduğunu söylemiştim. Müellifimiz 37. babı Hacc-ı İfrâd'a, 38. babı Hacc-ı Kıran'a tahsis ettiği gibi bu babı da Hacc-i Temettü'a ayırmış ve buna dâir hadîsleri burada rivayet etmiştir. Hadislerin izahı bölümünde konu ile ilgili gerekli bilgi verilecektir.

2976) Ömer bin el-Hattâb (Radtyaîîâhü ankyden; Şöyle demiştir:
ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in El-Akîk (deresin) de iken şöyle buyurduğunu (kulağımla) işittim;
Bana Rabbim tarafından bir gelen (yâni Cebrail) geldi ve: Bu mübarek derede namaz kıl ve de ki: Bu, hac içinde bir umre'dir, diye talimat verdi.
(İbn-i Mâceh dedi ki:) yukardaki ifâde tarzı, (Bana rivayette bulunan şeyhim) Duhaym'a aittir." [127]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Bey-h a k î de rivayet etmişlerdir.
El-Akik deresi Medîne-i Münevvere'ye dört mil, yâni yaklaşık yedi buçuk km. mesafede bir derenin ismidir. Bu ha-dişi E v z a I' den rivayet eden el-Velid demiş ki el-Akîk sözcüğü ile Zü'1-Huleyfe ismi verilen mîkat kasdedilmiştir. Bu yer Medine-i Münevvere' den hac veya umre'ye gidenlerin ihrama girecekleri sınırdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e gelen meleğin Cebrail (Aleyhisselâm) olduğu B e y h a k i' nin rivayetinde belirtilmiştir. Meleğin anılan derede Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e geceleyin geldiği, B u-h â r İ' nin rivayetinde bildirilmiştir.
Hadis'in; cümlesi değişik şekillerde yorumlanmıştır. Avnü'I-Mabûd yazarı bu mânâ ve yorumlan şöylece açıklamaktadır.
Bâzıları: Bu cümle hac ve umre'yi ifâ etmek mânâsına yorumlanır. Yâni Hacc-ı Temettü'ü edâ et. Çünkü Hacc-ı Temettü şeklinde yapılan umre hac mevsiminde edâ edilir. Önce umre yapılır. Sonra hac edâ edilir, demişlerdir.
Bu yoruma göre cümle şöyle terceme edilebilir; *'Oe ki: Bu, hac mevsiminde yapılan bir umre'dir."
Müellifimiz bu hadîsi bu bâbta rivayet ettiği için böyle yorumlayanlardan olabilir. Cümle böyle yorumlanınca hadis, Hacc-ı Temet-tü'ün meşruluğuna delil sayılabilir.
Bâzı âlimler bu cümleyi Hacc-ı Kıran mânâsına yorumlamışlardır. Cümle bu yoruma müsâiddir. Çünkü Hacc-ı Kırân'da umre, hac içinde ifâ edilir. Hacc-ı Kırân'ın daha faziletli olduğunu söyleyenler bu hadîsi kendileri için delil saymışlar ve: Bu şekilde niyetlenmeyi emreden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'dir. Şu halde en üstün şekil budur, demişlerdir. Aynî:

Buhârî' nin bir rivâyetinde cümle; "Bu, bir umre ve bir hac'tır" şeklin-
dedir. Bu rivayet cümlenin Hacc-ı Kıran mânâsında kullanıldığına delâlet eder, demiştir.
Üçüncü bir yorum şekli de şöyledir: Yâni sen haccını tamamladıktan sonra evine dönmeden önce umre'yi de yap. E 1-Hâ fi z böyle yorum yapanlar uzak bir ihtimâle yer vermiş ve kasdedilen mânâdan uzaklaşmışlar. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Veda haccında böyle yapmadığı sabittir, demiştir.
Hadîste kılınması emredilen namazdan maksad ihram namazıdır. Bir kavle göre sabah namazı kasdedilmiştir. [128]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Tekmile yazan bu hadîsin fıkıh yönü ile ilgili olarak şöyle der:
1. Hadîs, El-Akîk deresinin faziletine ve bu yerde namaz kılmanın üstünlüğüne delâlet eder.
2. Hadis, ihrama girileceği zaman ihram namazını kılmanın faziletine de delâlet eder. Âlimler bu hususta ittifak halindedir. Ancak namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerden birinde ihrama girildiği takdirde ihram namazı kılınmaz. Sâdece Şafiî mezhebine göre ihrama anılan vakitlerden birinde bile girilse ihram namazı kılınır. Çünkü nafile namazın kılınmasının mekruh olduğu vakitlerde ihram, tavaf ve abdest gibi bir sebebe dayalı namaz kılmak mekruh değildir.

2977) Surâka bin (Mâlik) bin Cu'şum (Radıyallâhü an^'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu derede hitabet etmek üzere ayağa kalktı ve:
Bilmiş olun ki umre kıyamete dek hacc'a şüphesiz dâhil oldu, buyurdu." [129]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Dârimî de rivayet etmiştir. E b û Davud'un rivayet' ettiği metin burdakinden uzun-cadır. Oradaki metin meâlen şöyledir:
"Allah Teâlâ şüphesiz sizin bu hac anızda üzerinize bir umre de dahil buyurmuştur. Bu itibarla Mekke'ye vardığınız zaman Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y eden bir kimse ihramdan çıkmış olur. Ancak beraberinde kurbanlık bulunanlar bu hükmün dışındadır."
Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği metnin açık mânâsı Hacc-ı Temettü'ün meşru kılınmasını ifâde eder.
Mânânın daha açık şekli şöyledir: Allah Teâlâ hac mevsimi içinde sizin için umre ibâdetini ifâ etmeyi meşru kıldı ve umre'yi hac aylarına da dâhil etti. Hac aylarında umre yapmanın yasaklığına dâir câhiliyet anlayışım iptal etti. Artık hac aylarında önce umre yapıp bundan sonra hac etmeniz meşrudur.
Müellifimizin rivayet ettiği metin de böyle yorumlanabilir ve Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna delâlet eder.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî bu hadîsin bir benzerini îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Hattâbî bu hadisin değişik şekillerde yorumlandığını beyanla özetle şöyle der:
Umre'nin farz olduğuna hükmeden âlimler ile farz olmadığına yâni sünnet olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi değişik şekillerde yorumlamışlardır. Şöyle ki:
Umre'nin farz olduğuna hükmeden âlimler bu hadîsi iki şekilde yorumlamışlardır. Bir yorum şöyledir: Umre hac mevsimine dâhil olmuştur. Hac mevsiminde umre yapılabilir. Yorum böyle olunca Resûl-i Ekrem (Aleyhi* s-salâtü ve's-selâm) bu hadisle câhiliyet devrindeki bâtıl inanışı yıkmış ve hac mevsiminde de umre yapmami\ meşruluğunu bildirmiştir. Bu takdirde hadîs, Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna delâlet eder.
İkinci yorum şekli ise şöyledir: Umre menâsiki hac menâsikinin içine girmiştir. Artık Hacc-ı Kırân'a niyetlenen bir kimse için bir ihram, bir tavaf ve bir sa'y yeterlidir. Bu takdirde hadîs Hacc-ı Kırân'ın meşruluğuna delâlet eder.
Umre'nin farz olmadığına hükmeden âlimler ise bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Umre ibâdetinin farziyeti hac ibâdetinin farziyetiyle kaldırılmıştır. Artık umre farz değildir. Umre'nin hacc'a dâhil olmasından maksad umre'nin farzıyetinin kaldırılmasıdır.
S u r â k â (Radiyallâhü anh)'in işaret ettiği dere U s f â n vâdisidir. Bu durum Ebû Davud'un rivayetinde belirtilmiştir. Usfân vadisi Mekke ile Medine arasında ve M e k k e' ye takriben 120 km. mesafede bir derenin ismidir.
S u r â k a (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 91. hadîs bölümünde geçmiştir.
2978) Mutarrif bin Abdillah bîn eş-Şıhhîr (Radıyallâhü anhümâ)'-dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :

İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh), bana şöyle dedi: Bu günden sonra Allah'ın seni yararlandıracağı umulan bir hadîsi sana rivayet edeyim: Bilmiş ol ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ailesinden bir grup Zilhicce ayının (ilk) on gününde şüphesiz umre ettiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeIIem)'de bunu menetmedi ve bunun neshine dâir bir âyet inmedi. Sonra bir adam bunun (yâni Hacoı Temettü) hakkında kendi görüşüne dayak dilediği şeyi söyledi (yâni Hacc-ı Temettü'a karşı çıktı)." [130]

İzahı

Bu hadisi Buhar î, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir, t m r â n (Radıyallâhü anh) bu hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerinden bir grubun. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken Hacc-ı Temettü'ü edâ ettiklerini, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunu yasaklamadığını ve Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna dâir Bakara sûresinin 196. âyetindeki hükmün başka bir âyetle neshedilmediğini ifâde etmiştir.
Veda hacc'ında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sekiz zevcesi refakat etmişti. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın dışında kalan zevcelerin hepsinin Hacc-ı Temettü'ü ifâ ettikleri hadîs şerhlerinde beyân edilmektedir. Müellifimizin süneninde 3133 ve 3135. numaralarda geçen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadislerinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı Temettü eden zevceleri için bir sığır kurban etmiştir. Anılan iki hadîsi Ebû Dâvûd da Hac bölümünün "Hedyü'I-Bakara = Sığırı kurban etme" babında rivayet etmiş ve Tekmile yazarı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcelerinden Hacc-ı Temettü edenlerin yedi olduğunu ifâde etmiştir.
Hac aylarının Şevval, Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günü olduğunu yukarda belirtmiştim.. î m r â n (Radıyallâhü anh) bu muhterem annelerimizin Zilhicce' nin ilk on gününde, yâni hac mevsiminde, haçtan önce umre ettiklerini belirtmekle Hacc-ı Temettü'ü ifâ ettiklerini açıklamak istemiştir.
Hacc-ı Temettü'ün meşruluğu Bakara sûresinin 196. âyetinde geçen= "Kim hacc'a kadar umre'den faydalanmak (sevabını kazanmak) isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek..." Nazm-i İlâhî ile sabittir. î m -r â n (Radıyallâhü anh) bu hükmün neshine dâir bir şeyin inme-diğini anlatmak ister.
İmrân (Radıyallâhü anh) 'in hac mevsiminde, haçtan önce umre etmeye, yâni Hacc-ı Temettü'a karşı çıktığını haber verdiği zât ile kimi kasdettiği yolunda çeşitli görüşler vardır. K u r t u b i ve N e v e v i bununla Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'in kasdedildiğini söylemişlerdir. î b n ü't-T i n : Bununla ya Ömer veya Osman kasdedilmiştir, der. El-Hâfız bu husustaki sözleri nakleder ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in kaşdedildiği ihtimalini tercih eder.
Bundan sonra gelen 2979. hadis de bununla Ömer (Radıyal-lâhü anh) 'in kasdedilmiş olduğu ihtimâlini kuvvetlendirir.
Tekmile yazarı Hacc-ı İfrâd babında: Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhümâ)'nm Hacc-ı Temettü'a karşı çıkmaları bunun meşruluğunu inkâr etmeleri anlamında değil, tenzihen mekruhluk ve en faziletli saydıkları Hacc-ı İfrâd'a teşvik içindir. Hacc-ı Temet-tü'ün kerâhatsız câizliği hususunda âlimler bilâhere icmâ ve ittifak etmişlerdir, der.
İ m r â n (Radıyallâhü anh) *ın Mutarrıf'a söylediği sözle şunu kasdettiği, Sindi tarafından ifâde edilmiştir: Bu gün Ömer (Radıyallâhü anh) Hacc-ı Temettü'a karşı olduğu için bununla amel edemezsen bile bu günden sonra, yâni Ömer (Radıyallâhü anh) 'm devrinden sonra bununla amel etmek ve halka bunu öğretmek suretiyle yararlanabilirsin, sevabını kazanabilirsin.
Kadı Iyâz ve başkası Ömer ve Osman (Radıyallâhü anh) 'in karşı çıktıkları umre'nin Hacc-ı Temettü olmayıp hac niyetiyle ihrama girildikten sonra bunu umre'ye çevirmek olduğunu söylemiş ise de gerek bu hadîs ve gerekse bundan sonra gelen E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'in hadisi karşı çıkılan umre'nin Hacc-ı Temettü olduğunu gösterir.

2979) Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radtyaİlâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Kendisi Hacc-ı Temettü'a fetva veriyordu. Sonra bir adam kendisine :
Sen fetvanın bâzısını geciktir, fetva işini bırak. Çünkü mü'm inlerin Emirinin (yâni halîfe Ömer'in) senden sonra hac ve umre me-nâsiki hakkında ihdas ettiği şeyi (ki Hacc-ı Temettü menetmektir) bilmiyorsun, dedi.
(Ebû Mûsâ demiş ki) sonra nihayet ben müzminlerin e mirine rastladım ve ona sordum. Bunun üzerine (Halife) Ömer (Radıyallâhü anh) dedi ki:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ve ashabının hacc-ı temettü'ü yaptıklarını şüphesiz biliyorum. Ve lâkin ben hacı adaylarının (Arafat'a çıkacakları zamana kadar) el-Erâk

(ağacı) altında (bile) karılarına yaklaşmaya devam edip sonra başlarından boy abdesti suyu damladığı bir vaziyette hacc'a başlamalarını (Arafat'a çıkmalarını) kerih gördüm." [131]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Mut'a, Haccı Temettü manasınadır.
Fütyâ, fetva demektir.
Rüveyde, mühlet ver, geciktir, mutedil davran manasınadır. Yâni bu işe fetva vermeyi durdur.
Nüsük: Hac ve umre ile ilgili kavli ve fiili ibâdetler demektir.
İ'ras, zifafa girmektir. Murisin, zifafa giren erkekler, demektir. Burada kadınlarına yaklaşmaya devam edenler mânâsı kasdedilmiş-tir.
El-Erâk bir nevi ağaç ismidir. Hacıların getirdikleri misvak bu ağaçtandır. Süyûti: Ömer (Radıyallâhü anh) bununla Araf â t' a yakın bir ağacı kasdetmiş olabilir, demiştir.
Ömer (Radıyallâhü anh), E b û M û s â (Radıyallâhü anh) 'a verdiği cevabla şunu demek istemiştir.- Hacc-ı Temettü a niyetlenen hacı adayları M e k k e' ye vardıktan sonra umre tavafı ve sa'y'ı yapınca ihramdan çıkarlar ve bayrama yakın zamana kadar her türlü refaha kavuşurlar. Bu arada karılarına da yaklaşmaya devam ederler ve bu halleri bayrama bir iki gün kala hac niyetiyle ihrama girip Arafat'a hareket edecekleri zamana kadar devam edebilir. Halbuki hacı adayları için en faziletli hâl saçlarının dağılması, durumlarının değişmesi ve nefsi arzularından uzak durmalarıdır. Bu nedenle Hacc-ı Temettü şeklinden pek hoşlanmıyorum. Fakat Hacc-ı îfrâd'a veya Hacc-ı Kıran niyetiyle ihrama giren bir kimse ihrama girdiği andan bayram günlerine kadar ihramda kalır ve nefsi arzularından uzak kalır. Bu itibarla bu iki hac nevî diğer neviden daha faziletlidir.
Hacc-ı İfrâd babında rivayet edilen hadîsler bölümünde beyân ettiğim gibi Ömer (Radıyallâhü anh) da Hacc-ı İfrâd'ı tercih edenlerdendir. [132]

41- Hacc'ı Feshetmek (Yâni Umre'ye Çevirmek) Babı

2980) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dm; Şöyle de-mİştİr:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde sırf hac niyetiyle ihrama girdik, um re yi hacca katmadık. Sonra Zilhicce ayının dördüncü günü (sabahı) Mekke'ye vardık. Biz Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y edince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccımızı umre'ye çevirmemizi ve ihramdan çıkıp kadınlarımıza yaklaşabilmemizi emretti. Bunun üzerine biz kendi aramızda : Bizim ile Arefe (günü veya Arafat) arasında ancak beş gün var. Biz kadınlarımızdan bile yararlanmış olarak Arafat'a çıkacağız (Bu ne hâldir?) diye konuştuk (bu duruma hayret ettik). Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben şüphesiz hepinizden ziyâde hayra düşkün, Allah'a itaatkâr ve doğruyum. Ve (beraberimdeki) kurbanlık olmasaydı (umre1 yi yaptıktan sonra) ben muhakkak ihramdan çıkacaktım, buyurdu. Sonra Surakâ bin Mâlik (Radıyallâhü anh) (Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e) :
Bu mut'a'mız (yâni umre için ettiğimiz tavaf ve sa'y'den sonra ihramdan çıkmak suretiyle yararlanmamız) bu yılımıza mı mahsustur, yoksa ebediyen meşru mudur? diye sordu. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır, (bu yıla mahsus değildir). Bilâkis ilelebed meşrudur, buyurdu." [133]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve A h -m e d de rivayet etmiştir. Tekmile yazarının dediği gibi Câbir (Radıyallâhü anh) 'm maksadı Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e refakat eden sahâbilerin çoğunun Hacc-ı İf-rad'a niyet ettiklerini beyân etmektir. Çünkü sahâbîlerin bir kısmının Hacc-ı Kırana, bir kısmının da Hacc-ı Temettü'a niyetlendikleri başka hadislerle sabittir. Bu durum Buhâri, A h m e d EbûD â v û d ve başkalarının rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâl'nın bir hadisinde açıklanmıştır.
Buradaki rivayetin zahirine göre Hacc-i İfrâd niyetiyle ihrama giren sahâbîler tavaf ve sa'y ettikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlara, haclarını umre'ye çevirmelerini emretmiştir. Halbuki bu emir Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın

bir hadîsinde belirtildiği gibi tavaf ve sa'y'den önce buyurulmuştur. Asıl olan da budur. Anılan emrin mükerrer buyurulduğu kuvvetle muhtemeldir ve buradaki rivayet böyle yorumlanmalıdır. Buhâri, Müslim ve Ebü D â v û d ' un rivayet ettikleri Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bir hadîsinden anlaşıldığı gibi Veda haccında M e k k e' ye girilmeden önce Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), beraberinde kurbanlık getirenlere hac ve umre'ye niyetlenmelerini emretmiş ve kurbanlığı olmayanlar ise umre'ye niyetlenmişlerdir.
Sahâbiler hac için M e k k e * ye gidenlerin her türlü nefsi arzulardan uzak durmasının gerekliliğine inandıkları için hacc'ı umre'ye çevirmekle ihramdan çıktıktan sonra kadınlara yaklaşmayı ve bunun akabinde ihrama girip Arafat'a çıkmayı fazilet bakımından yadırgamış' olabilirler. Câhiliyet devrinin itikadına göre ise hac aylarında umre yapmak en büyük günahlardandı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu bâtıl itikadı yıkmak üzere beraberinde kurbanlık getirmeyen sahâbîlerin haclannı umre'ye çevirmelerini emretmiş ve bu hükme hayret eden sahâbilerine hadiste anılan cevâbı buyurmuştur. [134]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hacc-ı İfrâd niyetiyle ihrama giren bir kimse tavaf etmeden önce bunu umre'ye çevirebilir. Ahmed, Mücâhid, el-Ha-san ve Zahirîye mezhebi mensublarından bir grub böyle hükmetmişlerdir. Fakat cumhur bu hükmün Veda haccına mahsus olduğu görüşündedir. Veda haccında verilen ruhsat ve izin, hac mevsiminde umre yapmanın büyük günahlardan olduğuna dâir câhiliyet devrinin bâtıl itikadım yıkmak içindir. Bu husus bundan sonra gelen bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde tekrar ele alınacaktır.
2. Hacc-ı Temettü eden kimseler umre'ye âit ihramdan çıktıktan sonra ihrâmlı kimse için haram olan şeyleri işleyebilirler. Bu cümleden olarak kadınlarına yaklaşabilirler.
3. Hacc-ı îfrâd veya Hacc-ı Kıran niyetiyle ihrama giren ve beraberinde kurban getiren kimseler Veda haccında da hacılarını umre'ye çevirememişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim:
Suraka (Radıyallâhü anhî'm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorduğu; "Bu mut'a-mız bu yılımıza mı mahsustur, yoksa Uelebed meşru mudur? sorusu ve buna karşılık buyurulan; "Hayır, (bu yıla mahsus değil). Bilâkis ilelebed meşrudur" cevâb değişik şekillerde yorumlanmıştır: Hacc'ın umre'ye çevirilmesine hükmeden A h m e d ve Zahiriye mezhebi mensublarına göre bu hükmün Veda haccı yılma mahsus olmayıp kıyamete dek meşru olduğu yolunda yorum yapmışlardır. Cumhura göre ise bu soru ile verilen cevab Hacc-ı Temettü'ün meşruluğuna dâirdir. Yâni Hacc-ı Temettü dâima meşrudur, meşruluğu Veda haccı yılına mahsus değildir.

2981) Âişe (RadtyaUâhü artkâydan; Şöyle demiştir:
Biz Zilkade ayının bitimine beş gün kala Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde (Medine'den hac yolculuğuna) çıktık. (Hac mevsiminde umre değil) ancak hac edilir sanıyorduk. Nihayet varıp (Mekke'ye) yaklaştığımız zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beraberinde kurbanlık olmayanların (tavaf ve sa'y'den sonra) ihramdan çıkmalarını emretti. Beraberinde kurbanlık olanlar dışında kalan herkes (tavaf ve sa'y'den sonra) ihramdan çıktı. Kurban bayramı günü olunca bize sığır eti getirildi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, zevceleri yerine kurban kestiği söylendi." [135]

İzahı

Bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Câhiliyet devrindeki inanca göre hac mevsiminde, yâni Şevval, Zilkade aylarında ve Zilhicce ayının ilk on günlerinde umre etmek büyük günahlardan sayıldığı ve Veda haccı yolculuğuna çıkılıncaya kadar bu inancın bâtıl olduğuna dâir şer'î bir hüküm konulmadığı için anılan yolculuğa çıkıldığında sahâbîler ancak hac edilebileceğini sanıyorlardı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu durumu ifâde etmek istemiştir. Yolculuğa çıkıldığında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile bâzı sahâbîler kurbanlıklarını götürdüler ve sahâbîlerin çoğunun kurbanlığı yoktu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), câhiliyet devrinin bâtıl itikadını yıkmak üzere, beraberinde kurbanlık olmayan sahâbîlerin haclarını umre'ye çevirmelerini emretti veya umre'ye niyetlenmelerini buyurdu. Ahraed ve Zahiriye mezhebi mensublanndan bir cemaata göre verilen emir haccı umre'ye çevirmek mâhiyetinde idi. Cumhura göre ise anılan emir umre'ye niyetlenmek içindi veya Veda haccma mahsus olmak

üzere haccı umre'ye çevirmek içindi.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zevcelerinden Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 2963. hadîste belirtildiği gibi âdet görmesi nedeniyle ihramdan çıkmadı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in diğer yedi zevcesi ise beraberinde kurbanlık olmadığı için umre tavafı ile sa'y'mdan sonra ihramdan çıktılar. Yâni Hacc-ı Temettü ettiler ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlar için bir sığın kurban etti. Kurban etinden Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'ya da verildi. [136]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Hac niyetiyle ihrama giren ve beraberinde kurbanlık götürmeyen bir kimse henüz tavaf etmemiş iken haccım umre'ye çevirebilir. Cumhura göre bu hüküm Veda haccına katılanlara mahsustur. Ahmed, el-Hasan ve Zahiriye mezhebine mensub bir gruba göre ise bu hüküm, umumidir.
2. Umre'ye niyetlenen kimseler tavaf ve sa'y ettikten sonra ihramdan çıkarlar. Sa'y'den sonra saç traşı olup bundan sonra ihramdan çıkarlar.
3. Hac niyetiyle ihrama girip kurban sevkeden kimse haccım umre'ye çeviremez.
4. Hacc-ı Teınettü'a niyetlenen veya birinci maddede belirtildiği gibi haccım umre'jre çevirenler kurban kesmekle mükelleftir.
5. Kişi bu nevî kurban kesmekle mükellef zevceleri adına kurban kesebilir.
6. Bir sığır yedi kişi için kurban olabilir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yedi zevcesi için bir sığır kurban etmişti.
7. Hacc-ı Temettü için kesilen kurban etinden eşe, dosta ikram edilebilir.

2982) El-Berâ bin Âzib (Radıyailâhü ank)'den; Şöyle demiştir :
R e sû I u II ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabı başımızda (hac yolculuğuna) çıktılar. Biz (sahâbilerin çoğu) hac niyetiyle ihrama girdik. Sonra Mekke'ye vardığımız zaman Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bize) :
Bu haccınızı um re'ye çeviriniz, buyurdu. S ah âbı ler: Yâ Resûlallah! Biz hac niyetiyle ihrama girdik. Haccımızi umre'ye nasıl çevirelim, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Size emrettiğim şeye bakınız, (onu) yapınız, buyurdu. Sahâbiler: İhramdan çıkmaya yanaşmadılar. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu duruma) hiddetlenip gitti. Sonra Âişe (Radıyailâhü anhâ)'nm yanma öfkeli olarak girdi. Âişe (Radıyailâhü anhâ) :
(Yâ Resûlallah)! Kim seni hiddetlendirdi? Allah o kimsenin cezasını versin, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben bir şeyi emredip de bana uyulmadığı halde nasıl hiddetlenmeyeyim? diye cevab verdi.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râvîler sıka (güvenilir) kimselerdir. Ancak senedde Ebû İshâk bulunur. Bunun adı Arar bin Abdillah'-tjr. Bu râvinin hafızası son zamanlarında zayıflamış, rivayetleri karıştırmıştı. R&-vlsi İbn-i Ayyâş'ın ondan bu hâlinden önce mi sonra mı rivayette bulunduğu açıklığa kavuşmamıştır. Bu itibarla İbn-İ Ayyâş'ın rivayet zamanı açıklığa kavuşuncaya kadar Ebû İshâk'ın hadisinin sıhhat durumu hakkında bir şey söylenemez. [137]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir. Sahâbilerin ihramdan çıkmaya yanaşmamaları durumuyla ilgili olarak Sindi şöyle der: Sahâbilerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in emir ve talimatına karşı çıkmaları düşünülemez. Sa-hâbîler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ihramdan çık-mıyacağmi anladıkları için O'na uymaya düşkünlükleri nedeniyle ihramdan çıkmayı arzu etmemiş olabilirler. Amaçlan dileklerinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından kabul buyurul-ması idi. Onlar herhalde bu ümidle ihramda kalmayı O'na sezdirmek istemiş olabilirler.
Sindi' nin yukardaki yorumuna şunu ilâve edeyim ki, diğer sahih ve sabit rivayetlerden anlaşıldığı üzere sahâbiler istisnasız Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in talimatına uydular ve O'nun emrine uygun olarak hareket ettiler. 2981 ve 2983. hadîsler de bu durumu ispatlar.

2983) Esma bint-i Ebî Bekir (Radtyallâhii anhümâydan; Şöyle demiştir :
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde ih-râmlı olarak (Hac yolculuğuna) çıktık. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Beraberinde kurbanlık olanlar ihrâmlı kalsınlar ve beraberinde kurbanlık olmayanlar (tavaf ve sa'y'den sonra) ihramdan çıksınlar, buyurdu. Esma demiştir ki:
Benim beraberimde kurbanlık yoktu. Bu nedenle ben ihramdan çıktım. (Kocam) Zübeyr'in beraberinde kurbanlık vardı, o ihramdan çıkmadı. Sonra ben (ziyaret) elbisemi giyip Zübeyr'in yanma varıp oturdum. Zübeyr:
Yanımdan kalk, benden uzak dur, dedi. Ben de i Senin üstüne atılacağımdan mı korkuyorsun, dedim." [138]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadîsten çıkan hükümler bundan önceki hadislerden çıkan hükümler gibidir. Z ü -b e y r ihramh idi,, Esma (Radıyallâhü anhâ) ihramdan çıkmıştı. Ihramlı bir erkeğin, ihramlıveya ihramsız karısından uzak durması gerekir. Çünkü şehvetle dokunması, ellemesi haramdır. Z ü -b e y r ihtiyatlı davranmış ve bir hatâya düşmekten korkmuş, bu sebeble eşinin kendisine yaklaşmamasını istemiştir.
ihrâmh kadın mutad elbisesini soymaz. Ayni elbise ile ihrama girip devam edebilir. Esma (Radıyallâhü anhâ) ihramdan çıktıktan sonra elbisesini giydiğini söyler. Demek ki ihramdan çıktıktan sonra mutad elbisesinden başka elbise giymiş. Bu nedenle giydiği elbisenin süs elbisesi olduğu yorumu çıkar. Parantez içi ifâde ile bu duruma işaret etmek istedim.
Zübeyr (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 122 -124 nolu hadîsler bölümünde geçti. Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in zevcesi ve Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anh) 'in kızı Esma (Radıyallâhü anhâJ'nm hâl tercemesi ise 629. hadis bölümünde geçti. [139]

42- Haccın Umre'ye Çevîrilmesi Veda Haccına Katılan Sahâbîlere Mahsustu, Diyenlere Ait (Hadîsler) Babı

2984) Bilâl bin el-Haris (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'e) : Yâ Resûlallah! Haccın umre'ye çevirilmesi hükmü (Veda haccı yolculuğuna katılan) bizlere mi mahsustur? yoksa bütün insanlara umumî midir? Bunu bize bildir, dedim. Bunun üzerine Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
- Bu hüküm umûmî değil, bize (yâni Veda haccı yolculuğuna katılanlara) mahsustur, buyurdu."

2985) EbûZerr(-i Gıfârî) (RadtyaUâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Haccın umre'ye çevirilmesi hükmü Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (beraberinde Veda haccı yolculuğunda bulunan) sa-habilerine mahsustu." [140]

İzahı

Bilâl (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Ne-sâi, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Ebû Zer (Radıyallâhü anh) 'm hadisini ise Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
B i 1 â 1' in hadisi ile Ebû Zerr'in eseri haccın umre'ye çevirilmesinin meşruluğunun Veda haccı yolculuğunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e refakat eden sahâbiîere, yâni on-lardan beraberinde kurbanlık bulundurmayanlara mahsus olduğuna delâlet eder. Başkaları için böyle bir şey caiz değildir. Yâni hac niyetiyle ihrama giren bir kimsenin sonradan niyetini değiştirip M e k k e' ye vardığı zaman umre için tavaf ve sa'y ettikten sonra saçını traş ederek ihramdan çıkması caiz değildir. Hacc-ı İfrfid veya Haccı Kıran niyetiyle ihrama giren bir kimse hacani ikmal etmekle mükelleftir. Bunu umre'ye çeviremez. [141]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

1. Cumhurun görüşü bu bâbta rivayet edilen hadis ve esere uygundur. Hac niyetiyle ihrama giren bir kimse sonradan bunu umre1-ye çeviremez. Hanefiler, Mâlik ve Şafiî de böyle hükmedenlerdendir. Cumhur.- Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) câhiliyet devrine âit

bâtıl inanışı yıkmak amacıyla Veda hac-çında haccın umre'ye çevirilmesini emretmiştir. Çünkü câhiliyet devrinin inanışına göre hac aylarında umre etmek büyük günahlardan sayılırdı, demiştir. Hattâbî de bu durumu beyân ettikten sonra: Bir kimsenin haccını bozduğu zaman, bozuk haccına devam etmekle mükellef olduğu noktasında âlimler ittifak halindedir, der. Yâni bir kimse haccını bozsa bile bunu umre'ye çeviremez.
2. Ahraed, Mücâhid, el-Hasan ve Zahiriye mezhebine mensub âlimlerden bir grub ise: Haccın umre'ye çeviril-mesi herkes için caizdir. Bu hüküm belirli bir cemaata mahsus değildir, demişlerdir. Bunların delili 2980. hadîstir.
Gerek A h m e d ve arkadaşlarının bu bâbta rivayet olunan hadîslere karşı verdikleri cevab ve gerekse birinci brubun 2980. hadîsteki hükmün yorumu hakkında geniş bilgi almak isteyenler Tek-mile'nin birinci cildinin 99 ve lOO.cü sahifelerine müracaat edebilirler.
Yukardaki ihtilâf haccın umre'ye çevirilmesine aittir. Hac mevsiminde umre etmenin meşruluğu hususunda ihtilâf yoktur. Hacc-ı İfrâd, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı Temettü ismi verilen üç çeşit hac konusu müellifimizin açtığı 37, 38 ve 40.cı bâblarda rivayet olunan hadîslerde ve bunların izahı bölümünde etraflıca açıklandığı için buna ilâve edilecek önemli bir husus görmüyorum. Şunu belirtmekle yetineceğim : Hacc-ı İfrâd edenlere kurban kesmek vâcib değil, Hacc-ı Kıran veya Hacc-ı Temettü edenlere kurban kesmek vâcibtir. Bu hususta dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. [142]

43- Safa Ve Merve Arasında Sat (Yâni Yedî Defa Gldîp Gelme) Babı

Safa: Safât'm çoğuludur. Safât'm asıl mânâsı geniş ve pürüzsüz taştır. Burada kasdedilen mânâ ise K a' b e' nin çevresindeki Mescid-i Haram isimli camiin Safa kapısının yakınında bulunan ve Ebû Kubeys dağının bir uzantısı mâhiyetinde küçük bir kayalıktır. Safa denilen kayalığın uzunluğu 6 mt., genişliği 3 mt. ve yüksekliği yaklaşık olarak 2 mt. kadardır. Eskiden bu kayalığa dört basamakla çıkılıyordu.
Merve: Beyaz taş manasınadır. Burada kasdedilen mânâ ise Mescid-i Haram1 in es-Selâm kapısının yakınında bulunan ve Kuaykıân dağının uzantısı mâhiyetinde yüksekçe bir yerdir. Bu tepeciğin uzunluğu 4 mt., genişliği 2 mt. ve yüksekliği takriben 2 mt. kadardır. Eskiden beş basamakla çıkılıyordu.
Safa ile Me rve arasında umumî bir yol bulunur ki umre veya hac için yapılan sa'y fcju yolda yapılır. Safa ile Merve arasındaki mesafe 420 mt.djfr. Yolun genişliği ise 10-12 mt. kadardır. Safa' dan Merve'ye doğru 80 mt. gidilince orada yeşil bir mil bulunur. Bu milden 70 tfnt. ilerde ikinci bir yeşil mil bulunur. îkin-ci mil ile Merve arasındaki mesafe ise 270 mt.dir. Şimdi söz konusu miller yerine yeşil sütunlar bulunur. Safa ile Merve arasında sa'y edenler miller arasındaki yolu koşarak, diğer kısmı normal yürüyerek katederler. Safa ile Merve arasındaki sa'y işine Safa' dan başlanır ve yedi defa gidilip gelinir. Bir gidiş geliş iki defa sayılır. Yâni Safa' dan M e r v e ' ye 4 defa ve Merve' den S af â'ya 3 defa gidilmek suretiyle sa'y ikmal edilmiş olur. Safa ile Merve tepecikleri ve bunlar arasındaki caddenin üstü bina ile örtülüdür ve Mescid-i Haram ile birleştirilmiş gibi ise de bu kısım camiden sayılmaz ve cami ile bu yer arasında alçak bir duvar bulunur.
Bilâl b. Haris (ILA.)'ın Hâl Tercemesi
Bilâl bin el-Hâris Abdirrahmân el-Müzenî (B.A.) Peygamber (S.A.V.)'den ve Ömer bin el-Hattâb ile tbn-l Mes'ûd (R-A.)'dan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu el-Hâris, Alkarna bin Vakkas, Amr bin Avf ve el-Müğire bin Ab* dUlah rivayette bulunmuşlardır, tbn-i Sa'd, onu muhacirlerin üçüncü tabakasından saymıştır. Hicretin 60. yılı 80 yaşında iken vefat etmiştir. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile : C. 1, Sah. 98)

2986) Urve (bin Zübeyr) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demig-
Ben (teyzem) Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'ya: Ben (hac veya umre ettiğimde) Safa ile Merve arasında sa'y etmememden dolayı bir günaha gireceğim kanısında değilim, dedim. Âişe (Radıyallâhü anhâ) (bana cevaben) :
Allah:
"Safâ ile Merve Allah'ın şiarlarından (yâni dini alâmetlerden) dir. Kim Ka'be'yi hac eder veya umre ederse, bu iki tepe arasında sa'y etmesinde bir günah yoktur" buyuruyor. Eğer senin dediğin gibi olsaydı: bu iki tepe arasında sa'y etmemesinde bir günah yoktur" şeklinde olacaktı. Bu âyet, Ensâr'dan bir grup hakkında indirildi. Onlar (müslüman olmazdan önce) ihrama girdikleri zaman Menât putuna tapmak niyetiyle ihrama girerlerdi ve (Safa ile Merve tepeleri üstünde dikili başka putlar bulunduğu için) Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi kendilerine

mubah saymazlardı. (Onlar müslümanlığı kabul edip) sonra Veda haccmda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in beraberinde (Mekke'ye) geldikleri zaman anılan durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'e anlattılar. Bunun üzerine Allah mezkûr âyeti indirdi. And olsun ki Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen bir kimsenin haccını Allah (Azze ve Celle) tamam saymaz, dedi." [143]

İzahı

Bu hadis T i r m i z î hâriç Kütüb-i Sitte yazarları ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir.
Hadiste anılan âyet, Bakara sûresinin 158. âyetidir. Bu âyet'te hac veya umre eden kimsenin Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y etmesinin, yâni yedi defa gidip gelmesinin sakıncalı olmadığı, günah sayılmıyacağı bildiriliyor. Urve (Radıyallâhü anh) bu ifâdeyi sa'y'ın mübahlığı mânâsına yorumlamış, ve dolayısıyla sa'y işini terk etmenin günah olmadığı kanısına varmış, bununla beraber durumu teyzesi Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sormuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) Urve (Radıyallâhü anh)'in görüşünü reddederek âyetin iniş sebebini beyân etmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın verdiği cevâbın özeti şudur: Ensâr-ı Kirâm'ın bir kısmı Menât isimli bir puta tapıyorlardı, ona yaklaşmak inancıyla ihrama giriyorlardı. Safa ile Merve tepelerine dikilen putlar ise onların saygı duydukları putlardan değildi. Bu nedenle onlar Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi günah sayıyordu. Ensâr, mür.lümanlığı kabul ettikten sonra Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in refakatinde M e k -k e' ye geldikleri zaman Safa ile Merve arasında sa'y etme işinin günah olup olmadığını Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sordular. Bunun üzerine anılan âyet indirildi. Âyetteki ifâde tarzı sorulan soruya göre buyurulmuştur. Çünkü soru sâhibleri sa'y*ın günah olup olmadığını sormuşlardı. Âyet de bunun günah olmadığını bildirmiştir.
Sa'y etmenin günah olmaması, sa'y etmemenin günah olmamasını gerektirmez. Âişe (Radıyallâhü anhâ) bu inceliği Urve (Radıyallâhü anh) 'a bildirmiş ve: Eğer sa'y işini yapmamak günah olmasaydı âyet-i kerimede bununla ilgili kısım;
*'Safâ ile Merve arasında sa'y etmemesinde bir günah yoktur" şeklinde olacaktı, diye bilgi veriyor.
Nevevî: Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın cevâbı onun bilgisinin derinliğine, kelime ve cümlelerin inceliklerine üstün vukûfi-yetine ve anlayışının keskinliğine delâlet eder. Çünkü Âyet-i kerîme'-nin metni Safa ile Merve arasında sa'y etmenin günah olmadığına delâlet eder. Fakat sa'y'in vâcib olup olmadığına delâlet etmez. Âişe (Radıyallâhü anhâ) verdiği cevabta anılan âyetin ne sa'y'ın vâcib olduğuna ne de vâcib olmadığına delâlet etmez, demek istiyor ve âyetin iniş sebebini bildiriyor. Bir iş bazen farz olur da bir adam onun belirli bir şekilde yapılmasının yasak olduğunu zanneder. Meselâ, kişinin boynunda bir öğle namazı farzının kaza borcu vardır. Kişi bunu güneşin batmaya yaklaştığı zamanda kaza etmesinin yasak olduğunu zanneder. Bu meseleyi bir ilim adamına sorar. Verilen cevabta: Eğer sen anılan vakitte kaza edersen bir sa-kınca yoktur, denilir. Bu cevab soruya uygundur ve öğle namazının farz olmadığı mânâsını ifâde etmez, diye bilgi verir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın verdiği cevabta Safa ile Merve arasında sa'y etmeyen kimsenin haccmm tamam olmadığını da bildirir. [144]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Hadis, Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y etmenin meşruluğuna delâlet eder. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Ancak sa'y'ın hükmü hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. H a n e f i 1 e r ile S e v r i' ye göre Safa ile Mer-v e arasında sa'y hac ve umre'nin vâciblerindendir, terk edilmesi hâlinde kurban kesmek gerekir. Sa'y ne haccm ne de umre'nin rükünlerinden değildir. Yâni yapılmaması hâlinde hac veya umre bâtıl ve geçersiz sayılmaz.
2. Mâlik, Şafii, İshâk, Ebû Sevr ve D â -v û d ' a göre Safa ile Merve arasında sa'y hac ve umre'nin rükünJerindendir. Onsuz ne hac ne de umre olamaz. Yapılmaması hâlinde kurban kesmekle onarılamaz. Yâni yapılmaması hâlinde hac ve umre geçersiz sayılır.
3. A h m e d' den yapılan bir rivayete göre kendisi sa'y'ın sünnet olduğuna hükmetmiştir. Bu görüş îbn-i Abbâs, Enes ve îb.n-i Zübeyr' den de rivayet edilmiştir.
Sa'y'uı hikmeti şudur: İsmail (Aleyhisselâm)'in annesi H â c e r ihtiyaç duyduğu suyu aramak için Safa ile Merve tepeleri arasında yedi defa dolaşmış ve nihayet Allah'ın yardımıyla Zemzem suyunu bulmuştur. İsmail ile annesi H â -c e r'in şerefini yüceltmek için Allah Teâlâ sa'y işini meşru kılmıştır. Hacılar ve umre'ciler bu tarihî hâtırayı, yaptıkları sa'y ile anmış olurlar.

Hadisin râvisi Urve (Radıyallâhü anh) H z. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın kız kardeşi Esma (Radıyallâhü anhâ)'nın oğludur.

2987) Ümmü Veled-i Şeybe (Radıyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir: Ben ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Safa ile Merve arasında sa'y ederken (yâni dere kısmında koşarken) ve: Bu dere ancak koşarak katedilir, buyururken gördüm/'[145]

İzahı

Bu hadîsi N e s â i de rivayet etmiştir. Müellifimizin rivayetine göre hadisin râviyesi Ümmü-Veled-i Şeybe künyeli bir kadındır. N e s â i' nin rivayetinde ise kadının isim veya künyesi belirtilmeden "bir kadın" diye ifâde edilmiştir. Künyesi müellifimiz tarafından bildirilen kadın hakkında bir bilgi edinemedim. Ma-mafi sahâbi olan râvînin mechûl olması hadisin sıhhatine halel getirmez.
N e s â î'nin rivayetinde; "Dereniniçinde koşarken" ifâdesi kullanıldığı için bu durumu parantez içinde belirttim. Şu halde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) S a-f â ile M e r v e arasında gidip gelirken bu mesafenin tamamında değil, yalnız derenin iç kısmında koşmuş ve diğer kısımlarda normal yürümüştür. Dere kısmının 70 mt. kadar olduğunu ve buranın başlangıç ile nihayetinin iki aded yeşil sütunla tâyin edilmiş olduğunu bu babın girişinde belirtmiştim. [146]

Hadisin Fıkıh Yönü

Safa ile Merve arasında sa'y edilirken yeşi! sütunlarla işaretlenmiş olan dere kısmında koşmak meşrudur. Dört mezheb imamları ile cumhur anılan kısımda koşmanın sünnet olduğuna ve diğer kısımda normal yürümenin sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Koşma işi erkekler için sünnettir. Kadınlar için sünnet değildir. Çünkü kadınlar koşarken erkeklere çarpabilirler.

2988) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)\\an: Şöyle demiştir :
Eğer ben Safa ile Merve arasında koşarsam şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in koştuğunu gördüm (de öyle koşuyorum) ve eğer (normal) yürürsem (yine) şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (normal) yürüdüğünü gördüm (de öyle yürüyorum). Kaldı ki ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyarım." [147]

İzahı

Bu hadisi diğer sünen sâhibleri ile A h m e d de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiş ise de senedde Ata bin es-Sâib bulunur. Bu râvinin sıkâhgı aleyhinde konuşulmuştur.
Ebû Davud'un rivayetine göre Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) Safa ile Merve arasında, yâni koşmanın sünnet olduğu iki yeşil sütun arasında normal yürürken bir adam ona : Yâ Ebâ Abdirrahmân! Ben seni yürüyor, görüyorum, halbuki halk koşuyor, demiş. Bunun üzerine î b n - i Ömer hadiste anılan cevâbı vermiştir.
Tekmile yazarı: îbn-i Ömer muhtemelen Resûl-i Ekrem t Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i hac'ta veya umre'de yahut da hac ve umre'de anılan durumlarda görmüş olabilir, demiştir.
1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in; "Ve ben yaşı ilerlemiş bir ihtiyarım" sözü bir mazeret mahiyetindedir. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan yeşil direkler arasında normal yürüdüğünün sabit olmadığı farz edilse bile benim mazeretim var, koşamam. Çünkü yaşım ilerlemiş bir ihtiyarım. [148]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. İba-i Ömer (Radıyallâhü anh)'a göre Safa ile Merve arasında mevcut yeşil direklerle belirli kısımda normal yürümek de koşmak da meşrudur.
2. Anılan bölümde koşmanın sünnet olup normal yürümenin sünnete muhalefeti farz edilse bile bu hüküm güçlü ve koşmaya muktedir kimselere mahsustur. Zayıf yaşlılar bundan muaftır.

Âlimlerin konuya ilişkin görüşleri bundan önceki hadisin fıkıh yönü bölümünde anlatıldı. [149]

44- Umre Babı

Umre ı Arap dilinde İtimâr'dan alınmadır, ziyaret etmek manâsım ifâde eder. Şer-i Şerifte ise özel bir niyetle ihrama girip K ab e ' yi usûlü dâiresinde ziyaret etmek, Safa ile Merve arasında sa'y etmek ve saç traşı olmaktır. Bunlarla ilgili şartlar fıkıh kitablarmda anlatılmaktadır. Umre'nin faziletine dâir bilgi bu kitabın 3. babında geçen 2887-2889.cu hadisler bölümünde geçti.
Umre'nin hükmü, farzları ve zamanı hakkında gerekli bilgi bu bâbtaki hadislerin izahı bölümünde verilecektir.

2989) Talha bin Ubeydillah[150] (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den şunu işit-miştir:
Hac bir cihâddır. Umre de bir tatavvu'dur (yâni sünnettir)." Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mendel diye tanınan
İbn-i Kays bulunur. Bunu Ahmed, İbn-i Muin ve başkaları da zayıf saymışlardır.
Râvilerden Hasan da zayıftır.

2990) Abdullah bin Ebî Evfâ (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kaza) umresi yaptığı zaman biz de beraberinde idik. Resûlullah Ka*be'yi tavaf etti, biz de kendisiyle beraber tavaf ettik. O (Makam-i îbrâhîm arkasında iki rek'at) namaz kıldı, biz de O'nunla beraber kıldık. Biz O'nu Mekke halkından koruyorduk ki kimsenin zararı O*na dokunmasın." [151]

İzahı

Talha (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Zevâid nevindendir. Şafiî de bunu başka bir senedle rivayet etmiştir. Bu hadis, umre'nin sünnet olduğuna hükmeden Hanefİler için bir delildir.
İbn-i Ebi Evfâ (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâ-ri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. B uhâri' nin rivayetinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Safa ile Merve arasında sa'y ettiği de bildirilmiştir. Bâzı rivayetlerde ise hadîsin son kısmı var da baş kısmı yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kıldığı haber verilen namazın tavaf namazı olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinde açıklandığı için bunu parantez içinde belirtmek istedim.
Kaza umre'si hicretin yedinci yılı Zilkade ayında yapıldı. Buna kaza umre'si denilmesinin sebebi şudur: Bir yıl önce umre yapmak üzere Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâ-bileri Medine' den M e k k e ' ye hareket ettiler. Fakat M e k -k e müşrikleri onlara mâni oldular ve umre yapmalarına yol vermediler. Bunun üzerine meşhur Hudeybiye andlaşması düzenlendi. Bu andlaşma gereğince o yıl umre yapılmadan geri dönüldü. Ertesi yıl, yâni hicretin yedinci yılı andlaşma gereğince umre yapıldı. Bu nedenle kaza umre'si ismi verildi. [152]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Umre için tavaf edilir. Tavaf, Ka'be-i Muazzama etrafında yedi defa ve usûlü dâiresinde dolaşmak suretiyle ziyaret etmektir. Tavaf cumhûr'a göre umre'nin rüknüdür, farzıdır. Yapılmaması hâlinde umre geçersizdir ve kurban kesmekle veya başka bir şeyle telâfi edilemez. Mâlik, Şafiî ve Ahmed deböyle demişlerdir. Hanef iler'e göre ise tavafın dört şavt'ı, yâni dört turu rükündür, farzdır. Diğer üç şavt'ı vâcibtir. Vâcib olan kısmın yapılmaması hâlinde ceza kurbanı ile telâfisi mümkündür.
2. Umre tavafından sonra tavaf namazı kılmak meşrudur. Tavaf namazının hükmü ile ilgili gerekli bilgi bu kitabın 33. babında verilmiştir. Hülâsası şudur: Bu namaz Hanef iler'e göre vâcib, diğer üç mezhebe göre sünnettir.
3. Düşmanlardan korunmak için gerekli tedbirin alınması meşrudur. [153]

Umre'nin Hükmü

Umre'nin meşruluğu hususunda âlimlerin ittifakı mevcuttur. Ancak hükmü hakkında ihtilâf

vardır. Şöyle ki .-
1. Hanefî mezhebinin muhtar, yâni kuvvetli kavli ile Mâliki mezhebinin meşhur kavline ve Ebû Sevr'e göre umre sünneti müekkede'dir. Hanefi mezhebinin diğer bir kavline göre ise vâcibtir. El-Bedâyi sahibi buna tarafdar çıkarak: Umre fıtır sadakası gibi vâcibtir. Bâzı arkadaşlarımıza göre de farzı kifâye'dir, der.
2. Şafii ve Ahmed'in meşhur kavillerine göre umre farz'dır. Ömer, İbn-i Abbâs, Zeyd bin Sabit, îbn-i Ömer, Saîd bin el-Müseyyeb, Saîd bin Cübeyr, Atâ, Tâvûs, Sevri ve İshâk (Radıyal-lâhü anhüm)'den de böyle rivayet edilmiştir.
Tekmile yazarı bu görüşleri naklettikten sonra her grubun delillerini nakletmektedir. Buna ilişkin bilgiyi aktarmaya gerek görmüyorum. [154]

Umre'nin Rükünleri Ve Şartları

1. Hanefi mezhebine göre umre'nin farzları ikidir: Umre niyetiyle ihrama girmek —ki buna şart derler— ve tavafın dörtşavtı, yâni K a'b e'nin etrafında dört defa dolaşmak suretiyle ziyaret etmektir. Umre'nin vâcibleri ise tavafın kalan üç turu, S a -f â ile M e r v e arasında sa'y, saç traşı ve mikatların dışmdan umre'ye gidenlerin mikat'ta ihrama girmesi, mîkat sınırları içinden umre'ye gidenlerin de harem dışında, meselâ T e n î m gibi bir yerde ihrama girmesidir.
2. Şafiî mezhebine göre umre'nin rükünleri beştir: Umre niyetiyle ihrama girmek, K a' b e' yi tavaf etmek, Safa ile M e r v e arasında sa'y etmek, saç traşı olmak ve sayılan bu rükünleri sırayla yapmaktır. Umre'nin vacibi ise mîkat dışından umre'ye gidecek olan kimsenin mikatta ihrama girmesi, mîkat sınırları dâhilinden umre'ye gidecek kimsenin ise harem dışında ihrama girmesidir.
3. Mâliki ve Hanbeli mezheblerine göre umre'nin rükünleri: Umre niyetiyle ihrama girmek, tavaf ve sa'y'dir. Umre'nin vacibi ise Şafii mezhebindeki vâcibtir. [155]

Umre Yılın Herhangi Bir Zamanında Yapılabilir Mi?

1. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre umre yılın herhangi bir gününde yapılabilir, herhangi bir gününde yapılmasında kerâhat yoktur.
2. Ebû Hanife'ye göre umre yılın herhangi bir gününde yapılabilir. Ancak A r e f e günü ile Kurban bayramının dört gününde yapılması tahrimen mekruhtur. Ebû Yûsuf'a göre ise A r e f e günü ile Kurban bayramının ilk üç günü mekruhtur.
Umre için en faziletli zaman ise Ramazan ayıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) umre'yi yalnız hac aylarında yapmıştır. Bunun hikmeti ise, hac aylarında umre yapmanın haramlıgı-na dâir câhiliyet devri inancını yıkmaktır. Ramazan ayında yapılan umre'nin faziletine dâir hadîsler bundan sonra gelen bâbta rivayet edilmiştir. [156]

45- Ramazan Ayında Umre Yapmanın (Fazîletine Dâir Hadîsler) Babı

2991) Vehb bin Hanbeş (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ramazan ayında (yapılan) bir umre Csevab bakımından nafile) bir hacca muâdil (denk) tir.

2992) Herim bin Hanbeş (Radtyallâhü anhy dtn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ramazan ayında (yapılan) bir umre (sevab bakımından nafile) bir hacca muâdildir."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Vehb bin Hanbes'İn hadisinin ilk senedi sahihtir. İkinci sened DâvÛd bin Yezfd'in zayıflığı sebebiyle zayıftır.

2993) Ebû Ma'kıl (Radtyallâhü aw/r)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ramazan ayında bir umre yapmak (sevab bakımından nafile) bir hac etmeye muâdildir, buyurmuştur."

2994) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ramazan ayında (yapılan) bir umre (sevab bakımından nafile) bir hacc'a muâdildir,

buyurmuştur."

2995) Câbİr (Radtyallâhü anh)yden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ramazan ayında bir umre yapmak (sevab bakımından nafile) bir hacc'a muâdildir, buyurmuştur." [157]

İzahı

Müellifimizin Vehb bin Hanbeş ile Herim bin H a n b e ş (Radıyallâhü anh) 'den iki ayrı senedle rivayet ettiği hadis Zevâid nevindendir. Hulâsada belirtildiği gibi bu iki isim ayni sahâbîye aittir. Sahih olan isim ise Vehb bin Hanbeş' tir. Hulâsa yazan 413. sahifede: Herim bin Hanbeş sahâbı-dir. Dâvûd el-Ezdi bu zâtın isminin böyle olduğunu söylemiş ise de doğrusu Vehb bin Hanbeş' tir. Aynı kitabın 418. sahifesinde de; Vehb bin Hanbeş, Tay kabilesinden bir sahâbidir. Nesâî ve îbn-i Mâceh onun hadîsini rivayet etmişlerdir, der,
Müellifimizin E b û Ma'kıl (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâİ bu zâtın karısı Ü m m ü M a'k ı I (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişler. Tekmile yazarı 2. cildin 156. sahifesinde: Ebû M a'-k 11' in isminin Heysem bin Nehik bin îsâf olduğu söylenmiştir Beni E s e d kabilesinin halifi olup Ensâr-dandır. Resûl-i Ekrem (Aleyi's-salâtü ve's-selâm)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de A'meş ve Cami bin Ş e d d â d rivayet etmiştir. U h u d savaşma katılan bahtiyarlardandır. Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir, diye bilgi verir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B u h â r i, Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve İbn-i Huzey-m e de rivayet etmişlerdir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadisini Buharı ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler Ramazan ayında yapılan umre'nin sevabının nafile bir hac sevabına eşit olduğuna delâlet eder. Bu hadîsler Ramazan ayında yapılan umre'nin farz olan hac yerine geçtiğine delâlet etmez. Bu mânâ kasdedilmemiştir. Şu halde Ramazan ayında umre ibâdetini ifâ eden bir kimse farz olan haccını ifa etmemiş ise bu farzı yerine getirmekle mükellef-tir, îfa ettiği umre bunun yerine geçmez. [158]

46- Zilkade Ayında Umre Etmek Babı

2996) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'&A\\\ Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zilkade ayından başka hiç bir ayda umre etmemiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir; îbn-İ Abbâs (R.A.)'ın hadisinin senedi zayıftır. Çünkü râvl Muhammed "bin Abdirrahmân bin Ebi Leylâ zayıftır.

2997) Aişe (Radtyaltâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir umreyi Zilkade ayından başka ayda îfa etmemiştir." [159]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden-dir. Â i ş e (Badıyallahü anhâ)'mn hadisi Zevâid nevinden sayılmamakla beraber buna Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında rastlayamadım. Bu iki hadis Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bütün umrelerini Zilkade ayında ettiğine delâlet eder. Buharı, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhaki'nin rivayet ettikleri bir hadiste; Enes (Radıyallâhü anh) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört defa umre etti. Veda haccında ettiği umre dışındaki bütün umreleri Zilkade ayında oldu. Bu umreler: Hudeybiye zamanı umresi, Zilkade ayında ettiği kaza umresi, Hu-neyn savaşı ganimetini böldüğü Ci'râneden ettiği umre ve Veda hac-cıyla beraber ettiği umre, demiştir."
Müellifimizin 3003. nolu hadîsinde de anılan umre'ler bildirilmektedir. O hadîsin izahı bölümünde gerekli bilgi verilecektir. Burada şu noktayı belirtmekle yetineceğim : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Veda haccı ile beraber edâ ettiği umre için Zilkade ayında ihrama girdiğinden bu umre de Z i 1 k â d e' de yapılmış denilebilir. Bu ayda ihrama girilmekle beraber umrenin ihramdan başka menâsiki Zilhicce ayında ifâ edildiğine bakılırsa Zilkade1 de yapılmamış denilebilir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Zilkade ayının fazileti ve câhiliyet devrine muhalefet için umre'lerini anılan ayda ifa etmiştir. Çünkü daha önce defalarca belirttiğim gibi câhiliyet devrinin inancına göre hac aylarında umre etmek en büyük günahlardan idi. îslâmiyet bu bâtıl inancı yıkmış ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu maksadla umrelerini hac aylarına denk getirmiştir. [160]

47- Receb Ayında Umre Etmek Babı

2998) Urve (bin Zübeyr) (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Bir kerre (Abdullah) bin Ömer'e, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hangi ayda umre ettiği soruldu. İbn-i Ömer de: Receb ayında, diye cevab verdi. Sonra (İbn-i Ömer'in bu sözünü işiten) Âişe: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Receb ayında katiy-yen umre etmemiştir ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ettiği bütün umrelerde o (yâni İbn-i Ömer) O'nun beraberinde idi." [161]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ettiği bütün umrelerde İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hazır bulunduğunu ifâde etmekle İbn-i Ö m e r' in keyfiyeti unuttuğunu belirtmek istemiştir. M ü s 1 i m 'in rivayetinde: "İbn-i Ömer, Âişe'nin bu sözünü dinliyordu. Bununla beraber ne evet, ne hayır demedi ve sustu" ziyâdesi vardır. Nevevi bu ziyâde ile ilgili olarak : İbn-i Ömer* in susması ve Â i ş e ' ye evet veya hayır, diye bir karşılık vermemesi kendisinin bu hususta te-reddüd duymasına veya keyfiyeti unuttuğuna ya da tam hatırlayamadığına delâlet eder, demiştir.
Bundan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerde ve izahında belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ettiği bütün umreler Zilkade ayında olmuştur. [162]

48- Tenimden Umrenin İhramına Girmek Babı

2999) Ebû ttekr-İ Siddîk'ın oğlu Atvlıırrahman (Radıyaltâhü atıhÜ-»ıâ)'(hm rivâyel edildiğine şiire :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine (kız kardeşi) Âişe (Radıyallâhü anhâ)yı terkiyesine bindirip Tenim'den (ihramla-yarak) ona umre ettirmesini emretti."

3000) Aişe (Radtyattâhn ankâydsm; Şöyle demiştir:
Biz, Zilhicce hilâhtnın görülebileceği)ne yaklaşmış (yâni Zilkade ayının bitimine beş gün kalmış) iken Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellera)'in beraberinde (Medine'den Veda haccı) yolculuğuna çıktık. Sonra Resûluilah (Sallallahü-Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlereî :
Sizlerden kim umre niyetiyle ihrama girmek isterse (o şekilde) ihrama girsin. Kurbanlığımı (Mekke'ye) sevketmiş olmam olmasaydı ben (hacsız) bir umre niyetiyle ihrama girecektim, buyurdu. Âişe
(Radıyallâhü anhâ) :
Bunun üzerine (yalnız) umre niyetiyle ihrama girenler oldu. Hac niyetiyle ihrama girenler de oldu. Ben umre niyetiyle ihrama girenlerdendim, dedi. Âişe (sözlerine devamla) :
Sonra biz (böylece ihrâmlandıktan sonra mikattan) yola çıktık. Nihayet Mekke'ye vardık. Ben Arefe gününü hayızh ve umrenin ihramından çıkmamış olarak idrâk ettim. Sonra bu durumumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e arz ettim, dedi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
Sen umre'ni bırak, saç örgülerini çöz, saçını tara ve hacc'a niyetlen, buyurdu. Âişe dedi ki:
Ben de (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyurduğunu) yaptım. Sonra hasba (yâni Zilhicce ayının ondördüncü) gecesi olup Allah hacc'ıımzı tamamlatınca, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kardeşim) Abdurrahmân bin Ebi Bekr'i benim beraberimde gönderdi. Abdurrahmân beni devesinin arkasına bindirip Ten'im'e çıktı. Ben (orada) umre niyetiyle ihrama girdim (ve umre menâsiki yaptım). Böylece Allah bizim hacc'jmızı ve umre'mizi tamamlattı. Bu işte ne kurban vardı, ne sadaka ne de oruç, dedi." [163]

İzahı

A i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nm ilk hadisini Buharı, Müslim. Ebû Dâvûd, N'esâl ve Beyhakî de rivayet etmişler. îkinci hadîsi ise Tirmizi hâriç Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi benzeri cümlelerle rivayet etmişlerdir.
Her iki hadîste sözü geçen "Ten'im" Mekke' nin kuzey tarafından ve M e k k e' ye 6 km.lik mesafede bir yerin ismidir.Mekke ile Medine yolu üzerinde bulunan bu yer H a -rem-i Şerîf mıntıkasının dışında olduğu için M e k k e' de umre ihramına girmek isteyenler buraya çıkıp ihrâmîanırlar. Çünkü Harem-i Şerif mıntıkasının sınırlarından Mekke'ye en yakın burasıdır. [164]

Birinci Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Adam mahremi olan bir kadınla yolculuğa yalnızca çıkabilir ve onu terkiyesine bindirebilir.
2. M e k k e ' de bulunan bir kimse umre niyetiyle ihrama girmek istediği zaman Mekke-i Mükerreme harem'i sayılan mıntıka içinde ihrama giremez. Bu bölgenin dışına çıkmak zorun-dadır. Anılan bölgenin dışma "Hill" ismi verilir. Hill ismi verilen mıntıkalardan birine çıktıktan sonra orada umre'ye niyetlenip ihrâmla-nır. [165]

Umrenin İhramına Girmek İçin "Tenim" İsmi Verilen Yere Gitmek Mecburî Mi?

Hanefi âlimler Mâlik, Şafii ve A h m e d: Umre niyetiyle ihrâmlanmak için mutlaka T e n' i m denilen belirli yere gitmek zorunluğu yoktur. Harem-i Şerîf mıntıkasının dışında kalan herhangi bir yerde ihrâmlanmak caizdir. Bu hususta Ten'im ile başka semtler arasında bir fark yoktur. T e n ' î m , M e k k e' ye yakın olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'nın buraya gidip ihrâmlanma-sını emretmiştir, derler.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâTnın ikinci hadîsine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbiler Veda haccı yolculuğuna Zilhicce ayı girmeden ve buna yakın bir zamanda çıkmışlardır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'nın 2981 nolu hadîsinde onların Zilkade ayının bitimine beş gün kala yola çıktıkları ve C â b i r (Radıyallâhü anhJ'ın 2980 nolu hadisinde Zilhicce ayının dördüncü günü M e k k e' ye vardıkları bildirilmiştir.
Yine bu hadîse göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), arkadaşlarını hac veya umre niyetiyle, ya da her ikisine niyetlenmek suretiyle ihrama girmek hususunda serbest bırakmıştır.
Hacc-ı Temettü'ün, yâni mikât'ta yalnız umre niyetiyle ihrâm-lanıp, umre menâsiki bitince ihramdan çıkmak ve bayrama yakın günlerde hac niyetiyle ihrâmlanıp hac menâsikini ifa etmek şekli, Hacc-ı Kıran ve Hacc-ı İfrad şekillerinden daha üstün, daha faziletli olduğunu söyleyenler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadisteki "Kurbanlığımı Mekke'ye sevketmiş olmam olmasaydı ben hacsız bir umre niyetiyle ihrâmlanırdım" buyruğunu delil gösterirler. Bu hususla ilgili gerekli bilgi Hacc-ı İfrâd ve Hacc-ı Kıran a âit bâblarda verilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Â i ş e' ye;"Sen umreni bırak, basımdı saç örgülerini) çöz ve saçlarını tara" emri iki şekilde yorumlanmıştır: Hanef îler'e göre bunun mânâsı -. Sen umre'ye âit ihram ve niyeti bırak, saç örgülerini çözüp tara, şeklindedir. Çünkü taramak saç tellerinin dökülmesine sebebiyet verebilir. Bu durum ise ihrâm-h kimse için yasaktır. Şu halde kasdedilen mânâ umre ihramından çıkmak ve yalnız hac niyetiyle ihrâmlanmak tır. Â i ş e böyle yapmış ve hac işini bitirdikten sonra Ten'im' den tekrar ihrâmla-narak ettiği umre kaza umresidir. Yâni bayramdan önce yarıda bıraktığı umre'ye bedel ve kaza olarak bayramdan sonra umre etmiştir.
Anılan cümle bu şekilde yorumlanınca çıkan hüküm şöyle olur: Kadın hac mevsiminde umre niyetiyle ihrâmlanıp henüz umre tavafı etmemiş iken aybaşı âdetine başlarsa, umre niyetini ve ihramını bırakıp hac niyetiyle ihrama girebilir. Bu takdirde kadın hac işini tamamladıktan sonra umresini kaza eder.
Cumhur, Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre: Anılan cümleden maksad umre'ye âit niyet ve ihramı bırakmak değil, tavaf, sa'y ve saç kısaltmak gibi umre ile ilgili işleri bırakmak ve hacca da niyetlenmek suretiyle Hacc-ı Kıran etmektir. Umre üzerine haccı eklemek âlimlerin icmâi ile sahihtir. Anılan cümle böyle yorumlanınca çıkan sonuç şudur: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) başladığı umresini bozmamış, umre niyetine hac niyetini de eklemiş ve böylece hac ve umre menâsikini birlikte yürütmüştür. Anılan cümleden çıkan hüküm de şudur: Hac aylarında umre niyetiyle ihrâmlanan kadın henüz%umre tavafını etmemiş iken aybaşı âdetini görünce ve A r e f e gününe kadar temizlenip umre tavafım ikmal etmekle hacc'a başlaması işi tehlikeye düşerse, yâni hayız hâlinin bayrama kadar devam etmesi tehlikesi varsa hemen hac niyetini umre niye-

tine ekler ve böylece Hacc-ı Kıran'a başlamış olur.
Hadîste geçen "Hasba" gecesi N e v e v i tarafından da ifâde edildiği gibi Zilhicce ayının on dördüncü gecesi, yâni kurban bayramının dördüncü gününü beşinci gününe bağlayan gecedir. Bu geceye "Hasba" gecesi isminin verilmesi sebebi şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile sahâbileri Veda haccı işini bitirince M i n â' dan dönüşlerinde Minâ ile Mekke arasında bulunan Muhassab denilen semtte konaklanıp geceyi orada geçirdiler.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hadisin son kısmında belirttiği gibi Hasba gecesi olunca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle kendi kardeşi olan Abdurrahman (Radıyallâhü anh) ile beraber T e n' İ m denilen yere gidip umre niyetiyle ihrâmla-nır ve dönüp umre menâsikini ifa eder. Böylece hac ve umre işlerini ikmâl etmiş olur.
Hadîsin sonundaki; "Umre'yi yanda bırakıp hacca ihrâmlanmak işinde ne kurban, ne sadaka, ne de oruç vardı" cümlesi, hadisin zahirine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm sözüdür. Fakat M ü si im'in bir rivayetinde bu cümle râvî Hişâm bin Urve' nin sözü olarak görülür. Bu itibarla sünenimizdeki rivayeti de böyle yorumlamak uygun olur. Yâni yukardaki cümle H i ş â m ' in sözüdür.
Kadı I y â z bu cümle ile ilgili olarak şöyle der: Bu cümle A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın Hacc-ı İfrâd ettiğine, ne Hacc-ı Kıran, ne de Hacc-ı Temettü etmediğine delildir. Çünkü bu son iki şe-kilde edilen hac nedeniyle kurban kesme vâcibliği hususunda icmâ vardır. Ancak Dâvûd-i Zahiri, Hacc-ı Kıran da kurban olmadığını söylemiştir, der.
Tekmile yazarı, Kadı Iyâz'ın yukardaki sözünü naklettikten sonra: Lâkin Â i ş e' ye, umre menâsikini yanda bıraktığı için kurban lâzım olmuştu. Nitekim Müslim'in Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Kurban bayramı günü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) yerine bir sığın kurban ettiği bildirilmiştir, der.
Nevevî de: Âişe (Radıyallâhü anhâ) hacc-ı kıran ettiği için kendisine kurban vâcib olur. Bu itibarla "Âişe'ye ne kurban, ne sadaka ne de oruç (borcu) olmadı" mealindeki cümlenin zahiri mânâsı müşkildir. Anılan cümle şöyle yorumlanabilir: Yâni güzel koku sürünmek, yüzü örtmek, saç kesmek, tırnak kesmek gibi ihrâmlı kimseye yasak olan suçlardan herhangi birisi Âişe tarafından işlenmemiştir. En seçkin yorum budur. der. [166]

49- Beytül-Makdis (Yâni Kudüs'teki Mescidi Aksa) Dan Umre İhramına Giren Kimse (Nin Fazîletîne Dâir Hadîsler) Babı

3001) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim Beytü'l-Makdis'ten umre ihramına girerse günahları bağışlanır."

3002) Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellemy'm zevcesi Ümmu Seleme (Radıyaîlâhü anhâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim Beytü'I-Makdis'ten umre ihramına girerse o umre, onun geçmişteki günahlarına keffâret olur.
Ününü Seleme demiştir ki: Ben bunun üzerine bir umre'ye (Bey-tül-Makdis'ten) çıktım." [167]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyaîlâhü anhâ) 'nın ilk hadisini Ne-s â i de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Tâ-rih'te B u h â r î de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir. İkinci hadis metninin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini bilemedim. Bu duruma bakılabilir.
Beytü'l-Makdis' ten ihrama girmekten maksad burada ihrama girip ihrâmh olarak Mekke'ye gitmek ve umre menâsi-kini tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkmamaktır. Hadis bunun fa-ziletini beyân eder. [168]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükmü

Bu iki hadisten çıkan hüküm, mîkat denilen yere varmadan önce ihrama girmenin câizliğidir.
Mîkat'ta ihrâmlanmak ile mîkat'a varmadan önce ihrâmlanmak-tan hangisinin daha faziletli olduğu hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Alkarna, el-Esved, Ebû İshâk ve Ebû H a n i f e' ye göre mikat'a varmadan önce

ihrama girmek daha faziletlidir. Ş â f i î 1 e r' den de böyle bir kavil rivayet edilmektedir.
2. Ebû Hanîfe' den diğer bir rivayete göre nefsinden emîn olan, yâni ihrâmh kimseye yasak şeyleri işlememek noktasından kendine güvenen kimse için en faziletli olanı mîkat'a yarmadan önce ihrama girmektir. Nefsinden emin olmayan bir kimse için en iyisi mîkat'ta ihrâmlanmaktır.
îbn-i Ömer (Radıyaîlâhü anh) 'in Beytü'l-Makdis' ten, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in Şâm' dan ve İbn-i Mes'ûd (Radıyaîlâhü anh) 'un kadisiyye'den ihrama girdikleri rivayet olunmuştur.
3. Atâ, Hasan-i Basri, Mâlik, Ahmed ve î s h â k ' a göre mîkat'tan evvel ihrâmlanmak mekruhtur. Şafii mezhebinin en kuvvetli kavli de böyledir. Bunlar: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve O'na refakat eden sahâbiler mikat'ta ihrâmlandılar. O'nun devrinden sonra de sahâbilerin ve tabiilerin cumhuru ile âlimlerin cumhuru da hep mîkat'ta ihrama girdiler, demişlerdir. Bu bâbtaki hadîslere cevaben de: Bu hadîslerin senedleri kuvvetli değildir. Hadislerin sahîhliği farz edilse bile mîkat'tan Önce ihrama girmenin fazileti beyân ediliyor. Ama, böyle yapmanın mîkat'ta ihrama girmekten daha faziletli ve üstün olduğuna dâir kayıt anılan hadîslerde yoktur. Yahut bu fazilet, Beytü'l-Makdis' e mahsustur, derler. [169]

50- Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) Kaç Defa Umre Etmiştir, Babı

3003) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyattâkü anhümâ)'6an; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) dört umre'yi ifâ etmiştir: Hudeybiye umre'si, bundan bir yıl sonra kaza um re'si, üçüncüsü Cfrâne'den ettiği umre, dördüncüsü de (Veda) haccıyla beraber ettiği umre." [170]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed ve D â -r i m i de rivayet etmişlerdir. Hadis hicretten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ayrı ayrı yıllarda dört defa umre ettiğine delâlet eder. Bunlardan birincisi:
Hudeybiye umresidir. Hudeybiye, Mekke'ye bir konak ve M e d i n e' ye dokuz konak mesafede bir köydür. Bu köy Harem-i Şerif bölgesi içindedir. Bir kavle göre köyün bir kısmı Harem' den, bir kısmı da Harem'in dışındadır. Bu umre hicretin altıncı yılı Zilkade ayında oldu. Şöyle ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 1400 kadar sahabi (Radıyallâhü anhüm) ile beraber sırf K a' b e - i Mu a z z a m a ' -yi ziyaret etmek ve umre ibâdetini ifa etmek niyetiyle Zilkade ayı başında Medîne-i Münevvere' den yola çıktılar ve Zü'1-Huleyfe'de ihram landılar. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler yediyüz adet kurbanlığı Harem-i Şerife şevkettiler. Nihayet Hudeybiye'ye vardıkları zaman Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gelişlerinin amacını Mekke müşriklerine elçi vasıtasıyla iletti. Fakat Mekke müşrikleri bir türlü anlayış göstermeyip onların Mekke'ye girmelerine rızâ göstermediler. En son meşhur Hudeybiye and-laşması akdedildi. Bu andlaşmaya göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler o yıl M e k k e' ye girmeden geri dönecekler ve ancak ertesi yıl umre için Mekke'ye girebilecekler. Müslümanlardan mürted olup Mekke ',y« gidecek olan kimseler yeri vBftîmeyecafc; Ffekat mû|rfltlW*m müslüraan «lanlar M e kk e * ye geri gönderilecek. On veya yirmi yıl taraflar arasında savaş yapılmayacaktı.
Bu andlaşmanın kabulü üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler Hudeybiye'de saçlarını traş edip beraberlerindeki kurbanlıkları kestiler ve umre ihramından çıktılar. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) umre ihramına girdiği ve burada ihramdan çıkmaya mecbur olduğu için bir umre sayılma durumu olmuştur. İkincisi:
Kaza Umresi'dir. Buna Umretü'1-Kazâ, Umretü'l-Kaziyye ve Um-retü'l-Kısâs isimleri verilmiştir. Bu umre ertesi yıl, yâni hicretin yedinci yılı Zilkade ayında ifa edildi. Üçüncüsü :
Cfr&ne Umresi'dir. Ci'râne, Müzdelife ile Arafat arasmda ve Harem-i Şerif sınırında bir yerdir. Bu umre, Mekke fethinden sonra, hicretin sekizinci yılı Zilkade ayında ifa edildi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu yerde iken bir gece umre için ihrama girip umre etti ve ayni gece buraya döndü.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ifa ettiği dördüncü umre ise Veda haccında hac ile beraber edâ edilen umredir. Bu umre için yine Zilkade ayında ihrama girilmiş ve Zilhicce ayında M e k k e ' ye varılmıştır.
Görüldüğü gibi O'nun bütün umrelerine âit ihramlar hep Zilkade ayında olmuştur. Bu durum anılan ayın faziletine delâlet eder. Daha önce defalarca anlattığım gibi bunun ikinci hikmeti de câhiliyet devrinin bâtıl inanışını yıkmaktır. Çünkü câhiliyet devrinin inanışına göre hac aylarında

umre etmek en büyük günahlardan idi. [171]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicretten sonra muhtelif yıllarda dört defa umre etmiştir. Bunlardan birincisi tam umre sayılmaz. Sonuncusu da hac ile beraber ifa edildiği için müstakil umre olmaz. Şu halde hicretten sonra O'nun tarafından İfa edilen tam ve müstakil umre sayısı ikidir.
2. ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccında ifa ettiği menâsik, Hacc-ı Kırân'dır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Z i 1 k a ' d e ayının fazileti ve câhiliyet devrinin bâtıl inanış ve alışkanlığına muhalefet etmek nedeniyle umre'lerini bu ayda ifa etmiştir. [172]

51- Minâ'ya Çıkma (Zamanı Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3004) (Abdullah) bin Abbâs (Radıyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) tervi-ye (yâni Zilhicce'nin sekizinci) günü öğle, ikindi, akşam, yatsı ve (Are-fe günü) sabah namazını Minâ'da kıldı. (Arefe günü) güneş doğduktan sonra Arafat'a hareket etti."

3005) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü diğine göre:'dan rivayet edil
Kendisi beş vakit namazı (yâni Zilhicce'nin sekizinci günü öğle, ikindi, akşam, yatsı ve Arefe günü sabah namazı) Minâ'da kılardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını arkadaşlarına haber vermiştir."
Not • Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Ömer <RA.Vffl bu hadisinin senedi npftır. Çünkü onda bulunan ravî Abdullah bin Ömer zayıftır. [173]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z i de rivayet etmiş, Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî' nin bir rivayetlerinde; "İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Terviye günü öğle namazını ve Arefe günü sabah namazını Minâ'da kıldığını" söylemiştir.
Mina: Harem-i Şerif mıntıkasından sayılır. Mekke ile M i n â arasında 6 km.lik bir mesafe bulunur. Çünkü M i n â köyünün Mekke tarafına düşen kenarı ile e 1 - M a' 1 â isimli Mekke mezarlığı arasındaki mesafe 5507 metredir. E 1 - M a' 1 â mezarlığı ile Mescid-i Haram1 in Bâbü's-Selâm kapısı arasındaki mesafe de 1042 metredir. M i n â, 637 mt. ge-nişliğinde ve 3528 mt. uzunluğunda bir deredir. Şeytan taşlama cemreleri (yâni taşların atıldığı çukurlar) buranın sınırları içindedir. Cemretü'l-Akaba ismi verilen çukurun bulunduğu yer M i n â mıntıkasının Mekke tarafına düşen sınırıdır. M i n â' nm Muz-d e 1 i f e tarafına düşen sınırı ise Vadi Mahsir, yâni Mahsir deresi sınırına dayanır. Mescidü'1-Hif buradadır. M e s ci d' in çevresinde bir çok bina yapılmıştır. Diğer saha genellikle boş tutulmaktadır. Bunun hikmeti de hacılara kolaylık sağlamak ve sahayı daraltmamaktır. Bundan sonra gelen bâbta da M i n â' nın umûma âit bir saha olduğuna işaret edilecektir.
Arefe günü bilindiği gibi Kurban bayramından önceki gündür. Terviye günü de Arefe gününden önceki gündür. Ter-viye'nin asıl mânâsı sulamaktır. Eski zamanlarda Arafat dağında su bulunmadığı için hacı adayları Arafat'a çıkacakları zaman Zilhicce'nin sekizinci günü Arafat için ihtiyaç duydukları suyu temin ederlerdi. Bu nedenle o güne bu isim verilmiştir. [174]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

Hacıların Zilhicce' nin sekizinci günü güneş doğduktan sonra Mekke* den çıkıp M i n â ' ya gitmeleri, o günün öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazı ile A r e f e günü sabah namazını M i n â * da kılmaları ve T e r v i y e gününü A r e f e gününe bağlayan geceyi M i n â ' da geçirmeleri sünnettir.
Anılan geceyi M in â' da geçirmenin sünnetliği hususunda icmâ vardır. Bu itibarla hacılardan geceyi orada geçirmeyen olursa her hangi bir ceza gerekmez. Hacıların T e r v i y e gününden önce M i n â' ya gitmelerinde bir sakınca yoktur. Fakat Mâlik daha önce gitmenin mekruh

olduğunu söylemiştir.
Terviye günü Mekke' den M i n â ' ya gitmek ve A r e f e günü M i n â ' dan Arafat'a çıkmak daha iyi ise de bu gün hacıların çoğu ve bunları sevk ve idare eden mutavvıfla-nn ekserisi bu sünnete riâyet etmiyorlar. Bir kısmı Terviye günü doğruca Arafat'a çıkıyor. Bir kısmı da A r e f e günü Mekke1 den doğruca Arafat'a çıkıyor. [175]

52- Minâ'da Konaklama Babı

3006) Âişe (Radtyallâhü anAâJ'dan; Şöyle demiştir: Ben (bir defa) :
Yâ Resûlallahl Biz senin için Minâ'da bir ev yaptırmayalım mı? dedim. O:
Hayır. Minâ, önce varan kimsenin konaklama yeridir, (yâni umûma aittir, kimsenin inhisarında değildir.) buyurdu."

3007) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir:
Biz (bir defa) ;
Ya Resûlallah! Senin için Minâ'da seni güneşten (iyi) koruyacak bir ev yaptırmayalım mı? dedik. O t
Hayır. Minâ, Önce varan kimsenin konaklanma yeridir, buyurdu." [176]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizi, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î hadîsin senedinin hasen olduğunu söylemiş ise de buna itiraz olmuştur. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet eden M ü s e y k e ' nin hâli meçhuldür.
Minâ, hacıların hepsinin en az üç gün durdukları bir sahadır. Hacc'a gidenlerin gördükleri gibi bu alan hacılara dar gelir. Eğer bu alanda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için bir bina yapılmış olsaydı, bâzı müslümanlar da O'na uymak üzere kendilerine mahsus binalar yaptırırlar ve saha bir hayli daralacaktı.
Hadis, kimsenin M i n â ' da kendisine mahsus bina yaptırmasının caiz olmadığına delâlet eder. Tekmile yazarının dediği gibi halkın bir kısmı bu hükme muhalefet ederek anılan sahada bir sürü bina yaptırmışlardır. [177]

53- (Arefe Günü) Sabahı Minâ'dan Arafat'a Gitmek Babı

3008) Enes (RadtyaUâhü tmAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz bu gün (yâni Arefe günü) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde sabahleyin Minâ'dan Arafat'a gittik. Bâzılarımız tekbir getiriyordu, bâzılarımız tehlîl getiriyordu. Ne tekbîr edenler, tehlîl edenleri ayıbladı. Ne de tehlîl edenler tekbîr edenleri ayıbladı. (Enes: Ne şunlar bunlara, ne de bunlar şunlara... tâbirini kullanmış olabilir.)" [178]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim, Mâlik, Tahâvl ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Hadisin zahirine göre hacıların bir kısmı tekbir, diğer bir kısmı tehlil getirmişler, tekbîr alanlar tehlîl etmemişler ve tehlîl edenler tekbîr almamışlardır. Halbuki kasde-dilen mânâ öyle değil şöyledir: Hacıların bir kısmı tehlîl ederken diğer bir kısmı tekbir getirmişler. Sonra bunun aksi de olmuştur. Yâni bazen de bir kısmı tekbîr alırken diğerleri tehlil etmişlerdir. Sa-hâbîler bu hususta Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e uymuşlardır.
Tekbîr: "Allah'u ekber" zikrini söylemektir. Tehlîl ise Lebbeyke duasını okumaktır. Tehlîl, Kelime-i Tevhid'i okumak mânâsına da gelir. Fakat burada bu mânâ kasdedilmemiştir.
Hadis, hacıların M i n â' dan Arafat'a giderken Lebbeyke ve tekbir zikrini tekrarlamalarının müstehablığına delâlet eder.
Telbiye, yâni Lebbeyke zikrini anmak, tekbir almaktan daha faziletlidir. N e v e v i : Lebbeyke zikrinin Arefe günü sabah namazından sonra hac işi bitinceye kadar okunmaz diyenlerin görüş-leri bu hadisle reddedilir, demiştir. [179]

54- (Minâ'dan Arafat'a Giderken) Arafat (Yakının) Da Konaklama Yerî(Nîn Beyânı) Babı

3009) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arafat (yakının) da Ne-mire deresinde konaklanın!).
İbn-i Ömer demiştir ki; Haccâc(-ı Zâlim), İbn-i Zübeyr (Radıyal-lâhü anhümâ)'yi öldürünce İbn-i Ömer'e adam göndererek: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu gün (yâni Arefe günü) öğleden sonra hangi saatte (Nemire'den ürene deresine) hareket ederdi? diye sordurdu. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) : Öğleden sonra o saat olunca (Nemire'denî hareket ederiz (ve sana haber veririz), diye cevab verdi.
Sonra İbn-i Ömer (Nemire'den) hareket etmek isteyince: Güneş (tepeden) batıya eğildi mi? diye sordu. Yanındakiler:
Henüz eğilmedi, dediler. Bunun üzerine İbn-i Ömer oturdu. Bir süre sonra:
Güneş batıya eğildi mi? diye (tekrar) sordu. Yanındakiler: Henüz eğilmedi, dediler. İbn-i Ömer (tekrar) oturdu. Biraz sonra İbn-i Ömer:
Güneş batıya eğildi mi? diye (yine) sordu. Yanındakiler: Güneş hâlâ batıya eğilmedi, dediler. Bunun üzerine İbn-i Ömer (tekrar) oturdu. Bir müddet sonra: Güneş batıya eğildi mi? diye (tek-rar) sordu. Orada bulunanlar (bu kere) :
Evet. diye cevab verdiler. Oradakiler:
Güneş batıya eğildi, deyince İbn-i Ömer (Hutbe, öğle ve ikindi namazı için Nemire'den Ürene deresine) hareket etti.
(Hâvi) Vekî demiştir ki: Yâni İbn-i Ömer öğle vakti girdikten sonra hareket etti." [180]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Nesâî de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Buhâri ile NesâÎ'nin Salim bin Abdillah bin Ömer (Radıyallâhü anhüm)'den rivayet ettikleri hadisin baş kısmında şu ilâve bulunur: " (Halife) Abdülmelik bin Mervân, (Mekke valiliğine ve hac emirliğine atadığı) H a c -c â c (-1 Zâliml'e bir talimat göndererek, hac ile ilgili meselelerde İbn-i Ömer'e muhalefet etmemesini emretmişti."
Ne mi re; Mekke ile Arafat arasında bir dağın ismidir. Harem mıntıkasının sınırını tesbit eden dikili alâmetler bu dağın üstünde bulunur. Nemire Vadisi de Harem-i Şerif mıntıkasının dışında kalan ve Arafat mıntıkasına yakın bir derenin ismidir. Bu dere ne Harem-i Şerif ten ne de Arafat' tan sayılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A r e -f e günü güneş doğduktan sonra M i n â' dan hareket ederek Nemire deresine varıp orada bir süre durmuş ve güneş tepeden batı tarafına eğilince, yâni öğle vakti girince oradan Ürene Vadisi denilen yere hareket etmiş ve oraya varınca önce hutbe okumuş, sonra öğle ve ikindi namazlarını birleştirerek beraber kılmış, yâni Öğle namazını kıldırdıktan sonra ara vermeden ikindi namazını da kıldırmıştır. Bu husus sünenimizin 3074 nolu hadisinde açıklanmıştır.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bu esnada gözlerini kaybetmiş durumda olduğu için güneşin tepeden batıya doğru eğilip eğil-mediğini, yâni öğle vaktinin girip girmediğini yanındakilere sormuştur. İbn-i Ömer bu soruyu dört defa tekrarlamıştır. Bunun sebebi öğlenin ilk vaktinde Nemire' den Arafat'a hareket etmek suretiyle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e tam manâsıyla uymaktır.
Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) hicretin 64 veya 65. yılı H i c â z' da halifeliğini ilân etmiş ve H İ -c â z halkı ona biat ettiği gibi Mısır, Irak halkı ile Suriye halkının bir kısmı da ona bağlanmıştı. Hicretin 72. yılı E m e -v 1 halifelerinden Abdülmelik bin Mervân, Hac-câc-i Zâlim'i Abdullah bin Zübeyr'i öldürmek üzere M e k k e' ye göndermiş ve H a c c â c, hicretin 73. yılı Cemaziyelâhir ayının ortalarında Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) 'i Mekke'de öldürüp mübarek cesedini asmıştı. O sıralarda Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) 72 yaşında idi. Haccâc-i Zâlim, Abdullah bin Zübeyr'i öldürdüğü haberini halîfe Abdülmelik'e bildirince halife, hac ile ilgili dinî meselelerde Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'in emirlerine muhalefet etmemesini istemişti. Bu nedenle Haccâc-i Zâlim, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Nemire'den Arafat'a hareket saatini İbn-i Ömer (Radıyallâ-hü anh)'den öğrenmek istemişti.
"İrtihâr*: Yolculuğa devam etmek, yolculuğa çıkmak mânâsını ifâde eder. Ama bu yolculuğun günün hangi zamanında olduğunu ifâde etmez. "Revâh" ise öğleden sonra gitmek mânâsını ifâde eder. î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) N e m i r e' den öğleden sonra hareket ettiği için

râvî V e k i hadîsin metninde bulunan İrtihâl fiilinin Revâh fiili anlamında kullanıldığını belirtmek istemiştir.
Hadis, Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) '-nin faziletine, devlet yetkililerinin onun fıkıh bilgisine ne derece önem verdiklerine, M i n â' dan Arafat'a giderken Nemire'-de mola vermenin sünnet olduğuna ve Arafat vakfesinin A r e f e günü öğleden sonra olduğuna delâlet eder. [181]

55- Arafat'ta Vakfe Etmek Yeri   (Yâni Durulacak Yer Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Arafat ve Arefe t Müzdelife ile Tâif arasında geniş bir alanın ismidir. Sınırları, çevresine dikilen işaretlerle gösterilmiştir. N e v e v İ, Menâsik'te: Arafat mıntıkası için arkadaşlar dört cephede dört sınır tarif etmişlerdir: Bunlardan biri doğu cephesinde olan büyük caddedir. İkincisi Arafat bölgesinin arkasındaki dağ silsilesinin etekleridir. Üçüncüsü Arafat köyünün arkasında kalan bahçelerdir. Bu köy, Arafat'ta Ka'be'-ye doğru duran kimsenin sol tarafında kalır. Dördüncüsü Ürene deresinin başlangıç noktasıdır, der. Ürene deresi Müzdelife ile Arafat arasında bulunan bir vadidir. Nemire mescidi bu dere bölgesi içinde veya kenarındadır. Bâzı âlimler Nemire mescidinin Arafat mıntıkası içinde olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda ihtilâf olduğu için A r a f â t' ta vakfe eden kimselerin Mescid ile Cebelü'r-Rahme arasında kalan bölgede bir süre durmaları en uygun olanıdır. Bu mescid'e, Mescid-i İbrahim ve Mescid-i Ürene de denilir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) Arefe günü M i n &' dan Arafat'a hareket ettiği zaman öğleden önce Nemire deresinde bir süre konaklamış ve öğle vakti girince oradan kalkıp Mescid-i Nemire' nin bulunduğu Ürene deresine varmış, burada hutbe irâd ettikten sonra öğle ve ikindi namazım birlikte yâni Cem-i Takdim suretiyle eda ettikten sonra vakfe etmek üzere Cebelü'r-Rahme dağı eteğinde bulunan büyük taşların yanma gidip vakfe etmiştir.
Hacılar Arefe günü öğleden sonra Arafat mıntıkası içinde vakfe ederler, yâni dururlar. Güneş batınca Arafat' tan Müzdelife'ye dönerler. Vakfe etmenin zamanı ile ilgili bilgi 57. bâbta gelen hadislerin izahı bölümünde verilecektir. Burada şunu söylemekle yetineceğim: A r a f â t' ta vakfe etmek hacc'ın rüknüdür. Yâni farzlarındandır. Zamanında vakfe etmeyi kaçıran bir hacı adayı hac etmemiş olur. Ettiği hac geçersizdir.
Nevevi; Arafat'in Mekke tarafında kalan sınırını izah ederken: Bilmiş ol ki Ürene deresi, Nemire deresi ve dağı ve Melik'in Arefe günü öğle ve ikindi namazlarını kıldırdığı mescid, Arafat bölgesinin dışındadır. Bu mes-cid'e İbrahim (Aleyhisselâm)'ın mescidi ve Ürene mescidi denilir. Bu yerlerin hepsi Arafat bölgesinin batısında kalır, Bu cephe. Müzdelife, Minâ ve Mekke taraflarına bakar, der.
İbn-i Hacer el-Heytemî de Nevevî'nin "Me-nâsik" kitabının haşiyesinde: Arafat'm Mekke tarafına bakan cephesinin tâyin ve tesbitinde değişik izahlar vardır. Lâkin et-Taki el-Fâsi diyor ki: Bu sınır artık bellidir. H a r e m - i Şerif ten Arafat'a gidildiği zaman Harem-i Şerif sınırını gösteren dikili iki işaret vardır. Bu işaretlerin biraz ilerisinde Arafat mıntıkasının sınırını gösteren dikili iki işaret bulunur, diye bilgi vermiştir.
Bu gün hacc'a gidenler Arafat, Müzdelife, Minâ ve Harem-i Şerif mıntıkalarının sınırlarını gösteren işaretleri görebilirler. Bu itibarla bu konu üzerinde fazla durmaya gerek görmüyorum. Geniş bilgi almak isteyenler Nevevî' nin Hac Menâsik kitabına ve bunun haşiyesine müracaat edebilirler.

3010) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyaüâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Arefe günü) Arafat'ta (Cebelü'r-Rahme isimli dağın eteğindeki büyük taşların yanında) vakfe etti. Sonra (durduğu yere işaret ederek) :
Burası vakfe etmek yeridir ve Arefe'nin hepsi vakfe etmek yeridir, buyurdu."

3011) Yezîd bin Şeybân (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi (râvîsi olan Amr bin Abdillah bin Safvân'a hitaben) :
Biz mevkif'ten (Yâni Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vakfe ettiği yerden) uzak saydığın bir yerde vakfe ediyorduk. Sonra Ibn-i Mirba (Radıyallâhü anh) yanımıza gelerek dedi ki: Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in size gönderdiği elçiyim. P (size) buyuruyor ki:
Otedenberi vakfe edegeldiğiniz yerler üzerinde olunuz. (Yâni bulunduğunuz yerlerdeki vakfeniz geçerlidir). Çünkü siz bu gün (babanız) İbrahim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mirasından bir miras üzerindesiniz (yâni vakfe ettiğiniz yer İbrahim'in vakfe ettiği yerdir.)

3012) Câbİr bin Abdillah (Radıyalâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Arefe'nin hepsi vakfe yeridir ve Ürene deresinden uzak durun (yâni orada vakfe etmeyiniz). Müzdelife'nin hepsi vakfe yeridir ve Muhassir deresinden uzak durun (yâni orada Müzdelife vakfesi olmaz). Minâ'nın hepsi mezbahadır (yâni kurban kesme yeridir). Ancak Akabe cemresinin arkasında kalan bölge kurban kesme yeri değildir." [182]

İzahı

A 1 i (Radıyallâhü anh)'m hadisini Tirmizi ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir.
Yezîd (Radıyallâhü anh)'m hadisini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Şafii Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Yezîd bu hadîsi Amr bin Abdillah bin Safvân'a rivayet etmiş ve hadisin baş kısmında ona hi-tab etmiştir.
Meşâir: Meş'ar'm çoğuludur, hac menâsikinin, yâni ibâdetinin îfa edildiği yerler manasınadır. Burada bu kelime ile sahâbîlerin öteden beri vakfe ettikleri yerler mânâsı kasdedilmiştir. Bu yerler Resûl-i Ekrem ı Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vakfe ettiği yere bir hayli uzaktı. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) A r a -f â t * ta CebehVr-Rahme, yâni rahmet dağı isimli dağın eteğinde bulunan büyük taşların olduğu yerde vakfe etmişti. Sahâbîlerin bir kısmının bulunduğu yerler buradan uzak olduğu için durdukları yerin Arafat' tan sayılmadığını veya haclarında bir noksanlık buJunduğunu zan etmemeleri amacıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) görevlendirdiği î b n - i Mirba (Radıyallâhü anh) vasıtasıyla durumu onlara bildirmiş, İbrahim (Aleyhisselâm)'ın da onların durdukları yerlerde vakfe ettiğini haber vermekle onlara tesellide bulunmuştur.
$u halde Arafat mıntıkasının içinde olmak kaydıyla neresinde durulursa durulsun orada vakfe edilebilir ve vakfe etmek hususunda gerek İbrahim (Aleyhisselâm)'ın gerekse Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izinde ve yolunda hareket edilmiş olunur.
Hadîs, Arafat mıntıkasının herhangi bir yerinde vakfe etmenin, yâni durmanın caiz olduğuna delâlet eder. Bundan önceki hadis de ayni hükmü ifâde eder. Bu hususta âlimlerin icmâ'ı vardır.
Rahmet dağının eteğinde bulunan taşların olduğu yerde vakfe etmek daha faziletlidir. Çünkü Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) orada vakfe etmiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadîs de bundan önceki hadîslerin hükmünü ifâde eder. Yâni A r a f â t' in herhangi bir yerinde vakfe edilebilir. Bu hadîs ayrıca Ürene deresinin Arafat' tan sayıîmadı-ğına delâlet eder. Ahmed, Bezzâr ve Tabarânî' nin El-Kebîr'de rivayet ettikleri bir hadîste Cübeyr bin Mut'im (Radıyallâhü anh), Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;
"Arafat'ın hepsi vakfe etmek yeridir ve siz Ürene deresinden uzaklasın" buyurduğunu söylemiş-tir.
îbn-i Abdi'1-Ber, Ürene mıntıkasında duran bir kimsenin vakfesinin geçersizliği hususunda âlimlerin icmâ'ının bulunduğunu söylemiştir.
Ürene deresinin Arafat ile Müzdelife arasında kaldığını yukarda beyân etmiştim. O dere Harem-i Şeriften de sayılmaz. Şu halde Harem-i Şerif mıntıkası ile Arafat mıntıkası arasında kalan bir yerdir.
M u h a s s i r vadisi ise Müzdelife ile M i n â arasında kalan bir deredir. Bu dere ne Müzdelife' den ne de
M i n â' dan sayılır A r e f e günü güneş batınca hacılar Arafat' tan Müzdelife'ye hareket ederler ve geceyi orada geçirirler. Bununla ilgili bilgi 61. bâbta verilecektir.
Son hadîs, kurbanların M i n â' nın her tarafında kesilebileceğine ve Akabe cemresinin arka tarafında kalan mıntıkada kesilemeyeceğine delâlet eder. Çünkü Akabe cemresinin arkasında kalan mıntıka ne M i n â ' dan ne de Harem' den sayılır. Bu itibarla kurban oralarda kesilemez. 3048. hadîsin izahı bölümünde bu hususa tekrar değinilecektir. [183]

56- Arafat'ta Dua Etme (Faziletinin Beyânı) Babı

3013) Abbâs bin Mirdâs es-Selemî (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmeti için Arefe günü akşamı (Arafat'ta) mağfiret duasında bulundu. O'na, (Allah tarafından) şöyle cevab verildi: Zâlim müstesna .onları bağışladım. Çünkü ben mazlumun hakkını zâlimden şüphesiz alırım. Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) :
Ey Rabbim! Eğer dilersen mazlum'a (hakkım) cennet'ten verir ve zâlimi bağışlarsın, diye dua etti. Fakat o akşam bu duası kabul olunmadı. Sonra Resûl-i Ekrem (ertesi gün) Müzdelife'de sabahlayınca anılan duayı tekrarladı ve duası kabul olundu. Abbas bin Mirdâs : Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü, dedi veya gülümsedi, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e) :
Babam ve anam sana feda olsun! Bu saatte gülmezdin. Seni güldüren şey nedir? Allah seni sevindirsin, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Allah düşmanı İblis, Allah (Azze ve CelleVnin benim duamı kabul ettiğini ve ümmetimi bağışladığını bilince toprağı alıp başına dökmeye ve mahvoldum, helak oldum diye bağırmaya başladı. Gördüğüm onun bu sabırsızlığı ve üzüntüsü beni güldürdü, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Kinâne bulunur. Buhârî, onun hadisinin sahih olmadığını söylemiştir. Fakat ben onu cerh veya tevsik eden kimseyi görmedim. [184]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi B e y h a k î de rivayet etmiştir. Sindi bu hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
Bir Hâl Tercemesİ
3011. hadisin râvisi Yezid bin Şeyb&n (R.A.) el-Ezdl, sahâbîdir. Veda hacc'in-da Resûl-İ Ekrem'e refakat edenlerdendir. Râvisi Amr bin Abdillah bin Safvân'clır. Sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 432)
Kesûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in A r a f â t' ta ümmeti için ettiği duanın hacc'a giden ve gitmeyen bütün ümmeti için edildiği muhtemel olduğu gibi ümmetinden hac görevini ifa edenlere mahsus olması ihtimâli de vardır. Üçüncü bir ihtimal o yıl Veda haccına katılan sahâbîlere mahsus bir dua olmasıdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in "Ey Rabbim! Dilersen mazlum'a cennetten verirsin" mealindeki duasının zahirine göre O, müslümanların birbirlerine ettikleri haksızlıkların bağışlanmasını istemiş, zimmilere, yâni gayri müslimlere edilen haksızlıkların bağışlanmasını söz konusu etmemiştir. Çünkü bir gayri müslime, uğradığı haksızlığa karşı cennet'ten bir nimetin verilmesi dilenmez, onlar cennet nimetlerinden tamamen mahrumdurlar. Gerek müslüman-lar arasındaki haksızlıkların gerekse gayri müslimlere edilen haksızlıkların tümünün bağışlanması kasdedilmiş olabilir. Bu takdirde "Cennet'ten verirsin" sözü bir misal anlamında kullanılmış olur. Yâni haksızlığa uğrayan müslümana cennetten ve haksızlığa uğrayan gayri müslimlere azablarmm hafifletilmesi hususunda ikramda bulunursun. Allah daha iyi bilir.
İbnü'l-Cevzi bu hadisi mevzu hadislerden saymış ise de İbn-i Hacer buna karşı çıkarak, mevzu olduğu sabit değildir. Fakat zayıf olduğu söylenebilir. Bu hadîs müteaddid senedlerle rivayet edildiği için bunların toplamından bir kuvvet meydana gelir. Ebû D â v û d bunun bir kısmını rivayet etmiştir. Beyhakî de bunu rivayet ettikten sonra: Bu hadisi teyid eden hadîsler vardır. Şevâhid durumundaki hadîsler sahîh iseler bu hadîs delil sayılır. Aksi takdirde şöyle söylenir: Allah Teâlâ, şirk, yâni Zâtına ortak koşma günahını bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediği kulları için bağışlar. Zulümler, şirk günahı dışındadır, der.
Bir Hâl Tercemesİ
Abbâs bin Mirdâs es-Selemî Ebii'I-Heysem (R.A.) Mekke'nin fetih günü müs-lümanlığı kabul edenlerdendir. Bu sahâbl, eşraftan olup sözü tutulan nüfuzlu simalardan idi. Câhiliyet devrinde de içkiye karşı çıkanlardandı. Birkaç hadisi vardır. Râvisi, oğlu Kinâne'dir. Ebû Dâvûd ile ibn-İ Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hülasa: 190)
Hacc'ın fazileti ve günahların bağışlanmasına vesile oluşu ile ilgili bilgi bu kitabın 3. babında rivayet olunan 2888 ve 2889. hadîsler bölümünde geçti.

3014) Âişe (Radıyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah (Azze ve Celle) nin Arafe günü ateşten azadladığı kullardan fazla sayıda kulları azadladığı hiç bir gün yoktur. Allah (Azze ve Celle) şüphesiz (Arafe günü) kullarına (rahmetiyle) yaklaşır, sonra meleklere karşı onlarla iftihar ederek: Bunlar ne diliyorlar? buyurur." [185]

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadîs, A r e f e gününün faziletini beyân eder ve o gün çok sayıda müslümanm cehennem ateşinden beraat ettirildiğine delâlet eder.
Allah'ın Arefe günü kullarına yaklaşması ve onlarla iftihar etmesi ifadesiyle onlara rahmet, mağfiret ve ikram etmesi mânâsı kasdedilmiştir. Maddî yaklaşma ve iftiharın asıl mânâsı kasdedilme-miştir. [186]

57- Cem1 (=Müzdelife) Gecesi (Yâni Kurban Bayramı Gecesi) Fecirden Önce Arafat'a Varan Kimsenin (Hacca Yetişmiş Olduğunu Beyân Eden Hadîsler) Babı

3015) Abdurrahmân bin Ya'mar ed-Dîlî (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Arafat'ta vakfe hâlinde iken ben O'nun yanında hazır bulundum. O esnada Necid halkından birkaç kişi O'nun yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Hac nasıldır (Yâni Arafat vakfesine yetişmeyen kimsenin hacc'ı nasıldır)? diye sordular. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
Hac, Arafat (vakfesi) dir. Kim Cem' gecesi (yâni Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece) sabah namazı (vaktinden, yâni fecirden) önce (Arafat'a) gelirse hacc'ı tamamdır (yâni haccı kaçırma tehlikesinden emindir). Minâ günleri üçtür (Bayramın 2, 3 ve 4. günleridir) . Artık kim iki günde (şeytan taşlamakla yetinip) acele ederse onun üzerinde bir günah yoktur. Kim de gecikir (yâni Minâ'da üç gün kalıp zamanında şeytanı taşlar) ise ona da günah yoktur, buyurdu. Sonra bunun arkasında bir adam gönderdi. Adam bu hükümleri yüksek sesle halka duyurmaya başladı.
... Abdurrahman bin Ya'mer ed-Dîlî (Radıyallâhü anh)'den şöyle de rivayet olunmuştur: Ben Arafat'ta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanına vardım. Sonra Necid halkından bir nefer (üçten ona kadar olan erkek topluluğu) O'nun yanına geldi. Râvî bundan sonra yukardaki metnin mislini anlattı.
Râvî Muhammed bin Yahya dedi ki: Ben Sevri'nin bundan üstün bir hadîsinin bulunduğunu sanmıyorum." [187]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ah-med, Dârekutnî ve Hâkim de rivayet etmişler ve Tirmizî, Hâkim, Zehebi ve tbn-i Hibbân bunun sahih olduğunu söylemişlerdir.
Müellifimiz bu hadîsi iki ayrı senedle Süfyân-i Sevrî'-den rivayet etmiştir. Müellifimizin şeyhi Muhammed bin Yahya: Ben Süfyân-i Sevri'nin bundan üstün bir hadîsinin bulunduğunu sanmıyorum, demiştir. Tirmizî de İbn-i Ebî Ömer aracılığıyla Süfyân bin U y e y n e ' -nin şöyle söylediğini nakletmiştir :Bu, Süfyân-i Sevri'nin en güzel hadisidir.
Tuhfe yazan S ü y û t i' nin bu cümleyi şöyle açıkladığını nakleder : Yâni Küfe halkının en güzel hadîsi budur. Çünkü K û -f e halkı arasında tedlisçiliğe ve ihtilâfa çok rastlanır. Bu hadîs ise bu durumlardan uzaktır. Zîra S e v r î bunu B ü k e y r' den. Bükeyr de Abdurrahman'dan ve Abdurrahman da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den işitmiştir.
Hadis-i Şerifin manâsıyla ilgili olarak Tekmile yazarı özetle şu bilgiyi verir:
"Hac nasıldır?" cümlesiyle Arafat vakfesini kaçıran kimsenin haccımn nasıl olacağı sorulmak istenmiştir. Bu soruya cevap olarak buyurulan "Hac Arafât'dır" cümlesiyle kasdedilen mânâ şöy-le olabilir: Sıhhatli hac, Arefe günü Arafat vakfesine yetişen kimsenin haccıdır. Kim bu vakfeye yetişirse, haccı kaçırma tehlikesinden emin olur. Arafat vakfesinin önemine binâen "Hac Arafât'dır" buyurulmuştur. Çünkü bilindiği gibi haccın başka rükünleri de vardır. Ama o rükünlerin yerine getirilmesi için geniş zaman mevcuttur. Fakat Arafat vakfesinin zamanı aşağıda anlatılacağı üzere sınırlı ve dardır. Bu zamandan önce veya sonra Arafat da yapılan vakfe geçersizdir. Anılan cümlenin mânâsı bir kavle göre şöyledir: Hacc'ın en önemli rüknü Arafat vakfesidir. Çünkü vakfenin kaçırılmasıyla hac kaçırılmış olur.
Hadîs, Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece Arafat'ta vakfe eden kimsenin haccı kaçırma tehlikesinden emin olduğunu beyân eder. Böyle bir kimsenin haccımn tamam olması ifadesiyle bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü bilindiği gibi Arafat vakfesiyle hac menâsiki bitmiş olmaz. Bundan sonra Müzdeli-f e vakfesi, şeytan taşlama işi bazen kurban kesme durumu, saç traşı ve ziyaret tavafı ile gerektiğinde Safa ile Merve arasında sa'y menâsiki vardır.
Müellifimizin rivayetinde "Kim bayram gecesi sabah namazından önce Arafat'a gelirse" ifâdesi bulunur. Bu ifâdedeki zamanla fecirden önceki zaman kasdedilmiştir. Nitekim Tirmizî ve Nes â î'nin rivayetlerinde; Cem' gecesi fecirden önce (Arafat'a) gelirse..." buyurulmuştur.

Cem\ M ü z d e 1 i f e ' nin ismidir. Bu kelimenin lügat mânâsı toplamaktır. Müzdelife'ye bu ismin verilmesi sebebiyle ilgili olarak el-Mecma'da şöyle denilmiştir: Âdem ile Havva Cennet'ten yer yüzüne indirildikleri zaman Müzdelife'de bir araya geldikleri için buraya Cem' ismi verilmiştir. Diğer bir kavle göre hacılar bayram gecesi Müzdelife'de toplandıkları için bu isim verilmiştir. M ü z d e 1 i f e gecesi Arefe gününü bayram gününe bağlayan gecedir.
Hadisin bu cümlesinin zahirine göre bayram gecesi Arafat'a yetişen bir kimse Arafat vakfesine yetişmiş sayılır. Yâni Arefe günü güneş batmadan önce Arafat'a yetişmeyip, sonra ye-tişse bu kadar yeterlidir. Bu konu ile ilgili görüşler daha sonra anlatılacaktır. Şunu belirtmekle yetineyim: Cumhür'un görüşü böyledir.
Hadîsin "Minâ günleri üçtür" cümlesiyle kasdedilen günler Zilhicce aymin on bir, on iki ve on üçüncü günleridir. Yâni bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleridir. Bu günlere Eyyâm-ı Ma-dûdat (sayılı günler), Eyyâm-ı Teşrik (Tekbîr alma günleri) ve Eyyâm-ı Remy-i Cimâr (cemrelere taş atma günleri) de denilir. Bayramın ilk günü Minâ günlerinden sayılmaz. Yâni hadîste anılan Minâ' nın üç gününe dâhil değildir. Çünkü bayramın ikinci günü Minâ' dan temelli ayrılmanın caiz olmadığı hususunda ic-mâ bulunur. Halbuki bayramın birinci günü anılan üç güne dâhil olsaydı, bu hadise göre bayramın ikinci günü Minâ' dan temelli ayrılmak caiz olacaktı. Caiz olmayışının icmâ ile sabit olması bayramın ilk gününün anılan günlerden sayılmadığına delâlet eder. Bay-ramın ilk gününe Minâ günü denilmemesinin sebebi ise o günde şeytan taşlamadan başka menâsikin yapılmasıdır. Bilindiği gibi bayramın ilk günü şeytan taşlandıktan sonra, kurban kesilir, saç tra-şı yapılır, vücûdun kirleri giderilir, ihram ismi verilen elbiseler soyulup normal elbise giyilir, genellikle ayni gün M e k k e' ye gidilip ziyaret tavafı yapılır ve daha önce yapılmamış ise Safa ile M e r v e arasında sa'y edilip tekrar M i n â' ya dönülür. Bayramın ikinci ve müteakip günlerinde ise sâdece M i n â' da durulup öğleden sonra şeytan taşlanır. Başka bir menâsik kalmamış olur.
Hadis, Minâ' nın ikinci günü, yâni bayramın üçüncü günü acele edip Minâ' dan M e k k e ' ye gelen kimseye günah olmadığını beyân eder. Tabii o güne âit taşlama işini öğleden sonra yapıp da Minâ' dan temelli ayrılan kimse hakkındaki hüküm budur, O gün öğleden önce taşlama yapmak ise dört mezhebin ittifakı ile caiz değildir. Böylece o günkü taşlama işini öğleden sonra yapıp, ertesi günü beklemeden M i n â' yi terketmek caizdir.
Hadisin bundan sonraki kısmında da Minâ' nın üçüncü gününe kadar bekleyip o günkü taşlama işini öğleden sonra bitirdikten sonra M i n â ' yi terketmenin de meşru olduğuna delâlet eder. En faziletli olanı da budur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle yapmıştır. Bunda günah olmamasından maksad ise. bundan bir gün önce M i n â' yi terketmek yolunda verilen ruhsat ve müsâadeden yararlanmamakta bir sakıncanın bulunmadığını beyân etmek olabilir. [188]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Arafat'ta vakfe etmek, hacc'ın en önemli rüknüdür. Bunu zamanında yapamıyan bir kimse hac ibâdetini yapmamış sayılır. Bu hususta icmâ vardır.
2. Cem' gecesi, yâni Arefe gününü bayram gününe bağlayan gecenin bir anında Arafat mıntıkası içinde hazır bulunan bir kimse bu rüknü yerine getirmiş sayılır. Cumhurun görüşü de böyledir. S e v r i' nin anlattığı bir kavle göre anılan gecenin bir lahzası yanında Arefe günü öğleden sonra da bir lahza olsun Ara-f â t' ta bulunmak gereklidir. Fakat sahih hadîsler onun görüşünü reddeder. [189]

Arafat Vakfesinin Zamanı Hakkındaki İlmî Görüşler

Tekmile yazarı bu konuda özetle şöyle der:
1. Hanefiler, Şafii, Mâlik ve Cumhura göre Arafat' taki vakfenin zamanı Arefe günü öğle vaktinden başlar ve bayram günü fecirden hemen önce bitmiş olur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Arafat vakfesini Arefe günü öğleden sonra yapmıştır. Hanefiler ile Şafii'ye göre vakfe işi anılan süre içinde gündüz veya gece yapılabilir. M â -1 i k i I e r' den bir grup da böyle demiştir. Ancak şu var ki. Ha-nefîler'e göre Arefe günü öğleden sonra vakfe eden bir kimsenin bunu güneş batmcaya kadar uzatması vâcibtir. Yâni güneş batmadan kişi Arafat mıntıkasını terkedemez. M â 1 i k i 1 e r' -den bâzı âlimler de bu görüştedir. Fakat Şafii mezhebinin meşhur kavline göre gündüz vakfesini gün batmcaya kadar uzatmak sünnettir.
2. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre vakfenin asıl zamanı Arefe günü güneşin batması ile bayram günü fecrin doğması arasındaki zamandır. Bu süre içinde vakfe etmeyen bir kimse

hacc ibâdetini kaçırmış sayılır. Arefe" günü öğle ile akşam arasındaki süre içinde yapılan vakfe yeterli değildir.
3. A h m e d' e göre ise vakfenin zamanı Arefe günü fecri ile bayram günü fecri arasındaki zamandır. Bu süre içinde gündüzün veya gecenin herhangi bir vaktinde vakfe edilebilir. A h m e d' in delili ise Urve bin Mudarris (Radıyallâhû anhümâhn (3016.) hadîsidir. Çünkü o hadiste "Gündüz veya gece" ifâdesi kullanılmıştır. Fakat cumhur "Gündüz" sözcüğünü öğleden sonraki zaman mânâsına yorumlamış ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Hulefâ-i Râşidîn'in uygulamasını bu yoruma delil göstermiştir.
Bayramın ilk günü fecrin doğmasıyla vakfe zamanı çıkmış olur. Şu halde bundan sonra Arafat'a gitmek bir anlam ifâde etmez.
4. M i n â ' nın ikinci günü, yâni bayramın üçüncü günü M i -n â * yi terkedip M e k k e ' ye dönmek caizdir Lâkin o gün taşlama işini öğleden sonra yapmak şarttır. Keza kişinin o gün güneş batmadan M i n â' nın sınırlarından çıkmış olması da gereklidir. Çünkü Mâlik, Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre bir hacı o gün güneş battığında M i n â sınırları içinde ise geceyi orada geçirmesi ve bayramın dördüncü günü öğleden sonra taşlama işini yapması gereklidir. Ancak Hanefîler'e göre bayramın dördüncü günü fecir doğmadan önce M i n â' yi terkeden bir kimse bayramın dördüncü gününe ait taşlama işi ile mükellef değildir. Bu mezhebe göre güneş battığında M i n â' da bulunan bir kimsenin M i n â * yi terketmesi mekruhtur. Terkettiği takdirde kurban kesmesi gerekmemekle beraber isâe etmiş, yâni iyi etmemiş olur. Çünkü sünneti bırakmış sayılır.
Bir Hâl Tercemesi
Abdurrahmân bin Ya'mer veya Ya'mür ed-Dîli (R.A.) Kûfe*de yerleşen sahâbilerdendir. Dile kabilesine mensubtur. Horasan'da vefat ettiği söylenir. İki hadisi bulunur. Râvlsi Bükeyr bin Atâ*dır. Onun hadislerini sünen sâhibleri tarafından rivayet edilmiştir. (Hülasa : 237 ve Tekmile : C. 2, Sah. 95)

3016) Urve bin Mudarris et-Tâî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hacc'a gitmiş. Fakat hacılara ancak Müzdelife'de yetişebilmişti. Kendisi (sözünde devamla) şöyle demiştir:
Ben (Müzdelife'de) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin yanına (Sabah namazına çıktığı sıralarda) vardım ve:
Yâ Resûlallah! Ben şüphesiz (size yetişmek için) binek devemi (zorlamak sûretfyle) zayıflattım ve kendimi cidden yordum. Allah'a yemin ederim ki üzerinde vakfe etmediğim tek bir kum tepesini bırakmadım. Hâl böyle olunca benim için hac var mı? (yâni hacı oldum mu?), dedim.
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
Kim bizimle beraber bu namazda (yâni Müzdelife'de kılınan sabah namazında) hazır bulunur ve (Arefe günü) gündüz veya geceleyin Arafât'dan (Müzdelife'ye) dönerse tefesini (yâni ihrâmlıya uygun kirlilik ve diğer hâlini) ikmal etmiş (veya kirini giderme zamanına kavuşmuş) ve hacci tamamlanmış (yâni haccı kaçırma tehlikesini atlatmış) tır." [190]

İzahı

Bu hadisi, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, T a h â -vî, Dârekutnî, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z î, bunun hasen - sahih olduğunu da beyân etmiştir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Cem', Müzdelif e' nin ismidir.
Habl t Kum tepesi demektir. Tirmizi, T a h â v i ve Dârekutnî' nin rivayetlerinde bu kelime yerine "Cebel" kelimesi bulunur. Cebel, dağ manasınadır.
Tef es: Kir manasınadır. Burada kasdedilen mânâya gelince bu kelimenin kullanıldığı cümle iki şekilde yorumlanmıştır. S i n d î şöyle yorum yapmıştır; Yâni o kimse, ihramda bulunan şahısta görülmesi normal olan kirlilik, saç ve tırnak uzaması gibi durumu ikmâl etmiş ve dolayısıyla saç traşı, bıyığı kısaltmak, tırnak kesmek, koltuk altı kıllarını yolmak, etek traşı olmakla kirini gidermesi helâl olma zamanı gelmiştir.
Tekmile yazarı ise bu cümleyi şöyle yorumlamıştır: Yâni o kimse ihramdan çıkıldığı zaman yapılan bıyığı kısaltmak, tırnakları kesmek, etek traşı olmak gibi işleri yapıp kirini giderme zamanına kavuşmuştur. Yâni ihramdan çıkma zamanı gelmiş olur.
Bu hadisin zahirine göre Arafat'ta Arefe günü gündüzünde veya gecesinde vakfe etmek yeterlidir. Ahmed bin Han-b e I bu hadisi delil göstererek: Arafat1 taki vakfe zamanı Arefe günü fecir zamanından başlar ve bayram günü fecir zamanı ile son bulur, diyerek Arafat' taki vakfenin

Arefe günü öğleden önce de yapılmasının câizliğine hükmetmiştir. Fakat Cumhur onun bu görüşünü red ederek, hadîsteki gündüzden maksadın öğleden sonraki zamana mahsus olduğunu, bu nedenle öğleden önce vakfe etmenin caiz olmadığını söylemiştir. Bu yorumun mesnedi ise bundan önceki hadîsin izahı bölümünde belirttiğim gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve O'ndan sonra da Hu lef â-i R â ş i d i n ' in uygulamasıdır. Çünkü onlar Arafat' taki vakfeyi öğleden sonra yapmışlardır. [191]

58- Vakfe'den Sonra) Arafat'dan (Müzdeüfe Ye) Dönmek Babı

3017) Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anhümâydsn rivayet edildiğine göre kendisine :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda hacc'mda) Ara-fât'dan (Müzdelife'ye) döndüğü zaman nasıl seyrediyordu (yâni yavaş mı, hızlı mı gidiyordu) ? diye soruldu. Kendisi (Buna cevaben) :
Resûlullah normal seyrediyordu ve bir boş saha bulduğu zaman hızlı gidiyordu. (Binitini hızlandırıyordu), dedi.
Vekî demiştir ki: Yâni (bir boşluk bulduğu zaman) normalin üstünde hızlı gidiyordu."
Bir Hâl Tercemesi
Urve bin Mudarris bin Evs bin Harise bin Lâm et-Tâİ (R.A.) Veda hacc'mda hazır bulunan sahâbilerdendir. 10 aded hadisi vardır. Sünen sâhibleri onun bir hadisini, yâni bu hadisini rivayet etmişlerdir. Râvîsi ise Sadî'dir. (Hülâsa : 265) [192]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i dışında kalan Kütüb-i Sitte sâhibleri ile Mâlik ve Şafiî de rivayet etmişlerdir.
Anak: Ne hızlı, ne de yavaş sayılan normal seyir demektir.
Nass: Hızlı seyretmektir. Ebû Ubeyd: Nass, binek hayvanını olanca gücüyle koşturmaktır. Burada normalin üstünde bir hızla seyretmek mânâsı kasdediîmiş, demiştir. V e k î de bu kelimeyi böyle yorumlamıştır.
Fecve: İki şey arasında bulunan geniş yer ve boş saha manasınadır. [193]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Arafat'tan Müzdelife'ye dönüşlerinde yolu müsâid bulduğu zaman devesini hızlıca sürdürdüğüne ve izdiham olduğu vakit normal seyrettiğine delâlet eder.
îbn-i Abdilberr: Bu hadîs, Arafat'tan Müzdelife'ye dönüşte nasıl seyredileceğini beyân eder. O günkü akşam namazı Müzdelife'de yatsı namazı ile beraber kılınmak üzere tehir edildiğinden dolayı, yolcu boş saha bulduğunda hızlı seyretmeli ve yolda izdiham bulunduğu zaman vakarlı ve normal hareket etmelidir, der. E 1 - H â f ı z da: Bu hadis, selef-i sâlihîn, yâni eski zâtların, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bütün hâl ve hareketlerini öğrenmeye ne derece itinâ gösterdiklerini bize bildirir, demiştir.

3018) Âişe (Radtyallâhü anhâydaa rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Kureyş (yâni Nadr bin Kinâne oğulları); Biz Ka'be-i Muazzama sakinleriyiz (Yâni onun yanında ikâmet eden üstün insanlarız). Biz (Vakfe için) Haremi Şerifin dışına (Yâni Arafat'a) çıkmayız. (Vakfemizi Müzdelife'de halktan ayrı olarak yaparız), dediler. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki (Sonra siz, halkın döndüğü yerden —Yâni Arafat'tan Müzdelife'ye— dönünüz)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi, sahih bir seneddir. Ra-vlleri sıka (güvenilir) zâtlardır. Bu hadis mevkuf ise de merfû hükmündedir. Çünkü anılan ilâhi emrin inişi hakkındadır. [194]

İzahı

Bu eserin benzerini Buhâri ve Tirmizî ile Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Ebû Davud'un rivâyetin-deki eserin meali şöyledir:
"Âişe (Radıyallâhü anhâJ'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Kureyş ve onların izini takip

edenler (Arefe günü) Müzdelife'de vakfe ederlerdi. Onlara hums (yâni hamasettiler) denilirdi. Diğer Arablar da Arafat'ta vakfe ederlerdi. İslâmiyet gelince Allah Te-âlâ. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe Arafat'a gidip orada vakfe etmesini, vakfeden sonra Arafat'tan (Müzdelife'ye) dönmesini emretti. Allah Teâlâ'mnj kavli şerifi bu hükmü ifâde eder."
Tekmile yazan bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der: "Kureyş kabilesi ile onlara tâbi olanlar dini konularda cesur ve müteassıp oldukları için onlara Hums, yâni hamâsetliler ismi verilmişti. Onlar hac veya umre niyetiyle ihrama girdikleri zaman et yemezler, çadır kurmazlar ve evlerine normal giriş yerlerinden girmezlerdi. Şeytân onlara şu vesveseyi yerleştirmişti: Eğer sizler Harem-i Şerif dışında kalan herhangi bir yere, yâni Arafat'a saygı duyarsanız, halk Harem-i Şerife küçük gözle bakmaya başlar. Onlar bu bâtıl vesvesenin tesiri altında kalarak ve kendilerini diğer halktan üstün tutarak vakfe için Harem-i Şerif mıntıkasının dışına, yâni Arafat'a çıkmazlardı. Diğer Arablar ise eskiden beri devam edegelen âdete göre vakfe için A r a-f ât'a çıkarlardı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Peygamber olmadan önceki dönemde de diğer Arablar gibi vakfe için Arafat'a çıkar ve vakfe'den sonra Müzdelif e'ye dönerdi. Kureyş ve tabileri ise M ü z d e 1 i f e' de vakfe ederlerdi. Sonra İslâmiyet gelip hac ibâdeti farz olunca Allah Teâlâ anılan Bakara sûresinin 199. âyetiyle Resul i Fkrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e Arafat'a çıkıp orada vakfe edilmesini ve eski peygamberler gibi vakfe'den sonra oradan Müzdelife'ye dönülmesini emretti.
Bu eser, vakfe'nin A r a f â t' ta yapılmasının mecburiyetine, oradan Müzdelife'ye dönülmesinin gerekliliğine ve K u -reyş'in M ü z d e 1 i f e' de vakfe etmekle yetinmesinin bâtıl olduğuna delâlet eder." [195]

59- İhtiyacı Olan Kimselerin (Arafâttan Dönüşlerinde) Arafat İle Müzdelife Akasında Mola Vermeleri Babı

3019) Üsâme bin Zeyd (Radtyallâhü anhümâ)\\an; Şöyle demiştir:
Ben (Veda hacc'ında) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Arafat'tan Müzdelife'ye döndüm. Resûlullah (bu yolculukta) halîfelerin mola verdikleri şi'b (denilen boğaz) a vardığı zaman devesinden indi ve küçük abdest bozup sonra abdest aldı. Ben -.
(Yâ Resûlallah) akşam namazı (kıl veya kılacak mısın?), dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Namaz, önünde (bulunan Müzdelife'de kılınacaktır.), buyurdu. Sonra Müzdelife'ye varınca ezan okunmasını ve kamet getirilmesini emretti. Sonra akşam namazını kıldırdı. Sonra kalkıp yatsı namazını kıldınncaya kadar halktan hiç kimse develerin sırtındaki eşyasını çözmedi." [196]

İzahı

Bu hadîsin birer benzerini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Mâlik ve Şafii de rivayet etmişlerdir.
Şi'b: İki dağ arasındaki boğaz manasınadır. Burada Müzde-life yakınında bulunan Arafat' tan dönen kimsenin sol tarafında kalan iki dağ arasındaki boğaz kasdedilmiştir.
Üsâme (Radıyallâhü anhJ'ın söz konusu ettiği Ümerâ (Emirler) sözcüğü ile E m e v i halifeleri kasdetmiştjr. Tekmile'de belirtildiğine göre E m e v î halîfeleri Şî'b denilen yere vardıkları zaman mola verip akşam namazım orada kılarlardı. Sonra oradan Müzdelife'ye hareket ederlerdi. Halbuki burada akşam namazını kılmak, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Üsâ-m e (Radıyallâhü anh)'a buyurduğu emre. ve O'nun uygulamasına aykırıdır. Çünkü O, akşam namazını Müzdelife'de yatsı namazı ile birleştirerek birlikte kılmıştır. Bu hadîs, bu babı tâkib eden bâbtaki hadîsler ve benzeri bir çok hadis bu duruma delildir. Bu nedenledir ki İkrime, Emevî halîfelerinin bu hareketine karşı çıkarak : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Şi'b denilen semti abdest ihtiyacını giderme yeri yaptı, siz ise ayni yeri namazgah ettiniz, demişti.'
El-Hâfiz da: Akşam namazı ile yatsı namazım Müzdelife'de birlikte kılmayı, bırakan kimselerin tutumu bu hadîsle reddedilir. Çünkü bu tutum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kavli ve fiili hadîslerine aykırıdır. îbn ü'1-Münzir'in sahih bir senedle rivayet ettiği bir eserde, C â b i r (Radıyallâhü
anh) "Müzdelife'den başka bir yerde namaz kılmak yoktur, (yâni Arafat'tan Müzdelife'ye dönüldüğü gece akşam ve yatsı namazları ancak Müzdelife'de kılınır,) demiştir." diye bilgi verir.
Yukardaki bilgi Ebû Davud'un "Arafat'tan Müzdelife'ye dönüş" babında rivayet ettiği Ü s â m e ' nin hadisinin açıklaması bölümünde Tekmile yazan tarafından verilen izahattan alınmadır. [197]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Arafat' tan Müzdelife'ye dönerken yolda devesinden inmiştir. Fakat bu iniş abdest bozma ihtiyacı içindi, bir menâsik ve ibâdet mâhiyetinde değildi.
2. Anılan gece akşam ve yatsı namazlarını M ü z d e 1 i f e ' den başka bir yerde kılmak caiz değildir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ü s â m e ' ye *'Namaz önünde (ki Müzdelife'de kılınacaktır.)" buyurmuş. [198]

O Geceye Ait Akşam Ve Yatsı Namazının Başka Bir Yerde Birlikte Kılınması Île İlgîli İlmî Görüşler

A. Ebû Hanife ve Muhammed'e göre bir kimse anılan namazları M ü z d e 1 i f e' den başka bir yerde birlikte kılarsa, Müzdelife'ye vardıktan sonra yeniden kılması gerekir. Çünkü o kimse anılan namazları bu hadîsle tesbit edilen vakitten önce kılmış olur. Bu nedenledir ki bu iki âlim: Akşam ile yatsı namazını cemetmek, yâni bir arada kılabilmek için kişinin M ü z -d e 1 i f e' de olması ve hac ihramında bulunması şarttır, demişlerdir.
B. Ebû Yûsuf, Şafiî ve Ahmed'e göre anılan namazları bir arada kılabilmek için kişinin seferi olması şartı vardır, başka bir şart aranmaz. Bu itibarla seferi olan kişi bu namazları Müzdelife'de ve başka yerde akşam namazı vaktinde veyayatsı namazı vaktinde birlikte kılabilir. Bunlara göre iki namazı birlikte kılmanın sebebi kişinin seferi halde olmasıdır, hac menâsiki ile meşgul olması değildir. Ebû Hanife ile Muhammed'e göre ise anılan namazları birlikte kılmanın sebebi seferi olmak değil, hac menâsiki ile meşgul olmaktır. Bu hadîs ilk grubun görüşünü teyid eder.
C. M â 1 i k ' e göre anılan namazları birlikte kılabümenin şartlan şunlardır: Kişinin imamla beraber A r a f â t' ta vakfe etmesi, mazereti yok ise imâmla beraber A r a f â t'tan M ü z d e-1 i f e' ye hareket etmesi ve yatsı namazı vakti girdikten sonra bu namazları Müzdelife'de birlikte kılmasıdır. Şayet kişi anılan namazlan yatsı vakti henüz girmemiş iken birlikte kılarsa, bu iş Müzdelife'de bile olsa yanlıştır. Kişi, yatsı vakti girdikten sonra yatsı namazını yeniden kılmakla mükelleftir. Daha önce kıldığı yatsı namazı fâsid sayılır. Kişi akşam namazını vaktinde kılmış olmakla beraber bunu da yeniden kılması mendubtur. Şayet kişi bu namazlan yatsı vakti girdikten sonra henüz Müzdelife'ye varmamış iken bir yerde birlikte kılarsa, Müzdelife'ye vardıktan sonra yeniden kılması mendubtur.
3. Akşam ve yatsı namazlarını Müzdelife' de, yatsı namazı vakti girdikten sonra birlikte kılmak meşrudur. Bunun hükmü hakkında da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Hanefîler, Sevri ve Davud'a göre anılan namazlan Müzdelife'de cemetmek, yâni birlikte kılmak vâ-cibtir.
b) Diğer âlimlere göre anılan cemetme işi sünnettir.
4. Müzdelife'de birlikte kılınacak akşam ve yatsı namazlan için Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'ın burdaki rivayetine göre bir ezan ve bir ikâmetle yetinilir. Fakat yine Ü s â m e (Radıyallâhü anh)'den Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd ile başkaları tarafından rivayet olunan başka bir hadise göre yatsı namazı için de ikâmet getirilmiştir.
Bu maddede yazılı hüküm hususunda bir kaç görüş mevcuttur. Bundan sonra gelen babın hadîsleri izah edilirken aynı konuya değinilecek ve bu görüşler orada inşaallah açıklanacaktır. [199]

60- Akşam Ve Yatsı Namazlarını Müzdelife'de Cem'etmek, Yâni Birlikte Ve Ardarda Kılmak Babı

3020) Ebû Eyyûb-i Ensârî (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben Veda haccmda (Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece) akşam ve yatsı namazlarını Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ile beraber Müzdelife'de kıldım."

3021) Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü ankümâydan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Arefe gününü bayrama bağlayan geceJ akşam namazını Müzdelife'de kıldı (cemaata kıldırdı) Namazdan sonra biz develerimizi çöktürünce:
Namaz ikâmet edilmek suretiyle (kılınmalı) dır, buyurdu." [200]

İzahı

Ebû Eyyûb-i Ensâri (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, N e s â î ve Tahâvi de rivayet etmişlerdir. T a h â v î' nin rivayetinde; "Tek bir ikâmetle" ziyâdesi vardır.
lbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den bu konuda gerek Kü-tüb-i Sitte'de ve gerekse diğer hadis kitablarında müteaddid hadîsler rivayet olunmuştur. Bâzı rivayetlere göre akşam ve yatsı namazı için bir defa ikâmet edilmiştir. Yâni akşam namazından önce ikâmet edilmiş ve akşam namazından sonra yatsı namazına ikâmet edilmeksizin durulmuştur. Diğer bâzı rivayetlere göre ise yatsı namazı için de ikâmet edilmiş ve böylece iki defa ikâmet edilmiştir.
Anılan gece akşam ve yatsı namazı Cem-i Tehir suretiyle, yâni akşam namazı yatsı namazıyla birlikte Müzdelife'de kılınmak üzere yatsı namazı vaktine tehir edilmesinin meşruluğu bu bâbtaki hadisler ile benzeri hadîslerle sabittir. Bunun hükmü ile ilgili bilgi bundan önceki bâbta verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak bu iki namaz için kaç ezan ve kaç ikâmet edileceği hususunda ihtilâf vardır. Bu ihtilâflar ve dayanakları Tekmile'de ayrıntılarıyla birlikte beyân edilmiştir. Tuhfe de bunu izah etmiştir. Dört mezhebin kuvvetli görüşleri özetle şöyledir:
1. Hanefî mezhebinin meşhur kavline göre anılan iki namaz için bir ezan ve bir ikâmet edilir. Bundan sonra akşam ve yatsı farzlan ardarda kılınır.
2. Şafiî mezhebinin meşhur görüşü ile A h m e d ' in en sahih kavline göre anılan namazlar için bir ezan ve iki ikâmet edilir. Yâni akşam farzından sonra yatsı namazı için ikâmet edilir.
3. Mâliki mezhebinin meşhur görüşüne göre bu namazlar için iki ezan ve iki ikâmet edilir.
Yukarda anılan görüşlerin mesnedleri ve bunların dışında kalan görüşler hakkında bilgi edinmek isteyenler yukarda söylediğim gibi Tekmile ve Tuhfe'ye başvurabilirler.
Akşam ve yatsı namazlarım Müzdelife'de birlikte kılan bir kimse akşam namazı ile yatsı namazı arasında herhangi bir sünnet kılmayacak ve Hanefîler ile Şafiî ve Ahmed'e göre o kimse yatsı namazının farzını edâ ettikten sonra o günkü akşam ve yatsı namazlarına âit sünnetleri ve vitir namazını kılar, t b -nü'1-Münzir, Müzdelife'de kılınan akşam ve yatsı namazları arasında sünnet kılınmayacağına dâir âlimlerin icmâımn bulunduğunu nakletmiştir. [201]

61- Müzdelife'de Vakfe Etmek Babı

Müzdelife: Minâ ile Arafat arasında kalan bir deredir. Bu derenin batı tarafında M u h a s s i r deresi bulunur. M u -h a s s i r deresi Müzdelife ile Minâ arasında olup ne M i n â' dan ne de Müzdelife1 den sayılır. Minâ deresi 4 km. uzunluğundadır. Derenin doğusu Me'zimeyn denilen boğazda son bulur. Minâ deresi Me'zimeyn'e doğru daralmaktadır.
Meş'ar-i Haram; Minâ hududu dâhilinde kalan ve K u z a h ismi verilen bir dağdır. Bu dağın M u h a s s i r deresine uzaklığı 2548 mt. mesafededir. Hacc'a gidenler bu durumları görebilirler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Müzdelife vakfesini Meş'ar-ı Haram'da yapmıştı. En faziletli olanı burada vakfe etmektir. Müzdelife mıntıkası Harem-i Şerif ten sayılır.

3022) Amr bin Meymûn (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) ile beraber haccettik. (Bu hac esnasında) Müzdelife'den (Minâ'ya) dönmek istediğimiz zaman Ömer bin el-Hattâb şöyle dedi:
Müşrikler (Müzdelife'de vakfe ettiklerinde) : Ey Sebîr (dağı) güneşlen (yâni güneş doğup seni aydınlatsın) ki sür*atla gidelim, derlerdi ve güneş doğuncaya kadar (Müzdelife'den) dönmezlerdi. Bu nedenle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara muhalefet ederek güneş doğmadan önce (Müzdelife'den Minâ'ya) döndü." [202]

İzahı

Bu hadîs Müslim hâriç, Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Sebîr; Minâ1 nın kuzeyinde bulunan bir dağdır.
Hadis, Güneş doğmadan önce Müzdelife' den M i n â' ya hareket etmenin meşruluğuna delâlet eder. Hanefiler, Şafii, Ahmed ve cumhura göre etraf iyice aydınlandıktan sonra hareket etmek müstehabtır. Bu vakte fıkıh ıstılahında İsfâr denilir. Şu halde isfâr vaktinden sonra Müzdelife' den hareket edilmelidir. Mâlik'e göre isfâr vaktinden önce hareket edilmelidir. [203]

Müzdelifede Vakfe, Yâni Durmak İle İlgili Hüküm

Müzdelife'de bir süre bulunmak dört mezhebin ittifakı ile vâcibtir. Ancak vâcib olan zamanın tâyininde ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefi mezhebine göre fecirden sonra bir süre durmak vâcibtir.
2. Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre gece yansından sonra bir lahza bulunmakla vâcib yerine gelmiş olur.
3. Mâliki mezhebine göre geceleyin develerin yüklerinin çözülüp indirilmesi için gerekli süre kadar durmak vâcib olan vakfe için yeterlidir.
Hanefi mezhebine riâyet etmek bakımından en uygunu diğer mezheb mensublannm da fecirden sonraya kadar Müzdelife'de durmalarıdır.

3023) Câbir (bin Abdiîlah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccında (Müz-delife'den Minâ'ya) ağır hareket etti. Sahâbîlere de ağır yürümelerini emretti ve (cemrelere) fiske taşları misli (küçük çakıl taşları) atmalarını emretti. Mühassir deresinde de devesini hızlı sürdü ve:
Benim ümmetim, menâsiki (yâni hacla ilgili hükümleri) alsınlar (yâni benden iyice öğrensinler). Çünkü bilemeyeceğim umulurki bu yılımdan sonra onlara rastlıyamayacağım, buyurdu." [204]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Nesâi, Şafii, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadîsin sonundaki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğu Ebû Dâvüd ile Nesâi' nin rivayetlerinde yok ise de bunun benzeri Beyhakî' nin rivayetinde mevcuttur. Bilindiği gibi O'nun buyurduğu şey gerçekleşti. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda Hacc'mdan döndükten bir süre sonra vefat etti.
Hadiste geçen "Hazf" küçücük taşı büyük parmak ile şehâdet parmağı uclanyla atmaktır. Bu gibi taşlara fiske taşlan denilir.
İdâ*: Hızlı yürümektir. Mühassir ise yukarda da belirttiğim gibi Müzdelife ile Minâ arasında kalan bir deredir. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu dereden hızlı geçmesi hikmeti ile ilgili olarak Tekmile yazarı: Hristiyanlar bu derede dururlardı. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hızlı gitmekle onlara muhalefet etmiştir, demektedir. [205]

Hadîsin Fıkıh Hükümleri

1. Hacıların Müzdelife' den M i n â ' ya ağır gitmeleri müstehabtır.
2. Bu yolculukta Mühassir deresi içinde hızlı gitmeleri müstehabtır. Yayalar hızlı yürümeli, biniciler de bineklerini hızlı sürmelidir.
3. Şeytan taşlamada kullanılacak taşlar fiske taşı gibi küçücük olmalıdır.
4. Hacılar, bütün hac menâsikinde Resûl-i Ekrem (Aîeyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'i örnek tutup olanca güçleriyle O'nun ifa ettiği gibi hac etmeye özen göstermelidir.

3024) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müezzini) Bilâl bin Rabâh (Radtyallâhü ank)'ûen rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müzdelife sabahı kendisine :
Yâ Bilâl! Halkı sustur veya halkı dinlet, buyurdu. Sonra (halka) şöyle buyurdu ■,
Allah şüphesiz şu Müzdelife'nizde sizlere iyilik ve ihsanda bulunarak kötülük işleyeninizi iyilik işleyeninize bağışladı ve iyilik işleyeninize, dilediğini verdi. Allah'ın adıyla (Minâ'ya) hareket ediniz."
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir seneddir. Seneddeki EbÛ Seleme'nin ismi bilinmiyor ve mechûl bir kimsedir. [206]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Senedinin zayıflığı notta belirtildi. Hadîs sahih ise Müzdelife vakfesinde bulunan hacıların Allah'ın lutüf ve ikramına mazhar olmaları için bir müjde sayılabilir.
Evet, bu hadis Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e refakat eden mübarek sahâbîler hakkında ise de benzer ilâhi lutüflerin O'nun ümmetine şümulü umulur.

[207]

62- Cemrelere Taş Atmak İçin Müzdelife'den Minâ'ya Önceden Gidenler (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Bilâl i Habeşi (R.A.)'ın Kısa Hâl Tercemesi
Bilâl bin Rabâh (R.A.) bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in müezzinlerin-dendir. Ebü Bekr-i Sıddik <R.A.) onu kölelikten kurtardı. Onun mütaaddidkünye-leri vardır. O, Bedir ve şâir savaşlarda hazır bulundu. Sonra Şam'da ikâmet etmeyi tercih etti. Onun 44 aded hadisi bulunur. Buhâri ile Müslim onun bir hadîsini müttefikan, yalnız Buhâri onun iki hadisini ve yalnız Müslim onun bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Râvileri Ka"b bin Ücra, Kays bin Ebî Hâzim ve Ebû Osman en-Nehdt'dir. Ömer (R.A.); Ebü Bekir bizim büyüğümüzdür ve büyüğümüzü, yâni Bilâl'ı âzadlamıştır, demek suretiyle ona olan saygısını dile getirmiştir. O, Peygamber (S.A.V.)'e müezzinlik etti ve Peygamber (S.A.V.)'den sonra kimseye müezzinlik etmedi. Ancak Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in Ravza-i Mutahharasını ziyaret etmek için Medİne-i Münevvere'ye ettiği bir seferde orada bir defa ezan okumuştu. Rivayete göre ezan esnasında Asr-i Saâdet'i hatırladığı İçin kendisini ağlamak tuttuğundan ezanı tamamlayamamıştı. Bilâl (R.A.) Allah yolunda işkence ve tazîb edilen müslümanlardandır. O, altmış küsur yaşında iken hicretin 20. yılı vefat etmiştir. Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hülâsa: 53)
Bu mübarek sahâbî'nin hayatı ve hâl tercemesi bir kitab doldurur. Biz bu kadarlık bilgi ile yetineüm.

3025) (Abdullah) bin Abbâs (Radtyallâhü ankümâyda.n; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), biz Abdulmattalib oğullarının küçük yaştaki oğlan çocuklarını merkeblerimiz üstünde Müz-delife'den (Minâ'ya) önceden gönderdi ve (yolcu ederken) mübarek el ayasıyla uyluklarımızı hafifçe dövmeye ve şöyle buyurmaya başladı:
Oğulcuklarım! Güneş doğuncaya kadar cemreye taş atmayınız. (Râvilerden) Süfyân bunda şu ilâvede bulunmuştur: Ve hiç kimseyi güneş doğuncaya kadar cemre'ye taş atar sanmıyorum." [208]

İzahı

Bu hadîsi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve Ta-hâvi de rivayet etmişlerdir. Hadîsin senedi munkati (kesik) dir. Çünkü râvi Hasan el-Ureni, İbn-i Abbâs (Radı-yallâhû anh) 'a yetişmemiştir. Lâkin Tirmizi, Tahâvî ve Ebû Dâvûd ile müellif imiz. (3026. noda) bunun benzerini başka senedlerle İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Bu senedler birbirini takviye ettikleri için îbn-i Hib-b â n hadîsin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.
Tirmizi de : Bu hadis hasen - sahihtir. İlim ehli bununla amel eder ve zayıf hacıları geceleyin M ü z d e 1 i fe ' den Minâ'ya önceden göndermekte sakınca görmemişlerdir. İlim ehlinin ekserisi güneş doğmadıkça bunların cemreye taş atamayacaklarına hükmederek bu hadîsi delil göstermişlerdir. Bâzı ilim adamları ise bunların taşlama işini de geceleyin yapmalarına ruhsat vermişlerdir. Uygulamanın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in hadisine göre yapılması esastır. Sevrî ve Şafiî' nin kavli de böyledir, der.
Hadîsin fıkıh yönü bölümünde tekrar bu konuya değinilecektir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım i
Uğaylimei Ağlime'nin tasgir ismidir. Ağlİme ise Ğülâm'ın çoğuludur
Gülâm,- oğlan çocuğu manasınadır. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) aile efradından, zayıf olan kadınları da çocuklarla beraber M ü z d e 1 i f e ' den M i n â ' ya erken göndermişti. Çünkü Buhâri ile Müslim ve diğer bâzı hadisçilerin rivayet ettikleri bir hadiste:
"Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ 'in Ümmü Seleme'yi bayram gecesi (Minâ'ya) gönderdiğini ve Ümmü Seleme'nin fecirden önce Cemre'ye taş attığını rivayet etmiştir." Şu halde burada Uğaylime sözcüğü ile çoluk çocuk, yâni zayıf kadınlar ile çocuklar mânâsı kasdedilmiştir.
Humurât: Humur'un çoğuludur. Humur da Himâr'ın çoğuludur, merkebler manasınadır.
Übeyniyye: Oğulcuklarım, demektir. Übeynî: Ebnâ kelimesinin tasgir ismidir. Ebnâ, ibin kelimesinin çoğuludur.
Süfyân ve Mis'ar isimli iki râvi, bu hadîsi Seleme bin Küheyl' den rivayet etmişlerdir.

Hadisin sonundaki ziyâde ve ilâve S ü f y â n ' in rivayetinde vardır ve Mis'ar'ın rivayetinde yoktur. Müellifimiz hadisin sonundaki ifâde ile bunu belirtmek istemiştir. S ü f y a n ' in ilâve ettiği cümle ifâde tarzına göre îbn-i Abbâs'a aittir. Bu takdirde îbn-i Abbâs'ın kasdettiği mânâ şu olur: Bayramın ilk günü güneş doğmadan cemre'ye kimsenin taş atar olduğunu sanmıyorum. Yâni atılmamalıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emri bu merkezdedir. Ancak âlimler bu emri mendubluk ve müstehablık için yorumlamışlardır. [209]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Zayıflar fecirden önce M ü z d e 1 i f e ' den M i n â ' ya dönebilirler.
2. A*kaba cemresine bayramın ilk günü taş atma zamanı güneşin doğmasıyla başlar. Ancak bu hüküm fazilet vakti mânâsına yorumlanmıştır. Çünkü bâzı âlimlere göre o gün fecirden itibaren cemreye taş atmak caizdir. Diğer bir gruba göre bayram gecesinin son yarısında cemreye taş atılabilir. Yâni fecirden önce de atılabilir.Hanefiler ile Mâlik ilk görüşte, Şafiî ile A h m e d ise son görüşteler.
Bu hususa 75. bâbta, yâni 3053 - 3054. hadisler bölümünde tekrar bilgi verilecektir.

3026) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Ben ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Müzdelife'den önceden gönderdiği aile ferdlerinin zayıflan içinde idim.*'[210]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Şafii ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zayıf olan aile ferdleri kadınlar ve çocuklar idi. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) da onların içinde bulunuyordu. Bilindiği gibi bu zât Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in amcası A b b â s' in oğludur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunlara geceleyin Müzdelife' den M i n â' ya gitme izni vermişti. T a h â v î' nin rivayetine göre A t â şöyle demiştir:
"İbn-i Abbâs bana haber vererek dedi ki t Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müzdelife gecesi (babam) Abbas'a dedi ki: Bizim zayıflarımıız ve kadınlarımızı götür. Sabah namazını MInâ'da kılsınlar ve halkın izdihamından önce Akaba cemresine taşlarım atsınlar. Râvî demiştir ki t Atâ yaşlanıp zayıf düştükten sonra böyle yapardı." [211]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükmü

Zayıflık mazereti bulunan kimselerin fecirden önce Müzdelife' den hareket edip M i n â' ya gitmeleri ve halkın izdihâmından önce sabah namazından sonra Akaba cemresine taşlarını atmaları caizdir. Bu hususta âlimlerin ittifakı mevcuttur.

3027) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Şevde bint-i Zem'a iri yapılı ağır canlı bir kadın idi. Halkın izdihamından önce Müzdelife'den (Minâ'ya) gitmek için Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'den izin istedi. Resûlullah da ona izin verdi." [212]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Bu hadis de bundan önceki hadisin hükmünü ifâde eder. [213]

63- Cemrelere Atılacak Çakıl Taşlarının Büyüklük Mikdârı Babı

3028) Süleyman bin Amr bin el-Ahvas'm anası (Ümmü Cündüb el-Es-diyye) (Radtyallâhü anhümyden; Şöyle demiştir:
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Kurban bayramı (nm ilk günü) Akaba cemresi yanında bir katıra binmiş halde gördüm. Bu arada şöyle buyurdu î

Ey insanlar! Cemreye taş atmak istediğiniz zaman fiske taşları mislini atınız. (Yâni iri taş atıp biribirinize zarar vermeyiniz)."

3029) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhütnâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akaba sabahı (yâni Akaba cemresine taş atılacak bayramın ilk günü sabahleyin) devesinin üstünde olduğu halde (bana hitaben) :
Benim için yerden çakıl taşları topla, buyurdu. Bunun üzerine ben O'nun için yedi aded çakıl taşı topladım. O taşlar, fiske taşları (kadar) di. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taşları avu-cunda oynatmaya (veya silkelemeye) ve: Ancak şunların emsalini atınız (yâni bundan irilerini atmayınız) buyurmaya başladı. Daha sonra şöyle buyurdu:
Ey insanlar! Dinde haddi aşmaktan - teşdîd'den sakınınız. Çünkü sizden öncekileri dinde aşırılık ve teşdid helak etti. [214]

İzahı

İlk hadisi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. İkinci hadisi Nesâl ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Cemre: Çakıl taşı manasınadır. Minâ'da taş atılan çukurlara da bu isim verilmiştir. Cemre ismi verilen çukurlar üç tanedir. Birincisi Mescidü'l-Hif'e en yakın olanıdır. Buna küçük cemre de denilir. Bu cemrenin yanında M e k k e' ye doğru gidildiğinde ikinci cemre'ye rastlanılır. Buna da ortanca cemre denilir. İki cemre arasmdaki mesafe 156 mt.dir. Yine ikinci cemre'den M e k -k e'ye doğru 117 mt. gidildiği zaman büyük cemre'ye rastlanılır. Bu cemre'ye Akaba cemresi de denilir. Akaba cemresinin ilerisi ise
M i n â sınırıdır. Anılan cemrelerin hepsi M i n â sınırlan içindedir.
Cemrelere taş atmanın meşrûiyetindeki hikmet konusunda Tekmil© yazan şöyle der:
Bunun hikmeti, âlemlerin Rabb'ına kulluk ve itaat etmenin ve dinî emirlere boyun eğmenin ilân edilmesi, işlenen hatâlardan dolayı pişmanlık duymanın isbâtı ve insanı günaha teşvik eden şeytana karşı duyulan öfkenin gösterilmesidir. Ayrıca Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) ile dedesi İbrahim (Aleyhisselâm)'a uymak ve izlerinde olmanın isbâtıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) anılan taşlamayı yapmış, ümmetine de bunu yap-malarını emretmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) '-dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«İbrahim (Aleyhisselâm) hac menâsikine geldiği zaman Akaba cemresi yanında şeytan ona görünmüş, bunun üzerine İbrahim onu yedi aded çakıl taşıyla taşlamış, nihayet şeytan yere batmış. Sonra ortana cemre yanında şeytan yine ona görünmüş ve O, şeytanı yedi çakıl taşıyla taşlamış, böylece şeytan yine yere batmıştır. Bir süre sonra küçük cemre yanında tekrar şeytan ona görünmüş ve O, şeytanı yine yedi çalol taşıyla taşlamış, nihayet şeytan yere yığılıp bat-mıştır.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : Siz ancak şeytanı taşlıyor ve ancak babanız (İbrâhim)ın yolunu izliyorsunuz, demiştir.» [215]

Hadîslerin Fıkıh Hükümleri

1. Bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atarken binici olmak müstehabtır. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir.-
a) Akaba cemresine gerek bayramın ilk günü ve gerekse bunu tâkib eden günlerde taş atarken binici olmak müstehabtır. Fakat diğer cemrelere yaya olarak taş atmak müstehabtır.
b) Mâlik ve Ş â f i i' ye göre binici olarak M i n â' ya ulaşan kimsenin bayramın ilk günü Akaba cemresine binici olarak taş atması müstehabtır. Yaya olarak M i n â' ya varan kimse ise yaya olarak taşlamayı yapar. Bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde ise bütün cemrelere yaya olarak taş atmak müstehabtır. Bayramın dördüncü günü ise binici olarak taşlama işini yapıp M e k k e' ye dönmek müstehabtır.
c) A h m e d ve ilim adamlannın ekserisine göre ise bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atarken binici olmak müstehabtır. Diğer günlerde bütün cemrelere yaya olarak taş atmak müstehabtır. Bu bâbtaki hadisler son görüşü teyid ederler.
2. Atılacak taşların fiske taşı gibi küçük olması uygundur. Taşların temiz olması ve Müzdelife' den getirilmesi müstehabtır. M i n a' dan toplanması da caizdir.
Şafiî: Kişi taşlan nereden alırsa olabilir. Ancak mescid'den toplamaktan hoşlanmam. Çünkü mescidin çakıl taşlan alınmamalıdır. Taşların tuvaletten toplatılmasını da mekruh görürüm.

Çünkü pistir. Cemrelerin yanından toplatılmasını da mekruh sayarım. Çünkü orada kalan taşlar kabul olunmamış taşlardır, demiştir. Hane-filer ile A h m e d de böyle demiştir.
Dârekutnî, Beyhaki, Tabarâni ve Hakim'in rivayet ettikleri bir hadiste; Ebû Said-i Hudrî (Radıyal-lâhü anh) şöyle demiştir:
"Biz: Yâ Resûlallah! Şu taşlar her yıl cemrelere atılmaktadır. Biz bunların eksildiğini sanıyoruz, dedik. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : Atılan taşlardan kabul olunanlar kaldırılır. Eğer böyle olmasaydı siz atılan taşlan dağlar gibi görecektiniz, buyurdu."
3. Akaba cemresine yedi çakıl taşı atmak vâcibtir. Diğer cemrelere de yedişer taş atmak vâcibtir. Cemrelere yedişer taş atmanın vâcibliği ve bunun terki hâlinde kurban kesmenin vâcibliği hususunda dört mezheb âlimleri ittifak halindedir. Ancak bâzı cemrelere, veya hepsine bâzı günlerde taş atmamak veya eksik atmak hâlinde gereken ceza hususunda ihtilâf vardır. Yeri olmadığı için bu ayrıntılara girmeyeceğim. Bu hususta ayrıntılı bilgi için fıkıh kitablarma baş vurmak gerekir.
Taş atmanın hükmü, zamanı ve cemrelere sırayla taş atmaya âit hüküm ile ilgili bilgi bu kitabın 75. babında geçen 3053 - 3054 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilecektir. [216]

64- Akaba Cemresine Nereden (Yâni Cemrenin Hangî Tarafında Durulup) Taş Atılır, Babı

3030) Abdurrahman bin Yezîd (Radtydlâkü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü anh), Akaba cemresinin yanına vardığı zaman derenin ortasına geçip yüzünü Kabe'ye çevirdi ve cemre'yi sağ kaşının hizasına aldıktan sonra yedi aded çakıl attı ve her çakılla beraber tekbîr alıyordu. (Taşlama işini bitirdikten) sonra şöyle dedi:
Kendisinden başka (hak? ilâh olmayan (Allah) a yemin ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen (Resülullah) çakılları şu (durduğum) yerden attı." [217]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z î de rivayet etmiş. Buharı, Müslim, Ebû Davûd ile A b m e d de bunun birer benzerini rivayet etmişlerdir, tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m yemin etmesi sebebi Buharı ve Müslim'in rivayetinde belirtilmiştir. Oralardaki rivayetlere göre râvi Abdurrahman bin Yezîd, îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'a:
Yâ Ebâ Abdirrahmân! Halk Akaba cemresine yukarısından taş atıyorlar, dedim (Yâni halbuki sen aşağısından attın). Bunun üzerine İbn-i Mes'ûd: Kendisinden başka (hak) ilâh olmayan (Allah)a yemin ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen (Resülullah) in dur* duğu yer şu (durup da taş attığım) yerdir, diye cevab verdi, demiştir.
Müellifimizin rivayeti ile T i r m i z î' nin rivayetine göre îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) Akaba cemresine taş atarken kıble'ye doğru durmuştur. Buhârî, Müslim ve Ebû Davud'un rivayetlerine göre ise İbn-i Mes'ûd, K a' * b e' yi soluna ve M i n â' yi sağ koluna almıştır.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre el-Hafız: Sıhhatli olan rivayet Buhârî' ninkidir. T i r m i z i' nin rivayeti şazdır. Senedinde e 1 - M e s' û d i (isimli) râvi bulunur. Bu râvî'nin hafızası son zamanlarında karıştı, der.
Müellifimizin rivayet ettiği senedde ayni râvi mevcuttur.
Hanefiler, Mâlik, Şâfiîler, Ahmed ve Cumhur Buhârî ile Müslim'in rivayetlerine göre hükmede-rek : Akaba cemresine taş atarken Ka'be-i Muazzama'yı sol kola, M i n â' yi sağ kola almak sünnet olanıdır, demişlerdir.
Anılan cemre'ye taş atarken, bir kavle göre kıbleye doğru durmak, diğer bir kavle göre kıble'ye sırt çevirmek sünnettir. Ancak bu iki görüş zayıf sayılmıştır.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm Bakara sûresini söz konusu etmesinin hikmeti ise hac ile ilgili hükümlerin çoğunun bu sûrede bulunmasıdır. [218]

Hadîsin Fıkıh Hükümleri

1. Akaba cemresine taş atarken derenin ortasında durmak müs-tehabtır. Şu anda dere durumu kalmamıştır. Cemrenin çevresi tesviye edilmiş vaziyettedir. Derenin cemrenin güney doğusunda olduğu kanaati bu hadisten sezilebilir. Anılan derenin cemrenin hem güney, hem de doğu tarafında bulunmuş olması ihtimâli de vardır. Çünkü taş atarken K a ' b e ' yi sola ve M i n â ' yi sağa almak müstehabtır, diyenler derenin ortasından taş atmanın müstehablığını da söylerler.

Şu halde dere cemrenin güney tarafına kadar uzanırdı.
Derenin ortasında durup taşlamanın müstehablığına hükmeden âlimler: Salim bin Abdillah, Sevrî, Şafii, A h -m e d ve I s h â k" tır. Bunlara göre taşları cemrenin yukarısından atmak mekruhtur. T i r m i z î : İlim ehlinin uygulaması böyledir. Derenin ortasından taş atmanın mümkün olmaması hâlinde nereden mümkünse oradan atmaya bâzı âlimler ruhsat vermişlerdir, der. Hanefiler ile îbn-i Battâl'a göre nereden mümkünse oradan atmakta bir kerahet yoktur.
2. Akaba cemresine yedi adet çakıl atmak vâcibtir. Bayramın birinci gününü takip eden günlerde gerek Akaba cemresine ve gerekse diğer cemrelere de yedişer aded taş atmak vâcibtir. Hanefî, Şafiî ve Mâliki mezhebleri ile Cumhur'un görüşü budur. A h m e d' den de böyle bir rivayet vardır. Fakat meşhur kavline göre taş sayısının yediden az olmaması evlâdır. Bir iki taş eksik ol-sa bile bir sakmca yoktur.
3. Taşlan birer birer atmak vâcibtir. Bu hüküm hadîsin: "Her çakılla beraber tekbir alıyordu" mealindeki cümleden çıkar. Şu halde bir kimse yedi taşı bir defada atarsa bunların hepsi bir taş yerine geçer. Mâlik, Şafii, Ahmed ve el-Muhît'ın yazarının beyânına göre Ebû Hanîfe böyle hükmetmişlerdir. Hanefî fıkıh kitablanndan et-Tavdîh yazarının anlattığına göre ise bu, yedi taş yerine geçer. Ata da böyle hükmetmiştir. Fakat böyle bir şey Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet edilmemiştir. O, her taşı ayrı ayrı atmış ve : Hac ile umre menâsikini benden alınız, buyurmuştur.
4. Her taşı atarken tekbîr almak müstehabtır. Âlimler bu hususta ittifak halindedir. Tekbir şöyle alınır:
"Allah'ın adıyla (taşlarımı atıyorum). Allah her şeyden büyüktür. Şeytan'ı ve hizbini kahrediyo-rum, tahkir ediyorum." Tekbir alırken "Aliahun! Benim haccunı makbul, çalışmamı hayırlı ve günahımı bağışlanmış eyle" mealindeki duayı eklemek de müstehabtır.
E 1 - H â f ı z : Şeytan'ı taşlarken tekbir almayan kimseye herhangi bir cezanın söz konusu olmadığı yolunda âlimler ittifak halindedir. Ancak Sevrî: Tekbir almayan kimse sadaka verir ve bunu kurban ile onarmak bana daha sevimlidir, demiştir, der.

3031) Süleyman bin Amr bin el-Ahvas'ın anası (Üirimü Cündüb el-Ez-diyye) (Radtyallâhü anküntyden; Şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Kurban bayramı günü Akaba cemresi yanında derenin ortasında yer alırken gördüm. (Oradan) cemreye yedi aded taş attı. Her taşla beraber tekbîr alıyordu. Taşları attıktan sonra oradan ayrıldı.
Ümmü Cündüb'ün bu merfû hadîsinin mislini Abdurrahim bin Süleyman da Yezîd bin Ebî Ziyâd'dan muttasıl bir senedle rivayet etmiştir." [219]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hadîsin ihtiva ettiği fıkıh hükümleri bundan önceki hadisin hükümleridir. Gerekli bilgi için oraya bakılabilir.
Müellifimizin Şeyhi Ebû Be kir bin Fbi Şeybe bu hadîsi hem Alî bin Müshir* den hem de.A bdurrahîm bin Süleyman' dan rivayet etmiştir. Bunlar ise Y e z i d bin Ebi Ziyâd" dan rivayette bulunmuşlardır. Süleyman bin Amr bin el-Ahvâs'ın annesi Ü m m ü C ü n d ü b' tür. Şu halde hadîsin ilk râvîsi ayni hanımdır. [220]

65- Hacı, Akaba Cemresine Taş Attığı Zaman Onun Yanında Durmaz Babı

3032) (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâyâm rivayet edildiğine göre:
Kendisi Akaba cemresine taş atmış ve (bundan sonra) onun yanında durmamıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in de böyle yaptığım anlatmıştır."
Bir Hâl Terceznesl
Süleyman bin Amr bin el-Ahvas'm anası Ümmü Cündüb (R.A.) sahâbilerden olup Peygamber (S.A.V.)'den rivayette bulunmuştur. Kavisi oğlu Süleyman, Ab-duliah bin Şeddâd ve Ebû Yezid Mevlâ Abdillah bin el-Hâris'tir. Ebû Davûd ile Ibn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 497 ve Tekmile • C 2 Sah. 118)

3033) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Akaba cemresine taş attığı zaman, geçiyor ve (orada) durmuyordu."

Not: ZevâitTde şöyle denilmiştir; Bunun senedinde Süveyd bin Sald bulunur. Bu râvi hakkında ihtilâf vardır. [221]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. Diğer hadîs Zevâid nevindendir.
Bu hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Akaba cemresine taş attıktan sonra orada durmadığına delâlet ederler. Bu hükme delâlet eden başka hadîsler de vardır. Buharı, Ahmed ve B e y h a k İ' nin rivayetlerine göre î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir .-
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mescid(-i Hîf)ın yakınındaki Cemre-i Ula (yâni ilk cemre) ye taş attığı zaman oraya yedi aded çakıl atardı, her taşla beraber tekbir alırdı, sonra sol tarafa çekilip derenin ortasında kıbleye doğru durarak ellerini kaldırıp dua ederdi, duraklamayı da uzatırdı. Sonra (gidip) İkinci cemre*ye yedi aded çakıl atar ve her taşın beraberinde tekbîr alırdı. Sonra sol tarafa çekilip derenin ortasında dururdu ve kıble'ye dönerek ellerini açar (duâ eder) di. Sonra oradan ayrılarak Akaba'nın yanındaki cem-re'ye varırdı. Oraya da yedi aded çakıl atar ve her çakılla beraber tekbîr alırdı. (Taş atma işi bittikten) sonra ayrılırdı, (orada) dur-mazdı."
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile mealini yukarıya aldığım hadisten çıkarılan hüküm şudur:
Akaba cemresine taş attıktan sonra orada duâ ve zikir için durmak meşru değildir. Bâzıları yer darlığını ve o günkü taşlama işinin bittiğini buna neden göstermişlerdir. Tekmile yazarı böyle diyenlerdendir. Bence en uygun neden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e uymak olmalıdır. Diğer iki cemre'ye taş attıktan sonra oralarda durup duâ ve zikir etmek meşrudur. Dört mezheb imamları ve cumhur sözü edilen iki cemre'ye taş attıktan sonra orada durup duâ ve zikir etmenin sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. [222]

66- Cemrelere Binici Olarak Taş Atmak Babı

3034) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üstünde (olduğu halde) Akaba cemresine taşlan attı."

3035) Kudâme bin Abdillah el-Âmirî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Kurban bayramı günü kırmızı ve beyaza çalan sarı renkli bir devesi üstünde (olduğu halde) Akaba cemresine taş atarken gördüm. (Orada hacılar arasında) ne dövmek, ne kovmak ne de yoldan çekil, yoldan çekil (sözü) vardı." [223]

İzahı

Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Kudâme (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizi, Nesâi, Şafii ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Ancak T i r m i z î' nin rivayetinde "Cimar = Cemreler" tâbiri kullanılmıştır. Oradaki rivayetin zahirine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) üç cemre'ye de binici olarak çakılları atmıştır. Gerek bu bâbtaki hadîsler, gerekse 3028 ve 3029 nolu hadisler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yalnız Akaba cemresine taş atarken binici olduğuna delâlet ederler. Bu itibarla bâzı âlimler T i r m i z î' nin rivayetini de diğer rivayetlere uygun olarak yorumlamışlar ve "Cimar" sözcüğü ile Akaba cemresi kasdedilmiştir, derler. Tekmile yazarı da Beyhaki' nin rivayet ettiği ve Tirmizi' nin rivayetine benzeyen Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) 'in hadîsini böyle yorumlamıştır. Bu nedenle âlimlerin ekserisi Kurban bayramının ilk günü Akaba cemresine taş atarken binici olmanın daha efdal olduğunu, fakat bunu tâkib eden günlerde gerek anılan cemre'ye gerekse diğer cemrelere taş atarken yaya olmanın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerini Tekmile yazarı özetle şöyle anlatır:
1. Ahmed ve ilim ehlinin ekserisine göre bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atmaya binici olarak ve müteakib günlerde cemrelere taş atmaya giderken yaya olarak gitmek daha fazîlet-üdir.
2. Hanefiler'e göre Akaba cemresine taş atmaya gidilen her gün binici olarak ve diğer

cemrelere yaya olarak gitmek efdal-dır.
3. Mâlik ve Şafii'ye göre hüküm şöyledir: M i n â' ya binici olarak giden bir kimsenin bayramın ilk günü Akaba cemresine binici olarak taş atması daha faziletlidir. M i n â' ya yaya giden de bu cemreye yaya olarak taş atmalıdır. Bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde ise bütün cemrelere yaya olarak taş atmak daha faziletlidir. Bayramın dördüncü günü binici olarak cemrelere taşlan atıp M i n â ' dan ayrılmak efdaldır.
Kudâme (Radıyallâhü anh)'m hadîsi taşlama esnasında hacıların sükûnet içinde görev yaptıklarını, kimseye eziyet edilmediğini beyan eder. Bugün hacca gidenlerin malûmu olduğu üzere gerek taşlamaya gidilirken, gerek taşlama esnasında ve gerekse oradan dönülürken bir çok kimseye eziyet edenlerin eksik olmadığı, hattâ bazan hayâtın tehlikeye girildiği söylenebilir. [224]

67- Bir Özürden Dolayı Cemrelere Taş Atmayı Erteleme Babı

3036) Ebü'I-Beddâh bin Âsım'ın babası (Âsim bin Adî) (Radtyallâhü anhütnây<\an rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), çobanlar için bir gün (cemrelere çakıl) atmalarına ve diğer bir gün (çakıl atmayı) terket-melerine ruhsat vermiştir.'^

3037) Ebü'I-Beddâh bin Âsım'ın babası (Âsim bin Adî) (Radıyallâhü mâydan; Şöyle demiştir:
Bir Hâl Tercemesi
Kudâme bin AbdiIIah bin Ammâr el-Kilâbl el-Amirl (R.A.) sahâbldir. Hâvisi kardeşi oğlu Humeyd bin Kilâb'dır. Tirmizî, Nesal ve îbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa : 315)
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deve çobanları için geceleri Minâ'da geçirme (işini bırakma) k. Kurban bayramı (nın ilk) günü Akaba cemresine taş atıp bundan sonraki iki günlük taşlama işini birleştirerek anılan iki günden birisinde (Mâlik demiş ki: Anılan iki günün birincisinde dediğin sanırım) yapmalarına ruhsat verdi. Çobanlar bayramın dördüncü günü de (gelip başkaları gibi) taş atma işini tamamlarlar. [225]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise diğer sünen sâhibleri. Mâlik, Ahmed, Beyhaki, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir.
Cemrelere bir gün taş atıp diğer bir gün atmamak için çobanlara izin verildiğine dâir ilk hadis ile kasdedilen mânâ hususunda Tekmile yazarı şöyle der:
"Yâni çobanların bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atıp develerinin başına gitmelerine, geceyi M i n â' da değil, develeri yanında geçirmelerine, bayramın ikinci günü taşlama işini terketme-lerine, yâni o günü ve takip eden geceyi develeri yanında geçirmelerine ve bayramın üçüncü günü M i n â' ya gelip iki günlük taş-İarı atmalarına Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından izin verilmiştir. Bu yorum Ahmed'in rivayetinden alınmadır. Çünkü onun rivayet ettiği metinde bu yoruma delâlet eden ifâde vardır.
İkinci hadîste de çobanların bayramın ikinci ve üçüncü günlerine âit taşlama işini birleştirmelerine, bu iki günlük taşları bayramın ikinci veya üçüncü günü atmalarına izin verildiğine delâlet eder. Râvilerden Mâlik bin Ene s, anılan iki günlük taşın ilk günde, yâni bayramın ikinci gününde atılmasına izin verildiği yolunda rivayet yapıldığını zannettiğini söylemiştir. [226]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1. Teşrik gecelerini, yâni bayramın birinci gününü ikinci gününe bağlayan geceyi ve bunu tâkib eden bayram gecelerini M i n â' nın dışında geçirmek çobanlar için caizdir. Şakacılar, yâni hacılara su çekenler de çobanlar gibidir. Hastalık ve malın zayi olması tehlikesi gibi mazereti bulunan bir kimse çobanlar gibi geceleri M i n â dışında geçirebilir mi? Bu hususta ihtilâf vardır. Şöyle ki:
a) Hanefiler ile Ahmed'e göre bunlar da çobanların hükmüne tâbidir. Yâni geceleri M i n â' da geçirdiği takdirde malının çalınması veya zayi olması tehlikesini duyan veya hasta olan bir

hacı özürlü sayılır. Geceyi M i n â' nın dışında geçirdiği takdirde bir şey lâzım gelmez.
b) M â I i k ' e göre durumlan yukarda anlatılan özürlüler çobanlar gibi sayılamaz. Onlar geceleri M i n â' nın dışında geçiremezler. Ş â f i i 1 e r' in meşhur kavli de böyledir. El-Hâfız'ın naklen beyânına göre Ş a f i i 1 e r, malının zayi olmasından korkan kimse ile bir hastaya bakmakla yükümlü kimseyi şakacılar gibi özürlü saymışlardır. Tekmile yazan; El-Hâfız'ın naklettiği hükmün Şafii' nin ikinci bir görüşü olabilir, demiştir.
2. Çobanlar iki günlük çakılları bir günde atabilirler. Bu da şöyle olabilir:
Hanefîler, Şafiî ve Mâlik'e göre çobanlar bayramın ilk günü Akaba cemresine çakılları atarlar. Sonra bayramın üçüncü günü gelip hem o günün hem de bir önceki günün taşlarını atıp giderler. Bu görüş, A h m e d' den de rivayet olunmuştur.
Bir kavle göre çobanlar bayramın ikinci ve üçüncü günlerine âit taşlan dilerse bayramın ikinci günü atabilir. Bunlan bayramın üçüncü günü atması da caizdir. Artık kendileri nasıl isterlerse olabilir.
Bir Hâl Tercemesi
Asım bin Adi bin el-Ced bin Aclân el-Kudâi (R.A.) Uhud savaşına ve bundan sonraki harblere katılan sahâbilerdendir. Bedir savaşına katılmak için de yola çıkmıştı. Fakat geçirdiği bir kaza neticesinde Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onu Ravhâ'dan geri göndererek Kubâ ve el-Âliye halkı başına halîfe tâyin buyurdu. Çünkü o sıralarda bu iki kabile'den Efendimize olumsuz bir haber intikal etmişti. Yukarda anılan durum nedeniyle b,u zât Bedir ehlinden sayılmış ve ona ganimetten pay verilmiştir. Kendisi Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Râvlleri ise Seni bin Sa'd, ŞaT>İ ve oğlu Ebül-Beddâh'tır. Hicretin 40. yılı vefat ettiği söylenmiştir. Sünen sahibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile : C. 2, S. 131) [227]

68- Çocuklar Yerine Taş Atmak Babı

3038) Câbir (JRadtyaüâkü an//>'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) İle beraber haccettik. Beraberimizde kadınlar ve çocuklar da vardı. Biz çocuklar yerine telbiye ettik (Yâni hacca niyet edip Lebbeyk duasını okuduk) ve onlar yerine cemrelere taşlar attık." [228]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed ve lbn-i Ebi Şeybe de rivayet etmişlerdir. Hadîs mümeyyiz olmayan, yâni 6-7 yaşlarından küçük olan çocuklar yerine telbiye etmenin ve onlar yerine cemrelere taş atmanın meşruluğuna delâlet eder.
Küçük yaştaki çocukların hacetmeleri ile ilgili hükümler 2910. hadisin izahı bölümünde verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur. [229]

69- Hacının Lebbeyke Duasını Okumayı Keseceği Zamanın (Beyânı) Babı

3039) İbn-i Abbâs (RadıyaUâhü anhünıâ/dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bayramın ilk günü) Akaba cemresine çakılları atıncaya kadar Lebbeyke duasını okumaya devam etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahihtir ve râvî Eyyûb, Sah-tiyânî olan Eyyûb'tur.

3040) el-Fadl bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben (Veda haccmda Müzdelife'den Minâ'ya kadar) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) -in ridfi (yâni terkiyesine binmiş durumda) idim. Akaba cemresine çakıl atıncaya kadar O'nun Lebbeyke duasını okumaya devam ettiğini hep işitiyordum. Akaba cemresine çakıl atınca Lebbeyke duasını okumayı kesti." [230]

İzahı

İlk hadis Zevâid nevindendir. ikinci hadisi NesâÎ ve Şafii de rivayet etmiştir. Kütüb-i Sitte'nin diğerleri, Tahâvi ve Bey-haki de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Gerek bu hadîslerde ve gerekse benzeri hadîslerde geçen "Akaba cemresine çakıl atıncaya kadar" mealindeki cümle iki şekilde yorumlanmıştır. Bu yorumlar şunlardır: "Akaba cemresine

çakıl atmaya başlayıncaya kadar" veya "Akaba cemresine çakıl atma işini bitirinceye kadar."
B e y h a k i : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in her çakılla beraber tekbîr alması, O'nun Lebbeyke duasını ilk çakılı atacağı zamandan itibaren kestiğine delâlet eder, demiştir.
Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince:
1. Hanef iler, bir rivayete göre Şafiî ve Cumhur: Hacı bayramın ilk günü Akaba cemresine ilk taş atacağı zamandan itibaren Lebbeyke duasını keser, demişlerdir. Çünkü B e y h a k i' - nin bir rivayetinde İbn-i Mes'ûd, Resûî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Akaba cemresine ilk taş atmakla Lebbeyke duasını kestiğine şâhid olduğunu söylemiştir.
2. Sahâbîlerin bâzısı ile Şafiî, Ahmed ve îshâk'a göre hacı bayramın ilk günü Akaba cemresine taş atma işini bitirince Lebbeyke duasını okumayı keser. Bu grub, bu bâbtaki hadisleri ve benzeri hadîsleri böyle yorumlamışlardır.
3. Mâlik, Saîd bin el-Müseyyeb, Evzâî ve el-Leys bin Sa'd'a göre hacı Arefe günü öğle zamanına kadar Lebbeyke duasına devam eder ve bu vakitten itibaren keser. İbn-i Ömer, Ali, Âişe ve Medîne-i Münevve-r e fıkıhçıların Cumhuru da bu görüştedir.
4\ Hasan-i Basrî'ye göre ise hacı Arefe günü sabah namazını kıldıktan sonra Lebbeyke duasını okumayı keser.
Tekmile yazan yukardaki görüşleri ve kısmen delillerini anlattıktan sonra : Kuvvetli görüş, Hanefiler'in ve onlarla beraber olanlannkidir, der. [231]

70- (Hacı) Adama, Akaba Cemresine (Bayramın Îlk Günü) Çakılları Atınca (Ve Saç Traşı Olduktan Sonra) Helâl Olan Şeyler Babı

3041) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhüniâ)\\an; Şöyle demiştir:
Siz (bayramın ilk günü) Akaba cemresine çakılları attığınız (ve bundan sonra saç traşı olduğunuz) zaman (ihrâmlı için haram olan) her şey size helâl olur. (Helâliniz olan) kadınlar müstesna.
Bunun üzerine bir adam İbn-i Abbâs'a: Ve güzel koku (da müstesna değil mi)? dedi. İbn-i Abbâs bu soru üzerine:
Ama ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) başım (anılan taşlama ve tıraştan sonra) misk ile iyice kokulattığını kesinlikle gördüm. Bu, güzel koku sürünmek mi, değil mi? dedi."

3042) Âişe (Radtyatlâkü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Ben (Veda haccında) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama girmek istediği zaman, ihrâmlanması için ve ihramdan çıktığı zaman ihramdan çıktığı nedeniyle (ve henüz ziyaret tavafı etmemiş iken) kokuladım." [232]

İzahı

I b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadisini N e s â i ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde ve Mâlik, Ahmed ve B e y h a k İ tarafından rivayet edilmiştir. Müellifimizin 2926. hadîsi de bunun bir benzeridir. [233]

Hadislerin Fıkıh Yönü

1. Hacı bayramın ilk günü Akaba cemresine çakılları atıp bundan sonra vâcib olan kurbanını kesip saç tıraşı olunca, karısıyla sevişmesi dışında kalan ve ihrama girmesiyle kendisine yasak olan şeyler artık helâl olur. Meselâ, dikişli elbise giyebilir, tırnaklarını kesebilir. Etek tıraşı olabilir, güzel koku sürünebilir. Hacı ziyaret tavafı bundan sonraya bırakabilir. Ziyaret tavafından sonra ve önce etmemiş ise sa'y'den sonra ise hacmin karısıyla sevişmesi ve cinsel ilişkide bulunması da helâl olur.
Hanefîler, Şafiî, Tâvûs, Nahai ve sahih kavline göre Ahmed bu hadîslere göre hükmetmişlerdir.
Mâlik ise: Akaba cemresine taş atıldıktan ve kurban kesip saç tıraşı olduktan sonra kadına yaklaşmak, güzel koku sürünmek ve av avlanmak dışında kalan yasaklar kalkar. Fakat anılan üç şey yine yasaktır. Ziyaret tavafından ve sa'y'den sonra helâl olur, demiştir.
Hacının ihrâmlanmak istediği zaman güzel koku sürünmesi ile ilgili, hususlar 2926. hadisin izahı

bölümünde açıklandığı için bunu tekrarlamaya gerek görmüyorum. [234]

71- (Hac Ve Umre'de) Saç Tıraşı Babı

Bilindiği gibi hac ve umre'nin menâsikinden birisi de saçları tıraş etmektir. Saçları ustura ve benzeri bir şeyle tıraş etmeye "Halk" denilir. Makas ve benzeri bir şeyle kısaltmaya da "Taksir" denilir.
Saçım tıraş eden kimseye "Muhalhk", saçım kısaltana da "Mu-kassır" denilir. Erkek hacılar için en faziletli olanı tıraş olmaktır. Kadın hacılar ise saç uçlarından bir mikdar keserler, onlar için tıraş olmak yoktur.
Saçları tıraş etmek veya kısaltmak Hanefî, Mâlikî ve H a n b e 1 i mezheblerine göre haccın vâciblerindendir. Şafiî mezhebine göre ise haccın rükünlerindendir. Umre de hac gibidir. Geniş izah için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır. Bu bâbta rivayet olunan hadîsler hac veya umre'ye niyetlenen erkeklerin saçlarını, zamanı gelince tıraş etmelerinin daha faziletli olduğuna delâlet ederler. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçlarım tıraş eden erkeklere defalarca duâ etmiş, sahâbîlerin ricası üzerine saçını kısaltan erkeklere de bir defa duâ buyurmuştur. Hacılar bayramın ilk günü Akaba cemresine taş attıktan sonra kurban kesmeleri vâcib ise kurbanlarını da kestikten sonra saçlarını tıraş eder veya kısaltırlar. Vâcib olan kurbam kesmeden saç tıraşı veya kısaltılması Hanefi mezhebine göre suçtur. Şafii mezhebine göre ise bir sakınca olmamakla beraber en uygunu ve ihtiyata muvafık olanı önce kurban kesmek ve bundan sonra tıraş olmaktır. Bu konu 74. bâbta tekrar ele alınıp gerekli bilgi verilecektir.

3043) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) ;
AHahun! Saçını tıraş eden erkeklere mağfiret eyle, diye duâ buyurdu, Sahâbîler:
Yâ Resûlallah! Saçını kısaltan erkeklere de (Allah'ın mağfiretini dile), diye ricada bulundular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) ;
Allahım! Saçını tıraş edenlere mağfiret eyle, diye duâ etti. Bu duayı üç defa tekrar eyledi. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
Yâ Resûlallah! Saçını kısaltan erkeklere de (mağfiret dile) diye (tekrar) ricada bulundular. Resûlullah (bu kere ettiği duada) :
Saçını kısaltan erkeklere de (mağfiret eyle) diye duâ etti.'*
3044) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) :
Allah, saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin, diye duâ etti. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
Yâ Resûlallah! Saçını kısaltanlara da (Allah'ın rahmetini dile), dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) :
Allah saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin, diye duâ etti. Sa-hâbiler (Radıyallâhü anhüm) :
Saçlarını kısaltanlara da (Allah'ın rahmetini dile) Yâ Resûlallah, dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
Allah saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin, buyurdu. Sahâbi-
Ier (Radıyallâhü anhüm) (yine) :
Saçlarını kısaltanlara da (Allah'ın rahmetini dile), yâ Resûlallah, diye ricada bulundular. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
(dördüncü defasında) :
Saçlarını kısaltanlara da (Allah rahmet eylesin), buyurdu."

3045) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü onkümâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Yâ Resûlallah! Niçin saçlarını tıraş edenlere üç defa ve saçlarını kısaltanlara bir defa dua etmekle saçlarını tıraş edenlere müzahir oldun, destek oldun, diye (hikmeti) soruldu. ResûM Ekrem (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
Saçlarını tıraş edenler (saç tıraşı hususunda Resûlullah'a uymanın daha iyi olduğu konusunda) şüphe edercesine katiyyen davran-madılar, buyurdu." [235]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhâri ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs Nesâi hâriç Kütüb-i

Sitte sahihleri, Mâlik ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsine dâir Zevâid notu bulunmamakla beraber Kutub-i Sitte'nin kalanlarında rastlayamadım. Tuhfe ve Tekmile yazarları bunun İbn-i M â c e h tarafından rivayet edildiğini beyanla yetinmektedir. Bu itibarla bunun Zevâid nevinden olması muhtemeldir.
Müellifimizin bu hadislerine göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selam). saçlarını tıraş edenlere üç kez duâ etmiş ve dördüncü defasında saçlarını kısaltanlara da duâ eylemiştir. Fakat son hadisin zahirine göre saçlarını tıraş edenlere üç defa, saçlarım kısaltanlara da bir defa duâ etmiştir. Bâzı rivayetlere göre ise Resül-i Ekrem (Aleyhi s-salatu ve's-selâm) saçlarını tıraş edenlere iki defa duâ etmiş ve uçuncu defada bunlarla beraber saçlarını kısaltanlara da duâ etmiştir. Rivayetler arasında görülen zahirî ihtilâfın giderilmesi noktasında Tekmile yazan: Olayın müteaddid olması ihtimâli vardır demektedir.
Hadiste anılan duâ olayı Hudeybiye umresi esnasında ve Veda haccı sırasında vuku bulmuştur. Tekmile yazarının beyânında belirtildiği gibi anılan duanın mezkûr iki seferde buyurulduğu,rivayet olunan hadislerden anlaşılmaktadır. Ancak bu duanın edilme sebebi değişiktir. Tekmile yazan bu sebebleri şöyle açıklamaktadır:
Hudeybiye umresinde sahâbîlerin bir kısmı Mekke müşriklerinin engellemesine rağmen kendilerini bu mukaddes beldeye girmeye güçlü gördükleri için M e k k e ' ye girmeden geri dönmeleri yolunda yapılan andlaşma onlan çok üzmüştü. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Mekke müşrikleri arasında Hudeybiye'de yapılan andlaşmaya göre müslümanlar o yıl M e k k e * ye girmeden Medine-i Münevver e ' ye dönecekler ve ancak ertesi yıl M e k k e ' ye umre ibâdeti için girebileceklerdi. İşte akdedilen bu karar gereğince Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Hudeybiye'de kurbanını kesip, mübarek saçlarını tıraş etmek suretiyle umre ihramından çıktı ve sahâbilerin de ayni şeyi yapmalarını istedi. Sahâbilerin bir kısmı üzüntülerinden dolayı ilk anlarda ihramdan çıkmak istememişlerdi. Bunun üzerine önce Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm) anlattığım şekilde ihramdan çıktı. Sahâbiler de O'na bakarak ihramdan çıkmak üzere tıraş oldular. Artık bâzılan saçlannı tamamen tıraş ettiler. Bir kısmı da kısalttılar. Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm), saçlarının tamâmını tıraş ettiği için, O'na uymak niyetiyle saçını tamamen tıraş eden sahâbiler, saçlannı kısaltanlara nazaran daha hızlı ve tam biçimde O'na uymuş sayıldılar. İşte sahâbilerin bir kısmının ihramdan çıkmak hususunda duraklaması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) *ın anılan duasını buyurmasına vesile olmuştur.
Veda haccında bu duanın tekrarlanması sebebine gelince, İbn-i Esir, en-Nihâye'de şöyle der: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Veda haccına gidenlerin çoğunun beraberinde kurbanlık yoktu. M e k k e ' ye kurbanlık götürmek durumunda olmayanların haclarını umre'ye çevirmeleri ve umre menâsikini bitirip saçlarını tıraş ederek ihramdan çıkmaları yolunda Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından emir verilince ve bu emirden dışan çıkmak da mümkün olmayınca bu durumda olanlann ekserisi saçlarını kısalttılar. Bu, saç tıraşından onlara daha hafif geldi. Bir kısmı da saçlarını tıraş ettiler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçlarını tıraş edenlerin hareketini, diğerlerinkine tercih ederek anılan duayı buyurdu. [236]

Hadîslerin Fıkıh Yönü

1. Rahmet dilemek ölülere mahsus değildir. Diriler için de rahmet duasında bulunmak meşrudur.
2. İhramdan çıkmak için saçları kısaltmak, saçları tıraş etmek yerine geçer. Âlimler bu hususta ittifak halindedir.
3. Saçları tamamen tıraş etmek, kısaltmaktan efdaldır.Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçlarını tıraş edenlere defalarca duâ etmiştir.
4. Saçları tıraş etmek veya kısaltmak hac ve umre'nin menâsi-kinden (ibâdetinden) dir. Hanefiler, Mâlik ve zahir olan A h m e d' in görüşüne göre saçları tıraş etmek veya kısaltmak vâ-cibdir. Terkedilmesi hâlinde kurban kesmekle onarılır. Şafii-I e r' in en sahih görüşlerine göre ise rüköndür. Yapılmaması hâlinde hac bozulmuş olur. Bu eksiğin kurban kesmekle giderilmesi mümkün değildir. [237]

72- Başını Telbid Eden (Yanî Saçını Zamk Gibi Bir Madde İle Toplayıp Birleştiren) İhrâmlı Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3046) Peygamber (Saltallakü Aleyhi ve Seilemyin zevcesi Hafsa (Ra-(İtyallâhü ankây<\an\

Şöyle demiştir:
Ben: Ya Resûlallah! İnsanlara ne oluyor ki, sen umre'nin ihramından çıkmadığın halde onlar (bir umre ile) ihramdan çıktılar? diye sordum. O;
Ben başımı telbid ettim (yâni saçımı bir nevî zamk ile toplayıp birleştirdim) ve kurbanlığımı taklid ettim (yâni boynuna kurbanlık nişanını taktım). Artık kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkamam, buyurdu." [238]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları, Mâlik, Şafii ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs. Veda haca esnasında buyurulmuştur. En sıhhatli kavle göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı Kıran îfa etmiştir. Bu nedenle Hafsa' nın : Sen umre'nin ihramından çıkmadığın halde..." sözü "Hac ile birleştirdiğin umre'nin ihramından çıkmadığın halde..." şeklinde yorumlanmıştır.
Hafsa' nın: "İnsanlar (bir umre ile) ihramdan çıktılar" sözü de "İnsanlar, haclarını umre'ye çevirmek suretiyle ihramdan çıktılar" biçiminde yorumlanmıştır.
Telbîd: Saçları zamk gibi yapıştırıcı bir madde ile toplayıp birleştirmektir. Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Hâkim" in t b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettikleri bir hadiste I b n - i Ömer, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek başını Asel denilen bir çeşit zamk ile telbîd etmişti. Asel, Urfut dikenli bir nevî ağacın zamkıdır. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî, ihrama gireceği zaman saçını bu zamkla toplayıp birleştirmiştir ki, ihrâmlı iken saçı dökülmesin, dağılmasın ve uzun süre ihramda durması yüzünden bitlenmesin. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in başını telbid etmesi O'nun uzun süre ihramda kalmak niyetinde olduğuna delâlet eder.
Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî, beraberinde bulunan sahâbîlerden kurbanlığı yanında olmayanların M e k k e' ye vardıklarında bir umre menâsikini îfa edip saçlarını tıraş etmelerini ve ihramdan çıkmalarını; yanında kurbanlığı bulunanların ise bayrama kadar ihramda kalmalarını emretmişti. Bu konu daha önce etraflıca izah edildiği için tekrarlamaya gerek görmüyor, sadece bir hatırlatma ile yetiniyorum. Şu halde bu hadîste H a f -s a ' nın işaret ettiği hacılar, beraberinde kurbanlıkları bulunmayan ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in emriyle bir umre edâ etmek suretiyle ihramdan çıkan sahâbîlerdir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ise* beraberinde kurbanlığı bulunduğu için Hacc-ı Kırân'ı îfa etmişti ve bu nedenle bir umre ile ihramdan çıkmamıştı. Bayrama kadar ihramda kalmıştı. [239]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. îhrâma girmek isteyen kimsenin saçlarını zamk gibi yapıştırıcı bir madde ile toplayıp birleştirmesi müstehabtır. Şafii, onun arkadaşları ve A h m e d böyle hükmetmişlerdir. Hane-filer ile M â 1 i k i 1 e r de : Saça sürülen madde az mikdarda olup başı örtecek durumda olmazsa müstehabtır. Fakat saça sürülen madde, başın dörtte birini veya daha fazlasını örtecek durumda olursa, sürülmesi haramdır ve sürülüp de bir gün veya daha fazla bir zaman kalırsa ceza kurbanı kesmek gerekir. Ama tam bir gün dolmadan giderilirse, fıtır sadakası gibi bir sadaka ödemek gerekir, demişlerdir.

Yukardaki hüküm, erkeklere aittir. Çünkü bilindiği gibi kadınlar ihramda iken başlarını örterler. [240]

Saçlarını Anılan Şekilde Birleştiren Kişi İhramdan Çıkacağı Zaman Saçını Kısaltması Yeter Mi, Yoksa Tıraş Etmesi Mi Gerekir ?

Bu hususta ihtilaf vardır. Şöyle ki:
aî Hanefiler ve cedid (yeni) kavlinde Şafii: Böyle bir adamın saçını kısaltması kâfidir, tıraş olması mecburiyeti yoktur, demişlerdir. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den sabit olan hareket saçın tıraş edilmesidir.
b) Mâlik, kadim (eski) kavlinde Şafii, Sevri, Ah-m e d ve İshâk: Böyle adamın saçını tıraş etmesi vâcibtir, kısaltmak yetmez, demişlerdir.
2. Kurbanlık olarak M e k k e' ye götürülen hayvanın boynuna kurbanlık nişanını takmak sünnettir.

3. Mekke'ye kurbanlık sevkeden ihrâmh kimse, haccım tamamlamadıkça ve bayram günü kurbanlığını kesmedikçe bir umre ile ihramdan çıkamaz. Ebû Hanife ile Ahmed'in mezhebi böyledir.
4.Veda haccında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hacc-ı Kırân'ı edâ etmiştir. Hattâbi: Hafsa' nın bu sözü, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir umre'ye başlamış olduğuna ve sonradan buna bir haccı eklemekle Hacc-ı Kıran ettiğine delâlet eder. Umre'nin tavafına başlanılmamış iken buna haccı eklemenin câiziiği hususunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Fakat umre'yi hacc'a eklemek, yâni hacca niyetlendikten sonra buna bir umre'yi dâhil etmek hususunda ihtilâf vardır. Mâlik ve Ş â f i i' ye göre caiz değildir. Re'y ehline göre ise caizdir ve böyle yapan kimse Hacc-ı Kıran etmiş olur

3047) Sâlim'İn babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyatlâhü anhütn)'* den; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den, başım telbid etmiş olduğu halde yüksek sesle Lebbeyke duasını işittim." [241]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Ne-sâî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Tehlîl: Yüksek sesle Lebbeyke duasını okumaktır.
Telbîd kelimesini yukarda açıklamıştım.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ihrama gireceği zaman mübarek saçını bir nevi zamkla toplayıp birleştirdiğine delâlet eder.
Hadisten çıkan hüküm ise Telbîd'in meşruluğu ve ihrâmh iken yüksek sesle Lebbeyke duasını okumanın müstehablığıdır. [242]

73- Kurban Kesmek Babı

3048) Câbir (bin Abrlillah) (Radıyaltâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selinti) şöyle buyurdu, demiştir:
Minâ'nm hepsi kurban kesme yeridir. Mekke (şehrine açılan) boğazların hepsi yol ve kurban kesme yeridir. Arafat'ın hepsi vakfe yeridir ve Müzdelife'nin hepsi vakfe yeridir." [243]

İzahı

Ebü Dâvûd ve Ahmed de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Minâ, Arafat ve Müzdelife mmtıkaları ile bu yerlerde yapılan menâsik ile ilgili bilgiler, bu kutsal yerler hakkında daha önce geçen hadisler bölümünde verildiği için tekrarlamaya gerek görmüyor, burada sâdece hadisten çıkan fıkıh hükümlerim özetleyerek sunmakla yetineceğim.
I- îhrâmh kimse kurbanlığını Minâ mıntıkasının her hangi bir yerinde kesebildiği gibi Mekke-i Mükerreme şehrinde ve Harem sayılan çevresinde de kesebilir. Resûl-i Ekrem (Aley-hı's-salâtü ve's-selâm) kurbanlığını Mescid-i Hîfe yakın olan ilk cemrenin yanında kesmişti. Bu yerde kesmek daha faziletli ise de bu gün için orada kesmek sağlık yönünden sakıncalıdır. Görenler bu durumu bilirler.
2. M e k k e ye giden yolların çoğu dağlar arasında ve boğazlar şeklinde M e k k e' ye açılır. Hadis, M e k k e' ye bu yolların herhangi birisinden girmenin, keza çıkmanın meşruluğuna delâlet eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in M e k -k e' ye yukarı boğazdan girdiği ve aşağı boğazdan çıktığım bildiren hadîs bu kitabın 26. babında geçmişti. 2940. hadise bakılabilir. Orada konu ile ilgili gerekli bilgi verilmişti.
3. Arafat vakfesi buranın herhangi bir yerinde yapılabilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Cebelü'r-Rahme, rahmet dağı eteğinde bulunan iri taşlar yanında vakfe ettiği için ayni yerde vakfe etmek daha efdaldir.
4. Müzdelife vakfesi de buranın herhangi bir yerinde yapılabilir. Fakat en faziletlisi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vakfe ettiği yerde durmaktır. O, Müzdelife'de bulunan K u -z a h dağı eteğinde vakfe etmişti. [244]

74- Hac Menâsikinden (Yâni Yapılması Îstenen İşlerden) Birisini Diğerine Takdim Eden (Yânî Önce Yapan) Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadîsler hacıların Kurban bayramının ilk günü yapmak durumunda oldukları Akabe cemresine çakılları atmak, kurban kesmek, saçları tıraş etmek veya kısaltmak ve ziyaret tavafı etmek işlerinden birisini diğerinden önce yapmanın sakıncası olmadığını beyân ederler. Yukardaki sıraya uymak en faziletli olanıdır. Bu sırayı bozmak ile ilgili hükümleri ve ilim ehlinin konuya ilişkin görüşleri bu bâbtaki hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Hac veya umre ibâdetleri esnasında yapılması istenen fiil ve sözlere Menâsik ve Nüsük denilir. Menâsikin bâzıları arasında sıraya riâyet etmek mecburiyeti vardır. Meselâ önce ihram, yâni niyet ve Lebbeyke duası, sonra A r a f â t' ta vakfeye durmak, bundan sonra ziyaret tavafı ifa etmek, haccm temel rükünleri ve farzlarıdır. Bu sıraya riâyet etmek zorunludur. Bu bâbtaki hadîslerin konusu olan ve yukarda sıralanan Menâsik arasındaki tertib ve sıra ise bazen bozulabilir ve bir sakınca teşkil etmez.

3049) İhn-i Ahbâs (Radtyallâhü tm/ıümâ)'dan; Şöyle demiştir:
(Veda haccında bayramın ilk günü) herhangi bir şeyi diğer bir şeyden önce yapanların durumları Resûlullah ÎSallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulduğunda bütün sorulara cevaben mübarek ellerinin ikisiyle işaret buyurarak hiç bir sakınca bulunmadığını bildirdi."

3050) îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Minâ günü (yâni Veda haccında bayramın ilk günü) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e (hac ile ilgili bâzı) sorular soruluyordu. O da Sakınca yok. Sakınca yok, buyuruyordu. Bu arada bir adam gelerek : Ben kurbanımı kesmeden saçımı tıraş ettim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bir sakınca yok, buyurdu. Adam:
Ben çakılları akşam (yâni güneş battık) dan sonra t Akabe cemresine) attım, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Bir sakınca yoktur, buyurdu."

3051) Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü ankümâ)'âan rivayet edildiğine göre ;
Saç faraşı olmadan önce kurban kesen veya kurban kesmeden evvel saç tıraşı olan (ihrâmlı) kimsenin durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (Veda haccı esnasında Minâ'da) soruldu. Re-süM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sakınca yok, buyurdu."

3052) Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü ankümâ)^sm\ Şöyle ekmiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccında) halktın hac ile ilgili sorulan sormaları) için Kurban bayramının ilk günü Minâ'da oturdu. Sonra bir adam O'nun yanma gelerek:
Yâ Resûlallah! Ben kurban kesmeden önce saçımı tıraş ettim dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bir sakınca yok, buyurdu. Sonra başka bir adam geldi ve: Yâ Resûlallah! Ben (Akabe cemresine) çakılları atmadan Önce kurban kestim ,dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bir sakınca yok, buyurdu. Hülâsa o gün Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (Akabe cemresine çakıl atmak, kurban kesmek, tıraş olmak ve tavaf gibi bayramın ilk günü yapılan menâsik-ten) takdim (veya tehir) edilmiş hiç bir şey sorulmadı ki (cevâbında) : Sakınca yok, buyurmasın."
Not: Zevâid'de bunun senedinin sahih ve râvîlerinin sıka (güvenilir) oldukları bildirilmiştir. [245]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsine Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında rastlayamadım. Onun ikinci hadîsi ise B u h â -rî, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhakî tarafından da rivayet edilmiştir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi B u -hâri, Müslim ve Tirmizi tarafından da rivayet olunmuştur. C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisi, notta işaret edildiğine göre Zevâid nevindendir.
Bu babın girişinde belirttiğim gibi Kurban bayramının ilk günü yapılan menâsik sırayla şöyledir: Akabe cemresine çakılları atmak, kurban kesmek, tıraş olmak veya saçları kısaltmak ve K a ' b e' i Muazzama'yi tavaf etmektir.
Veda haccında bayramın ilk günü M i n â' da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e

sorulan sorular, hadîslerde belirtildiği gibi yukarda anılan menâsiklerden bâzısını diğerlerinden önce veya sonra yapmakla ilgilidir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevablarda "Haraç yok" buyurmuştur. Haraç kelimesini günah mânâsına yorumlayanlar olmuştur. Bu yorumculara göre yukardaki sırayı unutarak veya bilmeyerek bozmakta günah olmadığı buyurulmuştur. Bu cevab anılan sırayı bozmaktan dolayı ceza kurbanının lâzım gelmediğini ifâde etmez. Bu itibarla yukardaki menâsiklerden bâzılarının sırasını bozmaktan dolayı ceza kurbanı gerekir. Bu grubun kimlerden teşekkül ettiğini aşağıda belirteceğim.
Yukarda anılan menâsik arasındaki tertibe (sıralamaya) riâyet etmenin sünnet olduğuna hükmedenler ise "Hare" kelimesini sakınca mânâsına yorumlamışlardır. Onlara göre yukardaki sırayı bozmaktan dolayı ne bir günah, ne bir ceza ne de bir engel olmaz. [246]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

Bayramın ilk günü yapılan işlerin Akabe cemresine çakıl atmak, kurban kesmek ve saç tıraşı veya kısaltılmasıdır. Bir de ziyaret tavafıdır. Ziyaret tavafı bayramın ikinci ve üçüncü günü de yapılabilir. Âlimler özellikle diğer üç şey arasında sıra takibinin hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bu değişik görüşleri özetleyerek burada açıklayalım:
1. Ebû Yûsuf, Muhammed bin e 1 - H a s a n, Şafiî, Atâ, Ahmed ve İshâk'a göre anılan üç şey arasında tertibe riâyet etmek, yâni önce Akabe cemresine taş atmak, sonra kurban kesmek ve bundan sonra tıraş olmak sünnettir. Şayet bir kimse bu sırayı bozarsa ne günahı var ne de fidye lâzım. Delilleri bu hadislerdir. Bunlara göre tertibe riâyet etmemek hususu bilgisizlikten olsun, unutmaktan ileri gelsin veya bilerek olsun fark etmez. Cumhurun görüşü budur.
2. Ahmed cumhurun görüşünde olmakla beraber şöyle bir farklı görüş beyân etmiştir: Bir kimse unutarak veya bilmeyerek anılan sırayı bozarsa bir şey lâzım gelmez. Ama bilerek ve hatırlayarak sırayı bozarsa bir rivayete göre kurban kesmesi gerekir. A h -m e d' den yapılan diğer bir rivayete göre bir şey lâzım gelmez.
3. îbn-i Abbâs, Ebû Hanife, Nahai, Ha-san-i Basrî, Katâde ve Mâlikiler' den I b n - i Mâcişûn'a göre anılan sıraya riâyet etmek vâcibtir. Şafiî'-nin de böyle bir kavli vardır. Buna göre bir kimse Akabe cemresine taş atmadan önce veya kurban kesmeden önce saç tıraşı olursa ceza kurbanı kesmesi vâcib olur. Bu grubun delilleri Tekmile'de nakledilmiştir. Arzu edenler bakabilirler.
4. Mâlikîler'e göre saç tıraşı ve ziyaret tavafının Akabe cemresine taş attıktan sonra olması vâcibtir. Bunlardan birisini taşlamadan önce işleyen kimse ceza kurbanı ile mükellef olur. Önce Akabe cemresine taş atmak, sonra kurban kesmek, daha sonra tıraş olmak ve bunları bu sıraya göre ifa etmek ise mendubtur. Bu sırayı bozan kimse suç işlemiş olmaz. Ziyaret tavafını, kurban kesmek ve tıraş olmaktan sonraya bırakmak da mendubtur.
Şunu da belirteyim: N e v e v i, Akabe cemresine taş atmadan önce kurban kesen kimseye hiç bir şeyin lâzım olmadığı hususunda âlimlerin ittifak hâlinde olduklarını söylemiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın ikinci hadîsinden çıkan diğer bir hüküm de bayramın ilk günü güneş battıktan sonra Akabe cemresine taş atan kimseye bir günah veya cezanın gerekme-diğidir. Anılan taşlamayı geceye tehir etmek Hanefi, Şafiî ve Mâliki mezheblerine göre mekruhtur. Bununla beraber caizdir ve tehirden dolayı ceza kurbanı gerekmez. Ahmed ve İ s -h â k' a göre gündüz atamayan kimse o günkü taşları ertesi gün öğle vakti girdikten sonra atar ve daha önce atamaz. [247]

75- Teşrik Günleri (Yâni Bayramın İkinci, Üçüncü Ve Dördüncü Günleri) Cemrelere Taş Atmak Babı

3053) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütnâ/dan; Şöyle demiştir :
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in (bayramın ilk günü) Akabe cemresine çakılları kuşluk zamanı attığını ve bundan (yâni ilk günden) sonra ise çakılları cemrelere güneşin zevalinden (yâni öğle namazı vakti girdikten) sonra attığını gördüm."

30S4) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bayramın ilk gününden sonraki günlerde) güneş göğün ortasından batıya kayınca cemrelere çakılları atardı. Şöyle ki taşlama işini bitirince Öğle namazına dururdu." [248]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Tirmi-zi, Ebû Dâvûd ve Nesâi ile Beyhaki de rivayet etmişlerdir. B u h â r i de tâliken rivayet etmiştir. Ebû Dav û d ile T i r m i z î' nin rivayetlerinde; "Kurban bayramının ilk günü" kaydı vardır. Bu durumu parantez içi ifâde ile belirttim.
tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) *ın hadisini T i r m i z i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bayramın ilk günü Akabe cemresine çakılları kuşluk zamanı ve bayramın kalan günlerinde öğle namazı vakti girer girmez üç cemreye taşlan attığına delâlet eder. [249]

Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Bayramın ilk günü Akabe cemresine çakılları atma zamanı kuşluk vaktidir. Bu zaman, taşlamanın en iyi zamanıdır. î b n - i Abdi'1-Berr: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bayramın ilk günü Akabe cemresine bu vakitte taşlan attığı hususunda bütün müslümanlar ittifak halindedir, demiştir.
Bayramın ilk günü Akabe cemresine taş atmanın caiz olduğu süre konusuna gelince âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir. Gerek anılan sürenin başlangıcında, gerekse bitiminde ihtilâf olmuştur. Şöyle ki:
a) H a n e f î 1 e r, Mâlik ve bir rivayete göre Ahraed: Bayramın ilk günü fecir doğunca Akabe cemresine çakılları atmak caizdir, demişlerdir.
b) Ş â f i i I e r ve meşhur rivayete göre A h m e d: Bu süre bayram gecesinin yansından sonra başlar, demişlerdir.
Anılan sürenin bitim anına gelince, henüz güneş batmamış iken taşlamanın câizliği ve bunda bir mekruhluğun bulunmaması hususunda âlimler ittifak halindedir. Yâni nıüstehab olanı öğleden önce atmaktır. Ama öğleden sonra da güneş batıncaya kadar atılabilir ve bunda bir mekruhluk durumu yoktur. Şayet bir kimse güneş batıncaya kadar taşlama işini yapmamış ise Hanefiler, Mâlik, Şafii, Îbnü'l-Münzir ve îbn-i Ömer'e göre bu işi geceleyin yapar. Bunu geceye bıraktığı için kerâhat işlemiş olur. Bununla beraber ceza kurbanı gerekmez. Ahmed ve îshâk'a göre ise bu işi gece yapmaz. Ertesi gün öğle vakti girince yapar.
Yukarda beyân edilen değişik görüşlerin dayanakları ve delilleri Tekmile ve Tuhfe'de beyân edilmiştir. Onlan buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
2. Teşrik günleri, yâni bayramın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri taşlama zamanı öğle namazı vaktinin girmesiyle başlar. Bundan önce taş atılamaz. Dört mezheb imamları ve cumhur bu hükümde müttefiktir. Şu farkla ki, Ebû Hanîfe, bayramın dördüncü günü öğleden önce taşlamanın câizliğine hükmetmiştir.
Kuvvetli mutemed olan hüküm Cumhurun görüşüdür.
Bir kimse bayram günleri geçip dördüncü günü güneş batınca-ya kadar cemrelere taş atmayı geciktirirse, artık taş atamaz. Ceza kurbanı kesmesi gerekir. Dört mezheb imamları bu hükümde birleşmiş durumdadır. [250]

Cemrelere Sırayla Taş Atmanın Hükmü

Daha önceki bablarda belirttiğim gibi cemreler üç adeddlr. M e s -cid-i Hif't en yakın olan cemreye "Cemrt-i ula tik cemre"denilir. Bundan sonraki cemreye "Cemre-i vustâ = Ortana cemre" denilir. Daha sonra gelen cemreye de Akabe cemresi denilir. Bayramın ilk günü yalnız Akabe cemresine taş atılır. Bunu tâkib eden günlerde ise Cemre-i ûlâ'dan taşlamaya başlanır ve sırayla diğer cemrelere atılır. Bu sırayı tâkib etmek Şafii, Mâlik ve Ahmed ' e göre şarttır. Hanefî mezhebinin seçkin görüşüne göre ise sünnettir. [251]

Cemrelere Taş Atmanın Hükmü

Cemrelere taş atmak dört mezheb âlimlerinin ittifakıyla vâcib-tir. Yapılmaması hâlinde ceza kurbanı kesmek gerekir. Cumhurun görüşü de böyledir. [252]

76- Kurban Bayramının Îlk Günü (Mina'da) Hutbe Okumak Babı

3055) Amr bin el-Ahvas (el-Cegmî) (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben Veda haccında (Minâ'da) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şunu işittim %
Ey insanlar! Dikkat ediniz! Hangi gün en mukaddes gündür? Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu buyruğu üç kez tekrarladı. Sahâbîlç ıRadıyallâhü anhüm) :
En mukaddes gün Hacc-ı Ekber (yâni Kurban bayramının ilk) günüdür, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İşte bu beldeniz (Mekke) de, bu (Zilhicce) ayınızda bu (bayram) gününüz nasıl mukaddes bir gün ise şüphesiz kanlarınız (yâni canlarınız) , mallarınız ve ırzlarınız kendi aranızda (her yerde ve her zaman) öyle mukaddestir. Dikkat ediniz! Hiç bir suçlu kendi nefsinden başka kimse aleyhine suç işlemez (Yâni onun suçundan dolayı başkası cezalandırılmaz). Evlâd babasının suçundan dolayı cezalandırılmaz. Baba da evlâdının suçundan dolayı mu ah aza edilmez.
Bilmiş olunuz ki, şeytan bu beldeniz (Mekke) de (Allah'tan başkasına ibâdet edilmekle) kendisine itaat edilmekten kesinlikle ebedî surette ümidini yitirmiştir. Lâkin küçümsediğiniz bâzı işlerinizde ona uymak işi vuku bulacak, bu da onu memnun edecektir.
(Ey insanlar)! Bilmiş olunuz ki, Câhiliyet devrinden kalma kan gütme dâvalarının hepsi iptal edilmiştir. Anılan kan dâvalarından ilga ettiğim ilk kan dâvası Abdulmuttalib'in oğlu el Hâris'in kan davasıdır. (El-Hâris, Beni Leys kabilesinde çocuğu için süt anasını arıyordu. Hüzeyl kabilesi onu öldürmüştü).
(Ey insanlar)! Bilmiş olun ki Câhiliyet devrinden kalma faizin her nevi iptal edilmiştir. Mallarınızın sermayesi sizin hakkınızdır. Zulüm etmeyiniz ve zulmolunmayınız, buyurdu.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan sonra üç kez:
Dikkat ediniz! Ey Ümmetim, Ben (Allah'ın emrini) tebliğ ettim mi?, diye sordu. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
Evet, diye cevab verdiler. Resûl-i Ekrem (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) :
Allahım şâhid ol, Allahun şâhid ol, Allahım şâhid ol, dedi." [253]

İzahı

Bu hadîsin baş kısmı, yâni Câhiliyet devrinden kalma kan gütme davalarıyla ilgili bölümden önceki kısım T i r m i z î tarafından da rivayet edilmiştir.
Kurban bayramı gününün, Zilhicce ayının ve Mekke'nin mukaddesliği ifâdesinden maksad anılan zamanlarda ve yerlerde işlenen günahların ve özellikle savaşmanın vebalinin ağırlığıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) müslümanlarm canları, malları ve ırzları anılan gün, ay ve belde gibi mukaddestir buyurmakla bir benzetme yapmıştır. Çünkü herkes anılan zaman ve yerde cana, mala ve ırza saldırma günahının çok daha büyük olduğuna inamyordu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu benzetme ile diğer zamanlarda ve başka yerlerde anılan suçları işlemenin günahının da çok büyük olduğunu bildirmek istemiştir.
Hadisin; "Hiç bir suçlu kendi nefsinden başka kimse aleyhine suç işlemez" cümlesiyle kasdedilen mânâ tercemede parantez içi ifâde ile belirtilmiştir. Bu cümlede geçen Cinayet : Dünyada veya âhirette azâb veya kısası gerektiren suç ve günah mânâsmı ifâde eder. Bir kimse böyle bir günah ve suç işlerse cezası ve azabı ancak kendisine aittir. Başkası onun yerine cezalandırılmaz veya tâzib edilmez. Câhiliyet devrinde bir kimse bir suç işlediği zaman onun yakınlarından da intikam alınırdı. Hadîste geçen bu cümle ile bunun arkasında gelen cümleler bu kötü âdetin bâtıl ve zulüm olduğuna da delâlet eder. Baba ile evlâd en yakın akraba oldukları için bunlardan birisi suç işlediği zaman onun yerine diğerinin muâhaza edilemeyeceği özellikle belirtilmiştir.
Hiç bir evlâdın, babasının işlediği suçtan veya hiç bir babanın evlâdının işlediği suçtan dolayı muahaza edilemeyeceği mânâsına yorumlanan cümleler şöyle de yorumlanabilir -. Hiç bir baba evlâdı hakkında suç işleyemez ve hiç bir evlâd babası hakkında suç işleyemez.
Baba ile evlâdın birbirine karşı iyi davranmaları ve kötülük istememeye dikkat etmeleri önemli olduğu için özellikle bu durum belirtilmek istenmiş olabilir.
Hadîsin "Câhiliyet devrinden kalma kan gütme dâvalarının hepsi iptal edilmiştir" mealindeki cümleden maksad şudur: Câhiliyet devrinde işlenmiş olan cinayetlerden dolayı cani hakkında ne kısas, ne diyet ne de kefaret cezası uygulanmaz. Ama İslâmiyet döneminde işlenen cinayetler hakkında konulan cezalar tatbik edilir. Hadiste geçen cümle ile bu hükmün tatbik edilmemesi ve suçluların cezasız bırakılması anlamı kasdedilmemiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in ilk iptal ettiği kan dâvası, amcası e 1 - H â r i s'

in kan dâvası idi. Müellifimizin rivayetinin zahirine göre H ü z e y I kabilesi tarafından öldürülen kişi, el-Hâris bin Abdilrau ttalib1 tir. Müellifimizin Câbir bin Abdillah (RadıyaUâhü anhümâ) 'den rivayet ettiği 3074 nolu hadîste ise Hüzeyl kabilesi tarafından öldürülen zâtın Rebia bin el-Hâris olduğu bildirilmiştir. Müslim ile Ebü Davud'un Câbir (Radıyallâhü anh) 'den olan rivayetlerinde ise söz konusu kanın R e b î a' nın oğlunun kanı olduğu ifâde edilmektedir.
Yukarda belirtilen değişik rivayetlerle ilgili olarak N e v e v İ özetle şöyle der:
"Kadı Iyâz: Müslim'in bâzı rivayetlerinde anılan kanın Rebia bin el-Hâris'in kanı olduğu belirtilmiştir. Ebû Dâvûd da böyle rivayet etmiştir. Ancak bu rivayetin bir zühul eseri olup doğrusunun anılan kanın Rebia' nın oğluna âit olduğu söylenmiştir. Çünkü Rebîa bin el-Hâris Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den sonra da Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti dönemine kadar yaşamıştır. Ebû Ubeyd söz konusu kanın R e b i a' ya âit rivayetleri, Rebia1 nın kan davacısı olduğu yolunda yorumlamıştır. Çünkü öldürülen oğlunun velisi kendisidir. Bu nedenle Rebia1-nın ifadesi kullanılmıştır, diye bilgi vermiştir.
Alimlerin cumhuru ve tahkik edici ilim ehli demişler ki, öldürülen kişi îyas bin Rebia bin el-Hâris bin Ab-dllmuttalib' tir, Öldürülen 1 y a •, emekleye enukltye
evler arasında dolaşan küçük yaşta bir çocuktu. Benî S a * d kabilesi ile Benî Leys kabilesi arasında çıkan bir çatışma esnasında ona bir taş değmekle öldürülmüştü.*'
Tekmile yazarı da Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği C â -b i r' in hadîsini açıklarken Rebîa bin el-Hâris'in kanı ve İbn-i Rebia' nın kanı yolundaki iki rivayetle ilgili olarak : Doğru olan rivayet anılan kanın Rebîa1 nın oğluna âit olanıdır, der.
Yukarda açıklanan bilgi ışığında müellifimizin rivayeti hakkında şöyle söylemek mümkündür: Öldürülen maktul Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası e 1-H â r i s'in torunu olduğu için el-Hâris veli olarak kan davacısı durumunda idi. Bu nedenle kan e 1 - H â r i s ' e izafe edilerek onun kanı, denilmiştir. Hadisin metninde parantez içinde bulunan ifâde öldürülen çocuk hakkındadır. Yâni e 1 - H â r i s ' in torunu Leys kabilesinde emzikli çocuk idi ve Hüzeyl kabilesi tarafından öldürülmüştü.
Câhiliyet devrinde vuku bulmuş olan bu cinayetle ilgili kan dâvası Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası oğullarına âit olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce bu dâvayı iptal buyurmakla tüm müslümanlara örnek olmuştur.
Hadisin bundan sonraki bölümünde faizin her çeşidinin ilga ve iptal edildiği, faizli para verenlerin ancak verdikleri parayı geri alacakları, faizini alamıyacaklan ve böylece ne zulüm etmiş ne de zulme uğramış olacakları bildirilmekte ve sonunda ilâhî emirlerin aynen tebliğ edildiğinin orada bulunan müslümanlarca açıklanması istenmiştir. Müslümanlar da bu güzel şâhidliği yaptıktan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) üç kez "Allahım şâhid ol" buyurmuştur.

3056) Cübeyr bin Mut'un (Kadıyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Besûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Minâ*nın el-Hayf (denilen dere kenarın) da ayağa kalkarak şöyle buyurdu:
Allah, benim sözümü işitip de (başkasına) tebliğ eden adamın yüzünü ağartsın. Çünkü fıkıh (kaynağı olan hadisleri) ezberleyen nice adamlar fıkıhçı değiller ve fıkıhçı olan nice (hadis) hafızları kendilerinden daha kuvvetli fıkıhçı]ara (hadisleri) iletebilirler. Üç meziyyet vardır ki müslüman bir kişi onlara sahip olduğu sürece kalbi, kin, hıyanet ve husûmet beslemez: Ameli, tam bir ihlâsla sırf Allah rızâsı için işlemek, mü si umanların başındaki yöneticilere hayır dilemek ve müslumanların cemaatından ayrılmamak. Çünkü müslüman cemaatının daveti, arkalanndakileri de kaplar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Muhammed bin îshâk tedlisçi olup bunu an'ane ile rivayet etmiştir. Hadisin metni bu haliyle sahihtir, [254]

İzahı

Bu hadîs, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak müellifimizin 230. hadîsi bunun benzeridir. Yine müellifimizin 231. hadîsi buna benzer ve ilk râvîsi bu hadîsin râvîsidir. Hadisin izahı orada yapıldığı için burada tekrarlamaya gerek yoktur. Oraya müracaat edilmesi tavsiye olunur.

3057) Abdullah bin Mes'ud (Radtyallâkü anAJ'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem> Arafat'ta muhadrama (yâni kulakları kesik gibi küçücük olan) devesi üstünde olduğu halde şöyle buyurdu, demiştir:
(Ey sahâbilerim!) Bu gün hangi gündür, bu ay hangi aydır ve bu belde hangi şehirdir biliyor

musunuz? diye sordu. Sahâbîler (Ea-dıyallâhü anhüm) :
Bu belde mukaddes bir şehirdir, bu ay mukaddes bir aydır ve bu gün mukaddes bir gündür, diye cevab verdiler. (Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olunuz ki bu şehriniz (Mekke) de, bu (Arefe) gününüzde, bu (Zilhicce) ayınız nasıl mukaddes ise, mallarınız ve canlarınız da şüphesiz size haram ve mukaddestir.
(Ümmetim!) İyi biliniz ki: Ben Kevser havuzu başında öncünüzü m (yâni orada muhtaç olduğunuz şeylerin önceden hazırlayıcısı-yım) ve diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla Övünürüm. Artık (çok günahlar işlemekle) siz benim yüzümü karartmayınız (yâni beni Allah'a karşı mahcub etmeyiniz).
Bilmiş olunuz ki: Ve ben (kıyamet günü) bâzı insanları kurtaracağım. Bâzı insanlar da benden kurtarılacak (yâni zebaniler onlan götürecekleridir. Bent Yâ Rabbi! Arkadaşcıklanm (ne olacaklar?) diyeceğim. Allah şöyle buyuracak:
Senden sonra onların neler ihdas ettiklerini bilmiyorsun."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir.

3058) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccuıda bayramın ilk günü cemreler arasında durdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beraberinde bulunanlara hitaben) :
— Bu gün hangi gündür? diye sordu. Sahâbüer (Radıyallâhü an-hüm) :
— Nahr (Kurban bayramı) günüdür, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Peki bu şehir hangi şehirdir? diye sordu. Sahâbîler (Radıyallâhü anhüm) :
— Bu şehir, Mukaddes beldetullah (Mekke) dir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Peki bu ay hangi aydır? buyurdu. Sahâbiler (Radıyallâhü anhüm) :
— Bu ay, Allah'ın mukaddes ayıdır, diye cevab verdiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Bu gün, hacc-ı Ekber günüdür. Bu ayda, bu günde bu beldeniz nasıl mukaddes ise, canlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da size mukaddestir, buyurdu. Sonra•.
Ben (Allah'ın emrini) tebliğ ettim mi? buyurdu, Sahâbîler:
— Evet, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Allahım şâhid ol, demeye başladı. Daha sonra halka veda etti. Bu nedenle sahâbîler; Bu hac. Veda hacadır, dediler." [255]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î ta'likan rivayet etmiştir. Ebü Dâvûd da kısa olarak rivayet etmiştir.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî Kurban bayramının ilk gününe Hacc-ı Ekber günü ismini vermiştir. Gerek bu hadis ve gerekse Tekmile'de nakledilen bâzı hadisler Hacc-ı Ek-ber'in Kurban bayramının ilk günü olduğuna delâlet eder. Cumhur ve mezheb imamları bu hadislere dayanarak böyle hükmetmişlerdir. Bayramın ilk gününe "Hacc-ı Ekber = En büyük hac" günü isminin verilmesi sebebi ise cemreye taş atmak, kurban kesmek, saç tıraşı olmak, farz tavafı ifa etmek gibi haccın bir çok vecibelerinin bu günde yerine getirilmesidir.
İbn-i Sirin'e göre Hacc-ı Ekber günü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ifa ettiği Veda haccına mahsustur. Çünkü o hacc'a Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bizzat katıldığı gibi o gün yahûdilerin, hıristiyanların ve müşriklerin bayram gününe tesadüf etmişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o sıralarda nazil olan N a s r sûresinden vefatının yaklaşmış olduğunu sezdiği için o gün müslümanlara veda etmiş, halka büyük bir hitabede bulunmuş, onlara hac menâsikini bildirmiş, ve câhiliyet devrinin hükümlerini iptal etmişti. Böyle bir gün ne geçmişti ne de gelecekti. Bu itibarla gerek müslümanlar ve gerekse diğer halk o günün muazzamlığım anlamışlardı.
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhümâ) ile oğlu Abdullah'a göre Hacc-ı Ekber, Arefe günüdür. Onlardan böyle bir rivayet var ise de, diğer rivayetler karşısında tutarsız kalır. [256]

Bu Bâbtaki Hadîslerden Çıkarılan Fıkıh Hükümleri

1. Kurban bayramının ilk günü Hacc-ı Ekber günüdür. Bu duruma göre Hacc-ı Asğar, yâni en küçük hac ise umre'dir.
2. Müslümanların canları, malları ve ırzları mukaddestir. Kimseye helâl değildir. Şöyle ki müslümanm kanı ve canı hem kendisine hem de başkasına haramdır. Yâni kişi kendi nefsini

intihar etmeye yetkili olmadığı gibi başkası da onu öldürmeye yetkili değildir. Meğer ki şer'i hükümlere göre öldürülmesine karar verilmiş ola. O zaman da yine şer'î hükümlerin ışığı altında öldürülür. Keza müslümanm malı da mukaddes ve haramdır. Kimse buna tecâvüz etmeye yetkili değildir. Müslümanm ırzı, şeref ve haysiyeti de böyledir. Kimsenin bunlara saldırmaya hakkı ve yetkisi yoktur.
3. Hiç kimse başkasının işlediği suçtan dolayı muahaza edilemez, cezalandırılanı az. Âhirette de herkes işlediği suçtan dolayı muahaza edilir. Kimse, kimsenin işlediği günahtan dolayı tâzib edilmez.
4. Faizin her nevi haramdır.
5. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadislerini rivayet etmek, kutsal bir görevdir.
6. Müslüman işlediği hayırlı işleri sırf Allah rızâsı için yapmalı, müslümanlann yöneticileri hakkında iyi dilekte bulunmalı ve tefrikadan, bozgunculuktan sakınmalıdır. Bu meziyetlere sâhib olan bir müslümanm kalbi kin ve hiyânetten uzak kalır.
7. Hac münâsebetiyle Arefe günü A r a f â t' ta ve Kurban bayramının birinci günü M i n â' da birer hutbe okunması meşrudur. [257]

Âlimlerin Hac Hutbeleri Sayısı Hakkındaki Görüşleri

1. Hanefîler ile Mâlik'e göre hac hutbeleri üç tanedir : Bunlar Zilhicce ayının yedinci, dokuzuncu ve on birinci günlerinde okunur.
2. Ş â f i i' ye göre ise dört hutbe okunur: Bunlar, Z i 1 h i c -c e ayının yedinci, dokuzuncu, onuncu ve on birinci günlerinde okunur.
3. A h m e d' e göre ise hac hutbeleri üçtür : Bunlar, mezkûr ayın dokuzuncu, onuncu ve on ikinci günlerinde okunur.
Hanefiler, Mâlik ve Şafii'ye göre devlet başkanı veya hac emîri Zilhicce ayının yedinci günü M e k k e ' de öğle namazından sonra bir hutbe okur. Bu hutbeyi okumak sünnettir. Hutbede Mekke' den M i n â ' ya çıkış anından Arefe günü öğle namazına kadar yapılması istenen hac menâsiki hakkında hacılara bilgi verilir. Şayet o gün Cumâ'ya rastlarsa Cuma hutbesi okunur ve Cuma namazı kılınır. Namazdan sonra bu hutbe okunur. Çünkü sünnet olan bu hutbenin öğle namazından sonraya bırakılmasıdır. Cuma hutbesi ise bilindiği gibi Cuma namazından önce okunması şarttır.
A h m e d' e göre o gün hutbe okumak sünnet değildir. Herhalde bu hutbe hakkındaki hadîs ona göre sahih değil veya ona intikal etmemiştir.
Arefe günü hutbesi ile bayram günü hutbesi bu babın hadislerinde ve benzeri hadislerde mevcuttur.
Bayramın ilk gününden sonraki günlerde okunan hutbenin bayramın ilk günü okunan hutbenin aynisi olduğu, Ebû Dâvûd ile Beyhaki' nin rivayet ettikleri ve Beni Bekir kabilesinden iki sahâbi'ye âit bir hadîsten anlaşılmaktadır. [258]

77- Ka'be'yi Ziyaret (Tavafı) Babı

3059) Âişe ve İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhüm)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ziyaret tavafını (bayramın birinci gününü ikinci gününe bağlayan) geceye tehir etmiştir."

3060) Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ifaza (yâni ziyaret) tavafının yedi şavtında (turunda) remel etmemiş (yâni hızlı ve çalımlı yürümemiş) tir.
(Râvî) Atâ demiş ki ifâza tavafında remel (yâni hızlı ve çalımlı yürümek) yoktur." [259]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ah-med ve Beyhaki de rivayet etmişler, B u h â r i de bunu ta'Iiken rivayette bulunmuştur.Bu hadîsin zahiri, müellifimizin 3074 nolu Câ b i r (Radıyal-lâhü anh)'ın hadîsine muhaliftir. C â b i r ' in hadîsi Müslim ve A h m e d tarafından da rivayet edilen sahih bir hadîstir. Keza Buharı, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin rivayet ettikleri î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine de muhaliftir. Çünkü Câbir ile İbn-i Ömer'in hadislerinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ziyaret tavafım bayramın ilk günü gündüz ettiğine

delâlet ederler.
Tekmile yazan yukardaki bilgiyi verdikten sonra bu babın hadisi zayıftır. Çünkü Ebû Zübeyr tedlisçidir ve an'ane ile rivayette bulunmuştur. Câbir ile İbn-i Ömer'in hadîsleri ise sahihtir.
İbnü'1-Kayy im: Ebû Zübeyr'in hadîsi açık bir galattır, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bilinen uygulamasına muhaliftir. (Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ziyaret tavafını bayramın.ilk günü gündüz ettiği sabittir.) E b'ü Z ü b e y r' in hadîsi faraza sahih ise şöyle yorumlanır: Bu hadisten maksad ziyaret tavafının geceye tehir edilmesine Resûl-i Ek-rem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) cevaz vermiştir. O'nun bunu caiz sayması O'nun bu tavafı bizzat geceye tehir ettiğini gerektirmez, demiştir.
Sindi de bu yorumu beyân ettikten sonra şu ikinci yorumu bildirir : Bu hadisteki ziyaret tavafından maksad haccın farzlarından olan ziyaret tavafı değil de nafile tavaf olabilir. Bu takdirde kasde-dilen mânâ şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M i-n â gecelerinde nafile tavafa giderdi, gündüz gitmezdi.
Bu babın ikinci hadisini Ebû Dâvûd, Nesâi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, ifaza tavafında Remel denilen hızlı ve çalımlı yürümenin me<?ı û olmadığına delâlet eder. Tavaftan sonra Safa ile M e r v e arasında sa'y yok ise tavafta Remel meşru değildir. Safa ile M e r v e arasında sa'y. Arafat'a çıkmadan da yapılabilir. Böylece yapılmış ise artık ziyaret tavafında Remel söz konusu değildir. Câbir (Radıyallâhü anh)'ın 3074. hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Arafat'a çıkmadan önce Safa ile Merve arasında sa'y ettiği bildirilmiştir. [260]

Ziyaret Tavafının Zamanı

Bilindiği gibi ziyaret tavafı haccın farzlarından birisidir. Bu tavafa ifâza tavafı ve rükün tavafı da denilir. Sahih hadîslerle sabit olduğu gibi Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu tavafı bayramın birinci günü gündüz ifa etmiştir. Bu itibarla en müstehabı anılan tavafı bayramın birinci günü henüz güneş batmamış iken etmektir. Bir kimse bunu o gün yapmayıp gece veya teşrik günlerinde, yâni bayramın diğer günlerinde yaparsa farz yerine getirilmiş olur ve ceza kurbanı da gerekmez. Bu hususta icmâ vardır.
Şayet bir kimse mezkûr tavafı teşrik günlerinden sonraya kadar geciktirir ve bundan sonra ederse Mâlik, Şafii, Ahmed ve Cumhura göre farz yerine gelmiş olur ve o kimseye ceza kurbanı da gerekmez. Hanefîler'e göre ceza kurbanı kesmek gerekir.
Hanefi mezhebindeki bir kavle göre bir kimse anılan tavafı bayramın üçüncü günü akşamına kadar yapmayıp bundan sonra yaparsa yine ceza kurbanı kesmesi gerekir. [261]

78- Zemzem (Suyun) Dan İçmek Babı

3061) Muhammed bin Abdirrahman bin Ebî Bekir (Radtyaüâhü an-hüm)'âen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben (bir defa) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümal'nin yanında oturuyordum. Bir adam onun yanına geldi. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüma), adama:
— Nereden geldin? diye sordu. Adam:
— Zemzem'den (geliyorum), dedi. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüma) ona:
— Zemzemden lâyıkıyla içtin (mi?), dedi. Adam:
— Bu nasıl olur?, diye sordu. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ):
— Zemzem'den su içmek istediğin zaman kıbleye doğru dur, Allah'ın ismini an, Zemzem suyunu içerken üç defa nefes al ve ondan kana kana iç. Zemzem suyunu böylece içtikten sonra Allah (Azze ve Celle)'ye hamdet. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki -.
Bizimle münafıklar arasındaki alâmeti farika onların Zemzem'den kana kana içememeleridir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedi sahih ve ravlleri güvenilir zâtlardır.

3062) Câblr bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu hadîsi işitmiştir ■.
Zemzem suyu ne maksadla içilirse onun için (yararlı) dır."
Not: Suyûü bu kitabın haşiyesinde : Bu hadîs diller üstünde çok meşhur bir hadîstir. Hadîs hafızlan bu hadîsin sıhhati hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre sahih, bir kısmına göre hasen, diğer bir kısmına göre zayıftır. Kuvvetli olan görüş ilk görüştür, demiştir.

Zevâid'de de şöyle denilmiştir : Râvi Abdullah bin el-Müemmel'in zayıflığı sebebiyle bu sened zayıftır. El-Hâkim bu hadîsi el-Müstedrek'te İbn-i Abbâs yoluyla rivayet ederek, senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Sindi de : Ben diyorum ki âlimler bu hadîsin hükmünü denediklerini ve bildirilen sonucu aldıklarını anlatmışlardır. <Yâni zemzem suyu açlığı gidermek, susuzluğu gidermek, bir hastalıktan kurtulmak gibi ne niyetle içilirse Allah'ın lütfü ile o niyete uygun sonuç alınır. Bu durum tecrübelerle sabittir,) der. [262]

79- Ka'be'ye Girmek Babı

3063) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Mekke'nin) fetih günü, beraberinde Bilal (bin Rab âh) ve Osman bin Şeybe olduğu halde Ka'be'ye girdi ve kapıyı içerden kilitlediler. Sonra Ka'be'den çıktıkları zaman, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Ka'be'nin neresinde namaz kıldığım Bilâl'a sordum. Bilal, O'nun Ka'be'ye girdi-ğinde sağında kalan iki direk arasında ve yüzüne karşı gelen duvara doğru namaz kıldığını bana haber verdi.
Sonra ben, Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kaç rekât namaz kıldığını Bilâl'a sormamış olmaklığımdan dolayı kendi nefsimi kınadım." [263]

İzahı

Bu hadîsin birer benzerini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Mâlik ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Ka'be-i Muazzama 15 mt. yüksekliğindedir. Kuzey duvarının uzunluğu 10 m\ civarındadır. Güney duvarının uzunluğu ise 10 m . 25 cm.dir. Batı duvarı 12 m:. 15 cm. uzunluğunda olup bunun karşısına gelen doğu cephesinin uzunluğu ise 11 mt. 88 cm.dir. Kapısının eşiğinin yerden yüksekliği de yaklaşık olarak 2 m .dir.
Mekke' nin fetih günü Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in hadiste isimleri anılan sahâbîlerie Ka'be-i Muazzama' ya girmesinden sonra kapının içerden kilitlenmesinin sebebi; ya izdihamı ve halkın tahaccümünü önlemektir ya da O'nun sükûnet ve huzur içinde ibâdet etmesine yardımcı olmaktır.
Ebû Dâvûd'un rivayetinde belirtildiğine göre o zaman K a ' b e ' nin içinde 6 aded direk bulunurdu. Tekmile'de beyân edildiğine göre direk sayısı sonradan 5'e indirilmiştir. [264]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Bir sahâbi'nin diğer bir sahâbî'den hadîs rivayet etmesi caizdir. Çünkü î b n - i Ömer (Radıyallâhü anh), Bilâl (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayette bulunmuştur.
2. Dinî bir konuyu sormak isteyen kimse en üstün âlime sormakla mükellef değildir. Yâni konuyu ehil ve liyakatli olan bir başkasına sorabilir. Çünkü îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) söz konusu durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sorma-yıp Bilâl (Radıyallâhü anh) 'a sormuştur.
3. Hadîs, I b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in Resûl-f Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in izinde yürümeye olan düşkünlüğünü ifâde eder.
4. Ka'be-i Muazzama'ya girmek hacı olan ve olmayan her ziyaretçi için müstehabtır. Ancak şunu da belirteyim : Ka'be-i Muazzama'ya girmek hac menâsikinden, yâni hac ibâdeti esnasında yapılması istenen ödevlerden değildir. Cumhurun görüşü budur. Kurtubi' nin anlattığına göre bâzı ilim adamları bunu hac menâsiki içinde mütalâa etmişlerdir.
Ka'be-i Muazzama' nın içine giren ziyaretçi çok edeb-li ve mütevazı olmalı, gözlerini secde yerinden ayırmamak, yukarı kaldırmamalı, K a ' b e ' nin tavanına ve duvarlarına bakmamah-dır. Allah (Azze ve CelleVnin yüceliğini ve azametini düşünüp başını ve yüzünü havaya kaldırmaktan sakınmalıdır.
5. K a' b e' nin içinde namaz kılmak meşru ve müstehabtır. Bu konuda âlimlerin ayrıntılı bilgileri şöyledir:
Hanefîler, Şafii, Ahmed, Sevri ve Cumhura göre K a' b e' nin içinde farz ve nafile namaz kılmak caizdir. M â I i k î 1 e r' den Ibn-i Abdilhakem de böyle demiş ve Ibn-i Abdilber ile İbnül'arabi de onun görüşünü desteklemişlerdir. Bu görüşteki âlimler bu hadîsi delil göstermişlerdir.
M â 1 i k ' e göre ise K a ' b e ' nin içinde ancak nafile namaz kılmabilir, farz namaz kılınamaz. Ahmed' den de böyle bir rivayet vardır.

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a göre ne farz ne de nafile hiç bir namaz K a ' b e ' nin içinde kılınamaz. Mâliki mezhebi ile Zahiriye mezhebi mensublarından bâzıları da böyle demişlerdir. Bunların delili şudur.- Namazda K a' b e ' ye doğru durmak şarttır. Ka'be' nin içinde namaz kılındığı zaman K a' -b e ' nin bir kısmına sırt çevirilmiş olur.
Kuvvetli görüş ilk görüştür. Çünkü Resül-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm). K a ' b e ' de namaz kılmış, kılmayı yasaklamamış* tır. Ve burada farz namaz ile nafile namaz arasında bir ayırım hükmü de vârid değildir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in K a' b e' de iki rekât namaz kıldığı Buhâri ve Müslim'in îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîs ile başka hadîslerle sabittir.

3064) Âişe (Radtyallâhü ö»#â)'dan; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanımdan sevinçli olarak çıkıp gitti. Bir süre sonra üzgün olarak yanıma döndü. Beni
Yâ Re sû I allan! Sen sevinçli olarak yanımdan çıktın ve üzgün olarak döndün? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu t
«Ben Ka'be'ye girdim. Ama keski girmeseydim. Çünkü (girmek-ligimle) ümmetime güçlük çıkarmış olduğumdan korkarım.»" [265]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed, Hâkim ve Beyha-k î de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunu benzer cümlelerle rivayet etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) K a' b e' ye girdiğine pişman olmuş ve bir daha girmemeye karar vermiştir. Bunum sebebini de beyân buyurmuştur. Şöyle ki, mü'minler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sünnetine olan düşkünlükleri nedeniyle K a ' b e ' ye girmek için can atacaklar, girmeye çalışırken büyük izdihamlar meydana gelecek ve çokları sıkıntı çekecek. Hattâ bu yüzden başkasına eziyet edebilirler veya kendileri zarara uğrayabilirler. Bâzıları da girmek imkân ve fırsatını bulamadan memleketlerine dönecek ve bu sünneti yapamamanın üzüntüsünü duyacaklar. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in endişe duyduğu güçlük budur[266]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

I. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Mekke' nin fetih yılından başka bir yılda K a ' b e ' ye girmiştir. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Mekke1 nin fetih seferinde bulunmamıştır. Ancak Veda haccı seferinde hazır bulunmuştur. B e y h a k î bu durumu kesinlikle beyân etmiştir.
Îbnü'l-Kayyim ve bir grub: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Veda haccı seferinde K a ' b e ' ye girmemiştir. Ancak Mekke' nin fetih seferinde K a ' b e ' ye girmiştir, derler ve bu hadîse şöyle cevab verirler; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in, fetih seferinden dönüp Medine-i Münevvere'-ye vardıktan sonra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya bu buyruğu söylemiş olması muhtemeldir.
İbnü'l-Kayyim ve beraberindeki grubun bu yorumu cidden uzak bir ihtimaldir.
2. K a ' b e' ye girmek hac menâsikinden değildir. Cumhurun görüşü de böyledir. Bu durumu bundan önceki hadisin izahı bölümünde de anlattım. [267]

80- Minâ Gecelerinde Mekke'de Gecelemek Babı

M i n â geceleri; Kurban bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günlerini ertesi günlere bağlayan üç gecedir. Hacılar bu geceleri M i n â' da geçirmelidir. Ancak bayramın üçüncü günü Minâdan ayrılanlar o günü ertesi güne bağlayan geceyi M i n â' da geçirmekle mükellef değiller. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası A b b â s (Radıyallâ-hü anh)'a Sikaye, yâni hacıları Zemzem suyundan suvarmak hizmetini ayarlaması için anılan geceleri M e k k e' de geçirmesine izin verdiğine delâlet eder. Hadîslerden çıkarılan hükümleri ve Minâ gecelerini Mi n â' da geçirmek hükmü hususundaki görüşleri hadîslerin izahı bölümünde anlatılmak üzere şimdi hadislerin terceme-sine geçelim.

3065) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre :

Abbâs bin Abdilmuttalib (Radıyallâhü anh), sikâye (hacıları Zemzem suyundan suvarmak) hizmeti için Minâ günlerinde geceleri Mekke'de geçirmek üzere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona izin verdi.'*

3066) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç kimseye (Minâ gecelerinde) geceyi Mekke'de geçirmek ruhsatını (yâni müsaadesini) vermedi. Yalnız (Abdulmuttalib oğlu) Abbâs'a sikaye hizmetinden dolayı müsaade etti." [268]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini B u h â r i, Müslim, Ebü Dâvûd, Ahmed ve Şafiî de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin kimler tarafından da rivayet edildiği hususuna bakılsın. Çünkü ben rastlayamadım.
Sikâye: Yukarda da anlattığım gibi hacılara Zemzem suyunu ikram etmek, onları suvarmak demektir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in baba babası Abdulmuttalib1 ten sonra bu hizmetin mütevelliliği Abdulmuttalib'in oğlu ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in amcası Ab b â s ' a tevdî edilmişti. Câhiliyyet devrinde îslâm dönemine kadar bu iş Abbâs (Radıyallâhü anhJ'ın elinde idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Peygamber olduktan sonra bu işi ona bıraktı. Bu nedenle Sikâye görevi bu güne dek Abbâs (Radıyallâhü anhî'ın oğulları tarafından ifa edüegelmiştir. Tekmile yazarının beyânına göre Abbâs ve oğullan Zemzem suyuna kuru üzüm katarak üzüm şerbeti olarak hacılara ikram ederlerdi. [269]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. M i n â geceleri M i n â 'da geçirilmelidir. Alimler bunun hükmü hususunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
A) Hanefîler, İbn-i Abbâs ve Hasan-i B a s -r i: M i n â gecelerini M i n â' da geçirmek Sünnet-i Müekke-de'dir. Yâni önemli sünnetlerdendir, demişlerdir. Ahmed' den de böyle bir kavil rivayet edilmiştir. Bu gruba göre bir kimse anılan geceleri M i n â' nın dışında; meselâ, M e k k e' de geçirirse isâe etmiş, yâni fena iş yapmış olur. Çünkü önemli bir sünneti terket-miş olur. Bununla beraber ceza kurbanı kesmesi gerekmez.
B) Ş â f i î I e r ve meşhur kavle göre H a n b e 1 île r :, Mez-İV kûr geceleri M i n â'da geçirmek vâcibtir. fiirhacı bir geceyi başka yerde geçirirse bir müd, yâni yaklaşık olarak 600 gr. buğday veya arpayı sadaka eder. îki geceyi başka yerde geçirirse bunun ikimislini sadaka etmesi gerekir. Şayet üç geceyi başka yerde geçirirse ceza kurbanı kesmesi gerekir, demişler.
C) Mâlik'e göre de anılan geceleri M i n â ' da geçirmek vâcibtir. Başka yerde geçirilen her gece için bir ceza kurbanı gerekir.
2. Sikâye hizmetinde çalışan kimseler anılan geceleri Mekke'de geçirebilirler. Çobanlar da bunlar gibidir. Tekmile yazarının beyânına göre âlimler bu hüküm hususunda ittifak halindedir. [270]

81- (Minâ'nın Son Günü Mekke'ye Dönüşte) El-Muhassab Deresinde Konaklamak Babı

El-Muhassab; H i c û n ile Nur dağı arasında bulunan ve Mekke mezarlığına kadar uzanan geniş bir deredir. Bu saha Minâ ile Mekke arasında kalır. Bu sahada çakıl taşları çok olduğu için bu ismi almıştır. Buraya Ebtah, Bathâ, Hasba ve Hayf-l Benî Kinâne (Yâni Kinâne oğulları yurdu) gibi isimler de verilmiştir.

3067) Âişe (Radtyaîlâhü û»Aâ)'dan: Şöyle demiştir:
(Minâ'dan dönüşte) el Ebtah (deresin) de konaklamak sünnet değildir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Medine yoluna) çıkması sırf kolay olsun diye orada konakladı.'*

3068) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'(\an; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Minâ'dan döndüğü günü ertesi güne bağlayan gecenin sonunda Bathâ'dan (Medine'ye) hareket etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahihtir. Râvileri Müslim'in şartı üzerine sıka (güvenilir) kimselerdir.

3069) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüı>ıâ)'(Uır\: Şöyle demiştir :
Eesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve (O'ndan sonra halîfe olan) Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) (Minâ'dan dönüşlerinde) ekEbtah (deresin) de konaklıyorlardı." [271]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buharı, Müslim, Ebû D â -vûd, Ahmed ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs Zevâid nevindendir. Üçüncü hadisi T i r m i z i de rivayet etmiştir.
Muhassab, Bathâ ve Ebtah'ın aynı derenin isimleri olduğunu yukarıda belirtmiştim.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) M i n â' nın son günü, yâni Zilhicce ayının 13. günü M i n â ' dan hareket edip el-Muhassab ta konaklamış; öğle, ikindi, akşam ve yatsı namaz-lannı orada edâ etmiş ve gecenin çoğunu orada geçirdikten sonra M e kk e'ye girip veda tavafı ifa ettikten sonra dönüp oradan Medîne-i Münevvere'ye seher vaktinde hareket etmiştir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in el-Muhassab'ta konaklamasının hac menâsikinden olmayıp istirahat ve M e d î n e' ye hareketin kolaylaştırılması için olduğunu bildirmiştir. îbn-i Abbâs, Esma bint-i Ebû Bekir ve Urve bin Zübeyr de böyle demişlerdir. Fakat dört mezheb imamları ve Cumhur Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e uymak üzere burada konaklamamn sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm) haccı ifa ederken orada konaklamışlardır.
Bu iki grubun görüşleri arasında zahiren görülen ihtilâf şöyle giderilebilir, kanısındayım :
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in anılan derede konaklamasının bir sünnet mâhiyetinde olmayıp hareket kolaylığı için olduğunu söyleyenler, konaklamanın haccın menâsikinden olmadığını belirtmek istemişlerdir. Orada konaklamanın sünnet olduğuna hükmedenler ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "e uymak ve O'nun yaptığı gibi yapmak niyetiyle orada konaklamanın bu açıdan sünnet olduğunu söylemek istemişlerdir. Allah daha iyi bilir. [272]

82- Veda Tavafı Babı

3070) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhütnâ)'dan; Şöyle demiştir: (Hac için Mekke'ye gelen) halk (farz tavaftan ve Minâ günlerinden sonra) etrafa dağıtıyorlardı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallal-
lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sakın hiç kimse Ka'be'yi son kez tavaf etmedikçe (Mekke'den) çıkmasın» buyurdu."

3071) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anftümâ)'âan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın son görevi Ka'-be'yi tavaf (ı Veda) olmadıkça (Mekke'den) çıkmasını yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedinde İbrahim var. Bu. İsmail el-Mekki eI-Ferberi*nin oğludur, Ahmed ve başkası onun zayıflığına hükmetmişlerdir. [273]

İzahı
îlk hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed. T a -h â v i ve Be yh a k i de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis ise Ze-vâid nevindendir.
Tekmile yazan ilk hadîsin açıklaması bölümünde özetle şöyle der;
İbn-i Abbâs şunu söylemek istemiştir; Halk hac niyetiyle M e k k e ' ye geldikleri zaman hac amelini bitirince etrafa dağılmayı itiyad hâline getirmişlerdi. Kimisi veda tavafı eder, kimisi et-meden Mekke' den ayrılırdı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) bu hadisi buyurdu. Hadistenmaksad ise Mekke ' H olmayan hacıların veda tavafı etmeden Mekke' den ay-rılmamalarıdır. [274]

Hadîslerden Şu Hükümler Çıkar:

Hacı hangi çeşit haccı ifa ederse etsin; yâni ister Hacc-ı îfrâd, ister Hacc-ı Temettü, ister Hacc-ı Kıran niyetiyle haccını tamamlasın bundan sonra veda tavafı etmesi vâcibtir. Hanefîler, Şâ-fii, Ahmed ve ilim ehlinin çoğu bu hadîslerin zahirini tutarak veda tavafının vâcibliğine

hükmetmişlerdir. Bu gruba göre, bir kimse veda tavafını terkederse ceza kurbanı kesmesi gerekir. Veda tavafı; ay başı âdeti gören veya lohusalık hâlinde olan kadına ve mîkat ismi verilen bölgenin dâhilinde ikâmet eden hacılara vâcib değildir.
Mâlik ve bir kavlinde Şafiî veda tavafının sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Bu kavle göre veda tavafını terkeden kimseye ceza kurbanı kesmesi mecburiyeti yoktur.
Îbnü'l-Münzir'e göre ise veda tavafı vâcib olmakla beraber terkedilmesi hâlinde herhangi bir ceza gerekli olmaz.
Veda tavafının müstehab olan zamanı, hacmin Mekke' den çıkmak istediği zamandır. Bir kimse veda tavafı ettikten sonra Mekke'de ikâmet etmeye niyet etmediği halde bir süre daha Mekke'de kalırsa Hanefi mezhebine göre bu tavafı tekrar etmesi gerekmez. Diğer âlimlere göre ise tekrar etmesi gerekir. Meğer ki o kimse veda tavafından sonra sadece yol hazırlığıyla meşguliyetinden dolayı bir kaç saat kalırsa, yeniden tavaf etmesi gerekmez. Şayet veda tavafından sonra yol hazırlığı dışındaki işlerle bir kaç saat meşgul olursa tavafı yenilemesi gerekir. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için fıkıh kitabi arına müracaat edilmelidir.
Veda tavafının hac menâsikinden bir parça olduğu veya müstakil bir ibâdet olduğu hususunda da ihtilâf vardır. [275]

83- Ay Başı Âdeti Gören Kadın Veda Tavafı Etmeden Mekke'den Çıkabilir, Babı

3072) Âişe (Radıyallâkü anhâydan; Şöyle demiştir:
(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Sa-fiyye bint-i Huyey ifâda (yâni haccm farz olan) tavafı ettikten sonra hayız (yâni aybaşı âdeti) gördü. Âişe demiştir ki: Ben bu durumu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlattım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«▪Safiyye (ifâda tavafını âdet görünceye kadar geciktirmekle) bizim (Medine'ye) hareket etmemizi engelleyici mi?» buyurdu. Ben:
Safiyye ifâda tavafı etti ve ondan sonra âdet gördü, dedim. Re-sül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O halde Safiyye çıksın (yâni veda tavafını beklemeden Medine'ye hareket edebilir.)» buyurdu."

3073) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Safiyye (bint-i Huyey)'-den söz etti (yâni durumunu sordu). Biz de onun ay başı âdeti hâline girdiğini söyledik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Yahûdî olan kavmine) uğursuzluk getiren kadın! Ben onu ancak yola çıkmamızı engelleyici sanırım (Yâni galiba onun yüzünden Medine'ye hareketimiz gecikecek)», buyurdu. Bunun üzerine benj
Yâ Resülallah! Safiyye Kurban bayramının ilk günü ifâda tavafı etti, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«O zaman (Medine'ye hareket etmemize) engel yok. Ona söyleyin yollansın.» buyurdu." [276]

İzahı

Âişe (Radıyallâhüanhâ)'nın bu hadisleri Buhârî, Müslim, Mâlik, Şafiî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ta-hâvi ve Beyhakî tarafından değişik senedler ve benzer lafızlarla rivayet edilmiştir.
İkinci hadîs metninde geçen; «Akra halka* kelimeleri ile lügat mânâları kasdedilmemiştir. Bunların masdarları olan Akr, boğazlama, yaralama gibi mânâlara gelir. Halk da saç ve sakal tıraşı gibi mânâlara gelir. Bu iki kelime Arap dilinde beddua, yâni bir kimse aleyhinde duâ etmek mânâsında kullanılır. Lügat mânâları kasdedilmez. sözleri de böyledir, lügatmânâları kasdedilmez, duâ anlamında kullanılır. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in bu sözü zevcesi Safiyye bint-i Huyey hakkında kullanması sebebi hakkında bâzı ilim adamları şöyle derler: Hz. Safiyye o sıralarda boğazından rahatsızdı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : Senin dilin uzundur, ağzından çıkan nahoş sözlerin cezasıdır bu, demek istemiştir.
EI-Hâfız'in beyânına göre ,K u r t u b i : Bu kelimeler yahûdîlerin hayız gören kadınlar hakkında kullandıkları sözlerdir. Bu kelimelerin aslı budur. Sonra Arablar bunları başka alanlarda da kullanmışlar ve lügat mânâlarını kasdetmemişlerdir, diyor.
Zemahşeri de: Bu kelimeler uğursuz sayılan kadınlar hakkında kullanılır. Yâni uğursuz kadın yüzünden kavmi helak olur ve sanki kadın kendi kavmini boğazlamış, kökünden kazımış olur,

der.
Bâzıları bu kelimeleri burada uğursuzluk mânâsına yorumlamışlardır. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) S a î i y -y e . CRadıyallâhü anhâ) 'nın ifâda, yâni haccın farz olan tavafını etmediğini sanmıştı. Hayız hâlinde de bu tavafı ifa etmek mümkün olmadığına göre onun bu halden temizlenmesi ve temizlendikten sonra ifâda tavafı etmesi için beklenecek ve onun yüzünden halk M e -d i n e ' ye hareket edemeyecekti. İşte halkın Medine'ye hareketinin gecikmesine sebep olduğu gerekçesiyle S a f i y y e hakkında uğursuzluk anlamını ifâde eden bu kelimeler kullanılmıştır. Ben âcizane bu yorumu uygun görmüyorum. Çünkü Hz. Safiy-y e ifâda tavafını ifa etmiş, sonra âdet görmüştü ve halkın hareketinin gecikmesine sebebiyet vermemişti. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in da uğursuzluk anlamında bu kelimeleri kullanmış olma ihtimâli bence uzaktır. Bu nedenle bence Hz. Safiyye CRadıyallâhü anhâ) 'nin yahûdî olan kavmi için uğurlu olmadığı mânâsını tercih etmek daha uygundur. Bilindiği gibi Hz. Safiyye, H a y b e r yahûdîlerinin eşrafından idi ve H a y b e r' in fetih günü esir alınarak bilâhare ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevceleri arasında yer almak şerefine mazhar olmuştu. Bu itibarla kavmi için uğurlu olmayışı mânâsı düşünülebilir. Allah en iyi bilendir. [277]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler

1. ifâda tavafı haccm rükünlerindendir. Buna Ziyaret tavafı da denilir. Bu tavafın sıhhati ve geçerliliği için taharet şarttır. Yâni cünüblük, aybaşı âdeti, lohusalık hâli ve abdestsizlik buna mânidir. Bir kadın anılan durumda iken tavaf edemez. Bu itibarla henüz butavafı etmemiş iken âdet hâlini gören kadın, temizleninceye kadar beklemek zorundadır. Kafile başkanı da böyle kadınlar için hareketini geciktirmelidir. Bu konuya ilişkin fıkhı hükümler için fıkıh kitab-larına baş vurulmalıdır.
2. Henüz veda tavafı etmemiş iken âdet gören kadın bu tavafla mükellef değildir. Bunu yapmadan memleketine hareket edebilir. Bu durumdaki kadının, veda tavafım terkettiğinden dolayı herhangi bir fidye ödemesi de söz konusu değildir. [278]

84- Resûlullah (Sallallahu Aleyhi Ye Sellem) İn Haccının Beyânı Babı

3074) Ca'fer bin Muhammed'in babası (Muhammed bin Ali bin Hüseyin bin Ali bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anhümyâen; Şöyle demiştir:
Biz Câbir bin Abdillah ((Radıyallâhü anhümâJ'nın yanına girdik. Yanına vardığımız zaman girenlerin kimler olduğunu (bir bir) sordu. Nihayet sıra bana gelince :
Ben Muhammed bin Ali bin Hüseyin'im, dedim. Bunun üzerine elini başıma uzatarak (gömleğimin yakasındaki) üst düğmemi çözdü. Sonra alt düğmemi de çözdü. Daha sonra avucunu iki mememin arasına (göğsümün üstüne) koydu. Ben o zaman genç bir çocuktum. (Bana) :
Hoş geldin. Dilediğini sor, dedi. Ben de ona (Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in haccının keyfiyetini) sordum. Kendisi âmâ idi. O sırada namaz vakti geldi. Bunun üzerine bir dokumaya bürünerek (namaza) kalktı. Sarındığı dokuma küçük olduğu için omuzlarına koydukça iki tarafı kendisine doğru geriye dönüyordu. Cübbesi de yambaşuıda askı üstünde (duruyor) idi. Bize namaz kıldırdı. Namazdan sonra ben (kendisine) :
Bize Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hac edişini anlat, dedim. Bunun üzerine eliyle dokuz sayışma işaret ederek dedi ki:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hac etmeden (Medine'de) dokuz yıl durdu. Sonra onuncu yıl Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacedeceğini halka ilân edilmesini emretti. Bunun üzerine Medine'ye çok insan geldi. Hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e uymak (yâni O'nunla beraber hac etmek) ve O'nun yap-
tığının mislini yapmak istiyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Medine'den yola) çıktı. Biz de O'nunla beraber çıktık. Zü'I-Huleyfe'ye vardık. Esma bin t-i Um ey s (orada) Muhammed bin Ebİ Bekr'i doğurdu ve: Ben ne yapacağım? diye Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haber gönderdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Yıkan, kanın akmasını engelleyici bir bez sarın ve ihrama gir» buyurdu. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zü'I-Huley-fe mescidinde namaz kıldı. Sonra Kasvâ (denilen deve) ye bindi. Nihayet devesi O'nu Beydâ (denilen mevki) ye çıkarınca (Câbir demiştir ki) O'nun önünde gözümün görebildiği kadar binekli ve yayaya baktım, O'nun sağında da o Kadar insan vardı. Solunda da o miktarda insan bulunurdu ve bir o kadar da arkasında vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de aramızda bulunuyordu. Kur'ân (âyetleri) O'na iniyor, mânâlarını

da o biliyordu. Artık O, ne yapıyorsa biz de ayni şeyi yapıyorduk. Resûl-i Ekrem, tevhîd'i, (yâni Allah'ın birliğini ihtiva eden şu lebbeyk duasını yüksek sesle okudu) :
"Allahım dâvetine çokça icabet ettim. Senin dâvetine mükerrer icabet ettim. Senin ortağın yoktur. Senin dâvetine tekrar icabet ettim. Şüphesiz, hamd ve nimet senindir mülk de senindir. Hiç bir ortağın yoktur."
Halk ise hâlen yüksek sesle okudukları lebbeyk duasını yüksek sesle okudular. (Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lebbeyk duasına ilâve yaptılar.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onların okuduklarından bir şeyi reddetmedi (yâni niçin bu ilâveyi yapıyorsunuz demedi). Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi telbiyesine devam etti. Câbir demiştir ki: Biz haçtan başka bir şeye niyet etmiyorduk. Biz umreyi bilmiyorduk (Yâni hac ile umrenin birlikte yapılabileceğini veya hac mevsiminde umre yapılabileceğini bilmiyorduk). Nihayet biz O'nunla beraber Ka'be'ye vardığımız zaman rüknü (yâni Hacer-i Esved'i) istilâm etti ve Üç tur hızlı, dört tur da normal yürüyüşle tavaf etti. Sonra İbrahim (Aleyhİs-sliâm)'in makamına gidip; «Ve İbrahim'in makamından namaz yeri edininiz.»[279] âyetini okudu. Sonra M akam i, kendisiyle Kabe araşma aldı (ve makamın arkasında durup iki rekât namaz kıldı). (Râvî Ca'fer demiştir ki:) Babam diyordu ki: O, bu iki rek'at (tavaf namazın) da (Fâtiha'dan sonra) Kâfirûn ve ve İhlas sûrelerini okurdu. (Ben babamın bunu ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den merfû olarak rivayet ettiğini bilirim.) —Yâni anılan sûreleri okuyan Câbir değil, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğu rivayet olunmuştur— (Câbir rivayetine devamla şöyle demiştir:) Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'ye dönerek rüknü (yâni Hacer-i Esved'i) istilâm etti. Sonra (Safa) kapı (sın) dan Safâ'ya çıktı. Nihayet Safâ'ya yaklaşınca;
i»! — "Şüphesiz Saf â ile Merve Allah'ın (me-nâsik) alâmetlerindendir" âyetini okudu ve:
Allah'ın başladığı (Safa tepesi) nden (sa'y'e) başlarız, buyurarak Safâ'dan (sa'y'e) başladı, Ka'be'yi görünceye kadar Safa tepesinin üstüne çıktı. Sonra tekbîr alarak, tehlil ve hamd eyledi ve;
"Allah'tan başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur. O, birdir. Ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd da O'nundur. Diriltir ve Öldürür. O, her şeye de kadirdir. Allah'tan başka (tapınmaya lâyık) hiç bir ilâh yoktur. O, birdir. Hiç bir ortağı yoktur. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ine verdiği) vaadini yerine getirdi, kuluna zafer verdi ve yalnız basma düşman hiziblerini hezimete uğrattı" dedi. Bu arada duâ etti ve bu zikir ile duayı üç defa tekrarladı. Sonra Safa tepesinden inip Merve ye doğru yürüdü. İnişi bitip derenin ortasına varınca hızlı yürüdü. Ayakları dereden çıkınca Merve tepesine varıncaya kadar (yine) normal yürümeye devam etti. Safa üstünde yaptığını Merve Üstünde de yaptı. Tavaf (yâni yedi tur sa'y'ı) Merve üstünde bitince t
Hac aylarında umre etmenin câizliğini şimdi bildiğim gibi başlangıçta bilseydim kurbanlığımı (Mekke'ye) şevke t m ezdi m ve ihramına başladığım haccı umre'ye çevirirdim. Artık sizlerden (hac niyetiyle ihrama girip de) beraberinde kurbanlığı olmayanlar hemen ihramdan çıksın ve haccını umre'ye çevirsin, buyurdu. Bunun üzerine herkes ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar. Yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yanında kurbanlığı bulunanlar ihramdan çık-madılar. Sonra Sürâka bin Mâlik bin Cü'şüm ayağa kalkarak:
Yâ Resûlallah! Bu iş (yâni hac aylarında umre etmek veya haccı umre'ye çevirmek), bu yılımıza mı mahsus, yoksa ebedî olarak devam edecek mi? diye sordu. Câbir demiştir ki: Bu soru üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir elinin parmaklarını diğer elinin parmaklarına kenetleyerek:
Umre şöylece (kenetlenen parmaklarım gibi) hacca dâhil olmuştur. Umre şöylece hacca dâhil olmuştur. Hayır (bu yıla mahsus değildir) . Bilâkis ebedî olarak devam edecektir, buyurdu.
Câbir demiştir ki: Ali (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in develerini (Yemen'den) getirdi. Fâtune (Radıyallâhü anhâ) 'yi da ihramdan çıkanlar mey ânın da, boyalı elbise giymiş ve gözlerine sürme çekilmiş olarak buldu. AH (Radıyallâhü anh) Fâtime'nin ihramdan çıkmasına karşı çıktı. Fâtime:
İhramdan çıkmamı babam bana emretti, dedi. Alî (Radıyallâhü anh) Irak'ta (halîfe) iken şöyle derdi i
Bunun üzerine ben Fâtıme'yi bu yaptığı işten dolayı azarlatmak ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen anlattığı husus ile onun yaptığı işe karşı çıkmam meselesi hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'e fetva sormak üzere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gittim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Fâtime doğru söylemiş, doğru söylemiş. Sen hacca niyetlenirken ne dedin? buyurdu. Ben:
A11 ahım! Resûl'ün (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neye niyetlen-diyse, ben de ona niyetlendim, cevâbını verdim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

Benim beraberimde kurbanlığım var. (Yâni bu nedenle ben ihramdan çıkamam) Sen (de) ihramdan çıkma, buyurdu.
Câbir demiştir ki: Alî (Radıyallâhü anh) in Yemen'den getirdiği kurbanlıklar ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'den getirdiği kurbanlıkların toplamı yüz adetti. Sonra herkes ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar. Yalnız Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraberinde kurbanlığı olanlar ihramdan çık m adı lar. Sonra terviye (yâni Zilhicce'nin sekizinci) günü olunca ve Minâ'ya doğru hareket edecekleri zaman (ihramdan çıkmış olanlar) hac niyetiyle ihrama girdiler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanına binerek (Minâ'ya) gitti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o günün) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları ile (ertesi günü) sabah namazını Minâ'da kıldı. Sonra güneş doğuncaya kadar biraz bekledi ve kendisi için (Arafat'a yakın olan) Nemire (denilen yer) de kıldan bir çadırın kurulmasını emretti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Minâ'dan Nemire'ye) hareket etti. Kureyş kendilerinin câhiliyet devrinde yaptıkları gibi O'nun da Meş'ar-i Haram yanında veya Müzdelife(nin başka bir yerin) de vakfe edeceğinde (yâni vakfe Arafat'a gitmiyeceğinde) şüphe etmiyorlardı. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Kureyş'in kanaati hilâfına) Müzdelife'yi geçerek Arafat (in yakının) a vardı. Nemire'de kendisi için çadırı kurulmuş olarak buldu ve oraya indi. Nihayet güneş göğün ortasında batıya kayınca (yâni öğle vakti girince), Kasvâ (denilen devesi) nü hazırlanmasını emretti. Bunun üzerine kasva'ya semer vuruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) binip (Ürene denilen) derenin ortasına vardı. Orada halka bir hutbe okuyarak şöyle buyurdu:
Şu (Zilhicce) ayınızda, şu (Mekke) şehrinizde bu (Arefe) gününüz nasıl mukaddes ise (yâni bu yer ve zamanda günah işlemek nasıl ağır biçimde haram ise) şüphesiz kanlarınız ve mallarınız da size haramdır (yâni birbirinizin kanını akıtmanız ve haksız yere birbirinizin mâlını almanız her yerde ve her zaman şiddetle haramdır.) Bilmiş olunuz ki câhiliyet devri işlerinden olan her şey bu iki ayağımın altına konulmuştur (yâni bâtıldır, işlerliği yoktur). Câhiliyet devrine ait kanlar bâtıldır (yâni ne kısası, ne diyeti ne de kefareti vardır). İptal ettiğim kan dâvası (amcam) el Hâris'in oğlu Rebia'nın kan davasıdır. (Maktul Benî Sa'd kabilesinde süt anadaydı, Hüzeyl kabîlesi onu öldürmüştü). —Sahih rivayete göre öldürülen kişi Rebîanut oğlu İyâs'tı — Câhiliyet döneminin faizi de bâtıldır (yâni buna ait işlem geçersizdir). İlk iptal ettiğim faiz bizim faizimiz, (yâni amcam) Abbâs bin Abdulmuttalib'in faizidir. Çünkü faizin hepsi bâtıldır. Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Çünkü şüphesiz siz onları Allah'ın emâneti (yâni iyi davranma ahdi) ile aldınız. Onların ırzlarını Allah'ın kelimesi (yâni emri veya nikâh akdi) ile kendinize helâl kıldınız. Yaygılarınıza (yâni evlerinize) hoşlanmadığınız kimselere ayak bastırmamaları şüphesiz sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Bunu yaparlarsa (yâni mahremi olsun veya olmasın hoşlanmadığınız her hangi bir erkek veya kadının evinize girmesine izin verirlerse), onlara zarar vermeyecek biçimde dövünüz. Maruf bir şekilde (yâni hâlinize göre veya normal biçimde) onların nafakasını ve giyeceğini vermek onların sizin üzerinizdeki hakkıdır. Size öyle bir şey bıraktım ki ona sımsıkı sarılırsanız dalâlet'e gitmezsiniz (yâni cennet yolundan sapmazsınız. Size bıraktığım şey) Allah'ın kitabıdır. Ben (kıyamet günü) size sorulacağım. Acaba ne diyeceksiniz? Sahâbîler:
(Emrolunduğun şeyleri) tebliğ ettiğine, görevini hakkıyla îfa ettiğine ve (ümmete) nasîhatta bulunduğuna şehâdet ederiz, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehâdet parmağını semâya kaldırıp sonra halka doğru eğerek üç defa:
Allahım şâhid ol, Allahım şâhid ol, Allahım şâhid ol, dedi (Bu hutbeden) sonra Bilâl (Radıyallâhü anh), ezan okudu. Sonra ikâmet etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğle namazını (iki rekât olarak) kıldırdı. Sonra Bilâl (tekrar) ikâmet etti. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindi namazım (da iki rekât olarak) kıldırdı. (Yâni öğle ve ikindi farzlarını ard arda Cem-i Takdim şeklinde kıldırdı). Resûl-i Ekrem bu iki namaz arasında başka namaz kılmadı. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (devesine) binerek vakfe yerine (yâni Rahmet dağının eteğine) geldi. Devesinin göğsünü kayalara çevirdi. Yayaların yolunu da karşısına aldı ve kıbleye döndü. Akşama kadar orada vakfeye durdu. Nihayet güneşin sarılığı biraz gitti ve güneş tamamen kayboluncaya kadar vakfeye devam etti. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Üsâ-me bin Zeyd'i terkisine alarak oradan (Müzd elife 'ye) hareket etti. Resûl-i Ekrem kasvâ (denilen devesi) nin yularını o derece kas m işti ki neredeyse devenin başı semerin ön kısmındaki deriye değiyordu ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağ eliyle işaret ederek j
Ey insanlar, sükunetten ayrılmayın, sükûnetten ayrılmayın (yâni acele etmeyin) buyuruyordu. Kum tepeciklerinden birine geldikçe düzlüğe çıkıncaya kadar devesinin dizginimi gevşetiyordu. Nihayet Müzdelife'ye vardı. Orada akşam ve yatsı namazlarını bir ezan ve iki ikâmetle kıldırdı. (Yâni bu iki namazı Çem-i Tehir şeklinde kıldırdı) Ve bunlar arasında başka namaz kılmadı.

Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), fecir doğuncaya kadar uzandı. Fecir doğunca bir ezan ve bir ikâmetle sabah namazını kıldırdı. Sonra Kas-vâ'ya binerek Meş'ari Harâm'a geldi. Bu dağın üstüne çıktı. Orada (kıbleye dönerek) Allah'a hamd etti, tekbîr aldı ve tevhîd'de bulundu (Yâni el-Hamdu lillâh Vellahu Ekber ve Lâ ilahe illallah dedi). Ortalık iyice aydınlanıncaya kadar orada vakfe'ye devam etti. Sonra henüz güneş doğmamış iken oradan yola çıktı ve terkisine Fadl bin Abbâs'ı aldı. Fadl, güzel saçlı beyaz tenli ve yakışıklı bir zât idi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yola çıkınca, yanından bir takım kadınlar koşarak geçtiler. Fadl onlara bakmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), elini diğer taraftan (Fadl'ın yüzüne) koydu. Fadl da yüzünü o taraftan çevirip baktı. Nihayet Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Müzde-life ile Minâ arasında bulunan) Muhassir deresine vardı ve (devesini) biraz hızlandırdı. Sonra seni büyük cemre'ye çıkaran orta yola girdi ve nihayet ağacın yanındaki (büyük) cemre'ye vardı (buna Akabe cemresi de denilir). (O cemre'ye) fiske taşı gibi yedi aded çakıl attı. Her çakılı atarken tekbîr alıyordu (yâni Allahü Ekber (diyordu). Taşları derenin ortasından attı. Sonra mezbahaya döndü. 63 deveyi kendi eliyle boğazladı. Sonra (bıçağı) Alî'ye verdi. Ali de (O'nun emriyle) kalan (37) deveyi boğazladı. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kurbanlıklarına Alî'yi ortak etti. Sonra, her deveden birer parça etin alınmasını emretti. Bunlar bir çömleğe konularak pişirildi. İkisi de develerin etinden yediler ve et suyundan içtiler. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ifâda tavafı için Minâ'-dan) Ka'be'ye indi. (Tavaftan sonra) öğle namazını Mekke'de kıldı. Daha sonra Zemzem (kuyusu) üzerinde halka suvarmakta olan Abdulmuttalib'in oğullarının yanma vardı ve (onlara) : (Kuyudan su) çıkarınız Ey Muttalib oğulları. Su çıkarmanız hususunda halkın size izdiham vermesi korkusu olmasaydı ben de sizinle beraber su çıkarırdım (Yâni su çıkarırsam halk bunu menâsikten
sanarak izdiham vermekle işinizi engelleyebilir), buyurdu. Sonra onlar kendisine bir kova su sundular. O da bundan içti," [280]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. A h m e d de kısaca rivayet etmiştir. Bu hadis pek çok hükümleri ifâde eder. Âlimler hac ile ilgili hükümleri beyân ederken bu hadîsi kaynak gösterirler. Çünkü bu hadis hac menasiki için cidden en zengin kaynaktır. Bu nedenle bir çok ilim adamı bundaki fıkıh hükümlerim beyâna koyulmuşlar ve pek çok hüküm çıkarmışlardır. Ebû Bekir bin el-Münzir bu hadîs hakkında bir cild kitab yazarak ondan yüz elli küsur fıkıh hükmünü çıkarmıştır. Tekmile yazarının dediği gibi eğer bu hadîsteki hükümlerin hepsinin çıkarılmasına çalışılırsa hemen hemen bir o kadar daha çıkarılabilir. Bu hadîsten çıkarılan hükümlerin büyük bir kısmı müellifimizin Menâsik Kitâb'i bölümünde açmış olduğu ve bâbtan önce geçen seksen küsur bâbta rivayet olunan hadislerde ve -izahı bölümünde vardır. Bu itibarla bu hadîsten çıkarılan hükümlerin izahı üzerinde durmak istemiyorum. Ancak bâzı hükümleri özlü olarak ifâde edip, diğer bâzı bilgileri aktarmakla yetineceğim. [281]

Hadîste Geçen Bâzı Kelimelerin Açıklaması

1. Mişceb: Sehpa biçimine benzeyen elbise askısıdır.
2. Zü'1-Huleyfe: Medine-i Münevvere'nin güney doğusu tarafında ve Mescid-i Nebeviyye'ye 18 km. mesafede bir yerdir. Burası Medîne-i Münevvere' den hac veya umre niyetiyle Mekke'ye gitmek isteyenlerin mikatı, yâni ihrama girecekleri yerdir.
3. îstisfâr: Hayız veya lohusalık hâlindeki kadının, kanın akmasını engellemek için avret yerini bir bezle sıkıca bağlamasıdır. Bâzı rivayetlerde İstizfâr gelmiştir. Bu da ayni mânâyı ifâde eder.
4. Kasvâ: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in devesinin ismidir. Bu kelimenin asıl mânâsı, kulağının dörtte biri kesik olan devedir. Bâzı rivayetlere göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in devesinin kulağı küçük olduğu için bu isim takılmıştır.
5. Remel: Çalımlı ve biraz hızlı yürümektir. Bu nevî yürüyüşte adımlar sık atılır ve omuzlar sallanır.
6. Rükün: Köşe demektir. Fakat burada Hacer-i Esved mânâsı kasdedilmiştir.
7. İstilâm: Hacer-i Esved'i öpmektir. Bu mümkün olmadığı takdirde ona el sürmek ve sürülen eli öpmektir. Bu da mümkün olmazsa baston gibi bir şeyi ona sürüp öpmektir. Şayet izdihamdan dolayı bu da mümkün olmazsa karşısında durup el kaldırmak suretiyle selâmlamaktır.

8. Makamı İbrahim: I b r â h î m (Aleyhisselâm)'in K a'-b e' yi yaparken üstünde durduğu taştır. Bu taş hâlen bir muhafaza içinde bulunuyor. Ziyaretçiler görürler.
9. Safa ile Merve i K a' b e' nin yakınında bulunan iki tepedir. Bu gün Mescid-i Harâm'ın binasının içine alınmış sayılabilir. Bu iki tepe arasında yedi defa gidip gelmek hac ve umre'nin menâsikindendir. Bu gidiş ve gelişe Sa'y denilir. Her gidiş bir tur ve her geliş bir tur sayılır. Şu halde bir gidiş geliş iki tur sayılır.
10. Ahzâb: Hizibler, demektir. Burada; hicretin 4. veya 5. yılı Şevval ayında vuku bulan Hendek savaşma katılan düşman kuvvetleri mânâsı kasdedilmiştir. Bu kelime ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e savaş ilân eden bütün düşmanların kasdedil-miş olması ihtimâli de vardır,
11. Taksir: Saçları kısaltmaktır.
12. Terviye Günü ı Zilhicce aynım 8. günüdür.
13. Nemire t Arafat'a yakın bir yerdir. Harem mıntıkası dışında kalır.
14. Meş'ar-i Haram: M ü z d e 1 i f e' de bir dağın ismidir. O dağa Kuzah da denilir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Müzdelife vakfesini bu dağın üstünde yapmıştır.
15. Câhüiyyet Ribâsi: Alacaklının borçlusundan istediği borç fazlasıdır. Yâni karşılıksız para veya maldır. Bir kavle göre ise gas-bedüen ve meşru olmayan maldır. Hutbede buna önem verilmesinin sebebi; câhiliyet devri insanlarının faizi normal alışveriş gibi telâkki etmesidir.
16. Emânetullah sözcüğünden kadınlarla iyi geçinmek ve müsamahalı davranmak ahdi mânâsı kasdedilmiştir.
17. Kelimetullah sözcüğünden maksad ise kadınlarla evlenmeye ait ilâhı emir veya nikâh akdidir.
18. Hablü'l-Müşât: Yayaların yolu, demektir.
19. Rıhl: Devenin semendir.
20. Mevrik: Semerin önüne yerleştirilen ve küçük yastık şeklinde yapılan deri parçasıdır. Binici yorulduğu zaman ayaklarını onun üstüne koymak suretiyle bağdaş kurarak dinlenir.
21. HabI: Kum tepeciğidir.
22. Zuun, Zaîne'nin çoğuludur, binicisi kadın olan develerdir. Bu kelime devenin üstünde yolculuk eden kadınlar mânâsına da mecazen kullanılır.
23. Muhassir, Müzdelif e ile Minâ arasında bulunan bir deredir. F i 1 ordusunun orada hezimete uğratıldığı rivayet olunmuştur.
24. Sikâye ; K a ' b e ' yi ziyaret edenlere Zemzem suyunu çıkarıp içirmektir. Bu hizmet Resûl-i Ekrem (Aleyhfs-salâtü ve's-selâm) zamanında amcası A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın oğullarına verilmiştir. Daha önce de Hz. Abbâs'ın baba ve dedesinin sülâlesine aitti. [282]

Veda Haccı Yolculuğuyla İlgili Bâzı Açıklamalar

Hicretin 10. yılı Resüî-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hac etmeye niyetlenince durumu müslümanlara ilân etti. Zilkade ayının bitimine 5 gün kala öğle ile ikindi vakti arasında M e d i n e - i Münevvere' den M e k k e ' ye hareket edildi. N e s â i' ninrivayeti böyledir. A h m e d' in rivayetine göre ise anılan ayın bitimine 10 gün kala yola çıkılmıştır. Tekmile yazarı birinci rivayeti tercih eder. Bu yolculukta Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e refakat eden hacı sayısı bir kavle göre 90 bin, diğer bir kavle göre 130 bin idi. Bu büyük cemâat Zü'1-Huleyfe denilen mikat yerine vardıktan sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) orada konakladı. O gün ikindi, akşam ve yatsı namazı orada kılındı. Gece orada geçirildi. Sabah namazından sonra Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) ihram için boy abdesti aldı. Bütün zevceleri O'na refakat ediyorlardı. Oradan hareket eden bu büyük cemâat Zilhicce ayının dördüncü günü sabahı M e k k e' ye vardı. M ek k e ' ye varışın Pazar gününe rastladığı rivayet olunmuştur.
K u r e y ş kabilesi vakfe için Arafat'a çıkmayıp Müzdelif e ' de vakfe ederlerdi ve ; Biz harem halkıyız, vakfe için Harem mıntıkasının dışına çıkmayız, bu nedenle vakfe için ancak Müzdelife'ye gideriz, derlerdi. Bilindiği gibi M ü z d e 1 i f e, Harem mıntıkası içindedir. Etraftan gelen hacılar ise vakfe için Are-fe günü Arafat'a çıkarlardı. Veda haccında Kureyş kabilesi Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in de onlar gibi Müzdelife'de vakfe edeceğini ve Arafat'a çıkmayaca-ğını sanıyorlardı. Hattâ bunda şüphe etmiyorlardı. Fakat hiç de dedikleri gibi olmadı. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hadîste belirtildiği gibi Arefe günü Minâ' dan hareketle M ü z d e -life' den transit geçti ve vakfe ;çin Arafat'a çıktı. Böylece Kureyş kabilesinin câhiliyet devri alışkanlıkları yıktırıldı. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu husussta Allah'tan emir aldı. [283]

Hadîsten Çıkarılan Hükümlerin Bâzıları

Yukarda da belirttiğim gibi bu hadisten çıkarılan hükümler çoktur. Ben bunların bir kısmını açıklamakla yetineceğim. Kalan diğer hükümleri Öğrenmek isteyenler M ü s 1 i m ' in şerhi N e v e v î ile E b û D â v û d' un şerhleri Tekmile ve Avnü'l-Mabûd'a müracâat edebilirler.

1. Ziyaret edilen kimse, ziyaretçilerini tanımıyorsa tanımaya çalışmalıdır ki, herkese lâyık olduğu gibi ilgi göstersin. Nitekim C â -bir (Radıyallâhü anh) ziyaretçilerini bir bir sormuş ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in torunlarından olduğunu öğrendiği Muhammed bin Ali bin Hüseyin (Radıyallâhü anhüm) 'e özel iltifat göstermiştir.

2. Kişi ziyaretçilerine ve misafirlerine merhaba demek suretiyle onları iyi karşıladığını dile getirmelidir.

3. C â b i r (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in torunu Muhammed (Radıyallâhü anh) 'a özel iltifat mâhiyetinde olmak üzere yakasının düğmelerini çözerek elini onun göğsünün üstüne ve memelerinin arasına koymuştur. Muhammed de ben o esnada küçük bir gençtim, diye bilgi vermiştir. Bundan çıkan hüküm şudur: Küçük çocuğu sevindirmek için onun çıplak göğsüne ve memelerinin arasına el sürmek meşrudur. Ama yetişkin erkeğin göğsünü ellemek uygun değildir.

4. Âmâ adamın imamlığı caizdir. Ama efdâliyet hususunda ihtilâf vardır.

5. İmamlık ev sahibinin hakkıdır.

6. Fazla elbise bulunsa bile tek bir elbisede namaz kılmak caizdir.

7. Fazla elbiseyi askıya asmak ve yere bırakmamak uygun olanıdır.

8. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kavli ve fiili hadîslerini Öğrenmek için bilginlere başvurmak ve O'nun prensiplerine göre hareket etmeye çalışmak ibâdettir.

9. Önenui işlere hazırlıklı olmak için topluma devlet yetkilisi tarafından duyuru yaptırmak müstehabtır.

10. Lohusalık veya aybaşı âdeti hâlinde olan kadının ihrama girmesi caizdir. Böyle bir kadının ihrama girmeden önce temizlik niyetiyle boy abdesti alması meşrudur. Bu yıkanma' şer'î gusül anlamında değildir. Böyle özürlü kadının yıkanması müstehabtır. Keza kanın akmasını engellemek için bir bez bağlaması da meşrudur.

11. Hacc'a veya umre'ye bir vâsıtaya binerek veya yaya gitmek caizdir. Bu hususta icmâ vardır. Dört mezheb imamları ile Cumhura göre bir vâsıtaya binerek gitmek daha faziletlidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) binerek yolculuk etmiştir.

12. îhrâmlı erkeğin Lebbeyk duasını yüksek sesle okuması sünnettir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in okuduğu Lebbeyk duasına ilâvede bulunmak caiz ise de en faziletlisi ilâvede bulunmamaktır.

13. Hac aylarında umre niyetiyle ihrama girmek ve umre'den sonra M e k k e' de hac niyetiyle ihrama girmek caizdir.

14. Hac niyetiyle ihrama giren bir kimsenin bunu umre'ye çevirmesi ve umre'yi tamamladıktan sonra ihramdan çıkması caizdir. Hadîsin zahiri bu hükme delâlet eder. Ahmed ve Zâhiriyye mezhebi mensublannın bâzısı böyle hükmetmişlerdir. Fakat Cumhur ve üç mezheb imamlarına göre bu hüküm Veda haccına katılanlara ve o yıla mahsustur. Bunlar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in «Umre ebedî olarak şöylece hacca dâhil olmuştur- mealindeki buyruğunu hac aylarında umre etmenin meşruluğu mânasına yorumlamışlardır. Câhiliyyet devrinde hac aylarında umre etmek çok büyük günahlardan sayılırdı. Bu buyruk o yanlış inanışı ortadan kaldırmıştır.

15. Arafat'a çıkmadan önce hacmin M e k k e' ye girip kudüm tavafı etmesi sünnettir. Bu tavafın ilk üç turunda hızlı ve çalımlı yürümek, kalan dört turunda normal yürümek sünnettir.

16. Hacer-i Esved'i öpmek sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde yukarda anlatılan biçimde istilâm etmek sünnettir.

17. Tavaftan sonra iki rekât tavaf namazı kılmak meşrudur. Bunun hükmü hakkında ihtilâf vardır. Bununla ilgili izah, buna âit bâbta geçtiği için tekrarlamaya gerek yoktur.

18. Tavaf namazını İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamında kılmak sünnettir. Orada kılmak güç ise Mescid-i Hara m' in başka bir yerinde kıhnabilir.

19. Bu namazda. Fatiha' dan sonra ilk rekâtta Kafi-r û n ve ikinci rekâtta îhUs sûrelerini okumak sünnettir.

20. Tavaf namazından sonra tekrar Hacer-i Esved'i istilâm etmek sünnettir.

21. Sa'y için Mescid-i Harâm'ın Safa kapısından çıkmak sünnettir.

22. Safa tepesine yaklaşılınca; .-i âyetini okumak sünnettir.

23. Sa'y işine Safa tepesinden başlamak gerekir. Safa'-dan başlamanın hükmüne gelince,

Hanefîler'e göre vâcib-tir. Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre ise sa'y'ın sıhhatinin şartlarındandır.
24. Sa'y işine başlanacağı zaman Safa tepesinin yukarısına çıkmak ve mümkünse K a " b e ' yi görmek, sonra tekbir alarak duâ ve vârid zikri okumak sünnettir. Bu zikir ve duayı üç kez tekrarlamak da sünnettir.
25. Safa ile Merve arasında sa'y ederken normal yürümek ve yeşil direklerle işaretli kısımda hızlı gitmek erkekler için sünnettir. Kadınlar için koşmak meşru değildir.
26. Merve tepesine varıldığı zaman orada d& S a f â ' da okunan zikir ve duayı aynı şekilde okumak sünnettir.
27. Safa' dan M e r v e ' ye gidiş bir tur, dönüş de ikinci tur sayılır. Cumhûr'un ve mezheb imamlarının görüşü budur. Böylece 7 tur sa'y edilir.
28. Hacının çok sayıda kurban kesmesi müstehabtır. Bu hüküm vâcib olan kurban dışındadır.
29. İhrama girilirken kişinin niyetini bir başka kimsenin niyetine bağlaması, yâni falan adam nasıl niyet ettiyse ben de öyle niyet ediyorum, demesi caizdir.
30. Hacıların terviye günü, yâni Zilhicce ayının sekizinci günü Mekke' den M i n â ' ya gitmeleri, keza Hacc-ı Te-mettü'a niyetlenenlerin aynı gün hac niyetiyle ihrama girmeleri ve M i n â ' ya hareket etmeleri sünnettir. Bundan önce M i n â ' ya gitmek ise sünnete aykırıdır. Hattâ Mâlik bunu mekruh saymıştır.
31. Terviye günü öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazı ile ertesi günü sabah namazını M i n â ' da kılmak sünnettir.
32. Terviye gününü, Arefe gününe bağlayan geceyi Mini*-da geçirmek sünnettir.
33. Arefe günü güneş doğduktan sonra M i n â ' dan Nemi-r e ' ye hareket etmek sünnettir.
34. Öğleden önce N e m i r e' ye varıp orada bir süre konaklamak ve öğle namazı vakti girdikten sonra oradan Ürene deresine hareket etmek sünnettir.
35. Öğle vakti girdikten sonra İbrahim (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mescidine gidip orada imamın hutbe okuması, sonra öğle ve ikindi namazını Cem-i Takdim şeklinde, yâni ardarda ve öğle namazı vakti içinde kılmak ve bunları kısaltılmış şekli ile ifa etmek meşrudur. Bunun hükmü hakkındaki gerekli bilgiyi daha önce geçen ilgili bâbta izah etmiştim.
36. Bu namazlar için bir ezan ve iki ikâmet okunur. îki namaz arasında hiç bir namaz kılınmaz.
37. Öğle namazı vakti girmeden Arafat'a gitmek sünnete muhaliftir. Yukarda anlatıldığı gibi namaz kılındıktan sonra bir vâsıtaya binerek Rahmet dağının eteğindeki kayaların yanına gidip vakfe'ye durmak sünnettir. Arafat'ın herhangi bir yerinde vakfe edilebilir.
38. Arefe günü güneş battıktan sonra Arafat' tan Müz-d e 1 i f e ' ye hareket edilirken yol boyunca sükûnet içinde gitmek sünnettir.
39. Arefe gününü bayram gününe bağlayan gece akşam ve yatsı namazı Müzdelife'de Cem-i Tehir şeklinde,, yâni yatsı namazı vakti girdikten sonra, bir ezan ve iki ikâmetle kılınır. İki namaz arasında başka namaz kılınmaz. Hanefi mezhebinin meşhur kavline göre bir ikâmet edilir. Buna âit bilgi de ilgili bâbta verilmiştir.
40. O gece Müzdelife'de uzanıp yatmak sünnettir.
41. Müzdelife vakfesini Meş'ar-i Haram denilen dağın üstünde yapmak sünnettir. Bu dağa Kuzah da denilir. Vakfe Müzdelife' nin herhangi bir yerinde de yapılabilir. Anılan vakfe sabah namazından sonra olursa bütün mezheblere uygun yapılmış olur. Bâzı mezheblere göre vakfe gecenin yarısından sonra yapılabilir. Geniş bilgi buna ait bâbta verilmiştir.
42. Hayvan güçlü olduğu takdirde terkisine bir adam almak caizdir.
43. Akabe cemresine derenin ortasından taş atmak ve her taşı atarken tekbîr almak sünnettir.
44. Kişi kurbanını kendi eliyle kesmelidir. Böyle yapmak sünnettir. Başkasını vekil etmek de caizdir.
45. Kesilen kurban deve olduğu takdirde başkasını ortak etmek caizdir. Sığır da deve gibidir.
46. Kişinin kendi kurban etinden yemesi ve et suyundan içmesi sünnettir.
47. Bayramın birinci günü Akabe cemresine taş atıp kurbanı kestikten sonra M e k k e' ye gelip ifâda tavafı etmesi daha faziletlidir.
48. Zaman müsâid ise o günkü öğle namazını M e k k e' de kılmak efdaldir.
49. Tavaftan sonra Zemzem suyundan içmek sünnettir.
50. Zemzem suyunu ikram edenden almak sünnettir.
Hadisten çıkarılan ve bir kısmı yukarıya alınan hükümlerin çoğu ba bâbtan önceki bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur. Geniş bilgi için o bâbları gözden geçirmek tavsiye ediliyor. Ben bu kadarlık bilgi ile yetinip Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in irad buyurduğu hutbe ile ilgili özlü bâzı noktaları işaretlemekle iktifa edeceğim.
Hutbenin; cümlesiyle kasdedilen mânâ şudur: Sizin kendi kanınızı veya bir din kardeşinin kanım

akıtmanız haramdır. Keza birbirinizin malını rızâsı dışında ve gayri meşru yollarla yemeniz haramdır.
Câhiliyet devri insanlan cana ve mala saldırmanın Arefe günü Mekke'de işlenmesinin çok şiddetli günah olduğuna inandıklan için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) can ve mala tecâvüzün her zaman ve her yerde aynî şekilde ağır günah olduğunu bildirmek istemiş ve önemini müslümanlara kavratmak için hadisteki benzetmeyi yapmıştır. Hadîsin bu fıkrası, bir hükmün pekiştirilmesi için uygun benzetme yapmanın meşruluğu hükmünü de ifâde eder.cümlesiyle kasdedilen mânâ da şudur: Câhiliyet döneminde işlenen cinayetlerden dolayı suçlu kişiye kısas, diyet veya kefaret gibi herhangi bir ceza uygulanmaz. Ama müslüman-lığı kabullendikten sonra cinayet işleyen kimse hakkında tslâmî ceza uygulanır.
Bu cümleyi tâkib eden cümlelerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bâtıl olduğuna hükmettiği ilk kan dâvasının kendisinin amcası oğluna âit kan dâvası olduğunu bildirmiştir. Müellifimizin rivayetinde ve Ebû Davud'un bir rivayetinde söz konusu dâvanın el-Hâris'in oğlu R e b i a * nın kan dâvası olduğu bildirilmiştir. Bu rivayetin zahirine göre öldürülen zât R e b î a' dır.
M ü s 1 i m' in rivayeti ile Ebû Davud'un Osman bin Ebî Şeybe' den olan rivayetine göre ise, söz konusu dâva R e b î a' nın oğluna âit kan davasıdır. Doğru olan rivayet budur. Çünkü Rebîa, Hz. Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti devrine kadar yaşamıştır. Bu itibarla öldürülen zât R e b İ a değil, onun oğludur. Hadîs şerhlerinde beyân edildiğine göre Re-b i a' nın oğlu Benî S a' d kabilesinde süt anada iken bu kabilenin evleri arasında emekleyerek dolaşıyordu. Bu arada bu kabile ile H ü z e y 1 kabilesi arasında meydana gelen savaşta başına bir taş isabeti neticesinde ölmüştü. Bu olay câhiliyet devrinde vuku bulduğu için buna âit kan dâvası Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından iptal edilmiştir.
cümlesinin zahirî mânâsı"Yataklarınıza hoşlanmadığınız hiç bir kimseye ayak bastırmamak da kadınlarınız üzerindeki hakkınızdır. Şayet kadınlarınız böyle bir şey işlerlerse onları zarar vermeyecek biçimde dövünüz'* şeklindedir.
Âlimler bu cümlelerle kasdedilen mânâ hakkında şöyle derler: Yâni evlerinize girmelerinden hoşlanmadığınız hiç bir kimseye kadınlarınızın izin vermemesi sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Okimse erkek olsun, kadın olsun fark etmez. Keza o kimse mahremi olsun veya olmasın hüküm aynıdır. Yâni hoşlanmadığınız kimse eşinizin babası, kardeşi, amcası, halası, teyzesi de olsa hüküm budur.
N e v e v î de bu mesele hakkında fıkıhçıların hükmü şudur, der ,■
Kadın herhangi bir erkek veya kadını mahremi olsa bile kocasının evine alamaz, almaya yetkili değildir. Ancak kocasının hoşlandığını bildiği veya sandığı kimselere izin verebilir. Çünkü başkasının evine rızâsı veya izni, ya da örf ve âdete göre rızâsının bulunduğu durumu olmadıkça girmek haramdır. Asıl hüküm budur. Bu itibarla ev sahibinin nzâjsmda şüphe bulunduğu zaman onun izni alınmadan girmek helâl değildir.
H a t t â b İ de; Bu cümlenin mânâsı şudur: Kadınlar herhangi bir erkeğin evinize girip de onlarla konuşmalarına izin veremez. Erkeklerin gidip de kadınlarla sohbet etmeleri Arabların âdetlerinden idi. Bunu ayıp saymadıkları gibi uygunsuz bir hâlin meydana gelmesine sebeb olabileceğini de kabul etmezlerdi. Nihayet kadınların örtünmelerine dâir ilâhî hüküm gelince erkeklerin kadınlarla konuşmaları ve onların yanına girmeleri yasaklandı, der.
Yukardaki cümleden maksad kadınların kendi nefislerini başka erkeklere teslim etmemeleri değildir. Çünkü böyle bir suç işledikleri zaman yalnız dövme cezası değil, had cezası verilir. Diğer taraftan erkek hoşlansın veya hoşlanmasın karısının zina etmesi haramdır. Bu nokta da anılan cümleden maksadın bu olmadığına delâlet eder.
Hac esnasında okunması meşru görülen hutbeler ve sayıları ile ilgili gerekli bilgi bu kitabın 76. babında rivayet edilen hadislerin izahı bölümünde verilmiştir.
Bir Hâl Tercemesi
Hadisin râvîsi Muhammed bin Ali bin Hüseyn bin Ali bin Ebi Tâlib (R.A.) el-HâşimÎ Ebû Ca'fer el-Medeni, İmâm Bakır ismi ile tanınmış olup Peygamber (S.A.V.)'in torunlanndandır. Babası Ali'den ve Ebû Said, Câbir, İbn-i Ömer ve bir cemaattan hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Ca'fer, Zührî, Mıhvel bin Râ$id ve bir grubtur. İbn-i Sa'd : O, sıkadır, hadîsleri çoktur, demiştir. Kü-tüb-i Sitte sâhibleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Hicretin 114. yılı vefat ettiği rivayet olunmuştur. (Hulâsa: 352)

3075) Biz üç nevi hac niyetiyle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in refakatinde yolculuğa çıktık. Bâzı farımız hac ve umreye beraber niyetlenerek ihrama girdi. Bir kısmımız yalnız hac ih-ramına girdi. Bâzılarımız da yalnız umre ihramına girdi. Hac ve umreyi beraber ifa etmek üzere ihrama girmiş olanlar hac menâsikini tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkmadı. Yalnız hac

niyetiyle ihrama girenler de hac menâsikini bitirinceye kadar ihramdan çıkmadı ve yalnız umre ihramına girenler, Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y ettikten sonra ilerde hac niyetiyle ihrama girmek üzere, umre'nin ihramından çıktılar." [284]

İzahı

Bu hadîsin benzerini Buhârî, Müslim, Ebû D â -vûd, Nesâi, Mâlik ve Beyhaki de rivayet etmiş-lerdir. Bu hadîsin zahirine göre Veda haccına katılan sahâbîlerin bir kısmı mîkatta umre niyetiyle ihrama girmişlerdir. Fakat bu mânâ kasdedilmemiştir. Tekmile yazarının belirttiği gibi kasdedilen mânâ şudur: Beraberinde kurbanı bulunmayanlar, mîkatta hac niyetiyle ihrama girdikten sonra, Şerif te ve Mekke' de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in emriyle haclarını umre'ye çevirip umre menâsikini tamamladıktan sonra ihramdan çıktılar ve terviye günü hac niyetiyle ihrama girdiler.
Bu hadîs haccın üç çeşidinin de meşru olduğuna delâlet eder: Bu çeşitler: Hacc-ı Kıran, Hacc-i İfrâd ve Hacc-ı Temettü'dür. Bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi bunlara âit bâblarda verilmiştir.

3076) Süfyân(-ı Sevrî) (RadtyaUâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellenı) üç defa hac etmiştir t İki hacc'ı hicret etmeden önce ve bir haccı hicret ettikten sonra Medine'den gitmek suretiyle ifa etmiştir. Hicretten sonra ettiği hac ile umre'yi birleştirmiştir (Yâni Hacc-ı Kıran etmiştir). (Bu hac'ta) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in getirdiği kurbanlar ile Alî'nin (Yemen'den) getirdiği kurbanların toplamı yüz deveyi bulmuştur. Bu develerden birisi de burnunda gümüşten bir halka bulunan Ebû Cehl'in erkek devesi idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (bunlardan) 63 tanesini kendi eliyle boğazlamış. Ali de kalanları boğazlamıştır.
Süfyân'at Bu hadîsi kim (sana) anlatmış? diye sorulmuş kendisi t
Ca'fer, babasından, babası da Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. İbn-i Ebî Leylâ da el-Hakem'den, bu da Mıksem'den, Mık-sem de İbn-i Abbfts (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet etmiştir/*[285]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi de rivayet etmiştir. Müellifimiz bu hadîsi Süfyân-i Sevri' den nakletmiş ve hadîsin sonunda S ü f y â n' a kadar olan râvîlerin kimler olduğunu beyân etmiştir. Bu beyâna göre hadîs hem Câbir (Radıyallâhü anh)'den hem de î bn-i Aobâs (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Tirmizi ise bunu tam bir senedle rivayet etmiştir. Oradaki senedde: Süfyân'm; Ca'fer aracılığıyla C a ' f e r' in babasından onun da Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği belirtilmiştir.
Bedene: Hanefiler'e göre deve ve sığır manasınadır. Şafii ler'e göre ise yalnız deve mânâsında kullanılır. Ebû C e h 1' in erkek devesi Bedir savaşı ganimeti meyânında Re-sûl-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e intikal etmişti. Neve-v i' nin beyânına göre A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm Yemen'-den getirdiği develer, satın aldığı develerdi. Yâni zekât develerinden değildi. [286]

85- Muhsar (Yâni İhrama Girdikten Sonra Arafat'ta Vakfe Etmekten Veya Farz Tavafı Etmekten Menedilen) Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Muhsar kelimesi İhsâr masdarından ajrnmadır. İhsâr kelimesi Arap dilinde, menetmek ve hapsetmek manasınadır. Şer-i Seri f' te ise hac veya umre niyetiyle ihrama girdikten sonra buna âit rükünleri ifa etmekten alakonulmak ve menedilmektir. Bu bâb-taki hadîsler hacc'm rükünlerinden menedilen kimse hakkında vârid olmuştur. Umre de hac gibidir.

3077) Haccâc hin Amr el-Ensârî (Radıyallâhü an/ı)\\en: Şöyle demidir :
Ben Peygamber (SallallaJıü Aleyhi ve Sellem) den şöyle buyururken işittim :
«(İhrama girdikten sonra) vücûdunun bir tarafı kırılan veya topallayan bir kimse ihramdan çıkabilir ve gelecek yıl haccetmekle mükelleftir.»
(Râvi) İkrime demiştir ki: Haccâc'ın bu hadîsini İbn-i Abbâs ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâ)'ye rivayet ettim. Onlar: Haccâc doğru söylemiştir, dediler."

3078) Abdullah bin Râfi Mevlâ Ümmü Seleme (Raâtvaltâhü an-/'«m)VIen; Şöyle demiştir:
Ben ihrâmh kimsenin (farz menâsikini tamamlamaktan) men edilmesi meselesini Haccâc bin Amr (el-Ensâriy)e sordum. Bunun üzerine Haccâc şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
«(İhrama girdikten sonra) vücûdunun bir tarafı kırılan veya hastalanan ya da topallayan kimse ihramdan çıkabilir ve gelecek yıl haccetmekle mükellef olur.-
(Râvî) İkrime demiştir ki: Ben bunu İbn-i Abbâs ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüml'e rivayet ettim. Bunlar; Haccâc doğru söylemiştir, dediler.
(Râvi) Abdürrezzak demiştir ki: Ben bu hadîsi Destevâi sahibi Hişâm'ın cüz'ünde (yâni küçük kitabında) buldum ve Ma'mer'e götürdüm. Ma'mer bana okudu veya ben ona okudum." [287]

İzahı

Bu babın ilk hadisini diğer sünen sâhibleri, A h m e d , T a -hâvi, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişler. Hâkim bunun senedinin B u h â r i' nin şartı üzerine sahih olduğunu, T i r m i z î de bunun senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir.
İkinci hadîs Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadiste, kırıklık veya topallık engelleri beyân buyurulmuştur. İkinci hadiste bunlar yanında hastalık engeli de bildirilmiştir.
Bu iki hadisten kasdedilen mânâ şöyledir : Bir kimse hac niyetiyle ihrama girdikten sonra haccın farzlarından olan A r a f â t' ta vakfe veya farz tavafı İfa etmeye engel olacak şekilde vücûdunun bir tarafı kırılır veya ayağı topal olur, ya da bir hastalığa tutulursa ihramdan çıkabilir. Şayet bu engel kalktıktan sonra kalan süre o yıl yeniden hac etmeye yetmezse ertesi yıl hac etmekle mükelleftir. [288]

Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. îhsâr'ın sebebleri vücûdun bir tarafının kırılması, ayağın to-pallanması ve başka hastalıklardır. İbn-i Mes'ûd, Zeyd bin Sabit, Atâ bin Ebi Rab âh, Süfyân-i Sev-rî ve Hanefîler böyle hükmetmişlerdir. A h m e d ' den de böyle bir rivayet gelmiştir. Bunlara göre, ihrâmh kişinin K a ' b e ' yevarmasına mâni olan her şey ihsâr'a sebeb olur. Bu engel, düşman, yolculuğa devam etmeye mâni hastalık, nafakanuı tükenmesi, tutuklanma, yolculuk esnâsmda kadma refakat eden kocasının veya başka mahreminin ölmesi olabilir.
Mâlik ve îshâk'a göre ihsâr; ancak düşmanın hacıyı alakoymasıyla olabilir. Başka engeller dolayısıyla haccı yarıda bırakmak ihsâr sayılmaz, haccı kaçırmak sayılır.
Şafii ve Ahmed'e göre ihrâmlı kimse düşmandan başka bir engel nedeniyle haccm farzlarından alakonulursa, ihramdan çıkamaz. Meğer ki ihrama girdiği zaman bir engelin çıkması hâlinde ihramdan çıkmayı şart koşmuş ise o takdirde ihramdan çıkabilir.
Tekmile yazan yukardaki bilgiyi aktardıktan sonra: Bu bâbtaki hadîsler hastalık ve diğer engellerin de ihsâr sebebi olduğuna delâlet ettiği için bu görüş kuvvetli olanıdır, der.
2. Hadîste anılan nedenlerle haccını yarıda bırakıp ihramdan çıkan ve engel kalktıktan sonra ayni yıl yeniden hac etmeye, zaman bulamayan bir kimse; ertesi yıl hac etmekle mükelleftir. Hane-f î 1 e r' in görüşü bu merkezdedir. Hanefiler'e göre başlanılan hac nafile de olsa hüküm budur.
Mâlik, Şafiî ve sahih rivayete göre Ahmed: İhsâr nedeniyle haccmı yanda bırakmak zorunda kalan bir kimse başlamış olduğu haccı kaza etmekle mükellef değildir. Ancak o kimsenin başladığı hac farz olan hac ise bu farz onun boynunda kalmış olduğu cihetle bu borcunu ödemekle mükelleftir. Engel kalktıktan sonra kalan süre aynı yıl içinde yeniden hac etmeye yeterli ise ve kişinin yanda bıraktığı hac farz olan hac veya vâcib olan hac nevinden ise, kişi aynı yıl yeniden hac etmekle mükelleftir. Fakat başladığı hac nafile idi ise yeniden hac etmek mükellefiyeti yoktur.
Bu konu geniş bilgi ister. Bu itibarla fıkıh kitablanna müracaat etmek gerekir. Biz bu kısa bilgi ile yetindim.
Haccâc (R-A.)'ın Hâl Tercemesi
Haccâc bin Amr bin Gaziyye el-Ensâri (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'den yat nız bu hadisi rivayet etmiştir. Râvileri ise İkrime, Abdullah bin Râfi' ve Damire bin Saîd'dir. Üsdü'I-Gâbe'nin

Tecridinde beyân edildiğine göre bu zât sahâbldir. Fakat el-İcIİ ile İbnü'l-Berki onu tabiiler arasında anmışlardır. Dört sünen sâhib-leri onun bu hadisini rivayet etmişlerdir. (Tekmile : C. I, Sah. 188) [289]

86- Muhsar (Yâni Hac Veya Umre'nin Farz Olan Menâsîkîni Yapmaktan Alakonulan Kimsen) İn Fidyesi (Yâni İhrâmlıya Yasak Bîr Şey İşlemesinin Cezası) Babı

3079) Abdullah bin Ma'kıl (Radtyallâkü anhümâyAzn; Şöyle demiştir :
Ben (Kûfe'de) Mescid'de Ka'b bin Ucre (Radıyallâhü anhVın ya-nına oturdum ve ona; £1 jl ÛZ* jl jf^> *j* İaii = ... Oruçtan veya sadakadan veya kurbandan bir fidye — gerekir— âyetini sordum. Ka'b dedi ki:
Bu âyet benim hakkımda indirildi. (Ben Hudeybiye'de umre'nin ihramında iken) başımdan bir elemim vardı. Bitler (başımdan) yüzüme dökülür vaziyette ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına götürüldüm. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana):
-Meşakkatin şu gördüğüm vaziyete ulaştığını sanmıyordum. Bir koyun bulabilir misin?» diye sordu. Ben t
Hayır, diye cevab verdim. Bunun üzerine şu âyet indi:
Ka'b dedi ki: Oruç üç gündür. Sadaka beher fakire yarım sa" yiyecek vermek üzere altı fakiredir. Kurban da bir koyundur."

3080) Ka'b bin ücre (RadtyallâkÜ anh)'âen; Şöyle demiştir:
(Hudeybiye'de) bitler bana eziyet ettiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). başımı tıraş etmemi ve (fidye olarak) üç gün oruç tutmamı veya altı fakiri yedirmemi emretti ve O, kurban edeceğim hayvanın yanımda bulunmadığım biliyordu." [290]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bunun ve ikinci hadîsin benzeri rivayet edilmiştir. Ka'b (Radıyallâhü anh) 'in anlattığı vaziyetin Hudeybiye'de olduğu diğer rivayetlerde belirtilmiştir.
Hudeybiye, Mekke" ye bir günlük ve M e d i n e ' ye dokuz günlük mesafede bir köydür. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hicretin 6. yılı Zilkade ayının ilk günlerinde 1400 kadar sahâbî ile beraber umre etmek üzere Medine-i Münevvere' den hareket etti. Medine-i Münevvere'-nin mikat yeri olan Zü'1-Huleyfe'de umre niyetiyle ihrama girip yola devam ettiler. Nihayet Hudeybiye'ye vardıkları zaman umre niyetiyle M e k k e ' ye girmek istediklerini bir elçi vasıtasıyla Mekke müşriklerine haber verdiler. Fakat M e k -k e müşrikleri buna engel oldular. Nihayet Hudeybiye1 de yapılan görüşme ve andlaşma gereğince o yıl M e k k e ' ye girmeden geri dönmeye karar verildi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîler kurbanlarını orada kesip tıraş oldular ve ihramdan böylece çıkmış oldular. Mekke müş-riklerinin engellemeleri yüzünden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm î ve arkadaşlan Muhsar sayıldılar. Muhsar'ın ne demek olduğunu bu babın başlığında açıkladım, tşte Ka'b (Radıyallâhü anh)'in hadiste anlattığı durum burada vuku bulmuştu.
Bu bâbtaki hadislerin fıkıh hükümlerinin izahına geçmeden önce ilk hadîste anılan âyetin konu ile ilgili kısmının mealini anlatayım : Âyeti Celile'nin baş kısmı şöyledir:
"Ve Allah için hac ve umre'yi tam yapınız. Alıkonursanız kurbandan kolay olanı —size vâcibtir—. Bu kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyiniz. Ancak sizden kim hasta olur veya başından bir elemi bulunursa (başını tıraş ettiği takdirde) fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi veya kurban kesmesi gerekir..." (Bakara, 196)
Âyet-i Kerîme'de geçen"Alıkonursanız" fiilinin mas-
darı olan İhsâr kelimesinin şer'i mânâsı noktasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:Bâzı âlimlere göre ihrâmlı kimse, ister bir düşman tarafından alıkonsun, ister hastalık ve nafakasını yitirmek veya tüketmek gibi nedenlerle hac veya umre yolculuğuna devam edemez duruma düşmekle alıkonsun, İhsâr hükmüne tâbidir. Yâni böyle bir engel nedeniyle ihramdan çıkabilir. Atâ, Mücâhid, Katâde ve Ebû Hanife böyle yorumlayanlardandır. Bunlar bundan önceki bâbta geçen Haccâc bin Amr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini delil gösterirler.
Diğer bir kısım âlimlere göre ise İhsâr ancak düşmanın engellemesiyle oluşur. İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Enes, Mâlik, el-Leys bin Sa'd, Şafii ve Ahmed böyle hükmedenlerdendir. Bunlar: Bu âyet Hudeybiye olayı hakkında nazil olmuştur. Mekke müşrikleri Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-

selâm) ile beraberindeki sahâbileri M e k k e' ye sokmadılar. Bunun üzerine Hudeybiye'de kurbanlar kesildi ve ihramdan çıkıldı. Ertesi yıl umre yapıldı. Bu engellemede düşman tarafından vuku buldu, derler. Bu âyeti delil gösterirler.
îki tarafın delilleri ve birbirlerine verdikleri cevablar geniş yer alır. Buna vâkıf olmak isteyenler tefsir veya hadis kitablarına başvurabilirler.
İhsâr nedeniyle kesilmesi emredilen kurbanın kesilmesi yeri hakkında da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Ebû Hanîfe'ye göre kurbanın Harem-i Şerif te kesilmesi gerekir. İhramımın alıkonulduğu yerde kesilemez. îhrâm-lı kişi, kurbanını H a r e m' e gönderir veya bedelini gönderir ve vekil edeceği kimse ile beraber kurbanın kesileceği târihi tesbit eder. Bu târihten sonra ihramdan çıkılır.
Diğer üç mezheb imamlarına göre ise- kurban ihrâmlının alıkonulduğu yerde kesilir ve bunun akebinde ihramdan çıkılır. [291]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler:

1. Hac veya umre ihramında bulunan bir kimse başından dolayı bir elem ve eziyet duyduğu ve saçlarım tıraş etmek zorunda kaldığı zaman saçlarım tıraş eder ve fidye olarak ya üç gün oruç tutar, ya bir koyun kurban eder veya altı fakire üç sa1 yiyecek verir. Beherfakire yarım sa' verir. Saçları kısaltmak da tıraş etmek gibidir. Bu hususta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur.
Hadîsin zahirine göre fidye, başın saçının tamamını tıraş etmek hâlinde vâcibtir. Eğer saçın tıraş edilirse fidye'nin vâcibliği hakkında ittifak vardır. Saçın bir kısmının tıraş edilmesi hâlinde ise fidyenin vâcibliği hakkında şu ihtilâf vardır :
a) Hanefîler'e göre başın dörtte birinin tıraş edilmesi hâlinde fidye gerekir. Daha az mikdarını tıraş etmek hâlinde ise sâdece bir sadaka vermek yeterlidir.
b) Şâfiiler'e göre, bir arada üç saç telini tıraş etmek hâlinde de fidye gerekir. Bir saç telinin tıraş edilmesi hâlinde bir müd ve sâdece iki telin tıraş edilmesi hâlinde iki müd, yâni yarım sa' sadaka verilir.
c) H a n b e 1 i mezhebine göre fidyenin vâcibliği için en az dört saç telini tıraş etmek gerekir. Daha az sayıda kıl tıraş edildiği takdirde beher kıl için bir müd sadaka verilir.
d) Mâliki mezhebine göre ise fidyenin vâcibliği için en az onbir aded saçın tıraş edilmesi gerekir. Tıraş edilen kıl sayısı bundan az olduğu ve tıraş bir elem nedeniyle yapıldığı takdirde yine fidye verilir. Aksi takdirde bir avuç yiyecek tasadduk edilir.
2. Hadîsin zahirine göre fidye olarak tutulacak.üç günlük orucun ard arda ve belirli bir zamanda tutulması şart değildir. Tabiî, oruç tutmanın yasak olduğu bayramların ilk günü tutulamaz. Keza Hanefî ve Şafii mezheblerine göre teşrik günlerinde, yâni kurban bayramının 2, 3 ve 4. günlerinde de tutulamaz. Mâlik ve meşhur rivayete göre Ahmed, fidye orucunun teşrik günlerinde tutulabileceğine hükmetmişlerdir.
3. Hadîsin zahirine göre üç sa' yiyecek maddesinin 6 fakire yarımşar olarak dağıtılması gerekir. Âlimlerin ekserisi böyle hükmetmişlerdir. Bunun tamamının bir fakire verileceğine Ebû Hani-f e' nin hükmettiği rivayet edilmiştir.
Bir sa'ın ne kadar olduğu Zekât bölümünde etraflıca anlatılmıştır. Şu kadarını belirtmekle yetineyim: Hanefi mezhebine göre yaklaşık olarak 3333 gr.dır.
4. Keza hadîsin zahirine göre fidye'nin Ödenmesi için belirli bir yer yoktur. Nerede verilirse olabilir. Çünkü hadiste yer tâyini yapılmamıştır. Fidye olarak oruç tutulduğu takdirde bunun belirli bir yerinin olmayışı hususunda âlimler ittifak halindedir. M âl i k ' e göre kurban ve sadaka da böyledir. Ş â f i i' ye göre kurbanın ve sadakanın yâni, fidye olarak ödenecek yiyecek maddesinin H a -rem-i Şerif te verilmesi gerekir. Hanefiler'e göre ise kurbanın Harem-i Şerif te kesilmesi gerekir. Yiyecek maddesi ise herhangi bir yerde verilebilir.
Hadisin zahiri M â î i k ' in görüşünü te'yid eder.
Fidye hususunda tanınan muhayyerlik, bir zaruret neticesinde saçını tıraş eden ihrâmlıya mahsustur. Keyfî olarak saçını tıraş eden ihrâmlı kişi kurban kesmek zorundadır. Oruç tutmak veya yiyecek maddesini vermek yeterli değildir. Ebû Hanîfe, Şafiî ve Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir.
Ka'b bin Ücre {Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 111. hadisin izahı bölümünde geçmiştir. [292]

87- İhrâmlı Kimsenin Hacamat Olması Babı

3081) îbn-i Abbâs (Radıyallâkü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu ve ihrâmlı iken hacamat olmuştur."

3082) Câbir (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken yakalandığı bir ayak rahatsızlığı nedeniyle hacamat olmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin Ebi'd* Dayf bulunur. Ben onu zayıf sayan veya cerheden bir kimseyi görmedim. Senedin kalan râvîleri sıka (güvenilir) zâtlardır. [293]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadisi 1682 nolu hadîsin aynidir. Bunun kimler tarafından da rivayet edildiğini belirttim. Gerekli bilgiyi de verdiğim için tekrarlamaya lüzum görmüyorum.
Câbir (Radıyallâhü anh) *ın hadîsi ise Zevâid nevindendir. Bu hadiste geçen Rahs'ın asıl mânâsı bir şeyi sıkmaktır. Hayvanın ayağına bir şeyin değip incitmesi veya ayakta suyun toplanmasına sebep olması mânâsına da gelir, ki buna apse demek mümkündür. Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesâî ve Hâkim'in rivayet ettikleri bir hadiste:
"Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken ayağındaki bir ağrıdan dolayı ayağının sırt kısmından hacamat oldu."
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bâzı rivayetlerinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir baş ağrısı dolayısıyla başından hacamat olduğu kaydı vardır.
Yukardaki rivayetlerden anlaşıldığına göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ihrâmlı iken bir ara ayağından hacamat olmuş, diğer bir vakit de başından hacamat olmuştur. [294]

Hadislerden Çıkan Hükümler

1. Oruçlu iken hacamat olmak caizdir. Bu hükümle ilgili gerekli bilgi 1682. nolu hadis bölümünde verilmiştir.
2. Bir kimse ihrâmlı iken hacamat olabilir. Birinci hadîsin zahirine göre hacamat olmaya ihtiyaç duyulmasa bile hüküm budur. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:
Ata, îbrâhim Nahâî, Şa'bi, Sevrî, Hane-filer, Şafii, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Bunlar: Hacamat olan ihrâmlı kişi, hacamattan dolayı fidye ödemekle mükellef değildir. Ancak hacamat nedeniyle kıllar kesilirse o takdirde kıl kesmekten dolayı fidye vâcib olur, demişlerdir. Bakara sûresinin 196. âyeti gereğince fidye ödenir. Bu âyetin emrettiği fidye hakkında gerekli bilgi bundan önceki bâbta verilmiştir.
M â 1 i k' e göre ihrâmlı kişi ancak zaruret hâlinde hacamat olabilir. Çünkü bâzı hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâmJ'in ihramda iken bir hastalık sebebiyle hacamat olduğunu bildirir. Şu halde bu ruhsat zaruret hâline mahsustur. Z e r k a n i, M â 1 i k ' in maksadı şöyledir, der: 'Yâni zaruret yok iken ihrâmlı kişinin hacamat olması mekruhtur. Çünkü kan vermekle vücûd zayıf düşebilir. Nasıl ki hacının Arefe günü oruç tutması ayni nedenle mekruh sayılır.'
Hasan-i Basrî'ye göre ise hacamat olan ihrâmlı kişi, kıl kesmese bile fidye ödemekle mükelleftir.
3. ikinci hadis ve birinci hadisin diğer bâzı rivayetleri zaruret hâlinde ihrâmlmm hacamat olmasının câizliğine delâlet eder. Bu hüküm hususunda icmâ vardır.
4. Kan aldırmak, yarayı deşmek, çıbanları patlatmak, diş çektirmek gibi tedaviler ihrâmlı kimse için caizdir. Yeter ki koku sürünmek, kıl kesmek gibi ihrâmhya yasak olan şeyler işlenmiş olmasın. [295]

88- İhrâmlının Sürünebileceği Yağ (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3083) îbn-i Ömer (Radtyallâkü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmlı iken başına kokusu güzelleştirilmemiş zeytin yağını sürerdi." [296]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i : Biz bu hadisi, yalnız Ferkad es-Sebahi' nin Saîd bin Cübeyr' den olan rivâyetiyle tanırız. Yahya bin Saîd de Ferkad es-Sebahi

hakkında konuşmuştur. Fakat halk   Ferkad' dan   rivayette bulunmuşlardır, der.
Hadîste geçen "Mukattat" kokusu güzelleştirilmiş olan demektir. Mukattat zeytin yağı, kokusu güzelleşinceye kadar içinde nane pişirilen zeytin yağıdır. Sindi böyle bilgi vermiştir. Tuhfe yazarının naklen beyânına göre Kamus'ta: Mukattat zeytin yağı, içinde nane pişirilmiş veya güzel başka yağ ile karıştırılmış olan zeytin yağıdır, diye tarif edilmiştir.
Tuhfe yazan hadisin fıkıh hükmü ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadîs ihrâmlı kimsenin, güzel kokulu bir şey karıştırılmamış zeytin yağını başına sürebileceğine delâlet eder. Lâkin hadîs zayıftır.
Îbnü'l-Münzir: Âlimler, ihrâmlı kişinin zeytin yağı, sâde yağı ve hayvamn iç yağını yiyebileceği ve başı ile sakalı dışında kalan vücûdunun herhangi bir tarafına sürebileceği hususunda icmâ etmişlerdir. Keza, ihrâmlı kimsenin güzel kokulu bir şeyi bedenine süremiyeceği hükmü hakkında da ittifak ve icmâ etmişlerdir. Âlimler bu hususta zeytin yağı ile güzel kokulu maddeler arasında bir farklüığın bulunduğuna hükmetmişlerdir, der.
Tuhfe yazarı daha sonra: Ben diyorum ki Hanefi fıkıhçı-lann ifâdelerinin zahirine göre vücûdun her hangi bir
Şafii mezhebine göre ihrâmlının sakalına veya başına herhangi bir yağ sürmesi yasaktır. Yâni güzel kokulu herhangi bir maddenin karış tırıl madiği sırf zeytin yağı sakala veya başa sürülemez. Fakat böyle bir zeytin yağı vücûdun diğer tarafına sürülebilir. İhrâmlılık hâline aykırı düşmez. Fakat kokusu güzelleştirilmiş ise diğer güzel kokular gibi vücûdun herhangi bir tarafına   sürülemez. [297]

89- İhramda İken Ölen Erkek (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3084) İbn-î Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
(Veda haccmda Arafat'ta) bir adam ihrâmlı iken devesi (onu yere düşürüp) boynunu kırdı (ve adam derhal öldü). Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu su ve sidr ile yıkayınız ve iki ihramı içinde kefenleyiniz ne yüzüne ne de başına bez sarmayınız. Çünkü o. Kıyamet günü Leb-beyk duasını okuyarak diriltilecektir- buyurdu.
Bu hadisin misli ... senediyle de İbn-i Abbâs'tan bize rivayet edil-
mistir. Ancak bu senedde râvî; . demiş ve Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'iBı .ClU
«Ona güzel koku yaklaştırmayınız. Çünkü o. Kıyamet günü Lebbeyk, diyerek diriltilecektir» buyurduğunu söylemiştir." [298]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte yazarları ile   B e y h a k i   rivayet etmişlerdir.
lbn-i   Abbâs   (Radıyallâhü anhî'm sözündeki;
fiili yerine bâzı rivayetlerde;   iLaij   fiili bulunur. İkisinin mânâsı
aynidir. Bunların ikisi de "Vaks" masdarından alınmadır. "Vaks" dövmek, kırmak ve boynu kırmak mânâlarına gelir. Burada kasde-dilen mânâ devenin hacıyı yere atıp boynunu kırması ve öldürmesi-dir.
Bâzı rivayetlerde anılan fiiller yerinde; fiili bulunur. Mânâsı ise devenin hacıyı derhal öldürmesidir. Diğer bâzı rivayetlerde de bunun yerine; fiili kullanılmıştır. Bunun mânâsı devenin hacıyı tepeleyip, ayakları altında çiğneyerek ezmesidir.
Müellifimizin ilk rivayetinde; fiili bulunur, ikinci rivayetinde de;   fiili vardır. Bu fiilin asıl mânâsı saçı örüp bük-
mektir. Bu fiil incelememe göre; Kütüb-i Sitte'nin kalanlanndaki rivayetlerde yoktur veya ben rastlayamadım. Asıl mânâsı itibariyle de buraya pek uygun göremediğim için bir kalem hatâsı olabildiği ka-naatına vardım. Ancak elde mevcut sünenin üç nüshasında da ayni fiil yazılıdır. Doğrusunu Allah bilir. Arzettiğim bu durum ehil okuyucularım tarafından da tetkik edilip araştırılabilir. Eğer bu fiil müellifimizin asıl nüshasında var ise mecazi mânâda kullanılmış denilebilir.
Hadîste geçen "Sidr" bir ağacın ismidir. Yaprakları kurutulup dövüldükten sonra toz hâline getirilir ve sabun tozu gibi yıkanmada kullanılır. [299]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. İhrâmlı erkek öldüğü zaman güzel koku sürülmez, dikişli elbise de kefenlenmez ve başı ile

yüzü bezle örtülmez. Çünkü ihrâmlılık hâli devam eder. Gerekçenin bu olduğu hadîsten anlaşılır.
Âlimlerin konuya ilişkin görüşlerine gelince :
Şafii, Ahmed ve îshâk bu hadisin zahirini tutarak böyle hükmetmişlerdir. Osman, Ali ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) ile Ata ve S e v r i de böyle demişlerdir.
Ebû Hanif e, Mâlik, Tâvûs ve Evzâî ise: Bir erkek ihramda iken öldüğü zaman, dikişli elbisede kefenlenir, başına bez sarılır ve cesedine güzel koku sürülür, demişlerdir. Â i ş e ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan da bu görüş rivayet olunmuştur.
Bu görüşteki ilim adamları: İhrâmhlık hâli, namaz ve oruç gibi bir ibâdettir, ölümle bozulur, demişler ve bu hadîse cevaben: Hadîsteki hüküm o ölüye mahsustur. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in *O, Lebbeyk duasını okuyarak diriltilecektir» buyruğu onun hakkında bir şâhidlik anlamını taşır, haccınm kabul edildiğini ifâde eder. Bu durum başka kimseler için kesin değildir, demişlerdir.
Bu iki grubun dayanakları ve yekdiğerine verdikleri cevablarını ayrıntılı biçimde incelemek isteyenler, hadîsin şerhlerine başvurabilirler.
2. İhrâmlı kişi yıkanırken sidr denilen tozu kullanabilir. Şafiî, A tâ, İbnü'l-Münzir, Mücâhid ve Atâ böyle hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve diğer bâzı âlimler bunu mekruh saymışlardır,
3. Ölünün kefeni onun malının tamamından karşılanır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) adamın malının tamamını götürecek meblâğda borcunun olup olmadığını araştırmamıştır.
4. İhrâmlı kimse öldüğünde, ihram elbisesinde kefenlenebilir.
5. Kefen sayısının tek, yâni üç veya beş olması şart değildir. İki kat kefen yeterli sayılabilir.
6. İhrâmlı iken ölmek büyük bir fazilettir. [300]

90- İhrâmlının Av Avlamasının Cezası, Babı

3085) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütnâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmhnm sırtlan avlanması (suçu) sebebiyle bir koç (cezasın) a hükmetti ve sırtlanı av hayvanlarından kıldı." [301]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî, Şafii, İbn-i Hibbân ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Tirmizi bunu "Atıma" bölümünde rivayet etmişlerdir.
Avnü'l-Mabûd bu hadîsin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: H a t t â b i: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sırtlanı av hayvanlarından sayıp ihrâmlı kişinin bunu avlanması hâlinde fidye olarak bir koçu kurban etmesinin gerekliliğine hükmedince, etinin yenilmesinin mübahlığına hükmetmiş olur. Bu da diğer kara av hayvanları gibi sayılır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) eti yenilmeyen hayvanı öldürmekten dolayı ihrâmlınm fidye vermeyeceğini buyurmuştur. (3087, 3088. hadislere bak), demiştir.
Bu hadis, koçun sırtlana denk sayıldığına delâlet eder. Şu halde denklikte esas olan ölçü, avlanan hayvanın değeri değil, suretidir. Bu itibarla sırtlanı avlanmanın cezası ve fidyesi bir koçtur. Bunların bahâsı eşit olsun, birisi diğerinden bahâlı olsun, fark etmez.
Hadîs, sırtlanın etini yemenin câizliğine delildir. Şafii ve A h m e d böyle hükmetmişlerdir. Şafiî: Halk öteden beri sırtlanın etini yemekte ve Safa ile M e r v e arasında sata gelmektedir. Hiç kimse de buna karşı çıkmamaktadır. Diğer taraftan Arablar onun etinden hoşlanmakta olup överler, demiştir.
Âlimlerin ekserisi ise bunun etini haram saymışlardır. Bunların delili ise sırtlanın yırtıcı hayvanlardan oluşudur. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) dört ayaklı hayvanlardan azı dişleri bulunan yırtıcıların etini yemeyi yasaklamıştır. Bunların diğer bir delili de Huzeyme bin Cüz (Radıyallâhü anh)'ın —3237 nolu — hadisidir. Çünkü Huzeyme sırtlanın hükmünü Ona sormuş ve: Kim sırtlanın etini yiyer? cevâbını almıştır. Fakat H u z e y -m e ' nin hadîsinin senedi râvi Abdülkerim yüzünden zayıf sayılmış, diye cevab verilmiştir.
H a 11 â b i de el-Maâlimde konu hakkındaki ihtilâfı beyanla: Sa'd bin Eb i Vakkas (Radıyallâhü anhJ'den yapılan rivayete göre kendisi sırtlanın etini yiyiyormuş. Ayrıca î bn-i A b b â s (Radıyallâhü anhî'ın da bunun etini yemenin mübah-lığına hükmettiği rivayet olunmuştur. Atâ, Şafii, Ahraed, îshâk ve Ebû Sevr, onun etinin helâllığına hükmeden-lendendir. S e v r İ. re'y ehli ve Mâlik bunun caiz olmadığına hükmetmişlerdir. Said bin el-Müseyyeb'in de bu görüşte olduğu

rivayet olunmuştur. Bu hadis, azı dişi bulunan yırtıcı hayvanların etini yasaklayan hadisin hükmünü hususileştirmiş. denilebilir, demiştir.

3086) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İhrâmh kişinin deve kuşu yumurtasını avlanması (suçu) sebebiyle o yumurta bedeli (fidyesi) vardır» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ali bin Abdilaziz bulunur. Bu râvi meçhuldür. İsmi Yezid bin Süfyân olan Ebü'l-Mühezzim de zayıftır. [302]

91- İhrâmlı Kişinin Öldürülebildiği (Hayvanlarin Beyânı) Babı

3087) Âişe (Radtyallâhü ankâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
•Fâsik olan beş nevi hayvan vardır ki hill (yâni Harem-i Şerif dışın) da ve Harem'de öldürülür: Yılan, ebka* (yâni karnında veya sırtında beyazlık veya siyahlık bulunan) karga, fare. akûr (ısırıcı) köpek ve çaylak.»**

3088) Îbn-İ Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resulü Hah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yer yüzünde yürüyen hayvanlardan beş nevî vardır ki, ihrâmh iken onları öldürene (veya buyurdu ki onlan öldürmekte) hiçbir günah yoktur: Akreb, karga, çaylakcık, fare ve kelb-i akûr (yani ısırıcı köpek veya yırtıcı hayvan).»"

3089) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Settem)
«İhrâmh kimse, yılanı, akrebi, saldırgan yırtıcı hayvanı, kelb-i akûr'u ve fâsıkcık fareyi öldürür- buyurmuştur.
Ebû Saîd-i Hudri'ye i Fareye niçin füveysika (fâsıkcık) denilmiş, diye soruldu. Ebû Saîd:
Çünkü (bir gece) fare evi yakmak üzere yağlı, yanık bir paçavrayı tutup sürüklerken Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî bunun için uykudan uyandı, diye cevab verdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yezid bin Ebî Ziyâd bulunur. Müslim bunun rivayetini almış ise de zayıf bir râvîdir. [303]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâKnm hadîsini Buhârî, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsini Buharı, Müslim, Ebû Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû S a i d - i
Hudrî (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsi Zevâid nevinden olup T a -hâvi tarafından da bir benzeri rivayet edilmiştir.
Birinci hadîs yılan, alaca karga, fare, kelb-i akûr ve çaylağın Harem-i Şerif sınırları içinde ve dışında, yâni her yerde öldürülmesinin meşruluğuna delâlet eder.
ikinci hadis ihrâmh kişinin akrebi, kargayı, çaylağı, fareyi ve kelb-i akûru öldürmesinin mübahlığma delâlet eder. Kişi ihramda iken bunları öldürebildiğine göre ihramda değil iken de- öldürmesinin mübahlığı anlaşılır. Bu hadiste yılan yerine akreb anılmıştır.
Üçüncü hadîs ise ihrâmlı kişinin yukarda anılan hayvanlardan yılanı, akrebi, kelb-i akûru ve fareyi öldürebildiği gibi insanlara saldırıp eziyet veren diğer hayvanları da öldürebildiğine delâlet eder.
Bu hayvanlara fâsık denilmesinin sebebi hakkında Nevevi şöyle der: Fâsıklığm lügat mânâsı, bir şeyden çıkmaktır. Allah'a isyan eden kişiye fâsık denilmesi sebebi onun Allah'ın emrinden ve itâatından dışarı çıkmasıdır. Bu hayvanlar da eziyet ve bozgunculuk etmekle diğer hayvanların çoğunun yolundan çıktığı için onlara fâsık denilmiştir. Bir kavle göre bunlara fâsık denilmesi sebebi şudur: Başka hayvanları Harem-i Şerif içinde veya dışında öldürmek haram olduğu halde bu hayvanlar bu hükmün dışına çıkmışlardır.
îlk iki hadîste anılan hayvan sayısı altıyı bulduğu halde, gerek birinci hadîste ve gerek ikinci hadîste öldürülmesi meşru kılınan hayvanlann beş nevî olarak sayılması bir çelişki veya engel teşkil etmez. Çünkü sayı tahdidi yoktur. Âlimlerin ekserisinin görüşü bu merkezdedir. Yâni bir

hadîste şu hayvanlar hakkında böyle bir hüküm vardır, buyurulduğu zaman, bu hükmün başka hayvanlar hakkında bulunmadığı mânâsı kasdedilmez. Durum böyle olunca ikinci hadîste akreb'in ve üçüncü hadîste saldırgan hayvanın ayni hükme tâbi tutulması birinci hadîsteki hükümle çelişki teşkil etmez. Şöyle de denilebilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ayrı ayrı zamanlarda bu hükümleri beyân buyurmuştur. Önce beş hayvanın hükmünü bildirmiş, daha sonra da diğer hayvanların hükmünü beyân etmiştir.ikinci hadîsin zahirine göre fâsık sayılan hayvanları öldürmek mendûb değil, mubahtır. Bâzı rivayetlerin zahirine göre ise anılan hayvanların öldürülmesi emrolunmuştur. Emir mendubhık mânâsına da yorumlanabilir.
Ebka olan karga, karnında veya sırtında beyazlık veya siyahlık bulunan karga nevidir. Birinci hadiste bu nevî karganın öldürülmesinin meşruluğu bildirilmiştir. îkinci hadiste ise Ebka kaydı yoktur. Buna göre karganın her nevinin öldürülmesi mubahtır. Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre karganın her nevî, her yerde ve herkes tarafından öldürülebilir. Öldüren kişi ih-râmlı olsun veya ihrâmsız olsun fark etmez. Keza Harem-i Serî f sınırlan. îdinde olsun veya dışında olsun hüküm aynidir.
2. Hanefîler, Şafiî, Ahmed ve Mâlikîler'in bâzısı: Bu hüküm Ebka olan karga nevine mahsustur. Çünkü ilk hadîste bu kayıt vardır. Ebka nevinden maksad da leş yiyen karga çe-şididir, demişlerdir.
Kelb-i Akûr sözcüğünün yorumu hakkmda da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Mâlik, Şafii, Ahmed ve ilim adamlarının ekserisi : Kelb-i Akûr insanları ısıran, onlara saldıran ve korkutan hayvanlar, demektir. Bu bilinen köpek, kurt, arslan, kaplan ve diğer yırtıcı hayvanların hepsini kaplar, demişlerdir.
2. Ebû Hanîfe'ye göre bu sözcükle, malum köpek kas-dedilmiştir. Arslan, kurt ve kaplan gibi yırtıcı ve eziyet edici hayvanlar ise köpek hükmüne tâbidir. Akûr, yâni ısırıcı kaydı kasdedil-memiştir. Eziyet ettikten sonra ihrâmlı kişi tarafından öldürülebilir, demiştir.
El-Hâfız: Edinilmesi emrolunmuş olan (meselâ av tazısı ve sürüyü korumak için besleneninin dışında kalan ve fakat ısına olmayan köpekleri öldürme hükmü hakkında ihtilâf vardır: Kadı Hüseyin, Kadı el-Mâverdî ve başkalan bu tür köpekleri öldürmenin haramhğına hükmetmişlerdir. Şafii ise el-Üm'de bunun câizliğine hükmetmiştir. R â f i î ise böyle köpekleri öldürmenin mekruhluğunu söylemiştir. N e v e v İ ise Hac bölümünde R a f i i gibi söylerken Bey' bölümünde öldürmenin haramlığini söylemiş ve Gasb ile Teyemmüm bölümlerinde öldürülmesinin mubah olduğunu söylemiştir, der. [304]

92- İhrâmlı Kimsenin Av Hayvanı Etinden Yemesinin Yaşarlığı Babı

3090) Sa'b bin Cessâme (Radıyaliâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Ben Ebvâ veya Veddân'da iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma uğradı. Ben de O'na yabanî bir eşek hediye ettim: Fakat O, (kabul buyurmayarak) bana geri verdi. Sonra yüzümden üzüntü, kırılma belirtisini görünce şöyle buyurdu ı
«Bizde (hediyeni) sana İade etmek yoktur. Lâkin biz ihramdayız.»"

3091) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyaliâhü a«A>'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihramda iken bir av eti getirildi. Fakat Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu yemedi."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Abdülkerlm EbÜ'I-Mahânk zayıftır. [305]

İzahı

Sa'b bin Cessâme (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Bu hâri, Tirmizi, Nesâî, Ahmed ve Şafiî de ri-vayet etmişlerdir. A 1 î (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid ne-vindendir. Bu hadîsler, ihrâmlı kimsenin kara av hayvanı etinden yemesinin caiz olmadığına delâlet ederler. O av hayvanı ister ihrâmlı bir kimse tarafından, ister ihrâmsız kimse tarafından avlanılmış olsun fark etmez. Keza ihrâmsız bir kimse kendi nefsi için avlamış olsun veya ihrâmlı bir kimse için avlamış olsun hüküm aynıdır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), S a' b ' in hediye etmek istediği yabani eşeği reddederken, bunun sebebinin kendilerinin ihrâmlı olmalarından olduğunu bildirmişlerdir.
Âlimlerin konuya ilişkin görüşlerine gelince, bu hususta değişik görüşler beyân edilmiştir. Şöyle

ki:
1. Ali, îbn-i Abbâs ve İbn-i Ömer (Radıyal-lâhü anhüm), yukarda anlattığım gibi hükmetmişlerdir. Bunların delilleri bu ve benzeri hadîsler ile M â i d e sûresinin aşağıya aldığım 96. âyetidir.
"Ve ihrâmlı olduğunuz sürece size kara avı haram kılındı..."
Yukarda bir parçası yazılı Âyet-i Kerîme'nin tamamının meali şöyledir: «Deniz avını avlanmak ve onu yemek size de yolculara da bir temettü olarak helâl kılındı, İhrâmlı olduğunuz sürece de kara avı size haram kılındı. Huzuruna haşredileceğiniz Allah'tan korku-
2. Şafiî, Ahmed ve Cumhura göre kara avı ihrâmlı kişi tarafından avlandığı veya başkası tarafından onun için avlandığı zaman ona haramdır. Fakat ihrâmlı kişinin hiçbir yardımı olmaksızın ihrâmsız kişi tarafından sırf şahsı için avlandığı takdirde, ihrâmlı kişinin bundan yemesi helâldir. Bunların delillerinden birisi 3093 nolu Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsidir. Mâlik de bu görüştedir.
3. Hanefîler'e göre ise, ihrâmlı kişinin hiçbir yardım veya teşviki olmaksızın ihrâmsız kişi tarafından avlanan kara avı etinden yemek ihrâmlı kimse için mubahtır. Hattâ ihrâmsız kişi ih-râmlı kimse için avlanmış olsa bile hüküm budur. Bunların delili de Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'in hadisidir. Çünkü bu hadisin bâzı rivayetlerinde ihrâmsız olan Ebû Katâde' nin avladığı yabanî eşek etinden, ihrâmlı olan bâzı arkadaşlarının yediği ve durumun Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sonradan arz edildiğinde O'nun : «Şüphesiz o, Allah Teâlâ'nın size yedirdiği bir yemektir» buyurduğu belirtilmektedir. Bu hadîsin bu görüşe delâlet etmesi yönü şudur: Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) sözü edilen hayvanı sırf kendi nefsi için avlamamıştı. Bilâkis kendi nefsi ile arkadaşları için avlanmıştı.
Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'm görüşü de böyledir.
Ebvâ i Medîne-i Münevvere yakınında ve C u h -f e' ye 23 mil mesafede bir dağın ismidir.
Veddân; C u h f e' ye 8 mil mesafede bir semtin veya köyün ismidir. Râvî tereddüd ettiği için "Ebvâ'da veya Veddân'da" ifâdesini kullanmıştır.
Sa'b bin Cessâme (Radıyallâhü anh) 'in hâl terceme-si 2839. hadîs bölümünde geçmiştir. [306]

93- İhrâmlı Kimse Kendisi İçin Avlanılmadığı Zaman Av Hayvanı Etinden Yiyebileceği (Nin Beyânı) Babı

3092) Talha bin Ubeydillah (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir yabanî eşek vererek arkadaşlar arasında ihramda bulundukları halde taksim etmesini emretmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin râvîleri sıka (güvenilir) zâtlardır. EI-Etrâf ta şöyle denilmiştir: Yakûb bin Şeybe demiş ki: Bu hadisi, İbn-İ Uyeyne'den başka bir kimsenin bu şekilde rivayet ettiğini bilmem. İbn-I Uyey-ne'nin bunu kısaltmak İstediğini ve kısaltayım derken hatâya düştüğünü sanıyorum. Halkın hepsi ona muhalefet ederek rivayetlerinde şöyle demişlerdir : «Sonra ResÛlullah (S.A.V.) Ebû Bekr'e o yabanî eşeği arkadaşlar arasında, ihramda bulundukları halde taksim etmesini emretti.» [307]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Notta Yakûb bin Şeybe'-nin işaret ettiği hadîs, Mâlik, Ahmed, Nesâî ve Bey-haki tarafından rivayet edilen e 1 - B e h z i' nin şu mealdeki hadîsidir:
Bu meal Mâlik ve Nesâî1 nin rivayet ettikleri metne göredir :
"... EI-Behzî (Yezid bin Ka'b) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı ve ihrâmlı idi. Nihayet beraberindekilerle Ravhâya vardıklarında yaralı bir yabanî eşekle karşılaştılar. Durum ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. O:
"Hayvanı bırakınız. Yakında sahibi gelir», buyurdu. Biraz sonra sahibi olan el-Behzî ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek: Yâ Resûlallah bu av hayvanı emrinizdedir, dedi. Bunun üzerine ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir'e hayvan etini arkadaşlar arasında taksim etmesini emretti. Sonra yoluna devam etti. Nihayet Ruveyse ile Araç arasında bulunan el-Esâ-ye'ye vardıkları zaman bir gölgelikte uykusuna dalmış bir ceylân ile karşılaştılar. Ceylânda bir ok vardı, (yâni av yarası ile yaralanmış vaziyetteydi.) Râvî demiştir ki s Bunun üzerine ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kimsenin hayvana dokunmaması için kervanın tamamı geçinceye kadar orada beklemek üzere bir adama talimat verdi."

Yukarıya mealini yazdığım bu hadîsin Mâlik ile Nesâi1-nin rivayetlerinde; : "Av eti kendilerine taksim edilmesi
emredilenler ihrâmhlardı" cümlesine rastlayamadım. N e s â İ' nin rivayetinde bu cümle bulunmadığı gibi Avnü'l-Mabûd'un Mâlik'-ten ve Tekmile yazarının bunlar ile Ahmed ve Beyhaki'-den naklen aldığı metinlerde de yoktur.
Bu babın hadîsinden çıkan hüküm ise şudur: Av hayvanı ihram-lüar için avlanılmamış durumda olduğu takdirde bunun etini yemek ihrâmlılar için helâldir.

3093) Abdullah bin Ebî Katâde'ain babası (Ebû Katâde d-Ensarf) (Rad%yaÜâkü anktimâ)'dan; Şöyle demiştir:
Hudeybiye (yolculuğu) zamanında ben (de) Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellemî'in beraberinde (yolculuğa) çıktım. Resûl-i Ekrem'in arkadaşları ihram 1 andılar. Fakat ben ihrâmlanmadım. Sonra (yolda) bir yabanî eşek gördüm. Ben hemen ona hücum edip avladım. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe hayvanın durumunu anlattım ve (onu avlanırken) ihrâmlannuş olmadığımı belirtmek için); bunu, senin için avladım (Yâ Resûlallah), dedim. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu yemeleri için arkadaşlarına emretti. Fakat Zât-i Nebevileri için avladığımı söyleyince O, bundan yemedi." [308]

İzahı

Bu hadisi, Mâlik, Şafii, Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Tahâvi de rivayet etmişlerdir.
Umre niyetiyle Mekke yolculuğuna çıkan Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e refakat eden Ebû Katâde (Ra-dıyallâhü anh) 'm ihrâmsız olarak yolculuğa devam etmesi sebebiyle ilgili olarak Tekmile yazan: 'Ebû Katâde, Mekke 'ye girileceğine kesinlikle kanaat etmediği veya inikatların sınırları henüz Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından tâyin ve tesbit edilmediği için ihrama girme işini tehir etmiş olabilir, der. [309]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Yabanî eşek eti, yenilen av hay yanlarındandır.
2. İhrâmlı olmayan bir kimse tarafından bir ihrâmk için avlanan av eti o ihrâmhya helâl değildir. Çünkü Ebû Katâde, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için avlandığını söyleyince Efendimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) o avın etinden yemedi.
3. îhrâmsız bir kimse tarafından bir ihrâmlı için avlanan av hayvanı o ihrâmlı dışında kalan diğer ihrâmlılar tarafından yenilebilir.
Âlimlerin bu konuya ilişkin görüşlerini bundan önceki bâbta beyân ettiğim için tekrarlamaya lüzum görmüyorum. [310]

94- Büdün (Yâni Ka'be'ye Gönderilen Kurbanlık Deve Ve Sığırlar) İn Boyunlarına Kurbanlık Nişanını Takmak Babı

Büdün: Bedene'nin çoğuludur. Bedene lügat'ta dişi deve ve inek manasınadır. Burada erkek veya dişi deve ve sığır mânâsında kullanılmıştır. Ş â f i î' ye göre deve mânâsı kasdedilmiştir.
Taklîd: Boyununa kılâde, yâni gerdanlık takmaktır. Burada kasdedilen mânâ ise Allah rızâsı için M e k k e' ye gönderilen kurbanın boynuna kurbanlık alâmeti takmaktır. Bu alâmet bir deri parçası, bükülmüş renkli iplikler veya papuç gibi bir şey olabilir. Kurbanlık hayvan koyun veya keçi olduğu zaman papuç ağırlık yaptığından dolayı ondan başka bir alâmet takılır.

3094) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin zevcesi Âişe (Ra-dtyaîlâhü a»Aâ/dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'ye) Medine'den kurban gönderirdi. Ben de O'nun kurbanının boynuna takılacak iple-ri büküyor (ve hazırlıyor) dum. Kurbanları Mekke'ye yolladıktan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), İhrâmlı kimsenin sakındığı şeylerin hiç birisinden sakınmazdı."

3095) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in zevcesi Âişe (Ra-dıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Mekke'ye göndermek istediği) kurbanlığının boynuna takılacak ipleri ben büküyordum. O da bu İpleri kurbanının boynuna takıyordu. Sonra onu (Mekke'ye) gönderiyordu. Sonra ihrâmh kimsenin sakındığı şeylerin hiç birisinden sakınmaksızuı kendisi (Medine'de) ikâmet ediyordu." [311]

İzahı

Müellifimizin iki ayrı senedle Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivayet ettiği bu hadislerinin benzerleri Kütüb-i Sitte yazarları tarafından rivayet edilmiştir.
Buhârî ile Tahâvi' nin rivayetlerinin birisinde Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu mealdeki hadîsi rivayet etmesinin sebebi açıklanmaktadır. Şöyle ki:
"Amre bint-i Abdurrahman'ın rivayetine göre Ziyâd bin Ebî Süf-yân, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya bir mektup göndererek Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın :
Kim Mekke'ye bir kurban gönderirse, kurbam orada boğazlanın-caya kadar hac ihramında bulunan kimseye haram olan şeyler kurban sahibine de haramdır, dediğini bildirdi (yâni durumu Âişe'ye sormak istedi). Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
İbn-i Abbâs'ın dediği gibi değildir. Çiinkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kurbanlıklarının boyunlarına takılacak ipleri ben kendi elimle büktüm. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ipleri kendi elleriyle kurbanlıkların boyunlarına taktı ve kurbanlıkları babamla (Mekke'ye hicretin 9. yılı) gönderdi. Allah'ın Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e helâl kıldığı hiç bir şey, kurbanları kesilinceye kadar haram kılınmadı, diye cevab verdi."
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile benzeri hadîsler, hac veya umre ihramına girmeksizin Allah rızâsı için M e k k e ' ye kurbanlık gönderen bir kimsenin, ihrâmlı kimse gibi dikişli elbisesini soyması ve ihrâmh kimsenin sakınması gerekli şeylerden (kurban sahibinin) sakınmasının vâcib olmadığına delâlet ederler. Yâni gönderdiği kurbanı Mekke' nin harem bölgesi içinde boğazlanınca-ya kadar bir ihrâmlı gibi durması gereği yoktur.
Sahâbilerin ekserisi, dört mezheb imamları, Evzâi ve Sev-r i bu hadislere dayanarak böyle hükmetmişlerdir.
İbn-i Abbâs, Ömer, Ali (Radıyallâhü anhüm) ile Nahaî, Atâ ve İbn-i Sirîn: Mekke'ye kurbanlık gönderip boynuna kurbanlık alâmetini takan kimse ihrama girer. Ayrıca kurbanı M e k k e' de boğazlanıncaya kadar kendi memleketinde oturmasına rağmen kurban sahibine, ihrâmlı kimse için haram olan her şey haramdır, demişlerdir. Bu grubun delilleri hadîs kitablannda anlatılmaktadır. Buraya aktarmaya gerek görmüyorum. [312]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler *

1. Hac veya umre'ye gitmeyen kimselerin Harem-i Şerife kurban göndermeleri müstehabtır.
2. Bu gibi kurbanlar hangi şehir veya köyden gönderilirse kurbanlık alâmetini ayni yerde hayvanın boynuna takmak müstehabtır.
3. Kurbanlık gönderen bir kimse ihrâmlının hükmüne tâbi değildir. Yâni ihrâmlı için yasak olan şeylerden sakınması ve kurbanı kesilinceye kadar ihrâmlı gibi durması gereği yoktur. [313]

95- Ganem (Yâni Koyun Ve Keçiyi) Kıladelemek (Yâni Boyunlarına Kurbanlık Alâmetini Takmak) Babı

3096) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be'ye bir defa kurbanlık ganem (koyunlar veya keçiler) gönderdi ve onların boyunlarına kurbanlık alâmetlerini taktı." [314]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Gftnem i Koyun ve keçi anlamında kullanılır.
Hadis, küçükbaş hayvanları kurbanlık olarak M e k k e'ye göndermenin meşruluğuna ve müstehablığma delâlet eder. Bu hüküm hakkında âlimlerin ittifakı vardır.
Hadîsten çıkan ikinci hüküm ise, kurbanlık olarak Mekke'ye gönderilen koyun ve keçilerin

boyunlarına kurbanlık alâmetini takmanın müstehablığıdır. Cumhurun görüşü de böyledir. Bu hadîs, cumhur için delildir. İshâk, Şafii, Ahmed ve Mâliki 1 e r' den İbn-i Habîb de böyle hükmedenlerdendir.
Hanefiler'e göre kurbanlık hayvan koyun veya keçi olduğu takdirde boynuna kurbanlık alâmetini takmak sünnet değildir.
Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre küçükbaş hayvanın boynuna kurbanlık alâmetini takmak mekruhtur. [315]

96- Kurbanlık Olarak Mekke'ye Gönderilen Develeri Ve Sığırları Nişanlamak Babı

3097) İbn-i Abbâs (Radıyallâftu nnhümâ)\\i\n rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda haccmda) kurbanlık devesinin hörgücünün sağ tarafını (bıçakla) nişanladı ve (akan) kanı temizledi.
(Râvî) Alî kendi rivayetinde: Bu iş Zü'1-Huleyfe'de olmuş ve Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin boynuna kurbanlık alâmeti olarak iki papuç takmış, dedi." [316]

İzahı

Bu hadîs Buharı' nin dışında kalan Kütüb-i S itte sâhibleri ve D â r i m î tarafından rivayet edilmiştir.
İş'ar: Arap dilinde kan akıtmak mânâsına gelir. Ş e r - i Ş e -r î f' te ise kurbanlık olduğunun bilinmesi için devenin hörgücünü kan akacak biçimde yarmaktır. Kurbanlık sığırdan olduğu takdirde onu da bu şekilde sırtından nişanlamak meşrudur. Âlimlerin konuya ilişkin görüşlerini aşağıda beyân edeceğim.
Senam: Devenin hörgücü demektir.
Kurbanlık deve veya sığırı böyle nişanlamanın hikmeti; onun kurbanlık olduğunun herkesçe bilinmesi, dokunulmaması, kaybolduğu takdirde sahibine iade edilmesi ve başka develere ve sığırlara karıştığı zaman tanınmasıdır.
Kurbanlığın boynuna alâmet olarak papuç takmanın hikmeti ise; hem kurbanlık olduğunun bilinmesi hem de takılan papuçların H a -r e m - i Ş e r î f" te bir fakire verilmesidir, [317]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler

I. İhrama giren kimsenin ihrama girdiği yerden kurbanlığını M e k k e' ye sevketmesi, kurbanlığı deve ise hörgücünün sağ tarafını çizip kanatması, sığır ise sırtım bu şekilde işaretlemesi meşrudur. Nişanın hayvanın sağ tarafına yapılması Ş â f ri' ye göre daha faziletlidir. Bu hadîs Şafii' nin görüşünü teyid eder.
M â 1 i k' e göre efdal olanı nişanın sol tarafa atılmasıdır.
H a n e f i 1 e r' den Ebü Yûsuf ile Muhammed'e göre nişanın sağ veya sol tarafa yapılması hususunda bir fark yoktur. Çünkü her iki şekil hakkında rivayetler vardır.
Kurbanlık deve veya sığırın anlatılan şekilde nişanlanması tüm âlimlerce meşru sayılmıştır. Nişanlamanın mekruhluğu hakkında Ebü Hanife' den olan rivayetin sebebi ise! onun zamanmda halkın nişanlama işinde aşırı gitmesi ve âdeta hayvana eziyet etmesidir.
Mâlik: Eğer sığırın hörgücü var ise nişanlanması meşrudur. Aksi takdirde meşru değildir, demiştir.
Âlimler, küçükbaş hayvanın anlatılan şekilde nişanlanmasının meşru olmadığı noktasında ittifak etmişlerdir. Çünkü koyun ve keçi yaralanmaya dayanamaz ve yapılan nişan da, yün ve kıllar altında kaldığından hikmeti gerçekleşmiş olmaz.
2. Kurbanlık devenin boynuna alâmet olarak papuç takmak meşrudur. Bu alâmet deri parçası, yün ipliği ve benzeri şeylerden de olabilir. Sığır ve küçükbaş hayvanın boynuna da alâmet takmak Cumhura göre müstehabtır. Ancak küçükbaş hayvanın boynuna papuç takmak meşru değildir. Çünkü hayvana ağırlık yapabilir.
Hanefi âlimlere göre küçükbaş hayvanın boynuna kurbanlık alâmetini takmak sünnet değildir. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre de bu mekruhtur.
3098) Âişe (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlığının boynuna kurbanlık alâmetini taktı, nişanladı ve (Mekke'ye) gönderdi, İh-râmlı kişinin sakındığı şeylerden de sakınmadı." [318]

İzahı

Bu hadisin benzeri kalan Kütüb-i Sittede de rivayet edilmiştir. Bundan önceki 94. bâbta da bunun benzeri rivayet edildiği için ve hadisten çıkan hükümler yukarda anlatıldığından burada kaydedilecek önemli bir husus görmüyorum. [319]

97- Kurbanlık Olarak Mekke'ye Gönderilecek Develerin Sırtlarına Semer Atan (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3099) Alî bin Ebî Tâlib (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana, (Veda haccında Mekke'ye sevkettiği kurbanlık) develerine nezâret etmemi, semerleri ile derilerini (fakirlere) taksim etmemi ve kassab'a (ücret olarak) develerden bir şey vermememi emretti ve:
«Kassab'a, (ücretini) biz (yanımızdan) veririz» buyurdu." [320]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhfs-salâtü ve's-selâm)'in Veda haccındaki kurbanlarının 100 aded olduğu, bunların 63 tanesini mübarek eliyleboğazladığı, kalanların da O'nun emriyle A 1 i (Radıyallâhü anh) tarafından boğazlandığı 3076. hadîste belirtilmişti.
Teclîl: Devenin sırtına semer vurmak, demektir. Burada bu mânâ kasdedilmiştir.
Cilâl: Cüll'ün çoğuludur. Cüll: Çul ve semer manasınadır. Aslında deve, at, katır ve merkebin sırtına atılan çul ve semerlerin hepsine Cüll deniliyor ise de, yukarda anlattığım gibi âlimler burada devenin sırtma atılan semer mânâsının kasdedildiğini söylemişlerdir.
Cülûd: Cild'in çoğuludur. Cild ise deri demektir.
Kurbanlık olarak M e k k e'ye sunulan hayvanların semerleri ve çulları sahihlerinin mâli durumlarına göre mümkün mertebe iyi olmalıdır. Çünkü bu da orada fakirlere dağıtılır. Bu nedenle selef âlimleri buna önem vermişlerdir. [321]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Mekke'ye kurbanlık sevketmek sünnettir.
2. Kurbanlığa nezâret etmek, boğazlayıp etini, semerini ve derisini fakirlere dağıtmak üzere vekil tutmak caizdir.
3. Kurbanlık develerin sırtlarına semer vurmak müstehabtır. Hanefîler, Şafii, Mâlik, Ebû Sevr ve İshâk böyle hükmetmişlerdir.
4. Kurbanı kesen veya etini parçalamak gibi hizmetlerde bulunan kişiye ücret olarak kurbanın etinden, derisinden veya semerinden bir şey vermek caiz değildir.
5. Kasab'a ayrıca ücret vermek meşrudur.
6. Kurbanın derisini veya semerini, çulunu satmak caiz değildir. Cumhur ve dört mezheb imamı böyle hükmetmişlerdir. Hanefîler' den Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre kurbanın derisini satmak akdi bâtıl ve geçersizdir. Ebü Hanîfe ve Muhammed bin el-Hasan'a göre ise tahrîmen mekruhtur.
t bn ü'l-M ün z i r'in beyânına göre İbn-i Ömer, Ahmed ve İshâk: Mekke'ye sunulan kurban derisini satıp bedelini sadaka etmek caizdir, demişlerdir. [322]

98- Dişi Ve Erkek Hayvanlardan Mekke'ye Kurban Gönderme Babı

3100) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlık develeri me-yânında burun halkası gümüşten olan Ebû Cehl'in bir erkek devesini de kurban olarak Mekke'ye yolladı."

3101) İyâs bin Seleme'nin babası (Seleme) (Radtyaüâhü anhümâ)'-den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in (Harem-i Şerife yolladığı) kurbanlık develeri içinde erkek bir deve de bulunuyordu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mûsâ bin Ubeyde es-Ze-bidl bulunur. Ahmed, İbn-i Muin ve başkaları bunun zayıf olduğunu söylemişlerdir. [323]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û Da-vûd ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Beyhaki' nin rivayetlerinde Ebû C e h 1' in devesinin dâhil olduğu kurbanlık develerin Hudeybiye umresi münâsebetiyle yollandığı belirtilmiştir. Bu sefer hicretin 6. yılı vuku bulmuştur.
Ebû Cehl'in devesi Bedir savaşı günü ganimeti me-yânında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e intikal etmişti.
Hadîste geçen "Büre" halka manasınadır. Devenin burnuna takılan halkaya devenin yuları bağlanır ve böylece deve istenen yöne daha rahat yöneltilebilir.
Ebû Dâvûd'un en-Nüfeylî'den olan rivayetinde;cümlesi de vardır. Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-
salâtü ve's-selâm) Mekke müşriklerini kızdırmak için Ebû C e h 1' in burnu gümüş halkalı devesini de kurbanlık olarak sunmuştu.
Seleme (Radıyallâhü anh)'m hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. [324]

Hadislerin Fıkıh Hükümleri:

1. Erkek deveyi kurbanlık olarak M e k k e' ye göndermek caizdir. Cumhurun görüşü böyledir. Bu hadîsle amel etmiştir. Fakat îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) erkek deveyi kurbanlık olarak Harenı-i Şerife sunmaktan hoşlanmazdı. Onun görüşüne göre ancak dişi deve gönderilir.
2. Devenin burnuna gümüş halka takmak caizdir.
Seleme (R.A.)'ın Hâl Tercümesi
Seleme bin Amr bin el-Ekva'ın ismi Sinan bin Abdillah bin Kuşeyr bin Hu-zeyme bin Mâlik el-Medeni (R.A.) Hudeybiye seferinde Rıdvan Bey'at'ında bulunan bahtiyar sahabilerdendir. Bu bey'at işinde sahâbilerin başında ortasında ve sonunda Üç kez Resül-i Ekrem (S.A.V.)'İn mübarek elini tutarak ölmek üzere abld ve akldde bulunmuştur. Çok cesur ve keskin nişancı idi. Atlılarla yaya olarak yarışırdı. Çok hayırseverdi. 77 aded hadisi vardır. Buhar! ile Müslim onun 16 hadisini ittifakla rivayet ettikleri gibi yalnız Buhâri 5 ve yalnız Müslim 9 hadisini rivayet etmişlerdir. Hâvileri İse mevlası Yezld bin Ebİ Ubeyde. Ebû Seleme ve kendi oğlu olan lyfistır. Hicretin 74. yılı 80 yaşında iken vefat etmiştir. (Hulasa: 148) [325]

99- Kurbanlık Hayvan Mîkat İle Haremi Şerîf Arasındaki Yerden Sevkedilebilir, Babı

3102) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anJıümâ)'âan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlığını Kudeyd'-den satın aldı." [326]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î de rivayet etmiştir. Tirmizi daha sonra; -Nâfi'den rivayet edildiğine göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) kurbanlığı Kudeyd'den satın almıştır», mealindeki mevkuf hadîsi rivayet ederek, bu mevkuf rivayetin daha sıhhatli olduğunu söylemiştir.
B u h â r i de mevkuf olanı rivayet etmiştir. Kudeyd: Mekke ile Medine arasında ve mîkat sınırı dâhilinde bir yerdir.
Hadîs, Mekke'ye gönderilmek istenen kurbanlığın mîkat sınırlan dahilindeki bir yerden satın alınmasının meşruluğuna delâlet eder.
Kastalâni bu hadisin şerhi bölümünde: Hac ve umre niyetiyle ihrama giren kimsenin kurbanlığı kendi şehrinden alıp götürmesi daha faziletlidir. Yoldan satın alması da Mekke' den satın almasından efdaldir. Arafat' tan satın alması da M i n â ' -san satın almasından üstündür. Şayet anılan hiç bir yerden satın almayıp da M i n â' da alıp boğazlarsa yine sahihtir ve kurban se-vabını kazanmış olur, demiştir. [327]

100- Kurbanlık Olarak Haremi Şerife Yollanan Deve Ve Sığırlara Binme (Nîn

Meşruluğu) Babı

3103) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)râen rivayet edildiğine göre :
Peygamber CSalIallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın kurbanlık devesini sevk ettiğini, (kendisinin yaya olarak gittiğini) gördü. Bunun üzerine (adama) :
«Deveye bin», buyurdu. Adam:
Bu deve kurbanlıktır, (nasıl bineyim?) dedi. Resûl-i Ekrem (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yazıklar olsun sana, deve'ye bin» buyurdu."

3104) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanından kurbanlık bir deve geçirildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Deveyi götürene) :
«Deveye bin» buyurdu. Adam:
Bu deve kurbanlıktır, diye cevab verdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
«Deveye bin», buyurdu.
Enes demiştir ki: Sonra ben adamı devesine binmiş olduğu halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'üt beraberinde gördüm. Devenin boynunda bir papuç takılı idi." [328]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi T i r m i z î hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları ve Şafii tarafından rivayet edilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Ebû Dâvûd dışında kalan Kütüb-i Sitte yazarları ve Mâlik tarafından rivayet edilmiştir.
Kurbanlık deveyi sevkedip yaya giden adamın ismine rastlayamadım. [329]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kurbanlık deve veya sığıra zarar vermiyorsa binmek caizdir. Binmeye ihtiyaç duyulsun veya duyulmasın hüküm budur. Çünkü
hadiste ihtiyaç kaydı yoktur.
Âlimlerin bu konudaki görüşleri şöyledir:
a) Hanefîler'e göre zaruret yok ise kurbanlık hayvana binilmez.
b) Şafii, meşhur kavline göre A h m e d ve bir rivayete göre Mâlik; İhtiyaç duyulduğunda, kurbanlık hayvana binile-bilir, demişlerdir.
Yukardaki hükümler taşıma gücüne sahip hayvan hakkındadır.
2. Âlim kimsenin fetvasını tekrarlaması ve fetvasına uymakta tereddüd gösteren kişiyi uyarması, hattâ kınaması meşrudur. [330]

101- Ölüm Tehlikesiyle Karşı Karşıya Kalan Kurbanlık Hayvan Hakkında (Gelen Hadîsler) Babı

3105) Züeyb el-Huzâî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurbanlık develerini kendisiyle beraber (Mekke'ye) gönderiyor ve şöyle buyuruyordu:
«Kurbanlıklarımdan ölüm tehlikesiyle karşılanan ve öleceğinden korktuğun hayvan olduğu zaman, sen hemen onu boğazla ve (boynuna takılı) papuçu onun kanma batırdıktan sonra hörgücünün üstüne vur (ki Kurbanlık olduğu bilinsin). Ne sen ne de senin beraberindeki kafileden hiç bir kimse onun etinden bir şey yemeyin.»"

3106) Naciye el-Huzâî (Amr kendi rivayetinde diyordu ki: Naciye,
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'ın kurbanlık develerine refâket eden idi. (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Yâ Resûlallah! Kurbanlık develerinden ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalana ne yapayım? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu boğazla ve (boynuna takılı) papuçu kanma batırdıktan sonra hörgücünün üstüne vur (ki kurbanlık olduğu bilinsin). Ve onu halka bırak. Halk onu yesin» buyurdu." [331]

İzahı

Züeyb (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir. Naciye (Radıyallâhü anh)'in hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizi, Şafiî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Atb kelimesinin asıl mânâsı helak olmak, ölmek demektir. Burada ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalmak veya yürüyemez hâle gelmek mânâsı kasdedilmiştir.
Rufka: Yol arkadaşları manasınadır. Ancak N e v e v i burada, tüm kafile mânâsına yorumlamıştır. Yâni kurbanlık develeri M e k k e ' ye götürmekte olan kimsenin beraberinde yolculuk eden kafileden hiç kimsenin, hattâ fakir olsa bile söz konusu devenin etinden yemesi yasaklanmıştır. Kafileye karşı konulan bu yasağın hikmeti ise, kurbanlık devenin kafile mensublan tarafından öldürülmesinin önlenmesidir. Çünkü canı et isteyen bir kimsenin deveye bir şey yapıp, onu boğazlama zeminini hazırlaması endişesi duyulabilir. İşte böyle bir duruma karşı tedbir olmak üzere yolda boğazlanan kurbanlık devenin veya diğer hayvanın eti o kafile için yasak kılınmıştır. N e v e v î bu noktadan hareketle Rufka kelimesini kafilenin tamamı mânâsına yorumlamayı tercih etmiştir. [332]

Hadislerden Çıkan Hüküm:

Hadislerin zahirine göre Harem-i Şerif yoluna çıkarılan kurbanlık hayvanlar, nafile kurban olsun, vâcib kurban olsun yolda ölüm tehlikesini geçirdiği zaman boğazlanır ve fakirlere ter-kedilir. Konu hakkındaki mezheblerin görüşleri şöyledir:
1. Hanefî mezhebine göre nafile kurban, Harem-i Serî f' e ulaşmadan önce ölüm tehlikesini geçirdiği zaman, boğazlanıp boynundaki kurbanlık nişanı kanına batırıldıktan sonra sırtına vurulur ve böylece kurban olduğu belirtilir. Sonra eti fakirlere bırakılır. Kurbanlığı H a r e m'e götürmekte olan kimse ve beraberindekiler bunun etinden yiyemezler. Zengin kimse de yiyemez. Hayvanın tamamı fakirlerin hakkıdır. Ancak kafilede bulunan fakirler yiyebilir. Bu kurbanlığı sevkeden sahibi bunun yerine başka bir kurbam vermekle de mükellef değildir.
Şayet vâcib olan kurban, tmeselâ temettü veya kıran haccı nedeniyle kesilecek hayvan veya ihrâmlı halde işlenmesi yasak olan bir suçu işlemek yüzünden kesilmesi gerekli kurban) ölüm tehlikesini geçirir veya kurban olmasına manî bir eksikliği ve aybı meydana gelirse, sahibi onu dilediği gibi harcar. Çünkü bu hayvan sahibinin mülkiyetine dönüşmüş olur ve sahibi bunun yerine başka bir kurbanı boğazlamakla mükelleftir.
2. Şâfiiler'e göre nafile kurban Harem-i Şerife henüz ulaşmamış iken ölüm tehlikesini geçirirse sahibi dilediği gibi onda tasarruf edebilir. Yâni satabilir, boğazlayıp etini yiyebilir, ye-direbilir veya terkedebilir. Çünkü hayvan onun malıdır.
Şayet bacan vâciblerinden birini terketmesi veya ihrâmlı iken yapması yasak olan bir suçu işlemesi ya da bir kurban keseceğini adaması dolayısıyla, bir kurbanlık alıp da bu hayvan Harem'e varmadan ölüm tehlikesiyle karşılaşırsa, veya çalınma, kaybolma gibi bir sebeple elden çıkarsa, sahibi bunun yerine başka bir kurban kesmekle mükelleftir. Çünkü kurban onun zimmetinde bulunuyor. Ama adam belirli bir hayvanı adak olarak tâyin eder de hiç bir taksiratı ve ihmâli olmadığına rağmen hayvan helak olursa, bunun yerine başka bir kurban kesmesi gerekmez. Böyle bir adak hayvanı yolda geçirdiği ölüm tehlikesi nedeniyle boğazlandığı zaman ne sahibi, ne hayvana nezâret edeni, ne de yol arkadaşlarından hiç biri fakir olsa bile ondan yiyemezler.
Mâliki ve Hanbelî mezheblerinin görüşleri de Tekmi-le'de ayrıntılı olarak beyân edilmiştir. Ancak çok geniş yer alacağı endişesiyle buraya geçirmedim. Arzu edenler oraya müracaat edebilirler. [333]

102- Mekke Evlerini Kiraya Vermek Babı

3107) Alkarna bin Nadla (Radtyallâhü ank)'den; §öyle demiştir:
Mekke evlerine ancak sevâib (yâni oturanların mülkü olmayıp ihtiyaç sahihlerine terkedilmiş olarak) denile geldiği halde Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Selem), Ebû Bekir ve Ömer (Radıyallâhü anhümâ) vefat ettiler. Kim (meskene) muhtaç ise (Mekke evlerinde) oturur ve kim muhtaç değil ise ihtiyâcı olanı (kirâsız olarak)
İki Hâl Tercemesi
Züeyb bin Halhala el-Huzâi (R.A.), Kubeysa bin Züeyb (R.A.)'m babasıdır. Mekke fethi savacına

katılmıştır. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) kurbanlık develerini onun beraberinde Mekke'ye göndermişti. Dört aded hadisi bulunur. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Hâvileri îbn-i Ayyaş ve başkasıdır. Müslim ve Îbn-İ Mâ-ceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 113)
Naciye bin KaTı veya tbn-i Cündüb bin Ka"b el-Eslemî el-Huzâi (R.A.) saha-bidir. Adı Zekvân'dir. Râvlsi Meczee bin Zâhir'dir. tbn-i Kbl Hâtim'in rivayetine göre, Hz. Mu&viye zamanında vefat etmiştir. Sünen sahihleri onun hadislerini ri-vyet etmişlerdir. (Hulâsa: 399)
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi Müslim'in şartı üzerine sahihtir. İbn-i Mâceh yanında Alkarna bin Nadla'nın bundan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hiç hadisi yoktur.
Sindî: Ben derim ki; Bu hadis rivayet edilmekte olduğu için bir delildir. Lâkin Dümeyrî şöyle demiştir: Alkarna bin Nadla'nın sahâbîliği sahih değildir. Ki-tablarda onun bundan başka hadisi yoktur, Jbn-i Hibbân onu tabiîleri gören sıka, yâni güvenilir zâtlar arasında zikretmiştir. Bu hadisi Hâkim kendi Müstedrek'in-de rivayet etmiş ise de zayıftır. [334]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi, benzer lâfızlarla, Hâkim, Tahâvî ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
Ribâ' kelimesi Reb' kelimesinin çoğuludur. Bina ve mesken mânâsını ifâde eder.
Sevâib: Sâibe'nin çoğuludur. Mânâsı ise içinde oturanların mülkü olmayıp ihtiyaç sâhiblerinin yararına Allah için terkedilmiş meskenler ve binalar, demektir.
Hadîsin B e y h a k î tarafından rivayet edilen metninin meali şöyledir:
«Mekke evleri sevâib olarak hıfzedilirdi. Mekke binaları ne Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devrinde, ne Ebû Bekir ve Ömer (Eadıyallâhü anhümâ)'nın zamanında hiç satılmadı. İhtiyacı olan kimse bu binalarda otururdu ve ihtiyacı olmayanlar ihtiyacı olanları (kirasız) oturturdu.»
Hadîsin Tahâvî tarafından rivayet edilen metninde: "...Mekke binaları satılmaz, kiraya verilmez ve ancak sevâib olarak hıfzedilirdi." ifâdesi bulunuyor.
Bâzı âlimler bu ve benzeri eserlere dayanarak: Mekke evleri satılmaz ve kiraya verilmez, demişlerdir. Ebû Hanîfe, Muhammed, Sevri, Atâ, İbn-i Ebî Rebâh, Mücânid, Mâlik, îshâk ve Ebû Ubeyd böyle hükmedenlerdendir.
Bir grub ilim adamı ise Mekke binalarının diğer memleketlerdeki binalar gibi satılabileceğine ve kiraya verilebileceğine hükmetmişlerdir. Amr bin Dînâr, Tâvûs, Şafiî, A h -med, Îbnv'l-Münzir ve Ebû Yûsuf böyle hükmedenlerdendir. Bunların delili ise Üsâme bin Zeyd (Radı-yallâhü anh) m 2730 numarada geçen hadîsidir.
Buhârî, Üsâme bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'm hadisini "Mekke evlerinin tevrisi, satılması ve satın alınması ve insanların Mescidi Haramda eşit oldukları" başlığı ile açtığı bir bâbta rivayet etmiştir.
Aynî ve Askalânî bu babın girişinde hem Alkarna bin N a d 1 a (Radıyalâhü anh)'in bu hadîsini rivayet ederler, hem de hadisin hükmü konusundaki ihtilâfı ve iki grub âlimlerin görüşleri ile delillerini etraflıca anlatırlar. Arzu edenler oralara başvurabilirler.
Hac sûresinin 25. âyetinde de Allah Teâlâ Mescid-i Hara m' in orada ikâmet edenlere ve etmeyenlere eşit kılındığını beyân buyurmuştur. Mescid-i Haram' dan maksad H a -r e m - i Şerif tir, diye yorum yapan âlimler, bu âyeti de M e k -k e binalarının satılmaması, kiraya verilmemesi ve ihtiyaç sâhiblerinin bu meskenlerden yararlanabilmesi için delil göstermişlerdir. Böylece bu âyet ile Alkarna (Radıyallâhü anh)'in hadîsi arasında bir hüküm birliği bulunduğunu söylemişlerdir.
Mekke binalarının satılması ve kiralanmasının meşruluğuna hükmeden ilim adamları ise bu âyetteki hükmün sırf Mescid'e âid olduğunu ve âyetteki Mescid-i Haram tâbirinden H a -rem-i Şerif in değil, yalnız Mescid'in kasdedildiğini söylemişlerdir. Geniş bilgi için tefsir kitablanna müracaat edilmelidir.
Ur Hâl Tercemesi
Alkarna bin Nadla el-Kinanl veya el-Kindl el-Kûfî, Ömer (R.A.)'den hadisleri mürsel olarak rivayet etmiştir. Râvisi de Osman bin Ebi Süleyman'dır, tbn-i Ma-ceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hulasa: 271) [335]

103- Mekke'nin Fazileti Babı

3108) Abdullah bin Adî bin e!-Hamrâ (Radtyallâhü an*)'den- Söyle demiştir:
Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, dişi devesi üstünde olup (Mekke'nin) el-Hazvara (semtin) de durarak şöyle buyururken gördüm:
«(Ey Mekke)! Vallahi sen Allah'ın arzının şüphesiz en hayırhsı-sin ve Allah'ın arzının bana en sevimlisisin. Vallahi (Allah'ın emriyle) senin dışına ihraç edilmem (durumu) olmasaydı senden çıkmaz-dun.»"

3109) Safiyye bint-i Şeybe (Radtyallâhü ü«/fü>"dan; Şöyle demiştir: Mekke'nin fetih yılı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selem) "in hutbesini (Ondan) dinledim. O, hutbesinde:
«Ey insanlar! Allah gökleri ve yeri yarattığı gün şüphesiz, Mekke'yi haram kılmış (yâni orada katıl ve her türlü saygısızlığı şiddetle yasaklamış)tur. Artık Mekke, kıyamete dek haramdır. (Şöyle ki:) Ağacı kesilmez, avı rahatsız edilmez ve lukatasım (yerde bulunan malı) münşid (ilânla tamtıcılık eden) kişiden başkası (yerden) almaz» buyurdu.
Abbâs (Radıyallâhü anh) : İzhır (otu) müstesna, çünkü o evler ve kabirler içindir, dedi. (yâni müstesna edilmesini diledi.) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
«İzhır bu hükmün dışındadır» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadis Safiyye'nin Peygamber (S-A.V.)'den şahsen işittiğini belirtiyor ise de senedinde Ebân bin Salih bulunur. Bu râvi ise zayıftır.

3110) Ayyaş bin Ebî Rebîa el-Mahzûmî (Radtyallâhü anh)'Ğen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Bu ümmet, (hac ve umre şiarlarına) şu hürmeti hakkıyla yücelttikleri sürece hayırlı biçimde devam edecektir. Bu tazimi zayi ettikleri zaman helak olurlar.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezid bin Ebî Ziyâd bulunur. Bu râvi, ömrünün sonlarına doğru bunamıştır. [336]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizi, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarı bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der:
Bu hadis, M e k k e' de ikâmet eden mü'min bir kimsenin dinî veya dünyevî bir zaruret yok iken Mekke' den başka bir yere gidip yerleşmesinin uygun olmadığına delâlet eder.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Mekke'ye olan sevgisini ve K a ' b e ' ye olan bağlılığını da ifâde eder.
S a f i y y e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise Zevâid nevinden-dir. Ancak Ebû Dâvûd ve Buhârî bunun bir benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayette bulunmuşlardır.
Mekke' nin, hicretin 8. yılı Ramazan ayında fethe-dildiğini daha önce de defalarca beyân etmiştim.
Mekke' nin haram kılınması ifâdesinden maksad, bu mukaddes belde'de katil ve benzeri günahların işlenmesinin, orada ikâmet edenlerle savaşmanın ve oraya sığınan kimseye dokunmanın haram-lığıdır.
Lukata: Bir kimsenin yerde bulunan yitik malıdır. Münşid: Bu yitik malı gereği gibi ilân etmek suretiyle sahibine teslim etmeye çalışan kimse demektir.
İzhır: Mekke halkı tarafından tanınan bir ot nevidir. Kokusu güzeldir. Bunu evlerin tavan kısmında direklerin üstüne döşemek suretiyle kullandıkları gibi, ölüleri mezara defnettikleri zaman, cesedin üstü kerpiç veya taşlarla örtüldükten sonra aralarını kapatma işinde de kullanırlar.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in İzhır'ı bu hükmün dışında tutması, ya Allah'ın O'na ilham etmesiyledir veya Ceb-r â î 1 CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vahiy getirmesiyle olmuştur. Şöyle de olabilir.- Allah Teâlâ daha önce vahiy ederek: Bu hükümleri tebliğ ettiğin zaman sana soru yönelten veya bâzı istisnalar talebinde bulunanlar olursa gerekli cevabı ver, diye bir talimat vermişolabilir. Yoksa hadîsin zahirinden ilk anda sanıldığı gibi A b b â s CRadıyallâhü anhVın isteğine binâen bu istisna yapılmış değildir, [337]

Bu Hadîsten Çıkan Hükümler =

1. Mekke mıntıkası içindeki ağaçlan kesmek haramdır. Yalnız İzhır ağacı bu hükümden

müstesnadır. Bunun dışında kalan ağaç* lar ister kendiliğinden yetişen ağaç nevinden olsun, ister insanlar tarafından dikilen veya yetiştirilen ağaçlar olsun hepsi bu hükme tabidir. Hiç birisinden bir şey kesilemez. Bu yasak yalnız ihrâmlıya mahsus değildir. İhrâmsız kimse için de aynen yasaktır.
Şafiî bunu tutarak yukr.rda anlatılan gibi hükmetmiştir. Fakat cumhur bu hükmü kendiliğinden bitip yetişen ağaçlara tahsis etmiş ve insanların dikip yetiştirdiği ağaçları kesmenin bir sakıncası bulunmadığına hükmetmiştir. [338]

Ağacı Kesene Ne Ceza Gerekir ?

Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
a) Ebû H a n i f e' ye göre bir kurban değerini ödemek va-cibtir.
b) Şafii ve Ahmed'e göre büyük ağacı kesmekte bir sığır, küçük ağacı kesmekte ise bir küçükbaş hayvanı, kesmek vâcib-
tir.
c) Mâlik, Atâ ve Ebû Sevr'e göre ise ağaç kesmekle kişi günah işlemiş olmakla beraber fidye vermesi gerekmez.
Âlimler yukarda da belirttiğim gibi Harem-i Şerif mıntıkası içinde bulunan ağaçların bir dalını bile kesmeyi kesinlikle haram saymışlardır. Ancak Şafiî, E r â k isimli ağacın dalından misvak çubuğunu kesmenin câizliğine hükmetmiştir. Keza ağaca zarar vermiyor ise yaprağını ve meyvesini koparmayı da caiz saymıştır. Atâ ile M ü c â h i d de böyle hükmetmişlerdir. Bu üç ilim adamı dikenli ağacı kesmeyi de mubah saymışlar ise de cumhur bunun yasak olduğunu söylemiştir. Ş â f i î 1 e r' den bir cemâat da cumhurun görüşünü desteklemiştir.
Aynî de: İlim adamları Harem-i Şerîf mıntıkası dâhilinde insanlar tarafından ekilip yetiştirilen sebzelerin ve tarım mahsûlünün alıp toplamanın mübahlığı hususunda ittifak etmişlerdir, der.
2. Mekke-i Mükerreme' nin av hayvanlarını rahatsız etmek haramdır. Rahatsız etmek haram olunca, onu kovalamak, yaralamak veya telef etmek gayet tabii daha şiddetli biçimde haram olur.
3. Mekke lukatasını, yâni M e k k e' de yerde görülen malı ordan almak haramdır. Ancak iyice ve gereğinden fazla ilân edip sahibini bulmaya gayret etmek niyetiyle yerden kaldırmak caizdir. Yerden bu maksadla alınan malın sahibi bulunmazsa bile bulan kişinin bunu kendi mülküne geçirmesi caiz değildir. Ama başka bir memlekette yerden alman lukata böyle değildir. Gereği gibi ilân ve duyuru ile araştırmalar yapıldıktan sonra sahibi bulunmazsa icâbında bulan adam o maldan yararlanabilir. Cumhurun görüşü böyledir.
Hanefîler, Mâlik İl er ve Şâfiiler.'in bâzısına göre Mekke lukatasıda diğer memleketlerdeki lukata gibidir. Bunlara göre bu hadîsteki yasaklama yerde bulunan malın iyice tanıtılıp, ilân edilmekle sahibinin bulunmasına gayret etmektir. Çünkü hacılar kendi memleketlerine dönerler ve bazen bir daha Mekke'ye gidemezler. Bu itibarla yerde bulunan malı en iyi şekilde ilân. etmek gerekir.
Bu bâbtaki hadislerin ilk üç râvîsinin hâl tercemesi
Abdullah bin Adi bin el-Hamrâ ez-ZÜhrl el-HicâzI (R.A.). sahâbldir. Tirmizl, Ne-sâi ve İbn-i Mâceh yanında bir hadîsi vardır. Hâvileri EbÛ Seleme ve Muhammed bin Cübeyr bin Mut'im'dir. (Hulâsa : 205)
Safiyye bint-i Şeybe bin Osman (R.A.), Ebû Dâvûd İle İbn-i Mâceh'in sünen-lerinde Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Ayrıca ÂİŞe (R.A.)'* dan da rivayette bulunmuştur. Râvileri ise kardeşi oğlu Abdülhamid bin Cübeyr ve Katâde'dİr. El-Berkani onun sahâbî olmadığını söylemiştir. Fakat îbn-i Mâceh'in süneninde Muhammed bin İshâk yoluyla rivayet edildiğine göre bu hatun fetih günü Peygamber (S.A.V.)'i görmüştür. Kütüb-i Sitte yazarları onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 493)
Ayyaş bin Ebi Rebla Amr bin el-Müğire el-Mahzûmi (R.A.) Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Birkaç hadîsi vardır. Râvileri Enes ve Abdurrahman bin Sâ-bit'tir. Yermûk veya Yemâme savaşında şehid edilmiştir. Hadisleri tbn-İ Maceh tarafından rivayet edilmiştir. (Hulâsa: 300) [339]

104- Medine-İ Münevvere'nin Fazîleti, Babı

3111) EbÛ Hüreyre (Radtyallâkü a«A)'den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yılan yuvasına toplandığı gibi imân da Medine'ye toplanır.»" [340]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. El-Hâfız, el-Fetih'te bu hadîsin şerhinde şöyle der: Yâni yılan kendi maişetini temin için nasıl yuvasından çıkıp dışarıya yayılır ve bir şey onu korkuttuğu zaman yuvasına dönerse bunun gibi, imân da Medîne-i Münevvere' den etrafa yayılmış ve bununla beraber her mü'min Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e olan muhabbet ve aşkından dolayı gönlü dâima Medîne-i Münevvere'ye bağlanmıştır. Bu durum A s r -1 Saadet* ten bu güne kadar devam edegeldiği gibi bundan sonra da devam edecektir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken mü'minler O'ndan feyiz ve ilim almak için Medine'de toplanırlardı. O'ndan sonra Sahâbiler, Tabiiler ve bunları görenlerin devirlerinde de müslümanlar onlardan bilgi almak ve izlerini tâkib etmek için yine Medîne-i Münevvere yo-lunu tutarlardı. Bu devirlerden sonra da müslümanlar Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Ravza-ı Mutahhara' sun ziyaret etmek, Mescid-i Nebevi* de namaz kılmak, gerek O'ndan kalma ve gerekse sahâbîlerinden kalma eserleri müşahede etmek için Medîne-i Münevvere yoluna koyulurlar.

D â v û d i: Bu durum Asr-ı Saadet1 e, sahâbîler ile tabiîler ve onları görenlerin devrine mahsustur, der.

Kurtubî de: Bu hadîs, Medine-i Münevvere halkının mezhebinin sıhhatına, onların bid'atlardan pak olduklarına ve uygulamalarının delil olduğuna delâlet eder. Nitekim Mâlik bu belde'nin tatbikatım delil saymıştır, der.

El-Hâfız daha sonra: Kurtubî' nin dediği husus Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile H u 1 e f â - i R â -ş i d i n devrine mahsustur. Sahâbîler diğer memleketlere dağıldıktan ve fitneler meydana çıktıktan sonra özellikle hicrî 2.ci yüzyılın sonlarında ve bunu tâkib eden dönemlerde görüldüğü gibi durum böyle kalmadı, der.

T i r m i z i' nin «İslâm garib olarak çıktı ve garib'e dönüşecek» bâbındaki Amr bin Avf (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği ve buna benzeyen hadîsin şerhinde Tuhfe yazarı el-Kari'in şöyle dediğini söyler:

Bu hadîsten maksad şudur: Mü'minler, îmanlarını korumak için Medlne-i Münevvere'ye sığınacaklar. Çünkü Medine-i Münevvere, imânın çıkıp kuvvetlendiği anavatandır. Bu hadis İslâmiyet'in zayıfhyacağı son zamandan haber verir.

3112) Ibn-i Ömer (Radıyallâhü ankümâyd&n rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim Medine'de (yerleşip ölünceye kadar orada oturmak suretiyle) ölebilirse yapsın (yâni ölünceye kadar orada ikâmet etsin). Çünkü ben orada ölen kimse için şüphesiz şehâdet ederim (yâni şefaat ederim).»'*[341]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed, İbn-i Hibbân ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Tirmizi1 nin rivayetinde;

Çünkü ben orada ölen kimse için şüphesiz şehâdet ederim* cümlesi yerine; «Çünkü ben orada ölen kimse için şefaat ederim» cümlesi buyurulmuştur.

Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b i : Mü'min kişiye Medine'de ölmek emri verilmiştir. Halbuki ölmek mü'minin elinde değil, Allah'ın takdirine bağlıdır. Mü'min gücü dışında kalan bu emirden maksad, ölünceye kadar orada ikâmet etmektir. Bu itibarla Hadis-i Şerif, Medine-i Münevvere1 de ikâmet etmeyi teşvik mahiyetindedir, der.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şefaati bütün müs-lümanlar için umûmîdir. Medine-i Münevvere'de ölen nıü'min için yapılacağı vaad buyurulan şefaat veya şehâdet özel mâhiyette yapılacak şefaat ve şehâdet mânâsını ifâde eder.

3113) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Allahım İbrahim (Aleyhisselâm) senin dostun ve peygamberindir ve sen Mekke'yi İbrahim'in dileği üzerine şüphesiz haram (muhterem veya ağacım kesmeyi, avını rahatsız etmeyi ve lukatasını almayı, kıtali haram) kıldın. Allahım! Ben de senin kulun ve peygamberinim. Ben de Medine'nin şu iki lâbetin arasındaki sahayı şüphesiz (ayni şekilde) haram kılıyorum.

(Râvî) Ebû Mervân dedi ki: İki lâbeti, Medine'nin karataşlık iki sahasıdır."

Not: Bu hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'de vardır. Ancak bu şekliyle Ze-vâid nevilidendir. Zevâid yazan : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Osman'ı Ebû Hatim sıka (güvenilir) saymıştır. Salih bin Muhammed el-Esedî de: Bu, sıka ve çok sâdıktır. Fakat babasından münker hadîsler rivayet eder, demiştir, îbn-i Hibbân da: Bu, sikalar arasındadır. Ama hatâ eder ve muhalif kalır, demiştir. Ebû Abdillah el-Hftkim de : Bunun rivayetlerinde bazen münker hadis bulunur, demiştir. [342]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîs Zevâid nevindendir. Ancak B u -hârî ve Müslim bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Bu-h â r İ' nin Abdullah bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği ve buna benzeyen hadîsin meali şöyledir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
«İbrahim, Mekke'yi haram kıldı ve Mekke (nin bereketli olması) için dua etti. İbrahim Mekke'yi haram kıldığı gibi ben de Medine'yi haram kıldım. İbrahim Mekke (nin bereketli olması) için dua ettiği gibi ben de Medine'nin (ölçek birimi olan) müd ve sâ'ıtnın bereketli blması) için dua ettim.»
Mekke' nin ve Medine' nin haram kılınması sözü ile kasdedllen mânâyı yukardaki hadisi terceme ederken parantez içi ifâde ile belirtmeye çalıştım.
Hadîste geçen Harre: Siyah taşlı arazi manasınadır. M e d i -ne-i Münevvere' nin doğusunda ve batısında siyah taşlık saha bulunmakta ve buralara Medine Harresi denilmektedir.
Bu hadîsin zahirine göre Mekke' nin harem bölgesinde bâzı şeylerin işlenmesi haram kılındığı gibi Medîne-i Münevvere' nin iki kara taşlık sahaları arasında kalan kısmı da Harem-i Şeriftir ve buralarda da M e k k e' de olduğu gibi bâzı şeyler haramdır.
Mekke' nin Harem mıntıkası içinde haram olan şeyler 3109. hadiste ve onun izahı bölümünde belirtilmişti. Bu hadise göre aynı hüküm Medîne-i Münevvere' nin harem mıntıkası için de mevcuttur. Fakat âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
Cumhur bu ve benzeri sahîh hadîsleri delil göstererek, Medîne-i Münevvere' nin Harem-i Şerif mıntıkası içinde av avlamanın ve ağaç kesmenin haramlığma hükmetmiştir. Mâlik, Şafiî, Ahmed ve İshâk da böyle hükmedenlerdendir. Ancak Mâlik, Şafiî ve Ahmed'e göre bu yasağa aykırı hareket edenin fidye vermesi vâcib değildir. Çünkü Medîne-i Münevvere hac veya umre menâsik yeri değildir.
Hanefîler, Sevrî ve İbnü'l-Mübârek ise: Medine-i Münevvere' nin Harem mmtıkası yoktur. Bu itibarla burada av avlanmak ve ağaç kesmek caizdir, demişlerdir.
Bu iki grub ilim erbabının dayandıkları delillerin bir kısmı Ebû Davud'un süneninin "Medine Tahrimi" ismi altında açtığı bâb-ta rivayet olunan Ali (Radıyallâhü anh)'in bir hadîsini şerhe-den Tekmile yazan beyân etmiştir. Oraya müracaat edilebilir.

3114) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Medine halkına bir kötülük etmek isterse, tuzun suda eridiği gibi Allah o kimseyi eritir (mahveder).»" [343]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Ayrıca Buhâri ile Müslim bunun bir benzerini Sa'd bin Ebi V a k -k a s (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Müslim*in Âmir bin Sa'd yoluyla Sa'd (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadis içinde;
«...ve Medine halkına bir kötülük yapmak isteyen kimseyi Allah, kalayın (ateşte) eridiği veya tuzun suda eridiği gibi ateşte eritir» bu-yurulmuştur.
Kadı Iyâz: Bu ziyâde, yâni; .ateşte- sözcüğü, diğer rivayetlerde, yâni bu sözcüğün bulunmadığı rivayetlerden kas-dedilen mânâya açıklık getirir. Şöyle ki hadîsten kasdedilen mânâ şöyle olur:
«Medine halkına bir kötülük yapmak isteyen kimseleri Allah âhi-rette cehennem ateşinde yakıp eritir. Kalayın ateşte eridiği veya tuzun suda eridiği gibi.»
Hadîsten şu mânânın kasdedilmiş olması da muhtemeldir:
Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken kim M e~ d i n e halkına kötülük etmek isterse, kalayın ateşte eridiği veya tuzun suda eridiği gibi müslümanlar o kimsenin işini görürler ve kötü plânları mahvolur.

Şöyle bir yorum yapmak da mümkündür:
Dünyada kim Medine halkına bir kötülük yapmak isterse Allah ona fırsat vermez, onu emeline kavuşturmaz. Bilâkis kısa bir zaman içinde onu mahveder.
Nitekim E m e v i 1 e r devrinde Medine halkına savaş açan Müslim bin Ukbe helak olduğu gibi onu gönderen de kısa zaman içinde helak olup gitti, diye bilgi verir.

3115) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyûen rivayet edildiğine göre; Resûluüah (Sallalîakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Uhud, şüphesiz bizi seven ve bizim sevdiğimiz bir dağdır ve cennet bahçelerinden bir bahçenin üstündedir. Ayr (dağı) da cehennem kapılarından bir kapının üzerindedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde tbn-İ İshâk bulunur. Bu râ,vl tedliscidir ve hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Onun şeyh'i Abdullah'tır. Bur hârî : Abdulalh'ın hadîsi üzerinde düşünmek gerekir, demiştir. İbn-i Hibbân da: Abdullah'ın Enes (R.A,)'den hadis işittiğini bilmem, demiştir. Fakat îbn-i Mâcehln rivayetinde Abdullah: Ben Enes'ten İşittim, dediği için tbn-İ Hibbân'ın dediği husus giderilmiştir. [344]

İzahı

Bu hadîs notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak «Uhud, bizi seven ve bizim sevdiğimiz bir dağdır» buyruğu Buhârî ve M ü s 1 i m ' in sahihlerinde yine Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilmiştir.
Hadîs'in bu kısmının izahı bölümünde Nevevî: Seçkin ve sıhhatli mânâ şudur ki: Bu cümîe hakiki mânâda kullanılmıştır. Mecazî mânâ kasdedilmemiştir. Allah Teâlâ Uhud dağına, Resûl-i Ekrem. (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i ve kasdettiği kimseleri sevme kabiliyetini ve idrakim vermiştir. Bunun benzerleri çoktur. Kuru hurma kütüğünün Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayrılığına karşı deve iniltisi gibi bir ses çıkarması, çakıl taşlarının Allah'ı teşbih etmesi, Mekke' deki bir taşın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i selâmlaması, iki ayrı ağacın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in çağrısı üzerine bir araya gelmesi, H i -ra dağının sallanması ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü vo*s-se-lâm) 'in H i r a dağma hitaben: «Ey dağ dur. Çünkü senin üstün-de yalnız bir peygamber, bir sıddîk ve bir şehîd bulunur», buyurması ve Allah Te^lâ'nui;
«Her şey de Allah'ı hamd ile teşbih eder ve lâkin siz onların teşbihini anlamazsınız* buyruğu, buna örnek gösterilebilir. Bir kavle göre hadîsin mânâsı şöyledir:
Uhud dağı çevresinde oturan Ensâr bizi sever biz de onlan severiz.
Hadisin bundan sonra gelen cümlelerine gelince, bu kısımda geçen iki üç kelimeyi açıklayayım. Sonra mânâsı üzerinde iki üç cümle söyleyeyim:
Tura' t Tür'a'nın çoğuludur. -Tür'a, yüksekçe olan bahçe, kapı, kanal ağzı, geniş kanal ve basamak gibi mânâlara gelir.
Ayr: Medîne-i Münevvere* de bir dağdır.
Sindi yukarıdaki kelimeleri açıkladıktan sonra; hadîsin mânâsı bir sırdır. Bunu Allah'ın ilmine havale etmek uygun olur. Anlatılmak istenen şudur: Uhud dağı övülmeye lâyık bir dağdır. Ayr de bunun aksinedir, der. [345]

105- Ka'be-İ Muazzama (Ya Hediye Edilen) Mal (İn Ka'be İhtiyaçları Dışındaki Hayır İşlerindeKullanılıp Kullanılmayacağı) Babı

Bir adam Ka'be'ye hediye olarak bir miktar gümüş para benimle (Mekke'ye) gönderdi. Şakîk; Sonra ben Ka'be'ye girdim. (Ka'be hizmetkârı) Şeybe (Radıyallâhü anh) (Ka'be'de) bir kürsü üstünde oturuyordu. Ben parayı ona teslim ettim, dedi. Şeybe, Şakîk'a ■.
Bu para senin mi? diye sordu. Şakîk:
Hayır. Ve eğer para benim olsaydı sana getirmezdim, diye cevab verdim, (diyor). Şeybe:
Bak sen cidden bu sözü söylersen, (sana şunu anlatacağım :î Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh), şu oturduğun yere oturdu ve dedi ki: Ben Ka'be'nin malını müslümanların fakirleri arasında taksim etmedikçe (Ka'be'den) çıkmiyacağım, dedi. Ben: Sen yapmazsın, dedim. Kendisi: Muhakkak yapacağım dedi ve niçin öyle söyledin? diye sordu. Ben dedim ki:
Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ka'be malının yerini şüphesiz gördü (yâni bu malın varlığını biliyordu). Ebû Bekir de gördü. Ve onların mala ihtiyaçları seninkinden fazlaydı. Buna rağmen onlar bu ma'ı yerinden oynatmadılar. Bunun üzerine Ömer, olduğu gibi ayağa

kalktı ve (malı taksim etmeden Ka'be'den) çıktı, diyerek Şakîk'a cevab verdi." [346]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Ebü Dâvûd, Ahmed ye Bey-haki de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'m Ka'be'nin malını, yâni Ka'be'ye he-' diye edilen paralan ve eşyayı fakir müslümanlara dağıtmamaları sebebi, K u r e y ş kabilesinin gönüllerini kırmamak düşüncesi olabilir. Nitekim câhiliyet devrinde K a ' b e * nin duvarları yenilenirken masraftan tasarruf mülahazasıyla Ka'be' nin H i c r - i î s -mail tarafına düşen duvarı geri çekilerek İbrahim (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) tarafından atılan temel Ka'be duvarının dışında bırakılmıştır. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ka'be duvarını yıktırıp ibrahim (Aleyhisselâm) 'in attığı temel üstünde duvarı yenilemek istedi ise de K u r e y ş kabilesinin henüz yeni müslüman oluşlarını dikkate alarak gönüllerini kırmamak için bu isteğinden vazgeçti.
Müslim'in Aişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
(Yâ Âişe)! Senin kavminin küfür dönemi yakınlığı olmasaydı, ben Ka'be'nin birikmiş malını Allah (Azze ve Celle) yolunda harcardım ve Ka'be kapısı eşiğini zemin seviyyesine göre düzenlerdim* buyurmuştur. Bu hadîs, yukandaki yorumu teyid etmektedir.
Başka yorumlar da var. Fakat yukarıdaki yorum en kuvvetli yorum görüldüğü için diğerlerini buraya aktarmaya gerek yoktur. [347]

Hadîsin Fıkıh Yönü:

1. Hadis sahâbilerin birbirine nasıl nasihat ettiklerini ve hak olduğunu anladıkları hususlara karşı nasıl itaatkâr davranıp boyun eğdiklerini gösteren en ilginç örneklerdendir.
2. K a' b e ' ye hediye edilen mallar onun ihtiyacı dışındaki hayır işlerinde kullanılmak üzere alınamaz, K a ' b e ' den dışarı çıkarılamaz ve ona el uzatılamaz. Hikmeti de yukarda anlattığım gibi bir fitneye yol açmamaktır.
E I - F a k i h i, Mekke kitabında şöyle bir şey anlatır: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm) Fetih günü K a ' b e ' de 60 okka (altın - gümüş) bulmuş ve kendisine: Bunu alıp savaş ihtiyaçlarında harcamahsın, denilmiş. Fakat O, bunu yerinden oynatmamıştır.
Tekmile yazarı yukardaki bilgiyi verdikten sonra: Müslümanlar arasında bir fitnenin çıkmasına yol açmayacağı bilindiği takdirde K a'b e'nin malını hayır işlerine ve fakirlere harcamak caizdir. Nasıl ki Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) bir fitne endişesini duymayınca K a'b e' nin duvarını kaldırıp ibrahim (Aleyhisselâm)'m temeli üzerinde yeniden duvar ördür-müştür. [348]

Ka'be Örtüsü İle İlgili Görüşler

Tekmile yazan bu konuda özetle şöyle der: Ka'be örtüsünde tasarruf etmek hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Şafii 1 e r ' in bir kısmı: Halk, Ka'be örtüsü parçalarını K a'b e' ye hizmet edegelen Ş e y b e oğullarından satın almaktadır. Halbuki, Ka'be örtüsünden parça kesmek, kesilen parçayı başka yere götürmek, satmak, satın almak haramdır. Bunların hiç birisi caiz değildir ve bir parçasını taşıyan kimse, iade etmekle mükelleftir, demiştir.
Îbnü's-Salâh da: Ka'be örtüsü işi Devlet başkanına aittir. O, hazîne'nin bir takım masraflarını karşılamak üzere değerlendirir, satabilir, demiştir. Îbnü's-Salâh bu görüşünde Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'in her yıl K a ' -b e örtüsünü değiştirip eskisini hacılar arasında taksim ettiğine dâir el-Ezrak i' nin rivayet ettiği esere dayanmıştır.
Alkarna bin Ebi Alkarna, anası aracılığıyla rivayet ettiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Ka'be bekçiliği görevini yapan Şeybe bin Osman bana gelerek: Ey mü'minierin anası, Ka'be örtüleri bizim yanımızda toplanıp birikiyor ve biz gidip derin kuyular kazarak bunları gömüyoruz ki cünüb ve hayızlı kimseler giymesin, dedi. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ona:
İyi etmedin ve yaptığın iş fenadır. Ka'be örtüsü değiştirilince eskisini cünüb kimsenin ve hayızlı kadının giymesinde sakınca yoktur. Bu itibarla sen onu sat ve parasını Allah yolunda fakirlere dağıt, dedi. Artık bundan sonra Şeybe, Ka'be örtülerini Yemen'e gönderirdi. Orada satılıp parası fakirlere, Allah yolunda savaşanlara ve yolda kalmışlara dağıtılırdı."

El-Fâkihi bu eseri hasen bir senedle tahrîç etmiştir. B e y -h a k î de zayıf bir senedle rivayet etmiştir.
N e v e v i, bu görüş iyidir. Hattâ isabetli olanıdır. Çünkü aksi halde zamanla çürür ve telef olur, demiştir.
El-Ezrakı" nin rivayetine göre İbn-i Abbâs ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) : K a' b e örtüsü değiştirildiğinde eskisi satılır ve bedeli gazilere, yolda kalmışlara ve fakirlere dağıtılır, demişlerdir.
İbn-i Abbâs, Âişe ve Ümmü Seleme: Ha-yızlı kadın, cünüb kimse, K a' b e örtüsünden kendisine verilen parçayı giyebilir, demişlerdir.
Yukarıdaki hüküm; üzerinde âyet yazılı olmayan parça hakkındadır.
Hanefi fıkıh kitaplarından İbn-i Âbidîn, Hac kitabının "EI-Hediy" babında özetle şu bilgiyi verir:
Allâme Kut bü'd-Din el-Hanefî: Ka'be örtüsü hakkında bence uygun olan hüküm şudur: Ka'be örtüsü Devlet başkanı tarafından ve hazîne'den sağlanıyor ise yenisi takıldıktan sonra Devlet başkam eskisini Ş e y b e oğullarından veya başka kimselerden uygun gördüğü/ şahıslara verebilir. Şayet bu örtü sultanların veya başkalarının evkafından sağlanıyor ise vâkıfın şartına göre işlem yapılır. Vakıf kime verilmesini şart etmişse ona verilir. Şayet vakıfın şartı bilinmiyor ise, taâmül nasıl cereyan ede-gelmiş ise öyle yapılır. Diğer vakıf mallarına ait hüküm buna da, uygulanır. K a' b e örtüsü şimdilik sultanların evkafından sağlanmaktadır. Vâkıfın şartı da bilinmemektedir. Ş e y b e oğullarının âdeti de şöyledir: Yeni örtü takıldıktan sonra eskisini alıp götürürler. Bu âdet böylece devam edecektir, demiştir.
Ka'be örtüsü üstünde yazı, özellikle Tevhid kelimesi yok ise bunu alan kimse giyebilir. Ancak ipekten mamul olduğu takdirde erkekler giyemezler. Hayızlı kadın veya cünüb kimsenin giymesinde bir sakınca yoktur.
İki Hâl Tercemesî
Şeybe bin Osman bin Abdillah bin Abdüüzzâ bin Osman el-Hacebî el-Mekkl (R.A.), Peygamber <S.A.V.)'den ve Ebû Bekir, Ömer ve Osman bin Talhâ (R.A.V-den rivayette bulunmuştur. Râvîleri ise oğlu Mus'ab, oğlunun oğlu Müsâfi bin Abdillah ve İkrime'dir. Resûlullah (S.A.V.) Mekke'nin fetih günü Ka'be anahtarını kendilerine teslim buyurduğu zâtlardandır. Bu 2ât Ka'be hizmetini yapanlardandır, ResûM Ekrem (S.A.V.) kendisine : «Sen Allah'ın KaT>e'sine O'mın eminisin», buyurmuştur. Hicretin 59. yılı vefat etmiştir. Buhârî. Ebû Dâvûd ve İbn-İ Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile. C. 2, Sah. 229)
Şeybe (R.A.)'ın râvîsi Şakîk bin Seleme el-Esedi Ebû Vâil el-Kûfî (R.A.), tabiîlerin büyüklerindendir. Muhadramdır, yâni Peygamber (S.A.V.)'in devrine ve câhiliyet devrine yetişmekle beraber Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'i görme şerefine kavuşamayanlardandır. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Muâz bin Cebel ve Şeybe (R.A.)'den bir cemaattan rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Şa*bi, Amr bin Mürre, Müğîre bin Mıksem, Mensur ve başkası rivayette bulunmuştur. İbn-i Muîn onun sıka olduğunu söylemiştir. El-Vâkıdi'nin beyânına göre Ömer bin Abdilazîz devrinde vefat etmiştir. (Hulâsa, 167) [349]

106- Ramazan Ayı Orucunu Mekke'de Tutmanın Fazileti Babı

3117) İbn-i Abbâs (Radtyaİiâhü ankümâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim Ramazan ayına Mekke'de kavuşup orucunu tutar ve kolayına geldiği kadar gecesini ibâdetle ihya ederse, Allah, ona Mekke dışında yüzbin Ramazan ayı orucunu tutmak sevabını yazar ve Allah ona beher gün ve beher gece karşılığında bir köleyi âzadlama sevâbuu yazar. Beher gün karşılığında Allah yolunda bir atın (düşmana) saldırısının sevabını yazar. Keza her gün bir hasene, her gece bir hasene yazar.»" [350]

İzahı

Bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayda rastlayamadım. Buna rağmen Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da buna rastlayamadım. Hadîsin senedinde Abdurrahim bin Zeyd e 1 -A m m i bulunur. B u h â r î bu râvinin terkedilmiş olduğunu söyler. Hulâsa'dan edinilen bilgiye göre bunun rivayetlerini yalnız î b n - i M â c e h almıştır. Bu bilgi de hadîsin Zevâid nevinden olma ihtimâlini kuvvetlendirir.

Hadîs sahîh ise M e k k e ' de Ramazan orucunun faziletinin büyüklüğünü bildirir. [351]

107- Yağmur Yağarken Ka'be'yi Tavaf Etmek Babı

3118) Dâvûd bin Aclân (Radtyallâhü «»A/den; Şöyle demiştir:
Biz yağmurlu bir zamanda Ebû Ikattn beraberinde Ka'be-i Mu-azzama'yı tavaf ettik. Tavafımızı bitirince İbrahim (Aleyhisselâm)'in makamının arkasına geldik. Sonra Ebû Ikal dedi ki:
Ben yağmurlu bir zamanda Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) ile beraber Ka'be'yi tavaf ettim. Sonra tavafımızı bitirince Makamı îbrahim'e geldik ve iki rek'at namaz kıldık. Sonra Enes bize: İşi (yâni tavafı) yenileyiniz, mağfiret olundunuz. Biz bir defa Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde yağmurlu bir zamanda tavaf etmiş durumda iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize böyle buyurdu, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Dâvûd bin Aclân bulunur. İbn-i Muin, Ebü Dâvûd, Hâkim ve Nakkaş bunun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Zevâid yazan : Bu râvî, Ebû İkal'den mevzu hadisler rivayet etmiştir. Bu râvînin şeyh'i Ebû Ikal'ın ismi Hilâl bin Zeyd'dir. Ebû Hatim, Buhârî, Nesâi, tbn-i Adi ve tbn-I Hibbân onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Zevâid yazan : Ebû Ikal, Enes (R.A.)'ın kesinlikle rivayet etmediği bir takım mevzu şeyleri ondan rivayet etmiştir. Hiç bir durumda Ebû Ikal'ın rivayetleri delil gösterilemez, der. [352]

108- Yaya Olarak Hac Etmek Babı

3119) Ebû Saîd (Radtyallâhü anh)"âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hac etti. Ashabı da Medine'den Mekke'ye kadar yaya idiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
bizarlarınızı (yâni peştemallannızı) bellerinize bağlayınız», buyurdu ve bazen yavaş, bazen hızlı yürüdü (veya onların böyle yürümelerini emretti)."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü îbn-i Muin, râvî Humrân bin A'yan el-Kûfî hakkında: Bu râv! bir şey değildir, demiştir- Ebû Dâvud da onun râfızî olduğunu, Nesâi de onun sıka yâni güvenilir olmadığını söylemişler. Râvî Yahya bin Yemân'ın hadislerinin bâzısını Müslim rivayet etmiş ise de bu râvî son zamanlarında bunamıştı. Kendisinden rivayette bulunan zâtın, onun bunalım döneminden önce mi, sonra mı rivayette bulunduğu da anlaşılmamıştır. Bu itibarla rivayetinin terkedilmesl uygundur.
Dümeyrî de : Bu hadîsi yalnız îbn-i Mâceh rivayet etmiştir. Bu hadîs mün-ker ve zayıftır. Peygamber (S.A.V.) ile sahabilerinin Medfne'den Mekke'ye kadar yaya olmadıklarını beyan eden ve daha önce geçen sahih hadîslerle reddedilmiştir, der. [353]

İzahı

Zevâid nevinden olduğu yukarda bildirilen bu hadîsin senedinin durumu da yukarıda belirtilmiştir. Hadîs sahih olduğu takdirde sahâ-bîlerin bir kısmının yaya olarak yolculuk ettikleri mânâsına yorumlanması gerekir. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile sa-hâbîlerinin çoğunun hac yolculuğunda yaya olmadıkları sahih hadîslerle sabittir. Bunun içindir ki cumhur ve dört mezheb imamları hacca vâsıtaya binerek gitmenin, yaya olarak gitmekten daha faziletli olduğuna hükmetmişlerdir. [354]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/41

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/41-42

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/43-44

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/44-45

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/45-47

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/47-49

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/50
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/50-51
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/51-52
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/52-53
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/53-54
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/54-56
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/56-57
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/58-60
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/60-61
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/61-63
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/63
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/64-65
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/65-66
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/66-70
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/70-72
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/72
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/72-73
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/73-74
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/74
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/75
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/75
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/75-78
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/78
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/78-79
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/79
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/79-82
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/82-83
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/83
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/83-85
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/85
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/85-86
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/86
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/86-88
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/88-89
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/89-90
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/90-92
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/92-94
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/94-95
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/95-100
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/100-101
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/101-104
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/104
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/105-106

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/107-108
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/109-110
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/110
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/110-111
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/112-113
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/113-114
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/114-115
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/115-116
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/117
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/117-119
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/119-120
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/120-122
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/122-124
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/124-125
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/125-127
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/128-129
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/129-130
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/130
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/130-131
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/131
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/132
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/133
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/134
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/134
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/135-137
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/137-138
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/138-140
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/140-141
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/141
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/141-142
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/142-143
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/143
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/143
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/144-145
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/145-146
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/147-149
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/149-150
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/150-152
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/152-153
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/153-154
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/154-156
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/156
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/157-158

[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/159-161
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/161-164
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/164-165
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/165-166
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/166-167
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/167
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/167
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/168-169
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/169-171
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/171-174
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/174-175
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/175-176
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/176
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/176
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/176-177
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/177-179
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/179-180
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/181
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/181-182
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/182-183
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/183-184
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/184
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/184-185
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/185-186
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/187-188
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/188-190
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/190-191
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/192
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/192-195
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/195-197
[123] Tekmile : C. 1, S. 81
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/197
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/197-199
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/199-200
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/200-201
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/201-202
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/202-204
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/204
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/204-206
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/206-209
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/209-210
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/210-211
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/211-212

[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/212-214
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/214
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/215-216
[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/216-217
[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/218
[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/218-219
[142] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/219
[143] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/220
[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/223-224
[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/224-225
[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/225-226
[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/226
[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/227
[149] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/227
[150] Bu sahâbl'nin hâl tercemesi 125-128. hadis bölümünde geçti.
[151] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/227-229
[152] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/229
[153] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/229-230
[154] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/230
[155] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/230-231
[156] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/231
[157] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/232-233
[158] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/234
[159] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/235
[160] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/235-236
[161] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/236-237
[162] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/237
[163] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/237-239
[164] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/239-240
[165] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/240
[166] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/240-243
[167] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/243-244
[168] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/244
[169] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/244-245
[170] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/245-246
[171] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/246-247
[172] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/247-248
[173] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/248-249
[174] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/249-250
[175] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/250
[176] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/250-251
[177] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/251
[178] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/252

[179] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/252-253
[180] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/253-254
[181] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/254-256
[182] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/256-259
[183] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/259-261
[184] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/261-262
[185] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/262-264
[186] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/264
[187] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/265-266
[188] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/266-269
[189] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/269
[190] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/269-272
[191] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/272-273
[192] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/273
[193] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/274
[194] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/274-275
[195] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/275-276
[196] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/276-277
[197] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/277-278
[198] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/278
[199] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/278-279
[200] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/280
[201] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/280-281
[202] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/282
[203] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/283
[204] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/283-284
[205] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/284
[206] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/284-285
[207] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/285-286
[208] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/286-287
[209] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/287-288
[210] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/288-289
[211] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/289
[212] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/289-290
[213] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/290
[214] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/290-291
[215] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/291-292
[216] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/292-294
[217] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/294
[218] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/294-295
[219] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/295-297
[220] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/297-298
[221] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/298-299

[222] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/299
[223] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/300
[224] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/300-301
[225] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/302-303
[226] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/303
[227] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/303-304
[228] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/305
[229] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/305
[230] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/305-306
[231] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/306-307
[232] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/307-308
[233] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/308
[234] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/309
[235] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/309-312
[236] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/312-313
[237] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/314
[238] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/314-315
[239] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/315-316
[240] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/316
[241] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/316-317
[242] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/317
[243] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/318
[244] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/318-319
[245] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/319-322
[246] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/322-323
[247] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/323-324
[248] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/324-325
[249] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/325
[250] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/325-326
[251] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/326-327
[252] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/327
[253] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/327-329
[254] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/329-332
[255] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/332-335
[256] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/335-336
[257] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/336
[258] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/337
[259] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/338
[260] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/338-339
[261] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/340
[262] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/340-342
[263] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/342-343
[264] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/343

[265] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/343-345
[266] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/345-346
[267] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/346
[268] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/346-347
[269] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/348
[270] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/348-349
[271] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/349-350
[272] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/350-351
[273] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/351-352
[274] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/352-353
[275] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/353
[276] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/354-355
[277] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/355-356
[278] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/356-357
[279] Bakara, 135
[280] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/357-368
[281] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/368
[282] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/368-370
[283] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/370-371
[284] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/371-379
[285] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/379-380
[286] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/381
[287] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/381-383
[288] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/383
[289] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/383-384
[290] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/385-386
[291] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/386-388
[292] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/388-390
[293] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/390-391
[294] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/391
[295] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/391-392
[296] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/392-393
[297] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/393-394
[298] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/394-395
[299] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/395
[300] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/396
[301] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/397
[302] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/397-399
[303] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/399-400
[304] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/400-402
[305] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/403-404
[306] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/404-405
[307] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/405-406

[308] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/406-408
[309] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/408
[310] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/408
[311] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/409-410
[312] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/410-411
[313] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/411
[314] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/411-412
[315] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/412
[316] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/412-413
[317] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/413
[318] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/413-414
[319] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/415
[320] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/415
[321] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/415-416
[322] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/416
[323] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/417
[324] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/418
[325] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/418
[326] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/419
[327] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/419-420
[328] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/420-421
[329] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/421
[330] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/421
[331] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/422-423
[332] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/423
[333] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/423-424
[334] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/425-426
[335] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/426-427
[336] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/428-429
[337] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/430-431
[338] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/431
[339] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/431-432
[340] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/433
[341] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/433-434
[342] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/435-436
[343] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/436-437
[344] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/438-439
[345] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/439-440
[346] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/440-441
[347] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/441-442
[348] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/442
[349] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/443-444
[350] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/445

[351] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/446
[352] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/446-447
[353] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/447-448
[354] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/448

26- ADÂHÎ (KURBAN BAYRAMI GÜNLERİNDE KESİLEN KURBANLAR) KİTABI

Adâhî: Udhıyye'nin çoğuludur. Udhiyye: Kurban bayramı günlerinde kesilen kurban, demektir. Buna Dahiyye ve Dıhıyye de denilir. Bunun çoğulu da Dahâyâ'dır.
Müellifimiz bu kitabı Menâsik kitabından sonra zikretmiştir. Çünkü Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanlar, hac münâsebetiyle Harem-i Şerif te kesilen kurbanlara âit bir çok hükümlere tâbidir. Bu itibarla anılan iki kitab arasında ilişki vardır. Fakat Buhâri, Müslim, Tirmizİ ve Nesâi bu kitabı Sayd ve Zebâih kitabından sonraya almışlardır. Ebû Dâ-v û d ise Müellifimiz gibi yapmıştır.
Udhiyye, yâni Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanın meşruluğu Kitâb, Sünnet ve ümmet'in icmâı ile sabittir. Hicretin ikinci
yılı meşru kılınmıştır. Kevser sûresinin; = «O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes» âyeti Kurban bayramı namazını kılmak ve kurban kesmek hakkındadır. [1]

1- Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) 'İn Kurban Bayramı Günü Kestiği Kurbanlar Babı

3120) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kurban bayramında iki boynuzlu, alaca iki aded koç kurban ederdi ve (kurbanları keseceği zaman) "Bismillah! vallahü ekber" derdi. And olsun ki ben O'nu, ayağını kurbanların (sağ) yanlarına basarak kendi eliyle keserken gör-
düm.'

3121) Câbir bin AbdilUh (Radtyallâkü anküma)}âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir Kurban bayramı günün iki aded koç kurban etti ve onları kıbleye yönelttiği zaman şöyle dedi:
Ben bütün dinlerden yüz çevirip İbrâhînTin dîni (yâni İslâmiyet) üzerinde olup müşriklerden olmadığım halde, gökleri ve yeri yaratan (Allah)'a şüphesiz tüm kalbimle yöneldim. Şüphesiz namazım, diğer bütün ibâdetlerim, hayatım (yâni hayat boyunca işlediğim ameller) ve ölümüm (yâni ölüm hâli yaklaşırken taşıyageldiğim imân ve amel) âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Hiçbir ortağı yoktur. Ben ancak bununla (yâni tevhîd ve ihlâsla) emrolundum ve ben müslumanların ilkiyim. Allahım (bu kurban) senden (bana bir nimetidir ve Muhammed ile ümmeti (tarafın) dan sırf senin (rızan) içindir.*"

3122) Âişe ve Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kurban bayramında kurban kesmek istediği zaman iri, semiz, çift boynuzlu, alaca ve ta-şakları burkulmuş iki aded koç alırdı. Bunlardan birisini Allah'ın birliğine şehâdetle, O'nun (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in) elçiliğine şehâdet eden ümmeti yerine, diğerini de Hz, Muhammed ve Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âl'ı yerine boğazlardı/'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Muhammed bulunur. Bu râvi'nin güvenilirliği ihtilaflıdır. [2]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anhî'ın hadisi Kütüb-i Sittenin hepsinde rivayet olunmuş ve T i r m i z i bunun hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Ah-med ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Bunun senedinde bulunan Muhammed bin îshâk, an'ane ile rivayet ettiği zaman, rivayeti aleyhinde konuşulmuştur. Diğer râvi İsmail bin Ayyaş da zayıftır.
Son hadîs Zevâid nevinden olup durumu notta belirtilmiştir.
îlk ve son hadiste geçen "Emlah" kelimesinin anlamı hakkında e I -1 r â k i' nin dediği gibi beş görüş vardır. En sıhhatlisi; beyazlığı, siyahlığına galebe çalan şeydir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) boğazladığı bir kurbanı ümmeti yerine kesmiştir. Bu, ümmetine sevab kazandırmak içindir. Onların kurban kesme yükümlülüğünü kaldırmak için değildir. Bu itibarla o günlerde mâli durumu kurban kesmeye müsâid olanlar, yine kesmekle mükellef tutulmuştur. [3]

Hadîslerden Çıkarılan Hükümler =

1. Kişi kendi nefsi için kurban kesebildiği gibi aile ferdleri ve kendisine bağlı kimseler yerine de kurban kesebilir. Yâni kurban sevabını başkasına hediye, edebilir. Ama kişinin kesmekle mükellef olduğu kurbanını kesmek için kendisinden vekâlet almak gerekir.
2. Kurbam boğazlarken boynunun sağ tarafına ayakla basmak müstehabtır.
3. Hayvan boğazlamayı beceren kimsenin kendi kurbanım kendi eliyle kesmesi müstehabtır. Bunu beceremediği takdirde becerebilen bir kimseye vekâlet vermesi uygurıdıv. Kendisinin de boğazlama işinde hazır bulunması müstehabtır.
4. Kurbanı keserken "Bismillâhi vallahü ekber" deyip ikinci hadîste anılan duayı okuması sünnettir.
5. Kurbanı keserken kıbleye doğru tutması müstehabtır.
6. Yumurtaları burkulmuş davarı kurban etmek meşrudur. Hattâ bütün âlimlere göre daha faziletlidir. Çünkü eti daha lezzetli ve güzel kokuludur.
7. Davarın erkeğini kurban etmek, dişisini kurban etmekten daha sevabtır.
8. Kesilecek kurbanın iri ve semiz olması daha sevabtır. [4]

2- Kurban Bayramında Kesilen Kurbanlar Vâcib Mi - Değil Mi, Babı

3123) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Varlıklı (mâlî durumu kurban kesmeye müsâid) olup da Kurban bayramında kurban kesmeyen kimse bizim musalla'mıza (namaz kıldığımız yere) yaklaşmasın.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Ayyaş bulunur. Müslim bunun rivayetlerini almış ise de ancak mütâba' ve şevâhid kısmında {yâni başka râvîlerle teyid edilmiş kısımda) ki rivayetlerini almış, diğerlerini almamıştır. Ebû Dâvûd ve Nesâİ bu râvînin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim ise bunun çok doğru olduğunu söylemiştir. îbn-i Yûnus ise bunun hadislerinin münker olduğunu söylemiştir, Îbn-I Hibbân ise bunu sıka, yâni güvenilir râ-vller arasında anmıştır.

3125) Mihnef bin Süleym (Radtyaltâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz (Veda haccında) Arafat'ta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında duruyorduk. Şöyle buyurdu:
«Ey insanlar! Şüphesiz, her yıl her ev halkı üzerinde bir udhiyye (Kurban bayramı günü kesilen kurban) ve bir atîre vardır. Atîre'nin ne olduğunu bilir misiniz? Atîre, halkın Recebiyye ismini verdikleri
(kurban) dır.»" [5]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d, Dârimî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Sindi bu hadîsin izahı bölümünde: 'Bir kavle göre hadîs, zekât nisâbına mâlik olanlar hakkındadır. Yâni şer'an zengin sayılan bir kimse Kurban bayramında kurban kesmezse bizim namazgahımıza yaklaşmasın, bu-yurulmak istenmiştir. Bu hadîs, böyle bir kimsenin namazının sıhhatli sayılabümesi için kurban kesmesinin şart olduğu hükmünü ifâde etmez. Hadîs, böyle bir kimsenin iyi insanların meclislerinden kovulmaya müstehak olduğunu ifâde eder. Bu itibarla kurban kesmenin böyle kimselere vâcibliği hükmü çıkarılır' demiştir.
Kurban kesmenin vâcibliğine hükmeden âlimler bu hadîsi delil gösterirler.
Tuhfe yazarının beyânına göre Tahâvî: Bu hadîsin râvi-Ieri sıka, yâni güvenilir zâtlardır. Ancak hadîsin merfû veya mevkuf olduğu hususunda ihtilâf vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in sözü mü, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m sözü mü? yolunda iki görüş vardır. Mevkuf olduğu görüşü daha isabetli gibi görülür, demiştir. El-Hâfız da: Tahâvi'-nin beyân ettiği durumla beraber bu hadîs, kurban kesmenin vâcib-liğini açıkça ifâde etmez, demiştir.
Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği ikinci hadisi T i r m i z i, Cebele bin Sühaym (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiş ve: Bu, hasen bir hadîstir. îlim adamları bu hadîsle amel ederek de-mişler ki, bayram günü kurban kesmek vâcib değil ve lâkin Resûl-i Ekrem (Aleyhi1 s-salâtü ve's-selâm)'in sünnetlerindendir. Kurban kesmek müstehabtır. Süfyân-i Sevri ve Îbnü'1-Mübâ-r e k * in kavli budur, demiştir.

Tuhfe yazan da bu hadisin izahı bölümünde özetle: "Bu hadisin açık durumu şunu gösterir: Kurban kesmenin vâ-cibliği îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) tarafından sabit görülmemiştir. Bunun içindir ki, İbn-i Ömer, "Kurban vâcib midir?" sorusuna, 'Evet' diye cevap vermeyerek, hadîste belirtilen şekilde cevablamıştır. B u h â r i de kendi sahihinde : "İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), kurban kesmek sünnet ve maruftur, demiştir, der.
El-Hâf iz da el-Fetih'te : Bana öyle geliyor ki, T i r m i z i, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın verdiği cevabta, Evet vâcib-tir, demeyişini onun kurban kesmenin vâcibliğine hüküm vermeyişi mânâsında anlamıştır. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sırf fiili, vâciblik anlamını ifâde etmez. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in fiil ve hareketlerine düşkün olduğu için kurban kesmenin vâcib olmadığını da açıkça söylememiştir, der."
Mıhnef bin Süleym (Radıyallâhü anh) Tın hadisini sünen sâhibleri ile A h m e d rivayet etmişlerdir. Tirmizi: Bu hadîs garîb - hasen'dir. Bunu ancak îbn-i A v n ' den rivayet olunmuş olarak biliriz, demiştir.
Bu hadîste geçen "Udhiyye" kelimesi yukarda da belirttiğim gibi Kurban bayramı günlerinde kesilen kurban mânâsını ifâde eder.
"Atîre" kelimesini Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) açıkhyarak: «Halkın Recebiyye dedikleri (kurban) dır», buyurmuştur. Bu kurban R e c e b ayının ilk on gününde kesildiği için Be-cebiyye ismini almıştır. Bu kurban nevi İslâmiyet'in ilk zamanlarında vardı. Sonra buna âit hüküm neshedildi. Ebû Dâvüd, bu hadîsi rivayet ettikten sonra; Atîre mensûhtur ve bu, mensûh bir hadîstir, der.
Atîre ile ilgili gerekli bilgi Zebâih kitabının 2. babında verilecektir. Bu itibarla burada ayrıca üzerinde durmaya gerek yoktur.
Bu hadîsin zahirine göre her yıl kurban kesmek her aile üzerine vâcibtir. Lâkin bu hüküm zenginlere mahsustur. 3123. nolu hadis bunun hükmünü husûsîleştirir durumdadır. [6]

Kurban Kesmenin Vâcib Olup Olmadığı Hususundaki Görüşler:

Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki;
1. Ebû Hanîfe, Muhammed bin el-Hasan ve Hasan bin Ziyâd; zengin ve bayramı ikâmetgâhında geçiren kimseye vâcibtir, demişlerdir. EI-Leys bin Sa'd ve E v z â i de böyle hükmetmişler. Bu görüş Mâlik' den de rivayet olunmuştur.
Bunların delilleri, bu bâbta geçen Mıhnef (Radıyallâhü anh)'in hadisi ile 3152 nolu C ü n d ü b (Radıyallâhü anh)'m hadisidir.
2. Şafiî, Ahmed. İshâk, Dâvûd ve Ebû Sevr'e göre kurban kesmek sünnettir. Bu görüş, Ebû Yûsuf tan ve Sahâbîler ile Tabiilerden bir cemaattan da rivayet olunmuştur. T a h â v i, kurban kesmenin Ebû Hanîfe'ye göre vâcib ve iki arkadaşına (Yâni Ebû Yûsuf ile Muhammed' e) göre sünnet olduğunu söylemiştir. M â 1. i k ' in meşhur kavli de böyledir.
Bu grubun delili ise Ümmü Seleme (Radıyallâhü an-hâ)'nın 3149, 3150 nolu hadisleridir. Şafii bu hadîsle ilgili olarak: Çünkü bu hadîslerde kurban kesme işi irâde ve isteğe bağlanmıştır. Bu ise kurban kesmenin vâcib olmamasını gerektirir, demiştir. Bu grubun diğer delilleri hadislerin şerh kitablarında anlatılmaktadır, îki grubun gösterdikleri deliller ile bunlara karşı verilen cevab-lar Tekmile ve Tuhfe'de etraflıca anlatılmaktadır.
İki Hâl Tercemesi
Muhammed bin Şirin hakkında bilgi 24. hadisin izahı bölümünde verilmiştir.
Cebele bin Suhaym et-Teymî el-KûfÎ, sıka, yâni güvenilir ravilerdendir. Mua-viye ve İbn-i Zübeyr'den rivayet etmiştir. Râvileri Şu"be ve Sevri'dir. Kattan, îbn-i Muîn, Ebû Hâtem ve Nesâî onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 125. yılı vefat etmiştir. (Hulasa. 60)
Mıhnef bin Süleym bin el-Hâris bin Avn el-Ezdl el-Ğâmıdî (R.A.) Peygamber (S-A.V.)'den bu hadisi rivayet etmiş, ayrıca Ali bin Ebi Tâlib ve Ebû Eyyûb (R.A.V-den rivayette bulunmuştur. Kavileri ise Ebû Sâdık el-Ezdi ve Avn bin Ebi Cuheyfe'-dir. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) hayatta iken müslüman olmuş ve sahâbilik şerefine erişmiştir. Kûfe'ye yerleşmiş ve Ali (R.A.) tarafından İsfahan'a vali olarak atanmıştı. Siffîn olayında da el-Ezd'in sancaktarlığım yapmıştır. Süleyman bin Sured ile beraber Aynü'l-Verde olayına katılanlardan olup hicretin 64. yılı bu olayda öl-dürülmüştür. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tekmile, C. 3, Sah. 3) [7]

3- Kurban Bayramında Kurban Kesmenin Sevabı, Babı

3126) Âişe (Radıyallâkü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Âdem oğlu Kurban bayramı günü kan akıtmaktan fazla Allah (Azze ve Celle) katında sevimli hiç bir amel işlememiştir. Şüphesiz o (yani kesilen kurban), kıyamet günü boynuzları, tırnakları ve kıl-lanyla gelir. Şüphesiz kurbanın kanı da yere düşmeden önce, Allah (Azze ve Celle) katında kabul olunur. Artık (sevabı böyle olunca), gönülleriniz kurban (kesmek sebebi) ile (sıkıntılı değil) hoş olsun.»

3127) Zeyd bin Erkam (Radıyallâkü anhyden; Şöyle demiştir: Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâb'i; Yâ Resûlallah! Şu udhiyyeler (yâni bayramda kesilen kurbanlar) nedir? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Babanız İbrahim'in sünnetidir» diye cevab verdi. Sahâbîler: Peki. Kurbanlarda bizim için ne (sevab) var? Yâ Resûlallah, dediler.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Her kıla karşılık bir hasene var» buyurdu. Sahâbîler: Ya yün (Yâni kesilen kurban koyun - kuzu olunca sevab nasıl) ? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yünden beher taneye karşılık bir hasene (var) dır* buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Dâvüd bulunur. Bunun adı Nüfey* bin el-Haris'dir, rivayetleri terkedilmiştir ve hadîs uydurmakla itham edilmiştir. [8]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Tirmizi, senedinin hasen-garîb, Hâkim de sahih olduğunu söylemişlerdir.
Sindi bu hadisle ilgili olarak: Hadîs, farzı ayn olan namaz gibi ibâdetlerin dışında kalan ibâdetin en faziletlisinin kurban kesmek olduğu mânâsına yorumlanır. Hadiste geçen "Hırâka" kelimesinin aslı İraka'dır. Bunun hemzesi, hâ harfine çevirilmiştir, der.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre Zeynü'1-Arab da: Yâni kurban bayramı günü ibâdetlerin en faziletlisi kurbanların kanını akıtmaktır. Kesilen kurban bütünüyle ve eksiksiz kıyamet günü gelip sahibinin hayrat terazisine konulur, beher uzvu karşılığında sahibine sevab verilir ve sahibi için Sırat köprüsü üstünde binek hayvanı olur, demiştir.
Zeyd bin Erkam (R.A.)'ın Hâl Tereemesi
Zeyd bin Erkanı bin Zeyd bin Kays bin Numân bin Mâlik el-Hazrecl (R.A.) Hendek savaşına katılmış ve 17 savaşta bulunmuştur. Kûie'de ikamet eden sahabilerdendir. 90 aded hadîsi var. Buhârî ile Müslim onun 4 hadisini ittifakla, ayn-ca yalnız Buhâri 2 hadisini ve yalnız Müslim 6 hadîsini rivayet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da onun hadislerini rivayet etmişlerde. Râvileri, Abdurrah-man bin Ebî Leylâ, Tâvûs, Muhammed bin KaTa, Nadr bin Enes ve bir cemaattır. Bir ara gözlerinden rahatsızlandığında Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onu ziyaret etmişti, Hz. Ali (R.A.)'in samîmi ahbablarındandı. Hicretin 66 veya 68. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa, 126) [9]

4- Müstahab Olan Kurbanlar, Bâbı

3128) Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), karnında, ayaklarında ve gözlerinde siyahlık bulunan, çift boynuzlu ve döl bir koçu (kurban bayramında) kurban etti."

3129) Yûnus hin M ey sere bin Halbes (Radıyullâhii </#///)'den; Şüylc demiştir :
Ben Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in sahâbîlerinden Ebû Said-i Zurakî (Radıyallâhü anhJ'ın beraberinde kurbanları almaya çıktım. Yûnus demiştir ki: Ebû Said, vücûtça ne iri ne de alçak olan siyah nişanlı bir koça işaret ederek bana dedi ki •.
Şu koçu benim için satın al. (Yûnus elemiştir ki:) Bana öyle geliyor ki, Ebû Said o koçu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (kurban ettiği) koça benzetti."
Not: Zevâid'de, bunun senedinin sahih olduğu belirtilmiştir.

3130) Ebû Ümâme el-Bâhili (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine yöre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srllnn) sjiiyle buyurmuştur:
•Kefenin en hayırlısı (ndan birisi de) hülle (yâni iki parçadan ibaret takım elbise) dir. Bayramda

kesilen kurbanların en hayırlısı da iki boynuzlu koçtur.»" [10]

İzahı

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z i, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Fâhîl" yumurtaları alınmamış döl hayvanı, demektir.
Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kestiği kurbanlık koçun yumurtalarının burkulmadığını ifâde eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kestiği kurbanın burkulmuş koç olduğuna dâir hadîsler de vardır. Bunlardan birisi 3122 nolu hadîsimizdir. Orada belirttiğim gibi böylesini kurban etmek âlimlerce daha faziletli görülmüştür. Şu halde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) döl hayvanı durumundaki koçun kurban edilmesinin câiz-liğini bildirmek için bu neviden de kurban etmiştir. Âlimler böyle yorum yapmaktadır.
Bu babın ikinci hadisi Zevâid nevindendir.
Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd, bunun mislini Ubâ-de bin Sâmit (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Müellifimiz de Cenaze bölümünde Ubâde' nin hadîsini rivayet etmiş, fakat müellifimizin oradaki rivayetinde sadece kefenle ilgili cümle bulunur
Hadîsin kefenle ilgili cümlesinin gerekli izahı ve şer'î hükmü orada, yâni 1473 ve 1471 nolu hadîslerin izahı bölümünde açıklanmıştır. Artık burada tekrarlamaya gerek yoktur.
«Kurbanların en hayırlısı iki boynuzlu koçtur» mealindeki fıkra ile ilgili olarak T ı y b i .- Bu nevî koçun diğerlerinden faziletli olması, genellikle böylesinin daha iri ve daha semiz olmasından ola-bilir, demiştir.
İkinci hadîste geçen "Edğam" vücûdunda az siyahlık bulunan demektir. Özellikle kulaklarında ve çene altında siyahlık bulunan hayvan hakkında kullanılır. Siyah burunlu hayvan mânâsında da kullanılır.
Hâl Tercemesi
İldnci hadiste adı geçen Ebü Said ez-Zuraki (R.A.)'m asıl adı Sa'd bin İmâ-re'dir. Bir kavle göre ismi Ziyâd'dır. İsmi hakkında başka rivayetler de vardır, îbn-i Hibbân bu zâtın Ebü Said el-Hayr olduğunu kesinlikle söylemiştir. Bu zât sahâbîdir. Birkaç aded hadisi vardır. Onun hadîslerini Nesâî ve fbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Bâvîleri ise Abdullah bin Mtirre ve Mekhûl'dur. (Hulâsa, 451)
Bu zâtın râvlsi Yûnus bin Meysere bin Halbes el-Himyeri ed-Dımışki, zühd-u takva sahibi bir zâttır. Tirmizi, Ebû Dâvüd ve İbn-i Mâceh onun rivayetlerini almışlardır. Kendisi Muâviye ve Vâsile'den rivayette bulunmuştur. Râvileri ise Ev-zâî ve Mervân bin Cenâh'tır. Dârekutni ve başkaları onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 132. yılı Dımışk'ta Abbasiler tarafından öldürülmüştür. (Hulâsa, 441) [11]

5- Deve Ve Sığır (Kurban Olarak) Kaç Kişi İçin Kifayet Eder, Babı

Bu bâbta rivayet olunan hadîslerin tercemesine geçmeden önce yukarda işaret ettiğim hususu belirteyim.
Hediy: Hac veya umre münâsebetiyle Harem-i Şerife gönderilen kurban, demektir.
Udhiyye: Kurban bayramında kesilmesi meşru kılınan kurban, demektir. Bu babın ilk hadîsi Udhiyye hakkındadır. İkinci, üçüncü ve beşinci hadisi ise Hediy hakkındadır. Dördüncü hadîs umûmidir.

3131) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümây âa.r\; Şöyle demiştir:
Biz bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in beraberinde idik. Kurban bayramı günü geldi. Devede on kişi ve sığırda yedi kişi olarak ortaklaştık (yâni kurbanları böylece kestik)."

3132) Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Biz Hudeybiye (umresin) de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in beraberinde iken, deveyi yedi kişi adına ve sığırı yedi kişi adına (kurban olarak) kestik."

3133) Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda haccında temettü eden (yâni önce umre ve bundan sonra hac eden) zevceleri

yerine aralarında (bölüşülmek üzere) bir sığır boğazladı."

3134) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan, Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken develer azaldı. Bunun üzerine sahâbîlere sığır kesmelerini emretti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvileri sıka (güvenilir) zâtlardır. Râvî Ebû Hâdır'ın adı. Osman bin Hâdir'dır.

3135) Aişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem), Veda haccında Muham-med (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Âl'ı (yâni zevceleri) yerine tek bir sığır kurban etti." [12]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizi, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmiştir. Bu hadîs, devenin on kişi ve sığırın yedi kişi için bayramda kurban olarak kesilmesinin yeterli olduğuna delâlet eder. Âlimlerin bu konu hakkındaki görüşlerini aşağıda beyân edeceğim.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadîsini imamlar, diğer sünen sâhibleri ve Müslim de rivayet etmiştir. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Bu hadîs, hediy denilen yâni hac veya umre münâsebetiyle kesilmesi meşru kılman kurbanın deveden veya sığırdan olduğu zaman ortaklaşarak kesmenin câizliğine ve bir sığır veya bir devenin yedi kişi için yeterli olduğuna delâlet eder. Aşağıda belirteceğim gibi Udhiyye denilen bayram kurbanı hükmü de böyledir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû D â -v û d da rivayet etmiştir. Bu da C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisindeki hükmü ifâde eder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü veVselâm) 'e Veda haccında refakat eden zevceleri sekiz idi. Bunlardan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) dışında kalanlar Temettü'a niyetlenmişlerdi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onlar için bir sığırı temettü kurbanı olarak boğazlamıştı.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'mn hadisini Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmiştir. Bu hadîs Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi gibidir. Aynı hükmü ifâde eder.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in 3134 nolu hadisi ise Ze-vâid nevindendir. [13]

Udhiyye Ve Hediy Kurbanlarının Deveden Veya Sığırdan Olduğu Zaman Kaç Kişi İçin Yeterli Olduğu Konusuna Dâir Görüşler :

1. Hanef îler'e göre bir sığır veya bir deve yedi kişi için kurban olabilir. İster hac veya umre münâsebetiyle kesilen kurban olsun, ister bayramda kesilen kurban olsun fark etmez, Hüküm aynidir. Yedi kişinin bu şekilde ortaklaşmasının şahinliği için hepsinin kurban kesmek niyetini taşıması gereklidir. Şayet ortaklardan birisi kurban niyetiyle değil de et almak niyetiyle ortak olursa, hiç birisinin kurbanı sahih olmaz. Yukardaki hükümler nafile ve vâcib kurbanların hepsine şümullüdür.
2. Şâfiîler ile Hanbeliler'e göre yedi kişinin bir devede veya bir sığırda ortak olması caizdir. Hepsinin kurban niyeti taşıması da şart değildir. Bu noktada H a n e f i 1 e r' den ayrılırlar. Yâni bu iki mezhebe göre ortakların bâzısı kurban niyetiyle değil de et almak niyetiyle ortak olsa yine caizdir. Vâcib kurban ile nafile kurban arasında bu hususta bir fark yoktur. S ü f y â n - i S e v r i ve Cumhurun görüşü de budur.
Dâvûd-i Zahirî ile Mâlikîler'in bâzısı da bu görüşte olmakla beraber yukardaki hükmün nafile kurbana mahsus olduğunu söylerler. Yâni bunlara göre vâcib kurbanda ortaklık sahih değildir.
3. M â 1 i k 'in meşhur kavline göre ne devede ne de sığırda ortaklık caiz değildir, Nafile olsun, vâcib olsun bu hayvanlar koyun ve keçi gibi ancak bir kişi için kurban olur.
Yukarda görüşlerini beyân ettiğim âlimler Hediy ile Udhiyye arasında bir fark görmezler. Yâni ister bayram münâsebetiyle kesilen kurban olsun ister hac veya umre münâsebetiyle kesilen kurban olsun hüküm aynidir.
4. Saîd bin el-Müseyyeb, İshâk bin Râhe-veyh ve İbn-i Huzeyme'ye göre deve Udhiyye kurbanı olduğu takdirde on kişi için yeterlidir. Bunlar İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhJ'ın 3131. hadisini delil gösterirler. Bâzı hadis sarihleri Udhiyye konusunda bu grubun görüşüne katılırlar. [14]

6- Kaç Davar Bir Deve Yerine Kifayet Eder, Babı

3136) îbn-i Abbâs (Radtyattâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :
Benim boynumda bir deve (boğazlama borcu) var ve ben deve almak varlığına sahibim. Fakat deve bulamıyorum ki satın alayım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ona yedi davar satın alıp boğazlamasını emretti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun râvîleri sahîh hadîs râvlleridir. Fakat Atâ el-Hurâsânî, îbn-i Atıbâs (R.A.)'den hadis işitmemiştir. Bunu imam Ahmed, söylemiştir. Lâkin şeyhimiz Ebû Zur'a: Bu râvinin îbn-İ Abbâs'tan rivayeti, Buhari'nin Sahih'inde mevcuttur, demiştir. Yâni bu durum, Atâ*nın îbnri Abbas'tan hadîs işitmesine delâlet eder. Zevâid yazan : Râvi İbn-i Cüreyc, ted-lisçidir ve bu hadîsi an'ane ile rivayet etmiştir. Yahya bin Saîd el-Kattân da demiş ki: Atâ el-Hurasârü'den îbn-i Cüreyc'in rivayeti zayıftır. Çünkü bu, sadece İbn-i Cüreyc'in yazıp Atâ*ya isnâd ettiği bir kitabtan ibarettir, diye bilgi verir.

3137) Râfi' bin Hadîc (Radıyallâ/ıü an/t)\\en; Şöyle demidir:
Biz Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde (Yemen'deki) Tihâme'nin Zü'1-Huleyfe (denilen yerin) de idik. O esnada (düşmana âit) bir sürü deve ve davarı ele geçirdik. Arkadaşlarımız (in bir kısmı) acele etti ve (ganimet malı olan) bu hayvanlar henüz taksim edilmeden önce (hayvanlardan boğazlayıp etini) çömleklerde pişirmeye başladık. Sonra Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yanımıza geldi de çömlekler O'nun emriyle ters çevrildi (yâni içindekiler yere döküldü). Sonra (hayvanlar taksim edilirken) Resûl-i Ekrem deveyi on davara denk kıldı." [15]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Zevâid nevindendir. İkinci hadîs Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde rivayet edildiği gibi Mâlik, Şafii ve Ahin e d tarafmdan da rivayet edilmiştir. Bâzı rivâyetlerdeki metin uzundur. Bâzıları kısadır.
İkinci hadîste geçen Zü'1-Huleyfe, Medine-i Münevvere' den hac veya umre niyetiyle M e k k e' ye gitmek isteyenlerin ihrama girecekleri Mîkat yeri olan Zü'1-Huleyfe değil, Yemen tarafında kalan bir yerin ismidir.
Ganimet malı olan deve ve davarların bir kısmı boğazlanıp çöm-lekde pişirilirken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bunu dökmesinin sebebi ile ilgili müteaddid görüşler beyân edilmiştir. Tekmile yazarı bunları anlatmaktadır. Biz sadece Kadı Iyâz'ın belirttiği sebebi bildirmekle yetineceğiz. Gaziler, küfür diyarından dönüp İslâm memleketine girdikten sonra ganimet hayvanlarından yemek istemişlerdi. Halbuki ganimet malı İslâm ülkesine getirilince, taksim edilmeden önce bundan yemek caiz değildir. Fakat henüz İslâm memleketine varılmadan önce, küfür diyarında gazilerin ganimet malından yemeleri caizdir.
Diğer bir husus da çömleklerdeki etin durumudur. Acaba sadece et suyu mu döküldü, yoksa et de dökülüp atıldı mı?
N e v e v i, sadece et suyunun döküldüğü ve çömleklerdeki etin ganimet malı meyâmnda müstehaklarına taksim edildiği görüşündedir.
Diğer bir görüşe göre çömleklerdeki et de atılıp toprağa karıştırılmıştır.
Bu hadise göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ganimet malı olan develeri ve davarları taksim ederken bir deveyi on davara denk tutmuştur. Tekmile yazan bu hususla ilgili olarak şöyle der:
Söz konusu muvazenenin o günkü davarların değerine göre yapıldığı yorumu uygun görülmüştür. Belki o esnada deve nevi azdı veya kıymetliydi. Davarlar da çoktu veya cılızdı. Bu gibi nedenlerle o gün için bir deve on davara denk sayılırdı. Bir devenin yedi kişi için mi, on kişi için mi kurban edilebileceğine dâir ihtilâf ve âlimlerin görüşleri daha önce beyân edilmiştir. [16]

7- Bayramda Kurban Edilen Hayvanların Asgarî Yaş Haddinin Beyânı Babı

3138) Ukbe bin Amir el-Cühenî (RadıyaUâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (sahâbîler arasında vekâleten taksim etmek üzere) kendisine bir mikdar (kurbanlık) davar vermiş. Kendisi de bunları kurbanlık olarak sahâbîlere taksim etmiş ve bir tane atûd (yâni ikinci yaşına basmış, kuvvetli keçi oğlağı) geri kalmıştı. Ukbe bunu Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arz etmiş. Resülullah {Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) da:
«Onu da sen kendine kurban et», buyurmuştur."

3139) Ümmü Bilâl bint-i Hilâl'ın babası (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SoUallakü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur :
«Koyun nevinden ceza' (yâni altı ayını doldurmuş ve bir yılını doldurandan farksız, kuvvetli kuzun) un bayram kurbanı olması caizdir.»
Not: Sindi şöyle demiştir: Bu hadîs Zevâid nevilidendir. Zevâid kitabında bunun senedinin durumuna değinilmemiştir. Ed-Dümeyrİ: tbn-İ Hazm demiş ki: Bu hadis sakıttır. Çünkü Muhammed bin Ebî Yahya'nın anası meçhuldür. Bilâl'ın anası da meçhuldür., sahâbî olup olmadığı bilinmiyor, der. Sindi daha sonra şöyle der: İbn-i Hazm böyle demiştir. İlk sözünde isabet etmiş ise de ikinci sözünde hatâ etmiştir. Çünkü İbn-i Müneddeh, EbÛ Nuaym ve tbn-İ Abdilber, Bilâl'ın anasını sahâbîler arasında artmışlardır. Sonra Zehebî, el-Mîzân'da, Bilâl'ın anasının tanınmadığını, fakat el-İclî'nin onu sıka saydığını söylemiştir. Zevâid yazan, bu hadîsin aslının Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin sünenlerinde mevcut olduğunu ve senedinin sahih olduğunu ifâde etmiştir.

3140) Âsim bin Küleyb'in babası (Küleyb bin Şihâb) (Radtyaüâhü anhümâ)'&dn: Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbüerinden, Süleym oğullarından Müşâcf isimli bir zât ile beraber idik. (O esnada) davarlar az idi. Bunun üzerine Müşâci' bir adama emretti. Adam (da halka) şu duyuruyu yaptı:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Seniyye'nin (yâni iki yaşma basmış koyunun) yettiği şeye, ceza'ın (yâni altı ayını doldurup bir yaşını tamamlayandan farksız görülen kuvvetli kuzunun) yettiğini buyuruyordu."

3141) Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhütnâ)'âân rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
«Siz (kurban olarak) yalnız müsinne (yâni yaşça büyük hayvanı) kesiniz. Meğer ki, (bulamamaktan dolayı) bunu kesmek size güç ola. O takdirde koyun nevinden cezaa (yâni altı ayını doldurup bir yılını doldurandan farksız ve kuvvetli görülen kuzu) kesebilirsiniz.»" [17]

İzahı

U k b e (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârî, Müslim, T i r m i z i ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste geçen "Atûd" bir yaşını doldurmuş, kuvvetli keçi oğlağıdır. Hadîs bunun kurban olarak kesilebileceğine delâlet eder. Ata, Evzâî ve Ş â f i i 1 e r' in bâzısı bu görüştedir. Fakat halef ve selefin cumhuruna göre atûd kurban olamaz. Çünkü onlara göre Atûd, henüz bir yaşını doldurmamış keçi oğlağına denilir. Bir yaşını doldurunca âlimlerin ekserisine göre buna Müsinne ve Seniyye denilir. Hülâsa âlimlerin ekserisine göre bir yaşını doldurup ikinci yaşına basmış keçinin erkek ve dişisi kurban olabilir. Ş â f i i 1 e r' e göre ise Seniyye, iki yaşını bitirip üçüncü yaşına basmış keçidir. Bundan küçük olanı kurban olamaz.
Bu bâbm ikinci hadîsi Zevâid nevindendir. Şafii ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs altı ayını doldurmuş ve bir yaşını doldurandan farksız, kuvvetli kuzunun kurban olmasının câiz-liğine delâlet eder.
Bu bâbm üçüncü hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu da bir önceki hadîsin hükmünü ifâde eder.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin zahiri deve, sığır ve davar nevilerinden Müsinne denilen yaştaki hayvan bulunmadığı takdirde Cezaa yâni en az altı ayını doldurmuş, kuvvetli ve bir yaşmdakinden farksız kuzuyu kurban etmenin câizliğine delâlet eder. Anılan vasfı taşıyan kurbanlık hayvan bulunduğu takdirde ise hadisin zahirine göre kuzu kurban olamaz. Lâkin bu hadîsin, zahiri mânâsının kasdedilmediği hususunda icmâ vardır. Çünkü kuzunun yukarda anılan vasfı taşıması hâlinde kurban olmasının câizliği müteaddid hadîslerle sabittir. Bu babın bâzı hadîsleri de ayni hükmü ifâde etmektedir. [18]

Hadîslerde Geçen Bâzı Kelimeleri Açıklayalım

Ganem î Davar, manasınadır. Koyun ve keçi nevine şümullüdür.
Atud j Keçi oğlağıdır. Ancak âlimlerin ekserisine göre henüz bir yaşını doldurmamış oğlak kurban olamaz. 3138. hadîsteki müsaade yalnız Ukbe (Radıyallâhü anh) içindir.
Müsinne: Altıncı yaşma basan deve, üçüncü yaşma basan sığır, Mâlik'e göre dördüncü yaşma basan sığır, ikinci yaşma basan koyun ve keçi, Ş â f i i' ye göre üçüncü yaşına basan keçi, demektir.
Yukardaki yaşlarda bulunan hayvanlara Seniyye de denilir.
Cezaa: Beş yaşma giren deve, iki yaşına basan sığır, Mâlik'e göre üç yaşına basan sığır, altı ayının doldurup bir yaşını doldurandan farksız ve kuvvetli kuzu, Ş â f i î 1 e r' e göre bir yaşım dolduran kuzu, ikinci yaşına henüz basmamış keçi, Ş â f i î 1 e r' e göre henüz üç yaşma basmamış keçi, demektir.
Yukarda anlatılan develerle ilgili yaş hususunda âlimler ittifak halindedir. îki yaşına basmış koyuna Müsinne denilmesi hususunda da ittifak vardır. Diğerlerindeki ihtilâfın bir kısmı yukarda işaretlendi.
Şu noktayı da belirteyim ki, selef ve halef âlimleri; kurbanlar ancak deve, sığır, camus ve davardan olabilir. Başka hayvanlardan olamaz, derler. Bu hususta ittifak vardır.
Bu hayvanların müsinnelerinden kurban olur. Deve, sığır ve keçinin Cezaa denileninden kurban olmaz. Bu hususta da ittifak vardır.
İki yaşındaki koyunun kurban edilmesinin câizliği hususunda da ittifak vardır. Henüz bir yaşını doldurmamış kuzunun kurban olması için fıkıh kitablarında belirtilen bâzı şartlar noktasında mezhebler arasında bir farklılık vardır. Hanefî mezhebine göre yukarda anlattığım gibi altı ayını doldurmuş, kuvvetli ve bir yılım doldurmuştan farksız olan kuzuyu kurban kesmek caizdir. Şâfiîler'in görüşü de buna yakındır.
Yukarıda anılan hayvanların dişisi de erkeği de kurban olabilir. Ancak efdâliyet bakımından farklılık vardır. Bu farklılık hususunda mezheblerin değişik görüşleri vardır. Tekmile yazarı efdâliyet hususunda mezheblerin görüşlerini ayrıntılı olarak beyân etmektedir. Özeti şöyledir:
1. Hanefiler'e göre yukarda anılan hayvanlar, et ve değer bakımından eşit olduğu takdirde eti daha lezzetli olanı tercih edilir. Değer veya et bakımından birisi diğerinden fazla ise fazla olanı tercih edilmelidir. Koç ile koyun değer ve et bakımmdan eşit olduğu takdirde koç tercih edilir. Keçi, sığır ve devenin erkeği ile dişisi değerce eşit olduğu zaman dişisini tercih etmek efdaldır.
2. Şafiî ve Ahmed'e göre efdaliyet şu sıraya göredir : Deve, sığır, koyun ve en son keçi.
3. M â 1 i k ' e göre koyun diğer cinslerden üstündür. Sonra keçi, sığır ve deve sırayla gelir. Bunların her nevinin erkeği dişisinden efdaldır.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablanna müracaat edilmelidir[19]

8- Bayramda Kurban Edilmesi Yasak Olan Hayvanlar Babı

3142) Ali (RadıyaUâhü anhyfen rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kulağının Ön kısmı kesilen veya kulağının arka kısmı kesilen veya kulağı uzunlamasına ya-nhp ikiye bölünen, ya da kulağı delinen veya burnu kesilen hayvanı bayramda kurban etmeyi yasaklamıştır."
İki Hâl Tercemesi
3140. hadisin râvîsi Küleyb bin Şihâb el-Cirmî, Kûfe'lidir. Ömer (R.A.) ile Ali (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Asım ve İbrahim bin Muhacir rivayet etmişlerdir. İbn-i Sa'd ile İön-i Hibbân onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvüd ise : Küleyto, babasından, o da dedesinden, biçimindeki rivayet bir şey değildir, demiştir. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa: 322)
Müşâci' (B.A.) bin Mes'ûd bin Sa'lebe bin Veheb es-Sülemî, Peygamber (S.A.V.)'den rivayet etmiştir. Kendisinden de Abdülmelik bin ümeyr, Küleyb bin Şihâb ve Ebû Osman en-Nihdî rivayette bulunmuşlardır. Hz, Ömer (B.A.)'m hilâfeti döneminde el-Müğîre bin Şu'be (R.A.) tarafından Basra valiliğine atanmıştır. Cemel vak'asinda Hz. Âişe (R.A.) tarafdan olarak öldürülmüştür. Buhârî, Müslim,
Ebû Dâvûd ve İbn-i Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Tekmile: C. 3, Sah. 17)

3143) Ali (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize (kurban edeceğimiz) hayvanın gözüne ve kulağına iyice bakıp incelememizi (yâni bu iki organda kusur bulunup bulunmadığını tetkik etmemizi) emretti." [20]

İzahı

Ali (RadıyaUâhü anh)'ın ilk hadîsini diğer sünen sâhibleri, Ahmed, Hâkim, Dârirai ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. İkinci hadîs ise N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadîsin metni birinci hadîsin metni içinde bâzı rivayetlerde mevcuttur.
Şafii ikinci hadîsi şöyle yorumlamıştır: "Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı), gözleri geniş ve büyük, kulakları da uzun olan hayvanları kurban etmemizi emretmiştir."
Diğer âlimlere göre, tercemede belirttiğim gibi kurban edilecek hayvanın gözünde ve kulağında kurban edilmeye mâni bir eksikliğin veya kusurun bulunup bulunmadığına iyice dikkat edilmesi em-rolunmuştur.
Birinci hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım : Mukabele: Kulağının ön kısmından birazı kesilip salman, yâni kopanlmayan hayvandır.
Müdâbere: Kulağının arka kısmından birazı kesilip salman ve koparılmayan hayvandır.
Şarkaa: Kulağı uzunlamasına yarılıp ikiye ayrılan hayvandır.
Harkaa: Kulağında yuvarlak delik bulunan hayvandır.
Ced'â: Burnu kesik olan hayvandır. Bu kelimenin masdan olan Cedı'ın asıl mânâsı burun, kulak ve dudağı kesmektir. En çok, burun kesmek mânâsında kullanılır. Bu nedenle kayıtsız kullanıldığı zaman burun kesmek mânâsına yorumlanır. [21]

Hadisin Fıkıh Yönü

Hadisin zahirine göre uzunlamasına veya genişlemesine kulağı yarılmış veya delinmiş hayvanı kurban etmek caiz değildir ve böyle bir hayvan kesildiği takdirde kurban yerine geçmez. Zâhiriyye mezhebi mensubları ile Ş â f i i 1 e r' in bâzısı böyle hükmetmişlerdir. Fakat Cumhura göre buna ait yasaklama tenzîhen mekruh-luk içindir. Yâni anılan kusurlardan hiç birisini taşımayan hayvanı kesmek daha iyidir.
Tekmile yazarının beyânına göre H a t t â b i şöyle demiştir: "Âlimler, hadiste anılan kusurların kurban etmeye mâni mikda-rı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:
1. Re'y ehline göre kulağın yarısından fazlası bulunduğu zaman kurban edilebilir. (Bir kavle göre kulağın üçte birinden fazlası kesilmiş ise kurban olmaz.)
2. Mâlikiler'e göre kulağın üçte birinden fazlası kesilmiş veya yarılmış ise kurban olamaz.
3. Ş â f i i 1 e r' e göre kulağının az veya çok bir parçası kesilip koparılmış ise kurban olamaz. Kulağı yarılmış veya delinmiş hayvanı kurban etmek mekruhtur. Bununla beraber kurban edilebilir.
4. H a n b e 1 i mezhebine göre kulağı delinen veya yanlan hayvanı kurban etmek mekruhtur. Kulağının yarısından fazlası yarılan veya delinen hayvan kurban olamaz."
Burnu kesik olan hayvanı kurban etmek ise caiz değildir.

3144) Ubeycl bin Feyrûz (Radıyallâhü anh)'dçı\; Şöyle demiştir:
Ben, Berâ bin Âzib (Radıyallâhü anh)'a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoş görmediği veya yasakladığı kurbanlıkları bana anlat, dedim. Bunun üzerine Berâ, şöyle dedi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eliyle (dört sayısını) şöyle işaret etti. Benim elim O'nun elinden kısadır ve şöyle buyurdu:
«Dört hayvan vardır ki kurban olamaz: Bir gözünün görmediği apaçık belli tek gözlü hayvan, hastalığı besbelli hasta hayvan, topallığı açıkça görülen topal hayvan ve kemiklerinde ilik kalmamış de-decede zayıf olan hayvan.»
Ubeyd bin Feyrûz (Berâ'a) : Ben kurbanlık hayvanın kulağında bir eksiklik olmasından hoşlanmam, demiş. Berâ (da buna cevaben) :
Sen (kurbanlık olmasından) hoşlanmadığın (hayvan) ı bırak (yâni kurban etmeyiverirsin). Fakat onu hiç kimseye yasaklama, demiştir." [22]

İzahı

Bu hadîsi, diğer sünen sâhibleri, Mâlik, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:Avrâ: Bir gözü görmeyen hayvan mânâsında kullanılmıştır.
Meriza : Hasta hayvan mânâsında kullanılmıştır.

Arca: Topal hayvan mânâsında kullanılmıştır.
Kesîre: Bunun asıl mânâsı, ayağı kırık olan dişi canlı demektir. Burada zayıf hayvan mânâsı kasdedilmiştir. Nitekim Tirmizi'-nin rivayetinde bu kelime yerine "Acfâ" kelimesi kullanılmıştır. Bâ-zılan bunu ayağı kırık olan hayvan mânâsına yorumlamışlardır.
Yukarıda sayılan kusurlar apaçık olduğu takdirde kurban edilmeye mânidir. Hafif olduğu takdirde ise mâni değildir. Şu halde bir gözü biraz gören hayvanın diğer gözü sağlam olursa kurban edilebilir.
Hayvanın hastalığının besbelli olmasının Ölçüsü; sürüyle beraber normal yürüyememesidir.
Hayvanın topallığının apaçık olmasının ölçüsü de; sürüden geri kalmasıdır.
Hadîste geçen "Tünkı" fiili, İnkaa masdanndan türemedir. İn-kaa'ın kökü olan Nikı, kemik iliğidir. Şu halde kemiklerinde ilik kalmamış derecede zayıf olan hayvan kurban edilemez. [23]

Hadîsin fıkıh yönü:

Kurban edilecek hayvanın anılan kusurlardan hiç birini taşımaması şarttır. Anılan kusurlardan birisi aşikâr
biçimde bulunduğu takdirde kurban edilmeye mânidir. N e v e v î bu hususta âlimlerin ittifakı bulunduğunu beyân eder. Körlük, bir ayağın kesik olması gibi daha büyük kusuru, eksikliği olan ayıplı hayvan da kurban ola-
maz.
Hadiste söz konusu edilen kulaktaki eksiklik ile ilgili hüküm bundan önceki hadîsin fıkıh bölümünde anlatıldığı için tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Hadîsin râvîsi Ubeyd bin Feyrûz eş-Şeybâni Ebü'd-Dahhâk el-Kûfî, Berâ bin Azib (Radı-yallâhü anh)'den rivayette bulunmuştur. Râvisi de Süleyman bin Abdirrahmân ed-Dımışkî' dir. E b û Hatimile N e s â i onun sıka olduğunu söylemişlerdir. Sünen sahihleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[24]

3145) Alî (Radıyallâhü anlı)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), boynuzunun veya kulağının yansından fazlası kesilmiş olan hayvanı kurban etmeyi yasaklamıştır." [25]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve T a -h â v i de rivayet etmişlerdir. [26]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Kulağının tamamı veya yansından fazlası kesilmiş olan hayvan kurban edilemez. Âlimler bu hususta ittifak halindedir.
2. Boynuzunun tamamı veya çoğu kesilmiş veya kırılmış olan hayvan kurban edilemez. Âlimler bu hususta ihtilâf halindedir. Şöyle ki :
Nahai, Ebû Yûsuf, Muhammed ve Ahmed bu hadîsle amel etmişlerdir.
Ebü Hanife'ye göre ise boynuzu kırılmış veya kesilmiş olan hayvan kurban edilebilir. Şafii de böyle demiştir. Ancakşu farkla ki, boynuzun kırılması veya kesilmesi, hayvanın etine olumsuz yönde etki yapmış ise, yâni bu nedenle hayvanın etinden bir parça kesilmiş ise kurban edilemez.
Mâlik ise şöyle demiştir: Hayvanın boynuzu kesilmiş olup bu yüzden kanama varsa kurban edilemez. Kanama yok ise kurban edilebilir. [27]

9- Bir Kimse Kurban Niyetiyle Bir Hayvan Satın Alır Da Kurban Adamın Yanında Ayıplı Olur, Babı

3146) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)>den; Şöyle demiştir: Biz kurban etmek üzere bir koç satın aldık. Sonra kurt onun kuyruğundan (veya butundan) ya da kulağından bir parça kaptı. Biz durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sorduk. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onu kurban etmemizi emretti."
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Câbir el-Ca'fl bulunur. Bu râvi, zayıftır, hadis uydurmakla itham edilmiştir. Ed-Dümeyrİ'nin dediğine göre İbn-i Hazm demiş ki : Bu, bir

eserdir, senedinde Câbir el-Ca'fi vardır. Bu râvî, kezzâb'tır (yâni çok yalancıdır). [28]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevindendir. Senedinin zayıflığı notta belirtilmiştir. Hadîsin senedi zayıf olduğu için delil sayılmamıştır. Miftâhül'-Hâce yazarı bu hadisin haşiyesinde râvi Muhammed bin K a r a z a' nın Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'den hadîs işitmesinin de ihtilaflı olduğunu bildirir. Sonra, bu hadîsin tâyin edilmiş durumdaki kurban hakkında olması ihtimâlinden söz eder.
Hanefi fıkıh kitablanndan Tenvîrü'l-Ebsâr'da: Bir kimse bir kurbanlık hayvanı sağlam iken satın alır. Sonra hayvan adamın yanında kurban edilmeye mâni bir ayıp ile ayıplanırsa, sahibinin mâli durumuna bakılır. Eğer adam, seran zengin sayılırsa o ayıplı hayvan yerine, sağlam bir hayvanı kurban etmekle mükelleftir. Şayet adam kurban kesmekle mükellef olmayacak derecede fakir ise o ayıplı hayvanı kesmek onun için yeterlidir, denilir.
tbn-i Abidin'de de: Çünkü fakir olan kişi hayvanı satın almakla, onu kurbanlığa tâyin etmiş sayılır. Hattâ böyle fakir olan kimse, bir kurban kesmeyi kendi nefsine vâcib kılar ve kesmek istediği hayvanı tâyin ve tesbit etmez. Sonra kendine vâcib ettiği kurban kesmek üzere gidip sağlam bir hayvanı satın alır. Sonra da bu hayvan onun yanında ayıplanırsa artık zengin kişi gibi onu kesemez. Şayet kesse, borcu ödenmiş sayılmaz. Çünkü kendisine vâcib olmayan kurbanı ken* di nefsine vâcib etmiş olur ve bu yüzden zengin kişi gibi sağlam bir hayvanı kurban etmekle mükelleftir, der.
Şafiî mezhebine göre zengin veya fakir bir kimse kurban niyeti ile bir hayvan satm alırsa bu akidle, hayvan kurbanlık sayılmaz. Hüküm bu olunca hayvan sahibinin yanında iken, yâni henüz kesilmemiş iken kurbanlığa engel teşkil eden bir ayıpla ayıplanırsa, kurban edilemez. Sahibi onu başka türlü değerlendirir ve kurban kesmek isterse başka bir hayvanı satın alır.
Konu hakkında geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir. [29]

10- Aile Ferdlerinin Tümü Yerine Bir TaneDavarı (Koyun Veya Keçiyi) Kurban Bayramında Kurban Edenin Babı

3147) Ata bin Yesâr (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben Ebû Eyyûb el-Ensâri (Radıyallâhü anh)'a: ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken sizde (sayı bakımından) bayram kurbanları nasıl idi? diye sordum. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî, hayatta iken adam kendisi ve ev halkı için bir aded davan bayramda kurban ederdi, (ve ondan) yiyerlerdi, yedirirlerdi. (O devirden) sonra halk (çok sayıda kurban kesmekle) iftihar etmeye başladı ve durum gördüğün hale dönüştü, dedi/'

3148) Ebû Serîha (Huzeyfe bin Esîd [30]) (Radtyallâhü «mA/den; Şöyle demiştir :
Ben sünneti bildikten sonra ev halkım beni (çok sayıda kurban kesmeye) zorladılar. Ev halkı bir davarı veya iki davarı bayramda kurban ederlerdi. Şimdi (bir veya iki davarı kurban etmekle yetinir-sek) komşularımız bizi cimrilikle itham ederler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih ve râvlleri sıka (gü-venilir) zâtlardır. [31]

İzahı

Bu babın, ilk hadîsini îirmizi ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. îkinci hadis ise Zevâid nevindendir. T i r m i z i, ilk hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Bu babın hadisleri bir davarın bir ev halkı adına kurban edilmesinin yeterli olduğuna delâlet ederler. Mâlik. Şafii, Ah-med, el-Leys, Evzâi ve Ishâk bu ve benzeri hadisleri delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.
Hanef iler iie S e v r i ise bir davarın bir ev halkı için kurban olarak yetmediğine hükmetmişlerdir. Bunlar, bu ve benzeri hadisleri, sevaba ortak etmek mânâsına yorumlamışlardır.
İki grubun delilleri ve yek diğerine verdikleri cevablan germek isteyenler, T i r m i z i' nin Tuhfe şerhine ve Ebû Davud'un Tekmile şerhine başvurabilirler. [32]

11- Kurban Bayramında Kurban Kesmek İsteyen Kimse, Zilhicce Ayının İlk On

Gününde Kıllarından Ve Tırnaklarından Bir Şey Almasın, Babı

3149) Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurmuştur:
«Zilhicce ayının ilk on günü girip de biriniz bayramda kurban kesmek istediği zaman artık (kurbanını kesinceye kadar) kendi vücûdunun kıllarından ve derisinden hiç bir şeye dokunmasın.»"

3150 Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)\\an rivayet edildiğine göre; Resûluüah (SallaUahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sizden kim Zilhicce ayının hilâlini görüp de bayramda kurban kesmek isterse artık (kurbanını kesinceye kadar) vücudundaki kıllara ve tırnaklara yaklaşmasın.»" [33]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın aynı hükmü ifâde eden bu babın iki hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâi ve D â -r i m İ de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîslerin zahirine göre kurban bayramında kurban kesmek isteyen kimsenin Zilhicce ayının ilk on gününde saçından,kıllarından ve tırnaklarından bir şey alması, kesmesi, kısaltması, yolması ve diğer şekillerde gidermesi haramdır. Bayramda kurbanını kestikten sonra tıraş olabilir, eteğini ve koltuk altlarını temizleyebilir ve tırnaklarını kesebilir. Daha önce bunlara dokunamaz. [34]

Âlimlerin Bu Konudaki Görüşleri

1. Ahmed, îshâk, Said bin el-Müseyyeb, Dâvüd-i Zahiri ve bâzı Ş â f i i 1 e r bu hadîsin zahiriyle hükmetmişlerdir.
2. Mâlik bir rivayete göre şöyle demiştir: Nafile kurban kesecek kimsenin anılan sürece kıl veya tırnak kesmesi veya başka türlü gidermesi haramdır. Vâcib kurban kesecek kimse için bu şeyler haram değildir.
3. Hanefiler, Şafiî mezhebinin meşhur kavli ve Mâlik1 ten yapılan bir rivayete göre hadîsteki yasaklama tenzihen mekruhtuk içindir. Haramlık mânâsına yorumlanmamasının delili ise Â i ş e (Râdıyallâhü anhâVntn 3094, 3095 ve 3098. hadîsleridir. Oralara bakılabilir. Çünkü o hadislere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kurbanlığını Medine-i Münevvere'-den M e k k e ' ye gönderirdi. Kendisi M e d İ n e ' de kalırdı ve ihrâmlı kimse için yasak olan şeylerin hiç birisinden sakınmazdı.
Bayramda kurban kesmek niyetinde olan kimsenin Zilhicce ayının ilk 10 gününde kıllarım gidermemesi ve tırnaklarım kesmemesinin hikmeti ile ilgili olarak Sindi: Bir kavle göre kurban sahibinin kendisini ihrâmlı kimselere benzetmesidir. Diğer bir görüşe göre amaç, vücûdun bütünüyle cehennem ateşinden âzadlanması-dır, der.
Şafii bu hadisi bayramda kurban kesmenin vâcib olmadığına delil saymıştır. Çünkü hadîste "...kurban kesmek isterse..." ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde kurban kesmenin isteğe bağlı olduğunu gösterir.
Sindi bu nokta ile ilgili olarak da: Eğer biz Hanefiler kurbanın herkese vâcib olduğunu söyleseydik, bu hadis görüşümüzü reddederdi. Ama biz kurbanın zenginlere vâcib ve zengin olmayanlara mendub olduğunu söyleyince bu hadis, bizim aleyhimizde bir delil olmaz, der. [35]

12- Bayram Namazından Önce Kurban Kesmenin Yasaklığı Babı

3151) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre :
Bir adam kurban bayramının ilk günü, yâni bayram namazından önce kurban kesti. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona (kurban kesmeyi) iade etmesini (yâni yeniden kurban kesmesini) emretti."

3152 Cündeb (bin Abdillah bin Süfyân) el-Becelî (Radtyaltâhü anh)'-den; Şöyle demiştir :
Ben Kurban bayramının ilk günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Bâzı kimseler kurbanlarını bayram namazından önce kestiler. Bunun üzerine Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu -.
«Sizden kim kurbanını bayram namazından önce kesti İse kurbanını iade etsin (yani yeniden kurban kessin). Kim de henüz kesmemiş ise Bismillah diyerek kessin.»"

3153) Uveymir bin Eşkar (Radtyallâhü anh)'dea rivayet edildiğine göre kendisi kurbanını bayram namazından önce kesmiş, sonra durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ye arzetmiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Tekrar kurban kes» buyurmuştur.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun râvlleri sıka (güvenilir) kimselerdir. Fakat sened munkati (kesik)dir. Çünkü el-Hâfız bin Hacer, Abb&d bin Te-mîin'in Uveymir bin Eşkar'den hadis işitmediğini söylemiştir.

3154) Ebû Zeyd el-Ensârî (Radtyallâhü aw*)'den; Şöyle demiştir:
Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr'ın evlerinden birinin yanından geçti de pişirilmekte olan et kokusunu duydu da bunun üzerine:
«Şu boğazlayan adam kimdir?» diye sordu. Bizden bir adam Onun huzuruna çıkarak t
Benim, Yâ Resûlallah. Çoluk çocuğuma ve komşularıma (et) yedi re yi m diye ben bayram namazını kılmadan önce kurbanımı boğazladım, dedi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de adama yeniden kurban kesmesini emretti. Adam da:
Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki (kurban edeceğim başka hayvan) yoktur. Benim yanımda ceza* (yâni yaşça küçük hayvan) veya kuzudan başkası yoktur, dedi. Resul i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Cezaa'yı boğazla, fakat cezaa, senden sonra hiç kimse için kifayet etmez (yâni kurban olamaz), buyurdu. [36]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
C ü n d e b (Radıyallâhü anh) 'in hadisini bunlarla beraber N e -s â i de rivayet etmiştir.
Zevâid nevinden olan U v e y m i r (Radıyallâhü anh)'in hadisini îbn-i Hibbân da rivayet etmiştir.
Ebû Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt bulunmamakla beraber, buna Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında rastlayamadım.
Son hadiste geçen "Hamel" kuzu demektir.
Ceza' ve Cezaa yaşça küçük deve, sığır ve davar hakkıda kullanılan birer kelimedir. Ceza' erkeğine, Cezaa da dişisine denilir.
Bu kelime, beş yaşına girmiş deve, cumhura göre iki yaşına girmiş sığır, M â 1 i k' e göre üç yaşına basan sığır, altı ayını doldurmuş olup bir yılını doldurmuşundan farksız görülen kuzu ve âlimlerin ekserisine göre henüz iki yaşına basmış keçi oğlağı, Şafii-ler'e göre henüz üç yaşına girmemiş keçi oğlağı hakkında kullanılır. Başka görüşler de vardır.
Deve, sığır ve keçinin cezaa denilen küçük yaştakilerden kurban olamaz. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Koyundan olan cezaa ise cumhura göre kurban olabilir. îbn-i Ömer ile ZührS buna karşı çıkmışlardır.
Son hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ensarî olan zâta mahsus olmak üzere cezaa'yı kurban etmesine izin vermiştir. Bu ruhsat özel olduğuna göre ensârî'nin kesmek istediği cezaa, muhtemelen keçi oğlağıdır. Ya da sığır veya devedendir. Çünkü koyun nevinden olan cezaa, yâni en az altı ayım doldurmuş ve bir yılını dolduradan farksız olan kuzuyu kurban etmek meşrudur, hattâ bâzı âlimlere göre daha faziletlidir. Bu konu bu kitabın yedinci babında rivayet edilen 3138 - 3141 nolu hadislerin izahı bölümünde etraflıca izah edilmiştir.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te : Ebû Zeyd el-Ensâri' nin hadîsinde, yâni 3154 nolu hadîsimizde sözü edilen ensârî adamın Ebû B ü r d e olduğu yorumu yapılır. Çünkü Ebû Bürde ensâr'-dandır, der' Ebû Bürde (Radıyallâhü anh)'m kesmesine izin verilen kurbanlığının keçi oğlağı olduğu Ebû Dâvûd ile Buhârî' nin rivayetlerinde belirtilmiştir.

E 1 - H â f ı z' in yorumlamasına göre bu hadiste geçen Cezaa, keçi oğlağı mânâsına yorumlanır. [37]

Bu Babın Hadîslerinden Çıkan Fıkıh Hükmü

Kurban kesme zamanı, Kurban bayramı namazından sonra girer. Bayram namazından önce kesilen kurban, kurban sayılmaz. Böyle yapan bir kimse kurbanını iade etmekle, yâni tekrar kurban kesmekle mükelleftir. [38]

Âlimlerin Bu Husustaki Görüşleri

1. Hanefi mezhebine göre kurban kesme zamanı şehirlerde ve şehir hükmünde olan yerlerde bayram namazı kılındıktan sonra başlar. Şayet böyle bir yerde herhangi bir sebeble bayram namazı ki-lınmazsa, bayramın ilk günü öğle namazı vaktinin girmesiyle kurban kesme zamanı başlamış olur.
Göçebe hayatı yaşayan kimseler ile köylerde ikâmet edenler bayram namazı kendilerine vâcib olmadığı için bayramm ilk günü fecir doğduktan sonra kurban kesebilirler. Çünkü böyle kimseler kurban kesmekle meşgul olmaları, onları vâcib olan başka bir ibadetten ala-koymaz.
Bir kimse yukarda belirtilen vakit girmeden önce kurban keserse, onun kestiği kurban sayılmaz. Dolayısıyla yeniden kurban kesmekle mükelleftir. Yâni şer'an zengin sayılıyorsa yeniden kurban kesmesi vâcibtir.
2. Şafiî, Dâvûd ve Îbnü'l-Münzir'e göre bayramın ilk günü güneş doğduktan sonra bayram namazını kılmak ve iki hutbe okumak için gerekli sürenin geçmesiyle kurban kesme zamanı girmiş olur. Bu zaman girdikten sonra kesilen kurban geçerlidir. İster henüz imâm bayram namazını kıldırmış olsun veya olmasın, keza kurban sahibi bayram namazını henüz kılmamış ise de hüküm aynidir. Bu hüküm hususunda köylü veya şehirli ayırımı yoktur. Keza misafir ile memleketinde ikâmet eden arasında da bir fark yoktur. En faziletlisi ise kurban sahibinin imâmla beraber bayram namazını kıldıktan sonra kurban kesmesidir.
3. M â I i k' e göre kurban kesme zamanı bayram namazı ve hutbesinden sonra girer. İmâm kurban kesecekse, bayram namazı ve hutbesinden sonra önce kendisi kurban keser. Bundan sonra kişiler kurbanlarını kesebilirler. Şayet bir kimse namazdan veya hutbeden önce ya da imâmdan önce kurban keserse, onun kestiği kurban sayılmaz. Şayet imâm kurban kesmeyecek ise onun kurban kesmesi süresi kadar bir zaman geçtikten sonra cemâat kurbanlarım keserler. Bu hüküm hususunda köylü ve şehirli, ayırımı yoktur.
4. Ahmed, Evzâi, İshâk ve Hasan-i B a s r i' -ye göre imâm bayram namazını kıldırdiktan sonra kurban kesme zamanı girmiş olur. Köylü ve şehirli farkı yoktur. [39]

Kurban Bayramının Kaçıncı Gününe Kadar Kesilebilir ?

Âlimler arasında bu hususta da ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefiler, Mâlik, Ahmed ve Sevri'ye göre kurban, bayramın üçüncü günü akşamına kadar kesilebilir. Daha sonra kesilemez. Bu görüş, Ömer, oğlu Abdullah ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhüml'den de rivayet olunmuştur.
2. Şâfiiler ve Zâhiriyye mezhebi mensublanna göre ise kurban, bayramın dördüncü günü akşamına kadar kesilebilir. Daha sonraya bırakılamaz. Ali, Cübeyr bin Mut'im, lbn-1 Abbâş (Radıyallâhü anhüm) ile Ata, Hasan-İ Basri ve Ömer bin Abdilazîz' den de bu görüş rivayet olunmuştur.
Yukarıdaki görüşlerden başka görüşler de vardır. Onları buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Hanefiler, Şafii, îshâk ve Cumhura göre kurbanı geceleyin kesmek caiz ise de mekruhtur, tfu görüş Ahmed' den de rivayet edilmiştir. [40]

13- Kurbanını Kendi Eliyle Kesen (Kimse Hakkında Gelen Hadîsleri Babı

3155) Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
And olsun ki ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeIIem)'i ayağını kurbanının (sağ) yanına basarak, kendi eliyle onu boğazlarken gördüm."

3156) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in müezzini Sa'd (bin Aiz el-Karaz) (Radıyallâhü anh)*den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kurbanını Zürayk oğulları yolu olan sokağın kenarında kendi eliyle, keskin bir bıçakla boğazladı." [41]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin bir benzen 3120 numarada geçti. Gerekli bilgi orada verildiği için burada aynca izahat vermeye lüzum görmüyorum.
Hadisler, kişinin kendi kurbanını kendi eliyle kesmesinin müs-tehabhğına ve boğazlarken sağ ayağını kurbanın sağ yanına basmasının da müstehablığına delâlet eder.
Kişinin kurban kesmeyi beceremediği takdirde başkasına vekâlet vermekle beraber, kendisinin de hazır bulunması müstehabtır. Nitekim Tabarâni ile Hâkim'in İra rân bin Huşa y n (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri bir hadîse göre Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kızı F â t i m e (Radıyallâhü anhâ) 'ya kurbanı kesilirken başında hazır bulunmasını emrederek faziletini beyân buyurmuştur.

Sa'd (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 710. hadis bölümünde geçmiştir. [42]

14- Bayramda Kesilen Kurbanların Derileri Babı

3157) Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'Atn rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine. Haremi Şerife (Veda Haccında) sevkettiği bütün kurbanlarının etlerini, derilerini ve çullarını fakirlere dağıtmasını emretmiştir." [43]

İzahı

Bu hadisin benzen 3099 numarada geçmiştir. Harem-i Şerife gönderilen veya orada satın alınıp boğazlanan kurbanlar ile diğer memleketlerde kurban bayramında kesilen kurbanların etleri, derileri ve çulları hakkındaki hükümler aynıdır. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Hulâsası şudur; Kurbanların etleri, derileri ve çullan satılamaz. Cumhur ve dört mezheb imâmlan bu konuda ittifak halindedir.
Bayramda kesilen kurban etinden bir mikdarım yemek, bir kısmını konu komşuya hediye etmek ve bir kısmını da fakirlere dağıtmakla ilgili izah bundan sonra gelen 3158. hadisin izahı bölümünde verilecektir. [44]

15- Kurban Bayramında Kesilen Kurbanların Etlerinden Yemek Babı

3158) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kurban ettiği her deveden bir parça etin alınmasını emretti. (Toplanan) etler bir çömleğe konulup pişirildi. Sonra Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve beraberindekiler etten yediler ve et suyundan içtiler."

Not: Bu senedin râvllerinin sıka (güvenilir) zâtlar olduğu, Zevâid'de bildirilmiştir. [45]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevinden sayılmıştır. Ancak bu hadîste bildirilen hüküm Câbir (Radıyallâhü anh) 'm 3074 nolu hadîsinde de belirtilmiştir.
Hadîs, kişinin kendi kurbanlarının etlerinden yemesi ve et suyundan içmesinin müstehablığına delâlet eder.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî bilindiği gibi yüz aded kurbanı Veda haccmda Mekke'ye göndermişti ve bunlardan birer parça etin alınıp çömlekte pişirilmesini emretmiş. Sonra kendisi ile, kurbanlara ortak kıldığı A 1 i (Radıyallâhü anh) bu etlerden yemişler ve suyundan içmişlerdir. Et suyundan içmelerinin hikmeti, bütün kurbanların et suyundan içmiş olmalandır. Çünkü yüz devenin birer parça etleri ayni çömlekte pişirildiği zaman her devenin etinden birer lokma yemek çok güçtür, hattâ mümkün değildir, denilebilir. Fakat etlerin suyu birbirine kanştığı için, içilen su bütün kur-banlann et suyundan sayılır. Böylece her kurbandan bir mikdar alınmış olur.
Hadis, kişinin kestiği kurbanın etinden bir mikdarım yemesi ve suyundan içmesinin müstehablığına delâlet eder.
Kurban etinin ne mikdan dağıtılmalıdır?
Âlimlerin bu husustaki görüşlerinin özeti şöyledir:

1. Hanefi mezhebine göre, kurban etinden sadaka olarak dağıtılacak mikdarın etin tamamının üçte birinden az olmaması müs-tehabtır. Bunun dışında kalan üçte ikinin ne kadannı konu komşuya hediye etmesi ve ne kadannı yemesi hakkında bir sınırlama yoktur.
2. Şafii mezhebine göre etin çoğunu sadaka olarak dağıtmak mûstehabtır. Faziletin en alt derecesi ise kurban sahibinin etin üçte birini sadaka etmesi, üçte birini hediye etmesi ve üçte birini ye-mesidir.
Bü mezhebe göre, tâyin edilen fazilet dereceleri konusunda Ah-m e d de aym görüşe katılmıştır.
3. Mâliki mezhebine göre; kişi kendi kurbanından yemeli,
bi# mikdarım sadaka ve bir kısmını da hediye olarak dağıtmalıdır.
Böyle yapması mendubtur. Ancak kendi çoluk çocuğuna ayıracağı mikdar ile dağıtacağı mikdar üçte bir veya başka bir ölçü ile sınırlı değildir. [46]

16- Kurbanların Etlerini (Üç Günden Fazla) Saklamak Babı

3159) Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), halkın maddi sıkıntısı nedeniyle kurbanların etlerini (saklamayı) yasaklamış. Sonra (sıkıntı kalmayınca) kurban etleri (ni saklamak) hakkında ruhsat vermiştir.

3160) Nübeyşe (bin Abdİllah bin Amr) (Radtyallâhü öwA/den ri-vâyet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyur-muştur :
Ben sizi uç günden fazla kurban etlerinden (yâni saklayıp yemekten) menetmiştûn. Bundan sonra yeyiniz ve saklayınız.»" [47]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini N e s â i de rivayet etmiştir. Nübeyşe (Radıyallâhü anh)'nın hadisini Ebü Dâvûd, Şafii, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîsler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in fakirlere olan merhametine, kurban etinden sahibinin yemesinin ve üç günden fazla bir süre ile saklamasının mübahhğma, üç günden fazla süre ile sahibi tarafından saklanması, yâni daha sonraki günlerde yemek üzere geriye bırakmasının yasaklığma dâir daha önce konan hükmün yürürlükten kaldırıldığına delâlet eder.
Sahâbîler, Tabiîler ve İmamlar, bu görüştedirler. Yâni saklama yasağının kaldırıldığına hükmetmişlerdir. Cumhurun görüşü böyledir. Yalnız Ali ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın söz konusu yasağın neshedilmediğine, yâni kaldırılmadığına hükmettikleri rivayet olunmuştur. Bu iki sahâbînin yasağın kaldırılmasına dâir buyurulan talimatı işitmemiş olmaları muhtemeldir.
Kurban etinden yeyiniz, mealindeki emir, cumhura göre mendub-luk içindir, vâciblik için değildir. Yâni kişinin kendi kurbanından yemesi mendubtur, vâcib değildir. Selef âlimlerinin bâzısı ile Şafiî-1 e r' in bâzısı anılan emrin vâciblik için olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşe göre kişinin kendi kurbanının etinden yemesi vâcib olur. [48]

17- Kurbanı Musalla'da (Yani Bayram Namazı Kılınan Alanda) Kesmek Babı

3161) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kurbanım musalla'da (yâni bayram namazını kıldırdığı alanda) boğazlardı." [49]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Ebü Dâvüd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir. Hadis, kurbanın bayram namazının kılındığı yerde boğazlanmasının müstehabhğına delâlet eder. Bunun hikmeti kurbanın fakirlerin gözleri önünde kesilip onların rahatlıkla yararlanmasını sağlamaktır.
M â 1 i k' e göre musalla'da kurban kesmek yalnız imâm, yâni devlet temsilcisi için sünnettir. Bunun hikmeti de halkın ondan sonra kurban kesmeye başlamasıdır. Çünkü M â 1 i k ' e göre imâm kesmedikçe, halk kesmeye başlayamaz. Mâliki mezhebinin meşhur kavline göre ise

herkesin kurbanını musalla'da kesmesi sünnettir, îmâm için daha kuvvetli sünnettir. Cumhurun görüşü de böyledir. Yâni herkesin kurbanını musallada kesmesi sünnettir. N e v e v i' nin beyânına göre kişinin kendi kurbanını kendi ev halkının huzurunda ve evinde kesmesi daha faziletlidir. [50]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/449
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/450-451
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/452
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/452-453
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/453-455
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/455-456
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/457
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/458-459
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/459
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/460-461
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/461-462
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/463-465
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/465
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/466
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/467-468
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/468-469
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/469-471
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/471-472
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/472-474
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/474-475
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/475-476
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/476-477
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/477-478
[24] Hulâsa: 355
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/478-479
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/479
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/479-480
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/480
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/481
[30] Bu sahâbl'nin hâl tercemesi 1537. hadis bölümünde geçti.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/482-483
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/483
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/483-484
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/484-485
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/485
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/486-488
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/488-489

[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/489
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/490
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/491
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/491-492
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/492-493
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/493
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/494
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/494
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/495
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/496
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/496-497
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/497
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/498

27- ZEBÂİH (YÂNİ BOĞAZLANAN HAYVANLAR) KİTABI

Zebâih ı Zebîha'nin çoğuludur. Zebiha, boğazlanan demektir. Zibh de boğazlanan mânâsım ifâde eder. Zebh ise boğazlamak demektir. Buna Zekât da denilir. [1]

1- Akîka Babı

Akîka: Arap dilinde bebeğin başında bulunan saç demektir. Şeriat dilinde ise, bebeğin doğumunun yedinci günü onun için boğazlanan kurban demektir.
Akika kelimesinin masdarı olan Akk, bir şeyi kesmek demektir. Bebeğin saçı kurban boğazlandıktan sonra kesildiği için kurbana Akîka ismi verilmiştir.
Şu halde Akîka hem bebeğin başındaki saç, hem de onun için kesilen kurban anlamında kullanılır.

3162) Ümmü Kürz (Ratttyallâhü anhâ)\\aı\\ Şöyle demiştir:
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyurduğunu işittim:
«Oğlan bebek için birbirine (yaşça) denk iki davar ve kız bebek için bir davar boğazlanır.-"

3163) Âişe (Radtyallâhü anhâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, oğlan bebek için iki davarı ve kız bebek için bir davar akika olarak boğazlamamızı emretti.»" [2]

İzahı

Ümmü Kürz (Radıyallâhü anhâKnın hadîsini diğer sünen sâhibleri ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Bu hadisteki "Mütekâfietân" kelimesi; yaşça eşit veya biribirine yakm yaşta olan iki davar, mânâsına yorumlanmıştır.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. [3]

Bu İki Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Yeni doğan çocuk oğlan olsun kız olsun onun adına akîka ismi verilen kurbanı boğazlamak meşrudur. Selef ve halef âlimlerinin ekserisinin mezhebi budur. Dört mezheb imamları ve Cumhurun gö-rüşü de budur. Cumhura göre akîka ismi verilen kurbanı kesmek sünnettir. Mâlik, Şafii, Ahmed, İshâk ve Ebû Sevr bunun sünnet olduğuna hükmedenlerdendir.
Hanefîler'e göre ise nafile veya mübâh olarak meşrudur.
Hasan-i Basrİ ile Zahiriye mezhebi mensubları, Selmân bin Âmir'in 3164 nolu hadisinin zahirini tutarak vâcib olduğuna hükmetmişlerdir.
2. Erkek bebek için iki ve kız bebek için bir davarı boğazlamak meşrudur. Sahâbiler, Tabiiler ve bunlardan sonra gelen ilim ehlinin ekserisinin görüşü budur.
Hanefîler ve Mâlik ise; erkek ve kız bebek ayırımı yapmaksızın her bebek için bir kurban kesmek meşrudur, demişlerdir, tbn-i Ömer ve Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ)'nın kavli de budur.
Akika ismi verilen kurban hangi hayvanlardan olabilir?
Bu hususta ilim ehli arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Hanefîler'e göre akîka, bayramda kurban edilebilen davardan olur. Hanefî fıkıh kitablarından İbn-i Abidîn'-de: "Kişinin doğan çocuğuna doğumun yedinci günü isim takması, saçını tıraş etmesi, saçın ağırlığı kadar altın veya gümüşü sadaka etmesi müstehabtır. Sonra çocuğun saçını tıraş ederken, mübâh veya tatavvu olmak üzere bir akika boğazlamak meşrudur. Akîka, bayramda kurban edilmeye elverişli bir davardır. Doğan çocuk erkek olsun kız olsun, bir akika boğazlanır. Akîka eti çiğ olarak dağıtılabilir veya pişirilir ve konu komşu davet edilerek yedilir. Akîka'nın kemikleri kırılabilir veya kırılmadan pişirilir, şeklinde bilgi verilmiştir.
2. Mâlikîler, Şâfiîler ve Cumhura göre akika, davardan olduğu gibi sığırdan, ve deveden de olabilir. Bayramda kurban edilmeye elverişli her hayvan akîka da olabilir.
Bir Hâl Tercemesl
Ümmü Kürz <R.A.) el-KaTrivye, sahâbidir. Bir kaç hadisi vardır. Hâvileri; İbn-i Abbâs, T&vûs, Ata, Urve bin Zübeyr ve başkalarıdır. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa, 499; Tekmile, C. 3, Sah. 74)

3164) Selmân bin Âmir (ed-Dabbî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den şu buyruğu İşitmiştir:
•Şüphesiz (doğan) bebekle beraber bir akîka bulunur. Bu itibarla onun adına bir akîka kanım dökünüz ve bebekten ezayı gideriniz.-" [4]

İzahı

Bu hadisi B u h â r î, diğer sünen sâhibleri ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
Hadisin: "Ğulâm" kelimesinin asıl mânâsı oğlan bebektir. Fakat âlimlerin çoğu bunu erkek ve kız çocuğuna şümullü şekilde yorumladıkları için biz bunu bebek diye terceme ettik. H a s a n - i Basri ile Katâde bunu erkek çocuğu mânâsına yorumlayarak kız çocuğu için akika isimli kurban kesilmez, demişlerdir. Ama âlimler bunu genel mânâya yorumlayarak ve diğer hadîsleri delil göstererek kız çocuğu için de akîka kesilir, demişlerdir.
Hadisin: "Bebekle beraber bir akîka bulunur" cümlesinde geçen akîka kelimesiyle neyin kasdedildiği hususunda iki ihtimal vardır: Birinci ve zahir olan ihtimâle göre, bu kelime ile bebeğin saçı kasde-dilmiştir. Hadîsin son cümlesinde bulunan "Ezâ"da saç mânâsına yo-rumlanmıştır ve hadisten kasdedilen mânâ şöyledir: Bebek doğarken başında saç bulunur. Siz onun adına bir akîka kurbanı kesiniz ve çocuğun saçını tıraş ediniz.
Hasan-i Basri, Esma! ve Muhammed bin S i r i n "Eza" kelimesini bebeğin başındaki saç mânâsına yorumlamışlardır.
Hadisin yukardaki cümlesinde bulunan Akîka sözcüğü ile akîka denilen kurban kasdedilmiş olur. Akika denilen kurbanın bebekle beraber olmasının mânâsı, bebeğin kurban kesmeye sebeb ve vesile olmasıdır.
Hadîste geçen "Eza" kelimesinin bebeğin saçma inhisar ettiril-meyip genel mânâya yorumlanması ihtimâli de vardır. Bu takdirde kasdedilen mânâ bebeğin saçını tıraş etmek, sünnet ettirmek ve ana rahminde kendisine bulaşmış bulaşıktan temizlemektir. [5]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Hadisin zahirine göre erkek çocuk için akika kurbanı kesilir. Şu halde kız çocuğu için kesilmez. Yukarda da belirttiğim gibi H a -san-i Basrî ile Katâde bu hadîsin zahirini tutmuşlar ise de, âlimlerin kahir ekseriyeti diğer hadîsleri delil göstererek kız çocuğu için de akîka kurbanını kesmenin meşruluğunu hükmederek bu hadisteki "Ğulam" kelimesini bebek diye yorumlamışlardır.
2. Hadîsteki akîka kurbanının kesilmesi emredildiği için Hasan-i Basri ile Zahiriye mezhebi mensubları akîka kesmenin vâcibliğine hükmetmişlerdir. Fakat diğer âlimler bu emri men-dubluk için yorumlamışlardır.
Akîkanın sünnet mi, tatavvu mu, vâcib mi olduğu şeklinde görülen ihtilâf bundan önceki hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.
3. Yeni doğan çocuğu tıraş etmek, temizlemek ve kendisini rahatsız eden diğer pislikleri gidermek emri verimiş, teşvikte bulunulmuştur.

3165) Semûre (bin Cündüb) (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Doğan) her bebek akikasına karşılık rehindedir. Doğumunun yedinci günü onun adına akikası boğazlanır, bebeğin saçı tıraş edilir ve ona isim takılır.»" [6]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Çocuğun ak i kasma karşılık rehinde olması buyruğu çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Bir yoruma göre, akikası kesilmeyen çocuk, akîkası kesilen çocuğa nisbeten neş-u nema bulmaz, gelişmez.
Diğer bir yoruma göre bundan maksad, akika kurbanının çocuk için gerekli olmasıdır. Yâni çocuk, akîkası kesilmedikçe rehinde tutulan şey gibidir. Tam manâsıyla ondan yararlanılmaz. Ancak akîkası kesildiği zaman tam manâsıyla yararlı bir çocuk olur. Çünkü çocuk, Allah'ın bir nimetidir. Diğer nimetlerde olduğu gibi şükür edildiği takdirde tamamlanır. Çocuk nimetine

şükür etmek ise, onun akî-kasmı kesmekle gerçekleşir.
Bir başka yoruma göre bu cümlede geçen "Akika" sözcüğü ile çocuğun saçı kasdedilmiştir. Yâni doğan çocuk, saçı dolayısıyla rehinde olan şey gibidir. Ancak tıraş edilmekle bu halden kurtulur.
Ahmed bin Hanbel bu cümleden maksad şudur, der: Yâni doğan bebek için akîka kurbanı verilmediği takdirde, çocuk iken ölürse babası ve anası için şefaatçi olmaz.
Tekmile de yukarıdaki yorumlar yanmda başka yorumlar da beyân edilmektedir. Ben bu kadarını açıklamakla yetiniyorum. [7]

Hadisten Çıkan Hükümler

1. Çocuğun doğumunun yedinci günü onun adına akika kurbanı kesmek sünnettir. Bu kurban, Hanefî, Şafii ve Hanbeli mezheblerine göre çocuğun doğduğu günden itibaren kesilebilir. M â -1 i k İ mezhebine göre ise doğum gününden bir gün sonra kesilebilir.
Kurban kesmek için en faziletli gün ise doğumun yedinci günüdür.
2. Çocuğun doğumunun yedinci günü başı tıraş edilmelidir. Bu tıraş müstehabtır. Âlimler bu noktada ittifak halindedir.
3. Doğumun yedinci günü kurban kesilirse, aynı günü çocuğa isim verilir. Şayet kurban kesilmeyecekse doğum günü isim verilir. Yâni yedinci gün beklenmez. Hattâ B e y jı a k i; Çocuğa doğduğu gün isim vermeye dâir hadisler ona yedinci gün isim vermeye dâir hadîslerden daha sıhhatlidir, der.

3166) Yezîd bin Abd el-Müzenî (Radıyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Bebek adına akîka (denilen kurban) boğazlanır da bebeğin başına akîka kam değdirilmez.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Çünkü râvl Yâ-kuta bin Humeyd hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvüeri Buhârl ile Müslim'in şartı Üzerinedir. Zevâid yazarı; Bu Yezîd'in bundan başka hadisi tbn-i Mâ-ceh yanında yoktur. KÜtüb-i Sitte'nin kalanlarında İse onun hiç bir hadisi yoktur, demiştir. [8]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîs, bebek için akika kurbanının kesilmesinin meşruluğuna, fakat kurbanın kanını bebeğin başına sürmenin meşru olmadığına delâlet eder.
Hanefİler, Mâlik, Şafii, Ahmed, İshâk ve Cumhur: Bebeğin başına akika kanını sürmek meşru değildir. Çünkü bu, câhiliyet devrinin âdetidir. İslâmiyet bunun bâtıllığına hükmetmiştir, derler. [9]

2- Feraa Ve Atîre (İsimli Kurbanlar) Babı

Feraa ve Atîre kelimeleri bu bâbtaki hadîslerde de geçtiği için önce bunları açıklamayı uygun buldum.
Feraa ve Fera' devenin doğurduğu ilk yavru, demektir. Câhiliyet devri insanları, bu yavruyu putları adına boğazlarlardı. Bir kavle göre de câhiliyet devrinde bir adamın deve sayısı yüzü bulunca, bir genç devesini putu adına boğazlardı. Boğazlanan bu kurbana Fera' ve Feraa denilirdi.
Atire de insanlarının R e c e b ayının ilk on gününde boğazladıkları kurbandır. 3125. hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Atîre'yi bu şekilde açıklamıştır. H a t t â b î bu kelimenin hadîste bu şekilde açıklandığını beyân ederek îslâmî hükümlere en uygun mânânın bu olduğunu belirttikten sonra bir de şöyle bir Atîre vardı, der: Câhiliyet devri insanlarının boğazladıkları Atîre ise; onların putlar adına kestikleri ve kanını putların başlarına döktükleri kurbandır.
En-Nihâye'de ise şöyle denilir: Araplardan biri adak adayarak, şöyle, şöyle olduğu zaman veya hayvanlarının sayısı şuna ulaştığında, beher 10 hayvandan bir tanesini R e c e b ayında kurban etmek boynumun borcu olsun, derdi. Araplar bu nevî kurbanlara Atîre'ler derlerdi. İslâmiyetin ilk zamanlarında da bu âdet devam etti. Sonra iptal edildi.

3167) Nübeyşe (Radtyatlâhü anhydtn rivayet edildiğine göre; Bir adam Resulullah (Sallaltahü Aleyhi ve SellemTt seslenerek :

Yâ Resûlallah! Biz câhiliyet devrinde Receb ayında bir atîre (isimli kurban) boğazlardık. Bize ne buyurursun? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah (Azze ve Celle) (nin rızâsı) için hangi ayda olursa olsun kurban kesiniz (yâni kesebilirsiniz), Allah'a itaat ediniz ve (fakirlere) yediriniz» buyurdu. Sahâbîler ı
•Yâ Resûlallah! Biz câhiliyet devrinde bir devenin ilk yavrusunu (putlar adına) boğazlardık. Bununla ilgili bize ne buyurursun? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
▪Her sâime (yâni yılın çoğunda otlanmakla geçinen deve, sığır veya davardan yüz adedlik sürü) de, senin sürünün beslediği bir yavru (kurban) vardır. Bu yavru çiftleşme (veya yük taşıma) çağına varınca onu boğazlayıp etini sadaka edersin (râvî demiş ki: Sanırım şeyhim: Yolda kalmışlara —sadaka edersin— dedi.) Şüphesiz bu, bir hayırdır» buyurdu."

3168) Ebu Hüreyre (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) :
«(İslâm'da) ne feraa, ne de atire var (yâni bu kurbanlar vâcib değil) dir.» Hiş&m kendi hadisinde şunu da rivayet etmiştir:
Feraa devenin ilk yavrusudur. Atîre de ev halkının Receb aynıda boğazladığı davardır."

3169) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(İslâm'da) ne feraa, ne de atîre var (yâni bu kurbanlar vâcib değil)dir» buyurmuştur.
İbn-i Mâcete dedi ki: Bu hadîs (şeyhim) el-Medenî'nin tek başına rivayet ettiği (yâni başka şeyhlerimin rivayet etmedikleri) hadîslerdendir." [10]

İzahı

N ü b e y ş e (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi T i r m i z î hâriç diğer Kütüb-i Sîtte yazarları tarafından rivayet edilmiştir.
N ü b e y ş e (Radıyallâhü anh)'in hadisinde geçen "Sâime" yılın çoğunda otlanmakla geçinen, yâni yemlenmeksizin idare edebilen deve, sığır ve davar nevilerine denilir.
Aynı hadiste geçen Mâşiye de deve, sığır ve davar sürüsüne denilir.
Fera' ve feraa aslında deve yavrusundandır. Ancak Nesâî' nin rivayetinde«Her davar sürüsündsenin davarlarının beslediği bir fera' vardır» buyurulduğu için fera' sığır, koyun ve keçiden de olabilir. Tercemede bu durum dikkate alınmıştır.
Hadîste geçen "İstihmal" yük taşıma çağı mânâsına gelebildiği gibi erkek hayvanın döl olma çağı ve dişi hayvanın gebe kalma çağına varma mânâsına da gelebilir. Bu kelime iki mânâya da yorumlandığı için bu duruma da işaret edilmiştir.
Fera' kelimesi deve yavrusu mânâsına yorumlandığı zaman İstih-mâl kelimesi yukardaki iki mânâya da yorumlanabilir. Fera'ın kuzu ve keçi oğlağı mânâsına da şümullü olarak yorumlandığında bu iki hayvan açısından İstihmal kelimesinin çiftleşme çağı mânâsına yorumlanması daha uygun olur. Çünkü koyun ve keçinin yük taşıma çağı pek düşünülmez. [11]

Nübeyşe (Radıyallâhü Anh)'İn Hadîsinin Fıkıh Yönü

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), atîre ismi verilen kurban ile fera' adı verilen kurbam kökünden iptal etmemiştir. Ancak atîre'nin sırf Receb ayma tahsisini ve bunu putlar adına kesilmesini iptal buyurmuştur. Fera'ın da devenin ilk yavrusundan olmasını ve putlar adma boğazlanmasını iptal buyurmuştur. Şu halde atire ve fera' ismi verilen kurbanlar yılın herhangi bir zamanında sırf Allah rızâsı için kesilebilir. Ş â f i i 1 e r ile Hanbeliler böyle hükmetmişlerdir.
T a h â v i' nin beyânına göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) atîre kurbam Allah rızâsı için boğazlardı. î b n - i Şirin de Receb ayında bu kurbanı keserdi.
Bu gruba dâhil ilim adamları «fera' ve atîre yoktur» mealindeki 3168, 3169 nolu hadîsler ile benzeri hadîsleri bunların vâcib olmadığı anlamında yorumlamışlardır. Şafii böyle yorumladığı gibi, aşağıdaki şekilde yorumlayanlar da vardır:
Hadîslerden maksad anılan kurbanların putlar adma kesilmesinin iptal edilmesidir. Diğer bir ihtimal anılan kurbanlar sırf Allah rızâsı için kesildiğinde müstehablık veya kan dökme sevabı açısından Kurban bayramında boğazlanan kurban gibi olmamasıdır. Fakirlere Allah rızâsı için et dağıtmaya gelince, bu hayır ve sadakadan başka bir şey değildir. Hattâ Şafiî: Eğer kolay olursa

her ay kurban kesmek güzel şeydir, demiştir.
Hanefiler. Mâliki ler ve bunlardan başka bir grub ilim ehline göre atire ve feraa ismi verilen kurbanları kesmek hükmü 3368 nolu E b û Hü r e y r e (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi ile benzeri hadîslerle mensuhtur. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), hicretin yedinci yılı müslüman olmuştur. Atîre ve feraa isimli kurbanları boğazlama tatbikatı ise bu târihten öncedir. Kadı I y â z da fera' ve atîre'nin meşruluğuna dâir hükmün men-şuhluğu hususunda âlimlerin Cumhurunun ittifak ettiklerini iddia etmiştir. El-Hâzimi de böyle demiş ise de Ş â f i i 1 e r ile Hanbeliler'in bu görüşe katılmamaları bu iddiayı çürütür.
Daha geniş bilgi için Kütüb-i Sitte'nin şerhlerine müracaat edilebilir. [12]

3- Hayvanları Boğazlayacağınız Zaman Boğazlamayı Güzel Yapınız, Babı

3170) Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü attk)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
•Allah (Azze ve Celle), şüphesiz her şey hakkında ihsanı (yâni iyi ve yumuşak davranmayı) emretmiştir, (veya inşânı her şeyden üstün tutmuştur). Bu itibarla siz (kısas veya had olarak bir kimseyi)öldüreceğiniz zaman öldürmeyi güzel (yâni maktule en kolay biçimde) yapınız, (hayvan) Boğazlayacağınız zaman da boğazlamayı güzel yapınız. Biriniz (hayvanı boğazlayacağı) bıçağını keskinleştirsin ve boğazladığı hayvanı rahat ettirsin.»" [13]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Şafii, ve A h m e d de rivayet etmişlerdir.
Hadîsin ilk cümlesi tercemede işaret ettiğim gibi iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi Allah'ın her işte iyi ve yumuşak davranmayı emretmiş olmasıdır. İkincisi Allah'ın iyi ve yumuşak davranmayı faziletçe üstün kılmasıdır.
Hayvanı güzel boğazlamak şöyle olur : Hayvanı boğazlama yerine götürürken eziyet etmeden güzel götürmek, yere yatırırken incitmeden yatırmak, onu başka hayvanların yanında boğazlamamak ve boğazlamadan önce onun önüne su vermek.
Boğazlanan hayvanı rahat ettirmek de; onu yumuşak yere yavaşça yatırmak, bilenmiş bıçağı hızlıca sürmek, bıçağı ondan gizlemek ve boğazladıktan sonra vücûdu soğuyuncaya kadar bekleyip yüzmemek suretiyle olur.
Hadîsten çıkan fıkıh hükümleri yukarıdaki cümlelerden anlaşılır.

3171) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü û«/;)'den rivayet edildiğine göre:
(Bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir adamın yanından geçti. Adam bir davarı kulağından tutup sürüklüyordu. Re sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
-Hayvancağızın kulağını bırak da boynunun kenarından tut», buyurdu."
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mûsâ bin Muhammed bin İbrahim vardır. Bu râvi. zayıftır.

3172) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bıçakları bilemeyi ve hayvanlardan saklanmasını emrederek :
«Biriniz hayvanı boğazladığı zaman, boğazlamayı hızlı yapsın» buyurmuştur.
Bir Hâl Tercemesi
Hadisir râvisi Şeddâd bin Evs bin Sabit bin el-Münzir bin Harâin el-Ensârl en-Neccârt Ebû Ya'lâ el-Medeni (B.A.). Hassan bin Sabit (R.A.)'m kardeşi oğludur. 50 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun birer hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri oğlu Ya'lâ ve Mahmûd bin Bebl'dir. Ubâde bin Sâmit (R.A.) ; Şeddâd bin Evs, ilim ve hitim ile cihazlanan zâtlardandır, demiştir. Bu zât, hicretin 58. yılı Kudüs'te vefat etmiştir. KÜtüb-I Sitte yazarlarının hepsi onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 164)
Ilbn-i Maceh demiştir ki:) Bu hadîsin mislini senediyle İbn-İ Ömer (Radıyallâhü anhüma) vasıtasıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bize Ca'fer bin Müsâfir rivayet etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu iki senedin dönüm noktası îbn-i Le-hla'dır, Bu ravl zayıftır. Şeyhi Kurre de zayıftır. [14]

4- Hayvanı Boğazlarken Allah'ın İsmini Anmak Babı

3173) îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre : Kendisi"Ve şüphesiz şeytanlar dostlarına fısıldarlar, âyeti hakkında şöyle demiştir t Müşrikler (şeytanların onlara fısüdala malarına atfen) diyorlardı ki t Üzerine Allah'm ismi anılan kesilmiş hayvanları (Allah'a hürmeten) yemeyiniz ve üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yeyiniz. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) buyurdu = Üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yemeyiniz." [15]

İzahı

Bu hadisin benzerini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Müellifimizin rivayetine göre şeytanlar müşriklere fısıldayarak: ÜzerineAllah'ın ismi anılarak boğazlanan hayvan etini yemek Allah'a karşı beslenmesi gereken saygı ve terbiyeye aykırıdır. Bu itibarla böyle bir hayvanın etini yememek lâzımdır. Fakat üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvan etini yemekte Allah'a karşı bir saygısızlık söz konusu olmadığı için bir sakınca yoktur, derlerdi. Müşrikler de bu noktadan hareketle müslümanlarla tartışırlardı. Bunun üzerinde Allah Teâlâ «Ve üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yemeyiniz» mealindeki âyeti indirdi.
Hadiste yazılı ilâhî emirler E n' â m sûresinin 121 âyetinden birer parçadır. Âyet'in tamamının meali şöyledir:
«Ve üzerine Allah'ın adının anıl madiği hayvanları yemeyiniz, bunu yemek fısk (isyan) dır. Şeytanlar da şüphesiz sizinle tartışmaları için dostlarına fısıldarlar ve eğer (Allah'ın haram kıldığı şeyi helâl saymak hususunda) onlara uyarsanız, şüphesiz siz müşrUç olursunuz.»
Hadisin râvîsi îbn-i Abbâs'a göre bu âyetin «Üzerine Allah'ın ismi anılmadığı hayvanları yemeyiniz» hükmü; murdar hayvanlar, boğularak ölen hayvanlar ve murdar hükmünde olan hayvanlar hakkmdadır,
A t â ' ya göre ise bu hüküm müşriklerin putların adlarını anarak boğazladıkları hayvanlar hakkındadır.
Hadiste geçen «Üzerine Allah'ın ismi anılan hayvanları yemeyiniz ve üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanları yeyiniz» sözünü müşriklere âit olarak terceme ettim. Bu sözün müşriklere vesvese eden şeytanlara âit olması da muhtemeldir.
Yukarda meali yazılı âyetin zahirine göre üzerine Allah'ın ismi anılmadan boğazlanan hayvanın eti yenilmez. Bunu boğazlayan kişi müslüman da olsa hüküm budur. Ancak Âyet-i Kerîme'nin iniş sebebi ve bu konuda Duyurulmuş 3174 nolu hadis ile benzeri hadisler de dikkate alınarak, besmelesiz kesilen hayvan etinin yenilmesi hususunda ilim adamları değişik görüşler beyân etmişlerdir. ŞöyJe ki:
1. Hanefîler, Atâ, Tâvûs ve Hasan-i B a s -r î' ye göre hayvanı boğazlarken bile bile Allah'ın ismini anmayı terkeden kişinin kestiğinden yenilmez. Fakat adam Bismillah demeyi
unutarak boğazlarsa kestiğinin eti yenilir. Mâlik ve A h -m e d ' in meşhur görüşleri de böyledir. Bunların delîli bu âyetin zahir olan hükmüdür.
2. Şâfiîler'e göre boğazlarken Bismillah demek, şart değil, müstehabtır. Besmele çekmeyi kasden veya unutarak terketmek arasında bir fark yoktur. A h m e d' den de böyle bir rivayet vardır. Bunların delillerinden birisi 3174 nolu hadistir.
3. İbn-i Ömer, Nâfi, Şa'bi ve îbn-i Sirin'e göre boğazlarken Bismillah demek şarttır. Bir kimse kasden veya unutarak besmelesiz boğazlarsa onun kestiği hayvanın eti yenilmez. A h m e d' den böyle bir görüş de rivayet edilmiştir. E b ü Sevr ile D â v û d - i Zahiri de bu görüşü tutmuşlardır. Şafiî-ler' den Ebû Feth et-Tâî de bu görüşten yana çıkmıştır. Bu grub da mezkûr âyetin zahirine delil göstermişlerdir.

3174) Mü'minlerin anası Âişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir :
Bâzı kimseler ı
Yâ Resûlallah! Bir takım insanlar bize (kesilmiş) et getirirler. (Hayvan boğazlanırken) üzerine Allah'ın isminin anılıp anılmadı-ğını bilmeyiz. (Bu duruma ne buyurulur)? dediler. Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bismillah deyiniz ve (eti) yeyiniz» buyurdu. Et getirenler yeni müslüman olmuşlardı (yâni şer'i hükümleri pek bilmiyorlardı)." [16]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Ebû Dâvûd. Nesâî, Beyha-ki, Tahâvi, Mâlik ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Tekmile yazan bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: "Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Bismillah deyiniz ve (eti) yeyiniz» buyruğundan maksad, et yenilirken Bismillah demek, hayvanı boğazlarken Bismillah demenin yerine geçer, demek değildir. Bu mânâ kasdedilmemiştir. Maksad yemeğe başlarken besmele çekmenin müstehabhğıdır. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu buyruğu ile SahâbÎlere şunu demek istemiştir: Size getirilen et üzerine besmele çekilip çekilmediğini bilmediğinize önem vermeyiniz. Siz yemeğe başlarken besmele çekmeye önem veriniz." [17]

Hadîsten Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Müslümanın kestiği hayvan üzerine besmele çekip çekmediği bilinmediği zaman, kestiğinin etini yemek caizdir. Çünkü mü'min hakkında iyi düşünmek esastır. Besmele çekmiş gibi bakılır.
2. Müslüman kimsenin hayvanı boğazlarken besmele çekmesi şart değil, müstehabtır.
îkinci maddedeki hükümle ilgili ilmî görüşler bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak şunu belirteyim : Hayvanı boğazlarken besmele çekmenin şart olmadığını söyleyen âlimler, bu hadisi de delil göstermişlerdir.
3. Yemeğe başlarken Besmele çekmek müstehabtır.
4. Müslüman kimse hakkında dâima iyi niyet beslenmelidir. [18]

5- Hayvanın Ne İle Boğazlanabileceginin Beyânı Babı

3175) Muhammed bin Sayfî (Radtyallâhü a»AJ'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir defa) iki tane tavşanı bir merve (denilen bıçak gibi keskin, beyaz taş) ile boğazladım. Sonra tavşanları Peygamber (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellemî'in yanına götürdüm. O, bunları yememi emretti."

3176) Zeyd bin SâbÎt (Radtyallâhü an*)'den rivayet edildiğine göre :
(Bir kere) bir kurt köpek dişiyle bir davan ısırmış, sonra davar sahihleri davarı bir merve (denilen bıçak gibi keskin, beyaz taş) ile boğazlamışlar. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara, o hayvanın etini yemeleri için müsaade etmiştir."

3177) Adi bin Hatim (Radtyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir defa) :
Yâ Resülallah, biz av avlarız da bıçak bulamayız. Ancak zırâr (denilen sert ve keskin taş) veya asanın şıkkı (yâni uzunlamasına)ikiye bölünmüş değneğin keskin parçasını buluruz, (ne buy ur ulur?) dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Kam dilediğin şeyle iyice akıt ve (hayvanı boğazlarken) üzerine Allah'ın ismini an» buyurdu."

3178) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz bir yolculukta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. Ben (bir ara) :
Yâ Resûlallah, biz savaşlarda oluruz ve beraberimizde bıçaklar bulunmaz, (Acaba keskin taş veya keskin değnek parçasıyla hayvan boğazlayabilir miyiz?) dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Üzerine Allah'ın ismi anılarak kam iyice akıtan bir şey ile boğazlanan hayvan etini ye, fakat diş veya tırnakla boğazlanam yeme. Çünkü diş, bir kemiktir. Tırnak da (kafir olan) Habeşistan halkının bıçaklandır» buyurdu." [19]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Ebû D â v û d, Nesâİ ve A h -m e d de rivayet etmişlerdir. İkinci hadis Nesâİ tarafından da rivayet edilmiştir. Üçüncü hadis; Ebû Dâvûd, Nesâî veA h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Son hadîs ise Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edildiği gibi; Mâlik, Şafii ve A h m e d tarafından da rivayet olunmuştur. Bâzı rivâyetlerdeki metin kısa bâzıları ise müellifimizinkinden daha uzundur.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Merve: Beyaz bir taş nevidir. Bundan bıçak gibi keskin âletler
yapılır. Bir kavle göre bu, bir parçası diğer bir parçasına vurulduğu

zaman ateş çıkaran taş nevidir.
Asâ: Değnek ve baston, demektir. Şıkk: Bunun uzunlamasına yanlmasıyla elde edilen parçasıdır. Böyle bir parça bıçak gibi keskin olduğu takdirde hayvan boğazlamada kullanılabilir.
Zırâr i Sert ve keskin bir nevî taştır. Bu da boğazlama işinde kullanılabilir.
Müdâ i Müdye ve midye'nin çoğuludur, bıçaklar demektir. İnhâr: Kanı iyice akıtmaktır.
Son iki hadîste hayvanın yeyilebilmesi keskin bir âletle boğazlanması ve boğazlarken Allah'ın adının anılması şartlarına bağlanmıştır.
Tırnak ve kemikten başka keskin olan herhangi bir âletle boğazlanan hayvanın yenmesi meşruluğu hususunda âlimler ittifak halindedir.
Ebû Hanîfe ve Mâlik bu ve benzeri hadisleri de delil göstererek; boğazlama sırasında unutulmazsa Allah'ın ismini anmak şarttır, demişlerdir. Bu konu ile ilgili gerekli izah bundan önceki bâbta verilmiştir.
Son hadiste kemik veya tırnakla boğazlamanın yasakhğı beyân buyuruhnuştur. Tırnakla boğazlamanın yasakhğı hikmeti de belirtilmiştir. Şöyle ki: Habeşistan halkı kâfir idi. Biz kâfirlere özgü hususlarda onlara benzememekle emrolunmuşuz. Hayvanları tırnakla boğazlamak Habeşistan halkının âdeti olduğu için bize yasak kılınmıştır. El-Hâfız'ın beyânına göre Habeşistan halkı koyun ve keçinin boğazını tırnaklarıyla kanatıp sıkmak suretiyle boğarlardı.
Dişle boğazlamanın yasak lığı hikmetine gelince, kemiği pisletmek, yâni şer'an necis etmek yasaktır. Nitekim Resül-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) kemikle taharetlenmeyi yasaklamış ve kemiklerin cinlerin azığı olduğunu bildirmiştir. Taharetlenme işinde kullanılan kemik şer'an pis ve necis sayıldığı ve cinler bundan tiksindiği için taharetlenmede kullanılması yasaktır. Kemik boğazlama işinde kullanıldığı zaman, kanın bulaşmasiyla necis ve şer'an pis olmuş sayılır. Bu nedenle kemikle boğazlama yasak kılınmıştır.
E 1 - H â f ı z ' in beyânına göre bâzıları bu iki madde ile boğazlamanın yasak kılınması hikmeti hakkında şöyle demişlerdir -. Bu iki madde ile boğazlama, hayvana azab vermek demektir. Çoğu zaman bunlarla boğazlamaya kalkışıldığı zaman hayvan normal biçimde boğazlanmaz da boğulur. [20]

Hadîslerden Çıkan Fıkıh Hükümleri

1. Dinî bir meseleyi bilmeyen kimse, bilenlere müracâatla bilgi almalıdır.
2. Boğazlanan hayvanın kanını iyice akıtmak ve üzerine Allah'ın ismini anmak gerekir.
3. Tırnak ve diş- hâriç, keskin olup boğazlamaya elverişli olan herhangi bir âletle hayvanı boğazlamak meşrudur.
4. Tırnakla veya dişle hayvanı boğazlamak meşru değildir. Âlimlerin Cumhuru, hadis fıkıhçılan, Nahai, el-Hasan bin Salih, el-Leys bin Sa'd, Ahmed, îshâk, Ebü Sevr ve Dâvûd ile Şafii mezhebi âlimleri bu hadîslerin hükmünü tutmuşlardır. Yâni diş veya tırnak insanların olsun, hayvanların olsun, vücûd üzerinde bulunsun, vücûddan ayrılmış olsun boğazlamada kullanılmaz.
Hanefi ler'e göre ise, tırnak veya diş sahibinin vücûdu üzerinde iken boğazlama işinde kullanılamaz. Ama vücûttan ayrılmış durumda ise ve boğazlamaya elverişli biçimde keskin ise, boğazlamada kullanılabilir. Mâlik' den müteaddid rivayetler vardır. En meşhur rivayete göre kemikte, boğazlama caizdir. Fakat dişle caiz değildir.
5. Tavşanın etini yemek meşrudur.
Birinci hadisin râvîsi ile ilgili bir hususu belirtmek uygun olur kanısındayım. Şöyle ki:
Müellifimizin elde mevcut üç sünen nüshasının hepsinde bu râ-vlnrı ismi, Muhammed bin Sayfi olarak yazılıdır.
Ebü Davud'un rivayetinde ise bu hadîsin râvisinde Muhammed bin Safvân veya Safvân bin Muhammed, diye tereddüd edildiği belirtilmektedir. Tirmizi, Muhammed bin Safvân şeklindeki rivayetin daha sıhhatli olduğunu söylemiştir. Tekmile yazarının beyânına göre A h m e d' in Müsned'inde ve N e s â î ile t b n - i M â c e h ' in sünenlerinde bu râvi Muhammed bin Safvân olarak geçmektedir. Tekmile yazarı daha sonra bu râvînin Muhammed bin Say-f i olduğu da söylenir, der. E 1 - H â f ı z, Tehzîbü't-Tehzîb'te Muhammed bin Sayfi ile Mu hammed bin Saf-vân' m ayrı ayrı zâtlar olması ihtimâli kuvvetlidir, der. Taba-r â n i de doğrusu Muhammed bin Safvân' dır, der.
Muhammed bin Safvân (Radıyallâhü anh), Mâlik bin E v s oğullarından olup Ensâr'dandır. Bundan başka hadisi bilinmemektedir. Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i M â c e h onun bu hadîsini rivayet etmişlerdir.
Hulâsa'dan anlaşıldığına göre de bu üç sünen sâhiblerinin rivayet ettikleri bu hadisin râvîsi

Muhammed bin Safvân veya Safvân bin Muhammed el-Ensârî' dir.[21]

Muhammed bin Sayfi (Radıyallâhü anh)'m hâl ter-cemesi 1735. hadîs bölümünde geçti. [22]

6- Hayvanı Yüzmek Babı

3179) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü anA/den rivayet edildiğine
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem), bir davarın derisini soymakta olan bir adamın yanından geçti. Bu arada Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
Çekil ta ki ben sana (deri soyma usûlünü) göstereyim, buyurdu ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini deri ile et araşma öyle soktu ki kolu koltuk altına kadar derinin altında kayboldu ve:
«Yâ adam, deriyi böyle soy* buyurdu. Sonra geçip gitti ve ab-dest almadan (yâni yenilemeden) cemaata namaz kıldırdı.'*[23]

İzahı

Bu hadisi Ebû D â v û d, Taharet kitabında rivayet etmiştir. Tabarâni ve İbn-i Hibbân da bunu rivayet etmişlerdir. Hadiste sözü edilen zât, bir kavle göre Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'dır. T a b a r â n î 'nin rivayetinden de böyle anlaşılıyor. [24]

Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Hadîs, Resûl-i *£krem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetine ne derece şefkatli ve »asıl bir tevazu sahibi olduğunu gösterir. Öyle ki bir hayvan derisinin nasıl soyulacağını bile ümmetine göstermiş ve bizzat deriyi soyma tevâzuunu göstermiştir.
2. Çiğ eti ellemekle abdest bozulmaz. Nitekim Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) davarın derisinin bir kısmını bizzat mübarek eliyle soymuş ve bundan sonra abdest tazelemeden gidip cemaata namaz kıldırmıştır. [25]

7- Sağım Hayvanları Boğazlama Yaşarlığı Babı

3180) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr'dan (Ebü'1-Hey sem Mâlik bin et-Teyyihân (Radıyallâhü anh) isimli) bir zâta (misafirliğe) gitmiş. Adam da Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir hayvanı boğazlamak üzere bıçak almış. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
«Sakın, sağım hayvanı kesme» buyurmuştur."

3181) Ebû Bekir bin Ebî Kuhâfe (RadtyaUâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) kendisine ve Ömer (bin eI-Hattab)'a:
«Bizimle beraber el-Vâkıfi'ye geliniz- buyurmuş. Ebû Bekir demiş ki: Biz (Resûl-i Ekrem ile beraber) ay ışığında gittik. Nihayet el-Vakıfi'nin bahçesine vardık. El-Vâkıfî:
Merhaba, ehlen dedi. (yâni hoşgeldiniz diyerek sevincini açıkladı) . Sonra bıçak alarak davar sürüsü içinde dolaştı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
«Halûb (yâni sütlü hayvanı) boğazlamaktan sakın,» buyurdu veya -Zatü'd-Derr (yâni süt sahibi hayvanı) boğazlamaktan sakın,- buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde rivayeti çok zayıf olan Yahya bin Abdillah bulunur. [26]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de Eşribe kitabında uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. İkinci hadîs ise Zevâid nevindendir.
Bu hadisler, sağım hayvanını boğazlamanın uygun olmadığına delâlet eder. Bu hadislerdeki yasaklama haramhk anlamında değildir.
Müslim' deki rivayete göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün veya bir gece evden

çıkmış ve Ebû Bekir ile Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile karşılaşmış ve onlara: «Bu saatte sizi evlerinizden çıkaran nedir? diye sormuş. Onlar da =
Açlık, Yâ Resûlallah, demişler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Nefsim (kudret) elinde bulunan (Allah)'a yemin ederim ki ikinizi evden çıkaran (açlık) beni de (evimden) çıkardı. Kalkm, buyurmuş. Onlar da O'nunla beraber kalkıp Ensâr'dan bir adamın — Bu adam Ebü'l-Heysem Mâlik bin et-Teyyihân'dır — evine varmışlar. Bakmışlar ki, adam evinde değil. Ev kadını Resûl-i Ekrem (SallallahüAleyhi ve Sellem)'i görünce: Buyurun, hoş geldiniz, diye sevinçle karşılamış. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem),adamın nerde olduğunu sormuş. Kadın da adamın içme suyu getirmeye gittiğini söylemiş. Bu arada adam gelip, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve iki arkadaşına bakıp: Allah'a hamd olsun. Bugün misafirleri benim misafirlerimden daha kıymetli hiç kimse yoktur, demiş. Sonra gidip bir mikdar yaş ve kuru hurma getirip onlara takdim ederek : Bundan buyurun, yeyiniz, demiş ve bıçak almış. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:
Sakın sağım hayvanı kesme, buyurmuş. Adam onlar için bir koyun kesmiş. Onlar etten ve hurmadan yemişler, su içmişler. Yemek ve su ihtiyaçlarını giderip karınlarını doyurunca: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekir ile Ömer'e t
«Nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki, siz kıyamet günü bu nimet (in şükrün) den sorulacaksınız. Açlık sizi evlerinizden çıkardı. Sonra bu nimet sizi bulduktan sonra evlerinize dönüyorsunuz.» buyurmuştur.
Müslim' deki metinden çıkan hükümler çoktur. Bunlan öğrenmek isteyenler M ü s 1 i m ' in şerhi N e v e v i' ye müracaat etsinler. [27]

8- Kadının Boğazladığı Hayvan (İn Etinin Yenilmesinin Meşruluğu) Bâbl

3182) Ka'b bin Mâlik (Radtyatlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre : Bir kadın bir davan (koyun veya keçiyi keskin) bir taşla boğazlamış, sonra durum Resûlollah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlatılmış. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunda bir beis görmemiştir." [28]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r i de rivayet etmiştir. B,uhârİ' deki metinde Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sözü edilen kadının kestiği davarın etinin yenilmesini emretmiştir. [29]

Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Kadının boğazladığı hayvanın eti yenilir. Cumhur bu görüştedir. Mâlik' ten yapılan bir rivayete göre kadının boğazladığı hayvan etini yemek mekruhtur. Diğer bir rivayete göre kerahet yoktur. Ş â f i i 1 e r' den yapılan bir rivayete göre kadının Udhiyye, yâni Kurban bayramında kesilen kurbanı boğazlaması mekruhtur.
E 1 - H â f ı z ' in el-Fetih'te beyân ettiğine göre tbrâhim N a h a i : Kadının ve besmele çekip boğazlamaya gücü yeten çocuğun kestiği hayvan eti yenilir, bunda bir beis yok, demiştir. Cumhurun görüşü de böyledir.

2. Hayvanı keskin taşla kesmek caizdir. [30]

9- Eti Yenen Evcil Hayvanlardan Kaçan (Ve Yakalayıp Boğazından Kesilmesi Mümkün Olmayan) İn Kesilmesi (Usûlünün Beyânı) Babı

3183) Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz bir yolculukta (Huneyn savaşı dönüşünde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik. Bir deve kaçtı. (Onu yakalamaya gidenleri âciz bıraktı). Bunun üzerine bir adam ona bir ok atta. (Allah, deveyi o okla öldürdü). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz bu (eti yenen evcil) hayvanların şaşılacak huyları vardır.»
(Hâvi demiştir ki: Sanırım) «Yabanî hayvanların şaşılacak huylan gibi (buyurmuş). Artık bu (eti yenen evcil) hayvanlardan sizi mağlûb eden olursa ona böyle muamele ediniz,» buyurdu." [31]

İzahı

Bu hadisi Kütüb-i Sitte sahihleri, Mâlik Ahmed ve Ş â -f i İ rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki metin uzuncadır.
Hadiste geçen "Evâbid" kelimesi ÂbÎde'nin çoğuludur. Âbide firar eden, kaçan hayvan demektir. Bu kelime şaşılacak huy ve davranışlar mânâsına da yorumlanabilir ki, burada bundan maksad yabani hayvan gibi kaçmak huyudur.
T i r m i z İ' nin şerhinde Tuhfe yazarı: "«Behîmelerden ka^an olursa ona böyle muamele ediniz» buyruğundan maksad şudur: Eti yenen evcil hayvanlardan, yâni; deve, sığır, davar ve tavuklardan firar edip kaçan olursa öldürme bakımından yabanî av gibi olur. Kesilmesi zaruri kesilme nevinden sayılır, ihtiyari nevinden sayılmaz. Artık böyle bir hayvanın vücûdunun her tarafı boğazlanma yeridir. Boğazmdan kesilmesi şartı yoktur. Şerhü's-Sünne'de deniliyor,.ki: Bu hadîsten şu hüküm çıkar: Evcil hayvan kaçtığı zaman, yakalanıp normal biçimde boğazlanmasına güç yetmezse yakalanıp boğazlanmasına güç yetilmeyen av gibi, vücûdunun her tarafı kesme yeri sayılır. Keza bir deve başı üstünde bir kuyuya düşüp de boğazmdan kesilmesine güç yetilmediği zaman, vücûdunun herhangi bir tarafına vurulup öldürülür ve eti yenilir" diye bilgi vermektedir.
E 1 - H â f ı z da bu hadisin hükmü ile ilgili olarak ; İbnü'l-M ü n z i r ve başkası bu hadisten çıkan hükmü Cumhurdan naklet-mislerdir. Mâlik ve el-Leys Cumhura muhalif kalmışlardır. Said bin el-Müseyyeb ile Rebia' dan da böyle muhalif kaldıkları rivayet edilmektedir. Bunlar: Ne evcil, ne de yabani bir hayvanın eti böyle öldürmekle helâl olmaz. Mutlaka boğazından kesilmesi gerekir, demişlerdir. Cumhurun delili R â f i (Radıyallâhü anh)'ın bu hadisidir, diye bilgi verir.
Tuhfe yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki doğru görüş cumhurunkidir, der. Bu arada başka deliller de verir.
Ebû Hanife, Şafii, Ahmed, Dâvûd, el-Mü-z e n i ve bir çok tabii, böyle hükmeden Cumhura dâhildir. Sahâbi-lerden İbn-i Mes'ûd, Ali, İbn-i Abbâs ve Ibn-i Ömer   (Radıyallâhü anhüm) de böyle hükmetmişlerdir.
Cumhurun delillerinden birisi de biraz sonra terceme edeceğimiz
Ebü'l-Uşerâ   hadisidir.

3184) Ebü'M'şPrâ'nın bahası (Radıyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir :
Ben: Yâ Resûlallah, hayvanın şer'î kesimi, ancak boğazda veya lebbe (yâni boynun göğüse en yakın yerin)de (değil mi)dir? dedim. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
•Hayvanın uyluğundan da vursan sana yeter» buyurdu." [32]

İzahı

Bu hadisi diğer sünen sâhibleri de rivayet etmişlerdir. E b ü D & v û d,   hadisi rivayet ettikten sonra : Bu, ancak yüksek bir yerden düşen veya kuyuya düşen, ya da kaçan (ve normal biçimde boğazlanması mümkün olmayan hayvan) hakkındadır, demiştir.
Tirmizi de bu hadisi rivayet ettikten sonra: Ahmed bin M e n i' in beyânına göre Yezîd bin Hârûn demiş ki: Bu, zaruret hâline mahsustur, der. T i r m i z i daha sonra: Bu, garib bir hadîstir, yalnız Hammâd bin Seleme' nin rivayetinden tanırız. Bu hadisten başka, Ebü'l-Uşerâ' nın babası yoluyla rivayet ettiği başka hadis bilmiyoruz. E b ü ' 1 - U ş e -r â' nın ismi hakkında da ilim adamları ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre Üsâme bin Rıhtım, diğer bir kavle göre Y e -sar bin Berz, başka bir kavle göre Yesâr bin B e 1 z' -dır. Onun isminin U t â r i d olduğu da söylenmiştir, der.
Ebü'l-Uşerâ' nnı babasının Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e söylediği sözün başında istifham hemzesi müellifimizin rivayetinde yok ise de, diğer sünenlerin rivayetlerinde mevcuttur. Bu söz bir soru ve şer'i hükmü öğrenmek mâhiyetinde olduğu için diğer rivayetleri de dikkate alarak parantez içi ilâvelerle kasdedüen mânâyı belirtmeye çalıştım.
Onun soru cümlesinde geçen "Lebbe" kelimesi boynun göğüse en yakın olan kısmıdır. Develer boğazlanırken başları ve boyunları buradan kesilir. Yâni boyunun hemen hemen tamamı baş tarafına bırakılır. Diğer hayvanlar boğazlanırken boyunun başa en yakın yerinden, alt çenenin altından kesilir ve boyunun ekserisi gövde tarafına bırakılır. Soru sahibi, kullandığı cümlede bu farklılığı dikkate almıştır. [33]

Hadîsin Fıkıh Yönü

Yukarda da belirttiğim gibi bu hadis, normal biçimde boğazlanması mümkün olmayan, meselâ

kaçan veya başaşağı kuyuya düşen deve gibi hayvanlar hakkındadır. $u halde boğazlama iki nevidir;
1. İhtiyarî olan boğazlamadır. Eti yenen bir hayvanın normal boğazlama biçiminde başının kesilmesi mümkün ve güç dâhilinde ise bu şekilde boğazlanması gereklidir. Başka bir tarafını yaralamakveya kesmek suretiyle öldürmek, şer'an kesim sayılmaz. Murdar sayılır ve eti yenmez,
2. Iztırârî olan boğazlamadır. Eti yenen bir hayvanın birinci maddede belirttiğim gibi kesimine insan gücü yetmezse, vücûdunun herhangi bir tarafını yaralamak suretiyle öldürmek şer'an boğazlama sayılır. Meselâ firar eden ve yakalanması mümkün olmayan bir deveyi normal biçimde boğazlamaya güç yetmeyince yaralayıcı bir âletle yaralayıp öldürmek, şer'an boğazlama sayılır ve eti yenilir.
İkinci maddede belirttiğim gibi yaralanan bir hayvanın bu yarayla öldüğü kesinlikle bilinir veya kuvvetle muhtemel ise etini yemenin helâlliği âlimlerin icmâı ile sabittir.
İkinci maddede durumu belirtilen bir hayvanı yaraladıktan sonra ele geçirdiğimizde henüz yaşıyor ise boğazından kesmemiz gerekir, aldığı yarayla ölüme terkedilmez. Fakat ele geçirdiğimizde ölmüş ise artık boğazından da ayrıca kesmemiz gerekmez.
Konu hakkında ayrıntılı bilgi için fıkıh kitâblanna müracâat edilmelidir. [34]

10- Hayvanları Bağlayıp Hedef Yaparak Ölünceye Kadar Ok, Taş Gibi Bir Şeye Tutmanın Ve Onlara İşkence Ve Azab Etmenin Yasaklığı Babı

Gerek bu babın başlığında ve gerekse bu bâbta rivayet olunan hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra tercemeye geçmeyi uygun buldum.
Behâim: Behîme'nin çoğuludur. Behime: Dört ayaklı, yırtıcı olmayan kara ve deniz hayvanları anlamına geldiği gibi deve, sığır ve koyun ile keçi gibi evcil hayvanlar mânâsına da gelir. Bir de umûmi mânâda hayvan yerinde kullanılır. Burada kanımca umûmi mânâya yorumlamak en uygun olanıdır. Çünkü bu babın son iki hadîsi umûmi olup herhangi bir canlıyı hedef edip tazîb etmeyi yasaklar.
Sabr: Hayvanı bağlayıp hedef ve nişangâh yapıp ona; ok, taş veya başka şeyleri atmak suretiyle azab vermek ve ölünceye kadar bu işe devam etmektir.
Garad: Hedef, demektir.
Mesl ve Müsle •. Bir canlının burun, kulak, tenasül organı, göz gibi uzuvlarından birini veya bir kaçını diri diri kesmek suretiyle azab vermek veya başka türlü işkence etmek ya da bir canlıya eziyet ede ede suretini ve şeklini değiştirmek demektir.

3185) EbÛ Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanlara müsle (yâni İşkence ve azab) etmeyi yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Müsâ bin Muhammed bin tbrâblm bulunur. Bu râvi, zayıftır.

3186) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanları sabr (yâni bağlayıp hedef ederek ölünceye kadar ok'a, taşa ve benzerine tutma) İşini yasaklamıştır."

3187) İbn-i Abbâs (Radıyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir •İçinde ruh bulunan hiç bir şeyi hedef etmeyiniz.-"

3188) Câbir bin Abdillah (RadtyaUâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî hayvanlardan herhangi birisini hedef yapmak suretiyle (yâni işkence ve azab etmekle) öldürülmesini yasaklamıştır." [35]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. E n e s (Radıyallâhüanh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim,

Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu bâbtaki hadisler, eti yenen veya yenmeyen herhangi bir hayvana işkence yapıp azab etmenin veya bunu bağlayıp hedef ederek ok veya taş gibi bir şeye tutmak suretiyle öldürmenin haramlığına delâlet ederler. Çünkü böyle bir hareket hayvana azab etmektir ve eti yenen hayvanları ise, telef etmek, etini yenmez hâle sokmaktır. [36]

11- Cellâle (Yani Dışkı Yiyen Hayvan) Etini Yemenin Yaşarlığı Bâbî

3189) İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), cellâle (yâni dışkı yiyen hayvan) etlerini ve sütlerini yasaklamıştır." [37]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebû Dâvüd da rivayet etmişlerdir.
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle şu bilgiyi verir: Cellâle: Dışkı yiyen hayvandır. Deve, sığır, davar, tavuk ve eti yenen diğer hayvanların hepsi bu hükme tâbidir. Bunlardan dışkı yiyenin eti yenmez. İbn-i H a z m , cellâle'nin dört ayaklı hayvanlara mahsus olduğunu iddia etmiştir.
Bir kavle göre; bir hayvanın yemininin çoğu necaset, yâni pislik olursa, cellâle sayılır. Şayet yeminin ekserisi temiz ise cellâle sayılmaz. N e v e v i, Tashihü't-Tenbîh'te bu görüşü beyân etmiş ise de er-Ravda'da R â f i î' ye uyarak : Sıhhatli olan görüş şudur ki: Bir hayvanın cellâle sayılması, onun yeminin ekserisinin temiz veya pis olmasına bağlı olmamasıdır. Önemli olan husus onun râyihası ve bozulmasıdır. Eğer hayvanın etinin veya et suyunun kokusu veya tadı ya da rengi bozulursa cellâle sayılır, demiştir.
Hattâbi de: Cellâle, yâni dışkı yiyen hayvan etini yemek ve sütünü içmek hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki
Re'y ehli, Şafii ve Ahmed bin Hanbel, cellâle hayvanın etini yemeyi ve sütünü içmeyi mekruh görmüşler ve: Böyle bir hayvan birkaç gün hapsedilip sırf temiz yemle beslenmedikçe yenmez. Şayet dediğimiz gibi hapsedilip eti güzelleşinceye kadar temiz yemle beslendikten sonra boğazlanırsa etini yemekte ve sütünü içmekte bir beis yoktur, demişlerdir.
Bir hadîste rivayet edildiğine göre, dışkı yiyen sığırın, kırk gün hapsedilip sırf temiz yemle yemlendikten sonra eti yenilir. 1 b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) da: Tavuk üç gün hapsedilip (ve bu sürece sırf temiz yemle besledikten) sonra kesilir, demiştir.
îshâk bin Râhuveyh: Dışkı yiyen hayvanın eti güzel yıkandıktan sonra yenilmesinde bir sakınca yok, demiştir.
Hasan-i Basrî de böyle bir hayvanın etini yemekte bir beis görmemiştir. Mâlik bin Enes de Hasan-i Basrî gibi söylemiştir, der.
îbn-i Reslân da Şerhü's-Sünen'de: Dışkı yiyen hayvanı hapsetmek için tâyin edilmiş bir süre yoktur. Bâzı âlimler bu sürenin deve ve sığır için kırk gün, koyun ve keçi nevi için yedi gün ve tavuk cinsi için üç gün olduğunu söylemişler. El-Mühezzeb ve et-Tah-rîr'de bu görüş seçilmiştir, diye bilgi verir.
Dışkı yiyen hayvanın yâni deve, inek, koyun ve keçinin sütünün temiz olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Cumhura göre temizdir, yâni içilebilir. Çünkü şer'an pis sayılan kan hayvanın vücûdunda ete ve süte dönüşüp temizlenir. Hayvanın yediği pislik de onun vücûdunda kana, sonra ete ve süte dönüşmüş olur. [38]

12- At Etleri Babı

Bu bâbta geçen Hayl ve Feres kelimeleri at ve kısrak mânâsına yorumlanır. Yâni bu nevî hayvanın erkeği ile dişisi ayni hükme tâbidir.

3190) Ebû Bekr-İ Sıddîk'ın kızı Esma (Radtyaîlâhü anhümâydan Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz (Me-dîne-i Münevvere'de) bir feres (yâni at veya kısrağh boğazlayıp etinden yedik."
3191) Câbir bin Abdillah (Radtyaîlâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Biz Hayber (savaşı) zamanında hayl (yâni at, kısrak) ve yabanî eşeklerHn etlerini) yedik. (Ve

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi evcil eşeklerin etini yemekten menetti.)" [39]

İzahı

Bu babın her iki hadîsini Buhâri, Müslim ve Dâre-k u t n î de rivayet etmişlerdir. Evcil eşeklerle ilgili olup ikinci hadîsin sonunda parantez içine aldığım cümle M ü s 1 i m' in rivayetinden alınmadır.
Bu hadisler at, kısrak ve yabanî eşeklerin etini yemenin helâlk-ğma delâlet eder. Yabani eşeğin etini yemenin helâlliği 3090, 3092 ve 3093. hadislerden anlaşılır. Bu hususta bir ihtilâf bilmiyorum.
Atların ve kısrakların etlerinin helâl olup olmadığı hususunda ise âlimler ihtilâf etmişlerdir. N e v e v î bu ihtilâfla ilgili olarak şöyle der:
"Selef ve halef âlimlerinin Cumhuru ve Ş â f i î' ye göre at ve kısrak etini yemek mubahtır ve mekruh değildir. Abdullah bin Zübeyr, Fudâle bin übeyd, Enes bin Mâlik, Esma bint-i Ebî Bekir, Süveyd bin Gafele, Alkarna, Esved, Atâ, Şüreyh, Saîd bin Cübeyr, Hasan-i Basrî, Nahai, Hammâd bin Süleyman, Ahmed, İshâk, Ebû Sevr, Ebû Yûsuf, Muhammed, Dâvüd, hadis-çilerin cumhuru (Radıyallâhü anhüm) ve başkaları da böyle hükmetmişlerdir.
İbn-i Abbâs, el-Hakem, Mâlik ve Ebû Hani f e (Radıyalâhü anhüm)'ün dâhil bulundukları bir grub ise at ve kısrak etini yemeyi mekruh saymışlardır. Ebû Hanîfe: Bunun etini yiyen kimse günâha girmiş olur, fakat haram işlemiş denilmez, demiştir.
N e v e v i bu arada bu grubun delillerini ve Cumhurun verdiği cevablan beyân etmektedir. Ben, konuyu uzatır endişesiyle bu hususu buraya aktarmadım. İsteyenler N e v e v î' nin bu hadîslerin şerh bölümüne veya diğer hadis kitablanmn şerhlerine müracaat edebilirler. [40]

13- Evcil Eşeklerin Etleri Babı

3192) Ebû îshâk eş-Şeybânî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben evcil eşeklerin etlerinin hükmünü Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhümâ) 'ya sordum. Şöyle cevab verdi:
Hayber (savaşı) günü bir açlık bizi yakaladı, biz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bulunuyorduk. Bâzı kimseler Medine'nin dışından (evcil) eşekler elde ettiler. Biz de bunları boğazladık ve tencerelerimiz (bunların etleriyle) kaynamakta idi. Tam bu esnada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ça-ğ incisi:
«Tencerelerinizi deviriniz ve (evcil) eşeklerin etlerinden hiç bir şey tatmayınız» diye duyuruda bulundu. Biz de tencerelerimizi devirdik (yâni pişmekte olan etleri döktük).
(Ebû îshâk eş-Şeybânî demiştir ki:) Ben Abdullah bin Ebi Ev-f â'ya:
Resûlullah onu (yâni evcil eşeklerin etlerini) kesinlikle (mi) haram kıldı? dedim. Abdullah bin Ebî Evfâ ■.
Biz (sahâbiler) kendi aramızda görüşüp dedik ki: Evcil eşekler dışkı yediği için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) onu kesinlikle (yâni sürekli olarak) haram kıldı."

3195) Mıkdâm bin Madikerib el-Kindi (Radtyaltâhü anh)'<\en rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı şeyleri yasaklamış ve nihayet evcil eşekleri de (bu meyanda) annuştır."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunuh senedi sahihtir. Râvl el-Hasan bin Câbir'i, tbn-i Hibbân, sikalar, yâni güvenilir râvîler arasında anmıştır. Ben de onun hakkında konuşan görmedim. Senedin kalan râvileri Müslim'in şartı üzerinedir.

3194) Berâ bin Âzİb (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize, evcil eşeklerin etlerini çiğ ve pişmiş olarak atmamızı emretti. Bundan sonra da bize bunu yemeyi emretmedi."

3195) Seleme bin el-Ekva* (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde Hay-ber savaşma katıldık. (Hayber'in fethedildiği gün) akşamleyin sahâ-bîler (bir hayli) ateşler yaktılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ne İçin ateş yakıyorsunuz?» diye sordu. Sahâbîler ı Evcil eşeklerin etleri (ni pişirmek) üzere, diye cevab verdiler. Bu cevab üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Çömleklerdekini dökünüz ve çömlekleri de kırınız,» buyurdu. Sa-hâbîlerden biri t
Veya çömleklerdekini dökeriz ve çömlekleri yıkarız? dedi (Yâni
çömlekleri kırmayıp da yıkamakla yetinmenin caiz olup olmadığını sordu). Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Veya dediğin gibi (yapınız)» buyurdu."

3196) Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çağıncısı şöyle duyuruda bulundu:
«Allah ve Resulü sizi evcil eşeklerin etlerinden menediyorlar. Çünkü necis (pis)tir.»" [41]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in, Berâ (Radıyallâhü anh)'in Seleme (Radıyallâhü anh)'in ve Enes (Radıyallâhü anh) 'm hadîslerini Buhârî ve Müslim de rivayet etmişlerdir. M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Zevâid ne-vindendir.
Bu bâbm hadîsleri evcil eşeklerin etinin haram olduğuna delâlet ederler. Hatt&bİ: Evcil eşeklerin etinin haramlığına bütün âlimler hükmetmişlerdir. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in buna ruhsat verdiği rivayet olunmuş ise de, herhalde haramhğa dâir hadîsler İbn-i Abbâs'a ulaşmamıştır, der.
N e v e v i de: 'Sahâbîlerin, Tabiilerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin Cumhuru, evcil eşeklerin etlerinin haramlığı hususunda ittifak halindedir. Mâlik' den bu konuda üç rivayet vardır: Tenzîhen mekruh, tahrimen mekruh ve mubah. Doğrusu bunun ha-ramhğıdır. Çünkü bu konuda açık ve sahih hadîsler vârid olmuştur, şeklinde bilgi verdikten sonra Seleme (Radıyallâhü anh)'m hadisinden şu hükmün de çıktığını beyân eder:
Bu hadis, evcil eşek etinin haram, necis ve pis olduğuna da delâlet eder. Ayrıca necasetin değdiği şeyi yıkamanın gerektiğine ve necasetin bulaştığı kab ve kaçağı güzelce yıkamanın yeterli olduğuna delâlet eder. Yâni kaba bulaşan necaset; köpek, domuz veya bunlardan türeme hayvanlardan başka bir necaset olduğu zaman, necaset giderildikten sonra temiz bir su ile bir defa yıkamak kâfidir. Yedi defa yıkamaya gerek yoktur. Cumhurun mezhebi ve bizim mezhebimiz budur. A h m e d' den yapılan meşhur rivayete göre ise, herhangi bir necasetin dokunduğu bir şeyi yedi defa yıkamak gerekir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in önce söz konusu çömlekleri kırmayı emretmesi meselesine gelince; bu emir bir vahiy veya ictihadla verilmiş olabilir. Sonra da neshedilip yıkama emri verilmiştir. Bu gün böyle bir kabı kırmak caiz değildir. Çünkü malı telef etmek sayılır.
Bu hadisten şu hüküm de çıkar: Herhangi bir necasetle pislenmiş bir kab güzelce yıkandıktan sonra kullanılabilir.
Bu hadisleri rivayet eden sahâbilerden Abdullah bin E b i E v f â {Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 416., M i k d a m (Radıyallâhü anh)'ınki 442., B e r â (Radıyallâhü anh)'ınki 116., Seleme (Radıyallâhü anh)'ınki 3101. ve E n e s (Radıyallâhü anhJ'ınki 24. hadîsler bölümünde geçmiştir. [42]

14- Katırların Etleri Babı

N e v e v i de: 'Sahâbîlerin, Tabiîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin Cumhuru, evcil eşeklerin etlerinin haram ligi hususunda ittifak halindedir. Mâlik' den bu konuda üç rivayet vardır .-Tenzîhen mekruh, tahrimen mekruh ve mubah. Doğrusu bunun ha-ramlığıdır. Çünkü bu konuda açık ve sahih hadîsler vârid olmuştur, şeklinde bilgi verdikten sonra Seleme (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinden şu hükmün de çıktığını beyân eder:
Bu hadîs, evcil eşek etinin haram, necis ve pis olduğuna da delâlet eder. Ayrıca necasetin değdiği şeyi yıkamanın gerektiğine ve necasetin bulaştığı kab ve kaçağı güzelce yıkamanın yeterli olduğuna delâlet eder. Yâni kaba bulaşan necaset; köpek, domuz veya bunlardan türeme hayvanlardan başka bir necaset olduğu zaman, necaset giderildikten sonra temiz bir su ile bir defa yıkamak kâfidir. Yedi defa yıkamaya gerek yoktur. Cumhurun mezhebi ve bizim mezhebimiz budur. A h m e d' den yapılan meşhur rivayete göre ise, herhangi bir necasetin dokunduğu bir şeyi yedi defa yıkamak gerekir.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in önce söz konusu çömlekleri kırmayı emretmesi meselesine gelince; bu emir bir vahiy veya ictihadla verilmiş olabilir. Sonra da neshedilip yıkama emri verilmiştir. Bu gün böyle bir kabı kırmak caiz değildir. Çünkü malı te-ı lef etmek sayılır.

Bu hadîsten şu hüküm de çıkar : Herhangi bir necasetle pislenmiş bir kab güzelce yıkandıktan sonra kullanılabilir.
Bu hadisleri rivayet eden sahâbilerden Abdullah bin E b i E v f â (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 416., M i k d a m (Radıyallâhü anh)'mki 442., B e r â (Radıyallâhü anh)'ınki 116., Seleme {Radıyallâhü anh)'ınki 3101. ve E n e s (Radıyallâhü anh)'ınki 24. hadîsler bölümünde geçmiştir. [43]

15- Katırların Etleri Babı

3197) A tâ (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine şiire:
Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ); Biz at etlerini yiyer-dik, dedi. Atâ (diyor ki) Ben: Ya katırlar (in etlerini de yiyiyor muydunuz?) dedim. Câbir: Hayır, dedi."

3198) Hâlid bin el-Velîd (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) atların, katırların ve eşeklerin etlerini yasaklamıştır." [44]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisini N e s â i de rivayet etmiştir. Bu hadis, atların etlerinin helâl ve katırların etlerinin ha-ramlığına delâlet eder. Çünkü âlimler; Bir sahâbinin «Biz şöyle derdik» gibi bir ifâde kullandığını işittikleri zaman, Resül-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) devrinde böyle uygulama yapıldığı mânâsını çıkarırlar. Şu halde bu, merfû hadîs sayılır.
Hâlid (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd bu hadisi rivayet ettikten sonra: 'Atların etlerini yemekte bir sakınca yoktur ve uygulama bu hadise göre değildir. Bu hadîs mensuhtur. Çünkü Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbilerinden bir cemâat, atların etlerini yemişlerdir. Ibn-i Zübeyr, Fadâle bin Ubeyd, Enes bin Mâlik, Esma bint-i Ebî Bekir, Süveyd bin Gafele ve Alkarna (Radıyallâ-hü anhüm), bu cemaattandır. K u r e y ş de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devrinde atları keserlerdi, demiştir.
N e v e v i de.- Hadis imamlarının âlimleri Salih bin Yahya bin el-Mikdâm'ın hadîsinin — ki bu hadistir — zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Bâzıları da onun mensuh olduğunu söylemişlerdir, der.
Sindi de Nevevi' nin bu sözünü naklettikten sonra; bâzı âlimler de : 'Bu hadîs sabit olmuş olsaydı bile C â b i r (Radı-yallâhü anh) 'in hadîsine muarız olamazdı' der.
Sindi1 nin işaret ettiği C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadisi Buhârî. Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i' nin rivayet ettikleri hadîstir. Câbir'in Buhârî' deki hadîs metni şöyledir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber (savaşı) günü (evcil) eşeklerin etlerini yasakladı ve atların-kısrakların etlerini yemeye ruhsat verdi.»
H â I i d (Radıyalâhü anh)'in hadisine âit senedin zayıflığı râ-v! Salih bin Yahya' nin zayıflığı nedeniyledir. Bu râvî-yi zayıf görenlerin başında Buhâri, Ahmed, Dârekut-ni, Hattâbî, İbn-i Abdi'1-Berr ve Abdülhak bulunur. Geniş bilgi için T i r m i z İ' nin şerhi Tuhfe'nin 3. cildinin 77. sahifesine bakılabilir.
Atların ve kısrakların etlerinin helâlliği hususu 3190 ve 3191. hadislerin izahı bölümünde verilmiştir. Evcil eşeklerin etlerinin haram-uğı ile ilgili hadisler ve izahat bundan önceki bâbta geçti.
Katırların etleri ise evcil eşeklerin etleri gibidir. [45]

16- Cenin (Rahimdeki Yavrun) Un Kesimi Anasının Kesimidir, Babı

3199) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallahu anh)'den; Şöyle demiştir :
Biz Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, cenin (yâni eti yenen hayvanın rahmindeki yavrun)un hükmünü sorduk. O:
«Dilerseniz onu yeyiniz. Çünkü onun kesimi anasının kesimidir» buyurdu." [46]

İzahı

Bu hadisi, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed. Dâ-rekutni ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. T i r - m i z i bunun hasen olduğunu, İbn-i Hibbân ile îbn-i Dakikü'1-îyd de bunun sahih olduğunu söylemişlerdir. A b -dûlhak ise, bâzı rivayetlerin senedinde M ü c â 1 i d isimli râ-vinin bulunması gerekçesiyle zayıf olduğunu söylemiştir. Tekmile ya* zan yukarıdaki bilgiyi verdikten sonra; Senedlerinin çokluğu sebebiyle hadîs, en az 'hasen li gayrin' nevindendir. der. A h m e d' in rivayetinde M ü c â 1 i d isimli râvî yoktur.
E b û Davud'un bir rivayetine göre E b û S a i d - i Hudrİ (Radıyallâhü anh)'ın sorusu şu şekildedir:
"Yâ Resûlallah, biz deve, sığır ve davan boğazlarız. Sonra karnında cenin buluruz. Cenini atacak mıyız, yiyecek miyiz?"
Cenin: Ana rahmindeki yavru manasınadır. Burada eti yenen hayvanın boğazlanmasını müteâkib karnından çıkarılan ölü yavru mânâsında kullanılmıştır. Çünkü yavru diri olarak çıkarılırsa yav-runun boğazlanması gerekir. Sahâbîler bunu herhalde bilirlerdi. Ancak ölü olarak çıkarılan yavrunun hükmünü sormak istemişlerdir. [47]

Hadisin Fıkıh Yönü

1. Hadîs, eti yenen hayvanın boğazlanması nedeniyle karnında ölü çıkarılan yavru ayrıca boğazlanmaz. Anasının boğazlanması onunda boğazlanması yerine geçer.Bu itibarla eti yenilebilir. [48]

Âlimlerin Görüşleri:

Saîd bin el-Müseyyeb, Ebû Yûsuf, Muham-med, Şafiî, Ahmed ve tshâk yukarda belirttiğim hükmü vermişlerdir. Bunlara göre yavru tüylenmiş olsun veya henüz
tüylenmemiş olsun fark etmez.
Mâlik ile e 1 - L e y s ise: Yavru tüylenmiş ise hüküm böyledir, demişlerdir.
Ebû Hanife ise: 'Cenin, anasının boğazlan masıy la helâl olmaz. Anası boğazlandıktan sonra ölü olarak çıkarsa murdar sayılır" demiştir. O, bu hadîsi şöyle yorumlamıştır : "Ceninin boğazlanma-sı anasının boğazlanması gibidir. Yâni diri olarak çıkarılırsa ayrıca boğazlanması gerekir. Ölü çıkarsa murdardır."
İbnü'I-Münzir: Ne sahâbîlerden ne de başka âlimlerden hiç kimse Ebû Hanîfe gibi dememiştir, der.
2. Cenîn'in, anasının boğazlanmasından önce onun karnında öldüğü bilindiği veya sanıldığı zaman eti yenmez. Âlimler bu noktada
ittifak halindedir.
Ceninin anasının karnından diri olarak çıkarılmasında boğazlanması gerekir. Bu hususta da âlimler ittifak halindedir. [49]

Bir Noktayı Belirteyim

Bu hadîsin metni bittikten sonra Müellifimizin el-Kevsec'ten naklettiği iki satırlık ibare, sünenin yalnız H i n d baskılarında bulunur Mısır baskısında not mâhiyetinde şöyle denilir: Bu ıkı satırlık ibare H i n d baskısı dışındaki baskılarda yoktur. Bu ibarenin anlamı ve bu bâbla münâsebeti hakkında düşünmek gerekir.
Ben, bu ibareden kasdedilen mânâyı ve bu bâbla olan münâsebeti anlamadım. Doğrusunu Allah bilir. [50]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/499

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/499-500

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/500

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/500-502

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/502-503

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/503-504
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/504
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/504-505
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/505
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/506-508
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/508-509
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/509-510
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/510-511
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/511-513

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/513
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/513-515
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/516
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/516-518
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/518-520
[21] Hulâsa. 342; Tekmile, C. 3, Sah. 57
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/520-521
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/521-522
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/522
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/522
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/523-524
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/524-525
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/525-526
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/526
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/526
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/526-527
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/527-528
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/528-529
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/529-530
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/530-532
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/532
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/533
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/533-534
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/534-535
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/535-536
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/536-539
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/539-540
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/540-541
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/541-542
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/543
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/543-544
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/544

[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/544

[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/545

[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/547

28- AV KİTABI

1- Av Veya Zirâat Köpeği Dışında Kalan Köpekleri Öldürmek Babı

3200) Abdullah bin Muğaffel (Radtyallâhü onAj'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi emretmiş. Sonraı
İnsanların köpeklerle ne işleri var? buyurmuş. Daha sonra insanlara av köpeğini edinmeleri için ruhsat (yâni izin) vermiştir."

3201) Abdullah bin Muğaffel (Radtyalâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), köpekleri öldürmeyi emretmiş. Sonra:
İnsanların köpeklerle ne işleri var? buyurmuş. Daha sonra insanlara zirâat köpeği ye el-îyn köpeği edinmeleri için ruhsat vermiştir.
Bindâr (Yâni müellifin şeyhi Muhammed bin Beşşâr) dedi ki: El-îyn Medîne-i Münevvere'nin bahçeleridir." [1]

İzahı

Müellifimizin iki ayrı senedle rivayet ettiği Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Müslim, Nesâi, Ahmed, Dârekutnî, Beyhaki ve başkaları tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadisin;cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır. Birinci yorum "İnsanlar niçin köpek edinip saklıyorlar?" Bu takdirde cümle, köpek edinmeyi yasaklar.
İkinci yorum: "İnsanlar niçin köpekleri öldürüyorlar?" Bu yoruma göre cümle, köpekleri öldürmeyi yasaklar. Anılan cümle yukarda işaret edildiği gibi iki biçimde yorumlandığından dolayı terceme ederken her iki yorumu da dikkate almaya çalıştım.
N e v e v i bu cümleyi "Yâni insanlar köpekleri bıraksınlar" biçiminde yorumlamıştır.
Sindi cümleyi ikinci biçimde yorumlamıştır. EI-Menhel yazan ise birinci yorumu tercih ederek: 'Bu cümle köpek edinip saklamayı yasaklar. Âlimler, ihtiyaç olmaksızın köpek edinmenin haramlığı hususunda ittifak etmişlerdir. Meselâ bir kimse sırf köpeği sevdiği veya onunla böbürlendiği için saklayıp edinirse, bununla günah işlemiş sayılır. Köpek edinmeyi mubah kılan ihtiyaç ise, bu ve benzeri hadislerde belirtildiği gibi avcılık, davar sürüsünü ve zirâati korumaktır, der.
Müellifimizin rivayetine göre edinilmesi mubah kılınan köpekler av köpeği, tanm ve bahçe koruma köpeğidir.
Müellifimizin şeyhi Bindâr, yâni Muhammed bin Beşşâr, hadîste geçen "El-îyn" kelimesini Medine-i Münevvere bahçeleri mânâsına yorumlamıştır. Fakat S i n d î' -nin beyânına göre ed-Dümeyri bu kelime ile ilgili olarak : Müslim ile Nesâî'nin rivayetinde; "Sonra av köpeği ve davar (koruma) köpeği için ruhsat buyurdu" biçiminde vârid olmuştur. Bu itibarla müellifin rivâyetindeki "el-lyn" kelimesi bir rivayet - okuyuş
hatâsı eseridir. Doğrusu; = "el-Gânem, yâni davar"dır. Diğer
taraftan el-îyn, kelimesinin bahçe mânâsma yorumlanması da, bilinen, asıl mânâya muhaliftir. Çünkü en-Nihâye'de şöyle denilir: îyn kelimesi A'yan kelimesinin çoğuludur. A*yan ise büyük gözlü demektir, diye bilgi vermiştir.
M ü s 1 i m' in bir rivayetinde; fyjM "Davar, av ve zirâat köpeği için" ifâdesi vârid olmuştur.
Bu hadîsin fıkıh hükümleri ile ilgili bilginin bir kısmı da bundan sonra gelen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 17. hadis bölümünde geçmiştir.

3202) İbn-i Ömer (Radtyalâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi etti"
emretti."

3203) Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâhü anhüm)'.
den; Şöyle demiştir :
Ben ResüluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sesini yüksel-te rek köpekleri öldürmeyi emrettiğini işittim ve av köpeği ile davar kö-pegı dışında kalan köpekler öldürülüyordu." [2]

İzahı

îbn-i Ömer (Radiyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Müslim e N e s a ı de rivayet etmişler. îkinci hadisi bunlarla beraber kırmızı de rivayet etmiştir.
rai 'u""* Ö m e r (*adıyallâhü anh), ilk hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi s-salâtu ve's-selâm) 'in köpekleri öldürmeyi emrettiğini ikinci Hadiste ise av köpeği ile davar köpeğinin bu hükmün dışında tutulduğunu rivayet etmiştir.
Abdullah bin Mujıffel (Radıyallâhü anh) 'in yu-Karoa geçen hadislerinde ise ResûM Ekrem (Aleyhf s-salâtü ve's-selâm)'in, köpekleri öldürmeyi emrettiği, sonra zirâat köpeği ile av köpeği edinmeye izin verdiği belirtilmektedir. Yukarda da ifâde ettiğim gibi onun bâzı rivayetlerinde koyun köpeğini de edinmeye izin verildiği vârid olmuştur.
Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'in aşağıda gelecek 3205. hadîsine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yalnız tamamen siyah olan köpeği öldürmeyi emretmiştir.
El-Menhel yazarı "Köpeğin su artığı ile abdest almak" babında
rivayet edilen Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh)'in 3201. hadîsin izahı bölümünde; köpekleri öldürme emrinin ilk zamanlarda olduğunu, sonra siyah köpek ile ısırıcı köpek dışında kalan köpekler hakkındaki bu hükmün neshediîdiğini, yâni yürürlükten kaldırıldığım beyân ederek buna delil olarak M ü s 1 i m' in rivayet ettiği Câbir (Radıyallâhü anh)'in bir hadisi ile İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bir hadîsini delil göstermiştir.
Gerek el-Menhel yazarının bu bölümde ve gerekse Tekmile yazarının "Av" kitabında naklen beyanlarına göre Kadı Iyâz özetle şöyle demiştir:
"Âlimlerin çoğu av köpeği gibi istisna edilenler hâriç, köpeklerin öldürülmesi konusunda anılan hadîsle amel etmişlerdir. Mâlik ve cumhurun görüşü budur. Diğer bir kısım ilim adamlarına göre tamamen siyah olan köpekler hâriç, diğer köpekleri öldürme emri oî-sun, tutup saklama ve edinme yasağı olsun neshedilmiştir. Yâni siyah köpek öldürülmelidir. Diğer köpekler zararlı olmadıkça öldürülemez ve ihtiyaç hâlinde edinilebilir.
Kadı Iyâz daha sonra : Bence durum şöyle olmuştur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), önce ne maksatla olursa olsun her çeşit köpeği saklamayı yasaklayıp öldürmeyi emretmiştir. Sonra siyah renkli köpeği öldürmeyi emredip diğer köpekleri öldürmeyi yasaklamış ve av, zirâat ve koyun köpekleri dışında kalan köpekleri tutup saklamayı yasaklamıştır, der.
Tekmile yazarı da : Âlimler ısırıcı köpek ile kuduz köpeği öldürmenin meşruluğu hususunda ittifak etmişlerdir. Hiç bir zararı olmayan köpekleri öldürmek hükmü hakkında ise ihtilâf vardır. I m a -mü'I-Haremeyn'e göre hiç bir zararı olmayan köpeği öldürmek yasaktır. Siyah köpek zararsız ise bu hüküm onun hakkında da uygulanır. Şer-i Şerîf bu şekil üzerinde karar kılmıştır. Fakat siyah köpek zararsız olursa öldürülmesinin yasaklığı hakkında bir şeye rastlayamadım. Îmamü'l-Haremeyn siyah köpek hakkında neye istinaden böyle söylediğini bilmiyorum, der. [3]

2- Av Köpeği, Zirâat Köpeği Ve Davar Köpeği Dışında Köpek Edinmenin Yasaklığı Babı

3204) Ebû Hüreyre (Radıyallâkü ankyden. rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim bir köpek edinirse, her gün o kimsenin İyi ameli (nin sevabı) ndan bir kırat eksilir. Meğer ki o köpek ziraat köpeği veya davar köpeği ola.*'

3205) Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Köpekler, topluluklardan bir topluluk olmasaydı, ben onları Öldürmeyi emredecektim. Artık siz onlardan tamamen siyah olanı Öldürünüz. Davar köpeği veya av köpeği, ya da zirâat köpeği dışında köpek edinen hiç bir topluluk yoktur ki, her gün onların sevabla-ruıdan iki kırat eksilmesin/*

3206) Süfyân bin Ebî Züheyr (Radıyallâkü ankyden; Şöyle demiştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:
Kim ne ekinine ne de davarına yararı olamayan bir köpek edinirse o kimsenin amelin (in ecrin) den her gün bir kırat eksilir.
Süfyân bin Ebî Züheyr'e: (Bunu) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen işittin (mi)? denildi. Süfyân:
Şu Mescİd'in Rabb'ına yemin ederim ki, evet (ben O'ndan işittim) diye cevab verdi." [4]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhî'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayetinde ekin veya davar korumak için edinilen köpek istisna edilmiştir. Diğer bâzı rivayetlerde ise bunlarla beraber av köpeği de istisna edilmiştir.Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i, Ebû Dâvûd ve Dârimi de hadîsin baş kısmını, yâni köpekleri öldürmekle ilgili bölümünü rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste köpekler bir ümmet olarak vasıflandırılmıştır. Biz ümmet kelimesini topluluk mânâsına yorumladık. Hadîsin bu cümlesi E n' â m sûresinin 38. âyetine bir işarettir. Âyet'in meali şöyledir :
"Yerde yürüyen hayvanlar ve kanatlarıyla uçan kuşlar da ancak sizin gibi birer ümmetler (topluluklar) dır. Kitâb'ta biz hiç bir şeyi eksik bırakmadık. Onlar sonra Rablerine toplanacaklardır."
Köpekler hakkında kullanılan ümmet kelimesi, bir takım yararlar için yaratılmış ve yaratıcının varlık ve büyüklüğüne delâlet eden topluluk manasınadır. Hayvanlar ve kuşlar hakkında Âyette kullanılan ümmet kelimesi de bu şekilde yorumlanmıştır. Daha geniş bilgi için tefsir kitablarına müracaat edilmelidir.
H a 11 â b i bu hadîsin açıklaması bölümünde : Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir yaratığın türünü yok etmeyi ar-zulamamıştır. Çünkü Allah Teâlâ'nın yarattığı her yaratığın yaratılışının bir hikmeti vardır. Bu itibarla köpek türünün en fenası olan siyah renklisinin Öldürülmesi emredilmiş ve ekin bekçiliği gibi hizmetlerde kullanılmak üzere diğerlerinin bırakılması istenmiştir, der.
Siyah köpeğin öldürülmesi hikmeti ile ilgili olarak Tekmile yazarı :
Çünkü siyah köpek; pek yararlı değil, uykuya düşkün olduğundan bekçiliği verimli olmaz ve avcılıkta da başarılı değildir, der.
Köpeklerin öldürülmesi hükmü ile ilgili bilgi bundan önceki bâb-ta geçen hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.
Süfyânbin Ebî Züheyr (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhâri, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. [5]

Hadîslerin Fıkıh Yönü:

1. Ekin veya davarın korunması için köpek edinmekte bir sakınca yoktur.
Evlerin korunması ve benzeri ihtiyaçlar için köpek edinmeye gelince. Tekmile yazarı bu konuda şöyle der: Bir kavle göre caiz değildir. Çünkü hadîsler yalnız ekin, davar ve av için köpek edinmeyi meşru saymıştır. Hadislerin zahirine göre bunların dışında kalan ihtiyaçlar için köpek edinmek meşru sayılmaz. Fakat en sıhhatli kavle göre hadislerde sayılan üç nevi ihtiyaç dışında kalan ihtiyaçlar için de köpek edinmek caizdir. Diğer ihtiyaçlar, hadîslerde sayılan ihtiyaçlara kıyaslanır.
2. Köpekler türü bir topluluk olduğu için bu türün kökünü kazımak ve yok etmek caiz değildir. Ancak siyah köpekleri öldürmek meşrudur.
Bu maddedeki hükümle ilgili geniş bilgi yukarda da işaret ettiğim gibi bir önceki bâbta geçmiştir.
3. Zararlı olmayan ve kimseye eziyeti dokunmayan hayvanları öldürmek caiz değildir. Fakat zararlı olan hayvanları öldürmek caizdir.
4. Ekin, davar ve av köpekleri dışında kalan köpekleri edinmek işi, ilgilinin iyi amellerinin her gün bir veya iki kırat kadar sevabının eksilmesine sebeb olur.
lbn-i Abdilberr bu son hükmü ifâde eden hadîs cümlesi ile ilgili olarak: Bu ifâde hadîste sayılan amaçlar olmaksızın köpek edinmenin haram olmadığına ve caiz olduğuna delâlet eder. Çünkü haram olan bir şeyi edinmek, amellerin sevabının eksilmesine sebep olsun veya olmasın, edinilmesi yasaktır. Sevabın eksilmesi, köpek edinmenin haram değil, mekruh olduğuna delâlet eder, demiştir.
E 1 - H â f ı z ise, Ibn-i Abdilberr'in bu görüşüne karşı çıkarak: Anılan ifâde köpek edinmenin haram olmamasını gerektirmez. Bilâkis haram olması muhtemeldir. Bu ifâde ile kasdedi-len mânâ şöyle olabilir: Köpek edinme günâhı, bir veya iki kırat sevaba denk gelir. Bu itibarla köpek edinen şahsın günlük günâhına karşın onun iyi amelinin sevabından bir veya iki kırat eksilir, der.
Köpek edinen şahsın iyi ameline âit sevabından günde eksilen miktarı birinci ve sonuncu hadislere göre bir kırat, ikinci hadîse göre ise iki kırattır. Hadîs şerhlerinde Kırat ile kasdedilen mikdarın Allah katında malum olduğu ifâde edilmekte ve burada kasdedilen mikdarın ne olduğu

belirtilmemektedir. Hatırlanacağı üzere cenaze namazına katılmak ve cenazeyi uğurlamanın sevabı ile ilgili hadîslerde bir kırât'ın U h û d dağı kadar olduğu belirtilmişti. Buradaki kıratın U h û d dağı kadar olması muhtemel olduğu gibi bundan az olması da muhtemeldir. Çünkü oradaki hadîs mükâfat ile buradaki hadis ise ceza ile ilgilidir. Allah'ın mükâfat'ı ve ikramı büyüktür.
Bir kırât'a dâir rivayet ile iki kırât'a dâir rivayet arasında zahiren görülen ihtilâf ve değişiklikle ilgili olarak şöyle denilmiştir:
Bu durum, edinilen köpeklerin türlerine ve zararlılık derecesine göre olabilir. Şöyle de olabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm), önce bir kırât'a dâir hükmü beyân buyurmuştur. Daha sonra halkın köpek edinmekten iyice sakınmasını sağlamak üzere eksilen sevabın iki kırat olduğuna dâir hükmü buyurmuştur.
Bu değişikliğin sebebi eri başka şekillerde de anlatılmıştır. Geniş bilgi için şerhlere başvurulabilir.
Gereksiz yere köpek edinmenin mekruhluğu veya haramhğı sebebine gelince, bu hususta da müteaddid görüşler beyân edilmiştir. Şöyle ki:
Köpekler, misafirleri rahatsız eder, yardım dilemeye gelen fakirleri korkutur, gelip geçenlere eziyet eder, meleklerin eve girmelerine mâni olur, kap kaçakları pisler, bir çok hastalıkların yayılmasına ve bulaşmasına sebep olabilir.
Özellikle sağlık açısından köpeklerin gerek ev halkına ve gerekse çevreye ne derece zararlı olduğunu bu gün tıp âlimleri basın yoluyla ve bazen TRT aracılığıyla duyururlar.
Bir Hâl Tercemesi
Süfyân bin Ebİ ZÜheyr (R.A.). sahâbldir. Beş aded hadisi vardır. Buhârl ile Müslim onun iki hadisini müttefikan rivayet etmişlerdir. Râvllerl es-Sâib bin Ye-zld, tbn-i Zübeyr ve Urve bin Zübeyr'dir. Buhârf, Müslim, Nesâl ve Îbn-İ Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 145) [6]

3- Köpeğin Avladığı Av Hayvanı (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3207) Ebû Salebe el-Huşenî (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vararak: Biz Ehl-i Kitâb bir kavmin memleketinde (Şam'da) bulunuyoruz. Onların k abların d a yemek yiyiyoruz. Ve biz av diyaıındayız, ben okumla av avlıyorum, eğitilmiş köpeğimle av avlıyorum ve eğitilmemiş köpeğimle de av avlıyorum, (Ne buyuruyorsunuz?) dedim. Ebû Sa'lebe demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) şöyle buyurdu t
Ehl-i Kitâb bir kavmin memleketinde bulunduğunuza dâir anlattığın hususa karşı hüküm şudur: Ehli Kitab'm kablanndan başka kablan bulabildiğiniz sürece onların kablannda yemek yemeyiniz. Eğer onların kablanndan başka kap bulamazsanız onların kablarım yıkayıp içinde yeyiniz. Anlattığın av işine gelince •. Okunla avladığını, Allah adını anarak avla ve ye. Eğitilmiş köpeğinle avladığını da Allah adını anarak avla ve ye. Eğitilmemiş köpeğinle avladığın avı da (diri iken) yetişip boğazlarsan ye."

3208) Adî bin Hatim (Radtyaüâhü anâj'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Biz köpeklerle av avlayan bir topluluğuz, diyerek bunun hükmünü sordum. Buyurdular ki:
Sen eğitilmiş köpeklerini av peşine Allah adını anarak salıverdiğin zaman (avı) öldürürlerse, senin için tuttuklarını ye. Meğer ki köpek (o avdan bir şey) yiye. Eğer köpek (ondan bir şey) yiyerse, artık sen yeme. Çünkü ben köpeğin avı kendi nefsi için yakaladığından korkarım. Şayet başka köpekler senin ava saldığın köpeklere karışırsa öldürdükleri avı yeme.
İbn-i Mâcete dedi ki: Ben Ali bin el-Münzir'den şöyle dediğini işittim: Ben elli sekiz defa hac ettim. Bunların çoğuna yaya olarak gidip geldim/'[7]

İzahı

Ebû Sa'Iebe (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r i ve Müslim de rivayet etmişler. Ebü Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed de bunu kısa metin hâlinde rivayet etmişlerdir.
Ebû Sa'Iebe (Radıyallâhü anh) bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e, E h 1 - i Kit âb, yâni Hıristiyan ve Yahudi ler'in kablarında yemek yemenin hükmünü ve av avlamaya dâir hususları sormuştur.
Birinci soruya verilen cevabta, başka kab bulunduğu takdirde Ehl-i Kitâb'm kablarında yemek yenilmemesi ve başka kab bulunmadığı takdirde Ehl-i Kitâb'ın kablarım yıkadıktan sonra içinde

yemek yenilmesi emrolunmuştur.
Bu cevab, başka kab varken Ehl-i K i t â b' in kablarında yemek yemenin mekruhluğuna ve onların kablarım yıkamanın mek-ruhluğu gidermediğine delâlet eder. Halbuki fıkıhçılar, başka kab bulunsun veya bulunmasın, Ehl-i Kitâb'ın kablarım yıkadıktan sonra içinde yemek yemenin mekruh olmadığına hükmetmişlerdir.
Bu itibarla hadis ile fıkıhçılarm görüşü arasında zahiren bir muhalefet görülmektedir.
Görülen muhalefete şöyle cevab verilmiştir: Hadisteki yasaklama Ehl-i Kitâb'ın, domuz etini pişirmek ve şarap içmek işinde kullandıktan kablar hakkındadır. Bu nevî kablar yıkatılsa bile zaruret olmadıkça yemek işinde kullanılmamalıdır. Çünkü müs-lümana tiksinti verir. Nitekim hacâmet işinde kullanılan kab yıkatılsa bile yemek işinde kullanılmamalıdır, kullanılması mekruhtur.
Fıkıhçıların maksadı ise Ehl-i Kitâb'm necaset işinde kullanmadıkları kablarıdır. Bu nevî kabları yıkamadan kullanmak mekruhtur ve yıkadıktan sonra kullanılmasında bir mekruhluk yoktur. Ama domuz etini pişirmek gibi necis işlerde kullanılan kablar yıkatılsa bile yemek işinde kullanılmaz, kullanılması mekruhtur.
Bu konu 2831. hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Oraya da bakılabilir.
Ebû Sa'Iebe (Radıyallâhü anh) "m av ile ilgili sorusuna verilen cevabtan şu hükümler çıkarılır:
1. Besmele çekerek okla av avlamak meşrudur. Besmele ile atılan okla vurulup öldürülen av hayvanı murdar sayılmaz. Şayet avcı yetiştiğinde av henüz ölmemiş ise boğazlaması gerekir.
Bu konu, bundan sonra gelecek 5 ve 7. bâbta tekrar ele alınacaktır.
Şu noktayı da belirteyim: Müellifimizin rivayetinin zahirine göre besmele çekmek avın etini yemek zamanı matlubtur, Fakat diğer rivayetler, besmelenin ok atılırken veya av köpeği salıverilirken çekilmesi matlup olduğuna delâlet eder.
Gerek ok atılırken ve gerekse köpek avın peşine gönderilirken besmele çekmenin hükmü ise, bir hayvanı boğazlarken besmele çekme hükmü gibidir. Eti yenen bir hayvanı boğazlarken besmele çekmenin hükmü ile ilgili gerekli bilgi 3173 ve 3174. hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya müracaat edilmelidir.
2. Besmele çekerek eğitilmiş köpekle av avlamak meşrudur. Besmele çekmenin hükmüne yukarda işaret edildi. Av köpeğinin eğitilmiş sayılmasının üç şartı vardır: Sahibinin; onu av peşine gönderdiği zaman gitmesi, geri çağırdığı zaman dönmesi ve avı tuttuğu zaman yememesi.
Köpeğin eğitilmiş sayılması anılan üç şartın gerçekleşmesine bağlıdır. Bunun gerçekleşmiş olduğu, nasıl anlaşılır?
Bu hususta ihtilâf vardır: Ebû Hanife, Mâlik ve Şâfiîler'e göre, bilirkişilerin görüşlerine müracaat etmekle veya köpek sahibinin kuvvetli kanaati ile anlaşılır. Ebû Yûsuf, Muhammed ve Ahmed'e göre ise bu şartları tahakkuk etmiş sayılması için; köpeğin yakaladığı avı yememesi ve bu durumun ard arda üç kez tekerrür etmesi gerekir.
Eğitilmiş köpek av peşine besmele ile gönderildiğinde, o köpeğin yakalayıp öldürdüğü av, okla öldürülen av gibidir, yâni eti yenilir ve murdar sayılmaz. Şayet avcı yetiştiği zaman av, henüz ölmemiş ise boğazlamak gerekir. Aksi takdirde murdar sayılır.
3. Eğitilmemiş köpekle avlanan av, ölü olarak ele geçirildiği takdirde murdar sayılır, eti yenilmez. Fakat diri olarak yetişilip bogazlanırsa eti yenilir. Bu hüküm hususunda mezhep imamları ittifak halindedir.
Adi bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini B u h â -r i, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîse göre köpeğin avlayıp öldürdüğü avın etinin yenilebil-mesi için aşağıdaki şartlar aranır:
1. Köpeğin eğitilmiş olması
2. Köpeğin avcı tarafından av peşine gönderilmesi
3. Avcının köpeği gönderirken besmele çekmesi
4. Köpeğin yakaladığı avdan bir şeyi yememesi
5. Başka köpeklerin gönderilen köpeğe iştirak etmemesi. Yukardaki maddelerde belirtilen şartlara bir daha göz atalım: Birinci maddedeki şart, bundan önceki hadiste de geçti. Ölü olarak ele geçirilen avın helâl olması için bu şart aranır. Âlimler bu hususta ittifak halindedir.
İkinci maddedeki şart, dört mezheb imamları ve Ebû Sevr tarafından aranır. Yâni eğitilmiş bir köpek kendiliğinden gidip yakaladığı avı öldürürse, o av yenilmez. Fakat Atâ ve Evzâi'ye göre avcı, avlamak niyetiyle köpeği evden çıkardığı zaman, köpeğin kendiliğinden gidip yakaladığı av yenilir.
Üçüncü şart, yâni köpeği av peşine gönderirken besmele çekme hükmü ile ilgili bilgi 3173, 3174. hadislerin izahı bölümünde geçen hüküm gibidir. Hulâsası şöyledir: Hanefi mezhebine göre besmele çekmek şarttır. Bilerek çekilmediği takdirde boğazlanan veya ölü olarak ele

geçirilen avın eti yenmez. Mâliki ve Hanbelî mezheblerinin meşhur görüşleri de böyledir. Şâfiîler'e göre ise besmele çekmek şart değil, müstehabtır.
Dördüncü şart, yâni köpeğin yakaladığı avdan bir şey yememesi Tâvûs, Şa'bi, İbrahim Nahai, İkrime, Said bin Cübeyr, Hanefiler, Dahhâk ve Katide'-nin mezhebidir. Şafiî ve Ahmed'in kuvvetli görüşleri de böyledir. Bunlara göre köpek, yakaladığı avdan bir şey yerse, o avıneti yenilmez, murdar sayılır. M â 1 i k' e göre bu şart aranmaz. Yâni eğitilmiş köpek, yakaladığı avdan bir şey yese bile o av murdar sayılmaz. Mâlik, avla ilgili âyetin umûmî hükmüne ve E b û Sa'lebe (Radıyallâhü anh) 'in Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen bir hadîsine dayanmıştır.
Beşinci şart, yâni başka köpeklerin gönderilen köpeğe iştirak etmemesi meselesine gelince, bundan maksad durumu bilinmeyen bir köpeğin söz konusu avı tutma işine katılmamış olmasıdır.
Bunu bir misal ile anlatalım: Meselâ bir avcı besmele çekerek eğitilmiş köpeğini av peşine gönderir. Sonra avı öldürülmüş olarak ele geçirir ve fakat köpeğinin beraberinde durumunu bilmediği başka bir köpeği de orada görür. Yabancı köpeğin, aranan şartları taşıyıp taşımadığını bilmez ve avın yabancı köpek veya kendisinin köpeği tarafından öldürüldüğünü bilmez veya her iki köpek tarafından Öldürüldüğünü bilir, ya da yabancı köpek tarafından öldürüldüğünü bilirse, işte bu durumlarda o avın eti yenmez. Ancak av yaralı olarak ele geçirilip boğazlanırsa yenilir.
Hanefiler, Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir. Bunlara muhalefet edeni bilmiyoruz.
Yukarda verilen örnekte, avcı avın yalnız kendisinin köpeği tarafından öldürüldüğünü, veya yabancı köpeğin aranan şartlan taşıdığını biliyor ise öldürülmüş olarak ele geçirdiği avın eti yenilir.
Adî bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 87. hadîs bölümünde geçmiştir. [8]

4- Mecûsinin Köpeği Ve Tamamen Siyah Köpeğin Avladığı Av (Hükmünün Beyânı) Babı

3209) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Biz, onların, yâni mecûsîlerin köpeğinin ve kuşunun avından men edildik."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Haccâc bin Ertât bulunur. Bu râvl, tedllsçidir ve an'ane ile rivayet etmiştir. Tirmizî de bu hadisi rivayet
etmiştir. Ancak onun rivayetinde; «Ve kuşu» parçası yoktur.

3210) Ebû Zer(r-ı Gıfârî) (Radtyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Ben tamamen siyah olan köpeği (n durumunu) Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. Buyurdu ki: Bir şeytandır." [9]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir. Ancak notta belirtildiği gibi hadîsin baş kısmı, yâni mecûsilerin köpeklerinin avladığı avın müslümanlar için haram olduğuna dâir bölü-mü, Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir.
Mecûsi, güneş, ay ve ateş gibi bir yaratığa tapan kimse demektir. Şu halde bir müşrikin, yâni Allah'a ortak koşan bir kâfirin av peşine gönderdiği köpek veya kuşun tutup öldürdüğü av müslümanlar için helâl değildir. Fakat bir müslümanın bir mecûsiye âit köpeğiveya kuşu av peşine göndermek suretiyle avladığı av helâldir. Önemli olan husus, köpeğin veya kuşun müslümana veya mecûsiye ait olması değil, avcının müslüman veya mecûsî olmasıdır. Hadisten mak-sad budur.
Tuhfe yazarı T i r m i z i' nin rivayet ettiği Câbir (Radı-yallâhü anh) in hadisinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Bu hadis, kestiği hayvanın eti haram olan bir kâfirin, avının da haram olduğuna delâlet eder. Yâni av, kesilen hayvan gibidir. Şerhü's-Sünen'de: Müslüman kimsenin, mecûsînin köpeğiyle avladığı av helâldir. Fakat mecûsînin müslümanın köpeğiyle avladığı av haramdır. Ancak bu ava bir müslüman yetişip boğazlarsa helâl olur. Şayet bir müslüman ile bir mecûsî beraberce bir köpeği veya kuşu av peşine gönderirlerse veya beraberce ava ok atarlarsa, bu şekilde öldürülen av da haramdır, denilmektedir."
Ebû Davud'un süneninin "Av bâbı"nda rivayet olunan Ad i bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde Tekmile yazan da konu ile ilgili olarak şu bilgiyi verir:
"Avcının da hayvanı kesende aranan niteliği taşıması şarttır. Yâni müslüman veya E h I - i K i t â b olması gerekir. Şayet avcı, puta tapan veya mürted olan, yâni müslüman iken dinden çıkan,

veya mecûsi ya da deli bir kimse ise onun avı haramdır. Çünkü avlama işi, hayvan kesme işi gibidir ve avı öldüren köpek veya kuş da bıçak hükmündedir. Hanefîler, Şafiî ve Ahmed böyle hükmetmişlerdir. Mâlik ise: Ehli Ki tâ b'ın kestiği hayvan helâldir. Fakat avı helâl değildir, yâni köpek veya kuş göndermek, ya da ok atmak suretiyle avlayıp ölü olarak ele geçirdiği av, murdar sayılır, demiştir."
Eh 1 - i Ki t â b'ın kestiği hayvan helâldir veya onların avı helâldir, diyen âlimlere göre, onların hayvanı keserken veya av peşine köpeği veya kuşu gönderirken, Allah'ın ismi ile beraber başka bir ismi anmamaları gerekir. Şayet Allah'ın ismi ile beraber I s â (Aleyhisselâm) veya U z e y r (Aleyhisselâm)'in ismini anarlarsa ne kestikleri ne de avladıkları hayvan helâl olur.
Ebû Zer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine K ü t ü b - i S i t -t e ' nin diğerlerinde rastlayamadım.
Bu hadîste tamamen siyah olan köpeğin şeytan olduğu bildiriliyor. Âlimler bunun bir benzetme olduğunu açıklayarak: Yâni siyah köpek, zararlı ve eziyet edici olması açısından şeytan gibidir. Çünkü avlama, davarları koruma ve uyanık durma bakımından yaran en az olan köpek siyah renkli olanıdır, derler.
Ahmed, îshâk ve bâzı Ş â f i i 1 e r bu ve benzeri hadisleri delil göstererek: Tamamen siyah olan köpeğin öldürdüğü av helâl değildir, demişlerdir. Onlar: E h 1 - i K i t â b olmayan kâfirlerin avladığı av haram iken şeytan olduğu bildirilen siyah köpeğin avı nasıl helâl olur, demekle gerekçelerini beyân etmişlerdir.
Hanefiler, Mâlik, Şafii ve Cumhur: Siyah köpeğin avı, diğer köpeklerin avı gibi helâldir. Bu hadisten maksad siyah köpeğin, köpekler türünden çıkanlması değil, bir benzetmedir ve siyah köpeğin edinilmesinden müslümanlan sakındırmaktır, derler. [10]

5- Ok İle Avlanan Av (İn Hükmünün Beyânı) Babı

3211) Ebû Salebe el-Huşenî (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kendisine) :
Okunla avladığın avı ye, buyurmuştur."

3212) Adî bin Hatim (RadtyaUâkü ö«A>'den; Şöyle demiştir: Ben bir kere:
Yâ Resûlallah! Biz şüphesiz ok atıcı (yâni okla avcılık eden) bir kavimiz, dedim. O buyurdu ki:
(Ava) ok atıp (onu) deldîğin zaman deldiğin (av)ı ye."
Not: ZevsUd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Mücalid bin Satd vardır. Bu râvl zayıftır. Fakat hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitab-lannda mevcuttur. Ancak ifâde tarzı değişiktir. [11]

İzahı

Ebû Sa'lebe (Radıyallâhü anh)'in hadîsini E b û D â-vûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Adi bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin bir benzeri 7. bâbta gelecektir. Diğer hadîs kitablannda da onun benzerinin rivayet olunduğunu, orada belirteceğim.
Bu bâbta rivayet edilen iki hadîsten çıkan hüküm şudur:
Avcının attığı okun keskin ucuyla yaralayıp Öldürdüğü av ölü olarak ele geçirildiği takdirde helâldir. Şayet avcı yetiştiğinde av hayvanı henüz ölmemiş ise boğazlaması gerekir.
Avcının attığı okun başka tarafının değmesiyle öldürülen av ise taş, sopa ve benzeri bir cismin ağırlığıyla öldürülen av gibi ölü olarak ele geçirildiği zaman murdardır, yenmez.
Bu konu 7. bâbta rivayet edilen 3214 ve 3215. hadislerin izahı bölümünde tekrar ele alınıp gerekli i^ah yapılacağından burada bu ka-darhk bilgi ile yetiniyorum.

3212) Adî bin Hatim (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Ben bir kere:
Yâ Resûlallah! Biz şüphesiz ok atıcı (yâni okla avcılık eden) bir kavimiz, dedim. O buyurdu ki:
(Ava) ok atıp (onu) deldiğin zaman deldiğin (av)ı ye."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Mücâlid bin Sald vardır. Bu râvi zayıftır. Fakat hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitab-lannda mevcuttur. Ancak ifâde tarzı değişiktir. [12]

İzahı

Ebû Sa'lebe (Radıyallâhü anh)'m hadîsini E b û Dâ-vûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Adi bin Hatim (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin bir benzeri 7. bâbta gelecektir. Diğer hadîs kitablannda da onun benzerinin rivayet olunduğunu, orada belirteceğim.
Bu bâbta rivayet edilen iki hadisten çıkan hüküm şudur t
Avcının attığı okun keskin ucuyla yaralayıp öldürdüğü av ölü olarak ele geçirildiği takdirde helâldir. Şayet avcı yetiştiğinde av hayvanı henüz ölmemiş ise boğazlaması gerekir.
Avcının attığı okun başka tarafının değmesiyle Öldürülen av ise taş, sopa ve benzeri bir cismin ağırlığıyla öldürülen av gibi ölü olarak ele geçirildiği zaman murdardır, yenmez.
Bu konu 7. bâbta rivayet edilen 3214 ve 3215. hadîslerin izahı bölümünde tekrar ele alınıp gerekli izah yapılacağından burada bu ka-darlık bilgi ile yetiniyorum. [13]

6- Av (Vurulup Da) Bir Gece Bulunamaz, Babı

3213) Adî bin Hatim (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Ben bir kere:
Yâ Resûlallah! Ben ava (ok) atarım da avı bir gece bulamam
(yâni bir-iki gün sonra bulurum. Ne buyurulur)? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t
Sen avda kendi okunu bulduğun ve onun vücûdunda (ölümüne sebeb olabilecek) başka bir şey (in izini) bulamazsan onu ye, buyurdu." [14]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Tahâvi de rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd1 un rivayetine göre Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
"Sen Allah'ın ismini anarak okunu (ava) atıp da onu ertesi gün bulduğun zaman onu su içinde bulmazsan ve onun vücûdunda okundan başka (ölümüne sebeb olabilecek) bir iz bulmazsan onu ye/* buyurmuştur.
Bu hadîs, avcının okla vurup da sonradan ölü olarak ele geçirdiği av hayvanını suyun dışında ve vücûdunda okundan başka ölüme sebeb olabilecek başka bir ize rastlamazsa o avı yiyebileceğine delâlet eder.
A h m e d' in meşhur kavline, Şafii ve Mâlik' den rivayet edilen bir görüşe göre bu âlimler böyle hükmetmişlerdir.
Hanef İler'e göre yukarda anlatılan durumda ele geçirilen avın helâl olması aşağıdaki şartları gerçekleşmesine bağlıdır:
1. Avcının o avı su içinde bulmaması,
2. Avcının onun vücûdunda attığı oktan başka ölüme sebeb olabilecek bir şeyin izine rastlamaması,
3. Avcının zaruri bir mazeret olmaksızın avı aramayı ihmal etmemesi.
N e v e v i: Yukarda durumu anlatılan av su içinde ölü olarak bulunduğu takdirde âlimlerin ittifakı ile haramdır, der. Çünkü vurulan avın aldığı yaradan değil de suda boğulmak suretiyle ölmüş olması muhtemeldir.
H a 11 â b i: de: Şer-i Şerif bir takım şartlar dâhilinde bir şeye ruhsat ve izin vermiş, yâni helâl kılmış ise o şartlara riâyet etmek gerekir. Koşulan şartlardan biri gerçekleşmeyince helâl olma hükmü kalkar ve haramlık hükmü gelir. Bir av hayvanı, ok gibi keskin ve yaralayıcı bir şeyle vurulup öldürüldüğü zaman helâl sayılır. Vurulan av hayvanı kayıb olup sonradan su içinde bulunursa veya bulunduğunda ölümüne sebeb olabilecek başka bir şeyin izine rastlanı-lırsa, onun atılan okla öldüğü kesinlik kazanamaz ve bu yüzden helâl sayılmaz, der. [15]

7- Mi'râz (Ucu Sivri Deynek Veya Bir Nevî Ok) İle Avlanan Av (İn Hükmünün Beyânı) Babı

3214) Adî bin Hatim (Radtyollâkü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben mi'râz ile avlama hükmünü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. O buyurdu ki t
Mi'râz'ın keskin tarafıyla vurduğun avı ye ve enli tarafıyla vurduğun av, mevkûz (yâni taş ve*

sopa gibi bir cisimle öldürülmüş hayvan hükmünde) dır."

3215) Adî bin Hatim (Radtyaltâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Ben mi'râz (ile av vurma meselesin) i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum. O buyurdu ki:
(Mi'raz ile vurduğun avı) yeme. Meğer ki mi'râz (avı) yaralayıp vücûdunu dele. (Yâni o takdirde ye.)" [16]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği bu iki hadisin benzeri Kü-tüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Mi'râz t Bu kelimenin mânâsı hakkında değişik açıklamalar yapılmıştır. Bâzılarına göre Mi'raz, iki tarafı ince, sivri olup orta kısmı kalın ve enli olan ok zan ve kalemidir. Bâzılarına göre ise ağır bir ağaç parçası veya sopadır, çoğunlukla ucunda sivri demir parçası bulunur.
Mi'râz hangi şekilde tarif edilirse edilsin hüküm şudur: Böyle bir âlet ava atıldığı zaman sivri ucu avın vücûdunu delip yaralamak suretiyle öldürürse, avın eti helâldir. Âletin başka bir tarafı ava değip öldürürse av murdar sayılır. Bir taş veya sopanın değmesiyle öldürülen hayvan gibidir. Böyle öldürülen hayvan'a Mevkûze ve Vakiz denilir.
Dört mezheb imamları ve Cumhur bu hadîsle amel ederek yukar-daki hükmü vermişlerdir. [17]

Ok, Bıçak, Kılıç, Ucu Sivri Ve Keskin Herhangi Bir Âlet, Saçma, Mermi, Ağaç Ve Taş İle Avlanan Avın Hükmü

Yukarda sayılan cisimlerle avlanan avın hükmü hakkında, Ab-durrahman el-Cezerî' nin dört mezheb fıkhına âit eserinden aşağıdaki bilgiyi aktarmayı uygun buldum.
Avcı hayvanlarla avlama nevî yanında ok gibi cansız cisimlerle av avlamak da meşrudur. Cansız cisimlerle avlanan avın helâl olması için bâzı şartlar aranır. Şartlardan birisi, ava atılan cismin keskin tarafı veya sivri ucuyla avı vurup yaralamaktır. Şu halde avcı, bıçak, kılıç hançer ve ok gibi bir âleti ava attığı zaman, onun keskin tarafı veya sivri ucu ava isabet edip yaralamak suretiyle öldürürse, av helâl sayılır. Şayet attığı âletin başka bir tarafı ava değip ağırlığıyla öldürürse ve avcı onu ölü olarak ele geçirirse, o av haramdır. Ancak av henüz ölmemiş iken avcı yetişip boğazlarsa o zaman helâl sayılır.
Keza avcı, taş, sopa ve tahta parçası gibi keskin olmayan bir cismi atıp avı öldürürse o av murdardır.
Keza saçma veya mermi ile vurulup öldürülen ve ölü olarak ele geçirilen av da haramdır. Av hayvanı büyük olup atılan kurşunla hemen ölmeyip diri iken avcı yetişip boğazlarsa o zaman helâl olur. Şu halde saçma ve mermi ile avlamak isteyen avcı mehâretli olup av hayvanı aldığj saçma veya kurşunla hemen ölmeyip dayanabilecek güçte olur ve avcı yetişip boğazlarsa bu şartlarla bu nevî avlamak caizdir. Aksi takdirde caiz değildir.
suretiyle öldürürse, avın eti helâldir. Âletin başka bir tarafı ava değip öldürürse av murdar sayılır. Bir taş veya sopanın değmesiyle öldürülen hayvan gibidir. Böyle öldürülen hayvan'a Mevkûze ve Vakûs denilir.
Dört mezheb imamları ve Cumhur bu hadîsle amel ederek yukar-daki hükmü vermişlerdir.
Saçma veya mermi ile avlanıp öldürülen avm haramlığının sebebi şudur: Vurulan avın atılan kurşunun değmesi şiddetiyle mi, yaralanmasıyla mı öldüğü bilinmez. Değmesiyle ölmesi hâlinde taşın değmesiyle ölmesi gibi sayılır ki Mevkûze hükmüne girer.
Hanef iler: Saçma ve mermi ile avlama hükmünün dönüm noktası şudur -. Vurulan avın aldığı yaradan dolayı mı, atılan kurşunun şiddetli değmesiyle mi öldüğünün kesinlikle bilinmesi veya bunda tereddüt edilmesidir. Eğer avın ölümünün, atılan kurşunun değmesinden dolayı olduğu bilinir veya muhtemel ise ölü olarak ele geçirilen av haramdır. Şayet bundan dolayı olmadığı ve kurşunun açtığı yaradan dolayı olduğu kesinlikle bilinir ise o zaman ölü olarak ele geçirilen av helâl sayılır.
Avlanan hayvanın büyük gövdeli ve güçlü olduğundan dolayı, kurşunun değmesiyle değil vücûdunda açılan yaradan dolayı öldüğü bilinirse helâl sayılır. Ama keklik gibi zayıf bir av hayvanının saçmaların değmesiyle ölmesi düşünülebildiği için böyle bir av hayvanı ölü olarak ele geçirildiği zaman haramdır, yenilmez, demişlerdir.
M â 1 i k î 1 e r ise -. Saçmalarla avlanan hayvanlar hakkında ilk âlimler tarafından beyân edilen

bir kesin hüküm yoktur. Son âlimlerden güvenilir zâtların çoğu ise demişler ki, saçmalarla vurulup öldürülen av hayvanının eti yenir. Çünkü saçmalar avın kanını akıtır ve ok gibi âletlerden daha hızlı öldürücüdür. Avm helâl sayılması için vücûdunun yarılması şart değildir, vücûdunun delinmesi de kâfidir, derler.
Âletle avlanan hayvanın helâl olmasının şartlarından birisi de vurulan avın yaralanması ve kanının akıtılmasıdır. Diğer bir şart da avın, atılan ok ve benzeri keskin veya sivri bir cismin isabet etmesiyle öldüğünün bilinmesi ve ölmesinde başka bir sebebin etkisinin bulunmadığının bilinmesidir. Avcının okla vurduğu bir av henüz Ölmemiş iken bir suya düşerse ve suyun içinde ölürse eti yenmez. Çünkü aldığı yaradan mı, suda boğulmaktan mı öldüğü bilinemez.
Bu konu hakkında geniş bilgi için fıkıh ki tabi arma başvurmayı tavsiye ederek konuyu böylece kapatalım. [18]

8- (Etî Yenen) Hayvan Hayatta Olduğu Halde Vücûdundan Kesilen Parça (Nın Murdar Olduğunu Beyân Eden Hadisler) Babı

3216) İbn-i Ömer (Radtyalâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Eti yenen) hayvan hayatta iken vücûdundan bir parça kesilirse, kesilen kısım murdardır.1'

3217) Temîm-i Dârî (Radtyatlâkü anh)'6en rivayet edildiğine göre: Kesûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Zamanın sonunda develerin hörgüderini ve koyunların kuyruklarını (diri iken) kesen bir topluluk olacaktır. Bilmiş olun ki bir diriden ne kesilirse, kesilen kısım murdardır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Bekir el-Hüzell vardır. Bu r&vl zayıftır. [19]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhl'ın hadisini Ebû Dâ-vûd, Tirmizi, Dârimî, Hâkim ve Ahmed, Ebû Vâkıd (Radıyallâhü anh)'ın hadisi olarak rivayet etmişlerdir.
Temim (Radıyallâhü anh)'m hadisi ise Zevâid nevindendir.
Bu hadisler, eti yenen hayvan hayatta iken vücûdundan kesilen parçanın murdar hükmünde olup yenmesinin haramhğına delâlet eder. Avlanan hayvan da bu hükme tâbidir. Bu itibarla avlanan hayvan henüz ölmemiş iken vücûdundan kesilen parça murdar sayılır. Hattâ av hayvanı bu parçanın kesilmesinden dolayı ölse bile hüküm budur.
Tekmile yazan konu ile ilgili özetle şu bilgiyi verir: Ebû Hanîfe (Radıyallâhü anh) 'in rivayetine göre t b r â -h i m N a h a i şöyle demiştir: Sen bir hayvanı avlarken onu iki eşit parçaya ayırmak suretiyle avladığın zaman, o avın tamamını ye. Şayet avın baş tarafı diğer parçadan büyük ise, başın bulunduğu tarafı ye ve diğer tarafı at. Şayet avlarken avın bir parçasını kesip koparmış isen, hepsini ye, yalnız kestiğin parçayı yeme. Eğer kestiğin parçanın deri kısmı, diğer deriden tamamen kesilmemiş ise kesilen parçayı da ye.
Yukardaki rivayeti Ebü Yusuf ve Muhammed nakletmişler ve Mu hammed, el-Asar da bunu rivayet ettikten sonra: Biz bununla amel ederiz, demiştir.
Şafii de: Avlanan hayvan, avlanma esnasında kesilip koparılan parçanın kesilmesinden dolayı ölürse, kesilen parça da helâldir, murdar sayılmaz. Avlanma esnasında kesilen parça tamamen kesilmeyip bitiştirilmesi mümkün ise veya kesilip tamamen ayrılan kısım olmaksızın hayvanın yaşamaya devam etmesi mümkün olmazsa, meselâ hayvan ikiye bölünmüş veya başı ile vücûdunun bir parçası bir tarafa, vücûdunun çoğu da diğer tarafa ayrılmış, ya da hayvanın başının yarısı kesilmiş ise bütün bu şekillerde avın bütün parçaları yenir, hiç bir parçası murdar sayılmaz. Çünkü anlatılan şekilde bir bölümü kesilmiş durumdaki av hayvanının yaşamını devam ettirmesi düşünülemez. Bu nedenle bu meseleler, bu hadisin şümulüne girmez. Ama vücûdun üçte ikisi başla beraber olup kalanı kalça ile beraber kesilmiş ise veya başın yansından azı kesilmiş ise, kesilen kısım murdar sayılır. Çünkü bu takdirde, kesilen parça, diri bir hayvandan kesilmiş durumdadır ve o av yenir, demiştir.
Hattâbi de Ebû Vâkıd (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin şerhinde: Bu hadîs, eti yenen hayvanın eti ve ona bitişik organları hakkındadır. Hayvanın kılı, yünü tüyü hakkında değildir. Av köpeğinin avdan kestiği ve atılan okun avdan kopardığı parça da diri hayvanın vücûdundan kesilen parça gibidir. Meselâ av peşine gönderilen, köpek yakaladığı avın bir parçasını önce

kesip sonra avı öldürürse veya atılan ok avın bir parçasını kopardıktan sonra av ölürse, avın ölümünden önce vücûdundan kesilen parça murdadır. Çünkü av henüz hayatta iken bu parça onun vücûdundan kesilmiştir. Şayet köpek veya atılan ok, avı ikiye bölerse, bu kesim, hayvanı boğazlama hükmündedir. Dolayısıyla iki taraf da yenir. Ebû Ha-n î f e : Bu takdirde avın başının bulunduğu taraf, diğer parçadan küçük olursa, murdar sayılır, eşit iseler ikisi de yenir, demiştir. Ş â -f i î' ye göre ise fark yoktur. Yâni başın bulunduğu taraf diğer taraftan küçük de olsa her iki taraf yenir. Çünkü, ruh iki taraftan da beraber çıkınca, diri bir hayvanın bir parçasını kesmek durumu oluşmaz. Bu parçalayış, bir boğazlama hükmündedir. Çünkü avın tamamı bu parçalama ile öldürülmüş olur. Artık avın bir tarafının diğer tarafa tâbi tutulması söz konusu değildir, hepsi ayni hükme tâbidir. [20]

Yün, Kıl Ve Tüy İle İlgili Hükümler

Eti yenen hayvan hayatta iken kesilen yünü, kılı ve tüyü helâldir, temizdir. Kesen, kırpan kişi müslüman olsun, gayri müslim olsun farketmez. Âlimler bu hususta ittifak halindedir. İmâmü'l-Haremeyn'in beyânına göre bu hususta müslümanlann icmâ'ı vardır.
Yün, kıl ve tüy murdar bir hayvanın vücûdundan kesilirse bunun hükmü hakkında ihtilâf vardır. Şöyle ki:
1. Mâlikîler'e göre bunlar yolmak suretiyle değil de kesmek ve kırmak suretiyle alındığı takdirde temiz sayılır. Eti yenmeyen hayvan ister diri, ister ölü iken kesilen yünü, kılı ve tüyü temiz sayılır. Hattâ köpek ve domuzun kılı da olsa hüküm aynidir. Eti yenmeyen herhangi bir hayvanın kılı, yünü veya tüyü yolmak suretiyle alınırsa, bunların deri tarafında olan uclan necis ve pistir, diğer kısmı temiz sayılır.
2. Hanefî ve Hanbeli mezheb âlimleri de Mâliki-ler gibi hükmetmişlerdir. Şu farkla ki domuzun kılları necistir, pistir, îster yolmak suretiyle, ister kırpmak suretiyle almcin. Keza ister domuz diri iken kılları alınsın, ister ölü iken alınsın hüküm aynidir. Hanbeliler'e göre köpek de domuz gibidir.
3. Ş â f i i 1 e r' e göre yün, kıl ve tüy, murdar bir hayvandan alınma veya eti yenmeyen diri bir hayvandan alınma olduğu zaman ister yolmak suretiyle, ister kesmek suretiyle elde edilsin mutlaka necis ve pistir. Onlara göre köpek ve domuz ile bunlardan doğma hayvanlar necistir. [21]

9- Balıkları Ve Çekirgeleri Avlamak Bâbı

3218) Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallatlakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biz (mü'minler) e iki ölü hayvanın yenilmesi helâl kılındı: Balık ve çekirge."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahmân bin Zeyd bin Eşlem bulunur. Bu, zayii bir râvidir.

3219) Selmân (RadıyaHâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)7e çekirge (yi yemenin hükmü) soruldu ve O. şöyle buyurdu :
(Çekirge) Allah'ın (kuşlardan olan) askerlerinin çoğudur. Ben çekirgeyi yemem ve yenilmesini haram kılmam."

3220) Enes bin Mâlik (Radtyattâhü a«</t>'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri çekirgeleri tabaklar üstünde birbirlerine hediye ederlerdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Sald el-Bakkal bulunur. Bu zâtın ismi Said bin el-Merzibân el-Abesi el-Kûfi'dir, zayıf bir râvidir[22]

İzahı

t b n-i Ömer (RadıyaHâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevinden olup Darekutnî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Onların rivayet ettikleri metin biraz uzun olup meali şöyledir-
dir:
"Biz (mü'minler)e İki ölü hayvanın ve iki kanın yenilmesi helal kılındı: (Bunlar) Balık, çekirge, karaciğer ve dalak (tır)."

Selmân (RadıyaHâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam), çekirgelerin Allah'ın askerlerinin ekseriyetini teşkil ettiğini buyurmuştur. Avnü'I-Mabûd yazarının e 1 - K a r i' den naklen beyânına göre maksad, Allah'ın kuşlardan olan askerlerinin ekserisinin çekirge olduğunu belirtmektir. Çünkü bilindiği gibi melekler bütün yaratıklardan fazladır. Allah Teâlâ bir kavme gazab ettiği zaman onların başına çekirgeleri musallat eder. Çekirgeler onların ekinlerini, sebze ve meyvelerini yiyip kıtlık meydana getirir. O kavim böylece hak ettiği cezayı bulur.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm). "Çekirgeyi yemem, haram da etmem" buyurmuştur. Bu ifâde Onun çekirge etinden tiksindiğini ifâde eder. Lâkin Ebû Davud'un bir rivayetinde bu hadis mürseldir. Diğer taraftan Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî' nin rivayet ettikleri bir hadîste; "Abdullah bin Ebî Efvâ (RadıyaHâhü anhümâ) meâlen şöyle der: Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde altı veya yedi savaşta bulunduk, O'nunla beraber çekirge yedik."
îbn-i Ebi E v f a' nın hadîsi ve benzeri hadîsler daha kuvvetli bulunduğundan dolayı çekirgenin balık gibi yenmesinin helâlliği hususunda icmâ vardır.
N e v e v i: Müslümanlar çekirgenin yenilmesinin helâlliği hakkında icmâ etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Şafiî, Ahmed ve Cumhur demişler ki: Çekirge kim tarafından tutulursa tutulsun, kendi kendine ölsün veya boğazlanmak suretiyle öldürülsün veya başka şekilde öldürülsün mutlaka helâldir. Ahmed bir rivayetinde ve Mâlik meşhur kavlinde demişler ki: Çekirge kendi kendine ölürse veya bir kab içinde ölürse yenmez. Fakat herhangi bir şekilde öldürülürse yenir, diye bilgi vermiştir.
îbn-i Ömer (RadıyaHâhü anhî'ın hadîsinden çıkan diğer bir hüküm de ölü balığın helâl olduğudur.
Balık ve diğer deniz hayvanları ile ilgili geniş bilgi 386 - 388 nolu hadislerin izahı bölümünde verildiği için bunu tekrarlamaya gerek yoktur.

3221) Câbir ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çekirge aleyhinde beddua ettiği zaman:
A11 ah im! Çekirgenin büyüklerini helak et, küçüklerini öldür, yumurtalarını boz, sonunu kes (yâni hepsini yok et) ve ağızlarım maişetlerimizden ve rızıklarımızdan tutup bağla. Şüphesiz sen duayı işi-ticisin, buyururdu. Bir adam i
Yâ Resûlallah! Allah'ın askerlerinden biri (olan çekirge) aleyhinde sonunun kesilmesi (yâni türünün yok edilmesi) için nasıl duâ edersin? diye (bunun hikmetini) sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Çekirge, balığın denizde saçtığı bir yaratıktır, buyurdu. (Râvî) Hâşim demiş ki: (Râvî) Ziyâd dedi ki: Balığın çekirgeyi saçtığım gören bir adam bana durumu anlattı."
Not : Ed-Dümeyrî demiş ki : Zevâid yazan bu hadisi Zevâid hadisler arasında anmamış ise de bu hadis, yalnız İbn-1 Mâceh'in rivayet ettiği hadîslerdendir, [23]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) çekirge belâsının defi için duada bulunmuştur. Soru sâhibine verdiği cevabla ilgili olarak Sindi: Yâni çekirge aslında bir deniz hayvanıdır. Buyurulan duadan maksad çekirgenin karadan temizlenmesidir. Doğrusunu Allah daha iyi bilir, der.
Bu hadisin sırrını ancak ehli bilir. Ben ancak şunu ifâde edebileyim. Çekirgenin tahribatına müstehak olan topluluklara ibret dersini vermek üzere Allah Teâlâ bu askeri gönderir. Müslümanlar, bu cezanın kaldırılmasını Allah'tan dileyebilirler. Bu vesile ile tevbe ve istiğfar ederler. Anılan cezanın verilmesine sebep olan hatâlardan da rücû ederler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), buyurduğu duâ ile müslümanlara rehberlik ederek duâ şeklini beyân buyurmuş olabilir.

3222) Ebû Hüreyre (Radıyaltâkii anhyden; Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde bir hac veya bir um re'ye çıktık. Sonra yolda bir çekirge topluluğu karşımıza çıktı. Biz de kamçılarımızla ve ayakkabılarımızla onlara vurmaya başladık. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Çekirgeyi (ihramda olduğunuz halde) yeyiniz. Çünkü çekirge deniz avındandır, (Yâni ihrâmlı kimseye yasak değildir), buyurdu." [24]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i de rivayet etmiş ve : Ebü'l-Mühez-z i m ' in adı Yezid bin Süf yân' dır. Ş u ' b e onun aleyhinde konuşmuştur, tlim ehlinin bâzısı hirâmh kimsenin çekirgeyi avlamasına ve yemesine ruhsat vermiştir. Bâzı âlimlere göre ise ihrâmh kimse çekirgeyi avladığı veya yediği zaman bir sadaka ödemesi gerekir, demiştir.
Allah Teâlâ M â i d e sûresinin 96. âyetinde deniz avını avlamayı ve yemeyi ihrâmlı olan ve olmayan her müslümana helâl kılmış ve kara avını ihrâmlı kimselere haram kılmıştır. Âyet-i Kerîme'-nin meali şöyledir:
"Deniz avı ve taamı size de yolculara da geçimlik olarak helâl kılındı. İhrâmlı bulunduğunuz sürece kara avı da size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan sakının."
Çekirge deniz avmdan sayıldığında ihrâmlı kişinin bunu avlaması ve yemesi helâl sayılır. Kara avından sayıldığında ise ihrâmh kimsenin onu avlaması veya yemesi haram sayılır.
Bu hadîse göre çekirge deniz avından sayılır. E b û D â -vûd'un başka bir senedle rivayet ettiği bir hadiste, Ebû H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh) :
"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : 'Çekirge deniz avın-dandır* buyurdu," demiştir. Fakat ordaki hadîsin senedinde bulunan râvî Meymûn bin Câbân da zayıf sayılmıştır. [25]

Hadîsin Fıkıh Yönü

1. Çekirge deniz avından sayılır.
2. Çekirge diğer deniz avı gibi ihrâmlı kimse tarafından avla-nılabilir ve yenilebilir.
3. Çekirge, balık gibi boğazlanmaksızın yenilebilir. [26]

Çekirgenin Deniz Avı Mı, Kara Avı Mı Sayıldığına Dâir İlmî Görüşler:

Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) ile Ebû S a î d-i H u d r i (Radıyallâhü anh) *a göre çekirge deniz avından sayılır. Dolayısıyla ihrâmlı kimsenin onu avladığı veya yediği zaman herhangi bir cezaya müstehak olması da söz konusu değildir.
Ömer, Osman, îbn-i Abbâs, Mâlik, Hane-filer, Ahmed ve Şafiî (Radıyallâhü anhüm) 'a göre çe-kirge kara avından sayılır ve ihrâmlı kimse avladığı veya yediği zaman cezaya çarpılır. Hanefîler'e göre bu ceza bir çekirgeye karşılık bir sadakadır. Mâlik, Şafii ve Ahmed'e göre ise ceza, çekirgenin değeri kadardır. îhrâmlının öldürdüğü veya yediği çekirge kaç para değerinde ise bu takdir edilir ve bedelinin beher fitre mikdan bir fakire verilir veya beher fitre yerine bir gün oruç tutulur. [27]

10- Öldürülmesi Yasak Kılınan Hayvanlar (İn Beyânı) Babı

3223) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A/'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), göçegen kuşu, kurbağa, karınca ve çavuş kuşu öldürmeyi yasakladı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbrâhtm bin el-Fadl el-Mahzûml bulunur. Bu râvî zayıftır.

3224) İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anküm â)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) dört hayvanı öldürmeyi yasakladı: Karınca, bal ansı, çavuş kuşu ve göçegen kuşu."

3225) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ü»A>'den rivayet edildiğine göre:
Allah'ın Peygamberi (Hz. Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Peygamberlerden birini bir karınca ısırmış. Bunun üzerine o peygamber karıncaların köyü (yâni yuvalarının yakılmasını emretmiş de yakılmış. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) o Peygamber'e s
Bir karıncanın seni ısırması nedeniyle sen (Allah'ı) teşbih eden ümmetlerden bir ümmeti (yâni karınca topluluğunu) helak ettin? diye (ayıplayıcı) vahiy indirdi." [28]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. îkinci hadîsi Ebû Dâ-v û d da rivayet etmiştir. Bu iki

hadîs, göçegen kuşu, kurbağa, karınca, çavuş kuşu ve bal arısını öldürmenin yasak olduğuna delâlet eder,
Avnü'l-Mabûd yazan tbn-i Abbâs (Radiyallâhü anh) *ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Ed-Dümeyri: Maksad S ü 1 e y m â n İ diye tanınan büyük karıncalardır. Nitekim el-Hattâbî ve el-Bağavî de böyle demişlerdir. Küçük tip karıncaların ise Öldürülmesi caizdir. M â 1 i k ' e göre karıncayı öldürmek mekruhtur. Ancak zarar verir ve öldürmekten başka hiç bir çâre bulunmazsa o zaman mekruh değildir. İbn-i Ebi Zeyd'e göre ise zarar verdikten sonra karıncayı öldürmekte kerahat yoktur, diye bilgi vermiştir.
H a t t â b î de : Karıncayı öldürme yasağı sadece iri yapılı ve uzun ayaklı nevine mahsustur. Çünkü bu nevî karıncanın zararı azdır ve pek eziyet etmez. Bal arısını öldürme yasağı sebebi ise ondaki yarardır. Göçegen kuşu ile çavuş kuşunu öldürme yasağının sebebine gelince, bu iki kuşun etini haram kılmak içindir. Çünkü bir hayvanı öldürmek yasaklandığı ve bu yasaklama ondaki zarar veya yararla ilgili olmadığı zaman, etini yemenin haram kılınması için olur. Ayrıca çavuş kuşu etinin fena kokulu olduğu da söyleniyor. Göçegen kuşunu ve sesini de Araplar uğursuz sayarlar, diye bilgi vermiştir." (Avnü'l-Mabûd'dan naklen verilen bilgi burada bitti.)
İlk hadîs, kurbağayı öldürmenin de yasak olduğuna delâlet eder. Bu hadîsin senedi zayıf ise de Ebû D â v û d ve N e s â î ile başkasının rivayet ettikleri Abdurrahman bin Osman (Radıyallâhü anh)'m bir hadîsine göre bir tabîb kurbağayı bir ilâçta kullanmak için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den izin istemiş. Fakat Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o tabibi kurbağayı öldürmekten men etmiştir. Bu iki hadis, kurbağanın etinin helâl olmadığına ve kurbağanın deniz avından sayılmadığına delâlet eder.
Bu babın son hadîsini Buharı, Müslim, Ebû D â -vûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Avnü'l-Mabûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:
"Kurtubî hadîste sözü edilen peygamber'in M û s â (Aley-hisselâm) olduğunu söylemiştir. Diğer bir kavle göre D â v û d (Aleyhisselâm) 'dır.
N e v e v î de: Bu hadis, sözü edilen peygamberin şeriatında kanncayı öldürmenin ve ateşte yakmanın câizliği anlamında yorumlanır. Buna göre Allah Teâlâ o peygamber'! kendisini ısıran karıncayı öldürmesi ve ateşte yakması nedeniyle değil de diğer karıncalan öldürüp yakmasından dolayı kınamıştır, der.Kurtubi: Hadîste sözü edilen peygamber, M û s â bin İ m r â n (Aleyhisselânı) 'dır. M û s â bir kere : Allahım! Sen köy halkım işledikleri günahlar nedeniyle tazîb ve helak ediyorsun. Halbuki aralarında sana itaat eden kulların da vardır, itaatkâr olanları bu meyanda helak ediyorsun, demiş. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle), M û s â' ya bir örnek göstermeyi dilemiş olacak ki, M û -s â' nın başına bir sıcak havayı musallat etmiş, nihayet M û s â bir ağacın gölgesinde serinlenmek istemiş. Ağacın yanında da karınca yuvası bulunuyormuş. M û s â tatlı bir uykuya daldıktan sonra bir karınca onu ısırmış. Bunun üzerine M û s â da karıncaları öldürüp yuvalarını ateşe vermiş. Allah böylece, ilâhî azabın günah' kâr kullar ile itaatkâr kullara şümullü olmasının bir örneğini ona göstermiştir. Bir toplumu kaplayan ilâhî azap itaatkâr kullar için rahmet, mağfiret, bereket ve hatâlardan arınma, ve ilâhî mükâfata vesîle olurken, günahkâr kullar için ceza, hüsran ve felâket olur.
Durum bu olunca bu hadîs, kanncayı öldürmenin yasaklığına de-lîl sayılmaz. Çünkü sana zarar veren kimsenin zararını defetmek senin meşru hakkındır. Bu nedenle zaran dokunan hayvanı öldürmekte bir sakınca yoktur, der.
Hadîsin bâzı rivayetlerinde; "Niçin yalnız bir karıncayı (yâni seni ısıran karıncayı) öldürmekle yet inmedin" bu-yurulmuştur. Bu cümle eziyet eden hayvanı öldürmenin câizliğine delâlet eder.
Eziyet eden hayvanı ateşte yakmak suretiyle cezalandırmak o peygamber'in şeriatında var ise de bizim Peygamberimizin şeriatin-de yoktur. Çünkü bir hadiste; "Allah'tan başka hiç kimse ateşle tazîb yetkisine sâhib değildir" buyurulmuştur Bu itibarla herhangi bir hayvanı ateşte yakmak caiz değildir.

Yukardaki bilgi ed-Dümeyrî' den naklen verilmiştir. [29]

11- Fiske Ve Sapanla Taş Atma Yasaklığı Babı

Hazf: Fiske taşı veya hurma çekirdeği gibi bir cismi iki şehâdet mağı veya baş parmak ile şehâdet parmağı arasında tutup atmak N e v e v î böyle açıklamıştır. En-Nihâye'de bu mânâ yanında sapanla fiske taşı atma mânâsı da eklenmiştir. Şu halde Hazf, fiske taşını veya benzerini sözü edilen parmaklar arasında tutup atmak veya sapanla fiske taşı atmaktır. Bu bâbtaki hadis, böyle taş atmayı yasaklamıştır.

3226) Saîd bin Cübeyr (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh)'ın bir akrabası bir kere sapanla fiske taşı attı (veya fiske taşı parmakları arasında tutup attı). Abdullah bin Muğaffel de adamı (bu işten) menetti ve dedi ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sapanla taş atmayı (veya fiske taşı parmaklan arasında tutup fırlatmayı) yasakladı ve s Şüphesiz bu fiske taşı ne bir av avlar ne de düşmanı yaralayıp öldürür ve lâkin bu taş diş kırar, göz çıkarır, buyurdu.
Abdullah bin Muğaffel'in akrabası bir süre sonra taş atma işini tekrar yapınca (gören) Abdullah bin Muğaffel (ona) :
Be adam, ben sana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu yasakladığını anlattım. Sen bu işi yine yaptın? Artık bundan sonra seninle hiç konuşmayacağım, dedi."

3227) Abdullah bin Mugaffel (Radıyallâhii ank)Jden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sapanla (veya iki şe-hâdet parmağıyla, ya da şehâdet parmağı ve büyük parmakla) fiske taşı atmayı yasakladı ve şöyle buyurdu •.
Şüphesiz bu taş avı öldürmez ve düşmanı paralayıp öldürmez ve lâkin gözü yarıp giderir ve dişi kırar." [30]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği Abdullah (Radı-yallâhü anh) 'in bu hadislerini Buharı, Müslim ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 17 nolu hadisi de bu babın ilk hadîsine benzer. Hadîsin mânâsı ile ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir.
Nevevi, bu hadîsin izahı bölümünde : Bu hadîs, şehâdet parmaklan veya bir şehâdet parmağı ile bir büyük parmak arasında taş tutup fırlatmanın yasaklısına delâlet eder. Çünkü böyle taş atmakta hiç bir yarar yoktur, bilâkis zararı olabilir. Yararının olmayışı ve zararlı oluşu bakımından buna benzer durumunda olan diğer işler de böyledir, ayni hükme tâbidir.
Hadîsten çıkan diğer bir hüküm: Düşmanla savaşmakta veya av avlamakta işimize gelen, faydalı şeyler meşrudur, caizdir. Büyük kuşları saçmayla avlamak buna örnek gösterilebilir. Av tüfeğiyle ateş edildiğinde genellikle öldürülmeyip yaralı olarak ele geçirilmesi kuvvetle muhtemel olan dayanıklı büyük kuşları bu şekilde avlamak caizdir. Avcı kuşa yetişip yaralı olarak ele geçirip henüz ölmemiş iken boğazlarsa o av helâldir. Fakat saçmaların değmesiyle can veren küçük kuşları bu şekilde avlamak haramdır. Çünkü eti yenemez ve dolayısıyla yararsız bir iş yapılmış olur.
Abdullah1 m: Artık ebedî olarak seninle konuşmayacağım, sözü bile bile Resül-i Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yolunu bırakan, fâsık ve bid'at düşkünü kimselerle ilişkiyi kesmenin onlarla konuşmamanın câizliğine delâlet eder. Üç günden fazla bir süre müslümana küs durmanın yasaklığma dâir hadis, kişisel mes'eleler ve dünya işleri yüzünden küs kalan kimseler hakkındadır. Bid'at ehlini ve benzerlerini terketmek ve onlarla konuşmamak yasak değildir, diye bilgi verir. [31]

12- Vezağ (Yâni Alaca Kelerleri) — [32] — Öldürme (Hükmünün Beyânı) Babı

3228) Ümmü Şerîk (Radıyallâhü anhâ)'düTi rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca kelerleri öldürmeyi kendisine emretmiştir."

3229) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlîulah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim bir alaca keleri ilk darbede (vuruşta) öldürürse o kimse için şu kadar sevab vardır. Kim bir alaca keleri ikinci darbede öldürürse o kimse için (birincisinden az) şu kadar cevab vardır. Ve kim bir alaca keleri üçüncü darbede öldürürse o kimse için (ikinci defada-kinde anlattığı sevabtan az) şu kadar sevab vardır."

3230) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca kelere fâsıkcık buyurdu."

3231) Fâkih bin el-Müğîre'nin âzadh cariyesi Sâİbe (Radıyallâhü ankâ) 'dan rivayet edildiğine

göre :
Kendisi bir kere Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn yanına girmiş ve odasında bir tarafa konulmuş bir mizrâk görmüş. Bunun üzerine (Hz. Âişe'ye) :
Ey mü'minlerin anası! Sen bu mizrakla ne yapıyorsun? diye sormuş. Âişe (Radıyallâhü anhâ) da t
Biz bununla şu alaca kelerleri öldürüyoruz. Çünkü İbrahim (Peygamber) ateşe atıldığı zaman alaca kelerler hâriç, yer yüzünde olan bütün hayvanların o ateşi söndürdüklerini, fakat alaca kelerlerin İbrahim aleyhine (ateşe) üfürdüğünü Allah'ın Peygamberi (Hz. Mu-hammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize haber verdi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca keleri öldürmeyi emretti."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Âişe (R.A.)'nın hadîsinin senedi sahih ve râvileri sıka zâtlardır. [33]

İzahı

Ümmü Şerik (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i, Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Buharı' nin rivayet ettiği metin şöyledir :
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem! alaca keleri öldürmeyi emretti ve buyurdu ki: Alaca keler, İbrahim (Aleyhisselâm) 'm üzerine ateşi üfûrüyordu."
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Tirmizİ ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Sindi bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:
"Müslim'in bir rivayetine göre "Kim alaca keleri birinci darbede öldürürse o kimse için yüz sevab vardır..." buyurulmuştur. Yine Müslim' deki diğer bir rivayete göre "Kim alaca keleri birinci darbede öldürürse o kimse için yetmiş sevab vardır..." buyurulmuştur. Âlimler; Alaca kelerleri öldürme emrinin hikmeti bunun zararlı ve eziyet edici olmasındandır. îlk darbede öldürme sevabının çokluğunun hikmeti ise, alaca keleri öldürmeye önem vermek ve bir an önce öldürmeye teşviktir. Çünkü ilk vuruşta isabet almaması hâlinde kaçırılması kuvvetle muhtemeldir. Bir rivayette yetmiş sevab buyurulmuş iken diğer rivayette yüz sevab buyurulmuş olması meselesine gelince, muhtemelen Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-seîâm), önce yetmiş sevab hükmünü beyân etmiş. Sonra Allah Teâlâ bu sevabı yüze çıkarınca Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) son hükmü de beyân buyurmuştur, derler."
N e v e v İ de: Âlimler, kelerin eziyet edici hayvanlardan olduğu noktasında ittifak halindedir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu sebeble alaca keleri öldürmeyi emretmiş ve müslü-manları teşvikte bulunmuştur, der.
A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın 3230 nolu hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadiste alaca kelere fâsıkcık sıfatı verilmiştir. Fâsıkhğın lügat mânâsı, çıkmaktır. Alaca keler, fazla zarar ver-mek ve eziyet etmekle diğer bir çok hayvanın karekterinden ve huyundan ayrıldığı, çıktığı için ona bu sıfat takılmıştır.
S â i b e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisini Zevâid yazarı, Zevâid nevinden, yâni yalnız müellifimizin rivayet ettiği hadislerden saymıştır. Fakat e 1 - M ü n z i r i 'nin et-Terğîb'te beyân ettiğine göre bu hadîsi Nesâî ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir, t b r â h i m (Aleyhisselâm) 'in ateşe atılması meselesi malum ve meşhurdur. Alaca keler, İbrahim (Aleyhisselâm) 'in ateşine üfürmekle, insan nesline karşı beslediği düşmanlığı ve kini açığa vurmuştur,
İbrahim (Aleyhisselâm)'in ateşe atılması olayı Enbiyâ sûresinin 68, 69 ve 70. âyetlerinde bildirilmiştir. Konu ile ilgili gerekli bilgi için bu âyetlerin tefsirlerine bakılmalıdır. [34]

13- Azı Dişi Olan Yırtıcı Hayvanları Yemek Babı

Sibâ: Sebü'ün çoğuludur. Sebü: Dört ayaklı, yırtıcı hayvandır. Kamus sahibi böyle tarif etmiştir.
Nâb: Azı dişi manasınadır. Bunun çoğulu ise Enyâb'dır. Mıhleb : Kuş ve yırtıcı hayvanların pençesi manasınadır.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler, azı dişi bulunan yırtıcı hayvanlar ile tırnaklı ve pençeli kuşları yemenin haramhğını beyân eder.

3232) Ebû Salebe el-Huşenî (RadtyaUâhü anlı)'âen rivayet edildiğine güre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) azı dişi olan yırtıcı hayvanları yemeyi yasaklamıştır.
(Râvi) Zühri: Ben Şam'a girinceye kadar bu hadîsi (Hicaz âlimlerinden) işitmemiştim, demiştir."

3233) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)y(\en rivayet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Azı dişi olan yırtıcı hayvanların hepsinin etini yemek haramdır, buyurmuştur."

3234) İbn-İ Abbâs (Radtyallâhü anhüntâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resuluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yırtıcı hayvanlardan azı dişi olanların hepsini yemeyi ve kuşlardan tırnaklan, pençeleri olanların hepsini (yemeyi) Haybertin fethi) günü yasak kıldı." [35]

İzahı

Ebû Sa'lebe (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.. ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. Müslim de bunun benzerini rivayet etmiştir.
Bu hadîsler, azı dişi olan yırtıcı hayvanların ve pençesi olan kuşların yenmesinin yasak olduğuna delâlet eder. Ebü Hanîfe, Şafiî, Ahmed, Dâvûd ve Cumhura göre bu yasaklık ha-ramlık manasınadır. Yâni anılan hayvanların ve kuşların yenmesi haramdır. M â I i k' e göre ise bu hüküm mekruhluk manasınadır. Fakat Cumhurun görüşü kuvvetli olan görüştür. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde haramlık hükmü açıkça belirtilmiştir.
Sebü\ yâni yırtıcı hayvan kapsamı hakkında şu ihtilâf vardır: Ebû Hanîfe'ye göre et yiyen hayvanların hepsi, Sebü*. yâni haram olan yırtıcı hayvanların şümulüne girer. Hattâ, Fil, Keler, Tarla Faresi ve Kedi bile Sebü' sayılır. Şu halde azı dişi bulunan ve et yiyen bütün dört ayaklı hayvanlar yırtıcı hayvanlar hükmüne tâbidir. Ve hadislerdeki Sebü' bu şekilde yorumlanır.
Ş â f i î' ye göre Sebü', insanlara saldıran yırtıcı hayvan manasınadır. Arslan, kurt ve kaplan gibi. Ş â f i i' ye göre sırtlan ve tilki, Sebü* sayılmaz ve etleri yenilebilir. Çünkü bu iki hayvan insana saldırmaz. [36]

14- Kurt Ve Tilki (Etini Yemenin Hükmünün Beyânı) Babı

3235) Huzeyme bin Cez' (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir: Ben (bir kere) :
Yâ Resûlallah! Ben kara hayvanların hükmünü sormak üzere huzura geldim. Tilki hakkında ne buyurursunuz? dedim. Resûl-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Tilkiyi kim yiyer? buyurdu. Ben t
Yâ Resûlallah! Kurt hakkında ne buyurursunuz? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kendisinde hayır (takva) bulunan bir kimse kurt yiyer (mi)? buyurdu."
Tirmlzl'nin anlattığı gibi bu hadls'In senedi zayıflıktan boş değildir. Zevâİd'de de bunun zayıflığına işaret edilmiştir. [37]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. T i r m i z i bu hadisin kurt ile ilgili parçasını ayni raviden, yâni Huzeyme bin Cez' (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiş ve râvi Abdülkerim bin Ebi'l-Muhârık'ın zayıflığına işaret etmiştir.
Bu hadîs kurt ve tilkinin etinin haramlığma delâlet eder. Ancak hadisin senedi zayıftır. Kurt, Sebu', yâni azı dişi bulunan, yırtıcı ve et yiyen hayvanlardan olduğu için bundan önceki bâbta rivayet edilen sahih hadislerden çıkan hükme tâbidir. Yâni Hanefî, Şafiî, H a n b e 1 i mezheblere ve Cumhura göre haram olan hayvanlardandır. M â 1 i k ' e göre ise diğer Sebu'lar gibi mekruh hayvanlardandır.
Tilkiye gelince, Hanefi mezhebine göre tarif edilen Sebu' sözcüğünün anlamının şümulüne girer. Çünkü azı dişi olup et yiyen hayvanlardandır. Bu itibarla eti haramdır.
Bundan önceki bâbta anlattığım gibi Ş â f i i' ye göre Sebu', azı dişi olup insanlara saldıran yırtıcı hayvan demektir. Bu duruma göre tilki Sebu' sözcüğünün anlamı kapsamına girmez ve sırtlan gibi tilki de helâldir. Yâni eti yenebilir.
Huzeyme bin Cez' (Radıyallâhü anh), sahâbidir. T i r -mizî ve İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri ise kardeşleri Halid ve Hibbân' dır. [38]

15- Sırtlan (İn Etinin Yenip Yenmeyeceğine Dâir Hadîsler) Babı

3236) Abdurrahman bin Ebî Ammâr (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ) 'ya sırtlanın hükmünü sorarak: Sırtlan bir av mıdır? dedim. Câbir; evet, dedi. Ben: Onu yiyebilir miyim? dedim. Câbir; evet, diye cevab verdi. Ben: Bu, Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den işittiğin bir şey mi? diye sordum. Câbir; evet, dedi."

3237) Huzeyme bin Cez' (Radtyallâhü anhyûçn; Şöyle demiştir: Ben (bir kere) :
Yâ Resülallah! Sırtlan hakkında ne buyurursunuz? dedim. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Sırtlanı kim yiyer? buyurdu." [39]

İzahı

îbn-i Ebî Ammâr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r -mizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, îbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsin ha-sen-sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadîse göre sırtlan av hayvanı sayılır ve eti yenir.
Huzeyme (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tir mizi de rivayet ederek, senedinin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Çünkü râ-vî Abdülkerim bin Ebi'l-Muharık zayıftır. Bu hadise göre ise sırtlanın eti yenmez. [40]

Âlimlerin Görüşleri:

Avnü'l-Mabûd yazan bu babın ilk hadisinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
"Bu hadis, sırtlanın etini yemenin helâl olduğuna delâlet eder. Şafiî ve Ahmed bu hadisle amel etmişlerdir. Şafiî: Halk öteden beri Safa ile M e r v e arasında sırtlan etini satagel-mişler ve yemişlerdir. Kimse onlara itiraz etmemiştir. A r a b 1 a r da onun etini güzel kabul edip övmüşlerdir, der.
Alimlerin ekserisi ise sırtlanın etini haram sayarak: Sırtlan Se-bu\ yani azı dişi olup et yiyen yırtıcı hayvanlardandır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de azı dişi olan Sebu\ yâni yırtıcı hayvanların etini yemeyi yasak kılmıştır, diye delil göstermişlerdir. Ayrıca Huzeyme bin Cez' (Radıyallâhü anh) 'in (3237 no-lu) hadisini delil göstermişlerdir.
ŞâfİÎ ve A h m e d ise bu delillere karşı: Bu hadîs, yâni İbn-i Ebî Ammâr (Radıyalâhü anh) 'm hadîsi, azı dişi olup yırtıcı olan hayvanların etinin yasaklığına dâir hadîslerin hükmünü husûsîleştirmiştir. Esasen sırtlan saldırgan hayvanlardan olmadığı için Sebu* nevinden sayılmaz. Huzeyme (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise zayıftır, demişlerdir.
H a 11 â b i de: Sırtlanın etini yemek hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallâhü anh) 'm sırtlanın etini yediği ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'm sırtlanın etini helâl saydığı rivayet olunmuştur. A t â , Şafii, Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr, sırtlanın etini helâl sayan âlimlerdendir. Re'y ehli ile Mâlik ve S e v r İ bundan kerâhat edenlerdendir. Said bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'den de bu hüküm rivayet olunmuştur, der."
Hanefiler'in re'y ehli olduğunu belirtmeyi uygun buldum. Yâni Hanefi mezhebine göre sırtlanın eti yenmez. Çünkü, et yiyen ve azı dişi bulunan hayvanlardandır, kurt ve arslan gibi sayılır.

Müellifimizin 3085 nolu hadisi ile 3236 nolu hadîsi arasında bir ilgi vardır. Oraya da bakılmalıdır. [41]

16- Dabb (Yâni Bir Nevî Kelerin Etînî Yemenîn Hükmünün Beyânı) Babı

Bu bâbta rivayet edilen hadislerin tercemesine geçmeden önce bu babın başlığında bulunan "Dabb" kelimesi ile 12. babın başlığında geçen "Vezağ" kelimesi hakkında kısa bilgi verelim.
12. babın başlığında ve hadîslerinde geçen Vezağ kelimesini "Alaca keler" diye terceme ettim. Ve izah esnasında bazen de yalnız keler kelimesini kullanmakla yetindim.
Dabb da Türkçemizde keler diye ifâde edilir. Şimdi bu iki hayvancağızın isimleri olan Vezağ ve Dabb kelimelerinin anlamı hakkında naklen açıklamada bulunalım :
Kamusun tercemesi Okyanus'ta: Vezağa: Sâmm-ı Ebras ismidir ki, alaca keler ve ağulu keler dedikleri kelerdir. Dabb t Haşarattan, yâni sürüngenlerden keler dedikleri hayvana denir, diye

bilgi verilmiştir,
Ebû Davud'un süneninin şerhi Avnü'l-Mabûd yazarı da: Vezağ, eziyet edici, dört ayaklı küçük bir hayvandır. Samm-ı Ebrâs onun irileridir, der. N e v e v i de ayni şeyi söyler.
Avnü'l-Mabûd yazarı Dabb kelimesinin anlamı ile ilgili olarak da: Dabb, kertenkeleye benzeyen, fakat ondan büyük olan, dört ayaklı bir hayvancıktır. Bu hayvancağız yedi yüz yıl yaşar, hiç su içmez, kırk günde bir damla idrar yapar ve dişleri düşmez. Hattâ dişlerinin hepsinin tek bir parça ve bütün hâlinde olduğu söylenir, der.
Tuhfe'de beyân edildiğine göre e 1 - H â f ı z da Dabb, kertenkeleye benzeyen fakat ondan büyük olan dört ayaklı bir hayvancağızdır. Künyesi Ebû H ı s 1' dır. Bu hayvancağız kış mevsiminde yuvasından çıkmaz. Farsça'da buna susmâr denilir, der.
Yukardaki bilgilerden edinilen sonuç Vezağ ile Dabb denilen hayvancıkların birbirine benzemelerine rağmen ayrı ayrı neviden olmasıdır. Her ikisi de sürüngenler familyesindendir. Vezağ in eti kesinlikle yenmez. Dabb'ın etinin yenilmesi ise bâzı âlimlere göre helâldir, bâzılarına göre mekruhtur. Bu mesele ile ilgili bilgi bu bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.
Türkçemizde ise Vezağ'a alaca keler veya ağulu keler denilir. Dabb'a da keler ismi verilmiştir. Vezağ'a zehirli keler de denilir, Dabb'ın kuyruğu bir çok boğumlardan oluşur.
Bu bâbta rivayet edilen hadisleri terceme ederken Dabb kelimesini keler diye terceme edeceğim. Ama bundan kasdedilen mânâ yukardaki izahın ışığında düşünülmüştür. Terceme ederken bunu başka şekilde ve özlü olarak ifâde etmek güçtür.

3238) Sabit bin Yezîd el-Ensârî (Radıyallâhü anh)'6en; Şöyle demiştir :
Biz (bir askerî birlik içinde) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde (bir yolculukta) bulunuyorduk. (Yolculuk esnasında) halk Dıbâb (kelerler) i yakaladılar ve kebab edip yediler. Ben de bir Dabb (keler) yakaladım ve kebab ettikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına götürdüm. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yapraklan soyulmuş bir hurma dalını alıp onunla kelerin parmaklarını saymaya başladı. Sonra:
İsrail oğullarından bir grup yerde yürüyen dört ayaklı hayvanlar suretine çevirilmiştir. Ben gerçekten bilemeyeceğim, onların kelerler olması umulur, buyurdu. Ben:
Halk bunları kebab edip yediler, dedim. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) (bundan) yemedi ve yasak da etmedi."

3239) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Dabb' (keler) i haram kılmadı ve lâkin ondan tiksindi. Şüphesiz o, tüm çobanların yiyeceğidir. Şüphesiz Allah (Azze ve Celle) bâzı kimseleri ondan yararlandırır. Eğer o benim yanımda olsaydı yiyerdim.
... Câbir (Radıyallâhü anh),Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) aracılığıyla bunun mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki râviler sıka (güvenilir) zâtlardır. Fakat sened munkati (kesik)dir. Tirmizi, el-Câmiinde Katâde'nin Süleyman bin Kays el-Yeşkürİ'den hadîs işitmediğini Buhârî'den naklen anlatmıştır.

3240) Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) namazdan dönünce Soffa ehlinden bir adam O'na seslenerek t
Yâ Resûlallah! Bizim arazimiz Dabb (keler) leri bol olan bir arazidir. Kelerler (in etini yemek) hakkında ne buyurursun? dedi. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kelerin meshedilmiş bir ümmet olduğu (bilgisi) bana ulaşmıştır, buyurdu. Sonra kelerin etini yemeyi emretmedi ve yasak da etmedi.*'

3241) Hâlid bin el-Velîd (Radtyaüâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kebab edilmiş bir keler getirilip yakınma konuldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ondan yemek için elini uzattı. Orada hazır bulunan dardan biri veya birkaçı) :
Yâ Resûlallah! Bu, keler etidir, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini ondan çekti. Sonra Hâlid
(bin el-Velid) :
Yâ Resûlallah! Dabb (keler) haram mıdır? diye sordu. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır. Lflkin bu hayvan benim memleketimde yoktu. Ben kendimi ondan tiksinir durumda

buluyorum, buyurdu. Râvi demiştir ki: Bunun üzerine Hâlid, • Dabb (keler) e eğildi ve ondan yedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona bakıyordu."

3242) İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Ben haram etmem, buyurmuştur. Yâni Dabb (keler) i." [42]

İzahı

Sabit (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. C â b i r {Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir. Fakat Mü s 1 i m de bunun bir benzerini rivayet etmiştir. Müslim' deki rivayet meâlen şöyledir:
"... Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Ömer bin el-Hattâb {Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Şüphesiz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Dabb (keler)! haram etmedi. Allah (Azze ve Celle) bâzı kimseleri kelerden yararlandırıyor. Hakikaten çobanların tümünün yiyeceği bundandır. Ve eğer benim yanımda olsaydı yiyerdim."
Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hâlid bin el-Velîd
(Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ibn-1 Ömer
(Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise T i r m i z i tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Dabb'ın, yâni bir nevi kelerin etini yemenin helâl olduğuna delâlet eder. Nevevi Müslim'in şerhinde: Müslümanlar, Dabb denilen keler nevinin etini yemeninhelâl olduğu ve bunda bir mekruhluğun bulunmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe' nin arkadaşlarına göre bunun etini yemek mekruhtur. Kadı İyâz'ın naklen be-yânına göre bâzıları da bunun haram olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşün sıhhatli bir kaynağa dayandığım sanmıyorum. Dayansa bile bu nasslara karşı zayıf kalır. Ve daha önceki ilim ehlinin icmâına muhalif olur, der.
El-Hâfız da Nevevi' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra : İbnü'l-Münzir bunun etini yemenin haram-lığı hükmünü A 1 i (Radıyallâhü anhVden nakletmiştir. A 1 i (Radıyallâhü anh) muhalif olunca onsuz icmâ oluşur mu? der.
Hanefî âlimlerden imâm T a h â v i de Maânı'l-Âsâr'da: Bu hadîsler, Dabb'ın etini yemekte bir sakınca bulunmadığına delâlet eder. Ben de bununla hükmederim, demiştir.
Kelerin meshedilmiş israil oğullarının neslinden olması ihtimâline dâir hadis ile ilgili olarak Îzzü'd-Dîn bin Ab-disselâm şöyle der:
Meshedilen bir topluluğun üç günden fazla yaşamadığı ve neslini devam ettiremediği yolunda vârid olan hadis ile bu hadîs arasında görülen ihtilâfa cevaben şöyle denilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) bazen bir konu hakkında özlü haber verirdi. Sonra da bunu açıklığa kavuştururdu. Nitekim D e c c â 1 hakkında önce "Ben aranızda iken Deccâl çıkarsa onu ben mağlûp ederim" buyurmuş. Sonra D e c c â 1' in son zamanlarda çıkacağını haber vermiştir. Bu mesele de böyledir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce mesih durumunu bildirmiş; o sıralarda meshedilmiş ümmetin üç günden fazla yaşıyamadığını ve neslini devam ettiremediğini bilememiş. O'nun kelerle ilgili buyruğundaki zannı böyle idi. Sonra meshedilmiş ümmetin üç günden fazla yaşamadığı ve neslini devam ettiremediği bilgisi Allah tarafından O'na verilmiştir.
Bir Hâl Tercemesi
İlk hadisin râvisi Sabit bin Yezid (R.A.), bâzı rivayetlerde Sabit bin Vedia, diğer bâzı rivayetlerde Sabit bin Yezid bin Vedia şeklinde geçmektedir. Tirmizî; Vedia, Sâbit'in anasıdır, Yezîd de onun babasıdır. Hazreç kabilesinden olup künyesi Ebû Said'dir. Büyük sahâbîlerdendir. İki tane hadisi vardır. Râvileri de Berâ ve Zeyd bin Veheb'tir. Ebû Dâvüd, Nesâl ve îbn-i Mâceh onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 57) [43]

17- Tavşan (Eti Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3243) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Biz (bir yolculukta) Merr-i Zahrân (denilen semt) den geçerken bir tavşanı ürkütüp kaçırdık. Yolcular onun arkasından koştularsa da yorulup âciz kaldılar. Bunun üzerine ben koştum ve nihayet hayvana yetiştim ve yakalayıp Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha da tavşanı kesti ve kuyruk çevresi ile oyluğunun üst tarafını

(benimle) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e gönderdi. Peygamber de bu hediyeyi kabul etti."

3244) Muhammed bin Safvân (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir kere kendisi (avlayıp boğazladıktan sonra) astığı iki tavşanla birlikte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanından geçti de:
Yâ Resulallah! Ben bu iki tavşanı tuttum da onlan boğazlamak için to demir (bıçak) bulamadım. Bu nedenle hayvanları bir merve (yânı bıçak gibi keskin, ak ve berrak bir taş parçası) üe boğazladım Ben (bunların etini) yiyebilir miyim? dedim. O *
Ye, buyurdu."

3245) Huzeyme bin Cez' (Radtyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere) :
Yâ Resulallah! Bâzı yer hayvanları hakkında sana soru sormak üzere yanına geldim. Dabb (bir nevî keler) hakkında ne buyurursun? dedim.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben onu yemem ve haram da kılmam, buyurdu. Huzeyme demiştir ki: Ben:
Şüphesiz ben senin haram kılmadığın şeyden yiyerim (haram kılmadığın bir şeyi) niçin (yemezsin) ? Yâ Resulallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ümmetlerden biri kaybolmuş (hayvan şeklinde çevirilmiş) tir. Ve beni şüpheye düşüren bir yaratık gördüm (Yâni meshedilmiş ümmetin keler şekline çevirilmiş olması muhtemeldir), buyurdu. Ben t
Yâ Resulallah! Tavşan hakkında ne buyurursun? dedim. Resül-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben onu yemem ve yenmesini haram da etmem, buyurdu. Ben: Senin haram kılmadığın şeyden şüphesiz yiyerim ve (tavşan etini) niçin (yemezsin)? Yâ Resulallah, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Tavşanın kan attığı (yâni kadın gibi hayız âdeti gördüğü) bana haber verildi, buyurdu." [44]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Muhammed bin Safvân (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, îbn-i Hibbân ve Hâkim tarafmdan da rivayet edilmiş-tir. Huzeyme (Radıyallâhü anh)'m hadîsine başka yerde ras-lamadım.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde geçen "Merrü'z-Zahrân" Nevevi' nin beyânına göre Mekke-i Mükerreme'ye yakın bir semtin ismidir.
"Verik" oyluğun üst tarafıdır. "Acüz" da bir şeyin arkası, sonu ve kalçası mânâlarına gelir. Burada tavşanın budlannın üst tarafı mânâsı kasdedilmiştir.
Bu babın ilk iki hadisi tavşan etini yemenin helâllığına delâlet eder. Son hadise göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) «Ben tavşan etini yemem» buyurmuştur. Fakat bu hadisin senedi zayıftır. Çünkü râvî Abdülkerim bin Ebi'l-Maharik kuvvetli değildir. Bu durum 3235. hadîs bölümünde anlatılmıştır. Bu itibarla bu hadis sabit sayılamaz.
E 1 - H â f ı z : Âlimler tavşan etini yemenin câizliği üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak sahâbîlerden Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhî, tabiîlerden tkrime ve fıkıhçılardan M u-hammed bin Ebl Leylâ' dan naklen beyân edildiğine göre bu üç zât tavşan etini yemeyi mekruh görmüşlerdir, der. [45]

İlk İki Hadîsten Çıkan Hükümler;

1. Tavşanı avlamak meşrudur. Bir kaç kişi bir hayvanı avlamaya çalışırken hangisi yakalarsa av onun hakkıdır.
2. Eti yenen hayvanı bıçak gibi keskin olan başka bir âletle boğazlamak caizdir. Merve ismi verilen ve bıçak gibi keskin olan çakmak taşı da böyledir.
3. Kişinin sevdiği kimseye az bir şeyi hediye etmesi meşrudur.
4. Tavşan etini yemek meşrudur.
5. Kişi tereddüt ettiği dîni meseleyi ehil zâtlara sormalıdır.
Bu babın son hadîsinde sözü edilen Dabb, yâni bir nevî kelerin etini yemekle ilgili izah bundan önceki bâbta geçtiği için oraya müracaat edilmelidir. [46]

18- Deniz Avından Bir Sebep Olmaksızın Ölüp Su Yüzünde Duran (Kısım Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

Tâfi: Su yüzüne çıkıp da batmayan şey manasınadır. Tâfî balık ise, bir sebep olmaksızın denizde ölen balığa denilir. N e v e v İ böyle tarif etmiştir. El-Menhel yazarı "Deniz suyu ile abdest almak" babında rivayet edilen (3246) nolu Ebû Hüreyre (Radıyal-lâhü anhJ'ın hadisinin izahı bölümünde Tâfi balık ile ilgili olarak özetle şöyle der: Hanefi âlimlere göre bir sebep olmaksızın ölüp su yüzünde duran ve karın kısmı yukarda kalan balık helâl değildir. Buna Tâfî balık denilir. Bir sebep olmaksızın ölüp su yüzüne çıkan, fakat sırt kısmı yukarda duran balık tâfî sayılmaz ve suyun soğukluğu veya sıcaklığı gibi bir sebeple ölen balık gibi yenir. Bu hükmün dayanağı ise C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in — 3247 nolu — hadisidir. Ölen balık şişmiş vaziyette olup da zararlı hâle gelmiş ise tüm âlimlere göre haramdır, eti yenmez.
Bir sebep olmaksızın, yâni kendiliğinden ölüp de su yüzünde duran ve tâfî diye isim verilen balığın etinin yenip yenmeyeceği hakkındaki ilmi görüşleri bu bâbta rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.

3246) Ebû Hüreyre (Radıyaliâhü anft/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) :
Denizin suyu temizleyici (yâni abdestsizliği ve pisliği giderici) -dir, meytesi (yâni boğazlanmadan ölen avı) helâldir, buyurmuştur.
(Müellifimiz) Ebû Abdillah dedi ki: Ebû Ubeyde el Cevâd'dan bana ulaştığına göre kendisi şöyle dedi: Bu hadîs ilmin yarısıdır. Çünkü dünya kara ve denizdir. Bu hadîs, sana deniz hakkında fetva verdi. Kara (ya âit fetva) kaldı

3247) Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Deniz suyunun sahile attığı ve geri çekilmekle sahilde bıraktığı avı yeyiniz. Denizde ölüp de su yüzüne çıkan (av)ı yemeyiniz."
Not: Ed-Dümeyrî şöyle demiştir: Bu hadis, hafızların ittifakı ile zayıftır, delil olmaz, çünkü Yahya bin Süleym et-Tâifî'nin rivâyetindendir. [47]

İzahı

E b û Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâi, Tirmizî, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim, Bey haki, Dârekutni ve başkaları tarafından da rivayet edilmiştir.
C â b i r (Radıyallâhü anh)'m hadisini Ebû Dâvûd da rivayet ederek: Bu hadisi Süfyan-i Sevrî, Eyyüb ve Hammâd da Ebü'z-Zübeyr' den rivayet ederek C â -bir üstünde durdurmuşlardır. Yâni mevkuf olarak rivayetle bu eseri C â b i r' in sözü olarak rivayet etmişlerdir. Bu hadis, başka bir zayıf senedle de îbn-i Ebi Zi'b aracılığıyla Câbir'-den rivayet edilerek Peygamber (AleyhiVsalâtü ve's-selâm)'in buyruğu biçiminde nakledilmiştir, der.
Tafî, yâni sebebsiz olarak denizde ölüp su yüzüne çıkan ve karın kısmı yukarda kalmak suretiyle su yüzünde duran balık etinin yenip yenmeyeceği hakkındaki ilmi görüşlere gelince Avnü'l-Mabûd yazarı konu hakkında özetle şöyle der;
" H a 11 â b İ: Birden fazla sah âb i'n in Tâfİ balığın helâl olduğuna hükmettiği sabittir. Ebû Bekr-i Sıddik ile Ebû Eyyûb el-Ensârî (Radıyallâhü anhümâ) 'nın böyle hükmeden sahâbîlerden olduğu sabittir. İbn-i Ebî Rabâh, M e k -hûl, îbrâhîm-i Nahaî, Mâlik, Şafiî ve Ebû Sevr böyle hükmetmişlerdir.
Câbir bin Abdillah ile İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm)'ün Tâfi balığın etini yemenin mekruhluğuna hükmettikleri bilinmektedir. Câbir bin Z e y d, Tâvüs ve re'y ehlinin de böyle hükmettikleri malumdur. { H a n e f i 1 e r re'y ehlidir.), diye bilgi vermiştir."
El-Menhel yazarı da "Deniz suyu ile abdest almak'* babında Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in 3246. hadisinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Hanefiler'e göre Tâfi balığın eti yenmez. Tâfi balık: Bir sebeb olmaksızın denizde öldükten sonra su yüzüne çıkıp karnı yukarda duran balıktır. Sırtı yukarda duran balık ise Tâfi sayılmaz ve eti yenir. Suyun soğukluğu ve sıcaklığı gibi bir sebebten dolayı ölen balığın eti de yenir. Bu hükmün dayanağı Ebû Dâvûd'un Atıma kitabında rivayet ettiği Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadisidir. — 3247. hadîsimiz —
Tâfi balığın helâl olduğuna hükmedenlerin delili ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in

hadisidir. —3246. hadîsimiz— Sahabîlerin ve tabiîlerin Cumhuru da; "Deniz avı ve taamı sizin için helâl kılındı" âyetindeki "Taam" kelimesini bir sebep olmaksızın ölüp de su yüzüne çıkan balık mânâsına yorumlamışlardır. Bu da Tâfi balığın helâllığına hükmedenler için bir dayanaktır.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen hadîsteki "Meyte" şer'î usûle göre boğazlanmaksızın ölen hayvan manasınadır.
Hadisteki Tahûr da abdestsizlik hâlini giderici ve necaseti, yâni
pisliği giderici anlammadır.
Bu hadîsten çıkan fıkıh hükümleri ise : Deniz suyunun abdest ve boy abdesti almakta keza necaseti gidermekte kullanmaya dînen elverişli olduğuna delâlet eder. Yâni deniz suyu ile abdest alınır, gu-sül edilir ve pisliği giderir. Diğer bir hüküm de, deniz avı boğazlanmadan yenir, murdar sayılmaz.
Müellifimizin 386 - 388 nolu hadisleri bu hadisin benzeri olup yu-kardaki hükümlerle ilgili izah orada yapıldığı için burada tekrarlamaya gerek yoktur. [48]

Câbir (Radıyallâhü Anh)'İn Hadîsinden Çıkan Hükümler:

1. Deniz suyunun sahile attığı ve sahilde ölen deniz avı helâldir, murdar sayılmaz.
2. Deniz suyunun geri çekilmesi suretiyle sahilde susuz kalıp ölen deniz avı helâldir, murdar sayılmaz.
3. Tâfi balık, yâni suda sebebsiz olarak ölüp su yüzünde kalan balık helâl değildir. Bu hükümle ilgili bilgi ve ilim ehlinin görüşleri yukarda anlatıldı. [49]

19- Karga (Etînîn Hükmünü Beyân Eden Hadîsler) Babı

3248) İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Karga'ya fâsık adını taktığı halde kim etini yiyer? Allah'a and olsun ki, karga temiz (yiyecek) lerden değildir."
Not: Zevâld'de bunun senedinin sahih ve râvilerinin sıka olduğu belirtilmiştir.

3249) Âişe (RadtyaUâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Yılan fâsıktır, akrep fâsıktır, fare fâsıktır ve karga fâsıktır." (Bu hadîsi Âişe'den rivayet eden yeğeni) Kasım'a: Karga yenir mi diye soruldu. Kasım: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (karga'ya) fâsık dedikten sonra kim onu yiyer? dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin senedindeki râvîler sıka zâtlardır. Fakat şu var ki: (Râvî) el-Mes'ûdi'nin hafızası son zamanlarında zayıflamıştı. El-Ensâri'nln bu hadisi el-Mes'ûdî'den, hafızasının zayıflığı döneminden önce mi, sonra mı rivayet ettiğini bilemedik. Bu itibarla el-Mes'ûdi'nin hadîsinde duraklamak gerekir, El-Ensârî'nin adı Muhammed bin Abdillah bin el-Müsennâ'dır. [50]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid nevindendir, karganın etini yemenin haramlığına delâlet eder. Müellifimizin 3087 ve 3088. hadîslerinde öldürülmesi emrolunan hayvanlardan birisi de kargadır. Karga'ya ve hadîste anılan hayvanlara fâsık denilmesi sebebi ve karga'mn öldürülmesi hükmü ile ilgili bilgi orada verildiği için burada tekrarlanmasına gerek görmüyorum.
tik hadîste Ömer (Radıyallâhü anh) 'in: "Allah'a and olsun ki karga temiz yiyeceklerden değildir" sözü M ü' m i n û n sûresinin 51. âyetine işarettir. Bu âyette Allah Teâlâ;"£y Resuller temiz (yiyecek) lerden yeyiniz...*' buyurmuştur. Ümmetler de peygamberlerinin izlerini takip etmek durumundadır. Dolayısıyla temiz sayılmayan yiyeceklerden yiyemezler. [51]

20- Kedinin Etini Yemenin Yasaklığı) Babı

3250) Câbir (Radıyallâhü anh)'<]en; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kediyi yemeyi ve bahasını (yâni satıp bedelini almayı) yasakladı." [52]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Beyhakî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd ve Nesâi de bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Bu hadîs kedi etini yemenin haramhğına ve kediyi satmanın yasakhğına delâlet eder. Kedi etinin yasaklığı hükmü hususunda ilim ehlinin ittifakı vardır. Kedinin satışı konusu ise müellifimizin 2161. hadîsinin izahı bölümünde işlenmiştir. Oraya bakılmalıdır. [53]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/547-548

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/548-550

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/550-552

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/552-553

[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/553-554

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/554-556

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/557-558

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/558-562

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/562-563

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/563-565

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/565-566

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/566

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/567

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/567-568

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/568-569

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/569-570

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/570-571

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/572

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/573-574

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/574-575

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/575-576

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/576-578

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/578-579

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/579-580

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/580

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/580-581

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/581-582

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/582-584

[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/584-586

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/586-587

[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/587-589

[32] 16. babın girişine bakılsın.

[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/589-590

[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/590-592

[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/592
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/593
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/593-594
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/594-595
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/595
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/595-596
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/596-601
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/601-602
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/603-605
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/605
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/606
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/606-607
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/608-609
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/609
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/610-611
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/611
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/611
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/611-612
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 8/612

29- YEMEKLER KİTABİ

1- (Muhtaçlara) Yemek Yedirme (Faziletinin Beyânı) Bâbl

3251) '...Abdullah bin Selâm (Radıyaîlâhü <roA)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'den hicret edip) Medine-i Münevvere ye geldiği zaman halk O'nu karşılamaya koşarak gitti ve: Resûlullah (SaftallahÜ Aleyhi ve Sellem) geldi. Be fiûlullah geldi, Resûlullah geldi, denildi. Ben de bakayım diye halkın içinde gittim. Nihayet O'nun yüzünü görüp tanıyınca, yüzünün bir yalancı yüzü olmadığını bildim. Ondan işittiğim ilk buyruğu da şu oldu: Ey İnsanlar! Selamlamayı çoğaltıp yaygınlaştınn, (muhtaçlara) yemek yed ir in, akrabalarla iyi ilişki kurun ve halk uyurken geceleyin namaz kılın ki selâm ile (yâni selâmlanarak veya selâmetle) Cennet'e giresiniz."

3252) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâydan; Şöyle derdi: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Selamlamayı çoğaltıp yaygınlaştınn, (muhtaçlara) yemek yedi-rin ve Allah (Azze ve Celle)'nin size emrettiği gibi kardeşler olunuz."

325.3) «... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Ra&yaltâkü anhümâydm rivayet edildiğine göre,birsam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)^: Yâ Besûlallah İslâmiyet'in hangi hasleti daha hayırlıdır? diye soru sordu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

(Muhtaç kimseye) yemek yedirmen ve tanıdığına, tanımadığına selâm vermendir, buyurdu."[1]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Tirmizi ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın
hadisi Zevâid nevindendir. Abdullah bin Ahır {Radıyallâhü anh) 'm hadisini «Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â î de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadîste geçen "İncifâl", hızla gitmek demektir.
îlk iki hadîste bulunan "Selâmın ifşası"; Selamlaşmayı yaygınlaştırmak ve işitilecek bir ses tonu ile yapmaktır. Nevevi: Sünnetin yerine gelebilmesi için verilen selâm'ın verildiği kişi tarafından işitilmesi gerekir, işitilmediği takdirde selâm veren kişi sünneti ifa etmiş sayılmaz, der.[2]

Hadîslerden Çıkan Hükümler»

1. Mü'min'in rastladığı mü'min'e selâm vermesi sünnettir. Selâm, tanınan kişilere tahsis edilmemelidir. Kişinin tanıdığı ve tanımadığı herkese selâm vermesi, yüce dinimizin emrettiği tevazu, yâni alçak gönüllülüğün ve ihlâslı olmanın bir gereğidir. Hadiste emredilen selâmın yaygınlaşması ancak şu şekilde gerçekleşir. Selâmın tanınan kimselere tahsisi ve tanınmayan kimselerin esirgenmesi kıyametin belirtilerindendir. Nitekim T a h â v i ve başkasının î b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadiste :
"Selâmın tanınan kimselere tahsis edilmesi kıyametin belirtilerindendir" buyurulmuştur.
2. Yetimlere, fakirlere ve benzeri muhtaçlara yemek yedirmek Cennet'e selâmetle girmeye vesile olan hayrattandır, mü'minin hayırlı hasletlerindendir.
3. Akrabalarla iyi ilişki kurmak, bunu devam ettirmek ve onlara iyilik etmek de Cennet'e selâmetle girmeye vesile olan hayırlı işlerdendir.
4. İkinci hadiste; h*\ öjh&' l*J = "Mü'minler ancak kardeşler-
eşler dir." (Hucurât 10.) âyetine işaret buyurulmuştur. Allah Teâlâ mü' minleri kardeş kılmıştır.
5. Birinci hadiste gece namazına teşvik yapılmıştır. Bu hadis 1334 numarada da geçmişti. Gece namazının faziletine dâir hadisler ve bununla ilgili bilgi müellifimizin 1329 -1334 numaralarda geçti. Oraya bakılabilir.[3]

2- Bir Kişinin Yemeği İki Kişiye Yeter, Babı

3254) '... Câbir bin Abdillah (Radıyattâkü anhümâ)'û&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir kişinin (doyurucu) yemeği iki kişiye yeter ve iki kişinin (doyurucu) yemeği dört kişiye yeter. Dört kişinin (doyurucu) yemeği de sekiz kişiye yeter."

3255) " Ömer bin el-Hattâb (Radtydlâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallûhü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir :
Şüphesiz, bir kişinin (doyurucu) yemeği iki kişiye yeter. Şüphesiz İki kişinin (doyurucu) yemeği üç ve dört kişiye yeter ve şüphesiz dört kişinin (doyurucu) yemeği beş ve altı kişiye yeter."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Amr bin Dinâr Kahraman ölü'z-Zübeyr bulunur. Bu râvî zayıftır.[4]

İzahı

C â b i r (Radıyallalıü anlı) 'm hadisini M ü s i i m , Tir m i -z i, N c s â i ve Alıııed de rivayet etmişlerdir. Ömer (Ra-dıyallâhü anhJ'ın hadisi ise Zevâid nevilidendir.
Bu hadisler've benzeri hadisler yetecek derecede doymakla kanaat edilerek fakirlere yardım edilmesi gibi sosyal ve yüce bir gayeyi vurgular. Hadislerden maksad az kişiyi doyuracak yemeğin çok kişiyi doyuracağını haber vermek değildir.[5]

3- Mü'min Bir Midesine Koymak İçin Yer. Kâfir De Yedi Barsacını Doldurmak İçin Yer, Babı

3256) '"... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sali alla hü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Mü'mln bir midesine koymak için yer. Kâfir de yedi bağırsağını doldurmak İçin yer."

3257) ;i... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhiimâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Kâfir yedi bağırsağını doldurmak için yer. Mü'min de bir midesine koymak için yer."

3258) ''•"... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mü'min bir midesine koymak için yer. Kâfir de yedi bağırsağını doldurmak için yer."[6]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh) 'm hadîsini Buharı de rivayet etmiştir. İ b n - i Öme r (Radıyaîlâhü anhümâ)'nm hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ebû Mûsâ (Radıyaîlâhü anh)'in hadîsi Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Ayni mealdeki bu hadîslerden kasdedilen mânâ hakkında değişik görüşler beyân edilmiştir. Yukarda anılan hadîs kitablarının şerhlerinde âlimlerce beyân edilen görüşlerin hepsi nakledilmiştir. Bâzılarına göre bu hadîslerden maksad zahirî mânâsı değildir. Maksad mü'min ile k4$çin dünya nimetlerine karşı tutumlarını belirtmektir. Yâni mü'min'in dünya nimetlerine ve malına ihtirası ve düşkünlüğü yoktur. Kâfir ise dünyalığa düşkün ve ihtiraslıdır. Bu itibarla sanki mü'min bir midesine koymak için yer ve kâfir yedi bağırsağını doldurup karnını şişirmek için yer. Hadisler böyle yorumlanınca, bağırsakların ve yemek yemenin hakîkî mânâsı kâsdedümemiş olur. Maksad mü'min'in dünyalığa pek rağbet etmemesi ve kâfirin dünyalığa düşkünlüğüdür. Dünyalığı ele geçirme anlamı yemekle ve dünyalığı elde etme yolları da bağırsaklarla ifâde edilmiştir.
Bir görüşe göre kasdedilen mânâ şudur: Mü'min helâl lokma yer. Kâfir ise helâl lokma yanında haram lokma da yer. Helâl lokma, haram lokmaya nazaran az kazanılır.
Başka bir görüşe göre mânâ şöyledir: Oburluk kâfirin sıfatıdır. Bu itibarla mü'min boğazına düşkün olmamalı ve fazla yemek yememelidir.
Bâzı âlimlere göre hadisler zahiri mânâsında kullanılmıştır. E I -Hafız, hadislerin zahirî mânâsında kullanıldığını söyleyen âlimlerin açıkladıkları yedi görüş ve yorumu naklen bildirmiştir. Tuhfe yazarı da e 1 - H â f ı z' dan naklen bu yorumları beyân ettikten sonra ikinci yorumu tercih ettiği için ben sadece bu ikinci görüşü açıklamakla yetineyim. Arzu edenler anılan kitablara baş vurmak suretiyle diğer yorumları öğrenebilirler:
Hadislerden kasdedilen mânâ şudur: Mü'min'e yakışan az yemesi ve tıka basa yememesidir. Çünkü o biliyor ki, Şeriat'a göre yemekten maksad, açlığı gidermek ve ibâdet edebilmesi için güçlü olmaktır. O, lüzumundan fazla yemeğin hesabını vermekten korkar. Fakat kâfir onun

aksine hareket eder. Çünkü o, şer'î amaç tanımaz ve nefsinin esiri durumundadır. Nefsini tatmin etmesi için ne gerekirse onu yapar ve helâl haram demeden şehvetinin peşinde koşar, Durum bu olunca mü'min'in yemeği kâfir'in yemeğine nisbeten sınırlı ve azdır. Bu nisbetin tesbiti için belirli bir sayı söz konusu değildir. Hadiste yedi sayısı var ise de sayı durumu kasdedilmemiştir. Gaye mü'min'in yemeğinin çogu zaman kâfirin yemeğinden azlığını belirtmektir. Amaç bu olunca ve hadîs böyle yorumlanınca, her mü'min'in mutlaka her kâfir'den az yemek yemesinin gerekliliği ve durumun böyle olduğu anlamı kasdedilmemiştir. Nitekim bâzı kâfirler sağlığım koruma, midesinin rahatsızlığı ve rahibi er in telkini gibi nedenlerle mü'min'lerden az yemek yerler. Bir kısım mü'min'ler de alışkanlığı. bir iç rahatsızlığı veya başka sebeblerle obur olur ve kâfirlerden fazla yemek yerler. Bu hâl genel prensibi bozmaz ve mü'min'Iere yakışan yaşantı ile kâfir'in yaşantısı arasındaki mukayeseyi gölgelemez.[7]

4- Yemeği Ayıplamanın Yasaklığı Babı

3259) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hiç bir yemeği hiç bir zaman ayıplamamış - yermemiştir. O, bir yemekten hoşlanırsa yerdi, hoşlanmazsa bırakırdı - yemezdi."
Ebû Bekir bin Ebı Şeybe, ... Ebû Yahya aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den bu hadîsin mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiştir."
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe dedi ki: Biz bunun senedinde muhalefet ediyoruz. Çünkü onlar, yâni ilk seneddeki râvîler bunu Ebû Hâzim'-den rivayet ediyorlar. (Yâni biz bunu Ebû Yahya'dan rivayet ediyoruz.)"[8]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebû D a v û d da rivayet etmişlerdir. Avnü'l-Mabüd yazarı bu hadisin izahı bölümünde öafctle şöyle der:
"Yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), mubah olan hiç bir yemeği ayıplamamıştır. Haram olan yemeğe gelince onu ayıplar, yerer ve yasaklardı. Bâzıları: Yemek yaratılışı açısından ayıplanmaz, fakat yapılışı bakımından ayıplanır. Çünkü Allah'ın san'atı ayıplana-maz. Ama kulların yaptığı iş ayıplanabilir, derler. Ve hadisi böyle yorumlarlar.
El-Hâfız bu yorumla ilgili olarak şöyle der: Açık olan durum, hadisin umumi mânâda yorumlanmasıdır. Çünkü yapılışı açısından bir yemek ayıplandığı zaman onu hazırlayanın kalbi kırılmış olur. N e v e v î : Yemek tuzludur, ekşidir, tuzu azdır, katıdır, iyi pişmemiştir, gibi lâflarla ayıp ve kusurdan söz etmek, yemeğin önemli adabına aykırıdır, der.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hoşlanmadığı bir yemek hakkında bir şey söylemeyip sâdece bırakmakla yetinmesini ifâde eden cümle ile ilgili olarak da îbn-i Battal: Bu durum O'nun güzel edebinin bir belirtisidir. Çünkü bâzan bir insan bir yemekten hoşlanmaz. Fakat başka bir kimse hoşlanır. Din açısından yenmesine izin verilmiş olan hiç bir yemek ayıplanmaz ve yiyeni de yerilmez, demiştir[9]

5- Yemek Yeme Zamanı Abdest Almak Babı

3260) '-,.. Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kim evinin hayır, bereketini Allah'ın çoğaltmasını istiyorsa yemeği hazırlandığı zaman ve yemeği kaldırıldığı vakit abdest alsın (yâni ellerini yıkasın)."
Not: Zevâidde şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cübâre ve Kesir var. İkisi de aayıftır.

3261) ;\.. Ebü Hüreyre (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
(Bir defa) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük abdest bozma yerinden çıktı. Sonra O'na yemek getirildi. Bunun üzerine bir adam:
Yâ Resûlallah! Sana bir abdest suyunu getirmiyeyim mi? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Namaz (mı) kılacağım? buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Btuıun senedi hakkında konuşulur. Çünkü râvl Saîd bin Ubeyd'in güvenilmezliği veya güvenilirliği hakkında konuşanı görmedim. Râvl Ca'fer bin Misafir hakkında da Ebû Hatim : O, bir üstâd (?) dır, demiş. Nesâi de : Onun rivayeti işe yarar, demiştir. îbn-i Hibbân da onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Senedin kalan râvîleri ise

Buharı ve Müslim'in şartı üzerinedir.[10]

İzahı

E n e s (Ftadıyâllâhü anh)'m hadisi Zevâid nevindendir. Sin-d I bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:
"Hadiste geçen "Evinin hayrını çoğaltmak'* ifâdesinden maksad ev sahibinin rızkının bereketlenmesi ve yiyeceğinin çoğalmasıdır. Hadîsteki "Abdest&alsın" emri de yalnız elleri yıkasın mânâsına yorumlanır.
Hadiste geçen "Ğedâ" kelimesinin asıl mânâsı öğle yemeğidir. Fakat burada mutlak yemek mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü akşam yemeği de öğle yemeği gibidir."
Hadis böyle yorumlanınca çıkan hüküm, yemekten önce elleri yıkamanın müstehabhğıdır.
İkinci hadîs de yemekten önce elleri yıkamanın vâcib ve şart olmadığına delâlet eder. Bu hadis Zevâid nevinden ise de T i r m i z i, Ebû Dâvûd ve Nesâi bunun bir benzerini îbn-i Ab-b â s (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet etmişlerdir. İ b n-i Ab bâs'ın rivayetinde sahâbîlerin "Sana bir abdest suyunu getirmeyelim mi?" mealindeki sorusuna verilen cevabta;
-- "Ben ancak namaza kalkacağım zaman abdest almakla emrolundum" buyıırulmuştur.
Bu cevab, yemekten önce abdest almanın vâcib olmadığına delâlet eder. Fakat müstehab veya caiz olmadığına delâlet etmez. Hele elleri yıkamanın müstehab olmadığına hiç delâlet etmez.
Ebû Dâvûd ile Tirmizİ'nin Selmân-i Fârisi (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadiste; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— "Yemeğin bereketi, yemekten Önce ve yemekten sonra abdest almaktır" (yâni elleri yıkamaktıf), buyurmuştur. Bu hadîsin senedi zayıf ise de bununla amel edilmelidir. Zâten bâzı âlimler yerrtekten önce ve sonra elleri yıkamanın müste-hablığına hükmetmişlerdir. Sağlık açısından da bunun önemi ve hikmeti herkesçe takdir edilmektedir. Kanımca bunun üzerinde fazla durmaya, yâni daha geniş bilgi vermeye gerek yoktur.[11]

6- Mütteki’ (Yânî Bağdaş Kurup İyice Yerleşerjek) Yemek Yeme Babı

3262) "... Ebû Cuhayfe (Radtyaüâhü anh)'âtn rivayet edildiğine «öre: Kesûlullah (Saliallakü Aleyhi ve SeMem) şöyle buyurmuştur :
Ben raütteki olarak (yâni bağdaş kurup, iyice yerleşerek) yemek yemem."

3263) "... Abdullah bin Büsr (Radtyatlâhü anhümâyden; Şöyle demiştir:
Ben (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir koyun (kesip yemesi için) ikram ettim. Resûluliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dizleri üstünde oturup yedi. Bir bedevi t Bu ne biçim oturuştur? dedi. Bunun üzerine Resûi-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
Allah, beni mütevazı bir kul etti ve beni kibirli ve büyüklenen bir kimse etmedi, buyurdu.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih, râvileri sıka, yâni güvenilir zâtlardır.[12]

İzahı

Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Mütteki" kelimesinin kökü olan "İttikâ" masdan ile kasdedilen mânâ ve ittikâ denilen oturuş şekli hakkında değişik görüşler vardır.
E 1 - H â f ı z : İttikâ denilen oturuş şeklinin izahı hususunda ihtilâf edilmiştir. Bâzılarına göre, bu yemek yemek için iyice yerleşmek suretiyle oturmak demektir, oturuş şekli ne olursa olsun fark etmez. Bâzıları da: ittikâ, normal ve düzgün oturmayıp bir tarafa eğilmektir, demişlerdir. Diğer bir kavle göre ise, otururken sağ eli yere koyup ona dayanmaktır.
H a 11 â b i, Yukardaki mânâlara tarafdar çıkmayıp kişinin döşek, şilte ve minder gibi bir şeyin üstünde bağdaş kurup gereği gibi çökerek yerleşmesi mânâsını tercih etmiş ve hadisin mânâsı şöyledir, der: "Ben yemek yerken, çok yemek yiyen kimse gibi üzerine oturduğum döşeğe, şilteye bağdaş kurup gereği gibi çökerek oturmam. Çünkü ben bir kaç lokma yemekle yetinirim."
Îbnü'l-Cevzi ise Hattâbi1 nin karşı çıkmasına rağmen İttikâ'yı, kişinin oturduğu yerde bir tarafa eğilmesi mânâsına yorumlamıştır.
El-Hâfız sözlerine devamla îttikâ biçiminde yemeğe oturmak mekruh olunca veya iyi sayılmayınca, yemeğe oturuşun müstehab olan biçimi diz çökerek ayaklann yüzü yere gelecek

şekilde oturmaktır. Ya da sağ ayağı dikip sol ayak üzerinde oturmaktır, der .
Zevâid nevinden olan ikinci hadîste de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yemek yerken dizlerini çöktüğü belirtilmiştir. Yâni el-Hâfız'm tarif ettiği biçimde oturmuştur. Bu itibarla yemeğe böyle oturmak müstehabtır.
Bu babın ilk hadisinin râvisi Ebû Cuheyfe (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 207. ve ikinci hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 1726, hadîslerin izahı bölümünde geçti.[13]

7- Yemek Yendiği Zaman Besmele Çekmek Babı

3264) "... Âişe (Radtyallâkü ankâ)'âan; Şöyle demiştir:
RçsûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) sahâbîlerin-den altı kişi ile beraber yemek yiyordu. Bu esnada bir bedevi gelerek o yemeği iki lokma ile yedi (ve bitirdi). Bunun üzerine Resûlul-
lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olun ki, eğer o bedevî Bismillah demiş olsaydı, yemek size yetecekti. Bu itibarla biriniz bir yemek yediği zaman (başlarken) Bismillah, desin. Şayet yemeğin başında Bismillah demeyi unutursa, (yemek esnasında hatırladığında) "BismiIIah'i Ti evvelini ve âhirini" desin, buyurdu."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bu senedin râvileri Müslim'in şartı üzeri^ güvenilir zâtlardır. Fakat sened ımınkati (yâni kesik)dir. Çünkü tbn-i Hazm el-Mücznelde demiş ki: Abdullah bin Ubeyd bin Umeyr, Âişe'den hadis işitme-
mistir.

3265) «... Ömer bin Ebî Seleme (Radtyallâkü ankümâyâan- Şöyle demiştir: Ben (bir gün) yemeğe başlarken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
AUah (Azze ve Ceile) 'nin ismini an, buyurdu.*'[14]

İzahı

Zevâid yazarı ilk hadisi Zevâid nevinden saymıştır. Halbuki Tuh-fe'de belirtildiği gibi bu hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmedde rivayet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi sened'de bir kesiklik vardır. Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin rivayetinde Abdullah bin Ubeyd, Ümmü K ü 1 s û m aracılığıyla Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'den rivayet etmiştir. Yâni o rivayetlerin senedinde inkıta, kesiklik yoktur.
Ömer bin Ebi Seleme (Radayallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte sahihlerinin hepsi tarafından rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler yemeğe başlanacağı zaman Bismillah, demenin meşruluğuna delâlet eder. Şayet bir kimse yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa, yemek esnasında hatırına gelince "Bismillâhi ewe-lehû ve âhirehû" demekle emrolunmuştur. Bunun mânâsı "Yemeğin başında da sonunda da, yâni başından sonuna kadar Allah'ın ismini anarım." Bu cümle başka mânâlarda da yorumlanabilir. Böylece yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutan kişinin, hatırladığı zaman böylece besmele çekmesi meşrudur.
Bismillah demenin hükmüne gelince, Hanbeli mezhebi âlimlerine göre vaciptir. Diğer ilim ehline göre ise sünnet ve müs-tehabtır.
N e v e v i, el-Ezkâr'da: 'En faziletti şekil; demekle besmelenin tamamını okumaktır. Yalnız Bismillah demek de yeterdir ve sünnet yerine gelmiş olur, der. Fakat el-H&fız» N e v e v î' nin bu sözü ile ilgili olarak: Ben yemeğe başlarken besmelenin tamamını okumanın daha faziletli olduğuna dâir özel bir delil görmedim, der.
N e v e v i : Yemeğe başlarken besmele çekmek sünnet olduğu gibi, yemeğin sonunda Allah'a hamd etmek de sünnettir. Keza su veya benzeri bir şey içerken de besmele çekmek müsthabtır.
Âlimler demişler ki: Besmele'yi açıktan çekmek, unutabilenlere hatırlatmak açısından müstahabtır. Bir kimse bilerek veya bilmeyerek veya başka bir sebeble yemeğin başında besmele çekmeyi unutursa, yemek esnasında hatırladığında "Bismillahi evvelehû ve âhirehû" der bu nvistehabtır. Cünüb kimse ve hayızlı kadın da yemeğe başlarken besmele çekmelidir, der.
İkinci hadisin râvisi Ömer bin Ebi Seleme (Radı-yallâhü anh)'in hâl tercemesi 1049. hadis bölümünde geçti. Bu hadîsin uzunca metni de aşağıdaki bâbta rivayet olunmuştur.[15]

8- Yemeği Sağ El İle Yemek Babı

3266) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Siz (mü'müVler)den olan bir kimse sağ eliyle yesin, sağ eliyle içsin, sağ eliyle alsın ve sağ eliyle versin. Çünkü şüphesiz, şeytân sol eliyle yer, sol eliyle içer, sol eliyle verir ve sol eliyle alır."
hih ZOtLıZT&fde-f7İe denilmi5tir : ^û Hüreyrelıin bu hadisinin senedi sa, nıh ve râvlleri güvenilir zâtlardır.

3267) "... Ömer bin Ebî Seleme (Radtyallâhü anhütnâydan; Şöyle demiştir :
Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in himâyesi, terbiyesi altında bir oğlandım. (Yemek yediğim zaman) elim yemek kabının her tarafında dolaşırdı. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
Ey oğul! (Yemeğe başlarken) Allah'ın adını an, (yâni Bismillah de) sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye, buyurdu."

3268) "... Câbir (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur : Sol elle yemeyiniz. Çünkü şeytân sol elle yer."[16]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevin-dendir. Ömer bin Ebî Seleme (Radıyallâhü anh) in hadisi Kütüb-i Sittenin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu hadislerin zahirine göre sağ elle yemek, sağ elle içmek, sağ elle vermek ve sağ elle almak ile ilgili emir vâciblik içindir. Keza sol elle yememek için son hadîste verilen emir vâciblik içindir. Başka bir deyimle bu hadisteki yasaklama haramlık içindir. Yâni sol elle yemek haram kılınmıştır. Bâzı ilim adamları bu emir ve nehyi böyle yorumlamıştır. Müslim'in rivayet ettiği şu mealdeki hadîs de bu yorumu teyid eder: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamı sol eliyle yemek yerken gördü ve ona:
Sağ elinle ye, buyurdu. Adam t Sağ elimle yiyemiyorum, deyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Sağ elinle yiyemeyesin, buyurdu. Bundan sonra adam sağ elini ağzına kaldıramaz oldu."
Cumhura göre söz konusu emir müstehablık içindir. Son hadisteki yasaklama da mekruhluk içindir.
Nevevî: Ömer bin Ebi Seleme (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde yemekle ilgili üç sünnet beyân Duyurulmuştur: Yemeğe başlarken besmele çekmek, yemeği sağ elle yemek ve kabın en yakın tarafından yemek, arkadaşının önüne el uzatmamak. Çünkü arkadaşın önündeki taraftan yemek, adaba aykırı olduğu gibi onun tiksinmesine de sebep olabilir. Özellikle sulu yemeklerde hiç uygun karşılanmaz. Şayet yenen şey hurma gibi tane nevinden olursa, tabağın uzak tarafma da el uzatmanın mubah olduğunu nakletmişler-dir. Fakat uygun olanı bu yasağın umumîliğini dikkate alarak hükmün umumîliğidir. Ancak hükmün umumi olmadığını bildiren bir delilin varlığı sabit olursa o takdirde bu umumî hüküm husûsileşir, demiştir.
Nevevî: Bu hüküm mazereti olmayan kimseler hakkındadır. Sağ el ile yemeye içmeye mâni, hastalık sakatlık gibi bir özür varsa sol el ile yemek ve içmek mekruh değildir, der.
Şeytan'ın sol elle yediği, içtiği, verdiği ve aldığı yolunda buyuru-lan cümleler değişik mânâlarda yorumlanmıştır. Fakat el-Hâfız: Bu cümleler hakîkî mânâsına göre açıklanmalıdır. Çünkü şeytan'ın yemesi, içmesi, vermesi ve alması aklen mümkün olan şeylerdir. Ha-dîs-i Şerifler bunu haber vermiştir. Artık bunu başka mânâlara yorumlamaya gerek yoktur. Kurtubî de bu cümlelerin açık mânâsı şudur, der: Böyle yapan kimse kendisini şeytana benzetmiş olur, diye bilgi vermiştir.
Turbüşti de: Bu cümleler şöyle yorumlanır: Şeytan, kendi yandaşı durumundaki insanları sol elle yemeye ve içmeye, sevket-mek suretiyle onları Allah'ın yolundaki insanlara muhalefet etmeye teşvik eder, demiştir.
İkinci hadisin râvisi Ûmer bin E b 1 Seleme (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi'a^ftlâtü y? a-selam) 'in kadınlarından Ümmü Seleme (Badıyallâhü anhâ) 'nın Ebû Se-1 e m (Radıyallâhü anh) 'den olma oğludur. Hâl tercemesi 1049. hadîs bölümünde geçti.[17]

9- (Yemekten Sonra) Parmakları Yalamak Babı

3269) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü û»Awmâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biliniz bir yemek yediği zaman (yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça elini bir beze sürmesin.
(Râvilerden) Süfyân demiş ki: Ben Ömer bin Kays'ın Amr bin Dinar'a şu soruyu sorduğuna ve şu cevabı aldığına şâhid oldum: Ömer (Radıyallâhü anh) : = "Siz4en birisi
(yemek yediğinde yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça veya yalatmadıkça elini bir beze sürmesin" hadîsini kimden rivayet ettiğini bana haber verir misin? Amr (Radıyallâhü anh) :
— İbn-i AbbasHan. Ömer (Radıyallâhü anh) :
— Şüphesiz bu hadis bize Câbİr'den naklen rivayet edildi. Amr (Radıyallâhü anh) .-
— Cabir henüz bizim yanımıza gelmeden Önce biz bu hadisi Ata aracılığıyla İbn-i Abbâs'tan belledik. Ata. ancak Mekke'de mücavir olarak kaldığı yıl Câbir ile mülakatta bulundu (onunla buluştu)."

3270) "... Câbir (Radtyallâkü anhyâtn rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Hiç biriniz (yemekten sonra yemeğe bulaşan) parmaklarını yalamadıkça elini bir beze sürmesin. Çünkü bereketin, yemeğinin hangisinde olduğunu bilemez."[18]

İzahı

İ b n-i A b b â s (Radıyallâhü anhJ'in hadisi Buhara, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Câbir (Radiyallâhü anh)(ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
3260, 3261. hadîslerin izahı bölümünde belirttiğim gibi yemeğe başlamadan önce elleri yıkamak müstehabtır. Şayet eller temiz ise müstehabtır. Eğer eller pis, necis ve mikroplu olup iyi yıkamadan onunla yemek yemek sağlık açısından tehlikeli ise İslâm'ın genel hükümleri gereğince elleri yıkamak farzdır. Çünkü vücûdu ve sağlığı tehlikeye sokmak haramdır. Durum bu olunca yemekten önce ellerini güzelce yıkaıpş olan bir kimse şay«t ywne# ka#k ve çatalla değil de Araplar gibi sağ elinin parmaklarıyla yerse, yemeğe bulaşmış parmaklarını yıkama imkânını bulamazsa, bezle silmeden önce yalaması gayet tabii ve normaldir. Tiksinilecek bir durum söz konusu değildir. Böyle yapmak hem parmaklar üzerinde kalan gıdanın zayi olmasını önler. Hem de yemeğin beze, sağa sola bulaşmasına meydan vermez. Zâten yukarda numaralarını yerdiğim hadîslerin izahı bölümünde yemekten sonra da elleri yıkamanın müstehabhğını belirtmiştim.
Yine yukarda anlattığım şekilde ellerini güzelce yıkadıktan sonra parmaklarıyla yemek yiyen bir kimsenin, ellerinin tertemiz iken yemeğe oturduğunu bilen eşi, talebesi ve çocuğu da seve seve ve tiksinmeden onun elini yalar. Elleri koyuna da yalatmak mümkündür. Zâten hadîslerde parmaklan bir insana yalatmak kaydı yoktur. Hadîsler uygun şartlar dâhilinde ve parmaklan istek dâhilinde yalatmanın yasak olmadığını ifâde eder.
Tuhfe yazan bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: "Bu hadis, parmaklan yalamak, tiksinti verdiği için mekruhtur, diyenlerin sözünü reddeder. Evet, yemek esnasında bir kimse parmağını yalayıp o parmağı tekrar kaba sokarsa gayet tabii sofradaki arkadaşlarını tiksindirir. Böyle yapmak İslâmi âdaba aykırıdır. Ama adam yemek sofrasından kalktığı zaman bunu yaparsa başkasını tiksindirmesi söz konusu değildir.
Câbir (Radıyallâhü anh) in hadîsinde yemekten sonra (yemeğe bulaşan) parmaklan yalama hikmetine işaretle: "Çünkü kişi bereketin yemeğinin hangisinde olduğunu bilemez" buyurulmuştur.
N e v e v î, hadisin bu cümlesiyle ilgili olarak: Yâni bir insanın önündeki yemekte bir bereket bulunur. Fakat yemek yiyen kişi bereketin, yediği kısımda mı, parmakları üstünde kalanda mı, kabın dibinde kalanda mı veya yere düşen lokmada mı olduğunu bilemez. Bu itibarla yemek yiyen kişi anılan kısımlan israf etmemeli, zayi etmemeli ki bereketi elde etmiş olsun. Bereketin asıl mânâsı bir şeyin artması ve hayırlı olmasıdır. Burada kasdedilen mânâ ise, vücûdun beslenmesi, yemeğin dokunmaması, zarar vermemesi, ibâdet ve iyi işleri yapabilmek için güç kazanması ve diğer hayırlı şeylerdir.[19]

10- (İçinde Yemek Yenen) Çanağı (Yalamak Suretiyle) Temizlemek Babı

3271) "... Ümmü Âsim (Radtyallâhü <z»Aö,)'dan; Şöyle demiştir:
Biz bir çanakta yemek yerken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı (âzadlı kölesi) Nübeyşe (Radıyallâhü anh), üzerimize geldi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dedi t
Kim bir çanakta yemek yer de sonra o çanağı yalarsa, çanak o kimse İçin istiğfar eder (yâni günahlarının bağışlanmasını diler)."

3272) "... EI-Müallâ tin Râşid Ebü'l-Yemân'in nenesi (Ümmü Asım) (Radtyallâhü an*ÜM)>ün Hüzeyl kabilesinden Nübeyşetü'l-Hayr denilen bir adamdan rivayetle }Öyle demiştir:
Biz bir çanağımızda yemek yerken Nübeyşe (Radıyallâhü anh), üzerimize geldi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, dedi:
Kim bir çanakta yemek yer de sonra o çanağı yalarsa çanak o kimse için istiğfar eder."[20]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği bu hadisi Tirmizİ, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir.
Çanak veya başka bir yemek kabının altında kalan yemeği yalamak, kibri ve bencilliği kırar, arzulanan tevazuu sağlar, Allah'ın verdiği nzık nimetini yüceltir ve yemeğin telef olmasını önler. Mü'-min bu duygu ile yemek yediği kabı yalarsa bu vesile ile Allah'ın mağfiretine kavuşur. Yemek kabı mağfirete sebep olduğu için sanki mağfiret dilemiştir. Bâzıları çanağın mağfiret dilemesini bu şekilde yorumlamışlardır.
T u r b ü ş t i: Yemek kabını yalamak, kişinin tevâzuuna ve kibir hastalığından arınmasına alâmettir. Tevazu ve bencilliği kırmak ise ilahi mağfirete yol açar, demiştir.
E1 - K a r i ve Tuhfe yazan: Bu ve benzeri ifâdeleri mecazî mânâya yorumlamamak ve hakîkî mânâsına göre açıklamak daha uygundur. Çünkü hakiki mânâsına göre açıklamaya hiç bir engel yoktur, derler.[21]

11- Kabın Senin Tarafına Yakın Olan Yerinden Yemek Yemen Babı

3273) "... Ibn-i Omer (Radtyallâhü anhümâydm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Sofra konulduğu zaman kişi kendisine yakın olan tarafından yesin ve sofrada oturan arkadaşının önünden (yemek) almasın."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdü'I-A'lâ bin A"yan Ahu Hamrân bulunur. Zehebl, el-Kâşif te: Bu râvi £ok zayıftır, demiş. Dârekutnl de bunun güvenilir olmadığını söylemiş. El-Ukayli de : Bu adam, içinde hıfzedilmiş hiç bir şey bulunmayan bir takım münker hadisler getirmiş, demiş ve tbn-i Hibbân da; bu adamın rivayetlerini delil göstermek caiz değildir, demiştir.

3274) »... İkrâş bin Züeyb (Badıyallâhü anhyten ; Şöyle demiştir :
(Bir defa) Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'e, içinde bol mıkdarda yağlı tirit bulunan büyük bir çanak getirildi. Biz de (çana-
Bir Hâl Tercemeai
Nübeyşetü'I-Hayr (bin Abdillah) el-Hüzeli (»A) sahabidir. U aded hadisi var Müslim, onun bir hadisini rivayet etmiştir. R*vtsi Ebü'I-Melih el-Hüze^ Müslim ve dört rönen sAhibleri onun hadisterL rivayet etmişlerdir <Hui«
ğa yönelip) ondan yemeye başladık. Ben elimi düzensiz biçimde çanağın her tarafına soktum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
Yâ İkrâş, tek bir yerden (sana en yakın taraftan) ye. Çünkü, bu, tek bir (çeşit) yemektir, buyurdu. Sonra bize, içinde çeşitli yaş hurma nevileri bulunan bir tabak getirildi. Bu kere Resûlullah (Sal lal-lahü Aleyhi ve Sellem) 'in eli tabakta dolaştı (yâni tabağın muhtelif yerlerinden hurmalar aldı) ve:
Yâ İkrâş, dilediğin taraftan ye. Çünkü bu, çeşit (yemek) değildir, buyurdu."[22]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid ne v indendi'. İkrâş (Radıyallâhü anh)'in hadîsini

Tirmizi de rivayet etmiştir.
Cefne: Büyük çanaktır. Serid de: Ekmeği küçük parçalar hâlinde doğrayıp et suyunda ıslatmak işine denildiği gibi içine ekmek doğranmış et suyuna da denir. Buna tirit denilir. Vedek i Et yağı, hayvanın iç yağı ve yağlı et mânâlarına gelir. Burada bu mânâların herhangi birisinin kasdedilmiş olması muhtemeldir. Yâni içine ekmek doğranmış et suyunun yağlı oluşu veya et suyu içinde yağlı küçük et parçalarının bulunuşu ya da et suyu içinde hayvanın iç yağı parçalarının varlığı ifâde edilmek istenmiş olabilir.
Tirmizi' nin rivayetinde "Vedek" kelimesi yerine "Vezr" kelimesi bulunur. Tuhfe yazan: Vezr, vezre'nin çoğuludur, küçük parçalar hâlinde doğranmış kemiksiz et manasınadır, der.[23]

Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Sofrada yalnız bir çeşit yemek bulunduğu zaman herkes kendi tarafına en yakın yerden yemeli ve diğerlerinin önünden yememelidir.
2. Sofrada çeşitli meyveler bulunduğu zaman arzu edilen çeşit başkasına daha yakın olsa bile ona *el uzatılabilir. Yemek de böyledir.
3. Sofradaki meyve tek çeşit ise, tek çeşit yemek gibidir.
4. Yemek adabına riâyet etmeyen ve usûlü bilmeyen kimseleri eğitmek meşrudur.[24]

12- Tiritin Ortasından ve Yukarısından Yemenin Yasakuğı Babı

3275) "... Abdullah bin Büsr (RadtyaÜâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e büyük bir çanak (tirit) getirildi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sofraya oturanlara) :
Çanağın kenarlarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerden yesin) ve çanağın zirvesini (yâni ortasını ve yukarısını) bırakınız ki bereketlensin, buyurdu."
Hâl Tercemesî
îkras bin Züeyb et-Temimt Ebü's-Sahbâ (R.A.), sahâbldir. Râvİsi, oğlu Abdullah'tır. (Müellifimizin ve TirmizI'nin elde mevcut nüshalarına göre oğlunun İsmi UbeyduHahtır). TİrmizI ile İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Tuhfe yazarının beyanına göre bu zat yüz yıl yaşamıştır.) (Hulasa, 306)

3276) "... Vasile bin el-Eska' el-Leysî (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tiritin üstüne mübarek elini koyup şöyle buyurdu:
Allah'ın ismini anarak tiritin kenarlarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerinden yesin) ve tiritin üst kısmını bırakınız. Çünkü bereket ona üstünden gelir."
Not: Zevald'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdurrahman bin Ebi Kaslme bulunur. Ben hiç bir hadis imamının onun hakkında herhangi bir söz söylediğini görmedim. Râvi Ömer bin ed-Derefs'in hadisinin ise yararlı olduğu söylenmiştir. Kalan ravller de sıka, yâni güvenilir zâtlardır.

3277) "... İbn-i Abbâs (RadtyaÜâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Yemek (sofraya) konulduğu zaman onun kenarından yeyiniz (yâni herkes kendisine en yakın yerinden yesin) ve ortasını bırakınız. Çünkü bereket onun ortasına iner."[25]

İzahı

Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anhVın hadisini Ebû Dâvûd uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Vâsi-1 e (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. İbn-i Abb â s (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed, Dârimî, Ibn-i Hibbân ve Hâle i m tarafından da rivayet edilmiştir.[26]

Bu Bâbta Rivayet Edilen Hadîslerden Çıkan Hükümler Şunlardır

1. Yemeğin ortasından ve yukarısından önce kenarından yemek meşrudur.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H â f i i ve başkası: Tiritin üstünden ve çanağın ortasından yemek mekruhtur. Keza kişinin, arkadaşının önünden yemesi de mekruhtur. Fakat meyvelerde arkadaşın önünden yemekte bir beis yoktur, demişler. El-Es-nevi" nin beyânına

göre yukarda mekruhluğuna hükmedilen hususlar Ş â f i i' ye göre haramdır. Yemeğin ortasından veya üstünden yemenin yasak kılınması hikmeti ise hadislerde beyân edildiği gibi, bereketin yemeğin ortasına ve üstüne inmesidir. H a t t â b i de: Hadîslerdeki yasaklık sofrada birden fazla kişinin bulunması hâline mahsustur. Yasağın hikmeti de şudur: Yemeğin en kıymetli ve lezzetli kısmı kabın ortasında ve üst kısmında bulunur. Birden fazla kişinin oturduğu sofrada bir kimse yemeğin ortasından ve üstünden yemek istediği zaman yemeğin en kıymetli kısmını seçmekle kendi nefsini sofradaki arkadaşlarına tercih etmiş olur. Bu ise îslâ-mî prensiplere ters düşer. Diğer taraftan böyle davranmak edebe, terbiyeye ve beşerî ilişkilere aykırı olur. Ama kişi yalnızca sofraya oturduğu zaman kendisine sunulan yemeğin istediği yerinden yiyebilir. Bunda bir beis ve sakınca yoktur, demiştir.

2. Kabın ortasında ve üstünde bulunan yemek sonraya bırakılmalıdır.

3. Yemeğe başlarken Bismillah demek suretiyle Allah anılma-hdır.

4. Sofrada birden fazla kişinin bulunması hâlinde herkesin kendisine en yakın olan taraftan yemesi ve yemeğin ortasının sonraya bırakılması sofranın bereketli olmasına vesiyle olur. Bu hüküm, sofrada bulunan yemeğin tek çeşit olması hâline mahsustur.

İlk hadisin râvisi Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 1726 ve ikinci hadisin râvîsî Vasile (Radıyallâhü anh) 'ınki 530. hadis bölümünde geçti.[27]

13- (Yemek Yerken) Lokma Yere Düştüğü Zaman (Ne Yapıur?) Babı

3278) "... Ma'kıl bin Yesâr (Radtyallâhü anhydtn rivayet edildiğine göre:

Bir gün kendisi (misafir bulunduğu bir köyde) öğle yemeğini yerken bir lokma yere düştü. Kendisi de lokmayı yerden alıp temizledikten sonra yedi. Bunun üzerine orada bulunan köyün ileri gelenleri biribirine işaretle onun bu hareketini yadırgadılar. Sonra kendisine:

Attan (sen) Emîr'i yararlı işlerde muvaffak eylesin. Köy ileri gelenleri, senin önünde bunca yemek varken düşen lokmayı almanı-mi-mikleşerek yadırgadılar, denildi. Ma'kıl bin Yesâr şöyle cevabladı:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim bir şeyi şu acemler için bırakacak değildim. Biz, birimizin lokması yere düştüğü zaman ona, lokmasını yerden alıp temizledikten sonra yemesini ve şeytana bırakmamasını emrederdik.*1

Not: Ebû Hatim demiş ki Hasan-i Basrl, Ma'kıl bin Yesfir'dan hadis İşit memiçtfr,

3279) "... Câbir (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Selle»/) şöyle buyurdu, demiştir :

(Yemek yerken) lokma birinizin elinden yere düştüğü zaman lokmanın üzerinde bulunan (toz, toprak gibi şeyh gidersin ve o lokmayı yesin."[28]

İzahı

Birinci hadise diğer kitablarda rastlamadım. İkinci hadîsi Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.

Birinci hadîste geçen "Dehâkıyn" kelimesi Duhkan'm çoğuludur. Duhkan, muhtar, vali, köy sahibi, arazi sahibi ve otoriter gibi mânâlara gelir. Sindi'nin beyânına göre burada köy sâhibleri ve tarımcılar mânâsı kasdedilmiştir.

"Aâcım" kelimesi de A'cem'in çoğuludur. A'cem, Arap olmayan kimse, dilsiz kişi, yabancı ve anlatış kabiliyeti kıt olan kimse gibi değişik mânâlara gelir.[29]

Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1. Yemek yerken yere düşen lokmayı alıp yemek müstehabtır. Şayet lokmanın üstünde toz ve toprak gibi bir şey varsa bunu giderdikten sonra yemek meşrudur. Bu hüküm, lokmanın düştüğü yerin temiz olması hâline mahsustur. Eğer lokmanın düştüğü yer pis veya mikroplu ise ve lokma zararlı bir duruma girmiş ise yenmez. Lokma yıkanmak suretiyle dînen temiz ve sağük açısından zararsız hâle getirilebilirse bu şekilde temizlendikten sonra yenebilir. Bu şekilde temizlenmesi mümkün olmayınca şeytana bırakılmamalı ve hiç olmazsa bir hayvana yedirilmelidir.

2. Yere düşen lokma yenmediği takdirde şeytana bırakılmış olur. Bâzı ilim adamları bu ve benzeri hadisleri delil göstererek, şeytanların yemek yediğine hükmetmişlerdir. T u r b e ş t î ise; Yerde terkedilen lokmanın şeytana bırakılması yorumu şöyledir: Yere düşen lokma

yenebilir durumda olduğuna rağmen yenmeyip terke-dildiğinde Allah'ın nimeti heder edilmiş olur ve hiç bir mazeret olmaksızın küçümsenmiş olur. Diğer taraftan yere düşen lokmayı alıp yememek kibirli insanların huylanndandır. Genellikle lokmayı yerden almamak kibir ve gururdan ileri gelir. Kibir ve gurur ise şeytanın işidir, der.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sünnetine ve İs-lâmi prensiplere uymak, câhil ve bilgisiz veya başka türlü düşünen kimselerin hatırı için bırakılmaz. Diğer bir ifâde ile Islâmî prensiplerden hiç kimseye tâviz verilmez.Ma'kıl bin Yesâr (Radıyallâhü anh) 'in hal tercemesi 1448. hadis bölümünde geçti.[30]

14- Tiridin Diğer Yemeklere Üstünlüğü Babı

3280) "... Ebû Musa el-Eş'arî (Radtyallâhü onh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent) şöyle buyurmuştur:
Erkeklerden çok kimse (fazilette) kemâle erdi. Kadınlardan da İmrân'ın kızı Meryem ve Fir'an'ın karısı Âsiye'den başka hiç biri (fazilette) kemâle ermedi. Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü de şüphesiz, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."

3281) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallaüahü Aleyhi ve Seller») şöyle buyurmuştur :
Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir."[31]

İzahı

E b û M û s â (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buharı, Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir.
Birinci hadiste kadınlardan yalnız Meryem ile Âsiye'-nin kemâle,, eriştikleri beyân buyurulmaktadır. Bu ifâdeden maksad eski ümmetlerin kadınlarından bu iki hatunun kemâle eriştiklerini ifâde etmektir, ya da kadınlardan kemâle erenlerin azlığıdır. Durum böyle olunca bu iki kadının Hz. Fâtıma, Hz. Hatice ve H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhüm) 'den üstünlükleri anlamı çıkmaz.
Bir kısım ilim adamları bu ve benzeri nassları delil göstererek Hz. Meryem ile Hz. Âsiye' nin peygamber olduklarına hükmetmişlerdir. Hattâ Eş'ari kadm peygamberleri altıya çıkarmıştır : Havva, Sâre, Mûsâ' nın anası, H â c e r, Âsiye ve M e r y e m . Fakat Kirmânl kadınlardan hiç kimsenin peygamber olmadığı yolunda icmâ bulunduğunu ifâde etmiştir. Bu mesele hakkında icmâ bulunmasa bile en sıhhatli görüş budur.
Buhar î, Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini rivayet ettiği babın başında T a h r î m sûresinin son iki âyetini zikretmiştir. Bu âyetlerde Hz. Meryem ile Hz. Âsiye' den söz edildiği için mealini buraya geçirmeyi uygun buldum:
"Allah (kâfirlere akrabalığı olan) mü'minler için de Fir'avun'un karısmı (Âsiye'yi) misal gösterdi (fazilet örneği kıldı) : O, Rabbim benim için katında, cennet'te bir ev yap da beni Fir'avn'den ve onun işledikleri (kötülükleri) nden kurtar. Zâlimler topluluğundan da kurtar, demişti.
Allah mahrem yerini korumuş olan İmrân kızı Meryem'i de mü'minler İçin misâl (iffet ve namus örneği) kıldı. O'na ruhumuzdan üfledik. O, Rabbinin sözlerini ve kitablannı doğruladı. O, bize gönülden itaat edenlerdendi."
Hz. Âsiye ve Hz. Meryem'in faziletleri K ur1-an-ı Kerîm'in müteaddid âyetlerinde beyân buyurulmuştuı:: T a h â sûresinin 38, 39. âyetleri, K a s a s suresinin 7-13. âyetleri, Meryem sûresinin 16 - 29. âyetleri ve Enbiyâ sûresinin 91. âyeti bu konu ile ilgili âyetlerdendir. Bunların tefsirlerine bakılabilir.
H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın faziletine dâir fıkraya gelince el-Hâfız bununla ilgili olarak özetle şöyle der: Bu ifâde H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın diğer bütün kadınlara üstünlüğüne delâlet etmez. Çünkü tiridin diğer yemeklere üstünlüğü şu noktalardandır: Tirid kolay hazırlanır, rahat yenir. Tirid, o devrin en değerli yemeği sayılırdı. Bu durum tiridin diğer bütün yemeklerden üstünlüğünü ifâde etmez. Zira başka yönlerden ondan daha değerli ve lezzetli yemekler bulunur.
Turbüşti de: Hz. Âişe' nin faziletinin beyânı hususunda tiridin örnek gösterilmesi sebebi şudur: Tirid, Arapların yemeklerinin en üstünüdür, en iyi doyurucu gıdadır.Araplar, etli yemekler içinde en çok tiridi överlerdi. Yemeklerin en üstününün et olduğu da rivây t edilmiştir. Etli tirid, besleyici, lezzetli, pek çiğnemeye gerek duyulmadan rahat yutulan ve kolay hazımlanabilen bir

yemektir. H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) da güzel huyluluğu, tatlı dili, şivesinin düzgünlüğü, zekâsı, kabiliyeti, ilmi liyâkati ve sevimliliği ile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sevgisini ve takdirini kazanmış bir hâtûn idi. İşte onun bu üstünlüğü bu hadiste beyân edilen tirid örneği ile dile getirilmiştir, der.
Hz. Â i ş e (Radıyallâhü anhâî'mn diğer kadınlara üstünlüğü,, ifâdesinde geçen kadınlar sözü ile dünyanın bütün kadınları veya cennet kadınları, yahut muasır olduğu kadınlar veya bu ümmetin kadınları anlamı kasdtdilmiş olabilir. Ancak yukarda e 1 - H â -f ı z' in belirttiği gibi bu fıkra H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) '-nin her yönüyle bütün kadınlardan üstün olduğunu ifâde etmez. Evet H z. Â i ş e ' nin bilgisi, edebi, üstün ahlâkı ve sayılamayacak derecede fazilet ve meziyetleri bulunmakla beraber Hz. Fâtıma ve Hz. Hatice 'nin de sayılmayacak kadar üstün fazilet ve meziyetleri bulunur. Bu itibarla bu üç anamızın faziletleri ve meziyetleri pek çoktur. Bunlardan birisinin diğerlerinden üstünlüğünü söylemek pek isabetli ve kolay değildir. Allah cümlesinden râzi olsun ve bizlere şefaatçi kılsın.[32]

15- Yemekten Sonra (Su Bulunmadığında) Eli (Bir Bezle) Silmek Babı

3282) «... Câbir bin Abdiilah (Radtyallâkü anhümâydan; Şöyle demijtîr:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zamanında (ateşte hazırlanan) yemeği nadiren bulur idik ve onu biz bulduğumuz zaman ellerimiz, kollarımız ve ayaklarımızdan başka (silinecek) mendillerimiz yoktu. Ve biz (ateşte hazırlanan yemeği yedikten) sonra (yeniden) abdest almadan namaz kılardık
Ebû Abdiilah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bu hadis garib'tir, yalnız Mu-hammed bin Seleme'den rivayet olunmuştur."[33]

İzahı

Bu hadisi B u h â r i de "Atima = Taamlar" kitabının "Mendil" bâbmda rivayet etmiştir. Ordaki rivayete göre râvi S a î d bin el-Hâris, ateşte hazırlanan yemeği yemekten dolayı abdest al-manın gerekip gerekmediğini Câbir bin Abdillah'a sormuş ve bunun üzerine Câbir bu hadisi rivayet etmiştir.[34]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Yemekten sonra eli temiz bir bezle silmek müstehabtır. E 1 -H â f ı z' m beyânına göre I y â z : Bu hüküm, elleri yıkamaya gerek olmadığı hâle mahsustur. Şayet yemeğin eseri veya kokusu bez sürmekle giderilmezse bezle silmek müstehab değildir, müstehab olan şey elleri yıkamaktır. Yemekten sonra elleri yıkamayı emreden hadisler (3296 ve 3297. nolu hadislerimiz) bunu gösterir, demiştir.
2. Ateşte hazırlanan, yâni ateş üstünde pişirilen veya kaynatılan ya da ısıtılan veya herhangi bir şekilde ateşin etki ettiği bir yemek yemek abdesti bozmaz. Abdestli iken böyle bir yemeği yiyen kimse o abdest ile namaz kılabilir. Bu hususla ilgili hadislerin bir kısmı Taharet kitabında geçti.
[35]

16- Yemekten Sonra Söylenmesi Meşbû Sözler (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3283) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber * (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yemek yediği zaman; = «Hamd, bizi yediren, içi-ren ve müslüman kılan Allah'a mahsustur- derdi."

3284) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yemeği kaldırıldığı veya önündeki (yemek) kaldırıldığı zaman şöyle derdi:
"Vazgeçilmeyip dâima ihtiyaç duyulan, sürekli, geri çevrilmeyen, bereketli ve riyasız olan çok hamd Allah'adır. Ey Rabbimiz."

3285) "... Muâz bin Enes el-Cühenî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallollahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: Kim bir yemek yeyip de (yemekten) sonra;
Hamd, benden ne bir hareket ne de bir güç olmaksızın bana bu yemeği veren ve yediren Allah'a

mahsustur, derse onun geçmiş (küçük) günahı bağışlanır[36]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârî, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişler. Muâz bin Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadisler, yemekten sonra Allah Teâlâ'ya hamd ve sena etmenin müstehabhğına, O'nun nimetlerine karşı şükür görevini ifa etmenin, nimetlerin çoğalmasına vesile olduğuna delâlet eder. Hamd, çeşitli şekillerde olabilmekle beraber en güzeli bu hadislerde rivayet edilen cümlelerle yapılanıdır.
Ebû Ümâme e 1-Bâ.hi 1 i (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 449. ve Muâz bin Enes (Radıyallâhü anh) 'm hâl tercemesi 1116. hadis bölümünde geçti.[37]

17- Yemeği Berabeb Yemenin (Faziletine Dâir Hadîsler) Babı

3286) "... Vahşi bin Harb (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre sahâbîler:
Ya Resûlallahl Biz yemek yiyiyoruz da doymuyoruz, dediler. Re-sûl-1 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
Siz ayn ayn mı yiyorsunuz? buyurdu. Sahâbîler: Evet, diye cevab verdiler. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bundan sonra yemeğiniz üzerinde toplanınız (yâni beraber yeyı-niz) ve yemeğe (başlarken) Allah'ın ismini anınız ki yemek sizin için bereketli olsun, buyurdu."

3287) "... Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Kendisi Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Yemeği toplu halde yeyiniz ve ayrı ayrı yemeyiniz. Çünkü şüphesiz, bereket toplulukla beraberdir."[38]

İzahı

Vahşi (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsine diğer ki-tablarda rastlayamadım. Râvî Kahraman zayıftır.
Bu hadisler ev halkının yemeğe toplu halde oturmasının yemeğin bereketli olmasına vesiyle olduğuna delâlet eder. 3254 ve 3255 nolu hadisler de bunu teyid eder durumdadır. Bir ev halkının yemeği ayrı ayrı yemesi ise yemeğin bereketsiz duruma düşmesine sebebiyet verir.
İlk hadisin râvisi Vahşi bin Harb, Hz. Hamza (Radıyallâhü anh) 'ı U h u d savaşında şehid eden kimsedir. Sonradan müslümanhğı kabul etmekle sahâbilik şerefine mazhar olmuştur. 8 aded hadisi vardır. B u h â r i onun bir hadîsini rivayet etmiştir. Râvisi oğlu Harb ve Ubeydullah bin Adi bin e 1-Hıy â r'dır. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) : Benim içimde Vahşîye karşı bir nefretim vardı. Nihayet bir gün Şam'da şarap içtiği gerekçesiyle yakalanmıştı. Bunun üzerine içki içme cezasına çarptırıldı ve ben onun aylığını 300*e indirdim, demiştir. Hz. Ömer daha önce ona 2000 dirhem maaş bağlamıştı.[39]

18- Yemeğe Üfürmek Babı

3288) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne yiyeceğe üfürürdü ne de içeceğe. Ve kabın içine doğru solunmazdı."[40]

İzahı

Tirmizî ve Ebû D â v û d da bunun benzerini rivayet etmişlerdir. Yemeğe veya meşrubat nevinden sayılan su, çay ve diğer içeceklere üfürmek ya soğutmak veya başka bir şey içindir. Şayet soğutmak için ise biraz beklemek en uygun olanıdır. Üfürmek uygun değildir. Çünkü üfürürken tükürük taneciklerinin yiyeceğe veya içeceğe gitmesi muhtemeldir. Bu ise tiksindirir. Üfürmek başka bir maksadla olsa yine bu ihtimal mevcuttur. Kabın içine doğru teneffüs etmek

ve solunmak da ayni sakıncayı doğurabilir. Her alanda insanları eğiten Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yemek âdabı balonundan da davranışlarıyla en güzel örnek olmuştur. Bunun içindir ki hiç bir zaman ne yemeğe üfürmüş, ne meşrubata üfürmüş ve ne de yemek veya meşrubat kabının içine doğru solunmuş-tur. Şu halde bir büyük tastan meselâ, ayran içmek isteyen bir kimse ayran içerken nefes almak isterse tası ağzından uzaklaştırmalı ve sonra nefes alıp vermelidir. Diğer meseleler için de örnek verilebilir.
Bâzı ilim adamları: Hadîsteki adâb toplu olarak yemek yemek veya su ve diğer meşrubatı içmek hâline mahsustur, demişler ise de el-Hâf ız'ın dediği gibi bu hüküm umumîdir ve umumiliğine göre muhafaza edilmelidir. Çünkü yemeğin ve meşrubatın az veya çok bir mikdarının artması ihtimâli düşünülmelidir. Diğer taraftan bir kişinin kaba üfürmesi veya içine doğru solunması başkalarını tiksindirir ve sağlık açısından zararlı olabilir.[41]

19- Kişi Yemeğini Hizmetçisi Getirdiği Zaman O Yemekten Hizmetçisine Versin, Babı

3289) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Birinizin yemeğini hizmetçisi getirdiği zaman o kimse hizmetçisini (yemeğe) oturtsun ve onunla beraber yemek yesin. Şayet hizmetçi (oturup onunla yemek yemeden) imtina ederse (veya o kimse, hizmetçisini oturtup beraber yemek yemeden imtina ederse) o kimse hizmetçisine yemekten (biraz olsun) versin."

3290) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü o«A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Sizden birisinin kölesi zahmetini ve sıcaklığını çektiği bir yemeği efendisine sunduğu zaman, efendi o köleyi (yemek sofrasına) çağırsın ve onunla beraber yesin. Şayet efendi (bunu) yapmazsa bir lokma alıp kölesinin eline versin.
Not: Ed-Dümeyri, bu hadisin Zevâid nevinden olduğunu söylemiştir. Sindi ise : Ben derim Ki Zevâid yazarı bunu Zevâid. arasında anmamıştır. Çünkü bu, Ebû Hüreyre'den rivayet olunmuş bir hadîstir. Ebû Hüreyre'nin hadîsini Îbn-İ Mâ-ceh'ten başkası da rivayet etmiştir.

3291) "... Abdullah (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullafa (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Birinizin yemeğini hizmetçisi getirdiği zaman efendi hizmetçisini beraberinde (yemeğe) oturtsun veya ona yemekten versin. Çünkü yemeğin (ateş) hararetini ve dumanını yüklenen hizmetçidir."[42]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhar!, Müslim, Tirmizl ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi N e s â I tarafından da rivayet edilmiş olabilir. Diğer kitablarda rasthyama-dım.
Bu hadisler yardımlaşma, tevazu, şefkat ve merhamet gibi güzel ahlâkı teşvik edicidir.
Yemeği pişiren ve hazırlayan kişi köle olsun, hizmetçi olsun yemeğin zahmetini çekip kokusunu almış iken ondan yememesine mü'-ininin gönlü Wf razı olur mu?
Hizmetçiyi sofraya çağırıp oturtmak ve beraber yemek ile ilgili emir müstehabhk içindir. Tabii mahremlik prensibine aykırı bir durumun olmaması da şarttır. Meselâ hizmetçi genç bir kız ise, genç erkeğin bu hizmetçiyi sofrasında oturtması ve beraber yemesi yasaktır, bu gibi durumlar bu emrin dışında kalır.
Şayet efendi, hizmetçiyi sofrasında oturtmak istemez veya o ister de hizmetçi bundan imtina ederse efendi hizmetçiye yemekten vermelidir. M ü s 1 i m' in rivayetinde bu duruma âit fıkrada "Şayet yemek az ise" kaydı vardır. Yâni yemek az ise bir iki lokma verilmelidir, çok ise hizmetçiye yeteri kadar verilmelidir. Bu emir de müstehabhk içindir.[43]

20- Masa Üstünde ve Yer Sofrası Üstünde Yemek Yeme Babı

3292) "... Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ ne masa üstünde ne de küçük tabakta yemek yemiştir. (Hâvi) Katâde, (Enes'e) : Peki onlar yemeği neyin üstünde yiyiyorlardı? diye sormuş. Enep t Yer sofraları üstünde, diye cevab vermiştir.*'

3293) Enes (Radtyattâhü onA/den; Şöyle demiştir: Ben, ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vefat edinceye kadar masa üstünde yemek yerken görmedim[44]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Tirmizi ve Ne-s â î   de rivayet etmişlerdir.
Sükürrece: Küçük tabak manasınadır.
Hıvân: Yemek masası, yüksekçe konulan büyük sini veya sofra demektir.
Süfer: Süfre'nin çoğuludur. Süfre ise yere serilen yemek sofra-sidir. Bu bezden veya deriden olduğu gibi tahta ve başka maddelerden de olabilir.
\ Yemeği yüksek bir masa veya sofraya koyup eğilmeden yemek kibirli kimselerin âdeti sayıldığı için yer sofrası tercih edilmiştir.
Enes {Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dâima yer sofrasında yemek yediğini ifâde etmek istemiştir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in küçük tabaktan yeme-mesinin sebebine gelince el-Irâkî, Tirmizi' nin şerhinde şöyle der: Bunun sebebi, ya bu küçük tabakların o zaman yapılmamış olmasıdır veya onlar toplu halde yemeğe oturdukları için küçük tabakların işe yaramamasıdır. Şöyle de olabilir: Sükürrüce denilen tabak, iştah açmak için yemek sofrasında bulundurulan yeşillik ve salata kabıdır. Onlar genellikle doyunca yemek yemezlerdi. Bu nedenle iştah açıcı bir şey yemeye de ihtiyaçları yoktu.[45]

21- Yemek Kaldırılmadan Sofradan Kalkmanın Ve Sofradakiler Yeme İşini Bitirinceye Kadar Yemekten El Çekmenin Yasaklığı Babı

3294) "... Âişe (Radıyallâhü anhâyAzn rivayet edildiğine göre:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yemek (sofradan) kaldırılıncaya kadar (sofradan) kalkmayı yasaklamıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-Velid bin Müslim, tedlisçidir. Mekhûl ed-Dımışkî de böyledir. Münir bin ez-Zübeyr hakkında da Duhaym: O, zayıftır, demiş ve İbn-i Hibbân da: O, sıka yani güvenilir râvi-lerden mudal hadisler rivayet eder, ibret amacı dışında ondan rivayette bulunmak helâl değildir, demiştir.

3295) "... İbn*i Ömer (Radtyallâhü ankütnâydan rivayet edildiğine göre; ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Yemek sofrası (na yemek) konulduğu zaman sofra kaldırılmadıkça hiç bir adam (sofradan) kalkmaz ve kişi doysa bile sofradakiler yeme işini bitirinceye kadar elini yemekten kaldırmaz. (Doyan kişi arkadaşları doyuncaya kadar) yemeğe devam etsin. Çünkü adam (yemekten elini çekmekle) yanında oturan arkadaşını utandırır ve arkadaşı belki yemek ihtiyacım duyduğu halde elini tutar (yâni yemeden çekinir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Adü'I-A'lâ bin A'yan bulunur. Zayıf bir râvidir.[46]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Zevâid nevinden olup senedleri zayıftır.[47]

Hadîslerden Çıkan Hükümler Şunlardır:

1. Toplu halde yemeğe oturulduğu zaman erken doyan kişi sofradaki arkadaşlarından önce kalkmamalı ve oyalanmalıdır ki arkadaşları sıkılarak aç kalkmasın. Kişinin böyle davranması müstehabtır.

2. Sofraya konulan yemek kabları kaldırılmadan sofradan kalkmamak müstehabtır.[48]

22- Elinde Et Kokusu Bulunduğu Halde Geceleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3296) "... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin kızı Kâtıma (Ra-dtyallâhü ankâ)*âan rivayet edildiğine göre: Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Bilmiş olunuz ki elinde et kokusu bulunduğu halde (elini güzelce yıkamada*) geceleyen (yâni yatan) bir kimse (nin basma bir şey gelirse) kendi nefsinden başka kimseyi kınamasın (yâni suçlamasın)."

3297) '... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurınu§tur:
Sizden birinin elinde et kokusu bulunup da elini (güzelce) yıkamadan uyuduğu, sonra başına bir şey geldiği zaman sakın kendi nefsinden başka hiç kimseyi kınamasın (yâni suçlamasın)."[49]

İzahı

F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Hâkim ve îbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadislerde geçen "Gamar" et ve yağının eseri manasınadır. Yâni et yemeğini yeyip elini güzelce yıkamadan yatan bir kimse haşerelerden ve zehirli hayvanlardan zarar görürse kendi nefsinden başkasını suçlamasın.
Haşerelerin ve zehirli hayvanların zarar vermesine sebep olan diğer yemeklerin kokusu da böyledir.
Hadisler yemekten sonra, özellikle akşam yemeğinden sonra elleri yıkamanın müstehablığına delâlet eder. Ş e v k â n î : Hadîsin zahirine göre elleri su ile yıkamakla sünnet yerine gelmiş olur, demiştir. Fakat İbn-i Reslân: En iyisi elleri sabun veya benzeri bir şeyle yıkamaktır, der.
Elleri yıkama emrinin hikmeti ellerdeki et, yağ ve benzeri yemek kokusunu gidermek ve sağlığı korumak olduğuna göre çoğu zaman sırf su ile bu koku giderilmez. Bu itibarla kirliliği ve kokuyu giderici biçimde yıkamak müstehabtır.
Şu noktayı da belirtmek gerekir: Elleri yıkamanın müstehablığı yemek yemiş kimselere mahsus değildir. Meselâ yemek yemeyip de başkasına yediren veya eli yemeğe bulaşmış olan kimse de ellerini yıkamalıdır, ellerini yıkaması müstehabtır. Çünkü hadîslerdeki ifâde geneldir.
Âlimlerin bir kısmı: Elinde yemek kokusu varken yıkamadan uyuyan kimsenin başına gelebilecek zarar haşerelerin veya zehirli hayvanların ısırması ve sokmasıdır, demiştir. Diğer bir kısım âlimler ise: Bu zarar, baras hastalığı da olabilir. Çünkü kişi uykuda iken kirli eli terlenen bedeninin bir tarafına dokunabilir ve baras veya başka hastalığa sebep olabilir, demiştir.[50]

23- Yemeğe Buyur Etme Babı

3298) "... Esma bint-i Yezîd (bin es-Seken bin Râfi) (Radtyattâhü an-hâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir yemek getirildi. Sonra bize takdim edildi. Biz: Yemeğe iştihamız yok, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem CSallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Açlığı ve yalan söylemeyi toplamayınız, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi hasen'dlr. Çünkü r&vt Şehr hftirirjınria ihtilİf vardır.[51]

İzahı

Sindi bu hadisle ilgili olarak: Bu hadîste anlatılan hususun H z. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın düğünü sırasında olduğu rivayet olunmuştur, der. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in "Ey kadınlar açlığı ve yalan söylemeyi toplamayınız" mealindeki buyruğu ile kasdedilen mânâ şudur: Siz aç olduğunuz halde iştahımız yoktur, demekle yalan söylemiş olursunuz.[52]

Hadîsten Çıkarılan Hükümler:

1. Yemek hazır iken gelenlere buyur etmek müstehabtır.
2. Yemeğe buyur edildiği zaman kişi aç ise yemekten yemesi meşrudur, müstehabtır.
3. Aç olan bir kimsenin yemeğe samimi olarak buyur edildiği zaman: Ben tokum, deyip yalan söylemesi caiz değildir.

3299) ".,. (Abdü'l-Eşhel oğullarından bir adam olan) Enes bin Mâlik (Radty<Ulâhü ank)'dtn rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben (Medine-i Münevvere'ye) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma vardım. O, öğle yemeğini yiyordu. (Bana) :
(Sofraya) yanaş da (yemek) ye, buyurdu. Ben: Oruçluyum, dedim. Fakat Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yemeğinden niçin yemedim, diye üzgünüm, pişmanım."[53]

İzahı

Bu hadis 1667 numarada geçti. Oradaki metin daha uzundur. Gerekli bilgi için oraya müracaat edilmelidir. Orada açıklandığı üzere E n e s (Radıyallâhü anh)'m tuttuğu orucun nafile oruç olduğu bâzı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Oruçlu iken bir yemeğe davet edilen kimsenin orucunu bozup bozmaması ile ilgili bilgi ise 1750, 1751. hadîslerin izahı bölümünde geçmiştir. Burada tekrarlamaya gerek yoktur.
îlk hadisin râvlsi Esma bint-i Yezîd (Radıyallâhü anhâ)'nın hâl tercemesi 1589. hadîsin dip notunda geçmiştir. îkinci hadisin râvisi E n e s (Radıyallâhü anh) Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) fin hizmetçisi olan Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den başka bir sahâbidir.[54]

24- Mescîdde (Yemek) Yeme Babı

3300) "... Abdullah bin el-Hâris bin Cez, ez-Zübeydî (Radtyallâhü anh)'-den; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken mes-cidde ekmek ve et yiyiyorduk."
Not: Zevfiid'de şöyle denilmiştir: Bunun Mnadl hasen'dir. R&rüeri sıka, yâni güvenilir rfttlardır. Rftvl Yakub"tm EttttÖfittMtl tafckmfe ihtUM TUdır.[55]

İzahı

Bu hadise göre mescidde ekmek ve et yemek caizdir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri ise şöyledir:
1. Hanefi mezhebine göre soğan ve sarımsak gibi fena kokusu bulunan bir şeyi mescidde yemek tahrimen mekruhtur. Böyle bir şeyi mescidin dışında yiyen bir kimsenin de mescide girmesine izin verilmez. Fena kokusu olmayan bir şeyi mescidde yemek ise ten-zihen mekruhtur. Ancak itikâfa giren, yânı ibâdet maksadıyla bir süre mescidde kalmaya niyetlenip bu işe başlamış olan kimse itikâf süresince mescidde yemek yer ve yemesinde bir mekruhluk yoktur.
2. Şafiî mezhebine göre mescidin kirlenmesine sebep olan bir şeyi yemek caiz değildir. Meselâ bal, yağ ve yağlı bir şey mescidde yendiği zaman mescid kirletilir ise haramdır. Mescidi kirlet-meyen bir şeyi yemekte bir sakınca yoktur. Soğan ve sarımsak gibi fena kokulu bir şey yemek ise mesciddekileri rahatsız ettiğinden mekruhtur. Zâten dışarda bile böyle fena kokulu bir şeyi yiyen kimsenin bu halde mescide girmesi mekruhtur.
3. Mâliki mezhebine göre mescidden başka barınabilecek hiç bir yer bulamayan yabancılar mescidlerde barınabilirler ve kuru hurma gibi mescidi kirletmeyecek şeyleri yiyebilirler. Mescidi kirletebilecek gıda maddelerini de sofra sermek gibi mescidi kirletmeyi önleyici tedbiri aldıktan sonra yiyebilirler. Yukardaki hükümler
fena kokusu olmayan yemekler hakkındadır. Fena kokusu bulunan bir şeyi mescidde yemek ise haramdır.
4. Hanbeli mezhebine göre itikâfta olan ve olmayan bir kimse mescidi kirletmemek ve mescide bir şey atmamak şartıyla mescidde yemek yiyebilir. Şayet yemek yerken mescide kemik veya başka bir şey atarsa attığı şeyi kaldırıp mescidi temizlemesi vâcibtir. Bu hüküm, soğan ve sarımsak gibi fena kokusu olmayan yemekler hakkındadır. Fena kokusu olan bir şeyi mescidde yemek ise mutlaka, yâni mescid kirletilmese bile mekruhtur.
Konu hakkında daha geniş bilgi edinmek için fıkıh kitablanna baş vurulmalıdır.[56]

25- Ayakta Yemek Yeme Babı

3301) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in zamanında yürürken yemek yerdik ve ayakta (su

ve benzerini) içerdik."[57]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed ve Dârimi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs yürürken yemek yemenin ve ayakta su ve benzeri meşrubatı içmenin câizliğine delâlet eder.
Müslim, Tirmizi ve Ahmed'in rivayet ettikleri bir hadîste ise; E n e s (Radıyallâhü anh);
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın ayakta (su ve benzeri meşrubatı) içmesini şüphesiz yasaklamıştır, demiş. (Enes'e:
Hâvinin Hâl Tercemesi
Abdullah bin el-H&ris bin Cez' ez-Zübeydl (R.A.) Mısır'ın fethinde hazır bulunmuştur. Birkaç aded hadisi vardır. Tirmizi, Ebû Dâvûd ve tbn-I Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvlleri Yezld bin Ebl Habib ve Süleyman bin ZI-yad el-HftdnuBİ'dir. Hicri 86. yılı Mısır'da vefat ettiği rivayet olunmuştur. Bu zat Mısır'da en son vefat eden sahâbidir. (Hulasa, 194) Ayakta) yemek (nasıldır), diye sorulmuş. Enes t Ayakta yemek yemek daha şiddetli (yasak) tır, demiş."
Bu hadîs'in metni T i r m i z i'deki rivayetten alınmadır. Tirmizi bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.
Tirmizi bu bâbta rivayet edilen hadîsi de rivayet ettikten sonra bunun hasen - sahih - garîb olduğunu söylemiştir.
Yukarda beyan edilen iki hadis arasında zahiren görülen ihtilâf ile ilgili olarak çeşitli yorumlar yapılmıştır. Tirmizi1 nin şerhi Tuhfe'de bu yorumlar izah edilmiştir. Hattâbi, tbn-i Battal ve başka bir kısım ilim ehlinin tercih ettikleri yorum şöyledir: Ayakta yemenin ve içmenin yasaklığına dâir hadîs, tenzihen mekruh-luk mânâsına, diğeri de mekruh olmakla beraber câizliği anlamına yorumlamaktır.
Tuhfe'de belirtildiği gibi Hu lef â-i Râşidin ile sah'â-bilerin ve tabiilerin büyük çoğunluğunun uygulaması ayakta yemenin ve içmenin câizliğine delâlet eder. Hulâsa en iyisi ayakta yememek, içmemektir.[58]

26- Kabak (Yemeği Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3302) "... Enes (Raâtyallâhü anh)'Ğen; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabak (yemeğini) severdi."

3303) "... Enes (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir:
Ününü Süleym (Radıyallâhü anhâ), içinde yaş hurma bulunan bir sepeti benimle beraber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gönderdi. Sonra ben (Hane-i Saâdet'te) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bulamadım. O, biraz önce kendisini davet edip onun için bir yemek yapan bir dostunun (veya âzadlı kölesinin) evine gitmişti. Ben de O'nun yanına gittim. (Vardığımda) O, yemek yi-yiyordu. Enes demiş ki; O, beraberinde yemek yemem için beni (sofraya) çağırdı. Enes demiş ki: Ev sahibi etli ve kabaklı bir tirid yapmıştı. Enes demiş ki: Baktım Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabaktan hoşlanıyor. Enes demiş ki: Ben de (tiridin içindeki) kabak parçalarını toplayıp O'na yaklaştırmaya başladım .Biz yemeği yeyince Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), evine döndü ve ben hurma sepetini önüne koydum. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (hurmayı) yemeye ve taksim etmeye başladı, nihayet sepetteki hurmayı böylece bitirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, sahih bir seneddir. Râvileri güvenilir zâtlardır. Bu hadisi, Kütüb-i Sİtte s&hibleri buna benzer sözlerle yine Enes'ten rivayet etmişlerdir.

3304) "... Câbir (bin Târik) (Radtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evinde yanma girdim. O'nun yanında şu kabaktan vardı. Ben: Bu nedir? diye sordum. O = Bu kabaktır. Biz bununla yemeğimizi çoğaltırız, buyurdu."[59]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini B u h â r i de rivayet etmiştir. İkinci hadis ise notta belirtildiği gibi benzer sözlerle Kütüb-İ Sitte'nin kalanlarında da rivayet olunmuştur.
Üçüncü hadîse gelince, Zevâid yazarının notuna göre Zevâid ne-vindendir. Fakat e 1 - H â f ı z,

el-Fetih'te bu hadîsin T i r m i z 1, N e s â I ve İbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiğini bildirmiştir. Miftâhü'1-Hâce yazarı da ayni şeyi söylemiştir. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmaması gerekir.[60]

Bu Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kabak yemeğini severdi. Ümmeti de sevmelidir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sevdiği diğer şeyleri sevmek de birer ibâdettir.
2. Davete icabet etmek meşrudur. Davete icabet bâzı ilim adamlarına göre vâcib, bir kısmına göre sünnet, diğer bazılarına göre ise mendubtur.
3. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bir tirid yemeği dâvetine icabet etmekle yüksek tevâzuunü örnek olarak göstermiştir. Ümmeti de ayni tevazuu göstermelidir.
4. Davet eden kişi kendi gücüne göre ikramda bulunur. Gücünün dışında bir yükün altına girmemelidir.
5. Hediyeleşmek müstehabtır. Hediye edilen şeyden başka kimseler yararlandırılmalıdır.
6. Kişi, rızâsı ve hoşnutluğu olduğuna kanâat ettiği bir kimsenin evine yemek zamanı davetsiz olarak gidebilir.
E n e s (Radıyallâhü anhJ'ın tiriddeki kabak parçalarını toplayıp Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafına kaydırması meselesine gelince, bu durum iki şekilde izah edilebilir: Muhtemelen E n e s, tirid çanağının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafında olan kenardaki kabak parçalarını toplayıp sunmaya çalışmıştır. Çünkü herkesin önüne en yalan taraftan yemesi ve arkadaşının önüne elini uzatmaması yemek adabındandır. İkinci ihtimal E n e s, tirid çanağının her tarafından kabak parçalarını toplamış olabilir. Başkasının önüne el uzatmamanın ve onun önünden yememenin sebebi sofradakileri tiksindirmemektir. Bu durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için düşünülemez. Herkes onun artığını yemekten bilâkis zevk ve şeref duyar. Durum bu olunca E n e s' in çanağın herhangi bir tarafmda bulunan kabak parçalarını toplayıp O'na takdim etmesi kimseyi tiksindirmemiş, bilâkis şereflendirmiş ve hoşnut etmiştir.
Câbir bin Târik (Radıyallâhü anh) sahâbidir. Râvîsi oğlu Hakim'dir. Hadisini Nesâi ve İbn-i Mâceh rivayet etmişler. Tirmizi de eş-Şemâli'de rivayet etmiştir.[61]

27- Et (Ycmgı Bâsi

3305) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : Dünyanın ehlinin ve cennet ehlinin yemeğinin seyyidi (yâni en güzeli) ettir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Meşcaa ve yeğeni Mesîeme bin Abdillah vardır. Ben bu iki râvîyi zayıf veya güvenilir sayan kimseyi görmedim. Bâvl Süleyman bin Atâ da zayıftır. Sindi Zevâid'den naklen bu bilgiyi verdikten sonra: Ben derim ki Tirmizi bu ravînin mevzu hadisleri rivayet etmekle itham edildiğini söylemiştir, der.

3306) "... Ebü'd-Derdâ (RadtyaUâhü ank)*dea; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) davet edildiği et yemeğine dâima icabet etmiştir. Kendisine hediye edilen eti de daima kabul buyurmuştur."
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir : Bu hadisin senedi bundan önceki hadisin senedinin aynisidir.[62]

28- Etîn En Güzel Kısmı (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3307) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü a«A/den; Şöyle demiştir:
Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e et (yemeği) İkram edildi de etin kol kısmı O'na sunulup yemesi istendi. O, etin kol kısmını seviyordu. Bunun üzerine o da (eline aldığı) koldan eti ısırarak yedi."

3308) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anhümâ) İbn-i Zübeyr ve bir cemâat için boğazladığı bir deveyi ikram ettiği sırada, îbn-i Zübeyr'e rivayet ettiğine göre :
Bir defa sahâbîler Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e et yemeğini sunarlarken kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'den şu buyruğu işitmiştir:

«Etin en güzeli (hayvanın) sut etidir.**'
Not: Sindi şöyle demiştir : Zevâid'de bu hadisin senedinin durumu anlatıl* mamıştır. Fakat senedin kuvvetli olduğunu ifâde eden sözler kullanılmıştır.[63]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z İ de rivayet etmiştir. B u h â r 1 ile Müslim de bunun bir benzerini rivayet etmişlerdir.
Zira: Hayvanın omuz mafsalından itibaren ön ayağıdır. Buna kol kısmı da denilir. Nevevi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm)'in hayvanın kol kısmındaki eti sevmesinin sebebi hakkında şöyle der: Çünkü etin bu kısmı iyi pişer, hazmı kolaydır, daha lezzetlidir ve işkembe ile barsaklardan uzaktır.
Nehş ve Nehs: Isırmak üzere ağıza almaktır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in eti eline alıp dişleriyle ısırmayı sevmesi ve bu biçim yeyişi tercih etmesi sebebi ise tevazuu, kibirden uzaklığı ve eti böyle yemenin daha lezzetli oluşudur.
CEZÛR: Boğazlanan deve manasınadır. BAÎR de deve demektir.[64]

29- Kebab (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3309) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) 'in Allah (Azze ve
Cellel'ye kavuşana kadar kebab edilmiş bir kuzuyu gördüğünü bilmiyorum.11
Abdullah bin Ca'fer <HA.)*ın Hâ! Tercemesi
Bu zât, Hz. Ali (R.A.)'ın kardeşi Ca'fer (RAJIn oğludur. Habeşistan'a hicret eden sahâbîlerin orada doğan ilk çocuğudur. Çok cömert olan zâtlardandır. Fazlasıyla cömertliği nedeniyle ona derya ismi verilmişti. 25 aded hadis rivayet etmiştir. Buhârİ ile Müslim onun iki hadisini birlikte rivayet etmişlerdir. Kavileri İsmail, İshâk ve Muâviye isimli oğullan ile Urve bin Zübeyr, İbn-İ Ebî Melike ve Ömer bin Abdilaziz'dir. Şu olay onun ne kadar cömert olduğunu göstermeye yeter : Rivayete göre kendisi Zübeyr bin el-Avvâm (R.A.)'a bir milyon dirhem Ödünç vermişti. Zübeyr (R.A.) vefat edince oğlu Abdullah ona, yâni îbn-i Cafer'e gelerek : Babamın senden bir milyon dirhem alacağı bulunduğunu babamın defterinde buldum, demiş. İbn-İ Ca'fer (R.A.): Doğrudur, istediğin zaman öderim, demiş. Halbuki bunun tersine Zübeyr ona bu meblağ borçlu idi. Sonra Zübeyr'in oğlu tekrar İbn-İ Cafer'i görüp, yanlış söylediğini ve aslında babasının borçlu olduğunu belirtince tbn-İ Ca'fer, alacağını bağışladığını bildirmiştir. (Hulasa, 193)[65]

İzahı

Bu hadisi Buhâri de rivayet etmiştir. Oradaki metnin meali şöyledir: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'a kavuşana kadar ne hâlis buğday unundan yapılmış ince yufka ekmek ne de kebab edilmiş kuzu yemedi."
Hadîsin metninde geçen "Semiyt" boğazlandıktan sonra sıcak su ile kılları yolunup derisi soyulmadan kebab edilen veya pişirilen kuzu demektir. Buna "Mesmût" da denilir.
El-Hâf iz, "Mesmût" kelimesini böyle tanımladıktan sonra şöyle der: Bu, körpe kuzularda yapılır. Yapanlar da zevkine düşkün israfçılardır. Çünkü körpe kuzular boğazlanmasa büyür, değeri artar ve ekonomiye katkıda bulunur. Diğer taraftan deri soyulursa giyside ve diğer alanlarda yararlanılır. Soyulmadan kebab edilince deri kısmı boşa gider. E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisindeki Mesmût veya Semiyt kelimesinin bu şekilde yorumlanması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu şekilde kebab edilmiş veya pişirilmiş bir körpe kuzuyu gördüğünün E n e s tarafından bilinmediği ifâde edilmiş olur. T ı y b İ' nin dediği gibi E n e s * in sözünün mânâsı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in böyle bir kuzuyu görmediğini belirtmektir. Çünkü E n e s, devamlı surette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanmda bulunmuştur. Böyle bir şey olsaydı E n e s bilecekti.
I b n - i Ba 11 â I ise Semity ve Semût kelimelerini kebab edilmiş kuzu mânâsına yorumlamış ve şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir defa bir kuzunun kaburga kısmını, diğer bir defa kol kısmını yediğine dâir rivayetler vardır. Bu rivayetler ile E n e s (Radıyallâhü anh) 'in rivayeti arasmda bir ihtilâf yoktur. Çünkü E n e s, böyle bir şey olduğunu bilmediğini ifâde eder. Fakat böyle bir şeyin olmadığını söylemez. Bu itibarla E n e s görmemiş olabilir. İkinci ihtimal olarak, E n e s 'in maksadı kebab edilmiş bir kuzunun bütün hâlinde Resûl-

i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için hazırlanıp sunulmadığını ifâde etmek olabilir. Bu, kuzunun bir parçasının O'na sunulduğuna dâir olan rivayetlere ters düşmez, diye bilgi vermiştir.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ömür boyunca nasıl sade ve mütevâzi bir hayat sürdürdüğüne delâlet eder.

3310) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü atık)'âtn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in önünden kebab artığı hiç kaldırılmamış ve beraberinde tüylü yaygı yüklen il m e m iştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Cübâre ve Kesir bin Sü-leym bulunur. Bu iki r&vî zayıftır.[66]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hâlinin dünya halkının hâline benzemediğini ifâde eder. Çünkü sofrasında et bulunduğu zaman çok az mikdarda bulunduğundan dolayı bir şey artmıyordu ve bir yere gittiği zaman beraberinde götürülen yaygı tüysüz olurdu, tüylü bir yaygı üstünde istirahat buyurmazdı.

3311) "... Abdullah bin el-Hâris bin el-Cez' ez-Ziibeydî (Radtyallâhü ; Şöyle demi$tir :
Biz bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kebab edilmiş bir parça eti mescidde yedik. Sonra ellerimizi çakıl taşlarıyla silip abdest almadan (yâni tazelemeden) kalkıp namaz kıldık."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Lehia bulunur. Bu râvî zayıftır.[67]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir.[68]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Yemekten sonra su veya el bezi bulunmadığı zaman mescidin çakıl taşlarıyla elleri silmek caizdir. Yemekten sonra mümkünse elleri yıkamanın ve bu mümkün olmadığı zaman bir el beziyle silmenin müstehablığı bundan önce geçen ilgili bâblarda belirtilmiştir.
2. Mescidde yemek yemek caizdir. Bununla ilgili izah bu kitabın 24. babında rivayet edilen 3300 nolu hadîs bölümünde geçti. Oraya bakılmalıdır.
3. Abdestli iken et yemeği yiyen bir kimse o abdestle namaz kılabilir. Yâni et yemek, abdesti bozmaz. Bu konu ile ilgili bilgiler 485-493 ve 494-497 nolu hadîslerin izahı bölümünde verilmiştir.[69]

30- Kadîd (Yâni Tuzlanıp Güneşte Kurutulan Et) Babı

3312) "... Ebû Mes'ûd (Radtyaüâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Bir (gün bir) adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi ve O'nunla konuştu. Konuşma esnasında (korkusundan) ferisalan (omuzlan ile yanları arası) titremeye başladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adama t
(Görüşmeyi) kendine kolaylaştu* (Yâni korkma, sakin ol). Çünkü ben şüphesiz, bir kral değilim. Şüphesiz ben, tuzlanıp güneşte kurutulan et yiyen bir kadının oğluyum, buyurdu.
Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) dedi ki t Bu hadisi yalnız İsmail, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştırmıştır. (Yani diğerleri bunu Kays'tan mürsel olarak rivayet etmişler)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvileri ntt (güvenilir) zâtlardır. [70]

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Hadisin sonundaki İbn-i Mâceh • e ait sözden maksad şudur: Bu hadisi rivayet eden zâtlar, bunu ismail bin Ebî Hâlid aracılığıyla Kays bin Ebi Hâzim'den mürsel olarak rivayet etmişler ve sahâbî olan râvi Ebû Mes'ûd' dan söz etmemişlerdir. Böylece senedde

bir kopukluk olmuştur. Fakat tsmâil bin Esed bunu Kays bin Ebi Hâzim aracılığıyla Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayetle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) 'e ulaştırmıştır. Bu rivayete göre hadis merfûdur, senedinde bir kopukluk yoktur.
Hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tevazuunu ifâde eder.

3313) i!... Âişe (Radıyallâhü a»hâ)'dan; Şöyle demiştir:
And olsun ki biz sığır ve davarın ayaklarını (yâni diz kapağı ile topuk arasında kalan kısmı) kaldırırdık. Kurban bayramı günlerinde kesilen kurbanların kesiminden on beş gün sonra Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) bu ayaklan yerdi."[71]

İzahı

Bu hadîsi Buharı de rivayet etmiştir. Gerek bu ve gerekse bundan önce rivayet olunan hadis, güneşte kurutulan eti yemenin câizliğine ve eti bir süre saklamanın meşruluğuna delâlet eder. Kurban etlerinin bir kısmını alakoyup ihtiyaç oldukça birer parçasını peyderpey yemenin câizliğini ve buna dâir yasaklamanın geçici bir süre için olduğunu bildiren hadisler 3159 ve 3160 numaralarda geçmiştir. Oraya da bakılabilir.[72]

31- (Eti Yenen Hayvana Ait) Karaciğer ve Dalak Babı

3314) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü an&ümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: Siz (mü'minler) e iki Ölü hayvan ve iki kan helâl kılındı. (Size helâl kılınan) iki Ölü hayvan balık ve çekirgedir. (Size helâl kılman) iki kan ise karaciğer ve dalaktır."[73]

İzahı

Bu hadîsin, Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında rivayet edildiğine dâir bir bilgi edinemedim. Tuhfe yazarı bunun benzerinin A h m e d ve Dârekutnî tarafından da rivayet edildiğini belirtir. Balık ve çekirgenin boğazlanmaksızın müslümanlara helâl kılındığına dâir bir hadis de 3218 numarada geçti. Orada konu hakkında gerekli bilgi verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Burada rivayet edilen ikinci fıkrada da karaciğer ile dalağın müslümanlara helâl olduğu belirtilmektedir.
M & i d e sûresinin 3. âyetinde ölü hayvan, yâni Şer-i Şerif gereğince boğazlanmadan ölen hayvan ve kanın müslümanlara haram olduğu bildirilmiştir. Bu ve benzeri hadisler balık, çekirge, karaciğer ve dalağın bu hükmün dışında tutulduğuna delâlet eder.[74]

32- Tuz Babı

3315) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Sizin katığınızın başı tuzdur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde îsa bin Ebî İsa el-Hay-yât bulunur. Takrfbü'fcTehzIb'te yazar bu râvinin terkeclüdiğini söylemiştir.[75]

33- Sirkeyi (Ekmeğe) Katık Etmek Babı

3316) "... Aişe (Radtyattâhü anhâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur: Sirke ne güzel katıktır."

3317) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)ydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ne güzel katıktır sirke."

3318) "... Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anAâ)'dan; Şöyle demiştir :
Bir kere ben Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanında iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanma girdi ve:
Öğle yemeği olarak bir şey var mı? diye sordu. Âişei Yanımızda ekmek, kuru hurma ve sirke var, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Sirke ne güzel katıktır. Allahım! Sirkeyi bereketlendir. Çünkü sirke benden önceki peygamberlerin katığı idi. İçinde sirke buluna** bir ev fakirleşmez, buyurdu."[76]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsini Müslim ve Tİr-m i z i de rivayet etmişler. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt bulamadım. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında da rastlayamadım. Hadîsi rivayet eden Ümmü Sa'd (Radıyallâhü anh), Z e y d bin Sabit (Radıyallâhü anh) 'in kızı olduğu söylenen hatundur. Hu-lâsa'daki bilgiye göre bu hâtûnun hadîsini yalnız îbn-i Mâceh rivayet etmiştir. Bu sahâbî kadının râvîsi Muhammed b n Z a z â n' dır. Tehzîb'te belirtildiğine göre bu râvi, hadîsleri terke-dilmiş zayıf bir kimsedir. Hulâsa'daki bu bilgiye göre bu hadîs Zevâid nevindendir.
İdam; Ekmeğe katık olan gıda maddesidir. Buna Üdüm de denir.
Hattâbi: 'Hadîsin "Sirke ne güzel katıktır'* cümlesinden maksad; yiyecek maddelerinde iktisad etmenin ve nefsi, yemeklerin zevkine düşmekten alakoymanın övülmesidir. Sanki şöyle buyurulu-yor: Siz müslümanlar, sirke gibi masrafı az olup bol bulunan yiyecekleri katık etmeye bakınız ve nefsin arzularına dalmayınız. Çünkü nefsin şehvet ve isteklerine dalmak dindarlığı bozar ve vücûdu hastalığa hazırlar, diye yorum yapmıştır.
Nevevî ise H a 11 â b î' nin yukanya alınan sözlerini naklettikten sonra: 'Doğru olan mânâ bu cümleyi hakikî mânâsında tutmak, yâni hadisin sirkeyi övmesi mânâsıdır. Yiyecekte iktisad etmeye ve nefsi arzulara dalmayı bırakmaya gelince bu durum başka kaidelerden bilinmektedir, yâni diğer emirlerden anlaşılmaktadır, der.
Son hadisin bitimindeki "İçinde sirke bulunan ev fakirleşmez" cümlesi bir duâ ve dilek mânâsına yorumlanabilir. Yâni böyle bir ev halkı fakirleşmesin. Şöyle de yorum yapmak mümkündür: Sirke bulunan ev halkı'katık açısından sıkıntı çekmezler. Çünkü sirke katık olmaya yarar.
Sindi de hadisin sirkeyi övmekle ilgili cümlesi hakkında özetle şöyle der: Hadîsin buyruluşuna en yakın yorum şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sirkenin katık olabileceğini ve güzel bir katık olduğunu beyân etmiştir. Ama maksadı, sirkenin süt, et, bal ve çorba gibi katıklardan güzel ve üstün olduğunu söylemek değildir. Bu beyânın sebebi de şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir gün eve gelmiş. Evdekiler de O'na yalnız bir parça ekmek sunmuşlar. Bunun üzerine O:
Yanınızda hiç katık yok mu? diye sormuş. Ev halkı da: Bizim yanımızda sirkeden başka hiç bir şey yoktur, demişler. Bunun üzerine Oda: Sirke ne güzel katıktır, buyurmuştur. Şu halde maksad sirkenin katık olmaya elverişli olduğunu açıklamaktır.[77]

34- Zeytin Yağknı Katık Olarak Yemek) Babı

3319) "... Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sefam}*°yle buyurdu, demi§tir:
Zeytin yağını ekmeğe katık ediniz ve bu yağı kullanınız. Çünkü bu, yağ mübarek bir ağaçtan alınmadır."

3320) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) §öyle buyurdu, demiştir:
Zeytin yağını (Ekmekle) yeyiniz ve kullanınız. Çünkü bu ya&, mübarektir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Sald el-Makbarl bulunur. Takrîbü't-Tenzîb'te yazar bu râvinin terkedilmiş olduğunu söylemiştir.[78]

İzahı

Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir.
Zeytin ağacının mübarek, yâni bereketli bir ağaç olduğu, Nûr sûresinin 35. âyetinde belirtilmiştir. Hadîste bu âyete işaret vardır. Tuhfe yazan zeytin ağacının bereketle vasıflanması ile ilgili olarak özetle şöyle der: Bir kavle göre zeytin ağacının mübarek, yâni bereketli sayılmasının sebebi, çok yararlı oluşu ve Ş â m halkının ondan yararlanmasıdır. Fakat en açık sebep şudur: Âyeti Kerime'de sözü edilen zeytin ağacı, Allah'ın mübarek kıldığı ve âlemler için

bereketli kıldığı bir bölgede yetişmiştir. Allah bu bölgeye içlerinde İbrahim (Aleyhisselâm)'m bulunduğu 30 peygamber göndermiştir. Böyle mübarek bir bölgede yetişen zeytin ağacı da mübarek sayılır ve ağaçtan elde edilen mahsul de bereketli olur.[79]

35- Süt (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3321) "... Aişe (Radtyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallakü Aleyhi ve Sellemye süt sunulduğu zaman :
(Süt) bir bereket veya (yâni bilâkis) iki berekettir, buyururdu.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Kavilerden Ümmü Salim er-Râsiye ve Ca'-fer bin Bürd'in leh veya aleyhinde konuşan kimseyi görmedim. Senedim kalan râvîleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır. [80]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin izahı bölümünde Sindi şöyle der; Yâni sütte iki bereket vardır. Çünkü hem açlığı hem de susuzluğu giderir. Hadisin senedindeki râvîlerden Ca'fer ve Ümmü Salim hakkında ed-Dümeyri şu bilgiyi vermiştir: İbn-i Mâceh, Ca'fer bin Bürd'ün yalnız bu hadîsini rivayet etmiştir. Bu râvî, hadîsleri yazılmaya değer, güvenilir bir üstaddır. Dârekutnî: Ümmü Salim'in hadîsini yalnız bu Ca'fer rivayet etmiştir. Ca'fer, Basra'lı bir hadîs üstadı olup az rivayette bulunan ve rivayeti muteber olan bir zâttır. Ümmü Salim de Basra' lı olup ibâdete düşkün kadınlardandır, 17 defa Basra' dan ihrama girip hacca gitmiştir, der. İbn-i Mâceh bu kadının yalnız bu hadîsini rivayet etmiştir.
Sindi' den naklen yukarıda verilen bilgi, gerek Ümmü S â 1 i m * in ve gerekse Ca'fer bin Bürd'ün güvenilir râvilerden olduklarını ifâde eder, mâhiyettedir.

3322) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âa.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: .
Allah bir kimseye bir yemek yedirdiği zaman o kimse (yemeğe
başlayacağı zaman) :
AUahıml Bize bu yemeği bereketli kıl ve bize bundan hayırlı n-aok ver, diye duâ etsin. Allah bir kimseye bir mikdar süt içirdiği zaman da o kimse (süt içeceği zaman) :
Allahım! Bize bu sütü bereketli kıl ve bize daha çok süt ver, diye duâ etsin. Çünkü yiyeceğin ve içeceğin yerini tutan (yâni açlığı ve susuzluğu giderici) sütten başka (gıda maddelerinden) bir şeyi bilmiyorum.[81]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed ve B e y h a k i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste buyurulan duada yenilmek üzere konulan yemekten hayırlısı, yâni daha iyisinin dilenmesi cümlesiyle ilgili olarak Tuhfe yazarı: Yâni Cennet yemeğinin nasip kılınması dilenmiş olunur veya umumî mânâ kasdedilmiş olur, der.
Mevcut yemekten daha iyisine kavuşmayı dilemek, hazır olan ye-ineği beğenmemek veya nimeti küçümsemek anlamını taşımaz. Çünkü Allah'tan nimet dilenirken bunun en mükemmeli ve tamamı dilenir. Böyle dilemek meşrudur.
Yine hadîsteki duada; süt içileceği zaman söylenmesi emredilen cümlelerde ise, sütten hayırlı bir rızık istenmiyor da daha çok süte kavuşturulmak dileniyor. Bunun hikmet ve sebebi de sonunda gelen cümlede açıklanıyor. Evet, süt gıda maddelerinin en iyisidir. Ondan hayırlısı yoktur. Çünkü süt, hem açlığı hem de susuzluğu giderir. Başka gıda maddeleri ise böyle değildir. Ya açlığı giderir veya susuzluğu giderir.[82]

36- Tatlı (Yi Yemek) Babı

3323) "... Aişe (Radıyallâkü anhâyâ&n] Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tatlı ve bal severdi."[83]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Hadiste geçen "Helva" kelimesi helva mânâsına yorumlandığı gibi tatlının bütün çeşitleri mânâsına da yorumlanmıştır.
Kastalânî, Saâlebi' nin Fıkhü*l-Lüğat adlı kitabında : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sevdiği helva, Meçi* ismi verilen helva çeşiti idi. Bu nevî helva, kuru hurmanın süt içinde yoğurulması ile yapılır, diye bilgi verilmiştir, dedikten sonra, eğer Saâlebi' nin bu dediği şey rivayet açısından sabit ise, denecek bir şey yoktur. Aksi takdirde Helva kelimesi tatlı olan her yiyeceğe şümullüdür, der.
N e v e v i de: Hadisteki Helva kelimesinden maksad tatlı olan her şeydir. Bal da tatlı bir gıda maddesidir ve Helva kelimesinin kapsamı içindedir. Fakat meziyetleri ve üstünlüğü sebebiyle ismen anılmıştır.[84]

37- Hıyar Ve Yaş Hurmayı Beraber Yemek Babı

3324) "... Aişe (Radtyallâhü anhâj'dan; Şöyle demiştir:
Anam beni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hazırlamak isteğiyle (kadınları şişmanlatmada kullanılan) sümne (denilen yaban şehdânesini yedirmek) ile beni şişmanlatmaya çalışıyordu. Fakat bu isteği gerçekleşmedi. Nihayet ben yaş hurma ile hıyar (beraber) yedim de bunun üzerine vücûdum güzel biçimde gelişti."

3325) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) (Radıyattâhü anhümâ)'* dan; Şöyle demiştir :
Ben, Resûlul'ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yaş hurma ile hıyan (beraber) yerken gördüm."[85]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadisinin Kütü b-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivayet edildiğini tesbit edemedim. Muhtelif şerhler bunu İbn-i Mâceh hadisi olarak-naklederler. Bu iti-barla Zevâid nevinden olması muhtemeldir. Abdullah bin Ca'fer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Buharı, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadislerde geçen "Kıssa" hıyar manasınadır. Lügat kitablarından el-Misbâh'ta, Kıssâ'ın halkm hıyar dediği meyve olduğu belirtildikten sonra: Bâzılarına göre Kıssa, hıyara benzeyen bir nevi meyvedir. Yâni acur denilen meyvedir. Bu görüş fıkıhçılann şu sözlerine uyar: Bir kimse meyve yememek üzere yemin ederse, kıssa ve hıyar yemekle yeminini bozmuş olur. Fıkıhçılann bu sözü, kıssâ'ın hıyardan başka bir meyve çeşidi olduğunu gerektirir. Durum böyle olunca kıssâ'ı hıyar ile terceme etmek tam doğru sayılmayabilir, denilir.
Rutab: Yaş hurma demektir. Buna taze hurma da diyebiliriz. Sunine i Yaban şehdanesi denilen bir bitki çeşididir. Kadınlar kilo almak için bunu yerler.
Ed-Dümeyrî, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ile ilgili olarak: Bu hadis, vücûdun gelişmesi ve düzelmesi için gerekli tedavi ve tedbirlere başvurmanın meşruluğuna delâlet eder. Yasaklanan şişmanlamaya çalışmak ise, çok yemekler yemekle kilo almaktır, der.
Nevevi de Abdullah bin Ca'fer (Radıyallâhü anh) *ın hadisinin izahı bölümünde: Bu hadis taze hurma ile hıyarı beraber yemenin ve sofrada müteaddid katık bulundurmanın câizli-ğine delâlet eder. Bunun hilâfına bâzı selef âlimlerinden yapılan nakil ise dînî bir yarar olmaksızın boğaz düşkünlüğünün mekruhluğu anlamına yorumlanır, der.

3326) "... Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) (RadtyaÜâhü a»A)'den; Şöyle demiştir :
Resuluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaş hurma ile kavunu (beraber) yerdi."[86]

İzahı

Bu hadîsin benzerini Tirmizi, Ebü Dâvûd ve Ne-s â î, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet etmişlerdir. Ebû D â v û d' un rivayetinde şu ilâve de vardır: «Biz bunun (yâni yaş hurmanın) hararetini, bunun (yâni kavunun) soğukluguyla ve bunun (yâni kavunun) soğukluğunu bunun (yâni hurmanın) harare-tiyle kırarız» buyururdu.
Hadîste geçen "Bıttıyh" kavun demektir. Bâzı rivayetlerde bunun yerine "Tıbbîyh" kelimesi kullanılmıştır. Bu da ayni mânâyadır.
Bîr kısım ilim adamları Bıttıyh veya Tıbbıyh kelimesini karpuz manâsına yorumlamıştır. El-Hâfız

bâzı delillere dayanarak burada kavun mânâsının kasdedild iğini söyler.
Bu hadîs, bundan önceki hadisin hükmünü ifâde eder. Sehl (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 164. hadis bölümünde geçmiştir.[87]

38- Kuru Hurma (Yemek) Babı

3327) "... Aişe (Radtyallâhü anAâ/dan rivayet edildiğine göre: Resûlul-lah (SallaUahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
İçinde kuru hurma bulunmayan bir ev halkı açtır."

3328) "... Ubeydullah bin (Ali bin) Ebî Râfi'in nenesi (ve Ebû Râfi'in karısı) Selmâ (Radtyallâhü anhüm)\\en rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
İçinde kuru hurma olmayan bir ev, içinde yiyecek maddesi bulunmayan bir ev gibidir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ubeydullah bin Ali bulunur. Bu zâtın güvenilirliği hakkında ihtilâf vardır. Hişâm bin Sa'd'^ı rivayetlerini Müslim de almış ise de, O*nun şevâhid nevinden olan, yâni başka rivayetlerle teytd edilmiş durumda olan hadislerini almıştır. İbn-i Muin, Nesâi ve başkaları bu râviyi zayıf saymışlardır. Fakat Ebû Zur"a ile Muhammed bin îshâk: O, yeri doğruluk olan bir hadis üstadıdır, demişler. Senedin kalan râvîleri ise si' kâ, yâni güvenilir zâtlardır.[88]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anha)'nm hadisini Müslim, Tir-mizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Selmâ Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ise Zevâid nevindendir.
Tuhfe yazarı Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsini izah ederken özetle şu bilgiyi verir:
Bir kavle göre bu hadis, Medine-i Münevvere halkı ve zahiresi genellikle kuru hurma olan toplumlar hakkındadır. Ya da hadisle kuru hurmanın değerinin yüksekliği belirtilmek istenmiştir.
Kadı Ebû Bekir bin el-Arabî de Tirmizi'-nin şerhinde: Çünkü kuru hurma onların azığı ve zahiresi idi. Bir evde kuru hurma olmayınca o ev halkı aç kalırdı. Her memleket halkı, kendi zahireleri ve azıkları açısından böyle söylerler, demiştir.
N e v e v i de: Bu hadîs, kuru hurmanın kıymetini ve çoluk çocuk için zahire saklamanın câizliğini ifâde edip buna teşvik eder, demiştir.
T ı y b i de: Bu hadîs, kuru hurması bol olan bir memleket halkını kanaat etmeye teşvik mânâsına yorumlanabilir. Yâni içinde kuru hurma bulunan bir ev halkı buna kanaat ettiği zaman aç kalmaz. Aç kalanlar ise, evinde kuru hurma bulunmayan ailelerdir, demiştir.[89]

39- Meyvenin İlk (Çıkan)I (Bahçeden Toplanıp) Getirildiği Zaman (Yapılacak İş Hakkında Gelen Hadîs) Babı

Selmfi (R^\.)'nın Hâl Tercemesi
Selmâ (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in âzadlı câriyesidir ve Ebû Râfi (R.A.)'ın karışıdır. Hadislerini Tirmizl, Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Râvîleri Abdurrahman bin Ebi Râfi ve kendi torunu Ubeydullah bin Ali bin Ebi Râii'-dir. tbn-i Abdi'1-Berr : Bu hâtûn. Hayber fethinde bulunmuştur, der. (Hulâsa, 492)

3329) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Meyvenin ilk (çıkan) ı getirildiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allahım! Biz (mü'minler) e Medînemize, meyvelerimize, müdd ve sâımıza (yâni ölçeklerimize) kat kat bereket ver,» diye duâ ederdi. Sonra meyveyi orada bulunan çocuklardan en küçük yaştakine verirdi. (Yâni getirilen meyveden, önce çocuklara verirdi.)"[90]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Semere ı Meyve demektir. Miftâhü'1-Hâce yazan: Hurma ağacında iken ona Semere denilir. Ağaçtan toplandıktan sonra ona Butab denilir. Evde tutulup kuruyunca da Temr denilir, der.
Müslim'in rivayetinin baş kısmında, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) şöyle der;

"Halk meyvenin ilk olgunlaşanını gördükleri zaman alıp Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e getirirlerdi. Resûlullah (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) de meyveyi teslim aldığı zaman şöyle duâ ederdi..." ifâdesi vardır.
N e v e v I, sahâbilerin ilk çıkan meyveyi Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'e sunmalanyla ilgili olarak şöyle bilgi verir: Âlimler demişler ki: Sahâbüer, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) meyveleri, Medine-i Münevvere ve ölçekleri için duâ buyursun diye böyle davranırlardı. Bir de meyvelerin olgunlaşmaya başladığını O'na bildirmek istiyorlardı ki, zekât memurları gi-dip ağaçlardaki meyveleri takdir edip zekât hesabına başlansın,.
Getirilen meyveden önce en küçük yaştaki çocuğa verilmesi de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in örnek ahlâkı, üstün şefkati ve merhametini gösterir.
Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu duasının eseri hâlen Medine-i Münevvere* de görülmektedir. Hacca veya umre'ye gidenler bu bereketin açık seçik örneklerini görürler. Allah Teâlâ bu mübarek beldeye hem dünya hem de âhiret bereketini ihsan buyurmuştur. N e v e v i' nin dediği gibi başka yerde yetmeyen bir avuç gıda maddesi orada yeter ve artar. Allah bu bel-deyi bol bol ziyaret etmeyi ve orada ikâmet etmeyi bizlere nasip eylesin. Ravza-i Mutahhara sahibi Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kavuştursun. Âmîn.[91]

40- Yaş Hurmayı Kuru Hurmayla Beraber Yemek Babı

3330) "... Aişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yaş hurmayı kuru burma ile beraber yeyiniz. Eski hurmayı yeni hurma ile beraber yeyiniz. Çünkü şeytan (böyle yapmanıza) kızar ve i Adem oğlu kalıp (yâni neslini devam ettirip) nihayet eskiyi yeni ile beraber yedi. der.***
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Zekeriyyİ Yalıya bin Muhammed var. Bunun zayıflığım Muin ve başkası söylemiştir. Nesâl de: Bunun dört hadisi dışında kalan hadisleri doğrudur, demiştir. Sindi de hu hadisin onun zayıf sayılan dört hadisi içinde olduğunu ve hu hadisin münker olduğunun NesM tarafından Uftde edildiğini söylemiştir.[92]

41 — İki Hurmayı Bişleştirerek Yemenin Yasaklığı Babı

3331) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Adamın, arkadaşlarından izin istemedik (almadık) ça iki hurmayı birleştirerek yemesini Resul ullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır."

3332) Ebû Bekir'in azadlı kölesi Sa'd (Radtyallâhü anhümâ) (Sa'd, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'e hizmet ediyordu ve Resûlullah (Sallal-lakü Aleyhi ve Sellem) onun hizmetini beğeniyordu)dan rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ıkran'ı, yâni hurma (yendiğin) de (iki tanesini birleştirmeyi) yasaklamıştır.*'
Not: Zev&ld'de şöyle denilmiştir : Bu, sahih bir seneddir, râvileri sıka, yâni güvenilir zâtlardır. İbn-İ Mâceh'in yanında Sa'd'ın bundan başka hadisi yoktur ve Kütüb-i Sittenin Kalanlarında da onun hadüi loktur.[93]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. S a'd (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Zevâid nevindendir.
İkrân t Başkasıyla beraber hurma yerken kişinin iki hurmayı birleştirerek yemesidir. Bu hadisler böyle yapmayı yasaklamıştır.
E 1 - H â f ı z' in, el-Fetih'te beyân ettiğine göre N e v e v İ bu konuda şöyle demiştir:
Alimler, hadîsteki yasağın haramlık veya mekruhluk yahut da yemek âdabı için olduğu noktasında ihtilâf etmişlerdir. Doğrusu ise duruma göre hükmün değişik olmasıdır. Söyle ki:
Hurma sofraya oturanların ortak malı ise cemâatin rızâsı olmaksızın birisinin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır. Cemaatın rızâsı ise, ya dille söylemeleri veya rızâları olduğuna dâir bir belirtinin görülmesiyle olur.
Şayet hurma sofraya oturan cemâatin dışında kalan bir kimsenin ise yine bir kimsenin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır.
Eğer hurma sofraya oturanlardan birisinin olup o kişi, diğerlerine buyur etmiş ise, iki hurmayı

birleştirebilmek için hurma sahibinin rızâsı şarttır. Rızâsı olmaksızın herhangi bir kimsenin iki hurmayı birleştirerek yemesi haramdır. Fakat hurma sahibi böyle yiyebilir. Çünkü mal onundur. Bununla beraber cemaattan müsâade alması müstehabtır. Hurma sahibinin misafirleri gibi hurmayı tek tek yemesi ise en uygun olanıdır. Meğer ki sofraya konan hurma çok olup mutlaka artacağı bilinirse sahibinin iki hurmayı birleştirerek yemesinde bir sakınca olmaz.
Durum ne olursa olsun yemek yerken göz açlığı belirtisi olacak davranışlardan sakınmak yemek ve sofra âdabıdır. Ancak bir işe gitmek durumunda olan kimsenin acele etmesinde bir sakınca yoktur.[94]

42- (Kurtlu Olması Muhtemel) Kuru Hurmayı Kontrol Etmek Babı

3333) "... Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü anh)'dea; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) % kendisine eski kum hurma getirilip (içinde kurt olup olmadığını) kontrol etmeye başlarken gördüm."[95]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadis, kurtlu olduğu sanılan bir yiyeceği kontrol etmeden yemenin mekruhlu-ğuna delâlet eder. Fethül-Vedûd'da bu bilgi verilmiştir.
Hadisten çıkarılan diğer bir hüküm de bir meyvenin kurtlanması sebebiyle necis, yâni pis sayılmaması ve böyle bir yiyeceği yemenin haram olmamasıdır.
El-Kari' de: Tabarâni' nin hasen bir senedle î b n -i Ömer' den rivayet ettiği bir hadiste:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru hurmanın içinde kurt'un olup olmadığını kontrol etmeyi yasaklamıştır** denir.
Bu itibarla konulan yeni kuru hurma hakkındadır, diye yorum yapılır. Bu yasak, vesveseyi defetmek içindir ve mekruhluk hükmünü ifade eder. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salatü vesselam)'in kuru hurmayı kontrol etmesi ise kurtlu olması muhtemel olan eski kuru hur* maya aittir. Bu kontrol ise bunun caizliğini ifade eder, diye bilgi ver* iniştir, [96]

43- Tereyağı İle Kuru Hurma (yı Yemek) Bâbt

3334) "... Sülemli Büsr'ün iki oğlu (Abdullah ve Atiyye) (Radtyaliâkü anhümyden; Şöyle demişlerdir.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) bize geldi Biz O'nun altına saçaklı bir yaygıyı güzelce serdik. O da üzerinde oturdu. Sonra Allah (Azze ve Celle) Ona bizim evimizde vahiy indirdi Ve biz O'na tereyağı ile kuru hurma ikram ettik. O, tereyağı severdi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .[97]

İzahı

, Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Oradaki rivayette, vahiy'in inişiyle ilgili cümle yoktur. Hadisin son kısmı ise meâ-len şöyledir: "O, tereyağı ve kuru hurmayı severdi"
Hadîs, tereyağı ve kuru hurmayı beraber yemenin müstehablığı-na delâlet eder. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), severdi. O'nun sevdiğini sevmek şüphesiz bir ibâdettir.
E 1-M ü n z i r i'nin beyânına göre B ü s r (Radıyaüâhü anh) 'm oğullarının isimleri Abdullah ve Atiyye 'dir.[98]

44- Elenmîş Undan Yapılmış Arı Beyaz Ekmek (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3334) "... Ebû Hazım (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh) 'a:
Sen elenmiş undan yapılma an beyaz ekmek gördün mü? dîye sordum. Sehl:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar ben elenmiş undan mamul arı, beyaz ekmek görmedim, diye cevab verdi. Beni
Peki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken sa-hâbîlerin un elekleri var mıydı? diye sordum. Sehl

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar ben hiç bir un eleğini görmedim, dedi. Ben:
O halde siz arpa ununu elenmemiş olarak nasıl yiyiyordunuz? diye sordum. Sehl *.
Evet biz (değirmende öğütülen arpa) ununu (kabuğu gitsin diye) üflerdik. Böylece un (kabuğun) dan uçan kısım uçardı. Kalan (kabuklar)! da su ile yumuşatıp yoğururduk, dedi'..."
Not: Zevald'de şöyle denilmiştir: Bunun »enedi tahttı olup r&vlleri güvenilir zâtlardır.

3336) "... Ümmü Eymen (Bereke) (Radtyallâhü ûnAâJ'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi bir defa, bir mikdar un elemiş ve elediği unu Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için ekmek yapmak istemiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu, nedir? diye sormuş. Ümmü Eymen de ı
Bu, memleketimizde yaptığımız bir yiyecektir. Ben bundan senin için bir ekmek yapmayı arzuladım, demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:
Bunu (yâni elekle ayırdığın kabuklu kısmı) şuna (yâni elemiş olduğun una) geri çevir (yâni karıştır), sonra yoğur, buyurmuştur."
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Ümmü Eymen'in musannif (İbn-i Mâceh) yanında yalnız bu hadisi ve Cenâiz kitabında rivayet ettiği bir hadisi (ki 1635. hadîstir) vardır. Kütüb-i Sitte*nin kalanlarında Ümmü Ey. men (R.A.)'nın hiç bir hadisi yoktur.

3337) "... Eues bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlıülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'a kavuşana kadar elenmiş undan mamul arı, beyaz bir ekmeği gözlerinden biri ile (de) görmedi"[99]
İzahı

Ebû Hazım (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden olmakla beraber, Buhârî, Tirmizî ve Nesâi de bunun bir benzerini rivayet etmiştir. B u h â r İ' nin Atıma kitabının "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve sahâbîlerinin yemiş oldukları yemek" başlığı altında açtığı bâbta rivayet ettiği Ebû H â -z i m (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin meali müellifimizin rivâyetin-deki meale çok benzediği için onu buraya aktarmaya gerek görmüyo-
Ommü E y m e n (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi Zevâid ne-vindendir. Zevâid yazarı Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında bu hâtûnun hiç bir hadisinin bulunmadığını ifâde etmiş olup, durum notta belirtilmiştir. Fakat müellifimizin süneninin elde mevcut son baskısını tetkikten geçiren Muhammed Fuad Abdulbakİ bu hâtûnun sünenimizdeki 1635 nolu hadîsinin Müslim tarafından da Sahâbîlerin Faziletleri kitabının 18. babında, bu hâtûnun faziletleri meyânında rivayet edildiğini tesbit etmiştir.
Bu bâbta geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Huvvarâ: Bu kelime Tahvîr kökünden alınmadır. Tahvİr bir şeyi beyazlatmak demektir. En-Nihâye'de: Huvvârâ ekmek, defalarca elenmiş undan mamul ekmektir, diye tarif yapılmıştır. El-Hâfız da: Huvvârâ un, arı ve beyaz undur, der.
Nakî de elenmiş hâlis undan yapılan ekmek mânâsında kullanılmıştır. Bu kelimenin lügat mânâsı, pak, an ve teiniz demektir.
Munhuli Un eleği mânâsına kullanılmıştır. Menâhil ise bunun çoğuludur. *
Tesriye t Su ile yumuşatmak demektir
Bu bâbtaki hadîsler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbilerinin nasıl sâde bir hayat yaşadıklarını ifâde eder.
Ümmü E y m e n' in hâl tercemesi 1635. hadîs bölümünde dip notu olarak geçti.[100]

45- Yufka Ekmek (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3338) "... Atâ (bin EM Müslim el-Hurâsânî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (bir ara) kavmini, yâni bir köyü ziyaret etmiş (râvî demiş ki: Sanırım Yünâ köyünü dedi). Köy halkı Ebû Hüreyre'ye evvelkilerin yufka ekmeklerinden birini getirmişler. Bunun üzerine Ebû Hüreyre ağlamış ve s Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu (nevi) ekmeği gözüyle hiç görmedi, demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i Atâ var. Onun adı Osman bin Atâ bin Ebİ Müslim el-Hurasanl'dir. zayıf bir ravidir.

3339) "... Katâde (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Biz, Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'in yanma giderdik. (îshâk, kendi rivayetinde: "Ve Enes'in ekmek pişiricisi ayakta — hizmet ediyor— idi", dedi. Dârimi de kendi rivayetinde: "Ve Enes'in yemek masası konulmuş (veya yemeği) oluyordu" dedi.) Enes bir gün (bize) dedi ki:
(Buyurunuz, yemek) Yeyiniz. Ben Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Allah'a kavuşana kadar ne yufka ekmek ne de kebab edilmiş bir kuzuyu gördüğünü bilmiyorum, dedi.[101]

İzahi

İlk hadis Zevaid nevindendir. İkinci hadisi Buhâri de rivayet etmiştir. Rakîk ve Rukak: İyice açılmış ince ekmek demektir ki buna yufka ekmek denir.
Huvân ve Hıvân: Yemek masası, yüksekçe kurulan sofra mânâsına gelir. Bununla ilgili bilgi 3292 ve 3293. hadisler bölümünde geçti.
Semıyt: Kebab edilmiş mânâsına gelir. Bununla ilgili gerekli bilgi 3309. hadîsin izahı bölümünde verilmiştir.
Bu bâbm ilk hadîsini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) '-den rivayet eden Atâ bin Ebî Müslim el-Hurâsânî, Ş â m' da ikâmet eden tabiî ilim adamlanndandır. Ebü'd-Der-dâ, Muâz ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) 'den mürsel rivayetlerde bulunmuştur. Başka zâtlardan da rivayetleri var-dır. Kendisinden de İbn-i Cüreyc, EvzâÎ, Mâlik, Şu'be ve Hammâd bin Seleme rivayet etmişlerdir. Abdurrahmân bin Yezîd, onun geceyi ibâdetle ihya etmeye devam ettiğini söylemiştir. tbn-îMuin ve Ebû Hatim onun sıka, yâni güvenilir zât olduğunu söylemişlerdir. Oğlu Osman'ın dediğine göre hicretin 135. yılı 85 yaşında iken vefat etmiştir. Müslim ve sünen sahihleri onun hadîslerini rivayet etmişlerdir.[102]

46- Fâlûzec (Yâni. Bal Helvası) Bâbl

3340) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir: ^
Fâlûzec (yâni bal helvasın)ı ilk İşitmemiz şöyle oldu: Cibril
(Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:
Senin ümmetine memleketler fethedilecek ve onların üzerine dünyalıktan (yâni bolluk) öyle akıtılacak ki onlar muhakkak fâlûzec yiyeceklerdir, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Fâlûzec nedir? diye sormuş. Cibril (Aleyhisselâm) : Yağ ve balı beraber karıştırırlar (helva yaparlar), demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu sebeble hıçkırarak ağlamıştır."
Not: Ed-Dümeyri; Îbnül-Cevzî demiş kî: Bu hadis mevzudur, batıktır, aslı yoktur, diye bilgi vermiştir. Zevâid'de de şöyle denmiştir: Bunun senedinde Osman bir Yahya var. Ben aleyhinde bir şey bilmiyorum. BâvÎ Muhammed bin Tak ha'yı da tanımıyorum. RâvI Abdülvahh&b hakkında da Ebû Dâvûd : Bu adam, hadis uydurur, demiştir. El-H&kün de: Bu adam, mevzu bir takım hadisler rivayet etmiştir, der.[103]

47- Yağlanmış Ekmek Babı

3341) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anküma)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün :
Keşke, esmer buğdaydan yapılmış yağh bir beyaz ekmek yanımızda bulunsaydı da yeseydik, buyurdu. Ensâr'dan bir adam da bu buyruğu işitip anılan ekmeği yaptı ve O*na getirdi. Resûlullah (Sallallahü Aelyhi ve Sellem) :
(Ekmeğe karıştırdığın) bu yağ hangi nevi kabta idi? diye sordu. Adam t
Büyük bir kelerin derisinden mamul bir tulukta İdi, dedi. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Onu yemekten İmtina etti (yani yemedi)."[104]

İzahı

Bu hadisi E b û D â v û d da rivayet ederek, münker bir hadis olduğunu söylemiştir.
Ukke t Yağın muhafaza edildiği kab manasınadır. Tuluk manasına da gelir.
MÜlebbeka i İyice karıştırılmış şey manasınadır. Asıl manası ise yumuşatılmış şey demektir.
Dabb t Büyük keler manasınadır.

Semra t Esmer demektir. Semra buğday sözcüğü, hafifçe siyaha kaçan buğday mânâsına yorumlandığı gibi kavurulmuş buğday, mânâsına da yorumlanmıştır. Bâzıları ise bunu buğday mânâsına yorumlamışlardır.
Ebû Davud'un rivayetinde; ifâdesi vardır. Yâni, yağ ve sütün karıştırılmış olduğu beyaz ekmek.
T ı y b i: Bu hadis Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in prensip ve âdetine muhaliftir. Çünkü O, böyle bir temennide bulunmazdı. Bu nedenledir ki Ebû Dâvûd, bu hadîsin münker olduğunu belirtmiştir, der.
Münker hadîs, aşın derecede yanlışlık eden, veya çok gaflet eden ya da fâsıklığı açık olan kimsenin rivayet ettiği hadîs demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yağın muhafaza edildiği kabın nevini sormasının sebebi, yağdan hoş olmayan bir koku duyması olabilir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yağın, büyük kelerin derisinden mamul tulukta muhafaza edildiğini anlayınca bu yağla yağlanmış ekmeği yemekten imtina etmiştir. T ı y b İ bu mesele ile ilgili olarak: Bunun sebebi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in büyük kelerden tiksinmesidir. O'nun kavminin bulunduğu bölgede bu hayvan bulunmadığı için Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve'c-selâm) tabiatı itibariyle bunun etinden hoşlanmazdı. Hâli d'in hadisi de bu durumu aydınlatıcıdır. Yoksa büyük kelerin derisinin necisliği ve pisliği nedeniyle değildir. Çünkü eğer necis ve pis sayıl-saydi, Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) o ekmeğin atılmasını ve yenilmemesini emredecekti, der. Büyük kelerin, eti yenen hayvanlardan olup olmadığı konusu Av kitabının 16. babında rivayet edilen 3238-3242. hadîslerin izahı bölümünde işlenmiştir. Burada tekrarlamaya gerek görmüyorum.

3342) ''..- Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Anam) Ümmü S ü ley m (bint-i Milhân) — bir gün — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir ekmek yaptı ve ekmeğe biraz yağ koydu. Sonra (bana) : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e git de davet et, dedi. Enes demiş ki:
Ben de O'nun yanına vardım ve: Anam seni çağırıyor, dedim. Enes demiştir ki:
Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ayağa kalktı ve yanında olan sahâbilere:
(Siz de) kalkınız, buyurdu. Enes demiş ki:
Ben onlardan önce ananım yanma vardım ve (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yanmdakilerin gelmekte olduklarını) ona haber verdim. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anamın evine) geldi. (Sahâbîler de evin dışında beklediler). Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anama) :
Yaptığın (yemeğ)i getir, buyurdu. Anamı
Ben yemeği yalnız senin için (yâni az) yaptım, dedi. Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (anama) :
Yaptığını getir, buyurdu. (Anam yaptığı ekmeği getirdi). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Yâ Enes! Sen (sahâbileri) onar kişilik grublar hâlinde (sırayla) yanıma dahil et (y^ni eve al) buyurdu. Ben de (sahâbîleri) onar kisilik hâlinde O'nun yanma almaya başladım. Hepsi doyasıya yediler. Sahâbîler seksen kişi idi."[105]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buhâri, Müslim, Tirmizi ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bir mucizesini ifâde eder.
Sahâbilerin onar kişilik grublar hâlinde içeri alınması ve hepsinin beraber alınmaması sebebi evin müsâid olmayışı ve sofranın ancak on kişilik cemaatı alabilmesidir.[106]

Hadisten Çıkarılan Hükümler:

1. Yağlı ekmek yemek meşrudur.
2. Davetlilere sunulan yemek, davet edenin mâlî durumuna göre ayarlanır. Yemeğin davetlilerin şan ve şerefine göre hazırlanması şart değildir.
3. Davet edilen zât, ev sahibinin rızâsı olduğu kanâatında olduğu zaman başka bir kimseyi beraberinde götürebilir.
Ümmü Süleym (Radıyallâhü anhâ) 'nın hâl tercemesi 600. hadisin izahı bölümünde verilmiştir.

[107]

46- Buğday Ekmeği Babı

3343) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, Allah'ın Peygamber'i (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Allah (Azze ve Celle) vefat ettirinceye kadar buğday ekmeğini üç gün üst üste doyunca yememiştir."

3344) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dân; Şöyle demiştir:
Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ev halkı Medîne-i Münevvere'ye geldikleri zamandan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar üç gece üst üste buğday ekmeğinden karınlarım doyurmamışlardır."[108]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r i, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nuı hadîsini Buhârî ve Müslim de rivayet etmiştir.
E1 - H â f ı z, el-Fetih'te: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve ev halkının genellikle karınlarını doyurmamaları sebebi, yanlarındaki gıda maddesinin azlığı ve bulduklarını pek yemeyip fakirlere tercihen vermeleri idi, demiştir.[109]

49- Arpa Ekmeği Babı

3345) "... Âişe (Radtyallâhü û«Aâ)'dan; Şöyle demiştir: (And olsun ki) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat ettiğinde benim evimde bana ait bir rafta bulunan bir parça arpadan başka, karaciğeri! bîr canlının yiyeceği hiç bir şey yoktu. Bir sür» (Allah'ın bereketiyle) ondan yedim. Sonra arpamı ölçtüm. Bunun üzerine bitti."[110]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Şatr ı Bir parça manasınadır. Bâzıları bunu yarım Vesk, yâni yaklaşık 100 kg, olarak yorumlamışlardır.
Sindi' nin beyânına göre Ibn-i Battal şöyle demiştir:
' A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanında bulunan arpa ölçülme-mişti. A i ş e (Radıyallâhü anhâ), arpanın ne kadar olduğunu bilmek için ölçtü. Henüz ölçmemiş iken az olduğunu sandığı için hemen biteceğini sanıyordu. Bu nedenle sandığı gibi çabuk bitmedi ve bir süre onu idare etti. Âişe (Radıyallâhü anhâ) bilâhare ölçünce ne kadar zaman idare edeceğini tahmin etti ve tahmin edilen süre bitiminde arpa bitti.
El-Kadı da: Bu hadis, ne kadar olduğu bilinmeyen erzakın daha bereketli olduğuna delâlet eder. "Zahirenizi ölçün ki sizin İçin bereketli olsun" mealindeki hadise gelince, âlimler; Bundan maksad günlük nafakayı ölçerek zahireden çıkarmaktır. Ancak kalan zahireyi ölçmemek gerekir. Günlük nafakayı ölçerek çıkarmanın faydası ise ihtiyaçtan fazla veya eksik çıkarmamaktır, demişlerdir.

3346) "... Âişe (Radtyallâhü ö«Aû>'dan; Şöyle demiştir: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar, O'nun ev halkı arpa ekmeğini doyunca yemediler."

3347) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anktimâ)'dan; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve aile ferdleri üst üste bir kaç gece aç olarak gecelerdi, akşam yemeği bulamazlardı. Genellikle yedikleri ekmek de arpa ekmeğiydi.'1

3348) '... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yün elbise giydi ve yamalı papuç giydi. Enes şunu da söylemiştir: ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî beşi1 yedi ve sert elbise giydi.
(Enes'in râvisi) el-Hasan'a: Beşi1 nedir? diye sorulmuş. O da (Beşi*), arpanın iri (öğütülmüş) olanıdır. O, bunu ancak bir yudum su ile yutabilir idi" demiştir.

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, zayıf bir seneddir. Çünkü Nuh bin Zekvân'ın zayıflığı hususunda ittifak vardır. Ebû Abdillah el-Hâkim : O, el-Hasaa'-dan her mudal badis rivayet eder, demiştir.[111]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Buhârî, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. Onun, ikinci hadîsinin benzerini B u h â rî ile M ü s 1 i m' de rivayet etmişlerdir.
Oralardaki rivayetlerde; t>*»u£. '&£_ — "Ard arda iyi gün" ilâvesi vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ev halkı iki gün ard arda doyunca arpa ekmeği yememişlerdir.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyaîlâhü anh) 'in hadisi ise Zevâid nevindendir.
Bu bâbta rivayet edilen hadisler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile aile ferdlerinin nasıl mütevazı ve sâde hayat yaşadıklarını açık biçimde göstermektedir.[112]

50- Yemekte İktisad Etmek (Yâni Az Yemek) Ve Doyasıya Yemenin Mekruhluğu Babı

3349) "... Mıkdâm bin Madîkerib (Radtyalîâhü onA/den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim: Âdem oğlu karın (yâni mide)den daha şer (fena) bir kab doldurmamıştır. Âdem oğluna, belini doğrultan bir kaç lokma yeter. Eğer Âdem oğluna nefsi galebe çalarsa, kanun (yâni midenin) üçte biri yiyecek, üçte biri içecek ve üçte biri de nefes içindir."

3350) "... İbn-i Ömer (Radtyalîâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre :
Bir defa bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında (tokluğundan dolayı) geğirdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
Geğirtini bizden uzaklaştır. Çünkü şüphesiz, kıyamet günü açlığı en vzun olanınız, dünya hayatında en çok tok olanınızdır, buyurdu."

3351) "... Atîyye bin Âmir el-Cühenî (Radtyallâkü enh)'den; Şöyle demiştir :
Selmân (Radıyallâhü anh) den, yediği yemekten biraz daha yemesi için israr edilirken şunu işittim:
(Yediğim mikdar) bana yeter. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim:
Dünyada nisanların en çok doyasıya yiyeni kıyamet günü açlığı en uzun olanıdır/*
Kot: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Sald bin Muhammed el-Verrak es-Sakafi bulunur. Âlimler onu zayıf saymıştır. îbn-i Hibbân ve Hâkim de (mu sıka, güvenilir saymışlardır. [113]

İzahı

M i k d â m (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Tirmizî, Ah-med, Hâkim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadiste insanın karnı, yâni midesi en şer kab olarak vasıflandırılmıştır. Çünkü, mideyi tıkabasa doldurmak sağlığı bozduğu gibi dinî yaşantıyı da bozar. Sağlıklı olmayan kimsenin dini görevlerini düzenli biçimde yerine getirmesinin güçlüğü bilinmektedir. Aynca midenin doldurulması gaflet, tenbellik, rehavet ve ağırlığa sebebiyet verir. Bunun da dîni açıdan sakıncalı oluşu malumdur.
Tuhfe yazan: 'Midenin üçte birini yemeğe, üçte birini su ve benzeri meşrubata ayırmak ve üçte birini de rahat nefes alma için boş bırakmak, en normal olanıdır ve tercih edilmelidir, dedikten sonra: T ı y b î şöyle demiştir, der: Hak ve vâcib olan beslenme, Allah'a kulluk edebilmek için beli doğrultacak kadar yemek almaktır. Bir kimse bununla yetinmezse, hadiste beyân edilen ölçü dâhilinde yemek yemelidir ve bu ölçüyü kaçırmamalıdır."
Sindi1 nin beyânına göre Gazali bu hadîsi bir tabib filozofa anlatmış. Tabib filozof şöyle demiştir: Az yemek hakkında bundan daha yüce bir söz işitmedim ve buna hayran kaldım. Allah'a and olsun ki, bu söz çok hikmetlidir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i 2 i ve Beyhakî de rivayet etmiştir. Bu hadiste geçen "Cüşâ" geğirti manasınadır. Geğirti tokluktan dolayı olursa, mekruhtur, iyi bir şey değildir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in, karşı çıktığı ve kerih gördüğü geğirti bu

neviden olanıdır. Hastalık ve mîde rahatsızlığı dolayısıyla olan geğirti hadîsin şümulüne dâhil değildir.
Bu bâbtaki hadîsler tıka basa yemenin fenalığına ve az yemenin faziletine delâlet eder.
M i k d â m (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 442. hadis bölümünde geçti.
Selmân'ın râvisi A t i y y e bin Âm ir el-Cühe-n î' nin yalnız bu hadisi vardır. Kütüb-i Sitte yazarlarından yalnız müellifimiz onun hadîsini rivayet etmiştir. Râvîsi de Z e y d bin V e h b' tir. İbn-i Hibbân onun sıka olduğunu söylemiştir.[114]

51- İştiha Ettiğin (Yâni Canının Çektiği) Her Şeyi Yemek Bir Nevî İsraftır, Babı

3352) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Senin İştiha ettiğin her şeyi yemen israftandır.»**
Not: Zevaİd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Nûh bin Zekvan'ın zayıflığı hususunda ittifak edilmiştir. Ed-Dürneyri: Bu hadîs onun münker hadîslerindendir, demiştir. [115]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi B e y h a k i de .rivayet etmiştir. Mü'min bir kimse canının çektiği her şeyi yememeli ve nefsine hâkim olmalıdır. Hadis, müminin şanının,- nefsine muhalefetle bâzı arzularına karşı çıkmak olduğuna işaret eder. Kişinin canının çektiği her şeyi yemesi sağlığına zarar verebilir. Sağlığı korumak da bir görevdir.[116]

52- Yemeği Atmanın Yaşarlığı Babı

3353) "... Âi§e (Radtyattâhü anhâ)'d&n; Şöyle demiştir:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eve girdi de yere atılmış bir ekmek parçası gördü. Onu yerden alıp sildikten sonra yedi ve:
Yâ Âişe, değerli şeye saygı göster. Çünkü ekmek parçası hangi kavimden nefret etmiş (kaçmış) ise katiyyen bir daha onlara dönmemiştir, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan el-Velld bin Muhaınmed zayıftır. Sindi de : ed-Dümeyri'nin bu râvlnin hadîs uydurmakla itham edildiğini söylediğini nakletmiştir. [117]

53- Açlıktan (Allah'a) Sığınma Babı

3354) Cı... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anky&tn rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ediyordu:
«Aİlahım, ben açlıktan şüphesiz sana sığınırım. Çünkü açlık, gerçekten ne fena yatak arkadaşıdır. Hiyânetten de sana sığınıyorum. Çünkü şüphesiz hıyanet, çok kötü iç duygudur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Leys bin Ebl Selim bu lunur. Bu ravl zayıftır. [118]

İzahı

Bu hadis, notta belirtildiği gibi Zevâid nevilidendir. Hadîste geçen "Daci" yatak arkadaşı manasınadır. Açlık, insanı din ve dünya ile ilgili görevlerden geri bırakır, zihinleri karıştırır, bâtıl ve bozuk bir takım fikirlere sürükler, hattâ kötü yollara bile sevkedebilir. Bu ve benzeri tehlikeler nedeniyle açlıktan Allah'a sığınmak gerekir.
Bitâne: Elbise astan manasınadır. Asıl mânâ bu olmakla beraber sırdaş, gizli tutulan şey ve iç mânâlarına da gelir. Hıyanet içte beslenen bir duygu olduğu için buna bitâne denmiştir. Hıyanet, dinimize göre büyük günahlardandır ve zararları pek çoktur. Bu hastalıktan da Allah'a sığınmak lüzumludur.[119]

54- Akşam Yemeğini Bırakmak Babı

3355) «... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir avuç kuru hurma İle de olsa aksam yemeğini terketmeyiniz. Çünkü bunu bırakmak (insanı) ihtiyarlatır (Yâni zayıflatır).
Not: Zevaid'de şöyle denmiştir: Bunun senedinde İbrahim bin Abdisselâm bulunur. Bu r&vi zayıftır. Tirmizi de bu hadisi Enes (RA.Vden rivayet ederek, mttnker bir hadîs olduğunu söylemiştir.[120]

55- Misafir Edinme Babı

3356) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Resûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Hayır, misafir kabul edilen eve bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde CÜbâre ve kesir bulunur, Bu iki râvl zayıftır.

3357) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Hayır, içinde yemek yenen eve, bıçağın deve hörgücüne ulaşmasından daha hızlı ulaşır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cübâre var. Bu râvî zayıftır. Ayrıca senedde «Abdurrahman bin Nehşel» ifâdesi yanlıştır. Doğrusu şöyledir :

3358) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Adamın, misafiri ile beraber evin kapısına kadar çıkması (yâni uğurlaması) şüphesiz sünnettendir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ali bin ürve bulunur. Bu râvi, terkedilmiş zayıflardan biridir. İbn-i Hibbân, bunun hadis uydurduğunu so> lemistir.[121]

İzahı

Bu bâbta rivayet edilen hadîsler Zevâid nevindendir. Notta belirtildiği gibi senedleri zayıftır.
İlk iki hadîste misafir kabul edilen eve hayır ve sevabın çok hızlı olarak girdiğine işaret edilmektedir. Hayrın hızının tasviri için de bıçağın deve hörgücüne ulaşması hızı örnek alınmıştır. Sebebi şudur: Araplar misafir için deve boğazladıkları zaman önce hörgüç kısmım keserler. Çünkü hörgüç etini çok severler ve bundan misafire ikramda bulunmak için acele ederler. îşte onlar hörgüç kısmını henüz kesmemiş iken bu ikramlarının karşılığı olarak hayır ve sevab hemen eve girip ev halkına ulaşır.
Son hadîste de misafiri kapıya kadar uğurlamanın fazileti beyân edilip böyle davranmanın sünnet olduğu bildirilmektedir. Hadisteki sünnet, mendubluk mânâsına yorumlanabilir. Bir de misafirperver kimselerin izledikleri yol ve uygulanan güzel prensip mânâsına da yorumlanabilir. [122]

56- Misafir. Münker (Yâni Meşru Olmayan) Bir Şey Gördüğü Zaman Geri Döner, Babı

3359) "... Âli (bin Ebî Tâlİb) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben (bir gün) bir yemek yapıp Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i davet ettim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Fakat evde resimler görünce geri gitti."

3360) "... Sefine Ebû Abdirrahmân (Radtyallâhü fl»A)'den rivayet edil-diğine göre:
BÎr adam bir yemek yapıp Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhVın evine göndermiş, Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) da: Keşke Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'İ davet edip O da bizimle beraber yiyerdi, demiş ve bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i davet etmişler. Resûl-i Ekrem de gelmiş ve elini kapının iki tarafında ağaçların üstüne koymuş. Sonra (içeri gireceği sırada) odanın bir kenarında desenli bir örtü görüp geri gitmiş. Bunun üzerine Fâtıma, Alî'ye:
Yetiş de, Seni geri çeviren nedir? Yâ Resûlallah, diye sor, demiş.
(Ali de yetişip sormuş ve) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Müzevvak (yâni nakışlarla süslü) bir eve girmek benim için yoktur (yâni giremem),

buyurmuştur."[123]

İzahı

Bu babın ilk hadisinin Kütüb-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivayet edildiğini tesbit edemedim. Bu hadiste geçen Tasâvîr kelimesi Tasvir'in çoğuludur, suretler manasınadır. Suret, resim demektir. Bu hadis evde resim bulundurmanın caiz olmadığına delâlet eder. Bir canimin boy resminin açık ve yüksekçe yere asılı bulunduğu eve meleklerin girmediği hususunda rivayet olunan hadisler sünenimizin libas kitabının 44. babında gelecektir. Konu ile ilgili gerekli bilgi orada inşâallah verilecektir. Oradaki hadîsler 3649 * 3652 noludur.[124]

Hadîsten Çıkan Hüküm Şudur:

Bir müslümanın davet edildiği evde bir canlının yaşayabilir biçimdeki boy resmi asılı durumda bulunursa davetli kişi oraya girmemelidir.
Bu babın ikinci hadisini Ebü Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmiştir.
Bu hadiste geçen Idâde kapının kenarında dikili ağaç demektir. Yâni kapıyı tutturmak için sağ ve solunda bulunan iki ağaç parçasına verilen isimdir.
Kiram t Örtü olarak kullanılan desenli ve nakışlı yünden mamul perdedir, çeşitli renklerden pamuk ipliği ile işlenir. El-Mısbâh isimli lügat kitabında, Kirâm: İnce örtüdür. Bâzılarına göre çizgili ve nakışlı ince örtüdür, diye tarif edilmiştir. Müzevvak = Nakışlarla süslenen, demektir.
Hadisin baş kjsmında,bulunan; yi ^jUsl %-j jl cümlesinin zahirine göre bir adam A 1 i' yi misafir etmiş. Ebû Davud'un süneninin bâzı nüshaları da böyledir. Diğer bâzı nüshalarında ise;
j\ ifâdesi kullanılmıştır. Bu rivayetin zahirine göre ise bir adam A 1 i' ye misafir olmuştur.
T ı y b î ilk rivayet şeklini şöyle yorumlamıştır: Yâni adam yemek yapıp A 1 i" ye göndermiştir. Yoksa zan edildiği gibi adam A 1 i * yi kendi evine davet etmemiştir.
Kanımca T ı y b i' nin böyle yorum yapmasının sebebi hadîsin devamında gelen F â t ı m a (Radıyallâhü anhâj'ya âit sözlerdir. Onun sözleri Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in onun evine geldiğini de ifâde eder.
EI-Mirkat'ta belirtildiği gibi bu hadis, bir münker'in yâni e^yri meşru durumun bulunduğu davete icabet edilmeyeceğine delâlet eder.
E 1 - H â f ı z da, el-Fetih'te: Bir evde bir münkerin, yâni gayri meşru durumun bulunmasının, o eve girmesine dinen engel olduğu, bu hadîsten anlaşılır, demiştir.
lbn-i Battal da bu konuda şöyle der:
Allah ve Resulünün yasakladığı bir durumun bulunduğu bir davete icabet etmek caiz değildir, hadîs bunu ifâde eder. Çünkü böyle bir davete icabet etmek böyle bir duruma rızâ göstermek anlamını taşır. İ b n - i Battal daha sonra mesele ile ilgili mütekaddim, yâni ilk âlimlerin mezheblerini açıklar ki, bunun özeti şudur: Davet edilen kişi davet edildiği yerdeki haram durumu giderirse, oraya gitmesinde bir sakınca yoktur. Şayet gidermeye gücü yetmezse geri döner.
Hanefî mezhebine mensub el-Hidâye sahibi de: Bir kimse davet edildiği yere gittikten sonra orada münker, yâni Allah ve Resulünün yasakladığı bir durum meydana gelirse, davet edilen zât, örnek edinilecek bir önder ise ve durttt^lmÜdaİHüe edip gidermeye gücü yetmezse, orayı derhal terk etmelidir. Çünkü öyle mecliste dine leke sürülmüş olur ve bir günah kapısı açılmış olur. Şayet davet edilen kişi örnek ve önder durumunda değil ise oturmuş iken artık yemeği yeyip öyle çıkmalıdır. Fakat davet edilen bir kimse henüz davet edildiği yere girmemiş iken orada münker bir durumun olduğunu sezerse örnek olsun veya olmasın geri dönmelidir, der. [125]

57- (Yemektf.) Yağ İle Eti Birleştirmek Babı

3361) "... İbn-i Ömer (Abdullah) (RadtyaUâhü anfıümâyâan rivayet '" ■ göre:
Bir gün kendisi sofrası üstünde (yemekte) iken (babası) Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh) onun yanma giriyor. Abdullah sofranın baş kısmında (babası) Ömer için yer açıyor. Ömer de: Bismillah diyerek elini vurup bir lokma alıyor. Sonra diğer bir lokma ile ikiliyor, (yâni ikinci bir lokmayı alıyor). Sonra Ömer (Radıyallâhü anh) :
Ben bir yağ tadım cidden buluyorum. Bu, et yağı (tadı) değildir, deyince Abdullah (Radıyallâhü

anh) :
Ey mü'minlerin emîri (halifesi), ben çarşıya çıkıp satınalayım diye semiz et aradım. Fakat bunu pahalı bulunca bir dirhem ile zayıf et aldım ve üstüne bir dirhemlik yağ koydum. Böylece aile ferdleri-min kemiklerden yararlanmasını istedim, diyor. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında et ve yağ birleştiği her zaman O. mutlaka birini yemiş, diğerini de sadaka etmiş (ikisini yediği katiyen vâki olmamıştır), diyor. Abdullah (Radıyallâhü anh):
Yâ mü'minlerin emîr'i (bu defa) al. Bundan sonra et ve yağ benim yanımda birleştiğinde mutlaka bunu yapacağım (yâni birisini yeyip diğerini sadaka edeceğim), diyor. Fakat Ömer (Radıyallâhü anh):
Ben yapacak değilim (Yâni bu yemeği yemem), diyor."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Bu senedde Yahya bin Abdirrahman bin Ubeyd bulunur.[126]

58- Kim Bir Yemek Pişirirse Suyunu Çoğaltsın, Babı

3362) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre; Pey-gamber (Sallaİlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir çorba yapbğın zaman suyunu çoğalt ve çorbandan bir avucu-nu komşularına ver,» buyurmuştur."[127]

İzahı

Bu hadisin benzerini Tirmizi, Nesâi ve îbn-i Hib-b â n da rivayet etmişlerdir. T i r m i z i' nin rivayet ettiği hadisin ilk fıkrası başka bir talimat mahiyetindedir. İkinci fıkrada meâ-len; «Sen et veya başka bir şey pişirdiğin zaman suyunu çoğalt (yâni bol sulu yap) ve ondan bir avucu komşuna ver» buyurulmaktadır. Tirmizi bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadîs, İslâm dininin sosyal yardımlaşmaya ve dayanışmaya verdiği önem için bir örnek mahiyetindedir.[128]

59- Sarmısak, Soğan ve Pırasayı Yemek Bâb1

3363) "... Ma'dftn bin Ebf Talha el-Ya'merî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ömer bin el-Hattâb (Hadıyallâhü anh), Cuma günü hutbe okumak üzere ayağa kalktı. Allah'a harad ve sena ettikten sonra şöyle
Ey insanlar! Siz, benim ancak habis (yâni hoşlanılmaz) sandığım şu sarımsak ve soğan (denilen) iki yeşilliği gerçekten yiyiyorsunuz. Halbuki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken (mes-cid'de) kendisinden mezkûr yeşillik kokusu hâsıl olan adam görürdüm. (Böylesi mescid'den uzaklaştırılarak) Bakî tarafına çıkarılıncaya kadar elinden tutuluyor (götürülüyor) du. Şu halde, kim bunları behemehal yiyecek olursa pişirmek suretiyle kokusunu gidermesi gerekir."

3364) "... (Ebû Eyyûb-î Ensârî'nin zevcesi) Ümmii Eyyûb (RadtyaUâhü mâyd; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, içinde (soğan, sarımsak, pırasa gibi) bazı (kerih kokulu) yeşillikler bulunan bir yemek yaptım. Fakat O, (bundan) yemedi ve:
•Ben arkadaşım (Cebrail AleyhisselâmJa eziyet etmekten hoşlanmam.» buyurdu."

3365) "... Câbir (RadtyaUâhü anhyâen rivayet edildiğine göre: Birkaç adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gelmişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlardan prasa kokusu duymuş ve:
«Ben siz (müslümanlar) ı (fena kokulu) bu yeşillikten men etmiş olmadım mı? Şüphesiz insanların rahatsız olduğu şeylerden melekler de rahatsızlanır.*"[129]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Müslim ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Sünenimizin 1014 numarasında bu hadîsin aynısı geçmiştir. Orada hadisin izahı ile ilgili bilgiler ve soğan, sarmısak, prasa gibi hoşlanılmayan kokulu gıda maddelerini yemenin hükmü hakkındaki ilmî görüşler açıklanmıştır. Oraya bakılmalıdır.

O m m ü E yy û b (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsini Tirmi-zi, îbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin benzerini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Sum: Sarımsak, Basal t Soğan ve Kürras, pırasa demektir. Şecere» Ağaç manasınadır. Hadîslerde anılan sebzelere Şecere denmiştir. Hadislerde bunlara Habis denmiştir. Çünkü kokuları fenadır. Ha-bîs kelimesinin asıl mânâsı ise Nevevi' nin naklen beyânı gibi; hoşlanılmayan söz, fiil, hareket, mal, şahıs, yiyecek ve içecek hakkında kullanılır. Araplar bu kelimeyi bu anlamda kullanırlar.
Baki: Medîne-i Münevvere mezarlığıdır. Bukûl i Bakl'ın çoğuludur. Baki, yeşillik demektir. Bu itibarla sebzelere de bakıl denilir.
Ümmü Eyyûb (Radıyallâhü anh) Kays bin Sa'd bin İmrii'l-Kays'ın kızı olup Ebû Eyyûb el-En-s & r i (Radıyallâhü anh) 'in eşidir. Ensâr-i Kirâm'ın H a z r e c kabîlesindendir. Bu hadîsi vardır. Tirmizİ, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmişlerdir. Râvîsi Ebû Y e z i d e 1 - M e k k i' dir.[130]
Hulâsa'daki bilgiye göre onun hadisini Ebû D â v û d da rivayet etmiştir. Fakat rastlayamadım. Belki de başka hadisi E b ü D â v û d tarafından rivayet edilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

3366) "... Ükbe bin Âmir el-Cühenî (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbîlerine i «Soğan yemeyiniz» buyurmuş, sonra gizli (yâni alçak sesli) bir kelime "Çiğ" buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehia bulunur. Bu ravi zayıftır. Kavilerden Osman ve el-Müğire lehinde veya aleyhinde konuşanı görmedim.[131]

60- Peynir ve Sâde Yağ Yemek Babı

3367) "... Selmân-i Fârisî (Radtyallâhü anh)'âtn; Şöyle demiçtir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sâde yağ, peynir ve firâ (yâni yabanî eşek veya deriden mamul elbise) hükmü soruldu. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Helâl, Allah'ın, Kitâb'ında (açık veya kapalı olarak) helâlliğini bildirdiği, haram da Allah'ın, Kitâb'ında (açık veya kapalı olarak) haramhğuu bildirdiği şeydir. Kitâb'ın (veya Allah'ın) söz etmediği (yâni helâl veya haram olduğunu belirtmediği) şey de, Allah'ın af iv ettiği (yâni mubah kıldığı) şeylerdendir.»"[132]

İzahı

T i r m i z 1 bu hadisi libâs kitabında "Firâ'ı giymek" başlığı al-tında açtığı bâbta rivayet etmiştir. Hadîsin senedinde bulunan S e y f bin Hârûn Tuhfe'de zayıf olarak tanıtılmıştır. Tirmizl' nnV bir rivayetinde ayni râvi mevcuttur. Diğer bir rivayetinde ise bu râ-vî yoktur. Fakat o rivayette hadîs S e 1 m â n (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuftur. Yâni S e 1 m â n' in sözü olarak rivayet olunmuştur. Hâkim de bu hadisi rivayet etmiştir.
Hadisin metninde geçen "Firâ" kelimesi iki mânâya yorumlanmıştır: El-Karl: Bu kelime Ferâ veya Fera'nın çoğuludur, yabani eşek manasınadır. E 1 - K a di demiş ki, bir kavle göre bu kelime Ferv'in çoğuludur. Ferv, deriden mamul elbisedir. T i r m i -z î gibi bâzı hadîsçiîerin bu hadîsi Libâs, yâni elbise bölümünde rivayet etmesi, bu ikinci yorumu teyid eder. Ibn-i M â c e h ise bunu sade yağ ve peynir babında rivayet etmiştir, der. Yâni î b n - i M â c e h ' in bu hadisi Yiyecekler bölümünde rivayet etmesi birinci yorumu teyid eder. Bâzı ilim adamlarımız birinci yorumu, yâni bu kelime ile deriden mamul elbise anlamını tecrid ederek; Sahâbîlerin deriden mamul elbiseyi giymenin hükmünü sormaları sebebine gelince, gayri müslimler murdar hayvan derisini tabaklamadan elbise yapıp giyerlerdi. Sahâbiler onların durumuna düşmekten korkarak bunu sormuşlardır, derler. Hadis âlimlerinin bu hadîsi elbise bölümünde rivayet etmeleri bu görüşü takviye eder, diye bilgi vermiştir.
Hulâsa Ferâ kelimesi ya deriden mamul elbise, ya da yabani eşek manasınadır. Deriden mamul elbiseyi giymekte bir sakınca yoktur. Murdar hayvan derisine gelince, bu tabaklandığı zaman yıkanıp temizlendikten sonra giyilebilir ve başka türlü de kullanılabilir. Bu konu 3609 - 3612 nolu hadîsler bölümünde anlatılacaktır. Yabani eşek etine gelince, bu konu 3193-3196 nolu hadîsler bölümünde geçmiştir. Oraya bakılabilir.
Sindi, hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: "Bu hadîsin zahirine göre helâl ve haram hükümleri yalnız Kur'-ân-ı Kerim âyetlerinden çıkar ve helâl veya harama âit hiç bir hüküm

hadîsler ile sabit olamaz. Halbuki durum böyle değildir ve;
"Bilmiş olunuz ki bana Kur'an ve onunla beraber onun misli verildi" hadîsine aykırıdır. (Müellifimizin 12. hadisine bakınız). Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de bir şeyin haramlığını bildiren hadisleri tutmayıp bu hükmün Kur'ân'da yer almamasını mazeret, gerekçe gösteren kimseleri yermiştir. (Müellifimizin 13 nolu hadisine bakınız)."
Yukarda belirtilen sebeblerle bu hadis zahiri mânâsına göre değildir, şöyle yorumlanması gerekir: "Allah'ın Kur'ân-i Kerim'de helâl veya haram kıldığı şeyler1' ifâdesinden maksad Kur'ân'da açıkça bildirilen hükümler ile konulan genel hükümlerdir,
— "Allah'a itaat ediniz ve Allah'ın Resulüne itaat ediniz" gibi âyetler genel hükümleri ifâde ederler. Durum ve yorum bu olunca; bu hadiste anılan peynir, sâde yağ, yabana eşek veya deriden mamul elbise, Allah'ın, Kitâb'ında helâl kılınmış şeylerden sayılır. Çünkü Resülullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hükümleri beyân buyurmuştur. Kur'ân-ı Kerimin yukardaki âyeti ve benzeri âyetler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e itaat etmeyi emreder. Şu halde bu hükümler Kur'ân ile sabittir. Sâde yağın helâlliği Buhâri ve Müslim'in rivayet ettikleri hadisle sabittir. Peynir'in helâlliği da Ebû Davud'un rivayet ettiği hadîsle sabittir.
Yabani eşek eti ve tabaklanan deri ile ilgili hükümler de yukarda numaraları verilen hadislerle sabittir.
Hadis bu şekilde yorumlanınca; sâde yağ ve peynir ile yabani eşek eti veya derinin elbise olarak kullanılması hükümleri Allah'ın söz konusu etmediği hükümlerden sayılmaz. Keza, hadisten maksad anılan bu şeylerin, sözü edilmeyen neviden olduğunu bildirmek değil, maksad, helâl ve haramı tanımak için genel bir kural koymaktır.
Durum bu olunca bu hadîs;
"Allah, şüphesiz size bâzı şeyleri emretmiştir. Siz bunları yerine getiriniz. Bazı şeyleri de size yasaklamıştır. Bunlardan da sakınınız ve katından bir rahmet olarak bâzı şeyler (in helâl veya haramlığın)-dan söz etmemiştir. Artık siz de o şeyleri sormayınız" hadîsine muvafık olur.
Hadis, haramlığı hakkında bir hüküm bulunmayan şeylerde asıl olanın helâllik olduğuna delâlet eder.
Ş e v k â n i de, en-Neyl'de: Helâl ve haram kılma hükümlerinin Kur'ân-ı Kerime inhisar ettiğine delâlet eden bu ve benzeri hadislerden maksad, Kur'an-i Kerim'de bulunan özel hükümler yanında genel hükümler ve işaretler, eşyaların helâllığına veya haramlığına delâlet eder. Maksad şu olabilir.- Hükümlerin çoğu, Kur'an-ı Kerim'de açık veya kapalı biçimde bulunur. "Bana Kur'ân-ı Kerîm ve onunla beraber onun misli verildi" mealindeki sahih hadis bunu gösterir, der.[133]

61- Meyveler Yemek Babı

3368) "... Kuman bin Beşîr (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Tâif'ten bir mlkdar
(yaş) üzüm hediye edilmişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni çağırarak:
«Şu salkımı al da anana ulaştır» buyurdu. Ben de üzümü anama ulaştırmadan önce yedim. Birkaç gece sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Üzüm salkımı ne oldu, onu anana ulaştırdın mı?» diye sordu. Bende:
Hayır (anama ulaşmadı), dedim. Numân demiş ki Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana ğuder (vefasız), dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvlleri sıka, güvenilir zâtlardır. Fakat Peygamber (S.A.V.)'den olan rivayette burada anlatılanın aks! anlatılmaktadır. Şöyle ki: O rivayete göre Nıımân'ın anası Numan'Ia Peygamber (SAV.)'e (yaş) üzüm gönderir. Numân da üzümü Peygamber (S.A,V.)'e ulaştırmadan önce bir mikdarını yer. Sonra üzümü getirince Resûl-i Ekrem (S.A.V.) onun kulağından tutup ona :
«Yâ Güder» (yâni emânete hıyanetle vefasızlık eden), buyurdu ve: «Kişi sev* beraberdir.» buyurdu.
Olay ihtilaflıdır. İki ayrı olay olması da muhtemeldir.

3369) "... Talha (Radtyallâhü ö»*)'den; Şöyle demiştir: Bir gün ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına girdim. Elinde ayva vardı. Buyurdu ki i Bunu al (ye), ey Talha. Çünkü ayva, şüphesiz gönülü rahatlatır."
Not: Zevâid'de söyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdülmelik ez-Zübeyrl bulunur. Bu râvi meçhuldür. EI-MüzzI, el-Etrâfta ve Zehebİ de el-Kaşirte Ebû Satdln d« »ayıf olduğunu söylemişlerdir.[134]

62- Yüzükoyun Yatarak Yemek Ye\Fenin Yasaklığı Babı

3370) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radtyallâhü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre :
BesûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .adamın yüzükoyun yatarak yemek yemesini yasaklamıştır.[135]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/5-7.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/7.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/7-8.

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/8-9.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/9.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/9-10.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/10-12.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/12.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/12-13.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/13-14.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/14-15.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/15-16.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/16-17.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/17-19.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/19-20.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/20-21.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/21-23.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/23-24.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/24-25.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/26-27.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/27.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/27-29.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/29.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/29-30.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/30-31.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/31-32.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/32.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/33-34.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/34.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/34-35.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/35-36.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/36-38.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/38-39.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/39.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/39.

[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/39-41.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/41.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/42-43.
[39] Hulfts», 415 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/43.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/43-44.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/44.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/45-46.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/46-47.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/47-48.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/48.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/48-50.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/50.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/50.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/50-51.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/51-52.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/52.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/53.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/53.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/54.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/54.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/55.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/56.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/56-57.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/57-59.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/59.
[61] Hulâsa, 59 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/59-60.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/60-61.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/61-62.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/62-63.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/63.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/64-65.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/65-66.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/66.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/66.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/66-67.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/67-68.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/68.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/68-69.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/69.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/69.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/70-71.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/71-72.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/72-73.

[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/73.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/74.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/74-75.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/75-76.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/76.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/76-77.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/77.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/78-79.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/79.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/79-80.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/80-81.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/81-82.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/82-83.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/83.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/84.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/85.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/86.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/86.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/87.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/87.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/88-90.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/90-91.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/91-92.
[102] Hulâsa, 367 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/92.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/93.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/94.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/94-97.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/97.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/97.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/97-98.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/98.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/99.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/99-101.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/101.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/102-103.
[114] Hulâsa, 268 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/103-104.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/104-105.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/105.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/105-106.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/106.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/107.
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/107.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/108-109.

[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/109.
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/110-111.
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/111.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/111-113.
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/113-114.
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/114-115.
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/115.
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/115-117.
[130] Huttsa, 497 ve Tuhfetü'l-Ahvezl C. 3,6ah. 84
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/117-118.
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/118-119.
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/119-121.
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/121-123.
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/123.

30- İÇECEKLER KİTABI

1- Hamr (Yâni İçki) Her Şerr (Fenaug)In Anahtarıdır. Babı

Önemli bîr noktayı belirttikten sonra bu babta ve bunu tâktp eden bâblarda rivayet oluna hadislerin terceme ve izahına geçmeyi uygun buldum.

Hamr ı Bu kelime şarab mânâsına geldiği gibi azı veya çoğu herhangi bir kimseyi sarhoş eden her nevi içki mânasına da gelir. Hadislerde geçen Hamr kelimesi cumhura göre ikinci mânâyadır. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebü Dâvûd, Tirmizİ ve N e s â i * nin rivayet ettikleri sahih bir hadiste. Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem);
Münkir olan (yâni sarhoşluk veren) her «ey hamrdır. Müskİr olan her ş«y haramdır. Kim dünyada İçki İçip bun* devam ederken (yâni bundan tevbe etmemiş iken) ölürse o kimse âhirette içki içme-yecektir" buyurmuştur.
N e v e v i bu hadisin izahı bölümünde: Bu hadis, bütün içkilerin haramhğını ve hepsine hamr denildiğini açıkça ifâde etmektedir. Hurmanın her çeşidinden, üzümden, arpadan, darıdan, baldan ve başka maddelerden imal edilen içkilerin her çeşidi bu hükme tâbidir. Selef ve halef tüm ilim adamlarının, cumhurun, Mâlik, Ah-m e d' in ve bizim mezhebimizin görüşü budur, der.
Yukarda verilen gerekçeye istinaden hadisleri terceme ve izah ederken Hamr kelimesini İçki diye terceme edeceğim. Durum sayın okuyucularımın bilgisine sunulurken müellifimizin bu kitabının 5, 8, 9 ve îo.cu bâblannda rivayet olunan hadisler de ayni konuya ilişkin olduğu için yeri geldikçe gerekli bilgi verileceğini ifâde etmek isterim.

3371) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü an/t)'ten; Şöyle demiştir:
Bana dostum (Hz. Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu tavsiyede bulundu i «İçki içme. Çünkü içki, her şerrin anahtarıdır.»"
Not: Zev&id'de bunun senedinin hasen olduğu bildirilmiştir.

3372) "... Habbâb bin el-Eret [1] (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur^
"Şarabtan sakın. Çünkü şarabın ağacı (yâni üzüm ve hurma ağacı) diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi şarabın günahı diğer günahların üstüne çıkar.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Münir bin Zübeyr nü el-Ezdİ bulunur. Bu xâvi zayıftır.[2]

İzahı

Bu babın iki hadisi de Zevâid nevindendir. B e y h a k i de birinci hadîsi rivayet etmiştir. Birinci hadiste, şarab ve onun hükmünde olan içkilerin her kötülüğün anahtarı olduğu belirtilmektedir. Çünkü içki, aklı giderir. İnsanı kötülüklerden alakoyan akü gidince, her fenalığın kapısı açılmış olur.
İkinci hadîste de içkinin günahının diğer günahlardan üstün olduğu belirtilmektedir. Çünkü içki içen kimse sarhoş olunca diğer günahları da rahatlıkla işler. Bu hadiste üzüm asmasının ve hurma ağacının diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi bu iki nevi ağacın mahsûlünden çıkan içkinin günahının da diğer günahların üstüne çıktığı ifâde edilmekle bir benzetme yapılmıştır. Bu nedenle bu hadisi terceme ederken Hamr kelimesini şarap mânâsına terceme etme yolunu tercih ettim.
Bu hadisteki; £y* fiili "Tüferriu" şeklinde de okunabilir. Bu takdirde şöyle terceme edilebilir: "Şarabın ham maddesini veren ağaç dal budak doğurduğu gibi, şarap suçu da başka suçlan doğurur."[3]

2- Kim Dünyada İçki İçerse Âhirette İçki İçmeyecektir, Babı

3373) ... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)\\ın rivayet edildiğine göre; RestihıİIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-Kim dünyada içki içerse ahirette içki içmeyecektir. Meğer ki (içkiyi bırakıp) tevbe ede.»"

3374) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anh)\\tı\ rivayet edildiğine göre; Resûlulîah (Sallallahü Aleyhi ve Srllcm) şöyle buyurmuştur:
«Kim dünyada içki içer (de tevbe etmeden ölür)se, o kimse âhi-rette içki içmeyecektir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvlleri sıkft, yâni güvenilir zâtlardır. [4]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin benzeri B u -hâri, Müslim, Ebü Dâvûd, Tirmizi ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslere göre dünyada içki içen bir kimse bunu bırakıp tevbe etmeden ölürse, ahirette cennet şarabını içmeyecektir. Âlimler bu hadisleri çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.
N e v e v î: 'Bu hadîsin mânâsı şudur: Yâni böyle bir kimse cennete girse bile cennetin şarabından mahrum bırakılır. Çünkü cennetin meşrubatının en üstünü cennet şarabıdır. İçki içme günâhını işleyen kimse bu suçundan dolayı cennetin bu nimetinden mahrum kalır. Cennete giren bir kimsenin arzu ettiği her şeyin cennette bulunduğu Kur'ân-ı Kerimin âyetiyle sabittir. Durum bu olunca, böyle olan bir kimsenin cennette şarabı hatırlamayacağını söyleyenler ol-muştur. Bâzı ilim adamları ise demişler ki, böyleleri, şarabı hatırla-salar bile içme arzusunu duymayacaklar. Böylece diğer müslüman-lardan farklı olarak bu nimetten mahrum kalmış olacaklar, diye bilgi vermiştir.
Sindi de bu konu ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir: "Bir kavle göre bu hadîs, dünyada içki içip tevbe etmeden ölen kimsenin cennete giremeyeceğinden kinayedir. Çünkü cennete gi-ren kimseler orada cennet şarabını içeceklerdir."
Îbnü'l-Arabi şöyle demiştir: îçki içen kimse ya tevbe etmeden ölür veya tevbe ettikten sonra ölür. Eğer tevbe ettikten sonra, yani içkiyi bırakıp Allah'a yönelerek durumunu düzelttikten sonra ölürse, günâhlardan tevbe eden kimse günah işlememiş gibi olur (tn-Sâallah). Şayet içki içmekten dönüş ve tevbe etmeden ölürse, Ehl-İ Sünnet mezhebine göre o kimsenin işi Allah'a kalır. Allah dilerse bağışlar, dilerse tazib eder. Eğer tazib ve muahaza ederse, o kimse mü'-min olarak öldüğü için ebedi biçimde cehennemde kalmayacak, imanlı olduğundan dolayı netice itibariyle ateşten çıkıp cennete girecektir. Böyle bir kimsenin azabını ve cezasını çektikten sonra cennete Şirince, cennet şarabını içip içmeyeceği meselesi hakkındaki ilmî görüşe gelince, bâzı sahâbilerin ve Ehl-i Sünnet mezhebi men* subu ilim adamlarının görüşüne göre, cennet şarabı içmeyecektir. Çünkü o kimse, içkiyi cennette içeceğine, acele edip dünyada içmiştir. Böylece bu nimetten mahrum edilecektir. Bu nokta çözüm isteyen bir meseledir. Bence de bu görüş benimsenir, der.
Sindi bundan sonra şöyle der: tbnü'1-Arab!' nin işaret ettiği problem ve çözüm bekleyen mesele şudur: Allah Teâlâ; = "Nefislerinizin iştiha ettiği (arzuladığı)
şeyler cennette sizler için bulunur" buyurmuştur. Sözü edilen kişinin cennet şarabından mahrum bırakılması, bu âyet karşısında nasıl izah edilir?
Bu probleme şöyle cevap verilir: Sözü edilen kişinin cennette şa-rab içmeyi arzûlamaması mümkündür. Allah o kimseye şarap içme arzusunu vermeyebilir.
Bence, eğer hadîsi yorumlamaya ihtiyaç varsa en uygun yorum şudur; Dünyada içki içip bundan dönüş yapmadan, tevbe etmeden ölürse, cennete ilk girenlerle beraber giremeycektir, yâni buna liyakati olmayacaktır.
Suyûti: 'Bence başka bir yorumla da yorumlanabilir. O da âlimlerin işaret ettikleri ve anlattıkları şu durumdur: îçki içip bundan dönüş yapmadan ve tevbe etmeden ölen bir müslümanın imansız ölmesi tehlikesine işarettir. Yâni içki, imansız olarak ölmeye se-beb olabilen günahlardandır. Allah müslümanları korusun. Bu tehlikeden Allah'a sığınırız' diye bilgi vermiştir.
Sindi son olarak şöyle der: Bence en uygun yorum, böyle bir müslümanın cennette şarab içme iştiha ve arzusunu duymama-sıdır.[5]

3- İçkiye Devam Eden (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3375) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîîâkü arth)'âen rivayet edildiğine göre; ResûluHah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«İçki içmeye devam eden bir kimse puta tapan kimse gibidir.»'*
Not: - Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin Süleyman'ı, Nesâl ve îbn-i Adi zayıf saymışlardır. îbn-i HİbbânS ise onu kuvvetli saymıştır. Ebû Hatim de : Onun hadisleri yazılır. Fakat delil olarak gösterilmez, demiştir. Senedin kalan râvileri güvenilir

zâtlardır.

3376) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyalîâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«İçki İçmeye devam eden bir kimse cennete girmeyecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi basendir. Ravi Süleyman bin UtbCnin güvenilirliği hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zftt* lardır.[6]

İzahı

Bu babın iki hadisi Zevâid nevindendir. Birinci hadiste içkiye devam eden kimsenin puta tapan kimse gibi olduğu bildirilmiştir. Sindi bu hadisin açıklaması bölümünde şöyle der:
İçkiye devam eden kimsenin puta tapan kişiye benzetilmesi sebebi. Allah Teâlanui; ÇjÜoJViJ ^-lilj Jlil 12} âyetinde içki içmeyi puta tapmakla beraber anlatmasıdır. Diğer bir sebep de sudun İçki içen ile puta tapan kimseler namaz ibadetinin kabul olunmaması hususunda eşittirler. Çünkü puta tapan bir kimse namaz kılsa bile kıldığı namaz kabul olunmaz.
İkinci hadîste de, içki içmeye devam eden kimsenin cennete- girmeyeceği bildirilmektedir. Tirmizî bu hususta şöyle der: Çünkü içki içmeye devam eden kimsenin kötü âkibetinden korkulur, yâni imansız ölmesinden korkulur. Böyle bir kimse imansız öldüğü takdirde içki yüzünden bu hâle girmiş olur ve imansız öldüğü zaman ebedî olarak cehennemlik olmaya mahkûm olur. Şöyle de izah edilebilir: îçki içmeye devam eden kimse imanlı ölse bile cennete ilk girenlerle beraber giremeyecek. Ancak cezasını çekmek suretiyle günahından arındıktan sonra Allah'ın afvı ile cennet'e girebilecektir.[7]

4- İçki İçen Kimsenin Hiç Bir Namazı Kabul Olunmaz, Babı

3377) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyaUâhu anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUattokü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim İçki içip sarhoş olursa, kırk sabahta kadar) onun hiç bir kabul olunmaz. Ve eğer (bu arada tevbe etmeksizin) ölür-
se ateşe girer. Eğer tevbe ederse (yâni içki içme işini kesin olarak bırakıp, ettiği günahtan pişmanlık duyarak Allah'a yönelirse) Allah onun tevbesini kabul eder. Şayet o kişi tevbesini bozup içki içer ve sarhoş olursa, kırk sabahta kadar) onun hiç bir namazı kabul olunmaz ve ölürse ateşe girer. Şayet tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder. Eğer herif tevbesini bozup (tekrar) içki içip sarhoş olursa, kırk sabah onun hiç bir namazı kabul olunmaz. Şayet ölürse ateşe girer. Eğer tevbe ederse Allah (yine) tevbesini kabul eder. Eğer (o kimse dördüncü defa) dönüş yapıp içki içerse, kıyamet günü ona redğatü'l-habâl'dan içirmek Allah üzerine bir hak olar.» Sah&bîler t
Yâ Resûlallah! Bedğatül-Habal nedir? diye sordular. Resûl-I Ekrem (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ateş (yani cehennem) halkının (yanması dolayısıyla) vücÛdU-nndan akan (irin gibi) şeyidir* buyurdu.[8]

İzahi

Bu hadisi N e s a 1 de kısa olarak rivayet etmiştir. Ayrıca TİrmiztI ve Hakim bunun benzerini Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet etmişlerdir. T i r m i -z 1, rivayet ettiği hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
Tuhfe yazarı İbn-i Ömer (Radıyallahü anh) 'm buna benzer hadisinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"Yani içki içip tevbe etmeyen bir kimsenin kırk sabah namazı kabul olunmaz. Bunun manâsı şudur: Böyle bir kimse ayıhp namazlarını usul ve âdabına, rükün ve şartlarına riâyet ederek kılsa namaz borcunu Ödemiş sayılmakla beraber kendisine hiç bir sevab yoktur. Âlimler böyle yorumlamışlardır. Nevevi: Her ibadetin iki yönü var: Birisi, o ibâdeti yapan kimsenin borcunu ödemiş olması, diğeri de bundan dolayı sevab kazanmasıdır. Bu hadîste namazın kabul olunmaması ifadesiyle sevabın" kasdedü-mistir, der.
Hadiste, içki içenin namazının kabul olunmayacağı bildirilirken bütün ibâdetlerden namazın anılması sebebine gelince Tuhfe yazarı bu hususta da özetle şöyle der:

Namazın anılmasının hikmeti şudur: Çünkü namaz, içkinin haram kılınmasına sebeb olmuştur. Ya da şu hikmettir: Namaz ibâdetlerin anası, en önemlisi olduğu gibi içki de kötülüklerin anasıdır. Bir kavle göre bunun hikmeti şudur: Namaz bedeni ibâdetlerin en fazî-letlisidir. îçki içenin namazı kabul olunmayınca diğer ibâdetlerin de kabul olunmayacağı anlaşılmış olur.
Hadisin «Kırk sabah, hiç bir namazı kabul olunmaz» ifâdesinden ilk hatıra gelen mânâ, sabah namazıdır. Bu, diğer namazlardan daha faziletlidir. Bundan maksad günlük namaz olabilir. Yâni kırk güne kadar beş vakit namazın hiç biri kabul olunmaz, sevabı elde edilemez.
Hadiste anılan tevbeden maksad da, sâdece tevbe ettim sözünü söylemek değil, içki içmeyi bırakmak, pişmanlık duymak ve bir daha içmemeye kesin söz ve karar vermektir.
îçki içenin kırk güne kadar namazının kabul olunmaması meselesinde sürenin kırk gün olarak tesbiti ile ilgili Sindi şöyle der: Îbnü'l-Kayyım demiş ki, bunun hikmeti şudur: İçilen içki, kırk güne kadar vücûdun organlarında ve damarlarında kalır.
İçki içenin dördüncü kez içkiye dönüş yapması ve tevbesini boz-ması hâlinde artık tevbesinin kabul olunmayacağı hükmü, zecri bir tedbir, kuvvetli bir tehdid mahiyetindedir. Halbuki tevbe kapısı ka-panmadıkça, edilen tevbe kabul olunabilir. Nitekim Tirmizi ve Ebû Davud'un rivayetlerine göre Ebû Bekir es-Sıd-
dik (Radıyaüâhüanh); ~»
«İstiğfar eden kimse günde yetmiş defa tevbesini bozsa bile günahta musir İsrarlı sayılmaz» buyurmuştur.
Bu hüküm şöyle de izah edilebilir: Dördüncü kez içkiye dönüş yapan bir kimse, diğer defalarda dönüş yaptığında olduğu gibi tevbe etmeye muvaffak olamaz.
Hadiste geçen «Redğ&»nra lügat mânâsı kokuşmuş cıvık çamur* dur. HabaTın asıl mânâsı da bozukluktur. Bu; akılda, durum ve dar* ranışlarda, bedende ve fiillerde olabilir. Hadiste ise Redğatü'l Habal terkibi ile, cehennem halkının vücüdlannın ateşte yanması dolayısıyla onlardan eriyip akan irin ve benzeri şeyler kasdedilmiştir.[9]

5- İçkinin Yapıldığı Maddeler

3378) "... Ebû Hureyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildijh'ne gSre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demigtir:
«İçki (çoğunlukla) şu iki ağaçtan yapılır: Hurma ağacı ve üzüm asması,»"

3379) ",.. Numân bin Begîr (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz, içki buğdaydan olur, içki arpadan olur. içki kuru üzümden olur, içki kuru burmadan olur ve içld baldan olur."[10]

İzahı

Bu babın iki hadîsi Tirmizi, Ebû Dâv û d ve Ne-s â 1 tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadîsi Müslim de rivayet etmiştir. Numan bin Beşir (Radiyallâhü anh) 'in Ebû D â v û d tarafından olan rivayetinde içkinin darıdan da yapıldığı belirtildikten sonra şu ilâve yer alır: ^xL* 'JS & ç$\j\ J^} «ve ben sizi mttskir (yâni sarhoşluk veren) her şeyden menederim.»
Hattâbi: Ebû Hüreyre (Hadıyallâhü anh) 'm hadisi, Numan bin Beşir (Radıyallâhü anh) 'in hadisine muhalif değildir. Çünkü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin manâsı ve maksadı, içkinin çoğunlukla hurma ve üzüm ağaçlan mahsullerinden yapıldığını ifâde etmektir. İçki başka maddelerden de yapılmakla beraber, anılan iki ağaçtan yapılan içki daha şiddetli ve etkili olduğu için haramlığının da buna paralel şiddetine parmak basılmıştır. Buna benzer ifâdeler başka konularda da kullanılır. Meselâ doyurucu gıda maddesi ettir. Isıtıcı giysi, yünden mamul olanıdır, denildiği zaman bunların dışında kalan maddelerin doyurucu veya ısıtıcı olmadığı kasdedilmez. Nûmân bin Beşir tRadı-yallâhü anh) 'm hadîsinde beş madde anılmıştır. Bundan maksad, anılan maddeler dışında kalan şeylerden içkinin yapılmadığını ifâde etmek değildir. O devirde genellikle içki anılan maddelerden imâl edildiği için onlar anılmıştır. İçki başka maddelerden yapılınca ayni hükme tâbidir, diye bilgi vermiştir.[11]

6- İçkiye On Yönden Lanet Edilmiştir, Babı

3380) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; ResÛlullah (SaUallahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
İçkiye on yönden lanet edilmiştir t İçkinin kendisine, onu imâl edene, imâl etmek isteyene, satıcısına, müşterisine, taşıyanına, taşıt-tiranına (yâni sipariş edenine), bahasını yiyenine, içenine ve içirenine."

5381) "... Enea bin Mâlik (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
ResÛlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) içki hususunda on kimseyi lânetlemiştir: İmâl eden, imâl etmek isteyen, kendisi için imâl edilen, taşıyan, kendisi İçin taşınan, satan, satın alan, sunan, kendisine sunulan. Nihayet bu neviden on kimseyi saydı."[12]

İzahı

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâ-v Û d da rivayet etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi de rivayet etmiştir. Ayrıca Ahmed, îbn-i Hib-bân ve Hâkim de bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Hadislerde geçen bazı kelimelerin açıklamasını verelim t Asır* Sıkan, demektir. Yâni meselâ, içki imâl edilmek üzere üzü-mü, veya diğer bir maddeyi sıkan kişi demektir. Bu işi ister kendi şahsı için, ister başka kimse için yapsın fark etmez. Mânânın iyi anlaşılması için bu kelimenin karşılığı olarak, "imâl eden" tâbirini kullandım.
Mutesır t Sıkmak isteyen demektir. Yâni üzümü veya benzeri bir maddeyi içki yapılmak üzere sıkmak isteyen kimse demektir. Bunu da "İmâl etmek isteyen*' biçiminde terceme ettim.
Bayi ı Satıcı demektir, Mübtâ i Satın alan demektir. Hâmil: Taşıyıcı demektir. Mahmul İleyh de kendisi için taşınan kişi demektir.
Şârib ı İçici demektir. Sâkî t İçkiyi sunan, içmek isteyenlere takdim eden demektir. MÜstekat Leh: Kendisine sunulan demektir.
Bu hadîsler, gerek içkinin imâli, yapımı ve gerekse alım satımı veya içilmesi ile ilgilenen kimselerin hepsinin Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından lanetlendiğim' ifâde eder. Lanetlemek, lanetlenen kimsenin Allah'ın rahmetinden uzak olmasını dilemektir.[13]

7- İçki Ticâreti Babı

3382) ".., Âîşe (Radiyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Bakara sûresinin sonundaki faiz âyetleri (275 - 279) indiği zaman Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescid-i Nevebiyye'ye) çıktı (ve bu âyetleri halka okuduktan) sonra içki ticâretini haram laldı."[14]

İzahı

Bu hadis, Buhâri, Müslim. Ebû Dâvûd ve Ne-s â 1 tarafından da rivayet edilmiştir.
Nevevl, Müslim'in şerhinde, bu hadisin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:
Kadı ve başkası şöyle demiştir: İçkinin ha ram lığı, M â i d e süresindeki âyetlerle bildirilmiştir. O âyetler, faizin haramhğı hakkındaki âyetlerden uzun bir süre önce inmiştir. Çünkü faiz âyetleri, son inen âyetlerdir veya son inen âyetlerdendir. Durum böyle olunca, içki ticâretinin yasaklanmasının içki içme yasaklığından sonra olması muhtemeldir. Şöyle de olabilir: İçki içmek yasaklandığı zaman bunun ticâreti de yasaklanmış, sonra faiz yasaklandığı zaman içki ticâretinin yasaklığı tekrar bildirilmiştir. Belki de faizin yasak-lığı âyetleri tebliğ edildiği zaman, içki ticâretinin yasak kılındığını haber almamış olan bâzı kimseler o mecliste hazır bulunduğu için Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) içki ticâreti yasaklısını da dile getirmiştir.
Kadı' nın işaret ettiği içki âyetleri M â i d e sûresinin 90 ve 91. âyetleridir. Bu âyetlerin meali şöyledir:
«Ey imân edenler! İçki, kumar, putlar ve fal oklan şüphesiz çey-tan İşi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz.» (90)
«Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?» (91)
Kadı' nın işaret ettiği ve bu hadiste sözü edilen faiz âyetleri ise Bakara sûresinin 275 - 279. âyetleridir. Bu âyetlerin meali de şöyledir:
«Faiz yiyenler (kıyamet günü) ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Zâten alış veriş faizin mislidir" demelerindendir. Halbuki Allah alış verişi helâl, faizi

haram kıldı. Kime Rabb'inden bir Öğüt gelir de faizcilikten geri durursa, geçmişi kendisinedir, onun İşi de Allah'a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işte onlaf cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır.» (275)
«Allah faizi eksiltir, sadakaları da bereketlendirir. Allah, pek nankör hiç bir günahkârı sevmez.» (276)
«İman edip, yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp, zekât verenlerin Rab'Ieri katında sevablan vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.» (277)
«Ey İmân edenler Allah'tan sakının ve mü'minler iseniz faizden artakalan hesabtan vazgeçin.» (278)
«Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve Peygamberine karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz.» (279)
Meallerini yukarıya aldığım âyetlerin izahı için tefsir kitablanna başvurulmalıdır.

3383) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Semûre (Radıyallahü anh) 'm bir mikdar içki sattığı haberi Ömer (bin el-Hattab) (Radıyallahü anh) 'a ulaştı. Bunun üzerine Ömer (Ra-dıyallâhü anh) :
Yazıklar olsun Semûre'ye. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in şöyle buyurduğunu Semûre bilmedi mi?
Allah yahûdîlere lanet etsin. Onlara (büyük ve küçük baş hayvanların) iç yağlandım yenmesi) haram kılındı da onlar bunu eritip sattılar."[15]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Bey haki de rivayet etmişlerdir.
E 1-H a f 1 z, el-Fetih'te bu hadisin izam bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
"lbn ü'l-C evzî, Kurtubi ve başkalarının dediğine göre Semûre (Radıyallahü anh) 'in içki satması meselesi hakkında üç görüş beyân edilmiştir :
1. Semûre (Radıyallahü anh), söz konusu içkiyi E h 1 - i K i t â b olan gayri müslimlerden cizye denilen vergi yerine teslim almış ve onlara satmıştır. Semûre böyle yapmakta bir sakınca olmadığını sanmıştı. tbnü'l-Cevzi bu arada şöyle der: Eğer Semûre böyle yapmayıp da onlara: Siz içkinizi satın da bedelini vergi olarak verin, deseydi uygun olurdu, çünkü bu takdirde kendisi naram kılınan bir işleme girişmiş olmazdı, der.
2. H a 11 â b î: Muhtemelen Semûre (Radıyallahü anh) gayri müslimlerden vergi olarak aldığı üzüm şirasım, şarap yapan kimselere satmış. Çünkü üzüm şırasına da Hamr denilir. Nasıl ki üzüme, Asır denilir. Halbuki Asîr, şira demektir. îçki satmanın ha-ramlığı hükmü her tarafa yayıldıktan sonra Semûre (Radıyallahü anh)'in içki satması düşünülmez, böyle bir şey yapması sanılmaz. O. olsa olsa üzüm şirasım içki imâl edene satmış olabilir, der.
3. Şu ihtimal da vardır: Semûre (Radıyallahü anh). şarabı, sirkeye dönüştürdükten sonra sirke olarak satmıştır. Şarabı sirkeleştirmek, yâni bir müdahale neticesinde sirkeye dönüştürmek onu helâl etmez. Ömer (Radıyallahü anh) bu görüşte idi. İlim ehlinin çoğunluğu da bu görüştedir. Semûre (Radıyallahü anh) ise bunun caiz olduğu kanısında olmuş olabilir. Nitekim bâzı ilim adamları bu görüştedir. Yâni şarap kendiliğinden sirkeye dönüştüğü zaman helâl olduğu gibi bir müdahale neticesinde sirkeye dönüştürülmesi hâlinde de helâl olur.
Kurtubi ve tbnü'l-Cevzi yukardakı görüşlerden birincisine taraftar olmuşlardır.
Hadîste yahûdîlere büyük baş ve küçük baş hayvanların iç yağlarının haram kılındığı hükmüne işaret edilmektedir. Bu hüküm E n' â m sûresinin 146. âyetiyle sabittir. Yahudiler; kendilerine hay-vanın iç yağlarım yemeleri haram kılınınca bunun hilesine kaçarak yağları eritip satma yolunu tutmuşlar ve bu hileye başvurmaları nedeniyle lanetlenmişlerdir. Bir müslümanın içmesi haram olan içkiyi satması da böyledir.
Hz. Ömer (Radıyallâhü anh)'m; *^— d\ J;U sözü S e -m û r e (Radıyallâhü anh)'a bir beddua veya lanetleme anlamında değil, bir öfke ifadesidir. Araplar bu sözü öfke anlamında kullanırlar. [16]

Hadisten Çıkan Hükümler

1. Hatalı hareket eden müslümanlan yermek ve onlara kızmak meşrudur.
2. Haram olan bir şeyi hileli yollarla helâl etmeye çalışmak bâtıl ve geçersizdir, yasaktır.

3. îçki satışı kesinlikle haramdır. tbnü'l-Münzir ve başkası bu hususta icmâ bulunduğunu nakletznişlerdir.
4. Haram olan bir şeyin bedeli ve karşılığı da haramdır.
5. Mü si umanın gayrimüslim kimseye içki satması haramdır,
6. Birbirine benzeyen meseleler arasında mukayese yapmak caizdir. El-Fetih'ten yapı'un nakil burada bitti.
Bu hadisin bir benzeri müellifimizin Ticâret kitabının 11. babında 2167. numarada geçmiştir. Orada da gerekli bilgi verilmiştir.[17]

8- İçkiye Başka Adlar Takacaklar

3384) "... Ebû Ümâme el-Bâhilt (Radtyattâhü anh)'âea rivayet edildiğine göre; Resul ullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellern) şöyle buyurdu, demiştir :
«Benim ümmetimden bir zümre İçkiye adından başka ad takarak içinde içmedikçe geceler ve gündüzler gidip tükenmeyecek (yâni dünyanın sonu gelmeyecek)tir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun sened'nde Abdüsselâm bin Abdilkud-dûs bulunur. Takribü't-Tehzib'te yaz» bu râvfnin zayıf olduğunu söylemiştir.

3385) "... Ubâde bin es-Samı t (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Benim ümmetimden bir grup içkiye başka bir İsim takarak onu içeceklerdir.-"[18]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadisi N e s â ! ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Bu hadislerden maksad, bâzı müslümanlann içkinin haramhk hükmünü değiştirmek için adını değiştirmelerini haber vermektir. Halbuki içkinin isminin değiştirilmesi hükmünü değiştirmez. Yâni ona ne isim takıhrsa takılsın mutlaka haramdır.[19]

9- Müskir (Yâni Sarhoşluk Veren) Her Şey Haramdır, Babı

3386) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurmuştur: •Sarhoşluk veren her içilen şey, haramdır.»"

3387) '... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Setlcrri) şöyle buyurdu, demiştir: «Sarhoşluk veren her şey haramdır.»*'

3388) "... İbn-i Mes'ûd (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sarhoşluk veren her şey haramdır.»'* tbn-i Mâceh demiştir ki: Bu, Mısırlıların hadîsidir."
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sabin, râylleri ski, yûni güvenilir «Atlanta.

3389) "... Muâviye (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim ı «Sarhoşluk veren her şey, her mü'min'e haramdır.» Bu da, rakkililerin hadisidir."

3390) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dau rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sarhoşluk veren her şey hamr'dır (yâni dinen yasaklanan içkidir) ve hamr'ın her çeşidi haramdır.»**

3391) «... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyaüâhü c»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlhılah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Sarhoşluk veren her şey haramdır.»"[20]

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. A h m e d de rivayet etmiştir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın iki senedle rivayet edilen 3387 ve 3390 nolu hadisi de Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid nevin-dendir. M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'in hadisinin Zevâid nevinden olduğuna dâir kayıt olmamakla beraber başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır.
E b û M û s â (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, sarhoşluk veren her nevi içkinin haramlığına kesinlikle delâlet ederler. Bundan sonra gelen bâbta rivayet olunan hadîslerde belirtildiği gibi çoğu sarhoşluk verenin damlası da haramdır.
Bilindiği gibi bâzı kimseler: Kur'ân-i Kerim'de içilmesi yasaklanan içki, üzüm şarabıdır. Çünkü Hamr, üzüm şarabıdır, derler. Bu iddianın nasıl yersiz olduğu bu sahih hadislerden rahatlıkla anlaşılır. Özellikle Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ne-s â î tarafından da rivayet edilen İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh)'m 3390 nolu hadîsi, sarhoşluk veren her şeyin din ıstılahında Hamr olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Buna benzer başka hadîsler de vardır. Onları burada zikretmeye gerek görmüyorum.
Azı veya çoğu sarhoşluk veren bütün içkilerin bir damlasını bile içmenin haramlığı hususunda İslâm âlimleri ittifak halindedir.
Sarhoşluk, aklın karışması ve konuşmanın düzensiz olması biçiminde tarif edilebilir. Bâzılarına göre sarhoşluk alâmeti kişinin dengesiz yürümesidir. Ebû Y û s u t, Muhammed ve Ş â -f i î' ye göre ise kişinin konuşmasının anormal olması sarhoşluk demektir.
Mayi, yâni sıvı olmayan bir maddenin çoğu sarhoşluk verdiği takdirde bunun az bir mikdarını, yâni sarhoşluk vermeyecek bir mikdannı yemeye gelince, eğer keyif için alınırsa haramdır. Fakat tedavi için alınır ve sarhoşluk veya buna benzer bir durum meydana getirmezse bunda bir sakınca yoktur. Nitekim bugün tedavide kullanılan bâzı ilâçlarda az mikdarda uyuşturucu maddeler bulunur.
Bu konuda geniş bilgi almak isteyenler Ebû Davud'un süneninin şerhi Avnü'l-Mabûd şerhinin "El-Eşribe" kitabının beşinci babın» müracaat edebilirler.[21]

10- Çoğu Sarhoşluk Veren Şeyin Azı Da Haramdır, Babı

3392) "... Abdullah bin Ömer (Rodtyatlâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: «Sarhoşluk veren her şey haramdır ve çoğu sarhoşluk veren şeyin an (da) haramdır.»"
Kot: Zer&id'de şdyle denilmiştir: Bunun senedinde Zekerlyya bin Manzur bulunur. Bu rftvt zayıftır.

3393) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeUetn) şöyle buyurmuştur : «Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı (da) haramdır.»"

3394) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Radt-yaUâkü anhüm)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı (da) haramdır.»"[22]

İzahı

Abdullah bin Ömer (Radiyallâhü anhümâ)'nm hadîsi Zevâid nevinden olup Ahmed ve Dârekutnl tarafından da rivayet edilmiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizî ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Bu babın son hadîsi ise N e s â I ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu babın hadîslerinden çıkan hüküm şudur: Sıvı veya katı her hangi bir maddenin bol mikdan yendiği veya içildiği zaman sarhoşluk hâli oluyor ise, o maddenin en az mikdannı yemek veya içmek de haramdır. Yâni sarhoşluk vermeyen azıcık bir mikdannı almak da haramdır. Alimlerin Cumhuru, bu hadîsler ile benzeri hadîsleri tutarak böyle hükmetmişlerdir. S i n d î' nin dediği gibi Hane-f î âlimlerinin mûtemed, yâni kuvvetli görüşleri de böyledir. Sarhoşluk durumunun

meydana gelmesine sebep olan yudumun haram olup bundan önceki yudumların haram olmadığı yolunda söylenen söylenti, konuyu tahkik eden âlimlerce reddedilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazan, Ebû Davud'un süneninin "Müşkir (yâni sarhoşluk veren) den nehiy" babında İbnü'l-Münzir'in şöyle söylediğini nakleder:
islâm ümmeti şu noktada ittifak etmiştir: Şarabın bir
bile içen bir kimseye had cezası tatbik edilir. Keza islâm ümmetinin Cumhuru şunda da ittifak halindedir: Üzüm şarabı dışında kalan herhangi bir içkinin çoğu sarhoşluk verirse, bunun çoğu haram olduğu gibi azı da haramdır ve had cezasının uygulanmasını gerektirir.[23]

11- Haütlak (Yâni Üzüm Ve Hurma Karışımının Şırasın) İn Yaşarlığı Babı

Halîtayn ve Halitan Halît'in tesniyesidir. Halit: Arap dilinde karışım manasınadır. Burada ise üzüm ve hurmanın bir kaba konulup sulandırılması suretiyle elde edilen şıra mânâsı kasdedilmiştir. Bu karışım bu şekilde olduğu gibi, hurma ile hurma koruğu veya kuru hurma ile yaş hurma ya da bunlardan herhangi birisinin kuru üzüm ile beraber sulandırılıp elde edilen şıra şeklinde de olabilir.
En-Nihaye'de ise Halît şu şekilde tarif edilmiştir: Kuru üzüm şırası ile hurma şırası karıştırıldıktan sonra çok az kaynatılır. Bu şekilde elde edilen meşrubata Halît denilir.
Bundan sonra gelen bâbta rivayet edilen hadislerde, içilmesi helâl olan üzüm veya hurma şırasının nasıl hazırlandığı belirtilmektedir. Oraya bakılabilir.

3395) "... Câbir bin Abdillah (Radtyaüâhü anhümâydan rivayet edildi-ğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuru hurma ile kuru üzümün karıştırılarak sulandırılması suretiyle şıra yapmayı yasaklamış ve hurma koruğu ile yaş hurmanın karıştırılarak sulandırılması suretiyle şıra yapmayı yasaklamıştır.
EI-Leys bin Sa'd da Ata bin Ebi Rabâh aracılığıyla Câbir bin Ab-dillah'dan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu hadîsinin mislini rivayet etmiştir."

3396) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü û«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Hurma ile hurma koruğunu karıştırarak sulandırmak suretiyle şıra yapmayınız. Bunların her birini yalnızca sulandırıp şıra yapınız.*"

3397) "... Ebû Katâde (Haris) (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işitmiş-tir:
«Hurma ile hurma koruğunu bir arada birleştirmeyim/, kuru üzüm ile kuru hurmayı da bir arada birleştirmeyiniz. (Yâni birarada sulandırmak suretiyle şıra yapmayınız.) Bunların her birini yalnızca sulandırıp şırasını yapınız.»[24]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z I de bunun benzerini rivayet etmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Ebû Katâde (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Buhârl, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Temr: Kuru hurmadır. Zebîb: Kuru üzümdür. Rütab: Olgunlaşan taze hurmadır. Büsr: Hurma koruğudur. Zehv i Olgunlaşmamış, fakat alacalanmış hurma koruğudur.
Bu hadîsler bunlardan ikisini bir kaba koyup sulandırmak suretiyle şıra yapmanın yasaklığına delâlet eder.
N e v e v i, bu hadisler; kuru hurma ile kuru üzümü veya kuru hurma ile yaş hurmayı, ya da kuru hurma ile hurma koruğunu veya yaş hurma ile hurma koruğunu ya da bunlardan herhangi birisini diğerine karıştırarak sulandırmak suretiyle şırasını yapıp içmenin yasak kılındığına delâlet eder. Bizim arkadaşlarımız ve diğer âlimler demişler ki, bunun mekruh kılınması sebebi; iki maddenin karışımı olması yüzünden çabuk tahammur etmesidir. Yâni sarhoşluk verecek duruma çabuk dönüşmesidir. Böyle bir şıra henüz tadı değişmemiş iken sarhoşluk verebilir. Böyle bir şırayı içen kimse bunun sarhoşluk vermediğini zanneder. Oysa sarhoşluk verecek duruma

gelmiş olabilir.
Bizim mezhebimiz ve Cumhurun mezhebi; bu yasağın tenzihen mekruhluk anlamında olmasıdır. Yukarda anılan iki maddenin karışımının şırası, sarhoşluk verecek duruma geçmedikçe, içilmesi haram değildir. Âlimlerin Cumhurunun görüşü böyledir. Mâlikîler'in bâzısına göre böyle bir şırayı içmek haramdır. Ebû Hanlfe ile Ebû Yûsuf'a göre ise, anılan iki maddenin karışımından yapılan şırayı içmek caizdir, mekruhluğu da yoktur. Çünkü anılan maddelerden her birinden yapılan şırayı içmek caizdir. Bunu bir başka şıraya karıştırmak da caizdir. Fakat Cumhur, Ebû Hanlfe ile Ebû Y ûs uf'un bu görüşünü reddetmiştir. Çünkü sahih ve apaçık olan bu hadisler böyle bir şırayı içmeyi yasaklamıştır. Bu yasak haramlık mânâsını değil ise, en az mekruhluk mânâsını ifâde eder.
Hadislerde anılan maddelerden iki veya daha fazlasını karıştırıp yoğurmak suretiyle veya başka türlü işleyip tatlı veya yemek yapmak ise caizdir. Bunda bir mekruhluk yoktur, der.
Aynü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a t t â b î, anılan iki maddenin karıştırılarak sulandırılmak suretiyle yapılan şırayı içmenin bâzı ilim adamlarına göre haram olduğunu ifâde ederek: Böyle hükmeden ilim adamları bu konuda rivayet edilen hadîslerin zahirini tutmuşlardır. Onlara göre böyle bir şıra sarhoşluk vermese bile haramdır. Atâ ve Tâvûs böyle hükmedenlerdendir. Mâlik, Ahmed bin Hanbel, İshâk ve hadîsçilerin hepsi böyle hükmetmişlerdir. Şafii mezhebi âlimlerinin ekserisi de bu görüştedir. Anılan âlimlere göre, böyle bir şırayı içen kimse hadîslerle yasaklanmış bir şırayı içmekle günah işlemiş olur. Şayet şıra müskir hâle gelmiş ise iki yönden günah işlemiş olur. Çünkü hem karışık bir şıra içmiş olur ve hem de müskir bir içki içmiş sayılır.
Hülâsa, yukarda beyân edilen görüşlerden ve bilgiden elde edilen sonuç şudur: Anılan maddelerden şıra yapılması istendiği zaman yalnız bir maddeden yapılmalıdır. İki maddeden bir arada yapılmamalıdır. En sağlıklı ve takvaya en uygun olanı budur.[25]

12- Nebîz (Şıran) İn Yapılışı Ve İçilmesi Babı

Neblz kelimesi Avnü'I-Mabûd yazarı tarafından şöyle tarif edilmiştir:
Nebiz t İçine bir mikdar kuru burma atılarak tatlı hâle getirilen sudur.
lbnü'1-Eslr, en-Nihâye'de Nebîz'in: Kuru hurma, kuru üzüm, bal, buğday, arpa ve benzeri maddelerden yapılan şerbetler olduğunu söylemiştir. Hurma veya üzümden bir mikdar bir kaba konulup üzerine bir mikdar su konulur ve böylece şerbet yapılır.

3398) "... Ai§e (Radtyallâhû flfl*â>'dan; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için tulumda Nebîz (yâni şıra) yapardık (Şöyle ki): Kuru hurmadan bir avuç veya kuru üzümden bir avuç alıp bir tuluma atardık. Sonra üzerine su dökerdik. Böylece sabahleyin şıra hazırlardık, onu akşamleyin İçerdi ve akşamleyin şıra hazırlardık, bunu d» sabahleyin İçerdi.
Ebû Muâviye kendi rivayetinde: "(Şırayı) gündüz hazırlardık, gece içerdi veya gece hazırlardık, gündüz içerdi" demiştir."

3399) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şıra yapılırdı. O, yapılan şırayı yapıldığı gün, ertesi gün ve üçüncü gün içerdi. Sonra şıradan bir şey kalırsa döker veya O*nun emri ile dökülürdü."

3400) "... Câbir bin Abdillah (RadtyaUâhü atıhümâ>'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için taştan (mamul) tevr (denilen) kabta şıra yapılırdı."[26]

İzahı

Â i ş e (Radiyallâhü anhâ) 'nın hadîsi Müslim ve Ebû D â v û d tarafından da rivayet edilmiştir. İ b n - i Abbâs (Ra-dıyallâhü anhümâî'nın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisi de İbn-i Abbâs'in hadisini rivayet eden bu üç zât tarafından rivayet edilmiştir.
Sıka: Su kabı manasınadır. Ancak bâzı rivayetler burada bu kelime ile tulum mânâsının kasdedildiğine delâlet der.
Tevr i Bakır veya taştan yapılan kab manasınadır. Burada taştan mamul kab anlamında kullanıldığı hadisin metninden anlaşılır.

Ğudveı Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar olan zaman manasım ifâde eder.
Aşiyyeı öğle zamanı ile güneşin batması arasında geçen süre manasınadır. Tercemede bu kelimeleri sabahleyin ve akşamleyin biçiminde ifâde ettim.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini îbn-i Maceh', Osman bin Ebi Şeybe aracılığıyla Ebû Mûaviye1-den, ayrıca Muhammed bin Abdiimelik aracılığıyla Abdulvâhid bin Ziyâd' dan rivayet etmiştir. Ğudve ve Aşiyye ifâdeleri Abdülvahid'in rivayetinde bulunur. Ebû Muâviye' nin rivayetinde ise bu kelimeler yerine Nahâr (yani gündüz) ve Leyi (yâni gece) kelimeleri bulunur. İbn-i Mâceh, hadisin sonunda bu duruma işaret eder.
Bu hadiste Â i ş e (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için şıranın nasıl hazırlandığını açıklar. Ve sabahleyin hazırlanan şıranın akşamleyin içildiğini, akşam hazırlanan şıranın sabahleyin içildiğini, başka bir tâbirle, gündüz hazırlanan şıranın geceleyin içildiğini ve gece hazırlanan şıranın gündüz içildiğini ifâde eder.
îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) *nın hadisinden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şırayı, hazırlandığı gün, ertesi gün ve üçüncü gün içtiği anlaşılır.
Bu iki hadis arasında ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü şıranın, hazırlandığı gün içilmesi, daha sonra içilmediğini ifâde etmez.
Bâzıları şöyle demişlerdir. A i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisinde belirtilen durum sıcak mevsime âit olabilir. Çünkü sıcak günlerde şıranın ikinci gün bozulmasından korkulur, tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisindeki durum ise, sıcak olmayan zamanlara âit olabilir. Yâni şıranın üç güne kadar bozulması endişesi olmayan zamanlara âit olabilir.
Bir kavle göre ' Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın söz konusu ettiği şıra bir günde bitirilen az şıra,
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın konu ettiği şıra ise çokça yapılan şıra hakkındadır, diye yorum yapılabilir.
Bu hadîsler, şıra yapmanın ve içilmesinin câizliğine delâlet eder. Yapılan şıra tatlı kalıp bozulmadıkça ve kabarmadıkça içilir. N e -v e v î' nin ifâde ettiği gibi bu hususta tüm müslümanlann icmâ'ı vardır.[27]

13- Bâzı Kablarda Kurulan Şıranın Yasaklığı Babı

3401) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü anh)Jden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) nakîr, müzeffet, düb-bâ ve hanteme (denilen fcablar)da şıra yapılmasını yasakladı ve: «Sarhoşluk veren her şey haramdır* buyurdu.* *
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvileri sıka, yâni güvenilir zatlardır. Bu hadisin aslı; = «Sarhoşluk veren her şey haramdır» cümlesi hariç, Buhârİ ve Müslim'de vardır.

3402) "... îbn-i Ömer (Radtyaîlâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) müzeffet ve kar' (denilen kablar)da şıra yapılmasını yasaklamıştır.**

3403) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyaîlâhü anA^'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hantem, dubbâ ve na-kîr (denilen kablar)da bulundurulan (şıra ve diğer meşrubat) ı İçmeyi yasaklamıştır."

3404) "... Abdurrahman bin Ya'mer (Radtyallâkü a»A)'den; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dubbâ ve hantem (denilen kablar) ı yasaklamıştır."[28]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi notta belirtildiği gibi Buhârİ ile Müslim tarafından rivayet edildiği gibi Ebû Dâvûd, Nesâi ve A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak; flr*- ^L. JS" = «Müskir, yâni sarhoşluk veren her şey haramdır* cümlesi Buhârl ve Müslim'de yoktur.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Nakîr: İçi oyulmuş hurma kütüğünden yapılan kabtır. Müzeffet: Ziftlenmiş kab demektir. Kara sakızla sıvanmış testi gibi:
Dübbâ: Kuru kabaktan yapılan kabtır. Kar1 da ayni mânâyı ifâde eder.
Hanteme: Yeşil küp ve testi demektir. Bir görüşe göre her nevî küp ve testiye Hanteme denir. Diğer bir kavle göre Hanteme, içi zift ile sıvanmış bir nevî küpler ve testilerdir ki, içki bunlarla M

e d i -ne-i Münevvere'ye taşıttırılıyordu.
Bu bâbtaki hadisler, bu kablarda şıra kurmanın yasakhğma delâlet eder. Yasağın hikmeti şudur: Anılan kablar İslâmiyet'in ilk zamanlarında şarap için kullanılırdı. Kabların içtiği şarabı şıraya kusması ile şıranın pislenmesi muhtemel olduğu gibi bu nevî kablara konulan şıra kısa sürede bozulup müskir hâle gelebilir. Sahibi de farkına varmadan içebilir.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre H a 11 â b î anılan kab-ların yasak kılınması hikmetini yukarda belirttiğim gibi açıkladıktan sonra özetle şu bilgiyi verir:
Âlimler anılan kablarda şıra kurma hükmü hakkında ihtilâf etmişlerdir : îlim ehlinin büyük çoğunluğuna göre bu hadîslerle konulan yasak, islâmiyet'in ilk günlerine mahsustur. Bu hüküm daha sonra Büreyde el-Eslemî (Radıyallâhü anh) 'in (3405 nolu) hadîsi ile iptal edilmiştir. En kuvvetli ve sağlıklı görüş budur. (E b û Hanîfe, S â f i i ve âlimlerin Cumhuru bu görüştedir.)
Bâzı ilim adamları ise, bu hadîslerle konulan yasaklama hükmü devam eder ve bu nevi kablarda şıra kurmak mekruhtur, derler. Mâlik, Ahmed ve îshâk bu görüşte olanlardandır. 1 b n - i Ömer ile tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhüm) 'den de bu görüş rivayet olunmuştur.[29]

14- Anılan Kablarda Şıra Yapmaya İzin Verildiğine Dâir Hadîsler Babı

3405) "... İbn-i Büreyde'nin babası (Büreyde el-Eslemî) (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (Saüaüahü Aleyhi ve Settem) SÖyle buyurmuştur:
«Ben sizi bâzı kablar (da şıra yapmak) dan men etmiştim. Bundan sonra o nevî kablarda şıra yapınız (yâni yapabilirsiniz) ve sarhoşluk veren her şeyden sakınınız.»"

3406) "... İbn-i Mes'ûd (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Ben sizi bâzı kabların şırasından menetmiştim. Bilmiş olunuz ki hiç bir kap, hiç bir şeyi haram etmez. Sarhoşluk veren her şey haramdır.»'*
Not: Bunun p«n«dtntn hasra olduğu, Zevftid'de belirtilmiştir.[30]

İzahı

Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, T i r -mizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmiştir, tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid nevindendir.
Bu hadisler, bundan önceki bâbta rivayet edilen hadislerdeki hükmün iptal edildiğine delâlet eder. Yâni her nevi kabta şıra kurmak ve bulundurmak caizdir. Ancak sarhoşluk veren her şey haramdır.
N e v e v î : İslâmiyet'in ilk zamanlarında Hantem, Dübbâ, Na-kir ve Müzeffet denilen kablarda şıra kurmak yasaktı. (Bu kabların açıklanması bundan önceki bâbta geçti) Çünkü şıranın bu nevi kablarda bozulup müskir hâle dönüşmesinden korkuluyordu. Çünkü bu nevi kaplar şıranın çabukça bozulup müskir hale dönüşmesine müsaitti. Sahibi icâbında bilmeden şıra zannıyla içebilirdi. Keza şıranın müskir hâle dönüşmesi; helâl olan bir malın haram hâle gelmesine ve dökülmesine yol açardı. Sarhoşluk veren içkilerin yasaklığı hükmü de yeni konulmuştu. Sonra bu hükmün üzerine uzun bir zamanın geçmesi, sarhoşluk veren içkilerin yasaklığı haberinin her tarafa yayılması ve bu hükmün müslümanların gönüllerinde iyice yerleşmesi sonucunda, şıranın bâzı kablarda yapılması yasağı kaldırıldı ve şıranın her nevi kablarda kurulmasına izin verildi. Yeter ki içilen şey sarhoşluk veren cinsten olmasın.
Bir önceki bâbta rivayet edilen hadislerle konulan yasağın bu bâbta rivayet olunan Büreyde (Radıyallâhü anh)'m hadisi ile kaldırıldığını orada beyân etmiştim. Cumhurun görüşü böyledir. Nitekim Ha t tâbi : Anılan hadislerin hükmünün bu hadisle kaldırıldığı görüşü en sağlıklı görüştür, demiştir.[31]

15- Topraktan Yapılan Küp ve Testîlerdeki Şıra Babı

Cerr ve Cirar: Cerre'nin çoğuludur. Cerreı Topraktan yapılan küp, testi ve benzeri kab manasınadır. Çünkü Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Sald bin Cübeyr, Cerr'in ne olduğunu İbn-i Abbâs'a sormuş ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) : 'Balçıktan yapılan her nevi kabtır' diye cevab vermiştir. N e v e v i de: Topraktan yapılan her nevi küp ve testilerin Cerr sayıldığı, tbn-i Abbâs'ın bu sözünden açıkça an-la$ıhr, demiştir.

En-Nihâye'de de: 'Balçıktan yapılan küp ve testilerdeki şıranın yasakhğına dâir hadislerdeki hüküm, yağlanmış olan küp ve testilere mahsustur. Çünkü yağlanmış veya ziftle sıvanmış olan bu nevi kablara konulan şıra çabukça sertleşip sarhoşluk verecek hâle gelir, diye bilgi verilmiştir. Esasen, sarhoşluk verecek hâle dönüşmedikçe gerek bu nevi küp ve testilerde gerekse diğer kablarda kurulan şıranın helâl olduğu bundan önceki bâbta rivayet edilen Büreyde (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile sabit olmuştur. Bu itibarla ölçü şıranın tatlılığını muhafaza edip etmemesi, başka bir deyimle bozulup bozulmamasıdır.

3407) "... Âişe (Radtyattâhü flw/râ>'dan; Şöyle demiştir:
(Yâ Rümeyse!) Siz kadınlardan her hangi birisi her yıl Kurban bayramında kestirdiği kurbanının derisini tulum yapmaktan aciz mi?
Âişe sözüne devamla şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çerler (yâni balçıktan yapılan küp ve testiler) de, şöyle ve şöyle kablarda şıra yapmayı yasakladı. Ancak sirkenin bu nevî kablarda kurulmasını yasaklamadı."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki ravt Süreydin güvenilirliği konusunda İhtilâf bulunduğu içta sened hasen sayılmıştır.

3408) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli em) çerlerde (yâni balçıktan yapılma küp ve testilerde) şıra kurulmasını yasaklamıştır."

3409) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü enk)'âen Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir cer (yâni topraktan mamul küp - testi) şırası getirildi. Şıra kabarıp kaynıyordu. Bu* nun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Bunu bahçeye dök. Çünkü bu, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan kimsenin içkisidir» buyurdu."[32]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), şıra için deriden mamul tulumun uygun olduğunu belirtmiştir. Çünkü 3398 nolu hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) için tuluma bir avuç kuru hurma veya bir avuç kuru üzüm atıp üstüne su koymak suretiyle şura yaptığını ifâde etmiştir. Tulu-
mun bu iş için tercih edilmesi sebebi şudur: Tulum incedir. İçine şıra konulup ağzı güzelce bağlandıktan sonra şıra 2 - 3 güne kadar tatlılığını muhafaza eder ve bozulmaz. Sonra bozulduğu takdirde kabarıp kaynaması sonucunda tulum patlar ve böylece şıranın bozulduğu anlaşılır. Fakat içi ziftle sıvanmış küpler, içi oyulmuş ağaç kütüğünden mamul kaplar ve içi boş kuru kabaktan yapılma kaplar böyle değildir.
Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadisinin benzeri N e s â i'de rivayet edilmiştir. Onun ikinci hadisinin Ebü Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edildiği e 1 - M ü n -z i r i tarafından ifâde edilmiştir. Ancak Ebû Davud'un rivayetinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), hadiste sözü edilen şıranın kuru kabaktan mamul bir kabta yapıldığını ifâde etmiştir. Bununla beraber çıkan hüküm aynıdır. Yâni bozulup, şarab haline dönüşen şıra ister topraktan mamul küp ve testide olsun, is-
ter kuru kabaktan yapılmış kabta olsun, haramdır, dökülmesi gerekir.[33]

16- Kabın Üstünü Örtmek Babı

3410) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kabı örtünüz, tulumun ağzım bağlayınız, lambayı söndürünüz ve kapıyı kapatınız. Çünkü şeytan (besmele ile ağzı bağlanan) hiç bir tulumun bağını çözemez, (besmele ile kapatılan) hiç bir kapıyı açamaz ve (besmele ile örtülen) hiç bir kabın örtüsünü kaldıramaz. Eğer biriniz kabının üstüne bir tahta parçasını enine koymaktan başka örtecek hiç bir şey bulamazsa, Allah'ın ismini anarak o tahta parçasını enine koymak suretiyle kabım örtsün. (Lâmbayı söndürmek de şundandır:) Çünkü fare ev halkının başına evlerini yakabilir.-*'

3411) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü «»A/den; Şöyle demi|tir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize kabı örtmeyi, tulumun ağzım bağlamayı ve (boş)

kabı ağzı yere gelecek biçimde ters çevirmeyi emretti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvlleri sücâ, yâni güvenilir zâtlardır.

3412) "... Âişe (Radıyallâhü anhâydzn; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için üstü Örtülü üç kabı akşamdan hazırlardım: Bir kabı abdest suyu için, bir kabı misvak i için ve bir kabı içeceği için."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Hariç bin Hırrit bulunur. Bu rftvl zayıftır.[34]

İzahı

C a b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Buhârî, Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Hadîsi terceme ederken parantez içinde andığım besmele Müslim'in rivayetinden aJınmadır. Sindi, hadiste alınması emredilen tedbirler gece içindir. İlk iki tedbirin umûmi ve son iki tedbirin geceye mahsus olması da muhtemeldir, der.
Hadiste alınması emredilen tedbirlerin gerek sağlık ve gerekse güvenlik açısından ne kadar önemli olduğu malum olduğundan, bunun yararlarını izah etmeye gerek görmüyorum.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisi ile A İ % m (Radıyallâhü anhâ) mn hadisi ise Zevâid nevindendir.[35]

17- Gümüş Kablardan (Bir Şey) İçmek Babı

3413) "... Ümmü Seleme (Radtyallâkü anhâ)'âan rivayet edildiğine gÖ-re; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Gümüş kabtan (bir şey) içen kimse muhakkak kanuna cehennem ateşini yudumlaya yudumlaya, çurp çurp diye gönderir.»"

3414) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü oıAJ'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın ve gümüş kablar-dan (bir şey) içmeyi yasaklayarak şöyle buyurmuştur t
•Altın ve gümüş kablar dünyada kâfirlerin, ahirette de biz müs-lümanlanndır.»"

3415) "... Aige (Radtyallâhü ankâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Kim gümüş bir kabtan (bir şey) içerse karnına cehennem ateşini çurp çurp diye yudumlayarak gönderir gibidir.»"

Not: Zevâid'de söyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup rftvllerl güvenilir zatlardır.[36]

İzahı

Peygamber CAleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadisini Buhar! ve Mfis1 i m de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin rivayet ettiği metinde gümüş kabtan bir şey içenin kötü durumu belirtilmektedir. Müslim'in bir rivayetinde ise altın ve gümüş kablardan bir şey yiyen ve içen kimsenin bu kötü durumu bildirilmektedir.
H u z e y f e {Radıyallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Bu hadiste altın ve gümüş kablann dünyada kâfirlerin olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad anılan kablann kâfirler için kullanılmasının helâl olması değil, maksad kâfirlerin bunları kullanmakta oldukları, fakat müslümanların bunları kullanmaktan sakınmalarının gerektiği ve bu nedenle ahirette müslümanların bu kab-lan kullanacakları, kâfirlerin ise ahirette bundan mahrum kalacaklarını belirtmektir. Müslümanlar, haramdır diye altın ve gümüş kab-ları kullanmaktan sakındıkları için buna mükâfat olarak ahirette kullanacaklardır. Kâfirler ise diğer günahları işledikleri gibi altın ve gümüş kabları kullanmak günahını işlediklerinden dolayı ahirette bu nimetten de mahrum bırakılacaklardır. Tuhfe yazarının beyânına göre e 1-t s m â i 1 i böyle yorum yapmıştır. E 1-H a î ı z da: 'Bu hadiste, dünyada bu nevi kablan kullanan müslümanların ahirette bu nevi kabları kullanma nimetinden mahrum bırakılacağına işaretin bulunması mümkündür. Nasıl ki dünyada içki İ$eh bir müslüman ahirette cennet şarabından mahrum bırakılır' demiştir.
Cercere t Su yutulurken verdiği ses mânâsına geldiği gibi suyu ard arda yudumlamak mânâsına da gelir. Bu babın ilk ve son hadisinde gümüş kabtan bir şey içen kimse, cehennem ateşini

yudumla-ya yudumlaya karnına gönderen kimseye benzetilmiştir. Yani bu suçu işleyen kişi cehennem ateşini karnına göndermek azabı ile tazib edilmeye müstehak olmuş olur.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ise Zevâid nevindendir.
Bu bâbta rivayet edilen hadîsler ve benzeri hadîsler, altm ve gümüş kablardan bir şey yemenin ve içmenin haramlığına delâlet eder. Bu hüküm erkek ve kadın bütün mükelleflere şümullüdür.
Tuhfe yazarının beyânma göre Ku r t u b i ve başka âlimler: Bu hadîsler altın ve gümüş kablardan bir şey yemenin ve içmenin haramlığına delâlet eder. Altın ve gümüş kabları süs eşyası olarak kullanmak da bu hükme tâbidir. Cumhurun görüşü böyledir, demişlerdir.
Bu konuda geniş bilgi isteyenler fıkıh kitablanna başvurmalıdır.[37]

18- (Bir Şeyi) Üç Nefesle İçmek Bâb!

3416) "... Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü önA)'den rivayet edildiğine göre:
Kendisi (bir şey içerken) üç defa nefes alırdı (yâni kabı ağzından uzaklaştırarak kabın dışında nefes alırdı) ve: ResuluHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey içerken) üç defa nefes alırdı, demiştir."

3417) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankumâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey) içti de içerken iki defa nefes almıştır."[38]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir, tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise T i r m i z I tarafından da rivayet edilmiştir.
Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisi, bir şeyi içerken üç defa nefes almanın sünnet olduğuna delalet eder. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise bir şeyi içerken iki defa nefes almanın da sünnet olduğuna delâlet eder. Fakat Tuhfe yazarının beyânına göre el-Hâfız bu hadisi andıktan sonra: Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in iki defa nefes almakla yetindiğini açıkça belirtmez. Çünkü bu hadîsten maksad O'nun içme esnasında aldığı nefes sayısını belirtmek olabilir. Maksad bu olunca O, üç nefesle içmiş olur. 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ise O'nun son nefesini bildirmemiştir. Çünkü içme bitiminde alman nefes tabiîdir, der.
E I - H â f ı z' in yorumuna göre son hadis de ilk hadîs gibi bir şey içerken üç defa nefes almanın sünnet olduğuna delâlet eder.
Bir şey içerken sünnet olan nefesi almak şu şekilde olur: Bir mikdar içildikten sonra ağız kabtan uzaklaştırılır ve nefes alınır. Sonra bir miktar daha içilir. Daha sonra gene ayni şekilde nefes alınır. Tekrar bir mikdar içilir.
Ağızı kabtan uzaklaştırmadan kabın içinde nefes atmak İse pmz değildir. Buna dâir hadisler ise 23. bâbta gelecektir.[39]

19- Tulumların Ağızlarını Dışarıya Kıvırıp Tulumun Ağızlarından Bir Şey İçmek Babı

3418) ,.. Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırıp tulumların ağızlarından (bir şeyin) içilmesini yasaklamıştın'*

3419) "... İbn-i Abbâs (Radtyattâhü anhümâyâox\\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırıp onun ağzından (bir şey) içmeyi yasaklamıştır. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu yasakladıktan sonra bir adam geceleyin kalkıp bir tulumun ağzını dışarıya kıvırıp onun ağzından içti de tulumdan adamın üstüne bir yılan çıktı.[40]

İzahı

Ebü S a id (Radıyallâhü anhî 'in hadîsini Buhârİ, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. î b n-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. B u h â r i ve başkası onun buna benzer bir hadîsini rivayet etmişlerdir. Onun meali şöyledir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumun ağzından (bir şey) içmeyi yasaklamıştır."
Gerek bu babın başlığında ve gerekse hadîslerin metinlerinde geçen Ihtınâs ve Eskiya kelimelerini açıklayalım:
Eşkıya: Sıka'nm çoğuludur, deriden yapılan tulumlar demektir. Bir kavle göre Sıka küçük tulum anlamında kullanılır. Kırba ise bu neviden olan küçük ve büyük tulum mânâsında kullanılır.
Ihtınasi Tulumun ağzını dışarıya kıvırıp onun ağzından içmek diye tarif edilmiştir. Suyu ti: Tulumun ağzmı bu şekilde kmnp onun ağzından içmenin yasaklanması sebebi, tulumun kokusunun bozulmasıdır. Çünkü devamlı olarak böyle yapılırsa kokusu bozulur. Bir kavle göre ise sebep, suyun adamın üstüne sıçramaması-dır. Çünkü tulumun ağzı geniştir, bu şekilde içilmek istendiği zaman su adamın üstüne fışkırabilir, demiştir.
En-Nihâye ve el-Mecma'da bu iki sebep beyân edildikten sonra: Şu da vardır. Tulumun içine haşarat veya benzeri zararlı birşey girmiş olabilir. Adam tulumun suyunu veya benzeri sıvı maddeyi bir bardak veya benzen bir kaba koyduktan sonra içerse söz konusu tehlike önlenmiş olur. Ama doğrudan doğruya tulumun ağzından içerse böyle bir tehlike de olabilir, diye bilgi verilmiştir.[41]

20- Tulumun Ağzından (Bir Şey) İçmek Babı

3420) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulum (ve testi gibi kab-Iar)ın ağzından (bir şey) İçmeyi yasakladı.*'

3421) "... İbn-i Abbâs (Radtyaîlâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulum (ve testi gibi kablar)m ağzından (bir şey) içmeyi yasakladı."[42]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhârİ, ikinci hadisi yine Buhârİ ile Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Tulum, testi ve benzeri kablarm ağzından su ve benzeri bir şeyi içmenin yasaklanması sebebi haşarat gibi zararlı bir şeyin yutulmasını önlemektir. Çünkü kişi tulum ve testi gibi bir kabta bulunan su ve benzeri bir sıvı maddeyi önce bardak gibi bir kaba aktarırsa içinde yabancı bir maddenin bulunup bulunmadığını kontrol edebilir ve böylece tehlikeli bir durumu önlemiş olur. Şu halde su ve benzeri bir şeyi bardak ve tas gibi kontrol edilebilen bir kabtan içmek müstehabtır.
Kadı Şevkâni ve Nevevî bu hadislerdeki yasaklamanın mekruhluk anlamına yorumlandığını beyân etmişlerdir.[43]

21- Ayakta (Su Ve Benzerini) İçmek Babı

3422) "... İbn-i Abbâs (RadtyaUâhü anhüttıâ)'âan: Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e zemzem ikram ettim. O, ayakta içti.
Râvî demiştir ki: Sonra ben bunu İkrime'ye anlattım. İkrime O'nun öyle yapmadığına (Yâni Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-Iem)'in ayakta Zemzem içmediğine) Allah'ın adı ile yemin etti."[44]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ancak î k r i m e ile ilgili bölüm bu üç kitabta rivayet edilmemiştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre bir rivayette î k r i m e ile ilgili bölüm şöyledir;
— "İkrime yemin etti ki Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o gün (yâni İbn-i Abbâs O'na Zemzem sunduğu zaman) bir devenin üstünde idi." (Yâni ayakta değil idi).
Tuhfe yazarı Tirmi z i' nin şerhinde bu hadisin izahı bölümünde S u y û t i' den naklen şu bilgiyi verir: "Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zemzem'i ayakta içmesi, ayakta su içmenin câizliğini açıklama anlamına yorumlanır. Şöyle de yorum yapılabilir: Halkın izdihamı

dolayısıyla ResüM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturmaya müsâid bir yer bulamadığı veya zemzem çevresi ıslak olduğu için ayakta içmiştir."
Hanefi âlimler bu hadise istinaden zemzem'i ayakta içmenin müstehabhğına hükmetmiştir Ş â f i i 1 e r ise ayakta içmenin yasaklığma dâir hadisleri tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlayarak bu hadisi de câizlik mânâsına yorumlamışlardır. Ne vevi. Menâsik kitabında zemzemi oturarak içmenin daha iyi olduğunu söylemiştir. Ayakta içmenin yasaklığma dâir hadislerden biri bu babın 3424 nolu son hadîsidir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi "s-salâtü ve's-selâm)'in zemzemi ayakta içmesine dâir hadis ve benzeri hadisler ile ayakta içmenin yasaküğı-na dâir hadisler arasında görülen zahiri çelişkinin giderilmesi hususunda çeşitli yorumlar T i r m i z İ'nin şerhi Tuhfe'de etraflıca anlatılmıştır. Geniş bilgi almak isteyenler oraya müracaat edebilirler. Bunun bir Özetini aşağıda rivayet edilen hadislerin izahı bölümünde vermeye çalışacağım.

3423) "... Kebşe el-Ensârîyye (RadtyaUâhü ankâ)'dnn rivayet edildiğine göre ı
(Bir defa) Resulul]ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun evine gitmiş. O esnada Kebşe'nin yanında asılı bir su tulumu bulunuyordu. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta tulumdan su içmiş. Kebşe de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek ağzının dokunduğu tulumun ağzını keserek bereket (ve feyiz) hâtırası olarak saklamıştır."[45]

İzahı

Bu hadisi Tirmiîi de rivayet ederek, hasen - sahih -garib olduğunu söylemiştir.
Bu hadîs, ayakta su içmenin ve tulumun ağzım kıvırarak ondan içmenin câizliğine delâlet eder.
19. bâbta rivayet edilen 3418 ve 3419. hadîsler tulumun ağzını kıvırarak ondan su içmenin yasaklığına delâlet eder. Bu hadîs ile orada rivayet edilen hadisler arasında görülen zahiri ihtilâfın giderilmesi hususunda müteaddid yorumlar yapılmıştır: Kadı Şev-k â n i : Tulumun ağzından su içmenin yasakhğına dâir hadisler tenzihen mekruhluk içindir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in tulumun ağzından su içmesi ise bunun câizliğini belirtmek içindir, der.
£ 1 - H â f ı z, el-Irakî de : Bir tarafa asılı tulumdan avuçla su içmenin güçlüğü, orada başka kabın bulunmayışı gibi mazeretler varsa, tulumdan içilebilir. Bu takdirde bir mekruhluk yoktur. Tulumun ağzından içmenin mübahlığına delâlet eden hadîsler mazeret hâline yorumlanır. Yasakhğa dâir hadisler de herhangi bir mazeretin bulunmadığı hallere yorumlanır, demiştir.
Ayakta su içmek hükmüne gelince bu husus bundan önceki hadisin izahı bölümünde anlatılmıştır.

3424) '... Enes (Radtyallâhü an fi)yden rivayet edildiğine güre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayakta (su ve benzerini) içmeyi yasaklamıştır."[46]

İzahı

Bu hadisi; Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Bu hadis, ayakta su ve benzerini içmenin yasakhğına delâlet eder. Bu babın diğer hadîsleri ise ayakta içmenin câizliğine delâlet eder. Bu itibarla yukarda belirttiğim gibi yasaklamaya âit hadisler tenzî-hen mekruhluk mânâsına yorumlanmıştır. Hattâbi, İbn-i Battal, el-Hâfız İbn-i Hacer gibi bâzı âlimler böyle yorum yapmışlardır.
Bir kısım ilim adamları ayakta içmenin câizliğine dâir hadîsleri daha kuvvetli görerek bunları tutmuşlardır. Yâni bir mazeret olmasa bile ayakta içmekte bir mekruhluk yoktur, demişlerdir.
Diğer bir kısım âlimler ayakta içmenin câizliğine dâir hadîslerin diğer hadislerin hükmünü iptal ettiğini söylemişler ve dört halife ile sahâbilerin ve tabiîlerin ekserisinin uygulamasını, yâni ayakta su içmiş olmalarım delil göstermişlerdir.
Fakat hadis şerhlerinde ilk görüş daha uygun görülmüştür. Yâni ayakta içmek caiz ise de tenzihen mekruhtur. Bir mazeret yok iken en uygun olanı oturarak içmektir. Oturarak içmek sağlık açısından da tercih edilmektedir. Allah daha iyi bilir.[47]

22- Kişi (Bîr Şey) İçtiği Zaman Sağa Verir Sıra İle Sağa Verir. Babı

3425) "... Kıes tîn Mâlik (Radtytillâhü dtth)'(\i>n rivayet edildiğine «ört- :

(Bir gün) Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve SeIIem)'e su karıştırılan bir mikdar süt getirildi. Sağında bir bedevi, solunda da Ebû Bekir bulunuyordu. O, içtikten sonra (artığını) bedeviye verdi ve:
-Sağa verilir, sıra ile sağa verilir, buyurdu.»"

3426) "... İbn-i Abbâs (Radıyatlâhü anhümâ)\\si\\\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve SellemJ'e bir mikdar süt ikram edildi. Sağında İbn-i Abbâs, solunda da Hâlid bin el Velîd bulunuyordu. O, (sütten içtikten sonra) İbni Abbâs "a:
«Bana (Önce) Hâlid'e içirmem için izin verir misin?» buyurdu. İbn-i Abbâs (Rachyallâhü anh) :
Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'in artığı hususunda hiç bir kimseyi kendi nefsime tercih etmemi arzulamam, dedi. Bunun üzerine İbn-i Abbâs (süt kabını) alıp içti. (Sonra) Hâlid de içti."[48]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisi ise Tirmizi ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslere göre, bir şey içen kimsenin sağ tarafında bulunanlar, diğerlerine tercih edilmek suretiyle sıra ile içirilir. Bu sıraya riâyet etmek Cumhûr'a göre müstehabtır. İbn-i Hazm'a göre vâcibtir. Bu hüküm hususunda süt ile diğer meşrubat arasında bir fark yoktur.
E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadisinde Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a ikram edilen süte su karıştırıldığı belirtilmektedir. Tuhfe yazarı bununla ilgili olarak:
Süte su karıştırmaları sebebi şudur: Süt sağıldığı zaman sıcak olur. Hicaz bölgesi de genellikle sıcaktır. Sütün serinletilmesi için su karıştırılırdı. N e v e v i demiş ki: Bu hadîs, süte su karıştırmanın câizliğine delâlet eder. Süte'su karıştırmanın yasaklığı ise satılacak süt hakkındadır. Çünkü satılık süte su karıştırmakla müşteri aldatılmış olur. Âlimler söz konusu süte su karıştırma hikmeti hakkında şöyle demişlerdir: Bunun hikmeti sütün serinletilmesi veya çoğaltılması, ya da hem serinletilmesi hem çoğaltılmasıdır.[49]

23- Kabın İçinde Nefes Alıp Verme Babı

«Biriniz (su ve benzeri bir şey) içtiği zaman kabın içinde teneffüs etmesin (nefes alıp vermesin). (Bir nefeste içtikten sonra) Tekrar içmek istediği zaman kabı (ağzından) uzaklaştıran (da kabın dışında nefes aldıktan) sonra isterse tekrar içsin.»11
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Hüreyre'nin bu hadisi sahih olup râ* vileri güvenilir zâtlardır.

3428) "... îbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir şey içilirken) kabın içinde (yâni kabı ağızdan uzaklaştırmadan) nefes alıp vermeyi yasakladı."[50]

İzahı

Bu babın ilk hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. İbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anhümâ)'nın hadisi ise Ebû Dâ-vûd ve Tirmizî tarafından da rivayet edilmiştir.
Su ve benzeri bir şey içerken kabın içinde nefes alıp vermenin yasak kılınması sebebi, içen kimsenin tükürüğünün kabtaki içilecek şeye karışması endişesidir. Bu itibarla âdaba uygun olanı birinci hadîste belirtilen usuldür. Yâni kabı ağızdan uzaklaştırdıktan sonra nefes almaktır. Zâten üç nefesle su ve benzerini içmek sünnettir. Bu konu 18. bâbta rivayet olunan 3416 ve 3417. hadîslerde ve onların izahı bölümünde geçti.[51]

24- İçilecek Şeye Üflemek Babı

3429) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabın içine üflemeyi yasaklamıştır."

3430) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) içeceğe üflemezdi."[52]

İzahı

îbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anh)'ın ilk hadisini Ebû D â v û d ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. îkinci hadis metninin başka kim tarafından rivayet edildiğine dâir bir kayıt bulamadım.
İçinde su ve benzeri bir içeceğin bulunduğu kabın içine üfleme-nin yasakhğı sebebi şöyle anlatılmaktadır: Çünkü üflemek şu iki nedenledir: îçilecek şeyin sıcaklığı veya görülen yabancı bir maddenin yutulmaması. Eğer içilecek şey sıcak ise üflemek suretiyle so-ğutmaktansa biraz beklemeli. Şayet saman çöpü gibi bir şeyin ağıza gelmemesi için üflenecekse, üfleme yerine o yabana maddeyi temiz bir şeyle çıkarıp atmak uygun olanıdır. Görüldüğü gibi suya ve benzeri bir içeceğe üflemenin bir anlamı yoktur.
İna kelimesi anlam bakımından su ve yemek kabını içerir. Bu itibarla yemek kabına üflemenin yasakhğı hükmü de ilk hadisten çıkar. Bu itibarla içinde içilecek veya yenilecek bir gıda maddesi bulunan kabın içine üflememek uygun olur. Çünkü üflerken tükürük zerreleri kabtaki gıda maddesine karışabilir. Başka kimselerin de ayni şeyden içmesi veya yemesi söz konusu ise tiksinmeye sebebiyet verilmiş olur.
Sünenimizin 3288 nolu hadisi de bu babın son hadîsi gibidir. Orada da konu ile ilgili bilgi verilmiştir.
Hülâsa kişi için ister yalnızca ister başkasıyla beraber bir kab-tan yemek yerken veya su ve benzeri bir şey içerken en uygun olanı kabın içine üflememesidir.[53]

25- Avuçlarla Su İçmek Ve (Bardak Gibi Bir Kaba Veya Avuca Alınmaksızın) Dudakları Batırmak Suretiyle Su İçmek Babı

3431) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi yüzükoyun yatarak dudaklarla (yâni bardaksız ve avuçlamaksızın) su içmekten men etti ve tek elin avucuyla suyu avuçlayıp içmemizi yasakladı ve şöyle buyurdu:
«Herhangi biriniz köpeğin su içtiği gibi (kabsız ve avuçsuz) dudakları ile su içmesin ve Allah'ın kızdığı kavmin içtiği gibi tek elin avucu ile içmesin. Geceleyin de kabı hareket ettirip kontrol et-medikçe ondan (su) içmesin. Meğer ki kabın üstü ve ağzı iyice örtülü ola. Kim bir kabtan içebildiği halde tevazu (yâni gönül alçaklığı) niyetiyle avuçlarıyla su içerse Allah ona parmakları sayısınca se-vablar yazar. Avuç, Meryem oğlu İsâ aleyhisselâm'ın kabıdır. Çünkü İsa, bardağı atarak: Öf, bu dünya ile beraberdir, (Veya dünya ile beraber buna öf) dedi.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Bakîyye bulunur. Bu râvl tedlisçidir ve bu hadisi an'ane ile rivayet etmiştir.
Ed-Dümeyrl de : Bu, münker bir hadistir. Yalnız müellif tarafından rivayet edilmiştir. Senedde anılan Ziy&d bin Abdi İlah tanınacak gibi değildir. Müellif onun yalnız bu hadîsini rivayet etmiştir.

3432) "... Câbir bin Abdülah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Ensâr'dan bir adam (Ebü'l-Heysem) bostanında suyu bir taraftan diğer bir tarafa çevirmekte iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beraberinde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) olduğu halde) adamın bostanına girdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama«
«Eğer senin yanında eski bir tulumda gecelemiş (yâni soğmuş) su varsa bize içir, yoksa biz şu sudan (bardaksız ve avuçlamaksızm) dudaklarımızla içeriz» buyurdu. Bostan sahibi i
Yanımda eski bir tulumda gecelemiş su var, diyerek çardağa doğru yürüdü. Biz de onunla beraber gittik. Bostan sahibi eski bir tulumda gecelemiş bir mikdar su (yu bir bardağa koydu ve) üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için bir koyunun sütünden sağdı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da (bunu) içti. Sonra bostan sahibi aynı şeyi O'nun beraberinde bulunan dostu (Ebû Bekir) için de yaptı."

3433) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dzn; Şöyle demiştir
Biz (bir yolculuk esnasında) bir havuza uğradık da ondan (kab-sız ve avuçsuz) dudaklarımızla su içmeye başladık. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Kabsız ve avuçlamaksızm î dudaklarınızla içmeyiniz. Lakin ellerinizi (iyice) yıkayınız. Sonra avuçlarınızdan içiniz. Çünkü elden daha iyi bir kab yoktur» buyurdu."[54]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevilidendir. İkinci hadis B u h â r î ve Ebû Davûd tarafından da rivayet edilmiştir. Son hadisin Kütüb-i Sttte'nin hangisinde rivayet edildiğini tesbit edemedim.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayayım: Ekûff: Keff'in çoğuludur, avuçlar manasınadır. Ker't Hayvanların su içmesi gibi kabsız ve avuçlamaksızm doğrudan doğruya ağızla su içmektir.
Şenn: Deriden mamul eski tulum manasınadır. Arîş*. Gölgelik, çardak ve çerkes manasınadır. Birke = Havuz, demektir.
Birinci hadisin sened durumu notta belirtildi. Tekrar anlatmaya gerek yoktur. Bu hadiste, Allah'ın gazabına uğradığı bildirilen kavimden maksad yahûdiler olabilir. Sindi bu görüştedir. Onun anlattığına göre ed- Dümeyrî, bununla maymun şekline mes-hedilen kavmin kasdedildiği görüşünü benimsemiştir.
Bu hadisin sonunda Îsâ (Aleyhisselâm) 'a âit; ifâdesi, bir cümleden ibaret olabilir. Bu takdirde manâsı şöyle olur: "Dünyâ ile beraber buna Öf."
Söz konusu ifâde iki cümle olabilir. Bu takdirde manâsı şöyle olur: "Öf. Bu (yâni bardak) dünya ile beraberdir." Yâni bardak dünyayı seven kimselerin kullandığı kabtır."[55]

Bu Hadisten Çıkan Hükümler:

1. Yüzü koyun yatarak hayvanlar gibi ağızla, yâni bardaksız su içmek mekruhtur.
2. Yüzü koyun yatmadan da hayvanlar gibi doğrudan doğruya dudakla su içmek mekruhtur.
3. Tek bir avuçla su içmek mekruhtur.
4. Gece üstü ve ağzı örtülü olmayan bir kabtan su içmeden önce kontrol etmek gerekir. İyice kontrol etmeden ondan su içmek mekruhtur.
5. Tevazu ve alçak gönüllülük niyetiyle avuçlarla içmek sevab-tır. Ancak ellerin gayet temiz olması şarttır.
Şu noktayı da belirteyim; hadisin zayıflığı yukarda belirtilmiştir.
İkinci hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm) 'in beraberinde olduğu bildirilen zâtın ismi verilmemiştir. Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre el-Hâfız, bu zâtın Ebû Bekir (Ra-dıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir.
Deriden mamul eski tulum, suyu daha çok soğuttuğu için böyle bir tulumda gecelemiş suyun bulunup bulunmadığı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından sorulmuştur. Keza gecelenmiş su da ayni nedenle arzulanmıştır.
Sütün soğuk su üzerine sağılması sebebi ise sağılan sütün sıcak olması ve soğuk su ile serinletilmesidir.
Bu hadis, ker\ yâni bardaksız ve avuçlamadan doğrudan doğruya hayvanlar gibi dudakla su içmenin câizliğine delâlet eder. Bu bâ-bm son hadîsi ise bu tür içmenin yasaklığma delâlet eder.
El-Hâfız bu konu hakkında Özetle şöyle der: î b n-i Ömer (Radıyallâhü anh)'m hadisi, yâni bu babın son hadisi bu tür su içmenin yasaklığına delâlet eder. Fakat hadîsin senedi zayıftır. Şayet bu hadîs sabit ise şöyle yorum yapılır; Bu yasaklama tenzihen mekruhluk içindir. Câbir (Radıyallâhü anh) 'in anlattığı olay ise böyle içmenin câizliğini açıklamak içindir. Yâ da Câbir (Radıyallâhü anh)'m anlattığı olay yasaklama hükmünden önce cereyan etmiştir. Şöyle de söylenebilir: Yasaklama hükmü zaruret olmadığı hallere aittir. Yâni bir kab varken veya eller te-miz olup avuçlarla içmek mümkün iken hayvanların içtiği gibi dudaklarla içmek caiz değildir. Böyle bir imkân bulunmayınca dudaklarla da içilebilir.
Şöyle de söylenebilir: İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anh) 'in İlk hadîsinde yüzü koyun yatarak dudaklarla su içmek yasaklanmıştır. Eğer bu hadis sabit ise böylece yatarak içmek yasaklanmış olur. Fakat yatmadan, yüksekçe bir yerde bulunan bir suyu dudaklarla içmek ise yasak değildir. [56]

26- Topluluğa Su Ve Benzerini Sunan Kişi Hepsinden Sonra İçer, Babı

3434) "... Ebû Katâde (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Topluluğa su ve benzeri meşrubatı sunan kişi içmek bakımından onların sonuncusudur.»"[57]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd da bunun bir benzerini Abdullah bin Ebl E v f â (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
N e v e v î özetle şöyle der:
Bir cemaata su, süt veya başka meşrubat sunan kimse bu hizmetini bitirdikten sonra içmelidir. Sunucunun kendi nefsini sona bırakması ikramın âdâbındandir. Bir cemaata yemek, meyve, güzel koku gibi bir şeyi dağıtan kimse de böyle yapmalıdır. Şu halde dağıtıcı dâima kendi nefsini sona bırakmalıdır.[58]

27- Cam Bardakta (Su Ve Benzeri Meşrubatı) İçmek Babı

3435) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir cam bardağı vardı, onda içiyordu.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mendel bin Ali ve Mu-hammed bin îshâk bulunur. Bu iki râvl de zayıftır.[59]

---

[1] Bu satın Ufll tercemesi 675, İndis bölümünde geçti.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/125-127.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/127.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/128.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/128-130.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/130-131.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/131-132.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/132-133.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/133-135.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/135.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/136.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/136-137.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/137-138.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/138.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/138-140.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/140-142.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/142.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/142-143.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/143.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/143-145.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/146-147.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/147-148.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/148-149.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/149-151.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/151-152.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/153-154.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/154-156.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/156-157.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/157-158.

[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/159.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/160.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/160-162.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/162-163.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/163-165.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/165.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/165-166.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/166-167.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/168.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/168-169.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/169-170.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/170-171.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/171.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/171-172.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/172.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/172-174.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/174-175.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/175.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/175-176.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/176-177.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/177-178.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/178.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/178-179.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/179-180.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/180-182.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/182-183.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/183-184.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/185.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/185.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/185-186.

31- TIB KİTABI

Tıb: İnsan vücûdunun sağlığını korumak için, onun sağlık ve hastalık hallerinden ve tedavi çârelerinden bahseden bir ilimdir. ...
Tıbb-ı Nebevi ile işaret edilen tedavi, üç bölümde mütalaa olunabilir:
1. Vahiy yoluyla Allah tarafından Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-îâtü ve's-selâm) 'e bildirilen,
2. Arap göreneğinden alınan,
3. Kur*ân-ı Kerim âyetleri ile şifâ edilmek gibi teberrük ve fe-yizlenmek arzulanan.
Tedavi, genellikle tecrübe ve deneylere dayalıdır. İlerde gelecek hadislerden açıkça anlaşılacağı üzere yüce dinimiz tedavi çârelerine baş vurmayı meşru kılmıştır.[1]

1- Allah Verdiği Her Hastalık İçin Bir İlâç Vermiştir, Babı

3436) "... Üsâme bin Şerîk (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Bedevilerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Şu işi yapmakta bize bir günah var mı? Falan şeyde bize bir günah var mı? diye soru sormalarına şâhid oldum. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onlara:
«Ey Allah'ın kullan, Allah (sizin sorduğunuz şeyleri işleyen kimselerden) günahı kaldırmıştır (yâni günah işlemiş sayılmaz). Ancak (din) kardeşinin ırzı (yâni şeref ve haysiyeti) nden bir şey kırpan kimse bu hükmün dışındadır. İşte haram olan budur» buyurdu. Bedeviler (bu kere) :
Yâ Resûlallah! Tedavi olmamamızda bize bir günah var nu? diye sordular. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
•Tedavi olunuz, ey Allah'ın kulları. Çünkü doğrusu Allah yaşlılıktan başka yarattığı her hastalıkla beraber bir deva (ilâç) da yaratmıştır» buyurdu. Adamlar:
Yâ Resûlallah! Kula verilen (hasletler) in en hayırlısı nedir? dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Güzel huy buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvlleri sikft (güvenilir) zâtlardır. Bu hadisin bir kısmını Ebû D&vûd ve Tirmizî de rivayet et-mislerdir.[2]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin tedavi ile ilgili bölümü notta belirtildiği gibi, Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir.
Sindi, bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: Bana öyle geliyor ki bedeviler hep mubah şeylerin hükmünü sormuşlar ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevabta söz konusu şeylerde günah olmadığını bildirmiştir.
Kişinin din kardeşinin ırzından kırptığı şeyin haramlığına dâir cümlenin izahı bölümünde bir ilim adamı: Yâni din kardeşinin gıybetini eden, onu hoşlanmadığı bir biçimde söz konusu eden, ona söven veya herhangi bir şekilde eziyet eden kimse ona borçlanmış sayılır. Çünkü âhiret günü hak sahibinin hakkı istirdad edilecek, demiştir.
Bu ilim adamının yorumuna göre hadiste geçen; «ödünç aldı- manasınadır. Bu fiil "Kırptı, kesti" mânâsına da gelebilir. Biz tercemede sonuncu mânâyı tercih ettik. S u y û t i de bu mânâyı tercih etmiştir.
Hadisteki «Tedavi olunuz» emri ruhsat ve izin anlamındadır. Yâni, tedavi olmak mubahtır ve meşrudur. Hadîsin zahirine göre bu emir vâciblik için değildir. Yâni tedavi olmayı farz ve vâcib kılma-mıştır. Çünkü bedevilerin sorusu tedâvî olmanın mubah olup olmaması hakkındadır. Böyle bir soruya verilen cevabta akla gelen ilk şey tedavi olmanın mübahlığıdır.
Bâzı ilim adamları ise, tedâvî emrini vâciblik mânâsına yorumlamıştır. Fakat bu ihtimal uzaktır. Çünkü Allah'a tevekkül ederek tedâvî olmayı bırakan kimsenin övülmesine dâir rivayetler var. Evet, şu noktadan hareket edilebilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tedâvî olmanın meşruluğunu beyân etmek üzere bizzat tedâvî olmuştur. Kim O'na uymak niyetiyle tedavi olursa ecir ve sevab kazanmış olur. (Sindi' den nakil burada bitti.)
Avnü'l-Mabûd yazarı da bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: 4 H a t t â b î; Bu hadis, tedavinin ve ilâç kullanmanın meşruluğuna, mekruh olmadığına delâlet eder. Bâzı kimseler tedavinin
»ümm-l
mekruh olduğunu iddia etmiş ise de, bu hadîs bunu reddeder. Hadis, yaşlılığı da bir nevî hastalık saymıştır. Çünkü bâzı hastalıklar ölüme sebebiyet verdiği gibi yaşlılık da ölümle sonuçlanır, demiştir.

Ayni de: 'Bu hadis tedavi olmanın ve tıbbın meşruluğuna delâlet eder. Hadîs, bâzı sofuların, velilik ancak başa gelen bütün belâlara rızâ göstermekle olgunlaşır, tekâmül eder. Veli kimsenin tedavi olması caiz değildir, sözünü reddeder. Çünkü bu söz, tedavi olmanın caiz olmaması iddiası, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tedaviyi mcşrû kılması hükmüne aykırı düşer, demiştir.

3437) "... Ebû Hızâme (es-Sa'dî) (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
(Bir gün) ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e (bir adam tarafından) :
Tedavi için kullandığımız ilâçlar, şifâ isteğiyle okunan dualar ve (düşmanlardan) korunmak için kullandığımız (kalkan gibi) koruyucu şeyler hakkında ne buyurursun. Bunlar Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirir mi? diye soruldu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Bunlar (da) Allah'ın kaderi (cümlesi) ndendir» buyurdu."[3]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım »
Edviye: Devâ'nın çoğuludur. Deva, ilâç demektir.
Kuka i Rukye'nin çoğuludur. Rukye, şifâ dileğiyle okunan duâ ve benzeri şeylerdir. Rukye, Allah'ın isimleri, sıfatlan, Kur'ân âyetleri ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den vârid olan şeyler ve dualar ile olursa meşrudur. Bu konu ilerde gelecek hadislerde tekrar ele alınacaktır. Ama yukarda anılan şeyler dışında kalan bir takım şeylerle yapılır ve kesinlikle yararlı olur deyip ona dayanıp gerekli tedbir alınmaz ve tedavi çârelerine baş vurulmazsa böyle ruk-yeler yasaktır.
İstirka: Rukye istemektir.
Tuka: Tukat'm çoğuludur. Tukat ise düşman korkusuyla sığınılan sığınak ve koruyucu olarak kullanılan kalkan ve benzeri şeylerdir.
Hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in verdiği cevâbın açıklaması hususunda Sindi şöyle der: Yâni Allah, bir takım şeyleri sebeblere bağlamış ve sebeblerin meydana gelmesi hâlinde ona bağlı şeylerin meydana gelmesini takdir eylemiştir. Şu halde sebeblere baş vurmak suretiyle onlara bağlı şeyleri elde etmeye çalışmakla istenen netice alınabilir ve bu durum da Allah'ın takdirinin bir nevidir. Takdiri ilâhî dışında kalan bir şey değildir.
Tuhfe yazarı da : Yâni Allah verdiği her hastalık için bir ilâç vermiştir. Bir kimse ilâç kullandığı zaman Allah onun o ilâçla iyileşmesini takdir etmiş ise iyileşir, tyileşmediği zaman kişi bilmelidir ki Allah onun o ilâçla iyileşmesini takdir etmemiştir, diye bilgi verir.

3438) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Allah, verdiği her hastalık İçin bir ilâç (da) vermiştir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Abdullah bin Mas'Ûd'un hadisine Ait m-aad HhSb. olup r&vlteri sskft, ytad güvenilir 2fttl»rdır.

3439) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah, verdiği her hastalık için bir ilâç (da) vermiştir.»"[4]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid nevilidendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ise Buharı tarafından da rivayet edilmiştir.
= -O, dünya işlerini gökten düzenler» [5] âyetinde belirtildiği gibi Allah'ın Tekvin sıfatına dayalı işler gökten idare edildiği için hastalığı ve ilâcım yaratma fiili "İnzal" yâni indirme deyimi ile ifâde edilmiştir.
Türkçemizde "Derd veren Allah devasını da verir** biçimindeki söz bu hadislerden alınmış olabilir.
Yaşlılık da bilindiği gibi bir nevî hastalıktır. Hattâ bâzı hadîslerde yaşlılık hastalıklardan sayılmıştır. Gerek yaşlılık gerekse tedavisi mümkün olmayan hastalıklar bu hadislerin umumî hükmünden müstesna sayılır. Şöyle de söylenebilir:

Allah Teâlâ her hastalığın ilâcını vermiştir. Ancak bâzı hastalıkların ilâcı henüz bilinememektedir. Bir kısım hastalıkların da tedavisine zamanında başlanmadığı için şifâ elde edilemez. Hastalığın teşhis edilememesi veya gerçek ilâcının bilinememesi de şifânın bulunmamasına sebep olur. Bu izah, hatıra gelebilen şüpheyi giderir.[6]

2- Hasta Bir Şey Yemek Veya İçmek İster, Babı

3440) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhüntâ)'âan rivayet edildiğine göre:
Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hasta bir adamı ziyaret ederek ona:
«Neye iştihan var?» diye sordu. Adam da: Bir buğday ekmeğini çok arzularım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yanında bir buğday ekmeği varsa (din) kardeşine göndersin» buyurdu. Bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Birinizin hastası bir şey yemeyi çok arzuladığı zaman hastasına (ondan) yedirsin» buyurdu."

3441) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü on*>'den rivayet edildiğine göre:
(Bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hastanın yanma ziyaret maksadıyla girdi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :
«Bir şeye iştihan var mı. çörek yemek ister misin?» diye sordu. Hasta t Evet, dedi. Bunun üzerine hasta için çörek istediler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnadı zayıftır. Çünkü ravl Yezld er-Rakkaşî zayıftır. [7]

İzahı

Bu babın her iki hadisi de Zevâid nevindendir. Birinci hadîsin Ze-vâid nevinden olduğuna dâir not yok ise de gerekli not 1439. sırada rivayet olunan ayni hadisin altında vardı. Bu babın ikinci hadisi de 1440. sırada geçti. Bu itibarla her iki hadisle ilgili gerekli bilgi orada verilmiştir. Ancak şunu belirteyim:
Bu babın ikinci hadis metni eldeki bâzı nüshalara göre şöyledir •
ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :
— «Bir şey yemek ister misin?» diye sordu. Hasta t
— Bir çörek yemek isterim, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Evet» buyurdu. Bunun üzerine hasta için çörek istediler." Cenâiz Kitabında geçen 1440 nolu metin ile burdaki metnin uygunluğu açısından Hindistan baskısı olan nüshayı tercih ettim.[8]

3- Hımye (Perhiz Vermek) Babı

3442) "... Ümmü'l-Münzir bint-i Kays el-Ensâriyye (Radtyallâhü ankâ)'-dan; Şöyle demigtir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) beraberinde AU bin Ebi Tâlib (Kadıya llâhü anh) olduğu halde biz (im evimizle girdi. Ali (Radıyallâhü anh) bir hastalıktan yeni iyileşmişti. (Olgun-laşsın diye evin bir tarafına) asılmış koruk hurma salkımlarımız vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan yiyiyordu. Ali (Radıyallâhü anh) de yemek üzere (ondan) eline aldı. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sakın. Yâ Ali! Sen hastalıktan yeni iyileştin» buyurdu. Üm-mü'1-Münzir demiştir ki: Sonra ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için şalgam yaprağı ve arpadan bir yemek yaptım. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Yâ Ali! Bu yemekten al. Çünkü bu yemek şüphesiz senin için daha yararlıdır» buyurdu."

3443) "... Suhayb (bin Sinân-i Rûmî) (Radıyallâhü ank)'âea; Şöyle demiştir :
Ben (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanma vardım. Önünde ekmek ve hurma vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (bana) ;
«Yaklaş ve ye» buyurdu. Ben de hurmadan yemeye başladım. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :
«Sende göz hastalığı bulunduğu halde hurma yiyiyorsun» buyurdu. Suhayb demiştir ki: Ben :
— Diğer bir kenardan çiğniyorum, dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de gülümsedi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih ve râvüeri sıka (gü* TeniİIr) zâtlardır.[9]

İzahı

Ümmü'l-Münzir (Radıyallâhü anhâ) ının hadîsini E b ü Dâvüd ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. T i r m i z I bu hadisin hasen - garib olduğunu söylemiştir.
Hımyej Hastaya perhiz vermek, onu bâzı yemeklerden menetmek demektir.
Nâkih t Hastalıktan yeni iyileşmiş ve eski gücünü henüz alamamış durumdaki kimse demektir.
Devâli i Dâliye'nin çoğuludur. Dâliye hurma koruğu salkımıdır. Hurma bu durumda iken ağacından alınıp bir tarafa asılır ve askıda olgunlaşınca alınıp yenir.
Sibk: Pişirilip yenilen bir sebze çeşididir. Farsça'da buna çıkındır, denilir. Kamus terceinesi Okyanusta bunun pazı denilen bitki olduğu ifâde edilmiş ve yararlı olduğu hastalıklar sıralanmıştır. Çevremizde buna şalgam yaprağı ve çiköndür denilir.
Ümmü'1-Mü nzi r (Radıyallâhü anhâJ'nın pişirdiği sebzeli arpa yemeğinin arpanın kendisinden veya unundan yapılmış olması muhtemeldir. Bu ihtimalleri Avnü'l-Mabûd yazarı belirtir. Hattâ üçüncü bir ihtimal olarak arpa suyundan yapılmış olabilir, der.
Suhayb (Radıyallâhü anh)'ın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Bu hadîste geçen Remed, göz hastalığı demektir.
Bu iki hadis, hastanın zararlı yemekten sakınmasının vâcibliğine delâlet eder.
Suhayb (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 150. hadis bölümünde geçmiştir.[10]

4- Hastayı Yemeğe Zorla Mayınız, Babı

3444) "... Ukbe bin Âmir eî-Cühenî (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ümmü'l-Münzir (R.A.)'nuı Hâl Tercemesi
Bu kadın. Peygamber (S.A,V.)'in teyzelerindendir. Her İki kıbleye doğru na-maz kılan bahtiyar sahâbilerdendir. Birkaç hadisi vardır. Râvisİ Yâkûb bin Ebl Yâkûb'tur. Taberâni, adının Selmâ bint Kays olduğunu, Tirmizi de, adının Zey-neb bint Kays olduğunu söylemişlerdir. Ebû Dâvûd, Tirmizi ve İbn-i Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa, 498)
«Hastalarınızı yemeğe ve İçmeğe zorlamayınız. Çünkü Allah şüphesiz onları yedirir ve İçirir.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasen'dir. Çünkü r&vl Bekr bin Yûnus bin Bükeyr hakkında İhtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir
zatlardır. Bu hadisi Tinniz! de rivayet etmiştir. Ancak onun rivayetinde; vLr* «içme» kelimesi yoktur. Bu nedenle bu hadisi Zevâld nevine dahil ettim.[11]

İzahı

Bu hadîsi notta belirtildiği gibi T i r m i z î de rivayet etmiştir. Ancak oradaki rivayette; vl^ = "içme" kelimesi yoktur.
Allah'ın hastalara yedirme ve içirme mes'elesi ile ilgili olarak Tuhfe yazan: Yâni Allah hastalara açlığa ve susuzluğa karşı sabretme gücünü verir ve yiyecek ile içecek yerine geçen başka şeyleri vermekle onlara yardım eder. Çünkü doğrusu hayat ve güç Allah'tandır, yiyecek ve içecekten değildir, der.
Tıbbi olan bu konuda yetkili olmamakla beraber tabibîerden duyduğumuz şudur: Hastanın arzulamadığı yiyeceğe ve içeceğe zorlanması onu rahatsız eder ye hasta genellikle kendisine yararlı olan yemeği arzular. Diğer taraftan insan vücûdunda depo edilmiş durumda besinler vardır. Bu itibarla hasta bundan da yararlanır.[12]

5- Telbîne (Muhallebiye Benzeyen Bîr Nevi Bulamaç) Babı

Telbİne ı Un, yağ ve sudan mamul pişirilen bir nevî bulamaçtır. Çoğu zaman buna bir mikdar bal da karıştırılır. Süt gibi beyaz olduğu için Telbîne adını almıştır. Mekke halkı buna Harîre derler. Bu bulamaç muhallebiye benzer. Bilindiği gibi Telbîne, leben kökünden alınmadır. Leben ise süt demektir. Bu bulamaç beyaz olduğu için süte benzetilerek Telbİne ismi verilmiştir.

3445) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ev halkından birisi sıtma hastalığına tutulduğu zaman

hasa (yâni muhallebiye benzeyen bulamaç) emrederdi. Âişe demiştir ki ve Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyururdu.
«Şüphesiz bu yemek, kederli kimsenin kalbini muhakkak güçlendirir (veya midesini güçlendirir) ve siz (kadınlar) dan biri yüzündeki kiri su ile giderdiği gibi hastanın kalbinden elemi giderir (veya hastanın midesini temizler).»"[13]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen. "Va'k" sıtma hastalığı veya bu hastalığın elemi demektir. Hazin: Kederli kimse demektir.
Sakimi Hasta demektir.
Fuad: Kalb demektir. Miftâhü'1-Hâce yazarı bu kelimeyi burada mide anlamında yorumlamıştır. Onun yorumunu parantez içi ifâde ile belirtmeye çalıştım.
Hasa: Un, yağ ve su karışımından pişirilen bulamaçtır. Bazen buna bal karıştırılarak tatlüandırılır. Bu tarife göre Hasa ve Telbİne aynı mânâya gelirler.
Buhârî'nin Taam bölümünde Âişe (Radıyallâhü an-hâ)'dan rivayet ettiği uzun bir hadiste; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Telbîne, hastanın kalbini rahatlatır ve bir kısım kederi giderir» buyurmuştur.
Bu hadis, yukarda anlatılan bulamacın sıtma hastalığına yakalanan hastaya yedirilmesinin yararlı olduğuna delâlet eder.

3446) "... Âige (RadtyallSkü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Yararlı olup hoşlanılmayan telbîne'ye (yâni hasâ'yı yemeğe) devam ediniz» buyurmuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ) (sözlerine devamla) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ev halkından birisi hasta olduğu zaman iki tarafından biri bitinceye, yâni iyileşinceye veya ölünceye kadar telbine çömleği devamlı ateş üstünde olurdu, demiştir..[14]

İzahı

E 1 - H â f ı z * in el-Fetih'te beyân ettiğine göre bu hadisi Ne-sâf ve Ahmed de rivayet etmişler ve N e s â i' nin rivayetinde;
"Muhammedi nefsi (ruhu) kudret elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki »izden birisi, yüzünden kiri su ile yıkadığı gibi, telbine de birinizin karnını yıkar (temizler)" ilâvesi vardır.
Buharı de"Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet ettiğine göre kendisi telbine (yi yeme) yi emrederek: Bu, Bağîz-i Nâfi (yâni. hoşlanılmayan yararlı yemek) dir, derdi."
Bağız: Buğzedilen, hoşlanılmayan, demektir. Hasta anılan bulamaçtan hoşlanmadığı için bu isim verilmiştir.[15]

6- Kara Tane (Çörek Otu) Babı

3447) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâkü anhyâen rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyâen şu buyruğu işitmiştir :
«Şüphesiz kara tane (yâni çörek otun) da sâm'dan başka her hastalıktan şifâ vardır.»
Sâm, ölümdür. Habbetü's-Sevdâ (=: Kara tane) ve şûniz (= Çörek otu) dur."

3448) "... Abdullah (İbn-i Ömer) (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Şu Habbetü's-Sevdâ (çörek otunu kullanma) ya devam ediniz. Çünkü şüphesiz onda ölümden başka her hastalıktan şifâ vardır.»"
Not: Zev&fd'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (R.A.)'ın hadisi hasen'dir. Rûvl Osman bin Abdilmelik hakkında ihtilâf vardır.

3449) "... Hâlid bin Sa'd (Mevlâ Ebî Mes'ûd el-Bedrî el-Ensârî) (Ra-dtyaUâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Biz bir yolculuğa çıktık. Beraberimizde Ğâlib bin Ebcer (Radıyal-lâhü anh) de vardı. Ğâlib yolda hastalandı. Nihayet Medîne-i Münev-vere'ye vardık. Onun hastalığı devam ediyordu. İbn-i Ebî

Atik (Radı-yallâhü anhümâ) onu ziyarete geldi ve bize şöyle dedi:
Size şu Habbetü's-Sevdâyı (kullanmayı) tavsiye ediyorum. Ondan beş veya yedi tane alıp (iyice) ufaltınız. Sonra onu birkaç damla zeytin yağı içinde hastanın burnuna bu taraftan ve şu taraftan damlatınız. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'den şu hadisi işittiğini kendilerine anlatmıştır:
«Şüphesiz şu Habbetü's Sevda (çörek otu) her hastalıktan şifâdır. Meğer kısam (hastalığı) ola.»
Ben: Sam nedir? dedim. — Sam, ölümdür, dedi.[16]

İzahı

El-Habbetü's-Sevdâ, kara tane demektir ki buna çörek otu deriz. Buna Şûnîz de denilir. Zühri, Habbe t ü's-S e v d â'nın Şûnîz olduğunu söylemiştir. Bâzılarına göre Habbetü's-Sev-d â, Kenunûn diye tarif edilmiştir ki buna da kimyon deriz. El-Hafız, el-Fetih'te: Kimyon diye tarif edenler bununla siyah kimyonu kasdetmişler, der.
Kamus tercemesinde Şûnîz çörek otu olarak terceme edilmiştir.[17]

Hadîslerin Rivayet Durumu:

Bu babın ilk hadîsini Buharı, Müslim, Tirmizi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin sonunda sâm'ın ölüm ve Habbetü's-Sevdâ' mn şûnîz olduğuna dâir tarifin kime âit olduğu hususunda müellifimizin rivayetinde bir açıklık yok ise de bunun râvî Z ü h r i' ye ait olduğu, Buhâri1 nin rivayetinde belirtilmiştir.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisi ZevâÎd ne-vindendir. Hâlid bin Sa'd (Radıyallâhü anh) *ın hadisini B u h â r i de rivayet etmiştir.
Bu hadîsin sonunda Sâm'ın ne olduğunu soran ve sâm'ın ölüm olduğunu bildiren zâtların kimler olduğuna dâir bir açıklık yoktur.
El-Hâfız, el-Fetih'te: "Bu soruyu soran ve ona cevab veren zâtların kimler olduğunu bilemedim. Soru sahibinin Hâlid bin Sa'd ve ona cevab verenin de İbn-i Ebi Atik olduğunu zannederim, der.
El-Hâfız daha sonra özetle şöyle der:
"İbn-i Ebi Atik (Radıyallâhü anhümâ) 'nın anlattığı tedavi şeklini tabîbler çok aksırmaya da sebebiyet veren nezle hastalığının tedavisinde tavsiye ederler. Tabîbler bu tedavi için şöyle der-ler : Çörek otu kavurulduktan sonra güzelce ufaltılır ve biraz zeytin yağı içine karıştırılıp bir süre bekletilir. Sonra buruna üç damla dam-. latılır.
Câlib bin Ebcer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hastalığının nezle olması ihtimâli kuvvetlidir ki, İbn-i Ebi Atik bu tedavi şeklini tavsiye etmiştir. İfâde tarzının zahirine göre anılan tedavi şekline âit cümleler İbn-i Atlk'in sözleridir. Bu cümlelerin Peygamber (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm) 'den rivayet olması da muhtemeldir. Nitekim buna benzer başka rivayetlerde buna yakın cümleler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet edilmiştir. (El-Hâfız bu meyanda o rivayetleri de nakletmiştir. Ancak konunun uzayacağı endişesiyle o rivayetleri buraya aktarmadım. Arzu edenler el-Fetih'in 10. cildinin 121. sahifesine bakabilirler.)
El-Hâfız o rivayetleri de naklettikten sonra sözlerine devamla :
Şu rivayetler çörek otunun her hastalığa şifâ olduğundan maksadın her hastalıkta sırf çörek otunun kullanılmasının yeterli olduğunu ifâde etmek olmadığını gösterir. Bilâkis bazen sadece çörek otu kullanılır. Bazen başka bir şeyle beraber kullanılır, bazen olduğu gibi kullanılır, bazen ufaltılarak kullanılır. Keza bazen yemek veya suyunu içmek suretiyle, bazen buruna damlatılmak suretiyle kullanılır, bazen de yaraya tozu serpmek şeklinde veya başka türlü kullanılır.
Bâzı âlimler de çörek otunun ölümden başka her derde deva olduğuna dâir hadîsten maksadın şu olduğunu söylerler: Yâni, çörek otu bir çok hastalıklara şifâdır. Ama her hastalığa şifâ olduğu anlamı kasdedilmemiştir. Bu tür ifâdeler bâzan özel mânâlar için kullanılır.
Çörek otunun değişik şekillerde kullanılması suretiyle şifâ olduğuna dâir yukardaki yorum dikkate alınırsa, hadisin umumi mânâya yorumlanmasında bir sakınca söz konusu olmaz. Yâni bu takdirde bunun ancak bâzı hastalıklar için yararlı olduğu yolunda bir yorum yapmaya gerek kalmaz.[18]

Son Hadîste İsimleri Geçen Zâtlar

El-Hâfız, el-Fetih'te bu hususla ilgili olarak da şöyle der: Hâlid bin Sa'd, Ebû Mes'ûd el-Bedri e 1-E n s â r i (Radıyallâhü anhümî 'in âzadlı kölesidir.

Gâlib bin Ebcer (Radıyallâhü anh) 'in sahâbi olduğu söylenir. Hattâ Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e evcil eşeklerin etinin hükmünü soran zâtın bu olduğu söylenir.
İbn-i Ebi Atik ise Ebû Bekir Abdullah bin Muhammed bin Abdirrahman bin Ebi Bekr es-Sıddik (Radıyallâhü anhüm)'dür. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken doğduğu için İbn-i Atik (Radıyallâhü anh) sahâbilerden sayılmıştır. Babası Muhammed, baba babası Abdurrahman ve büyük dedesi Ebû Bekr-i S i d d i k (Radıyallâhü anhüm), meşhur sahâbîlerdendir.[19]

7- Bal Babı

3450) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü a«*;den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim her ay üç (gün) sabahleyin bal yalarsa o kimsenin başına büyük belâ gelmez.»*'
Not: Zevftid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi ortadır. Bununla beraber munkattdir, yâni kesiktir. Çünkü Buhârî: Biz Abdulhamid'in Ebû HÜreyre (R.A.)' den hadis işittiğini bilmeyiz, demiştir.

3451) "... Câbîr bin Abdillah (Radtyallâhü anküma)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e biraz bal hediye edildi. O da aramızda birer lokma taksim etti. Ben kendi lokmamı aldım. Sonra: Yâ Resûlallah! Bir lokma fazla isterim? dedim. O (da) :
«Peki* buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi râvl Ebû Hamza'dan dolayı ihtilaflıdır. Adı îshâk bin er-Rabi'dir. Ömer bin Sehl de böyledir.

3452) "... Abdullah (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Re-sûlullab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şu şifalı iki şeye devam ediniz (yâni devamlı kullanınız) : Bal ve Kur'ân.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilert sıka, yani güvenilir zâtlardır. [20]

İzahı

Bu babın hadisleri Zevâid nevindendir. Senedlerinin durumu da notta belirtildi.
Hadislerde geçen "La'k" bir şeyi dil veya parmakla yalamaktır.
Lu'ka da bir lokmada alınan miktardır.
Bu babın hadîsleri bal ve Kur'ân âyetlerinin şifâ olduğuna delâlet ederler. Sindi, bu babın son hadisinin Kur'ân âyetlerini şifâ niyetiyle okumanın câizliğine delâlet ettiğini söyler.
B u h â r i, "Bal ile tedavi" başlığı altında bir bâb açarak, bu münâsebetle Nahl sûresinin 69. âyetinden; .
da insanlar için şifâ vardır» cümlesini anmıştır. B u h â r i anılan cümleyi buraya almakla cümledeki zamirin bal'a âit olduğuna işaret etmek istemiştir. Cumhurun görüşü de zamirin bal'a raci olması merkezindedir.
Gerek Ayni ve gerekse el-Hâfız, Buhâri' nin şerhlerinde bal'ın yüzlerce yararını anlatmaktadırlar. Arzu edenler B u -h â r i' nin Tıb kitabının "Bal ile Tedavi" babına bakabilirler. îsmi geçen şerhlerde söz konusu bilgileri bulurlar.[21]

8- Mantar ve (Medine-İ. Münevvere'nîn) Acve Hurması Babı

3453) "... Ebû Sâid(-i Hudrî) ve Câbir (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre bu iki sahâbî Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüemy'm şöyle buyurduğunu söylemişlerdir:
«Mantar, kudret helvası (gibi külfetsiz nimetler nevinden bir fizikîdir. Suyu da göz (hastalığınla şifadır. Acve (denilen (Medine-i Münevvere) hurması cennet (meyvelerin) dendir ve delilik (hastalığınla şifâdır.»
AH bin Meymûn da ...senediyle Ebû Said-İ Hudri (Radıyallâhü anh) yoluyla bunun mislini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den rivayet etmiştir."
Not: ZevSid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. Râvl Şehr hakkında ihtilaf vardır. Lâkin

doğru senedin, müellifden başkasının rivayetinde olduğu gibi. Şehr yoluyla Ebû Hüreyre (B.A.)'den olan sened olduğu söylenmiştir.

34S4) "... Satd bin Zeyd bin Amr bin Küfeyi (Radtyaîlâkü a*AJ'den rî-vâyet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Mantar, Allah'ın İsrâîl oğullarına indirdiği nimetten bir nevidir. Suyu da göz (hastalığın)a şifâdır.*"

3454) "... Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Biz (bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında konuşuyorduk. Bu arada mantardan söz ettik. Oradakiler t Mantar (çiçek hastalığına tutulan çocukların vücûdunda görülen tanecikler gibi) toprak (hastalığı) çiçeğidir, dediler. Bu söz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e intikâl ettirildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Mantar, kudret helvası (gibi külfetsiz nimetler) nevinden bir n-zıktır. Acve (denilen Medîne-i Münevvere) hurması da cennet (meyvelerin) dendir ve zehirlenme hastalığına şifâdır- buyurdu."

3456) "... Râfi bin Amr el-Müzenî (Radtyaüâhü û«*)'den; Şöyle de-mijtir;
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
•Acve (denilen Medine-i Münevvere) hurması ve sahra (ismi verilen Mescid-i Aksâ'daki büyük taş) cennet'tendir.»
Râvi Abdurrahmân demiştir ki: Ben sahra kelimesini şeyhimin ağzından belledim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi sahih olup râvtterİ sıka, yani güvenilir zatlardır.[22]

İzahı

Bu babın ilk hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak Nesâî ve Ahmed bunun benzerini Ebû Hürey- r e (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir.
Cennetle müjdelenmiş on sahâbiden olan Said bin Zeyd (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buharı, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebu Hüreyre (R.A.) 'in hadîsini T i r m i z î de rivayet etmişlerdir.
Râfi bin Amr (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ise Zevâid ne-vindendir.
Hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Kem'e: Bu kelimenin anlamının tâyin ve tesbitinde iki görüş vardır : Bunlar; Mantar dediğimiz bitki ve yer elmasıdır. Âlimlerin ekserisi bunun mantar olduğu görüşündedir. El -Hafız, el-FetUT-te ve Tuhfe yazarı Tirmizi' nin şerhinde bununla ilgili olarak özetle şu bilgiyi verirler: Kem'e, yaprağı ve dalı olmayan ve ekilmeden kendiliğinden biten bir bitkidir. Arabistan'da, Suriye' de ve M ı s ı r' da bol yetişen bir bitkidir. En iyi nevi, kumsal ve çorak arazide yetişenidir. Bunun kırmızımsı olanı öldürücüdür.
Beyazımsı olanı ile toz renginde olanı daha iyidir.
Menn: Nimet mânâsına geldiği gibi kudret helvası mânâsına da gelir.
Acve t Medine-i Münevvere* nin bir nevi hurması-dır, rengi siyahımsıdır. En-Nihâye'de belirtildiğine göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in diktiği hurmadır.
Bu babın ikinci hadisinde «Mantar, Allah'ın İsrail oğullarına indirdiği kudret helvasındandır» buyurulmuştur. Halbuki mantar ve kudret helvası ayrı ayrı şeylerdir.
Bakara sûresinin 57. âyetinde Allah Teâlâ, İsrail oğullarına hitaben; , = «Ve tEy îsrâil oğulları) üzerinize o (beyaz) bulutları gölge yaptık. Size kudret helvası ve bıldırcın indirdik...» buyurmuştur.
Âyet-i Kerime'de geçen Menn kelimesi kudret helvası mânâsına yorumlanmıştır. Bu durum karşısında yukardaki hadis çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Tuhfe yazan N e v e v i' den naklen şöyle der:
= "Kem'e, Menn'dendir" cümlesinin .mânâsı hakkında ihtilâf olmuştur: Ebû übeyd ve çok sayıda ilim adamları : Resûl-i Ekrem, (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), mantarı 1 s r â i I oğullarına indirilen kudret helvasına benzetilmiştir. Çünkü kudret helvası 1 s r â i 1 oğullarının bir çalışması, emeği ve gayreti olmaksızın elde edildiği gibi mantar da külfetsiz olarak verilen bir nimettir, ekilmeden, sulanmadan kendiliğinden biten bir bitkidir, demişlerdir.
Diğer bir görüşe göre mantar da Allah'ın t s r â î 1 oğullarına indirdiği nimet nevindendir. (N e v e v i' nin sözü bitti.)
Bu görüşe göre yukardaki âyette geçen Men, kudret helvasından ibaret değildir, kudret helvası

ve mantarı ifâde eden nimet manasınadır. Nitekim Sindi de el-Kâdı' nin şöyle dediğini nakleder : Bu hadis, Allah'ın İsrail oğullarına indirdiği "Menn"in müfessirlerin dediği gibi bir yiyecek maddesinden ibaret olmadı&*nı, çeşitli yiyecekler olduğunu ve mantarın da onlardan biri olduğunu ifâde eder.
Bu babın ilk iki hadisinde mantar suyunun göz hastalığına şifâ olduğu bildirilmiştir.
Tuhfe yazarı bu hususla ilgili olarak da N e v e v I' den naklen şu bilgiyi verir:
Bu cümle de değişik şekillerde yorumlanmıştır: Bir kavle göre sırf mantar suyu göze şifâ verir. Diğer bir kavle göre, hadisten mak-sad, mantar suyu yararlı bir ilâca katılmak suretiyle tedavi yapılırsa göz hastalığından şifâ elde edilir. Üçüncü bir kavle göre, gözün harareti giderilmek isteniyorsa sırf mantar suyu yeterli ilâçtır. Şayet başka bir hastalık varsa, mantar suyu başka bir ilâçla beraber kullanılır. Fakat sağlıklı, hattâ en doğru yorum ve mânâ şudur: Göz hastalığı ne olursa olsun sırf mantar suyu buna şifâdır. Mantar suyu sıkılıp bundan göze damlatılır. Ben ve başka adamlar şu olaya şâhid olduk:
Hadîs âlimlerinden olup takva sahibi olan es-Şeyh e 1-E m İ n el-Kemâl bin Abdillah e d - D ı m ı ş k İ' nin gözü görmez oldu ve tamamen kapandı. Bu zât, bu hadîslere inanarak ve teberrüken sırf mantar suyunu gözüne sürme gibi sürdü ve bundan şifâya kavuşarak gözü tfçıldı.
Bu babın üçüncü hadîsinde acve hurmasının zehirlenme hastalığına şifâ olduğu bildirilmiştir. Tuhfe yazarı: Bu durum, ya Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in duası sayesindedir veya bu nevî hurmadaki bir özelliktendir, der.
Buhârî'nin Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste; "Resülullah CSallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kim her gün sabahleyin aç karnına yedi aded Medîne-i Mü-ne we re'nin acve hurmasını yerse, o gün içinde o kimseye ne zehir ne de sihir zarar verir» buyurmuştur."
Bu babın birinci, üçüncü ve sonuncu hadislerinde acve hurmasının Cennet'ten olduğu bildirilmektedir. Bundan kasdedilen mânâ şudur : Yani Acve hurması isim ve şekil bakımından cennet meyvelerine benzer. Fakat lezzet ve tat bakımından olan benzetme kasdedilme-miştir. [23]

Bu Bâbtakî Hadîslerden Çıkarılan Hükümler:

1. îyi cins mantar Allah'ın kullarına verdiği külfetsiz bir nevi nzıktır.
2. Mantar suyu göz hastalığına şifâdır.
3. Acve denilen hurma nevî, şekil ve isim bakımından cennet meyvelerine benzer.
4. Acve hurması zehirlenmeyi önler ve zehirlenme hastalığına şifâdır.
5. Acve hurması delilik hastalığı için şifâdır.[24]

9- Sinameki Ve Tere Yağı Tulumuna Konulan Bal (Veya Dereotu) Babı

3457) "... Ebû Übey bin Ümm-i Haram (Radtyallâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
— «Sinameki ve sennût (yâni tereyağı tulumuna konulan bal veya dereotu) yemeye devam ediniz. Çünkü bu iki şeyde sâm'dan başka her hastalıktan şüphesiz şifâ vardır.»
— Yâ Resûlallah! Sâm nedir? denildi. O:
— «Ölümdür» buyurdu.
Râvî Amr demiştir ki: Râvî İbn-i Ebi Able sennût'un dereotu olduğunu söylemiş ve diğer bâzı âlimler: Bilâkis, sennût tereyağı tulumunda olan baldır. Şâir'in şu beytindeki sennût anılan bal manasınadır : Onlar tereyağı tutumundaki bal ile tereyağı olup aralarında hıyanet hiç yoktur. (Yâni o topluluk tatlı bir birlik ve beraberlik içinde sadakatla birbirine karışmış bir bütün halindedir) ve onlar komşularına hiyle edilmeye de mâni olurlar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Bekr es-Sek-seld var. îbn-i Hibban onun hakkında: Bu adam İbrahim bin Ebi Able'den çok fena ve felâketler diye ifade edilecek şeyler rivayet etmiş olup onun rivayetlerini delil göstermek caiz değildir, demiştir. Lâkin el-Hakem bu hadisin senedinin sahih
olduğunu söylemiştir.
Son Hadîsin Hâvisi Kâfi (R-A-Kın HU Tercemesi
R&tt bin Amr el-MÜzenl (R.A.), Basrftlı sahâblleniendir. Havileri Amr bin
(Devamı 214.CÜ Sabitede)[25]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi Hâkim de rivayet etmiştir.
Sena: Sinameki dediğimiz ottur. Câmiü's-Sağir şerhinde e 1-Azizi: Sinameki, iyice ufaltılıp biraz bal ve tereyağma karıştırılarak parmakla alınıp yenilir, demiştir.
Sennûtı Dereotu olarak tarif edildiği gibi tereyağı tulumunda olan bal diye de tarif edilmiştir. Bu iki tarif hadîsin râvilerinden Amr tarafından naklen bildirilmiştir. E 1 - A z i z i ise bu iki mânâ yanında; tereyağı kaymağı, kimyon, kimyon-i kirmanı ve kuru hurma mânâlarına da geldiğini söylemiştir.
Sam ı ölüm demektir.
Şiirde geçen Üls t Hiyânet demektir. Takrid de hiyle ve hud'a yapmak, Takarnıd da böyle hiyle ve hud'a'ya mâruz kalmaktır.
Bu hadis sinameki ve tereyağı tulumunda olan, yâni biraz olsun tereyağının karıştığı balın veya dereotunun hastalıklara şifâ olduğu* na delâlet eder.
Hadiste geçen «Her hastalığa devadır, şifâdır» cümlesinin benzeri 3447 - 3448 ve 3449. hadislerde de geçti. Bu nevî cümlelerle kas-dedilen mânâ hakkındaki gerekli bilgi orada verildiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Bir noktayı da açıklayayım:
Hâvi Amr'ın naklettiği şiir eldeki tashihli Mısır baskısında bu şekildedir. Cevheri, es-Sıhâh isimli lügat kitabında Sennût kelimesi bölümünde bu şiirin el-Husayn bin e I -K a ' k a' a âit olduğunu bildirerek anılan şiiri nakletmiştir. An-
RâÖ .... (Baştana 213.CÜ Sabitede)
Selim el-Müzenl ve Hilâl bin Amir*dir. Bu zâtın hadislerini EbÛ Dâvûd, Nesai ve îbn-i Maceh rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 114)
Ebû Übey (ILA.)toı Hâl Tercemesi
EbÛ Übey bin Ümm-İ Haram el-Ensari'nin adı Abdullah bin Übey veya KaT) ya da tbn-i Amr*dır. îbn-i Ümnvi Haram künyesiyle meşhurdur. Her iki kıb-le'ye de doğru namaz kılan sahâbtlerdendir. Kavileri Samsam el-Emlûkl ve İbrahim bin Ebl Able'dir. Ebû Dâvûd ve tbn-i Maceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa.
cak birinci mısra'ın sonundaki; ,^.j kelimesi yerine ?&?. kelimesini nakletmiştir.
Elde mevcut Sindi hâşiyeli Mısır baskısı ve H i n d baskısı olan iki nüshada ise şiir şöyledir.
Yukardaki ifâde tarzı ile tercemeye esas alman ifâde tarzı mânâ bakımından aynı sayılabilir.[26]

10- Namaz Şifâdır, Babı

3458) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü anh)Jden; Şöyle demiştir:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erken namaza kalktı. Ben de (O'na uyarak) erken kalktım ve (biraz) namaz kıldıktan sonra oturdum. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dönüp baktı ve (Farsça) :
— «Karnın mı ağrıyor?» buyurdu. Ben:
— Evet. Yâ Resûlallah, dedim. BesuH Ekrem (bana hitaben) :
— «Kalk namaz kıl, çünkü şüphesiz, namazda şifâ var» buyurdu. Ebü'l-Hasan bin el-Kattân ...senediyle bunun mislini bize rivayet etti ve onun rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lemJ'in Farsça olarak buyurduğu; *j* c~*5wl cümlesinin mânâsının «Yâni sen karnından (mı) rahatsızsın» olduğu ilâvesi vardır.
Ebû Abdillah (İbn-i Mâceh) dedi ki: Bir adam bu hadîsi aile ferd-lerine anlattı. Onlar adama karşı başkalarından yardım istediler."[27]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiştir." Hadiste geçen "Tehcir" fiili namaza erken kalkmaktır. Hadiste
bulunan Farsça cümleye gelince; fS^\ karın demektir. *>* de ağn demektir. Birinci kelimenin bitişiğindeki; O harfi de muhatab zamiridir ve cümlenin mânâsı -Karnın mı ağrıyor?» demektir. Müellifin ikinci senedle olan rivayetinde bu cümlenin Arapça karşılığı da vardır. Ancak Arapça tercemenin hangi râviye âit olduğuna dâir bir kayıt bulamadım.
Isti'dâ mastarı haksızlığa uğrayan kişinin imdâd ve yardım istemesi demektir. İbn-i Mâceh'in

sözünü ettiği adamın aile ferdlerinin adama karşı yardım dilemeleri şöyle olabilir: Adam namazın hastalığa şifâ olduğuna dâir bu hadîsi aile ferdlerine anlatınca aile ferdleri bunun sahih bir hadîs olup olmadığını soruşturmak için ilim ehline müracaat etmiş olabilirler.
Sindi' nin bu hadîsin izahı bölümünde el-Muvaffak'tan naklen verdiği bilgiyi özetleyerek buraya aktarıyorum.
Namaz, bazen mide, barsak ve diğer bâzı organların ağrısını giderir. Bu durum üç yönden olabilir:
1. Namaz kutsal bir ibâdettir, Allah'ın emridir. Namazın feyiz ve bereketiyle hastalıklar def edilir.
2. Huzur ve huşu içinde namaza duran mü'minin namaz kılmakla meşgul olduğu sürece hastalık acısını duyması azalır, moralman güçlenme sağlanır. Organların normal biçimde çalışması için maharetli tabibler her çâreye baş vururlar. Zayıf olanı kuvvetlendirmek, az çalışanı uyarmakla normal çalışmasını temin etmek için gayret ederler. Hastayı telkinle tedavi ederken, bazen hastayı sevindirmek ve ferahlatmakla, bazen utandırmak, mahcub etmek ve korkutmakla, bazen de efkârını ve üzüntüsünü gidermek için onu daha büyük ve önemli şeylerle meşgul etmek, geçici dünya hayatından sonra ebedi hayat mutluluğundan söz etmekle gerçekleştirilebilir. Namaz ibâdetinde yukarda sayılan durumların hepsine veya çoğuna ışık tutacak özellikler vardır.
3. Namazda mevcut rükû, itidal, sücûd ve oturuş gibi çeşitli vücut hareketleri sağlık açısından da çok yararlıdır. Sporun sağlığa ne derece faydalı olduğu herkesçe bilinmekte ve takdir edilmektedir. Namazdaki hareketler sindirim sisteminin çalışmasına yardımcı olduğu gibi uzun tutulan secdenin nezleye, burnun açılmasına faydalı oluşu da tecrübe ile sabittir. Diğer taraftan huzur ve huşu içinde ifa edilen namaz, bir çok keder ve üzüntülerin giderilmesine, evham ve zararlı kuruntuların dağıtılmasına, pis düşüncelerin ve kötü emelle^ rin son bulmasına, öfke ateşinin sönmesine, mânevi huzur ve gönül rahatlığına vesile olur.
Muhammed Fuâd Abdülbakî* nin naklen beyânına göre sünenimizin H i n d baskısının kenarında şu bilgi vardır
El-Feyrûzabâdî, "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'in Farsça konuşması" babında şöyle der: O'nun Farsça konuştuğuna dâir sağlıklı bir rivayet sabit değildir. Bu hadisin senedine gelince, bunun râvîlerinin hepsi güvenilir zâtlardır. Ancak râvî Zuâd bin Ulbe zayıftır. îbn-i Hibbân: Onun hadisleri cidden nıünkerdir, güvenilir zâtlardan asılsız şeyler rivayet eder ve zayıf kimselerden de tanınmayan, bilinmeyen bir takım şeyler nakleder, demiştir. Tehzib yazarı da bu durumu anlatmıştır.[28]

11- Habîs (Pis) İlâç Kullanmanın Yasakllgl Babı

3459) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) habîs ilâç, yâni zehir Kullanmayı yasaklamıştır."

3460) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'âei\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Kim bir zehir içer (yâni yutar) ak kendini öldürürse o kimse cehennem ateşi içinde ebedi kalarak dâima o zehiri yutmakla meşgul olacaktır.»"[29]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini Tirmizi, Ebû Dâvûd, Hâkim ve A h m e d de rivayet etmiştir. Habis ilâcın zehir ile açıklanmasına dâir cümlenin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'a veya ondan sonra gelen râvîlerden birine ait olması muhtemeldir. Bu açıklama Tirmizi'nin rivayetinde de var, fakat Ebû D â -v ü d' unkinde yoktur.
Habis: Pis şey demektir. Habîs ilâç şer'an necis sayılan veya içilmesi - yenilmesi haram olan ya da insan tabiatının tiksindiği ilâçtır, denilmiştir.
Avnü'l-Mabûd yazarının naklen beyânına göre H a 11 â b i bu konuda şöyle der.- ,
Habis ilâcın habisliği iki yönden olabilir:
Bunlardan birisi şer'an necis ve pis sayılması yönüdür. Bu, şarap ve eti yenmeyen hayvanların eti gibi necis bir şeyin ilâca kanşraasıyladır. Bâzı tabibler, bir takım hastalıkların tedavisi için bâzı hayvanların pisliklerini ve idrarlarını tavsiye ederler. Halbuki bunların hepsi pis ve necistir ve içilmesi veya yenilmesi haramdır. Ancak Şer-i Şerif in cevaz verdiği deve idrarı bu hükümden istisna edilmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) develerin idrarını bâzı kimselere tavsiye etmiştir. Sünnet, yâni hadislerin yolu ise her şeyin yerinde tutulması ve bir

şeyin başka bir şeye benzetılmemesidir.
Diğer yön ise ilâcın tadının tiksindici olmasıdır. Tadı çok fena olan bir ilâcı almak çok tiksindirici olduğundan dolayı hastayı böyle bir ilâç kullanmaya zorlamak mekruh sayılmış olabilir. İlâçların tadı genellikle hoş olmamakla beraber alınması kolay olanlar tercih edilmelidir.
Bu babın ikinci hadîsi Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde benzer lâfızlarla rivayet edilmiştir.
Müellifimizin rivayetinde «Kim bir zehir İçerek* ifâdesi kullanılmış ise de maksad herhangi bir şekilde zehir almaktır. Bu; içmek suretiyle olduğu gibi, yemek suretiyle veya başka bir maddeye karıştırıp içmek, yemek veya başka yolla vücûda dâhil etmek şeklinde de
olabilir. Nitekim Tirmizî' nin rivayetinde;
«... ve kim kendi nefsini bir zehirle öldürürse* ifâdesi kullanılmıştır. Bu hadisin zahirine göre bir zehir almak suretiyle intihar eden kimse ebedî olarak cehennem'de yanacaktır. Halbuki imanlı ölen kimselerin ebedi olarak cehennem'de kalmayacakları ve netice itibariyle cennete girecekleri Ehl-i Sünnet mezhebine göre sabittir. Bu itibarla âlimler bu hadisi şöyle yorumlamışlardır: Yâni intihar etmenin haram lığını inkâr ederek ve bunun helâlhğına inanarak bu fiili işleyen kimse ebedî olarak cehennemliktir. Çünkü haram olan bir şeyi helâl saymak küfürdür. Ya da kasdedilen mânâ, bu şekilde intihar eden kimsenin uzun süre cehennem'de tutulmasıdır.[30]

12- Müshîl İlâcı Babı

3461) "... Esma bînt-i Umeys (Radtyallâkü anhâ)'âan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bana:
— -Sen ishal olmak için hangi ilâcı kullanırdın?» buyurdu. Ben:
— Şübrüm (denilen bitki), dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «O, şiddetli ishal yapar» buyurdu. Sonra ben Jshal için sinameki kullandım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eğer herhangi bir şey ölüme şifâ olsaydı sinameki olurdu, sinameki ölüme şifâ olacaktı» buyurdu."[31]
İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu babın başlığında geçen Meşiyy ile hadîsin metninde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :
Meşiyy: İshal olmak için kullanılan ilâç demektir. İstimşâ da ishal olmayı istemek ve bu maksadla ilâç kullanmaktır.
Şübrüm: îshal olmak için kullanılan bir bitkidir. Mercimeğe benzer tanecikleri vardır. Kökü süt ile doludur. Yaprağı, kökü ve sütü müshildir. Bir kavle göre Şübrüm yavşan denilen bitkinin bir nevidir.
Sena i Sinamekidir.
Tuhfe yazarı: Şübrüm çok fena ishale sebebiyet verdiğinden dolayı tabibler bunu kullanmamayı tavsiye ederler. El-Cezeri, en-Nihâye'de: Şübrüm, nohuta benzer tanelerdir. Pişirilip tedavi için suyu içilir. Bir kavle göre yavşan denilen bitkinin bir nevidir, demiştir.
V V El-Hâfız I b n "ü -Kayyım, hadîsin; _>U- jU ifadesiyle
ilgili olarak şöyle demiştir: Bu ifâde ile kasdedilen manâ şübrüm de-. nilen ilâcın şiddetli ishale sebebiyet vermesidir. jU . 'C ârrün" kelimesi; jL». = "Hârrün" kelimesinin te'kidi mahiyetindedir. Arap dilinde buna benzer ifâdeler te'kid maksadıyla kullanılır. Meselâ "Hasan besen, "Hasan kasan" ve "Şeytan leytan" buna birer örnektir. Mamafih Carrün kelimesinin bir anlamı da vardır: Çekici olan, değdiği şeyi çekip götüren. Müshil ilâç; mide ve barsaklardaki şeyi çekip götürdüğünden dolayı Şübrüm denilen bitkiye çekici denilebilir, diye bilgi vermiştir.
Türkçemizde de bu nevî te'kidler kullanılır. Meselâ "Kalem ma-lem", «Ev mev" buna örnek gösterilebilir.[32]

13- Uzre (Denilen Bademciklerin İltihaplanması) Tedavisi Ve Ğamz (Denilen Çocuğun Boğazına Parmak Sokmak Suretiyle Bademciklerinin İltihabını Almak İşinin) Yaşarlığı Babı

Esma bint-i Umeys (R.A.)*ın Hal Tercemesi:
Esma bint-İ Umeys (Radıyall&hü anhâ). Peygamber (Aleyhİ's-salâtü ve's-se-lâmVin zevcelerinden Meymûne (Radıyallâhü anhâ)^!! ana bir kardeşidir, ilk hicret eden bahtiyarlardandır. Hâl tercemesi 1611. hadîs bölümünde kısaca verildi.

3462) "... Ümmü Kays bint-i Mıhsan (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Uzre (denilen boğaz hastalığı) nedeniyle boğazına parmağını sokmak suretiyle bademciğinin iltihabını almış olduğum bir oğlan çocuğumla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına girdim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Neden çocuklarınızın boğazına parmağınızı sokmak suretiyle bademciğini böylece sıkarak iltihabını almaya çalışıyorsunuz. Ud-I Hindi (denilen topalak bitkisini) kullanmaya devam ediniz. Udi Hindide yedi türlü şifâ vardır. Uzre (denilen boğaz hastalığı) için bu ilâç buruna çekilir. Zatü'1-Cenb için de (su ile) hastaya İçirüir» buyurdu.
Ahmed bin Amr bin es-Serh el-Mısri de ... senediyle Ümmü Kaya bint-i Mıhsan yoluyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bunun mislini bize rivayet etti.
Râvî Yûnus demiştir kî% c*jJp < cümlesi t £>J+£- manasınadır. (Yani parmağımı çocuğun boğazına) sokup bademciğini sıktım.»"[33]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Uzre: Bademciğin iltihablanması ve şişmesi hastalığıdır. Bu hastalığın oluştuğu yere de Uzre denilir.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânına göre el-Ayni: Uzre boğaz hastalığının bir nevidir ki buna bademciğin düşmesi de denilir. Hastalığın oluştuğu sahaya da aynı isim verilir, demiştir.
En-Nihâye yazan da Uzre'nin anılan hastalık olduğunu belirttikten sonra: Bâzılarına göre Uzre burun ile boğaz arasında ve genizde beliren bir iltihabtır. Bu hastalık çocuklarda görülür. Kadın böyle bir hastalık olduğu zaman bir bez parçasını güzelce büküp fitil hâline getirdikten sonra çocuğun burnuna sokup bastırır ve ilti-hablı yerden siyah bir kan akıtır, demiştir.
Gamz, İ'lâk ve Dağr kelimelerinden kasdedilen mânâ ise; çocuğun boğazına parmak sokup bademciğinin iltihabını almak, bademciği sıkmaktır.
İlâk, Alâk ve Ulak ise sıkmak demektir. el-Kari bu kelimeleri böyle açıklamıştır.
İs'ât: İlâcı buruna çekmek demektir.
Ledd: Hastanın ağzının bir tarafına ilâç "koymaktır.
Ûd-i Hindi, topalak denilen bitkidir. Buna kust ve kist de denilir. Ayni: Kust, iki çeşittir. Hindi olan siyahtır. Bahri olanı beyazdır. Hindi olanı daha hararetlidir, der.
Kust-i Hindi, Hindistan tarafından geldiği gibi Kust-i Bahrî, Yemen ve Mağrib tarafından gelir.
Ûd-İ Hindi denilen topalağın buruna çekilmesi enfiye biçiminde olduğu gibi biraz sulandırılıp buruna damlatmak suretiyle de olabilir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu ilâçta yedi çeşit şifânın bulunduğunu bildirdikten sonra iki nevini beyân buyurmuştur. A y n İ, Peygamber (Aleyhi*s-salâtü ve's-selâm)'in diğer nevileri açıklamaması hususu ile ilgili olarak: Kalan neviler ya bilindiği için açıklamamıştır veya bilinmesini ilgililere havale buyurmuştur, der.
Umma Kays (R-A.Km Hftl Tercemesİ
Ümmü Kays bint-i Mıhsan bin Harsfln bin Kays bin Mûrre bin Kesir bin Te-
(Dev&im 224x0 Sabitede)[34]

14- Nesâ (Denilen ve Oturak Hizasından Topuğa Uzanan Bir Sinirin) İlâcı Babı

3463) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şunu işittim: «Nesâ sinirinin şifâsı arabî bir koyunun kuyruğudur. Bu kuyruk
eritilip üç parçaya bölünür, sonra her gün sabahleyin aç karnına bir
parça içilir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır. [35]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.

Nesâ: Oturak hizasından topuğa uzanan bir sinire verilen isimdir.
Ümma Kays .... (Baştarafı 223.CÜ Sahifede)
mim bin Dûdan el-Esediyye (R.A.), Ukkâşe (R.A.)'nın kardeşidir, tik hicret edenlerdendir. 24 aded hadisi vardır. Buhârİ ile Müslim onun iki hadisini beraber rivayet etmişlerdir. Sünen sâhibleri de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvl-leri Vâblsa bin Bıla'bed ile Amra btot-İ Abdirrahman'dır. (Hulâsa, 499) Irk t Sinir, demektir. Bu itibarla Irku'n-Nesâ, Nesâ siniri demek olur.
Sindi bu hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şöyle der: El-M uvaffak demiş ki: Bu tür tedavi, Araplara ve kuru havadan dolayı anılan hastalığa tutulan kimseler için yararlıdır. Arabî koyundan maksad; yağı az olup kırsal kesimlerde yavşan ve sinameki gibi bitkilerle beslenen koyundur.
Câmiü's-Sağîr şerhinde el-Azİzi de şöyle der: E 1 - M ü n â v i: Bu hadisteki tedavi şekli, hastalığı kuru ve rutubetsiz havadan dolayı olan Hicaz halkı ve benzeri yerlerde oturanlara mahsustur. Arabi koyun kaydının sebebi ise bu nevi koyunların faydalı ve güzel bitkilerle beslenmesidir, demiştir.
E 1 - A 1 k a m i de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in arkadaşlarına ve Hicaz halkına tavsiye ettiği ilâç ve tedavi şekilleri o bölge halkının bünyelerine ve iklim şartlarına mahsustur. Ancak bir ilâcın veya tedavi şeklinin yararının umumi olduğuna dair bir delil varsa o zaman hüküm umûmi tutulur, demiştir.[36]

15- Yarayı Tedavi Etmek Babı

3464) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (RadtyaÜâhü anhümâydsm; Şöyle demi }t ir ;
Uhud (savaşı) günü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yaralandı, retaâiye (denilen) dişi kırıldı ve başındaki miğfer kırıldı. Bunun üzerine Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanını yıkıyordu. Ali (Ra-dıyallâhü anh) da kalkanla su döküyordu. Nihayet Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanın su ile (dinmeyip bilâkis) fazlalaştığını görünce, bir hasır parçasını alıp yaktı ve kül hâline gelince yaraya koydu ve böylece kan kesildi."

3465) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü anhümâyden-. Şöyle demiştir :
(And olsun ki) Ben Uhud (savaşı) günü kimin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzünü yaraladığını ve kimin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek yüzündeki yaranın kanun durdurup tedavi ettiğini, kimin kalkanda su taşıdığını ve yaranın ne ile tedavi edilmek suretiyle kanın durduğunu şüphesiz bilirim. Sehl demiştir ki:
Kalkanda su taşıyan zât, Ali (bin Ebi Tâlib Radıyallâhü anh) idi. Yarayı tedavi eden de (Peygamber'in kızı) Fâtime (Radıyallâhü anhâ) idi. Kan durmayınca Fâtime (Radıyallâhü anhâ), kanı durdurmak için eski bir hasır parçasını yakıp külünü yaranın üzerine koydu. Yaranın kanaması böylece durdu."[37]

İzahı

Müellifimizin iki senedle rivayet ettiği Sehl (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Rebâiye: On dişler ile azı dişi arasındaki diştir. Her insanın ağzında altlı üstlü ikişer ön dişleri bulunur. Bunlar ile köpek dişi arasında kalan altlı ve üstlü birer dişine de Rebâiye denilir. Ön dişlere Seniyye, köpek dişine de Nâb denilir. Bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kırılan dişi sağ alt tarafındaki Rebâiye dişi idi.
Beyda: Miğfer demektir. Micen de kalkandır. İrka ise durdurmaktır. Kan irkası, kanı onu durdurmak demektir.
Uhud savaşında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek yanağını yaralayan ve dişini kıran düşmanın ismi hakkında değişik rivayetler vardır. El-Hâfız bu rivayetleri Meğâzİ kitabının 19. babında nakletmiş olup 21. babında bu feci suçu işleyen kişinin Abdullah bin Kam'a isimli habis olduğunu söylemekle bu görüşü tercih etmiştir.
Anılan mel'ûn herif, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bedduasına müstehak olmuş ve memleketine dönüşünde bir dağın zirvesinde otlatılan davar sürüsü içine girerek dolaşırken sürüden bir teke ona hücum ederek yüksek bir kayadan aşağıya atmak suretiyle paramparça etmiştir.

F â 11 m a (Radıyallâhü anhâ) 'nın Uhud savaşının oldu-ğu yere gitmesiyle ilgili olarak el-Hâfız, Taberâni' den
gu rivayette bulunmuştur:
Uhud savaşı günü müşrikler defolup gittikten sonra kadınlar sahâbîlere yardım etmek üzere U h u d' a çıktılar. F a t ı m a (Radıyallâhü anhâ) da çıkan kadınlar arasında idi. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görünce O'nu kucakladı ve yaralarını su ile yıkamaya başladı. Fakat yıkamakla kanın gittikçe arttığını görünce bir hasır parçasını yaktı ve külünü yaraya yapıştırdı, böylece kanı durdurdu.
N e v e v i de bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
Uhud savaşında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yaralanması ve dişinin kırılması olayı bir takım hikmetleri ifâde eder. Şöyle ki:
Peygamberlerin sevabının çoğalması ve ümmetlerinin sıkıntılara tahammül etmelerine örnek olmaları için Allah (Azze ve Celleî onlara hastalıklar ve belâlar verir. E 1-K a d ı demiş ki: Hikmetlerden biri de Peygamberlerin birer kul olduklarını, diğer insanların başına gelebilen sıkıntıların kendilerinin de başlarına gelebileceğini hatırlatmak ve şeytanın vesveselerine fırsat bırakmamaktır.
Bu hadisten çıkan diğer hükümler:
1. Savaşta miğfer ve zırhlı elbise giymek gibi tedbirleri almak müstehab olup İslâmdaki tevekkül prensibine aykırı değildir.

2. Tedavi olmak ve yaralan ilaçlamak müstehabtır. Bu da tevekküle aykırı değildir.[38]

16 — Tabibiik (Yâni Sağlıklı Tedavi) Bilgisi Olmadığı Halde Buna Girişen Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3466) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâkü anhümyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Daha önce tabiblik (yâni sağlıklı tedavi) bilgisi olmadığı halde tedavi işine girişen (ve hastaya zarar veren) kimse zamındır (yani diyetle mükelleftir)"[39]

İzahı

Bu hadisi E b û Dâvüd ve Nesâi de rivayet etmiştir. E b û Davud'un Diyetler kitabında bu babın başlığına benzer bir başlıkla açtığı bâbta rivayet ettiği bu hadisin izahı bölümünde Avnü'I-Mabûd yazan özetle şu bilgiyi verir:
Yâni daha önce sağlıklı ve genellikle hatasız tedavi işinde bulunmamış olan bir kimse tabibliğe kalkışıp hastayı tedavi eder de onun helak olmasına veya bir tarafının işe yaramaz hâle gelmesine sebebiyet verirse, diyet ödemekle yükümlü tutulur. Çünkü giriştiği işte kusurlu ve yeteneksiz sayılır. Yükümlü olduğu diyeti onun akilesi, yâni mirasçıları tarafından ödenir.
H a 11 â b i : Hastayı tedavi eden kimse kusurlu ve haksız sayıldığı zaman hastanın ölümüne sebebiyet verdiğinde diyet ödemekle yükümlüdür. Bu hüküm hususunda muhalif kalan hiç bir ilim adamını bilmiyorum. Bir ilim veya iş hakkında yetenekli olmadığı halde buna girişen kimse kusurlu ve haksız sayılır. Bu itibarla giriştiği şeyden dolayı bir kimsenin telef olmasına sebebiyet verdiği zaman diyet ödemekle yükümlü tutulur. Yetenekli olmadığı halde bir hastayı tedaviye kalkışıp ölümüne sebebiyet veren kimse diyetle mükellef olmakla beraber kısas cezasına çarptırılmaz. Çünkü bu işe hastanın rızasıyla girişmiş ve hastaya bir zorlamada bulunmamıştır. Tabibin ödemekle yükümlü olduğu diyet bütün fıkıhçılara göre mirasçıları tarafından ödenir, demiştir.[40]

17- Zâtülcenb (Hastalığının) İlâcı Babı

3467) "... Zeyd bin Erkanı (Radtyoüâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zatülcenb hastalığının tedavisi için vers (yâni Yemen za'feram bitkisini), kusttki topalak denilen bitki) ve zeytinyağını (birbirine karıştırıp) hastanın ağzına vermeyi övmüştür.*'

3468) "... Ümmü Kays bint-i Mıhsan (Radtyattâhü ankâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Udi Hindî'yi kullanmaya devam ediniz (râvî demiştir ki Ud-i Hindi ile küst'ü, yâni topalak

dediğimiz bitkiyi kasdetmiştir). Çünkü Ud-i Hindi'de şüphesiz yedi şifâ vardır. Zatülcenb (yâni bu hastalıktan şifâ) onlardan biridir.»
İbn-i Sem'ân kendi rivayetinde (hadisin son kısmında) şöyle demiştir : «Çünkü Ud-i Hindî'de şüphesiz yedi nevi hastalıktan şifâ vardır. Zatülcenb, onlardan biridir.»[41]

İzahı

Bu babın ilk hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Hadîste geçen Vers, Yemen za'feranı bitkisidir, Küst ise topalak dediğimiz bir bitkidir. Buna Küst ve Ud-i Hindi de denilir. Ledd de kişinin ağzının bir tarafına ilâç koymaktır. Hadis, anılan üç şeyin karışımının zatülcenb hastalığı için iyi geldiğine delâlet eder.
Bu babın ikinci hadîsinin bir benzeri 3462 numarada geçti. Orada gereken bilgi verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur.[42]

18- Humma (Hastalığı) Babı

3469) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre: (Bir kere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda humma (hastabğm) dan söz edildi, bir adam hummaya sövdü. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :
«Hummaya sövme. Çünkü ateş, demirin pasını - kirini giderdiği gibi humma (hastalığı) da günahları giderir» buyurdu."
Not: ZevâkTde şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mûsâ bin übeyde bulunur. Bu r&vl zayıftır.

3470) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü onky den rivayet edildiğine göre:
(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), beraberinde Ebû Hüreyre bulunduğu halde humma (hastalığı) hararetinin şiddetinden dolayı (yatan) bir hastayı ziyaret etti ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastaya) :
«Sana müjde olsun. Çünkü Allah Teâlâ buyuruyor ki: Humma (hastalığı) benim ateşimdir. Ben onu mü'min kuluma dünyada musallat ediyorum ki, o kulumun âhiretteki ateşten payı (dünyada çektiği humma ateşi) olsun» buyurdu."[43]

19- Humma (Hastalığı Ateşi) Cehennemin Hararetinden (Bir Parça) Dir, Siz Onu Su İle Soğutunuz, Babı

3471) "... Âişe (Radtyallâhü ankâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Humma (hastalığı) cehennem hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu su ile soğutunuz.*"

3472) "... İbn-i Ömer (Raâtyallohü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz humma (hastalığı) şiddeti, cehennem hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu m ile soğutunuz,*"

3473) "... Râfi bin Hadîc (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den t «Humma (hastalığı) cehennemin hararetinin şiddetinden (bir parça) dır. Siz onu su ile soğutunuz» buyruğunu işittim. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aramâr'ın (hasta olan) bir oğlunun yanma girdi ve:
«Şu hastanın hastalığını gider, şifâ ver. Ey insanların Rabbi, ey insanların ilâhı» diye duâ etti."

3474) "... Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı Esma (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre:
Humma (hastalığı) hararetinin şiddetinden ıstıraplı olan kadın kendisine götürülüyordu. Kendisi de su isteyip hastanın yakasına (yâni yakası ile vücûdu arasına) dökerdi ve şöyle derdi:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Humma (hastalığı) hararetini su ile soğutunuz» buyurdu ve -.
«Humma (hastalığı) hararetinin şiddeti, cehennemin hararetinin şiddetinden (bir parça) dır» buyurdu."

3475) (i... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Humma (hastalığı) cehennemin körüklerinden bir körüktür. Siz onu soğuk su ile kendinizden uzaklaştırınız.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır. [44]

İzahı

Bu bâbm ilk hadîsini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnın hadisi ise Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. R â f i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Ancak onların rivayetlerinde hadisin îbn-i Ammâr (Radıyaîlâhü anhümâ) ile ilgili kısmı yoktur. Esma (Radıyallâ-hü anhâî'nın hadîsine gelince bunu Buhâri ile Müslim de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir.
Hadislerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Feyh j Hararetin şiddeti, yayılması ve yükselmesi mânâlarına gelir.
Humma: Malum hastalıktır.
Va*k: Humma hastalığı hararetinin şiddetinden duyulan ıstıraptır. Bu ıstıraba tutulan hastaya da Mevûke denilir.
Ceyb: Elbisenin yakasıdır. Kir ise demircinin kullandığı kürük-tûr.
Humma hastalığının soğuk su ile tedavi edilmesi Tıbb-ı Nebevi* dendir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hummalı kişinin vücûduna su serpilmesini tavsiye buyurmuş olmasına Es-m â (Radıyallâhü anhâ)'nın uygulaması işaret etmektedir. Zamanımızın tabibleri de genellikle hummalarda bu tedavi şeklini kabul ve tavsiye etmektedir.
Bu hadîsler müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. Âlimlerin bir kısmı Esma (Radıyallâhü anhâ)'mn uygulaması biçiminde yorumlamışlardır. Yâni humma hastalığına yakalanan kişinin yakası ile vücûdu arasına su serpmek suretiyle tedavi etmektir.
Sindi' nin naklen beyânına göre e 1 - E n b â r î de: Bundan maksad hastanın şifâya kavuşması için suyu sadaka etmektir. Çünkü en faziletli sadaka susamış kimseleri suvarmaktır, demiştir. Fakat bu yorum, hadîslerin zahirine uygun değildir.
Sindi bu arada: Bir adam bu hadîsleri yanlış yorumlayarak humma hastalığına tutulmuş iken gidip yıkanıyor ve bu yüzden fenalaşıp bir tehlikeyi atlattıktan sonra: Bu tedavi uygun değildir, demek suretiyle büyük bir hatâya düşüyor. Çünkü o adam hadisten kasde-dilen mânâyı bilmediği için yanlış hareket etmiş, şeklinde bilgi veriyor.
Bâzı ilim adamları da: Humma hastalığı çeşitlidir. Hastanın vücûduna su serpmek bu hastalığın bâzı çeşitleri için yararlıdır. Hicaz humması bu nevîdendir. Bu hadîsler bu nevî hummalar içindir. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yakalandığı son humma hastalığında mübarek vücûduna su döktürmüştür, derler.
«Humma hastalığı cehennem hararetinin şiddetinden bir parçadır» ifâdesi iki şekilde yorumlanmıştır:
Bir kavle göre bundan nıaksad anılan hastalığın hararetini cehennemin hararetine benzetmektir ve insanların dikkatini cehennemin şiddetine çekmektir. Diğer bir görüşe göre bu ifâde hakîk' mânâda kullanılmıştır. Yâni hummalı kişinin vücûdunda meydana gelen hararet gerçekten cehennem'in hararetinden bir parçadır. Allah Teâlâ bir takım sebeblerle bu hararetin meydana gelmesini takdir buyurmuştur ki insanlar bundan ibret alsın. Nasıl ki dünyada görülen bir takım sevinçler ve lezzetler cennetin nîmetlerindendir. Allah bunu da örnek ve teşvik için yaratmıştır.
Daha geniş bilgi almak için Tirmizî' nin Tû> kitabında rivayet ettiği bu hadîslerin izahına âit Tuhfe'nin ilgili babına müracaat edilebilir.[45]

20- Hacametle Tedavi Olmak Babı

Hacm i Hacamet yoluyla hastadan kan almaktır. Bu san'atla iştigal eden kimseye Haccâm, bu san'ata da Hicâmet denilir.
3476) "... Ebû Hüreyre (Raâtyallâhü anhyfan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurmuştur:
«Sizin tedavi olduğunuz şeylerden herhangi birisinde hayır (yâni yarar) varsa o da hacamettir.»"[46]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Sindi: Bu hadis hacamet olmanın yararlı olduğuna işaret eder. Çünkü tedavi olunan şeylerden herhangi birisinde yarar olduğu muhakkaktır. Hacametin yararlı olması da bu şarta bağlandığı için anılan ifâdeden elde edilen sonuç hacametin yararlı olmasıdır, der.
Müellifimizin 3491 nolu hadisi hacamet olmanın yararlı olduğunu açıkça ifâde eder. Ancak şu var ki, Tuhfe yazarının belirttiği gibi bu ve benzeri hadisler genç yaştakiler hakkındadır. Nitekim T a -beri' nin , sağlıklı bir sened ile rivayet ettiğine göre İ b n - i S i -r i n : Adam kırk yaşına varınca hacamet olmamalıdır, demiştir. T a b e r i daha sonra; bunun sebebi şudur: Çünkü adamın kırk yaşma varınca bünyesi tedricen zayıflar, kuvveti azalır. Artık kan aldırmakla da gücünü daha da zayıflatmamahdır, der.
Tuhfe yazan yukardaki bilgiyi verdikten sonra: Bu durum, kan aldırmaya ihtiyaç duymayan ve bunu itiyad hâline getirmeyenlere aittir. Çünkü î b n - i S î n â, kendi Ürcûze'sinde "Kan aldırmayı itiyad hâline getirmiş olan kimse bu alışkanlığı birden kesmemeli ve yavaş yavaş azaltmak suretiyle itiyadını bırakma yöntemini kullanmalıdır» demiştir.

3477) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seİlcm) şöyle buyurmuştur:
«(Mescid-i Haram 'dan Mescid-i Aksâ'ya) götürüldüğüm gece (yâni Mi'raç gecesi) meleklerden karşılaştığım her büyük cemâatin hepsi bana şöyle söylüyordu: Yâ Muhammed, hacamet olmaya devam et.»"

3478) "... ibn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'<\nn rivayet edildiğine fjü-re; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Hacâmet eden kişi Allah'ın ne iyi kuludur. Kanı giderir, sırtı hafifletir ve gözü aydınlatır»"

3479) ı: Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Mescidi Haramdan Mescid-i Aksâ'ya) götürüldüğüm gece (yâni Mi'râc gecesi) yanlarından geçtiğim göz doyurucu kalabalık her cemâat bana şöyle diyordu : Yâ Muhammed! Ümmetine hacâmet olmayı emret.»"
Not.- Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ben derim ki, Enes (R.A.)'ın hadisinin bu senedinde bulunan râvi CÜbâre ve Kesir zayıf İseler de Tİrmizi, el-Câmi ve eş-Şe-mâil'de ayni hadisi İbn-i Mes'ûd (R.A.Vden rivayet ederek hasen-garib olduğunu söylemiş, el-Hâkim de aynısını el-Müstedrak'te İbn-i Abbâs (R.A.)*dan rivayet etmiş ve el-Bezzâr da kendi Müsned'inde İbn-i Ömer (RA.)'dan rivayette bulunmuştur.

3480) "... Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Ümmü Seleme (Radtyallâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Kendisi hacâmet olmak için Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel lemJ'den izin istemiş ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona hacâmet etmeyi, Ebû Tayba (Nâfi) (Radıyallâhü anhî'a emretmiştir.
Ve râvi demiştir ki, Ebû Tayba'nın Ümmü Seleme'nin ya süt kardeşi veya henüz erginlik çağma varmamış çocuk olduğunu sanırım."[47]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâJ'nın her iki hadisi Tirmizi ve Hâkim tarafından da rivayet edilmiştir. Enes I Radıyallâhü anhJ'ın hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olmakla beraber; Tirmizi, Hâkim ve Bezzâr tarafından aynı metin üç sahâbi'den rivayet edilmiştir.
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Ebû Tayba'nm Ümmü Sfele-m e' nin süt kardeşi veya erginlik çağma varmamış bir çocuk olduğuna dâir sözünün hangi râviye âit olduğunu tesbit edemedim. Bu sözün C â b i r (Radıyallâhü anh) 'a âit olması muhtemel olduğu gibi ondan sonra gelen râvîlerden birisine âit olması da muhtemeldir. Bu sözden maksad Ebû Tayba' nın Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'ya hacâmet ederken hacâmet ettiği yere bakmasına bir sakınca bulunmadığını ifâde etmektir. Miftâhü'l-Hâce yazarının naklen beyân ettiği gibi ilim adamlarının bâzısı: E b û T a y b â (Radıyallâhü anh),

Ümmü Seleme'ye mahrem olmayıp yabancı bir erkek olsa bile, tabib tedavi edeceği hastanın vücûdundan bakması gerekli ve zorunlu olan yere bakabilir, bu caizdir, demişlerdir.
Ebû Tayba' nın adının tesbiti hususunda ihtilâf vardır. Sahih olan rivayet adının Nâfi olmasıdır. Dinar ve Mey-sere olduğuna dâir rivayetler de vardır.
Buhâri' nin rivayet ettiği bir hadiste, Enes bin Mâ-1 i k (Radıyallâhü anh) :
"Ebû Tayba, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hacâmet etti ve Resûlullah Ebû Tayba'ya bir «â hurma verilmesini emretti. Ayrıca vergisini hafifletmesi için Ebû Tayba'nın efendisine emir buyurdu" demiştir.
Bu bâbtaki hadîsler hacâmet olmanın câizliğine ve müstehabhğı-na delâlet ederler. Bu konu ile ilgili özlü bilgi bu babın ilk hadisinin izahı bölümünde verildi.[48]

21- (İnsan Vücûdundan) Hacâmet Olunan Yer

3481) '-... Abdullah bin Bu hay ne (Radıyatlâhu û«A)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Veda Hacc'ında) Lahy-i Cemel (denilen yer) de ihrâmlı iken başının ortasından hacâmet ettirdi."[49]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri ile Müslim de rivayet etmişlerdir. Lahy-i Cemel, Mekke ile Medine-i Münevvere arasında bir yerin adıdır, M e d i n e ' ye daha yakındır.
Bu hadîs, hac ve,yâ umre niyetiyle ihrama girmiş olan bir kimsenin ihramda iken hacâmet olmasının câizliğine delâlet eder. Bu konu ile ilgili gerekli bilgi sünenimizin Menâsik kitabının 87. babında geçen 3081, 3082 nolu hadîsleri izahı bölümünde verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur.
Hadîsten çıkan diğer bir hüküm de insanın başının ortasına hacâmet ettirmenin meşruluğudur.

3482) "... Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü ûwA)'den rivayet edildiğine göre:
Cebrail (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e (boynun iki tarafında bulunan ve) Ahdaayn (denilen iki damarın) hizasına ve iki omuzun araşma hacâmet ettirme emrini İndirdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Asbag bâ mt bâto et-Teyml el-Hanzall zayıftır.

3483) *\.. Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ahdaayn (denilen iki damarın hizasın) da ve omuzlan arasmda hacâmet oldu."

3484) "... Ebû Kebşe el-Ensârî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) başına ve iki omuzu arasına hacâmet ettiriyor ve şöyle buyuruyordu:
«Kim vücûdundan şu (bozuk) kanları akıtıp dökerse (hastalıklardan) herhangi bir şey için başka bir şeyle tedavi olmaması ona zarar vermez.»"[50]

İzahı

Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid nevindendir. E n e s '(ftadıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi ve Ebû D&vûd da rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadîste geçen "Ahdaayn" kelimesi "Ahda"m tesniyesi, yâni ikilidir. Ahda kelimesi ile kasdedilen mânâ hakkında şu bilgiyi toplamak mümkün oldu:
Avnü'l-Mabûd yazan: En-Nihâye'de deniliyor ki; Ahdaayn, boynun iki tarafında bulunan iki damardır. Hacâmet yoluyla onlardan kan aldırılır. En-Neyl yazarı da lügat âlimlerinden aynı bilgiyi nakleder.
Kamus ta da: Ahdaayn, şah damarından ayrılan iki damardır. Bunlardan hacâmet yoluyla kan aldırılır, denilmiştir.
lbnü'l-Kayyım; Ahdaayn denilen damarlardan hacâmet yoluyla kan aldırmak baş, yüz, diş, kulak, göz ve burun gibi başta bulunan organların hastalığına yararlı olabilir. Ancak söz konusu hastalıklar kan bozukluğundan veya kanın fazlalığından ya da her ikisinden dolayı ise hacâmet

yararlı olur. Hacâmet işi, Hicaz bölgesinde oturanlar için yarar sağlayabilir. Hicaz gibi çok sıcak yerlerde oturanların kam sıcaklığın tesiriyle incelir ve kılcal damarlara hücum ederek vücûdun dış kısmına temayül eder ve damarJar genişler. Bu itibarla bu bölge halkının damardan kan vermeleri ve akıtmaları tehlikelidir. Şayet fazla ve bozuk kanı akıtmak ihtiyacı duyuluyor ise en uygunu hacâmet suretiyle kan vermektir, der.
Kâhil ise iki omuzun arasıdır. El-Kifâye'de ise omuz başı olduğu söylenmiştir. El-Asmaî de: Kâhil; boyunun omuzlar arası ile birleştiği sahadır, demiştir.
Ebû Kebşe (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Bu hadîste geçen Hâmet, baş demektir. Avnü'l-Mabûd yazarı: Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in başına ve omuzları arasına beraber veya ayn ayn zamanlarda hacâmet etmiş olması muhtemeldir, demiştir.
Ebû Kebşe (Radıyallâhü anh) sahâbidir. İsmi hususunda ihtilâf vardır: Ömer bin Sa'd veya Amr bin Sa'd ya da Sa'd bin Amr' dır. Bunların hepsi söylenmiştir. Daha başka isimlerden de söz edilmiştir. Tirmizi bu zâtın isminin Ömer bin Sa'd olduğunu söylemiştir. Tuhfe yazan bu zâtın sahâbi olup Ş a m' da ikâmet ettiğini, üçüncü cildin 155. sa-hifesinde ifâde etmiş ve bu arada isminin tesbiti ile ilgili ihtilafları da nakletmiştir.

3485) "... Câbİr (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir defa) atından bir hurma dalı üzerine düşerek ayağı çıkmıştır.
(Râvi) Veki demiştir ki: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) bir incinmeden dolayı ayağının üstüne hacâmet ettirmiştir."
Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Eğer Ebû Süfyân Talha bin Nftfi, Cftbir (R.A.)'den hadîs işitmiş İse bu sened sahihtir.[51]

İzahı

Bu hadîste geçen " Ciz1" dal demektir. Ves* ise vücûdun bir tarafının yalnız et kısmının incinmesi, kemiğin kınlmaksızın incinmesi, bir organın mafsalından çıkması gibi mânâlara gelir. Kamus ya-
zan böyle demiştir. En-Nihâye'de; jj*rj ^£>j sözü kırık veya çıkık
olmaksızın ayağım incindi anlamını ifâde eder, diye verilmiştir. Ves' kelimesi yukarda anlatılan değişik mânâlara yorumlanabildiği için ayağın çıkması veya çıkık ve kırık olmaksızın incinmesi biçiminde yorumlamak mümkündür. C â b i r (Radıyallâhü anh) "in sözüne uygun yorum bu kelimenin ayağın çıkması mânâsına olmasıdır. Bu da bir nevî incinme olduğu için tercemede genel ifâde kullanmayı tercih ettim.
Hadîs, ayağın üst kısmına hacâmet etmenin câialiğine ve meşruluğuna delâlet eder.[52]

22- Hangi Günlerde Hacâmet Olmak Uygundur. Babı

3486) "... Enes bin Mâlik (Raâtyallâhü an A J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim hacâmet olmak isterse (kameri ayın) on yedi veya ondo-kuz ya da yirmi birinci gününü araştırıp seçsin ve kan fazlalaşmak suretiyle herhangi birinize galebe çalıp onu öldürmesin.»"
Kot: Zevaid'de şöyle denilmiştir : RâvI en-Nehhâs bin KahnVm zayıflığı nedeniyle bu sened zayıftır. Zevâid yazarı bu arada hadîsin metninin sahih olduğuna İşaret etmiştir.

3487) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan; Şöyle demiştir:
Ya Nâfi, kanun fazlalaşmak suretiyle bana galebe çaldı. Bu nedenle sen benim için bir hacâmetçi ara. Gücün yeterse yararlı ve bu işi iyi beceren bir hacâmetçi seç. Bulacağın kişi ne çok yaşlı ne de küçük yaşta bir çocuk olsun. (Hacâmet olmak istememin sebebi şudur:) Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
-Hacâmet olmak aç kanuna daha faydalıdır. Hacâmet olmakta şifâ ve bereket var ve hacâmet, akıl ve hıfzetme (yâni belleme) gücünü artırır. Bu itibarla en isabetli olana uymak üzere Allah'ın be-roketiyle Perşembe günü hacâmet olunuz ve Çarşamba, Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerinde hacâmet olmaktan sakınınız. Pazartesi ve Sah günü de hacâmet olunuz. Çünkü Allah'ın Eyyûb (Aleyhisse-
«Hacamet olmak aç karnına daha faydalıdır. Hacâmet olmak aklı artırır, hıfzetme (belleme) gücünü artırır, hafız olanın da hıfzetme kabiliyetini kuvvetlendirir. Artık kim hacâmet olmak isterse Allah'ın (mübarek) ismini anarak Perşembe günü (hacâmet) olsun. Cuma günü,

Cumartesi günü ve Pazar günü hacâmet olmaktan sakınınız. Pazartesi ve Salı günü de hacâmet olunuz. Çarşamba günü hacâmet olmaktan sakınınız. Çünkü Çarşamba günü, Eyyüb (Aleyhis-selâmVın basma belanın geldiği gündür ve ne cüzzâm (hastalığı) ne de baras (hastalığı) Çarşamba günü veya Çarşamba gecesi dışında kalan hiç bir gün veya gecede meydana gelmez.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Zehebl, râvl Abdullah bin Ismet'in Sald bin Meymûn'den rivayetinden söz ederken bunun meçhul olduğunu söylemiş el-Müz-z! de et-Tehzlbte ayni şeyi söylemiştir.[53]

İzahi

Bu babın hadîsleri Zevâid nevilidendir. Üçünün de senedleri zayıftır. Ancak kameri ayların 17, 19 ve 21. günlerini hacâmet olmak için seçmenin uygunluğu Ebû Davud'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhVden rivayet ettiği bir hadîs ve Tirmizl ile Ahmed'in rivayet ettikleri 1 b n-i Ab bas (Radıyallâhü anhümâJ'nın bir hadîsinden de anlaşılmaktadır. Bu itibarla anılan hadîsler müellifimizin rivayet ettiği E n e s (Radıyallâhü anhVın hadisi için birer şâhid durumundadır. Yâni onu te'yid ediyorlar.
Tuhfe yazarı "Hacâmet babında" özetle şu bilgiyi verir: Buhar!, kendi Sahîh'inde "Hangi saat hacâmet olunur" başlığı altında bir bâb açmış ve burada Ebû M û s â' mn geceleyin hacâmet olduğuna dâir bir eseri ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in oruçlu iken hacâmet olduğuna dâir İbn-i Ab-b â s (Radıyallâhü anh) 'in bir hadisini rivayet etmiştir.
E 1 - H â f ı z da bununla ilgili olarak: Hacâmet olmak için uygun olan vakitler hakkında bir kaç hadîs vârid olmuş ise de hiç biri Buhârİ' nin şartı üzerine değildir. Bana öyle geliyor ki; B u h â - r 1, hacâmet işinin ihtiyaç duyulduğu zaman yapılabileceğine ve bunun belirli bir vakte bağlı olmadığına işaret etmek istemiştir. Çünkü hacâmet işinin geceleyin yapıldığını ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in oruçlu iken hacâmet olduğuna dâir hadisi rivayet etmiştir. Bu hadîs Peygamber CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in gündüz hacâmet olduğunu gerektirir. Haftanın bâzı günlerinde hacâmet olmanın uygunluğuna dâir t b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) '-nın bir hadîsini Ibn-i Mâceh iki senedle rivayet etmiş ise de her iki sened zayıftır. Dârekutnî de aynı hadîsi üçüncü bir senedle rivayet etmiştir. Fakat o sened de zayıftır. Dârekut-n i bu arada İbn-i Ömer {Radıyallâhü anhümâ) 'nın mevkuf bir eserini kuvvetli bir senedle rivayet etmiştir. Anılan hadislerin senedleri zayıf olmakla beraber Ahmed bin H a n -b e 1' in mezkûr hadîslerde hacâmet olmanın uygun olmadığı bildirilen günlerde hacâmet olmaktan hoşlanmadığı nakledilmiştir. Bir adamın anılan hadîsi önemsemeyerek Çarşamba günü hacâmet olduğu ve bu yüzden baras hastalığına tutulduğu rivayet olunmuştur. Tabîbler kamerî ayların son yansının özellikle ayın üçüncü haftasının hacâmet olmak için daha uygun olacağı noktasında ittifak et-mişlerdir, diye bilgi verir.[54]

23- Vücûdu Dağlamak Bâb!

3489) "... Akkar bin el-Muğîre'nin babası (El-Muğîre bin ŞuT») (Radt-yallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim vücûdunu dağlatır veya kendisine nefes edilmesini isterse (Allah'a) tevekkül etmekten sıyrılmış olur.»[55]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Ahmed, Hâkim, Nesâi ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Sindi bu hadisin izahı bolümünde: Yâni Allah'a tevekkül etmenin kemâl ve olgunluk derecesi ilâçları kullanmamayı gerektirir. Bu itibarla ilâçlara başvuran kimse tevekkülün en üstün mertebesinden düşmüş olur, demiştir.
Tuhfe yazan da el-Münâvi'den naklen şöyle der: Yâni bir kimse Allah'a dayanmayıp da doğrudan doğruya dağlanmaktan veya nefes edilmekten şifâ dileyerek bunlara dayanırsa Allah'a tevekkül etmeyi bırakmış olur. Çünkü dağlanmayı ve nefes edilmeyi bırakmak evlâ iken bunlara tevessül etmiş olur.
El-Hâfız lbnü'1-Esir el-Cezerî de en-Nihâye'de: «Nefes edilmeyi isteyen kişi Allah'a tevekkül etmemiştir» mealindeki hadîsten maksad şudur: Allah'ın âyetleri, isimleri ve sıfatları dışında kalan ve ne olduğu belirsiz sözlerle nefes edilmeyi isteyip de bunun mutlaka yararlı olduğuna

inanan kimse nefes edilmeye dayandığı için Allah'a tevekkül etmemiş olur, demiştir.
Bazı ilim adamları da: Yâni dağlanmayı gerektiren bir hastalı^ yok iken hastalanmamak için vücûdunu dağlatıp buna güvenen vp Allah'a dayanmayan kimse tevekkülden sıyrılmış olur, demiştir. Nefes edilmekle ilgili cümle de kanımca böyle yorumlanabilir.
Nefes edilmek iki çeşittir: Şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak Kur'ân âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatlan ve anlamı malum duâlan okumak suretiyle hastaya nefes edilmesi. Bu nevî nefes etmek ve ettirmek caizdir. Ama ne olduğu belirsiz lâflar, anlamı bilinmeyen sözler ve yahûdi düzmeleri gibi şeylerle nefes etmek veya ettirmek nevi ise caiz değildir. Bu konu 33 ve onu takip eden bâblarda ele alınacağından burada geniş bilgi vermeye gerek yoktur.
Şifâ niyetiyle ve Allah'a dayanarak vücûdu dağlamanın hükmüne gelince; bunun câizliğine delâlet eden hadisler bulunduğu gibi, yasaklığına delâlet eden hadîsler de mevcuttur. Bu hadisi takip eden hadîsler aynı konu hakkındadır. İlerde izah edileceği üzere dağlamanın yasaklığına dâir hadîsler, mekruh luk ve yapılmamasının daha iyi olacağı mânasına yorumlanmıştır. Dağlanmanın câizliğine delâlet eden hadîsler ise bunun gerekli görüldüğü hallere tahsis edilmek suretiyle yorumlanmıştır.

3490) "... îmrân bin el-Husayn (Radtyallâhü a»*)'<Jen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi dağlamaktan men etti. Sonra ben vücûdumu dağlattım, ama (hastalıktan) kurtulmadım ve (tedavide) basan elde edemedim."[56]
İzahı

Bu hadisi EbûDâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, bu hadisi rivayet ettikten sonra.- Ve İmrân bin el-Husayn, meleklerin selâmını işitirdi. Fakat vücûdunu dağlatınca işitmez oldu. Bilâhere dağlatma işini bırakınca tekrar işitmeye başladı, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), şifâ maksadı ile vücûdu dağlatmayı yasaklamış iken sahâbîlerden İmrân, nasıl buna aykırı hareketle vücûdunu dağlattı? diye bir soru hatıra gelebilir. Sindi bu hususla ilgili şöyle der:
İmrân (Radıyallahü anh), söz konusu yasaklığı, tenzihen mekruhluk veya başka bir ilâçla hastalığın giderilmesi mümkün olduğu zaman anlamına yorumlamış veya şöyle yorum yapmıştır: Câ-hiliyet devri insanları Allah'a dayanmayıp ve O'ndan şifâ dilemeyerek şifânın dağlanmakla olduğuna inanıyorlardı. Hattâ "Devanın sonuncusu dağlamaktır" sözü onlar arasında yaygındı. Halbuki ilâçlar birer sebebtir, şifâ verici değildir. Her türlü şifâyı veren Allah'tır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu bâtıl inanışı gidermek için meâlen, "Dağlanan veya nefes ettiren kişi tevekkülden sıyrılmıştır" buyurmuştur. İşte dağlamanın yasaklığı câhüiyet devri insanları gibi hatalı düşünen kimseler içindir. Şifâyı Allah'tan bekleyip dağlanmayı bir tedavi çâresi ve sebebi olarak düşünen kimse için bir sakınca yoktur. îmrân söz konusu yasaklığı bu mânâya yorumlamış olabilir.
Hadisin böyle yorumlanmasının delili ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh) 'in yarasını dağlamış olmasıdır. (3494. hadis) Eğer dağlama yasağı haramlık anlamında olsaydı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Sa'd (Radıyallâhü anh) 'ı dağlamazdı.
Tuhfe yazarı da e 1 - H â f ı z' dan naklen özetle şu bilgiyi verir:
El-Hâfız, el-Fetih'te: Şifâ maksadıyla vücûdu dağlamanın yasakhğına dâir rivayetler mekruhluk veya evlâ olmamak mânasına yorumlanır. Çünkü şifâ maksadıyla dağlamanın yapıldığına dâir hadîsler de vardır. Bu itibarla hadîslerin tümünü dikkate alarak böyle yorum yapmak gerekir. Bir kavle göre dağlanmanın yasaklığı İmrân (Radıyallâhü anh)'in şahsına mahsustur. Çünkü kendisinin hastalığı basurdu. Basurunun olduğu yeri dağlamak tehlikeli görüldüğünden dağlanması men edilmişti. Fakat İmrân (Radıyallâhü anh), hastalığı şiddetlenince dağlanma yolunu tuttu, ama olumlu sonuç alamadı.
İbn-i Kuteybe de Dağlama iki nevidir: Birincisi sağlıklı adamın hasta olmaması için dağlanmasıdır. Tevekkül sahibi sayılmayan kimse böylesidir. İkincisi bozulan yarayı ve kesilen organı dağlamaktır. Bu nevi dağlamak caiz görülen bir tedavi şeklidir. Başka bir ilâçla tedavi mümkün iken dağlamak yoluyla tedavi uygun sayılmamıştır. Çünkü dağlama, bir nevî tâzib ve işkencedir. Zaruret olmadıkça bu yola başvurulmaz. Hülâsa; Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) zamanında şifâ maksadıyla dağlama işinin yapılmış olması bunun câizliğine delâlet eder. Dağlamanın yapılmaması, onun yasaklığına delâlet etmez, fakat yapılmamasının daha uygun olacağına delâlet eder. Dağlamanın yapılmaması için vârid olan hadîsler ise, ya tenzihen mekruhluk mânâsına yorumlanır veya hastalığın tedavisi için dağlamanın son çâre olmaması hâline tahsis edilir, demiştir.[57]

Bu Konuda Âlimlerce Verilen İzahlardan Şu Netice Alınır:

Dağlamanın yasak olduğu durumlar;
1. Dağlamaktan başka yolla tedavi mümkün iken,
2. Dağlamak tehlikeli iken.
3. Şifâyı Allah'tan değil de dağlamaktan beklerken,
4. Sağlıklı olduğu halde hastalanmamak için ve bir nevi tedbir mâhiyetinde olmak üzere dağlanmak.
Yukardaki maddelerde yazılı durumlarda dağlamak da, dağlanmak da yâni kişinin kendi nefsini dağlaması veya başkasını dağlaması yasaktır. Yâni mekruhtur.
Hastalıktan kurtulmanın başka çaresi görülmüyorsa, zaruret hâlinde ve son çâre olarak dağlama yoluna gidilebilir.

3491) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhütnâydan; Şöyle demiştir:
Şifâ üç şeyde (var)dır: Bal şerbetini içmek, hacâmet âletini vurmak ve ateş ile dağlamak. Fakat ümmetimi ateşle dağlamaktan men ederim. İbn-i Abbâs bunu merfû (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in buyruğu) olarak rivayet etmiştir."[58]

İzahı

Bu hadisi Buhâri ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hadîsin baş kısmının rivayet şekli mevkuf olduğunu,, yâni İbn-i Abbâs (Radıyaîlâhü anh)'m sözü olduğunu gösterir. Fakat hadîsin son kısmındaki "Fakat ümmetimi ateşle dağlamaktan men ederim" cümlesi ve râvinin "İbn-i Abbâs bunu Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'e ulaştırdı" mealindeki sözü bu hadîsin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olduğuna delâlet eder.
Hadis, şifânın yalnız bu üç şeyde olduğunu ifâde etmez. Çünkü şifânın başka şeylerde de bulunduğuna dâir bir çok hadisler vardır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm), dağlamakta şifâ bulunduğunu bildirmekle beraber ümmetinin dağlama yöntemi kullanmalarını uygun bulmamıştır. Sebebi ise; dağlama suretiyle tedavinin incitici ve elem verici olmasıdır. Bununla beraber, dağlamaktan başka bir çâre bulunmadığı takdirde bu yöntemi kullanmak caizdir, mekruh değildir. Hadîsin baş kısmı bu şekilde yorumlanmıştır. Bu yorumun delili ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in S a' d bin M u â z (Radıyaîlâhü anh)'ın yarasmı dağlamakla tedavi etmesi (3494. hadis) Übey bin Ka'b (Radıyaîlâhü anh)'a bir tabib göndermesi ve tabibin onun yarasını dağlamakla tedavi etmesi ve bâzı sahâbilerin bu yöntemi kullanmış olmasıdır.
E 1 - H â f ı z bu hadîsin izahı bölümünde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dağlamak suretiyle tedaviden hoşlanmaması ve bu şekil tedaviyi uygulaması şöyle izah edilir: Yâni dağlamak biçimindeki tedavi her durumda uygulanmaz. Fakat bâzı durumlarda uygulanır. Dağlamaktan başka bir tedavi şekli bulunmadığı zaman şifâyı Allah'tan dilemek üzere dağlama yoluna baş vurulur. Fakat başka türlü tedavi mümkün iken bu yola başvurulmaz.[59]

24- (Tedavi Maksadı İle) Dağlanan, Babı

3492) "... Yahya (bin Sa'd bin Zürâre) (Radıyaîlâhü anküm âyâan rivayet edildiğine göre:
Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh) ı zübaha denilen boğaz hastalığı yakaladı (Sa'd bin Zürâre, Yahya'nın râvisi Muhammed'in ana tarafından dedesidir) Bu hastalık üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'a yemin ederim ki Ebû Ümâme (yâni Sa'd bin Zürâre'nin tedavisi) hususunda öyle itina göstereceğim ki hiç kimsenin bir diyeceği kalmayacak- buyurdu ve Sa'd'ı mübarek eliyle dağladı. Sonra Sa'd (kurtarılamayarak) vefat etti. Bunun üzerine Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
■Yahudilere kötü ölüm dilerim. (Çünkü) onlar diyecekler ki: Muhammed, niçin arkadaşından ölümü def edemedi. Halbuki ben, ne onun için ne de kendi nefsim için bir şeye hükümran değilim (yâni hüküm ve takdir Allah'a mahsustur)» buyurdu."

3493) *'... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâkü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) bir hastalığa tutuldu. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir tabib gönderdi. Tabib ekhal (denilen kol damarı) nı dağladı."

3494) "... Câbir bin Abdullah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sa'd bin Muaz (Radıyallâhü anh)'m ekhal (denilen kol daman) m İki defa dağladı."[60]

İzahı

Bu babın ilk hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim. Bu hadîste geçen Zübaha ve Zübha bir nevi boğaz hastalığıdır. En-Nihâyede: Bu hastalık boğazda bir yara biçiminde gelişir ve nefesin çıkmasına engel olacak şekilde boğazı tıkar. Bâzılarına göre bu hastalık kanın boğazda birikimi ve boğazın şişmesi şeklinde gelişir ve nefes alıp vermeyi engellemekle öldürür, diye bilgi verilmiştir.
Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh) 'in durumunu nakleden râvi Yahya bin Sa'd bin Zürâre'nin sahâbi-liği meselesi ihtilaflıdır. Râvisi ise kardeşinin oğlu Muhammed bin Abdirrahman bin Sa'd bin Z ü r âr e" dir. Hadîsin sened kısmında Muhammed, amcası Yahya hakkında "Bizden ona benzeyen bir adama yetişmedim" demekle onun ilmî faziletini ve kudretini belirtmek istemiş olabilir. Sa'd bin Zürâre (Radıyallâhü anh) 'm Muhammed bin Abdirrahman ' in ana tarafından dedesi olduğu ifâde ediliyor. Bun-da müşkil bir nokta var: Eğer Muhammed, Abdurrah-m a n' in öz oğlu Abdurrahman da Sa'd'ın öz oğlu ise Sa'd, Muhammed'in ana tarafından değil de baba tarafından dedesi olur. Ancak T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'de fil O -h a m m e d' in baba ve dedeleri şöyle sıralanmıştır: Muhammed bin Abdirrahman bin Abdillah bin Abdirrahman bin Sa'd bin Zürâre. Durum böyle olursa müşkil çözümlenmiş sayılır.
Hülâsa'nın beyânına göre Yahya' nin hadîsini yalnız mü -ellif imiz rivayet etmiştir. Bu durum, mezkûr hadîsin Zevâid nevinden olduğunu gösterir. Fakat Zevâid nevinden olduğuna dâir Sindi* nin notu yoktur.
Câbir (Radıyallâhü anh) 'm ilk hadîsinin benzeri Müslim ve A h m e d, ikinci hadîsi Müslim ve EbA Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Her iki hadîste geçen "Ekhal" kolda olup, ondan kan almaya mü-said bir damardır. M ü s 1 i m' in bir rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anh). Übey bin Ka'b (Radıyallâhü anh) 'in Ahz â b günü, yâni Hendek savaşı günü (düşman tarafından) atılan bir ok ile kolunun Ekhal denilen damanndan yaralandığı ve (kanını durdurmak için) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in onun o damarını yaktığını rivayet etmiştir.
Ü b e y (Radıyallâhü anh) bu yaradan kurtulmuş ve iyileşmiştir, H z . Osman (Radıyallâhü anh)'in hilâfeti zamanına kadar yaşamıştır. Bu zâtın hâl tercemesi 104. hadis bölümünde geçmiştir.
Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh) ise Hendek savaşında aldığı yaradan kurtulamamış olup fazla kan kaybetmesi neticesinde şehîdlik şerbetini içmiştir. Onun hâl tercemesi ise 157. hadis bölümünde geçti.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, gerektiğinde son çâre olarak tedavi maksadı ile ve Allah'tan şifâ beklemek üzere dağlamanın ve dağlanmanın câizliğine delâlet eder.[61]

25- Göze İsmid (Denilen) Sürme Çekmek Babı

3495) "... Abdullah (bin Ömer) (Radtyallâhü anhüntâyâsm rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
•Ismid (denilen sürmeyi gözlerinize çekmeyle devam ediniz. Çünkü o, gözü temizleyip görme gücünü artırır ve kirpikleri (besleyip) yetiştirir.»"
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: tbn-i Ömer (RA.)'m bu hadisinin senedinin aleyhinde konuşulmuştur. Çünkü râvi Osman bin Abdilmelik hakkında Ebû Hötem : Onun hadisleri münkerdir, demiştir, tbn-i Muin de : Onun rivayetinde bir sakınca yok, demiştir, tbn-i Hibban da onu sıka, yani güvenilir zatlar arasında anmıştır. Senedin kalan rftvtleri güvenilir zâtlardır.

3496) u... Câbir (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
«Yatacağınız zaman ismid (denilen sürmeyi gözünüze çekmeye) devam ediniz. Çünkü o, gözü temizleyip görme gücünü artırır ve kılları (yâni kirpikleri besleyip) yetiştirir.»"
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin metnini Urve, CİbirRA.KB1 yolundan başka bir yolla rivayet etmiş ve Câbir'in hadisine âit senedi anlatmamıştır.

3497) ı:... îbn-i Abbâs (Radıyallâhü ankümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Sürmelerinizin en iyisi ismid (denilen sürme) dir. Gözü temizleyip aydınlığını artırır ve kılları (yâni kirpikleri) yetiştirir.»"[62]

İzahı

Bu babın ilk iki hadisi Zevâid nevindendir. Son hadisi T i r m i -zi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Hadîslerin metinlerinde geçen bâzı k e Mineleri açıklayayım: Kuhl: Göze sürülen sürme ve sürmeyi göze çekme işine denir. Ekâhıl i Külh'ün çoğuludur, sürmeler manasınadır.
İsmid: Sürme taşıdır, siyah renkli olup kırmızıya çalar. H i -c â z' da bulunur. En kalitelisi A s f a h â n tarafından getirilir, îsmid bu taşa denildiği gibi bundan yapılan sürmeye de denilir.
Bu hadisler ismid denilen sürmeyi göze çekmenin müstehablığına ve yararlarına delâlet eder. C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi aynca sürme çekme işinin yatarken yapılmasının müstehablığına delâlet eder.
Sindi" nin beyânına göre Suyûtî şöyle bir şey nakletmiş-tir: Halîfe el-Mütevekkil, kendi özel tabibine: Akşam yatarken göze sürme çekmek hakkında ne dersin? diye sormuş. Tabib : Hayır, gece sürme çekme, deyince el-Mütevekkil: Niçin? demiş. Bunun üzerine tabibi: Göz bir nevi yağdır, sürme de bir taştır. Taş bir nevi iç yağı ile başbaşa bırakılırsa, taş yağı eritir, şeklinde cevap vermiştir. Mecliste hazır bulunanlardan biri:
Ey mü'minlerin Emir'i! Sen şu kâfirin sözünü kabul etme. Bizim efendimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin gözüne sürme çekerdi, demiş. Tabib de adama: Söylediğin söze dikkat et. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), geceleyin yatmazdı, bilâkis ibâdet ve namazla ihya ederdi. Onun için sürme O'na zarar vermezdi. Bu itibarla kim sürmenin kendisine zarar vermesini istemezse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yapsın demiştir.
Geceleyin sürme çekmeyi tavsiye eden hadîs sabit ve sahih ise bunun zararlı değil, faydalı olacağında şüphemiz yoktur. Ancak bunun senedi zayıf olduğu için hadîsin sübut derecesi tarafımdan bilinmemektedir.[63]

26- Gözüne Tek Sayılarda Sübme Çeken Babı

3498) ".... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim gözlerine sürme çekerse (bir, üç, beş defa gibi) tek yapsın. Kim (böyle tek) yaparsa iyi bir iş işlemiş olur ve kim (çift yapıp tek) yapmazsa (ona) hiç bir günah yoktur.-"

3499) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demijtir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn bir sürmeliği vardı. Ondan her göze üç kez sürme çekerdi."[64]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû D â -v û d, Taharet kitabında rivayet etmiştir. Oradaki metin bir hayli uzundur. El-Menhel'de beyân edildiğine göre bu hadîs D a r i m i, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim, Beyhaki ve T a h a v i tarafından da rivayet edilmiştir.
t b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) *nın hadisini T i r -m i z I de rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir. İbn-i Hibbân da hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisi Peygamber 'Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sürmeyi mübarek gözlerine üçer defa çektiğini ifâde etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi de buna göre yorumlanabilir. Yâni sürme çekmenin çift değil de tek sayılarda olmasından maksad her göze üçer defa çekmektir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisini sağ göze üç ve sol göze iki defa sürme çekmek mânâsına yorumlayanlar da vardır. Yâni iki göze çekilen sürme sayısının toplamının tek olması kas-dedilmiş, denilmiştir. Bu yorumu te'yid eden bir hadîsi Taberâ-nî, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet etmiştir. O hadise göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selam), sağ gözüne üç ve sol gözüne iki defa sürme çekerdi.

El-Aynî de: Tek defa çekmekten maksad bir, üç veya beş defa çekmektir, demiştir.
Sürme çekme sayısının tek olmasına dâir hadîsteki emir men-dubluk içindir. Hadisin devamı bunu ifâde eder.

Son hadiste geçen Mükhule: Sürmelik demektir.[65]

27- Şarap İle Tedavi Olmanın Yaşarlığı Babı

3500) "... Târik bin Süveyd el-Hadramî (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
-— Yâ Resûlallah, bizim memleketimizde üzümler var. Biz onun suyunu çıkarıp şarabını içiyoruz (ne buyurulur) ? dedim. O t
— «Hayır (yapmayınız)» buyurdu. Sonra ben (tekrar) O'na müracaat ederek:
— Biz onunla hastayı tedavi etmek isteriz, dedim. O:
— «O (şarap) kesinlikle şifâ değildir ve lâkin bir hastalıktır- buyurdu."[66]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve A h m e d de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Hadiste şarabın deva ve ilâç olmayıp bilâkis bir nevî hastalık olduğu bildirilmiştir. Hadiste geçen "Dâ" kelimesi hastalık demektir.
H a t t â b î: Hadiste şaraba bir nevî hastalık denmesinin sebebi; onu içmenin günahlığıdır, bazen âfetler, ayıplar ve kötü alışkanlıklar, hastalık diye ifâde edilir. Şu halde burada âhiretle ilgili zarar dünya ile ilgili zarara benzetilerek günah kavramı D& kelimesiyle ifâde edilmiştir, der.
Sindi, H a 11 â b i' nin bu görüşünü özet olarak naklederken el-Kadı Ebû Bekir'in, Tirmizî'nin şerhinde: Eğer denilse ki, biz şarap içildiği zaman kişinin sağlıklı ve güçlü olduğunu görürüz, buna ne dersiniz? Biz buna cevab olarak deriz ki; İnsan vücûdunu sağlıklı yapıp da dînini hastalıklı eden bir şeye şifâ değil, Dâ denir. Şarap denilen nesne kişinin din ve imânını hasta ettiği için zaran faydasından ve hastalığı şifâsmdan çok daha büyüktür, dediğini anlatır.
Sindi daha sonra eş-Şeyh Takiyüddin es-Sib-k i' den naklen şöyle der:
Tabiblerin anlattıkları şarabın yararlarının hepsi, şarabın haram kılınmasından önceki döneme aittir. İslâm'ın ilk zamanlarında, şarabın insanlara yararlı olduğu Kur'ân âyeti ile sabit idi. Fakat sonra gelen âyetlerle şarap haram kılınınca her şeyin yaratıcısı olan Allah şarabın bütün yararlarını giderdi. Artık şarabta kimseye yarar söz konusu değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
•Şüphesiz, Allah benim ümmetimin şifâsını onlara haram kıldığı şeylere koymadı» hadîsi buna delildir ve şarabla tedavi olma mes'elesi bu hadîsle bertaraf edilmiştir.
Tuhfe yazan da bu konu ile ilgili geniş bilgi verir. Bâzısını özetleyerek buraya aktarmayı uygun buluyorum :
Nevevİ: Bu babın hadîsi şarabın ilâç olmadığını açıkça bildirir. Bu itibarla şarabla tedavi olmak haramdır. Çünkü ondan şifâ beklenemez ve bundan dolayı gereksiz yere içilmiş olunur. Şarap içmek haram olduğundan onunla tedavi olmak da haramdır, demiştir.
B u h â r i' nin İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den ri-vâyet ettiği; = «Allah sizin şifânızı size haram kıldığı şeylere şüphesiz kılmamıştır» hadisi ve E b û Davud'un Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği;
-Şüphesiz, Allah hastalık ve ilâç indirmiş ve her hastalık için bir ilâç vermiştir. Bu itibarla tedavi olunuz. Fakat haram şeylerle tedavi olmayınız» hadîsi de şarap ve benzeri içkilerle tedavi olmanın haram olduğuna delâlet ederler.
Hanefi fıkıh kitablarından Red d ü'l-Muhtar d a İbn-i A b i d i n özetle şöyle der:
Boğazda kalan bir lokmayı çaresizlikten dolayı bir yudum içki ile yutmak ve susuzluktan ölüm tehlikesini atlatmak üzere bir yudum içki içmek bir zarurettir ve bunun yararı kesinlikle bilinir. Çünkü aksi takdirde kişi boğazında kalan lokma veya susuzluk yüzünden ölebilir. Bu durumda kalan bir kimse söz konusu tehlikeyi bir yudum içki ile defetmeye muktedir iken bunu yapmaz da bu nedenle ölürse günahkâr olur. (Çünkü muhakkak olan bir yaran kabul etmekle hayatını korumuş olabilirdi.). Fakat tedavi böyle değildir. Çünkü helâl olan ilâçlarla bile tedavi olmak yüzde yüz yararlıdır, denemez. İlâçların yararlı olması kuvvetle umulsa bile kesin değildir. Bunun içindir ki bir kimse tedavi olmayı kabul etmeyip de ölürse tedavi olmadığından dolayı mes'ul değildir, günahkâr sayılmaz.
İbnü'l-Arabi de: Eğer denilse ki tedavi bir zarurettir. Zaruretler mahzurlu şeyleri mubah kılar. Şu halde haram şeylerle tedavi olmak mubahtır. Buna şöyle cevab verilir: Tedavi, bir zaruret hâli değildir. Çünkü tedavinin aslı vâcib değildir. Durum bu iken tedavi işinde haram bir şeyi

kullanmak nasıl helâl olur? Zaruret, susuzluk yüzünden ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalınma hâlidir, demiştir.[67]

28- Kur'an-I Kerim İle Tedavi Olmak Babı

3501) "... AU (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine gpre; Resûlullah (Saüaüahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: -İlâcın en hayırlısı Kur'an'dir.»"
Not: Zevüd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Hâris el-A'var bulunur. Bu râvt zayıftır. [68]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis notta belirtildiği gibi râvi e 1-Haris' ten dolayı senedçe zayıftır.
Sindi, bu hadîsin izahında şöyle der: En iyi ilâcın Kur'ân-ı Kerim olmasının sebebi şu olabilir: Çünkü Kur'ân kalb (ve ruhun) ilâcıdır. Bu itibarla vücûdun ilâcından daha hayırlıdır. Şöyle de olabilir; Kur'ân-ı Kerim âyetleri, maddî hastalıklara deva olup mü'-min'in imânını (ve vücûdun mukavemet gücünü) artırır. Ancak şu var ki Kur'an-ı Kerim âyetlerini şifâ niyetiyle okuyup bununla tedavi olmanın şartı, iyi bir inanç taşımak ve takva âdabına riâyet etmektir.
E 1 - A z i z i de CâmÎü's-Sağîr'in şerhinde : Bu hadis şifâ niyetiyle Kur'ân-ı Kerim âyetlerini okuyup Allah'a sığınmak mânasına yorumlanabildiği gibi; 'c&£k 5İ-Jİ lÛji ji U Jjiîl '& ^jsg
âyetlerinden birinin anlamı paralelinde de yorumlanabilir. Bu âyetlerin kısa mealleri şöyledir:
1. «Kur'ân'ı mü'm ini e re şifâ ve rahmet olarak indiriyoruz...» (Isrâ, 82)
2. «... ve kalblerde olana bir şifâ, inananlara doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet geldi.» (Yûnus, 57)
Durum bu olunca Kur'ân-ı Kerim, kalbi ere de bedenlere de şifâdır, diye bilgi vermiştir.
E 1 - H a î n i de CâmÎü's Sağır haşiyesinde: Yâni hulûs-i kalb ile herhangi bir âyeti okumak vücûd hastalığına şifâdır. Hastalıklardan kurtulmak için bâzı ilim adamlan Kur'ân-ı Kerim'in bir kısım âyetlerini tâyin etmişler ise de aslında Kur'ân-ı Kerim in bütün âyetleri aynı etkiyi taşımaktadır. Yeter ki bu hususta sağlıklı ve tam inanç bulunsun. Kur*ân-ı Kerîm âyetleri anlamı düşünülerek ve hükümleri ile amel edilerek okunduğu zaman mânevi ve kalbi hastalıklara da şifâdır. Şu halde bu hadis, Kur'ân-ı Kerim in hem maddi hem mânevi hastalıklara şifâ olduğunu bildirir, demiştir.[69]

39- Kına (İle Tedavi Olmak) Babı

3502) "... Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin âzadh cariyesi Sel-mâ Ümmü Râfi (ve Ebû Râfi'in zevcesi) (Radtyallâfıü anftümyden; Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir tarafı yaralandığı veya bir tarafında diken battığı zaman o yerin üzerine kına koyardı."[70]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi de rivayet etmiştir; Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivayet etmiştir.
Hinnâ' kına demektir. Karha, kılıç, bıçak ve benzeri bir âlet ya-rasıdır. Şevket diken demektir.
Hadîs kına ile tedavi olmanın ve erkeğin kınayı bu maksadla vücûdunun gerekli yerine sürmesinin câizliğine delâlet eder.
S e 1 m â (Radıyallâhü anhâ) 'nın hâl tercemesi 3327. hadis bölümünde geçti.
Kına ile boyanma hükmüne dâir gerekli bilgi inşâallah Libâs kitabının 32. babında rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde verilecektir.[71]

30- Develerin İdrarları (Nı Tedâvt Îçin İçmek) Babı

3503) "... Enes (bin Mâlik) (Radtyallâhü anhyden: Şöyle demiştir:
Ureyne (kabilesin) den bâzı kimseler (Medîne-i Münevvere'de ikâmet etmek üzere) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelip yerleştiler. Sonra Medîne-i Münevvere iklimine alışamayıp hastalandılar. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) (onlara) :

«Bize âit bir deve sürüsünün yanına (Gâbe denilen yere) gidip develerin sütlerinden ve idrarlarından içiniz, buyurdu. Onlar da (öyle) yaptılar."[72]

İzahı

Bu hadis 2578 numarada daha geniş bir metin hâlinde geçti. Orada gerekli bilgi verildiği için burada tekrarlamaya gerek yoktur. Sadece şunu tekrar belirtmekle yetineceğim : Mâlik, Ahmed ve selef âlimlerinden bir grup bu hadîse dayanarak eti yenen hayvanların idrarlarının necis olmadığına hükmetmişler. Ebû Hanîfe, Şafii ve bir cemâat ise eti yenen veya yenmeyen bütün hayvanların dışkı ve idrarlarının necis ve pis olduğuna hükmetmişlerdir. Hadîste develerin idrarlarını içme izni tedavi içindir.
Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi almak isteyenler T i r m i z i' -nin şerhi Tuhfetü'l-Ahvezî adlı kitabın 1. cildinin 77 ve 78. sahifele-rine başvurabilirler.[73]

31- Sinek (İçinde Yiyecek Veya İçecek Bulunan) Kaba Düşer, Babı

3504) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyattâkü a»A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur:
«Sineğin iki kanadının birisinde zehir, diğerinde şifâ vardır. Bu itibarla sinek bir yiyecek (veya içecek) içine düştüğü zaman onun tamamını hatırınız (sonra çıkarıp atınız). Çünkü sinek (zehirli kanadıyla kendini koruduğu için) önce zehirli kanadını sokar ve şifâyı geciktirir.-"

3505) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü û»A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Sinek içeceğiniz (şeyle düştüğü zaman, içecek kişi sineğin her tarafını ona hatırsın, sonra sineği atsın. Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, diğerinde şifâ vardır.»"[74]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s â İ de rivayet etmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Birinci hadiste sineğin yiyecek içine, ikinci hadiste ise içecek içine düştüğü zaman ifâdesi kullanılmıştır. Demek ki yapılacak işlem hem yiyecek hem de içecek hakkında uygulanır. Ebû Dâvûd'un Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhî'den olan rivayetinde «Çünkü sinek hastalıklı olan kanadıyla korunur» ilâvesi vardır. Bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim. , - •
İkinci hadîste geçen " Dâ*" yâni hastalık tâbiri ile zehir anlamının kasdedildiği birinci hadisten anlaşılır.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te : Bâzı maharetli tabibler demişler ki: Sinekte bir zehir gücü vardır. Nitekim ısırdığı yerde kaşıntı ve şişkinlik görülebilir. Bu zehir sinek için bir nevi silâhtır. Bir içecek veya yiyeceğe düşüp de incindiği zaman taşıdığı zehir silâhı ile karşılık vermek ister. Şâri-i Hakim bu zehrin sineğin diğer kanadına, Allah tarafından verilen şifâ ile nötürleştirilmesini emretmiştir. Böylece onun zararı Allah'ın izni ile önlenmiş olur, diye bilgi vermiştir.
Bizim zamanımızda tıp ilmiyle meşgul olan bâzı kimselerin bu hadis üzerine yaptıkları araştırmalar neticesinde sineğin bir kanadında zehirli bir nevî mantarın bulunduğunu ve diğer kanadında da bunu nötürleştiren mantar bulunduğunu tesbit ettiklerini bir kaç yıl önce Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan gazetede okumuştum. Şu anda gazetenin o nüshası yanımda bulunmadığı için gerekli bilgiyi veremeyeceğim. Terceme hizmetinin aksamaması için buna işaret etmekle yetiniyorum. Meraklılar gazetenin ilgili nüshasını temin edebilirler.[75]

32- Nazar Değme İşi, Babı

3506) "... Âmir bin Rebîa (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«GÖz (yâni nazar değme işi) hak (yâni bir gerçek) dir.»"

3507) "... Ebû Hüreyre (Radtyaltâkü mukj'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Göz (yâni nazar değme işi) hak (yâni bir gerçek)dir.»"

3508) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Nazar'dan) Allah'a sığınınız. Çünkü göz (değme işi) gerçektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû V&kıd var. * Onun adı Sâlth bin Muhammed bin Zaide el-Leysi'dir ve zayıftır.

3509) "... Sehl bin Huneyf'in oğlu Ebû Ümâme (Radtyallâhü anhüntâ)'-dan; Şöyle demiştir:
(Babam) Sehl bin Huneyf yıkanırken yanından Âmir bin Rebia geçti ve (onun vücûdunun güzelliğini kasdederek) :
Henüz evlenmemiş örtülü genç kızın cildi dâhil bugünkü gibi (hiç bir güzel) görmedim, dedi. Bu lâftan hemen sonra Sehl bin Huneyf yere yıkıldı. Bunun üzerine Sehl, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e götürülüp O'nat
(Yâ Resülallah)! Nazar çarpması nedeniyle yere yıkılmış vaziyette Sehl'e yetiş, denildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimden şüpheleniyorsunuz?» buyurdu. Onlar: Âmir bin Rebia, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Âmir'i azarlayarak) :
*Neye binâen biriniz (din) kardeşini öldürüyor? Biriniz (din) kardeşinden beğendiği - hayran kaldığı bir şey gördüğü zaman ona mübarek olması için duâ etsin» buyurdu.
Sonra bir mikdar su istedi ve Âmir'e abdest almasını emretti. Âmir de yüzünü, dirseklerine kadar kollarım, dizlerini ve peştema-lının içindekini (yâni belden aşağıyı) yıkadı ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir kabta biriken bu suyu) başına dökmesini Âmİr'e emretti.
(Râvilerden) Süfyân demiştir ki: Mamer'in Zührî'den rivayetine göre: Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kabı onun arkasında ters çevirip yere koymasını Âmir'e emretti."[76]

İzahı

Âmir bin Rebia (Eadıyallâhü anh)'ın hadisinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğini tesbit edemedim. E b û H ü -r e y r e (Radıyallâhü anh) "m hadîsi Buhâri, Müslim ve Ebü Dâvüd tarafından da rivayet edilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh) fin hadisi Nesâî, Ahmed ve Mâlik tarafından da rivayet edilmiştir.
Nazar değmesinin hak oluşundan maksad. bunun bir takım elemlere, hastalıklara, hattâ ölümlere sebebiyet vermesinin gerçek olduğunu ifâde etmektir.
Ebû Davud'un rivayet ettiği bir hadiste; Â işe (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
"Nazar değdiren kişi getirilirdi. Kendisi abdest alırdı. Sonra nazara uğratılan şahıs o su ile vücûdunun tamamım yıkardı."
A i ş e (Radıyallâhü anhâî 'nın bu hadisi nazar değdiren kişinin kullandığı suyun, nazara uğratılan kişinin başına döküldüğüne ve böylece vücûdunun ıslatıldığına delâlet eder. Bu itibarla müellifimizin rivayet ettiği Ebü Ümâme (Radıyallâhü anh)'m hadisinin son kısmındaki ifâdenin buna göre mânâlandırılması gerektiği kanaatındayım. Şöyle ki:
Müellifimizin rivayet ettiği Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'in hadisinin sonundaki; aJ£- «r—*ı O1 v'-> cümlesi iki şekilde mâ-nâlandınlmaya müsaittir. Birincisi:
«Ve Resûlüllah o suyu Sehl'in üzerine dökmeyi Âmir'e emretti.»
İkinci ve bence kasdedilen mânâ şudur:
«Ve Resûlüllah (Aleyhi's-sa!âtü ve's-selâm) Âmir'e o suyu kendi basma dökmesini emretti.»
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisi ikinci mânânın kasdedil-diğini te'yid ettiği gibi, yıkama usûlünü anlatan N e v e v i ve H â f ı z' in ifâdelerinden de bu mânâ anlaşılır. Dolayısıyla; söz konusu su kabının da, nazara uğratılan kişinin arkasında ters çevirilip yere konulması emredilmiş olur.
Nevevi, Müslim'in şerhinde Tıb kitabının girişinde nazar değdiren kişinin yıkanması usûlü ile ilgili olarak özetle şöyle der:
Nazar değdiren kişinin abdest alma usûlü âl imlerce şöyle tarif edilmiştir:
Bir kap su getirilir ve kap yere konulmaz. Nazan olan şahıs bundan bir avuç su alıp ağzını çalkaladıktan sonra kaba döker. Sonra kabtan bir mikdar su alıp yüzünü yıkar. Daha sonra sol avucu ile su alıp sağ elini bileğine kadar yıkadıktan sonra bu kere sağ eliyle bir avuç su alıp sol elini bileğine kadar yıkar. Sonra sol avucuyla su alıp sağ dirseğini yıkar ve bunun akabinde sağ avucuyla su alıp sol dirseğini yıkar. Bundan sonra dirsekleri ile omuzları arasını yıkar.

Sonra sağ ayağını, sol ayağını, sağ dizini, sol dizini sırayla ve yukarda anlatılan şekilde yıkar. Daha sonra peştemahnın içini, yâni sağ böğüründen aşağıya doğru yıkar. Bütün bu organlarını yıkamada kullandığı su o kabta biriktirilir. Nazar değdiren kişi bu işi tamamladıktan sonra su kabını alıp nazara uğratılan şahsın arkasında durup onun başına döker.
Yukarda anlatılan işlemin; anlamını, hikmetini anlatmak mümkün değildir. Bilinen bir çok hükümlerindeki sırlarım çözmek akıl gücünün dışında kalır. Sır ve hikmetinin bilinmemesi o hükümleri reddetmeyi gerektirmez.
Nazarı olan kişinin yukarda anlatılan yıkanma işine icbar edilip edilemeyeceği hususunda ihtilâf vardır. E 1-M âz iri: Bence sıhhatli olan görüş bu işin ona vâcib olmasıdır. Hele nazara uğrayan şahsın ölmesi tehlikesi bulunup ve Şer-i Şerif bu konuda genel bir hüküm koymuş veya nazar değdiren kişinin anılan şekilde ab-dest almasıyla nazara uğratılan kişinin iyileşmesi gelenek hâlini almış ise ve de nazara uğrayan kişinin kurtuluşu ancak nazar değdiren şahsın abdest almasına bağlı görülüyorsa anılan yıkanmanın vâcibliği hükmü hususunda bir ihtilâf olmamalıdır. Çünkü bu takdirde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir insanı kurtarmak için tek çâre ilgili şahsın yıkanmasıdır, der.
N e v e v î bu arada Kadı I y â z' dan naklen bâzı bilgiler veriyor. Kadı Iyâz bu arada: Sonra elinde su kabı bulunan şahıs, nazara uğratılan kişinin arkasına geçerek suyu onun başına ve vücûdunun her tarafına döker, sonra kabı ters çevirip onun arkasında yere bırakır, der.
Nazar değdiren kişinin yıkanma usûlü, bildiğimiz abdest alma şeklinden farklı olmakla beraber buna bir nevî abdest denilmiştir. .
Konu hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler N e v e v î' nin Müslim şerhine müracaat edebilirler.
Kadı Iyâz: Bâzı ilim adamları demişler ki: Bir kimse nazar değdirmekle biliniyor ise ondan uzak durulmalı ve sakınılmalı-dır. Yetkili devlet adamları da böyle kimselerin halkın arasına girmesine mâni olmalı ve evine çekilmesini sağlamalıdır. Hattâ fakir ise geçimi devlet tarafından sağlanmakla halkm arasına girmesine izin verilmemelidir. Çünkü böyle bir kimsenin zararı soğan - sarımsak gibi fena kokulu şeyler yemiş kimsenin cemaata rahatsızlık verme zararından büyüktür. Halbuki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) soğan - sarımsak gibi hoşlanılmayan kokulu bir şey yiyen kimseleri mescidlere girmekten menetmiştir. Keza Ömer (Radıyal-lâhü anh) cüzzamlı kimsenin halkın arasına girmesine izin vermemiştir. Ömer (Radıyallâhü anh)'den sonra gelen âlimler de aynı şeyi yapmışlardır. Zararlı davarların tecridi emredilmiştir. Nazar değdiren kişinin zararı yukarda anlatılanların zararlarından beterdir. Bu ilim adamlarının görüşü doğrudur ve tek çâredir. Buna muhalif görüş beyân edeni bilmiyorum, der.
E 1 - H â f ı z da el-Fetihte Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin izahını yaparken konu ile ilgili bâzı hadisleri ve ilim adamlarının görüşlerini nakleder ve bu arada: Söz konusu yıkanma usûlü sahâbîler arasında malumdu. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yıkanma arzusu karşısında ilgili şahsın bundan imtina etmemesini emretmiştir. Yıkanmanın en az faydası mevcut şüp» beyi gidermektir. Yıkanma, nazarın ilgilide tesir yapıp yerleşmesi hâlinde uygulanacak son çâredir. İş henüz bu raddeye gelmemiş ise nazar sahibi, nazarının etkisiz kalması için baktığı kişiye bereket duasını okumalıdır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) on* bu yolu göstermiştir. Çünkü Sehl bin Huneyf (Radıyallâhü anh) olayında «...O kimseye bereket duasında bulunsun» Duyurulmuştur. B e z z â r' in rivayet ettiği E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Kim bir şey görüp de onu beğenir ve; derse ona zarar vermez» buyurmuştur.[77]

Hadislerden Çıkarılan Hükümler:

1. Nazar değme işi gerçek olup birtakım hastalıklara, hattâ ölüme sebep olabilir.
2. Nazar değme tehlikesinden korunmak için Allah'a sığınmah.
3. Nazar değdirme durumunda olan kişi bir kimsenin bir şeyini beğendiği zaman ona zarar vermemek için bereket duasında bulunmalı, beğendiği şeyin sahibine mübarek olmasını dilemelidir. Veya yukarda yazılı duayı okumalıdır.
4. Nazar değdirmek bir çekememezlik, kıskançlık veya imrenme duygusu ile beraber olabildiği gibi böyle bir duygu olmaksızın da olabilir. Bu itibarla bakılan şahıs bakanın ahbabı, yakını da olsa aynı zarar gelebilir. Keza bakan kişi takva ve salâhat sahibi de olsa nazarı dokunabilir.
5. Nazar bakılan şahsı öldürebilir.
6. Nazar eden kişi tanındığı takdirde yukarda anlatılan biçimde yıkanması istenebilir. O da buna uymalıdır.
7. Vücûdunun yıkanması işinde kullanılmış olan bir su pis ve necis sayılmaz.

Hafız, el-Fetih'te yukardaki hükümleri beyân ettikten sonra sözlerine devamla şöyle der:
Nazarı ile başkasını zarara sokan kişiye bu zararın ödetilip öde-tilmemesi hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Kurtubi: Nazar sahibi, baktığı kişiyi bir zarara soktuğu takdirde o zaran ödemekle mükelleftir ve nazarı ile insanları öldürdüğü defalarca sabit ise, ceza olarak kısas yoluyla öldürülür veya diyet ödemesine hükmedilir, demiştir. Ş â f i i 1 e r kısasa hükmetmemişler ve bilâkis buna karşı çıkmışlardır. N e v e v î, er-Ravda'da: Nazar işinde ne diyet var, ne de keffâret, demiştir.
Son hadîste sözü edilen Sehl bin Huneyf (Radıyal-lâhü anh) 'm hâl tercemesi 506. hadîs bölümünde geçmiştir. Bu sahâ-biye nazarı değen sahâbilerden Âmir bin Rebıa (Radıyal-lâhü anh)'in hâl tercemesi ise 907. hadîs bölümünde geçmiştir.
Ebû Ümâme Es'ad bin Sehl bin Huneyf (Radıyallâhü anhümhnki de 2533. hadîs bölümünde geçmiştir.[78]

33 — nazar değmesinden dolayı okumakla tedavi olmak isteyenin babı

3510) "... Esma (bint-İ Umeys) (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre kendisi :
Yâ Resûlallah (Ebû Talibin oğlu) Cafer'in oğullarına cidden nazar değiyor. Ben onlar için şifâ dileğiyle okutturayım (mı)? demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Çünkü kader ile yarışan bir şey olsaydı, nazar değme işi (yarışıp) onu geçerdi (yâni kaderi değiştirecekti)» buyurmuştur."[79]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Nesâi, Ahmed ve Tahâvî de rivayet etmişlerdir. Esma (Radıyallâhü anhâ), H z . C a' -fer (Radıyallâhü anh)'m zevcesi idi, hâl tercemesi 1611. hadis bölümünde geçti.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Ayn: Göz demektir. Burada nazar değme anlamında kullanılmıştır.
İstirka: Rukye istemektir. Rukye ise şifâ dileğiyle okunan şeye denildiği gibi okuyarak tedavi etmek, şifâ temennisiyle Allah'a sığınarak nefes etmeye de denir. Başka bir deyimle hasta hakkında şifâ dilemek için Kur*ân-ı Kerîm âyetleri ile veya Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Allah'a duâ ve iltica etmektir. Buna nefes etmek denilir.
Rukye ve İstirka kelimeleri ile bu kelimelerden türeme fiiller gerek bu bâbta ve gerekse takip eden bâblarda çok geçeceği için bu iki kelime yerine nefes etmek ve nefes ettirmek ifâdelerini kullanacağım.
Nefes etmek veya ettirmek yukarda anlattığım gibi Kur'ân âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatlan veya anlamı bilinen ve îslâmî prensiplere aykırı olmayan dualar ile yapılıp hastanın şifâya kavuşması için Allah'a iltica ve sığınma mâhiyetinde olduğu takdirde meşrudur, faydalıdır. Fakat anlamı bilinmeyen sözlerle veya îslâmi prensiplere aykırı kelimelerle nefes etmek veya ettirmek ise caiz değildir. Bu hususlar gelecek bâblarda rivayet olunan hadislerin terceme ve izahlarında tekrar görülecektir.
Hadisin «Çünkü kader ile yarışan bir şey olsaydı...» ifâdesinden maksat nazar değme işinin çetinliği ve zararının fazlalığını belirtmektir. Yâni eğer takdir-i İlâhî hilâfına bir şeyin meydana gelmesi mümkün olsaydı o şey nazar değme işi olacaktı.
Tuhfe yazarının beyânına göre Ehl-i Sünnet âlimleri şöyle demişlerdir: Nazarı olan şahıs bir kimseye baktığı zaman ona zarar verebilir, yâni zarara sebebiyet vermiş olur. Zararın sebebi ve faili bakan kişidir, zararın yaratıcısı ise Allah'tır.[80]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Nazar değmesi gerçektir. Bununla ilgili hadîsler ve izah bundan önceki bâbta geçti.
2. Nazar değmiş kimseye nefes etmek meşrudur. Nefes etmenin ne ile olacağı hususuna yukarda işaret edildi.

3511) '-... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü <«A)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cinlerin ve insanların nazarından Allah'a sığınırım gibi dualarla) cinlerin nazarından, sonra insanların nazarından Allah'a iltica ederdi. Sonra Muavvizetan (yâni Felak ve Nâs sûreleri) inince bu sûreleri tuttu ve başkasını (yâni diğer duaları) bıraktı."

3512) '... Âişe (Radtyallâhü ûjıAâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona nazardan dolayı nefes ettirmesini emretti/'[81]

İzahı

E b û S a İ d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizl ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi ise Buhârî, Müslim ve Nesâİ tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîsler de nazar değen kimsenin şifâya kavuşması için Allah'a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek Kur'an âyetlerini, Allah'ın isim ve sıfatlarını okumanın ve duâ etmenin meşruluğuna ve faydalı olduğuna delâlet eder.
Felâk ve Nâs sûrelerinde her çeşit fenalıklardan ve hoşlanılmayan şeylerden Allah'a sığınmayı ifâde eden âyetler bulunduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sal ât ü ve's-selâm) bu iki sûre ile Allah'a sığınmayı tercih etmiştir.[82]

34- Şifâ Dileğiyle İzin Verilen Okumalar

3513) "... Büreyde (Radıyaltâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
* (En yararlı) nefes etmek, ancak nazar değmesi veya zehirli hayvanın sokmasından dolayı olanıdır.»"

3514) Halide bint-i Enes Ümmü Benî Hazm es-Sâidiyye (Radtyallâkü an Ay'dan rivayet edildiğine göre :
Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek hastaların şifâya kavuşması için okuduğu şeyleri O'na arz etmiş, Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de o şeyleri okumasını emretmiş (yâni okumasına izin vermiş) tir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri sıka, yâni güvenilir zatlardır. Müellifimizin rivayet ettiği bu hadisten başka Halide (R-A.)'nın hiç bir hadisi Küttib-i Sitte'de yoktur.

3515) "... Câbir (bin Abdillah) (RadtyaUâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Ensâr'dan Âli Amr bin Hazm denilen bir ev halkı zehirli hayvanların zehrinden dolayı nefes ediyorlardı (yani anılan hayvanların zehirlediği hastaya okuyorlardı). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nefes etme işlerini yasaklayınca o ev halkı O'na giderek:
— Yâ Resûlallah! Sen nefes etme işlerini yasakladın. Halbuki biz zehirli hayvanların sokmasıyla olan zehire nefes ediyoruz (ne buyu-rulur?), dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), onlara:
— «Okuduklarınızı bana arzediniz» buyurdu. Onlar da O'na ar-zettiler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu okuduğunuz şeylerle nefes etmenizde bir sakınca yoktur. Bunlar bir takım ahidlerdir» buyurdu."

3516) "... Enes (Radtyallâkü ö»A)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zehirli hayvanın zehirlemesi, nazar değmesi ve nemle (denilen çıban) den dolayı nefes etmeye izin vermiştir.[83]

İzahı

Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile Câbir (Radı-yallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Halide (Radıyallâhü anhâVnın hadîsi Zevâid nevindendir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Müslim, Tirmizi, N e s â 1 ve A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu babın hadislerinde geçen bazı kelimeleri açıklayalım: Rüka: Rukye'nin çoğuludur. Rukye, bundan önceki bâbta anlatıldığı gibi şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak hastaya okumaktır. Küfür ve Allah'a ortak koşmayı içeren veya buna anlam taşıyan bâtıl bir takım lâflarla da hastaya okuyuculuk edilebilir. Bu nevi lâflara veya bunları okumaya da Rükye denilir. Bu itibarla Rukye'nin meşru ve faydalı olanı olduğu gibi, gayri meşru ve zararlı olanı da vardır.
3514. hadîsin râviyesi Halide (Radıyallâhü anhâ) 'nın okuduğu Rükye ve 3515. hadiste sözü

edilen Amr bin Hazm'ın ev halkının okuduğu Rükye, birinci neviden olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) buna izin vermiştir.
Hadîslerde geçen "Hume" kelimesi değişik şekillerde mânâlan-dınlmıştır. S u' I e b ve bâzı kimseler; Hume, akrebin zehridir, demişler. El-Kazzâz'a göre akrebin iğnesidir. î b n - i S e y -y i d e ' ye göre akrep ve arının iğnesidir. H a 11 â b i ise: Hume, yılan ve akrep gibi zehirli haşerata denilir, demiştir.
Nemle: İnsanın vücûdunda, özellikle yanlarında ve böğürlerinde çıkan bir nevî çıbandır, nefes edilmekle Allah'ın izniyle kaybolur.
Bu babın ilk hadîsinin zahirine göre rukye, yâni nefes etmek yalnız nazar değmesi ve hume, yâni zehirli hayvanın sokması için yararlıdır. Halbuki nefes etmenin başka hastalıklar için de yararlı olduğu müteaddid hadîslerden anlaşılır. Bunların bir kısmı müellifimiz tarafından bu ve bunu takip eden bâblarda rivayet edilmiştir. Bu itibarla ilk hadîs, yâni B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) 'm hadisinden maksad nefes etmenin en çok faydalı olduğu iki sahayı belirtmektir.
T ü r b e ş t î : Ruhsat ve izin, yasaklamadan sonra olur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) haftalara okunan şeylerde câhi-liyet devrine âit bir takım bâtıl lâfların bulunması ihtimâli üzerine ilk zamanlarda nefes etmeyi yasaklamış. Halk da bu işi bırakmış. Sonra Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), içinde câhiliyet devri sözleri bulunmayan rukyelerle nefes etmeye ruhsat vermiştir, der.
El-Hâfız da el-Fetih in 10. cildinin 166. sah i fesinde özetle şöyle der:
Nefes etmek şu şartlarla caizdir, âlimler bu hususta ittifak halindedir: Nefes etmek; âyetler veya Allah'ın isimleri ve sıfatları ve mânâsı bilinen cümlelerle olacak ve gerek nefes eden gerekse nefes edilen kişiler okunan şeylerin bizatihi tesirli olmayıp asıl tesirin Allah'ın iznine bağlı olduğuna inanacaklar.
Vuku bulan herşeyde Allah'a iltica etmenin ve O'na sığınmanın meşruluğu hususunda ihtilâf yoktur. Her belâ ve musibetin giderilmesi için Allah'a duâ etmek ve yalvarmak meşrudur, faydalıdır.
1 b n ü' t - T i n : Allah'a sığınmayı ifâde eden F e 1 â k ve N â s sûreleri ve dualar ile Allah'ın isimleri ile edilen nefes, takva ve salâhat ehli tarafmdan ve onların mübarek dilleri ile yapıldığı zaman ruhanî bir tedavi olur. Bu gibi zâtların ettikleri nefes, Allah'ın izni ile şifâya sebep olur, demiştir.
K u r t u b î de : Rükyeler üç çeşittir: Allah'ın kelâm'ı ve isimleri ile olanı meşrudur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından şifâ niyetiyle okunan âyetler ve dualarla yapılan rükyeler ise müstehabtır. Anlamı bilinmeyen ve câhiliyet devrinden kalma-rükyeler yasaktır, bundan sakmmak vâcibtir. Çünkü bu nevi nefesler ve lâflar küfür olabilir, ya da küfre götürebilir. Melekler, saygı duyulan Arş ve Ka'be gibi şeylerin isimleri ile yapılan rükyeler yasak olmamakla beraber içinde Allah'a sığmmak ve iltica etmek bulunmadığı için yapılmaması daha iyidir, demiştir.[84]

35 — Yılan Ve Akrep Sokması Dolayısıyla Nefes Etmek Babı

3517) "... Âişe (Radıyallâhü anhâydan: Şöyle demiştir:
Resul u İlah (Sallallahü Aleyhi ve S e 11 em) yılan ve akrebin sokmasından dolayı nefes etmeye ruhsat vermiştir."

3518) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Akrep bir adama soktu da adam o gece uyuyamadi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— Falan adamı bir akrep soktu da adam o gece uyuyamadı, de-nildi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
— «Bilmiş olunuz ki o adam akşamladığı zaman;
= Yaratıkların şerrinden Allah'ın
mükemmel kelimelerine sığınırım, deseydi sabahlaymcaya kadar hiç bir akrebin sokması ona zarar vermeyecekti."
Not: Bunun senedinin sahih olup râvllerinin güvenilir zâtlar olduğu, Ze> vâid'de belirtilmiştir.

3519) "... Amr bin Hazm (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Yılan sokmasından dolayı okunan rukye (nefes etme) yi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arz ettim. O, bunu emretti (yâni
okunmasına izin verdi)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Tirmizi demiş ki bu hadis mürsel yâni munkatidir. Çünkü Ebû. Bekir, Muhammed bin Amr bin Hazm'ın oğludur ve dedesi olan Amr'a yetişmemiştir.[85]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'mn hadîsinin benzeri B u h â r i ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. B u h â r i, "Yüan ve akrep rükyesi" başlığı ile açtığı bâbta Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan; ir- = -Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her zehirli hayvanın zehirine okunmaya (yâni nefes etmeye) İzin verdi.» hadisini rivayet etmiştir.
Bu babın diğer hadisleri Zevâid nevindendir. Son hadîste geçen Nehşe kelimesinin asıl mânâsı sokmaktır. Burada yılanın sokmasından dolayı edilen nefes mânâsı kasdedilmiştir.
îkinci hadiste buyuruları duâ ile bir kimse Allah'a sığınarak iltica ederse akrep ve yılanın şerrinden Allah'ın izni ile korunmuş olur. Şu halde akrep ve yılan gibi zehirli hayvanın rukyelerinden biri bu duadır.
Bu babın hadisleri yılan ve akrep sokmasına okumanın, nefes etmenin meşruluğuna delâlet eder.
Son hadisin râvisi Amr bin Hazm (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 1601. hadis bölümünde verildi.[86]

36 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Hastalara Şifâ Dileğiyle Allah'a Sığınarak Ettiği Duâ ve Ona (Cebrâîl Tarafından) Aynı Maksadla Edilen Duâ Babı

3520) .. Aişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastaya gidip ona duâ ettiği zaman Şöyle niyaz ederdi:
«Bu hastalığı gider, ey insanların Rabbi ve şifâ buyur. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiçbir şifâ yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayan bir şifâ ihsan eyle.»"

3521) "... Aişe (RadtyaUâkü anhâyâan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastaya nefes etmesi bazen şöyle olurdu t (Mübarek şehâdet) parmağına biraz (mübarek) tükürüğünü bulaştırarak (ve parmağını toprağa sürerek) :
-Allah'ın ismiyle (şifâ dilerim). Şu, bâzımızın tükürüğü ile karışık yurdumuzun toprağıdır, Rabbimizın izniyle hastamızın şif âl an ması içindir» buyururdu."[87]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın her iki hadîsi B u h â r î ve Müslim tarafından da rivayet edilmiş olup ikinci hadîsi E b û Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
AvnÜ'l-Mabûd yazarı ikinci hadîsin şerhinde N e v e v i' den naklen şöyle der: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Peygamber (Aleyhi'ssalâtü ve's-selâm) hastaya şifâ dilerken mübarek şehâdet parmağına mübarek tükürüğünden biraz sürer ve ıslak parmağını temiz bir toprağa kordu. Sonra parmağına bulaşan toprakla hastanın yaralı veya ağıran yerini sıvardı ve o esnada hadîste anılan duayı okurdu. «Şu bizim yurdumuzun toprağıdır» buyuruğu ite yer küresi toprağı kas-dedilmiştir. Bir kavle göre Medine-i Münevvere toprağı kasdedilmiştir. Çünkü bu beldenin özel bir bereketi vardır. Hadîsin -Bazımızın tükürüğüdür* buyruğundan m aksa d da Peygamber (Aley-h i's-salâtü ve's-selâm) in tükürüğüdür.
Gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in tükürüğü ve gerekse Medîne-i Münevvere toprağının feyiz ve bereketi ile yüce şerefi malumdur.
K u r t u b i : Bu hadisler her nevi hastalığa okumanın faydalı olduğuna delâlet eder, demiştir.

3522) "... Osman hin Ebi'l-As es-Sakafî (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Beni helak olmaya yaklaştıran bir ağrıya tutulmuş olduğum halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gittim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
«Sağ elini ağıran yerin üzerine koy ve;
«Allah'ın adıyla (şifâ diliyorum). Hâlen duymakta olduğum ağrı ve duyacağımdan korktuğum ağrının şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum, duasını yedi defa söyle- buyurdu. Ben de bunu söyledim. Bunun üzerine Allah bana şifâ verdi."[88]

İzahı

Bu hadisi Muslini, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ne-sâî, Taberânî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivayetlerde «Sağ elini ağıran yere yedi defa sür* buyurmuştur. Bir kısım rivayetlerde, -Bismillah'ı üç kez tekrarla ve şu duayı yedi defa söyle» buyurulmuştur.
T i r m i z i' nin rivayetinde Osman bin Ebi'l-Âs «Ve ben o günden beri bunu aile ferdi erime ve başkalarına tavsiye ederim» demiştir.
Bu hadîs, ağrı ve hastalığın giderilmesi için böyle yapmanın ve anılan duayı okumanın faydalı olduğuna delâlet eder.
Osman (Radıyallâhü anh)'m hâl tercemesi 714. hadis bölümünde geçti.

3523) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radıyallâhü anhyâen rivayet edildiğine :
Cebrail (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'e gelerek:
— Yâ Muhammed, rahatsız mısın? demiş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
— «Evet», demiş. Cebrail (O'na nefes ederek) şöyle demiştir:
«Sana eziyet eden herşeyden kurtulman için Allah'm ismiyle O'na iltica ederim, sığınırım. Her nefsin veya her gözün ya da her hasedçi (çekememezlik ede) nin şerrinden Allah sana şifâ ihsan buyursun. Allah'ın ismiyle şifâ dileyerek sana okurum.»"

3524) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen: Şöyle demiştir :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığım münâsebetiyle beni (bir ara) ziyarete geldi ve bana ■.
— «Cebrail'in bana getirdiği bir rukye (hastanın şifâya kavuşması dileğine dâir dua)yi sana okumayayım mı?» buyurdu. Ben:
— Babam ve anam sana feda olsun. Oku, Yâ Resûlallah dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üç kez şu duayı okudu:
«Şifâya kavuşmanı dileyerek, Allah'a sığınarak O'nun ismi ile sana okurum. Allah, sendeki her hastalıktan, düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden ve hased ettiği zaman hasedçinin şerrinden sana şifâ ihsan buyursun.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Asım bin Ubeydillah bin Asım bin Ömer el-Ömeri bulunur. Bu râvi zayıftır.

3525) "... İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'&av\; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (torunları) Hasan ve Hüseyin'e korunmaları için;
-Her şeytan ve zehirli haşerattan ve dokunan her kötü gözden Al-, lah'ın mükemmel olan kelimelerine (yâni Kur'ân âyetlerine veya Allah'ın isim ve sıfatlarına) sığınırım» duasını okurdu.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Ve babamız İbrahim, İsmail ve İshâk'a ettiği bu dua ile Allah'a sığınırdı- buyurdu veya «Ve babamız İbrahim, İsmail ve Yakûb'a ettiği bu dua ile Allah'a sığınırdı* buyurdu.
Bu, râvi Vekînin hadisidir."[89]

İzahı

E b û S a i d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhî'ın hadîsi Zevâid nevindendir. tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) '-nın hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir.
İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisinin sonunda «Ve babamız İbrahim...» diye başlayan fıkranın merfû1, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olması kuvvetle muhtemeldir. Bu fıkra T i r m i z i' nin rivayetinde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olarak-
= Ve Peygamber buyuruyordu ki: «İbrahim, İshâk ve İsmail'e böylece dua ederek Allah'a sığınırdı» şeklindedir. T i r m i z i' nin rivayeti söz konusu fıkranın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) e âit olduğuna bence delil sayıldığı için tercemede buna taraftar oldum. Mamafih, bu fıkra İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya âit olabilir. Çünkü î b r â h I m (Aleyhisselânıî Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dedesi olduğu gibi amcası oğlu îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın da dedesidir.
Bilindiği gibi İsmail ve İshâk, İbrahim'in oğullandır. Yakûb da îshâk'ın oğludur. Allah'ın salât ve selâmı Peygamberimize ve bu peygamberler ile diğer peygamberlere olsun.
Ebû Said ile Ebû Hüreyre hadisleri Cebrail (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Peygamber (Aleyhi's-

salâtü ve's-selâm) 'e okuduğu duayı, son hadîs de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmVin torunlarına okuduğu duayı bildirirler. Hastalıklardan şifâya kavuşmak ve belâlardan korunmak için bu duaları okumak meşru ve faydalıdır.
Son hadiste geçen "Kelimâtullah = Allah'ın kelimeleri" ifâdesi ile bir kavle göre Kur'ân-ı Kerîm, diğer bir kavle göre Allah'ın isim ve sıfatlan kasdedilmiştir. Bunlarda bir eksikliğin bulunması söz konusu olmadığı için "Tâmme" sıfatı ile sıfatlandınlmıştır.
Hamme: Öldürücü zehir taşıyan hayvan ve zehirli haşerat mânâlarına gelir.
Ayn-i Lâmme: Hastalık ve kötülük veren, nazar değdiren göz demektir.
Bu son hadîsi müellifimiz, Muhammed bin Süleyman aracılığıyla V e k i' den rivayet etmiş, ayrıca E b û Bekir bin el-Hall&d aracılığıyla da E b û Âmir' den rivayet etmiştir. Müellifimiz hadîsi rivayet ettikten sonra hadîs metni kelimelerinin V e k i' den aldığı rivayete âit olduğunu belirtmiştir.[90]

37- Humma Hastalığına Okunan Dua Babı

3526) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve S elle m) onlara humma hastalığı için ve ağrılar için şu duayı okumalarını öğretmiştir:
Büyük olan Allah'ın adıyla (şifâ dilerim). Kan fışkırtan damarın şerrinden ve ateşin hararetinden azametli olan Allah'a sığınırım.»
Râvi Ebû Âmir demiştir ki: Ben bunda halka muhalefet ederek; j}*i = "Naaâr'in1* kelimesi yerine; jCC derim.
Abdurrahman bin İbrahim ed-Dımışkî ... senediyle bunun mislini Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiş ve;
— «Kanı sesli çıkan damarın şerrinden» demiştir."[91]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed, Beyhakî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadis, humma hastalığı ve diğer hastalıklar için mezkûr duayı okumanın meşruluğuna delâlet eder.
Humma hastalığı hararetinin cehennemin hararetinden bir parça veya ona benzer durumda olduğuna dâir hadîsler vardır. Bu nedenledir ki, humma hastalığından şifâya kavuşmak maksadıyla edilen bu duada «ve ateşin hararetinin şerrinden* ifâdesi kullanılmıştır.
Hadiste geçen "Naaâr" kan fışkırtan manasınadır. Kan fışkırtan damarın şerrinden Allah'a sığınma duasında bulunmanın sebebi ise böyle bir kam durdurmanın zorluğu ve durdurulamaması hâlindeki hayati tehlikedir.
Bâzı rivayetlerde "Naaâr" yerinde bulunan "Yaaâr" kelimesi ise ses veren demektir. Yaaar damar, kanı sesli çıkan damardır. Böyle bir damarın kanı tazyikli olur ve durdurulmaması hâlinde hayatî tehlike olur.

3527) li... Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anh)'c\en rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) humma hastalığının şiddetine yakalanmış iken Cebrail (Aleyhisselâm) O'na gelerek şu duayı okudu:
«Allah'ın ismiyle (şifânı dilerim). Sana eziyet eden her şeyden kurtulman, korunman için sana okurum. Hasedçinin hasedinden ve her nazardan Allah sana şifâ ihsan buyursun.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bumın senedi hasendir. Çünkü İbn-i Sev-bân'ın adı Abdurrahman bin Sâbit'tir ve îbn-i Sevbân'ın güvenilirUgi hususunda ihtüâf vardır. Senedin kalan râvîleri sıka, güvenilir zâtlardır.[92]

38- Şifâ Maksadıyla Hastaya Okunduğunda Üflemek Babı

3528) "... Aişe (Radtyallâhü ankâ)'â&n; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şifâ dileğiyle Allah'a sığınarak hastaya okurken üflerdi."

3529) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalandığı zaman kendi üzerine Muavvİze sûrelerini okurdu ve ûflerdi. (Son hastalığında) ağrısı şiddetlenince ben O'na (Muavvize sûrelerini) okur ve

bereketini umarak O'nun eliyle vücûdunu sıvardım."[93]

İzahı

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın ilk hadîsinin başka kim tarafımdan rivayet edildiğine bakılmalıdır, tkinci hadisi B u h a r I, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivaytf edilmiştir.
Muavvizât: MuavVize'nin çoğuludur. Kur'aa-ı KMİmin F • 1A k
ve N â s sûrelerine Muavvize sûreleri denilir. Çünkü bu iki sûrede Tâviz, yâni Allah'a sığınmaya dâir âyetler vardır. Hadis âlimleri : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bu iki sûre ile beraber I h 1 â s sûresini de okuduğu için en az üç sûre anlamını ifâde eden çoğul sığası kullanılmıştır, derler.
Nefs: Üflemektir. Bu iki hadîs, AUah*a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek hastaya Kur'an-ı Kerîm âyetleri veya Allah'ın isim ve sıfatları ve dualar okunduğu zaman üflemenin de meşru olduğuna delâlet eder.
Müslim'in "Tıb" kitabının "Hastaya Rukye WUa" bölümünde N e v e v i özetle şu bilgiyi verir:
Nefs: Hafif ve tükürüksüz üflemedir. Bu bâbtaki hadis, hastaya okunduğunda üflemenin müstehabhğına delâlet eder. Âlimler buaun caizliği üzerine ittifak etmişlerdir. Sahâbîlerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhuru bunun müstehablığına hükmetmişlerdir.
Ebû Ubeyd demiş ki: Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastaya okuduğunda üflemesinin keyfiyetini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Â i ş e dedi ki; Kuru üzüm yiyen kimsenin (üzüme bulaşmış toz gibi şeyleri gidermek için) üflemesi gibi idi, tükürüzsüzdü.
Üflemenin faydası, Kur'an-ı Kerîm âyetleri, Allah'ın isim ve sıfatları ve vârid dualar okunurken okuyucunun nefesi zikirle karışık halde çıkar ve böylece feyiz ve berekete vesile olabilir. Şu noktayı da belirteyim: Her okuyucunun okuması ve üflemesine aldan-naamak gerekir. Günümüzde bir sürü büyücü, üfürükçü ve muskacı sahte kimseler bulunur. Bunlardan fayda değil zarar gelir. İslâm'ın tasvib ettiği okuma ve üfleme, dinî ilimlerle cihazlanmış, takva sahibi, dürüst, karekteri mazbut, ibâdete düşkün, haram lokmaya eğilmeyen, maddî çıkar beklemeyen ve istismarcı olmayan kimsenin Allah'a sığınarak ve O'ndan şifâ dileyerek edeceği duâ ve niyazla okuyup üflemesidir.
B u h â r i' de rivayet edildiğine göre râvî M a ' m e r şöyle demiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üfleme keyfiyetini Z ü h r î' ye sordum. O şöyle cevab verdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ellerine üflerdi, sonra elleriyle yüzünü mesh ederdi.
Yine Buhâri' nin rivayet ettiği bir hadiste; "Âişe (Ra-djyallâhü anhâ) şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına gireceği zaman İhlâs ve Muavvizeteyn (yâni; sûrelerini okuyup avuçlarına üflerdi. Sonra elleriyle, yüzünü ve ellerinin yetişebildiği vücûdunun her tarafını sıvardı. Âişe demiştir ki i Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalanınca O'na böyle yapmamı bana emrederdi. Râvî Yûnus demiştir ki i Ben İbn-1 Şihâb'ın yatağına girerken aynı şeyi yaptığını gördüm."[94]

Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Hastalanan kişinin kendi üzerine İhlâs, Felâk've N â s sûrelerini okuması ve okurken ellerine üfleyip, elleriyle vücûdunu sıvaması müstehabtır.
2. Hastaya başkasınm bu şekilde okuyup üflemesi müstehabtır.
3. Hasta, kendisine okuyacak kimseden faziletçe, ilim ve takvaca üstün durumda ise; okuyucu anılan sûreleri okurken hastanın ellerine üflemeli ve hastanın elleriyle vücûdunu sıvamahdır. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ) böyle yapmıştır.[95]

39- Temâim (Nazarlıklar - Muskalar)I Takmak Bâb!

3530) "... Abdullah (bin Mes'ûd)'un zevcesi Zeyneb (Radtyallâhü anhâ)*-dan; Şöyle demiştir :
Yaşh bir kadın yanımıza girip humre (denilen bir nevi veba) hastalığına okurdu. Ayakları vKun bir divanımız vardı. (Eşim) Ab-dmHah eve gireceği zaman (geldiğini sezdirmek için) öksürüp seslenirdi. Günün birinde Abdullah eve girdi. Okuyucu yaşlı kadın onun s«sîai duyunca endan saklandı. AbdaHah da gelip yanıma oturdu ve eli bana dokununca bir ipliğe değdi. Sonra: Bu nedir? dedi. Ben de t Hunrre (denilen) hastalığa benkn için bn ipliğe okundu, dedim. Bunun ürerine Abdullah ipliği çakip keserek attı ve: Abdullah'ın ev halkmıa şirk (yâni Allah'a ortak koşmak) sayılan bir şeyi kullanmaya ihtiyaçları yoktur. Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) '-den:
«Rukyeler, nazarlıklar ve büyü şüphesiz bir şirk (yâni Allah'a ortak koşmak)tır» buyurduğunu işittim, dedi. Ben:
Bir gün dışarı çıktım da falan adam beni gördü. Bunun üzerine onun tarafındaki gözüm yaşardı. O günden beri gözüme okutturduğum zaman gözümün yası durur ve okutmayı bıraktığım zaman gözüm yaşarır, dedim. Abdullah:
O, şeytandır. Sen ona itaat ettiğin zaman seni bırakır ve ona isyan ettiğin zaman parmağı ile senin gözüne dürtüyor. Lâkin eğer sen, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yapsaydın senin için hayırlı ve şifâya kavuşman için çok münâsip olurdu: Gözüne su serpip şöyle dersin: Bu hastalığı gider, Ey insanların Rabbi. Şifâ ver. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiçbir şifâ yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayan bir şifâ ihsan buyur, dedi."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Kbû Davûd bu hadisin bir kısmım rivayet etmiştir. Hâkim de cl-MOstedrakte bunu rivAyet etmiştir.[96]

İzahı

Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Humre t Bir hastalık ismidir. El-Müncid'de: Bu hastalık vebâ/nın bir çeşididir, ateş yapar, deride yer yer kızartılara sebebiyet verir ve mikroplan; vücuddaki yara, bere veyâ»derideki tahrişli yerlerden vücûda girer, denilmiştir..
Ruka i Rukye'nin çoğuludur. Hattâbi: Yasak kılınan Ruk-ye, anlamı bilinmeyen lâflarla yapılanıdır. Hastanın şifâya kavuşması için anlamı bilinmeyen kelime ve cümlelerle nefes etmek, sihir veya küfrü gerektiren lâfları içerebilir. Bu itibarla yasaktır. Ama anlamı bilinen ve Allah'ın isim ve sıfatlarını içeren okumalar yasak değildir, bilâkis müstehab ve mübarektir, demiştir. Rukye ile ilgili gerekli bilgi bundan önceki bâblarda verilmiştir. Hülâsa şudur: Âyetler, Allah'ın isim ve sıfatları ve özellikle vârid dualarla Allah'a sığınarak ve şifâyı O'ndan dileyerek hastaya okumak meşrudur. Ama buna ters düşen inançla veya anlamı bilinmeyen lâflarla, ya da putlar ve şeytanlar anılarak yapılan rukyeler bâtıl ve haramdır, şirke kadar götürür.
Temâim t Temime1 n in çoğuludur. Temime t Çocuklara takılan nazarlıklar, boncuklar ve meşru sayılmayan muskalar anlamını ifâd« eder. Araplar çocukların boyunlanna boncuklar takarak, bunun onları nazardan koruduğu inancında idiler. Oysa nazardan koruyan Al-lah'dır, boncuklar ve nazarlıklar değildir.
Tivele: Hattâbi' nin ifâdesine göre bir nevî sihirdir. Av-nü'1-Mâbud yazarının beyânına göre e 1 - K â r i şöyle demiştir: Tivele, sihrin bir çeşidi veya üzerine sihir okunan ipliktir. Muhabbet veya başka bir maksadla yazılan sihir ve büyü muskalarına da Tivele denilir, demiştir.
Hadis; hastaya okumanın bir kısmının, nazarlık takınma ve büyünün şirk, yâni Allah'a ortak koşmak olduğunu bildirmiştir. Sindi   bu ifâdeyi şöyle yorumlar:
Yâni, bu gibi işler müşriklerin yapacakları şeylerdir, müslüman-lara yakışmaz. Çünkü bir kimse bu gibi şeylerin etkili olduğuna, yâni takdiri bozabildiğine inanırsa, sakat inanışından dolayı küfre gider. Bir kavle göre bundan ınaksad Allah'a şerik koşmak değil de gizli şirktir, yâni bu gibi işlere tevessül etmek, Allah'a tevekkül etmek ve O'na dayanmak prensibine ters düşer.
Abdullah İbn-i Mes'ûd (Radıyalâhü anhümâ) 'nın zevcesi Zeyneb bint-i Abdillah es-Sakafiyye (Radıyallâhü anhümâ) 'nın bir hadisini Buhârî ile Müslim müttefikan rivayet etmişler. Ayrıca birer hadisini münferiden rivayet etmişlerdir. Sünen sâhibleri de onun hadîslerini rivayet etmişlerdir. Kavileri oğlu Ebû Ubeyde ve Büsr bin Said' dir. Zeyneb (Radıyallâhü anhâ) 'nın babasının isminin Muâviye olduğunu söyleyenler de vardır.[97]

3531) "... İmrân bin Husayn (Radtyallâhü awA>'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kolunda tunçtan bir halka bulunan bir adam gördü ve:
Bu halka nedir? buyurdu. Adam:
Bu, vahine (denilen kol ağrısın) dan dolayıdır, dedi. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Onu çıkart. Çünkü o, senin rahatsızlığını artırır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü râvi Mübarek. İbn-i Fudâle olan zâttır.[98]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen Vahine: Omuzdan ele kadar uzanan bir damar manasınadır. Bir kavle göre ise kol kısmında görülen bir ağrı ve hastalıktır. Bir nevi boncuk, kola takılır ki ona Vahine boncuğu denilir. Sindi: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmVin adamın kolundaki tunç halkayı çıkarmasını emretmesinin sebebi şudur. Adam bu halkanın kendisini elemden koruduğuna inanıyordu. Bu itibarla o halka yasaklanmış boncuk ve muska mâhiyetini taşıyordu, demiştir.[99]

40- Nüşre (Yâni Delinin Şifâya Kavuşması İçin Allah'a Sığınarak Edilen Nefes) Babı

Bu babın başlığında geçen "Nüşre" kelimesi Sindi tarafm-dan şöyle açıklanmıştır: NÜşre, delinin tedavisi için kullanılan bir nevi nefes etmeye denilir. Nüşre'nin yasaklığına dâir hadis rivayet olunmuştur. Kanımca yasak olan nüşre; şeytanların İsimlerini içö-ren veya anlamı bilinmeyen lâflarla edilen nefeslere mahsustur. Kanun içindir ki nüşre'nin bir nevi sihir olduğuna dâir rivayet de vardır. Nüşre'nin sözlük mânâsı, bir şeyi yaymak ve dağıtmaktır. Nefes etmek suretiyle hastalık dağılıp gittiği için bu isim verilmiştir. Burada delinin tedavi yöntemi mânâsı kasdedilmiş olmalıdır ki, bu bâbta rivayet edilen hadîsle uyum sağlanabilsin.
S i n d i' nin işaret ettiği hadîs herhalde Ebû Davud'un Tıb kitabında açtığı Nüşre babında Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettiği şu hadîstir:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e Nüşre'nin hükmü soruldu. O buyurdu ki: -Nüşre, şeytanın İçindendir.»"
Avnü'l-Mabûd yazarı bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

Nüşre, cinler tarafından çarpıldığı sanılan hastanın sağlığa kavuşması için yapılan bir nevi nefes etmektir. E 1 - H a s a n , nüş-re'nin bir nevi sihir olduğunu söylemiştir. Fethü'l-Vedûd yazarı da: Sihir sayılan nüşre herhalde şeytanların isimlerini içeren veya anlamı bilinmeyen lâflarla edilen nefeslerdir. Bu nedenle sihir olduğuna dâir rivayetler vardır, demiştir.
Şeytan işi sayılan nüşre, câhiliyet devri insanlarının kullandığı ve şifâ verdiğine inandıkları nefes etme nevileridir. Kur'ân-ı Kerim âyetleri, Allah 'ırf isimleri ve sıfatlan ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet olunan 'dualarla edilen nefesler ise sakıncalı değildir.
Yukarda beyân edilen açıklamalardan elde edilen sonuç şudur ı
Delilin ve sar'a hastalığına tutulan bir kimsenin şifâya kavuşması için Kur'ân-ı Kerim âyetleri, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den rivayet olunan dualar ve benzeri duaları okumak suretiyle Allah'a sığınarak nefes etmek, üflemek veya anılan mübarek şeyleri yazmak caizdir. Böyle bir şey yapılırken şifâ ancak Allah'tan dilenmeli ve şifânın ancak Allah'tan olduğuna inanılmahdır. Çünkü şifâ veren ancak Allah'tır.

3532) "... Ünımü Cündüh (Radıyattâhü </«A«)VI;m; Şöyle «lemistir:
Ben, ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Kurban bayramının ilk günü Akaba cemresine derenin içinden taş attığını gördüm. ResûluIIah taşları attıktan sonra oradan ayrıldı ve arkasında Has'am'-den bir kadın gitti. Kadının beraberinde bir belâdan dolayı konuşa-mama hastalığına tutulan bir çocuğu vardı. Kadın:
Yâ Resûlallah! Bu, benim oğlum ve ailem ferilerinden kalan tek kişidir. Başına da konuşamama belâsı gelmiştir, dedi. Bunun üzerine ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem) :
Bana biraz su getirin, buyurdu. Ona bir mikdar su getirildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o su ile) ellerini yıkadı ve ağzını çalkaladı. Sonra suyu kadına vererek t
Oğluna bu sudan içir, üzerine bir mikdarını dök ve onun için Allah'tan şifâ dile, buyurdu. Ümmü Cündüb demiştir ki ı Sonra ben kadına rastladım ve: Biraz o sudan bana hibe etmeni diliyorum, dedim. Kadın ■. O su ancak şu hastayadır, dedi. Ümmü Cündüb demiştir ki t Ben bir yıl sonra kadına rastladım ve oğlunun durumunu sordum. Kadın dedi ki: Oğlum sağlığa kavuştu ve halkın akıllarına benzemeyen bir akıl ile akıllandı."[100]

İzahı

Bu hadisin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Hacıların Kurban bayramının ilk günü Akaba cehresine taş atmalan ile ilgili bilgi 3030 ve 3031 nolu hadisler bölümünde ve-rilmiştir. Oradaki 3031 nolu hadis, bu hadisin râviyesi Ümmü Cündüb (Radıyallâhü anhâ)'ya aittir.
Bu hadis, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in büyük bir mucizesini ifâde eder. Ayrıca deli ve sar'a hastalığına tutuhi». kimsenin şifâya kavuşması İşin Allah'a sığınarak duâ etme

ğun'a delalet eder. Böyle bir hastaya nefes etmenin hı baş[101]

41- Kuran-I Kerim İle Tedavi Olmak Babı

3533) "... Alî <bin Ebî Tâlib) (Radıyallihü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûllulah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
İlâcın en hayırlısı Kur'an'dır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hâris el-A'ver bulunur. Bu râvl zayıftır. [102]

İzahı

Bu hadis, 3501 numarada geçti ve gerekli izah orada yapıldı. Bu itibarla burada tekrarlamaya gerek yoktur.[103]

42- Arkasında Siyah Veya Beyaz İki Çizgi Bulunan Yılanı Öldürmek Babı

3534) "... Âi$e (Radtyallâhü anhâ)\\ı\n: Şöyle demiştir:
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Zi't-Tufeyteyni öldürmeyi emretti (ve gerekçe olarak şöyle buyurdu) : Çünkü bu nevî yılan gözün nurunu giderir ve gebe kadının çocuğunu düşürür.
O, (Zi't-Tufeyteyn sözcüğü ile) bir habis yılan çeşidini kasdetmi$-tir."[104]

İzahı

Bu hadîsi Buharı ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Tafeyteyn: Tufeyt'in tesniyesidir. Tıtfeyt, daha ziyâde Yemen tarafında yetişen Mukul ağacının yaprağıdır. Bu hadiste öldürülmesi emredilen yılan nevinin arkasındaki iki beyaz veyA siyah çizgi bu yaprağa benzediği için ona Zıt-Tofeyteya ismi verilmiştir.
E 1 - H â f ı z ' in el-Fetih'te İbn-i Abdilber' dan naklen ve Sindi1 nin beyânına göre bu çizgiler beyasrjır. AvaAl-Mabûd yazan ile Tuhfe yazarının beyânlarına göre ise siyahtır, diğim kanâate göre söz konusu çizgiler bu nevî yılanların beyaz, bâzısında siyah olur.
Bu nevi yılanları öldürme gerekçesi hadiste beyân edilmiştir. O da insanın gözünü kör etmesi ve hâmile kadınm bebeğini düşürme-sidir. Hadîsin açıklamasında âlimler şöyle demişlerdir: Yâni, bu nevi yılana bakan insanın gözü kör olur ve bakan kadın hâmile ise bebeğini düşürür. Bu durum, yılanın taşıdığı zehrin korkunç bir özelliğidir.
Hadîsin; cümlesi şöyle de yorumlanmıştır: Çünkü bu nevî yılan insanın gözünü kasdederek onu sokmak ister.
Tuhfe yazan bu arada şöyle der: Anlatıldığına göre ETâ denilen yılana hâmile kadın baktığı zaman kapıldığı dehşetten dolayı derhal çocuk düşürür. Bâzı yılanlar vardır ki onlara bakıldığı zaman bakanın gözleri kör olur. Nâzür denilen yılan nevi bir insana baktığı zaman o insan derhal ölür ve diğer bir nevi yılan vardır ki sesini işiten insan derhal Ölür.
Bu nevi yılanı öldürme gerekçesini ifâde eden cümlelerin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in buyruğu mu. yoksa Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın sözü mü olduğuna dâir müellifimizin rivayetinde açık bir belirti yok ise de, Buhâri ve Müslim'in rivayetlerinde anılan cümlelerin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğu olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu itibarla tercemede buna işaret ettim.
Yılanları öldürmek hakkında umûmi emir bunu takip eden hadiste bulunduğu gibi, başka hadislerde de vardır. Bu hadiste ise zararı çok olduğu için özellikle bu nevî yılanı öldürmek emri verilmiştir. Geniş bilgi bunu takip eden hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

3535) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (Radıyallâhü an/tüm)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Yılanları öldürünüz ve (Özellikle) ZTt-Tufeyteyen (yâni arkasında beyaz veya siyah iki çizgi bulunan) çeşidini ve kuyruksuz nevini öldürünüz. Çünkü bu iki nevi yılan gözün nurunu giderir ve gebe kadının bebeğini düşürürler."[105]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim. Ebû Dâvüd ve T i r -m i z i de rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste her nevi yılanın öldürülmesi emredildikten sonra önemine binâen iki c«şit yılanın öldürülmesi vurgulanıyor ve bunların zararının korkunçluğu belirtiliyor.
Bu iki neviden Zı't-Tufeyteyn çeşiti ile ilgili bilgi bundan önceki hadisin izahı bölümünde verildi.
Diğer çeşidi olan Ebtert Kuyruksuz yılandır. Bir kavle göre bu nevî yılanın kuyruğu çok kısa olduğu için ona kuyruksuz denilmiştir. Davudi bu nevî yılanın bir karış boyunda veya bundan biraz uzun olduğunu söylemiştir.
Bu hadîs, bütün yılanların öldürülmesinin meşru olduğuna delâlet eder. 3087 ve 3089. hadîsler de bunun gibi umumûmidir.
Tuhfe yazarı "Yılanları öldürme" babında özetle şöyle der: Yılanları öldürmek hususunda muhtelif hadisler vârid olduğu için ilim adamları bu hususta değişik görüşler beyân etmişlerdir. Şöyle ki:
Bir gruba göre her yerde her nevî yılan öldürülür. Çölde olsun, evlerde olsun, Medine-i Münevvere'de olsun başka şehir, kasaba ve köylerde olsun fark etmez. Bu grubun delilleri ise umûmi hüküm ifâde eden hadîslerdir.
Bir gruba göre Medine-i Münevvere'de veya başka şehir ve köylerdeki evlerde görülen yılanların önce korkutularak kaybolmaları istenir. Gerekli uyan yapıldıktan sonra tekrar görülürse öldürülür. Meskenler dışındaki yerlerde görülen yılanlar ise uyarılmadan öldürülür.
Meskenlerde görülen yılanların uyarılması konusunda Ebû Dâvûd ile Tirmizi' nin Ebû Leylâ' dan rivayet ettikleri bir hadiste:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur t Yılan, meskende görüldüğü zaman ona Nuh'un ahdi ve Dâvûd oğlu Süleyman'ın ahdi ile bize eziyet etmemeni İsteriz, deyiniz. Eğer bundan sonra o yılan tekrar görülürse onu Öldürünüz.'*
Bir kısım ilim adamlarına göre ise yalnız Medine-i Münevvere meskenlerinde görülen yılanlar uyarılır. Başka şehir, kasaba ve köy meskenlerinde veya meskûn sahalar dışında görülen yılanlar uyarılmadan öldürülür.
Bâzı ilim adamlarına göre ise arkasında iki çizgi bulunan yılan çeşidi ile kuyruksuz yılan nevi Medîne-i Münevvere meskenlerinde olsun başka yerlerde olsun uyarılmadan öldürülür.
Yukarda anlatılan görüşlerin hepsinin bir takım mesnedleri ve delilleri vardır.[106]

43- (Bîr Şeyi) Uğurlu Saymaktan Hoşlanan Ve (Bir Şeyi) Uğursuz Saymaktan Hoşlanmayanın Babı

3536) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»*)Jden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güzel tefeüül (yâni bir şeyi uğurlu, hayırlı saymak) dan hoşlanır ve tıyere (yâni bir şeyi uğursuz saymak) dan hoşlanmazdı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvtleri sütâ (güvenilir) zâtlardır.

3537) "... Enes (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Hastabğm (bizatihi, yâni Allah'ın takdiri olmaksızın) bulaşıcılığı yoktur, tıyere (yâni bir şeyi uğursuz saymak) da yoktur. Ben yararlı tefeüülü (yâni bir şeyi uğurlu saymayı) severim/1

3538) u... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edil< ğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : Tıyere (yâni bir şe uğursuz saymak) bir nevî şirk (Allah'a ortak koşmak) tır, buyurd Halbuki bâzı şeyleri uğursuz sayma duygusu az da olsa kalbinde geçmeyenimiz yoktur. Lâkin Allah bu duyguyu tevekkül ile gideri demiştir.[107]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Zevâid nevindendir. İkinci hadis, B u h â r i Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd tarafından da rvâyet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde; y..11
yararlı tefeüül, güzel kelimedir*' ilâvesi vardır. Üçüncü hadis, yâi İbn-i Mes'ûd (Badıyallâhü anhümâ) 'nm hadisi Ebû p â vûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Hatta b i bu hadisin; iT^i SjrylJI cümlesinden sonraki kısmın 1 b n -
M e s'û d (Radıyallâhü anhümâ)'nm sözü olduğunu soylemistiı Avnü'l-Mâbûd yazan da doğrusunun bu olduğunu söylemiştir. Çün kü herhangi şeyin uğursuz olduğu duygusunun Resûl-i Ekrem (Aley hi's-salatü ve's-selâm) 'in pâk ve nezih kalbine gelmesini düşüneme yiz. Bu

nedenle tercemeyi böyle yaptım.
Fe'l-i Hasan ve Fe'l-i Salih güzel ve uygun bir kelimeyi uğurlı ve hayırlı saymaktır. Dilimizde buna yom tutmak denilir. Bunun bıı çok misâli verilebilir. Meselâ; bir kız istemeye giden kimse yolda bıı adamın başka bir adama: Mes'ûd, diye seslendiğini işitince bu kelimeyi uğurlu sayarak: înşaallah bu işte saadet ve mutluluk vardır der. Çünkü Mes'ûd kelimesi mutluluk anlamını taşır. Keza bir yolculuğa çıkan kimsenin Salim diye birisinin çağırıldığını işitince bu kelimeyi uğurlu sayarak yolculuğunun selâmetle sonuçlanacağına yom tutması da bir örnektir.
Tıyere ise; teşeüüm, şom tutmak, bir şeyi uğursuz ve hayırsız saymaktır. Bunun da bir çok örnekleri vardır. Meselâ, bir iş için evinden çıkan yolcunun önünden bir kuş veya bir hayvanın geçmesini uğursuz sayarak yolculuğundan vazgeçmesi ve evine dönmesi bundandır. Câhiliyet devri insanları bu ve benzeri bir takım durumları uğursuzluk sayarak etkisine inanıyorlardı. Halbuki her türlü yararlar ve zararlar ancak Allah'ın takdiri iledir. Bir kuşun uçması veya tavşan gibi bir hayvanın yolcunun önünden geçmesi hiç kimseye zarar veremez. Allah'tan başka herhangi bir varlığın kimseye bizatihi zarar veya yarar sağlamasına inanmak Allah'a ortak koşmak sayılır. Son hadîste geçen "Tıyere bir nevî şirktir" cümlesi ile bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü câhiliyet devri insanları şom tutmanın onlara bir yarar veya zarar sağladığına inanıyorlardı. Onlar şom tutma gereğini yapınca Allah'a ortak koşmak gibi olurlar ki buna Şirk-i Hafi, yâni gizli şirk denilir. Bir kimse Allah'tan başka herhangi bir varlığın bizahiti ve kendi basma zarar veya yarar verdiğine inanırsa bu bâtıl inançla Şirk-i Celî, yâni açıkça Allah'a ortak koşmak sapıklığına düşmüş olur.
Avnü'l-Mabûd yazarının beyânma göre e 1 - K â d ı şöyle demiştir: Şom tutmanın Allah'a ortak koşmak ve küfür sayılmasının sebebi şudur: Câhiliyet devri insanları şom tuttukları şeylerin, hoşlanılmayan durumların meydana gelmesinde etkili olduğuna inanıyorlardı. Başa gelen zararları doğrudan doğruya sebeblere bağlamak gizli şirk sayılır. Buna cehalet ve yanlış inanç da eklenince varılan sonuç gayet tabii kötü olur.
İkinci hadîste geçen "Hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur" mealindeki cümle ile ilgili izah bundan sonra gelen hadîslerin açıklaması bölümünde verilecektir.

3539) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settetn) göyle buyurdu, demiştir:
Hiç bir hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur, şom tutmak yoktur, öğey ve baykuş (ötmesinin etkisi) yoktur ve Safer (ayının uğursuzluğu) yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Abbâs (E.A.)*nın hadisine âlt se-ned sahih olup râvlleri sıka, yâni güvenilir zâtlardır.

3540) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Hiç bir hastalığın (bizatihi) bulaşıcılığı yoktur, şom tutmak yoktur ve öğey ve baykuş (ötmesinin etkisi) yoktur, buyurdu» Bunun üzerine bir adam O'na doğru kalkarak:
Yâ Resûlallah! Bir devede uyuz hastalığı olur sonra deve sürüsü ondan uyuz olur, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— O, kaderedir. Yoksa ilk deveyi kim uyuz etti? buyurdu,"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (RJV.)'mn hadisi zayıftır. Çünkü senedinde EbÛ Cenâb künyeli râvi vardır, adı Yahya bin Ebİ Hayye'dir ve zayıftır.

3541) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü aut)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
— Hasta develeri olan kimse bu develerini sağlıklı deve sahibinin develerine uğratmasın."[108]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhüanhümâ)'nın İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsleri Zevâid nevindendir. Ebû H ü reyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Advâ: Hastalığın bir kimseden başkasına bulaşması demektir. Tıyere: Bundan önceki hadîslerin izahı bölümünde açıklandı. Hâme: Câhiliyyet devri insanlarının uğursuz saydıkları bir gece kuşu veya baykuşa denilir.
Saf er: Kameri aylardan birinin ismidir, Hicrî târihin ikinci ayıdır. Câhiliyet devri Arapları bu ayı uğursuz sayarlardı.

Cereb: Uyuz hastalığıdır.
Mumrid: Develeri hasta olan kimsedir.
Musıh: Develeri sağlıklı olan kimsedir.
Bu babın 2, 4 ve 5. hadîslerinde hastalığın bulaşıcıuğının olmadığı bildirilmektedir. Son hadîste ise hasta develerin sağlıklı develere uğratılmaması emredilmektedir. Bundan sonra gelen "Cüzzam hastalığı" bâbındaki birinci hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in cüzzamlı bir hasta ile aynı kabtan yemek yediği ve son hadîste onun cüzzamlı bir kimse ile tokalaşmadığı rivayet edilmektedir. B u h â r i' nin cüzzam bahsinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste; = "ve cüzzamlı kimseden arslandan kaçtığın gibi kaç" Duyurulmuştur.
Yukarıda işaret edilen hadislerin bir kısmında uyuz hastalığı gibi bâzı hastalıkların bulaşıcı olduğu anlamı açıkça çıkar. Bu itibarla hastalığın bulaşıcılığının olmadığını ifâde eden hadîslerden kasdedilen mânânın şöyle olduğu âlimlerce.belirtilmiştir:
Câhiliyyet devri insanları bâzı hastalıkların Allah'ın takdiri olmaksızın bir kimseden başka bir kimseye» başka bir deyimle bir canlıdan başka bir canlıya geçtiğini sanıyorlardı. Halbuki bulaşıcı hastalığa yakalanan kimse ise temasta bulunmak hastalığın ona bulaşması için âdi bir sebeptir. Te'siri ise ancak Allah'ın takdiri iledir. İslâm inancına göre sebepler kendi başlarına bir şeyin meydana gelmesi için yeterli değildir. Allah'ın takdiri ve hükmü gerekir. Meselâ ateş yakıcıdır, ama yaktıran Allah'tır, yakma fiilinin yaratıcısı ancak O'dur. îşte hadisin bu cümlesi câhiliyet devrinin bâtıl inanışım reddeder.
3540. hadiste Resûl-i Ekrem'in "hastalığın bulaşıcıhğı yoktur'* bu-yurunca bir adam: Yâ Resûlallah! Deve uyuz olur, sonra deve sürüsü ondan uyuz olur, demiş. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de buna cevaben: Bu kader'dir. Yoksa ilk deveyi kim uyuz etti, buyurmakla ilk devenin uyuz olmasının bir bulaşıcıhk nedeniyle olmayıp Allah'ın takdiriyle olduğunu belirtmiş ve uyuz hastalığının başka develere geçmesinin de Allah'ın takdiriyle olduğunu söylemek istemiştir.
3541. hadiste hastalıklı develerin sağlıklı develere uğratılmaması emredilmiştir. Bu emir muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. Onlardan biri şöyledir: Hastalıklı develerin sağlıklı develere uğratılması ve karıştırılması Allah'ın takdiriyle sağlıklı develerin hastalanmasına sebep olabilir. Ama Allah takdir etmezse hastalık sağlıklı develere geçmez. Bu inanç, İslâm'daki tevhîd akidesinin gereğidir. İkinci yorum şekli ise şöyledir: Her canlının hastalanması ancak Allah'ın takdiriyle olduğuna rağmen hastalıklı develerin sağlıklı develere karıştırılması sağlıklı deve sahibinin zihnini karıştırabilir ve bir hastalığın vuku hâlinde Allah'ın takdirini unutarak bunu tamamen hastalıklı develerden sanır. Böylece tevhîd akidesi sarsılmış olur.
Bundan sonra gelen cüzzam hastalığı bâbmda rivayet edilen hadîslerin izahı bölümünde de aym konuya değinilecektir.[109]

44- Cüzzam Hastalığı Babı

3542) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cüzzam hastabğına tutulmuş bir adamın elini tuttu, sonra beraberinde elini yemek çanağına sokup şöyle buyurdu: (Benimle beraber) ye. Ben Allah'a güvenir ve Allah'a dayanırım."

3543) "... îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: «Cüzzamklara devamlı surette bakmayınız.»1'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinin râvlleri sıka- (yâni eü-v«nüir) zâtlardır.

3544) «... Şerîd ailesinden Amr denilen bir adamın babası (Şerîd bin Sü-veyd es-Sakafî) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Sakif (kabilesini temsilen Medine-i Münevvere'ye gelen) hey'et içinde cüzzamlı bir adam vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama şöyle haber gönderdi: (Memleketine) dön. Biz senin bey'atini kabul ettik."[110]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Hâkim ve îbni Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadîs Zevâid nevindendir. Son hadîs Müslim ve Ne-s â i tarafından da rivayet

edilmiştir.
İlk hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Allah'a güvenip O'na dayanarak cüzzamlı bir adamın elini tuttuğu ve onunla beraber aynı kabtan yemek yediği; son hadîste ise, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile bey'at etmek, yâni İslâmiyet'i kabullendiklerini ve bağlılıklarını belirtmek için Me dîne-i Münev-.; v e r e' ye gelen S a k î f kabilesi hey'etinde bulunan cüzzamlı bir adamın elini tutmak suretiyle değil de ona haber göndermek suretiyle bey'atleştiğini bildirir.
Bu iki hadîs arasında zahiren görülen çelişki aslında yoktur. Şöyle ki: Avnü'l-Mabûd yazarının beyânma göre el-ErdebİI! bu konuda şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı adamın elini tutması ve onunla beraber aynı kabtan yemek yemesi, hoşlanılmayan durumlara karşı sabır ve metanet gösteren ve kaza ile kader sahasında kendi irâdesini terkeden kimseler hakkında bir örnektir. Sakif kabilesinden cüzzamlı adam hakkındaki buyruk ise hoşlanılmayan durumlara karşı sabır ve tahammül edemeyen kimseler için meşru bir yol göstermek mahiyetindedir.
N e v e v i de : Cüzzamlı kimseler hakkında muhtelif hadîsler rivayet olunmuştur. Sakif kabilesine mensup cüzzamlı adam
hakkındaki hadîs ile;— "Cüzzamh kimseden kaç..." hadisi sabittir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in cüzzamlı bir adamla beraber yemek yediğine dâir C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de sabittir. Bu konuda ilim adamlarının ekserisinin söylediği sağlıklı söz şudur: Bu konuda vârid olan ve cüzzamlıdan kaçmayı ifâde eden hadîs ile benzeri hadîslerin diğer hadîslerle men-suhluğu durumu yoktur. Cüzzamlı kimseden kaçma emri vâciblik için değil, müstehablık içindir, ihtiyati bir tedbir mahiyetindedir. Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in cüzzamlı adamla aynı kab-tan yemek yemesi ise bunun câizliğini ifâde etmek içindir, der.
Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile beraber yemek yiyen cüzzamlı adamın ismi Muaykib bin Ebî Fâtıma edDevsî'dır.
S a k î f kabilesine mensup hey'et'in Medînei Münevver e ' ye gelişleri ile ilgili bilgi 1345. hadisin izahı bölümünde verilmiştir.
Sindi de bu son üç hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
Resûli Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in cüzzamlı adamla beraber aynı kabtan yemek yemesi ve elini tutması, bulaşıcı hastalıkların ancak Allah'ın takdiri ile bulaşabileceğinin halk tarafından bilinmesi içindir. (Nitekim O, cüzzamlının elini tutmuş ve yemek yediği kaba onun elini sokarak beraberinde yemek yemiş, buna rağmen O, cüzzam hastalığına tutulmamıştır. Demek ki hastalığın bulaşması ancak Allah'ın kaza ve takdiri iledir.)
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in S a k İ f kabilesine mensup adama anılan biçimde haber göndermesi sebebine gelince bu noktada müteaddid görüşler beyân edilmiştir: Bir kavle göre bunun hikmeti, sahâbüerin cüzzamlı adamı görmesi sonucunda kendilerini ondan üstün görme hatâsına düşmesi endişesinin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından duyulmasıdır. Diğer bir görüşe göre bu emirden maksad, cüzzamlı adamın cemâatin içine gel-mekle mahcup ve müteessir olmasını, üzülmesini önlemektir. Başka bir görüşe göre ise bu emrin hikmeti cüzzam hastalığının başkalarına bulaşma ortamının hazırlanmamağıdır. Çünkü yukarda da anlatıldığı gibi bulaşıcı hastalıklar, hastalığın bulaşması için bir sebeptir.[111]

45- Sihir Babı

3545) ;'... Aişe (Radtyallâhü ankâydan; Şöyle demiştir:
Benî Zürayk Yahûdilerinden Lebîd bin el-A'sam denilen bir Yahudi, (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'e sihir yaptı.
Hattâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzı işlere gücü yetmediği halde yapabileceğini sanırdı. Âişe demiştir ki: Nihayet bir gün veya bir gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu rahatsızlıktan kurtulmak için) Allah'a üç kez duâ ettikten sonra şöyle buyurdu:
«Yâ Âişe, bilir misin? Allah benim duamı kabul etti. Şöyle ki: Bana iki adam geldi (Cebrail ve Mikâil). Bunlardan biri baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. Baş ucumdaki kişi, ayak ucumdaki kişiye veya ayak ucumdaki kişi baş ucumdaki kişiye: Bu zâtm rahatsızlığı nedir? diye sordu. O da: Sihirlenmiştir, diye cevab verdi. Soran zât: Kim O'na sihir yaptı? diye sordu. O da: Lebîd bin el-A'sam, diye cevab verdi. Soran zât (bu kere) : Sihri hangi şeyde yaptı? diye sordu. O da: Bir tarak, saç ve sakal tarantısı ve erkek hurmanın çiçek kapçığında yaptı, diye cevab verdi. Soran zât: O sihir malzemesi nerededir? diye sordu. O da: Zi Ervân kuyusundadır, dedi.»
Âişe demiştir ki: Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sahâbilerinden bir kaç zât ile

beraber o kuyuya gitti. Oradan geldikten sonra:
«Allah'a and olsun ki Yâ Âişe, O kuyunun suyu tıpkı kına karıştırılan su gibi (kırmızı) ve kuyunun çevresindeki hurma ağaçlan tıpkı şeytanların başlan gibidir (yâni ne suyunda ne ağaçlarında hayır var),» buyurdu.
Âişe demiştir ki; Ben: Yâ Resûlallah! Peki o sihir malzemesini (çıkarıp) yakmadın mı? dedim. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayır (çıkarıp) yakmadım. Çünkü Allah bana şifâ verdi ve ben onu (çıkarıp) yakmakla sihir şerrinin halk arasında yayılmasından endişelendim», buyurdu. (Âişe demiştir ki:) Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle o kuyu kapatıldı."[112]

İzahı

Bu hadîs Buharı, Müslim, Ahmed, Taberâni ve B e y h a kî tarafından da rivayet edilmiştir.
Lebid bin elA'sam isimli yahûdînin yaptığı sihir işini Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e bildiren iki zâtın melek oldukları Ahmed ve T a b e r â n i' nin rivayetlerinde belirtildiği e 1 - H â f ı z tarafından bildirilmiştir. Yine e 1 - H â f ı z' in el-Fetih'te beyân ettiğine göre bu iki meleğin C e b r â î 1 ile Mikâil oldukları İbn-i Sa'd'ın munkati, yâni senedinde kesiklik bulunan bir rivayetinde belirtilmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e gelen iki melekten hangisinin sorular sorduğu ve hangisinin cevablar verdiği hususunu tetkik eden e 1 H â f ı z bu konudaki rivayetleri naklettikten sonra: Bu rivayetlerin tümünden anlaşılıyor ki sorular M î k â î 1 (Aleyhisselâm) tarafından sorulmuş, cevablar da Cebrail (Aleyhisselâm) tarafından verilmiştir, der.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıkladıktan sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yapılan sihir olayı ve sihir işi hakkında özlü bilgi vermeye çalışalım:
Beni Zürayk, Medine-i Münevvere'de ikâmet eden Hazreç kabilesinin bir koludur. Bu kol îslâmiyet'i kabullenmemekle H a z r e ç kabilesinden kopmuştur.
Lebîd bin el-A'sam bu kola mensup bir yahûdf idi. Bâzı rivayetlere göre şeklen müslümanlığı kabullenen münafıklardan idi.
İftâ kelimesinin asıl mânâsı fetva vermektir. Fakat burada; Allah'ın, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ettiği duayı kabul buyurması veya dileğini yerine getirmesi anlamında kullanılmıştır.
Istifta kelimesinin asıl mânâsı fetva sormaktır. Burada ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Allah'a duâ etmesi veya dilekte bulunması mânâsında kullanılmıştır.
Matbûb: Sinirlenmiş kimse demektir.
Muşt: Tarak demektir, Muşâta da saç ve sakal tarantısıdır.
Tal'a t Hurma çiçeğidir. Cüff de çiçek kapçığıdır. Müslim'in rivayetinde "Cüff" kelimesi yerine "Cübb" kelimesi vardır. Bu da aynı mânâyı ifâde eder.
Hinnâ, kına demektir. Nukaa da kınanın karıştığı ve rengi kır-mıızlaşan su demektir. Davudi demiştir ki: Nukaa, kelimesi ile kınanın yoğurulduğu kabın yıkanmasında kullanılmış olan bulanık su mânâsı kasdedil mistir.
Nevevi, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sihir malzemesini kuyudan çıkarıp yakmaması için belirttiği gerekçe ile ilgili olarak şöyle der: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sihir malzemesini kuyudan çıkartmayı arzulanıamıştır. Çünkü çıkarması hâlinde; müslümanların sihri hatırlaması, böyle işleri yapmaya tevessül etmesi ve bunu yaymalarından endişelenmiştir. Bu tutum, fitne ve fesadın yayılması korkusuyla yararlı bir işi bırakmak kâbilindendir, der.
Sünen-i Ebû Davud'un "El-Muavvizeteyn" bâbmda rivayet olunan Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin şerhinde el-Menhel yazarı 8. cildin 118 -122. sahifelerinde gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e yapılan sihir olayı ve gerekse sihrin mâhiyeti, bu konuya ilişkin ilim ehlinin görüşleri ve sihirbazlıkla iştigal edenlere verilmesi gerekli cezalar hakkında geniş bilgi vermiştir. Oradaki bilgiyi aynen buraya aktarmak bir hayli yer tutacağından bir kısmını nakletmekle yetinmeyi tercih ettim. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler oraya başvurabilirler. El-Menhel yazan bu bölümde özetle şöyle der: Felâk ve Nâs sûrelerinin iniş sebebi şudur: Müfessirle-rin dediği gibi hicretin 7. yılı vuku bulan H a y b e r savaşından sonra yahûdilerin ileri gelenleri sihirbaz Lebîd bin e I-A * s a m' in yanma giderek : Sen sihirbazlıkta hepimizden üstünsün. Biz Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e çok sihirler yaptık. Fakat sihirlerimiz O'na tesir etmedi. Bu itibarla O'na tesir, edecek bir sihir yaparsan sana üç dinar altın vereceğiz, dediler. Bunun üzerine Le bid bu işi kabullenerek Resulûllah

(Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'a hizmet eden bir yahûdî ile temasa geçti ve onun vasıtasıyla Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kullandığı bir tarak ile O'nun mübarek saç ve sakalının tarantısından bir inik-dan ele geçirebildi ve sihir malzemesi olarak kullandı. Yapılan sihir 40 gün sürdü. Bir rivayete göre 6 ay sürdü. Başka bir kavle göre bir yıl sürdü. En kuvvetli rivayet sonuncusudur. Sonra Muavvizeteyn, yâni Felâk ve Nâs süreleri indi ve Peygamber (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) bu iki sûreyi okumakla şifâya kavuştu.
(El-Menhel yazan bu arada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu babımızda rivayet olunan hadisini nakleder.)
Bâzıları sihir etkisinde kalmanın peygamberlik şanına uygun olmadığı gerekçesiyle bu hadisi kabul etmek istememişler ise de bu görüş sahih hadîsler ve sahâbilerin icmâ'ı ile reddolunmuştur. tleri sürülen gerekçe de vârid ve tutarlı değildir. Çünkü yapılan sihir Pey-gamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kalbine ve aklına en ufak bir etki yapmamış, sâdece vücûdunda rahatsızlığa yol açmıştır. Nefret ettirici olmayan bir takım mutad hastalıklara yakalanmak peygambeı lik makam ve görevine gölge düşürmediği gibi sihir olayı dolayısıyla duyulan vücut rahatsızlığı da peygamberlik şanına gölge düşürmez. Nitekim Â i ş e (Radıyalâhü anhâ) 'nın bu hadisinde belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in rahatsızlığa bir süre sabrettikten sonra bir gün veya bir gece şifâya kavuşmak için üç kez Allah'a duâ etmesi, gelen Cebrail ile Mikâil (Aley hisse-lam) 'in görüşmelerini aynen Â i ş e' ye nakletmesi ve olup bitenleri A i ş e' ye anlatması, söz konusu rahatsızlığın sâdece bedenine etki yaptığı, fakat mübarek kalbine ve aklına en ufak bir etki yapmadığına açıkça delâlet eder.
(El-Menhel yazan bu noktayı te'yiden Kadı lyâz, imâm M e ' z e r i ve başka âlimlerden naklen açıklamalar yaptıktan sonra sihir işi hakkında özetle şu bilgiyi verir) :
Sihir t Arap dilinde sebebi gizli ve ince olan iş anlamında kullanılır. Gözbağcılık, hilekârlık, aldatmak mânâlarına gelir. Sihir kelimesi olağan üstü hallere benzeyen acâib durümlan ve işleri gösterme anlamında da kullanılır. Cumhûr'a göre sihirbazlık işi, olağan üstü bir şeydir. Birtakım özel işlemler yapmak suretiyle kötü ruhlu insanlarda görülür. Sihir işinde başarılı olabilmek için söz, fiil, hareket ve itikad açısından pis ve çirkin davranmak suretiyle şeytana yakınlık peyda etmek gerekir. Şöyle ki: Küfür ve Allah'a ortak koşmayı, şeytanı övmeyi ve isteklerine âlet etmeyi ifâde eden sapık lâfları içeren muskacılık, üfürükçülük etmek, yıldızla tapınmak, devamlı cünüp durmak, fısk ve fücuru, her çeşit kötülüğü işlemeyi alışkanlık hâline getirmek ve şeytana yaklaştırıcı her işi benimseyip ona sempati ve sevgi beslemek yolunu tutmak gerekir. Böylece her açıdan sapıklık çukuruna ve bataklığına düşen kimse şeytanlarla işbirliği hâline girmiş olur ve sihirbazlığı elde edebilir. Melekler, ibâdetlere ve Allah'a yaklaştırıcı hayırlı işlere devam etmek suretiyle kendilerine benzeyen velilere, mübarek ve üstün mü'minlere yardımcı oldukları gibi şeytanlar da kötülüklerde kendilerine benzeyen fena ruhlu insanlara yardımcı olurlar.
Sihirbazlar yukarda belirtilen alâmet ve işaretlerle, peygamberler ve velîlerden ayirdedilir. Bu itibarla sihirbaz kişinin gösterebileceği olağan üstü bir hâl, mucizelerden ve kerametlerden ayırdedilir ve aralarında bir benzerlik kalmamış olur. Durum bu olunca. Mutezile mezhebi mensuplarının: Eğer şeytanlar aracılığıyla gayıbdan haber vermek ve olağan üstü bir hâl göstermek insanlar için mümkün olsaydı, sihirbazlık yolu ile peygamberlik yolu, başka bir deyimle sihir ile mucize biribirinden ayırdedilmezdi, şeklindeki iddiaları reddedilmiş olur.[113]

Sihirbazlık İşi Hakkında Ehli Sünnet Mezhebinin Görüşü

Ehl-i Sünnet mezhebine göre sihir gerçekten vardır. Âlimlerin ekserisinin görüşüne göre sihir ile meşgul olmak küfürdür. Hattâ allâme Teftâzâni: Sihrin küfür olmadığı yolunda bir rivayet yoktur, demiştir. Lâkin Ebu Mansûr: Sihir işi, imâm zedeleyici bir seviyede ise küfürdür, imânı ihlâl etmeyecek biçimde ise küfür olmaz, demiştir.
Sihir, insanı olumsuz yönden etkiler, adamı hasta eder, deliliğe sebebiyet verir. Hattâ ölüme bile yol açabilir. Sihirbaz kişi havada uçabilir, su yüzünde yürüyebilir ve sihir yaptığı kişiyi sihriyle öldürebilir, fakat ölüyü diriltmek, denizi yarmak ve cansızları konuşturmak gibi peygamberlere mahsus mucizeler gösteremez. Allah Teâlâ sihirbaz kimseye bu gücü vermemiştir.[114]

Sihirbaza Verilecek Cezaya Âit Görüşler:

1. Ebû Hanife'ye göre sihirbazlığı sübût bulan kimse mutlaka öldürülür ve ben bu işi bırakacağım, bundan tevbe ediyorum gibi savunmaları kabul olunmaz. Fakat bir adam ben bir zamanlar sihirbazlık ediyordum, ama bir süreden beri bu işi tamamen bırakmışım, derse ifâdesi kabul olunur ve öldürülmez.

2. Ş â f i î ' ye göre sihirbaz kişinin ettiği işte küfrü gerektiren bir şey varsa öldürülür, aksi takdirde öldürülmez. Ancak ettiği sihirle bir kimsenin ölümüne sebebiyet verdiği sübût bulursa kısas yoluyla öldürülür.
3. Mâlik ve arkadaşlarına göre sihirbaz kişi kâfirdir, tevbe etmesi teklifi yapılmaksızın derhal öldürülür.
4. H a n b e 1 î mezhebine göre sihir ilmini öğrenmek veya öğretmek haramdır ve bunun helâl olduğunu iddia etmek küfürdür. Çünkü haramhğı Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile sabittir. Keza, sihirbaz kişi gaybı bildiğini iddia ederse bununla kâfir olur.
Sihirbazı öldürmeyi emreden hadisler el-Menhel'de bu bahiste rivayet olunmuştur. Buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Arzu edenler oraya müracaat edebilirler.
Er-Ravdatü'n-Nediyye'de beyân edildiğine göre Hulefâ-i R â ş i d î n (Radıyallâhü anh) devrindeki uygulama sihirbazları öldürmek biçiminde devam etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kendisi hakkında sihir yapmış olan L e b î d isimli mel'ûn yahûdiyi öldürmemesi sebebine gelince; siharbazı öldürme hükmü bu olaydan sonra konulmuş olabilir. Ya da o esnada yahûdîler güçlü ve kuvvetli oldukları için onlardan müslümanlara büyük bir zararın gelmesi endişesiyle o gün için bu hükmün tatbiki Şâr-i Hakim tarafından ten-sib buyurulmamıştır.

3546) "... İbn-İ Ömer (Radtyallâhü ankümây&ân rivayet edildiğine göre; Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ) :
Yâ Besûlallah! Yediğin zehirli koyun (etin) den dolayı her yıl hastalanıyorsun, dedi. Eesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Âdem kendi çamurunda (yâni yaratılışı henüz tamamlanmamış) iken hakkımda yazılmış olan mikdar ne ise o zehirli koyundan bana ancak o kadar hastalık isabet eder, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Bekir el-Ansİ bulunur. Bu râvl zayıftır. [115]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin bu bâbta rivayet olunması sebebi; insanların başına gelen her şeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu ve O'nun takdiri olmaksızın hiç bir şeyin meydana gelmesinin mümkün olmadığını, bu meyanda sihirbazların sihirlerinden etkilenmenin, de takdir-i îlâhi ile olduğunu beyân etmektir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in zehirli koyun etinden yemesi olayı H a y b e r fethinin arkasında vuku bulmuştu. Şöyle ki, savaş bittikten sonra H a y b e r yahûdîlerinden Haris kızı Z e y n e b, zehir kattığı kızartılmış bir koyunu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e sunmuştu. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bunun etinden azıcık alır almaz zehirli olduğunu vahiy yoluyla bilmiş ve sofradaki sahâbîleri durumdan haberdar etmişti. Sonra sözü edilen kadın, işlediği suçu itiraf etmişti.
Buhâri'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste bu olay anlatılmaktadır. Bu rivayete göre
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu hiyâneti yapma sebebini H a y b e r yahûdilerine sorunca onlar; biz şöyle düşündük: Kğer sen yalancı peygamber isen zehirli koyunu yemek suretiyle ölürsün. Biz de rahat ederiz. Şayet hakikaten peygamber isen sana bir zarar gelmez, diye cevab vermişler.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ve sahâbîleri ne sûi-kasd eden bu kadının öldürülüp öldürülmediği hususunda değişik rivayetler vardır. Bâzı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onu serbest bırakmış, diğer bâzı rivayetlere göre öldürtmüştür. B e y h a k î bu değişik rivayetleri şöyle birleştiriyor. Durum şöyle olmuş olabilir.
Bu kadın önce serbest bırakılmış. Fakat bilâhare o koyun etini yiyen sahâbilerden Bişr İbn-i Berâ (Radıyallâhü anh) 'in vefatı üzerine kısasan öldürülmüştür.[116]

46- Korkmak, Gece (Yatakta Sağa Sola Dönüp) Uyuyamamak Ve Şerrinden Allah'a Sığınılan Şeyler, Babı

Bu babın başlığında geçen "Feza" bir şeyden korkmak, Ende ise gece uykusunun kaçması, yatakta sağa sola dönüp durmak bir türlü uyku uyuyamamak demektir.

3547) "... Havle bint-i Hakîm (Radtyallâhü anhâ)'d&n rivayet edildiğine göre; Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biriniz bir konağa indiği zaman
-Yaratıklann şerrinden Allah'ın tamam olan kelimelerine sığınırım» derse oradan gidinceye kadar o konakta hiçbir şey o kimseye zarar veremez."[117]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi, Nesâî, Ahmed ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarının beyânına göre ilim adamları: Bu hadiste geçen; «Kelimâtullah = Allah'ın kelimeleri» ifadesiyle Kur'ân-ı Kerîm kasdedilmiştir. < Tam m ât = Tamam olan» ifâdesinden maksad mükemmel olup eksiksiz ve kusursuz, demektir. Bir kavle göre; bununla şifâ âyetleri ve serlerden Allah'a sığınmayı ifâde eden âyetler kasdedilmiştir.
Câhiliyyet devri insanları bir konağa indikleri zaman cinlerin büyüğünü kasdederek: Bu derenin efendisine sığınırız, derlerdi. Bu hadîs onların yaptığının bâtıl olduğuna işaretle yapılması gerekeni ve yararlı olanı açıklıyor.
Bu hadis, anılan duayı okuyan kimsenin vardığı mesken ve konakta her nevi şer kuvvetlerin zararlarından emin olduğunu bildirmekte, dolayısıyla bu duanın korkmak ve gece uyku uyuyamamak hâlini de önlediğini ifâde etmektedir.
Havle (RA)'nm Hâl Tercemesi:
Havle binM Hakim bin ümeyye es-Selemiyye Ümmü Şerik (R.A.), Osman bin Maz'ün (B.A.)'ın zevcesidir. 15 aded hadisi vardır. Müslim onun bu hadisini rivayet etmiştir. Tirmizi, Nesâİ ve tbn-i Mâceh de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvlsi Urve'dir. Ömer bin Abdilaziz de ondan mürsel hadis rivayetinde bulunmuştur. (Hulasa, 490)

3548) "... Osman bin EbPI-Âs (Radtyallâhü onA/den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Tâif vâlihğlne tâyin ettiği dönemde namazımda bana bir hâl peyda olmaya başladı* hattâ ne kıldığımı bilmezdim. Ben bu durumu görünce kalkıp (Tâif-ten Medîne-i Münevvere'ye) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gittim. Resûl-i Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (beni görünce) :
— Ebü'l-Âs'ın oğlu? buyurdu. Ben: Evet, Yâ Resûlallah, dedim. O:
— Seni (buraya) getiren sebep nedir? buyurdu. Ben:
Yâ Resûlallah! Namazlarımda bana bir hâl peyda oldu, öyle ki ne kıldığımı bilmiyorum, dedim. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Anlattığın şey, şeytânadır. Onu bana yaklaştır, buyurdu. Bunun üzerine ben O'nun yakınma vardım ve (diz çökerek) ayaklarım üzerinde oturdum. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— (Mübarek) elini göğsüme vurdu, ağzımın içine tükürdü ve i Çık. Ey Allah'ın düşmanı, buyurdu. Bu işi üç defa tekrarladı. Sonra (bana):
(Git) işinle meşgul ol, buyurdu. Râvi demiştir ki: Sonra Osman şöyle dedi t
Hayatıma and olsun ki, ondan sonra şeytanın bana sokulduğunu sanmam."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvîleri sıka, güvenilir zâtlardır. El-Hâkim de bu hadisi rivayet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

3549) "... Ebû Leylâ (el-Ensârî) (Radtyaüâkü anh)'den; Şöyle demiştir : Ben (bir kere) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in ya-mnda oturuyordum. O esnada bi» bedevi huzura gelerek t
Hasta bir erkek kardeşim var, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kardeşinin hastalığı nedir? diye sordu. Bedevi: Kardeşimde bir nevî delilik var, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedeviye) :
Git de onu bana getir, buyurdu. Ebû Leylâ demiştir ki: Bedevi de gidip onu getirdi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önünde oturttu. Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ona şifâya kavuşması için Allah'a sığınarak şunları okuduğunu işittim: Fatiha sûresi, Bakara sûresinin başından dört âyet, ortalarından;
<dl (*&!; âyeti ile Âyetü'l-Kürsî, aynı sûrenin son üç âyeti, Âli İmrân sûresinden bir âyet (sanırım dedi ki: j* VI
âyeti), A'raf sûresinden; âyeti, Mü'minûn sûresinden; âyeti. Cin sûresinden; âyeti, Sâffât sûresinin başından
on âyet, Haşır sûresinin sonundan üç âyet, İhlâs sûresi ve Muftvvi-zeteyn sûresi. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunları okuduktan) sonra bedevi şifâya kavuşarak, hiçbir rahatsızlığı kalmayarak ayağa kalktı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu seneâde Ebû Cenftb el-Kelbİ bulunur. Bu râvl zayıftır, adı da Yahya bin Ebİ Hayye'dir. EI-Hâkİm de bu hadisi el-Müs-tedrek'te Ebû Cenâb yoluyla rivayet ederek : Bu hadis, mahfuz ve sahihtir, demiştir.[118]

İzahı

Bu iki hadis notlarda belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Birinci hadis namazlardaki vesvesenin şeytândan geldiğine ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mucizesine delâlet eder. İkinci hadîste geçen "Lemem" bir nevi delilik ve cin çarpması mânâlarına gelir. Kamus sahibi böyle açıklamıştır. Bu hadîs de hem Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir mucizesini ifâde eder. Hem de delilik, cin çarpması ve sara gibi bir hastalığa tutulan kimseye hadişte anılan âyetleri okumak suretiyle Allah'a sığınarak şifâ dilemenin müstahablığına delâlet eder.
Hadîste anılan sûreler ve âyetler şunlardır: Fatiha sûresinin tamâmı, Bakara sûresinin 1, 2, 3, 4, 163, 255, 284, 285 ve 286. âyetleri, Âl-i îmrân sûresinin 18. âyeti, A' r â f ' sûresinin 54. âyeti, M ü' m i n û n sûresinin 117. âyeti, Cin süresinin 3. âyeti, S â f f â t sûresinin 1 -10. âyetleri, Haşir sûresinin 22, 23 ve 24. âyetleri, îhlâs, Felâk ve Nâs sûreleri.
Yukarda işaret edilen sûrelerin ve âyetlerin tamamını ve meallerini öğrenmek, okumak isteyenler Kur'ân-ı Kerîm e ve tefsire baksınlar.[119]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/187.

[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/187-188.

[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/189-190.

[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/190-192.

[5] Secde, 5

[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/192.

[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/193-194.

[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/194.

[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/194-196.

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/196-197.

[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/197-198.

[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/198.

[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/198-199.

[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/199-200.

[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/200.

[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/201-202.

[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/202-203.

[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/203-204.

[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/204-205.

[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/205-206.

[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/206-207.

[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/207-209.

[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/209-212.

[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/212.

[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/212-213.

[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/214-215.

[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/215-216.

[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/216-217.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/217-218.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/218-219.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/219-220.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/220-221.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/221-222.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/222-223.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/224.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/224-225.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/225-226.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/227-228.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/228.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/229.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/229-230.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/230.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/231-232.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/232-234.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/234-236.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/236.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/236-239.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/239-240.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/240.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/240-242.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/242-243.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/244.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/244-247.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/247-248.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/248.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/248-250.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/250-251.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/251-252.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/252-253.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/253-254.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/255-256.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/256-257.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/257-258.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/258-259.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/259-260.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/260-261.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/261-263.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/263.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/263-264.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/264-265.

[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/265.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/265-266.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/266.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/266-267.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/267-268.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/268-270.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/270-273.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/273-274.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/274-275.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/275-276.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/276-277.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/277.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/277-279.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/279-281.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/281-283.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/283.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/283-284.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/284-286.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/286-288.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/289-290.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/290-291.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/291-292.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/292-293.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/293-294.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/295.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/295-296.
[97] Hulâsa, 491
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/297-298.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/299.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/299-301.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/301.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/302.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/302.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/302-303.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/303-304.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/304-305.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/306-307.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/307-310.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/310-311.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/311-313.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/313-314.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/315-316.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/316-320.

[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/320.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/321-322.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/322-323.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/323-324.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/324-327.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/327-328.

32- ELBİSE KİTABI

1 — Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellemkîn Elbisesi Babı

3550) "... Âi§e (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nakışlı bir siyah abâ içinde namaz kıldı. Sonra buyurdu ki:
Bu abanın nakışları beni meşgul etti (yâni dikkatimi çekecek gibi oldu). Bunu Ebû Cehm'e (geri) götürün ve bana onun enbicâ-niye (nakışsız kaim abâ) sim getirin."[1]

İzahı

Bu Hadisi Buhar!, Müslim, Ebû Dâvüd ve N e s â ! de rivayet etmişlerdir.
Hamisa: iki tarafı nakışlı veya çizgili siyah abadır. Avnü'I-Ma-bûd yazarının beyânına göre el-Mısbâh'ta: Hamîsa, iki kenarı nakışlı - çizgili siyah bir elbise çeşididir. Bu elbisenin çeşidi, yünden veya ipekten olabilir. Nakış veya çizgisi olmazsa ona Hamîsâ denilmez, diye bilgi verilmiştir. En-Nihâye'de de: Hamîsa, yün veya ipekten mamul çizgili veya nakışlı bir elbise çeşididir. Siyah renkli ve nakışlı veya çizgili olmadıkça ona Hamîsa denilmeyeceği söylenmiştir. Hamîsa, halkın ötedenberi kullana geldiği bir elbise çeşididir, diye bilgi verilmiştir.
Hadiste sözü edilen hamîsa, Ş â m kumaşlarından olup Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e E b û Cehm tarafından hediye edilmişti.
Enbicâniye: Yünden mamul, düz ve kalın bir elbise çeşididir, âdi sayılır. Onda nakış, çizgi ve damga gibi işaretler yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Hamisa'yı geri gönderince E b ü C e h m' in kalbinin kırılmaması için enbicâniyesini istemiş olabilir. Sindi bu ihtimâli belirttikten sonra: Durum; iade edilen elbise yerine başka bir elbise istemeyi gerektirdiği için, böyle yapıldığı rivayet olunmuştur, der.
Sindi daha sonra sözüne devamla şöyle der: Hadiste geçen «Bu elbisenin nakışları beni meşgul etti» buyruğundan maksad şu olabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), namaz içinde elbisenin nakışlarına tesadüfen bakma endişesini duymuş veya tesadüfen mübarek gözü o nakışlara ilişmiş olabilir. O'nun pâk ve nezih kalbi tamamen Allah'a yönelik olduğu ve tam bir huzurla ibâdetle meşgul olduğu için namaz esnasında tesadüfen de olsa başka bir şeye gözünün ilişmesini istememiştir.
Muvatta'daki rivayette bulunan, = «Nerede ise beni meşgul edecekti» cümlesi ve B u h â r i' nin talikan rivayetinde;
= «Beni meşgul etmesinden korkarım* ifâdesi, o elbise nakışlarının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i meşgul etmediğine delâlet eder. Bu rivayetleri tercemede göz önünde bu-lundurarak parantez içi ifâde ile duruma işaret etmek istedim.
Hadis; dikkat çekici, nakışlı, çizgili ve işlemeli elbise ile namaza durmanın mekruhluğuna delâlet eder.
Hadîste sözü edilen Ebû Cehm Amir veya U b e y d bin Huzeyfe, Kureyş kabilesinin ileri gelenlerindendir. Mekke' nin fethi sıralarında müslüman olanlardandır. 120 yıl yaşadığı rivayet olunmaktadır.

3551) "... Ebû Bürde (bin Ebî Mûsâ el-Eş'arî) (RadtyaUâkü ankümâ)'-dan; Şöyle demiştir:
Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'mn yanma girdim. O, Yemen'de dokunan tok kumaştan mamul bir izâr (bedenin belden aşağısına sarılan car) ve mülebbede denilen (yâni çok yamalanmakla keçelen-miş gibi olan) şu elbiselerden bir kaftanı benim için çıkar (ip göster) di ve bana yemin ederek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) bu iki elbise içinde vefat etti, dedi."[2]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve T i r m i z î de rivayet etmişlerdir.
İz&r: Bedenin belden aşağısına sarılan car ve ihram gibi elbiseye denilir. Kisa: Elbise demektir. Eksiye de bunun çoğuludur. Burada bedenin üst kısmını örten elbise mânâsı kasdedilmiştir.
Mülebbede t Keçelenmiş demektir. Burada çok yamalanmakla ke-çelenmiş gibi kalmlaşan elbise mânâsı kasdedilmiştir. N e v e v i ve NİhÂye sahipleri böyle yorumlamışlardır.
N e v e v i: Bu gibi hadisler, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dünya nimetlerine nasıl sırt çevirdiğine ve dünya lezzetlerine iltifat etmediğine delâlet eder. Ümmeti de hâl ve

hareketlerinde O'na uymalı ve O'nun izini takip etmelidir, der.
Hadisin râvisi Ebü Bürde (Radıyallâhü anh) 'in hâl ter-cemesi 2282. hadîs bölümünde geçmiştir. Bu künye'yi taşıyan başka sahâbiler de vardır. E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadisin râvisi olan Ebû Bürde' nin E b û M û s â (Radıyallâhü anh) 'in oğlu olan zât olduğunu söylemiştir.

3552) ... Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh)yden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir semle (car - ihram) içinde namaz kıldı, (carın küçüklüğü dolayısıyla düşmemesi için) onu bağlamıştı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî Hâlid'in Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü anh)'den hadis işitmesi sabit değildir. Ebû Naim de demiş ki: Hâlid, Ubâde İle görüşmemiş ve ondan hadîs işitmemiştir. Râvi el-Ahvas bin Hakim de zayıftır.[3]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin senedinin durumu notta belirtilmiştir. Bir tek elbise içinde namaz kılmanın hükmü 1047 -1051. hadîsler bölümünde açıklanmıştır. Bu hadis de Resûl-i Ekrem tAleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'in tevazuu ve sâde hayatı için bir örnektir.
Semle: îhrâm gibi dikişsiz olup omuzlara atılmak suretiyle bürü-nülür ve bir tarafı diğer tarafın üstüne atılır.

3553) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in beraberinde idim. O'nun üstünde saçağı kalın Necrân mamulü bir ridâ (yâni bedenin üst tarafını örten dikişsiz ihram gibi bir giysi) vardı."[4]

İzahı

Bu hadîsi Buhârî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
Necrân; Yemen tarafında bir şehrin ismidir. Ridâ: Bedenin üst kısmını örten ve ihrama benzeyen dikişsiz bir çeşit elbisedir. Haşiye elbisenin saçağı ve kenarı demektir.

3554) "... Âişe (Radtyallâhü <mAö,)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in herhangi bir kimseyi sövdüğünü ve O'nun için bir elbisenin duruldüğunu görmedim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehîa vardır. Bu râvt zayıftır. [5]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisteki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) için bir elbisenin dürülmediği ifâdesinden maksad şudur : ihtiyaç hâlinde giymek üzere O'nun ikinci bir elbisesi yoktur. Bu hadîs de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üstün ahlâkını ve dünya nimet ve lezzetlerine rağbet etmeyişini ifâde eder.

3555) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir :
Bir kadın, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir bürde getirdi. (Sehl: Bürde nedir? diye —orada bulunanlara — sordu —da sözüne devamla — Bürdedir —yâni ihram gibi dikişsizdir— diye sorusunu kendisi cevabladı.) Bürdeyi getiren kadın :
Yâ Resûlallah, bu bürdeyi sana giydireyim diye kendi elimle dokudum, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bürdeyi aldı. Zâten kendisinin böyle bir bürdeye ihtiyacı vardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o bürdeyi izâr (yâni belden aşağı vücûduna sarmış) olarak giyip (evden) yanımıza çıktı. Sonra falan oğlu falan (Sehl'in o gün ismini söylediği bir adam) gelerek:
Yâ Resûlallah, bu bürde ne güzeldir! Bunu bana giydir, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: Peki buyurdu. Sonra eve girince bürdeyi dürüp o adama gönderdi. Orada hazır olan cemâat adama:
Vallahi sen iyi etmedin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bu bürde ihtiyacı olarak giydirildi. Sonra sen kendisinin bir şey isteyen hiç bir kimseyi reddetmediğini bildiğin halde Ondan bürdeyi istedin, dediler. Adam da (bu yadırgamaya karşılık) :

Vallahi ben bu bürdeyi giymek için istemedim. Ve lâkin (öldüğümde) kefenim olsun diye istedim, dedi.

Sehl demiştir ki: Sonra bu zâtın vefat ettiği gün hakikaten o bürde onun kefeni oldu."[6]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Nesâî ve Taberâni de rivayet etmişlerdir.

Bürde nedir? sorusunu soran zâtın Sehl (Radıyallâhü anh) olduğu, Buhâri'nin Kitâbül-Edeb'teki rivayetinde;

"Sonra Sehl, orada bulunanlara dedi ki..." biçiminde belirtilmiştir. Buharı1 nin rivayetinde «Orada bulunanlar: Bürde semledir, dediler. Sehl de evet, diye onları doğruladı» mealinde ifâde edilmiştir. Müellifimizin rivayetinde ise cevab verene âit fiil zamiri tekil olduğu için Sohl'in kendi sorusunu cevabladığı biçiminde terceme ettim. Muhtemelen orada bulunanlardan biri cevablamıştır.

B ü r d e' yi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e hediye eden hanımın ismi hakkında aydınlatıcı bir bilgi edinemedim. Aynî ile H â f ı z : Bu kadının ismi bilinemedi, derler.

Sehl (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm'in hediye edilen B ü r d e ' ye ihtiyacı olduğunu söylemiştir.

El-Hâfız: Bu durum ya Peygamber (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm) 'in daha önce geçmiş bir konuşmasından ya da O'nun hediye edilen bür-deyi hemen giymesi gibi bir belirtiden anlaşılmış, der.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den bürdeyi isteyen zâtın kimliği hakkmda ihtilâf vardır: Bâzı rivayetlere göre o zât Sa'd bin Ebî Vakkâs (Radıyallâhü anh) 'dır. Diğer bir kısım rivayetlere göre ise Abdurrahman bin Avf CRa-dıyallâhü anh) 'dır. Bu rivayetler El-Fetih'te nakledilmiştir.[7]

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Bir kimse henüz hayatta iken kefenini hazırlayabilir. Fıkıhçı-lar buna dayanarak kişinin kendi teçhiz ve tekfini ile ilgili hazırlıkları yapmasını caiz görmüşlerdir. El-Fetih yazan bu hadisin şerhinde : İbn-i Battal demiş ki : Bu hadis, bir şeyi ihtiyaç zamanı gelmeden önce hazırlamanın câizliğine delildir. Nitekim takva sahibi zâtlardan bir grup ölümlerinden önce kabirlerini kazıp hazırlamışlardır, demiştir. Ez-Zeyn bin el-Münîr de İbn-i Battâl'm bu sözünün akabinde: Sahâbîlerden her hangi birisi kabrini ölümünden önce hazırlamamıştır. Eğer bu iş müs-tahap olsaydı, bir çok sahâbi bunu yapardı, demiştir. Şâfiiler'in bâzısı da demiş ki: Böyle bir hazırlık yapmak isteyen kimse helâllığı-na güvendiği bir maldan yapmalı veya bereket ve salâhat sahibi olduğuna inandığı bir zâtın elbisesi gibi bir eserinden hazırlamalı, diye bilgi verilmiştir.

Ayni de: Sahâbîlerden kimsenin bu hazırlığı yapmaması, yâni kabrini kazmamış olması, bunun caiz olmadığına delâlet etmez. Mü'minlerin iyi gördükleri şey, Allah katında da iyi değil mi? özel-likle sâlihlerden bir çok zât bu hazırlığı yapmıştır, der.

2. Hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in güzel huy-luluğuna, cömertliğinin üstünlüğüne ve hediyeleri kabul buyurmasına delâlet eder.

3. Edebe aykırı görülen hareketlere karşı çıkmak meşrudur.

4. Salâh ve takva sahibi zâtların eserlerinden bereketlenmek meşrudur.

3556) "... Enes (Radtyallâhü ankydtn rivayet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJyün elbise ve yamalanmış ayakkabı giyiniş ve cidden sert elbise giymiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Nuh bin Zekvto bulunur. Bu râvi zayıftır. Bakıyye isimli râvi de tedlisçi olup bu hadîsi an'ane İle rivayet etmiştir.[8]

2- Adamın Yenî Bir Etbise Giydiği Zaman Söyleyeceği (Hamd) Bâb1

3557) "... Ebû Ümâme (el-Bâhilî) (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir :

Ömer bin el-Hattab (Radıyallâhü anh) yeni bir elbise giydi ve ı

Avretimi örten ve kıyafetimi iyi düzenleyen, elbiseyi bana giydiren Allah'a haradolsun, dedikten sonra; ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) 'den şöyle buyururken işittim: «Kim yeni

bir elbise giyip; der, sonra eskittiği veya (bedeninden) attığı elbiseye gidip onu sadaka ederse; diri ve ölü iken (yâni dünyada ve âhirette) Allah'ın himayesinde, Allah'ın muhafazasında (korumasında) ve Allah'ın sitrinde (örtüsünde) olur.
Bunu üç defa tekrarlardı.'*
3558) "... İbn-i Ömer (Radtyattâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre: Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) Ömer (bin el-Hattâb) 'm üzerinde beyaz bir entari gördü ve (ona) : Senin bu elbisen yıkanmış (mı), yoksa yeni midir? buyurdu.
Ömer de ı
Hayır (yeni değil). Fakat yıkanmıştır, dedi. Resûl-i Ekrem (ona) : «Yeni bir elbise giy (giyesin), hamdedici olarak (veya memnun bir yaşantı ile) yaşa (yaşıyasın) ve şehid olarak öl (ölesin), buyurdu.»"
Not: Zer&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvt Hüseyin bin Mehdi el-Eyll'yi îbn-İ Hlbb&n sıka, yâni güvenilir râvller arasında anmıştır. tbn-l Huzeyzne de kendi Sahlh'inde ondan rivayette bulunmuştur. Senedin kalan ravî-lerln rivayetleri BuhArt ve Müslim'de mevcuttur.[9]

3- Yasak Kılınan Elbise Babı

3559) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır. O giyinişler iştimal-ı samına (denilen kıyafet) ve kabaları üzerinde oturup bacakları dikerek avret yeri Örtüsüz kalacak şekilde tek bir elbiseye sarınmaktır.'*

3560) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır: tştimâl-i sammâ (denilen giyiniş) den ve kabalan üzerinde oturup bacakları dikerek avret yerini semâya doğru açarak (yani avret yerini örtüsüz bırakarak) tek bir elbiseye sarınmaktan."

3561) "... Âİşe (Radtyallâhü onkây&sn; §öyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çeşit giyinişi yasaklamıştır: İştimâl-İ sanıma (denilen kıyafet) ve avret yerini semâya doğru açtığın (yâni örtüsüz bıraktığın) halde kabaların üzerinde oturup bacakları dikerek tek bir elbiseye sarınmak/'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Âişe (R.A.)'nın hadisi sahih olup râvî-lerl sıka yâni güvenilir zâtlardır. Râvi Sa'd bin Said, Yahya bin Saîd el-Ensâri'nin kardeşidir. Müslim onun rivayetini delil saymıştır.[10]

İzahı

E b û S a İ d (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Buhârİ ve N e s â î de rivayet etmişlerdir. Ebû Hüreyre (Badıyallâhü anh) fın hadîsini Tirmizî de rivayet etmiştir. Ayrıca Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd bunun benzerini rivayet etmişlerdir.
Bu hadislerde iki çeşit giyiniş yasaklanmıştır: Bunlardan birisi İştimâl-ı Sammâ denilen giyiniştir. Bu çeşit giyinişi lügat âlimleri şöyle yorumlamışlardır: Adam tek bir elbiseye sarınır (yâni âdeta kefen gibi), herhangi bir kenarını kaldırmaz ve ellerini de bürünü-len elbisenin altında kaldığı için dışarı çıkaramaz. Böyle kefen gibi bir elbiseye sarınmanın yasak kılınması hikmeti ise N e v e v İ' nin dediği gibi, adamın kollarını oynatmasının güçlüğü, ellerini çalıştırmasının zorluğu ve bu yüzden zarara uğramasıdır. İştimâl-i Sammâ giyinişi böyle tarif edilince hadisteki yasaklama mekruhluk için yorumlanır. Yâni bu şekilde bir kıyafet mekruhtur.
Fıkıhçılar ise İştimâl-İ Sammâ yi şöyle açıklamışlardır: Adam tek bir elbiseye sarınır. Sonra onun bir tarafını kaldırıp omuzlarının üstüne atar ve bu yüzden avret yeri açılır. Iştimâl-i Sammâ böyle açıklanınca hadîsteki yasaklama haramhk anlamını taşır. Çünkü böyle bir kıyafet avret yerinin açık kalmasına yol açar.
B u h â r i' nin bir rivayetinde Sammâ'nın şöyle tefsiri yapılmıştır :
"Sammâ, adamın elbisesini omuzlarından birisinin üstüne atması ve bu yüzden bedeninin bir tarafının örtüsüz kalıp açılmasıdır."
B u h â r î' nin bu açıklaması, fıkıhçıların yorumunu teyid eder. El-Hâfız: Buharı' nin ifâde tarzının zahiri bu tefsir kısmının merfû, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözü olduğunu gösterir. Bu tefsir ile fıkıhçıların yorumu arasında muvafakat vardır. Söz konusu tefsir, merfû olmayıp mevkuf olsa bile sağlıklı görüşe göre sammâ tâbirinden neyin kasdedildiğine bir delil sayılır. Çünkü, râvi tarafından beyân edilen bir yorumdur ve hadisin metnine aykırılığı

yoktur, der.
Ebû Hüreyre (Badıyallâhü anh)'in Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen hadisinde yukardaki tefsir merfû olarak rivayet edilmiştir. Yâni İştimâl-i Sammâ denilen kıyafet, fıkıhçılarm anlattığı kıyafet şeklidir. Kuvvetli olan budur.
Sammâ: Bu kelimenin asıl lügat manâsı ise sağır dişi demektir. İstimal t İhram gibi bir elbiseye sarınmak demektir.
İhtibâ: Kabalar üzerinde oturup bacakları dikerek ihram gibi bir elbiseye sarınmaktır. Böyle bir sarınma hâlinde bacakların arası açılabilir ve avret yeri görülebilir. Onun için böyle bir giyiniş ya-sak kılınmıştır.[11]

4- Yün Elbise Giymek Babı

3562) "... Ebû Bürde (bin Ebî Mûsâ el-Eş'arî) (Raâtyallâhü anhümâ)'-dan; Şöyle demiştir:
Babam (Ebû Mûsâ el-Eş'arî bir gün) bana şöyle dedi i Ey oğulcuğum! Biz Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve S eli e m) ile beraber iken, üzerimize yağmur yağdığı zaman eğer sen yanımızda olsaydın bizim (elbise) kokumuzu koyun kokusu zannederdin.[12]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Tirmizî ile Taberânî de rivayet etmişlerdir. T i r m i zi hadisin sahih olduğunu da söylemiştir. Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh), yağmurdan ıslandıkları zaman kokularının koyun kokusuna benzediğini söylemekle elbiselerinin yün olduğunu ifâde etmek istemiştir. Hadis, yünden mamul elbiseyi giyinenin câizliğine delâlet eder.
Avnü'l-Mâbud yazarının bu hadîsin şerhinde naklen beyân ettiğine göre el-Hâfız şöyle demiştir: îbn-i Battal demiş ki; İmâm Mâlik'e göre başka elbise bulan kimsenin yün elbise giymesi mekruhtur. Çünkü yün elbise zühd ve takva, yâni bir nevi dervişlik belirtisi olarak bilinmektedir. Bu itibarla böyle bir elbise giymek bir nevî sofuluk gösterişi sayılır. Halbuki iyi amel ve takva işini gizli tutmak daha iyidir. Kaldı ki tevazu ve gönül alçaklığı yün elbiseye inhisar etmez. Bilâkis daha ucuz olan pamuklu gibi elbise gönül alçaklığına daha münâsiptir.

3563) "... Ubâde bin es-Sâmit (Radıyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) kolları dar, yünden mamul bir Rûmî cübbeyi giymiş olarak bir gün (evden) yanımıza çıktı ve o cübbeyle bize namaz kıldırdı. Üzerinde o cübbeden başka (elbiseden) bir şey yoktu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki: El-HMız Ebû Nalm; Ha-lid'In Ubâde'ye rastlamadığını ve ondan hadis işitmediğini söylemiştir. Ebû Hatim de aynı şeyi söylemiştir. Ravl el-Ahvas da zayıftır.

3564) "... Selmân-i Fârisî (Radtyattâhü ön A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) bir defa) abdest almış ve sonra üstündeki yün cübbeyi çevirip onunla yüzünü kurulamış-tır."
Kot: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Mahfuz bin Alkarna, Sehnân'dan rivayet etmiştir. Tenzihte belirtildiği gibi bu rivayetin mürsel olduğu söylenmiştir. Senedin kalan rarllerl sıka, yani güvenilir zâtlardır.[13]

İzahi

Zevaid nevinden olan bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yün elbise giyçliğine, abdestten sonra kurulamanın sünnet olduğuna ve abdestte kullanılmış olan suyun temiz olduğuna delâlet eder. Ancak notta belirtildiği gibi hadîsin mürsel olduğu söylenmiştir.

3565) "... Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'i davar sürüsünün kulaklarını nişanlarken gördüm ve O'nu bir kisâ (dikilmiş elbise) yi bedeninin belden aşağı giymiş olarak gördüm."[14]

5- Beyaz Elbise Babı

3566) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydm rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Elbisenizin en hayırlısı beyaz renkli olanıdır. Bu itibarla beyaz elbise giyiniz ve ölülerinizi beyaz renkli kefenle tekfin ediniz."[15]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin söneninde 1472 numarada aynı hadis geçmiştir. Oraya bakılmalıdır. Beyaz renkli elbisenin daha iyi olmasının sebebi hakkında Avnü'I-Mabûd yazan: Çünkü beyaz elbise genellikle gönül alçaklığına delâlet eder. kibir, böbürlenme ve gururu kırar. Bu konuda başkaca bir çok hikmetler söylenmiştir, der.
Bunu takip eden hadiste de beyaz elbisenin tercih sebebleri beyân buyurulmaktadır.

3567) "... Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) jöyle buyurdu, demiştir:

«Elbisenin beyaz olanını giyiniz.Çünkü beyaz elbise daha temiz ve daha güzeldir.»[16]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi, Nesâî, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazan bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: Yâni beyaz elbise kirlendiği zaman kirliliği hemen görülür ve yıkanır. Diğer renkli elbiselerde kir bu kadar bârız görülmez. Dolayısıyla beyaz kadar sık sık yıkanmaz. Beyaz elbisenin güzelliğine gelince, bu güzellik dîni açıdandır. însan tabiatı bakımından olabilir. Bunun tevazu ve alçak gönüllülük açısından daha güzel ve iyi olduğu anlamının kasdedildiği de söylenmiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazan da: Beyaz elbise giymeye âit hadislerdeki emir müstehablık içindir. Ölüleri beyaz kefenlere sarma emri de müs-tehabhk içindir. En-Neyl yazan: Hadîsteki emir vâciblik için değildir. Çünkü ResûM Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ve sahâbilerden
bir gurubun beyaz olmayan elbiseleri de giydikleri ve beyaz olmayan elbiseleri giyen sahâbiler'e Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in müdâhale etmediği sabittir. Beyaz olmayan kefenin kullanılabileceği de Ebû Dâvûd'un Câbir (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadisten anlaşılır, demiştir. (Avnü'l-Mâbûd yazan bu arada Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini nakletmiştir. Buraya aktarmaya gerek görmedim.)

3568) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyaliâhü a»*;'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kabirlerinizde ve mescidlerinizde Allah'ı ziyaret etmenize en güzel elbise —kefen— şüphesiz beyaz olanıdır.»'*
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü Şürayh bin übeyd, Ebü'd-Derdâ'dan nadis İşitmemistir, Bu durumu et-Tehzlb yazan bu kitabında açıklamıştır.[17]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste Allah'ı ziyaret etmek ifâdesinden maksad, el-Münâvi'ye göre melekleri ziyaret etmektir.
Sindi: de: Yâni bir kimse bir zâtın ziyaretine gittiği zaman onun ikramına girdiği gibi, müslüman kimseler Allah'ın rahmet ve mağfiret yeri olan mescidlere gittiği ve mezara defnedildiği zaman Allah'ı ziyaret etmiş gibi olur. Bu itibarla en uygun elbise ve kefen beyaz olanıdır, demek istemiştir.[18]

6- Kibirden Dolayı Elbisesini (Yerde) Sürükleyen Babı

3569) "... îbn-i Ömer (Radtyaliâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«(Giydiği) elbiseyi kibirden dolayı (yerde) sürükleyen kimseye Allah kıyamet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"

3570) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim izânnı (belden aşağı giydiği elbiseyi) kibirden dolayı (yerde) sürûklerse Allah ona kıyamet

günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"
Râvî Atiyye demiştir ki t Sonra ben el-Belat (denilen semtJte İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'ya rastladım ve ona Ebû Saîd'in Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği bu hadîsi anlattım. Bunun üzerine İbn-i Ömer kulaklarına (elleriyle) işaret ederek: Bu hadîsi kulaklarım İşitti ve kalbim belledi, dedi."
Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (RJU'nm hadisi Buhar! ve Müslim'de mevcuttur (yani müellifimizin 3569. hadisi), Lakin Ebû Sald (R-A.)'m hadisini yalnız îbn-i M&ceh rivayet etmiştir. Bunun senedinde Atiyye bin Sa'd el-Avfl Ebül-Hasan bulunur. Bu rftvt zayıftır.

3571) "... Ebü Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Kureyş'ten bir genç topuklarından aşağıya sarkık (vaziyette giydiği) elbisesini (yerde) sürükleyerek Ebû Hüreyre'nin yanından geçti. Bunun üzerine Ebû Hüreyre:
Ey kardeşimin oğlu, ben, Resûlullah (Sallaliahü Aleyhi ve Sel-lem) 'den şu hadîsi buyururken işittim t
«Kim kibirden dolayı elbisesini (yerde) sürûklerse Allah ona kıyamet günü (rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"[19]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'run hadîsi Kütüb-i Sit-te'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'in hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhârî, Müslim ve Mâlik de rivayet etmişlerdir.
Hadîsler, bir kimsenin kibirlenerek üstündeki elbiseyi topuklarından aşağıya kadar sarkıtıp yerde sürüklemesinin haram olduğuna delâlet eder.
Avnü'I-Mâbûd yazan î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) '-nın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
Bu hadîs, kişinin giydiği elbiseyi kibrinden dolayı yerde sürüklemesinin haramhğına delâlet eder.
Hadîsin zahirine göre bu hüküm kadınlara da şümullüdür. Fakat tbn-i R e s 1 â n'm Sünen şerhinde belirttiği gibi tüm müslümanlar kadınların eteklerini yere kadar sarkıtmalarının câizliği hususunda icmâ etmişlerdir.
Hadiste bulunan kibirlenme kaydının zahirine göre kibirlenme kasdi olmaksızın elbiseyi yerde sürüklemek haram değildir. Ama yerilen bir davranıştır.
N e v e v i : Elbiseyi topukların aşağısına kadar sarkıtmak kibirlenme maksadı ile olursa caiz değildir. Şayet böyle bir kasıd yoksa mekruhtur, demiştir.
Îbnü'l-Arabi ise: Kişinin elbisesini topuğundan aşağıya sarkıtması ve: Ben kibir için yapmıyorum, demesi caiz değildir, demiştir.
Şevkâni de Nevevî' nin görüşüne uygun görüş beyân etmiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı bu arada bu iki zâtm delillerini beyân eder. Bunlara muttali olmak isteyenler oraya müracaat edebilirler.
Allah'ın kıyamet günü böyle bir kimseye bakmaması ifâdesi; rahmetle bakmaması şeklinde yorumlandığı gibi rahmet etmemesi biçiminde de yorumlanmıştır. Tercemede bu iki yoruma da yer verildi.
Bu günahı işleyen kimse Allah'ın rahmetine müstchak değildir. Ama Cenâb-ı Hak dilerse kendi kerem ve lütfü ile ona merhamet eder.
Hadislerde geçen Hüyelâ, kibirlenme ve böbürlenme mânâsını ifâde eder.
3570. hadîste geçen El-Belât ■. Medine-i Münevvere'de Mescid-i Nebevi ile çarşı arasında kalan bir semtin ismidir.
3571. hadiste geçen Sebele, topuktan aşağıya sarkıtılan elbise demektir.[20]

7- İzâr (Yânî Belden Aşağı Gîyîlen Elbise) Nereye Kadar Uzatılır? Babı

3572) "... Huzeyfe (Radtyaîlâhü a«A>'den; Şöyle demiştir:
Resûhıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim baldırımın veya onun baldırının adalesi (yâni çok etli kaba kısmı) nın aşağısını tutarak i
İzânn yeri (yâni uzatılacağı yer) burasıdır. Eğer (bundan imtina) edersen (yâni daha da uzatmak istersen) bunun aşağısına in, şayet (bundan) imtina edersen onun da aşağısına in. Eğer (bu kadardan) imtina edersen (yâni daha da uzatmak istersen), İzânn topuklarda hakkı yoktur (yâni izar topukları örtmemelidir).
Huzeyfe'nin. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettiği bu hadîsin mislini ...

senediyle AU bin Muhammed (de) bize rivayet etmiştir."

3573) "... El-Aİâ bin Abdirrahman'm babası (Abdurrahmân bin Yâkûb el-Cühenî) (Radtyaîlâhü anhümâ)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Ebü Saîd(-i Hudri) (Radıyallâhü anh)'a:
Sen izar (denilen elbisenin uzunluğu) hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir şey işittin mi? diye sordum. Ebû Saidt
Evet. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim t
«Mü'minin izânnin uzunluğu baldırlarının ortalarına Kadardır. Bununla topuklar arasında olan izârd giymek) te ona günah yoktur. Topuklardan aşağı olan (izar kısmının hizasındaki beden) ateştedir. O üç kez (de) şöyle buyurdu:
Allah (giydiği), izânnı kibirlenerek (yerde) sürükleyen kimseye
(rahmet bakışıyla) bakmaz (veya rahmet etmez).»"

3574) "... El-Müğîre bin Şu'be (Radtyaîlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Yâ Süfyân bin Sehl İzânnı (topuklardan aşağıya) sarkıtma. Çünkü Allah İzânnı (topuklardan aşağıya) şarlatanları kesinlikle sevmez.»"
Not: Zev&id'de şöyle denUmlçtir: Bunun senedi sahih olup râvüeri güve. nfflr «âtlardır.[21]

İzahı

Huzeyfe (Radıyallâhü anhî'ın hadisini T i r m i z î ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Adelet-i Sak" baldırın çok etli olan kaba kısmıdır.
Abdurrahman (Radıyallâhü anh)'ın hadisini E b ü Dâvûd, Nesâî, Mâlik ve İbn-i Hibbân da ri-
vâyet etmişlerdir. Bu hadisin; = "Topuklardan aşağı olan ateştedir" cümlesinin mânâsı ile ilgili olarak Hat-tâbi: Bu iki şekilde yorumlanır: Birisi şöyledir : O elbise sahibinin ayağı ceza olarak ateştedir. İkincisi: Elbiseyi topuktan aşağıya sarkıtma işi ateştedir, yâni cehennem ehlinin işlerinden ve işledikleri fiillerden sayılır, demiştir.
El-Müğir e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise Zevâid nevhv dendir. Bu hadîste geçen İsbâl'den maksad elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmaktır.[22]

Bu Çâbta Rivayet Olunan Hadîslerden Çıkan Hükümler :

1. Mü'minin elbisesi baldırının ortalarına kadar olmalıdır. Mü&-tehab olanı budur.
2. Elbiseyi topuklara kadar uzatmak caizdir, bunda bir mek-ruhluk yoktur.
3. Topukları örtecek kadar sarkıtmak ise yasak ve haramdır.
Hadîslerin zahirinden bu üçüncü hüküm çıkar. Yâni elbiseyi topukları örtecek biçimde sarkıtmak ister kibirlenme maksadı ile olsun ister böyle bir kasıt olmasın haramdır. Oysa bundan Önceki bâbta rivayet olunan hadîslerdeki tehdid kibirlenerek elbisesini yerde sürükleyenler hakkında idi. Yâni kibirlenme kaydı vardı. Bu itibarla bâzı ilim adamlarına göre kibirlenme maksadı olmadığı takdirde elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmak haram değil, mekruhtur, demişlerdir. Bunlara göre elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmanın ya-saklıgına dâir hadîslerden maksad bu işin kibirden dolayı yapılmasının yasaklığıdır ve kibirlenme kaydı olmayan hadîsler bu kaydın bulunduğu hadîsler gibi yorumlanır.
Îbnü'l-Arabî gibi bâzı ilim adamlarına göre elbiseyi topuklardan aşağıya sarkıtmak kasıtlı olduktan sonra haramdır. Delilleri de bu bâbta rivayet edilen hadîsler ile benzeri hadîslerdir.
Bu konuya ilişkin bilgi kısmen bundan önceki bâbta rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde verildi.[23]

8- Kamiş (Uzun Gömlek) Giymek Babı

3575) "... Ümmü Seleme (Radtyallâkü öfiAâJ'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kamîs (uzun gömlek) -ten daha sevimli bir libas olmadı."[24]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizİ, Nesâi ve Hâkim de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Ka-mîs"i uzun gömlek diye terceme ettim.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Cezerî ve başkaları: Kamîs, dikişli, iki kollu bir elbise nevidir. Önü tamamen açık değildir, elbiselerin altında giyilir, demişlerdir. Bu tarife göre Kamîs, başın rahat geçebileceği yaka kısmının aşağısı tamamen kapalı uzun gömlek veya erkek entârisidir. Kamus yazan da Kamîs yalnız pamuktan mamul olana denir, demiştir. Kamus yazan galiba en çok kullanılanı kasdetmiştir. Lakin hadîste pamuktan mamul olanının kasde-dilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü yünden mamul kamis bedene eziyet verir, kokusu da hoş olmaz. Dimyâti Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in karnisinin pamuktan mamul, kollan ve eteği pek uzun olmadığına dâir bir hadîs rivayet etmiştir.
Yukardaki bilgiden anlaşılıyor ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in karnisinin altında fanilya ve atlet gibi bir iç çamaşır yoktu. Kamis iç çamaşır görevini yapıyordu.
Tuhfe yazan: Karnisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e daha sevimli olmasının sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü kamîs, omuzlara atılan dikişsiz ridâ ve bedenin belden aşağısını örten dikişsiz izâra nazaran vücûdu daha iyi örter, masrafı daha azdır, daha hafiftir ve tevazua - gönül alçakhğuıa daha uygun düşer, der.
Şevkâni de en-Neyl'de : Bu hadis kamîs giyinenin müstehab-lığına delâlet eder. Karnisin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'a daha sevimli olmasının sebebi, bedeni izâr ve ridâ'dan da-ha.iyi örtmesidir. Çünkü izâr ve ridâ'nın beden üzerinde tutulması için bağlanması gerekir. Kamis böyle değildir. Karnisin O'na daha sevimli olmasının sebebi şu olabilir: Kamîs O'nun avret yerini örterdi, bedeni ile kamîs arasında başka bir iç çamaşır yoktu, demiştir.[25]

9- Kamîsin Uzunluğu Ne Kadar Olmalıdır? Babı

3576) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) (RadtyaUâhü anhüm)'-den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
•Îsbâl (yâni yasak olan elbise sarkıtma - uzatma işi) izâr (yâni bedenin belden aşağısını örten elbise) de, kamîs (uzun gömlek-entari) de ve sarıktadır. Kim (giydiği elbiseden) bir şeyi kibirlenerek sü-rüklerse Allah kıyamet günü ona (rahmet nazarıyla) bakmaz (veya rahmet etmez.)»
(Müellifin şeyhi) Ebû Bekir (bin Ebî Şeybe) demiştir ki t Ben (râ-vi) İbn-i Ebî Revvâd'ı tanımam."[26]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
İzar, yâni belden aşağısını örten elbisenin uzunluk durumu 7. bâbta geçen 3572 - 3574. hadîslerde ve izahlarında geçti. İzâr'ı topukları örtecek derecede uzatıp sarkıtmanın yasakuğı ve vebali orada anlatıldı.
îzâr denilen elbiseyi topuklan örtecek derecede sarkıtmaya İübÂl denilir.
Bu hadîs, isbâl'm kamiste yâni uzun gömlek ve entaride de yasak olduğunu bildirir. Ibn-i Reslân demiş ki: îsbâl, üstte ve altta giyilen ridâ, abâ, kaftan ve car ile ihram gibi giyilen elbisede de yasaktır.
Hulâsa giyilen her nevî elbisenin topuklan örtecek kadar uzun tutulması İsbâl sayılır. Ibn-i Reslân bunu demek istemiştir.
Hadîs, sarıkta da isbâl'm yasaklığını bildirir.
Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre îbn-i Battal: Sarıkta isbâl'den maksad sarığının ucunu mutad olan mikdardan fazla sarkıtmaktır, demiştir. Bu husus 15. bâbta rivayet olunan 3587. hadîsin izahı bölümünde tekrar ele alınıp anlatılacaktır.
Gömlek ve entari gibi elbisenin kollarını âdetten fazla uzatmak da îsbâl sayılır. En-Neyl'de beyân edildiğine göre   Kadı   I y â z :
Elbisenin örf ve âdetten fazla uzun veya geniş tutmanın mekruhlu-ğunu ilim erbabından nakletmiştir.
Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir bin Ebî Şeybe, senedin râvilerinden İbn-i Ebi Revvâd'ı tanımadığını söylemiştir. Miftahül-Hâce yazan bu hususla ilgili olarak şöyle der : Ibn-i Ebi Revvâd Abdülaziz hakkında müteaddid zâtlar konuşmuştur. El-Hâfız Saf iyy üddin, Tehzi-bü'1-Kemâl'de: Abdülazîz bin Ebi Revvâd'in ismi Meymûn el-Atki*dir. Yahya el-Kattân, îbn-i Muin ve Ebû Hâtem onu sıka yâni güvenilir saymışlardır, der. îbn-i Adî ise: Bu râvinin bâzı hadisleri başka hadislerle teyid

edilmemiştir, der.[27]

10- Gömlek - Entari Kolu Ne Kadar (Uzun) Olur, Babı

3577) "... İbn-i Abbâs (Radiyottâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kolları ve boyu kısa kamis (gömlek - entari) giyerdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Müslim bin Keysân el-Kûfl bulunur. Bu râvinin zayıflığı üzerinde ittifak edilmiştir. Senedin durumunun dönüm noktası bu râvl Üzerindedir. El-Bezzâr bu hadisi Enes (R.A.)'den rivayet etmiştir. Mamafih, Esma blnt-i es-Seken'in hadîsi bu hadisi teyid eder. Es* mâ'nın hadisini Tirmizl rivayet ederek hasen olduğunu söylemiştir.[28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin senedinin zayıflığı notta belirtilmiştir. Notta işaret edilen Esma bint-i es-Seken (Ra-dıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi şöyledir:
"Esma bint-i Yezîd bin es-Seken (Radıyallâhü anhâ) 'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (karnisinin) kolu bilek kemiğine kadar idi."
Tuhfe yazarı bu hadîsin izahında özetle şu bilgiyi verir: El-Cezerî: Bu hadis, gömleğin - entarinin kolunun bilek kemiğini geçmemesinin sünnet olduğuna delâlet eder. Cübbe- palto gibi üstte giyilen elbiseye gelince âlimler demişler ki: Bunların kollarının parmak uçlarını geçmemesi sünnettir, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazan bu arada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in karnisinin etek kısmının topukların üst kısmına kadar uzun olduğu ve kollarının da parmak uçları hizasına kadar olduğu yolundaki hadîsleri, naklettikten sonra; bu hadisler karnisin kollarının parmak uçlarına kadar uzun olabileceğine delâlet eder. Bu rivayetler ile Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nın rivayetlerini birleştirmek için O'nun kamislerinin müteaddid olduğunu, yâni her sahâbînin gördüğünü rivayet ettiğini söylemek ve böyle yorum yapmak mümkündür. Ya da Esma (Radıyallâhü anhâ) kol uzunluğunu yaklaşık ve tahmini olarak söylemiş. Şöyle de söylenebilir: En faziletli olanı bilek hizasında olanıdır, parmaklar hizâsma kadar uzatmak da caizdir, der ve bu bilgiyi el-Mirkat'tan naklettiğini ifâde eder.[29]

11- (Gömlek - Entarinin Yaka) Düğmelerini Çözmek (Yani İliklememek) Babı

3578) "... Kurre (bin Eyâs el-Müzenî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vararak O'na bey'at ettim. O esnada O'nun gömleğinin düğmesi çözük (yâni iliksiz) idi. Urve demiştir ki: Ben bundan dolayı Muâviye'yi ve oğlunu kış ve yaz (mevsimlerin) de dâima (gömlek) düğmeleri çözük olarak gördüm."[30]

İzahı

Bu hadisi E b û Dâvûd da rivayet etmiştir. T i r m i z I de Şemailde rivayet etmiştir.
Ezrâr t Zırr'ın çoğuludur, düğmeler demektir. Burada gömlek ve entarinin yakasındaki düğmeler anlamı kasdedilmiştir. E b û D â -v û d' un rivayetinde Kurre (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: "Ben MÜzeyne (kabilesin) den bir grup içinde Resûlullah (Sallalla-hü Aleyhi ve Sellem)'in yanına vardım ve (grup olarak) biz O'na bey'at ettik (yâni müslümanlığı kabul ettik). O esnada O'nun karnisinin düğmeleri açıktı (yâni iliklenme misti). Biz O'na bey'at ettikten sonra ben elimi onun karnisinin yakasının içine soktum ve peygamberlik mührünü elledim..."
Kurre (Radıyallâhü anh) 'm bu sözü, yâni elini gömleğin yakasının içine sokması yakasının açık olduğunu gösterir. Şu halde yaka düğmeleri açıktı.
Hâvilerden Muâviye bin Kurre ile oğlunun yaz kış-dâima düğmelerini açık tutmaları hâl ve hareketlerinde dâima Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e uymak istemelerindendir.
Bezzâr'ın rivayetine göre îbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) de gömleğinin düğmelerini açık tutardı ve: Ben, Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem)'in düğmelerini açık gördüm, demiştir.
Kurre (Radıyallâhü anh) 'm Hâl Tercemesi 6. hadis bölümünde geçti.[31]

12- İçdon Giymek Babı

3579) "... Süveyd bin Kays (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Minâ'da elbise sattığımız esnada) yanımıza geldi ve bir uzun içdon pazarlık ederek Maden satın aldı."[32]

İzahı

Bu hadis daha uzun bir metin hâlinde 2220 numarada geçti ve gerekli bilgi orada verildi. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir içdon satın aldığına delâlet eder. Orada izah bölümünde belirttiğim gibi Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen bir hadiste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e içdon giyip giymediğini sormuş ve; evet, seferde hazerde gece ve gündüz (giyerim). Çünkü ben örtünme ile emrolundum. İçdondan daha iyi (avret yerimi) örtücü bir giyecek bulamadım, cevâbım almıştır.
E 1 - H â f ı z' m el-Fetih'te dediği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in içdon salın aldığı sabittir. Bunu boşuna almış değildir. Şu halde O'nun içdon giydiği kanaati hâkimdir.[33]

13- Kadının Eteğî Ne Kadar Uzun Olur? Babı

3580) "... Ümraü Seleme (Radtyaüâhü anhâydan; Şöyle demi§tir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e t Kadın, eteğinden ne kadarını (erkeğin eteğinden fazla) sarkıtır? diye soruldu. O i
«Bir karış» buyurdu. Ben:
O zaman (kadın yürüdüğünde) bedeninin bir kısmı (ayağı) açılır, dedim. O i
«Bir zira (uzatılabilir). Kadın bundan fazla yapamaz» buyurdu."

3581) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevceleri için eteklerini (erkeğin eteğinden) bir zira (fazla) sarkıtmalarına izin verildi. Artık onlar bize gelirlerdi. Biz de onlar için kamışla bir zira Öl-çerdik."

3582) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü a»A;*den rivayet edildiğine göre;
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtime'ye veya Ümmü Seleme'ye:
Senin eteğin bir ziradır» (yâni erkeğin eteğinden bir zira uzun olur), buyurmuştur.*'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Mühezzim bulunur. Bu râvinin zayıflığı Üzerinde ittifak edilmiştir. Adı da Yezid bin Süfyân'dır. Adının Abdurrahman olduğu da söylenmiştir.

3583) "... Ai§e (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınların etekleri hakkında:
«(Erkeklerinkinden) bir karış (fazla sarkıtsınlar)» buyurdu. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ) :
O zaman (kadınlar yürürken) baldırları (açığa) çıkar, dedi. O: «Şu halde bir zira (yeter),» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebü'l-Mühezzim bulunur. Bu râvinin durumu bundan Önceki hadisin notunda geçti.[34]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Ebû D&vûd ve Nesâl de rivayet etmişler. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisi Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Diğer iki hadis Zevaid nevindendir.
AvnÜ'l-Mâbûdyazan îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'-nuı hadisinin şerhi bölümünde şu bilgiyi verir:
El-Hâfız: İbn-i Ömer'in EbûDâvûd tarafından rivayet edilen hadisi, kadınlar için izin verilen bir zirâ'in mutedil bir elin iki karışı kadar olduğuna delâlet eder, demiştir.
Ibn-i Reslân da; açık olan şudur ki; Kadınlar için izin verilen bir karış ve bir zira, onların erkeklerin eteklerinden fazla olarak sarkıtacakları mikdardır. Yoksa onların yerde sürükleyecek-

leri mikdar değildir, demiştir.
E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te şöyle demiştir. Erkeklerin eteklerini uzatmaları için iki durum var: Müstehab olan, eteklerinin baldırın yanlarına kadar uzatmalarıdır. Eteklerini topukların hizasına kadar uzatmalau ise caizdir. Kadınlar için de iki hâl vardır: Erkekler için caiz olan mikdardan bir kanş uzatmak kadınlar için müstehab olan şekildir. İki kanş uzatmaları da caizdir, demiştir.[35]

14- Siyah Sarık Babı

3584) "... Arar bin Hureys (RadtyaUâhü ank)yden; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i minber üzerinde hutbe okurken ve başında siyah bir sarık varken gördüm.'*

3585) "... Câbir (RadtyaUâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (fetih yılı) başında siyah bir sarık olduğu halde

3586) "... îbn-i Ömer (RadtyaUâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'nin fetih günü başında siyah bir sank olduğu halde (Mekke'ye) girdi."
Not: Zerâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin rftvisi Mûsâ bin Ubeyde er-R£b-ti zayıftır,[36]

İzahı

Bu bâbm ilk iki hadisi Müslim, Tirmizl, Ebû Da-v û d ve Kesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadisler, siyah sank giymenin müstehabhğına delalet eder. Bu müstehabhk hem hutbe ve namaz ibâdeti yapılırken hem de şâir zamanlara şümullüdür. 2.ci hadîs 2822 numarada da geçti. Oraya bakılmalıdır.[37]

15- Sarığın Ucunu Omuzlar Arasına Sarkıtmak Babı

3587) "... Amr bin Hureys (RadtyaUâhü ank)'âen; Şöyle söylemiştir;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), başında siyah bir sarık ve sarığın uçlarını omuzlan arasına sarkıtmış vaziyette gözlerimin önündedir, sanki O'na bakıyorum."[38]

İzahı

Bu hadis 2821 numarada geçmiştir. Oraya bakılmalıdır.
Bunda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sangının uçlarını omuzları arasına sarkıttığı ilâvesi vardır. Tuhfe yazarının beyânına göre Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizi ve N e s â i bunu benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Buradaki rivayette sarığın iki ucunun aşağıya sarkıtıîdığı ifâde edilmiştir. Ebû Davud'un bir rivayeti de böyledir. Bâzı nüshalarında ise "sangın ucu" tâbiri kullanılmıştır.
Bu hadis, sangın uçlarını omuzlar araşma sarkıtmanın müstehab-lığına delâlet eder. Diğer bâzı nüshalar ve rivayetlere göre ise sangın bir ucunu sarkıtmak müstehabtır.
Sangın ucunu omuzlar araşma sarkıtmaya dâir başka rivayetler de vardır. Aynca bunun sağ tarafa sarkıtma, hem arkaya hem öne sarkıtmaya dâir hadîsler de vardır. Tirmizi' nin "Sangın ucunu omuzlar araşma sarkıtma" babında İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edilen bir hadisin şerhi bölümünde Tuhfe yazan bu konuda rivayet edilen hadisleri nakletmiş ve bu arada: Bu hususlarda rivayet edilen hadîslerin en sıhhatlisi ve en kuvvetlisi sarığın ucunu iki omuz arasına sarkıtmaya dâir Amr bin Hüre y s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsidir, der. Daha sonra sarkıtılan ucun uzunluk mikdarı hakkındaki rivayetleri nakleder. Bu rivayetlerin bâzısına göre takriben dört parmak kadar, diğer bâzı rivayetlere göre iki kanş kadar olabilir. Daha sonra şu nakilleri yapar :
Es-Sübül'de denilmiş ki: Sangın ucunu az sarkıtmak, sarığın adâbındandır. Bu itibarla aşırı uzatılamaz.
N e v e v i de el-Mühezzeb'in şerhinde : Sarığın ucunu fazla sarkıtmak, kibirlenme maksadıyla olursa, elbiseyi kibirlenmek maksadıyla fazla sarkıtmak gibi haramdır. Kibirlenme maksadı yoksa mekruhtur. Sarığı, ucunu sarkıtmadan veya usûlü dâiresine sarkıtmak suretiyle giymek caizdir. Bunlann hiç birisinde mekruhluk yoktur. Sarığın ucunu sarkıtmamanın yasaklığı

hakkında sıhhatli bir şey vâ-rid değildir, demiştir.
Es-Sübül yazan da; Sangın ucunu omuzlar arasına sarkıtmak sangın adâbındandır. Bununla beraber ucunu sarkıtmayı terketmek de caizdir, demiştir.[39]

16- İpek Giymenin Yasaklığı Babı

3588) "... Enes bfn Mâlik (Radtyallâhü an*)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim dünyada İpek giyerse âhirette onu giyemez.»"

3589) "... Berâ (bin Azİb) (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (argaç ve erişi ipek olan) atlas, ipek ve (argaç ve erişi ipek olan) kaim atlası yasaklamıştır."

3590) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ipek giymeyi ve altın (ziynet - kap kullanmayh yasaklamış ve t
«Altın dünyada kâfirleredir, âhirette de bizedir», buyurmuştur."

3591) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anküma)'dan rivayet edildiğine göre:
Ömer bin el-Hattâb sırf ipekten mamul (satılık) bir kat elbise gördü ve t
Yâ Resûlallah, keski bu elbiseyi (dışardan gelen) özel hey'etler ve Cuma günü için (giymek üzere) satın alsan, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu ancak âhirette (ipek elbisede) hiç nasibi olmayan kimse giyer» buyurdu."[40]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve Nesâl de; B e r â (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ile Huzeyfe   (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tuhfe yazarının beyânına göre Kütüb-i Sitte yazarlarının hepsi rivayet etmişlerdir. Huzeyfe (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi 3414 numarada daha geniş bir metin hâlinde geçti. Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) "-nın hadisi ise Buhârî ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.
Harir i îpek demektir. Dîbac i Argacı ve erişi ipek olan kumaştır. Buna dilimizde diba ve atlas denilir. Dibâc, Farsçadan Arapçaya geçme bir kelimedir. İstebrak: Dîbâc'ın, yâni atlas ve dibanın kalın kısmıdır, argacı ve erişi tamamen ipektir.
Hülle: Katlık elbise demektir, biri bedenin üst kısmını, diğeri de bedenin aşağı kısmını örter.
Siyerâ: Çubuklu alaca kumaştır. Genellikle ipekli olur ve ipeği; karışımı olan keten, yün ve pamuktan fazla olur. Fakat hadis sarihlerinin beyân ettikleri gibi burada hâlis ipekten mamul kumaş anlamı kas dedi I m iş tir.
Vefd î Bir kavim veya millet tarafından bir hükümdara veya devlet adamlarından bir zât ile görüşmek üzere gönderilen elçiler ve hey'et anlamını ifâde eder. Çoğul olan bu kelimenin tekili Vâfid'dif.
Birinci hadîste, dünyada ipek elbise giyen kimsenin âhirette onu giyemeyeceği bildirilmektedir. Bu hüküm erkeklere mahsustur. Çünkü kadınların ipek elbise giymelerinin câizliği 19. bâbta rivayet olunan hadîslerle sabittir. îpek elbisenin yasaklığına dâir diğer hadisler de aynı şekilde erkeklere mahsustur. Ayrıca uyuz hastalığına tutulan kimsenin de ipek elbise giymesine izin verilmiştir. Bu da 17. bâbta gelen hadîsle sabittir.
Şu halde kendisine izin verilmeyen bir erkek ipek elbise giyerse âhirette cennetlik olsa bile cennet ehlinin elbisesi olan ipekten ceza olarak mahrum bırakılacaktır. El-Hâfız, Buhâri' nin "Er-keklerin ipek elbise giymesi ve ipekten caiz olan mikdar" başlıklı babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde; îpek elbise giyen erkek için âhirette ipekten nasip yoktur. Bu onun için bir ceza mahiyetindedir. Ama adamın tevbe etmesi, o günaha ağırlık edecek bir takım hayrat işlemesi, günahlara kefaret olan bir takım musibetlere mâruz kalıp sabretmesi, geride bıraktığı salâhatlı evlâdının ona duft etmesi ve şefaati makbul zâtların ona şefaat etmesi gibi bir takım nedenlerle, o cezadan kurtulması mümkündür, biçimindeki yorum en mutedil yorumdur, der.
Bu babın son hadîsi de aynı şekilde yorumlanabilir.
3590. hadiste altının dünyada kâfirlere olduğu bildirilmektedir. Bundan maksad altının kâfirlere helâl ve caiz olduğu mânâsı kasde-dilmemiştir. Maksad kâfirlerin bunu kullanmakta olduğunu

ifâde etmektir. Bu hususla ilgili gerekli bilgi 3413. hadîsin izahı bölümünde verildi. Bu hadiste geçen zamiri, altına râci olarak terceme ettim. Fakat zamir altın ve ipeğe bir tevil ile şümullü biçimde terceme etmek de mümkündür. Yâni: "İpek ve altın dünyada kâfirleredir ve âhiret-te biz müslümanlaradır" diye terceme etmek de mümkündür.
Bu bâbta rivayet olunan hadîsler, sırf ipekten mamul elbiselerin her çeşidinin ve altının erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Altın ve gümüş ile ilgili bilgi Eşribe kitabının 17. babında verilmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Hâlis ipek de erkeklere haramdır. îpek ile yün, pamuk, keten gibi başka maddenin karışımından mamul elbise veya bâzı yerlerine ipek parçalar geçirilmiş elbise hükmü ve bununla ilgili bilgi bu kitabın 18. babında rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde verilecektir.[41]

17- İpek Elbise Giymek Hususunda Kendisine Ruhsat (İzin) Verilenin Babı

3592) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâkü anh)'dtn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zübeyr bin el-Avvâm ve Abdurrahmân bin Avf (Radıyallâhü anhümâ) 'ya. vücûdlanndaki uyuz hastalığı nedeniyle ipek gömlek giymelerine izin verdi."[42]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Hadîste geçen Hikke uyuz hastalığı demektir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadisin şerhinde: Bu hadis, uyuz hastalığına tutulan erkeğin ipek elbise giymesinin câizliğine delâlet eder. Bitlerin rahatsız etmesi dolayısıylada ipek elbise giymek erkekler için caizdir. Çünkü M ü s 1 i m' in rivayetinde bu iki zâtın bitten şikâyetleri üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'in onlara ipek elbise giymeleri için izin verdiği belirtilmektedir.
Cumhurun mezhebi bu hadise göredir. Mâlik bu hususta cumhura muhalefet etmiş ise de bu hadîs onun görüşünü reddeder. Başka mazeretler de uyuz hastalığı ve bitlerden dolayı duyulan rahatsızlığa kıyaslanır.[43]

18- Elbisedeki Alem (Yâni İpekten Olan Nakış, Dikiş, Kenara Gecîrîlen Parça Ve Çubuk) Hakkında Verilen Müsaade Babı

Âlem i Alâmet demektir. Burada ise elbisenin çubukları, nakışları, yaka, yen ve etek kısmına geçirilen ipek anlamı kasdedilmiştir.

3593) "... Ebû Osman en-Nehdî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Ömer (bin el-Hattab) (Radıyallâhü anh) ipek ve dibâç (yâni ipekten mamul atlas) ı yasaklardı. Yalnız şu kadar olanı müstesna diyerek bir parmağı sonra, ikinci parmağı, sonra üçüncü parmağı ve daha sonra dördüncü parmağıyla İşaret etti ve: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî bizi ipekten men ederdi, dedi."

3594) "... (Ebû Bekr-i Sıddîk'ın kızı) Esmâ'nın mevlâsi Ebû Ömer (Ra-dtyallâhü anhüm)'den; Şöyle demiştir:
Ben, İbn-i Ömer (Hadıyallâhü anhümâ) 'nın bir âlem'i (yâni ipekten nakış - biye gibi bir parçası) olan bir sank satın aldığını ve cele-meyn (denilen yün makasını) isteyerek o âlem'i kestiğini gördüm. Sonra Esmâ4(bint-i Ebı Bekir)'in yanına giderek bu durumu ona anlattım. Bunun üzerine Esma: Hayret Abdullah'a! Ey câriye, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cübbesini getir, dedi. Câriye de yenlerine, yakasına ve yırtmaçlarına dibac (argacı ve erişi hâlis yünden mamul atlas) geçirilmiş bir cübbe getirdi, (ve Esma şöyle dedi: Âişe vefat edinceye kadar bu cübbe onun yanında idi. O vefat edince cübbeyi ben aldım ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu giyiyordu. Biz bu cübbeyi hastalar için yıkıyoruz. Onun (bereketi) ile (Allah'tan) şifâ dileniyor)."[44]

İzahı

Ebû Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet

etmişlerdir. Ebû Ömer (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ise Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından benzer lâfızlarla rivayet edilmiştir. Hadisin sonlarındaki Esma' nm sözü M ü s -1 i m' in rivayetinden alınmadır.
Son hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Celemeyn: Makas gibi bir âlettir, yün kesme işinde kullanılır. Kümm: Elbise kolu ve yen'i anlamında kullanılır. Burada yen mânâsı kasdedilmiştir. Ceyb de yakadır. Fere ise elbise yırtmacı mânâsında kullanılmıştır. Burada iki yırtmaç tabiriyle cübbenin ön ve arka kısmındaki yırtmaçlar kasdedilmiştir. Dibac daha önce belirttiğim gibi argacı ve erişi ipek olan atlas demektir,
Ebû Osman (Radıyallâhü anh)'m hadisi, bir elbisede dört parmak eninde olan ipeğin haram olmadığına delâlet eder. Bu mik-dar ister nakış ve işleme biçiminde olsun, ister elbisenin yaka, yen ve etek gibi kenarlarına geçirilmiş olsun fark etmez. Keza keten, yün ve pamuk gibi bir maddede anılan mikdardaki ipekden dokunan elbise de aynı hükme tâbidir. Yâni dokunan elbisedeki ipek mikdan-nın toplamı dört parmak mikdardan fazla değilse erkekler için helâldir, kullanılabilir. Fakat dört parmak mikdarından fazla ise erkeklere haramdır. Cumhurun görüşü budur. Ancak Şafiî mezhebine göre ipek ile yün, pamuk, keten gibi maddelerden dokunan elbi-sedeki ipek mikdarı tartı bakımından diğer maddeden az ise erkekler için helâldir, fazla ise haramdır.
Mâliki mezhebine mensup bâzı ilim adamları: Elbisedeki ipek âlem, yâni nakış, yama, kenara geçirilen parça, dört parmaktan fazla da olsa erkeklere helâldir, diyerek garip bir görüş beyân etmişlerdir. Bu hadis onların bu görüşünü reddeder. Bu hadîste anılan dört parmak veya daha az mikdar ipek bulunan elbisenin erkeklere haram olduğuna dâir bir görüş Mâlik' den rivayet edilmiş ise de Şevkâni bunun sıhhatli bir rivayetle M â 1 i k ' e âit olacağını sanmadığını söylemiştir.
Ebû Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi de yenleri, yakası, yırtmaçları ve eteğine ipek geçirilmiş olan bir elbisenin erkekler için helâl olduğuna delâlet eder. Ancak ipek mikdarının toplamının Ebû Osman (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinde belirtilen mikdardan, yâni dört parmak eninden fazla olmaması gerekir. Aksi takdirde erkeklere haramdır. Cumhurun ve Şafii' nin görüşü budur.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın görüşü ise 3591. hadis muvacehesinde en ufak bir nakış veya iplik hâlinde de olsa ipek bulunan elbiseyi giymemektir. Nitekim M ü s 1 i m' in rivayetinde belirtildiği gibi Esma (Radıyallâhü anhâ) 3594. hadîste sözü edilen cübbeyi delil gösterince îbn-i Ömer 3591. hadîsi rivayet ederek: Ben âlem'in de bunun şümulüne girmesinden korktum, demiştir.[45]

Dört Mezheb Âlimlerinin Bu Husustaki Görüşlerinin Özeti:

1. Hanefi mezhebine göre ipek elbise giymek erkeklere haramdır. Ancak, herhangi bir maddeden mamul bir elbisenin yakasına, yenine, eteğine, yırtmacına veya başka bir tarafına geçirilen ve toplamının eni dört parmak mikdarını geçmeyen ipek veya bu mik-darı geçmeyen nakış erkeklere helâldir.
2. Şafiî mezhebi de Hanefi mezhebi gibidir. Ancak şu var ki ipek ile pamuk veya keten ya da yün gibi bir maddeden dokunan elbisedeki ipek mikdarı tartı bakımından az veya diğer maddeye denk ise erkeklere caizdir. îpek mikdarı fazla ise caiz değildir. Bir elbisenin kenarlarına geçirilen ipek ise örf ve âdete göre fazla sayılmazsa helâldir, aksi takdirde haramdır. İpek nakış biçiminde ise Hanefî mezhebinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması gerekir. Fazla ise haramdır.
3. Hanbeli mezhebine göre ipekli elbisedeki ipek mikdarı az veya diğer madde kadar ise caizdir, fazla ise caiz değildir. Yâni bu hususta Şafiî mezhebi gibidir. Şu kadar fark var ki bir ipekli elbisedeki ipek mikdan tartı bakımından diğer maddeden fazla olmakla beraber görünümde az ise caizdir. Bir elbisenin erişi ipek olup argacı başka maddeden ise meşhur kavle göre yine haramdır. Tabii bu hükümler erkekler hakkındadır. Elbisenin nakşı veya kenarlarına geçirilen parçalar ipek ise, Hanefî ve Şafii mez-heblerinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması şartı mevcuttur.
4. Mâliki mezhebine göre bir elbisedeki ipek nakış mikdarı bir parmakdan az ise erkeklere helâldir. Bir parmak eninde veya 2, 3 parmak eninde ise mekruhtur. Dört parmak eninden fazla ise haramdır. Erişi ipek olup argacı pamuk veya keten gibi bir maddeden olan elbise tahkikli kavle göre mekruhtur.
Mezheblerin görüşleri hakkında yukarıda verilen özlü bilgi A b -durrahman el-Cezerî' nin dört mezhep fıkhına âit kitabından alınmadır. Geniş bilgi için bu kitaba veya diğer fıkıh kitab-1 arına müracaat edilmelidir.

İpek elbise kadınlara helâldir. Bundan sonra gelen bâbtakl hadisler bu hükme delildir.[46]

19- Kadınların İpek Elbise Giymeleri ve Altın (Ziynet) Takınmaları Babı

3595) "... Alî bin Ebî Tâlib (RadtyaUâhü <m*j'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ipek kumaşı sol eline ve bir parça altını sağ eline aldı, sonra bunları elleriyle havaya kaldırarak (halka göstererek) :
«Şu iki şey ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helaldir,» buyurdu."

3596) "... Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir:
Erişi veya argacı ipekten olan bir kat elbise Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve SellemJ'e hediye edildi. O da bana gönderdi. Bunun üzerine ben Onun yanına vararak:
Yâ Resûlallah! O elbiseyi ne yapayım? Onu giyeyim (mi) ? dedim. O: «Hayır (giyme) ve lâkin onu (parçalayıp) baş Örtüleri yap ve Fâtimeler arasında Ctaksim et)», buyurdu. (Ben de öyle yaptım)."[47]

İzahı

Ali (Radıyallâhü anh) 'in ilk hadîsini Ebû Dâvûd, Ne-sâî, Ahmed ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, ipek ve altının erkeklere haram, kadınlara helâl olduğuna delâlet eder. Oğlan çocuklar da erkeklerden sayılır. Bu itibarla bu hüküm onlara da şümullüdür. Ancak çocuklar mükellef sayılmadı-ğı için onlara ipek elbise giydiren veya altın ziynet takan kimse ha-ram işlemiş ve günaha girmiş olur. Altının kadınlara helâl olmasından maksad ziynet eşyası olarak takınmaktır. Çünkü altın ve gümüşten mamul kap ve kaçak gibi eşya erkeklere haram olduğu gibi kadınlara da haramdır. Bilindiği gibi gümüş ziynet eşyası da altın ziynet eşyası gibidir. Ancak gümüş yüzük gibi bâzı istisnalar vardır. Bu husus Eşribe kitâbmda anlatıldı.
Sindi bu hadîsin şerhinde: Hadîsten maksad altın ziynet takınmak ve ipek elbise giymektir. İpek ve altın alım satımı, hayır yollarında harcanması biçimindeki kullanma ise caizdir. Altını; kab kaçak, bardak, fincan şeklinde kullanmak ve edinmek ise erkeklere haram olduğu gibi kadınlara da haramdır, der.
İkinci hadîste geçen Hülle daha önceki bâblarda anlattığım gibi ridâ ve izâr, yâni bedenin yukarı ve aşağı kısmında kullanılan katlık elbise demektir. Seda, eriş demektir. Luhme de argaç demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Ali (Radıyallâhü anh) *a verdiği elbisenin eriş veya argacının ipek olduğu hususundaki tereddüd râviye aittir. Bu hadîste geçen Fevâtım, t&time'nin çoğuludur. Söz konusu ipek hüllenin Fâtimelere başörtüsü olarak dağıtılması emredilmiştir. Fâtimelerden maksad ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kızı Hz. Fâtime, Alî' nin anası F â -time bint-i Esed, Hz. Hamz a'nin kızı Fâtime*-dir. Bir kavle göre dördüncüsü Ebû Tâlib'in oğlu A k î T in karısı Fâtime' dir. En-Nihâye yazan ilk üç Fâtime' nin kasdedildiğini söylemiştir. Bu hadis de ipekli elbisenin erkeklere caiz olmadığına ve kadınlara helâl olduğuna delâlet eder. Bu husustaki ayrıntılı bilgi yukarda geçti.

3597) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü anhümâ)'dw; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) bir elinde ipekten bir elbise ve diğer elinde bir altın olduğu halde yanımıza çıktı ve*
«Şüphesiz bu İki şey ümmetimin erkeklerine haram kılındı, kadınlarına helâldir», buyurdu."
Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdurrahman bin Rftfl bulunur. Kendisinden bir takım münker hadisler rivayet olunmuştur. İbn-i Hibbân: Onun hadisleri Abdurrahman bin Ziyâd bin En'am'ın rivayetinden olduğu zaman delil sayılmaz. Rivâyetlerindeki münkerlik râvi Abdurrahman bin Ziyftd'dan dolayıdır, demiştir. Ebû Hâtera de : O, yani Abdurrahman bin R&fİ, hadisi münker olan bir şeyhtir, demiştir.

3598) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kızı Zeyneb üzerinde çubuklu ipekli kumaştan bir gömlek gördüm.[48]

İzahı

Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ) 'nuı hadîsi notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup senedi zayıftır. Ancak hadîsin metni, 3595. hadisin metninin bir benzeridir.
Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Buhâri, Ebû D â -vûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. Şu farkla ki bâzı rivayetlerde Zeyneb yerine Ümmü Gülsüm ismi geçer.
Siyerâ t îpekli bir nevi elbisedir, kumaşın enli çubukları ipektendir. Hadîsçiler, Asmai ve el-HaMl'în böyle dedikleri N e v e v î tarafından ifâde edilmektedir. Ebû Davud'un rivayetinde râvi: Siyerâ, geniş çubukları ipekten olan kumaştır, demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kızı Zeyneb veya Rukiyye üzerinde sözü edilen elbiseyi görüp itiraz etmemiş ise bu hadîs de kadınların ipekli elbise giymelerinin câizliği için bir delil sayılır.[49]

20- Erkeklerin Kırmızı Elbise Giymeleri Babı

3599) "... Berâ (bin Âzib) (Radtyallâhü atttyden; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saçlarını tarayarak kırmızı bir hülle (kat elbise) içinde iken On dan daha güzel hiç kimseyi görmedim."

3600) "... Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyallâhü aaAJ'den; Şöyle demiştir :
Ben, Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i hutbe okurken gördüm. (Hutbe esnasında) Hasan ve Hüseyin (Radıyallâhü anhümâ) geldiler, üzerlerinde iki kırmızı gömlek vardı, (küçük yaşta ol-duklarından dolayı) düşe kalka yürüyorlardı. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (minberden) indi ve onlan alıp kucağına koydu. Sonra:
«Allah ve Resûl'u doğru söylediler, = Şüphesiz mallarınız ve evlâdınız bir sınamadır ve büyük sevap Allah katandadır.»[50] Ben bunları gördüm de sabredemedim, buyurdu. Sonra hutbesine devam etti."[51]

İzahı

Berâ (Radiyallâhü anh) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise Ebû Dâvûd, Tirmizi, Nesâî ve Ahmed ile Bey-hakî tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadisler kırmızı elbise giymenin câizliğine delâlet eder. Hülle daha önce defalarca anlatıldığı gibi iki parçadan ibaret katlık elbisedir. Hamrâ da kırmızı demektir. Şâfiiler, Mâlikîler ve başkaları bu ve benzeri hadisleri delil göstererek kırmızı elbise giymenin câizliğine hükmetmişler. Hanefîler ise kırmızı elbise giymenin mekruhluğuna hükmederek, kırmızı elbise giymenin yasakhğına dâir hadîsler ile aspur ile boyanan elbiseyi giymenin ya-saklığı hakkındaki hadîsleri delil göstermişlerdir. Bunların bir kısmı bundan sonra gelen bâbta rivayet olunmuştur.
Sindi ve Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre el-Hâ-fız Îbnü'l-Kayyım el-Cevzi: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in giydiği hüllenin tamamen kırmızı olduğunu ve başka rengin bulunmadığını söyleyenler yanılmışlardır. Çünkü Hul-le-İ Hamrâ, yâni kırmızı hülle, Yemen malı iki bürd olup siyahla beraber kırmızı çubukludur. Yemen bürdleri hep böyledir. Bu nevi kumaşta kırmızı çubuklar bulunduğu için ona Hulle-i Hamrâ denilmiştir. Bu isimden dolayı anılan hüllenin tamamen kırmızı olduğu şüphesi hâsıl olmuştur, demiştir.
İbn-i Hümâm da Hulle-i Hamrâ: Kırmızı ve yeşil çubuklu dokunmuş Yemen kumaşından mamul bir kat elbisedir, diye tarif etmiştir.
Allâme Aynî, Umdetü'l-Kari'de ve Hafız İbn-i Hacer de EI-Fetih'te bu konuya geniş yer vererek iki tarafın delillerini detaylı olarak nakletmişlerdir. Avnü'l-Mâbûd yazan: Doğrusu koyu kırmızı elbise erkeklere mekruhtur. Fakat hafif kırmızı elbise mekruh değildir, diyerek orta yolu seçmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Acizane hatırıma gelen husus şudur: Sırf kırmızı elbise giymenin yasak olup olmadığı hususunda ihtilâf olduğuna göre en uygunu böyle bir elbiseyi giymemektir, ihtiyatlı olam budur.
Büreyde (Radıyallâhü anh) 'm hadisinde Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in T e ğ â b ü n sûresinin 15. âyetinin baş kısmını okumuş olduğu belirtiliyor. Bu âyette malların ve çocukların bir imtihan olduğu bildiriliyor. Âyetin geniş mânâsı için tefsir kitabla-rma müracaat edilmelidir. Burada şu noktayı belirtmekle yetineyim:
Dünya malı ve çocuklar kişiyi dini vecibeleri yerine getirmekten alıkoyarsa nimet olmaktan çıkıp nıkmet olur. Aksi takdirde nimet sayılır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hutbe esna-sında gelen küçük yaştaki torunları Hasan ve Hüseyin (Radıyallâhü anhünıâ) ile meşgul olmuş

ise de kalben Allah'tan gafil olmamıştır. Çünkü gönlü dâima Allah'a bağlı idi. Bu âyeti okumakla şuna işaret etmiş olabilir: Çocuklar O'nu meşgul etmemekle beraber sâdece hutbeye ara vermesine sebep oldular.
O'nun bu hareketi de bir fıhkî mes'elenin bildirilmesine vesile olmuştur. O da şudur: Hutbeye kısa ara vermek caizdir, hutbe okuyan zât, bir önemli iş nedeniyle hutbe esnasında konuşabilir. Mesela bir âmâ'yı bir tehlikeden korumak için uyarıda bulunmak gibi[52]

21- Aspur (Denilen Bitki) Île Boyanmış Elbisenin Erkeklere Mekruhluğu Babı

3601) "... İbn-i Ömer (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin müfeddem elbiseyi yasakladığını söylemiştir.
Râvî Yezîd demiş ki t Ben el-Hasan'a t Müfeddem nedir? diye sordum. EI-Hasan dedi ki i Müfeddem, aspur ile doyasıya boyanmış olan (kumaş elbise) dir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka, güvenilir z&tlardır.

3602) "... AH (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir :
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni aspurla boyanmış olan (kumaş, elbise) den menetti. Ben O'nun sizi menettiğini söylemem."[53]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. Bu hadîs aspur ile çok boyanmış kumaş ve elbisenin yasak olduğuna delâlet eder. Diğer hadislerin yardımı ile bu yasağm erkeklere mahsus olduğu hükmü çıkarılır.
Müfeddem kelimesi İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) '-nın râvisi el-Hasan tarafından açıklanmıştır. Yâni aspur boyasıyla o kadar kırmızılaşmış ki, bundan fazla kırmızılaştırılması mümkün değildir. Bu anlamı «doyasıya boyanmış» tabiriyle ifâde etmeye çalıştım.
A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadîste A lî' nin: «Ben O'nun sizi menettiğini söylemem- ifâdesi ile kasdettiği mânâ hakkmda Sindi şöyle der: Yâni bu konuda buyurulan hadîsteki lâfız ve hitap benim şahsıma idi, umûmi değildi. A 1 i (Radıyallâhü anh) bu sözü ile yasaklama hükmünün kendi şahsına münhasır olduğunu kasdetmemiştir.
Al!' nin söz konusu sözü Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde de vardır. Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hususla ilgili olarak şöyle der:
Aspurla boyanmış kumaş ve elbisenin erkeklere haram olmadığına hükmedenler bu rivayeti delil göstererek yasaklama hükmünün Ali (Radıyallâhü anh)'a mahsus olduğunu sanmışlardır. Onlara cevaben denilir ki: Bu hüküm A I i (Radıyallâhü anh)'a mahsus değildir. Bilâkis umûmîdir. Hükmün umumîliği Müslim'in Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet ettiği şu hadisle sabittir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim üzerimde aspur ile boyanmış iki elbise gördü. Bunun üzerine: Bu, kâfirlerin elbise-lerindendir. Onun için sen bunu giyme, buyurdu.'*
Ali (Radıyallâhü anh) 'm hadisinde ve bu babın başlığında geçen "Muasfar" aspurla boyanmış kumaş, bez gibi elbiselik ve elbise anlamında kulanılmıştır. Aslında aspurla boyanmış şey demektir. Avnü'l-Mâbûd yazarı şöyle der:
El-Kar i : muasfar, dokunduktan sonra boyanmış olan ile dokunmadan önce boyanmış olan elbiseliğe ve elbiseye şümullüdür. Bu itibarla H a 11 â b i' nin: Muasfer, dokunduktan sonra boyanmış olana denilir, bu itibarla ipliği boyandıktan sonra dokunan elbiselik muasfar sayılmaz, biçimindeki sözü hârici bir delil ve mesnede muhtaçtır, demiştir.
Aspur denilen bitkiden mamul boya ile boyanan kumaş, iplik ve elbise kırmızı olur. Kırmızı elbisenin erkeklere caiz olup olmadığına dâir bilgi ve fıkıhçıların görüşleri bundan önceki bâbta rivayet olunan hadislerin izahı bölümünde verildi. Aspurla boyanmış elbise de kırmızı olur. Genellikle âlimler aspurla boyanmış elbisenin erkekler için mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Daha geniş bilgi bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde verilecektir.

3603) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâhü anhümâ)'6en; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bareber Ezâhır dağ yolundan geliyorduk. Bir ara Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana dönüp baktı. Benim üstümde aspurla boyanmış dikişsiz bir car (veya ince yumuşak bir elbise) vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}

(üstümdeki elbiseye işaretle) :
«Bu nedir?» buyurdu. Ben Onun bundan hoşlanmadığını anladım. Sonra ev halkımın yamna vardım. O sırada onlar tandırlarını ateşleyerek kızdırıyorlardı. Ben o elbiseyi tandıra attım. Ertesi gün O'nun huzuruna gittim. O:
«Yâ Abdullah! O elbiseyi ne yaptın (yâni ne durumda?)» buyurdu. Ben de O'na (durumdan) haber verdim. Bunun üzerine buyurdu ki:
«O elbiseyi aile ferdi erin in bâzısına giyd irmeliydin. Çünkü kadınların böyle elbiseyi giymelerinde bir günah yoktur» buyurdu."[54]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Seniyye dağ yolu demektir. Seniyyet-i Ezahır, Mekke ile Medine arasında bir dağ yolunun ismidir.
Reyta: Tek desenle dokunmuş çarşaf, örtü ve ihram gibi bürü-nülen dikişsiz ve bir parçadan ibaret libasa denir. Yumuşak ve ince elbiseye de Reyta denilir.
Usfur, aspurdur. Boyadığı elbiseyi kırmızılaştırır.
Bu hadîs aspurla boyanmış elbisenin erkeklere caiz olmadığına ve kadınlara caiz olduğuna delâlet eder. Bundan önceki hadisler de bu boya ile boyanmış elbisenin erkeklere yasak olduğuna delâlet eder.
T i r m i z i' nin "Aspurla boyanmış elbisenin erkeklere kerâhi-yeti" babında rivayet olunan A 1 i (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin şerhi bölümünde Tuhf e yazan Özetle şöyle der:
Muasfar, aspurla boyanmış şeydir. Lügat kitablan ve hadis şerhleri bunu belirtmişlerdir. Aspur da kırmızı boya ile boyar. Bu hadîs, aspurla boyanmış elbisenin erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Çünkü yasaklamada asıl olan, haram hükmüdür. Ş e v k â n I, en-Neyl'de: Tercihe şayan görüş aspurla boyanmış elbisenin haram-lığıdır. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırmızı elbise giydiğine dâir hadis ile çelişkili değildir. Çünkü aspur kırmızı boya veriyor ise de bunun hakkmda özel bir hüküm konulmuş olur. Bunun yasaklığı, kırmızı olan her elbisenin yasaklığını gerektirmez, demiştir.
Nevevi de Müslim'in şerhinde aynı konuda özetle şöyle der:
Aspurla boyanmış elbise hakkmda ihtilâf olmuştur. Sahâbilerin, tabiîlerin ve onlardan sonra gelenlerin cumhuru, bunun mübahhğına hükmetmişler. Ebû Hanîfe, Şafii ve Mâlik de böyle hükmetmişlerdir. Lâkin bir rivayete göre Mâlik; başka elbise tercih edilmelidir, demiştir. Diğer bir rivayete göre evlerde ve ev çevresinde bunu giymeyi caiz görmüş, fakat çarşıda ve toplantılarda giymeyi mekruh saymıştır.
Âlimlerden bir cemaata göre bu nevi elbise giymek tenzihen mekruhtur. Onlar bu hadislerdeki yasağı böyle yorumlamışlardır. Delilleri ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kırmızı bir kat elbise giydiğinin sabit olmasıdır. Ayrıca O'nun san boya ile boyandığı îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) tarafından rivayet edilmiştir.
Beyhaki bu meseleyi iyice tetkik etmiş olup bu arada konu hakkında rivayet olunan hadisleri nakleder ve : Eğer Ş â f i I bu hadîslerden haberdar olsaydı bunlarla hükmederdi. Yâni aspurla boyanmış elbisenin yasaklığına hükmederdi. Çünkü O; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadîsi benim söylediğim hükmün hilâfına hükmettiği zaman hadîsle amel ediniz ve benim fetvamı bırakınız, demiştir, der.
Fıkıh âlimlerinin çoğu aspurla boyanmış elbisenin mekruhîuğu görüşündedir. Abdurrahman el-Cezeri dört mezheb fıkhına âit kitabında; Şafii, Mâliki ve Hanbelî mez-heblerine göre bunun mekruh olduğunu belirtmiştir. Hanefi fi-kıhçıların bir kısmı da aynı görüştedir.
Daha geniş bilgi için hadis şerhlerine ve fıkıh kitablanna bakılmalıdır.[55]

22- Sarı Boya İle Boyanmış Elbisenin Erkekler İçin Caiz Olduğuna Dâir Hadis Babı

3604) "... Kays bin Sa'd (Radıyallâhü anhiimâydan; Şöyle demiştir: Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) bize geldi. Biz O'nun İçin (yıkanıp) serinleneceği su koyduk. O da yıkandı. Sonra ben O'na san bir çarşaf götürdüm (onunla kurulandı). Sonra ben O'nun karın kıvrımları üzerinde vers (yâni çarşaftaki Yemen za'feram bitkisin) in izini gördüm."[56]

İzahı

Bu hadîs sünenimizin 466 numarasında geçti. Orada gerekli bilgi verilmiştir. Bu hadîs, vers yani Yemen za'faranı bitkisi ile boyanmış elbiseyi giymenin erkekler için caiz olduğuna delâlet eder.

[57]

23- Îsraf Ve Kibir Senden Vazgeçtiği Sürece (Mubah Giyeceklerden) Dilediğini Giy, Babı

3605) "... Amr bin Şuayb'in dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dıyallâhü anhüm)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Yeyiniz, içiniz, sadaka veriniz ve giyininiz, buna israf veya kibir karışmadıkça.»"[58]

İzahı

Bu hadisi Nesâİ. Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Sindi: "İsraf veya kibir karışmama" kaydı; hadiste anılan yeme, içme, sadaka ve giyme işlerinin hepsine şümullüdür. Bu kaydın yalnız giymeye âit olması da muhtemeldir, der.
Hadiste geçen "İsraf", haddi tecâvüz etmek ve aşırı gitmektir.
Mahîle de kibirlenme ve böbürlenmedir.
Hadis, kişinin kendi nefsi, bedeni, dünyası ve âhireti için gerekli tedbiri alması faziletlerini kaplar.[59]

24- (Halk Arastnda) Meşhur Olmaya Vesile Olan Elbiseyi Giyen (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3606) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim meşhur olmaya vesile olan bir elbise giyerse, Allah kıyamet günü o kimseye zillet elbisesini giydirir.»"

3607) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim dünyada meşhur olmaya vesile olan bir elbise giyerse Allah kıyamet günü o kimseye bir zillet elbisesini giydirir, sonra o elbise içinde bir ateş alevlendirir.»"

3608) Ebû Zer (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Kim bir şöhret elbisesini giyerse, Allah o kimseden yüz çevirir (yâni rahmet nazarıyla bakmaz), nihayet onu alçaltacağı zaman al-çaltır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedi hasen'dir. Râvî el-Ab-bâs bin Yezidin güvenilirliği hakkında ihtilâf olmuştur.[60]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği 1 b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisini Nesâi ve Ebû D â v û d   da rivayet etmiştir.
Îbnü'1-Esîr: Meşhur olmaya vesile olan elbise şöyle olur: Herkesin giydiği elbisenin renginden değişik bir renk taşıyan elbise giyen kimse bu hareketiyle halkın dikkatini üzerine çeker ve böy-lece herkes ona bakmaya başlar. Kendisi de halka karşı kibirlenip kendi nefsini üstün görür, demiştir.
îbn-i Reslân da: Dünya'da kibirlenmeye vesile olan ve herkesin dikkatini çeken elbiseyi giyen kimse, beslediği kibir ve gururundan dolayı âhirette zillet ve hakaret içine düşer. Çünkü ceza, işlenen suça uygun olur, demiştir.
Hadîs, meşhur olmaya sebebiyet veren elbiseyi giymenin haram-lığına delâlet eder. Bu durum, nefis ve üstün kaliteli elbise giymeye münhasır değildir. Bunun aksine, halkın giysisinden farklı pejmürde bir kıyafetle halkın nazarında derviş gibi görünüp de mânevi bir saygınlık kazanmak yoluyla meşhur olma sevdasına kapılanlar da hadîsteki tehdîdlere mâruzdur. Bir kimsenin böyle ard düşünceyle perişan bir kılıkla dolaşması da bir açıdan meşhur olmaya vesile olduğu için haramdır. Nitekim İbn-i Reslân da bu duruma işaret etmiştir.[61]

25- Murdar Hayvan Derileri Tabaklanınca Giyme Babı

3609) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim ı
«Hangi deri tabaklanırsa (şer'an) temizlenmiş olur.»"

3610) "... (Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi) Meyroû-ne (Radıyallâhü anhâ) 'dan; Şöyle demiştir:
Meymûne (yâni kendisi) nin âzadh bir cariyesine sadaka (malın)-dan verilmiş olan bir davar ölmüş iken yanından O, yâni Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve S eli e m) geçti ve:
«Bunun derisini alıp tabakladıktan sonra ondan istifade etmeliydiler (yâni niçin böyle yapmadılar) ?» buyurdu. Orada bulunanlar t
Yâ Resûlallah, bu davar murdardır (yâni boğazlanmadan ölmüştür), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ölü hayvanın yalnız yenmesi haram oldu» buyurdu."

3611) "... Selmân (Radtyallâhü ank)'den; Şöyle demiştir:
Mü'minlerin analarından (Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) bazısının bir davarı vardı. Hayvan Öldü. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanın olduğu yerden geçti ve i
«Sâhibleri bunun derisinden istifâde etseydiler yararlanma onlara zarar vermezdi (yâni günah olmazdı).»" buyurdu.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Leys bin Selim bulunur. Bu râvl zayıftır.

3612) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölü hayvanların derilerinden tabaklandığı zaman yararlanmayı emretti.[62]

İzahı

tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerdeki hadîs metni şöyledir:
= «Deri tabaklandığı zaman (şer'an) temiz-lenmiş olur.»
Bu ve bundan sonraki hadîslerde geçen "Ihftb" kelimesinin anlamı hakkuıda lügat âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Nevevî: Lügat âlimlerinin bâzısına göre deri henüz tabaklanmamış iken ona Ihâb denilir ve tabaklandıktan sonra ise ona İhâb denmez. Bâzılarına göre ise İhâb, tabaklanmış veya tabaklanmamış olan deri demektir, der.
H a 11 â b i de: Bir gurup demiş ki, eti yenmeyen hayvan derisine İhâb denmez ve dolayısıyla eti yenmeyen hayvan derisi tabaklanmakla şer'an teiniz sayılmaz. Tabaklanma yalnız eti yenen ölü hayvan derisini temizler. Halbuki bu gurubun dediği şey yanlıştır. ihâb kelimesi eti yenen hayvan derisine şümullü olduğu gibi, eti yenmeyen hayvan derisine de şümullüdür, der ve buna dâir delilleri anlatır.
Avnü'I-Mâbûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde: Hadîsin ifâde tarzı ve İhâb kelimesi; tabaklamanın her nevî ölü hayvan derisini şer'an temizlediğine delâlet eder. Eti yenmeyen hayvan derisi de hadîsin kapsamı içine girer, der.
Âlimlerin bu konudaki görüşlerini, aşağıda beyân edeceğim.
M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Buhârî de bunun bir benzerini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) '-nm hadîsi olarak rivayet etmiştir.
Bu hadîs eti yenen hayvan ölüsünün, yalnız etinin yenmesinin haram olduğuna ve derisinin tabaklanmak suretiyle şer'an teiniz hâle getirilmesinin mümkün olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi murdar hayvanın haramlığı   M â i d e   sûresinin üçüncü âyetindeki;
— «Size murdar hayvan haram kılındı» cümlesiyle
sabittir. Bu ilâhî ferman murdar hayvanın her şeyine şümullüdür. Bu hadîs ise onun hükmünü husûsil eştiriyor, açıklama yapıyor ve bundan maksad murdar hayvanın yenmesidir, diyor. Bundan şu hüküm de çıkar: Sünnet, yâni sabit ve sahih hadîs, Kitâb'ın, yâni Kur*ân-i Kerîm'in hükmünü husûsîleştirebilir.
S e 1 m â n (Radıyallâhü anh)'m hadîsi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm hadîsi

ise Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir. A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nm hadîsi de eti yenen ve yenmeyen murdar hayvan derisinin tabaklanmakla şer'an temiz ve kullanılır hâle getirilmesinin mümkün olduğuna delâlet ediyor.
Ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizlenmesi meselesi hakkında müteaddid görüşler bulunur. Avnü'l-Mâbûd yazan bu görüşleri özlü olarak şöyle anlatıyor :
1. Ebû Hanîfe'ye göre her nevî ölü hayvan derisi tabaklanmakla temiz olur. Yalnız domuz derisi bu hükmün dışındadır.
2. Ş â f i i' ye göre bütün hayvanlann ölüsünün derisi tabaklanmakla temizlenmiş olur. Ancak köpek, domuz ve bunlardan birisi ile başka hayvanın birleşmesinden doğan hayvan derileri tabaklanmakla da temizlenmez. Yukanda belirtilen hüküm, eti yenen veya yenmeyen hayvanlara şümullüdür. Bu görüş Ali bin Ebî Tâli b (Radıyallâhü anhümâ.) ile îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ) 'den de rivayet edilmiştir.
3. Eti yenen ölü hayvan derisi tabaklanmakla temiz olur. Fakat eti yenmeyen hayvan derisi tabaklanmakla da temizlenmez. E v z â i, Îbnü'l-Mübârek, Ebû Sevr ve İshâk bin Râ-h e v e y h * in mezhebi budur.
4. Ölü hiç bir hayvan derisi tabaklanmakla temiz olmaz. Bu görüş Ömer bin el-Hattâb, oğlu Abdullah ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet olunmuştur. A h m e d bin Hanbel' den rivayet olunan meşhur görüşü de budur. Mâlik* den yapılan iki rivayetten birisi de böyledir.
5. Bütün ölü hayvanların derisi tabaklanmakla temiz olur. Ancak şu var ki, derinin dış kısmı temizlenmiş olur, fakat iç kısmı temizlenmiş sayılmaz. Bu itibarla böyle bir deri kuru işlerde kullanılır da yaş ve sıvı işlerde kullanılmaz. Keza üzerinde namaz kılınır. Fakat içinde, yâni meselâ böyle bir deri giyilmiş olduğu halde namaz kılınmaz. Mâlik' den yapılan meşhur rivayet de böyledir.
6. Köpek ve domuz dâhil tüm ölü hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenmiş olur. Zahiriye mezhebi imamı D â -v û d' un görüşü böyledir. Bu görüş Ebû Yûsuf tan da rivayet edilmiştir.
7. Ölü hayvan derileri tabaklanmasa bile kullanılabilir. Bu, Z ü h r i' nin görüşüdür. Fakat geçerli bir görüş sayılamaz.[63]

26- Ölü Hayvanın Ne Derisinden Ne De Sinir Tellerinden İstifâde Edilemez Diyenlerin (Dayandıkları Hadîs) Babı

3613) "... Abdullah bin Ükeym (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ölü hayvanın derisinden ve sinir telinden istifâde etmeyiniz, diye bize Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubu geldi."[64]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Ölü hayvan derisi tabaklanmış olsun veya olmasın hiç bir surette ondan yararlanılmaz, diyenler bu hadisi delil göstermişlerdir. Bu görüş sâhibleri bundan önceki bâbta nakledilen dördüncü görüşte olanlardır. Bu guruba göre, bu hadîs, Ölü hayvan derisinin tabaklanmakla temizlenmiş olduğuna dâir hadîslerin hükmünü neshetmiş, yâni yürürlükten kaldırmıştır. Fakat diğer âlimler onlara müteaddid cevablar vermişlerdir.
Ş e v k â n î, verilen cevablan ayrıntılı olarak anlattıktan sonra şöyle der: Bu hadise karşı verilen cevablann hülâsası şudur; bu hadis mürsel'dir. Çünkü Abdullah bin Ükeym CRadı-yallâhü anh), Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den hadis işit-memiştir. Keza hadîsin senedi munkati'dir. Çünkü Abdurrah-man bin Ebî Leylâ, Abdullah bin Ükeym'-den hadîs işitmemiştir. Ayrıca gerek hadîsin senedinde, gerekse metninde ıztırâb, yâni değişik ifâdeler vardır. (Şevkânî bu arada mevcut ıztırabı örnekler vermek suretiyle açıklar. Bunu aktarmaya gerek görmüyorum.) Diğer taraftan bu hadis diğer hadîslerle karşılaştırılınca, diğer hadîsler sıhhat ve kuvvet bakımından üstün gelir. Bütün bu durumlara rağmen bu hadîsin hükmü tutulursa şöyle denilir : İhâb, henüz tabaklanmamış olan deri demektir. Hadîsten nıak-sad ise tabaklanmamış derinin kullanılmamasıdır. Deri tabaklandıktan sonra ona İhâb denmez. îbn-i Abdilber, Beyhakİ ve başkası bu hadîsi böyle yorumlamışlardır.
Avnü'l-Mâbûd yazan Ş e v k â n i ' nin yukardaki sözlerini naklettikten sonra bunu teyid eder mâhiyette e 1 - H â f ı z' dan naklen bilgi vermektedir.[65]

27- Ayakkabıların Biçimi Babı

3614) "... Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayakkabısının tasması çift olan iki kıbâlesi (parmaklar arasına geçirilen tasmacık) vardı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri sıka, güvenilir zâtlardır.

3615) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin ayakkabısının iki kıbâlesi (parmaklar araşma geçirilen tasmacık) vardı."
Abdullah bin Ükeym (R.A.Km Hâl Tercemesi:
Abdullah bin Ükeym Ebû Malbed el-Kûft muhadram'dır. Yâni câhİIİyet devrine ve Peygamber <S-A.V.)'in devrine yetişmiş zâtlardandır. Ebû Bekir ve Ömer (RA)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de lbn-i Ebi Leylâ ve Kftsun bin Muhaymara rivayet etmişlerdir. Haccâc'ın emirliği döneminde vefat etmiştir. Güvenilir râvllerden olduğu. et-Tehzİb'te bildirilmiştir. Müslim Üe sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 207)[66]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi Zevâid neviden olup Tirmizî tarafından da Şemâil'de rivayet edilmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise B u h â r î, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâi tarafından da rivayet edilmiştir.
Hadîslerde geçen Kıbâl ve Şirâk kelimelerini açıklayalım: Kibâl ve Şirâk kelimelerinin ikisi de ayakkabının tasmasıdır. Ancak âlimler hadîslerdeki Kıbâle'yi ayak parmakları arasına geçirilen tasma, Şirâk'ı da ayağın tarağının üst kısmı hizasındaki tasma mânâsına yorumlamışlardır.
Avnü'l-Mâbûd yazarı E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisinin izahı bölümünde şöyle der: Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayakkabısının iki tasmacığı vardı, ayak parmakları arasına geçirilirdi. Tasmacıklann geçirildiği parmaklar da orta parmak ile yanındaki parmaktır. E 1 - C e z e r i şöyle demiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's~selâm)'in ayakkabısının iki tasmacığı vardı. Bunlardan birisini ayağının başparmağı ile yanındaki parmağın aralığına, diğer tasmacığı da orta parmağı ile ondan sonra gelen parmağı aralığına geçirirdi. Bu iki tasmacık O'nun ayağının yüzündeki tasma ile bağlantılı idi.
Sindi ve Cevheri: Ayakkabının kıbâlesi, ayağın orta parmağı ile ondan sonra gelen parmak aralığına geçirilen tasmadır, demişlerdir.
lbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ayağının yüzündeki tasma da çift idi.[67]

28- ayakkabıları giyme ve soyma (âdabı) babı

3616) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz ayakkabısını giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın, çıkaracağı zaman da önce sol ayağını çıkarsın.»"[68]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.
H a 11 â b î hadisteki emrin hikmeti ile ilgili olarak: Ayakkabı, ayaklan eziyetten koruduğu için bir nimettir. Sağ taraf sol taraftan üstün olduğundan Önce sağ tarafın bu nimetten yararlanması için sağ ayakla başlama emri verilmiştir. Keza, ayakkabı soyulacağı zaman da sağ ayağın bu nimetten yararlanmasının tam olması için son anda soyulması istenmiştir, der.
Kadı Iyâz ve başkası hadisteki emrin müstehablık için olduğu hususunda icmâ bulunduğunu nakletmişlerdir.[69]

29- Bir Ayakkabı İle Yürüme (Nin Yaşarlığı) Babı

3617) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü onAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Sîzden birisi tek bir ayakkabı, ne de tek bir mest ile (halkın gözü önünde) yürümez (yâni yürümesin). Ya ikisini birden çıkarsın (yalın ayak yürüsün), ya da her ikisinde yürüsün (yâni giyin.li yürüsün)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır. Bu hadisi müelliften başkası da rivayet etmiştir. Fakat müellif mesti ilave etmiş. Bu nedenle ben bu hadisi Zevâid nevine dâhil ettim.[70]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Tirmizl ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Ancak notta belirtildiği gibi onlar mestle ilgili kısmı rivayet etmemişler.
Hadisteki yasaklama hikmeti ile ilgili olarak Avnü'l-Mâbûd yazan şu nakilleri yapmıştır:
BeyhakS; tek bir ayakkabı ile yürümenin mekruhluğunun sebebi böyle bir yürüyüşün dikkat çekici olması ve halk arasında şöhrete sebebiyet vermesidir. Oysa şöhrete vesile olacak kılık, kıyafet yasak kılınmıştır (24. bâb'a bakılabilir). Bu itibarla sahibini meşhur kılacak her şeyden kaçınmak gerekir, demiştir.
H a t t â b i' nin dediği gibi böyle tek ayakkabı ile herkesin gözü önünde dolaşan kimsenin akli dengesinin bozukluğu sanılır ve mürüvveti rencide olur. Diğer taraftan yürürken dengesiz gider.[71]

30- Ayakkabıyı Ayakta Giyme Babı

3618) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın ayakkabısını ayakta giymesini yasaklamıştır."

3619) "... Îbn-İ Ömer (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın ayakkabısını ayakta giymesini yasaklamıştır."
Not: Zevâid yazan bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna işaret etmiş, fakat senedin durumuna değinmemiştir.[72]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini Tirmizî de rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd bunun benzerini C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi Zevâid ne-vindendir. Tuhfe yazarı bunun senedinin sahih olduğunu söylemiştir. Bu arada Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in senedindeki râvilerin hepsinin güvenilir zâtlar olduğunu belirtmiştir.
H a t t â b i : Ayakkabıyı ayakta giymenin yasaklanması sebebi, oturarak ayakkabıyı giymenin kolaylığı ve rahatlığıdır. Adam ayakta ayakkabı giydiği zaman bazen devrilebilir. Bu itibarla ayakkabıyı oturarak giymek emredilmiş ki böyle bir endişeye mahal olmasın ve gerekirse elle de yardım edilsin, demiştir.
El-Mazhar da: Bu hadîs, mest gibi ve bağcıkları, tasmaları bağlamak gereken ayakkabılar hakkındadır. Yâni ayakta giyilmesi zor olan ayakkabılar hakkındadır, demiştir,[73]

31- Siyah Mestler Babı

3620) "... Büreyde (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Necâşİ, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sâde siyah renkli bir çift mest hediye etti. O da onu giydi."[74]

32- (Saç Ve Sakalı) Kına İle Boyamak Babı

3621) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Yahudiler ve Hiristiyanlar (ak sakallarım) boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz (yâni ak sakallarınızı boyayınız)."

3622) "... Ebû Zer (RadtyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Saç ve sakalın beyazlığını değiştirmek için kullandığınız en güzel şey kına ve ketem (denilen ot) dır.»"[75]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini; BuhârI, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Ahmed ve İbn-i H i b b â n da rivayet etmişlerdir.
Bu hadis ak saç ve sakalı boyamanın meşrûluğundaki hikmetin Yahudi ve Hiristiyanlara muhalefet olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Ehl-i Kitâb'a muhalefet eder bunu müslümanlara da emrederdi. Bunun içindir ki Seîef-i Sâlihin'den bir çok zâtın ak saç ve sakallarını kına ile boyadıkları rivayet olunmuştur.
Avnü'I-Mâbûd yazarının beyânına göre Nevevi: Bizim mezhebimiz, kadınm ağaran saçlarını ve erkeğin ak saç ve sakalını sarı veya kırmızı boya ile boyamasının müstehabhğıdır. Siyah boya ile boyamak ise en sıhhatli kavle göre haramdır, demiştir.
Âlimlerin bu konudaki görüşleri aşağıda anlatılacaktır.
Ebû Zerr-i Gıfâri (Radıyallâhü anh)'in hadisini Tir-mizi, Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu bâbta geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Hıdâb: Ak saç ve sakalın rengini bir boya ile değiştirmektir. Bazen kma ile değiştirmek anlamında kullanılır. Sabğ da boyamaktır.
İlk hadiste geçen bu kelimeden türeme fiil sakal boyama anlamında yorumlanmıştır.
Hınnâ, kınadır. Ketem de Yemen'de yetişen bir bitkidir, boya işinde kullanılır. Boyası kırmızıya kaçan siyah renklidir. Kınanın boyası ise kırmızı renklidir. Kına ile ketem otunun karışımından elde edilen boyanın rengi siyah ile kırmızı arasında bir renktir.
Bu hadîs, ak saç ve sakalın boyanması için en güzel boyanın kına ile ketem'in karışımından elde edilen boya olduğuna, başka boyaların da kullanılabileceğine delâlet eder. Ancak yukarıda Neve-v i' den naklen beyân ettiğim gibi siyah boya bundan müstesnadır. Çünkü M ü s 1 i m " in de rivayet ettiği 3624 nolu C â b i r (Ra-dıyallâhü anh) 'm hadisinde siyah boya ile saç sakalın boyanması yasak kılınmıştır.
Bir noktayı da belirteyim: Avnü'l-Mâbûd yazarı bu hadisin şerhinde özetle bu noktayı şöyle ifâde eder:
Kına ile Ketem'in birlikte veya ayrı ayn zamanlarda kullanılmasının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Müslim'in E n e s (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste E b û Bekir (Ra-dıyallâhü anh) 'in saç ve sakalını kına ve ketem ile boyadığı, Ömer (Radıyallâhü anh) 'in da yalnız kına ile boyadığı rivayet olunmuştur. Bu hadis Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in dâima kına ile ke-tem'i birleştirerek saç ve sakalını boyadığına işaret eder.
Bâzı ilim adamları: Ketem otu yalnız kullanıldığı zaman verdiği boya siyah olur. Saç ve sakalın siyaha boyanması yasak olduğuna göre hadîsten maksad ketem ile kınanın karıştırılarak boyada kullanılmasıdır, demişlerdir. Bu hususta geniş bilgi almak isteyenler Avnü'l-Mâbûd'a veya T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'ye müracaat edebilirler.[76]

Saç Ve Sakalın Boyanması İle İlgili Dört Mezhebin Görüşleri

Abdurrahman el-Cezeri. dört mezheb'in fıkhına âit kitabında bu konuda özetle şöyle der:'
1. Hanefiler demişler ki: Erkeğin saç ve sakalım kınaya boyaması müstehabtır. Fakat ellerini ve ayaklarını kına ile boyaması mekruhtur. Çünkü böyle yapmakla kendisini kadınlara benzetmiş olur. Saç ve sakalını siyah boya ile boyaması ise mekruhtur. Ancak savaşta düşmana karşı genç görünmek ve onları korkutmak gibi şer'î bir amaçla siyaha boyaması meşrudur ve tasvip edilir. Şayet helâli olan karısına karşı süslenmek için ise bir kavle göre mekruhtur. Diğer bir kavle göre mekruh değildir. Ebû Yûsuf: Zevcem nasıl beğenirse onun için öyle süslenirim, demiştir.
2. Şafiî mezhebine göre saç ve sakalı siyaha boyamak mekruhtur. Fakat sarı veya kırmızıya boyamak mekruh değildir. Çünkü düşmana karşı genç görünmek gibi şer'i bir maksadla siyaha boyamak caizdir. Keza yaşlı görünüp saygınlık ve itibar kazanmak için saç ve sakalı beyaza boyamak da mekruhtur.
3. H a n b e 1 î mezhebine göre saç ve sakalı kına ve za'feran gibi bir şeyle boyamak sünnettir. Fakat siyaha boyamak mekruhtur. Ancak şer'i bir maksadla olursa mekruh değildir.

Şayet bâtıl bir amaçla, meselâ evlenmek istediği bir kadına karşı genç görünüp de bu şekilde kadını aldatmak için böyle yaparsa haramdır.
4. Mâlikîler demişler ki: Siyah veya buna benzeyen bir renkle saç ve sakalı boyamak mekruhtur. Ancak düşmanı korkutmak gibi şer'î bir amaçla olursa mekruh değil, bilâkis sevabtır. Bâtıl bir amaçla olursa haramdır. Üçüncü maddede gösterilen Örnekte olduğu gibi. Kına gibi sarı renk veren bir şeyle saç ve sakalı boyamak ise caizdir. Tedâvî gibi bir zaruret olmadıkça erkeğin ellerini ve ayaklarını kına gibi bir şeyle boyaması caiz değildir. Çünkü kadınlar süs için böyle yaparlar. Erkeklerin kendilerini kadınlara benzetmeleri caiz değildir.

3623) "... Osman (bin Abdillah) bin Mevhib (Radtyallâhü anh)'âtn; Şöyle demiştir:
Ben, (Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi) Üm-mü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin huzuruna çıktım. Osman demiştir ki t Ümmü Seleme, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (saç- sakal) kıllarından kına ve ketem ile boyanmış bir kılı (sakladığı yerden) çıkarıp bana gösterdi."[77]

İzahı

Bu hadisi B u h â r i de rivayet etmiştir. Müellifimizin rivâye-tindeki hadîs râvisi Osman bin Mevhib* tir. B u h â r i' de ise Osman bin Abdillah bin Mevhib, diye geçer. Râvinin tam ismi Buhar i'de olduğu gibidir. Bu nedenle duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim. Osman bin Mev-hib isimli başka bir râvi vardır. Fakat Hülâsa'da belirtildiğine göre bu zâtın rivayeti Kütüb-i Sitte'nin hiçbirisinde yoktur. Yalnız N e s â i "Amelü Yevm'in ve Leyle" kitabında onun rivayetlerini almıştır.
E 1 - H â f ı z , el-Fetih'te belirttiğine göre el-îsmâilî' nin Ebû İshâk yoluyla Osman' dan olan bir rivayetinde Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) yamnda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm) 'in mübarek sakalmdan üzerinde kına ve ketem izi bulunan birkaç kılın bulunduğu belirtilmiştir.
Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kına ve ketem ile boyanmış saç veya sakal telinin bulunduğunu ifâde eder. Ancak boyamanın O'nun tarafından yapıldığını ifâde etmez. Diğer tarafta Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri bir hadîste, "Enes (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saç ve sakalını boyamadı, demiştir." Müellifimizin 35. bâbta rivayet ettiği hadisler de bunu te'yid eder mâhiyettedir.
Yukanda belirtilen durum muvacehesinde iki hadîs arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolunda müteaddid yorumlar vardır. Şöyle ki:
S i n d î: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in saç ve sakalını boyamadığı ve boyanacak kadar ak kıllarının bulunmadığı yolunda rivayetler vardır. Buna cevaben denilir ki: O, boyama maksadıyla saç ve sakalına bir şey sürmemiş ise de bazen saç ve sakalını kına ve benzeriyle yıkardı. Bazen bunun izi kalabilirdi, der.
E 1 - H â f ı z da el-Fetih'te özetle şöyle der:
El-îsmâîlî demiş ki: Bu hadiste, yâni Osman (Ra-dıyallâhü anh) 'in 3623 nolu hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalım kına ve ketem ile boyadığına dâir bir beyân yoktur. Muhtemelen O'ndan sonra, yâni Ümmü Seleni e (Radıyallâhü anhâ) yanında hâtıra olarak saklamrken zaman zaman sürülen san renkli güzel kokuların tesiri ile rengi kırmızılaş-mıştır. Eğer böyle ise mesele yok. Aksi takdirde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saç ve sakalını boyamadığma dâir Enes (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi daha sıhhatlidir.
El-Hâfız yukardaki nakli yaptıktan sonra; ben derim ki: Bedenden ayrılan kıllar uzun süre kaldıktan sonra siyahlığı kırmızıya dönüşür, der ve daha sonra iki hadîsin birleştirilmesi yolundaki T a b a r î' nin görüşünü nakleder. O görüş de şöyledir:
Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsinin zahirine ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin hadisine (3626. hadîse işaret ediliyor) göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-sel&m) saç ve sakalını boyamıştır. Bu gibi râviler, gördüklerini ve müşahedelerini nakletmişlerdir. Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyamadığını rivayet eden Enes (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar da gördükleri durumu nakletmişlerdir. O, çoğu zaman bo-yamamıştır. Bu râviler ekseri zamandaki durumu bildirmiş olurlar.
Avnü'l-Mâbûd yazarı da: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalını boyaması işine muttali olmayan Enes (Radıyallâhü anh)'m bunu bilmemesi, boyama işinin olmadığını ge-rektirmez. Boyama işinin vuku bulduğunu rivayet edenlerin rivayeti onun rivayetinden evlâdır. Çünkü onun rivayetinin sonucu, onun boyama olayını bilmemesidir. Diğer taraftan başkası bilmiştir, der.

Osman (R-A.)'in Hâl Tercemesi:
Osman bin Abdillah bin Mevhib Ebû Abdillah el-A'rac (R.A.). Talha (R.A.)'m ailesinin azâdlı kölesidir, Medînelldir. İbn-İ Ömer, Ebû Hüreyre ve Ümm-i Seleme (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Şu"be, Sevil, Şerik ve Ebû Av&-na rivayet etmişlerdir. Hicretin 160. yılı vefat etmiştir. Ebû Dâvûd hâriç, Kütüb-i Sitte yazarları onun rivayetlerini almışlar. (Hulâsa, 261)[78]

33- Saç Ve Sakalı Siyaha Boyamak Babı

3624) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir :
(Ebû Bekr-i Sıddîk'in babası) Mekke'nin fetih günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna getirildi. Onun başı — ve sakalı — da (saçlarının bembeyaz oluşu dolayısıyla) bir sağâme (bitkisi) gibiydi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bunu kadınlarından birisine götürün de kadın bunun saçının rengini (bir boya ile) değiştirsin ve bunu siyah boyadan uzak tutunuz,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin asimi Müslim de rivayet etmiştir. Fakat musannifin rivayetine ait senedde Leys bin Selim bulunur. Bu râvlyi cumhur zayıf saymıştır.

3625) "... Suhaybü'1-Hayr (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah.(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Ak saç ve sakalınızın rengini değiştirmekte kullandığınız en güzel renk şüphesiz şu siyah olanıdır. (Çünkü siyah boya) kadınlarınızı size (diğer boyalara nazaran) daha fazla rağbet ettiricidir ve düşmanınızın kalbi eri ne sizin için daha çok heybet - korku sahadır.»"
Not: Bu hadîs, siyah boyanın yasaklığına dâir hadise, ters düşer. O hadis, sened bakımından daha kuvvetlidir. Keza, iki hadis arasında muhalefet olduğunda yasaklayıcı olanı öncelik alır. Zevâid'de bunun senedinin hasen olduğu belirtilmiştir.[79]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste sözü edilen Ebû Kuhâfe (Radıyallâhü anh), Hz. Ebû Bekr-i S ı d d î k (Radıyallâhü anh) 'in babasıdır. Mekke' nin fetih günü müslüman olmuş ve H z. Ömer (Radıyallâhü anh) 'in hilâfeti dönemine kadar yaşamıştır.
Ebû Kuhâfe' nin saç ve sakalının aklığı dolayısıyla başı sağâmet bitkisine benzetilmiştir. Ebû Davud'un rivayetinde;
= «Onun başı ve sakalı beyazlık bakımından
sağâmet (bitkisi) gibiydi.» ifâdesi kullanılmıştır. Yâni saç ve sakah beyazlık açısından sağâmet bitkisine benzetilmiştir.
Sağâmet bitkisi en-Nihâye'de şöyle tanımlanmıştır: Sağâmet, çiçeği ve meyvesi beyaz olan bir bitkidir. Yaşlılıktan dolayı beyazla-şan saç ve sakal ona benzetilir. Bir kavle göre kar gibi bembeyaz bir ağacın ismidir.
Kamus tercemesinde ise sağâmet'in akyoşan denilen bitki veya yandık otu olduğu belirtilmiştir.
Bu hadis, boyama işinin sakala mahsus olmadığına, saçın da boyanmasının meşruluğuna ve saç sakalın siyaha boyanmasının mek-ruhluğuna delâlet eder.
Zevâid nevinden olan Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise saç ve sakalın siyaha boyanmasının meşruluğuna ve hattâ san ve kırmızı gibi renklere tercihe şayan olduğuna delâlet eder. Fakat gerek C â b i r (Radıyallâhü anh) 'in bu bâbta rivayet edilen hadîsi ve gerekse benzer hadîsler saç ve sakalın siyaha boyanmasının mek-ruhluğuna ve yasaklığma delâlet eden kuvvetli deliller olduğu için S u h a y b (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine tercih edilmiştir. Bu itibarladır ki, âlimlerin ekserisi saç ve sakalın siyaha boyanmasının mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Hattâ N e v e v î bunun tahrî-men mekruhluğuna taraftar olmuştur.
E b û Davud'un süneninin "Saç ve sakalı siyaha boyamak hakkında gelen hadisler" babında rivayet olunan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsinin izahı bölümünde Avnü'l-Mâbûd yazan bu konudaki görüşleri özlü olarak sıralamıştır. Dört mezheb âlimlerinin konuya ilişkin görüşlerini bundan önce geçen 32. bâbta anlatmıştım. Şimdi de Avnü*l-Mabûd yazarının belirttiği görüşlere özetle işaret edelim;
1. Âlimlerin ekserisi saç va sakalı siyaha boyamanın mekruhluğuna hükmetmiştir. N e v e v î bunun tahrîmen mekruhluğun-dan yanadır. Âlimlerin bâzısı savaş esnasmda siyaha boyamaya ruhsat vermiştir. Bir kısım ilim adamları da bunu erkeklere yasak, fakat kadınlara caiz

görmüştür.   El-Halîmî   de bu görüştedir.
(Burada bir hususu açıklayayım: Kadınların saçlarını boyamalarına verilen izin ve ruhsat, İslâmi örtüye riâyet edip saç tellerini baba, kardeş, amca ve dayı gibi nikâh düşmeyen yakınlarından ve eşinden başka erkeklere göstermeyen hanımlara mahsustur. Baş açık gezen ve saç tellerini nâmahrem erkeklere karşı Örtmeyen kadınlar, başlarını açık tuttuklarından dolayı günaha girdikleri gibi saçlarını boyamalarından dolayı da ayrıca günaha girerler.)
Erkeklerin ellerine veya ayaklarına tedavi dışında kalan bir amaçla kına gibi bir boya sürmeleri ise haramdır. Avnü'l-Mâbûd yazan bu bilgiyi el-Mirkat'tan naklen aktardığını ifâde eder. Daha sonra el-Fe-tih'ten naklen bilgi vermeye çalışır. El-Fetih'ten naklen verilen bilgi meyânmda şu noktaya da yer verilir:
Sa'd bin Ebi Vakkas, Ukbe bin Âmir, Hasan, Hüseyin, Cerîr (Radıyallâhü anhüm) gibi bir gurup, saç ve sakalın siyaha boyanmasının caizliğine hükmetmiştir.[80]

34- (Ak Saç Ve Sakalı) Sarıya Boyama Babı

3626) "... (Medîne'li tabiîlerden) Saîd bin Ebî Saîd'den rivayet edildiğine göre, (gene Medîne'li tabiîlerden) Ubey bin Cüreyc (Radıyallâhü anhümâ), îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)yya :
Sakalını vers (yâni Yemen za'ferânı) ile sanya boyamış olarak seni görüyorum? diyerek bunun hükmünü sormuş, tbn-i Ömer de t
Sakalımı sanya boyamama gelince, sebebi şudur i Ben, Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sakalım sarıya boyadığını kesinlikle gördüm, diye cevab vermiştir.*'

3627) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydsn; Şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ak saç ve sakalını kına
İle boyamış bir adamın yanından geçti ve t
«Bu ne güzeldir», buyurdu. Sonra, saç ve sakalını lana ve ketem (denilen bitki) ile boyamış başka bir adamın yanından geçti ve t
«Bu, ondan (yâni demin gördüğümden) daha güzeldir», buyurdu. Daha sonra saç ve sakalını sarıya boyamış bir başka adamın yanından geçti ve t
«Bu, onun hepsinden (yâni daha önce gördüğüm ikisinden de) daha güzeldir», buyurdu.
Râvi demiştir ki * Tavus, (saç ve sakalını) sarıya boyuyordu."[81]

İzahı

Ubeyd bin Cüreyc (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhar i de rivayet etmiştir. Buharı' nin "Niâl-i sibtiyye ve başka ayakkabılar" bâbmda rivayet ettiği bu hadîs bir hayli uzundur. Ebû Dâvûd ve Nesâî de Nâfi aracılığıyla bunun benzerini İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Ebû   Davud'un   rivayet ettiği metin şöyledir:
«İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tabaklanmış, kılları kesilmiş deriden mamul ayakkabılar giyerdi ve sakalını vers ve za'feranla sanya boyardı. İbn-i Ömer de böyle yapardı.»
Bu hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in mübarek saç ve sakalım sanya boyadığına delâlet eder. Halbuki 35. bâbta rivayet edilen E n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadisi ve benzeri hadîsler O'nun saç ve sakalım boyamadığına delâlet eder. Hadîsler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolundaki yorumları 32. bâbta rivayet olunan 3623. hadîsin izahı bölümünde beyân etmiştim. Oraya bakılmalıdır.
El-Hâfız, şöyle yorum yapılabilir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in saç ve sakalını boyadığına dâir hadîsler, bu işin câizliğini beyân için nadiren boyama işinin vuku bulduğu anlamına yorumlanır. O'nun saç ve sakalından beyazlaşan kısım az olduğundan boyamaya ihtiyaç yoktu, dolayısıyla boyamamış diyenler ise o nadir vak'alan görmemişler ve ekseri zamandaki durumu anlatmışlar, der.
Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi ise Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadis, saç ve sakalı yalnız kına ile boyamanın güzelliğine, kınaya ketem denilen bitkinin karıştırılarak boyamanın daha güzel olduğuna ve sarıya boyamanın hepsinden daha güzel sayıldığına delâlet eder.
Avnü'l-Mâbûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der: Bu hadis, Hattâbî ile îbn-i Esîr'in ve onlara tâbi olanların şu sözlerini red eder: Kına ve ketem karıştırılarak boyama yapıldığında çıkan renk siyah olur. Oysa siyah boya ile boyama yasak kılınmıştır.

Çünkü bu hadiste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), saç ve sakalım kına ve ketem ile boyayan adamı övmüştür. Bu övgüden anlaşılıyor ki, adamın boyasının rengi siyah değildi. Çünkü siyah boya yasak kılınmıştır.

Bu hadîs, en iyi boyanın san renkli olan boya olduğuna delâlet eder.[82]

35- Saç Ve Sakalı Boyamayı Terkedenin Babı

3628) "... Ebû Cuhayfa (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm. O'nun (sakalının) şurası beyazlaşmıştL Yâni anfak&sı (alt dudağı veya bura ile alt çenesi arası ağarmıştı)."

3629) "... Humeyd (Radıyalîâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Enes bin Mâlik'e; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (saç -Çakalını) boyadı mı? diye soruldu. Enes: Sakalının ön kısmında on yedi veya yirmi kadar saç telinden başka O, saç - sakal ağarmasını görmedi, diye cevab verdi."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu isnad sahih olup râvilerl güvenilir zâtlardır.

3630) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (başında ve sakalında) beyazlaşan saç teli sayısı yirmi kadar oldu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[83]

İzahı

Ebû Cuhayfa (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Anfaka ı Alt dudak üzerindeki saç demektir. Bir kavle göre alt dudak ile alt çene arasındaki saçtır.
M ü s 1 im'in rivayeti şöyledir: Ebû Cuhayfa' dan rivayet edildiğine göre kendisi:
«Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm, O'nun (sakalından) şurası beyazlaşmışta, demiştir. Râvi Züheyr (bu hadisi rivayet ederken) bâzı parmaklarını anfakası üzerine koydu.»
M ü s 1 i m' in rivayetinden anlaşılan şudur ki, Ebû Cuhayfa: Şurası, derken sakalın Anf aka kısmını kasdetmiştir. Bu durumu râvilerden Züheyr açıklamıştır. Bu itibarla müellifimizin rivâyetindeki "Yâni anfakası" sözü râvi Z ü h e y r' e âit olabilir.
Müellifimizin bu hadisi bu bâbta rivayet etmesinin sebebine gelince; bu hadis Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalından yalnız alt dudak üzerindeki kılların veya alt dudak ile alt çene arasındaki kılların beyazlaşmış olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla saç ve sakalını boyamaya ihtiyaç olmadığına ve ağaran kılların boyasız olduğuna delâlet eder.
Enes (Radıyalîâhü anh) 'in hadîsi ile Ibn-i Ömer (Radıyalîâhü anhümâl'nın hadîsi Zevâid nevindendir. Bu iki hadis de O'nun saç ve sakalından ağaran kıl sayısının yaklaşık olarak yirmi kadar olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla boyamaya ihtiyaç olmadığını ifâde eder.
Buhârî'nin Enes (Radıyalîâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste Enes (Radıyalîâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefat ettiğinde saç ve sakalında beyazlaşmış yirmi kılın olmadığını belirtmiştir.
Müslim'in bir rivayetine göre Muhammed bin S İ -r İ n, Enes (Radıyalîâhü anh) 'a Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saç ve sakalını boyayıp boyamadığım sormuş ve Enes (Radıyalîâhü anh) : "O, saç ve sakalını boyama çağma ulaşmadı. O'nun sakalında bir kaç tane beyaz kıl vardı, diye cevab vermiştir..."
Bu bâbta rivayet edilen hadisler ile benzeri bâzı hadîslere göre; Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saç ve sakalını kına ve benzeri bir şeyle boyamamıştır. 3626 ve 3623. hadîs ile benzeri hadîslere göre ise O, sakalını boyamıştır. Numaralarını verdiğim hadislerin izahı bölümünde O'nun mübarek sakalını boyadığına dair hadîsler ile boyamadığına dâir hadisler arasında görülen ihtilâfın bertaraf edilmesi yolunda âlimlerce beyân edilmiş olan yorumları özlü olarak bildirdim. Oralara bakılmalıdır.
Nevevi de Müslim'in "Bâbu Şeybihi Sallallahü Aleyhi ve Sellem*' bölümünde rivayet ettiği hadîslerin izahı meyânında özetle şu bilgiyi verir:
Kadı Iyâz; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in saç ve sakalım boyayıp boyamadığı meselesinde âlimler arasında ihtilâf olmuştur: Âlimlerin ekserisi E n e s (Radıyallâhü anh)'ın

hadisini tutarak boyamanın vuku bulmadığı görüşünü benimsemişler. M â 1 i k ' in görüşü de böyledir. Hadîsçilerin bir kzsmı da Ü m m ü Seleme (Radıyallâhü arthâ) 'nın 3623. nolu) hadisine ve İ b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın (3626. nolu) hadîsine dayanarak O'nun boyadığı görüşündedir. Bâzı âlimler de mevcut hadîslerin arasını şöyle bulmuşlar:
E n e s (Radıyallâhü anh), Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi hakkında; şu anlattığınız hadîs hakkında bir şey bilmiyorum. Ancak Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güzel kokuyu çok kullanırdı (sakalına da sürerdi). Güzel koku da saçın siyahlığım giderir. O'nun sakalına sürdüğü güzel kokuların tesiriyle Ümmü Seleme' nin yanmdaki Sakal-ı Şerîf kılları boyalı gibi görünmüş olabilir, demiştir. E n e s bu sözü ile, O'nun sakalının tellerinde görülen değişikliğin boyamadan dolayı değil de sürülen güzel kokunun tesiriyle siyahlığının değişmiş olmasından dolayı olabildiğine işaret etmiştir. Kadı Iyâz sözüne devamla: Ümmü Seleme' nin yanındaki Sakal-ı Şerîf tellerinin, Ümmü Seleme yanında saklı iken çokça güzel koku sürmesinden dolayı renginin değişmiş olması da muhtemeldir, der.
Nevevî, Kadı Iyâz'm sözlerini naklettikten sonra; seçkin olan görüş şudur ki, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ekseriyetle boyama işini terketmiş olmakla beraber bazen yapmıştır. Her râvi de gördüğünü nakletmiş ve doğru söylemiştir. Bu yorum, en sağlıklı yorumdur. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sakalım sarıya boyadığına dâir İbn-i Ömer (Radıyallâhü an-hümâ)'nın hadisi Buhâri ve Müslim'de rivayet olun
muştur. Bu hadîsi terketmek mümkün değildir. Tevili de yoktur. Allah en iyi bilendir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in saç ve sakalından ağa-ran kıl miktarına dâir rivayetlere gelince, ak kılların azlığı sabittir. Saçının ağardığını söyleyenler bunun azlığını ifâde etmek istemişler. Saçının ağarmadığını söyleyenler de ağaran saçın çok olmadığım söylemek istemişlerdir, der.[84]

36- Erkeğin Saçını Omuzlarına Kadar Salıvermesi Ve Örgüler Hâlinde Edinmesi Babı

Bu babın başlığında ve hadîslerinde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t
Cümme: Omuzlara kadar uzatılıp salman saç, demektir. Zevâib: Züâbe'nin çoğuludur, saç örgüleri demektir. Ibnü'1-Esîr, en-Nihâye'de şöyle demiştir: Cümme: Omuzlara sarkan saçtır. Lümme, bundan biraz kısa olan saçtır. Vefre de kulak yumuşağına ulaşan saç demektir, der.
Gadâir: Gadîre'nin çoğuludur. Saç örgüleri demektir. Dafair de dafire'nin çoğulu olup aynı mânâyı ifâde eder.
Yâfuh: Kafatasının ön kemiği ile arka kemiğinin birleştiği yerdir.
Recil saç: Ne kıvırcık ne de düz olan, hafifçe olup taranmakla düzelebilen saç telidir.

3631) "... (Ebû Talibin kızı) Ümmü Hâni' (Radtyaüâhü anhâydsn; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke'ye dört gadîresi olduğu halde girdi. Ümmü Hâni, (gadire ile) saç örgülerini kasdeder."[85]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen Gadâir ve Dafâir'in saç örgüleri olduğunu yukarıda anlatmıştım.
Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ) 'nın gadâir ile saç örgülerini kasdettiğine dâir cümle râvilerden birisine aittir. Bu durum T i r m i z i' nin şerhi Tuhfe'de belirtilmiştir.
Tühfe yazan bu arada şu bilgiyi verir:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hicretten sonra dört defa M e k k e ' ye gitmişti. Umretü'1-Kadâ, Mekke fethi.U mretü'l-Cu'râne ve Veda haccı seferleri. Bâzı rivayetler Ümmü Hâni (Radıyallâhü anhâ)'nm anlattığı gidişin Fetih seferi olduğuna delâlet eder. Çünkü o gün Ü m -mü Hâni'in evinde yıkanmış ve kuşluk namazını kılmıştı. E 1 -Kari böyle der. İbn-i Mâceh'in haşiyesi İncâhü'I-Hâce'de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) 'in o seferde saçını örmesinin sebebi büyük bir ihtimalle tozlanmayı önlemekti, denilmiştir. Ben derim ki zahir olan da budur. Çünkü Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm) o esnada sefer hâlinde idi.

3632) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan: Şöyle demiştir:
Ehl-i Kitâb (yâni hiristiyanlar ve yahûdîler) saçlarını (perçemlerini) alınlarının üstüne salı verirlerdi. Müşrikler de (saçlarını ortadan) ikiye ayırırlardı (yâni alınlarının iki tarafından aşağıya salı-verirlerdi). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (hakkında müsbet veya menfî bir şeyle emrolunmadığı durumlarda) Ehl-i Ki-tâb'a uygun olmaktan hoşlanırdı. İbn-i Abbâs demiştir

ki i Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bu nedenle perçemini alnının üstüne salıverdi. Bir süre sonra saçını (başının ortasmdan perçemine kadar) ikiye ayırıp (alnının sağ ve solundan) aşağıya salıverdi."[86]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hakkında müsbet veya menfi bir emir gelmeyen hallerde Ehl-i Kitâb'a uygunluğu, müşriklere uygunluğa tercih sebebi, Ehl-i Kitâb'ın yapageldikleri işlerinin ilâhi bir emre dayanmış olmasının muhtemel olmasından idi. Veya Hicret edinceye kadar Ehl-i Kitâb ile iyi geçinme prensibinden dolayı idi. Yahut bilmediğimiz bir hik-mete dayalıydı.
Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre el-Hâzimi; Saçın alın üzerine salınması hükmü saçı ikiye bölüp sağ ve sol tarafa salıvermek hükmü ile yürürlükten kaldırılmış, demiştir. N e v e v İ ise her iki şeklin câizliğine hükmetmiştir.
Putperestlik rejimi tamamen yıkıldıktan sonra artık onlara benzeme diye bir şey kalmamış ve Hiristiyanlar ile Yahudilerden de umulan bir anlayış ve yaklaşım görülmemiştir. Belki bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) saçını iki tarafa salıvermeyi tercih etmiş veya bu mesele hakkında ilâhî bir emir almıştı. Allah en iyi bilendir.

3633) "... Âişe (Radtyallâhü ankâ)ydan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (saçını taradığımda) başının ortasından itibaren saçını ikiye bölerek sağ ve sol tarafa salıverir, sonra perçimini alnının üstüne bırakırdım (veya per-çimini de alnının sağ ve sol tarafından aşağıya salıverirdim)."[87]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da benzer lâfızlarla rivayet etmiştir.
Yafûh kelimesini yukarıda açıklamıştım. Orada belirttiğim gibi kafatasmin ön kemiği ile arka kemiğinin birleştiği kafatasının orta-sıdır. Bâzıları da: Yâfûh, yeni doğan çocuğun kafatasının yumuşacık olan yerine denilir, demiştir. Sindi de böyle söyleyenlerdendir. Kamus ta ise ilk beyân ettiğim şekilde tarif edilmiştir.
A i ş e (Radıyallâhü anhâJ'nın; sözü iki şekilde
yorumlandığı için bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim.
Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre T ı y b î bu hadîsi şöyle açıklamıştır:
Yâni A i ş e (Radıyallâhü anhâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in saçını tararken başının en yüksek yerinden öne doğru alnına kadar ve tam iki gözünün ortasının doğrultusunda bir çizgi çizer gibi saçını ikiye bölerek sağ ve sol tarafa salmış ve perçimini de aynı şekilde iki taraftaki saçla birleştirerek aşağıya doğru bırakmıştır.
E I - K a r i de aynı şekilde açıklamış. Fakat Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nm yukarda yazılı cümlesini «Yâni perçimini alnının üstüne biralardım» biçiminde açıklamıştır.

3634) "... Enes (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'in saçı recil (yâni ne düz ne de kıvırcık olup hafifçe kıvrık) bir saç idi, kulakları ile omuzları araşma kadar (uzun) idi."

3635) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'İn omuzlarına ulaşmayan ve kulak yumuşaklığım geçen saçı oldu."[88]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhârî ve Müslim de, Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadisini Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir.
Bu iki hadise göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in başının saçı kulaklarının yumuşaklığının hizasından aşağıya kadar uzun olup omuzlarına ulaşmıyordu.
Bu hadîslerde geçen Recil, Cümme ve Vefre kelimelerinin açıklamasını babın girişinde yaptığım için tekrarlamaya gerek yoktur.[89]

37- Saçın Çokluğunun (Yâni Fazla Uzatılmasının) Mekruhluğu Babı

3636) "... Vâil bin Hucr (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :
Peygamber CSallallahü Aleyhi ve Sellem) beni, uzun saçım olduğu halde gördü ve:
«Uğursuzluktur, uğursuzluktur» tveyâ devamlı serdir, devamlı serdir), buyurdu. Ben de hemen gidip saçımı aldım (kestim). Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni gördü ve:
«Ben (o sözümle) seni kasdetmedim. Bununla beraber bu (saç kesmek) daha güzeldir», buyurdu."[90]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişler. Hadiste geçen "Zübâb" uğursuzluk ve dâimi şer mânâlarına yorumlanmıştır. Hattâbî ve Nihâye yazarları uğursuzluk mânâsını tercih etmişler ve bunun dâimi şer mânâsına da yorumlandığını bildirmişlerdir.
Bu hadîs; saç kestirmenin saçı fazla uzatmaktan daha iyi olduğuna delâlet eder.
Vâil (Radıyallâhü anhVın hâl tercemesi 659. hadiste geçti.[91]

38- Kaza' (Yâni Başın Bîr Yerinin Saçını Kazıyıp Başka Bir Yerinkinî Bırakma) Yasaklığı Babı

3637) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre :
Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaza'dan nehiy etti, dedi. Râvî (Ömer bin Nâfi) :
Kaza* nedir? diye (Nâfi'e) sordu. Râvî (Nâfi) : Çocuğun başmdan bir yerin saçını kazıyıp başka bir yerin saçını bırakmaktır, diye cevab verdi."

3638) "... îbn-i Ömer (Radıyallâhü ankümâ)'âan; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaza (denilen saç tıraşı biçimin) i yasakladı.'[92]

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği t b n-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi de benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Bu babın başlığında ve hadîste geçen Kaza' kelimesi Kuz'a'nın çoğuludur, asıl mânâsı dağınık halde gök yüzünde şurada burada görülen bulut parçalarıdır. Başın bir yerindeki saç tıraş edilip diğer bir yerindeki bırakıldığı zaman bırakılan saç, dağınık bulut parçasına benzediği için Kaza' ismini almıştır.
İlk hadisin sonunda Kaza'ın açıklaması vardır. Bu açıklamayı yapan râvi, N â f i' dir. M ü s 1 i m ' in rivayetinden bu anlaşılıyor. N e v e v i de:
Kaza'ın en sağlıklı açıklaması, N â f i' in yaptığı açıklamadır. Bâzıları; kaza, çocuğun başının dağınık yerlerindeki saçı kazımaktır, demiş ise de, sağlıklı olan tefsir N â f i' inkidir. Çünkü o tef-sir, hadîsi rivayet eden râviye aittir ve hadisin zahirine de muhalif değildir. O hâlde o tefsirle amel etmek gerekir, demiştir.
El-Hâfız da: Ancak şu var ki, kaza'ı çocuğa tahsis etmek, yâni yetişkin kimseleri bu hüküm dışında tutmak söz konusu değildir, demiştir.
N e v e v i de: Başın dağınık yerlerini bu biçimde tıraş etmenin mekruhluğu hususunda icmâ vardır. Bu, tenzihen mekruhluktur. Ancak tedavi gibi bir mazeret varsa mekruh değildir. Mâlik bu nevi tıraşın oğlan çocuğu için de kız çocuğu için de mekruhluğuna hükmetmiştir. Lâkin bâzı arkadaşlarına göre oğlan çocuğunun perçemini veya kafasının orta kısmındaki saçı bırakıp diğerini kesmekte bir beis görmemişlerdir. Bizim mezhebimiz ise bunun herkes için mekruh olmasıdır, bu hususta erkek ve kadın ayırımı, çocuk ve yetişkin farkı yoktur. Çünkü hadîs umumîdir, demiştir.
Saçın bir kısmını ustura gibi bir âletle kazıyıp diğer bir kısmını bırakmanın yasaklığı sebebi hakkında ihtilâf olmuştur: Bir kavle göre böyle bir tıraş çirkin olduğu için mekruh sayılmıştır. Bunun yahûdîlerin âdeti olduğundan dolayı mekruh sayıldığını söyleyenler de vardır.
Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi' nin rivayet ettikleri İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnın bir hadisine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) başındaki sacın bir kısmı

kazınıp diğer bir kısmı bırakılan bir çocuk görmüş ve bunun üzerine çocuğun sahiplerini bundan menederek:
= «Yâ bunun saçının tamamım kazıyın veya tamamını bırakın» buyurmuştur.
E 1 - K a r i de bu hadisin şerhinde : Bu hadis, hac ve umre dışında da saçın ustura gibi bir âletle tıraş edilmesinin câizliğine ve erkeğin, saçının tamamını kazımak veya tamamını bırakmak hususunda serbest olduğuna delâlet eder. Lâkin en faziletlisi hac veya umre dışındaki vakitlerde saçın bırakılmasıdır. Nitekim Resûl-İ Ekrem CAleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve sahâbîleri böyle yapmışlar. Yalnız A 1 i (Radıyallâhü anh) onlardan ayrılmıştır. Yâni anılan me-nâsik zamanı dışında da saçını tıraş etmiştir, diye bilgi vermiştir.
jrltl ja vl. (r\)[93]

39- Yüzük Üzerine Yazı Nakşetmek Babı

3639) "... İbn-i Ömer (Radıyallâkü anhümâydım rivayet edildiğine göre : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüşten bir yüzük
edindi ve yüzüğe; = "Muhammed'ün Resûlullah" cümlesini nakşettirdi. Sonra:
«Hiç kimse benim bu yüzüğümün nakşım (hayatta olduğum sürece) kendi yüzüğüne nakşetmesin (taklidde bulunmasın),» buyurdu."

3640) "... Enes bin Mâlik (Rodtyattâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gümüşten) bir yüzük yaptırdı. Sonra şöyle buyurdu t
«Biz bir yüzük yaptırdık ve ona bir nakış (yâni Muhammed'ün Resûlullah yazısını) yazdırdık. Salon hiç kimse onun nakşını kendi yüzüğüne nakşettirmesin (taklid etmesin).»"

3641) "... Enes bin Mâlik (Radtyalîâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüşten bir yüzük edindi. Yüzüğün habeşı bir kaşı vardı. Yüzüğün nakşı da "Muham-med'ün Resûlullah" yazısı idi."[94]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan îbn-i Ömer ve Enes (Ra-dıyallâhü anhüm) 'ün hadîsleri Kütüb-i Sitte'ndn kalanlarında da benzer lafızlarla rivayet olunmuştur. Ancak îbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhümâ) 'nm B u h â r î' deki hadîsinin bir rivayeti kısadır.
Ebû Davud'un bir rivayetinde "Enes (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arap olmayan bâzı devletlere (Müslim'deki rivayette Kisrâ, Kaysar ve Necâşî'ye denilmiştir) mektup yazmak istedi. Fakat kendisine denildi ki t Onlar mühürsüz mektup okumazlar. Bunun üzerine gümüşten bir yüzük (ki mühür görevini yapar) edindi ve ona "Muhammed'ün Resûlullah" ibaresini nakşettirdi. O, vefat edinceye kadar yüzük O'nun elinde (parmağında) idi. Sonra Ebû Bekr Vefat edinceye kadar yüzüğü parmağında bulundurdu. Ondan sonra Ömer'in elinde idi. Ömer de vefat edince yüzük Osman'ın elinde idi. Bir gün Osman bir kuyu (ki Eriş kuyusudur) nun yanında iken (her nasılsa) yüzük kuyuya düştü. Bunun üzerine Osman'ın emriyle kuyunun suyu çekildi (ve üç gün arandı) ise de yüzük bulunamadı.»
Buhârî ve Tirmizi' deki bir rivayette "Enes (Radıyallâhü anh) :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüzüğündeki yazı üç satır idi. Muhammed bir satır, Resul bir satır ve Allah bir satırdı», demiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yüzüğünü mühür olarak kullandığı için taklid edilmesini yasaklamıştır. Çünkü aksi halde bir karışıklık ve sakınca doğabilirdi.
Hadîslerdeki taklid yasağı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m zamanına mahsustu. Tercemede buna işaret edildi. Nitekim Ebû Dâvûd ile Nesâî' nin bir rivayetinde "tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir:
Bu yüzük Eriş kuyusunda kaybolunca aradılar. Fakat bulamadılar. Bunun üzerine Osman {Radıyallâhü anh) bir yüzük edindi ve ona "Muhammed'ün Resûlullah" yazısını nakşettirdi. Artık onu mühür olarak kullanıyordu."
Bu rivayet anılan yasağın geçici olduğuna delâlet eder. Fakat bâzı fıkıhçılar bu hükmün devamlılığı görüşündedir.
Bu hadîslerin sonuncusunda yüzüğün kaşının "Habeşî** olduğu ifâde edilmiştir. Habeşî sözcüğü çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Kaşın, Habeşistan tarafından gelme bir taş veya akik olduğu

muhtemel olduğu gibi yapan ustanın Habeşî olması veya modelinin Habeşistan modeli olması da muhtemeldir.
Nevevi, Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadis, yüzüğe bir yazıyı nakşetmenin ve ettirmenin caizliği-ne delâlet eder. Bu yazı Allah'ın ismi de olabilir. Cumhurun mezhebi budur. Mâlik ve S a i d bin el-Müseyyeb'in mez-hebleri de böyledir. Bizim mezhebimiz de budur. Ancak îbn-i S i r î n ve bâzı ilim adamları yüzüğün üzerine Allah'ın ismini yazmayı mekruh görmüşlerdir. Fakat bu görüş zayıftır,
Alimler: Kişinin kendi ismini veya hikmetli bir sözü yüzüğüne yazması da caizdir, demişler.
Gümüş yüzük takınmak caizdir. Hanefî mezhebine âit el-Ihtiyâr'da; lüzumsuz yere yüzük kullanmamak daha faziletli ve evladır. Buna bir ihtiyaç duyulursa kullanmak sünnettir, denilmektedir.
Şafiî mezhebine göre de gümüş yüzük kullanmak sünnettir. Abdurrahman el-Cezerî de mezheblerin görüşleri hakkında özetle şöyle der:
1. Hanefî mezhebine göre, erkeğin gümüş yüzük kullanması caizdir. Ancak yüzüğün modelinin erkeklerin kullanmakta oldukları yüzüklerin biçimine uygunluğu esastır. Bu itibarla kadınların yüzüklerine benzeyen yüzük kullanmak erkekler için caiz değildir, tahrimen mekruhtur. Erkek yüzüğünün bir miskalden ağır olması caiz değildir. Kadı ve Hâkim gibi yüzüğünü mühür olarak kullanmak durumunda olan kimselerin gümüş yüzük edinmeleri ise sünnettir. Böyle bir yüzük bulundurma ihtiyacını duyan kimseler de böyledir.
2. Şafiî mezhebine göre, örf ve âdete göre israf sayılmayacak ağırlıkta gümüş yüzük kullanmak erkekler için sünnettir. Aksi takdirde haramdır.
3. Mâliki âlimler: İki dirhemden ağır olmayan gümüş yüzük kullanmak erkekler için caizdir. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) iki dirhem ağırlığında gümüş yüzük kullanmıştır. Biz de O'na uymak maksadıyla böyle bir yüzük kullanabiliriz. Birden fazla yüzük kullanmak ise caiz değildir. îki dirhemden ağır olan gümüş yüzüğü kullanmak haramdır, demişlerdir.[95]

40- Altın Yüzükten Nehiy Babı

3642) "... Alî (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzük kullanmayı (erkeklere) yasak etmiştir."

3643) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'da.n rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzüğü (erkeklere) yasak etmiştir.*'

3644) "... Mü'minlerin anası Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir :
Necâşi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, içinde Habeşi kaşlı bir altın yüzük bulunan bir halkayı hediye etti. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o altın yüzüğü bir çubukla veya par-maklannın bazısıyla aldı. Fakat ona iltifat etmedi. Sonra kızın (m yâni Zeyneb'in) kızı Ümâme bint-i Ebi'1-Âs'ı çağırdı ve (ona) :
«Ey kızcağızım bununla ziynetten», buyurdu."[96]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi ise Buhârî, Müslim, Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nm hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
İlk iki hadîsteki yasaklık erkeklere mahsustur. Üçüncü hadîs bunun delilidir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) N e -c â ş İ tarafmdan hediye edilen altın yüzüğü torunu Ü m â m e {Radıyallâhü anhâ) 'ya vererek: Bununla ziynetten buyurmuştur. Sü-nenimizin 3595 nolu A 1 i (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi ve 3597 no-lu Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsi de altının erkeklere haram ve kadınlara helâl olduğuna delâlet eder.
Altın yüzüğün erkeklere haram olduğuna delâlet eden başka hadîsler de Buhârî, Müslim ve sünelilerde mevcuttur. Bu itibarla bâzı ilim adamları bu hususta icmâ bulunduğunu nakletmek-tedir.
E 1 - H â f i z, el-Fetih'te bu konuya geniş yer vererek muhtelif kitablardan bilgi aktarmıştır. Bâzı paragraflarını buraya aktarmayı uygun buldum.
Ibn-i Da kiki'1-îy d : Yasaklamanın zahiri, haram kılmaktır, îmâmlar bu hadislerdeki nehiy ve yasaklamayı haram kılmak mânâsına almışlardır. Hüküm böylece karar kılmıştır. Kadı I y â z

demiş ki: Ebû Bekr bin Muhammed bin Amr bin H a z m' m altın yüzük kullandığına dâir nakil, bir şüzûz ve Sünnet'e muhalefettir. Bu hususta söylenecek en isabetli söz, bu meseleye âit Sünnet'in, yâni hadîslerin kendisine ulaşmadığını söylemektir. Çünkü ondan sonra da müslümanlar bu mesele hakkında icmâ etmişlerdir. H a b b â b hakkında rivayet olunan haber de böyledir. Çünkü tbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ), Habbâb'a; şu parmağındaki yüzüğü atma zamanı gelmedi mi? deyince, Habbâb: Bu günden sonra sen bu yüzüğü üzerimde gönniyeceksin, demiştir. Bana öyle geliyor ki, mesele dişler ve yasaklama hükmü Habbâb'a ulaşmamıştı. Yasak durumu kendisine ulaşınca hemen bırakıverdi. Bâzıları, altın yüzüğün erkeklere mekruhluğu görüşüne gitmiş. Nasıl ki ipek elbise meselesinde de böyle demiştir. îbn-i Dakiki'1-lyd, Kadı I y â z' in sözünü bitirdikten sonra sözüne devamla: Kadı Iyâz'ın anlattığı husus, yasaklama noktasında İcmâ bulunduğuna dâir nakillere ters düşer, diye bilgi vermiştir.

El-Hâfız: Yasaklama hususunda İcmâ bulunduğuna dâir nakil ile Kadı Iyâz'ın naklettiği mekruhluk görüşü şöyle birleştirilebilir : Yasaklamanın tenzihen mekruhluğu görüşünü savunan kişinin inkıraz etmesiyle bunun akabinde İcmâ'ın oluşmuş olması mümkündür.

İşin en garîb tarafı, yasaklama hadislerinden birisinin râvisi durumundaki Berâ bin Âzib (Radıyallâhü anh) 'm altın yüzük kullandığına dâir rivayettir. Fakat el-Hâzimi bu rivayetin senedinin kuvvetli olmadığını söylemiştir. Bu rivayete şöyle cevab verilir: Berâ (Radıyallâhü anh) anılan yasaklamayı tenzihen mekruhluk anlamına yorumlamış veya Peygamber (Aleyhi-s-şalâtü ve'sselâm) ona yüzük verirken buyurduğu:

«Allah ve Resûl'ünün sana giydirdiğini giy» buyruğunu şahsına özgü bir ruhsat telâkki etmiştir. A h m e d' in şu rivayeti de ikinci ihtimâli teyid eder:

Halk B e r â ' a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzük kullanmayı yasakladığı halde niçin sen altın yüzük kullanıyorsun, diyordu. Kendisi de onlara yukardaki hadîsi naklederek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) 'in: «Allah ve Resûl'ünün sana giydirdiğini giy» buyurduğu şeyi bırakmamı nasıl bana emrediyorsunuz, derdi.

E1 - H â f ı z daha sonra altın yüzük kullanmanın erkeklere haram olduğuna dâir nakilleri aktarıyor.

Nevevî de, Müslim'in şerhinde; müslümanlar altın yüzüğün kadınlara helâl ve erkeklere haramlığı hususunda İcmâ etmişlerdir. Ancak Ebû Bekr bin Amr bin Hazm'ın bunun erkeklere helâl olduğunu söylediğine dair olan nakil ve bunun mekruh olup haram olmadığını savunan bâzısının sözü müstesna. Bu iki nakil bâtıldır ve M ü s 1 i m' in rivayet ettiği bunca hadîslerle merduddur, geçersizdir. Kaldı ki bu iki söz sahibinden Önceki âlimler bunun haramlığı hususunda îcmâ etmişlerdir. Bir de Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in altın ve ipek hakkında buyurduğu «Bu iki şey ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir» mealinde sabit ve sahih buyruğu vardır, demiştir.

Burada bir noktayı da belirtmek isterim:

Sahih-i Buharı mütercimi merhum Kâmil Miras 619. nolu B e r â (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin izahı bölümünde bir yanılgıya düşerek altın nişan yüzüğünün helâl olduğunu söylemek cesaretini göstermiş ve dört maddelik bir gerekçe göstermiştir.

Mütercim birinci maddede B e r â (Radıyallâhü anh)'in yukarıda işaret edilen hadîsini delil göstererek fıkıhçılarm bir kısmının bununla amel ettiğini söylemiş ise de amel edenlerin kimler olduğunu belirtmemiştir. Halbuki yukarıda açıkladığım nedenlerle Be-r â (Radıyallâhü anh) 'm bu hadîsi delil sayılamaz. Çünkü aynı râvi daha kuvvetli başka bir hadîsinde altın yüzüğün yasaklandığını ifâde eder. Ayrıca yasaklığa dâir sıhhatli ve sabit müteaddid hadis vardır. B e r â (Radıyallâhü anh)'m altın yüzük kullandığına dâir hadîsi hakkında ilim ehli tarafından beyân edilen görüşler yukarıda anlatıldı. Gene yukarıda naklen aktardığım gibi altın yüzük kullanmanın mübahlığı yalnız İ b n - i H a z m' dan nakledilmiş ve bu naklin bâtıl olduğu, N e v e v î tarafmdan belirtilmiş olup bu görüşün tutarsızlığı ve geçersizliği vurgulanmıştır.

Mütercim ikinci maddede: "İmâm Muhammed: Te-fâhur, yâni başkalarına üstünlük taslamaksızın altın ve gümüş evâni ile tezeyyün caizdir", demiş. Nişan yüzüğü de teberrük için ve hâtıra olarak takılır. Şafiî de yasaklama hadîsindeki nehyi Kavl-i Kadîminde, yâni ilk zamanlarda beyân ettiği fetvalarda tenzihen mekruhluk anlamına yorumlanmıştır, der.

Bu gerekçe de tutarsızdır. Çünkü Evâni, inâ'ın çoğuludur. înâ: İçmekte ve yemekte kullanılan mutfak eşyasıdır. Yüzük evânî anlamı dışındadır. Evet Hanefi mezhebinde kullanılmamak kaydı ile ve sırf süs için altın ve gümüşten mamul evânî, yâni; çay, kahve takımı, kaşık, çatal ve tabak gibi eşyayı bulundurmak için ruhsat verilmiştir. Ama, doğrudan doğruya bunlardan bir şey yemeye veya içmeye izin verilmemiştir. Hele parmağa takılan altın yüzüğün bunlar gibi düşünülmesi kesinlikle Hanefi mezhebine ters düşer. Ne İmâm Muhammed, ne de bir başka fıkıhçı altın yüzük nişan için olursa erkekler tarafmdan kullanılabilir, dememiştir. Şafiî1 nin Kavl-i

Kadîm'ine gelince, evvelâ şunu belirteyim; Şafiî'-nin Kavl-i Kadîm'i Şafii fıkıh kitablarmda tesbit edilmiş durumda olan bir kaç mesele hâriç, zayıftır. Muteber olanı onun Kavl-i Ce-did'idir. O, mahdud meseleler arasında altın yüzüğün mekruhluğu, diye bir şey yoktur. Gerek Şafii ve gerekse onun mezhebinde bulunan bütün fıkıhçılar altın yüzüğün ağırlığı ne olursa olsun, yâni nişan yüzüğü dâhil erkekler için haram olduğu hususunda ittifak halindedir. Kaldı ki elde mevcut Şafii fıkhına âit hiçbir kitabta; ne Şafii' nin ne de başka bir fıkıhçının altın yüzüğün erkekler için mekruh sayıldığına dâir bir kaydını bulamadım.
Mütercim üçüncü maddede ise. altın nişan yüzüğünü örf ve âdette bir zaruret halindedir, demekle bunun mübahlığına bir gerekçe göstermektedir. Nişan yüzüğünün altından olmasının nasıl bir zaruret sayılabileceğini anlamak güçtür. Eğer biz îslâmî yaşantıdan uzaklaşan kimselerin yaptıklarını, ettiklerini ve işlediklerini bir îs-lâmi örf ve âdet kabul ederek bundan hareketle fetva verirsek bu gün memleketimizde nişan ve düğün törenlerinde örf ve âdet hâlini almış olan bir çok gayrı meşru şeyler için de çıkar yol bulmaya gayret edebiliriz. Kanımca hiç bir okuyucu bunu yâni altın nişan yüzüğünü bir zaruret saymaz. Saysa dahi geçerli ve muteber bir değerlendirme yapmış olamaz.
Mütercim dördüncü maddede de, altın ziynet eşyasının erkeklere haram kılınmasının sebebinin israf ve ekonomik durum olduğunu söyler. Bu da tutarsız ve kabulü mümkün olmayan bir gerekçedir. Çünkü altının çok mebzul ve çok ucuz bir meta hâline geldiğini farzede-lim. Acaba israf ve ekonomik durumun sözkonusu olamayacağı bir dönemle karşılaşırsak, erkeklerin de kadınlar gibi her türlü altın ziynet eşyasını kullanmalarına, keza altından mamul mutfak eşyasını yemede içmede kullanmaya fetva verecek miyiz?
Şer'i hükümlerin mesnedi olan Kitâb, Sünnet ve İcmâ gibi Edille-i Şer'iyye'den ayrılmamız mümkün değildir. Şer'î hükümlerin hikmetlerini tam bilemeyiz. Hikmet ve nedenlerine bakılmaksızın kaynaklara uymak zorundayız. Bunu bir çok örnekle izah etmek mümkündür. Fakat sözü fazla uzatmamak için bu kadarlık bilgi ile yetineyim. Allah en iyi bilendir.[97]

Hulâsa Ve Netice

Gerek bu bâbta rivayet olunan hadisler ve gerekse Kütüb-i Sit-te'nin kalanlarında rivayet edilen benzeri hadîsler; altın yüzüğün erkeklere haram olduğuna delâlet eder. Kadınlara ise helâldir. Son hadîs de kadınlara helâl olduğuna dâir delillerden biridir. Nişan yüzüğü de aynıdır. Bir imtiyazı ve istisnası yoktur. Hanefî, Şafii, Mâliki ve Hanbelî mezhebi fıkıhçıları bu hususta ittifak halindedir.[98]

41- Yüzüğün Kaşını Avucunun İç Tarafına Koyanın Babı

3645) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâ)'dajı rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), yüzüğünün kaşını avu-cunun iç tarafına koyardı."

3646) "... Enes bin Mâlik (Radıyattâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), içinde habeşî bir kaş bulunan bir gümüş yüzük kullandı. Yüzüğün kaşını avucunun içine koyuyordu."[99]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisini Buhâ-ri, Müslim ve sünen sahihleri rivayet etmişler. Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir.
Bu hadîsler erkeğin kullandığı gümüş yüzüğün kaşını avucunun iç tarafına almasının sünnet olduğuna delâlet eder. Hadîslerden çıkan diğer hükümler 39. bâbta rivayet olunan hadîslerden de çıkmış ve gerekli bilgi orada verilmiştir.
Yüzük kaşının avucun dış kısmında, yâni elin ters tarafında olmasına dâir rivayetler de vardır. Bu şekilde kullananlardan birisi de İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'dır. Bu itibarla Selef-i Sâ-lihin'den böyle yapanlar da, diğer tarzda yapanlar da olmuştur. Hanefî ve Şafiî âlimler bu bâbta rivayet olunan hadîslerle hükmetmişlerdir. Kaşın avucun iç tarafında olması tevâzua daha uy-gundur.
N e v e v î bu hususta: Çünkü kaşın avucun iç tarafında olması kibirlenmeden ve kendini beğenmeden daha uzaktır. Ancak kaşın böyle olması yolunda bir emrin bulunmaması nedeniyle bunun aksini yapmak, yâni kaşın elin ters tarafında olması da caizdir. Selef-i Sâlihîn her iki

şekilde de yapmış ve demişler ki: Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a uymak üzere kaşı avucun iç tarafında olması daha faziletlidir, diye bilgi vermiştir.
El-Kari de şöyle demiştir: Selef-i Sâlihîn'den bâzılarının bu bâbtaki hadîslere muhalefet etmeleri, yâni yüzüğün kaşını elin
ters tarafında tutmaları sebebi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lam)'a uymayı gerektiren hadîslerin onlara ulaşmaması olabilir.[100]

42- Yüzüğü Sağ El (İn Parmaklarının En Küçüğün) E Takma Babı

3647) "... Abdullah bin Ca'fer (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anhümâ)'-dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzüğü sağ elitnin parmaklarının en küçüğü) ne takardı."[101]

izahı

Bu hadîsi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. T i r m i z i bu hadîsi rivayet ettikten sonra; Muhammed (yâni B u h â r i) dedi ki: Bu konuda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edilen en sahih hadîs, budur, der.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in yüzüğü sağ elinde de sol elinde de kullandığına dâir sahih hadisler vardır. Bu itibarla iki yoldaki rivayetleri birleştirme hususunda âlimler değişik görüş ve yorumlar beyân etmişlerdir:
Bâzıları yüzüğün sağ elin küçük parmağına veya sol elin aynı parmağına takmak arasında bir fark olmadığını söylemiş ve hadîsleri bu şekilde birleştirmiştir.
Bir kısım ilim adamları da Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in önce sağ eline, sonra sol eline taktığım söylemek suretiyle hadîsleri birleştirmiştir.
B e y h a k i de: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in sağ eline taktığı yüzük bir ara takıp da attığı ve; bunu ilelebed takmayacağım, buyurduğu altın yüzüktür. Sol eline taktığı yüzük ise gümüş yüzüktür, demek suretiyle hadisleri birleştirmiştir.
N e v e v i de: Âlimler yüzüğü sağ veya sol ele takmanın câiz-liği hususunda ittifak etmişler. Fakat hangisinin efdal olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Mâlik, sol ele takmayı müstehab görüp sağ ele takmayı mekruh saymıştır. Mezhebimizin sahih görüşü, sağ ele takmanın efdaliyetidir, demiştir.
Hanefi mezhebine göre yüzüğü sol elin küçük parmağına takmak daha faziletlidir. Bir kavle göre sağ elin küçük parmağına takmak daha iyidir.[102]

43- Yüzüğü Elin Başparmağına Takmak Babı

3648) "... AH (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü an A)'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yüzüğü şu ve bu parmağına takmaktan menetti, demiştir. Ravî demiştir ki > Ali küçük parmağı ve başparmağını kasdetmiçtir."[103]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, EbüDavûd ve N e s â 1 de rivayet etmişlerdir. Bu hadisin râvisinin açıklamasına göre yüzük takmanın yasak olduğu parmak; elin küçük parmağı ile başparmağıdır. Fakat Müslim, Tirmizi ve Ebû D a v ü d' un rivayetlerinde küçük parmak ve başparmak yoktur. Ne-s â î' ninkine bakamadım.
M ü s 1 i m' in rivayeti şöyledir:
«Ali demiştir ki :ResûIuIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benî yüzüğü şu parmağıma veya bu parmağıma takmaktan menetti. Râvi demiştir ki: Ali (böyle söylerken) orta parmağa ve ondan sonra gelen parmağına işaret etti.»
Ebû Davud'un rivayeti ise şöyledir:
«... Ali demiştir ki: Ve O (yâni Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yüzüğü şu veya bu parmağa koymaktan menetti. Ali şehadet ve orta parmaklara işaret etti. (Hadisteki "Şu veya bu" ifâdesine râvi) Âsim tereddüd etti."
Tirmizi1 nin rivayeti de şöyledir:
«... (Ali demiştir ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni) yüzüğümü şu ve bu

parmaklarımda kullanmaktan da menetti ve Ali şehâdet parmağı ile orta parmağa işaret etti."
Görüldüğü gibi Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâ-v û d' un rivayetlerinde küçük parmak ve başparmak yoktur.
B u h â r i de "Yüzük küçük parmakta olur" başlığı altında açtığı bâbta E n e s (Radıyallâhü anh) 'den bir hadis rivayet etmiştir. O hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in yüzüğü küçük parmağında kullandığı belirtilmektedir.
Ebû Davud'un yukarıdaki hadisinin izahı bölümünde Av-nü'1-Mâbûd yazarının beyânına göre el-Kari, M İ r e k' den naklen şöyle demiştir:
Yüzüğü başparmağa ve küçük parmak ile orta parmak arasındaki parmağa takmak hakkında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) 'dan bir rivayet sabit değildir. Bu itibarla yüzüğü küçük parmağa takmanın mendubluğu sübût bulmuştur. Hanef iler ve S â f i î I e r bu görüşe taraftar olmuşlardır.
N e v e v i de : Müslümanlar erkeğin yüzüğü elinin küçük parmağına takmasının sünnetliği hususunda icmâ etmişlerdir. Kadına gelince o, yüzüğü bütün parmaklarına takabilir, demiştir.
Sindi ise müellifimizin rivayeti hakkında hiçbir şey söylememiştir.
Abdurrahman el-Cezeri de mezheblerin bu konudaki görüşlerini özetle şöyle açıklar:
Hanefi mezhebine göre erkek, yüzüğünü sol elinin küçük parmağına takar. Sağ elinin küçük parmağına takması da caizdir.
Şafii mezhebine göre en faziletli olanı erkeğin yüzüğünü sağ elinin küçük parmağına takmasıdır.
Mâliki mezhebine göre erkeğin yüzüğünü sol elinin küçük parmağına takması müstehabtır. Yüzüğü sağ eline takması ise mekruhtur.[104]

44- Evde Bulunan Suret (Resim - Heykel)Leb Babı

3649) "... Ebû Talha (Zeyd bin Sehl el-Ensârî) (Radtyaltâhü ö»/r)Vten rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«İçinde köpek ve (yâ) suret (yâni bir canlının resmi - heykeli) bulunan eve (rahmet) melekler (i) girmez-»"

3650) "... Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaÜallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Şüphesiz (rahmet) melekler (i), içinde köpek ve (yâ) suret bulunan eve girmezler.»**

3651) "... Âişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Cebrail (Aleyhisselâm), Resûlullah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e geleceği bir (belirli) saat hususunda O'nunla sözleşmişti de (o saatta gelmeyip) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ı bir hayli bekletti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (evden dışarı) çıktı. Ansızın Cebrail İle karşılaştı, Cebrail ayakta duruyordu. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (Cebrail'e):
«Seni (eve) girmekten meneden nedir?» diye sordu. Cebrail (Aleyhisselâm) :
Evde şüphesiz bir köpek vardır. Halbuki biz İçinde ne köpek ne de suret bulunan eve kesinlikle girmeyiz, dedi.'*

3652) "... Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Bir kadın. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek kocasının bâzı savaşlarda olduğunu O'na arz etti ve evinde bir hurma ağacının resmini yapmak için O'ndan izin istedi. O, kadını men etti veya nehiy etti."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Uleyr bin Ma'dân var. Bu rftvl zayıftır.[105]

İzahı

Ebû Talha (Radıyallâhü anh)'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Bâzı rivâyetlerdeki hadîs uzuncadır. Ali (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Nesât ve Mâlik de rivayet etmişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) '-nın hadisi Müslim tarafından da rivayet olunmuştur. Ebû O m & m e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise notta belirtildiği gibi Ze-vâid nevinden olup senedi zayıftır.
İlk üç hadîs, içinde köpek veya suret bulunan eve meleklerin girmediğini ifâde eder. Evden maksad yalnız mesken değildir. Kişinin oturduğu işyeri, çadır ve çardak gibi yerler de bu hükme girer. Alimler: Hadislerdeki meleklerden maksad rahmet ve bereket melekleridir. Çünkü H a f a

z a gibi görevli bir takım melekler insandan hiç ayrılmazlar, demişlerdir.
Hadislerde geçen "Suret" kelimesinden maksad bir canlının resmi veya heykelidir. Bâzılarına göre ise bundan maksad yalnız gölgesi bulunan suretlerdir, yâni heykellerdir, fotoğraf buna girmez.
Köpek de umûmî mânâya yorumlandığı gibi; av, zirâat ve hayvan sürüsünü veya evi korumak için edinilen köpekler dışında kalan diğer köpekler mânâsına da yorumlanmıştır.
Bu konu hakkında gerekli açıklamalar 2151. hadisin izahı bölümünde geçtiği için tekrarlamaya gerek yoktur.
Hangi gaye ve maksadla köpek edinmenin caiz olduğuna dâir izahat da 3204-3206 nolu hadislerin açıklaması bölümünde geçti. O bölümde anlatılan meşru mazeretler dolayısıyla edinilen köpekleri evin içine, özellikle odalara almanın hiç bir anlamı ve yaran yoktur. Bilâkis sağlık yönünden de zararlıdır. Bu itibarla zaruri ihtiyaç veya avcılık gibi meşru bir yarar için edinilen bir köpek ev içine alındığı takdirde böyle bir eve rahmet meleklerinin girmeyeceği bâzı ilim ehlince belirtilmiştir. Bu itibarla bundan sakınmak gerekir.
Bu babın son hadîsinin zahirine göre ağaç ve benzeri cansızların resimleri canlıların resimleri gibidir. Fakat yukarıda işaret ettiğim gibi cansızların resimlerini çizmekte ve evlerde bulundurmakta bir salanca görülmemiştir. Bu hadisin senedi zayıftır. Hadîs sabit olsa bile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözkonusu kadını hurma ağacının resmini yapmaktan menetmesi sebebi. Sindi'-nin de belirttiği gibi hurma resminin kadına bir yarar sağlamama-sıdır. Yoksa hurma resmi bir canlının resmi gibi değildir.
Bir Hâl Tereemesi
İlk badlsin râvisi Ebû Talha Zeyd bin Seul bin el-Esved bin Haram bin Amr en-Neccar (RA..), Bedir ve diğer savaşlara katılmış olup Ensârtn ileri gelenlerin-dendir. 92 aded hadîsi vardır. Buhâri ve Müslim onun iki hadisini müttefîkan ve birer hadisini ayrı ayn rivayet etmişlerdir. Râvileri ise oğlu Abdullah, Enes, Ubey-dullah böl Abdillah bin ütbe ve bir cemaattır. Enes (R.A.) onun hakkında şöyle demiştir: «Ebû Talha, Huneyn savaşında düşmandan yirmi erkeği öldürmüştür. Uhud savaşında da can siperane Peygamber (S.A.V.Vİ korumaya çalışmış ve bu uğurda bir eli sakat kalmıştı.»
Hicretin 34. yılı vefat ettiği ve cenaze namazının Osman (R-A.) tarafından kıldınldiğı söylenmiştir. Enes (R.A.)*ın dediğine göre bu zât, Peygamber (S.A.V.V den sonra 40 yıl yaşamış olup bu süre içinde bayram günleri dışında bütün yıl oruç tutmuştur. Bu son rivayet daha sağlıklıdır. Kütüb-i Sitta'nin hepsinde onun hadisleri vardır. (Hulâsa. 138)[106]

45- Üzerine Basılan Bir Şeydeki Suretler Babı

3653) "‥, Aişe (Radtyallâhü anhâydan; Şöyle demiştir:
Ben bir sehve'mi (yâni odamın bir tarafındaki kilerimsi yeri) içinde suretler bulunan bir örtü ile Örttüm. Sonra Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) (seferden dönüp) gelince o örtüyü söktü. Bunun Üzerine ben de ondan iki yastık yaptım. Sonra da ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i o yastıklardan birisine yaslanmış olarak gördüm.1'
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Üsâme bin Zeyd vardır ve onun zayıflığı üzerinde İttifak edilmiştir. Bu hadis Buhârİ'de de vardır. Ancak «Sonra da ben Peygamber (S.A.V.)'i o yastıklardan birisine yaslanmış olarak gördüm» mealindeki kısım orada yoktur. Bu fıkranın dışında kalan kısım buradaki gibidir.[107]

İzahı

Notta belirtildiği gibi bu hadîsin benzeri Buhâri'de de vardır. Hattâ el-Hâfız'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre B u -h â r i' nin el-Mazâlim bölümündeki rivayetinde;
= «Bunun üzerine ben o örtüden iki minder yaptım. Minderler evde idi. O, (yâni ResûluUah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlann üzerinde otururdu.» fıkrası vardır. Gene el-Hâfiz'ın beyânına göre Müslim de bunun benzerini rivayet etmiş olup, anılan fıkra onun rivayetinde şöyledir:
= «Bunun üzerine ben o
örtüyü alıp iki yastık yaptım. O (yâni Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da evde yastıklara yaslanırdı."
Yukarıda belirtilen durum karşısında bu hadîs Zevâid'den sayılmayabilir.
El-Hâfiz, Buhâri'nin "Üzerine basılan suretler" babında rivayet olunan bu hadisin benzerinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Minder, yastık, kilim ve yer halısı gibi üzerine basılan, oturulan veya yaslanılan şeyler üzerindeki

gölgesiz resimlerin bulunmasında bir sakınca olmadığı hükmüne bu hadis delil gösterilmiştir.
N e v e v î demiştir ki: Sahâbîler ile Tabiilerin cumhurunun görüşü budur. Ebû Hanlfe, Sevrî, Mâlik ve Şafiî'nin de görüşleri budur. Şayet resim, yâni bir canlının boy resmi duvarın yüksekçe bir yerine asılı veya giyilen elbise üstünde veya başa geçirilen kasket gibi bir şeyin üzerinde olursa haramdır.[108]

46- (Eyer Ve Palan Üzerine Konulan) Kırmızı Meyâsir (Yânî Minder Ve Yastık) Babı

3654) "... AH (bin Ebî Tâlib) (Raâtyallâhü <w»*>'den rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altın yüzüğü ve mi-sere'yi (eyer ve palan minderini), yâni kırmızı olan micere'yi yasaklamıştır."[109]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, EbûDâvûd, Nesâî ve Ah-m e d de rivayet etmişlerdir.
Misere: Eyer ve palan üzerine konulan bir nevi minder veya yastıktır. Mesâyir de Mîtere'nin çoğuludur. Bu nevi minder ve yastığın yüzü genellikle ipek ve atlas olur.
AvnÜ'l-Mâbûd yazan bu kelimenin açıklaması ile ilgili olarak özetle şu bilgiyi verir:
T a b a r i : Misere, at eyeri veya deve semeri üstüne konulan yumuşak bir nevî minderdir. Kadınlar kocaları için kırmızı ipek ve kırmızı yünden böyle minderler yaparlardı. Bu âdet acemlerde vardı, demiştir.
El-Mirkat yazarı da: Misere, kırmızı küçük bir minderdir, binici bunu altına alırdı. Hadisteki yasaklama ipekten olan minder hakkındadır. Yasaklamanın ipek olmayan minder hakkında olması ihtimâli de vardır. Bu takdirde yasaklama, tenzîhen mekruhluk manasınadır. Çünkü eyer ve semer minderi kullanmak acemlerin âdeti olup, nîmetlenme ve refah amacım taşıyordu, demiştir.
Misare'nin eyer ve semer üzerine atılan ipek veya atlastan mamul kırmızı örtü olduğunu söyleyenler de vardır. (Avnü'I-Mâbûtf'dan nakil bitti.)
Sindi de: Misere, minderdir. Deve binicisi bunu yükün üstüne koyup üzerine biner. Bu nevi minder kullanmak kibirlenenlerin âdetidir. Râvi bunu kırmızı renkli olana yorumlamıştır. Bâzı rivayetlerde kırmızı kaydı hadiste mevcuttur. Bu kayda göre, kırmızı olmayanı haram değildir. Özellikle zayıf kimselerin istirahat etmeleri için kullanmalarında bir sakınca yoktur, der.
Altın yüzük hükmü 40. bâbta geçti.[110]

47- Kaplanlar (In Derilerini Eyer Ve Semer Üstüne Atmak Veya Başka Türlü Binek Hayvanının Sırtına Atıp Ona) Binmek Babı

3655) «... Peygamber tf^atfûA* ^A," *e Sdfc*;'in sahâbîsi Ebû Rey-haae (Radtyallâkü ariyam; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kaplanlardn derilerini binek hayvanının üstüne veya eyer, semer üstüne çekip onlar)a bin-meyi menederdi."

3656) «...Muâviye (bin Ebf Süfyân) (Radtyaüâhü anhümâydan- Söyle demiştir;
BesûluUah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kaplanlardn derilerini eyer ve semer üstüne çekmek veya binek hayvan sırtına başka tür-lu atmak suretiyle onlar) a binmeyi menederdi."[111]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Ebû Dâvûd, Nesâl ve Tahâ-vi de rivayet etmişler. İkinci hadis ise Ebû Dâvûd ve Ahin e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Nümûr, Nemir'in çoğuludur. Nemir, kaplandır. Bu hadîsler kaplan derilerini eyer ve semer üstüne atmak veya herhangi bir şekilde binek hayvanının sırtına atıp üstüne binmeyi yasaklamıştır. Bu yasağın hikmetine gelince bu konuda şöyle denilmiştir: Çünkü anılan derileri kullanmak acemlerin âdeti olup, kibirlenmenin belirtisidir. Veya tabaklamakla derisi temizlense de kılları şer'an necis, yâni pis sayıhr.
T i r m i z i, "Yırtıcı hayvanların derilerinden nehiy" babında yırtıcı hayvanların derilerinin yasaklığına dâir Ebü'l-Melîh (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini rivayet etmiştir. Tuhfe yazarı da yasa-

ğın hikmeti hakkında özetle şu bilgiyi verir:
B e y h a k i; Yırtıcı hayvan derilerinin yasaklanması sebebi, deride kalan kıllardır. Çünkü tabaklamak deriyi temizlese de kılları temizlemez, demiştir. Başkaları: Yasağın tabaklanmamış derilere mahsus olması muhtemeldir. Çünkü bu takdirde deri necis sayılır. Sebep şu da olabilir: Yırtıcı hayvan derilerini kullanmak kibirli ve israfçı çevrelerin âdetidir, demişlerdir.
Muâviye (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 9. hadis bölümünde geçmiştir.
Hâl Tercemesi
Ebû Beyhâne Şem'ûn bin Zeyd el-Ezdî (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in âzad-lı kölesidir. Snsar-i Kiram'dandır. Bir kavle göre ise Kureyş'tendİr. Beş aded hadisi var. Ebû Dâvûd, İbn-İ Maceh ve Nesâl onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Şam'ın fethinde bulunduktan sonra Kudüs'te ikâmet etmiş ve sonra da Askalan'da serhat nöbetçiliğinde bulunmuştur. Adının Şemğûn olduğunu söyleyenler de vardır. Hâvileri Ebû Âmir el- Müâfirt ve el-Heysem bin ŞÜfey'dir. (Hulasa, 169) [112]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/329.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/329-331.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/331-332.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/332-333.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/333.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/334-335.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/335-336.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/336-337.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/337-338.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/339-340.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/340-341.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/341-342.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/342-343.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/343-344.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/344.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/344-345.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/345-346.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/346.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/346-348.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/348-349.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/349-351.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/352.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/352-353.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/353.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/353-354.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/354-355.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/355-356.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/356.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/357.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/357-358.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/358-359.

[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/359.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/359.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/360-361.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/361-362.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/362-363.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/363.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/363-364.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/364-365.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/365-366.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/366-368.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/368.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/369.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/369-370.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/370-372.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/372-373.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/373-374.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/374-376.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/376.
[50] Tefifibfin, 15
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/376-377.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/378-379.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/379-380.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/380-382.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/382-384.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/384.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/384.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/384-385.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/385.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/385-386.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/386-387.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/387-389.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/389-391.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/391-392.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/392.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/393.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/394.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/394-395.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/395.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/395-396.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/396.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/396-397.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/398.

[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/398-399.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/399-400.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/400-402.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/402-403.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/404-405.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/405-406.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/407-408.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/408-409.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/409-410.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/410-413.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/413-414.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/414-415.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/415-416.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/416-417.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/417.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/418.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/418.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/419.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/419-421.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/421-422.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/422-424.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/424-425.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/426-430.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/430.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/430-431.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/431.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/432.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/432-433.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/433.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/433-435.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/435-437.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/437-438.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/439.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/439-440.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/440-441.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/441.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/442.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/442-443.

33- EDEB KİTABI

33- EDEB KİTABI

Edeb: Övgüye lâyık söz ve fiilleri kullanmak, diye tarif edilmiştir. Edeb'in güzel ahlâkı tutmak, büyüklere saygı, küçüklere şetimt etmek gibi tarifleri de vardır.[1]

1- Baba ve Ananın Haklarına Riayet Ktmkt ve Onlara Karşı Görevi Yapmak Babı

3657) "... (Htdâf) bin Sti&mt es-Sttkmî (RadyaHâhü ankydtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (SamlİM Aleyhi ve Sdhm) şöyle buyurmuştur:
-(Her) adama anasını <n hakkına riâyeti) tavsiye ederim. (Her-adama anasını(n hakkına riâyeti) tavsiye ederim. (Her) adama ana-sınıfn hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim (tavsiye cümlesini üç kez tekrarladı). (Her) adama babasını(n hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim. (Her) adama, işine bakan velisini (n hakkına riâyet etmesini) tavsiye ederim, velisi tarafından ona eziyet olsa bile.»"
Not: Zevâid yazarı bu hadisin Zevâid nevinden olduğunu belirtmiş Fakat senedin durumuna değinmemiş ve : Müellifin yanında bu İbn-i Selâme'nin bun-dan başka hadisi yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hiç hadisi yoktur demiştir.

3658) -... Kbû Hüreyre (Radtyaltâkü ankyden: Şöyle demiştir: Sahâbiler:
Yâ Resûlallah! Kime iyi davranayım, diye sordular. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : -Anana», buyurdu. Sahâbi:
Ondan sonra kime? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve aeılern) (gene) :
«Anana-, buyurdu. Soru sahibi:
Sonra kime? dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Babana», buyurdu. Soru sahibi:
Sonra kime? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-ıemj ;
«Sonra en yakın akrabana ve ondan sonra da sırayla en yakın olanlara» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup ravüert sıka, güvenilir zâtlardır. Bu badis Buhart ve Müslim de;
«Güzel hizmet ve İltifat etmeme insanlar içinde en liyakatli ve en çok hak aâhlbi olan kimdir?» cümlesiyle baslar. Ana ve baba İle ilgili kısımdan sonra;
«Sonra sana en yakın olan». Duyurulur. Hadisin diğer kısmı buradaki gibidir.[2]

İzahı

Bu iki hadis de Zevâid nevindendir. Ancak ikinci hadisin benze ri notta belirtildiği gibi Buhâri ve Müslim* de de mevcuttur. Tirmizi ve Ebü Davud'un Muâviye bin Hayda (Hadıyallâhü anh)'den rivayet ettikleri hadis metni de buradakinin mislidir.
Bu babın başlığında ve ikinci hadiste geçen "Birr" kelimesi ihsanda bulunmak, iyilik etmek ve güzel davranmak manalarını ifade eder.
En-Nihaye'de: Birr, ihsanda bulunmaktır. Bu kelime baba ve ana hakkında kullanıldığı zaman onlara isyan etmemek, haklarına riayet etmek ve onlara karşı görevde kusur etmemek manasınadır. Akrabalar hakkında kullanıldığı zaman da bu mânâ kasdedilir, diye bilgi verilmiştir.
Nevevl de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) in hadisinin izahı bölümünde şöyle der:
Bu hadis, bütün akrabalara karşı ihsan ve iyilikte bulunmayı teşvik eder ve akrabalar içinde ihsan ve iyiliğe en liyakatli ve öncelikle hak sahibi olanın ana olduğuna, ondan sonra sıranın babaya geldiğine, bundan sonra da diğer akrabaların yakınlık sırasına göre hak sahibi olduğuna delâlet eder. Âlimler demişler ki: Ananın herkesten önce hak sahibi olmasının sebebi, onun fazla zahmet ve sıkıntı çekmesi, şefkatinin fazlalığı ve hizmetidir, diye bilgi vermiştir.
İlk hadisin râvisi İbn-i Selâme es-Sülemi (Radıyallâhü anhümâ) 'nın adı H ı d â ş' tır. Bu zât sahâbidir. Yalnız İbn-i Mâceh yanında bir hadisi vardır. O da budur.

3659) ,.. Ebû Hüreyre (Kadtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahii Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu, demiştir:
Hiç bir çocuk babasının iyiliğine denk bir iyilikte bulunmuş olmaz. Ancak babasını köle olarak bulup da onu satın aldığı ve (böylece) nrınHndığpı zamut (babasının iyiliğine denk iyilikte bulunmuş olur).»"[3]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi, Ebü D â v û d ve Nes&İ de rivayet etmişlerdir.
Bir kimse köle olan babasını satın aldığı zaman, baba âz ad lanmış olur. Yâni o kimsenin babasını âzadlaması akdine ihtiyaç yoktur. Cumhurun görüşü budur. Hattâ el-Cezeri, en-Nihâye'de: Bir kimse köle olan babasını satın aldığı zaman baba derhal âzad lanmış sayılır. Hibe veya başka yolla köle olan babayı mülkiyet altına almanın hükmü de budur. Bu hususta icmâ vardır. Bu itibarla hadisin mânâsı; köle olan babasını satın alan kimsenin satış akdinden sonra onu âzadlaması değildir. Çünkü anlattığım gibi satış akdi ile baba âzadlanmış olur. Hadisin mânâsı şudur: Kişi babasını satın aldığı zaman mülkiyetine geçmiş olur ve böylece âzadlanmış sayılır Satın alma işi, babanın âzadlaıtmasına sebep olduğu için âzadlama fiili evlâda nisbet edilmiş, yâni sanki evlâd babasını âzadlamiştır, der.
Köle oJan babayı azadlamamn, babanın evlâdına yaptığı iyiliğe denk sayılması sebebi şudur: Bir kimseyi kölelikten kurtarıp hürriyete kavuşturmak en büyük nimettir. Çünkü köle olan kişi, helak olan kimse gibidir. Onu kölelikten kurtarmak onu hayata kavuşturmak gibidir. Baba, çocuğun hayata kavuşmasına vesile olduğu gibi çocuk da köle olan babasını satın almak suretiyle hürriyete kavuşturmakla onu hayata kavuşturmuş gibidir.

3660) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem)
«Kıntâr on iki bin okka'dır. Her okka gök ve yer arasında bulunan şeylerin tümünden hayırlıdır» buyurmuş ve ResûÎullah (Şallal-lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur t
•Şüphesiz, adamın cennet'te makamı yükseltilir (yâni olduğu makamdan daha yüksek makama çıkarılır).» Bunun üzerine adam t
Bu, (terfi) nereden (gelme) dir?» diye sorar. Kendisine denilir ki i Çocuğunun sana istiğfarı sebebiyledir.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[4]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis iki fıkradan ibarettir. Câmiü's-Sağîr şerhinde belirtildiğine göre birinci fıkra İbn-i Hibb&n ve ikinci fıkra Ahmed ve Beyhaki tarafından da rivayet edilmiştir.
E 1 - A z î z i * nin naklen beyânına göre hayır ve hasenat'tan herbirinin karşılığında on kıntâr mükâfat verileceği Duyurulunca, kıntâr'ın ne kadar olduğu sorulmuş ve bunun üzerine kıntâr mikda-nnı açıklayıcı bu hadîs buyurulmuştur.
Sindi de kmtâr ile ilgili fıkranın izahı bölümünde: Yâni yapılan hayırlı bir iş, bir ibâdet karşılığında âhiret'te şu kadar kmtâr verileceği buyurulduğu zaman kıntâr'ın mikdarı bu hadiste belirtildiği kadardır, der.
El-Münâvi de Âl-i îmrân süresinin 14. âyetinde geçen; Îjaüll _/J?UiÜI nın açıklaması bölümünde: Ebû Ubeyd demiş ki, Araplar kıntâr'ın gerçek ağırlık mikdânnı bilmezler, der.
Tefsir kitablarında yukardaki âyetin açıklaması bölümünde Kıntâr'ın ağırlık mikdarı hakkındaki değişik görüşler beyân edilmiştir. Arzu edenler Hâzin tefsirine bakabilirler. Oradaki görüşleri buraya aktarmaya gerek görmüyorum. Çünkü bu hadîs âhiret günü mü'-min'e işlediği beher amel karşılığında verilen sevabın değerini ifâde eder. Bu sevabın bir okkası yer ile gök arasında bulunan bütün nimetlerden, başka bir deyimle bütün varlık ve servetten üstündür.
Hadîsin son fıkrasında da mü'min kişinin geride bıraktığı çocuğunun istiğfarı sayesinde Cennet'teki makamının yükseldiği ifâde edilir. Demek ki istiğfar günahların bağışlanmasına ve cennet'teki makamın yükselmesine vesile olur. Keza mü'min baba ve ananın geride bıraktıkları çocuğun istiğfarı onların istiğfarı gibi kendilerine yararlıdır. Çünkü çocuk baba ve anasının bir kazana ve eseridir. Bu itibarla baba ve ana, evlâdının hayırlarından ve ibâdetlerinden sevab kazanırlar.
İstiğfar: Günahın bağışlanmasını dilemektir.

3661) "... M ikdam bin Ma'dîkerib (Radtyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurmuştur:
«Allah size analarınız (a iyi davranmanızı, hakkına riâyet etmeniz) i cidden tavsiye eder (Bu cümleyi üç kez tekrarladı). Allah sîze, babalarınızla iyi davranmanızı, hakkına riâyet etmeniz)i cidden tavsiye eder. Allah size en yakın akrabanızı, sonra yakınlık derecesine göre diğer

akrabalarınızla iyi davranmanızı ve hukuklarına riâyet etmeniz)i cidden tavsiye eder.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsmail bulunur. Onun burada olduğu gibi Hicâz'Ulardan olan rivayeti zayıftır.

3662) ' ... Ebû İ/mâme (Radtyallâhü atîh)'den rivayet edildiğine göre bir adam :
Yâ Resûlallah! Çocuğu üzerine baba ve ananın hakkı nedir? diye sordu. Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlar (yâni baban ve anan) senin Cennet*in ve Cehennem'in-dir», buyurdu.'*
Not: ZevAid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Muin : «Ali bin Yezid, el-Kâsım'dan o da Ebû Ümâme'den» biçimindeki sened tamamen zayıftır, demiştir. Es-Sâcİ de: Nakil ehli, Ali bin Yezidin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir, der.

3663) "... Ebü'd-Derdâ (RadıyallÛhü ankydtn rivayet edildiğine güre kendisi Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu İşitmiştir:
«Baba, Cennet kapılarının en hayırlısı (ndan girmeye vesile) dir. Artık (ya baba hakkını ihmal etmekle) o kapıyı yitir veya fonun hakkına riâyetle) o kapıyı koru (elde etmeye çalış).»"[5]

İzahı

M i k d â m (Radıyallâhü anh) ve Ümmü Ümâme (Ra dıyallâhü anhâ) *nın hadisleri Zevâid nevindendir. Ebü Ümâme (Radıyallâhü anh)'in hadîsindeki «Onlar senin Cennet'indir» cümle-sinden maksad şudur: Baba ve anaya itaat etmenin dinen meşru sayıldığı hususlarda eğer sen onlara itaat edersen onlar senin cennet'e girmene vesile olurlar. Hadîsin «... ve senin cehennem'indir» cümlesi de böyle yorumlanır. Yâni baba ve anaya itaat edilmesi gerektiği yerde evlâd itaatsizlik ederse baba ve ana onun cehennem ateşine girmesine sebep olurlar.
Ebû'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'm hadisini; T i r m i z i, Hâkim ve İbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 2089 nolu hadîsi de bunun benzeridir.
Bu hadiste geçen "Vâlid" kelimesi baba demektir. Burada bu mânâda kullanılmış olabilir. Bu takdirde ananın hakkının önemi de dolaylı olarak ifâde edilmiş olur. Çünkü bir çok hadis ananın hakkının daha fazla olduğuna delâlet eder. Vâlid kelimesi doğurucu mânâsına, yâni baba ve anaya şümullü olarak da yorumlanabilir.
Hadisin ilk cümlesinden kasdedilen mânâ şudur: Cennet'in en hayırlı ve yüksek kapısından girmeye ve en yüce makamlara erişmeye vesile olan güzel amel, ana ve babanın hukukuna riâyet etmek ve onlara itaat etmektir.
Hadisin ikinci cümlesinden maksad ise evlâdı anılan kapıyı zayi etmek veya elde etmek hususunda serbest ve muhayyer kılmak değildir. Bilâkis evlâdı o kapıyı elde etmeye teşviktir ve kapıyı zayi etmesinin pişmanlığa yol açacağını vurgulamaktır, bir uyandır.[6]

2- Babanın İlgilenip Üzerine Düşen İyiliği Yapmış Olduğu Kimse İle Sen De İlgilen, Ona Karşı Üzerine Düşen İyiliği Yap, Babı

3664) "... Ebû Üseyd Mâlik bin Rebîa (RadtyaUâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında bulunduğumuz esnada Benî Selime'den bir adam O'nun yanına gelerek t
Yâ Resûlallah, babam ve anama karşı yükümlü olduğum ödevlerden ölümlerinden sonra yapacağım bir şey kaldı mı? diye sordu. Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Onlara rahmet dilemek, onlar için istiğfar (yâni günahlarının bağışlanması için duâ) etmek, ahidlerini (vasiyetlerini) ölümlerinden sonra yerine getirmek, dostlarına ikram-hürmet etmek ve yakınlığı ancak onlar vasıtasıyla olan akrabalarla ilgilenip onlara karşı üzerine düşeni yapmak», buyurdu."[7]

İzahı

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân ve Bey-haki de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen Rahim, akraba mânasında kullanılmıştır. Mirasçı durumunda olmayan ve mahrem sayılmayan dayı ve teyze çocukları gibi yakınlar da Banim sayılır.
Süa-i rahim ise kişinin, akraba ile ilgilenip onlara karşı üzerine düşen iyiliği yapmasıdır.
Tuhfe yazan Tirmizi1 nin "Sılatü'r-Rahim" babında yu-kardaki bilgiyi verdikten sonra şöyle der:

îbn-i Ebi Cemre demiştir ki: Sıla-ı rahim, akrabaya mâli yardımda bulunmak, ihtiyaçlarını gidermek, başlarına gelmesi muhtemel zaran defetmek, güler yüz göstermek ve duâ etmekle olur. Hulâsa mümkün olan her iyiliği yapmak ve şerri defetmek gayretini göstermektir. Akraba kısmı dürüst ve dindar olduğu sürece anılan iyi ilişkiler devam ettirilmelidir. Şayet kâfir veya fâsık, yâni kötülüklere dalan tiplerden olursa önce gerekli nasihat yapılır, yollarının yanlış olduğu anlatılarak doğru yola yönelmelerine gayret edilir. Buna rağmen akraba durumundaki kişi veya kişiler kendilerine çeki ve düzen vermedikleri takdirde olumsuz tutum ve davranışları gerekçe gösterilerek ve uyarıda bulunularak onlarla münâsebet ve ilişki kesilir. Bu kesinti, Allah yolunda olduğu için Sıla-i rahim sayılır. İlişki kesmekle beraber doğru yola yönelmeleri için Allah'a duâ etmeye de devam edilir.
Bu hadîs baba ve ananın ölümünden sonra geride bıraktıkları çocuklarının yapmakla yükümlü oldukları haklarını bildirir. Haklar şunlardır:
1. Onlara duâ etmek, rahmetle anmak.
2. Onlar için istiğfar etmek, yâni günahlarının ve kusurlarının bağışlanması için Allah'a yalvarmak,
3. Vasiyetlerini infaz etmek, tavsiyelerini yerine getirmek.
4. Dostlarına ikramda bulunmak, hürmet etmek,
5. Akrabaları ile ilgilenmek, onlara karşı üzerine düşeni yapmak.[8]

3- Babanın Çocuklarına İyi Davranması, İyilik Etmesi Ve Kız Çocuklarına İhsan'da Bulunmak Babı

3665) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Bir kere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bedevilerden birkaç adam gelerek:
Siz çocuklarınızı öper (sever) misiniz? dediler. (Mecliste bulunan) sahâbileri
Evet, dediler. Bunun üzerine bedeviler:
Lâkin biz, vallahi (çocuklarımızı) öpüp okşamayız, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bedevilere) :
«Allah siz (in gönülleriniz) den merhamet ve şefkati çekip çıkarmış olduktan sonra ben sizin gönüllerinize merhamet koymaya malik (ve muktedir) değilim», buyurdu."

3666) "... Ya'lâ bin Mürre (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
(Ali'nin oğullan) Hasan ve Hüseyin koşarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları bağrına bastı ve:
«Çocuk, cimriliğe ve korkaklığa bir nevî sebep teşkil eder», buyurdu."
Not: Bunun senedinin sahih ve rftvüerinin güvenilir z&tlar olduğu Zevftld'de belirtilmiştir.[9]

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi Buhâri ve Müslim'de de rivayet olunmuştur. Y â'l â (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid nevindendir.
Bir noktayı belirtmek gerekir: Elde mevcut sünenimizin üç nüshasında bu hadisin râvisi Y a' 1 a el-Âmiri gösterilmiştir. Halbuki Ya'l â el-Âmiri sahâbî değil ve dördüncü tabakaya dâhil râvilerdendir, hicretin 120. yılı vefat etmiştir. Câmiü*s~Sa-gîr'de bu hadîsin îbn-i Mâceh tarafından Ya'lâ bin M ü r r e' den rivayet edildiği belirtilmiştir. Doğrusu da budur. Çünkü Yâ'lâ bin Mürre (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Hâl tercemesi 144. hadis bölümünde geçmiştir. Bu itibarla terceme-ye esas alınan nüsha tashih edilmiştir. El-Âmiri kaydı bir kalem hatasıdır, kanısındayım.
Çocuğun cimriliğe ve korkaklığa sebep olması şöyle olur: Bir kimse çocuk sahibi olunca onu yetiştirmek kaygısıyla düşmanla savaşmaktan korkar, cesaretle savaşmaz. Çünkü şehit olduğu takdirde çocuğunun yetim ve sâhibsiz kalacağım düşünür. Keza varlığını ve malını çocuğu için harcamayı ve saklamayı düşündüğünden dolayı cömertçe davranmaktan çekinir.
Bu iki hadîs çocukları öpüp okşamanın ve bağrına basıp sevmenin sevap olduğuna delâlet eder.

3667) "... Süraka bin Mâlik (Radıyallâhü ûwA>'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (SallaUakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
-İyi dinleyiniz. Size sadakanın en faziletlisini gösterip bildireyim: (Boşanma, kocasının ölümü gibi bir sebeple) sana iade edilmiş vaziyette ve senden başka çalışanı (yâni nafakasını temin edecek bir kimsesi) olmayan kızın.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin râvüeri güvenilir zâtlardır. Ancak şu var ki. râvi üley bin Rebâh, Suraka'dan hadis işitmemişttr.

3668) "... El-Ahnef (bin Kays)ın amcası Sa'saa (bin Muâviye) (Radt-yallâhü an*umâ)'dan; Şöyle demiştir;
Bir kadın, beraberinde iki kız çocuğu olduğu halde (bir gün) Âişe (Radıyallâhü anhâî'mn yanına (yardım dilemek için) girmiş. Âişe de ona üç tane kuru hurma vermiş. Bunun üzerine kadın her çocuğa bir hurma verip kalan üçüncü hurmayı da iki çocuğuna taksim etmiş (ve kendisi hurmadan yememiş)ti. Âişe demiştir ki* Sonra Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Ben de (durumu) O'na anlattım. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
•Senin hayretin ne (için)dir? (And olsun ki) Kadın o merhameti sebebiyle cennet'e girmiş (olacak) tır,» buyurdu.1'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup rftvUeri güvenilir zatlardır. Bu hadisin aslı; Buhart, Müslim ve başka kitablarda başka bir İfade tara ile mevcuttur.[10]

İzahı

S a's a a (Radıyallâhü anh) ile S ü r a k a (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid nevindendir. S ü r â k a (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine göre, boşanma veya kocasının ölümü gibi bir sebeple babasının evine geri dönen bir kız çocuğunun babasından başka çalışanı olmadığı, yâni geçim kaynağı olmadığı takdirde babasının ona harcadığı nafaka sadakanın en faziletlisi sayılır.
S a' s a a (Radıyallâhü anh) 'in hadisi de kız çocuklarının nafakasını temine çalışmanın ve onlara şefkat etmenin cennet'e girmeye vesile olduğuna, gelen fakire mümkün olan yardımı yapmanın faziletine delâlet eder.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın bu hadisinin benzeri notta belirtildiği gibi Buharı ve Müslim tarafından Edeb bölümünde ve T i r m i z İ tarafından Birr bölümünde rivayet edilmiştir.
Süraka (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 91. hadîs bölümünde geçti.
işittim:

3669) "... Ukbe bin Amir (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu im •
•Kim ki üç tane kız çocuğu olur da buna sabreder (yâni çocuklarının kız olduğundan şikâyetçi olmaz), varlığından onları yedirir,
Sa'saa (RA.)'m Hâl Tercemesi:
Sa'saa bin Mu&viye et-Teym! es-Sa'dl (R.A.) sahabl olup, el-Annef bin Kays (.R.A.) isimli sahâblnin amcasidır. îbn-i Mâceh, Nesâİ ve el-Edebül-MÜfred'de Buhârİ onun hadisini rivayet etmişlerdir. Kavileri Hasan-i Bssrl ve kendi oğlu Abdullah'tır. Haccâc, Irak'ta hükümdar iken bu zat vefat etmiştir. (Hulâsa, 174) içirir ve giydirirse kıyamet günü o kız çocukları onun için cehennem ateşine perde (engel) olurlar.»"

3670) "... İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim ki iki kız çocuğu erginlik çağma vardıktan sonra yanında kaldıkları veya o kimse onların yanında kaldığı sürece onlara iyi davramp ihsanda bulunursa kızları onu cennet'e dâhil ederler (yâni o kimse kızlarına ettiği iyilik sayesinde cennetlik olur).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ebû Said var, adı Şa> rahbll'dir. Bu râviyi İbn-i Hibbân, güvenilir râviler arasında zikretmiş İse de mü-teaddid âlimler onu zayıf saymışlardır. İbn-i Ebl Zi*b de : Bunun doğruluğundan şüphe edilirdi, demiştir. El-Hâkim de bu hadisi rivayet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.

3671) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
-Evlâdınıza gereken ikramı yapınız ve güzelce te'dîb ediniz.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Haris bin en-Numan vardır. Bu râviyi îbn-i Hfbbân güvenilir râviler arasında anmış ise de Ebû Hfitem gevşek saymıştır.[11]

4- Komşuluk Hakkı Babı

3672) "... Ebû Şürayh el-Huzâî (RadtyaUâhü ö«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber

(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
•Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, komşusuna iyilik etsin ve kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa misafirine ikram etsin ve kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa ya hayır söylesin ya (da) sussun."

3673) '... Aişe (Radıyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resülul-lan (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuştur:
-Cibril, devamlı bana komşu (hakkına riâyet etme)yi o kadar tavsiye etti ki. nihayet komşuyu (Allah'tan bir emirle komşuya) mirasçı kılacağını sandım.*"

3674) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine güre: Resulullah (SallaUahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Cebrail, komşu (hakkına riâyet etme) yi bana o kadar devamlı tavsiye etti ki nihayet komşuyu (Allah'ın emriyle komşuya) mirasçı yapacağını zannettim.*"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi sahih olup r&vileri güvenilir z&tlardkr.[12]

İzahı

Ebû Şürayh (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise Buhârî, Müslim, T i r -mizi ve Ebû Dâvüd tarafından da rivayet olunmuştur. Zevâid nevinden olan son hadis tbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Ebû Şürayh (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde komşuya iyilik etmenin, misafire ikramda bulunmanın ve ağızdan çıkan sözlerin hayırlı olmasının önemi belirtilmektedir. Bu hadiste geçen imân'dan maksad kâmil ve olgun imândır.
Hadiste belirtilen ve teşvik edilen hasletlerin kökleştirilmesi için insanın yaratılışına ve âkibetine işaret edilmek üzere Allah'a âhiret gününe imân kaydı konulmuştur. Yâni kendisini yoktan var eden Allah'a ve işlediği amellere göre mükâfat veya ceza göreceğine imân eden olgun ve kâmil mü'min bu güzel hasletleri kaçırmasın.
Hadîsin ilk cümlesinde komşuya iyilik edilmesi tavsiye olunmuştur.
B u h â r i' nin "Kim Allah'a ve âhiret gününe imân ediyorsa komşusuna eziyet etmesin" başlıklı babında rivayet olunan hadîslerin izahı bölümünde e 1 - H â f ı z, el-Fetih'te bir kaç yolla rivayet olunan hadîsleri derleyip sonunda şöyle der:
Bu hadîslere göre sahâbiler:
Yâ Resûlallah! Komşunun komşu üzerindeki hakkı nedir? diye sordular. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
-Komşu senden bir şey ödünç isterse, ödünç olarak vereceksin, senden yardım dilerse ona yardım edeceksin, hastalanırsa ziyaret edersin, ihtiyacı olursa yardım edersin, hayırlı bir işi olursa tebrik edersin, başına bir musibet gelirse tâziyet ve tesellide bulunursun, öldüğü zaman cenazesine iştirak edersin, meskeni hava alamayacak biçimde bitişiğinde ondan izin almadan meskeninden yüksek bina yapmazsın, tencerenin yemek kokusuyla ona eziyet etmezsin meğer ki yemekten ona da sunsan, meyve alırsan ona da hediye et. Şayet hediye etmeyeceksen meyveyi (ona göstermeden) gizlice eve götür de senin çocuğun meyveyi dışarı çıkarmasın ki komşunun çocuğu görmesin.»
E I - H â f ı z müteaddid hadîslerden derlediği ve mealleri yukarda yazılı metinleri naklettikten sonra: Bu hadîslerin senedleri zayıf ise de muhtelif yollarla rivayet olunmuş olmaları bunun bir aslının bulunduğunu kanıtlar. Komşuya ikram ve iyilik etmek şahıslara ve durumlara göre değişir. Bâzan farz-ı ayn olur, bâzan farz-ı kifâye olur. Bâzan da müstehap olur. Hülâsa komşuya iyilik etmek, iyi davranmak İslâm'ın fazilet-i ahlâkiyesindendir, der.
Hadisin ikinci cümlesinde misafire ikramda bulunma tavsiye edilmektedir. Bununla ilgili gerekli izah bundan sonra gelen bâbtaki hadîslerin açıklaması bölümünde verilecektir.
Hadisin son cümlesinde ise mü'min kişinin ya hayır söylemesi veya susması tavsiye buyurulmuştur. Nevevi bu buyruğun izahı ile ilgili olarak aşağıdaki bilgiyi vermiştir:
Bu buyruğun mânâsı şudur: Mü'min kişi konuşmak istediği zaman düşünmelidir. Şayet konuşacağı şey vâcib veya mendub olup muhakkak hayır ve sevaba vesile olacaksa konuşsun. Eğer konuşacağı şeyde bir sevap ve hayır görmüyorsa konuşmasın. Konuşacağı şey haram veya mekruh olduğu zaman konuşmaktan kaçınacağı gibi mubah şeyleri konuşmaktan da çekinmelidir. Şu halde hadîs ne mekruh ne de mendub olan konuşmayı bırakmanın müstehablığına delâlet eder. Çünkü mubah bir konuşmaya başlandıktan sonra çoğu zaman

mekruh veya haram lâflara dalınabilir. Halbuki Allah Teâlâ;

= «İnsan ne söylerse (onu yazmakla görevli) hazır bir murakıp onun üzerinde vardır[13] buyurur.
İnsanın ağzından çıkan ve ne sevab ne de ceza gerektirmeyen mubah sözler de görevli melekler tarafından yazılır mı, yoksa bu nevi konuşmalar yazılmayip da yalnız sevab veya cezayı gerektiren konuşmalar mı yazılır?
Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları mezkûr âyetin umumîliği nedeniyle ağızdan çıkan her sözün yazıldığı görüşündedirler, îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ve bâzı ilim adamları ise sevab veya cezayı gerektiren sözlerin yazıldığı ve bunun dışında kalan sözlerin yazılmadığı görüşündedir. Bu görüşe göre mezkûr âyetin hükmü husüsileştirilmiş, yâni sevab veya cezayı gerektiren konuşmalara âit olarak yorumlanmış olur.
Üstad E b ü ' 1 - K â s ı m el Kuşeyri (Rahimehullah) .-Susmak selâmettir ve asıl olanıdır. Yerinde konuşmak hasletlerin en şereflilerinden olduğu gibi zamanında susmak da erkeklerin vasfıdır. Ben Ebû Âli ed-Dakkak' tan şunu işittim : Hakkı söylemekten çekinip susan kimse dilsiz şeytandır. Nefisle cihâda koyulan zâtların susmayı tercih etmelerine gelince, onlar konuşmanın âfet ve tehlikelerini bildikleri için susmayı tercih etmişlerdir.[14]

5- Dayf (Misafir) Hakkı Babı

Dayf; ikâmetgâhında bulunan kimseye gelen yolcu demektir. Şu halde aynı köy veya şehirde oturan kimseler biribirlerinin evlerine ziyarete gittikleri zaman onlara Dayf denmez. Yâni bu bâbta rivâyet olunan hadîslerin şümulüne girmezler. Terceme ve izahta Dayf kelimesi yerine misafir kelimesini kullanıp yukarıda anılan mânâyı kasd edeceğiz.
Dayf kelimesi bir ve birden fazla misafir hakkında kullanılır. Yâni misafir sayısı iki üç veya daha fazla olduğu zaman da aynı kelimeyi kullanmak mümkündür. Bununla beraber bu kelimenin çoğulu da vardır ki Duyûf, Adyaf'tır. Daha geniş bilgi için lügat kitabla-nna bakılabilir.

3675) -.., Ebû Şürayh el-Huzâî (Radıyallâhü atık)'den rivayet edildiğine ; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur :
•Kim Allah'a ve âh ire t gününe inanıyorsa misafirine ikram etsin. Misafirin caizesi (yâni ailenin mutad yemeğinden farklı, özel ikramla ağırlanması) bir gün bir gecedir. (Misafirlik süresini üç günden fazla uzatıp) ev sahibini sıkıntıya düşürünceye kadar yanında ikâmet etmek misafire helâl değildir. Misafirlik süresi üç gündür. Ev sahibi üç günden sonra misafire ne harcarsa o bir sadakadır.»"

3676) "... Ukbe bin Âmir (Radtyallâhü anA/den; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e: (Yâ Resûlallah!) Sen bizi (bir hey'et olarak elçiliğe veya bir askerî müfreze hâlinde savaşa) gönderiyorsun. Biz (bâzan) bir kavme misafir oluyoruz - konaklıyoruz da onlar bizi ağırlamıyorlar. Bu hususta ne buyurursun? dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize şöyle buyurdu:
«Siz bir kavmin yanma inerseniz de onlar misafire lâyık ikramı size gösterirlerse, kabul ediniz. Eğer (gereken misafirperverliği) yapmazlarsa misafirlere lâyık olan hakkı onlardan alınız.»"

3677) \.. Mıkdâm Ebû Kerîme (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
▪Misafir gecesi (her müslüman'a) vâcibtir. Bu itibarla eğer misafir bir kimsenin evinin çevresine inerse misafirlik hakkı ev sahibinin üzerinde bir borçtur. Artık misafir dilerse hakkını ister ve di-lerse hakkını terkeder.»"[15]

İzahı

Bu babın ilk iki hadîsi Buharı, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet olunmuştur. Son hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
Birinci hadiste misafire ikram tavsiyesi yapıldıktan sonra Caize*-sinin bir gün bir gece olduğu bildiriliyor. Câize'nin asıl mânası ödül, bağış, bahşiş ve hediye olarak verilen mal ve paradır. Burada ise misafir için yapılan özel ikram anlamında kullanılmıştır. Bununla ilgili cümlenin mânâsı şöyledir: Misafir için bir gün bir gece ev halkının mûtad yemeğinden farklı yiyecek ve içecek hazırlanır. Misafir bir günden fazla kalırsa ikinci ve üçüncü gün ailenin mutad yemeği ne

ise misafire de ondan ikram edilir. Hadiste misafirlik süresinin üç gün olduğu belirtilmiştir. Caize gününün bu üç güne dâhil olup olmadığı yolunda iki görüş vardır. Misafir üç günden fazla kalırsa bundan sonra verilecek yemeğin ve yapılan masrafın sadaka olduğu belirtilmiştir. Sadaka tâbiri misafirin üç günden fazla kalmaması için kullanılmıştır. Çünkü halkın çoğu, özellikle zengin olanlar sadaka yemekten kaçınırlar.
Ha,dis, misafirin üç günden fazla kalmakla ev sahibine sıkıntı vermesinin helâl olmadığını bildirir. Hadisin metninde bu cümlede üç gün kaydı yok ise de, N e v e v i ve Tuhfe yazan bu kaydın melhuz olduğunu ifâde etmektedirler. Çünkü üç gün misafirlik hakkı vardır. Bu süre içinde sıkıntı olsa bile bir hak söz konusu olduğundan haram sayılmaz.
İkinci hadîsin zahirine göre bir yolcu bir eve misafir olmak istediği zaman ev sahibi onu ağırlamaktan imtina ederse yolcu kişi misafirlik hakkını ev sahibinden almaya yetkilidir. Üçüncü hadise göre de misafiri bir gece ağırlamak vâcibtir. Ancak misafiri ağırlamanın vâcib olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Şöyle ki:
Ahmed ve el-Leys bin Sa'd, bu hadisler ile benzeri hadîslere dayanarak misafiri bir gün bir gece ağırlamanın vâ-cibliğine hükmetmişler ve Ahmed bu hükmün köylerde veya çadırlarda oturanlara mahsus olduğunu, şehirlerde otel, han, lokanta ve fırın bulunduğu için misafirin açıkta kalması söz konusu olmadığından şehirlerde oturanların bu hükmün dışında kaldığını söylemiştir.
Ebû Hanîfe, Şafiî, Mâlik ve cumhura göre misafiri ağırlamak vâcib değil, sünnettir ve İslâm'ın önemli prensiplerindendir. Misafiri ağırlamanın üstün fazileti hususunda müslüman-lar icma v« ittifak etmişlerdir.
Cumhur bu hadisleri ve benzerlerini müstehablık mânâsına yorumlamıştır. Hat tâbi ve başkaları da bu gibi hadîsleri muz-tar durumda kalan yolcuları ağırlamak mânâsına yorumlamışlardır.
Misafirin üç günden fazla kalmakla ev sahibini sıkıntıya sokmasının helâl olmadığına dâir hükmün izahı bölümünde N e v e v î özetle şöyle der:
Şayet ev sahibi misafiri evine davet edip üç günden fazla kalmasını gönüllü olarak isterse veya misafir üç günden fazla kalmasına ev sahibinin rızâsının bulunduğunu bilir, ya da kuvvetle zannederse fazla kalması haram değildir. Çünkü bu durumlarda ev sahibini sıkıntıya düşürmesi yoktur. Yasaklama ise sıkıntıya düşürmek içindir.[16]

Cumhurun Ukbe Bin. Âmir (Radıyallâhü Anhj'ın Hadîsine Verdiği Yorumlar

N e v e v i bu konuda şu bilgiyi verir:
"Ahmed ve ei-Leys bu hadisi zahirine göre yorum!*1 mışlardır. Yâni misafiri ağırlamak vâcibtir. Ev sahibi bu hakka riayet etmezse misafir bunu isteyip alır.
Cumhur ise bu hadisi aşağıda beyân edilen şekillen» yorvmla-mıştır:
1. Bu hadis muztar durumda olan olculara mahsustur. Çünkü muztar olan yâni aç, susuz kalan misafiri ağırlamak vâcibtir.
2. Hadîsten maksad şudur: Siz misafirperverlikten imtina edenler aleyhinde konuşup onları kınayabilirsiniz, cimriliklerini halka anlatabilirsiniz. — Avnü'I-Mâbûd yazarının dediği gibi bu yorum, isabetli olmaktan çok uzaktır —
3. Bu hüküm İslâmiyet'in ilk zamanlarına mahsustu. Çünkü o günlerde yardımlaşmak vâcibti. Büâhere İslâmiyet her tarafa yayılınca bu hüküm iptal edildi. Bu yorum bâtıldır. Çünkü yorumcunun iddia ettiği hususun sahibi meçhuldür. Yâni bu hükmün sonradan iptal edildiğini söyleyen kimdir, kaynak sayılacak bir delil ve mes-ned var mı?
4. Bu hüküm, müslüman yolcuları ağırlamaları hususunda kendileri ile sözleşme yapılmış durumda olan zimmilere misafir olanlara mahsustur. Bu yorum da zayıftır. Çünkü zimmilerle böyle bir sözleşme ancak Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) 'm hilâfeti döneminde yapılmıştır.
Misafiri ağırlamanın vâcibliğine hükmedenlerin delilleri Avnü'l-Mâbûd'da beyân edilmiştir. Oraya bakılabilir.[17]

6- Yetim Hakkı (İle İlgili Hadîsler) Babı

3678) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«AUahım! (Sen şâhid ol) Ben şu iki zayıfın hakkının zayi edilmesinden (insanları) şiddetle cidden sakındırırım, menederimi Yetim ve kadın.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilerl güvenilir zâtlardır.

Ebû Şurayh (R.A.)'ın Hâl Tercemesi:
Ebû Ştırayb el-Huzâî (R.A.)'m adı Huveylid bin Amr'dır. Adının Amr bin Huveylid olduğunu söyleyenler de vardır. Bazıları: Adı Hâni bin Amr'dır, demiştir. Diğer bir kavle göre adı Huveylid bin Şurayh bin Amr'dir. Bu zât Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur, yirmi aded hadisi vardır. Buhârî ile Müslim.onun İki hadîsini müştereken rivayet ettikleri gibi birer hadîsini münferiden rivayet etmişlerdir. Kendisinden Ebû Saîd el-Makberi, Nâfİ bin Cübeyr ve bir cemâat rivayette bulunmuştur. İbn-i Sa'd, onun Medine'de hicri 68 yılında vefat ettiğini söylemiştir. (Bu zât bâzı rivayetlerde Ebû Şurayh el-Adevî, diğer bâzı rivayetlerde Ebû Şurayh el-KaTjl diye anılır).
İkinci hadisin râvisi Ukbe bin AmJr'in hâl tercemesi 558. hadiste, üçüncü hadis râvisi el-Mıkdâm Ebû Kerime*am hâl tercemesi de 442. hadis bölümünde geçmiştir.

3679) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Müslüman toplumundaki evlerin en hayırlısı, kendisine İyilik edilen bir yetimin bulunduğu evdir ve müslüman toplumundaki evlerin en şerlisi kendisine kötülük edilen bir yetimin bulundufu evdirV
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yahyft bin Süleyman
Ebû Salih bulunur. Buhârl, onun hadisinin münker olduğunu söylemiş. Xbû Hâ-tem onun hadisinin muztarib olduğunu beyân etmiştir. îbn-1 HİbbanİSe onu jü-venilir zâtlar arasında anmıştır. İbn-i Huzeyme de kendi sahlh'inde onun hadisini rivayet etmiş ve : Bu râvlnin hadisi hakkında İçimde bir şey, yâni tereddüd vardır, çünkü ben râvi Yahya'yı ne adaletle ne de cerh ile tanırım. Alimler onun hadisinin sağlığı hakkında ihtilaf ettikleri İçin ben hadisini rivayet ettim, demiştir. Ben derim ki: tbn-i Huzeyme'ce aydınlığa kavuşmamış durum, Buhârl ve Ebû Hâtem tarafından bilinmiştir. Bu itibarla Buhârl ve Ebû Hâtem'İn râvlyl cerh etmesi, yâni güvensizlik göstermesi, o râviyi tezkiye edenlerin sözünden önce gelir, yani tercih edilir.

3680) "... Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): Şöyle buyurdu demiştir •
«Kim yetimlerden üç kişinin nafakasını, yetiştirilmesini' üstlenirse gecesini ibâdetle ihya edip gündüzünü oruçla geçiren ve kılıcını çekerek sabah akşam Allah yolunda cihâd eden kimse gibi (sevab sahibi) olur ve benle o şu iki kardeş (parmak) gibi cennet'te kardeş oluruz», buyurdu ve şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine yapıştırdı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İsmail bin İbrahim bulunur. Bu ravi meçhul olduğu gibi kendisinden rivayet eden zât da zayıftır.[18]

7- (Gelen Gidene) Eziyet Veren Şeyi Yoldan Gidermek Babı

3681) "... Ebû Berze el-Eslemî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Ben, Yâ Resûlallah bana yararlanacağım (yâni sevab kazanmama vesile olacak) bir iş göster, dedim. O:
•Müslümanların yolundan zararlı şeyi uzaklaştır,» buyurdu.1'

3682) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Yol Üstünde halka zarar veren bir ağaç dalı vardı. Bir adam o dah yoldan uzaklaştırdı ve bundan dolayı cennet'e dâhil edildi.»*1

3683) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü an A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Ümmetim, amellerinin iyisi ve kötüsüyle beraber bana arzolun-du. İyi amelleri içinde yoldan uzaklaştırılan eziyet verici şey gördüm. Kötü amelleri içinde de gömülmeyip mescidde olan balgamı gördüm.*"[19]

İzahı

Bu babın hadisleri Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Buhârİ ve T i r m i z i tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu hadîsler; yol üstünde bulunan taş, ağaç, diken gibi gelen gidenlere zarar veya sıkıntı veren şeyleri oradan uzaklaştırmanın fazilet ve sevabını ifâde eder. Mescidde tükürmek ve balgamı

rastgele atmanın hükmü Mesâcid kitabının 10 babında geçtiği için burada tekrarlamaya lüzum yoktur.[20]

8- Suyu Sadaka Etmenin Faziletinin Beyânı Babı

3684) "... Sa'd bin Ubâde (Radtyattâhü anhyâen; Şöyle detnİ$tir:
Ben: Yâ Resûlallah! Hangi nevi sadaka daha faziletlidir (Yâni sevabı daha çoktur) ? dedim. O ı «Suvarmak (yâni canlı veya bitkiye su vermek),» buyurdu."[21]

İzahı

Bu hadisi; Ebû Dâvûd, N e s â î, H â k i m ve başkaları da rivayet etmiştir. Ebû Davud'un bir rivayetine göre Sa'd bin Ubâde (Radıyallâhü anhJ'ın anası vefat etmiş ve S a' d; Yâ Resûlallah! Sa'd'ın anası öldü. Sadakanın hangi nevi daha faziletlidir? diye sordu. O su buyurdu. Bunun üzerine Sa'd bir kuyu kazdı ve i Bu, Sa'd'ın anası (nuı hayratı) içindir, dedi.
Menhel yazan bu hadîsin izahı bölümünde; Suyu sadaka etmek umûmidir. Yâni ister insanların veya hayvanların içmesi için olsun, ister bitkileri sulamak için olsun fark etmez. Keza; abdest, gusül ve temizlik işleri için kullanılan su veya başka türlü istifâde edilen su bu hadisin şümulüne girer, demiştir.

3685) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyûen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü insanlar saflara ayrılırlar (İbn-i Nümeyr kendi rivayetinde: Cennet ehli saflara ayrılırlar, demiştir). Bu arada cehennemlik olanlardan biri (cennetlik olan) adamın yanından geçer ve ona: Yâ falan (dünyada iken) benden içme suyu İstediğin ve benim sana su içirdiğim günü hatırlamıyor musun? der (Böylece ondan şefaat diler). Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu kli Adam o kimseye şefaat eder. (Yine cehennemlik olan) başka adam (cennetlik olan bir kimsenin yanından) geçer ve (ona) : San» bir abdest suyu verdiğim günü hatırlamıyor musun? der. O da o adama şefaat eder.
.
(Râvi) İbn-i Nümeyr şöyle demiştir (yani rivayetinde şu ziyâde var) : "ve (cehennemlik olanlardan biri cennetlik olanlardan birine) : Ey filân! Beni şöyle şöyle bir işe gönderdiğin, benim de senin için gittiğim günü hatırlamıyor musun? der. (Cennetlik olan) kimse ona şefaat eder."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezid bin Ebân er-Rak-kâşl bulunur. Bu râvi zayıftır.

3686) "... Süraka bin Cu'şum (Radtyallâkü anh)'den; Şöyle demiştir: Kendi develerim İçin onarıp sıvadığım havuzlanma gelen yitik
deveyi sularsam benim İçin bir sevab olup olmadığını Resûlullah (Sal-
lallahü Aleyhi ve Selle m) 'e sordum. O:
«Evet, hararetli her ciğer sahibin (e su vermek) de bir sevab vardır», buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed Din İshale bulunur. Bu râvi tedlisçidir.[22]

9- Rıfk (Yumuşaklıkla Muamele Etmek, Arkadaşlarla Îyi Geçinmek Ve Mutedil Davranmak) Babı

Rıfk* Arkadaşlarla iyi geçinmek, halkla münâsebetlerde iyi hareket etmek, yumuşak davranmak ve günâha girmemek kaydı ile dâima her işte en kolay olanı seçmek, demektir. Şu tarife göre özetleyecek olursak, Rıfk; halkla ilişkilerde güzel huylu olmaktır denilebilir. Tercemede bu kelimeyi yumuşaklıkla muamele etmek biçiminde yorumlamayı uygun buldum.

3687) "... Cerîr bin AbdiIIah el-Becelî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
•Kim yumuşaklıkla muamele etmekten mahrum olursa hayırdan mahrum olur.»"

3688) u... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Allah şüphesiz refîk'tir (yâni kullarına lütuf edip kolaylık ihsan eder, güçleri dışında kalan görevleri yüklemez), kullarının (da) yumuşaklıkla muamele etmelerini sever ve sert davranmakla vermediği (muvaffâkiyet ve sevabı) yumuşaklıkla davranma ile (kuluna) verir.»"

3689) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'daa rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah, şüphesiz refîk'tir (yâni kullarına kolaylık diler, güçlük dilemez, takatlan yetmeyen işleri yüklemez), kullarının (da) her hususta yumuşaklıkla muamele etmelerini sever.»"[23]

İzahı

Cerir (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir. Bu hadise göre yumuşaklıkla muamele etmeyen, arkadaşlarıyla iyi geçinmeyen, mutedil davranmayıp haşin ve sert davranan bir kimse her türlü hayırdan mahrum kalır, şu halde nfk hasletine sahip olan bir kimse her nevî hayırlı işlerde başarılı olur.
Ebû Hüreyre {Radıyallâhüanh)'mhadisi İbn-i Hib-b â n tarafından da rivayet edilmiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarından hangisinde rivayet edildiğine bakılmalıdır. Müslim bunun benzerini Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan ve Ebû Davûd da Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet etmişlerdir.
Bu hadise göre dünyada amaçlara ulaşmak, arzulanan şeyleri gerçekleştirmek ve çevrenin memnuniyet ve rızâsını elde etmek, keza âhirette sevab ve ecir kazanmak için yumuşaklıkla muamele etmek, arkadaşlarla iyi geçinmek ve mutedil davranmak gerekir. Sert davranmak, güçlük çıkarmak ve hırçınlıkla anılan müsbet sonuçlara varılmaz.
Sindi bu hadîsin izahında: Yâni ortam, halkı hem yumuşaklıkla hem de sertçe irşad etmek, hidâyet yoluna çağırmak için müsâid iken bu hizmeti yumuşaklıkla ifâde eden kişi bunu sertçe ifa eden kimseden hayırlıdır. Şayet ortam bu iki yoldan yalnız birisini izlemeye müsâid ise o yol izlenir, demiştir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) nın hadisi Buharı ve M ü s -1 i m tarafından da rivayet edilmiştir. B u h â r i' nin rivayet ettiği metin uzunca olup bu hadisin buyurulmasına sebep olan olay da anlatılmaktadır. Şöyle ki:
Yahudilerden beş on kişilik bir hey'et Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna girerek O'na selâm vereceklerine "Es-Sâmü aleyküm" demişler (Bu cümle: "Ölüm üzerinize olsun" anlamını ifâde eder), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), bu küstah hey'etin söylediği sözü anlamış ve: "ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun" diyerek karşılık vermiştir. A i ş e demiştir ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yâ Âişe, acele etme, ağır ol. Allah şüphesiz her hususta yumu Sak davranmayı sever», buyurdu. Ben:
Yâ Besûlallah! Sen onların dedikleri lâfı işitmedin mi? dedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ben de «Ve aleyküm = Sizin üzerinize olsun- dedim, buyurdu."[24]

10- Kölelere (Ve Cariyelere) İyilik Etmek, Onlara İyi Davranmak Babı

3690) "... Ebû Zerrft- Gifârî) (Radtyallâhü anhyüen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«(Onlar, yâni köleler ve cariyeler) sizin kardeşlerinizdir. Allah onları sizin elleriniz (yâni tasarruflarınız) m altına koymuştur. Artık yediğinizden onlara yediriniz, giydiğinizden onlara giydiriniz ve güçlerini aşan İşleri onlara teklif etmeyiniz. Şayet (güçleri yetmeyecek işleri) onlara yüklerseniz onlara şahsen veya (başka kimselerle) yardım ediniz.»"

3691) ''... Ebû Bekr-İ Sıddîk (RadtyaUâhü anh)'den rivayet edildiğine jjöre: Resûlullah (SalhUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mülkiyet altındaki (kölelere-câriye)lere kötü davranan -kimse cennet*e girmeyecek» buyurdu. Sahâbîler s
Yâ Resûlallah! Memluk (yâni köle ve câriye) olanları ve yetimleri en çok bulunan ümmetin bu ümmet (yâni senin ümmetin) olduğunu sen bize haber vermedin mi? dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Evet. Artık evlâdınıza değer verdiğiniz gibi onlara da ikramda bulununuz ve yediğiniz yemeklerden onlara de yediriniz», buyurdu. Sahâbîler;

Peki, memluk (yâni köle - câriye) bize dünyada ne menfaat sağlar? dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bağlayıp beslediğin bir at üstünde Allah yolunda savaşırsın. Senin memlukün (de) senin ihtiyacını giderir. Namaz kıldığı zaman artık o senin kardeşindir», buyurdu.'*
Not: Zevâid'de şöyle söylenmiştir : Bunun senedinde Ferkad es-Sebehi vardır. İbn-İ Muin onu bir rivayette güvenilir saymış İse de, diğer bir rivayette onu zayıf saymıştır. Buhâri ve başkası da onu zayıf saymışlardır.[25]

İzahı

E b ü Z e r r (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i ve Ebû Dâvûd ile Ahmed de rivayet etmişlerdir. AvnÜ*l-Mâbûd yazarının beyânına göre Nevevi bu hadisin izahı ile ilgili olarak: Kölelere - cariyelere efendisinin yediği yemekten yedirmek ve giydiği elbiseden giydirmek emri müstehablık anlamına yorumlamış olup vâciblik için değildir. Bu hususta müslümanlann icmâ'ı vardır. Efendiye vâçib olan şey, köle ve cariyesinin nafakasını memleketin ve şahısların sosyal durumuna, örf ve âdete göre vermektir. Bu ölçüye göre verilen nafaka ister efendinin nafakası gibi olsun, ister onunkinden aşağı veya yukarı olsun fark etmez. Hattâ efendi, cimriliğinden veya sofuluğundan dolayı kendi nafakasını emsalinin nafakasın^ nazaran kısarsa, kölesinin veya cariyesinin nafakasını kısa-maz ve onları kendi nefsine uyduramaz. Meğer ki kölesinin ve cari-yesinin nzâsı ola, demiştir.
Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden-dir. T i r m i z i bunun yalnız; cümlesini rivayet etmiştir. Bu hadîs de köle ve cariyeye ikramda bulunmayı emretmiştir. Bu emir Nevevi' nin dediği gibi müstehablık içindir.
Bu babın hadislerinde köle ve cariyenin efendisinin kardeşi olduğu bildirilmektedir. Bu, din kardeşliği anlamında veya bütün insanların Âdem (Aleyhisselâm) 'in neslinden olması itibariyle olabilir.[26]

11- Selâm Vermeyi İfşa Etmek (Yâni Tanıdık Olsun Olmasın Her Müslümana Açıktan Selâm Vermek Suretiyle Bunu Yaygınlaştırmak) Babı

İfşa kelimesinin asıl mânâsı bir şeyi açığa vurmak, açıktan yapmaktır. Selâm vermenin ifşasından maksad selamlaşmayı yaygınlaştırmak, tanıdık olsun olmasın her m üs 1 uman a selâm vermek, bunu hiç bir müslümandan esirgememek ve selâm verilen kişinin duyabileceği bir ses tonu ile selâm vermektir.
Selam, selâmette olmak, her türlü kaza ve belâlardan salim olmak ve esenlik içinde yaşamak, demektir. 3u itibarla selâm, bir duâ ve iyi dilekte bulunmak olup sevgi ve saygı belirtisidir. Müslümanlar arasında birlik, beraberlik, sevgi, saygı, iyi duygu ve güzel dileklerde bulunmaya özen gösteren yüce dinimiz selamlaşmaya büyük önem vermiş, selâm vermeyi sünnet ve bunu almayı, »yâni selâm verilen tarafın selâm verene selâmla karşılık vermesini farz kılmıştır.

3692) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'<\en rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Salhlfahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Nefsim (canım) kudret elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki siz imân etmedikçe cennet'e giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (tam) imân etmiş olmazsınız. Size bir şey göstermiyeyim mi; Onu yaptığınız zaman bir birinizi seversiniz? Selâm vermeyi aranızda yay gınlaştınnız (yâni tamdık olsun olmasın her müslümana açıktan selâm veriniz).»"[27]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir.
N e v e v i, hadisin «Siz birbirinizi sevmedikçe imân etmiş olmazsınız» cümlesinin mânâsı hakkında: Yâni birbirinizi sevmedikçe kâmil ve olgun imân sahibi olmazsınız, demiş ve hadisin «Siz imân etmedikçe cennet'e giremezsiniz» cümlesini zahirine göre yorumlamıştır. Çünkü imansız ölen kimseler cennet'e giremez ve zerre mik-dan imânı olan kimseler netice itibariyle cennet'e girecekler. Yâni imânı kâmil ve olgun olmayan müslümanlar da cennet'e girecekler.
N e v e v i daha sonra: Eş-Şeyh Ebû Amr demiştir ki: Hadisin mânâsı şöyledir: îmânınız ancak birbirinizi sevmekle kemâle erer, olgunlaşır ve siz böyle olmazsanız siz, cennet ehli cennet'e gireceği zaman giremezsiniz. (Yâni onlarla beraber giremezsiniz, daha sonra gireceksiniz). Eş-

Şeyh Ebû Amr'in dediği bu yorum da muhtemeldir, der.

3693) ... Ebû Ümâme (Radtyallâhü anAJ'den; Şöyle demiştir:
Peygamberimiz (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bize, selâmı yaygınlaştırmamızı (yâni tanıdık olsun olmasın her müslümana selâm vermemizi) emretmiştir."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır.

3694) '... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu,
demiştir :
«Rahman (olan Allah) a ibâdet ediniz ve selâmı ifşa ediniz (yâni tanıdık olsun olmasın her müslümana açıktan selâm vermekle bunu yaygmlaştınnız).»"[28]

İzahı

E b ü Ümâme (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Zevâid nevin-dendir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i de "Atıma = Yiyecekler" bölümünde rivayet etmiştir. T i r m i z i' -nin rivayet ettiği metin uzunca olup şöyledir:
-risC illi \js-x
«Rahman'a ibâdet ediniz, yemek yediliniz ve selâmı ifşa ediniz. Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz.-"
T i r m i z i bu hadîsin hasen - sahih olduğunu söylemiştir.
Bu bâbta rivayet olunan hadisler müslümanın tanıdığı veya tanımadığı her müslümana selâm vermesinin faziletine delâlet eder. Bu hadislerdeki emir müstehabhk içindir. Yâni selâm vermek sünnettir.
Birkaç müslüman beraber olduğu zaman karşılaştıkları müslü-manlara hepsinin selâm vermesi daha faziletlidir. Bununla beraber onlardan yalnız bir kişinin selâm vermesiyle de sünnet ifâ edilmiş olur. Selâm "Es-Selâmü aleyküm" cümlesiyle verilir. "Selâmün aley-küm" demekle de selâm verilmiş oluyor ise de en faziletlisi "Es-Selâmü aleyküm"dür.
İki müslüman karşılaştıkları zaman önce selâmlaşmak, ondan sonra konuşmaya başlamalıdır. Selâm, muhatabın duyabileceği bir ses tonu ile verilir. Aksi takdirde selâm sünneti İfa edilmiş olmaz. Aile reisi ev halkının yanma girdiği zaman onlara selâm vermesi sünnettir.
Küçüğün büyüğe, süvarinin yayaya, ayakta olanın oturana ve azın çoğa selâm vermesi sünnettir. Bunun aksi yapıldığı zaman yine sünnet yerine gelmiş olur.
Erkeğin yabancı kadına, yâni mahremi olmayan kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak çok yaşlı veya çirkinliğinden dolayı şehvet duyulmayan kadına selâm verebilir. Erkeğin; teyzesi, halası, anası, nenesi, kız kardeşi gibi mahremi olan kadına selâm vermesi sünnettir.
Daha geniş bilgi için fıkıh kitablarına müracaat edilmelidir.[29]

12- Selâm Almak (Yâni Verilen Selâmı Cevablamak) Babı

"... Kbû Hüreyre (Radtyallâhü tf«//>'den rivayet edildiğine göre :
Bir adam (ki Hailâd bin Râfi'dir), Mescid-i Nebeviyye'ye girdi. O sırada Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de mescidin bir kenarında oturuyordu. Adam namaz kıldıktan sonra (Peygamber (Sal-Jallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gelerek O'na) selâm verdi. Resû-İullah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) da «Ve aleykeVselâm ^ S«i4m' sana da olsun» buyurdu."

3696) ,Ai$e (Radtyallâhü a»hâ)'dnn rivâyfi edildiğine Röre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :
* (Yâ Âişe!) Cebrail sana selâm sunuyor-, buyurmuş. Kendisi de: 'Ve aleyhfs-selâmü ve rahmetullahi = Selâm ve Allah'ın rahmeti ona da olsun" diye cevab vermiştir."[30]

İzahı

Bu babın hadisleri Buhâri, Müslim ve Tirmizî tarafından da rivayet olunmuştur. Ebû Hüreyre (Radıyal-
lâhü anh) 'in hadisini Ebû Dâvûd, Nesâi, Dârekutni ve T a h a v i de rivayet etmişlerdir. Bu hadis

daha uzun bir metin hâlinde sünenimizin 1060 numarasında geçti.[31]

Hadislerden Çıkan Hükümler:

1. Selâm almak, yâni verilen selâma selâmla cevab vermek meşrudur, îbn-i Abdilberr ve başkası selâm vermenin sünnet ve selâma selâmla cevab vermenin farz olduğu hususunda müslü-manlann icmâ ettiğini söylemişlerdir. Kendisine selâm verilen bir kişi ise, cevablamak ona farzdır. Şayet birden fazla kişiler ise onlardan birisinin cevab vermesiyle farz ifa edilmiş olur. Fakat hepsinin cevab vermesi daha faziletlidir. Ebû Yûsuf'a göre hepsinin cevab vermesi farzdır. Yâni kendilerine selâm verilen guruptan bir kısmının cevablaması yeterli sayılmaz.
2. Selâma cevab verilirken "Ve aleykümü's-selâm" sözü ile yetinmekle farz ifâ edilmiş olur. Cevabta "ve rahmetullahı"yi ilâve etmek daha faziletlidir.
3. Bir kimse bir adamdan selâm getirdiği zaman kendisine selâm, getirilen kişinin "Ve aleyhi's-selâmü ve rahmetuUah" biçiminde cevab vermesi daha faziletlidir. Ama "Ve aleyhi's-selâm" sözü ile yetinirse farzı yerine getirmiş sayılır.
4. Bir kimseden selâm getirmek meşrudur. Nitekim Peygamber (Aleyhi's-selâtü ve's-selâm), Cebrail (Aleyhisselâm) 'dan Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâVya selâm tebliğ etmiştir.
Tuhfe yazarı T i r m i z i' nin İstfzân bölümünde rivayet ef-tiği Ebü Hüreyre (Radıyaîlâhü anh) ile Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâ) 'nm hadîslerinin izahı bölümünde N e v e v î' den naklen özetle şu bilgiyi verir:
Selâm alınırken en mükemmel ve en faziletli cevab "Ve aleykü-mü's-selâmü ve rahmetullahi ve berekâtuhu"dur. Cevâbın başındaki "Ve" harfini kullanmamak caizdir. Ama en faziletlisi bırakılmış olur. Şayet "Ve aleykümü's-Selam" veya "Aleykümü's-Selâm" sözü ile ye-tinilirse farz ifâ edilmiş olur.
Â i ş e (Radıyaîlâhü anhâ)'nın hadisi, selâm göndermenin meşruluğuna delâlet eder. Selâm götüren kişinin bunu ilgilisine tebliğ etmesi farzdır. Çünkü selâm bir emânettir. Gönderilen selâmı tebellüğ eden veya aldığı mektubla yazılı selâmı okurken derhal selâm alması farzdır. Bir adam bir selâm getirdiği zaman ilgilisine tebliğ edince tebellüğ eden şahıs o selâmı alırken getiren kişiyi de selâma katması müstehabtır. Yâni "ve aleyke ve aleyhi's-selâm =Sana da ona da selâm olsun" biçiminde cevab vermelidir.[32]

3- İslâm Memleketinde Oturmalarına İzin Verilen Andlaşmalı Ehl İ Kitâb Olan Gayri Müslimlerin Selâmını Cevablamak Babı

3697) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ehl-i Kitâb (olan gayri müslimler) den biri size selâm verdiği zaman "ve aleyküm = üzerinize de" diye cevab veriniz."

3698) ÂÎşe (Radtyallâhü a»Aâ)'dan rivayet edildiğine göre: Yahudilerden bir kaç adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma gelerek selâm yerine "Es-Sâm aleyke = ölüm sanaM Yâ Ebel-Kâsım! dediler. Bunun üzerine O da: «Ve aleyküm = Size de- diye cevab verdi."[33]

İzahı

£ n e s (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi ise Buhar I. Müslim, Tir-m i z i ve N e s â î tarafından da rivayet olunmuştur.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) "nın hadîsinde geçen "es-Sâm" ölüm mânâsına geldiği gibi âcil ölüm mânâsına da yorumlanmıştır. Ehl-i Kitâb, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e veya sahâbîlere uğradıkları veya onlarla karşılaştıkları zaman normal selâm yerine "es-Sâmü aleyküm" derlerdi. Bu cümlenin mânâsı "ölüm size olsun" veya "âcil ölüm size olsun" demektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onların bu küstahlığını bildiği için "ve aleyküm" diye karşılık vermiştir. Bâzı rivayetlerde "aleyküm" tâbiri vardır. Yâni atıf harfi olan "Ve" yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) sahâbilerin de Ehl-i K i t â b ' in selâmını bu şekilde almalarını emretmiştir. Verilen cevab "aleyküm" biçiminde olduğu zaman mânâsı "Sizin

dediğiniz şey size olsun" demektir. Yâni ölüm veya âcil ölüm size olsun, demektir. Verilen cevab bâzı rivayetlerde ve müellifimizin rivayetinde olduğu gibi "ve aleyküm" biçiminde olunca ve Sam kelimesi de ölüm mânâsına yorumlanırsa bu cümlenin mânâsı şöyle olur: "Ölüm size de olsun." Yâni Ey Ehl-i Kitâb! Sizin bizim için dilediğiniz ölüm umûmidir. Herkes ölüme mahkûmdur.
Sam kelimesi âcil ölüm mânâsına yorumlanırsa "ve aleyküm" cümlesinin mânâsı "Âcil ölüm size olsun" demektir. Yâni ve harfi atıf için değil, istinaf içindir. Aksi takdirde ve harfi atıf için kabul edildiğinde cümlenin mânâsı "âcil ölüm size de olsun" biçiminde olur ki bu mânâ uygun değildir. Çünkü bundan çıkan sonuç şöyle olur: "Âcil Ölüm size de size de olsun." Böyle bir anlamın kasdedilmesi. düşünülemez.
H a t t â b î, "ve" harfi bulunmayan rivayetin doğru olduğunu, ve harfinin bulunduğu rivayetin doğru olmadığını söylemiş ise de yukarda işaret edilen yorumla "ve" harfinin bulunduğu rivayetin de doğruluğu anlaşılır.[34]

Ehli Kitaba Selâm Verilir Mi?

Müellifimiz bu konuya âit hadîsleri rivayet etmemiştir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi1 nin Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh)'den rivayet ettikleri;
"Yahudilere ve hıristiyanlara selâm vermeyiniz..." hadisinde onlara müslümanların selâm vermesi yasaklanmıştır. Tirraizi bu hadîsin hasen-sahih olduğunu ifâde etmiştir.
N e v e v i : Bâzı arkadaşlarımız Ehl-i Kitâb'a selâm vermenin mekruh olduğunu söylemişler ise de bu görüş zayıftır. Çünkü yasaklama haramlık içindir. Bu itibarla doğrusu, onlara selâm vermenin haramlığıdır. Kadı Iyâz, zaruret ve ihtiyaç hâlinde onlara selâm verilebileceğini bir guruptan nakletmiş t ir. AI ka m a ve N a h a î böyle söylemişlerdir. E v z â î de demiş ki: Eğer ben onlara selâm verirsem, dayanağım bâzı takva sahihlerinin onlara selâm vermiş olmalarıdır. Şayet onlara selâm vermezsem yine dayanağım bâzı takva sahihlerinin onlara selâm vermemiş olmasıdır. Bid'at ehline gelince seçkin olan görüş bir fitne ve mazeret olmadıkça onlara selâm veriimemesidir, diye bilgi vermiştir.
Hülâsa: Âlimlerin büyük çoğunluğuna ve tüm selef âlimlerine göre hıristiyanlara ve yahûdîlere selâm verilmez. Onlar selâm verdikleri zaman, "aleyküm" biçiminde veya "ve aleyküm" şeklinde cevab verilir.

3699) "... Ebû Abdirrahmân el-Cühenl (Radtyaüâhü «ffAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir :
Ben yarın binip yahûd ilere gideceğim. Siz onlara selâm vermeyiniz. Onlar size selâm verdikleri zaman siz "ve aleyküm" diye ce-vab veriniz."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde îbn-i İshâk var. Bu zât tedlisçidir. Bundan başka hadisi müellifin Etmeninde yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında ise onun hiç bir hadisi yoktur.[35]

14- Çocuklara Ve Kadınlara Selâm Vermek Babı

3700) "... Enes (bin Mâlik) (Raâtyallâhü anh)'ûen rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz çocuk iken (bir gün) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi ve bize selâm verdi."[36]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. B u h â r i de Enes (Radıyallâhü anh) 'den şu mealde bir hadîs rivayet etmiştir:
"Enes (Radıyallâhü anh), bir gün çocukların yanından geçmiş ve onlara selâm verip •. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çocuklara böylece selâm verirdi, demiştir.'*
Bu konuda Buhâri, Müslim, Tirmizİ ve Ne-s â î' de başka hadîs vardır.
Bu ve benzeri hadisler, çocuklara selâm vermenin müstehablığı-na ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstün tevâzuuna delâlet eder. edildiğine göre; Resûlullah' (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Ben yann binip yahûdîlere gideceğim. Siz onlara selâm vermeyiniz. Onlar size selâm verdikleri zaman siz "ve aleyküm" diye ce-vab veriniz."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İbn-i îshâk var. Bu zât tedlisçidir. Bundan

başka hadisi müellifin süneninde yoktur. Kütüb-İ Sltte'nin kalanlarında ise onun hiç bir hadisi yoktur.[37]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişler. Tirmizi bunun hasen olduğunu söylemiştir.
AvnÜ'l-Mâbûd yazan bu hadisin izahı bölümünde şöyle der;
El-Huleymî: Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm), her türlü fitneden emin ve günahsız idi. Artık kendi nefsine güvenen kimse kadınlara selâm versin. Aksi takdirde selâm vermemek en se-lâmetli davranıştır, demiştir.
İbn-i Battal da: Bir fitne, yâni günaha girmek ve şehvet duygusunun uyanması tehlikesi yok ise kadınların erkeklere ve erkeklerin kadınlara selâm vermeleri caizdir. M â 1 i k î 1 e r ise genç kadın ile yaşlı kadın arasında fark olduğunu söyleyerek genç kadına selâm vermeyi veya onun erkeklere selâm vermesini yasak saymışlardır. R e b i a ise: Kadın genç olsun yaşlı olsun onunla selâmlaşmak haramdır, demiştir.
Küfe âlimleri de: Kadınların erkeklere selâm vermeleri meşru değildir. Çünkü kadınlar, ezan okumaktan ve kamet getirmekten menedilmiştir ve açıktan Kur'an okumaları yasaklanmıştır.
Ancak kadın kendi mahremi olan erkeklere, yâni babası, amcası, dayısı gibi aralarında nikâh kıyılması ebedî olarak haram olan. erkek akrabalarına selâm verebilir, demişlerdir, diye bilgi vermiştir.
Abdurrahmân el-Cezeri de şöyle der: Erkeğin kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak kadın çok yaşlı olursa veya genç olmasına rağmen şehvet duyulmayacak derecede çok çirkin olursa ona selâm verilebilir. Erkek kendi çoluk çocuklarına selâm verdiği gibi mahremi olan kadınlara da selâm verebilir, selâm vermesi sünnettir. Ş â f i i 1 e r demişler ki: Genç kadın ister şehvet duyulmayacak derecede çirkin olsun ister şehvet edilebilecek durumda olsun bir yerde tek başına bulunduğu zaman erkeğin ona selâm yermesi, onun erkeğin selâmını alması veya onun erkeğe selâm vermesi kesinlikle haramdır. Kadın bir gurup erkekle veya bir kadın topluluğu ile beraber olduğu zaman selâm vermek ve selâm almak bakımından onun hükmü erkeğin hükmü gibidir, demiştir.[38]

15- Tokalaşmak Babı

3702) «... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü mAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz i Ya Besûlallahl Bâzımız bâzımız için (saygı mâhiyetinde) eğilebilir (yâni başım ve belini eğebilir) mi? dedik. Ot
«Hayır*, diye cevab verdi. Biz» Bâzımız bâzımızla kucaklaşabİUr mi? diye sorduk. O: Hayır ve lâkin tokalaşımz., buyurdu."

3703) "... Berâ bin Âzib (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Birbirine rastlayıp da tokalaşan hiç İki mü si uman yoktur ki, birbirinden ayrılmadan önce ikisinin günahları bağışlanmasın.-"[39]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadisini T i r m i z î de rivayet etmiştir. Berâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisi ise T i r m i z i. E b û Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur.
T i r m i z i' nin başka bir rivayetine göre K a t â d e şöyle demiştir:
"Ben Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) a: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sahâbîleri arasında tokalaşmak var mı İdi? diye sordum. Enes: Evet, diye cevab verdi." T i r m i z î bu hadisi rivayet ettikten sonra hadisin hasen- sahih olduğunu söylemiştir.
Bu hadisler müslümanlann birbirlerine rastladıkları zaman tokalaşmalarının meşru ve sünnet olduğuna delâlet eder. İkinci hadis, tokalaşan müslümanlann henüz birbirlerinin ellerini bırakmadan veya kendileri birbirlerinden ayrılmadan önce günahlarının bağışlandığına delâlet eder. Bilindiği gibi bu nevi hadislerden maksad küçük günahların bağışlanmasıdır.
Meşru ve sünnet olan tokalaşma, sağ ellerle yapılanıdır. Bu husustaki deliller Tuhfe'de ayrıntılı olarak beyân edilmiştir.

Tokalaşmanın tek elle yapıldığının delillerinden birisi î b n - i Abdilberr'in, et-Temhîd'de rivayet ettiği Ubeydullah bin Büsr'ün şu mealdeki hadîsidir: "Benim şu elimi görüyorsunuz. Ben onunla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle toka-laştım."[40]

Hadîslerden Çıkan Hükümler

1. Birbirine rastlayan iki müslümanın tokalaşması sünnettir. N e v e v î bu hususta icmâ bulunduğunu söylemiştir. E 1 - H â f ı z da; Yabancı kadınla, yâni mahrem olmayan kadınla ve yetişkin güzel oğlan çocuğu ile tokalaşmak bu umûmi hükümden müstesnadır, demiştir.[41]

Sabah ve İkindi Namazından Sonra Cemâatin Tokalaşması Hükmü

Bilindiği gibi bâzı yerlerde bu âdet ötedenberi devam edegelmiş-tir. Avnü'l-Mâbûd yazan bu hususla ilgili aşağıdaki bilgiyi vermiştir;
N e v e v i , el Ezkâr adlı kitabında : Her karşılaşmada tokalaşmak müstehabtır. Ama sabah ve ikindi namazından sonra halkın âdet hâline getirdikleri tokalaşmanın Şer-i Şerif te bir mesnedi yoktur. Bununla beraber bunda bir dîni sakınca yoktur. Çünkü aslında tokalaşmak bir sünnettir. Halkın bâzı hallerde buna devam etmeleri ve bir çok durumlarda bunu ihmal etmeleri yapılan tokalaşmayı Şer-i Şerif in dışına çıkarmaz. (Yâni anılan iki vakitteki tokalaşma âdeti sünnet olan tokalaşma sınırı dışında düşünülmez) . Ayrıca İmâm E b û Muhammed bin Ab-disselâm bid'ati; Vâcib, Haram, Mekruh, Müstehab ve Mübâh olmak üzere beş kısma ayırmış ve demiş ki: Sabah ve ikindi namazlarından sonra yapılan tokalaşmak işi mubah bid'at örneklerindendir, diye bilgi vermiştir.
Aliyy ü'l-Kari ise el-Mişkât şerhinde N e v e v i' nin sözünü reddederek: İmâmın, yâni N e v e v i' nin sözündeki bir nevi çelişki kapalı değildir, görülebilir. Çünkü sünnet olan bir şeyi bâzı vakitlerde ifa etmek bid'at sayılmaz. Şu da var: Halkın anılan iki vakitteki uygulaması, meşru ve müstehab olan tokalaşma şeklinde değildir. Çünkü meşru tokalaşma zamanı kişilerin birbirlerine rastladıkları ilk andır. Halbuki bazen bir gurup, tokalaşmadan bir araya gelir, görüşüp sohbet ederler, uzun süre beraber kalıp ilmî ve dinî konuşmalar yaparlar. Sonra namaz kılınca tokalaşırlar. Bu durumdaki tokalaşmanın neresi sünnet olan tokalaşmadan sayılır? Bunun içindir ki bâzı âlimlerimiz, yâni Hanefi âlimler; anılan âdetin yerilen bid'at nevinden ve mekruh olanından olduğunu söylemişlerdir, demiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki; Aliyyü'1-Kari' nin dediği şey, hak ve doğru olandır. Nevevi1 nin görüşü hatalıdır. Bâzı muhakkik âlimler bid'at-lerin beş kısma ayrıldığına dâir İbn-i Abdisselâm'ın görüşüne karşı çıkmışlardır, dedikten sonra; bayram namazlarından sonra yapılan tokalaşma ve kucaklaşmanın da Şer-i Şerife aykırı ve yerilen bid'atlerden olduğunu savunmuştur.
2. Birinci hadisten çıkan bir hüküm de herhangi bir insana karşı baş ve bel eğmenin yasakhğıdır. Çünkü böyle saygı, bir nevî rükû hükmündedir. Oysa rükû ve secde ancak Allah Teâlâ'ya bir ibâ-det mâhiyetinde yapılır. Allah'tan, başka hiç bir varlığa ibâdet biçiminde bir saygı yapılamaz. Müslüman kimse ancak Allah'a karşı boyun eğer.
3. Yine birinci hadisten çıkan diğer bir hüküm de kucaklaşmanın yasakhğıdır. Fakat yolculuktan gelen kimse ile kucaklaşmak bu umûmî hükmün dışında tutulur. Çünkü yolculuktan gelen kimse ile kucaklaşmanın meşruluğu hakkında müteaddid hadîsler vardır: Tİjv-mizî' nin "Kucaklaşmak ve öpmek" babında rivayet ettiği bir hadiste; "Âişe (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle demiştir: Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) benim evimde iken Zeyd bin Harise (Radıyallâhü anh), Medine'ye geldi. Zeyd, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ziyaret etmek üzere gelip kapıyı çaldı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onun gelişine o kadar sevindi ki) ridâsını yerde sürükleyerek, belden yukarısı çıplak olduğu halde ona doğru gitti. Allah'a yemin ederim ki ben ne o günden önce ne de o günden sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (kimseyi karşılarken) çıplak görmedim. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeyd'i kucaklayıp öptü."
Ebû D â v û d da "Kucaklaşmak" babım açarak bunun meşruluğuna dâir Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den bir hadîs rivayet etmiştir.[42]

16- Erkek. Erkeğin Elini Öper, Babı

3704) İbn-i Ömer (Radtyaİiâhü anhümâ) dan: Şöyle demiştir:
Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elini öptük.

3705) .. Safvân bin Assâl (Radtyatfâftü atth)'rivayet edildiğine
Yahudilerden bir gurup. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in elini ve ayaklarını öptüler."[43]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) "nın hadîsini Tirnıi-zi ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Safvân (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, Mesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsler erkeğin elini ve ayağını öpmenin erkek için helâl olduğuna delâlet eder. Tuhfe yazarının beyânına göre İbn-i Battal bu konuda şöyle demiştir:
Âlimler el öpmek meselesi hakkında ihtilâf etmişlerdir: Mâlik el öpmeye karşı çıkarak, bunun meşruluğu yolunda rivayet olunan hadisleri sabit görmemiştir. Diğer âlimler el öpmeyi caiz saymışlardır. E b h e r i demiş ki.- Mâlik, kibir ve gurura sebebiyet veren el öpme ve kibirden dolayı el öptürme işine karşı çıkmıştır. Şayet bir erkeğin dindarlığı, ilmi veya şerefi gibi bir faziletinden dolayı eli Allah rızâsı için öpülürse Mâlik bunu caiz görmüştür.
N e v e v i de: Bir adamın: zühd ve takvası veya dîn bilgini oluşu, ya da faziletli eşraftan oluşu gibi dîni meziyetlerinden dolayi elinin öpülmesi mekruh değildir, hattâ müstehaptır. Fakat zenginliği, nüfuzu veya dünya etiketi için elinin öpülmesi şiddetle mekruhtur. Ebû S a id el-Mü tevelü bunun caiz olmadığını söylemiştir, der.
Hanefi mezhebine âit İbn-i Â b i d i n adlı kitabın "El-Hazar ve'1-İbâha" bölümünde bu hususla ilgili verilen bilginin özeti şöyledir:
Sevap ve ikram, mâhiyetinde olmak üzere ve şehvet duygusu olmaksızın erkeğin başka bir erkeğin elini öpmesi caizdir. Bu hususta icmâ vardır. El-Hâniye ve el-Hakâik'ta böyle denilmiştir. Din bilgininin ve dînî vecibeleri ifâ eden devlet adamının elini öpmek ise, sünnet veya mendûb'tur. Din bilgininin başını öpmek daha çok se-vabtır. Bir erkek, din bilgininin ayağım öpmek istediği zaman o bilginin ayağını öptürmesi meşrudur. Bir kavle göre öptürme mel idir.
Bir kavle göre Öptürmenin beş çeşidi vardır:
Baba, sevgi için oğlunun yanağından öper. Evlâd, merhamet duygusuyla baba ve anasının başından öper. Erkek kardeş, erkek kardeşinin abımdan öper. Koca karısını şehvet maksadıyla dudağından öper. Mü'min erkeklerin eli; saygı ve ikram maksadıyla erkekle!* tarafından öpülür. [44]

17- (Başkasının Evine Girmek İçin) İzin İstemek Babı

3706) "... EbÛ Saîd-i Hudrî (Rodtyallâhü <mh)\\en; Şöyle demiştir:
Ebû Müsâ (el-Eş'arî) (Radıyallâhü anhJ, (halife) Ömer (Radı-yaliâhü anh)'ın yanına (evine) girmek için üç defa izin istedi ve kendisine izin verilmedi. O da geri döndü. Sonra Ömer (Radıyallâhü anh), niçin geri döndün? diye ona haber gönderdi (ve gelmesini istedi. Bunun üzerine gelen) Ebü Mûsâ (Radıyallâhü anh) ;
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in bize emrettiği üç kez izin isteme usûlü ile izin istedim, (üç defa izin istedikten) Sonra bize izin verilirse gireriz ve bize izin verilmezse geri döneriz, dedi. Ebû Said demiştir ki: Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh)
(Ebû Musa'ya) :
And olsun ki ya sen bu hadîsin sübûtuna dâir bana bir şâhid getireceksin veya ben (sana yapacağımı) yaparım, dedi. Bunun üzerine Ebû Müsâ kavminin meclisine (yâni Ensâr-i Kirâm'ın toplu halde bulunduğu yere) varıp onların bu hadisin sübûtuna şâhidlik etmelerini istedi. Onlar (dan bâzısı) da onun için şâhidlik ettiler de (halife) Ömer, onu serbest bıraktı."[45]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde benzer lâfızlarla rivayet olunmuştur. Bu rivayette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm)'e âit buyruk sarahaten anıl ma m ıştır. Müslim ve Ebû Davud'un rivayetinde bu buyruk şöyledir :
= «Biriniz (başkasının evine girmek için) üç defa izin ister de ona izin verilmediği zaman o kimse geri dönsün.»
Isti'zân: İzin istemektir. Burada ziyaret etmek isteyen kimsenin, ziyaret edeceği zâtın yanma girmesi için izin istemesi mânâsında kullanılmıştır, îzin istemeden girmek îslâm âdabına

aykırıdır. îzin isteme işi üç defa tekrarlanır. Şayet izin verilirse girilir. Aksi takdirde geri dönülür.
Nevevî, Müslim'in şerhinde bu hadisin izahı bölümünde şu bilgiyi verir:
Alimler isti'zân'ın, yâni izin istemenin meşruluğu hususunda ic-mâ etmişlerdir. Kur'&n-ı Kerim, Sünnet, yâni sahih hadisler ve ümmetin icmâı bu hükmün delilleridir. Sünnet olan isti'zân şekli şöyledir : Ziyaretçi, selâm vererek içeri girmek içirt izin ister. Bunu üç defa tekrarlar. Şu halde ziyaretçi selâm vermeyi ve izin istemeyi birleştirir. Önce selâm verip sonra izin istemenin mi, yoksa önce izin isteyip sonra selâm vermenin mi müstehap olduğu hususunda ihtilâf vardır. Hadislerin beyân ettiği ve muhakkik âlimlerin söylediği sıhhatli görüş, önce selâm verip ondan sonra izin istemektir. Ziyaretçi şöyle demelidir: "Es-Selâmü aleyküm, içeri girebilir miyim?" İkinci görüşe göre önce içeri girmek için izin istenir. Ondan sonra selâm verilir. Arkadaşlarımızdan el-Mâ verdi' nin tercih ettiği üçüncü görüş ise şöyledir -. Ziyaretçinin gözü ev sahibine ilişirse önce selâm verir, sonra içeri girmek için izin ister. Aksi halde önce izin ister, sonra selâm verir.
Ziyaretçi üç defa izin istediği halde içeri girmesi için izin verilmediği, ziyaretçinin ev halkının bunu duymadığını zan etmesi üzerine, tekrar izin mi istiyecek, yoksa geri mi dönecek? Bu hususta üç görüş vardır: En kuvvetli görüş, ziyaretçinin geri dönmesi ve izm istemeyi tekrarlamamasıdır. İkinci bir görüşe göre izin istemeyi tekrarlayabilir. Üçüncü görüşe göre, eğer izin isteme şekli yukarda anlatıldığı gibi sözlü ise tekrarlamaz. Şayet başka türlü ise, meselâ kâ-pıyı çalmak biçiminde olursa tekrarlayabilir.
Haber-i Vâhid, yâni mütevâtir olmayan hadis, delil sayılmaz diyenler bu hadîsi mesned göstererek : Ebû Mûsâ el-Eş'ari (Radıyallâhü anh)'in bu hadisi Haber-i Vâhid oiduğu için Ömer (Radjyallâhü anh) kabul etmemiştir, demişler ise de; bu bâtıl bir mez-hebtir. Sözleri muteber olan âlimler; Haber-i Vâhid durumundaki hadislerin delil sayılması ve bununla amel etmenin gerekliliği hususu üzerinde ittifak ve icmâ etmişlerdir. Âlimlerin buna dâir mesnedleri sayılmayacak kadar çoktur. Ömer (Radıyallâhü anh),'m, Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'den şâhid istemesinin mânâsı, onun Haber-i Vâhid durumundaki hadisi kabul etmemesi değildir. Lâkin Ömer (Radıyallâhü anh), halkın Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den hadis rivayetine koşuşmasından ve netice itibariyle bid'-atçıların, yalancıların ve münafıkların bir takım uydurma hadîs rivayetinden korkmuştur. Bu itibarla Ömer (Radıyallâhü anh),
E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'in rivayet ettiği hadisin sıhhatin dan şüphelenmemiş, fakat başka kimselerin böyle bir çığır açmasından korktuğu için tedbir almak istemiştir. Halifenin E b û M û s â gibi bir şahsiyetin rivayetinde böyle titizlik gösterdiğini duyan herkes, uluorta hadîs rivayet etmekten sakınır, özellikle kötü maksad-U kişiler böyle bir işe cesaret edemezler.
Ömer (Radıyallâhü anh)'m E b û M û s â (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Haberi Vâhid olduğu için reddetmek istemediğini gösteren delillerinden biri de ondan bir şâhid istemesidir. Halbuki bir hadis iki sahâbi tarafından rivayet edilmekle Haber-i Vâhid olmaktan çıkmaz ve mütevâtir hadîs sayılmaz. Bir hadisi rivayet eden sa-hâbîlerin sayısı tevatür sınırına kavuşmadıkça o hadis Haber-i Vâhid olmaktan çıkmaz.
Ömer (Radıyallâhü anh)'m amacının yukarda anlatılan husus olduğu ve Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anhKın hadisini reddetmek olmadığını teyid eden diğer bir husus da, M ü s 1 i m ' in rivayet ettiği şu ilâvedir: Ü b e y (Radıyallâhü anh), Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'in bu meselesi hakkında Ömer (Radıyallâhü anh) 'a:
Ey Hattâb'm oğlu; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabı üzerinde bir azap olma, dedi. Bunun üzerine Ömer (Radıyallâhü anh) :
Sübhânallah! Ben ancak bir şey işittim de bunun sabitliğini soruşturmak istedim, diye cevab vermiştir.

3707) "... E bu Eyyûb el-Ensârı (Radtyattâhü anh) c\en\ Şöyle demiştir: Biz: Yâ Resülallah! Şu selâm (mâlum)dur. İstizan nedir? diye
sorduk. O buyurdu ki:
«(Başkasının evine girmek isteyen) adam (seslice) bir teşbih, bir
tekbîr ve bir hamd eder, öksürüp boğazını temizler ve (içeri girmek
istediğini) ev halkına duyurur.»"
Not; Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü Sevre bulunur. Bu-h&rî onun hadislerinin münker olduğunu ve Ebû Eyyûb <R.A.)'den başka kimselerce teyid edilmeyen münker hadisler rivayet ettiğini söylemiştir

3708) ... Ali (Radtyallâhü anh)'tlen; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (in yanına girmek üzere Onun) tarafından benîm için (verilen) iki giriş zamanı vardı t Bir giriş zamanı gece, bir giriş zamanı da gündüz idi. O namazda iken yanına vardığım zaman benim

(içeri girmem) için öksürüp boğazını temizler (gibi olur)du."[46]

İzahı

Bu hadisi N e s â î namaz bölümünde rivayet etmiştir. N e -s â i' nin bâzı rivayetlerinde "Tenahnuh = Öksürüp boğazı temizleme" ifâdesi yerine "Sebbeha = Sübhânallah derdi" ifâdesi mevcuttur. T i r m i z i de namaz bölümünde A 1 i (Radıyallâhü anh)'in bu hadisini ta'likan, yâni senedini anlatmadan rivayet etmiştir. Oradaki metin meâlen şöyledir:
"Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yamna girmek için izin istediğimde O namazda iken öksürüp boğazını temizler (gibi olur)du."
Tuhfe yazarı T i r m i z i' deki hadisin izahı bölümünde şöyle der:
Bu hadîsi A h m e d, İbn-i Mâceh ve Nesâî de rivayet etmişler ve Îbnü's-Seken bunun sahih olduğunu söylemiştir. Beyhaki de; Bu hadis gerek sened gerekse metin bakımından ihtilaflıdır. Çünkü metninde "Sebbaha = Teşbih etti" rivayeti var. Bâzı rivayetlerde bunun yerine "Tenahnaha = Öksürdü" ifâdesi var. Hadisin senedinin dönüm noktası ise Abdullah bin Nücey' dir. E 1 - H â f ı z demiş ki: Bir rivayette A b -dullah bin Nücey, Ali (Radiyallâhü anh)'den rivayet etmiş. Diğer bir rivayete göre Abdullah bin Nücey, babasından, babası da Ali (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Buhâri, Abdullah bin Nü c e y y' in rivayetine itiraz etmiştir. B u' h â r î' den başka zâtlar da onu zayıf saymışlardır. Nesâi ve İbn-i Hibbân ise onu sıka, yâni güvenilir saymışlardır. Yahya bin Muin ise Abdullah bin Nüceyy'in Ali (Radiyallâhü anh) 'den hadis işitmediğini ve Ali ile kendisi arasında babasının bulunduğunu söylemiştir.
Bu hadîs sahih ise; namazda bulunan bir kimsenin, namazda olduğunu başkasına sezdirmek üzere öksürüp boğazını temizler gibi olmasıyla namazının bozulmadığına delâlet eder.

3709) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyattâhü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
(Babamın bir borcundan dolayı) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma girmek için (kapıyı çalmak suretiyle) izin istedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kim o?» buyurdu. Ben de: Ene (= Benim), dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (böyle cevab vermemden hoşlanmamış olacak ki) :
«Ene ene (= Benim benim-, buyurdu."[47]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in «Kim o» sorusuna kapı çalanın münâsip cevâbı kendi adını söylemesi iken "Benim" demesi uygun bir cevap sayılmaz. Çünkü böyle bir cevap kapıyı çalanın ev sahibi tarafından tanınmasına yeterli olmayabilir. Bunun içindir ki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kapıyı çalan Câbir (Radıyallâhü anh)'in "Ene= Benim" demesinden hoşlanmamış olacak ki «Ene ene» sözcüğünü tekrarlamakla tenkidde bulunmuştur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm î'in böyle bir cevabtan hoşlanmadığı ka-
naati, bâzı rivayetlerde bulunan; l^ijS" «J15"= "O, bu cevabtan hoşlanmamış gibi idi." cümlesinden anlaşılır.
N e v e v i demiştir ki: Âlimler şöyle demişlerdir: Bir kimsenin; bir eve girmek için izin istediğinde, "Kim o" veya "Kimsin" diye sorulduğu zaman "Benim" demesi mekruhtur. Bu hadis, böyle cevab vermenin mekruhluğuna delâlet eder. Böyle bir cevâbm mekruh olmasının sebebi ise girmek isteyenin tanınması için yararlı olmamasıdır. Bu itibarla uygun cevab, kişinin kendi adını söylemesidir. Şayet "Ben falanım'* derse bunda bir sakınca yoktur. Hattâ yalnız isim vermek tanınması için yeterli değilse; tanıtmaya yararlı soyadını, görevini, mesleğini de açıklayabilir.[48]

18- Nasıl Sabahladın? Diye Hâli Sorulan Adam (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3710) "... Câbir (RadtyaUâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben: (Bu gece) nasıl sabahladın? Yâ Resûlallah, diyerek hâlini sordum. O (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
• (Nafile) oruç tutamayan ve hiç bir hastayı ziyaret edemeyen bir adam olarak hayır ile (bu gece) sabahladım», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir; Bunun senedinde Abdullah bin Müslim bulunur. Bu râvi, Mü'min el-Mekkİtafet oğludur. Ahmed, tbn-i Muin ve başkası onu zayıf saymışlardır.

3711) "... Ebû İ'seycl es-.Sâirlî (HadtyaUâhü anh)'(\en rivayet edildiğine jjöre $öyle demiştir : Resûlullah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün amcası) Ab-bâs bin Abdilmuttalibin evine girerken Abbâs (Radıyallâhü anh)'a: «Es'Selâmü Aleyküm», buyurmuş. Onlar da:
Ve aleyke's Selâmü ve rahmetullahi ve berekâtuhu (= Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri sana da), diyerek selâmım almışlar. (Sonra) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
-Nasıl sabahladınız (yâni nasılsınız?) - diyerek onların hâlini sormuş. Onlar da:
Hayır İle sabahladık (Yâni iyiyiz). Allah'a hamdederiz. Babamu ve anamız sana feda olsun, sen nasıl sabahladın (yâni nasılsın) ye Resûlallah, diye karşılık vermişler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
«Hayır ile sabahladım (yâni iyiyim). Allah'a hamdederim,» buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhâri demiş ki: Mâlik bin Hamza, babasından, babası da dedesinden rivayetle Peygamber (S.A.V.), el-Abbâs'ı çağırdı ...senediyle naklolunan hadîs, başka yolla teyid edilmemiş durumdadır. Ebû Ha-tem de: Abdullah bin Osman, karışık-şüphe götüren bir takım hadisler rivayet eden bir râvidir. demiştir.[49]

İzahı

Bu bâbta rivayet olunan hadisler, notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup senedleri sıhhatli değildir. Hadislerde geçen; cümlesinin asıl mânâsı "Nasıl sabahladın, sabaha girdin" demektir. Araplar bu cümleyi hâl ve hatır sormakta kullanırlar. Bu itibarla "Nasılsın" demek olur.
Buhâri "İsti'zân" kitabında "Muanaka ve adamın % Keyfe asbahta, sözü" yâni "Kucaklaşmak ve adamın i Nasıl sabahladın, sözü" başlığı altında açtığı bir bâbta; Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmKin son hastalığı ile ilgili Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadiste rivayet edildiğine göre "Ali bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yanından son hastalığında çıktı. Halk:
"Yâ Ebe'I-Hasan, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu gece) nasıl sabahladı (yâni sağlık durumu nasıldır)? diye sordular..."
Bu hadis, sahâbilerin Asr-ı Saâdet'te hâl, hatır sormakta bu cümleyi kullandıklarına delâlet eder.
E 1 - H â f ı z , bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: İslâm dini, karşılaşan iki müslümanın selamlaşmasını meşru kıldı. Sonra hâl hatır sormak usûlü ihdas edildi, yâni karşılaşan iki mü si uman;
= "Nasıl sabahladın, nasılsın" cümlesini kullanmaya
başladılar ve selâm cümlesi ile bu cümleyi beraber kullananların sayısı azaldı. Sünnet olanı ise selâmlaşmakla söze başlamaktır. Bana öyle geliyor ki, anılan cümleyi kullanma sebebi (hicretin 19. yılında salgın hastalık hâlinde görülen) Amvâs taunudur. Çünkü o salgın hastalık, karşılaşan iki müslümamn birbirine sağlık durumunu sormasını gerektiriyordu. Daha sonra bu cümle yaygınlaştı. Hattâ selamlaşmayı bırakıp bu cümle ile yetinenler oldu.
Bu bâbta rivayet edilen Ebû Üseyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre Resûlullah (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ile amcası A b -b â s (Radıyallâhü anh) 'm ev halkı arasında önce selamlaşma olmuş, sonra hâl hatır soruşturulması yapılmıştır.
Bu hadîsten çıkan bir hüküm de hâl hatırı sorulan kişinin vereceği cevabta Allah'a hamdetmesinin müstehablığıdır. Ancak hadisin senedindeki zayıflık nedeniyle sabitliği bilinmemektedir. Şayet sabit olursa ondan bu hüküm çıkarılır.[50]

19- Bîr Kavmin Ulusu Size Geldiği Zaman Ona İkram Ediniz, Babı

3712) "... İbn-i Ömer (Radtyallâkü anküma)'âan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Size bir kavmin büyüğü geldiği zaman ona ikram ediniz.*"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Saîd bin Mesleme bulunur. Bu râvi zayıftır. [51]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin izahı bölümünde Câmiü's-Sağir haşiyesinde el-Hafnî şöyle der:

Yâni bir kavmin eşrafından, ileri gelenlerinden biri fâsık bile olsa ona değer verilip iltifat edilmelidir. Çünkü ona değer verilmediği zaman kendisinde bir kin ve husûmet doğabilir. Bu itibarla zararını defetmek için değer verilmesi uygundur. Hattâ kıymet verilmemesi hâlinde müslümanlara zarar vermesinden endişe duyulan kişi kâfir bile olsa kıymet verilmelidir. Bu hadisin buyurulmasına sebep olan olay şudur: Bir gün Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) evinde oturuyordu. Oda sahâbilerle dolu vaziyette idi. Bu arada C e -rir bin Abdillah el-Beceli geldi ve boş bir yer bulamayınca kapıda oturdu. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kendi ridâsım kaldırarak onun için yere serdi ve ona: Bunun üzerine otur, buyurdu. C e r i r ise rida'yı alıp yüzüne koyup öpmeye ve ağlamaya başladı. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a geri verdi ve: Ben senin elbisen üzerinde oturacak değilim. Bana ikramda bulunduğun gibi Allah da sana ikram etsin, dedi. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), sağına ve soluna baktı ve bu hadisi buyurdu.
Ed-Dümeyri demiş ki: Benim itikadıma göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in maksadı, takvaca üstün olan kimseye ikram etmektir. Yâni takva sahibi olmayan bir kimse bir kavmin büyüğü olduğu zaman ona ikram edilmesi istenmemiştir. Hadisteki
"Kerim = Kerem sahibi" sözcüğünün ölçüsü;
«Allah katında en kerim (üstün) olanınız, takvaca en üstün ola-nınızdır» âyetidir. Bu itibarla kâfir bir kimse bu hadisin şümulüne girmez ve zimmı bir kimse kendi kavminin büyüğü olsa bile ona saygı gösterilmez ve odanın mutena köşesinde oturtulmaz. Çünkü Allah,-onları zelil ve hakir kılmıştır.
Bu hadîsin buyurulmasına sebep olduğu yukarda belirtilen C e -rir (Radıyallâhü anh)'in hâl tercemesi 159. hadis bölümünde geçmiştir.[52]

20- Aksıran (Müslüman) A Teşmit (Yâni Hayır Ve Bereketle Duâ Etmek) Babı

3713) ... Enes bin .Mâlik (Radıyallâhü ank)'ûex\\ Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in yanında iki kişi (ayrı ayrı) aksırdı da O, bunlardan birisine teşmît etti (hayır ve bereketle duâ etti) ve diğerine etmedi. Bunun üzerine:
Yâ Resûlailah! Senin yanında iki adam aksırdı da sen birisine teşmit ettin (hayır ve bereketle duâ ettin) ve diğerine etmedin? diye bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:
«Bu (yâni kendisi için duâ ettiğim adam) Allah'a hamdetti. Şu

3714) "... Seleme bin el-Ekva" (RtulıyaUâhii </«//)"den rivayet edildiğin? jjöre Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Se/fcm) şöyle buyurdu, demiştir :
«Üç defa (yâni bir iki ve üç defaya kadar) ak sıran (müslüman)a teşmît edilir (hayır ve bereketle duâ edilir). Daha fazla aksıran kimse ise nezleye yakalanmıştır (yâni ona teşmit edilme/)

3715) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)\\e\\: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında iki kişi (ayrı ayn) aksırdı da O, bunlardan birisine teşmit etti (hayır ve bereketle dua etti) ve diğerine etmedi. Bunun üzerine:
Yâ Resûlallah! Senin yanında iki adam aksırdı da sen birisine teşmit ettin (hayır ve bereketle dua ettin) ve diğerine etmedin? diye bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:
-Bu (yâni kendisi için dua ettiğim adam) Allah'a hamdetti. Şu fyâni diğeri) Allah'a hamdetmedi.»"

3715) "... Ali (bin Ebî Tâlib) (RadtyaUâhü anh)'<\çx\ rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Srllem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Biriniz aksırdığı zaman "el-Hamdü lillâh = Hamd Allah'a mahsustur" desin ve etrafındakiler de ona "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye karşılık versinler. Kendisi de etrafındakilere "Yehdîkümullahü ve yüslihu bâleküm = Allah sizi hidâyet eylesin ve hâlinizi düzgün eylesin" duâsıyla karşılasın.-"
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İton-i Ebi Leylâ bulunur. Adı Muhammed bin Abdirrahman'dır, Bu râvi zayıftır.[53]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. İkinci hadisin benzeri Müslim, Tirmizi ve Nesâi tarafından rivayet olunmuştur. Üçüncü hadîs Zevâid nevinden sayılmıştır. Fakat Tirmizi bunun mislini Ebû Eyyûb (Radıyal-lâhü anh) 'den rivayet ettikten sonra beyân ettiği bir

sened ile bunun mislinin A I i (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğini ifâde etmektedir. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmamasının mümkün olduğu görüşündeyim. Ancak ifâde tarzında ufak bir değişiklik vardır. B u -hâri, Ebû Dâvüd ve Nesâi de bunun benzerini Ebû H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) den rivayet etmişlerdir.
Teşmit: Aksıran kişiye "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye duâ etmektir. Tuhfe yazarı Teşmit'i böyle tanımladıktan sonra şöyle der: En-Nihâye'de: Teşmit ve Teşmit, hayır ve bereketle duâ etmektir. Teşmit'in mânâsı bir kavle göre şöyledir: Allah senin düşmanını senin üzerine güldürmesin, diye bilgi verilmiştir.
Avnü'I-Mâbûd yazarı da : Teşmit, düşmanın şamatasından uzak kalınmayı dilemektir. Şemtet ise düşmanın sevinip gülmesidir. Teşmit de hidâyetin güzel bir mertebesini dilemektir. Her iki kelime aksıran kişiye "Yerhamükâllah = Allah sana rahmet eylesin" diye duâ etmek mânâsında kullanılır, demiştir.
İlk hadiste Teşmit ve Teşmit tâbirleri kullanılmıştır.
Âtıs t Aksıran kimse demektir.
Son hadiste geçen "BâT kelimesi gönül, hâl ve iyi yaşantı mânâlarına gelmiştir. Bunların hepsiyle yorumlanabilir. Hâlin düzgünlüğü, gönül rahatlığını ve mutlu yaşamayı da içerdiğinden dolayı Bâl kelimesini hâl mânâsına yorumlamak tercih edilmiştir.
Birinci hadiste sözü edilen iki kişiden biri aksınnca hamdetmiş, diğeri ise aksınnca hamdetmemiş ve Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), hamdedene duâ etmiştir. Bu iki kişinin ismi Taberâ-n i' nin rivayetinde belirtilmiştir: Âmir bin Tufeyl ile erkek kardeşinin oğludur. Süyûti, Ebü Davud'un haşiyesinde : Hamdetmeyen kişi Amir bin et-Tufeyl' dir, kâfir olarak ölmüştür, der. Allah cümlemize mağfiret ve afiyet ihsan eylesin.
Nevevi, el-Ezkâr'da: Âlimler, aksıran kişinin aksırmayı müteakiben "El-Hamdu lillâhi = Hamd Allah'a mahsustur" demesinin müstehablığı hususunda ittifak etmişlerdir. Şayet "El-Ham-dü lillâhi Rabbilâlemin = Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" derse daha güzel olur. Eğer "El-Hamdü lillâhi alâ külli hâl = Hamd her durumda Allah'a mahsustur" derse daha faziletli olur, demiştir.
Aksınnca hamdeden kişi müslüman ise yamndakilerin "Yerha-mükellah" demesinin hükmüne gelince âlimler bu hususta değişik görüşler beyân etmişlerdir. Tuhfe yazan bu görüşleri ayrıntılı olarak beyân etmiştir. Özeti şudur:
1. Zahiriye mezhebinin cumhuruna göre vâcibtir. 1 b -nü'1-Kayyım ve Mâlikîler' den îbn-i Müzeyyen de bu görüştedir.
2. Hanefî ler ve Hanbeliler'in cumhuruna göre farz-ı kifâye'dir.
3. Mâlikîler' den bir cemâat ve Ş â f i İ 1 e r' e göre ise müstehabtır.
Aksırdığı zaman hamdetmeyene "Yerhamükellah" diye duâ etmek ise müstehab değildir. Çünkü kendisi hamdetmediği için cevâba lâyık değildir.
Bu babın ikinci hadisinde üç defadan fazla aksıran kimse nezleye yakalanmıştır, buyuruluyor. Süyûti, yâni bundan sonra ona cevab verilmez. Çünkü aksırması bir hastalıktan dolayıdır, demiştir.
Aksıran kişi hamd edince yanındakiler ona duâ ederler. Kendisi de üçüncü hadiste belirtildiği gibi onlara duâ eder. İ b n - i Battal: Cumhura göre bu şekilde duâ eder. Fakat Küfe âlimlerine göre aksıran kişi "Yağfirullahu lenâ ve leküm =r Allah bize ve size mağfiret eylesin" biçiminde duâ eder. Mâlik ve Şafiî ise şöyle demişlerdir - Aksıran kişi bu iki şekilden dilediği ile duâ eder, diye bilgi vermiştir. Bir kavle göre her iki duayı söylemek daha iyidir. Hanef İler1 den T a h â v i de üçüncü hadîste geçen biçimdeki duayı tercih etmiştir.[54]

21- Adamın, Yanında Oturana İkram Etmesi (Kıymet Vermesi) Babı

3716) '... Enes bin Mâlik (Radıyalîâhü ö«/r)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yolda) bir adama rastlayıp da onunla konuştuğu zaman, adam gidinceye kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mübarek yüzünü ondan çevirmezdi ve adamla tokalaştığı zaman, adam elini çekinceye kadar O. mübarek elini adamın elinden çekmezdi. Hiç bir zaman Onun mübarek dizleri de yanında oturan adamın dizlerinden ileri görülmemiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin sıhhatinin dönüm noktası ra-vi Zeyd el-Araml üzerindedir. Bu r&vi İse zayıftır.[55]

22- Kim Dönerse Oturduğu Yerden Kalkıp Sonba Geri Dönerse O Yere Öncelikle Hak Sahibidir, Bâbı

3717) '... Khû Hürcyrr (Kattı yallah ti <wh)'fWn rivâyrt t'<İildijîine zön IVyyamher (Salİallahii Aleyhi ve Sillem) jjüyle buyurmuştur:

«Biriniz oturduğu yerden kalkıp sonra geri geldiği zaman o yere Öncelikle hak sahibidir.-"[56]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. N e v e v i bu hadisin izahı ile ilgili olarak özetle şöyle der:

Bu hadis, mescid - cami veya başka bir yerde namaz gibi bir gaye ile oturan, sonra abdest almak veya kısa süreli bir işini görüp geri dönmek üzere o yerden ayrılıp geri gelen kimse hakkındadır. Böyle bir durumda o yer öncelikle onun hakkıdır. Ancak bu hak o namaza mahsustur. Adam geri geldiği zaman o yerde oturan bir kimse varsa onu kaldırabilir. Adam yerinden bu maksadla ayrıldığında ister namazlık gibi bir şey bırakmış olsun ister bırakmamış olsun hüküm aynıdır Fakat başka bir namaz vakti için onun hakkı kalıcı değildir.[57]

23- Mâzeretlerün Kabulü) Babı

3718) "... Cevzân (el-Kûfî) (Radıyallâhü anh)\\eı\ rivayet edildiğin? »tire Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) $tfy!e buyurmuş, elemiştir :

-Kim bir mazeretinin kabulünü (din) kardeşinden talep eder de kardeşi o mazereti kabul etmezse onun üzerinde, meks sahibinin günahı kadar vebal olur.»

Bize Muhammed bin İsmail de aynı senedle bunun mislini Cevzân aracılığıyla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet etmiştir."

Not: Zevâid de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedindeki râviler güvenilir zâtlardır. Fakat hadis mürsel'dir. Çünkü IÇbû Hâtem : Bu Cevzân, sahftbt değildir ve meçhuldür, demiştir.[58]

İzahı

Hadiste geçen "Meks sahibi" Câmiü's-Sağir şerhinde el-Azi-z i tarafından şöyle açıklanır: Meks sahibi o kimsedir ki, yanından geçen tüccar kervanından öşür adı altında bir miktar para - mal alır. Allah'ın zenginlere farz kıldığı öşürü usûlüne uygun olarak alanlara gelince, bu işlem güzel ve iyi bir şeydir. Bu mesele fıkıh kitablann-da anlatılmıştır.

Meks denilen çıkar sağlayana, mâkis ve âşir de denilir. Bu tür kazanç haram olduğu gibi din kardeşinin samimi ve meşru mazeretini kabul etmek mümkün iken reddetmek de bu hadise göre günahtır.

Sindi: Bu hadis, beyân edilen mazeretin yalan olduğunun bilinmemesi ve ortada bir hıyanetin bulunmaması hâline mahsûs olabilir. Böyle bir durumda mümkün ise müslümanm mazeretini kabul etmek uygun olanıdır, der. Şu halde ileri sürülen mazeretin uydurma olduğu ve bir hıyanetin yapıldığı bilindiği zaman ileri sürülen mazereti kabui etmemekte bir sakınca yoktur.[59]

24- Mizah (Şaka Etmek) Babı

Müzâh : "Açılıp ferahlanmak maksadıyla söylenen ve kimsenin kırılıp gücenmesine yol açmayan söze denilir. Söylenen söz ölçülü olmayıp bir kimsenin kırılıp gücenmesine sebebiyet verirse buna Suhri-yet denilir. Mizah ise müzâh denilen sözü söylemek, şaka etmek işine denilir.

Cevzân <K.A.)'ın Hâl Tercemesi :

Cevzân el-KûfÎ'yi İbn-i Hibbân tabiilerin güvenilirleri arasında anmıştır. Sa-hâbiliği hususunda ihtilâf vardır, Râvisi ea^Sftib bin Mâlik'dir. îbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. (Hulâsa, 66)

3719) '-... Ümmü Seleme (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in vefatından bir yıl önce bir kere Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), ticâret maksadıyla Bus-râ'ya gitti. Beraberinde Nuaymân ve Harmala oğlu SÜveybıt; trtadı-yallâhü anhümâ) bulunuyordu. Bu iki zât, Bedir savaşma katılmış-lar idi. Nuaymân (yolculukta), azık işine nezâret ederdi. Süveybıt da çok şakacı bir adam idi. (Yolculuk esnasında bir ara) Nuaymân'a:

Bana yemek ver, dedi. Nuaymân (ise) Ebû Bekir, gelinceye kadar bekle, dedi. Bunun üzerine Süveybıt:
(And olsun ki) Ben seni muhakkak hiddetlendireceğim, dedi. Râ-vi demiştir ki:
Sonra bunlar bir kavme uğradılar. Süveybıt o kavme: Benden bir kölemi satın alır (mı) siniz? dedi. Onlar da t Evet, dediler. Süveybıt (bu kere onlara) :
Benim (size satacağım köle), konuşkan bir köledir ve size: Ben muhakkak hür bir kimseyim, diyecektir. O size böyle söylediği zaman eğer siz onu bırakacak iseniz, kölemi bana karşı bozguncu ettirmeyiniz, dedi. Onlar t
Hayır. Bilâkis biz onu senden satın a Ur iz (kölenin bu gibi lâflarına bakmayız), dediler ve Nuaymân'i, Süveybıt'ten on sağlam deve ile satın aldılar. Sonra Nuaymân'ın yanına vararak boynuna bir sargı veya ip geçirdiler. Nuaymân i Şu adam (yâni Süveybit) sizlerle cidden alay ediyor ve ben kesinlikle hür olup köle değilim, dedi. Fakat onlar:
Senin efendin (Süveybıt) senin durumunu (yâni konuşkan olup köleliğini inkâr edeceğini) bize haber verdi, diyerek onu alıp götürdüler. Sonra Ebû Bekir geldi. Orada bulunanlar durumu ona anlattılar. Bâvi demiştir ki:
Bunun üzerine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), adamların arkasında giderek, develerini kendilerine geri verip Nuaymân'ı alıp getirdi. Râvi demiştir ki:
Sonra Ebû Bekir ve arkadaşları (yolculuktan dönüp) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelIemJ'in yanına vararak O'na (bu durumu) arzedince bundan dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü, sahâbileri de bir yıl (bu durumu kendi aralarında konuşup) güldüler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Zam'a bin Salih bulunur. Müslim bu zâtın rivayetini almış ise de ancak başka râvilerce teyid edilmiş durumdaki rivayetini almaştır. Bu râviyi îbn-i Muin, Ahmed ve başkası zayıf saymışta r.

3720) ... Enes bin Mâlik (RadtyaUâhü an!ı)\\en; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize katılır (ve güler yüzle bizimle şakalaşır)di. Hattâ (kuşu ölen) küçük bir kardeşime; Ey Ebû Umeyr, Nügayr (kuşcağız) ne oldu der (şakalaşır) di.
Vekî demiştir ki: O, (nügayr ile) bîr kuş kasdeder ki Enes "in kardeşi onunla oynardı.[60]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Zevâid nevindendir. İkinci hadîsi B u h â r i, Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir.
Ebû Umeyr, Enes'in ana bir kardeşi idi. Babası ise Ebû Talha Zeyd bin Sehl el-Ensâri'dir. Ebû U m e y r' in sütten yeni kesilmiş çocuk olduğuna B u h â r i' de işaret vardır. Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), küçük çocuklarla şakalaşırdı. Nügayr, gagası kırmızı olup serçe ku-şuna benzer bir kuştur. Medin e ' lilerin buna bülbül dedikleri rivayet olunmuştur.
Bâzıları N ü ğ a y r ' in serçe kuşu olduğunu söylemişlerdir. Ebû Umeyr isimli küçük çocuğun böyle bir kuşu ölmüştü. Peygamber (Aleyhi's-salâtü vesselam), Ebü Umeyr'e teselli vermek için onunla şakalaşıp : "Nügayr ne oldu?" buyururdu.
E n e s ' in "Peygamber bize katılırdı" sözünden maksadı T ı y -b i şöyle yorumlar: Yâni Peygamber {Aleyhi's-salâtü ve's-selAm), Ehes'in ev halkının hepsi ile ilgilenirdi, aralarına karışırdı, hattâ çocukların arasına katılıp çok küçük yaştaki çocukla oynaşıp, kuş-cağızının ne olduğunu sorardı.
E I - H â f ı z, el-Fetih'te şunu söyler: Şafiî fıkıhçılarından tbnü'l-Kâsım Ahmed bin Ebi Ahmed et-Ta-bari, kitabının başında: Bâzı insanlar hadisçileri tenkid ederek faydasız şeyleri rivayet ettiklerini ileri sürer ve bu hadîsi örnek gösterirler. Halbuki bu hadîsten fıkıh ve adaba âit 60 kadar hüküm çıkar. Onlar bu durumdan habersizdir, dedikten sonra bu hadisten çıkan hükümleri sıralamıştır. E 1 - H â f ı z da bu hükümleri el-Fetih'te naklen beyân ettikten sonra, başkaca hükümleri de çıkarmıştır. Arzu edenler Buhâri' nin Edeb kitabının "Babü'l-Künye Ii's-SabiyyT bölümünde rivayet olunan Enes {Radıyallâhü anh)'in bu hadisinin şerhine dâir el-Fetih'in 10. cildinin 480 ve bunu takip eden s ah ifel erine baksınlar.
Bu hadis, kimseyi kırıcı veya gücendirici olmayan şakanın meşru olduğuna delâlet eder. Nevevi bu konuda şöyle der:
Yasak olan şaka ve mizah, ifrata kaçan ve sürekli yapılanıdır. Çünkü böyle bir şaka, gülmeye ve kalbin katılaşmasına, gafletine sebebiyet verebilir. Ayrıca müslümanı, Allah'ı anmaktan ve dininin önemli hizmetlerinden alıkoyabilir, tefekküre engel olabilir. Çoğu zaman başkasının kırılıp gücenmesine ve kin ile husûmetin doğmasına yol açabilir. Ayrıca ağırbaşlılığı ve vakarı kırıcı olabilir. Yukarda anılan sakıncaları taşımayan şakalaşma ise, mubah sayılanıdır. Peygamber

(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'ın da nadiren yaptığı şaka bu türden olanıdır. Arkadaşın veya muhatabın gönlünü hoşetmek ve sevindirmek için böyle ölçülü şaka meşrudur. Çünkü meşru yolla bir müslümanın gönlünü hoşetmek, müstehab sünnetlerdendir. Bu izahatı iyi bilmelisin. Çünkü bu bilgiye geniş çapta ihtiyaç duyulur.[61]

25- Saç Ve Sakaldan Ağaran Telleri Yolmanın Yaşarlığı Babı

3721) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs) (Ra-dtyallâkü anhüm)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saç ve sakaldan ağaran telleri yolmayı menederek: «O, müminin nurudur.» buyurdu."[62]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Şeyb" kelimesi saç ve sakaldan ağaran kıllar mâ-nâsuıa yorumlanmıştır. Ağaran kıllar mü'min'in kibir ve gururdan uzaklaşmasını sağlamaya yanyan olgunluk alâmetidir, nefsi arzuların, şehvet duygusunun kırılmasının belirtisidir. Saç ve sakalında beyaz kılların meydana gelmesi ile mü'min kişi ibâdetlere ve hayırlı
hizmetlere daha çok yönelir. Böylece işlediği bol hayratın nuru onun kabrini aydınlatır ve mahşer günü onu nurlandınr.
Tuhfe yazarının beyânına göre İbnü'l-Arabi şöyle demiştir: Ağaran saç ve sakalı kına ile boyamanın caiz kılınması, fakat ağaran kılları yolmanın yasaklanması sebebi şudur: Ağaran kıl-ları yolmak, saç ve sakalın tabii hâlini kökünden değiştirir. Kına ile boyamak ise tabii şeklini değiştirmez. Bakan bir kimse saç ve sakalın boyandığını sezer.
Âlimlerin bir kısmı saç ve sakaldan ağaran kulan yolmanın mek-ruhluğuna hükmetmişlerdir. Müslim de Katâde yoluyla rivayet ettiği bir hadiste E n e s (Radıyallâhü anh) şöyle demişdir: "Biz, erkeğin başından ve sakalından beyaz kılı yolmasından ke-râhat ederdik."
Hanefi mezhebine göre saç ve sakaldan ağaran teli yolmakta bir sakınca görülmemiştir. İbn-i Âbidîn'de el-Bez-z â z i y e' den naklen verilen bilgiye göre saç ve sakaldan ağaran telleri yolmanın süslenmek maksadıyla olmaması gerekir. Yani süslenme maksadıyla yolmak caiz değildir.[63]

26- Gölge Ve Güneş Arasında (Yâni Bedenîn Bîr Kısmı Gölgede -Diğer Kısmı Güneşte Olduğu Halde) Oturma (Nın Yasaklığı) Babı

3722) "... Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyaîlâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gölge ve güneş ara-sında (yâni bedenin, bir kısmı gölgede, diğer kısmı güneşte olduğu halde) oturmayı yasaklamıştır."

Not: Zevâid'de, İbn-i Büreyde'nin bu hadisine dâir senedin hasen olduğu belirtilmiştir.[64]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevindendir. Bu hadis, bedenin bir kısmı gölgede ve bir kısmı güneşte olduğu halde oturmanın yasakligına delâlet eder,
Sindi bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der; B e y h a k i demiş ki, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen bir hadîste Ebû Hüreyre şöyle demiştir:
"Ben Hesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i, Ka'be'nin duvarı dibinde bedeninin bir kısmı gölgede ve bir kısmı güneşte olduğu halde oturmuş iken gördüm."
İbn-i Büreyde yoluyla yine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen bir hadîse göre :
«Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: Biriniz gölgede olup da gölge kalktığı (ve bedeninin bir kısmı güneşte, diğer kısmı gölgede olduğu) zaman kalksın. Çünkü Öyle yer, şeytanın oturduğu yerdir.» Bu rivayet diğer iki hadîs arasında görülen çelişkiyi giderir.
Avnü'l-Mâbûd yazan da Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in son hadîsinin izahı bölümünde şöyle der: Bedenin bir kısmı gölgede bir kısmı da güneşte olduğu halde oturmanın sağlık açısından zararlı olduğu söylenmiştir. Fakat en iyisi, Şâr-i Haki m'in, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in beyân ettiği gerekçeyi belirtmektedir: -Öyle yer şeytanın meclisidir.»[65]

27- Yüzükoyun Yatmanın Yaşarlığı Babı

3723) "... Kays bin Tıhfc el-Gıfârî'nin babası (Tıhfe) (Radtyaltâhü an' an-. Şöyle demiştir: Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni Mescidf-ı Nebevi) de yüzükoyun yatarken bulup ayağıyla dürttü ve şöyle buyurdu :
«Sana ne oluyor ki böyle yatıyorsun. Bu, Allah'ın hoşlanmadığı veya Allah'ın buğzettiği (sevmediği) bir yatıştır.»"

3724) "... Ebû Zerr(-i Gıfârî) (Radtyaltâhü a«A>'den; Şöyle demiştir: Ben yüzükoyun yatmış iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımdan geçti ve ayağıyla beni dürterek:
•Yâ Cündübcik! Şüphesiz bu, ateş (yâni cehennem) halkının yatışıdır,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Nuaym bulunur. Ben ne onu cerhedeni ne de güvenilir olduğunu söyleyeni gördüm. R&vİ Yakûb bin Humeyd hakkında ise ihtilâf vardır. Senedin kalan ravileri güvenilir zâtlardır.

3725) "... Ebû Ümâme (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mescid(-i Nebevi) de yüzükoyun yatıp uyuyan bir adamın yanından geçti ve ayağıyla dürterek (adama) :
«Kalk, otur. Çünkü bu, cehennemi bir yatıştır.» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvi el-Velld bin Cemil'i, Ebû Zur'a gevşek saymıştır. Ebû Hatem de bu râvi hakkında : O, el-Kâsım'dan münker bir takım hadisler rivayet eden bir şeyh'tir, demiştir. Ebû Dâvûd ise; onun rivayetinde bir sakınca olmadığım söylemiştir. îbn-i Hibbân da onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Râvi Seleme bin Recâ ve Yakûb bin Humeyd hakkında ihtilâf edilmiştir.[66]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Ebû Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir. Fakat râvi K a y s ' in babasının ismi hakkında çok ihtilâf vardır: Tıhfe, Tığfe, Tıkfe ve Tihfe diyenler vardır. Bu zâtın râvisinin ismi hakkında da ihtilâf vardır: K a y s bin Tıhfe biçiminde rivayet bulunduğu gibi Yalş bin Tıhfe diyenler de vardır. Bir rivayette de Abdullah bin Tıhfe bu hadisi Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den rivayet etmiştir.
Bu babın hadîsleri, mazereti olmayan kimsenin yüzükoyun yatmasının caiz olmadığına delâlet eder .[67]

28- Yıldızlar İlmini Öğrenmek Babı

3726) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim yıldızlardan bir ilim alırsa, sihir (ilmin) den bir dal almış olur. Yıldızlar ilmini artırdıkça sihir ilmini artırmış olur."[68]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadiste yasak kılınan yıldızlar ilmi, yıldızların hareket ve durumlarından ilerde vuku bulacak olayları bildiğini iddia edenlerin meşgul oldukları şeylerdir. Çünkü bir takım adamlar yıldızların hareket ve durumlarından ilerde falan ve filân olayların meydana geleceğini, eşya fiatlannın yükseleceğini, kıtlık olacağını, savaş yapılacağını ve yapılmayacağını bildiklerini iddia ederler. Oysa ilerde vuku bulacak şeyleri ve olayları ancak Allah bilir. Gayıbtan haber vermek, kehânette bulunmak ve kâhinleri doğrulamak küfürdür.
Rasathane uzmanlarının bir takım gözlem ve hesaplamaları neticesinde kameri ayların başlangıcını, hilâl'ın görülmesini tesbit etmeleri ve ay veya güneşin tutulması zamanını tâyin etmeleri, meteorolojik âletler ve hesaplamalar neticesinde hava durumu hakkında
Tıhfe (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Tıhfe bin Kays el-Gıfâri (R.A.)'ın ismi hakkında ihtilâf vardır. Bu zât sahâ-bkUr. EbÛ Dâvûd, Nesâi ve İbn-i Mâceh onun bir hadisini (ki bu hadistir) rivayet etmişlerdir. Hadisinin senedinde

ıztırap vardır. (Hulâsa, 181)
talimin veya biîgi vermeleri yasaklanan yıldız ilminin şümulüne girmez. Keza astronomi ilmi bu yasağın dışındadır.
E I-H a f n İ. Câmiü's-Sagir in şerhinde* bu hadisi izah ederken şöyle eter: Yani bir kimse yıldızların dünyada olup biten şeyleri meydana getirdiğine inanırsa veya yıldızlar vasıtasıyla gaybt bildiğini iddia ederse, meselâ falan yıldız görüldüğü zaman şöyle bir olayın meydana geleceğini bilirim derse, bu iddia ve inanış bâtıl olup bir sihir dalıdır. Ama yıldızlara bakmak suretiyle vakit ve zamanı tes-bit etmek ve bu alanda bil^i sahibi olmak arzulanan bir ilim dalı-dır.
Hadisin sonundaki; SljU *\j cümlesinin râvinin sözü olması da muhtemeldir. Bu takdirde mânâ m şöyledir: "Peygamber (Salla İlah ü Aleyhi ve Sellem) yıldızlardan ilim çıkarmayı daha da takbih etti,"[69]

29- Rüzgârı Sövmenin Yas Aklığı Bâb1

3727) ''... Ebû Hüreyre (RadtyaUâhü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Rüzgârı sövmeyiniz (ayıplamayınız). Çünkü o, Allah'ın (kullarına) rahmetindendir. Rahmet ve azab getirir. Lâkin Allah'tan rüzgârın hayrından isteyiniz ve şerrinden Allah'a sığınınız.»"[70]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Ravh" rahmet demektir. Hadis, rüzgârın aleyhinde konuşmanın yasak olduğuna delâlet eder. Çünkü rüzgâr Al-lah'ın emriyle esen bir memurdur. O mü'minlere rahmet, zâlimlere de bir azabtır. Rüzgâr bâzan müslümanlara da zarar verir. Bu zarar onlara bir uyarıdır, bir tedîbtir. Tedib olunca güzeldir ve günahlarına kefarettir. Bu itibarla rüzgâr estiği zaman Allah'a duâ edilmelidir. Hayrı dilenmeli ve şerrinden, yâni zarar vermesinden Allah'a sığınıl malidir[71]

30- Adlardan Müstahab Olanlar Babı

3728) "... İbn-i Ömer (RadtyaUâhü anhümâ) dan rivayet edildiğine göre Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Allah Azze ve Celle katında adlann en sevimlisi Abdullah ve Ab-durrahman'dır.-"[72]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu iki adın en faziletli olmasının sebebi şöyle anlatılmıştır : Abdullah, Allah'ın kulu anlamındadır. Abdur-rahman da Rahman (olan Allah) in kulu mânâsını ifâde eder. Bu iki isimde, sahibinin kulluğu itirafı ve Allah'ı ta'zim ve yüceltmesi vardır. Adım her söyleyişinde ve her çağırılışında bu iki meziyet ve fazileti anar ve andırır. Allah Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i Abdullah ismiyle ve "Abduhu = Allah'ın kulu" ifadesiyle anmıştır. Bu da Allah'a kulluk anlamını ifâde eden isimlerin diğer isimlerden faziletli olduğuna delâlet eder. Sindi' nin beyânına göre: Bu hadîsten maksad peygamberlerin isimlerinden sonra en sevimli isimler Abdullah ve Abdur-rahman' dır, diye yorum yapanlar vardır.
KurtubJ ve Sindi, Allah'ın kulu anlamını ifâde eden Abdurrahim. Abdülmelik ve A b d u s s a m e d gibi isimler de bu hükme dâhildir. Yâni Allah katında en sevimli isim-îerdendır.[73]

31- Mekruh Adlar Babı

3729) „. Ömer bin el-Hattâb (Radtyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (SallallaHü AleyHİ Ve SeUem) Şöyle buyurdu, demdir
Yesâr tîîf0İSUI! H\ InŞâaUah yaŞarSam Rebâh* NeCÎh' ™*h> Nâfi ve Tesar adların takılmasın, muhakkak yasaklayacağım.."

3730) "... Semûre (Radtyallâhü a»*;'den; Şöyle demiştir •

ismi tIlUİUUah (SallalIahü Ale*hi ve Sellem) kölelerimize (şu) dört ismi takmamızı yasakladı, Eflah, Nâfi. Rebâh ve Yesâr."

3731) «... Mesrûk (Radtyollâkü a*k)>den; Şöyle demiştir:
Ben, Ömer bin el Hattâb (Radıyallâhü anh) ile karşılaştım da: Adın nedir? diye sordu. Ben de: Mesrûk bin el-Ecda1, dedim. Bunun üzerine (Hz.) Ömer; Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-den işittim, buyurdu ki: «El-Ecda' bir şeytanın adıdır.»"[74]

İzahı

Bu babın ilk hadisi T i r m i z i tarafından da rivayet edilmiştir. Fakat oradaki rivayette takılması yasaklanan isimler R â f i, Bereket ve Yesâr' dır. Müslim de bunun benzerini direk C â b i r (Radıyallâhü anh)'den, yâni Ömer (Radıyallâhü anh) araya girmeden merfû olarak rivayet etmiştir. M ü s -1 i m' in rivâyetindeki isimler ise Ya'Ii. Bereket, Eflah, Yesâr ve Nâfi' dir. Bu isimlerin mekruh sayılması sebebini aşağıda anlatacağım.
Semûre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Müslim, Ti r ■ mizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet olunmuştur. Mesrûk (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ebû Davûd da rivayet etmiştir.
Birinci hadîsin zahirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's* selâm) anılan adlan takmayı yasaklamamıştır. Halbuki ikinci hadis ile yasakladığı anlaşılıyor. N e v e v İ, birinci hadisteki yasaklamadan maksad haram kılmaktır. İkinci hadisteki yasaklama ise ten-zihen mekruhluk manasınadır, der. Şu halde anılan isimleri takmak haram değildir. Fakat tenzihen mekruhtur.
Anılan isimlerin mânâsı ve takılması mekruhluğunun sebebi: Rebâh: Kâr etmektir. Necin •. Dileğine kavuşan demektir. Eflah da aynı mânâyı ifâde eder. Nâfi: Yararlı olan demektir. Yesâr, kolaylıktan isimdir.
Bu ve benzeri adları takmanın mekruhluğu sebebi Semûre (Radıyallâhü anhî'ın hadîsinin bâzı rivayetlerinde beyân buyurul-muştur: T i r m i z i' nin rivayetinde;
«Oğlan çocuğuna (veya kölene) Rebâh, Eflah, Yesâr ve Necin adlarından hiç birisini takma. Çünkü O, orda mı? diye sorulur ve yok.diye cevab verilir.» buyurulmuştur Yâni bu isimlerden birisini çocuğa veya köleye takmanın mekruhluğu sebebi şudur. Bir kimse bu isimlerden birisi ile sorulduğu zaman, meselâ evde olup olmadığı so rulduğu zaman o ismin lügat mânâsı ister istemez hatıra gelir. Soruyu cevablamak durumunda olan kimse burada yoktur, diye cevab verdiği zaman adın lügat mânâsı da hatıra geleceği için cevab hoşa gitmez ve uygunsuz olur. Bu nedenle hoşa gitmeyen bir cevaba yol açan isimlendirme de hoş sayılmayıp mekruh görülmüştür. Meselâ bir kimsenin adı Y e s â r' dır. Y e s â r ' m lügat mânâsı kolaylıktır. Y e s â r evde mi? diyen bir adama verilecek cevabta "Ye-sâr burda yok" denilince Yesâr'ın lügat mânâsı itibariyle cevab şu anlamı ifâde eder: "Kolaylık burada yok." Bu cümlenin anla-mının hoş olmayışı açıktır. Diğer isimler de böyledir.
Şerhu's-Sünne'de de şöyle denilmiştir: Anılan adların takılma-ması gerekçesi olarak hadiste buyurulan cümlenin mânâsı şöyledir: Halk bu isimlerin lâfızlarının ve mânâlarının güzelliğinden tefâül, yâni iyiye yorumlamayı kasdeder. Bu maksadla bu adlan taktırır. Sonra meselâ Y e s â r orda mı? diye sorulduğu zaman Y e s â r burada yok, diye cevab verilebilir. Y e s â r kelimesinin lügat mânası kolaylıktır, dolayısıyla kolaylık burada yoktur gibi bir mânâ çıkabilir ki, bu anlam fena bir yoruma yol açmış sayılır. Bu itibarla böyle bir isim takılırken düşünülen iyi yorum yerine bazen kötü yorum ile karşılaşılabilir[75]

32- (Uygun Görülmeyen) Adları Degiştihmek Babı

3732) «... Ebû Hüreyre (RadtyMhü ankyden rivayet edildiğine «ore :
Zeyneb'in adı Berre idi. Bu kadın adiyle kendisine tezkiye eder töver), denildi. Bunun özerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemî ona Zeyneb adını verdi."[76]

İzahı

Bü hadisi B u h â r i ve Müslim de rivayet etmişlerdir.
Berre adı hem Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selam)'in zevcelerinden C a h ş kızı Zeyneb'in, hem de Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in üvey kızı Zeyneb bin t-i Ebi Selem e ' nin adı idi. Sonra Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm) bu iki kadının Berre adını Zeyneb adiyle değiştirdi.

Berre: Hayratı ve iyilikleri bol olan kadın demektir. Zeyneb kelimesi Zeneb kökünden alınma olabilir. Ezneb, semiz demektir. Zeyneb de bundan yapılmış olabilir. Zeyneb kelimesinin Zeyb kökünden alınması da muhtemeldir. Zeyb, manzarası güzel ve kokusu hoş bir ağaç türüdür. Zeyneb kelimesi; Zcyn-Eb kelimelerinin bileşimi de olabilir. Zeyn-Eb, baba ziyneti anlamım ifade eder.

3733) '... İbn-i Ömer (RadtyaUâhü anhümâ)'frdn rivayet edildiğine göre :
Ömer (bin el-Hattâb) (Radıyallâhü anh)'in Âsiye denilen bir kızı vardı. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona Cemile adını verdi."[77]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Araplar oğlan çocuklarına Asi ve kız çocukları
na Âsiye adlarını verirlerdi. Bunun mânâsı isyan edici demektir. Denildiğine göre bu ismi şu anlamla vermiştir: Noksanlıkları kabullenmekten çekinen, ayıp ve kusurlara rızâ göstermeyen.
İslâmiyet gelince bu iki ismin takılması menedildi. "Âsiye = İsyan edici kadın" anlamını taşıdığına göre bunun zıddı "Mutia =: İtaat edici kadın"dır. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Âsiye adını Mutia adı ile değiştirmemiştir. Sebebi Mutia kelimesinin anlamındaki tezkiye ve övgü endişesi olabilir.
En-Nihâye'de: Âsiye adının değiştirilmesi sebebi şudur ■ Mümin kimsenin vasfı itâatkârlıktır. İsyan ise bunun zıddıdır, denilmiştir.

3734) -... Abdullah bin Selâm (Radtyallâhü atth)'den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma adım Abdullah bin Selâm değil iken vardım. Sonra (ben müslümanlığı kabul edince) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana Abdullah bin Selâm adını verdi."
Not: Senedde Abdullah bin Sel&m'ın râvisi durumundaki kardeşinin oğlunun İsmi belirtilmemiştir. Senedin kalan râvileri grüvenilir zâtlardır.[78]

33- Peygamber (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Adını Ve Künyesi (Soyadı) Nı Beraber Takmak (Yânî Bir Kimseye Ad Olarak Vermek) Babı

Arap dili âlimleri özel isimleri üç kısma ayırmışlardır: Bir kimseye verilen ad; lügat mânası itibariyle övmeyi veya yermeyi ifâde ediyorsa lâkab denilir. Zeynüddin = Dinin süsü, gibi. Şayet; E b û Bekir. Ümmü Gülsüm ve İbn-i Abbâs örneklerinde görüldüğü gibi falanın babası, filânın anası veya falanın oğlu biçiminde verilen ad ise, başka bir deyimle verilen adın başında Eb, Üm veya İbn kelimesi varsa ona "Künye" denilir. Hadisleri terce-me ederken künye yerine soyadı tâbirini kullanacağım. Lâkab ve künye dışında kalan özel isimlere Arap dilinde isim denilir.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adı Muhammed ve A h m e d ' dir. Lâkabı Resûlullah ve Nebiyyullah'dır. Künyesi ise Ebü'l-Kâsım' dır.

3735) ... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anAJ'clen rivayet edildiğine göre: EbÜ'l-Kâsım (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Benim adımla adlanınız. Fakat soyadım (olan Ebü'l-Kâsım) İle
soyadılanmayımz.»"

3736) "... Câbir (Radtyallâhü anhyûen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sdlan) şöyle buyurdu, demiştir:
•Benim adımda adlanınız. Fakat soyadın la soyadılanmayımz.-"

3737) "... Enes (Radıyallâhü anh)'dea rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bakî'de idi. (Orada) bir adam, bir adamı Yâ E be'I-Kasım diye çağırdı. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Zâtı Nebevilerinin çağırıldığını sanarak) seslenen adama dönüp baktı. Adam da: Ben, Zâtınızı kasdetmedim (şu adamı çağırdım), dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:
■Benim adımla adlanınız. Fakat soyadımla soyadlanmayınız.»"[79]

İzahı

Bu babın hadisleri Buhâri ve Müslim'de de rivayet olunmuştur. Ayrıca ilk hadîs Ebû Dâvûd, son hadîs Tir-m i z i tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu bâbtaki hadislerin zahirine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in adım bir kimseye vermek caizdir. Fakat onun Ebü'l-Kasım künyesini, yâni soyadını bir kimseye vermek caiz değil-dir. Sebebi ise son hadiste belirtilmiştir. Şöyle ki; başkası da Ebü'l-Kasım soyadını aldığı takdirde, Yâ Ebe'l-Kâsım diye seslenildiği zaman Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a mı, başkasına mı seslenildiği bilinmez. Bu karışıklığı önlemek için O'nun soyadını almak yasak kılınmıştır. Bu karışıklık O'nun isminde olmaz. Çünkü herhangi bir kimsenin Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a, Yâ M u h a m m e d diye seslenmesi; âyeti ile yasaklanmıştır. Hattâ Allah Teâlâ, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e ses-leniş şeklini kullarına öğretmek üzere Kur'ân-i Kerim'de : "Ey Nebi" gibi tâbirlerle O'na hitâbda bulunmuştur.
Avnti'l-Mâbud yazarının beyânına göre e I - M e ş â r ı k' in şerhi el-Mebârık'ta şöyle denilmiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in soyadını almanın yasaklıgı hükmü tenzihen mekruhluk içindir. Bunun haramlık için olduğunu söyleyenler de var. Hadisin zâhirine göre yasaklık umûmîdir. Yâni adı Muhammed olsun olmasın hiç kimse bu soyadını alamaz. Bir görüşe göre bu yasaklık Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adını alanlara mahsustur. Yâni adı Muhammed olan bir kimse Ebü'l-Kâsım soyadını alamaz. Fakat adı anılan isimden başka olan bir kimse bu soyadını alabilir. Hadisin şöyle yorumlanması da mümkündür .- O'nun soyadını almak mekruhtur. Hem adını hem de soyadını almak ise daha şiddetli biçimde mekruhtur. Mâlik, bu yasağın O'nun hayatta olduğu döneme mahsus olduğunu söylemiştir. Şafii ise, bu yasağın O'nun vefatından sonraya da şümullü olduğunu söylemiştir. N e v e v î de bu konuda şöyle der:
Âlimler bu mesele hakkında çok ihtilâf etmişlerdir. Kadı ve başkası bu görüşlerin hepsini nakletmiştir. Görüşler şunlardır:
1. Şafii ve Zâhiriyye mezhebine göre Ebü'l-Kasım künyesini, yâni soyadını almak hiç bir kimse için helâl değildir. Adı Muhammed veya A h m e d olan kimse ile, adı başka olan arasında bu hüküm bakımından bir fark yoktur.
2. M â 1 i k ' e göre bu yasaklık mensuhtur. Çünkü konulan yasaklık Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde belirtilen karışıklık sebebiyle idi. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatından sonra söz konusu karışıklık olmaz. Durum bu olunca; artık adı M uh a m m e d veya A h m e d , ya da başka olan herkes Ebü'l-Kâsım soyadını alabilir.
Kadı I y â z demiştir ki, selefin cumhuru, âlimlerin cumhuru ve tüm memleketlerin fıkıhçıları bu görüşü tutarak: Gerek birinci yüzyılda ve gerekse daha sonraki dönemlerde birçok kimse. Ebü'l-Kâsım künyesini almış ve ilim adamları buna karşı çıkmamıştır, demişler.
3. îbn-i Cerir'e göre yasaklık tenzîhen mekruhluk ve saygı içindir, haramlık anlamında değildir.
4. Yasaklık hükmü; adı Muhammed veya A h m e d olan kimselere mahsustur. Adı Muhammed veya A h m e d olmayan bir kimsenin bu künyeyi almasında bir sakınca yoktur. Selef âlimlerinden bir grup böyle demiştir. Bu grubun delili Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet olunan merfû bir hadîstir.
5. Ebü'l-Kasım soyadını almak, adı Muhammed veya A h m e d olmayan kimseler için de yasaktır. Hattâ bir kimseye Kasım ismini vermek de yasaktır. Çünkü bu isim verildiği zaman babasına Kâsım'in babası anlamını ifâde eden Ebü'l-Kâsım soyadı verilebilir. Nitekim E m e v i halifelerinden M e r v â n bin el-Hakem bu hadisi duyunca oğluna daha önce verdiği Kasım adını A b d ü 1 m e 1 i k adı ile değiştirmiştir. E n s â r - i Kiram' dan da böyle yapanlar olmuştur.
6. Bir kimseye Muhammed adını vermek yasaktır. İster o kimsenin künyesi bulunsun veya bulunmasın. Bu hususta şu mealde bir hadis de vardır: «Siz oğlan çocuklarınıza Muhammed adını veriyorsunuz. Sonra da onlara lanet ediyorsunuz.» Hattâ Ömer (Radıyallâhü anh) Kûf e'ye bir talimat göndererek kimseye bir peygamberin adını takmamalarım istemiş ve Medine-i Münevvere" de çocuklarına Muhammed adını takan bir grubtan çocuklarının adını değiştirmelerini istemişti. Sonra bir cemâat, bu hususta Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in kendilerine izin verdiğini ve bâzı kimselere bu ismi taktığını söylediler. Bunun üzerine Ömer (Radıyaliâhü anh) bu teklifinden vazgeçti. Kadı demiştir ki, bana öyle geliyor ki. Ömer (Radıyallâhü anh) bu isteğiyle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in adının yüceliğini korumak istemiştir. Bir kavle göre Ömer (Radıyallâhü anh) 'in böyle davranmasının sebebi şu idi: Bir gün Muhammed isimli bir adama bir beddua edildiğine şâhid oldu. Bunun üzerine onu çağırarak: Senin yüzünden sanki Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)

aleyhinde konuşuluyor gibi oluyor. Allah'a yemin ederim ki bundan sonra hayatta olduğun sürece sana Muhammed diye kimse seslenmeyecek, dedi ve ona Abdur rahman adını verdi.[80]

34- Bir Adamın Çocuğu Olmadan Önce Künye (Yânî Falanın Babası Soyadını) Alması Babı

3738) "... Hamza bin Suhayb (Radtyallâkü anhümâ)x\an rivayet edildiğine göre bir defa Ömer (RadtyaUâhü anh), Suhayb'a :
Senin oğlan çocuğun olmadığı halde niçin Ebû Yahya = Yahya'nın babası künyesi (soyadı ile) künyeleniyorsun? dedi. Suhayb t
Ebû Yahya künyesini bana ResüluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) verdi, dedi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Çünkü rftvl Abdullah bin Muhammed hakkında ihtilâf vardır.

3739) "... Aişe (RadtyaUâhü ü«Aü)dan rivayet edildiğine göre kendisi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Scllcmye :
Sen bütün zevcelerine künye verdin. Yalnız bana vermedin, demiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (ona) :
«O halde sen de Ümmü Abdillah'sm- (yâni künyen Ümmü Ab-dillah olsun), buyurmuştur."

3740) "... Enes (Radtyallâkü aıAJ'den; Şöyle demiştir
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (yâni evimize) gelirdi ve benim bir erkek kardeşime :
«Yâ Ebâ Umeyr.» buyurdu. Kardeşim küçük yaşta bir çocuk idi."[81]

İzahı

Bu bâbm ilk hadisi Zevâid nevindendir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi 3720 numarada geçti. Bu hadîsler çocuğu olmayan bir kimseye Ebû falan şeklinde künye, yâni soyadı vermenin câizliğine delâlet eder.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'ya Ümmü Abdillah, yâni Abdullah'ın anası künyesini vermesinin şu münâsebetle olduğu, Ebû D â -v û d' un rivayetinden anlaşılmaktadır: A i ş e (Radıyalâhü anhâ) 'mn kız kardeşi Esma (Radıyallâhü anhâ) 'nın Abdullah isimli oğlu vardı. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın teyzesi oluyordu. Teyze de ana gibi olduğu için Ümmü Abdillah künyesini alması uygun görülmüştür. Kaldı ki künye bir özel isim mahiyetindedir. Böyle bir künye alabilmek için künyenin lügat mânâsının a kişids bulunması şart değildir.
Sindi: Suhayb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin şerhinde şu bilgiyi verir:
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Yahya isminde çocuğu olmayan Suhayb (Radıyallâhü anh)'a Ebû Yahya, yâni Yahya' nın babası şeklinde künye ve soyadı vermesinden anlaşılıyor ki, böyle künye vermenin doğruluğu* künye sahibinin çocuğunun bulunmasına bağlı değildir. Yâni çocuğu olmasa bile böyle künye verilebilir.
İlk hadîsin râvisi Hamza bin Suhayb bin Sinan, babasından rivayette bulunmuş olup kendisinden de oğlu A b d u 1 -1 a h rivayet etmiştir. îbn-i Hibbân onu güvenilir râviler-den saymıştır. Onun rivayetini 1 b n - i Mâceh almıştır. [82]

35- Lâkablar Babı

Elkab: Lâkab'ın çoğuludur. Lâkab, bundan Önceki bâbta belirtildiği gibi bir kimseye verilen ve lügat mânâsı itibariyle övme veya yermeyi ifâde eden özel isimdir. Şemsüddin ve Nuruddin adları gibi. Şemsüddin bir kimseye takılan özel isim olup, lügat mânâsı din'in güneşi, demektir. Nuruddin de din'in nuru demektir.

3741) "... Ebû Cebire bin ed-Dahhâk (Radıyallâhü a»A>'den; Şöyle demiştir :
= "ve birbirinizi kötü lâkablarla çağırmayınız" âyeti biz Ensâr cemaatı hakkında indi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (yâni Mekke'den Medine-i Münevvere'ye) teşrif etti. O zaman bizden olan adamın iki üç adı bulunuyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bazen

adamlara bu adların birisiyle seslenirdi de:
Yâ Resûlallah! O bu ad (ile çağırılmakJdan kızıyor, deniliyordu. Bunun üzerine! vüİVl (,££- Vj = "ve biribirinizi kötü Iâkablar-Ia çağırmayınız*' ayeti indi."[83]

İzahı

Bu hadis Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur. Bu hadis, müslümanlara kötü lâ-kab takmanın ve ona hoşlanmayacağı bir lâkab ile seslenmenin caiz olmadığına delâlet eder. Hadiste anılan âyet de aynı hükmü ifâde eder.[84]

36- Bir Kimsenin Başka Bir Kimseyi Övmesi Babı

3742) "... El-Mıkdâd bin Amr (Radıyallâhü atıhyden; Şöyle demiştir:
ResûluUah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bize, meddah (yâni dalkavuk -çığırtkan)ların yüzlerine toprak saçmamızı emretti."
Ebü Cebire (R.A.)ın Hâl Tercemesi:
Ebû Cebire bin ed-Dahhâk el-Ensâri el-Medeni (R.A.) sahâbl olup dört hadisi vardır. Sünen sâhibleri onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Râvileri ise oğlu Mahmûd ve Kays bin Ebi Hâzimdir. Ebû Cebire'nin adı bilinmiyor. Bâzı ilim adamları onun sahâbi olmadığını söylemişlerdir. Bu zat Sabit bin ed-Dahnate (R A)'ın kardeşidir. (Hulâsa, 446; Avnü'l-Mâbûd, C. 13, Sah. 302

3743) '... Muâviye (Radtyallâhü atth)'den\ Şöyle demiştir:
Ben, ResûluUah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim:
-Biribirinizi (dalkavukça) medhetmekten sakınınız. Çünkü bu, boğazlamak (yâni medhedileni bir nevi öldürmek) dir.»"
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir : Muâviye bin' Ebi Süfyân'ın bu hadisinin senedi hasen'dir. Çünkü râvi Ma'bed el-Cühenî hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

3744) "... Ebû Bekre (Nufey' bin el-Hâris) (Radtyallâhü an//>'den; Şöyle demiştir:
Bir adam ResûluUah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında başka bir adamı (aşın derecede) övdü. Bunun üzerine Resûlullah
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) (öven kişiye) :
-Vay sana yazıklar olsun! Sen dostunun boynunu kestin (öldürdün),» buyurdu. Bu buyruğu defalarca tekrarladı. Daha sonra şöyle buyurdu:
«Biriniz (din) kardeşini övecek olursa: Onu (şöyle iyi) sanırım ve Allah'a karşı hiç kimseyi tezkiye edemem,» desin."[85]

İzahı

Bu babın ilk hadisi; Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. İkinci hadîs Zevâid nevindendir. Son hadis; Buhâri, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir.
Birinci hadîste geçen "Meddahın" kelimesi Meddah'ın çoğuludur. Meddah, çok övücü manasınadır.
H a t t â b i ,- Burada Meddahtan maksad; halkı övmeyi âdet hâline getirerek bu yolla kişisel maddî kazanç sağlayan, onları sömüren, diğer taraftan da onları kibir, gurur ve nefsi beğenme tehlikesine sokan dalkavuklardır. Ama bir adamı yaptığı iyi, bir fiilden dolayı öven ve övgü ile adamı bu gibi iyi fiiller işlemeye teşvik etmeyi, başkalarının da ondan örnek almasını amaçlayan kişi Meddah sayılmaz, demiştir.
Bu hadiste dalkavukların yüzlerine toprak saçılması emredilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivayetine göre bir adam Osman (Radıyallâhü anh) 'ı, yüzüne karşı övmüş. Bunun üzerine M i k d â d (Radıyallâhü anh) da adamın yüzüne toprak saçarak bu hadîsi rivayet etmiştir. Bu rivayetten anlaşılıyor ki, M i k d â d (Radıyallâhü anh) bu emri zahirine göre yorumlamıştır. Sindi' nin beyânına göre bir kısım ilim adamları bu emri; dalkavuklara bir şey vermemek, dileklerini yerine getirmemek ve amaçladıkları menfaati engellemek mânâsına yorumlamışlardır.
İkinci ve üçüncü hadislerde de kişiyi aşırı derecede övmenin onu boğazlamak olduğu ifâde edilmektedir. Yâni mânevi yönden öldürmektir. Çünkü övülen kişi bu övgüden dolayı kibirlenip mağrur olabilir. Kibir ve gurur ise insanı mânevi yönden mahveder.
Ney evi, Müslim'in şerhinde şöyle der:

Kişiyi övmenin yasakliğına dâir hadisler bulunduğu gibi, kişiyi yüzüne karşı övmenin meşruluğu hakkında da Buhâri ve Müslim'de rivayet edilen hadîsler vardır. Âlimler bu hadisler arasında görülen zahiri ihtilâfı şöyle cevablamışlardır :
Kişiyi övmek hususunda aşırı gitmek yasaklanmıştır. Keza övüldüğünü duyan kişi bundan dolayı kendini beğenip kibir ve gurura kapılacak karekterde bir kimse ise onu övmek yasaktır. Fakat olgun, takva sahibi olup akıllı ve şuurlu bir mü'min için kibirlenme ve gururlanma tehlikesi olmaz. Bu itibarla övüldüğü takdirde kibirlenmesinden endişe duyulmayan böyle bir kimseyi yüzüne karşı bile Övmekte bir sakınca yoktur. Tabii övgüde aşırı gitmemek şarttır. Karek-teri mazbut böyle bir kişiyi övmek şayet onun hayırlı hizmetlere karşı şevkini, hevesini artırır, çalışma aşkını kamçılar veya başka kimselerin onu örnek almasına vesile olursa bu takdirde onu övmek müstehabtır.[86]

37- Müsteşar (Yâni Kendisine Danışılan) Kişi Emin (Güvenilir) Bir Kimsedir, Babı

3745) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyĞtn rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Müsteşar (yâni bir hususta kendisine danışılan) kişi güvenilen bir kimsedir.»"

3746) '... Ebû Mes'ûd (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kendisiyle istişare edilen kişi, güvenilen bir kimsedir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Mes'ûd (RA.)'ın hadisine dâir sened sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3747) '... Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlul-lah (Saltallahu Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan adam ona (yararlı gördüğü) görüşünü belirtsin.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbn-i Ebİ Leylâ bulunur. Adı Muhammed bin Abdirrahman bin Ebİ Leylâ'dır. Babası da Abdurrahman el-Ensârî el-Kadı'dır. Muhammed zayıf bir râvidir.[87]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ne-s â i de rivayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadisin hasen - garib olduğunu söylemiştir. Diğer hadisler Zevâid nevindendir.
Tıybi; Ebû Hüreyre (Radiyallâhü anh)'ın hadisinin mânâsı şöyledir: Bir mesele hakkında görüşüne başvurulan ve kendisiyle istişare edilen kimseye itimad edilir, emin bilinir ve ona gü-venilir. Şu halde danışılan taraf, yararlı gördüğü şeyi gizlemek suretiyle hıyanet etmemelidir, demiştir.
Sindi de : Kendisine danışılan kimse, danışma konusu olan mesele hakkında samimi görüş ve kanaatim gizlememelidir. Nasıl hareket edilmesinin iyi olduğu noktasında bir görüşü var ise bunu söylemelidir, der.[88]

38- Hamama Girmek Babı

3748) "... Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
-Acemlerin memleketi sizin için fethedilecek ve siz orada hamamlar denilen evler bulacaksınız. Erkekler hamamlara peştemalsız girmesin ve kadınları oralara girmekten menediniz. Meğer ki hasta veya lohusa ola.»"

3749) u Aişe (Radtyallâhü anhâ)'ı\an rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) erkekleri ve kadınları hamamlardan menetti. Sonra erkeklere [göbek ile diz kapağı arasını örten) peştemaller içinde oralara girmelerine ruhsat (izin) verdi ve kadınlara İzin vermedi.**

3750) ;... Ebül-.Melih el-Hüzelî (Radtyatfâhü anft)'c\en; Şöyle demiştir: Humus halkından

birkaç kadın Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanına girmek için izin istedi. (İzin verilip odaya alındıktan) sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) (onlara) :
Galiba siz hamamlara giren kadınlardansınız. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şu buyruğu işittim, dedi:
«Hangi kadın kocasının evinden başka bir evde elbisesini bırakır (soyunur) sa o kadın kendisi ile Allah arasındaki (haya ve edebe dâir) perdeyi yırtmış olur.»"[89]

İzahı

Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'm hadisi E b û D â v û d tarafından da rivayet olunmuştur. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsleri ise Ebû Dâvüd ve Tirmizi tarafından da rivayet olunmuştur. Onun son hadîsi Hâkim tarafından da rivayet olunmuştur.
Meyâzir, mi'zerin çoğuludur. Mi'zer ve izâr, göbek ile diz kapağı arasım örten peştemal demektir.
Avnü'l-Mâbûd yazan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadîsinin izahı bölümünde özetle şöyle der :
Bazı ilim adamları şöyle demişler; Kadınlara hamama girmek için izin verilmemesinin sebebi şudur: Kadınların vücüdlarının tümü avrettir, yâni örtülmesi gerekir ve zaruret olmadıkça vücüdlarının herhangi bir tarafım açmaları caiz değildir. Zaruret de şöyle olur: Kadın hastadır, tedavi için hamama girmek ister. Ya da Iohu-salık halindedir, kam kesilir ve bunun için temizlenmek üzere hamama gitmek ister veya kadın cünübdür. Hava da çok soğuktur. Suyu ısıtması mümkün değildir ve soğuk su ile boy abdesti alması hâlinde zarar görmekten korkar. îşte bu gibi mazeretlerle hamama girebilir. (Tabii vücûdunu örtmesi şartıyla), Erkeklerin ise peştemalsız hamama girmeleri caiz değildir. Şayet göbek ile diz kapağı arasını iyice örten peştemal ile girmek isterlerse bu takdirde girebilirler.
En-Neyi yazarı da şöyle der: Bu hadis, erkeklerin peştemal ile hamama girmelerinin câizliğine ve peştemalsız girmelerinin haram-lığma delâlet eder. Keza kadınların peştemallı da olsa hamama girmelerinin haramhğma delâlet eder. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın gelecek hadîsi, yâni 3750. hadisi de buna delâlet eder. Ancak hasta kadın ve lohusalık hâlinden temizlenen kadın için ruhsat vardır. Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'in hadisi buna delâlet eder.
Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın son hadisi kadının ancak kocasının evinde soyunabileceğine delâlet eder. El-Kari bu hadîsin şerhinde : Kadın babasının veya anasının evinde bile soyunursa bu ha-dîse göre haya perdesini yırtmış sayılır, demiştir.
Avnü'I-Mâbud yazarı bu hususla ilgili olarak şöyle der: Kocasının evinden başka bir evde soyunan kadının kendisi ile Allah arasındaki haya ve edeb perdesini yırtmış sayılmasının sebebi şudur: Kadın örtünmekle mükelleftir. Yabancı erkeklere görünmemesi gerekir. Hattâ hiç kimsenin bulunmadığı boş bir odada bile soyunup çıplak durması caiz değildir. Ancak kocası için soyunabilir. Bu itibarla zaruret olmadığı halde hamama gidip vücûdunun bir kısmını açan kadın Allah'ın emrettiği örtünme prensibine aykırı davranmakla perdeyi yırtmış olur.
Hastalık veya lohusalık mazeretinden dolayı hamama gitmeye mecbur kalan kadın ya göbekten aşağı bedenini iyice örten bir peştemal ile girer veya kendisine tahsis edilen ve kendisinden başka hiçbir kadının da bulunmadığı hamama girebilir.[90]

39- Vücudun Hamam Otu İle Sıvanması Babı

3751) "... İ'nıınü Seleme (Rudıyailâhü ankâ)'&dn rivayet edildiğine »öre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vücudundaki kılları gidermek için) hamam otu ile sıvanmak istediği zaman avret mahallinden başlayarak, orayı hamam otu ile sıvardı. Bedeninin diğer kısmını zevcesi sıvardı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, râvileri güvenilir zâtlar olan bir hadîstir. Fakat munkati (yâni senedi kesik)dir. çünkü Habib bin Ebî Sabit Ümmü Seleme <R.A.)'dan hadis işitmemistir. Bu durumu Ebû Zur'a söylemiştir.

3752) "... Unımii Seleme (RadtyaUâhü a«//ö/dan rivayet edildiğine »Öre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vücudundaki kılları gidermek için) hamam otu ile sıvanmış ve kasığını sıvama işini bizzat kendi eliyle yapmıştır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu. râvİİeri güvenilir bir hadistir. Fakat senedi kesiktir. Çünkü Habîb bin Ebl Sâbifin Ümmü Seleme <R..A)'den hadis işitmediğini Ebü Zur'a söylemiştir.[91]

İzahı

Bu babın her iki hadîsinin Zevâid nevinden olup, senedinde bir kopukluğun bulunduğu notta belirtildi.
Nûre: Hamam otudur. Kamus tercemesi Okyanus ta belirtildiğine göre Nûre, kireç ile zırnıktan mamul olup kılların giderilmesinde kullanılır.
Bu hadîslere göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kasık-larındaki kılları gidermek için hamam otunu kendi eliyle buralara sürmüş ve vücûdunun diğer tarafına da zevceleri sürmüştür.
İncâhü'1-Hâce yazarı: Bu hadîsler erkeğin vücudundaki kılları gidermek üzere hamam otunu kullanmasının câizliğine delâlet eder. Fakat erkekler için, traş yapmak suretiyle kasıklarını temizlemesi daha iyidir. Kadınlar için ise anılan otu sürmek suretiyle kıllarını gidermesi daha iyidir, der.[92]

40- Halka Kıssa - Hikâye Anlatmak Babı

3753) '... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) (Ra-dtyallâkü ankümyâen rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Emir, (görevli) memur ve riyakâr kişiden başka kimseler halka kıssa-hikâye anlatmaz (veya hutbe okumaz) .>
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Abdullah bin Âmir el-Esleml bulunur. Bu ravi zayıftır.

3754) "... Ibn-i Ömer (Radıyallâhü ankümâydzn; Şöyle demigtir:
Ne Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında, ne Ebû Bekir zamanında ne de Ömer (Radıyallâhü anhümâ) zamanında (topluma) kıssa - hikâye anlatmak olmadı.[93]

İzahı

Bu babın son hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. İlk hadîs A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû D â v û d da ilk hadisin benzerini "KitâbÜ'l-İlm" bölümünde Avf bin Mâlik eş-Eşcaî (Radıyallâhü anh)'-den rivayet etmiştir.
Kasas î Kıssaları, hikâyeleri ve geçmişte vuku bulan ibret verici olayları anlatmak suretiyle va'z ve irşadda bulunmak mânâsına yorumlanmıştır.
Kasas ilk hadiste hutbe okumak mânâsına da yorumlanmıştır. Birinci hadis hutbe okumak mânâsına yorumlandığı takdirde mânâ şöyle olur:
Cemaata hutbe okumak Emir'in, yâni devlet bakanının hakkıdır. Dilerse bizzat okur. Dilerse bu görevi ifâ etmek üzere bir münâsibini tâyin eder. Başka bir kimse kendiliğinden bu işe girişirse, riyakâr sayılır.
Sindi bu yorumu anlattıktan sonra Kasas'ın diğer mânâsı; yâni kıssa ve hikâyeler anlatmak suretiyle va'z etmek yorumu ile ilgili olarak şöyle der: Halka va'z etmek isteyenler de bu işi ancak devlet yetkililerinden izin almak suretiyle yapmalıdır. Aksi takdirde gösterişçi, riyakâr sınıfına dâhil olur. Çünkü halkın durumunu ve ihtiyacını devlet başkanı daha iyi bilir ve bu işe en liyakatli kişileri tâyin eder. Bu itibarla kendiliğinden bu işe girişen bir kimsenin zaran, yararından fazla olabilir ve bu hizmeti bir riyakârlık maksadıyla yapabilir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı da Kasas'ın yukarda anılan iki mânâsını anlattıktan sonra ilk hadisteki "Memur" kelimesini; ya devlet tarafından görevlendirilen ya da Allah tarafından görevlendirilen yetkililer mânâsına yorumlar. Allah tarafından görevlendirilmiş zâtlara misal olarak âlimleri ve velileri gösterir. Tabii bu görüşe katılmamak mümkün değildir. Çünkü dînî ilimlerle mücehhez şahsiyetlerin toplumu aydınlatması, ibret verici kıssaları, hikâyeleri, özellikle Kur'ân-ı Kerim'de beyân buyurulan ve geçmiş ümmetlere âit olayları anlatmaları çok yararlıdır. Öyle mübarek zâtların riyakârlık etmeleri endişesi de söz konusu değildir.
En-Nihâye'de de ilk hadîsin izahı ile ilgili olarak şöyle denilir: Hadisten maksad şudur: Kıssaları ve hikâyeleri halka anlatmak suretiyle vaaz etmek hizmeti ya devlet başkanı tarafından verilir. Devlet başkanı halka edeceği vaaz ve nasihat meyânında ibret verici geçmiş olayları anlatır. Ya da bu görev emir tarafından tâyin edilen ehliyetli ilim adamı tarafından ifâ edilir. Böyle devlet tarafından görevlendirilmeyen bir kimse bu işe giriştiği zaman; bunu kibirlenmek, gururlanmak ve gösteriş için yapabilir. Bu takdirde onun sözü ve konuşması gerçekçi ve ihlâslı olmaz. Bir kavle göre hadisten maksad hutbe okumaktır. Çünkü ilk zamanlarda hutbe okuma işini devlet

başkanı yapardı ve hutbelerinde halka vaaz ederek geçmiş ümmetlerin durumlarını ibret için anlatırlardı,
Hattâbi de: İbn-i Süreye' den bana ulaştığına göre kendisi, bu hadisin hutbe hakkında olduğunu söylemiştir. Emirler hutbe okurlardı ve hutbede cemaata vaaz ederek uyarıcı kıssalar anlatırlardı. Hadîsteki memurdan maksad ise Emir tarafından tâyin edilen hatiblerdir. Bunlar da aynı hizmeti ifâ ederler. Mürâi veya bâzı rivayetlerde bulunan Muhtâl ise; görevlendirilmediği halde kendi kendini bu işe tâyin eden kimse olup riyaset ve baş olmak için topluma kıssalar anlatan kimsedir.
Halka vaaz ve nasihat etmek üzere kıssalar, hikâyeler anlatan konuşmacıların üç grup olduğu söylenmiştir: Müzekkir, vaiz ve Kass.
Müzekkirt Halka Allah'ın nimetlerini hatırlatarak onlan şükür etmeye teşvik eder.
Vaiz t Halka Allah korkusunu telkin ederek, azabtan korkutur ve böylece günahlardan uzak durmalarım sağlamaya çalışır.
Kass i Halka geçmiş ümmetlerin olaylarını, başlarından geçen hâdiseleri anlatarak hikâyeler ve kıssaları dile getirir. Bu kimse eksik veya fazla anlatmaktan emin değildir. Yâni eksik veya fazla anlatabilir. Mûzekkir ile Vâtz bu tehlikeden uzaktır, der.
Son hadisteki Kasâs'ın hutbe mânâsına yorumlanması mümkün değildir. Diğer mânâya yorumlanması gerekir.[94]

41- Şîir (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3755) "... übey bin Ka'b (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Seüem) jöyle buyurmuştur :
«Şiirin bir kısmı gerçekten bir hikmet (doğru söz - öğüt ve ibret verici tablo) dur.»"[95]

İzahı

Bu iki hadis Buhar!. Tirmizî ve E b û Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Ancak B u h â ri ikinci hadisi El-Edebü'I-Müfred adlı kitabında rivayet etmiştir.
Hikem i Hikmefin çoğuludur. Hikmet ise, gerçeğe uygun doğru söz manasına yorumlandığı gibi öğüt ve ibret verici örnek mânâsına da yorumlanmıştır. Bu değişik yorumlara parantez içi ifâde ile işaret ettim.
İkinci hadisteki; 1^ kelimesi Hükmen veya Hikemen okuna-
biür. Hükmen okunduğu takdirde hikmet mânâsı kasdedilir. Hikem ise yukarda işaret ettiğim gibi hikmetin çoğuludur.
Sindi bu hadislerin izahı bölümünde özetle şöyle der: Yâni şiirin dinen güzel veya çirkin sayılması hususunda onu meydana getiren kelimelerin ve cümlelerin bir fonksiyonu yoktur. Bir şiirin dinen iyi veya kötü sayılması içerdiği mânâ bakımındandır. Durum bu olunca ifâde tarzının nesir veya nâzım olması da neticeyi değiştirmez. Yâni din açısından iyi veya kötü diye vasıflandınlma-sına sebeb olmaz. Çünkü gerek nesir, gerekse nâzım meram ve maksadı ifâde etmek için birer yoldur. Bu itibarla önemli olan husus kelime ve cümlelerin ifâde ettikleri mânâdır. Eğer mânâ gerçeğe uygun, doğru bir şey ise, başka bir deyimle ibret verici öğüt ise din bakımından güzel ve iyi sayılır. Şayet bunun tersine; yalan, mübalağalı veya haksız bir kötüleme gibi, çirkin bir şey ise kötü ve fena sayılır. Şiirin iyiliği veya kötülüğü buna göredir. Dinin yerdiği şiir liyakatli olmayan kimseleri övmek, gerçek dışı şeyleri gerçek gibi göstermek ve benzeri şeyleri ihtiva eden şiirlerdir.

3757) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü an*;'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Şâir (zümresin) in söylediği sözlerin en doğrusu Lebid tbin Ra-bia'ıDın; ^İÇ -Al Sü- L ^ *jf yf = "Bilmiş olunuz ki Allah'tan başka her şey bâtıl (fâni) dır" sözüdür. Ümeyye bin Ebi's-Salt dtf (şiirlerinde) müslüman olmaya yaklaşmıştı."

3758) Amr bin eş-Şerîd'in babası (eş-Şerîd bin Süveyd es-Sakafi) (Radı-yallâhü anküma)'âa.n; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e Ümeyye bin Ebi's-Salfın şiirinden yüz kâfiye (beyit) okudum. O, her kâfiye (beyit) arasında: «Devam et», Duyuruyordu ve (sonra) :
«Ümeyye müslüman olmaya yaklaşmıştı», buyurdu."[96]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmiştir. Amr (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Müslim tarafından da rivayet olunmuştur.
Birinci hadiste sözü edilen Lebid bin Rebîa (Radıyallâhü anh), Arablann en büyük şâirlerinden ve MuaUakat-ı Seb'a sâhiblerindendir. Bir mısraı hadiste anılan şiiri on beyittir. Bu mısra şiirinin ilk beytinin birinci mısrâıdır. îkinci mısraı da şöyledir:
= "ve her nimet şüphesiz gidicidir.' *
Lebid (Radıyallâhü anh), muhadramûn'dandır. Yâni hem câ-hiliyet devrini hem de îslâm hayatını yaşamış olup her iki dönemde de eşraftan sayılmış bir şahsiyettir. L e b i d' in kavmini temsilen Benu Ca'fer bin Kilâb hey'eti Medins-i Münevver e' ye gelip müslümanlığı kabul ettiği yıl Lebid de müslüman olmuş ve sahâbîlik şerefine mazhar olmuştur. Bilâhare K û -t e'ye yerleşerek hicretin 41. yılı 140 yaşında iken bir rivayete göre 157 yaşında iken vefat etmiştir. Onun faziletlerinden birisi; Müslümanlığı kabul ettikten sonra şiir söylemeyi bırakarak; Kur'ân bana kâfidir, demesidir.
Ümeyye bin Ebi's-Salt da câhiliyet devrinin meşhur şairlerindendir. Allah'ın birliğine, âhiret gününe inananlardan idi. V â k ı d î' nin beyânına göre bu şâir hayatının gençlik döneminde bir ara Allah'ın birliğine inanarak imânını şiirlerinde dile getirmiş. Sonra peygamberlik iddiasında bulunmuş ve son zamanlarında imânını da bırakarak tamamen dalalete sapmıştır. Hattâ bir rivayete göre A' r â f sûresinin 175. âyeti onun hakkında İnmiştir.
İkinci hadiste geçen "HUbi" konuşmacının sözüne devam etmesini istemek anlamında kullanılan bir kelimedir. Hadîsten maksad şudur : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ümeyye' nin şiirini beğenmiş ve okunmasına devam edilmesini eş-Şerid (Radıyallâhü anh)'den istemiştir. Çünkü N e v e v i' nin de beyân ettiği gibi o şiirde Allah'ın varlığı ve ölümden sonra dirilme gerçeği dile getirilmişti.[97]

Bu Hadislerden Şu Hükümler Çıkar.

Mübalâğa, aşırılık, yalan ve uygunsuz ifâdeler taşımayan şiirleri okumak ve dinlemek caizdir. Bu nevi şiirler ister câhiliyet devrine âit olsun ister İslâm dönemine âit olsun fark etmez.
Şerld bin Süveyd es-Sakafi (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 2427. hadis bölümünde geçmiştir.[98]

42- Kerahat Edilen (Yâni Câîz Sayılmayan) Şîir (Çeşidinin Beyânı) Babı

3759) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sdltallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Şüphesiz, adamın İçinin irin ile dolup nihayet çürütmesi - yemesi onun için şiir ile dolmasından hayırlıdır.»
Lakin râvi Hafs; ±j, cümlesini söylememiştir."

3760) "... Sa'd bin Ebi Vakkas (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
•Şüphesiz, birinizin içinin irin tfe dolup, nihayet çürütmesi onun için şür İle dolmasından hayırlıdır.-"

3761) '... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'â&n rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
•Şüphesiz en büyük iftiracı insan; (şiiriyle) bir adamı hiciv (yerip) edip de bu meyanda adamın mensup olduğu kabilenin tümünü (şiiriyle) hiciv eden kişi ve babasından olmadığını ileri sürerek anasını zina ile itham eden adamdır.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&viieri güvenilir zâtlardır. Râvi Ubeydullah, Îbn-İ Musa el-Kaysl Ebû Muhammed'dir. R&vt Şeybân da, îbn-i Abdirrahman en-Nahavi Ebû Muâviye el-Müeddeb'dir. R&vİ el-A'meş ise Süleyman bin Mihran'dır. Senedde biribirinden rivayet eden dört tabii bulunur.[99]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini; B u h â r İ, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Bu hadîsi müellifin şeyhi Ebû Bekr'e üç zât rivayet
etmiştir. Bunlardan Hafs, hadisteki; *iji cümlesini rivayet etmemiştir. Bu cümle Tirmizi' nin rivayetinde de mevcuttur. Cümledeki fiil 4Verî" masdanndan türemedir. Veri, insanın içini çü-rütüp yiyen bir hastalığa denilir ve bu hastalığa yakalanma anlamında kullanılır.
S a' d (Radıyallâhü anh) "in hadisi; Müslim ve Tirmi-2 İ tarafından da rivayet olunmuştur. Son hadis ise Zevâid nevin-dendir.
E 1 - H â f ı z, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin izahı bölümünde: Bu hadîsin zahirine göre her nevî şiir kötüdür. Fakat bu hüküm umûmi değildir. Çünkü Allah ve Resulünü övücü şiirler, insanları takvaya, Allah'ı anmaya, O'nun yoluna teşvik eden şiirler, vaaz ve nasihat mâhiyetinde olup ifrata kaçmayan şiirler bu hükümden müstesnadır, der.
Bu hüküm, ahlâksızlığa dalkavukluğa ve haksız hicivlere dâir veya aşın övgüye yol açan şiirler gibi kısma aittir.
Hadîslerdeki «Kişinin içinin şiir ile dolması» ifâdesinden kasde-dilen mânâ hakkında N e v e v i şöyle der:
Yâni adam şiirlere öyle ağırlık verir ki, şiir onu Kur'ân-ı Kerîm ve dinî ilimlerle meşgul olmaktan alıkor. Böylece şiire dalmak mez-m umdur, yâni yerilmeye mahkûmdur. Şayet Kur'ân-ı Kerîm, hadisler ve diğer dinî bilgilerle iştigali ve bilgisi daha çok olup bunun yanında biraz şiir de bellerse bunda bir sakınca olmaz. Çünkü böyle bir kimsenin içi şiirle dolu sayılmaz.[100]

43- Tavla Oynamak Babı

3762) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'ari) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallûhü Aleyhi ve Setten) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim zar ile oynarsa şüphesiz Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur.»"

3763) '... Süleyman bin Büreyde'nin babası (Büreyde) (Radıyallâhü an-an rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:
«Kim zar ile oynarsa elini domuzun etine ve kanına (domuz etini yerken) batırmış gibidir.»"[101]

İzahı

Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Ebû Davûd, Mâlik, Hâkim ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Süleyman (Radıyallâhü anh) 'in hadisini EbûDâvûd ye Müslim de rivayet etmişlerdir.
Nerd ve Nerdeşir, zar demektir. Bu oyuna tavla oyunu denilir.
Bu hadîsler tavla oyununun haram olduğuna delâlet eder. Cumhurun görüşü bu doğrultudadır. İkinci hadiste bu oyunun takbihi ve çirkinliği ifâde edilmek üzere bu oyun ile oynayan kişi elini domuzun etine ve kanma batırmış gibidir, buyurulmuştur. N e v e v i : Yâni domuzun etini ve kanını yiyerken mânâsı kasdedilmiştir. Şu halde zar ile oynamanın haramlığı, domuzun etini ve kanını yemenin haramlığına benzetilmiştir, der.[102]

44- Güvercin İle Oynamak Babı

3764) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kuşu izleyen (onunla oynayan) bir insana baktı ve «(Şu herif) bir şeytanı İzleyen bir şeytandır,» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Âişe (R.A,)'nm bu hadisinin senedi sahih olup ravilerf güvenilir Batlardır.

3765) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir güvercin arkasında giden (onunla oynayan) bir adamı gördü ve t
- (Şu herif) bir şeytanı tâkibeden bir şeytandır,- buyurdu."

3766) "... Osman bin Affân (Radtyallâhü a«Â)'den rivayet edildiğine göre:

Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir güvercinin peşine takılan bir adam gördü ve t
(Şu adam) -Bir şeytanı tâkibeden bir şeytandır,, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu senedin râvileri güvenilir »Atlardır. Fakat sened kesiktir. Çünkü Ebû Zur'a, demiş ki: El-Hasan, Osman bin Attan (R.A.)'den hadis işUmemlştir.

3767) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü an/t/den rivayet edildiğine göre :
Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir güvercinin arkasında giden (onunla oynayan) bir adam gördü ve:
«(Şu adam) bir şeytanı izleyen bir şeytandır.» buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Revv&d bin eKferrah zayıf bir ravidir.[103]

İzahı

Bu babın hadîsleri Zevâid nevindendir. Yalnız Ebû Hürey-r e (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Ebû Dâvûd ve îbn-i H i b b â n tarafından da rivayet edilmiştir.
Hamam: Erkek güvercindir. Hamâme de d i şişidir.
Kuşun ve güvercinin arkasında giden onunla oynayan kişiye şeytan denilmesinin sebebi; faydasız şeyle meşgul olması ve hak yoldan uzaklaşmasıdır. Kuşa ve güvercine şeytan denilmesi sebebi ise; bir insanın gafletine ve Allah'ı anmaktan uzaklaşmasına vâsıta olmasıdır.
N e v e v i : Bir güvercini uçurmak ve onunla oynamak için edinmek sıhhatli görüşe göre mekruhtur. Hele kumar oynamak için edinmek ise kesinlikle haramdır ve böyle yapanın şahidliği kabul olunmaz. Şayet yumurtası veya yavrulanması gibi meşru bir mak-sad için güvercin edinirse caizdir, demiştir.[104]

45- Bir Kimsenin Yalnız Başına Kalmasının Mekruhluğu Babı

3768) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine güre; Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Eğer herkes yalnız başına yolculuk etmekteki sakıncaları bilseydi hiç kimse yalnız başına gece yolculuğu etmezdi.»"[105]

İzahı

Bu hadîsi; Buhârî, Tirmizi, Nesâi ve Ahmed benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir. Âlimler bu hadisi yalnız başına yolculuk etmek mânâsına yorumlamışlardır.
T ı y b i : îfâde tarzının zahiren uygun olanı, gece kaydının olmayışı idi. Fakat gece yolculuğu tehlikeleri daha çok olduğu için bu kayıt konulmuştur, der.
E I - H â f ı z ' in beyânına göre İbnü'I-Münir: Savaş yararına gece yolculuğu normal yolculuktan farklı olup, özellik taşır. Bu hadis normal yolculuk hakkındadır. Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) Hendek savaşında Z ü b e y r (Radıyallâhü anh)'ı yalnız başına geceleyin câsûs olarak Benî Kurayza tarafına göndermesine dâir C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadisi zaruret hâlinde ve ancak bir kişinin gitmesinde yarar görülen durumlarda bir kişinin yalnız başına gece yolculuğu etmesinin câizliği-ne delâlet eder. Meselâ savaşta gözcü veya casus göndermek gibi. Yalnız başına gece yolculuğu etmenin yasakhğı ise bu gibi durum-ların dışında kalan hallere mahsustur. Şöyle de olabilir: Yalnız başına yolculuk etmenin câizliği yolculuğa ihtiyaç bulunup yolculuk etmenin emniyeti hâline mahsustur. Yasaklık hükmü ise zaruretin bulunmadığı ve yolculuğun tehlikeli olduğu duruma mahsustur, demiştir.[106]

46- Yatma Zamanında Ateşi Söndürmek Bâb1

3769) ... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâj'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Yutacağınız zaman evlerinizde ateş (i yanar halde) bırakmayınız.»"

3770) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:
Medine (-i Münevvere)'de bir ev, içinde oturanların başında gece yandı. Sonra durumları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Bunun üzerine:

«Bu ateş şüphesiz sizin düşmamnızdır. Bu itibarla uyumak istediğiniz zaman söndürünüz,- buyurdu."

3771) "... Câbir (Radtyalâhü a»AJ'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize (bâzı şeyleri) emretti ve (bazı şeyleri) yasakladı. Bu meyanda (uyumak istediğimiz zaman) lambamızı söndürmemizi emretti,[107]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) ile C â b i r (Badı-yallâhü anh)'ın hadisi, N e s â i hâriç Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur. C â b i r (Radıyallâhü anhî'ın hadisi bâzı rivayetlerde uzun olup verilen emirler anlatılmaktadır. E b û M ü -s â {Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r î de rivayet etmiştir.
İbnü'l-A rabi; Ateşin bize düşman sayılması sebebi şudur: Ateşte bizim için bir takım yararlar var ise de tedbîr alınmadığı takdirde hem vücûdumuza hem de mallarımıza zarar verir. Onun için düşman hükmündedir, demiştir.
K u r t u b i de: Bu hadislerdeki emir ve nehiy, irşad içindir. Yâni doğru ve emniyetli yolu gösterir. Bu emirler mendubluk için olabilir, demiştir.
N e v e v İ de: Bu emir, dünyamızla ilgili yararlan ihtiva ettiği için irşâd mahiyetindedir. Bununla beraber bu emirlerde dini yararlar da vardır. Çünkü canı ve malı korumak dinî bir ödevdir, demiştir. N e v e v i ilk hadisin izahı bölümünde şöyle der:
Yatacağınız zaman evlerinizde ateş bırakmayın emri umûmîdir. Lâmba gibi ışıklar da bu emre girer. Mescidlerde ve başka yerlerde bulunan kandillere gelince eğer bir yangına sebebiyet vermesi tehlikesi varsa bu hükme girer. Fakat ekseriyetle böyle bir tehlikeye yol açmaz. Şayet yangın tehlikesi yok ise söndürülmemesinde dini bir sakınca olmadığı kanısındayım. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'ın beyân buyurduğu yangın tehlikesi olmaz.
El-Hâfız, Medine-i Münevvere'de yandığı haber verilen evin kimlere âit olduğu yolunda bir bilgi edinemediğini ifâde etmiştir.[108]

47- Yol Üzerinde Konaklamanın Yasaklığı Babı

3772) "... Câbir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
İşlek yol üzerinde konaklamayınız ve üzerinde ihtiyaçlarınızı gi-dermeyiniz (yâni abdest bozmayınız).»"[109]

İzahı

Bu hadisin bir benzeri Taharet kitabının 21. babında geçti. Bu hadis yollar üzerinde konaklamanın ve abdest bozmanın yasakhğma delâlet eder. Sindi: Yırtıcı hayvanların ve davarların özellikle gece vaktinde yollardan geçtiğine dâir hadîs rivayetleri vardır, der. Bu itibarla yol üzerinde konaklamak hem tehlikelidir, hem de gelen geçenlere sıkıntı verir. Yol üzerinde abdest bozmak da, oradan geçenlerin lanetlemesine yol açtığı gibi onlara bir eziyettir.
Zevâid yazarı bu hadîsi Zevâid nevinden saymamış ise de aynı metne kalan Kütüb-i Sitte'de rastlamadım. Ancak Ebû D â v û d, Cihâd kitabının 63. babında kısmen benzer bir hadîs rivayet etmiştir. Avnü'l-Mâbûd yazarının beyânına göre Nesâi de benzerini rivayet etmiştir.
Hadîsin senedi munkatidir. Çünkü Ebû Z u r' a' mn beyânına göre el-Hasan, Câbir bin Abdiîlah (Radıyal-lâhü anh) 'den hadîs işitmemiş tir.[110]

48- Bir Binek Hayvanına Üç Kişinin Binmesi Babı

3773) "... Abdullah bin CVfer (bin Ebî Tâlib) (RadtyaUâkü ankümâ)'-dan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yolculuktan geldiği zaman biz Onu karşılamaya götürü İtiyorduk. (Bir defa) ben ve Hasan veya Hüseyin (O'nu) karşılamaya götürüldük. Abdullah bin Cafer demiştir ki: O, birimizi önüne, diğerini de terkisine aldı ve nihayet böylece Medine'ye vardık."[111]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Hadîs, bir binit hayvanına üç kişinin birlikte binmesinin ve binicinin bunlardan birisini önüne, diğerini de terkisine almasının câizliğine delâlet eder. Tabii, hayvanın gücünün buna yetmesi şarttır. Aksi takdirde caiz değildir.
N e v e v İ : Binit hayvanı üç kişiyi taşıyabilir durumda olduğu zaman hepsinin birlikte binmesinin câizliği hususunda âlimler ittifak halindedir. Kadı I y â z, hayvanın gücü yetse bile üç kişinin beraber binmesinin caiz olmadığını bâzı âlimlerden nakletmiş ise de bu görüş geçersizdir, demiştir. E 1 - H â f ı z da demiş ki, hayvanın gücü yetmediği halde üç kişinin binmesinin câizliği ve gücü yettiği halde üç kişinin binmesinin caiz olmadığı yolunda kimse açık bir hüküm beyân etmemiştir. Caiz olmadığına dâir nakiller, hayvanın takatinin yetmemesi hâline yorumlanır ve caiz olduğuna dâir nakiller de hayvanın takatinin yetmesi durumuna yorumlanır.[112]

49- Kitabın Tetribi (Mürekkeple Yazılan Sahîfelerîn Mürekkebini Kurutmak İçîn Üzerîne Toprak Serpmek) Babı

3774) "... Câbir (Radtyallâhü anh)\]en rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Mürekkeple yazdığınız) sahifelerinizin üzerine toprak serpiniz. SahifçlerUn mürekkebinin dağılmaması) için en verimli yöntem budur. Çünkü toprak mübarektir."
Not: Bu hadîs Zevâid nevindendir.[113]

İzahı

Tirmizi bu hadisi şu metinle rivayet etmiştir: = -Biriniz (mürekkeple)
bir kitab yazdığı zaman (mürekkebi kurutmak için) üzerine toprak serpsin. Çünkü toprak serpmek (mürekkebi kurutma) ihtiyacını en iyi biçimde karşılar.»"
Gerek babın başlığında ve gerekse hadîs metninde geçen Tetrîb kelimesi ve dolayısıyla hadîs metni çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Şöyle ki:
Kitabın Tetrib'i; yazılan kitabı toprağın üstüne bırakmak, mürekkeple yazılan sahifelerin mürekkebinin dağılmaması ve yazının bozulmaması için üzerine toprak serpmek veya kâtibe karşı mütevazı davranmak gibi üç biçimde yorumlanmıştır.
T i r m i z i bu hadîsi İsti'zân ve Âdâb bölümünde "Tetrîbü'l-Kitâb" başlığı ile açtığı bir bâbta rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı da bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: El Mecma'de: 'Yâni biriniz bir kitab yazdığı zaman amaca ulaşması hususunda Allah'a dayanarak toprağın üstüne bıraksın. Bu hadîsten maksad mürekkeb ile yazılan yazının üzerine toprak serpmek anlamı olabilir. Şöyle de yorum yapılabilir: Biriniz bir yazı yazdırdığı zaman kâtibe karşı mütevâzi davransın' diye üç biçim'de yorum yapılmışir.
Tuhfe yazan daha sonra: Bir kavle göre Tetrib'den maksad mürekkebin dağılmaması ve yazının bozulmaması için üzerine toprak serpmektir. Şüphe yok ki mürekkebin kurutulması ve yazının korunması yazılan yazıdan istenen neticeyi elde etmek için en uygun yöntemdir. Mürekkebin dağılmasıyla yazının okunamaz hâle gelmesi ise amacı ihlâl eder. Bence en uygun yorum budur. Yâni Tetrîb'den mak-sad mürekkebi kurutmak için üzerine toprak serpmektir. Mûtemed olan yorum şekli de budur. Nitekim Kamus sahibi ile en-Nihâye yazan İtrâb s Bir şeyin üzerine toprak koymaktır, demişlerdir.
İtrâb ve Tetrib aynı anlamı ifâde eden iki masdardır. Kökü Tü-râb'tır. Türab ise toprak demektir.
Eski zamanlarda kurutma kâğıdı olmadığı için âlimler mürekkeple yazdıkları kitab ve mektublann mürekkebini kurutmak için toprak cinsinden bir nevi tozu serperlerdi. Bu uygulamanın, bu hadîsten alınmış olması muhtemeldir. Bu gün kurutma kâğıdı bulunduğu için artık toprak serpmeye ihtiyaç kalmamıştır, denilebilir.[114]

Hadisin Sıhhat Durumu

T i r m i z î, yukardaki metni rivayet ettikten sonra: Râvi H a m z a, Amr en-Nasibî' nin oğludur ve zayıf tu*, demiştir.
Müellifimizin rivayetinde bu râvi yoktur. Fakat Tuhfe yazarı müellifimizin senedindeki Ebû Ahmed ed-Dımışkî' nin meçhul olduğunu söylemiştir.

Sindi' nin beyânına göre Sirâcü'd-Dîn el Kaz-v i n İ bu hadisin mevzu olduğunu söylemiştir. Daha geniş bilgi için Sindi veya Tuhfe'ye bakılabilir.[115]

50- Üç Kîşî Bîr Arada Îken Bunlardan) İkisi Üçuncu (Arkadaş) Tan Ayrı Gizli Konuşmasınlar, Babı

3775) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Siz üç kişi (bir arada) olduğunuz zaman (bunlardan ikisi (üçüncü) arkadaşlarından ayrı gizli konuşmayacaklar (yâni konuşmasınlar) . Çünkü ikisinin gizli konuşması üçüncü arkadaşı şüphesiz üzer.»"

3776) "... İbn-i Ömer (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir arada bulunan) iki kişinin (yanlarındaki) üçüncü (arkadaşların) dan ayrı gizli konuşmalarım yasaklamıştır.*"[116]

İzahı

Bu bâbm ilk hadisi; Buharı, Müslim, Tirmizl, Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet olunmuştur. İkinci hadis ise Buharı, Müslim ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet olunmuştur.
Bu hadîsler bir arada bulunan üç kişiden ikisinin üçüncü arkadaşlarından ayrı, gizli konuşmalarının onun üzülmesine sebebiyet verdiğinden yasak olduğuna delâlet eder.
Ebû Davud'un rivayetinde şu ilâve vardır: Râvi Ebû Salih şöyle demiştir: Ben îbn-i Ömer'e: Bir arada bulunanlar dört kişi olursa hüküm nedir? dedim. İbn-i Ömer: O zaman sana zarar vermez (yâni iki kişinin diğer iki arkadaşlarından ayrı gizli konuşmalarında sakınca yoktur), diye cevab verdi.
N e v e v i: Bu hadisler, üçüncü bir arkadaşın huzurunda iki kişinin kendi aralarında ve ondan ayrı olarak gizli konuşmalarının yasak olduğuna delâlet eder. Üç veya daha fazla kişilerin kendi aralarında aynı yerde bulunan bir kimseden gizli konuşmaları hükmü de böyledir. Bu yasak haramlık içindir. Şu halde bir cemaatın aynı yerde bulunan bir kişiden ayrı gizli konuşması da haramdır. Meğer ki o kişi bunların gizli konuşmalarına müsade etse, o zaman haram değildir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'mn, M â 1 i k ' in ve âlimlerin cumhurunun mezhebi şudur:
Bu yasak umûmîdir. Yâni yolculuk hâli olsun, ikâmet hâli olsun her zaman böyle yapmak haramdır. Şayet bir arada bulunanlar dört kişi ise bunlardan ikisinin diğer iki arkadaşlarından gizli konuşmalarında bir sakınca yoktur. Bu hususta icmâ vardır.
Bâzı âlimler bu yasağın yolculuk hâline mahsus olduğunu, çünkü yolculuk hâlinde üç arkadaştan ikisinin diğer arkadaştan ayrı gizli konuşmalarının şüphe ve endişeye sebeb olabileceğini, ikâmet yerinde ise endişeye mahal olmadığını söylemişlerdir, diye bilgi vermiştir.[117]

51- Kimin Beraberinde Oklar Var İse (Bir Müslümanı Yaralamaması İçin) Okların Temrenlerinden Tutsun, Babı

3777) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâkü mkümâyâm rivayet edildiğine göre:
Bir adam, yanında (temrenleri açıkta olan) oklarla Mescid(-i Nebevi) den geçti. (Adam okları sadaka olarak dağıtıyordu). Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) -
«Temrenlerinden tut (ki kimseye dokunmasın),» buyurdu. Adam da t
Peki, dedi."

3778) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) jöyle buyurmuştur:
«Biriniz, yanında ok varken mescidimizden veya çarşımızdan geçtiği zaman herhangi bir müslümana değmemesi için eliyle temrenlerinden tutsun (da öyle geçsin) veya elini temrenlerin üstüne koysun.."[118]

İzahı

Bu babın hadisleri; Buhâri, Müslim ve Ebû Di-v û d tarafından da rivayet edilmiştir.
Sîhâm: Sehm'in çoğuludur, oklar demektir. Nısâl: Nasl'ın çoğuludur. Nasl, okun ucundaki

demirdir.   Buna temren deriz.
Nebi de Sihâm-i Arabiyye denilen Arap oklarıdır.
Mescid-i Nebevi' den oklarla geçen zâtın bunu sadaka olarak müslümanlara dağıttığı Ebû Davud'un rivayetinde belirtilmiştir. Bu rivayet sadakanın mescidde verilmesinin câizliğine delâlet eder.
Hadîste geçen «Bizim mescidimiz veya çarşımız» ifâdesinden mak-sad, müslümanlann mescidleri ve çarşılarıdır. Yâni sâdece Medine -i Münevvere1 de bulunan Mescid-i Nebevi ve oranın çarşısı kasdedilmemiştir. Bu cümlenin mânâsı açıktır. G«rek mescidden gerekse çarşıdan geçen bir kimsenin yanında oklar varsa herhangi bir müslümanı yaralamaması, incitmemesi için okların demir aksamından tutması veya ellerini bunun üzerine koyması emredilmiştir.[119]

52- Kur'ân-I Kerîmi Okumanın Sevabı Babı

3779) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kur'ân-ı Kerim'de maharetli olan (mü'min), Allah'a itaatkâr ve saygın meleklerle beraberdir. Okuyuşunda güçlük çekerek ve âyet ile kelimeleri tekrarlamak suretiyle (yâni okuyuşunda pişkin olmayarak) okuyan (müslüman) a iki sevab vardır.»[120]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.
Mahir, maharetli olan demektir. Kur'ân-ı Kerîm'de maharetli olmaktan maksad, hafızlıkta pişkinlik veya yüzünden okumakta pişkinlik mânâsıdır. Maharet ifadesiyle daha umûmî bir mânânın kas-dedilmiş olması da muhtemeldir. Yâni ister yüzünden okumakta, ister ezbere okumakta pişkin olan bir müslüman anılan mertebeye liyakatlidir.
Sefere t Sâfir'in çoğuludur. Safir, elçi demektir. Burada melekler kasdedilmiştir. Çünkü melekler Allah.ile kullar arasında elçilik görevini yaparlar. Burada, Abese sûresinin 15 ve 16. âyetlerinde geçen yazıcı meleklerin kasdedilmiş olması da muhtemeldir.
Kiram: Kerim'in çoğuludur, saygınlar demektir. Berere de Barr'ın çoğuludur. Allah'a itaatkâr olanlar manasınadır.
Kur'ân-ı Kerîmi pişkin olanların meleklerle beraber olmasının mânâsı hakkmda Kadı şöyle demiştir:
Anılan beraberlikten maksad şöyle olabilir: Böyle olan bir müslüman cennette öyle yüce mertebelere ve mevkilere yücelecek ki elçilik yapan meleklere arkadaş olacak. Çünkü o da bu nevi melekler gibi Allah'ın Kitabını kalbinde taşımıştır. Maksad şu da olabilir: Bu durumda olan müslüman, elçilik görevini ifâ eden meleklerin amelini işler ve onların meslekdaşı sayılır.
Kur'ân-ı Kerîm okuyuşunda pişkin olmayan müslümana iki sevab verilmesi sebebi şudur: O, Kur'ân okumakla bir sevab kazanır. Okurken, okuyuşta çektiği güçlükten dolayı da ayn bir sevab kazanır.
Kadı Iyâz ve başka âlimler demişler ki: Hadisten maksad, Kur'ân-ı Kerim okuyuşu pişkin olmayan müslümanın sevabının okuyuşu pişkin olanın sevabından fazla olduğu mânâsı değildir. Bilâkis maharetli olanın derecesi daha üstün ve sevabı daha çoktur. O, Sefere meleklerle beraberdir ve sevablan çoktur. Onun için bildirilen makam ve mevki başkası için bildirilmemiştir. Onun kadar Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemeye önem ve özen göstermemiş olan bir kimse nasıl onun kadar sevab kazanır?
Şu noktayı da belirteyim: Hadîste anılan sevab Ve mertebeler, Kur'ân-ı Kerim ile amel eden müslümanlara mahsustur. Yâni Kur'ân-i Kerîm'i okuduğu gibi durum ve davranışlarını da o kutsal kitaba göre ayarlayan mü'minler anılan sevab ve makamlara Allah'ın yardımıyla erişirler. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'i pişkin olmasına rağmen; durum ve davranışları, başka bir deyimle yaşantısı Kur'ân'a ters düşen bir kimse makbul bir müslüman sayılamaz. Bu şart buna benzer hadîslerde vaad edilen mükâfatlara erişebilmek için de mevcuttur.

3780) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
«Kur'ân ehli (yâni O'nu devamlı okuyup O'nunla amel ede) ne, cennete gireceği zaman -. Oku ve (cennetin mertebelerine) yüksel, denilecektir. Bunun üzerine okumaya başlayacak ve Kur'ân'dan bildiğini bitirinceye kadar beher âyete karşılık bir derece yükselecektir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Atiyye el-Avfl zayıftır.[121]

İzahı

Bu hadisin benzerini Ebû Dâvûd ve Tirmizi, Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmişlerdir.
Ebû Dâvûd'un "Kur'ân okumanın tertilinin müstehabkğı" babında rivayet ettiği hadîsin meali şöyledir:
" (Âhirette) Kur'ân ehline: Oku ve yüksel. (Okurken) de dünyada nasıl acele etmeksizin okuduğun gibi tertil ile (yâni acele etmeksizin) oku. Çünkü (cennette) senin konağın, okuyacağın son âyetin bitireceği yerdir, denilecektir.»
Avnü'l-Mâbûd yazarı da bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Cennetteki derecelerin Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin sayısı kadar olduğuna dâir hadis rivayet olunmuştur. E d - D â n i demiştir ki : Âlimler Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin altı bin olduğu hususunda ittifak etmişler. Fakat altı binden sonraki sayı hususunda ihtilâf etmişlerdir .- Bunun 204, 214, 219, 225 ve 236 âyet olduğuna dâir değişik görüşler vardır
Avnü'l-Mâbûd yazarı daha sonra: Bu hadisten anlaşılıyor ki, bu muazzam sevaba ancak Kur'ân-ı Kerim i ezberleyip de usûlüne uygun biçimde ve hatasız okuyanlara verilir, der.
Hattâbi de: Kur'ân-ı Kerim'in tamamını okuyabilenler, cennetin en yüksek mertebesine erişirler. Bir kısmını okuyabilenler ise buna göre yükselirler, demiştir.
T ı y b î de: Kur'ân ehlinin cennette yükselişleri sonsuzdur. Çünkü dünyada iken Kur'ân ı hatmettikçe tekrar başından okumaya devam ettiği gibi cennette de devamlı okuyacak ve devamlı yükselecektir. Bu yükselişin nihayeti yoktur. Kur'ân ehlinin cennette okumaya devam etmeleri onların cennet nimetlerinden zevk duymalarını engellemez. Bilâkis bu okuyuş onlara en büyük lezzet ve zevk kaynağı olur, demiştir.
Avnü'l-Mâbûd yazarı bundan sonra sözlerine devamla: Bâzı âlimler demişler ki; Kur'ân-ı Kerîm ile amel edenler, yâni durum ve davranışlarım O'na uydurup yaşantılarını bu ölçüye göre düzenleyenler, Kur'ân okumasını bilmeseler bile devamlı okuyormuş gibidir. Kur'ân ile amel etmeyenler, yâni yaşantılarını O'na göre düzenlenmeyenler ise devamlı okusalar bile hiç okumamış gibi sayılır. Bu itibarla sırf okuyup ezberlemek cennetteki yüce mertebelere erişmeye vesile olmaz. Önemli olan, O'nunla amel etmektir.

3781) "... İbn-i Büreyde'nin babası (Büreyde) (Radtyallâhü fl«A/dcn rivayet edildiğine göre: Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kur'ân, kıyamet günü (hastalık veya yolculuk gibi bir sebeb-ten dolayı) rengi değişmiş adam şeklinde gelir ve (okuyucusuna) : Seni gece uykusuz ve gündüz susuz bırakan benim diyecektir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.[122]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin izahı bölümünde S ü y û t i şöyle der:
Şâhıb adam; hastalık veya yolculuk gibi bir nedenle rengi ve bedeni değişmiş olan kimsedir. Kur'ân-ı Kerim'in âhirette bu şekilde gelmesinin sebebi, okuyucusunun dünyadaki durumuna benzemesi için olabilir veya şundan dolayı olabilir: Kur'ân ehli olan bir kimse, dünyada iken Kur'ân-ı Kerim i okumaya, ezberlemeye ve O'nunla amel etmeye enerjisini harcamasından dolayı rengi değiştiği ve benzi gittiği gibi âhirette Kur'ân-ı Kerim'de ona şefaat etmekle yüce mertebelere erişmesi için mesâi harcadığını ona sezdirmek için böyle bir adam şeklinde görülür.
Allah (Azze ve Celle) biz günahkâr kullarını da Kur'ân-ı Kerim ehlinden saysın.

3782) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü awA)'den rivayet edildiğine göre; Resuluİlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Biriniz aile ferdlerinin yanına döndüğü zaman yanlarında iri yapılı ve semiz üç aded hâmile deve bulmayı sever mi?* buyurdu. Biz t Evet dedik. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «O halde birinizin namazında okuduğu üç âyet onun İçin İri yapılı ve semiz üç Aded hâmile deveden-hj|yırhdxr,- buyurdu."

3783) "... İbn-î Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«(Ezberlenen) Kur'ân'ın durumu, bağlı devenin durumuna benzer. Eğer deve sahibi devesini bağlamak suretiyle muhafaza ederse onu tutar ve şayet bağlarını salıverirse deve gider.»"[123]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâVnın hadîsi ise Buhâri ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.
Halifât: Halife'nin çoğuludur, hâmile develer manasınadır. Hâmile deve Arapların en değerli mallarından sayılırdı. Onun için örnek gösterilmiştir.
Ukul ise Ikal'm çoğuludur. Ikal, devenin ayağına bağlanan iptir.
İkinci hadisten maksad; Kur'ân-ı Kerîmi hıfzedenlerin unutmamaları için devamlı okumalarına özen göstermeleridir. Ikal denilen bağla bağlanmayan deve, nasıl sahibinin yanında durmayıp gidecek ise Kur'ân-ı Kerim'i ezberleyen bir kimse de hafızasında tutmak için sık sık okumazsa çabuk unutur. Hadiste bu durum güzel bir benzetme ile belirtilmiştir.

3784) !:... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü tinh)'den rivayet edildiğine <î<>re; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Selicm) 'den şu buyruğu işittim, demiştir:
«Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki: Ben salâtı (yâni Fatiha sûresini) kendim ile kulum arasında ikiye taksim ettim ve kuluma istediğini veririm.» Ebû Hüreyre demiştir ki: Sonra Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ye Sellem) şöyle buyurdu:
-(Fatiha'yi) okuyunuz: Kul; = "Hamd, âlemlerin Rabb'ı olan Allah'a mahsustur" der. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle)) :
Kulum bana hamdetti ve kuluma istediğini veririm, buyurur. Sonra kul: = "Rahman ve Rahim olan (Allah)" der. Bunun üzerine Allah:
Kulum bana sena etti, kuluma dilediğini veririm, buyurur. Kul (bundan sonra) = Din-hesâb, ceza gününün mâliki olan (Allah), der. Bunun üzerine Allah:
Kulum beni ta'zim etti. İşte bu (yâni Fatihanın buraya kadar olan kısmı) baha (hamd, sena ve ta'zim etmeye) aittir. Şu âyetin de yansı bana, yarısı kulumadır: Kulum: = Yalnız sana kulluk ederiz ve yalmz senden yardım dileriz, der. Yâni işte bu, benim ve kulum arasmdadır. Kuluma dilediğini veririm. Fatiha sûresinin sonu (yâni bundan sonraki kısmı) da kuluma (âit dilekleri) dır. Kul:
«Bizi dosdoğru yola, gazabına uğramış olan (yahûdîler)den ve dalalete düşen (Hıristiyanlar) dan başka olup, nimetlendirdigin (peygamberler, sıddikler, şehîdler ve sâlih) kulların yoluna hidâyet eyle (yâni İslâm dini üzerinde sabit kıl), der. İşte bu âyetler (deki dilek) kuluma (ait)dir ve kuluma dilediğini veririm."[124]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Tuhfe yazarı bunun Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edildiğini söylemiştir.
Âlimler hadisteki; i^dJI kelimesinin Fatiha sûresi mânâsında kullanıldığını söylemişlerdir. Zâten hadîsin metni de bunu gösteriyor. Bilindiği gibi Salât kelimesi daha çok namaz anlamında kullanılır. Burada Fatiha sûresine Salât denilmesinin sebebine gelince, namaz F â t i h a ' sız olmaz ve F â t i h a ' sız kılınması ge? çerli değildir. Bu itibarla Fatiha sûresi namazın en önemli parçasıdır. Bu da; = -Hac, arafa*dır, yâni Arafat dağında vakfe etmektir» hadîsi gibidir. Halbuki belirli bir zamanda Arafat dağında bir süre beklemek hacc'ın bir parçasıdır ve hac bundan ibaret değildir.
Fatiha sûresini okumak namazın farzlarındandır, diyen âlimler bu hadisi de delil sayarlar.
Bu sûrenin Allah tarafından Zâtı Sübhâni'si ile kulu arasında taksim edilmesi sûrenin mânâsı açısındandır. Söyle ki:
Sûrenin ilk yarısı Allah'a hamd, sena ve ta'zimi ifâde eder. Diğer yansı da kulun dileğini, yakanşını ve muhtaçlığını belirtir. âyetinin Allah ile kulu arasında ikiye taksim edildiğine dâir buyruğunu açıklaması bölümünde Kurtubî şöyle demiştir:
Allah Teâlâ'nın bu buyruğu buyurmasımn sebebi şudur: Bu âyette kulun Allah'a karşı zilletini itiraf etmesi ve O'ndan yardım dilemesi var. Bu itiraf ve dilek, Allah'ı ta'zim etmeyi ve dilenen yardıma muktedir olduğunu içerir. Yâni bu âyette hem dilek, hem de Allah'ın kudret ve azametini itiraf vardır.
Bu hadîs, besmelenin Fatiha' dan olmadığı görüşündeki âlimler için bir delil sayılmıştır. Çünkü

bu hadîste Allah   Fatiha sûresini kendi zâtı ile kulu arasında iki eşit parçaya taksim eylediğini, E 1 - H a m d   âyetinden Mâlik-i yevmiddîn âyetine kadar olan üç âyetlik bölümün Zat-i Bârı'ye hamd, sena ve ta'zim ifâde ettiğini, İyâke âyetini Zât-i Bârı ile kulu arasında ikiye böldüğünü ve îhdînâ'-dan sonuna kadar olan kısmın kuluna âit olduğunu beyân buyurmuştur. Fatiha sûresinin yedi âyetten ibaret olduğuna dâir ic-mâ vardır. Yâni bütün âlimler bu hususta ittifak halindedir. Şu halde İhdinâ'dan itibaren sûrenin sonuna kadar olan bölüm de üç âyettir ve böylece 3,5 âyet Allah'a, diğer 3,5 âyet de kula âit olmuş olur. Eğer besmele, Fatiha' dan bir âyet olsaydı hadîste besmelenin durumu da ifâde edilirdi.
Besmele, Fatiha' dan bir âyettir, diyenlere göre Sıratallezi-ne'den itibaren sûrenin sonuna kadar olan bölüm bir âyettir ve böylece Fatiha yine yedi âyetten ibaret olur.
Besmele, Fatiha' dan sayılır diyen âlimlerin bu hadisi delil sayanlara karşı verdikleri cevabları Nevevî, Müslim'in şerhinde bu hadîsin izahı bölümünde açıklamıştır. Arzu edenler oraya bakabilirler.

3785) "... Ebû Saîd bin el-Muallâ (Radıyaüâhü anh)'dexı; Şöyle demiştir:
Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana hitaben: Bilmiş ol ki ben Mescid(-i Nebevi) den çıkmadan önce sana Kur'-ân'daki (sevab yönünden) en büyük sûreyi muhakkak öğreteceğim (yâni en büyük sûrenin hangi sûre olduğunu bildireceğim), buyurdu. Ebû Saîd bin el-Muallâ demiştir ki:
Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescid'den) çıkmak için gitti. Bunun üzerine ben O'na (sözünü) hatırlattım. O da buyurdu ki:
«(O sûre); dir (yâni Fatiha süresidir). O sûre es-Sebü'1-Mesânî (adlı) dır ve bana verilen Kur'ân-ı Azîm'dir.»"[125]

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadis Fatiha sûresinin en büyük sûre olduğuna delâlet eder. Büyüklükten maksad sevab bakımından olan büyüklüktür.
Es-Sebu'1-Mesânî de Fatiha sûresinin bir ismidir. Hadîs buna da delâlet eder. Es-Seb' yedi demektir. Mesânî de mesnâ'nm çoğuludur. Mesnâ, ikişer ve çift mânâsına geldiği gibi bu kelimenin Sena kökünden veya istisna masdarmdan alınması da muhtemeldir. Bu ihtimallere göre Fatiha sûresine Seb-i Mesânî denmesinin sebebi de değişik şekillerde yorumlanmıştır:
Fatiha sûresi namazın her rek'âtinde tekrarlandığı için çift ve ikişer mânâsına gelen Mesânî denilmiştir. Keza F â t i h â' da Allah'a hamd ve sena edildiği için bu ismi almıştır. Fatiha süresi Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmetine mahsus ve müstesna olmak üzere ihsan buyurulmuş ve bu nedenle anılan isim verilmiştir.
Bu hadisten çıkan diğer bir hüküm de Fatiha sûresine Kur'ân denilebilme hükmüdür. Yâni Kur'ân-ı Kerim'in; belirli bir bölümüne, bir sûresine veya bir âyetine de Kur'ân denilebilir.
Keza Fatiha sûresine; sûresi isminin verildiği de hadisten anlaşılıyor.
Fatiha sûresinin yedi âyetten ibaret olduğu hususunda ic-mâ bulunduğunu bundan önceki hadîsin izahı bölümünde belirtmiştim. Bu hadis de bunu gösterir.
Hanefi âlimlere göre Besmele Fatiha' dan bir âyet de-ğildir ve yedinci âyet *4re- vj-****' J^ den sonuna kadar olan parçadır. Ş â f i i 1 e r' e göre ise Fatiha süresinin birinci âyeti besmele'dir. Yedinci âyet ise ûı^İ h\^> den sûrenin sonuna kadar olan parçadır.
Gerek Fatiha süresine verilen isimler, gerekse sürenin geniş mânâ ve açıklaması hakkında geniş bilgi almak isteyenler tefsir kitablarına müracaat edebilirler.

3786) "... Ebû Hiireyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; ResûluDah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurmuştur:
Ebû Saîd (RjMIn Hâl Tercemesi:
Ebû Sald bin el-Muallâ (B.A.) Medfne-i Münevvere halkından olup Ensâr-ı Kirâm'dan sayılır. Adı kesinlikle bilinmiyor. Bir kavle göre Râfi ismindedir. Bu-hârl onun yalnız bu hadisini rivayet etmiştir. Müslim, ise ondan hadis rivayetinde bulunmamıştır. îbn-i Mâceh, Ebü Dâvûd ve Nesâi de onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Hulasa, 450; Avnü'İ-Mâbûd, C. 4. sah. 232
«Kur'ân'da bir sûre otuz âyet olup sahibi (yâni okuyucusu) ba-ğışlamncaya kadar onun için şefaat eder: (O sûre); (yâni Mülk sûresi) dir.»"

3787) '... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)\\en rivayet edildiğine göre; Resûluilah (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : (yâni İhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'ân-ı Ke-

rîm'in üçte birisine muâdildir (eşittir).-"

3788) '... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhy&en rivayet edildiğine göre; Kesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir : (yâni îhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'ân'ın üçte birisine muâdildir.»"

3789) "... Ebû Mes'ûd el-Ensârî (Radtyaîiâhü anh)fden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: (yâni îhlâs sûresi sevab bakımından) Kur'-an'ın üçte birisine muâdildir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup ravüeri güvenilir zatlardır. Râvi Ebû Kays, Abdurrahmân bin Servân'dır.[126]

İzahı

Mülk sûresinin faziletine dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'mhadîsini; Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, Besmele'nin sûre'den müstakil bir âyet olmadığına delildir. Çünkü Besmele hâriç, sûrenin âyet sayısı 30'dur. Ebû Hanife, Mâlik ve âlimlerin çoğunun görüşü budur. Yâni sûrelerin başındaki besmele sûrenin bir âyeti sayılmaz. Şafiî' nin mûtemed kavline göre ise Besmele her sûrenin birinci âyetidir. Şafiî mezhebinin diğer bir rivayetine göre sûrelerin başlarındaki besmele o sûrenin birinci âyetinden bir parçadır.
Bu hadîs. Mülk süresinin okuyucusu için kabirde veya âhi-ret günü şefaatçi olduğuna delâlet eder. Özellikle her gün yatsı namazından sonra ve yatmadan önce bu sûreyi okumayı itiyad hâline getiren müslümana inşâallah şefaatçi olacaktır.
thlâs sûresinin faziletine dâir Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ise Tirmizî tarafından da rivayet olunmuştur.
Zevâid nevinden olan Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde; «Allahu ahed, el-Vâhıdu's-Samed Kur'ân'ın üçte birisine (sevab bakımından) eşittir» buyurulmuştur.
Bilindiği gibi thlâs sûresinin başında; ji *Ji "Kul huve" kelimeleri mevcuttur ve sûrenin ikinci âyeti; alLj| Â\ "Allahu' Samed"dir. Halbuki bu hadîste "el-Vahıdu's-Samed" ifâdesi bulunur, bu durumda hadîsteki ifâde tarzı sûrenin ilgili âyetlerinin taşıdığı mânâ itibariyledir veya bu ifâde sûrenin bir ismidir.
thlâs süresinin Kur'ân-ı Kerim'in üçte birisine denk olması, sûreyi okumanın yüce faziletini ifâde eder. Yâni bir kimse bu sûreyi okuduğu zaman Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birisini okumuşcasma sevab kazanır. Bilindiği gibi her âyetin ve her sûrenin sevabı en az on kat ve en çok yediyüz kat veya daha fazla artırılarak okuyucusuna ihsan edilir. Bâzı ilim adamları bu hadisin mânâsını şöyle yorumlamışlardır : î h 1 â s sûresini okuyan bir kimsenin katlanan sevabı, Kurf-ân-ı Kerim'in üçte birisini okuyan bir kimsenin sevabının aslı, yâni katlanmamış mikdan denktir. Fakat KurTân-ı Kerîmin üçte birisini okuyan bir kimsenin anılan ölçüye göre katlanan sevabı kadar değildir. Fakat bu yorumun bir dayanağı yoktur,-
Bâzı âlimler ise hadîsleri şöyle yorumlamışlardır: Kur'ân-ı Kerimde bulunan mânâlar üç bölümde mütalâa edilebilir: Hükümler, haberler ve tevhîd. î h 1 â s sûresi Tevhîd'i ifâde ettiği için Kur'ân-ı Kerim'in üçte birine denk sayılmıştır. Yâni bu itibarla üçte biri sayılır.
Bir kısım ilim adamları da şöyle demişlerdir: Yâni thlâs sûresinin ifâde ettiği ihlâs ve tevhid sistemine sarılan bir kimse Kur'an-ı Kerim'in üçte birisini okumuşcasma sevab kazanır.
Tirmizî'nin îhlâs sûresi babında rivayet ettiği hadîslerin izahı bölümünde Tuhfe yazan yukardaki yorumları naklettikten sonra şöyle der:
Ben derim ki Ebû Eyyûb'un;
Kim kul huvallahu ahedl okursa şüphesiz Kur'ân'ın üçte birini okumuştur» hadîsi îhlâs sûresini okumanın Kur'ân'ın üçte birisini okumaya, denk olduğunu açıkça ifâde eder. Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'in ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisleri de böyledir. Bu itibarla diğer hadîsler de böyle yorumlanmalıdır.[127]

53- Zikîr (Yâni Allah'ı Anma) Fazileti Babı

Zikir: Allah'ı anmak mânâsında kullanılmıştır. Bu kelime Arap dilinde bir çok mânâlara gelir: Hatırlamak, anmak, ezberlemek, anlatmak, şükretmek, tenkid etmek ve bildirmek...
Tuhfe yazarı Zikir kelimesi ile kasdedilen mânânın izahı bölümünde şöyle der:

Zikir t Allah Teâlâ'yı anmaktır. Burada kasdedilen mânâ söylenmesi ve bol bol tekrarlanması fazileti hakkında hadis bulunan şu ve
benzeri sözlerdir:
1. Subhânallahi vel Hamdu lillâhi ve lâ ilâha illallah vellâhu ekber.
2. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil Azîm.
3. Hasbünallâhu ve nimel-Vekil. Ni'mel-Mevlâ ve nime'n-Nasir.
Besmele ve istiğfar, dualar da bunun şümulüne eklenir.
Zikir, bâzan söylenmesi ve okunması vâcib veya mendub olan Kur'ân-ı Kerim tilâvetine, hadisleri okumaya, dînî ilimlerle meşgul olmaya ve nafile namaza devam etmek rriânâsmda kullanılır.
Diğer taraftan zikir bâzan dille olur. Dille edilen zikirin mânâsı düşünülürse daha çok sevab kazanılır. Şayet kişi diliyle söylediği zik-. rin mânâsını düşünmezse yine sevab kazanır.
Bir kimse diliyle zikrederken, kalbini de dünya meşgalelerinden uzak tutup kalben de zikir ile meşgul olursa ve ettiği zikrin mânâsını mülâhaza ederse, daha çok makbul ve üstün bir zikir ibâdetini ifâ etmiş saydır.

3790) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü a«A/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sahâbîlere) :
•Ben size amellerinizin en hayırlısını, mâlikiniz (Allah) katında en çok beğenilen, (cennetteki) derecelerinizi en çok yükselten, altın ve gümüşü (Allah yoluna) vermekten size daha sevablı olan ve düşmanınıza rastlayıp da boyunlarını vurmanız I gazi olmanız) İle düşmanınızın sizin boyunlarınızı vurmasından (şehid edilmenizden) daha üstün faziletli işi haber vermiyeyim mi? (veya bilmiş olunuz ki size haber veririm) * buyurdu. Sah&bîler:
Bu amel nedir? Yâ Resûlallah dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Zikrullah (yâni Allah'ı anmak) tır,» buyurdu. Ve (Ziyâd bin Ebî Ziyâd'dan anılan senedle rivayet edildiğine göre) Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh), söyle demiştir 1
Hiç bir adam. kendisini Allah (Azze ve Celle)nin azabından, Allah*! anmak (ibâdetin) den daha çok kurtarıcı hiç bir amel (ibâdet) işlemedi."

3791) "... Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyaltâkü anhüntâ)'-dan rivayet edildiğine göre bu iki zât Peygamber (SallaUahii A ley ki ve Sellem)'in şöyle buyurduğuna şehâdet etmişlerdir :
«Bir mecliste oturup da orada Allah'ı anan her (müslüman) cemaatı melekler kuşatır, onları rahmet kaplar, üzerlerine sekînet (Allah'ın rızâsı, vakar ve sükûnet) peyderpey iner ve Allah, katındaki (melek) ler arasında onlardan (övgü ile) s öze d er.»"[128]

İzahı

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh) 'in hadisini; Tirmizi, Hâkim, Ahmed, Mâlik, Beyhakî ve Tabarâni de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin sonunda bulunan M u â z bin Cebel (Radıyallâhü anh)'in sözü hadîsin senedine bağlıdır. Râ-visi Ziyâd bin Ebî Ziyâd' dır. Tuhfe yazarının beyânına göre bu durum M â 1 i k ' in rivayetinde belirtilmiştir. Buradaki rivayete göre M u â z (Radıyallâhü anh) 'in rivayet ettiği parça onun sözüdür, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buy-ruğundan değildir. Fakat Ahmed, Beyhaki ve îbn-i Abdilberr bu parçayı merfû olarak, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'dan rivayet edilmiş şekilde nakletmişlerdir. Bu hadîs Allah'ı anmanın, kişinin kendi malını ve canını Allah uğrunda feda etmesinden daha çok sevab olduğuna delâlet eder.
Ebû Hûreyre (Radıyallâhü anh) ile Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edilen ikinci hadisi; Müslim, T i r -mizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen "Sekînet** sükûnet, vakar ve rahmet mânâlarına yorumlanmıştır.
Bu hadis, birkaç müslümanın bir araya gelerek Kur*ân-i Kerim, hadisler, fıkıh kitablan ve benzeri dini eserleri okumaları, dinî sohbetlerde bulunmaları veya yukarda bir kısmı anılan zikir ve teşbihlerde bulunmalarının meşru ve çok sevab olduğuna delâlet eder.

3792) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü afth)'dtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyie buyurmuştur:
«Allah (Azze ve Celle) buyuruyor ki -.
Kulum beni andığı ve dudakları benim zikrimle teprendiği zaman ben onunla beraberim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Muhammed bin Mus'ab el-Karkasani

bulunur. Salih bin Muhammed bunun zayıf olduğunu söylemiştir. La-kin îbn-i Hibban bunu Eyyub bin Süveyd yoluyla' yine Evzal'den rivftyet etmiştir. O da zayıftır.

3793) "... Abdullah bin Büsr (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:
(Bir gün) bir bedevi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e t İslâm şeriatleri (yâni nafile ibâdetler) cidden bana çok geldi (yâni zayıflığım nedeniyle hepsini yapamam). Onun için bana onlardan sarılıp yapışacağım bir şeyi bildir (tavsiye buyur), dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de ona) :
«Senin dilin devamlı surette Allah (Azze ve Celle)'nin zikri ile meşgul olsun,» buyurdu.[129]

İzahı

Zevâid nevinden olan 3792. hadîsi notta belirtildiği gibi î b n - i Hibban da rivayet etmiştir. Fakat onun senedinde bulunan Eyyûb bin Süveyd de müellifimizin senedindeki M u - hammed bin Mus'ab gibi zayıftır.
Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Tirmizi, Ibn-i Hibbân, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Birinci hadîste buyurulan «Ben kulumla beraberim» ifâdesinden maksad Allah'ın o kula yardımcı, destekleyici ve muvaffak kılıcı olmasıdır.
İkinci hadiste geçen 'Şerâyi" Şerîat'ın çoğuludur. Şeriat kelimesi Arap dilinde işlek yol, akar su yolu, develerin sulandığı akar su kanalı, kapı eşiği ve din mânâlarına gelir. Tıy bi : Burada kas-dedilen mânâ, Allah'ın kullan için koymuş olduğu farzlar ve sünnetlerdir, demiştir.
E 1 - K a r i: Burada kasdedilen mânâ nafile ibâdetlerdir. Çünkü bedevî'nin "İslâm şeriatleri bana çok oldu" yâni zayıflığım nedeniyle hepsini ifâ etmekten âcizim, sözü nafile ibâdetlerin kasdedildi-ğine delâlet eder, demiştir.
T ı y b i .- Bedevi'nin : Şerîatlerden benim sarılıp yapışacağım bir ibâdeti bana bildir, sözünden maksadı farz ibâdetlerden sonra devamlı yapacağı nafile ibâdetinin belirlenmesidir. Yoksa tavsiye edilecek ibâdeti yapmakla yetinip farz ibâdetleri bırakmak değildir, demiştir.[130]

54- "Lâ İlâha İllallah = Allah'tan Başka Lâyık Hiç Bir İlâh Yoktur" Zikrinin Fazileti Babı

3794) "... Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anhümâ)'-dan rivayet edildiğine göre :
Bu iki zât Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in şu hadisi buyurduğuna şâhid olmuşlardır (yâni bizzat O'ndan işi t mislerdir) :
«Kul; "Lâ ilahe illâllahu vellahu ekber = Allah'tan başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur ve Allah herşeyden büyüktür» dediği zaman, Allah (Azze ve Celle) :
Kulum doğru söyledi. Benden başka (ibâdete lâyık) hiç bir ilâh yoktur ve ben en uluyum, buyurur. Kul ;"Lâ ilahe illâllahu vahdehu = Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O yalnızdır, birdir dediği zaman AUah:
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur, ben yalnızım, birim, buyurur. Kul; "Lâ ilahe illâllahu lâ şerike lehu = Allah'tan başka ilâh yoktur, ortağı yoktur" dediği zaman Allah:
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur ve ortağım yo -tur, buyurur. Kul; "Lâ ilahe illâllahu Lehü'l-mülkü ve lehu'I-hamdu = Allah'tan başka ilâh yoktur. Mülk (hâkimiyet) O'nundur, hamd O'nundur" dediği zaman, Allah:
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yoktur. Mülk (hâkimiyet) benimdir, hamd benimdir, buyurur. Kul; "Lâ ilahe illâllahu ve lâ havle ve lâ kuvvetei illâ billahi = Allah'tan başka ilâh yoktur ve günahlardan dönüş, ibâdete kuvvet ancak Allah'ın yardımıyladır" dediği zaman, Allah =
Kulum doğru söyledi. Benden başka ilâh yok, günahlardan dönüş ve ibâdete kuvvet ancak benim yardımımladır, buyurur.»
Râvi Ebû îshâk demiştir ki: Sonra (şeyhim) el-Ağarr, anlamadığım bir şey söyledi. Bunun üzerine ben Ebû Ca'fer'e ı O (yâni el-Ağarr) ne dedi? diye sordum. Ebû Cater dedi ki: (senin anlamadığın şey, hadîsin şu cümlesidir) :
«Bu zikirler kime ölüm döşeğinde nasip edilirse o kimseye ateş dokunmayacak (yâni cehennem ateşi onu yakmayacak) tır.»"

3795) "... Su'dâ el-Mürriyye (Radtyallâhü anhâydm; Şöyle demiştir:

Ömer (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra bir gün (kocam) Talha (bin Ubeydillah) (Radıyallâhü anh) 'a uğradı da (onu üzgün görünce) :
Niçin üzgünsün? Amcan oğlunun (Ebû Bekir es-Sıddik)'ın halîfe oluşu mu seni üzdü? dedi. Talha: Hayır. Lâkin Ben, Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den:
«Şüphesiz ben bir kelimeyi çok iyi bilirim ki herhangi bir kimse ölüm döşeğinde o kelimeyi söylediği takdirde, mutlaka o kelime o kimsenin sahifesine (yâni amel defterine) bir nur olur ve muhakkak o kimsenin cesedi ve ruhu ölüm döşeğinde o kelime sayesinde behemehal bir ravh (yâni rahmet, rızâ-ı Bari ve rahatlık) bulacaklardır,» buyruğunu kulağımla işittim de o kelimenin ne olduğunu O'na vefat edinceye kadar sormadım (üzüntüm bundandır), dedi. (Bunun üzerine) Ömer (Radıyallâhü anh) :
Ben o kelimeyi bilirim. O, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasına (yâni Ebû Tâlib'e ölüm döşeğinde) teklif ettiği (söylemesini istediği tevhîd) kelimesidir. Eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), amcası (Ebû Tâlib) için tevhîd kelimesinden daha fazla kurtarıcı bir şey bilseydi o şeyi emredecekti, dedi.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedinde râvi Satıl üzerinde çok ihtilâf olmuştur. Şöyle ki: Müellifin senedinde olduğu gibi Şa*bl'den rivftyet olunmuştur. Başka bir rivayette «... Şati'den o da Ebû Talha"dan o da babanından» şeklinde bir sened söylenmiştir. Başka bir rivayette «... Şattİ'den o da Yahya'dan o da anası Su'dâ'dan o da Talha'dan» biçiminde bir sened söylenmiştir. Diğer bir rivayette «... Şa'bi'den o da Talha'dan mürsel olarak» şeklinde bir sened vardır.[131]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi, Tirmizi, N e s â i, Hâkim ve îbn-i Hibbân tarafından da rivayet olunmuştur. Mânâsı da açıktır.
Zevâid nevinden olan ikinci hadîsin izahı bölümünde încâhu*l-Hâce'de şu bilgi verilmiştir:
Bâzı sarihler demişler ki: Hadîsin; sözünden maksad, Ebû Bekr-i Sıddik (Radıyallâhü anh) 'in hilâfetidir. Talha (Radıyallâhü anh) ile Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), Teym bin Mürre' nin sülâlesindendirler. Şöyle ki: Talha bin Ubeydillah bin Osman bin Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin M u r r e' dir. Ebû Bekir de bin Osman bin Âmir bin Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Teym bin Mürre' dir.
Bu hadîste fazileti beyân buyurulan kelime tevhîd kelimesidir. Yâni "Lâ ilahe İllâllah"dır. Ömer (Radıyallâhü anh) bunu T a 1 -h â (Radıyallâhü anh)'a bildirmek üzere o kelimenin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in amcası E b ü Tâli b'e ölüm döşeğinde iken teklif buyurduğu Tevhîd kelimesi olduğuna işaret etmiştir.
Buhâri' nin el-Müseyyeb bin Hazn (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste belirtildiği gibi E b ü T â -1 i b'de ölüm belirtileri görülünce; Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona;
«Ey amcam "Lâ ilahe illallah" kelimesini söyle, ben Allah katında senin için bu kelime ile şehâdet - şefaat edeceğim» buyurdu ise de Ebû T â 1 i b' in başında bekleyen Ebû Cehil ve Abdullah bin Ebi Ümeyye:
Yâ E b â T â 1 i b, sen Abdulmuttalib'in milletinden yüz mü çevireceksin, demekle mâni oldular. Nihayet Ebû T â 1 i b Kelime-i Tevhid getirmedi ve son sözü : O (yâni ben) A b - dulmuttalib'in milleti üzerindedir, oldu.
Allah cümlemizin imânını korusun ve son nefeslerimizde Kelime-i Tevhid, sağlam imân ve ilâhi mağfiret ve hoşnutluk ihsan buyursun.
Su'dâ (R.A.)nın Hâl Tercemesi:
Su'dâ bint-i el-Hâris bin Avı el-Mürriyye (R.A.) sahâbi hanımlardandır. Râvisi oğlu Yahya bin Talha'dır. Ebû Dâvûd ve tbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişlerdir.

3796) "... Muâz bin Cebel (RadtyaUâkü u«//,)'den rivayet edildiğine «Üre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
-Hiç bir kimse yoktur ki Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim A İlah'm Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olduğuma şehâdet edip bunu kalben de tasdik ederek ölsün de, Allah ona mağfiret etmesin (bağışlamasın).-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsi Nesâi, Amelü'1-Yevm ve'l- yl'de birkaç yoldan rivayet etmiştir.

3797) "... Ürnmu Hâni' (Radtyallâhü atthâ)'âan rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallatlahâ

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«"Lâ ilahe illallah" kelimesini hiç bir amel (faziletçe) geçmez ve bu kelime hiç bir günahı bırakmaz.»
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Zekeriyyâ bin Manzûr bulunur. Bu râvi zayıftır.

3798) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Kim bir günde yüz defa "Lâ ilahe illâllahu, vahdehu lâ şerike lehu, Iehü'l-mülkü ve lehü'I-hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir = Allah'tan başka ilâh yoktur, O yalnızdır (yâni tektir) ortağı yoktur, mülk (hâkimiyet) O'nundur ve hamd O'nundur, O, herşeye kadirdir" derse bu zikir o kimse için on köleyi azâdlamak sevabına denktir ve ona yüz hasene yazılır, yüz günah da ondan silinir. Bu zikir o kimse için akşama kadar şeytanın şerrinden güvence olur. Hiç kimse de onun ettiği bu zikirden daha faziletli bir zikir getiremez. Ancak bu zikri ondan fazla söyleyen kimse daha fazla fazilet kazanır.»"

3799) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
«Kim sabah namazından hemen sonra "Lâ ilahe illâllahu, vahdehu lâ şerike lehu, lehü'l-mülkü ve lehü'I-hamdu, bi yedihi'1-haym, ve hüve alâ külli şey'in kadir = Allah'tan başka ilah yoktur, O, yalnız (tek)dir ortağı yoktur, mülk O'nundur ve hamd O'nundur, hayır O'nun (kudret) eliyledir ve O, her şeye kadirdir" derse bu zikir (se-vab bakımından) İsmail (Aleyhisselâm)'in evlâdından olan bir köleyi azâdlamak gibidir.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun, senedinde Atiyye el-Avfl bulunur. Bu râvi zayıftır. Ondan rivayet eden zât da zayıftır.[132]

55- Allah'a Hamdedenlerin Fazileti Babı

3800) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden şu buyruğu işittim, demiştir :
«Zikrin (yâni Allah'ı anmanın) en faziletlisi "Lâ ilahe illallah = Allah'tan başka ilâh yoktur" kelimesidir ve duanın en faziletlisi "El-hamdu lillâh = Hamd Allah'adır" sözüdür (veya "El-hamdu lillah" sûresi, yâni Fatiha süresidir).»"[133]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmizi, Nesâi, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Hadiste «Lâ ilâha illallah» kelimesinin zikrin en faziletlisi olduğu bildiriliyor. Çünkü bu zikir, Tevhîd kelimesidir. Yâni Allah'ın varlığını, birliğini, kemâl sıfatlarım taşıdığım ve her türlü eksikliklerden pâk ve nezih olduğunu ifâde eden bir sözdür. Hiç bir şey Tevhid ile eş değerde değildir. Küfür ile imân arasındaki fark bununladır. Kalbi Allah'tan başka şeylerle meşgul olmaktan en iyi şekilde ala-koyan, nefsi en iyi şekilde temizleyen, insanın içini en güzel surette arındıran ve şeytânı en çok uzaklaştıran bu mübarek Tevhîd kelimesidir.
Hadîsin ikinci cümlesinde de duânm en faziletlisinin «El-hamdu lillah» olduğu ifâde ediliyor. Sindi ve başkası: Bundan maksad Fatiha sûresi olabilir. Çünkü Fatiha sûresinin isimlerinden biri de "El-hamdü lillah" adıdır. Fatiha sûresinde duanın en güzeli bulunur. Hadîs, Fatiha süresindeki duaya işaret olabilir. Bu ifâdeden, duânm en faziletlisinin Allah'a hamdetmek olduğu kasdedilmiş olabilir. Çünkü bu ifâde, her ne kadar Allah'a hamdet-mekten ibaret ise de dolaylı olarak bir duayı içerir. Çünkü hamd, Allah'ın nimetlerine şükür etmeyi ifâde eder. Nimetlere şükretmek ise nimetlerin çoğalmasını dilemeyi de ifâde eder. Nitekim Allah Teâlâ;
y = «Eğer şükrederseniz muhakkak ben size nimetlerimi artırırım» buyurmuştur. Duâ da Allah'ı anarak O'ndan dilekte bulunmaktır. Hamd hem Allah'ı anmayı hem de nimetlerin çoğalması dileğini ifâde eder.

3801) "... Kudâme bin îbrâhîm el-Cümahî (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre :
Kendisi bir genç iken üstünde aspurla boyalı iki parçadan İbaret bir elbise bulunduğu halde Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Ra-dıyalâhü anhümâ) 'mn yanma gidip gelirdi. Kudâme demiştir ki: Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ) bir gün bize hadis rivayet ederek Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'in onlara şu buyruğu buyurduğunu söyledi:

«Allah'ın kullarından biri: "Yâ Rabbi leke'l-hamdu kemâ yenbaği li celâli vechike ve li azîmi sültânike = Ey benim Rabbim, Senin zâtının celâlına ve senin hâkimiyetinin azametine layık biçimde sana hamd olsun" dedi. Bu hamd, kulun amelini yazmakla görevli iki meleği âciz bırakarak, nasıl yazacaklarını bilemediler. Bunun Üzeru» melekler göğe çıktılar ve: Ey Rabbımız, Senin kulun öyle bir söz (hamd) söyledi ki nasıl yazacağımızı bilemiyeceğiz, dediler. Allah (Azze ve Celle) kulunun söylediği sözü en iyi bilen olduğu halde t

Benîm kulum ne söyledi? diye sordu. Melekler i Ey Rabbimiz o kul: "Yâ Rabbi Leke'l-hamdu kemâ yenbaği li celali vechike ve azîmi sültânike" söyledi, dediler. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) o iki meleğe buyurdu ki:

Kulum bana kavuşup da ben onu söylediği söz (hamd) e karşılık mükâfatlandırıncaya kadar siz o sözü kulumun söylediği gibi yazınız, buyurdu.»"

Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Kudâme bin İbrahim bulunur. Onu İbn-i Hibban, güvenilir zâtlar arasında yazmıştır. R4vİ Sadaka bin Beştr'i ne cerheden ne de güvenilir sayan kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

3802) "... Abdülcebbâr bin Vâli'in babası (Vâil bin Hucr) (Radtyallâhü ankümâyda.n; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber (yâni O'nun arkasında) namaz kıldım. Bir adam fnamaz içinde "El-hamdü lillahi hamden kesiren tayyıben mübarek en fihi = Çok, güzel ve mübarek hamd AIIah*adir" dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazı bitirince:

«Bunu söyleyen kimdir?- diye sordu. Adam:

Benim. Hayırdan başka bir şey kasdetmedim, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu i

«O hamd için muhakkak göğün kapıları açıldı ve Arşa yükselmesine hiçbir şey engel olmadı.»"

3803) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'âan; Şöyle demiştir: —Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sevdiği bir şey gördüğü zaman «El-hamdu lillahi'1-lezî bini'metihi tetimmü's-sâlihât = Hamd O Allah'adır ki yararlı şeyler ancak O'nun nîmetiyle tamamlanır" derdi- ve hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman «Elhamdü lillahi ala külli hâlin = Her durum üzerine hamd Allah'adır» derdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3804) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle derdi:

«El-hamdü lillahi ala külli halin. Rabbi Eûzu bike min hâli ehli'n-nâri = Her hal üzerine hamd Allah'adır. Rabbi m! Ben cehennem halkının hâlinden sana sığınının.*"

Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mûsâ, bin Ubeyde yar. Bu ravi zayıftır. Şeyhi Muhammed bin Sabit de meçhuldür.

3805) "... Enes (Radtyallâhü a»A/den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Allah herhangi bir kuluna bir nimet ikram edip de kul da "el-fıamdü lillah = Hamd Allah'adır" derse kulun verdiği (yâni ödediği hamd), aldığı (ni'meti)nden mutlaka efdal (üstün) olur.»"

Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasen'dir. Şebtt» bin BÎsr hakkında ihtilaf olmuştur.[134]

İzahı

Yukarda tercemesini verdiğim hadîsler Zevâid nevindendir. Yalnız 3802. hadis N e s â i tarafından da rivayet olunmuştur. Hadîsler çeşitli ifâdelerle hamdetmenin üstün faziletini beyân eder. Hadîslerin anlamı açık olduğu için başkaca bir şey söylemeye gerek görmüyorum.[135]

56- Tesbîh (Yâni Sübhânallah Zikrinin) Fazîleti Babı

Teşbih: "Sübhânallah" demektir. Bâzan bu söze başka kelimeler eklenir ve Allah'ın yüceliği bu sözlerle dile getirilir. "Sübhânallah" sözünün özlü mânâsı şöyledir: Ben, Allah Teâlâ'nın; yüce zâtına lâyık olmayan her türlü noksanlıklardan ve vasıflardan pak ve nezih olduğuna inanarak dilimle itiraf ederim.

3806) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü û»AJ'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
-Sübhânallahi ve bi hamdın, Sübhânallahi'l Azim = Ben, AUah'a hamdederek O'nun her türlü noksanlıklardan pak-nezih olduğuna İnanıp itiraf ederim, Azametli olan Allah'ı teşbih ederim; zikri, dile hafif (kolay), âhiretteki amel terazisinde ağır ve Rahman (olan Allah) a sevimli iki kelime (söz) dür.*"[136]

İzahı

Bu hadis; Buhâri, Müslim, Tirmizî, Nesâi, Ahmed ve Ibn-i Hibbân tarafından d» rivayet edilmiştir.
Hadiste anılan teşbih zikri iki bağımsız cümledir. Bu itibarla bunlara iki kelime denilmiş ise de, burada kelime bağımsız cümle mânâsında kullanılmıştır. Arap dilinde bazen bağımsız ve müstakil bir veya daha fazla cümleye kelime denilir. Kelime-i Şehâdet bunun bir misalidir. Bilindiği gibi Kelime-i Şehâdet iki müstakil cümleden ibarettir.
El-Hâfız bu hadîsin şerhinde özetle şöyle der: Hadiste tes-bîh zikri hafiflik ve ağırlık sıfatlan ile nitelendirilmiştir. Bundan maksad buna harcanın emeğin azlığım ve sevâbm çokluğunu ifâde etmektir. T ı y b i : demiş ki: Hafiflik, kolaylık mânâsında kullanılmıştır. Ağırlık ifâdesi ise hakîkî mânâsında kullanılmıştır. Çünkü âhirette ameller tartıhrken cisim şekline döndürülecektir, demiştir. Bâzıları demişler ki; âhirette amellerin defterleri tartılacaktır. El-Hâfız sözüne devamla: Sıhhatli olan görüş budur ki; âhirette amellerin kendileri tartılacaktır. Selef âlimlerinden birisine iyi amelin ağırlığı ve fena amelin hafifliği hikmeti sorulmuş ve şöyle cevab verilmiştir: Dünyâ hayatında iyi amelin tatlılığı gizlenmiş olup ağırlığı duyulur. Kötü amelin ise bunun tersine tatlı görülüp acılığı görülmemektedir. Şu halde; iyi amelin görünüşteki ağırlığı seni. onu terketmeye sevketmesin ve kötü amelin görünüşteki tatlılığı seni onu işlemeye sevketmesin.

3807) "... Ebû Hüreyre (RadtyeUâkü a»AJ'den rivayet edildiğine göre:
Bir defa kendisi bir fidan dikmekle meşgul iken Resulullah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) oradan geçmiş ve ona:
-Yâ Ebâ Hüreyre! Dikdiğin nedir?» diye sormuş. (Ebû Hüreyre dem iş ki) Ben (de) :
Kendim için bir fidan dikiyorum, dedim. Resül-î Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Senin için daha hayırlı bir dikilecek fidanı göster miyeyim mi?, buyurmuş. Ebû Hüreyre (de) :
Göster Yâ Resûlallah, demiş. (Bunun üzerine) Resûlullah (Sal-lallahü Aleyhi vo Sellem) :
«Sübhânallahİ ve'1-hamdu lillahi ve la ilahe illallahü vellahu ek-ber = Allah'ı bütün noksanlıklardan tenzih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır» de. Böyle söylersen beher kelimeye karşılık cennette senin için bir ağaç dikilir,» buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvi Ebû Sinan'ın adı İsâ bin Sinan el-Haneö'dir. Bu zâtın güvenilirliği hususunda ihtilâf vardır.

3808) "... (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden) Cüveyriye (Radtyaîlâhü anhâ)'dm rivayet edildiğine göre Kendisi Allah'ın zikri ile meşgul iken Resûiullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazını kılmak İstediği zaman veya sabah namazını kıldıktan sonra ona uğramış. Sonra Resûlullah (Sallallahi Aleyhi ve Sellem), güneş yükseldiği (veya râvi demiş ki gün yanlan dığı) zaman onun yanma dönmüş. Cüveyriye hâlâ o vaziyette (yân zikir ile meşgul) idi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyh; ve Sellem) (ona) :
«(And olsun ki:) Ben senin yanından kalktığım zamandan beri dört kelime (cümle) yi üç defa söyledim. Halbuki o kelimeler (se vab bakımından) senin (bu sürece) söylediğinden daha çok, daha ağır (veya daha fazla tartıya gelen) zikirdir: "Sübhânallahİ adede halkım. Sübhânallahİ rıdâ nefsihi. Sübhânallahİ zinete arşını. Süb hânallahi midâde kelimâtihi = Ben yaratıkları sayısınca Allah'ı tenzih ederim. Ben rızâsı olacak kadar Allah'ı tenzih ederim. Ben, Arşının ağırlığınca Allah'ı teşbih ederim. Ben kelimelerinin sayısı kadar Allah'ı tenzih ederim.*"[137]

İzahı

Cüveyriye (Radıyallâhü anhâ) fnm hadisini; Müslim,, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Hadis bu tesbijı ve zikrin faziletinin aklımızın düşünemiyeceği üstün fazileti taşıdığına delâlet eder.

3809) "... Numân bin Beşîr (Radtyaîlâhü anhy&tn rivayet edildiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Söylediğiniz "Sübhânallah, lâ ilahe illallah ve el-hamdulillah" sözleri, şüphesiz Allah'ın yüceliğini ifâde eden zikirlerinizdendir. Bunlar (yâni bu üç zikir çeşidi), Arş'm çevresinde dönüp dolaşırlar, bal arısı sürüsünün uğultusu gibi bir uğultusu olur, sahibini (yâni bu zikri edeni) andırırlar. Sizden birisi kendisini (Arş'ın çevresinde) andıracak bir kimsenin olmasını (veya devamlı olmasını) sevmez mi?»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup ravileri güvenilir zatlardır. Hâvi Avn'm kardeşinin adı Ubeydullah bin Utbe'dir.[138]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen "Teşbih" Sübhanallah demektir.
Tehül ı Lâ ilahe illallah, demektir. Tahmid de, elhamdü HUah, demektir. Devî ise, bal ansının uğultusu demektir.
Hadis, bu üç zikir çeşitinin üstün faziletini ifâde eder. Ayrıca bu zikirlerin şekillenerek yüce Arş'm etrafında dönüp dolaşacaklarına ve bu güzel fikri ifâ eden mü'mini sitayişle hatırlatarak, bal arısının uğultusu gibi bir uğultu yayacaklarına delâlet eder. Bu uğultu, kanımca, o mü'mini övgü ile anmaları uğultusudur.

3810) "... Ümmü Hâni (Radtyallâhü anhâyâtuı; Şöyle demiştir: Ben, HesûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına giderek:
Yâ Resûlallah, bana (yapabileceğim nafile) bir amel göster (tavsiye buyur). Çünkü ben gerçekten yaşlandım, güç bakımından zayıfladım ve şişmanladım, dedim. Bunun üzerine O, şöyle buyurdu t
* (Günde) yüz defa 'AHahü ekber" de, yüz defa "Elhamdü lillah" de ve yüz defa "Sübhânallah" de. (Bu zikir sevab bakımından) Allah yolunda (savaş için) gemlenmiş, eğer vurulmuş yüz attan, (kurban edilen) yüz deveden ve (azâdlanan) yüz köleden hayırlıdır.-"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Zekeriyya İsimli r&vi zayıftır.

3811) "... Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
«Dört cümle vardır ki (zikir olarak) sözlerin en fariletltaidir. Bu dört cümleden hangisinden başlasan zarar etmez t "SÛbbanallatıl ve'l-hamdü lillahi ve lâ ilahe illallahü vellahü ekber = Allah'ı teşbih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır.»"

3812) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâkm a«*)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Settallah* Aleyhi ve Sellem) förb buyurdu, demiştir :
«Kim (günde) yüz defa "Sübhânallahi ve bi hamdihi = Allah'ı teşbih ve Ona hamdederim" derse o kimsenin (kul hakkı dışında kalan) günahları deniz köpüğü kadar çok olsa bile mağfiret olunur.»"

3813) "... Ebü'd-Derdâ (Radtyallâhü a«A/den; Şöyle demiştir: Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana buyurdu ki: «Sen "Sübhânallah'i vel-hamdü lillah'i ve lâ ilahe illallah'u vel-lah'u ekber = Ben Allah'ı teşbih ederim, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah en büyük olandır" zikrine devam et Çünkü ağaç yapraklarını düşürdüğü gibi bunlar (da küçük) günahları düşürür (giderir).»"
Not: Zevâİd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ömer bin Eâşid bulunur. Bu râvi hakkında Buhârî: Onun îbn-i Kesîr'den olan rivayeti muztarib ne-vindendir, dürüst değildir, demiştir. İbn-i Hibbân da : O, hadis uydurur, yermekten başka bîr maksadla ondan söz etmek helâl değildir, demiştir.[139]

İzahı

Yukardaki hadislerden Zevâid nevinden olanlar altlarındaki notlardan anlaşılır. 3811. hadîs, N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadiste üstün fazileti beyân buyurulan dört zikirden hangisi Önce ve hangisi sonra okunursa bir sakınca olmaz. Bu durum hadiste belirtilmiştir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m 3812. hadisi ise; Bu-hâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi

tarafından da rivayet edilmiştir. Buhâri ve Müslim'in rivayetinde; jpl J = «Bir günde» kaydı mevcuttur. Ben de bu noktayı parantez
içi ifâde ile belirttim. Yâni hadiste anılan zikri bir günde yüz defa tekrarlayan bir kimsenin kul hakkı dışında kalan günahları bağışlanır. Âlimler bu ve benzeri hadîslerde bağışlanacağı belirtilen günahları bu şekilde sınırlandırmışlardır.

Son hadîsteki hatâlar da küçük günahlar ile yorumlanmıştır.[140]

57- İstiğfar (Günahların Bağışlanmasını Allah'tan Dilemek) Babı

3814) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in -Rabb'i-ğfir Iî ve tüb aleyye, inneke ente't-Tevvâbü'r-Râhîm = Ey Rabbim! Bana mağfiret eyle ve tevbemi kabul buyur, çünkü Tevvâb (yâni tevbeleri çokça kabul eden), sensin; Rahim (yâni mü'minlere merhamet eden), sensin» istiğfarını bir oturumda yüz defa tekrarladığını sayı ile tesbit ederdik."

3815) Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

3816) ... Ebû Musa (Radıyallâhü anh)>dtn rivayet edildiğine güre; Re-sûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur :
«Ben günde muhakkak yetmiş defa Allah'tan mağfiret taleb ederek O'ndan tevbemin kabulünü dilerim.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Nesâi bu hadisi; «Amelü'1-Yevm ve'l-Leyls'de İbrahim bin Yakûb'dan, o da Ebû Naîm'den. o da Muğire'den bu senedle rivayet etmiştir.[141]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Tirmi-zi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anhî'ın ve Ebû Mûsâ (Radıyal-lâhü anh) 'xn hadîsleri ise Zevâid nevindendir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in masum yâni günahsız olduğu, ne küçük ne de büyük hiç bir günah işlemediği malumdur. Bu itibarla O'nun istiğfar ve tevbe etmesi ve buna dâir duayı günde defalarca tekrarlaması hikmeti çeşitli şekillerde anlatılmıştır :
Sindi: Bana öyle geliyor ki O, Allah Teâlâ'nın;
Teâlânın; = «Ve O'nA İstiğfar et. Şüphesiz O, tevbeleri çokça kabul edendir»[142] âyetinin gereğini yapmak ve yüce Rabbimizin;-Şüphesiz Allah, dâima tevbe edenleri sever»[143] âyetinin hükmüne sarılarak istiğfar ve tevbeyi tekrarlardı. Diğer taraftan istiğfar ve tevbe bir ibâdettir. O, bu ibâdeti ifâ etmekten geri kalmak istememiş, demiştir.
Sindi daha sonra S ü y û t î' nin Zeynü'1-Arab' dan şu nakilde bulunduğunu söyler : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfar ve tevbe duasını defalarca okuması bir günah işle-mesinden dolayı değildir. Çünkü O, bütün günahlardan masumdur. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), yüce Allah'ın sânına lâyıkı veçhiyle kulluk edemediği kanaatında olduğu için istiğfar ve tevbe duasını sık sık tekrarlardı.
Câmiü's-Sağîr şerhinde beyân edildiğine göre el-Münâvi: Bâzı hadislerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in günde yüz defa, diğer bâzı rivayetlerde yetmiş defa istiğfar ettiği bildirilmektedir. Bu rivayetlerden maksad O'nun çokça istiğfar ve tevbe duasını oku maşıdır, maksad rivayetlerde anılan sayı ile tahdîd değildir. Bu itibarla rivayetler arasında ihtilâf söz konusu değildir, demiştir.
Bâzı ilim adamları da : Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfan, ümmetinin günahlarının bağışlanması içindir, demişlerdir.
El-Hâfız da: O'nun istiğfar ve tevbe etmesi, yemek, içmek, uyumak, istirahat etmek, eşleriyle meşgul olmak, halkın ihtiyaçlarıyla ilgilenmek, düşmanlarla savaşmak gibi işlerle geçirdiği za-manlar için olabilir. Çünkü bu meselelerle meşgul olduğu zaman; zikir, niyaz ve murakabe gibi özel ibâdetlerden bir parça ve kısmen ayrılması, O'nun yüce makamı bakımından ve O'nun bakış açısından istiğfar etmesine vesile olurdu. Aslmda yukarda anılan işlerle meşgul olmak da bir ibâdettir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in istiğfar etmesi: ümmetine istiğfar yolunu göstermesi ve bir ibâdet nevini te'sis etmesi için olabilir, demiştir.

3817) "... Huzeyfe (Radtyallâhü anh)}den; Şöyle demiştir:
Benim dilimde aile ferdi erime karşı bir acılık, ölçüsüzlük vardı. Fakat başkalarına karşı yoktu. Sonra bir gün bu durumu Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Selle m)'e anlattım. Bunun üzerine buyurdular ki :
«İstiğfar etmek bakımından senin durumun ne merkezde? (8u hatânın bağışlanması için) günde yetmiş defa istiğfar edersin.»'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebü'l-Muğîre el-Beceli bulunur. Onun Huzeyfe (R.A.)'den rivayeti muztarib'tir. Zehebi, el-Kâşif'te böyle demiştir.

3818) "... Abdullah bin Büsr (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel/cm) şöyle buyurdu, demiştir:
«Cennet, her nevî mutluluk o kimseye lâyıktır ki amel defterinde çok istiğfar bulur.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3819) "... Abdullah bin Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Kim istiğfar etmeye devam ederse, Allah o kimse için her kederden bir kurtuluş ve her sıkıntıdan bir çıkış yolu ihsan eder ve onu ummadığı yerden (helâl, güzel nzık iîe) nzıklandırır.»"

3820) "... Âişe (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle dua ederdi:
-Allahım, beni o kimselerden eyle ki ihlâsla güzel amel işledikleri zaman (bunun mükâfatıyla) müjdelenir ve hatâ işledikleri zaman istiğfar ederler.»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Ali bin Zeyd bulunur. Bu, zayıf bir r&vidir. [144]

İzahı

Yukardaki hadisler Zevâid nevindendir. Yalnız 3819. hadis; E b û Dâvûd, Nesâi, îbn-i Hibbân ve Beyhaki tarafından da rivayet olunmuştur. 3818. hadis B e y h a k î tarafından ve son hadis îbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
3817. hadîste geçen "Zereb" ölçüsüz ve kırıcı veya acı söz söylemektir.
3818. hadiste geçen "Tûbâ" cennet, cennetteki bir ağaç anlamlarına geldiği gibi mutluluk ve saadet mânâsına da gelir. Burada her üç mânâya da yorumlanabilir. Tabii mutluluktan maksad âhiret mutluluğudur.
Son hadisteki İhsan: Sırf Allah rızâsı için güzel amel işlemektir. Burada bu mânâ kasdedilmiştir. îhsân kelimesinin başka mânâları da vardır.
Son hadîs, ümmet için bir irşâd ve talimattır. Yâni müslüman-Iar böyle duâ etmeli ve istiğfar etmeyi elden bırakmamalıdır. Çünkü istiğfar günahları giderici olup ilâhî mağfirete vesile olur. Bu hadisteki duâ Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Zât-i Nebevileri için değildir. Çünkü Allah Teâlâ O'na cennetin en yüksek makamını lütuf etmiş ve O'nu her nevî günahtan korumuştur.[145]

58- Amel (Yânî Farz, Vâcib ve Sünnet Olan Her Türlü İbâdet ve Hayır İşlemen) İn Fazîleti Babı

3821) "... Ebû Zerr(-i Gıfârî) (Radtyaliâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah Tebâreke ve Teâlâ buyurur ki: Kim güzel (ibâdet, hayır) işlerse o kimseye işlediğinin on misli (sevab) vardır ve (dilediğimin sevabım daha da) arttırırım. Kim kötülük işlerse bir kötülüğün cezası o kötülüğün mislidir veya bağışlarım. Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira yaklaşırım ve kim bana bir zira yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak varırım. Kim bana bir şeyi ortak etmeksizin hemen hemen yer dolusu hatâ ile huzuruma gelirse ben onu o kadar mağfiretle karşılarım.»"

3822) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ö«A/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Allah Sübhânehû buyurur ki: Ben (mü'min) kulumun benim hakkımdaki zannı (kanaati) yanındayım ve kulum beni andığı zaman muhakkak onunla beraberim. Artık kulum beni gizli

anarsa ben de onu gizli anarım. Eğer o beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemaattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir zira yaklaşırım. O yürüyerek bana gelirse ben ona koşarak varın m.»"

3823) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
«Âdem oğlunun İşlediği her (hayırlı) amel onun için (sevab bakımından) kat kat arttırılır: Her hasene (ibâdet, hayır) on mislinden yedi yüz misline kadar (sevab yönünden) arttırılır. Allah Sübhânehu buyurdu ki: Fakat oruç (sevabı) böyle değildir (yâni sevabı çok daha fazladır). Çünkü oruç şüphesiz benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm.»[146]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Müslim tarafmdan da rivayet edilmiştir. İkinci hadis; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâl tarafından da rivayet edilmiştir. Son hadis ise 1638 numarada geçti.
Birinci hadîs Müslim'in rivayetinde; iu-*- Aji ^ Jj «Allah buyurur ki: Kim bir hasene İşlerse» diye başlar.
Bu hadisin baş kısmında mü'min bir kimsenin işlediği ibâdet ve hayırlı işlerin sevabının en az on kat arttırıldığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kullarının sevabını daha da arttırdığı ve mü'min bir kimsenin işlediği kötülüğün cezasının ancak o kötülük kadar olduğu veya Allah tarafmdan bağışlandığı belirtilmektedir. Hadisin bundan sonraki bölümünde:
Kulun Allah'a bir karış, bir zira ve bir kulaç kadar yaklaşması ve kulun yürüyerek Allah'a gitmesi ifâdeleri bulunur. Bu ifâdelerden maksad, mecazi mânâlardır. Keza Allah'ın kuluna bir zira, bir kulaç yaklaşması ve koşarak kuluna gitmesi ifâdeleri de mecazi mânâlarda kullanılmıştır.
N e v e v i bu hadîsin şerhinde şöyle der:
Bu hadis, Sıfât-ı İlâhiyye'ye âit hadislerdendir. Bunun zahiri mânâsının kasdedilmesi muhal ve imkânsızdır. Kasdedilen mânâ şöyledir : Kim ibâdet ve hayır işlemekle bana yaklaşırsa ben de rahmet, desteklemek, yardımcı olmak ve başarılı kılmakla ona yaklaşırım. Kulum ibâdet ve hayratım arttırırsa ben de bu ikramımı arttırırım. Şayet kulum ibâdet ve tâatıma hız verirse ben de bol rahmetimi ona yağdırmakla yaptığının fazlasını veririm ve maksadına ulaşması için fazla yorulmasını şart koşmam. Yâni kul Allah'a kulluk görevini ifâ etmek hususunda gösterdiği gayret derecesine göre ilâhi lûtfa kavuşur.
Hadisin son kısmında da Allah'ın mü'min kuluna olan hesapsız lütuf ve mağfireti belirtilir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım t
Şibr t Karış demektir. Zira ise parmak uçlarından dirseğe kadar olan kısma denilir. Bir de uzunluk ölçüsü olan arşın manâsına da gelir.
Bâ1 da bir kulaç demektir. Nevevi der ki: Bâ, iki kolun ve kollar arasında kalan beden kısmının uzunluğu kadar bir uzunluk demektir .
Meşiy: Yürümektir. Hervele ise hızlı yürümektir.
Kırab ve Kurâb: Bir boşluğun dolusuna yakın mikdan demektir. Yer küresinin Kırab'ı veya Kurâb'i; onun dolusuna yakın mikdan demektir. Hadîsin son kısmında bir mü'minin günahları yer küresini dolduracak mikdara yalan bir meblâğda olsa bile, Allah Teâlâ'nın o kuluna o kadar mağfiret lütfedeceği müjdelenir. Tabii bu müjde Allah'ın irâde ve dilemesine bağlıdır. Bir mü'min buna güvenerek hatâ işlemeye cür'et etmemelidir. Çünkü Allah Teâlâ Nisa sûresının 116. âyetinde; ,
«Allah kendisine ortak koşulmasını kesinlikle bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar» buyurmaktadır. Bu itibarla hadîsin son bölümünü bu şekilde yorumlamak gerekir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin izahına gelince :
Bu hadiste geçen Allah'ın «Ben (mü'min) kulumun benim hakkımdaki zanni (kanaati) yanındayım» buyruğu iki şekilde yorumlanmıştır:
Birincisi: Yâni mü'min kulum, benim onu bağışlıyacağımı umarak cezalandırmama daha az ihtimal verirse, umduğu gibi muamele ederim. Şayet cezalandırmam ihtimalini daha kuvvetli görürse yine umduğu gibi muamele ederim, yâni bu kere cezalandırırım. Şu halde mü'min bir kimse ilâhî mağfirete kavuşma ihtimâline ağırlık vermeli ve cezalandırma ihtimâline ağırlık vermemelidir.
fi Hâiız, Buharı' nin şerhinde bu hadisi izah ederken bu yorum hakkında: Bu yorum şekli, mü'minin ölüm döşeğine girdiği zamana mahsustur. Muhakkik âlimler böyle demişlerdir. Başka zamanlara gelince bu hususta bir kaç görüş vardır. Bâzılarına göre mü'min korku ile ümit içinde olmalıdır ve cezalandırılma ihtimâli ile bağışlanma ihtimâlini dengede tutmalı, eşit bilmelidir. Bir

kısım âlimlere göre cezalandırılma ihtimâline ağırlık vermelidir. Bir başka görüşe göre bağışlanma ihtimâline ağırlık vermelidir, der.
İkincisi: Buyruktan maksad şudur: Mü'min kul işlediği günahtan dolayı mağfiret dilediği zaman, bağışlanma, tevbe ettiği zaman tevbesinin kabul edilmesi ve duâ ettiği zaman duasının geçerliliği ihtimâline ağırlık vermelidir. Kul böyle ümit beslerse Allah da onun günahını bağışlar, tevbesini ve duasını kabul buyurur.
Hadisin «Kulum beni andığı zaman muhakkak onunla beraberim» buyruğundan maksad şudur: Kulum beni andığı zaman benim rahmetim, hidâyetim, yardımım ve tevfîkim onunla beraberdir.
Hadîsin «Kulum beni gizli anarsa ben de onu gizli anarım» buyruğundan maksad şudur: Kulum beni gizli olarak takdis ve tenzih ederse, ben de gizli olarak onu bağışlayıp sevablandırırım, melekler bile bundan haberdar olmazlar.
El-Hâf ız'uı beyânına göre İbn-i Ebi Cemre: Bu zikirden maksad yalnız dil ile veya yalnız kalb ile ya da hem dil hem de kalb ile yapılan zikir olabilir, bunların hepsi muhtemeldir. Bundan maksat ilâhi emirlere itaat ve yasaklardan sakınmak da olabilir, demiştir. ;
Hadisin «Kulum beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemaattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım- buyruğundan maksad şudur: Kulum açıktan beni anar, zikrederse ben de onu yüce melekler topluluğunun haberdar olacağı bir sevab ile mükâfatlandırırım.
N e v e v i bu fıkranın izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisin bu bölümü, meleklerin peygamberlerden üstün olduğunu iddia eden Mutezile mezhebi mensubları ile onların görüşüne katılanlar için bir delil olarak gösterilir. Bizim arkadaşlarımızın ve başka âlimlerin görüşlerine göre ise peygamberler meleklerden üstündür. (Ehl~i Sünnet mezhebinin cumhurunun malum görüşü de böyledir. Bu hadîsin Mutezile için delil sayılamayacağı şöyle izah edilir: Cemâat hâlinde zikredenler arasında genellikle bir peygamber bulunmaz. Bu itibarla yüce Allah, bu kullan melekler cemaatında andığı zaman melekler cemâati o insanlar cemaatından üstün olmuş olur. Durum bu olunca meleklerin peygamberlerden üstünlüğü hükmü çıkmaz.
El-Hâf iz şu cevâbı da beyân eder: Melekler cemâatinin üstünlüğü şu sebebîedir, denilebilir: Yüce Allah melekler topluluğuna O'nu anan kuluna verdiği sevabı ilân buyurur. Bu itibarla melekler topluluğunda kulu anan yüce Allah'tır. Elbette yüce Allah'ın, kulunu andığı topluluk başka topluluktan üstün olur.
Hadisin bundan sonraki bölümü Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) 'in hadîsindeki bölüme benzediği için bununla ilgili izah orada verilmiştir, artık burada tekrarlamaya gerek yoktur.
Hadisin «Kulum beni bir cemâat içinde anarsa ben de onu o cemaattan daha hayırlı bir topluluk içinde anarım» buyruğundan mak-sad şudur: Kulum açıktan beni anar, zikrederse ben de onu yüce melekler topluluğunun haberdar olacağı bir sevab ile mükâfatlandırırım.
N e v e v i bu fıkranın izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisin bu bölümü, meleklerin peygamberlerden üstün olduğunu iddia eden Mutezile mezhebi mensubları ile onların görüşüne katılanlar için bir delil olarak gösterilir. Bizim arkadaşlarımızın ve başka âlimlerin görüşlerine göre ise peygamberler meleklerden üstündür. (Ehl-i Sünnet mezhebinin cumhurunun malum görüşü de böyledir. Bu hadisin Mutezile için delil sayılamayacağı şöyle izah edilir: Cemâat hâlinde zikredenler arasında genellikle bir peygamber bulunmaz. Bu itibarla yüce Allah, bu kulları melekler cemaatında andığı zaman melekler cemâati o insanlar cemaatından üstün olmuş olur. Durum bu olunca meleklerin peygamberlerden üstünlüğü hükmü çıkmaz.
E 1 - H â f ı z şu cevâbı da beyân eder: Melekler cemaatının üstünlüğü şu sebebledir, denilebilir -. Yüce Allah melekler topluluğuna O'nu anan kuluna verdiği sevabı ilân buyurur. Bu itibarla melekler topluluğunda kulu anan yüce Allah'tır. Elbette yüce Allah'ın, kulunu andığı topluluk başka topluluktan üstün olur.
Hadisin bundan sonraki bölümü E b û Zerr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindeki bölüme benzediği için bununla ilgili izah orada verilmiştir, artık burada tekrarlamaya gerek yoktur.[147]

59- "Lâ Havle ve Lâ Kuvvete İllâ Billahi" Zikri Hakkında Gelen Hadîsler Babı

3824) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Ben "Lahavle ve lâ kuvvete illâ bJIah'f' derken Peygamber (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellera) benim sesimi işitti ve (bana) :
«Yâ Abdullah bin Kays! Sana cennet hazinelerinden bir kelime (cümle) yi göstermiyeyim (bildirmiyeyim) mi?- buyurdu. Ben (de) : Bildir, Yâ Resûlullah dedim. O buyurdu ki: «Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi* de.»"

3825) «... Ebû Zerr(-i Gıfârî) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir : Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) bana: -Ben sana cennet hazînelerinden bir hazîne göstermiyeyim (bil-miyeyim) mi?» buyurdu. Ben (de) .
Bildir, Yâ Resûlallah dedim. O:
«(Dediğim hazine) "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bilIahT'dir- buyurdu."
fOt\ ftevâid'de Ş^e denilmiştir: Ebû Zerr (R-A.)'ın hadisinin senedi sa olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3826) "... Hâzim bin Harmele (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Ben bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e uğradım. Bunun üzerine bana buyurdu ki:
«Yâ Hâzim "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi" zikrini çok söyle. Çünkü bu cümle şüphesiz cennetin hazinelerindendir.»"
Not: Bunun senedi hakkında söylenen söz vardır: Şöyle ki, Ebû Zeyneb'In adı verilmemiştir. Ben ne onu yeren ne de güvenilir olduğunu söyleyen kimseyi görmedim. Râvilerden Halid bin Said ise îbn-i Ebî Meryem et-Teymİ'dir. tbn-İ Hlb-bân onu güvenilir zatlar arasında anmıştır. Râvi Muhammed bin Mattın rivayetini Buharl kendi Sahih'ine almıştır. Râvi Yâkûb bin Humeyd hakkında ihtilaf vardır. Sonra Mussanıf Hâzim bin Harmele (R.A.)'ın bundan başka h^mni rt vâyet etmemiştir. Bu zâtm hiçbir hadisi kalan Kütüb-i Sitte'de yoktur.[148]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Diğer iki hadis Zevâid nevindendir. Bunlardan Ebû Zerr (Ra-dıyallâhü anh) 'uı hadîsi İbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.
Bu hadîslerde «Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah'i» zikrinin cennetin hazinelerinden olduğu bildiriliyor. Bundan maksad, bu zikri söyleyen mü'min'in bu sayede cennetin bir hazinesini kazanmasıdır. En-Nihâye'de, yâni bu zikir, sahibi için bir azıktır, denilmiştir.
N e v e v i de: Âlimler şöyle demişlerdir: Bu zikrin cennetin hazinelerinden biri sayılması sebebi şudur: Bu cümle, Allah'a tam teslim olmayı, O'na dayanmayı ve boyun eğmeyi ifâde eder. Keza O'ndan başka yaratıcı olmadığını, hiç bir kuvvetin O'nun dilediğine engel olamayacağını ve kulun elinde hiç bir şeyin hâkimiyetinin söz-konusu olmadığım beyân eder.
Lügat âlimleri demişler ki; Havi: Hareket, davranış ve çâre demektir. Şu halde cümlenin mânâsı şöyle olur: Hiç bir hareket, davranış ve kuvvet Allah'ın dilemesi olmaksızın olamaz, her şey O'nun dilemesiyledir.
Bir kavle göre mânâ şöyledir: Her nevî şerrin defi ve her çeşit hayrın kazanılması ancak Allah'ın yardımıyla olur.
Diğer bir kavle göre mânâ şöyledir: Günahlardan dönüş ancak O'nun korunmasıyla olur, O'na itaat da ancak O'nun yardımıyla mümkündür. Bu son yorum şekli îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet olunmuştur, der.
Hâzim bin Harmele (Radıyallâhü anh) G ı f â r kabilesinden olup sahâbîdir. Onun îbn-i Mâceh tarafından rivayet edilen bir tek hadisi vardır. Râvisi de azâdlı kölesi E b ü Z e y n e b' tir.[149]

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/445.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/445-447.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/447-448.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/448-449.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/449-452.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/452.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/453.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/453-454.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/454-455.

[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/456-457.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/458-459.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/460-461.
[13] Kât. 18
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/461-463.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/463-465.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/465-467.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/467-468.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/468-470.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/470-471.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/471.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/472.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/472-474.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/474-475.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/476-477.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/477-478.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/478-479.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/479-480.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/480-481.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/482.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/483.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/483-484.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/484-485.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/485.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/486.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/487-488.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/488.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/488-489.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/489-490.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/490-491.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/491.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/491-492.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/492-493.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/493-494.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/494-495.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/495-496.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/496-499.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/499-500.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/501.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/501-503.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/503-504.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/504.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/504-505.

[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/505-507.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/507-509.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/509.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/510.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/510.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/510-511.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/511-512.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/512-514.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/515-516.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/516.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/516-517.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/517-518.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/518.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/518-520.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/520.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/521.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/521-522.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/522.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/522-523.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/523.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/523-524.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/524-525.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/525-526.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/526-527.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/527.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/527-528.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/528-530.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/530-532.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/532-534.
[82] Hulâsa, 93 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/534.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/535.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/536.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/536-537.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/537-539.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/539-540.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/540.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/541-542.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/542-543.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/544.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/545.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/545-546.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/546-548.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/548.

[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/549-550.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/550-551.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/551.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/552-553.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/553-554.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/554-555.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/555.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/555-557.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/557.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/558.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/558.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/559.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/560.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/560-561.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/561.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/561-562.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/562.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/562-563.
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/563-564.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/564.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/564-565.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/565-566.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/566-567.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/567-568.
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/568.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/568-570.
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/570-572.
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/572-573.
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/573-575.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/575-577.
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/577-580.
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/580-581.
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/582-584.
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/584-585.
[130] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/585-586.
[131] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/586-589.
[132] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/589-593.
[133] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/593.
[134] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/593-597.
[135] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/597-598.
[136] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/598.
[137] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/598-601.
[138] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/601-602.

[139] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/602-604.

[140] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/604-605.

[141] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/605-606.

[142] Nasr sûresinin son ayeti

[143] Bakara, 322. ayet

[144] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/606-609.

[145] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/610.

[146] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/610-912.

[147] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/612-615.

[148] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/615-617.

[149] Hulasa, 97 ünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 9/617-618.

34- DUA KİTABI

1- Duâ Etmenin Fa2îleti Babı

3827) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüdlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Allah Sübhânehu'ya duâ etmez (O'ndan dilekte bulunmaz) ise Allah o kimseye gazab eder.»"[1]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î de rivayet etmiştir. Oradaki hadis metni şöyledir: = «Kim Allah'tan dilekte bulunmazsa Allah şüphesiz o kimseye gazab eder.***

Tıhfe yazarı bu hadîsin izahında şöyle der: Çünkü Allah'tan dilekte bulunmamak, kibirlik ve bir nevi istiğna, yâni Allah'a muhtaç olmamak tavrının belirtisidir. Bu hâl ise kul için caiz değildir. Şâirin şu şiiri ne güzeldir:

"Allah, Zâtından dilemeyi bırakırsan gazab eder. Âdem oğlunu da kendisinden bir şey istendiği zaman hiddetlenir görürsün."

T ı y b i de şöyle demiştir: Allah'ın duâ etmeyen kula gazab etmesi sebebi şudur: Allah, kulunun Zât-i Bârisinden dilekte bulunmasını sever. Bu itibarla dilekte bulunmayı terkeden kuluna şüphesiz gazab eder.

Tuhfe yazarının beyânına göre N e v e v i de şöyle demiştir: Asırlar boyunca İslâm memleketlerinde yetişen müftiler, duâ etmenin müstehablığı hususunda ittifak etmişlerdir. Zâhidler ve marifet ehlinden, yâni tasavvufçulardan bir grup, Allah'a tam teslimiyette bulunmak üzere duâ etmeyi bırakmanın daha faziletli olduğu görüşünü benimsemiştir. Âlimlerden bir cemâat da: Bir mü'min, müslümanlar için duâ ederse güzel bir iş yapmış olur. Fakat sırf kendi şahsı için duâ ederse iyi olmaz, demiştir. Bir başka kavle göre duâ etmeyi gerektiren bir durum olduğu zaman duâ etmek müstehabtır. Aksi takdirde müstehab değildir. Duâ etmenin müstehablığına hükmeden fıkıh âlimlerinin delilleri, âyetlerin, hadislerin zahirleri ve peygamberlerden rivayet edilen haberlerdir.

3828) "... Nu'mân bin Beşîr (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Şüphesiz, ancak duâ ibâdettir,» buyurdu. Sonra;

= *ve Rabbiniz buyurdu ki: Siz bana duâ ediniz (benden isteyiniz) ki ben de size icabet edeyim (duanızı kabul edeyim). Bana duâ etmeye tenezzül etmeyen (kibirli)ler, şüphesiz alçalnuş olarak cehenneme gireceklerdir»[2] âyetini okudu."[3]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, tbn-i Hibbân, Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.

Hadisin zahirine göre ibâdet ancak duâ etmekten ibarettir. Âlimler; ibâdetin duaya inhisar ettirilmesi duanın önemini belirtmek içindir. Yâni ibâdet ismine en liyakatli ve en hakiki kulluk

görevi duadır. Çünkü Allah Teâlâ'ya, tazarru ve niyazda bulunan bir kul, bütünüyle Allah'a yönelir, başka varlıklardan tamamen yüz çevirir, bütün ümidini O'na bağlar, O'ndan başka hiç bir şeyden korkmaz, kulluk görevini ifâ eder. Allah'ın yüceliğini itiraf eder, verenin ve alanın O olduğunu dile getirir ve her şeyin O'nun kudret ve dilemesine bağlı bulunduğunu içtenlikle ve samimiyetle ifâde eder. Zâten yapılan bütün ibâdetlerin özü ve gerçek mâhiyeti de budur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu buyruktan sonra anılan âyeti okuması, duâ etmenin Allah tarafından emredildiğını delîllendir-mek içindir. Şu halde duâ bir ilâhî emrin yerine getirilmesidir. Bu itibarla duâ etmek en azından müstehab bir ibâdettir. Âyette geçen "İbâdet" kelimesi bâzı âlimlerce duâ mânâsına yorumlanmıştır. Şu halde kibrinden ve gururundan dolayı duâ etmeye tenezzül etmeyen bir kimse cehenneme girmeye müstahaktır.

3829) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

* (Zikirlerden ve sözlü ibâdetlerden) hiç bir şey Allah Sübhânehu katında duadan daha faziletli değildir.»"[4]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Buharı de el-Edebü'1-Müfred'de rivayet etmiştir. Hâkim ve îbn-i Hibbân bu hadîsin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Sindi: Bu hadisten maksad, duanın diğer sözlü ibâdetlerden üstünlüğüdür. Bu itibarla duanın namaz ibâdetinden üstünlüğü anlamı çıkarılamaz. (Çünkü namaz sözlü ve fiilî ibâdettir). Hadîsten maksad şu olabilir: En çabuk kabul olunan ve en çok etkili olan zikir duadır. Hadisteki duadan maksad Allah yoluna davet olabilir. Bu takdirde hadîsin mânâsı şöyledir: Allah katında en üstün amel O'nun yoluna, hidâyete davet görevidir ki bu görevi peygamberler ve onların mirasçıları durumundaki âlimler ifâ ederler. Bu yorum şekli de ve sağlıklıdır, der.[5]

2- Resülullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'İn Duası Babı

3830) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Settem) duasında meâlen şöyle derdi:

«Rabbim! Bana yardım et ve aleyhimde (düşmanıma) yardım etme. Yardımını benden esirgeme ve aleyhimde (düşmanımı) destekleme. Düşmanımı cezalandır, beni cezalandırma. Beni hayırlı işlere yönelt ve hayır yolunda ilerlemeyi bana kolaylaştır. Bana zulüm ve haksızlık edene karşı bana yardım et. Ey Rabbim! Beni sana çok şükreden, çok zikreden (anan), senden çok korkan, sana çok itaat eden, sana çok boyun eğip tevazu eden, sana çok yakarıp ağlayarak tevbe-kâr eyle. Ey Rabbim! Benim tevbemi kabul eyle, günahımı gider, duamı kabul et, kalbimi hidâyet üzerine dâim kıl, dilimi doğrulukla hakkı söylemekten ayırma, hüccetimi (yâni senin düşmanlarına karşı susturucu ve mağlûb edici delilimi) sabit kıl ve kalbimi fenalıktan arındır.»
Ebü'l-Hasan et-Tanafisî dedi ki: Ben, Vekî'e: Bu duayı vitir namazı kunutunda okuyabilir (miy) im? dedim O: Evet, dedi."

3831) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre:

(Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve SellemJ'in kızı) Fâtime (Ra-dıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek O'ndan bir hizmetçi istedi Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona t

•Yanımda sana verebileceğim (hizmetçi) yoktur,» buyurdu. Fâ-time de dönüp gitti. Bundan bir süre sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fâtûne'nin yanına giderek:

«Senin istediğin (bir hizmetçi mi) sana daha sevimlidir yoksa ondan daha hayırlı olan şey mi (daha sevimli) dir?» buyurdu. Ali (Ra-dıyallâhü anh), Fâtime*ye dedi ki -.

Söyle : Hayır. Bilâkis ondan daha hayırlı olan şey (bana daha sevimlidir) .Bunun üzerine Fâtime (Ali'nin dediğini) söyledi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Fâtime'ye şöyle buyurdu:

«De ki: A11 ahım! Ey yedi göğün Rabbi, Azametli Arş'ın Rabbi, bizim Rabbimiz ve her şeyin Rabbi, Ey Tevrat, İncil ve Kur*ân-ı Azim'i indiren (Allah)!

Evvel (varlığının başlangıcı olmayan, ezelî varlık) sensin, senden önce olan hiç bir şey yoktur. Âhir (varlığının sonu olmayan ebedi varlık) da sensin, senden sonra hiç bir şey yoktur. Zahir (varlığı delillerle apaçık olan) sensin, varlığı seninkinden daha aşikâr hiç bir şey yoktur. Bâtın (mâhiyeti idrâk edilemeyen, Zâtı insanlar için gizli olan) sensin, sen (in mâhiyetin) den daha gizli hiçbir şey yoktur. Borcumuzu öde (bizi borçlu bırakma) ve bizi fakirlikten (başkasına muh-taç olmaktan veya ihtirastan) kurtarıp (gönülce) zenginleştir.**'

3832) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi:

«AUahümme innî es'eluke'I-Hüdâ vet'tuka vel-İfâfe ve'1-ğinâ = AUahım! Ben senden hidâyet, takva, iffet ve (gönülce) zenginlik dilerim^"[6]

İzahı

Bu bâbm ilk hadîsi; Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân ve Hâkim

tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadisin baş kısmında Allah'tan inayet ve nusret isteniyor. Bu bölümün; cümleleri şöyle de terceme edilebilir: "Ey Rabbim! Beni zikrine, şükrüne ve güzel ibâdet etmeye muvaffak eyle ve beni sana itaat etmekten alıkoymak isteyen insanları ve cinlerden olan şeytanları bana gâlib kılma."

Bu bölümün;,1i- ^ y^^^-aîlj cümleleri de şöyle yorumlanabilir:

"Ey Rabbim! Beni kâfirlere gâlib eyle ve onları bana gâlib eyleme" veya "Ey Rabbim! Beni nefsime gâlib eyle. Çünkü en büyük düşmanım benim nefsimdir. Nefsimi bana gâlib eyleme.1'

Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Şekkâr: Allah'a çokça şükreden, nimetlerin şükrünü İfa eden, demektir.

Zekkâr; Allah'a çokça zikreden, O'nu çok anan, demektir. Rehhâb: Allah'tan lâyıkı veçhiyle korkan, yasaklarından sakınan ve emirlerini yerine getiren, demektir.

Muhbit: Mütevâzi, alçak gönüllü ve korkan, demektir. Evvâh: Çok yakarışta, niyazda bulunan, bir kavle göre çokça ağlayan demektir.

Havbe ve Hûbe: Günah demektir.

Sahime: Kin, husûmet, çekememezlik gibi fena duygular demektir.

Hüccet: Dâvayı ispatlayıcı, karşı tarafı susturucu delil demektir.

Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ettiği bir duâ şeklini bildirir. Gerek bu duâ ve gerekse diğer hadislerdeki dualar, O yüce Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bir an bile Allah'tan gafil olmadığını, üstün mertebelere kavuşturulduğuna rağmen buna paralel üstün takva ve korkudan ayrılmadığını ve dâima kulluk görevini ifa ettiğini gösterdiği gibi, biz müslümanlara da ışık tutmakta ve bu şekilde Rabbimize yakarışta bulunmamızı öğretip bizi eğitmektedir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i de rivayet etmiştir.

Bu hadisteki duada yüce Allah'ın ezeli ve ebedî olduğu, yâni varlığının başlangıcının veya nihayetinin olmadığı ve varlığının sonsuz olduğu ifâde edilmekte, O'nun her varlığı gördüğü, fakat yaratıkların O'nun zâtını görmek kabiliyetini taşımadığı, O'nun bütün varlıkları yoktan varedip yetiştirdiği, yaşattığı ve mutlak hâkimiyeti ifâde edilmektedir.

Hadisin sonunda istenen zenginlikten maksad, dünya malını toplamak değil, kimseye el avuç açmaya muhtaç olmamak ve gönül zenginliğidir.

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadisini; Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen İfâf'tan maksad mubah olmayan şeylerden uzak durmaktır. Gınâ'dan maksad ise gönül zenginliği ve halkın servetinden müstağni olmak, kanaat sahibi olmaktır.

3833) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)Jden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi, demiştir:

«Allahümme infa'nî bîmâ allemtenî ve allimnî mâ yenfaunî ve zidni ilmen ve'1 hamd û lillahi ala külli hâlin ve eüzû billahi min azâ-bi'n-Nâr = Allahım! Bana öğrettiğin ilimden beni yararlandır, men-faatleneceğim bilgileri bana ihsan eyle ve ilmimi artır. Hamd her hâl üzerine Allah'adır. Ben ateş azabından Allah'a sığınırım.»"[7]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmizî, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. İlimden yararlanmak; onunla amel etmek ve bilginin gereğini yapmak yoluyla gerçekleşir. Yararlı ilim, dünya hayatı ve âhi-ret hayatı bakımından faydalı olan ilimdir. Hadîs, din hayatına gölge düşüren dünya ilmini taleb etmemenin gerekliliğine delâlet eder. Meselâ sihir ilmi de bir ilimdir. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği gibi sihir ilmi yararlı ilimlerden sayılmamıştır, bilâkis zararlı olduğu bildirilmiştir. Halbuki sihir ilmi bir takım maddî çıkarlara ve kişisel menfaatlara vâsıta olabilir. Şu halde yarardan maksad şahsi çıkar değildir. îlmin yararlarının ölçüsü İslâmiyet'tir.

Hadîste «Hamd her hâl üzerine Allah'adır* Duyurulmuştur. Yâni sıkıntı ve üzüntü hâlinde olsun, neş'e bolluk ve sevinç hâli olsun mü'min dâima Allah'a hamdetmelidir.

3834) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Allahümme sebbit kalbi alâ dinike = Allahım! Benim kalbimi dinin (olan islâmiyet) üzerinde sabit kıl» duasını çok söylerdi. Bunun üzerine bir (gün bir) adamı
Yâ Resûlallah! Sana imân ettiğimiz ve getirdiğin (Kur'ân ve islâmiyet) hakkında seni tasdik ettiğimiz halde bizim (âkibetimiz) için korkuyor (mu) sun? dedi. Bunun üzerine Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kalbler şüphesiz Rahman (olan Allah) (Azze ve Celle) 'nin parmaklarından iki parmak arasındadır, (dilediği şekilde) döndürür», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin senedinin sıhhat durumu Ye-asld er-Rakkaşİ'nin güvenilirliği durumuna bağlıdır. Bu râvi zayıftır.[8]

İzahı

Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ümmetine bir duâ şeklini öğretmek üzere mezkûr duayı çokça tekrarlamıştır. Şu halde bu duayı tekrarlaması ümmeti için duyduğu

endişeden dolayıdır. Hadiste sözü geçen sahâbi bu durumu bildiği için müslüman-ların bu duayı bol bol tekrarlamasının arzulandığını sezmiş ve hadîste geçen konuşmayı yapmıştır. Sahâbî olan zât, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in Zât-i Nebevileri ile ilgili soruyu teeddüben sor-mayıp da ümmet ile ilgili soru sormuştur.

Kalbler Allah'ın iki parmağı arasındadır, dilediği şekilde döndürür mealindeki ifâdeden maksad; kalblerin dalâletten hidâyete ve hidâyetten dalâlete döndürülmesinin an mes'elesi hâlinde olduğunu ve bu nedenle hak ve hidâyet üzerinde sabit kalmak için her zaman Allah'a sığınmanın gerekliliğini ifâde etmektir.

Yüce Allah hakkında parmaklar tâbiri hususuna gelince; muhakkik âlimler bu konuda bir şey söylemeyip işi Allah'ın ilmine havale etmenin daha uygun olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Sünenimi-zin 195 -199 nolu hadîslerin izahı bölümünde bu nokta üzerinde durulmuştur. Oraya bakılmalıdır. Allah en iyi bilendir.

3835) "... Ebû Bekr-i Siddîk (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye:

(Yâ Hesûlallah)! Bana namazım (in sonun) ela okuyacağım bir duayı Öğret, diye ricada bulunmuş. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :

«Aüahümme innî zalemtü nefsi zulmen kesîren ve la yağfirÜ'z-zünûbe illâ ente feğfir li mağfireten min indike verhamnî. İnneke en-te'1-Ğafuru'r-Rahim = Allahim! Şüphesiz ben kendi nefsime çok zulüm ettim. Senden başka hiçbir kimse günahları bağışlayamaz. Bu itibarla katından (ikram olarak) bir mağfiretle beni bağışla ve bana merhamet eyle. Şüphesiz gafur (mağfiret edici) sensin, rahîm (merhamet edici) sensin,» duasını oku, buyurdu."[9]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.

Buhâri bu hadîsi "Selâm vermeden Önce (yâni namazın sonunda) ki Duâ" başlıklı bir bâbta rivayet etmiştir. Gerek Buhâ-r i' nin böyle yapması ve gerekse e 1 - K a r i' nin naklen beyânına göre bâzı ilim adamları: Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), namazın sonunda ve selâm vermeden önce okuyacağı bir duayı öğrenmek istemiş olup kendisine bu duayı okuması emredilmiştir.

îbn-i Dakikü'1-îyd ise şöyle demiştir: Bu hadîs, anılan duanın namaz içinde okunmasının emredilmesini gerektirir. Fakat namazın neresinde okunacağı belirtilmemiştir. Umarım ki en uygunu, ya secdede ya da son oturuşta, yâni son teşehhüdden sonra okunmasıdır. Çünkü bu iki yerde duâ edilmesi emrolunmuş, demiştir.

Kişinin kendi nefsine zulmetmesi, cezayı gerektiren veya mükâfat mikdarmı azaltan bir suç işlemekle olur. Bu hadis, insanların kusursuz olmasının zor olduğuna işarettir. Çünkü bu duâ Ebû Bekr-i Siddîk (Radıyallâhü anh) gibi bir şahsiyet için tavsiye buyurul-muştur.

Sindi, hadîsin «Senin katından bir mağfiret- ifâdesi ile ilgili olarak şöyle der: Allah'tan başka bir kimse tarafından bir mağfiretin verilmesi düşünülemiyeceğinden «Senin katından- kaydının ne faydası var? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna cevaben şöyle denilir : Bu ifâdeden maksad yüce ve büyük bir mağfiretin ikram edilmesidir. Maksad şöyle de olabilir: Dilediğim mağfirete benim bir istihkak ve liyâkatim yoktur, bu sırf senin bir ikramın olacaktır.

Hadîs; anılan duanın namazın sonunda, selâmdan önce okunmasının müstahablığma delildir.

3836) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî (Raâtyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:

(Bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir bastona dayanmış olarak çıkıp yanımıza

geldi. Biz de O'nu görünce ayağa kalktık. Bunun üzerine:
«Fâris halkının (İranlıların) ulularına karşı yaptıkları gibi yapmayın,» buyurdu. Biz:

Yâ Resûlallah! Bizim için Allah'a dua etmenizi diliyoruz, dedik. Oda:

«Aİlahım! Bize mağfiret eyle, bize merhamet et, bizden razı ol, (ibâdet ve duaları) bizden kabul eyle, bizi cennete dâhil et, bizi ateşten kurtar ve bizim için her durumumuzu islâh eyle,, diye duâ etti.

Ebû Ümâme demiştir ki: Bana öyle geliyor ki, bize daha fazla duâ buyurmasını iştiyakla arzuladık. Bunun için şöyle buyurdu:

«Dilekler işini sizin için top lam adı m mı» (yâni mutluluğunuz için gerekli tüm dilekleri içeren şümullü bir duâ ettim)?"[10]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Ancak oradaki rivayette sahâbîlerin duâ talebine dâir cümle ile bundan sonraki kısmı yoktur.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bastona dayanmasının bir rahatsızlığından dolayı olduğu, el-Kari tarafından belirtilmiştir. Sahâbiler O'na hürmet etmek üzere ayağa kalkmışlar ve hadîste anılan cevâbı almışlardır.

Gelen bir kimseye hürmeten ayağa kalkmanın yasaklığı görüşünde olan âlimler bu hadisi de delil saymışlardır. Fakat Avnü'l-Mabûd yazarının bu hadîsin izahı bölümünde el-Fetih'ten naklen beyânına göre T a b e r i; bu hadîsin senedinin zayıf olduğunu, senedinde tanınmayan râvi bulunduğunu ve dolayısıyla delil sayılamayacağını söylemiştir.

T i r m i z i' nin "Bir erkek için diğer bir erkeğin ayağa kalkması" bâbmda rivayet ettiği hadîslerin izahı bölümünde Tuhfe yazarı bu konu hakkında geniş bilgi vermekte ve bu arada özetle şöyle demektedir:

Bir erkeğin bir erkeği görünce ayağa kalkması hükmü hususunda ilim ehli arasında ihtilâf olmuştur. Nevevi gibi bâzı âlimler bunun câizliğine hükmetmişler, M â 1 i k i 1 e r' den Şeyh Ebû A b d i I 1 a h bin el-Hâc gibi bir kısım ilim adanılan ise bunu yasaklamışlardır. Nevevi, el-Ezkâr isimli kitabında; îçeri giren adama hürmeten ayağa kalkmak hususunda bizim seçtiğimiz görüş şudur: îçeri giren adamın, ilim veya takva sahibi olmak ya da eşraftan, devlet yetkililerinden olmak gibi bir açık fazileti var ise, ona hürmet ve ikramda bulunmak niyetiyle ayağa kalkmak müsta-habtır. Fakat gösteriş veya büyütmek maksadıyla ayağa kalkmak caiz değildir. Selef ve halef ilim ehlinin uygulaması böyle devam ede-gelmiştir. Buna dâir hadisleri, eserleri, yâni sahâbilerin sözlerini, selef âlimlerinin söylediklerini ve uygulamalarını içeren ve buna karşı çıkanların delillerini, bu delillere verilen cevabları bir küçük ki-tabta topladım. Bu kitabı mütalâa edenlerin konu hakkındaki şüphelerinin gideceğini umarım, demiştir.

lbnü'1-Hac da Nevevi' nin söz konusu kitabım "el-Medhal" isimli kitabına alarak, Ne vevi'nin gösterdiği delillere cevab vermiş ve gelen bir erkeğe hürmeten ayağa kalkmanın caiz olmadığını savunmuştur.

Tuhfe yazarı daha sonra Nevevî1 nin gösterdiği delilleri ve tbnü'l-Hacc'm verdiği cevabları ayrıntılı olarak naklettikten sonra şöyle der;

Ben derim ki E n e s (Radıyallâhü anh)'ın mezkûr hadisi bir erkeğin gördüğü bir erkek için ayağa kalkmasının mekruhluğuna delalet eder. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadisi ise bunun câizli-ğine delâlet eder. lbnü'l-Hacc'ın bu hadîse verdiği cevab tatmin edici değildir. Bu iki hadîs arasında görülen ihtilâfı bertaraf etmek hususunda değişik görüş ve yorumlar yapılmıştır. Bu cümleden olarak şöyle denilmiştir: E n e s (Radıyallâhü anh)'m hadisi tenzihen mekruhluk içindir veya gelen erkeği ta'zim ve büyütmek maksadına yorumlanmıştır. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'mn hadîsi ise ikram ve iyilikte bulunmak maksadına yorumlanmıştır. Başka yorumlar da vardır.

Hasta bir erkeği binit hayvanından indirmek, yolculuktan gelen erkeği karşılamak, bir nimete kavuşan erkeği kutlamak veya gelen erkeğe yer vermek maksadıyla ayağa kalkmak ise âlimlerin ittifakı ile caizdir.

Ayni de Buhârî'nin şerhinde Ebü'l-Velid bi R ü ş d ' den şu nakli yapmıştır:

Ayağa kalkmak dört çeşittir. Birincisi yasak olandır ■ Gelen adam, kibrinden dolayı ve orada bulunanlara usLuniuk. Utüıaiua^ı sebobivle ayağa kaiJcılmasını arzuluyorsa ayağa kalkmak yasaktır, lkıncı&ı mekruh ulandır. Gelen adanı kibirlenmiyor ve orada bulunanlar üstün Kik taslamıyor, hakar ona htırmeten ayağa kalkılma*] hâlinde kalbine kibir girmesinden endişe duyuluyor ve zâlimlere karşı gösterilen hâle benzeyiş var ise, bu takdirde ayağa kalkmak mekruhtur. Üçüncüsü caiz olandır: Gelen erkek, kimsenin ayağa kalkmasını istemez ve zâlimlere benzeyiş durumu da sözkonusu değildir. Böyle bir kimseye hürmet ve ikram mâhiyetinde olmak üzere ayağa kalkmak caizdir. Dördüncüsü mendub olandır: Yolculuktan gelen erkeğin gelişine sevinerek ayakta karşılamak veya bir nimete kavuşan kişiyi ayakta kutlamak ya da başına bir musibet gelen kişiyi ayakta karşılayıp tâziyette bulunmak maksadıyla ayağa kalkmak mendubtur.

El-Hâfız'ın el-Fetih'te beyân ettiğine göre G a z â 1 î de: Gelen adamı izam ve büyütmek maksadıyla ayağa kalkmak mekruhtur. Fakat gelen adama hürmet ve ikramda bulunmak maksadıyla ayağa kalkmak mekruh değildir, demiştir.

Tuhfe yazarı bir kısmını yukarıya aldığım nakilleri yaptıktan sonra bu son tafsilât güzeldir, [11] demiştir.

Hadîsten Çıkan Hükümler:

1. Gelen erkeği ayakta karşılamak mekruhtur. Buna dâir izah yukarda verildi.

2. Duasının makbul olduğu umulan zâtlardan dua taleb etmek müstahabtır. Kendisinden duâ taleb edilen zâtın bu talebe uyarak duâ etmesi mâstehabtır.

3. Duâ edilirken umûmi ve şümullü duâ edilmelidir.

3837) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü ank)'dcn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi:

«AUahım, (şu) dört şeyden sana sığınırım: (Sahibine meşru) menfaat sağlamayan ilimden, (Allah'tan) korkmayan - itaat etmeyen kalbten, doymayan (ihtiraslı) nefisten ve işitilmeyen (yâni kabul olmayan) duadan.-" [12]

İzahı

Bu hadîsi; Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müslim bunun benzerini Zeyd bin Erkanı (Ra-dıyallâhü anh) 'den ve Tirmizi de bir benzerini Abdullah bin Amr bin el-As (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivayet etmişlerdir.

Sahibine; dünya hayatı bakımından meşru yarar ve âhiret hayatı bakımından sevab kazandırmayan bir ilim, sahibi için azabtan başka bir şey değildir, özellikle dini ilimler edinip de bununla amel etmeyen, tutum ve davranışları ilmine ters düşen bir kimsenin âhl-rette şiddetli azaba müstahak olacağına dâir bir çok âyet ve hadis mevcutur. Allah cümlemizi korusun.

Allah'tan korkmayan, O'nun emirlerini dinlemeyen ve şer'î hükümlere boyun eğmeyen bir kalb, sahibini dalâlete ve türlü felâkete götürür.

Dünya malına düşkün, kanaattan yoksun, Allah'ın verdiği nzık nimetini az görüp rızâ

göstermeyen ve doymak bilmeyen bir nefis de sahibine huzur vermez, bilâkis onu her türlü harama ve gayri meşru kazançlara sürükler.

Allah katında kabule şayan görülmeyen bir duâ işitilmez sayılmıştır. Bilindiği gibi Allah Teâlâ her şeyi işitir. Fakat kabul buyur-madığı bir duayı işitmemiş gibi sayar. [13]

3- Resûlullah (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'İn Allah'a Sığındığı Şeyler (Hakkında Gelen Hadisler) Babı

3838) "... Âişe (Radtyattâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şu cümlelerle dua ederdi:

«Allahım! Cehennem ateşinin fitnesinden, cehennem ateşinin azabından, kabir fitnesinden, kabir azabından, zenginlik fitnesinin şerrinden, fakirlik fitnesinin şerrinden ve Deccâl-i Mesih'in fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Allahım! Günahlarımı kar ve dolu suyu ile yıka (yâni mağfiret çeşitleri ile beni pakla) ve beyaz elbiseyi kirden temizler gibi kalbimi hatâlardan arındır. Benimle hatâlarımın arasını da doğu ile batının arasım uzaklaştırdığın gibi uzak kıl. Allahım! TenbelUkten, bunaklık derecesinde yaşlılıktan, günahtan ve borçluluktan sana sığınırım.»" [14]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen fitne kelimesinin asıl mânâsı sınav ve denemektir. Başka mânâlara da gelir. Burada bir kaç defa kullanılan bu kelime ile kasdedilen mânâyı aşağıda açıklayacağım:

Cehennem ateşinin fitnesinden maksad, cehennem ateşine sürükleyici tutum ve davranışlardır. Bununla, cehennemde görevli zebanilerin, cehenneme girenlere: Size uyarıcı peygamber gelmedi mi? şeklinde pişman ettirici sorusu kasdedilmiş olabilir.

Kabir fitnesinden maksad da orada meleklerin sorularına cevab verememek ve şaşkınlık içinde kalmaktır.

Zenginlik fitnesi; kibirlenmek, azmak, malı haram yolla kazanmak ve günah yollarda harcamak, servet ve zenginlik etiketi ile mağrur olmaktır.

Fakirlik fitnesi ise; zenginleri çekememek, mallarına göz dikmek, çeref ve haysiyet kırıcı zillete düşmek, Allah'ın verdiği rızka rızâ gös-termeyip şikâyetçi olmak gibi sonu felâket olan davranışlardır.

Tuhfe yazarının beyânına göre G a z â 1 î : Zenginlik fitnesi; mal toplama hırsına kapılmak, helâl haram demeden servet biriktirme gayretine düşmek, zekât gibi farz veya vâcib olan harcamalardan kaçınmak, malın hukukuna riâyet etmemektir. Fakirlik fitnesinden maksad da; yoksulluğa sabretmemek, kazanç temini için haram yollardan kaçınmamak, İslâmiyet ve mürüvvete yakışmayan bir takım zilletlere düşmek ve bu yüzden haram rızık peşine düşmektir, der.

Günahların kar ve dolu ile yıkanması, doğu ile batı arasındaki uzaklık gibi bir uzaklıkla günahların sahibinden uzaklaştırılması tâbirleri, mecazîdir. Maksad bütün hatâ ve günahların silinmesi ve sahibinin günahsız hâle gelmesidir.

D e c c â 1' a mesih lâkabının verilmesi sebebi değişik şekillerde açıklanmıştır: Bir kavle göre D e c c â 1' in bir gözü silik olduğu için, diğer bir kavle göre yüzünün bir tarafında göz ve kaş yeri olmayıp tamamen düz olduğundan dolayı ona bu unvan verilmiştir. Başka bir kavle göre D e c c â 1 yer yüzünün her tarafım tanya-cağı için ona mesih denilmiştir.

Me'sem: însanı günâha sokan şey, günah işlemeye sebeb olan şey ve günah mânâlarına gelir. Burada bu şekillerde yorumlanabilir.

Mağrem: Günâhlar ve masiyetler borçluluğu, kula mâli borç ile borçlu olmak mânâsına yorumlanabilir. Mâli borçtan maksad, haram işler uğrunda borçlanmak veya helâl işleri için kişinin ödeyemiyece-gi meblâğda borç altına girmesidir. Adamın Ödeyebileceği bir mikdar borç altına ihtiyacından dolayı girmesi bu hükmün dışında kalır. El-Cezerî, en-Nihâye'de bu durumu belirtmiştir.

Bu hadîste buyurulan duâ, müslümanların böyle duâ etmesini öğretmek veya onların anılan tehlikelerden ve serlerden korunması içindir. Çünkü peygamberler günâhlardan masum olup cennetin en yüce mertebeleri ile müjdelenmişlerdir.

3839) "... Âişe (Radtyallâkü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlul-Iah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) çöyle duâ ederdi:

* AUahım! İşlediğim (ve mağfirete muhtaç fiiller) in şerrinden ve işlemediğim (işlerden ilerde rızâna aykırı bir fiil işlemek) den sana [15]

İzahı

Bu hadisi; Müslim, Ebû Davûd ve Nesâİ de rivayet etmişlerdir.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu duâ ile ümmetine ışık tutarak böyle duâ etmelerini arzulamıştır.

İşlenmiş fiillerden maksad, ilâhi afv ve mağfirete muhtaç hatalı işler işlemektir. Henüz işlenmemiş fiillerden maksad da afv ve mağfirete muhtaç şeyleri bundan sonra işlememektir. Bunların şerrine mâruz kalmamak için de Allah'a sığınmanın gereği vurgulanmış oluyor.

Bu hadisteki duâ ümmet için öğretici olduğu gibi hüsrana uğrayanlardan başka hiçbir kimsenin Allah'ın azabından kendi nefsini emin bilmemesinin gerekliliğini belirtir. Bir kavle göre bu duadan maksad başkalarının işlediği günahların şerrinin O'na dokunmasından Allah'a sığınmaktır. Çünkü yaşla kuru bir arada yandığı gibi, bâzan ilâhî azab geldiğinde zâlimler yanında masum insanlar da o azabtan etkilenir.

3840) "... tbn-i Abbâs (RadtyaUâhü anAttmdJ'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'ân'dan olan sûreyi öğrettiği gibi bize bu duayı da öğretirdi:
«Allahımt Cehennem azabından, şüphesiz sana sığınırım. Kabir azabından da cidden sana sığınırım ve Deccâl-i Mesih'in fitnesinden de gerçekten sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden de sana sığınırım,»" [16]

İzahı

Bu hadîs; Müslim, Tirmizi, Ebû D ft v û d ve N e s â î tarafından da rivayet edilmiştir. Zevâid yazarı bu hadisi Zevâid nevinden saymış ise de bunun sebebini anlamak mümkün değildir. Bunun bir zühul eseri olması muhtemeldir.

Avnü'I-Mabûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde: Nevevl demiştir ki, Tavus bu duanın namazda okunmasının vâcibüği-ne hükmederek bu duayı namazda okumayan oğluna namazı iade et-mesini, yâni yeniden kılmasını emretmiştir. Fakat cumhur bu duanın namazda okunmasının müstahablığına hükmetmiştir. Bu hadîsi; Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir, der.

Tuhfe yazarı da T i r m i z î' nin rivayet ettiği bu hadisin izahı bölümünde: Hayat fitnesi, insanın

hayatı boyunca karşılaştığı şehvetler imtihanı, cahillikler sınavı, dünya malı ve servetinin imtihanı, en tehlikeli olanı da Allah korusun ölüm döşeğindeki imansız gitme tehlikesi ile ilgili imtihandır. Ölüm fitnesi ise kabirde meleklerin sorularım cevablıyamamak ve şaşkınlığa uğramak sınavıdır. Ölüm fitnesinden maksad ölüm döşeğindeki fitne olabilir. Bu takdirde hayat fitnesi, Ölüm döşeğine girinceye kadar ömür boyunca karşüaşüan diğer imtihanlardır.

3841) "... Âişe (Radtyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i bir gece yatağında bulamadım. Bunun üzerine Onu aradım ve elim Onun ayağının alt kısmma değdi. O secde hâlinde idi, her iki ayağı dikilmiş vaziyette idi ve şöyle duâ ediyordu:
«Aliahım! Ben senin hoşnutsuzluğundan rızâna ve azabından

afvine sığınırım. Sen (in tâzibırOden sana sığınırım. Sana (lâyıkı veçhiyle) hamd - sena etmeye takatim yetmez. Sen zâtını övdüğün yüce vasıflara, üstün kemâlâta sâhibsin.»"[17]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve T i r mi z i de rivayet etmişlerdir. Hadîsteki mescidden maksad secde hâli ve evin içinde namaz kılmaya ayrılan köşe demektir. Bu hadîsin bir benzeri 1179 numarada geç- ti. Oraya bakılabilir.

N e v e v i bu hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: Bu hadîs, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna dâir E h I - i Sünnet mezhebinin görüşünü te'yid eder. Çünkü Sahat, yâni hoşnutsuzluk ve Ukubet, yâni cezalandırmak burada Allah'a izafe edilmiştir. Bu iki kavram bilindiği gibi hayır değil, şer saydır.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın "Benim elim O'nun ayağının alt kısmına dokundu" sözü kadının erkeğe dokunması ile abdestin bozul-madığı görüşünde olan âlimler için bir delîl sayılmıştır. E b û Ha-n İ f e (Rahimehullah) ve diğer bâzı âlimlerin görüşleri böyledir. Fakat Mâlik, Şafii, Ahmed (Rahimehümüllah) ve âlimlerin ekserisine göre kadının çıplak teninin erkeğin çıplak tenine değ- mesi abdesti bozar. Bu guruptaki ilim adamları bu hadîse şöyle cevab vermişlerdir: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın eli ile Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ayağı arasında bir örtü vardı. Yâni iki tarafın çıplak tenleri birbirine değmemiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın: "Onun her İki ayağı dikilmiş vaziyette idi" sözü secdede ayakları dikmenin meşruluğuna delildir.

Hadis, anılan duanın secdede okunmasının müstehablığına delildir. Bu duanın vitir namazından sonra okunmasının müstehablıgı da 1170. hadisin izahı bölümünde anlatılmıştır.

3842) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:

(Gönülce) fakirlikten, (iyi amelce) azlıktan, zilletten, zulüm etmekten ve zulme uğramaktan Allah'a sağınınız,»"[18]

İzahı

Bu hadisi; Ebû Dâvûd ile Nesâİ de rivayet etmişlerdir. Hadîsteki fakirlikten maksad gönül fakirliği ve dünya malını toplama ihtirasıdır. Fakirlikten maksad, sahibini nankörlüğe ve Allah'ın sayısız nimetlerini inkâra, görmeye veya küçümsemeye sürükleyen yoksulluk olabilir.

Hadîsteki azlıktan maksad ise; mal ve servet azlığı değil, iyi amel ve hayırlı işler azlığıdır.

Zilletten maksad, halkın nazarında hakir görülüp alay mevzuu olmaktır. Zilletten maksad günahlara dalmaktan dolayı meydana gelen zillet veya zenginlere boyun eğmek zilleti olabilir.

3843) "... Câbir (Radtyallâhü anh)}den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'tan yararh ilim dileyiniz ve (sahibine) yarar sağlamayacak ilimden Allah'a sığınınız.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilerl güvenilir zâtlardır. Rftvi Üsâzne bin Zeyd, el-LeysI el-Müzent olan Üsâme'dir. Müslim bu rflvinin hadislerini rivayet etmiştir.

3844) "... Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü a»A)'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) korkaklıktan, cimrilikten, ömrün en rezil dönemi (olan yaşlılığın bunaklık derecesi) n-den ve kalb fitnesinden Allah'a »ğminh.
(Râvi) Veki demiştir ki: Kalb fitnesi ile bir günah işleyip de ondan dolayı Allah'tan mağfiret dilemeden itteјı "ir hâlini kasdet-miştüV [19]

İzahı

C a b i r (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevinden olup Allah'tan yararlı ilim dilemeyi ve yararsız ilimden Allah'a sığınmayı emreder. Bu konu 3833 ve 3837. hadislerde geçtiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum.

Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ebû D â v û d ve Kesil de rivayet etmişlerdir.

Cübn ve Cübün, korkaklık demektir. Korkaklık, Allah yolunda cihad etmeyi, hakkı ve doğruyu söylemeyi, dinen yasak olan kötülüklerle mücadele etmeyi gölgeler ve bir çok dînî vecibelerin ifâsına engel olabilir.

"Buhl ve Buhul ise cimrilik demektir. Cimn bir kimse kendisine düşen zekât, fitre ve kurban gibi dini vecibeleri İfâda kusur işleyebileceği gibi nafile sadaka sayılan bir çok sosyal hizmetlerden de geri kalır.

Fitnetü's-Sadr, yâni kalb fitnesi hadîsin râvisi Veki tarafından açıklanmıştır. Buna göre tevbe etmeden ölmektir. Avnfil-Ma-bûd yazarının beyânına göre İbnü'l-Cevzi de böyle yorumlamıştır. El-Eşrefi ise: Kalb fitnesi kalbin bozulması ve mânevi açıdan ölmesidir, demiştir. Başka bir kavle göre kalb fitnesi; kalbi kaplayan hased, kin, husûmet, bozuk akide, fena duygular gibi hastalıklardır. [20]

4- Geniş Kapsamlı Dualar Babı

3845) "... Tank (bin Eşyem) (Radtyallâhü on* J'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek:

Yâ ResûlaUah! Ben Rabbim'den dilekte bulunmak İstediğim zaman nasıl söyliyeyim, dediğinde Tank, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (adama) şöyle buyurduğuna şâhid olmuştur:

«Be ki t Allahım! Beni bağışla, bana rahmet et, beni (dünya ve ahiret fitne ve belalarından) âfiyette-selamette kıl ve beni (helâhn-dan) naldandır.»

Ve Resûl-i Ekrem baş parmak hâriç (mübarek elinin) dört parmağını birleştirerek (adama):

«Şüphesiz şunlar (yâni şu dört cümle) senin için dînini ve dünyanı toplar (yâni iki hayatın mutluluğunu içerir),- buyurdu.*'

3846) "... Ai$e (Radtyallâkü enhâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resü-îullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine şu duayı öğretmiştir:

«Ailahım! Şüphesiz ben senden hayrın her çeşidinden isterim, âcil olanı, âcil olmayanı, bilebildiğim hayrı ve bilemediğim hayn. Âcil olan ve âcil olmayan, bilebildiğim ve bilemediğim şerrin hepsinden sana sığınırım. A İlahım! Senin (sevgili) kulun ve Peygamber'inin senden istediği hayır (nevilerin) den şüphesiz senden ben de isterim ve senin (sevgili) kulun ve peygamber'inin sana sığındığı serlerden sana ben de sığınırım. A ilahı m! Şüphesiz ben senden cenneti ve (beni) cennet'e yaklaştırıcı söz ve amel (de muvaffak olmayı) isterim. Cehennem ateşinden ve (beni) ona yaklaştıran söz veya amelden de sana sığınırım. Benim İçin hükmettiğin her kaza (ve kader) hükmünü hayırlı kılmanı senden dilerim.*'

Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi söz götürür. Seneddekİ Ününü Külsûm hakkında konuşanı görmedim. Bir gurup onu sah&bllerden saymışlar ise de buna itiraz vâriddir. çünkü bu hatun Ebû Bekir (R.A.Vın vefatından sonra doğmuştur. Senedin kalan rarileri güvenilir zâtlardır.

3847) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adama:

«Namazda (yâni oturduğunda) ne diyorsun?» diye sordu. Adam s Ben teşehhüdü (yâni et-Tahiyyâtü, Allahümme salli...) okuyorum. Sonra Allah'tan cennet diliyor ve cehennem'ateşinden O'na sığınıyorum. Ama, Vallahi ben ne senin ne okuduğunu, ne de Mûaz'ın ne okuduğunu bilmiyorum, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (adama) :

«Biz onun çevresinde (yâni senin okuduğun şeylere yakın) sözler söyleriz.» buyurdu."

Not: Zevâid'de bunun senedinin sahih ve ravilerüün güvenilir olduğu belirtilmiştir.[21]

İzahı

Bu babın ilk hadisi Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Diğer iki hadîs Zevâid neyindendir. Son hadis, 910 numarada da geçmiş olup gerekli izah orada verilmiştir. Burada tekrarlamaya gerek yoktur.[22]

Bu Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Mü'min kişi, en makbul ve en geniş kapsamlı duaların neler olduğunu, Allah Teâlâ'ya nasıl duâ edilmesinin uygun olduğunu öğrenmek için yetenekli ilim ehline müracaat etmelidir.

2. Dinî ilimlerle mücehhez zâtlar aile ferdlerine ve çevrelerindeki müslümanlara; diğer dini sahalarda olduğu gibi, Allah'a duâ etmek konusunda da ışık tutmalı ve ders vermelidir.

3. Alimler çevrelerindeki insanların ibâdetlerinine şekilde İfa ettiklerini soruşturmak ve onlara bu konuda da yardımcı olmalıdır.

4. Namazın sonunda ve selâmdan önce duâ edilmelidir ve bu duada Allah'tan cennet dilenmeli, cehennem ateşinden O'na sığın-malı.[23]

5- Afiv Ve Afiyet İçin Duâ Etmek Babı

Bu babın hadislerinde geçen "Afiv", "Afiyet" ve "Muafât» kelimeleri hakkında özlü bilgi verip tercemede bu kelimeleri aynen kullanmayı uygun buldum.

Afivt Allah'ın, kulunun günahlarını silmesi ve bağışlamasıdır.

Afiyet i Her türlü hastalıktan, belâlardan ve hoşlanılmayan şeylerden selâmette olmaktır. Hoşlanılmayan şeyler ister dîn hayatı, ister dünya hayatı ile ilgili olsun. Kamus yazarı: Afiyet, Allah'ın kulundan hoşlanmadığı şeyleri defetmesi, uzak tutmasıdır. Mûâfat da aynı mânâyı ifâde eder. Bu iki kelime Âfâ-Yuafî fiilinden masdardır, demiştir.

Tuhfe yazarının beyânına göre el-Cezeri, en-Nihâye'de: Afiyet, senin hastalıklardan ve belâlardan sağ salim olmandır. Muâ-fât da Allah'ın seni halka, halkı da sana muhtaç etmemesi, seni halkın eziyetlerinden koruması ve halkı da senin eziyetlerinden korumasıdır. Bir kavle göre Muâfât, afıv kökünden alınmadır, kişinin halkı bağışlaması ve halkm onu bağışlamasıdır, diye bilgi vermiştir.

Hülâsa; Afiyet ve Muâfât, kişinin dîni ve dünyevi alanlarda, başka bir deyimle dünyada ve âhirette hoşlanmadığı fenalıklardan, belâlardan, hastalıklardan ve her türlü sıkıntılardan selâmette olması veya selâmette kılınmasıdır, denilebilir.

Bir Hâl Tereem«rt

İlk hadlıin rftvlii Tftnk bin E^yem el-Eşcal (R.A.) sahâbîdlr. 14 tana hadisi vardır. Müslim İki hadisini münferiden rivayet etmiştir. Diğer İki hadisi ayrıca; TlrmİzÎ, Neaal ve tbn-İ Maceh tarafından rivayet •dllmi^tlr. Rftvlsi ojlu Ebû Ma-Uk'dlr. (Hulasa, 178)

3848) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellemye gelerek :

Yâ Resûlallah! Hangi duâ efdaldır (yâni en hayırlı duadır?) diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyh ive Sellem) (adama) :

«Rabbinden dünyada ve âhirette afıv ve afiyet dite,« buyurdu. Sonra adam (Ona) ikinci gün gelerek t

Yâ Resûlallah! Hangi duâ efdaldır? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Rabbinden dünyada ve âhirette afıv ve afiyet İste.* buyurdu. Sonra adam O'na üçüncü gün (tekrar) geldi ve ı

Yâ Nebiyyaüah! Hangi duâ efdaldır? dedi. Resûl-1 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Rabbinden dünyada ve âhirette afiv ve afiyet dite. Saaa dünyada ve âhirette afiv ve afiyet verilince şüphesiz muradına ermiş olursun,, buyurdu."

3849) "... Evsat bin İsmâîl el-Becelî (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edince Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'm şu hadisi rivayetine kendisi şâhid olmuştur t
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki yü benim şu yerimde ayağa kalktı (Ebû Bekir böyle söyledikten sonra ağladı). Daha sonra (hadîs rivayetine devamla) dedi ki:

(Sözde ve işte) doğruluktan ayrılmayınız. Çünkü doğruluk şüphesiz hayır ile beraberdir (yâni sahibini iyi amellere yöneltir.. Doğruluk ve hayır (sahibi) de cennettedir. Yalancılıktan da sakınınız. Çünkü yalancılık şüphesiz şer İle beraberdir (yâni sahibini kötülüklere sürükler) ve yalancılıkla şer (sahibi) cehennemdedir. Allah*tan muâfât (yâni hoşlanılmayan şeylerden selâmet ve afiyette olmayı) dileyiniz. Çünkü hiç kimseye imandan sonra afiyetten daha hayırlı bir şey şüphesiz verilmemiştir. Biribirinize hased (çekememezlik) etmeyiniz. Biribirinize buğuz

(düşmanlık) etmeyiniz. Biribirİnizle iyi İlişkileri kesmeyiniz. Biribirinizden yüz çevirip küsüşmeyiniz ve ey Allah'ın kulları, kardeşler olunuz."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi Nesal, el-Yevm vel-Leyle adlı kitabında birkaç yoldan rivayet etmiştir. O yollardan bazısı şunlardır: Yahya bin Osman'dan, o da Ömer bin Abdulvâhid'den; ayrıca Mahmûd bin Hâlid'den, o da el-Velld'den rivayet etmişler ve bu iki râvi, yani Ömer ile Velld bunu Abdurrah-man bin Yezld'den, o da Cabir'den, o da Süleym bin Amir'den rivayette bulunmuşlardır.

3850) "... Aişe (Radtyallâkii onAâJ'dan rivayet edildiğine göre kendisi

Yâ Resûlallah! Kadir gecesine rastlarsam ne duâ edeceğimi bana bildir, diye talebte bulunmuş. Resûl-i Ekrem (de ona) şöyle buyurmuştur :
-A 11 ah im! Şüphesiz, sen afiv edicisin, afiv etmeyi seversin, beni afiv et, dersin.»"

3851) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)şöyle buyurdu, demiştir:

«Kulun; "Allahım! Ben senden dünya ve âhirette afiyet dilerim" duâsmdan daha faziletli, edecek hiç bir duâ yoktur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebü Hüreyre (R.A.)'ın bu hadîsine âit sened sahih olup râvüeri güvenilir zâtlardır. Râvi el-AlÂ bin Ziyâd'ı, İbn-i Hib-bân, güvenilir zâtlar arasında anmıştır. Ben de bu râvi hakkında konuşan bir kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri meşhur oldukları için durumlarının sorulmasına gerek yoktur.[24]

İzahı

Bu babın ilk hadisi T i r m i z i tarafından da rivayet edilmiştir. En üstün ve en faziletli duanın hangisi olduğunu üç gün üstüste soran sahâbîye Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu hadiste anılan duayı tavsiye buyurması bunun ne kadar faziletli bir duâ olduğunu belirtir.

Zevâid nevinden olan ikinci hadîs de imân nimetinden sonra en büyük nimetin afiyet, yâni hastalıklardan, belâlardan, gerek dünya hayatında ve gerekse âhiret hayatında hoşlanılmayan şeylerden selâmette bulunmak olduğuna delâlet eder.

Âişe (Radıyallâhüanhâ)'nınhadîsini Tirmizi, Nesâİ, A h m e d ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu da kadir gecesi okunacak en makbul duanın Allah'tan afiv ve mağfiret dilemek olduğuna delâlet eder. Son hadîs ise notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup sahih bir hadistir.

Allah cümlemize dünya ve âhiret afiyetini, mutluluğunu ihsan buyursun. Âmîn.[25]

6- Biriniz (Bîr Kimseye) Duâ Etmek İstediği Zaman Duaya Kendi Nefsinden Başlasın, Babı

3852) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ etti, demiştir:

▪Allah bize ve Âd'ın kardeşine rahmet eylesin.»*'

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvilerf güvenilir zâtlardır.[26]

İzahı

Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) önce kendi nefsi için daha sonra da Âd'ın kardeşi için rahmet duasında bulunmuştur. Sindi: Âd'm kardeşinden maksad H û d (Aleyhis-selâm)'dır, demiştir.

Müellif bu hadisi, kişi duâ etmek istediği zaman duaya kendi nefsinden başlamasının müstehabhğı için delil göstermiştir.

Tirmizi de "Duâ etmek isteyen kimse du&ya kendi nefsinden batfar" babında, Übey bin Ka'b (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilen bir hadîs meâlen şöyledir: "Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kimseden söz edip ona duâ etmek istediği zaman duaya kendi nefsinden başlardı.**

Tuhfe yazarının beyânına göre el-Hâfız, el-Fetih'te bu hadisten bahsederken Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bâzan bir kimseye duâ ederken kendi nefsi için duâ etmediğine dâir hadîsleri nakletmiştir. Tuhfe yazarının da dediği gibi H â f ı z' in naklettiği hadîslerden çıkan sonuç şudur ki, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bir kimseden söz edip onun için duâ etmek istediği zaman bâzan kendi nefsine duâ ettikten sonra o kimse için duâ ederdi. Bâzan da duaya kendi nefsinden başlamayıp doğrudan doğruya ilgili zât için duâ ederdi.[27]

7- Biriniz Acele Etmedikçe Duası Kabul Olunur, Babı

3853) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüaüahü Aleyhi ve Sellem) :

«Herhangi biriniz acele etmedikçe duası kabul olunur.» buyar-

Dua eden kişi nasıl acele eder? Yâ Resûlallah, diye somluaca O t «Adam t Ben Allah'a duâ ettim de Allah benim duamı kabul etmedi, der.» diye cevab verdi."[28]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs, duâ eden mü'minin böyle konuşmaktan sakınmasının gerekliliğine ve duâ etmeye devam etmesinin doğru yol olduğuna delâlet eder. Çünkü duâ eden kişinin: Ben defalarca dua ettim veya şu ve bu işler için duâ ettim. Fakat

Allah benim duamı kabul etmedi, gibi sözleri ya duasının kabulünün gecikmesinden bir nevî sızlanmadır veya ümidsizlik belirtisidir. Gerek sızlanma gerekse ümidsizlik fena şeylerdir. Mü'min kula yakışmaz. Duanın kabulü için Allah katında tâyin ve tesbit edilmiş belirli bir vakit vardır. Zamanı gelmedikçe gerçekleşmez. Nitekim rivayet edildiğine göre Mûsâ ve Hârûn (Aleyhime's-selâm)'ın F i r ' a v u n aleyhinde ettikleri dua ile duanın kabulü arasında geçen süre kırk yıldır. Şu halde duanın kabulünün gecikmesinden sızlanmak hatâdır ve duanın' kabul olunmamasına sebebiyet verir. İkincisi, yâni duanın kabul olunmasından ümitsizliğe düşmek ancak kâfirlerin işidir, mü'min bir kimse hiçbir zaman Allah'ın lütuf ve rahmetinden ümidini kesmez.

Duanın kabul olunması çok çeşitlidir. Şöyle ki: Bâzan istenen şeyin istenen zaman içinde gerçekleşmesiyle olur. Bazen istenen şeyin bir hikmete binâen bir süre sonra gerçekleşmesiyle olur. Bazen istenen şey yerine bir şerrin defedilmesi suretiyle kabul olunur. Bazen de sahibi için âhirette azık olmak üzere sevab defterine bir hayrat olarak geçirilir.[29]

Duanın Kabul Olmasının Şartları

Duanın kabul olmasının bâzı şartları vardır. Bu hadîste bu şartlardan ikisine işaret edilmiştir:

1. Duâ eden kişinin acele etmemesi,

2. Duanın kabul olmayacağı değil, kabul olacağı kanaatini beslemek.

3. Haram bir iş için duâ etmemek

4. Duayı kalb uyanıklığıyla ve gafletten uzak biçimde, mütevâ-zi bir halde etmek.

5. Yediğinin ve giydiğinin helâldan olması. Başka şartlar da vardır. Bu kadarla yetinelim. [30]

8- Adam "Allahım Dilersen "Bana Mağfiret Eyle" Diyemez, Babı

3854) "... Ebû Hüreyre (Radıyailâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Sakın herhangi biriniz "Allahım! Dilersen bana mağfiret eyle" biçiminde duâ etmesin ve dileğinde kesin ifâde kullansın (yâni "Allahım bana mağfiret eyle" desin). Çünkü şüphesiz Allah'ı zorlayan (hiç bir kuvvet) yoktur.»" [31]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi, Ebû D â -v û d ve Mâlik de rivayet etmişlerdir.

Duâ ederken "Dilersen" kaydını koymak sakıncalıdır. Çünkü sanki Allah dilemezse bile herhangi bir kimseyi bağışlamaya zorlanabilir, gibi yanlış bir anlamaya yol açar. Halbuki Allah herşeyi iradesiyle, dilemesiyle yapar. Hiç bir şeye zorlanamaz, hiç bir kuvvet O'nu birşeye icbar edemez. Diğer taraftan bu kayıt duâ edeni müstağni gibi gösterir. Yâni istersen bu duayı kabul et, istersen kabul etme. Pek ihtiyacım yoktur, gibi sakat bir mânâ çıkabilir. Oysa bütün varlıklar O'na muhtaçtır.

Bu itibarla duâ eden kimse azimli ve kesin ifâde kullanmalıdır ve duasının Allah katında kabule şayan olduğu kanaatini beslemelidir.

Hadîsin zahirine göre bu kaydı kullanmak haramdır. 1 b n - i Abdi'1-Berr böyle hükmetmiştir. N e v e v i ise bu yasağın mekruhluk için olduğunu söylemiştir. [32]

9- Allah'ın İsmi Azamı (En Büyük Adı), Babı

3855) (... Esma bin.t-i Yezîd (Radıyailâhü anhâ)'da,n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Allah'ın İsmi A'zam'ı, şu İki âyettedir =s «ye sizin ilâhınız

(zât ve sıfatlarında ortağı olmayan) tek ilâhtır. O'ndan başka İlâh yoktur. Rahman O'dur. Rahim O'dur." (Bakara, 163) (2) Âl-İ İmrân sûresinin başındaki âyet; = "Elif, Lam. Mim. Allah, O'ndan başka ilâh yoktur, ezelî ve ebedî diri olan O'dur, bütün varlıkları yönetip gözeten O'dur." [33]

İzahı

Bu hadîsi; Tirmjzî, Ebû Dâvûd ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. El-Menhel yazarı bu hadisin izahı bölümünde şöyle der:

Bu hadiste Allah'ın Ism-i A'zam'mın; yâni en büyük isminin. Bakara sûresinin 163. ve Âl-i îmrân sûresinin 2. âyetlerinde olduğu bildirilmiştir. Bundan maksad bu iki âyette geçen Tevhîd kelimesi olan "Lâ ilahe illâllah"tır. Şu halde îsm-i A'zam, Tev-hid kelimesidir. Bir kavle göre bu âyetlerdeki İsm-i A'zam;

= "Errahmânü'r-BahînT ve = "El-Hay-yül-KayyûnV'dur.

El-Menhel yazan daha sonra "İsm-i A'zam'* hakkındaki görüşleri beyân eder. Bu görüşleri bu babın sonunda açıklamaya çalışacağım.

3856) "... El-Kâsım (bin Abdirrahman) (RadıyaLlâhü aniden; Şöyle demiştir:

Allah'ın o İsm-i A'zam'ı, ki onunla çağırıldığı zaman duayı kabul buyurur, (şu) üç sûrededir: Bakara, Âl-i İmrân ve Tâhâ.... El-Kâsım aracılığıyla Ebû Ümâme (Radiyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun mislini buyurmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun ilk senedinin r&vUeri güvenilir zatlardır. Fakat bu hadis mevkuftur. Yani el-Kasım'ın sözü olarak rivayet edil-' mistir. Merfû olan yâni Peygamberi ulaşan ikinci senede gelince bu senedde Öay-lan isimli ravi bulunur. Ben bu râvi hakkında, ne yermek ne de tevsik yoluyla herhangi bir fe*mg<*nin söylenmiş bir sözüne rastlamadım. Senedin kalan ravUerl güvenilir zatlardır. [34]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Hâkim de merfu olarak rivayet etmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre e 1-K â s im şöyle demiştir:

Ben anılan üç sûrede Allah'ın îsm-i A'zam'ım aramaya başladım. Bakara sûresinde Âyetü'l-Kürsî'nin başındaki;

= "AUah, O'ndan başka ilâh yoktur, ezeli ve ebedî diri olan O'dur, bütün varlıkları yönetip gözeten O'dur"

(Bakara, 255), Âl-i İmrân sûresinin başında;

= "Elif, Lâm, Mim. Allah, O'ndan başka ilâh yoktur, ezeli ve ebedî diri olan O'dur, bütün varlıkları yönetip gözeten O'dur" ve Tâhâ sûresinde; = "Botta yüzler, ezeli ve ebedî diri olup tüm varlıkları yönetip gözeten (Allah) a boyun eğmiştir." (Tâhâ III) Nazm-i Celilleri buldum. Müfes-•irlerden Fahr-i Râzî de îsm-i A'zam'ın bu, yâni; = "El-Hayyû'1-Kayyûm" olduğu görüşünü seçmiştir. Çünkü bu iki isim, Rablık sıfatlarına delâlet eder ve başka isimleri bu sıfatlara delâlet etmez. Nevevl de ayni görüşü seçmiştir.

Hulâsa bu hadise göre Allah'ın îsm-i A'zam'ı, "El-Hayyül-Kay-yûm" lâfızlarıdır.

3857) "... Büreyde (bin el-Husayb) (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adam (ki Ebû Mû-sâ el-Eş'arî'dir) m "Allahımt Ben senin zâtında, sıfatlarmda ve fiillerinde tek olup benzeri ve ortağı olmayan, her şeyden müstağni olup tüm varlıkların muhtaç olduğu, doğurmayan, doğurulmayan ve hiç bir şey O'na denk olmayan Allah olduğunu itiraf ederek senden (hayır) isterim" diye duâ ederken sesini işitti. Bunun üzerine Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«(Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki) Şüphesiz bu adam Allah'tan İsm-i A'zam'ı ile istedi, o İsm-i A'zam ki onunla Allah'tan (bir hayır) istenince verir ve onunla çağırıldığı zaman duayı kabul buyurur.»" [35]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî, A h -med, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.

Allah'ın isimlerinden "El-Ahed": Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde tek olup; eşi, benzeri ve ortağı olmajıan, demektir. "Es-Samed" ise : Her şeyden müstağni olup her şeyin muhtaç olduğu ezelî ve ebedî varlık, demektir.

Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b î bu hadîsin izahında şöyle demiştir:

Bu hadîs, Allah'ın bir İsm-i A'zam'ımn bulunduğuna, bu isimle anılarak duâ edildiği zaman kabul buyurduğuna ve bu ismin hadîste anılan cümlelerin içinde olduğuna delâlet eder. Buna benzer başka hadisler de vardır. Fakat o hadîslerdeki isimler burada bulunan isimlerden başkadır. Ancak "Allah" lafzı hepsinde mevcuttur. Bu itibarla îsm-i A'zam'ın Allah lâfzı olduğu anlaşılır.

Suâl: Kulun: "Bana falan şeyi ver" demesidir. Allah da verir. Duâ ise: Kulun: "Yâ Rabbi" gibi bir sözle Allah'ı çağırmasıdır. Allah da kuluna icabet etmesidir. Bu itibarla suâl karşısında vermek ve duâ karşısında icabet kullanılır. Suâl ile duâ arasındaki fark budur,

3858) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamın: "Allahım! Ben, hamdin sana mahsus olup senden başka ilâh olmadığını, senin tek olup hiç bir ortağının bulunmadığını, senin bol nimet verdiğini, göklerin ve yerin yoktan yaratıcısı olduğunu; azamet, hâkimiyet ve sonsuz ikram sahibi olduğunu kesinlikle itiraf ederek şüphesiz senden (hayır) dilerim" diye duâ ederken sesini işitti ve bunun üzerine şöyle buyurdu:
-(And olsun ki) Şüphesiz bu adam, Allah'tan İsm-i A'zam'ı ile (hayır) istedi, o İsmi A'zam ki onunla Allah'tan (bir hayır) istenince verir ve onunla çağırıldığı zaman duayı kabul buyurur.»"[36]

İzahı

Bu hadîsin benzerini Ebû Dâvûd, Nesâi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen "Mennân" bol nîmet veren anlamında olup Allah'ın isimler indendir. Mennân, verdiği nimetleri sayıp beyân buyuran mânâsına da gelir. Allah'ın verdiği nimetleri sayması övgüye lâyık bir sıfattır. Kulun uyanıp şükür etmesine vesile olur. Fakat insanın insana yaptığı iyiliği sayıp durması başa kakmak sayılır ve kötü bir davranıştır. Çünkü bütün iyiliklerin ve nimetlerin gerçek sahibi hiç bir zaman kul değil, Allah'tır. Kul ancak bir vâsıtadır, elçidir.

Bedii Bir örneğe ihtiyaç duymayan yoktan var eden, yaratan demektir ve Allah'ın isimlerindendir.

Celal t Azamet, hakimiyet ve heybet, demektir.

Bu hadis de Allah'ın bir îsm-i A'zam'ının bulunduğuna, bu ismin hadiste anılan cümleler içinde olduğuna ve Allah'ın bu isimle anılarak dua ve dilekte bulunulduğu zaman o isteğin verileceğine ve duanın kabul buyurulacağma delalet eder.

3859) "... Aişe (Radtyallâhü unAâJ'dan; Şöyle demiştir:

Ben, ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ini * AUahımî Ben senin pak, güzel, mübarek ve zatına en sevimli İsmin ile şüphesiz senden (hayır) dilerim, o ismin ki onunla ğın zaman icabet edersin, onunla senden (hayır) istendiği zaman verirsin, onunla senden rahmet taleb edildiği zaman rahmet eylersin ve sıkıntıdan kurtulmak için onunla senden yardım dilendiği zaman sı-

kıntıdan kurtarırsın» diye dua ederken sesini işittim.
Aişe demiştir kt > Ve Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün t

«Yâ Aişe, Allah'ın hangi İsimle çağırıldığı zaman duayı kabul buyuracağını bana gösterip bildirdiğini bilir misin?» buyurdu. Aişe demiştir kli

Ben ı Yâ Resûlallah! Babam anam sana feda olsun O İsmi bana öğret dedim. O:

•Yâ Âişe O İsmin öğrenilmesi sana uygun değildir,» buyurdu. Aişe demiştir ki: Bunun üzerine ben uzaklaşıp bir saat oturdum. Sonra kalktım ve O'nun (mübarek) başını öptüm. Daha sonra t

Yâ Resûlallah! O ismi bana öğret, diye ricada bulundum. O t

«Yâ Âişe! O ismi sana öğretmem uygun değildir. Çünkü şüphesiz senin o isimle dünyalık bir şey istemen senin için uygun olmaz,» buyurdu. Âişe demiştir ki: Bunun üzerine ben de kalkıp abdest aldım ve iki rek'at namaz kıldıktan sonra:

Allahım! Şüphesiz ben seni Allah, diye çağırırım, er-Rahmân diye çağırırım, el-Berr, er-Rahîm, diye çağırırım ve seni bildiğim ve bilemediğim Esmâ-ı Husnâ'nın hepsiyle çağırırım ki beni mağfiret edesin ve bana rahmet edesin, diyerek duâ ve dilekte bulundum. Aişe demiştir ki ı Bunun üzerine ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü. Sonra buyurdu ki t

«Şüphesiz o isim senin duada andığın isimler İçindedir.»**

Not: Zevflid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hakkında konuşulur, İlah bin Ükeym'i, el-Hatfb güvenilir kabul ederek sahabiler arasında sayymı, eı-öauo g mıstar. Fakat Peygamber (S-A.V.)'den hadis dinlediği sağlıklı bir rivayetle sabit değildir. Ravi Ebû Şeybe'ye gelince; ben onu ne yeren ne de güvenilir sayan konseyi görmedim. Senedin kalan ravileii güvenilir «âtlardır. [37]

İzahı

Bu hadîs Zevâid nevindendir. Bu da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in bir duasını beyân etmekte, Allah'ın bir Ism-i A'zam'ın^n bulunduğuna ve o isimle Allah'a edilen dua ve dileklerin kabul olduğuna ve bu mübarek isim ile dünyanın zevk ve safası-na değil, ebedî mutluluğa yönelik dileklerde bulunmanın uygunluğuna delâlet eder.

Allah'ın îsm-i A'zam'ının hangi isim veya isimler ya da âyet olduğu hususunda vârid olan hadisler muvacehesinde âlimlerin değişik görüşleri olmuştur. EI-Hâfız bu konuda 14 görüş naklederek beyân etmiştir. Ben bu görüşlerin delillerini anlatmadan sadece bâzı görüşleri maddeler hâlinde yazmayı uygun buldum. [38]

İsmi Azam Olduğu Rivayet Edilen İsimler, Cümleler

1. Lafza-ı Celâl olan; -Al = "Allah" kelimesi.

2. Tevhîd kelimesi olan; il ^1 iİlV = "La ilahe illallah"

3. = "Er-Rahmân er-Rahîm"

4. = "Allah er-Rahman er-Rahîm"

5. = "EI-Hayy el-Kayyûm"

6. = "Allahu la ilahe illâ huv el-Hay-yti'l-Kayyûm"

7. = "u ilâhe İUâ h«v el-Hayyü'l-Kay-yûm"

8. = "Rabb"

9. "Allahu lâ ilâhe illâ huv el-Ahedü*s-Samed elfezi lem yelid ve lem yûled ve lem yekûn lehû küfüven ahed."

10. "El-Hannânü'1-Mennân Bediü's Semâvati ve'l-Ard zü'1-Celâli ve'I-ikram el-Hayyü'1-Kayyöm"

El-Menhel yazan yukardaki rivayetleri naklettikten sonra E b û Ca'fer et-Tabarî' nin şöyle söylediğini beyân eder :

îsm-i A'zam'ın belirlemesi hususunda eserler muhteliftir. Bence hepsi sahihtir. Çünkü hiç bir rivayette şu isim İsm-i A'zam'dır, bundan daha büyük bir isim yoktur, denilmemiştir. Şu halde rivâyet-lerdeki "A'zam" yâni en büyük sözcüğü "Azim" yâni büyük mânâsına yorumlanır.

Allah en iyi bilendir. Bence bir mü'minin îsm-i A'zam ile duâ etmiş sayılabilmesi için, bu rivayetlerin hepsinde mevcut isimleri ve cümleleri okuyarak Allah'a duâ ve dilekte bulunması gerekir. En ihtiyatlı olanı bence budur.[39]

10- Allah (Azze Ve Cellevnin İsimleri. Babı

3860) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
«Şüphesiz, Allah'ın doksan dokuz, (yâni) yüz eksi bir ismi vardır. Kim bu isimleri (tamamen) şayarsa cennete girer.»"[40]
İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste Allah'ın doksan dokuz isminin olduğu bildirildikten sonra bu sayının te'kidi için «Yüz eksi bir" ifâdesi de kullanılmıştır ki bu rakamın yaklaşık olarak verilmediği veya çokluk anlamında kullanılmadığı iyice anlaşılsın.

Hadîs; Allah'ın doksan dokuz ismini sayanın cennete gireceğini müjdeler. Bu cümlede geçen "Ahsaha" fiili "Onları saydı" demek olup

"Ihsâ" masdarından türemedir. Burada "İhsâ" sözcüğü ile neyin kas-dedildiği hususunda H a t t â b i şu bilgiyi verir:

Allah'ın isimlerini İhsâ, yani saymak bir kaç şekilde olabilir:

1. Allah'ın doksan dokuz isminin tamamını saymaktır. Yâni kişi Allah'ı bu isimlerin hepsi ile çağırır, anar ve över. isimlerinin bir kısmını anmakla yetinmez. Mü'min kişi böyle yapmakla cennete girmeye liyakat kazanmış olur ve anılan müjdeye mazhar olur.

2. Allah'ın doksan dokuz isminin hakkını vermek, muktezasıy-la amel etmek, yâni isimlerin taşıdığı yüce anlamları düşünüp buna göre durum ve davranışlarını düzenlemektir. Meselâ Allah'ın Rezzak = Rızık verici olduğunu bilip düşünerek rızkı için endişeye kapılmamalı, bunu helâhndan talep etmeli, haram kazanca girişmemelidir. Diğer isimler de böyledir.

3. Allah'ın doksan dokuz ismini mânâlanyla beraber öğrenmek ve bellemektir.

Îbnü'l-Cevzl de yukardaju mânâları sıralamakta ve buna şu yorumu eklemektedir: Diğer bir mânâ Kur'ân-ı Kerim'i natmektir. Çünkü Allah'ın doksan dokuz ismi Kur'ân-ı Kerim ' de mevcuttur.
K u r t u b İ, de: Allah Teâlâ'dan umarım ki herhangi bir müs-lüman yukarda yazılı şekillerden her hangi birisiyle ve tam bir ih-lâsla Allah'ın doksan dokuz ismini anarsa yüce Allah o kimseye cenneti nasip eder, demiştir.

Muhakkik âlimler hadîsteki İhsâ. fiilini hıfzetmek, ezberlemek manâsına yorumlamışlardır. Bu duruma göre bu isimleri ezberleyen bir müslüman Allah'ın lütuf ve keremiyle cennete girecektir.

N e v e v I de yukardaki yorumlan naklettikten sonra; Bu* h â r İ ve diğer muhakkik âlimlerin görüşüne göre bundan maksadın Allah'ın doksan dokuz ismini ezberlemek olduğunu beyân eder ve aynı görüşte olduğunu söyler. Bu arada şunu da söyler:

Bu hadiste Allah'ın isimlerinin doksan dokuzdan fazla olmadığına dâir bir kayıt yoktur. Bu itibarla âliiriler: Bu hadisten maksad Allah'ın doksan dokuz ismini sayan müslüman cennete girmesi için Allah'ın vaadinin olduğunu bildirmektir. Hadisin mânâsı isimlerin doksan dokuzdan fazla olmadığını belirtmek değildir, demişler ve bu hususta ittifak halindedir. Bunun içindir ki başka bir hadiste;

-AUahım! Ben senin Zatına verdiğin veya yüce katında saklayıp da kimseye bildirmediğin bütün isimlerinle senden (hayır) isterim» buyurulmuştur.

Mâlikiler'den tbnü'l-Arabi de bâzı âlimlerin Allah'ın bin isminin bulunduğunu söylediklerini naklettikten sonra, bu sayının az olduğunu söylemiştir.

Müellifimizin rivayet ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın 3859. hadisi de Â i ş e' nin Allah'ın bâzı isimlerini bilmediğine delâlet eder. Bundan sonra gelecek hadisin izahı bölümünde belirteceğim gibi e 1 - H â f ı z, el-Fetih'te Allah'ın doksan dokuz isminin Kur'ân'-da bulunduğunu ifâde eder. Bunlar dışında sahih hadislerle sabit olan isimler vardır. Bundan çıkan sonuç; A i ş e (Radıyallâhü anhâ) gerek Kur'ân'da ve gerekse sahih hadislerde buyurulan isimleri bildiği halde bâzı isimleri bilmediğini açıklamakla, Allah'ın isimlerinin doksan dokuzdan çok olduğunu belirtmiş sayılır, kanısındayım.

3861) "... Ebû Hüreyre (Radtyattâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

Şüphesiz, Allah'ın doksan dokuz, (yâni) yüzden bir eksik ismi vardır. Allah, şüphesiz (zât ve sıfatlarında) tekdir (yâni ortağı, eşi ve benzeri yoktur), tek olan (yâni çift olmayan zikirleri, ibâdetler) i sever. Kim o doksan dokuz ismi hıfzedip ezberlerse, cennete girer. O isimler (şunlardır) :

Allah, el-Vâhid, es-Samed, el-Evvel, el-Âhir, ez-Zâhir, el-Bâtın, el-Hâhk, el-Bârf t el-Musavvir, el-Melik, el-Hakk, es-Selâm, el-Mü'min, el-Müheymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-MÛtekebbir, er-Rahmân, er-Rahîm, el-Latîf, el-Habîr, es-Semî, el-Basir, el-Alîm, el-Azîm, el-Bârr, el-Mü-teâl, el-Celil, el-Cemîl, el-Hayy, el-Kayyûm, el Kadir, el-Kahir, el-Alî, el-Hakîm, el-Karîb, el-Mücîb, el-Ganî, el-Vahhâb, el-Vedûd, eş-Şekûr, el-Mâcid, el-Vâcid, el-Vali, er-Râşid, el-Afuvv, el-Ğafûr, el-Halîm, el-Kerim, et-Tevvâb, er-Babb, el-Mecîd, el-Veliyy, eş-Şehid, el-Mübîn, el-Bürhân, er-Reûf, er-Rahîm, el-Mübdi', el-Muîd, el-Bâis, el-Vâris, el-Kaviyy, eş-Şedîd, ed-Dârr, en-Nâfi\ el-Bâkî, el-Vâki, el-Hâfıd, er-Râfi1, el-Kabıd, el-Bâsit, el-Müizz, el Müzill, el-Muksıt, er-Rezzâk, Zü'1-Kuvve, el-Metin, el Kaim, ed-Dâim, el-Hâfız, el-Vekil, el-Fâtar, es-Sami', el-Mu'tî, el-Muhyi, el-Mümît, el-Mâni, el-Câmi\ el-Hâdî, el-Kâfî, el-Ebed, el Âlim, es-Sâdik, en-Nûr, el-Münir, et-Tâmm, el-Kadim, el-Vitr, el-

Ahed, es-Samed. Öyle Allah ki doğurmadı, doğurulmadı ve hiçbir kimse O'nun dengi olmadı.

Züheyr demiştir ki: Bana birçok ilim adamları tarafından ulas-tı&ırra göre Esma i Husnâ'nm evveline şu zikirle başlanır (yâni önce şu zikir okunur, ondan sonra Esmâ-ı Husna'nın okunmasına başlanır) :

"La İlahe illallahü vahdehû Iâ şerike lehu. Lehü'I-mülkü ve lehü'I-hamdu, biyedihi'l-hayru ve hüve alâ külli şey'in kadir. Lâ ilahe illallah. LehÜ'l-Esmâü'l-Husnâ = Allah'tan başka ilâh yoktur. O, (zât ve sıfatlarında) tektir, ortağı yoktur. Mülk (hâkimiyet - saltanat) O'nun-dur, hamd de O'nundur. Hayır ancak O'nun (kudret) elindedir ve O, her şeye kadirdir. Allah'tan başka İlâh yoktur. Esmâ-i Husnâ (= En güzel isimler) O'nadır."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-İ Mâceh ve TIrnrizl'den başka, altı lm&mdan hiçbirisi Allah'ın Esmâ-i Husnâ'smı ne bu vecihle ne de başka türlü ta-dad etmemiştir (yâni sayarak rivayet etmemiştir). îbn-i Mâceh ile Tirmizl'nin say* dıklan isimlerin sırasında takdim ve tehir vardır. Bu konuya dâir senedlerin en sıhhatlisi Tirmlzl'ninkidir. îbn-i Mâceh'in senedi, râvi [41]

İzahı

Notta belirtildiği gibi T i r m i z i de bu hadîsin benzerini rivayet etmiştir. Müellifimizin senedi ile T i r m i z i' nin senedi râvî e 1-A'r e c'de birleşir. Fakat müellifimizin rivayetinde bulunan bâzı isimler, T i r m i z i * ninkinde yok ve buna karşın T i r m i -z İ' nin rivayetinde bulunan bâzı isimler müellifimizin rivayetinde yoktur. Ayrıca müellifimizin rivayetinde "es-Samed" ve "er-Rahîm" isimleri mükerrerdir. Mükerrerlik durumu dikkate alınmazsa, isimlerin toplamı yüz eder. "Allah" Lafza-i Celâl'ı hesaplamazsak kalan isimlerin toplamı doksan dokuz olur. Veya aynı anlamı taşıyan "Kavi" ve "Zör-Kuvve" isimleri mükerrer sayılırsa Lafza-i Celâl dâhil toplam doksan dokuz olur.

Gerek müellifimizin rivayetinde gerekse Tirmizi1 nin rivayetinde beyân edilen Esmâ-i Hüsnâ' mn sayımı ile ilgili bölüm merfû mu, yoksa bâzı râviler tarafından hadîse dereedilmiş bir ilâve mi? Yâni E s m â - i Hüsnâ' nın bunlar olduğu, Resûl-i Ekrem tarafmdan mı buyurulmuş, yoksa râvilerden birisine âit bir söz müdür?

Bu noktada ihtilâf vardır. El-Hâfız, ei-Fetih'te bu konuya bir hayli geniş yer vermiştir. El-Hâfız bu arada şunu da söyler:

"E bu Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsine âit sened-lerin hiç birisinde Esmâ-i Hüsnâ sayılmamıştır. Yalnız Tirmizî'de el-Velîd bin Müslim1 in rivayetinde ve Ibn-i Mâceh'de Züheyr bin Muhammed'in Mûsâ bin Ukbe' den olan rivayetinde Esmâ-i Hüsnâ sayılmıştır. Bu iki rivayet e 1 - A ' r e c isimli râvide birleşir. Yâni bu iki rivayet e 1 - A' r e c vasıtasıyla Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anh) 'a ulaşır. Durum böyle olduğuna rağmen el-Velid bin Müslim'in rivayet ettiği metin ile Züheyr bin Muhammed'in rivayet ettiği metin, yâni T i r m i z i' deki metin ile İbn-i Mâceh' deki metin arasında E s m â - i Hüsnâ' nın sayımı bakımından ciddî farklılık, fazlahk ve eksiklik bulunur. Bu durum aşağıda belirtilecektir.

Hadîsin Esmâ-i Hüsnâ1 nm sayımına dâir bölümünün merfû mu, yoksa müdrec mi, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğu mu, yoksa bir râvinin ilâvesi mi olduğu hususunda ihtilâf vardır. Âlimlerin çoğuna göre merfudur. Bu güruhtaki âlimler bu hadisi delîl göstererek, Kur'ân-ı Kerîm'de isim olarak geçmeyen ve Allah hakkında kullanılan bir fiilden türeme isimlerin Allah hakkında kullanılmasının câizliğine hükmetmişlerdir. Çünkü Tir-mizî ve İbn-i Mâceh tarafmdan rivayet edilen bu hadisteki isimlerin çoğu böyledir. Bir kısım âlimler de isimlerin sayımı bölümünün râvilerden birisi tarafından ilâve edildiği görüşündedir. Çünkü rivayetlerin ekserisinde sayım yoktur.

Beyhaki: Esmâ-i Hüsnâ1 nm tâyin ve sayımının her iki rivayette de râvilerden birisinin ilâvesi olması muhtemeldir ve isimler hususunda iki rivayet arasında görülen ciddî ihtilâf bundan dolayı olabilir. Buhârî ve Müslim'in Esiriâ1 nın sayımına âit bölümü rivayet etmemeleri bu ihtimalden kaynaklanır, demiştir.

El-Hâfız daha sonra îbn-i Mâceh'in rivayetinde olmayıp da Tirmizi' nin rivayetinde bulunan isimleri ve bunun aksine T i r m i z î' nin rivayetinde bulunmayıp da İbn-i M&ceh'in rivayetinde bulunan, başka bir deyimle e 1 -V e -1 î d' in rivayetinde bulunup da Züheyr' inkinde olmayan ve bunun tersine e 1 - V e 1 i d' in rivayetinde bulunmayıp da 2 ü-h e y r' in rivayetinde bulunan isimleri tesbit edip saymaktadır.[42]

İbn-i Mâcehin Rivayetinde Bulunup da Tirmizînin Rivayetinde Bulunmayan Esmâ-i Hüsnâ

El-Bârr, el-Cemîl, el-Kahir, el-Karib, er-Râşid, er-Rabb, el-Mübîn, el-Bürhân, eş-Şedîd, el-Vâkî, Zü'1-Kuvve, el-Kaim, ed-Dâim, el-Hâfız, el-Fâtır, es-Sâmi, el-Mu'tî, el-Kâfî, el-Ebed, el-Âlim, es-Sâdık, el-Münîr, et-Tâmm, el-Kadîm, el-Vitr ve el-Ahed.[43]

Tirmizî'nin Rivayetinde Bulunup da İbn-i Mâcehin Rivayetinde Bulunmayan Esmâ-i Hüsnâ

El-Kuddûs, el-Ğaffâr, el-Kahhâr, el-Fettâh, el-Hakem, el-Adl, el-Kebîr, el-Hâfız, el-Mukit, el-Hasîb, er-Rakîb, el-Vâsi', el-Haniid, el-Muhsİ, el-Muktedir. el-Mukeddim, el-Müahhır, el-Berr, el-Müntakım, MaUkü*l-Mülk, Zü'l-CelâJ'i ve'1-Ikrâm, el-Müğnî, el-Bedî', er-Reşîd ve es-Sabûr.

Ebü'l-Hasan el-Kabisi: Allah'ın isimleri ve sıfatları Tevkîfî'dir, yâni Kur'ân-ı Kerim, sabit hadîs veya icmâ ile tesbit edilir. Esmâ-i Hüsnâ'nın tesbit ve tâyini hususunda kıyâs yolunu işletmek mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerîmde Esmâ-i Hüsnâ sayısı hususunda bir hüküm yoktur. Sünnet, yâni sahih hadîste Esmâ-i Hüsnâ'nın doksan dokuz aded olduğu sabit olmuştur. Bâzı âlimler Kur'ân-ı Kerîmden doksan dokuz isim çıkarmışlardır. Bunun ne derece doğru olduğunu Allah bilir. Çünkü çıkarılan isimlerin bir kısmı Kur*ân-ı Kerîmde isim olarak geçmiyor da Allah hakkında kullanılan fiillerden alınmadır, demiştir.

El-Hâfız daha sonra bâzı ilim adamlarının Kur'ân-ı KerînV-den çıkardıkları doksan dokuz ismi bir bir saymıştır. Gerek bu isimler ve gerekse bu hadîs ile ilgili geniş bilgi almak isteyenler e 1 - H â -f ı z' m el-Fetih adlı kitabının II. cildinin 180 -104. sahifelerine müracaat edebilirler.

Şu noktayı da belirteyim: Ehl-i Sünnet mezhebine göre Esmâ-i Hüsnâ'nın tesbiti Tevkîfî'dir. Kitâb, Sünnet veya İcmâ Ue tesbitedilir. Mutezile ve el-Kerâmiyye mezheblerine göre Tevkifi değildir. Yâni bir sözcüğün mânâsının Allah hakkında sabit olduğu aklen bilindiği takdirde o sözcükten türeme isim Allah hakkında kullanılabilir.

Hadîsin baş kısmında "Allah tekdir, teki sever" buyurulmuştur. Allah'ın tek oluşundan maksad O'nun zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bir olup ortağı, benzeri ve eşinin yokluğudur. Allah'ın Vitr'i, teki sevmesinin mânâsı ise bir çok amel ve ibâdette tek rakamı çift rakama tercih buyurmasıdır. Bunun için günde S vakit namazı, farz, abdest organlarını üçer defa yıkamayı sünnet kılmış, K â b e-i Muazzama1 yi yedi defa tavaf etmeyi, Safa ile Merve arasında yedi defa sa'y etmeyi, cemrelere yedişer taş atmayı, Teşrik günlerinin üç gün olmasını, taharetlenmenin üç defa tekrarlanmasını emretmiştir. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür. [44]

Esmâ-İ Hüsnâ'nın Özlü Mânâları:

Müellifin rivayetinde sayılan Esmâ-i Hüsnâ'mn anlamlarını kısaca vermekle yetineceğim.

1. Allah i Varlığı aklen gerekli olup, bütün kemâl ve olgunluk sıfatlarını taşıyan, her nevî eksiklikten pak olan ve varlığı başka varlığa muhtaç olmayan ezeli ve ebedî Zât-i Bâri'nin özel ismidir. Bu yüce isim târih boyunca Zât-i Bari den başka hiç bir varlığa verilmemiştir ve başka varlık hakkında kullanılmamıştır. Kullanılması da caiz değildir. Allah lâfzı, Zât-i Bâri'nin en meşhur ismidir ve bâzı âlimlere göre Ism-i A'zam'dır.

2. El-Vâhid: Bir olan, yâni; zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde ortağı, benzeri olmayan, demektir.

3. El-Evveli Ezelden beri var olan, varlığının başlangıcı olmayan, hiç bir şey yok iken de varlık sıfatını taşıyan, demektir.

4. El-Ahir: Ebedî olan, varlığının sonu olmayan, sonsuz kalıcı olan, demektir.

5. Ez-Zâhir: Sıfat ve fiillerinin eserleri ile varlığı apaçık olan, sayısız aklî delillerle isbat edilen, demektir. Bu isim: Her şeyden üstün ve her şeye hâkim, gâlib olan, diye de açıklanmıştır.

6. EI-Bâtın: Yaratıkların gözlerinden gizli olan, gözlerin O'na bakmaya ve O'ûu görmeye muktedir olmayan, demektir.

7. El-Hâhkt Yoktan vareden, yaratan, demektir..

8. El-Bârî': Bir örnek ve emsale ihtiyaç duymadan yaratan. Bu isim daha çok hayvanları yaratmada kullanılır.

9. El-Musavvir t Varlıklara şekil verip tertibe sokan, her varlığa belirli bir suret veren, demektir.

10. El-Meük: Bütün varlıklarda tasarruf eden, yaratma, yaşatma, öldürme ve yoketmek gibi fiilleri işleyen, dilediği gibi yetkisini kullanan, demektir. Bu isim, tam mülkiyet ve saltanat sahibi, şeklinde de açıklanabilir.

11. El-Hakk: Varlığı ve ilâhlığı gerçek olan veya hakkaniyet ve adaletle tasarrufta bulunan, demektir.

12. Es-Selâm: Her türlü noksanlıklardan selâmette olan veya kullarını tehlikelerden selâmete çıkaran, demektir.

13. El-Mü'min: Kullarına verdiği vaadi yerine getiren, veya kullarını âhirette azabtan emin kılan, demektir. Yâni bu kelime İman veya Emân kökünden alınma olabilir.

14. El-Müheymin: Lâyıkı veçhiyle gözetleyip koruyan veya her şeyi bilen veya her kulun yaptığını âhirette beyân buyuran veya kullarının işlerini ve ihtiyaçlarını görüp onları yöneten, demektir.

15. El-Aziz: Gâlib ye güçlü olan, her şeyi yenen ve hiç bir şeye yenilmeyen, demektir.

16. El-Cebbâr i Dilediği emir ve yasaklara kullarını icbar eden, kahredici demektir.

17. El-Mütekebbir: Azamet ve kibriya sahibi olan, veya yaratıkların sıfatlarından çok yüce ve üstün sıfat sahibi olan veya kibirli ve zâlim kullarına hadlerini bildiren ulu zât, demektir.

18. Er-Rahmân: Merhameti bol ve dünyada mü'minlere ve kâfirlere şümullü olan. Bu isim Allah'a mahsustur. O'ndan başka hiçbir varlığa isim olarak verilemez veya sıfat olarak kullanılamaz.

19. Er-Rahim: Merhameti bol olan ve âhirette yalnız mü'minlere merhamet eden, demektir. Bu isim başka varlıklar hakkında da sıfat olarak kullanılabilir. Meselâ, falan kişi rahimdir, denilebilir. Fakat falan kişi rahmandır, denilemez.

20. El-Latif t Kullarına lütuf eden, dilecUği kullan ile yumuşaklıkla muamele eden, demektir.

21. El-Habîr î Açık ve gizli her şeyden haberdar olan, her şeyin iç yüzünü bilen, demektir.

22. Es-Semî': Her şeyi işiten demektir.

23. El-Basîr: Her şeyi gören, demektir.

24. El-Alîmı Her şeyi bilen, demektir.
25. Elazîm: Azametli ve ulu olan, demektir.
26. El-Barr : Kullarına şefkatli olup ikramda bulunan, demektir.
27. Eİ-Müteâlî: Şanı yüce olan, iftiracıların isnad ettikleri noksanlıklardan pak ve üstün olan, veya her türlü övgünün fevkinde olan, demektir.
28. El-Celîl: Azametli ve yüce olan, demektir. ,

29. El-Cemîl: Güzel olan, demektir.

30. El-Hayy: Dâima diri ve kalıcı olan, demektir.

31. El-Kayyûm: Bizatihi kâim ve başka tüm varlıkları ayakta tutan, onları yönetip gözeten, demektir.
32. El-Kaadir: Her şeye gücü yeten, demektir.

33. El-Kaahir: Kahredici, yenici ve kullarına dilediği talimat ve ferman vermeye yetkili, demektir.

34. El-Alî: Yüksek ve yüce olan, demektir.

35. El-Hakîm: Her şeye hâkim olan, veya her şeyi muhkem kılan ya da her şeyi hikmetli olan,

her şeyi yerli yerince tesis eden, demektir.

36. El-Karîb i Kullarına kendi canlarından daha yakın olan, demektir.

37. EI-Mücîb: Kullarının dâvetine icabet eden, dualarını kabul buyuran, demektir.

38. El-Ganî: Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve herşey O'na muhtaç olan, demektir.

39. El-Vehhâb: ivazsız, karşılıksız olacak bol veren, demektir.

40. El-Vedûd: Salih ve ibâdete düşkün kullarını çok seven veya itaatkâr kulları tarafından çok sevilen, demektir.
41. Eş~Şekûr: Azıcık iyi amel karşılığında bol sevab veren veya itaatkâr kullarını öven, demektir.
42. El-Mftcidi Keremi bol olan ve tasavvur edilemeyecek derecede ikramı çok olan, demektir.

43. El-Vâcid î Her şeyi bulan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, demektir.

44. El-Vâlî: Bütün varlıkların tek sahibi ve mutasarrıfı olan, demektir.

45. Er-Râşid: Kullarına en doğru yolu gösteren, demektir.
46. El-Afuvv ı Kullarının günahlarını kökünden silen, demektir.
47. El-Gafûr: Kullarının günahlarını örten, mağfiret eden, de-
48. El-Halîm: Hilim sahibi olan, demektir.

49. El-Kerim 1 Kerem ve lûtfu bol olan, demektir.

50. Et-Tevvâb t Kullarının tövbelerini bolca kabul buyuran, de-

51. Er-Rabb: Sâhib ve yetiştirici, yaşatıcı, demektir.

52. El-Mecîd: Akıllara durgunluk verecek derecede keremi ve lütfü bol olan, demektir.

53. El-Velî: Yardımcı veya kullarının ve tüm âlemlerin işlerini düzenleyici, yönetici ya da evliya olan kullarını seven, demektir.
54. Eş-Şehîd: Hazır, nazır olan, her şeyi müşahede eden veya kullarının işledikleri şeyleri âhirette onlara anlatan, hatırlatan, demektir.

55. El-Mübîn: Kullarına gerekli şeyleri açıklayan, demektir. >

56. EI-Bürhân 1 Kullarına hak ve doğru yolu gösteren, demektir.

57. Er-Reûf: Çok merhametli olan, demektir.

58. El-MübdT: Bütün varlıkları yoktan vareden ve bunun için bir örneğe ihtiyaç duymayan, demektir.

59. El-Müîd: Mahlukatı varlıjc âleminden yokluk âlemine götüren ve ölümden sonra tekrar hayata kavuşturan, demektir.
60. El-Bâis: Kullarım ölümlerinden sonra dirilten veya ümmetlere peygamberler gönderen, demektir.

61. El-Vâris s Bütün varlıkların hakîkî mirasçısı olup hepsi yok olduktan sonra da kalıcı olan, demektir.

62. El-Kaviyy: Gücü her şeye yeten, demektir.

63. eş-Şedid t Azabı şiddetli olan, demektir.

64. Ed-Dârrt Dilediği kuluna zarar veren, O'nun takdiri olmadan kimseye zarar dokünamayan, demektir.

65. En-Nâfi' t Dilediği kuluna menfaat veren, demektir.

66. El Bakî: Ebedî kalıcı olan, demektir. 67;   El-Vâkî: Koruyucu olan, demektir.

68. El-Hâfıd: Dilediği kulunu alçaltan, demektir.

69. Er-Râfi' t Dilediğini yükselten, demektir.
70. El-Kaabıd: Dilediğinin rızkını kısan veya kullarının ruhlarını kabzeden, alan demektir.

71. El-Bâsıt: Dilediği kullarının rakını genişleten veya ruhları cesedlere yayan, demektir.

72. El-Muizz: Dilediği kulu aziz eden, demektir.

73. El-Müzill: Dilediği kulu zelil ve hakir kılan, demektir.

74. El-Muksıt: Âdil olan, demektir.

75. Er-Rezzâk: Kullarınm rızkını veren, demektir.

76. Eİ-Metİn: Gücü şiddetli olan, herhangi bir güçlük, meşakkat ve sıkıntı çekmeyen, demektir.

77. El-Kaaim: Varlığı başka bir varlığa bağlı değildir. Diğer bütün varlıklar O'nun varlığıyla ayaktadır.

78. Ed-Dâim: Devamlı olarak vardır. Varlığının evveli veya âhiri yok.

79. El-Hâfız: Varlıkları hıfzeden, koruyan, demektir.
80. El-Vekil: Dilediği kullarınm maslahatlarını ve menfaatlerini tekeffül eden, demektir.
81. El-Fâtır: Kâinatı yoktan vareden, demektir.

82. Es-Sâmi't Her şeyi işiten, demektir.

83. El-Mutî: Dilediği kuluna dilediği kadar veren, demektir.

84. El-Muhyî: thyâ eden, yaşatan, demektir.

85. El-Mümît i Öldüren, demektir.

86. El-Mânf i itaatkâr kullarını koruyup onlara yardım eden veya kullarım dilediklerinden menedip onlara Zâtının dilediğini veren, demektir.
87. El-Câmi* i Hesap günü için -kullarını toplayan, demektir.

88. El-Hâdİ s Hidâyet veren, demektir.
89. El-Kâfi: Kuluna yardıma olmaya yeterli olan, demektir.

90. El-Ebed t Ebedî olan, varlığının sonu olmayan, demektir.

91. El-ÂIim: Her şeyi bilen, demektir.

92. Es-Sâdıki Doğru olan, demektir.

93. En-Nûn Görebilen gözler O'nun nuru ile görür. Yolunu şaşıranlar O'nun gösterdiği hidâyet yolu ile nura kavuşur, aydınlığa

94. El-Münîr i Varlıkları aydınlatan onlara nur veren, demektir.

95. Et-Tâmmı Eksiği ve noksanlığı olmayan, olgunluk sıfatlan taşıyan, demektir.

96. El-Kadim: Ezeli olup varlığının başlangıcı olmayan, demektir.
97. El-Vİtr: Zâtmda, sıfatlarında ve fiillerinde tek olan, demektir.

98. El-Ahed: Bir olan, eşi ve benzeri olmayan, demektir.

99. Es-Samed: En ulu ve yüce varlık veya bütün ihtiyaçların giderilmesi için başvurulan tek merci ya da dâim ve bakî olan, demektir.

Yukarda belirttiğim gibi Samed ve Rahim kelimeleri mükerrer anılmıştır. Zü*l-Kuwe ismi ve Kavi [45]

11- Babanın Ve Mazlumun (Leh Ve Aleyhteki) Duaları Babı

3862) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dtn rivayet edUdiğlje göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Üç duâ (çeşiti) kabul olunur, onlar (m kabul olunmasın) da şüphe yoktur i Mazlumun duası, misafirin duası ve babanın çocuğuna duası.»"

3863) "... Ümmü Hakîm bint-i Veddâ el-Huzâiyye (Radtyallâhü ankâ)'~ dan; Şöyle demiştir:

Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu İşittim i

«Babanın duası kabul makamına ulaşır.»"

Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi söz götürür. Çünkü senedde bulunan kadınların hiçbirisini ne cerheden, yeren ne de güvenilir sayan kimseyi görmedim. Ravi Ebû Seleme, et-Tebûzkl olan zattır. Adı da Mûs& bin İsmail'dir, güvenilir bir zattır. Onun r&visl de böyledir.[46]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizİ ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) bu hadîste anılan üç kişinin duasının makbul olduğunu vurgulamıştır. Çünkü anılan üç çeşit insan gönül yufkalığı ve içtenlikle Allah'a iltica ederler. Hadis, bu üç çeşit insan dışında kalanların dualarının kabul olunmayacağına dâir bir kayıt ge-tirmemiştir. Çünkü başka hadislerle sabit olduğu üzere adâjetli devlet adamının ve iftar açarken oruçlunun duası da makbuldür.

Hadiste anılan üç zâtın duası umûmidir. Yâni ister lehte duâ etsinler, ister aleyhte beddua etsinler iki çeşit duaları da makbuldür.

Birincisi, babanın evlâdı için hayır veya şer dilemesi ile ilgili du-âsıdır. Hadîste ananın duasından sözedilmemiştir. Bir ihtimâle göre ananın duası babanınkinden daha çok kabule şayan görüldüğü için ondan sözetmeye gerek görülmemiştir. Ç#nkü bilindiği gibi ananın hakkı, babanınkinden fazladır. İkinci ihtimal ananın evlâdı aleyhindeki duasının kabul olunmamasıdır. Çünkü ana, şefkatinin şiddetinden dolayı evlâdı aleyhinde duâ ve şer dilerken bunu içtenlikle istemez. Samimi İstemeyişi yüzünden kabul olunmaz.

İkincisi, misafirin duâsıdır. Misafir kimse de kendisine ikramda bulunan ev sahibine hayır duasında bulunduğu veya kendisine kötülükte bulunan ev sahibine şer duasında bulunduğu zaman Allah onun duasını kabul buyurur. Çünkü misafir kişi misafirlik gereği olarak; tevazu, acizlik ve âdeta ev sahibine canını, malını ve şerefini teslim etmiş gibi bir ruh haleti içinde kalır. Yabancılık ve gurbet hâlinde bu durum daha açık bir şekilde görülebilir. Bu itibarla leh veya aleyhteki duası makbuldür.

Üçüncüsü, mazlumun, yâni haksızlığa mâruz kalan kişinin duâsıdır. Böyle bir kimse, kendisine yardım elini uzatarak, zulüme uğramasını engellemeye çalışan bir kimse için edeceği hayır duası makbul olduğu gibi, kendisine zulüm ve haksızlık eden kişi aleyhinde edeceği şer duası da kabul olunur.[47]

12- Dua Etmekte Aşırı Gitmenin Yasakuğı Babı

3864) "... Ebû Naâme (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre:

Abdullah bin Muğaffel (Radıyallâhü anh), oğlunun t AUahıml Ben cennete girince senden cennetin sağ tarafından beyaz köşk isterim, diye duâ ettiğini işitti. Bunun üzerine t

Ey oğulcuğum Allah'tan cennet iste ve cehennem ateşinden O*na sığın (da asın gitme). Çünkü ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şu buyruğu işittim, dedi ı

«Duada haddi tecâvüz eden bir kavim olacaktır.-" [48]

İzahı

Bu hadisin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Ancak hadisin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'a ait bölümü; Ebû Dâvûd ve Ahmed. Sa'd bin Ebt V a k k a s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Oradaki rivayette Sa'd (Radıyallâhü anh)'m oğlunun cenneti dilemesi ve cehennemden Allah'a sığınmasıyla ilgili olup; buradakine benzeyen bir duada bulunmuş ve bunun üzerine babası bu hadisi rivayet etmiştir.

Duadft haddi tecâvüz etmek çeşitli şekillerde olabilir: Meselâ, peygamber olmak küfür üzerinde ölen bir kimsenin cennetlik olması gibi şer'an muhal olan bir şeyi dilemek, Allah'ın sünnet ve âdetine aykırı düşen, yerin göğe çıkması, göğün yere inmesi gibi bir şeyi dilemek.

Âlimler demişler ki: Bir kimse, göğe yükselmek, kendisi için ölünün dirilmesi veya falan dağın altma dönüşmesi için duâ edemez ve böyle dualarda bulunmak caiz değildir.

Duada haddi aşmak bir kavle göre duayı seci'li, kafiyeli cümlelerle söylemek, yâni edebiyatçılık süsünü vermektir. Diğer bir kavle göre, duâ ederken gereksiz bağırmak ve çağırmaktır. [49]

13- Duada Elleri Havaya Kaldırmak Babı

3865) "... Selmân(-i Fârisî) (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine go* re; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur

«Şüphesiz sizin Rabb'ınız haya eder (yâni dilekte bulunan kuluna verir), ikramı boldur, kulunun O'na ellerini havaya kaldırıp da bunlan boş çevirmekten (veya dedi ki) haybete uğratmaktan haya eder (yâni elleri boş çevirmez).»" *

3866) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'a duâ ettiğin zaman ellerinin içlerini (O'na) açarak, duâ et ve ellerinin ters yüzünü havaya kaldırarak duâ etme. Sonra duanı bitirince ellerini yüzüne sür.-" [50]

İzahı

S e 1 m â n (Radıyallâhü anh) 'in hadisini; Tirmizi, Ebû Dâvûd, Beyhaki ve Hâkim de rivayet etmişlerdir, tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Ebû Dâvûd ve Hâkim, de rivayet etmişlerdir.

Birinci hadiste geçen "Hayiyyün" haya edici manasınadır, tstih-ya da utanmak demektir. Bilindiği gibi bu iki kavram yüce Allah hakkında caiz değildir. Çünkü utanmak, sıkılmak insanda görülen bir infial ve değişikliktir. Bu itibarla bu iki kelime mecazî mânâda kullanılmıştır. Haya eden bir kimse müşkil duruma düşmemek için istenen şeyi verir. Yüce Allah ise kendi kerem ve lütfü ile ikramda bulunur. Şu halde bu kelimeler ile kasdedilen mânâ; Allah'ın ihsan, ve ikramda bulunması, kulun istediğini vermesi demektir. Bu hadiste geçen "Sıfran" da boş demektir.

Bu hadis, duâ ederken elleri havaya kaldırmanın müstehabhğı-na delâlet eder.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) *nın hadisinde ise dua ederken ellerin içinin göğe doğru olacak şekilde havaya kaldırılması emredilmektedir. Çünkü bu vaziyet yüce Allah'a yakarış ve yalvarış hâline yakışır. Ellerin içi yere dönük olup tersinin havaya doğru çevirilmesi de yasaklanıyor. Çünkü bu durum, önemsUUğin ve isteksizliğin belirtisi sayılır.

El-Menhel yazan bu hadisin şerhinde özetle şöyle der: Bu hadisin zahirine göre kişi ister bir hayırlı şeyi isterken, ister bir şerrin defini taleb ederken ellerin iç kısmını semâya doğru açacaktır. T i y b I de hadisi böyle yorumlamıştır. Fakat e 1 - H â f ı z, bu hadîsi hayırlı bir iş için duâ etme hâline yorumlamış ve bir şerrin defi için duâ edilirken elin ters yüzünün havaya kaldırılacağını ve böyle yapmanın sünnet olduğunu, çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm)'in böyle yaptığını söylemiştir. Bu hadiste duâ bitince ellerin yüze sürülmesi emredilmiştir. Çünkü duâ edilirken rahmet, Allah'a açılan ellerin üzerine iner. Bu itibarla eller yüze sürülünce rahmet yüze de ulaşır.[51]

Hadîslerden Çıkan Hükümler:

1. Duâ edilirken eller havaya kaldırılmalıdır.

2. Duada ellerin içinin havaya ve ters yüzünün yere doğru gelecek şekilde açılması sünnettir.

3. İkinci maddede yazılanın tersini yapmak yasaktır.

4. Duâ bittikten sonrakilerin iç kısmını yüze sürmek sünnettir.[52]

14- Adamın Sabah Ve Akşam Okuyacağı Dua Babı

(3867) ... Ebû Ayyaş[53] ez-Zuraki (Radıyallâhü anh)ydtn rivayet edil-diiğne göre; Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim sabahleyin "La ilahe illallahu vahdehû la şerike leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu ve hüve ala külli şeyin Kadir = Allah'tan başka ilâh yoktur. O, (zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde) yalnızdır, tekdir, ortağı yoktur. Mülk (hâkimiyet) O'nundur. hamd O'na mahsustur ve O, herşeye kadirdir." derse bu (zikir) o kimse için İsmail (Aleyhisselâm)'in evlâdından bir rakabe (köle veya câriye) yi azad-lamak kadar (sevab) olur. O kimsenin on hatâsı (küçük günahı) silinir, onun için 10 derece terfi yapılır (yâni cennetteki makamı 10 derece yükseltilir.) ve o gün akşama kadar o kimse şeytândan korunmuş olur. Akşamleyin de bu zikri okuyunca ertesi günün sabahına kadar anılan şeylerin mislini kazanır.»

Râvi demiştir ki t Sonra bir adam Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i rüyasında görüp t Yâ Resûlallah! Ebû Ayyaş senden şöyle şöyle bir hadîs rivayet eder (buna ne buyurursun), demiş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem de ı Ebû Ayyaş doğru söyledi buyurmuştur."[54]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. N e s â 1 de bunu "Amelü*l-Yevm ve'1-Leyle" adlı kitabında rivayet etmiştir.

Hadîs, anılan zikrin sabah ve akşam okunmasının faziletinin yüceliğine delâlet eder.

î s m â İ1 (Aleyhisselâm) *ın evlâdının örnek verilmesinin sebebi, çok şerefli bir sülâle olmasından dolayıdır.
E 1 - K a r î' demiştir ki: Râvi gördüğü rüyayı; bu hadisin sıhhatini demlendirmek için değil, teyid ve teşvik için anlatmıştır. Çünkü uyku hâlinde görülen rüya ile amel edilememesi

hususunda icmâ var, demiştir.

3868) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyh} ve Sellem) söyle buyurdu, demiştir:

«Sabaha ulaştığınız zaman: "Allahümme bike asbahnâ ve bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike nemûtu = Allahımız, biz ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile sabaha ulaştık. Ve ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile (dünkü) akşama ulaştık (veya bugün akşama ulaşabiliriz). Ancak senin (iznin) ile yaşarız ve senin (iznin) ile ölürüz.", deyiniz. Akşama ulaştığınız zaman da: "Allahümme bike emseynâ ve bike asbahnâ ve bike nahyâ ve bike nemûtu ve ileyke*l~ masîr = Allahımız! Biz ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile akşama ulaştık ve ancak senin (himayen veya nimetlerin) ile sabaha ulaştık (veya yarınki sabaha ulaşabiliriz). Ancak senin (iznin) ile yaşarız ve ancak senin (iznin) ile ölürüz. Dönüş ancak sanadır, deyiniz.»"

3869) "... Osman bin Affân (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyden :

«Her günün sabahında ve her gelenin akşamında "Bismillahi'l-lezi lâ yedurru maasmihi şey1 ün fi'I-Ardı ve lâ fi's-Semâi ve huve's-Seimu'1-Alîm = (Eziyyet edici her şeyden) Allah'ın ismiyle (korunurum) . Öyle Allah ki, O'nun İsmiyle beraber (olununca) ne yerde bulunan ne de gökte (n inecek) olan hiçbir şey zarar veremez. (Her şeyi) işiticl O'dur, bilici O'dur." zikrini üç defa söyleyip de kendisine herhangi bir şey zarar veren hiç bir (mü'min) kul yoktur, buyruğu isitmisti

Râvi demiştir ki: (Bu hadisi Osman (Radıyallâhü anh) 'den rivayet eden) Ebân'ın vücûdunun bir tarafı felç olmuştu (Ondan bu hadîsi rivayet eden) adam da bir ara ona bakıp durdu. Bunun üzerine Ebân, adama •. Bana ne bakıp duruyorsun? Bilmiş ol ki bu hadîs, sana rivayet ettiğim gibidir. Lâkin Allah'ın benim hakkımdaki takdirini uygulaması için felç hastalığına yakalandığım gün, ben bu hadisteki zikri (unutup) söylememiş oldum, dedi."

3870) "... Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellemyin hizmetçisi Ebû Sel-lâm (Radtyallâhü anh)'âtn rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Akşama ulaştığı zaman ve sabaha ulaştığı zaman "Raditu bili ah ı Habben ve bi'1-İslâmi dînen ve bi Muhammed'in nebîyyen = Ben Rabb olarak Allah'ı seçtim, dîn olarak İslâmiyet'i seçtim ve peygamber olarak Muhammed (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'i seçtim" diyen hiçbir müslüman veya insan ya da kul yoktur ki, kıyamet günü o kimseyi razı (ve memnun) etmek Allah üzerinde bir hak olmasın (yâni Allah ona bol mükâfat vererek razı etmeye söz vermiştir).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. [55]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ile Osman İRadıyallâhü anh) 'in hadîsi; Tirmizî, Ebû Dâvûd ve N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû S e 1 1 â m (Radıyallâhü anh)'in hadisi ise notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden-dir. Bunun bir benzerini Müslim, Ebû Dâvûd ve N e s â î, Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Onların rivayetlerine göre; kim anılan zikri söylerse cennet o kimse için vâcib olur, yâni cennete girmeye hak ve liyâkat kazanmış olur. Bilindiği gibi hiç bir kulun Allah üzerinde bir hakkı olamaz. Çünkü kul ömür boyunca başını secdeden kaldırmazsa ve O'na hiç isyan etmezse bile Allah'ın verdiği nimetlerin şükrünü edâ etmekten âcizdir. Bu itibarla hadîste geçen "Hak" kelimesi Va'd ve söz vermek veya liyakat mânâsına yorumlanır. Bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim.

Rab olarak Allah'ı seçmenin mânâsı O'nun varlığına birliğine inanmak, O'na ortak koşmamak, O'nun kaza ve kaderine rızâ göstermek ve O'na kulluk etmek demektir. Hadislerdeki cümlelerin

mânâları açık olduğu için başka bir açıklamaya lüzum görmüyorum.

Bu hadîsler her müslümanın sabah ve akşam söylemesi çok faziletli olan bâzı zikirleri beyân eder.

3870. hadis râvisi Ebû Sellâm (Radıyallâhü anh) 'in hadislerini Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ile Nesâi'nin rivayetlerine göre Ebû Sellâm, Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e hizmet eden bir adamın râvisidir. Hulâsa yazarı sahih olan rivayetin bu olduğunu söylemiştir. [56]

3871) "... Ibn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akşama ulaştığı zaman ve sabaha ulaştığı zaman şu duaları (okumayı) bırakmaz idi:

«AUahım! Ben senden dünyada ve âhirette afıv (günahları silmeyi) ve afiyet (hastalık, belâlar vesâir hoşlanılmayan şeylerden selâmet) dilerim. A İlahı m! Ben senden dinim, dünyam, aile ferdlerim ve malım (hakkın) da afiv ve afiyet dilerim. Allahım! Ayıplarımı ört, beni korkulacak şeylerden emin kıl ve beni önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden (gelecek belâlardan) koru. Altımdan muâhaza edilmemden sana sığınırım.»

Râvi Vekî demiştir ki (alttan muahaza) ile) yere batmayı kasde-der."

Büreyde demiştir ki: Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«Kim bu duayı gününde ve gecesinde okuyup da sonra o gün veya o gece ölürse inşâallah Teâlâ o kimse cennete girer.»" [57]

İzahı

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsini; E b ü Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in anılan duayı her gün sabah ve akşam okuduğunu bildirir. Bu duada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) Zât-i Nebevileri ve ev halkı ile malı için dünyada ve âhirette afiyet, yâni her türlü belâlardan musibetlerden, hastalıklardan ve hulâsa hoşlanılmayan tüm şeylerden selâmet ve ilâhi afıv dilemiş ve kusurlarını yâni yüce Allah'ın zâtını hakkıyla tanıyamama ve yüce şanına lâyık kulluk görevini îfa edememe kusurunu veya ümmetinin kusurlarını örtmeyi dilemiş, korkunç hallerden korunmasını ve herhangi bir taraftan gelecek serlere karşı korunmasını niyaz etmiş, özellikle ansızın gelebilecek yere batma tehlikesinden Allah'a sığınmış, biz müslüman-lann böyle duâ etmesine ışık tutmuştur. Râvi V e k i, yerden gelebilecek tehlikenin yere batmak olduğunu açıklamıştır.

Büreyde (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Buhâri ve Tirmizi de bunun benzerini Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişlerdir. Buhâri' nin rivayetinde Resûl-i Ekrem bu duaya "Seyyidü'l-İstiğfâr" yâni Allah'tan mağfiret dileme dualarının büyüğü ismini vermiştir.

Bu hadîsteki duada geçen; îl-^jj -^M* J^ 1*'j = «Ve ben senin

ahdin ve vaad'ın üzerindeyim» cümlesinin izahı bölümünde î b n - i Battal şöyle demiştir: Bu cümledeki Ahd'den maksad, Allah Teâlâ insan neslini yaratmadan önce onlan zerreler hâlinde çıkarıp kendi nefisleri hakkında konuşturduğunda; * 'ı&j cJLJI = «Ben şirin

Rabb'ınız değil miyim?» şeklinde yönelttiği soruya cevaben onların: Evet, sen Rabb'ımızsm, diyerek Allah'ın rablığını ve birliğini itiraf etmeleridir. Şu halde ahid'den maksad o zamanki imân ve itiraflarıdır. Cümledeki "Va'd"den maksad da Allah'ın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vasıtasıyla bildirdiği şu sözdür: «Kim olarak ölürse cennete girecektir.»

E 1 - H â f ı z' in beyânına göre H a 11 â b î de: Bu fıkradan maksad, şudur: Yâni ben sana imân etmek ve kulluk etmek yolunda verdiğim söze sadakatle bağlıyım, gücümün yettiği nisbette kulluk görevimi îfa etmeye azimli ve kararlıyım, demiştir.

Bu hadis hakkında daha geniş bilgi almak isteyenler B u h â -r i' nin şerhlerine baş vurmalıdır. B u h â r î bu hadîsi "Daavât" kitabının 2. babında rivayet etmiştir.[58]

15- Kişinin Yatağına Gireceği Zaman Edeceği Duâ Babı

3873) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle duâ ederdi:

«Ey göklerin ve yerin Rabbı, her şeyin Rabbı, taneyi ve hurma çekirdeğini yarıp filizlendiren, Tevrat, İncîl ve Kur'ân-ı Azîm'i indiren Allah. Ben Hükümranlığın altında bulunan yerde yürüyen bütün canlıların şerrinden sana sığınırım. Evvel (yâni varlığının başlangıcı olmayan ezelî varlık) sensin, senden önce olan hiç bir şey yoktur. Âhir (yâni varlığının sonu olmayan ebedî varlık) da sensin, senden sonra da hiç bir şey yoktur. Zahir (yâni varlığı delillerle apaçık olan) sensin, varlığı seninkinden daha aşikar hiç bir şey yoktur. Bâtın (yâni mâhiyeti insana meçhul olup zâtı gizli olan) da sensin, sen (nin mâniyetin) den daha gizli hiçbir şey yoktur. Borcumu sen Öde (yâni beni borçlu bırakma) ve beni fakirlikten (yâni başkasına muhtaç olmaktan veya ihtirastan) kurtarıp (gönülce) zenginleştir.»"

3874) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Sizden birisi yatağında yatmak istediği zaman izanımı (yâni belden aşağı giysinin) iç kenarını çıkarıp onunla yatağını silksin. Çünkü yatacak adam kendisinden sonra (dünden beri) neyin onun yerine yatağına girdiğini bilemez. (Yatağını iyice temizledikten) sonra sağ tarafı üstünde yatsın. Sonra şöyle duâ etsin: Ey Rabbım! Senin (ismin) ile (veya senden yardım dileyerek) yan tarafımı yere koydum. Senin (ismin) ile (veya senden yardım dileyerek) de kaldırırım. (Ey Rabbım!) Eğer ruhumu alırsan ona rahmet eyle (yâni günahımı bağışla). Eğer hayatta bırakacaksan nefsimi, sâlih (itaatkâr) kullarını muhafaza ettiğin himaye muvaffakiyetle muhafaza eyle.»"

3875) "... Âişe (Radtyallâhü anhâydan rivayet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına yattığı zaman ellerine üfler, muavvizeteyn (yâni Kul eûzu bi Rabbi'I-Felâk ve Kul eûzu bi Rabbi'n-Nâsi) sûrelerini okur t* ellerini vücûduna sürerdi.[59]

İzahı

Bu babın ilk hadîsini; Müslim, Tirmizî, Ebû D â -vûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste geçen duanın bir kısmı 3831. hadîste geçen duaya benzer. O bölümle ilgili izah orada yapılmıştır.

Neva: Hurma çekirdeği olarak açıklanmıştır. Aslında diğer meyve çekirdeğine de söylenir.

Dâbbe de yerde yürüyen canlı demektir.

Nâsiye ise alnın açık yeridir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) *ın ikinci hadisi Kütüb-İ Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Arapların o zamanki âdetleri yatağı olduğu yerde bırakmak idi. Hadis bir kimsenin daha önce

yattığı yatağa tekrar girmek istediği zaman önce yatağı kontrol edip belden aşağı giydiği peştemal gibi elbisesinin iç kenarı ile silkmesini tavsiye eder. Tabii o dönemde herkes yatağı temizleyecek havlu ve benzeri bez parçasını bulmakta güçlük çektiği için giysisinin bir iç kenarını bu işte kullanması tavsiye edilmiştir. îç kenarının kullanılması hikmeti; giysinin dış kısmının temizliğini korumak ve giysinin dışında tutulması ile elin yatakta olması muhtemel yılan, akrep ve haşerelerden korunmasıdır. Hadîste yatağa giren kişinin sag tarafı üstünde yatması tavsiye edilmiştir. Bunun sağlık açısından önemi malumdur. .

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsinin benzeri; Buhârl, Müslim, Tirmizî ve Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edilmiştir. Fakat diğer bâzı rivayetlerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in Muavvizeteyn sûreleri ile beraber î h 1 â s sûresini de okuduğu bildirilmektedir.

Hadisin metninde üfleme ile ilgili cümle sûreleri okuma ile ilgili cümleden önce ise de, üflemenin okuma işinden önce olduğu mânâsı kasdedilmemiştir. Zâten ehlinin malumu olduğu üzere atıf harflerinden "Vâv"da tertîb yoktur. Bu itibarla hadîsin ifâde tarzı üfleme işinin anılan sûrelerinin okunmasından sonra olması mânâsına engel değildir: Sindi bununla ilgili olarak : Bilindiği gibi âdet, önce okumak ondan sonra liflemektir. Hadîsin ifâde tarzı bu mânâya engel değildir. Çünkü atıf harflerinden "Vâv"da tertib durumu yoktur, yâni üflemenin okumadan önce olduğu mânâsını ifâde etmez. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in halkın âdetine muhalefet etmiş olması da muhtemeldir, der.

El-H&fız da, el-Fetih'te: Yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), anılan sûreleri okurdu ve okurken üflerdi, demiştir.

3876) "... El-Berâ bin Âzib (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) bir adama:

«Yatağında yerleştiğin veya yatağına vardığın zaman: "Allahumme eslemtu vechî ileyke ve elce'tu zahrî ileyke ve fev-vadtu emri ileyke rağbeten ve rehbeten ileyke. Lâ melcee ve la men-cee minke illâ ileyke. Âmentu bi kitabike'1-lezî enzelte ve Nebiyyike'l-lezi erselte = Allahım! Ben sentin rızan) ı dileyerek ve sen (in azabın) dan korkarak kendimi sana teslim ettim, sırtımı sana dayadım ve (tüm) işimi sana bıraktım. Sentin tazîbirüden ancak sana (yâni rahmetine) iltica edilir, sığınılır, başka kurtuluş yolu yoktur. İndirdiğin Kitâb'a ve gönderdiğin peygamber'e imân ettim." de. (Sen böyle söyledikten) sonra eğer o gece ölürsrn fıtrat (yâni İslâm dini) Üzerine ölürsün. Şayet sabaha ulaşırsan çok hayır kazanmış olarak sabaha ulaşmış olursun,» buyurdu."

3877) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü flnAJ'den rivayet edildi-

ğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatağına girdiği zaman elini (yâni sağ elini sağ) yanağının altına kordu. Sonra:
«Allahumme Kini azâbeke yevme teb'asû (ev tecmau) ibâdeke = Allahım! Kullarını dirilteceğin (veya toplayacağın) gün beni azabından koru» duasını okurdu/*

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin r&vileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kopuk)tur. Çünkü Ebû Ubeyde, babası (tbn-i Mes'ûd) (R.A.)'dan hiçbir hadîs işitmemiştir. [60]

İzahı

B e r â (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin benzerini Buhâri de rivayet etmiştir. Aynca kalan Kütüb-i Sİtte'nin hepsinde bunun benzeri gene B e r â (Radıyallâhü anh)'den rivayet edilmiştir. Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi ise Zevâid nevindendir. Ancak bunun bir benzerini Ebû Dâvûd, Hz. Hafsa (Ra-dıyallâhü anhâ) 'dan rivayet etmiştir. Oradaki metin meâlen şöyledir: "Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatmak istediği zaman sağ elini (sağ) yanağının altına kor, sonra: «Allahım! Kullarını dirilteceğin gün beni azabından koru», duasını üç kere okurdu."[61]

16- Kîşînîn Geceleyin Uyandığı Zaman Edeceği Duâ, Babı

3878) "... Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim geceleyin uykudan uyanır (veya bir taraftan diğer tarafa dönerek uyanır) da uyandığı zaman: "La ilahe ili âli ahu vahdehû la şerike leh. Lehü'l-Mülkü ve lehü'l hamdu ve huve ala külli şey'in kadir. Sübhânallahi ve'1-hamdu lillâhi ve la ilahe illallahu vallahu ek-ber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi'l Aliyyi'1-Azîm = Allah'tan başka ilâh yoktur, O (zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde) yalnızdır, tekdir, ortağı yoktur. Mülk (hâkimiyet) O'nundur, hamd O'nundur ve O, her şeye kadirdir. Ben Allah'ın her türlü noksanlıklardan ve eksikliklerden pâk ve nezîh olduğuna inanırım, hamd Allah'adır, Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah her şeyden büyüktür. Günahlardan dönüş ve kulluk görevinin İfasına güç ancak yüksek ve azametli Allah (in yardımı) iledir." deyip sonra "Rabbiğfir lî = Ey Rabbim, beni bağışla" diye duâ ederse günahları bağışlanır.» Râvi el-Velîd: Veya O, (bu son cümle yerine) : «Sonra duâ ederse onun duası (muhakkak) kabul olunur» buyurdu, demiştir. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) daha sonra şöyle buyurdu: Eğer adam (yukardaki duaları okuduktan) sonra kalkıp abdest alır, sonra namaz kılarsa namazı (muhakkak) kabul olunur.[62]

İzahı

Bu hadisi; Buhârİ, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve N e s â İ de rivayet etmişlerdir.

Hadiste geçen "Teârre" uykudan uyandı veya uykuda iken bir taraftan diğer tarafa dönüp uyandı, demektir. Uyanmakla beraber bir şey söylemek de bu fiilin anlamı içine girer. Ancak uyanan kişi anılan duayı okuyacağına göre söyleyeceği söz bu duadır. Geceleyin yatakta uyanınca bu duayı okumak alışkanlığı, zikir ve tesbîhe devam eden takva sahibi müslümanlann

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hadiste buyurduğu zikirden sonra; buyruğu mu, yoksa; buyruğu mu buyurduğu hususundaki tereddüd râvi el-Velid'e âit bir tereddüddür.

Hadiste anılan zikirden sonra dilenen mağfiret isteğinin veya edilecek duanın kabul olunacağı ve kılınacak namazın makbul olacağı müjdesi ile ilgili fıkralar hakkında İbn ü'l-Melİ k'in şöyle dediği Tuhfe yazan tarafından bildirilmektedir:

Edilen her duanın ve İfa edilen her ibâdetin kabul olunması dâima umulur. Burada bildirilen durum ise söz konusu duaların, istiğfarın ve namazın kabul olunmasının kesin oluşudur. Bâzı âlimler ise: Bundan maksad; söz konusu duâ, istiğfar ve namazın kabul olunması ihtimâlinin diğer zamanlardakinden daha kuvvetli olmasıdır, demişlerdir.

3879) "... Rebîa bin Mâlik (bin Kal)) el-Eslemî (Radtyaüâhü anhydtn rivayet edildiğine göre:

Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kapısı yanında gecelerdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in geceleyin uzun süre «Sübhânallahi Rabbilâlemîn = Âlemlerin Rabbı olan Allah'ı teşbih ederim (her türlü noksanlıklardan ve eksikliklerden pâk olduğuna inanırım)» zikrini, daha sonra da (uzun süre) «Sübhânallahi ve bi hamdihi = Allah'a hamdederek O'nu teşbih ederim» zikrini işitildi."

3880) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü anhümâyden rivayet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin uyandığı zaman t "El-hamdu lillahi'1-Iezi ahyana ba'de mâ ematenâ ve İleyhi'nnüşür = Bizi öldürdükten (yâni uyku ile hareketsiz, kuvvetsiz bıraktıktan) sonra dirilten (yâni uykudan uyandırmakla hareket ve kuvvetimizi geri veren) Allah'a hamd olsun, öldükten sonra dirilmek de (böylece) O'na (âid)dir.» buyururdu."

3881) "... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) §öyle buyurdu, demiştir :

-Abdestli olarak geceleyin yatan, sonra'geceleyin uykudan uyanan (veya uykuda iken bir taraftan diğer tarafa dönerek uyanan) ve uyandığında dünya işlerinden veya âhiret işlerinden (hayırlı) bir şeyi Allah'tan İsteyen hiçbir (m üs 1 uman) kul yoktur ki Allah onun istediğini vermesin.» (Yâni mutlaka verir)."[63]

İzahı

Rebia (Radıyallâhü anh) 'in hadisinin benzerini; N e s â i, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'in hadisini; Buhârî, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Muâz (Radıyallâhü anh) "m hadisi ise Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafmdan da rivayet edilmiştir.

İlk hadîste geçen "Heviyy" uzun süre demektir, ikinci hadiste geçen "Nüşûr" öldürdükten sonra diriltmek, hayata kavuşturmaktır.

İkinci hadîste uyutmaya öldürmek ve uyandırmaya da diriltmek denmiştir. Bu tâbir mecazîdir. Bu ifâdeler başka şekillerde de açıklanmıştır. Tuhfe yazan bunu izah etmekte ise de buraya aktarmaya gerek görmüyorum, ...[64]

17- Kerb (Üzüntü) Zamanında Okunacak Duâ Babı

3882) "... Esma bint-i Umeys (Radtyallâhü anhây'dan; Şöyle demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana üzüntü zamanında söyleyeceğim kelimeleri öğretti t «Allahu, Allahu Rabbi La üsriku bihi aheda = Allah, Allah Rabbımdır Ona hiçbir şeyi ortak kos-[65]

İzahı

m Bu hadîsi; Ebû Dâvûd, Nesâî ve TabarI de rivayet etmişlerdir. T a b a r i' de bu zikrin üç defa okunması kaydı vardır.

Hadiste geçen "Kerb" sıkıntı ve meşakkat, üzüntü demektir. Hadis; bir keder ve sıkıntıya düşüldüğü zaman bu zikrin okunmasının faydalı olduğuna delâlet eder.

Hâl Tercemesi

3879. hadisin râvisi Rebla bin Ka'b bin Mâlik el-Esleml el-Medenl <R.A.) Softa ehlinden olan sahabilerdendir. Bilindiği gibi Softa, Medjne-i Münevvere'de bulunan Mescid-i Nebevi'nin bitişiğinde ve Resûl-i Ekrem (S-A.V.)'in Hâne-İ Saadetlerinin yanında bir yerdi. Evsiz barksız olan sahâbilerden bir gurup burada kalıyordu. Rebla (R.A.) burada ikamet eden sahâbilerden olduğu için Hâne-İ Saadetin kapısının yanında yattığını ifâde etmiştir. Bu zâtın 12 hadisi vardır. Müslim ve sünen sâhibleri onun bir hadisini rivayet etmişlerdir. Râvileri Hanzala bin Ali ve Ebû Seleme'dir. Hicretin 63. jnlmda vefat etmiştir. (Hulasa. 116 ve mütercimin İlavesi var.)

3883) "... îbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:

Peygabmer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), sıkıntı, meşakkat ol-duğunda şu zikri yapardı t

"Lâ Uâhe illallahül-Halimü'l-Kerim. SübhanaUahi Rabbil-Arşil-Azim. Sübhanallahi Rabbi's-semâvâti's-seb'i ye Rabbil-Arşil-kerîm = Halim, Kerim olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Ben azametli Arş'ın Rabbı olan Allah'ı teşbih (noksanlıklardan tenzih) ederim. Ben yedi göğün Rabbı ve güzel Arş'ın Rabbı olan Allah'ı teşbih ederim.

Ravi Veki, bu zikrin hepsinde "La ilahe illallah" kelimesini bir defa söylemiştir." [66]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. Fakat anılan zikrin kelimelerinde aşağıda belirteceğim değişiklik mevcuttur.

Buhâri ve Müslim' deki rivayetlerden biri şöyledir .*

"La ilahe illallahü'l-Azîmü'l-Halîm. Lâ ilahe illallahu Rabbü'1-Ar-Şi'1-Azinı. Lâ ilahe illallahu Rabbü's-Semavati ve Rabbü'I-ardı ve Rab-bü'l-Arsn-kerlm = Azim, Halim olan Allah'tan başka İlah yoktur.

Azametli Arşın Rabbı olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Göklerin Rabbı, yerin Rabbı ve güzel Arşın Rabbı olan Allah'tan başka ilâh yoktur."

Tirmizi' deki ise şöyledir:

Allah'ın isimlerinden olan Halım: Gücü yettiği halde cezalandırmayı erteleyen, demektir. "Kerîm" ise fazlu keremiyle, yâni kulun müstahakhğı söz konusu olmadığı halde veren ikramda bulunan, demektir. "Azîm" ise hiçbir şey zâtma ağır ve büyük olmayan sonsuz güç sahibi, demektir.

Kerîm ve Azîm kelimeleri Arş'ın sıfatı olduğu zaman, Kerim, güzel mânâsına, Azîm de büyük mânâsına yorumlanır.

Müellifimizin rivayeti, râvi Veki* yoluyladır. Veki' kendi rivayetinde Tevhîd kelimesinin bir defa olduğunu söylemiştir.

E 1 - H â f ı z, el-Feth adlı kitabının II. cildinin 124. sahifesinde bu hadîsin izahı bölümünde şu ilginç olayı nakletmiştir. Önemine binâen buraya aktarmayı uygun gördüm.

tbn-i Battal demiştir ki; Ebû Bekr-i Bâzİ bana şu olayı anlattı: Ben I s b a h â n ' da Ebû Nuaym yanında hadîs yazardım. Orada Ebû Bekir bin Ali nâmında büyük bir âlim vardı. Bu zât, fetva mercii idi, yâni herkes fetva için ona müracaat ederdi. Bir ara bu muhterem zâtı sultan'a şikâyet ederek aleyhinde uğraşanlar oldu. Şikâyet üzerine bu zât hapsedildi. Ebû Bekr-i Râzi sözüne devamla: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i rüyada gördüm. Cebrail (Aley-hisselâm) da O'nun sağ tarafında-bulunuyordu ve dudaklarını devamlı surette teşbih ile tepretiyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana: "Ebû Bekir bin Alî'ye söyle: Sahihi Buhârî'dekİ Kerb, yâni keder duasını okusun ki Allah onu sıkıntıdan kurtarsın.** buyurdu. Ebû Bekir dedi ki: Ben sabaha ulaştım ve ona bu durumu bildirdim. O da bu duayı okudu. Çok kısa bir zaman içinde hapishaneden çıkarıldı.

El-Hâfız, bundan sonra buna benzer başka olayları anlatır. Arzu edenler oraya başvurabilirler. [67]

18- Adamın Evinden Çıktığı Zaman Okuyacağı Duâ Babı

3884) "... Ümmü Seleme (Radtyallâkü a»fâj'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evinden çıktığı zaman:

•Allâhümme tnnî eûzu bike en adille ev ezille ev azlime ev uzlame ev echile ev yüchele aleyye

— Allahım! Ben dalâlete düşmekten, ayak kaymasın (a benzeyen kasıdsız günah işlemek) den, (kimseye) zulüm etmekten* (kimse tarafından) bana zulüm edilmekten, câhilce davranmaktan ve (başkası tarafından) aleyhimde câhilce davranılmak-tan şüphesiz sana sığınırım», diyerek duâ ederdi." [68]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.

Dalâlet, haktan ve hidâyet yolundan sapmak, yolu şaşırmaktır. ZiUet i Ayağın kaymasıdır. Burada kasıdsjz günah işlemek mânâsına yorumlanmıştır.

Hadisteki "Echele" fiili câhilce davranmak, yâni câhillerin yaptıkları eziyet, zarar ve benzeri fiilleri işlemek mânâsına yorumlanmıştır. Bundan maksad şu da olabilir: Allah ve kul haklarını bilme-mek, halkla ilişkiler ve arkadaşlarla münâsebetlerde yanlış davranışta bulunmak. Hadisteki "Üchele11 de buna uygun yorumlanır. Yâni ben böyle bir davranışa mâruz kalmaktan Allah'a sığınırım.

Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b î bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: Zillet; kasıdsız hatâ işlemektir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), kasıdsız ve kasıdlı hatâ işlemekten, muamelâtta, alışverişlerde halka zulüm etmekten veya onlara ilişkilerde eziyet vermekten ve halkın câhiller gibi davranıp O'na eziyet vermesinden Allah'a sığınmıştır.

3885) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ü«A)'den rivayet edildiğine göre: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evinden çıktığı zaman «Bismillahi», lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah. Et-Tüklânu alallah = Allah'ın isminden yardım dilerim. Günahlardan dönüş ve kulluk görevine takat ancak Allah'ın yardımıyladır. Dayanmak Allah'adır.» duasını okurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında bulunan Abdullah bin Hüseyin'i Ebû Zur'a, Buhârl ve İbn-i Hibbân zayıf saymışlardır.

3886) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâkü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

Adam evinin kapısından (veya binasının kapısından) çıktığı zaman görevlendirilmiş iki melek onunla beraber olurlar. Bu itibarla adam "Bismillah = Allah'ın ismiyle" dediği zaman o iki melek kendisine t Hidâyete, doğru yola erd iri İdin, derler. Sonra adam "La havle ve lâ kuvvete illâ billâh = Günahlardan dönüş ve kulluk görevine kuvvet ancak Allah'ın yardımıyladır" deyince melekler ona: Korundun, derler. Adam: "Tevekkeltu alallah = Allah'a dayandım" deyince de melekler ona: İşin görüldü, derler. (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyruğuna devamla şöyle der) Sonra iki karini (yâni onu günaha sürüklemek isteyen insi ve cinni iki şeytanı) ona rastlarlar. Melekler (o şeytanlara) : Hidâyete erdirilen, işi (Allah tarafından) görülen ve muhafaza edilen bir adamdan ne istersiniz? derler, (yâni onu sapıtamazsınız).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Hârûn bin Harun bin Abdülah bulunur. Bu r&vi zayıftır. [69]

19- Adamın Evine Girdiği Zaman Edeceği Duâ Babı

3887) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anküma)'dan rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den şu buyruğu işit-miştir:

Adam kendi evine girip de girdiği zaman ve (akşam) yemeğini yediği zaman Allah'ı anınca şeytân, (yardımcılarına) : (Bu evde) sizin için ne gecelenecek yer ne de akşam yemeği var, der. Adam (evine) girip de girdiği zaman Allah'ı anmayınca, şeytan (yardımcılarına) : Geceyi geçireceğiniz yere kavuştunuz, der. Sonra adam (akşam) yemeğini yiyeceği zaman Allah'ı

anmayınca şeytan (yardımcılarına) : Geceleyeceğiniz yere ve akşam yemeğine ulaştınız, der."[70]

izahı

Bu hadisi; Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.

Mebit ı Gecelenen yer, demektir. Aşâ da akşam namazı ile yatsı namazı arasında yenen yemek, demektir. Bilindiği gibi İşâ ise yatsı namazı demektir.

Evine giren bir müslüman gerek eve girerken, gerekse akşam yemeğine başlarken besmele çekerse ne o gece o evde ne de o yemekte şeytanlar için bir pay olmaz. T ı y b i: Hadîste akşam yemeği ve gecelenen yer kaydı ekseri durumlar itibarıyladır. Çünkü bu durum her zaman ve her yemek için söz konusudur, demiştir.

Evine girerken adam besmele çekmezse şeytanlar o gece o evde yuvalanırlar. Keza akşam yemeğine otururken besmele çekmezse şeytanlar da o sofraya oturup hayır ve bereketini giderirler.

Hadis, adamın eve girerken ve yemeğe başlarken besmele çekmesinin fazilet ve faydasını bildirir.[71]

20- Adamın Yolculuğa Çıktığı Zaman Edeceği Duâ Babı

3888) "... Abdullah bin Sercis (Radtyallâhü onhyden rivayet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yolculuğa çıktığı zaman : «Allahumme innî eûzu bike min va'sâi's-seferi ve keâbeti'l-münkalebi ve'1-havri ba'de'l-kevri ve da*veti'l-mazlûmi ve sûi*l-man-zari fil ehli ve'1-mali = AUahım! Ben, yolculuğun meşakkat ve sıkıntısından, üzüntülü dönüşten, düzenli işlerin bundan sonra bozulmasından, mazlumun bedduasından ve ev halkı ile mal (fena maksadh kişiler tarafından olan) kötü bakıştan sana sığınırım» derdi (râvi Ab-durrahim kendi rivayetinde, "Derdi" cümlesi yerine, "taavvuz ederdi, yâni Allah'a sığınırdı" demiştir).
Râvi Ebû Muâviye şunu ilâve etmiştir: "Peygamber yolculuktan döndüğü zaman da bu duayı okurdu."[72]

İzahı

Bu hadîsi; Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Va'sâ' şiddet, meşakkat ve sıkıntı, demektir. Bu kelime Va's'tan alınmadır. Va's ise kum demektir. Kumda yürüyen bir kimse güçlük çeker. Bundan dolayı Va'sâ, güçlük ve yukarda anılan mânâda kullanılır.

Keâbet ve Ke'bet: Şiddetli keder ve üzüntüden nefsin değişip kı-nlmasıdır, inkisara uğramasıdır. Mükalab da dönüş demektir. Bu iki kelime ile kasdedilen mânâ, yolculuk esnasında karşılaşılan olumsuz bir durumdan, yolculukla istediği amaca ulaşmadan geri dönmek, malına bir âfetin gelmesi, dönüşünde ev halkından bâzısını hastalanmış veya ölmüş olarak görmesi gibi bir nedenle üzüntülü dönüştür.

Kevr: Sangın etrafına sargı sarmak işidir. Havr de sarığın sargısının bozulmasıdır. Bu iki kelimenin lügat mânâsı budur. Burada Havr, noksanlık, Kevr de ziyâde ve bolluk manasınadır. Bir kavle göre Kevr: İşlerin düzenli olmasıdır. Havr da bu düzenin bozulmasıdır. Yâni burada

düzenli işin düzensiz hâle dönüşmesi anlamı kas-dedilmiştir. Başka bir kavle göre burada kasdedilen mânâ iyi durumdan kötü bir duruma düşmektir.

Hadîsin; JUIj jWl ^ Jâlil fr^ fıkrasından maksad, bir zâli-

min veya bir fâsıkın mala ve ev halkına kötü gözle, hıyanetle bakmasıdır. El-Kari böyle yorum yapmıştır. El-Mecma yazan ise: Bundan maksad mal ve ev halkına nazar değmesi, göz değmesidir, demiştir.[73]

21- Adamın Bulut Veya Yağmur Zaman Okuyacağı Duâ Babı

3889) "... Aişe (Radtyattâhü ankâ)'dan rivayet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ufuklardan herhangi birisinden gelen bir bulutu gördüğü zaman onu karşılamak ve şu duayı okumak üzere namazında bile olsaydı içinde bulunduğu işi bırakırdı. Sonra:
•Allahumme înnâ naûzu bike min şerri mâ ürsile bihi = Allahı-mız! Şu bulut ile gönderilen (yağmur, dolu ve benzerin) in şerrinden şüphesiz sana sığınınz» derdi. Sonra yağmur yağsaydı iki veya üç kere: AUahım! Bu yağmuru yer yüzünde akan, yararlı bir yağmur eyle, derdi. Şayet Allah (Azze ve Celle) havayı açıp yağmur yağdır-masaydı bunun için Allah'a hamdederdi."

3890) "... Âişe (Radtyallâkü aw/tû,)'dan rivayet edildiğine göre : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur gördüğü zaman:

«AUahım; bu yağmuru, yer yüzünde akıcı, faydalı amaca uygun ve zararsız bir yağmur eyle» derdi.

3891) "... Aîşe (Radtyallâhü anhâ)'âan rivayet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağışh sanılan bir bulut görünce (ümmetine bir âfetin gelmesinden endişelenerek) çehresi renkten renge girip değişir* (eve) girip çıkar ve buluta karşı durup geri dönerdi. Buluttan yağmur yağınca üzüntüsü giderilirdi. Râ-vi demiştir ki: Sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ), O'ndan gördüğü (bu hal ve endişesi) nin bâzısını O'na anlatmış. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Âişe'ye) şöyle buyurdu:
«Ne bilirsin? Belki o, (şu âyette azab olduğu bildirilen, fakat) Hûd kavminin (onu bir bulut parçası sanarak) dediği gibi bir şeydir t

Onlar o azabı (içinde bulundukları) vadilerine doğru gelen, yaygın bir bulut olarak görünce: "Bu, bize yağmur getiren bir yaygın buluttur, dediler. (Hûd dedi ki:) Bilakis bu, acele istediğiniz azab-tır.»"[74]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâl tarafından da rivayet edilmiştir. îkinci hadîs ise N e s â i tarafından da rivayet edilmiştir.

Birinci hadîste geçen "Seyb" yer yüzünde akan bol yağmur demektir. Ebû Dâvûd ve N e s â i' nin rivayetlerinde bu kelime yerine "Sayyıb" kelimesi bulunur. Bu kelimenin mânâsı da Seyb'ın mânâsı gibidir. Ayrıca Ebû Davud'un rivayetinde "Nâfi = yararlı" kelimesi yerine "Henîen" kelimesi bulunur. Bu da yararlı, amaca uygun ve zararsız demektir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nin hadîsini Buhârî, Tirmi-z i ve N e s â i de rivayet etmişlerdir. Müslim de benzerini rivayet etmiştir.

Bu hadîste geçen "Maniyle" içinde yağmur olduğu sanılan bulut, demektir. "And" ise ufukta beliren bulut parçasıdır.

> Hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmeti için ne derece şefkatli olduğunu gösteren bariz bir örnektir. Hadiste anılan Âyeti Kerîme Ahkaaf sûresinin 24. âyetidir. Bu sûrenin 21 ilâ 26. âyetleri Hûd kavmi hakkındadır. Bu kavim Hûd (Aley-hisselâm) 'm uyarılarına rağmen küfürlerinde İsrar ed

---

[1]
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/5.
[3] Mü'min, 60
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/5-7.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/7.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/8.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/8-10.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/10-12.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/12-13.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/13-14.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/15-16.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/16-18.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/18-19.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/19.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/19-20.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/20-22.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/22-23.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/23-24.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/24-25.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/25-26.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/26-27.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/27-29.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/29.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/29-30.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/30-33.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/33-34.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/34.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/34-35.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/35.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/35-36.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/36.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/36-37.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/37.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/37-38.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/38-39.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/39-40.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/40-41.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/41-43.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/44.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/44-45.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/45.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/45-49.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/49-51.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/51.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/51-52.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/52-57.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/57-58.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/58-59.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/59.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/59-60
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/60-61.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/61-62.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/62.
[54] SahabldÎr. Adı hususunda İhtilaf vardır. Hz. Mu&viye iRJi.i'm İnde vefat etmiştir. (Hulasa. 466)
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/62-63.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/63-65.
[57] Hulâsa, 452
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/65-68.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/68-69.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/69-70.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/71-73.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/73.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/73-74.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/74-76.
[65] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/76.
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/77.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/77-78.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/78-79.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/80.

[70]
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/82-83.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/83.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/83-84.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/84.
[75] Ahkaaf, 34 Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/85-86.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/86-87.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/87-88.

35- RÜ'YA TÂBİRİ (YORUMLANMASI) KİTABI

Rü'ya» Kişinin uyku hâlinde gördüğü şeye ve uykuda bir §ey görmesi işine denilir.

E 1 - H â f ı z, el-Fetih'te, yâni Fethu'I-Bâri isimü B u h â r 1 şerhinin "(Rü'ya) Tâbiri Kitabı" başlığı altındaki bölümün baş kısmında kişinin uyku hâlinde gördüğü rü'yanın mâhiyeti hakkında söylenen değişik sözleri ve muhtelif görüşleri beyân ve nakleder. Bunları buraya aktarmak bir hayli yer alır. Bu itibarla buraya nakletmekten vazgeçmekle beraber bir iki noktasını açıklamak iyi olur. Şöyle ki:

El-Hâfız'ın beyânına göre el-Mâzirî: Rü'yanm mâhiyeti hakkında çok şey söylenmiştir. Müslümanların dışındaki bir takım çevreler de bu konuda tutarsız ve reddedilmeye mahkûm bir sürü şeyler söylemişlerdir. Sağlıklı görüş ancak Ehl-i Sünnet mez~ hebine mensub İslâm âlimlerinin şu görüşüdür: Allah Teâla, uyanık insanın kalbinde bir takım itikadlar yarattığı gibi uyuyan insanın kalbinde de bâzı itikadlar yaratır. Allah Teâlâ uyuyan insanın kalbinde yarattığı itikadlan başka zamanlarda yarattığı bir takım şeylerin belirtisi ve aynası hâline sokar. Rü'yada görülen durum, bazen aynası olduğu işe muhalif olur. Evet, uyanık kişinin kalbinde yaratılan itikad ve kanaat, bâzı olayların aynası görünümünde olmasına rağmen bunun tersi çıkabilir. Meselâ bulut yağmurun belirtisidir. Allah Teala bulutu yağmurun alameti olarak yaratmıştır. Ama bazen bulut olmasına rağmen yağmur yağmayabilir. Aynı şekilde uyku hâlindeki insanın kalbinde yarattığı itikadı, bir olayın alâmeti olarak yaratmıştır. Fakat bazen yağmur yağmadığı gibi o olay da olmayabilir. Uyku hâlindeki insanm kalbinde söz konusu itikad bazen meleğin huzurunda oluşur. Bu takdirde sevindirici rü'ya görülür. Bazen de şeytanın hazır bulunduğu bir zamanda oluşur. Bu takdirde üzüntülü ve zararlı rü'ya görülür. Rü'yanın mâhiyeti hakkındaki en üstün ilim Allah katındadır, der.

El-Hâfız bu arada e 1 - H a k i m' den bâzı nakiller yapmaktadır. Bunun bir bölümünde e 1 - H a k î m özetle şöyle der: Allah Teâlâ; insanların Levh-İ Mahfuzdaki durumlarına muttali olan bir gurup meleği rü'ya işiyle görevlendirmiştir. Görevli melek Levh-1 Mahfuzdan aldığı durumları bir takım olaylar ve şekiller haline sokarak ilgili insanın rü'yasında kalbine yerleştirir ki o kimse için bir müjde veya uyarı ya da kınama değerinde olsun. Böylece hikmetli, yararlı veya sakındıncı bir faaliyet gösterilmiş olur. ilgili melek bu gayret içinde iken şeytan da insana karşı duyduğu kin ve husûmetten dolayı onu uyanık iken rahat bırakmak istemediği gibi uyku âleminde de rahat bırakmak istemez. Ona bir takım hiyle ve tuzaklar kurmaktan geri durmaz. Şeytan insanm rü'yasmı ifsâd etmek üzere ya onu gördüğü rü'ya hususunda yanıltmak ister veya rü'yasın-dan gaf il olmasını sağlamaya çalışır.

Rü'yalar genel olarak iki kısma ayrılır:

Birincisi: Doğru olan rü'yalar. Bu nevî rü'yalar, uyanıklık âleminde doğru çıkan rü'yalardır. Peygamberlerin, O'nlara uyan sâlih mü'minlerin gördükleri rü'yalar bu nevidendir. Bâzan dindar olmayan insanlar da bu tür rü'yalan görürler.

İkincisi: Adgâs denilen karmakarışık ve bir anlam taşımayan rü'yalar. Bu nevî rü'yalar da kısımlara ayrılır:

a) Şeytanın uyuyan kişiyle oynaması ve onu üzmesine dâir rü'yalar. Meselâ kişi rü'yasında başının koparıldığını ve kendisinin başını takibe koyulduğunu görür. Ya da korkunç ve tehlikeli bir duruma düştüğünü ve hiç kimsenin kendisini kurtarmaya gelmediğini görür.

b) Meleklerin haram bir şeyi uyuyan kişi için helâl kıldığına veya haram bir işi teklif ettiklerine dâir rü'ya ve aklen muhal ve imkânsız olan buna benzer işlerle ilgili rü'yalar.

c) Kişinin uyanık iken üzerinde konuştuğu veya olmasını temenni ettiği bir şeyi, uyanık iken itiyad hâline getirdiği bir şeyi, rü'yasında görmesi.[1]

1- Müslümanın Gördüğü Veya Onun Hakkında (Başkası Tarafından) Görülen Sâliha (Yâni Güzel) Rü'ya Babı

3893) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:

Salih (yâni ibâdetine düşkün, haramdan sakınan müslüman) kişi tarafından görülen güzel rü'ya, peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır.»"

3894) "... EbÛ Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«MÜ'mİnin rü'yası peygamberliğin kırk altı parçasından bir par-

3895) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtydllâhü anh)'6en rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöy\e buyurmuştur:

▪Salih (yâni ibâdetine düşkün, haramlardan sakınan) müslü-man adamın rü'yası peygamberliğin yetmiş parçasından bir parça-

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Atiyye bin Sald el-Avfi el-Beceli, zayıftır.

3896) "... Ümmü Kürz el-Ka'biyye (Radıyallâhü anAa/dan rivayet edildiğine göre kendisi:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'den şu buyruğu işittim, demiştir:

-Peygamberlik gitti (yâni O'ndan sonra peygamber gönderilmeyecek) ve mübeşşirât (yâni mü'minin göreceği güzel rü'yalar) kaldı.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır.

3897) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Salih, (yâni güzel) rü'ya, peygamberliğin yetmiş parçasından bir parçadır.»"

3898) "... Ubâde bin es-Sâmit (Radtyallâhü nnh)'dtn; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî'e, Allah Sübhânehu'nun; = *Düny» hayatında da

ahirette de büşrâ (müjde) onlara (Allah'ın verdikleri) dir.» [2] buyruğunu (n Büşrâ = Müjde
kelimesiyle neyi kasdettiğini sordum. Buyurdular ki:

«O, (yâni âyetteki Büşrâ), güzel rü'yadır, onu müslüman kişi görür veya (başka müslüman tarafından) onun için görülür.***

3899) "... Ibn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (son) hastalığında si-târeyi (yâni evinin kapısının perdesini) açtı. (Mescid-i Nebevî'deki) cemaat safları Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) 'm arkasında (duruyor) idi. Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara hitaben) :

«Ey insanlar! Peygamberliğin belirtilerinden yalnız güzel rü'ya kaldı. O rü'yayı müslüman kişi [3]

İzahı

Bu babın ilk hadîsi B u h â r i, ikinci ve beşinci hadisleri Müslim tarafından da rivayet edilmiştir. Üçüncü ve dördüncü hadîsler ise notlarda belirtildiği gibi Zevâkf nevindendir. Önce bu hadislerle ilgili bilgi verelim. Daha sonra 3898 ve 3899. hadîslerin izahını yapalım.

Birinci ve ikinci hadîste sâlih, yâni ibâdetine düşkün ve haramlardan sakınan müslümanın gördüğü rü'yanın peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça olduğu bildirilir. Üçüncü ve dördüncü hadîslerde ise anılan rü'yanın peygamberliğin yetmiş parçasından biri olduğu belirtilir.

Başka rivayetlerde bu sayılar yanında 45, 50, 44, 40, 49 ve 26 sayılan da vardır. Avnü'l-Mabûd yazarı bu değişik rivayetlerin bulunduğunu belirttikten sonra konu hakkında özetle şu bilgiyi verir:

T a b e r i: Bu ihtilaflar ve değişik sayılar, rü'ya gören müslümanın hâline dönüktür: Takva sahibi olmayan ve din Ölçülerine göre fâsık sayılan müslümanın gördüğü rü'ya nübüvvetin yetmiş parçasından biridir. Takva sâhib olan müslümanın rü'yası ise nübüvvetin kırk altı parçasından biridir. Şu halde rü'yanın doğruluk derecesi müslümanın salâhat ve takva derecesine göre değişik olur, demiştir.

Müslümanın gördüğü rü'yanın peygamberliğin şu kadar parçasından bir parça olduğunu bildirmekten maksad; peygamberlik hasletinin parçalara bölünmesi veya takva sahibi olan bir müslümanın peygamberlik hasletinden bir parçayı kazanabilmesi değildir. Maksad şudur: Peygamberlikte zaman zaman gayıbtan haberdar olmak meziyeti vardır. Yüce Allah dilediği zaman bir peygamberi gayıbtan haberdar eder. Bu itibarla gayıbtan haberdar olmak peygamberliğin alâmetlerindendir. Peygamberlik görevi kalıcı değildir. Fakat alâmetleri kalıcıdır. Müslüman bir kimse bazen Allah'ın takdir ve dilemesi ile rü'ya âleminde bir gayıbtan haberdar edilebilir ve bu itibarla müslümanın rü'yada gördüğü bir şey aynen gerçekleşebilir.

lbnü'1-Esîr, en-Nihâye'de şöyle demiştir: Güzel rü'yanın peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça sayılması şöyle yorumlanır:

Sahih rivayetlerin ekserisine göre Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), 63 yıl yaşamış ve peygamberlik süresi 23 yıl olmuştur. Çünkü O, kırk yadını doldurduğu zaman peygamber olmuştur. Başlangıçta Peygamber (Aleyhi' s-salâtü ve's-selâm) *e rü'ya biçiminde vahiy gelirdi. O'na uyku hâlinde vahiy şekli altı ay sürdü. Bu sürece gördüğü rü'yalar aynen gerçekleşirdi. Sonra Cebrail (Aley-hisselâm) O'na uyanıklık hâlinde vahiy getirmeye başladı. Peygamberlik süresi 23 yıl devam ettiğine göre rü'ya yoluyla vahiy süresi bunun kırk altı parçasından bir parça olur. Bu itibarla takva sahibi müslümanın gördüğü rü'ya doğruluk ve isabetli oluşu bakımından Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'m başlangıçta gördüğü rü'ya'ya benzer ve dolayısıyla 23 yıl devam eden peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça görünümünde olur.

Yukarda belirttiğim gibi hadîslerden maksad rü'yanın peygamberlikten bir parça olduğunu ifâde etmek değildir. Çünkü peygamberlik görevi 3896, 3899 nolu hadîsler ile benzeri hadislerde belirtildiği ve Kur*ân-ı Kerim âyetlerinde bildirildiği gibi Hz. M u h a m -m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatı ile sona ermiştir. Herhangi bir müslümanın rü'yası hiçbir zaman Şer'i bir hüküm için mesned ve kaynak sayılamaz. Bu noktayı önemine binâen vurgulamak isterim.

3898 nolu Ubâde (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z 1 de rivayet etmiştir. 3899. hadis; Müslim, Ebû Dâvûd, NesâÎ ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadislerde ve 3896. hadiste geçen Mübeşşirât ve Büşrâ kelimeleri güzel ve müjdeleyici, sevindirici rü'ya mânâsına yorumlanmıştır. Zâten B u h â r i' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e Mü-beşşirât'ın ne olduğu sorulmuş ve verilen cevabta Rü'ya'yı sâliha, yâni güzel rü'ya olduğu beyân buyurulmuştur.

Bu hadislerden çıkan sonuç şudur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in vefatı ile vahiy sona ermiş olur. Bu itibarla gelecekte vuku bulacak bir şeyden haberdar olabilmenin tek yolu tavkâ sahibi müslümanın güzel rü'yasıdır.

Takva sahibi müslümanlarm gördükleri doğru rü'yaların çoğu sevindirici olduğu için Mübeşşirât

ismi verilmiştir. Bazen uyarıcı ve sakmdırıcı rü'ya da görülebilir.

T i r m i z İ' nin "Nübüvvet gitti ve mübeşşirât kaldı*' başlığı altındaki bir bâbta rivayet ettiği E n e s (Radıyallâhü anh) 'in bu mealdeki bir hadisinin izahı bölümünde TuhJfe yazarı naklen şu bilgiyi verir:

E 1 - M ü h e 1 1 e b demiştir ki: Hadîste Mübeşşirat kelimesinin kullanılması müslümanlar tarafından görülen rü'yalann ekserisi itibarıyladır, umûmi değildir. Çünkü rü'yalann bir kısmı uyarıcı mâhiyettedir, doğrudur. Allah Teâlâ, mü'nün kulunu uyarmak ve sakındırmak için bazen korkutucu rü'ya gösterir ki mü'min kulu geleceği için tedbir alsın.

İbnü't-Ti n de şöyle demiştir: Hadisten maksad şudur: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in vefatı ile vahiy son bulur. Artık gelecekte vuku bulacak şeylerden haberdar olmanın tek yolu takva sahibi müslümanların gördükleri doğru ve ekseriyetle müjde-leyici rü'yalardır. Bu hadisin zahirine göre gelecekte vuku bulacak bir şeyin rü'yadan başka bir yolla bilinmesi mümkün değildir. Halbuki ilham yoluyla da gelecekten haberdar olmak mümkündür, ilham peygamberler için mümkün olduğu gibi onlann dışında kalan veli kullar için de mümkündür. İlham, Allah tarafından feyiz yoluyla mü'min kulun gönlüne bir şeyin konulması ve telkin edilmesidir, îlhâm da rü'ya gibidir. Yâni Peygamber olmayan takva sahibi bâzı müslümanlara Allah tarafından verilir. Hz. Ömer (Radıyal-lâhü anh)'ın menâkıbı bölümünde vârid olan Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anhJ'ın hadîsi bunun delilidir. (Söz konusu hadîs, Sa-hih-i Buhâri'nin muhtasarı Tecrîd-i Sarih adlı eserin tercemesinin 1496. hadistir) Bu zâtlara Muhaddesûn adı verilmiştir. Birçok velî, bâzı gayıblardan haber vermişler ve verdikleri haberler" doğru çıkmıştır. Bu noktada duyulan şüphe ve itiraza şöyle cevab verilir. îlhâm, pek az müslümana nasip olur. Mübeşşirat ise bütün müslümanlara şümullüdür. Yâni her müslüman rü'ya yoluyla gelecekten haberdar olabilir. Onun için gayıbtan haberdar olmanın tek yolunun rü'ya olduğu beyân buyurulmuştur. Diğer taraftan ilham nadiren olabilir. Rü'ya ise her zaman görülebilir.

3898. hadiste geçen Yûnus sûresinin 64. âyetinin geniş açıklaması için tefsir kitablarına müracaat edilmelidir.[4]

2- Uyku Hâlinde Peygamber (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)'i Görmek Babı

3900) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

■Kim beni rü'yasmda görürse o kimse uyanık iken beni görür (gibidir, rü'yası doğrudur). Çünkü şeytan bana benzer bir surete giremez. ■"

3901) "... Ebû HüreyrefRadtyallâhü <mA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

•Kim rü'yasındâ beni görürse o kimse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan şüphesiz bana benzer bir şekle giremez.-"

3902) "... Câbir (Radtyallâhü a»*;'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

-Kim uykusunda beni görürse o kimse şüphesiz beni görmüştür. Çünkü şüphesiz benim suretime benzer bir şekle girmek şeytan için mümkün değildir.-'1

3903) "... Ebû Saîd (Radtyaüâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim rü'yasın d a beni görürse o kimse gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan şüphesiz bana benzer bir surete giremez.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ravi Atiyye bin Sa'd el-Avfl'nin Muham-med bin Abdirrahmân adlı İbn-i Ebl Leyla'nın zayıflığı nedeniyle bu hadisin senedi zayıftır.

3904) "... Ebû Cühayfe (Radtyallâkü a«A/den rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Kim beni rü'yasmda görürse o kimse uyanık iken beni görmüş gibidir (yâni rü'yası gerçektir). Çünkü şüphesiz, şeytan benim suretime girmeye muktedir değildir (gücü buna yetmez)."

Not. Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasen'dir. Çünkü r&vi Sadaka bin Ebl İmran hakkında ihtilâf vardır.

3905) "... İbn-i Abbâs (Radıyattâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim benî rü'yada görürse o kimse şüphesiz beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde CâbÎr el-Ca'fi bulunur. Bu r&vi itham olunmuştur.[5]

İzahı

Bu babın ilk hadisi T i r m i z i tarafından da rivayet edilmiş-tir. Fakat onun rivayetinde; &ÂJI j. - Uyanıklık hâlinde» kaydı yoktur.

İkinci hadisin benzerini Buhâri ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Buhâri' deki metin meâlen şöyledir: «Kim beni rü'yasmda görürse o kimse uyanık iken de muhakkak beni görecektir. Çünkü şeytan bana benzer bir surete giremez.»

Buhâri' nin bu rivayetinin izahı bölümünde ilim ehli değişik yorumlar yapmışlardır. Bâzılarına göre rü'yasmda Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'ı gören Asr-i Saâdet'teki müslümanîann ölmeden O'nu görmek şerefine nail olacakları ve sahâbîlik mertebesine erişecekleri mânâsı kasdedilmiştir. Çünkü Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) vefat ettikten sonra O'nu dünya gözü ile ve uyanıklık hâlinde görmek mümkün değildir. Bir kısım ilim ehli bunu şöyle yorumlamışlardır: Kim rü'yasmda Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i görürse o kimse âhirette de O'nu görmek şerefine kavuşacaktır. Bu yoruma göre O'nu rü'yasmda gören kimsenin cennetlik olduğu müjdelen mistir.

Bâzı tasavvuf ehli ise şöyle yorum yapmışlardır: "Kim benî rü*-yasında görürse o kimse takva ve mânâ sahasında ilerleyip murakabe hâlinde de beni görecektir." Şârih Şerkavî de: Bâzı arka-daşlar ve tasavvufçularda bu hâlin meydana geldiğini söylemiştir.

C â b i r (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim de rivayet etmiştir. Kalan hadîsler ise Zevâid nevindendir. Ancak E b û Said-i Hudrî (Radıyallâhü anh) 'in 3903. hadîsinin bir benzerini B u h â r i rivayet etmiştir. O rivayetteki metin meâlen şöyledir : «Kim beni rü'yada görürse o kimse muhakkak gerçeği görmüştür. Çünkü şeytan benim şekil ve suretime giremez.

Gerek bu bâbta ve gerekse diğer hadîs kitablannda rivayet edilen "Kim rü'yasında beni görürse gerçekten beni görmüştür" mealindeki ifâdesinin mânâsı hususunda değişik görüşler beyân edilmiştir. Hadis âlimleri tarafından tercih edilen en kuvvetli görüş ve yorum şöyledir: Yâni o rü'ya hak ve gerçektir, doğrudur. Karışık rü'yalar-dan ve şeytanın benzetmelerinden ve taklidlerinden uzaktır. Şeytan ne rü'ya âleminde ne de uyanıklık hâlinde hiç bir kimseye Resûl-i

Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) suretinde görünemez, kendisini böyle tanıtamaz. Allah Teâlâ şeytanı böyle bir şekle girmekten men etmiştir, ona böyle bir güç vermemiştir. Sebebi ise hak ile bâtılın karışmamasıdır.

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'i rü'yasinda gören müslüman, ister O'nu hadîslerde beyân edilen yüce eşkâl ve siması suretinde görsün ister tarif edilen eşkâlden farklı surette görsün netice aynıdır ve rü'yası gerçektir, doğrudur. Allah Teâlâ O'nu rü'ya-mızda defalarca görmeyi, âhirette de şefaat ve cemâli ile müşerrjef olmayı cümlemize nasip eylesin.[6]

3- Rü'ya Üç Çeşittir, Babı

3906) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurmuştur:

▪Rü'y» üç çeşittir: Allah tarafından (melek vasıtasıyla mü'minin kalbine rü'yasında telkin edilen) bir müjde (yâni sevindirici güzel rü'ya), kişinin uyanık hâlinde önemseyip kalben meşgul olduğu bir şeyle ilgili olarak gördüğü rü'ya ve şeytan tarafından (uyku hâlinde kalbe sokulan) korkutmak. Bu itibarla biriniz sevindirici bir rü'ya gördüğü zaman dilerse anlatsm ve hoşlanmadığı bir rü'ya görürse onu kimseye anlatmasın ve (şeytanı defetmek için) kalkıp namaz

Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Hevze bin Halife bu* lunur. îbn-i Muin, bunun zayıf olduğunu söylemiştir.

3907) "... Avf bin Mâlik (el-Eşcaî) (Radtyallâhü û»A)'den rivayet edildiğine göre kendisi Resûlullah (Salldttahü Aleyhi ve Seltem) :

«Şüphesiz, rü'ya üç çeşittir: Bâzı rü'yalar, insan oğlunu üzmek İçin şeytan tarafından (kalbe sokulan) korkulardır. Rü'yalann bir kısmı İnsanın uyanık iken arzulayıp azmettiği, sonra da uykusunda gördüğü şeydir. Rü'yalann bâzısı da peygamberliğin kırk altı parçasından bir parça olan rü'yadır», buyurdu, demiştir.

Havi Müslim bin Mişkem demiş ki: Ben, Avf bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'e t

Bu hadîsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen (bizzat) işittin (mi) ? dedim. Avf bin Mâlik (Radıyallâhü anh) :

Evet. Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *den ben işittim. Bunu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den ben işittim, dedi."

Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun, senedi sahih olup ravileri güvenilir zâtlardır.[7]

4- Hoşlanmadığı Bir Rü'yayı Gören Kimse (Hakkında Gelen Hadîsler) Babı

3908) "... Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz hoşlanmadığı rü'ya görünce (uyandığında) hemen sol taraf ma üç defa (hafif nefesle) tükürsün ve üç defa şeytandan Allah'a sığınsın (yâni Eûzu billahi mine'ş-şeytâni, desin) ve üzerinde olduğu taraftan diğer tarafa dönsün.»"

3909) "... Ebû Katâde (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; ' Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«(Güzel) rü'ya Allah'tandır. Hulm (yâni hoşlanılmayan rü'ya) şeytandandır. Bu itibarla biriniz

rü'yasında, hoşlanmadığı bir şey görürse sol tarafına üç defa (hafif nefesle) tükürsün, üç defa şeytan-ı recimden Allah'a sığınsın (yâni Eûzu billahi mine'ş-şeytâni'r-recim, desin) ve üzerinde olduğu yandan diğer yana dönsün. (Bu suretle o rü'yayı zararsız hâle getirir).»"

3910) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

▪Biriniz hoşlanmadığı bir rü'yayı gördüğü zaman (uyandığında) hemen diğer tarafa dönsün, sol tarafına üç defa (hafif nefesle) tükürsün. Allah'tan o rü'yanın hayrından istesin ve şerrinden Allah'a sığınsın.»"

Not: Zev&İd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Ömerî bulunur. Bunun adı Abdullah el-Ömeri'dir, zayii bir ravidir.[8]

İzahı

Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Müslim, Ebû Dâ-vûd ve Nesâî tarafından da rivayet edilmiştir. Ebû K a -t â d e (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet olunmuştur.

İkinci hadiste Rü'ya'run Allah'tan ve Hülm'ün şeytandan olduğu bildirilmiştir. Rü'ya kelimesi Arap dilinde kişinin uyku hâlinde gördüğü iyi veya kötü, başka bir deyimle hoşlandığı veya hoşlanmadığı şeye denir. 3. bâbta geçen hadislerde de bu umûmî mânâda kullanılmıştır. Bu hadiste ise güzel ve hoşlanılan rü'ya mânâsında kullanılmıştır. Nitekim B ü h â r i'nin rivayetinde; jillaM UjJI = "Güzel rü'ya" ifâdesi bulunur.

Hulm ve HulÜm hoşlanılmayan korkulu rü'ya manasınadır.

"Rü'ya Allah'tandır" denilmekle Allah Teâlâ'ya izafe edilmesi güzel rü'yanın şereflendirilmesi içindir. "Hulm şeytandandır" denilmekle hoşlanılmayan rü'yanın şeytana izafe edilmesi ise bu tür rü'yanın şeytanın özelliği olan yalancılık, karışıklık ve korkutmak sıfatlarına uygunluğudur. Veya bu tür rü'yanın şeytanın arzu ve hevesine uygunluğudur.

El-Hâfız'ın beyânına göre İbnü'I-Bâkıllânî şöyle demiştir:

Allah Teâlâ güzel rü'yayı mü'minin kalbine telkin buyurduğu zaman melek orada, hazır bulunur ve yüce Allah (insanın kalbinde) hoşlanılmayan rü'yayı yarattığı zaman şeytan orada bulunur. Bu sebeple hoşlanılmayan rü'ya şeytana izafe edilmiştir.

Diğer bir kavle göre hoşlanılmayan korkulu rü'ya şeytanın bir kuruntusu, fâsid ve gerçek dışı bir hayâli olduğu için ona izafe edilmiştir.[9]

Hoşlanılmayan Bir Rü'ya Gören Müslümanın Yapacağı Şeyler

1. Uyandığında derhal üç defa hafif nefesle sol tarafına tükürür.

2. Gördüğü rü'yanın şerrinden ve şeytanın şerrinden üç defa Allah'a sığınır. Yâni meâlen şöyle der: "Allahım, bu rü'yanın şerrinden ve recim (yâni rahmetinden kovulan) şeytanın şerrinden sana sığınmm."

3. Uyandığında diğer tarafa döner.

4. Rü'yanın hayrı için duâ eder.

5. Bu tür rü'yayı hiç kimse ye anlatmaz.

Başka rivayetlerden de istifade edilerek yukarda yazdığım adâ-bâ riâyet eden bir kimsenin gördüğü korkulu rü'yadan hiç bir zarar gelmiyeceği Buhâri'nin Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)

'den olan rivayetinde belirtilmiştir. [10]

Güzel Bir Rü'ya Gören Müslümanın Yapacağı Şeyler

El-Hâfız, Buhârî'nin "Er-Rü'ya Minallahi = RiTya Allah'tandır" başlıklı babında Ebû Katâde (Radıyallahü anh) 'in hadîsinin izahı bölümünde yukardaki âdabı beyân ettikten sonra güzel rü'ya âdabı hakkında da şöyle der:

Güzel rü'ya âdabı hakkında beyân edilen hususların özeti şudur:

1. Müslüman kişi böyle bir rü'ya gördüğü zaman uyandığında Allah'a hamdeder.

2. Bu rü'yadan dolayı sevinir ve bunu bir müjde olarak kabul eder.

3. Bu rü'yayı sevdiği kimseye anlatır. Sevmediği bir kimseye kesinlikle anlatmaz. [11]

5- Şeytan Bir Kimse İle Uykusunda Oynarsa (Yânı Hoşlanmadığı Bir Rü'ya Görürse) O Kimse Rü'yasını İnsanlara Anlatmasın, Babı

3911) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüemyin yanına gelerek:

Ben rü'yamda başımın vurulduğunu (kesildiğini) ve başımın yerde yuvarlandığını gördüm, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) şöyle buyurdu:

«Şeytan birinizi (rü'yasında üzüp korkutmak üzere) İşler. Sonra o kimse bundan dolayı korkuya kapılır. Sonra sabahleyin gidip (rü*-yasını) insanlara anlatır (yâni böyle rü'yadan korkup anlatmak yersizdir)» buyurdu."

Not: Zevftld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&VUeri güve-nillr »Atlardır.

3912) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü ankütnâydan; Şöyle demiştir :

Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbe okurken bir adam O'na geldi ve t

Ya Resulallah! Dün gece rü'yamda gördüm ki sanki benim boynum vurulmuş ve başım yere düşmüş. Ben de başımın arkasında gidip onu aldım ve tekrar yerine koydum, dedi. Bunun üzerine Resû-Iullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«Şeytan birinizle uykusunda oynadığı zaman o kimse o rü*yayı sakın insanlara anlatmasın.-"

3913) '... Câbir (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Biriniz hoşlanmadığı bir rü'ya gördüğü zaman rü'yasında şeytanın onunla oynamasını (yâni bu tür rü'yayı) insanlara haber verme- [12]

İzahı

Bu babın ilk hadisi notta da belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup diğer iki hadisi Müslim de rivayet etmiştir.

Bu hadisler hoşlanılmayan rü'yaların şeytanın bir oyunu olup müslümanı üzmek ve korkutmak

amacıyla uyku halinde kalbine sokulduğuna ve böyle bir rü'yayı kimseye anlatmamanın gerektiğine delâlet eder. Böyle bir rü'ya gören kimsenin bunu zararsız hâle getirmesi için yapacağı şeylerle ilgili bilgi bundan önceki hadislerin izahı bölümünde verilmiştir.

Hoşlanılmayan, karışık ve korkulu rü'yayı başkasına yorumlat-mak doğru değildir. Çünkü yorumcu yapacağı yorumla rü'ya sahibini daha da üzüntüye sokabilir. Aynca fena yorum fena sonuçlar doğurabilir. Bu husus da bundan sonra gelen hadîsin izahı bölümünde belirtilecektir.

N e v e v i. Câbir (Radıyallâhü anh)'in ilk hadisinin izahı bölümünde el-Mâziri' den naklen şu bilgiyi verir:

Bu hadîste sözü edilen rü'yanın şeytan taraf nidan gelme rü'ya çeşitlerinden olduğu vahiy yoluyla veya başka bir belirtiyle Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in malûmu olduğu muhtemeldir. Rü'ya yorumcularına göre ise, rü'ya hâlinde başın kesildiğini görmek çeşitli şekillerde yorumlanır. Yorumcular bu hususta şöyle derler:

Bu rü'yayı gören kimse, elindeki nimetlerden veya nüfuz ve kuvvetinden olur. Makam ve mevki sahibi ise bunu yitirir ve işleri bozulur. Fakat rü'ya sahibi hasta ise bu rü'ya hastalıktan kurtulmasına, borçlu ise borçtan kurtulmasına, hacca gitmemiş ise hacca gideceğine, kederli ise üzüntüsünün gideceğine, bir korku ve endişesi varsa, bu halden kurtulacağına ve köle ise hürriyetine kavuşacağına alâmettir.[13]

6- Rü'ya Yorumlanınca Vuku Bulur. Bu İtibarla Sahibi Onu Seveninden Başkasına Anlatmasın, Babı

3914) "... Ebû Rezîn (Lakît bin Âmir) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi şu buyruğu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'den igitmiştir:

«Rü'ya yorumlanmadıkça bir kuşun ayağı üzerinde (yâni istikrarsız ve askıda) dır. Yorumlanınca vuku bulur.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (buyruğuna devamla) «Rü'ya (nın güzel ve sağlıklı olanı) peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır» buyurdu. Ebû Rezîn demiştir ki i Ve sanırım şöyle buyurdu t Sahibi onu seveninden veya (rü'ya tâbiri hususunda) bilgi, dirayet sahibi olandan başkasına anlatmasın."[14]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişlerdir.

Avnül-Mabûd yazan bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:

H a 11 â b i: «Rü'ya yorumlanmadıkça bir kuşun ayağı üzerindedir» ifâdesinden maksad yorumlanmadıkça rü'yanın istikrarsız ve askıda oluşudur, demiştir. Maksad bu olunca mânâ şöyle olur: Rü'ya yorumlanmadıkça kuşun ayağına takılı bir şey gibidir, istikrarsızdır. Rü'ya yorumlanınca da yorumlandığı şekilde vuku bulur.

Yâni bir rü'ya birden fazla şekilde yorumlanabildiği takdirde bu işten anlayan bir kimse onu nasıl yorumlarsa o şekilde gerçekleşir ve artık diğer ihtimallere göre vuku bulması beklenemez. Bu'itibarla bir kimse gördüğü rü'yayı rastgele kişilere veya kendisini, sevmeyenlere anlatmamalıdır. Sevenlerinden birisine veya ilim ve dirayetine güvendiği ehil ve liyakatli bir zâta yorumlatmalıdır ki, iyi biçimde yorum alabilsin. En-Nihâye yazarı böyle açıklama yapmıştır.

Hadîste geçen "Vâdd" seven demektir. "Zî rey sözcüğü ise akıllı veya âlim mânâsına yorumlanmıştır. Zeccâc: Bundan mak-•sad rü'yayı yorumlama işinden anlayan ve bu sahada bilgi sahibi olan kimse demektir. Çünkü böyle bir kimse rü'yanın hakîki yorumunu veya buna yakın bir yorum yapar, demiştir.

Ebû Rezîo (R-A.)'ın Hâl Tercemesi:

Bu sahâblnin ismi Laklt bin Âmir bin Sabira'dır. 24 aded hadisi vardır. Sünen sfihibleii onun Hadislerini rivayet etmişlerdir. Ravüeri oğlu Asım ve yeğeni Vekl bin Hud» reya bin üdus'tûr. [15]
(Hulasa, 323)

7- Rüya Neye Dayanılarak Yorumlanır? Babı

3915) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Rü'yada gördüğünüz şeylerin isimlerini o rü'yanın yorumlanmasına esas alınız. Rü'yada gördüğünüz şeylerin künyelerini (veya) kinaye mânâlarını da yorumlamaya esas alınız. (Birden fazla yoruma muhtemel) rü'ya ilk yorumcuyadır (yâni ona göre vukua gelir).»"

Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezid bin Eban er-Rak-kaşî bulunur. Bu râvi [16]
zayıftır.

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin izahı bölümünde Sindi şöyle der:

Yâni rü'yada görülen şeylerin isimlerini yoruma esas alıp buna göre kıyaslama yapınız. Meselâ rü'yada Salim isimli bir adamı gördüğünüz zaman onu selâmet manâsıyla yorumlayınız. Çünkü Salim isminin lügat mânâsı, selâmette olan demektir. Rü'yada Ganim isimli bir şahsı gördüğünüz zaman onu ganimet mânâsına yorumlayınız. Keza rü'yada karga görüldüğü zaman onu fâsık ve günahkâr adam mânâsına yorumlamak uygundur. Çünkü bir hadîste kargaya fâsık adı verilmiştir. Kaburga kemiği görüldüğü zaman onu kadın mânâsına yorumlamak uygundur. Çünkü bir hadîste kadın kaburga kemiği ile adlandırılmıştır: «Kadm eğri bir kaburga kemiğinden yaratılmıştır» buyuru 1 muştur. Rü'yada görülen diğer şeylerin isimleri de böylece yoruma esas alınmalıdır.

Hadîsteki "Künâ"nın künye'nin çoğulu olduğu söylenmiştir. Bu kelime kinaye kökünden alınmadır. Kinaye ise bir sözün hakîki mânâsı değil de lazimi mânâsı, yani ondan ayrılmayan ve onunla münâsebeti sevam eden başka bir mânâda kullanılmasıdır. (Meselâ falan adamın ateş külü çoktur, denilir ve bundan maksad ise adamın misafirlerinin çokluğu, onun misafirperverliğinin ifâde edilmek istenmesidir. Çünkü misafiri çok olan cömert bir kimse onlara yemek pişirmek için çok ateş yakar ve dolayısıyla ateşinin külü çok olur.) Sindi buna misal olarak şunu gösterir:

Eü'yada hurma bahçesini görmek ikram ve ihsanı bol olan Arap bir adam mânâsına yorumlanır. Çünkü arapların memleketinde hurma bahçeleri boldur ve hurma arapların en değerli toprak mahsûlüdür. Rü'ya yorumu ile ilgilenenler böyle derler. Keza ceviz ağacı rü'-yada görüldüğü zaman î r â n ' lı £ir adam mânâsına yorumlanır. Çünkü onların memleketinde ceviz ağaçları çoktur.

Hadisin ikinci cümlesinde geçen ve künye'nin çoğulu olduğunu yukarda belirttiğim "Künâ" kelimesinin bulunduğu cümle şöyle de yorumlanabilir, kanısındayım: Rü'yada gördüğünüz şeyler künye denilen isim türü ile meşhur ve mâruf iseler, künyelerinin mânâlarını da yoruma esas alınız.

Bilindiği gibi Arap dilinde "Ebû falan" veya "Ümmü falan" yâni falanın babası veya falanın anası şeklinde özel isimler bulunur ki bu tür isimlere künye denilir. Meselâ rü'yada Ebû Fereç künyeli bir adam görüldüğü zaman, bu künyenin lügat mânâsı dikkate alınarak sıkıntıdan kurtuluş şeklinde yorum yapılmalıdır. Keza Ü m -mü K e r b künyeli bir kadın görüldüğü zaman, böyle bir rü'ya üzüntüye işaret sayılabilir. Çünkü Kerb, üzüntü demektir.

Hadîsin sonunda «Rü'ya ilk yorumcuya aittir» buyurulur. Yâni birden fazla yoruma muhtemel bir rü'ya bu işten anlayan bir kimse tarafından nasıl yorumlanırsa ona göre gerçekleşir ve artık

ikinci bir yorumcu muhtemel olan başka bir biçimde yorumlasa bile buna göre gerçekleşmesi düşünülemez.[17]

8- Görmediği Bir Rü'ya Yi Gördüğünü İddia Ederek Yalan Söyleyen Kimse (Hakkında Gelen Hadîs) Babı

3916) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; ResuluHalı (Sattallakü Aleyhi ve Seİlent) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim görmediği bir rü'yayi gördüğünü iddia ederek yalan söylerse (kıyamet günü) ona iki arpa tanesini bir birine düğümlemesi teklif edilir ve bunu yapamamasından dolayı tazîb edilir.»"[18]

İzahı

Bu hadîsi; Buhâri, Tîrmizi, Ebû Dâvûd ve N e s â i de rivayet etmişlerdir.

Görmediği bir rü'yayı gördüğünü söyleyen bir kimse bilerek yalan söylemiş olur ve bu yalanını uydurma sözlerle anlatmaya çalışır, tki arpa tanesini biri birine düğümlemek mümkün değildir. Bu yalancı şahıs biri biri ile irtibatı olmayan uyduruk sözler düzenlediği için biri biri ile irtibatı ve düğümlenmesi mümkün olmayan iki arpa tanesini düğümleyip düzenlemesi teklif edilecek, yâni cezası işlediği suç türünden olacak. Teklif edilen bu işi yapamadığından dolayı da tâzibine devam edilecektir. Nitekim bâzı rivayetlerde «ve adam İki arpayı biri birine düğümleyemeyecektir- ilâvesi bulunur.

Görmediği bir rü'yayı gördüm diye yalan söyleyen bir kimsenin cezasının başka yalanlardan farklı olarak şiddetli olmasının sebebi şudur: Doğru ve ekseriyetle hoşlanılan rü'yaların peygamberlikten bir parça olduğu daha önce geçen hadîslerle sabittir. Peygamberlik ise bilindiği gibi vahye dayalıdır. Rü'ya konusunda yalan söyleyen bir kimse Allah'ın kendisine rü'ya hâlinde göstermediği bir şeyi gösterdiğini ve peygamberliğin bir parçası olan doğru rü'yayı Allah kendisine vermediği halde verdiğini ileri sürmekle, Allah'a iftira etmiş olur. Gayet tabiidir ki Allah'a iftirada bulunmak, yaratıklara iftira etmekten daha büyük bir yalandır, cezası da daha elimdir. El-Ce-zeri, en-Nihâye'de böyle açıklama yapmıştır.[19]

9- En Doğru Rü'ya En Doğru Sözlü Olan İnsanındır, Babı

3917) "... Ebû Hüreyrc (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Zaman (bitime) yaklaşınca (yâni dünyanın sonuna doğru), mü*-minin rü'yası yalan çıkmaz. Mü mirilerin rüya bakımından en doğru olanı da, en doğru sözlü olanıdır ve mü'minin rü'yası peygamberliğin kırk altı parçasından bir parçadır.»"[20]

İzahı

Bu hadisi; Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Ebû D â v û d da rivayet etmişlerdir.

Hadîste geçen «zamanın yaklaşması» ifâdesini kıyametin yaklaşması mânâsına yorumlamayı tercih ettim. Çünkü T i r m i z İ' nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

sonunda mü'minin rü'yası yalan çıkmaz» buyurmuştur.

Tuhfe yazarının beyânına göre el-Fâik sahibi bu ifâdenin üç şekilde yorumlandığını şöyle nakletmiştir: Birincisi kıyametin yaklaşmasıdır, ikincisi gece ile gündüzün eşit olduğu mevsimdir. Üçüncüsü yılın ay gibi, ayın hafta gibi haftanın gün gibi ve günün bir saat gibi kısıldığı zaman ki Hz. Mehdi' nin zamanıdır. Çünkü o dönemde adalet yaygınlaşır, hayat tathlaşır ve dolayısıyla zamanın nasıl geçtiğinin farkına varılmaz.

Hadiste; en doğru rü'yanın, sözünde en doğru olan mü'minin gördüğü rü'ya olduğu ifâde edilmiştir. Çünkü sözünde doğruluktan ayrılan kimsenin bu olumsuzluğu onun rü'yasına da yansır.[21]

10- Buta Tâbiri (Yorumlamak) Babı

3918) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyda,n; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Uhud (harbin) den döndüğü zaman bir adam gelerek: Yâ Resûlallah! Hü'yamda bir bulut gördüm, ondan yağ ve bal yağıyordu. Halkın da yağan yağ ve baldan avuç avuç aldıklarını gördüm. Kimi çok alırdı, kimi de az alırdı. Bu arada (yerden) göğe (kadar uzanıp) ulaşan bir ip gördüm. Senin de o ipi tutup onunla (göğe doğru) yükseldiğini gördüm. Senden sonra da bir adamın o ipi tutup onunla yükseldiğini gördüm. O adamdan sonra da başka bir adamın o ipi tutup onunla yükseldiğini gördüm. Bundan sonra gördüm ki başka bir adam o ipi tuttu. Fakat ip koptu. Sonra onun için İp bağlanıp bitişti ve o da o iple yükseldi, dedi.

Bunun Üzerine Ebû Bekir (Radiyallâhü anh) :

Yâ ResûlaUahl Beni (serbest) bırak (yâni izin ver) bu rü'yayı ben yorumlayayım, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) de t

Yorumla, buyurdu. Ebû Bekir (de) şöyle yorum yaptı i Bu adamın gördüğü bulut, İslâm dinidir. Ondan yağan yağ ve bal ise Kur'ân'dır. Tatlılığı ve yumuşaklığıdır. Halkın ondan avuç avuç aldığı şeye gelince; Kur'ân-ı Kerîm'den (kabiliyetlerine), gayretlerine göre çok veya az İstifâde eden, feyiz alan müslümanlardır. Göğe kadar uzanan ip de üzerinde bulunduğun (adaletli) yönetimdir. Sen hakkı tuttun. O da senin yükselmene vesile oldu. Senden sonra da bir adam o hak, adalet ipini tutacak ve o da onunla yükselecek. Ondan sonra başka bir adam tutacak, o da yükselecek. Daha sonra bir başkası tutacak. Fakat ip kopacak, sonra onun için bağlanıp bitişecek ve böylece o da yükselecek.

Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) (Ebû Bekir (Radı-yallâhü anh)'a hitaben) : Sen bâzısında isabet ettin, bâzısında da hatâ ettin,» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir: And olsun, Yâ Resû-lallah isabet ettiğim kısmı hatâ ettiğim kısımdan ayırdedip bana muhakkak haber ver, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yemin etme Yâ Ebâ Bekir», buyurdu.

... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:

Bir adam Resûlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek t

Yâ Resülallah! Ben (rü'yamda) gök ile yer arasında bir bulut gördüm, buluttan yağ ve bal yağıyordu, dedi ve râvi bu hadisin mislini anlattı."[22]

İzahı

Bu hadisi; BuhArl, Müslim ve Tirmizl de rivayet etmişlerdir. Müellifimiz bu hadisi kısmen değişik İki senedle

î b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) ile Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir. Birinci senede göre Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) hadîsi doğrudan rivayet etmiştir. İkincisine göre ise İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ), Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)

aracılığıyla rivayet etmiştir.

Rü'yayı yorumlayan E b ü Bekir (Radıyallâhü anh)'in hangi hususta hatâ ettiğini Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sseîâm) açıklamamıştır. Bu itibarla Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'in hadiste anılan rü'yayı yorumlarken isabetli ve hatalı yönlerini araştırmak noktasmda ilim ehli değişik görüşler beyân etmişlerdir.

İbn-i Kuteybe ve diğer bâzı ilim adamlarına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in «Bâzısında isabet ettin bâzısında hatâ ettin» buyruğunun mânâsı şöyledir: "Rü'yayı yorumlamak hususunda isabet ettin, doğru yorumladın. Ben sana emretmeden rü'yayı yorumlamaya acele etmekte de hatâ ettin.'*

Diğer bir kısım âlimler ise: İbn-i Kuteybe ve ona muvafakat edenlerin görüşleri geçersiz, tutarsızdır. Çünkü Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), rü'yayı yorumlamak için ona izin vermiştir. Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) 'in hatâsı; rü'yanın bir kısmını yorumlamasını terketmesidir. Çünkü rü'ya sahibi yağ ve bal damlatan bulut görmüştü. Ebü Bekir (Radıyallâhü anh) bunu Kur'ân-ı Kerim ile yorumlamış. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm, balın yorumudur. Yağ ise sünnet, yâni hadîs ile yorumlanmalı idi. Fakat Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) bunu yapmamıştı. Bu itibarla Kur'ân ve Sünnet'tir, demeli idi, demişlerdir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den sonra ipi tutan birinci ve ikinci zâtlar Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ile Ömer (Radıyallâhü anh)'dır. Üçüncü zât ise Osman (Radıyallâhü anh)'dır. İpin onun elinde kopması hilâfeti döneminde meydana gelen karışıklıklar ve itirazlar sebebiyle, kendisinin ilk iki halîfeye ka-vuşamaması tehlikesidir. Sonra şehid edilmekle iki arkadaşına ulaş-mış ki bu da ipin bitişmesi ile ifâde edilmiştir. El-Hâfız, Buhar î' nin şerhinde böyle demiştir.

Yemin ederek meşru bir talebte bulunan kimsenin talebinin yerine getirilmesi ve yeminine muhalefet edilmemesi hususunda sahih hadisler var. Bu hadis, o hadislerin hükmünün umûmi olmadığına delâlet eder. Çünkü M ü s 1 i m' in rivayetine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)., Allah'a yemin ederek rü'yayı yorumlamadaki hatâsının bildirilmesini istemesine rağmen, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) istenen açıklamayı yapmamış ve müellifin rivayetinde de belirtildiği gibi: «Yemin etme" buyurmuştur. Şu halde; isteğin yerine getirilmesinde apaçık bir güçlük veya bir sakmca varsa yapılmayabilir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı)'in gördüğü sakıncanın bilâhare sahâbîler arasında bir takdir-i îlâhî olarak meydana gelen olayların olması muhtemeldir.[23]

Hadîsten Çıkan Bâzı Hükümler:

1. Rü'yayı yorumlamak caizdir.

2. Yorumcu bazen isabet, bazen de hatâ yapabilir.

3. Rü'ya mutlaka ilk yorumcunun yorumuna göre gerçekleşmeyebilir, ilk yorumcunun yorumuna göre gerçekleşmesi; yorumcunun isabetli yorum yapması hâline mahsustur.

4. Bir isteğin yerine getirilmesi için yemin eden kişinin isteğini yerine getirmesinde bir sakınca veya zorluk varsa, isteğe uymak müs-tehab değildir.

N e v e v î yukardaki hükümleri beyân ettikten sonra; Kadı demiştir ki: M â 1 i k ' e şöyle bir soru sorulmuştur: Yorumcu kendisine anlatılan rü'yanın şer mâhiyetinde olduğu kanaatmda iken bunu hayra yorumlayabilir mi? Mâlik: Maazallah! Rü'ya peygamberliğin bir parçası olduğu halde peygamberlikle oynanır mı? diye cevab vermiştir.

3919) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankütnâydan; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta olduğu dönemde bekâr bir gençtim. Bu nedenle de gece Mescid-i Nebevî'-de kalırdım (yâni evli olmadığım için orada uyurdum). Biz (sahâbîler) den biri, bir rü'ya gördüğü zaman onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e

anlatırdı. Ben de bir defa:
AÜahım! Eğer senin katında benim için bir hayır (iyi hal) var ise bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yorumlayacağı bir rü'yayı bana göster, diye duâ ettim. Sonra uyudum ve rü'yamda gördüm ki; İki melek bana geldi ve beni alıp götürdüler. Sonra (yolda) başka bir melek onlara rastladı ve bana: Korkulacak bir şey yok, dedi. Sonra o iki melek beni cehennemce götürdüler. Baktım ki ce-, hennem kuyu duvarı gibi (taş ile) örülmüş vaziyettedir ve içinde bâzısını tanıdığım insanlar vardır. Sonra ayni melekler beni alıp sağ tarafa giden bir yola götürdüler (yâni cehennemden uzaklaştırdılar).

Sonra sabah olunca ben bu rü'yayı (kız kardeşim Ümmü'l-Mü'minin) Hafsa (Radıyallâhü anhâ) 'ya anlattım. O da rü'yanu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattığını ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu söyledi:

«Abdullah, şüphesiz salîh (iyi) bir adamdır. Fakat gece namaza çok kılsaydı.»

Râvi demiştir ki: Abdullah bin Ömer bundan sonra geceleyin çok namaz kılardı." [24]

İzahı

Bu hadisi BuhârI ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t Şabb i Genç yaşta olan demektir. Azeb: Bekâr demektir. Salih de Allah'ın haklarına ve kulların hukukuna riayetkar kimse demektir.

Kl-Hâfız, el-Fetih'te bu hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:

îbn-i Ömer (Badıyallâhü anhümâ), rü'yada gördüğü kişilerin kendisine cehennemi göstermelerini ve cehennemi göstermekle bir nevi nasihatte bulunmalarını o kişilerin melek olduğuna delil saymıştır. Bu görüş doğrudur. Çünkü şeytan uyarıcı ve öğütleyici bir durumu göstermez. El-Hâfız bu hususu îbn-i Battal'-dan naklettikten sonra; Ben derim ki: Belki o kişiler melek olduklarını îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'e söylemişler, der. [25]

Hadisten Çıkan Hükümler:

1. Rü'yanın en sağlıklı yorumu, Peygamberler tarafından yapılan yorumdur.

2. Mescid ve camide gecelemek ve uyumak caizdir. Bu hususla ilgili geniş bilgi sünenimizin 4. kitabının 6. babında geçti.

3. Rü'yanın yorumlanması için, rü'ya sahibinin başkasını vekil tâyin etmek suretiyle rü'yayı yorumcuya anlattırması meşrudur.

4. îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) teeddüben rü'yası-nı bizzat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e anlatmamış ve kız-kardeşi olup Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kadınlarından olan H z. H a f s a (Radıyallâhü anhâ) vasıtasıyla arz etmek yolunu seçmiştir. Bu durum, îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'in Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e karşı nasıl bir edeb takındığına delildir.

5. Hadis gece namazının faziletine delildir. Bu hususla ilgili geniş bilgi; sünenimizin 5. kitabının 174. babında geçti.

6. Rü'yada sağ tarafa gitmeyi görmek kişinin âhirette defterinin sağ eline verilecek, yâni cennetlik olanlardan olduğuna delâlet eder, böyle yorumlanır.

El-Hâfız; îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'in rü'yada gördüğü meleklerin isimlerini belirttiğine dâir bir bilgi edinemediğini, keza cehennemde görüp tanıdığını söylediği K u r e y ş kabilesine mensup kişilerin isimlerini açıkladığına dâir bir kayda rastlamadığını söylemiştir.

îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'in bu rü'yadan sonra geceleyin çok namaz kılmaya devam

ettiğini ifâde eden hadîsin sonundaki cümlenin râvi Sâlim'e ait olduğu, Buhar! ve M ü s 1 i m' in rivayetlerinden anlaşılır.

3920) "... Hareşe bin el-Hürr (Radtyallâhü mkyden; Şöyle demiştir

Ben, Medine-i Münevvere'ye gittim ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mescidinde bir gurup şeyh (yâni yaşça veya ilimce büyük olan) in yanına oturdum. Sonra yaşlı bir zât bir asaya (bastona) dayanarak geldi. Yanlarında oturduğum cemâat: Kim cennet ehlinden bir adama bakmakla sevinmek isterse bu (gelen) zata baksın, dediler. Bu zât bir sütunun arkasında durup iki rek'at namaz kıldı. Sonra ben kalkıp onun yanma vardım ve ona: Cemaatın bâzısı (senin hakkında) şöyle şöyle söyledi, dedim. Bu yaşlı zât: Hamd Allah'adır. Cennet Allah'ındır, dilediğini ona dâhil eder. (Cemaatın benim hakkımda söylediği sözün sebebine gelince) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken ben bir rü'ya gördüm. Rü'yam-da şunu gördüm: Sanki bir adam bana gelerek: Yürü, dedi. Ben de onunla beraber gittim. Beni büyük bir yola götürdü. Sonra sol tarafımda kalan bir yol bana gösterildi. Ben de o yola gitmek istedim. Fakat adam: Sen bu yolun halkından değilsin, dedi. Daha sonra sağımdaki bir yol bana gösterildi. Ben de o yola girdim. Nihayet kaygan bir dağa vardım. Adam elimi tutup beni (yukarıya doğru) fırlattı. Ben o anda dağın zirvesinde oldum. Fakat (kaygan dağın tepesinde) durup tutunamadım. O esnada tepesinde altından bir kulp bulunan demirden bir direk göründü. Adam (tekrar) elimden tutup beni fırlattı. Nihayet ben o kulpu tuttum. Adam: (Kulpa) sarıldın mı? dedi. Ben de: Evet dedim. Sonra adam ayağı ile direğe vurup devirdi. Ben de kulpa sarih kaldım.

Yaşlı zât (sözüne devamla) dedi ki: Ben ru'yamı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattım. Buyurdu ki i

«Sen hayırlı bir rü'ya gördün. (Karşına ilk çıkan) büyük yol mahşerdir. (Sonra) senin sol tarafında gösterilen yol, cehennem halkının yoludur. Sen o yolun ehlinden değilsin. (Sonra) senin sağ tarafında gösterilen yol cennet ehlinin yoludur. Kaygan dağa gelince o, şehîd-lerln makamıdır. (Sen şehid olmak suretiyle bu mertebeye erişmeyeceksin) . Tuttuğun kulp ise İslâm kulpudur. Bu itibarla sen ölünceye kadar bu kulpa sarılmaya devam et.»

(İşte) ben bundan dolayı cennet ehlinden olmayı umanın (yâni kesin bilgi ise ancak Allah katmdadır.)

(Hareşe demiştir ki) Sonra bu yaşlı zâtın Abdullah bin Selâm olduğunu öğrendim."

3921) "... Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) (RadtyaÜâkü onA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyje buyurmuştur:

«Ben rü'yada Mekke'den hurma bahçeleri bulunan bir memlekete hicret ettiğimi gördüm. O yerin Yemâme veya Hecer olduğunu* sandım. Fakat o yerin Medine, Yesrib olduğu görüldü. O rü'yamda bir kılıcı salladığımı ve kılıcın ağzının kesildiğini de gördüm. Sonra bunun Uhud (savaşı) günü şehîd edilen mü'minler olduğu görüldü. (O rü'yada şunu da gördüm:)Sonra kılıcımı (tekrar) salladım ve kılıç en güzel hâle dönüştü. Bunun da Allanın lütfettiği fetih ve mü'min-lerin toplanması olduğu görüldü. O rü'yamda (boğazlanmış) sığırlar ve "Allah (m ettiği işte) hayır (var) dır" (cümlesini) de gördüm. Sonra (boğazlanmış) sığırların Uhud (savaşı) günü (şehid edilen) mü'minler gurubu olduğu görüldü ve (rü'yada görülen) hayrın da Allah'ın bundan sonra verdiği hayırdı zaferler) ve Allah'ın bize Bedir (savaşı) günü lütfettiği sadakat (cihaddaki sabır, metanet) sevabı olduğu [26]

İzahı

Bu iki hadis Buhârî ve Müslim tarafından da rivayet edilmiştir.

Birinci hadiste geçen "Şiyeha" Şeyh'in çoğuludur. Şeyh, ilim veya yaşça büyük olan kimse

demektir. Sariye de sütun demektir. Nehci Geniş ve büyük yol demektir. Zelak i Kaygan demektir. Halka ve Ur-ye ı Kulp demektir.
Tezcîl: Fırlatmak, atmak ve itmek mânâlarına gelir.

Hareşe; Mescid-iNebevi'debulunan zâtların Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) hakkında söyledikleri güzel sözü ona duyurunca Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) müslümanlann onun hakkında beslediği iyi kanaattan memnun olduğu için Allah'a hamdetmiş ve sonra anılan iyi kanâatin mesnedi olan rü'yayı anlatmıştır. Bu mübarek zâtm cennetlik olduğu hususunda başka hadisler vârid olmuştur. Tecridi Sarih'in 1534. hadîsi bunlardan biridir.

İkinci hadiste geçen Hecer, Bahreyn* de bulunan bir şehir veya Y e m e n' de olan bir şehir ismidir. Yemame de; Mekke ile Yemen arasında bir memlekettir.

Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in rü'y&da gördüğü sığırların boğazlanmış olduğuna dâir kayıt; Nevevi ve el-Hâ-f ı z' m belirttikleri gibi diğer bâzı rivayetlerden alınmadır. Bu kayıt da göz önünde tutulunca U h u d savaşında şehid olan zâtlar ile yorumlanması daha açık olur.

Bu hadîste bulunan; cümlesi müteaddid biçimde yorumlanmıştır. Bu cümlenin rü'yada Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e telkîn edilen bir cümle olduğunu söyleyenlerin görüşü kadı tarafından tercih edildiğinden ve bundan sonra gelen cümlelere daha uygun gördüğümden dolayı böyle terceme etmeye çalıştım. Çünkü bunu takip eden cümlelerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), rü'yada gördüğü hayrı yorumlamıştır.

Bir yoruma göre bu cümle rü'yada telkin edilmemiş olup Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) tarafından buyurulan ve Uhud savaşında şehid edilen mü'minler hakkındadır. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: "Onların şehid edilmeleri dünyada kalmalarından daha hayırlıdır." Başka bir deyimle "Allah'ın sevabı daha hayırlıdır." E1 - K â d ı' nın beyânına göre sarihlerin çoğu cümleyi böyle yorumlamıştır.
Hâl Tercemesl:

Hareşe bin el-Hür el-Fizârl (R.A.), Hz. Ömer (R.A.)'m himayesinde büyütülmüştür. Ebû Davûd, onun sanabl olduğunu söylemiştir. Fakat el-îcli, onun tabiilerin büyüklerinden TB güvenilir bir ravi olduğunu söylemiştir. Kendisi Ömer ve Ebû Zer (R.A.)'dan rivayette bulunmuştur. Ravileri ise Bibi bin Hiraş, el-Müsey-yeb bin Bati ve Sbfi ZurVdır. Halife, onun hicri yetmiş dördüncü yılı vefat etti-ğf&İ «Oyleiniştlr. KOMİM Sitte «âbJbleri onun rivayetlerini abuslardır. (Hulasa, 106)

3922) "... EbÛ Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:

«Ben bîr defa rü'yamda iKi kolumda altından (mamul) iki bilezik gördüm. (Bunlar bana ağır geldi) Sonra bileziklere üfledim (ikisi de hemen uçup gitti). Sonra ben bu bilezikleri şu iki kezzâb (çok yalana, sahte peygamber) Müseyleme ve el-Ansi ile yorumladım.»"[27]

İzahı

Bu hadîs; Buhâri, Müslim ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bilezikleri sahte iki peygamber ile yorumlamasının sebebi ve münâsebeti şudur: Yalancılık bir şeyi yerinden başka bir yere koymak, yersiz konuşmaktır. Altın bileziğin yeri ise erkeğin kolu değil, kadının koludur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), giysisi olmayan bilezikleri mübarek kollarında görünce, iki kişinin hakkı olmayan peygamberlik iddiasında bulunacağını anladı. Keza erkeğe haram olan altın bilezik de yalancılığın belirtisidir. Diğer taraftan Zeheb kelimesi Zihâb kökünden alınmadır. Zihâb gitmek demek olduğundan sahte peygamberlerin neticesinin gidici olduğunun belirtisidir. Bileziklerin bir üfleme ile uçup gitmesi de Müseyleme ile el-Ansî'-nin perişan edilmelerinin alâmetidir.

Hadiste sözü edilen sahte peygamber el-Esved el-Ansi, S a n' â' da çıkıp peygamberlik iddiasında bulundu. O esnada Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta idi. El-Ansİ o çevrede kendisine bir hayli taraftar topladı ve müslümanlarla savaştı. Nihayet Resûl-i Ekrem

(Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sağlığında bu sahte peygamber Feyrûz e d - D e y 1 e m İ tarafından öldürüldü.

Müseyleme tü'1-Kezz âb da Yemâme'de türeyip peygamberlik iddiasında bulundu. Bâzı rivayetlere göre ilk zamanlarda müslümanlığı kabul etmiş. Sonra mürted olup böyle bir sahte-kârlığa başvurmuştur. Bu sahtekâr da Hz. Hamza (Radıyalâhü anh) 'in katili olup bilâhare müslüman olan Vahşi tarafından, Hz. Ebû Bekir (Radiyallâhü anh)'ın hilâfeti döneminde öldürüldü. Vahşi (Radıyallâhü anh) 'in onu öldürdükten sonra : Ben câhiliyet döneminde insanların en hayırlısını şehid ettim. Müslümanlık döneminde de insanların en kötüsünü öldürdüm, dediği söylenmiştir.

3923) "... Ümmü'1-Fadl (Lübâbe bint-i el-Hâris) (RadtyvUâkü anhü-rivayet edildiğine göre kendisi:

Ya Resûlallah! Ben rü'yamda gördüm ki; sanki senin uzuvlarından bir uzuv (organ) benim evimde idi, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) de (ona) :
«Bir hayır gördün. (Kızım) Fâtime bir oğlan çocuğu doğurur. Sen de onu emzirirsin», buyurdu. Sonra Fâtime, Hasan veya Hüseyin (Radıyallâhü anhüm) ü doğurdu. Ümmü'1-Fadl da (bebeği) Kusem'İn sütü ile onu emzirdi. Ümmü'1-Fadl (sözüne devamla) demiştir ki t

Bir gün ben onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına götürerek kucağına koydum. Bebek de (O'nun kucağında iken) işedi. Bundan dolayı bebeğin om uzuna vurdum. Bunun Üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bana) :

«Sen oğlumu incittin. Allah sana rahmet eylesin», buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râviler güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kesik)tir. Et-Tehzİb ile el-Etrafta beyan edildiğine göre ravi Kabus, babası aracılığıyla Ümmül-Fadl (R-A.)'dan rivayet etmiştir. (Halbuki burada Kabus ÜmmuTrFadl'dan rivayet etmiştir.) [28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin mânâsı açıktır. Ü m m ü' 1 -Fadl Lübâbe bint-i el-Hâris (Radıyallâhü anhâ), Hz. A b b â s (Eadıyallâhü anh)'m zevcesi idi. Aynı zamanda Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zevcesi M e y m û n e bint-i e 1-H a r i s (Radıyallâhü anhâ)'in kız kardeşi idi. Şu halde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in baldızı ve yengesi durumunda idi. Hâl tercemesi 522. hadîs bölümünde geçti. Hadiste ismi geçen Kuşem (Radıyallâhü anh), Abbâs bin Ab-dilmuttalib (Radıyallâhü anh) 'in oğludur, sahâbîdir. S e -m e r k a n d savaşında şehid edilmiş olup kabri oradadır.

Sindi' nin beyân ettiği gibi bu hadise göre Ü m m ü' I -Fadl (Radıyallâhüanhâ)'nın Mekke*den Medine-i Münevvere'ye hicret etmiş olması gerekir.

3924) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâkü anhümâydan rivayet ğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Rü'yamda siyah ve başı (nın saçı) dağınık bir kadının Medine'den çıkarak nihayet Mehyea'ya — ki, el-Cuhfe'dir — yerleştiğini gördüm. Sonra ben rü'yamda gördüğüm kadını Medine vebası ile yorum-ladım. Bu hastalık da oraya nakledildi.»" [29]

İzahı

Bu hadisi Buhârî ve Tirmizt de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen-, «amAI ^ cümlesi ile ilgili olarak el-Hâfız: Sanının ki bu cümle râvi Musa bin Ükbe'ye aittir. Çünkü rivayetlerin

çoğunda bu cümle yoktur, demiştir. Mehyea kelimesinin lügat manâsı, düz ve geniş arazi demektir.

Cuhfe; Şam dolaylarından gelen hacıların ihrama girdikleri yerdir. Medine-i Münevvere* ye yaklaşık 8 konak mesafededir. Â i ş e (Radıyallâhü an ha) 'den rivayet edilen bir hadîste belirtildiği gibi Hicret edildiğinde Medîne-i Münevvere'-nin havası ve iklimi hicret edenlere bir hayli dokundu. O dönemde Medine-i Münevvere, Hicaz'ın en vebalı ve hastalıklı bölgesi sayılırdı. Hicretten sonra muhacirlerin çoğu zehirli humma hastalığına yakalandı. Bunun üzerine Peygamber (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) Medine-i Münevvere' nin hummasının müslümanlann azgın düşmanı olan yahûdilerin oturdukları C u h -f e' ye 'aktarılması yolunda duada bulundu. Bu rü'ya da o günlerde görülmüş olabilir. Bu rü'ya ve duâ gerçekleşti. Medine-i Münevvere' nin iklimi gayet düzeldi, bu belde o günden günümüze kadar tüm müslümanlann sevimli şehri hâline geldi. Cuhfe de o dönemde bir sıtma merkezi hâline dönüştü.

3925) "... Talha bin Ubeydillah (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:

Beli (kabilesin) den iki adam Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem)'in yanına geldiler. İkisinin müslümanhğı kabul etmeleri beraber olmuştu. Bunlardan birisinin (İslâmiyet uğrundaki) çalışma ve gayreti diğerininkinden fazla ve daha kuvvetli İdi. Bunlardan çok çalışkan olanı savaşa gidip şehid edildi. Diğeri ondan sonra bir yıl daha yaşadı. Sonra o da vefat etti.
Talha demiştir ki: Ben uyurken rü'yarada cennetin kapısı yanında olduğum sırada bu iki adamla karşılaştım. Sonra cennetten bir zat çıktı ve bu iki adamdan sonradan vefat edene (cennete girmesi için) izin verdi. Bir süre sonra (görevli olan) aynı zât (tekrar dışan) çıktı ve şehid olan adama (cennete girmesi için) izin verdi. Daha sonra (görevli) zât bana döndü ve t Sen geri dön. Çünkü senin cennete girmen zamanı henüz gelmedi, dedi.

Talha sabahleyin bu rü'yasını halka anlattı. Herkes şehîd olan adamın diğerinden sonra cennete girmesine şaştı. Nihayet bu haber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaştı ve halk O'na bu rü'ya olayım arzettiler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu olayın neyine şaşıyorsunuz?» buyurdu. Sahâbîler:

— Yâ Resûlallah! Bu (yâni önce ölüp sonradan cennete giren adam) arkadaşından daha gayretli, daha çalışkan idi. Sonra şehîd edildt Halbuki şu diğeri (yâni arkadaşı) ondan önce cennete girdi, dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Cennete önce giren adam, şehid edilen adamdan sonra bir yıl daha yaşamadı mı?» diye sordu. Sahâbîler t

— Evet yaşadı, dediler. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ve Ramazan ayına erişip oruç tuttu, bir yılda şu kadar namaz, şu kadar secde etti, değil mi?» buyurdu. Sahâbîler:

— Evet doğrudur, dediler. Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) :

«Şu halde ikisinin arasında bulunan mesafe gök ile yer arasındaki mesafeden daha uzaktır>, buyurdu."

Not: Zevâîd'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedindeki râviler güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kesikKir. Çünkü Ali bin el-Medînl ve îbn-i Muin : EbÛ Seleme, Talha (R.A.)'den bir şey işitmemiş, demişlerdir.

3926) "... Ebû Hüreyre (Radıyaüâhü ö«A)'den rivayet edildiğine göre; Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Ben (rü'yada) ğul (— boyuna takılan lala — yi görmek) den lanmam ve kayd (—ayağa takılan [30]

İzahı

Bu hadisi Tirmizİ daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Buhâri ve Müslim de bunu rivayet etmişlerdir. Ancak uzun bir metin sonunda geçen bu cümlelerin merfû olup olmadığı kesinlik kazanmıyor. Onun içindir ki Müslim bir rivayetinde bu cümlelerin merfû mu, yoksa râvi îbn-i Sirîn'e âit mi olduğu hususundaki tereddüdü belirtmiştir. Başka bir rivayette de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) *ın sözü olarak nak-letmiştir.

Ğull: Boyuna takılan lâle mânâsına yorumlandığı gibi hem buna hem de ele vurulan kelepçe mânâsını içeren şümullü bir mânâya da yorumlanmıştır. El-Hâfız, el-Fetih te bu görüşleri naklet-miştir. Buhâri,- bunun yalnız lâle, yâni boyuna takılana mahsus olduğunu Rü'yada lâle denilen boyun halkasını görmenin hoş karşılanmaması sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü Allah Teâlâ Kur'ân-ı Ke-rîm'de bunun cehennem ehlinin sıfatı olduğunu bildirmiştir. Buna dâir âyetlerden birisi Yasin sûresinin 8. âyetidir:

«Şüphesiz biz boyunlarına, çenelerine kadar varan lâleler geçirdik. Bunun için başlan yukan doğru kalkıktır.»"

Ağlâl: Ğull'un çoğuludur.

Kayd: Ayağa takılan pranga ve benzeri halka gibi şeye denir. Rü'yada kaydı görmenin iyiye yorumlanması ve dinde sebat göstermek mânâsını taşıması sebebi hakkında şöyle denilmiştir: Çünkü pranganın yeri ayaktır. Bu itibarla; günahlardan, serden ve bâtıl şeylerden sakınmak mânâsmı ifâde eder. Ayağına pranga vurulan kişi yürüyemez. Bu, bâtıl şeylere yürümeye engel olan imân ve İslâmiyet'e sadakat için örnek sayılmıştır.[31]

---

[1]
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/89-90.
[3] Yûnus, 64
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/91-94.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/94-96.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/96-99.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/99-100.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/100-102.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/102-103.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/103-104.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/104.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/104-105.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/105-106.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/106-107.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/107-108.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/108-109.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/109.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/109-110.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/110-111.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/111.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/111-112.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/112.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/112-114.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/114-116.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/116-117.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/117-118.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/118-121.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/121-123.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/123-124.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/125.
[31] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/125-128.

36- FİTNELER KİTABI

Fiten t Fitne'nin çoğuludur. Fitne; meşakkat, güçlük, azap, eziyet ve sıkıntı mânâsına geldiği gibi buna yol açan, sebep olan küfür isyan ve diğer benzeri suçlan işlemeye de denir. Ayrıca; perişanlık, musibet ve utanç verici durumlara düşme mânâsına da kullanılır.

Tuhfe yazarının beyânma göre bu kelimenin asıl mânâsı, altım ayarını belirlemek için ateşe sokmaktır. Ancak, inşam; ateşe atmak, azab etmek, azab esnasında duyulan acı, imtihan etmek ve denenmek üzere sıkıntıya veya bolluğa sürüklemek, belâya duçar etmek veya buna mâruz kalmak ve bunlara benzeyen olumsuz durumlar mânâlarında da kullanılır. Fitne Allah tarafından geldiğinde bir hikmet ve sınav içindir. Kulun, Allah'ın rızâsına aykırı olarak işlediği fitneler ise kötüdür ve yerilmiştir.[1]

1- "Lâ İlahe İllallah" Diyen Kimseye Dokunmamak (Yânî Öldürmemek) Babı

3927) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Lâ ilahe illallah (yâni Allah'tan başka hak ilâh yoktur) deyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum. Onlar bunu (yâni Tevhîd kelimesini) söyleyince Tevhîd kelimesinin hakkı (olan cezalar) müstesna, canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. (îmânda samimî olup olmadıklarının) hesabı da Allah Azze ve Celle'ye aittir.-

3928) "... Câbir (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Lâ ilahe illallah» deyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum. Onlar "Lâ ilahe illallah1' deyince Tevhîd kelimesinin hakkı (olan cezalar) müstesna, kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. (îmânda samimî olup olmadıklarının) hesabı da Allah'a aittir.»"[2]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Kütüb-i Sitte'-nin hepsinde rivayet edilmiştir. Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Müslim ve Nesâî tarafından da rivayet olunmuştur.

Tuhfe yazarının da belirttiği gibi ilk hadîste B u h â r î ve Müslim'in   bir rivayetlerinde;

= «Allah'tan başka hak ilah olmadığına şehâdet edip' bana ve getirdiğim (din) e imân edinceye kadar...» ifâdesi vardır. Keza Müslim ve Buhâ-r î' nin îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'dan rivayet et-'tiği bir hadîste;

«Allah'tan başka hak ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet edip namazı ifa ederek zekâtı ödeyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum» buyurulmuştur.

Bir kısmını yukarıya aldığım hadîslerin tümü göz önünde bulundurulunca; yalnız Tevhîd kelimesini söylemek değil, yüce İslâm dinini kabul ettiğini söylemekle insanların can ve mallarının İslâm devletinden korunması mümkün olur. Aksi takdirde, yâni insanların sâdece "Lâ ilahe illallah" demeleri onlarla savaşmayı haram Tnlnnga; Çünkü hıristiyanlar ve yahûdîler de bu kelimeyi söylerler. Fakat "Muhammedün Resûlullah = Muhammed, Allah'ın Resulüdür*' de-mezler ve Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in getirmiş olduğu Kur'ân-ı Kerîm'e inanmazlar. İnansaydılar müslü-man olurlardı ve hükmü yürürlükten kaldırılmış olan İncil ve

Tevrat'ı bırakırlardı.

Nevevî, Müslim'in- şerhinde Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in buradaki hadîsinin misli olan metnin izahı bölümünde Hattâbî ve Kadı I y â z' dan naklen geniş bilgi vermektedir. Ben bunun bir bölümünü özetle aktarmayı uygun buldum.

Merhum Hattâbî: Malumdur ki bundan, yâni Tevhîd kelimesini söyleyenlerin can ve mallarının korunmuş olup onlarla sava-Silnuyacağına dâir hadîsten maksad putlara tapan insanlardır. E h 1 - i K i t â b olan hristiyan ve yahûdîler değildir. Çünkü Ehl-i Ki-t â b "Lâ ilahe illallah" derler. Bununla beraber onlarla savaşılır ve kılıçlar onların tepesinden eksik edilmez. Yâni onlar Tevhîd kelimesini müslümanhğı kabullenmek üzere getirmezler. Putlara tapanlar ise Allah'a bir takım ortaklar koşarlar ve bunların hepsinin ilâh olduğunu söylerler. Bu itibarla putlara tapan müşrikler Tevhîd kelimesini getirmekle müslümanhğı kabul ettiklerini itiraf etmiş olurlar. Ha-disten çıkan hüküm şudur: Müslümanhğı kabul ettiğini söyleyen ve Tevhîd kelimesini getiren bir kimsenin bu konuda şftmîmî olup olmadığına bakılmaksızın dış görünüşüne göre müslümanhğı kabul edilir.

İslâmiyet'e kalben inanmıyor ise bunun hesabını Allah'a verecektir, demiştir,

Kâd. Iyâz da: Mal ve can emniyetinin Tevhîd kelimesini söyleyenlere tahsisi îslâm dinini kabul etmek anlamında kullanılmıştır. Maksad budur ve Arap müşrikleri ile putperestler kasdedilmiş-tir. Çünkü müslüman olmaya ilk davet edilenler ve bunun için ilk savaşılan guruplar bunlardı. Allah'ın birliğini kabul eden, fakat buna rağmen müslümanlığı kabul etmeyenlere gelince, bunların sadece Tevhid kelimesini getirmeleri ile mal ve canlan korunmuş sayılmaz. Çünkü bunlar küfür hâlinde de Tevhîd kelimesini söylerler. Bundan dolayıdır ki diğer hadîste insanların can ve mallarının korunmuş sa-yılabilmesi için namaz kılmaları ve zekât vermeleri şart koşulmuştur. Yâni müslüman olmaları gerekli kılınmıştır. Aksi takdirde bunlarla da savaşılır, demiştir.

N e v e v î bu nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki Kâdı'-nın dediği şartlar yanında Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in getirdiği bütün hükümlere de imân etmek şarttır. Nitekim bu husus Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm M ü s 1 i m' de mevcut diğer bir rivayetinde belirtilmiştir. Allah en iyi bilendir, der.

Hadîslerde müstesna kılınan Tevhid hakkı olan cezalar ise, İslâm hukukundaki cezalardır. Meselâ kasden ve öldürücü bir âletle bir müslümanı öldüren veya evlendikten sonra bir kadınla zina eden kişi müslüman olsa bile kısas veya had cezası olarak öldürülür. Böyle bir suçlunun canının korunması sözkonusu değildir. Keza malî bir cezaya çaktırılan kişinin malının korunması sözkonusu değildir. Gerekli mâlî ceza kişiye müslüman da olsa ödettirilir. Diyet cezası bunun bir örneğidir. Başkasının malını telef eden şahıstan bunun karşılığının tahsil edilmesi diğer bir örnektir.

3929) "... Evs (bin Ebî Evs Huzeyfe es-Sakafî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Biz (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyorduk. O, bize olup biteni anlatarak vaaz ediyordu. O sıralarda O'na bir adam gelerek O'nunla gizli konuştu. Sonra Peygamber
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu adamı götürüp öldürünüz», buyurdu. Adam geri gidince Re-sûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona seslenerek t

«Sen Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet eder misin?» diye sordu. Adam (da) :

Evet, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bunun üzerine) :

«Gidiniz ve adamı serbest bırakınız. Çünkü "La ilahe illallah" deyinceye kadar insanlarla savaşmak ile emrolundum. Onlar bunu İşleyince (yâni Tevhid kelimesini getirince) kanları ve mallan bana haram olur,» buyurdu."

Not: Zevâid'de; Bunun senedi sahihtir, râvileri de güvenilir zâtlardır, denilmiştir. Lâkin bu hadis Nesâî'de de mevcuttur ve Zevâid yazarı buna Kısmen rette bulunmuştur. (Yâni Zevâid nevinden sayılmayabilir.)

3930) "... Imıân bin Husayn (Radtyaîlâhü anhydtn; Şöyle demî§tir:

Nâfi bin el-Ezrak (ki haricîlerin Ezrakîler kolunun başıdır) ve arkadaşları gelerek:
Sen helak oldun (dinden çıktın) Yâ tmrân, dediler, tmrân: Ben helak olmadım (küfre gitmedim), diye cevab verdi. Onlar i Bilâkis (müslümanlıktan çıktın), dediler. îmrân: Beni helak eden (dinden çıkaran) şey nedir? diye sordu. Onlar t

Allah; = «Bir fitne (yâni Allah'a ortak koşmak) kalmayıp din tamamen Allah'ın (dini olan [3]
İslâmiyet) olan kadar onlarla (yâni müşriklerle) savaşınız» buyurmuştur. (Yâni sen ise bizim
safımızda yer alıp haricî olmayanlarla savaşmadın), dediler. İmrân:

Biz, müşrikleri bertaraf edinceye kadar savaştık ve din tamamiyle Allah'ın oldu (yâni Hicaz müşriklerden tamamen temizlendi), Dilerseniz size Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiğim bir hadîsi rivayet edeyim, dedi. Onlar:

O hadîsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen (mi) işittin? diye sordular. İmrân:

Evet, (ben işittim). Şu olaya şâhid oldum, dedi t Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), müşriklere müslüman-lardan bir askerî kuvvet gönderdi. Giden müslüman askerler müşriklere rastlayınca onlarla şiddetli bir savaş yaptılar. Neticede müşrikler mağlûp olarak sutlarını müslüman askerlere verdiler (yâni savaşta kırılıp saf dışı edildiler). Sonra benim yalanlarımdan bir adam müşriklerden bîr adama mızrakla hücum ederek yanma varınca müşrik adam: "Eşhedü enlâ ilahe illallah = Allah'tan başka hak ilâh olmadığına şehâdet ederim." Ben şüphesiz müslümanım, dedi. Fakat (buna rağmen) yakınım olan adam mızrakla vurup onu Öldürdü. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanma geldi ve t

Yâ Resulallah! Ben helak oldum (yâni büyük bir günah işledim), dedi. Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir veya iki defa:

«İşlediğin (günah) nedir?» buyurdu. Adam da yaptığı İşi O'na arzetti. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama i

(Kelime-i şehâdet getirip müslüman olduğunu söylediğine rağmen samimiyetine inanmadın) O halde karnım yarıp da kalbindekini bilmeliydin? buyurdu. Adam t

Yâ Resûlallah! Karnını yarsaydım kalbindekini bilmiş olur (mu) idim? deyince Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

O halde sen ne onun konuştuğu sözünü kabul ettin, ne de kalbindekini bilirsin, buyurdu.

İmrân dedi ki: Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adam hakkında bir şey söylemedi. Adam da az bir zaman yaşadı. Nihayet öldü. Biz onu defnettik. Ertesi günü sabahı cesedi yer yüzünde görüldü. Halk: Bir düşman bunun cesedini toprağın altından çıkarmış olabilir, dedi. Biz onu (tekrar) defnettik. Sonra gençlerimize mezarı başmda nöbet beklemelerini emrettik. Ertesi günü sabahı cesed (yine) yer yüzünde oldu. Bu kere biz: Gençlerimiz uyumuş (bu arada cesed düşman tarafından çıkarılmış) olabilir, dedik ve (tekrar) defnettikten sonra bu defa biz kendimiz onun nöbetini tuttuk. Yine ertesi günü sabahı cesed yer yüzünde oldu. Artık (toprağa gömmek-ten vazgeçip) cesedi o dağlar arasındaki yollardan birisine attık.'1

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, hasen bir seneddir. Râvi SÜzneyfı el-îcll güvenilir saymıştır. Müslim de kendi Sahfh'ine rivayetini almıştır. Râvi Âsim da el-Ahven olandır. Müslim kendi Sahih'inde bunun da hadisini rivayet eder. Ve tbn-i Hibbân bunu güvenilir zâtlar arasına almıştır. Râvi Süveyd bin Saîd hakkında ise İhtilâf vardır.

"... İmrân bin el-Husayn (Radıyallâhü anh) : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bir askeri müfrezede (savaşa) gönderdi. Sonra (savaşın bitiminde) müslümanlardan

bir adam müşriklerden bir adama hücum etti, diyerek yukardaki hadîsi anlattı ve bu rivayette şunu da ilâveten söyledi:

(Biz cenazeyi defnettikten) sonra yer cesedi dışarı attı. Bunun Üzerine durum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e arzedildi. O da şöyle buyurdu i

Yer, o adamdan daha şer kimseyi de şüphesiz kabul eder. Lakin Allah, — Lâ ilahe illallah — kelimesinin hürmetinin ta'zîmini size göstermeyi sevdi."

Not: Bu, hasen bir seneddir. Çünkü râvi İsmail bin Hafs hakkında ihtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[4]

İzahı

Hadisin ilk râvisi îmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh) namındaki mübarek sahâbîyi küfür ve müşriklikle itham eden Nâfi bin el-Ezrak, Hâriciler ismi ile tanman sapık bir gurubun Ezârik, başka bir deyimle Ezrâkiler kolunun başıdır. Bunlar kendi saflarında yer almayan bütün müslümanları müşriklikle, yâni kâfirlikle itham ederler. Kendilerinden olmayan bütün müslümanların, hattâ kadınlarının ve çocuklarının öldürülmesinin helâl olduğuna hükmederler. Ezârik denilen güruh Ebû Râşid Nâfi bin el-Ezrâk nâmmdaki sapığa E m i r ü'l-M ü' -minin, yâni tüm müslümanların devlet başkanı unvanını vererek yirmi bin kişilik bir kuvvetle Basra1 dan çıkıp e 1 - E h -v â z ile K e r m â n ve diğer î r â n şehirlerini istila ettiler ve o beldelerde Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anh) tarafından atanmış valileri ve diğer idarecileri öldürdüler. Gerek bunları îslâm dinine aykırı görüşleri ve gerekse yaptıkları zulüm hakkında geniş bilgi almak isteyenler "El-Milel ve'n-Nihal adlı kitabın birinci cildinin 114-138 sahifelerine bakabilirler.

Nâfi bin el-Ezrâk ve arkadaşlarının mübarek sahâ-bilerden İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh) ile yaptıkları görüşme esnasında küfre gittiğine mesned olarak gösterdikleri E n f â 1 sûresinin 39. âyeti Mekke müşrikleri hakkında inmiştir. Bu âyette geçen "Fitne" kelimesi tefsir âlimleri tarafından da belirtildiği gibi şirk, yeni Allah'a ortak koşmak manasınadır.

îmrân (Radıyallâhü anh) bu sapık kişilere bu durumu belirterek Tevhîd kelimesini, silâhlı saldınygfmâruz kalırken bile getiren bir müşriki öldürmenin vebali ile ilgili olarak şâhid olduğu ve Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in döneminde cereyan eden olayı ayrıntılı olarak bildirmiştir. Ama ne fayda bu sapık insanlara bir fayda sağlayamamıştır. Hâricîler'in İslâm alemindeki tahribatı pek büyük olmuştur.[5]

2- Mü'minin Kanı ve Malının Haramlığı Babı

3931) "... Ebû Saîd (Radıyallâhü anA^'den rivayet edildiğine göre; Re* sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selİem) Veda haccında şöyle buyurdu, demiştir:

«(Ey insanlar!) Bilmiş olunuz ki şüphesiz günlerin en mukaddesi şu (bayram) gününüzdür. Bilmiş olunuz ki ve ayların en mukaddesi şu (Zilhicce) ayınızdır. Bilmiş olunuz ki şehirlerin en mukaddesi şu (Mekke) şehrinizdir. Bilmiş olunuz ki şu (Zilhicce) ayınızda, şu (Mekke) şehrinizde şu (bayram) gününüz nasıl mukaddes (yâni bayram günü Mekke'de «günah işlemek nasıl ağır biçimde haram) ise şüphesiz kanlarınız ve mallarınız da size haramdır (yâni birbirinizin kanını akıtmanız ve haksız yere birbirinizin malını yemeniz de her zaman ve her yerde şiddetle haramdır). Bilmiş olunuz ki, ben (Allah'ın hükümlerini) tebliğ ettim mi?» Orada bulunanlar:

Evet, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) ; «Allahun şâhld ol», buyurdu.'*

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&vileri güveni. Ur zatlardır.

3932) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radıyallâhü autJ'den; Şöyle demi§tir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ka'be'yi tavaf ettiğini ye (tavaf esnasında) söyle söylediğini gördüm t

«(Ey Ka'be!) Sen ne güzelsin ve senin kokun ne güzeldir. Senin azametine ve senin kutsallığının azametine hayranım. Muhammed'İn cam (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, mü'minin hürmeti Allah katında senin hürmetinden şüphesiz daha azametlidir. Mü'minin malının, kanının ve onun hakkında ancak iyi zan beslemek kutsallığı (seninkinden üstündür).»"
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi söz götürür : îbn-i Mâcehln şeyhi Nasr bin Muhammedi Ebû Hatim zayıf saymıştır. İbn-i Hibban da onu güvenilir zâtlar arasında anmıst

3933) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Müslümanın her şeyi müslümana haramdır. Kanı, malı ve ırzı.**'

3934) "... Fadâle bin Ubeyd (Radıyallâhü û«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Mü'min o kimsedir ki, insanlar malları ve canlan bakımından ondan (yâni şerrinden) emindirler. Muhacir de hatâları ve günahları terk eden kimsedir.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvİIeri güvenilir zâtlardır. Ravi Ebû Hani'iri' adı Hamld bin Hâni el-Hûl&nl'dir.[6]

İzahı

Notlardan da anlaşılacağı üzere bu babın hadisleri Zevâid nevin-dendir. Yalnız Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi; Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizi tarafından da rivayet edilmiştir. Birinci hadisin benzeri de Hac bölümünde geçti.

Hadîsler mü'min bir kimsenin; kanının, malının ve ırzının saygınlığına, mukaddesliğine ve her türlü tecâvüzden korunmuş olduğuna delâlet eder.

Irz: insanın kendi nefsinde veya yakınlarından her hangi bir kimsede bulunan ve övülmeye, ya da kötülemeye değer bir yönüdür, îbn-i Kuteybe'ye göre Irz: Kişinin kendi nefsi ve bedenidir. Başka bir kavle göre ise insanın ve yakınlarının şeref ve haysiyetidir.

Son hadîsle ilgili şu noktayı belirteyim: Bilindiği gibi Asr-ı Saâ-det'te Mekke fethinden önce Medine-i Münevvere'-ye hicret eden müslümanlarm üstün sevab ve faziletleri Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerle sabittir. Mekke fethedildikten sonra ise artık hicret etmek söz konusu değildir. Bu itibarla o târihten sonra Medine-i Münevvere1 ye göç edenler din ıstılahında Muhacir =r Göçmen sayılmazlar. Bu nedenle o târihten sonra Muhacir; Medîne-i Münevvere'ye hicret edenler değil, hatâ ve günahları terkeden kimsedir. Böyle bir kimse Allah katında büyük sevablar kazanır.[7]

3- Başkasına Âit Bir Malı Zorla ve Alenen Almanın Yaşarlığı Babı

Nehbe: Başkasına âit bir malı zor kullanarak ve herkesin gözü önünde almaktır. Bu şekilde alınan şeye de Nühbe denilir. Bâzıları Nehbe'yi yağmalamak, talan etmek mânâsı ile açıklamışlardır. Ancak yağmalamak herkesin gözü önünde olabildiği gibi pek aleni olmayabilir. Keza bazen zor kullanmadan, cebretmeye gerek kalmadan da olabilir. Soygunculuk da alenî olduğu gibi pek kimsenin görmediği biçimde de gerçekleşebilir. Meselâ falan adamın evi soyuldu, denilir. Bu itibarla bence Nehbe; Özlü olarak: Gasbetmektir, denilebilir.

3935) "... Câbir bin Abdillah (Radıyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim apaçık bir şekilde bir malı gasbederse (veya cebir kullanarak yağmalarsa) o kimse bizden değildir.»"

3936) "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Zina eden kişi zina ettiği zaman mü'ının olarak zina etmez, içki içen kişi de içki içtiği zaman mümin olarak içki içmez. Hırsız da çaldığı vakit mü'min olarak çalmaz. Başkasına âit bir malı insanların gözleri önünde orla alan kişi de bunu alenen gasbettiği Cveyâ cebir kullanarak yağmaladığı) zaman mü'rnin olarak bu suçu işlemez.*"

3937) "... İmrân bin Husayn (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim bir malı aleni olarak ve zorla alırsa o kimse bizden değildir.."

3938) "... Sa'Iebe bin el-Hakem (Radtyalldhii a»A>'den; §6yle demi§tir:

Biz dugmamn bir koyun siirusune rastlayip yagmaladik. Sonra (bogazladigimiz koyun etlerini pi§irmek uzere) tencerelerimizi dik-tik (atege koyduk). Sonra Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) tencerelerin yanina ugradi ve O'nun emriyle tencereler devrildi (ya-ni etler dokiildii). Sonra §6yle buyurdu:

«§uphesiz yagmalanan mal helal degildir.*"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi§tir: Bunun senedi sahlh olup ravilert gQve-niUr z&tlardir. Dlger be? hadis kitabinda Sa'Iebe bin el-Hakem (RJi.)'in hadlsl yoktur.[8]

İzahı

C a b i r (Radiyallahu anh) 'in hadisini Ebti D&vtid da rivayet etmi§tir. ikinci hadis Buhari ve Miislim tarafin-dan da rivayet edilmi§tir. 1 m r a n (Radiyallahu anh)'in hadisi-nin ba§kaca kirn tarafindan rivayet edildigine bakilmalidir. Bu ha-disin meali birinci hadisinkine benzer. Zevaid nevinden olan son ha-disin benzerini Ebu Davud, Cihfid kitabimn 138. babinda Ebu Ltibeyd (Radiyallahii anh) 'den ve diger bir benzer ha-disi de ismi verilmeyen Ensar'dan bir adamdan rivayet etmi§tir.

Hadislerin manasi:

Birinci hadisteki Me§hure kelimesi aciklayici bir sifattir. Cunkii yukarda Nehbe ve Nuhbe'yi tarif ederken bunun herkesin gozii onun-de ve aleni olarak zorla almak oldugunu belirtmigtim. Me§hure ke-limesinden kasdedilen mana da apagik ve herkesin gozii onunde de-mektir.

Birinci ve iicuncu hadislerde bu sucu i§leyen,ki§i hakkinda: «O bizden degildir- buyurulmustur. Bu ifadenin zahirine gore bu sugu i§leyen kimse miislumanlardan sayilmaz. Amlan cumle boyle mSna-landinhrsa bundan maksad tevhid ve bu sugun agirhgini ifade etmektir. Ciimle §6yle de yorumlanabilir: Bu sucu isjeyen ki§i bizim yolumuzda ve izimizde degildir.

Buhari ve Miislim'in de rivayet ettiklerini yukarda belirttigim ikinci hadisin zahirine gore bir musliiman zina i§lerken veya i?ki icerken yahut hirsizlik yaparken ya da aleni olarak zorla bir mail ahrken mu'min olarak yapmaz. Yam amlan suclardan biri-sini igledigi zaman imansiz hale gelir. Fakat Kelime-i §ehadet geti-ren ve buna kalben de inanan bir kimse kufurden ba§ka

gunahlan islese bile kafir sayilmayacagina dair sahih hadisler vardir. Ayetler de buna delalet eder. Bu itibarla babimizin hadisi diger deliller mu-vacehesinde gesitli §ekillerde yorumlanmistir. Nevevi, Muslim ' in §erhinde bu hususla ilgili olarak ozetle §6yle der:

Alimler bu hadisin manasi hususunda ihtilaf etmiglerdir: Mu-hakkik alimlerin soyledikleri saghkli mana §udur: Miisluman ki§i tarn ve kamil bir mu'min oldugu halde bu suclan i§lemez. Yani bu suglan i§leyen kisinin imam tarn ve mukemmel degildir. Bu nevi ifa-delere cok rastlamr. Mesela "Ahiret mutlulugundan baska mutluluk yoktur" denilir. Keza "Yararli ilimden ba§ka Him yoktur" sdylenir v© Araplar "Deveden ba§ka mal yoktur" derler. Bundan maksad ise mukemmel mutlulugun ahiret mutlulugu oldugunu, keza segkin ilmin yararli olani ve en degerli malm deve oldugunu soylemektir. Hadisi boyle yorumlamamizin sebebi Ebu Z e r (Radiyallahu anh) ve ba§kasimn rivayet ettikleri;

-Kim "La ilahe illallah" derse zina da etse ve hirsizlik da i$lese (sonug itibariyle) cennete girer» hadisi ve Ubadebin es-Sa-m i t (Radiyallahu anh)'in buna benzer sahih ve me§hur hadisidir. (Nevevi bu arada Ubade1 nin hadisini de nakleder.) Keza Allah (Azze ve Celle) 'nin; , , , ,

•Allah, §uphesiz Zatina ortak ko§ulmasi (sugunu) bagi§lamaz ve bundan ba?ka giinahi diledigi kimseler igin bagi§lar» ayeti de bu hadisi boyle yorumlamamn delilidir. Diger taraftan Hak ehlinin icmai-na gore zina, hirsizlik, katil ve benzeri buyiik gtinahlan igleyen bir kimse Allah'a ortak kogmadikga bu gunahlar ile kafir olmaz. Bu gibi giinahlan is.leyen kimselerin imanlan noksandir. Eger giinah 15-lemekten usuliine gore tevbe ederlerse cezalardan kurtulurlar. §a-yet giinahlara devam ederek blurlerse Allah'in dilemesine gore muameleye tabi tutulurlar. Allah dilerse onlan bafislayip cennete dahil eder. Dilerse onlan cezalandinr. Cezalan bitince cennete dahil eder. iste bu ve benzeri deliller amlan hadisi bu §ekilde yorumlamaya bizi zorlar.

Bazi ilim ehline gore bu hadis; soz konusu gunahlari, haramhgi-ni kabul etmeyerek ve helal oldugunu savunarak i§leyen kimseler hakkindadir. Yani hadis boyle yorumlanmahdir. Bu giinahlann ha-ramligmin dinen sabit oldugunu bile bile aksini iddia eden kimse di-ni inkar etmis. sayihr.

Ibn-i Abbas (Radiyallahii anhiima) 'a gore ise bu hadi-sin manasi goyledir: Bu gunahlari isleyen kimse bu giinahla me§gul oldugu sirada iman nuru ondan aynhr.

Z ii h r i de: Bu ve benzeri hadislere iman edilip ge^ilir ve ma-nalarina dahnmaz. Biz bunlann manalanni bilmeyiz. Sizden onceki alimler bunlann iizerinde durmadan gegtikleri gibi siz de geginiz de-mi§tir.

Son hadisin manasina gelince, sava§ta du§mana ait mal yagma-landiginda her askere istihkaki kadar verilmesi gerektigi igin taksi-mat yapilmadan yenmesi yasaktir. Qiinku bundan yiyenlerin kendi istihkaklanndan fazla bir sey yemesi muhtemeldir. Bu itibarla du§-mana ait bir mal yagmalanma yoluyla olsun baska yolla olsun gani-met mail sayilir ve usuliine gore taksim edilir. [9]

4- Müslümanı Sövüp Saymak Fasıklıktır ve Onunla Çarpışmak Küfürdür, Babı

3939) "... (Abdullah) bin Mes'ud (Radtyallahu anhydtn rivayet edildi-gine gore Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oy)e buyurdu, demi§tir: •Muslumam sdvmek fusuk (haram)dir. Onunla ^arpi§mak da kii-

Salebe dtA.)'in Hal Tercemesi:

Son hadisin r&visi Salebe bin el-Hakem el-Leys! san&bldir. KGfe'ye yerle^ml? ve Huneyn savanna katilmi?tir. Be? aded hadisi vardir. tbn-i M&ceh ondan hadis rlvftyetinde bulunmu^tur. Ravisl Simak bin Hars'tir. (Hulasa, 57)

3940) "... Ebfl Hiireyre (Radiyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu

Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

-Muslvimam sdvmek fasikliktir. Onunla garpi§mak da kiifur-

Not: Zevaid'de sdyle denilmijtir: EbQ Hiireyre (R.A.)'m bu hadlsinin se-nedi hasen'dir. Ravi Eba Hilal'm adi Muhammed bin Selim olup gtlvenilirligi hu-sOsunda ihtilaf vardir. Ravi Muhammed bin el-Hasan el-Esdl de boyledir. Senedia kalan ravileri glivenilir zatlardir.

3941) "... Sa'd (bin Ebi'I-Vakkas) (Radtyallaku ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

▪MOsliimam sSvmek fasikliktir. Onunla garpigmak da kUfurdflr.»"

Not: Zevaid'de sOyle denilmistir: Sa'd bin Ebi'I-Vakkas (R.A.)'in bu hadl-Binin senedi sahth olup ravileri guvenilir zatlardir. [10]

İzahı

Bu babin ilk hadisi; Buhari, Muslim, Nesal ve Ahmed tarafindan da rivayet edilmi§tir. Diger hadisler Zevaid nevindendir.

Seb ve Sibab: Sovmek, aleyhte konus.mak, bir kimsenin s.eref ve

haysiyeti ile oynamaktir. Fisk ve Fusuk da: Allah'a itaatsizkk etmek-tir. §u halde gikan hiikum §udur: Bir muslumam soviip saymak, onun §eref ve haysiyeti ile oynamak haramdir. Bu hususta icma var-dir.

Kital: Savagmak ve garpigmaktir. Kufur ise Kafir olmak, bir geyi inkar etmek, nankorluk etmek ve bir geyi gizlemek gibi manalara ge-lir. Bir muslumanla garpis.mak biiyuk gunah olmakla beraber E h 1 - i Sunne t mezhebine gore kiifur sayilmaz. Yani bu giinahla ki§i dinden gikmis, olmaz. Bu itibarla hadisin bu cumlesi muteaddid §e-killerde yorumlanmi§tir: Bir yoruma gore bu hadis muslumanla gar-pismanin helal oldugu inancinda olanlar hakkindadir. Yani bir kim-se musliimanla garpismayi helal sayarak onunla garpi§irsa dinden gikar. Diger bir yoruma gore maksad §udur: Muslumanla garpi§mak, karde§lik hakkim gormemezliktir, nankorliiktiir. ttgiincu bir kavle gore maksad §udur: Muslumanla garpi§mak; ugursuz bir is. olup sa-hibini kufre yonlendirebilir. Dorduncii yorum §oyledir: Muslumanla garpigmak kafirlerin fiillerine benzer. Yani muslumamn §anma ya-kigir bir §ey degildir. [11]

5-Benden Sonra Biribirinizin Boyunlarını Vurarak Kafirler (Gibi) Olmayınız, Babı

3942) "... Cerir bin Abdillah (el-Beceli) (Radtyallahu anh)'den rivayet edildigine gore:

ResOluUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Veda haccinda (ken-disine) :

-Halki sustur (da dinlesinler),» diye emretti. (Halk sustuktan) sonra §6yle buyurdu:
•Benden sonra biribirinizin boyunlanm vurarak kafirler olmayinxz.-"

3943) "... ibn-i Omer (Radtyallahu anhiimdydan rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §byle buyurmu§tur:

«Vah size (yahut vay halinize), Benden sonra biribirinizin boyun-lanna vurarak kafirler olmayimz.*"

3944) "... Sunabih el-Ahmesi (Radtyallahu anhyden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

•Bilmis olunuz ki ben kevser havuzu uzerinde suphesiz Sncunflz (yani ihtiyaglannizi onceden hazirlayici) olacagim ve ben diger iim-metlere karsi goklugunuzla oviinecegim. Onun igin benden sonra sa-km biribirinizi oldiirmeyiniz (garpi§mayimz).»"

Not: Zevaid'de §6yle denilmi?tir : Bunun senedi s^iih olup r&vileri gUvo-nilir zatlardir.[12]

İzahı

Bu babin ilk iki hadisi Buhari ve Muslim tarafmdan da rivayet edilmi§tir. Ikinci hadis Ebu Davud ve Nesai tarafmdan da rivayet edilmi§tir. Son hadis ise Zevaid nevindendir.

Ilk iki hadisin manasi 8 -10 gekilde agiklanmi§tir. N e v e v 1 ve Kadi I y a z tarafindan tercih edilen mana goyledir: "Ben-den sonra biribirinizin boyunlanni vurarak kafirier gibi olmayiniz."

Diger bir yorum soyledir: Benden sonra dinden cikip kiifre git-meyiniz ki biribirinizin boyunlanni da vurmayasnuz.

Bir baska yoruma gore "Kafir" sozciigu "Silah kusanmis" de-mektir. Bu takdirde mana soyle olur: "Benden sonra silah kusanip biribirinizi oldurmeyiniz."

Bir kavle gore "Kafir" kelimesi nankor demektir. Yani "Nimet ve Islamiyet hakki hususunda nankorluk edip carpigmayunz."

Diger yorum sekillerini ogrenmek isteyenler B u h a r I ve Musi i m' in gerhlerine bas. vurabilirler.

Zevaid nevinden olan son hadisin ravilerine gelince; Kays adh zat Ibn-i Ebi Hazim' dir. Ismail de Ibn-i E b I H a 1 i d' dir. Sahabi olan ravi S u n a b i h (Radiyallahu anhl'in siinenimizde bundan bagka hadisi yoktur. Ktttub-i Sitte'nin kalanlannda nig hadisi yoktur. Bu zatm adinin tesbiti hususunda ih-tilaf vardir: S u n a b i h oldugunu soyleyenler oldugu gibi S u -n a b i h i' dir diyenler de vardir. B u h a r i ve baska alimler ilk g6rii§e taraftar olmugtur. Bu hadis Ahmed tarafmdan da rivayet edilmigtir.[13]

6-Müslümanlar (ın Hakları) Allah (Azze ve Celle) 'Nin Güvencesindedir, Babı

3945) "... Ebu Bekr-i Siddik (Radtyalldhu anA)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selletn) §6yle buyurdu, demi$tir :

•Kim sabah namazim kilarsa o kimse Allah'in guvencesindedir. Artik Allah'in bu guvencesini ihlal etmeyiniz. Bu itibarla kim bdyle olan bir kimseyi (§er'i hiikum olmaksizin) olduriirse Allah oldiiren ki§iyi sorguya gekip neticede ba§ asagi cehenneme atar.»"

Not: Zevaid'de $oyle denilmi^tlr : Bu sened, ravlleri gUvenilir olmakla be-raber munkati (kopuk)tur. CUnku ravi H^bis Sa'd bin Ibrahim, ravi bin Sa'd'e ye-ti§memi§tir. Bu durumu Tehzib sahibi sdylemistir.

3946) "... Semure bin Cundeb (Radtyalldhu anh)'dtn rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmugtur:

•Kirn sabah namazim kilarsa o kimse Allah (Azze ve Celle) 'nin gtivencesindedir.»"

Not: Zevaid'de ?ciyle denilmi?tir: Ravi el-Hasan, ravi Semuxe'den hadis i^dtmi^ ise bu [14]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu iki hadiste gecen Zimmet: Ahid, temi-nat, giivence ve kefalet manalanna gelir. Bu manalar biribirine ya-kui §eyler oldugu igin guvence manasina terceme ettim. Muslim de Cundeb bin Abdillah (Radiyallahu anhVden buna benzer bir hadis rivayet etmis.tir. Bu hadislerden maksad namaz kil-mamn, ozellikle sabah namazinin iistiin faziletini belirtmek ve xmis-lumanhguu namaz gibi aleni bir ibadetle agiklayan bir kimsenin her ttirlu haklanrun Allah'in guvencesi ve teminati altmda oldugunu bil-dirmektir. Ilk hadiste belirtildigi gibi' boyle bir musliimam §er'i bir hiikum olmaksizin Sldiiren bir kimse Allah'in verdigi guvence ve teminati ihlal etmis, emanete hiyanet etmis olur. Dolayisiyla Allah, ka-tili sorguya cekip nihayet cehenneme atacaktir. Yani o kimse cehenneme girmeye mustahak sayihr. Eger musliimani oldurmenin haram-hgini inkar ederse kafir sayihr ve ebedi olarak cehennemliktir. §a-yet inkar etmeden bu sucu islerse cezalandinlmasi veya bagi§Ianraa-si Allah'm dilemesine kahr. Ehl-i Sunnet'in mezhebi budur, Bu ve benzeri hadislerde beyan edilen guvence sadece can emniye-tine ait degil, umumidir. Yani musliimamn biitiin hak ve hukuku Allah'in teminati altindadir. Sabah namazim kilan muslumanin hak-lanna tecavuz etmek, ona eziyet etmek karsiliksiz birakilmaz. Bu hadisler boylece umumi bir sekilde yorumlanmakla "La ilahe illallah" diyerek miisluman oldugunu soyleyenlerin oldiirulmemesine dair 3930 nolu hadisin farkh yonu anlasilir,

Birinci hadiste gecen "Tuhfiru" fiili "Ihfftr" mastanndan ahnma-dir. Ihfar; Ahdi bozmak, emanete hiyanet etmek ve giivenceyi ihlal etmek, demektir.

3947) "... Ebu Hureyre (Radtyolldkii anh)'den rivayet edildigine gore;

Resulullah (Sattallaku Aleyhi ve Sellem) §6yle buyirdu, demi§tir :

•Mu'min ki§i Allah (Azze ve Celle) kaiinda baa meleklerinden iistundur.»"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi?tir. RAvi Yezid bin Stifyan Ebtil-Mtihezzim sayif oldugu Igin bu sened zayif tir. [15]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisin izahi bolumiinde S i n d I: Bu hadisteki Mii'min kelimesinden maksad bazi mii'minlerdir. Bazi melekler ifadesinden maksad da meleklerin avam kismidir. Ciinku Ehl-i Sunnet mezhebine gore veliler, takva sahibi olanlar ve salih kigiler, yani gunahlardan kacimp ibadete du§kiin mii'minler, meleklerin avam kismnidan ustundiir. Peygamberler de turn melek-lerden ustundur, der. El-Azizi de Camiu's-Sagir §erhinde: Hadisteki mii'minden maksad, kamil ve olgun mu'mindir. Haramlardan kaginan ve ibadete diiskiin mu'minlerin meleklerin bazisindan us-tiinlugu sebebi ise, meleklerin kotuliige te§vik edjci gehvet duygusu-nu tasimamasidir. Mii'min ise basina nefis, seytan ve sehvet aman-siz bigimde musallat olmus durumdadir. Bu itibarla daima kotuluge te§vik ve tahrik edici bu unsurlarla mucadele halindedir. Mucadele ve sava§i ba^armakla ustun bir rut be kazanmi? olur, demistir. [16]

7-Kisinin Kendi Kavmini Kavmiyetcilik Duygusuyla Kürü Körüne Savunup Onlar İçin Öfkelenmesi Babı

Bu babin hadislerinin tercemesine gegmeden once babin ba§ligin-da gegen Asabiyyet kelimesi ile ilgili birkag soz etmeyi uygun bul-dum.

Asabe i Ki§inin baba tarafindan yakinlarina denilir. Asabl kelimesi de yakmlan igin sinirlenerek sirf akrabalik duygusuyla onlan savunan kisi igin kullamhr. Asabiyyet ve Taassub ise kisinin sixf akrabalik duygusuyla yakinlan igin ofkelenmesi ve onlan savunmasi demektir. Cahiliyet devrinde taassup yaygin idi. Kabileler arasmda asiretgilik ve kavmiyetgilik duygusuyla anlamsiz surtusmeler, hatta gati§malar ve garpi§malar siiregelirdi. tslamiyet gelince bu gibi duy-gular yerini Islam kardegligine birakti. Artik asiretgilik, kavmiyetgilik ve kabilecilik degil, Islamcilik zihniyeti yerlesti. Batiin miisluman-lar kardes kilindi. Qarpigmalar ve savaslar ancak Islam dininin yucel-mesi ve hakkin, hakkaniyetin savunmasi igin mesru kabul edildi. Zu-liim ve haksizlikta kimseye yardimci olmak diye bir sey kalmadi. Hi? kimseye zuliim ve haksizhk yolunda hig kimseye yardim etme sela-hiyeti tamnmadi. Yuce dinimiz boylece cahiliyet devrinin taassubunu kok iinden kazidi.

3948) "... Ebu Hureyre (Radtyallahii anhydtn rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, deraijtir:

-Her kim bir soy sop davasina (halki) te§vik ederek veya bir soy sop davasi igin ofkelenerek hak veya batil oldugu bilinmez bir gaye ile k8ru korune agilan bayrak altinda (yani toplanan bir topluluk igin-de) savasirsa, o kimsenin olduruliisu bir cahiliyet 61duruliisudur.»"

3949) «... Fuseyle'nin babasi (Vasile bin el-Eska') (Radtyalldhu anhii-mtfj'dan; §oyle demigtir:

Ben, Ya Resulallah! Adanun kendi kavmini sevmesi taassubtan (bir gesit sajrclir) nu? diye Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'e sordum. O:
•Hayir. Ve Zakin adamin kendi kavmine zulumde yardim etmesi taassubtan (bir nevi)dir», buyurdu."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi^tir: Ebu Davud bu hadisin bir pargasmi ri-v&yet etmi?tir. O parga ?6yledir : «Ben Ya Resulallah! Asabiyyet (taassup) nedir? diye sordum. O buyurdu ki: ctAdamin kavmine zulumde yardim etmesidirs [17]

İzahi

Ebii Hiireyre (Radiyallahxi anh) 'in hadisini Muslim ve Nesai uzunbir metin halinde rivayet etmislerdir. Muslim bu hadisi "Kitabti'I-imare" boliimuniin 13. babmda rivayet etmistir. Nesai de uKitabu Tahrimi'd-Demm" bolumunde rivayet etmi§tir.

Bu hadiste gegen Rayet: Bayrak demektir. immiyye de Ama'dan alinmadir. Ami) Dalalet ve sapikhktir. Nevevi: "fmmiyye bayrak" ifadesi Ahmed bin Hanbel ve cumhura gore; hak veya bdtd oldugu belirsiz bir gaye etrafinda toplanan bir topluluk anlaminda kinayedir, demigtir.

Asabiyyet'i de soy sop davasi manasma yorumlamayi uygun bul-dum. Asluida bu kelime gerek ikinci hadiste ve gerekse E b u D a -v u d' un rivayet ettigi benzeri hadiste kiginin kendi kavmine zulumde yardimci olmasi §eklinde beyan buyurulmu§tur. E 1-M u -n a v i de: Asabiyyet, zalime yardim etmektir, demi^tir. E 1 - K a -r i de boyle demi§tir. Ancak bu kelime birinci hadiste zalime yardim etmek §eklinde yorumlamrsa bu ifade immiyye rayet, yani hak veya batil oldugu mechul bir gaye, ifadesine pek uygun dusmez ka-nismdayun. Cunku zalime yardim etmek batildir. Artik bunun hak veya batil oldugunun belirsiz oldugu soylenemez. Allah, en iyi bilen-dir.

ikinci hadis ise Zevaid nevindendir. Ancak notta belirtildigi gibi Ebu Davud da bunun bir benzerini rivayet etmistir . [18]

Hadislerden Çikan Hüküm:

1. tslamda taassup yoktur. Yani ki§i koru korune ve guursuzca kabilesine, akrabasina ve kavmine yardima kogamaz, ulu orta on-lar igin ba^kasina kizamaz. Ba§ka bir deyimle musluman, hak mi batil mi oldugunu bilmedigi bir dava pe§inde kosamaz. Haksizlik eden ki§i babasi da olsa ondan yana gikamaz.

2. Hak veya batil oldugu mechul bir gaye etrafinda toplanan bir guruba katilip halki soy sop davasina gagiran veya soyu sopu igin ofkelenerek garpi§an ve dolayisiyle oldiirulen bir kimsenin olumu §ekil bakimindan cahiliyet devri olumiine benzer. Yani cahiliyet dev-ri insanlan nasil bagsiz ve diizensiz bigimde bir taassup ile garpisip dlduruluyor idi ise bu da ona benzer. Bu ifadeden maksad boyle bir garpigmada olen muslumanm kafir olarak oldugunu bildirmek degil-dir.

3. Ki§inin kendi kavmini, kabilesini sevmesi me§rudur.

Son hadisin ravisi Vasile bin el-Eska (Radiyallahu anh)'in hal tercemesi 530. hadis boliimunde gegti.

5u noktayi belirtmeyi uygun buldum: Bu babta rivayet edilen hadisler bir kimsenin kendi akrabasina zulumde, haksiz konularda yardimci olmasini ve soy sop davasini- guderek onlar igin ofkelenme-sini yasaklar. Ki§iye en yakin olan akrabasi igin boyle yapmasi ya-saklandigma gdre aglreti, kabilesi, kavmi veya u-kda§lan igin boyle bir yola girmesi gayet tabii yasak olur. Bu itibarla bu hadislerin huk-mu bu gibi cereyanlara da §umulludur denilebilir. Islamda ki§inin ukina, kafatasina, deri rengine ve diline degil onun. imanina, ibadetine, Allah'a kulluk gorevini yapmasi derecesine bakilir. Allah katinda en degerli ve iistiin miisluman, O'na takvaca en yakm olanidir. Arabin Arap olmayana ve K u r e y § soyundan olanm bagka soydan ola-na higbir [19]
ustunlugu yoktur. Ustunluk ancak takva iledir. Bu konuda ayetler ve hadisler mevcuttur.

8- İslamın Büyük Toplulugu(Ndan Ayrılmama) Babı

3950) "... Enes bin Malik (Radtyalldhii anh)'den; §6yle demi§tir:

Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den su buyrugu isittim!
•Benim ummetim dalalet uzerinde siiphesiz toplanmaz (birle§-mez). Bu itibarla siz (iimmetim arasinda) bir ihtilaf g5rdugiinuz za-man biiyuk miisluman toplulugundan aynlmayuiiz>"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi?tir: Bunun senedinde Ebti Halef el-A'm4 bu-lunur. Adi da Hfizim bin Ata*dir. Bu r&vi zayiftir. Bu hadls birkas senedle rivft-yet edUmi? ise de, hepsinde zayiflik [20]
belirtisi varcur. Bu durumu el-Iraki seyhimiz Beyzavl'nin hadislerinin tahrici'nde soylemi^tir.

9- Olacak Fitneler Babi

3951) "... Muaz bin Cebel (Radtyallahii anh)'dtn\ §6yle demi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) bir gun bir namaz kildi da namazi uzatti. Sonra namazi bitirince: Ya Resulallah! Bugun na-mazi uzattni, dedik (veya dediler). Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-Ben bir iimit ve bir korku namazuu kildim. Ben (namazda) Allah (Azze ve Celle) 'den ummetim igin ug §ey istedim. Allah iki geyi verdi ve bir tanesini bana reddetti (onu vermedi). Ben ummetime ba§kalanndan (yani kafirlerden) bir du§mam musallat etmemesini (yani ummetin mahvedilmemesini) istedim. Allah bunu bana verdi. Ummetimi suda bogmak suretiyle helak etmemesini istedim. Bunu da bana verdi. Ummetimin sava^imn kendi aralannda kilmamasuu da istedim. Fakat Allah bu istegimi reddetti.*"

[21]
Not: Zevaid'de ?0yle denilmi^tir: Bunun senedi sahih olup r&vlleri guve-nillr zatlardir.

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadiste gegen "Ragbet" umit manasma, "Rehbet" de korku manasma yorumlanmi§tir. EI-Kari: Yani bu namaz, sevab iimidi ile azabtan korkma maksadini iginde toplayan bir namazdi. Diger namazlarda ise bu iki maksaddan biri agir basi-yordu. Sonra Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in bu namaz-dan maksadi iimmeti igin dua etmekti-. Dua ederken bunun kabul bu-yurulmasini veya reddedilmesini dikkate alarak uzatti, demi§tir.

ResOl-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) ettigi duada; ummeti-nin tamanunin du§manlan tarafmdan imha edilmemesini veya N u h kavmi gibi tamaminin suda bogulmamasini dilemis ve Allah da bu istegini kabul buyurmu§tur. Oguncii istege gelince; ummeti arasinda ig savasjann olmamasim dilemis.. Fakat bu dua kabul edilmemi§tir. Bi-lindigi gibi Hz. O s m a n (Radiyallahu anhVin sehid edilmesi ile musliimanlar arasinda baslayan fitneler ve ig sava§lar tslam ta-rihi boyunca suregelmistir. Halen de musliiman milletler arasinda zaman zaman sava§lar vuku bulmaktadir. Bu satirlan yazdigim si-ralarda bir yildan beri Iran ile Irak arasinda suregelen ve yaklagik olarak elli bin muslumanin oldurulmesine yol agan savas. henuz sona ermemistir.

Bu hadis, Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in bir mu-cizesidir.

3952) "... Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin azadli kolesi Sev-ban (Radtyalldkii onA/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur :

•Yer benim igin o derece diiriilup toplatildi ki ben onun §ark ta-raflanni ve garp taraflanni gordum. Bana sari (veya kirmizi) ve be-yaz (yani altm ve gumu§) hazineleri de verildi ve bana: Senin (um-metinin) miilku senin igin durulup toplatilan alanlara kadar (geni§-liyecek)dir, denildi. Ben, Allah Azze ve Celle'den (su) Qc §eyi (veya §unlan ug defa) istedim: Allah'm ummetimin ba§ma tiimunii faelak edecek bir aghk felaketini musallat etmemesini ve iimmetimi firka firka yapip (biribiriyle sava^mak ve ig harple) bazasina bazisuun aza-bini tattirmamasmi da istedim. (Bu isteklere kar§i Allah tarafmdan) bana: Ben bir hiikum verdigim zaman artik o hukmun infaz edilme-mesine mahal yoktur ve ben, senin iimmetin basina onlan (tumuyle) helak edecek bir a^lik felaketini musallat etmeyecegim ve dunyanm cevresi arasinda bulunan (kafir du$manlar)i iimmetin aleyhinde top? lamayacagim ki ummetinin bazisi diger bazisini yok etsin ve biribirinl oldursun, buyuruldu. Ummetimin igine kihc konuldugu (yani ig savas. oldugu) zaman artik kiyamet giiniine kadar kilig onlardan kaldinl-mayacak (yani ig sava§ son bulmayacak)tir. §uphesiz iimmetim igin korktugum §eylerden birisi de sapitici (yani bid'atlere, gunahlara ga-ginci) imamlar (yani devlet adamlarOdir. Ummetimden bazi kabi-leler putlara tapacak ve ummetimden bazi kabileler de miisriklere iltihak edecektir. Kiyamete yakin zamanlarda otuza yakin gok yalanci deccal muhakkak olacak. Deccallann hepsi peygamber oldugunu sfiy-Ieyecektir. (Halbuki peygamberlerin sonuncusu benim ve benden sonra peygamber yoktur). Allah (Azze ve Celle) *nin emri (ki butun mu'minlerin toptan vefat etme belirtisi olan bir riizgardir) gelinceye kadar ummetimden bir ziimre daima hak (yol) iizerinde kahp ilahi yardima mazhar olacak muhalifleri onlara zarar veremeyecektir-

Ebii'I-Hasan dedi ki: Ebu Abdillah (ibn-i Maceh) bu hadisin ri-vayetini bitirince: Bu, ne kadar deh§etli bir hadistir, dedi.[22]

İzahı

Bu hadisi Ebu Davud da Kitabii'l-Fiten'de rivayet etmi§-tir. Muslim ise bunun bag kismuu fitneler bolumunde, iimmetin bir zumresinin ilahi emir gelinceye kadar hak iizerinde devam ede-cegine dair son boliimu de Cihad bolumunde rivayet etmigtir. T i rmizi de bu hadisi pargalar halinde Fitneler boliimunun degi§ik bablannda rivayet etmistir.

Bu hadiste apagik mucizeler mevcuttur. Gelecege ait verilen ha-berler hamdolsun aynen gergeklesmistir.

Hadisin bag kisminda yer kuresinin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-sa-latii ve's-selam) igin diiruliip

sarkin ve garbin kendisine gosterildigi, durulup gosterilen alanlann muslumanlann tasarruf ve mulkiyetle-rine gegecegi ve onlara altin ile gumus hazinelerinin verilecegi birer mucize olarak haber verilmektedir.

N e v e v i: Bu hadiste Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'e yer kuresinin dogu ve bati taraflarmm gosterildigi ifadesi, Islam iimmetinin genislemesinin daha 50k dogu ve batiya uzanacagina isarettir. Nitekim de boyle oldu. Islam iilkelerinin giiney ve kuzeye dogru gelismesi dogu ve bati taraflarma olan gelisxneye oranla azdir. Hadiste gegen altm ve gumus hazinelerinden maksad ise Irak ve S u r i y e kirallan Kisra ve Kayser'in hazineleridir, de-mistir.

Et-Turbusti de: Kirmxzi ve beyaz hazinelerden maksad Kisra.ve Kayser'in hazineleridir. Kisra devletinin nakit parasimn gogunlugunu altin, K a -y s e r' inkinin ekseriye-tini gumus teskil ettigi igin boyle buyurulmustur, der.

Hadisin yukarda sozii edilen paragrafindan sonra gelen;

y^ m cJl*- Ji)j ciimlesi iki sekilde manalandinlabilir:

"Ve ben, Allah (Azze ve Celle) 'den fig sey istedim" veya "Ve ben (su seyleri) Allah (Azze ve Celle)'den 115 defa istedim."

Bu cumleden sonra beyan edilen istekler ikidir:

1. Cmmetin tumunu kaplayip onlan helak eden bir kithfin ve-rilmemesidir.

2. Ommetin firka firka edilip biribirleri ile savasmamalandir. Muslim, Tirmizi ve Ebu Davud'un rivayet-

lerinde de bu iki istek vardir.XJguncu bir istege dair bir kayda rast-lamadim. Bu itibarla amlan ciimle ya ikinci sekilde yorumlamr. Ya da uguncu istek beyan buyurulmamis veya rivayet edilmemi§tir.

Hadisin bundan sonraki kisminda Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'in ilk isteginin kabul buyuruldugu, yani Islam aleminin tamamuu kaplayici bir aguk ve kitlik tehlikesiyle muslumanlanmn tamammm mahvedilmeyecegi bildirilmektedir. §u halde Islam ulke-lerinin bazilannda kitlik olsa bile diger ulkelerde veya memleket-lerde olmayacaktir. Allah'a hamd olsun ki bu mucize de gergekleg-mistir. Hadisin bu bolumiinde musliimanlar arasinda ig savaslann gikmamasi, biribiriyle garpismamasi yolundaki dua ve dilegin kabul edilmedigi ve ilahi takdirin bunun aksine oldugu belirtilmistir. Om-metin igine kilig konulduktan, yani savas patlak verdikten sonra ki-yamete kadar sonu gelmiyecegi bildirilmigtir. Bu mucize de aynen ta-hakkuk etmistir. Sahabiler devrinde baslayan garpisma ve ig savas-lar siiregelmistir. Islam aleminin bir bolgesinde bir Uuzur ve siiku-net saglamnca bir baska bolgede huzursuzluk ve gatisma gdruluyor. §u yirminci asirda da Islam aleminin hali budur.

Hadisin bundan sonraki boliimunde musluman kabllelerden ba-zilanmn miisriklere, yani kafirlere iltihak edecegi, dinden cikaca&i haber veriliyor, Bunun bir ge§idi Hz. Ebti Bekir (R»diy«l-lahu anh)'in hilafeti doneminde meydana geldi. Hatti Hz. Eb'ti Bekir (Radiyallahu anh) bu mixrtedlere savas acti. Bu muciz* de gergeklesti.

Hadiste daha sonra kiyamete yakin zamanlarda otuza yakm gok yalanci deccallarm tiireyecegi bildirilmistir. El-H4fiz, B u h A -r i' nin serhinde tiiremig olan bazi deccallarm adlanni ve haUwini anlatmi§tir. Beklenen biiyuk DeccaV bunlann disindadir.

Musllimanlardan bir zumrcnin kiyamete dek hak uzerinde bulu-nacagina dair paragrafm benzeri sunenimizin 6, 7, 9 ve 10. numara-smda gegti. Buna ait bilgi orada verilmistir.

3953) "... (Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve SeUem)*in zevcelerinden) Zeyneb bint-i Cah§ (Radtyallahu anhd)'dan rivayet edildigine gore:

Bit defa Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) uykusundan uyanarak (telastan) ytizu kizarmi§ vaziyette:

«La ilahe illallah, vuku bulmasi yaklasan bir §er (fitne)den do-layi vay Araplann haline. Bu gun Ye'cuc ve Me'cuc'un seddinden §oy-le bir delik acildi, buyurdu ve sehadet parmagmin ucunu bas panna-ginin ortasindaki mafsal ile birlestirerek (acilan deligin buyuklugunu gostermek uzere) halka yapti.»

Zeyneb (Radiyallahu anha) demigtir ki: Ben Ya Resulallah! ici-mizde salih (yani Allah'a itaatkar, iyi ve temiz mu'min)Ier bulundu-gu halde biz helak olur muyuz? diye sordum. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) : (Evet.) fuhus, giinah ve fasikhk cogaldigi zaman (helak olursu-nuz)» diye cevab verdi."[23]

İzahı

Buhadisi; Buhari, Mfislim, Tirmizl ve Nes&I de rivayet etmijlerdir Hadlste sdzu edilen Sedd ve Ye'cuc ile M e' c u c mei»elet' Kehf suresinin 83 - 96. ayetlerinde ve En-b i y a suresinin 96 ve 97. ayetlerinde gegiyor. Hadiste gegen Redm, sed demektir,

Gerek Kur'an-i Kerim ayetlerinde ve gerekse hadlslerde gegen Seddin hangi sed oldugu ve Ye'cflc ile Me'cuc'un hangi millet veya kabileler oldugu agikca belirtilmemi§tir. Bu itibarla tef-sir kitablan ve hadisleri aciklayan §erh kitablannda bu konuya ili§-kin miiteaddid goru§ler beyan edilmi§tir. Qok yer alan bu goru§leri, rivayet ve ihtimalleri buraya aktarmaya gerek gormuyorum. Bu ko-nuda aynntili bilgi almak isteyenler tefsir kitablanna bas.vurmalidir.

Bazilanna gore Sedd'den maksad C i n seddidir. Diger bazila-nna g6re Yemen' deki Me'rib seddidir. Oguncii bir goru§e gorebundanmaksad Ermenistan ve Azerbeycan dag-Ian arasindaki demir kapidir. Bir baska goru§e gore B u h a r a' run K o k y a dagi bitisigindeki seddir. Bu goru§lerin hicbiri kesin bir dellle dayanmaz.

Ye'cuc ve Me'cuc denilen insan topluluguna gelince; tarihgiler bunlann, Hz. N u h (Aleyhisselam) 'in Y a f e s isim-li oglunun siilalesinden oldugunu soylerler. Bazilan insanlarm yiiz-de doksamni bunlann te§kil ettigini soylerler. Mogollar'm ve Hunlar'in bunlardan olmasi ihtimaline agirhk verenler var-dir. Merhum Hamdi Yazir, Tefsir kitabinda bazi nakillerde bulunmu§tur. Bazi zatlar Ruslar'in. Ye'cuc ve Ingiliz ile Almanlar'in da Me'cuc siilalesinden olduklarmi soylerler.

Hadiste, yaklasan bir §er fitneden dolayi Araplann halinin feel olacafma isaret buyuruluyor. Bu fitne ve §erden maksad Hz. O s -man (Kadiyallahu anh) 'in s.ehid edilmesi ve ondan sonra devam eden fitnelerdir. Bu miiessif olaylann zaran Araplara mahsus olma-yip, tiim Islam aleminin huzursuz ve rahatsiz olmasma sebebiyet ver-mis ise de o donemde muslumanlann buyuk cogunlugunu Araplar teskil ettigi igin «Vay Araplann haline* buyurulmus.tur.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam), Ye'cuc ve Me'cuc seddinden bir deligin agildigini bildirirken deligin mik-tanni §ehadet parmagi ile basparmagini halkalamak suretiyle bildir-xnistir. Araplar ahsverislerinde bir malin fiati uzerinde pazarhk eder-ken ellerin parmaklanyla i§aret etmeyi fiatlan dille soylemeye ter-cih ederlerdi ki, satici ile ahcidan ba§kasi konusulan fiat ve pazarhgi bilmesin. Onun icin parmaklan halkalamamn degisik sekilleri bir ta-kim sayilan ifade ederdi. §ehadet parmagimn ucu basparmagm ortasindaki mafsal ile birle§tirilerek olusturulan halka Araplara gore 10 sayisim ifade eder. Bu hadiste beyan edildigine gore Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam), mubarek ellerinin §ehadet parmagi ile basparmagini halkalamak suretiyle agilan deligini buyiiklugunu bil-dirmistir.

Hadiste gecen "Habes" fuhus, gayn mesru gocuk veya fisk-u fu-cur manalanna yorumlanmistir. Yani kStiilukler ve gunahlar coga-linca gelen ilahi tokat giinahkar kullar yaninda iyi ve temiz muslu-manlan da kaplar. Nasil ki yanginda ya§ ile kuru bir arada yanar.

3954) "... Ebu ttmame (Radiyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

«Bir takim fitneler olacaktir. Adam o fitnelerde mu'min olarak sabahlayacak ve kafir olarak ak§amlayacaktir. Ancak Allah'in Him

ile (kalbini) ihya ettigi kimseler (bu tehlikeden) miistesnadir.*"

Not: Zev&Id'de ?6yle denilmi^tir: Bunun senedi zayiftir. tbn-i Muin: AH bin Yezid'in el-Ka,sim aracihgiyla EbG tjmame (R.A.)'den olan rivayetlerin hepsi zayiftir, demi?tir. Buhar! ve ba$kasi : Ali bin Yezid'in hadisleri miinkerdir, lcrdir.

3955) "... Huzeyfe (bin el-Yeman) (Radtyalldhii ankiimdydan; §oyle de-mijtir:

Biz (bir gun halife) Omer (bin el-Hattab) (Radiyallahu anh)'m yaninda oturuyorduk. Omer (orada bulunan sahabilere) :

Hanginiz Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in fitne hak-kindaki hadlsini hafizasinda iyice tutuyor? diye sordu. Huzeyfe de-mis, ki, bu soru uzerine:

Ben (iyi bellemi§im), dedim. Cmer (Radiyallahu anh) :

Sen cidden (hadis bellemeye) cii^etkarsm, dedi. (Sonra) Hadis

nasildir? diye sordu. Huzeyfe j Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den:

Adamin ailesi, evladi ve komsusu yiizunden maruz kaldigi fitneye (gunaha); namaz, orug, sadaka, iyi §eyleri emretmek ve kotii $eyleri menetmek keffaret olur, buyrugu igittim, dedi. Bunun uzerine Omer (Radiyallahii anh)

(Hayir, sormak) istedigim bu (fitne hadisi) degil. Ben ancak de-nizin dalgalanmasi gibi dalgalanan fitne (hakkindaki hadisi) kasde-diyorum, dedi. Bunun uzerine Huzeyfe (Radiyallahu anh) :

Ey Mii'minlerin Emiri! O fitne ile senin ne ili§igin var? §fiphesiz seninle o fitne arasinda kilitli bir kapi vardir, dedi. Omer (Radiyallahii anh) :

O kapi kmlacak mi, yoksa a^ilacak mi? diye sordu. Huzeyfe (Radiyallahii anh) :

Hayir, kinlacak, diye cevab verdi. Omer (Radiyallahii anh) : Kinlan kapi (agilan kapiya nazaran) hig kilitlenemez, dedi. (§akik demistir ki 0 Biz Huzeyfe'ye *

Omer, kapmm kim oldugunu biliyor muydu? diye sorduk. Huzeyfe (Radiyallahii anh) :

Evet, yarmdan once bu gecenin gelecegini bildigi gibi (biliyordu). Ben ona hie yalan yanh? olmayan bir hadis rivayet ettim, dedi.

(§akik demi§tir ki:) Biz bunun uzerine kapinm kim oldugunu Huzeyfe*ye sormaya cesaret edemedik de Mesruk'a: Sen Huzeyfe'ye sor, dedik. Mesruk ona sordu. O da: (Kapi) Omer'dir, [24] dedi."

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Miisllm ve Tirmizi de rivayet etmi§lerdir.

Hadisin bag kisminda aile, evlad ve komgu yuziinden iglenen ha-talara; namaz, orug, sadaka ve iyilikleri emredip kotiiluklerle mucadelenin keffaret oldugu bildirilir. Yam* anilan insanlarla ilgili olarak iglenen kuguk giinahlar bu ibadetlerle Allah'in yardimiyla bagigla-nir. Bilindigi gibi sayilan ibadetlerin disinda kalan hayirh hizmet ve ibadetler de kuc.uk giinahlara keffaret olur. Ancak sayilan ibadetler daha onemli oldugu igin onlann amlmasiyla yetinilmigtir.

Hz. O m e r (Radiyallahu anh)'in sordugu fitne ise Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in gehid edilmesiyle baglayan ve so-nu gelmeyen fitnelerdir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) *in sirdasi olan Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'in O m e r (Radiyallahu anh) 'a: Senin ile o fitne arasinda kilitli bir kapi vardir, so-zunden maksadi gudur: O fitne senin doneminde olmayacaktir.

Senin bedenin fitneye kargi bir seddir.

NevevI: Huzeyfe (Radiyallahii anh) 'in Omer (Ra-diyalahu anh) 'in §ehid edilecegini bildigi muhtemeldir. Ancak bunu acikga soylememis.. Qunku Omer (Radiyallahii anh) kendi bede-ninin kapi mahiyetinde oldugunu bilirdi. Bu itibarla Huzeyfe (Radiyallahii anh) onun oldurulmesi olayim agiklamadan buna i§a-ret etmigtir, der. Huzeyfe (Radiyallahii anh) fitneyi bir binaya benzetmis, Omer (Radiyallahii anh) 'in hayatim da o binanin kilitli kapisina benzetmi? ve oldiirulmesini de kapinin kinlmasma ben-zetmi§tir. Bu itibarla Hz. Omer (Radiyallahu anh) 'in dldurul-mesiyle fitne kapisi agilmig olur.

B u h a r !' nin rivayetinde Huzeyfe (Radiyallahu anh), kapinin kinlacagmi soyleyince Omer (Radiyallahu anh) : "Kapi lonlinca kjyamete kadar kilitlenemeyecek", demi§tir.

El-Hafiz: Omer (Radiyallahu anh), miislumanlar ara-sinda fitne gikacagmi ve kiyamete kadar devam edecegini eUnde bu-lunan apagik nass mahiyetindeki hadislerle bilirdi. Nitekim e 1-B e z z a r' in rivayet ettigi bir hadlste:

OsmAn bin Maz'un (Radiyallahii anh) bir gun Omer (Radiyallahii anh)'a i

Ey fitnenin kilitli kapisi, dlye hitab etmi§. Bunun uzerine Omer (Radiyallahu anh) bunun hikmetini sorunca Osman {Radiyallahu anh) sdyle cevab vermi§tir: "Biz bir gun Peygamber (Sallallahu Aley-hi ve Sellem) 'in yanmda oturuyarduk. Sen oradan ge^tin. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sdyle buyurdu i

«Bu, fitnenin kilitli kapisidir, hayatta oldugu sOrece sizler ile fit* ne arasinda iyi kilitli sa&lam bir kapi bulunur.

§6yle bir soru hatira gelebilir: Omer (Radiyallahu anh) kendi vucudunun fitne kar§isinda saglam bir sed, kapi oldugunu bildigine gore nigin bu hususta §iipheye du§mu§ ve nihayet soru5turmu§tur?

Buna §6yle cevab verilir: Insan bir §eyden cok endi§eli oldugu za-man boyle sorugturma yapar. §6yle de soylenebilir: Omer (Radiyallahii anh); bildigi hususlan unutmus. olabilir ihtimaUne kar§i, gergegi baska sahabiden dinlemek ve iyice hatirlamak istemig olabilir. Fitnenin biiyukliigunu bildigi igin bu konuda bildiklerini pekistir-mek istemig demek de mumkundiir.

3956) "... Abdurrahman bin Abd-i Rabbi'l-Ka'be (Radtyallahu ank)'den; §6yle demi§tir:

Bir gun Abdullah bin Amr bin el-As (Radiyallahu anhuma) KaT-be'nin golgesinde oturmus, basinda da halk toplannus iken ben onun yanina vardun. Abdullah'dan (bu esnada) §unu i§ittim: Biz bir yol-culukta Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idik. O, bir ara bir konakta konakladi. Bunun uzerine kimimiz kendi ga-dinni kuruyor, kimimiz ok atisi yapiyor ve kimimiz otlanan hayvam ile mesgul oluyordu. Bu sirada Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in cagincisi "Haydin namaza" diye gag rid a bulundu. Biz de hemen toplandik. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayaga kal-karak bize su hitabede bulundu:

•Benden onceki her peygamber uzerine kendi ummeti igin hayir bildigi §eyleri onlara gostermesi ve §er bildigi §eylere karsi uyanp korkutmasi §uphesiz bir hak, gorev oldu. Sizin bu iimmetinizin afi-yeti (yani dine zarar veren geylerden selamette bulunmasi) evvelinde kihndi. Bu iimmetinizin son kismimn basina bela ve hoslanmayaca-gimz bir takun isler muhakkak gelecektir. Sonra oyle fitneler gelecek ki bazisi diger bazisim hafifletecek (yani sonra gelen fitne bir onceki fitneden daha siddetli olacagmdan oncekini hafif birakacaktir). Artik mu'min kul, tbir fitne geldiginde) : iste beni helak eden fitne budur, der. Bir sure sonra o fitne gecer. Bunun arkasmda baska bir fitne gelir ve mu'min kul: iste beni helak edici fitne budur, der. Sonra o fitne de agilip gider. Artik kim cehennem ate§inden uzaklastinlmasi ve cennete girdirilmesi kendisini sevindiriyorsa Allah'a ve ahiret gii-niine iman eder halde iken oltimu gelsin ve insanlara, kendisine yap-malanni arzuladigi §eyleri yapsm. Kim bir devlet bas.kamna bey'at edip ona elini vermis. (yani segmis.) ve samimiyetle baglanmi§ ise artik olanca giicuyle ona itaat etsin. §ayet bundan sonra baska bir devlet baskani gikip gelir de birincisi ile nizaa kalki^irsa (yani isyan ci-karmak isterse) sonradan gelenin boynunu vurunuz.*

Abdurrahman bin Abd-i Rabbi'l-Ka'be demistir ki: Bunun uzerine ben ba§imi toplulugun arasindan ileri sokarak (yani Abdullah (Ra-diyallahii anh) 'm yakuuna sokularak) : Allah a§kina sana soruyorum, bu hadisi Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den sen kendin isittin (mi)? dedim. Abdurrahman demistir ki: Bunun uzerine Abdullah (Radiyallahu anh), eliyle kulaklanna igaret ederek: Bunu kulak-larun isitti* kalblm de belledi, iyice ezberledi, dedi." [25]

İzahı

Bu hadisi Muslim "El-imare" kitabinin 10. babinda rivayet etmi§tir. Ebu Davud da "EI-Fiten" bolumiinde kisa bir metin halinde rivayet etmi§tir. N e s 4 i de Bey'at ve Siyer bolumiinde rivayet etmis.tir. [26]

Hadiste Geçen Bazı Kelimeleri Açıklayalım:

Hiba: Yiin veya deve tiiyunden mamul gadir demektir . tntidal: Yan§mak maksadiyla ok atisidir.

Ce§ert Gece giindiiz disarda otlatilan ve ne giindiiz ne de gece ko-ye-kente getirilmeyen buyiikbas. ve kugiikba^ hayvan suriisine denilir.

Terkik: Hafifletmek, siislemek ve te§vik etmek gibi degigik ma-nalara gelir. Tercemede hafifletmek manasi ahndi. Diger iki sekilde yorumlamak da mumkiindur. Yani gelecek fitnelerin bazisi diger ba-zisim giizel gosterir veya bir kismi diger bir kisma tesvik eder, tah-rik eder.

Safkatu'l-Yemin: Ah§ veriste veya baska bir akidde taraflardan birinin elini digerinin elinin uzerine koyup igin kesinlegmesini ifade etmeleridir.

Hadis, Resul-i Ekrem (Aleyhi 's-salatii ve*s-selam)'in vefatuidan bir sure sonra muslumanlann bagma bir takim belalann, ho§lanma-diklan seylerin ve bundan sonra da fitnelerin gelecegini bir mucize mahiyetinde haber verir. Bilindigi gibi bu mucize aynen gerceklesti.

Fitne ve fesadin gogaldigi donemde musliiman bir kimsenin dik-kat edecegi onemli noktalar goyle siralanmi§tir:

1. Allah'a ve ahirete imam muhafaza ederek imanh olmeye ca-h§mak, yuce dinimizin helal kildigi bir §eyin haramligim idc"ia etmek veya bunun aksine haram olan bir §eyi helal itikad etmek gibi teh-likelere kar§i uyanik durmaktir. Mesela bir miislumanin haksiz yere dlduriibnesinin helal oldugunu itikad etmek gibi.

2. Musliiman bir kimse kendi nefsi igin arzuladigi ve ho§landigi iyi geyleri biitiin musliimanlar igin arzulamahdir. Keza kendi nefsi icin arzulamadigi bir seyi bagkasi igin de arzulamamalidir.

3. Bir halifeye bey'at edip samimiyetle ona baglandiktan sonra ona itaat etmek gerekir. Segilmis. olan halifeye isyan ederek onu ce-bir yoluyla devirmeye caligan bir kimse gikarsa as! durumundakinin pegine gitmemek gerekir. Hadis asi durumundaki ki§inin boynunun vurulmasnu emreder. N e v e v i bu cumlenin izahi bolumunde goyle der:

Yani ikinci sahis halifeye kar§i as! sayildigi igin defedilmesi ge-rekir. §ayet gatigmasiz ve savagsiz bir bigimde defedilmesi miimkun olmazsa asi kimseyle sava§ihr. Savagma esnasmda asi kimseyi oldur-mekten baska bir gare bulunmazsa gerektiginde oldurulur.

Cumhura gore iki ayn halife ile ardarda bey'at edilirse birinci halife ile yapilan bey'at sahihtir. Buna sadakat gerekir. Ikincisi ile yapilan bey'at gegersiz sayihr ve boyle bir bey'atte bulunan kimse-lerin bu bey'atin geregini yapmalan haramdir. ikinci gahsin halife-lik iddiasinda bulunmasi, bunu istemesi de haramdir. Ikinci halife ile bey'at eden kimselerin birinci halife ile yapilan bey'atten haber-dar olmalan veya olmamalan farketmez. Keza iki haltfenin aym bel- [27]

10- Fitne (Dönemin)De Sabır ve Teenniyle Hareket Etmek Babı

3957) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyaU&hu anhiima)'dan ri-vftyet edildigine gore; Resfilullab (Sallallahu Aleyhi ve SeUetn):

•insanlann elekten gegirilerek iyilerin gittigl, kdtulerin kaldifi, ahidlere sadakat v« emanetlere riayetlerinin bozuldugu, ihtilafa dflg-tukleri (Resul-i Ekrroa (SaUallaJW Aleyhi ve Sellem) ellerinin parmaklanm biribirine gecirerek) ve §5yle olduklan bir yakin gelecek-te haliniz nasil olacak?» buyurdu. Sahabiler:

Ya Resulallah! Anlattigm durum olunca biz nasil edelim? diye sordular. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«(Hak oldugunu) bildiginizi tutarsiniz. (Hak oldugunu) kabul et-mediginizi birakirsiniz. Kendinize ait seylere (y4ni §ahsinizi ve aile ferdlerinizi ilgilendiren i^lere) ydnelirsiniz ve ba$kalarunzin i^ini tet-kedersiniz-, buyurdu.**

3958) "... Ebfl Zerr(ri Gif&ri) (RadtyalMhu anh)'den; §oyle dcmigtir: |k»6HiPfch-'(SaUaIlaha Aleyhi ve Sellem) (bir gun):

•Ya Eba Zerr! Evin (yani kabrin) kole kadar pahalanacak derecede gok insanin Slum vukuati ile halin nasil olacak?. buyurdu. Ben:

Allah ve Resuluniin benim igin sectikleri hal (veya Ebu Zerr de-di ki: AlJah ve Resulu en iyi bilendir)" olur, dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-Sabretmeye calis,- buyurdu. (Sonra) Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

(Ya Eba Zer!) *Mescidine gelip de (aghktan) yatagina donmeye gucun yetmeyecek ve (agliktan) yatagindan kalkip da mescidine git-meye takatin kalnuyacak derecede insanlann basina gelecek aghk ile halm nasil olacak?. buyurdu. Ebu Zer demistir ki: Ben: Allah ve Resulu en iyi bilendir (veya Allah ve Resulunun benim igin segtigi hal olur), diye cevab verdim.. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«(o donemde) iffetli olmaya devam et (yani dilenmekten veya helal olmayan kazangtan kagin)» buyurduktan sonra:

(Ya Eba Zer!) Hicarettt'z-Zeyt (denilen yer) kan altinda kalacak derecede insanlann basina gelecek oldurme (fitnesi) He halin nasil olacak? buyurdu. Ben:

Allah ve Resulunun benim igin sectigi hal olur, dedim. Sonra Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-Kendilerinden oldugun kimselere (yani kabilene veya bey'at et-tigin halifeye) iltihak et,» buyurdu. Ben t

Ya Resulallah! Kihcimi alip da bunu yapanlan kihcimla vurma-yayim mi? diye sordum. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«O zaman sen bunu yapanlardn gunahinla ortak olursun. Ve la-kin kendi evine gir (kapan,» buyurdu. Ben:

Ya Resulallah! Peki eger benim evime girilirse? diye sordum. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

-§ayet kihcm panltismin seni maglup etmesinden korkarsan ri-da (belden yukan giyilen elbise) nin kenanm yuzune at (yani yuziinu ort) ki saldirgan kisi kendi gunahi ve seni (oldurmen)in [28]

İzahı

Abdullah (Radiyallahu anh) 'in hadisini Ebu Davud ve N e s a I da^vayet etmislerdir. Bu hadiste gegen "Husale" kelimesinin asil manasi; her geyin adisi ve kalitesiz olamdir. Burada in-sanlann adisi ve rezilleri manasi kasdedilmistir. Yani oyle bir zaman gelecek ki iyi insanlar kalmayacak ve soziinde durmayan, giivenil-meyen adi insanlar kalacak, karmakan^ik bir giiruh meydana gelecek ki, artik iyi ve giivenilir insani tanimak mumkiin olmayacaktur. Hadis; kotii insanlann cogaldigi ve iyi insanlann azmhkta kahp za-yifladigi donemde, iyi ve dogru yolu emretme ve kotiiliikle miicadele etmek gorevinin birakilmasinm caizligine delalet eder.

Ebu Zer (Radiyallahu anh) 'in hadisini Ebu Davud ve Hakim de rivayet etmiglerdir.

Bu hadiste gegen "Vasif kole demektir. Beyt'ten maksad da ka-birdir. Bu iki kelimenin bulundugu "Kabrin kole kadar pahalanaca-gi..." mealindeki ciimle miiteaddid gekillerde yorumlanmis.tir:

Hattabi: Yani olum vukuati o kadar gogalacak ki bir kabir kazma iicreti bir kole fiatma yiikselecektir. Bir kavle gdre mana goy-ledir: Olum vukuatimn goklugu sebebiyle oliileri defnedecek yor bul-makta giigliik gekilecek ve bu yiizden bir kabir yeri ancak bir kdle-nin degeri kadar para veya bir koleyi vermek suretiyle satm almabi-lecektir, demistir.

Avnii'l-Mabud yazan yukardaki nakli yaptiktan sonra §u yoru-mu da beyan eder: Yani oliim vukuatmin goklugu dolayisiyla nufus sayisinda biiyiik bir azalma olacak ve evlerde oturanlann sayisi az olacak. Bu sebeble evlerin kiymeti oyle ucuzlayacak ki bir ev bir kole kargiligmda satm alinabilecektir.

Hadisin bundan sonraki boltimunde §iddetli bir kithgin baggds-terecegi haberi veriliyor ve Ebu Zer (Radiyallahii anh)'a iffetli olmaya devam etmesi tavsiye ediliyor. Tabii bu emirde muha-tab bu sahabi ise de hiikmu umumidir. Yani boyle bir aghk ve kit-lik felaketi oldugu zaman, mii'min ki§i iffetini korumalidir. Iffet sozciigunden maksad halka el avug agip dilencilik etmemek veya ag-lik tehlikesiyle helal olmayan yollardan nzik te'minine yonelmemek-tir.

Hadis; vuku bulacak bir ig savasin Hicaretu*z-Zeyt denilen yeri kan altmda birakacagim haber verir.. Bu yer Medine-i Mii-n e v v e r e yakimndadir. Avnii'l-Mabud yazan Ahcaru'z-Zeyt, diger adi muellif imizin rivayetinde bulunan Ahcaru'z-Zeyt'in Medine-i Munevvere'de bir mahalle veya bir semt oldugunu sdyledik-ten sonra soyle der:

Turbegti: Bu yer, Y e z I d doneminde vuku bulan sa-vagin cereyan ettigi H a r r e' den bir pargadir. Halife Yezid doneminde, Muslim bin Ukbe' nin kumandan oldugu bir askeri kuvvet Allah'in Resuliinun H a r e m - i § e r i f' i olan Medine-i Miine vver e'ye saldirarak birgok muslumam katletmigti. Bu saldirgan herif Medine-i Miinevvere' nin batisinda kalan H a r r e denilen yere askerleriyle beraber konak-lamig ve Harem-i § e r i f' in dokunulmazhgini hige sayarak bu mukaddes beldenin erkeklerini katletmigti. Og veya beg gun bu me-zalimini surdiirdiikten sonra tuzun suda eridigi gibi zalim kumandan Mekke ile Medine arasinda eriyip olmiigtu. igte bu savagta Ahcaru'z-Zeyt denilen yer muslumanlann kam altmda kal-migti, demigtir,

Hadisin Lu boliimunde Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-se-lam) bu gibi felaketin vuku buldugu donemde Ebu Z e r (Radi-yallahu anh)'a kabilesine iltihak etmesini veya bey'at ettigi halife-nin emrinden gikmamasini, evine kapanmasim ve saldu*ganlar gayet eve baskin yapsalar, onlarla savagmayip oldiirulmeyi kabullenmesini tavsiye buyurmugtur.

Ibnu'l-Melik, hadisin bu bolumii ile ilgili olarak: Saldir-gana kar§i nefsi miidafaa etmek, saldinya kargi koymak gerekir. An-cak Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) miislumanlari kan akit-maktan giddetle menetmek igin: "Eger sen kihcini alip da boyle ya-panlan vurursan onlara ortak olursun" buyurmugtur. Aslinda ki$inin kendi nefsini savunmasi ve saldinyi defetmesi vacibtir, demigtir .

£ 1 - K a r i de: Dugman kafir oldugu zaman saldinyi defetme-ye gali§mak ve bu konuda mumkun olan gayreti gostermek vacibtir. Dugman musluman ise saldinsim defetmeye gahgmak

caizdir. An-cak saldinsim defetmeye gahgmak daha buyuk felaketlere, fitne ve fe-sada yol agacaksa vebali saldirgana birakmak ve kan dokmemek uy-gun olur, demigtir.

3959) "... Ebu Musa (el-E§'ari) (Radtyalldhu anh)'dtn; goyle demigtir;

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize i •Kiyamete yakin donemde §iiphesiz bir here olur,» buyurdu. EbO Musa demlstir ki: Ben Ya Resulallah! Here nedir? diye sordum. O t

«Katildir,» buyurdu. Bunun uzerine bazi mflslumanlar:

Ya Resulallah! Biz su anda tek bir yilda mugriklerden §u kada-ruu olduriiruz, dediler. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu soze cevabem

•Here, mu§rikleri (yani Allah'a ortak koganlan) SIdurmek degll-dir. Lakin bazmiz bazuiizi oldiirecek, hatta adam komgusunu, amca-smin oglunu ve akrabasuu 61diirecektir,» buyurdu. Sonra orada bulu-nanlann bazisi:

O gun akillanmiz beraberimizde (yani bagimizda) oldugu halde mi (biribirimizi oldurecegiz)? diye sordu. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

•Hayir. O zaman (daki halk)in gogunun akillan almacak ve akil-siz bir takim adi insanlar o donemin adamlan olacaktir,» buyurdu.

Sonra el-Es'ari (Radiyallahu anh) dedi ki: Allah'a yemin ederim ben o vaziyetin bana ve sizlere yeti§ecegini (yani o gunleri gorecegi-inizi) cidden kuvvetle samrim. Allah'a and olsun ki o vaziyet bize ula-s^rsa Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bize tavsiyesi-ne g6re ona girdigimiz gibi (sug iglemeden) gikmamizdan basjea hic-bir cikar yol ne benim icin ne de sizler igin vardir."

Not: Bu hadli Znflld nevindendir. .

3960) "... Udeyse bint-i Uhban (bin Sayfi el-Gifari) (Radtyallahu anhu-tnd)'dan; §6yle demi§tir:

AU bin Ebi Talib (Radiyallahii anh) buraya, Basra'ya gelince ba-bamin yamna girdi ve (babama) :
Ya Eba Muslim! §u kavim aleyhinde bana yardim etmez misin (yani bana tarafdar olarak savaga katilmaz misin) ? diye sordu. Ba-bam:

Yardunci olurum, dedi. Ravi demistir ki: Sonra Udeyse'nin baba-si bir cariyesini cagirarak: Ya cariye kihcinu gikart, dedi. Ravi demistir ki: Cariye de gidip kihci cikanp getirdi. Udeyse'nin babasi ki-IiCtan bir kans mikdanni kimndan cekti. Bir de bakildi ki kih$ aga?-tandir. Sonra Udeyse'nin babasi (Ali bin Ebi Talib'e) :

Benim dostum ve senin amcan oglu (Muhammed) (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) muslumanlar arasmda fitne olacagi zamana dair bana tavsiyede bulundu. Onun igin ben aga^tan bir kihg edinmekte-yim. Eger dilersen ben seninle beraber (sava§a bu kihgla) ?ikanm, dedi. Ali bin Ebi Talib (Radiyallahu anh) :

Sana ve senin kihcina ihtiyacun yoktur, dedi."

3961) "... Ebu Miisa el-E§'ari (Radtyallaku anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

-Kiyamete yakin donemde karanhk gecenin (zifri) karanhk bd-liimleri gibi (karanhk) muthis fitneler olacaktir. O fitnelerde adam mii'min olarak sabahlayip kafir olarak aksamlayacak ve mu'min olarak aksamlayip kafir olarak sabahlayacaktir. O fitneler (donemin)de (bir seye kansmayip) oturan ki§i, ayakta durandan hayirhdir. Fitnelerde ayakta duran da yiiruyenden

hayirhdir ve fitnelerde yuruyen kisi de hizli gidenden hayirhdir. Bu itibarla (o doneme yeti§irseniz) ok yaylannizi kirmiz, yay kirisjerinizi parampar^a ediniz ve kili$la-nmzi tasa vurunuz (ki kinlsin veya korelsin). Eger biriniz(in bulun-dugu yer)e girilir (ve oldiirulmek istenir) ise o, Adem (Aleyhisse-lam) 'in (Habil ve Kabil isimli) iki oglunun hayirlisi (olan Habil) gibi olsun (yani katil degil de maktul olmayi tercih etsin).»"

3962) "... Muhammed bin Meslemft (Radtyallahu anh)'den rivayet edil-digine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Muhakkak fitne, gruplasma ve ihtilaf olacaktir. Boyle oldugu za-man sen kihcini Uhud d agin a gotur ve pargalanincaya kadar (ta§la-ra) vur. Sonra haksiz yere oldurtilunceye veya normal olunceye kadar evinde otur,» buyurmustur.
(Muhammed bin Mesleme demigtir ki:) Sonra bu vaziyet oldu ve ben Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in buyurdugu §eyi yaptim."

Not: Zevaid'de §6yle denilmi$tir : Eger Hammed bin Seleme'nin Sabit el-Ben-nant'den hadis i?itmesi subut bulursa sened sahihtir.[29]

İzahı

3959.hadisZevaidnevindendir.3960. hadis Tirmizl ve Ahmed tarafindan da rivayet edilmi§tir. 3961. hadisi Ebu Davud, Ahmed ve Tirmizi de rivayet etmislerdir. Bu hadiste kiya-metin belirtisi olan fitneler gecenin zifiri karanhklanna benzetilmig-tir. Yani o fitneler §iddeti, getinligi ve mahiyeti ile icyiiziinun karan-hgi bakimindan kapkaranlik gece gibidir. O donemde insanlann kii-fur ve iman bakimindan sabah aks.am durumlanmn degi§mesinden maksad bu belirli iki zamandaki degi§iklik degil, insanlann durumlan, davramglan, fiilleri, sozleri ve inaniglan ile kanaatlanmn sik sik de-gigmesidir. O donemin insani bir anda musliimanm kanini akitma-nm haram oldugunu soylerken biraz sonra fikir ve kanaatini degi§-tirip miislumamn kanini akitmanm helal oldugunu ileri surer ve boy-lece imam kiifre doniigur veya bunun aksine hareket eder.

Hadisin bundan sonraki boliimiinde oturanin ayakta olandan, ayakta duranm yuriiyenden ve yiiriiyenin ko§andan hayn*h oldugu-na dair ifadeden maksad gudur: Ki§i o fitnelerden ve fitnelere kan-§an gahislardan ne kadar uzak dursa onun igin daha hayirhdir.

Bu hadiste gegen "Kisiyy" kavsm goguludur. Kavs, okun yayidir. "Evtar" da veterin coguludur. Veter ise yaym kirigidir. Hadisin son kisminda saldiriya ugrayan musliimanm gatigmayip da A d e m (Aleyhisselam) 'in H a b i 1 isimli oglu gibi davranmasi tavsiye buyuruluyor. Bilindifi gibi A d e m (Aleyhisselam)'in Kabll isimli oglu kardegi Habil'i oldurmek xsteyince Habil mu-kabelede bulunmamig ve maktv.1 olmayi katil olmaya tercih etmigtir. Bu olay Maide suresinin 27 ila 31. ayetlerinde beyan buyurul-mu§tur.

Son hadis de notta belirtildigi gibi Zevaid nevindendir.

3960. hadisin raviyesi Udeyse bint-i Ohban bin S a y f i (Radiyallahu anha) 'nin rivayetinin makbul oldugu ve ravilerin ugiincii tabakasindan sayildigi et-Takrib'te beyan edilmi§tir. Bu hatun, babasi Ohban (Radiyallahu anhVden rivayette bu-lunmugtur. Ravisi de Abdullah bin Ubeyd1 dir. Tirmizi ve Ibn-i Maceh onun hadisini rivayet etmiglerdir. Babasi Ohban bin Sayfi el-Gifari Ebu Miis-1 i m (Radiyallahu anhuma) sahabilerdendir. B a s r a' da vefat etmigtir. Hadisini Tirmizi ve Ibn-i Maceh rivayet et-mi§lerdir.[30]

11- İki Müslüman Kılıçlarıyla Biribiriyle Çarpıştıkları Zaman, Babı

3963) "... Enes bin Malik (Radtyalldku anh)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sattallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmustur:

«Kihclanyla kargila^ip ^arpi§an iki musluman yoktur ki katili de maktulu de cehennemlik olmasin.-"

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi^tir: Bunun senedlnde Mubarek bin SUhaym bulunur. ibn-i Abdi'1-Ber demi§ ki: Alimler onun zayifligi ve hadlslnin ruklugu userinde ittifak etmi^Ierdlr.

3964) "... Ebu Musa (el-E§'ari) (Radtyalldhii anh)'den rivayet edildigi-ne gore; Resulullah (Sallallahu Alcyhi ve Sellem) :

«lki miisluman kihclanyla karsilasip carpi$tiklan zaman olduren de dldiiriilen de cehennemdedir,» buyurdu. Sahabiler:

Ya Resulallah! §u katildir (anladik), ama maktulun gunahi ne-dir? diye sordular. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

O da (carpi§tigi) arkadagini oldiirmek istedi, buyurdu."

Not: Zev&id'de §6yle denilmi§tir : Bunun senedi sahih olup ravileri giivenilir zitlardir.

3965) "... Ebu Bekre (Radiyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmu§tur:

•iki miisluman silahla biribirine hucum ettigi zaman ikisi de ce-hennemiu kenanndadir. Bunlardan birisi arkadaguii oldiiriince ikisi de cehenneme girerler.»"

3966) "... Ebu t)mame (Radtyalldku anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

•Allah katmda kiyamet giinii yeri kotii olan insanlardan birisi baskasrain diinyasuu almakla kendi ahiret (saadet)ini gideren kul-dur.-"

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi^tir: Bu sened hasen'dir. Qiinka rftvi Siiveyd bin Sald'in gUvenUirligi ihttlftflidar Sindl: Ben derim ki r&vi Sehr bin Havseb de Wyledir, demi$tir. [31]

İzahı

Bu babin; birinci, ikinci ve dorduncu hadisleri Zevaid nevinden-dir. Bu durum notta da belirtilmi§tir. Fakat Nesai ikinci hadi-sin benzerini rivayet etmigtir. Buna ragmen Zevaid yazan bunu Zevaid nevinden saymis.tir. Sebebini bilemedim. Bence Zevaid nevinden sayilmamahdiT.

Ogiincii hadis, yani Ebu Bekre (Radiyallahu anh) 'in ha-disini; Muslim, Nesai ve Ahmed de rivayet etmis.-lerdir.

Bu hadisler silahla garpi§an ve biribirini oldiirmek isteyen iki musliimandan katil olanmm cehenneme mustahak oldugu gibi mak-tul olanimn da cehenneme mustahak olduguna delalet eder. Qunku ikinci hadiste belirtildigi gibi maktul da digerini oldurmeye cali§mig durumdadir.

"Katil de maktul de ate§tedir veya cehennemdedir" mealindeki ifade cehenneme girmeye mustahaktir, §eklinde yorumlanmi§tir. Allah dilerse onlari cezalandinr, dilerse bagi§lar.

Bu ve benzeri hadisler diinya ile ilgili bir meseleden dolayi ve dinl ictihada dayali olmayan garpi§malar anlamina yorumlanmi§tir.

E 1 - H ft f i z, el-Fetih'te 13. cildin 29. sahifesinde 6zetle §6yle der:

K u r t u b i: Katil ve maktulun cehennemlik olmalanm gerek-tiren garpigma, diinya ile ilgili bir talebden dolayi veyft nefsi arzu ve hevese dayali olunca hukiim budur, demi§tir. Ben derim ki: Bunun igin Cemel ve Siffin sava§lanna katilmayanlann sa-yisi katilanlann sayisindan az olmu§tu. Sahabiler arasinda cereyan eden sava§lara katilanlar da katilmayanlar da insaallah sevab kazan-mi§lardir. Qunku tutum ve davrani§lan te'vil ve ictihada dayamyor-du. Ama onlardan sonra gelen ve bir takim diinyahk igin carpisan-lann durumu boyle degildi.

•Maktul da katiH oldurmeye diiskundii» mealindeki ifadeyi delil gosteren baa ilim adamlan: Bir gunahi i§lemeye kesin karar veren, azmeden bir kimse o gunahi i§lemese bile niyet ve azminden dolayi mes'uldur, muahaza edilir, demiglerdir. l§i fiiliyata dokmedikge azim ve kararliliktan dolayi mes'uliyet ve muahaza yoktur, diyenler ise bu goru§e §6yle cevab vermiglerdir: Bu hadislerde sozii edilen olay-da fiili hareket vardir, dldtirulen taraf da silah kullannu^ ve arkadas.uu oldurmek igin bilfiil galis.mi§tir. Ancak §u var ki ikisinin de cehennemlik olznasi cezalarimn da aym olmasim gerektirmez. Katil taraf, hem garpigma sugundan hem de oldurme sugundan cezalandi-rilir. Maktul ise garpis.ma sugundan cezalandinhr. Bu itibarla cezalan-dirma i§i azim ve niyetten dolayi degil garpis.maya katilma sugundan dolayidir.

Nevevi de E b u Bekre (Radiyallahu anh) 'in hadisinin izahi bolumiinde ozetle §6yle der:

Bilmis. ol ki sahabiler (Rachyallahti annum) arasinda cereyan eden savaglar ve kan dokmeler, bu hadiste bildirilen tehdid ve ceza-mn gumulune dahil degildir. Ehl-i Siinnet ve hak mezhebi-ne gore turn sahabiler hakkinda iyi zan beslenir, aralanndaki gar-pi§malar ve olup biten ihtilaflar dile getirilmez, garpismalan te'vil edilir, iyiye yorumlamr. Qiinku onlar muctehid idiler, hareketleri di-ni g6ru§lere dayali idi. Onlar ne gvinah i§lemek istemi§ler ne de sirf dunyalik pe§inde kos.mus.Iar. Bilakis her gurup kendisinin hak ve dogru yolda oldugu g6ru§iinde idi ve muhaliflerinin asi oldugu ka-naatinda idi. Duruma bu agidan bakinca da garpigmamn vacib oldu-gu itikadinda idi. Qunkii isyan edenleri hakka yoneltmek ancak gar-pi§ma ile saglanabilirse garpi§mak bir odev durumunu te§kil eder. Sahabilerin bazisi ictihadlannda isabet etmi§, bazisi da yamlmigtir. Yamlanlar da dinen mazur sayihrlar. Qiinku ictihadda hata etmek me§ru mazeret sayildigi gibi, ictihad ibadetinden dolayi muctehid zat bir sevab kazanmi§ olur. Bu olaylarda ictihaduida hata edenler gu-nah i§lemi§ sayilmazlar. Sava§larda Ehl-i Siinnet mezhebi-ne gore Hz. A 1 i (Radiyallahu anh) ictihadinda isabet etmi§ ve muhalifleri ictihadlannda yanilmislardir. Sahabiler doneminde olup biten olaylar ve sorunlar kangikti, karanhkti. Hatta sahabilerden bir gurup o sorunlar karsisinda §a§arak evlerine kapandilar ve higbir ta-rafa yardim etmediler, garpigmaya katilmadilar. Halbuki hakkin han-gi tarafta oldugunu net olarak ve kesinlikle bilseydiler hakka kar§i susmayi ve geri gekilmeyi katiyyen kabul etmezlerdi.

Son hadiste gegen -Ba§kasinin diinyasim almakla kendi ahiretini gideren. ifadesinden maksad §udur: Ba§kasim oldiirmek suretiyle diinyasim almakla... veya bir zalime yardim ederek ona diinyalik ka-zancuran ve bu yiizden kendi ahiretini gideren...[32]

12- Fitne (Dönemin)De Dili Tutmak Babi

3967) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyalldhu anhiim&ydan rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallollaku Aleyhi ve Sellem) goyle buyurdu, demigtir:

•Araplan kaplayan bir fitne olacaktir. Oldurulenleri cehennem-dedir. O fitnede dil, kihg darbesinden daha §iddetlidir.»"

3968) "... tbn-i Omer (Radtyalldhu anhiimdydzn rivayet edildigine gore;

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:
•Fitnelerden uzak durun. Qiinku §uphesiz, fitnelerde dil (tesir ba-kimmdan) kihg darbesi mislidir.»"

Not: Zevaid'de §6yle denilmi?tir : Bunun senedinde Muhairaned t)in rahman bulunur. Bu ravi [33]

İzahı

Birinci hadisi Ebu Davud da rivayet etmigtir. Ikinci ha-dis ise Zevaid nevindendir.

fstinzaf: tstiab ve kaplamak demektir. Birinci hadiste vuku bu-lacak fitnede oldurulenlerin cehennemlik oldugu bildiriliyor. Cehennemlik olmalarmm sebebi; garpismalannm idareyi, yonetimi ele ge-girmek, mal kazanmak ve nefsi arzulan yerine getirmek gibi dunyalik igin olmasidir. Oysa sava§mak ancak islamiyet'in yucelmesi, zulum ve haksizligin defedilmesi ve hakkin gergeklegmesi gibi kutsal ainag-la yapiUr.

Fitnede dilin etkisinin kihc darbesinin etkisi gibi olmasi ile ilgili olarak soyle yomm yapilnustir:

Yani c.arpi§an taraflardan birisini yermek, digerini ovmek gibi konusmalar fitneyi alevlendirir. Bu nedenle susmak gerekir. K u r -t u b i de: Yani fitne doneminde zalim yoneticiler yamnda yalan konusmak, dedikodu etmek, olup biten §eyler hakkinda onlara ha-berler ula§tirmak kihg darbesi gibi zararlidir, fitneyi alevlendirir. Qunkii bu gibi davranislar; kin, husumet, ofke ve tahrikleri kamci-lar, bircok tehlikeli sakmcalar dogurur ve boylece mevcut fitne-den daha buyuk felaketlere yol acabilir, demi§tir.

3969) "... Alkame bin Vakkas (Radtyaltdhu anh)'den rivayet edildigi-ne gore:

E§raftan bir adam (bir gun) kendisine ugranus ve Alkame ona i

Sfiphesiz senln (bana) bir yakinligin var. Gercekten senin (be-

nim uzerimde) bir hakkin da vartUr. Ben senin su emirler (sunfi) yamna girdigini ve onlann yamnda Allah'in diledigi kadar (yani bol bol) konugtugunu goriiyorum. Halbuki ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in arkada§i Bilal bin el-Haris el-Miizeni (Radiyal-lahii anh) 'den §u hadisi i§ittim:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Siiphesiz biriniz Allah'in ho§nud oldugu (giizel) sozlerden bir sozu ula§tigi yiice mertebeye ula§acagini sanmayarak soyleyiverir. Allah (Azze ve Celle) de o soze kar§ilik o kimse igin kiyamete kadar rizasnu yazar (liituf eder). §uphesiz biriniz de Allah'in gazabina se-beb olan (fena) kelimelerden bir lafi, ula§tigi (buyuk vebal) derece-sine ula§acagim sanmayarak sSyleyiverir. Allah (Azze ve Celle) de o lafa karsihk o kimse aleyhine huzuruna cikacagi zamana kadar ga-zabnu yazar.»

Alkame (adama) : Artik vay haline (Devlet adamlanyla g6rii§tu-gunde) ne soyledigine ve ne konu^tuguna bak, iyi dii$un. QunkU nice sozler var ki Bilal bin el-Haris (Radiyallahu anh)'den i^ittighn ha-dis, beni o sozleri soylemekten (c id den) menetti, dedi." [34]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, "Zuhd" boliimunun uAz konugma" ba-binda rivayet etmi§tir. Tuhfe yazannin beyanuia gore aynca N e-sai, Malik. Ahmed, tbni Hibban ve Hakim de rivayet etmiglerdir.

Tuhfe yazannin beyanuia gore ibn-i Uyeyne: Bu hadis-te beyan edilen iyi soz ve fena sozden maksad; padis.ah yamnda s6y-lenen sozlerdir. Allah'in nzasina uygun soz, padi§ahi zuliim etmek-ten alakoymak igin yapilan konugmadir. Allah'in gazabina sebeb olan soz de padi§ahi zuliim ve haksizlik etmeye sevkeden konugmadu*, de-

S u y u t i' nin naklen beyanuia gore ibn-i Abdilber de; bu hadisin bu §ekilde yorumlanmasma muhalefet eden kimseyi bilmiyorum, demigtir.

Guniimuzdeki devlet sistemine gore, padigah yerine devlet adam-lan ve yetkili makamlar bulunur.

Allah'in iyi konugmaciya kiyamete kadar nzasini yazmasmi T i y -b 1 §6yle yorumlami§tn*: Allah boyle kimseyi hayirh is.lere ko§maya ve ibadetleri ifa etmeye muvaffak kilar ve boylece adam hayati bo-yunca ilahi rizaya uygun yagantisim siirdurur. Oldugu zaman da kabir azabindan korunur, kabri geni§ler ve kendisine: Yani evlenen kimse gibi tatli uykuya dal. Seni ancak gok sevdigin sevgilinden ba§-kasi uyandirmayacak, denilir. Kiyamet gunii de mutlu olarak hagre-dilir, Allah tarafxndan hazirlanmi§ ozel golgede golgelenir. Sonra iis-tiin ikramlara ve nimetlere mazhar kihmr ve nihayet biitun nimetleri geride birakan Allah'in cemali ve Zat-i Bari'yi g6rmek gerefine ka-vu§turulur. Fena konugan kigi de bunun aksine dunya ve ahirette Allah'in kahrina, gazabma ve azabina maruz kalir.

3970) "... Ebu Hiireyre (Radtyallahii anh)'dtn rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyht ve Selletn) goyle buyurdu, demi§tir:

Siiphesiz adam Allah'in gazabma sebeb olan sozJerden bir keli-me konusur. O sozde bir beis, sakinca gormez. Sonra ondan dolayi ce-hennem atesinin yetmis senelik mesafeli dibine duser.»"

Not: Zevaid'de soyle denilmistir: Bunun senedinde Muhammed bin ishafc bulunur ve bu ravi tedlisgidir.

Iki Hal Tercemesi:

Alkama bin Vakkas el-Leysi el-Medeni (R.A.), ravilerin iklnci tabakasindan gttvenilir bir zattir. Sahabi oldugunu so'yleyen yanilmi^tir. Bu zatin Resul-i Ekrem (S^..V.) hayatta iken dogdugu ve halife Abdiilmelik devrinde vefat ettigi soylen-mi^tir. Bu zat; Omer, Ai?e, Amr bin el-As ve Bilal bin el-Haris (B.A.)'den riva-yette bulunmu$tur. R&vileri ise Abdullah ve Amr isimli iki oglu ile Muhammed bin Ibrahim et-Teymi'dir. Nesai onun guvenilir oldugunu s6ylemi$tir. KUtub-i Sit-te sahibleri onun hadislerini rivayet etmislerdir. Buhari ve MQsltm onun iki ha-dlsini riv&yet etini^lerdir.

Bilal bin el-Haris el-MOzeni Ebu Abdirrahman (R.A.), hicretin 5. yili Receb ayinda Resfll-i Ekrem (S.A.V.)'! ziyaret etmistir. Mekke'nin fethinde kendi kabi-, lesinin bayraktarligini yapnustir. 8 aded hadisi vardir. Ravileri Alkama bin Vakkas ve Amr bin Avf (fcr. Hicretin 60. yih 80 yasinda vefat etmistir. Sttnen sahibleri onun hadislerini rivftyet etmiflerdir. (Hulasa, 53 ve 271, Tuhfe. C. 3. sah. 261)

3971) "... Ebu Hiireyre (Radtyalldhu anhyden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selletn) §oyle buyurdu, demistir:

«Kim Allah'a ve ahiret gunune inaniyorsa hayir soylesin veya sussun (faydasiz veya zararli soz soylemesin).»"

3972) "... Sufyan bin Abdillah es-Sakafi (Radtyallahii anh)'dtn; §oyle demigtir:

Ben; Ya Resulallah! Sikica sanlacagim bir §eyi bana anlat (tav-siye buyur), dedim. O:

«Rabbim Allah'tir, de ve istikametli ol (yani lslamiyetin dosdog-ru yolundan sapma),» buyurdu. Ben:

Ya Resulallah! Benim hakkunda en cok korktugun §ey nedir? di-ye sordum. Bunun uzerine Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kendi (mubarek) dilinl tuttu. Sonra;.

«Bu», buyurdu. (Yani senin hakkmda en Qok korktugum gey se-nin dilindir)."

3973) "... Muaz bin Cebel (Radtyalldku anhyden; §6yle demigtir:

Ben bir yolculukta Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idim. Bir gun yolda

seyir halinde iken ben O'nun yaki-ninda bulundum ve:
Ya Resulallah! Beni cennete dahil edecek ve cehennemden uzak-lastiracak bir amel (hayirli is)i bana bildir, diye ricada bulundum. O:

•Sen cidden buyuk bir sey istedin ve suphesiz o sey, Allah'in mu-vaffak kildigi kimseye kuskusuz kolaydir: Allah'a kulluk ederek O'na hi(bir seyi ortak kosmazsin, namazi dosdogru eda edersin, zekati Sdersin, Ramazan orucunu tutarsin ve Ka'be'yi hac (tavaf) edersin,* buyurdu. Sonra:

Dikkat et, sana hayir kapilanni gosteriyorum: Orug (gunahlara -azaba karsi) bir kalkandir. Sadaka da suyun atesi sondiirdugu gibi gunahCin alevin)i sbnduriir ve adamin gece ortasinda namazi (salih

mu'minlerin semboludur).» buyurdu. Sonrat ^-UlII Jc-ayetini ve devammi; l>_A~Jv !y^ ^ ^yr a vanncaya kadar okudu.

Meali §6yledir: "Onlar (geceleyin namaz kilmak igin) yataklanndan kalkarlar, korkarak ve umitvar olarak Rablanna yalvanrlar ve ken-dilerine verdigimiz nzaktan hayir y oil anna harcarlar. Artik i§ledik-leri salih amellere kar$ilik onlar igin goz aydinhgi olarak saklanam hie kimse bilemez." (Secde: 16, 17)

Dana sonra ResuM Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«Bilmi§ ol ki sana i§in ba§ini, diregini ve zirvesini haber veriyo-rum: (O da) cihaddir,* buyurdu. Bundan sonra:

•§u anlattigimm hepsine sahib olmanin doniim noktasim sana haber vermeyeyim mi?» buyurdu. Ben:

Haber ver, dedim, Bunun iizerine O, (miibarek) dUini eliyle tuttu ve sonra:

•§unu (yani dilini) aleyhinde (bulunmaktan) menedeceksin,* buyurdu. Ben:

Ya Nebiyyallah! Biz konu§tugumuz ;eylerden dolayi gergekten sorumlu tutulur (mu)yuz? dedim. O:

«Bu isten gafletine §a§anm Ya Muaz. Dillerinin bi^tikleri (fayda-siz sdzleri) nden baska bir §ey insanlan banian asagi cehenneme du-surur mfl?* buyurdu."[35]

İzahı

3970. hadis Zevaid nevindendir. Bu hadiste gegen "HariT1 sonba-har mevsimi demektir. Burada yol manasmda kullanilmi§tir. 3971. hadisi Buhari ve Muslim de rivayet etmiglerdir. 3972. ha-disi Tirmizi, tbn-i Hibban ve Hakim de rivayet etmi§lerdir. Bu hadiste emredilen istikamet, yuce dinimizin dosdogru yolunu izlemektir. Bu hadiste -istikametli ol» emri Islam'in butiin emirlerini ve yasaklanni igeren veciz bir buyruktur. Qiinkii bir mus-luman bir emri birakir veya bir yasagi islerse Islam'in dogru yolun-dan sapmis olur. 3973. hadisi; Tirmizi, Nesai ve Ahmed de rivayet etmi§lerdir. Bu hadiste gegen bazi kelimeleri agiklayalun:

Ciinnet i Ortii, siitre ve kalkan gibi manalara gelir. Burada oru-cun gunahlara ve gunahlardan dolayi maruz kalman azaba kalkan gibi engel oldugu anlami kasdedilmi§tir.

Amud: Evin ve gadinn diregi demektir. Senam da deve hdrgucu-diir. Zurve ve Zirve bir §eyin en yiiksek kisnudir. Hadiste cihad ytice dinimizin bagi. diregi ve yuksek rutbesi sayilmigtir. Tirmizi1-nin rivayetinde bu ciimle §6yledir: «ism ba§i musluman olmaktir diregi namazdir ve zirvesi cihaddir.*

Milak: Bir seyin ozii, temeli, dayanagi ve donum noktasi gibi ma-nalara gelir.

Hasaid -• Hasidin goguludur. Hasid bigilmis. ekin demektir. Bura-da dilin bipip soyledigi faydasiz veya zararh sozler manasi kasdedilmi§tir.

iU oUKi cumlesinin asil manasi; anan seni kaybetsin, yani diesin, demektir. Burada isten gafil olmaya hayret etmek anlaminda kullanilmi§tir.

3972. hadlsin ravlsi Siifyan bin Abdillah bin Rebia es-Sakafl (R.A.) sahabldir Omer (R.A.)'m hilafett dfineminde Taif valiligi yapmi?tir. 2 aded hadisi vardir' MUshm, Tirmizi, Nesal ve tbn-I Maceh onun hadislerini rivayet etmislerdir Ravi-' leri Urve bin Zubeyr ve oglu Hi?am'dir. (Hulasa, 145)

3974) «... Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Setlem)'in zevcesi Ummii Ha-bibe (Radiyallaku ankd)>dan rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmujtur :

•tyiligi emretmek, fenaligi menetmek ve Allah (Azze ve Celle) Vi anmak d15inda kalan Adem oglunun konu§tugu sozler onun aleyhln-de ohip Iehinde degildir.."

3975) "... Ibn-i f)mer (RadtyaUahu an/riima)\:\: Biz emirlerimizin ya-nma girip bir siiz soyleriz. Sonra di^an giktigimiz zaman ba§kasini soyleriz. denilmi§, ibn-i Omer (Radiyallahii anhuma) da :

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hayatta iken biz bunu munafikhk sayardik."

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi^tir : Bunun senedi sahih olup ravilerl giiveni-lir zS,tlardir, Ravi EbO'^-^a'sa'nin adi Suleyman bin el-Esved'dir.

3976) "... Ebu Hiireyre (Radtyalldhu an/r)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

•tnsanin (dini ve diinyasi bakirrundan) ihtiyar; duymadigi §eyle-ri terketmesi onun muslumanliguun guzeliiklerindendir.>"[36]

İzahı

Ommu Habibe (Radiyallahii anha) 'nin hadisini; Tirmizi, Hakim ve Beyhaki de rivayet etmi§lerdir. Bu ha-diste Maruf; yani yuce dinimizin iyi saydigi §eyleri ba§kalanna emir ve tavsiyede bulunmak, Munker; yani dinimizin yasakladigi §eylere kar§i halki uyarmak, kotiiliiklerle miicadele etmek ve zikirlerle yuce Allah'i anmak ugrunda soylenen sozler ve yapilan konu§malar, sahibinin Iehinde olan §eylerdir. Bunun di§inda kalan konu§malar sahibinin aleyhinde sayilir. Tuhfe yazannin beyanma gore el-Ka-r i bu hadisin izahi bolumtinde: Bu hadisin zahirine gore insanlar igin miibah, yani ne sevab ne de gunah sayilan bir konu§ma ge§idi yoktur. Ancak hadis bogbogazligi ve yersiz konu§mayi giddetle men etmek manasma yorumlanabilir. §6yle de soylenebilir: Hadisteki «Le-hinde degildir* ifadesi *aleyhindedir» ifadesinin agiklamasi mahiye-tindedir. Bu takdirde hadisten maksad §u olur: Amlan ug ge§it ko-nugma di§mda kalan sozler sahibinin Iehinde degil, yani kendisi igin sevab sayilmaz. Ku^kusuz, mubah sayilan konu§malar sahibi igin ahi-rette bir sevab sayilmaz.

3975 nolu 1 b n-i O m e r (Radiyallahii anhiima)'nin hadisi notta belirtildigi gibi Zevaid nevindendir. Bunu takip eden hadisi Tirmizi vo Beyhaki de rivayet etmiglerdir.

Bu hadisin; +~*t ** *$j ifadesini insanm dini ve dunyasi bakimondan ihtiyag duymadigi geyleri terketmesi. diye terceme ettim. Tuhfe yazannm beyamna gore el-Kari: Yani musliimana ya-kismayan soz, fiil, goriis ve du§unceyi birakmasi demektir. "Ma la yani"nin asil manasi musliimanin din ve dunya agisindan muhtag ol-madigi ve AUah'm rizasi bakimmdan yararh olmayan §ey demektir. Bu itibarla luzumsuz konugmalar ve gereksiz turn fiil ve hareketler bunun kapsami igindedir, demi§tir.

G a z a 1 i de: Soyledigin takdirde bir gunaha girmen ve her-hangi bir zarara ugraman sozkonusu olmayan turn konusmalar "Ma la yanfnin igerigine dahildir. Mesela bir cemaat, bir topluluk igin-de oturdugun zaman yaptigm geziyi, bu gezide gordiigun daglan, nehirleri, giydigin elbiseleri, yedigin yemekleri, g6rii§tugun iyi insan-larin yaptigi i§leri anlatman tamamen gergek bigimde oldugu takdirde normal bir konugmadir. Bu konugmayi yapmaman seni gunaha sokmaz ye zarara ugratmaz. O halde boyle konugma gereksizdir. Mala yani turunden bir sozdur. Senin zamamni bo§una ahr, demigtir.

Hulasa; haram, mekruh ve faydasiz miibah §eyler soz olsun ve-ya fiil ve hareket olsun hepsi Ma la yani olan geylerdir. Musliimanin zamamni bu gibi §eylerle gegirmemesi onun olgun iman ve miislu-manliginm gtizelliklerinden sayilir.[37]

13- Uzlet (Toplumdan Uzak Durmak, İnzivaya Çekilmek) Babı

3977) "... Ebu Hiireyre (Radtyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur :

-Insanlar igin hayirh ya§ayi§ Allah yolunda (cihad igin) sirtin-da ugarcasuia ko§turacagi atmin yulanndan tutan (sava§a hazir bek-leyen) bir adanun yasantisidir. O, korkulu bir dusman sesini veya dii§mana saldirma gagnsmi isittigi her an atinin iistiinde ugarcasma firlayarak o sese dogru giderek dlmek veya oldurmek alanlannda gazi veya sehid olmak ister ve hayirh hayat o adamin hayatidir ki $u daglann tepelerinden bir tepenin iistiinde veya §u derelerden bi-rinin iginde kuguk bir koyun surusu iginde bulunur. Namazini vak-tinde ve usuliine uygun olarak kilar, zekatini oder ve dlunceye ka dar Rabbine kulluk eder. Insanlardan yana da iyilikten ba^ka bir sey i§lemez.»"[38]

İzahı

Bu hadisi Muslim ve tbn-i Hibban da rivayet etmi§lerdir.

Hadiste gegen bazi kelimeleri agiklayahm:

Inan: Yular demektir. Metn: Atm sirti manasma kullamlmi§tir.

Meayi§: Mai§et'in goguludur, ya§antilar demektir.

Hey'a: Du§mamn korku verici sesidir.

Fez'a: Du^mana saldirmak demektir.

Guneyme: Kiigiik koyun - kegi surusudiir.

5aafa: Dagin tepesidir.

§iaf: §aafa'nin goguludur.

Evdiye: Vadinin goguludur, dereler demektir.

Yakin: Oliim demektir.

Hadis; cihadin, cihad igin at beslemenin, sehidlik ve gazilik dii§-kunluguniin ve fitneler doneminde insanlardan uzak durup kulluk gdrevini ifa edip insanlara iyilikten ba§ka bir §ey dugiinmemenin fa-ziletine delalet eder.

Cihad edenin ve fitneler doneminde insanlardan uzak duranin yasantisimn en hayirh ya§anti olduguna delalet eden bu hadisin huk-mii, N e v e v i' nin de belirttigi ^ibi umumi degildir. Cunkii dlni ilimlerle mes.gul olan alimlerin ve siddiklann bunlardan daha fazilet-li oldugu ba§ka hadislerle sabittir. tnsanlardan uzak durmanin, inzivaya gekilmenin mi, halkin ara-sina girip de

eziyetlere sabretmenin mi daha hayirh olduguna dair goriisleri bundan sonra gelen hadisin izahi bolumiinde sunacagim.

3978) "... Ebil Said-i Hudrt (Radtyalla.hu ankyden rivayet edildigine gore:

(Bir giin) : bir adam Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in yanina gelerek:
insanlarm hangisi daha faziletlidir? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

•Cam ve mail ile Allah yolunda sava§an (mu'min) adam,» bu-yurdu. Soru sahibi:

Ondan sonra kim? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Sonra derelerden bir derede (yani halktan uzak bir yere gekil-mi§ durumda) olan insandir ki Allah (Azze ve Celle) 'ye ibadet eder ve insanlan serrinden rahat birakir (yani kimseye zarar vermez), buyurdu."[39]

İzahı

Bu hadis Kutiib-i Sitte'nin hepsinde vardir. Aynca A h m.e d ve Ibn-i Hibban tarafindan da rivayet edilmigtir.

Bu hadis de bundan onceki hadis gibi cihad eden ve toplumdan uzak ya§ayan iki simf muslumanin en faziletli insanlar olduguna de-l&let ediyor ise de alimler ve siddiklar daha ustizn oldugundan do-layi buradaki hukum umumi degildir. Bundan dnceki hadisin izahi bdlumunde de bu duruma i§aret ettim.

Nevevi bu hadisin izahi boliimunde ozetle §6yle der: Halktan uzak yagamamn, halkin arasina girmekten daha faziletli oldugu goriisunde bulunan ilim ehli bu hadiside delil gosterir-ler. Bu mesele hakkmda meghur ve malum bir ihtilaf vardir: Alim-lerin buyiik Qogunluguna gore fitnelerden selamette bulunma umidi-ni ta§nnak §artiyla halkin arasina girmek, onlardan uzakta ya§amak-tan efdaldir. Bir grup ilim adamlanna gore inzivaya gekilmek, yani halktan uzakta ya§amak daha efdaldir. Cumhur bu hadise §6yle ce-vab verir:

Bu hadis, fitnelerin ve ig savaslann bulundugu doneme yorum-lanir. B6yle donemlerde uzakta durmak daha iyidir. Ya da bu hadis, toplumun arasina girdigi takdirde §una buna eziyet edecek veya halktan gorecegi eziyetlere karsi sabir gosteremeyecek durumda olan-lar hakkindadir. Qiinkii peygamberler, (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), sahabilerin cumhuru, tabiilerin biiyuk gogunlugu, alimlerin cumhuru ve zuhd-ii takva sahibi olan muslumanlann ekserisi halkin arasina girerek Cuma ve vakit namazlannda camilere gitmek, ce-naze merasimine katilmak, hastalan ziyaret etmek, zikir ve tesbSh toplantilanna katilmak gibi insanlarm arasina girmenin yararlann-dan istifade etmi§lerdir.

§i*b: Iki dag arasindaki bogluk, yani dere demektir. Hadisten maksad mutlaka derede yagamak degil, halktan uzak yagamaktir. Dere bir misal olmak iizere amlmigtu*. Qiinku genellikle toplumdan uzak yagayan insanlar derelerde yerlegirler.

3979) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radiyallahii ank)yden rivayet edil-digine gore; Resulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) :

-Cehennem kapilannda (halki cehenneme) caginci (cehennem-lik) bir gurup olacak. Kim o davetcilere icabetle o kapilara giderse davetciler o kimseyi cehenneme atarlar (yani cehenneme girmesine sebep olurlar)», buyurdu. (Huzeyfe demistir ki) Ben:

Ya Resulallali! O gurubun vasiflanm bize anlat (tarif et), dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :

•Onlar bizim milletimizden (veya Adem ogullanndan) bir ziimre-dir, dillerimizle konusurlar»,

buyurdu. Ben:

Peki, o fitne devri bana erisirse nasil davranmami emredersin? diye sordum. O:

•Sen miislumanlann cemaatina ve imanuna (yani devlet ba$ka-nina) baglan, (onlardan aynlma). Miislumanlann cemaati olmaz ve imamlan yoksa o firkalann hepsinden uzakla§man bir agacin koku-nii lsirman suretiyle (me^akkatli) de olsa olum saha eri§inceye ka~ dar, di§lerini sikarak firkalann hepsinden uzak durmaya devam et, buyurdu."[40]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim ve Ebu Davud da rivayet etmi§lerdir.

Qikacak gurubun cehennem kapilan iizerinde olmasi ifadesi on-larin cehennemlik olmalarim belirtir.

Hadisin; UjjJU- '^ ^ ^ ciimlesinin izahi bolumiinde e 1 - H a f i z: Yani o gurup bizim kavmimizden, milletimizden olup bizim di-limizle konusurlar. Bu cumle o gurubun Arap olduguna isaret eder. D a v u d i demis ki bundan maksad o gurubun Adem ogullanndan, yani insanlardan bir ziimre olmasidir. El-Kabisi de sdyle demi§tir: Yani o gurup dis gorunuste bizim milletimizden ol-makla beraber ashnda bize muhalif olan bir guruptur.

Bir agacin kokunu lsirmak ifadesi zorluklara katlanmak, me§ak-katlara sabretmek ve fitne doneminde butiin guruplardan uzak dur-maiun sikuitisina tahammiil etmektir.

El-Beyzavi demi§ ki: Yani toplumu idare edecek devlet bagkam olmadigi donemde butiin guruplardan uzak durmah ve dev-rin giddetli sikintilanna sabretmelisin, rnesakkatlere gogiis germeli-sin, diye bilgi verir.

S i n d 1 de: Yani muslumanlann cemaati olmadigi ve devlet ba§kanimn bulunmadigi donemde butiin guruplardan uzaklas., sikin-tilara sabret, tenha yerlere gekil ve agaglann koklerini kemirmekle de olsa gecimini; dag baglarmda, gollerde, kimsenin bulunmadigi yer-lerde temine cali§ ve bu durumla yetinmeye bak, demi§tir.

Muslumanlann cemaatindan maksadin ne oldugu yolunda da de-gi§ik goru§lerin bulundugunu soyleyen el-Hafiz §6yle der: Bir kavle gore cemaattan maksad muslumanlann gogunlugudur. Bir kavle gore maksad sahabiler gurubudur. Ba§ka bir kavle gore bun-dan maksad din alimleri gurubudur. T a b e r i demis ki: En sih-hatli gorus sudur: Musliimanlann ittifakiyla segilen devlet ba§kam-nin etrafinda bulunan cemaattan aynlmamak ve o baskana itaat et-mektir. Miislumanlarm bbyle bir devlet ba§kani olmayip da firkalar turediginde en uygun olan davram§ biitiin guruplardan uzakla§mak ve inzivaya gekilmektir.

3980) "... Ebu Said-i Hudri (Radtyalldhu a»A,)'den rivayet edildigine go-re; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmu§tur:

«Musliimamn en hayirli malinin — kendi dinini fitnelerden koru-mak uzere — dag ba§lannda ve yagi§ olan sahalarda guttugu davar-lardan ibaret olacagi zaman yakuidir.*"

3981) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radtyalldhu awA/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Bir takim fitneler olacak. O fitnelerin kapilan basinda cehennem ate§ine gagmci kimseler olacaktir. Bir agacin kokunu lSinr halde 61-men onlardan birisine tabi olmandan senin igin daha iyidir."

3982) "... EbO Hiireyre (Radtyallaku anA/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmugtur:

• (Akilh, zeki) Mu'min bir yilan deliginden iki defa sokulmaz.'*

3983) "... ibn-i Omer (Radiyalldhii ankumd)'dan rivayet edildigine g3-re; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) goyle buyurmugtur:

(Akilli ve zeki olan) Mu'min bir yilan deliginden iki defa sokul-[41]

İzahı

3980 nolu hadis; Buhari, Ebd D a v il d ve N e s a I tarafindan da rivayet edilmi§tir. Bu hadiste gegen "Saaf* $a'fe'in 50-guludur.

§a'fe, bir §eyin iistii, yukansi ve yuksek kismi demektir. Burada dag ba§lan manasinda kullanilmi^tir. Katr •. Yagmur demektir.

3981. hadisiri ba§kaca kim tarafindan rivayet edildigine bakila-bilir. Bu hadis mana bakimindan 3979. hadis gibidir. Her iki hadis fitneler doneminde halktan uzak durmanin faziletini beyan eder. An-cak bu babm ba§ kisnunda gegen hadislerin izahi bolumiinde de be-lirttigim gibi halkin eziyet ve sikmtilanna sabredebilen muslumanm halkin arasina girmesi fitneler donemi di§indaki zamanlarda daha iyidir. Fitneler doneminde ise inzivaya gekilinek ve fitne guruplann-dan uzak durmak en uygun olamdir.

3982.hadis; Buhari, Muslim ve Ebu Davud tarafindan da rivayet edilmigtir. Bunu takip eden ve ayni metni igeren hadisin ba§kaca kinder tarafindan rivayet edildigine bakumalidu*. Bu hadislerde gegen Ledg: yilanin sokmasi manasini ifade eder. Cuhr de deliktir.

Hattabi' nin beyanma gore bu iki hadisten kasdedilen mana §6yle olabilir: Ovguye layik mu'min, akilli ve zeki olup gafil avlanma-yan ve ikide bir aldatilmayan mu'mindir. Bir kavle gore bundan maksad mu'minin ahiret i§lerinde aldatilma oyununa gehnemesidir. Diinya i§lerinde ise bazen temiz duygusu ve safligi nedeniyle aldati-Iabilir.

N e v e v i ve Avnii'l Mabud yazannm beyanlanna gore bu hadisin buyurulmasi §u olay dolayisiyladir: B e d i r savasmda Pey-gamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) §4ir Ebu Gurre'yi esir almigti. Sonra Resul-i Ekrem tAleyhi's-salatii ve's-selam) aleyhinde §iir soylememek ve hicivde bulunmamak kaydx ile Ebu Gurre sahverilmis.ti. Fakat §air kendi kavmine iltihak ettikten sonra sozun-*de durmayarak hicivlerine devam etmi§ti. Uhud sava§mda bu ftair tekrar esir alindi. Bu kere de serbest birakilmasini istedi ise de Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) bu istegi reddetti ve bu meyanda amlan hadisi buyurdu.[42]

14- Helal mı Haram mı Oldugu Şüpheli Şeylerle Karşılaşdlğlnda Durmak (Sakınmak) Babı

3984) "... Numan bin Be§ir (Radtyalldhii anhuma) minber iizerinde iki parmagiyla iki kulagma i§aret ederek (yani bizzat kulaklanyla duydugunu be-lirterek) :

Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'den su buyrugu isittim, dedi:

Helal olan (seyler) bellidlr. Haram olan (seyler) de bellidir. Helal ile haram arasinda da (helal mi, haram mi oldugunu) gok kim-senin bilmedigi bir takun siipheli seyler vardir. Bu itibarla kim gup-heli seylerden sakinnsa dinini (noksanhktan) ve lrzim (yani §eref ve haysiyetini) — halkin dilinden — kurtarmis olur. §upheli seylere dalan kimse de (igine girmek yasak olan beylik) koru etrafinda (da-varlanni) otlatip koru iginde otlatmasi an meselesi olan coban gibi harama diiser.

Bilmis olunuz ki her htikumdann ozel bir korusu var-dir, Dikkat ediniz, Allah'in (yer yuzundeki) korusu da haram ettigi seylerdir. Haberiniz olsun, insanm viicudunda bir Iokmacik et par-gasi vardir ki iyi oldugu zaman biitun cesed iyi olur, bozuldugu za-man da butun cesed bozulur. [43]
Bilmis olunuz ki o et pargasi kalbtir."

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim, Tirmizi, Ahmed, Darimi, Taberani ve baskalan da rivayet etmislerdir.

Alimler bu hadisin yuce dinimizin temel prensiplerini ortaya ko-yan en onemli hadislerden oldugu noktasmda ittifak etmislerdir. Ba-zi ilim adamlan tslamiyet'in donum noktasinm su hadisler oldugunu sSylemislerdir: Birincisi bu hadis. tkincisi, amellerin degerinin niyete bagh olduguna dair hadistir. Ugunciisu diinya ve ahiret bakinun-dan faydasi olmayan seyleri birakmaya dair hadistir. Dorduncusu ki-sinin kendi nefsi igin istedigi iyi seyleri her musluman igin istemesi ve kendi nefsi igin arzulamadigi fena seyleri nig bir musluman igin de istememesine dair hadistir.

N e v e v i bu hadisin onemi hakkmda bzetle soyle der: Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) bu hadiste; yiyecek, igecek, giyecek ve diger seylerin temiz ve helal olmasina dikkat edil-mesini, helal seyleri iyice tanimayi ve siipheli seylerden sakinmayi emrederek; siipheli seyleri birakmanm muslumamn diyanetini, yani dindarhgim ve haysiyetini, serefini korumaya sebep oldugunu agik-lamistir. §upheli seylere dalan bir kimsenin harama girmesi tehlike-sini bir ornekle belirtmis.tir: Bir hiikumdann yasak bolge olarak ilan ettigi ozel bir korusu etrafinda davarlarmi otlatan bir gobanin da-varlarinm o koruya, yasak bolgeye dalmasi, gobanm yasagi gigneme-si nasil an meselesi ise; helal mi haram mi oldugunda siiphe edilen seylere dalan bir muslumamn da o goban gibi yasak bolge sayilan harama girmesi an meselesidir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) daha sonra kalbin 6ne-mini beyan ederek korunmasmi istemis ve insan cesedinin butiin or-ganlanmn duzelmesinin ancak kalbin diizelmesiyle miimkun oldugunu, keza kalbin bozulmasiyle cesedin kalan organlarmin bozulacagi-m beyan etmi§tir. Qunkii kalb, cesedin hiikiimdan gibidir. Butiin or-ganlar ondan direktif ahrlar. Iman merkezi olan kalb kotiiliiklerden anndinldigi ve Allah'in zikri ile me§gul oldugu takdirde ondan direktif alan cesedin butim organlan Allah'a itaat eder. Bunun aksine kalb pasli oldugu takdirde kotii direktifler verir ve dolayisiyla cesedin turn organlan kotiiliiklere egilir.

Bir gurup ilim adami bu hadisi delil gostererek aklin ba§ta degil, kalbte oldugunu soylemistir. Bu konuda meshur bir ihtilaf vardir. Bi-zim arkadaslanmizin mezhebi ve kelamcilarm mezhebine gore akd kalbtedir. Ebu Hanife (Radiyallahii anh) 'a gore akil beyin-dedir. Bir kavle gore akil bastadir. Birinci goriis felsefecilerden ve ikinci gorus tabiblerden de rivayet edilmektedir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in -Helal olan seyler bellidir. Haram olan seyler de bellidir* buyrugunun manasi soyledir:

Bazi seyler apagik helaldir; helalligi herkesge bilinir. Yiyecekler-den ekmek, meyveler, zeytin yagi, zeytin, bal, hayvan yagi, eti yenen hayvamn siitu ve yumurtasi gibi gida maddeleri. Keza; konusmak, yurtimek, bakmak gibi bazi fiil ve hareketler de besbelli helal §ey-lerdir. Igki, domuz, murdar hayvan eti, idrar gibi maddeler, zina, ya-lancilik, giybet, koguculuk, yabanci kadma bakmak ve benzeri bazi fiil ve hareketler haramdir, bunlann haramligi agiktir.

Bazi §eyler de vardir ki helal mi haram mi oldugu acik degildir. Bunun igin cok kimse bu gibi §eylerin hiikmunu bilmez. Fakat din il-mini bilen kimseler nass, kiyas, istishab ve benzeri yollardan biriyle bunun hukmunu bilirler. Bu itibarla bir §eyin helal veya haramkgin-da tereddud edildigi zaman ictihada yetkili ve yetenekli ilim adami o mesele hakkmda ictihad ederek §er'i delile dayali olarak helal veya haramligina hukmeder. Bazen miictehidin delili agik bir ihtimal mahiyetini arzeder, yani hukiim igin kesin bir delil sayilmaz. Bu gibi durumlarda takvaya en uygun olam o §eyi birakmaktir. Boylece §iipheli §eyden uzak durulmug olur.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in «Her hukiimdann bir korusu bulunur...»

buyrugunun manasi da §6yledir: Her hukunv darm ozel bir korusu bulunur ve hiikumdar o yasak bolgeye izinsiz giren kimseyi cezalandinr. Bu itibarla ihtiyath davranan bir kimse o korunun yakimna sokulmaz ve boylece yasak bolgeye girme tehli-kesinden uzak kalir. Allah'm korusu da adam oldurmek, zina etmek, igki igmek, hirsizlik, soygunculuk gibi haram fiil, hareket ve sozler-dir. Kim haram bir §eyi i^lerse yasak bolgeye girmis. sayibr ve ceza-ya miistahak olur. Haram bir §eye yakla§an bir kimse de harama dalmak tehlikesi ile kar§i kar§iyadir. Durum boyle olunca ihtiyatU davranan bir kimse haramlardan uzak durur ve dolayisiyla §iipheli §eylere de yanagmamis, olur.

Bazi alimler §upheli §eylerin mekruh olduguna hiikmedilmi§ §ey-ler oldugunu soylemi^tir. M a v e r d i bdyle soyleyenlerdendir. Mekruh olan §ey, haram ile helal arasinda kalan bir §eydir. Takva sahibi olan musliimanlar mekruh §eyleri islemezler. Ciinku mekruh §eylere dalmak ve bu hali siirdurmek insani gxiniin birinde harama da daldirabilir.

Hattabi'ye gore giipheli §eyler ifadesinden maksad; mah-nm bir kismi helal, bir kismi haram olan bir kimse ile ali§ veri§ et-mektir.

Hadisin «§iipheli §eylere dalan bir kimse harama dii§er* mealin-deki cumlenin izahi b61umunde Nevevi §6yle der:

Bu cumle iki sekilde yorumlanabilir: §upheli §eylero dalan kimse kasith olmasa bile haram bir §eye du^ebilir ve o harama du§erken kusur ve ihmali oldugu takdirde gunahkar sayiln". Ikinci yorum §6y-ledir: §upheli §eylere devam eden bir kimse bu alanda hoggoruye ah-§ir ve ciir'eti artar. Peyderpey harama yakla§ir. Hergiin biraz daha giddetli §upheyle karsrianan i§lere girigir ve nihayet giiniin birinde bile bile haram §eye du§er. Bu da selef alimlerinin "giinahlar kiifrun postacisidir" sozii gibidir. Yani giinahlar sahibini kufre sevkeder.

3985) "... Ma^kil bin Yes^r (Radtyalldhii ankyden rivayet edildigine gore; Resfilullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir:

Here (fitne-fesad donemin)de ibadet etmek, benim yamma hlc-ret etmek gibi (faziletli)dir."[44]

İzahı

Bu hadisi; Muslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmisterdir. Hadiste gegen "Here" fitne ve kans.ikkklar donemi §eklin-de yorumlanmi§tir. Bu donemde meydana gelen oldiirme olayina da Here denilir. Fitne ve kan§ikliklar doneminde ibadet faziletinin ustun-liigunun sebebi §udur: Boyle donemlerde halk genellikle ibadetten gaflet eder, ba§ka §eylerle mesgul olur. Ancak az ki§iler ibadete yone-lir.[45]

15- İslam Garib Olarak Başladı, Babi

3986) "... Ebu Hiireyre (Radiyallahii anh)yden rivayet edildigine gore; ResuluIIah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Islam garib olarak basladi ve basladigi gibi (guniin birinde) garib haline doniisecektir. Ne mutlu o garib (mu'min)Iere."

3987) "... Enes bin Malik (Radtyallahu ankyden rivayet edildigine gore; ResuluIIah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurmu§tur:

Islam, suphesiz garib (gibi) ba§ladi ve (guniin birinde) tekrar garib (gibi) olacaktir. Ne mutlu o garib (mu'min)lere/ *

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi$tir : Enes (R.A.)'m bu hadlsinin senedi hasen'-dir. Ravi Sinan bin Sa'd bin Sinan'in guvenilirligi ve adi hafckmda ihtilaf olmu^tur.

3988) "... Abdullah (bin Mes'fid) (Radtyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; ResuluIIah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 50'yle buyurdu, demi§tir :

Islam, stiphesiz garib olarak basladi ve (giiniin birinde) garib hale doniisecektir. Ne mutlu garib (mu'min)lere.

ibn-i Mes'ud demistir ki: Garibler kimlerdir? diye soruldu. Re-sul-I Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Kabilelerinden (Islamiyet igin) aynlip uzaklasanlardir, buyurdu."[46]

İzahı

Ebu Hureyre (Radiyallahu anh) 'in liadisini Muslim de rivayet etmi^tir. Enes (Radiyallahii anh) in hadisi Zevaid ne-vindendir. Ibn-i Mes'ud (Radiyallahii anhuma)'mn hadisini T i r m i z i de rivayet etmistir. Ancak T i r m i z i' nin iman bolumiin-de rivayet ettigi metinde gariblerin kimler olduguna dair soru ve cevab bolumii yoktur. Bu soru ve cevabin sahiblerinin kimler olduguna dair agik bir kayit bulamadim. Fakat Nevevi, Miisli m'in gerhinde buna benzer ibn-i O m e r (Radiyallahu anh) 'in hadisini izah ederken gariblerin kimler oldugu hadiste agiklanrmstir, diyerek buradaki cevabi aynen nakletmi§tir. Nevevi1 nin bu ifadesi verilen cevabin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'e ait olduguna delalet ettigi igin, buna gore terceme ettim. in§aallah hata etmedim. Nevevi, gariblerin kabilelerinden (islamiyet igin) aynlip uzaklaganlar olduguna dair agiklamayi naklettikten son-ra: El-Herevi demigtir ki: Kabilelerinden aynhp uzakla§an-lardan maksad vatanlanni birakip Allah ugrunda hicret edenlerdir, diye bilgi vermi§tir.

Islamiyet'in garib adam gibi veya garib olarak bas.lamasimn ma-nasi §udur: Yiice Islamiyet ilk zamanlarda gok az kimse tarafindan kabul edildi. O donemde muslumanlann sayisi az oldugu igin Islam dini kimsesiz ve yabanci bir adam gibi idi. Sonra muslumanlann sa-yisi gogaldi, Islamiyet'i uygulayanlar ve emirlerini yerine getirenler, yasaklarmdan sakmanlar her tarafa yayildilar. Boylece ilk zamanlarda gorulen yabancuik ve gariblik kalmadi. Son zamanlarda fitne-lerin gogalmasi, insanlarm bozulmasi, dini vecibeleri yerine .getiren-lerin sayisimn azalmasi sonucunda Islamiyet ilk zamanlardaki hale

Hadislerde Islamiyet'in gariblesecegi haberi verildikten sonra; - -J*i iji^» = *Te tuba li'1-Gureba" buyurulmustur.

Gureba kelimesi garib'in goguludur, garibler demektir. Son hadiste garibler, kabilelerinden, vatanlanndan aynlip Allah yolunda hicret eden muhacirler diye agiklanmi§tu*.

Tirmizi1 nin Amr bin Avf (Radiyallahii anh) 'den rivayet ettigi bir hadiste tslamiyet'in garib olarak bagladigi ve tekrar (guniin birinde) garib hale ddniisecegi buyurulduktan sonra;

«Ne mutlu o garib (mii'min)lere ki halkin benden sonra bozduklan siinnetimi (yolumu) islah ederler* buyurulur. Bu rivayette garibler, Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in siinnetini, yolunu izle-yen, onunla amel eden ve olanca giigleriyle agiklamaya, ihya etmeye gah§an mu'minler diye agiklanmis., denilebilir. Bu rivayeti dikkate alan bazi alimler garibleri buna gdre tefsir etmis.lerdir.

Tuba kelimesi, giizellik ve temizlik manasini ifade eden lib k6-kunden ahnmadir. Bu kelime; ferah, gb'z aydinhgi, seving, gibta, ik-ram, cennet ve cennette bir agag gibi manalara yorumlannugtir. Bun-lann hepsi mutluluk ve saadet manasina yalon oldugu igin mutluluk anlamina terceme ettim.[47]

16- Fitnelerden Selamette Olmasi Umulanlar Babi

3989) "... Omer bin el-Hattab (Radtyallahu anh)'den rivayet edildigine gore:

Bit gun kendisi Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'in (Me-dine'deki) mescldine gikti ve Muaz bin Cebel (Radiyallahu anh)*in Peygamber (Sallallaha Aleyhi ve Sellem)'in kabri yaninda oturup agladigim gdrdfl. Sonra (ona) :

Senl a^latftn nedir? dlye sordu. Muaz (Radiyallahu anh):

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'den isittigim bir sey be-ni aglatiyor. Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den §u buyrugu i§ittim, dedi.

§iiphesiz riyanm azi (bile) sirktir, (yani Allah'a ortak ko§mak-tir). Kim Allah'in bir velisine du§manhk ederse giiphesiz Allah ile sa-va§maya gikmis. olur. Allah; itaatkar, takva sahibi ve halktan uzak duran 6yle kullanm gergekten sever ki, onlar goriilmedikleri zaman aranmazlar (yani halleri ve yerlerinin nasil oldugu kimse tarafindan soru§turulmaz). Hazir olurlarsa (meclislere ve onemli iglere) gagtnl-maz ve taninmazlar. Kalbleri hidayet i§iklandir. Hep tozlu ve karan-lik bannaklardan (veya gozumlenmesi zor sorunlann ustesinden) gi-karlar."

Not: Zevaid'de $6yle denilml§tir : Bunun senedinde Abdullah bin Lehla bu-lunur, BU ravi zayiftir.

3990) "... Abdullah bin Omer (Radtyallahu anhiimd)fdan rivayet edildi-gine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) goyle buyurdu, demigtir:

insanlar, iglerlnde necib ve kullani§li bir tane pek bulamayaca-gin yiiz deve gibidir."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi$tir : Ravi Zeyd bin Eslem'in Abdullah bin Omer (R.A.)'den hadis [48] l$itmesi sabit olursa bu sened sahih olup ravileri ^Uvenilir zat-lardir.

İzahı

Bu iki hadis Zevaid nevindendir. Birinci hadiste gegen bazi ke-limeleri agiklayalun:

Riya: Bir ibadeti, hayir sayilan bir igi Allah rizasi diginda bir maksadla veya Allah nzasi yaninda ba§ka bir gaye ile, gosteri§ igin i§lemektir. Riyakarbgin ve go3teri§in azi bile §irk, yani Allah'a ortak kosmaktir. Cunkii her tiirlu ibadet ve hayrat ancak Allah rizasi igin yapilmahdir. Allah nzasi yaninda baska bir yaratigin nzasi giidul-diigii zaman, o yaratik Allah'a ortak edilmis sayilir. Bu nedenle de kiifur olur.

Veli: Allah'in has kulu demektir.

Ebrar: Berr'in goguludur.

Berr: Allah'a itaatkar kul demektir.

Etkiya: Takiyy'in goguludur.

Takiyy: Allah'tan hakiki manada korkan, emirlerini yerine geti-ren, giinahlardan ve azabtan sakinan ve ilahi kanuna samimiyetle saygi duyan kimse demektir.

Ahfiya: Hafi'nin goguludur.

Hail: Toplumdan uzak duran ve nerede oldugu halk tarafindan pek bilinmeyen, demektir.

Hadiste riyakarhgin azimn bile sirk oldugu bildirildikten sonra Allah'in sevgili kullannin hasletleri siralamyor.

Jkinci hadisin benzerini Buhari, Rikak kitabimn Uzlet ba-bmda rivayet etmi§tir. Bu hadiste gegen Rahile -. Binit devesidir. Bu-rada necib, binmek ve yiik tasimak bakimindan kullamsk deve ma-nasma yorumlandigi gibi, binmeye elverisli necib deve manasina da yorumlanmi§tir.

S i n d i bu hadisi §6yle yorumlamistir: Yani yuz develik bir suru iginde tasimacihkta ve uzun yolculukta kullanilmaya elveri§li, guglii ve segkin deve nasil az ise toplumda segkin mu'minler de az bu-lunur.

El-Fetih yazan Buhari' deki metni izah ederken H a 11 a -b i' den naklen §6yle der:

Alimler bu hadisi iki sekilde yorumlamislardir: Birisi §udur ki: Insanlar dini hukumler kar§isinda esittir. Diinyaca ustiin olanm ast olana, yuksek mevkide bulunamn ondan asagi mevkide bulunana us-tunlugii yoktur. Yani btitiin imisliimanlar hukuk bakimindan esittir. Nasil ki; iglerinde binit olmaya elveri§Ii bir tane bulunmayan yiiz deve ayni durumdadir. Ikinci yorum da §6yledir: Insanlann gogunun kusurlan ve eksikleri bulunur. Fazilet ehlinin sayisi ise cidden pek azdir. Nasil ki(> yiik hayvani olan bir deve suriisti iginde binek olmaya elveris.li bir deve zor bulunabilir.

EI-Ezheri de: Hadisin manasi §6yledir: Diinyadan yflz gevirip ahiret isleriije yonelen kamil ve olgun insan, deve siirusu iginde binit devesi gibi azdir, demistir. Nevevi bu yorumun gu-zel oldugunu sdyledikten sonra: Bundan da guzel yorum §udur: Du-rumlan memnuniyet verici ve ustiin vasifli, kamil, olgun insan az bulunur, demi§tir.

E 1-H a f i z, yukardaki nakilleri yaptiktan sonra lbn-i B a 11 a 1' m §6yle dedigini s6yler: Hadisteki insanlardan maksad, sahabiler, tabiiler ve bunlan takip eden kusaktan sonra gelenlerdir. Cunkii bu uc ku§aktan sonra gelenler arasinda hiyanet etme hasta-hgi yayilnwg, kimseye giivenilmez olmustur. [49]

17- Ümmetlerin Firkalara Bölünmeleri Babı

3991) "... Ebfi Hureyre (Radiyalldhii ankyden rivayet edildigine gSre; Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellcm) §6yle buyurdu, demistir:

Yahudiler jetmi^ bir firkaya aynldi. Benim iimmetim de yetmis ug firkaya aynlacaktir."

3992) "... Avf bin Malik (Radiyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Yahudiler yetmis bir firkaya aynldi. (Bunlardan) bin cennette ve yetmisi atestedir. Hristiyanlar da yetmis iki firkaya aynldi. (On-lardan da) yetmis bir firka ateste ve biri cennettedir. Muhammed'in cam (kudret) elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki. benim iim-metim muhakkak yetmi§ iic firkaya aynlacaktir. Bir firka cennette ve yetmi§ iki firka ate§tedir.

Ya Resulallah! Cennette olan firka kimlerdir? diye soruldu. O: (Sahabilerin yolunda olan) cemaat, diye cevab verdi."

Not: Zevdid'de ?fiyle denilmi^tir: Avf bin M&lik'in bu hadisine ait sened soz goturtir ; Ravi R4?id bin Sa'd hakkinda Ebu Hatem : O, 50k dogru sozliidlir, demi^tir. R^vi Abbad bin Yusuf'un rivayetini Ibn-i Maceh'den ba$ka kimse tahrlc etmemi? (almanu$)tir. tbn-i Maceh yamnda da bundan ba?ka hadlsi yoktur. tbn-i Adi: O, rivayetinde yalmz kaldigi bir takim hadisler rivayet etmi?, demi^tir, ibn-i Hibban da onu giivenilir zatlar arasinda anmi^tir. Senedin kalan ravileri gflvenillr zatlardar.

3993) "... Enes bin Malik (Radtyallahii anhy&en rivSyet edildigine gb're; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 50'yle buyurdu, demigtir:

fsrail ogullan yetmi§ bir firkaya aynldi. Benim ummetim de §iip-hesiz, yetmi§ iki firkaya aynlacaktir. Bunlarm hepsi ate$tedir. Yalmz bir firka ate§te degildir. O da (sahabilerin yolunda olan) cemaattir."

Not: Zevaid'de ^oyle denilmlftir: Bunun senedi sahth olup ravileri gttve-nUir zfttlardir.

3994) "... Ebu Hureyre (Radtyallahii a«A/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi$tir:

(And olsun ki) siz, kendinizden onceki (millet) lerin yoluna ku-lacji kula^ina, ar^ini ar$imna ve kan§i kan§ina muhakkak tipatip uyacaksimz, Hatta onlar (daracik) bir keler deligine girseler siz de muhakkak o delige gireceksiniz.

Sahabiler, Ya Resulallah! (O milletier) yahudiler ve hristiyanlar (mi)? diye sordular. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) : Bunlar olmaymca baska kimler olur? buyurdu."

[50]

Not; Zevaid'de ?6yle denilmi^tlr: Bunun senedi sahih olup ravileri gUvenillr z&tlardir.

İzahı

Bu babin ilk hadisi diger sunen sahibleri ve Hakim tarafin-dan da rivayet edilmi§tir. Kalan hadisler 2tevaid nevindendir. B u -h a r i, bu babin son hadisinin benzerini el-itisam kitabimn bir ba-binda Ebu Said-i Hudri (Radiyallahu anh) 'den rivayet etmistir.

Bu babin ilk iic. hadisinde; Peygamber (Aleyhi's-salatii ve's-se-lam)'in iimmetinin yetmis kusur firkaya aynlacagi ve biri harig di-gerlerinin cehennemlik olacagi haber veriliyor. Bu fu*kalardan mak-sad Ehl-i Sunnet mezhebine ters diisen itikad konulanna iliskin batd mezheblerdir. Hanefi, §afii, Maliki ve Hanbeli gibi amel ve fikih konulanna ait mezhebler kasdedil-xnemi§tir.

Tuhfe yazan T i r m i z i * nin rivayet ettigi Ebu Hurey-r e (Radiyallahu anh) 'w hadisini izah ederken, bu hadisin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in birmucizesi olup aynen gergek-Ie§tigini belirttikten sonra; imam Ebu Mansiir et-Te-mimi1 nin bu hadisin izahi konusunda bir kitab yazdigini ve ki-tabta §6yle dedigini nakleder:

Yetkili ilim ehli bilir ki Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) , yerilen 'firkalar ile; helal ve haram konularinda, fikih mes'ele-lerinde ihtilafa dii§en degigik goriig beyan eden amel mezheblerini kasdetmemigtir. O'nun kasdettigi firkalar, Tevhid akidesinin temel mes'elelerinde, hayir ve gerrin takdiri, yani kader konusunda, nebi-Iik ve resulluk gartlannda ve buna benzer konularda hak ehline, yani Ehl-i Siinnet ve'1-Cemaata muhalefet eden mez-heblere mensup guruplardir. Cuoku bu guruplarin bazisi diger bazi guruplann kafirligine hiikmedecek kadar aralannda ihtilafi ileri go-turmiiglerdir. Fikih ve amel konulanna dair mezheb mensuplan ara-sinda ise boyle bir durum soz konusu degildir. Bunlar cegitli mes'e-lelerde ihtilaf ettikleri, degigik goriigler beyan ettikleri halde, kendi-lerine muhalefet edenleri ne kufurle ne de fasiklikla itham etmemis.-lerdir. Bu itibarla bu hadis itikad konulanna dair batil mezhebler manasina yorumlamr. Sahabiler doneminin sonlannda Kaderiyye mezhebinin tiiredigi ve Ma'bed el-Cuheni ile kendisine uyanlann bu muhalefet bayragini gektikleri gdriildii. Sonra peyder-pey batil mezhebler gogaldi ve nihayet bunlan sayisi yetmi§ iki fir-kayi buldu. Yetmi§ uguncii firka ise Ehl-i Siinnet ve'l-Cemaat firkasidir. Hak mezheb de budur.

Tuhfe yazan daha sonra §6yle der:

Bid'at ehli olan mezheblerin sayisi el-Mevakif ta belirtildigi gibi esas itibanyla sekizdir.- Birisi Mutezile mezhebidir. Bu mezheb mensuplannm ba§lica batil goru§leri §unlardir: Kullar amelleri-nin yaraticisidir. Mu'minler ahirette Allah'm cemalini gfiremezler. lyi bir amel i§leyenin mukafatlandinlmasi ve giinah i§leyenin ceza-landinlmasi vacibtir. Mutezile mezhebi yirmi firkaya aynhr. Ikincisi Hz. A 1 i (Radiyalldhii anhJ'i sevmekte a§in giden § i i mezhebidir. Bunlar da yirmi iki firkadir. Ogiincu ifrata kagan H a -riciye mezhebidir. Bunlar Hz. AM (Radiyallahu anh) 'in kafir olduguna hiikmederler ve: Bir miisluman biiyuk bir giinah i§-ledigi

zaman kufre gider, derler. Hariciler de yirmi kola ay-nlir. Dorduncusii Murci e mezhebidir. Bunlara g6re imanh bir kimsenin gunah i§lemesinin hig bir sakmcasi ve zaran yoktur. Bunlar da be§ guruba aynlir. Begincisi Neccariye mezhebidir, fig guruba aynlir. Altinasi Cebriye mezhebidir. Bunlara g6re kul-lann elinde higbir irade yoktur. Bunlar tek gurubtur, Yedincisi M u § e b b i h e mezhebidir. Bunlar Allah (Azze ve Celle) 'nin yaratik-lar gibi bir cisim oldugu iddiasmdadir. Bunlar da tek gurubtur. Boy-lece batil mezheb sayisi yetmi§ ikiyi bulur. Yetmis. ugiincii firka ise Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in ve sahabilerinin yolunu tutan Ehl-i Siinnet ve'1-Cemaat mezhebidir. Hak yolda olan budur. Diger mezhebler batildir, mensuplan sapik sayihr. Bu bilgi el-Mirkat'tan naklen verilmigtir.

tkinci ve uguncii hadiste gegen "Cemaat" kelimesi ile Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in ve sahabilerinin yolunda olup bid'at ve yanhg itikaddan uzak duran gurup kasdedilmi§tir ki bu guruba Ehl-i Siinnet ve'1-Cemaat deriz.

Bu hadislerde ummetin yetmi? bir veya yetmis iki firkasimn ce-hennemlik olup bir firkamn cennetlik oldugu belirtilir. §oyle bir soru hatira gelebilir: Kible ehli olan, yani zerre mikdan imam olan her miisluman netice itibariyle cennetliktir. Yani Islam dininden oldugu kesinlikle bilinen tiim hukiimlere inanan kimseler bir takun bid'at-leri benimsemlg olsa bile imamn alti §artina inandiktan sonra mu'-min sayihr ve bu hal uzerinde olurse, gunahlanmn cezasim cektik-ten sonra veya gekmeden ilahi bir magfiretle cennetlik olabilir. Diger taraftan Ehl-i Siinnet mezhebine mensup bir kimse i§ledigi herhangi bir gunahtan dolayi cehennemde ta'zib edilebilir ve azabim gektikten sonra cennetlik olur. Halbuki bu hadisler bir firkamn cennetlik, digerlerinin cehennemlik olduguna delalet eder. Bu nasil izah edilir?

Bu soruya degi§ik §ekillerde cevab verilmigtir. Bir yorum §Qy: ledir:

Bir firka tagidigi itikad nedeniyle azaba mustahak olmayip bu bakimdan cennetliktir. Diger firkalar ta§idiklan batil itikaddan do-layi cehennem azabina miistahaktir. Diger bir yoruma gore hadisler-deki hukiim cogunluk itibariyledir. Yani Ehl-i Siinnet mezhebi mensuplannm buyuk gogunlugu hak yolda olmakla cennete li-yakat kazann*. Diger firkalara mensup insanlarm gogunlugu yanhg yolda olmakla cehenneme mustahak olur.

Son hadis ise muslumanlann yahudilere ve hiristiyanlara uyma-ya ozen gdstereceklerini, bu iki milletin ahlak ve yagantilanna adeta imrenircesine egileceklerini ve bir takim bid'at ve nefsi arzulara esir gibi baglanacaklanm haber veriyor. Bu da mucize olarak gergekleg-mi§tir. Bugun Islam toplumunda tamamen Islam dinine ve Asr-i Saa-detin guzel ya§antisina ters dugen kotuluklere, bid'atlere, sefahet ve ahlaki cdkuntuye dogru hizla gittigi veya suruklendigi buyuk uzun-tu ile mus&hede edilmektedir. [51]

18- Mal Fitnesi Babı

3995) "... Ebu Said-i Hudrt (Radtyalldhii a»A>'den; §6yle demi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellexn) (bir gun) kalkip ce-maate soyle bir konusma yapti:
•Hayir. AHah'a yemin ederim ki ey insanlarl Sizin igin korktu-gum sey ancak Allah'in sizin igin gikaracagi dunya ziyneti (olan ser-)vet)dir.»

Bunun uzerine bir adam O'na:

Ya Resulallah! Hayir (yani mal nimeti) ser getirir mi? (ki endise-leniyorsun) diye sordu. Bu sorudan sonra Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

«(Mutlaka) hayir (olan bir sey) sfiphesiz ancak hayir getirir. Ama mal (mutlaka) j^yir nudir? (Bakiniz) Kfigfik irmagin (veya ba-har yagmurunun) bitirdigi bitkilerin tumu (tikabasa yiyen hayva-m) kann §i5kinligiyle derhal oldurur veya 5lttme yakla^torur. Fakat (zararsiz) gayir yiyicisi hayvan (onu) yiyer, nihayet bdgurleri dolun-ca (sis.ince) giineslenir, sonra kolayca tersler, i§er. Dana sonra gevis getirir (ve boylece karnindakini hazmettikten) sonra tekrar (gayirh-ga) donup otlanir. iste (bunun gibi) mes.ru yolla bir mal alan kim-seye o mal mubarek (bereketli) olur. Gayr-i mesru yolla bir mal alan kimsenin durumu da yiyip de doymayan obur [52]

İzahı

Bu hadlsi Buhdri de Rikak kitabimn 6. babinda rivayet et-mi§tir.

Hadiste gegen bazt kelimeleri agiklayahm:

Zehre: Ziynet, giizellik ve gigek gibi manalara gelir. Burada es-ya, elbise, ziraat gibi dunya mall ve serveti manasi kasdedilmigtir.

Hadiste gegen "Hayir" kelimesi de mal manasinadir. Kur'an-i Ke-rim'in muteaddid ayetlerinde bu manada kullanilmi§tir.

Hadir i Yes.il ot, gayir ve hayvanm beslenmesi igin gok yararh btr nevi bitki maijalanna gelir.

Habat: Karnin §i§mesidir.

Rebi: Bahar mevsimine denildigi gibi kuguk innaga da denilir. Ibn-i Hacer ikinci manayi tercih etmiijtir.

Hasira: Bugurdiir. ictirar: Gevi§ getirmektir.

Dunya mah asil itibariyle bir nimet oldugu igin soru sahibi ma-hn gerre nasil sebebiyet verdigini ogrenmek igin Resul-i Ekrem (Aley-hi's-salatu ve's-selam) 'e "Hayir §er getirir mi" sorusunu sormustur.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) buyurdugu cevabta her bakundan hayir olan bir geyin daima hayir getirdigini, fakat dunya malinin her bakimdan hayir sayilamayacaguii belirtmi§tir. Evet, diinya mah ve nzik ne kadar bol olsa bile mesru yolla kazanildigi, zekat gibi haklanna riayet edildigi ve cimrilik lie israf tan kagmildigi zaman hayu-hdu*. Fakat amlan cimrilik ve israf gibi nedenlerle mal hayirli olmaktan gikip gerre ddnugebilir. Keza mal gayri me^ru yolla kazanildigi veya boyle yollara harcandigi zaman nimet ve hayir olmaktan gikip §er ve nikmet olur.

Hadiste iki ornek bulunur: Birincisi dunya malini toplamakta a§in giden, ifrata kagan, helal haram demeden servet biriktiren ve iyi yolda harcamayan kimse igindir. Boyle bir kimse yagmur veya itmak suyunun bitirdigi otlan tikabasa yiyen, hazmi igin; gevis getir-mek, guneslenmek gezip tozmak gibi carelere basvurmayan ve kar-mn sismesi ile derhal olen veya olume yakla§an hayvan gibidir. Mai o kimseyi helak eder. Ikincisi diinya malini makul dlguler iginde ve me§ru yolla kazanan ve kazancindan yararlanmasim bilen, bir kis-znuu iyi yollarda, hayir islerinde harcayan kimse igindir. Bdyle bir kimse igin iyi bir besin maddesi olan gayirla karnmi doyuran, bunu hazmetmek uzere giine§leyip gevig getiren ve nihayet kolayca ters-Ieyip i§eyen, sonra ayni §ekilde otlanan hayvan misali verilmigtir.

Hadisin daha geni§ izahim ogrenmek igin B u h a r i' nin §erh-lerine miiracaat edilebilir.

3996) "... Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyalldhu ankiim&ydan riva-yet edildigine gore; Resfllullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellent) bir gun :

Farfs (Iran) ve Rum hazineleri size fethedilecegi zanum «izler na-sil bir kavim olacaksuuz? diye sordu. Abdurrahman bin Avf (Radi-

yallahii anh) :

Allah'in bize emrettigi gibi sdyleriz (yani hamd, §iikur ederek ni-metlerin artmasim dileriz), dedi. ResuluIIah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

•Veya ba§ka $eyler (soylersiniz - yaparsimz yahut haliniz ba§ka turlu olur). Biribirinize (maddiyat igin) rekabet edersiniz, sonra ha-sedlesirsiniz (gekememezlik edersiniz), sonra biribirinize sut ^evirip aynhrsmiz, sonra biribirinize kin tutarsuuz. Yahut buna benzer hale

dflsersiniz. Dana sonra muhacirlerln zayiflanna giderek bazdanni bazdarnun boyunlan Qzerine kumandanlar e4ersiniz>, buyurdu.

3997) "... Amr bin Avf —ki Amir bin Lliey ogullannin dostu olup Be-d!r savajma Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyin maiyyetinde katilmi§-ti— (Radtyalldhu ff«A)'den; §oyle demigtir:

ResOluIlah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Bahreyn (ahalisinin gayri muslimlerinin) cizyesini getirmek uzere Ebu Ubeyde bin el-Cer-rah (Radiyallahii anh) i oraya gonderdi. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) savas etmeksizin Bahreyn ahalisiyle bans akdederek baslarma el-Ala bin el-Hadrami (Radiyallahii anh) 'i vali tayin etmis-ti. Sonra Ebu Ubeyde Bahreyn'den bir mikdar cizye maUni (Medine-i Munevvere'ye) getirdi. Ensar Ebu Ubeyde'nin geldigini isittiler de Re-sulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde sabah nama-aani kumaya birden geliverdiler. ResuluIIah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazi bitirince aynldi. Ensar da (o esnada) Ebu Ubeyde've kar§i ciktilar. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) onlan gorfin-ce guliimsedi. Sonra:

-Ebu Ubeyde'nin Bahreynden bir hayli mal getirdigini i§ittigini-zi saniyorum?» buyurdu. Ensar:

Evet, Ya Resulallah, dediler. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

«§ad olunuz ve sizi sevindirecek nimetleri (bundan boyle de her zaman) umunuz. Vallahi (bundan sonra) size fakirlik halinin gele-ceginden hip korkmam ve Iakin sizler icin korktugum §ey, sizden on-ceki iimmetlerin oniine diinya (nimetleri) nin yayildigi gibi sizin 6nu-nuze de yayilmasi ve onlann biribirierini cekemeyip diinyahgi ele ge-cirmek icin yan§tiklan gibi sizlerin de aym $ekilde biribirinize dus> meniz ve nihayet dunyabgm onlan helak ettigi gibi sizleri de helak et-mesidir.»"[53]

İzahı

Abdullah bin Amr (Badiyallahu anh)'m hadisini Muslim de Zuhd kitabinni birinci babmda rivayet etmi§tir. Ha-diste gegen Tenafus fiilinin agiklamasi hakkmda Nevevi §6yle der: Alimler: Tenafus, bir seyi elde etmek igin yarismak ve bagka-sunn emu elde etmesinden ho§Ianmamaktir. Bu ise hasedin, gekeme-mezligin ba§langicidir, demislerdir. Hased ise bir nimetin sahibinin elinden gikmasim temenni etmektir. Tedbiir de ki§ilerin kendi arala-nndaki munasebeti ve iyi ili^kiyi kesmeleridir.

Amr bin Avf (Radiyallahii anh) 'in hadisini; Buhari, Humus kitabinm Cizye babmda, Muslim, Zuhd kitabinni birinci babinda rivayet etmi§lerdir. N e s a 1' nin de bunu rivayet ettigi Fethu'l-Bari'de belirtilmigtir.

Bahreyn: Irak'ta Basra ile Hecer arasinda bir §e-hirdir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam), hicretin dokuzun-cu yih bu beldenin gayri muslimleri ile ban§ akdederek; her yil be-lirli bir mikdarda cizye denilen vergiyi odemeye karar verilmi§tir. El-Hftf jz'iA Beyamna gore o donemde bu §ehir halknim gogu Mecusi idiler. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) sava§siz ola-rak elde edilen Bahreyn valiligine sahabilerin me$hurlanndan el-Ala bin el-Hadrami'yi atanu§ti.

Ebu Ubeyde (Radiyallahu anh) 'm Bahreyn' den cizye ma-lini getirdigini duyafl Ensarilerin o gun sabah namazinda M e s cid-i Nebevi'ye gelivermelerine ait ciimlenin izahi boliimun-de el-Hafiz: Bundan anlagiliyor ki sahabiler Cuma namazi di§indaki vakitlerde kendi kabilelerinin mescidlerinde namaz kiliyor-lardi. Qiinkii her kabilenin oldugu yerde mescidler bulunuyordu. An-cak yeni bir durum oldugu zaman Ensar-i Kiram (Radiyallahii anhii-ma) Mescid-i Nebevi'ye namaz kilmaya gelirlerdi. O gun sabah namazinda Mescid-i Nebevi'de toplanmalan cizye malinin geli§i sebebiyle oldugu karine ile anlas.ihyordu. Bu ne-denle Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) bu duruma i^aret buyurmu^tu.[54]

19- Kadınlar Fitnesi Babı

3998) "... Uslme bin Zeyd (Radiyallahu anhiimd)'dan riv&yet edildigine gore; Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demi§tir:

«Benden sonra erkeklere kadmlardan daha zararli bir fitne (se-bebi) biraknuyorum.***

3999) "... Ebu Said (Radtyattdhu anh)'den rivayet edildigine gore; Re-sulullah (Sail alia hii Aleyki ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Her sabah iki melek i Erkeklere kadinlardan dolayi yaziklar ol-sun ve kadinlara erkeklerden dolayi yaziklar olsun, diye baginr."

Not: Zevald'de §5yle denilmiftir: Bunun senedinde H&rice bin Mus'ab bu-lunur. Bu ravl zayiftir.

4000) "... Ebu Said(-i Hudri) (Radtyallahu ank)'den rivayet edildigine gore:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ayaga kalkarak (halka) bir hitabede bulundu. Hutbcsinde buyurdugu sozlerden biride su idi t

Siiphesiz, diinya (mah ve nimetleri) ye§il ve tath (meyve gibi ga-bukga guriimeye, gitmeye mahkum veya gtizelligiyle cazib)dir. Ve Allah sizleri dunyada cskl ummetlere gOphesiz halife kildi da nasil amel edece^inize bakar. Dikkat ediniz de dunya (ya dalmakJdan sa-kininir ve kadmlar (in fitnesin)den korununuz."[55]

İzahı

Bu babin ilk had! si; Buhari ve Muslim tarafindan da rivayet edilmistir. Oralardaki rivayetlerde hadisin ba§i; ;Mt cSj U diye baslar.

Kadmlann erkekler igin en zararh fitne olmasi durumunu bazi ilim adamlan kotu huylu kadinlara tahsis etmi§Ierdir. Bilindigi gibi fitne, imtihan mandsina da gelir. Kadinlar erkeklerin giinaha girip girmemeleri bakimindan bir sinav gegitidir. Bu hukum e§ler duru-mundakilere ve digerlerine umumidir. Iffetli, namuslu, durust, kanaatkar, ibadetine diigkun, kocasma itaatkar kadin; kocasmin giinaha girmesine sebep olmasi §6yle dursun, bilakis onu birgok giinah-lardan uzak tutabilir. Sayilan meziyetlerin ve benzeri faziletlerin ak-si karekterde olan kadmlar ise kocalan igin cidden felaket ve gu-naha girmenin en miisaid araci sayihr. Toplumda kocasina husumet besleyen, yemegine zehir katan, oldiirmeye girisen, mahna, lrzina, na-musuna hiyanet eden, haram kazanca zorlayan, dini gorevlerini en-gelleyen ve boylece cehenneme siirukleyen kadinlara rastlamr. Bu ha-talara ve suglara du§menin ?e§itli sebebleri arasmda kadmin akhnin noksanligi onemli bir yer alir. Bazen de art dii§unce olmaksizm boy-le suglara du§ebilir. Erkeklerden de boyle olanlar bulunur ise de sa-yi bakimindan az sayihr. Zevaid nevinden olan ikinci hadiste erkeklerin de kadmlar igin bir fitne mahiyetinde olduguna igaret edilmigtir.

T e g a b u n suresinin 14. ayetinde «Ey iman edenlerl BUmif olunuz ki eslerinizden ve evladmizdan size du$man olanlan vardir...»

buyuruluyor. Geni§ bilgi igin bu ayetin tefsirine muracaat edilmelidir.

Ebu Said (Radiyallahu anhl'in son hadisini Muslim de rivayet etmi§tir. Bu hadiste diinya yes.il ve tath diye vasnTandinl-mistir. Bundan maksad su olabilir: Diinya mah ve nimetleri nefsin ona ragbet, igtiyaki ve ihtirasi bakimindan yesil ve tatli meyve gi-bidir. Cunku nefis ya§ ve tath meyveye duskiindiir, ondan gok ho§-Iamr. Muhtemel olan ikinci yorum sekli diinya mah ve nimetlerinin gegici ve hizla gidici olmasi bakmnndan ye§il ve tath meyveye ben-zetilmesidir. Hadiste insanlann iyi veya kotu amel ve hareketlerinin Allah'm gozetimi altinda oldugu

belirtilerek gerekli uyan yapildik-tan .sonra dunyaya dalmaktan ve kadmlann fitnelerinden sakinma emri verilmistir.

4001) "... Ai§e (Radiyallahii awAdJ'dan; §oyle demigtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir defa) Mescid'de otururken Muzeyne (kabilesin) den sfislu, Mescid'in ichide (bile) ete-gini suriiyup boburlenerek yfirttyen bir kadm (Mescid'e) girdi. Bu-nun uzerine Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sSyle buyurdu s
Ey insanlar! Kadinlannizi Mescidte gittiklerin) de suslfi elbise giymekten ve boburlenmekten menediniz. Cttnkfi israil ogullan, ka-dmlan mescidlerte gittiklerin) de sfislfi elbise giyip boburleninceye kadar lanetlenmediler."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi$tir : Bunun senedinde D&vfid bin Mttdrik bu-lunur. Zehebl. Tabakat kit&bmda bu ravinin taninmayip mechfll blr kimse oldugu-nu s6ylemi$tir. Ravi Musa bin Ubeyde de zayiftir.

4002) "... Ubeyd isimli Mevli Ebi Ruhm (RadtyaMhii ank)'den rivayet edildigine gore:

Ebfi Hareyre (Radiyallahu anh), gfizel koku sfirOnmfls olup Mescid'e gitmek isteyen bir kadina rastlami? ve t

Ey Cebbar (olan Allah)in cariyesi! Nereye gitmek istiyorsun? dl-ye sormu$. Kadin da:

Mescid'e, diye cevab vermis. Ebfi HOreyre (Radiyallahu anh) : Ve onun icin mi gfizel koku surfindun? deyince kadin t

Evet, demi§. (Bunun uzerine) Ebfi Hureyre (Radiyallahu anh) : Ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den su buyrugu suphesiz isittim, demistir t

Her hangi bir kadin gfizel koku surundiikten sonra mescid'e (gitmek uzere evinden) fikarsa (o kokuyu giderici) boy abdesti ahncaya kadar hip bir namazi kabul olunmaz."[56]

İzahı

Bu hadisi E b u Davud da Libas bolumunde rivayet etmi§tir.

Cebbar: Allah'in isimlerindendir, buyrugunu her §eye gegiren, kahredici, kudreti sonsuz ve her §eye hakim manalanni igerir. E b u Hureyre (Radiyallahii anh) kadmi korkutmak igin Allah'in bu ismini anarak "Ey Cebbar'm cariyesi* seklinde hitab etmistir. Hadi-sin zahirine gore giizel koku suriiniip camiye giden bir kadmm, vu-cudundaki kokuyu tamamen giderecek tarzda boy abdesti almasi ge-rekir. Yani kokuyu ister viicudunun tamamina ister bir kismina sii-runmu§ olsun hukiim budur. Fakat Avnu'I-Mabud yazannm naklen beyanma gore e 1 - K a r i: Yani kadin viicudunun her tarafina giizel koku siirunmiis. ise biitun viicudunu yikamasi gerekir. §ayet viicudunun belirli bir yerine siirunmu§ ise orayi yikamasi gerekir* demistir. Avnu'I-Mabud yazan, e 1 - K a r i' nin g6ru$iine katslma-yip hadisin zahiri manasmi tercih etmigtir. /

Hadis, kaduun giizel koku siiriinup de bu haliyle camiye gitme-sinin haram olduguna delalet eder. Camiye gitmesi yasak iken, bu se-kilde siislenip; parfiim gibi guzel kokulan siirunen ve bu vaziyette gar$iya, gezmeye giden gafil kadinlann hali nasil olur?

4003) "... Abdullah bin Omer (Radiyallahu anhumdydan rivayet edildi-gine gore: Resulullah (SqUailahu Alcyfii vc Sclletn) (kadm cemaatine) :

Ey kadinlar toplulugu! Sadaka veriniz ve cok istigfar ediniz (yani giinahlanmzi bagisjanmasim

gok isteyiniz). CCinkii ben sizlerin ce-hennem halkimn gogunlugunu te§kil ettiginizi gordiim, buyurdu. Bu-nun uzerine kadm cemaatinden akh ba$inda biri t

Ne giinahuwz var ki cehennemliklerin cogunlugu biz kadinlanz Ya Resulallah? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) :

Siz (§una buna) cok lanet eder ve kocaniza karsj nankdrluk (ya-ni nimetlerini inkar) edersiniz. Akil ve dini noksan olanlardan hie birinin akilu bir kimseye sizin kadar galebe caldigim gdnnedim, buyurdu. Kadin :

Ya Resulallah! Akil ve din noksanligi nedir? diye sordu. Resul-1 Ekrem (Sallallahii'Aleyhi ve Sellem) :

Akil noksan ligin a gelince: Iki kadinm §ahidligi bir erkegin §ahid-ligine denktir. iste bu (denklik hiikmu), aklm noksanhgindandlr. Ka-din (hayiz nedeniyle) gunlerce namaz kilmaz ve Ramazan ayinda (hayiz suresince) orug tutmaz. iste bu da dinin noksanhgind»ndir (yani noksanhgidir.)" [57]

İzahı

Bu hadisi; B u h a r i, "Hayiz Kitabf *nda, Muslim de "Iman Kitabi"nda rivayet etmi§Ierdir. El-H af lz'm beyanina gore N e s a i de rivayet etmi§tir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in bu konugmayi bir bayram namazi miinasebetiyle namazgahda yaptigi B u h &t \' de-ki riv&yetten anla§iliyor.

Hadiste gegen bazi kelimeleri agiklayahm:

Ma'ger: Ortak bir yonii bulunan topluluk demektir. Kadmlar toplulugu, erkekler toplulugu, insanlar toplulugu ve cinler toplulugu gibi.

Cezle t Akilh, dirayetli ve gorus bakimindan yetenekli kadin ma-nasini ifd.de eder.

La'n: La'netlemek demektir. Yani la'netlenen kimsenin Allah'in rahmetinden uzak tutulmasini, kovulmasim dilemektir.

A$ir t Kanya da kocaya da denilir. Burada koca manasmda kul-lamlmigtir.

Akil demektir, [58]

Hadisten Çikan Hükümler

N e v e v I bu hususta ozetle §6yle der:

1. Hadiste kadinlar sadaka vermeye, bol bol istigfar ve tevbe et-meye te§vik edilmi§tir.

2. ibadet ve hayrat gunahlara keffaret olur. Cunku cehennemliklerin gogunlugunun kadinlardan olu§masi, onlann sadaka ve gok istigfar etmelerine gerekge gosterilmi§tir.

3. Kadinm kocasina kargi nankbrltik etmesi, iyiliklerini inkar et-mesi biiyuk gunahlardandir. Cunkii cehennemle tehdid, giinahin bii-yukliiguniin belirtisidir.

4. Bir kimseyi la'netlemek gok girkin giinahlardandir. Fakat bii-yiik gunahlardan sayildigina dair bir kayit bu hadiste yoktur. Qun-kii Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam), kadmlann la'netleme-yi gok kuHandiklarim beyan buyurmu§tur. Kugiik bir gunah, devam-h iglenince biiyiik giinah sayilir. ilim adamlan la'netlemenin haram-hgi hususunda ittifak etmiglerdir. Cunkii la'net, kiginin AUah'in Tah-metinden uzaklagtinlmasim dilemektir. Bu itibarla kufiir uzerine1 mi, iman uzerine mi oldugu kesinlikle bilinmeyen bir kimse hakkinda, bbyle bir dilekte bulunmak

caiz degildir. Bunun igindir ki ilim adamlan : Belirli bir musliimam veyd bir kafiri, bir hayvam la'netlemek caiz degildir. Ancak kiifur uzerine oldugu kesinlikle bilinen veya ka-fir olarak blecegi agik, segik §er'i bir delil ile bilinen §eytan ve E b u C e h i 1 gibi ki§ilere la'net edilir, demi§lerdir. isim vermeden kotii-liikler i§leyenlere la'net etmek ise caizdir. Mesela: Zalimlere, fasik-lara, yalancilara, kafirlere, faiz yiyenlere la'net olsun denilebilir.

5. Din, noksanhk ve fazlalik kabul eder.

6. Devlet ba§kam, devlet adamlan, biiyuk insanlar, emirleri al-tindaki insanlara, kendilerine bagh kimselere nasihat eder, onlan uyanr ve ibadete tes.vik eder.

7. Akh ba§inda olan kadin bilmedigini bgrenmek iizere Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'e sorular sordugu gibi, maiyyet durumundakiler amirlerine, ogrenci - ogretmene, bilmeyenler bilen-lere sorular sorup bilmediklerini ogrenmeye gah§malidir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) kadinlann hayiz suresince namaz kilmamalan ve Ramazan orucunu tutmalan gerekgesiyle onlann dinlerinin noksan oldugunu bildirmi§tir. Bunun anlami aciktir. Qunkii ibadetlere ve Allah'a itaat etmeye de din denilir. Durum bu olunca ibadetleri ve taati cok olan bir muslumanin dini, iba-det ve taati az olan muslumanin dininden fazladir, denilebilir. Ba§-ka bir deyimle ibadeti gok olan muslumanin dini fazlalasur. Ibadeti az olan muslumanin dini noksan olur.
Dinin noksanhgi, bazen giinah sayilan isler ve hareketler nede-niyle olur. Mesela mazereti olmayan bir kimsenin Ramazan orucunu tutmamasi, Cuma namazim kilmamasi gibi. Bazen de gunah sayila-cak bir durum olmaksizm din noksanligi olu§ur. Mesela yolculuk ha-linde veya hastalik nedeniyle Ramazan orucunu tutmayan veya Cuma namazina gitmeyen bir kimsenin ibadetinde bir noksanlik mey-dana gelir.

Hayiz halindeki kadin; §er'i mazeret dolayisiyla bu surece namaz kilamaz, oruc tutamaz. Bu fiilinden dolayi bir giinaha girmesi s6z ko-nusu olmamakla beraber, bu ibadetleri yapmigcasina sevab almasi da dugunulemez. Bdylece dininde, ibadetinde bir noksanlik vardir. Ama bundan dolayi sorumlu degildir. Namazim birakmasi vacib olan ve bu sebeble namazim birakan bir kadin, namaz kilmasi vacib olan ve bu vacibi ifa eden bir kimse gibi degildir. Gayet tabii vacib, farz olan ibadeti ifa eden kimsenin sevabi daha cok olur.[59]

20- Ma'ruf'u (Yani Dinen İyi Olarak Tanınan Şeyleri) Emretmek Ve Münker'i (Yani Dinen Fena Sayilan Şeyleri) Menetmek Babi

Ma'ruf: Allah'a kulluk, insanlara iyilik etmek ve dinin te§vik et-tigi, iyi saydigi §eylere denilir.

Munker: Ma'ruf 'un ziddi olan geylerdir. Yani dinen kotu sayilan fiil, soz ve hareketler ile batil itikadlar ve iglerdir. Hadislerin terce-mesinde Ma*ruf'u iyi seyler ve Munker'i fena §eyler diye ifade ede-cegim.

4004) "... Ai§e (Radtyalldhii anhaydan rivayet edildigine gore kendisi Resulullah (SattaUahu Aleyhi ve SeUem)'den §u buyrugu i$itmi$tir:

Sizin (halki hidayete) davet edip de gagnniza icabet (veya sizin dua edip de kabul) edilmeme durumu olmadan once (insanlara) iyi seyleri emrediniz ve fena s.eyleri men ediniz."

4005) "... EbQ Bekir (Radtyaltdhii anh)'den rivayet edildigine gore (bir giin) Allah'a hamd ve sena ettikten sonra §b'yle demi§tir: Ey insanlar! Siz;

"Ey iman edenler! Siz kendinize dii§ene bakiniz. Hidayet yolun-da oldugunuz zaman sapitan kimse size zarar veremez." (Maide 105) ayetini okuyorsunuz (ve hiikmuniin genelligini sanarak iyiligi emret-meyi ve fenahgi menetmeyi birakiyorsunuz). Halbuki biz Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Selleml'den §u buyrugu muhakkak isjttik:

Suphesiz, insanlar kotu bir §eyi gorup de menetmedikleri zaman Allah'in onlara umumi bir ceza vermesi cabuklasir (veya yakinla§ir).

Ravi Ebu Csame bu hadisi ba§ka bir defa rivayet ederken Ebu Bekir (Radiyallahu anh)'ui "Halbuki biz Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'den §u buyrugu muhakkak isittik" bicimindeki sdzQ yerine onunt "Cflnka ben, Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'd su buyrugu mubakkak isittim" dedlgini nakletmistir."[60]

İzahı

A i § e (Radiyallahii anha) "nin hadisini ibn-i Hibban da rivayet etmi§tir. Kutub-i Sitte'den ba§kaca hangisine rivayet edil-

digine dair bir kayda rastlamadim. Bu hadisteki; \je-X fiilinin dua

veya davet anlaminda kullamlmi§ olmasi muhtemel oldugundan ter-cemede bu duruma i§aret ettim. Bu iki ihtimale gore hadisin manasi da farkh olur. §ayet anilan fiil davet manasina olursa; isticabe de halkin davete icabet etmesi anlamini ifade eder. Yani islamiyet'in iyi saydigi geyleri emretmeyi ve kotu saydigi §eyleri menetmeyi ge-ciktirmeden zamaninda yapiniz. Eger gerekli tedbiri ba§tan almayip bu i§te gecikirseniz, bir takim kotiilukler isjenirken ve iyilikler ihmal edilirken seyirci kahrsaniz; bundan sonra yapacagimz telkin ve uya-nlar, gayret ve gabalarmiza kimse kulak vermez, davetlerinize icabet edilmez, sdzunii gegiremezsiniz.

Hadisteki "Ted'u" fiili dua manasinda olursa Isticabe de Allah'in duayi kabul etmesi anJaimm ifade eder ve bu takdirde mana §6yle olur:

lyi §eyleri emretmeyi ve fena §eyleri menetmeyi zamaninda ya-pimz, bunu ihmal etmeyiniz. Bu gorevi ihmal ederseniz, suglu duru-muna dii§ersiniz, dualanmz da kabul olunmaz olur. I§te boyle bir duruma diigmeden once iyiligi emri ve kotulugu yasaklama gorevi-nizi yapmiz.

Ebu Bekir (Radiyallahu anh) 'in hadisini; Tirmizi, Ebu Davud, Nesai ve tbn-i Hibban da rivayet etmi§tir. Bu hadiste gecen Maide suresinin 105. ayetinin zahiri-ne bakan bazi kimseler zannetmigler ki mu'minler kendi nefislerinden sorumludur ve hidayet yolunu izleyince dalalete giden onlara zarar vermez. Bunun icin Ebu Bekir (Radiyallahu anh) ayetin yanlis yorumlanmamasi gerektigini belirterek kasdedilen manayi agiklayia hadisi rivayet etmi^tir. Yani bu ayet; iyi §eyleri emretme ve fena §ey-leri menetmenin vacibligi hukmtine muhalif degildir.

N e v e v i: Bu ayet, iyi geyleri emretme ve fena §eyleri men etmenin vacibligi hukmune muhalif degildir. Cunku muhakkik alim-lere g6re ayetin manasi §6yledir: Ey insanlar! Siz miikellef oldugu-nuz gorevleri tarn yaptigimz zaman disinizdakilerin kusurlan size zarar vermez. Insanlann mukellef olduklan gdrevlerden birisi de iyi §eyleri emretmek ve fena §eyleri menetmektir. Mukellef bu gorevini yaptigma ragmen muhatabi itaat etmezse, mukellef olan zat Allah tarafindan kinanmaz. Qiinku gorevini yapmig durumdadir, der.

Tuhfe yazan Nevevi'nin bu sozunii naklederken Ebfl Ubeyd'in de §6yle soyledigini nakleder:

Ebu Bekr-i Siddik (Radiyallahu anh), halkin bu aye-ti yanli§ yorumlamasmdan ve dolayisiyle iyi §eyleri emretme ve fena §eyleri menetme gorevini birakmalanndan korkarak durumu ve saglikh yorumu onlara bildirmi^tir. Yani musliimanlann seyirci ka-lacaklan kotiiluk; kendileriyle muahede yapilmi§ olan gayri muslim-lerin ta§idigi yanli§ inang ve ayinleridir. Muslumanligi kabullenmi^ olan toplum icinde i§lenecek gunahlar ve suclar ile kotuliikler ise, bu hukmun dismda kalir. Muslumanlardan herhangi bir kimsenin k5-tuluk i§lemesine seyirci kalinma diye bir §ey yoktur.

Muellifimiz bu ayet igin 21. babi tahsis etmistir. Orada tekrar bu konu iizerinde konu^ulacaktir.

4006) "... Ebft UJ>eyde (bin Abdniab bin Mes'ftd) (RadtydWtU

md)'dan rivSyet edildigine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Settem) §oyle demigtir: Israil ogullan igine (din bakimmdan) eksiklik girince adam (din) karde$ini gunah Qzerinde goriir ve onu o gunahtan menederdi. Son-ra ertesi gfin olunca (giinahkar), karde$inin (bir giin once) isjedigi-ni gordugu gunah; adanu, o (giinahkar) kardesjyle beraber yemek yemesine, beraber i^mesine ve onunla siki fiki olmasina mani olmazdi. Bunun sonucunda Allah onlann bazilanmn kalblerini diger bazUan-mn kalblerine kan§tirdi (yani gunah igleyenleri ile onlara arkadas.-lik edenlerin tumuniin kalblerini karartti) ve onlar hakkinda Kur'an (ayetleri) indi. Sonra Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (onlar hakkinda inen §u ayetleri okuyarak) buyurdu kit

"tsrail ogullanndan kafir olanlar Davud'un ve Meryem oglu UX-nin diliyle lanetlendiler. Bu, giinah i§lemeleri ve a§in gitmelerinden-dir." (78)

"Onlar yaptiklan fenaliklardan birbirlerini abkoymazlardi. Yap-makta olduklan cidden ne kotu §ey idi." (79)

"Sen onlann cogunun (Mekke'deki) kafirleri (putperestleri) dost edindiklerini gorursiin. Nefislerinin kendileri i^in Snlerine surdii-gu §eyler en kotudiir. Allah onlara gazab etti ve onlar azab iglnde de-vamh kalicilardir." (80)

"Eger onlar Allah'a, Peygamber'e ve O'na indirilen Kur'an'a inan-nu$ olsalardi, kafirleri dost edinmezlerdi. Fakat onlann pogu imandan Cikmi5 kimselerdir." (Maide 78 - 81)

Ravi Ebu Ubeyde demi§tir ki: Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (bunu buyururken) bir tarafa yaslannu§ durumda idi. Sonra dogrulup oturdu ve i

(Siz muslumanlar) zalimin kollanndan tutup onu (batildan) hak-ka egdirmedikge hayir (azabtan kurtulamaz veya mazur sayilamaz-siniz), buyurdu.

Bu hadisin mislini ... senediyle Abdullah (bin Mes'ud) (Radiyal-lahii anh) vasitasiyla da Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) '-den rivayetle de bize Muhammed bin Bes^Ar tahdia [61] ettL"

İzahı

Muellifimiz bu hadisi iki senedle rivayet etmistir. Birincisi mur-seldir. Qunku 1 b n - i Mes'ud (Radiyallahu anh) 'in oglu E b 0. Ubeyde bunu direk Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'den rivayet etmigtir. Ikincisi Ebu Ubeyde araciligiyla babasi tbn-i Mes'ud (Radiyallahu anhuma) 'den, O da Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'den rivayet seklindedir.

Tirmizi de muellif imiz gibi biri Ebu Ubeyde' den, digeri tbn-i Mes'ud (Radiyallahu anhuma) 'den olmak uze-re iki senedle rivayet etmi§tir. Ebu Davud ise tbn-i Mes'ud (Radiyallahu anhuma) 'den iki senedle rivayet etmigtir. t s r a i 1 ogullanndan kotuliik isteyen kisiyi o fenahktan men edip ertesi gun onunla yeyip igen, siki fiki goru§en kimsenin kalbi de kotuluk i§leyenin kalbi gibi karanr. Biri; fenalik i§lediginden, digeri de onunla munasebeti kesmediginden, fenahktan ahkoyma (jaligma-sini biraktigmdan dolayi AUah'in kahrina maruz ve mustahak olmu? olur. Hadiste anilan ayetlerde belirtildigi gibi bunlar D a v ft d (Aleyhisselam)'m ve I s a (Aleyhisselam)'in dilleri He ilahl lanete garptinldilar. Tuhfe'de belirtildigine gdre Davud (Aleyhisselam) aleyhlerine beddua etmekle, onlar maymun sifatina donu§turulduler. 1 s a (Aleyhisselam) da kendi donemindeki asiler aleyhine beddua etmekle bunlar da domuzlar §ekline girdiler.

Restil-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) bu buyrugu yaslanmi? vaziyette iken buyurmus. ve muslumanlara ait talimati verecegi za-man dogrulmakla i§in onemini belirtmek istemi§tir. Talimatm ozeti §udur: Muslumanlar haksizhk edenlerin haksizliklanna engel olmak-la ve zalimleri hakki kabul etmeye, mazlumun hakkuu vermeye zor-lamakla miikelleftir. Bu yukumluluklerini ifa etmedikge sorumluluk-tan kurtulamazlar ve mesru mazeret sahibi sayilmazlar.

4007) "... Eba Sa!d-i Hudrt (RatUyaltthU anA^dea rivftyet Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kalkip bir hutbe irad etmis ve hutbesinde buyurdugu buyruklardan biri de:

Bilmi§ olunuz ki sakin halkin korkusu herhangi bir adami hakki bildigi zaman onu soylemekten kesinlikle ahkoymasin, buyruguydu.

Ravi demistir ki sonra Ebu Said-i Hudri (Radiyallahii anh) agla-di ve sdyle dedi: Allah'a yemin ederim ki biz muhakkak bazi s.eyleri gordiik de korktuk (soylemedik)." [62]

İzahı

Bu hadisin ba§kaca kim tarafindan rivayet edildigine bakilmah-dir. Incahii'l-Hace yazan bu hadisin izahi bolumiinde soyle der:

Heybet, yani korku bazen can veya mal guvenliginin tehlikeye diismesi §eklinde olur. Eger duyulan korku boyle bir korku ise hadis-teki emir vaciblik igin degil, azimet igindir. Ciinkii boyle bir tehlike anmda iyi §eyleri emretmek ve kotiilugii menetmek yukiimlulugunun kalkmasi konusunda icma vardir. §ayet korkulan §ey; kinanmak, ayiplamak gibi bir §ey ise 6nemi yoktur, goze alinmahdir. Qunku "Hakki aci da olsa soyle ve Allah yolunda hig bir ayiplayicuun ayip-lamasindan korkma" mealinde hadis vardir.

4008) "... Ebu Said (Radtyall&ku anh)'den; §6yle demigtir: Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Herhangi biriniz kendi nefsini ka^Omsemesin, buyurdu. Sah&-biler:
Birimizin kendi nefsini kflgflmsemesi nasil olur? dfye sordular. Resul-i Ekrem (SallaUahu Aleyhi ve Sellem):

Biriniz 6yle bir §ey gorur ki onunla ilgrili s5z sdylemesi Allah'in onun uzerinde bir hakkidir. Fakat o konuda bir §ey soylemez (yani insanlardan korkarak susmakla nefsini kugumsemig olur). Sonra ki-yamet gunii Allah (Azze ve Celle) ona: §6yle ve boyle olan §ey hak-kinda s6z soylemekten seni meneden ne idi? diye soracaktu-. O da i insanlar korkusu, diye cevab verecek ve Allah: Sen (insanlardan degil) oncelikle benden korkmahydui, buyuracaktir."

Not: Zevaid'de 5oyle denilmi$tir : Bunun senedi sahih olup r&vileri gUve> nilir zfttlardir. Ravi Ebu'l-Bahterl'nin adi Said bin PeyrOz etTai'dir.

4009) "... Cerir (bin Abdillah el-Beceli) (Radtyalteku a»A>'den riviyet edildigine gore; Resftlullah (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, de-

His bir kavim yoktur ki i^lerinde gQnah i^lenir, onlar gunah is-leyenlerden daha gugltt, (fenahktan) caydina fistflnluge sahip oldu-gu halde (gunahlan) engellemez de AUah onlann tumflnu cezalan-dirmaz (yani Allah suglulan ve onlara mani olmayanlann tumiinu cezalandinr)."

4010) "... Cabir (Radtyalldhu cuA/den rivayet edildigine gore:

Deniz muhacirleri (yani Habe§istan'a hicret edenler) Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yaruna dbndiikleri zaman ResOl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (onlara) :
Habe§istan znemleketinde g6rdug0nOz acayip geyleri bana anlat-maz nusimz? buyurdu. Muhacirlerden bir gurup gene *

Peki Ya Resulallah! (Bir gun) biz oturuyorduk. O esnada onlann rahibelerinin ya^hlanndan biri ba$inda buyiik bir su testisini ta?xya-rak yammizdan gegti. Biraz sonra onlann gen^lerinden birisinin ya-nindan gegti. Gen^ de ellerinden birisini kadinin iki omuzu arasina koyup onu itti. Kadm da dizleri iistiine du§tO ve testisi kinldi. Sonra kadm kalkinca gence donup bakti ve: Ya

zalim! Allah'in kursQya koyup onceki ve sonrakileri (yani butiin insanlan) topladigi ve eller lie ayaklann sahiblerinin i§lemi§ oldukian §eyleri anlattiklan zaman (Yani kiyamet giinu biiyuk mahkeme kuruldugunda) sen (ne sug i§~ ledigini) bileceksfn, yann Allah'in huzflrunda benim durumum lie se-nin durumunun nasil olacaguu bileceksin, dedi.

Cablr demi^tir ki Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (o si-rada) 9&yle buyurur(du):

Kadin dogru sdylemi?, kadin dogru s6ylemi§tir. Allah, zayifuun hakki guflusunden ahnmayan bir ummeti nasil takdis eder (pislik-lerden ve gunahlardan anndinr) ?"

Not: Zevaid'de ?ftyle denilmiftir: Bunun senedl hasen'dlr, Bftvl Said Un SUveyd hakkinda ihtilaf vardir.

4011) '... Ebfi Said-i Hudr! (Radiyalldhu anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demijtir:

Cihadin en faziletlisi zalim bir devlet ba§kani yaninda (iyiligi em-red ici veya kotuliigii menedici) hak bir soz soylemektir."

4012) "... Ebfl t)mame (Radtyalldhu anhyden rivayet edildigine gore:

(Mina'da) birinci cemre yaninda bir adam Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e kar$i ^kiverdi ve t

Y& ResulaUah! Hangi cihad (turu) daha faziletlidir? dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sorusunu cevablamadi. Sonra Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikinci cemreye ta$ atmca adam O'na (aym §eyi) sordu. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (gene) susup cevablamadi. Daha sonra Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Akabe cemresinin ta^lanni atuica (biniti-ne) binmek igin ayaftuu ftzengiye koydu. (Bu arada) :

Soru soran nerde^ir? buyurdu. Adam:

Benim. Ya Resulallah, dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :
(En faziletli cihad) zalim bir hukumdar yamnda (iyiligi emredici veya kotuliigii menedici) hak bir soz soylemektir, buyurdu."

Not: Zevaid'de ?oyle denilmi?tir : Bunun senedinde Ebu G&lib bulunur. Bu ravinin gUvenilirligi hususunda ihtilaf vardir. tbn-i Sa'd, Ebu Hatim ve Nesai onun zayif oldugunu sb"ylemi$Ierdir. D&rekutni ise onun guvenilir oldugunu sd*ylemi$tir. tbn-i Adi de onun zararsiz oldugunu soylemi?tu*. Ravi Ra$id bin Said hakkinda da Ebu Hatim: O 90k dogru sozlildilr, demi?tir. [63]
Senedln kalan ravileri gUvenilir zatlardir.

İzahı

E b u Said (Radiyallahii anh) 'in hadisini; Tirmizl, Ebu D a v u d, Ahmed, Beyhaki ve el-Kebir'inde T a -berani de rivayet etmiglerdir.

S i n d i zalim bir hiikumdann yiiziinde ona iyiligi emredici veya kotiilugu menedici bir adalet ve hakkaniyet soziinun en faziletli cihad olmasinin sebebi hakkinda: Denilmi§ ki; giinkii du§manla sa-va^an kimse umit ile korku arasmdadir, diigmana galebe galmasi ile maglub olmasi ihtimallerini ta§ir. Zalim hiikumdar yamnda bdyle sdz soylemenin ise can tehlikesine yol agmasi kuvvetle muhtemeldir. Bu itibarla daha faziletli sayihr, diye bilgi verir. Aymi'l-Mabud yaza-nnon beyamna gore H a 11 a b i de aym §eyi soylemi§tir. Evet di-ledigi insani sorgusuz sualsiz olduren zalim hiikumdann yuziinde kendisini hakka, adalete davet etmek, zuliim ve haksizhk gibi fena iglerine son vermesi igin uyanda bulunmak veya iyi §eyleri yapmasi icin teklifte bulunmak cidden can guvenligini buyiik bir ihtimalle tehlikeye du§iiriir ve boyle bir ortamda

boyle bir konu§ma elbette du§manla sava§maktan fazla tehlikelidir. Her babayigidin i§i degildir.

4013) "... Ebu Said-i Hudri (Radtyalldkii anh)'den rivayet edildigine gore:

Mervan (bin el-Hakem Medine-i Munevvere valisi iken) bir bay-ram gunii minberi (namazgaha) cikartti. Sonra bayram namazindan once hutbe okumaya ballad 1. Bunun uzerine bir ad am:

Ya Mervan! Sen sunnete muhalefet ettin. Bugun minberi (Mes-cidden namazgaha) cikarttin. Halbuki minber (bayram namazi igin mescidden namazgaha) cikartilmazdi ve sen bayram namazindan Once hutbeye ba§ladin. Halbuki hutbe bayram namazindan dnce okun-mazdi (yani namazdan sonra okunurdu), dedi. Bunun uzerine Ebu Said(-i Hudri) (Radiyallahu anh) :

Bu adam kendisine diigen gorevi ifa etti. (Qunkii) ben, Resulul-lah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den i§ittim, buyurdu Id:

Kim bir miinkeri (dine aykin bir §eyi) gorup de onu eliyle degi§-tirmeye muktedir ise eliyle degi$tirsin. Eger gucii (buna) yetmezse dili ile degigtirsin. (Buna da) giicu yetmezse kalbiyle degistirsin ve kalb ile degistirmek iman (meyvesin)in en zayifidir." [64]

İzahı

Bu hadis gok az bir farklihkla 1275 numarada gegti. Gerekli bilgi orada verildigi igin burada bir agiklama veya ilaveye gerek gormiiyo-rum. Oraya iriiiracaat edilmelidir. [65]

21- Allah Teala'nın "Ey Iman Edenler! Siz Kendinize Dii^Ene Bakiniz." (Maide 105) Buyrugu, Babi

4014) "... Ebfi tJmeyye es^aTjani (Radtyalldhii anhyden; §6yle demistir:

Ben, Ebu Sa'lebe eI-Hu$eni (Radiyallahfi anh) 'in yanina giderek: §u ayet (in manasi) hakkmda ne dersin? diye sordum. O: Hangi ayet? deyince ben:

"Ey iman edenler! Siz kendinize diisene bakiniz. Hidayet yolunda oldugunuz zaman sapitan kimse size zarar veremez.*' (Maide 105) ayeti, dedim. Ebu Sa'lebe el-Huseni dedi ki:

Sen bu ayet (in manasinh (konudan) haberdar bir kisiye sordun. (Cunkii) ben bunu Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve SellemJ'e sordum. Buyurdular ki:

Bilakis iyi seyleri birbirinize emrediniz ve fona seylerden birbiri-nizi menediniz. Hatta (Ey musluman!)Sen (insanlann gogunda) itaat edilen cimrilik, uyulan nefsl arzular, (din i§Ierine) tercih edilen dun-yahk ve her gorQs sahibinin (§er'i delilleri degil de) kendi gSrflsunu begendigini gdrdugfln ve gucanun yetmedigi bir durumu gordugun zaman arbk sen kendi nefsbie dfi§ene bak (yani o zaman iyiligi era-retmek ve kotulugu menetmek sorumlulugu senden kalkar). C^nkfl Siiphesiz sabir gQnleri arkamzdan gelecek. O gOnlerde sabir, bir ates pargasim avugta tutmak misli (getin)dir. O gOnlerde iyi amel isleyene

Cbagka zamanda) beheri o amelin mislini isjeyen elli adanun sevabi kadar sevab vardir." [66]

İzahı

Buhadisi; Tirmizi, Ebii DavOd, Hakim ve Bey-hakl de rivayet etmislerdir.

£bu Oraeyys e § - § a' b a n i, anilan aye tin manasmi Ebti Sa'lebe el-Hu§eni (Radiyallahii anh)

'a sormu§tur. Cunku ayetin zahirine gore her musliiman kendi nefsini islah etmek-le mukelleftir ve ba§kasma iyi §eyleri emretmek ve fenahklan men etmek sorumlulugu yoktur. Halbuki birgok hadis, toplumu iyi yola ydneltmek ve kotuliiklerle mucadele etmek gorevinin ifa edilmesini amirdir. Aynca aym gorev ba§ka ayetlerden de anlasiliyor.

Ebu Sa'lebe (Radiyallahu anh), verdigi cevabta bu aye-tin manasi hakkmda saghkh bilgisinin bulundugunu, gunku aym so-ruyu Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e sordugunu belirte-rek, ayetin iyiligi emretme ve kotulugu menetme sorumlulugunu kal-dirmadigini, bilakis bu sorumlulugun devam ettigini rivayet ettigi ha-disle a^iklamistir. Bu ayetin manasi ile ilgili gerekli bilgi 4005 nolu Ebu Bekir (Radiyallahii anh) 'in hadisinin izahi bdlumunde ve-rUdi.

Bu hadisten Qikan hukiim ve sonug sudur ki, iyiligi emretmek ve kotulugu menetmek gorev ve sorumlulugu devam eder. Ancak insanlann gogunun siddetli cimrilige yakalandigi, nefsi arzulara pes-kes oldugu, Kitab, Sunnet, tcma ve Kiyas denilen ser'i deliller ve sa-habiler ile tabiilerin yolu birakilarak herkesin kendi goriisunu be-genme hastaligina tutuldugu ve hak yolda yuriiyen musliimanm gix-cu dismda kalan bir takim dine aykin durumlar goruldugii zaman musliiman kendi nefsine diisene bakacak ve islam yolunda yiirudu-gu(haktan aynlmadigi zaman sapitan kimse ona zarar veremeye-cektir.

Hadisin son kismmda sabir giinlerinin geleceginden haber verili-yor. Fitne ve fesadin gok oldugu, giinah isleme cesaretinin guglendigi ve ilahi emirlerin uygulanmadigi giinlere sabir gunleri denmesinin sebebi o ortamda §uurlu mu'minlerin sabirdan baska garelerinin kal-mamasidir veya nefsi kotuluklerden ahkoymamn zorlugu sebebiyle kdtulflklere karsi dir^nip sabretmenin faziletinin ustiinlugudur. O dSnemde sabretmek bir ates pargasuu avugta tutmak kadar zor olur. O gunlerde iyi seyler yapan, AUah'a kulluk gdrevini ifa eden bir kimsenin sevabi ba§ka bir donemde aym gorev ve hizmetleri if& eden elli ki^inin tumunun elde edecegi sevab kadar buyuk ve gok olur.

4015) "... Enes bin Malik- (Radtyallahu anh)'fcn; §oyle demigtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e»

Ya Resulallah! iyi §eyleri em ret me ve fena seyleri menetme g5-revini ne zaman birakinz? denildi. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

Sizden onceki ummetlerde ortaya cikan §ey fciirizde de ortaya $ik-tigi zaman, buyurdu. Biz i

lid Hal Tercemesi

Ebu Sa'lebe el-Hu?eni (R.A.)'in adi ve babasmin adi hakkmda ihtllaf vardir. Sahabi olan bu zatin 40 aded hadlsi vardir. Buharl ve Muslim onun Uc. hadisinl beraber rivayet etmi?lerdir. Aynca yalmz Muslim 9nun bir hadlsini rivayet et-mi$tir. Ravilerl Cubeyr bin NUfeyr, tbnu'l-MUseyyeb ve Mekhfll'dur. Huneyn sa-va?ma katilmi§tir. Secdede iken vefat etmi$tir. tbn-i Sa'd'in beyamna g6re hicre-tin 75. yilmda vefat etmi$tir. Bir kavle gore Muaviye (R^.)^!! hilafeti doneminde vefat etmi?tir. (HiUasa. 446)

Bu zatm ravisl ve soru sahibi Ebu Omeyye e$-9a'banl'nin adi Yuhmid,. Yab-mid veya Muhammed'dir. Buna dair degi?ik rivayetler vardir. Ba§ka rivayetler de vardtr. Bu zat. bu hadlsi Ebu Saiebe'den rivayet etmi?tir. Ba$ka hadlsi Ktitub-i Sitte'de ypktur. Ravisi Amr bin Cariye'dir. tbn-i Hibban onun ffOvenilir oldugunu soylemistir. (Hulasa, 443)

Ya Resulallah! Bizden onceki ummetlerde ortaya c.ikan §ey ne-dir? diye sorduk. O (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) .-

Hiikiimdarlik (ya§ga) kugiik (ve tecrubesiz) olanlanmzda olur. Zina-fuhu§ (yayginla§arak) buyuk ya§ta olanlanmzda (bile) olur ve ilim riizaletiniz (karektersiz, a§agihk olanlanniz)da olur, buyurdu.

Ravi Zeyd demi§tir ki: Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) "ve ilim ruzaletinizde olur" buyrugunun manasinin aciklamasi, "ilmin fasik olan kimselerde oldugu zaman" §eklindedir."

Not: Zevaid'de soyle denilmistir: Bunun senedi sahih olup ravileri gttve-nilir zatlardir.

4016) "... Huzeyfe (Radtyallahu anh)Jden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Mu'min ki§iye nefsini kugiik du§tirmesi uygun (caiz) degildir, buyurdu. Sahabiler:

Nefsini kuQiik du§urmesi nasil olur? diye sordular. Resul i Ekrem

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Gucunun yetmedigi bir belamn pesine dii§er, buyurdu." [67]

İzahı

Enes (Radiyallahii anh) 'in hadisi Zevaid nevindendir. Bu ha-diste devlet idaresinin tecrubesiz, yasga kiigiik ve heniiz akillan ol-gunla§mami§ kimselere tevdi edildigi, zina ve fuhuijun yaygmlagarak biiytik ya§taki insanlarm bile bu fenahgi i§ledigi ve ilim adamlaruun fasik kimseler oldugu, yani dini bilgilerine ragmen durum ve davra-niglanrun dine aykin oldugu, ilmi dunya menfaati igin kullandiklan donemde; iyi geyleri emretmek ve fenahklan menetmek gorev ve so- rumlulugunun ortadan kalktigi bildiriliyor. Cunkii bdyle bir ortamda yapilacak bir sey kalmamis olur, harcanacak gabalar neticesiz kalma-ya mahkum olur.

H u z e y f e (Radiyallahii anh)'m hadisini T i r m i z i de Fitneler bolumiinun sonlannda rivayet etmistir. Tuhfe yazannin be-yanina gore Ahmed de rivayet etmigtir. Bu hadisin bu babla ilgisi agiktir. §6yle ki ortamin ciddi bigimde bozuldugu fitneler ve be-lalar doneminde iyi geyleri emretme ve fena seyleri menetme sorum-lulugu ve gorevi kalkmis olur. Boyle bir donemde miisluman kisinin olumsuz durumlan onlemeye kalkismasi ve sonugsuz kalmasi mu-hakkak olan bir takim girisimlerde bulunmasi, dayanamayacagi bir takim bela ve felaketlere hedef olmasina sebebiyet verir. Bu itibarla dayanamayacagi bir belaya diismesine yol a<?an hareketlerde bulunmasi uygun ve caiz gorulmemi§tir.

4017) "... Ebu Said-i Hudrt (Radiyallahu ank)*den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Alcyhi ve Sellem)'den §u buyrugu i§itmi§tir:

Allah kiyamet gunii kulu §uphesiz sorguya q;eker. Hatta: Dine aykrn durumu gdrdugunde kar§i ?ilup giderm«kten seni ahkoyan §ey nedir? diye soracaktir. Sonra Allah bir kula (savunma) delilini tel-kin fve lutuf) buyurdugu zaman kul (kendini savunmak uzere) §6y-le der: Ya Rabbi! Ben senin merhametini (musamahani) umdum ve ,in-sanlardan korktum (yani dine aykin durum kar§isinda susmayi bu nedenle tercih ettim)."

Not: Zevaid'de §6yle denilml$tir; Bunun senedi sahlh olup r&vilerf nillr z&tlardir. [68]

22- (Günahların Çeşittli) Cezaları Babı

4018) "... Ebu Musa (el-E§'ari) (Radiyallahu anh)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Alcyhi ve Scllcm) :

Muhakkak Allah zalime bir sure mehil verir (derhal cezalandir-maz). Sonra onu yakalayinca artik bir daha salivermez, buyurdu ve bunun arkasinda: life = "Veleketlerin halki zuliim ederken senin Rabbin onlan yakalayinca ya-kalamasi i§te boyle (elemli, cok acikh) olur." (Hud 102) ayetini okudu." [69]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim, Tirmizi ve NesSi de rivayet etmisjerdir. Hadiste, anilan ^yette azaba garptinldiklari bildirilen gegmis iimmetler, ayetin bulundugu Hud silresinde ba-hisleri gegen Nuh, Hud, Salih, Ibrahim, Lut, §uayb ve Musa (Aleyhimu's-selamJ'm peygamber olarak gonderildikleri kavimlerdir ki; bunlann her birisi bir felaketle helak oldular.

Hadisteki zulumden maksad Allah'a ortak kosmak, inkar ve ku-fiir ise; bu supa karsi verilen ceza ebedi azab manasinadir. Sayet zuliimden maksad genel anlamda haksizhk ise, yani hem kiifur hem de diger haksizhklann tiimu kasdedilmi§ ise her zuliim cezasi o zuliim derecesine gore verilir.

4019) "... Abdullah bin Gmer (Radiyallahu anhumd)'dan; §6yle demi§tir:

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bize yonelerek §oyle buyurdu:

Ey muhacirler cemaata! Be§ §ey vardir ki onlarla mubtela olaca-ihuz zaman (hig bir hayir kalmaz). Ben sizlerin o §eyler (donemin)6 eri§menlzden Allah'a sigininm (O §eyler gunlardir) :

Bit milletin iqinde zina - fuhu§ ortaya ^kip nihayet o millet bu su?u aleni olarak i§Iediginde, mutlaka iglerinde taun hastahgi ve onlardan 6nce gellp gegmi$ milletlerde vukii bulmami§ hastaliklar yayilir.

Ol?a ve tarbyi eksik yapan her millet mutlaka kithk, ge?im si-kmtisi ve ba§lanndaki hukumdarm zulmii ile cezalandinlirlar.

Mallannin zekatim vermekten imtina eden her millet mutlaka yagmurdan menedilir (kuraklik cezasiyla cezalandirilir) ve hayvan-lar ounasa onlara yagmur yagdinlmaz.

Allah'in ahdini ve Resuliinun ahdini (yani du§manla yaptiklan andla§mayi) bozan her milletin ba$ina mutlaka Allah kendilerinden olmayan du§maiu musallat eder ve du§man o milletin elindekinin ba-zisini ahr.

Ve imamlan (yani devlet adamlan) Allah'in Kitabi ile amel et-meyip Allah'in indirdigi hukumlerden iglerine geleni segtikge (yani diger hukumleri uygulamadikga) Allah onlann azabnu kendi arala-nnda kilar (yani; ig fitne, fesad ve anargi gibi azablarla tazib eder)."

Not: Zev&id'de ?oyle denilmi^tir: Bu, (senedinin saglikli olmasi bakumn-dan) amel edilmeye mtisaid bir hadlstir. Alimler r&vi Ibn-i Ebl M&Uk ve babaa

hakkinda ihtil&f etmi^lerdir.

4020) "... Ebu Malik el-E§'ari (Radtydtt&ku an*)'den rivayet ediWigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, d(imi§tir:

Benim ummetimden bazi insanlar muhakkak i?ki igip ona adm-dan ba^ka isim takacaklar. Ba$ u^lannda ^algilar galmacak ve ^ar-kici kadinlar §arki - tiirkO siiyleyecekler. Allah onlan yere batirsin ye onlardan maymunlar, domuzlar yapsin (veya Allah onlan yere bati-racak ve onlan maymunlar, domuzlar §ekline donu§turecektir)." [70]

İzahı

Bu hadisin bag kismim Ebu Davud da rivayet etmi^tir. Calgi galmak ve garkici kadinlann §arki - turku soylemesi ile ilgili cumlelerden sonuna kadar olan kisim ise Ebu D a v u d' un riva-yetinde yoktur.

Eglenceli igki igip, igkiye ba§ka isim takanlann yere batmasi ve maymunlar ile domuzlar §ekline donu§mesi ile ilgili cumleler bir bed-dua olabildigi gibi ilerde vuku bulacak felaketlerden haber vermek mahiyetinde de olabilir. Tercemede buna i§aret edildi. Bunlarm maymunlar ve domuzlar haline donu§mesi durumuna gelince bundan maksad bu sugu i§leyenlerin ahlaken bozulmalan veya ilahi bir azap olmak uzere gergekten mesholmalan, §ekillerinin degi§mesi olabilir. Gegmi§ ummetlerde bu durum gergekten olmustur. Kiyamete yakin ddnemde sapitmi§ bazi insanlann bas.ma da bu felaket gelebilir. Allah turn mu'minleri korusun.

4021) "... BerS. bin Azib (Radiyallahii anJt)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (SaHallahii Aleyhi ve Sellem); ,

•Onlara Allah lanet eder ve lanetgiler lanet eder» buyurarak: (Lanetgiler) yerde yuriiyen hayvanlardir, diye

Not: Zevaid'de ?dyle denilmi$tir : Bunun senedinde el-Leys bin Selim bu-lunur. Bu ravi zayiftir. [71]

İzahı

Zevaid nevinden olanbu hadiste anilan; o>f *" p+Zmhj <»' ^^t ciimleleri B a k a r a suresinin 159. ayetinden bir pargadir. Bu ayet-i kerime'nin tamaminui meali §6yledir:

"indirdigimiz apagik ayetleri ve hidayet yolunu biz kitabta insan-lara acikladiktan sonra gizleyenlere §uphesiz Allah lanet eder (rah-metinden uzakla§tiru-) ve lanetgiler lanet eder (rahmetten uzakla§ti-nlmalanm dilerler)."

I§te bu ayette gegen lanetgiler ifadesinden yerde yuruyen hay-vanlann kasdedildigi bu hadiste beyan buyurulmu§tur. Ancak hadi-sin senedinin zayifligx soz konusudur. El-Hazin'de beyan edildigine gore Ibn-i Abbas (Radiyallahii anhtima) lanetgiler ifadesinden maksad insanlar ve cinlerden ba§ka turn yaratiklardir. Hay-vanlann kafirlere, gunahkarlara lanet etmeleri sebebi; isyankar insanlar yiizunden kurakhgin meydana gelmesi ve hayvanlann da bundan mutazamr olmasidir. Bir kavle gore lanetgiler ifadesiyle; insanlar ve cinler manasi kasdedilmi§tir. Dogrusunu ancak Allah bilir. Ar-zu edenler bu ayetin tefsirine miiracaat edebilirler.

4022) "... Sevban (Radtyallahu awA/den rivayet edildigine gore; Resfi-lullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demijtir:

Birr (hayir, iyilik etmek, akrabalarla iyi ili§kiyi surdurmek)den ba^ka hig bir s.ey omru arttirmaz. Duadan ba^ka hig bir §ey kaderi geri dondiirmez. §iiphesiz ad am, i§ledigi gunah yiiziuiden de nzkm-dan mahrum birakilir."

Not: Bunun senedinin hasen oldugu Zevaid'de bildirllmi^tlr. [72]

İzahı

Sevban (Radiyallahu anht'in hadisi 90. numarada gegmi§-tir. Gerekli bilgi orada verildigi igin burada tekrarlamaya gerek yok-tur. [73]

23- Bela (Musibet ve Sıkıntılara) Karşı Sabretmek Babı

4023) "... Sa'd bin Ebi Vakkas (Radtyalldhii ankyden; §oyle demigtir : Ya Resulallah! Hangi

insanlann ba§ina gelen bela daha §iddetli olur dedim. O (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Peygamberler, sonra sirayla (Allah katmda) riitbece en iistun olanlar. Kul; dindarhgmin (kuvvetliligi ve zayrfligi) durumuna gore belaya ugrar. Eger dininde kuwetli ise belasi siddetli olur ve §ayet dindarliginda gevseklik - zayiflik olursa dindarhgi derecesine gore belaya ugrar. Bela kuldan aynlmaz (pe§ini birakmaz). Nihayet kul (ug-radigi belalarla gunahlarmdan annip) uzerinde hig gunah kalmaya-rak yer yiiziinde dola$inca bela onun pesini birakir." [74]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ahmed, Darimi, Ibn-i Hibban ve Hakim de rivayet etmi§lerdir.

En btiyiik bela, musibet ve sikintilann peygamberler (Aleyhimu's-selam) 'in ba§lanna gelmesinin sebebi s.udur: Ba§ka insanlar nimet-lerden zevk duyduklan gibi onlar bela ve musibetlerden zevk ahr-lar. Ikincisi; onlar mucizeler gdsteren buyuk ve iistiin insanlar oldu-gundari dolayi ba§lanna bela ve musibetler gelmezse bazi insanlar onlann be§er iistii varhklar oldugunu, hatta ilahla§tiklanm sanabi-lirler. Ogunciisu; peygamberlerin ba§ma en biiyiik belalann geldigi-ni bilen ummet, belalara kar§i sabu* ve tahammiil gdsterir ve ugra-digi belalan peygamberlerin ba§ina gelmi§ belalarla mukayese etmek stiretiyle gordugii belamn hafifligini kolayca anlar. Dordunciisu; en getin belaya ugrayan insan, Allah'a en gok iltica edip sigman, O'na en gok yakangta bulunan insan olur.

Peygamberlerden sonra en §iddetli belaya ugrayan insan da gene peygamberlerden sonra Allah'a en yakm, O'nun katmda riitbe ve makami en yiiksek olan mu'mindir. Bu durum sirayla diger mu'min-lere sirayet eder. Hadis; mu'minin ba§ina gelen bela ve musibetlerin agirlik derecesinin onun dindarlik derecesiyle-dogru orantili oldugunu beyan eder.

Hadisten gikan diger bir hukiim de; bela ve musibetlerin mu'minin gunahlannin bagis.lanmasina vesiyle olmasi ve kulun turn gunahlarmdan temizlenip anmncaya kadar bir takim bela ve musibet-lere ugramasmm onun yaranna olmasidir. Ancak §u noktaya dikkat etmek gerekir: Kulun amlan ecir ve sevabi kazanabilmesi igin ug-radigi bela ve musibetlere sabretmesi gerekir. Aksi takdirde bunca sevablan yitinnesi kuwetle muhtemeldir. Bu babta rivayet edilen diger hadisler ve belalara kar§i sabretmenin faziletine dair ayetler bu hukmu if ade ederler.

4024) "... Ebu Said-i Hudri (Radtyalldhii anh)'den; goyle demi§tir:

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) humma hastahgindan yatakta iken yamna girdim. Sonra elimi O'nun uzerlne koyunca ha-raretini Srtuntin ustiinde ellerimde hissettim ve:
Ya Resulallah! Atesjnin §iddetine hayret ederim, dedim. O: •Biz (peygamberler) boyleyiz. Bizim igin bela kat kat fazla olur ve sevabi da bizim igin (bu oranda) kat kat fazla olur», buyurdu. Ben:

— Ya Resulallah! Hangi insanlar en giddetli belaya ugrarlar? diye sordum. O:

•Peygamberler*, buyurdu. Ben:

(Onlardan) sonra kimler? dedim. O:

•Sonra salih (yani^dini emirleri yerine getirip gunahlardan uzak duran takva sahibi) insanlar. Onlardan herhangi biri fakirlige cid-den 6yle mubtela olur ki biiriindugu abadan ba§ka higbir s^ey bula-maz ve biriniz mutlulukla sevindigi gibi onlardan herhangi birisi belaya ugramakla cidden sevinir.»"

Not: Zevaid'de §fiyle denilmi?tlr: Bunun senedl sahih olup r&vileri gUveni-lir z&tlardir.

4025) "... Abdullah (bin Mes'ud) (RadtyaUahu an/i)'6en; §oyle demi§tir: Ben, ResuluIIah

(Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e, peygamberler-den birisinin halini (gecmiste bize) anlatirken sanki §u and a bakiyor gibiyim. O peygamberi kendi kavmi db'gmu§ (de kan iginde birakmis.). Fakat o (peygamber), yiiziinden hem kam siliyor, hem de: «Ya Rabbi! Kavmi mi magfiret eyle! Cunkii onlar bilmiyorlar» diyordu." [75]

İzahı

Bu hadisi B u h a r i, "Kitabu'I-Enbiya-'da ve *istitabetu'l-Mur-teddin" bolumlerinde, Muslim de "Kitabii'l-Cihad ve*s-Siyer"de rivayet etmisjerdir.

Hafiz Askalani; Bu hadiste hali anlatilan peygamberin is-mine dair bir kayda rastlamadim. Onun N u h (Aleyhisselam) ol-masi muhtemeldir, der.

N e v e v i de : Hadiste hali bildirilen peygamber, ge<?mi§ olan ilk peygamberlerdendir. Oyle bir hal Uh u d savas.i giinii Peygamberi-miz (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in ba§ina da geldi, der. N e v e v i bundan once de: Bu hadis, peygamberlerin guzel huylarindan hilim, sabir, afiv edicilik, kendi kavimlerine s.efkat ve onlar icin hidayet He magfiret dilemek hasletlerine delalet eder. Ayrica kavimlerini ceha-letlerinden dolayi mazur goriip kendilerine reva gtJriilen saldirganligi bile ho§goru ile kar§iladiklanm gosterir, der.

El-Haf lz'in dedigi gibi muhtemelen Resul-i Ekrem (Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem) bu hadisi U h u d savas.inda saldinya ugradi-ginda sahabileri teselli etmek iizere buyurmus, olabilir. Yani boyle sal-diri daha once gelip gegmi§ bir peygambere kar§i da vuku bulmus^tur.

Kurtubi, bu hadiste Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-se-lamJ'in kendi zatini kasdetiigini soylemi§ ise de A y n i ve E 1-Hafiz Askalani gibi zatlar bu g6rii§u tutarsiz ve gegersiz saymi§lardir. §u halde saghkh g6rii§ N e v e vi' nin dedigi gibi geg-mi§, peygamberlerden birisi kasdedilmigtir, goru§udur.

4026) "... Ebu Hiireyre (Radiyalldku anhyden rivayet edildigine gore; ResuluIIah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demi§tir:

Biz (olulerin nasil diriltilecegi hususunda) §iiphe etmeye Ibrahim (Aleyhisselam) 'dan daha layikiz: Hani Ibrahim, Ey Rabbim! Olii-leri nasil diriltecegini bana goster, dedi. Allah da: Yoksa (buna) inanmadin mi? buyurdu. O da: Hayir inandim ve lakin kalbim tat-min olsun-iyice kamp yati§sin, diye (istedim) dedi.

Allah, Lut (Aleyhisselam)'a da rah met eylesin. Hakikatta o, (mi-safirlerini kavminin kotu emelinden korumak igin) pek muhkem bir sigmaga (Allah'a) siginiyordu. Eger ben zindanda Yusuf (Aleyhisselam) 'ui kaldigi sure kadar uzun bir muddet kalsaydim (zindandan gikarmaya gelen) davetgiye (hemen) icabet ederdim (yani ben Yusuf gibi: Bana isnad edilen sugun iftira oldugu soru^turulup anla§xl-sin da zindandan oyle gikayim, demezdim.)" [76]

İzahı

Bu hadisi; Buhari ve Muslim de rivayet etmiglerdir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-saldtii ve's-selam) bu hadiste iig olaya i§aret buyurmu§tur.

Birincisi: Ibrahim (Aleyhisselam)'m, olulerin nasil diril-tilecegine dair bir ornegin kendisine gosterilmesi istegiyle ilgilidir. Bu olay B a k a r a suresinin 260. ayetinde beyan buyurulmu§tur. Meali §6yledir:

"Hani Ibrahim t Ey Rabbim! Oluleri nasil diriltecegini bana goa-ter, diye talebte bulununca Allah: Yoksa sen (buna) inanmiyor mu-sun? buyurdu.

ibrahim: Hayir, inamyorum ve lakin kalbim tatmin olsun - iyice yatissin, dedi. Allah buyurdu ki, o halde kusjardan dort cins tut ve iyice gozden gegirdikten sonra kendi elinle parcala ve her dag basi-na onlardan birer parga koy sonra onlan cagir, kosarak sana gele-ceklerdir. Bil ki Allah, her §eye galibtir, hikmet sahibidir."

EI-Fetih ve en-Nihaye'de beyan edildigine gore bu ayet inince bazi sahabiler: Ibrahim (Aleyhisselam) oliilerin diriltilmesi hususunda §iipheye diisjmus, fakat bizim peygamberimiz (Aleyhi's-salatu ve's-selam) boyle bir siipheye dii§medi, deyince Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tistun tevazuu ve Ibrahim (Aleyhisselam) 'i kendi nefsine tercih ederek: "Biz siiphe etmeye ibrahim'den daha layikiz" buyurdu, diye bir rivayet vardir. Buyrugun yorumu da §6yle yapilmi§tir: Yani peygamberlere §uphe gelseydi oncelikle ba-na gelirdi. Bana gelnifedigi sizce bilinmektedir. O halde ibrahim'e de gelmedigini biliniz.

Hadisin "Biz (oliilerin nasil diriltilecegi hususunda) siiphe etmeye tbrahim'den daha layikiz" cumlesinde gegen "§ek = $uphe" keli-mesinin yorumu hakkmda degi§ik goriigler vardir. El-Hafiz, el-Fetih'te bunlan etraflica izah etmektedir. Bir kismimn dzetini bu-raya aktarmakla yetinmeyi uygun buldum:

Bdzi selef alimleri bunu zahir manasnida tutarak: Ibrahim (Aleyhi's-salatti ve's-selam) 'da beliren §uphe, peygamberlik donemin-den onceki zamanma aittir, demi§ler.

T a b e r i de bunu agik manasinda tutarak: Bu siiphe ^eytan'm bir vesvesesi halinde gegici olarak onun kalbine gelip gegmis ve kok-lii imamni zedelememi§, demistir. tbn-i Abbas (Radiyallahu anh iima) : Bu §iiphe, §eytanm vesvesesi halinde kalbe gelen anzi bir geydir, demi§tir.

Diger bazi ilim adamlan ise bu §iiphe kelimesini zahiri manasinda tutmayip yorum yapmiglardir :

Bazi rivayetlere gore Azrail (Aleyhisselam), bir ara Ibrahim (Aleyhisselam) '1 ziyaret ederek mu'minin ve kafirin ruh-lanni alma geklini ona anlatmca o, kalkip Allah'a dua ederek: Ey Rabbim! Oluleri nasil diriltecegini bana goster ki senin dostun oldu-gumu bileyim, demi§tir. Diger bazi rivayetlere gore: "... bana gdster ki bentm dualanmi kabul buyurdugunu bileyim*' demistir.

Cguncu bir yoruma gore Ibrahim (Aleyhisselam) kendi-sine dliileri diriltnie mucizesinin verilmesini istemis, fakat teedduben 6yle demeyip orneginin gosterilmesini istemigtir.

Yukardaki cumlenin Peygamberimizle ilgili: "Biz suphe etmeye daha layikiz*' ifadesinin manasina dair yorumlardan birisini yukanda acikladnn. Diger bir yorum §ekli §6yledir: Biz oliilerin diriltilmesi olayim gormeye Ibrahim' den daha fazla i§tiyakliyiz.

A r a p edebiyatinin bazi uzmanlan da bu ciimleden maksadin §6yle oldugunu sdylemi§Ierdir: "Ef*al-i tafzil" kalibi bazen eylemin iki §eyde de bulunmadigini ifadeetmek igin kullamur. Mesela: §ey-tan falan ki§iden daha hayirhdir, denilir. Maksad ikisinde de nig bir

haynn olmadigmi ifade etmektir. ^ pp ^ ji*- ,>*! ="Onlar mi ha-

yirlidir, yoksa Tubba kavmi hayirhdir" ayeti de boyledir. Yani iki gurubta da big bir hayn* yoktur. Bu ciimleden maksad da: Oliilerin diriltilmesi hususunda ne bende ne de I b r a h i m' de higbir §ek ve guphe yoktur.

Ibn-i Atiyye de: Hadisten maksad suphenin sdz konusu olmadigmi ifade etmektir. Buradaki §ek'ten maksad kalbe gegici olarak gelen vesvesedir. §ekk'in istilahi manasi olan tereddud durumu kesinlikle Ibrahim (Aleyhisselam)'da meydana gelmemi§tir. Cunku kalbinde iman kokle^mis olan bir insanda boyle bir tereddu-dun bulunmasi du§unulemez. Peygamberlik mertebesine eri§mi§ bir sahsiyette nasil bulunur? Zaten soru bigimi de bunu gosterir. §6yle ki tbr&him (Aleyhisselam) oliilerin diriltilip diriltilmeyecegini sor-mami§, diriltilme keyfiyetini ve §eklini ogrenmek istemi§tir, demi§tir.

lbnii'1-Ce vzi de; Resul-i Ekrem (Aleyhi's-saiatii ve's-selam) 'm siiphe etmeye daha liyakatli olmasi ile ilgili ifadeyi §6yle agik-lami§tir: Cunku M e k k e mu§rikleri Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'i §iddetle reddederek O'nu daima yalanlama yolunu tut-mu§lardi ve oldiikten

sonra dirilme isini hayretle kar§ilardi. Bunun igin Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) §unu demek istemi§-tir: Benim ile inkarci kavmimi arasinda gegen olaylarm deh§etli olu-§u ve Allah'm beni diger peygamberlere ustun kih§i nedeniyle Ibrahim (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in gormek istedigi 61iiniden sonra dirihne olayunn ornegini istemeye ben daha gok hak s^hibiyim. Ama bu konuda bir istegim olmayacaktir, diye bilgi vermis.tir.

Ikincisii Lut (Aleyhisselam)'in misafirlerini kendi kavminin kotu emellerinden korumak igin Allah'a siginmasi olayidir. §dyle ki:

Lut kavmi geng delikanhlarla cinsel iligkide bulunma fenahgi-m ah$kanhk haline getirmi§lerdi. Hz. Lut (Aleyhisselam) 'in imana davet ve bu pis ali§kanhgi birakmak ugrunda yaptigi tebligat ve gosterdigi gayrej, kavmi iizerinde olumlu higbir etki yapmadi. Ni-hayet Cenab-i Hak, bu kavmi helak etmeyi irade edince C e b r a 11, Mlkail ve tsrafll (Aleyhimu's-selam) i yaki§ikh delikanli-largeklinde Lut (Aleyhisselam)'amisafirolarakgonderdi. Lut'un kavmi yakisikh delikanhlarin L 0 t (Ateyhisselam)'a misafir gel-dikleri haberini ahnca misafirlerin lrzina gegmek niyetiyle ko§up L u t (Aleyhisselam)'in evine vardilar. Lut (Aleyhisselam) bu azginlann geldigini goriince kapiyi kapadi ve defetmeye gah$ti. Fa-kat gozu donmiis. lrz diismanlan bir tiirlii vazgecmek istemiyorlar. Bu esnada Lut, kavmine hitaben : "Ah size karsi bir kuvvetim ol-sa yahut muhkem bir siginaga siginsam" dedi ve misafirlerini nasil koruyacagi tela§i iginde derin iiziintuye daldi. Bunun iizerine melek-ler kendilerini Lut'a tamtarak kapiyi ag. Onlar sana dokunama-yacaklar, dediler. Bunun iizerine Lut kapiyi agti ve kavmi igeriye daldilar. Bunun iizerine Cebrail (Aleyhisselam), Allah'tan al-digi izinle kanadim bunlara carparak gozlerini gormez hale soktu. Miitecavizler neye ugradiklanna §a§arak kagip gittiler. Meleklerin talimati uzerine L U t ile kendisine inananlar geceleyin bolgeyi terkettiler ve Allah o kavmi yerle bir etti. Bu olay Hud suresinin 77 - 83. ayetlerinde anlatilmaktadir Konu ile ilgili oldugu icin bu ayet-lerin mealini buraya almayi uygun gordiim. Meal soyledir:

"El?i meleklerimiz Lut'a vannca (kavmi bu yakis.ikh delikanlila-ra fenahk edecekler diye) onlann gelmesi Lut'a fena geldi ve son de-rece canini sikti. Bu, gok zor bir gun, dedi. (77)

Kavmi de ona (misafirlerine sarkintihk etmek niyetiyle) ko$a ko-5a geldiler. Lut'un kavmi bundan once de o firkin fuhu$lan isliyor-lardi. (Misafirlerine bir fenahk yapmasmlar diye) Lut, kavmine: Ey kavmim! iste sunlar kizlanm (onlarla evlenin de misafirlerime do-kunmayin). Sizin igin onlar daha temizdir. Artik Allah'tan korkun ve beni misafirim i^inde rusvay etmeyin. iginizde (size dogru yolu gosterecek) akh basinda bir adam yok mu? (78)

Lut'un kavmi dedi ki: Senin kizlannda hi(bir hakkimizin olma-digmi cok iyi bilmi$sin. Sen bizim ne istedigimizi pek ala bilirsin. (79)

Lut: Keske size karsi bir kuvvetim olsa yahut muhkem bir sigi-naga siginsam, dedi. (80)

Elciler soyle dediler: Ey Lut! Biz Allah'in elgileriyiz. Onlar sana bir zarar dokunduramiyacaklar. Sen hemen gecenin bir kisminda ev halkuila beraber gik git ve i^inizden hig bin geri kalmasm. Yalniz ka-nn kalsin. Qunkii kavmine isabet edecek azab ona da dokunacaktir. Onlann helak am sabah vaktidir. Sabah vakti yakin degil mi? (81)

Onlan tazib emrimiz gelince o memleketin iistunii altma getirdik. Uzerlerine de ateste pisjrilmis pamurdan mamul taslan arka arkaya yagdirdik. (82)

Kl onlar senin Rabbin katinda (hukmiinde) azab igin damgalan-misjardi. O (nevi) ta§lar senin iimmetinin zalimlerinden de uzak de-gildir (onlarm da ba§ina yagabilir)." (83)

Yukandaki bilgiyi verdikten sonra bu olayla ilgili hadisteki "Allah, Lut'a rahmet eylesin. Hakikatte o, (misafirlerini kavminin kotii emelinden korumak igin) pek muhkem bir siginaga (Allah'a) sigmi-yordu." ciimlesine donelim. Bu ciimlede gegen Rukn-i §edid ifadesin-den maksad Allah (Azze ve Celle)'dir. Ciinkii en giiglii, en gok koru-yucu siginak §iiphesiz Allah'tir. Diger bir kavle gore bundan maksad L u t' un a§ireti ve kabilesidir. Yani Lut; Ke§ke a§iretim olsay-di ki misafirlerimi korumak igin onlardan yardim dileyeydim, demi§-tir. N e v e v i bu hususta §oyle der:

Hadisin manasi Allahu a'lem §6yledir: L u t (Aleyhisselam) misafirleri igin korkuya kapildi ve onlan zalimlerden koruyacak bir a§ireti de olmayuica cidden siki§ti ve misafirleri i$in derin

uzuntiiye diigtii. Bu kotii durumun etkisi altmda kalarak o anda: Ah ke§ke be-nim bir kuvvetim olsa veya koruyacak bir a^iretim olsaydi ben siz mutecavizleri defederdim, demi§tir. L u t'un bu sozden maksadi; misafirlerine kar§i mazeret beyan etmek, tecaviizii defetmek icin olan-ca giicuyle gayretke§ oldugunu gostermek ve onlan savunmak iste-mektir. L u t' un bu sozii, Allah'a sigmmayi ihmal etmek anlamuu tagimaz. Bu sozii sirf misafirlerinin goniillerini ho§ etmek igin soyle-migtir. L u t' un bir taraftan kalben Allah'a iltica ettigi, di§ta da bu sozii sarfetmekle elem ve kederini agikladigi ihtimali de vardir.

ttguncusu : Yusuf (Aleyhisselam) 'in me§hur kissasmm bir boliimiidur. §6yle ki Yusuf (Aleyhisselam) Misir veziri-nin kansina sarkintihk ettigi iftirasiyla hapse atilmis. ve yedi yil yat-tiktan sonra bir rii'ya yorumu dolayisiyla Misir krali onun zeka ve iistun kabiliyetini anlayarak tahliye edilmesini ve kendisine geti-rilmesini istemis.ti. Bu i§le gorevlendirilen memur ceza evine giderek Yusuf (Aleyhisselam)'a tahliye mujdesini ve kralin kendisini sa-raya davet ettigini bildirince O:

"Sen git de krala sor bakahm. Ellerini dogruyan kadinlann hall ne imi§?" diyerek haksiz yere zindana atildigim isbatlamak istedi. Yiis u f (Aleyhisselam), masum oldugunun ve kendisine bir ifti-ranm yakis.tinldigimn yapilacak bir soru^turma neticesinde anla§il-masindan sonra zindandan gikmak istedi. Soru§turma yapilmadan gikmaya acele etmeyip gok sabirh davrandi. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam), Y'Usuf un bu iistun sabruii sitayi§le dile ge-tirmek uzere:

•Eger ben zindanda YusuTun kaldigi sure kadar uzun bir sure kalsaydim (zindandan gikarmaya gelen) davetgiye (hemen) icabet ederdim.* buyurmustur. Y u s u f (Aleyhisselam)'in me§hur kis-sasi Yusuf suresinde beyan buyurulmustur. Hadiste igaret bu-yurulan bolum de aym surenin 50 - 52. ayetlerinde gegmektedir. Ora-ya da bakilabilir.

ResuM Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) bu hadiste ilg peygam-ber (Aleyhimii's-selam) 'i ovmiis., takdir etmigtir. Aym zamanda teva-zu gostermis.tir. Ciinkii bilindigi gibi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) butun peygamberlerden her bakundan iistiindur. Bu durum icma ile sabittir. O'nun imam, Allah'a tevekkulu ve sabn biitiin peygamberlerinkinden ustundiir. O, turn yaratiklann en s.ereflisidir, en biiyiik insandir. Allah bizi onun sefaatina kavu§tursun ve izinde yurumeye muvaffak eylesin.

4027) "... Enes bin M£lik (Radtyalldhu anh)'den; §6yle demi§tir:

Uhud giinii (sava§) olunca Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) 'in rebaiye di§i kinldi, basi yanldi, kan (miibarek) yuzunun flze-rinden akmaya ba§ladi. Sonra O: Bir peygamber, kavmini Allah (yo-lun)a gaginrken yuzunii kana boyayan o kavim nasil iflah olur (azab-tan kurtulur)? diyerek yuziinden kani silmeye ba§ladi. Sonra Allah (Azze ve Celle) : "(Onlan cezalandirmak veya afiv etmek hususun-da) senin elinde bir §ey yoktur. — Al-i imran 128 — mealindeki aye-tini indirdi."

[77]

Not: Zevilld'de ?dyle denilnil$tir : Bunun senedl sahih olup rftvileri gaveni-lir zatlardir.

İzahı

Zevaidnevinden olan bu hadlsin benzerini Buhari ve Muslim de rivayet etiiriglerdir.

Rebaiye: Ondeki iki di§in saginda ve solundaki di§e denilir. Rebaiye di§inden sonra gelen di§e kbpek di§i denilir. Kopek di§ine Nab denilir. Agzm tarn on kisminda alt ve ust genelerdeki iki§er di§Iere de Seniyye di§leri denilir.

Seniyye denilen on dialer ile kopek di§i arasinda kalan. agzin sa-ginda ve solunda, altli ustlu olmak iizere dort aded Rebaiye denilen dis.ler bulunur. Uhud sava§inda Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in sag, alt taraftaki rebaiye di§i kinlmigti.

El-H»fiz'in el-Fetihte beyamna gore Ibn-i Hi§am, Ebu Said-i Hudri' nin hadisinden naklen §6yle

demi§tir: Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in rebaiye dis.ini Utbe bin Ebi Vakkas, kirmi§ ve alt dudagmi yarmi§tir. Abdullah bin §ihab da mubarek alnmi yarmigtir. Abdullah bin Kamie de miibarek yanagmi yaralamig ve bu §iddetli kihg darbesiyle migferi pargalanxp iki halkasi O'nun mubarek elmacigina batmi§tir.

Jglerinde Obey bin Halef'in de bulundugu bu §er gurup Uhud sava^i giinii Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) *i dldiirmek iizere ortak karar ve ahid almiglar ve muslumanla-rui tarn bozuldugu kritik am firsat bilerek Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in yanina kadar sokulabilmi^ler ve soz konusu sal-diriyi gergeklestirmi§lerdir. Sa'd bin Ebi Vakkas (Ra-diyallahii anh) "in kardegi olan Utbe bin Ebi Vakkas, M e k k e' nin azgin musriklerinden idi. Bu saldinyi yapmca Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) : "Yihna kavu^masin'* diye aleyhinde dua etmis. ve bu dua kabul edilmis.. Saldirganlardan Ibn-i Kamie de yirtici bir hayvan tarafindan pargalanmi§. Obey bin H a 1 e f isimli saldirgana gelince; bu azgin mu§rik saldinya gegince Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) Ibn-i S a m -m e' nin elinden okunu alarak : Belki ben seni oldiirurum, diye oku ona yoneltince o kagmaya bas.lami§ ve Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatU ve's-selam) :

"Yalanci nereye kagiyorsun?" buyurarak oku yerlegtirmig ve sal-dirganin yakasmdan vurmus. Saldirgan Obey aldigi bu agu* ya-ra ile yere yuvarlanmis.sa da arkada§Ian tarafindan kaginlmi§. Fakat gok gegmeden bu yaradan dolayi 61mu§tur.

4028) "... Enes (Radtyallahu anhydtn rivayet edildigine gore:

Bir giin Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Mekke haikinm bazisinin salduisina ugrayarak kana boyanmis., tizgiin halde oturmus vaziyette iken yanina Cebrail (Aleyhisselam) geldi ve:

Sana ne oldu? diye sordu. O da:

Bana §u mu§rikler (soyle) yaptilar ve (boyle) yaptilar, buyurdu. Cebrail (O'na) :

(Cektigin sikintilan hafifletmek uzere yiiksek mertebeni ve yuce gerefini gosteren) bir i$areti sana gostermemi sever misin? diye sordu. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Evet. Bana goster, buyurdu. Bunun uzerine Cebrail (Aleyhisselam) derenin ilerisindeki (dikili) bir agaca bakarak

§u agaci (yanina) gagir, dedi. Resul-i Ekrem de agaci gagirdi. Agac da gelip oniinde durdu. Cebrail tPeygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e:

Agaca soyle de geri gitsin, dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) de agaca sbyledi ve agac ta eski yerine vanncaya ka dar geri gitti. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

(Bu alamet) bana yeter, buyurdu."

Not: ZevAid'de ?tiyle denilmi$tir : Talha bin Nafi isimll ravi EbO Stlfyan, C&bir'den hadls i?itmi? ise bu sened sahihtir.

4029) "... Huzeyfe (Radtyalldhu cn/t/den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahii Aleyhi vc Sellem) §oyle buyurdu, demi§tir:

Musluman oldugunu soyleyenlerin hepsini bana sayuuz, buyurdu. Biz:

Ya Resulallah! Biz alti yuz ila yedi yilz arasinda (buyiik cemaat) oldugumuz halde bize bir kotiiluk edilecek diye korkuyor musun? de-dik. Bunun uzerine Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

5iiphesiz siz bilemezsiniz. Bir takim belalara maruz kalmamz umulur, buyurdu. Huzeyfe demi$tir ki: Sonra basimiza oyle bela geldi ki bizden adam namazini (bile) ancak gizli kilmaya [78]

İzahı

Bu hadisi Muslim de rivayet etmi§tir. Buharl ve Ne-sai de bunun birer benzerini rivayet etmiglerdir. Buhari1 deki metin; = "Musluman oldugunu sdyleyenleri bana yaziniz..." ciimlesiyle ba§lar.

Bu konugmanin ve talimatm Hendek kazihrken veya Uhud sava?ina gikilacagi zaman, yahut Hudeybiye seferinde cere-yan ettigine dair degisik gorii§ler vardir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) musliimanlarin sayi-sini tesbit etme emrini verdigi zaman sahabiler gokluklarmi ileri sii-rerek bu kalabahk kitle igin korkma hikmetini bilememigler. Resiil-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam), verdigi cevab ile ba^lanna bir be-lanin gelmesinin beklendigini bir mu'cize mahiyetinde haber vermig-tir.

Sahabilerin ba$ina bela geldigine ve o esnada bazi sahabilerin namazlanm bile gizli kildiklanna dair Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'in s6zii ile ilgili olarak   N e v e v I: Bu durum Peygamber

(Aleyhi's-salatii ve's-selam)'in vefatindan sonra cereyan eden fitne-ler donemindeki hal olabilir. Cunkii o donemde bazi sahabiler fitne-lere bulu§mamak igin inzivaya gekilerek tenha yere saklanir, nerede oldugunun halk tarafindan bilinmesini istemez ve namazlanni bile gizli kilarlardi, demigtir.

B u h a r i' deki rivayete gore verilen talimat uzerine 1500 mus-lumanin ismi yazilnugtir. B u h a r i' deki bir ba§ka rivayete g6-re muslumanlann 500 ki§i oldugu tesbit edilmigtir.

Bu rivayetler arasinda gorulen farkli durumun bertaraf edilme-si konusunda   N e v e v i   §6yle soylenebilir, der:

1500 ki§iye dair rivayet Medine ve gevresindeki muslumanlann tumunden olu§an asker listesidir. 600 ila 700 arasindaki sayiya ait rivayet ise sirf Medine' deki musliiman asker sayisidir.

4030) "... tibey bin Ka'b (Radtyalldhii anh)'den rivayet edildigine gore kendisi Resulullah (SaUallahii Aleyki ve Sellem)'den rivayetle §oyle demigtir:

Resul-i Ekrem (SaUallahii Aleyhi ve Sellem), geceleyin (mi'raca) goturiildugunde giizel bir koku duyarak i

Ya Cebrail! Bu guzel koku nedir? diye sormug. Cebr&U (Aleyhis-Iselam) dei

Bu, ma§rta (kadinlann sagim iyi tarayia kadin), iki ofelu ve ko-casimn kabrinin kokusudur. Bunun ba$langici (ve sebebi) gflyle oWu i Hizir (Aleyhisselam) lsrail ogrullannin esrafindan idi ve yol guzerga-hinda manastuinda oturan bir rahib yardi. Hizir (oradan ge^tikge) rahib online ^ikip ona tslamiyet'i Ogretirdi. Sonra Hizir ergtnlik ca^i-na vannca babasi onu bir kadinla evlendirdi. Hizir da kadina (Isla-miyet'i) dgretti ve kimseye duyurmamasi igin kadindan s6z aldi. Hi-zu* kadinlara yakla^mazdi. Hizir bir sure sonra kadim bosadi. Aradan bir zaman ge^tikten sonra Hizir'i babasi baska bir kadinla evlendirdi. Hiar bu kadina da (tslamiyet'i) ogreterek (durumu) kimseye naber vermemesi igin ondan sdz aldi. Sonra bu iki kadindan biri sir sakla-di. Fakat digeri Hizirdn muslumanhgi ve bu konudaki propagandas!} aleyhinde ifsaatta bulundu (boylece verdigi ahdi de bozmu? oldu). Bunun uzerine Hizu* oradan kagip nihayet denizdeki bir adaya varcb. (Adada) odun toplayan iki adam karsidan gelerek Hizir'i gdrdOIer. Bunlardan birisi onu gordugiinu kimseye sdylemedi. Fakat diger adam bunu if§a ederek: Ben Hizar'i gordum, dedi. Seninle beraber onu klm gdrdu? diye soru sorulunca adam: Falan kisi (benimle beraber onu gordu), dedi. Bunun uzerine o kisiye de soruldu. Fakat o kisi Hizir'i gdrduguna gizledi (yani gdrmedim dedi). Onlann diniiide yalan s6y-leyeni dldurme hukmu de vardi. Bilahare sir saklayan adam, sir sak-layan kadinla evlendi. Sonra bu kadin Fir'avn'in bir kizinin sagmi tararken tarak aniden dii§uverdi. Kadin da t Flr'avn, helak olsun, diye beddua ettt Kiz da gidip babasma haber verdi. Kadinm iki oglu ve kocasi vardi. (Bu ailenin musluman oldugunu sezen)

Fir'avn on-lara haber gondererek dinlerinden (Fir'avn'in dinine) donmeleri i$in kan ile kocasina israrou siirdurdQ. Fakat onlar (dinlerini birakmak-tan) imtina ettiler. Nihayet Fir'avn kan kocaya: Ben ikinizi mutla-ka oldurecegim, dedi. Kadin ile kocasi (Fir'avn'a) : Bizi oldiirursen se-nin bize bir iyiligin olmak iizere ikimizi Mr kabre defnetmeni istiyo-ruz, dediler. Fir'avn da (onlan dlduriip ikisini ayni kabre gomme isi-ni) yapti, dedi. Sonra Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) gecele-yin (mi'raca) gdturuliince guzel bir koku duydu ve (ne oldugunu) Cibril'e sordu. Cibril de (bunu) O'na bildirdi."

Not: Zevaid'de §6yle denilmi$tir : Bunun senedinde Said bin Be?ir var. Buhari bu ravi ile ilgili olarak: Bunun hifz-i belleme dunimu hakkinda konu^ur-lar, demi§tir. Ebu Hatem de: Bunun dogruluk durumunda oldugunu babamdan ve Ebu Zur'a'dan i$ittim ve : Rivayeti huccet-delil olur mu? diye sordum. Babam lie Ebu Zur'a: Hayir, dediler, diye bllgi vermi^tir. Ba$kalan ise bunun zayif ol-dugunu soylemiijtir.[79]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisin izahi bolumiinde incahO'I-Hace yazan §u bilgiyi verir:

N e v e v i demi§tir ki: Alimlerin cumhtiruna gore Hizir (Aleyhisselam) hayatta olup aramizda bulunur. E§-Seyh Ebii Amr bin es-Salah da demi§tir ki: Alimlerin cumhuruna ve salih miislumanlara gore H 1 z 1 r sagdir. Onun peygamber olup olmadigi husiisunda ihtilaf vardir. Alimlerin ekserisine gore peygam-berdir. Delilleri de kendisi ile M ii s a (Aleyhisselam)'in beraber arkadaglik ettiklerinde yaptigi bazi i§lere M \X s a (Aleyhisselam)

itiraz edince H 1 z i r' in verdigi cevabta: ^i[}^ci*»U> = "Bu

i$leri ben kendiligimden yapmadim (yani ilahi emirle yaptim)" (Kehf, 82) demesidir. Hizir ile Musa (Aleyhisselam) arasinda ge-gen me§hur goru§me ve yolculuk Kehf siaresinin 60 - 82. ayetle-Tinde bildirilmi§tir. Oraya bakilabilir,

H i z i r (Aleyhisselam) 'in ismi B e 1 y a olup kunyesi E b ii' 1 -A b b a s' tir. Alimlerin onunla goru§meleri, ondan feyiz ve ilim almalan hususunda anlattiklan olaylar ilim ehlince bilinmektedir. H i z i r (Aleyhisselam)'in ozellikle mukaddes yerlerde gorulniesi sayilmayacak kadar ?ok defa vuku bulmu§tur. Ancak bazi hadisciler bunu kabul etmemi§lerdir. Bu zat, N u h (Aleyhisselam) 'in yedin-ci ku§akta torunudur. Babasi meliklerdendir. Babasimn adi Melkan, Kelyan veBelyan bin Melkan diye ug rivayet vardir. Bu zata Hizir lakabimn verilmesi sebebi hususunda degi-§ik gdrugler beyan etmiglerdir. Bir rivayete gore kendisi beyaz renk-li bir yerde bir ara oturmug. Orasi derhal yemyegil hale gelmi^tir. H i z i r kelimesinin liigat manasi ye§illiktir. Bu sebeble kendisine bu lakab verilmigtir. Alimlerin ekserisi bu rivayeti tutmus,lardir.

Hadiste gegen Ma$ita kadinlann sagmi guzel tarayici kadin de-mektir.

Hadis bela ve musibetlere, ozellikle din ugrunda kar$ila§ilan si-kintilara kar§i sabir ve tahammufun ne kadar faziletli olduguna dela-let eder. Ancak senedi pek sihhatli sayilmaz.

4031) "... Enes bin Malik (Radtyallahu awA^'den rivayet edildigine gore; ResuluIIah (Sallallaku Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurmu§tur:

Sevabin goklugu belanin buyuklflguyle beraberdir. Allah bir top-lumu sevdigi zaman §uphesiz onlan (sikinti-musibet ve belalarla) imtihan eder. Artik kim bir (imtihan edildigi bela ve musibetlere) raa gosterirse AlJah'm nzasi (ve bol sevabi) o kimseyedir. Kim de (imtihan edildigi bela ve musibetlere) ofkelenir (ilahi hukme nza gdster-mez) ise Allah'in gazabi (ve azabi) o kimseyedir/'

4032) "... Ibn-i Omer (Radiyallahu ankiitn&ydan rivayet edildigine gore; Resulullah (SdllaUahu Aleyki ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Halk arasina girip de eziyetlerine sabreden mfl'minin sevabi, halk arasina girmeyen ve onlann eziyetlerine sabretmeyen mil'minin se-vabindan daha fazladir." [80]

İzahı

Bu iki hadisi Tiripizi de rivayet etmi§tir. Bunlar da sabir ve tahammulun sevabuun cokluguna delalet eder. Nevevi: Fit-nelerden eznin olmak kaydiyla halk ile temasi surdiirup onlarla otu-rup kalkmanin halktan uzakla§rp bir kenara gekilmeden daha fazi-letli oldugu hususunda alimlerin cumhuru ittifak etmi§tir, der. Bu son hadis de aym hukmu ifade eder. Hadisten de anla§ilacagi uzere halk arasina kan§an mu'min §ayet onlardan gelen eziyetlere sabir ve tahatnmul gdstermezse uzak durmasi daha iyidir.

4033) "... Enes bin M£lik (Radtyalldhu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (SdllaUahu Aleyhi ve Sellem) gdyle buyurdu, demi§tir:

09 $ey vardir Id, kimde bulunursa o kirns© imamn tadim (ravl Bindar demigtir ki: 1man halavetini) bulur i

Herhangl bir adanu sirf Allah f(in seven kimse, Allah ve Restl-lu kendisine her §eyden 50k sevimH olan kimse ve Allah kendifinl kflfflrden kurtardiktan sonra (dunyada canh iken) ate$e atilmasi kuf-re gitmesinden kendisine daha sevimli olan (yani ate$e diri olarak atilmayi kufre gitmeye tercih eden) kimse.**

4034) "... Ebu'd-Derda (Radiyallahu anhy&zn rivayet edildigine gore; gdyle demi§tir: Dostum Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana §u tav-siyede bulundu:

Param parga edilsen ve (ate§te) yakilsan bile Allah'a hi^bir §e-

yi ortak etme (yani can tehlikesini atlatmak igin bile kufur belirtisini §eklen de olsa gdsterme) ve hi? bir farz namazi bile bile birakma. Cflnkfl kim bir farz namazi kasith olarak (yani unutmak gibi §er'i mazeret olmaksizin) birakirsa zimmet (yani ilahi teminat) kendisin-den uzaklasnu? olur. l$ki de igme, ?anku i^ki her gerrin anahtandn*."

Not: Zev&id'de $dyle denilznlstir: Bimun senedi hasen'dir. R&vi $ehr hak-kmda flitUftf olmu^tur. [81]

İzahı

Enes (Radiyallahuanh)'inhadisini; Buhari, Muslim, Tirmizl ve Nesai de rivayet etmisjerdir.

Iman tadim, halavetini ve lezzetini bulmaya vesile olan iig haslet, hadlste durumlan belirtilen ug ki§ideki hasletlerdir. Bunlan tek-rar ele alalun. Hasletlerin;

Birindsi: Herhangi bir adami sirf Allah igin sevmektir. Yani o sevgi diinya ile ilgili herhangi bir maksadla degildir. Y a h y a bin M u a z: Allah yolunda veO'nun igin olan hakiki sevgi, se-vilen adamin iyi davranmasi, sevene iyilik etmesi ve ikramda bulun-masiyla fazlalasmaz ve sevilen adamdan cefa gormekle de eksilmez, demis,tir.

Evet mu'min, imanli oldugu, Allah'a kulluk ettigi, emirlerine bo-yun egerek yasaklanndan kagindigi ve Allah mu'minlerin birbirleri-ni sevmelerini emrettigi igin sevilmelidir. Bu sevgi ne kendisinden menfaat saglandigi veya saglanmasi beklendiginden dolayi fazlala§ir, ne de bir sikmti veya eziyet verdiginden dolayi azahr.

ikincisi: Allah ve Resuliinu her §eyden fazla sevmektir. E1 - H a -f i z' in beyamna gore el-

Beyzavi: Buradaki sevgiden mak-sad nefsin sevmesi degil aklin sevmesidir. Akil, nefsin hosuna gitme-se bile faydah, luzumlu ve sakincasiz olam tercih eder ki, bu tercih i§ine aklin sevmesi denilir. Mesela hasta adam tabiati itibariyle ilac ahnaktan hoslanmaz. Nefsi ilag almak istemez, bilakis tiksinir. Fa-kat hastamn akh kendisini ilag almaya sevkeder. tste akhn ilag al-mayi gerekli gormesi ve hastamn buna egilmesi akli bir tercih ve sevgiden dolayi meydana gelir. Akh bas.inda olan bir mu'min du§un-diigu zaman Allah'in faydasiz s,eyleri emretmedigini, emirlerinde mutlaka bir takim hikmetler, faydalar, kazanglar ve kurtulus. bu-lundugunu, keza yasakladigi §eylerin mutlaka zararh oldugunu an-lar ve akh nefse ho§ gelmeyen ilaci almayi tercih ettigi gibi ilahi emir-leri yerine getirmeyi ve yasaklardan uzak durmayi tercih eder ve ne-fis bu s.ekilde uydu haline gelir. Mu'min Allah'a bu §ekilde itaat et-mekle de akhndan kaynaklanan bir lezzet ve zevk duyar. Qiinku ak-la dayah zevk ve lezzet, izlenen yolun en hayirli ve en kazangh yol oldugunu idrak etmektir, demistir. [82]

Allah Sevgisi İki Kısımda Mutalaa Olunur

Farz olan sevgi, ilahi emirleri yerine getirmeye ve giinahlardan sakinmaya, kaderde olan §eylere nza gostermeye vesile olan muhab-bettir. §u halde haram bir §ey isleyen veya farz olan bir §eyi ihmal eden bir kimse nefsinin arzusuna uyarak nefsini tatmin etmeyi ilahi nzaya tercih ettigi igin Allah'i sevmekte kusurlu sayilir. Hatta mii-bah olan §eylere olgusuz dalmak bile gaflete yol agacagindan dolayi Allah sevgisine golge du^Urebilir.

Mendub olan sevgi; kulun ndfile ibadetlere yonelmesi, bu tiir iba-detlere du§kunliigu ve §upheli §eylerden kaginmasidir. Boyle olan mu'minlerin sayisi pek azdir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'i sevmek de boyledir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'i sevmek; O'nun sunneti-ni, yolunu prensiplerini sevmek, emirlerini yerine getirmek ve hos.lan-madigi §eylerden uzak durmakla gercekles.ir.

Ucunciisu: Diri diri ate§e atilmayi kufre gitmeye tercih etmektir. Yani bir mii'mine: Sen ya kiifre gideceksin, musliimanliktan ci-kacaksm veya diri diri ate§e atilacaksin, diye baski, tehdid ve is.ken-ce yapilmasi kar§ismda bile; kufre gitmektense ate§te yakilmayi tercih etmesi, ate§te yakilmamn kufre gitmekten fazla sevimli olmasi durumudur.

Hadiste, bu tig vasfi ta§iyan mu'min in iman tadini, halavetini bul-dugu belirtilmektedir.

Halaveti Tathhk, demektir. Bu itibarla bundan maksad, bu se-viyeye gelen mu'minin ibadetlerin zevkine, lezzetine eri§mesi, Allah nzasi ugrunda me^akkat ve sikintilara sabir ve tahammul etmesi ve bu hali, dunyahk olan §eylere tercih etmesidir.

Nevevi, iman halavetini ve tadim bu §ekilde agikladiktan sonra: Kulun Rabbini sevmesi; O'na itaatkar olmasi ve muhalefet et-memesi ile gergekle^ir. Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'i sevmek de boyledir.

Ebti'd-Derda (Radiyallahu anh) 'in hadisi Zevaid nevin-dendir. Bu hadiste de dini hususlar igin sabir ve tahammul etmenin gerekliligi, namazi ihmal etmenin vebalinin buyiiklugu ve igkinin her kotuliigun ba§i oldugu belirtilmektedir.

Bu hadiste bir farz namazi taammuden birakan bir kimsenin zim-met, yani ilahi teminattan uzaklastigi beyan buyurulmugtur. Zimmet ve ilahi teminattan maksad; Kelime-i §ehadet getirip namazlanm usulune uygun olarak eda eden ve zekatim veren insanlann can ve maHannm teminat altinda olduguna dair hadisle sabit ilahi garanti-dir. Cunku bu hadiste insanlar amlan duruma gelinceye kadar onlar-la sava§manm emredildigi bildirilmektedir, 71 ve 72 nolu hadisler bu konuya dair gelen hadislerdendir. Bu itibarla unutmak, bayilmak gibi §er'i bir mazeret yok iken, bile bile bir farz namazi terkeden bir kimse, amlan hadislerle verilmig olan Zimmeti, yani ilahi guvence ve teminati yitirmi§ sayilir. Sorguya cekilerek cezalandinlmasi gerekir. [83]

24- Zamanın (Fitne ve Belalar Dolayısıyla) Cetinliği Babı

4035) "... Muiviye (RadtyaHahii anh)'den; goyle demigtir: Ben, ResOlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den §u buyrufeu

•BelA ve fitneden ba^ka dflnyamn hig bir §eyi kalmadi.*"

Not: Zevfiid'de $5yle denilmlgtir: Bunun senedi sahlh ohip rftvllerl gtiveni-llr zfttlardar.

4036) "... Ebii Hiireyre (Radiyalldhii anh)yden riv^yet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §Syle buyurdu, demigtir:

Insanlar fizerine yagmurunun bollugu, fakat veriminin azbgiyla aldatici yillar gelecektlr. O donemde yalanci adam dogrulanacak, dogru adam yalanlanacak, hain adama guvenilecek, giivenilir adam hain-likle itham edilecek ve kamu i$inde ruveybida adam soz sahibi ola-caktir. (Riiveybida nedir? sorusunu: Onemsiz, bilgisi kit adam, diye cevabladi)."

Not: Zev^id'de ?6yle denilmi^tir : Bunun senedinde tshak bin Ebi'l-Pxrftt bu-lunur. Zehebi, el-K^$il'te bunun mechul oldugunu s5ylemi$tir. Munker otdugu da s6ylenmi$tir. ibn-i Hibban ise onu giivenilir zatlar arasinda anmtjtir.

4037) "... Ebu Hureyre (Radtyaltdhii anh)'dtn rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demi;tir:

Nefsim (kudret) elinde bulunan (Allah) a yemin ederim ki alam kabrin yanina ugrayip da dinden dolayi degil, sirf ugradigi bela bu-naltisindan dolayi kabir uzerine biiruliip t Ah ke§ke bu mezar sahi-binin yerinde ben olsaydim, diye temennide bulunmadik^a dunyanin sonu gelmeyecektlr."

4038) c... Ebu Hureyre (Radtyallaku «»A)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) joyle buyurdu, demi§tir:

(lyi) kuru hurraa ise yaramayan adisinden ayiklandigi gibi mu-hakkak siz de ayiklanacaksimz. Boylece iyileriniz (olup) muhakkak gidecek ve ser olanlanmz kuskusuz kalacaktir. iste (o donemde 61-meye) gucuniiz yetecekse oliiniiz (yani olmek ya§amaktan hayirh

olur)."

Not: Zevaid'de $6yle denilmi?tir : Bunun senedi sez gdturiir. Ravi Ebu Hu-raeyd'i ne cerh edeni ne de guvenilir oldugunu soyleyeni gdrmedim. Ravi Yunus isp ibn-1 Yezid el-Eyli'dir. Senedin kalan rnviiori g-iivpnilir zatlardir

4039) .. Enes bin Malik (Radiyallakii an/t)'den rivayet edildigine gore: Resulullah (Salfallahii Aleyki ve Selicm) §6yle buyurdu, demi§tir :

(Dine ve sunnete sanlmakla ilgili) is gittikce gticlesecek, diinya gittikce (gergek miislumanlara) sirt cevirecek, insanlann cimriligi, ihtirasi gittikce fazlalasacaktir. Kiyamet ancak insanlann §er olan-lannm ba§ina kopacaktir. Mehdi (yani her bakimdan hidayet uzere olan zat) ancak Meryem oglu isa'dir."

^ Not: Zevaid'de $fiyle denilrai?tir : El-Hakim bu hadisi bu senedle el-MUsted-rek'te rivayet ettikten sonra : Bu hadis §afii'nin tek ba?ina rivayet ettigi hadls-lerden sayihr. Halbuki Byle de&ildir. CtinkU ba?kasi da rivayet etmi$tir. SUyflti bu husus hakkmda geni^ sfiz sfiylemijtir. El-Hafiz tmadU'd-DIn bin Kesir'den naklen verilen bilginin Szeti ?udur : Bu hadis, ^afii-niu seyhi Muhammed bin Halid el-CUn-dl es-Sagani el-MUezzin'e ait olarak me§hur olmustur. Halbuki bunu ondan rivayet edenler bir ki5i degildir. ?afU'den ba?ka klmseler de bunu ondan rivayet et-znl^tir. Ve bu zat mechul bir kimse degildir. Ibn-i Muln'in onun gtlvenilir olduSunu sdyledigl [84]

İzahı

Bu babta rivayet edilen hadisler Zevaid nevindendir. Yalniz 4037 nolu EbCt Hiireyre (Radiyallahii anh) 'm hadisi Muslim tarafindan da rivayet edilmi§tir.

4036. hadiste gegen "Riiveybida" kelimesinin anlamiyla ilgili soru ve verilen cevabin kimlere ait olduguna dair bir kayda rastlayama-dim. Bu sebeble parantez igine ahnan bu bolumii terceme ederken soru sahibi ve cevab veren ile ilgili bir agiklayici bilgi veremedim.

4038. hadiste iyi insanlann kalmadig* veya azinlikta kaldigi ve kbtii insanlann kaldigi veya gogunluk te§kil ettigi donemdeki durum-la ilgili olarak buyurulan : "Guciiniiz yetecekse oliinuz" ciimlesinden maksad, o doneme yeti§ecek insanlann kotii ortamda bulunduklanm dikkate alarak fena insanlardan sayilmamalan igin ilahi emirlere ve Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) in siinnetine simsiki sa-nlmalan yolunda uyandu bulunmakur.

Son hadiste gec.en; ciimlesinin zahir olan manasi "ve Mehdi, isa bin Meryem'den baskasi degildir*' §ek-lindedir.

Kiyamete yakin donemde gelmesi beklenen Mehdi hakkinda miiteaddid hadisleri mevcuttur. Siinenimizin 4082 - 4088 nolu hadisler bunlardan bazilandir. Bu konuya ingaallah orada de|;inilecektir. §u-nu soylemekle yentinecegim: Hz. Mehdi diye bir kimsenin gikmayacagim ve cikacagina dair hadislerin zayif oldugunu sdyleyen-ler bu hadisi kendileri igin delil saymiglardir. Fakat bu hadisin se-nedini Beyhaki ve Hakim zayif saymislardir. Seneddeki ravi Eban bin Salih'in hadisleri terkedilmistir. AvnCk'I-Mabud yazan bu durumu Siinen-i Ebu Davud'un "EI-MehdiM kitabinin bag kisminda belirtmektedir.

S i n d i de bu hadisin izahi boliimunde bu hususta ozetle §6y-le der:

Bu ciimledeki Mehdi kelimesi lakab, yani ozel isim anlammda de-gil, sifat, yani her bakimdan hidayet iizere anlaminda kullamlmi^tir. Ciimlenin manasi da soyledir: "Peygamber'imizden sonra her bakimdan hie ayet iizere bulunan zat Meryem oglu isa'dir." Yoksa zan edil-digi gibi maksad, Mehdi lakabimn Isa' dan ba§ka kimse ye veril-medigi degildir, Bu cumle boyle yorumlaninca bu hadis sabit oldugu takdirde Hz. Mehdi hakkinda gelen hadisiere muhalif [85] olmaz.

25- Kıyamet Alametleri Babı

4040) "... Ebu Hiireyre (Radtyalldhu anh)'den rivayet edildigine gore: Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki parmagini (ki seha-det parmagi ve orta parmaktir) birle§tirerek:

Ben ile kiyamet gunii §u iki parmak gibi ba'solundum (yani pey-gamber olarak [86] gonderildim)."

İzahı

Buhari, Muslim, Tirmizi ve Ahmed bunun mislini E n e s (Radiyallahu anh) araaligiyla merfti olarak rivayet etmi§Ierdir. Sehl bin Sa'd (Radiyallahu anh) 'den de bunun bir benzeri rivayet edilmi§tir. Peygamber (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in bu hadisi buyururken §ehadet parmagi ve orta parmagiyla i§aret buyurdugu, diger rivayetlerde belirtilmi§tir.

Kadi Iyaz: Bu hadis, Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-se-lam) ile kiyamet gunti arasindaki zamanin azhgina i§aret eder. Bu mesafe §ehadet parmagi ile orta parmak arasindaki uzunluk farki gibidir, demi§tir.

Bir kavle gore hadisten maksad Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) ile kiyamet giinu arasmda ba§ka bir peygamber'in olmaya-caguu ifade etmektir.

4041) "... Huzeyfe bin Esid (Radtyalldhu ankyden; §oyle demigtir:

(Bir gun) biz (sahabiler) kiyamet giinu konusu hakkinda (kendi aramizda) muzakere ederken Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yukanmizdaki bir odadan inip uzerimize geldi ve i

On alamet vuku buluncaya kadar kiyamet kopmayacaktir i Dec-cal, duman ve gunegin batidan dogmasi."[87]

İzahı

Bu hadis 28. babta uzun bir metin halinde gelecektlr. Burada is.a-ret buyurulan alametler tamanu orada siralandigmdan gerekli bilgi orada verilecektir.

4042) "... Avf bin Malik el-E§cai (Radtyalldhu aMAJ'den; §6yle demijtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Tebuk savasinda deri-den (mamul) bir gadirda iken yamna gittim ve cadinn kapisinm onun-de oturdum. Resulullah {Sallallahu Aleyhi ve Sellem) : (Cadira) gir Ya Avf, buyurdu. Ben:

Vucudumun tiimuyle mi (gireyim)? Ya Resulallah, dedim. O:

Viicudunun tiimiiyle (gir), buyurdu. Sonra:

Ya Avf, kiyametin kopmasi yaklastigi siralarda (onun alametle-ri olmak uzere §u) aralikh meydana gelecek alti seyi belle: Birisi be-nim oliimum, buyurdu. Avf demi§tir ki: O, boyle soyleyince ben sid-detli uzuntiimden perisan oldum. Sonra O:

De ki: Bu, bir. Sonra (ikincisi) Kudiis'un fethi. Sonra (ugunciisu) icinizde meydana gelecek ve Allah'in onunla sizin coluk gocuklannizi ve nefislerinizi §ehid edip amellerinizi temizleyecegi bir hastaliktir. Sonra (dordunciisu) iginizde (gokga) mallar olur. Hatta bir adama (kargihksiz) yiiz dinar (altin) verilir de o (bunu az goriip) ofkelen-meye ba§liyacaktir. (Be§incisi) aramzda meydana gelecek oyle bir fit-ne ki icine girmedigi bir miisluman evi kalmayacaktir. (Altmcisi) sonra sizinle Beni Asfer (denilen Rum) arasmda bir sulh olacak. Bilaha-re onlar ban§ andla§masim bozarak size hiyanet edecek ve her bay-ragin altinda on iki bin kisilik kuwet olmak tizere seksen kumandan bayraklan altinda iizerinizc'yuruyeceklerdir, buyurdu.[88]

İzahı

Bu hadlsi B u h a r i "Fardi'l-Humus" kitabinin "Dusjnanin sulh sdzlesmesini bozmasindan sakmma" babinda rivayet etmistir.

Avf (Radiyallahu anh)'in gadira viiciidunun tiimuyle girmesine dair sorusu ya gadinn ufakligindan dolayidir veya bir latife mahiye-tindedir.

Peygamber (Aleyhi's-salatu vs's-selam)'in bu hadiste gelecege dair kiyametin kopmasi alametlerinden verdigi haberler hakkinda serhlerde ozetle su bilgi varclir:

Bu haberlerden Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'in vefati ve K u d u s' un fethi olaylan malumdur. Ogiincu alamet olan sal-gin hastalik, Islam tarihinde A m v a s taunu diye anlatilan afet-tir. Hicretin 17. yilmda meydana gelen bu hastalik; S u r i y e, Irak ve Misir'da yayilarak aylarca devam etmis, binlerce muslumamn olumiine sebep olmu§tur. Hatta Stiriye ve Irak1-taki

ordu zayiatinm yirmi be§ bini bulduf u nakledilmistir. E b ti Ubeyde ve Muaz bin Cebel gibi kumandanlar ve bir cok meghur, mucahid bu afetle sehld olmu§lardir. Allah ciimlesinden Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) Tebuk savasinda deri-den (mamul) bir cadirda iken yanina gittim ve gadinn kapismin onun-de oturdum. Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

tQadvra) gir Ya Avf, buyurdu. Ben:

Vucudumun tiimuyle mi (gireyim)? Ya Resulallah, dedim. O:

Vucudunun tttmuyle (gir), buyurdu. Sonra:

Ya Avf, kiyametin kopmasi yaklastigi siralarda (onun alametle-ri olmak uzere su) aralikh meydana gelecek alti seyi belle: Birisi be-nim dlumum, buyurdu. Avf demistir ki j O, boyle soyleyince ben sid-detli uzuntiimden perisan oldum. Sonra O:

De ki: Bu, bir. Sonra (ikincisi) Kudus'un fethi. Sonra (ugiinciisu) icinizde meydana gelecek ve Allah'in onunla sizin goluk gocuklannizi ve nefislerinizi §ehid edip amellerinizi temizleyecegi bir hastahktir. Sonra (dordunciisu) icinizde (gokga) mallar olur. Hatta bir adama (karsuiksiz) yuz dinar (altm) verilir de o (bunu az goriip) ofkelen-meye bashyacaktir. (Bes_incisi) aranizda meydana gelecek oyle bir fit-ne ki icine girmedigi bir miisluman evi kalmayacaktir. (Altmcisi) sonra sizinle Beni Asfer (denilen Hum) arasmda bir sulh olacak. Bilaha-re onlar bans andlasmasmi bozarak size hiyanet edecek ve her bay-ragin altinda on iki bin kisilik kuwet olmak iizere seksen ku man dan bayraklan altinda fizerinize'yuruyeceklerdir, buyurdu.[89]

İzahı

Bu hadisi B u h a r i "Fardi'l-Humus" kitabinm "Diismanin sulh s3zlesmesini bozmasindan sakmma" babinda rivayet etmistir.

Avf (Radiyallahu anh) 'in gadira vucudunun tiimiiyle girmesine dair sorusu ya gadinn ufakhgindan dolayidir veya bir latife mahiye-tindedir.

Peyeramber (Aleyhi's-salatu vs's-selam)'in bu hadiste gelecege dair kiyametin kopmasi alametlerinden verdigi haberler hakkinda serhlerde ozetle su bilgi vardir:

Bu haberlerden Peygamber (Aleyhi*s-salatu ve's-selam) 'in vefati ve K u d ti s' un fethi olaylan malumdur. Ocuncii alamet olan sal-gin hastalik, fslam tarihinde A m v a s taunu diye anlatilan afet-tir. Hicretin 17. yilinda meydana gelen bu hastalik; S u r i y e, Irak ve Misir'da yayilarak aylarca devam etmi§, binlerce musliimanin olumiine sebep olmustur. Hatta SOriye ve Irak',-taki ordu zayiatinm yirmi bes bini buldugu nakledilmistir. EbA Ubeyde ve Muaz bin Cebel gibi kumandanlar ve bir gok meshur mucahid bu afetle sehid olmuslardir. Allah cumlesinden razi olsun.

Hadiste dorduncu olay olarak bildirilen znal goklugu ve servet de Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in halifeligi doneminde goriil-mu§tur. O donemde kazanilan saya§lar ve elde edilen ganlmet mal-lan ile hem devlet hazinesi dolup tasmis hem de miislumanlar iyi servet sahibi olmu§lardir.

Besinci alamet olan fitne, Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in sehid edilmesiyle ba§lami§ ve Cemel, Siffin ile Kerbela vak'alan ile devam etmistir. O fitne doneminde ise kan§mayan ve biitun firkalardan uzak duran muslumanlann sayisi cidden pek azdir.

Altinci alamet olan Benl Asfer ile sulh s6zlesmesi akdi ve bilahare diismanin andla§mayi tek tarafli bozarak muslumanlara saldirmasi olayuia gelince bu konuda degi§ik g6rii§ler beyan edilmis-tir. Cunku Islam tarihinde buna benzer olaylar muhtelif zamanlar-da meydana gehnistir. Bu haberden maksad meydana gelmls olan olaylardan hangisidir veya hig biri degil de ilerde mi vuku bulacak. Bunu kestirmemislerdir. Allah en iyi bilendir.

Bu hadiste beyan buyurulan olaylar kiyametin kopmasmin alametlerinden bazilandir.

4043) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radtyallahu anhiim&ydan rivayet edil-digine gore; Resfllullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir:

Siz imammiTi (devlet baskamnizi) Sldurmedikce, lohclannizXa birbirinizle cata§madikca (yani aranizda ig savas olmadakga) ve dun-yaniza (hukumdarhguuza, mallanniza) ser olanlanniz (zorla el koy-makla) mirasgi olmadikca kiyamet gunu kopmayacaktir." [90]

İzahı

Bu hadisi TirmizI Fitne bdlumuniin "Ma'rufu emretmek ve »*nkerl m«netmek" babmda rivayet etmigtir.

Bu hadfste haber verilen olaylardan devlet baskanuu oldurmek olayi Hz. O s m a n (Radiyallahu anh) 'in s.ehid edilmesi vak'a-si olabilir. Ig sava§ da sahabiler doneminde meydana gelen C e m e I ve S i f f i n olayi gibi miiessif vak'alar olabilir.

§er insanlann muslumanlann diinyasma mirasgi olmasi ciimle-sinden xnaksad zalimlerin haksiz olarak musliimanlara hiikumdar ol-masi, idareyi gayri mesru bigimde ele almalan ve musliimanlann mallanna haksiz olarak el koymalandir.

4044) "... Ebu Hureyre (Radtyallaku enh)'den; §oyle demi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gun halkdn yarar-lanmasi) igin acik bir yere ciktiydi. O esnada bir adam O'nun yanina gelerek i

Ya Resulallah! Kiyamet ne zaman kopacakhr, diye sordu. Bunun uzerine Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Bu hususta kendisine soru sorulan zat, soru sorandan daha bil-gili degildir. Velakin ben sana kiyametin alametlerinden haber vere-cegim: Cariye kendi sahibesini dogurunca i§te bu (hal) kiyametin alametlerindendir. Yaiin ayak, ciplak takimi insanlara ba$ olunca, i§te bu (durum) da kiyametin alametlerindendir. Koyun cobanlan yuksek bina yapmakta birbirleriyle yan§inca bu da kiyametin alametlerindendir. Kiyametin kopma zamam Allah'tan ba$ka kfmsenln bilmedigi be? §eye dahildir, buyurdu. ResOIulIah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bundan sonrat Lukman suresinin 34. ayetini okudu." [91]

İzahı

Bu hadis daha uzun bir metin halinde sunenimizde 64 numarada ge^ti ve gerekli bilgi orada gerek bu hadlsin ve gerekse bundan 6n-ce gegen 63 nolu hadisin izahi bolumunde verildi. Artik burada tek-rarlamaya gerek yoktur. Oraya miiracaat edilmelidir.

4045) "... Enes bin Malik (Radtyalldhu <z»A)'den; gbyle demigtir:

Dikkat ediniz ben size Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'-den isittigim dyle bir hadis rivayet edecegim ki benden sonra big bir kimse onu (ResCluIIah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'den i§itmi§ olarak) size rivayet etmeyecektir. Ben o hadisi (bizzat) Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den (kulagimla) isittim:
(Alimlerin olmesi suretiyle) ilmin kaldinlmasi, cehaletin ortaya tikip cogalmasi, zinanin yayginlasmasi, igkinin (aleni olarak) igihne-si ve elli kadimn bir tek erkek bakam olacak derecede erkeklerin (sa-yisinin azahp) gitmesi ve kadinlann (cogunlukta) kalmasi sflphesiz [92]

İzahı

Bu hadisi; Buhari, Muslim, TirmizI, Nesai ve Ahmed de rivayet etmisjerdir.

Enes (Radiyallahu anh)'in; "Ben o hadisl O'ndan (bizzat) isittim" sdzu ilk soziinun te'yid ve takviyesi mahiyetindedir. M ii s 1 i m' in rivayetinde bu cumle yerine;= *o hadisi O'ndan i§iten bir kimse" cumlesi bulunur. Bu takdirde cumleden kas-dedilen mana soyle olur: Benden sonra o hadisi O'ndan i§itmi§ olan hie bir kimse size rivayet etmeyecektir. Bu kaydin dikkate alinmasi gerekli oldugu icin parantez ici ifade ile buna i§aret ettim.

EI-Hafiz, Enes (Radiyallahii anh) 'in boyle soylemesinin sebebi hakkinda $u bilgiyi verir:

Enes (Radiyaliahu anh) bu hadisi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'den i§ltmi§ sahabilerden hig bir kimsenin hayatta kalmadigim bildiginden dolayi boyle demi§tir. Qiinku Enes (Radiyaliahu anh) B a s r a' da vefat eden son sahabidir. Bu konu§-mayi Basra halkina hitaben yapnu§ olmasi kuwetle muhtemel-dir. Konu§manm sirf Basra halkina olmayip umumi olmasi ih-timali de mevcuttur. Bu takdirde herhalde bu konu§mayi omrunun sonlannda yapnu§tir. Cunku o donemde hayatta kalan ve Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'den bizzat hadis i§itmi§ durumdaki sahabi sayisi pek azdi ve iglerinde bu hadisi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'den i§itmi§ bir kimse yoktu. Bu durum da muhte-meldir.

Kiyametin alametlerinden sayilan erkeklerin azalmasi ve kadin-lann gogalmasi durumu ile ilgili cumlenin izahi bolumunde Tuhfe ya-zan §u bilgiyi verir:

Erkeklerin sayisinm azalmasi ve kadin sayisirun gogunlukta olmasi sebebi hakkmda §6yle denihnigtir: Fitnelerin gogalmasi sebebiy-le meydana gelecek sava§lar yuziinden erkeklerin bir kismi 61duru-lecek ve boylece sayisi azalacakbr.

Ebu Abdilmelik: Bu ciimle fetihlerin gogalacagina bir i§arettir. Fetihler dolayisiyla gok sayida cariye edinilecektir. Cumle, bir erkegin cok sayida cariye sahibi olacatma i§aret eder, demi§tir. El-Hafiz, Ebu Abdilmelik'hi g6rii§unu ve yorumunu kabul etmeyerek: Hadisin bazi rivayetlerinde erkeklerin sayisinm azalacagi ve kadmlann sayisinm gogalacagi ifade edilmektedir. Bu itibarla cumlenin acik manasi kadin ve erkek sayismda gdrfilecek bu farkin bir sebebe dayah olmaksizin kiyamet alametlerinden sayilma-sidir. Bu farklihk bir ilahi takdirle olur. Kiyamete yakin zamanlarda dogan cogunluklann gogunlugu kiz gocuklanndan olu§ur ve dogan erkek gocugu az mikdarda olur, demi§tir.

Hadiste sayilan geylerin kiyamet alametleri olmasinin hikmeti ve sebebi ile ilgili olarak Tuhf e yazan §6yle der:

Gerek dunya hayatimn dtizenli olmasi ve gerekse ahiret hayati-mn kazanilmasi, ba§ka bir deyimle dunya ve ahiret mutluluguna eris-mek §u beg §eyin korunmasina baghdir: Din, akil, neseb-soy, nefis ve mal. Dini ilimlerin kaldinlmasi ve din bilginlerinin yoklugu dini ihlal eder. Igki akh ihlal eder. Zina, nesebi ve soyu bozar. Fitnelerin gogalmasi can ve mal emniyetini giderir. Bu be§ §eyin bozulmasi dun-yamn sonunun geldiginin belirtisidir.

4046) "... Ebu Hiireyre (Radtydtl&hu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyki ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Firat nehri altindan blr dagi ortaya gikarmadik^a kiyamet kop-mayacaktir. insanlar o altin iizerine (gati§ip) olduriilecek ve on in-sandan dokuzu oldiirulecektir."

Not: Zev^id'de ?5yle denilmi?tir : Bunun senedi sahih olup rftvileri gOveoi-lir z&tlardir. Ebfi D&vOd*un rivayet ettigi me tin;

Firat'in altin hazinesini ortaya fikarmasi zamani yakla?iyor. Her Um 0 orada bulnnursa ondan [93]

İzahı

Bu hadisin benzerini Buharl ve Muslim Fitaeler b5-lumunde, Ebu Dftvud Melahim bdlumunde ve Tirmizt Sifatu'l-Cenne bolumunde rivayet etmiglerdir. E b u D a v u d * un

rivayet ettigi metin notta belirtilmis.tir. Buh&ri1 deki metin de aynen E b u D4 vfid'un rivayet ettigi metin gibidir. M ix s -1 i m' in rivayeti ise muellifimizin rivayetine benzer.

First nehri bildigimiz nehirdir. Arapgada ona Furat denilir.

Hadiste gegen "Yahsiru" fiilini N e v e v 1 "suyunun gekilme-siyle ortaya cikanr" §eklinde agiklamis,tir. Yani F i r a t nehri, su-yunun gekilmesiyle ortaya altmdan bir dag meydana gikanr.

B u h a r i ve E b u Davud'un rivayetlerinde "altindan bir hazine" tabiri bulunur.

El-Hafiz bu rivayetlerdeki degigikligi belirttikten sonra: Ortaya gikacak altina hazine denmesi sebebi ortaya gikmadan once-ki durumu itibariyledir, dag denilmesi ise goklugundan kinayedir, de-migtir.

El-Kari de: Altindan bir dag ve altindan bir hazine riva-yetleri ile isaret buyurulan olayin tek bir olay olmasi muhtemeldir. Bu takdirde kasdedilen mana altindan bir dag buyuklugunde muaz-zam bir hazinenin ortaya cikmasidir. Olaylann muteaddid olmasi ih-timali de var. Yani F i r a t nehri bir altin hazlnesini ortaya gika-racak, aynca altin madeninden bir dagi meydana gikacaktir, demig-tir.

Avnu'l-Mabud yazan bu nakilleri yaptiktan sonra: Ben derim ki bu son ihtimal agik degildir. Agik olam birinci yorumdur. Hatta ben-ce dogrusu odur, der.

Hulasa bu hadiste kiyametin alametlerinden sayilan husus ve olay, F i r a t nehri suyunun gekilmesiyle, ba§ka bir deyimle bu nehrin kurumasiyla muazzam bir altin hazlnesini veya gok zengin bir altin madenini ortaya cikarmasi, halkin bu serveti kapigmak icin bir-birine du§iip catigmasi ve cogunun oldurulmesidir. B u h a r i ve Ebu Davud'un rivayetlerinde "O dSnemde orada hazir bulu-nan bir kimse sakin o altin hazlnesinden bir §ey almasm" §eklindeki emir ve tavsiye o hazine ve servetin kapigilmasi yuzunden gikacak fitne ve fesaddan uzak durmak igindir.

F i r a t nehrinin kuruniasi veya suyunun gekilmesi hadiste ge-gen "Yahsiru" fUUnin ifade ettigi manadan gikar. Yukarda da beUrt-tigim gibi Nevevi boyle manalandirmi?tir. Ancak §6yle bir §ey de olabilir: F i r a t nehrinin mecrasuun degi§mesi veya degigtiril-mesi sonucunda soz konuau olay meydana gelir.

Son asnn bazi alimleri bu hadisi te'vil ederek: Bundan maksad altmdan bir dag veya hazine degil, F i r a t nehrinin iyi bir §ekil-de degerlendirilmesi suretiyle buyiik servetin kazanilmasi, ekonomi-nin bu sayede yiiksek duzeye gikmasidir, derler. Ama hadisgilerden ve mutekaddimin olan alimlerden boyle yorumlayanin bulundugunu duymadun.

F i r a t nehrinin kurumasi ve suyunun gekilmesi bas.h basina bir kiyamet alametidir. Qunku E r z u r u m daglarmdan gikip beg alti bin kilometre kadar uzun olan bu muazzam nehir A s y a kit'asinin bir gok yerine hayat verdikten sonra Basra korfezine dokulmektedir. Bu nehrin kurumasi mecrasma yakin milyonlarca halkin, hatta diger canlilann olumu ve kiyametinin kopmasi demek-tir. Bu olay asil kiyametin kopmasi zamamnan yaklagtigina alamet sa-yilmi§tar.

Hadiste beyan buyurulan olay bir takun fitnelere sebebiyet ver-digi igin hadis, fitneler bolumunde rivayet edilmistir.

4047) «... Ebfl Hiireyre (Radtyalldhu anhyden rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Settem) §6yle buyurmu§tur:

Mai dolup tasmadikga, fitneler meydana gelmedikge ve here $o-galmadikga kiyamet kopmayacaktir. Orada bulunanlar i

Here de nedir? Ya Resulallah diye sordular. O uc defa: Oldurmedir. OldOrmedir. Oldurmedir, buyurdu."

Not: Zevftid'de ffOyto denilml^tir : Bunun senedl sahlh olup rftvUerl gttvani-Ur c&tlardir. Tinnld bu hadlain bir fcisnuzu rivayet etmi^tir. [94]

26- Kur'an Ve (Dini) İlmin Gidip Yok Olmasi Babi

4048) "... Ziy^d bin Lebfd (Radtyalldhu onh)'den; §byle demigtir:

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir §ey anlatarak: Bu, ilmin gitmesi (yok olmasi) zamaninda olur, buyurdu. Ben: Ya Resulallah! Kur'an'i okudugumuz, evladimiza onu okuttugumuz ve evladimiz da kiyamete kadar kendi evladina onu okutacagi halde Him nasil gider (yok olur)? dedim. Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Anan seni kaybedesiye (ydni Hayret sana) Ziyad! Ben muhakkak sen! Medine'de fikhi en iyi bilen ad am lard an gdrurdum. §u yahudi-ler ve hiristiyanlar Tevrat ve incil'i okuyup da bu iki kitabta bulu-nan hukumlerden hi? bir seyle amel etmez degiller mi? buyurdu.**

Not: Zevaid'de $0yle denilmi^tir: Bunun senedi sahlh olup ravilerl gtive-nlllr Kfttlardir. Fakat sened munkatidir (yanl rAviler zinciri kopuktur). QimkQ Buhart, et-Tarihu's-Sftglr'de : Ravi Salhn bin Ebil-Ca'd, Ziyad bin Lebld'den ha-dls Isitmemi?, demi?tir. Zebebl de eI-Ka?ifte bu hususta Buharl'ye uyarak: tbn-1 M&ceh yaninda bu hadlsinden baska Ziyad'm baska hadlsi yoktur. Kalan Ktttub-I Sitte'de Ziyad'm hie Wr hadlsi yoktur, demisUr. [95]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisi Ahmed de rivayet etmistir. Tirmizi de flim bablan bolumiinun "ilmin gitmesi" babinda bu hadisin benzerini Ebii'd-Derda (Radiyallahii anh) 'den rivayet etmistir. Oradaki hadis buradakine gok benzedigi igin mealini bu-raya aktarmayi uygun buldura:

"... Ebu'd-Derda (Radiyallahii anh)'den; §6yle demistir:

Biz, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde bu* lunuyorduk. O, mfibarek gozlerini havaya dogru kaldirarak (yani goge bakarak) : Bu, (vahy'a day ah) ilmin insanlardan kapihp ahna-cak zamandir. Oyle ki artik insanlar bu ilimden bir sey almaya muk-tedir olmayacaklardir,(alimler bu buyrugun Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ecelinin yaklastigma i§aret oldugunu sdylemis-lerdir), buyurdu. Bunun uzerine Ziyad bin Lebid el-£nsari t

Kur'an'i okudugumuz halde ilim nasil bizden kapihp ahm

Allah'a yemin ederim ki, biz Kur'an'i muhakkak okumaya devam ede-cegiz ve onu kadmlarumza ve evladimiza muhakkak okutacagiz, dedL Resul-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) • -

Anan seni kaybedesiye (yani Hayret sana) Ya Ziyad! Ben sen! muhakkak Medine fikih^ilanndan sayardim. §u Tevrat ve tncll, ya-hudilerin ve hiristiyanlann yanmdadir? Buna ragmen onlara bir fay-da saglanuyor, buyurdu."

Hadiste gegen; liLI '&&* cumlesinin asil manasi anan seni kay-

betsin, yani olesin demektir. Fakat Araplar bu cumleyi bir §eye hay-ret ettikleri zaman kullanirlar ve hayret ettiklerini if ade etmek ister-ler.

Hadisteki ilimden maksad dini ilimdir. Yani Kur'an-i Kerlm ve Hadis ilmi ile, bunlarla ilgili ilimlerdir.

Tuhfe yazannm beyamna gore el-Karl bu hadisin izahi bolumunde §6yle demistir: Yani yahudiler ve hiristiyanlar Tevrat ve Incil'i okuduklan halde bu kutsal kitablarla amel etmedikleri igin nig bir yarar elde edemedikleri gibi muslumanlar da Kur'an-i Kerfm ile amel etmedikten sonra bunu okumalan ve okutmalan bir yarar sag-lamayacaktir. Onemli olan, Kur'an'm hukumlerini uygulamaktir, onunla amel etmektir.

4049) "... Huzeyfe bin el-Yeman (Radtyalldhu anhumd)'dan rivayet edil-digine gore; Resulullah (SallaUakii Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demigtir:

Elbisenin nakisi eskiyip gittigi gibi tslamiyet de eskiyip gider. Hatta oruc. nedir, namaz nedir, nusuk (yani hac ve umre ibadeti) ne-dir ve sadaka nedir bilinemeyecektir. Allah (Azze ve Celle)'nin Ki-tab'i (Kur'an-i Kerim) da bir gecede (kaldinlip) gdtarulecek ve yer rfiziinde ondan tek bir ayet bile kalmayacaktir (Veya eskiyip silin-me i§i bir gecede Allah (Azze ve Celle) 'nin Kitab'i olan Kur'an-i Ke-tlm'e de sirayet ederek yer yuziinde ondan tek bir ayet bile kalma-

Ziyad bin Lebid <R.A.)'in Hal Tercemesi

Ziy&d bin Lebid bin Salebe bin Sinan Ebu AbdiUah (R.A.), Bedir sava$ina satilan bahtiyar sahabilerdendir. Hicretten Once Medlne-i MOnewere'den Mekke-i MUkerreme*ye Restil-i Ekrem (aA.V.)1n yarnna gitmi? ve sonra hicret zamani VIekke'den Medlne"ye hicret etmi^tir. Bu itibarla hem muhacirlerden hem de En-tar'dan sayilir. Bu sat Hadramut ve ba?ka yer valiligini yapmi?tir. Ravileri AtI 3ln Malik ve Salim bin Ebi'l-Ca'd'dir. tim-l Maceh yanmda onun bir hadlsi var-Kit. Bu zat Hz. Muaviye (R.A.)'m Wlafetlnln ilk zamanlannda vefat etnu>tir. (Hu-Au. 126)

yacaktir.) C°k ya$Ii erkekler ve pek ihtiyar kadinlardan olu§an bir takim insanJar kalacak ve t biz babalanmiza $u "La ilahe illallah" ke-Umesi (hali) uzerine yeti§tik de (dinden bilebildigimiz) bu kelimeyi sdyleriz, diyeceklerdir.

Huzeyfe bin el-Yeman bu hadlsi rivayet edince, (orada bulunan) Sila kendisine:

O ya$nlar namaz nedir, orug nedir, nusuk (yani hac ve umre ibadeti) nedir ve sadaka nedir? bilmezken "La ilahe illallah" kelimesi onlara bir yarar saglaraaz, dedi. Huzeyfe, SUa'run bu sdzunu cevab-siz biraktL Sonra Sila bu sdzu Huzeyfe'ye karsi uc defa tekrariadi. Her defasinda Huzeyfe onun s5zttnu kargiliksiz birakti, ona bakmadi. Ni-hayet a?iincii defasindan sonra Huzeyfe, Sda*ya ddnerek fig defa i

Ya Sila! Tevhid kelimesi onlan (ebedi) atesten kurtanr, dedi."

Not: Zev&id'de ?8yle denUml?tir: Bunun senedi sahlh olup ravilert gave. nlllr zatlardxr. Hakim de bu hadlsi rivayet ederek senedinin MQslimln sarU u«e-rlne sahlh oldu&unu saylemlgtir.

4050) "... Abdullah (bin Mes'ud) (Radtyalldhu ank)'den riv&yct ediWi-gine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demijtir:

Kiyametin kopmasina yakin zamanlarda 6yle gunler olur Id illm o gunlerde kaldinlir, cehalet o gunlerde iner ve here o gunlerde co-. Here de oldurmc olayidir."

4051) "... Ebfi Musa (el-Es'ari) (Radiyallahu owAJ'den rivayet edildigi-:ie gore; Resulullah (Sallallaku Aleyhi ve Sellent) §6yle buyurdu, demigtir:

Sizin Snfinuzde §iiphesiz oyle giinler vardir ki cehalet o gunlerde ner, ilim o gunlerde kaldinhr ve here o gunlerde cogahr. Sahabiler, Ya Resulallah! Here nedir? diye sordular. O. Katildir (insan oldiirmektir), buyurdu."

4052) "... Ebu Hiireyre (Radtyallahu anhyden rivayet edildigine gore; Lesulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :

Zaman yaklagir. Him noksanla§ir, §iddetli cimrilik kalblere konu-ir, fitneler meydana cikar ve here cogahr, buyurdu. Sahabiler: Ya Resulallah! Here nedir? diye sordular. O: Katildir (insan dldurmektir), buyurdu." [96]

İzahı

Abdullah ve Ebu Musa (Radiyallahu anhiima) 'nin adlsleri ayni mealdedir. Buhari ve Tirmizi, miiellifimiz tbi Fitneler bolumiinde, Muslim de ilim bolumiinde rivayet miglerdir. Baa rivayetlerde bir tek senedle E b 0 Musa ile bn-i Mes'ud' dan mu§terek nakil yapilmigtir.

Bu iki hadiste gegen -ilmin kaldmlmasi ve cehaletin inmesi* ile ?ili ciimlelerin izahi bolumiinde el-H&fiz: Bu iki cumlenin anasi goyledir: Ilim, alimlerin olmesiyle kalkar. Her alimin 61u-uyle ilimde bir noksanhk meydana gelir. Qunku 61en alimin yeri)§ kalir ve onun bilip de diger alimlerin bilmedigi bilgiler acismdan r cehalet meydana gelir, demi§tir.

Ebu Hiireyre (Radiyallahu anh) 'in hadisini Buhari, Edeb bolumunde ve aynca Fitneler bSliimunde rivayet etmigtir.

M ii s 1 i m de Kader bolumunde rivayet etmi^tir. Ebu Davud ise miiellifimiz gibi Fitneler bolumiinde rivayet etmi§tir.

Bu hadisin *Zaman yakla^ir* mealindeki ciimlesi degi§ik §ekiller-de yorumlannu§tir. Avnu'l-Mabud yazan bu yorumlan §6yle sirala-maktadir:

1. Bundan maksad kiyametin yakla§masi olabilir.

2. Zamanin insanlarinin §er ve fitne bakimindan birbirine yakin karekterde olmasi, yani biribirine benzemesidir.

3. Zamanin insanlarinin omiirlerinin kisalmasidir.

4. Giindiizlerin ve gecelerin sxirelerinin birbirine yakin olmasidir. H a 11 a b i: Bunun manasi Smiirlerin kisa ve bereketsiz olmasidir. Bir kavle gore manasi, kiyametin kopma zamanimn yaklagma-sidir. Diger bir kavle gore manasi zamanin gargabuk gecmesi, yihn ay gibi, aym hafta gibi ve haftanm giin gibi hizh gecip gitmesidir, d«r.

Beyzavi: Bunun maksad devletlerin omiirlerinin kisa sOr-mesi, ku§aklann gabuk tiikenmesi olabilir, demi§tir.

tbn-i Battal da: Bunun manasi §6yle olabilir: Dinin za-yifligi bakimindan zamanin insanlarinin durum ve hallerinin birbirine yakin olmasidir. Halkin gogunun fasik ve gunahkar olmasi sebe-biyle iglerinde iyi §eyleri emreden ve kdtiiliiklerle miicadele eden kim-se bulunmaz, demigtir,

Hadiste haber verilen ilmin noksanligi, seckin din alimlerinin 61-mesiyle meydana gelir.

Hadiste gecen "§uhh" haklan odemede cimrilik gostermek ve hak-siz kazang igin ihtirash olmak demektir. Bu hastaligin kalblere girip iyice yer etmesi ge§itli meslek sahiblerinde kendini gfisterir. Ilim adamlan ilimlerini ve bilgilerini saklamakla cimrilik eder, san'atkar bildigi san'at dahnda cimrilik eder ve varhkh kimseler de mal .baV 1 mindan cimrilik eder. Biitiin bunlar a§in ihtiras ve cimrilige kap;l*t-rak yukumliiluklerinin geregini yapmazlar. [97]

27- Emanetin (Kalblerden Silinip) Gitmesi Babi

4053) "... Huzeyfe (bin el-Yem^n) (Radtyall&hu ankumaydzn; §6yle demijtir:

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (emanet hakkinda) bize iki hadis buyurdu: Ben bunlardan birisini (n haber verdigi duru-mu) gordum. DigerinHn haber verdigi durumu) da bekliyorum:

Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bize, emanetin erkek-lerin kalblertnin cezrine (Tanaf isi dedi ki: Yani erkeklerin kalbleri-nin icine, derinligine) indigini anlatti. Ve Kur'an indi. Biz Kur'an'dan bilgi aldik ve siinnet'ten bilgi aldik.

Sonra Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) emanetin kaldi-nlmasini (yani kalblerden silinmesini) da bize anlatarak:

Adam (gece) uykusunu uyur, (o uykuda iken) kalbinden emanet (alimp) kaldtnhr da ertesi giin emanetin izi siyah bir leke izi gibi (ufacik) olur. Sonra adam (tekrar gece) uykusunu uyur. (Bu kere uykuda iken) kalbinden emanet sdkulfip alinir ve ertesi gQn emanetin izi balta sallayan igcinin avucundaki kabarcik izi gibi olur. (Bu kabarcik) senin kendi ayaginin iizerinde yuvarladigin korun meyda-na getirdigi kabarcik gibidir. Sen onu s.is.mis. goriirsun (yani yararb bir geli§me hayal edersin). Halbuki o kabarcjgin icinde (yararli) hie bir sey yoktur, buyurdu.
Sonra Huzeyfe (durumu izah igin) bir avue cakil ta§lanm alarak diz kapagi ile ayagi arasindaki kisim iizerinde yuvarladi. (Sonra Huzeyfe hadis rivayetine devamla dedi ki:) Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :

(Emanet kalblerden sokuldiikten) sonra insanlar sabahleyin au§ veri§ edecekler. Fakat hie bir kimse emaneti oda etmeye yana§maya-cak (ve emin kimselerin sayisi yok denecek derecede azalacak) gdyle ki: Falan ogullan icinde emin bir adam var, denilecek ve bir adam lehinde : O, ne akilhdir, o ne kahramandir, o ne nazikdir, denilecek. Halbuki (boyle ovulen) adamin kalbinde hardal tanesi kadar iman yoktur, buyurdu.

(Huzeyfe dedi ki vallahi:) 6yle bir zaman ya§adun Id (o d6nem-de) hanginizle ali§ veri§ ettigime bakmazdim (yani endlge duymaz-dim). Qiinku ah§ veri$ ettigim ki§i miislumansa mJislumanhg^ kendi-sini bana hiyanet etmekten muhakkak menedecekti ve §ayet yahudl veya hiristiyansa onu bana hiyanet etmekten hakimi menederdl. Ama bugiin ben falan ve filandan ba§ka hie bir kimse ile ans. verig edemez oldum."[98]

İzahı

Bu hadisi; B u h a r 1, Rikak kitabi ile Fiten kitabinda, Muslim, Iman kitabinda ve Tirmizi, Fiten kitabinda rivayet et-miglerdir.

Hadiste gegen bazi kelimeleri aciklayahm i

Cezr ve Cizr: Bir §eyin ash ve koku demektir. Burada kalbin ici, derinli^i manasi kasdedilmigtir. Hadiste gegtigi gibi Tanafisi bu kelimeyi kalbin igi diye aciklami§tir,

Vcktej Bir §eyde gorulen iz ve eser demektir. Mesela bir cis-min renginden degigik bir renkte o cisimde gorulen bir nokta, cizgi veya lekeye Vekte denilir. Bazilan Vekte'yi rengin siyahlasnttaa manasiyla aciklami§lardir. Vekte*nin gogulu Vekt'dir.

Mecl i Kazma, balta sallamak gibi agir bir igte gahgmaktan dola-yi avueun iginde meydana gelen kabarciktir. Cemr: Kor demektir.

Miintebir: Vucudda meydana gelen gig demektir. Sai: Hakim ve vali gibi halkin hak ve hukukunu kollayan, ada-leti yerine getiren yetkili devlet adami demektir.

Hadiste konu edilen Emanet kelimesiyle kasdedilen mana husu-sunda degigik goriigler vardir. Hiyanetin kargiti olan giivenilirlik, iman, Allah'a itaat, kullann Allah'a kargi yiikumluliikleri, AUah'in kullanndan aldigi ahid gibi manalara yorumlanmigtir.

El-Hafiz bu hadisin izahi boliimtinde Emanet kelimesiyle kasdedilen mana ile ilgili olarak ozetle goyle der:

Ibnu't-Tin: Emanet, Allah'tan bagka hig kimsenin bileme-digi kulun gizli yonudur, demigtir.

tbn-i Abbas (Radiyallahii anhuma) 'dan yapilan rivayete gore kendisi: Emanet, Allah tarafmdan kullara verilen emir ve ya-saklann tiimudur, demigtir. Yani kullann yapmakla miikellef olduk-lari farzlarm tamami ve sakmmakla yukumlli bulunduklan haram-lann tamammdan sakmmalandir. Bir kavle g6re emanet, Allah'a itaat ve kulluk etmektir. Diger bir kavle gore kulun yukumlulukleri-nin tiimudur. Bagka bir kavle gore Allah'in kullardan aldigi ahid ve sdzdur.

Bu degigik gorugler; Biz, emaneti goklere, yere ve daglara teklif ettik..." (Ahzab, 72) aye-tinde bulunan Emanet kelimesinin agiklamasi hususunda da vuku bulmu§tur.

Tahrir sahibi: Bu hadiste mezkur Emanet, amlan ayette bulunan Emanet in aymsidir. Emdnet kelimesi her iki yerde de iman manasi-nadir. Bu manada emanet kalbe iyice yerlesince, emirlere itaat edilir ve yasaklardan kagmilu*, demigtir,

Ibnu'l-Arabi de: Bu hadisteki emanetten maksad iman-du*. Bunun kalblerden kaldinlmasi, yani imanm kalbten gikip gitmesi olayi §6yle cereyan eder: Kotii i§ler daima imam zaafa ugratir. Imaa zayuTigi son hadde varinca imanm yalmz eseri ve izi kahr. O da dil ile muslumamm demek ve kalbin dis. kismindaki zayif itikaddu*. I§te Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) imanin bu izini, vucudun di§mda gorulen bir ize benzetmi§ ve imanm zayiflil^ni kinaye yoluy-la uyku ile ifade etmi§tir. Aynca imanm kalbten gidi§ini, aynligmi da gakil ta§lanmn ayak iizerinde yuvarlana yuvarlana yere du§u§une benzeterek taglann yuvarlamgim ona ornek gostermigtir. der.

Hadisin "Halbuki adanun kalbinde bir hardal tanesi kadar imai yoktur" ciimlesi emanetin iman manasmda kullanildigma alamettir

Hadisin ali§ veri§ etmek, kimsenin emaneti eda etmeye yana§ mamasi, gilvenle ali§ veri§ edilebilecek kigilerin sayismm azligi ile ilgili ciimleleri ise emanetin guvenilirlik anlaminda kullanildi|^nui be-lirtisidir. Bu takdirde "Hardal tanesi kadar iman yoktur" cumlesin-deki iman kelimesi emanet kelimesi yerine ve emanetin onemini be-

lirtmek igin kullamlmis olur. Nitekim bir hadiste; If ifllf v * I "Emanete riayeti olmayanin dini de yoktur" buyurulmugtur.

H u z e y f e (Radiyallahii anh) 'in Peygamber (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'den bir gok hadis rivayetinde bulundugu malumdur. Bu-rada: "Resulullah (Sallallahix Aleyhi ve Sellem) bize iki hadis bu-yurdu" soziinden maksadi emanet hakkmdaki hadislerdir. Bu iki ha-disten birincisi emanetin erkeklerin kalblerinin derinli^ine indlftine dair hadistir. ikinci hadis ise emanetin kalblerden kaldinlmasi ve so-kuliip alinmasi ile ilgili hadistir.

Hadisin bag kismmda emanetin erkeklerin kalblerine indi^i bil-dirilmektedir. S i n d i' nin beyanma gore bundan maksad sirf er-kekler degil erkek kadin butiin insanlardir. Emanetin esas itibariyle kadinlarda azhgi nedeniyle maksadin sirf erkekler olmasi ihtimali de mevcuttur.

H u z e y f e (Radiyallahii anh), emanetin erkeklerin kalblerinin derinligine indigine dair hadisi rivayet ettikten sonra "Ve Kur'an indi. Biz Kur'an'dan bilgi aldik ve siinnet'ten bilgi aldik" der. Yani emanet kalblere indikten sonra biz Kur'an-i Kerim ve Hadis-i §erif ile emanet'e baglihgimizi pekigtirdik, iyice §uurlandik ve digimizi da igimizi de giizellegtirdik.

Buradaki Siinnet'ten maksad Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'den aldiklan ve ogrendikleri hadislerdir.

Emanetin kaldinlmasina dair hadiste bu manevi ve kutsal dege-rin insanlann kalblerinden tedricen alinacagi ve halkin gogunun bu-nu yitirecegi ebedi bir usul ile ve orneklendirilerek beyan buyurul-mugtur.

Huzeyfe (Radiyallahtt anh) bu iki hadisi rivayet ettikten sonra emanetin yaygin ve hukumran oldugu donemi de, emanetin kadar azaldigi donemi de yasadiguu ifade etmekle Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in bir mu'cizesine igaret etmektedir.

Bu muazzam hadisin izahi konusunda daha genis. bilgi almak is-teyenler buna dair serh kitablanna ba§vurabilirler. Biz bu kadarla yetinelim.

4054) "... lbn-i dmer (Radtyalldhu onhum&)'dan rivayet edildigine gore; Resfilullah (Sallallahu Aleyhi ve Selletn) §oyle buyurdu, demi§tir:

Allah (Azze ve Celle) bir kulu helak etmeyi diledigi zaman on-dan hayayi sokup ahr. Sonra ondan hayayi sokup ahnca sen o kula (herkesge) ancak ^ok menfur olarak rastlarsin. Sonra sen ona ancak, Cok menfur oldugu halde rastlayinca on(un kalbin)den emanet soku-lup ahnnus olur. O herif (in kalbin)den emanet ^ekilip (lkanhnca da sen ona ancak hiyanetci olarak ve herkesin nazannda hiyanetle me§-hur oldugu halde rastlarsm. Sen ona ancak hiyanetkar ve hainlikle me§hur olarak rastlayinca onun kalbinden rahmet cekilip ?ikanbr. Onun kalbinden rahmet sokiilup alininca da sen ona ancak kovuhnus, lanetlenmis olarak rastlarsm. Sonra sen ona ancak kovulmus, lanet- olarak rastlayinca ondan Islamiyet bagi goziiliip gikanlir."

Not: Zev&ld'de ?tiyle dentlmi?tfr: Bunun senedinde Said bin Sinan bulnnur. Bu rftvl zayiftir ve adinm ne olduiu hiwQiunda JhtH&t vardir.[99]

28- Kıyametin Büyük Alametleri Babı

4055) "... Huzeyfe bin Esid Ebi Serlha (RadtyaU&hU <mk)'den; goyle demigtir:

(Bir gun) biz (sahabiler) kiy&met gflnu (halleri) hakkinda (ken-di aramizda) muzakere ederken Resulullah (Sallallaha Aleyhi ve Sel-lem) (yukanmizdaki) bir odadan inip ilzerimize geliverdl ve t
(§u) on bUyiik alamet vuku bulmadik^a kiyftmet kopmayacaktir i Gflne§in bati tarafindan dogmasi, Deccal, Duhan, Dabbe (tu'l-Ard), Ye'cuc ile Me'cuc ,tsa bin Meryem'in (gokten inip meydana) ^lkmasi, biri doguda, biri batida ve bin Arap yanmadasinda olmak fizere fig Husuf (yani arz'in gokmesi) ve Ebyene'nin Aden memleketinln en uzak yerinden qtiap insanlan Mah§er (yerin) e sevkeden 6yle bir ateg ki insanlar geceleyince o da onlarla beraber geceler ve insanlar 6gle vakti uyuyunca o da onlarla beraber uyur."[100]

İzahı

Bu hadisi Muslim, Tirmizi ve Ebu Davud da Fitneler bSliimfinde rivayet etmiglerdir. Tuhfe yazaruun bey&nina g6-re N e s a i de rivayet etmigtir.

Muellifimizin 4041. hadisi bunun kisa bir rivayeti mahiyetindedir.

Bu hadiste haber verilen kiyametin buyuk alametlerindent s a CAleyhisselam)'in inmesi, D e c c a Tin ve Yecuc ile Me'cuc'un cikmasi olaylan 33. babta rivayet edilen hadis-lerde gelecefinden gerekli bilgi orada verilecektir. Qiinkii Muellifi-zniz o babi bu uc konuya tahsis etmigtir.

Hadiste haber verilen yer gokunttileri meselesi 29. babta, Dabbe meselesi 31. babta ve giinegin bati tarafindan dogmasi meselesi 32. babta geleceginden, ayni gerekge ile bunlarla ilgili bilgiyi oraya bi-rakiyorum. Geriye kalan iki alamete gelince:

Birisi, Duhan'dir. Duhan'in liigat manasi duman demektir. Kiya-metin alameti sayilan Duhandan kasdedilen mana hususunda iki go-rug ve rivayet vardir. Bunlari Avnii'l-Mabud yazan bu hadisin izahi bolumunde goyle anlatmaktadir:

1. Merhum T 1 y b i: Bu duhan, Allah Teala'mn;

J& plku. .iplJI j)3 j£ «o halde (Ey Nebi!) Sema'nin aleni bir duman getirecegi gunil gozle" (Duhan, 10) buyrugunda gecen duman-dir. Bu duman olayi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) done-minde vuku buldu, denugtir.

2. Nevevi, Muslim'in §erhinde bu hadisi izah eder-ken: Bu hadis; Duhan'in kafirlerin nefeslerini tikayacak ve mu'min-lere de ancak bir nezle gibi rahatsizlik verecek ve henuz vuku

bul-mayip kiyametin kopmasina yakin bir zamanda meydana gelecek bir duman oldugunu soyleyenlerin sozunii teyid eder, demigtir.

Nevevi daha sonra birinci goruse deginerek : t b n - i M e s' H d; Duhan, K u r e y 5' in, yard M e k k e mu§rikle-rinin basina gelen kitlik felaketidir ki o felaket onlann baslanna gel-diginde a? lik ve gidasizhktan gozleri iyice zayiflanugti ve bundan do-layi havayi hep dumanli gonirlerdi, demigtir. Alimlerden bir cemaat da Ibn-i Mes'ud (Radiyallahu anhiima) 'nin g6ru§une katil-nu§tir. Huzeyfe, Ibn-i Omer ve el-Hasan (Radi-yallahu anhum) da birinci gdruste olanlardandu-. Huzeyfe (Ra-diyallahu anh) Duhan'in kiyamete yakin zamanlarda gorulecek duman olduguna dan- Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den bir hadis rivayet etmi§tir. O hadiste dumamn 40 gun yer yuzunde kala-ca|a da ifade buyurulmugtur. Rivayetleri birle§tirmek bakimindan; iki ayn dumamn vuku bulmasimn kasdedilmig ihtimali de vardir, de-migtir.

Kurtubl deTezkire'de: Ibn-i Dahiyye demi§tirki: En saghkli g6ru§ bunu iki olaya yorumlamaknr. Birisi (Asr-i Saadet'-te) vuku bulmus, digeri ise ilerde vuku bulacaktir. Mekke mugriklerinin gordiigu duman hakiki duman degildir. Onlara dyle geli-yordu. Kiyametin alameti sayilan duman ise hakiki dumandir. Kur-t u b i daha sonra sozlerine devamla: "ibn-i Mes'ud (Radiyallahu anh)'den yapilan rivayete gore kendisi: Dumanlar ikidir, demistir. Mucahid de demi? ki: ibn-i Mes'ud (Badiyallahu anh) : Dumanlar ikidir. Birisi ge^irildi. Kalan duman ise, yer ile semanin arasini doldu-racaktir, demi§tir, diye bilgi vermigtir.

Diger alamet: Aden memleketinin en uzak yerinden Qikip insan-Ian mahser yerine sevkedecek ategtir. Aden, Yemen'de bulu-nan meghur bir gehirdir. Ategin insanlan sevkedecegi Mahger yeri-nin § a m arazisi oldugu soylenmigtir. Qiinkii sahih bir hadisle sa-bit oldugu iizere Mahger yeri 5am arazisi uzerinde olacaktir. E 1 -Karl'nin dedigi gibi § am arazisi yaMahger yerinin baglangig bolgesi olacak veya Allah Teala bu araziyi butun Mahger halkim ala-bilecek derecede genigletecektir. Bu alamet henuz meydana gelme-migtir. Allah en iyi bilendir.

4056) "... Enes bin Milik (Radtyattaku anhyden rivayet edildigine gS-re; Resfllullah (SaUallahu Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir:

(§u) alb §ey gelmeden once (ibadet sayilan iyi) amelleri isleme-ye acele ediniz; Giinesin bati tarafindan dogmasi, Duhan, Dabbetul-Arz, Deccal, her biriniz© mahsus olan (oliim) ve (size verilecek) kamu hizmeti."

Not: Zev&W'de ^Qyle denilml5tlr: Bunun senedl hasendir. Bftvi Sinfla ttn

Sa'd'm giivenilirligi adi hakkmda ihtilaf vardir.

4057) "... Ebfi Katade (Radtyalt&hu an A)'den rivayet edildigine gore; Resuluilah (SaUallahu Aleyki ve Sellem) §5yle buyurdu, demigtir:

•Kiyamet alametleri iki yiizden sonradir.»"

Not: Zevfiid'da $6yle denHmi?tir: Bunun senedlnde Avn bin Omfire el-Abdl bulunur. Bu rftvi [101] zayif tir.

İzahı

Zev&id nevinden olan bu hadisin izahi boliimunde Sindl §u bilgiyi verir:

Bu hadisteki kiyamet alametlerinden maksad, buyiik alametlerin oncusu sayilan yalancikgin yayginlagmasi gibi kiiciik alametlerdir. (Yani kiyametin kuguk alametleri ResuM Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in vefatindan itibaren iki yiiz yu sonra gorulmeye baglayacak-tir.) Veya maksad biiyuk alametler olup bin iki yiiz yil sonra gorulmeye ba§Iayacakfir. §u takdirde iki yiiz yildan maksad; binden sonra gelen iki yuz yildir. Oguncu bir ihtimal olarak maksad §u olabi-lir:

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) 'in vefatmdan sonra iki yuz yihn gegmesi kiyametin bir alametidir. (Nasil ki, Hesul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'in peygamber olarak gonderilmesi de kiyametin yakla§tiginm bir alameti sayilmi§tir) .

Hadisin senedine gelince ravi Avn bin Cmare* nin za-yifugi notta belirtildi. S i n d i bu hususta da §6yle der: S u y u t i demigtir ki: ibnii'l-Cevzi bu hadisi mevzti hadisler ara-smda zikretmi§tir. Onun naklen kaydettigi sened, ravi M u h a m -med bin Yunus el-Kudeymi yoluylaravi Avn bin Omare' den olmak uzere buradaki seneddir. Yani Avn ve on-dan yukan raviler buradakinin aymsidir. Ancak Avn' den riva-yette bulunan zat miiellifimizin §eyhi olan el-Hasan bin All el-Hallal degil, Muhammed bin Yunus el-Kudeymi' dir. Ibnu'l-Cevzi^ Bu hadis mevzudur ve ravi Avn ile Abdullah bin el-Musenna zayifravilerdir. Ancak bu hadisi uydurmakla itham edilen ravi, Muhammed bin Yunus el-Kudeymi'dirr demi§tir.

Ben derim ki: Muellifin rivayetinde oldugu gibi Muhammed bin Yunus el-Kudeymi1 den baskasi da, bunu Avn'-den rivayetle onu teyid etrai§lerdir. El-Hakim de el-Mustedrek'-te bu hadisi ba§ka bir ravi vasitasiyla Avn '.den rivayette bulunarak sahih oldugunu soylemi^tir. Zehebi de Telhis'inde §6yl demi§tir: Alimler A v n * i zayif saymislardir ve ibn-i KesI demi§ ki; Bu hadis sahih degildir. Eger sahih ise, hicri iki yuz yuir dan sonra, meydana gelen fitne ve Kur'an'm mahluk olmasma hull medilmesi meselesinden dolayi bu g6ru§e kar§i cikan hadis imamlai Ahmed bin Hanbel ve arkadaglanna yapilan igkence v eziyet olayina yorumlanir.

4058) "... Enesbin Malik (Radtyall&hu anh)'den rivayet edildigine gore; Resfllullah (SaUallahu Aleyhi ve Sellem) §6'yle buyurmu§tur:

Btnim ummetini be§ tabakadir. (ilk) lark yil (da bulunanlar), ha yir ve takva sahibidir. Sonra yuz yirmi yilina kadar onlann ardindan gelenler birbirierine merhamet eden ve birbirleriyle iyi iliski kuran-lardir. Sonra yiiz altmi§ yilina kadar bunlann ardindan gelenler birbirierine sirt geviren ve birbirleriyle iyi iliskiyi keseulerdlr. Bundan sonra (birbirlerini) oldiirme, oldiirme (devri)dir. (O donemde) kur-tulu§, kurtulus. (isteyiniz)."
Not: Zevaid'de soyle denilmistir : Buntin senedinde Yezld bin Eban er-Rak-fca$t bulunur. Bu ravi zayiXtir. Suyutl demis ki: tbnti'I-CevzI bu hadlsi.de bundan onceki hadls gibi mevzu hadislere dahil ederek bunun Kamil bin Talha yoluyla Ubad bin Abdillah aracihgiyla Enes (R.A.)'den olan rivayetin asilsiz oldugunu ve bu hadlsi uydurmakla itham edilen ravinin Ubad oldugunu s8ylemistir. Fakat bu hadtsln ba?ka senedlerle de Enes (R.A.)'den rivayet edildigi acikhga kavusmustur. Aynca hadlsi te^id eden benzeri hadlsler de vardir.

"... Enes bin Malik (Radiyallahu anhJ'den rivayet edildigine gore Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) :

Benim ummetim be§ tabakaya aynhri Her tabaka kirk yd (surer). Benim tabakam ve sahabilerimin tabakasi ilim ve iman sahibi olanlardir. Kirkinci yd ile sekseninci yd arasina ait ikinci tabakaya gelince onlar hayir ve takva sahibleridir, buyurdu demis. Sonra bu (yukardaki) hadisin mlslinl anlatti."

Not: Zevaid'de s5yle denilmistir : Bunun senedi zayifUr. Seneddekl ravUer-den Ebu Ma"n, Misver bin Hasan ve Hazira el-Anzl mechul, tamnmaz kimselerdir. Ebu Hatem bu hadisin batil oldugunu soylemistir. Zehebt de TabakatU Ricalit-Teh-zlbte Misver'in durumunu anlatirken [102] hadlsinin munker oldugunu sfiylemistir.

29-Husuf (Yere Batmak) Babi

4059) "... Abdullah (bin Mes'fld) (RadtyaU&kii onAJ'den rivayet edildi-Jine gore; Peygamber (SallaUahu Aleyki ve Sellem) soyle buyurmuftur:

Kiyamete yakin zamanda (bazi gunahkar insanlarda) mesih (hayvan sfiretine gevirilme), yere batma ve ta§lanma (azabi) olur."

Not: Zevaid'de soyle denilmistir: Abdullah (bin Mes'ild) (R.A.)'m hadisine ait seneddeki raviler

gtivenilir zatlardir. Fakat sened munkatidir. Yanl kopuktur. Cunktt Imam Ahmed'in dedigi gibi ravi Seyyar Ebti'l-Hakem. Tank bin Sihab'dan hadls rirayet etmemistir. Ancak tbn-i Hibban'in kendi Sahlhlnde rivayet ettigi Ebu Hureyre (R.A.)'in hadlsi bu hadisin sahidi durumundadir. Yani aym metin ora-da bulunur ve boylece hadls te'yid edilmis olur.

4060) "... SehlbinSa'd (es-Saidi) (Radtyallahuanhumd)'danrivfyetedii-digine gore kendisi Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellemyden §6yle buyur-dugunu isitmi§tir:

Benim iimmetimln sonunda yere batraak, mesih (hayvan stlreti-ne) tevrilmek ve ta§Ianmak (azabi) olur."

Not: Zevaid'de soyle denilmistir : Ravi Abdurrahman bin Zeyd bin Eslem'in snyuligi sebebiyle bunun senedi zayiftir.

4061) "... Nafi (RadtyaUahu ankyden rivayet edildigine gore bir adam (bir gun) tbn-i Omer (Radtyalldhu anhiim&ynm yanma gelerek :

Falan adam size selam eder, diyerek birisinin selamini teblig etti. (Fakat) Ibn-i Omer (buna cevaben) :

O adamm dinden olmayan bir seyi dine soktugu haberi bana ulasb. Eger o adam hakikaten (bir bid'at) lead etti ise sen benden ona selam gdturme. Cunku ben Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sel-lem) 'den su buyrugu isittim
Benim ummetimde (veya bu ummette) mesih (hayvan suretine cevirilme), yere batma ve taslanma (azabi) olur. Bu (ceza) kaderi In-kar edenler hakkindadir."

4062) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radiyalldhii anhum&)>dan riv4-yet edUdigine gore; Resulullah (SaUottohu Aleyhi ve Sellem) soyle buyurdu, de-migtir:

migtir:

Benlm Ommetimde yere batmak, mesih (hayvan suretine peviril-me) ve ta§Ianma (azabi) olur."

Not: Zev&id'de ?dyle denilmi^tir: Bunun senedindeki rAvUer gUveallir z&t-tordir. Pakat sened munkaUdir, kopuktur. Qunku Muhammed bin Mtislim bin Ted-rlis isimU Ebti'z-ZQbeyr, AbduUah bin Amr (R.A.)'den hadls i?itmemistir. Bu du-ramu Von-l Muln sfiylemi^tir. Eba Hatem de : Bu ravi Abdullah bin Amr (RA) He bulu?mami$, demi^tir. [103]

'

İzahı

Bu babta gegen hadisler Zevaid nevindendir. Ancak 4061 nolu ha-disi Tirmizi de Kader bolumunde rivayet etmigtir. Bu hadis-lerde gegen Mesh, Hasf ve Kazf kelimelerini kisaca agiklayalim:

Mesh: Insanin hayvan suretine sokulmasidn*. Buna Mesh-i Suri, yani suret ve gekil meshi denilir. Eski ummetlerde bir takim gunah-lan i§leyen bazi insanlar bu cezaya Qarptinlarak mayraun veya do-muz §ekline gevirilmiglerdi.

Bir de Mesh-i manevl vardir. Yani bazi insanlar i§ledikleri firkin bir takim gunahlardan dolayi insan seklinde olsalar bile manevi ydnden hayvanlagmis. ve kalbleri hayvan kalbine donugmu? olur. Durum ve davramglari, ahlak ve karekterleri agisindan da insanlardan ziyade hayvanlara benzerler. Hatta basireti agik miibarek insanlar bu guruha baktigi zaman yuzlerinde iman nurunun izini gdrmedik-lerinden ve yuzlerini ?ok girkin ve tiksindirici olarak gordiiklerinden dolayi onlarm manevi yonden mesh edildiklerini sezebilirler.

Sindi: Buradaki Mesh'ten maksad ya Mesh-i Suri'dir veya Mesh-i Manevi'dir der. Tuhfe yazan, buradaki Mesh'i suretin degis-tirilmesi seklinde agiklamistir,

Hasf i Yere batmaktir. Eski ummetlerin bazisi isledikleri gunah-lardan dolayi yere batmak cezasi ile cezalandinlmi§tir. Bu ummette de bazi insanlann bu cezaya garptinlacagi haber verilmektedir. 4055 nolu H u z e y f e (Radiyallahu anh) 'm hadisinde biri doguda, biri batida ve biri de Arabistan yanmadasinda olmak uzere mey-dana gelecek iig Hasf, yani yere batmak, yerin cokmesi olaylan.kt-yftmetin alametlerinden sayilnngtir.

Ibnu'l-Melik: Yere batma olayi, depremler bir cok yerde vuku bulmugtur. Ama bu hadisle haber verilen yer cdkuntu olaylan belki vuku bulmu§ olan depremler degil, §iddet ve zarar bakmundan daha buyuk olanlardir, ileride meydana gelecektir, demistir.

Kazft Ta§lamaktir. Bilindigi gibi L u t kavmi. livata-homo-seksuel rezaletini butun uyanlara ragmen birakmaymca gokten ya-gan ta§larla cezalandinldi ve memleketlerinin alti ustune geldi. Tuhfe yazan burada Kazf kelimesini bu §ekilde yorumlamigtir.

4061 nolu 1 b n-i Omer (Radiyallahu anhuma)'nin hadisi-ne donelim. Bu hadisin sonundaki; = "Bu (ceza), kaderi inkar edenler hakkindadir" cumlesi hadisin metninden bir parga olabilir. Bu takdirde bu cumle Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'in buyrugunun bir pargasi olur. Tirmizi' nin riva-

yetinde bu ciimleden yalniz; jXd\ Jil j pargasi bulunur ve hadisin metnindendir. Oradaki ifade tarzi buradaki ciimlenin de hadisin metninden bir parga olmasi ihtimalini kuwetlendirir. Bu sebeple ben tercemede kuvvetli ihtimali dikkate aldim. Bu cumlenin raviye ait olmasi ihtimali de vardir. Elde mevcut Misir baskisi niishasmda bu cumleyi gift tirnak disma almakla tashihei Muhammed Fuad Abdulbaki'nin ikinci ihtimale tarafdar oldugu anla-suir. Haddi zAtinda cumle buna muhtemel olmakla beraber T i rm i z X' deki rivayet birinci ihtimali kuvvetlendirir. Allah en iyi bi-lendir.

Bu hadiste soz konusu edilen "Kader ehli" teriminden maksad Ka-deriye mezhebi mensublandir. Bu mezhebi benimseyenler Kader'i inkar ederler. Bunlara gore kul, kendi fiilinin yaraticisidir, §er sayilan seylerin yaraticisi Allah degil, kuJlardir. Allah yalniz hayir sayilan seylerin yaraticisidir.

Kader ile ilgili hadisler sunenimizin Mukaddime bolumiinun 10. batinda 76 - 92 numaralarda gegti. Gerekli izah da orada verildi. Bu-rada §unu soylemekle yetinecegim:

5erhu's-Sunne'de: Kader'e iman etmek farzdir. Kader'e iman §dy-ledir:

Allah kullann hayir ve §er tiim amellerinin yaraticisidir ve kul-lanni yaratmadan once amellerini Levh-i Mahfuz'da yazip tesbit et-mi§tir. Her turlii amel ve fiiller Allah'in hukum ve takdiri, dilemesi ve iradesiyledir. Ancak §u var ki Allah; iman ve itaata nza gosterir ve iman ile itaat karsUiginda sevab vermeyi va'd etmistir. Fakat ku-fiir ve giinah islemeye nzasi yoktur. Bu kotiilukleri i§leyenleri ceza-landiracagini bildirmistir. Kader, ilahi sirlardan bir sirdir. Yiice Allah, hie bir melege ve hie bir peygambere bu sirri agiklamanustir. Bu itibarla kader mevzuuna dalmak ve bu sirn akil yoluyla gozmeye kal-kismak caiz degildir. Inamlmasi gerekli olan husus §udur: Allah Tea-la; insanlan, cinleri yaratarak iki firkaya ayirim§tir: Bunlardan bi-risine lutuf ve ikram olmak uzere ahiret nimetlerini verecektir. Diger firkayx adaleti gergeklestirmek uzere cezalandiracaktir. Mii'min bu inane sahibi olmahdir, der.

Bu hadiste gecen "ihdas" icad etmek demektir. Yani dinden olma-yan bir §eyi dine sokmakla bir §eyi icad etmektir ki bu gibi seylere bid'at denilir. Kader'i inkar etmek de bir bid'at'tir. Ciinkii dinde boy-le bir sey yoktur. Bilakis yukarda belirttigim gibi Islamiyet'te kader'e iman etmek vardir. I b n - i O m e r tRadiyallahu anh), selam gonderen adanun kader'i inkar ettigi haberini aldigi igin selamini al-manns ve «... Benden o adama selam goturme- bicimindeki sozleriy-le ya adanun gonderdigi selami kabul etmedigini veya ona selam gondermeyecegini ifade etmek istemi^tir. Bu cumle her iki sekilde de yorumlanabilir.

Bu hadis, bid'at ehline selam verilmemesinin ve onlardan gelen selami cevabsiz birakmanm mesniluguna delalet eder. Bu tutum, ba-til bir itikad sahibi olan kimse igta bir uyan [104] mahiyetindedir.

30- Beyda Ordusu Babi

4063) "... Abdullah bin Safv&n (bin Cmeyye bin Halef) (Radtyatt&hii anhumd)'dan; §oyle demijtir:

(Mu'minlerin anasi) Hafsa (Radiyallahu anha), bana ResflluUah (Sallallahii Aleyhi ve SellemJ'den §u hadisi igittigini haber verdii
"(Son zamanlarda) Muhakkak bJr ordu su Ka'be'yi yikmayikas-dedecektir. Nihayet o gtiruh Beyda denilen yere geldikleri zaman on-lann orta tabakasi yere batinhr ve 6nde gidenleri arkadakilerine haykin§ta bulunur. Sonra onlar da yere batixilir. Artik ka^p da ken-dilerinden haber verecek olandan baska onlardan hig kimse kalmaz.*

(Abdullah bin Safvan) demistir ki: Sonra ttaccac (bin Yusuf un) ordusu gelince biz o guruhun bu ordu oldugunu sandik. Sonra (bu or-dunun yere batinlmamasi sebebiyle o giiruh olmadigi anla§ilmca) bir adam (bana) : Ben senin Hafsa (Radiyallahii anha) adina yalan sdy-lemedigine ve Hafsa (Radiyallahu anha)'nin da Peygamber (Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem) adina yalan sdylemedigine sahidlik ederim, dedi.M

4064) "... (Mu'minlerin anasi) Safiyye (Radtyalldkii a«Ad)'dan rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Settem) :

<insanlar $u Ka'be'yi yikmak igjn sava$ etmekten vazgegmeye-cekler. Nihayet bir ordu (bu maksadla) sava§maya gidip Beyda deni-len mevkie (veya hig bir bitki olmayan dumduz bir araziye) vannca onlann 6nde gidenleri ve arkada olanlan yere batinlir ve ortada olan* lar da kurtulamaz (yani hepsi yere batinlir), buyurdu.

(Safiyye demigtir ki:) Ben: Eger onlann iginde zorla goturulen olursa (onun durumu ne olacak) ? diye sordum. O buyurdu ki >

•Allah (kiyamet giinu) onlan niyetlerine gore diriltir.*"

4065) "... (Mu'minlerin anasi) Ommii Seleme (Radtyallahu

nvayet edildigine gore:

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yere batinlacak ordu-

dan bahsetti. Bunun Ozerine ttmmfi Seleme (RadiyaUahu anha) : Ya Hesulallah! O ordunun icinde (kendilerine katilmaya) zorlan- kimse olabiUr (onun hali ne olacak)? diye sordu. Oi Onlar (kiyamet gunu) niyetlerine g6re dlriltUirler buyurdu."[105]

İzahı

Bu babin birinci ve sonuncu hadisleri Muslim tarafmdan-da rivayet edilmi§tir. Ikinci hadis ise Tirmizi ve Ahmed tarafindan da rivayet edilmigtir.

Beyda: Mekke ile Medine arasinda bir mevkiin ismi oldugu gibi hig bir bitki olmayan dumduz araziye de denilir.

Birinci hadiste sozu edilen Haccac, Emevi halifelerin-den Abdulmelik bin Mervan (646-715) tarafmdan H i c a z valiligine atanan Y u s u f oglu Haccac (661 ■ - 714) tir. Hacc&c'in ordusu, M e k k e' de halifeUgini ilan eden Abdullah bin Zubey r (Ritdiyallahu anh ma) 'i katletmek uzere hicretin 72. yili M e k k e' ye yurumu§ v« Mescid-i H a r a m' a siginan Abdullah bin Zubeyr (Radiyal-lahu anhuma)'i uzun sure muhasara altinda tutarak nihayet hicretin 73. yili katletmi§tir. Bu muessif olayla ilgili gerekli bilgi tarih ki-tablannda bulunur. Biz sadece hadiste Abdullah bin Saf-v a n (RadiyaUahu anhuma) 'run degindigi noktayi belirtmekle ye-tinelim:

H a c c a c ' m ordusu Mekke uzerine yurudugundo hadls-lerde yere batinlacagi haber verilmi$ olan ordu oldugu sanilmisti, Fakat bu ordu yere batinlmayinca o gtiruh olmadigi

Nevevt §6yle der: Yani o orduda bulunanlar niyetlerine gore diriltilirler_ye herkes niyetine gore kiyamet gunu kar§ilik bulur, Bu hadis, zalimlerden uzak durmanin, onlarla gdrugmekten sakin-mamn gerekliligine delalet eder. Batil yolda olanlann beraberinde bulunanlar iyi niyetli olsa bile felakete ugrayabilir. Nitekim o ordunun iginde bulunanlar cebir ve zorlama ile aralanna katihni§ olsa-lar bile yere batinlma felaketinden kurtulamazlar. Ancak niyetleri iyi.olup baski neticesinde o sefere katildiklan igin kiyamet gumi niyetlerine gore muamele gorurler.

Bir Hal Tercemesi

Birinci hadisin ravisi Abdullah bin Safv&n (RA.) bin 0meyye bin Halef, e& raftandir. Kendlsi babasindan. hadis rivayetinde bulundugu gibi, Omer (R.A.) vo Hafsa (R.A.)'dan da rivayette biUunmu§tur. Kendisinden de torunu tJmeyye TaSn Safv&n, tbn-i Ebl Mellke ve ZUhrl rivayet etml^lerdir. Bu zat bicretln 73. yili Abdullah bin Zubeyr (R.A.) ile beraber kaUedildi. (Hul&sa, [106]
202)

31- Dabbetü'l-Ard Babi

4066) "... Ebu Hureyre (Radtyalldhu anhy&tn rivayet edildigine gore: Resulullah (Sallattaku Aleyhi ve Sellem) §oyle buyurdu, demigtir :

Dabbe, Su ley man bin Davud'un muhru ve Musa bin imran'in asa-si (Aleyhimesselam) beraberinde olarak gikar, asa ile mu'minin yu-zunu parlatir ve muhiiru kafirin burnuna vurup damgalar. (Mii'mirv ile kafiri bu §ekilde ayirdedecek) oyle ki oba halki toplanacak da bu: Ya mtt'min! diyecek, §u da: Ya kafir! diyecektir.

Ebii'I-Hasan el-Kattan ...senediyle Hammad bin Seleme'den bu hadisin mislini rivayet etti ve bir defasinda (son cumleyi) $dyle nak-letti:

(Oba halki toplanacak da) bu: Ya Mu'min! ve §u: Ya Kafir! diyecek."

4067) "... Abdullah bin Btireyde'nin babasi (Bureyde bin e (Radtyalldhu anhum&)'dan; §6yle demigtir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (bir gun) benl ye yakm Badiye'de bir yere gOturdii. Baktim ki etrafinda ki nan kupkuru bir yerdir. Sonra Resulullah (Sallallahu Aleyh lem) :

•Dabbe, bu yerden gikacaktir», buyurdu. tv&ret buyumJ eni ve boyu birer kan§ti.

ibn-1 Bureyde demi§tir ki: Bundan birkac yil tonra haci Babam (o sahamn eni ve boyu uzunlu&unda) bir asasmi Mi di. Baktim ki o asa benim bu asam ile $u ve bu kadardir.**

Not: Zev&id'de fdyle denllmi?tir: Bunun nnedl ssyiftir. Ctlalcft Ubeyd nakkinda Bubftrl: Onun hadlsi ttaartoda dftfflnmwfc genldr. 4» Hibbftn ve Hftkim de: O, bir Ukirn mevxO faadWcrl Bnes [107]
(RJU'O

İzahı

Bu babin ilk hadisini T i r m i z I Tefsir kltAbuun N« baiiimunde rivayet etmi§tir. Tuhfe yazannm beyaraoa got med ve Ebu Davud-i TayAIisi de bunu r mislerdir. Ikinci hadis ise nottan da anlafiiacagi uaere ZevJ dendir.

Bu hadislerde cikacagi haber verilen Dabbetu'1-Ard, suresinin 82. ayetinde gikanlacagi haber verilen Dabbe'dir ve meali soyledir:

"Ve (kiyametin kopacaiina dAir) o sOzftn, ttillertao rritta y«k-la^tagi zaman, onUr 10n ywden «yto Mr ttbbe crtrmmi kt ftyetlerimize kesin olarak inanmanus olduklanni kendilerine s6y-ler." (82)

Dabbetu'l-Ard'in yerden gikmasi 4055. hadlste beyan edildigi gibi Juyametin alametlerindendir. Fahrii'd-Din-i Razi bu aye-tin tefsiri bolumunde kiyametin alametlerinden olan Dabbetu'l-Ard hakkinda ilim adamlanmn soylemi§ olduklan sozleri nakletmektedir. Onun dzetini buraya aktarmayi uygun buldum.

Mufessir sdyle der;

Ilim adamlan Dabbetu'1-Ard hakkinda ges.itli yonlerden konus,-mus.lardir. Bu yonlerden birisi: Bu hayvanin yapisinin mikdan hakkin-dadir. Bit hadise gore uzunlugu altmis. ziradir. Basmin bulutlara deg-digi rivayet olunmugtur. Ebu Hiireyre (Radiyallahu anh)'-den rivayet edilen bir hadise gore iki boynuzunun arasi bir f ersah ka-dardir.

Ikinci ydn: Onun yaratili§ gekline dairdir. Dort ayakli, derisinin tuy ve kzlla kaph ve iki kanath oldugu rivayet olunmu§tur. 1 b n - i C u r e y c' den yapilan rivayete gore ba§i; 5kii7 ba§ina, gozu: do-muz goziine, kulagi; fil kulagma, boynuzu; deve boynuzunat gdgsu: arslan g6gsiine, rengi; pars rengine, bogurii; inek bogiirune, kuyrugu; kog kuyruguna ve ayagi; deve ayagina benzer-

yon: Onun yerden giia^i hakkindadir. A 1 i (Radiyallahu anh) 'den rivayete gSre yerden gikigi iig gun surer. E 1 - H a -s a n' den de boyle bir rivayet vardir.

Ddrduncusii: Onun gikacagi yer ile ilgilidir. Bir rivayete gore Mescid-i Haram' dan gikacak. Diger bir rivayete gore S a f a tepesinden gikacak ve Arapga konu§acaktir.

fie^incisi: Kag defa gikacagi hakkindadir. Bir rivayete gore, tic defa gikacaktir. Once Yemen'de gikacak ve bir sure sonra giz-lenecek. Sonra B a d i y e' de gikacak ve uzun bir sure gizlenecek. Sonracemaat Mescid-i Haram'da iken Hacer-i Es-v e d ko§esinin hizasindan ve Mahzum ogullan binasuun kar gisindaki yerden gikacak. Cemaatin bir kismi kagacak, diger bir 3os-mi duracaktir.

Mufess>x Razi yukardaki sozleri naklettikten sonra: Bihnis ol ki Kur'an-i Kerim'de yukarda anlatilan hususlardan herhangi bV risine delalet eden bir §ey yoktur Bu hususlarla ilgili olarak Resulul-lah (Saljallahu Aleyhi ve Sellem) tarafindan buyuruldugu sabit olan sahih hadis varsa kabul edilir. Aksi takdirde bu sdzlere iltifat edil-mez, der. [108]

32- Güneşin Battiıi Yerden Doğması Babı

4068) "... Ebfi Hiireyre (Radtyalldhu ankyden; §6yle demigtir:

Ben, ResOIuUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den 9a buyururken i§ittim:
•Giines battigi yerden dogmadikca kiyamet kopmayacaktir. O (battagi yerden) dogup da insanlar onu gSrunce yer yuzunde olan (turn) insanlar Iman edecektir. iste o zaman, daha Once Iman etmlf olmayan nig bir kimseye (o gunku) imaninin fayda vermeyecejrf s»-mandir.*'*

4069) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (RadtyalldhU anhufii&ydaa rivayet edUdigine gore; Resfflullah (Sallallahu Aleyhi ve SeUtm) goyle buyurdu, demigtir:

Kiyamet alametlerinden ilk meydana gelecek olam gunesin battigi yerden dogmas ve Dabbe'nin kusluk vaktlnde insanlara (yerden) cikmasidir.

(Ebu Zur'a demistir ki:) Abdullah (bin Amr bin el-As) : Arbk bu iki alametten hangisi dlgerinden Once cikarsa digeri ona yakindir, dedi.

(Ebu Zur'a demistir ki:) Abdullah (bin Amr bin el-As) : Ben (bu iki alametten) ilk cikacak olan

alametin ancak gunesin battigi yerden Cikmasi oldugunu saninm, dedi."

4070) "... Safv&n bin Assal (Radtyalldhii o«A)'den rivSyet edildigine gore; Resulullah (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

§uphesiz, gunesin battigi yer tarafinda yetmi$ yilhk mesafe genis.-liginde acumi$ (durumda) bir kapi vardir. Giines o kapi tarafindan doguncaya kadar o kapi tevbe (nin kabulii) icin daima acik olacaktir. Gunes o kapi tarafindan dogunca, daha dnce iman etmis olmayan veya imaninda bir [109]
hayir kazanmi§ olmayan hie bir kimseye (o gunkii) imam fayda vermeyecektir."

İzahı

Bu babin ilk hadisi; Buhari, Muslim, Ebu Davud ve Nesai tarafindan da rivayet edilmigtir. Ikinci hadis; Muslim ve Ebu Davud tarafindan da rivayet edilmi§tir. Oguncu hadisin ba§kaca kim tarafindan rivayet edildigine bakilmalidir.

Ilk ve son hadisler gune§in battigi yerden dogmasiyle tevbe kapi-sinin kapanacagina ve ondan soo^a iman etmenin veya isyankar kis,inin tevbe etmesinin hig bir fayda saglamayacagina delalet eder. Gunes battigi yerden dogunca tevbenin de kabul olunmayacagi hususu muellifimizin birinci hadisinde belirtilmemis. ise de Muslim ve Ebu Davud1 un rivayetlerinde oldugu gibi bazi rivayetlerde belirtildiginden dolayi bu hiikmun ilk hadisten de giktigim ifade ettim. Zaten bu iki hadisin sonunda, E n' a m suresinin 158. ayetine 15a-ret buyurulmustur. Ayet-i Kerime'nin konuya iliskin Nazm-i Celil'i ve meali §6yledir:

"... Rabbinin (kiyamet) alametlerinden biri geldigi gun daha Once iman etmis. olmayan veya imaninda bir hayir Viyfmy olmayan kii) i bi fyda ermece iman etmis. olmayan veya im hie bir kimseye (o gunkii) imam bir fayda vermeyecektir..." (15»)

Bu hadisler ve benzeri hadisler raezkur ayette i^aret buyorulsa alametin gunesin battigi yerden dogmasi alameti olduguna dei&l«t ederler.

Bu ayet ile ilgili geni§ bilgi igin tefsir kitablanna mur4ca«t «dilmelidir.

Gune§in battigi yerden dogmasi gibi kiyamet alametlerine d&ir hadisler, fikihgi, hadisgi ve kelamci olan Ehl-i Sunnet mez-hebine mensup turn alimlerce zahiri manalanyla kabul edilmig ve ba§ka turlii yorumlanmami§tir.

Ikinci hadise g6re gorulecek ilk kiyamet alametleri; gunesin battigi yerden dogmasi ve Dabbetu'I-Ard'in yerden cikmasidir. Bu iki alametin arasinda uzun bir zaman olmayacaktir. Bilindigi gibi Dec-c&l'm meydana cikmasi, 1 s a (Aleyhisselam)'in inmesi gibi ala-metler de vardir. 1 s a (Aleyhisselam) gokten indigi zaman Islami-yet geli§ecek ve kafirler de musliimanligi kabul etmek suretiyle din birligi saglanmi§ olacaktir. Bu itibarla eger gunesin battigi yerden dogmasi alameti Deccal ve Isa (Aleyhisselam)'m zamanla-nndan once vuku bulursa, Isa (Aleyhisselam) doneminde kafir-lerin iman etmesi kendilerine bir yarar saglamiyacak ve dolayisiyle din birligi de olmayacaktir. Bu nedenle bazi Him adamlan bu hadisi sdyle yorumlami^lardir:

Kiyamet alametlerinin bir kismi kiyamet gununun yakla^tigma delalet eder. Diger bir kismi da kiyametin kopucagina ve varhgma delalet eder. Deccil'in gikmasi ve 1 s & (AlayhisMlam)'m inmesi birinci kisun alametlerdendir. Giinegin battigi yerden dogmasi gibi alametler de ikinci kisun alametlerdendir. §u halde gune§in battigi yerden dogmasi ikinci kisim alametlerin ilkidir. Avnu'l-Mabud yazanmn beyanina gore Beyhaki bu yorumlan nakletmigtir.

E 1 - A 1 k a m 1' nin naklen beyanina gore lbn-i Kesir de §6yle yorum yapmis. tir:

Bu hadisten maksad insanlann ah§kin olraadigi ilk alamet gune-§in batidan dogmasi veya Dabbetu'l-Ard'm gikmasidir. Deccal, I s a (Aleyhisselam) ve Y e' c u c ile M e' c u c ise be§er ol-malari itibariyle insanlann ah§kin oldugu ve acaib kargilamadigi alametlerdendir. Bu alametler

daha once meydana gelecektir. Dabbetii'I-Ard'in acaib ve garib bir mahluk olarak meydana cikmasi, hayvan oldugu halde insanlarla konus.masi, onlara iman veya kufur alame-tini takmasi, nisanlamasi, olagan disi olaylardir. Bu, yer yiizunde meydana gelecek acaib alametlerin ilkidir. Giinesjui adeti hilafina battigi yerden dogmasi olayi da gokte meydana gelecek ac4ib alametlerin ilkidir.[110]

33- Deccal'ın Fitnesi, Meryem Oğlu İsa Aleyhisselam'ın (İnip) Meydana Çıkması ve Ye'cüc İle Me'cücun Çıkması Babı

4071) "... Huzeyfe (bin el-Yeman) (Radtyallahii anhiim&)'dan riy edildigine gore; ResQluIlah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §5yle buyurdu, de-mi§tir:

Deccal, sol gdzu sakattir, sagi ?oktur. Beraberinde bir cennet ve bir cehennem vardir. Onun cehenneml bir cennet, cennett de bir ce-hennemdir."[111]

İzahı

Bu hadisi Muslim de rivayet etmi^tir. Bu hadlse gdre Dec-c&l'an sol gdzu sakattir. Buhari ve Muslim'in rivayet ettikleri 1 b n - i O m e r (Radiyallahii anhuma) 'nin bir hadisin-de ise D e c c a T m sag gSzunun sakat oldugu belirtilmektedir. Her iki §ekilde ba§ka hadisler de mevcuttur. ibn-i Abdilber; Buhari ile Muslim* in ittif akla rivayet ettikleri ibn-i 0 m e r (Radiyallahu anhuma)'run hadisini tercih ederek bunun daha kuvvetli oldugunu beyan etmi^tir. Fakat Tuhfe'de belirtildigi gibi Kadi Iyaz rivayetler arasinda goriilen zahiri ihtilafi §6yle gidermi§tir: AVer: Kusurlu ve ayibli olan §ey demektir. Avra da bunun miiennesidir. ibn-i Omer (Radiyallahii anhuma)'nm ha-disinde D e c c a 1' m sag gozuniin sakat oldugu, yani kor oldugu belirtilmigtir.

Tafie: Gorejnez duruma gelmi§ olan goz demektir.

Tafiye-. Di$an gikmi§ vaziyette olup biraz goren goz demektir. Gozun di§anya fnrlami§ gibi goriinumii ve az gormesi de goz igin bir kusur ve ayip s«yibr. Huzeyfe (Radiyallahu anh) 'm hadisin-den maksad D e c c a 1' in sol gdzuntin boyle oldugunu ifade et-mektir. Qunkii boyle goze de AVer denilir.

Nevevl, Kadi lyaz'in bu yorumunun giizel oldugunu beyan ederek tasvib etmi§tir.

4072) "... Ebft Bekr-i Siddik (Radtyalldhu anh)'den; §6yle demigtir: Resulullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem), bize Deccal'm doguda Hurasan denilen bir yerden (lkacagim kendisine yuzleri deri lie kap-lanmis kalkanlar gibi (yuvarlak, geni§, elmaciklan yuksek) kavim-lerin tabi olacaguu beyan buyurdu."[112]

İzahı

Bu hadisi; Tirmizi, Ahmed ve Hakim de rivayet etmiglerdir.

Mecann i Micenn'in coguludur, kalkanlar demektir. Mutarraka ve Mutraka: Dis yuzii deri ile kaplanmis kalkan demektir.

Tirakt Kalkanin buyiiklugune gdre kesilip dis yiizune yapistin-lan deri demektir.

H u r a s a n' dan cikacak D e c c a 1' a uyup ona iltihak ede-cek kavimlerin yuzleri bu nevi kalkanlara benzetilmistir. Tuhfe ya-zan bu benzetmenin izahi bolumunde: Yani o kavimlerin yuzleri ge-nis ve elmaciklan yuksektir. Maveraiinnehir halkimn yiiz-leri genellikle boyledir, demistir.

4073) "... El-Mugire bin §ulbe (Radtyalldhu a*A)'den; §oyle demigtir:

Hie bir kimse Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'e Deccal hakkinda benden daha fazla soru sormadi. (Ravi Ibn-i Niimeyr ken-di rivayetinde "daha fazla soru" ifadesi yerine: "Benim sorularun-dan daha getin soru" dedi). Bunun uzerine Resul-i Ekrem (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bana:
-Deccal hakkinda ne soracaksin?* buyurdu. Ben:

Onlar (yani halk veya Ehl-i Kitab) diyorlar ki t §uphesiz yiyecek

ve icecek (maddeleri) yalniz Deccal'ui beraberinde bulunur, dedim.

O, buyurdu Id:

•Deccal, Allah nezdinde su (anlattigi)ndan ehvendir.-"[113]

İzahı

Bu hadisi Muslim de rivayet etmistir, B u h a r i de buna yakin cumleler ile rivayet etmistir. Hadtsteki:

"Deccal, Allah nezdinde $u (anlattigi)ndan ehvendir" ciimlesini Kadi I y a z sfiyit cciklamistir: Yani Deccal, Allah tara-findan kendisine verilmis olan olaganustii gugle mii'minleri sapitma-dan ve inananlarin kalblerine §uphe sokmaktan acizdir, onemsizdir. D e c c a 1' in hareketleri bilaiis mu'minlerin iman giiciinu arttinr. (Qunkii D e c c & 1' in olaganustti seyler gosterecegi onceden mii'-minlere bildirilmistir. O, kordur. Kendi korliigunu bile gideremez iken nasil Allah olabilir. Diger taraf tan gelecek hadislerde beyan bu-yuruldugu gibi oldiirup diriltecegi mu'mine ■■ Artik bana iman etme-lisin deyince o mu'min: Sen Deccal' sin. §imdi senin hakkinda daha suurlu hale geldim, diyecek ve Deccal tekrar onu oldur-mek istiyecek ise de buna gucii yetmeyecktir.)

S i n d i de bu ciimleyi soyle yorumlamistir: Yani Deccal turn yiyecekleri ve icecekleri tekelinde tutmaya muktedir olamaya-caktir, bundan aciz kalacaktir.

4074) "... Fatima bint-i Kays (Radtyalldhu anha)'dan; §oyle dcmi$tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sell em) bir gun (mescid'de) na-maz Joldi ve (namazdan sonra) minbere gikti. Ondan 5nce Cuma gu-nu haric hi$ minbere cikmazdi. Bu itibarla O'nun minbere cdunasi cemaate setin geldi (telaga sebeb oldu). Arbk kimisi ayakta, kimisi oturuyor idi. O, oturun dlye cemaate eliyle isaret ederek gdyle bu-yurdut
Vallahi size menfaat saglayici ne (ganimet mah gibi) bir ragbet igin ne de (du§mana karsi tedbir almayi gerektiren) bir korku nede-niyle burada (sizi toplayip) oturdum. Velakin Temlm-i Dari yanima geldi ve bana oyle bir haber verdi kl o haber sevincten ve g5z ay-dinligindan dolayi benim dgle zamanindaki uykuma mani oldu. Ben de peygamberinizin sevincini sizln uzerinize yaymayi sevdim. Bilmi$ oiunuz ki: Temim-i Dari'nin bir amcasi oglu bana $u haberi ilettii (Onlar bir vapurla denize agilnu§ iken) ruzgar onlan tanunadiklan bir adaya siginmaya zorlanu§. Onlar da vapurun kayiklanna binerek adaya 9ikmi§lar. Derken kirpikleri gok yogun (veya gok uzun), siyah bir $ey (hayvan) He karguagmi^lar ve ona =

Sen nesin? demi§ler. O:

Ben, Cessase'yim, demi§. Onlar i

Bize (bir §eyler) anlat, demisjer. Cessase:

Ben ne size bir haber verecek, ne de size (bir sey) soracak du-rumdayim. Velakin §u binayi gorduniiz. Oraya gidiniz. Qiinku o bina-da sizin ona haber vermenize ve size haber vermeye gok istiyakh bir adam vardir, demis. Bunun iizerine onlar binaya vanp adanun yani-na girmisler.

Orada siddetli bir $ekilde sikica baglanmis, Ozuntflsu-nu agiga vuran ve halinden cok sikayetgi, yas.li bir adamla karsilas-mislar. Adam onlara:

Siz neredensiniz? diye sormu$. Onlar •. Sam'dan, demisler. Adam: Arablar ne yaptilar? diye sormu$. Onlar:

Biz Araplardan bir gurubuz. Sen neyi soruyorsun? demisler. Adam, i

tcuiizde cdcan o adam (yani Peygamber) ne yapb? diye vonno^, Onlar:

(O Peygamber) hayir isledi. Bir kavimle mUcadele etti ve nettee-de Allah O'nu o kavme galib kildi. Bugfin Arablann ist derll toplu-dur. Hepsinin ilah'i birdir, dinleri birdir, demisler. Adam t

Zugar pinan ne yapti? diye sormus. Onlar:

Hayirh bir pinardir. Halk o pinar suyu lie ekinlerini sular, ara-zileri i^in ondan su cikanrlar, demisler. Adam t

Amman ve Beysan arasmdaki hurma bahgeleri ne yapti? diye sormus. Onlar i

Her yil meyvesini verir, demisler. Adam:

Taberiyye gdlu ne yapti? diye sormus. Onlar:

Suyun goklugundan dolayi gol sahillerine tasiyor, demisler. Ravi demistir ki: Adam bu haberler iizerine uc defa seslice derinden nefes alarak inledikten sonra:

Eger su (baglanmis oldugum) bagdan kurtulursam bu iki aya-gimla basnuyacagun bir yer biraknuyacagun, Ancak Teybe (yani Me-d3ne-i Munewere) hari?. Qunku Taybe'ye (girebilmek igin) bana Wq bir yol yoktur (oraya girememem), dedi.

Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Deccal ile ilgili bu haberi naklettikten sonra) :

Benim sevincim buraya kadardir. iste bu belde Taybe'dir. Nefsim kudret elinde olan (Allah) a yemin ederim ki: Medine'de bulunan dar ve genis her yolun basinda ve her duzluk ve dafein basinda tayftmete dek kihcim pekerek bekleyen birer melek bulunur, buyurdu."[114]

İzahı

Bu hadlsi; Muslim, Tirmizi ve Ebu D a v u d da rivayet etmislerdir. Tirmizi ve Ebu Davud'un rivayet ettikleri metinler nisbeten kisadir. M u s 1 i m' in rivayetinde so-zii edilen adamin Deccal oldugu Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tarafindan belirtilmistir. Yani Temim-i Dari1-nin anlattigi haber ile bu konuda daha once Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tarafindan beyan buyurulan haber arasinda tarn bir mutabakat oldugu, O'nun tarafindan ifade buyurulmustur.

Tirmizi1 nin rivayetinde adam Deccal oldugunu bil-dirmis, Ebu Davud'un rivayetinde de Mesih oldugunu belirt-mistir.

Muslim ve Ebu Davud'un rivayetlerinde F a 11 -ma bint-i Kays (Radiyallahu anha) Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in Deccal'm dogu tarafindan cikacagini bil-dirdigine dair bolum de mevcuttur.

Bu hadiste gecen bazi kelimeleri aciklayalim:

Kaylule i Ogle uykusu veya istirahatidir.

Kavarib: Kaarib'in goguludur. Kaarib; kayik - sandal demektir. Vapurla denize acilanlar, beraberlerinde kayik - sandal lar bulundu-rurlar ki ihtiyac halinde onlardan istifade etsinler.

Ehdeb: Kirpikleri giir ve cok olan veya kirpikleri uzun olan kim-se demektir.

Cessase: Casusluk eden disi demektir. Adada gorulen hayvana bu ismin verilmesi sebebi bir kavle gore Deccal icin haber top-lamaya cahsmasidir. M u s 1 i m' in rivayetinde adaya gidenlere "Cok kilh bir dabbe— hay-van —rastladi. Onlar bunun kihiun (oklu-gundan onunii ardindan ayiramadilar" denilmektedir. Bu rivayete gore Cessase, bir hayvandir. Nevevi: Abdullah bin A m r bin el-As (Radiyallahu anhiim) 'den rivayet edildigine gore Cessase Kur'an-i Kerim'de sozu edilen Dabbetu'l-Ard'dir, demis-tir. DabbettU'1-Ard ile ilgili gerekli bilgi bu kitabin 31. babinda gecti.

Deyrt Kilise ve manastir manasinadir. Fakat Avnii'l-Mabud ya-zannin beyanina gore burada bina ve mesken manasi kasdedilmistir.

ZGgar: § a m' in kible tarafinda bir sehrin ismidir. Ayn-i Zfl-gar da orada bulunan bir pinardir.

Beysan i S u r i y e ' de bir sehrin ismidir. Taybe i Medlne-i Miinevvere1 nin adidir. Diger bir adi da Tabe'dir.

Deccal, Zugar pinan. Amman ile Beysan ara-sindaki hurma bahceleri ve Taberiyye golimun durumlanni sormugtur. Bu sorulara verilen cevab karsisinda Deccal'm s6y-ledigi sozler muellifimizin rivayetinde yoktur. M ii s 1 i m' in ri-vayetine gore bu cevablar verilince Deccal, Beysan hurma-hginin meyve vermemesi ve Taberiyye golunun suyunun ta-mamen gekilme ve tukenme zamammn yaklastigmi soylemigtir.

Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam) "in Deccal ile ilgili bu habere sevinmesinin sebebi hadiste belirtildigi gibi; Medi-ne-i Miinevvere1 nin Deccal'm serrinden korunmasi-nin Deccal tarafindan da itiraf edilmesidir. Yoksa zaten bu mu-barek belde'nin kiyamete dek Allah tarafindan korunacagim Pey-gamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) biliyordu ve bu durumu sahA-bilere bildirmi§ti. Temim-i Dari ve yakmlannin anlattifti haber de O'nu sevindirmi^tir. f.^

Nevevi: Bu hadis, Temim-i Dari' nin faziletine delalet eder. Aynca; ustun asttan, tabi olunan zatin kendisine olan kimseden rivayette bulunmasinin mesruluguna da delalet eder, demi§tir.

Temim-i Dari (Radiyallahu anh) 'in hal tercemesi 760. ha-disin izahi bolumiinde gecti.

Su noktayi da belirteyim:

Muellifimizin rivayetine g6re Deccal ile ilgili haberi Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e arz eden zat Temim-i Da-r I' dir. Ancak buna ait cumleleri takip eden bir cumlede T e -mlm-i Dari' nin bir amcasi oglu bu haberi arz ettigi ifade edil-mektedir. Muhtemelen Temim-i Dari ile amcasi oglu bu haberi birlikte arz etmislerdir. $6yle de olabilir: Temim-i Dari (Radiyallahu anh) bu haberi amcasi oglundan naklen bildirmistir.

M ii s 1 i m' in bir rivayetine gore bu haberi Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e arz eden Temim-i Dari (Radiyallahu anh) 'dir ve o bizzat bu yolculukta bulunmugtur. M ii s 1 i m ' in diger bir rivayetinde ise "Temim-i Dari' nin amcasi ogulla-n deniz seyahatinda bulunmuslar..." ifadesi kullamlmi§tir. M u s -1 i m' in bir baska rivayetinde "Temim-i Dari, kendi kavminden bir gurubun deniz seyahatinde bulunduklanm Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) 'e arz ederek bu olayi anlattigi" bigimin-dedir.

Bu rivayetler olayin Temim-i Dari (Radiyallahii anh) tarafindan Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam)'e arz edildigine delalet eder.

Fatima bint-i Kays (Radiyallahii anha) 'nin hal ter-cemesi 1789. hadisin izahi boliimunde gegti.

4075) "... Nevvas bin Sem'an el-Kilabi (RadtyaUdhu anhyden; §oyle de-mi§tir:

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir sabah Deccal'dan soz etti de onun hakkinda algaltma ve yiikseltme yapti, hatta biz onu (Medine-i Munevvere'nin) hurma bahgelerinin kenannda sandik. Sonra ak§amleyin Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yani-na

vardigimiz zaman bizde meydana gelen o tela§i anladi ve:

Haliniz nedir, (tela^hsiniz)? diye sordu. Biz de:

Ya Resulallahl Sabahleyin Deccal'den sfiz ettin ve onun hakkinda oyle alcaltma ve yiikseltme yaptm ki biz onu hurma bahcesinin kenannda sandik, dedik. Bunun uzerine O:

Deccal'dan baskasi sizin icin beni daha 90k endiselendiricidir: CCiinku) ben iginizde iken c.ikarsa sizin oniinuzde onu ben yenerim, defederim ve §ayet ben icinizde degil iken cikarsa herkes kendi nef-sini savunarak onu yenmeye cahsir. Allah da her miisluman hakkm-da benim halifemdir (koruyucu ve yardimcidir). Deccal cok kivircik sach bir genctir. Gozu yerinde duruyor (fakat sakattir). Ben onu Ab-du'1-Uzza bin Katan'a benzetir gibiyim. Sizden kim onu gorurse, aley-hinde Kehf suresinin ilk ayetlerini okusun (ki fitnesinden emin ol-sun). O, §am ile Irak arasinda bir yoldan cikacak ve sagda solda hiz-la fesad, bozgunculuk cikaracaktir. Ey AHah'in kullart (dinde) sebat ediniz, buyurdu. Biz:

Ya Resulallah! Onun yeryiizunde kalma surest ne kadardir? di-ye sorduk. O:

Kirk gundiir. Bir giin bir yil gibi. Bir gun bir ay gibi. Bir gun bir Cuma (yani bir hafta) gibi- Diger gunleri sizin giinleriniz gibidir, buyurdu. BiZ:

Ya Resulallah! Peki bir yil gibi olan giinde bize bir guniin nama-zi kafi gelecek (mi)? dedik. O:

(Hayir!) Her giinduk namazlar) icin normal bir giin mi kt a run hesaplayiniz, buyurdu. Nevvas demistir ki: Biz:

Deccal'in yeryiizunde siir'ati ne kadardir? dedik. O: Arkasindan riizgar esen bulut gibidir, buyurdu ve (buyruguna devamla) Deccal bir kavmin yanina vararak onlan (kendisini ilah olarak kabul etmeye) davet edecek. Onlar da davetine icabet ederek ona inanacaklar. Bunun uzerine Deccal buluta yagmur yagdirmasnu emredecek ve bulut da yagmur yagdiracaktir. Yere bjtki vermesini em-redecek. Yer de bitki bitirecek ve o kavmin deve siirusu (ile diger sa-gim hayvanlan) aksamleyin horgiicleri alabildigine uzamig (yani c,ok semiz), memeleri (siitun bollugundan) son derece gelisip sarkmis ve bogiirleri tamamen dolup ^ismis olarak (mer'adan) yanlanna done-cektir. Deccal daha sonra baska bir kavmin yanina vararak onlan da davet edecek. Fakat o kavim onun soziinii redd edecek. O da on-lann yanindan ayrihp gidecek. Fakat o kavmin basin a kitlik felake-ti gelecek ve ellerinde (mal olarak) hie bir §ey kalmayacaktir. Sonra Deccal bir harabeye ugrayacak ve ona: Definelerini cikar, diye ses-lenip oradan aynlacak. Harabenin defineleri de bal anlannin an beyini izledikleri gibi hemen arkasina d use cektir. Sonra Deccal, gayet gene bir adanu (kendisine inanmaya) davet edecek de (geng daveti-ni reddedince Deccal ofkesinden) onu kihcla vurup ikiye bolecek, her parcayi bir okun ula§abilecegi hedef mesafesine firlatacak (yani iki parga arasmdaki mesafe bir okun atildigi yer ile varabilecegi hedef mesafesi kadar olacak). Sonra o genci cagiracak. Gene dirilip parlak yuzlii ve gulerek ona yonelecek {yani onunla alay ederek: Senin sa-pikligm hakkinda su anda daha bilincliyim, demek isteyecektir ve Deccal bir daha o gence dokunamayacaktir). Deccal ile halk bu hal-de iken aniden Allah isa (Aleyhisselam)'1 gonderecektir. isa (Aley-hisselam), Dimesk'in dogusundaki beyaz minare yanina boyali bir ta-kim elbise icinde, ellerini iki melegin kanatlan uzerine koymus. olarak inecektir. Basmi tonline) egdigi zaman basi (ter) damlatir ve ba-sinx havaya kaldirdigi zaman iri inciler gibi (yapilan) goimus tanecik-leritne benzeyen berrak ter tanecikleri) ba$indan asagiya dogru yu-varlanacaktir. Onun nefesinin kokusunu duyan hie bir kafirin dime-mesi miimkun degildir. Onun nefesi de goziiniin gorebildigi mesafe^ ye ulasacaktir. isa (Aleyhisselam) gidip Deccal'a nihayet LOd kapul yanmda yetisecek ve onu oldiirecektir. Sonra Allah'm peygamberl isa (Aleyhisselam), Allah'm (Deccal'den) korumus oldugu bir kavmin yanina varacak ve yuzlerini meshedecek (yani elini teberruken yiizlerine siirecek veya onlan korku ve sikintidan kurtaracak) ve on-lara cennetteki derecelerini anlatacaktir. Onlar bu halde iken aniden Allah, Isa'ya:

Ya isa! Ben oyle bir takim kullanmi cikardim ki onlarla sava?-maya hig bir kimsenin gucu yetmez. Sen de kullanmi Tur'a gdturup orada toplu halde onlan koru, diye vahiy indirecek ve Allah, Ye'cuc ve Me'cuc'u gonderecektir. Bunlar Allah'in buyurdugu gibi her tepe-den hizla sizacaklardir. Bu suretli onculeri Taberiyye goltine ugrayacak ve icindeki suyu icecekler (suyu tiiketecekler). Sonra geride olan-lan (O gole) ugrayacaklar ve: Bu golde muhakkak bir kere su vanb, diyecekler. Allah'm peygamberl isa ve arkadaslan da (Tur daginda) mahsur kalacaklar.

Hatta onlardan birine bir 6kuz kellesi sizden bi-rinize bugiinku yuz altindan daha makbul olacaktir. Sonra Allah'm peygamberi isa (Aleyhisselam) ve arkadaslan Allah'a niyaz edecek-Ier. Allah da Ye'cuc ve Me'cuc uzerine boyunlanna musallat olacak deve kurdu gdnderecek. Ve boylece Ye'cuc ve Me'cuc bir kisinin 91-mesi gibi bir arada blniiis olacak lar. Allah'm nebisi isa ve arkada?-lan da (Tur dagindan) inecekler de yeryuzunde onlann la§e^ pifr ka* kusu ve kanlan ile dolmadik bir kanslik yer bulamayacaklar. But nun uzerine isa (Aleyhisselam) ve arkadaslsn (yer yuziinun bunlardan temizlenmesi icin) Allah Subhanehu'ya niyaz edecekler. Allah da boyunlan buht (cinsi) develerinin boyunlanna benzeyen bir ta-kun kuslan Iaseler iizerine gonderecek ve kuslar la§eleri tasiyarak Allah'in diledigi yere atacaklar. Sonra Allah onlara oyle bir yagmur gonderecek ki ne bir kerpic bina ne de bir cadir (hicbir seyi) o yag-murdan sakhyamiyacak (koruyamiyacak), yagmur boylece her ta-rafi yikayip ayna gibi parlatacaktu*. Sonra yere: Oriinunu bitir, be-reketini de geri getir, denilecektir. i§te o gun cemaat nardan yiye-cekler. O nar (tanesi) onlan doyuracak ve onlar onun kabugu altui-da golgeleneceklerdir. Allah siite de oyle bereket verecek ki yeni do-gum yapnus. deve kalabahk cemaate yetecek, yeni dogum yapmis inek bir kabileye yetecek ve yeni dogurmus koyun - keci akrabalardan olusan cemaate yetecektir. Sonra onlar bu halde iken Allah onlara giizel bir riizgar gonderecek, o riizgar onlan koltuk altlanndan ya-kalayarak, musluman olan herkesin ruhunu alacaktir. Diger insan-lar e§eklerin alenen ciftlestigi gibi herkesin gozu oniinde cinsel ili§-kilerde bulunup duracaklar. iste kiyamet bunlann ba$ina kopacaktir, buyurdu."[115]

İzahı

Bu hadisi; Muslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmislerdir. E b u Davud da bunu kisa bir metin halinde rivayet etmistir.

Hadisin bazi kelime ve ciimlelerini aciklayahm:

Hadisin "Onun hakkinda alcaltma ve yukseltme yapti" cumlesi iki sekilde yorumlanmi§tir:

Birincisi: Yani Peygamber (Aleyhi*s-salatii ve's-selam) D e c -c a 1' i hem algaltti, kugiimsedi. Hem de ytikseltti, fitnesini biiyiitta. D e c c a 1' i kuciimsemesi §u yondedir: D e c c a 1' m gozu sa-kattir. Kendi gozuniin sakathgmi gidermekten aciz-bir insandir. Elin-deki olagan ustiin §eylerlet gergek bir muslumam sapitmadan acizdir. Bir adamdan ba§ka kimseyi oldiiremez ve oldiirup diriltecegi adam onu giddetle reddedecegi halde ona bir daha dokunamiyacaktir. Ne-tice itibariyle de I s a (Aleyhi's-salatu ve's-selam) tarafindan oldu-rulecektir. D e c c a 1' i buyiitmek, yani fitnesinin buyuklugii de §6yledir: Allah onun eline olagan iistu bir takim seyler verecektir. Bu seylerin bir kismi hadiste gegti. Fitnesinin ve tehlikesinin biiyuk-lugii nedeniyle her peygamber kendi ummetini onun tehlikesine kar-si uyannigtir.

Ikinci yorum §ekli soyledir: Peygamber (Aleyhi's-salatu ve's-selam) , D e c c a 1' den bah seder ken kah sesini algaltti, kah sesini yiikseltti. Boyle yapmasinin sebebi de sudur: Bir hayli konu§up yo-rulunca dinlenmek icin sesini algaltiyordu. Sonra anlattiklanm cemaate duyurmak icin sesini yukseltiyordu.

Katat: Saci cok kivircik olan demektir.

Deccal'in benzetildigi Abdii'1-Uzza bin Katan, merhum T i y b i' nin beyan ettigi bir kavle gore bir yahudidir. Fakat el-Kari: Agik olan ihtimal, onun musriklerden olmasi-dir. Ciinkii U z z a bir putun ismidir. Ismi de U z z a' ya izafe-ten verilmistir. Bu herifin H u z a a kabilesinden olup cahiliyet dev-rinde oldugune dair bazi hasiyelerdeki kayit da bu ihtimali te'yid eder.

Deccal'm devrine yetisen musliimanlara K e h f suresi-nin ba§ kismimn okunmasi tavsiye edilerek bazi rivayetlerde: *Cun-ku bu, sizin icin bir guvencedir» buyurulmus.tur. K e h f suresint?! ba§ kisminda zalim Dakyanos'un serrinden K e h f - magara ehlinin korundugu beyan buyurulmu§tur. K e h f ehli nasil o bfl-yiik fitneden korundu ise bu surenin ba§ kisnnni okuyan musluman-lar da Allah'in izniyle Deccal'in §errinden ve fitnesinden ko-runmu§ olurlar.

Hadiste Deccal'm birinci gununiin bir yil gibi, ikinci gu-nuniin bir ay gibi ve iiciincu giinuniin bir hafta gibi olacagi, diger giinlerinin normal giinler gibi olacagi beyan buyurulmus.tur. N e -v e v

t: Alimler bu hadisi zahiri manasi iizerine birakarak ba§ka tiirlii yorumlamami§lardir. O iXg giin hadiste beyan buyuruldugu gibi uzun olacaktir. «Diger gilnleri sizin gunleriniz gibi olacaktu> buy-rugu buna delalet eder, demi§tir.

Hadisin bundan sonraki bolumunde Deccal'in bir yil gibi uzun giinunde bir gunluk namazm yeterli sayilamiyacagi beyan bu-yurularak o uzun guniin normal bir gunluk bolumu bir gun hesap-lanarak ona gore bes. vakit namazin kihnmasinin farz oldugu bildi-rilmi§tir. Yani normal bir giinde fecir ile ogle vakti arasi kag saat ise, ogle vakti ona gore hesaplanacak. Ogle vakti ile ikindi vakti ara-sindaki sure ne ise ikindi vakti de buna gore hesaplanacak ve diger vakitler ile ertesi gunun namazlan da buna gore yapilacak zaman-lamaya gore eda edilecektir. Deccal'in bir ay ve bir hafta ka-dar uzun olan iki gununde de aym takdir yapilacaktir.

Nevevl'nin beyaninagdre Kadi Iyaz ve baska alimler : Bu hukum o gune mahsustur. §er-i §erif sahibi bu hukmu koymu§tur. Eger bu hadis olmasaydi ve biz kendi ictihadunizla ba§ba§a birakilmis. olsaydik biz o bir yd kadar uzun olan giinde diger gunler gibi belirli vakitlerinde bes, namazla yetinecektik, demi§lerdir.

Hadisteki "Gays" kelimesinin asil in&nasi yagmur olup burada bulut manasi kasdedilmi§tir. "Sema" da burada gok degil, bulut ma-nasinadir.

Yeasib: Ya'sub*un coguludur. Ya'sub bal anlannm lideri duru-mundaki an beyidir.

Garad: Hedef demektir. Deccal, oldurecegi muslumam iki parca edip parcalan bir ok mesafesi kadar biribirinden uzakla§tir-makla onu cidden dldiirdiigunu ispatlamak ister.

I s a (Aleyhisselam) 'm yanina inecegi beyaz minare ile ilgili ola-rak Tuhfe yazan §6yle der: Nevevi: Bu minare Dimegk'in, yani § a m' m dogusunda bu giin mevcuttur, demi§tir. E 1 - H a - fiz, Ibn-i Kesir, demi? ki bir rivayete gore 1 sa (Aleyhisselam) Kudus'teki Mescid-i Aksa'ya inecektir. Di-ger bir rivayete gore t) r d ii n ' e inecek, ba§ka bir rivayete gore muslumanlann askerlerinin bulundugu yere inecektir. El-Kft'ri, ben derim ki: t s a (Aleyhisselam) 'in Mescid-i Aksa'ya inecegine dair hadis ibn-i Maceh tarafindan rivayet edilmi§-tir (onun dedigi hadis 4077. hadistir). Bence bu rivayet daha kuvvet-lidir ve diger rivayetlere aykin degildir. Qiinku Mescid-i Ak-s a, § a m ' in dogusundadir ve o donemde miislumanlann askerlerinin toplandigi yer olacaktir. Mescid-i Aksa'da §u anda beyaz minare yok ise de tsa (Aleyhisselam) 'in inmesinden once bdyle bir minarenin yapilmi§ olmasi gerekir, demi§tir.

Ciiman: Iri inciler bigiminde yapilan gumiis taneleri, demektir. tsa (Aleyhisselam) 'in bagindan damlayacak su tanecikleri berrak-hgi ve temizligi bakimmdan giimus. taneciklerine benzetilmi^tir. S i n -di onun ba§indan damlayan su taneciklerinin ter tanecikleri oldu-gunu s6ylemi§tir.

Hadisin "Yefcuc ve Me'cuc'un her tepeden sur'atle sizmalanyla" ilgili ciimlesinde Allah'in buyruguna atif yapilmaktadir. Bu buyruk Enbiya suresinin 96. ayeti olup 4079. hadiste de anilacaktir.

Negaf: Develerin ve davarlann burnunda bulunan bir kurt ge-§itidir. Ye'cuc ve Me'ciic'u helak edecegi bildirilmektedir.

Fiam: Kalabalik cemaat demektir. Fahz da akrabalardan olu§an cemaat demektir.

Teharc: Erkek ile kadinin cinsel ili§kide bulunmalandir.

4076) "... Newas bin Sem'an (Radtyallahu ank)'den rivayet edildigine gore; Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) soyle buyurdu, demigtir:

Miislumanlar Ye'cuc ve Me*cuc'un (silah olarak kullandiklan) yaylanndan, oklanndan ve kalkanlarindan yedi yil ate? yakacaklar-dir."
'

Bu hadisi Tirmizi "Deccal'm Fitnesi Hakkinda Geren Hadft-ler" babuida rivayet ettigi N e v v a s tRadiyallahii anh)''irJhJisBun hadisi icinde rivayet etmi§tir. Muellifimiz ise N e v v a 6 4-madiyal-

lahii anh)'m uzun hadisini 4075.de goruldiigti gibi rivayet Qttikteri sonra bu hadisi ayn rivayet etmi§tir.

Ye'cuc ve Me'cuc'un helak edilecegine dair bilgi bun-dan once gecen hadiste gegti. Diinyayi istila edecek olan bu kavim helak edildikten sonra geriye birakacaklan yaylar, oklar ve kalkan-lar o kadar gok olacak ki miislumanlar bunu odun yerine yedi yil ya-kacaklar da tuketemiyecekler.

Hadiste gegen "Kisiyy" kavsin coguludur, yaylar demektir. Nii§§ab: Ok demektir. Etrise de Ters'in coguludur, kalkanlar demektir.

Lud: § a m dolaylannda bir dag veya koy ismidir. Bir kavle gore bu yer F i 1 i s t i n' dedir.

Newas (R.A.)'in Hal Tercemesi:

Ncweis bin Sem'an veya Sim'an el-Kliabi (R.A.) sahabidir. On yedi aded hadisi vardir. Muslim ug hadisini rivayet etmislerdir. Stinen sahibleri de onun hadls-lerini rivayet etmi§Ierdir. Ravileri Cubeyr bin Nufeyr ve Ebfl idris el-HUlani'dir; CHulasa, 406)

4077) "... Ebu Umame el-Bahili (Radtyallahii a«A)'den; §6

Resftlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir kere bize ma yapti. Konu§masinin gogu bize Deccal'i anlatan ve Wzi kindiran buyruk te§kil etti idi. Buyrugunun bir
Allah'm Adem (Aleyhisselam)'in ztirriyetini yaratti^t ri yeryuzunde Deccal'in fitnesinden daha bOyflk bir fttne tAnildt %e Allah'in gonderdigi her peygamber iimmetini behemehal DeccAKm fitnesin)den sakindirdi. Ben peygamberlerin sonuncusuyum. Siz de ummetlerin sonuncususunuz ve o (Deccal) c&re yok siz (In d6nemi-niz)de cikacaktir. Eger ben aramzda iken gikarsa her musluman igin onu ben yenip defederim. §ayet benden sonra gikarsa herkes kendi nefsini savunarak onu yenmeye gali§ir. Allah da her muslflman hak-kinda benim halifemdir (koruyucu ve yardimcidir). §uphesiz o, §am ile Irak arasmda bir yoldan gikacak ve saga sola fesad (bozgunculuk) sacacaktir. Ey Allah'in kullan! Artik (dinde) sebat ediniz. §imdi ben onu size oyle vasiflandiracagim (tamtacagim)ki. hig bir peygamber onu o bi^imde vasiflandirmami? (tamtmami§)tiri O (habis) 5nce: Ben bir peygamberim, diyecektir. Halbuki benden sonra hig bir peygamber yoktur. Sonra ikinci bir iddiada bulunarak: Ben Rabbinizim, diyecektir. Halbuki siz oliinceye kadar Rabbinizi goremezsiniz ve o (habis) a'ver (yani gozii sakat)dir. Halbuki Rabbiniz a*ver degildir. Deccal'in iki gozti arasmda "Kafir" yazilidir. Onu yazarligi olan ve-ya yazarhgi olmayan her mii'min okur. Suphesiz, beraberinde bir cennet ve bir cehennemin bulunmasi da onun fitnesindendJr. Ashnsini emredecek, yer de bu emir Uzerine bitki bitirecektir. Nihayet o kavmin kugukba§ ve buyukbas. hayvanlan o gun her zamandan faz-la semiz, muazzam, bogiirleri en siskin ve memeleri siitle en dolgun olarak aks.amleyin mer'adan ddnecektir. Mekke ve Medine haric, yer yiiziinde Deccal'in ayak basmadigi ve hiikiimran olmadigi hie bir yer kalmayacaktir. O, Mekke'ye ve Medine ye yollanmn hangisinden var-mak istediginde mutlaka melekler ciplak kiliclarla kar§isina cjkacak (geri c. evirecekler) dir. Nihayet o, zurayb-i ahmer (kirmizi dagcik) ya-nina, bitek olmayan tuzlu, corak arazinin bitim noktasinm yanina inecektir, Sonra Medine sehri sakinleriyle beraber iic defa sallana-cak, bunun uzerine I Medine'de bulunan) munafik erkek ve kadinlar-dan hie. kixnse kalmayip hepsi onun yanina gidecekler ve boylece de-mirci korugunun demirin kirini, pasim giderip attigi gibi Medine de pisligi (yani habis insanlan) di^ina atacak ve o gune kurtulu§ gdnii denecektir.

Bunun uzerine Ummu §erik bint-i Ebi'1-Aker:

Ya Resulallah! Peki o giin Araplar nerde olacak? diye sonta. Oi

Arablar o gun azdir ve buyuk fogunlugu Beytu'l-Makdia (Ku-dus3te bulunacaktir. tmamlan da saiih bir adam (olacak) tar. Him imamlan (Mescid-i Aksa'da) one gegip onlara sabah namazuu laldi-racagi sirada sabahleyin onlann uzerine fsa bin Meryem (Aleyhisse-lam) inecektir. Bunun uzerine isa (Aleyhisselam)'in dne ge^ip cemaa-te namaz kildirmasi igin imam geri geri yurumeye ba§layacak. Fakat isa (Aleyhisselam) elini onun omuzlan arasina koyarak: One ge^ de namaz kildir. Qunku kamet senin i^in getirildi, diyecektir. Bunun uzerine imamlan onlara namaz kildiracak, sonra imam namazi bitirince isa (Aleyhisselam) :

Kapiyi agmiz, diyecek ve kapi agilacaktir. Kapinin onunde Deccal, beraberinde yetmi§ bin

yahudi oldugu halde bulunacaktir. Hepsi siis-lu kihc kusannu^, ye^il salh olacaktir. Deccal, isa (Aleyhisselam)'a bakinca tuzun suda eridigi gibi eriyecek ve kac.maya ba§layacaktir. isa (Aleyhisselam) da (ona) :

Sana oyle bir darbem vardir ki sen ondan kurtulamiyacaksin, diyecek ye Liidd'un dogu kapisi yaninda yetisip onu Sldiirecektir. Allah yahudileri de hezimete ugratacaktir. Artik Allah'in yarattigi yaratik-lardan arkasinda bir yahudinin saklamp da Allah'in konusturmaya-cagi nig bir sey kalmayacaktir. "Ey Allah'in musluman kulu! tste bu, bir yahudidir. Gel de onu oldur" demeyen ne bir ta§, ne bir agac, ne bir duvar ne de bir hayvan olacaktir (Yalniz garkada agaci bu huk-mun di§mdadir. Cunku bu agac onlann agaglarmdandir, konugmaya-caktir.).

Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (konusjnasina devanv la) buyurdu ki: Ve Deccal'in gunleri (devri) kirk yildir. Bir yili ya-nm yil gibi ve bir yili ay gibidir. Ayi da bir hafta gibidir ve kalan giin-leri kivilcim gibi (hizh gidicDdir. Biriniz (o giinlerde) sabahleyin Me-dinenin kapisi yaninda olur da Medine'nin diger kapisina ak§ama ka-dar varamaz. Bunun iizerine O'na:

Ya Resulallah! O kisa gunlerde nasil namaz kilacagiz? diye so-ruldu. O .-

Siz namazi su uzun gunlerde nasil takdir (hesap) ettiginiz gibi o kisa gunlerde de oylece takdir edersiniz. Sonra namaz kibniz, buyurdu. Resulullah {Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (konusmasma devamla) buyurdu ki: isa bin Meryem (Aleyhisselam) benim ummetim iginde (MuhammediJ, adaletli bir hakim ve (yonetimde) adil bir imam ola-cak, haci kinp ezecek ve domuzu oldurecektir. (Zimrmlerden) Cizyeyi kaldiracak ve zekati terkedecektir. Artik ne koyun, kegi, sigir suriisii ne de deve siiriisii iizerine zekat memuru gahstinlmayacaktir. Diis-manlik ve kin de kaldinlacaktir. Zehirli olan her hayvanin zehii de sokulup ahnacaktir. Hatta kiigtik oglan gocugu, elini yilamn agzina sokacak da yilan ona zarar vermeyecektir. Kugiik kiz gocugu da ars-lani kagmaya zorlayacak da arslan ona zarar vermeyecektir. Kurt, koyun - kegi siiriisti iginde siiriinun kopegi gibi olacaktir. Kap su iie doldugu gibi yeryiizu barisla dolacaktir. Din birligi de olacak, artik All ah tan baskasina tapilmayacaktir. Sava§ da agirliklanni (silah ve malzemelerini) birakacak. Kureys (kabilesin)den hukumdarhgi ahnacaktir. Yer yuzii giimu§ sofrasi gibi olup Adem (Aleyhisselam) 'in ahdi ile bitkisini bitirecektir. Hatta bir iizum salkum iizerinde bir ne-fer (sayisi ugten ona kadar olan insan toplulugu) toplann* da o salkun hepsini doyuracak ve bir nar iizerinde bir nefer toplamr da o nar hepsini doyuracaktir. Okuz su kadar (ustun degerdeki) mala tekabiil edecek, at da birkac (onemsiz) dirhemcige tekabiil edecektir. Saha-biler:

Ya Resulallah! Ati ucuzlatan nedir? diye sordular. O: Savas ichi ata ebedi olarak (yani hig) binilmiyeccktir (giinku hig savas. olmayacaktir), buyurdu. O'na:

6kuzun fiatini (bu kadar) pahahlastiran nedir? diye soruldu. O i Topragin tamami surulecektir. Deccal'in cikmasindan evvel (kit-iigi) siddetli iic yil bulunur, o yiUarda insanlann basina biiyuk bir ighk (felaketi) gelecektir. Allah birinci yil buluta, yagmurunun iic-;e birisini tutmasim emredecek ve yere bitkisinin iicte birisini tutma-juii (vermemesini) emredecektir. Sonra Allah ikinci yil buluta em-•edecek, bulut da yagmurunun ucte ikisini hapsedecektir ve Allah yere emredecek, yer de bitkisinin iicte ikisini hapsedecektir. Sonra Allah uciincii yil buluta emredecek, bulut da yagmurunun tamamini hapsedecektir. Artik bir damla yagmur yagmiyacaktir. Allah yere de emredecek ve yer bitkisinin tamamini hapsedecektir. Artik yer yesil-lik diye hig bir sey bitirmiyecektir. Artik gift tirnakh (gevi§ getiren) higbir hayvan kalmayip hepsi helak olacak, Allah'm (yasamasim) diledigi hayvan harig, buyurdu. (Ona) :

O zamanda insanlan yasatan (azik) nedir? diye soruldu. O: Tehlil (yani "La ilahe illallah"), tekbir (yani "Allahii ekber"), tes-bih (yani "Siibhanallah") ve tahmid (yani "el-Hamdu lillah"). Bu zi-kirler, insanlara yemek yerine gegirilecektir, buyurdu.

(Muellifimiz) Ebu Abdillah dedi ki: Ebii'l-Hasan et-Tanafisi'den isittim dedi ki: Ben Abdurrahman el Muharibi'den §unu isittim: Bu hadis, okullarda gocuklara ogretmfesi igin dgretmene verilmelidir."[116]

İzahı

Ebu Davud, Nevvas bin Sem'an (Radiyallfthu anh) 'in (4075 nolu) hadisini rivayet ettikten sonra Ebu O m A ffl« (Radiyallahu anh)'in bu hadisini kisaca rivayet ederek bunun da Nevvas (Radiyallahu anh) 'in hadisinin misli oldugunu sOylemefc le yetinmi§tir. Avnu'l-Ma'bud yazan Ebu Davild'^n buhfti disine ait senedin sahih oldugunu, fakat ibn-i Mflceh'ln bu hadise ait senedinde bulunan ravi Ismail bin Bafiin za-yif oldugunu soylemi§tir.

Bu hadiste gegen bazi kelimeleri agikhyayim:

Zahraneykiim: Aramzda, demektir.

Hacic: Huccet ve delil ile hasmini yenen, demektir.

Halle: Yol demektir.

AVer: Gozii sakat olan demektir.

Mins.ar: Testere, bigki demektir.

Zurayb: Kiiguk dag demektir.

Sebaha: Qorakh, gakilh ve bitek olmayan tuzlu arazi demektir.

Kir: Demirci koriigii demektir.

Niikus ve Kahkara: Geri geri yuriimektir.

Sac: Yesil renkli sal demektir.

Ludd: § a m veya F i 1 i s t i n dolaylannda bir koy veya bir semtin ismidir.

Garkada: Dikenli bir agag gesitidir.

Salib i Hagtir.

Cizyet Islam memleketinde oturan Ehl-i Kitab'm ver-

Hume: Zehirdir.

Silm x Bans, demektir.

Kitif t Salkim demektir.

Fasurt Sofra demektir.

Zilf: Gevis getiren hayvan tirnagidir. [117]

Hadiste Açıklanması Gerekli Görülen Bazı Noktalar:

D e c c a 1' in iki gozu arasinda "Kafir" kelimesinin yazih oldugu ve yazarligi olan olmayan her mu'minin bu yaziyi okudugu belir-tilmi§tir. Bu husus ba§ka hadlslerde belirtilmektedir. Buhari ve Muslim'in Enes (Radiyallahu anh) 'den rivayet ettikleri bir hadiste de bu durum belirtilmektedir.

N e v e v i: Muhakkik alimlerin ittifakla hukmettikleri saglikli soz §udur ki, hadiste beyan buyurulan yazi gergekten yazidir. Allah

0 yaziyi D e c c a 1' in yalanciligina alamet kilmis. ve mu'min ku-lunu bu yaziya vakif kilarak diger insanlardan gizleyecektir. Kadi

1 y a z, bu husustaki ihtilafi beyan ederek: Bazilan bundan mak-sad Deccal'in ilah olamiyacagina, ancak sonradan meydana gelmis. bir insan olduguna delalet eden belirtidir, yani yazidan mak-sad mecazi manasidir, demisler ise de bu goru§ zayiftir, demi§tir. Yazarligi olan ve

olmayan her mu'minin bu yaziyi okuyacagina dair ifa-de bu yazimn hakikaten bir yazi olmadigini gerektirmez. Qiinku Allah, yazarligi olmayan kuluna bu yaziyi okuyabilme kabiliyetini ver-meye kadirdir. Kulu da boylece bu yaziyi okuyabilir hale gelir, diye bilgi vermi§tir.

Deccal'in oldurecegi ve sonradan Allah tarafindan dirilti-lecegi haber verilen zatin H i z i r oldugunu sSyleyenler vardir. Muslim'in §eyhi E b u tshak da boyle soylendigini ifade etmigtir.

Hadiste bu zatin Ommet-i Muhammediyye iginde cennette dere-cesi en yuksek olam oldugu ifade edilmi§tir. S i n d i bu paragrafla ilgili olarak §6yle der: Ummet kelimesinden maksad o gun ya§ayan miislumanlardir. Durum bu olunca o zatm sahabilerden daha faziletli olmasi manasi gikmaz. O zatin H i z i r olduguna dair rivayet var-dir. Eger Hizir'in da Resul-i Ekrem (Aleyhi's-salatii ve's-selam)'i gormekle sahabi sayildigim soylersek bu agidan musjcil bir durum kalmamig olur. Fakat §u var ki Ummetin tiimiinun en faziletlisi E b u Bekr-i Siddik (Radiyallahu anh) 'dir. Ondan sonra en faziletli sahabiler diger tig halifedir. Bunlan da A § e r e - i Mubes.-gere, yani cennetle mujdelenmis on sahabilerin kalanlan fazilet bakimindan takip ederler. Bu durum kitablarda agiklannugtir. Bu iti-barla Hizir, sahabi de olsa turn ummetin en faziletlisi manasi mugkil olur. Bu nedenle saghkh yorum, o gun igin hayatta olan ummet manasimn kasdedilmig oldugunu soylemektir. §ayet Hizir, peygamberlerden ise mesele yoktur.

1 s a (Aleyhisselam) indigi zaman Kudiis'te miisluman-lara namaz kildiran zatin beklenen Mehdi oldugunu S u y u 11 soylemi§tir.

Bu hadiste DeccU'in kirk yil kalacagi rivayet edilmi§tir. Bilindigi gibi 4075. hadiste onun devrinin kirk gun oldugu rivayet olunmu§tur. O hadis bundan kuvvetlidir. Tuhfe yazan kemmiyet ve keyfiyet agismdan bagka bagka insanlara gore onun devrinin uzun veya kisa olacagi bigiminde bazi yorumlan nakletm§ ise de o yorum-Ian buraya aktarmaya gerek gormuyorum.

Hadiste I s a (Aleyhisselam) 'in Islam ummeti iginde Adil bir hakim, adaletli bir imam, yani devlet ba^kani olacagi, hagi kiracagi, domuzu oldurecegi, cizyeyi kaldiracagi ve zekati terkedecegi, artik zekat toplama memuruna ihtiyag olmayacagi belirtilmektedir. Bunu takip eden 4078. hadis de buna dairdir. Bu hususla ilgili olarak da bi-raz bilgi verelim.

Gerek bu hadisler ve N e v v a s (Radiyallahu anh) 'in 4075 no-lu hadisi Ve gerekse diger Kiitiib-i Sitte'de rivayet edilen benzeri ha-disler^ kiyamete yakin donemde 1 s a (Aleyhisselam) 'in inecegine ve Islam hiikumlerini tatbik edecegine delalet eder.

Avnu'l-Mabud yazan Siinen-i Ebu Davild'un "Babu Hu-rucrd-Deccal" boliimunde rivayet edilen hadislerin izahi boliimunde i s a (Aleyhisselam) 'm kiyamete yakm donemde yer yuziine inece-gine delalet eden hadisleri ve konuya iliskin ayetleri naklen beyan et-mektedir. Arzu edenler oraya muracaat edebilirler. Ben sadece gunu aktarmakla yetinecegim. Yazar bu arada: 1 s a (Aleyhisselam) 'm. kiyamete yakin donemde gdkten yeryiiziine inecegine dair Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilen hadisler mutevatir haddine ulasmi§tir. Ehl-i Siinnet mezhebi de budur, dedik-ten sonra N e v e v i' den su nakli yapmaktadir:

Kadi Iyaz: isa (Aleyhisselam) 'in inmesi, D e c c a 1' l 61durmesi haktir ve gergektir. Ehl-i Siinnet mezhebi ve yolu bu konuda varid olan hadisler nedeniyle budur. Ne akli yonden ne de §er-i §erifte bu goru§u iptal edebilecek hig bir delil yoktur. Bu iti-barla bu hiikiim sabittir. Mutezile ve Cehmiye mezheb-lerine mensub bazi kimseler ve onlara katilanlar bu konudaki hadis-lenn, Allah 'in: *ve Mu hammed peygamberlerin sonuncusudur» mea-lindeki ayete, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve SellemJ'in «Benden sonra hig bir peygamber yoktur-mealindeki hadisine ve peygambe-rimiz (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'den sonra hig bir peygamberin olmadigina ve seriatimn kiyamete dek ebedi olup hukumlerinin yii-riirlukten kalkmayacagina dair muslumanlann icma'ina ters diistiigu gerekgesiyle reddedilmis oldugunu ileri surmekteler ise de, bu iddia ve gerekge batildir. Ciinkii I s a (Aleyhisselam) 'in inmesinden maksad onun seriatimizi yiirurlukten kaldinci bir seriatla ve peygamber ola-rak inmesi degildir. Ne bu hadisler de ne baska hadislerde boyle bir §ey yoktur. Bilakis tsa (Aleyhisselam)'in seriatimizla hukmede-cek adil bir hakim ve halkm terk ettigi seriatimizin hiikumlerini ihya edici olarak inecegi; gerek Fitneler kitabinda, gerekse iman kitabmda ve bagka boltimlerde rivayet olunan sahih hadislerle sabittir, demi§tir.

Ibn-i Hacer Askalani de Fethii'I-Bari'de: Mehdi'-nin bu iimmetten olacagi ve I s a (Aleyhisselam) 'in onun arkasin-da namaz kilacagina dair hadisler tevatiir etmigtir, der. E1 - H 4 f i z bu arada:

Sahih olan hukiim i s 4' nin diri olarak goge gikanldi-gidir, der.

§evkani de tsa (Aleyhisselam) 'in inecegine dair hadis-lerin sayisimn 29'a ula§tigim sbyleyerek bunlan bir bir nakletmi§ ve sonunda: Bizim naklettigimiz hadisler goruldiigu gibi tevatiir haddi-ne ula§ti. Bu beyammizla §u sonuca vanhyor ki, beklenen M e h d I hakkmdaki hadisler, D e c c a 1 hakkmdaki hadisler ve I s & (Aleyhisselam)'m inmesine dair hadisler mutevatirdir, demigtir.

Hadiste 1 s a (Aleyhisselam)'m Salib'i yani hagi kinp ezecegi bildirilmektedir. §erhu's-Sunne'de ve ba§ka kitablarda: Yani 1 s a (Aleyhisselam) Hiristiyanhgi iptal ederek §er-i §erif'imizle hukme-decektir, denilmi§tir.

S i n d i de : Yani yeryuzunde hag namina hig bir §ey birakmi-yacaktir, demi§tir.

1 s & (Aleyhisselam) 'in domuzu oldurmesine dair ciimlenin ma-nasi da §6yledir: O, domuz beslemeyi ve yemeyi yasaklayacak ve 61-durulmesini emredecektir. Artik yeryuzunde domuz birakmiyacak vo boylece domuzun yenilmesini de tamamen onleyecektir.

I s & (Aleyhisselam) 'in cizyeyi, yani Ehl-i Kitdb'tan ahnan ver-giyi kaldirmasma dair ciimle de §oyle yorumlanmi§tu-: Yani t s & (Aleyhisselam), Ehl-i Kitap olan insanlan miislumanligi kabul etmeye zorlayacak ve boylece cizye vermelerini kabul etmeyecektir. Turn gayr-i miislimler ya muslumanhgi kabul edecekler veya oldunilecekler. S i n d i bu ciimlenin izahi boliimunde: Bu ciimle Resul-i Ekrem (Aley-hi's-salatii ve's-selam) 'in beyan ettigi bir Islam hiikmudur. Yani Pey-gamberimizin getirmi§ oldugu yiice dinimize gore Ehl-i Kitab olan-lann cizye vermeleri suretiyle Islam memleketinde ya§amalanna izin verilmesi hukmu 1 s a (Aleyhisselam) inecegi zamana kadar go-gerlidir. Bundan sonraki Islam'm hiikmu Ehl-i Kitabm muslumanhgi kabul etmeleri, aksi halde dldurulmeleridir. Yoksa tsa (Aleyhisselam), Islam dininin getirmi§ oldugu cizye hiikmiinu iptal ede-cek degildir. Boyle bir mana kasdedilmemi§tir. Diger bir kavle g6re cumlenin manasi §6yledir:

tsa (Aleyhisselam) turn gayr-i miislimlere cizye odeme yii-kumlulugiinu koyacak, tslam'in bu hiikmunii turn gayr-i muslimler hakkmda uygulayacak ve higbirisini vergisiz birakmiyacaktir, der.

Diger bir yorum sekli de sdyledir: Cizye hie bir gayr-i muslimden ahnmayacaktir. Cunku o donemde mallann cogalmasi dolayisiyla far kir bir kimse kalmiyacaktir. Bu nedenle cizye almaya da gerek kal-mayacaktir. Cunku cizye muslumanlann ihtiyaclannda kullamlmak uzere almir. thtiyag kalmayuica cizye almaya da gerek kalmaz. En-Nihaye sahibi bu yorumu nakletmi§tir. Bundan 6nceki yorumu da Kadx Iyaz beyan etmigtir.

N e v e v i: E>ogru mana, I s a (Aleyhisselam) *in herkesi mus-luman olmaya zorlamasi bigimindeki yorumdur, der.

tsa (Aleyhisselam) 'in zekati terketmesi de malm bollugu ve ze-kata mustahak fakirin kalmamasi sebebiyledir. Bu hukum de cizye ile ilgili hiikiim gibidir. Yani 1 s a (Aleyhisselam) Islam dininin koymug oldugu zekat hukmunii kaldiracak degildir. Boyle sakat bir mana dusunulemez. Maksad sudur: Yiice dinimiz, zekat miiessese-sini o doneme kadar tatbik edilmek ve o donemde gerek kalmiyaca-gindan tatbik edilmemek iizere koymustur. tsa (Aleyhisselam) da Islam'in konulmug hiikumlerini tatbik edecektir.

4078) "... Ebu Hiireyre (Radtyall&hu anh)'den rivdyet edildigine gore; Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) §6yle buyurdu, demi§tir:

Isa bin Meryem (Muhammedi) adil bir hakim ve adaletli bir imam (devlet bagkani) olarak (gokten yere) inmedikge kiyamet kopmaya-caktir. O, (indiginde) ha?i kiracak, domuzu oldiirecek, cizyeyi kaldi-racaktir. Mai da o kadar cogalacaktir ki hig bir kimse mal kabul et-meyecektir." [118]

İzahı

Buhari, Muslim, Tirmizi ve Ahmed'in de rivayet ettikleri bu hadisin bir benzeri bundan onceki uzun hadis iginde gegti ve gerekli bilgi biraz once yukarda verildi. Artik burada Have edecegim bir §ey gormuyorum.

4079) "... EL" **Kfd-i Hudri (Radtyjlahii ank)'den rivayet edildigine gore ; Resulullah (Sallallahu A ltyhi ve Sellem) §oyle buyurmugtur:

Ye'cuc ve Me'cuc fseddi) acilacak ve Allah Teala'nin;

= "vfc onlar her tepeden hizla inecekler" ayetinde buyurdugu gibi onlar cikip yeryuziinu istila edecekler. Muslu-manlar da onlar (in saldinsm) dan dolayi yerlerini birakip gerl c.ekl-lecekler. Hatta kalan miisliimanlar §ehirlerine ve karalanna (sigin-mi§) olacak ve mevagi (devet sigir, koyun ve kegi) siirulerini yanlan-na banndiracaklar (yani mer'aya gonderemiyecekler). Ye'cflc ve Me'cuc (onciileri) nehire ugrayip yatagmda hig bir §ey kalmayacak §e-kilde suyunu igip tiiketecekler. Olanlann arkasinda gelen geridekiler oraya ugrayacaklar ve sozculeri: S^phesiz bu yerde bir kere su vardi, diyecek. Onlar yeryuzune hakim olacaklar. Sonra sozculeri: Su insanlar yeryiizii halkidir, i§lerini bitirdik. And olsun ki §imdi gok halki sava§acagiz, diyecek. Hatta onlardan bin harbesini (kisa miz-rakiru) goge dogru firlatacak ve harbesi kana bulannu? olarak done-cektir. Bunun uzerine onlar: Biz gok halkim da §iiphesiz dldurduk, di-yecekler. Onlann boyle oldugu sirada Allah aniden deve kurdu suru-sune benzer hayvanlar gCnderecek ve bu hayvanlar onlan boyunla-rmdan yakalayacak ve onlar cekirge siirusunun olumu gibi oliip bir-birinin ustune yigilip kalacaklar. Sabahleyin musliimanlar onlann ses sedasini i§itmiyecekler. Bunun uzerine muslumanlar: Kim canmi feda edip onlann ne yaptigina bakacak? diyecekler. Bunun uzerine muslumanlardan nefsini Ye'cuc ve Me'cuc'a oldiirtmeye hazu-lami? durumda olan bir adam (sigindigi yerden) inecek ve Ye'cuc ile Me'cuc guruhunu 61mu§ olarak bulacak. Bunun uzerine muslumanlara §6yle seslenecek: Dikkat ediniz! Sizleri mujdeliyorum. Du§manlanniz 61mu§Ierdir. Bunun uzerine muslumanlar (sigindiklan yerlerden) di-§an cikacaklar ve kttcukbag, buyukba? hayvanlarini salrverecekler.

§inca, ba§lannda bulunan Amir i (kazi i§ini birakip) geri donunuz de Allah Teala dilerse yann kazacaksiniz, diyecek ve onlar da insaallah diyecekler (veya bas.lanndaki adam onlara: insaallah, deyiniz, diye-cek). Sonra (ertesi gun) onlar seddin yamna varacaklar. Sedd onla-nn (bir giin once) biraktiklan vaziyette olacak (yani agtiklan gedik oldugu gibi durmu§ olacak) ve onlar seddi kazarak (agacaklan ge-diklerden) insanlann iizerine cikacaklar ve (vardiklan) suyu icip tiiketecekler. Halk da onlardan (korunmak igin) kal'alanna - siginak-lanna kapanacak. Bu kere onlar oklanni goge atacaklar. Oklan da ustii kanla dolu olarak geri gelecek. Bunun iizerine onlar i Biz yerytt-ziindeki halki kahrettik (onlara iistiin geldik) ve gok ehlini de yen-dik, diyecekler. Sonra Allah onlarui boyunlanna musallat olacak de-ve kurdlaruu gonderecek ve onlan bu kurdlarla oldiirecektir.

Resulullah (Sallaliahii Aleyhi ve Sell em) buyurdu kit Canim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki yerdeki hayvanlar on-lann etleriCni yemek sureti) ile muhakkak iyice semizlenecek ve me* meleri siit ile dolacaktir."[119]

İzahı

Ebii Said (Radiyallahu anh)'in hadisi Zevaid nevindendir. Bu hadiste gegen ayet, Enbiya suresinin 96. ayetindendir. Ayet-i Kerime Ye'cuc ve Me'cuc'un yer yuzunu istila etmeleri-ni bildirir. Gerekli bilgi igin tefsir kitablanna bagvurulmahdir. Bu ve bundan sonra gelen hadiste gegen Negaf deve ve sign* gibi hayvan-lann burnuna giren bir kurd cesididir. Her iki hadiste gegen §eker masdan ve bundan tiireme fill, hayvanni beslenip semizlemhesi, me-melerinin sut ile dolmasi manasuiadn*. Meva§i de ma§iye'nin go^ulu-dur. Magiye, deve, sigir ve koyun ile kegi cinsinden olan hayvah de-mektir. Ikinci hadiste gegen Devabb kelimesi ise Dabbe'nin gogulu-dur. Dabbe kelimesi dort ayakli hayvana denildigi gibi diger hayvan-lara da §umullii manada da kullamlir. Burada Magiye manasina kul-lanilmig olmasi ihtimali kuwetlidir. Bu tiir hayvanlann yani deve, sigir, koyun ve keginin Ye'cuc ve Me'cuc'un laselerini yemeleri bugun icin ali§ilnu§ bir sey degil ise de o gun Allah'in tak-diriyle olacaktir.

Ebu Hiireyre (Radiyallahu anh) 'in hadisini Tirmlzi, Kehf suresi igin agtigi bir babta rivayet etmi§tir. (Junku bu sure-nin 94 ve onu takip eden dyetlerinde Ye'cuc ve Me'cfic ile Sedd'den bahsedilmektedir. Bu hadisi; Ahmed, tbn-i H i b -ban ve H 4 k i m de rivayet etmiglerdir.

4081) "... Abdullah bin Mes'ud (RadtyaUaku anhyden; goyle demigtir:

ResuluUah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geceleyin (Mi'raca) g6-turiildugu zaman Ibrahim, Musa ve isa (Aleyhimusselam) 'a rastla-di da kiyamet (gununun ne zaman kopacagi) hakkinda muzakere ettiler. (Muzakereye) Ibrahim ile baslayarak kiyamet (in ne zaman kopacaginh ona sordular. Konu hakkinda onun yamnda bir bilgl ol-madi. Sonra Musa'ya sordular. Onun yaninda da konu hakkinda bir bilgi olmadi. Bunun uzerine s5z isa bin Meryem'e verildi. O i Kiyame-tEn kopmasina yakm seyler (olaylar) hakkinda bana bilgi verildi.

Ama kiyametin kopmasi (vaktini) Allah'tan baska nig kimse bilemez, dedikten sonra Deccal'in gikmasun anlatti. Dedi ki i Sonra ben inip onu oldurecegim ve bundan sonra halk memleketlerine dSnecekler. Bu kere onlann kar§isina Ye'cuc ve Me'cuc gikacak ve her tepeden hizla gideceklerdir. Artik Ye'cuc ve Me'cuc ugradiklan her suyu igip tuketecekler ve ugrayacaklan her seyi bozup alt ust edecekler. Bunun uzerine halk feryad ederek Allah'tan yardim dileyecekler. Ben de Allah'a dua ederek Ye'cuc ve Me'cuc'u oldurmesini dileyecegim. (Bu dilek kabul olunacak) ve yer onlann (le§lerinin) kokusu ile pis pis kokacak. Ben yine Allah'a dua edecegim. Allah da bir su gondere-cek ve o su onlan tasiyip denize atacaktir. Daha sonra daglar ufalti-hp dagitilacak ve yer derinin yayilip genisletildigi gibi yayilip genls-letilecektir. tste o durum olunca insanlara yakmhgi bakimindan kiyametin, ev halki ne zaman dogumu He aniden karsilasacaklanm btt-medikleri hamile kadin gibi olacagi bana bildiriidi.

(Ravi) el-Awam demi$tir ki: Bunun tasdiki Allah Teala'mn Ki-tftbindaj

•Nihayet Ye'cuc ve Me'cuc'un seddi agihp da her tepeden htzl* glt-tikleri» (Enbiya 96. ayet) mevcuttur."

Not: Zev&id'de $dyle denilmi^tir: Bunun senedi sahihtir. Rftvlleri de nilir z&tlaidir. B&vi Mii'sir bin Afaze'yi tbn-1 Hibb&n gllvenillr zfttlar arasmda «n-mi$tir. Senedin kalan r&vileri sikft (gQvenUir) z&tlaidir. H&klm de bu IiftdUI rivft-yet ederek senedinin sablh oldugunu soylerai?tlr. [120]

34- Mehdinin Çıkması Babı

4082) Abdullah (bin Mes'ud) (Radiyalldhu a«A/den; §6yledemigtir:

Biz bir kere Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in yamnda [ken Ha$im ognllanndan bir gurup gene bize dogru geldiler. Sonra Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) onlan gorunce (miibarek) ?6zleri ya§ doldu ve rengi degi§ti. Abdullah demi§tir ki: Bunun uze-rine ben:
(Ya Resulallah!) Senin (mubarek) yuziinde arzulamadiguntz (ya-ni bizi uzup endi^elendiren) bir degi$ikligi bir suredir goriiyoruz, de-dim. O da t

Biz 6yle bir ev halkiyiz ki, Allah bizim i^in ahirett dunyaya ter-cih etmi$tir. Benim Ehl-J Beytim, muhakkak (ev halkim) benden sonra bela, kaipirilma ve stirgune ugrayacaktir. Nihayet beraberinde si-irah bayraklar bulunan bir kavim dogu tarafindan gelecek ve hayir (hukumdarlik) isteyecekler. Fakat istekleri yerine getirilmeyecek. Bu-lun uzerine sava§acaklar ve onlara (Allah tarafindan) yardim edi-ecek. Bundan sonra istedikleri (hukumdarlik) kendilerine verilecek, 'akat kendileri bunu kabul etmeyip emirtigi Ehl-i Beytim'den bir ada-na tevdl edecekler. Bu (Emir) de insanlar yeryiiziinu daha once zu-flm lie doldurduklan gibi yeryiiziinu adaletle dolduracaktir. Artik iizden kim o gune yeti^irse kar ustunde emeklemek suretiyle de olsa >nlara varsin (katilsin), buyurdu."

Not: Zevaid'de ?6yle denilmi^tir: Rfi,vi Yezld bin Eb! Ziy&d zayif oldugu iginbu ened zayiftir. L&kin bunu tbr&hlm'den Yezld bin Ebl Ziy&d tek ba?ina riv&yet itmemi^tir. ^iinkU bunu el-H&kim de el-Mtistedrek'te Omer bin Kays yoluyla el-Ha* cem'den, bu da tbrahim'den rivayet

etmi^tlr.

4083) "... Ebfl Said-i Hudri (Radtyalldhii anh)'den rivayet edildigine gore ; Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve SeUem) §oyle buyurmu§tur:

Cmmetim icinde el-Mehdi olacaktir. (Aranizda kalmasi) kisa tu-tulursa (kalacagi sure) yedi (yil) dir. Kisa tutulmazsa (kalacagi sure) dokuz yildir. Benim ummetim o devirde oylo bir refah bulacak Id o gune dek onun mislini kesinlikle bulmami§tir. Yer, yemisUii (gida urunlerini) verecek ve insanlardan hie bir sey saklamiyacak (ver-meznezlik etraeyecekltir. Mai da o gun cok birikmis olacaktir. Adam kalkip t Yft Mehdi! Bana (mal) ver, diyecek. Mehdi de t Al, diyecek-tir."

4084) "... Sevban (RadtyalWtu anh)'den rivayet edildigine gore; Resu-lullah (SaUaUaJtu Aleyhi ve SeUem) $6yle buyurdu, demigtir:

4082) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyalldhü anhyden; Şöyledemigtir:

Biz bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında İken Haşini oğullarından bir gurup genç bize doğru geldiler. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onları görünce (mübarek) gözleri yaş doldu ve rengi değişti. Abdullah demiştir ki: Bunun üzerine ben:
(Yâ Resûlallah!) Senin (mübarek) yüzünde arzulamadığımız (yâni bizi üzüp endişelendiren) bir değişikliği bir süredir görüyoruz, dedim. O da:

Biz Öyle bir ev halkıyız ki, Allah bizim için âhireti dünyaya tercih etmiştir. Benim Ehli Beytim, muhakkak (ev halkım) benden sonra belâ, kaçırılma ve sürgüne uğrayacaktır. Nihayet beraberinde siyah bayraklar bulunan bir kavim doğu tarafından gelecek ve hayır (hükümdarlık) isteyecekler. Fakat istekleri yerine getirilmeyecek. Bunun üzerine savaşacaklar ve onlara (Allah tarafından) yardım edilecek. Bundan sonra istedikleri (hükümdarlık) kendilerine verilecek, fakat kendileri bunu kabul etmeyip emirliği Ehli Beytim'den bir adama tevdi edecekler. Bu (Emir) de insanlar yeryüzünü daha önce zulüm ile doldurdukları gibi yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Artık sizden kim o güne yetişirse kar üstünde emeklemek suretiyle de olsa onlara varsın (katılsın), buyurdu,"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvî Yezid bin Ebî Ziyâd zayıf olduğu H sened zayıftır. Lâkin bunu İbrahim'den Yeztâ bin Ebl Ziyâd tek başına rivayet etmemiştir. Çünkü bunu el-Hâkim de el-MÜstedrek'te Ömer bin Kays yoluyla el-Ha-kem'den, bu da İbrahim'den rivayet etmiştir.

4083) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Ümmetim içinde el-Mehdî olacaktır. (Aranızda kalması) kısa tutulursa (kalacağı süre) yedi (yıl) dır. Kısa tutulmazsa (kalacağı süre) dokuz yıldır. Benim ümmetim o devirde öyle bir refah bulacak İd o güne dek onun mislini kesinlikle bulmamıştır. Yer, yemişini (gıda ürünlerini) verecek ve İnsanlardan hiç bir şey saklamıyacak (ver-memezlik etmeyecek) tir. Mal da o gün çok birikmiş olacaktır. Adam kalkıp t Ya Mehdi! Bana (mal) ver, diyecek. Mehdi de t Al, diyecek-tir."

4084) "... Sevbân (Radtyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; ResÛ-lallah (SaUaUdku Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu, demiştir:

Sizin hazîneniz yanında üç kişi çatışacak. Üçü de bir halîfenin evlâdıdır. Sonra (halifelik) bunların hiç birisine olmayacaktır. Daha sonra doğu tarafından siyah bayraklar (taşıyan ordu) çıkıverecek ve hiç bir kavmin öldürmediği bir şekilde sizleri Öldürecekler.
Râvi lemistir ki: Benim şeyhim şu anda hafızamda olmayan bir şey andı. Sonra (hadîs metnini

rivayete devamla dedi ki) O:

Siz o (ordunun başında) geleni görünce kar üstünde emeklemek suretiyle de olsa (gidip) ona bey'at ediniz. Çünkü o, Allah'ın halifesi MehriTdir, buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu sahih bir sened olup râvileri güvenilir zâtlardır. Hâkim de bunu el-Müstedrek'te rivayet ederek Buhârİ ile Müslim'in şartı Üzerine sahih olduğunu söylemiştir.

4085) "... Alî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûluüah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

El-Mehdi, bizden, Ehli Beyt'tendir. Allah onu bir gecede İslah eder

(yâni tevbesini kabul eder veya feyizler ve hikmetlerle donatır)."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Buhârİ, et-Tarih'te İbrahim bin Muham-med bin el-Hanefiyye'nin bu hadisinin arkasında: Bunun senedi üzerinde düşünmek gerekir, demiştir. îbn-i Hibbân. îbrâhim. bin Muhammed'i güvenilir râviler arasında anmıştır. El-lclİ de onu güvenilir saymıştır. El-İcli'nin beyanına göre Buhârİ : Bunun rivayeti üzerinde düşünmek gerekir ve onun bundan başka hadisini bilmiyorum, demiştir. îbn-i Muin ve Ebû Zur'a, bunun rivayetinde bir beis olma* dığını söylemişlerdir. Râvi Ebû Davûd el-Haferl'nin adı Ömer bin Sa'd olup Müslim, kendi Sahihinde onun rivayetini almıştır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.

4086) "... Said bin el-Müseyyeb (Radtyallâhü anh)'ûea; Şöyle demiştir:

Biz (mü'mirilerin anası) Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâî'mn yanında idik. Bir ara Mehdi baklanda müzâkere yaptık. Bunun üzerine Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) : Ben, Resûluüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den işittim, buyurdu ki:
Mehdi, (kızım) Fâtıma'nın veled (nesi) indendir."

4087) "... Enes bfc Mâlik (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim, buyurdu ki:
Biz Abdulmüttalib'in çocukları cennet halkının büyükleriyiz. Ben, Hamza, AH, Ca'fer, Hasan Hüseyin ve Mehdi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hakkında konuşulmuştur. Râvi AH bin Ziyadl ne güvenilir sayanı ne de cerhedeni (tenkîd edeni) görmedim. Senedin kalan r&vUerl güvenilir «atlardır.

4088) "... Abdullah bin el-Hâris bin Cezi1 ez-Zübeydî (RadtyaUâhü atık)'-den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Doğudan bir takım insanlar çıkacak ve Mehdi için ortam hazirlı-yacaklar, buyurdu. O, Mehdî'nin hükümdarlığını kasdeder.

Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Amr bin Câbir el-Had-raml t© Abdullah bin Lehla bulunur, tkisi de zayıftır. [121]

İzahı

Bu babın Ebû Said-i Hudrî (Radryallâhü anh)'a âit 2. hadisinin benzerini T i r m i z I • ve Ahmed

de rivayet etmişlerdir. Saîd bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'a âit 5. hadîsi Ebû Dâvûd da rivayet etmiştir. Diğerleri notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir.

Hadislerde geçen ban kelimeleri açıklayalım ■• Birinci hadiste geçen "İğravrakat ı Garkoldu, doldu, demektir. Teşrîds Kaçırmak, kaçmaya zorlamak, kovmak demektir.

Tatrid: Kovmak, sürmek demektir. Bu iki kelimenin mânâları birbirine yakındır. Bu hadîste geçen "Hayır" kelimesi ile kasdedilen mânânın hükümdarlık ve devlet yönetimi olduğu hadîsin son kısmından anlaşılıyor kanaatındayım. Hayır kelimesi ile iyi ve dinen faydalı şeyler mânâsının kasdedilmiş olması ihtimâli ise uzak bir ihtimaldir.

Kist i Adalet, demektir.

İkinci hadiste geçen "Küdûs: Toplanıp birikmiş bol şey' demektir. Her iki hadiste geçen "Habıv: Emekleyerek yürümek demektir.

A1 i (Radıyallâhü anh) 'in 4085 nolu hadisinde Allah'ın M e h -d i' yi bir gecede islah edeceği buyurulmuştur. İbn-i Kesir:

Yâni Allah M e h d î' yi bir gecede bağışlayıp kusurlarını afıv ona muvaffakiyet ve fazilet ihsan edecek, demiştir. El-Hafn, de Câmiü's-Sağîr'in haşiyesinde: Yâni Allah Teâlâ onu halka hüküm darlık yeteneğine ve ilmî faziletlere bir gecede kavuşturacak, demiş tir. Tercemede bu iki yoruma da işaret edilmiştir.

Saîd bin el-Müseyyeb'in 4086. hadisi ve benzeri hadîsler Mehdi' nin Hz. Fâtıma {Radıyallâhü anhâ) 'nm sülâlesinden olduğuna delâlet eder. Ancak onun Hasan (Radıyallâhü anh) 'in mı, yoksa Hüseyin (Radıyallâhü anh) 'in mi torunlarından olacağı hususunda ihtilâf vardır. Avnü'l-Mabûd yazan konu hakkında: Bu ihtilâfa işaret ettikten sonra e 1 - K a r i' in: Mehdi' nin hem Hasan (Radıyallâhü anh) 'm hem de Hüseyin (Radıyallâhü anh) 'in torunlarından olması mümkündür. Rivayetlerden anlaşılan en kuvvetli ihtimal onun baba tarafından H a -san (Radıyallâhü anh) 'a ve ana tarafından Hüseyin (Radı-yllâhü anh) 'a ulaşmasıdır, dediğini nakleder.

Tirmizi'nin İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâî'< rivayet ettiği bir hadîste Mehdi' nin isminin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ismi olacağı bildirilmiştir. Ebû D A -v ü d' un rivayetinde ise hem kendisinin hem de babasının isimlerinin Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ve babasının isimleri olacağı bildirilmektedir. Bu rivayetlere göre Mehdi' nin ismi Muhammed, babasının ismi de Abdullah olacaktır. Mehdi kelimesi ise onun lâkabıdır. [122]

35- Melâhım (Şiddetli Savaşlar ve Çatışmalar) Babı

Melâhım: Melheme'nin çoğuludur. Melhame, savaş meydanı veya şiddetli çatışma ve savaşma demektir. En-Nihâye'de: Melhame: Savaşmaya ve savaş yerine denilir. Bu kelime Lahme'den alınmadır. Lahme: Argaçtır. Çünkü bir dokunmuş halı, kilim gibi bir şeyin argacı ile çözgüsü birbirine girdiği gibi çatışmada insanlar da biribirine girer. Bir kavle göre bu kelime Lahm kelimesinden alınmadır. Lahm: et demektir. Savaşta çok mikdarda insan öldürüldüğü için savaş meydanı insan etleriyle dolmuş olur.

4089) "... Hassan bin Atiyye (Radtyallâhü ankümâ)'dan; Şöyle demiştir:

Mekhûl ve İbn-i Ebi Zekeriyyâ (bir kere) Hâlid bin Ma'dân (Ra-dıyallâhü anhüm) 'un yanma gittiler. Ben de onlarla beraber gittim. Hâlid bin Ma'dan, Cübeyr bin NÜfeyr (Radıyallâhü anh)'den bize hadis rivayetinde bulundu. Hâlid bin Ma'dân dedi ki: Cübeyr (bir gün) bana i Bizimle beraber Zi Muhmer (Radıyallâhü anh) 'a gel, dedi. Zi Mıhmer, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin sahâbîlerinden bir adam idi. Ben de onlarla beraber gittim. Cübeyr, Zi Mıhmer'e (Müslümanlar ile Rumlar arasında yapılacağı haber buyurulan) barış andlaşmasını sordu (hakkında bilgi istedi). Bunun üzerine Z! Mıhmer: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim, dedi:

Rumlar sizlerle güvenceli bir barış andlaşmasını yapacaklar. Sonra siz ve onlar (başka) bir düşmanla savaşacaksınız ve zafer kazanıp, ganimet mallarım alıp (savaştan) salimen çıkacaksınız. Sonra savaştan dönüp nihayet tepeleri bulunan bir mer'aya varacaksınız. (Orada) haç ehlinden (yâni hıristiyanlardan) bir adam haçı havaya kaldırarak t Haç (yâni hmstiyanlık dini) gâlib oldu, diyecek. Müslfimanlardan bir adam da kızarak kalkıp (adamın elindeki) haçı kınp ezecektir. İşte o zaman Rumlar barış andlaşmasını bozarak şiddetli savaş - çatışma için toplanacaklar.

(Müellifimiz demiştir ki) Bize Abdurrahmân bin İbrahim ed-Dı-meşkî, el-Velîd bin Müslim aracılığıyla (yine) Evzâi'den rivayetle Hassan bin Atiyye'den kendi isnadıyla bunun mislini tahdîs etti (hadis rivayetinde bulundu) da hadîs metnine bu ilâveyi ekledi:

Rumlar şiddetli savaş - çatışma için toplanacaklar ve o zaman beher bayrağın altında on iki bin kişi olmak üzere seksen bayrak altında (müslümanlarla savaşmaya) gelecekler."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi basendir ve bunun bir kısmını Ebû Dâvûd [123] rivayet etmiştir.

İzahı

Ebû Dâvûd bu hadîsin benzerini Melâhım kitabında rum-lann savaşlarına dâir hadîsler için açtığı bâbta rivayet etmiştir. Oradaki bir rivayette şu ilâve de vardır: «Müslümanlar da silâhlarına koşup savaşacaklar ve Allah o müslüman topluluğuna şehîdlik ikram edecektir.»

Ebû Dâvûd'un rivayetinde hadisi Peygamber (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'den naklen bildiren sahâbînin ismi Zi Minber diye geçer. Et-Tehzîb'te bu zâtın adının Zi Mihmer olarak rivayet edildiği gibi Z î Mihber olarak da rivayet edildiğini söylemiştir.

Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Hüdne i Barış andlaşması demektir. Burada müslümanlar ile ramlar arasında yapılacak barış andlaşması kasdedilmiştir. Avnü'l-Mabûd yazarı bu açıklamayı yaparak müellifimizin 4095. hadîsini açıklamaya mesned göstermiştir.

Merc: Mer'a demektir. Tülûl da Tell'in çoğuludur. Teli, tepe demektir.

Salîb i Haç demektir. Burada "Salîb galebe çaldı" sözünden mak-sad hınstiyanhk dininin galebe çaldığını iddia etmiştir. Hıristiyan kişi bu sözü ya mevcut barış andlaşmasını bozmak için veya sırf iftihar ve müslümanlan kızdırmak maksadıyla söylemiştir.

Gaye t Bayrak demektir.

4090) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ««/?,)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

Melâhîm (çatışmalar - savaşlar) vuku bulduğu zaman Allah, me-vâlîden öyle bîr ordu gönderecek ki atlar (inin cinsi)   bakımından

Birkaç Hâl Tercemesi

Zî Mıhmer veya Zi Minber el-Habeşi (R.A.) sahâbi olup Şam'da ikâmet etmiştir. Beş aded hadîsi vardır. Hadislerini Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh rivayet etmişlerdir. Râvilerİ Cübeyr bin Nüfeyr ve Hâlid bin Ma'dân'dır. (Hulâsa, 113)

Cübeyr bin Nüfeyr el-Hadrami Ebû Abdirrahmân eş-Şâmi (R.A.) muhadram-lardan, yâni hem câhiliyet hem İslâmiyet devirlerine yetişmiş olup Ebû Bekr-i Sid-dik (R.A.) devrinde müslüman olmuştur. Kendisi Ubâde, Muâz bin Cebel, Hâlid bin el-Velid, Ebü'd-Derdâ, Ebû Zer ve Zi Mıhmer (R.A.)'dan hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdurrahman, Hâlid bin Ma'dân, Mekhûl ve bir cemâat rivayette bulunmuştur. Müslim ve sünen sâhibleri onun hadîslerini rivayet etmiş-

lerdir. H. 75. yılında vefat etmiştir. (Hulâsa, 61)

Hâlid bin Ma'dân Ebû Abdillah (R.A.), bir gurup sahâbiden mürsel rivayette bulunmuştur. Ayrıca Muâviye, Mıkdâm bin Madikerib ve Ebü Ümâme (R.A.)'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Nür bin Yezîd, Muhammed bin İbrahim et-Teymi, Hassan bin Atiyye ve Safvân bin Amr rivayet etmişlerdir. Bu zât, tabiîlerin fıkıhçılarından ve seçkin simâlarmdandır. Yetmiş sahâbîye yetiştiğini söylediği kendisinden rivayet edilmiştir. Seleme bin Şebîb : O, günde kırk bin defa «Sübhanallah» zikrini tekrarlardı. Vefat edip cenazesi yıkanacağı zaman parmağım şöyle kımıldatmaya başladı, demiştir, H. yüz üç veya yüz dört, ya da yüz sekizinci yılı vefat etmiştir. (Hulâsa, 103)

Hassan bin Atiyye el-Muhâribi Ebü Bekir ed-Dımeşkl, fıkıhçı olup Ebû Ümâme (R.A.)*den mürsel rivayette bulunmuştur. Çünkü ondan hadis işitmemiştir. Ayrıca İbnül-Müseyyeb'den de rivayette bulunmuştur. Kendisinden de Evzai ve Ebû Gassân Muhammed bin Ömer, rivayet etmişlerdir. Ahmed ve îbn-i Muîn, onun sıka, yâni güvenilir olduğunu söylemişlerdir. Zehebi'nin dediğine göre H. yüz otuzuncu yıl» yakın zamana kadar yaşamıştır. (Hulâsa, 76)

Hassân'm bu hadisinde isimleri geçen Mekhûl ve îbn-i Ebi Zekeriyyâ isimli iki râvinin hal tercemesi için Hulasa'ya bakılabilir. Biz bu kadarla yetinelim.

Arapların en kıymetlisi ve silâh yönünden onların en iyisi olup Allah, İslâm dinini onlarla te'yid (takviye) edecektir.**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. Râvi Osman bin el-Âtike hakkında ihtilâf vardır.

4091) "... Nâfi bin Utbe bin Ebî Vakkas (Radtyallâhü an A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmujtar r

Siz Arap Yarımadası (halkı) ile savaşacaksınız. Allah orayı (size) fethedecektir. Sonra ramlarla savaşacaksınız. Allah onlantn memleketini) de (size) fethedecektir. Daha sonra Deccâl ile savaşacaksınız. Allah onu da (size) fethedecektir (mağlûp edecektir).

Câbir (bin Semüre) demiştir ki: Bu itibarla ramlar fethedilme-dikçe Deccâl çıkmaz," [124]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisi Zevâid nevin-dendir. Bu hadiste geçen Mevâlî: Mevlâ'nın çoğuludur. Mevlâ kelimesi, Rabb, mâlik, sâhib, efendi, nimet veren, ikramda bulunan, köleyi azadlayan, yardımcı, seven, tâbi olan, komşu, amcaoğlu, andlaşmah, sihri yönden akraba, köle, azadlanmış kişi ve kendisine nimet ve ikram edilen kişi gibi değişik mânâlara gelir.

Miftâhûl-Hâce'de bu mânâlar açıklandıktan sonra şöyle denilmiştir :

Bir de şu mânâ var: Bir işe bakan, yöneten kimseye mevlâ denilir. Hadîslerde ekseriyetle bu mânâda kullanılır. Hadîsteki Mevâlî sözcüğü ile Allah'ın emirlerine uyan ve yasaklarından sakınanların kasdedilmiş olması ihtimâli vardır. Bununla Mehdi' nin kasde-dilmiş olması kuvvetle umulur.

S i n d î ise Mevâli sözcüğünü Arapların azadlamış olduğu kimseler mânâsına yorumlamış ve hadîsin ifâde tarzının mevâlî diye anılan insanların Araplardan olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir. Fakat hadîsin ifâde tarzı Mevâlî'nin Araplardan olduğuna kesin biçimde delâlet etmez.

Bilindiği gibi Araplar kendilerinden olmayanlara Mevâlî derler. Bu husus târih kitablannda da görülebilir. Bu itibarla İslâmiyet'i te'-yid ve takviye edeceği haber verilen toplumun Araplardan başka bir millet olması ihtimâli vardır. Kanaatımca haber verilen milletin yüce milletimiz olması muhtemeldir. Çünkü Abbasîler devrinden itibaren Türk milletinin İslâmiyet'e her bakımdan nasıl

hizmet ettiği, yüce dinimizi Avrupa'da nasıl temsil ettiği, Viyana kapışma nasıl dayandığı ve özellikle Haçlı Seferleri karşısında kutsal topraklan korumak için asırlarca nasıl göğüs gerdiği târihin şeref levhalarında köklü yer etmiştir. Allah.Teâlâ en iyi bilendir.

N â f i (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Oradaki rivayette Arap yarımadasının fethinden sonra î r â n' in fethedileceği ve bundan sonra Rum memleketinin fethedileceği haber verilmektedir. Yine oradaki rivayete göre "Nâfi (Radı-yallâhü anh), Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh) 'a i Yâ Câbir Rumlar fethedilmedikçe Deccâl'ın çıkacağını sanmıyoruz, demiştir." Görüldüğü gibi bu noktaya âit cümle, Müellifimizin rivayetinde C â b i r' e aittir.

Bir Hâl Tercemesi:

Nâfi bin Utbe bin Ebl Vakk&s (R.A.), Mekke'nin fetih günü müslüman olmuştur. Müslim onun bir hadisini (ki bu hadîstir) rivayet etmiştir. Rftvisl Câbir bin Semûre CBJLyûu. (Hulâsa, 399)

4092) "... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) şöyle buyurmuştur:

Büyük savaş, Kustuntiniyye fethi ve Deccâl'ın çıkması yedi ayda vuku bulur."

4093) "... Abdullah bin Büsr (Radtyattâhü anhümâ)'âan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurdu, demiştir:

Melhame (yâni büyük savaş) ve el-Medîne (yâni Kustuntiniyye) fethi arasında altı yıl bulunur. Deccâl da yedinci yılda çıkar." [125]

İzahı

Muâz (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizî ve Ebû 0 â v û d da rivayet etmişlerdir. Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Ebû Dâvûd ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadîste geçen "El-Medîne" sözcüğü Kustuntiniyye olarak yorumlanmıştır. Sindi ve baş-kası böyle demiştir.

Kustuntiniyye, Kustantiniyye ve Kustun-tine biçiminde rivayetler vardır. Bundan maksadın İstanbul olduğu şerhlerden anlaşılmaktadır.

Bu iki hadîs arasında açık bir çelişki mevcuttur. Çünkü birincide yedi ay denilmekte iken ikincide altı yıl ifâdesi bulunuyor. Ebû Dâvûd bu iki hadîsi rivayet ettikten sonra ikinci hadîsin birinci hadîsten daha sıhhatli olduğunu beyân etmiştir.

Avnü'l-Mabûd yazan birinci hadisin senedindeki râvi Ebû Bekir bin Ebî Meryem'in zayıf olduğunu söylemiştir. E 1 -Münzirî de ikinci hadisin senedinde bulunan râvi B a k i y y e bin e 1 - V e 11 d' in güvenilirliği hakkında tartışma olduğunu söylemistir. Hülâsa ikinci hadîs birincisine nisbeten daha sağlıklıdır. Bu itibarla tercih edilir.

S i n d î' nin beyânına göre bâzı ilim adamları bu iki hadis arasında görülen çelişkinin şu şekilde giderilmesinin mümkün olduğunu söylemişlerdir: Haber verilen savaşın başlangıcı ile nihayete ermesi arasındaki sürenin altı yıl olması mümkündür. Yâni bu savaş altı yıl sürebilir ve savaşm nihayeti ile Kustuntîniyye' nin fethi ve Deccâl'ın çıkması yedi ayda vuku bulur.

4094) "... Amr bin Avf (RadtyaUâhü anhyten rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Bevlâ (denilen yer) de müslümanlann düşmana karşı sınırda nöbet bekleyen silâhlı kuvvetlerin en düşüğü olmadıkça kıyamet kopma-yacaktır. Sonra O, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Yâ Alî, Yâ AK, Yâ Alî, buyurdu. AK de:

Babam anam sana feda olsun (Buyur), dedi ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : emiştir. Hülâsa ikinci hadîs birincisine nisbeten daha sağlıklıdır. Bu tibarla tercih edilir.

S i n d î' nin beyânına göre bâzı ilim adamları bu iki hadîs ara-ıında görülen çelişkinin şu şekilde giderilmesinin mümkün olduğu-ıu söylemişlerdir: Haber verilen savaşın başlangıcı ile nihayete er-nesi arasındaki sürenin altı yıl olması mümkündür. Yâni bu savaş ıltı yıl sürebilir ve savaşın nihayeti ile K u s t u n t î n i y y e' nin ethi ve D e c c â 1' in çıkması yedi ayda vuku bulur.

4094) "... Amr bin Avf (RadıyaUâhü anhyden rivayet edildiğine göre; tesûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Bevlâ (denilen yer) de müslümanlann düşmana karşı sınırda nö->et bekleyen silâhlı kuvvetlerin en düşüğü olmadıkça kıyamet kopma-racaktır. Sonra O. (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :

Yâ Ali, Yâ AK, Yâ Alî, buyurdu. AH de:

Babam anam sana feda olsun tBuyur), dedi Resûl-i Ekrem (Sal-allahü Aleyhi ve Sellem):

Siz muhakkak Benü'l-Asfar (yâni rumlar) ile savaşacaksınız. Sizden sonra gelenler de onlarla savaşacaktır. Nihayet Allah yolunda hiç bir kınayanın kınamasından korkmayan, seçkin müslümanlar olan Hicaz halkı onlarla savaşa çıkacaklar ve teşbih ve tekbirle Kustun-tiniyye'yi fethedecekler. O güne dek mislini elde etmedikleri öyle bol ganimet mallarını elde edecekler ki kalkanlarla bölüşecekler. Gelen bir adam da (müslümanlara) : Şüphesiz Deccâl sizin memleketlerinizde çıkıverdi, diyecek. Bilmiş olunuz ki o haber yalandır. Artık o haberi tutan (yâni inanan) pişmandır, terkeden (yâni inanmayan) da pişmandır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Kesîr bin Abdlllah vardır. Şafii ve Ebû Dâvüd onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. tbn-İ Hibb&n da şöyle demiştir : O, babası aracılığıyla dedesinden bir takım mevzu hadisler rivayet etmiştir. O hadîsleri kitablarda zikretmek ve o adamdan rivayette bulunmak helal değildir. Meğer ki hayret ve şaşkınlık yönünde ola. [126]

İzahı

Senedinin durumu yukarda anlatılan ve Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen "Mesâlıh" Meslehe'nin çoğuludur. Mesleheı Düşmana karşı gediklerde bekleyen silâhlı güç demektir. Meslehe: Düşmanın saldırmasına elverişli gedikler ve sınırlar mânâsına da gelir.

Bevlâ i Bir semtin adıdır. Sindi' nin beyânına göre en-Nihft-ye'de şöyle denilmiştir -. Bevlâ, bedevilerin hacıları soyduğu bir yerin ismidir.

Benü'l-Asfar, rumlardır.

Etrise ı Türs'ün çoğuludur. Türs, kalkan demektir. Ganimet malları çok olunca kalkanlar ölçek olarak kullanılmıştır.

Decc&l'm çıktığına dâir gelen yalan habere inananın pişman olması sebebi açıktır. Çünkü gelen haber asılsızdır. înanmayıp da bu habere kulak vermeyen kimsenin pişman olmasının sebebi ise Decc&l'm o olaydan sonra pek zaman geçmeden çıkmasıdır. Bu itibarla bu haberi duyan kimse D e c c â 1' a karşı hazırlıklı olsa daha iyi etmiş olur. Sindi bu iki cümleyi böyle açıklamıştır.

4095) "... Avf bin Mâlik el-Eşcat (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, deriıiştir :

Benü'l-Asfar (yâni rumlar) ile aranızda bir barış andlaşması olacak. Sonra onlar bu andlaşmayı tek taraflı olarak bozacaklar ve her bayrağın allında on iki bin kişilik kuvvet bulunmak üzere [127]

36- Türk (Lerle Savaşmak) Babı

4096) "... Ebû Hüreyre (Radtyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

Siz, ayakkabıları kıl olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kop-mayacaktır ve siz gözleri küçük bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayac aktır."

4097) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)7den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Siz, gözleri küçük, burunları kısa - yassı ve yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (etli) bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır ve siz ayakkabıları kıl olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."

4098) "... Amr bin Tağlib (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şu buyruğu işittim, demiştir:

Yüzleri yuvarlak ve geniş olan bir kavimle savaşmanız şüphesiz kıyametin alâmetlerindendir. O kavmin yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (kalın ve çok etliJdİr. Kıl ayakkabı giyen bir kavimle savaşmanız da şüphesiz kıyametin alâmetlerindendir.**

4099) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Siz gözleri küçük ve yüzleri geniş - yuvarlak bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Onların gözleri çekirge gözleri gibi olup yüzleride kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibidir. Kıl ayakkabılar giyerler, deriden mamul kalkanlar edinirler ve atlarını hurma ağaçlarına bağlarlar.'*

Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi basendir. Ravi Ammâr bin tfuhaouneâ [128] hakkında İhtilaf vaidir. Bu hadisi tbn-i Htbban, kendi el-A'meş yoluyla rivayet «tariftir.

İzahı

Müellifimizin kısmen değişik iki senedle rivayet ettiği E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Buhâri, Müslim, Tirmizi ve Ebû Dâvûd da benzer lâfızlarla ve müteaddid senedlerle rivayet etmişlerdir. Amr bin Tağlib (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Buhâri de rivayet etmiştir. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise notta belirtildiği gibi Zevâid nevinden olup İbn-i Hibbân tarafından da rivayet edilmiştir.

Müellifimiz bu hadîslerin Türkler hakkında vârid olduğuna babın başlığı ile işaret etmiştir. Müellifimizin rivayet ettiği hadîslerde vasıfları açıklanan kavmin Türk olduğuna dâir bir kayıt yok ise de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ne-s â i' nin bâzı rivayetlerinde bu kavmin Türk olduğu kaydı mevcuttur. Şöyle ki:

B uhâri' nin Cihâd kitabında açtığı "Bâbû Kıtâlı't-Türk = Türklerle savaş Babı" bölümünde "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîs şöyledir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki: Siz, gözleri küçük, yüzleri kırmızı, burunları kısa-yassı ve yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (kalın, etli) olan Türklerle savaşmadık-ça kıyamet kopmayacaktır ve siz, ayakkabıları kıl olan bir kavimle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır."

M ü s 1 i m' in de "Kitâbü'l-Fiten"in 18. babında rivayet ettiği Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bir hadîsi şöyledir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t Müslümanlar Türklerle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktrı. Onlar, yüzleri kat kat deri ile kaplanmış kalkanlar gibi (kalın, etli) olup kıl elbise giyen ve kıl ayakkabı İle yürüyen bir kavimdir."

Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Nesâi de rivayet etmişlerdir.

Bu rivayetler bu bâbtaki hadîslerin Türkler hakkında vârid olduğuna delâlet eder. Bu nedenledir ki Müellifimiz de Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizi gibi bu hadîslere ait babın başlığını bu şekilde düzenlemiştir.

Müslümanlar ile Türkler' den olduğu anlaşılan söz konusu kavim arasında vuku bulacağı bir mu'cize mâhiyetinde haber verilen savaşın şimdiye kadar meydana gelip gelmediğine dâir ilim ehlinin görüşünü ilerde açıklamak üzere şimdi hadîslerde geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:

Hadîsler o kavmin ayakkabılarının kıl olduğunu ifâde eder. Avnü'l-Mabûd yazarı bu hususla ilgili olarak şu bilgiyi verir: Kurtubi, Tezkiremde : Onlar kıllardan mamul iplikten ehrise yaptıkları gibi ayakkabı da yaparlar. Hadîsin açık mânâsı budur. Bu cümleden maksad şu da olabilir: Onlar saçlarını o kadar uzatırlar ki gür ve uzun saçları bayağı elbise gibi vücudtannı örter ve ayaklarına kadar sarktığı için ayakkabıları kıldandır, tâbiri kullanılmıştır. Fakat birinci mânâ açık olanıdır, demiştir.

S ü y û t i: de: Kasdedilen mânâ birinci mânadır. Çünkü o kavmin memleketi soğuktur. Başka giysiler onlara yaramaz, demiştir.

E 1 - K a r i de: Yâni onlar çarık giyerler. Çarıklar tabaklanmamış deriden olduğu için kıl ayakkabı tâbiri kullanılmıştır, der.

N e v e v î de: Onlar kıldan mamul ayakkabılar giyerler. Bizim zamanımızda da bu nevî ayakkabılar giyerler, demiştir.

Zülf t Ezlef'in çoğuludur, Zelef kökünden alınmadır. Zelef, burunun kısalığı ve yassılığıdır.

Mecann: Micenn'in çoğuludur, kalkanlar demektir. Mutraka: Kat kat deri ile kaplanmış, demektir. Bir kavle göre yüzü deri ile kaplanmış demektir.

Nevevl: O kavmin yüzlerinin kat kat deri ile kaplanmış kalkanlara benzetilmesinden maksad yüzlerinin genişliği, yuvarlaklığı ve yanak yumrularının yüksekliği itibariyle anılan kalkanlara benze-tilmesidir, der.

El-Kari de: Yüzleri geniş ve yuvarlak olduğu için kalkanlara benzetilmiş ve kaim olup çok etli olduğu için de kat kat deri U« kaplanmış kalkanlara benzetilmiş, demiştir.

Cerâd t Çekirge demektir.

Hadak i Çekirgenin göz bebeğidir.

Derak da deriden mamul ağaçsız ve kirişsiz kalkandır.

Bu hadîslerde haber verilen savaş vuku bulmuş mu, bulmamış mı?

Bu hususla ilgili olarak K u r t u b i özetle şöyle derler:

617. ydın 5. ayında islâm memleketlerine saldıran Tatar orduları Horasan beldelerini kılıçtan geçirdiler. Sâsân Oğulları memleketlerinin altım üstüne getirdiler. N e ş â v e r şehrini yakıp yıktılar. Rey, Kazvin, Erdebîl, Merâğa ve Âzerbeycân bölgelerini istilâ ederek halkını imha ettiler. Ancak mağaralara sığınabilenler kurtulabildiler. Bu memleketlerde bulunan sayısız eşraf ve âlimleri öldürdüler. Kadınları ve çocukları öldürmekten geri kalmadılar. îsfahan ve dolaylarını da yakıp yıktılar. Atlarını cami ve mescidlerin direklerine bağladılar...

Aynî de Buhârî' nin şerhinde buna benzer bilgi vermektedir.

Hadîslerde haber verilen savaş Tatar ordularının yaptığı tahribat olabilir. Allah en iyi bilendir.

Antr Un TağUb dUM^m Hâl Tferoemesl:

Amr bin Tağlib en-NÛmerl veya el-Abdl el-Cüvasl (BJU sabftbkttr. Cfkvftat Bahreyn'in köylerindendir. Bu zâtın iki hadisi vardır. Buharl İki hadisini de rivayet etmifttr. Nes&l ve İbn-i Mftceh de onon hartlutni rirâyet etinfflenBr. UtorBmt el-Kasan ve etHakem bin el-A'rectir. [129]
(HulAsa, 387)

---

[1]
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/131.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/131-132.
[4] Enfal.39
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/132-138.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/138-139.
[7] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/139-141.
[8] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/142.
[9] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/142-144.
[10] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/144-146.
[11] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/146-147.
[12] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/147-148.
[13] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/148-149.
[14] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/149-150.
[15] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/150-151.
[16] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/151-152.
[17] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/152-153.
[18] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/153-154.
[19] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/154-155.
[20] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/155-156.
[21] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/156.
[22] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/156-157.
[23] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/157-159.
[24] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/159-162.
[25] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/162-165.
[26] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/165-168.
[27] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/169.
[28] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/169-170.
[29] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/170-172.
[30] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/172-178.
[31] Hulasa, 41, 494 ve Tuhfetttl-Ahvezl C. 3, Sah. 223Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/178-179.
[32] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/179-180.
[33] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/181-182.
[34] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/182-183.
[35] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/183-185.
[36] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/185-189.
[37] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/189-191.
[38] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/191-192.
[39] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/192-193.
[40] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/193-194.
[41] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/194-196.
[42] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/196-198.
[43] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/198-199.
[44] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/199-200.
[45] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/200-203.
[46] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/203.
[47] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/203-204.
[48] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/205-206.
[49] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/206-207.
[50] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/207-209.
[51] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/209-211.
[52] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/211-213.
[53] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/214-215.
[54] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/215-218.
[55] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/218-219.
[56] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/219-220.
[57] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/220-223.
[58] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/223-224.
[59] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/224.
[60] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/225-226.
[61] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/226-227.
[62] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/228-230.
[63] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/231-232.
[64] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/232-236.

[65]
[66] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/237.
[67] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/237-239.
[68] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/239-241.
[69] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/241-242.
[70] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/243.
[71] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/243-245.
[72] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/245-246.
[73] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/246-247.
[74] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/247.
[75] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/247-248.
[76] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/248-250.
[77] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/250-251.
[78] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/251-256.
[79] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/257-259.
[80] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/259-262.
[81] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/262-264.
[82] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/264-265.
[83] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/265-266.
[84] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/266-267.
[85] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/268-270.
[86] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/271.
[87] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/272.
[88] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/272-273.
[89] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/273-274.
[90] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/274-275.
[91] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/275-277.
[92] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/275-277.
[93] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/277.
[94] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/277-279.
[95] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/279-281.
[96] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/282.
[97] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/283-286.
[98] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/286-287.
[99] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/287-289.
[100] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/289-292.
[101] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/293.
[102] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/293-296.
[103] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/296-298.
[104] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/298-300.
[105] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/300-302.
[106] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/303-304.
[107] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/305.
[108] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/306-307.
[109] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/307-308.
[110] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/309-310.
[111] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/310-312.
[112] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/312-313.
[113] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/313-314.
[114] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/314-317.
[115] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/318-324.
[116] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/324-327.
[117] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/327-335.
[118] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/335-336.
[119] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/336-340.
[120] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/340-343.
[121] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/343-345.
[122] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/345-350.
[123] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/350-351.
[124] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/351-353.
[125] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/353-355.
[126] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/355-357.
[127] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/357-359.
[128] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/359-360.
[129] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/360-361.

37- ZÜHD KİTABI

Zühd t Arap dilinde rağbet göstermenin zıddıdır. Burada len mânâ ise Kur'ân-ı Kerîm ve hadîslerin ışığında dünyaya rağbet göstermemek, dünyadan yüz çevirmektir. Sindi* nin beyanına göre Ibnü'l-Kayyım: Zühd ve Vera' arasındaki fark şudur: Zühd, âhirette yararlı olmayan şeyleri bırakmaktır. Vera' ise âhirette zararlı olmasından korkulan şeyleri bırakmaktır, demiştir.

Zehâdet de Zühd manasınadır. Dini kaynakların ışığında dünyadan yüz çeviren ve ona rağbet etmeyen mü'min'e de zahid denilir.[1]

1- Dünyada Zühd (Yâni Dünyaya Rağbet Göstermeyîp Ondan Yüz Çevirme) Babı

4100) "... Ebû Zerr-i Gifârî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Dünyaya rağbet göstermemek, ondan yüz çevirmek, ne helâl şeyi haram etmekledir, ne de malı zayi etmek (atmak veya yersiz harcamak) tadır. Ve lâkin dünyaya rağbet göstermemek, senin ellerinde bulunan (nimet ve imkânlar) a Allah'ın elinde (yâni hazînesinde) olan (nimet ve imkânlar) dan fazla güvenir (umutlanır) olmamandır ve basma bir musibet geldiği zaman sevabından dolayı ona gösterdiğin rağbet (ve rızan) m, basma o musibetin faraza gelmemiş olması arzusundan fazla olmasıdır.

Hişâm dediki: Ebû İdrîs el Havlan», konuşmasında t Hadisler İçinde bu hadîsin durumu altın içinde som altının durumu gibidir, demiştir."[2]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z î de Zühd bölümünde rivayet etmiş ve Ebû İ d r i s el-Havlâni1 nin adının Âizullah bin A b d i 11 ah olduğunu söyledikten sonra: Amr bin Vâkıd hadîsi münker olan bir râvidir, demiştir. Bu râvi Müellifimizin senedinde de mevcuttur.

Zühd ve Zehâdet'in dünyadan yüz çevirmek ve dünyaya rağbet göstermemek olduğunu babın girişinde söylemiştim. Hadiste gerçek ve muteber zühdün ne olduğu ve ne olmadığı ifâde buyurulmakta-dır. Şöyle ki:

Hadîsin baş kısmında "Dünyaya rağbet göstermemek ve ondan yüz çevirmek ne helâl şeyi haram etmekledir, ne de malı zayi etmektedir" Duyurulmuştur. Yâni dünyadan yüz çevirmek bâzı cahillerin yaptığı gibi Allah'ın helâl kıldığı şeyleri kendine haram etmek suretiyle değildir. Bir kısım câhiller et, tatlıları ve meyveleri yemekten, yeni elbise giymekten, evlenmekten ve benzeri meşru nimetlerden kaçınarak bunun zâhidliğin gereği ve olgun derecesi olduğunu sanırlar. Halbuki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), diğer alanlarda olduğu gibi dünyaya rağbet göstermemek konusunda da eşsiz olduğu halde helâl olan şeyleri kendi zâtına haram etmemiş ve anılan nîmetlerden istifâde etmiştir. Allah Teâlâ da M â i d e sûresinin 87. âyetinde meâlen: "Ey imân edenler Allah'ın size helâl kıldığı nimetlerin temiz ve hoşlarını kendinize haram etmeyiniz ve aşırı gitmeyiniz. Şüphesiz, Allah aşırı gidenleri sevmez." buyurmuştur.

Hadîsin bu bölümünde zâhidliğin, dünyaya rağbet göstermemenin malı zayi etmekle de olmadığı da belirtilmektedir. Yâni malı denize atmak veya zengin fakir ayırımı yapmaksızın malı rastgele herkese dağıtmak, yersiz ve anlamsız harcamak zâhidlik ve dünyaya rağbet göstermemek değildir. Bunun zâhidlikle bir ilgisi yoktur.

Hadisin bundan sonraki bölümünde muteber ve kemâl derecesine ulaşan zâhidliğin iki alâmeti vurgulanmaktadır. Bunlardan birincisi kişinin elinde bulunan mallar, san'atlar, işler, yetkiler ve benzeri tüm nimetlere Allah'ın hazînesinde bulunan nimetlerden fazla güvenmemesi, ümit bağlamamasıdır. Çünkü kişinin elindeki bütün nimetler bir anda yok olabilir, tükenebilir. Fakat Allah'ın hazînesinde-ki nimetler sayısızdır, tükenmesi düşünülemez. Allah, kullarına nzık-larını vermeyi taahhüt buyurmuş ve umulmadık yollardan onlara nimetler ihsan ve ikram edebilir. Şu halde mü'min kişi elindeki nimet' lerden ziyâde Allah'ın hazînesindeki nimetlere ümit bağlamalıdır.

Muteber ve kemâle eren zâhidliğin ikinci alâmetine dâir cümleler müteaddid biçimlerde

yorumlanmıştır. Tuhfetü'l-Ahvezİ yazan ter-cemede belirttiğim biçimde yorumlamıştır. Buna göre kasdedilen manânın özeti şudur: Gerçek zâhidliğin, yâni dünyadan yüz çevirmenin bir alâmeti de sevabını elde etmek üzere basma gelen musibetin gelişine olan rağbetinin o musibetin gelmemiş olması arzusundan kuvvetli ve fazla olmasıdır.
Sindr ise bu cümlelerden kasdedilen mânânın şöyle olduğunu söylemiştir: Yâni başına gelen musibetin sevabı senin nazarında o musibet dolayısıyla yitirdiğin maldan üstün ve hayırlı olmalıdır. Muteber zâhidlik senin bu görüşte olmandır.
El-Hafni ise Câmiu's-Sağir haşiyesinde bu cümlelerden kasdedilen mânâyı şöyle bir misal ile izah etmeye çalışmıştır: Yâni hırsızlık ve suya batmak gibi bir musibetle malın gittiği zaman buna, malının gitmemesinden fazla memnun olmalısın, tam manâsıyla bu musibetin gelişine rızâ göstermelisin ve bu hâle daha çok sevinmelisin, şöyle demelisin: Malım gitmemiş olsaydı belki ondan hiç hayır yapmaz ve dolayısıyla bir sevab kazanmazdım. Fakat malımın gitmesiyle ben sevab kazanmış oldum. Durum bu olunca malının telef olması mü'min kişinin nazarında telef olmamasından daha sevimli olur.
Hadisin üstün değerini ifâde eden son cümleyi Ebû Idrîs el-Havlâni'nin sözü olarak terceme ettim. Bu cümlenin Ebû Zerr-i Gifâri (Radıyallâhü anh) veya başka râviye ait olması ihtimâli de vardır. Allah en iyi bilendir.

4101) "... Sahâbîlik şerefine kavuşan Ebû Hallâd (Radtyallahü a*AJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Siz, kendisine dünyaya rağbet göstermemek ve az konuşmak hasleti verilmiş olarak bir adam gördüğünüz zaman ona yaklaşınız (sözlerini dikkatle dinleyiniz). Çünkü o kimse hikmetli söz söyler (veya kalbine hikmet ilham edilir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : tbn-i Mâce de Ebû Hallâd'm bundan başka hadisini rivayet etmemiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarının sahihleri ise onun biç bir hadisini rivayet etmemişlerdir. [3]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi Beyhaki de rivayet etmiştir.
Hadîste geçen "Az konuşmak"tan maksad ibâdet sayılmayan sözlerden ancak ihtiyaç kadar olan meşru konuşmadır.
Hikmet de yararlı ilim ve kalbin mânevi hastalıklarına şifâ sunan, kişiyi nefsin arzularına uymadan alıkoyan veciz sözler, diye yorumlanmıştır.
Hadîsin sonundaki cümle; XSJ~\ Ji£ şeklinde de okunabilir. Tercemede parantez içi ifâde ile bu duruma işaret ettim.
Bu hadis, dînen muteber ve makbul olan zâhidlik, yâni dünyadan yüz çevirmek meziyetine ve lüzumsuz, faydasız konuşmalardan kaçınıp da ancak ihtiyaç hâlinde konuşma hasletine sahip zâtların sohbetlerinden istifâde etmeye teşviktir.
Hadîsin râvisi Ebû H al 1 â d (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Râvisi Ebû Ferve' dir. Hulâsada bu zât hakkında başka bir bilgi yoktur.

4102) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radıyallâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Bir adam (bir gün) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemVİn yanına gelerek:
Yâ Resûlallah! Bana öyle bir amel (ibâdet) göster ki ben onu işlediğim zaman beni Allah sevsin ve insanlar da sevsin, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
Dünyaya rağbet gösterme ki Allah seni sevsin ve insanların ellerinde bulunan (nimet ve imkânlar) dan yüz çevir ki onlar (da) seni sevsin, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Hâlid bin Amr bulunur. Bu râvi zayıf olup, zayıflığı hakkında ittifak edilmiş ve hadis uydurmakla itham edilmiştir. El-Aklli onun bu hadîsini rivayet ederek : Bunun Sevri'den rivayetinin aslı yoktur, demiştir. Lâkin Nevevî bu hadîsin sonunda : Bunu îbn-i Mâceh ve başkası hasen senedlerle rivayet etmişler, demiştir.

4103) "... Ebû Vâil (Şakîk bin Seleme)nin kavminden bir adam olan Semûre bin Sehm (Radıyallâhü anhümâydm; Şöyle demiştir :
Ebû Hâşim bin Utbe (Radıyallâhü anh), veba hastalığına yakalanmış halde iken yanına vardım. Biraz sonra Muâviye (bin Ebî Süf-yân) (Radıyallâhü anhümâ), onun ziyaretine geldi. Ebû Hâşim bir ara ağladı. Bunun üzerine Muâviye:
Seni ağlatan şey nedir? Ey Dayım! Seni ızdıraba sokan bir acı mı, yoksa artık safası gitti (diye)

dünyaya düşkünlük mü? dedi. Ebû Hâşim: Onların hiç birisi için değildir. Ve lâkin Resûlullah (Sallal-lahü Aleyhi ve Sellem) bana bir tavsiyede bulundu, keski o tavsiyeye uymuş olaydım (diye hayıflanıyorum). O i
(Ey Ebâ Haşim!) Senin, bâzı kavimler arasmda taksim edilecek (hazîneye âit) bir takım mallara yetişmen kuvvetle umulur. O mallardan sana ancak bir hizmetçi ve Allah yolunda (üstünde yolculuk edeceğin) bir binek hayvanı yeter, buyurdu (idi). Sonra ben (o mallara) yetiştim de (o tavsiye hilâfına mal) biriktirdim." [4]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Nesâî ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i' nin rivâyetindeki senedde Semûre bin Sehm yoktur. Olayı Ebû Vâil anlatıp hadîsi rivayet etmiştir. Müellifimizin senedinde ise Ebû Vâil, Semûre bin Sehm aracılığıyla rivayette bulunmuştur. îbn-i Hibbân'ın rivayeti de böyledir. E 1 - M ü n z î r î' nin et-Terğîb ve't-Terhîb'te naklen beyânına göre îbn-i Mâceh'în senedinde bu hadisi Semûre bin Sehm, ismini vermediği ve kendi kavmine men-sub bir adamdan rivayet etmiştir. Bundan anlaşılıyor ki Müellifimizin süneninin bâzı nüshalarındaki sened bu şekildedir.
Tirmizî' nin rivayetine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ebû Hâşim bin Utbe (Radıyallâhü anh) 'a yaptığı tavsiye; = "Mal biriktirme bakımından yalnız bir hizmetçi ve Allah yolunda (binilecek) bir binek hayvanı sana yeter" şeklindedir. Ebû Hâşim bu tavsiyeyi rivayet ettikten sonra oradaki rivayete göre;
= "Halbuki ben kendimi mal biriktirmiş olarak görüyorum (veya kendimi böyle biliyorum)" demiştir.
Tuhfe yazan ile el-Münziri' nin beyânlarına göre R e -z I n * in rivayetinde şu ilâve vardır: "Ebû Hâşim (Radıyallâhü anh) vefat edince geriye bıraktığı mal tesbit edildi. Toplamı otuz dirheme ulaştı. Hamur yoğurmak ve yemek yemek için kullandığı çanak bu meblâğa dâhildi."
Hadîste geçen "Taın" Tâûn, yâni veba hastalığına yakalanan demektir. Mat'ûn da aynı mânâyı ifâde eder. İbn-i Hibbân'm rivayetinde Mat'ûn kelimesi kullanılmıştır.
Iş'âz: Iztırap veren, kıvrandıran demektir. Bu kelime "Şe*z" künden alınmadır. Şe'zın asıl mânâsı sert ve çok taşlı arazidir.
Ebû Haşini (R.A.)'ın Hâl Tercemesİ
Ebû Hâşim bin Utbe bin Rebla bin Abd-i Şems el-Kureşl el-Abşî, Muâviye bin Ebl Süfyân'in dayısı ve Mus'ab bin Umeyr'in ana bir kardeşidir. Allah cümlesinden razı olsun. Bu zâtın adının Heşim veya Hâlid ya da Şeybe olduğu rivayetleri vardır. Kendisi Mekke'nin fethinde müslüman olanlardandır. Râvisi Ebû Vâil'dir. Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh hadis rivayetinde bulunmuşlardır. (Hülâsa, 462)
Râvisi Ebû Vâil Şaklk bin Seleme'nin h&l tercemesl de 413. nolu hadis bölümünde geçmiştir.
Semûrö bin Sehm el-Kureşl veya el-Esedl, tbn-i Mes'ûd (R.A.)'ın rftvisidlr. Kendisinden de Ebû Vâil, rivayette bulunmuştur, tbn-i Hibbân onu güvenilir saymıştır. (Hülasa, 156)

4104) "... Enes (Radtyallâhü fl»/r)'den; Şöyle demiştir:
Selmân (ı Fârisî) (Radiyallâhü anh) hastalandı. Sa'd (bin Ebî Vakkas) (Radıyallâhü anh) da onu ziyarete gitti. Baktı ki Selmân ağlıyor. Bunun üzerine Sa'd, ona:
Kardeşim! Seni ağlatan nedir? Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile arkadaşlık etmek şerefine kavuşmadın mı? (Şöyle) değil mi, (böyle) değil mi? (yâni şu ve bu faziletlerin var), dedi. Sel-mân:
(Şu) iki şeyden birisi için ağlamıyorum: Ben ne dünyaya bir düşkünlükten dolayı ne de âhiretten hoşlanmamaktan dolayı ağlıyorum-Ve lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana bir tavsiyede bulundu (idi) de ben kendimi o tavsiyenin sınırlarım mutlaka aşmış sanırım (yâni bundan dolayı ağlıyorum), dedi. Sa'd:
O, sana ne tavsiye buyurdu? diye sordu. Selmân» O, bana: Binek hayvanı üstünde yolculuk edenin azığı kadar (mal) birinize yeter, diye tavsiyede bulundu (idi). Halbuki ben kendimi o tavsiyenin sınırlarını mutlaka aşmış sanırım. Sana gelince Yâ Sa'd: Hüküm vereceğin zaman hükmünde, (hakları) taksim edeceğin zaman dağıtımında ve bir şeye niyetlendiğin zaman azminde Allah'tan kork (azabından sakın), dedi.
(Râvilerden) Sabit demiştir ki: Selmân (Radıyallâhü anh) 'm (vefat ettiğinde) yanında olan yirmi küsur dirhemlik nafakadan başka bir mal bırakmadığı haberi bana ulaştı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Buhun senedinde Ca'fer bin Süleyman ed-Dubaî bulunur. Bu râvinin hadîsini Müslim kendi Sahîh'inde rivayet etmiş ve îbn-i Mum de onu güvenilir saymış İse

de Îbnü'l-Medîni: O bizce grüvenilir, fakat Sâbit'ten münker olan bir hayli hadîs rivayet etmiş, demiştir. Buhârî de zayıf ra-viler bölümünde : O, hadîsinin bâzısında muhalefet eder. demiştir. îbn-i Hibbân da güvenilir raviler bölümünde: O, Ebû Bekir ve Ömer (R.A.)'ya buğzederdi, demiştir. Yahya bin. Saîd de onu zayıf sayardı. [5]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin bir benzerini Hâkim de rivayet ederek senedinin sahih olduğunu söylemiştir.
El-Münzirî, et-Terğîb ve't-Terhîb'te hem Müellifimizin hadîsini hem de H â k i m' in hadîsini rivayet etmiş ve Müellifimizin senedindeki bütün râvilerin güvenilir zâtlar olup Buhârî ve M ü s 1 i m' in bu râvilerin rivayetlerini kendi sahihlerine aldıklarını, yalnız Ca'fer bin Süleyman'ın rivayetlerini sâdece M ü s 1 i m' in aldığını, yâni Buharı' nin almadığını ifâde etmiştir.
Et-Terğîb ve't-Terhîb'teki rivayette hadisin sonunda   S â b i t * e
"Selmân (Radıyallâhü anh) 'in (vefat ettiğinde) yanında olan btoazeık azık ile beraber yirmi küsur dirhemden başka mal bırakmadığı haberi bana ulaştı" şeklindedir.
Bundan anlaşılıyor ki S ün enimizin bâzı nüshalarında S â b İ t' in sözü bu şekildedir. Bu durum S i n d î' nin ifâdesinden de anlaşılıyor.
Müslümanların biribirlerine hakkı tavsiye etmeleri îsîâmî hir prensip olduğu için Selmân (Radıyallâhü anh), ziyaretine gelen Sa'd bin Ebi Vakkas (Radıyallâhü anh) 'a anılan tavsiyelerde bulunmuştur. [6]

2- Dünyayı Arzulamak, Gaye Ve Maksad Edinmek Babı

Hemm i Kasdetmek, niyetlenmek, gaye edinmek ve arzulamak gibi kelimelerden biriyle terceme edilebilir. Çünkü bunların hepsinin mânâsı hemen hemen aynıdır, denilebilir. Tuhf e yazarı Hemm kelimesini maksad ve niyet diye tanımlamıştır. Bu bâbta geçen hadîslerin tercemesinde Hemm kelimesini arzu kelimesine çevirmeyi uygun gördüm. Ama diğer kelimelerle de terceme edilebilir.

4105) "... Ebân bin Osman bin Affân (Radtyaltâhü anhümâ)'da.n; Şöyle demiştir:
Zeyd bin Sabit (Radıyallâhü anh) (bir defa) gündüz yansı (halîfe) Mervân (bin el-Hakem) 'in yanından çıktı. Ben: Mervân bu (zamansız) saatte Zeyd bin Sâbit'e mutlaka sormak istediği bir şey için ona haber gönderdi (yanına çağırttı), dedim ve (çağırılma sebebini) Zeyd bin Sâbit'e sordum. Bunun üzerine Zeyd t
Mervân, bize Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVden işittiğimiz bâzı şeyler sordu. Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'den şu buyruğu işittim, dedi:
Kim ki arzusu, amacı dünya olursa Allah o kimsenin aleyhine İşini darmadağın eder, fakirliğini iki gözünün arasında kılar (yâni dünyalığı elde etmek uğrunda sıkıntılar çeker, ihtirası da dinmez) ve dünya (nimet ve malın) dan kendisi için (kaderinde) yazılmış olan miktardan başka hiç bir şey ona gelmez. Kimin niyeti, arzusu âhiret olursa Allah o kimse için (dağınık) işini toparlar (düzenler), zenginliğini kalbine yerleştirir, dünya (nimetleri ile malı) da boyun eğerek ona (rahatlıkla) gider."
Not: Zevâid'de şöyle söylenmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. [7]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisi Taberânî ve İbn-i H i b b â n da rivayet etmişlerdir. T i r m i z İ de Zühd bölümünde bunun benzerini Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den merfû olarak rivayet etmiştir.
Sindi bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der: Hülâsa, Allah'ın kulu için takdir ve tâyin eylemiş olduğu rızık ne ise şüphesiz o rızık sahibini mutlaka bulur. Ancak şu var ki, arzu ve amacı âhiret mutluluğu olan kulun rızkı kolayca ve rahatlıkla onu bulur. Arzu ve amacı dünya malını toplamak olan kulun rızkı ise sıkıntılar, (telaşlar ve ihtiraslar) neticesinde ona varır. Şu halde âhiret mutluluğunu amaç edinen kul, hem âhiret mutluluğunu hem de dünya mutluluğunu elde etmiş olur. Çünkü dünya malını toplamaktan gaye dünyada rahat etmek, gönül huzuruna kavuşmaktır. Âhiret mutluluğuna namzed olan kişiye dünya rahatlığı, gönül huzuru ve zenginliği

verilmiş olur. Amaç ve arzusu dünya malı olan kimse ise hem dünya bakımından hem de âhiret açısmdan hüsran ve zarardadır. Çünkü hayat boyunca dünya malını elde etmek uğrunda devamlı sıkıntı, telaş ve rahatsızlıklar çeker. Böyle bir kimsenin rahatı bozulduktan sonra malının ne faydası olur?

4106) Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve SellemVden şu buyruğu İşittim t
Kim çok arzuları tek arzu — Âhiret arzusu — hâline döndürürse, Allah onun dünyaya ait arzusu için yeterdir. Ve kim ki dünya ahvali
Ebân bin Osman (R-A.)*nın Hâl Tercemesi
Ebân bin Osman bin Affân el-Emevl Ebû Sald veyft Ebû Abdfflah el-Medenl (RJU, babasından ve Zeyd bin Sabit (R.A.)'den hadîs rivayetinde bulunmuştur. Râvileri ise oğlu Abdurrahmân ile ZÜhrl ve Ebü'z-Zinâd'dır. El-Kattân: Medbıe-1 Münevvere fıkıhçılan on zâttır. Ebân, onlardan biridir, demiştir. El-İcll, onun güvenilir râvilerden olduğunu söylemiştir. Hicretin 105. yılında vefat ettiği rivayet olunmuştur. Müslim ve sünen sahibleri onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa, 15) hakkındaki arzuları dağıhrsa veya arzular kendisini dağıtırsa, derelerinin hangisinde helak olduğuna Allah iltifat etmeyecektir.*'
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bu hadis daha önce geçti. Geçen hadis 257 numaralıdır.

4107) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen merfû olarak (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se//emJ'den naklen) rivayet edildiğine göre Allah Subhânehu şöyle buyurur:
Ey Âdem oğlu! Bana ibâdet (kulluk) etmek için (dünya ile ilgili arzularından) feragat et ki, ben senin göğsüne (kalbine) zenginlik doldurayım ve senin fakirliğine sed çekeyim. Şayet (böyle) yapmazsan senin göğsüne (kalbine) meşguliyetler dolduracağım ve fakirliğine sed çekmiyeceğim."[8]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî, Ahmed, îbn-i Hibbân, Bey-haki ve Hâkim de rivayet etmişler. T i r m i z İ' deki rivayet de merfûdur. Yâni Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), Allah Teâlâ'nın bu buyruğunu Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve*s-selâm)f-den naklen rivayet etmiştir.
Bu buyruktan açıkça anlaşılıyor ki, insan oğlu dünya ile ilgili arzu ve isteklerden sıyrılarak kendini tamamen Allah'a kulluk etmeye, ibâdete verdiği takdirde Allah Teâlâ ona gönül zenginliğini verir, ihtiyaçlarını giderir, yaratıklardan müstağni kılar. Şayet insan oğlu böyle yapmazsa Allah onun kalbini çeşitli dünya meşgûliyetleriyle doldurur, yaratıklara muhtaçlığına son vermez ve böylece fakirliği devam eder.[9]

3- Dünya (Rahatı Ve Nimetlerinin Kıymeti) Nîn Durumu Babı

4108) "... Benî Fihr'in kardeşi el-Müstevrid (Radtyallâhü on A)'den; Şöyle demiştir:
Ben, Resühıllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den şöyle buyururken işittim t Âhiret (nimetleri) karşısında dünya (nimetleri) nin durumu (ve değeri) ancak birinizin (el) parmağım denizin içine koyması durumu (gibi)dir. Artık parmağın (o sudan) ne ile döneceğine bir bakıversin."

4109) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü ff»*)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hasır Üzerinde yattı. Hasır O'nun (mübarek) derisinde iz yaptı. Bunun üzerine ben i
Babam anam sana feda olsun Yâ Resûlaüah! Keski bize haber vereydin de senin için hasır üstüne, seni on (un iz yapmasın) dan koruyacak bir şey sereydik, dedim. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve
Sellem) :
Ben, dünya (nimetleri) ile beraber değilim. Benim dünya ile beraberliğim ancak bir ağacm altında biraz gölgelenip (dinlenip), sonra giden ve ağacı bırakan (yolcu) bir binici (nin ağaçla beraberliği) gibidir, buyurdu."[10]

İzahı

El-Müstevrid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim ve T i r m i z i de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste dünya hayatı ve nimetlerinin âhiret hayatı ve nimetleri karşısında değersiz olduğuna işaret edilerek âhiret nimetleri karşısında dünyanın bütün nimetleri; bir el parmağını denize sokup çıkarma neticesinde parmakla gelecek suya benzetilmiştir. Evet, denize sokulup çıkarılan el parmağı ile çıkarılacak su miktarı ne kadar az ise âhiret nimetleri ve mutluluğu karşısında dünya mutluluğu ve nimetleri de o kadar az ve değersizdir.
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini T i r m i z i, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Bu hadîste de dünya hayatının hızlı geçiciliği ve azlığı yolcunun bir ağacın gölgesinde biraz gölgelenip oradan ayrılmasına benzetilmiştir. Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sâde hayatını da göstermektedir.
Birinci hadîsin râvisi el-Müstevrid bin Şeddâd (Radıyallâhü anh) 'in hâl tercemesi 446. hadîsin izahı bölümünde geçti.

4110) "... Sehl bin Sa'd (Radtyallâhü anhümâ)'ten; Şöyle demiştir:
Biz, Zü'1-Huleyfe'de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in beraberinde idik. O, şişkinlikten ayağı havaya kalkmış murdar bir davarla ani olarak karşılaştı. Bunun üzerine O t
Şu murdar davarın sahibinin yanında kıymetsiz olduğunu görüyor musunuz (veya biliyor musunuz)? Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki Allah katında dünya, sahibi yanında şu davardan daha kıymetsizdir ve eğer dünya Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar kıymetli olsaydı Allah bir kafire dünya (suların) dan bir damla (bile) hiç içirmezdi, buyurdu/'
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Zekeriyyâ, bin Manzûr bulunur. Bu râvi zayıftır. Ancak şu var ki hadîsin aşıl metni sahihtir.

4111) "... El-Müstevrid bin Şeddâd (Radtyallâhü ank)'dtn; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), atılmış murdar bir sah-le (yâni kuzu veya oğlak) üzerine vardığı zaman beraberinde bulunan kervan içinde ben (de) muhakkak vardım. El-Müstevrid demiştir ki î Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o ölü hayvanın başına vardıktan) sonra:
Şu murdar hayvanın sahipleri yanında kıymetsiz olduğunu görüyor (veya biliyor) musunuz? buyurdu — veya buyurduğu gibidir —. El-Müstevrid demiştir ki (bu soru üzerine) :
Yâ Resülallah! Sahipleri onu ancak kıymetsizliğinden dolayı atmışlar, denildi. Resûl-İ Ekrem (Sallalahü Aeyhi ve Sellem) :
Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki Allah yanında dflnya, sahipleri yanında şu hayvandan daha kıymetsizdir, buyurdu."[11]

İzahı

S e h 1 (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e âit bölümünün bir benzerini T i r m i z i de rivayet etmiş ve sahih - garîb olduğunu söylemiştir. Oradaki metin şöyleOİT:
"Eğer dünya Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar kıymet taşısaydi, Allah kâfire ondan bir yudum su içirmezdi."
El-Müstevrid (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizî ve A h m e d de rivayet etmişlerdir. Müslim de bunun bir benzerini Zühd kitabının başında Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı S e h 1 (Radıyallâhü anh) *ın hadîsinin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Yâni eğer Allah katında dünya hayatının bir kıymeti olmuş olsaydı kâfire bir yudum su bile verilmezdi. Çünkü kâfir kişi Allah'ın düşmanıdır. Düşmana kıymetli sayılan hiç bir şey verilmez. Dünya Allah katında hiç bir değer taşımadığı için Velî, yâni Allah'ın sevgili kulu durumunda olan mübarek zâtlara dünyalık şeyler pek verilmez. Nitekim bir hadîste;
"Biriniz hasta kişiyi (gerektiğinde) sudan koruduğu gibi şüphesiz Allah (da) mü'min kulunu dünyadan korur." buyurulmuştur.

4112) '... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhydtn; Şöyle demiştir:
Ben, ResûluIIah (Sal I allan ü Aleyhi ve Sellem) 'den şunu buyururken işittim t
Dünya, mel'ûn (yâni Allah katında kabule şayan olmaktan, O'nun iltifatından uzak) dır. Dünyadaki şeyler de mel'ündur. Ancak Allah'ı anmak, Allah'ın sevdiği (veya Allah'ı anmaya yakın, uygun) şeyler, âlim ve ilim öğrenen (in dînî ilimlerle meşguliyetleri) bu hükmün dı-

şındadır."[12]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.
Mel'ûn: La'netlenmiş, yâni Allah'ın rahmetinden uzak olan şey demektir. Burada Allah katında makbul olmayan, O'nun iltifat ve sevgisinden uzak olan, şey demektir.
Dünyadan maksad da insanı, Allah'ı anmaktan alıkoyan, Allah'tan uzaklaştıran şeylerdir. Dünyanın aldatıcı şeyleri, kulu yaratıcısından uzaklaştırdığı için Allah katında makbul ve sevimli sayılmamıştır,
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Kari, el-Mirkat'ta: Bana öyle geliyor ki hadîsten şu mânâ kasdedilmiştir: Dünyada Allah'ı anmak, din âlimi ve dini ilimleri öğrenmeye çalışanlardan başka ne varsa hiç biri övgüye lâyık değildir, bilâkis aldatıcı olması hasebiyle ye-rilmiştir, der.
El-Münâvî'de: "Dünya melundur" cümlesi şöyle yorumlanır: Dünyanın aldatıcı şeyleri peygamber ve ermiş kullar tarafından terkedilmiştir, diyor.
Hadîsin; »^Hj l*j cümlesi iki şekilde mânâlandırılabilir: Birincisi "Allah'ın sevdiği iyi işler", tkincisi "Allah'ı anmaya yakın, uygun şeyler". Tercemede bu duruma işaret edilmiştir.
Hülâsa: Dünya hayatında Allah'ı anmak, O'na kulluk ve ibâdet etmek, buna uygun söz, fiil, durum ve davranışlar ile dinî ilimlerle meşguliyetler dışında kalan ve insanı Allah'tan uzaklaştıran dünya cilveleri ve aldatıcı şeyler Allah nazarında makbul ve sevimli olmayıp bilâkis, menfurdur.

4113) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir: Dünya mü'minin zindanı ve kâfirin cennetidir."[13]

İzahı

Bu hadîsi Müslim, Tirmizi ve Ahjned de rivayet etmişler.
Sindi: Dünyanın mü'min için zindan ve kâfir için cennet sayılması sebebiyle ilgili olarak: Çünkü mü'min dünya hayatında bol nimetler içinde olsa bile cennetteki nimetler onun için çok daha üs-tün ve hayırlıdır. Kâfir dünya hayatında sıkıntı içinde olsa bile o sıkıntılı hayatı, cehennemdeki hâline nazaran cennet hayatı gibidir, der.
Tuhfe yazarının naklen beyânına göre N e v e v i bu hadisin izahı bölümünde: Bu hadisin mânâsı şöyledir: Mü'min, dünya hayatında haram olan nefsi arzulardan ve şehvete yönelik davranışlardan, keza mekruh olan şeylerden menedilmekle ve nefse zor gelen bir takım ibâdetlerin yükümlülüğü altına sokulmakla bir nevî zindana atılmış gibidir. Çünkü hareketleri kısıtlanmıştır. Vefat ettiği zaman, yasaklamalar ve yükümlülükler kalktığı için rahata kavuşmuş, serbest bırakılmış olarak Allah'ın kendisi için hazırlamış olduğu ebedi nimetlere ve tam mutluluğa erişmiş olur. Kâfir ise geçici olan dünya hayatında bir takım nimetlere kavuşmuş olabilir. Öldüğü zaman ise sonsuza dek azab içinde kalacak mutsuz bir kimsedir, der.
EI-Münâvî de: Mü'min haram olan nefsi arzulardan menedildiği için sanki zindandadır. Kâfir ise onun aksine nefsi arzuların peşinde sorumsuzca hareket ettiği için canki cennettedir, demiştir.

4114) '.., (Abdullah) bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir :
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vücûdumun bazısını (iki smuzu) tuttu ve *
Yâ Abdallah! Sen dünyada (vatanından uzak) bir yabancı gibi yahut bir yoldan geçen (yolcu) gibi ol ve kendi nefsini mezarlar halkından (ölülerden) say, buyurdu."[14]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. B u h â r İ de bunu rivayet etmiş, fakat hadisin son cümlesi olan; = "ve kendi nefsini mezarlar halkından say" cümlesini rivayet etmemiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'run iki omuzu-nu tuttuğu, B u h â r i' nin rivayetinde açıklanmıştır. Bu rivayet, Müellifimizin ve T i r m i z i * nin rivayetlerini açıklamış olur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin omuzlarını tutması hikmeti, buyurmak istediği nasihat için İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nin dikkatini

çekmek, iyi dinlemesini sağlamaktır.
Hadîste geçen "Garîb" kelimesi memleketinden ve yakınlarından uzak olan kimsedir ki buna yabancı denilir. "Âbir-i Sebil" kelimesi ise bir yoldan geçen yolcu demektir.
Tuhfe yazarının beyânına göre T ı y b i bu hadisin izahı bölümünde şöyle demiştir:
"Garîb bir kimse veya bir yoldan geçen bir yolcu gibi ol" cümlesinde geçen "Ev = veya" kelimesi tereddüd ve şüphe anlamında değil, muhayyerlik ve mübahlık içindir. Yâni istersen garîb gibi ol, istersen geçici yolcu gibi ol. Bunlardan birisine benzemekte serbestsin. En güzeli bu kelimenin "Bel,/ yâni bilâkis mânâsına olmasıdır. Yâni kendisini Allah yoluna veren şuurlu mü'min önce gurbet diyarında bulunan yurtsuz ve kimsesiz kimseye benzetilmiş, daha sonra bundan vazgeçilerek yoldan geçen yolcuya benzetilmiştir. Çünkü gurbet diyarında bulunan kimsesiz kişi bazen bir barınak bulur ve bir çevre yapar, eş dost edinir. Yoldan geçen yolcunun ise kimsesizlik, yalnızlık ve tehlikeler bakımından durumu daha fenadır. Yolcu kişi, hareket ettiği memleketten varacağı memlekete kadar yol boyunca nice dereleri tepeleri katetmek, yırtıcı hayvanlar, soyguncular ve benzeri zarar verici şeylerle karşılaşmak durumunda olabilir, can ve mal güvenliğini yitirmiş olabilir. Bu itibarla bir saat bile durmadan, mola vermeden yoluna devam etmek zaruretini duyabilir. Bu itibarla Allah yolunda yürüyen kişinin yolcuya benzetilmesi daha güzeldir. Bunun içindir ki İbn-i Ömer bu hadîsi rivayet ettikten sonra ravisi L e y s' e, bir rivayette de Mücâhid'e hitaben "Akşama erişince, sabahı gözleme, sabaha erişince de akşamı gözleme. Sağıkh olduğun zamanının bir bölümünü hastalık zamanın için ayır, hayatının bir kısmını da ölümün için tahsis et, demiştir."[15]

4- (Toplum Tarafından) Hiç Kıymet Verilmeyen, İltifat Edilmeyen (Mübarek Mü'mîn) Ler Babı

EBH * Önem vermek, iltifat etmek, değerli görmek, anmak ve dikkat etmek gibi birbirine yakın mânâlara gelir. Burada bu mânâlardan herhangi birisi ile terceme etmek mümkündür. Bu bâbta rivayet edilen hadîsler, alçak gönüllülüğü, maddî durumunun zayıflığı ve dünyalığı bırakması dolayısıyla halk nazarında hiçe sayılan, önem verilmeyen ve iltifat edilmeyen mü'min kulların Allah katındaki kıymetlerini bildirirler.

4115) ;'... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir:
Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemî (bana) : Sana cennetin padişahların (m sıfatların) dan haber vermiyeyim mi? buyurdu. Ben:
Belâ (haber ver), dedim. (Bunun,üzerine) O:
Zayıf olup (toplum nazarında) zayıf görülen, eski iki parça elbiseye bürünen, kendisine hiç değer ve iltifat gösterilmeyen ve (bir şeyin olması veya olmaması için) Allah'a yemin (veya duâ) ederse Allah onun duası (veya yemini) nin gereğini (keremiyle) yapacak (derecede Allah katında kıymetli mü'min) olan her adamdır, buyurdu."[16]

İzahı

Bu hadisin Zevâid nevinden olduğuna dâir bir kayıt yoktur. Câ-miu's-Sağîr'de de bu hadîsin Müellifimiz tarafından rivayet edildiği belirtilmektedir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım
Mülûk: Melik'in çoğuludur. Melik: Padişah, kral, hükümdar ve mülk sahibi gibi değişik mânâlara gelir. Burada cennetin üst derecelerine erişen mü'minler mânâsı kasdedilmiştir.
Daîf: Zayıf demektir. Burada zayıflıktan maksad maddi sıkıntı ve fakirlik olabilir. îbn-i Hacer'in beyânına göre E b ü' 1 -Baka böyle yorumlamıştır. Kendisi de ■. Zayıflıktan maksad, alçak gönüllülüğünden ve maddî durumundan dolayı güçsüz olandır.
Müstad'af: Halk tarafından zayıf ve hakir görülen, hakaret ve haksızlığa uğratılan kimse demektir.
Müstad'ıf: Alçak gönüllü olup kendi nefsini hiçe sayan, hakir gören kimse demektir. E1 - K i r m â n i böyle demiştir. Sindi ise Müstad'ıf: Çok zayıf olan, dünyayı ve dünya ehlini bırakmakla daha zayıf olma gayreti içine giren kimsedir, demiş ve hadîsteki kelimenin Müstad'ıf, yâni ismi fail olduğunu belirtmiştir. Fakat E b ü' 1 - B a k a bu kelimenin Müstad'af, yâni ismi mef'ûl olarak okunmasına taraftar çıkmıştır.
Tımr: Eski elbise demektir.
Hadîsin; cümlesi iki şekilde yorumlanabilir.

Birincisi "Eğer bir şeyin olması veya olmaması için Allah'ın lütuf ve keremini umarak O'nun adına yemin ederse, Allah onun hatırı için o şeyi arzusuna uygun biçimde gerçekleştirir." Yâni o mübarek mü'min Allah katında çok kıymetli bir kuldur. O kul Allah'tan bir şey dilerse ve meselâ: Allah'a yemin ederim ki bu iş böyle olacak, derse Allah onun hatırı için o işi öyle gerçekleştirir. Keza: Allah'a yemin ederim ki bu iş olmayacak, derse Allah onun hatırı için o işi onun arzusu doğrultusunda sonuçlandırır.
Bu cümlede geçen İbrâr: Yemin edenin yemininde doğru çıkması için onun arzu ettiği şeyi yerine getirmektir. Meselâ bir kimse size hitaben: Allah'a yemin ederim ki siz bu işi yapacaksınız, dediğinde onun yemini doğrultusunda hareket etmeniz, o işi yapmanız Ibrâr'dır.
Bu hadiste Allah'ın sevgili kulunu yemininde İbrâr buyurduğu, belirtilmektedir.
Anılan cümlenin ikinci yorum şekli budur: "O kul Allah'a duâ ederse Allah onun duasını kabul buyurur."
Hadîsin; İJ İJjJ V cümlesiyle ilgili bilgi babın girişinde verildiği için tekrarlamaya gerek yoktur.
Bu hadîs, cennetin üstün makamlarına erişen mü'minlerin sıfatlarım bildirir. Tabii bu hüküm ve sıfatlar umûmi değil, çoğunluk itibariyledir. Yâni cennetin üstün makamlarına ancak bu sıfatları taşıyanlar erişecek, bunlar dışında kimse erişmiyecek, mânâsı kasdedil-memiştir. Gaye, o makamlara erişecek olanların çoğunluğunun bu insanlar olduğunu belirtmektir.

4116) "... Harise bin Vehb (el-Huzâî) (Radıyattâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Dikkat ediniz! Ben size cennetlik olanları haber veriyorum: Zayıf olup (toplum nazarında) zayıf görülen her (mü'minî kimse. Dikkat ediniz! Ben size cehennemlik olanları (da) haber veriyorum: Katı yürekli, mal biriktirmeye çok düşkün olup hayırda harcamamak için çok cimrilik eden ve ululuk tashyan kimseler,"[17]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim, Tirmizî ve Nesâl de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayayım:
Daîf kelimesinin açıklaması bundan önceki hadisin izahı bölümünde geçtiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum.
Müteda'uf: Kendini hiçe sayan alçak gönüllü, demektir. Müteda'aaf: Toplum nazarında zayıf görülen, tahkir edilen demektir.
Ütüll: Bu kelime değişik ve müteaddid şekillerde yorumlanmıştır, tbn-i Hacer, el-Fetih'te, yâni Fethü'l-Bârî'de " N û n ve el-Kalem' sûresine ait bölümde bu hadîsin izahı meyânında bu kelimenin açıklamasına dâir görüşleri şöyle nakletmektedir:
Bu kelime, el-Ferrâ'a göre düşmanlık ve husûmeti şiddetli olan demektir. Bir kavle göre irşâd ve nasîhata sırt çeviren kimse demektir.
Ebû Ubeyde ise: Ütüll: Katı yürekli, sert mizaçlı kişi demektir. Burada kâfir mânâsı kasdedümiş, demiştir.
E 1 - H a s a n : Ütüll: Hayâsız, günahkâr kimse anlamını ifâde eder, der.
Ed-Dâvûdî'ye göre bu kelime, boynu ve karnı büyük, şişman kişi anlamındadır.
El-Herevî: Utüll, çok mal biriktirmeye düşkün ve hayra harcamaya şiddetle karşı olan kimse demektir, der.
Bir başka kavle göre boyu kısa ve karnı büyük olan kimse demektir.
Cevvâz i Çok şişman olup böbürlenerek kibirli yürüyen kimsedir. H a 11 â b i bu kavli nakletmiştir. îbn-i Fârîs, Cevvâz'ın obur olan kimseye denildiğini söylemiştir. Bir kavle göre ise fâcir, yalancı ve günahkâr demektir.
Sindi de bu kelimenin açıklaması bölümünde: Cevvâz; mal biriktirmeye çok düşkün olup hayra harcamaya şiddetle karşı olan kimse demektir, dedikten sonra yukardaki görüşlerin bâzısını nakleder. Daha sonra şöyle der:
Hadîsten maksad, çoğunlukla birinci kısımda anılan sıfatları taşıyanların cennetlik ve ikinci kısımda anılan sıfatları taşıyanların cehennemlik olmasıdır. Yâni bu hüküm genel değildir.
Harise (R.A.)'ın Hâl Tercemesi
Harise bin Vehb el-Huz&l (R.A.), Küfeye yerleşen sahâbî ler dendir. 6 aded hadisi vardır. Buhâri ile Müslim onun 4 hadisini beraber rivayet etmişler. Sünen sa* hipleride onun hadislerini rivayet etmişler. Kavileri Kbû İshak ile Mat«d bin H&-lid'dir. (Hulasa. 60)

4117) "... Ebû Ümâme (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallattahü A

leyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Benim itikadıma göre hâline insanlann en çok imrenmeleri uygun olan kişi şu sıfatlan taşıyan kimsedir: (Yükü ve) Hâli hafif, namazdan pay sahibi, insanlar içinde gizli kalan (pek tanınmayan) ve (toplumda) kendisine değer verilmeyip iltifat edilmeyen mü'min. Onun rızkı yetecek kadar olup buna sabretti. Ölümü de çabuk oldu, mîras olarak geriye bıraktığı mal az, (arkasında) ağlıyan kadınları da azdı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvl Eyyûb bin Süleyman'ın zayıflığı sebebiyle bunun senedi zayıftır. Ebû Hâtem onun meçhul olduğunu söylemiş, Zehebl de Tabakat'ta ve başka kitablarmda bu hususta Ebû Hatem'i te'yid etmiştir. Râvi Sadaka bin Abdillah'm zayıflığı hususunda da ittifak vardır. Zevâid'in sözü burar da bitti. (Sindi demiştir ki) Ben derim ki: Ebû Ümâme (R.A.)'ın bu hadîsini Tir-mizî, hasen saydığı başka bir senedle ve daha uzun bir metin hâlinde rivayet etmiştir.[18]

İzahı

S i n d î' nin belirttiği gibi T i r m i z î bu hadisi Zühd kitabında "El-Kifâf ve's-Sabrü Aleyh" babında rivayet etmiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre bu hadîsi Ah'ued de rivayet etmiştir. Bu hadîs T i r m i z İ tarafından da rivayet edildiğine göre Zevâid nevinden sayılmaması gerekir, kanısındayım.
Bu hadîste, hâline gıbta edilecek, imrenilecek mü'minin sıfatları sıralanmıştır. Bu sıfatları sırayla ele ahp açıkhyalım:
1. Hafif halli olmaktır. Hadîste geçen Haz % Hâl diye yorumlanmıştır. Tuhfe yazarı: Hafif halliden maksad, malı ve bakmakla yükümlü bulunduğu aile ferdlerinin azlığı dolayısıyla sırtındaki manevî yükü hafif olandır. T ı y b î de : Yâni bakmakla yükümlü olduğu yakınları ve fazla meşguliyeti olmayan, demektir, der.
2. Namazdan pay sahibi olmaktır. Bu sıfat da müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. Sindi: Yâni huşu ve huzur ile namaz kılmak veya bol bol namaz kılmakla bundan payını alır. Bir kavle göre kasdedilen mânâ şudur: Yâni namaza durmakla dünya sıkıntılarından kurtulup Allah'a yakarışta bulunmak suretiyle huzur ve rahata kavuşur, demiştir.
Tuhfe yazan da: Yâni Allah'ın huzuruna çıkmakla manevî zevk, lezzet ve rahatlık bulur. Çünkü şuurlu mü'min namaza durduğu zaman bütünüyle Allah'a yönelir, dünyanın bütün meşguliyetlerinden tamamen sıyrılır. Murakabe, münâcat ve müşahede deryasına dalar. Nitekim bir hadîste vârid olduğuna göre "Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Yâ Bilâl! Bizi namaz (a çağırmak) İle rahata kavuştur», buyurmuştur" der.
3. İnsanlar içinde gizli kalmaktır. Yâni şöhret ve nam sahibi olmamak, insanlar tarafından tanınmamaktır.
4. Toplumun kendisine kıymet vermemesi, iltifat etmemesidir. Yâni o kimse dünyayı ve dünya ehlini tamamen bıraktığı, inzivaya çekildiği, tamamen Allah'a kulluk etmeye yöneldiği için hiç kimse onunla ilgilenmez, toplumda ona yer verilmez ve hiçe sayılır.
5. Rızkının yetecek kadar olmasıdır. Yâni ne ihtiyacından az ne de fazladır.
6. Rızkına kanaat etmek, sabretmek ve fazlalaşmasını istememektir. Sabırla ilgili cümlenin yalnız nzık hususuna tahsis edilmeyip yukarda geçen bütün sıfatlarla ilgili olarak yorumlanması da mümkündür. Yâni sayılan bütün hâl ve durumlarına sabreder, hâlinden şikâyetçi değildir.
7. ölümünün çabuk olmasıdır. Bu da müteaddid şekillerde yorumlanmıştır. S i n d î : Yâni halk arasında tanınmayan, meşhur olmayan bir kimse olması hasebiyle hastalığı uzun sürse bile pek kimse farkına varmaz ve bir de bakılır ki vefat etmiştir, der.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Mecma'de: Yâni dünya ile ilgisinin azlığı ve âhirete şevkinin ağır basması dolayısıyle ruhunu ç&-. buk teslim eder. Maksad şu olabilir: Bu mü'minin dünyada iken yükü ve masrafı az olduğu gibi ölümünde de yükü ve masrafı az olur, denilmiştir.
8. Miras olarak geriye bıraktığı malının azlığıdır.
9. Öldüğünde onun için ağlayan kadınların azlığıdır.

4118) "... Ebû Ümâme el-Hârisî (Radtyallâkü anh)'der\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
«Bezâze, imândandır.»
Hâvi demiştir ki Bezâze kişinin üst ve başmın eskiliğidir. Yâni (gönül alçaklığı maksadıyla) sert ve süssüz eski elbise giymektir."[19]

İzahı

Bu hadisi Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Câ-miü's-Sağîr şerhinde el-Azizi1 nin naklen beyânına göre e 1 -M ü n â v i: Yâni kıyafetin eskiliği, alçak gönüllülük, dünya süsünü bırakmak, nefsi kibirlenmekten alakoymak gibi iyi niyetli olduğu takdirde imân ehlinin ahlâkından biri sayılır. Ama mala cimrilik veya fakir görünmek maksadıyla olursa onun imân ehlinin ahlâkı ile bir ilgisi olmaz, demiştir. E 1 - H a f n i de: Yâni eski, sert elbise giymek ve süslenmeyi bırakmak, nefsi kötü duygulardan arındırmak maksadıyla olursa imân şubelerinden sayılır. Şayet, zâhidlik ve takva ile övülmek veya kendisine yardım edilmesini sağlamak maksadıyla olursa o takdirde kılık kıyafet pejmürdeliği ve perişanlığı şeytan şubelerinden biridir. Eski giysi giymenin imân şubelerinden sayılması sebebine gelince yoldan gelen geçene eziyet veren bir maddeyi oradan atmak nasıl imân şûblerinden biri sayılmış ise kibir gibi mânevi pislikleri atmak da imân şubelerinden sayılmıştır, der.

4119) "... Esma bint-i Yezîd (Radıyailâhü «»AüJ'dan rivayet edildiğine göre; Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin (sahâbîlerine) :
«Dikkat ediniz! Ben size en hayırlı olanlarınızı bildirmlyeyim mi?» buyurduğuna, sahâbîlerin (de) :
Belâ (yâni bize bildir) Yâ Resûlallah, diye karşılık verdiklerine ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve SellemVin (bunun üzerine) :
•Sizin en hayırlılarınız o (mü'min) kimselerdir ki görüldükleri zaman Allah (Azze ve Celle) hatırlanır», buyurduğuna şâhid olmuştur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Hâvilerden Şehr bin Havşeb ile Süveyd bin Said hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır. [20]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsi Ahmed de rivayet etmiştir. Bu hadis, bâzı mü'minlerin görülmesinin Allah'ın hatırlanmasına vesile olduğunu bildirir. Allah'ı hatırlamaya vesile olmalarının sebebine gelince o mü*minler, ya Allah'ı çok andıkları veya O'ndan çok korktuklan, üstün takva sahibi oldukları için görüldükleri, yanlarına varıldığı zaman Allah hatırlanır. Bunun tipik misâli, dâima müslü-manlara vaaz ve nasihat ederek doğru yolu gösteren, bol bol Allah'ı zikir ve teşbih eden, bulundukları meclislerde dünya ile ilgili konuşmalar değil, dâima dinî sohbetler yapılan ve gerçek mürşidde aranan şartlan taşıyan Allah'ın has kullarıdır. Böyle mübarek zâtlarla oturup kalkan, onların sohbetlerinden istifâde eden ve tavsiyeleri doğrul-tusunda Allah'a karşı kulluk görevlerini ifâ etmeye çalışan müslü-manlar bu hadîsin sırrını o mübarek zâtlarda rahatça görürler. Yâni onları gördükleri zaman, mümtaz meziyetleri dolayısiyle Allah'ı anarlar.
Hadis, görülmeleri Allah'ı anmaya vesile olan mü'minlerin Allah katında en değerli mü'minlerden olduğuna delâlet eder. [21]

5- Fakirlerin Fazileti (Yâni Allah Katında Üstünlükleri) Babı

4120) "... Sehl bin Sa'd es-Sâidî (Radıyallâhü anh)'dtn; Şöyle demiştir:
Bir kere Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından (zengin) bir adam geçti. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yanında bulunanlara) :
Bu (zengin) adam hakkında ne dersiniz? buyurdu. Orada bulunanlar:
Bu adam hakkında senin görüşüne uygun söz söyleriz. (Dış görünüşe göre ve dünyalık açısından ise) şöyle söyleriz: Bu adam İnsanların en şereflilerindendir. Bu adam (bir kız - kadın ile) evlenmek isterse evlenilmeye, (bir şey için) şefaatçi (aracı) olursa, şefaatçiliği (aracılığı) kabul edilmeye, bir şey söylerse sözü dinlenmeye lâyık bir kimsedir, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sustu. Bu esnada (fakir olan) başka bir adam geçti. Bunun üzerine Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu adam hakkında ne dersiniz? diye sordu. Orada bulunanlar t Vallahi Yâ Resûlallah! Biz şöyle deriz: Bu adam, müsittmanlann fakirlerindendir. Bu şuna layıktır! (Bir kız-kadın ile) evlenmeye taİİp olursa onunla evlenilmez, (bir şey için) şefaatçi (aracı) olursa şefaatçiliği (aracılığı) kabul edilmez ve bir şey söylerse sözü dinlenmez, dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu (fakir) şüphesiz, öbür (zengin) adam gibi dünya dolusu insanlardan hayırlıdır» buyurdu. [22]

İzahı

Bu hadisi BuhârI, Nikâh ve Rikak bölümlerinde rivayet etmiştir, tbn-i Hacer'in bildirdiğine göre îbn-i Hibbân da rivayet etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in zengin adam hakkında görüşlerini sorduğu sahâbîlerin "Bu adam hakkında senin görüşüne uygun söz söyleriz" şeklinde verdikleri cevapla ilgili olarak S i n d î: Sahâbiler doğru söylemişler. Çünkü onlar adamın dünya ile ilgili durumunu belirtmişler. Ancak Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), âhiret durumunun dünya durumunun aksine olduğunu bildirmiştir, der.
îbn-i Hacer; hadîste sözü edilen zengin ve fakirin adlan hakkında bilgi edinemediğini, ancak E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) 'den yapılan bir rivayete göre fakir adamın isminin C u a y 1 veya Caîl bin Suraka olduğunu belirtmiştir.
îbn-i Hacer: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) oradan geçen fakirin oradan geçen zenginden üstün olduğunu bildirmiştir. Bu hüküm her fakirin her zenginden üstün olduğunu gerektirmez, demiştir.
El-Kermânî de: Eğer oradan geçen zengin kişi kâfir bir kimse ise fakir müslümanın ondan üstünlüğü sebebi açıktır. Şayet müslüman ise bu üstünlük Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e vahiy yoluyla malum olmuştur, der.

4121) "... tmrân bin Husayn (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah şüphesiz, maddî yönden bakıma muhtaç çoluk çocuk sahibi olup dilencilik ve haram kazançtan kaçman, fakir mü'min kulunu sever."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Kâsım bin MİhrÂn bulunur. El-Ukayll: Bunun îmrân (R.A.)'den hadis işitmesi sabit değil, demiştir. Râvi Mûsâ bin Ubeyde'nin de rivayeti bırakılmıştır. [23]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen Müteaffif kelimesi, haram kazanç ve dilencilikten kaçınan diye açıklanmıştır. Câmiü's-Sağîr şerhi el-Azîzî'de böyle açıklandıktan sonra: E 1 - M ü n â v i demiş ki: Yâni basiretini ve kalbini yaratıklardan çevirip yaratıcı olan Allah'a yönelttiği için maddî yardıma muhtaç olmasına rağmen tok gözlüdür, yüzsüzlük etmez ve kimseden bir şey istemez, denilmektedir.
tyâl % Maddî yardıma ve bakıma muhtaç kimseler, aile ferdleri demektir. Ebü'1-İyâl da bunların babası anlamındadır. Ancak el-Haf-n İ' nin de dediği gibi burada kasdedilen mânâ maddî yardıma muhtaç olan aile ferdlerine bakan, onların geçimini sağlamaya çalışan aile reisidir. Aile reisi baba olabildiği gibi kardeş veya başka akraba da olabilir. Bu itibarla Ebü*l-îyâl kelimesini "Maddî yönden bakıma muhtaç çoluk çocuk sahibi" diye terceme etmeyi uygun buldum.
Bu hadis, fakir aile reisinin müstağni, tok gözlü ve kalben zengin olması ve hâlinden şikâyetçi olmamasının faziletine delâlet eder. [24]

6- Fakirlerin (Allah Katındaki) Makamları Babı

4122) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü osAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Müzminlerin fakirleri cennete zenginlerden yarım gün (yâni) beş-yüz yıl Önce girerler.*'

4123) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Şüphesiz, muhacirlerin fakirleri cennete onların zenginlerinden beşyüz yıl kadar önce girerler."

4124) "... Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü tmkümâ)'â&n; Şöyle demiştir:
Muhacirlerin fakirleri, Allah'ın zengin muhacirlere kendilerinden fazla mazhar kıldığı fazilet (bir

takım mâlî ibâdetler) hususunda Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyette bulundular (yani zenginleri gibi mâli ibâdetler yapamamanın üzüntüsünü arz ettiler). Bunun üzerine O:
Ey fakirler gurubu, dikkat ediniz! Ben mü'mirilerin fakirlerinin cennete zenginlerinden yarım gün, (yâni) beşyüz yıl önce gireceklerini size müjdeliyorum, buyurdu.*'
(Hâvilerden) Mûsâ (bu hadîsi rivayet ettikten) sonra şu âyeti okudu: = "ve şüphesiz, senin Rabbin katındaki bir gün, sizin saymakta olduğunuz bin yıl gibidir." (Hac, 47)
Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir: Abdullah bin Dlnâr, Abdullah bin Ömer (R.A.)'den hadis işitmemiştir. (Halbuki ondan rivayet ediyor). Râvi Mûsâ bin Ubeyde de zayıftır. [25]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Tirmizl ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişler. Ebû S a î d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsinin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Son hadîs ise Zevâid nevindendir. Bu hadisin sonundaki âyet, kıyamette bir günün uzunluğunun dünyanın bin yılı kadar olduğuna delâlet eder.
Bu hadîsler, hâline şükreden, rızkından şikâyetçi olmayan, sabırlı fakirlerin faziletine delâlet eder. [26]

7- Fakirlerle Beraber Oturmak Babı

4125) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü a«A)'den; Şöyle demiştir:
Ca'fer bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh), fakirleri (çok) sever, onların yanında oturur, onlarla konuşur (sohbet eder) ve onlar da onunla konuşur (sohbet eder) di. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona Ebü'l-Mesâkin (yâni fakirlerin babası) ismini verirdi." [27]

İzahı

Tirmizî bu hadîsi Ca'fer bin Ebi Tâlib (Radıyallâhü anh) 'm fazileti bölümünde rivayet etmiştir. Bu hadis, büyük
adamların ve eşraftan olanların fakirleri, düşkünleri sevmesinin, alçak gönüllülük ederek ilgilenmesinin bir fazilet ve övgüye lâyık bir meziyet olduğuna dalâlet eder.

4126) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâkü ankyâen; Şöyle demiştir :
Miskinleri seviniz. Çünkü ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i duasında şöyle derken işittim:
Allahım! Beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve beni miskinler zümresi içinde hasret."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Ebtil-Mübârek künyeli zâtın adı bilinmiyor ve kendisi tanınmıyor. Râvi Yezîd bin Sinan da zayıftır. El-HâHm İni hadisi sahüı saymış. İbnü'l-Cevzî ise mevzu (uydurma) hadislerden saymıştır. [28]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin bir benzerini T i r m i z İ Zühd bölümünde E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir. Bey-haki de yine bir benzerini Ubâde bin Sâmit (Radıyallâhü anh)'den rivayet etmiştir.
Hadîste geçen "Miskin" kelimesi fakir mânâsına geldiği gibi mü-tevâzi, alçak gönüllü mânâsına da gelir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'in hangi mânâyı kasdettiği yolunda ilim adamları değişik görüşler beyân etmişler. Beybaki: Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in vefat ettiği zamandaki maddi durumu, O'nun Miskin kelimesi ile fakirlik ve geçim sıkıntısı anlamını kasdet-mediğine delâlet eder. Çünkü O, vefat ettiği dönemde Allah'ın verdi1ği yeterli rızık ile geçiniyordu. Bu itibarla Miskin kelimesi ile kasdet-tiği mânâ tevazu ve alçak gönüllülüktür. Bana öyle geliyor ki Resû-Iullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kibirli kimselerden olmaması ve varlıklarıyla gururlanan zenginler içinde haşrolunmaması için dua etmiş. Allah'a yalvarmıştır, der.
E 1 - K a y s i de: Miskin ve Meskenet, Sükûn kökünden alınmadır. Sükûn ise huşu ve tevazu, yâni Allah korkusu ve alçak gönüllülük demektir.

Kadı Tâcü'd-Din es-Sibkî, et-Tevşîh'te: Ben âlim ve imâm olan babamdan şunu işittim demiştir: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mal bakımından fakir değildi ve hâli de bir fakir hâli değildi. O, Allah'ın yardımı ile gönül zengini olduğu gibi kendisinin ve çoluk çocuğunun nafakasını da Allah ihsan ediyordu. O'nun "A 11 ahi m! Beni miskin olarak yaşat" duası ile maksadı kalbin sükûna kavuşması idi, fakirliğin bir nevi olan miskinlik değildi. T â c ü' -Din es-Sibki babasının bu sözünü naklettikten sonra: Ve babam bu duayı başka şekilde yorumlayanlara karşı şiddetle çıkardı, der.
Sindi de yukarda verilen bilginin benzerini naklettikten sonra: El-Hâfız İbn-i Hacer demiş ki: Îbnü'l-Cevzî bu hadîsi mevzu hadisler arasına almakla ileri gitmiştir. Bana öyle geliyor ki onun böyle hareket etmesine sebep, bu hadisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi, ve Sellem)'in vefatı dönemindeki maddi durumuna aykırı görmüş olmasıdır. Çünkü Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). vefatı döneminde normal nafakasını karşılayacak kadar mal sahibi idi. İbn-i Hacer daha sonra hadîsin yorumlanma-sıyla ilgili B e y h a k i' nin yukarda geçen sözlerini nakletmiştir, der. Sindi daha sonra:
Ben derim ki Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in yaşantısına dâir Buhârî, Tirmizi ve Müellifimiz tarafından rivayet edilen hadisler, bu hadîsin zahiri mânâsına yorumlanmasının uzak bir ihtimal olmadığına delâlet eder. Hadîsin râvisi olan E b û Saîd-i Hudrİ (Radıyalîâhü anh) bunu zahiri mânâsına yorumlamış iken bu ihtimal nasıl uzak bir ihtimal olarak kabul edilebilir. Bu hadîsin zahiri mânâsının Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in vefatı dönemindeki yaşantısına aykırı olduğuna dâir söz de şaşılacak şeydir. Çünkü sahih hadîsle sabit olduğu gibi O, vefat ettiği zaman zırhlı elbisesi aile ferdlerinin nafakası için bir yahûdî yanında rehinde idi. Allah durumu en iyi bilendir, der.
Yukarda verilen bilgiye şunu da ilâve edeyim: Müellifimizin bu hadîsi bu bâbta rivayet etmesinden; kendisinin de Miskin kelimesini fakir anlamına yorumladığı sonucu çıkarılabilir. Bilindiği gibi hadîsi rivayet eden sahâbî Ebû Saîd-i Hudri (Radıyalîâhü anh) hadîsin girişinde "Miskinleri seviniz. Çünkü..." demiştir. Bu ifâde tarzı kendisinin de Miskin kelimesini zahiri mânâsına yorumladığını gösterir.
T i r m i z i' nin Zühd kitabında E n e s (Radıyalîâhü anh) '-den rivayet ettiği buna benzer hadisin izahı bölümünde Tuhfe yazarı şu soruyu ve cevâbını kaydeder :
Bu hadiste Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), miskin olarak yaşamayı, miskin olarak ölmeyi ve miskinler zümresinde hasrolunmayı dilemiş, bunun için duâ etmiştir. Â i ş e (Radıyalîâhü anhâ) 'den rivayet edilen bir hadiste ise Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), fakirlikten Allah'a sığınmıştır. Bu iki hadis arasında görülen çelişki nasıl bertaraf edilir?
Bu soruya cevaben e 1 - H â f ı z , et-Telhîs'te şöyle demiştir: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hoşlanmadığı ve ondan Allah'a sığındığı fakirlik, gönül fakirliğidir. Arzuladığı ve dilediği fakirlik ise dünyalığı atmaktır.
İbn-i Abdi'1-Berr ise: Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hoşlanmadığı ve Allah'a sığındığı fakirlik, geçim sıkıntısına, yetecek kadar nafaka bulamamaya yol açacak ve gönül zenginliğini gölgeleyici fakirliktir. Çünkü O'nun katında gerçek zenginlik gönül zenginliğidir. Allah Teâlâ O'na hitaben; ^&U ^Ulc- iİ^Vjj
gönül zenginliğidi
"Ve seni yoksul iken zengin etmedi mi?" (Duhâ, 8) buyurmuştur. O'nun zenginliği kendisinin ve aile ferdlerinin bir yıllık nafakasından fazla değildi. Asıl zenginliği de Rabb'ına güvenerek beslediği gönül zenginliği idi. Diğer taraftan O, Allah'tan gafil olmaya sebep olacak fakirlikten ve azdıracak zenginlikten hoşlanmıyarak Allah'a sığınmıştır. Bundan çıkan sonuç şudur ki, gerek zenginliğin ve gerekse fakirliğin yerilen birer tarafı vardır. Bu itibarla hadîsler ancak bu şekil yorum yapmakla bütünleşmiş olur ve aralarında görülen çelişkinin zahirî olup özde olmadığı [29]
anlaşılmış olur, demiştir.

Hadîsin Senedi İle İlgili Birkaç Söz

Hadisin tercemesinin altında Zevâid'den verilen nakilde belirtildiği gibi râvi Ebü'1-Mübâ-rek'in tanınmadığı ve Y e z i d bin Sinan'ın zayıflığı sebebiyle senedin zayıflığı söylenmiştir. Îbnü'l-Cevzi de hadîsin mevzu olduğunu söylemiştir. S i n -d i' nin naklen beyânına göre Süyûti şöyle demiştir: El-Hâ-fız Salâhuddin bin Ala demiş ki: Bu hadisin senedi zayıf ise de mevzûluğuna hükmedilemez. Râvi Ebü'l-Mübârek'in meçhul, yâni tanınmaz olduğunu T i r m i z î söylemiş ise de î b n - i H i b b â n onun tanınmış râvi olduğunu söylemiş ve güvenilir râvi-ler arasında anmıştır. Râvi Yezîd bin Sinan'a gelince î b n - i Muin onun bir şey olmadığım söylemiş, fakat E b û H â t e m onun dürüst bir kimse olduğunu, ancak rivayetinin delil sayılamayacağını

söylemiştir. Senedin kalan râvileri meşhur zâtlardır. E 1 - A 1 â : Bu hadîs, senedlerinin tümü ile sahih hadis derecesine ulaşır, demiştir. El-Hâfız İbn-i Hacer de: Tirmizi bu hadîsi hasen saymıştır. Çünkü te'yid eder mâhiyette başka hadîs vardır, demiş.
Zerkeşi de: tbnü'l-Cevzi bu hadisin mevzu olduğuna hükmetmekle fena bir şey yapmıştır. Çünkü Hâkim bu hadîsi başka bir senedle A t â aracılığıyla Ebû Saîd-i Hud-r 1 (Radıyallâhü anh) 'den, rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir. Z e h e b î de et-Telhîs'te H â k i m ' in hadîsinin şahinliğini te'yid etmiştir. B e y h a k i aynı senedle rivayet etmiştir. Ayrıca t i r m i z î' nin E n e s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîs ile Tabarâni ve Beyhakî' nin U b â d e bin e s - S â m i t (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadis bu hadîsin şahidi durumundadır (yâni metinleri aynıdır. Hadisi te'yid eden başka hadîs de vardır.
Sindi' nin S ü y û t î' den naklen verdiği bilgi burada bitti.

4127) "... Habbâb (bin Eret) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi Allah Teâlâ'mn;
"Sabah akşam, Rab'Ierinin nzâsını dileyerek O'na duâ edenleri (yanından) kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zâlimlerden olasın." (En'âm, 52) buyruğu hakkında şöyle demiştir:
EI-Akra' bin Habis et-Temîmi ve Uyeyne bin Hısn el-Fezârî (Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ziyaretine) geldiler ve Re-sûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) 'i mü'minerin zayıflarından bir gurubun içinde oturup Suheyb, Bilâl, Ammâr ve Habbâb ile beraber iken buldular; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in etrafında onları (yâni zayıf, fakir, nüfuzsuz sahâbileri) görünce o zayıf sahâbî-leri küçümsediler, hakir gördüler. Nihayet Onun yanına varıp O'nun-la yalnız kaldılar (yâni biz de bir kenara çekildik) ve onlar: (Yâ Re-sûlallah, ziyaretine geldiğimizde) bir oturumu bize tahsis etmeni muhakkak isteriz ki Araplar bununla bizim üstünlüğümüzü tanısınlar. Çünkü senin yanma Arap hey'etleri gelir.. Bu itibarla Arablann bizi şu kölelerle (yâni fakir mü si umanlarla) beraber görmelerinden utanırız. Onun için biz senin yanına geldiğimiz zaman köleleri yanından kaldır. Sonra biz huzurundan ayrılınca dilersen onlarla beraber otur, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
Peki, buyurdu. Bu kere onlar:
O halde bu teklifimizi kabul buyurduğuna dâir bizim için bir ya* zı yazdır, dediler. Habbâb dedi ki: Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir yaprak kâğıd istedi ve yazı yazması için Ali (Radıyallâhü anh)'ı çağırttı. Biz de meclisin bir kenarında oturuyorduk. O sırada Cebrail (Aleyhisselâm) indi ve;
"Sabah akşam Rab'lerinin rızâsını dileyerek O'na duâ edenleri (yanından) kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zâlimlerden olasın." (Enam, 52) âyetini (indirip) söyledi. Sonra el-Ak-ra' bin Habis ve Uyeyne bin Hısn'ı anlatarak:
"Ve işte böylece, "Allah aramızdan şunlara mı lütûfta bulundu?" deyiversinler diye bâzısını bâzısıyla imtihan ettik. Allah şükredenleri en iyi bilen değil midir?" (En'âm, 53) âyetini (indirip) söyledi. Bundan sonra:
"Âyetlerimize imân edenler sana geldikleri zaman (onlara) de ki: Selâm sizlere. Rabb'iniz rahmet etmeyi kendi üzerine aldı — vaadetti —." (En'âm, 54) âyetini (indirip) söyledi.
Habbâb dedi ki: Bu âyetler indikten sonra biz O'na öyle yaklaştık ki dizlerimizi O'nun dizi üzerine bıraktık ve ResûluIIah (Sallallahü Aleyhive Sellem) bizimle beraber otururdu. Sonra kalkmak istediği zaman kalkar ve bizi bırakırdı (yâni biz ondan sonra kalkıp dağılırdık) . Sonra Allah (Azze ve Celle) :
"Rablerinin rızâsını dileyerek sabah akşam O'na duâ edenlerle beraber nefsini sabırlı tut (yâni onlarla sohbet etmeye tahsis et); dünya hayatının süsünü arzulayarak gözlerini o kimselerden (başkasına) çevirme (eşraf kimselerle—özel— oturum yapma). Bizi anmak hususunda kalbine gaflet verdiğimiz ve hevesine uyup da işi furut (yâni helak olmak) olan (yâni Uyeyne ve el-Akra')a uyma" (Kehf, 28) âyetini indirdi. Habbâb: (>_^j dan maksad) uyeyne ve el-Akra'ın
işidir, dedi. (Habbâb sözüne devamla) Sur.ra Allah onlara (yâni mü1-minlere ve kâfirlere) iki adamın misâlini (Kehf sûresinin 32 ilâ 44. âyetlerinde) ve dünya hayatının misâlini (Kehf sûresinin 45. âyetinde) getirdi (yâni anılan âyetleri indirdi).
Habbâb dedi ki: (Kehf sûresinin 28. âyeti indirildikten) sonra biz (yâni fakir-zayıf saha biler) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde otururduk. O'nun kalkacağı saate varınca biz O'nu bırakıp kalkıyorduk ki, O da kalksın."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râviteri güvenilir zâtlardır. Müslim, Nesâi ve Müellif, yâni İbn-i Mâceh bu hadisin bâzısını Sa'd bin Ebİ Vakkas (R.A.)'ın hadîsi olarak

rivayet etmişler —4128 nolu hadise bak—.[30]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadiste E n' a m sûresinin 52, 53 ve 54. âyetleri ile K e h f süresinin 28. âyetinin iniş sebepleri bildirilmekte, keza K e h f sûresinin 32 ilâ 44. âyetleri ile 45. âyetinin bununla ilgili olduğu belirtilmektedir. Bu hadiste anılan âyetlerin açıklaması geniş yer alacağından bu hususla ilgili bilgi edinmek isteyenler tefsir kitablanna başvurmalıdır, demekle yetinmek isterim. Ancak şunu belirteyim:
EI-Hâzin tefsirinde beyân edildiğine göre Temim kabilesinin büyüğü El-Akra' bin Habis ve Fezâr kabilesinin büyüğü Uyeyne bin Hısn, Resûl-iEkrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e bu teklifte bulundukları zaman yeni ihtida etmiş durumda idiler ki böylelerine Müellefe-i Kulûb denilir. Yâni gönülleri henüz İslâm'a tam yatışmamış durumda idiler. Yine el-Hazin tefsirinde Kehf süresinin 28. âyetinin izahı bölümünde beyân edildiğine göre Uyeyne bin Hısn'm bu teklifi henüz ihtida etmediği bir günde vuku bulmuştur.
Bâzı rivayetlere göre ise bu âyetlerin iniş sebebi Mekke müşriklerinin bu teklifte bulunmasıdır. 4128. hadis de bunu te'yid eder mâhiyettedir. Ancak şöyle yorum yapılabilir: Bu teklif iki taraftan da vuku bulmuş olabilir. Yâni hem e 1 - A k r a' bin Habis'-ten, hem de Mekke müşriklerinden gelmiş ve bu teklifler üzerine anılan âyetler inmiştir.
Notta belirtildiği gibi Zevâid yazarı bu hadîsin bir bölümünün Müslim, Nesâi ve tbn-i Mâceh tarafından Sa'd bin Ebİ Vakkâs (Radıyallâhü anh)'m hadîsi olarak rivayet edilmiş olduğunu söylemiştir. Fakat Sindi bu söze itiraz ederek: Bu iki hadis birbirinden ayrı iki hadîstir. Sa'd (Radıyallâhü anh)'in hadîsine göre En'âm sûresinin 52. âyetinin iniş sebebi Kureyş, yâni Mekke müşriklerinin bu teklifte bulunmasıdır. H a b b â b (Radıyallâhü anh) 'm hadisine göre ise anılan âyetin iniş sebebi Akra' bin Habis ile Uyeyne bin Hısn'ın vâki teklifidir. Bu itibarla iki hadisin zahiri bile birbirine uymazken S a' d' m hadisi nasıl Habb&b'm hadisinin bir parçası olur. İki hadis arasında görülen zahiri ihtilâf şöyle bertaraf edilebilir: Akra' bin Habis ile Uyeyne bin H ı s n' in söylediği şeyi Mekke müşrikleri de söylemişler ve bu âyet bunun üzerine inmiştir, diye bilgi verir.
Hadisin sonunda H a b b â b "Kehf sûresinin 28. âyeti indikten sonra Resûl-i Ekrem (Aleyh i's-salâtü ve's-selâm) 'in meclisimizden kalkacağı saat gelince biz O'nu bırakıp kalkıyorduk ki O da kalksın"
mealindeki sözünün mânâsı ve maksadı şudur: Bu âyet inmeden önce Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), biz fakirlerle oturup sohbet ederdi. Sohbet bitince önce kendisi kalkıp gidiyordu, mecliste biz kalmış oluyorduk. Fakat bu âyet indikten sonra O, bizi bırakıp gitmek, bizden önce meclisten ayrılmak istemezdi. Bunun için sohbetin bitiminde evvelâ biz kalkıp giderdik, O da bizden sonra o yerden ay nlırdL
Şu noktayı da belirteyim: Resûl-İ Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in e 1 - A k r a' bin Habis, Uyeyne bin H ı s n veya müşriklerin ulularının, kendileri için ayrı oturum düzenlenmesi ve o oturumlara fakir müslümanlann alınmaması yolundaki tekliflerine olumlu cevap vermeye taraftar olması, teklif sahiplerinin nüfuzlu, eşraf ve zenginlikleri dolayısıyla değil, sırf müslümanlığın güçlenmesi, yayılması ve yeni müslümanlann imânlarının kökleşmesi içindir.
Bu hadis ve arasında geçen âyetler, fakirlerle oturup kalkmanın, onlarla sohbet etmenin, alçak gönüllülük etmenin üstün faziletine delâlet eder.

4128) "... Sa'd (bin Ebî Vakkas) (Radtyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Şu âyet biz altı kişi hakkında indi: Benim hakkımda ve İbn-i Mes'ûd, Suheyb, Ammâr, Mıkdâd ve Bilâl (Radiyallâhü anhüm) hak kında.
Sa'd dediki, Kureyş (müşrikleri) Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e: Biz onlara (yâni yukarda isimleri geçen sahâbîlere) tâbi olmaya kesinlikle razı olmayız. Bu sebeple onları yanından kov, diye teklifte bulundular. Sa'd, dedi ki: Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalbine girmesini Allah'ın dilediği bir şey (yâni tekliflerine uymak düşüncesi) de O'nun kalbine girdi. Sonra Allah (Azze ve Celle) :
"Rablerinin rızâsmı dileyerek sabah akşam O'na dua edenleri (yanından) kovma..." âyetini (En'âm, 52) indirdi."[31]

İzahı

Bu hadîsi Müslim ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Müslim bunu Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) 'm fazileti bölümünde rivayet etmiş olup metninde biraz değişiklik var ise de mânâyı etkileyecek bir durum görmediğim için değişikliği belirtmeye gerek görmüyorum.
Bu hadîse göre En'âm sûresinin 52. âyeti hadîste ismi geçen sahâbîler hakkında nazil olmuştur. Âyetin iniş sebebi de Mekke müşriklerinin hadiste sözü edilen teklifleridir. Bundan önceki hadîse göre ise âyetin iniş sebebi el-Akra' bin Habis ile Uyey-n e bin H i s n tarafından yapılan benzer tekliftir. Konu hakkında gerekli bilgiyi bundan önceki hadisin izahı bölümünde verdiğim için oraya bakılmalıdır. [32]

8- Malı Çok Olan Zenginler Hakkında Bir Bâb

4129) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ank)'dea. rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Malı şöyle, şöyle, şöyle ve şöyle yapanlar hâriç, dünyalığı çok olanlara yazıklar olsun, buyurdu. IJ&* — "Şöyle" kelimesi) dört
(defa Duyurulmuş) tur: (Yâni) Sağından, solundan, önünden ve arkasından (fakirlere, hayır yollarına harcayanlar).
1 .-mi I Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Atiyye el-Avfî ve kendisinden rivayet eden
râvi zayıftır. Ahmed de kendi Müsned'inde bu hadisi Muhammed bin Ubeyd'dâi el-A'meş aracılığıyla Atıyye'den bu senedle rivayet etmiştir.
4130) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resû lullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Malı şöyle ve şöyle yapan (yâni belirli bir parçasını etrafındak fakirlere, hayır yollarına harcayan) ve onu helâl yoldan kazananla] hâriç, dünyalığı en çok olanlar, kıyamet günü (rütbece) en aşağı olan lardır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenili zâtlardır.

4131) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)*dea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
Şöyle, şöyle ve şöyle yapanlar (yâni malının belirli bir kısmını fakirlere, hayır yollarına harcayanlar) hâriç, dünyalığı en çok olanlar.
(âturette rütbece) en aşağı olanlardır, buyurdu. \j£* = "Şöyle" kelimesi) üç defa (buyurulmuş)tur." [33]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu üç hadîs, dünyalığı çok olup da çevresine yardımda bulunmayan, malının bir kısmını fakirlere ve benzeri hayır yollarına harcamayan kimselerin kıyamet günü rütbece en düşük insanlar olduğuna delâlet eder. Miftâhü'1-Hâce yazarının beyânına göre bâzı ilim adamları: Yâni zekât fitre gibi zorunlu olan malî ibâdetler dışında sadaka ve bağış yapmaktan imtina eden varlıklı mü'minlerin rütbesi, fakir mü'minlerin rütbesinden aşağıdır. Fakat sadaka ve bağış gibi hayrat yapan varlıklı mü'minler bu hükmün dışında kalır, diye yorum yapmışlardır.
Ebû Saîd-iHudrî (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinde geçen "Veyl" kelimesi bu yoruma uygun olarak "Yazıklar olsun" biçiminde terceme edilmiştir.
Hadiste geçen "Hakeza" kelimesiyle işaret olunan hayır yolları zekât mânâsına yorumlandığı takdirde "Veyl" kelimesi "Azâb veya helak olma" mânâsına da yorumlanabilir. Çünkü zekâtını vermeyen varlıklı mü'min azaba müstehak olmuş olur.
Hadîslerde geçen "Kaale" kelimesi "Faale" mânâsına yorumlanmıştır. En-Nihâye'de: Araplar, Kavi masdannı ve bundan türeyen fiilleri her türlü fiil, eylem ve iş yapma mânâsında kullanırlar, denilmiştir.

4132) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Yanımda Uhud (dağı) kadar altın olup da ondan bir parça yanımda kaldığı halde (iki gün geçip) üçüncü bir gecenin gelmesini sevmem. Bir borcu ödemek üzere (o altından) saklıyacağım parça hâriç."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi hasendir. RftvÎ YakÛb bin Humeyd hakkında

ihtilâf vardır. Ebû Süheyl'in adı Nâfi bin Malik bin Ebl Amir el-Asbahi'dir, bu zât Mâlik bin Enes'in amcasıdır.[34]

İzahı

Bu hadîsin bir benzerini Buharı, Rikak kitabının "Bâbû Kavli'n-Nebiyyi..." babında rivayet etmiştir. Oradaki hadîsin baş kısmı; = "Uhud dağı kadar altınım olsa..." şeklindedir.
Bu hadîs, malı Allah yoluna harcamayı teşvik eder ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dünyadan yüz çevirmenin en üstün derecesinde olduğuna, kişinin kendisine veya başkasına âit bir borcu ödemek için yetecek kadar mal saklamasının Zühd'e, yâni dünyadan yüz çevirme faziletine gölge düşürmediğine delâlet eder.

4133) "... Anır bin Ğaylân es-Sakafî (Radtyallâhü anhümâydan -rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allahım! Kim bana imân edip beni tasdik eder (doğrular) ve getirdiğim (Din) in senin katından (gelme) yegâne hak (din) olduğunu bilirse, sen o kimseye az mal ve az çocuk ver, sana kavuşmayı ona sevimli kıl ve ölümünü çabuklaştır (yâni ömrünü uzun tutma). Kim de bana imân etmez, beni tasdik etmez (doğrulama?.) ve benim getirdiğim (Din)in senin katından (gelme) yegâne hak (din) olduğunu bilmezse o kimseye çok mal ve çok çocuk ver ve ömrünü uzat."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu senedin râvileri güvenilir zâtlardır. Hadîs mürseldir. Zevâid yazan demiş ki: tbn-İ Mâce'ie, bu Amr'ın bundan başka hadisini rivayet etmemiştir. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında Amr'ın hiç bir hadîsi yoktur.[35]

İzahı

Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selânı), bu hadîste mü'min kulun malının ve çocuğunun az olmasını dilemiştir. Çünkü malın ve çocuğun çokluğu mânevi sınavda başarısızlığa yol açması kuvvetle muhtemeldir. Keza mal az iken çocuğun çokluğu da helâl haram ayırımı yapmaksızın nafaka teminine ve dolayısıyla günaha girmeye yol açabilir. Mü'minin ömrünün uzun olmaması dileğine gelince, ömrün uzunluğu dünya sıkıntılarının daha çok çekilmesine sebebiyet verebilir.
Mü'min olmayan kimsenin mal ve evlâdının çokluğu ve ömrünün uzunluğu, onun azabının şiddetine sebep olur. Çünkü, dünya hayatında ne kadar çok kalsa ve malı ile çocuğu ne kadar çok olsa o kadar fazla günah işlemiş olur.

4134) "... N'ukade el-Esedî (Radtyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir;
Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) beni bir adama göndererek ondan meniha (yâni geçici bir süre için karşılıksız sütünden yararlanılacak) bir dişi deve istedi. Adam bu isteği yerine getirmedi. Sonra Resûluilah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) beni başka bir adama gönderdi. Bu adam O'na (sağmal) bir deve gönderdi. Resûluilah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) deveyi görünce : A11 ahi m! Bu deveyi ve onu göndereni bereketlendir, diye duâ buyurdu.
Amr bin Çeylân (R.A.)'nm Hâl Tercemesi
Amr bin Ğeylân bin Seleme es-Sakaü (R.A.)'ın sahâbi olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Bu zât Şam'a yerleşmiştir. Kendisi İbn-i Mes'ûd (R.A.)'den hadis rivayet etmiştir. Râvisi ise Katâde'dir. Abdülğanî; Onun sahâbiliğine dâir söz, sağlıklı bir kaynağa dayalı değildir, demiştir. Onun babası ise sahâbîdir, kardeşi de Muâviye (R.A.)'ın vâlilerindendir. El-Müzzt : Onun sahâbiliği uzak bir ihtimal değildir, demiştir. (Hulâsa, 292)
Notta Zevâid'den naklen verilen bilgide hadisin mursel olduğu belirtilmiştir. Sebebi ise Amr (R.A.)'m Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in sohbetiyle müşerref olmadığına dâir görüştür, Sahâbi olduğuna dâir görüşe göre ise hadîs mürsel değil, mev-sûldttr.
Nukade demiş ki: Bunun üzerine ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e; (bereket duası) Deveyi getirene de (şümullen-dirilse), dedim. O:
Ve deveyi getireni (de bereketlendir), diye duâ buyurdu. Sonra devenin sağılmasını emretti. Bunun üzerine deve sağıldı ve bol süt verdi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sağmal deve vermekten imtina eden ilk adam için):
A İlahım! Falanın malını çoğalt, diye duâ etti ve deve gönderen adam için de:
(Allahım!) Falanın rızkım gün be gün eyle, diye duâ etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-Berâ bulunur. İbn-i Hibbân onu güvenilir râviler arasında anmıştır. Zehebi de onun meçhul olduğunu söylemiştir. Senedin kalan râvileri

güvenilir bâtlardır. Zevâid yazan : Yalnız îbn-i Mâce'nin rivayet ettiği bu hadisten başka Nukade (R.A.)'ın hiç bir hadisi Kütüb-i Sitte'de yoktur, demiştir. [36]

İzahı

Sindi bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in, geçici bir süre için karşılıksız olarak sütünden yararlanılmak üzere deve istemesi ihtiyacı olan bâzı kimseler için olabilir. Sağmal deve vermekten imtina edene malının çoğalması için duâ edilmesinin sebebi şu olabilir: O adam malının azlığından dolayı verememiş olabilir. Bu sebeple sadaka verebilir ve sadaka vermenin faziletine kavuşabilir hâle gelmesi için malının çoğalması doğrultusunda duâ buyurulmuştur. Şöyle bir ihtimal da var: Adam deve vermekten imtina ettiğinden dolayı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ona kızmış ve âhirette payı az olsun diye dünyada malının çoğalması için duâ etmiştir. Bu ihtimal kuvvetli görülür. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-eelâm) 'in deveyi verenin rızkının günlük rızık hâline gelmesi için duâ etmesi sebebJ de şu olabilir: O, adamın malının çok olduğunu görmüş ve malının çokluğu yüzünden bir fetneye düşmesinden endişelendiği için malının azalmasını dilemiştir. Allah gerçeği en iyi bilendir.
Nukade (İLA.Kın Hâl Tercemesl
Nukade bin Abdillah el-Esedî (R.A.), sahibidir. Peygamber (S.A.V.Vden hadis rivayetinde bulunmuştur. Kendisinden de Zeyd bin Eşlem ve oğlu Sa'd bin Nukade rivayette bulunmuşlardır. İbn-i Mâceh onun hadisini rivayet etmiştir. Hulasa, 406)

4135) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;
Altın kulu, gümüş kulu, saçaklı elbise kulu ve kareli elbise kulu olan kimse mutsuz olsun. O (çıkar düşkünü muhteris) kişiye (dilediği) verilirse memnun olur, verilmezse (ödevini) îfâ etmez."

4136) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Altın kulu, gümüş kulu ve kareli elbise kulu olan kimse, sürünsün ve baş aşağı yuvarlansın. Vücûduna diken batınca da cımbızla çıkaran bir kimseyi bulamasın." [37]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in bu hadisini B u h a -r t, Cihâd kitabı ile Rikak kitabında rivayet etmiştir.
Hadiste geçen "Taise" fiili çeşitli şekillerde mânâlandınlmıştır. İbn-i Hacer, el-Fetih'te bu fiilin manâsıyla ilgili olarak özetle şöyle der:
Ta's masdarı, yere düşmek demektir. Burada helak olmak mânâsı kasdedilmiştir. Îbnü'l-Enbâri : Ta's, serdir, demiştir.
İbn-i Hacer, Rikak bölümündeki hadîsin izahı esnasında yukardakı bilgiyi verdiği gibi Cihâd kitabında bu hadisin izahım yaparken de: Ta's t Mutsuzluktur. Bir kavle göre, yüzükoyun yere düşmektir. E 1 • H a 11 I : Ta's, kayıp yere düşmek ve bir daha doğru-lamamaktır, demiştir.
Neks i Baş aşağı yuvarlanmaktır. İntikâs, bir kavle göre yere düşünce doğrulmak isterken tekrar yere düşmektir. İntikâs, hastalığın nüksetmesi, yâni geri gelmesidir.
Ta's ve İntikâs'den maksad para ve mala kulluk ederek buna düşkün olan kişinin mutlu olmaması ve hüsrana uğramasıdır. Şevke, dikendir. Minkaş: Cımbızdır.
Bu hadîste, dünya malına taparcasına düşkün olan kimse aleyhine dua edilmiştir. Çünkü ihtiyacından fazla mal biriktirmeye aşın derecede düşkün olup bununla meşguliyetinden dolayı yükümlü bulunduğu dîni vecîbeleri yerine getirmeyen, farz, vâcib ve mendub ibâdetleri yapmayan bir kimse doğru yoldan sapmış, dalâlete düşmüş demektir.
Hadisin sonunda: "Vücûduna bir diken batınca da cımbızla çıkaran bir kimse bulunmasın" şeklinde beddua edilmiştir. Yâni çalışma ve hareket etmekten alakonsun. Çünkü çalışması ve hareketi, manevî sorumluluğunu, vebalini çoğaltmaktan başka bir şeye yaramaz, kendisine bir yarar sağlamaz. Bir dikeni cımbızla çıkarmak yardım çeşitlerinin en basiti, en kolayıdır. Böyle bir yardımdan yoksun kalmasını dilemek, her nevî dünyalık yardımın kesilmesini dilemeyi ifâde eder.

En-Nihâye'de Katîfe, saçaklı elbise, Hamîsa da kareli elbise, çizgili elbise diye açıklanmıştır. Bu iki kelime başka çeşit elbise ve yaygı anlamlarında da kullanılır. Burada kasdedilen mânâ, süslü elbisedir.[38]

9- (Verilen Rızka) Kanâat Etmek Babı

4137) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SalîaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

Zenginlik mal çokluğundan değildir. Lâkin zenginlik nefis (ve gönül) zenginliğidir."[39]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Mü slim, Tirmizî ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Araz" kelimesi yararlanılan dünyalık şeyler anlamında kullanılmıştır. İbn-i Battal: Hadîsten kasdedilen mânâ şöyledir: Zenginlik mal çokluğu değildir. Çünkü varlıklı olanların çoğu, servetiyle yetinmiyerek daha çok zengin olmaya gayret eder ve kazancının helâl veya haram yoldan geldiğine de pek bakmaz. Bu itibarla aşın ihtirasından dolayı öyle kimseler fakir gibidir. Hakiki zenginlik gönül ve nefis zenginliğidir. Bu tür zenginlik, rızkına kanâat ederek hâline şükreden, varlığının çoğalması için ihtiraslı olmayan, tok gözlü kişinin zenginliğidir, der.
K u r t u b i de : Hadisten kasdedilen mânâ şöyledir: Övgüye lâyık veya yararlı zenginlik nefis zenginliğidir. Çünkü nefis ve gönül zengin olunca, bir takım emeller peşine düşmez ve dolayısıyla izzet ve şerefini korumuş olur. Varlık sahibi olup da kalbi zengin olmayan bir kimse ise, cimriliği, muhterisliği ve aç gözlülüğü onu bir takım âdi işlere, onur kırıcı hareketlere ve fena durumlara düşürebilir. Böylesi halk nazarında küçük düşer, yerilir, hattâ menfur olur, demiştir.

4138) "... Abdullah bin Amr bin el-As (Radtyallâhü anhümâyâan rivâ yet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur
fslâm dinine erdirilen, yetecek derecede rızkı verilen ve buna ka naatkâr olan kimse muhakkak felah bulmuştur."

4139) "... Ebû Hüreyre (Radtyailâhü a»*)'den rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir;

AUahıml Muhanuned'in ev halkının rızkını geçinecek kadarcık kıL"[40]

İzahı

Abdullah (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Müslim, Tir-m i z I ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadiste, İslâm dînine erdirilerek, Rabb'ine itaat eden, ihtiyacına cevap verebilecek derecede helâl rızık verilen ve kanaatkar olan mü'minin felah, yâni mutluluk bulduğunu bildirir.
Felah: Hedefe ulaşmak, zafer kazanmak ve kurtuluşa ermek gibi mânâlara gelir. Burada bunların hepsi düşünülebilir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini BuhârI, Müslim, Tirmizi ve Nesâi de rivayet etmişlerdir. 'Kût'\ açlığı giderecek kadar olan yiyecek demektir.
Kurtubi bu hadisin izahında: Yâni "AHahım! Onlara öyle bir rızık ver ki, dilencilik zilletine zorlamasın ve refah ile bolluğa yol açacak derecede fazla olmasın. Böyle bir rızık sahibi ne fakir ne de zengin sayılır" demiştir.

4140) "... Enes (Radtyailâhü oıA/den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Her zengin ve her fakir kıyamet günü dünyada rızkının geçinecek kadarcık verilmiş olmasını muhakkak arzu 1 ayacaktır."
Not: SUyûtl demiş ki: Bu hadisi Îbnü'l-Cevzt, mevzu hadislere dahil etmiş ve senedinin râvi Nufey' İle malul olduğunu söylemiştir. Çünkü bu râvf terkedilmiştir. Bu hadis Ahmed'ln Müsned'inde de mevcuttur. El-Hatlb'in, kendi Tarih'in-de rivayet ettiği îbn-i Mes'ûd (R-A.)'ın hadisi de bu hadis İçin şâhid durumundadır.

4141) ... UbeyduIIah bin Mıhsan el-Ensârî (Radtyailâhü anhyden rivayet edildiğine göre;

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
(Ey Mü'minier!) Sizden kim vücutça sağlıklı, kalben emin olup yanında gününün yetecek kadarcık rızkı bulunursa bütün dünya ona verilmiş gibidir."[41]

İzahı

Bu hadîsi Tirmiz; de rivayet etmiştir. BuhârI de eI-Edebü*l-Müfred'de rivayet etmiştir. Tuhfe yazarı bu hadîsin izahı bölümünde şöyle der:
Hadiste geçen "Sirb" nefis demektir. Bir kavle göre topluluk d,e-mektir. Bu takdirde maksad, kişinin aile ferdleri ve ey halkıdır.
Bir kavle göre bu kelime "Serb" olarak okunur ve meslek, yol anlamım ifâde eder. Bir başka kavle göre "Sereb" okunabilir ve ev mânâsında kullanılmış olur. Bu kelime ile ilgili yukarda verilen bilgi e 1-Kari'den nakledilmiştir.
Tercemede bu kelime karşılığında kalb kelimesi kullanılmıştır. Çünkü Kamus'ta Sirb kelimesinin kalb, nefis, yol ve cemâat mânâlarına geldiği bildirilmiştir. Hadiste kişinin düşman tehlikesinden ve korkusundan uzak ve emin olması mânâsı kasdedildiğinden iç huzuru ve gönülce emniyet içinde bulunmak esas alınmalıdır.
Hadisteki "Hîzet" fiili "Hıyâzet" masdanndan alınmadır. Hıyâzet, toplamak ve birleştirmek demektir.[42]

Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Beden sağlığı büyük bir nimettir.
2. Düşman şerrinden ve korkusundan emin olmak, güvenlik içinde yaşamak büyük bir nimettir.
3. Günlük nafakaya sahip olmak büyük bir nimettir.
4. Yukarda sayılan üç nimete sahip olan bir kimse, bütün dünya kendisine verilmiş gibidir. Kendisini böyle görmeli, nimetlere şük-rctmeli, âhirct mutluluğuna erişmeye çalışmalıdır.

4142) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi veSellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Siz (dünya işlerinde) kendinizden aşağı olanlara bakınız ve (dünyalık bakımından) sizden yukarı olanlara bakmayınız. Çünkü bu, Allah'ın nimetini küçümsememenize daha lâyıktır.
(Râvi) Ebû Muâviye (kendi rivayetinde) "üzerinizde olan — nimetini —" demiştir."[43]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsi Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir'e,
Ubcydullah (R-A.)'ın Hâl Tercemesf
Ubeydullah bin Mıhsan el-Ensârî (R.A.)'m sahâbl olup olmadığı hususunda ihtilâf vardır. Tehzibü't-Tehzib'te, îbn-u Abdil-Berr'den naklen şu bilgi verilmiştir. Âlimlerin çoğunluğu bu zâtın sahâbl olduğuna dâir rivayeti sağlıklı saymışlar. Ebû Naim : O, Peygamber <S.A.V.))'in zamanına yetişmiş ve Cnu görmek şerefine kavuşmuştur, der. Et-Tafcrlb'te: Bu zâtın İsmi Abdullah bin Mıhsan'dır. Adının Ubeydullah olduğu da söylenir ve bu kavil tercih edilmiş, diye bilgi verilir. (Tuh-fetül-Ahvezi 3. cUd. sah. 269)
Vekl ve Ebû Muâviye isimli iki zât rivayet etmişlerdir. Ebû Muâviye' nin rivayetinde "Aleyküm", yâni üzerinizde olan nîmet ilâvesi vardır ki V e k i' nin rivayetinde yoktur. Hadisin sonunda bu durum belirtilmiştir.
Hadîste dünyalık bakımından yukarda olanlara değil, aşağıda olanlara bakılma emri verilmiştir. Çünkü kişi dünyalık bakımından kendisinden yukarı, yâni daha varlıklı kimselere baktığı zaman, Allah'ın kendisine verdiği nimetleri küçümseyebilir. Bu hâl onun öfkelenmesine, nankörlüğüne ve büyük günahlara girmesine sebebiyet verebilir. Fakat kendisinden aşağı olanlara baktığı zaman, elindeki nimetlere şükreder, hamdeder ve günaha girmekten uzak kalmış olur.

4143) "... Ebû Hüreyre (Radtyailâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur:
Allah şüphesiz (mükâfatlandırma veya cezalandırma bakımından) sizin suretlerinize ve

[44]
mallarınıza bakmaz ve lâkin ancak amellerinize ve kalblerinize bakar."

İzahı

Bu hadisi Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Bilindiği gibi Allah her şeyi görür ve O'ndan gizli hiçbir şey yoktur. Bu itibarla hadîsten maksad mükâfatlandırma veya cezalandırma bakımından olan bakıştır. Yâni mükâfatlandırması veya cezalandırması kalblerdeki niyetlere ve amellere göredir. Kişilerin suretlerinin güzelliğine veya çirkinliğine, keza malının çokluğuna veya azlığına göre değildir.
Sindi: Yâni amellerinizi ve kalbi erin izi ıslah ediniz, düzeltiniz. Gayret ve çalışmalarınızı bedenlerinizin güzelliğine ve mallarınızı çoğaltmaya teksif etmeyiniz. Allah'ın bakıp bakmamasından maksad kanımca şudur: Allah kulunu, suretinin güzelliğiyle veya malının çokluğuyla kabul buyurmaz, onu katında yüceltmez. Keza bunun aksine kulunu suretinin çirkinliğiyle veya malının azlığıyla da kabul buyurmaz, yüceltmez. O, kulunu amelinin güzelliğiyle ve kalbinin ihlâslı olması, yâni niyetinin sırf Allah rızâsı olmasıyla kabul buyurur, katında yüceltir. Keza O, kulunu amelinin çirkinliğiyle ve niyetinin bozukluğuyla reddeder, [45]
demiştir.

10- Muhammed (Sallallahü Aleyhi Ve Sellem)İn Ev Halkının Maişeti (Yâni Geçim Tarzı) Babı

4144) "... Aişe (Radtyallâhü ankâ)'dan; Şöyle demiştir:
Şüphesiz biz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âli (yâni ev halkı) kesinlikle bir ay durup (bir yiyecek pişirmek için) o süre içinde ateş yakmazdık. O, (yâni yiyecek ve içecek olarak evde kullanılan şey) yalnız kuru hurma ve su idi. (Râvi îbn-i Nümeyr: "Bir ay kalırdık" demiştir.)"

4145) "... Âişe (Radtyallâhü «lAâ^'dan; Şöyle demiştir:
(And olsun ki) Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evlerinin hiç birisinde ateş dumanı görülmeksizin Onun ev halkının (üzerinden bir ay geçerdi ve) üzerlerine yeni ay gelirdi.
(Âişe'nin râvisi Ebû Seleme demiş ki) Ben (Âişe'ye* :
Peki onların yemeği ne idi? dedim. Âişe:
Siyah iki şey: Kuru hurma ve su. Bir de şu var ki, Ensâr'dan olan sadakatli komşularımız vardı. Bunların sağmalları bulunurdu. İşte bunlar sağmallarının sütlerim O'na gönderirlerdi. (O da bize içirirdi), dedi.
(Râvi) Muhammed demiş ki: Ve onlar (yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ehli Beyt'i) dokuz evdi."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güveni* lir zâtlardır. Müslim, bu hadîsin bâzısını bu cihetten rivayet etmiştir.

4146) "... Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemVi açlıktan bütün gün kıvranıp karnını doyuracak kötü hurma (bile) bulamıyorken gördüm. [46]

İzahı

Bu babın ilk hadisini Buhâri, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin şeyhi Ebû Bekir bin Ebi Şeybe'ye Abdullah bin Nümeyr ve Ebû Ü s â m e rivayet etmişlerdir. îbn-i Nümeyr, hadisteki "Nemküsü" fiili yerine "Nelbesu" fiilini rivayet etmiştir. Bu iki fiilin ifâde ettiği mânâ hemen hemen aynıdır. Hadisin sonunda bu değişiklik belirtilmiştir.
A i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın ikinci hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Müslim de Zühd kitabında bunun bir benzerini rivayet etmiştir. B u h â r i' nin Hibenin Fazileti bölümünde rivayet ettiği Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi de buna benzer. Bu hadîste geçen Rebâib: Rebibe'nin çoğuludur. Rebîbe, evde beslenen davar demektir.
Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), kuru hurma ve suya "Esvedân = İki siyah" demiştir. Medîne-i Münevvere hurmalarının çoğu siyahtır. Fakat bilindiği gibi suyun rengi yoktur, kaba göre renk alır. Ona siyah denmesi sebebi ya onların su kablarınm ekserisinin siyah olması veya tağlîbtir.

Yâni kuru hurmanın siyahlık sıfatının suya da verilmesi ve böylece hurmanın suya galip kılınmasıdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e süt hediye eden En-sâr komşularının Sa'd binUbâde, Abdullah bin Amr, Ebû Eyyûb Hâlid bin Zeyd ve Es'ad bin Z ü r â r e gibi zâtlar olduğu, K a s t a 1 â n i tarafından belirtilmektedir.
Râvi Muhammed'in "ve onlar dokuz ev idi" sözü, E h 1 - i B e y t'in dokuz ev olduğu biçiminde terceme edildi. Çünkü 4147. hadiste de belirtildiği gibi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in dokuz zevcesi bulunurdu. Her zevcenin odası ayrı olduğu için Ehl-i Beyt'in dokuz hanesi bulunurdu.
Râvinin sözündeki zamirin süt hediye eden komşulara âit olması uzak bir ihtimaldir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Süt hediye edenler dokuz evdi.
Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivayet etmiştir. Bu hadiste geçen Dekal: Âdi ve kötü cins hurma demektir.
İltivâ î Öne, sağa ve sola eğilmektir. Fakat Tıybi: İltivâ ve Televvî: Açlıktan dolayı kıvranmak veya dövülürken acıdan dolayı kıvranmaktır, dRmiştir.

4147) "... Enes bin Mâlik (Radtyattâhü a«A/den; Şöyle demiştir: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den defalarca t Muhammed'in canı (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki Muhammed'in ev halkı yanında ne bir sâ dâne (yâni hububat) ne de bir sâ kuru hurma sabahladı, buyruğunu işittim. O gün O'nun dokuz zevcesi şüphesiz vardı."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güveni. Jir zâtlardır. îbn-i Hibbân da bunu Ebân el-Attâr yoluyla Katade'den bu senedle kendi Sahth'inde rivayet etmiştir. [47]

İzahı

Sindi: Ben derim ki, bu hadisin aslını Buhârl kendi Sahih'inde Kitâbü'l-Bey'de rivayet etmiştir. Ancak sarihleri o rivayetin mevkuf veya merfû olduğu hususunda ihtilâf etmişler. Lakin Müellifin (yâni İbn-i Mâceh'in) bu rivayeti hadisin Enes (Radıyallâhü anh) üzerinde mevkuf olduğunu söyleyenin kavlini reddeder.

4148) "... Abdullah (Radtyallâhu ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) :
"Muhammed'in ev halkında bir müd yemekten başka (azık olarak) bir şey sabahlamadı" veya "Muhammed'in ev halkında bir müd yemek (bile) sabahlamadı" buyurdu, demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, râvileri güvenilir bir seneddir. Râvi Ebü'l-Muğire'nin adı Abdülkuddüs bin Haccâc el-Havlânl'dir.

4149) "... Süleyman bin Sured (Radtyallâhü anhyâen: Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi ve bir yiyecek maddesine gücümüz yetmediği (veya O'nun gücü yetmediği) halde üç gece (yemeksiz) durduk."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Tâbü olan râvi meçhuldür. RâvilerÎn isimlerine dâir kitab yazanlardan ondan söz edeni görmedim ve onu bilemedim.

4150) "... Ebû Hüreyre (Radıyaltâhü anh)'den: Şöyle demiştir:
Bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sıcak bir yemek getirildi. O da yedi ve yemekten sonra:
El Hamdü lillâh (=Hamd Allah'a mahsustur). Şu ve şu kadar zamandan beri karnıma sıcak bir yemek girmedi (idi), buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvi SÜveyd hakkında ihtilâf vardır. [48]

İzahı

4147 ilâ 4150 nolu hadisler Zevâid nevindendir. Ancak 4147. hadisin bir benzeri notta da belirtildiği gibi B u h â r i tarafından rivayet edilmiştir. B u h â r i benzer hadîsi Büyü, İstikraz, Cihâd, Selem, Şirket, Rehin ve Meğâzi gibi bölümlerde on bir defa rivayet etmiştir. 4150 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B e y h a k i de rivayet etmiştir.

Bu bâbta rivayet olunan tüm hadîsler gerek Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in ve gerekse Ehl-i Beyt'in, yâni muhterem zevcelerinin nasıl bir geçim ve yaşantı içinde olduklarım bildirir. Tabiî ki, O büyük insan ve âlemlerin medâr-ı intiharı (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir çok hadîsle sabit olduğu gibi bu hayat tarzını tercih eylemiş, dünya lezzetlerine ve süslerine iltifat ve itibar etmemiştir. Muhterem zevceleri de O'nun bu prensibine sadakatla bağlı kal-mışlardır. Aslında Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), her zevcesinin yıllık nafakasını, yâni geçinecek kadar azıklarını verirdi. Fakat onlarda Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yolunu izleyerek fakirleri, yoksulları kendi nefislerine tercih ederlerdi ve dolayısıyla yıllık nafakaları yılın yansına bile yetmezdi.
Bu hadisler, her gün iki üç defa tıkabasa karınlarını çeşitli yemeklerle dolduran, hattâ bunun yanında gıda maddelerini israf eden, çöplükleri yemek artıkları ve ekmek parçalarıyla dolup taşan bu günkü müslümanlar için büyük birer derstir. [49]

11- Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' in Ev Halkının Yatağı Babı

4151) "... Aişe (Radıyallâhü anhâ)Aan\ Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in, üstünde yattığı yatak, içi Hf (yâni hurma yaprağı) ile dolu tabaklanmış deri idi."

4152) "... Alî (bin Ebî Tâlib) (Radtyallâhü anh)\\en: Şöyle demiştir:
Ali (bin Ebî Tâlib) ve (eşi) Fâtıma (Radıyallâhü anhümâ) kendilerine âit bir hamil (hamil, yünden mamul, saçaklı beyaz çarşaftır) içinde (yatmakta) iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o çarşafı, içi iz-hır (yâni Mekke şamam denilen ot) ile doldurulmuş bir yastığı ve bir kırbayı (su tulumunu) cehiz olarak onlara vermişti."

4153) ... Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh) den; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna (oda-sma)girdim. O, bir hasır üstünde (uzanmış) idi. Ömer demiştir ki: Biraz sonra oturdum. Baktım ki O'nun üzerinde bir îzâr (belden aşağı bedeni örten elbise) var ve üzerinde ondan başka bir şey yok. Bir de gördüm ki hasır O'nun mübarek böğründe iyice iz yapmış. Odasının bir kenarında da bir sâ (ölçeği) kadar bir tutam arpa ve biraz karaz (deri tabaklamada kullanılan selem ağacı meyvesi) gözüme ilişti. Henüz tabaklanmamış bir deriyi de asılı gördüm. Bu vaziyet karşısında gözlerim yaşardı (ağladım). Bunun üzerine O: Seni ağlatan nedir, Ey Hattâbın oğlu? buyurdu. Ben de: Ey Allah'ın Peygamberi! Nasıl ağlamıyayım? Şu hasır senin (mübarek) böğründe iyice iz yapmış, şu hazânen (yâni azık için ayırdığın
köşe) de gördüğüm şeyden başka bir şey göremiyorum. Halbuki şu Klsrâ ve Kayser, meyveler ile nehirler (nimetlerin) de bulunurlar. Sen ise Allah'ın peygamberi ve seçkin kulusun, kilerciğin de işte budur, dedim. Resûl-i Ekrem {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ey Hattâb'ın oğlu! ÂhÎretin bize, dünyanın da onlara olmasına râ-zî olmaz mısın? buyurdu. Ben: Razı olurum, dedim."

4154) ... AH (bin Ebf Tâlib) (Radtyallâhü atıh)'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İn kızı (Fâtıma gerdek gecesi) bana gönderildi. Zifaf gecesi yatağımız, bir koç derisinden başka bir şey değildi." [50]

Not: Zevâiö'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hâris ve Müc&Üd var, ikisi de zayıftır.

İzahı

Â i ş e (Radıyallâhü an ha) nın hadisi Buhâri, Müslim ve T i r m i z İ tarafından da rivayet edilmiştir. Bu hadîste geçen 14 Dicâ1" i Üstünde yatılan yatak demektir. Edem: Edîm'in çoğuludur, tabaklanmış deri demektir.
4152. nolu A 1 î (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi İ b n-i H i b -ban tarafından da rivayet edilmiştir. Kalan Kütüb-î Sitte'nin hangisinde bulunduğuna bakılmalıdır. Bu hadîste geçen "Hamil" hadis metni arasında parantez içinde tarif edilmiştir. T a b e r â n i' nin Ata bin es-Sâib aracılığıyla Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in cehiz olarak Fâtıma (Radıyallâhü an-hâ) ile beraber bir hamil, içi hurma yaprağı ve izhır (denilen Mekke samanı) ile dolu, tabaklanmış deri bir yastık ve bir su tulumu

gönderdiği, Al! İle Fâtıma (Radıyallâhü anhümâ) 'nın o hamil denilen çarşafın yansını altlarına serip, diğer yarısını üstlerine atmak suretiyle yatak yaptıklan bildirilmiştir. O rivayette A t â, hamil'in ne olduğunu sormuş ve: Hamil, bir katîfe (yâni saçaklı çarşaf) tır, cevâbını almıştır. Bu cevâbm babası e s - S â i b tarafından verildiği kanaatındayım. Çünkü şeyhi babasıdır. Bu itibarla Müellifimizin rivâyetindeki tarifin de e s - S â i b ' e âit olması kuvvetle muhtemeldir.
Hadiste geçen "İzhır" güzel kokulu bir ottur. Kuruduğu zaman rengi beyazlaşır. Okyanos'ta beyân edildiğine göre Türkçede ona Mekke samanı denilir. "Kırba" su tulumudur. Süt tulumuna da denilir.
Ömer (ftadıyallâhü anhl'ın hadîsini Müslim, Talâk kitabının 5. babında uzun bir hadis metni içinde rivayet etmiş. Ayrıca Hâkim de bunu rivayet etmiştir.
Zevâid nevinden olan son hadîste geçen Meşk: Deri demektir. Kebş de koçtur.
Bu bâbtaki hadisler de Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in ve ev halkının, başka bir deyimle E h 1 - i B e y t' in yataklarının nasıl olduğunu bildirir.
Akşamdan sabaha kadar çok yumuşak ve süslü yataklar içinde mışıl mışıl uykuya dalan biz gafil kullara yüce Rabbim şuur ve kanaat ihsan eylesin ve bu nimetlerin şükrünü edâ etmeye muvaffak eylesin ve bunca nimetlerin hesabını lütfü ve keremi ile sormasın.[51]

12- Peygamber {Sallallahü Aleyhi Ve Sellem) İn Sahâbîlerinin Maişeti (Yâni Geçim Tarzı) Babı

4155) "... Ebû Mes'ûd (el-Ensârî) (RadtyaUâkü a»A)'den şöyle rivayet edilmiştir:
ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sadaka vermeyi emrederdi. Bunun üzerine (sadaka vermeye mâlî gücü olmayan) herhangi birimiz iki avuç (hurma) getirebilmek için gidip sırtında (ücretle) yük taşırdı. Bu gün ise bunların birisinin yüz bin derle servet) i vardır.
(Ebû Mes'ûd'un râvisi) Şakîk demiş ki: Bana Öyle geliyor ki Ebû Mes'ûd (bu sözle) kendi şahsını (n mâli durumunu) kasdediyor(du)."

4156) '... Hâlid bin Umeyr (Radtyallâhü anh)\\çn\ Şöyle demiştir:
Utbe bin Ğazvân (bin Câbir) minber üstünde bize bir hutbe okudu ve (hutbesinde ez cümle) şöyle dedi: Gerçekten ben kendimi Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bulunan (ilk müslüman) yedi kişinin yedincisi olarak gördüm. Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz bir yemek yoktu. Hattâ (ağaç yapraklarını yediğimizden dolayı) ağızlarımızın etrafı yara oldu.' '

4157) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine güre:
(Bir gün arkadaşları ile) yedi kişi olarak (çok) acıkmışlar. Ebü Hüreyre demiş ki: Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beher kişiye bir aded olmak üzere bana yedi tane kuru hurma verdi."

4158) "... Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâkü ankyâtn rivayet edildiğine «jttre :
= (And olsun ki) sonra o gün (kıyamette)
nimet (in şükrün) den muhakkak sorulacaksınız." (Tekâsür, 8) âyeti inince Zübeyr (bin el-Avvâmî (Radıyallâhü anh) :
(Yâ Resûlallah!) Biz hangi nimettin şükrün)den sorulacağız? (Bizdeki) nîmet ancak (şu) siyah iki şeydir: Kuru hurma ve su, dedi. Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olunuz ki, muhakkak o (sorulacağınız nîmet) olacaktır (yâni bolluğa kavuşacaksınız), buyurdu."[52]

İzahı

Ebü Mes'ûd (Radıyallâhü anh) in hadîsini B u h â r i ve N e s â î de rivayet etmiştir. Bu hadisin sonunda râvi Ş a k i k' a âit cümleden maksadı şudur: Bana öyle geliyor ki Ebû Mes'ûd (Radıyallâhü anh), kendisinin de ilk zamanlarda fakir olduğunu, o sıralarda bir sadaka verebilmek için diğer bâzı sahâbiler gibi gidip hammallık ederek ücret aldığını ve bundan sadaka verdiğini, ama daha sonra zenginleştiğini üstü kapalı ifâdelerle anlatmak istemiştir.
Müslim de Zekât kitabının 21. babında bu hadisi kısmen değişik bir ifâde ile rivayet etmiştir.
Hâlid bin Umeyr (Radıyallâhü anh)'in hadisini Müslim de Zühd kitabının başlarında rivayet etmiştir. Oradaki bir rivayette Utbe bin Cazvân (Radıyallâhü anh)'in hutbe okurken Basra valisi

olduğu ifâde edilmiştir. Bu hadis de sa-hâbilerin ilk zamanlarda nasıl bir maddî sıkıntı çektiklerini apaçık ifâde etmektedir.
Utbe bin Gazvân ve Rivisi Hâildin Hâl Tercemesi
Utbe bin Öazvân bin Câbir bin Veheb el-Mâzinl Ebû Abdillah (R.A.), Bedir savaşına katılan bahtiyarlardandır. Dört tane hadisi vardır. Müslim onun bir ha-
(Devamı 431.ci sahlfe'de)
Ebû Hüreyre- (Radıyallâhü anh) in hadisini Tirmizi kısa bir metin hâlinde rivayet etmiştir. Oradaki rivayete göre "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh), şöyle demiştir: Onlar (yâni sahâbiler) bir ara çok acıktılar. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara birer kuru hurma verdi."
Tuhfe'de beyân edildiğine göre el-Kari : Zahir olan şudur ki bu durum uzun bir yolculuk esnasında vuku bulmuş ve çok acıkan sahâbiler S o f f e ehli olanlardır, demiştir. Tuhfe yazarı daha sonra : O sahâbilerin S o f f e ehli olduklarına dâir açık bir rivayet bulamadım, demiştir.
Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Tirmizi, Tekâsür sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. A h m e d de bunu rivayet etmiştir.
Zübeyr (Radıyallâhü anh)'in hadîste geçen soruyu Resüi-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e sorduğu ve hadîste geçen cevâbı aldığı Tirmizi' nin rivayetinde belirtilmiştir.
Hadiste geçen Tekâsür sûresinin 8. âyetine göre âhiret günü dünyadaki nimetlerin şükrünün hesabı muhakkak sorulacaktır. Bu âyet inince Zübeyr bin el-Avvâm (Radıyallâhü anh), o günkü nimetin kuru hurma ve sudan ibaret olduğunu, insanın ya-şıyabilmesi için bu iki nimetin zarurî nîmet mâhiyetinde bulunduğunu ve hesabı sorulacak önemli nimetler olmadığım söylemek istemiş.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) de onun bu sorusuna cevaben; öj&?~ *»| Ul buyurmuştur. Bu cevab cümlesi iki şekilde yorumlanmıştır:
Birincisi: Âhirette şükrü sorulacak nimete kavuşulacaktır. Yâni o gün için duyulan maddi sıkıntı geçecek ve dünyalık şeyler çoğalacaktır.
Utbe bin Gazvân (Baştarafi 43O.cu sahife'de)
dişini rivayet etmiştir. Râvileri Hâlid bin Umeyr ve Şüveys Ebü'r-Rakad'dır. îbn-i Sa'd: O, Habeşistan'a hicret etti ve altı erkekten sonra, yedinci erkek olarak müs-lümanhğı kabul etti. Hicretin 17. yılı, bir kavle göre 15. yılı Rabze'de vefat etti, demiştir. Müslim, Tirmizi, Nesâi ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivayet etmişler. Utbe bin öazvân isimli bir zat daha vardır. Bu zat ise tabiidir. Ebû Musa'dan rivayette bulunmuştur. Ona Utbe bin Öazvân er-RakkaşI denilir. (Hulâsa, 258)
Hâlid bin Umeyr el-Adevi el-Basrl, Utbe bin Öazvân'ın râvisidir. Kendisinden de Hamld bin Hilâl ve başkaları rivayette bulunmuştur. îbn-i Hibbân onu güvenilir ravilerden saymıştır. (Hulâsa, 102)
İkincisi: Kuru hurma ve su nimetinin hesabı sorulacaktır. Çünkü bunlar da Allah'ın büyük nimetlerindendir.
Tuhfe yazan bu iki yorumu da beyân eder. Sindi ise birinci yorumu belirtmekle yetinerek: Bundan anlaşılıyor ki, insanın yaşıyabilmesi için zaruri olan helâl nafaka şükrünün hesabı sorul-mayacaktır, der. Tabii Sindi' nin çıkardığı hüküm birinci yoruma aittir. İkinci yoruma göre âhirette büyük, küçük her nimetin şükrünün hesabı sorulacaktır. O nimet zaruri nimet de olsa hüküm budur.

4159) "... Câbir bin Abdillah (Radtyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizi üç yüz kişilik müfreze olarak bir sefere yolladı. Azıklarımızı (azlığından dolayı) boyunlarımızda taşıyorduk. Sonra azığımız tüken (meye başla) di. Öyle ki bizden beher adam (başın) a bir tane kuru kurma (nafaka verilir) oldu. (Câbir bu durumu anlatınca râvisi Vehb bin Keysân tarafından) :
Yâ Ebâ Abdillah! Bir kuru hurma (aç) adam için ne yerine düşer? denildi. Bunun üzerine Câbir:
Bir kuru hurma (yi bile) bulamadığımız zaman yokluğunu (n ne olduğunu) cidden duyduk, dedi (ve sözüne devamla) sonra biz denize vardık. Orada denizin sahile attığı bir büyük balıkla [53]
aniden karşılaştık ve on sekiz gün o balıktan yedik." ,

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Buhârî' nin Mağâzi'deki bir rivayetinde Câbir (Radıyallâhü anhümâ) şöyle demiştir.-
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bizi üç yüz. kişilik bir süvari müfrezesi olarak bir

sefere yolladı. Kumandanımız da Ebû Ubeyde bin el-Carrâh (Radıyallâhü anh) idi. Kureyş kervanım gözetlemek üzere görevlendirilmiştik. Deniz sahilinde yanm ay konakladık..."
Bâzı rivayetlere göre bu müfreze C ü h e y n e kabilesinin bir kolu üzerine gönderilmişti. İbn-i Hacer: Bu rivayetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bu müfrezenin hem Kureyş kervanını gözetleme, hem de anılan kabile koluna gönderilmiş olması mümkündür, demiştir.
Câbir (Radıyallâhü anh)'a soru soran zâtın Vehb bin Keysân olduğu, Buhâri' nin bir rivayetinden anlaşılmaktadır^
Bu hadis, sahâbilerin maddî açıdan çektikleri sıkıntılara bir,örnektir. Ayrıca denizin sahile atıp orada bıraktığı ve orada Ölen baliğin yenilebileceğine delâlet eder.
•
Bu şekilde ölen deniz avının yenilip yenilmiyeceğine dâir hük^M-leri 3246, 3247 nolu hadislerin izahı bölümünde anlattım. Burada, $dt-rarlamaya gerek görmüyorum.[54]

13- Bina Yapımı Ve Harap Olması Hakkında Bir Bab

4160) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Biz kendimize âit bir kulübeyi onarmakla meşgul iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıbaşımızdan geçti ve i Bu nedir? diye sordu. Ben de t
Zayıflayıp eğilen bir kulübemizdtr, biz onanyoruz. dedim. Bunun Özerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Ölüm) işin (in) ondan daha acele olduğunu sanırım, buyurdu."[55]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ebû Dâvûd, Ahmed ve îbn-i H i b b â n da rivayet etmişlerdir. Ancak şu durum vardır: Tirmizi ve Ebû Dâvûd bu hadisi Abdullah bin Amr bin e 1 - A s (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler. Tuhfe ve Av-nü'1-Mabûdda bunun, yâni Abdullah bin Amr bin e 1 -Â s (Radıyallâhü anh) 'm bu hadisinin îbn-i Mâceh tarafından da rivayet edildiği belirtilmektedir. Câmiü's-Sağîr'de de Ti r-mizive îbn-i Mâceh1 in bu hadîsi Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiklerini belirtir.
E 1 - M ü n z i r i ise et-Terğîb'te bu hadîsi Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) *den naklen rivayet etmekte ve bunun Ebû Dâvûd, Tirmizî, îbn-i Mâceh ve İbn-i H i b b â n tarafından rivayet edildiğini bildirmektedir.
Elimizde mevcut Müellifimizin sünen nüshalarında râvi A b -dullah bin Ömer (Radıyallâhü anh) olarak yazılıdır. Bilindiği gibi Ömer ve Amr kelimelerinin Arapça yazılış şekilleri aynıdır. Aralarındaki yegâne fark, Amr kelimesinin sonunda bir vav harfinin yazılması, Ömer kelimesinin sonunda ise vav harfinin yazılmamasıdır. Doğrusunu Allah bilir.
Huss: Kamıştan ve ahşabtan yapılan kulübe ve çardak gibi yapılardır.
Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in buyruğunda geçen "El-Emr" Ecel ve ölüm işi mânâlarına yorumlanmıştır. Hadîsin bir yorumu şöyledir:
Ecel, bu kulübenin harap olmasından daha yakındır. Yâni kulübenin senin ölümünden önce yıkılmasından endişe ediyorsun. Halbuki senin daha önce ölmen muhtemeldir. Bu itibarla amelini islâh etmen bu kulübeyi islâh etmenden daha önemlidir.
T ı y b i de hadisi şöyle yorumlamıştır:
Yâni bizim, yoldan geçen veya bir ağacın gölgesinde biraz gölgelenip yoluna devam eden yolcu gibi dünyada oluşumuz, bina onanını ile meşguliyetinden daha hızlıdır.
Hadisten maksad Abdullah (Radıyallâhü anh) 'm ölümünün yaklaştığını haber vermek değildir.

4160 "... Enes (Radtyallâhii anhyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ensârdan bir adamın ev kapısının üstünde (yaptırdığı) bir binanın yanından geçti ve»
Nedir bu? diye sordu. Orada bulunanlar:
Bu, falan adamın yaptığı bir binadır, dediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de) :
Böyle (gereksiz binaya harcanan) her mal kıyamet günü sahibi aleyhinde bir vebaldir, buyurdu. Sonra bu buyruk (ev sahibi olan) Ensâriye ulaştı. O da binayı (yıkıp) indirdi. Bir süre sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) oradan geçti ve o binayı göremedi, Bunun üzerine binaya ne olduğunu sordu. Sahibi senin buyruğunu işittiği için binayı (yıkıp) indirdi, diye O'na cevap verildi. O da t

Allah o adama rahmet eylesin, Allah o adama rahmet eylesin, diye duâ etti.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde İsâ bin Abdil-A'la var dır. Ben ne bunu cerheden ne de güvenilir sayan kimseyi görmedim. Senedin kalan ravileri güvenilir zatlardır. Ebû Dftvûd da bu hadisi başka bir İfade İle bu cihetten riTİvet etmiştir.

4162) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâ)'âan; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanında kendimi yağmurdan ve güneşten koruyan (yâni basit) bir evü elimle) yaptım. O evin yapımında Allah Teâlâ'nın hiç bir yaratığı bana yardım etmedi. O çalışmam sanki gözümün önündedir."

4163) "... Harise bin Mudarrib (Radtyallâhü ankyâen; Şöyle demiştir:
Biz Habbâb (bin el-Erett) (Radıyallâhü anh)'ı hastalığı dolayısıyla ziyarete gittik. Habbâb dedi ki;
Hastalığım cidden uzadı ve eğer ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i t Ölümü temenni etmeyiniz, buyururken işitmiş olmasaydım, (hastalığın ıztırabından kurtulmak için) ölümü temenni edecektim. Kul (meşru olan) harcamasının hepsinde muhakkak sevapla-nır. Yalnız toprağa yaptığın veya dedi ki; Binaya yaptığı harcama hâriç." [56]

İzahı

E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. Ancak notta da belirtildiği gibi E b û D â v û d bunun bir hançerini
Edeb kitabının "Bâbün FH-Binâ" bölümünde rivayet etmiştir. Arzu edenler oraya da bakabilirler.
İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Buhâ-r î, İsti'zan kitabının son babında rivayet etmiştir. Oradaki rivayette îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâî söz konusu evi kendi eliyle yaptığını ifâde eder. "Yağmurdan ve güneşten koruyan" ifâdesi ve ev yapımında başkasının yardım etmemesi durumunun belirtilmesi evin basit bir yuva olduğunu bildirmek içindir.
Habbâb (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z i "Ebvâ-bu Sıfâti'l-Kıyâme" bölümünün sonlarında rivayet etmiştir. B u h a -r i de: "Kitâbü'l-Mardâ" bölümünün "Hastanın Ölümü temenni etmesi" babında rivayet etmiştir. Aynca Rıkak bölümünde de rivayet etmiştir. [57]

Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Ölümü temenni etmek caiz değildir. Bâzı âlimlere göre mekruh, diğer bir kısım ilim ehline göre haramdır. B uh ârî'nin ines (Radıyallâhü anh) 'den yukarda verilen bâbta rivayet ettiği bir hadisin meali de şöyledir:
Sakın herhangi biriniz başına gelen bir zarardan dol*yı temenni etmesin. Şayet böyle bir dilekte bulunma zarureti İle karşı karşıya kalırsa şöyle duâ etsin: "Aliahım! Hayat benim için hAfOİı olduğu sürece beni yaşat ve ölmek benim için hayırlı okluğu zaman beni öldür."
İbn-i Hacer de bu hadîsin izahı bölümünde: Selef âlimlerinden bâzıları hadisteki zararı dünya ile ilgili zarar anlamına yorumlamıştır. Şayet âhiretle ilgili bir zarar söz konusu ise, meselâ din yönünden bir fitneye düşmekten korkuyor ise kişinin ölümü temenni etmesi bu yasağın şümulüne girmez, diye bilgi verir.
2. Mü'min kişi meşru yollarda yaptığı her türlü harcamadan dolayı sevap kazanır.
3. Bina yapımına yaptığı harcama kişiye sevap kazandırmaz. Bu hüküm ihtiyaç dışı olan veya Allah rızâsı dışında bir maksadla yapılan yapı harcamalarına mahsustur.
Bina yapımına gereksiz harcamanın tasvib edilmemesinin mutlaka bir takım hikmetleri vardır. Şu anda hatırıma gelen bir hikmet binalara yapılan gereksiz yatırımların ölü yatırım oluşudur. Büyük paraların sırf gayri menkulden Ura gelirini sağlamak için harcanmasının pek doğru olmadığı açık bir gerçektir. Servetlerin ticaret, sanayi, tarım ve benzeri alanlarda değerlendirilmesi hem sahibi için hem de işsiz kesime iş sahası açma bakımından kanımca daha isabetli olur.
H a b b â b (Radıyallâhü anh) 'm hadîsinin bina ile ilgili paragrafı Müellifimizin rivayetinde mevkuf, yâni Habbâb'ın sözü veya merfû, yâni Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in hadisi olması muhtemeldir. B u h â r i' nin "Hastanın ölümü temenni etmesi" bâbındaki rivayet mevkuftur. İbn-i Hacer'in beyânına göre bu paragraf T a b e r â n i' nin rivayetinde merfûdur.

Tuhfe yazan Tirmizî1 deki rivayeti merfû olarak açıklamıştır. T i r m i z i' deki ifâde tarzı Müellifimizin rivâyetindeki ifâde tarzının aynıdır. Tuhfe yazan muhtemelen Taberâni' deki rivayeti esas alarak bu paragrafı merfû saymıştır. Ama ben bu yolu ihtiyat bakımından tercih etmedim. Allah en iyi bilendir. [58]

14- Tevekkül Ve Yakîn (Yâni Her Şeyîn Ancak Allah'tan Olduğuna Kesin İnanmak) Babı

4164) "... Ömer (bin el-Hattâb) (Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Ben, Resûlullah CSallallahü Aleyhi ve SellemKi şöyle buyururken işittim:
Eğer siz hakkıyle Allah'a tevekkül etseydiniz sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak (yuvalarına) dönen kuşlan rızıklandırdığı gibi sizi (de) muhakkak nzıklandırırdı."
Harise bin Mudarribin Hâl Tercemesi
Harise bin Mudarrib el-Abdî el-Kûfl. Ömer ve îbn-i Mes*üd (R.A.)'den rivft-yette bulunmuştur. Râvisi ise Ebû İshâk'tır. îbn-i Muin ve başkaları onu güvenilir saymışlar. Sünen sahipleri onun rivayetlerini almışlardır. (Hulâsa, 69) [59]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed, Hâkim. Nesat ve îbn-i Hibbân da rivayet etmişlerdir.
Tevekkül: îtimad etmek, güvenmek ve dayanmak demektir.
Himâs: Hamîs'in çoğuludur. Hamiş: Karnı aç olan demektir. Bitân: Batinin çoğuludur.
Batin: karnı tok ve dolu olan demektir.
Allah Teâlâ'ya hakkıyle tevekkül şöyle olur: Her şeyi yaratan, dilediğine dilediğini veren, dilediği şeyi dilediği kimseden alan ancak Allah'tır. O'ndan başka ve irâdesi dışında ne veren ne de alan vardır. Kişinin bu inançla gerekli tedbiri alıp elinden gelen gayreti göstererek ve Allah'a dayanarak rızkım ve menfaatini araması şekli Allah'a hakkıyle tevekkül edilerek yapılan çalışmadır.
Tuhfe yazarının beyânma göre el-Münavl bu hadîsin izahı bölümünde şöyle demiştir:
Yâni kuşlar sabahleyin aç kanuna gidip akşam tok kanuna dönerler Allah onların rızıklarını verir. Şu halde rızkı veren çalışma değil, Allah'tır. Şu halde hadis, tevekkülün tembel durmak ve bogıgez-mez olmadığına, bilakis rızık yollarına baş vurmanın gerekliliğine işaret eder. Çünkü kuşlar çalışmak, gayret göstermek ve aramakla nzıklamrlar. Bunun içindir ki Ahmed demiş ki, hadîste çalışmayı bırakmaya delâlet eden bir yön yoktur. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şunu buyurmak istemiştir: Eğer onlar gidiş gelişlerinde, yaptıklan işlerde Allah'a tevekkül etseydi ve her hayır ile iyiliğin ancak Allah'ın elinde olduğunu kesinlikle bilseydi, kuşlar gibi bol rızıkla ve salimen döneceklerdi. Fakat onlar, güçlerine ve çalışmalarına güvenip dayandılar. Bu ise tevekkül prensibine ters düşer.
Eş-Şeyh Ebû Hâmid de: Tevekkülün mânâsının bedenle çalışmayı bırakmak, kalb ile tedbîri terketmek ve atılan çaput gibi yere yığılıp kalmak, olduğu sanılır. Bu ancak câhillerin zannıdır. Çünkü böyle tembel durup beklemek dînen haramdır. Diğer taraftan din, tevekkülü övmüştür. Dinin haram kıldığı bir şeyi övmesi nasıl düşünülebilir, demiştir.
îmâm Ebû Kasım el-Kuşeyrî de: Tevekkülün yeri kalbtir. Kul rızkın ancak Allah tarafmdan verildiğine kesinlikle inandıktan sonra bedenen çalışması, gayret etmesi kalbte beslediği tevekkül inanana aykırı olmaz. Kul bir işte başarılı olursa, bunun Allah'ın yardım ve keremiyle olduğuna ve başarısız olursa bunun da ilâhi takdir olduğuna inanmalıdır, demiştir.

4165) "... Hâlid'in oğulları Habbe ve Sevâ1 (Raâtyallâkü anhümâ)rdan; Şöyle demişlerdir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir şeyi tamir etmekle meşgul iken onun yanına girdik. Biz de o işte O'na yardım ettik. Sonra bize şöyle buyurdu:
Başlarınız hareket ettiği (yâni yaşadığınız) sürece rızaktan ümitsiz olmayınız. Çünkü şüphesiz insanı kırmızı ve üstünde hiç bir elbise olmıyarak annesi doğurur. Sonra Allah Azze ve Celle onu rızıklandı-nr."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahihtir. Râvi Sellâm bin Şurahbil'i, İbn-i Hibbân güvenilir râviler arasında anmıştır. Ben onun hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır. [60]

İzahı

Hadiste geçen "Kişr" kelimesi elbise mânâsına yorumlanabildiği gibi kabuk mânâsına da yorumlanabilir. Yâni bebek doğduğunda çıplak olarak doğar, sonra Allah ona elbise verir. Kışr, kabuk mânâsına yorumlandığı zaman mânâ şöyle olur.- Bebek doğduğunda derisi çok zayıf olduğu için derişiz et parçası gibidir. Sonra Allah kabuğunu, yâni derisini kuvvetlendirir.
Habbe ve Sevâ (İLA. Km Hâl Tercemeleri
Habbe bin Hâlid el-Esedi (R.A.), sahâbldir. Hadisi vardır. Kavisi Sellâm bin ŞurahbİI'dir. Onun hadisini Buhâri, el-Edebü'1-Müfred'de ve İbn-i Mâceh rivayet etmişler. (Hulâsa, 70)
Sevâ' bin Hâlid (R.A.) de sahâbidir. Hadisi vardır. Râvisi Sellâm bin Şurah-bll'dir. Hadisini Buhâri, el-Edebü'1-Müfred'de ve Îbn-İ Mâceh rivayet etmişlerdir. (Hulâsa, 158)
Bu iki sahâblnin kardeş oldukları hadisten anlaşılır. Sindfnin naklen beyanına göre Sevâ (R.A.)in bundan başka hadisi yoktur.

4166) "... Amr bin el-Âs (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz her derede Âdem oğlunun kalbinden bir parça
kalbin rağbet edilen her şeyle bir ilişkisi) bulunur. Artık o parçaların hepsine uyarsa (yâni tüm arzulara peşkeş olursa) o kimseyi hangi derede (yâni arzu peşinde) helak ettiğine İltifat etmez (bakmaz). Kim de Allah'a tevekkül ederse, kalbinin da&mıkh-ğı (m önlemek) için o kimseye Allah yeterdir." ; r-
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Salih bin BÜzayk'ıtı bundan başka hadisi yoktur. El-MIzân'da bunun hadisinin münker olduğu bildirilmiştir.

4167) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâhü anhütnâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Sakın sizden herhangi bir kimse Allah hakkında güzel zan (yâni bağışlama ümidi) beslemekten başka bir halde ölmesin." [61]

İzahı

Bu hadisi Müslim "Kitâbü'l-Cenne"de, Ebû Dâvûd da "Kitabfi'l-Cenfliz"de rivayet etmişlerdir.
Hadisten maksad ölüm döşeğine düşen mü'minin Allah'ın rahmet ve mağfiretine kuvvetle ümid bağlamasıdır. Bilindiği gibi mü'min sağlığında hem Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyecek, hem de Allah'ın azabından korkacak ve azabı gerektiren fenalıklardan kaçınmaya dâima gayret edecektir. Bunun için deniliyor ki: Mü'min korku ile ümit arasında olacaktır. Ölüm döşeğinde ise ümit tarafı, korku tarafına ağır basmalıdır. Bu da Allah'ın kerem ve mağfiretine dâir âyetleri ve hadisleri okuyup düşünmek, mü'minler için vaad edilen ilâhi mükâfatlan hatırlamakla gerçekleşir. Nitekim Allah (Azze ve Celle) bir kudsi hadiste meâlen: "Ben kulumun benim hakkımdaki zannımn yanındayım. Artık benim hakkımda dilediğini zannetsin" buyurmuştur.
N e v e v î bu yorumu Şerhü'I Münezzehte beyân ettikten sonra : Hadisin doğru mânâsı budur. Alimlerin cumhuru böyle yorumlamıştır. H a t t â b i ise âlimlerden aynlarak şu yorumda bulun-muştur : Yâni "Amellerini güzelleşiriniz ki Rabb'iniz hakkındaki zan-nınız da güzellessin." Çünkü ameli güzel olanın zannı da güzel olur ve ameli kötü olanın zannı da kötü olur, diye bilgi vermiştir.
R â f i i de: Bu hadisten maksad, tevbe etmeye ve zulümlere son vermeye teşvik olabilir. Çünkü kul tevbe edip haksızlıklara son verince zannı iyi olur ve ilâhî rahmet umar.

4168) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anAj'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kuvvetli mü'min zayıf mü'minden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir. Her ikisinde de hayır vardır. Sana menfaati olan (ibâdet ve mükâfatı gibi) şeylere düşkün ol ve (bu hususta) gevşeklik gösterme. Şayet bir İş seni yenerse "Allah'ın takdiridir ve O, dilediğini yapar, de. Lev (= şunu yapsaydım, böyle olsaydı sözün) den iyice sakın. Çünkü Lev (= şunu yapsaydım, böyle olsaydı kelimesi), şeytân işine (ve vesvesesine) yol açar (= Kadere karşı gelmek düşüncesini kalbe sokar)." [62]

İzahı

Bu hadis çok az bir değişiklikle ve başka bir senedle 79 numarada geçti. Gerekli bilgi orada verildiği için ona ilâve edilecek bir husus yoktur. Hadis metnindeki değişiklik pek az olduğu için belirtmeye gerek görmüyorum. Bu itibarla oraya bakılmalıdır.[63]

15- Hikmet Babı

Hikmet ■. Çeşitli mânâlara gelir ve ilim adamları tarafından mü-teaddid şekillerde tarif edilmiştir. Bu bâbta rivayet edilen hadislerin konusu ve anlamı dikkate alınarak şöyle tarif edilmesi uygun olur: Nasihat edici, fazilet ve meziyetlere davet edici, kötülüklerden sjL-kındıncı veya bunlara benzer ilâhî rızâya götürücü her söze HfknMtt denilir. Bâzı ilim adamları hikmeti ilim ve bilgi diye tarif etmişler ise de yukardaki tarife göre hikmet ilmin bir bölümünü teşkil eder. Yani her ilim hikmet sayılamaz fakat her hikmet ilim sayılır.
166. hadisin izahında da Hikmet'in bâzı tarifleri nakledilmiştir.

4169) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Hikmeti! söz, müminin yitiği (gibi)dir. Onu nerede bulursa almaya en çok hak sahibidir."[64]

İzahı

Dalle t Kaybolan mala denilir. Daha çok, yitik olan büyük baş veya küçük baş hayvan hakkında kullanılır. Kişi yitik malını şiddetle sıkı aramaya koyulduğu için hikmetli söz yitik mala benzetilmiştir. Yâni mü'min kişi hikmetli söz peşinde koşmalı, aramalı ve bulduğunda herkesten ziyâde elde etmeye çalışmalıdır. Hadisin: "Nerede bulursa" ifâdesi, hikmetli sözün sahibine bakılmaksızın, sözün kapılmasının önemine işaret eder. Araplar arasında kullanılan şöyle bir ata sözü vardır: Söylediği söze bak ve söyleyene bakma.
Şu noktayı da belirteyim: Bilindiği gibi bir çok mü'min hikmetli sözlere pek Oftem vermez. Halbuki bu hadis hikmetli sözün mü'min kişinin yitik malı gibi olduğunu ve dolayısıyla önemle arayıp bulmasını bildirir. Bu itibarla bir yoruma göre bu hadisin hükmü şuurlu ve olgun imâna sahip kimselere aittir. Yâni bu nevi mü'minler hikmetli sözleri yitik malı gibi arar ve bulduğu yerde herkesten önce alır.
Diğer bir yoruma göre hadîs, teşvik mahiyetindedir. Yâni mü'min kişi hikmetli sözü yitik malı gibi önemle aramalı ve bulduğu yerde herkesten fazla hak sahibi sıfatıyla almalıdır.
T i r m i z i bu hadisi İlim kitabının son babında rivayet ederek seneddeki râvi ibrahim bin el-Fadl el-Mahzümî'-nin zayıf olduğunu söylemiştir. Tuhfe yazarı bu hadisin başka yorumlarım beyân etmekte ise de buraya aktarmaya gerek görmedim. Ancak şunu belirteyim. Oradaki bir yoruma göre kasdedilen mânâ şöyledir : Hakîm, yâni hikmetli sözlere düşkün kişi hikmetli sözleri aramalıdır ve bulduğu zaman alıp onunla amel etmeli, uygulamaya koymalı ve ona uymalıdır. Yâni hikmetli sözü sırf öğrenmekle yetinmek bir anlam taşımaz. Mühim olan husus o sözün gereğini yapmaktır.

4170) "... îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'da.n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Şellem) şöyle buyurdu, demiştir :
İki nimet vardır ki çok insanlar bu nimetler (i kullanma işin) de aldanmıştır t Sıhhat (yâni insan sağlığı) ve boş vakit.[65]

İzahı

Bu hadisi Buhar! ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Hadiste geçen "Mağbûn" kelimesi "Ğabn" masdanndan alınmadır.
Ğabn ise bir malı gerçek değerinin birkaç katı ile satın almak veya değerinin çok altında bir fiatla satmak sebebiyle alışverişte aldanmaktır. Beden ve ruh sağlığı nimeti ile boş zaman, müsâid vakit nimeti elde eden bir kimse fırsatı ganimet bilerek âhiret mutluluğu için çalışması gerekirken bunu yapmazsa, alışverişte aldanmış kimseye benzer.
Hadisten maksad şudur:
Çok kimseler sağlık ve boş zaman nimetlerini iyi değerlendirmiyor, onlardan gereği gibi

yararlanmıyor ve yersiz kullanıyor. Dolayısıyla bu nimetler bu tip insanlar için nimet olmaktan çıkıp manevî vebal hâline gelmiş olur.
Tuhfe yazarı bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisten kasdedilen mânâ şudur: Çok kimseler bu iki nimetin kıymetini bilmez, onlardan gereği gibi yararlanmaz. Çünkü bu îfci nir meti fırsat bilip âhiretleri için gerekli hazırlığı yapmazlar. Sonra ömürleri tükenince pişmanlık duyarlar ama pişmanlığın hiç biö f> dası olmaz.

4171) "... Ebû Eyyûb (el-Ensârî) (Radtyallâhüankyâen) Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) 'in yanına gelerek:
Yâ Resûlallah! Bana (faydalı şeyi) öğret ve özlü söyle, dedi. Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de adama):
Namazına durduğun zaman veda edenin namazı gibi namaz kıl. özflr dilemeni gerektiren bir sözü konuşma ve insanların ellerindeki (dünyalık) şeylerden ümidini kesmeye azım ve karar ver, buyurdu.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi zayıftır. Râvi Osman bin Cübeyr'in mechûl olduğunu Zehebi, Tabakat'ta söylemiştir, tbn-i Hibbân ise onu güvenilirlerden saymıştır. Buhâri ve Ebû Hâtem de : O, babasından, dedesi aracılığıyla Ebû Eyyûb (R.A.)'den rivayette bulunmuş, demişler. Ben derim ki: Hadisin, sözlerin en vecizlerinden ve hikmeti en iyi şekilde toplayıcı olması onun sabit olmasına yakınlığına delâlet eder. Bu açıdan düşünülmelidir.[66]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîste geçen "Evciz" fiilini "özlü söyle" diye terceme ettim. Bu cümle iki şekilde yorumlanabilir :
Birincisi: Buyuracağın şeyi bellemenin kolay olması için işin özetini söylemekle yetin.
İkincisi: îstenen bilgiyi veciz sözle ver.
Veciz: Mânâsı çok olup kelimeleri az olan söze denilir.
Hadîsin "... Veda edenin namazı" ifâdesinden maksad, dünyadan ayrılmak üzere bulunan mü'minin kıldığı son namaz, olabilir. Yâni sanki sen son namazını kılıyorsun. Bu itibarla namazım dikkatli, huzurlu, mânevi zevk ve iştiyakla, huşu içinde kıl.
Bu ifâdeden maksad şu olabilir: Namaza durduğun zaman bütün dünyayı hatırından çıkart, tam anlamıyla Allah'a yönel, O'nun huzurunda olduğunu bir an bile unutma. Böylece dünyaya veda etmiş gibi ol.

4172) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'der\ rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Bir yerde) oturup hikmetli konuşmayı dinledikten sonra (konuşmacı) arkadaşından işittiği (sözlerin) yalnız şer (yâni yanılma, unutma veya dil sürçmesi eseri) olanı anlatan kişinin durumu şu adamın durumuna benzer ki, bir çobanın yanına varır ve t Ey çoban! Bana koyunlarından kesilmeye elverişli (semiz) bir koyun ver, diye talebte bulunur. Çoban (da) : Git de koyunların en iyisinin kulağından tut (götür), der. Bunun üzerine adam gidip sürünün köpeğinin kulağın* dan tutar.
Bu hadisin mislini ... senediyle Ebü'l-Hasan bin Seleme de bize rivayet etti. Şu farkla ki râvi bu senedle rivayet ettiği hadis metnlnd«t
= "Sürünün en iyi koyununun kulağından" söyledi. (Yâni "şât = Koyun" kelimesini ilâve etti ki bu kelinte vâyette yoktur.)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin senedi iki taraftan (yollardan) sayıttır. Çünkü senedin dönüm noktası râvi Ali bin Zeyd bin Ced'an'dır. Bu rftvi İse zayıftır. (Her iki sened bu ravide birleşir).[67]

16- Kibirden Uzak Durmak ve Tevazu (Alçak Gönüllü Olmak) Babı

Kibir: Kişinin kendisini insanlardan üstün görmesi, onlan küçük ve hakir sayması, hak olan şeyi kabul etmemesidir.
Tevazu t Kibirin karşıtıdır. EI-Azizi. Tevâzu'u şöyle tarif etmiştir: Tevazu: Hak olan şeyi kabul etmek, hakka teslim olmak ve bu konu için hâkim tarafından verilecek hükmü beklememektir. Bir kavle göre Tevazu t Halka karşı alçak gönüllü olmaktır. Diğer bir kavle göre ise büyük, küçük

demeden herhangi bir kimse tarafından gelme hak şeyi kabul etmektir.

4173) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyih ve Sellcm) şöyle buyurdu, demiştir:
Kalbinde hardal danesi ağırlığı kadar kibir bulunan kimse cennete girmiyecek ve kalbinde hardal danesi ağırlığı kadar imân bulunan kimse (ebedi) ateşe girmiyecek tir."[68]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tirmizi ve Ebü Dâvûd da rivayet etmişlerdir. Müellifimizin süneninde aynı hadis 59 numarada da geçti. Şu farkla ki hadîsin birinci paragrafında geçen "Habbe = Dane" kelimesi yerine orada "Zerre" kelimesi bulunur. Bu değişiklik mânâyı etkilemez. Çünkü bu iki kelime ile kasdedilen mânâ en az miktar, demektin
Hadisin mânâsı ile ilgili gerekli bilgi orada verildiği için tekrarlamaya gerek görmüyorum. Ancak şu noktayı belirtmek isterim:
Müellifimizin bu hadisi bu bâbta rivayet etmesi, hadîste geçen "Kibir" kelimesini babın girişinde tarif ettiğim şekilde yorumladığına delil sayılabilir. Çünkü kibir bu mânâya geldiği gibi, imân etmeye tenezzül etmemek, küfürde İsrar etmek ve hakka karşı eğilmemek mânâsına da gelebilir. Nitekim H a 11 â b i' nin bir yorumuna göre bu hadisteki Kibir'inden maksad imân etmeye tenezzül etmemek, imansızlıkta israr etmektir. Fakat N e v e v i bu yoruma karşı çıkarak : Kibir kelimesi bilinen meşhur mânâsında kullanılmıştır. O da kişinin kendisini halktan üstün görmesi, insanları küçük ve hakir sayması ve hak olan şeyi kabul etmemesidir. Hadisin açık olan yorumu da Kadı I y â z ile muhakkak âlimlerin dediği gibi kibirli kişilerin kibir günahına âit cezayı çekmeden cennete girmemeleridir. Ancak cezalandırılması veya bağışlanması Allah'ın dilemesine bağlıdır. Allah dilerse o kişiyi cezalandırmadan cennete kavuşturur. Dilerse cezasını verir ve ceza bitince cennete sokar, der.

4174) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah Sübhânehu buyuruyor ki ■. Büyüklük ve azamet bana mahsus sıfatlarımda*. Kim bu iki sıfattan birisinde (bile) benimle nizala-şırsa (yâni bu sıfatları kısmen de olsa takınmaya kalkışırsa) o kimseyi cehenneme atarım."[69]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Iibâs'ta "Kibir hakkında gelen hadîsler bâbı"nda rivayet etmiştir. İ b n - i Hibbân da bu hadîsi rivayet etmiş, ayrıca Müslim bunun benzerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhüanh) ile Ebû Said-i HudrI (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi olarak rivayet etmiştir.
Ridâ: Bedenîn belden yukan kısmı için kullanılan elbisedir. İzar da bedenin belden aşağı kısmı için kullanılan elbisedir. Allah Teâlâ bu hadîste "Kibriya benim ridâ'ımdır ve azamet benim izârımdır" buyurmaktadır. Tabiî Allah Teâlâ giysiden pâk ve nezihtir. O'n.un hakkında böyle bir şey de düşünülemez. Çünkü O, bir cisim değildir. Av-nü'1-Mabüd yazarının beyânına göre H a t t â b i bu cümleyi açıklarken özetle şöyle demiştir:
Bu cümlelerin mânâsı şudur: Kibriya, yâni büyüklük ve azamet Allah Sübhânehu'ya mahsus iki sıfattır. Hiç bir kimse bu iki sıfatta Allah'a ortak olamaz ve hiç bir yaratığa bu sıfatlan takınmaya kalkışması yakışmaz. Çünkü yaratığın şaşmaz ve kaçınılmaz sıfatı alçak gönüllülük ve küçüklüktür. Ridâ ve İzâr denilen giysi bir misâl olarak kullanılmıştır. Yâni bir insanın üstündeki elbiseye aynı anda bir başkasının bürünmesi, böylece ortak olması nasıl düşünülemiyor ise Allah'a mahsus bu iki sıfatta başka bir varlığın ortaklık taslaması da düşünülemez.
Sindi de bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der: Hadisten maksad şudur: Bir insanın elbisesine başkasının ortak olması nasıl düşünülmüyorsa, Allah'ın bu iki sıfatına da başkasının ortak olması, bu sıfatların başkası hakkında kullanılması veya başkasının bu sıfatları taşıması düşünülemez. Bilindiği gibi Allah'ın Rahmet ve Kerem sıfatları mecazi anlamda başkaları hakkında kullanılabilir. Meselâ falan adam merhametlidir, filân kişi kerem sahibidir, denilir. Fakat Kibriya ve Azamet sıfatlan böyle değildir. Mecazi anlamda da olsa başkaları bu sıfatları takınamaz. Hadisin zahirine göre Kibriya ve Azamet kelimelerinin mânâları arasında bir fark vardır. Bu iki kelimenin mânâları arasında bir farkm olmadığı lügat kitablanndan anlaşılmaktadır. Bu itibarla bu kelimelerin mânâları arasında bir farkın bulunup bulunmadığı

hususunda ilim adamlarının bâzısı duraklamış, bir şey söylememeyi ve görüş beyân etmemeyi tercih etmiştir. Diğer bir kısım âlimler şu farkın bulunduğunu söylemişlerdir:
Kibriya: Allah Teâlâ'nın büyüklüğü yaratıklar tarafından takdir edilsin edilmesin, bilinsin veya bilinmesin O'nun haddi zâtında büyük olmasıdır. Azamet ise yaratıkların O'nun büyüklüğünü takdir ve kabul etmiş olmasıdır. Bu duruma göre Kibriya, zatî bir sıfat mahiyetindedir, izafi değildir ve Azamet sıfatından daha yüksektir. Çünkü Azamet sıfatı izafidir, yâni yaratıkların takdir ve kabulü ile ilgisi bulunan bir sıfattır. Bu nedenledir ki Kibriya, bedenin üst kısmına giyi-len Ridâ'ya benzetilmiş, Azamet de bedenin alt kısmını örten tzâr'a benzetilmiştir.

4175) "... tbn-i Abbâs (Radtyallâhü arthümâ)'dan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah Sübhanehu buyuruyor ki: Kibriya, benim rıdâımdır. Azamet de benim izanındır. Cyâniv bana mahsus sıfatlarımdır). Kim bu iki sıfattan birisinde (bile) benimle nizâlaşırsa (yâni bu sıfatlan kısmen de olsa takınmaya kalkışırsa) o kimseyi ateşe atarım."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun râvileri güvenilir zâtlardır. Fakat su var ki, râvi Atâ bin es-Sâib'in hafızası son zamanlarında bozulmuştu. Râvisi el-Muhâribî. ondan bu hâlinden önce mi, sonra mı rivayet etti?

4176) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demigtir:
Kim Allah Sübhanehu (rızâsı) için bir derece tevazu (alçak gönüllülük) ederse Allah o kimseyi buna karşılık olarak bir derece yükseltir. Kim de Allah (rızâsı) hilâfına bir derece kibirlenirse Allah bu kimseyi kibirlenmesine karşılık olarak bir derece alçaltır ki, nihayet onu aşağıların en aşağısında kılsın."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Râvi Derrâc bin Sem'ân EbÜ's-Semh el-Misrî'yi îbn-i Muin güvenilir saymış ise de Ebû Dâvûd ve başkası onun Ebül-Heysem'den olan rivayeti dışında kalan rivayetlerinin doğru olduğunu söylemişler, tbn-i Adi de : Derrâc'm bütün hadisleri, başka rivayetlerle te'yid edilen hadislerdendir, demiştir. Ebû Hâtem, Nesâİ ve Darekutnl de onu zayıf saymışlardır.

4177) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü attk)'den; Şöyle demiştir:
Şüphesiz, Medine halkından câriye (durumundaki yaşlı kadın bile) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in elinden tutar ve kendi ihtiyacı - işi için istediği Medine'nin her hangi bir semtine götürün-ceye kadar Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mübarek elini (yaşlı) kadının elinden çekip çıkarmazdı (yâni bu derece üstün tevazu gösterirdi)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde AH bin Zeyd bin Ced'ân bulunur. Bu râvi zayıftır.

4178) "... Enes bin Mâlik (RadıyaUâhü atıtt)\\en; Şöyle elemiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hastayı ziyaret eder, cenazeyi takip eder, kölenin dâvetine icabet eder ve merkebe binerdi. O, Kurayza ve Nadir (savaş) günü bir merkeb üstünde idi. Hay-ber (savaş) günü de burnuna hurma yaprağından yapılma bir yuların takılı bulunduğu bir merkeb üstünde idi ve altında hurma yapra-ğmdan mamul (yâni sert - kaba) bir semer vardı."

4179) "... Iyâz bin Himâr (Radtyallâhü anA/den rivayet edildiğine göre :
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara bir konuşma yaparak şöyle buyurmuştur:
Allah (Azze ve Celle) : Birbirinize karşı alçak gönüllülük ediniz ki hiç kimse hiç kimseye üstünlük taslamasın, diye bana vahiy etti." [70]

İzahı

Enes (Radıyallâhü anh) 'in 4178 nolu hadîsini Tirmizî de rivayet ederek râvi Müslim el-A'var'ın zayıf sayıldığım bildirmiştir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklıyalım:
Resen: Yulardır. lif: Hurma yaprağıdır. İkaf: Merkeb semeridir. Hadîste sözü edilen Kurayza savaşı hicretin 5. yılı, Nadir savaşı 4. yıh ve H a y b e r savaşı 7. yılı vuku bulmuştur. Bu savaş müslümanlarla yahûdîler arasında meydana gelmiştir. Savaş nedenleri, safhâlan ve sonuçları hakkındaki bilgi için siyer kitabları-na bakılmalıdır. Şunu belirtmekle yetineyim: Bu savaşlarda

zafer müslumanların oldu. [71]

Hadîsten Çıkan Hükümler

Hastayı ziyaret etmek, cenazeye gitmek, davete icabet etmek ve merkebe binmek sünnettir, bunların hepsi tevâzuun birer güzel Örnekleridir.
Bir noktayı açıklıyayım:
Bilindiği gibi köle olan bir kimse, mülkiyet ve mal edinme hak ve yetkisine sahip değildir. Bütün kazancı sahibine aittir. Bu itibarla sahibinin izni olmaksızın ne kazancından ne de sahibinin malından kimseye bir ikramda bulunamaz, yediremez. içiremez. Fakat sahibi kendisine izin verdiği takdirde izin çerçevesi içinde tasarrufta bulunur. Bu nedenle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in dâvetine icabet ettiği köle yetkili ve mezun olan köledir. Yâni sahibi kendisine bu davet için izin vermiştir. Sindi böyle yorum yapmıştır.
Iyâz bin Himâr (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini E b û D â v û d, Edeb kitabında Tevazu hakkında açtığı bir bâbta rivayet etmiştir. Bu hadiste geçen Fahr kelimesi, azamet ve kibir iddiasında bulunmak demektir. [72]

17- Haya (Utanma) Babı

4180) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), örtülü köşesinde duran bakire bir kızdan daha çok utangaçtı ve bir şeyden hoşlanmadığı zaman hoşnutsuzluğu (mübarek) yüzünde görülürdü. [73]

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Ahmed de rivayet etmiştir. Azrâ: Bakire kız demektir.
Hidr t Evin bir köşesinde bakire kız için ayrılan örtülü yere denilir. Bakire kız tenhâ bir yerde yalnız iken daha fazla utangaç olur. E 1 - A 1 k a m i demiş ki: Bakire kız kendi köşesinde yalnız iken yanına bir erkek girdiği zaman çok utanır. Yanma bir erkek girmediği zaman kız kendi köşesinde yalnız iken utangaçlığının bir sebebi pek görülmez. Bu itibarla zahir olan şudur ki, erkeğin onun yanma girdiği an kasdedilmiştir, der.
Hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstün utangaçlığının, yukarda durumu belirtilen bakire bir kızın utangaçlığından fazla olduğu belirtildikten sonra O'nun bir şeyden hoşlanmadığı zaman, utangaçlığından dolayı hoşnutsuzluğunun mübarek yüzünde görüldüğü ifâde edilmektedir. Yâni O, hoşlanmadığı zaman hoşnutsuzluğunu dile getirmez, bu konuda bir şey söylemez, ilgilinin yüzüne vurmazdı. Fakat hoşnutsuzluğu mübarek çehresinin değişmesinden anlaşılırdı.
Şu noktayı da belirteyim: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm)'in hoşlanmadığı bir durum karşısında susması ve hoşnutsuzluğunu dile getirmemesi, şer'i meseleler dışındaki durumlara aittir. Şer'I bir mesele söz konusu olduğu zaman konu hakkında gerekli konuşma ne ise o yapılırdı. Haya duygusunun güçlülüğü, gerekli konuşmayı kesinlikle gölgelemezdi. Meselâ, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve*s-
selâm), zina ettiğini itiraf eden M â i z isimli kişiye;
"Peki sen kadınla cinsel ilişkide bulundun mu?" diye açık bir ifade ile soru yöneltmiş ve kinaye yoluyla, üstü kapalı sözlerle soruşturma yapmamıştır. Bu olayla ilgili hadisi Buhâri ve Tirmizl, Hudûd kitabında rivayet etmişler.

4181) "... Enes (Radtyallâkü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz her dinin (mensuplarına Özgü) bir huyu - karakteri vardır. İslâm (mensuplarına özgü) huyu - karakteri de hayadır.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Enes (R.A.Vm hadisinin senedi zayıftır. Muaviye bin Yahya es-Sadafl Ebû Ravh ed-Dimeşki*yi zayıf saymışlar.

4182) "... lbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (SaÜaUohü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu, demiştir :
Şüphesiz her dinin (mensuplarına özgü) bir huyu - karakteri vardır. İslâm (dini mensuplarına

özgü) huyu - karakteri de şüphesiz hayadır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râviler'den Salih bin Hayyân ve Saîd bin Muhanımed el-Verrâk'ın zayıflığı sebebiyle bu sened zayıftır.

4183) "... Ukbe bin Amr Ebû Mes'ûd (Radtyallâhü ank)'dea rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz peygamberlerin sözlerinden (eksiksiz ve kesintisiz) İnsanların eriştiği haberlerden birisi de: Sen utanmayınca dilediğini işle! (sözü) dür."[74]

İzahı

Bu hadîsi Buhârl ve Ebû Dâvûd da rivayet etmişler.
Hadiste geçen *'Nübüvvet-İ ÛIâ"dan Peygamberimiz (Aleyhi's-sa-lâtü ve's-selâm) 'den önceki peygamberliktir. î b n - i H a c e r böyle yorumlamıştır. Bu takdirde hadîsten maksad Hz. Muham-m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den önce gelip geçen bütün peygamberlerin ittifakla söyleyip insanlara duyurdukları ve hiç bir peygamberin dininde yürürlükten kaldırılmamış olup devam edegelen sözlerden birisi de:
"Sen utanmayınca dilediğini işle" sözüdür.
E 1 - A z i z i, "Nübüvvet-i Ûla"dan maksadın Âdem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm)'in peygamberliği olduğunu söylemiştir. Yâni Adem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in sözlerinden câhiliyet devri insanlarına kadar eksiksiz, kesintisiz olarak ve hiç bir dönemde yürürlükten kaldırılmamış olan haberlerden birisi de bu sözdür.
Hadîste buyurulan söze eriştiği bildirilen insanlar câhiliyet devri insanları olarak yorumlanmıştır. Avnü'I-Mabûd yazarı bu yorumu belirtmektedir.
"Utanmadığın zaman dilediğini işle" sözü çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.- Avnü'I-Mabûd yazarının beyânına göre Şerhu's-Sürmede bu yorumlar şöyle sıralanmıştır:
Birincisi ı Utanma duygusu seni frenlemediği zaman nefsinin istediği çirkin şeyleri işlersin. Bu takdirde ehlinin malumu olduğu üzere cümledeki emir fiili ihbar mahiyetindedir. Ebû Ubeyd böy-le yorum yapmıştır.
İkincisi t Bu söz tehdid mahiyetindedir. Yâni dilediğini yap bakalım. Cezasını mutlaka görürsün. Ebü'l-Abbâs böyle yorumlamıştır.
Üçüncüsü ı Yapmak istediğin bir şey için düşünmelisin. Çğer seni utandıracak bir şey ise yapmamalısın. Utandıracak bir durumu yok ise yapabilirsin. Ebû İshâk el-Merüzi böyle yorum-lamıştır.
Ukbe bin Amr Ebû Mes'üd (Radıyallâhü anh)'ın hâl tercemesi 668. hadis bölümünde geçmiştir.

4184) "... Ebû Bekre (Radtyallâkü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Haya (utangaçlık) imândan (bir parça) dır. İmân (sahibi) de cennettedir. Hayâsızlık (ve bundan dolayı yapılan çirkin konuşma) ise cefâ'dan (bir parça) dır. Cefâ (eden) de ateştedir."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi îbn-i Hibbân da kendi sahihinde rivayet etmiştir. Dâreitutni'nin: Râvi el-Hasan, Ebû Bekre'den hadis isitmemis-tir, diye söylediği söze cevap şudur : Bubâri, kendi Sahlh'inde dört hadisle el-Ha-san'ın Ebû Bekre'den olan rivayetini hüccet saymıştır. Ayrıca Ahmed'in Müsned'in-de ve Taberânf nin el-Mu'cemü'1-Kebİr'inde el-Hasan'ın Ebû Bekre'den hadis işittiği, bir kaç hadis bölümünde açıkça belirtilmiştir. Bir ravinin diğer bir raviden hadis işittiğini söyleyenin sözO, İşitmedi, diyenin sözüne takdim ve tercih edilir. Bu bir kuraldır.[75]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin benzeri B u h â r i' nin el-Ede-bü'1-Müfred'inde, ayrıca Hâkim ve Beyhaki' nin rivayet ettikleri Tuhfe'de bildirilmiştir. Tirmizi, Ahmed, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhaki' nin bu hadisin mislini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri de Tuhfe'de ifâde edilmiştir.
Hadîste geçen "Bezâ" kelimesini Tuhf e yazan şöyle tarif etmiştir: Bezâ î Hayâsızlık ve bundan doğan çirkin lâflar ve kötü huylar, demektir. Sindi de Bezâ kelimesini çirkin lâf etmek, diye açıklamıştır. Çirkin lâf etmek bilindiği gibi hayâsızlıktan kaynaklanır. Çünkü haya ve utanma

duygusuna sahip bir kimse çirkin lâf etmez.
Cefâ: Beşeri münâsebetlerde kaba hareket etmek, sert huylu olmak, katı yüreklilik, vefasızlık ve kötü muamele etmek anlamlarına gelir. Cefâ kelimesinin dilimizde eziyet etmek anlamında kullanılması kanaatimca bu anlamlardan kaynaklanır. Cefâ kelimesinin yukarda sıralanan mânâlarını içeren özlü bir kelimeyi bulamadığım için tercenıede aynen kullanmayı tercih ettim. Cefâ kelimesini bir nevi eziyet etmek olarak terceme etmek de pek hatalı sayılmaz.

4185) ",.. Enes (Radıyallâhü ank)yden rivayet edildiğine göre; Resul ul-lah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellcm) şöyle buyurmuştur:
Çok çirkin lâf hangi şey (yâni kişiJde olduysa mutlaka onu lekeleyip çirkinleştirdi. Haya da hangi şey (kişi) de olduysa mutlaka onu süsledi." [76]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadîste geçen "Fuhş" kelimesi çok çirkin lâf diye tarif edildiği gibi din ile ilgili olup da işitilmesinden hoşlanılmayan lâf, diye de tarif edilmiştir.
En-Nih&ye'de bu kelimenin değişik mânâlara geldiği belirtilerek: Fuhş t Çirkin günahlar anlamına geldiği gibi zina ve çirkin olan her türlü fiil ve sözler mânâlarına da gelir, denilmiştir.
Hadîs, çirkin lâfların sahibini lekelediğini, çirkinleştirdiğini ve değerini düşürdüğünü, hayanın da sahibini süslediğini, güzelleştirdi-ğini bildirir. [77]

18- Hilim Babı

Hilim i Akıllı davranmak, sabırlı ve hazımlı olmak, geniş olmak, pek öfkelenmemek, öfkelendiği zaman nefsini tutabilmek mânâlarına gelir. Dilimizde de: Falan kişi halim ve selim bir kimsedir, denilir.

4186) "... Muâz bin Enes (el-Ciihenî) (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallalîahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurmuştur:
Kim bir öfkeyi, gereğini yapmaya gücü yettiği halde yutarsa Allah kıyamet günü o kimseyi bütün yaratıklara övgü ile tanınıp meşhur eder. Nihayet onu huriler içinden dilediğini seçmek hususunda serbest kılar. [78]

İzahı

Bu hadisi Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Hadis, öfkeyi yenmenin faziletine delâlet eder. Çünkü öfkeyi yenmek, dâima kötülüğü emredici olan nefsi yenmek demektir. Hadiste bu faziletin öfkelendiği zaman gereğini yapmaya muktedir olan kimseye ait olduğunu bildirir. Çünkü asıl hüner ve meziyet intikam almaya muktedir olduğu halde bundan vazgeçip, öfkeyi yenmenin faziletini beklemektedir.
Hadîste belirtildiği gibi bu şekilde öfkesini yenen bir mü'min ahi-ret günü Allah'ın takdir ve lütfûna kavuşur. Bu hasletinden dolayı övgü ile tüm yaratıklara tanıtılıp durumu ilân edilir ve cennete dâhil edilip yüksek dereceye eriştirilir. Onun cennetlik olduğu huriler içinde beğendiğini seçmek hususunda serbest kılınmasına dâir cümleden anlaşılır.

4187) "... Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyallâhü anhyden; Şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem)'in yanında oturuyorduk. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu arada) :
Size Abdü'I-Kays heyetleri geldi, buyurdu. Halbuki içimizde hiç bir kimse öyle görmedi (yâni O, henüz Medine'ye varmamış hey'et-lerin geldiğini mu'cize olarak söyledi). Bir süre sonra gelip konakladılar ve sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzuruna çıktılar. Onlardan El-Eşeccü'1-Asari kaldı. O, sonra geldi. Çünkü o, bir konağa indi, devesini çökertti ve (yolculuk) elbisesini bir tarafa bıraktı. Sonra (teiniz elbise giyip) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına vardı. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onat
Yâ Eşecc! Sende Allah'ın sevdiği iki haslet gerçekten vardır i Akıllılık ve acele etmeyip teenniyle hareket etmek, buyurdu. Eşecc ı

Yâ ResülaUah! (Bu hasletler), yaratılışımda bulunan bir şey mi, yoksa sonra mı bende meydana geldi? diye sordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Hayır, yaratılışında bulunan bir şeydir, buyurdu."
Not: Zevâidde şöyle denilmiştir : Râvî Umâre bin Cûyen Ebû Hârûn el-Ab-dî*yi İbn-i Muin, Osman bin Ebi Şeybe ve İbn-i Aliyye yalanlamışlar. îbn-i Abdİl-Perr de : Âlimler onuri zayıflığı üzerinde ittifak etmişler, demiştir.

4188) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâkü anhümâ)'Ğan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) el-Eşeccü'I-Asarî'ye:
Şüphesiz, sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Akıllılık ve teenniyle hareket edip acele etmemek, buyurdu."
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Abbâs bin el-Padl, Kurre bin Hâlid'den rivayet etmiştir. Tirmizl'nin rivayetinde olduğu gibi Bişr bin el-Fadl, bu hadîsi Kurre bin Hâlid'den rivayetle el-Abbâs bin el-Fadl'a tâbi olmuştur.

4189) "... îbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir (mü'min) kulun sırf Allah rızâsını talep etmek için yuttuğu bir öfke yudumundan Allah katında sevap bakımından daha büyük bir yudum yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır. [79]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z 1 "Ebvabü'l-Birri Ve's-Sıla" bölümünde açtığı "Teenni Ve'1-Acele" babında rivayet etmiştir. Bu durum notta da belirtildi. Aynca Müslim de İman kitabında İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhü-mâ) 'nın bu hadisini rivayet etmiştir. Bu itibarla bu hadîs Zevâid nevinden değildir.
Ebû Said-i Hudri (Radıyallâhü anh)'in hadisi Zevâid nevindendir.
Tuhfe yazan ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsinin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir:
N e v e v i demiştir ki: "Hilm" akıl demektir. Enât da acele etmeyip teenniyle hareket etmektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in el-Eşccü'1-Asarî'ye böyle söylemesinin sebebi gelen hey'et ile ilgili hadîste belirtilen şu durumdur: Hey'et, Medîne-i Münevvere'ye vardığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma varmaya acele etti. Fakat onlardan E ş e c (Radıyallâhü anh), acele etmedi. Eşyaların indirildiği yerde durup önce eşyayı topladı, devesini bir tarafa bağladı ve en güzel elbisesesini giydikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna yöneldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu yaklaştırarak yanında oturttu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hey'ete:
Kendi nefisleriniz ye kavminiz İçin bey'at ediyor (mu) sunuz? buyurdu. Hey'et de:
Evet, diye cevab verdi. Bunun üzerine el-Eşecc t Yâ Resûlallah! Sen adamdan kendisince, dininden daha çetin bir ?ey istemedin. Biz kendi nefislerimiz İçin sana bey'at ederiz. Kavmimize de onları (İslâm'a) davet edecek elçi göndeririz. Artık onlardan bize uyan kimse bizden olur. Kim de davetimizin gereğini yapmaktan imtina ederse onunla savaşırız, dedi. Bunun üzerine Resül-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ona) :
Doğru söyledin. Sende iki haslet vardır... hadîsini buyurdu.
Kadı Iyâz: Eşecc {Radıyallâhü anh) 'm acele etmeyip teenniyle hareket etmesi, konaklanan yerde işini görüp hazırlığını yaptıktan sonra huzura yönelmesidir. Onun hilmi ve akıllılığı da bu sözüdür. Çünkü bu sözü onun akıllı, ileri görüşlü ve dirayetli olduğuna delâlet eder, demiştir.
îbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi de öfkeyi yenmenin sevabının çok büyük olduğuna delâlet eder. [80]

19- (Allah Korkusundan Dolayı) Üzülüp Ağlamak Babı

4190) "... Ebû Zerr(-i Gİfârî) (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Şüphesiz, ben sizin görmediğiniz (gerçekler) i görürüm ve işitmediğiniz (gerçekler) i işitirim. Gök (âdeta) gıcırdadı ve gıcırdaması da hakkıdır. (Çünkü) gökte dört parmak yeri yoktur ki bir

melek Allah'a secde etmek üzere (o yere) alnını koymasın. Allah'a yemin ederim ki. Benim bildiğim (gerçekleri) siz bilseydiniz az gülerdiniz ve çok ağlardınız. Yataklar üstünde kadınlardan da zevk duymazdınız ve (meskenlerinizden) yollara çıkıp Allah'a yüksek sesle yakarışta bulunurdunuz», buyurdu. (Ebü Zerr sözüne devamla) Vallahi ben kesilen bir ağaç olmamı cidden temenni ettim, dedi."[81]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişler.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), peygamberlik gözü ve kulağıyla kâinatın gerçeklerini, melekût âlemini, Allah'ın azametini, âhiret hayatı ile ilgili olayları, cehennem azabının şiddetini, mahşerdeki dehşetli halleri gibi dünya gözü ve kulağıyla görülüp işitilmesi mümkün olmayan gerçeklen Allah'ın izin ve yardımıyla bilir, görür ve işi tirdi. Hadîsin "Sizin görmediğinizi görürüm ve işitmediğinizi işitirim" bölümü ile "Benim bildiğimi siz bilseydiniz" bölümünde bu gerçeklere işaret buyurulmuştur.
Göğün gıcırdaması ifâdesi, meleklerin çokluğunu belirtmek içindir. Yoksa meleklerin ağırlık yapması dolayısıyla semânın gerçekten gıcırdaması mânâsı kaydedilmemiştir. T ı y b i bu ifâdeyi böyle yorumlamıştır. Tuhfe yazarı T x y b i' nin bu yorumunu naklettikten sonra e 1 - K a r î' nin şöyle dediğini nakleder: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bu buyruğunun hakiki mânâsında tutulması aklen ve din açısından mümkün iken ve mecazi bir mânâ ile yorumlanmasına ne ihtiyaç vardır. Hele Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in: "Ben sizin işitmediğiniz (gerçekler) i işitirim" buyruğu göğün gıcırdamasının hakiki mânâsında tutulmasını te'yid eder. Kaldı ki göğün "AtitT* gıcırdaması değil de meleklerin tesbîh, hamd, takdis ve zikirleriyle inlemesi, uğultu çıkarması mânâsına da muhtemeldir.
Hadiste geçen kelimelerden "Fürüşât" Fürûşün çoğuludur. Fürûş da Firâşın çoğuludur.
Firâş s Yatak demektir. "Suudât" da Suud'un çoğuludur. Suud da Saidin çoğuludur, yollar demektir. Bu kelime başka şekilde de yorumlanmıştır. Bir kavle göre bu kelime çöller ve meskun olmayan sahalar anlamında kullanılmıştır.

4191) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir :
Eğer benim bildiğim (gerçekler) i siz bilseydiniz az gülerdiniz ve çok ağlardınız."[82]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r i de rivayet etmiştir. Keza B u h â r i, Tirmizi ve Nesâİ bunun mislini Ebû Hüreyre (Ra-dıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler.
Hadiste geçen "Benim bildiğim" ifâdesi ile işaret edilen bilgi, Allah'ın günahkâr kullarına vereceği azab ve kıyamet günü yapılacak hesap ve sorgunun şiddet ve dehşetiyle ilgili bilgidir.
Hadisin "Çok ağlardınız" ifâdesinden maksad Allah korkusundan ağlama işinin çokluğu veya ağlama zamanının çokluğudur. Yâni Allah korkusu, Allah'ın mağfiret etme ümidine ağırlık edecekti. Siz bağışlama ümidinden ziyâde korku besliyecektiniz.
Hafız İbn-i Hacer şöyle der: Hadisteki bilgiden jnak-sad Allah'ın azameti, günahkârlardan intikam alması, ruhun alındığı anlardaki korkunç durum, kabirde ve kıyamet günü duyulacak dehşetli hallerle ilgili bilgidir. Hadîs, tehdîd mahiyetindedir. Bu hadisin buyurulmasının sebebi Taberâni' nin İbn-i Ömer (Ra-dıyallâhü anhümâ)'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle beyân edili-yor:
"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Mescid'e çıktı. O esnada bir topluluğun kendi aralarında konuşup gülüştüklerini gördü. Bunun üzerine:
Nefsim (kudret) elinde olan (Aîlahîa yemin ederim ki..." diyerek İbn-i Ömer bu hadîsi anlattı.
Hasan-i Basri: Nihayetinin ölüm, varacağı yerin kıyamet ve bulunacağı yerin Allah'ın huzuru olduğunu bilen bir kimsenin hakkı dünyada uzun uzun düşünüp üzülmektir, demiştir.

4192) "... Abdullah bin Zübeyr (Radıyallâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre:
Kendilerinin müslümanhğı kabul etmeleri ile Allah'ın onları azarladığına dair (şu) âyetin inmesi arasında dört yıldan fazla zaman olmadığını söylemiştir ı
«İmân edenler bundan önce kendilerine kitâb verilen, sonra üzerlerinden uzun zaman geçip de kalbleri katılaşan ve çoğu dinden çıkan

(yahûdiler ile hnstiyan) lar gibi olmasın.»" (Hadid, 16)
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvilerl güvenilir zatlardır.

4193) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Çok gülmeyiniz. Çünkü gülmenin çokluğu kalbi öldürür (yâni ka-tılaştınr)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi şahin olup râvlleri güvenilir zâtlardır.

4194) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana: (Yâ îbn-i Mes'ûd!) Bana Kur'ân oku, diye emretti. Ben de O'na Nisa sûresini okumaya başladım. Nihayet;
"Her ümmetten (onun peygamberini) birer şâhid getirdiğimiz, Mal de onlar üzerine şâhid olarak getirdiğimiz zaman (bakalım kâfirlerin hâli nasıl olacak?)" — Nisa, 41 — âyetine ulaştığım [83]
zaman O'na baktım, O'nun iki gözünden yaşların akmakta olduğunu gördüm.

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişler.
Bu âyet-i kerime âhiret günü her peygamberin kendi ümmeti hakkında ve Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî'in mü'min-ler, kâfirler ve münafıklar hakkında şâhidlik edeceklerini, o gün kâfirlerin hâlinin perişan olduğunu bildirir. Tabiî mü'minlerin imân ettikleri ve kâfirler ile münafıkların imân etmedikleri yolunda şâhidlik edilecektir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Îbnü'l-Mübârek, ZÜhd bölümünde Said bin el-Müseyyeb' den şu mürsel hadîsi rivayet etmiştir: "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ümmetinin O'na sabah ve akşam arzedilmediği hiç bir gün yoktur. Artık O, ümmetini si mâl arıyla ve amelleriyle tanır ve bunun içindir ki onlar hakkında şâhidlik edecektir."
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ağlaması sebebi hakkında müteaddid görüşler bildirilmiştir. Şöyle ki:
lbn-i Battal: Çünkü O. bu âyet okunduğu zaman kıyamet gününün korkularını, ümmeti için sahicilik etmesini gerektiren durumun şiddetini ve mahşer halkı için şefaatçi olma talebini göz önüne getirmişti. Bu tablo için ağlamak haktır, demiştir.
E 1 - H â f ı z da : Bence O, ümmetine merhametinden dolayı ağlamıştır. Çünkü O, ümmetinin ameline göre şâhidlik edeceğini bilirdi. Ümmetinin bir kısmının ameli doğru olmayabilir. Bu hâl ise onların azaba girmelerine sebep olur, demiştir.
G a z â I î : Kur'ân okurken ağlamak müstehabtır. Ağlamayı sağlıyabilmek için tehdîd ve azab âyetleri, ilâhî emirlere ve yasaklara dâir âyetleri, Allah'ın kullarından istediği itaat hakkındaki âyetleri ve buna benzer konulara ilişkin âyetleri okurken anlamlan düşünülmeli, dikkatler bunun üzerine yoğunlaştırılmalıdıc. Sonra okuyucu kendi durumunu bu âyetlere göre inceleyip kusurlarını tesbit edip ağlamalıdır, üzülmelidir. Şayet kalbine hüzün ve üzüntü girmezse, bu kere gaflet ve katı yürekliliği için ağlamalıdır. Çünkü bu hâl, büyük musibetlerdendir, demiştir.

4195) "... El-Berâ (Radtyallâhü ank)'âen; Şöyle demiştir: Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bir cenazede idik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabrin kenarı üzerinde oturdu. Sonra o kadar agadı ki, toprak (O'nun göz yaşlarıyla) ıslandı. Daha sonra şöyle buyurdu:
Ey kardeşlerim! İşte bunun misli için (iyi amel) hazırlayınız."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. îbn-i Hibbân güvenilir râviler bölümünde : Muhammed bin Mâlik, Berâ (R.A.)'den hadis işitmemiş, demiş. Sonra onu zayıf râviler arasında anlatmıştır.

4196) "... Sa'd bin Ebî Vakkas (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Allah korkusundan dolayı) ağlayınız. Eğer ağlamanız gelmezse, ağlamak için kendinizi zorlaymız."

4197) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü <z»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah korkusundan dolayı karasinek başı kadar (ufak) bile olsa iki gözünden yaşlar çıkıp dayanak yumrusunun bir yerine değen hiç bii' mü'min kul yoktur ki, Allah onu ateşe haram etmesin."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Adı Muhammed bin Ebl Humeyd olan Hammâd bin Ebi Humeyd zayıftır.[84]

20- Amel (Yânî İbâdet İşin) E Endişe İle Titizlik Göstermek Babı

Bu babın başlığı "Amel üzerine tevakki" şeklinde tesbit edilmiştir. S i n d î bunun mânâsı: Yapılan ibâdetin Allah tarafından reddedilmesi endişesi ve ibâdetin bozulmasına sebep olan şeylerden uzak durmak suretiyle gerekli titizliği göstermektir, demiştir. Ben de bu açıklamayı dikkate alarak özlü biçimde terceme ettim. Bu bâbta rivayet edilen hadislerin de bu mânâ ile yakın ilgisi görülür.

4198) "... Aişe (Radtyallâhü antâj'dan; Şöyle demiştir:
Bent Yâ Resûlallah; (Mü'minûn, 60)
âyetinde — durumu belirtilen — mü'min zina eden, hırsızlık yapan ve içki içen kişi midir? diye sordum. O t
Hayır. Ey Ebû Bekir'in kızı (veya "Ey Siddîk'm kızı)! Ve lâkin o, kendisinden kabul olunmaması korkusu içinde oruç tutan, sadaka veren ve namaz kılan adamdır, buyurdu."[85]

İzahı

Bu hadîsi îirmizî, Mü'minûn sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. Hadîste kimler hakkında olduğu sorulan Nazm-i Celil, Mü'minûn sûresinin 60. âyetinden bir parçadır. Âyet-i Kerîme'nin tamamının meali şöyledir: "Ve Rab'lerinin huzuruna dönecekleri için kalbleri ürpererek verdikleri (yâni zekât ve sadakaları) m verirler."
Bâzı âlimler bu âyetin mealinin şöyle olduğunu söylerler:
"Ve Rab'lerinin huzuruna dönecekleri için kalbleri ürpererek İşledikleri (iyi âmel ve ibâdetleri) ni işlerler."
Ayetteki "Âtev" fiili bâzı kıraatlarda "Etev" diye okunmuştur. Bu kıraate göre meal şöyle olur: "Ve Rab'lerinin huzuruna dönecekleri için kalbleri ürpererek yaptıkları (iyi işlerle ibâdetleri) ni yaparlar."
A i ş e (Radıyallâhü anhâ), Allah korkusunun iyi ameller değil de kötü ameller işleme hâline daha münâsib olduğunu zannetmiş olabilir ve bu zandan hareketle hadiste anılan ilâhî nazmın mânâsının "Ve (câhiliyet devrinde) işledikleri (kötü amelleri) ni İşlerler** mâhiyetinde olduğunu sanmış ve bu nedenle: Bu âyette durumu belirtilen kişi zina, hırsızlık ve içki günahları işleyen kimse mi? diye soru sormuştur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) verdiği cevabta bu âyette durumu belirtilenlerin namaz, oruç ve zekât ibâdetlerini İfâ etmekle beraber mağrur olmayıp bu ibâdetlerin Allah katında kabul olunmaması endişesini duyanlar olduğuna işaret buyurmuştur.
Ayet-i Kerîme'nin geniş anlamı hakkında gerekli bilgi edinmek isteyenler tefsir kitablanna baş vurmalıdır.
Hadisten çıkarılan hüküm mü'min kişinin ibâdetini İfa etmekle beraber mağrur olmaması, ibâdetinin kabul olunmaması endişesini duyması ve Allah'tan korkmasıdır.

4199) "... Muâviye bin Ebî Süfyân (Radtyaüâhü art*fima)'dan; Şöyle demiştir:
Ben. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemJ'i şöyle buyururken
işittim:
Ameller ancak kab (içinde bulunan madde) gibidir. En aşağısı (yani dibteki kısım) güzelse en yukarısı (yâni üst kısmı) da güzel olur ve en aşağısı (yâni dibteki kısım) bozulursa en Üst kısmı da bozulur."
Not: Zev&Ut'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Osman bin İsmail bulunur, Ben bu ravi hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan r&vileri güvenilir zatlardır.[86]

İzahı

Câmiü's Sağır şerhinde e 1 - A z i z i : Amellerin kab içindeki maddeye benzetilmesinden nıaksad, herhangi bir şeyin dışının içinin belirtisi ve aynası olduğunu bildirmektir. Bu itibarla bir kimsenin içi iyi olursa dişi da iyi olur, demiştir.

El-Hafnî de.- Bir kabta bal veya yağ gibi bir madde bulunduğunda, altı iyi olursa üstü de iyi olur. Bunun aksine dibteki kısım bozuk olursa üste de sirayet eder ve üst kısmı da bozulur. Kişinin amel ve davranışları da böyledir. Kişinin amel ve hareketleri iyi olursa nurları bedenin dışına yansır ve dışım da iyileştirir. Bunun aksine kişinin fiil ve hareketleri kötü olursa bunun izi bedenin dışına intikal eder ve dış kısmı manen lekeleyip kirletir. Hadîsten maksad şu da olabilir: İç amel olan ihlâs ve temiz niyet, dış ameli yâni bedenle veya dille yapılan ameli kabule lâyık hâle getirmekle düzenlenmiş olur, islâh etmiş olur. Hulâsa ihlâs, amellerin makbul olmasına vesile olur. İhlasın zıddı olan riyakârlık ve gösteriş de bir iç amel ve kalb işidir. Kişinin kalbindeki niyet riyakârlık, yâni bozuk olduğu zaman bu niyetle yapılan ibâdet de bozuk sayılır. Şu halde iç bozukluk dış bozukluğa sebep olur, demiştir.

4200) "Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyûtn rivayet edildiğine göre; Re-îûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kul, açıkta (yâni başkası tarafından görüldüğü yerde) namaz kılarken güzel (yâni usûlüne uygun ve gösterişsiz) kıldığı, gizli (yâni raşkası tarafından görülmediği yerde) namaz kılarken de güzel kıl-ıığı zaman Allah (Azze ve Celle) (o kulu överek) : Bu, benim hak-uyla (ödevini yapan) kulumdur, buyurur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Bakiyye bulunur. O, ted-tsçidir, hadisi an'ane ile rivayet etmiştir.[87]

İzahı

Bu hadîs, sırf Allah rızâsı için ve her türlü gösteriş ve riyakârlıktan uzak olarak namazını usûlüne uygun edâ eden, bu ibâdeti başkasının gördüğü yerde veya görmediği yerde îfâ etmek hususunda bir farklılık göstermeyen mü'minin Allah'ın övgüsüne kavuştuğunu bildirir. Yüce Allah böyle kulunu sevdiğini, beğendiğini meleklerine ilân eder. Melekler de o kulu sever ve nihayet sevgisi yerdekilerin kalb-lerine de girer. Böyle bir kul kulluk görevini hakkıyla yerine getirmiş olur.

4201) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Ey Mü'minler!) Amel ve ibâdetlerinizde itidal ile hareket edip ifrattan (yâni ibâdette aşırı gitmekten) kaçınınız. Çünkü hiç birinizi (güzel) ibâdeti - işi kurtarıcı değildir, buyurdu. Sahâbîler:
Seni de mi kurtaramaz? Yâ Resûlallah, diye sordular. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet, beni de Allah'ın rahmet ve fazlı bürümedikçe yalnız ibâdetim kurtarıcı değildir, buyurdu."[88]
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu basen bir seneddir. Hâvi Şerik hakkında ihtilâf vardır.

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadisin benzerini B u h â r î Rıkak kitabında "El-Kasd Ve'I-Müdavemetu Ale'l-Amel" babında rivayet etmiştir.
Hadisin; Ij-alu-j [^ jli fiilleri ile kasdedilen mânâ: İyi amel ve ibâdetlerde ifrata kaçmayınız, aşın gitmeyiniz, mutedil ve orta yolu bulup ona yaklaşınız.
İbn-i Hacer şöyle yorum yapmıştır: "Karibû" cümlesinin mânâsı: ifrata kaçıp da ibâdet uğrunda kendinizi aşırı derecede zor-lamayınız. Çünkü böyle yaparsanız yorulursunuz, ibâdetten soğur-sunuz ve neticede ibâdette gevşeklik yapıp bu kere tefrit, yâni kusur edersiniz. Hadisteki "Seddidu" cümlesi de: Doğru yolu, yâni ihlâs ve benzeri Islâmi prensipler yolunu izleyiniz.
Sindi de: "Karibû" cümlesi: Mutedil, yâni orta yola yaklaşınız, îfrât ve tefritin ortası olan itidalli hareket etmeye bakınız, anlamında kullanılmıştır. "Seddidû" cümlesi de: Orta yol üzerinde dos-doğru durunuz, ifrat veya tefrit tarafına sapmayınız, mânâsını ifâde eder. Bu iki cümle ile kasdedilen mânâ şudur: Amel ve ibâdette ifrata kaçmayınız, diye bilgi verir.
Şu noktayı belirteyim: Amel ve ibâdette mutedil davranma ve orta yol dediğimiz şey, Allah'ın Resulünün izlediği yoldur, ifrat ve tefrit yolu da O'nun yoluna ters düşen yollardır. Daha açık bir ifâde ile şunu söylemek isterim: Allah'ın farz, vâcib veya sünnet kıldığı İbâdetleri gereği gibi yapmak, İslâm'ın helâl kıldığı şeyleri helâl kabul etmek, haramları haram kabul etmek itidalli hareket yoludur. İşte orta yol da budur. Bunun aksine helâl olan bir şeyi kişinin kendi nefsine

haram etmesi, farz veya vâcib bir ibâdeti zaman zaman ihmal etmek gibi hareketler de bu yola ters düşer.[89]

21- Riya Ve Sunta (Yâni İbâdet Ve Hayır İşînî İnsanlar Görsünler, İşitsinler Dîye Açık Yapmanın Günahllglna Dâir) Bâb

Riya i İbâdet ve hayır işini halk görüp de sahibini övsünler diye açık ve aleni yapmaktır. Süm'a da: İbâdet ve hayır işini halk İşitip de sahibini Övsünler diye aleni ve açık yapmaktır.
Bilindiği gibi ibâdet ve her türlü hayırlı işler sırf Allah nzâsı için yapıldığı takdirde ibâdet ve hayır sayılır. İnsanların sevgi, saygı ve takdirini kazanmak gibi süfli ve basit gaye ile yapılan ibâdet ve hayırdan bir sevab beklenemez. Böyle bir maksadla yapılan ibadet ve hayır makbul sayılmaz, bilâkis sahibi için büyük bir günahtır, gizli şirktir. Yani dolaylı olarak Allah'a ortak koşmak sayılır. Çünkü her türlü ibâdet Allah rızâsı ve sevgisi için yapılır. Riyakârlıkla yapılan ibâdet, halkm rızâsı ve sevgisi için yapılmış olur ve böylece halk Allah'a ortak edilmiş olur.

4202) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ün A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) şöyle buyurmuştur:
Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki t Ben ortak edinmekten müstağniyim (yâni hiçbir varlığı zâtıma ortak etmeye ihtiyacım yoktur). Artık kim benden başkasını bana ortak ettiği bir İbadeti - hayn benim için işlerse benim o ibadet - hayır ile ilişkim yoktur ve o ibadet -hayır, (bana) ortak ettiği kimseyedir."
Not: Zevftld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır.[90]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadisin kısmen benzerini Müslim. Zühd kitabının beşinci bâbmda rivayet etmiştir. Hadisin mânâsı şöyledir : Allah Teâlâ'nın her hangi bir ortağa ihtiyacı yoktur. Bu itibarla kim bir ibâdeti hem Allah nzâsı hem de başkasının rızâsı için işlerse Allah o ibâdeti kabul etmez ve Zâtına ortak koşulan, yâni rızâsının sağlanması düşünülen kimseye bırakır. Bundan maksad şudur: Riyakârlıkla yapılan ibâdet ve hayır geçersizdir, bâtıldır. Hiç bir sevabı yoktur. Bilâkis günah sayılır.

4203) "... Sahâbîlerden olan Ebû Sa'd bin Ebî Fadâle el-Ensârî (Radtyal-lâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah önce gelenleri ve sonra gelenleri (yâni tüm insanları ve cinleri) kıyamet günü, vuku bulmasında şüphe olmayan (hesab) günü için topladığı zaman bir çağına:
Kim Allah (rızâsı) için işlediği bir ibadete (Allah'tan başka bir kimsenin rızâsını) ortak etti ise sevabını Allah'tan başkasının (yâni ortak koştuğu kimsenin) yanından taleb etsin. Çünkü Allah, ortakların ortaklıktan en müstağni olanıdır (yâni hiçbir ortaklığa ihtiyacı yoktur), diye çağrıda bulunacaktır."

4204) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'âen; Şöyle demiştir: Biz (sahâbUer bir gün) Mesîh-i DeccâlıCn fitnesi hakkında kendi aramızda) müzâkere ederken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) .üzerimize çıkageldi ve:
Bence sizin için Mesîh-i Deccâl'dan daha korkunç olan şeyi size haber vermeyeyim mi? buyurdu. Ebû Saîd demiştir ki: Biz de: Buyur (haber ver), dedik. Bunun üzerine:
(Sizin için daha korkunç şey) gizli şirk (tir) ki: Adamın namaza durup da gördüğü bir başka adamın (kendisine) bakmasından dolayı namazını güzelleştirmesidir." buyurdu.
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Râvilerden Kesir bin Zeyd ve Rübayh bin Abdirrahmân hakkında ihtilâf vardır.

4205) "... Şeddâd bin Evs (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ümmetim, hakkında en çok korktuğum şey, Allah'a ortak koşma (suçunu işlemeleri) dir. Bilmiş olunuz ki: Şüphesiz onlar güneşe, aya veya puta tapacaklar diyecek değilim ve lâkin bir takım ibâdetleri Allah'tan başkası için işliyecekler ve gizli bir şehvet arzulayacaklar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Âmir bin Abdillah bulunur. Ben onun

hakkında konuşan kimseyi görmedim. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[91]

İzahı

Ebû Sa'd bin Ebî Fadâle (Radıyallâhü anhJ'ın hadisini Tirmizi, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Bey-haki de rivayet etmişler.
Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. Bu hadiste namazı gösteriş için güzel kılmanın Şirk-i hafi, yâni Allah'a gizlice ortak koşmak olduğu bildirilir. Çünkü namaz Allah rızası fçin güzel, yâni usûl ve adabına riâyet edilerek kılınmalıdır. Başkası bakıyor diye güzel kılmak ise o bakan adamı bir açıdan Allah'a ortak etmek demektir. Diğer ibâdetler ve her türlü hayırlı işler de böyledir.
Zevâid nevinden olan Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh) 'in hadisinde geçen "Şehvet-i hafiyye = Gizli şehvet" ifadesiyle kasdedilen mânâ hakkında S ü y û t i ezcümle şöyle der:
A h m e d * in Müsned'inde, Nevâdirül-Usûl'de ve el-Müstedrek*-te olan bâzı rivayetlerde bu hadiste geçen "Şehvet-i hafiyye"yi açıklayıcı şu ilâve vardır:
"Gizli şehvet nedir? diye soruldu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Kul oruçlu olarak sabahlar. Sonra şehvetlerinden biri kendisine sunulur. Kendisi de o şehvete uyar ve orucunu bırakır (yâni bozar), buyurdu/'
Bir hadiste geçen bir ifâdenin açıklaması Resulullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) tarafından buyurulunca başka bir yorumlama yoluna gidilemez.
Sindi gizli şehvet ifâdesi ile ilgili başka yorumları da anlatıyor. Fakat yukardaki ilâve karşısında o yorumlar kanaatımca cılız kaldığından dolayı buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Bu hadiste, mü'minler için en çok endişe duyulan şeyin onların küfre gitmeleri, putperest olmaları değil de riyakârlık etmek suretiyle gizli şirk günahını işlemeleri olduğu bildirilir.
Bir Hâl Tercemesi
4203 nolu hadisin ravisi Ebû Sa'd bin Ebt Fadale el-Ensart (R.A.), sahâbller-dendir. Râvİsi Ziyad bin MIni'dır. Bu Mhâbinin bir hadisi vardır. (Hulasa, 490)

4206) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Her kim (ibâdetini gösteriş için halka) işittirirse Allah o kimseyi (yâni maksadını halka) işittirir ve kim (ibâdetinde) riyakârlık ederse Allah onun riyakârlığının cezasını verir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Atiyye el-Avfl bulunur ve zayıftır. Râvi Muhammed bin Ebİ Leylâ da onun gibidir. Bu hadîs. Cündüb <R-A.)'ın hadisi olarak Buhârt ve Müslim'de vardır. (Sünenimizdâ de bu hadisten sonra gelir).

4207) "... Cündüb (Radıyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; ResÛ-lullah (Sallallahü Aleyki ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kim (ibâdetinde) riyakârlık ederse Allah onun riyakârlığının cezasını verir ve kim (ibâdetini gösteriş için halka) işittirse Allah onu(n niyetini halka) işittirir."[92]

İzahı

Zevâid yazan Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini Zevâid nevinden saymıştır. Halbuki bu hadîsi T i r m i z i de Zühd kitabının "Riya ve Süm'a" babında rivayet etmiştir. Aradaki fark şu-dur : Hadisin birinci fıkrası orada ikinci fıkra olarak bulunur. İkinci fıkra da orada birinci fıkra olarak bulunur. Bir de "Yürâî" fiili ce-zimli değildir. Bilindiği gibi bu değişiklik hadîsin hüküm ve mânâsını değiştirmez. Bu itibarla Zevâid nevinden sayılmasını gerektiren bir durum görmüyorum. Bu hadîs A h m e d tarafından da rivayet edilmiştir.
Cündüb (Radıyallâhü anh)'m hadîsini Buhârl ve Müslim de rivayet etmişler.
Bu iki hadis çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bu yorumları sıra ile meâlen buraya almayı uygun buldum:
Birincisi: Kim ibâdet sayılan bir şeyi halk görsünler diye işlerse, Allah onun bu niyet ve maksadını meydana çıkarmak suretiyle onu cezalandırır, teşhir eder. Kim de ibâdet sayılan bir şeyi halk işitsinler diye işlerse Allah kıyamet günü onu mahşer halkı içinde teşhir ve rusvay eder.
İkincisi: Kim ibâdet sayılan bir şeyi halk nazarında kıymet değer ve saygı kazanmak niyetiyle işlerse Allah onu halkın gözünden düşürür ve âhirette de ona bir sevab vermez.

Üçüncüsü: Kim işlemediği bir ibâdeti işlemiş görünürse Allah onun yalancılığını meydana çıkarıp teşhir eder.
Dördüncüsü: Kim halkın kusurlarını, eksikliklerini tâkib edip etrafa yayarsa Allah o kimsenin ayıp ve kusurlarını meydana çıkarıp hoşnutsuz eder.
Yukardaki yorumlar Fethü'l-Bâri'den ve Nihâye'den alınmadır.
El-Fetih yazan yukardaki yorumları açıklarken şunu da belirtir:
Bu hadis, ibâdet ve hayır işlerini gizlemenin müstehablığma delâlet eder. Ancak rehber durumundaki kimse, başkalarını teşvik için ve riyakârlık maksadı olmaksızın aleni olarak hayır işleyebilir. Tabii bunun meydanda ve aleni yapılması da ölçülü olmalıdır. Yâni ihtiyaç derecesine göre duyurulur gereksiz veya ihtiyaçtan fazla ise duyurul-mamalıdır, der.
Şu noktayı da belirteyim: İbâdet ve hayratın gizliliği, mü'min kişinin dînen mükellef olduğu farz namaz, farz oruç ve zekât gibi ibâdetler dışında kalan hayırlı işler için söz konusudur. Çünkü kişinin farz ibâdeti bir tabii ödev sayılır. Bunda gösteriş ve riyakârlık için pek yer yoktur. Herkesin yaptığı işlerdir. Ancak çok aptal ve kafasız bir kimse bu tabii ödevlerden dolayı halkın takdir, sevgi ve saygısını kazanma hevesine kapılabilir.[93]

22- Hased (Bir Kimsede Bulunan Bîr Nîmeti Çekememek Veya Güzel Haslete İmrenmek) Babı

Hased kelimesinin asıl mânâsı bir kimsede bulunan bir nimeti çe-kememek, o nimetin o kimsenin elinden çıkmasını temenni etmektir. Bir nimetin sahibinin elinden çıkmasını temenni ve arzu eden kişi bu yolda bir çalışma ve gayretin içine girsin veya girmesin hased suçunu işlemiş sayılır. Bu yolda bir çalışma ve gayreti varsa o zaman hased ve çekememezlik suçu yanında zulüm suçunu da işlemiş olur. Şâyet bir kimse başkasının elindeki nimetin elinden çıkması arzusunu irâdesi dışında duyuyor ve bu fena duygudan sıyrılmak istiyor ise in-şâallah mazur sayılır. Çünkü irâde ve istek dışındaki duygunun peşine düşülmedikçe, bilâkis o duygudan nefret edilip temizlenmek İstendikçe sırf duygu suç mâhiyetini pek taşımaz.
Hased'in bir de mecazî mânâsı vardır ki ona gıbta ve imrenme denilir. Yâni bir kimsenin elindeki bir nimetin o kimsenin elinden çıkması arzulanmıyor da benzerine kavuşulmak isteniyor. O nimet dünyalık bir nimet ise benzerine kavuşmayı arzulamak, mubah bir arzudur, sakıncalı bir tarafı yoktur. Şayet din ile ilgili bir nimet ise benzerine kavuşmayı arzulamak müstehabtır.
Bu bâbta rivayet olunan ilk iki hadîste geçen "Hased" kelimesi mecazi mânâya, yâni imrenme ve gıbta anlamına yorumlanmıştır. Bu itibarla terceme ederken imrenme ifâdesini kullanacağım.

4208) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü û«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Allah katında sevimli) imrenme'yalnız (şu) iki (haslet) de vardır : Allah'ın bir mal verip de onu hak (yolun) da harcamaya muvaffak ettiği adam (m bu hasleti) ve Allah'ın bir hikmet verip de o hikmetle hükmeden ve onu öğreten adam (in bu hasleti)."

4209) "... Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Allah katında sevimli) imrenme yalnız (şu) iki (haslet) de vardır: Allah'ın Kur'ân (bilgisini) verip de gece saatlerinde ve gündüz saatlerinde onunla amel eden adam (in bu hasleti) ve Allah'ın mal verip de onu gece vakitlerinde ve gündüz saatlerinde hayır yolunda harcayan adam (in bu hasleti)."

4210) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Hased (yâni başkasındaki bir nimeti çekememek), ateşin odunu yediği (mahvettiği) gibi sevablan yiyer (tüketir). Sadaka da suyun ateşi söndürdüğü gibi hatâyı söndürür. Namaz mü'minin nurudur. Oruç da ateşten koruyucu bir kalkandır/'
Not: Zevaid'de şöyle denilmiştir: Hadisin ilk cümlesini Ebû DâvÛd kendi süneninde Ebû Hüreyre <R.A.)'ın hadisi olarak rivayet etmiştir. Enes bin Mâlik (R.A.)'ın bu hadisinin senedinde tsâ bin Ebi îsa bulunur. Bu râvi zayıftır.[94]

İzahı

Ibn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r î, Müslim ve Nesâi de rivayet etmişler, tbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisini Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ise Zevâid nevilidendir.
Hased kelimesi ilk iki hadîste sevimli ve makbul imrenme ve gıb-ta etme manasınadır. Son hadiste ise çekememezlik manasınadır.
Başka bir kimsede bulunan bir nimeti, bir hasleti çekememek, o nîmet veya hasletin sahibinin elinden çıkmasını arzulamak Kitâb, Sünnet ve İcmâ ile haramdır. Son hadiste belirtildiği gibi bu mânevi hastalık, sahibinin sevablannı giderip mahveder. Başkasının elinde bulunan bir nîmet ve haslete gıbta etmek, imrenmek, yâni bir benzerine kavuşmayı arzulamak ise meşrudur, yasak değildir. Şayet o nîmet ve haslet dinsel ise ona imrenmek müstehabtır, sevabtır. İlk iki hadiste meşruluğu belirtilen hased, yâni imrenme ve gıbta etme bu nevîdendir.
Birinci hadiste meşruluğu belirtilen iki haslet şunlardır:
1. Bir mü'minin elindeki malı bir ölçü dâhilinde hak yolunda ve hayır uğruna harcaması hasletidir. Belirli bir ölçü dâhilinde dedim. Aslmda hadîste bu kayıt yoktur. Ama, kişinin malının tamamını hayır yollarına harcayıp da aile ferdlerini halka el avuç açacak hâle sokması dînen makbul bir davranış değildir. Bu hususta vârid olan hadîsler mevcut olduğu gibi bâzı âyetlerde buna işaret vardır. Bu nedenle bu kayıt melhuzdur.
2. Bir mü'minin edindiği dini ilim ve hükmetmesi ve bildirini başkasma Öğretmesi hasletidir.
İkinci hadiste meşruluğu belirtilen iki hasletten birisi yukarda birinci maddede geçen haslettir. Diğeri de Kur'an-ı Kerimi bilip onun-la amel etme hasletidir. Bu haslet de birinci hadiste geçen dîni bilgi hasletinin aynısıdır, denilebilir. Çünkü "Kur'ân-ı Kerim*! bilip onunla amel etmek", ifâdesi geniş kapsamlıdır. Kur'ân-ı Kerîm'i okumak, öğretmen, onunla hükmetmek ve benzeri hususları kapsar. Bu hadîste geçen "Ânâ" kelimesinin tekilinin "İnâ", "Enâ'\ "Inyün" ve "İn-vün" biçiminde olabildiği N e v e v î tarafından belirtilmiştir. Ne-v e v i bu kelimenin saatler demek olduğunu da bildirmiştir.
Son hadisin ilk cümlesinin Ebû Dâvûd tarafından da rivayet edildiği notta belirtildi. Ebû Dâvûd' un, Edeb kitabında 'Hased hakkında gelen hadisler" babında Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği hadîs şöyledir:
"... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur i
Hasedden uzak durun. Çünkü hased, ateşin odunu (veya râvi dedi ki) yaş otu yediği (yakıp mahvettiği) gibi sevablan yiyer (giderip mahveder)." [95]

Bu Hadîsten Çıkan Hükümler

1. Hased, sahibinin sevablarını tüketir.
2. Sadaka, sahibinin günahlarını bağışlatır. Günahlarından dolayı müstehak olduğu ateşi söndürür.
3. Namaz, sahibi için bir nurdur.
4. Oruç, cehennem ateşine karşı koruyucu bir kalkandır. Sahibini bir takım günahlardan korur ve bir takım günahlarının da bağışlanmasına vesile olur. Böylece cehennem ateşine karşı bir perdedir, engeldir. [96]

23- Bağıy (Yâni Zulüm ve Yaratıklara Kötü Muamele Yapmak) Babı

4211) "... Ebû Bekre (Radıyallâhü anhyûta rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah'ın, sahibi için âhirete ertelediği ceza ile beraber dünyada (da) cezasını çabuklaştırmasına zulüm ve akraba ile iyi ilişkiyi kesme günahlarından daha lâyık bir günah yoktur."

4212) "... Mü'minlerin anası Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sevabı en çabuk olan hayır, yaratıklardan herhangi birisine iyilik etmek ve akraba ile iyi ilgilenmektir. Cezası en çabuk olan şer de, zulüm - yaratıklara kötü davranmak ve akraba ile iyi ilişkiyi kesmektir."
Not r Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Salih bin Musa vardır. Bu râvi zayıftır.

4213) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü onA/den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Müslüman kardeşini küçümsemek (suçu) adama şer (huy) olarak yeterdir."

4214) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah, alçak gönüllü olunuz ve bâzınız bâzınıza zulüm edemez (etmesin) diye bana vahiy etti."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, basen bir seneddir. Çünkü ravi Sinan bin Sa'd'ın adının böyle mi, yoksa Sa'd bin Sinan mı olduğu yolunda ihtilaf vardır.[97]

İzahı

Ebû Bekre (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z I, Ebû Dâvûd, Hâkim ve tbn-i Hibbân da rivayet etmişler. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m hadisinin benzeri Müslim ve Tirmizl tarafından rivayet edilmiştir.
Â i ş e ile Enes (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadisleri Zevâid ne-vindendir.
Bağıy i Zulüm etmek, haktan ayrılmak, İslâm devletine isyan etmek, yaratıklara karşı kötü davranmak ve kibirli olmak gibi mânâlara gelir. Sindi, hadîste geçen bu kelimeyi zulüm ve yaratıklara kötülük etmek şeklinde yorumlamıştır.
Katiat-ı Rahim: Akraba ile ilgiyi kesmek, onlara gerekli ilgiyi göstermemek ve onlara karşı üzerine düşeni yapmamaktır. Sıla-i Rahim de bunun zıddı ve tersidir. Yâni akraba ile iyi ilişki kurmak, onlara karşı üzerine düşeni yapmaktır.
Zulüm, haksızlık ve yaratıklara kötülük etmek ile akraba ile ilgisizlik suçlanna karşı âhirette verilecek cezadan başka dünya hayatında da ceza verileceği, hem de diğer günahların cezalarından önce verileceği, ilk iki hadiste bildirilmiştir. Bilindiği gibi bâzı suçların cezasının bir kısmı âhirete bırakılmakla beraber bir kısmı da dünyada verilir. İşte bu iki günah bu tür suçlardandır.
Üçüncü hadisten kasdedilen mânâ şudur: Bir adamın kötü huylu ve fena haslet sahibi sayılması için onun bir müslümam küçümsemesi yeter. Yâni başka bir kötülüğü olmasa bile bu suçundan dolayı şerir ve ahlâksız sayılır.[98]

24- Vera' (Yâni Haram Ve Şüphelî Şeylerden Titizlikle Sakınma) Ve Takva (Yâni Allah'tan Korkmak Ve Ona İtaat Etmek) Babı

4215) "... Atiyye eş-Sa'dî —ki Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sel-i sahâbîlerinden idi— (Radtyallâhü ankydtn rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kul. sakıncalı şeyden korktuğundan dolayı sakıncasız şeyi de bırakmadıkça müttakiler derecesine erişemez."[99]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i "Ebvabû Sıfati'l-Kıyâme" bölümünde ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
El-Münâvi, sakıncalı şeyi, haram olan şeyler diye yorumlamış ve sakıncasız şeyi de ihtiyaç fazlası helâl şeyler şeklinde açıklamıştır. Yâni "Kul haram bir şeyi işlemek korkusuyla haram olmayan ihtiyaç fazlası helal şeyi bırakmadıkça müttakiler derecesine erişemez."
Bir kavle göre sakıncasız şeyden maksad, lezzetli olan helâl şeylerdir. Yâni kul helâl olan lezzetli bol şeylere kendisini pek alıştırma-malıdır. Çünkü böyle alışırsa günün birinde helâl yoldan bulamazsa alışkanlığı yüzünden haram yollardan temin etmeye eğilmesi tehlikesi vardır. İşte kul bu tehlikeyi önceden sezerek harama düşmemek için helâl olan lezzetli bol şeyleri terketmedikçe müttakiler derecesine erişemez.
Muttaki: Takva sahibi demektir.
Takva ı Allah'tan korkmak, O'na itaat etmek, azaba sebep olan suçlardan sakınmak mânâlarına gelir.
Tuhfe yazarı Takvâ'nın şu üç mertebeye ayrıldığını bildirir: Birincisi: Küfürden, imansızlıktan arınmak suretiyle ebedi azab-tan sakınmak mertebesidir. (Bu mertebeye, müslüman olmakla erişilir).
İkincisi î Bütün günahlardan sakınmaktır. Yâni farz ve vâcib olan ibâdetleri yerine getirmek ve

haram kılınan şeylerin tamamından sakınmaktır. Bir gurub âlime göre bu dereceye erişebilmek için küçük günahlardan da sakınmak gerekir. Din ıstılahında meşhur olan mânâ budur.
Üçüncüsü: Kulun içini ve kalbini Hak Teâlâ'dan başka her şeyden arındırması, bütünüyle Allah'a yönelmesi, aklı, fikri, zikri ve kalbinin dâima Allah ile meşgul olmasıdır.
Bu hadis, takvanın ikinci mertebesi için delil gösterilmiş ise de üçüncü mertebeye de delil olabilir.

4216) '... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâkü anhümâyâan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
(Yâ Resûlallah)! İnsanların hangisi daha faziletlidir? diye soruldu. O :
Kalbi mahmûm (pâk) ve dili çok doğru olan her Cmü'min) kişi, buyurdu. Sahâbîler:
(Yâ Resûlallah>! Dili çok doğru olanı (n ne demek olduğunu) biliriz. Mahmûm kalb nedir? diye sordular. O:
(Mahmûm kalb), Allah'tan korkan, tertemiz, içinde ne günah, ne zulüm ile yaratıklara kötülük etmek, ne kin ne de hased (çekememez-lik) olan (kalb) dir, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sahih bir sened olup râvileri güveni-ir zâtlardır.

4217) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Lesûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Selfem) şöyle buyurdu, demiştir:
Yâ Ebâ Hüreyre! Şüpheli (yâni helâl mı, haram mı diye tereddüd ettiğin) şeylerden titizlikle sakın, (o takdirde) insanların (Allah'a) en çok kulluk edeni olursun. (Sana verilen dünyalığa) kanaatkar ol, (o zaman) insanların (Allah'a) en çok şükredeni olursun. Kendi nefsin için sevdiğin (iyi) şeyi insanlar için (de) sev (yâni arzula, o zaman olgun) mü'min olursun. Sana komşu olanlara iyi komşuluk et, (o takdirde kâmil) müslüman olursun ve az gül. Çünkü gülmenin çokluğu kalbi öldürür (yâni karartıp katılaştınr)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu, hasen bir seneddir. RâvI EbÛ Recâ'nın adı Muhriz bin Abdülah el-Cezeri'dir, [100]

İzahı

VeraT: Yukarda da belirttiğim gibi haram şeyler yanında şüpheli olan şeylerden de titizlikle sakınmaktır. Bu hasleti nefsinde bulunduran kimseye " Veri*" denilir. Yasaklanan şeyler ile yasak olması muhtemel şeylerden sakınmak ve bu hususta titizlik göstermek emredilmiş şeyleri yapmaktan daha kolay değil; bilâkis daha zordur. Bu sebeble bu alanda kulluk etmek çok önemlidir.
Hadisin: 'İnsanların (Allah'a) en çok kulluk edeni olursun" ifâdesi "En çok kulluk edenlerden olursun" şeklinde yorumlanır. Hadîsin "En çok şükredeni olursun" ifâdesi de "En çok şükredenlerden olursun" biçiminde yorumlanır.
Hadîsin "mü'min" ve "müslim" kelimeleri de olgun ve kâmil olan mü'min ve müslüman diye yorumlanır.
Hadis, sayılan hasletlerin fazilet ve güzel sonuçlarını bildirir.

4218) "... Ebû Zerr (Radtyallâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Resû-hıllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Tedbir gibi bir akıl yok, nefsi (müslümanlara eziyet etmekten) alıkoymak gibi bir vera* (= günah ve şüpheli şeylerden dikkatle sakınmak) yok ve huy güzelliği gibi bir şeref yoktur."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde el-K&sim bin Muham-med el-Misrl bulunur. Bu râvi zayıftır. [101]

İzahı

Hadiste geçen "Tedbîr" kelimesinden maksad ileri görüşlü, işlerin sonuçlarını düşünen, yararlı ve zararlı yönleri iyi kestirebilen akıldır. Yâni en değerli akıl bu niteliği taşıyan akıldır.
Vera*: Yukarda müteaddid defa belirttiğim gibi haram ve şüpheli şeylerden titizlikle sakınmaktır. Keff de hemen hemen aynı mânâyı ifâde eder. Çünkü bu da nefsi yasak şeylerden vazgeçirmek, alıkoymak demektir. Bu itibarla T ı y b î : Burada Keff'ten maksad nefsi müslümanlara eziyet etmekten alıkoymaktır, demiştir. Biz de buna göre terceme etmeyi tercih ettik.

4219) "... Semûre bin Cündüb (Radtyallâhü o» A J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Haseb (yâni kişiyi halk nazarında yücelten şey) maldır. Kerem (yâni kişiyi Allah katında yücelten şey) de takvadır." [102]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi "Hucürât" sûresinin tefsiri'bölümünde rivayet etmiştir. Ayrıca Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişler.
Hadiste geçen "Haseb" kelimesinin asıl mânâsı kişinin iftihar vesilesi ettiği gerek kendisine gerekse baba ve dedelerine âit dünyalık meziyetler ve şereflerdir. "Kerem" de kişinin hayır, şeref ve faziletleri kendisinde toplamasıdır. T ı y b i: Bu tarifler kelimelerin lügat mânâlarıdır, dedikten sonra sözüne devamla söyle der:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu iki kelimeyi lügat mânâlarından alarak halk arasında meşhur olan mânâ ile Allah katında makbul olan mânâlara aktarmıştır. Yâni halk nazarında fakir olan kimse için hiç bir şeref yoktur. Çünkü fakire hürmet edilmez, önemli toplantılara çağınlmaz. Şeref ve değer yalnız dünyalığı olanlara veriliyor. Allah katında ise değer, kıymet, şeref ve üstünlük ancak takva, yâni Allah korkusu ve O'na itaat etmekledir.

4220) "... Ebû Zerr (Radtyallâhü <m*;'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz ben öyle bir kelime (Osman — kendi rivayetinde — de-diki: öyle bir âyet) bilirim ki eğer insanların hepsi onu tutsaydilar, hepsine yetecekti, buyurdu. Sahâbilert
Yâ Resûlallah! Hangi âyettir? dediler. O, buyurdu ki: = «ve kim Allah'tan korkarsa, Allah o kimseye (doruktan genişliğe) bir çıkış yolu ihsan eder.» (Talâk, 2) demiştir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin ravileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkati (kesik)tir. Çünkü Ebü's-Selil, Ebû Zerr (R.A.)'a yetişmemiş* tir. Bu durumu et-Tehzito yazan söylemiştir. [103]

25- Kişiyi İyi Haslet ve Güzel Sıfatlarıyla Anmak Babı

4221) "... Ebû Züheyr es-Sakafî (Radıyaltâhü anhyâen; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Nebâvet veya Benâ-vefte (râvi dedi ki Nebâvet Tâif'ten bir yerdir) bize bir konuşma yaparak :
Nerde ise cennetlik olanları cehennemlik olanlardan ayırdedip tanıyabilirsiniz, buyurdu. Sahâbîler:
Onları ayırdedip tanımak ne ile (olabilir) ? diye sordular. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İyilikle anmak ve kötülükle anmak suretiyle (olur). (Çünkü) siz birbiriniz hakkında (şâhidlik eden) Allah'ın şâhidterisiniz, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahîh olup râvilerî güvenilir zâtlardır. Ebû Züheyr (R.A.)'ın bundan başka hadisi İbn-i Mâcete yanında yoktur. Kütüb-i Sitte'nin kalanlarında onun hadisi hiç yoktur. [104]

İzahı

Sena i Hasan: Kişiyi iyi hasletleri ve güzel sıfatlarıyla anmaktır.
Senâ-i Seyyi s Kişiyi kötü hasletleri ve fena sıfatlarıyla anmaktır.
Sena kelimesi aslında iyilikle anma işinde kullanılır. Burada edebî san'at gereği olarak, müşâkele için kötülükle anma işinde de kullanılmıştır.
Bu hadise göre cennetlik olmanın alâmeti kişinin iyilikle anılma-sidir. Cehennemlik olmanın alâmeti de kişinin kötülükle anılmasıdır.
Hadisin; = "Siz (yer yüzünde) Allah'ın şâhidlerisiniz," cümlesindeki muhâtablar sahâbilerdir. Yâni sahâbiler bir kimseyi tezkiye ederek iyi olduğunu söyler ve hayırla anarlarsa, bu tezkiye ve şâhidlik o kimsenin cennetlik olduğunun alâmetidir. Bunun aksine bir kimsenin kötü olduğunu söyleyip onu şer ile anarlarsa bu şâhidlik o kimsenin cehennemlik olduğunun alâmetidir.
Bâzı âlimler bu hükmün sahâbilere mahsus olduğunu söylemişler. Fakat diğer bâzı ilim adamları

bu hükmün sahâbîlerin izinde yürüyen dindar müslümanlara da şümullü olduğunu söylemişler.
Sindi bu iki görüşü naklettikten sonra: Bir kavle göre hayır ile anmak, kişinin fiil ve hareketlerine uygun ise, yâni gerçekten o kişi Allah'a bağlı, ibâdetine düşkün ve güzel ahlâk sahibi ise o takdirde tezkiye sayılır ve onun cennetlik olduğunun alâmeti sayılır. Aksi takdirde sayılmaz. N e v e v i şöyle demiştir: Sağlıklı olan görüş şudur ki bu hüküm umûmîdir ve kayıtsızdır. Bu itibarla bir müslü-man ölür de herkes veya halkm çoğunluğu Allah'ın ilhamı ile o müs-lümanı tezkiye ederek hayır ile anarsa, iyi bir kimse olduğunu söylerlerse, bu tezkiye ve şâhidlik o kişinin cennetlik olduğunun alâmetidir. Hattâ bu tezkiye onun fiil ve davranışlarına pek uymasa bile hüküm budur. Çünkü kötülük işleyen kimsenin mutlaka azab çekmesi ve cehenneme atılması vâcib değildir. Allah dilediğini bağışlar. Allah'ın o ölüyü halkın çoğunluğuna tezkiye ettirmesi onu mağfiretine kavuşturmasının belirtisidir, diye bilgi vermiştir.
Buharı, Cenaze kitabının "İnsanların ölüyü iyilikle anması" babında E n e s (Radıyallâhü anhî'den buna benzer bir hadis rivayet etmiştir. O hadis bizim sünenimizde 1491 numarada geçti. Bu-h â r i' nin o hadisi ile arkasındakinin izahı bölümünde î b n - i H a c e r özetle şu bilgiyi verir .-
Kişi hakkında iyi şâhidlik ve hayır ile anmak hususunda Da-v û d i şöyle demiştir: Bu konuda muteber ve geçerli olanı, fazilet sahibi dürüst insanların şâhidliği ve tezkiyesidir. Fâsık ve günahkâr insanların şâhidliği muteber değildir. Çünkü bu gibi insanlar bazen kendileri gibi olan insanları övüp iyilikle anarlar. Keza ilgili şahıs ile aleyhinde konuşacak kimse arasında bir düşmanlığın da bulunmaması gerekir. Çünkü düşmanın şâhidliği muteber değildir.
Müellifimizin 1491. hadisinde "Mü'minler Allah'ın yer yüzünde şâ-hidleridir" ifâdesi kullanılmıştır. Bu ifâde, kişinin iyilikle veya kötülükle anılması hakkındaki şâhidliğin sâdece sahâbilere ait olmayıp mü'm inlere de şümullü olduğuna delâlet eder. Bu konu ile ilgili gerekli bilgi kısmen orada verilmiştir. Oraya da bakılabilir.
Hadisin râvisi Ebû Züheyr es-Sakafi (Radıyallâhü anh) sahâbîdir. Adı M u â z veya Ammâr bin H a m i d' -dir. Bir tek hadîsi îbn-i Mâcete tarafmdan rivayet edilmiştir. Râvisi de oğlu Ebû Bekir' dir. [105]

4222) "... Külsûm el-Huzâîe(Radtyallâhü ankyden; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanına gelerek t
Yâ Resûlallah! İyilik ettiğim zaman iyilik ettiğimi ve fenalık ettiğim zaman fenalık ettiğimi nasıl bilebilirim? diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Senin (ne ettiğini bilen) komşuların: İyilik ettin, dedikleri zaman hakikaten iyilik etmişsin ve onlar t Fenalık ettin, dedikleri zaman gerçekten fenalık etmişsin, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Külsûm el-Huzâl'nin hadisine dâir çenedin râvileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened mürseldir. Külsûm bin Alkarna ki ona İbnül-Mustaük da denilir. îbn-i Hibbân onu güvenilir zâtlar arasında anmıştır. îbn-İ Abdi'1-Berr, onun hadislerinin mürsel olduğunu, çünkü sahâbiliğinin sübuta ermediğini söylemiştir. Ebû Naîm de aynı şeyi söylemiştir. Alimler onun babasının sahâbl olduğunu söylemişlerdir.

4223) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâkü a«A)'den rivayet edildiğine göre bir adam; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)*e:
İyilik ettiğim zaman (yaptığım işin iyi olduğunu) ve fenalık ettiğim zaman (yaptığım işin fena olduğunu) nasıl bilebilirim? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (de):
Sen (ne yaptığını bilen dindar) komşularını i İyilik ettin, söylerken işittiğin zaman muhakkak iyilik etmiş (olur) sun ve sen onlun ı Fenalık ettin, derken işitince gerçekten fenalık etmiş (olur) sun, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Abdullah bin Mes'ûd (R.A.)'m bu hadisine dâir sened sahihtir, râvileride güvenilir zâtlardır. İbn-i Hibbân da bu hadisi Abdurrezz&k yoluyla bu senedle rivayet etmiştir. [106]

İzahı

Zevâid nevinden olan 1 b n - i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini Ahmed ve Taberâni de rivayet etmişlerdir. Ondan önceki hadis de Zevâid nevindendir.
Bu iki hadîs de komşuların kendilerine komşu durumunda olan bir kimsenin durum ve davranışları, fiilleri, yaşantısı ve ahlâkı ile diğer halleri hakkında leh veya aleyhte şâhid olduklarına işaret eder. Şu halde komşular onun bu durumlarını tasvib ederek iyi bir insan olduğunu söylerlerse o kimse iyi sayılır ve bunun aksine durumunu tasvib etmeyip kötülük

ettiğini, fena insan olduğunu söylerlerse o kimse fena sayılır.
Sindi: Maksad adamm yaptığı şeyleri bilen komşulardır, demiştir. El-Azîzl de: Maksad dindar olan komşulardır, demiştir. Bu iki kayda ihtiyaç olduğu için tercemede parantez içi ifâde ile işarette bulundum. Çünkü dindar olmayan, yâni yaşantısı İslam'a uygun olmayan ve çeşitli günahları işlemeyi alışkanlık hâline getirmiş durumda olan komşular, bazen kendileri gibi olanları tasvib ederler, hattâ kendileri gibi olmayan müslümanları tenkid ederler, beğenmezler. Keza kişinin yaptığı şeylerden tamamen habersiz olan komşuların leh veya aleyhteki şahidlikleri de pek yerinde sayılmaz.
Hülâsa: Kişinin yaptığı şeyleri bilen dindar komşuları onu iyilikle anarlarsa o kimse iyidir ve şayet onu kötülükle anarlarsa o takdirde fena bir kimsedir.

4224) "... İbn-i Abbas (Radtyallâhü anhümâyâa.n rivayet edildiğine gÖ-re; Resulullah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cennetlik olan (mü'min) o kimsedir ki Allah onun iki kulağını, (işlediği) iyi bir şeyden dolayı insanların övgüsü ile doldurur. Kendisi de (hayır ile anıldığını) işitir. Cehennemlik olan da o kimsedir ki Allah onun iki kulağım (işlediği) şer bir şeyden dolayı insanların (onu) fena anmaları sözleriyle doldurur. Kendisi de (şer ile anıldığını) duyar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. Râvi Ebü'l-Cevzâ'nın adı Üveys bin Abdiilah er-Rib'i'dir. Râvi Ebû Hi-lâhn adı da Muhammed bin Süleym'dir.
Külsûm (R.A.)'in Hâl Tercemesi
4222. hadîsin râvisi Külsûm (R.A.) bin Alkarna bin Naciye bin el-Mustalık el-Huzâî sahâbîdir. Bir hadisi vardır. Aynca İbn-i Mes'ûd, Cüveyriye ve Zeyneb bint-i Cahş (R.A.Vden rivayette bulunmuştur. Râvisi ise îmrân bin Umeyr ve Zü-beyr bin Arabi veya bin Adİ'dir. Ebû Dâvûd, Nesâl ve Îbn-İ Mâceh onun rivayetlerini almışlar. (Hulâsa, 321)

4225) "... Kbû Zı-rr {Radıyaliâhü a>ıh)\\w. Şöyle cienıştir :
Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
Adam Allah (rızâsı) için (hayırlı) şey işler. İnsanlar da bu işten dolayı onu severler (yâni bu duruma ne buyurulur)? dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu (sevgi), mü'mhıin (kavuşacağı) müjdenin âcil olanıdır, buyurdu."[107]

İzahı

İbn-i Abbâs (Radıyaliâhü anhümâ)'nın hadisi Zevâid nevindendir. Bu hadîsten maksad şudur: Cennetlik olan mü'min o kimsedir ki Allah onu hayırlı şeyleri yapmaya muvaffak eder. Sonra onun bu hayırlı işi yaptığını halk arasında yayar ve böylece herkes durumdan haberdar olur. Nihayet herkes veya halkın çoğunluğu o kimseyi hayır ile o kadar anar ki kendisi de bunu çokça işitir. Tabii, adamın o hayırlı şeyleri sırf Allah rızâsı için yapması ve gösterişten riyakârlıktan uzak olması şarttır. Aksi takdirde o iş hayır olmaktan çıkıp vebal hâline gelmiş olur. Bir de adamın o hayırlı şeyden dolayı halkın takdir ve sevgisini taleb etmemesi, bu hususta bir gayret içine girmemesi gerekir. Çünkü bir hayırda ihlâs zedelendiği zaman pek kıymeti kalmaz. Cehennemlik olan da o kimsedir ki şer ve fena şeyler işler. Allah onun bu durumunu insanlara duyurur ve neticede o kişi halkın diline düşer. Herkes onu fenalık ve şer ile anar. Nihayet kendisi de halkın bu tepkisini çokça duyar.
Ebû Zerr-i Gıfâri (Radıyaliâhü anh)'in hadisini Müslim de "Kitâbü'1-Birr Ve*s-Sı!a" bölümünün son babında rivayet etmiştir. N e v e v i bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Âlimler demişler ki: "Bu (sevgi) mü'minin (kavuşacağı) müjdenin âcil olanıdır" cümlesinin mânâsı şudur: Halkın o hayır sahibini sevmesi, onun için hayırlı peşin bir müjdedir ve âhireti için saklanan müjdenin belirtisidir. O peşin müjde, Allah'ın kendisinden razı olduğunun ve onu sevdiğinin alâmetidir. Bir hadiste belirtildiği gibi Allah kulunu sevince onu halka da sevdirir.
Tabii yukarda anlatılan durum, hayır sahibi kişinin bir teşviki ve gayreti olmaksızın halkın kendiliğinden onu hayır ile anması hâline mahsustur. Şayet kendisinin teşvik ve gayreti sonucu halk onu överse bir değeri kalmaz.

4226) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: Bir adam:
Yâ Resûlallah! Ben (hayırlı) bir iş yapanın. Sonra (o işi yaptığım) duyulur. Ben de duyulmasından hoşlanırım (yâni bu duruma ne buyurulur)? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Senin İçin iki sevab vardır: Gizli yapmak sevabı ve açıktan yapma sevabı, buyurdu." [108]

İzahı

Bu hadîsin başkaca kim tarafından rivayet edildiğine bakılmalıdır. Bu hadîs, yapılan hayırlı bir şeyin başkası tarafından duyulması ve hayır sahibinin bundan hoşlanmasının sakıncalı olmadığına delâlet eder. Hattâ, hayır sahibinin teşvik ve gayreti olmaksızın başkası tarafından duyulması hayır sahibi için ikinci bir sevab vesilesidir. Çünkü başkası için örnek olma durumu vardır.
Bilindiği gibi gizli ve aşikâr her türlü hayrın Allah katında makbul olması için ihlâs, yâni sırf Allah rızâsı için yapılmış olması şarttır. Bu ihlâs zedelenmedikten sonra hayrın aşikâr yapılmasında bir sakınca yoktur. Bilâkis başkasının hayra teşviki açısından sevab olur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e soru soran zât, ihlâslı olarak yaptığı işin başkası tarafından duyulmasının o gibi hayra teşvik vesilesi olacağını umduğu için hoşlanmıştır. Yoksa bir takdir veya şöhret gibi dünyalık bir gaye için değildir. Bu sebepledir ki hem gizli hayır yapma hem de aşikâr hayır yapma sevabını kazanmış olur. [109]

26- Niyyet Babı

Niyyet * Lügatta kalbin bir şeye karar vermesidir. N e v e v i böyle tanımlamıştır. K i r m â n î ise: Niyyet, bir şeyi kasdetmek-tir. Kalbin karar vermesi ise bir şeyi kasdettikten sonra oluşur, demiştir. Beyzâvî de: Niyyet: Kalbin, yararlı bir şeyi elde etmeye veya zararlı bir şeyi defetmeye uygun gördüğü bir fiil veya işe yönelmesidir, demiştir.
Niyyet: Şer-i Şerifte ise Allah rızâsını kazanmak ve emrine uymak için bir işe yönelmeye kalben karar vermek ve serbest irâdeyi o yöne yöneltmektir.
Bu babın ilk hadisinde Niyyet kelimesi lügat mânâsında kullanılmıştır.

4227) "... Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, demiştir:
Ameller (yâni kişilerin kendi iradeleriyle işlediği şeylerin değeri) ancak niyetlere göredir ve herkese ancak niyet ettiği şey vardır.
Artık kimin (küfür diyarından İslâm memleketine) hicreti (nden niyet ve gayesi) Allah ve Resûl'üne yönelik olursa o kimsenin hicreti (gerçekten) Allah'a ve Resûl'ünedir. Kimin hicreti elde edeceği dünyalık veya evleneceği bir kadın için olursa o kimsenin hicreti (sevaba yönelik olmayıp) göç etmesine sebep olan (dünyalık veya kadın) a-dır." [110]

İzahı

Bu hadis Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Sindi bu hadisin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir: Âlimler bu hadîs hakkında sahifeler dolusu konuşmalar yaparak müteaddid mânâlar vermişler. Bence mânâsı şöyledir: Kişilerin kendi iradeleriyle işledikleri fiiller ancak niyet, yâni kalbin kararıyla oluşur. Başka türlü hiç bir fiil meydana gelemez. Bir fiil ve işten elde edilecek menfaat veya zarar ancak niyete göredir. Yapılan bir şeyin ibâdet sayılması veya cezayı gerektiren suç olması ancak niyetten kaynaklanır. (Meselâ hayırlı bir harcama yapan kişinin niyeti Allah rızâsı olduğu takdirde bu harcama ibâdet sayılır ve sevaba vesile olur. Eğer niyet ve gaye riyakârlık ve gösteriş ise o harcama ibâdet değil, günah sayılır ve cezayı gerektirir). Küfür diyarından İslâm memleketine göçeden kimsenin maksad ve gayesi Allah ve Resulünün rızâsını kazanmak ise bu hicret sevabtır, ibâdettir. (Şayet hicretten maksad dünyalık kazanmak veya bir kadınla evlenmek ise bu hicretten dolayı sevab kazanmak sözkonusu değildir.) Ben bâzı der-kenar yazılarımda bu hadisin mânâsını bu doğrultuda izah ettim. Hadisin ifâde tarzını düşünen bir kimse mânâsının böyle olduğunu müşahede eder.
Tuhfe yazan da hadisin izahına geniş yer vermiştir. Bâzı bölümlerini nakletmekle yetineceğim. Yazar özetle şöyle der:
Amellerin geçerliliği niyete bağlıdır. Niyetsiz işlenen ibâdet ve amel geçersiz sayılır. Nevevi böyle yorum yapmıştır. Bu yoruma göre ameller ifâdesinden umûmî bir mânâ kasdedilmiş olur.Yâ-ni işlenen şey fiil veya söz olabilir. Keza farz olsun, vâcib veya nafile -sünnet olsun, az olsun çok olsun fark etmez. Ancak bu şeylerin sorumluluk şartlarını taşıyan mü'minler tarafından işlenmesi

gerekir. Yâni bir mü'minin ettiği herhangi bir ibâdetin geçerli ve makbul sayılması için niyet şarttır.
Bâzı ilim adamları: Hadîsin "Ameller ancak niyetlere göredir" cümlesinden maksad amellerin olgun sayılması için niyet gerekir, demisler. Diğer bir kısım ilim adamlarına göre bundan maksad amellerin sağlıklı olması için niyet şarttır.
Hicret kelimesinin lügat mânâsı bir şeyi terketmektir. Bir yere hicret ise başka yerden oraya göç etmektir. Şer-i Şerifte ise Hicret t Allah'ın yasaklamış olduğu şeyi terketmektir. Bir yerden başka bir yere göç etmek mânâsına olan Hicret, İslâm târihinde iki biçimde olmuştur :
Birincisi: Mekke devrinde müslümanlann korkudan, yâni Mekke müşriklerinin baskısından dolayı oradan Habeşistan'a göç etmeleridir. Buna tehlikeli bölgeden, güvenilir bölgeye hicret denilir. Mekke' den Medîne-i Münevvere'ye hicretin ilk sıralarındaki hicret de bu tür hicretten sayılır.
İkincisi s Küfür memleketinden îslâm memleketine hicrettir. Bu da müslümanlann M e d i n e" de iyice yerleşmesinden sonra Mekke' nin fethine kadar olan süre içinde müslümanlann Medine'ye yaptıkları hicrettir. Mekke fethedildikten sonra ise hicret ancak küfür diyarından îslâm memleketine olabilir.
Hadîste dünyalık için yapılan hicretin ibâdet sayılamıyacağına işaret edilmiştir. Bir adamın evleneceği kadın için hicreti de dünyalık için yapılan hicretin şümulüne girdiği halde hadîste yer alması bu hadisin buyurulmasma neden olan olay dolayısıyladır. Şöyle ki, T a -berâni' nin râvileri güvenilir zâtlardan oluşan bir senedle rivayet ettiği bir hadîste "îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh), şöyle demiştir: İçimizde Ümmü Kays isimli bir kadınla evlenmek isteyen bir adam vardı. Kadın evlenmeyi kabullenmesi için adamın (Mekke'den Medîne-i Münevvere'yeî hicret etmesini şart koştu. Adam da bunun üzerine hicret etti ve sonra kadmla evlendi. İbn-i Mes'üd (sözüne devamla) demiş ki: Biz adama Ümmü Kays muhaciri, derdik/'
îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhî bunu anlatmakla adamın söz konusu niyetinden dolayı hicretin sevabım yitirdiğine işaret etmiştir. Halbuki adam ettiği hicret dolayısıyla büyük bir sünnet olan evlenme ibâdetini de kasdetmişti. Artık sırf dünyalık için hicret eden bir kimsenin sevab kazanması düşünülmemelidir.
Hadisin izah edilecek başka yönleri de mevcuttur. Biz bu kadar-hk bilgi ile yetinelim. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler Kütüb-i Sitte'nin şerhlerine başvurabilirler.

4228) "... Ebû Kebşe el-Enmârî (Radtydttâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resulu 11 ah (SallaUahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Bu ümmetin durumu, şu dört kişinin durumu gibidir t (Birincisi), Allah'ın mal ve (dinî) ilim verdiği bir adamdır. Bu adam, malı (m harcama) hakkında ilmiyle amel ederek (yâni dinî bilgisinin ışığında hareketle) onu hakkı (olan zekât, sadaka ve ikram) uğrunda harcar. (îkincisi), Allah'ın (dinî) ilim verip de mal vermediği adamdır. Bu da (Kalbinde) : Eğer şu malın misli benim olsaydı, ben (de) şu adamın İşlediğinin mislini işlerdim, der. Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
Bu İki adam (asıl) sevabta eşittir, buyurduktan sonra ve (üçüncüsü) Allah'ın mal verip de (dînî) İlim vermediği adamdır. Bu adam, maunda şuursuzca hareket ederek hakkının dışında (yani nefsi arzulan uğrunda) harcar ve (dördüncüsü), Allah'ın ne (dinî) ilim ne de mal verdiği adamdır. Bu da: Eğer bu malın misil benim olsaydı, ben (de) bu adamın maunda yaptığı şeylerin mislini yapardım (yâni nefsi arzulanırı yolunda harcardım), der. Resûlullah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
Bu iki adam (asıl) günahta eşittir.
(İbn-i Mâcete demiş ki) bu hadisin mislini ... senediyle İshâk bin Mervezî ve bir mislini ... senediyle Muhammed bin İsmail bin Semû-re bize rivayet etti."[111]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z İ de Zühd kitabında rivayet etmiştir. Ay-nca Abmed de bunu rivayet etmiştir.
Hadiste geçen ilim kelimesi dîni ilim mânâsına yorumlanmıştır.
Bu hadîste malı olup da bunun bir miktarını hayır yollarında harcayan mü'minin sevabı ile malım olsa ben de falan adam gibi bir miktarını hayır yollarına harcarım diye kalben azim ve karar veren mü'minin sevabının eşit olduğu belirtiliyor. Sindi der ki yâni sevabın aslı bakımından eşitlik vardır. Fakat sevâbm miktarı hakkında eşitlik yoktur. Çünkü başka hadîsle sabit olduğu gibi hayırlı bir şeye kalben karar veren, niyetlenen mü'min için bir sevab yazılır. Mü'-min o hayrı işleyince sevabı 10 kata çıkarılır.

Malım şuursuzca nefsi arzular uğrunda ve bâtıl yollarda harcayan câhil kişinin hâlini görüp de benim malım olsaydı ben de bunun gibi harcardım diyen câhil de günahkâr sayılır. Hadîste bu iki câhilin günahta eşit olduğu belirtilir. Burada da maksad günahın aslında eşitliktir, miktarında eşitlik kasdedümemiştir. Çünkü birisi malını bâtıl yollarda bilfiil harcamış, diğeri ise böyle bir şey işlememiştir. Bir günahı işlemeyen kimse, o günahı işlemiş sayılmaz. Ancak bu câhil o tür günahı işlememekle beraber benim malım olsaydı ben de falan kişi gibi malımı sefahat yollarında harcardım, demekle günah işlemiş olur. Çünkü böyle bir söz söylemek günahtır.
Müellifimiz bu hadîsi kısmen değişik üç ayrı senedle Ebû Keb* ş e (Hadıyallâhü anh) 'den rivayet etmiştir.
Ebû Kebşe (R.A.)'nİn Hâl Tercemcsi
Ebû Kebşe el-Enmârl (R.A.)'ın adı Sa'd bin Ömer veya bunun aksi, yâni Ömer bin Sa'd'dır. Bu zat sahabldir. Ravisi Salim bin Ebİ1-Ca*d'dır. Tirmİzl Ebû Dft-vûd ve tbn-i Mftceh onun hadislerini rivayet etmişler. (Hulasa, 468)

4229) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllem) şöyie buyurdu, demiştir:
İnsanlar (ölürken taşıdıkları) niyetleri üzerine diriltilirler."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Leys bin Selim bulunur. Bu râvi zayıftır. Ama Müslim'in rivayet ettiği Câbir (R.A.)'ın hadîsi bu hadis için bir şâhiddir. Yâni te'yid eder.

4230) "... Câbir (Radtyallâkü onA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saltallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
İnsanlar (ölürken taşıdıkları) niyetler üzerine haşrolunurlar." [112]

İzahı

Zevâid nevinden olan Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini A h m e d de rivayet etmiştir. Zevâid yazan Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisini Zevâid nevinden saymamıştır. Müslim, bunun benzerini "Kitâbü'I-Cenneti" bölümünün son babında rivayet etmiştir. M ü s li m ' in rivayet ettiği Câbir (Radıyal-
lâhü anh)'in hadîs metni; <Xs~ oUU Ji- jŞ '^ c^L = "Her kul öldüğü hâl üzerine diriltilir" şeklindedir. Zevâid yazarının Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi için şâhid durumunda olduğunu söylediği Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadisi budur.
Ne v e v i, Câbir (Radıyallâhü anh)'m hadîsi ile ilgili olarak : Alimler bu hadisin mânâsının şöyle olduğunu söylemişler:"Yâni her kul öldüğü hâl üzerine diriltilir, demiştir.
Câmiü's-Sağîr haşiyesinde el-Hıfnİ, Ebü Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin izahı meyânında şöyle der: Yâni insanlar öldüğü zaman taşıdıkları niyetleri ne ise ona göre diriltilir. Bu nedenle bir cinayet işleme kararında olup bu suçu işlemek için fırsat kollarken bunu gerçekleştiremeden ölen bir kimse bu çirkin niyeti ve kararı taşıyarak diriltilir ve azminden dolayı sorumlu tutulur.
Mahşerde bu sıfatı taşıyarak teşhir edilir. Bunun aksine dîni ilim öğrenmek veya oruç tutmak niyet ve kararında iken bunu gerçekleştirmeden ölen bir kimse bu güzel sıfatı taşıyarak diriltilir ve sanki o hayrı işlemiş gibi sevablandırıhr.
El-Azizî de; Yâni insanlar ölürken taşıdıkları hayır veya şer niyetler üzerine diriltilir ve bu niyetlere göre sevab veya ceza görürler, demiştir. El Azizi "Yâ" harfi bölümünde ise Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde bulunan "Niyyetler" kelimesini "Ameller" diye yorumlamıştır. Bu yoruma göre hadîsin mânâsı şöyle olur: "İnsanlar işledikleri ameller üzerine diriltilir." Artık Allah'a itaat eden mü'min mükâfatlanır. Günahkâr mü'min ise Allah'ın dilemesi hükmü altındadır. Yâni Allah dilerse bağışlar. Dilerse cezalandırır.
E 1 - H ı f n î de bu bölümde e 1 - A z i z î gibi niyetleri ameller diye yorumlamıştır. Bu iki âlimin böyle yorum yapmalarının sebebi benim kanaatıma göre Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisidir. Çünkü Câbir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini yukarda N e -v e v İ' den naklen beyân ettiğim gibi ilim adamları böyle yorumlamışlar. [113]

27- Emel (Yâni Uzun Ömür Ve Bol Mal Gibi Nefsin Hoşlandığı Şeyleri Ummak) Ve Ecel Babı

Emel i Yukarda tarif edildi. Böyle de tarif edilmiştir: Emel: Ak-len mümkün olan şeyleri elde etmeyi arzulamak ve istemektir. Tûl-i emel ise emelin uzayıp gitmesidir. Bu haslet ve huy,

insanlann çoğunda mevcuttur. İnsanoğlu genellikle bitmek tükenmek bilmeyen emeller peşinde koşar ve ömrü buna yetmez. Ancak Allah'ın inayet ve yardımına muvaffak olan ve toplumda sayısı az olan bâzı mü'minler uzayıp giden emeller girdabına kapılmaz.

4231) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) (sahâbiler için toprak -kum üzerine değnekle) kare biçiminde bir şekil, o şeklin ortasına bir çizgi, ortadaki çizginin yanma doğru çizgiler ve kare biçimindeki o şeklin dışında bir çizgi çizdi. Sonra (sahâbilere) .-
Bunun ne olduğunu bilir misiniz? buyurdu. Sahâbîler:
Allah ve Resulü en iyi bilendir, dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü
Aleyhi ve Sellem) :
İnşân (karenin içindeki) orta çizgidir. O çizginin yanına doğru olan çizgiler, insana arız olan (hastalık, açlık vesâir) musibetler - afetlerdir. Bu arızalar her yerden onu (zehirli yılan - akrep gibi) sokup ısırmaya yönelir. Şayet bu musibet - âfet ona isabet etmez (yakahya-maz) ise bu musibet - âfet ona isabet eder (yakalayıp sokar). Kare biçimindeki şekil de onu çevreleyen [114]
eceldir. Karenin dışındaki çizgi de emeldir, buyurdu.

İzahı

Bu hadisi BuhârI, Tirmizi ve Nesâl de rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), insanı, dünya hayatında başına gelen çeşitli musibet ve âfetleri, eceli ve kavuşamıyacağı emeli çizdiği şekil ile sahâbilere anlatmıştır. Âlimler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bu şekli mübarek eliyle toprak ve kum üzerine çizdiği ihtimâlini kuvvetli gördükleri için bu duruma parantez içi ifâde ile işaret ettim. O'nun konuyu çizdiği şekille anlatması muhâtablann ve sonradan gelen müslümanların bunu daha yi kavraması içindir, kanaatmdayım.
Hadîste beyân buyurulan şeklin okuyucularım tarafından daha iyi anlaşılması için aşağıda gösterilmesini uygun buldum. Şekil şöyledir:
Kare kenarları Eceldir, Ölümdür

İnsan	t *	J9 • \	' «	snifli ' >	• \	mv f >	'
Y	t > Âfet	' * er.	Uüs	<- * öetk	> / îr		

Emel, Arzu
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım t
Mürebba'ı Dört köşe, kare demektir.
Hatt t Çizgi demektir. Çoğulu Hutût gelir.
A'radt Aradın çoğuludur, arızalar demektir. Burada insanoğlunun basma gelen hastalık, fakirlik, açlık, perişanlık ve diğer musibetler ve âfetler kasdedilmiştir.
Nehş t Zehirli hayvanın sokması, bir şeyi ısırmak ağıza almak mânasına gelir. Nehs de aynı mânâyı ifâde eder.
İnsanoğlunun başına musibetler ve âfetlerin gelmesi Nehş veya Nehs fiili ile ifâde edilmekle zehirli hayvanın sokması gibi insana elem ve ıztırab verdiğini vurgulamak kasdedilmiştir.
Hadis, emel ve arzuların kısa tutulmasını ve ölüm için hazırlıklı olunmayı tavsiye ve teşvik eder.

4232) "... Enes bin Mâlik (Radtyhllâkü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaOaUakü Aleyhi ve SetUm (bir yere ijâret ederek):
Bu, Âdem oğludur (yâni insandır). Bu da ecelidir, ensesi yanındadır, buyurdu ve elini, ecel yeri (olarak gösterdiği nokta) mn ilerisine doğru açarak; [115]
Ve insanın emeli oradadır, buyurdu."

İzahı

Bu hadisi N e s â î de rivayet etmiştir. Ayınca T i r m i z î ile İbn-i Hibbân bunun mislini rivayet etmişler.
Tuhfe yazan diyor ki: Herhalde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), ile emeli arasında ecelin yer aldığım ve insanoğlunun, emeline kavuşmadan Öleceğini belirtmek için yer yüzünün belli bir noktasına veya havada bir noktaya işaret ederek : "Bu, Âdem oğludur" buyurmuş ve noktanm yanındaki ikinci bir yere işaret ederek: "Bu da ecelidir" buyurduktan sonra uzak bir noktayı göstermiş ve: "İnsanın emeli de oradadır" buyurmuştur.
E 1 - H â f ı z : Ecelin emel ve arzulardan daha yakın olduğu hususunda hadisler ittifak halindedir, demiştir.

4233) '... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saliallahü Aleyhi ve Seİlem) şöyle buyurmuştur:
Yaşlı kişinin kalbi iki hasleti sevmek hususunda gençtir (yâni kuvvetli ve şendir) : (O hasletler) yaşama sevgisi ve mal çokluğu sevgisi (dir)."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Mâce'nin bu hadise dâir senedi sahihtir, râvileri de güvenilir zâtlardır.

4234) "... Enes (Radtyallâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resûlullah {Sailallahü Aleyhi ve Scllem) şöyle buyurdu, demiştir :
Âdemoğlu yaşlanır. Fakat on (un ahlâkın) dan iki haslet gençleşir (yâni kuvvetlenip gelişir) : Mal (biriktirme ve çoğaltma) üzerine ihtiras ve ömür (uzunluğu) üzerine ihtiras." [116]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin benzerim Buhâri ile Nesâi, Rikak kitabında, Müslim Zekât kitabında ve T i r m i z i Zühd kitabında rivayet etmişlerdir.
Kalbin gençleşmesi ifâdesi mecazi mânâdadır. Maksad yaşlı kimsenin kalbinin mal çokluğuna ve çok yaşamaya düşkünlüğü, bunları çok sevmesidir. Genç bir kimse nasıl güçlü ise yaşlının kalbindeki mal ve uzun ömür sevgisi de öylece güçlüdür-
E n e s (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Buhâri, Müslim ve T i r m i z î de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs de insanoğlunun yaşlandığı zaman mal biriktirip çoğaltma arzusu ile çok yaşama arzusunun gençleştiğini, yâni güçlendiğini bildirir.
Yaşlılık döneminde gerek mal sevgisi gerekse yaşama sevgisinin güçlenmesi geneldir. İnsanların çoğunda görülür. Çünkü dindar kimse âhirete daha çok ibâdetle gidebilmek için çok yaşamak ister. Pek dindar olmayan kimseler de dünya hayatının zevkine alıştıkları için uzun süre yaşamak isterler. Mal sevgisine gelince dindar kimseler, yaşlandıktan sonra bakıma ve hizmete daha çok ihtiyaç olduğunu düşünerek bu ihtiyaçlarının giderilmesi bakımından onlarda mal sevgisi kendini gösterir. Dîni duygulan zayıf olan ve nefsi arzulara dalanlarda zevk ve sefa sürdürmek için mal düşkünlüğü güçlenir.

4235) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü a«A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Âdemoğlunun İki dere dolusu malı olsa bunlarla beraber bir üçün* cüsünü ister. Âdemoğiunun (ihtiraslı) nefsini topraktan başka hiçbir şey dolduramaz. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i M&ceteltfn bu hadisi dâir senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır. [117]

İzahı

Zevaid nevinden olan bu hadîsin benzerini Buharl, Müslim, Tirmiz! ve Ahmed, Enes (Radıyallâhü anh) 'den rivayet etmişler.
Hadisin "Âdemoğlunun nefsini topraktan başka hiç bir şey dolduramaz" cümlesinden maksad şudur: însanoğlu ölüp de karnı mezar toprağıyla doluncaya kadar dünya mauna ihtirası devam eder. Bu hüküm insanların çoğunluğu itibariyledir. Aşırı ihtirastan uzak duran takva sahibi mü'minler de vardır.

Hadisin "Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder" cümlesi şöyle yorumlanmıştır: Yâni Allah diğer kullarının tövbelerini kabul buyurduğu gibi ihtiraslı olan kimsenin de tevbesini kabul eder.
Hadîsin bu cümlesi dünya malına asın ihtirasın kötü bir hastalık olduğuna ve ihtirastan dönüş yapan bir kimseye: Tevbe etti, de-nilebildiğini işaret eder.
Cümledeki Tevbe sözcüğü lügat mânâsında kullanılmış olabilir ki dönüş yapmak demektir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Allah dünya malına ihtirastan dönüş yapanın dönüşünü kabul eder.
T ı y b i ise bu hadisin şöyle de yorumlanmasının mümkün olduğunu söylemiştir: Dünya malını sevmek, elde etmeye gayret gös- • termek ve ondan doymamak huyu, insanların yaratılışında bulunan bir haslettir. Ancak Allah'ın koruyup muvaffak kıldığı kimseler bu huyu giderirler. Bu nevi kimselerin sayısı ise azdır. İnsanoğlunun söz-konusu ihtiras huyunun fena bir şey ve günah gibi olup giderilmesinin mümkün olduğuna işaret edilmek üzere hadiste tevbe kelimesi kullanılmıştır.

4236) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anAJ'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ümmetimin ömürleri altmış (yaş) ile yetmiş (yaş) arasıdır ve bu yaşı geçenleri çok azdır." [118]

İzahı

Bu hadisi T i r m i z i de rivayet etmiştir. Sindi: Yâni uzun ömürlü olanları çoğunlukla altmış ile yetmiş yaş arası yaşar, demiştir.
E 1 - K a r i de: Zahir olan mânâ ve maksad şudur: Bu ümmetin mutedil ve sevimli ömrü altmış ile yetmiş arasındaki yaştır. Re-sül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), Ebû Bekir, Ömer ve Ali (Radıyallâhü anhüm) gibi büyük halîfeler, çok sayıda âlim ve veli zâtlar, altmış ile yetmiş arasındaki yaşlarda vefat etmişler, demiştir. [119]

28- Amel (Yânî İbâdet) e Devam Etmek Babı

4237) "... (Mü'minlerin anası) Ümmü Seleme (Radtyatlâhü Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ruhunu (atıp) götüren (Rabb'im)e yemin ederim ki O, ömrünün son zamanlarında (farz olanı hâriç) namaz(lar)inin çoğu(nu) oturarak (kılıyor) idi. O'na en sevimli amel de az bile olsa (mümin) kulun devamlı işlediği sâlih amel (vâni ibâdet) idi."

4238) "... Aişe (Radtyallâhü tmhâ)\kın; Şöyle demiştir:
(Bir gün) bir kadın yanımda bulunuyordu. Biraz sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odama girdi ve "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Ben de:
Falancadır. (Geceleyin) hiç uyumaz, dedim (Âişe kadının kıldığı namazları anlatmaya başladı). Bunun üzerine Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bırak. (Devamlı) yapabileceğiniz ameller (yâni nafile ibâdetler) ile meşgul otunuz. Çünkü Allah'a yemin ederim ki, siz (ibâdetten) usanmcaya kadar Allah size ihsanını kesmez, buyurdu. Âişe demiştir ki: Resul i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e en sevimli din (yâni ibâdet), sahibinin devamlı ifâ ettiği (ibâdet) idi." [120]

İzahı

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi, süneni-mizde "Oturarak nafile namazı kılmak" babında 1225 numarada geçti. Orada gerekli bilgi verildiği için tekrar bilgi vermeye gerek gör-müyorum. Ancak şunu belirtmekle yetineceğim : Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmKin vefatına yakın zamanlarda oturarak kıldığı* namazın.nâfile olduğuna dâir kayıt Nesâi' nin rivayetinde mevcuttur. O husus a parantez içi ifâde ile işaret ettim.
Âişe (Radıyallâhü anhâJ'mn hadîsini Buhâri, Müslim, E.bû Dâvüd, Nesâî, Mâlik ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
H z. Âişe (Radıyallâhü anhâ) 'nın yanında bulunan kadının el-Havlâ (bint-i Tuveyt) olduğu M ü s l i m'in rivayetinde belirtilmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ), kadının geceleri uyumadığını arz edip nafile namazlarını anlatmıştır. El-H&fız, bu hadisin izahı bölümünde geniş bilgi vermiştir. Ben

bunun bâzı bölümlerini aktarmakla yetineceğim:
î b n ü ' t - T i n: Umulur ki Âişe (Radıyallâhü anhâ), kadının mağrur olmayacağı kanaatinde olduğu için yüzünde onu övmüştür, der. Ben ise derim kiHammâd bin Seleme' nin H i -ş â m' dan olan rivayetine göre kadın huzurdan ayrıldıktan sonra Âişe (Radıyallâhü anhâ) onu övmüştür. (Bu rivayete göre yüzünde övme durumu yoktur.)
Hadîste geçen "Meh" kelimesi Arapçada ism-i fiildir. Mânâsı "Bırak" demektir. Davudi' nin dediğine göre bu kelimenin aslı "Mâ hâzâ"dır. Yâni "Bu nedir?" demektir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kullandığı bu kelime ile karşı çıktığı şey Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yaptığı övgü olabilir. Yâni "Yâ Âişe! Kadını çok namaz kılmak ile övme işini bırak", demek olur. îkinci bir ihtimal, Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in kadının yaptığı işe karşı çıkmasıdır. Yâni bir mü'minin gece hiç uyumayıp sabaha kadar namaz kılması uygun bir iş değildir. Çünkü bu durum sahibinin usanmasına yol açabilir, bu hâli devam ettirmesi çok zordur.
Hadisin "Yapabileceğiniz amellerle meşgul olunuz" mealindeki cümleden maksad: Amellerden devam ettirebileceğimiz çeşitlerle meşgul olunuz, bir süre yapıp da sonra bırakacağınız amellerle meşgul olmayınız.
Bu cümleden iki hüküm çıkar: Birincisi, gücün yettiği nafile ibâdetle yetinme emri. İkincisi gücün dışında kalan nafile ibâdetlere kişinin kendi nefsini zorlamasının yasaklığıdır.
Kadı Iyâz: Bu cümle ile verilen emrin gece namazına mahsus olması muhtemeldir. îkinci ihtimal ise bu hükmün tüm şer'î meselelere şümullü olmasıdır, demiştir. Ben derim ki: Bu hadîsin buyu-rulmasına vesile olan olay kadının bütün geceyi namazla geçirmesidir. Fakat verilen emir umûmidir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in o olayda muhâtabları kadınlar olduğu halde erkeklere âit muhâtab zamiri kullanması da bu hükmün umumîliğini te'yid eder.
Hadîsin; \J& Jl* .Jıl Ji V cümlesinin asıl mânâsı "Siz usanıncaya kadar Allah usanmaz" şeklindedir. Fakat Allah Teâlâ, usanmak ve bıkmak sıfatlarından pâk ve nezihtir. Usanmak ve bıkmak yaratıkların sıfatlanndandır. Bu ifâde tarzı Müşâkele denilen edebî san'at bakımındandır, mecazî anlamda kullanılmıştır. Bu nedenle bu cümle çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Birincisi tercemede belirtildiği gibi şöyledir: "Siz ibâdetten usamncaya kadar Allah size ihsan ve lüt-funu kesmez. Ama siz ibâdetten usanınca O da ibâdet karşılığında verdiği ihsan ve lütfunu keser."
El-Herevî demiş ki bu cümleden kasdedilen mânâ şöyledir: "Siz duâ ve dilekte bulunmaktan usanmadıkça Allah size İhsan ve lutfünü kesmez."
Kastalâni de: Bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir, Allah en iyi bilendir: "Siz kendi güç ve kudretiniz çerçevesinde nafile İbâdetinize devam ediniz. Çünkü siz neş'e ve zevkle ibâdet ettiğiniz sürece Allah sizin ibâdetinizin sevabını eksiltmez ve usanırcasına muamele etmez. Bu itibarla ibâdetten usanacak hâle gelecek olursanız bu duruma düşmeden önce oturunuz, usanmaya meydan vermeyiniz. Çünkü İbâdetten usanırsanız ve fütura düşüp de angarya gibi ibâdet edecek olursanız, Allah Teâlâ usanan kimsenin muamelesine benzer bir muamele ile hakkınızda işlem yapar."
H a 11 â b i ise bu cümlenin mânâsı şöyledir, demiştir: Siz ibâdetten usanıp bıksanız bile Allah usanmaz. Bir kavle göre ise mânâ şöyledir :"Siz ibâdet ve amelden usanmadıkça Allah sevab vermeyi bırakmaz."
Bu hadîsin daha geniş izahını almak isteyenler şerh kitablanna müracaat edebilirler.
Bu iki hadîste bildirilen hükümlerden biri de Allah ve Resulü nez-dinde en sevimli ve en makbul nafile ibâdetin devamlı yapılanı olduğudur. Şu halde nafile bir ibâdet etmek isteyen mü'min önceden düşünmelidir. Bunu sürdürebilir ve bir süre yapıp da sonra bırakmıya-cak ise başlamalıdır. Aksi takdirde başlamaması daha uygundur. Çünkü onu bırakması ibâdetten bıkmak ve usanmak şeklinde olursa iyi olmaz.

4239) "... Hanzala el-Kâtib et-Temîmî el-Üseyyidî (Radtyallâhü anh)'-den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında bulunuyorduk. Bize cennet ve cehennemi öyle hatırlattı ki biz (cennet ve cehennemi) gözle görüyor gibi olduk. Sonra ben kalkıp ailemin ve çocuğumun yanma gittim ve (o hâli unutup) güldüm, eğlendim. Hanzala dedi ki: Biraz sonra (kendimi toparlayıp Resül-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanında iken) içinde olduğumuz hali hatırladım. Hemen (evden) çıktım ve Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'a rast-ladım .Ona: (tçine düştüğüm gafleti anlatarak) münafık oldum, münafık oldum, dedim, Ebû Bekir: Muhakkak biz onu (yâni aile ferd-lerimizle eğlenip gülme işini) işliyoruz, dedi. Sonra Hanzala gidip bu hâli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlattı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Yâ Hanzala! (Benim yanımda olmadığınız zaman) benim yanımda olduğunuz gibi olsaydınız

melekler yataklarınız üstünde (veya yollarınız üzerinde) sizlerle tokalaşacaktı. Yâ Hanzalal Bir saat şöyle, bir saat böyle, buyurdu."[121]

İzahı

Bu hadisi Müslim, Tevbe kitabının 3. babında rivayet etmiş, T i r m i z î de Sıfatü'l-Kıyâme bâblannın sonlarında rivayet etmiştir.
Hanzala (Radıyallâhü anh), Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) 'in kâtiblerinden olduğu için ona el-Kâtib, denmiştir. Tuhr fe yazarının bu hadisin izahı bölümünde verdiği bilgiye göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kâtibliğini yapan sahâbîler şunlardır : Ebü Bekir, Ömer, Osman, Alî, Übeyy bin Kâ'b, Zeyd bin Sabit el-Ensâri. Muâvi-ye bin Ebi Süfyân, Hanzala el-Üseyyidî, Hâlid bin Said bin el-Âs, Ebân bin Said ve el-Alâ bin el-Hadrami (Radıyaîlâhü anhüm) İ O'nun devamlı kâtibleri ise Zeyd bin Sabit ile M u â v i y e idi.
Hanzala (Radıyaîlâhü anh) 'in : "Ben münafık oldum" sözünü söylemesinin sebebi ve mânâsı şöyledir: Hanzala, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in meclisinde ve sohbetinde bulunduğu zaman, Allah korkusu, âhiret kaygısı, Allah zikri, murakabe ve tefekkür gibi dini ve mânevi işlere tamamen yönelip dünyayı, çoluk çocuğu unutmuş durumda idi. Sonra huzurdan ayrılıp aile ferd-lerinin yanına gelince bu defa dünya işleriyle meşgul oldu. Hâlindeki bu değişikliğin bir nevî münafıklık sayılmasından korktuğu için bu sözü söylemiş ve nihayet durumu Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e arz etmiş, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) da bu hâl değişikliğinin münafıklık sayılmadığını, mü'minlerin devamlı surette din işiyle uğraşıp dünya işlerini tamamen bırakmakla mükellef olmadıklarını ve bâzı zamanlarda din işiyle, diğer bâzı zamanlarda dünya işleriyle meşgul olmalarının tabii olduğunu bildirmiştir.
Meleklerin mü'minlerle yataklar üstünde veya yollarda tokalaşmasından maksad aleni ve göz göre göre tokalaşmalarıdır. Çünkü meleklerin zikir ehli ile tokalaştığı sabittir. Ancak zikir ile meşgul olanlar bu tokalaşmayı gözle görmezler. Bu itibarla hadisteki tokalaşma aleni olan tokalaşmadır.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmVın "Bir saat şöyle, bir saat böyle" buyruğunun mânâsı şöyledir: Yâni adam, bâzı zamanlarda Allah'ı anmakla ve diğer bâzı zamanlarda Allah'ı anmayıp dünya işleriyle meşgul olmakla münafık sayılmaz. Allah'ı andığınız zamanda kulluk görevinizi yerine getirirsiniz. Allah'ı anmayı gevşettiğiniz vakitlerde meşru olmak kaydı ile nefsi arzularınızı ve dünya işlerinizi görürsünüz.
Hanzala (R.A.) Hâl Tercemcsî
Hanzala bin Rabf bin SayfI et-Temimî e'l-Üseyyfdi Ebû Rib'î el-Kûfî (R.A.) sahâbidir. 18 aded hadisi vardır. Müslim onun bir hadisini rivayet etmiştir. Tir-mizf, Nesâl ve İbn-i Mâce de onun hadislerini rivayet etmişler. Râvileri Yeztd bin eş-Şıhhlr ve Ebû Osman en-Nehdİ'dir. Bu zât, Irak fetihlerinde Hâlid bin el-Ve-lld (R.A.)'m refakatinde bulunmuştur. Vahiy kâtibligi görevini yaptığı nakiolmus-tur. Bir kavle göre Ali (RA.)'den sonra vefat etmiştir. (Hulâsa, 96)

4240) "... Ebû Hüreyre (RadtyaHâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Amel (yâni farz olmayan ibâdet) den (devamlı yapmaya) gücünüzün yettiği miktarı yükleniniz. Çünkü amelin en hayırlısı az bile olsa en çok devam ettirilenidir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde İbn-i Lehla bulunur. Bu ravi zayıftır.

4241) "... Câbir bin Abdillah (RadtyaHâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir taş üstünde namaz kılan bir adamın yanından geçip Mekke'nin kenarına vardı. (Orada) uzun bir süre kaldıktan sonra geri döndü ve taş üstünde namaz kılan adama aynı durumda namaz kılarken rastladı. Bunun üzerine Resûl-İ Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ayağa kalkarak İki elini birleştirdi ve üç kere t
Ey insanlar! Mutedil davranın (yâni ifrat ve tefritten sakının), buyurdu. (Sonra buyruğuna şöyle devam etti) : Çünkü şüphesiz, siz (ibâdetten) usamncaya kadar Allah size ihsanını kesmez."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi basendir. Ravi Yftkûb bin Abdillah hakkında ihtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır.[122]

29- Günahları Hatırlamak Babı

4242) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir:

Bizi Yâ Resûlallah! Câhiliyet devrinde (yâni müslüman olmazdan önce) işlemiş olduğumuz günahlardan dolayı cezalandırılır mıyız? diye sorduk. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) :
Kİm müslümanhkta güzel hareket ederse câhiliyet devrinde (yâni müslüman olmazdan önce) olan (günahların) dan dolayı cezalandırılmaz. Kim (müslüman olduktan sonra) kötü hareket ederse hem (müslüman olmazdan) önceki hem (müslüman olduktan) sonraki (günahları) ile muaheze edilir (yâni sorumlu tutulur), buyurdu."[123]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î, "Kitâbu İstitâbeti'l-Mürteddîn" bölümünün birinci babında, Müslim de "Kitâbü'İ-İmân" bölümünün 53. babında rivayet etmişlerdir.
Müslümanlığı kabul eden, yâni Kelime-i Şehâdet'i dili ile söyleyip kalben tasdik eden bir mühtedinin İslâmiyet'i kabullenmeden önceki hayatına âit tüm günahlarının bağışlandığı, gerek E n f â 1 sûresinin 38. âyeti ve gerekse sahih hadîslerle sabittir. Bu hususta icm'â da vardır. Bu hadîsin zahirine göre ise müslümanhğı kabul eden bir mühtedi, müslümanhğı kabul ettikten sonraki hayatında kötü davrandığı takdirde hem müslüman olduktan sonraki günahlanndan hem de küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulacaktır. Oysa bu hüküm yukarda anlattığım gibi âyet, hadis ve icmaa aykırıdır. Bu nedenle bu hadis muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. E 1 Hafız, B u h â r t' nin şerhinde bu hadisi izah ederken yorumlan nakletmektedir. Ben o yorumların bir kısmını belirtmekle yetineceğim.
Hattâbî bu hadîsi şöyle yorumlamıştır: Kafir olan bir kimse müslümanlığı kabullendiği takdirde geçmiş hayatında işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulmaz. Fakat müslümanlığı kabullen-dikten sonraki hayat döneminde çok kötü hareketlerde bulunup en şiddetli günahları işlerse ve buna rağmen m üs 1 uman olarak ölürse bu kimse, müslüman olduktan sonra işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulur ve müslüman olmazdan önceki hayat döneminde işlemiş olduğu günahlar için de kınanır, susturulur ve kendisine meselâ şöyle denilir: Sen kâfir iken şöyle şöyle günahlar elemedin mi? Hiç olmazsa müslümanlığı kabullenmekle bu fenalığı bırakmalıydın, niçin bırakmadın, denilecek.
Hattâbî' nin bu yorumuna göre ihtida ettikten sonra kötü hareket eden bir kimsenin âhirette göreceği muahaze iki türlüdür: Küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan dolayı kınanır, ayıplanır, takbih edilir. Müslümanlığı kabullendikten sonra işlemiş olduğu günahlardan dolayı ise cezalandırılır, sorguya çekilir.
Bâzı âlimler ise hadîsteki "İsâe"yi küfür mânâsına yorumlamıştır. Bu yoruma göre hadisin mânâsı şöyle olur: Bir kimse îslâm dinine girip bundan sonra güzel hareket eder ve samimî müslüman olursa, küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulmaz. Ama o kimse tekrar küfre dönüş yaparsa, mürted olursa o takdirde o kimse hem müslümanlığı kabul ettiği dönemde işlemiş olduğu günahlardan hem de küfür döneminde işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulur.
îbn-i Battal: Ben bu yorumu bir gurup ilim adamlarına arz ettim. Dediler ki, bu hadisin bundan başka mânâsı yoktur. Ve hadisteki "İsae"den maksad ancak küfür günahıdır. Çünkü müslüman-lığı kabullenen bir kimsenin câhiliyet döneminde, yâni müslümanhk dinine girmeden önceki hayatında işlemiş olduğu günahlardan sorumlu tutulmayacağı yolunda icmâ vardır, diye bilgi vermiştir.
Bâzı âlimler ise hadisteki **îhsân" kelimesini îslâm dinini samimî olarak kabul etmek anlamına, "îsâe" kelimesini de îslâm dinini şeklen ve gayri samimi kabullenmek mânâsına yorumlamışlar. Yâni bir kimse îslâm dinini gerçekten benimseyip Keîime-i Şehâdeti dili söyleyip kalben de inanırsa islâmiyet'i kabullenmeden önceki dönemde İşlediği günahlardan sorumlu tutulmaz. Fakat bir kimse Kelime-i Şehâdeti diliyle söylediği halde kalben inanmazsa, onun bundan önce ve bundan sonra işlediği tüm günahlardan sorumlu tutulur. Çünkü böylesi münafıktır, müslüman sayılmaz.

4243) "... Aişe (Radtyallâhû a»Aâ,)'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana:
Yâ Âişe (Günah sayılan) amellerin küçümsenenlerinden (de) sakın. Çünkü şüphesiz, onlar için (de) Allah (tarafın) dan bir araştırıcı (melek) vardır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri eüvenl-lir zâtlardır.

4244) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»AJ'den rivayet edildiğine göre; Reeûlullah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Mümin günah işlediği zaman kalbinde siyah bir iz olur. Sonra o kişi tevbe edip (nefsini o günahtan) çekip çıkarır ve (Allah'tan) mağfiret dilerse kalbi (o iz pasından) cilalanıp temizlenir. Eğer mü1-min günahı fazlalaştırırca kalbindeki siyah iz (ve leke) fazlalaşır. İşte Allah'ın, Kitâb'ında; •« Oj?Jo* 1/6"U j*r> fc "j\j]£ ^j"
"Hayır, (onların sandıklan gibi değil). Onların kazandıkları günahlar, kalblerini paslandınp karartmıştır" (Mutaffıfin, 14) âyetinde buyurduğu rân budur. [124]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizl, Nesâî, Ahmed, îbn-i Hib-bân ve Hakim de rivayet etmişler. Tirmizi bu hadisi Mutaffifln sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir.
Mü'min bir günah işlediği zaman bunun etkisiyle kalbinde mânevi siyah bir leke oluşur. Tuhfe yazarı o lekeyi, ayna ve kılıç üstünde oluşan kir lekesine benzetir. El-Kari de, beyaz kâğıda dam-latılan siyah mürekkeb damlasına benzetir. Kalbte oluşan siyah iz ve lekenin kapladığı yer, işlenen günahın büyüklük ve ağırlık derecesine göredir. Sonra mü'min kul işlediği günahtan tevbe ve dönüş yapıp günahı kesinlikle terkeder ve Allah'tan mağfiret ve bağışlanmasını dilerse, kalbi cilalanır. Yâni kalbinin aynası arınıp temizlenir. Çünkü tevbe ve istiğfar gerçek olduğu zaman kalbin cilâsıdır. Şayet kul, günah işlemeye devam ederse, o leke gelişir, büyür ve nihayet kalbi tamamiyle kaplar, nurunu söndürür ve basireti körletir.
El-Hâfız İbn-i Kesir, bu âyetin tefsirinde özetle şöyle der:
Yâni durum, kâfirlerin sandığı gibi değildir. Onlar Kur'ân'ın ilâhi olmayıp daha önce gelip geçmişlerin masalları olduğunu iddia ederler. Bu iddia asılsızdır. Kur'ân, Allah'ın kitabıdır, Resulüne vahiy suretiyle indirdi. Kâfirleri Kur'ân'a inanmaktan alıkoyan şey ise, onların kazandıkları gJnahlar dolayısıyla kalblerini paslandırıp karartan, körleten ve tamanen kaplayan simsiyah lekelerdir.
Tuhfe yazarı bundan sonra: Rân ve Reyn kelimelerinin asıl mânâsı bir şeyi örten, kaplayan örtüdür. Bu örtü, cilâlı bir maddenin üstündeki pas gibidir, der ve T ı y b İ' den naklen şu bilgiyi verir:
Rân ve Reyn aynı mânâyı ifâde eden iki kelimedir. Bu âyet, kâfirler hakkındadır. Ancak mü'min kişi günah işlemek suretiyle kalbinin kararması ve günah işlemeye devam etmesi yüzünden kalbinin kararmasının fazlalaşması bakımından kâfirlere benzer. î b n ü' 1 -Melik demiş ki: Bu âyet, kâfirler hakkındadır. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) mü'minleri korkutmak için bunu okumuş ki, mü'minler günahları çoğaltmaktan sakınsınlar ve kâfirlerin kalbleri karardığı gibi onların kalbleri de kararmasın. Bunun içindir ki: Günahlar küfrün postasıdır, demişler.

4245) "... Sevbân (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Ümmetimden birtakım kimseleri bilirim ki onlar kıyamet günü Tihâme dağlan emsali (çok) ve bembeyaz (yâni tertemiz) sevaplar getirirler de Allah (Azze ve Celle) o sevabları saçılmış toz eder (yani mahveder, kabul etmez). Sevbân (Radıyallâhü anh) :
Yâ Resûlallah! Bİlmiyerek onlardan olmamamız için bize onların sıfatlarını söyle ve bize onların durumunu açıkla, dedi. Resül-i Ekrem
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Bilmiş olunuz ki onlar sizin (din) kardeşleriniz ve sizin cinsinizden (bir takım insanlar) dır. Sizin aldığınız gibi onlar geceden (ibâdet nasibini) de alırlar. Ve lâkin onlar, Allah'ın yasak kıldığı şeylerle tenha yerde başbaşa kaldıkları zaman o yasakların sınırlarını çiğnerler, buyurdu."
Not: Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup rftvilerf güvenilir zâtlardır. R&vi Ebû Amir el-ÜhânITım adı Abdullah bin öabir'dir.

4246) "... Ebû Hüreyre (RadtyaUâkü anA/den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemye:
(Mü'mini) cennete dâhil eden (yâni cennete girmesine sebep olan) amellerin en çoğu hangisidir? diye soruldu. O
Takva (yâni Allah korkusu) ve huy güzelliğidir, buyurdu. Ve O'na:
(Mü'mini) cehenneme sokan günahların en çoğu hangisidir? diye soruldu. O t
(Şu) iki organ t Ağız ve tenasül uzvu, buyurdu.' [125]

30- Tevbeyi (Hatırlamak) Babı

Tevbe ı Lügatta, dönmek, bir şeyden dönüş yapmak manasınadır. Burada ise günah işlemekten dönüş yapmak anlamında kullanılmıştır.
Günahtan tevbe etmenin geçerli sayılabilmesi için üç rüknü ve temeli vardır. Bu rükün ve temeller oluşmadıkça tevbe geçerli olamaz, kabule şayan görülmez. Bu şartlar şunlardır:
Birincisi t îşlenen günahtan tamamen sıyrılmak, ona son vermektir.
İkincisi t O günahı işlemekten dolayı nedamet ve pişmanlık duymaktır. Tabii bu pişmanlığın dilde kalmayıp içten gelmesi gerekir.
Üçüncüsü t Bir daha o günahı işlememeye kesinlikle azim ve karar vermektir.
Şayet işlenen günah, bir kul hakkı ile ilgili ise hak sahibinden helâllik almak veya o hakkı ödemek de dördüncü bir rükün olarak eklenir.
Tevbenin asıl temeli ve en büyük rüknü günahtan nedamet ve pişmanlık duymaktır.
Bütün günahlardan tevbe etmek ve tevbe işini geciktirmemek tüm âlimlerce vâcib görülmüştür. İşlenen günah küçük olsun büyük olsun ondan tevbe etmeyi geciktirmek kesinlikle caiz değildir.
Tevbe, İslâmiyet'in önemli prensiplerindendir. Tevbe yukarda anılan rükünlere tamamen uygun olarak edildiği takdirde Allah Teâlâ'nın lutüf ve ke-remiyle kabul olunur. Âyetler, hadisler bunu gösterir. Ayrıca bu konuda icmâ da vardır. Ancak şunu belirtmek gerekir. Allah hiç bir kimsenin tövbesini kabul etmek zorunda değildir. O, tamamen iradesiyle, yâni dilemesi ve arzusuyla işlemleri gerçekleştirir. Hiç bir kuvvet O'nu herhangi bir şeye zorlayamaz.
Bir kimse işlediği günahtan usûlüne uygun ve rükünlerine riâyetle tevbe ettikten sonra o günahı şayet anlatırsa pişmanlığını yenilemesi gerekir mi, gerekmez mi? Bu hususta ihtilâf vardır. En ihtiyatlısı o günahı anlatmaması ve hatırladıkça, pişmanlık duymasıdır.
Bir kimse birden fazla günah işlemeye devam ederken bunlardan yalnız birisinden tevbe etmesi mümkündür. Yâni diğer günaha devam etmesi buna mâni değildir.
Bir kimse işlediği bir günahtan dolayı şartlarına uygun olarak tevbe ettikten bir süre sonra aynı günahı tekrar işlerse, onun birinci tevbesi bozulmaz. Ancak ikinci defa işlediği günah onun aleyhine yazılır.
Kâfir bir kimsenin küfürden pişmanlık duyarak müslümanlığı kabul etmek suretiyle olan tevbesinin Allah katında kabul olunduğu kesinlikle bilinmektedir. Bu hususta Nass vardır. Fakat mü'min kişinin günahlardan ettiği tevbenin kabul olunması kesinlikle malum değil, zannedilir. Yâni kabul olunması ihtimâli yüzde ellinin üstündedir, yüzde yüz değildir. Ehl-i Sünnet âlimlerinin bir kısmına göre bu da kesindir. Îmâmü'l-Haremeyn bunun kesin olmadığına dâir görüşü tercih etmiştir. N e v e v î de o görüşün daha sağlıklı olduğunu bildirmiştir. Allah en iyi bilendir.

4247) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)\\ç\\ rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Allah (Azze ve Celle) birinizin tevbe etmesine o kimsenin kayıp hayvanını bulunca duyduğu sevinçten muhakkak daha çok sevinir (yâni razı olur)." [126]

İzahı

Bu hadîsi Müslim de Tevbe kitabının 1. babında rivayet etmiştir.
Allah Teâlâ Hazretleri sevinmek ve üzülmek gibi zaaf belirtisi olan sıfat ve hallerden pâk ve münezzehtir. Bu itibarla burada Allah hakkında kullanılan sevinme ifâdesi razı olmak mânâsına yorumlanmıştır. Yâni bir çölde yolculuk ederken binit hayvanını kaybedip perişan olan bir yolcu, hayvanını bulmaktan ümidini kestikten ve çölde ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kaldıktan sonra birdenbire o yitik hayvanını buluverdiği zaman ne kadar seviniyor ise Allah Teâ-lâ'mn kulunun günahlardan tevbe etmesine olan rızâsı o kulun sevinmesinden daha çoktur. Buradaki hadîste adamın hayvanım çölde kaybetmesi, onu bulmaktan ümidini kesmesi ve ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalması kayıtları yok ise de bu kayıtlar konu hakkında vârid olan diğer hadîslerde bulunduğu için izahta bu kayıtları ilâve etmeyi uygun buldum. Çünkü bu ağır şartlar altında kayıp hayvanını bulanın sevinci daha fazla olur. 4249. hadiste de bu kayıtlar mevcuttur.
Hadis, kulları tevbeye teşvik eder. Çünkü tevbe Allah'ın rızâsına ve dolayısıyla kulun bağışlanmasına en iyi vesilelerdendir.

4248) "...Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anhyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur;
Hatalarınız göğe ulaşacak kadar günah işleyip de sonra (onlardan) tevbe etmiş olsanız, Allah tevbenizi kabul eder."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu, hasen bir seneddir Ravi Y&kûb bin Humeyd hakkında ihtilâf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zatlardır.

4249) "... Ebû Saîd (Radtyatlâkü ankyâen rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah, kulunun tevbesine şu adamın sevinmesinden daha çok sevinir (yâni razı olur) ki (yolculuk hâlinde olan) o adam bir susuz çölde binit devesini kaybeder. Bunun üzerine adamcağız yitik devesini aramaya koyulur. Nihayet o arayış, adamı cidden yorup âciz bırakınca (susuzluk ve sıcaktan dolayı olduğu yerde ölmek üzere başını yere koyup) elbisesini başına çekip örtünür. İşte kendisi o halde olduğu sırada devesini kaybettiği yerde aniden hayvanının ayak sesini duyar. Bunun üzerine yüzüne çektiği örtüyü açar ve hemen binit hayvanı ile karşılaşır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Atiyye el-Avfl ve SÜf-yân bin Vekl bulunur, tkisi de zayıftır. Fakat hadisin aslını Buharİ ile Müslim, İbn-i Mes'ûd ve Enes (R.A.Vnın rivayet ettikleri hadis olarak nakletmişler.

4250) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyaîlâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Günahtan tevbe eden kimse, hiç günahı olmayan kimse gibidir."
Not: Sindi şöyle demiştir : Zevâid sahibi bu hadisi Zevâid adlı kitabında anlatmış ve: Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır, dedikten sonra bu sözüne bir şey eklememiş, bu kadarla yetinmiş ve hadisi kendi haline bırakmıştır. El-Makasıdü'1-Hasana'da da: Bu hadisi İbn-i Mâce de, Taberânî el-Kebîr'de ve Bey-haki eş-Şuabta Ebû Ubeyde bin Abdullah bin Mes'ûd aracılığıyla babasından (yani Abdullah bin Mes'ûd'den) merfû hadis olarak rivayet etmişler ve râvileri güvenilir zâtlardır. Hattâ şeyhimiz bu hadisi hasen saymıştır. Sebebi ise bu hadisi te*yid eder mâhiyette başka hadislerin bulunmasıdır. Aksi takdirde hasen sayılmaman gerekir. Çünkü Ebû Ubeyde'nin babasından hadîs işitmediğini kesinlikle söyleyen» lerin sayısı bir değildir, diye bilgi verilmiştir.[127]

İzahı

4248. hadis Zevâid nevindendir. Bu hadis, günahların çokluğunun tevbeye mâni olmadığına ve günahlar ne kadar çok olursa olsun onlardan edilecek tevbenin kabule şayan olduğuna delâlet eder.
4249. hadis de Zevâid nevindendir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım:
Râhile: Binit ve yük taşıyan deve demektir. ,
Felât i Susuz ve canlının yaşamasına müsâid olmayan çöl ve sahra demektir.
Vecbe: Hayvanın ayak sesi mânâsında kullanılmıştır. Bu hadîste, Allah'ın kulunun tevbe etmesine çok razı olduğu bir misal ile bildirilmektedir.
4250. hadîste, günahtan tevbe eden kimsenin günahsız kimse gibi olduğu bildirilmektedir. Bu hadis, günah çeşidi ne olursa olsun ondan tevbe etmenin geçerli olduğuna delâlet eder. Çünkü hadîste herhangi bir kayıt ve sınırlama yoktur. Ayrıca sağlıklı yâni şartlarına ve usûlüne uygun olarak edilen tevbenin kabul olunacağı da hadisin zahirinden anlaşılır. Hadiste günahtan tevbe eden kimse, günahsız kimseye benzetilmiştir. Bu benzetmeden maksad tevbe eden kişinin o günahtan dolayı cezalandırılmaması olabilir. Yâni günah işlememiş olan kimse nasıl cezalandırılmıyacaksa, günahından tevbe eden de onun gibi cezâlandırılmıyacaktır. ikinci bir ihtimal tevbe eden kişinin günahının defterinden silinmesidir.
Bu hadiste de tevbe etmenin faziletine delâlet eder ve günahkâr
V.ullan tevbe etmeye teşvikte bulunur.

4251) "... Enes (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Sattallakü Aleyhi ve Sclletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Âdem oğullarının hepsi çok günah işler. Çok günah işleyenlerin en hayırlısı çokça tevbe edenlerdir."[128]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed, Dârimi ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazan bu hadîsin izahı bölümünde özetle şu bilgiyi verir. Hadîsin; ,ol ^ 'J^ ifâdesi "insanların tümü ve bütünü" olarak yorumlanabilir. Bu takdirde insanlann büyük çoğunluğunun günah işlediği anlamı çıkabilir. Çünkü insanlann çoğu günah işlediği zaman bu hüküm tümüne verilebilir. Bu takdirde peygamberler bu hükmün dışında kalır. Yukardaki ifâde "Her insan" şeklinde yorumlanabilir. Bu takdirde peygamberler müstesna tutulur. Yâni hadisten maksad şu olur.- "Peygamberler dışında kalan her insan bâzı günahları İşler." Tuhfe yazan birinci yorumun daha sağlıklı olduğunu söyler. Bilindiği gibi peygamberler küçük ve büyük her nevi günahtan, paktır. Yâni Allah onlan günah işlemekten korumuştur. Bâzı peygamberlerden meydana gelen ve hatâ olarak tanımlanan şeyler, aslında günah değil de evlâ ve en uygun olana muhalif davranışlardır. Şöyle de söylenebilir: Bâzı peygamberlere isnad edilen hatâlar, günah işleme kasdı olmaksızın bir yanılma veya unutma eseri olarak onlarda görülen davranışlardır.

4252) "... (Abdullah) bin Ma'kÜ (bin Mukrin) (Radtyallâhü anhümâ)*-dan; Şöyle demiştir:
Ben babam (Ma'kil) ile beraber Abdullah (bin Mes'ûd) (Radıyal-lâhü anh)'m yanına girdik de ben onu (yâni îbn-i Mes'ûd'u) şöyle söylerken işittim: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Günahtan) pişmanlık duymak, bir tevbe di r, buyurdu. Bunun üzerine babam (Ma'kil), Abdullah (İbn-i Mes'ûd)a:
"(Günahtan) pişmanlık duymak bir tevbedir" hadîsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen işittin (mi)? dedi. Abdullah (îbn-i Mes'ûd) :
Evet, diye cevap verdi.'* [129]
Not: Bu hadîs Zevâid nevilidendir. Ahmed ve Hakim de rivayet etmişler.

İzahı

Nedm ve Nedamet: Bir şeyden pişmanlık duymak demektir. Burada günahtan pişman olmaktır. Tabii pişmanlığın tevbe sayılabilme-si için işlenen şeyin günahlığı dolayısıyla olması gerekir. Başka yönden pişmanlık duymak, meselâ içki içmekten haramhğı için değil de ona para verildiğinden dolayı pişmanlık duymak tevbe sayılmaz.
Günahtan tevbe etmenin üç temel rüknünün bulunduğunu bu babın girişinde anlatmıştım. Bunlar: Günahı kesinlikle bırakmak, günahlığı dolayısıyla ondan pişmanlık duymak ve bir daha işleme-meye kesin karar vermektir. Bu durumda pişmanlık duymak tevbe-nin tamamı değil sâdece bir parçasıdır. Ancak en önemli parça olması hasebiyle sanki tamamı imiş gibi ifâde edilmiş ve "(günahtan) pişmanlık duymak bir tevbedir" buyurulmuştur. Bu ifâde pişmanlığın önemini belirtmek içindir. Çünkü usul ve şartlanna uygun geçerli bir
tevbeye yönelmek için önce günahtan pişmanlık duymak gerekir. Bu duygu meydana gelince kişi günahı bırakır ve bundan sonra o günahı tekrar işlememeye karar verir. Böylece tevbe oluşmuş olur. Şunu da belirteyim ki, işlenen günah kul hakkı ile ilgili ise o hakkı ödemek veya hak sahibi ile helâllaşmak, başka bir deyimle hak sahibinin suçluyu bağışlaması gerekir. Şayet işlenen günah kaza edilmesi gereken bir ibâdet ise tevbenin tamamlanması için o ibâdeti kaza etmek de gerekir.

4253) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) (Radtyallâhü ankümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Allah (Azze ve Celle), kulun tevbesini ruhu boğazına gelmedikçe muhakkak kabul eder." [130]
Not; Zevâld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Velid bin Müslim bulunur. Bu râvi tedlisçidir ve hadisi an'ane ile rivayet etmiştir. Râvi Mekhûl ed-Dı-meşki de öyledir.

İzahı

Tirmizî, Hâkim, Ahmed, İbn-i Hibbân ve Beyhaki bu hadisi Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) 'den değil de Abdullah bin Ömer bin el-Hat-t â b (Radıyallâhü anhümî'den rivayet etmişler. Diğer taraftan el-Münzirî, et-Tergîb ve't-Terhîb'te, Tuhfe yazarı, T i r m i -z I' nin şerhinde ve Celâlü'd-Din, Câmiu VSağir'de bu hadisi Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyaf-lâhü anhümâ) 'nın hadîsi olarak kitabına alan âlimleri sayarken î n - i M â c e h ' in ismini de veriyorlar. Yâni yukarda isimlerini verdiğim üç kitaba göre îbn-i Mâceh bu hadîsi Abdullah bin Amr bin el-Âs (Radıyallâhü anhümâ) 'dan değil de Abdullah bin Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü

anhümâ) 'dan rivayet etmiştir. Bu takdirde hadîs, Zevâid nevinden sayılmaz. Çünkü T i r m i z i de rivayet etmiştir. Ancak Zevâid yazan elde mevcut sünen nüshalarında Abdullah bin Ömer değil de Abdullah bin Amr'ın yazılı olduğunu dikkate alarak bunu Zevâid nevinden saymakla beraber yukardaki durumu da belirtir.
Hadîste geçen "Gargara" kelimesinin asıl mânâsı su veya benzeri bir sıvı maddeyi ağıza alıp gargara etmektir. Burada ise ruhun boğaza gelmesi mânâsı kasdedilmiştir. Tuhfe yazan: Bundan maksad hayattan ümidin kesilip ölümün kesinlik kazandığı zamandır. Yâni bir kimse hayattan ümidini kesip de artık ölmesi zamanının geldiğini anlayınca, tevbe ederse o tevbe geçerli değildir. Ama henüz bu hâle düşmeden tevbe ederse tevbesi kabul olunur, der, ve N i s â sûresinin 18. âyetini te'yid için nakleder. Bu âyetin meali şöyledir:
"Kötülükleri işlemeye devam edip de nihayet Ölüm kendisine geldiği zaman "Ben şimdi tevbe ettim'* diyenler ile kâfir olarak ölenler için tevbe yoktur. îşte biz onlar için acıklı azab hazırladık.'*
Tuhfe yazan yukarda mealini verdiğim âyeti naklettikten sonra: îbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) âyette geçen "Ölümün gelmesi - hazır olması" ifâdesini ölüm döşeğindeki kişinin Azrail (Aleyhisselâm) 'ı görmesi biçiminde yorumlamıştır. Ancak bu yorum, yâni can alan meleğin hastaya görünmesi durumu, umûmî değildir, çoğunluk itibariyledir. Çünkü can alıcı meleği görmeyen de çoktur ve ruh.boğaza gelmeden önce onu gören de çoktur, der.
Sindi de "Gargara" ifâdesinden maksad, hastanın âhiret ile ilgili halleri görmesi anıdır, demiştir.
Hulâsa: îster bu ifâdeyi hayattan ümidin kesildiği an, ister âhiret ahvalinin görülmeye başlandığı an biçiminde yorumlayalım, bundan önce edilen tevbe kabul olunur. Bundan sonraki tevbe geçerli değildir. Çünkü âhiret ahvâlini gördükten sonra tevbenin bir değeri ve kıymeti kalmaz. Diğer taraftan hayattan ümidini kestikten sonra kişi hangi günahı işleyebilir ki bir daha işlememeye söz ve karar versin. Oysa tevbenin şartlarından birisi de işlenen günahı bir daha işlememeye kesin karar vermektir.
Hadîsin zahirine göre bu hüküm umûmîdir. Yâni gerek kâfirin küfürden tevbe edip imân etmesi, gerekse müslüman kimsenin günahlardan tevbe etmesi, kabul olunur. Fakat can boğaza gelince ne kâfirin ne de müslümamn tevbesi kabul olunmaz. Bâzı Hanefi âlimleri bu hadisin hükmünü kâfir kişiye tahsis etmişler. Bu yoruma göre müslüman kişinin ruhu boğazına geldikten sonra da tevbesi kabul olunur.

42S4) "... (Abdullah) bin Mes'ûd (Radtyallâhü an*)'den; Şöyle demiştir:
Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gelerek (helâh olamayan) bir kadından bir öpücük aldığını anlattı ve bu günahın keffâretinl sormaya başladı. Resul4 Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İse ona bir şey söylemedi. Sonra Allah (Azze ve CeUe) :
«ve namazı gündüzün iki tarafında, geceden de gündüze yakın saat-larda dosdoğru kıl. Şüphesiz, iyilikler kötülükleri giderir. Bu, iyi düşünüp öğütlenenler için bir nasihattir. (Hûd, 114) âyetini indirdi. Bunun üzerine adamı Yâ Resûlullah! Bu âyettin hükmü) yalnız benim için inidir? diye sordu. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
[131]
Bu âyet (in hükmü) benim ümmetimden onunla amel edenler için. (umûmi) dir, buyurdu.

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 1398 numarada yine îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anhKdan rivayet ettiği hadisi de bunun benzeridir. Gerekli bilgi orada verildiği için burada tekrarlamaya gerek görmüyorum. Ancak şunu belirteyim: Âyetteki "Hasanât" dinen güzel sayılan, ibâdet kabul edilen iyi şeylerdir. Beş vakit namaz gibi. Âyetteki "Seyyiât" da kötülüklerdir. Yâni dînen çirkin ve günah sayılan şeylerdir. Âyetin zahirine göre büyük günahlar da hayırlı işler ve ibâdetlerle giderilir. Fakat birçok ilim adamı "Seyyiât" kelimesini küçük günahlar mânâsına yorumlamışlardır.

4255) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhivc Sellem) şöyle buyurmuştur:
Bir adam kendine israf etti (yâni aşırı derecede günahlar işledi). Sonra ölüm döşeğine düşünce oğullarına vasiyet ederek: Ben öldüğüm zaman cesedimi yakınız, sonra ufaltıp kül hâline getiriniz ve beni (m külümü) rüzgâra ve denize saçınız. Çünkü Allah'a yemin ederim ki, eğer Rabb'ım bana kadir olursa hiç kimseye vermediği bir asabı bana muhakkak verecektir, dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
Onlar da adama öyle yaptılar (yâni vasiyyetini yerine getirdiler). Bunun üzerine (Allah) yere :

Aldığını (geri) ver, buyurdu. Adamda o anda kalkıverdi ve Al' lah ona:
Seni bu yaptığına sürükleyen nedir? dedi. Adam:
Senin haşyetin (veya senin mahâfetin» —Yâni senden olan korkum. Yâ Rabbi! dedi. Allah da onu bu sebebten dolayı [132]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, "Tevhîd", "Rıkak" ve "Beni İsrail" kitaba lannda, Müslim de "Tevbe" kitabının 4. babında rivayet etmişler.
Adamın "Rabb'im bana kadir olursa" sözünün zahirine göne kendisi ölümden sonra dirilmeye ve Allah'ın ölüleri diriltmeye kadir olduğuna inanmamıştır. Böyle inkarcı bir kimsenin bağışlanması durumu nasıl izah edilir? diye insanın hatırına bir soru gelir. îlim adamları bu soruya çeşitli cevablar vermişler.
Sindi: Adamın böyle söylemesinin sebebi şu olabilir: Adam cesedi yakılıp kül hâline getirildikten sonra rüzgâra ve denize saçılan bir kimsenin zerrelerinin birleştirilerek diriltilmesinin mümkün olmadığı, muhal olduğu görüşünde olabilir. Allah'ın kudreti muhal olmayan şeyleri kaplar. Aklen ve dînen muhal ve imkânsız olan şeylere şümulü yoktur. (Meselâ Allah'ın benzeri ve dengi olan ikinci bir varlığın bulunması aklen ve dînen muhal ve imkânsızdır. Allah'ın kudreti böyle bir varlığa taalluk etmez. Başka bir deyimle Allah'ın böyle bir varlığı meydana getirmesi düşünülemez. Çünkü meydana getireceği varlık O'nun tarafından yaratılmış bir varlık olur. Yaratık olan hiç bir şey Allah'a benzemez ve dengi olamaz.). Bu adam da vasiyyeti infaz edildiği takdirde tekrar dirilmesinin mümkün olmadığı, muhal olduğu görüşünü taşıdığı için "Rabbim bana kadir olursa" demiş. Bu görüş onun Allah'ın kudretini inkâr etmesini gerektirmez ki: Bununla kâfir olur. Artık nasıl bağışlanır? diye bir soru sorulsun. Çünkü adam aklen ve dînen mümkün olan bir şeye Allah'ın gücünün yetmediği kanaatim taşımamış. Ancak muhal olmayan bir şeyi muhal sanmış ve dindeki durumu bilmemiştir. Küfür ise dinden olduğu kesinlik kazanan bir hükmü veya Allah'ın aklen mümkün olan her şeye kadir olduğunu inkâr etmektir.
îkinci bir ihtimal şudur: Adam Allah'tan çok korktuğu için aklını kaçırmış, dengesini yitirmiş ve ne yaptığını, ne söylediğini bilmez hâle gelmiş olabilir. Bu hâle düşen bir kimse yararlı olan şeyi yararlı olmayan şeyden ayıramaz hâle gelir. Hayatta bunun örnekleri çok-' tur. Meselâ bir tehlike anında kişi yararlı olmayan bir şeye yararlı olabilir ümidiyle sarılır. (Denize düşen, yılana sarılır sözü tipik bir örnektir). Bu durumda olan kimse fiil ve hareketlerinde deli gibi olur. Bu yoruma göre adam bu sözünde özürlü sayılır ve bununla kâfir ol-maı.
Bâzıları o adamın fetret ehlinden olduğunu söylemiştir. Yâni hiç bir peygamberin şeriatının yürürlükte olmadığı bir devirde yaşamıştır.
Diğer bir yoruma göre adam herhangi bir peygamberin dininden haberdar değildir, bu hususta bir duygusu yoktur, demiştir. Sin-d i' nin sözü bitti.
H a t t â b î de bu ifâde ile ilgili olarak çeşitli yorumları nak-letmiştir. H a t t â b î bu arada: Adam öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmemiş, fakat vücûdunun yakılıp tozunun rüzgâra ve denize saçılması hâlinde diriltilmiyeceğini cehaleti dolayısıyla sanmıştır. Adamın imanlı olduğu, bu vasiyeti Allah korkusuyla yaptığını itiraf etmesinden anlaşılır, der.
El-Hâfız: İbn-i Akil'in dediği gibi bu hadîs, kıyamet günü adamın karşılaşacağı durumu ve Allah'ın onu bağışlıyacağini haber vermek mahiyetindedir. Bâzıları demişler ki Allah, adamm ruhunu sorguya çekmiş, demiş ise de bu görüş uygun değildir. Çünkü hadîste adamın cesedinin zerrelerinin toplatıldığı, birleştirildiği ve kendisinin ayağa kalktığı bildirilmiştir. Bu olaylar ise kıyamet günü vuku bulur, diye bilgi vermiştir.

4256) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) şöyle buyurmuştur:
Bir kadın bağladığı (hapsettiği) bir kedi sebebiyle cehenneme girdi. Çünkü ne kendisi kediye (bir şey) yedirdi, ne de yerin haşerâtın-dan yesin diye salıverdi ve nihayet kedi (açlıktan) öldü.
(îbret verici bu ve bundan önceki hadîsi Ma'mer'e rivayet eden) Zührî demiş ki: (İbret verici bu iki hadîsi birlikte rivayet etmem) herhangi bir adamın (kulluk görevini ihmal edip ilâhî rahmete) dar yanmaması ve hiç bir kimsenin (ilâhi rahmetten) ümidini kesmemesi içindir." [133]

İzahı

Bu hadisi Buharı, Müslim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir. Bu hadis ile bundan önceki hadisi Z ü

h r i' den rivayet eden zât M a ' m e r ' dir. Birinci hadîsin girişinde belirtildiği gibi Z ü h r i, râvisi M a ' m e r ' e : "Dikkat et ben hayret (ve ibret) verici iki hadîsi sana rivayet edeceğim" dedikten sonra bu hadîsleri rivayet etmiştir. Birinci hadîs, Allah'ın rahmetinin bolluğuna, ikinci hadis de O'nun azabından emin olunma;naşının gerektiğine delâlet eder. Bilindiği gibi mü'min kişinin, âhiret hayatının muharebesi için ümit ile korku arasında olması gerekir. Bir taraftan Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiyecek, diğer taraftan Allah'ın azabından korkacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'in irşad metodu da böyledir. Yâni âyetlerin çoğunda korku ile ümit bir arada bulunur. Zührî de bu metodu takip ederek bu iki hadîsi birlikte rivayet etmiştir. N e v e v İ bu hadisin izahı bölümünde: Âlimler demişler ki, vaizin ettiği vaaz ve irşadında korku ile ümidi birleştirmesi müstehabtır. Bu metod takip edilmeli ki kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmesin veya rah-metine tamamen bağlanıp da azabından kendini emin bilmesin. Vaiz, konuşmalarında korkuya ağırlık vermelidir. Çünkü nefisler yaratılışı itibariyle ümitlenmeye, istirahata, tevekküllü olmaya ve bâzı kulluk görevlerini ihmal etmeye taraftar olur. Bu nedenle korkutma tarafına biraz ağırlık verilmelidir, diye bilgi vermiştir.
İbn-i Hacer; Kediyi bağlayıp aç bırakmak suretiyle ölümüne sebebiyet veren kadının isminin ne olduğuna dâir bir bilgiye rastlayamadım. Bir rivayete göre H i m y e r kabilesine mensub-tur. Bir başka rivayette yahüdi olduğu ifâde edilmiştir. Hadisin zahirine göre kadın kediyi hapsedip ölümüne sebebiyet verdiğinden dolayı azaba çarptırılmıştır. Kadı I y â z demiş ki: Kadının kâfire olması muhtemeldir. Bu takdirde küfründen dolayı azabtadır. Kedinin ölümüne sebebiyet verdiği için azabı arttırılmıştır. İkinci bir ihtimal kadın müslümandır da kedinin ölümüne sebebiyet verdiğinden dolayı cehennemlik olmuştur. N e v e v î de ikinci ihtimali tercih eder, dedikten sonra İbn-i Hacer, kadının kâfire olduğunu te'yid eder mâhiyetteki rivayetleri nakleder.

4257) tJ... Ebû Zerr(-i Gifârî) (Radıyallâhü anhyfan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Allah Tebârek ve Teâlâ buyurur ki: Ey kullarım! Benim koruduğum (ermiş kimseler) hâriç hepiniz günah işleyebilirsiniz. Bu itibarla benden mağfiret dileyiniz ki sizi bağışlıyayım. Sizden kim bağışlamaya gücümün yettiğini bilir de kudretimle benden mağfiret dilerse o kimseyi bağışlarım. Hidâyete erdirdiğim kimseler hâriç, hepiniz dalâlettesiniz. Onun için benden hidâyet dileyiniz, sizi hidâyete erdireyim. Zengin ettiğim kimseler hâriç hepiniz fakirsiniz. Bu itibarla benden (rızık) isteyiniz, sizi nzıklandırayım. Eğer hayatta olanınız, ölmüş olanınız, önce gelenleriniz, sonra gelenleriniz, yaş olanınız ve kuru olanınız (yâni bütün kullar) toplanıp da kullarımdan en çok takva sahibi kulumun kalbi üzerinde (yâni hepsinin kalbi onun kalbi gibi) olsa, benim mülkümde (yâni hükümranlığım ve saltanatımda) bir sivrisinek kanadı (kadar bir şey) artmaz. Şayet onlar (yâni tüm kullar) toplanıp da kullarımdan en sapık - şerir kulumun kalbi Üzerinde (yâni hepisinin kalbi onun kalbi gibi) olsa benim mülkümden bir sivrisinek kanadı (kadar bir şey) eksilmez. Eğer hayatta olanınız, ölmüş olanınız, önce gelenleriniz, sonra gelenleriniz, yaş olanınız ve kuru olanınız (yâni bütün kullar) toplanıp da her biri hatınndan geçen bütün ihtiyaç ve isteklerini (benden) dilerse, onların bütün dileklerini yerine getirmem, benim mülkümden ancak birinizin deniz kenarından geçip de bir dikiş iğnesini denize sokup çıkarması ile deniz suyunu eksilttiği kadar eksiltir, (yâni bu misalde nasıl deniz suyu hiç eksilmiyorsa kulların bütün isteklerini yerine getirmekle ilâhi hazineden hiç bir şey eksilmez). Benim mülkümden hiç bir şeyin eksilmemesi sebebi şudur: Şüphesiz ben çok cömerdim, keremim boldur. Bağış yapmam bir söz söylemek (ten ibaret) tir (yâni çalışmayı, didinmeyi gerektirmez). Ben bir şeyi dilediğim zaman sâdece ona "Ol" derim. O da hemen olur."[134]

İzahı

Bu hadîsi T i r m i z î "Ebvâbu Sıfat'il-Kıyâme" bölümünün sonlarında rivayet etmiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre bu hadîsi A h m e d de rivayet etmiş, ayrıca Müslim de bunun benzerini
rivayet etmiştir.
Hadîsin; c~*U ^ VI ^jJu *£l£ cümlesi iki şekilde yorumlanabilir.
Birincisi tercemede belirtildiği gibi "Benim koruduğum (ermiş kimseler) hâriç, hepiniz günah işleyebilirsiniz, günah işlemeniz düşünülebilir" şeklindedir. Cümlede geçen "Afiyet" korumak mânâsında kullanılmıştır. Allah'ın koruduğu kimselerden maksad peygamberler ve velî zâtlardır. Günah işlemeden koruma anlamının afiyet sözcüğü ile ifâde edilmesi sebebi, günah işlemenin bir manevî hastalık olduğuna ve günahtan korunmanın bir mânevi sağlık, afiyet ve selâmet ol-duğuna işaret etmektir.

İkinci yorum şöyledir: "Benim afiyette kıldığım, yani mağfiret rahmet ve tevbe ile günahlarını giderdiğim kimseler hâriç, hepiniz günah işlersiniz." Bu yoruma göre bütün kullar günahkâr sayılır. Ancak herkesin günahı Allah katındaki durumuna göredir. Meselâ bir velînin bir namazı veya namazın bir parçasını gafletle kılması, başka bir deyimle namaz esnasında dünya ile ilgili bir şeyi hatırına getirmesi onun makamı açısından bir kusur, hattâ bir günah sayılır.
Hadisin; cJâ* *jl VI JÜ> JjâC cümlesini "Hidâyete erdirdiğim
kimseler hâriç, hepiniz dalâlettesiniz" şeklinde terceme ettim. Bundan maksad şudur: Eğer kullar kendi halleriyle başbaşa bırakılmış olsaydılar dalâlete gidecektiler, sapacaktılar. Yâni imân ile ilgili hükümleri ve islâm dinindeki emir ve yasaklan bilmezlerdi ve dolayısıyla hak yoldan sapacaklardı. Bu yoruma göre cümledeki "Dalâlet"-ten maksad imân hükümlerini ve İslâm'ın emir ve yasaklarını bilmemektir. Bu hadîs; £İmH J^ ^ji *£*'j$ — "Doğan her çocuk fıtrat üzerine doğar" hadisine aykın değildir. Çünkü o hadîsteki "Fıtrat" kelimesi Tevhîd manasınadır, yâni Allah'a imân demektir. Allah'a imân etmek başka şeydir. İmân ile ilgili hükümleri ve İslâm'ın emir ve yasaklarını bilmek başka şeydir.
Bir kavle göre cümledeki dalâletten maksad câhiliyet devrindeki haldir. Yâni Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lemJ'in İslâm dinini tebliğ etmekle görevlendirilmeden önceki dönemde bulunan kullar dalâlette idiler. Fakat bu yorum uzak bir ihtimaldir. Yukardaki yorum tercih edilmiştir.
Hadîste geçen "Yaş olanınız" ifâdesinden maksad genç olanlarınız veya dinî ilimler bilenleriniz, ya da Allah'a itaatkâr olanlannızdır. Hadisin "Kuru olanlarınız" ifâdesinden maksad ise yaşlı olanlarınız veya câhil olanlarınız ya da Allah'a karşı gelenleriniz, günahkârlannızdır.
Hadîste geçen "En çok takva sahibi kulum" ifâdesinden Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kasdedilmiştir. Yine hadiste geçen "En sapık - şerîr kulum"dan maksad da şeytân aleyhi'n-na'ledir.
Baûda: Sivrisinektir. Ümniyyet: Arzulanan, ihtiyaç duyulan şey demektir. İbre: Dikiş iğnesidir.
Hadîsin son kısmında bütün kulların Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) gibi Allah'a kulluk etmek üzere toplanıp O'na bağlanmasıyla O'nun mülkünde, hükümranlığında, saltanatında, azametinde bir fazlalığın söz konusu olmadığı ifâde edilir. Çünkü Allah'ın hükümranlığı ve sayılan diğer sıfatlarının bir sınırı yoktur ki bir şeyle fazlalaşsın, artsın. Keza bütün kulların tüm isteklerini yerine getirmek O'nun hazinelerinden bir şey eksiltmez. Çünkü hadîste de buyurulduğu gibi O, bir şey dilediği zaman "Or buyurmakla o şey hemen oluverir. Yâni O'nun çalışması, uğraşması, meşgul olması veya yorulması gibi bir durum söz konusu değildir. O, her türlü noksanlıklardan pak ve münezzehtir.[135]

31- Ölümü Hatırlamak ve Ona Hazırlanmak Babı

4258) :... Ebû Hüreyre (RadıyaHâhü anh)\\en rivayet edildiğine göre; Resulullah (Saîlallahü Aleyhi ve Setlcm) :
Lezzet (ve zevkHeri kesen (ona son veren) i çokça hatırlayınız, buyurdu, demiştir. Yâni ölümü (çokça hatırlayınız)."

4259) "... (Abdullah) bin Ömer (RadtyaUâhü atthumâydan; Şöyle demiştir ;
Ben, Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde idim. Ensâr'dan bir adam Ona geldi ve Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e selâm verdikten sonra:
Yâ Hesülallah! Mü'minlerin hangisi daha faziletlidir? diye sordu. Resul i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
Huy bakımından en güzel olanı, buyurdu. Adam: Peki, mü'minlerin hangisi daha akıllı - şuurludur? diye sordu. Re-sûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) :
Ölümü en çok hatırlayanı ve ölümden sonraki (hayatı) için en güzel şekilde hazırlananı. İşte onlar en akıllı - şuurlu olanlardır, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Ferve bin Kays, meçhuldür. Ondan rivayet eden (Nâfi) de öyledir ve rivayeti bâtıldır. Bunu Zehebİ, Tabakatü't-Tehzib'te söylemiştir.

4260) "-. Ebû Ya'lâ Şeddud bin Evs (RadıyaHâhü anh)\\çn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Akıllı - şuurlu adam o kimsedir ki nefsini (Allah'a karşı) köleleş-tirir (veya hesaba çeker) ve ölümden sonraki (hayat) için (iyi) amel işler. (Nefsini yenmekten) Âciz adam da o kimsedir ki nefsini arzusuna uydurur (yâni nefsini haramdan alıkoymaz). Sonra Allah'tan (mağfiret) temenni

[136]
eder."

İzahı

Ebü Hüreyre (RadıyaHâhü anh) 'in hadisini Tirmizl, Nesâi, T a b e r â n i, el-Evsat'ta ve î b n - i H i b b â n da rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Hâzîm" kesen, son veren demektir. Tüm zevkleri kesip onlara son verdiği için ölüme Hâzim denilmiştir. Hâzim kelimesiyle ölümün kasdedildiğine dâir hadisin sonundaki ilâve râviye aittir. Bâzı rivayetlerde Hâzim kelimesi yerine Hadim kelimesi bulunur. Hadim yıkıcı demektir. Bu rivayetlere göre zevkler, lezzetler ve nefsi arzular bir binaya benzetilmiş, ölüm de o binayı yerle bir eden deprem gibi felâketlere benzetilmiştir.
İ b n-i Ömer (RadıyaHâhü anhümâJ'nın hadîsi Zevâid ne-vindendir. Ebû Y a'l â (Radıyallâhü anh)'m hadisini T i r -mizi, Ahmed ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Keyyisi Akıllı, şuurlu ve ileri görüşlü demektir. Ekyes de ism-i tafdildir. Yâni Keyyis kelimesinin ifâde ettiği mânâdan daha kuvvetli bir mânâ ifâde eder. Bu itibarla Ekyes: En akıllı, en şuurlu ve en ileri görüşlü demektir.
Âciz: Güçsüz demektir. Burada nefsini yenmekten âciz olup nefsinin esiri durumunda olan kimse anlamında kullanılmıştır.
Bu iki hadîse göre akıllı, şuurlu ve ileri görüşlü adam o kimsedir ki, nefsini hesaba çeker, Allah'a karşı kulluk görevini yapar, ölümü sık sık hatırlar ve ölüm sonrası için gerekli hazırlığı yapar.
Âciz de o kimsedir ki nefsinin esiri olur, canı ne çekerse helâl haram demeden onu işler, Rabb'ine karşı kulluk görevini ihmal eder ve ölümden sonraki hayat için hiç bir hazırlıkta bulunmaz. Üstelik, Allah Gâfûr ve Rahîm dir, keremi boldur. Bana ve benim amelime ihtiyaca yoktur, O, beni bağışlar gibi laflarla bir takım temennilerde bulunur.[137]

Hadislerden Çıkan Hükümler

1. Ölümü bol bol hatırlamak çok sevabtır.
2. Ahlâk bakımından en iyi olanlar en faziletli mü'minlerdir.
3. En akıllı ve şuurlu mü'min, ölümü bol bol hatırlayıp ölüm sonrası için hazırlıklı olan kimsedir.
4. Allah'a karşı kulluk görevini ihmal edip nefsine mahkûm olan ve Allah beni affedecek diye temennide bulunan kimse, âciz ve şuursuz kişi sayılır.

4261) "... Enes (Radtyattâkü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ölüm döşeğinde olan bir gencin yanına girdi ve ona:
Sen kendini nasıl buluyorsun? diye sordu. Genç i
Ben, Allah (m afvınh umarım Yâ Resûlallah! Ve günahlarımdan korkarım, dedi. Bunun üzerine Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki s
Bu vakitte (yâni ölüm döşeğinde) her hangi bir (mü'min) kulun kalbinde bağışlanma umudu ve günah korkusu birleşince mutlaka Allah o kuluna dilediği (mağfireti) ni verir ve onu korktuğu (azabı)n-dan emin kılar."[138]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizi Cenâiz kitabında rivayet etmiştir.
Hadisin "Sen kendini nasıl buluyorsun'* cümlesinin açıklaması bölümünde Îbnü'l-Melik: Yâni dünyadan âhirete göçüşünde kalbin nasıldır, Allah'ın rahmetini mi umuyorsun, yoksa Allah'ın gazabından mı korkuyorsun? demiştir.
Bu hadîs, mü'min kimsenin hayat boyunca dâima Allah korkusu ile mağfiret ümidini birlikte beslemesinin, hattâ ölüm döşeğinde bile Allah'ın azabından kendisini emin görmemesinin uygun olduğuna delâlet eder. Bilindiği gibi ölüm döşeğinde mağfiret umudunun azab korkusuna ağır basmasının fazileti ve uygunluğu hakkında hadîsler vardır. Bu itibarla burada, ölüm döşeğinde azabtan kesin biçimde emin olmamak mânâsı kasdedilmiştir.

4262) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Salİalîahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurmuştur :
Ölüm döşeğinde olan kimsenin yanında melekler hazır bulunur. Kişi dindar olunca melekler: Ey

güzel cesedde olan güzel nefis (rûh)! Övülerek (cesedden) çık ve rahmet, güzellik ve öfkeli olmayan RabbCa kavuşmak) ile müjdelen, derler. Artık can çıkıncaya kadar devamlı ona böyle söylenir. Sonra o ruh göğe yükseltilir ve gök (kapısı) onun için açılır. Sonra, bu kimdir? diye sorulur. Onu götüren melekler: Falancadır, derler. Bu kere (Gökte görevli melekler) tarafından: Güzel nefse merhaba, güzel cesedde idi. Övgüye lâyık olarak gir ve rahmet, güzellik ve öfkeli olmayan Rabb(a kavuşmak) ile müjdelen, denilir. Sonra Allah (Azze ve Celle) nin (hükümlerinin açıklanıp melekler tarafından alınmakta) olduğu göğe götürülünceye kadar ona devamlı olarak böyle söylenir. (Ölüm döşeğinde) kötü adam olduğu zaman (görevli) melek: Çık ey pis cesedde olan pis nefis. Yerilmiş olarak çık ve kaynar su, cehennem halkının irini ve bunların misli çeşitli başka azab ile müjdelen, der. O habis nefis (cesedden) çıkıncaya kadar ona devamlı olarak böyle (tehdidler) söylenir. Sonra o nefis (yâni ruh), göğe çıkarılır. Fakat gök (kapısı) ona açılmaz ve: Bu kimdir? denilir. Falancadır, diye cevab verilir. Bunun üzerine: Habis nefse merhaba olmaz, o pis nefis pis cesedde idi. Kınanmış olarak geri dön. Çünkü sana göğün kapılan kesinlikle açılmıyacaktır, denilir ve bunun üzerine o ruh gökten (yere) gönderilir ve sonra cesedin bulunduğu mezara varır."

[139]

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvüeri güvenilir zâtlardır.

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis dinî ödevlerini yerine getirerek kulluk görevini îfâ eden mü'minin ölüm döşeğinde iken ilâhi lutuf-larla müjdelendiğine ve ruhunun göklerin fevkına yükseltildiğine ve Rabb'ının rızâsına kavuştuğuna delâlet eder. Diğer taraftan günahkâr ve kötü insanın da ölüm döşeğinde iken fenalığı yüzüne vurula-" rak, karşılaşacağı vahim sonuçlarla tehdid edileceğine, ruhunun gökten geri çevrileceğine ve cesedinin bulunduğu yere iade edileceğine delâlet eder.

Hadiste geçen bazı kelimeleri açıklayalım i

Ravh ı İstirahat, rahmet ve ferah mânâlarına yorumlanmıştır.

Reyhan: Güzel rızık, rahatlık, güzel nzık ve cennetin güzel kokulu reyhan adlı bitkisi mânâlarına yorumlanmıştır.

E 1 - V â k x a sûresinin 88 ve 89. âyetlerinde de dindarlıkta ileri giden mü'minlerin ölüm döşeğinde Ravh, Reyhan ve nimetleri tükenmez kedersiz cennetle müjdelendiği haber verilmektedir. Bu âyetlerin tefsirine de bakılmalıdır.

Hamim: Kaynar su demektir. Gassâk: Cehennem halkının irini, kokmuş zemherîr suyu, cehennemde bir pınar mânâlarına yorumlanmıştır.

S â d sûresinin 57 ve 58. âyetlerinde azgın günahkarlara bu tür azabların verileceği haber verilmektedir. Bu âyetlerin de tefsirlerine bakılmalıdır.

Allah bizi ölüm döşeğinde ilâhî müjdelere mazhar olanlardan eylesin ve nefis ile şeytanın şerrinden korusun.

4263) "... Abdullah bin Mes'ûd (RadtyaUâkü anhyten rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Birinizin eceli bir yerde olduğu zaman ihtiyaç - iş onu oraya sıçratır (yâni o yere zamanında gitmesine vesile oluverir). Sonra kalan ömrünün sonuna varınca, Allah sübhânehû onun ruhunu (orada) alır. Kıyamet günü de o yer: Ey Rabb'ım! İşte bu, bana emanet ettiğin (cesed)dir, der."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvüeri güvenilir zâtlardır.

4264) "... Âişe (Radtyallâhü a«/ta.)'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Her kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah (da) ona kavuşmayı sever. Her kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa Allah (da) ona kavuşmaktan hoşlanmaz, buyurdu. Bunun üzerine O'na:

Yâ Resûlallah! Allah'a kavuşmaktan hoşlanmamak. Ölüme kavuşmaktan hoşlanmamak dolayısıyladır ve hiç birimiz ölümden hoşlanmayız (ne buyurulur?) denildi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

Hayır, (öyle değil). Bu (yâni Allah'a kavuşmayı sevmek veya sevmemek) ancak kişinin öleceği anda olur. Ölüm döşeğinde kişi Allah'ın rahmet ve mağfiretiyle müjdelendiği zaman Allah'a kavuşmayı sever. Allah da ona kavuşmayı sever. Ölüm döşeğinde kişi Allah'ın azabı ile müjdelenince (yâni tehdid edilince) Allah'a kavuşmak istemez. Allah da ona kavuşmaktan

[140]
hoşlanmaz."

İzahı

Bu hadîsi Buhâri, Müslim ve Tirmizi az lâfız değişikliği ile rivayet etmişler.
El-C ezeri, en-Nihâye'de: Allah'a kavuşmaktan maksad, âhiret hayatına intikal etmek ve Allah katındaki nimetleri arzulamaktır. Maksad ölmek değildir. Çünkü hiç bir kimse, ölümden hoşlanmaz. Allah'a kavuşmak yukarda belirtilen mânâda yorumlanınca bundan hoşlananların imân ve takva ehli olduğu tabiidir. Çünkü dünya-
ya gönül bağlamayan, bilâkis nefret eden mü'min âhiret mutluluğuna gönül verir ve ebedi hayata intikal etmekten hoşlanır. Onun aksine dünyaya gönül verip zevklere dalan kimseler ise âhirete intikal etmeyi sevmez, demiştir.
Nevevî de: Hadîsin sonu baş kısmını açıklar. Yâni Allah'a kavuşmaktan ve ölümden hoşlanmamak veya hoşlanmak hususunda dikkat alınacak durum, ölüm döşeğindeki haldir, sağlık hâli değildir. Çünkü ölüm döşeğinde, artık tevbenin de kabul olunmayacağı anda, her insana gideceği yer ve kendisi için hazırlanmış olan nimet veya azab bildirilir ve gösterilir. Artık saadet ve cennet ehli olanlar o esnada ölümü ve Allah'a kavuşmayı severler, o güzel makamlara ve üstün nimetlere bir an önce erişmek istemezler. Allah da onlara kavuşmayı sever, yâni onlara lutüf ve keremlerini sergiler. Şakavet ve cehennem ehli olanlar ise, gidecekleri yerin fena olduğunu anladıkları için ölümden hoşlanmazlar, Allah'a kavuşmak istemezler. Allah da onlara kavuşmayı sevmez. Yâni onları rahmet ve kereminden uzak tutar, rahmet etmeyi dilemez. Allah'ın onlara kavuşmayı sevmemesinin mânâsı budur. Hadis cennetlik ve cehennemlik olanların hâl ve sıfatlarını beyân eder. Hadisten maksad şu değildir: Bâzı insanların Allah'a kavuşmayı sevmeleri, Allah'ın onlara kavuşmayı »sevmesine sebep olur. Keza bâzı insanların Allah'a kavuşmayı sevmemeleri, Allah'ın onlara kavuşmayı sevmemesine sebep olur. Böyle bir mâna kasdedilmemiştir, diye bilgi verir.
Allah'ın kuluna kavuşmayı sevmesi veya kavuşmadan hoşlanmaması ifâdesinden kasdedilen mânâ ile ilgili olarak î b n - i H a c e r: Âlimler demişler ki: Allah'ın kulunu sevmesi, ona hayır dilemesi, onu hayır yoluna yöneltmesi ve ona lutüf ve ihsanda bulunmasıdır. Allah'ın kulundan hoşlanmaması da bunun zıddı demektir. Yâni kulu için şer dilemesi, hayırlı yola yöneltmemesi ve ikramda bulunmaması demektir, der.
H a 11 â b î de : Kulun Allah'a kavuşmayı sevmesi, âhireti dünyaya tercih etmesidir. Böyle olan kul, dünyada devamlı kalmayı sevmez. Bilâkis dünyadan göçetmeye hazırlanır. Kulun Allah'a kavuşmadan hoşlanmaması da bunun zıddıdır, der.
Hulâsa yukarda âlimlerden naklen verilen bilgiden çıkan sonuç şudur:
Allah'a kavuşmayı sevmek, kulun sağlıklı iken ölmeyi arzulaması demek değildir. Keza O'na kavuşmaktan hoşlanmamak da kulun sağlıklı iken ölmeyi arzulamaması demek değildir. Çünkü takva sâhibi olan mü'min daha çok hayırh işler ve ibâdetler işlemek için dünyada uzun süre kalmayı arzular ve ölmek istemez. İmansız kişi de âhiret hayatına inanmadığı ve dlümü yokluk olarak sandığı için ölmek istemez. îmânh olup da günahlara dalmış durumdaki gafil kişi de şuursuzluğundan dolayı ve ölümün acı bir şey olması hasebiyle ölmek istemez.
Allah'a kavuşmayı sevmek veya bundan hoşlanmamak, ölüm döşeğinde kişinin gideceği yeri görmesi anına mahsustur. Kasdedilen mânâ budur. Takva sahibi mü'min, son nefesini vermek üzere iken cennetteki makamı seyretmesi veya ilâhî mükâfatlara dâir müjdeyi alması hâlinde canını seve seve verir ve bu nimetlere kavuşmak ister. Azaba müstehak olan kul da ölüm döşeğinde fecî manzarayı görünce uğrayacağını anladığı vahim durum dolayısıyla ölmekten hoşlanmaz.
Allah'ın kuluna kavuşmayı sevmesi ise ona lutüf ve ikramda bulunması demektir. Allah'ın kuluna kavuşmaktan hoşlanmaması da kulunu rahmetinden ve lütuf1 arından uzaklaştırması demektir.

4265) "... Enes (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûluİ-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Sakın) herhangi biriniz, başına gelen zarardan dolayı ölmeyi temenni edemez (etmesin). Eğer mutlaka ölümü temenni etmek zorunda kalırsa şöyle desin »
AUahım! Yaşamak benim İçin hayırlı olduğu sûrece beni yaşat ve Ölüm benim için hayırlı olduğu
[141]
zaman beni öldür."

İzahı

Bu hadisi Buhârî, Müslim ve Tir m izi de rivayet etmişlerdir
Bu hadîs, hastalık, yoksulluk, afet ve musibetler gibi bedeni veya mâlî bir zarardan dolayı ölümü temenni etmenin yasaklığına delâlet eder.
ölümü mutlaka temenni etmek zorunda kalan bir kimse için gösterilen duâ şekli ile ölümü temenni etmesi emri vâciblik için değil de bir ruhsat ve izin mahiyetindedir. Ölümü temenni etmenin yasaklı-ğı hikmetine gelince, böyle bir temenni, belâ ve musibetlere karşı bir sabırsızlık ve kadere rızâ göstermemek anlamını ifâde eder.
Şayet mü'minin basma gelen musibet dînî ile ilgili bir musibet ise böyle bir musibetten dolayı dînî hayatının perişan olmaması ve bir takım günahlara mâruz kalmaması amacıyla ölümü temenni etmesi
caizdir.

Konu ile ilgili biraz bilgi 4163. hadisin izahı bölümünde de geçti. [142]

32- Mezar ve Cesedin Çürümesi Hakkında Gelen Hadisler Babı

4266) "... Ebû Hüreyre (Radıyaüâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salîaîlahü Aleyhi ve Selîem) şöyle buyurdu, demiştir:
Bir kemik hâriç insan (cesedin) den çürümeyen hiç bir şey yoktur. O (çürümeyen kemik) de kuyruk sokumudur ve kıyamet günü cesedin yaratılışı o kemikten kurulur." [143]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î Tefsîr'de, Müslim, Fitnelerde, Ebû Dâvûd Sünnet'te, N e s â î Cenazeler'de rivayet etmişlerdir.
Kuyruk sokumu diye terceme ettiğim "AcbÜ'z-Zeneb" kuyruk sc-kumundaki kemiğin başı ve en ufak bir parçasıdır. Hakim, Ebû Dâvûd ve Ebû Ya'Iâ'nın Ebû Sâîd-i Hudrî (Ra-dıyallâhü anlı)'den rivayet ettikleri bir hadise göre Acbü'z-Zeneb'in ne olduğu Resûl-i Ekrem (Aleyhi 's-salâtü ve's-selâm)'e sorulmuş ve "Bir hardal tanesi misli (gibi küçücük bir parça) dır" cevâbı buyu-rulmuştur.
îbn-i Hacer'in beyânına göre İbnü'l-Cevzl, tbn-i AKîl'in şöyle dediğini nakletmiştir:
Hadîste bildirilen küçücük kemik parçasının çürümemesi ve kıyamet günü insanların cesedlerinin bu kemikten teşekkül etmesi meselesinde Allah'tan başka kimsenin bilmediği bir sır ve hikmet vardır. Çünkü yoktan var eden Allah insan cesedini böyle bir kemik üzerine kurmaya hâşâ muhtaç değildir. Bilindiği gibi kıyamet günü cesedin bir benzeri değil, toprağa karışmış olan zerreler Allah'ın emriyle birleşir ve Acbü'z-Zeneb üstünde kurulur. Acbü'z-Zeneb cesed binasının bir temelini teşkil eder. Bu kemiğin diğer parçalar gibi dağılmaması hikmeti meleklerin bu olağanüstü olaydan haberdar edilmesi olabilir. Çünkü eğer bu parça da çürümüş olsaydı, melekler dirilişin dağınık parçaların birleşmesi suretiyle değil de eski cesedlerin benzerlerinin yaratılması ve ruhların bu benzer cesedlere girmesi suretiyle olacakını zannedebilirlerdi. Hadîsin "însan (cesedin) den çürûmeyen hiç bir şey yoktur" cümlesinden maksad cesedin parçalarının tamamen çürüyüp yokluğa gitmesi olabilir. İkinci bir ihtimal parçaların yokluğa gitmeyip şekil değiştirmesi ve zerrelerinin toprağa karışması anlamı kasdedilmiş olabilir. Birinci yoruma göre anılan kemik parçası cesedin bir tohumcuğunu teşkil eder ve cesed bundan oluşup teşekkül eder. İkinci yoruma göre ise cesedlerin dirilmesi emri verildiği zaman toprağa karışmış olan zerreler birleşir ve anılan kemik üzerinde kurulur.
S i n d î de bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Bu hadîsin zahirine göre Acbü'z-Zeneb denilen kemik parçası çürümez. Kıyamet günü cesedin yaratılışı bu kemik üzerinde kurulur.
Yâni bu kemik cesedin temelini oluşturur.
İbn-i Hacer: Âlimler demişler ki peygamberler bu hadîsin hükmünün dışında kalır. Çünkü toprak onların cesedlerini çürüte--mez, yiyemez. înb-i Abdi'1-Berr, şehîdleri de peygamberlere eklemiş, yâni şehidler de bu hadîsin hükmü dışında tutulur, demiştir. K u r t u b î de fahrî olarak müezzinlik görevini ifâ edenleri bunlara ilâve etmiştir. Kadı Iyâz bu hadisi şöyle yorumlamıştır : Toprağın yiyebildiği cesedler çürür. Ama peygamberlerin cesed-leri gibi bazı cesedleri toprak yiyemez, diye bü*i vermiştir.
Hülâsa: Acbü'z-Zeneb denilen kuyruk sokumunun hardal tanesi küçüklüğündeki parçacık çürümez. Allah Teâlâ, kıyamet günü cesedleri diriltmeyi dilediği zaman eski cesedler iade edilir.

Bu iade şekli ya bu kemik parçasının tohum gibi gelişmesi ve cesedin bundan meydana gelmesi suretiyledir veya çürüyüp toprağa karışmış olan cesedin bütün zerreleri Allah'ın emriyle âdeta mıknatıs gibi birleşerek bu kemik parçası üstünde toplanır ve bu kemik cesedin temelini teşkil eder ve böylece cesed oluşup ruhun girmesiyle dirilir.
Cümhûr anılan kemik parçasının çürümiyeceği hükmü üzerinde ittifak ederek bu hadisi zahirî mânâsında tutmuşlardır. Çünkü bâzı rivayetlerde yerin o kemiği ebedi olarak yiyemiyeceği açıkça belirtilmiştir.

4267) "... Hâni' Mevlâ Osman (bin Affân) (Radtyallâhü ankümâyâzn; Şöyle demiştir:
Osman bin Affân (Radıyallâhü anh), bir mezar başında durduğu zaman sakalını (göz yaşlarıyla) ıslatmcaya kadar ağlardı. Bu sebeple kendisine: Sen cenneti ve cehennemi anıyorsun, ağlamıyorsun da bundan (yâni kabir korkusundan) dolayı ağlıyorsun? denildi. Osman (Radıyallâhü anh), dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel' lem) :
Muhakkak mezar, âhiret konaklarının ilkidir. Eğer ölü on (un azabın) dan kurtulursa ondan sonraki (konaklar) ondan kolay olur.
Şayet ölü on (un azabın) dan kurtulmazsa ondan sonraki (konaklar) ondan şiddetli olur, buyurdu. Osman dedi ki: Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle de buyurdu
Mezar kadar korkunç hiç bir fecî manzara görmedim." [144]

İzahı

Bu hadîsi Tirmizî de Zühd bâblannın başlarında rivayet etmiştir.
H z. Osman (Radıyallâhü anh) bilindiği gibi cennetle müjdelenen 10 sahâbîdendir. Buna rağmen bir mezar başında durduğu zaman mübarek sakalı göz yaşlarıyla ıslanacak derecede ağlaması-nın sebebi hakkında müteaddid ihtimaller üzerinde durulmuştur.
Birincisi, cennetle müjdelenmek, kabir azabının kesinlikle olmamasını gerektirmez.
İkinci ihtimal, cennetle müjdelenme işi bilinen veya malum olmayan bir kayda bağlı olabilir.
Üçüncü ihtimal, kabir azabının korkunçluğu ve fecaati dolayısıyla Osman (Radıyallâhü anh) o esnada cennet müjdesini unutmuş olabilir.
Dördüncü bir ihtimal, Onun ağlaması kabir Dağtası, yâni kabrin ölüyü sıkması korkusundan dolayı olabilir. Çünkü S a' d (Radıyallâhü anh) hakkında vârid olan bir hadîse göre peygamberler dışında kalan cennetlikler bile Dagta denilen kabir sıkıştırması olayından kurtulamazlar.
Tuhfe yazarının beyânına göre bu ihtimalleri e 1 - K a r i bildirmiştir.
Bu hadîs, âhiretin müteaddid konaklarının bulunduğuna delâlet eder. Bu konaklar: Mezar, mahşerde toplanma yeri, hesablarm görüldüğü mizan yeri, Sırat köprüsü, cennet veya cehennem.
Kabir azabından kurtulan kimseye diğer konakların daha kolay olması sebebi şudur: Ölünün günahları var ise kabir azabı ile cezasını çekmiş olur. Şayet ölü kabir azabından kurtulmayıp da âhirete dek cezası devam ederse bundan sonraki azabı cehennemde verilir. Cehennem azabı kabir azabından daha şiddetlidir. Çünkü hadîslerde vârid olduğu gibi kabir cehennem derelerinden bir deredir.

4268) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü anh)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Hâni1 (R.A.)'ın Hâl Tercemesİ
Hâni' el-Berbert Ebû Saîd ed-Dimeskî CR.A.), mevlâsı Osman bin Atfân (RJU'den hadîs rivayet etmiştir. Râvisi de AbduUah bin Becîr es-San'ânî el-Kas-tir. Nesâî, bu zâtın rivayetinde bir beis olmadığını söylemiştir, iki tane hadisi vardır. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve îbn-i Mâce de onun hadislerini rivayet etmişler, mu-lâsa. 408)
ÖIÜ mezara konulur. Salih (yâni kulluk görevini yapan mü'min) kişi kabrinde endişesiz've korkusuz oturtulur. Sonra ona i
Sen hangi dinde idin? diye sorulur. O: Ben îslâm dininde idim, diye cevab verir. Sonra ona i Şu adam nedir? diye (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhive Sellem) hakkındaki itikadı ve kanaati) sorulur. O da s
Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah'ın Resulüdür. O, bize Allah katından apaçık âyetler getirdi. Biz de O'nu doğruladık, diye cevab verir. Daha sonra bu (mü'min) ölüye t
Sen Allah'ı gördün mü? diye sorulur. O da t
Hiç bir kimse Allah'ı (dünyada) görmeye lâyık değildir, diye cevab verir. Bu soru ve cevablardan sonra onun için ateş tarafına bir pencere açılır. Ölü ona bakarak ateş alevlerinin (şiddetli hararet

ve sıkışıklıktan) birbirini kırıp yenmeye çalıştığını görür. Sonra ona: Allah'ın seni koruduğu ateşe bak, denilir. Sonra onun için cennet tarafına bir pencere açılır. O da bu defa cennetin süsüne ve nimetlerine bakar ve kendisine i İşte bu güzel yer senin makamındır, denildikten sonra: Sen (dünyada) samimi imân üzerinde idin, bu sağlam İmân üzerine öldün ve (kıyamet günü) inşâallah imân üzerine dirileceksin, denilir.
Kötü kişi de dehşet ve korku içinde mezarında oturtulur ve kendisine:
Sen hangi dinde idin? diye sorulur. Kendisi:
Bilmiyorum, diye cevab verir. Sonra ona:
Şu adam nedir? diye (Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkındaki İtikad ve kanaati) sorulur. O da:
Halk (onun hakkında) bir söz (yâni peygamber olduğunu) söylüyordu. Ben de o sözü söyledim, der. Bunun üzerine onun için cennet tarafına bir pencere açılır. O da cennetin süsüne ve içindeki (nimet) lere bakar. Sonra kendisine:
Allah'ın senden geri çevirdiği (yâni kötülüğünden dolayı sana na-sib etmediği) cennete bak, denilir. Daha sonra onun için ateş tarafına bir pencere açılır. Bu kere ateşe alevlerinin bazısı bâzısını kırıp yenmeye çalıştığı halde bakar ve bunun üzerine ona: İşte bu, senin yerindir. (İslâm'a inanmak bakımından) şüphe üzerinde (yaşadı) idin, şüphe üzerine öldün ve inşâallah Teâlâ (kıyamet günü) şüphe üzerine diriltilirsin, denilir.'*
Not: Zevâid'de bunun senedinin sahih olduğu söylenmiştir.

4269) "... El-Berâ' bin Azib (RadtyaUâhü ank)ıdca rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
"Allah imân edenleri sabit kavil (yâni şehâdet kelimesi) ile metanetli kılar" (âyeti) kabir azabı (yâni sorgusu) hakkında indi. Ölüye (kabirde) : Senin Rabbin kim? diye sorulur. O da* Rabbim Allah'tır ve Peygamberim Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'dir, diye cevab verir. İşte mü'min ölünün böyle (metanetle) cevâbı, Allah (Azze ve Celle) 'nin:
"Allah imân edenleri sabit kavil (yâni şehâdet kelimesi) İle dünya hayatında ve âhirette (yâni kabirde) metanetli kılar" mealindeki âyeti (nin canlı bir ifâdesi) dir." (İbrahim, 27) [145]

İzahı

Bu hadîs Kütüb-i Sitte'nin hepsinde rivayet edilmiştir. Bâzı rivayetlerde kabirde ölüye sorulan sorular "Rabbin kimdir, dinin nedir ve peygamberin kimdir" diye üçe çıkarılmıştır.
Hadiste geçen âyetteki Kavl-i Sabit Kelîme-i Şehâdet ve Kelime-i Teyhîd olarak tefsir edilmiştir. Bu hadîs de bu tafsiri te'yid eder.
Allah'ın mü'minleri sabit kılması, onlara metanet ve sebat ihsan etmesi dünyada imândan tâviz vermemeleri suretiyle gerçekleşir. Yâni mü'minler dünya hayatlarında baskı ve tehdide mâruz bırakılsa, hattâ ateşe bile atılsalar, gönüllerinde yerleşen imân ve dillerindeki tevhîd kelimesinden Allah'ın yardım ve desteği ile ayrılmazlar. Mü'-nünlerin kabirde sebat göstermeleri ve Allah'ın onlara yardım ve metanet ihsan buyurması ise meleklerin sorularına karşı verilecek cevâbı telkin buyurması ve onları doğru cevab vermeye muvaffak etmesi suretiyle olur.
Cümhûr, âyetteki âhiret kelimesini kabir mânâsına yorumlamıştır. Bu hadis de anılan kelimeden kabir mân4sının kasdedildiğine delâlet eder. Çünkü gerek müellifimizin ve gerekse B u h â r i ile M ü s 1 i m' in rivayetlerinde bu âyetin kabir azabı, yâni kabir sorgusu hakkmda indiği açıklanmıştır.
S i n d î, hadîsteki "Kabir azabı" ifâdesini kabir sorgusu mânâsına yorumlamış ve: Kabir sorgusu bâzan azaba sebep olduğu için sorgu kelimesi yerine azab kelimesi kullanılmıştır. Âhiretteki sebattan maksad kabirde meleklerin sorulan karşısında mü'minin metanet ve sebat göstermesidir, demiştir.
El-Kermânî de: Bu âyette kabir azabından söz edilmemiştir. Bu itibarla kabirde kulun basma gelen hallere kabir azabı isminin verildiği kanaatındayım. Kabirde meleklerle karşılaşmak, insanoğlu için alışılmış bir şey olmadığı için korku ve dehşete vesile olabilir. Ayrıca kabir bizatihi endişe verici bir konaktır. Bu gibi durumlar nedeniyle azab kelimesi kullanılmış olabilir, demiştir.
Mezkûr âyetin geniş tefsiri için tefsir kitablanna müracaat edilmelidir.
Bu hadîs ve hadîste geçen âyet, mü'minler için bir müjdedir. Çünkü gerek âyet ve gerekse hadis, Allah'ın mü'min ölüden korkuyu gidereceğine, onu olumlu ve sağlıklı cevablara muvaffak kılacağına delâlet eder.

4270) "... îbn-i Ömer (Radtyaüâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallattakü

Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Bîriniz öldüğü zaman varacağı yer sabah akşam kendisine gösterilir. Ölü cennet ehlinden ise cennetliklerin makamlarından bir makam kendisine gösterilir. Şayet ölü cehennemliklerden ise cehennem ehlinin hücrelerinden biri kendisine gösterilir. (Her) ölüye: İşte kıyamet günü diriltilinceye kadar senin durağın buradır (veya: îşte kıyamet günü diriltilinceye kadar yerin sana gösterilecektir), denilir." [146]

İzahı

Bu hadîsi Buharı, Müslim, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir.
Tuhfe yazarının beyânına göre Kurtubi: Cennet veya cehennemdeki yerin ölünün cesedine değil de yalnız ruhuna gösterilmesi muhtemeldir. Gösterme işinin ruh ile beraber cesedin bir parçasına da olması mümkündür. Yâni Allah Teâlâ cesedin bir parçasına canlılık verir ve o parça ruhla beraber cennet veya cehennemdeki yeri görür. Sabah akşam ifâdesinden maksad bu iki vakittir. Yoksa bilindiği gibi ölü için sabah ve akşam kavramı söz konusu değildir. Cennetteki yerin ilâhî mağfirete kavuşarak cennetlik olan mü'minlere ve cehennemdeki yerin küfür üzerine ölen kişiye gösterilmesi mânâsı açıktır. Günahkâr mü'minin durumuna gelince sonuç itibariyle cennetlik olması hasebiyle ona da cennetteki yerin gösterilmesi mümkündür. Hadisteki hüküm şehidlerin dışında kalanlara mahsustur. Çünkü şehidlerin ruhları cennette gezip dolaşır, nimetlenip rızıklanır ve onlar hayattadır. Şöyle de olabilir. Bu hadîsin hükmü şehidleri de kapsar. Şöyle ki, şehidlere cennetteki makamların sabah akşam gösterilmesinin faydası, kıyamet günü cesedleriyle beraber cennette yerleşeceklerini onlara müjdelemektir. Çünkü şehidler kıyamet kopun-caya kadar yalnız ruhları bakımından cennettedir, cesedleri ise toprak altındadır. Kıyamette ise cesedleri de dirilip ruhlarla birlikte cennette onlar için hazırlanan makamlara kavuşacaklardır, demiştir.
Hadisin son fıkrası iki şekilde yorumlanabilir. Bir yoruma göre bu fıkrada işaret edilen yer ve durak kabirdir. Diğer yoruma göre ise işaret edilen yer kıyamet günü vanlaca k cennetteki makam veya cehennemdeki hücredir. Tercemede bu iki yoruma parantez içi ifâde ile işaret edilmiştir.

4271) "... Ka'b (bin Mâlik) el-Ensârî (Radtyallâhü a»A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmu§tur:
Mü'minin ruhu, kendisinin dirileceği (kıyamet) giin(ü) cesedine geri dön üne ey e kadar cennet ağaçlarında rızıklanan bir kuştur." [147]

İzahı

Bu hadîsi Nesâi ve TaberânI de rivayet etmişlerdir. Kurtubî, Süyûti ve Sindi gibi âlimler bu hadîsin şe-hid olan mü'minler hakkında olduğunu beyân ederek bu görüşe sü-nenimizde 2801 numarada geçen îbn-i Mes'ûd (Radıyal-lahü anh) 'm hadîsini ve Ka'b bin Mâlik (Ratfıyallâhü anh) 'in bu bâbta rivayet edilen hadîsinin bâzı rivâyetlerdeki metnini delil göstermişlerdir. Taberâni1 nin Ka'b (Radıyallâhü anh)'den müteaddid yollarla rivayet ettiği hadîs metni bazı rivayetlerde Müellifimizin rivayet ettiği metin gibidir. Diğer bâzı rivayetlerde ise meâlen "Şehidlerin ruhları yeşil Kuşlardadır, (cennette) diledikleri yerlerde rızıklanırlar" biçimindedir. Bu mealdeki rivayet diğer rivayetlerin de şehidler hakkında olduğuna delâlet eder.
Süyûti, Nesâi1 nin rivayet ettiği bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle der:
K u r t u b i : Bu hadîs, şehid olan mü'min hakkındadır. Buna benzer diğer hadisler de şehidlere âit olarak yorumlanır. Şehidler dışında kalan mü'minlerin ruhları ise bâzan gökte, bâzan da mezarlar çevresinde bulunur. Fakat cennette olmazlar. Şehidlerin ruhlarının ölümü müteakip rızıklandıklan ve cennette oldukları Kitâb ve Sünnet ile sabittir. Şehidler dışında kalan mü'minlerin ruhlarına gelince kıyamet gününe kadar rızıklanmadıkları hususunda ümmetin icmaı vardır. Kadı Ebû Bekir bin el-Arabi, Tirmizİ'-nin şerhinde bu icmâın bulunduğunu anlatmıştır, demiştir.
Eş-Şeyh Izzü'd-Din bin Abdi's-Selâm da bu hadîsin şehidlere mahsus olduğunu söylemiştir.
S i n d î de: Bu hadisin zahiri şehidin ruhunun, Allah'ın emriyle şekillenerek kuş suretine girdiğine delâlet eder. Nasıl ki melek bâzan insan şekline girer. Süyûtî, Ebû Davud'un haşiyesin-de demiş ki: Biz hadîsi ruhun kuş şekline girdiği anlamına yorumladığımız zaman en uygunu bunu uçma gücü bakımından ele almaktır. Yâni ruh, uçma gücü bakımından kuşa benzer.

Maksad ruhun kuş suretine girmesi değildir, demek daha isabetli olur. Çünkü insan sureti, suretlerin en güzelidir, dedikten sonra sözüne devamla Sindi çöyle söyler:
Şayet insan ruhunun bir şekli var ise ve bu şekil insan suretinde ise, Süyûti1 nin bu görüşüne ve yorumuna bir diyecek yoktur. Ama insan ruhunun bir şekli yok ise ve Allah, onu herhangi bir hikmete binâen şekillendirmek isterse, ruhun kuş suretinde şekillenmesi uzak bir ihtimal değildir.
Yukarda belirttiğim gibi 2801 nolu îbn-i Mes'ûd (Radı-yallâhü anhVın hadisi bu hadîsin benzeri olup şehidlerin ruhlarının cennetteki yaşantısını belirtir. Konu ile ilgili gerekli bilgi orada verildiği için oraya da bakılmalıdır.

4272) "... Câbir (bin Abdillah) (Radıyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
(Mü'min) ölü, kabre girdiği zaman güneş, batmak üzere bulunduğu şekilde (ona) temsil edilir (yâni sanki akşam namazı vakti gelmiş gibi bir görüntü ona gösterilir). Bunun üzerine ölü oturup ellerini gözlerine sürer ve: Beni bırakınız namaz kılayım, der."
Not: Eğer Talha bin Nâfi İsimli Ebû SÜfyân, Câbir bin Abdillah <R.A.Vdan hadis işitmiş ise bu hadisin senedi hasen'dir. Râvi îsmâil bin Hafs hakkında da ihtilâf vardır. [148]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadis, mü'min kulun Allah'ın lutüf ve yardımına mazhar olduğuna delâlet eder. Çünkü ölü kabre girdiği zaman akşam namazı vakti gelmiş gibi ona bir görüntü sunulması ve onun: Beni bırakınız, namaz kılayım, sözünü söylemesi, ilâhî mağfirete kavuşmasının bir canlı belirtisidir. Hadîste bir kayıt bulunmamakla beraber kanaatımca böyle bir görüntü beş vakit namaza düşkün olan mü'minlere sunulur. Çünkü namaza devam etmeyen veya zaman zaman namazı ihmal eden bir kimse; böyle görüntüyü hayatında defalarca gerçek olarak müşahede ettiği halde akşam namazına kalkmamıştır. Kul hayatta iken namazı önemsememiş ise kabirde faraza böyle görüntü görse acaba: Beni bırakınız namaz kılayım, diyecek mi? Tabii bunu ancak Allah bilir, ama pek tahmin etmem. Bununla beraber hadîs diğer mü'minlere şümullü değildir, demek de mümkün değildir. Allah bizide bu görüntüyü görüp böyle söyleyecek mü'minlerden eylesin. [149]

Ehl-i Sünnet Mezhebinin Kabir Azabı Hakkındaki Görüşü

Gerek bu bâbta rivayet edilen hadîsler ve gerekse, Kütüb-i Sitte*-nin kalanlarında rivayet edilen ve kabir hallerine dâir benzer hadisler kabir azabının hak olduğuna delâlet eder. Ehl-i Sünnet mezhebine göre kabir azabı hak ve gerçektir. M ü' m i n sûresinin "Onlar sabah akşam ateşe sunulurlar. Kıyamet günü de, "Fir'avn'ın adamlarını azabın en çetinine sokunuz" denilir" mealindeki 46. âyeti ve sahâbîlerden bir cemâat tarafmdan rivayet edilen sahih hadîsler bunu ispatlar. Allah Teâlâ'nm ölünün cesedinden bir parçaya hayat ve duygu vermesi ve o parçaya azab çektirmesi aklen de mümkündür. Aklın kabul ettiği bu olay Kitâb ve Sünnet ile sabit olduğu için buna inanmak ve aynen kabul etmek gerekir. Hâriciler, Mu'te-z i 1 e mezhebine mensup olanların çoğunluğu ve M ü r c i e mezhebi mensupları kabir azâbma inanmamaktadır. Tabii bu mezhebler Ehl-i Sünnet mezhebi dışmda kalan bâtıl mezheblerdir.
Nevevi, Müslim'in şerhinde Kitâbü'I-Cenneti bölümünde rivayet olunan kabir azabı hadislerinin izahını yaparken özetle şu bilgiyi verir:
Ehl-i Sünnet mezhebine göre cesed aynen veya bir parçası azab görür ve ruh azab gören cesede veya parçasına girer. Ehl-i Sünnet mezhebine mensub Muhammed bin Cerîr, Abdullah bin Kiram ve bir gurup, ruhun cesede geri dönmesinin şart olmadığı görüşünü savunmuşlar ise de arkadaşlarımız bu görüşün fâsid ve bâtıl olduğunu söylemişlerdir. Çünkü elem ve duygu ancak canlı bir varlıkta olabilir. Arkadaşlarımız: Cesedin parçalara dağılması, yırtıcı hayvanlar veya balıklar tarafından yenmesi veya başka türlü imha edilmesi ilâhî azabın gerçekleşmesine engel değildir. Çünkü Allah Teâlâ, cesedi kıyamet günü dirilteceği ve diriltmeye gücü yettiği gibi cesed dağılmış, yırtıcı hayvanlar veya balıklar tarafından yenmiş olsa bile bunun bir parçasına veya bir kaç parçasına hayat vermeye de gücü yeter. Şöyle bir şey sorulabilir: Ölü gömüldükten bir süre sonra kabri açılırsa cesedde bir değişiklik görülmez, kabre konulduğu gibi müşahede edilir. Peki ona nasıl sorular sorulur, nasıl oturtulur ve demirden tokmaklarla nasıl dövülür da hiç bir izi görülmez? Bu soruya şöyle cevab verilir:

Ölünün başına gelen felâketleri görmememiz olağandır ve örneğini uyku hâlindeki kişide görebiliriz. Yanımızda uyuyan kişi rü'ya-sında bir takım zevkli şeyler veya elemler görür. Fakat yanıbaşında olduğumuz halde farkında değiliz. Keza kişi uyanık iken işittiği veya düşündüğü bir şeyden dolayı zevk veya acı duyar. Buna rağmen yanında oturan bir kimse farkında değildir ve bir şey görmez. Cebrail (Aleyhisselâmî, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e vahiy getirirdi. Fakat Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in yanında oturanlar Cebrail (Aleyhisselâmî 'ı görmezlerdi.
Ölünün oturtulması olayının kabre gömülen ölülere mahsus olması ve cesedi herhangi bir şekilde imha edilen ölülerde bu olayın vuku bulmaması muhtemeldir.[150]

33- Ba's (Yâni Ölümden Sonra Dirîlme) Hakkında Gelen Hadîsler Babı

4273) "... Ebü Saîd (Radtyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Re-sûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sûr'un iki sahibinin ellerinde (lifleyecekleri) iki boynuz bulunur. Ne zaman (üflemekle) em rolü nacaklarını dikkatle gözleyip düşünürler."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Râvilerden Haccâc bin Ert&t ve Atiyye el-Avtt'nin zayıflığı nedeniyle bunun senedi zayıftır.[151]

İzahı

Sûr .• Boynuz şeklinde borazan ve düdüktür.
Kam s Boynuz demektir.
En-Nihâye'de: Sür: Kıyamet günü ölülerin diriltüeceği zaman î s r â f i 1 (Aleyhisselâm)'ın üfleyeceği boynuz şeklindeki borazandır, denilmiştir.
Tirmizi. Ebû Dâvûd ve Mesâi" nin rivayet ettikleri bir hadiste :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);"Sûr, içine üflenen bir boynuzdur" buyurmuştur. Avnü'I-Mabûd ya-zaruım naklen beyânına göre e 1 - E r d e b i 1 i demiş ki. Mücâhid ve başkaları: Sûr, borazan şeklindedir. Ruhlar onun içine konulur. Sonra üflenir, demişlerdir.
Bu hadis, üfleme olayının iki defa vuku bulacağına, her üflemenin ayrı bir melek tarafından bir borazana olacağına delâlet eder. Ancak bu hadisin senedinin zayıflığı yukarda belirtilmiştir. Bundan sonra gelen hadiste anılan Z ü m e r sûresinin 68. âyetine göre Sûr bir tanedir ve ona iki defa üflenecektir. Müfessirler ve hadîs sarihlerinin çoğu üfleme işinin İsrafil (Aleyhisselâm) tarafından yapılacağını bildirirler.

4274) "... Ebû Hüreyre (RadtyaHâhü anft)'ûttt: Şöyle demiştir;
Yahudilerden bir adam, Medine (i Münevvere) çarşısında Mî sâ'yı insanlar üzerine seçip tercih eden (Rabb'im)e yemin ederin diye yemin etti. Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam (yahûdi kişiye) İçimizde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bulunduğu hald sen bu sözü (nasıl) söylersin? diyerek elini kaldırıp ona bir tokat al U. Sonra o olay Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıld Bunun üzerine Resûlullah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle bu yurdu:
Allah (Azze ve Celle) "Ve Sûr'a üflenir, bunun üzerine Allah'u dilediği kimseler hâriç, göklerde olanlar ve yerde olanlar çarpılıp yi kılırlar. Sonra Sûr'a bir daha üflenir. Bu defa onlar (kabirlerinden hemen kalkarak bakımp dururlar. (Zümer, 68), buyurmuştur. Beı başım kaldıranların ilki olurum. O anda ben Arş'm ayaklarından bi risini tutan Mûsâ ile karşılaşırım. Artık bilmem o, başını benden ön ce mi kaldırdı, yoksa o. Allah (Azze ve Celle)'nin çarpılıp yıkılmak tan müstesna (ve muaf) tuttuğu kimselerden mi oldu. Kim de s Beı Yûnus bin Mettâ'dan daha hayırlıyım (üstünüm), derse şüphesiz yalan söylemiş olur."[152]
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih olup râvileri güreni lir zâtlardır,

İzahı

Zevâid yazarının Zevâid nevinden saydığı bu hadîsin mislini Tirmizi, Zümer sûresinin tefsiri bölümünde rivayet ederek hasen -sahih olduğunu söylemiştir. B u h â r i Husûmet, Tevhîd ve Rıkak bölümlerinde, Müslim, Mûsâ (Aleyhisselâm)'in faziletleri bölümünde, Ebû Dâvüd Sünnet bölümünde ve N e s â î Nuût ve Tefsir bölümlerinde bunun benzerini rivayet etmişlerdir.

Bu hadiste geçen Zümer sûresinin 68. âyeti, Sûr'a üfleme olayım ve sonuçlarını bildirir. Sûr'un ne olduğu konusunda gerekli bilgi bundan önceki hadîsin izahı bölümünde verildi.
Saak: Şiddetli korkudan bayılmak, yıldırımın çarpması, çarpılıp yıkılmak ve ölmek gibi mânâlara gelir.
Yukarda anılan âyette geçen Saak, müfessirlerin çoğuna göre ölmek manasınadır. Bâzılarına göre ise çarpılıp bayılmak manasınadır.
Müfessirlerin ekserisine göre bu âyette beyân edilen Sûr'a ilk üfleme neticesinde Allah'ın diledikleri kimseler dışında kalan, lerde olanların ve yerde olanların hepsi ölür. Sûra ikinci kez üfleme sonucunda da ölülerin hepsi diriltilir.
Birinci kez üfleme sonucunda ölmeleri takdir edilmeyen ve Allah'ın dilemesiyle hayatta kalanların kimler olduğu hususunda çeşitli rivayetler vardır. Bir rivayete göre onlar, şehidlerdir. Diğer bir rivayete göre dört büyük melek, yâni Cebrail, Mîkâil, îsrâ-fil ve Azrail (Aleyhimüsselâm)'dır. Üçüncü bir kavle göre Rıdvan, Mâlik isimli iki melek ile huriler ve zebanilerdir. Bir kavle göre M û s â da onlardandır.
Bu görüşler hakkında bilgi edinmek isteyenler bu hadisin izahı esnasında şerhlerde beyân edilen rivayetlere ve tefsir kitablarında naklen bildirilen hadislere bakabilirler.
Nemi sûresinin 87. âyetinde de Sûr'a üfleme olayı meâlen şöyle beyân buyurular: "ve Sûr'a üfürüldüğü gün Allah'ın diledikleri hâriç, göklerde olanlar ve yerde olanlar korku içinde kalırlar. Hepsi boyunları bükük olarak Ona gelirler."
Bu âyette geçen «Feza» sözcüğü şiddetli korku mânâsına yorumlandığı gibi ölüm mânâsına da yorumlanmıştır. Ölüm mânâsına yorumlayanlara göre bu âyette beyân buyurulan Sûr üfleme olayı, kıyametin kopacağı zaman Allah'ın dilediği kimseler dışında kalanların hepsinin ölümüne sebep olan üfleme olayıdır. Yâni Z ü m e r sûresinin 68. âyetinde beyân buyurulan üfleme olayının aynısıdır.
Bâzı müfessirler ise Nemi sûresinde geçen Feza' ve Z ü m e r sûresinde geçen Saak sözcüklerini şiddetli korkudan dolayı bayılmak ve çarpılmak mânâsına yorumlamışlar ve bu olayın ilk Sûr'a üfleme neticesinde meydana geleceğini, bundan sonra da Allah'ın diledikleri hâriç göklerdeki ve yerdekilerin hepsinin öleceği mânâsını vermişlerdir.
Fahrüddîn-i Râzî, Zûmer sûresinin 68. âyetinin tefsiri bölümünde geniş bilgi vermiş ve bu arada özetle şöyle demiştir:
Bâzılarına göre bu âyetteki Saak üfleme olayı ile Nemi sûresinin 87. âyetinde geçen Feza* üfleme olayı aynı şey olup şiddetli korku ve çarpılma manasınadır. Bu olay Sûr'a ilk üfleme esnasında vuku bulur. Bu kavle göre Sûr'a üfleme olayı iki defa meydana gelir. Birincisi budur. İkincisi de tüm ölülerin dirilmesine sebep olan Sûr'a üfleme olayıdır.
Diğer bir kısım ilim adamlarına göre Z ü m e r sûresinin 68. âyetinde geçen Saak, ölüm demektir. Buna göre üfleme olayı üç defa meydana gelecek.
Birincisi Feza* üflemesi olup Nemi sûresinde geçen üfleme olayıdır.
İkincisi Saak uflemesi'dir.
Üçüncüsü de Kıyam uflemesi'dir, yâni ölülerin dirilmesi için olan üflemedir. İkinci ve üçüncü üfleme olayları Z ü m e r sûresinde geçen üflemelerdir.
Fahr-i Râzî bundan sonra Saak üflemesi sonucunda ölmeyeceği bildirilenlerin kimler olduğu yolunda vârid olan rivayetleri nakleder.
Bu hadise göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) kıyamet günü başım kaldıracağı zaman M û s â (Aleyhisselâm)'ı Arşın bir ayağmı tutmuş halde görecek ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-saUUü ve's-selâm), M û s â'nın kendisinden önce mi başını kaldıracağını veya âyette istisna edilen zâtlardan mı olduğunu bilmemiştir. Burada çözümlenmesi gerekli iki nokta vardır:
Birincisi i M û s â (Aleyhisselâm) vefat etmiştir. Kıyametin kopacağına yakın zamanda Sûr'a ilk üflendiğinde M û s â (Aloy-hisselâm)'in hayatta kalmak üzere istisna edilen zâtlardan olması nasıl olur?
İkincisi ı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'İn ilk dirilecek zât olduğu sahih hadîslerle sabit iken M û s â (Aleyhisselâm) 'in kendisinden Önce başını kaldırması ihtimâli nasıl izah edilir?
Müslim'in Ebû Hüreyre (Radıyaîlâhü anh) "den rivayet ettiği buna benzer hadisin izahı bölümünde N e v e v î özetle şu bilgiyi verir:
Kadı demiştir ki: Bu, çözümlenmesi ve izahı en güç hadîslerdendir. Çünkü M û s â (Aleyhisselâm) vefat etmiştir. Kıyamete yakın zamanda vuku bulacak Sür'a ilk üfleme olayına nasıl yetişir veya bundan nasıl etkilenir? Çünkü bundan etkilenmek hayatta olanlara mahsustur. Sûr'a üflendiğinde hayatta kalmaları takdir buyurulan-lar arasında M û s â (Aleyhisselâm) 'm bulunması nasıl olur? Çünkü böyle bir istisna onun hayatta olduğuna delâlet eder. Halbuki onun hayatta olduğuna dâir veya öldükten sonra dirildiğine ait bir şey v£-rid olmamıştır. Bu itibarla hadîste beyân buyurulan Saak, kıyamet koptuktan ve ölüler dirilttirildikten sonra göklerin ve

yerin yarıldığı zaman meydana gelecek şiddetli korku Saak'ı olabilir. Yâni o zaman tekrar Sûr'a bir üfleme olayı meydana gelir ve herkes şiddetli korkudan bayılıp yere yıkılır. M û s â (Aleyhisselâm) ise T û r dağında Allah Teâlâ'yı görmek istediğinde başına gelen bayılma olayı dolayısıyla kıyamet günü vuku bulacak bu Saak etkisinden ve bayılmaktan muaf tutulmuş olur.
Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in "Bilmem Mûsâ benden önce mi başını kaldırdı" mealindeki ifâdesi, zâtının herkesten önce diriltileceği hükmünün kendisine bildirilmeden önceki döneme ait olabilir. Şöyle bir ihtimal de vardır:
Müslim ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'm bir hadisinde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "... Ben kabrinden dirileceklerin ilkiyim" buyurmuştur. Bu hadis şöyle yorumlanabilir: Yâni "Ben kabirleri yatılıp ilk dirilecek zümredenim." Bu zümre peygamberler zümresidir. Mûsâ (Aleyhisselâm) da bu zümreye dâhil olduğu için Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) onun kendisinden önce mi kalktığını bilmediğini ifâde buyurmuş olabilir. Kadı' nm sözü bitti.
Sindi de şöyle der: Mûsâ çok önce vefat ettiği halde kıyamete yakın zamanda meydana gelecek Sür üfleme esnasında ölenlerden istisna edilmesi veya ölenler içinde bulunması nasıl olur, diye bir soru hatıra gelir. Bu soruya şöyle cevap verilir: Peygamberler kabirlerinde hayatlarını sürdürürler. Bu itibarla kıyamete yakın zamanda meydana gelecek Sûr üfleme olayından etkilenmeleri veya etkiden muaf tutulmaları mümkündür.
Yahudi kişinin M ü s â (Aleyhisselâm) 'in seçkinliğini ifâde eder mâhiyette yemin etmesi olayı ile ilgili olarak B u h â r i ve Müslim' deki bir rivayete göre yahûdî kişi satışa arz ettiği bir malına verilen fiatı az' görünce böyle yemin etmiş. Diğer bir rivayete göre kendisi ile bir müslüman arasında çıkan münakaşa dolayısıyla müslüman kişi *'Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i âlemlere üstün kılan (Allah)a yemin ederim'*, diye yemin etmiş ve buna karşın, yahûdî de Mûsâ (Aleyhisselâm) 'ı âlemlere üstün kılan (Allah)'a yemin ederim, diye yemin etmiş. Bunun üzerine müslüman kişi yahûdîye bir tokat yapıştırmıştır. Müslümanın yahûdiye tokat atması sebebi ile ilgili olarak Hâf iz: Müslüman, yahûdî'nin yemin şeklinin umumîliğinden kızmıştır. Çünkü bu umûmi ifâdeye göre yahûdî, M ü s â (Aleyhisselâm)'m Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den de üstün olduğunu iddia etmiş ve böylece yalan söylemiştir. Müslüman zât ise Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bütün peygamberlerden üstün olduğunu bildiği için yahûdiyi söylediği yalandan dolayı cezalandırmak üzere tokatlamıştır.
Tokatlama olayı Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e intikal edince O, Mûsâ (Aleyhisselâm)'m faziletini beyân buyurmuştur. Yâni yukarda belirtilen Kadı' nın yorumuna göre kıyamet kopup insanlar dirildikten sonra vuku bulacak Sûr'a üfürülme olayı neticesinde ister M û s â (Aleyhisselâm) bayılma dışında tutulanlardan olsun ister bayılıp da Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'den önce ayılıp kalksın her iki ihtimale göre onun bu açıdan insanlara üstünlüğü meziyeti vardır. Bu itibarla yahûdî şahsı böyle bir sözünden dolayı tokatlamamak gerekir.
Hadisin sonunda "Kim de . Ben Yûnus bin 'Mettâ'dan daha hayırlıyım (üstünüm) derse şüphesiz yalan söylemiş olur" mealindeki fıkrada geçen "Ben" zamiri böyle bir söz söyleyen kimseye âit olabilir. Bu takdirde mânâ şöyle olur. Her hangi bir kimse kendi şahsının Yûnus bin Mettâ (Aieyhisselâm)'dan üstünlüğünü iddia etmesin, ederse yalan söylemiş olur.
İkinci bir ihtimal: Cümlede geçen "Ben" zamirinin Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e âit olmasıdır. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: "Kim Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Yûnus peygamberden üstün olduğunu söylerse yalan söylemiş olur."
Birinci yoruma göre yalandan maksad küfürdür. Çünkü peygamber olmayan bir kimsenin bir peygamberden üstün olması düşünülemez. EI-Mirkat'ta belirtildiği gibi peygamber olmayan bir kimsenin bir peygamberden üstün olduğunu söylemesi küfre denk bir yalan sayılır.
İkinci yoruma gelince, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bütün yaratıklardan üstündür. Müslim ve Ebû Davud'un
rivayet ettikleri; = "Ben Âdem'in neslinin büyüğüyüm..." hadîsi gibi bir çok delil O'nun tüm insanlardan üstün olduğuna delâlet eder. Bu itibarla yukardaki hadîsin son fıkrası ikinci şekilde yorumlandığı takdirde, bu buyruğun önce buyurulduğu ve daha sonra bütün yaratıklardan üstünlüğü Allah tarafından kendisine bildirildiği yolunda yorum yapılır.
İkinci yorumla ilgili diğer bir ihtimal şudur: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm). Yûnus (Aleyhisselâm)'in Kur'ân-ı Ke-rîm'de beyân edilen mes'elesinden dolayı câhil kişilerin Yûnus (Aleyhisselâm) "m mertebesinin düşük olduğunu sanmamalan için ve söz konusu meselesinin onu peygamberlik derecesinden düşürmediğini belirtmek maksadıyla böyle buyurmuştur.

4275) "... Abdullah bin Ömer (Radtyallâhü anhümâydzn rivayet edildiğine göre; Resûlullah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber Üstünde şöyle buyururken işittim, demiştir:
Cebb&r (olan Allah kıyamet günü) mülkü olan gökleri ve yerleri eline (şöyle) alır. (Râvi Abdullah bin Ömer dedi ki: Ve Resûlullah rSallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyururken avucunu kapadı sonra da açıp kapatmaya başladı).
(Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sözlerine devamla şöyle buyurdu):
Sonra Allah buyurur ki: Cebbar benim, Melik benim. Hani (dünyadaki) cebbarlar nerede? Mütekebbirler nerede?
Râvi Abdullah bin Ömer dedi ki: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu konuşmasını yaparken sağma ve soluna eğiliyordu. Hattâ baktım minber altından (yukarısına kadar) öyle sallanıyor ki ben kendi kendime artık minber Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İle beraber [153] düşecek mi? diyor (ve endişeleniyor) dum."

İzahı

Bu hadîs, sünenimizde 198 numarada geçti. Orada belirttiğim gibi bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Ayrıca E b û D a • v û d da bunun bir benzerini Sünnet kitabının "Bâbün Fi'r Reddi Ale'l-Cehmiyye" bölümünde rivayet etmiştir. Hadisin gerekli izahı orada, yâni 198 numarada yapıldığı için tekrarlamaya gerek yoktur. Ancak şunu ilâve edeyim:
Bu hadîs, Zümer sûresinin 67. âyetinde geçen;
"Ve yer (küresi) tümüyle kıyamet günü Allah'ın avucundadır. Gökler de O'nun sağ eliyle durulmuş olacaktır." Nazm-i IlâhÎ'nin tefsir ve açıklaması gibidir. Hadisten kasdedilen mânâ, Allah Teâlâ'nın azametinin ve kudretinin büyüklüğünü ifâde etmek ve akıllara durgunluk veren büyük şeylerin ve işlemlerin O'nun azameti karşısında çok basit ve küçük olduğunu belirtmektir.
El, avuç, parmak gibi organları ifâde eden kelimeler Allah Teâ-İâ hakkında vârid olduğu yerlerde bildiğimiz organlar mânâsında kullanılmamıştır. Çünkü Allah cisim değildir, bildiğimiz anlamda organlar O'nun hakkında düşünülemez. Bu kelimelerin nasıl yorumlanacağı hususu ile ilgili gerekli bilgi 198 nolu hadisin izahı bölümünde verilmiştir. Oraya bakılmalıdır.

4276) "... Aişe (Radtyaüâhü anAâ)'dan; Şöyle demiştir:
Ben: Yâ Resülallah! Kıyamet günü insanlar nasıl hasredilecekler? diye sordum. O t
Yalınayak ve çıplak olarak (hasredilecekler), buyurdu. Beni Kadınlar da (çıplak mı olacaklar)? dedim. Ot Kadınlar da (çıplak olacaklar), buyurdu. Ben: Ya Resülallah! Peki haya edilmez mi? diye sordum. O: Ya Âişe! Haşr İşi çok şiddetli olup insanların birbirlerine bakmaları hatırlarına bile gelmez (yâni herkes sorgu ve azab korkusundan kendi derdiyle meşguldür, başkasının hâlinden habersizdir). buyurdu."

4277) "... Ebû Musa el-Eş'arî (Radtyallâhü un A J'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SallaHahü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü insanlar üç defa Allah'a arzolunacaklar (yâni huzurda sorguya çekilecekler). İki arz (yâni sunuş) mücâdele ve mazeretlerden ibarettir. Üçüncü sunuşa gelince (insanların işledikleri amellerin yazılı olduğu) defterler o zaman ellere uçacaklar (yâni hızla verilecektir). Artık (defteri) kimisi sağ eliyle tutacak ve kimisi sol eliyle tutacaktır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedin râvileri güvenilir zâtlardır. Fakat sened munkatidir (yâni kopuktur). Çünkü el-Hasan, Ebû Musa'dan hadis işit-memiştir. Bu durumu Ali bin el-Medini, Ebû Hatim ve Ebû Zur'a söylemişlerdir. Tirmizl de bu hadisi el-Hasan aracılığıyla Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet ederek t EI-Hasan'ın Ebü Hüreyre <R.A.)'den hadis işitmemesi [154] açısından bu hadîs sahih değildir, demiştir.

İzahı

A i ş e (Radıyallâhü anha) "nın hadisini Buhâri, Müslim ve N e s â î de rivayet etmişler. Bu hadîs, mahşer gününün şiddetini, erkek - kadın tüm insanların anadan doğma gibi bütün vücud-larmm çıplak ve yalınayak olduklarım ve herkesin kendi derdiyle meşgul olması sebebiyle başkasının hâline bakacak durumu olmayacağını ifâde eder.
Ebû M û s â (Radıyallâhü anhî 'm hadîsini A h m e d de rivayet etmşitir. T i r m i z î de "Ebvâbu Sıfati'l-Kıyâme" bölümünün "Bâbu Mâ Câe FÎ'l-Ard" babında Ebû Hüreyre (Radı-yalîâhü anhî'den rivayet etmiştir.
Tuhfe yazarı Tirmizi 'nin şerhinde bu hadisi açıklarken özetle şu bilgiyi verir:

Yâni insanlar kıyamet günü Allah'ın huzurunda üç defa sorguya çekilirler. Birinci defada insanlar kendilerini savunurlar ve peygamberin tebliğlerinden haberimiz yoktur, diyerek Allah ile münakaşa etmeye girişirler. İkincisinde insanlar suçlarını itiraf ederek, bil-miyerek, yanılarak ve unutarak suç işledik gibi lâflarla mazeretler ileri sürecekler. Fakat iş bununla bitmiyecek. Üçüncü defa sorguya çekilirken herkesin amel defteri eline hızla verilecek, defterler âdeta kuş gibi uçarcasına aniden ellerde bulunuverecektir. Cennetlik olanların defterleri sağ ellerine verilecek ve cehennemlik olanların defterleri de sol ellerine verilecektir. Bu bilgi el-Mirkat'tan naklen ve-rilmiştir.
El-Fetih yazarı da bu hadisi naklettikten sonra: T i r m i z İ, e 1 - H a k îm demiş ki: Mücâdele ve münakaşa ile geçen sorgu bölümü kâfirlere mahsustur. Çünkü kâfirler Rablerini tanımazlar vp münakaşa etmekle kurtulacaklarını sanırlar. Mazeretlere âit sorgu ise Allah'ın peygamberleri haklı çıkarması ve görevlerim yaptıklarını belirtmesiyle geçecek. Bu celsede, insanların bir kısmının küfür üzerinde kalmaları hususunda peygamberlerin bir kusuru bulunmadığı ve peygamberlerin bu koruda mazur görüldükleri Allah tarafından beyân buyurulacaktır. Üçüncü sunuş, mü'minlere aittir. Buna büyük arz denilir, diye bilgi vermiştir.

4278) "... İbn-i Ömer (Radtyallâhü ankümâydan rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "Âlemlerin Rabbifnin emri, hesabı ve ceza ya da mükâfatı) için insanların (kabirlerinden) kalktıkları gün" (Mutaffifîn, 6) âyeti hakkında şöyle buyurmuştur ı
[155]
Onların her biri iki kulağının yarılarına kadar tere batmış olarak ayakta (bekleyip) durur."

İzahı

Bu hadisi B u h & r î Rıkâk kitabında, Müslim Cennet kitabında, Tirmizi Sıfat'ü-Kıyâme ve Tefsir bölümlerinde ve N e s â 1 Tefsir bölümünde rivayet etmişler. Bu hadis de mahşer gününün dehşetini ve şiddetini beyân eder. î b n - i Hacer, el-Fetih'te Hâkim'in Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anh)*-den rivayet ettiği bir hadîsi delil göstererek: Bu hadiste beyân edilen hâl, en çok tere batan kişinin hâlini bildirir. Mahşerde herkesin bu kadar ter içinde kaldığı mânâsı kasdedilmemiş olabilir. Evlâ olan yorum budur, demiştir.
K u r t u b i de: Şüphesiz, kâmil imân sahipleri ile Arş-ı A'lâ gölgesinde gölgelenen insanlar mahşerin bu dehşetli hâlinden zarar görmeyecekler demiştir.
N e v e v î de bu hadîsin izahı bölümünde : Bir rivayette, insanlar amellerine göre ter içinde kalacaklar, Duyurulmuştur. Kadı demiş ki: Kişinin içinde kalacağı terin hem kendisine hem de başkasına âit ter olması muhtemeldir. Herkesin kendi teri içinde kalması mânâsının kasdedilmiş olması da muhtemeldir. Terin çokluğunun sebebi ise korku ve dehşetin çokluğu, güneşin mahşer halkma çok yakınlığı ve mahşerdeki izdihamdır, diye bilgi verir.

4279) "... Âişe (Radtyallâhü a«/ta>'dan; Şöyle demiştir:
Ben, Resülullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e, yer (küresin) in» yerden başka bir şeyle ve göklerin değiştirileceği günü (hatırlayıp gözle) âyetini (İbrahim, 48) sordum. İnsanlar o gün nerede olacak? dedim. O t
[156]
Sırat üzerinde, buyurdu."

İzahı

Bu hadîsi Müslim Kitâbü Sıfati'l-Münafikm bölümünün başlarında, Tirmizî, İbrahim sûresinin tefsiri bölümünde ri vâyet etmişler. Ayrıca A h m e d de rivayet etmiştir.
Yer küresinin ve göklerin tebdili, değiştirilmesi iki şekildd olabilir. Birincisi bunların giderilerek yerine başka şeylerin konulmasıdır. Meselâ altının gümüş ile tebdili ve değiştirilmesi meselesinde olduğu gibi. ikincisi yer küresinin ve göklerin şekil değiştirmesidir. Hadişte verilen cevâba göre bunların değişmesi birinci biçimde gerçekleşir. Müslim'in Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste:
"Rcsûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : İnsanlar kıyamet günü beyaz, kızıl beyaz bir yerin üstünde toplanacaklar. O yer beyaz undan mamul çörek gibidir. Orada hiç kimse için bir alâmet olmayacaktır." buyurmuştur.
Bu ve benzeri hadislerden anlaşılıyor ki kıyamet günü insanlar yer küresinden başka bir yerde toplanacaklar ve ölüler kabirlerinden kalktıktan sonra oraya aktarılacaktır.

Beyhaki: İnsanların Sırat üstünde olmaları geçicidir. Yâni Sırat bir durak ve uğrak olacaktır. Çünkü insanlar Sırât'tan geçecekler, demiştir.
Bâzı müfessirler ise yer küresi ile göklerin kıyamet günü şekil değiştireceği görüşünü benimsemişlerdir. Konu hakkında geniş bilgi almak isteyenler bu hadisin şerhine dâir .kitablara ve tefsirlere başvurabilirler. Tuhfe yazan Tirmizi1 nin şerhinde bu hadisi izah ederken konu hakkında geniş bilgi vermiştir. Oraya aktarılan bilgiyi buraya nakletmek bir hayli yer alacağı endişesiyle buraya aktarmaktan vazgeçtim.

4280) "... Ebû Said(-i Hudrî) (Radtyattâhü ö«A)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Sırat (köprüsü), cehennemin ortasının üstüne, sa'dân dikenleri gibi (ateşten) dikenler üzerine (kurulup) konulur. Sonra insanlar (onun üstünden) geçmeye çalışacaklar. Artık kimisi sapasağlam (geçip) kurtulur. Kimisi o (ateşten) dikenle tırmalanmış olup sonra (geçerek) kurtulur. Kimisi de o dikene takılarak cehenneme baş aşağı
lıhr."

4281) "... Hafsa (Radtyallâhü atthâ)'âan; Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
İnşâallah Teâlâ, Bedir (harbin) de ve Hudeybiye (seferin) de hazır bulunan (müslüman Hardan hiç kimsenin cehennem ateşine girmemesini cidden kuvvetle umanın, buyurdu. Hafsa demiş ki i Ben ı
Yâ Resûlallah! Allah "Sizden cehenneme varmıyacak hiç bir kimse yoktur. Bu, senin Rab bin katında kesinleşmiş bir hükümdür." (Meryem, 71) muhakkak buyurmadi mı, dedim. (Bunun üzerine) Re-sûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Yâ Hafsa!) Sen Allah'ın: "Sonra biz Allah'tan korkup (O'na karşı gelmekten) sakınanları kurtarır, zâlimleri de toptan orada bırakırız." (Meryem, 72) buyruğunu işitmedin mi? buyurdu."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Eğer Ebû Süfyân, Câbir bin Abdillah (R.A.)'den hadîs işitmiş ise Hafsa (R.A.)'nın bu hadisi sahih olup ravileri güvenilir zatlardır. [157]

İzahı

Ebû S a i d (Radıyallâhü anh) 'm hadisinin benzerini Müslim, İmân kitabının 81. babında uzun bir metin içinde rivayet etmistir. Bu hadiste geçen Hasek: Hasekenin çoğuludur. Asıl mânâs» pıtrak dikenleridir. Burada ateşten çengel ve kancalar mânâsında kullanılmıştır.
Sa'dân t Dikenli bir bitkidir. Devenin en değerli ve besleyici otu sayılır. Bu hadiste Sırat köprüsünden geçecek durumda ve zorunda bırakılan insanlar üç sınıfa ayrılmıştır:
Birincisi sapasağlam geçecek ve kurtuluşa erişecek bahtiyar mü'-minlerdir.
İkincisi, derisi o dikenlerle tahriş edilip tırmalandıktan sonra kurtulabilecek mü'minlerdir.
Üçüncüsü ise ateşten kanca ve çengellere takılıp kalacak ve baş aşağı cehenneme yuvarlanacak olan kimselerdir. Allah bizi hızlıca ve salimen geçecek olanlardan eylesin. Âmin.
H a f s a (Radıyallâhü anhâl'nın hadisi Zevâid nevindendîr. Bu hadiste geçen Meryem sûresinin 71 ve 72. âyetlerinin izahı ve açıklaması için tefsir kitablarına müracaat edilmesi uygun olur. Çünkü bunları açıklamak bir hayli yer alır. Ancak şunu söylemekle yetineceğim :
Bu âyetlerden de anlaşılacağı üzere bütün insanlar cehenneme uğrayacaklar veya girecekler. Fakat Allah'ın mağfiretine mazhar olan mü'minler hiç bir zarar görmeden ve salimen geçip cennete kavuşacaklar. Müşrikler ise cehennemde ebedi azab görecekler. Mümin olup da günahları olan kimselerin cehennemde azab görmeden mi, yoksa cezalarını çektikten sonra mı cennete gideceklerini ancak Allah bilir. [158]

34- Hz. Mvhammed (Sallallahü Aleyhî Ve Sellem)in Ümmetinin (Kıyametteki) Sıfatı Babı

4282) ... Ebü Hüreyre (Radıyallâhü üH//)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallal!ahu Aleyhi ve ScHem) şöyle buyurdu, demiştir:
Siz (kıyamet günü) benim yanıma abdest izlerinden dolayı yüzleriniz, kol ve bacaklarınız nurlu olarak geleceksiniz. (Bu nur), Ümmetimin alâmeti olup ondan başka hiç bir kimsede bulunmaz." [159]

İzahı

Bu hadisi Buhârl ve Müslim de rivayet etmişlerdir. Müellifimizin 284 nolu îbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi de buna benzer. Hadîste geçen "Gurr" ve "Muhaccel" kelimeleri ile ilgili açıklama ve abdest alırken yüz, kolit r ve ayakların yıkanması farz olan kısmının ötesinde kalanı yıkamanın fazileti ve hükmü bildirilmiştir.
Abdest izlerinden dolayı yüz, kollar ve ayakların kıyamet günü nurlu olması Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetine mahsus bir alâmettir. Bu alâmet başka ümmetlerde bulunmaz ve bu alâmet Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kendi ümmetini tanımasına ve dolayısıyla Kevser Havzı başında onlan kabul buyurmasına vesile, olur.

4283) "... Abdullah (bin Mes'ûd) (Radtyallâhü onAJ'den; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in beraberinde bir kubbe (yâni deriden mamul çadır) da İdik. O (bize) :
Siz cennetliklerin dörtte biri olmanıza razı mısınız? buyurdu. Biz ı
Evet, dedik. O. (bu kere):
Siz cennet ehlinin Üçte biri olmanıza razı mısınız? buyurdu. Biz ı
Evet, dedik. O şöyle buyurdu:
Nefsim (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki, ben sizin cennetliklerin yansı olmanızı çok kuvvetle umarım. Sebebi de şudur t Cennete yalnız müslüman olan kimse girecek, başkası giremiyecektir ve sizler müşrikler (yâni kâfirler) içinde ancak, siyah öküzün cildindeki beyaz bir kıl veya kırmızı öküzün derisindeki siyah bir kıl gibisiniz."

4284) "... Ebû Saîd(-i Hudri) (Radtyaîlâkü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) şöyle buyurdu, demiştir:
(Kıyamet günü bir) peygamber beraberinde '(ümmeti olarak) iki adam olduğu halde gelir. Bir başka peygamber, beraberinde (ümmeti olarak) üç kişi bulunduğu halde gelir. Bundan fazla ve az (ümmetle gelen peygamber) de olur. Sonra o (geltm her) peygambere: Sen kendi kavmine (dini) tebliğ ettin mi? diye sorulur. O da: Evet, der. Sonra onun kavmi (huzura) çağrılarak: Peygamberiniz size (dini) tebliğ etti mi? denilir. Onlar: Hayır, derler. Bunun üzerine (onların peygamberine) : Senin (dini kavmine tebliğ ettiğine dâir) şahidin kimdir? denilir. O da: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve ümmeti der. Bunun üzerine Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sel-
lem) 'İn ümmeti çağırılır ve (onlara) : Bu peygamber (dinini kavmine) tebliğ etti mi? diye sorulur. Onlar da: Evet, derler. Sonra Allah Teâlâ (Ümmet-i Muhammedi'ye) : Bu peygamberin kendi kavmine dinî tebliğ ettiğine dâir bilginiz nedir (yâni bu durumu nasıl bilebilirsiniz) ? der. Onlar da: Peygamberlerin (dinlerini kendi kavimlerine) tebliğ ettiklerini bize Peygamberimiz (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haber verdi, biz de O'nu doğruladık, derler. İşte bu açıklamam Allah Teâlâ'nın t
'Ve böylece sizi hayırlı ve âdil bir ümmet kıldık ki bütün insanlar Üzerine ş âh id ler olasınız. Peygamber (iniz) de üzerinize şâhid olsun." (Bakara, 143) buyruğunun muhtevasıdır (içeriğidir)." [160]

İzahı

tbn-i Mes'ûd (Badıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r İ, Rikak ile Eymân ve Nüzûr kitablarında, Müslim îmân kitabının 95. babında ve T i r m i z i "Ebvâbû Sıfati'l-Cenne" bölümünde rivayet etmişlerdir.
Kubbe ı Deriden yapılan çadır demektir.
İbnü't-Tin: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmî 'in cennetlik olan ümmetinin cennet ehlinin kaçta kaçı olacağını beyân buyururken bunu soru şekline sokması müjdeyi pekiştirmek içindir. Keza önce dörtte bir, sonra üçte bir..., diye cennetlik olan ümmetinin miktarını tedrici olarak beyân buyurması da ümmetini daha ziyâde sevindirmek içindir, demiştir.
Hadiste bu ümmet, kâfirler içinde ve onlara nazaran azınlıkta kalması bakımından siyah bir öküzün derisindeki beyaz bir kıla veya kırmızı öküzün derisindeki siyah bir kıla benzetilmiştir. Bununla ilgili olarak da İbnü't-Tin: Burada hakikaten tek kıl mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü bir öküzün renginden olmayan kıl sayısı tek bir tane değil en az bir kaç tane olur. Tek bir kılı, renginden başka renkte olan bir öküz yoktur, demiştir.

E b û S a i d (Radıyallâhü anh) 'in hadisini B u h â r i ve Tirmizi, Bakara sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmişlerdir. Oralardaki rivayette hadisin baş kısmi; = "(Kıyamet günü) Nûh çağırılır'* diye başlar. Bu hadîste anılan âyetin izahını tefsirlere bırakıyoruz. Ancak şunu belirtmekle yetineceğim:
Âyette geçen Vasat kelimesi, hayırlı mânâsına yorumlandığı gibi, adaletli ve mutedil mânâsına da yorumlanmıştır. Mutedilden maksad, ifrat ve tefritten kaçınıp orta yolu seçendir. Yani bu ümmet ne ifrata kaçan, aşın giden, ne de tefrit ve kusur yoluna sapan bir ümmettir. Bu hadis Nesâî ve Ahmed tarafından da rivayet edilmiştir. Onların rivâyetlerindeki metin Müellifimizin rivâyetindeki metne uyar.

4285) "... Rifâa el-Cühenî (Radtyallâkü ank)'dtn\ Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SelIemJ'in beraberinde bir yolculuk (veya savaş) tan geri döndük. O sıralarda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Muhammed'İn cam (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki: İmân edip, sonra doğru yoldan ayrılmayan hiç bir kul yoktur ki cennete dâhil edilmesin. Siz ve iyi (= dindar) nesliniz cennetteki meskenlere (köşklere) yerleşmedikçe (diğer ümmetlerin mü'-minleri olan) cennetliklerin cennete girmemelerini de ümit ederim ve Rabbim (Azze ve Celle), ümmetimden yetmiş bin kişiyi hesabsız olarak cennete dâhil etmeyi bana kesin vaadetti, buyurdu.'*
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Muhammed bin Mus'ab bulunur. Onun hakkında Salih bin Muhammed el-Bağdâdl: El-Evzât'den rivayet hususunda zayıftır ve onun el-Evzâi'den olan bütün hadisleri maklûb'tur, demiştir. Ancak şu var ki Muhammed bin Mus'ab, bu hadisi el-Evzât'den rivayet bakımından yalnız değildir, çünkü Nesâî de Amelü'1-Yevm ve'1-Leyl'de bu hadisi Yahya bin Hamza aracılığıyla el-Evzâi'den rivayet etmiştir.

4286) "... Ebû Ümâme el-Bâhilî (Radıyaîlâhü û«A>'den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şu buyruğu buyururken işittim, demiştir i
Rabbim Sübhânehû benim ümmetimden yetmiş bini, üzerlerinde ne hesab ne de azab olmaksızın cennete dâhil etmeyi bana vaadettİ. (Bunlardan) beher binin beraberinde yetmiş bin (kişi) ve Rabbim (Azze ve CelleJ'nin avuçlarıyla üç avuç dolusu, (yâni ümmetimden çok sayada kişi) bulunur."[161]

İzahı

R i f â a (Radıyaîlâhü anh) 'in hadisi Zevâid nevindendir. E b ü Ümâme (Radıyaîlâhü anh)'in hadisini Tirmizi ve Ah-m e d de rivayet etmişler. Bu hadiste geçen Haseyât kelimesi Has-yet'in çoğuludur.
Haşyet ve Hasvet: İnsanın iki elini birleştirerek avuçlayıp verdiği şeye denilir. Allah Teâlâ hazretleri hakkında Kur'ân ve hadîslerde gelen el, avuç, parmak gibi kelimeler bâzı âlimlerce te'vil edilir. Diğer bir kısım ilim ehline göre mâhiyet ve anlamı bilinmeyen terimlerdir. Çünkü defalarca anlattığım gibi Allah Teâlâ bir cisim değildir ki el, yüz, avuç ve parmak gibi organları bulunsun. Burada avuç kelimesi çokluğu ifâde etmek için kullanılmıştır. Z ü m e r sûresinin 67. âyetinde geçen; = "ve gökler Allah'ın sağ elinde durulmuştur" Nazm-i îlâhi de bu hadis gibidir. Bu âyete göre Allah'ın bir avucu Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetinin tamamına yeter. Bu itibarla üç avuç ifâdesi Ümmet-i Muhammediye'nin şereflendirilmesi için olabilir. Allah, bunun hikmetini en iyi bilendir.
Hadîs şöyle de yorumlanabilir: "Rabbim Sübhânehu, benim ümmetimden yetmiş bini, üzerlerinde ne hesab ne de azab olmaksızın ve Rabbim (Azze ve CelleJ'nin avuçlarıyla üç avuç dolusunu (yâni ümmetimden çok sayıda kimseyi) cennete dâhil etmeyi bana vaadetti. (Bu yetmiş binden) beher bini beraberinde yetmiş bin kişi bulunur."
Birinci yoruma göre cennete hesabsız ve azabsız girenlerin sayısı daha çok olur. Ahmed'in Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği ve Tuhfe yazarının bu babın hadisini izah ederken naklettiği bir hadis ikinci yorumu te'yid eder. Ama bâzı ilim ehlinin de dediği gibi inşâallah birinci yorum kasdedilmiştir.

4287) "... Behz bin Hakîm'in baba babası (Muâviye bin Hayda el-Ku-şeyrî) (Radıyallâhü anküm)'dm rivayet edildiğine güre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Biz (yâni Ümmeti Muhammediye) kıyamet günü yetmiş ümmeti tamamlarız (yâni ümmetlerin sayısı bizimle yetmişe ulaşır). Biz (dünyaya geliş bakımından) ümmetlerin sonuncusuyuz ve (de)

en hayır-bsıyız."

288) "... Behz bin Hakîm'in baba babası (Muâviye bin Hayda el-Kuşeyrî) (Radıyallâhü anhümyden rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'i şöyle buyururken işittim, demiştir:
Siz (ümmetim), ümmetlerin sayışım yetmişe tamamladınız. Siz Ümmetlerin en hayırlısı ve Allah katında en değerlisisiniz."

4289) "... Süleyman bîn Büreyde'nin babası (Büreyde bin el-Husayb) (Radtyaltâkü anhümâ)'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aley-hive Sellem) şöyle buyurmuştur:
Cennet ehli yüz yirmi saftır. Seksen (saf) bu ümmetten, kırk saf d» diğer ümmetlerden oluşur." [162]

İzahı

B e h z bin Hakim'in dedesinin hadisleri, ümmetlerin sayısının Peygamberimizin ümmetiyle yetmişe ulaştığına, bu ümmetin en hayırlı ve Allah katında en değerli ümmet olduğuna delâlet eder. Ümmet-i Muhammediye'nin ümmetlerin en hayırlısı olduğu, Kur'ân-ı Kerîm âyetiyle de sabittir.
Büreyde (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z 1, Ah-med, Hâkim, îbn-i Hibbân ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
T i r m i z i bu hadîsi "Ebvâbu Sıfati'l-Cenneti" bölümünde "Cennetlikler kaç saftır'* babında rivayet etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir.
Tuhfe yazan bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: Bu hadîsten maksad bu ümmetin çokluğu ve cennetliklerin üçte İkisini teşkil ettiğini ifâde etmektir. Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmetinin cennet ehlinin yarısını teşkil etmesinin O'nun tarafından umulduğunu bildirir (4283 nolu) îbn-i M e s ' û d (Radıyallâhü anh) 'm hadisine muhalif değildir. Çünkü eş-Şeyh Abdülhakk'ın el-Lemeât'ta dediği gibi durumun şöyle olması muhtemeldir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve'sselâm), önce ümmetinin cennetliklerin yansını teşkil etmesini ümit etmişti. Sonra ümmetinin, cennetlik olanların yarısından fazla olduğu Allah tarafından kendisine müjdelen mistir.
Ümmet-i Muhammediyye'den oluşan seksen saffın, diğer ümmetlerden oluşan kırk saffa eşit olması ve böyle yorum yapmakla bu hadîs ile 1 b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'ın hadisi arasında görülen zahiri ihtilâfın bertaraf edilmesi yoluna T ı y b î ve başkası gitmiş ise de bu yorum, hadîs metninin açık ifâdesine pek uygun görülmez.

4290) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü anhümâyâan rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sdliallakü Aleyki ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Biz (dünyaya geliş bakımından) Ümmetlerin sonuncusuyuz ve (kıyamet günü) hesabı görüleceklerin ilkiyiz, (Kıyamet günü) "Üm-mi olan ümmet ve peygamberi nerededir?" denilir (yâni bu ümmete öncelik verilir). Bu itibarla biz (dünyaya gelişte) sonuncu (kıyamet günü hesabın görülmesi ve cennete girmek bakımından) önde olanlarız."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir zâtlardır. RâvÎ Ebû Seleme'nin adı Mûsâ bin tsmâil el-Basrî et-Tebûzkî'dir.

4291) "... Ebû Bürde'nin babası (Ebû Mûsâ el-Eş'arî) (Radtyallâhü an-n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah, kıyamet günü yaratıkları topladığı zaman secde etmek hususunda Muhammed (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine İzin verilecek ve bunun üzerine bu ümmet Allah'a uzun sürecek bir secde edecekler. Sonra onlara: "Başlarınızı (secdeden) kaldırınız. Biz sayınız kadar (kâfirleri) ateşten (kurtuluşunuz için) fidyeleriniz yaptık, buyurulacaktır."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Müslim bu hadisin mânâsını ifâde eden değişik bir metin rivayet ederek buradaki senedden daha sıhhatli bir senedi Ebû Bürde aracılığıyla onun babasından rivayetle tamamlamıştır. Bununla beraber Bu-hârl bu senedi malul saymıştır.

4292) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü an/ı)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz, bu ümmet (Allah tarafından) rahmete mazhar olmuştur. Azabı da kendi elleriyledir.

Sonra kıyamet günü olunca müslü-manlardan her kişiye, müşriklerden bir kişi verilecek ve: Bu senin ateşten (kurtuluş) fidyendir, denilecektir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Sahih-i Müslim'de Ebû Bürde bin Ebi Mûsâ (el-Eş'arİ)'nin babasından rivayet ettiği bir hadis, bu hadis için şâhid, yâni te"yid edici durumdadır. Ancak bundan önceki hadisin notunda belirtildiği gibi BuhârI bunu malul saymıştır.[163]

İzahı

Bu üç hadis de Zevâid nevindendir. Ancak Ebü Bürde' nin hadisinin benzerini Müslim de Ebû Bürde1 den rivayet etmiştir. E b ü B ü rd e' nin buradaki iki hadisinden anlaşılan hüküm şudur ki: Âhiret günü Allah Teâlâ Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ümmetini bağışlayacak ve her müs-lüman yerine bir kâfiri cehenneme atacaktır.
Müslim, Ebû Bürde' nin hadîsini Tevbe kitabının 8. babında müteaddid senedlerle ve mânâ bakımından birbirine benzeyen metinlerle rivayet etmiştir. Oradaki metinlerden biri meâlen şöy-ledir : Ebû Bürde' nin Ebû M û s â (el-Eş'ari) (Radıyal-lâhü anh)'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü olunca Allah (Azze ve Celle) her müslümana bir yahûdî veya bir hıristiyan verecek ve: İşte bu, senin ateşten (kurtuluş) fidyendir, buyuracaktır."
Ömer bin Abdilaziz ile Şafiî: Bu hadis, müslü-manlara en çok ümit veren hadistir, demişlerdir. N e v e v i de aynı görüşü benimseyerek: Çünkü hadîste her müslüman için bir kurtuluş fidyesi olacağı belirtilmiştir, der.
Sindi de : Bu hadîsten maksad, kâfirlerin sırf müslümanlara fidye olarak cehenneme atılması değildir. Maksad şudur: Kâfirler işlemiş oldukları küfür ve diğer günahlar yüzünden cehennem azabım hak etmiş durumdadır. Bunların cehenneme atılmasıyla yetinilecek, yâni cehennem bunlarla dolacak ve müslümanların cehenneme atılması yoluna gidilmiyecektir. Bu bakımdan kâfirler sanki müslümanlara fidye olmuş olacaktır. Her insan için biri cennette, diğeri cehen-nemde olmak üzere iki yerin hazırlandığına dâir hadis vârid olmuştur. Hadîsten maksad şu olabilir. Kâfir olan kişi cehennemlik olunca cennetteki yeri müslümana verilecek ve bunun aksine müslümamn cehennemdeki yeride kâfire verilecektir, diye bilgi vermiştir.[164]

35- Allah'ın Umulan Kıyametteki Rahmeti Babı

4293) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah'ın yüz rahmeti şüphesiz vardır. Onlardan bir rahmeti bütün yaratıklar arasında taksim buyurmuştur. İşte yaratıklar birbirlerine ancak o rahmet sebebiyle merhamet ederler, bu sebeble şefkatlaşır-Iar. Vahşi hayvan da yavrularına bu rahmet sebebiyle acır. Allah, doksan dokuz rahmeti de geciktirerek kıyamet günü (mü'min) kullarına onlarla merhamet edecektir."

4294) "... Ebû Saîd (Radtyaüâhü anhydea rivayet edildiğine göre; Resû-lullah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle), gökleri ve yeri yarattığı gün yüz rahmet yaratarak onlardan bir rahmeti yerde kıldı. İşte anne, yavrusuna, hayvanlar birbirine ve kuşlar (birbirine) bu rahmetle şefkat ederler. Allah, doksan dokuz rahmeti de kıyamet gününe erteledi. Kıyamet günü olunca Allah yüz rahmeti bu rahmetle tamamlar."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Saîd (R.A.Vın hadisi sahih olup ra-vileri güvenilir zâtlardır.

4295) "... Ebû Hüreyre (Radtyaîlâhü ank)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle), yaratıkları yarattığı zaman kendi zâtı için: Benim rahmetim gadabıma galebe çalar, diye bizzat yazdı (yâni vaad edip bu vaadini yerine getirmeyi taahhüt etti)."[165]

İzahı

Ebû Hüreyre (Radiyallâhü'anh) 'in her iki hadîsini B u -hârl, Müslim ve Tirmizî de rivayet etmişlerdir. İlk iki hadis, Allah'ın âhiret günü mü'minlere olan rahmetinin çokluğuna delâlet eder. Tıybi: Bu hadîslerden maksad rahmetin sınırlı olduğunu ifâde etmek değildir. Çünkü ilâhî

rahmet sonsuzdur. Bu itibarla maksad, Allah'ın dünyada tüm yaratıklara ettiği merhamet payı ile âhirette mü*minlere ihsan edeceği merhamet payı arasındaki büyük farklılığı tasvir etmektir, demiştir.
Ü b b 1 de: Bu hadîslerden maksad Allah'ın rahmetinin çokluğunu ifâde etmektir. Bununla beraber rahmetin çeşitlere ve kısımlara ayrılması mânâsı da kasdedilmiş olabilir. Ancak bilinen çeşidin dışında kalan çeşitlerin ve kısımların nasıl olduğunu ancak Allah bilir, demiştir.
İlâhî rahmetin, ilâhî gadaba galebe çaldığına dâir hadîsten maksad da Allah'ın rahmetinin çokluğunu ifâde etmektir. Çünkü Allah'ın rahmeti, O'nun sevab dilemesi sıfatına aittir, gadabı da ceza dilemesi sıfatına aittir. Allah'ın sıfatlarından birinin diğerine galebe çalması düşünülemez. Ancak mecazi mânâda olabilir. Buradaki ifâdeden maksad rahmetin çokluğudur.
Tıybi 4295. hadîsten kasdedilen mânâ ile ilgili olarak şöyle der: Yâni Allah yaratıkları yarattığı zaman rahmetinin gadabına galebe çaldığına, onu geçtiğine kesin hükmederek, kafi surette vaadet-ti. Bu hükmün değişmesi ve verilen vaaddan dönüş yapılması söz konusu değildir. Çünkü Allah'ın hükmü kesindir, vaadinden de caymaz.

4296) "... Muâz bin Cebel (RadtyaUâhü anh)'âen; Şöyle demiştir:
Ben bir merkeb üstünde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanımdan geçti ve:
Yâ Muâz! Allah'ın kullar üzerindeki hakkının ne olduğunu ve kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu bilir misin? buyurdu. Ben de:
Allah ve Resulü daha İyi bilir, dedim. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz, Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, kulların Ona ibâdet (ve kulluk) etmeleri ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmam alandır. Bunu yaptıkları zaman kulların Allah üzerindeki hakkı da onlara azab vermemesidir, buyurdu." [166]

İzahı

Bu hadisi Buhâri, Müslim, Nesâî ve Ahmed de benzer metinlerle rivayet etmişler. Allah'ın kullar üzerindeki hakkından maksad vâcib olan görevdir. Yâni kullar Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmaksızm O'na kulluk etmek, yâni ibâdetleri ifâ edip haram şeylerden sakınmakla görevlidir. Burada ortak koşmamak ile kulluk etmek birlikte anılmıştır. Çünkü Allah'a ortak koşan kâfirler de Allah'a ibâdet ve kulluk ettiklerini iddia ederlerdi. Ama bu arada başka ilâhlara da taparlardı. îşte bu nedenle ortak koşmamak kaydıyla kulluk etmenin vâcibliği beyân buyurulmuştur.
Kulların Allah üzerindeki hakkına gelince bundan maksad Allah'ın vaadi ve kesin sözüdür. Yoksa vâcib olan bir hak veya kazanılmış bir istihkak mânâsı kasdedilmemiştir. Çünkü hiç bir şey Al-lah'a vâcib değildir, Allah hiç kimseye hâşâ borçlu değildir. O, her şeyi irâde ve dilemesiyle yaratır, yapar, ferman eder. Zorlanması, isteği dışında bir şeyi yapması düşünülemez. Allah böyle noksanlık anlamını taşıyan şeylerden pâk ve nezihtir. Bu itibarla burada müşâke-le denilen edebî san'at icâbı hak kelimesi kullanılmıştır. Yâni Allah'ın kullar üzerindeki hakkı beyân buyurulurken buna karşılık Allah'ın kullara olan vaadi ve kesin sözü, hak kelimesiyle ifâde edilmiştir.
"Kulların Allah üzerindeki hakkı" ifâdesinde geçen hak kelimesi bâzı ilim adamları tarafından "tahakkuk eden, sübut bulan veya lâyık olan" gibi mânâlara yorumlanmıştır. Diğer bir kısım ilim adamları : Yâni kullar kulluk görevini yapınca Allah'ın onlara azab vermemesi onların Allah üzerindeki hakkıdır, yâni sanki hakkıdır. Hak olan bir şey nasıl gerçekleşiyor ise bu da onun gibi gerçekleşecektir, demişlerdir.
Şu noktayı da belirteyim: İbn-i Hacer'in dediği gibi mü'minîerin günahkârlarından bir kısmının cehenneme girecekleri nass durumunda olan âyet ve hadislerle sabittir. Bu ve benzeri hadislerin zahiri ise o nasslara ters düşer. Bu itibarla bu hadisler çeşitli şekillerde yorumlanmıştır: Bir yoruma göre maksad kâfirlerin cehennemine girmemektir. Diğer bir yoruma göre mü'minîerin bütün vücudlarınm ateşte yanmamasıdır. Çünkü bilindiği gibi cehennem ateşi secde organlarını ve abdest uzuvlarını yakmaz. Başka bir kavle göre bu hadis ihlâsla amel eden mü'minlere mahsustur. Çünkü imân aşkı kalbine yerleşmiş olan bir kimse günah işlemeye İsrar etmez. Bilâkis, kalbi Allah sevgisi ve korkusuyla dolar ve organları da yavaş yavaş Allah'a itaat etmeye başlar. İbn-i Hacer bu arada diğer yorumlan da naklen beyân eder.

4297) "... İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâydan; Şöyle demiştir:
Biz savaşlarının birisinde ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in beraberinde bulunuyorduk. O (bu seferde) bir kavme uğrayarak : Bunlar kimdir? diye sordu. O kavim de: Biz müslümanız, dediler. Bir kadın da tandırına yakacak atmakla meşguldü ve beraberinde bir oğlu

vardı. Tandırın alevi yükselince kadın çocuğunu uzaklaştırırdı. Sonra kadm Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldi ve t
Sen Allah'ın Resulü (mü)sün? dedi. O da:
Evet, buyurdu. (Bunun üzerine) kadın (O'na) :
Babam, anam sana feda olsun! Allah merhametli olanların en çok merhametlisi değil mi? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Evet, (en merhametlisidir), buyurdu. Kadın i
Allah, kullarına, annenin çocuğuna şefkatinden daha çok merhametli değil midir? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Evet, (daha merhametlidir), buyurdu. Kadın:
Peki, anne, çocuğunu ateşe kesinlikle atmaz, (yâni merhametlilerin en merhametlisi olan Allah, kullarının bâzısını nasıl ateşe atacak), dedi. Bunun üzerine ResûluIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağlıya-rak mübarek başını eğip uzun zaman yere baktı. Sonra mübarek başını kadına doğru kaldırarak:
Şüphesiz Allah, hak yoldan sapıp O'na itaat etmeye tenezzül etmeyen ve Tevhîd kelimesini söylemekten imtina eden azgın kulundan başka kullarına azab vermeyecektir, buyurdu."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi İsmail bin Yahya'nın zayıflığı sebebiyle İbn-i Ömer (R.A.Vnm bu hadisine âit sened zayıftır. Bu râvinin zayıflığı hususunda ittifak vardır. Sindi de : Ben derim ki bu hadisin aslı Zevâid nevinden değildir.

4298) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü a»/r)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Scllcm) :
Şaki olan kişiden başka kimse ateşe girmiyecek, buyurdu. Yâ Re-sûlallah t Şaki kimdir? diye sorulunca da O:
(Şaki), ibâdet olarak Allah için hiç bir amel işlemeyen ve günahtır diye hiç bir günahı bırakmayan kimsedir, buyurdu."
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde îbn-i Lehla bulunur. Bu râvi zayıftır.

4299) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre ; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); şjiîii [jiîj ^>uJI *lil ji (Müddessir, 56) âyetini okudu (veya tilâvet etti). Sonra buyurdu ki t
Allah (Azze ve Celle) (bu âyette) : Ben (azabımdan) sakınılarak benden başka ilâh edinilmemeye (yâni bana ortak koşulmamaya) lâyıkım. Artık kim benimle beraber başka bir ilâh edinmekten sakınırsa o kimseyi ben bağışlarım, buyurdu.
... Enes (Radıyallâhü anhl'den rivayet edildiğine göre Resûlullah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem); »^*ll J*lj o>^ J*'i* Müddessir, 56) âyeti hakkında şöyle buyurdu:
Rabbiniz buyurdu ki: Ben (azabımdan) sakınılarak benden başkasının bana ortak koşul mamasına lâyıkım ve bana ortak koşmaktan sakınan kimseyi bağışlamaya lâyık olan (da ancak) benim."

4300) "... Abdullah bin Amr (bin el-Âs) (Radtyaîlâhü anhümâydan rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"ı şöyle buyururken işittim, demiştir :
Kıyamet günü bütün yaratıkların duyacağı biçimde ümmetimden bir adam (hesaba) çağırılır ve ona (günahlarının yazılı olduğu) doksan dokuz sicil (yâni büyük defter açılıp) yayılır. Her defter gözün görebildiği saha kadar uzundur. Sonra Allah (Azze ve Celle) (o kula) :
Bu sicillerde yanlı (günahlar) dan bir şey inkâr eder misin? buyurur. Kült Hayır, ya Kabbi, der. sonra Allah (ona):
(Kulların sevablanm ve günahlarını) kaydedip tutan yazıcı melekler sana haksızlık ettiler mi? buyurur. Sonra (yine) Allah (Azze ve Celle) :
Şu (kadar günahlarına karşılık bir iyiliğin - hayrın var mı? diye sorar. Bunun üzerine adam büyük bir korkuya kapılarak (telaşından) :
Hayır (hiç bir iyi amelim yok), diyecek. Sonra Allah (Azze ve Ceîle) :
Bilâkis (vardır). Şüphesiz katımızda senin bir takım iyi amellerin bulunur ve şüphesiz bu gün sana hiç bir zulüm yoktur, buyurur. Sonra o adam için bir yaprak kâğıt çıkarılır ki onda "Eşhedü ellâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve Eesûlühu = Dilimle söyler, kalbimle de tasdik ederim ki Allah'tan başka ibâdete-tapınmaya lâyık hiç bir ilâh yoktur ve dilimle söyler, kalbimle de tasdik ederim ki Muhammed, Allah'ın kulu ve (son) elçisi, peygamberidir." bulunur. ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyur-muş ki:
Adam : Yâ Rabbi, şu (koskoca) büyük defterler yanında bu kağıt nedir? Allah (ona) :

Şüphesiz, sana zulüm edilmiyecek, buyurur. Sonra siciller (yâni günahlarının yazıh olduğu büyük defterler) terazinin bir kefesine konulur. Şehâdet kelimesinin yazılı olduğu kâğıd da terazinin diğer kefesine konulur (ve tartılır). Büyük defterler hafif gelir ve o kağıt parçası ağır gelir.
Hâvilerden Muhammed bin Yahya dedi ki: Bıtâka, kâğıt parçasıdır. Mısır halkı kâğıda Bıtâka [167] derler."

İzahı

4297 nolu î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'nın Zevâid nevinden olan hadisinin notunda S i n d î, bu hadisin aslının Zevâid nevinden olmadığını belirtmişti. Evet, Buhâri' nin Edeb kitabının 18. babında ve M ü s 1 i m ' in Tevbe kitabının 4. babında Ömer {Radıyallâhü anhl'den rivayet ettikleri bir hadiste tutsak bir kadın, başka bir tutsak gurubu içinde emzikli çocuğunu görüp onu bağrına basarak emzirince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
"Şüphesiz Allah, kullarına bu kadının emzikli çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir." buyurmuştur. Bu babın son hadîsi de Allah'ın imân ehlini bağışlıyacağını müjdeler. 4296 nolu hadîs de aynı hükmü ifâde eder. Ancak orada belirttiğim gibi ilim adamları bâzı kayıtların melhuz olduğunu söylemişlerdir.
Yine Zevâid nevinden olan 4298. hadîste şakı olan kimseden başkasının cehenneme girmeyeceği beyân edilerek şakinin ne demek olduğu da tarif ediliyor. Şaki, ibâdet niyetiyle hiç iyi bir iş yapmayan ve şu iş günahtır, diye bir kötülüğü günahlığı sebebiyle bırakmayan günahkâr kimse demektir. Ancak bu hadîsin senedi notta belirtildiği gibi zayıftır.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm 4299. hadîsini Tirmizî, M ü d -d e s s i r sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. Ayrıca N e -s â i ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste, azabından sakmılmaya liyakatli olanın da, bağışlamaya liyakatli olanın da ancak Allah olduğu belirtilir. M ü d d e s -s i r sûresinin 56. âyetinde geçen İlâhi Nazmın bir tefsir ve açıklaması mâhiyetini taşıyan bu hadis de Allah'a ve Resulüne imân edenler için bir müjdedir.
Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizî İmân bâblarının sonlarında rivayet etmiştir. Ayrıca tbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Bu hadîs de Kelime-i Şehâdet'in yüce faziletini ve âhiret günü mü'minin sevab defterini ağırlaştıracağını beyân eder. [168]

36- (Kevser) Havzı Beyânı Babı

4301) "... Ebû Saîd-İ Hudrî (Radıyallâhü awA)'den rivayet edildiğine göre; Resulü İlah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) çöyle buyurmuştur:
Şüphesiz, Ka'be ile Beytü'I-Makdis (yâni Kudüs'teki Mescid-i Aksa) arası kadar (büyük) bir havuzum vardır. Süt gibi beyaz olup kab-lan yıldızlar sayısıncadır. Kıyamet günü şüphesiz, ümmeti en çok olan peygamber toenim."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Atiyye el-Avfî bulunur.
£ Urâvi zayıftır.

4302) "... Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
Şüphesiz, benim havuzum, Eyle'den Aden'e kadar olan mesafeden cidden daha uzundur. Nefsim (kudret) elinde olan (Allah)'a yemin ederim ki muhakkak kablan yıldızların sayısından daha çoktur ve muhakkak o, sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Ruhum (kudret) elinde olan (Allah) a yemin ederim ki adam yabancı develeri kendi havuzundan kovduğu gibi ben de bir takım adamları havuzumdan kovarım, buyurdu, demiştir. (Bunun üzerine sahâbiler tarafından) :
Yâ Resülallah! Sen bizi tanıyacak mısın? diye soruldu. O: Evet. Siz benim yanıma abdest izinden yüzleriniz, kollarınız ve ayaklarınız nurlu olarak varacaksınız. Bu alâmet sizden başka hiç bir kimsede olmayacaktır, buyurdu."

4303) "... Ebû Sellâm el-Hubşî (Meiritûr el-Esved) (Radıyallâhü anh)'-den; Şöyle demiştir:
(Halife) Ömer bin Abdilaziz bana haber göndererek yanına çağırttı. Ben de bir katır sırtında onun yanına gittim. Nihayet yanına vardığım zaman (bana) :
Yâ Ebâ Sellâm! Buraya kadar bindirip getirmek hususunda cidden sana meşakkat verdik, dedi. Ebû Sellâm da:

Vallahi doğrudur, Yâ Emîre*l-Mü'minin, dedi. Ömer bin Abdilaziz ı
Allah'a yemin ederim ki, sana eziyyet çektirmek istemedim. Ve lâkin (kevser) havuzu hakkında Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Sevbân (Radıyallâhü anh)'den senin rivayet ettiğini haber aldığım bir hadis var. O hadisi kendi ağzınla bana rivayet etmeni sevdim (de bunun için seni çağırttım), dedi. Ebû Sellâm el-Hubşî demiştir ki, bunun üzerine ben dedim:
Bana Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve SellemKin mevlâsı Sevbân (Radıyallâhü anh)'m rivayet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Şüphesiz, benim havuzum Aden ile Eyle arasındaki mesafe kadar (uzun) dur. Sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Bardakları gökteki yıldızlar sayısı gibi (çok) dur. Kim ondan bir yudum içerse artık ebediyen susamaz. O havuzun basma yanıma gelenlerin ilki, (dünyada iken) elbiseleri kirli başlarındaki saçlar dağınık, karışık (yâni maddî sıkıntıdan üstü başı perişan) olan muhacirlerin fakirleridir ki varlıklı eşraftan olan kadınlarla evlenemez ve kapılar onlara açılmaz.
Râvi demiştir ki: Ömer (bin Abdilaziz), sakalı ıslanıncaya kadar ağladı. Sonra şöyle söyledi: Lâkin ben bol nîmetlenmiş kadınlarla evlendim ve kapılar bana açıldı. Artık çâre yok, vücûdum Üstündeki elbiseyi yıkamıyacağım ki iyice kirlensin ve başımı yağlamıyacağım ki saçım dağılıp karışsın, dedi."

4304) "... Enes (Radıyaliâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlul-lah (Salîalîahü Aleyhi ve Scüem) şöyle buyurdu, demiştir:
Benim havuzumun iki kenarı arasındaki mesafe San'a İle Medine arasındaki mesafe gibi veya Medine ile Amman arasındaki mesafe gibidir."

4305) "... Enes bin Mâlik (Radıyaliâhü anh)'dtn rivayet edildiğine göre; Allah'ın N'ebîsi (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Havuzumda gökteki yıldızlar sayısınca altın ve gümüş bardaklar görülür."

4306) "... EbÛ Hüreyre (Radıyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir mezarlığa giderek kabristan (da yatanlar) a şöyle selâm verdi:
Selâm size ey mü'minler topluluğunun diyarında olanlar! Biz de inşâallah Teâlâ, size katılacağız. Sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Din) kardeşlerimizi (dünyada) görmüş olmayı çok arzu ederdim, buyurdu. Sahâbîler:
Yâ Resûlallah! Biz senin (din) kardeşlerin değil miyiz? dediler. O: Siz benim sahâbilerim (arkadaşlarım) siniz. Kardeşlerim de benden sonra gelen (mü'min) lerdir ve ben havuz üstünde öncünüzüm, buyurdu. Sahâbîler i
Yâ Resûlallah! Senin ümmetinden olup da henüz (dünyaya) gelmemiş olanları nasıl tanıyacaksın? diye sordular.
Söyleyin bakayım, yağız ve doru at sürüsü içinde bir adamın sakar ve sekir atları bulunsa, adam kendi atlarını tanır olmaz mı? diye sordu. Sahabîlert
Evet (tanır), dediler. Resûl-i Ekrem (Sallallhaü Aleyhi ve Sel-lem):
İşte onlar da kıyamet günü abdest izinden dolayı yüzleri, kolları ve ayakları nurlu olarak gelirler, buyurduktan sonra: Ben havuz üstünde sizin (ve onların) öncüsüyüm, buyurdu. Daha sonra (Buyruğuna devamla) :
Bir takım adamlar kayıp devenin (sudan) kovulduğu gibi benim havuzumdan muhakkak kovulacaklar. Ben (onlara hitaben) dikkat ediniz, buraya geliniz, diye onları çağıracağım. Fakat (bana) :
Onlar senden sonra muhakkak (dinde) değişiklik yaptılar, denilecek ve onlar geri dönmeye devam edecekler. Ben de haydin uzaklasın, uzaklasın diyeceğim, buyurdu." [169]

Bu Bâbtaki Hadîslerin İzahı

Bu babın ilk hadîsi Zevâid nevindendir. Bu hadîste Kevser havuzunun Mekke'deki Ka'be-i Muazzama ile Kudüs'teki Mescid-i Aksa arasındaki mesafeden daha uzun olduğu belirtilir. Beytü'I-Makdis, Kudüs'teki Mescid-i Ak-s â' nın ismidir.
Huzeyfe (Radayallâhü anh) 'in 4302 nolu hadîsini Müslim de Taharet kitabının 12. babında rivayet etmiştir. Bu hadîste de Kevser havuzunun Eyle ile Aden arasındaki mesafeden daha uzun olduğunu ifâde eder.
Eyle: Ş â m dolaylarında deniz sahilinde bir şehirdi. Hâlen harabedir. N e v e v î' nin beyânma göre Eyle şehri, Şam'a 12, Medîne-i Münevvere'ye 15 ve Mısır'a 8 konak mesafededir. Bu şehrin

Hicaz ile Suriye arasmdaki sınır üstünde olduğu söylenmiştir. Aden ise Yemen'de Hind denizi sahilinde bir şehirdir.
Bu hadîs ile bu babın son hadîsinde geçen "Gurr" ve Muhaccel kelimelerinin gerekli açıklaması 284 nolu hadîsin izahı bölümünde geçmiştir. Tekrarlamaya gerek yoktur. Şunu belirtmekle yetineyim: Burada kasdedilen mânâ Peygamber (Aleyhi's-salâtü vefs-selâm)ımızın ümmetinden olan kimselerin abdest izleri dolayısıyla âhiret günü yüzleri, kollan ve ellerinin nurlu olacağını ve bu nurun onlar için bir alâmet olacağım ifâde etmektir.
Bu hadiste Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'm bâzı adamları havuzundan kovacağı ifâde edilmektedir. Yabancı develerin kovulduğu gibi havuzdan kovulacak kimseler başka ümmetlerden olacaktır. Bunların kovulmasının sebebine gelince ya ümmet-i Mu-hammediyye'nin bir izdihama mâruz bırakılmamasıdır veya başka ümmetlerin bu havuzdan yararlanmaya haklarının olmamasıdır.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetinin başka ümmetlerden en açık ayırıcı alâmeti ise, bu ve benzeri hadîslerde belirtildiği gibi Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in ümmetinin abdest izlerinden dolayı yüzleri, kollan ve ayaklarının nurlu oluşudur.
Bu alâmetin bu ümmete mahsus olması, diğer ümmetlerde ya abdest alma ibâdetinin olmadığına veya olmuş olsa bile bundan dolayı söz konusu nurun onlara ihsan edilmeyeceğine delâlet eder.
4303 nolu Ebû Sellâm el-Hubşî (Radıyallâhü anh) 'm hadisini T i r m i z i, "Havuz kablan sıfatı" babında rivayet etmiştir. Tuhfe yazannın beyânma göre Hâkim ve Ahmed de rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste geçen "Berîd" belirli konaklarda elçi için bekletilen binek hayvanıdır. Elçi, gerekli bilgiyi ilgili yere çok acele ulaştırabilmesi için bindiği hayvanı vardığı konakta bırakır ve o konakta onun için bekletilen dinlenmiş binek hayvanına atlayıp yola devam eder. Sonra vardığı ikinci konakta da aynı şekilde o hayvanı bırakıp yeni bir hayvana biner ve böylece belirli konaklarda onun için bekletilen binek hayvanlarına sırayla binmek suretiyle gitmek istediği yere erken varmış olur. Berîd kelimesi bilâhare haberci kimseye de denilmiştir. Tuhfe yazarı Berîd'in asıl mânâsı katır olup bilâhare ona binen postacıya, haberciye de denilmiştir, der.
Bu hadiste geçen ve Ebû Sellâm'a âit;
fiş []}£■ 4İu;U cümlesini "Fe eteytuhu alâ berîdin" şeklinde okuyup "Ben de bir katır sırtında onun yanına gittim" diye terceme ettim. Fakat Sindi bu cümleyi; = "Başımda bir postacı - haberci bulunduğu halde ben onun yanına gittim" anlamını İfade edecek biçimde kayıtlamıştır. Buna göre mânâ şöyle olur: Yâni ben onun gönderdiği haberciyi binek hayvanımın, terkisine alarak veya onunla beraber gittim.
Bu hadiste geçen "Ek&vİb" kelimesi "Ekvâb'ın çoğuludur. Ekvâb da "Kûb"un çoğuludur.
Kûb t Kulpsuz bardak demektir. Düns t Denesin çoğuludur. Denes, kir demektir. Şu's da: Eş'as'ın çoğuludur.
Eş'fts t Saçı dağınık, karışık ve düzensiz kimse demektir. Mttnaamat: Münaarae'nin çoğuludur.
Münaame t Aziz, mutlu ve bol nimetlenmiş eşraftan olan bayan demektir.
Süded s Südde'nin çoğuludur, kapılar demektir.
Ömer bin Abdilaziz, bu hadisi işitince ağlamış ve Kevser havuzuna ilk varanlardan olmayışının hasretini çekmiştir. Bu arada izzet ve ikbâl sahibi eşraftan kadınla evli olduğunu söylemiştir. Tuhfe yazarının beyânına göre hanımı Fatma, halife A b d ü 1 -m e 1 i k' in kızı idi. Dolayısıyla baba babası halife M e r v a n * in da torunu idi. Fatma' nın dört kardeşi Süleyman, Ye-z i d, Hişâm ve Velîd de halîfe idiler. Böylece Fatma, halîfenin, hanımı olduğu gibi bir halîfenin kızı bir halîfenin torunu ve dört halifenin kardeşi idi.
E n e s (Radıyallâhü anh) 'm 4304 ve 4305 nolu hadîslerini Bu-h â r î ile Müslim de rivayet etmişler. Bunlardan birinci hadîste geçen San'â, Yeme a'de meşhur bir şehirdir. Amman da Ü r d ü n' ün meşhur başkentidir. Nevevî, Sindi ve e l-H&f iz hadîsteki; ■ j> kelimesini böyle tesbit etmişler ve el-Hâfız, ilim ehlinin çoğunluğu böyle kaydetmiş demiştir. Bâzıları da bu kelimeyi "Uman" diye okumuşlar ve Y e m e n' de bir köyün adı olduğunu söylemişlerdir.
Bu hadis Kevser hazuvunun iki kenan arasındaki mesafenin Medîne-i Münevvere ile San'a arası veya M e d i -ne-i Münevvere ile Amman veya Uman arası kadar olduğunu ifâde eder. E b û S e 11 â m (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre havuz, Aden ile Eyle arasındaki mesafe kadardır, H u z e y f e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsine göre ise havuzun uzunluğu Aden ile Eyle arasındaki mesafeden daha fazladır.
Havuzun genişliğinin de uzunluğu kadar olduğuna dâir rivayetler mevcuttur. Yukardaki hadîslerde havuzun uzunluğu veya büyüklüğüne dâir beyanlar arasında bir ihtilâf veya çelişki söz konusu değildir, M ü s 1 i m' in Fadâil bölümünde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in havuzu ve sıfatlan hakkında açtığı bâbta rivayet ettiği hadîslerin izahı bölümünde N e v e v i havuzun büyüklüğüne dâir rivayetleri naklettikten sonra Kadı Iyâz: Havuzun büyüklüğü ve

genişliğinin miktarı ile ilgili gelen bu rivayetler arasında bir ihtilâf yoktur. Çünkü bu değişik beyanlar aynı hadiste değil muhtelif hadîslerde ve râvileri ayrı ayrı olan hadîslerde bulunur. Bu hadîsler sahâbîlerden bir cemâat tarafından muhtelif yerlerde ve meclislerde Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'den işitil-mistir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) her mecliste havuzun büyüklüğünü açıklarken orada bulunanların anlıyabilecekleri dille ve biribirinden uzak iki şehir arasını örnek olmak üzere bildirmiştir. Gaye verdiği mesafenin tâyin ve tahdidi, yâni havuzun yüzölçümü, veya uzunluğu tam şu kadardır, demek değildir. Maksad havuzun büyüklüğünü belirtmektir. Durum böyle olunca rivayetler arasında bir ihtilâf ve farklılık kalmamış olur, demiştir, der. N e v e v î bu nakli yaptıktan sonra: Havuzun büyüklüğü ile ilgili vârid olan küçük mesafeler, büyük mesafelere dâir rivayetlere aykın olmaz. Çünkü küçük mesafe büyük mesafeye mâni değil ve büyük mesafelere âit rivayetler sabittir, der.
N e v e v i aynı bölümde şu noktayı da belirtir: Kadı Iyâz: Havuz hakkındaki hadîsler sahihtir. Buna imân etmek farzdır ve havuzun bulunmasını tasdik etmek imândan bir parçadır. Ehl-i Sünnet mezhebine göre havuz hakkında gelen hadîsler zahiri mânâsı ile kabul olunmuştur, başka türlü te'vili söz konusu değildir. Havuz hsdfsterini rivayet edenler sahâbîlerden bir cemaat teşkil ettiği için mütevârir hadîslerden sayılır, demiş ve havuz hadîslerini rivayet eden sahâbîterin isimlerini sırayla nakletmiştir.
Îbnü'l-Kayyim el-Cevzi de Sünen-i Ebû Davud'un haşiyesinde havjz hadîslerinin kırk sahibi tarafından rivayet edildiğini açıklayarak bunların isimlerini sıralamıştır.
Bu konuda daha geniş bilgi almak isteyenler Kütüb-i Sitte'nin şerhlerine bakabilirler.
Bu babın son hadisini Müslim de Taharet kitabının 12. bâ-bmda rivayet etmiştir. Bu hadîse göre bâzı adamlar Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in havuzuna varmak isteyecekler de melekler tarafından kayıp deve gibi kovulacaklar ve Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), o adamları havuza davet edecek ise de: Onlar senden sonra (dinde) değişiklik yaptılar, denilecek ve onlar gerisin geriye gidecekler. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) da on-lara : "Uzaklasın, uzaklasın", buyuracak veya: "Onlar uzaklaşsın, uzaklaşsın" buyuracaktır.
Önce havuza kabul olunmak istenip de sonra uzaklaştırılacak gurubun kimler olduğu yolunda değişik görüşler vardır. N e v e v î bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der:
Âlimler bu konuda ihtilâf etmişlerdir: Bir kavle göre bunlar münafıklar ve mürtedler, yâni dinden çıkanlardır. Bu tip kişiler bir zamanlar abdest aldıkları için yüzleri, kol ve ayaklan müslümanlannki gibi muhtemelen nurlu görülünce Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) bu alâmet dolayısıyla onları çağırır. Fakat durumları O'na açıklanacak ve onların küfür üzerinde öldükleri bildirilecektir.
İkinci bir kavle göre onlar Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) hayatta iken müslüman olup O'nun vefatından sonra küfre gidenlerdir. Resül-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böylelerini şahsen tanıdığı için havuza davet edecek, fakat mürted oldukları O'na bildirilince iş değişecektir.
Üçüncü bir kavle göre onlar büyük günahlar işleyen ve bid'at-lara dalan müslümanlardır. Yâni küfrü gerektiren bir günah veya bid'at işlememekle beraber başka türlü büyük günahları ve bid'atları bulunduğu için havuzdan kovulurlar.[170]

37- Şefaat Hakkında Gelen Hadîsler Babı

4307) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ankyâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir:
Her peygamberin kabul edilen bir duası olur ve her peygamber bu duasını acele etti (yâni dünyada etti). Fakat ben (makbul) duamı ümmetime şefaat için sakladım. Bu sakladığım duâ ümmetimden olup da Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan ölen herkese nasip olur."[171]

İzahı

Bu hadisi Buharı, "Daavât" kitabında, Müslim de İman kitabının 86. babında rivayet etmişlerdir. Buhar! ile Müslim bunun bir benzerini de E n e s (Radıyallâhü anhVden rivayet etmişler.
Nevevl, Müslim'in şerhinde bu hadis ile benzeri hadislerin izahını yaparken bu konudaki diğer bâzı rivayetleri de aldıktan sonra özetle şu bilgiyi verir:
. Konuya ilişkin bu hadisler birbirini açıklar durumda olup mânâsı şöyledir: Her peygamberin kabul olunması kesin olan bir duası vardır ve her peygamber kesinlikle kabul olunan duasının hangisi olduğunu bilir. Peygamberlerin diğer dualarının kabul olunması yüzde yüz kesin değildir,

ama kabul olunmasını kuvvetle umarlar. Dualarının bâzısı kabul olunur, bâzısı kabul olunmaz.
Kadı Iyâz: Bu hadisten kasdedilen mânânın şöyle olması muhtemeldir, demiştir: Yâni her peygamberin kendi ümmeti ile ilgili olup kesinlikle kabul olunan bir duası vardır. -'
Bu hadîs Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmeti hakkında nasıl bir şefkat ve merhamet beslediğini, ebedi mutlulukları için nasıl düşündüğünü gösterir. O, yüzde yüz kabul olunan duasını ümmetinin en çok muhtaç olduğu, sıkıntılı âhiret gününe ertelemiş-tir.
. •
Bu hadîs, Allah'a ortak koşmaksızın, yâni imân üzerine ölenlerin cehennemde ebedî kalmıyacaklarına ve her müslümanm Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şefâatmdan nasibini alacağına delâlet eder.
Sindi de : Yâni her peygamberin, ümmetinin tümünün helak olması veya kurtuluşa kavuşması hakkında ettiği umûmî bir duası kabul olunmuştur. Peygamberlerin diğer duâlan genellikle yine kabul olunmakla beraber kabul olunması yüzde yüz kesin değildi. Çünkü bâzan kabul olunmazdı.
Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şefaatinin bütün ümmetini kapladığına, büyük günahlar işlemek suretiyle cehenneme müstehak olan günahkâr mü'minle-rin de bu şefâattan yararlanacaklarına delâlet eder ve O'nun şefaatinin, sâdece cennetlik olan mü'minlerin derecelerinin yükselmesi için olduğunu savunan sapık mezheb mensuplarının görüşünü reddeder. Bu sapık görüş sahiplerine göre büyük günahlar işleyen mü'minler için şefaat yoktur ve onlar cehennemde ebedi kalırlar, diye bilgi verir. Bu hususa 4310. hadîsin izahı bölümünde de değinilecektir.
Peygamberlerin kabul olunmuş dualarına örnek olmak üzere şunları söylemekle yetinelim : Âdem (Aleyhisselâm)'ın tevbe duası, N û h (Aleyhisselâm) 'm kendi kavminin helak olması yolundaki duası, M ü s â (Aleyhisselâm)'m Fir'avun ve kavminin mahvolmasına dâir duası, I s â (Aleyhisselâm)'in mâide, yâni t s -râiloğulları için gökten yemek sofrasının indirilmesi hakkında ettiği duâ. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bizler için sakladığı makbul duasını da Allah'ın izniyle âhiret günü şefaat yoluyla alacağız ve O Habib-i A'zam'm duası bereketiyle Allah biz âcizlerin günahlarını bağışlayıp cennetinde cemâlıyla müşerref kılacaktır.

4308) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (SaUalîakü Aleyhi ve Scllcm) şöyle buyurdu, demiştir:
Ben Âdem oğlunun (yâni bütün insanların) büyüğüyüm de böbürlenme yoktur. Kıyamet günü (dirilmek için) yerin yanlmasıyla (kabirden) ilk çıkacak olan da benim. Bununla beraber böbürlenme yoktur. İlk şefaat edecek ve şefaati ilk kabul olunacak kimse de benim ve (bununla) iftihar etmek yoktur. Kıyamet günü Hamd Bayrağı benim elimde bulunacak. Bununla beraber böbürlenmek yoktur." [172]

İzahı

T i r m i z î bu hadisi Benî î s r â i 1 sûresinin tefsiri bölümü ile Menâkib bölümünde rivayet etmiştir. Ayrıca Ahmed de rivayet etmiştir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in bütün insanların seyyidi, yâni büyüğü olduğunu beyân etmesinin sebep ve hikmeti hakkında değişik görüşler beyân edilmiştir. Bir kavle göre bunu söylemekle Allah'ın emrini yerine getirmiş olur. Çünkü D u h â sûresinin sonundaki âyette Allah Teâlâ, Rabbinin nimetini anlat, mealinde bir emir buyurmuştur. Allah O'na bu yüce mertebeyi ihsan etmiş, O da bu nimeti bildirmiştir. îkinci bir kavle göre bunu söylemesi, Allah'ın kendisine verdiği görevi tebliğ mahiyetindedir. Yâni Allah O'nu tüm insanların büyüğü etmiş ve bunu ümmetine duyurmasını emretmiş ki, ümmeti de O'nun Allah katındaki değerini ve mertebesini bilsin, buna göre saygı ve bağlılık göstersin.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) "fakat bununla böbürlenme yoktur" mealindeki buyruğuyla şunu demek istemiştir: Yâni benim eriştiğim mertebe ve fazilet Allah'ın bir lutüf ve keremidir, benim gücümle elde ettiğim bir şey değildir. Bu itibarla iftihar etmeye, böbürlenmeye mahal yoktur.
Bu hadîs, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in kıyamet günü ilk dirilecek zât olduğuna da delâlet eder. Bu cümle 4274. hadîste geçen M û s â (Aleyhisselâm) ile ilgili cümleye muhalif değildir. Oraya da bakılabilir.
Hadîste geçen "Hamd bayrağı" ifâdesi bâzı ilim adamlarına göre hakiki mânâda tutulmuştur. Yâni kıyamet günü Allah Teâlâ Hamd bayrağını O'na teslim edecek ve bir hadiste buyurulduğu gibi Âdem (Aleyhisselâm) ile ondan sonra gelen peygamberler bile O'nun bayrağı altında toplanacaktır. Tuhfe yazarı da bu yorumu destekliyor. Çünkü bu cümleyi hakiki mânâsında

tutmaya bir engel olmadığına göre mecazî bir mânâ yoluna gitmeye gerek yoktur, der.
T ı y b i gibi bâzı ilim adamları ise: Bu ifâdeden maksad Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in şöhreti ve tüm mahşer halkı içinde hamd etmekle sivrilmesidir, der. T ı y b î bu arada yukar-daki yorumu da beyân ederek bunun da muhtemel olduğunu söyler.
Turbüştî de: Allah'ın sevgili kullarının makamları içinde Hamd makamından daha yüksek bir makam yoktur. Diğer tüm makamlar onun altında kalır. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-se-lâm), hem dünyada hem de âhirette bütün mahlükattan çok fazla hamd etitği için Hamd bayrağı O'na verilecek ki herkes O'nun bayrağı altında toplansın, demiştir.

4309) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) (Radtyallâhü o»A>'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaüakü Aleyhi ve Sellem) :
Ateş ehli olan (yâni ebedî olarak cehennemde kalacakları Kur'-ân'da bildirilen) cehennemliklere gelince, şüphesiz onlar ateşte ne Ölürler ne de yaşarlar (yâni devamlı azabta olurlar). Lâkin günahları yüzünden veya hatâları sebebiyle kendilerine cehennem ateşi isabet eden bir takım insanlar da vardır ki ateş onları tam manâsıyla öldürür. Nihayet onlar (yanıp) kömür olunca onlar için şefâata izin verilir ve onlar guruplar hâlinde getirilip cennet nehirlerine dağıtılırlar. Sonra: (Cennet halkına hitaben) :
Ey Cennetlik olanlar! Şunların üzerine cennet nehirlerinin sularını dökünüz, denilir. Bunun üzerine (su dökülünce) onlar selin taşıdığı (çamur ve benzeri) kalıntıda olan tohum (hızla) bittiği gibi biti-verirler, buyurdu.
Bu buyruk üzerine cemaattan biri: Resûlullah (Sallallahü Aley-hive Sellem) (sel durumlarını bilmesi açısından) çölde imiş gibidir, dedi."[173]

İzahı

Bu hadîsi B u h â r î İmân kitabı ile Rikak kitabında, M ü s -1 i d İmân kitabında rivayet etmişler. Ayrıca N e s â î de rivayet etmiştir.
Hadiste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım: Fahm: Kömür demektir.
Dabâİr: Dıbâra veya Dabâra'nın çoğuludur. Lügat âlimleri Da-bâir'in ayrı ayrı guruplar anlamını ifâde ettiğini söylemişler. Seylı Sel demektir.
Hamîlü's-Seyl: Selin taşıyıp götürdüğü ve belli bir noktada bıraktığı, çer çöp ve çamur gibi kalıntısı demektir.
N e v e v i bu hadîsin izahı bölümünde özetle şöyle der: Bu hadîsin açık mânâsı anladığım kadarıyla şöyledir: Cehennem ateşinin gerçek liyakatlisi ve ebedî müstahakkı olan kâfirler cehennemde ne ölürler (Çünkü ölürlerse azabın acısını duymacaklar) ne de yararlanabilecekleri ve istirahat edebilecekleri bir yaşayış bulabilirler. Nitekim Allah Teâlâ F a t ı r sûresinin 36. âyetinde kâfirler
hakkında; = "Ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler, kendilerinden cehennem azabı da hafif-letilmez." ve e \ - A' 1 â sûresinin 13. âyetinde yine kâfir kişi hakkında; = "Sonra orada ne ölecek ne de hayat bulacaktır" buyurmaktadır.
Zâten hak olan mezheb de budur. Yâni cennet halkı sonsuza dek ilâhî nimetlerden yararlanacaklar ve cehennemde ebedî kalacak olan kâfirler de sonsuza dek devamlı azab çekecekler.
Hadisin "Lâkin günahları yüzünden veya hatâları sebebiyle.." fıkrasının mânâsı da şudur: Günahkâr mü'minler Allah'ın dilediği sürece azab edildikten sonra cehennemde hakikaten ölürler ve artık azab acısını duymazlar. Sonra Allah'ın onlar için takdir buyurduğu süre tamamlanınca kömür hâline gelmiş olan cesetleri cehennemden çıkarılıp guruplar hâlinde cennet nehirlerine götürülürler ve hayat suyu onların üzerine dökülür. Bunun üzerine selin kalıntısı durumundaki çamurdan tohumun çarçabuk filizlenip bittiği gibi onların cesed-lerı de neşvü nema bulur ve normal güce sahip olduktan sonra cennetteki yerlerine intikal ederler. Hadisin zahir olan mânâsı budur.
Cehennemde azab edilen mü'minlerin ölümü ile ilgili cümlenin iki şekilde yorumlandığını nakleden Kadı I y â z yukarda belirttiğim şeklin yanında şunu da belirtir: Bundan maksad şu olabilir: Yâni cehennemde azab edilen mü'minler, bir süre sonra azab acısını duymayacak hâle gelecek veya acısı çok hafifliyecek ve böylece ölü gibi olacaktır.
Tercih edilen yorum yukarda verdiğim ilk yorumdur.
Sindi ise bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: Bu hadis, cehenneme giren mü'minlerin ateşte kömür hâline gelinceye kadar azab duyacaklarına delâlet eder. Şu halde bundan sonra orada kalacakları sürece azab acısını duymazlar ve süreleri tamamlanınca cehennemden çıkarılıp

cennete götürülürler. S i n d î' nin yorumu günahkâr mü'minler lehinde olup bir müjde mâhiyetini taşıyor. Allah m iyi bilendir.

4310) "... Câbir (bin Abdillah) (Radtyallâkü anhümâyâ&n rivayet edildiğine göre kendisi:
Ben, Resûlullah f Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i şöyle buyururken işittim, demiştir:
Şüphesiz, kıyamet günü benim şefaatim, ümmetimden büyük günahlar işleyenleredir."

4311) "... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (Radıyaüâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ben şefaat etmek ve (ya) ümmetimin yansının cennete girmesi arasında muhayyer (serbest) kılındım. Ben şefaat etmeyi seçtim. Çünkü şefaat daha umûmî ve daha çok yeterlidir. Siz bu şefaatimi takva sahibi (yâni Allah'tan korkup kulluk görevlerini yerine getiren ve yasaklardan sakınan) mü'minler için mi sanırsınız? Hayır (öyle san
mayınız). Ve lâkin o (şefaatim) günahkâr, hatalı ve pis işlere karışan (müslüman) lar içindir.** [174]
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup râvileri güvenilir E&tlardır.

İzahı

C&bir (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z i de rivayet etmiştir. Ayrıca yine Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve A h m e d bunun bir mislini E n e s (Radıyallâhü anh) 'in hadisi olarak rivayet etmişlerdir.
Alimler: Bu hadîsteki şefâattan maksad, Allah'ın Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e vaad edip kabul edilmesi kesin olan ve âhiret gününe saklanan özel şefaattir, demiştir. Tıybi: Yâni cehenneme müstehak olanları kurtaracak olan şefaat, büyük günah sahiplerine mahsustur, der.
Bu şefaat nevi dışında çeşitli şefâatlar vardır. Meselâ cennete giren mü'minlerin makamlarının daha da yücelmesi için yapılan şefaat çeşidi ve mahşer halkının bir an önce hesaba çekilmesi, daha fazla bekletilmemesi hakkındaki şefaat başka bir çeşit sayılır.
Nevevî, Kadı I y â z' dan naklen şu bilgiyi verir: EhM Sünnet mezhebine göre şefaat işi aklen mümkün olup dînen sabit ve gerçektir. Çünkü Allah Teâlâ T â h â sûresinin 109. âyetinde;
= "O gün Rahman (olan Allah) in izin verdiklerinden başka hiç bir kimseye şefaat fayda vermez1*
buyurur. S e b e' sûresinin 33. âyeti de bunun gibidir. Daha buna benzer âyetler ve toplamı tevatür sınırını bulan hadîsler âhirette şefâatm hak ve gerçek olduğunu isbatlar. Selef-i Sâlihln dediğimiz büyük eski âlimlerimiz ve onları takip eden diğer İslâm âlimleri ve E hl-i Sünnet mezhebine mensup bütün ilim adamları bu konu hakkında icma ve ittifak etmişlerdir. Sapık mezheb sayılan Hâriciler ile Mutezile mezhebine mensub bâzı kimseler şefaati inkâr etmişlerdir. Bunlara göre günahkâr mü'minler ebedi olarak cehennemde kalacaklar. Bir de onlar kâfirler hakkında İnen şu iki âyeti kendilerince delil sayarlar:
1) üutilldi itU2 ^**aL" l^ = "Onlara (yâni ahiret gününü inkar
eden kâfirlere) şefâatçüann şefaati fayda vermiyecektir. (Müddes-sir, 48)
2) g-UaT ^çJLi % ^ 'c^ içllku ü = "Zâlimler için (o gün) ne
bir dost var, ne de sözü dinlenen bir şefaatçi vardır." (Câfir, 18)
Oysa yukarda da belirttiğim gibi bu ikûâyet kâfirler hakkındadır ve ikinci âyette geçen zulümden maksad küfürdür.
Bu sapık mezheb mensupları şefaat hakkındaki hadisleri cennetlik olan mü'minlerin makamlarının daha da yücelmesi yolunda yorumlamakta iseler de hadislerin açık ifâdeleri bu görüşü kesinlikle reddeder, mezheblerinin bâtıl olduğunu gösterir ve cehenneme müs-tehak olan mü'minlerin cehennemden kurtarılmasına mahsûs şefaat çeşidinin de bulunduğunu isbatlar.
Bu bâbtaki hadîslerin bir kısmı da şefaatin bir bölümünün günahkâr mü'minlere ait olduğuna delâlet eder.
N e v e v i Tuhfe yazarı ve başkalarının beyânına göre şefaat başlıca beş kısma ayrılır:
1. Mahşer halkının korkunç bekleyişlerine son vermek ve hesaba çekilmeyi çabuklaştırmak için edilen şefaattir ki, bu şefaat Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e mahsustur.
2. Bir gurubun hesapsız olarak cennete dâhil edilmesi için edilen şefaat çeşididir. Bu da Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e verilen bir şefaat çeşididir.
3. Cehenneme müstehak olan bâzı mü'minler için edilen şefaattir. Bunlar hakkında yine Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şefaat eder.
4. Mü'minlerden cehenneme giren günahkârlar hakkındadır. Bunların cehennemden çıkarılması

için gerek Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ve gerekse melekler ile cennetlik olan din kardeşlerinin şefaat edecekleri hakkında hadîsler vârid olmuştur. Tev-hid ehli olan, yâni imân üzerinde ölen bütün günahkârlar netice itibarı ile Allah'ın izni ile cehennemden çıkarılacak ve cehennemde yalnız kâfirler kalacaktır,
5. Cennette olanların daha yüksek makamlara erişmeleri için edilecek şefaattir.

4312) "... Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)fâen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mü'minler kıyamet günü toplanarak t Rabbimize bir şefaatçi gön-dersek de Rabbimİz bizi bu (sıkıntılı) yerimizden rahata kavuştursa, diyecekler (Bunu söylemeleri için Allah tarafından) gönüllerine İlham edilir (veya onlar bu sıkıntıya gereken önemi verirler. — Bu tereddüd ravi Saİd'e aittir—). Bunun üzerine mü'minler Âdem (Aleyhisse-lam) 'a varırlar ve (ona) :
Sen Âdem'sin, bütün insanların babasının, Allah seni (kudret) eliyle yarattı ve meleklerini sana secde ettirdi. Artık (ne olur) bizim için Rabbin katında şefaat et de bizi şu (sıkıntılı) yerimizden (kurtarıp) rahata kavuştursun, derler. Fakat Âdem (Aleyhisselâm) :
Ben sizin dediğiniz (şefaat) makamında değilim (ve Âdem vaktiyle işlediği hatâyı onlara yakınarak anlatarak bundan dolayı haya eder) ve lakin Nuh'a gidiniz. Çünkü O, Allah'ın yer yüzündekilere gönderdiği ilk resul (elçi)dir, der. Bunun Üzerine mü'minler Nuh (Aleyhisselâm) 'a varırlar. O da:
Ben sizin dediğiniz (şefaat) mevkiinde değilim, (ve Nûh, hakkında bilgisi olmayan bir şeyi — ki oğlunun aile ferdlerinden oluşu dolayısıyla tufanda boğulmaması isteğidir— Rabbinden dilediğini anlatır ve bundan dolayı haya eder) ve lâkin Halilu'r-Rahmân (yâni Allah'ın dostu) İbrâhîm (Aleyhisselâm)'m yanma gidiniz, der. Sonra mü'minler İbrâhîm peygambere varırlar. Fakat O da t
Ben sizin dediğiniz şefaat mevkiinde değilim. Ve lâkin Allah'ın kendisi İle konuştuğu ve Tevrat'ı verdiği kulu Mûsâ (Aleyhisselâm)'a gidiniz, der. O da t
Ben orada (yâni şefaat makamında) yokum (ve Mûsâ bu arada vaktiyle kısas durumu olmaksızın bir adamı öldürdüğünü anlatır) ve lâkin siz, Allah'ın kulu, resulü, kelimesi ve ruhu (denilen) İsa (Aleyhisselâm) 'm yanma gidiniz, der. Bunun üzerine mü'minler İsa'ya varırlar. O da i
Ben sizin dediğiniz şefaat makamında yokum ve lâkin Muham-med (Sallallahü Aleyhi ve SellemVe, Allah'ın kendisinin geçmiş ve gelecek hatâlarını bağışladığı (o yüce) kula gidiniz, der.
Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:
Bunun üzerine mü'minler benim yanıma gelirler. Ben de kalkıp giderim (râvi demiştir ki: Şeyhim: "Ve mü'minlerden İki saf arasında yürürüm" buyruk cümlesini el-Hasan'dan naklen anlattı). Râvi demiştir ki sonra Enes (Radıyallâhü anh) 'in hadisine döndü. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (sözüne devamla) buyurdu ki t
Bunun üzerine ben Rabbimin huzuruna çıkmak için izin isterim. Bana izin verilir. Sonra Rabbimi gördüğüm zaman hemen secdeye kapanının. Allah dilediği sürece beni secde hâlinde bırakır. Sonra (bana):
(Başını) kaldır Yâ Muhammedi Ve söyle, işitilirsin; iste, istediğin verilir ve şefaat et, şefaatin kabul olunur, buyurulur. Bunun üzerine ben (başımı secdeden kaldırarak) O'na, Zâtının bana öğrettiği bir hamd şekliyle hamdederim. Sonra (genel ve özel) şefâatta bulunurum. Bunun üzerine Rabbim bana bir sınır (ve çerçeve) çizer. Ben de o sınır (yâni ölçü) içinde kalanları cennete dâhil ederim. Sonra ikinci defa (şefaat için) dönerim ve O'nu görünce secdeye varırım, Allah beni dilediği kadar secdede bırakır. Sonra bana t
(Başını) kaldır (yâ) Muhammedi Söyle, dinlenirsin iste, istediğin verilir ve şefaat et şefaatin kabul olunur, buyurulur. Bunun üzerine ben de başımı kaldırıp O'na bana öğrettiği bir hamd şekliyle hamdederim. Sonra (tekrar) şefaat ederim. Rabbim benim (şefaat edeceğim kimseler) için bir sınır (ve çerçeve) çizer. Ben de o Ölçü içine girenleri cennete dâhil ederim. Sonra üçüncü defa (şefaat etmeye) dönerim ve Rabbimi görünce secdeye kapanırım. Rabbim beni dilediği kadar (secdede) bırakır. Sonra t
(Başmı) kaldır (yâ) Muhammedi Söyle, işitilirsin; iste, istediğin verilir ve şefaat et, şefaatin kabul olunur, buyurulur. Ben de başımı kaldırıp O'na bana öğrettiği biçimde hamdederim. Sonra şefaat ederim. Allahım (yine) bana bir sınır tâyin eder. Ben de onları cennete dâhil ederim. Sonra dördüncü kez (Rabbimin huzuruna) dönerek:
Yâ Rabbî (cehennemde) Kur'ân'm hapsettiği (yâni ebedi olarak cehennemde kalmalarına hükmettiği) kişilerden başka hiç kimse kalmadı, diyeceğim.
Râvi demiştir ki: Katade bu hadîsin hemen arkasında şöyle dedi t Ve Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in şöyle buyurduğunu da bize rivayet etti t
Kalbinde bir arpa (tanesi) ağırlığınca hayır (yâni iman) bulunduğu halde "lâ ilahe illallah =

Allah'tan başka ilâh yoktur" diyen herkes cehennemden çıkacaktır. Keza: kalbinde bir buğday (tanesi) ağırlığınca hayır (yâni imân) bulunduğu halde "Lâ ilahe illallah" diyen herkes cehennemden çıkacaktır. Kalbinde zerre ağırlığı kadar hayır (yâni imân) bulunup da "Lâ ilahe illallah" diyen herkes de cehennemden çıkacaktır."[175]

İzahı

Bu hadisi B u h â r i, Tefsir, Tevhîd ve Rikak bölümlerinde ve Müslim îmân bölümünde, N e s â î de Tefsir bölümünde benzer lâfızlarla rivayet etmişlerdir.
Bu hadîs Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in en büyük şefaatim beyân eder. Bu şefaat, hem mahşer halkının mahşerde daha fazla bekletilmemesi, hesapların görülmesine bir an önce başlanması, hem de cehenneme müstahak olan ve bâzı rivayetlerde belirtildiği gibi fiilen cehenneme girmiş durumda olan günahkâr bâzı mü'min-lerin bağışlanıp cennete kavuşturulması için edilen bir şefaattir. Bu nedenle buna Şefâat-ı uzmâ, yâni azametli ve büyük şefaat ismi verilmiştir.
Şefaatin bir kaç çeşit olduğu yolunda özlü bilgi bundan önceki hadislerin izahı bölümünde verilmişti. Oraya da bakılabilir.
Hadîsin bazı önemli noktalarım belirtmekle yetineceğim. Çünkü ihtiva ettiği bütün hususları gereği gibi izah etmek en az beş on sa-hif e alır.
Hadisin baş kısmında kıyamet günü mü'minlerin bir araya gelerek mahşer sıkıntı ve kederinden bir an önce kurtulmak için Allah'a bir şefaatçi, ricacı bulma işini görüşecekleri belirtilir. Bu konuyu görüşme teşebbüsü ya Allah tarafından onların gönüllerine konulan bir ilham neticesinde veya onların mahşerdeki sıkıntı ve kederin vahametini ve önemini düşünmeleri sonucunda vuku bulmuştur. Bu noktadaki tereddüd, yâni Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) böyle mi buyurdu yoksa şöyle mi buyurdu, yolundaki şüphe râvi S a I d'e aittir.
Allah Teâlâ'mn mü'minlerin kalblerine önce Âdem (Aleyhis-selâm) *a ve sırayla diğer peygamberlere başvurmayı ilham etmesinin ve baştan Hz. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat etmeleri için onlara ilham vermemesinin sebebi, Peygamberimizin üstünlüğünü ilân etmektir, kanaatındayım. Bâzı sarihler de aynı kanaati belirtirler. Çünkü eğer mü'minler hiç bir peygambere başvurmadan doğruca Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'e müracaat etseydiler, diğer peygamberlerin de bu işi yapma gücüne sahip olmalarına ihtimal verilirdi. Fakat mü'minler önce Âdem peygamberden başlamak suretiyle sırayla seçkin peygamberlere başvurup olumsuz cevab aldıktan sonra Hz. Muhammed (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat edince ve O'ndan olumlu cevab alınca bu durum Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in üstün faziletini, Allah katındaki kıymet ve nazlılığını, yüce rütbesini ortaya kor. Bu hal, Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in bütün peygamberlerden, tüm meleklerden ve ne kadar yaratık varsa hepsinden üstün olduğuna delildir. Çünkü Şefâat-ı uzmâ denilen bu büyük şefaat işine O'ndan başka hiç bir kimse girişemez, buna cesaret edemez ve gücü yetmez.
Adem (Aleyhisselâm) ile onu takip eden diğer peygamberler (Aleyhimisselâm) 'in "Ben sizin dediğiniz şefaat mevkiinde değilim", biçiminde verdikleri cevâbın hikmet ve sebebi hakkında N e v e v î, Kadı Iyâz' dan özetle şu bilgiyi nakleder:
Peygamberler, bu cevâbı tevazu, yâni alçak gönüllülük ve şefaat işinin ağırlığını idrak ettikleri için söylemişler. Bu cevab, şefaat yetkisinin kendilerinde olmadığına ve başka zâtta bulunduğuna sırayla İşaret mâhiyetinde de olabilir. Peygamberlerin söz konusu genel şefaat yetkisinin Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'a mahsus olduğunu bildikleri ve mü'minleri birbirlerine havale etmek suretiyle onları asıl yetkili zâta yollama metodunu takip etmiş oldukları da muhtemeldir.
Mü'minler Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'e müracaat edince O'nun hemen işe girişmesi ve acele etmesi sebebine gelince, bu yetki ve üstün makamın kendisine âit olduğunu bilmesidir.
Müellifimizin rivayetine göre şefaat işi için mü'minlerin başvurdukları peygamberlerden Âdem (Aleyhisselâm) işlemiş olduğu günahı, yâni ağaçtan yemesi hatâsını, N û h (Aleyhisselâm) bilmediği bir şeyi Allah'tan dilemesi, yâni gemiye binmeyen oğlunun kendi aile ferdlerinden olduğu gerekçesiyle ve ailesinden olanların tufanda boğulmayacaklanna dâir ilâhî vaade istinaden oğlunun kurtulmasını Allah'tan dilemesi hatâsını ve M û s â (Aleyhisselâm) da Israîl ile Kıpti kavga ederken aralarına girip kıptiyi defetmesi neticesinde kıbtî kişiyi öldürmesi hatâsını mazeret göstererek Allah'a karşı yüzlerinin olmadığını beyân etmişlerdir.[176]

Peygamberler Günah İşlemişler mi? İşlemeleri Mümkün mü?

Nevevî, Müslim'in şerhinde bu hadisi izah ederken bu konuda Kadı Iyâz' dan naklen şu bilgiyi verir. Biz biraz özetleyerek önemine binaen buraya aktaralım:
Âlimler bütün peygamberlerin peygamberlik dönemlerinden önceki hayatlarında küfür üzerinde bir an bile bulunmadıkları hususunda ittifak halindedir. Küfür dışında kalan günahlara gelince, yine bütün âlimler tüm peygamberlerin büyük günahlardan masum ve pak oldukları noktası üzerinde ittifak etmişlerdir. Ancak günahsızlıkları akıl yönünden mi din ve şeriat yönünden mi sabit olduğu noktasında görüş ayrılığı olmuştur ki bu farklı görüş, neticeyi değiştirmez.
Peygamberlerden küçük günahların meydana gelip gelmemesi meselesi ise bu husustaki görüşler şöyledir:
Bütün peygamberler mertebelerine gölge düşürücü, Onları küçültücü ve mürüvvetlerini zedeleyici en ufak günahlardan bile pak ve münezzeh oldukları hususunda âlimler arasmda bir ihtilâf yoktur. Hepsi bu noktada da ittifak halindedir.
Yukarda sıraladığımız günahlar dışında kalan basit hatâlara ve önemsiz isabetsizliklere gelince fıkıhçıların, hadîsçilerin ve kelâmcı-ların selef ve halef sayılan âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre bu tür hatâları işlemeleri de caizdir. Yâni mümkündür. Bunların delilleri ise bâzı âyetlerin ve hadislerin zahiri mânâlarıdır. Fakat imamlarımız durumundaki muhakkik fıkıhçılar ve kelâmcılar tüm peygamberlerin büyük günahlardan olduğu gibi her nevi küçük günahlardan da masum olduklarına hükmetmişler ve bâzı âyetler ile bâzı hadislerde görülen durumu inceleyerek: Peygamberlerden görülen bu hâl ya bir te'vil neticesinde veya yanılma eseri yahut Allah'tan aldıkları izinle meydana gelmiş, bir kısmı da peygamberlik döneminden önce vuku bulmuş, demişlerdir. Hak olan mezheb de budur.
Birlikte bakalım: Peygamberlere isnad edilen hatâlar nelerdir: Bunlar, Adem (Aleyhisselâm) 'm unutarak cennetteki ağaçtan yemesi, N û h (Aleyhisselâm) 'm kâfir olan kavmi aleyhinde bedduada bulunması, M û s â (Aleyhisselâm) 'in izinsiz olarak bir kâfiri öldürmesi ve î b r â h î m (Aleyhisselâm) 'in kendi kavminin şerrinden korunması için tevriye yollu olup aslında doğru olan söz söylemesidir.
Şu saydığım hangisi başka insanlar için günah sayılır. Aslında hiç birisi günah sayılmaz. Bununla beraber onlar bu işleri Allah'tan izin almadan işledikleri için üzülüp korkmuşlar, haya etmişler ve yüce mertebeleri ile bağdaşmadığı için bâzılarından dolayı Allah tarafından kınanmışlar. Hepsi bu kadardır.
Bu hadîse göre, yer yüzündeki insanlara gönderilen ilk resul, yâni elçi durumundaki peygamber N û h (Aleyhisselâm)'dır. Ondan önce Âdem (Aleyhisselâm) ve Ş i t (Aleyhisselâm) gelmişler ise de bu iki resulden Âdem (Aleyhisselâm), yalnız kendi evlâdının irşadı için gönderilmişti. Evlâdı içinde küfür üzerinde olan yoktur. Onun halefi durumundaki Ş î t (Aleyhisselâm) da öyle idi. Yâni sâdece o günkü mü'minlere Allah'a itaat yolunu göstermek ve imân esaslarını öğretmekle görevli idi. Fakat N û h (Aleyhisselâm)'a gelince o, yer yüzündeki kâfirleri imâna davet etmek üzere gönderilmiş bir resul ve elçi idi: Bu bilgi de Kadı I y â z' dan naklen verilmiştir.
"Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanmış olması" meselesine gelince bu ifâdenin benzeri Fe t i h sûresinin ikinci âyetinde de bulunur. Âlimler bu ifâdenin mânâsı hususunda müteaddid yorumlar ve beyanlarda bulunmuşlar. Kadı Iyâz: Bir kavle göre geçmiş günahlardan mak-sad, peygamberlik döneminden önceki dönemde faraza olabilen kusur, gelecek günahlardan maksad da peygamberlik dönemindeki günahsızlık hâlidir. Diğer bir kavle göre bundan maksad O'nun ümmetinin günahlarıdır. Bu ifâde böyle yorumlamrsa günahların bağışlanmasından maksad ümmetin bir kısmının bağışlanması veya tümünün cehennemde ebedî kalmaktan muaf tutulmasıdır. Bir başka kavle göre bundan maksad Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'dan bir yanılma veya te'vil yoluyla meydana gelen hallerdir. T a b e r I bu kavli nakletmiş ve Kuşeyrî de bunu tercih etmiştir. Bir diğer görüşe göre bundan maksad O'nun babası Âdem (Aleyhisselâm) 'm geçmişte işlemiş olduğu hatâ ve gelecekte ümmetinin işleyeceği günahlardır. Bâzılarına göre maksad şudur: Faraza O'ndan bir kusur veya hatâ meydana gelse bile bundan dolayı bir muahaza edilmemesidir. Başka bir görüşe göre maksad O'nun her türlü kusur ve hatâdan pak ve nezih olduğunu ifâde etmekdir. Allah en iyi bilendir, demiştir.
Hadîse göre Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) şefaat için dördüncü defa Allah'ın huzuruna çıktığında: Yâ Rabbil Kur'ân'ın hapsettiği kimselerden başkası (cehennemde) kalmadı, diyecek. Buh â r i ve Müslim1 deki bir rivayete göre hadisin râvisi Katâ-d e; "Kur'ân'ın hapsettiği" ifâdesinden maksad cehennemde ebedi kalması vâcib olan kimselerdir, demiştir.
Bu ifâdeden maksad haklarında hiç bir kimsenin şefaatinin kabul edilmemesi Kur'ân veya O'nun

açıklaması hükmünde olan sünnetle sabit olan kimseler de olabilir. Yâni bâzı günahkâr mü'minler olabilir ki Allah hiç bir şefaatçi ve aracı olmaksızın sırf lütuf ve keremiyle azad eder, cehennemden çıkarıp cennetlik eder.
Hadisin sonlarında yine K a t â d e' nin Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği paragraf Buhâri ve M ü s -1 i m' de İman kitabı bölümlerinde ayn olarak rivayet edilmiştir. A h m e d' in rivayeti buradaki gibidir.
Hadisin bu paragrafında Tevhîd kelimesini diliyle söyleyip de kalbinde bir arpa veya bir buğday ya da bir zerre ağırlığı kadar hayır bulunan kimselerin netice itibariyle cehennemden çıkacakları müjdeleniyor. Buradaki hayırdan maksad imândır. Sindi' nin belirttiği gibi bazı rivayetlerde hayır kelimesi yerine imân kelimesi bulunur. Yâni Tevhîd kelimesini diliyle söyleyen kişinin kalben de inanması gerekir. Şayet münafıklıkla Tevhid kelimesini getirir, fakat kalbinde zerre miktarı imân yoksa böyle bir kimse mü'min sayılmaz ve kâfirdir. Haliyle cehennemde ebedi kahr.
Tevhîd kelimesi yanında Hz. Muhammed (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) 'in peygamberliğine imân etmek ve şehâdet kelimesini getirmek de gerekir. Sâdece Allah'ın varlığını bildiğini kabul ve ikrar etmek bilindiği gibi mü'min sayılmak için yeterli değildir. Bu hususta bir çok hadîs ve âyet mevcuttur. Maksadın böyle olduğunu hatırlatma -kabilinden belirtmekte fayda mülâhaza ettiğim için bu noktaya işaret ettim.

4313) "... Osman bin Affân (Radtyallâhü ank)'dtn rivayet edildiğine gÖ-re; Resûlullah (Sallaltahû Aîeyki ve Seltem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü üç (zümre) şefaat eder i Peygamberler, sonra din bilginleri, sonra şehîdler."
Not: Bu hadis zayıftır, çünkü Zev&id'de belirtildiği gibi senedinde Hâk bin Ebl Müslim bulunur.

4314) "... Übeyy bin Kâ'b (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kıyamet günü olduğu zaman ben peygamberlerin imamı, hatibi ve şefaatlerinin sahibi olurum. (8u sözüm) bir böbürlenme değildir."

4315) "... Imrân bin Husayn (Radtyallâhü a«A)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Muhakkak bir takım (mü'min) insanlar cehennemden benim şe-fâatımla çıkacaklar (ve cennete girecekleridir. Onlar cehennemlikler, diye adlandırılacaklardır."[177]

İzahı

Osman (Hadıyallâhü anh)'m hadisi Zevâid nevinden olup âlimlerin şehidlerden faziletçe üstünlüğüne dalâlet eder. Âlimlerden maksad dini bilgilerle cihazlamp bilgisinin ışığında hareket eden ih-lâsh zâtlardır.
Übeyy (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini T i r m i z i, Menakib bölümünde Peygamber (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in faziletine tahsis ettiği bâbta rivayet etmiştir. Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâmJ'in bütün peygamberlerin imâmı, büyüğü ve hatibi oluşunun anlamı açıktır. Peygamberlerin şefaatlerine sâhib oluşu mes'elesine gelince, çünkü O'nun mahşer halkına şefaati umûmîdir ve dolayısıyla peygamberleri de kapsar. Şöyle de söylenebilir; O, mahşer halkı için şefaat edince diğer peygamberlerin ümmetleri için de şefaat etmiş olur. Halbuki başka ümmetlere şefaat etme işi onların peygamberlerinin görevi olmalıydı. Bu ıjibarla O, diğer peygamberlerin şefaat görevini üstlenmiş olur. Bu ifâde şöyle de açıklanabilir: Mahşer halkı şefaat işi için peygamberlere baş vurunca bu ricayı kabullenip şefaat etmeleri onlara lâyık ve beklenen davranış olarak görülürdü. Fakat neticede bu işi Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) yapınca peygamberlerin yapması beklenen şefaat görevini yapmış olur. î m r â n (Radıyallâhü anh)'m hadîsini B u h â r i Rıkak'ta, T i r m i z i Cehennem sıfatı bâblarında ve Ebû Dâvûd, Sünnet bölümünde rivayet etmişlerdir.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm)'in şefâatıyla cehennemden çıkarılacak bir takım insanlara Cehennemlikler veya Cehennemiler adının takılması ve cennet ehlinin onları bu isimle çağırmaları onları tahkir veya eksikliklerini dile getirmek için değil de Allah Teâlâ'nın âzadlı kullan olmaları hasebiyle bu isimle anılmak suretiyle sevinçlerini sık sık tazelemek ve ilâhî lutfu onlara hatırlatmaktır. Hadîs sarihleri böyle açıklama yapmışlardır. Ancak Tuhfe yazarının beyânına göre Müslim'in Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) '-den olan bir rivayetinde şöyle bir ilâve vardır: Bu ismi alan azadlılar bir süre sonra Allah'a duâ ederler ve Allah da bu ismi onlardan giderir. Gerek bu rivayet ve gerekse B e y h a k i' nin H u z e y f e (Radıyallâhü anh) 'den ettiği

benzer rivayet, bu adın onların sevinçlerinin tazelenmesine vesile olduğuna dâir yoruma gölge düşürür durumdadır.

4316) "... Abdullah bin Ebi'l-Ced'ân (Radıyallâkü anhyûtn rivayet edildiğine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve'SeUemyi:
Benim ümmetimden bir adamın şefâatıyla Temim oğullan (kabilesi) nden daha çok (mü'min) kimseler muhakkak cennete girecektir, buyururken işitmiş (ve orada hazır bulunanlar) :
Yâ Resûlallah! Senden başka bir adam (mı) ? diye sorunca O t Evet, buyurmuştur.
(Hâvi Abdullah bin Şakîk demiş ki) :Ben (Abdullah bin Ebl'1-Ced1-ân'a:) Bu hadîsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sen kendin (mi) işittin? dedim. O t
Ben kendim O'ndan işittim, dedi."

4317) "... Avf bin Mâlik el-Eşcaî (Radtydlâhü <mA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Saüallakü Aleyhi ve Sellent) :
Rabbimin bu gece beni ne hakkında muhayyer (serbest) kıldığını bilir misiniz? diye (bize) sordu. Biz t
Allah ve Resulü (her şeyi) en iyi bilenlerdir, dedik. O:
îşte Rabbim ümmetimin yansını cennete dâhil etmek ve şefaat (etmem) arasında şüphesiz beni muhayyer kıldı. Ben şefaat etmeyi seçtim, buyurdu. Biz:
Yâ Resûlallah! Bizi şefaat edeceğin kimselerden etmesi İçin Allah'a duâ buyur, dedik. O t
Şefaatim her müslümanadır, buyurdu." [178]

İzahı

Abdullah bin E b i'l-C e d'an (Radıyallâhü anhl'ın hadîsini Tirmizf ve Dârimİ de rivayet etmişler. Temim Oğulları kabilesi büyük bir kabiledir. Bu hadiste Peygamberimiz (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in ümmetinden bir zâtın şefâatıyla bu kabileden daha çok mü'minin cennete gireceği müjdeleniyor. Tuhfe yazarının e 1 - K a r i' den naklen beyânına göre bu zâttan maksadın Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) olduğu söylendiği gibi Üveys el-Karani (Radıyallâhü anh) olduğunu söyleyenler de vardır. Bu arada başka isimlerden de söz edilmiştir. Tuhfe yazan bu nakilleri yaptıktan sonra: Ben derim ki: Hadiste sözü edilen zâtın kim olduğuna dâir bir delil varsa o delile göre hükmedilir. Şayet bir delil yoksa bundan maksadın kim olduğunu Allah en iyi bilendir, demiştir. [179]

38- Cehennem Ateşinin Sıfatı Babı

İki Hâl Tercçmesi
Abdullah bin Ebi'I-Ced'an (R.A.), Basra'ya yerleşen bir sahabldir. Bir hadi* sini TirmİEİ rivayet ederek sahih olduğunu söylemiştir (ki bu hadistir). Onun başka bir hadisi de vardır. Ravisi Abdullah bin Şaklk'tİr. Tuhfe yazarının beyânına göre et-Takrlbte bu zâtın isminin Abdullah bin Ebi'l-Cez'ân olduğu belirtilmiştir.
Avf bin Mâlik el-Eşcal (R.A.)'m hadisini TirmİzI de rivayet etmiştir. Bu hadiste Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in ümmeti İçin şefaat etme şıkkını, ümmetinin yansının şefftatsız olarak cennete girme şıkkına tercih ettiği, çünkü şefaatinin umûmi olup imân üzerine ölen her müslümana şümullü olduğu belirtilmiştir. Çünkü imân Üzerinde ölen bir kimse günahları dolayısıyla cehenneme girse bile O'nun şefaati sayesinde netice itibariyle İnşaallah cehennemden çıkıp cennete kavuşacaktır.

4318) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anA)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz sizin şu (dünya) ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır ve eğer su ile iki defa söndürülmemiş (yâni ha-râreti giderilmemiş) olsaydı siz (dünyada) ondan yararlanamazdınız. Şüphe yok ki, dünya ateşi, (kendisinden) giderilmiş sıcaklığı ona iade etmemesi için Allah (Azze ve Celle) 'ye duâ eder."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir : Sl-Hâkim, bu hadisi Müellifin rivayet ettiği gibi tahriç ederek: Senedinin Buhâri ile Müslim'in şartlan üzerine sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadisin metninin bir bölümü Buhâri ve Müslim'in sahi-hayn'ında Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivayet edilmiş olarak bulunur.

4319) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü ank)*dtn rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cehenem, Rabbine şikâyet ederek i Yâ Rabbit Ben kendi kendimi yedim, dedi. Bunun üzerine Allah ona iki (defa) nefes (vermesi) için İzin verdi. Bir nefes kışın, bir nefes de yazın (dır). İşte bulduğunuz şiddetli soğuk, cehennemin zemherîrindendir, bulduğunuz şiddetli sıcak da onun harâretindendir."[180]

İzahı

Enes (Radıyaîlâhü anh) 'in hadisi notta belirtildiği gibi Zevâid nevindendir. Ancak orada da işaret edildiği gibi Buhâri ve Müslim onun bir bölümünü Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'in hadisi olarak rivayet etmişlerdir. Buhâri "Bedü'1-Halk" kitabının 9. babında ve Müslim de Cennet kitabının 12. babında rivayet etmişlerdir. Gerek buradaki rivayetten ve gerekse Bu-hâri ile Müslim' deki rivayetlerden anlaşılan hüküm, cehennem ateşinin hararetinin dünyadaki ateşin hararetinin yetmiş katı oluşudur.
Sindi bu hadisin izahı bölümünde: Yâni dünyadaki ateş cehennemden çıkarıldıktan sonra hararetinin şiddeti iki defa su ile giderilmiş ve böylece hararet derecesi bugünkü duruma düşürülmüştür. Eğer harareti düşürülmemiş olsaydı, herhangi bir kimsenin dünya ateşine yaklaşıp ondan yararlanması mümkün olmayacaktı. Dünya ateşi, eskiden kendisinde bulunmuş olup da sonradan giderilmiş durumdaki sıcaklığın tekrar kendisine geri verilmemesi için Allah (Az ze ve Celle)'ye dua eder. Bu durum, şiddetli hararetin ateşe bile eziyet verdiğine dalâlet eder. İkinci hadîs de buna dalâlet eder, demiştir.
E b û H. ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'in hadîsini B u h â r İ "Mevakîtu's-Sala" ile "Bedü'I-Halk" kitablarında ve Müslim "el-Mesâcid" kitabında ve Ti r m i z i Cehennem sıfatı bölümünde rivayet etmişlerdir.
Bu hadîste cehennemin şiddetinden dolayı kendi kendisini yemesinden dolayı Allah'a hâlini arz ettiği ifâde edilmiştir. Cehennemin hâlini arz ve şikâyet keyfiyeti hakîki mânâda tutulduğu gibi mecazî mânâda yorumlanmıştır. Şerh kitablarında bu hususta uzun izahat vardır. Biz Tuhfe yazarının el-Fetih'ten naklen verdiği bilgiyi özetleyip bununla yetineceğiz:
Hafız İbn-i Hacer, el-Fetih'te şöyle der: Cehennemin söz konusu şikâyetinin cehennemin söz söyleme gücüne kavuşturulmak suretiyle sözlü olması ve böylece hadisteki ifâdenin hakikî mânâda tutulmasına tarafdar olanlar olduğu gibi, bu ifâdeyi mecazî mânâya yorumlayanlar da olmuştur.
îbn-i Abdi'1-Berr: Her iki görüş de mâkuldür ve emsali bulunur. Birinci görüş tercihli görülür, demiştir. Kadı Iyâz da birinci görüşü tercih etmiştir. K u r t u b î de : Hadîsteki ifâdeyi hakiki mânâsında tutmaya mâni bir durum yoktur, diyerek birinci görüşe tarafdar çıkmıştır. N e v e v i de böyle söyledikten sonra : Doğrusu budur, demiştir.
Be y z â v î ise : Bu hadîsi mecazi mânâya yorumlayarak şöyle demiştir:
Cehennemin şikâyeti, onun kükreyip galayana gelmesi demektir. Cehennemin kendi kendisini yemesinden maksad da şiddetli izdihamından ve ateşin yoğunluğundan meydana gelen sıkışma (ve alevlerin birbirini yenercesine dalgalanması) dır. Cehennemin nefes vermesi de cehennemden dışarı çıkan sıcaklık veya soğukluktur, demiştir. (Fetih'ten nakil bitti.)
Bu hadîste geçen "Semûm" kelimesinin asıl mânâsı gündüz sıcağı veya esen sıcak rüzgâr demektir. Bu tür rüzgârlar genellikle gündüz eser.
Bu hadis, cehennemin hâlen mevcut olduğuna dalâlet eder ve cehennemin kıyamet günü yaratılacağı görüşünü savunan Mûtezi-1 e mezhebi gibi bâtıl mezheblerin görüşünü reddeder.

4320) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü onAJ'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sattallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Cehennem ateşi bin yıl yakılarak beyazlaştı. Sonra bin yıl daha yakılarak kıpkırmızılaştı. Daha sonra bin yıl yakılmak suretiyle nihayet simsiyah hâle geldi. Artık karanlık gece gibi kapkaradır."

4321) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre;
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kâfirlerden dünya nimetlerinden en çok yararlanıp müreffeh ya-şıyanı kıyamet günü getirilir ve t Şu herifi ateşe bir kere daldırınız, denilir. Bu emir üzerine adam ateşe (bir kere) daldırıldıktan sonra kendisine t
Ey Falan (kişi)! Geçmiş zaman boyunca herhangi bir nimet senin eline geçti mi? denilir. Kendisi: Hayır, geçmiş sürece bana hiç bir nimet bana isabet etmedi, der. Mü'minlerin (dünyada iken) en

şiddetli sıkıntı ve belâ çekeni de (kıyamet günü) getirilir ve: Bunu cennete bir kere daldırınız, denilir. Bunun üzerine o mü'm in cennete bir kere daldırılır. Sonra ona:
Ey Falan (Mü'min)! Geçmiş zaman boyunca herhangi bir sıkıntı veya belâ çektin mi? denilir. O da t (Hayır)! Şu ana kadar hiç bir sıkıntı ve hiç bir belâ çekmedim, der."

4322) "... Ebû Saîd-i Hudrî (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:
Kâfir kişi (cehennemde) şüphesiz öyle iri yapılı olur ki dişi Uhud (dağın) dan muhakkak daha büyük olur ve vücûdunun dişinden büyüklüğü (de) herhangi birinizin vücûdunun dişinden büyüklüğü gibidir."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Atiyye el-Avfl ve onun râvisi zayıftırlar. Müslim ve Tirmlzl bunun bir bölümünü Ebû Hüreyre (R.A.)'in merfû hadisi olarak riv&yet etmişler. [181]

İzahı

4320. hadîsi T i r m i z î Cehennem sıfatı bâblannda rivayet etmiştir. Ayrıca Beyhaki ve Mâlik de rivayet etmişler. Karanlık gece her türlü şer ve tehlikelere müsâid olduğundan dolayı cehennem ateşinin siyahlığı gecenin karanlığına, başka bir deyimle simsiyah cehennem ateşi, kapkaranlık geceye benzetilmiştir. T ir-m i z i'nin rivayet ettiği hadîs metnine göre cehennem ateşi bin yıl yakılarak nihayet kıpkırmızı olmuş, sonra bin yıl yakılarak neticede beyazlaşmış ve bundan sonra bin yıl yakılarak neticede simsiyah hâle gelmiştir. Yâni Müellifimizin rivayetine göre ateşin renk değiştirmesi sırayla beyazlaşma, kırmızılaşma ve siyahlaşmadır. Oradaki rivayete göre bu sıralama kırmızılaşma, beyazlaşma ve siyahlaşma şeklindedir. Hulâsa bu hadîs, cehennem ateşinin şiddetini beyân eden delillerdendir.
E n e s (Kadıyallâhü anh) 'm hadîsini Müslim de "Sıfatü'l-M ün af ikin" kitabının 12. babında rivayet etmiştir. Bu hadisten kasde-dilen mânâ kanaatımca şudur:
Dünyada en çok refah ve mutluluk içinde yaşayan kâfir, kıyamet günü bir defacık cehennem ateşine daldırılıp çıkarıldıktan sonra, dünyadaki yaşamı boyunca görmüş olduğu tüm nimetler yokmuş gibi olur ve hayatında gördüğü nimet, refah ve mutluluk rü'ya gibi olur. Diğer taraftan dünya hayatında en çok çile, sıkıntı ve belâlara mâruz kalmış durumdaki mü'min kişi kıyamet günü cennete bir defacık daldırıldıktan sonra dünyada iken çekmiş olduğu bütün çile, sıkıntı ve belâları tamamen unutmuş olur.
Mü'minin cennete daldırılması ifâdesinden maksad cennetteki nehirlere daldırılması anlamı olabilir veya bundan maksad cennete dâhil edilmesidir. Edebî san'atta Müşâkele denilen usûl gereği daldırma ifâdesi kullanılmıştır. Yâni bundan önceki cümlede kâfirin cehennem ateşine atılması işi, daldırma biçiminde ifâde edilmiştir. Mü'minin cennete dâhil edilmesi işi de bir önceki cümle ile uyum içinde bulunmak üzere daldırma biçiminde anlatılmıştır.
E b û S a i d (Hadıyallâhü anh) 'm hadisi notta işaret edildiği gibi Zevâid nevindendir. M ü s 1 i m' in, Cennet kitabının 13. babında ve T i r m i z i' nin Cehennem sıfatı bâblarımn başında E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettikleri bir hadîste kıyamet günü kâfirin dişinin U h u d (dağı) misli olacağı bildirilmiştir.
Müellifimizin rivayetinde belirtildiği gibi kâfirin dişi bu kadar büyük olunca cesedinin durumu da bu oran ve ölçüye göre iri hâle gelir. Kâfirin cesedinin böyle iri hâle gelmesinden gaye vücûdunun her zerresinin daha çok azab çekmesidir. Nevevİ: Allah, kafirin cesedi bu kadar iri hâle getirmeye Kadirdir. Resûl-i Ekrem (Aley-hi's-salâtü ve's-selâm) da bunu bildirmiştir. Bu itibarla buna inanmak vâcibtir, der.

4323) "... El-Hâris bin Ukayş (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Salla! lahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Şüphesiz benim ümmetimden (şefaati makbul) Öyle kimseler vardır ki onların şefâatıyla Mudar (kabilesin) den daha çok kişiler cennete girer. Şüphesiz benim (davet) ümmetimden Öyle kimseler de bulunur ki, ateş (te yanmak) için cehennemin bir köşesini teşkil edecek kadar iri yapılı olur.**
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Abdullah bin Ukayş (veya. Kay s) en-Nahal bulunur, İbn-i Hibban onu güvenilir r&vilerden saymış ve : EbÛ İshâkbu İsimde bir z&t vasıtasıyla îbn-i Abbâs (R.A.)'den rivayette bulunmuştur. Ben bu ravinin o z&t olduğunu zannediyorum, demiştir. Zev&İd yazan daha sonra: Abdullah bin Ukayş (veya Kay s) en-Nahaî'den, Dâvûd bin Ebİ Hind'den başka bir kimse rivayette bulunmamıştır ve bu hadisin

[182]
senedi safi, yani tam sağlıklı değildir, demiştir.

İzahı

Bu hadis Zevâid nevindendir. Hadîsin ifâde ettiği mânâya geçmeden önce bir noktayı belirtmekte fayda vardır. Şöyle ki:
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), bilindiği gibi bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilmiştir. Bu itibarla dâvet ve tebliği hepsine şümullüdür ve dolayısıyla mü'min ve kâfir tüm insanlar ve cinler O'nun "Davet ümmeti" sayılır. Yâni O, hepsini îs-lâm'a davet etmiştir. Bunlardan O'nun dâvetine icabet ederek İslâmiyet'i kabul edenlere mahsus olmak üzere "İcabet ümmeti" denilir.
Hadiste iki yerde geçen ümmet kelimesi Davet ümmeti anlamına yorumlanabilir. Bu takdirde M u d a r kabilesinden daha fazla kişi için şefaat edeceği haber verilen kimseler "Davet ümmetf'nden olup da O'na imân eden büyük zâtlardır ve cehennemin bir köşesini teşkil edecek derecede cesedi iri olacağı haber verilen kimseler de "Davet ümmetf'nden olup da O'na imân etmeyen kâfirlerdir, denilir.
Şöyle de söylenebilir: Hadîste ilk geçen Ümmet kelimesi İcabet ümmeti anlamınadır ve ikinci kez geçen ümmetten maksad Davet ümmetidir. Bu takdirde bir çok kişiye şefaat edeceği haber verilen zâtlardan maksad Allah'ın sevgili kullarıdır. Cehennemde cesedinin iri olacağı haber verilen kişilerden maksad da kâfirlerdir.

4324) "... Enes bin Mâlik (Radtyattâhü cnA^'den rivayet edildiğine göre; ResûluIIah (Salîaliahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cehennem halkının Üzerine ağlama gönderilir (yani ilâhi emirle onları bir ağlamak tutar) ve göz yaşları tükeninceye kadar ağlarlar. Sonra da kan ağlarlar. Nihayet yüzlerinde kanal biçimi gibi öyle çukur oluşurki eğer o kanala gemiler sahmrsa hızlı gidecektir.*'
Not: Zev&id'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Yezld bin Eb&n er-Rak-kâşl bulunur. Bu r&vi zayıftır.
Bir Hâl Tercemest
Hadisin ravisi el-Harls bin Ukayş Haltfü'l-Ensâr fJUU sahâbldir. Ona îbn-i Vukayş da denilmiştir. Bir hadisi vardır, —ki budur- H&vîsi Abdullah bin Kaya en-Nahal'cÜr. tbn-1 Maceh onun hadisini rivayet etmeli. (Hulâsa, 07)

4325) "... İbn-i Abbâs (Radtyallâhü ankümâydvn; Şöyle demiştir Besûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
"Ey im&n edenler Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının ve herhalde mûslüman olarak can veriniz" (Âl-i îmrân, 102) âyetini okuyup şöyle buyurdu t
Eğer zakkûm'dan bir damla yere damlatılmış olsaydı, o damla dünyadaki canlıların geçim vesilesi (olan tüm gıda maddeleri) nl bozardı. Artık zakkûm'dan başka yiyeceği olmayan [183]
(cehennem halkın) in hali nasıl (elem verici) dir?"

İzahı

Ibn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın hadîsini Tir-mizl, Nesfti ve îbn-i Hibbân ile Ahmed de ri-vayet etmişlerdir. Tirmizî bu hadîsi "Cehennem sıfatı bâbları" bölümünde merfû olarak rivayet etmiştir. Yâni âyetten sonra anılan ve zakkûm'un nasıl bir şey olduğunu beyân eden cümleleri Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğu olarak rivayet etmiştir. El-Münziri de Et-Terğîb'te bu hadîsi naklettikten sonra : Bunu Tirmizî, Nesâi, îbn-i Mâceh ve îbn-i Hibbân rivayet etmişler, der ve bâzı rivâyetlerdeki farklı cümleleri belirtir. Daha sonra bu hadisin mevkuf, yâni 1 b n - i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) 'nın sözü olarak da rivayet edildiğini bildirir.
El-Münzlrt* nin ifâde tarzı Müellifimizin rivayetinin T i r -m iz î'nin rivayeti gibi merfû olduğuna işaret sayılır. Tercemeyi buna göre yaptım. Benim de âcizane kanaatıma göre Müellifimizin ifâde tarzı bu hadîsin merfû olduğunu gösterir. Bu duruma göre tbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) şunu beyân etmek istemiştir: Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm), lâyıkı veçhiyle Allah'tan korkmayı, yâni farz ve vâcibleri ifâ etmek ve haram ile mekruhlardan sakınmak suretiyle Allah'ın azabından sakınmayı ve-îslâm dininden son nefese kadar ayrılmamayı emreder mâhiyetteki âyeti okuduktan sonra imân üzerine sebat göstermenin lüzumunu belirtmek için cehennemliklerin yegâne yiyecek maddesi sayılan zak-kûm'un nasıl bir şey olduğunu ifâde

buyurmuştur.
El-Mecma'da: Zakkum: Tadı ve kokusu fena olup acı bir ağaçtır. Cehennem halkı onu yemeye zorlanır, diye bilgi verilmiştir.
S â f f â t sûresinin 63 - 66. âyetleri zakkum ağacının nasıl bir şey olduğunu ve cehennemliklerin yiyeceği olduğunu meâlen şöyle beyân eder:
"Gerçekten biz zakkum ağacını kafirler İçin (Kıyamette) bir azab yaptık. (63)
O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır. (64)
Meyveleri (tiksindirici - çirkin) şeytan başlan gibidir. (65)
tşte kâfirler muhakkak bundan yiyecekler, karınlarını bununla dolduracaklardır." (66)

4326) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâkü ankyâen rivayet edildiğine göre; Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :
Cehennem ateşi (mü'min olan) Âdem oğlunun secde yeri (yâni organları) dışında kalan bedenini yiyer. Allah cehennem ateşine secde eserini (yâni organlarını) yemeyi (yakmayı) yasakladı." [184]

İzahı

Nesâl bu hadisin benzerini "Kitâbü't-Tatbîk11 bölümünde "Babü Mavdn's-SücûdÎ" babında rivayet edilmiştir. Oradaki farklı durumu görmek isteyenler bakabilirler. O durumu buraya aktarmaya gerek görmüyorum.
Hadiste geçen "Eserü's-SScûd = Secde eseri" Secde organları olarak yorumlanmıştır. Yâni cehennem ateşine müstehak olan mü'min bir kimse şayet bağışlanmayıp da cehennem azabı ile cezalandırılırca ateş onun secde organlarım yakamayacak, vücûdunun diğer taraflarım yakacaktır. Bu da namaz kılanların faziletine delâlet eder.
Câmiü's-Sağir şerhinde bu hadîsin İbn-i Mâceh tarafından rivayet edildiği ifâde edilmektedir. Yâni N e s â i tarafından da rivayet edildiği belirtilmemektedir. N e s â I' deki rivayet tarzı buradakinden çok farklı olduğu için aynı hadisin N e s â î tarafından da rivayet edildiğinin söylenmemiş olması yerindedir, kanaatin-dayım.
4327) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Rcsûlullah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kıyamet günü ölüm (bir koç gibi) getirilip Sırat (köprüsü) Üstün" de durdurulur ve: Ey cennet halkı, diye çağırılırlar. Cennettekİler (bu çağn üzerine) İçinde bulundukları (güzel) yerden çıkarılacakları endişe ve korkusu ile bakarlar. Sonra: Ey Cehennem halkı, denilir. Onlar da İçinde oldukları (kötü) yerden çıkarılacakları ümidiyle sevinçH ve ferahh bakarlar. Daha sonra (Cennettekiler ile cehennemdekile-re): Bunu tanır mısınız? diye sorulur. Onlar da t Evet, bu ölümdür, derler, ResûM Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki t Bunun üzerine emir verilerek ölüm. Surat (köprüsü) üstünde boğazlanıp kesilir ve sonra cennet halkı ile cehennem halkmm her ikisine de i İçinde bulunduğunuz halde devamlı kabalarsınız. Onda sonsuza dek Ölüm yoktur, denilir."
Not: Zev&ld'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahih olup r&vileri güvenilir zâtlardır. Buhar! bunun bir kısmını bu biçimde rivayet etmiştir. Ayrıca Buharl ve Müslim'de bulunan Ebû Sald (R.A.)'ın hadisi bunun için şahid durumundadır. [185]

İzahı

Notta işaret edilen Ebû S a i d (Hadıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r i Tefsir ve Rıkak bölümlerinde, Müslim de Cennet kitabında rivayet etmişler. Ayrıca Tirmizl ve Nesal de Tefsir bölümünde rivayet etmişlerdir. Buhârî, îbn-i Ömer CRadıyallâhü anhümâ)'dan da bunun şahidi durumunda bir hadîsi Rıkak bölümünde rivayet etmiştir.
ölümün Sırat köprüsü üstüne getirilip kesilmesi olayını belirten hadisteki ifâde çeşitli şekillerde yorumlanmıştır; Kütüb-i Sitte şerhleri de bu yorumları etraflıca izah etmişlerdir.
Tuhfe yazan da Tirmizî' nin şerhinde bu yorumların bir kısmını naklettikten sonra Kurtubi' nin aşağıdaki yorumunu ve nihayet kendisinin taraf dar olduğu bir yorumu nakletmekle yetine-ceğim:
Kurtubi: ölüm, haddi zâtında bir cisim olmayıp manevî bir şeydir. Mânâların cisimlere dönüşmesi olağan bir şey değildir. Allah Teâlâ amellerin sevablanndan bir takım cisimler yarattığı gibi bir koç yaratıp ona ölüm adını verir ve gerek cennet halkının ve gerekse cehennem halkının

kalblerine şu hususu yerleştirip kökleştirir: Ölüm adı verilen o koçun boğazlanıp kesilmesi cennet ve cehennemdeki kalışın ebedi olduğuna delâlet eder, demiştir.
Başkası: Allah'ın ölümden bir madde ve cesed yaratmasına hiç bir engel yoktur. (Yâni ölümü maddeleştirmesi mümkündür).. Bunun örnekleri de mevcuttur. Meselâ Bakara ve Al-i îmrân isimli Kur'ân-ı Kerîm'in iki sûresinin kıyamet günü iki bulut parçası hâlinde geleceğine dâir hadis, M ü s 1 i m' de mevcuttur. Buna benzer başka hadisler de vardır, demiştir.
Sindi de: Bâzılan demişler ki Sırat köprüsü üstünde kesilen ölüm öyle bir şeydir ki kesildiği zaman Allah cennetliklerin ve cehennemliklerin kalblerinde şu apaçık bilgiyi yaratır: Artık sonsuza dek ölüm kesinlikle yoktur.
Eğer Allah dilerse söz konusu ölümün kesimi olayı olmaksızın da bu kesin bilgiyi onların kalblerinde yaratır. Ama O'nun, yaptığı hiç bir şeyden sorulmaz. Yoksa, ölümün kesilmesi, ondan sonra artık Ölümün olmaması bilgisini gerektirmez. Çünkü Allah her şeye Kadirdir. Tüm ölüleri dirilttiği gibi faraza koç hâline dönüştürülmüş ve kesilmiş durumdaki ölümü de diriltmeye Kadirdir, diye bilgi verir.
Hülasa i Hadisten çıkan sonuç şudur ki: Mü'minler cennete, kâfirler de cehenneme girdikten sonra hadiste amlan olayla mü'minler cennette mutlu olarak, kâfirlerin de cehennemde azab içinde sonsuza dek kalacaklarına ve artık ölüm diye bir şeyin söz konusu olmayacağına kesin bilgi sahibi edileceklerdir. [186]

39- Cennetin Sıfatı Babı

4328) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle) : Ben sâlih (yâni ibâdete düşkün, yasak şeylerden çekingen, ahlaken faziletli mü'min) kullarım için hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir insanın kalbinden geçmeyen bir takım nimetler hazırladım, buyurur.
Ebû Hûreyre de demiş ki ı Ve (bu nimetler) Allah'ın size (Kur'-ân'da) bildirdiği nimetlerden başkadır. İsterseniz;
"İşledikleri İbâdetlere mükafat olarak mü'minler için — Allah katında saklanmış gözler aydınlığı nimetleri hiç kimse bilemez" (32 - Secde - 17. âyet) İ okuyunuz.
RâvI demiştir ki i Ebû Hûreyre bu âyeti= "Gözler aydınlıkları" diye okurdu. [187]

İzahı

Bu hadisi Buharl ve Tirmizl, Secde sûresinin tefsiri bölümünde, Müslim de Cennet kitabının başlarında rivayet etmişler. Tuhfe yazarının beyânına göre A h m e d de rivayet etmiştir.
Müellifimizin rivayetinde Ebû Hûreyre (Radıyallahü anhl'ın sözü olarak geçen "Belhe*1 kelimesi bir kavle göre "Bırak" demektir. Bu takdirde cümleden kasdedilen mânâ şöyle olur: Allah'ın size bildirdiği cennet nimetlerini bir tarafa bırakınız. (Çünkü onlar Allah'ın mü'minler için katında sakladığı nimetler yanında çok hafif gelir).
Sindi' nin de beyân ettiği gibi Hattâbi; Bütün nüshalar "Min belhe" biçiminde rivayet bakımından ittifak halindedir. Yâni bütün kitablarda bu cümlenin başında "Min" harfi vardır. Doğrusu ise "Min" harfinin düşürülmesidir, demiştir. H a t t â b î' nin böyle söylemesinin sebebi Arapça dil bilgisi açısından "Min" harfinin fazlalığıdır. Çünkü Arapça dilini bilenlerce malum olduğu üzere "Belhe" kelimesi Îsm-İ fiil sayılır ve başında "Min" harfinin kullanılmasına gerek yoktur.
Bir kavle göre "Belhe" kelimesi başka sözcüğünün anlamını ifâde eden bir isimdir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Bu hadiste haber verilen nimetler, Allah'ın Kur'ân'da size bildirdiği nimetlerden başkadır.
Bu yoruma göre "Min" harfi fazla sayılmaz.
Bu hadîs, iyi mü'minler için her türlü takdirin fevkinde büyük nimetlerin Allah katında saklı bulunduğuna delâlet eder. Allah bizi de bunlara erişenlerden eylesin.

4329) "... Ebû Saîd-i Hudri (Radıyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre ; Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selletn) şöyle buyurmuştur:
Şüphesiz cennetteki bir karış (hk saha) yer (küresin) den ve üzerinde bulunan şeylerden (yâni dünya ve içindeki bütün nimetlerden) hayırlıdır."
Not: ZevâÎd'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Haccâc bin Ertât ve Atİyye el-AvfÎ vardır. Bu İki râvi de zayıftır.

4330) "... Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) (Radtyallâhü ankyden rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sollallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cennette bir kamçının (azıcık) yeri (bile) dünyadan ve dünyada bulunan her şeyden hayırlıdır." [188]
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Zekeriyyâ zayıftır.

İzahı

Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini Buhar i, "Bedü'1-Halk" kitabının 7. ve "Rıkak" kitabının 1. bâblanda rivayet etmiştir. Câmiü's-Sağir'de beyân edildiğine göre T i r m i z i de bunu rivayet etmiştir. Bu itibarla bu hadîs Zevâid nevinden değildir. Zevâd yazarının bunu ne sebeble Zevâid nevinden saydığını anlamak-
ta güçlük çekilir. Bu iki hadîs, cennetteki bir kanşlık veya bir kam-çılık yer gibi en az bir sahanın bile bütün dünya ve üstündeki şeylerden hayırlı olduğuna delâlet eder.
Cennette bir karış gibi az bir yerin dünyadan ve dünyadaki şeylerden hayırlı ve üstün olduğunu ifâde eden bu ve benzeri hadisler iki şekilde yorumlanabilir.
îbn-i Hacer, Buharı' nin şerhinde Cihad kitabının 5. babında rivayet olunan E n e s bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'in benzer hadîsini izah ederken İbn-i Dakİki'l-îyd'in şöyle dediğini nakleder:
Dünya ve ondaki nimetler bilinip görülen nimetlerdir. İnsanların gözünde çok değerli şeylerdir. Cennet ve ondaki nimetler ise görülmeyen ve duyu organları ile hissedilmeyen nimetlerdir. Cennet ve nimetlerinin değerinin insanlarca gereği gibi takdir edilebilmesi için cennetin bir kanşlık veya bir kamçının işgal ettiği azıcık yeri dünya ve ondaki nimetlerle mukayese edilmiş ve daha üstün olduğu belirtilmiştir. Eğer bu maksad güdülmemiş olsaydı, bunu belirtmeye gerek yoktu. Çünkü dünyada bulunan bütün nimetlerin cennetin bir zerresine bile denk olmadığı malumdur.
ikinci yorum: Yarım gün Allah yolunda cihad etmenin sevabı, bütün dünya varlığını elde edip hepsini Allah yolunda harcama sevabından üstündür.
Tabii bu ikinci yorum bizim buradaki hadislerin izahına ve yorumuna uygun değildir. Bu yorum E n e s (Radıyallâhü anh) 'in cihadın faziletine dâir hadisle ilgili bir yorum şeklidir.
Hulasa,: Cennetteki en az bir yerin bile bütün dünyadan ve dünyadaki bütün nimetlerden daha üstün olması sebebi acıktır. Çünkü cennet ebedidir. Dünya ise fânidir.

4331) "... Muâz bin Cebel (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre kendisi: Ben, Resûlullah (SaÜallahü Aleyhi ve Sdlem)% şöyle buyururken işittim, demiştir:
Muhakkak cennet yüz derecedir. Onlardan her bir derece (nin yüksekliği) gök İle yer arasındaki mesafe kadardır. Şüphesiz o derecelerin en yücesi Firdevs'tir, en fazîletliside Firdevs'tir. Arş, muhakkak Firdevs'in üstündedir. Cennetin ırmakları da Firdevs'ten çıkıp akar. Bu itibarla siz Allah'tan (cennet) dilemek istediğiniz zaman O'ndan Firdevs'İ isteyiniz." [189]

İzahı

Bu hadisi Tirmizî de Ebvâbu Sıfati'l-Cenne" bölümünde rivayet etmiştir.
E1 - K a r i' nin dediği gibi derecelerden maksat yüce mertebeler ve makamlardır. Hadîste her derecenin gök ile yer arası kadar olduğu belirtilir. Sindi: En açık olan mânâ her derecenin yüksekliğinin bu kadar oluşudur. Uzak bir ihtimâle göre maksad her derecenin genişliğinin bu kadar olmasıdır, der.
Tuhfe yazarının beyânına göre el-Kari: "Cennet yüz derecedir" ifâdesinden maksad tahdid ve sınırlama değil de çokluk olabilir. Çünkü B e y h a k î' nin Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'dan merfû olarak rivayet ettiği bir hadîste meâlen şöyle buyurulur:
"Cennetin derecelerinin sayısı Kur'ân âyetlerinin sayısı kadardır. Kim cennete girip de Kur'ân ehlinden olursa onun fevkinde derece yoktur, buyurulmuştur." Şu mânâ da kasdedilmiş olabilir: Cennete giren herkes için yüz derece vardır. Bu takdirde hadîs, cennetteki nimet çeşitlerinin en azmi ve cennetlik olan bir kimsenin işgal edeceği en az yerin miktarım beyân etmiş olur, demiştir.
Hadiste geçen "Evsaf kelimesi efdal ve en iyi diye yorumlandığı gibi en geniş diye de yorumlanabilir.
Firdevs'ten çıkıp aktığı haber verilen cennet nehirleri Kur'ân-ı Kerim'de belirtildiği gibi su, süt, şarab ve bal ırmaklarıdır ki çeşit bakımından dörde ayrılar. F i r d e v s' ten akan nehirlerin dört

olduğu T i r m i z İ' nin rivayetinde belirtilmiştir.

4332) "... Üsâme bin Zeyd (Radtyallâkü anhümâydan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bir gün sahâbîlerİne şöyle buyurdu, demiştir:
(İçinizde) cennet için çabalayıp gayret edecek kimse yok mu? Şüphesiz, cennete denk hiç bir şey yoktur. Kâ'be'nin Rabbine yemin ederim ki, cennet, güzel, sağlam ve yüksek saraylarda, yüz parlaklığı ve mutluluk - refah içinde sonsuza dek devamlı kalınacak, parlayan nur, (rüzgâr esintisiyle) sallanıp dalgalanan güzel kokulu yeşillik, sağlam köşk, akan nehir, olgunlaşmış bol meyve, (huyu) beğenilen ve (şeklen) güzel hanım ve çok giysiden ibarettir. Sahâbîler:
Cennet için çabalayıp gayret edenler bizleriz, yâ Resûlallah, dediler. O:
İnşâallah deyiniz, buyurdu. Sonra cihad etmeyi anlatarak (sahâ-bileri) ona teşvik etti."
Not: Zevaid'de şöyle denmiştir: Bunun senedi söz götürür. Râvl Dahhak el-Meâfiri ed-Dımışkt'yi lbn-i Hibban güvenilir zâtlar arasında anmıştır. Zehebl de Tabakâtü't-Tehzlb'te O'nun meçhul olduğunu söylemiştir. Râvi Süleyman bin Mû-sâ hakkında da ihtilaf vardır. Senedin kalan râvileri güvenilir zâtlardır, tbn-i Hib-b&n da bu hadisi kendi Sahihinde rivayet etmiştir.

4333) "... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü ank)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Cennete giren ilk zümre ayın on dördüncü gecesindeki suretinde (parlak) dır. Onların ardından girenler de gökteki en şiddetli ışık saçan yıldız parlakhğındadır. Küçük abdest yapmazlar, büyük abdest yapmazlar, sümkürmezler ve tükürmezler. Tarakları altındır. Terleri de misk (gibi)dir ve (buhurdanhklarındaki) buhurları öd ağacıdır. Zevceleri (yâni hanımları) büyük gözlü hurilerdir. Huyları bir adamın huyu üzerinde (yâni huyları aynı) dır. Onlar, babaları Âdem (Aleyhisselâm) 'm suretinde (boylan da) altmış arşındır. .
Ebû Bekir bin Ebî Şeybe bize İbn-i Fudayl'ın Umâre'den rivayet ettiği (şu) hadisin mislini ... [190]
senediyle de yine Ebû Hüreyre'den mer-fû olarak rivayet etmiştir.

İzahı

Z e y d (Radıyallâhü anh) 'in hadîsi Zevâid nevindendir, cennetin güzelliğini ve nimetlerini beyân eder. Bu hadiste geçen bâzı kelimeleri açıkhyayım:
Hatar: Misil demektir. Yâni cennetin misli ve benzeri güzel mekân, makam ve nimet yoktur.
Reyhâne: Fesleğen denilen güzel kokulu bitkiye denildiği gibi güzel kokulu bitki anlamına da gelir. Burada genel mânâyı tercih ettim.
Habre: Nîmet, bolluk içinde yaşamak ve refah demektir.
Nadra: Yüz güzelliğidir ki memnuniyet ve mutluluğu ifâde eder.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) cennetin güzelliğini beyân ederek buna kavuşmak isteyip de gayret gösterecek, çabalıya-cak kimse yok mu? buyurunca sahâbîler: Biz varız, şeklinde cevab vermişler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) : înşâallah deyiniz, buyurmuştur. Çünkü önemli olan bu güzel hâl üzerine ölmektir. Allah cümlemize Hüsn-i Hatime, yâni İslâm ölçülerine göre en iyi hâl üzerine ölmeyi nasib eylesin. Âmin.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'm bu buyruktan maksadı şu da olabilir: Cennete hazırlanmak, büyük gayret ve fazla çalışmak ister. İnşâallah buna muvaffak olursunuz.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadîsini B u h â r î, Enbiyâ kitabında ve Müslim, Cennet kitâbmda rivayet etmişler.
Bilindiği gibi hilâl ayın on dördüncü gecesinde dolunay hâline gelir. O gece tam dâire biçimini alıp en çok nurlu olur. Cennete giren ilk zümre dolunaya benzetilmiştir. Yâni bu zümre dolunay gibi nurlu olurlar. Tuhfe yazarı bu zümrenin peygamberler zümresi olduğunu beyân etmiştir. Gökteki en parlak yıldız gibi olan zümre de Allah'ın veli kulları ve sâlihlerdir. Yâni ibâdetlerine düşkün, haramlardan ve mekruhlardan kaçınan ve güzel huylu mü'minlerdir.
Hadîste cennetlik olan bu zümrelerin bedenlerinden küçük ve büyük abdest, sümkürük ve tükürüğün çıkmıyacağı ifâde edilmiştir. Yâni bedenlerinde bu gibi işe yaramayan fâsid maddeler bulunmayacaktır. Çünkü cennet güzel yerdir ve her bakımdan temiz olan mübareklerin mekânıdır. Bu itibarla pisliklere ve necasetlere orada yer yoktur.
Tuhfe yazarının beyânına göre İbnü'l-Cevzî: Cennet halkının gıda maddeleri çok nefis ve değerli olduğu için artıkları ve vücûda yaramıyacak kısmı yoktur ki abdest yollan gibi organlarla dışarı atılsın. O gıda maddeleri vücudda hazmedilince bundan sâdece en güzel ve en zevkli koku meydana gelir, demiştir.
Emşât i Muşt'un çoğuludur. Muşt: Saç tarağıdır. Buna Maşt ve Mışt denilir.

Mec&mir: Mücmer'in çoğuludur.
Mücmer i Buhurdanlıkta yakılan nesne demektir. Micmer ise buhurdanlık demektir. Bunun da çoğulu Mecâmir'dir.
Eluvve t Öd ağacıdır. Nevevi, Hindistan'da çıkan öd ağacının ismi olduğunu söylemiştir.
K u r t u b î şöyle demiştir: Şöyle bir şey hatıra gelebilir: Cennet halkının hepsi tertemiz, güzel kokulu gencecik olacaklardır. Artık onların saçlarını taramaya, buhur gibi güzel kokulara ne ihtiyaçları vardır? Buna şöyle cevab verilir: Cennet halkına ikram edilen yiyecek, içecek, giyecek ve güzel kokular gibi nimetler, duydukları açlığı, susuzluğu, gidermek, çıplaklığı önlemek veya duyulan pis bir kokuyu defetmek için değildir. Bu nimetler sırf cennet halkını devamlı zevk, safa ve mutluluk içinde yaşatmak içindir. Cennet halkını bu tür nimetlerle nîmetlendirmenin hikmeti ise onları dünya hayatında görülen nimet çeşitleri ile nimetlendirmektir. Nevevi de:Ehl-i Sünnet mezhebine göre cennet halkının nîmetlenişleri, dünya halkının nîmetlenişleri biçimindedir. Şu farkla ki cennet halkının nimetlerinin lezzet ve zevki çok üstündür. Kur'ân-ı Kerim ve hadîsler, cennet halkının nimetlerinin kesintisiz ve sonsuza dek olduğuna delâlet eder, demiştir.
Tuhfe yazan yukardaki bilgileri el-Fetih'ten naklettiğini beyân eder.

4334) "... tbn-i Ömer (Radtyallâhü anhümâyd&n rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Kevser, cennette bir ırmaktır. Irmağın iki kenarı altındır. Yakut ve büyük inciler üzerinde akar. Toprağı miskten daha güzel kokuludur. Suyu baldan tatlı ve kardan daha beyazdır."

4335) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Muhakkak cennette Öyle bir ağaç vardır ki süvari kimse onun gölgesinde yüz yıl yürür onutn dallarının kapladığı sahayı) bitiremez."
(Ebû Hüreyre demiştir ki) : Ve dilersenizı ^ J&j "ve cennet halkı uzanmış bir gölgededir" (Vakıa, 30. âyet) t okuyunuz. [191]

İzahı

î b n - i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) 'mn hadisini Tirmi-zi, Ahmed, Ibn-i Ebî Hatim ve îbn-i Cerlr de rivayet etmişlerdir. Tirmizl bu hadîsi Kevser sûresinin tefsiri bölümünde rivayet etmiştir. Bilindiği gibi bu sûrede Re-sûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selam) 'e Kevser ihsan edildiği bildirilir. Bâzı âlimler: Bu sûrede anılan kevserden maksad cennetteki ırmaktır, demişlerdir.
Sindi de bu hadisin izahı bölümünde: Yâni Kevser sûresinde anılan Kevser, bu durumda olan cennetteki ırmaktır, demiştir. Sûrede geçen Kevser kelimesi başka mânâlara da yorumlanmıştır. Arzu edenler tefsir kitablanna bakabilirler.
Bu hadiste Kevser denilen cennetteki ırmağın iki kenarının altın, nehir yatağının yakut ile büyük incilerden ibaret, toprağının miskten daha güzel kokulu ve suyunun baldan tatlı ve kardan ak olduğu bildirilir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) 'm hadisini B u h â r 1, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'m bu hadîsi te'yid eder mâhiyetteki Vakıa sûresinin 30. âyetini okumakla ilgili sözü B u h â r 1' nin bir rivayetinde mevcuttur.
Bu ağacın T û b â ağacı olduğu söylenir. İbnü'l-Cevzl bu kavli nakletmiş ve el-Hâf iz da onun görüşünü desteklemiştir.
Ağacın gölgesi, ağacın dallarının kapladığı saha mânâsına yorumlanmıştır. K u r t u b î: Böyle yorum yapmanın sebebi şudur: Gölge, halkın nazarında, güneşin hararetinden ve eziyetinden koruyan bir şeydir. Halbuki cennette ne güneş var ne de eziyet var, demiştir.
Sindi de: Cennetteki aydınlık cennete tavan sayılan Arş-ı A'lâ tarafından gelme olduğu takdirde bu hadisteki gölge ifâdesi açık mânâsında tutulur. Çünkü bu takdirde kesif ve yoğun cisimler için gölge durumu olabilir. Şayet cennetteki aydınlık herhangi bir taraftan gelme olmayıp cennetin kendisi bizatihi aydınlık ise o takdirde gölgeden maksad şudur: Yâni faraza gölge olsa şu kadar sahayı kaplar.

4336) "... Saîd bin el-Müseyyeb (Radtyallâhü anhyden rivayet edildiğine göre :
Kendisi (bir gün) Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a rastlamış ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) kendisine t Beni ye seni cennet çarşısında (da) biraraya getirmesini Allah'tan isterim, demiş. (Bunun üze-rinej Saldı
Cennette çarşı var mı? diye sormuş. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) (de);

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana şu haberi verdi, demiştir.
Cennet halkı cennete girdikleri zaman (iyi) amellerinin çokluk derecesine göre makamlarına yerleşirler. Sonra dünya günlerinden Cuma günü kadar bir süre için onlara izin verilerek Allah (Azze ve Celle) 'yi ziyaret ederler. Allah onlar için Arş'ını açar ve cennet bahçelerinden bir bahçede onlara görünür. Cennet halkı için nurdan koltuklar, inciden koltuklar, yakuttan koltuklar, zeberced (cevherin) den koltuklar, altından koltuklar ve gümüşten koltuklar konulur. Cennet halkının (makamca) en aşağı olanı (onların içinde deni-âdî kimse yoktur) da misk ve kâfur yığınları (yâni tepecikleri) üstünde otururlar. Bunlar koltuklarda oturanların yerlerinin kendilerinin oturdukları yerlerden üstün olduğunu sanmazlar (ki üzülmesinler).
Ebû Hüreyre demiş ki: Ben:
Yâ Resul ali ah! Biz (cennette) Rabbimizi görecek miyiz? dedim. O:
Evet (göreceksiniz).Siz güneşi görmek ve (gök) ayı on dördüncü gecesinde (yâni dolunay hâlinde iken) görmek hususunda şüpheye düşer misiniz? diye sordu. Biz:
Hayır (şüpheye düşmeyiz, alenen görürüz), dedik. O t İşte böylece Rabbiniz (Azze ve Celle)'yi (Cennette) görmek hususunda da şüpheye düşmiyeceksiniz (yâni O'nun Zâtını açıkça görmek şerefine kavuşacaksınız) ve o mecliste bulunan herkesle Allah (Azze ve Celle) (ayrı ayrı) konuşacaktır. Hattâ Allah sizden bir adama t Yâ Fulân! Şöyle şöyle yaptığın günü hatırlamıyor musun? diyecek (dünyadaki bâzı vefasızlıklarını —günahlarını— ona hatırlatacaktır) . Adam da t
Yâ Rabbil Beni bağışlamadın mı? diyecek. Bunun üzerine Allah (o adama):
Evet, seni bağışladım. Sen şu mertebene ancak benim mağfiretimin bolluğuyla eriştin, buyuracaktır. İşte cennet halkı böyle (ce Allah'ın cemal ve sohbetiyle müşerref) oldukları sıralarda bir bulut parçası üstten onları kaplıyarak üzerlerine öyle güzel bir koku yağdıracak ki onun kokusu gibi güzel bir şeyi hiç duymamışlar. Sonra Allah (onlara):
Sizin için hazırladığım ikrama kalkıp gidiniz ve arzuladığınızı -canınızın çektiği şeyleri alınız, buyuracaktır. (Peygamber buyurdu ki) Bunun üzerine meleklerin kuşattığı bir çarşıya varacağız. Misline gözlerin bakmadığı, kulakların işitmediği ve kalblerden geçmeyen şeyler o çarşıda bulunur. (Peygamber buyurdu ki) : O çarşıda hiç bir şey satılmadığı ve satın alınmadığı (yâni her şeyin bedava olduğu) halde arzuladığımız şeyler bizim için (köşklerimize) nakledilecektir. Cennet halkı birbirlerini o çarşıda göreceklerdir. Yüksek makam sahibi olan adam gelip kendisinden dûn (yâni makamca düşük) adama rastlar (Cennet halkı içinde deni - âdî kimse yoktur). Makamca düşük olan adam, makamca kendisinden yüksek olan adamın Üstündeki elbiseyi beğenir - hoşuna gider. Fakat henüz beğenme işi tamamlanmamış İken kendisinin üstündeki elbise gözünde ondan daha güzel hal alır. Bunun sebebi de cennette hiç bir kimsenin üzülmesine meydan verilmemesidir.
Peygamber buyurdu ki: Sonra (çarşıdan) konaklarımıza döneceğiz. Zevcelerimiz bizi karşılayarak: Merhaba, hoş geldin. And olsun ki bizden ayrıldığın vakitteki güzellik ve güzel kokudan daha üstün bir güzellik ve daha güzel koku ile geldin, diyecekler. Biz de diyeceğiz ki t
Bu gün biz Cebbar olan Rabbimiz (Azze ve Celle) nin meclisinde oturduk (yâni sohbet ve cemâli ile şereflendik) ve şu gördüğünüz üstün güzellik ve daha güzel koku misli ile dönmemiz bize lâyıktır, diyeceğiz."

4337) "... Ebû Ümâme (Radıyallâhü a»A)'den rivayet edildiğine göre; Resûhıtyah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Allah (Azze ve Celle) sizden cennete dahil ettiği her adama yetmiş İki zevce verir. Bunlardan İkisi gözleri geniş hurilerden ve yetmişi cehennemlik olanlardan kalma mîrasındandır. Bu zevcelerin hepsinin kadınlığı çok şehvet çekicidir ve cennetlik olan her adamın şehvet gücü daimidir.
HÎşam bin Hâild hadîsin; jlİJI jil ^ £\j* '& ifadesinden maksad şudur, demiştir: Bâzı erkekler cehenneme (ebedî olarak) girerler ve Fir'avun'un kansı (Âsiye) miras olarak (kıyamette) alınmış (olacağı) gibi cennet ehli olan erkekler onların (imanlı) kadınlarını miras olarak alırlar.1*
Not: Zev&ld'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi söz götürür durumdadır. ÇÛnkü rftvilerinden H&lİd bin Yezld bin Ebl Mâliki, el-tcll ve Ahmed bin Salih el-Mısrl güvenilir saymışlardır. Ama Ahmed, îbn-i Mutn, Ebû Davûd, Nesat, tb* nül-Carûd es-Sacl, el-Ukayll ve başkaları bu râviyl [192]
zayıf saymışlardır.

İzahı

Said bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh) 'in hadisini T i r m i z I Ebvâbu Sıfatİ'l-Cenne" bölümünde "Çenet Çarşısı" adlı babında rivayet etmiştir.

Bilindiği gibi cennette güneş, gündüz ve gece olmadığı için günler ve haftalar da olmaz. Çarşıdan maksad da cennet halkının toplanıp görüştükleri ve arzuladıkları her türlü eşyanın onların emrine verildiği yer demektir. Cennet halkının bu yerde görüşmeleri süresinin dünya günleri ile mukayese edildiğinde bir Cuma günü kadar olduğu burada ifâde edilmiştir.
Müslim de Cennet kitabının 5. babını cennet çarşısına tahsis ederek orada Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadîste Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen; "Cennette muhakkak bir çarşı vardır. Cennet halkı her Cuma günü oraya varırlar. Sonra şimal rüzgârı eserek yüzlerine ve elbiselerine (güzel kokular) serper. Bu suretle güzellikleri ve parlaklıkları artar. Sonra ev halkının yanlarına cemal ve güzellikleri artmış olarak dönerler. Ev halkı da t Vallahi siz bizden ayrıldıktan sonra cemal ve güzelliğiniz cidden artmıştır, derler. Onlar da t Vallahi siz de biz aynlalı daha güzel ve parlak hâle gelmişsiniz, derler.*'
M ü s 1İ m' in yukarıya mealini aldığım hadise göre cennet ehli her Cuma günü anılan çarşıda toplanacaklar. Ancak yukarda işaret ettiğim gibi maksad dünya hesablanna göre bir haftalık süre geçtikçe o sürenin yedide biri miktarınca çarşı denilen yerde toplanırlar ve birbirleriyle görüşüp ziyâretleşirler.
Hadiste geçen Minberlerden maksad yüksek koltuklar ve tahtlardır.
KÜsban t Kesîb'in çoğuludur, kum yığınları ve tepecikler demektir.
Bedir t On dört günlük gök ayıdır ki buna dolunay denilir. Açık havada gündüzün ortasında güneşe bakan ve on dördüncü gecesinde gök ayına geceleyin bakan bir kimse güneşi ve dolunayı hiç bir şüphe ve tereddüde meydan kalmıyacak biçimde gördüğü gibi cennet halkı da Allah (Azze ve Celle) 'yi görüp cemâli ile müşerref olacaklar. Hadîste bu durum belirtiliyor. Allah bizleri de cemali ile müşerref edeceği sevgili kullarından eylesin.
E b û Ümâme (Radıyallâhü anh) 'm hadîsi Zevaid nevinden-dir. Notta belirtildiği gibi senedi pek sağlıklı değildir. T i r m İ z I' -nin Ebû Sald-i Hu.drl (Radıyallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadiste de cennet ehli olan erkeklerden makamı en aşağı olanın yetmiş iki zevcesi bulunduğu ifâde edilmiştir.
Müellifimizin rivayet ettiği hadîse göre yetmiş İki zevcenin ikisi Hûrü'1-îyn' dendir.   Hür kelimesi Havra'nın çoğuludur.
Havra t Gözünün beyaz kısmı bembeyaz ve siyah kısmı da simsiyah olan kadın demektir.
lyni Aynâ'nın çoğuludur.
Ayna i Gözü geniş olan kadın demektir.
Diğer yetmiş kadın da kocası küfür üzerinde Ölen imânh kadınlardandır. Bu tür kaçanlar cehennem halkından cennet halkına miras kalan zevcelerdir. Râvi Hişâm bin Hâlid hadîsin bu bölümünü açıklarken Örnek olarak Fir'avun'un karısını göstermiştir. Bilindiği gibi F i r' a v u n küfür üzerinde Ölmüş, karısı Asiye (Radıyallâhü anhâ) ise imân etmiştir. T a h r î m sûresinin 11. âyetinde Fir'avun'un karısı (Âsiye) mü'minler için örnek gösterilmiştir. Bu hâtûn, âhirette Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâ-tü ve's-selâm) 'in zevcesi olmak şerefine kavuşacaktır.
CâmİuVSağİr'in yazarının beyânına göre Taberâni, S a' d bin Cenâde (Radıyallâhü anh) 'den şu merfû hadîsi rivayet etmiştir
"(Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki) Allah, İmrân'ın kızı Meryem'i, Fir'avun'un karışım (yâni Asiye'yi) ve Musa'nın kız kardeşini (Külsûm'u) cennette bana zevce olarak vermeye hüküm eyledi."
Tefsirlerden Celâleyn üzerine yazılmış Sâvl ve Rûhu'l-Maani gibi kitablarda da bu konuda vârid olan bâzı hadîsler nakledilmiştir. Arzu edenler oralara bakabilirler. Biz bu kadarhk bilgi ile yetinelim.

4338) Ebû Saîd-İ Hudrî (Radtyaliâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Mü'mİn kişi, cennette çocuk istediği zaman, arzu ettiği gibi çocuğun ceninliği, doğumu (ve erginlik çağma varması) tek bir saatte olur." [193]

İzahı

nBu hadîsi T i r m i z 1, Cennet sıfatı bâbları bölümünde rivayet etmiş. ve: Bu hadîs, hasen - garib'tir. İlim ehli bu mes'ele hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları; Cennette cinsel ilişki vardır. Fakat çocuk olmaz, demişlerdir. Tâvûs, Mücâhid ve İbrâhîm N a h a î' den bu görüş rivayet edilmiştir. Muhammed (yâni Buhârl):lshâk bin İbrahim, bu hadisin izahmda demiş ki: Lâkin cennet ehli çocuk istemez, diye nakilde bulunmuştur. Yine Muhammed (bin İsmail el-Buhâri demiş ki: Ebû Rezin el-Ukaylî (Radıyallâhü anh) 'den rivayet edildiğine göre Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem): "Cennet ehlinin cennette çocuğu olmaz" buyurmuştur, diye bilgi vermiştir.
Tuhfe yazarının beyânına göre bu hadîsi Ahmed, î b n - i Hibbân ve Dârîmi de rivayet etmişlerdir.
B u h â r î' nin î s h â k' tan olan rivayetinin ve yorumunun özeti şudur: Yâni cennetteki mü'minler faraza çocuk sahibi olmak isteseler, çocuğun ceninliği, doğumu ve erginlik çağına varması bir saatte tamamlanır ve arzularına uygun, yâni erkek çocuğu mu, kız çocuğu mu arzu ediyorlarsa arzu ettikleri gibi olur. Lâkin cennet ehlinde bu arzu ve istek olmayacaktır.

4339) "... Abdullah bin Mes'ûd (Radtyallâhü anh)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:
Ben cehennemlik olanlardan en son cehennemden çıkan ve cennetlik olanlardan en son cennete giren adamı şüphesiz bilirim. (O kişi), cehennemden emekleyerek çıkan bir adamdır, (Allah tarafın-den) onat Git de cennete gir, denilecek. Bunun üzerine adam cennete gidecek, fakat ona cennet dolu gibi görünecektir. Adam da geri dönerek t
Ya Rabbi! Ben cenneti dolu buldum, diyecek. Allah (da ona): Git cennete gir, diyecek. O da cennete varacak. Fakat ona cennet (yine) dolu görünecek ve tekrar geri dönecek. Sonra t
Yft Rabbi! Ben cenneti dolu buldum, diyecektir. Allah SÜbhanehu (ona):
Git cennete gir, buyuracak. O da (tekrar) cennete varacak ve (yine) ona cennet dolmuş gibi görünecek. Tekrar dönüp ı
Ya Rabbi! Cennet şüphesiz doludur, diyecektir. Bunun üzerine Allah (ona):
Git de cennete gir. Çünkü şüphesiz (orada) dünya kadar ve dünyanın on misli sanadır (veya muhakkak dünyanın on katı kadar sanadır) , buyuracaktır. Adam da t
(Ya Rabbi!) Yegâne hükümdar olduğun halde benimle alay mı ediyorsun (veya benim aklıma mı gülüyorsun) ? diyecektir.
Abdullah bin Mes'ûd demiştir ki: (Vallahi) ben ResûluUah (Sal-lallahü Aleyhi ve Sellem) İ (bu hadîsin sonunu buyururken) azı dişleri görülecek derecede gülerken gördüm, demiştir.
(İbn-i Mes'ûd sözüne devamla) Bu adam cennetliklerin mertebece en aşağı olanıdır, [194] söyleniyordu."

İzahı

Bu hadisi B u h â r İ "Tevhîd" ve "Rıkak" bölümlerinde, Müslim "İmân" bölümünde ve Tirmizİ "Cehennem sıfatı'* bölümünde rivayet etmişlerdir.
Hadiste geçen "Habv" emeklemek veya oturarak sürünmek demektir. N e v e v İ: Habv, lügat âlimlerine göre eller ile ayaklar üstünde yürümek anlamına geldiği gibi eller ile dizler üstünde yürümek manâsına, keza ellerle mak'ad üstünde yürümek, yâni oturarak sürünmek mânasına da gelir.
En son cehennemden çıkıp en son cennete giren adamın ismi hakkında değişik görüşler vardır. Bâzı rivayetlere göre adı H e n n â d' -dır. Diğer bir görüşe göre adı Cüheyne' dir.
Bu adam bir kaç defa cennete varıp orada kendisi için boş yer kalmadığı zannı ile geri döner ve her dönüşte durumu Allah'a arz edince, cennete gir, fermanı alır. Nihayet Allah (Azze ve Celle) kendisine ; "Git de cennete gir. Şüphesiz dünya kadar ve onun on misli sanadır (veya şüphesiz dünyanın on katı kadar sanadır)" buyurur. Bunun üzerine adamın:
(Yâ Rabbi!) Yegâne hükümdar olduğun halde benimle alay mı ediyorsun? (veya benim aklıma mı gülüyorsun)? şeklindeki sözü Üe ilgili olarak âlimler değişik yorumlar yapmışlardır.
Önce şunu söyleyeyim: Allah'ın gülmesi ifâdesi hakikî gülme mânâsına değildir. Çünkü gülmek, şaşmak, üzülmek gibi insanlara mahsus hallerden Allah (Azze ve Celle) pâk ve münezzehtir. Bâzı yerlerde vârid olan Dihk, yâni gülme kelimesi O'nun rızası mânâsına yorumlanmıştır. Burada gülme ifâdesinin rızâ mânâsına yorumlanması uygun görülmediği için istihza ve alay manasına yorumlanmıştır. Çünkü genellikle alay eden kimse, hakaret ettiği kişiye güler. Bu itibarla alay etmekle gülmek arasında manâ bakımından bir münasebet vardır.
Adamın "Benimle alay im ediyorsun?" sözü ile ilgili olup yukarda işaret ettiğim görüşler Özetle şunlardır:
1. Bundan maksad "Benim vefasızlığım ve sözümde durmamamın cezasını mı veriyorsun?" demektir, diyenler vardır. Sebebi de şudur : B u h â r i' nin Rıkak kitabında "Sırat cehennem köprüsüdür" açtığı bâbta Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivayet ettiği bir uzun hadîse göre bu adam önce cehennem ateşinden kurtarılmasını dileyecek, Allah'a yalvaracaktır. Allah ona: Senin bu dileğini kabul edersem benden başka şey istemen umulur, buyuracak. Adam

başka bir şey istemiyeceğine söz verecek. Fakat Allah onu cehennemden kurtarınca o, bu kere cennetin kapışma yaklaştmlmasını dileyecek ve başka hiç bir şey istemiyeceğine söz verecektir. Nihayet Allah yine: Sana dilediğini verirsem başka şey de istemen umulur, buyuracaktır. Adam başka şey istemiyeceğine kesin söz verdiği halde Allah onu cennet kapısına yaklaştırınca bu defa adam cennete dâhil edilmesini isteyecektir...
Hulâsa bu hadîste beyân edildiği üzere adam sözünde bir türlü durmayıp vefasızlık gösterince onun bu hâli bir nevi istihza ve alay etmek yerine konulmuştur. Sonra Allah'ın izni ile adam bir kaç defa cennete gidip orayı dolu imiş gibi görüp dönmesi neticesinde, cennete girmesi ümidinin boşa gittiği kanaatına varır ve işlemiş olduğu vefasızlık suçuna karşı cennete girme ümidinin verilip de gerçekleştirilmemesi biçiminde cezalandırıldığını zanneder ve bu yüzden bu sözü söyler. Yâni Yâ Rabbi! Ben vefasızlıklar işledim, sözlerimde durmadım ve böylece bir nevi alay etme suçunu işledim. Sen beni dolmuş durumdaki cennete gönderip git oraya gir demekle bu suçumun cezasını mı veriyorsun? El-Mâziri bu cümleyi böyle yorumlamıştır.
2. Ebû Bekir es-Sayrafî demiş ki: Bu cümledeki istifham edatı olumsuzluk içindir. Yâni "Yâ Rabbi! Sen yegâne hükümdar iken bilirim ki benimle alay etmezsin. Bana ihsan ettiğin bunca geniş cennete liyakatim yoktur. Lâyık olmadığım bunca mertebeleri bana lütuf etmene şaşarım" hayranlıkla hayret ederim.
3. Kadı Iyâz'a göre adam aşırı sevincinden şuurunu kay-bedercesine ne söylediğinin farkında olamayarak böyle konuşacak. Nitekim başka bir adamla ilgili bir hadiste buyuruluyor ki: "Adam aşın sevincinden şaşırarak Allah'a: (Sen Rabbimsin, ben de senin kulunum) diyeceği yerde Sen kulumsun, ben de Rabbinim, diyecek."
Nevcîz: Azı dişleri mânâsına yorumlanmıştır. Nevcîz'in asıl mânâsı avurt dişleridir. Burada yan dişleri veya öğütücü dişlerdir, diyenler de vardır. Bu cümle, aşın olmamak şartı ile bazen gülmenin mekruh olmadığına delâlet eder.
Hadisin sonundaki paragraf, yâni "Bu adam cennetliklerin mertebece en aşağı olanıdır, söyleniyordu" cümlesi râviye aittir. İ b n - i H a c e r, el-Fetih'te şöyle söyler: El-Kermâni: Bu cümle Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in buyruğunun devamı değildir. Râvi'nin sözüdür. Bu sözü sahâbilerden veya başka âlimlerden nakletmiştir, der. 1 b n - i H a c e r daha sonra şöyle der: Evet, "Böyle söyleniyordu" ifâdesi K e r m â n i' nin dediği gibi râviye aittir. Ama "Bu adam cennetliklerin mertebece en aşağı olanıdır'* sözünün asıl kaynağı ve sahibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-lem) 'dir. Çünkü bu buyruk, Müslim'in Ebû Saîd (Radı-yallâhü anh) 'den rivayet ettiği bir hadisin başında;
*v Üji. ilil Jil ,Ji\ ifadesiyle bulunur.
Resûl-i Ekrem (Aleyhi's-salâtü ve's-selâm) 'in hadiste durumu belirtilen adamın kavuşacağı bunca lütuf ve ikramı beyân ettikten sonra mübarek azı dişleri görülecek derecede gülmesinin sebebi, Allah'ın günahkâr mü'min kuluna olan merhamet, lütuf ve keremine sevinmesi ve memnuniyetidir.

4340) "... Enes bin Mâlik (Radtyallâhü anhyten rivayet edildiğine göre; Resulullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :
Kim (Allah'tan) cenneti üç defa isterse cennet: Allahım onu cennete dâhil et, der. Kim de cehennem ateşinden korunmasını (Allah'tan) üç defa dilerse, cehennem ateşi: Allahım onu cehennem ateşin-dn koru, der." [195]

İzahı

Bu hadisi Tirmizi, Nesâi, 1 b n - i Hibb&n ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.
Allah'tan cenneti istemek, "Allahım senden cennet isterim" veya "Allahım, beni cennete dâhil eyle" gibi dua biçimi ile olur. Bu duayı üç defa tekrarlamak aynı oturumda veya başka başka yerlerde olabilir. Duanın adabından biri de duaya devam ve İsrar etmektir, peşini bırakmamaktır.
Cennetin o kişi için dua etmesi hâl diliyle olabildiği gibi Allah'ın izniyle sözlü de olabilir. Çünkü Allah cansızları bile konuşturmaya Kadirdir.
Cehennem ateşinden korunmak için duâ etmek de çeşitli şekillerde olabilir. Meselâ "Allahım, beni cehennem ateşinden koru" diye duâ edilebilir. Cehennem ateşinin o kimse için duâ etmesi de cennetin duâ etmesi gibidir.

4341) "... Ebû Hüreyre (Radtyallâhü anh)'âen rivayet edildiğine göre; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir:

Sizden hiç bir kimse yoktur ki iki konağı olmasın: Bir konak cennette, diğer bir konak da ateşte cehennemdedir. Bu itibarla bir adam ölüp de ateşe girdiği zaman cennet halkı o kimsenin (cennetteki) konağına vâris olurlar. İşte cennet ehlinin cehennemliklerin cennetteki'' konaklarına varis olmaları Allah Teâlâ'nım bu sıfatlan taşıyanlar, vârislerdir." (Mü'minûn, 10} buyruğunun te'yid ettiği bir hükümdür."
Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi Buhart ile Müslim'in şartlan üzerine sahihtir. [196]

İzahı

Zevâid nevinden olan bu hadîsin sonunda anılan Ayet, Mü'minûn sûresinin 10. âyetidir. Bu sûrenin birinci âyetinden 9. âyetine kadar olan bölümde mü'minlerin taşıdıkları önemli sıfatlan beyân buyurularak gerçek felah ve kurtuluşa erenlerin bu sıfatları taşıyanlar olduğu bildirildikten sonra 10 ve 11. âyetlerinde meâlen şöyle buyurulur:
"İşte bu sıfatlan taşıyanlar vâris olanlardır.*' (10) "Ki onlar Firdevs (cennetinle vâris olacaklardır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.' (11)
Bu hadîse göre her insan için biri cennette, diğeri cehennemde olmak üzere iki konak bulunur. Küfür üzerinde ölen bir kimsenin cennetteki konağı, mü'minlere kalacak ve böylece mü'minler o makamlara mirasçı gibi konacaklardır.
Bâzı rivayetlere göre cennetlik olan mü'minlerin cehennemdeki yerlerine de cehennemlik olanlar mirasçı olacaklar. Yâni bu yerler cehennemliklere kalacaktır.
Mütercimin Notu: El-îmâm el-Hâfız Ebû Abdil-lah Muhammed bin Yezîd el-Kazvinî'nin Sünen adlı kitabı burada sona erdi. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salât ve selâm seyyidimiz, nebilerin sonuncusu Resûlullah (Sal-lallanü Aleyhi ve Sellem) 'e, âlinin ve sahâbîlerinin hepsine olsun. Yâ Rabbi! Bu hizmetimi ihlâslı ve âhiret azığı olarak kabul eyleyip, gü-nahlanmızın bağışlanmasına vesile eyle, terceme ve izah ederken bil-miyerek hatâ ve kusurlarım varsa, beni muahaze etme, lütuf ve keriminle muamele eyle. Çünkü mümkün mertebe hatâ ve kusur etme-meye nâçiz gücüm dâhilinde gayret ettim.
İlim ehli olan yetkili zâtlardan istirhamım:
Gerek hadîs terceme işinde, gerekse Şer'i bir hükmün beyânında ilmi delil ve sağlıklı kaynağa dayalı olarak yapıcı tenkidleri olursa, sağ kaldığım sürece bunu baş göz üstünde minnet ve şükranla kabul edip gelecek baskıda düzeltmeyi taahhüd ederim. Ölümümden sonra böyle bir şey vuku bulursa bunu yetkili ve yetenekli din âlimlerinin tetkik ve tasvibini aldıktan sonra ek broşür hâlinde yayınlanmak üzere yayın evine veya mirasçılarıma vermelerini bir dînî Ödev olarak kabul ve telâkki ederim.
Allah cümlemizi bu hadis kitabından yararlandırsın. Âmin, âmin, âmin.
Sünen-i Ibni Mâce Terceme ve Şerhi burada sona erdi. Okuyucularımızın bu nâdîde eserden daha kolay bir şekilde istifade edebilmelerini sağlamak için ileride inşaattan bir genel İndeksin [197]
(fihrist) yapılacağını okuyucularımıza du-"jruruz.

---

[1] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/365.
[2] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/365-366.
[3] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/366-368.
[4] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/368-370.
[5] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/370-372.
[6] Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/373.

[7]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/373-374.
[8]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/374-376.
[9]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/376.
[10]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/377-378.
[11]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/378-379.
[12]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/380-381.
[13]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/381-382.
[14]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/382-383.
[15]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/383-384.
[16]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/384.
[17]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/385-386.
[18]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/386-388.
[19]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/388-390.
[20]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/390-391.
[21]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/391.
[22]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/392-393.
[23]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/393-394.
[24]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/394.
[25]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/394-396.
[26]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/396.
[27]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/396.
[28]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/396-397.
[29]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/397-399.
[30]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/399-404.
[31]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/404-406.
[32]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/406.
[33]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/407-408.
[34]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/408-409.
[35]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/409-410.
[36]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/410-412.
[37]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/412-413.
[38]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/413-414.
[39]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/414.
[40]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/415-416.
[41]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/416-417.
[42]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/417.
[43]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/418.

[44]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/418-419.
[45]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/419-420.
[46]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/420-421.
[47]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/421-423.
[48]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/423-424.
[49]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/424-425.
[50]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/425-427.
[51]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/427-428.
[52]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/428-430.
[53]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/430-432.
[54]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/432-433.
[55]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/433-434.
[56]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/434-436.
[57]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/436-437.
[58]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/437-438.
[59]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/438.
[60]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/439-440.
[61]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/440-441.
[62]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/441-443.
[63]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/443.
[64]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/443.
[65]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/443-444.
[66]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/444-446.
[67]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/446-447.
[68]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/447-448.
[69]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/448-449.
[70]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/449-453.
[71]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/453.
[72]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/453.
[73]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/454.
[74]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/454-456.
[75]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/456-457.
[76]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/458.
[77]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/458-459.
[78]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/459.
[79]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/459-462.
[80]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/462-463.

[81]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/463-464.
[82]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/464-465.
[83]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/465-467.
[84]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/467-469.
[85]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/469-470.
[86]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/470-471.
[87]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/472.
[88]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/473.
[89]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/473-474.
[90]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/474-475.
[91]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/475-477.
[92]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/477-479.
[93]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/479-480.
[94]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/480-482.
[95]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/482-483.
[96]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/484.
[97]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/484-485.
[98]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/485-486.
[99]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/486-487.
[100]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/487-489.
[101]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/489-490.
[102]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/490.
[103]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/490-491.
[104]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/491-492.
[105]
Hulâsa, 460
[106]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/492-495.
[107]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/495-497.
[108]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/497-498.
[109]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/498-499.
[110]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/499-500.
[111]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/500-503.
[112]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/503-504.
[113]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/504-505.
[114]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/505-506.
[115]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/506-508.
[116]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/508-509.
[117]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/509-510.

[118]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/510-511.
[119]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/511.
[120]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/511-512.
[121]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/512-515.
[122]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/515-517.
[123]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/518.
[124]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/518-521.
[125]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/521-523.
[126]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/523-525.
[127]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/525-527.
[128]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/527-528.
[129]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/528-529.
[130]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/529-530.
[131]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/530-532.
[132]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/532-533.
[133]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/534-535.
[134]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/536-538.
[135]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/538-539.
[136]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/539-541.
[137]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/541-542.
[138]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/542.
[139]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/543-544.
[140]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/544-546.
[141]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/546-548.
[142]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/548-549.
[143]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/549.
[144]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/549-552.
[145]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/552-555.
[146]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/555-557.
[147]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/557-558.
[148]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/558-559.
[149]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/559-560.
[150]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/560-561.
[151]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/561.
[152]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/562-563.
[153]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/563-568.
[154]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/568-570.

[155]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/570-571.
[156]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/571-572.
[157]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/572-574.
[158]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/574-575.
[159]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/575-576.
[160]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/576-578.
[161]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/578-580.
[162]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/580-582.
[163]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/582-584.
[164]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/584-585.
[165]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/585-587.
[166]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/587-588.
[167]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/588-593.
[168]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/593-594.
[169]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/594-599.
[170]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/599-603.
[171]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/603-604.
[172]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/604-605.
[173]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/605-607.
[174]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/607-610.
[175]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/610-615.
[176]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/615-616.
[177]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/617-620.
[178]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/620-622.
[179]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/623.
[180]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/623-624.
[181]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/624-627.
[182]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/628-629.
[183]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/629-631.
[184]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/631-632.
[185]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/632-634.
[186]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/634-635.
[187]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/635-636.
[188]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/636-637.
[189]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/637-639.
[190]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/639-641.
[191]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/641-644.

[192]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/644-648.
[193]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/648-650.
[194]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/650-653.
[195]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/653-655.
[196]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/656-657.
[197]
Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, Kahraman Yayınları: 10/657-658.